

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM, SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS
ET AD PHOTII TEMPORA (ANN. 863) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA ET AMPLIUS;

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,
PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA;

DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS AUCTA;

INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM
DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA;

OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS INDICIBUS LOCUPLETATA; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO
SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE
PATRUM, ARSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR;
ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET
IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS,
A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS,
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS
TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM,
PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES,
LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCÆ
A S. BARNABA AD PHOTIUM,

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA; LATINA,
JAM INTEGRE EXARATA, VIGINTI ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, CENTUMQUE ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA
DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM CUM VERSIONE LATINA LATERALIS COMPLECTITUR, ET
FORSAN CENTUM VOLUMINUM EXCEDET NUMERUM. POSTERIOR AUTEM VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET IDEOQUE IN-
TRA QUINQUAGINTA CIRCITER VOLUMINA RETINEBITUR. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE
MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR,
COLLECTIONEM INTEGRAM SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM, CUJUSQUE VOLUMINIS AM-
PLI-TUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS XXXII.

S. BASILIUS CÆSARIENSIS EPISCOPUS.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM
SEU PETIT-MONTROUGE.

1857

SÆCULUM IV.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ,

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ,

ΤΑ ΕΥΡΕΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

S. P. N. BASILII,

CÆSARÆ CAPPADOCIÆ ARCHIEPISCOPI,

OPERA OMNIA QUÆ EXSTANT,

VEL QUÆ SUB EJUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR,

AD MSS. CODICES CALLICANOS, VATICANOS, FLORENTINOS ET ANGLICOS, NECNON AD ANTIQVIORÉS
EDITIONES CASTIGATA, MULTIS AUCTA : NOVA INTERPRETATIONE,
CRITICIS PRÆFATIONIBUS, NOTIS, VARIIS LECTIÖNIBUS ILLUSTRATA, NOVA SANCTI
DOCTORIS VITA ET COPIOSISSIMIS INDICIBUS LOCUPLETATA,

OPERA ET STUDIO

Monacherum ordinis sancti Benedicti e congregatione S. Mauri.

ACCURANTE ET RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS QUARTUS.

VENIUNT QUATUOR VOLUMINA 48 FRANCIS GALLICIS.

EXCUDERATÜR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIÖRUM VULGO D'ENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTRÖUGE.

1837

C55014

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUÆ IN HOC TOMO XXXII CONTINENTUR.

S. BASILIUS MAGNUS, CÆSARÆE CAPPADOCIÆ ARCHIEPISCOPUS.

Liber de Spiritu sancto.	col.	67
Epistolæ.		219
APPENDIX HUIUS TOMI. Simeonis Logothetæ Sermones viginti quatuor de moribus, excæpti ex operibus Basiliæ.		1115

Monendus est Lector nos ad seriem Orientalem amandasse Basiliæ opuscula nonnulla quæ Syriace nuper prodierunt.

Ex Typis MIGNE, au Petit-Montreuge.

1. 42
44-38
3

PRÆFATIO.

IN QUA DE PLURIBUS REBUS AD DOCTRINAM S. BASILII PERTINENTIBUS DISSERITUR.

Hoc volumine continentur præclarissima antiquitatis monumenta, S. Basilii liber *De Spiritu sancto*, ejusque *Epistolæ*. Magna sane cujuslibet operis commendatio, nomen S. Basilii; neque enim quidquam ab illo ingenio profectum, quod medium et tolerabile videri possit. Sed libri *De Spiritu sancto* eo majus pretium, quod eum Basilius et longo usu in hæresibus vincendis exercitatus suscepit, et summo studio, ut in tempore magnis doctrinæ præsiidiis indigente, invicta animi fortitudine, et adversus potentes hæreticos, elucubravit. In *Epistolis* S. Basilii vetus disciplina præclaris institutis et canonibus illustratur, historia ecclesiastica ditatur uberi et copiosa rerum gestarum segete, formantur mores optimis præceptis, et, quod præcepta longe superat, depictis sine arte eximiis S. Basilii virtutibus. Neque etiam spernenda quæ in appendicem conjecta sunt, viginti quatuor orationes a Simeone Logotheta ex S. Basilii verbis et sententiis constructæ, et liber *De virginitate* auctorem habens episcopum S. Basilio æqualem vel certe supparem.

Sed quo pluris sunt hæc monumenta, eo magis verendum ne longior mora pluribus displicuerit; et quia octo annorum intervallo prodit hoc volumen, minus curæ habuisse publicum commodum videamur. Non tamen negligentia, sed necessariæ causæ moras attulerunt. Nam eruditus sodalis, qui edendorum sancti Basilii operum curam suscepit, jam gravi ægrotudine correptus erat, cum secundum volumen in lucem edidit. Defunctum hoc labore cupiditas bene de re ecclesiastica et litteraria merendi incitavit, ut tertium tomum repugnante valetudine pararet. Sed languidos conatus ingravescens morbus abruptit, vixque dimidium interpretationis suæ retractaverat, appositis e Tillemontio historicis notis, quas, abjecto scribendæ *S. Basilii Vitæ* consilio, necessarias ducebat; vix, inquam, hæc navaverat, cum vires penitus defecerunt, ac tandem piam et laudabilem vitam pretiosa in conspectu Domini morte conclusit anno 1725, die 3 Junii. Ad desiderium, quod illius virtutum ornamenta omnium nostrum animis incusserunt, illud accessit molestiæ, ut opus ab eruditus expectatum, quodque multi ære suo jamdudum emerant, non tamen cito eorum manibus et judiciis committi posset. Jam enim quisque intelligit quantum laboris

et operæ impendendum fuerit, non quidem in evolvendis codicibus mss. (collati enim cum editis fuerant diligenti manu, excepto tamen Harkæano, qui cum Medicæo et Coisliniano maximum exstitit præsidium), sed in aliis rebus, quæ ad accuratam editionem necessariæ sunt. præsertim in disponendis ordine chronologico epistolis, in concinnanda *S. Basilii Vita*, ejusque explananda doctrina, id quod jam nobis, misso longiori exordio, aggrediendum est.

§ I.

I. S. Basilius minus commode interpretatur illud synodi Nicænæ, ex alia essentia aut hypostasi. II. Sed merito negat unam in tribus personis hypostasim a synodo admissam. Ipsi etiam trium hypostasium defensores sæpe hypostasim pro essentia sumunt. III. Novitas unius hypostasis. IV. Tres hypostases apud scriptores Nicæna synodo antiquiores. V. Quid synodus Nicæna senserit ex S. Alexandro et S. Athanasio spectatur. VI. Occidentalium sententia de hypostasi. Quo sensu eadem vox usurpata in sæcularibus scholis.

I. Sanctus Basilius, ut erat acerrimus trium hypostasium defensor, dare noluit adversariis suis, vocem hypostasis eodem sensu ac essentiam a synodo Nicæna usurpatam fuisse. Refellit Basilii interpretationem Petavius (1), eamque hoc argumento impugnat, quod qui isti synodo interfuere Patres aliqui, aut paulo certe postea floruerunt, tum collecti aliis in synodis, tum seorsim singuli ὑπόστασιν pro οὐσίᾳ sumpserunt: quod nunquam fecissent, si contrarium apud Nicænam ante fecissent. Duo continentur hac Petavii sententia, quæ nobis distinguenda sunt, quamvis ipse non distinguat: nam non solum ὑπόστασιν pro οὐσίᾳ sumptam a Nicænis Patribus hoc loco fuisse, sed etiam unam in tribus personis hypostasim ab hac synodo et ab aliis quos citat Patribus admissam contendit. Examinandum ergo nobis est an Basilius in utroque reprehendendus sit, et quod hypostasim in fide Nicæna idem valere ac essentiam, et quod unam in tribus personis hypostasim a synodo admissam fuisse negaverit.

Locus ex quo ambigendi nata materia, legitur in fidei formula ab Eustathio, postulante Basilio, subscripta, quæ est epistola 125, olim 78 inter Basilianas. Ibi Sabelliani his synodi verbis abuti dicuntur: Ἐὰν δὲ τις λέγῃ ἐξ ἑτέρας οὐσίας ἢ ὑποστάσεως τὸν Χριστὸν ἀναθεματίζει ἢ καθολικῆ καὶ

(1) Lib. IV *De Trin.*, cap. 1.

ἀποστολική Ἐκκλησία : Si vero quispiam dixerit ex alia essentia aut hypostasi Filium esse, eum anathemate ferit catholica et apostolica Ecclesia. Deinde additur : Οὐ γὰρ ταυτὸν εἶπον ἐκεῖ οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν. Εἰ γὰρ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐδήλουν ἔνωσαν αἰ φωναί, τίς χρεῖα ἦν ἐκατέρωθεν ; Ἀλλὰ δῆλον ὅτι, ὡς τῶν μὲν ἀρνούμενων τὸ ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι τοῦ Πατρὸς, τῶν δὲ λεγόντων, οὕτε ἐκ τῆς οὐσίας, ἀλλ' ἐξ ἄλλης τινὸς ὑποστάσεως, οὕτως ἀμφοτέρωθεν, ὡς ἄλλότρια τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος, ἀπηγόρευσαν· ἐπεὶ ὅπουγε τὸ ἐαυτῶν ἐδήλουν φρόνημα, εἶπον ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν· οὐκέτι προσθέντες καὶ τὸ, ἐκ τῆς ὑποστάσεως. Non enim idem dixerunt illic essentiam et hypostasim. Etenim si una et eadem notio subjecta vocibus, quid opus erat utraque ? Sed perspicuum est, aliis quidem (Filium) ex Patris essentia esse negantibus, aliis vero neque ex essentia esse, sed ex aliqua alia hypostasi dicentibus, illos ita demum utramque opinionem tanquam a sententia ecclesiastica alienam rejecisse. Nam ubi suam ipsorum declarabant sententiam, dixerunt ex essentia Patris Filium, non amplius adjicientes illud, ex hypostasi.

Non facile est statuere quosnam hæreticos Basilium, ob Filii originem ex alia quam Patris hypostasi deductam, a synodo notatos dicat. Videtur vel Valentinianos dicere, ut existimat Petavius, qui ex collatitia velut stipe ab æonibus conflatum esse Jesum asserebant ; vel generalim Gnosticos, qui Christum non mundi creatoris, sed ignoti cuiusdam dei filium esse fingeant. Legendum putat Combessius, ut est in uno codice ms., ὅτι ἐξ οὐσίας, aliis ex essentia illum quidem esse, sed ex alia hypostasi dicentibus. Sed hæc emendandi ratio nec lucem affert, nec difficultatem minuit. Equidem non invitus concedam Petavio nihil omnino de ejusmodi hæreticis pronuntiasse synodum, nec satis firmo argumento Basilium niti, dum his vocibus, ex alia essentia aut hypostasi, duas res significari pertendit. Nihil enim vetat eandem sententiam diversis verbis confirmari : neque hæc in symbolo Nicæno jamnata propositio, Erat aliquando, quando non erat, dissimilis est sequenti, Non erat antequam nasceretur. Videtur ergo idem evenisse Basilio, quod interdum optimam sententiam tuentibus evenit, ut in iis solvendis quæ adversarii objiciunt, minus commode versentur. Difficile enim est non fateri his verbis, ex alia hypostasi, essentiam designari. Sed levissimus hic Basilii nævus est, nec causæ summam attingit, quæ tota vertebatur hoc cardine, utrum synodus Nicæna unam in tribus personis hypostasim admisisset. Etiamsi Basilium unius testimonii explicationem longius repetat, etiamsi concedere adversariis nolit, quod incolami sua causa concedere poterat ; in eo certe synodi mentem accuratissime perspexit, quod tres hypostasib ab ea sublatis negaverit. Atque id quidem nobis paulo accuratius examinandum est, ac demonstrandum Nicænam synodum, etsi hypostasim

pro essentia hoc loco sumpsit, non idcirco unam in tribus personis hypostasim admisisset : tres autem hypostases semper in Oriente, saltem a Noeti temporibus, summo consensu viguisse. Petavio assentiuntur alii theologi, in primis Thomassinus, qui in libro tertio De incarnatione Verbi, cap. 1, contendit, non nisi senescente quarto Ecclesiæ sæculo hypostasis nomen ab usua seu essentia discriminatum esse, idque allatis synodi Nicænae et Athanasii testimoniis efficere conatur.

II. Fucum doctissimis viris fecit hypostasis voci subjecta interdum essentia significatio ; et quoties vident apud antiquos scriptores hypostasim hoc sensu usurpari, inde concludunt unam his scriptoribus hypostasim placere. At plurimum peccat hæc rationis conclusio. Nam trium hypostasium acerri-mus defensor Basilium sæpe hypostasim hoc sensu accipit. Ait in libro De Spiritu sancto, cap. 16, p. 33, Spiritum sanctum gratiam suam conferre angelis, Εἰς τὸν ἀπαρισμὸν καὶ συμπλήρωσιν τῆς ὑποστάσεως αὐτῶν, In hoc ut perficiatur compleaturque illorum substantia. Non potest hoc loco ὑπόστασις aliter accipi ac οὐσία. Hinc in eodem capite, p. 32, sanctitas dicitur esse extra substantiam angelorum, ἔξωθεν τῆς οὐσίας, quia sanctitatem accipiunt a Spiritu sancto, nec eam a sua ipsorum essentia habent. Similiter lib. v adversus Eunom., p. 324, omnis substantia justorum a Spiritu sanctificari dicitur : Πᾶσα ὑπόστασις δικαίων. . . ἡγιασται. In libro secundo, p. 252, totam Patris naturam ait in Filio imprimi velut in sigillo : aut quemadmodum artium substantia ex docentibus in discipulos tota transit, ὅποια τῶν τεχνῶν ἡ ὑπόστασις ἐκ τῶν διδασκόντων ὅλη τοῖς μαθητευομένοις ἐγγινομένη.

Gregorius Nazianzenus, cujus summa exstitit cum Basilio in tribus hypostasibus defendendis consensio, divinam essentiam hypostasis nomine designat in orat. 34, p. 542, ubi de Deo et de iis quæ circa Deum prædicantur, sic loquitur : Τί γὰρ ὄντι αὐτῷ κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν ὑπόστασιν, ὑπάρχει τὸ μὴ ἀρχὴν ἔχειν μηδὲ ἐξίστασθαι, μηδὲ περατοῦσθαι, ἀλλὰ ὅλον τὸ εἶναι περιλαμβάνειν, λείπεται προσφιλοσοφεῖν τε καὶ προσεξετάζειν. Quid enim secundum naturam et hypostasim exsistenti, conveniat ei nec principium habere, nec a se unquam desciscere, nec fine ullo terminari, sed totum esse complecti, id præterea philosophandum et inquirendum relinquatur.

Cyrillus Hierosolymitanus, quem cum S. Meletio et aliis trium hypostasium defensoribus conjunctissimum fuisse constat, interdum hypostasis nomine substantiam intelligit. Sic enim loquitur in cat. 6, n. 5 : Ἀκατάληπτός ἐστιν ἡ ὑπόστασις ἡ θεία. Comprehendi non potest substantia divina ; et cat. 16, de Spiritu loquens ait : Φύσιν δὲ ἢ ὑπόστασιν μὴ πολυπραγμόνει. Naturam aut substantiam ne curiose investigates.

Sic etiam Epiphanius interdum ὑπόστασιν pro οὐσίᾳ sumit, velut cum ait hæres. lxxiv, n. 4, Μία

θεότης τῆς αὐτῆς δυνάμεως, τῆς αὐτῆς ὑποστά- A
σεως. *Una divinitas, ejusdem virtutis, ejusdem hy-*
postasis. Idem tamen sentiebat, tres ἀναγκαῖον
εἶναι τὰς ὑποστάσεις, ὁμολογεῖν, necesse esse tres
hypostases confiteri, idque conceptis verbis Basilio
scripserat, qui hanc illius doctrinam plurimum
laudat in epist. 258. Quare vitio non caret Epi-
phanii contextus in Ancorato, n. 6, ubi sic legitur:
Ἐν γὰρ εἰρηῆς τὸ ὁμοούσιον, ἔλυσας Σαβελλίου
τὴν δύναμιν· ὅπου γὰρ ὁμοούσιον, μιᾶς ὑποστά-
σεως ἔστι δηλωτικόν. Addendum esse negationem
ac legendum οὐ μιᾶς vidit ipse Petavius, qui sic
interpretatur: Usurpando consubstantialis vocabulo
Sabellii robor infringis: non enim consubstantialis
vox singularem hypostasim significat.

Ruunt ergo argumenta Petavii, et ex allatis B
exemplis perspicitur hypostasim interdum pro οὐσίᾳ
sumi posse, quamvis tres hypostases admittantur,
ac proinde Nicænos Patres, etiamsi hypostasim pro
οὐσίᾳ sumpserint, non idcirco unam in tribus per-
sonis hypostasim decrevisse. Neque hujus rei longe
petenda explicatio. Quamvis enim essentia sit id
quod commune est tribus personis, hypostasis vero
id quod proprium; sæpe tamen essentiae nomine
hypostasis comprehenditur, ac vicissim ipsa hy-
postasis essentiam comprehendit. Dum enim essen-
tia sive natura consideratur, quatenus conjuncta
est cum personalibus proprietatibus, sive cum
hypostasi, tunc eodem sensu usurpatur ac persona
sive hypostasis: unde S. Alexander Alexandrinus, C
cujus verba mox referemus, Patrem et Filium *duas*
hypostasi naturas vocat. Sic etiam hypostasis, dum
consideratur quatenus cum essentia conjuncta est,
interdum pro essentia sumitur. Quemadmodum
ergo sancti Patres, etsi interdum essentiam sū-
munt pro hypostasi, sive personā, non idcirco tres
essentias admittunt; ita ex eo quod hypostasim
nonnunquam sumant pro essentia, non sequitur
unam ab illis hypostasim admitti.

III. Sed jam longius nobis promovenda Basilii
defensio: hactenus enim probatum, immerito affingi
synodo Nicænae unam hypostasim: nunc proban-
dum tres hypostases semper in Oriente usurpatas
summo consensu fuisse, saltem a Sabellii et Noeti
tempore; nec ullos habuisse adversarios, præter An-
tiochenos nonnullos, quos Latini hac voce ob linguæ
sua inopiam offensi in sententiam suam traxerunt.

Ipsa illa controversia, quæ de hypostasisibus
exorta est, eximio nobis argumento perpetuam
Orientis doctrinam demonstrat. Discimus enim ex
Gregorio Nazianzeno tres hypostases, antequam
hæc prodiret dissensio, Ecclesiae Orientalis usu,
nemine repugnante, contritas fuisse. Sic enim
loquitur S. Gregorius in orat. 21, p. 395: Τῆς γὰρ
μιᾶς οὐσίας, καὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων λεγομένων
μὲν ὑφ' ἡμῶν εὐσεβῶς τὸ μὲν γὰρ τὴν φύσιν δηλοῖ τῆς
θεότητος, τὸ δὲ τὰς τῶν τριῶν ἰδιότητα, νοουμένων

δὲ καὶ παρὰ τοῖς Ἱταλοῖς ὁμοίως, ἀλλ' οὐ δυναμένους
διὰ σενότητα τῆς παρ' αὐτοῖς γλώττης καὶ ὀνομά-
των πένταν, διελεῖν ἀπὸ τῆς οὐσίας τὴν ὑπόστασιν,
καὶ διὰ τοῦτο ἀντιστασίου [leg. ἀντιστασίου] τὰ
πρόσωπα: ἵνα μὴ τρεῖς οὐσίαι παραδειχθῶσι, τί
γίνεται; Ὡς ἴταν γελοῖον ἢ ἑλεεινόν· πίστει εἶδος
διαφορὰ, ἢ περὶ τὸν ἕχον μικρολογία. *Nam cum*
essentia una, et tres hypostases a nobis pie dicerentur
(quod alterum divinitatis naturam, alterum trium
personarum proprietates declaret), atque eodem
quidem modo apud Romanos intelligerentur, caeterum
ob linguæ illius angustiam et verborum inopiam,
hypostasim ab essentia distinguere non possent, eo-
que factum esset, ut ne tres substantias admittere
viderentur, personarum vocabulum inducerent, quid
tandem contigit? Res profecto ridicula vel potius
miseranda: diversæ fidei speciem præbuit levis illa
et jejuna de vocum sono altercatio.

Habemus ergo totius dissensionis originem, et
initium unius hypostasis. Antequam Latinis in in-
terpretanda hypostasis voce molestiam faceretur
linguæ inopia, nulla erat apud Græcos ea de re
controversia, nulla varietas; ac proinde non solum
Nicæni Patres, sed et quotquot hypostasis vocabulo
ad efferendum dogma usi sunt, non unam hypo-
stasim, sed tres hypostases dixerunt. Gregorii testi-
monium confirmat Acacius Berænsis, qui sic lo-
quitur apud Cyrillum Alexandrinum, epist. 13: *Beatus*
Paulinus, inquit, tres hypostases aperte dicere
recusabat, quamvis eadem virtute et veritate sentiret
ac prædicaret. Secutus est autem piissimos Occi-
dentis episcopos propterea quod angustior est lingua
Romana, quam ut secundum Græcam nostram phra-
sim tres hypostases dicere queat.

Illud etiam novitatem unius hypostasis demon-
strare possit, quod cum epistolæ Sardicensis sy-
nodi adjuncta a nonnullis fuisse quædam fidei
confessio, in qua una hypostasis, ut apostolica do-
ctrina, tradebatur, hæc fidei confessionem Alexan-
drina synodus ut spuriam rejecit, ac Antiochenos
hortata est (2), ut eam nec legi nec proferri pate-
rentur. Eusebius Vercellensis in subscribendo eam
ne proferendam quidem esse pronuntiat.

IV. Sed præcipuum nobis argumentum suppedi- D
tant scriptorum ecclesiasticorum testimonia, tum
eorum qui ante concilium Nicænum floruerunt, tum
eorum qui synodo interfuerunt, aut post eam scri-
psere. Nullus sane proferri potest, qui unam in
tribus personis hypostasim dixerit: quotquot autem
in explicando Trinitatis mysterio hypostasis voce
usi sunt, tres hypostases summo consensu numerant.

Origenes tom. II in Joannem, p. 56, sic contra
Sabellianos pronuntiat: *Ἡμεῖς μέντοιγε τρεῖς ὑπο-*
στάσεις πειθόμενοι τυγχάνειν, τὸν Πατέρα καὶ τὸν
Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Nos autem persuasum
habemus tres esse hypostases, Patrem et Filium et
Spiritum sanctum. Refellit in libro VIII contra Cel-

(2) Athanas. epist. ad Antiochenenses.

sum, pag. 386, eosdem hæreticos, qui Patrem et Filium duas esse hypostases negabant; ipse vero duas hypostasi res esse asseverat, ὅντα δύο τῆ ὑποστάσει πράγματα.

S. Basilius in libro *De Spiritu sancto* cap. 29, n. 72, p. 61, citat illud Dionysii Alexandrini: Εἰ τῶ τρεῖς εἶναι τὰς ὑποστάσεις, μεμερισμένας εἶναι λέγουσι; τρεῖς εἰσι καὶ μὴ θέλωσιν· ἢ τὴν θεὸν Τριάδα παντελῶς ἀνελέτωσαν· Si eo quod tres sunt hypostases, divisas esse dicunt, tres sunt etiamsi nolint: αὐτὴ δὲ τριάδα Triadem prorsus tollant. Tres ergo hypostases admittit Dionysius Alexandrinus, sed eos refellit, qui ex eo quod tres sint, divisas esse contendebant, quasi non una esset in tribus essentia. Atque id quidem accurate observandum, ut perspiciamus quam immerito Dionysium Romanum cum Alexandrino pugnare existiment duo eximii scriptores, Petavius (3) et Pet. Coustant (4). Uterque enim unam hypostasim asseri contendit a Dionysio Romano in hoc testimonio apud Athanasium, lib. *De Decret. Nic.*, n. 26, p. 231: Ἐξῆς δ' ἀνεκίχτως λέγοιμι καὶ πρὸς διαιροῦντας καὶ καταπέμνοντας καὶ ἀναίροῦντας τὸ σεμνότατον κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καὶ μοναρχίαν εἰς τρεῖς δυνάμεις τινὰς καὶ μεμερισμένας ὑποστάσεις καὶ θεότητας τρεῖς· Jam vero, inquit, æquum fuerit adversus illos disputare, qui augustissimam Dei Ecclesiæ prædicationem monarchiam in tres quasdam virtutes ac separatas hypostases tresque divinitates dividunt, discindunt destruuntque. Nulla sane inter utrumque Dionysium sententiæ varietas: uterque hypostases divisas vituperat: neque una hypostasis Romano affingi potest, cum idem prorsus dicat ac Alexandrinus. Sed potius ex eo quod tres hypostases divisas refellat, non obscura conclusio est nihil eum reprehensurum fuisse, si una in tribus hypostasibus essentia fuisset admissa. Nullus ergo scriptor ante Nicænam synodum proferri potest, qui unam in tribus personis hypostasim docuerit.

V. Quid senserint Nicæni Patres ex duobus locupletissimis testibus perspicere potest, S. Alexandro Alexandrino et S. Athanasio. Primus sic loquitur in epist. ad Alexandrum Constantinopolitanum apud Theodoret. l. 1 *Hist. eccl.*, c. 4, p. 15: Οὐδὲν ἴσκει τὸ· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕρ ἕσμεν· ὅπερ φησὶν ὁ Κύριος, οὐ Πατέρα ἑαυτὸν ἀναγορεύων, οὐδὲ τὰς τῆ ὑποστάσει δύο φύσεις μίαν εἶναι σαφηνίζων, etc. Cujusmodi est illud: « Ego et Pater unum sumus ». Quod quidem Dominus dicit, non quo se ipsum Patrem renuntiet, nec quo duas hypostasi naturas (hoc est, duas hypostases) unam esse demonstrat, etc. Alibi explicabitur, cur S. Alexander duas hypostasi naturas dicat: nunc satis est monere, eum hac loquendi ratione usum esse, quia naturam, quæ una prorsus est numero, ut conjunctam cum persona-

libus proprietatibus in unaquaque persona considerabat.

Non discedit ab optimi decessoris et magistri vestigiis Athanasius, qui sub finem libri, quem de verbis Domini scripsit, *Omnia mihi tradita sunt*¹, etc., sic loquitur (pag. 108): Τὸ γὰρ τρίτον τὰ τιμαζῶα ταῦτα προσφέρειν τὴν δοξολογίαν, Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος, λέγοντα, τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τελείας δεικνύοντα ἔστιν· Dum ter veneranda illa animalia glorificationem proferunt, « Sanctus, sanctus, sanctus », tres hypostases perfectas ostendunt. Et in libro *Περὶ τῆς ἐνσάρκου ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου* (p. 878): Μία γὰρ ἡ θεότης καὶ εἰς Θεὸς ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν· Una enim deitas et unus Deus in tribus hypostasibus. Hypostasis eodem sensu sumitur in libro, *Quod unus est Christus*. Postremum hoc opus abjudicant nonnulli Athanasio, de secundo non deest omnino dubitandi locus. At primum a nemine in dubium revocatur; si tamen excipias Tillemontium, qui fatetur se hac una re detineri quominus hoc opus certissime attribuat Athanasio, quod illud de tribus hypostasibus testimonium pugnare videatur cum tribus aliis Athanasii locis, in quibus sanctus Pater hypostasim pro essentia sumit, nempe in *Epistola ad Afros*, in libro *De synodis*, et in quarta adversus Arianos oratione. Sed etiamsi demus his in locis, quæ Petavius argumenti loco protulit, hypostasim idem esse ac essentiam; certe non ait Athanasius unam esse in tribus personis hypostasim, sed idem facit quod ab acerrimis trium hypostasium defensoribus factum demonstravimus. Sed tamen si excipias librum *De synodis*, ubi ait Basilium Ancyranum *confiteri ex Patris essentia esse et non ex alia hypostasi Filium*, καὶ μὴ ἔξ ἐτέρας ὑποστάσεως, in aliis duobus testimoniis ad personam ipsam hypostasis revocari potest. Sic enim loquitur in *Epist. ad Afros* (pag. 894): Ἡ δὲ ὑπόστασις οὐσα ἐστὶ, καὶ οὐδὲν ἄλλο σημαίνονμενον ἔχει, ἢ αὐτὸ τὸ ὄν· ὅπερ Ἱερραμίας ὑπαρξίν ὀνομάζει λέγων, Καὶ οὐκ ἤκουσαν φωνὴν ὑπάρξεως. Ἡ γὰρ ὑπόστασις καὶ ἡ οὐσία, ὑπαρξίς ἐστίν· ἔστι γὰρ καὶ ὑπάρχει. Hypostasis autem substantia est, neque aliam habet significationem, quam hoc ipsum quod est: quod Jeremias vocat ὑπαρξίν, seu existentiam, dicens: « Et non audierunt vocem existentie mee ». Nam hypostasis et substantia, id ipsum est quod ὑπαρξίς, seu existentia: est enim et existit. Et in orat. quarta in Arianos (pag. 617): Ὡς περ δὲ μία ἀρχὴ καὶ κατὰ τοῦτο εἰς Θεὸς, οὕτως ἡ τῶ ὄντι καὶ ἀληθῶς καὶ ὄντως οὐσα οὐσα καὶ ὑπόστασις, μία ἐστὶν ἡ λέγουσα· Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν· καὶ οὐ δύο, ἵνα μὴ δύο ἀρχαί· Porro quemadmodum unum est principium et proinde unus Deus, ita quæ verissime est essentia et hypostasis, una est quæ dicit: « Ego sum qui sum », non autem duæ, ne scilicet duo sint princi-

¹ Joan. x, 30. ² Luc. x, 22. ³ Apoc. iv, 8. ⁴ Jerem. ix, 10. ⁵ Exod. iii, 14.

(3) Lib. iv *De Trin.*, cap. 1.

(4) *Epist. Rom. Pont.* p. 290.

pi. In primo testimonio mirifice consentit Athanasius cum aliis Patribus Græcis, qui hypostasis nomen oppositere hæreticis Verbum et Spiritum sanctum existere negantibus, et idcirco tres hypostases defenderunt. In altero Patrem manifeste designat, et deitatis unitatem ex eo probat, quod solus Pater principium sit, a quo duæ aliæ personæ.

Atque etiamsi Athanasius in aliis operibus unam hypostasim admisisset, nihil id detrudere posset de testimonio, quod erimus ex libro in illud, *Omnia mihi tradita sunt*. Scriptus enim hic libellus ante mortem Eusebii Nicomediensis, id est, ante annum 342. Nondum tunc preceberant de hypostasi controversiæ; nec causa suberat ulla, cur Athanasius eam loquendi rationem fugeret, qua non solum Alexander, sed etiam Origenes et Dionysius Alexandrinus usi fuerant. Quamobrem etiamsi Athanasium arcta cum Latinis et Antiochenis conjunctio ad professionem unius hypostasis adduxisset, non idcirco priora illius scripta in dubium venire deberent. Sed tamen asseverare licet nusquam eum unam in tribus personis hypostasim ponere; imo ex quarta illius adversus Arianos oratione duo proferam testimonia, in quibus hypostasim eodem prorsus sensu ac Origenes et S. Alexander, usurpat. Sic igitur loquitur n. 23, p. 626: Μαίνεται μὲν οὖν Ἄρειος ἐξ οὐκ ὄντων εἶναι λέγων τὸν Υἱὸν, καὶ τὴν πῶτε, ὅτε οὐκ ἦν· μαίνεται δὲ καὶ Σαβέλλιος λέγων τὸν Πατέρα εἶναι Υἱὸν, καὶ ἔμπαινον τὸν Υἱὸν εἶναι Πατέρα, ὑποστάσει μὲν ἓν, ὀνόματι δὲ δύο· *Quocirca insanit profecto Arius, cum ait Filium ex nihilo esse, siveque aliquando cum non esset; insanit pariter Sabellius, cum Patrem Filium esse, et Filium Patrem esse docet, unum quidem hypostasi, sed nomine duos.* Et sub finem ejusdem orationis: Τὸ τὸίνυν λεγόμενον ὑπὸ τοῦ μακαρίου Πέτρου, ὁρόν, καὶ εἰλικρινῆ τὴν θεότητα τοῦ Μονογενοῦς κηρύσσει, οὐ τὴν ὑπόστασιν χωρίζων τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀπὸ τοῦ ἐκ Μαρίας ἀνθρώπου· *Rectum est igitur quod ait beatus Petrus qui veram Unigeniti prædicat divinitatem, nec Dei Verbi hypostasim disjungit ab homine ex Maria assumpto.* In hoc postremo testimonio hypostasis multo aptius ad personam quam ad substantiam revocatur. In primo autem contendit Petavius non personam, sed id tantum quod revera existit, intelligendum esse. At negare non potest unam hypostasim rejici. Porro tres hypostases non alio consilio sancti Patres defenderunt, nisi ut Filium et Spiritum non efficientias quasdam ac nomine tenus personas esse, sed Filium vere ut Filium, Spiritum sanctum vere ut Spiritum existere probarent. In eandem prorsus sententiam loquitur Athanasius, dum Patrem et Filium hypostasi unum dici non patitur. In quo consentit cum decessore suo, qui duas in Patre et Filio hypostases agnoscit; consentit cum Basilio, qui unum hypostasi Deum a Sabellio prædicari docet, epist. 214, n. 3. Unum addam Athanasii locum, in quo manifeste tres hypostases, ut supra Dionysius uterque, admitit. Οὐτε

τρεις ὑποστάσεις, inquit in *Expos. fid. n. 2*, μεμερισμένας κατ' ἐαυτάς. ὡσπερ σωματοφυῶς ἐπ' ἀνθρώπων, ἔστι λογισασθαι. *Neque tres hypostases persipsas divisas, ut in hominibus pro natura corporum accidit, fas est in Deo cogitare.*

Post concilium multo uberiores habemus testimonium copiam: nam si singulos sæculi quarti scriptores Græcos enumeremus, totidem erunt trium hypostasis defensores, quibus etiam adjungendum est concilium primum CPol., sive œcumenicum secundum. Docet enim hæc synodus in epistola ad Damascum unam esse Patris et Filii et Spiritus sancti essentiam, ἐν τρισὶ τελείαις ὑποστάσεσιν, ἡγουν τρισὶ τελείοις προσώποις, *in tribus perfectis hypostasibus, sive tribus perfectis personis.* Non utar auctoritate Gelasii Cyziceni, qui in Actis Nicæni concilii Osium inducit (parte II, c. 12) ex mandato ac decreto totius synodi respondentem ac τριάδα ὑποστάσεων prædicantem. Nemo est enim qui multum hujus scriptoris testimonio tribuat. At sequentibus sæculis summum fatetur Petavius consensum existitisse Græcorum in tribus hypostasibus prædicandis.

VI. Ipsi Occidentales eandem loquendi rationem libenter ad usus suos asciverunt, postquam subsistentiæ voce inventa difficultas omnis evanuit. Atque id quidem sæculo quinto contigit. Sed tamen longe antea videntur perspexisse tres hypostases percommode Græco sermone usurpari. Id colligitur ex epistola 214 Basilio, n. 4, ubi sic loquitur: Περὶ δὲ τοῦ, ὅτι ὑπόστασις καὶ οὐσία οὐ ταυτόν ἐστι, καὶ αὐτοί, ὡς νομίζω, ὑπεσημήναντο οἱ ἀπὸ τῆς Δύσεως ἀδελφοί, ἐν οἷς τὸ στενὸν τῆς ἐαυτῶν γλώττης ὑφορώμενοι, τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα τῇ Ἑλλάδι φωνῇ παραδεδώκασιν· ἓνα, εἰ τις εἴη διαφορά τῆς ἐνοίας, σώζοιτο αὐτῇ ἐν τῇ εὐκρινεῖ καὶ ἀσυγχύτῳ διαστάσει τῶν ὀνομάτων· *Quod autem hypostasis et essentia idem non sunt, id et ipsi, ut puto, subindicarunt Occidentales fratres, dum linguæ suæ angustias subveriti, essentia nomen lingua Græca tradiderunt, ut si qua esset sententiæ discrepantia, illa ipsa servaretur in clara et minime confusa nominum diversitate.*

Quinetiam ipse Damasus tres hypostases videtur admisisse. Nam in epistola ad Paulinum prædicat unum Deum in tribus hypostasibus: Θεὸν ἓνα ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν. Spuria videntur hæc postrema verba doctissimo Epistolarum pontificum Romanorum editori propterea quod desunt in exemplaribus Latinis. Sed tamen confirmari possent Flaviani testimonio, qui Paulinum coram magistro militum sic alloquitur apud Theodoretum l. v, c. 3, p. 201: Εἰ τὴν Δαμάσου, ὦ φιλότις, κοινωνίαν ἀσπάσῃ, ἐπίδειξον ἡμῖν σαφῶς τὴν τῶν δογμάτων συγγένειαν. Ἐκεῖνος γὰρ μίαν τῆς Τριάδος οὐσίαν ὁμολογῶν, τὰς τρεῖς ὑποστάσεις διαβρήδην κηρύττει· σὺ δὲ ἀντικρυς τῶν ὑποστάσεων ἀναιρεῖς τὴν Τριάδα. *Si Damasi communionem amplecteris, o amice, doctrinæ nobis manifestam similitudinem ostende. Nam ille quidem unam eandemque Trinitatis substantiam*

confitens, tres hypostases diserte prædicat. Tu contra, Trinitatem tollis hypostaseων. Ex his patet Damasum sui cum Græcis consensus aliquod monumentum edidisse, quod in Oriente notum omnibus et testatum esset. Nam nihil prorsus respondere potuit Paulinus, teste Theodoro. Nullum autem videtur aptius proferri posse monumentum, in quo id præstiterit Damasus, quam epistola ad Paulinum. Objicit Petavius synodi Romanæ epistolam sub eodem Damaso, in qua una hypostasis et essentia docetur. Sed hypostasis vocem merito deesse in exemplaribus Latinis probavimus, not. ad epist. 93, p. 186.

Videor mihi ex his posse concludere neminem prorsus exstitisse inter Catholicos Orientales, qui unam in tribus personis hypostasim admitteret, præter Paulinum Antiochenum ejusque amicos. Neque etiam dicere verebor tres hypostases immerito a S. Hieronymo, ut loquendi rationem sua sponte non accuratam vituperari. *Tota sæcularium litterarum schola*, inquit in epistola ad Damasum papam, *nihil aliud hypostasim nisi usiam novit: et quisquam, rogo, ore sacrilego tres substantias prædicabit? Etsi abundabat eruditione S. Hieronymus, videntur tamen hac in re opiniones anticipatæ ei illuisse. Nam Budæus et post eum Henricus Stephanus observant sæpe apud antiquos scriptores hypostasim de iis dici quæ vere existunt, et iis opponi quæ specie tantum aut cogitandi ratione. Unde Budæus in Commentariis profert hunc Aristotelis locum De mundo, cap. 4: Συλλήβδην δὲ τῶν ἐν ἀέρι φαντασμάτων τὰ μὲν ἐστὶ κατ' ἔμφασιν, τὰ δὲ καθ' ὑπόστασιν. Ad summam eorum, quæ in æere apparent, alia specie tenus existunt, alia habent etiam hypostasim. Addit etiam illud Themistii in Phys. 11: Ἄ μὴδὲ τῷ λόγῳ χωριστὰ, ταῦτα καὶ ὑποστάσει χωρίζουσι. Quæ ne ratione quidem separari possunt, ea etiam hypostasi separant. Cum ergo hypostasis opponatur iis quæ sola ratione aut specie tantum existunt, merito sancti Patres, ut Patrem vere esse patrem, Filium vere esse filium, Spiritum vere esse spiritum ostenderent, tres hypostases prædicarunt contra Sabellium et Noetium, qui cum tres quidem personas dicerent; teste Basilio epist. 214, n. 3, sed hoc personæ nomen ad metaphoricos sensus detorquerent; aliquid eis opponi debuit, quod pariter eludere non possent. At nihil ad eam rem aptius, nihil significantius hypostasis voce. Unde Sabellius unum prorsus hypostasi Deum esse contendebat, ut ibidem testatur Basilius,*

§ II.

I. Videtur S. Basilius prima specie pugnare cum S. Athanasio et S. Gregorio in tribus hypostasibus defendendis. II. Non tamen discedit a debita animi moderatione. Quo sensu hanc quæstionem magni momenti esse duxit. Quo sensu cum defensoribus unius hypostasis communionem ineundam negavit.

I, Quamvis S. Basilius in defendendis tribus

A hypostasibus traditionem Ecclesiæ secutus sit, forte tamen a nonnullis eo nomine accusabitur, quod nimio abreptus studio a temperamenti in synodo Alexandriæ præscriptis discesserit. Cum enim audivisset anno 375 Paulinum acceptis Roma perhonorificis litteris vehementer efferrī, ejusque amicos cum Ecclesia S. Meletii conjungi velle, ac operam dare ut Terentium in partes suas traherent; statim scripsit ad hunc comitem, ut ejus animum præoccuparet, aut si qua eum opinione adversarii præoccupassent, penitus convelleret. In hac autem epistola sic suam de hypostasibus sententiam exponit: Οὐ μέντοι τούτου γε ἔνεκεν δυνάμεθά ποτε ἑαυτοὺς πείσαι, ἢ Μελέτιον ἀγνοῆσαι, ἢ τῆς ὑπ' αὐτὸν Ἐκκλησίας ἐπιλαθέσθαι, ἢ τὰ ζητήματα, ὑπὲρ ὧν ἐξ ἀρχῆς ἡ διάστασις γέγονε, μικρὰ ἡγήσασθαι, καὶ ὀλίγην ἔχειν διαφορὰν νομίσαι πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας σκοπόν. Ἐγὼ γάρ, οὐχ ὅπως εἰ ἐπιστολὴν τις ἀνθρώπων δεξάμενος ἐπ' αὐτῇ μέγα φρονεῖ, τούτου ἔνεκεν ὑποσταλήναί ποτε καταδέξομαι· ἀλλ' οὐδ' ἂν ἐξ αὐτῶν ἤκη τῶν οὐρανῶν, μὴ στοιχῆ δὲ τῶ ὑγιαίνοντι λόγῳ τῆς πίστεως, δύναμαι αὐτὸν κοινωνῶν ἡγήσασθαι τῶν ἀγίων. Non idcirco tamen mihi ipse unquam persuadere possim, ut aut Meletium ignorem, aut Ecclesiæ cui præest obliviscar, aut quæstiones, de quibus ab initio nata dissensio, exiles putes, et parvi ad pietatis propositum momenti. Ego enim non solum, si quis ob acceptam ab hominibus epistolam efferatur, non idcirco abstrahi me unquam et subduci patiar: sed neque, si ex ipsis missa sit cælis, nec sanam ille profiteatur fidei doctrinam, possum illum sanctorum communionis participem existimare. Cur autem de hac quæstione et de Paulino sic sentiat, hanc affert rationem, quod Paulinus, dum unam hypostasim, tres personas perfectas admittit, in hoc a Sabellio non discedat, qui pariter unam hypostasim, et tres personas admiserat. Quare contendit Basilius conjunctionem cum ejusmodi hominibus unam hypostasim profitentibus, sine gravissimis incommodis iniri non posse: Τίς δ' ἂν γένοιτο τῆς διαβολῆς ταύτης χαλεπωτέρα, καὶ μᾶλλον δυναμένη τοὺς πολλοὺς διασαλεύσαι, ἢ εἰ φανελησάν τινες ἐξ ἡμῶν Πατρός καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος μίαν ὑπόστασιν λέγοντες. Quænam autem hac calumnia gravior esse possit, et ad multos commovendos aptior, quam si qui ex nobis videantur Patris et Filii et Spiritus sancti unam hypostasim dicere? In eadem sententiam sic alloquitur Epiphanius in epistola 258, n. 5: Ἰκανῶς δὲ μου κάκεινο τὴν ψυχὴν παρεκάλεσε, τὸ προστεθὲν παρὰ τῆς σῆς ἀκριβείας τοῖς λοιποῖς καλῶς καὶ ἀκριβῶς θεολογηθεῖσι· τὸ τρεῖς ἀναγκαῖον εἶναι τὰς ὑποστάσεις ὁμολογεῖν. Ὅστε τοῦτο καὶ οἱ κατὰ Ἀντιόχειαν ἀδελφοὶ διδασκείσθωσαν παρὰ σοῦ, πάντως δὲ που καὶ ἐδιδάχθησαν· οὐ γὰρ ἂν εἴλου δηλονότι τὴν πρὸς αὐτοὺς καιωνίαν, μὴ τοῦτο αὐτῶν μάλιστα τὸ μέρος ἀσφαλισάμενος. Valde autem meum illud etiam animum recreavit, quod diligentia tua cæteris præclare et accurate tractatis adjecit,

neceſſe eſſe tres hypotaſes conſiteri. Quapropter fratres Antiocheni hoc etiam a te edoceantur; proſecto autem jam edocti ſunt: nam ſine dubio eorum amplectus non eſſes communionem, niſi maxime tibi de hoc capite cautum eſſet.

Videntur hæc prima ſpecie pugnare cum Gregorii Nazianzeni de hac quæſtione iudicio, et ſumma Athanaſii in ſedanda diſcordia animi moderatione. Hæc enim controverſia videtur Gregorio (or. 21, p. 396) *res prorsus ridicula vel miſeranda, ὡς ἄλλο γελοῖον ἢ ἄλειψόν*: *levis et jejuna de vocum ſono altercatio, ἡ περὶ τῶν ἡχῶν μικρολογία*. Plenis rariſſimis Athanaſium laudat, qui *utraque parte leniter et benigne accita, verborumque ſententia diligenter et accurate perpensa, poſteaquam concordem reperit, nec, quantum ad doctrinam, ullo modo inter ſe diſſidentes, ita negotium tranſegit, ut nominum uſum concedens rebus eos conſtringeret*. Num igitur Baſilius cum Gregorio et Athanaſio pugnat, ac permagni ad pietatem momenti eſſe cenſet, quod iſti leviſſimi eſſe momenti ducebant? Num neceſſarium conſiteri eſſe ſtatuit, quod cuiusque arbitrio relinquebant; et quibus nullam prorsus modestiam volebant exhiberi, eos ad communionem negat admitti oportere?

II. Ut S. Patris ſententia perſpiciatur, obſervandum eſt 1° eum accuratiſſime ſervare quod præcipue ab Alexandrina ſynodo ſancitum fuerat, ut neutra pars alteri hæreſis aut erroris notam inureret. Hoc maxime ridiculum vel potius miſerandum Gregorio videbatur, quod *de fide controverſia eſſe videretur letis et jejuna de vocum ſono altercatio*: quod obijceretur Sabellianismus ob tres perſonas, et Arianismus ob tres hypotaſes; quod eo tandem res adducta eſſet, *ut periculum eſſet, ne orbis terrarum fines una cum ſyllabis abrumperentur*. Nihil ejusmodi commiſſum a Baſilio, qui in hac ipſa ad Terentium epistoſta adverſarios ſuos domeſticos fidei appellat, eosque ſimplicitate magis, quam malitia ad Sabellianorum loquendi ſimilitudinem accedere fatetur, et in pluribus aliis locis eorum fidei teſtimonium tribuit, ut in epistoſta 156, n. 1, ubi eos, qui Antiochiæ inter ſe diſſident ſententia diviſos eſſe negat. Hinc etiam in epistoſta 258, n. 3, fratres Antiochenos vocat eos qui a Paulini partibus ſtabant, precatur ut Eccleſiam Antiochenam, quæ in doctrina conſentit, aliquando conjunctam videre contingat, nec jam ipſa contra ſe recta fides ſciſſa ſit.

Non erat ergo Baſilius ex vehementi illo hominum genere, de quibus Hieronymus in epistoſta ad Danaſum papam ſic loquitur: *Interrogemus, inquit, quid tres hypotaſes poſſe arbitrentur intelligi. Tres perſonas ſubſiſtentes aiunt: reſpondemus nos ita credere. Non ſufficit ſenſus, ipſum nomen eſſagitant: quia nescio quid veneni in ſyllabis latet. Clamamus, ſi quis tres hypotaſes, ut tria enypotaſata, hoc eſt tres ſubſiſtentes perſonas, non conſitetur, anathema ſit. Et quia vocabula non ediscimus, hæretici judicemur*. Deerat ſane ejusmodi hominibus eximia illa

virtus, quæ in omnibus Baſilii dictis et factis elucebat, lenitas et animi moderatio. Suſpicatur tamen Tillemontius (t. XII, p. 46) Hieronymum non ſibi conſtare in his narrandis. Nam cum vehementes illi trium hypotaſium deſenſores, inquit eruditus ſcriptor, nihil aliud peterent ab Hieronymo, niſi ut tres hypotaſes conſiteretur; quomodo non eos placasset trium hypotaſium conſeſſione? Deinde vero poſtquam tres hypotaſes conſeſſum ſe eſſe narravit, cur ſtatim addit, *Et quia vocabula non ediscimus?* Videntur hæc pugnantia Tillemontio. Sed minus animadvertit doctiſſimus criticus Hieronymum hoc loco non tres hypotaſes conſiteri, ſed medium ſe eſſe velle inter utraſque partes. Non enim dicit, Si quis tres hypotaſes non conſitetur, anathema ſit: ſed ſi eſt ſenſus illius verborum: Si quis tres hypotaſes conſitendo, non ut tres perſonas ſubſiſtentes, ſed ut tres ſubſtantias conſitetur, anathema ſit. Id patet ex his quæ ſequuntur: *Si quis autem hypotaſim uſiam intelligens, non in tribus perſonis unam hypotaſim dicit, alienus a Chriſto eſt*. Secum ergo non pugnat Hieronymus, ſed neutram loquendi rationem amplectens, quidquid utrique poterat ineſſe vitii, id prorsus rejiciebat, nec tamen placare poterat moroſos illos adverſarios.

2° Neque etiam reprehendendus Baſilius, quod exortam de hypotaſibus controverſiam magni eſſe momenti duxerit, neque in hoc pugnat cum ſynodo Alexandrina. Eſti enim hæc quæſtio tanti eſſe non debebat, ut inter Catholicos idem ſentientes pax diſſiliret; erat tamen ſatis magni momenti, ſi ſpectetur hæreticorum ad accuſandam Eccleſiam ingenium proclive. Cum enim Catholicis Sabellianismus aſſingere non deſinerent, campum illis ad calumnias aperuiſſet unius hypotaſis ad exemplum Sabellii conſeſſio. Quare cum Epiphano aſſentitur, neceſſe eſſe tres hypotaſes conſiteri; nequaquam id neceſſarium eſſe putat, ut Catholicus aliquis habeatur, ſed ut locus Arianorum calumniis non detur, addo etiam, ut ſervetur accepta a majoribus traditio.

3° Cum tanto animi ardore in id incumbit Baſilius, ne unius hypotaſis deſenſores cum Eccleſia Meletii conjungantur, ſeque adduci poſſe negat, ut Paulinum communionis ſanctorum participem agnoſcat; diligenter expendendum quid ei propoſitum fuerit. Non enim id agebatur, ut ſchiſmati Antiocheno ſinis imponeretur, et ad legitimum paſtorem S. Meletium oves redirent. Si tanti comodi ſpes aſfulſiſſet, certo ſcio Baſilium omnia paci et charitati poſthabitorum fuiſſe, ac libenter ſuſcepturum Paulini plebem et clerum, etiamſi unam hypotaſim admitterent. Sed Paulini amicorum conſilia omnia eo ſpectabant, ut Paulinus, excluſo S. Meletio, ſolus Antiochiæ præſeſſet. Hinc Baſilius in eadem epistoſta 214, n. 1, adduci ſe poſſe negat, *ut aut Meletium ignoret, aut Eccleſiæ cui præſt Meletium oblivuſcatur*. Non immerito ergo

communione cum Paulino ineundam negabat; **A** quippe cum iniri non posset, quin Meletius rejiceretur, qui solus Antiochiæ legitimus erat episcopus. Eadem de causa Basilius (epist. 258, n. 3) leniter reprehendit in Epiphania initam cum Paulini Ecclesia communionem: non quod unius hypostasis defensores excommunicandos et ab Ecclesia ejiciendos duceret; sed Epiphania constantiam requirebat, qui cum tres hypostases necesse esse confiteri censeret, cum hominibus unam hypostasim profitentibus communicaverat, spreta et rejecta Meletii communione. Fecit eadem defendendi Meletii necessitas, ut unius hypostasis professio, quæ magno aliquo commodo compensata, levis visa esset, cum maximis in Meletium injuriis conjuncta, permagni esse momenti videretur. Neque etiam ab Arianorum calumniis valde metuendum fuisset, si una hypostasis, veluti nævus quidam tolerabilis et ignoscendus, veniam apud Catholicos habuisset, sed si summum honorem ac celebritatem adeptus esset, ac magna Meletii Ecclesia pusillo Paulini conventui fuisset adjuncta, velut si flumen rivulo adjungatur; tunc Arianis patuisset latissimus ad calumniandum campus.

§ III.

I. Vituperatus a nonnullis S. Basilius, quod Dei titulum Spiritui sancto non semper tribuerit. **II.** Hoc temperamento usus est, ut infirmis consulere et Ecclesiam suam hæreticorum furori subtraheret. **III.** Neutrum prorsus vituperandum. **IV.** Objecta solvuntur. **V.** Basilius semper idem sentiens non semper eodem modo in hæreticis re-fellendis versatur.

I. Nunc aliud reprehensionis genus, longe diversum superiori, propulsandum a S. Basilio. Quod enim interdum de sancto Spiritu sic disserit, ut nomen Dei non tribuat, id et nonnullis olim indignationem movit, nec desunt hodie qui Basilius hac in re fortitudinem animi et constantiam requirant. Prodiit paucis ab hinc annis opusculum quoddam, in quo de Basilio facta disserit. Basilius reprehendit auctor opusculi, non tamen sine debita tanto doctore reverentia, quod animi moderationem et lenitatem longius produxerit. Existimat illius consilium non modo eos exitus non habuisse, quos sibi proponebat, ut placarentur Pneumatomachi, et reducerentur infirmi, sed etiam locum dedisse occultis hæreticis, qualis erat Eustathius Sebastenus, sese cum Basilio jungendi; pluribus autem displicuisse non solum monachis, sed etiam episcopis ac ipsi S. Meletio. Negat idem scriptor certo constare an S. Athanasio probata fuerit Basilius agendi ratio: variam ea de re censet fuisse Gregorii Nazianzeni sententiam: ac ipsum etiam Basilius, cum videret se rem præclarissimam non facere, in gratiæ loco hoc petiisse a Spiritu sancto ejusque divinitatis defensoribus; postea autem hoc temperamentum missum fecisse, quo nunquam usus est in defendendo consubstantiali. Nemo fere est qui tot rationum momentis undique

exquisitis et comportatis, non prima specie manus dandas esse putet. Sed si singula vestigentur accuratius, aliud prorsus feretur de S. Basilio iudicium.

II. Duabus potissimum de causis S. doctor Dei voce interdum in prædicanda S. Spiritus divinitate abstinuit. Prima erat, ut infirmis consulere: altera ut furentibus hæreticis locum præriperet perturbandæ et vastandæ Cappadociæ.

Cum Tarsensis Ecclesia in Arianorum manus incidisset, catholici presbyteri cum episcopo hæretico communicare nolebant, ac seorsim, ut in pluribus aliis Ecclesiis factum est, plebem suam regerant. Sed inter eos exorta dissensio, ac Cyriaco presbytero, cujus fides in suspicionem venerat, alii presbyteri condiciones nonnullas ferebant, quibus ille assentiri nolebat. Consultus Basilius duas ea de re epistolas scripsit, alteram ad presbyteros Tarsenses, alteram ad ipsum Cyriacum. Demonstrat (epist. 113) presbyteris in eo statu res Ecclesiæ versari, ut nihil antiquius esse debeat, quam membra divulsa conjungere. *Fiet autem conjunctio, inquit, si velimus, quibus in rebus animas non ledimus, in his nos ad infirmiores accommodare. Cum igitur ora multa in Spiritum sanctum aperta sint, ac linguæ ad jaciendas in illum blasphemias sint exactæ, rogamus vos ut, quantum in vobis est, ad parvum numerum blasphemantes redigatis; et qui Spiritum sanctum creaturam esse non dicunt, eos recipitis in communionem, ut blasphemii relinquuntur soli, ac vel pudore suffusi ad veritatem redeant, vel, si in peccato manent, auctoritate careant ob paucitatem. Nihil igitur amplius exposcamus: sed volentibus nobiscum conjungi fratribus fidem Nicænam proponamus: ad, si ei assentiuntur, illud quoque exigamus, Spiritum sanctum creaturam duci non oportere, et eos qui dicunt, recipi ab ipsis in communionem non debere. Nihil autem præter hæc exposcendum esse censeo.* Ipsum autem Cyriacum hortatur (epist. 114), ut fidem Nicænam profiteatur, nec ullam in ea vocem rejiciat, ac præterea Spiritum sanctum creaturam dici non debere, nec cum iis qui dicunt, communicandum esse declaret. Non probabat ergo Basilius hanc legem Cyriaco imponi, ut Dei nomen Spiritui sancto tribueret, modo rem hoc nomine significatam confiteretur

Quod autem observari voluit ad sanandos et reducendos infirmiores, id ipse observavit, ut pravorum hæreticorum insidias Ecclesia Cæsariensis effugeret. Res a S. Gregorio Nazianzeno sic narratur, or. 20, p. 364: Οικονομεῖν δὲ τοὺς λόγους ἐν κρίσει, τῶν ἀναγκαίων ἐνόμιζε, τῷ θεῷ Δαβὶδ περὶ τοῦτου συμβούλῃ χρώμενος, καὶ μικρὸν ὄσον τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν διαφέρειν, καὶ τὴν τῶν αἰρετικῶν δυναστείαν, ἕως ὃ τῆς ἐλευθερίας ἐπιλάβοι καιρὸς, καὶ δὴ τῇ γλώσσῃ τὴν παρρησίαν. Οἱ μὲν ἐζητοῦν λαβέσθαι γυμνῆς τῆς περὶ τοῦ Πνεύματος φωνῆς, ὡς εἶη Θεὸς (ἔπερ ὃν ἀληθὲς, ἀσεβὲς ἐκείνοις ὑπελαμβάνετο, καὶ τῷ κακῷ προστάτῃ τῆς ἀσεβείας), ἴνα τὸν

μὲν τῆς πόλεως μετὰ τῆς θεολόγου γλώσσης ὑπε-
 ορίσασιν, αὐτοὶ δὲ κατασχόντες τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ
 τῆς ἐαυτῶν κακίας ὀρμητήριον ποιησάμενοι, ἐντεῦ-
 θεν τὸ λειπόμενον ἅπαν, ὡς ἐκ τινος ἀκροπόλεως
 καταδράμωσιν. Ὁ δὲ ἐν ἄλλαις μὲν φωναῖς γραφι-
 καῖς καὶ μαρτυραῖς ἀναμφιλέκτοις ταυτὸν δυναμέ-
 ναις, καὶ ταῖς τῶν συλλογισμῶν ἀνάγκαις οὕτως
 ἔγγυς τοὺς ἀντιλέγοντας, ὥστε μὴ ἀντιβαίνειν ἔχειν,
 ἀλλ' οἰκειαῖς συνδεῖσθαι φωναῖς, ἥπερ δὴ καὶ μεγί-
 στη λόγου δύναμις καὶ σύνεσις ὀδηλώσει δὲ καὶ ὁ
 λόγος ὃν περὶ τούτου συνέγραψε κινῶν τὴν γραφίδα,
 ὡς ἐκ πυξίδος τοῦ Πνεύματος. Τὴν δὲ κυρίαν φωνὴν
 ἐως ὑπερεῖθετο, παρὰ τε τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ, καὶ
 τῶν γνησίων τούτου συναγωνιστῶν χάριν αἰτῶν, τῇ
 οἰκονομίᾳ μὴ δυσχεραίνειν, μηδὲ μιᾶς ἀντεχομένου
 φωνῆς, τὸ πᾶν ἀπολέσαι δι' ἀπληστρίαν, τῷ καιρῷ
 παρασυρείτης τῆς εὐσεβείας. Αὐτοῖς μὲν γὰρ οὐδε-
 μὴν εἶναι ζημίαν ὑπαλλασσομένων μικρὸν τῶν λέ-
 ξειν, καὶ φωναῖς ἄλλαις τὸ Ἰσον διδασχομένοις ὁὐδὲ
 γὰρ ἐν βήμασιν ἡμῖν εἶναι τὴν σωτηρίαν μᾶλλον ἢ
 πράγμασι ὁ μὴδὲ γὰρ τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀποβαλεῖν
 ἂν, εἰ τὴν ἡλειμμένου φωνὴν ἀντὶ τῆς Χριστοῦ πρὸς
 ἄλλον ἐπιζητούντες, ἠξίουσιν μεθ' ἡμῶν τάττεσθαι ὁ
 τῷ δὲ κοινῷ μεγίστην ἂν βλάβην γενέσθαι, τῆς Ἐκ-
 κλησίας κατασχεθείσης. Ceterum sermones cum
 iudicio disponere, de Davidis consilio et sententia,
 necessarium esse iudicabat, ac belli tempus, et hære-
 ticornum principatum aliquantisper tolerare, quoad
 libertatis tempus successisset linguæque libertatem
 ac licentiam attulisset. Illi enim nudam et apertam
 vocem de Spiritu sancto, quod Deus esset, arripere
 studebant (quod quidem tametsi verum erat, im-
 pium tamen illis atque improbo impietatis antistiti
 videbatur), ut eum quidem cum theologica lingua
 civitate pellerent, ipsi autem Ecclesiam occuparent,
 eamque sceleris sui propugnaculum efficerent, atque
 hinc deinde, velut ex arce quadam, id omne, quod
 reliquum erat, popularerentur. At ille in aliis quidem
 vocibus e Scriptura petitis, testimoniisque minime
 dubiis eandem vim habentibus, necessariisque argu-
 menti, adversarios ita comprimebat, ut nullo modo
 repugnare ac contra iiii possent: sed, quæ maxima
 sermonis virtus et prudentia est, propriis vocibus
 constringerentur, quemadmodum is liber, quem hoc
 argumento edidit, perspicue ostendet, in quo cala-
 num quasi ex Spiritus pyxide movet. Sed tamen
 propriam vocem interim usurpare differebat, tum ab
 ipso Spiritu, tum a sinceris ipsius propugnatori-
 bus in gratiæ loco hoc petens, ne hoc suo consilio
 offenderentur; nec committerent, ut dum unam vocu-
 lam mordicus retinere conarentur, propter inexple-
 bilem cupiditatem omnia perderent, convulsa nimi-
 rum turbulento tempore ac distracta pietate. Ipsos
 enim nihil ex eo incommodi ac detrimenti accepturos,
 si vocabula paulum immutarentur, modo aliis verbis
 eadem docerentur (neque enim salutem nostram in

A *verbis potius quam in rebus consistere: quippe cum
 ne Judæi quidem rejiciendi sint, si ad aliquod tem-
 pus pro Christo vocem Uncti sibi concedi postulantes,
 in nostrum numerum atque ordinem ascribi velint):
 at reipublicæ non posse majorem perniciem ac pes-
 tem afferri, quam si Ecclesia ab hæreticis occupa-
 retur. In hac Basili agendi ratione, sive infirmis
 consulat, sive hæreticorum furori Ecclesiam suam
 objicere caveat, haud equidem video quid repre-
 hendi possit.*

III. Quod spectat ad lenitatem in infirmos ad-
 hibitam: 1° nihil illa catholico dogmati, nihil usi-
 tato ad exprimendum dogma sermoni nocebat.
 Tutum erat dogma cum Nicænæ fidei professione,
 tum iis quæ huic formulæ Basilius adjicienda du-
 cebat. Quinetiam tota illa accommodatio eo specta-
 bat, ut quamplurimi ad confitendam in Ecclesia
 divinitatem sancti Spiritus allicerentur: nec sane
 consentaneum erat (ep. 113), ut cum hæretici li-
 benter in sua communione retinerent eos etiam qui
 hæretice non sentiebant, Catholici a sua remove-
 rent eos qui catholice sentiebant. Neque etiam de
 catholicis sermonis auctoritate quidquam detrahe-
 batur. Etsi enim infirmis concedebatur ut Spiritum
 sanctum non appellarent Deum, non tamen con-
 cedebatur ut hanc vocem damnarent, nec idcirco
 illam alii Catholici usurpare et prædicare desine-
 bant. Quare spes erat infirmos, dum quotidie in
 Ecclesia Spiritum sanctum Deum appellari audiunt,
 atque huic voci aures assuefaciunt, brevi inanem
 illum scrupulum deposituros. Atque hæc maxime
 spes Basilium fovebat. *Enimvero persuasum mihi est,
 inquit (ep. 113), diuturniore inter nos consuetudine
 ac mutua citra contentionem exercitatione, si quid
 etiam amplius adjiciendum sit explanandi causa,
 daturum id Dominum, qui ipsum diligentibus omnia
 cooperatur in bonum.*

2° Non animadvertunt ii, quibus hæc agendi ra-
 tio non placet, magnum esse discrimen inter ea
 quæ hæreticis ignave et turpiter, et ea quæ infir-
 mis benigna quadam accommodatione concedun-
 tur (5). Hoc tantum petebat a Basilio Modestus im-
 peratoris nomine, ut unam vocem, nempe consub-
 stantiale, e fidei symbolo tolli pateretur. At Basilius
 ne unam quidem syllabam sacrorum dog-
 matum prodi, nihil prorsus addi aut demi, ac
 ne ipsum quidem formulæ ordinem mutari de-
 bere respondit. Idem tamen iis qui, cum catholica
 sentirent, nondum Nicænam formulam receperant,
 benignæ excusationis veniam non denegabat, sal-
 tem in episcopatus primordiis, ut perspicitur ex
 epist. 52. Aliud est enim infirmis unam aliquam
 vocem remittere, aliud hæreticorum artibus aut
 minis concedere; ut ea vox e catholici sermonis
 usu amandetur. Si concessum fuisset hæreticis ut
 consubstantiale deleteretur, triumphum illi egissent

° Psal. cxi, 5. ° Rom. viii, 28.

(5) Nyss. 1, Eunom. 314. Theodoret., lib. iv, c. 12.

ex Ecclesia, quæ non eos recepisse, sed ab eis recepta videretur; quod quidem nunquam committendum esse merito docet Basilius in epist. 266. At iisdem redeuntibus sine consubstantialis professione, non tamen sine professione fidei hac voce contentæ; numerum filiorum suorum augebat Ecclesia, incolumi prorsus traditionis deposito.

3° Sententiæ suæ magnos ascriptores et imitatores habuit Basilius. Præter Athanasium, qui Basili factum probavit et defendit, ut modo videbimus, Basilius imitatur Gregorius Nazianzenus in oratione 44, p. 710, ubi sic loquitur: Συμβῶμεν ἀλλήλοις πνευματικῶς· γενόμεθα φιλάδελφοι· μᾶλλον ἢ φιλαυτοί. Δότε τὴν δύναμιν τῆς θεότητος, καὶ δώσομεν ὑμῖν τῆς φωνῆς τὴν συγχώρησιν· ὁμολογήσατε τὴν φύσιν ἐν ἄλλαις φωναῖς, αἷς αἰδεῖσθε μᾶλλον· καὶ ὡς ἀσθενεῖς ὑμᾶς ἰατρεύσομεν, ἔστιν ἂ καὶ τῶν πρὸς ἡδονὴν παρακλέψαντες. Αἰσχρὸν μὲν γὰρ, αἰσχρὸν καὶ ἱκανῶς ἄλογον, κατὰ ψυχὴν ἐβρώμενους, μικρολογεῖσθαι περὶ τὸν ἦχον, καὶ κρύπτειν τὸν θησαυρὸν, ὡσπερ ἄλλοις βασκαλοντίας, ἢ μὴ καὶ τὴν γλῶσσαν ἀγιάσατε δεδοικότας· αἰσχρὸν δὲ ἡμῖν δ' ἐγκαλοῦμεν παθεῖν, καὶ μικρολογίαν καταγινώσκοντας, αὐτοὺς μικρολογεῖσθαι περὶ τὰ γράμματα. Μιᾶς θεότητος, ὧ οὔτοι, τὴν Τριάδα ὁμολογήσατε, εἰ δὲ βούλεσθε, μιᾶς φύσεως· καὶ τὴν Θεοῦ φωνὴν παρὰ τοῦ Πνεύματος ὑμῖν αἰτήσομεν. Δώσει γὰρ, εὐ οἶδα, ὃ τὸ πρῶτον δοῦς καὶ τὸ δεύτερον, καὶ μάλιστα, εἰ δεῖλαι τις εἴη πνευματικῆ, ἀλλὰ μὴ ἔνστασις διαβολικῆ τὸ μαχόμενον. Ἔτι σαφέστερον εἶπω καὶ συντομώτερον, μήτε ὑμεῖς ἡμᾶς εὐθύνετε τῆς ὑψηλοτέρας φωνῆς (φθόνος γὰρ οὐδεὶς ἀναβάσεως), οὔτε ἡμεῖς τὴν ἐφικτὴν τέως ὑμῖν ἐγκαλέσομεν, ἕως ἂν καὶ δι' ἑλλῆς ὁδοῦ πρὸς τὸ αὐτὸ φέρησθε καταγίγιον· οὐ γὰρ νικῆσαι ζητοῦμεν, ἀλλὰ προσλαθεῖν ἀδελφούς, ὧν τῷ χωρισμῷ σπαρασσόμεθα· *Verum spiritualiter inter nos hanc controversiam transigamus: fraternæ potius charitatis studium, quam nostri amorem præ nobis feramus. Vim divinitatis ac potentiam nobis date, et nos vicissim divinitatis vocem vobis concedemus. Naturam aliis vocibus, quibus plus tribuitis, confiteamini: ac vos, ut infirmos curabimus, nonnulla vobis grata et jucunda suffragantes. Etenim turpe quidem illud est, turpe, inquam, ac per absurdum, cum animo optime valeatis, circa vocis sonum jejunos et minutos vos præbere, ac thesaurum occultare, quasi aliis eum invidentes aut metuentes, ne linguam quoque vestram sanctificetis; turpius autem nobis est eodem vitio teneri, quod vobis objicimus, atque, cum anxiam vestram de minutis rebus contentionem damnemus, litterarum tamen minutias anxie urgere. Trinitatem, o viri, unius deitatis esse fateamini, aut, si magis placet, unius naturæ: atque hanc vocem, Deus, a Spiritu vobis postulabimus. Dabit enim profecto secundum, qui primum dedit, idque potissimum, si id de quo pugnatur, spiritualis quædam timiditas fuerit, ac non diabolica contentio. Atque, ut apertius et compendiosius loquar, sic inter nos agamus, ut nec vos, sublimioris vocis*

A ergo, nos in crimen vocetis (nec enim invidia et reprehensione premi debet hujusmodi ascensus), nec nos vicissim eam vocem, cujus modo capaces estis, vobis objicemus: quaudiu alio itinere ad idem hospitium feremini. Non enim victoriam ambimus, sed ut fratres, quorum separatione distorquemur, ad nos redeant, laboramus. Hæc Gregorius disseret: at Constantinopoli: ejusque animi moderationem paulo post ipsa synodus Constantinopolitana iudicii sui auctoritate comprobavit, quæ Dominum appellavit Spiritum sanctum, sed ut iis consuleret, quorum animis scrupulus, subabsurdus ille quidem, sed tamen ignoscendus insidebat, Dei vocem in symbolo inserendam esse non censuit.

Sed forte indulgentia in infirmos ipsa humanitatis specie placebit, at minus considerata, nimiumque remissa videbitur Basili cum improbis hæreticis agendi ratio. Sed tamen si alterum probetur, alterum improbari non potest. Nam cum Arianis aditum in Cappadociam hoc temperamento intercluderet Basilius, tunc, si unquam alias, plurimis infirmis consulebat, quos persecutio in maximum periculum conjecisset. Deinde vero non indigna res erat charitate Basili, ne furentibus quidem hæreticis amplius quidquam proponere, quam quod omnino necessarium ad catholicum dogma judicabat?

Illud autem in primis observandum est, nequam commisisse Basilius, ut Dei nomen Spiritui sancto in Ecclesia tribui desineret, sed sæpe illi hunc titulum et per se et per alterum seipsum, Gregorium Nazianzenum, tribuisse. Id testatur Gregorius Nazianzenus, qui his, quæ modo retulimus, statim addit (p. 364): Ἐπεὶ ὅτι γε παντὸς μᾶλλον ἦδει τὸ Πνεῦμα Θεοῦ, δηλὸν μὲν ἐξ ὧν καὶ δημοσίῳ τούτο πολλάκις ἐκήρυξεν, εἰ ποτε καιρὸς ἦν, καὶ ἰδίᾳ τοῖς ἐρωτῶσι προθύμως ἀνωμολόγησε, σαφέστερον δὲ πεποίηκεν ἐν τοῖς πρὸς ἐμὲ λόγοις, πρὸς ἕν οὐδὲν ἀπόβρηγον ἦν αὐτῷ περὶ τούτων κοινολογούμενῳ, μηδὲ ἀπλῶς τούτο ἀποφηνάμενος, ἀλλ', ὃ μηδέπω πρότερον πολλάκις πεποίηκεν, ἐπαρασάμενος ἑαυτῷ τὸ φρικωδέστατον, αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος ἐκπεσεῖν, εἰ μὴ σέβοι τὸ Πνεῦμα μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ὡς ὁμοούσιον καὶ ὁμοῦτιμον. Εἰ δὲ μέ τις δέξαιτο κοινωὸν ἐκείνου κἂν τοῖς τοιαύτοις, ἐξαγορεύσω τι καὶ τῶν τοῖς πολλοῖς τέως ἀγνωσομένων, ὅτι τοῦ καιροῦ στενοχωροῦντος ἡμᾶς, ἑαυτῷ μὲν οἰκονομίαν ἐπέτρεψεν, ἡμῖν δὲ τὴν παρῆρησιαν, οὐς οὐδεὶς ἐμελλε κρίνειν, οὐδὲ ἀποβάλλειν τῆς πατρὸδος ἀφανείᾳ τετιμημένους, ὡς ἐξ ἀμφοτέρων ἰσχυρὸν εἶναι τὸ καθ' ἡμᾶς Εὐαγγέλιον· *Nam quod alioqui melius quam quivis alii, Spiritum sanctum Deum agnosceret, cum ex eo perspicue constat, quod et hoc sæpe de loco superiore, quoad per tempus licebat, prædicavit, et privatim apud eos, a quibus interrogabatur, haud cunctanter confessus est: tum vero in suis ad me sermonibus apertius id demonstravit (neque enim quidquam unquam, cum de his rebus tecum colloqueretur, animo tectum occultumque habuit) non simplicitate hoc affirmans, sed, quod antea ipsi perraro acciderat.*

sibi rem omnium maxime horrendam imprecatus, A nempe ut ab ipso Spiritu excideret, nisi cum Patre et Filio Spiritum, ut consubstantialem et honore parum, veneretur. Quod si quis me in tantis quoque rebus, illius socium admiserit, aliquid, quod plerisque incognitum ante fuit, evulgabo. Nam cum tempus in summas angustias nos redigeret, hanc ipse rationem inibat, ut sibi quidem œconomiam, nobis autem, quos ob nominis obscuritatem nemo in iudicium adducturus, patriaque ejecturus esset, loquendi libertatem committeret. Atque ita Evangelium nostrum firmum et validum erat, utriusque præsidio suffultum.

IV. Jam vero perfacile refelluntur quæ eruditum opusculi auctorem detinuerunt, quominus sancti Basilii agendi rationem probaret. Quod ait consilium illius nec ad reducendos infirmos, nec ad placandos Pneumatomachos profuisse, fateor me nescire ex quibus id fontibus hauserit. Quis enim ei dixit pacem inter presbyteros Tarsenses Basilii opera restitutam non fuisse? quis ei dixit nullum exitum habuisse susceptos ab eo labores, ut, quotquot catholice sentiebant, eos in unam consensionem ac communionem adduceret; cum præsertim in epist. 69, ad sanctum Athanasium, spem hujus consilii ad exitum perducendi præ se ferat: in alia autem ad eundem Athanasium (ep. 82) aliquanto post scripta declaret, quidquid circa fidem sanum est in Cappadocia et vicinis locis vere ad eorum, qui idem sentiunt, communionem et unitatem propendere? Quod spectat ad Pneumatomachos, semper illi quidem bellum inexpiabile cum Basilio gessere, sed tamen certa et explorata res est, gravissimas eum procellas a Cappadocia propulsasse, non solum magnis præliis sustinendis, sed etiam prudenti recessu, cum hæreticorum insidias anno 371 declinavit. Erant enim in insidiis collocati, ut una voce ex ejus ore arrepta, impetum in Ecclesiam facerent. Quare tot ac tanta prælia non certasset Basilius, nisi cauta et provida consilia præcessissent: non tot fulsissent miracula, non Cappadociam Valens unam ex omnibus provinciis eximiam habuisset, si Basilius non plus movisset Ecclesiarum utilitas, quam calidiorum ingeniorum querelæ.

Non tutiori fundamento nititur quod ait idem scriptor, occultos hæreticos, qualis erat Eustathius, hac Basilii accommodatione et facilitate usos esse, ut sese cum eo jungerent, ac gravissimis postea illum calumniis vexarent. Jamdudum conjunctissime cum Eustathio et amantissime vixerat Basilius, antequam hæc de Spiritu controversia prodiret. Non multo post exortam hanc controversiam dissiluit eorum amicitia, propterea quod Basilius, etsi in probanda et periclitanda hominum suspectorum fide morosus non erat, ita tamen in constringendo et firmissimis nodis tenendo Eustathio cautus fuit, ut cum iste hæc vincula effugere non posset, odium et iracundiam in Basilius palam et aperte evomerit. Basilii ergo lenitas in defendenda Spiritus divinitate nequaquam Eusta-

thium cum eo conjunxit, sed potius summa in hoc dogmate tuendo constantia disjunxit.

Formula autem, cui subscripsit Eustathius, non solius Basilii, sed etiam Theodoti et Meletii opus est; et cum temperamento et accommodatione non careat, nec Spiritum sanctum appellet Deum, quis credat cum opusculi auctore, Basilius propterea Theodoto et Meletio in offensionem venisse, quod Dei nomen interdum Spiritui sancto non tribueret? Magnæ profecto exstiterunt Theodoti Nicopolitani in Basilius injuriæ (ep. 99); sed illius morositatis causa, Basilii communicio cum Eustathio, non vocis unius prætermissio. Metuit aliquandiu Basilius ne S. Meletio, in iis quæ ad Eustathium spectabant, partem æquo uteretur. Sed statim atque in Armeniam profectus, consilii sui rationem sancto exsuli exposuit, summam illius æquitatem expertus est. Quod autem egerat in defendenda Spiritus divinitate, nunquam id ei aut apud alium episcopum purgandi sui laborem attulit.

Auctor opusculi non solum adversarios affingit Basilio, qui nulli exstiteret; sed etiam quos habuit defensores, ab eo avellere conatur, S. Athanasium et S. Gregorium Nazianzenum: ac de altero quidem dubitat, an factum Basilii aliquando probaverit, alterum non semper probasse contendit. Equidem non video quid nobis relictum sit, quo nitamur in rebus criticis, si Basilio patrociniū eripiatur S. Athanasii. Exstant duæ illius epistolæ in Basilius perhonorificæ, altera ad Palladium, altera ad Joannem et Antiochum. In utraque Basilius defendit, accusatum a monachis Cæsariensibus, quod in dogmatis defensione remissius aliquid egisset. Unde Athanasius ait: *Si suspectus esset Basilius in iis quæ ad veritatem spectant, laudabilem fore eorum contentionem. Declarat eum magis pro veritate certare, et eos qui doctrina egent edocere.* Hortatur monachos, ut, respicientes ad propositum veritatis illius et œconomiam, glorificent Dominum, etc. Quænam illa œconomia, quæ monachis Basilii accusandi materiam dedit? quodnam dogma visus est remissius defendere? Nihil sane reperias præter quæstionem de Spiritu sancto. Huc accedit testimonium Gregorii Nazianzeni, cujus ex epistola 27 discimus Basilius, cum die festo S. Eupsychii Deum non appellasset Spiritum sanctum, monachorum querelas in se concitasse. Res ergo et personæ congruunt. Ipsum etiam congruit tempus. Nam Basilius hac usus est œconomia, ac in has incurrit criminationes, antequam sanctus Athanasius e vita migrasset, nempe anno 371.

Quod spectat ad S. Gregorium Nazianzenum, tempus assignari posse non puto, quo factum amici probare desierit. Hanc enim illius animi moderationem, et vivente ipso et mortuo, laudavit, nec laudavit solum, sed etiam imitatus est. Ubi primum accusatus est in quodam convivio Basilius, exarsit in illius reprehensorem indignatio Gregorii,

Postquam venit Constantinopolim Gregorius (6), ut ibi catholicam fidem pene extinctam exsuscitaret, non solum in refellendis hæreticis acrem se et indefessum præbuit, sed etiam in sanandis exemplo Basilii infirmis lenem et moderatum, ut declarat illius testimonium, quod ex oratione 44 deprompsimus. Reversus Constantinopoli orationem habuit in laudes Basilii, in qua inter alia illius præclare facta prudentem illam molestissimo tempore accommodationem recenset.

Temperamentum a Basilio adhibitum eo etiam nomine minus probatur, quod suum ipse consilium repudiaverit, nec quidquam simile in defendendo consubstantiali commiserit. Utrumque sua ponte refellitur. Nullum inconstantiae vestigium hac in re neque in operibus Basilii, neque apud Gregorium Nazianzenum, qui non tam multam operam in defendendo amico insumpsisset, si sui illum facti credidisset pœnituisse. Ipsum etiam consubstantiale infirmioribus animis condonavit Basilius, ut supra diximus.

V. Atque ut tota illius in ejusmodi rebus agendi ratio perspicatur, abs re non erit breviter exponere, quid ab hæreticis redeuntibus aut ab hominibus suspectis pro temporum varietate postulaverit. Sanæ doctrinæ Basilius ab infantia ad extremum usque spiritum retinentissimus fuit: nunquam in ejus cor ulli sermoni a sana doctrina alieno patuit aditus; nulla illi sententiæ mutatio affingi poterat; sed tamen accepta a teneris doctrinæ semina fateatur ipse usu crevisse (ep. 204, n. 6, p. 306; ep. 223, n. 3, p. 358. In iis autem quæ usu et exercitatione illi accesserunt, numerari potest quædam in dignoscendis hæreticorum cavillationibus prudentia, quæ cum in horas mutari solerent, non uno et eodem modo caveri debuerunt. In ea rerum perturbatione, quam Arianorum de simili et dissimilitricæ induxerunt anno 360, nec simile nec dissimile placebat Basilio, sed identitatem naturæ et consubstantiale profitebatur (ep. 8, p. 82). Postea rebus mutatis, cum jam ab Arianorum perfidia non tanta essent pericula, simile secundum essentiam suscipiebat Basilius, modo illud adderetur, *citra ullam differentiam*; secus vero hanc vocem suspectam existimabat (ep. 9, n. 3). Atque hæc quidem Basilius non sua causa statuebat (ipse enim consubstantiale profitebatur), sed si qui suspecti essent, satis esse putabat ad eorum fidem purgandam, ut simili secundum essentiam adderent illud *citra ullam differentiam* (*ibid.*). Ex quo illud etiam perspicui potest, Basilius nemini necessitate imposuisse consubstantialis profitemi. Neque id mirum videri debet. Nam cum epistolam nonam scriberet, ex qua hæc desumpsimus, communionem et amicitiam conjunctus erat cum Silvano Tarsensi et pluribus aliis episcopis, qui, etsi fidem Nicænam acerrime

defenderent, nondum tamen consubstantialis vocem palam et aperte receperant. Notum est omnibus quanta lenitate Athanasius et Hilarius cum ejusmodi hominibus agendum censuerint.

Videntur consubstantiale nondum recepisse qui fidei confessionem e Scripturis depromptam (tom. II, p. 223), ἔγγραφον ὁμολογίαν, a Basilio petierunt. Unde Basilius eorum consulens infirmitati promittit se non usurum *nominibus et verbis, quæ ipsis litteris et syllabis non reperiuntur quidem in divina Scriptura, sed tamen insitam Scripturæ sententiam servant*. In fidei confessione, quam ad eos misit, consubstantiale non adhibuit (p. 224): quod quidem Basilius cum metueret ne reprehenderetur, declarat idem sibi propositum non esse ac in aliis operibus; aliud enim esse hæreticos refellere, aliud sanam fidem simpliciter exponere (p. 225).

Non deerant initio episcopatus Basilii, qui consubstantiale nondum recepissent. Hos Basilius partim vituperandos, partim venia dignos judicat (ep. 52, n. 1, p. 145). Sed ejusmodi homines perpauca videntur fuisse. Nam post concilium Tyanense plerique consubstantiali manus dederunt, exceptis triginta quatuor Asianis episcopis, quos minime mirum est communi consilio obstitisse (7). Erat enim hæc regio sic emancipata errori, ut gratias Deo habendas existimet Basilius, si *qui omnino in Asiano tractu extra labem hæreticorum sint*. Sensim itaque evenit, ut ex iis qui catholice sentiebant vix quisquam consubstantiale non admitteret (ep. 331). Postquam autem grassari cœpit hæresis Pneumatomachorum, tum vero non modo nihil amplius detractum est de fide Nicæna, sed etiam aliquid visum est huic formulæ addendum Basilius Cyriacum Tarsensem presbyterum hortatur (ep. 114, p. 207), ut fidem Nicænam recipiat, nec ullam in ea vocem rejiciat; imo huic fidei addat *Spiritum sanctum dici creaturam non oportere, nec cum iis qui dicunt communicandum*. Non multo post Basilius, re cum sancto Meletio et Theodoto deliberata, illud etiam Eustathio præscripsit (ep. 125, p. 216), ut Spiritum sanctum itidem ut Patrem et Filium glorificaret: atque hanc glorificationem deinceps, ut rem necessario addendam synodo Nicænae, proposuit, ut perspicui potest ex epistolis 175 et 258, n. 2. Nihil magis incendit Pneumatomachos, quam hæc Spiritus glorificatio cum Patre et Filio. Sed Basilius declarat (*De Spir. S. c. 29, p. 63*) se nec gladii nec ignis metu usitatum constanti traditione glorificationem relicturnum. Hoc tantum eis concedit (*ib. c. 25, p. 54*) ut quamvis præpositio *cum* aptior sit ad glorificationem persolvendam, si tamen uti malint conjunctione, etc., ut in baptismo, id eis, nemine repugnante, liceat.

(6) Naz., ep. 27.

(7) Sozom., lib. vi, c. 12.

§ IV.

I. Celeberrimum S. Basilii de processione Spiritus ex Filio testimonium refertur. II. Græcorum scriptura magnis incommodis laborat. III. Latinarum lectio apte cum Basilii doctrina, necessario cum ejus ratiocinatione cohaeret. IV. Latinorum causa codicum mss. auctoritate defenditur.

I. Exstat initio libri tertii *Adversus Eunomium* insignis locus, qui cum manifestum habeat de Spiritu ex Filio processione testimonium, si sine litoris ac sine additamentis legatur, gravissimæ Græcos inter et Latinos controversiæ materiam dedit. Defendit hoc catholicæ veritatis præsidium R. P. Ludovicus Vallée, emeritus theologiæ professor ac bibliothecæ Sanctæ Genovæ præfectus, in erudita dissertatione, anno 1731 Parisiis edita apud Delaunay, via Jacobæa. Nihil potius aut melius facere possunt, qui rem omnibus vestigiis indagare volunt, quam si eximium illud opus accurate perlegant: quod quidem cum omni argumentorum genere ita cumulatum et illustratum sit, ut nec dubitandi nec addendi locum relinquat, cumque non incommode cum nostris S. Basilii voluminibus compingi possit; libenter sane conticescerem. Sed quia celeberrimus Basilii locus in hac nova editione ita prodiit, ut in codicibus mss. hac in urbe exstantibus legebatur, non ut aliorum codicum longe plurimum longeque antiquiorum auctoritas, ac ipsius sententiæ series et junctura postulabant, operæ pretium est huic incommode mederi, et ex memorata dissertatione in gratiam eorum, quibus ad ipsum fontem adire non vacat, nonnulla derivare.

Ut facilius perspiciatur quid Græci, quid Latini in testimonio Basilii probent aut rejiciant, uncinis includemus quæ a Græcis addita Latini queruntur, asteriscis vero quæ a Latinis propugnata Græci aversantur.

Initio libri tertii proponit Basilium hanc Eunomii blasphemiam ita loquentis: *Cum autem hæc nobis de Unigenito sufficiant, consequens fuerit, ut jam de Paraclito quoque dicamus, non vulgi opiniones temerarias secuti, sed sanctorum in omnibus doctrinam servantes: a quibus cum didicerimus eum dignitate et ordine tertium, tertium quoque natura esse credimus.*

Sic respondet Basilium: *Quod igitur non putet oportere in simplici ac nuda multorum fide permanere, sed artificiosis quibusdam ac captiosis rationibus veritatem rursus ad id quod sibi videtur, detrudere, satis ex iis quæ dixit ostendit. Nam multorum opinione contempta, quæ Spiritum sanctum glorificant, simulat tenere se sanctorum doctrinam: at eos qui eam ipsi tradiderunt, tacet, etiam nunc eadem faciens quæ, dum de Unigenito dissereret, fecisse convictus est. Deinde dicit a sanctis quidem se didicisse, tertium esse ordine et dignitate Spiritum, a seipso autem credere, natura quoque tertium esse. Qui vero sint sancti illi, et in quibus scriptis hanc doctrinam ediderint, dicere non potest. Fuitne naquam homo sic audax in inducendis divinarum*

*dogmatum innovationibus? Cur enim necesse est, si dignitate ac ordine tertius est Spiritus, natura quoque tertium esse? Dignitate quidem secundum esse a Filio, * ut qui esse ab illo habeat, et ab ipso accipiat, et annuntiet nobis et omnino ex illa causa pendeat* tradit [fortasse] pietatis sermo. At natura tertia uti, neque ex sanctis Scripturis edocti sumus, neque ex Scripturæ dictis consecutione ulla colligi potest.*

Quemadmodum enim Filius ordine quidem secundus a Patre est, quoniam ab illo est, et dignitate, quia origo ejus et causa est, quatenus est illius Pater, et quoniam per ipsum accessus aditusque est ad Deum et Patrem; non autem natura secundus, quoniam deitas in utroque una est: ita profecto et Spiritus sanctus, etsi tum ordine tum dignitate secundus est a Filio, [ut hoc etiam omnino concedamus.] tamen non jure sequi ut alienæ sit naturæ, inde patet, etc.

Tum Basilium, argumento ex angelis petito, quorum diversi ordines et dignitatis gradus, nec tamen diversa natura, sic concludit: *Sic profecto et Spiritus sanctus: etsi dignitate inferior est atque ordine [ut aiunt]; accepimus enim ipsum, [inquit,] tertium a Patre et Filio numeratum; cum Dominus ipse in traditione salutaris baptismatis tradiderit ordinem, his verbis: (Euntes baptizate in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti;) at in quamdam naturam tertiam a Filio et Patre ejectum eum fuisse nusquam didicimus.*

Non difficile est animadvertere illud Græcis maxime molestum esse, quod Spiritus S. a Filio esse habere dicitur: iisdem autem plurimum placere, quæcunque uncinis inclusa eo spectant, ut Basilium non asseveranter pronuntiare, sed velut hæsitans concedere videatur Spiritum ordine et dignitate minorem Filio esse. Vident enim, si id Basilium asseveret, inde sequi ut Spiritum ex Filio procedere crederet. Sed hæc scriptura, quam Græci per fas et nefas defenderunt, longe alteri posthabenda, sive interiora quædam indicia spectentur, ut consensus cum Basilii cæterorumque Patrum doctrina, et sententiæ ipsius series et continuatio; sive ex antiquorum codicum mss. numero et auctoritate res dijudicetur. Utrunque argumentum breviter explanabimus, his qui uberiores hujus quæstionis cognitionem percipere volent, ad supra dictam dissertationem dimissis.

II. Inest sane magnum hoc vitium lectioni Græcorum, quod Basilium inducat de re omnibus testata, et ab ipso Basilio sæpe confirmata turpiter dubitantem. Quid enim absurdius, quam Filium Patre minorem ordine et dignitate asseverare, Spiritum Filio minorem ordine et dignitate dicere non auctere? Hoc profecto non cadebat in Basilium, qui conceptis verbis docet in libro *De Spiritu sancto*, cap. 17, eundem ordinem inter Spiritum ac Filium, ac inter Filium et Patrem: *Ut se habet Filius ad Patrem, inquit, sic ad Filium Spiritus secundum verbi Dei ordinem in baptismo traditum.* Ridiculam ergo formidinem Basilio affingit

Illud, fortasse, ac illud, ut hoc etiam omnino concedamus, et infra, ut aiunt. Huic rationi non parum addit momenti quod ait Basilius Eunomium etiam nunc eadem facere, quæ dum de Unigenito dissereret, fecisse convictus est. Indicat enim Basilius his verbis initium libri primi, ubi nudat artificia Eunomii, qui cum *piam traditionem, Patrum fidem*, rejecta multitudinis opinione apposuisset, statim de suo impietatem et blasphemiam addebat. Sic ergo illum interrogat Basilius: in hac fide ubinam scriptum est, *Credimus ingenerationem esse essentiam Dei universorum; aut, Credimus Unigenitum essentia dissimilem esse Patri?* Demonstrat eum sic aperte loqui debuisse, non insidias lectoribus struere, et opinioni suæ velut hamo ad mortem trahenti simplicitatem fidei, ceu escam quamdam circumdare, ut imperiti ad id quod apparet festinantes, incaute impietatis scelere transfigantur. Cum ergo Eunomium Basilius disputare incipientem de Spiritu, eadem facere dicat, quæ dum de Unigenito dissereret, fecisse convictus est; necesse est ut in utroque loco principia illa, quæ impietati mox effe-rendæ velut escam hamo præterdebat, nec dubia visa fuerint nec incerta Basilio.

In eo etiam secum aperte pugnat Basilius, si Græcorum scriptura recipiatur, quod postquam ab Eunomio auctores doctrinæ celari dixit, ipsum Eunomium hanc doctrinam ex Christi verbis repetere asserat. *Simulat se servare doctrinam sanctorum; at eos qui illam ipsi tradiderunt tacet.* Et infra: *Accepimus enim ipsum, inquit, tertium a Patre et Filio numerari: cum Dominus ipse in traditione salutaris baptismatis tradiderit ordinem, his verbis: « Euntes baptizate », » etc.* Licet ergo oculis ipsis cernere perfidas manus, quæ hunc locum corru-perunt. Nihil enim magis repugnat, quam ut Eunomium Basilius auctores hujus doctrinæ tacuisse dicat, quem tamen eandem doctrinam Christi verbis acceptam fateatur retulisse. Delendum ergo illud, inquit, ac manifestum est non Eunomium hic loqui, sed Basilium qui Eunomii verba non solet in suam orationem intexere, nisi postquam ea ordine suo retulit. At verba modo citata nusquam refert Basilius ut Eunomii verba, nec profecto referre potuit.

Jam vero, si hæc spuria sunt, sequitur genuina esse quæ in lectione Græcorum desunt de processione Spiritus ex Filio. Eadem enim manu facinus utrumque commissum, nec alio consilio assuta dubitationis indicia, nisi ut minus miraremur Basilium, qui de Filio disserens, accurate explicat, quo sensu minor sit ordine et dignitate, non idem etiam de Spiritu disserentem fecisse. Erat enim hæc explicatio prorsus necessaria asseveranti Spiritum ordine et dignitate minorem esse Filio; dubitanti et hæsitanti minus necessariam Græci existimarunt.

* Matth. xxviii, 19.

Antequam veniam ad propugnatam a Latinis lectionem, libet aliud additamentum animadvertere in his verbis: *Τίνας ἐξ ὧν ἀγῶν καὶ ἐν ποταῖς λόγοις ἐν διδασκαλίᾳ πεπονηται, εἰπεῖν οὐκ ἔχει.* Qui vero sint sancti illi, et in quibus scriptis hanc doctrinam ediderint, dicere non potest. Hæc verba, εἰπεῖν οὐκ ἔχει, dicere non potest, quæ ex quatuor Regiis mss. eruta sunt, in tribus autem aliis et in antiquis editionibus desunt, manifestum habent perfidiae et corruptelæ indicium. Quis enim credat Basilium ita in ecclesiastica traditione hospitem et peregrinum fuisse, ut cum ipse Filium ordine et dignitate minorem pronuntiet, illius doctrinæ, quæ de Spiritu idem tradit, auctores nullos ab Eunomio citari posse diceret? Sive Basilius sunt, quæ infra leguntur, *Cum Dominus ipse in traditione salutaris baptismatis tradiderit ordinem*, etc., ipsum Dominum agnoscit Basilius hujus doctrinæ auctorem, nedum auctores nullos proferri posse existimet. Sive Eunomio tribuenda hæc verba; non laborat auctorum doctrinæ suæ penuria, qui ipsum Dominum citat auctorem. Mendose ergo in hanc novam editionem irrepserunt hæc verba: sed tamen non parum prosunt ad demonstrandam Græcorum in hoc Basilius contextu adulterando audaciam.

Assentiri enim non possum erudito dissertationis auctori, qui Basilium putat ad impiam Eunomii de tertia substantia sententiam respicere, dum ait: *Simulat se servare sanctorum doctrinam, at eos quæ eam ipsi tradiderunt, tacet.* Distinguit enim accurate Basilius ea quæ Eunomius a sanctis se didicisse aiebat, nempe, tertium esse ordine et dignitate Spiritum, ab iis quæ se a seipso credere fatebatur, nempe, natura quoque tertium esse. Quod ergo addit Basilius, *Quinam autem sancti illi, et quibus in scriptis hanc doctrinam edidere?* id prorsus immerito referretur ad ea quæ se Eunomius a seipso credere, non a sanctis accepisse aiebat. Quare cum eum sic interrogat Basilius: *Quinam autem sunt sancti illi, et quibus in scriptis hanc doctrinam edidere?* non obscure declarat Eunomium callide reticuisse sanctorum testimonia ac præsertim Christi verba, ex quibus Spiritum sanctum ordine tertium esse colligitur, quia, cum hæc verba Spiritus sancti divinitatem evidenter astruant, si ea retulisset Eunomius, manifestior existitisset eorum, quæ de suo statim addebat, impietas.

III. Scriptura, quam defensionem Latini, non solum apte et commode cum tota Basilius doctrina, sed etiam necessario cum illius ratiocinatione ejusque argumentis cohæret. Spiritum ex Patre et Filio procedere vel hoc unum testimonium demonstrare possit, quod sub finem libri II in Eunomium habemus. Nam cum Eunomius impie Filium creaturam Patris, Spiritum creaturam Filii vocaret, Basilius impietatem illius perhorrescit, quod creaturam diceret Spiritum sanctum; ac deinde illum sic arguit,

quod Spiritus originem non Patrî et Filio, sed soli Filio attribueret. *Illud vero, inquit (p. 270), cui non patet, quod nulla Filii operatio a Patre divisa sit, nec quidquam sit in rerum natura, quod ad Filium pertineat, et a Patre alienum sit? « Omnia enim, inquit, mea tua sunt, et tua mea ».* Quomodo igitur Spiritus causam Unigenito soli attribuit, et ad ejus accusandam naturam illius creationem usurpat? Luce clarius est Basilium inter et Eunomium convenisse, Spiritus originem Filio attribuendam, sed in eo controversiam existitisse, quod Eunomius soli Filio attribueret, Basilium Patri et Filio. Sententiam suam Basilium non perfunctorie probat. Contendit duo fore principia, si Spiritus origo soli Filio tribuatur. Demonstrat eum non dirimendum esse a Patre, cum et Apostolus conjuncte Spiritum Christi et Spiritum Dei Patris appellet; ac Dominus Spiritum veritatis dicat (*est enim ipse Christus veritas*) et de eo dicat: *A Patre procedit*

Neque etiam obscure perspicitur Basilii sententia ex his verbis epist. 52, n. 2: *Non enim quæ fratrum inter se cognationem habent, dicuntur consubstantialia, id quod quidam existimant, sed cum causa et id quod ex causa existentiam habet, ejusdem sunt naturæ, consubstantialia dicuntur.* Manifesta est et aperta conclusio, quam theologi ex his verbis deducunt. Nam si ea tantum dici debent consubstantialia, quorum alterum ex altero originem habet, non potuit Spiritus tot locis apud Basilium consubstantialis Filio dici, nisi eum ex Filio originem habere constaret. Equidem hoc testimonium paulo aliter interpretatus sum ac Petavius; sed nihil de argumentis pondere decedit. In ea enim, quam infra afferam, interpretatione negat Basilium ea tantum dicenda consubstantialia, quæ fraterna tenentur cognatione, ut nonnulli existimabant; sed tunc etiam hanc vocem congruere contendit, *cum causa et id quod ex causa existentiam habet, ejusdem sunt naturæ.* Ex quo patet Basilium inter et adversarios convenisse, Filium ex Patre, Spiritum ex Patre et Filio existentiam habere, ejusdemque esse naturæ, sed isti, quanquam erant Catholici, nec Filium Patrî, nec Spiritum Patrî et Filio consubstantialem dicere volebant, quia videbatur eis illa vox minus convenire, *cum causa et id quod ex causa existentiam habet, ejusdem sunt naturæ.*

In eadem epistola Basilium sanctum et inviolabilem esse contendit ordinem personarum, quem in *Evangelio didicimus a Domino dicente: « Euntes baptizate in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti ».* Idem docet in ep. 125, n. 3. Qualis sit ille ordo personarum, perspicimus ex lib. 1 in *Eunomium*, ubi sic loquitur: *Nos autem, inquit (p. 232), secundum relationem causarum ad ea quæ ex ipsis sunt, Patrem Filio præponi dicimus.* Idem autem de sancto Spiritu dicendum demonstrant hæc verba

A ex cap. 17 libri *De Spiritu sancto* jam citata: *Ut se habet Filius ad Patrem, sic ad Filium Spiritus, etc.* Atque hæc relatio fusius explicatur in cap. 18 ejusdem libri.

His addi possunt nonnulla ex quinto in *Eunomium* libro, qui liber etiamsi Basilii non sit, ei tamen a Græcis adjudicatur, ac totus ex ejus sententiis compositus est. Ibi (pag. 305) legimus Spiritum esse *Verbum Filii, imaginem Filii, Spiritum Filii, procedere ex Deo per Filium.* Nec omittenda illa quæstio (*ibid.*), *Cur et Spiritus Filii Filii non dicitur?* Quæ quidem perabsurda fuit, si ex Filio Spiritus non procedit.

Quod si unquam Basilium Spiritum a Filio procedere docuit, tum maxime hujus depromendæ doctrinæ necessarium existit tempus, cum illum Filio minorem ordine et dignitate esse, in suscepta adversus subtiles hæreticos disputatione pronuntiavit. Nam qui de Filio obiter agens, eum ordine et dignitate minorem Patre non ausus est dicere, nisi statim causam adderet, quia a Patre est, et Pater ejus origo, quanto magis hæc illi cautio adhibenda fuit, cum Spiritum sanctum, de quo data opera disserebat, Filio minorem ordine et dignitate diceret? Quinetiam manca erit vel potius absurda Basilii ratiocinatio, nisi Spiritum Filio minorem esse ordine et dignitate, quia a Filio esse habet, si minus dixerit, saltem cogitaverit et crediderit. Huc enim tota rediret hæc ratiocinatio: Quemadmodum Filius qui a Patre esse habet, ordine et dignitate minor est Patre, non tamen natura; sic Spiritus, qui a Filio esse non habet, ordine et dignitate minor est Filio, non natura. Quo quid absurdius fingi potest? Necesse est ergo ut causa, cur Spiritus ordine et dignitate tertius sit, si minus a Basilio verbis expressa, saltem illius animo obversata sit. Sed hujus causæ, ut jam dixi, conceptis verbis efferendæ necessitatem imponebat Eunomii perfidia, qui hoc principium in alienissimos sensus rapiebat, et Spiritum natura tertium esse inde colligebat. Unde Basilium in libro *De Spiritu sancto*, cap. 6, Filium negat inferiorem dignitate, ac prorsus æqualem esse contendit.

IV. Ad tot et tanta rationum momenta, quæ etiam sine codicibus mss. valerent, accedit codicum mss. auctoritas, non eorum quidem, qui nunc in bibliothecis nostris exstant, sed eorum quos olim existitisse certissimis monumentis cognoscimus. Hugo Etherianus, sæculi duodecimi scriptor, qui tres libros ad Latinorum defensionem Alexandro tertio nuncupavit anno 1177, citat in secundo libro, cap. 19, illud Basilii de Spiritu dictum, *a Filio esse habens.* In libro tertio, cap. 12, sensum magis quam verba refert. At in cap. 13 ejusdem libri locum integrum refert sine additamentis dubitationem Basilio assingentibus, non vero sine insigni illa sententia, quæ Spiritum a Filio esse habere declarat.

* Joan. xvii, 10. * Matth. xxviii, 19.

Atque hæc Etherianus laudat, ut minime dubia minimeque controversa. Nec Nicetas Maroniensis, qui Etherianum eodem sæculo oppugnavit, ullam huic testimonio suspicionem falsi injicere conatus est, ut discimus tum ex Bessarione, qui se hoc testimonium in libro Nicetæ vidisse testatur (8); tum maxime ex Leone Allatio, qui hoc testimonium a Niceta, ut integrum, susceptum fuisse asseverat (9). Neque etiam codicibus, quibus sæculo duodecimo utebatur Euthymius Zigabenus, inerant spuria additamenta. Is enim in *Panoptia* testatur Basilium non dubitasse, an *Spiritus sanctus esset ordine et dignitate posterior Filio*.

Sæculo decimo tertio prodire cœperunt nonnulli codices, in quibus deerat testimonium Græcis incommodum, additamenta cum illis facientia non deerant. Sed velim laudatam dissertationem evolvant, qui scire avent, quomodo Beccus, ejusque duo comites et archidiaconi, Constantinus Melitenotes, et Georgius Metochita hos codices et recentes esse et perpauca et ab aliis longe antiquioribus ubique terrarum dispersis refelli ostenderit. Eandem causam strenue defenderunt sæculo decimo quarto duo alii inter Græcos doctissimi scriptores, Demetrius Cydonius et Maquel Calecas. In concilio autem Florentino sex prolatis codicibus, unus tantum papyraceus Græcis favit, quinque alii Latinis; quorum codicum quatuor in membranâ scripti erant. Cum autem in eodem concilio Marcus Ephesius dicitasset, se scire libros esse apud Constantinopolim supra mille, in quibus Græcorum lectio contineretur; mendacium illius oculis suis ac manibus comprehendit Bessarion, qui Constantinopolim reversus, ut ipse testatur in epist. ad Alexium Lascarim, omnibus inspectis bibliothecis, lectionem Græcis incommodam nullo prorsus in codice recenti ac post dissensionem scripto reperit; at in aliis non paucioribus ac longe antiquioribus reperit. In primis autem memorabile est quòd de duobus codicibus in monasterio Christi Salvatoris Pantepopæ a se inventis narrat; quorum in altero antiquissimo et membranaceo veritas violata fuerat, spatio vacuè adhuc facinustestante; in altero autem papyreo et ante annos trecentos scripto perfusa erat atramento tota illa pars, quæ Spiritum ex Filio tanquam ex causa docet dependere.

Ejusmodi codices etiamsi in bibliothecis Græcorum nulli jam exstarent, nihil tamen de eorum auctoritate decederet; quippe cum certissimis historiæ monumentis et testimoniis memorentur, quæ nullo prorsus facinore deleri, nullo furto abscondi possunt. Neque etiam ambiguum esse possit, utri codices potiores sint existimandi, antiqui an recentes: scripti ante exortam de Spiritu sancto controversiam, antequam Græcorum interesset quid-

quam in contextu Basilii attentare, an quos postea iidem Græci in ipso contentione æstu protulere, cum nihil ad causæ suæ defensionem non auderent. Quare eorum, qui S. Basilii operibus in lucem edendis præfuerunt, videtur in eo requirenda diligentia, quod nulla prorsus editio, si tamen excipias Trapezuntii Latinam interpretationem, eximium de Spiritu sancti processione testimonium in avitam sedem restituerit, ac nævos de industria injectos expunxerit.

§ V.

I. *Utrum S. Basilii ea tantum consubstantialia crediderit, quorum alterum ex altero originem habet.* II. *Utrum mundum temporis momento creatum crediderit.*

I. Jam observavimus argumentum non leve processionis Spiritus sancti ex Filio reperiri in epistola 52 S. Basilii ad canonicas. Sed quia idem ille locus negotium facessit doctissimis theologis, aliquid operæ insumendum in eo explicando. Videtur enim ea sola existimare consubstantialia, quorum unum ab altero originem accepit. Sic autem loquitur pag. 145, n. 2: Οὐ γὰρ τὰ ἀδελφὰ ἀλλήλοις ὁμοούσια λέγεται, ὅπερ τινὲς ὑπελήφασιν· ἀλλ' ὅταν καὶ τὸ αἰτίον καὶ τὸ ἐκ τοῦ αἰτίου τὴν ὑπαρξίν ἔχον, τῆς αὐτῆς ὑπάρξεως φύσεως, ὁμοούσια λέγεται. *Non enim quæ fratrum inter se rationem habent, dicuntur consubstantialia, id quod quidam existimant; sed cum causa et id quod ex causa existentiam habet, ejusdem sunt naturæ, consubstantialia dicuntur.* Basilii verba sic explicat Petavius (10) cum Caleca, Bessarione et Demetrio Cydone, ut illum ea proprie consubstantialia dicere existinret, quæ originis habitudine junguntur; cætera vero minus proprie, ut Petrus et Paulus. Sed si S. Patris verba expendantur accuratius, non videtur hoc loco id negare, quod ipse conceptis verbis asseverat in epist. 58, homines esse inter se consubstantiales; sed eos tantum refellit, qui consubstantialis notionem rebus inter se fraterna cognatione junctis ita proprie attribuebant, ut divinis aptari non posset.

1° Fatetur Basilii consubstantialis notionem, qualis exponebatur ab adversariis, locum aliquem habere in ære et conflatis ex ære numismatibus. Ibi enim est substantia quædam anterior, quæ in multa dividitur. 2° Examinandum est quinam refellantur his verbis: *Non enim quæ fratrum inter se rationem habent, consubstantialia dicuntur, id quod quidam existimant.* Non eos sane refellit, qui Petrum et Paulum consubstantiale esse dicebant ob naturæ similitudinem, ac inde concludebant Patrem et Filium, utpote lumen et lumen, esse consubstantiales. His tantum adversatur, qui consubstantiale rejiciebant. Sed quid in eis reprehendit? Nihil aliud profecto, nisi quod consubstantiale iis tantum attribuerent, quæ fraternam habent cognationem.

(8) Ep. ad Alex. Lascarim.

(9) *Enchirid.*, c. 20.

(10) *De Trinit.* lib. vii, cap. 4.

dissidentes defendunt, in his argumentis, quæ ad Ecclesiæ et traditionis ei commissæ auctoritatem spectant, sese venditare. Cum enim eventui unius pugnæ sua omnia committunt, semelque hac in re victis nihil superest ad causæ defensionem; tum vero eo facilius in hoc dogmate quam in aliis vincuntur, quod ne erroris quidem novitate molestiam facessunt, sed omnium hæreticorum, qui unquam existere, vestigiis insistunt. Ausus est tamen Scultetus (10*) ad acerrimum traditionis defensorem Basilium provocare, nec timide aut verecunde versatur in illius testimonii colligendis. Sed ut Sculteti temeritas in promptu omnibus sit, paucis exponenda S. doctoris sententia: quanquam Ecclesiæ traditionem non magis eruditus scriptis, quam rebus fortiter gestis defendit. Non segnis sane et indiligens opera illius in explicandis Scripturis: sed idem acerrimus exstitit traditionis defensor. Probe enim sciebat verbum Dei non solum scripto ab apostolis, sed etiam viva voce traditum Ecclesiæ fuisse; et quod Ecclesia in omnibus sæculis constanter docuit, id non aliunde quam ab apostolis acceptum esse, nec ab eo, quod scripserunt apostoli, divelli posse, nisi aliud scripto apostoli, aliud viva voce docuisse fingantur. Hujus sententiæ præclarum reliquit testimonium in libro primo *adversus Eunomium*, qui cum in doctrina divinitus revelata eandem ac in rebus philosophicis licentiam peteret, ac in Catholicos jocaretur, quasi ex multitudine verum a falso scernerent, majori parti tributa palma, ac priorum agmini concessa victoria, aures posterioribus obturarent, sic a sancto doctore refellitur (p. 210): *Quid dicis? palmanne demus antiquioribus? ne revereamur multitudinem Christianorum, neque eorum qui nunc sunt, neque eorum qui fuerunt, ex quo prædicatum est Evangelium? Ne reputemus dignitatem eorum, qui donis spiritualibus cujuscunque generis claruerunt; quibus omnibus inimicam et adversam hanc viam impietatis recens excogitasti; sed clausis prorsus animæ oculis, et sancti cujuslibet viri memoria e mente depulsa, unusquisque cor nostrum otiosum ac purgatum captionibus ac sophismatis tuis subdamus? Ambigi non potest utrum imitatio sint recentes sectæ, Basilium an Eunomium: utrum cum Basilio sanctorum Patrum auctoritatem, ac multitudinem Christianorum omnium, tum eorum qui nunc sunt, tum eorum qui ab Ecclesiæ ortu exstiterunt, reveritæ sint; an cum Eunomio tantam auctoritatem trices et cavillationibus exagitaverint.*

Non minoris momenti videntur esse quæ sequuntur. *Magna profecto, inquit (ib., p. 211), foret tua potentia, si quæ multiplici suo artificio diabolus consecutus non est, ea tibi solo imperio assequi cõtingeret; si videlicet persuasum ac inductu tuo traditionem, quæ per præteritum omne tempus apud tot sanctos obtinuit, impio vestro commento postpone-*

*remus. Ex his perspicimus omnia diaboli artificia in suscitandis hæresibus eo spectasse, ut apostolicam prædicationem, quam Ecclesia veluti sacrum depositum custodit, penitus convelleret; sed ejus conatus irritos fuisse. Qui ergo traditionem per præteritum omne tempus apud tot sanctos prædicatam impugnarunt, hi non Spiritum sanctum in Scripturis interpretandis ducem habuerunt, sed diaboli ad evertendam Ecclesiam emissarii fuere. Hinc hæresum originem ex contemptu sanctorum Patrum repetit Basilius in commentario in *Isaiam*. Nonnulli sunt, inquit (p. 553), qui cum Patres et tradita ab eis dogmata fastidiant, ipsi hæresum cupiunt esse auctores.*

B Si qua sane dogmata sine traditione defendi possent propter apertissima Scripturæ testimonia, id potissimum de Filii ac Spiritus sancti divinitate statui deberet. Nullo tamen in dogmate acrius defensa traditio. Quam necessarium sit hoc Ecclesiæ præsidium, pluribus locis declarat Basilius. *At ne separet, inquit in homil. 24 (p. 194), a Patre et Filio Spiritum sanctum, absterreat te traditio. Sic Dominus docuit, prædicare apostoli, Patres conservare, confirmare martyres.*

C Sed præcipue in libro *De Spiritu sancto* omnes ingenii vires in defendenda catholici dogmatis traditione profudit. *Id quod impugnatur fides est, inquit (cap. 10, pag. 21), isque scopus est communis omnibus adversariis et sanæ doctrinæ inimicis, ut soliditatem fidei in Christum concutiant, apostolicam traditionem solo æquatam abolendo.* *E* *ap* *propter, sicut qui bonæ fidei debitores sunt, probationes e Scriptura clamore exigunt, Patrum testimonium, quod scriptum non est, velut nullius momenti rejicientes. Et cap. 27 (p. 54): Ex asservatis in Ecclesia dogmatibus et prædicationibus, alia quidem habemus e doctrina scripto prodita, alia vero nobis in mysterio tradita recepimus ex traditione apostolorum: quorum utraque vim eandem habent ad pietatem; nec iis quisquam contradicet: nullus certe, qui vel tenui experientia noverit quæ sint Ecclesiæ instituta. Nam si consuetudines, quæ scripto proditæ non sunt, tanquam haud multum habentes momenti, aggrediamur rejicere, imprudentes Evangelium in ipsis rebus præcipuis lædemus, imo potius prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Cur ad traditionem confugiendum sit, ut doctrina Ecclesiæ percipiatur, hanc etiam affert rationem (p. 53), quod non solum omnia Scripturis consignata non fuerint, sed etiam ipsa Scriptura obscuritate quadam involvatur. Est autem silentiæ species etiam obscuritas, qua utitur Scriptura, intellectu difficilem reddens dogmatum sententiam idque ad legendum utilitatem (p. 206).*

Speravit Scultetus hæc eludi posse, si hanc partem libri *De Spiritu sancto*, ex qua postremum te-

(10*) *Medul. theol., part. iv.*

stimonium deprompsimus, non Basilii fetum esse, sed manus alienæ facinus; aut saltem Basilium hoc loco non de præcipuis fidei capitibus, sed de rituum traditionibus, quarum aliæ nullius momenti, aliæ ex hominum memoria in ipsa Ecclesia Romana pridem deletæ, disserere responderet.

Primum illud commentum, quod perfidæ manus suspiciones in librum *De Spiritu sancto* injicere conatur, sic jam ab omnibus explosum est, ut nova opera non sit refellendum. Quod autem spectat ad alteram Sculteti responsionem, verum illud quidem est Basilium hoc loco nonnulla commemorare quæ ad essentialiam sacramentorum non pertinent: sed non idcirco minus exploratum est ejus principium, nempe utraque eandem vim ad pietatem habere, et quæ Scripturis prodita sunt, et quæ accepimus ex traditione apostolorum. Nam illa etiam, quæ ad essentialiam sacramentorum non pertinent, par habent momentum, sive Scripturis, sive traditione apostolorum contineantur; pariter enim immutari possent, quemadmodum ritus mergendi in aquam, qui in Scripturis memoratur ac ipsa baptismi voce significatur, quia tamen ad essentialiam baptismi non pertinet, immutatus est ab Ecclesia. Frustra ergo S. Basilium exagitat Scultetus, quasi in hoc Basilii loco regula cum exemplis et exempla cum regula pugnent. Non enim id dicit Basilius, Evangelium in præcipuis partibus lædi, et prædicationem ad nudum nomen redigi, si ritus nonnulli immutentur ab Ecclesia: sed ex contemptu traditionis hoc gravissimum incommodum consequi docet, ut nihil prorsus in Ecclesiæ cultu et doctrina supersit integrum, sed ipsa eucharistiæ consecratio, confirmationis sacramentum, ipsa etiam fidei professio in Patrem et Filium et Spiritum sanctum evertantur (pag. 57). Hujus sententiæ veritatem demonstrant exemplo suo recentes sectæ, quæ, traditione semel rejecta, non solum pios Ecclesiæ ritus, sed etiam eucharistiæ consecrationem, qualis a Basilio describitur, ac sacramentum confirmationis sustulerunt, et prædicationem Evangelii ita ad nudum nomen redegerunt, ut tota religio cujusque arbitrio et libidini permissa sit, ac ne ipsa quidem Trinitatis doctrina adversus Unitarios defendi possit.

II. Testis est etiam locuples Basilius, quanto animi ardore defendi debeat usitatus in Ecclesia ad dogma exprimentum sermo. Nam, cum pati non possent Pneumatomachi Spiritum sanctum una cum Patre et Filio glorificari, demonstrat hanc glorificandi rationem et apud antiquos Patres usitatum esse, et in toto Occidente et in Oriente vigere. Deinde sic loquitur (cap. 29, pag. 63): *Qui sit igitur, ut ego sim innovator, et recentiorum verborum architectus? cum totas nationes, civitates, et consuetudinem omni hominum memoria vetustiore, insuper et viros Ecclesiæ columnas, omni scientia ac vir-*

tute Spiritus claros, duces ac patronos hujus vocis exhibeam? Ob hæc hostilis illa acies adversus nos commota est, omnisque civitas, vicus et omnes extremi fines pleni sunt nos calumniantium vocibus. Molesti quidem hæc ac lugenda cordibus quærentium pacem: verum quoniam est magna patientiæ merces, toleratas pro fide afflictiones secutura, præter hæc et gladius splendescat, et securis acuat, et ignis ardeat Babylonico illo vehementius, et omnia suppliciorum instrumenta in nos moveantur; quod ad me quidem attinet, nihil arbitror formidabilius, quam non formidare minas, quas Dominus in Spiritum blasphemias jacentibus intentavit. Igitur apud cordatos homines ad purgationem meam sufficiunt hæc quæ dicta sunt, quod recipimus vocem a deo gratam ac familiaris sanctis, insuper et tam diutino usu confirmatam. Nam ex quo tempore est annuntiatum Evangelium usque ad præsens, ostenditur in Ecclesiis usitatam fuisse: et quod est omnium maximum, pium ac religiosum sensum habere demonstratur.

Non minus enituit Basilii studium et animi ardor in defendenda conciliorum auctoritate. Hinc declarat (epist. 114) trecentos decem et octo Patres, nec sine Spiritus sancti afflatu locutos esse. Quamvis ergo ab eo non peteretur, ut a synodi fide et sententia discederet, sed tantum ut unam vocem illius auctoritate consecratam imperatori cederet (11); nec exsilii; nec tormentorum minis, nec, quod sancto episcopo gravius esse debebat, luporum gregi imminenti metu adduci potuit, ut hoc nefas admitteret.

III. Objicit Scultetus illud Basilii ex epist. 189: *Criminantur, inquit (p. 277, n. 3), quod unam bonitatem, et unam potentiam, et unam divinitatem dicamus. Neque id extra veritatem: dicimus enim. Sed criminando objiciunt, non sic suam habere consuetudinem, nec Scripturam assentiri. Quid igitur ad hoc quoque nos? Non putamus æquum esse, ut vigentem apud ipsos consuetudinem, rectæ doctrinæ legem et normam ducamus. Etenim, si valet ad rectæ doctrinæ demonstrationem consuetudo, licet et nobis profecto usitatum apud nos morem opponere. Quod si hunc illi rejiciunt, neque nobis prorsus illos sequi necesse: Itaque Scriptura divinitus inspirata nobis sit arbitra; et apud quos inventa fuerint dogmata divinis verbis consona, ad eos accedet omnino veritatis suffragium.* Ex his concludit Scultetus soli Scripturæ judicium a Basilio ac arbitrium attribui controversiarum.

Sæpe alias hunc locum Basilii decantavere Protestantes; sed tamen quid eis prosit non video. Nam, 1º etiamsi Basilius Pneumatomachis vere et ex animo concessisset controversiæ, quam cum eis habebat, judicium ex sola Scriptura petendum; quid hoc faceret cum Protestantibus? Consuetudini Cæsariensi unam in personis divinis bonitatem, unam potentiam prædicanti contrariam Eccle-

(11) Nys., 1, Eunom., p. 314; Theodoret., lib. iv. c. 18.

sue consuetudinem opponere Pneumatomachi: in hac consuetudinum varietate, quid mirum si ad Scripturam provocat Basilius? At Protestantes, cum novum religionis genus condiderunt, non habere consuetudinem aut traditionem, quam constanti Ecclesie traditioni opponerent. Uti ergo non possunt auctoritate Basilii, qui traditionem non rejicit, sed quia inesse sorgebatur in Ecclesiarum consuetudinibus varietas, ad Scripturam confugit.

2° Hæc traditionis varietas merum est commentum Pneumatomachorum. Solebant enim ut novum exagitare, quidquid illorum evertibat hæresim. Hinc consuetudinem glorificandi cum Patre et Filio Spiritus, quam Basilius in omnibus Ecclesiis vigere et semper viguisse demonstrat, (12) novam esse et ab Ecclesia minime probatam dictabant. Quin etiam in hac ipsa epistola 189, postquam Ecclesie sue consuetudinem objecere, statim vanitatem et mendacium constituentur, ac unam in personis divinis deitatem non improbant, modo ad Spiritum sanctum non extendatur. Sed apertius, inquit Basilius (n. 4), orationis sue nudant propositum: Patri quidem convenire, ut Deus sit, ac Filium similiter divinitatis nomine honorari assentientes; Spiritum vero, qui una cum Patre et Filio numeratur, divinitatis notione minime comprehendendi, sed a Patre ad Filium usque terminata divinitatis potentia, naturam Spiritus a divina gloria discerni.

3° Quo tempore Basilius ad Eustathium archidiaconum hanc scripsit epistolam, consilium suscepit, Amphilocho rogatu, scribendi adversus Pneumatomachos libri *De Spiritu sancto*: et cum in hoc opere traditionem tam acriter defendat, nemo illam in epistola rejectam suspicari possit. Præterea cum provocat ad Scripturas Basilius, non, ut Protestantes, earum interpretationem cujusque arbitrio permittit. Ne ipsi quidem Pneumatomachi hanc sibi licentiam arrogabant. Quamvis enim sub Valente plurimum possent, quia tamen in Ecclesia dominari et plebem suam facere volebant, cogebantur ut plurimum sese ad usitatas in Ecclesia interpretationes Scripturæ accommodare. Hinc anno 374 cum Basilius malo animo observarent, de Spiritus sancti divinitate disserentem patienter audierunt (13); et cum Spiritum nominatim Deum non appellasset, belli ei inferendi causam arripere non valuerunt. Anno autem 374 hoc tantum in eo reprehenderunt, quod Spiritum cum Patre et Filio glorificaret (14): cætera non ausi sunt improbare.

IV. Utitur etiam Scultetus regula morali sancti Basilii 26, cap. 1, ubi sic habetur: *Quod ver-*

¹¹ Rom. xiv, 23. ¹² Rom. i, 17.

(12) Lib. *De Spir.*, c. 1, n. 3, et c. 27, n. 63, et c. 29, n. 75.

(13) Naz., or. 20, p. 364.

Ab omne aut res testimonio divinæ Scripturæ obfirmanda sunt ad integram persuasionem bonorum et ad malorum verecundiam. Et reg. 80, cap. 22, ubi statuit proprium esse fidelis nihil ex his quæ scripta sunt rejicere audere aut quidquam his addere. Etenim, inquit Basilius, si omne quod non est ex fide peccatum est, ut ait Apostolus ¹¹, « fides autem ex auditu est, auditus autem per verbum Dei ¹², » omne quod est extra divinam Scripturam, cum ex fide non sit, peccatum est. Idem Scultetus nonnulla alia colligit loca, in quibus similiter sancitur, ne quid addatur aut detrahatur sacræ Scripturæ. Quæ autem non sunt scripta, ea pro liberis habenda concludit ex his verbis (15): *Quoniam alia in sancta Scriptura per Domini mandatum declarata sunt, alia silentio prætermissa; de iis quidem quæ scripta sunt, nulli omnino licet aut aliquid sacre eorum quæ vetita sunt, aut aliquid omittere eorum quæ jussa sunt... de iis vero quæ silentio prætermissa sunt, regulam nobis tradidit apostolus Paulus, cum dixit: « Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Nemo quod suum est quærat: sed quod alterius unusquisque. » Quare necesse omnino est aut Deo ex ejus mandato subjici, aut aliis propter mandatum illius.*

Inutilis sane Sculteti labor in ejusmodi testimoniis colligendis. In primo Basilius auctor est, ut in adhortando et increpando adhibeantur Scripturæ testimonia; deinde ait in sequenti capite, *iis etiam quæ in natura aut consuetudine vitæ nota sunt, utendum esse ad confirmationem eorum quæ fiunt aut dicuntur.* Quis inde sequi suspicetur, penes Scripturam solam arbitrium esse et normam divinarum controversiarum, nec verbi divini, quod ab apostolis viva voce prædicatum tota Ecclesia custodit, habendam esse rationem?

Cum vetat Basilius ne quid addatur Scripturæ aut detrahatur, nequaquam excludit traditionem. Docet enim (16) adhibenda esse in refellendis hæreticis ea nomina et verba, quæ ipsis quidem litteris et syllabis in Scriptura divina non reperiuntur, sed tamen eam quam præfert Scriptura sententiam servant. Quæ vero præter dictionis novitatem novum etiam sensum et peregrinum nobis exhibent, quæque non inveniuntur usurpata a sanctis, ea uti peregrina et a pia fide aliena aversari se declarat. Traditionem ergo Basilius non dissociat a Scriptura, sed quæ traditione nituntur, et a sanctis usurpata sunt, ea negat peregrina et a fide aliena, etiamsi nominatim non legantur in Scripturis. Hinc in testimonio, quod depromptum est ex reg. mor. 80, verbum divinum, sive scriptum sit, sive voce prædicatum, nullo habet discrimine. Probat enim, quid

(14) Lib. *De Spir.*, cap. 1, n. 3.

(15) Reg. brev. 1, p. 364.

(16) Tom. II, pag. 224 et 225.

quid extra Scripturam est peccatum esse, quia peccatum est quidquid non est ex fide, fides autem ex auditu, verbi videlicet divini, sive prædicati, sive scripti. In libro secundo *adversus Eunomium* (p. 243) idem præceptum inculcat, ne quid addatur aut detrahatur iis quæ a Spiritu sancto tradita sunt; ac nominatim Scripturæ et traditionis meminit. *Proinde oportet, inquit, eum, qui Christi iudicium ob oculos habet, novitque quam periculosum sit quidpiam subtrahere, aut addere iis, quæ a Spiritu tradita sunt, non conari quidquam a seipso innovare, sed in iis quæ prius a sanctis nuntiata sunt, acquiescere. Quod igitur nec communis consuetudo, nec Scripturarum usus admittit: id audere, nonne summæ dementia est?*

Magnæ indiligentiæ arguitur Scultetus ex testimonio, quod e reg. 1 brev. desumpsit. His enim verbis, quæ silentio prætermissa sunt, non ea intelligit Basilius, de quibus nihil in Scriptura legitur, sed de quibus nihil nominatim præscribitur aut vetatur: quales erant cibi simulacris immolati. Perspicua res est ex verbis Pauli, quæ citat Basilius.

V. Non omittendum est aliud testimonium ab eodem Sculteto objectum, ex regula morali 72, cap. 1, ubi hæc leguntur: *Quod debeant auditores qui in Scripturis eruditi sunt, explorare ac probare ea quæ a magistris dicuntur: et quæ quidem consona sunt Scripturis suscipere; quæ vero aliena, rejicere, eosque qui in ejusmodi doctrinis perseverant, vehementius aversari.*

Non imprudens Scultetus hæc verba resocuit, qui in *Scripturis eruditi sunt*, τοὺς πεπαιδευμένους τὰς Γραφάς. Ex his enim manifesta conclusio est Scripturam non omnibus proponi, ut unicam fidei regulam, nec omnibus claram et perspicuam esse in iis quæ ad fidem pertinent. Hinc Basilius in capite sequenti iis, qui non multum in *Scripturis versati sunt*, præcipit ut bonos ac malos pastores a fructibus eorum dignoscant. Quin etiam ne primis quidem concedit, ut Scripturam arbitrio suo interpretentur, et prout quisque sibi videbitur a Spiritu sancto edoctus. Sed eam Scripturæ interpretationem intelligit, quæ Ecclesiæ auctoritate et constanti traditionis consensu nititur. Ipse enim (ep. 204, n. 6) hac potissimum via Arianas novitates eritaverat. Nam, cum edoctus fuisset ab avia Marcellina, quæ ei tradebat beatissimi Gregorii verba, quæcunque ad ipsam memoriæ continuatione servata pervenerant; postquam e patria in externas provincias profectus est, si quos inveniebat secundum traditam pietatis regulam ambulantes, eos et patrum loco habebat, et animæ suæ duces sequebatur. Sic veritatem ab hæresi, pastores a lupis dignoscebat, non propriis suis Scripturæ studiis innitendo, sed ea constantiter retinendo, quæ S.

A Gregorius Neocæsariensis ante exortam hæresim Arianam tota Ecclesia probante et applaudente prædicaverat.

Suppeditat nobis Ecclesia Neocæsariensis argumenta quædam, quæ hic videntur non omittenda. Musonius, qui hanc Ecclesiam rexit difficillimis temporibus, sic solebat admonere, cum concionaretur: *Cavele canes* (ep. 28, p. 108), *cavele operarios malos*. Quomodo autem hos canes arcebat a grege? Erat ille vir novitatis inimicus, ostendens (p. 106) in seipso priscam Ecclesiæ speciem, ad veterem statum, veluti ad sacram quamdam imaginem, Ecclesiæ sibi commissæ formam effingens, ita ut qui cum eo vixerunt, una cum iis qui ante ducentos annos et amplius luminarium instar resplenderant, vixisse sibi videantur. Adeo nihil de suo, nec ullum recentioris mentis inventum vir ille promebat: sed secundum Moysi benedictionem proferre novebat ex cordis sui arcanis, bonis scilicet thesauris, vetera veterum, et vetera ante faciem novorum.

Quanta fuerit talis institutionis utilitas, inde demonstrat Basilius (p. 107), quod soli Neocæsarienses, vel certe cum paucis admodum in tanta rerum tempestate ac procella tranquillam vitam Musonio gubernante egerint. Non enim eos attingit ventorum hæreticorum æstus, submersiones importans et naufragia animabus facile mutabilibus.

Musonii sedi Atarbius, non fidei ac virtuti successit; cumque hæresim Arianæ contrariam conaretur inducere, Basilius in tanta animarum pernicie silere non potuit, ac Neocæsarienses pluribus litteris admonuit, ut ab hoc sibi magistro caverent. Sic eos compellat in epist. 210: *Fidei eversio*, inquit (n. 3, p. 314), *apud vos excogitatur inimica apostolicis et evangelicis doctrinis, inimica traditioni Gregorii vere magni, et eorum, qui ei successerunt usque ad beatum Musonium, cujus profecto documenta etiamnum in vestris auribus resonant. Nam Sabellii malum, olim quidem exortum, sed traditione magni illius viri extinctum, conantur nunc isti renovare, qui dum timent ne arguantur, somnia in nos fingunt.*

§ VII.

D I. S. Basilius conceptis verbis docet Christum adesse præsentem in eucharistia. II. Requirit ut illud, «Hoc est corpus meum¹²,» non minus certo credamus quam illud, «Verbum caro factum est¹³.» III. Insignis locus a Sculteto depravatus explicatur. IV. Basilii sententia confirmatur ex precibus liturgiæ.

I. Sive Basilio ascribantur libri *De baptismo*, sive non, certe sub ejus nomine citari ac laudari possunt, cum toti ex ejus sententiis ac verbis compositi sint. In libro secundo quæritur, cap. 2: *An is qui ob pravam conscientiam, aut immunditiam, aut inquinamentum purus corde non est, citra periculum possit sacrificare.* Quæstioni apponitur re-

¹² Matth. xxvi, 26; Marc. xiv, 22; Luc. xxii, 19; I Cor. xi, 24. ¹³ Joann. i, 14.

sponsum, ducta comparatione ex his quæ in sacerdotibus veteris legis requirebantur. Tum de sacerdotibus novæ legis sic statuitur: 'Ὁ δὲ Κύριος λέγων, *Μαῖζον τοῦ ἱεροῦ ὧδε*, παιδεύει ἡμᾶς ὅτι τοσοῦτον ἀσεβέστερός ἐστιν ὁ τολμῶν ἱερατεύειν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου τοῦ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας, ὅσον τὸ σῶμα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὑπερέχει κριῶν καὶ ταύρων: οὐκ ἐκ συγκρίσεως, ἀσύγκριτος γὰρ ἡ ὑπεροχὴ· *Dominus autem cum dicit: «Templo majus hic est»¹⁵, nos docet tanto magis impium esse eum, qui audet sacrificare corpus Domini qui dedit pro nobis seipsum Deo oblationem et hostiam in odorem suavitatis*¹⁶, quanto corpus unigeniti Filii Dei excellentius est arietibus ac tauris: quod dictum sit sine comparatione, incomparabilis enim est excellentia. Sic etiam in capite tertio ex poena iis in lege imposita, qui sancta immundi tangere audebant, demonstratur, quantum sit scelus corpore Domini indigne vesci: 'Ὁσα γὰρ ἐλεῖται τοῦ ἱεροῦ ὧδε, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, τοσοῦτον δεινότερον καὶ φοβερότερον τὸ ἐν μολυσμῷ ψυχῆς τολῆσαι ἔψασθαι τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, παρὰ τὸ ἀΐσθαι κριῶν ἢ ταύρων, τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος· *Ὡστε ὃς ἂν ἐσθῆ, etc.*: Quanto enim plus templo illic est, juxta Domini vocem, tanto gravior est et formidabilis in animæ inquinamento audere tangere corpus Christi: quam arietes aut tauros tangere; cum Apostolus dicat, *«Itaque quicumque manducaverit»*¹⁷, etc. Nihil sane in his existat testimoniis, quod eludi vel detorqueri possit. Sacrificatur et consecratur corpus Christi: Christus præsens adest in altari, *«Templo major hic est»*. Illud discrimen statuitur inter antiquæ et novæ legis sacrificia, quod in primis vituli et tauri occisi fuerint, in nostris corpus Christi offeratur: discrimen sape commentitium, si sacrificium novæ legis corpus absentis Christi repræsentet; quippe cum idem præstiterint sacrificia veteris legis; idque eo aptius et significantius, quo cædes aliqujus animalis aptior ad mortem Christi repræsentandam, quam res inanimæ, panis et vinum.

Eadem sententia paucioribus verbis statuitur in *Regulis brevioribus*. Si quis autem, inquit Basilius interrog. 309, *cum in immunditia sit, accedat ad sancta; etiam ex Veteri Testamento terribile illius discimus judicium. Quod si amplius templo hic est, nos utique modo magis formidando docebit Apostolus, qui dixit: «Qui manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit»*¹⁸.

II. Basilius inter ea, quæ certo credere debemus, etiamsi repugnet natura, eucharistiam numerat. Hanc enim in *Moralium* libro habemus regulam (reg. 8, p. 240): 'Ὅτι οὐ δεῖ διακρίνεσθαι, καὶ δισταῖζειν ἐπὶ τοῖς ὑπὲρ τοῦ Κυρίου λεγομένοις, ἀλλὰ

Ἀ πεπληροφορησθαι πᾶν ῥῆμα Θεοῦ ἀληθὲς εἶναι καὶ δυνατὸν, καὶ ἡ φύσις μάχηται· ἐν ταῦτα γὰρ καὶ ὁ ἀγὼν τῆς πίστεως· *Quod non oportet ambigere et dubitare de iis quæ a Domino dicuntur: sed persuaderi omne Dei verbum verum esse ac possibile, etiam natura repugnat; hic enim situm est fidei certamen*. Ad hanc regulam comprobendam inter alia refert illud: *Litigabant ergo Judæi ad invicem, dicentes: Quomodo hic potest nobis dare carnem ad manducandum? Dixit ergo eis: Amen amen dico vobis: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habetis vitam in vobis*¹⁹.

Pluribus in locis pertractat Basilius de optima communicandi ratione, quam in eo positam esse docet, ut cum certo credamus Christum pro nobis crucifixum esse, ejusque carnem et sanguinem nobis apponi, hac illius passionis recordatione ad eum amandum accendamus. Sic in regula breviori 172 hæc instituitur quæstio, Ποταπῶ φόβῳ, ἢ ποῖα πληροφορία, ἢ ποῖα διαθέσει μεταλάθωμεν τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ; *Quali cum timore, aut qua animi persuasione, aut qua affectu participes simus corporis et sanguinis Christi? Argumento est ejusmodi interrogatio magnum aliquod agi mysterium, quod tremorem incutere debeat, magnamque fidem ac sanctitatem postulet*.

Interrogationi hæc subjicit responsio: Τὸν μὲν φόβον διδάσκει ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος, λέγων· *Ὁ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει*· τὴν δὲ πληροφορίαν ἐμποιεῖ ἡ πίστις τῶν ῥημάτων τοῦ Κυρίου εἰπόντος· *Τούτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδομένον· τούτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν, etc.*: Timorem quidem docet nos Apostolus, cum ait: *«Qui manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit»*²⁰; persuasionem autem efficit fides verborum Domini, qui dixit: *«Hoc est corpus meum quod pro vobis traditur: hoc facite in meam commemorationem»*²¹. Item ex fide testimonii Joannis, qui memorata prius Verbi gloria, posthac Incarnationis modum induxit, his verbis: *«Verbum caro factum est»*²², etc. Itidem quoniam Apostolus scripsit: *«Qui cum in forma Dei esset»*²³, etc.

Nemo est, qui hæc regens non facile perspicat, 1° Christi verba, *Hoc est corpus meum*, ut firmissima fide credenda, a Basilio proponi; 2° non minus certo credenda esse, quam sequentia, *Verbum caro factum est*, etc. Qui cum in forma Dei esset, etc. Ultraque enim testimonia, tum quæ ad eucharistiam, tum quæ ad incarnationem spectant, eodem prorsus modo proponuntur, ut verbis quidem clara et aperta, sed mysterii magnitudine difficilia: ita ut explicatione non indigeant ad lucem verbis afferendam, sed fide ad res credendas. Nec quisquam est profecto, qui, si prima co-

¹⁵ Matth. xii, 6. ¹⁶ Ephes. v, 2. ¹⁷ I Cor. xi, 27. ¹⁸ ibid. 29. ¹⁹ Joan. vi, 53, 54. ²⁰ I Cor. xi, 27. ²¹ Luc. xxii, 19. ²² Joan. i, 14. ²³ Philipp. ii, 6.

netur eludere, secunda non eodem modo prodat A eludenda.

Postquam Basilius exposuit quo timore et qua animi persuasione communicandum sit, tertie interrogationis parti, quo affectu accedendum sit ad hoc mysterium, sic satisfacit: *Cum igitur animus his et talibus verbis fidem adhibens, gloriæ majestatem didicerit, humilitatisque et obedientie magnitudinem admiratus fuerit, quod talis ac tantis ad mortem usque Patri obtemperavit vitæ nostræ causa, eum arbitror ita affici, ut simul Deum et Patrem diligat, qui proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, simul unigenitum ejus Filium, qui obedivit usque ad mortem pro nostra redemptione et salute.* Addit eum, qui sic affectus et præparatus est, adimplere illud Pauli: *Charitas enim Christi urget nos* ²⁶, etc. Sic autem affici et præparari debere concludit, quisquis panis et poculi sit particeps.

Eadem doctrina statuatur in *Regulis moralibus*, et in libro *De baptismo*. Sic enim in regula 21, cap. 2 (tom. II, p. 253), legimus: *Quod qui accedit ad communionem non considerata hac ratione secundum quam corporis et sanguinis Christi participatio datur, is nullam ex ea utilitatem capiat: et quod qui indigne assumit, condemnatus sit.* Et cap. 3: *Qua ratione manducandum sit corpus Domini et sanguis bibendus in commemorationem obedientiæ Domini usque ad mortem, ut qui vivunt, non jam sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit* ²⁵. Similiter in libro *De baptismo*, cap. 3, postquam eadem Scripturæ testimonia retulit, ac in libro *Moralium*, nempe ex cap. vi (vers. 54) Joannis: *Amen, amen dico vobis, Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, etc.*, et ex Matthæo ²⁶ et Paulo ²⁷ institutionem eucharistiæ referentibus; tum vero sic concludit: *Quid igitur utilitatis habent hæc verba? Ut edentes et bibentes, semper memores simus ejus, qui pro nobis mortuus est et resurrexit; sicque discamus necessario servare coram Deo et Christo ipsius traditum ab Apostolo dogma, qui dicit: «Charitas Christi urget nos, judicantes hoc, quod, si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, et pro omnibus mortuus est; ut qui vivunt, non amplius sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit* ²⁸. » Nihil verbis opus est, ut in his locis eandem prorsus sententiam ac in *Regulis brevioribus* constitui pateat. Res per se clara et manifesta. Quemadmodum enim in *Regulis brevioribus* hic animi affectus ad communionem requiritur, ut ex persuasionem, quam animis nostris verba Christi, *Hoc est corpus meum* ²⁹, imprimere debent, item ex verbis Joannis, *Verbum*

caro factum est ³⁰, et Pauli, *Qui cum in forma Dei esset* ³¹, etc., ad eum amandum, qui pro nobis mortuus est, accendamus; ita in libris *Moralium* et *De baptismo* eandem prorsus communicandi ratio in commemorationem passionis Domini præcipitur.

Perabsurde ergo Scultetus (16*) secum facere putat illud Basili: *Quid igitur utilitatis habent hæc verba? Ut edentes et bibentes, semper memores ejus simus, qui, etc.* Nam, 1° Modus ille communicandi in commemorationem Domini repetitur, ut jam diximus, ex fide et persuasionem, quam in animis nostris efficere debent verba Christi, *Hoc est corpus meum*, et alia testimonia, quibus ejus divinitas et incarnatio ac passio continentur. 2° Non dicit manducationem corporis Domini et potum ejus sanguinis in commemorationem ipsius passionis positam esse; sed illud corpus sic manducari, et sanguinem sic bibi debere, ut commemorationem illius passionis celebremus. 3° Eos etiam qui indigne communicant, corpus et sanguinem Domini sumere in commemorationem passionis illius, sed non in seipsis hanc memoriam exprimere docet: *Qui enim edit et bibit, inquit, videlicet ad indelebilem memoriam Jesu Christi Domini nostri, qui pro nobis mortuus est et resurrexit, rationem vero memoriæ obedientiæ Domini usque ad mortem, juxta doctrinam Apostoli non adimplet, qui, ut dictum est, ait, «Charitas Christi urget nos,» etc., is nihil C capit utilitatis.*

Quæ sequuntur, a Combefisio ut duriora et severiora reprehenduntur. Præterea sibi ipsi accersit qui ejusmodi est judicium quoque Apostoli dicentis: *«Qui manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini* ³². » Etenim horrendum judicium est non modo ei, qui in carnis ac spiritus inquinamento indigne accedit ad sancta, cum enim accedit, reus fit corporis et sanguinis Domini; sed etiam ei qui otiose inutiliterque edit ac bibit. Hæc prorsus immerito vituperantur. Is enim otiose inutiliterque edere dicitur, qui sine charitate edit; idque patet cum ex superioribus verbis, tum ex rationem, quam addit D Basilius, cur ejusmodi hominem horrendum judicium maneat: *Quod, inquit, non per memoriam Jesu Christi Domini nostri, qui pro nobis mortuus est et resurrexit, servat quod dictum est: «Charitas Christi urget nos,» etc.*

III. Alio utitur Basili testimonio Scultetus, quod sic refert: *Carnem et sanguinem totam suam mysticam conversationem in carne et doctrinam Evangelii vocavit Christus.* Unde concludit Scultetus

²⁶ II Cor. v, 14. ²⁷ ibid. 15. ²⁸ Matth. xxvi, 26 sqq. ²⁹ I Cor. xi, 23 sqq. ³⁰ I Cor. v, 14, 15. ³¹ I Cor. xi, 29.

(16*) *Medul. theol.*, part. iv, p. 229.

(p. 250) *neminem alium hanc carnem edere, hunc sanguinem bibere, quam qui fideli corde ista omnia tibi applicarit.*

Sed Sculteti in hoc testimonio referendo non laudabilior fides, quam in explicando peritia. Sic enim hunc locum legimus in epist. 8, n. 4, ubi Basilius objecti ab Arianis hujus testimonii, *Ego vivo propter Patrem* ²³, solutionem offert: *ἀνάταται δὲ καὶ ζωὴν λέγειν, ἣν ζῆ ὁ Χριστός, τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἔχων ἐν ἑαυτῷ· καὶ ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ δηλούμενον, ἐκ τοῦ ἐπιφερομένου εἰσόμεθα. Καὶ πρῶτον με, φησί, ζήσεται δι' ἐμέ. Τρώγομεν γὰρ αὐτοῦ τὴν σάρκα, καὶ πίνομεν αὐτοῦ τὸ αἷμα, κοινωνοὶ γινόμενοι, διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ τῆς αἰσθητῆς ζωῆς, τοῦ λόγου καὶ τῆς σοφίας· σάρκα γὰρ καὶ αἷμα πᾶσαν αὐτοῦ τὴν μυστικὴν ἐπιδημίαν ἐνόμασε, καὶ τὴν ἐκ πρακτικῆς καὶ φυσικῆς καὶ θεολογικῆς συνεστῶσαν διδασκαλίαν ἐδήλωσε, δι' ἣς τρέφεται ψυχή, καὶ πρὸς τὴν τῶν ὄντων τέως θρωπίζην παρασκευάζεται. *Potest autem et vitam dicere, quam vivit Christus, Verbum Dei habens in seipso. Atque id ipsum esse, quod significatur, ex his quæ sequuntur videbimus. « Et qui manducat me, inquit, vivit propter me ».* Edimus enim ipsius carnem, et bibimus ipsius sanguinem, participes facti, per incarnationem et sensibilem vitam. Verbi et sapientiæ. Carnem enim et sanguinem, totam suam mysticam in carne conversationem vocavit, et doctrinam ex practica et naturali et theologica notione constantem declaravit: per quam et nutritur anima, et ad eorum quæ sunt contemplationem interim præparatur.*

Comparat ergo Basilius vitam, quam sacra humanitas cum Verbo hypostatice conjuncta vivit, cum vita, quam ex eucharistia ducimus. In utroque autem catholicum dogma mirifice commendat, et dum nos Christi carnem edere et illius sanguinem bibere dicit, et dum vitæ genus, quam ex illius carne et sanguine percipimus, exponit. Illud certe conceptis verbis declarat nos ita carnem Christi edere, ejusque sanguinem bibere, ut simul participes fiamus Verbi et sapientiæ, quia carnis et sanguinis nominibus tota Christi persona, tota illius in carne mystica conversatio, sive mysticus adventus, designatur. Sed si carnem et sanguinem Christi non re, sed sola fide sumeremus, absurdum dictu esset nos per hanc carnem et sanguinem participes fieri Verbi et sapientiæ. Tunc enim et caro et Verbum eodem modo sumerentur, nempe fidei beneficio. Deinde vero cur monet Christi carne et sanguine totum Christi mysticum in carne adventum, sive totam illius personam designari; cur, inquam, id monet, nisi ut nobis non inanimam carnem, non a divinitate separatam apponi demonstraret? Sed si hæc caro sola fide percipitur, quis metuendū locus ne

A inanima sit, aut a divinitate separata? Sic etiam Basilius, ut similitudinem demonstrat inter eam vitam, quam ex eucharistia ducimus, et eam, quam sacra humanitas cum Verbo hypostatice conjuncta vivit, hanc vitam ad animam pertinere admonet. At inutilis prorsus admonitio, si carnem et sanguinem non ore, sed sola mente percipimus: perabsurda etiam tota comparatio, si cum humanitas Christi cum Verbo hypostatice conjuncta sit, nos sola mente cum illius carne et sanguine jungimur.

IV. His addi debent quæ in libro *De Spiritu sancto* leguntur, non Basili solum, sed etiam omnium Christianorum fidem exhibentia: *Τὰ τῆς ἐπικλησεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας, τίς τῶν ἁγίων ἐγγράφως ἡμῖν καταλείπειν; Οὐ γὰρ δὴ τοῦτοις ἀρκούμεθα, ὧν ὁ Ἀπόστολος ἦ τὸ εὐαγγέλιον ἐπεμνήσθη, ἀλλὰ καὶ προλέγομεν καὶ ἐπιλέγομεν ἕτερα ὡς μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον τὴν ἰσχὺν, ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαβόντες· *Invocationis verba, inquit (cap. 27, n. 66), cum conficitur panis eucharistiæ et poculum benedictionis, quis sanctorum in scripto nobis reliquit? Nec enim his contenti sumus, quæ commemorat Apostolus aut Evangelium, verum alia quoque ante et post dicimus, tanquam multum habentia momenti ad mysterium, quæ ex traditione non scripta accepimus. Nemo negaverit indicari a Basilio has preces, quæ in liturgia ipsi attributa leguntur (tom. II, p. 679): 'Ἐλθεῖν τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς τοὺς δούλους σου ἐπὶ τὰ προκειμένα σου δῶρα ταῦτα, καὶ ἀγάσσαι καὶ ἀναδείξει ἄγια ἁγίων· καὶ ποιήσῃ τὸν μὲν ἄρτον, τοῦτον γίνεσθαι εἰς τὸ ἅγιον σῶμα αὐτοῦ τοῦ Κυρίου δὲ καὶ Θεοῦ καὶ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς ἄρεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν τὴν αἰώνιον τοῖς ἐξ αὐτοῦ μεταλαμβάνουσι· τὸ δὲ ποτήριον τοῦτο, τὸ τίμιον αἷμα τῆς Καινῆς Διαθήκης αὐτοῦ τοῦ Κυρίου δὲ καὶ Θεοῦ καὶ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, etc.: *Ut veniat Spiritus sanctus tuus super nos, servos tuos, et super proposita hæc dona tua, sanctificetque et efficiat ea sancta sanctorum. Et faciat panem quidem istum fieri corpus sanctum ipsum Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, in remissionem peccatorum et vitam æternam, ex illo participantibus; et calicem hunc, pretiosum sanguinem novi testamenti ipsius Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, etc. Unde autem ejusmodi preces in omnibus Ecclesiis, nisi ex certissima fide, qua Christiani omnes panem et vinum mutari in corpus et sanguinem Christi credebant? Cui enim id precari in mentem venisset? quis has preces, tanquam multum habentes momenti ad mysterium addidisset verbis evangelicis, si Ecclesiæ propositum non erat mutationem impetrare?***

²³ Joan. vi, 58. ²⁴ Ibid.

§ VIII.

I. S. Basilii testimonia de peccatorum confessione. II. Invidia et alia ejusmodi peccata confessionis legi subjecta. III. De peccato originali. IV. De Christi gratia.

I. Longius, quam mihi propositum est, tempus estraberem, si in omnibus colligendis immorarer, quæcumque ex S. Basilii operibus ad dogmata confirmanda erui possunt. Quare hanc finiemus pertractationem appositis de peccatorum confessione, de peccato originali et de Christi gratia testimoniis.

Confessionem peccatorum necessariam esse ad veniam a Deo consequendam docet Basilius in homil. in psal. xxxii: Vult tui misereri iudex, inquit (p. 134), teque miserationum suarum facere participem; si modo post peccatum repererit te humilem, contritum, prava opera multum deplorantem, ac ea quæ clam facta sunt evulgantem citra pudorem, rogantem fratres tibi ut sint adjumento ad accipiendam medelam. In Regulis brevioribus hæc instituitur questio (quest. 229): Utrum oporteat velitas actiones citra verecundiam omnibus detegere, an aliquibus tantaxat: et quinam hi sint: sic respondet S. Basilius: Servanda est ratio eadem in peccatorum confessione, quæ in detegendis corporis morbis adhibetur. Quemadmodum igitur corporis morbos non omnibus patefaciunt homines, neque quibusvis, sed iis qui horum curandorum periti sunt: ita fieri quoque debet peccatorum confessio coram iis qui curare hæc possunt, prout scriptum est: « Vos qui fortes estis, infirmitates debiliū portate ²⁸, » hoc est, cura ac diligentia vestra tollite. Similis est questio 288: Qui vult confiteri peccata sua, debetne confiteri omnibus et quibuslibet, an certis quibusdam? Sic respondet Basilius: Consilium benignitatis Dei in peccantibus manifestum est, juxta id quod scriptum est: « Non volo mortem peccatoris, sed ut convertatur ipse, et vivat ²⁹. » Quoniam igitur penitentia modus lebet peccato congruere, ac etiam opus est fructibus lignis penitentia, juxta hanc sententiam, « Facite fructus dignos penitentia ³⁰, » ut ne fructuum penuria locum habeant ea quæ subsequuntur minæ. « Nam, inquit, omnis arbor non faciens fructum bonum, excinditur, et in ignem mittitur ³¹; » peccata iis confiteri necesse est, quibus mysteriorum Dei concredita dispensatio est ³². Sic enim et qui olim ænitentiam egerunt, coram sanctis fecisse comperiuntur. Scriptum est enim, in Evangelio quidem ³³, quod peccata sua Joanni Baptistæ confitebantur; in Actis vero ³⁴, apostolis ipsis, a quibus etiam baptizabantur cuncti. Vide commentarium in Isaiam p. 553.

Negat Scultetus (17) ex his locis specialem peccatorum enumerationem aut confessionis necessi-

A tatem erui posse. Sed eludendi locum non relinquitur petiitum ex corporeis morbis exemplum, tum etiam quod ait Basilius penitentia imponenda modum peccato congruere debere. Quomodo enim morbus animi curabitur, si peccatorum numerus et graves circumstantia celentur? aut quomodo poena peccatorum numero et magnitudini congruet, nisi singula peccata et circumstantia aperiantur? Illud autem, τῆς ἐπιτροπῆς ὁ τρόπος, reddi debet, penitentia imponenda modus, vel poenæ modus: minime vero, conversionis modus. Hanc enim in sententiam usurpari solet ea vox in ejusmodi locis: cujus rei multa suppetunt apud Basilius exempla, ut in epist. 73. Frustra ergo Scultetus confitendi necessitatem, de qua in quest. 288 agitur, in eo positam esse contendit, quod, si quis confiteri velit peccata, quavis necesse id non sit, is non aliis confiteri debeat, quam iis quibus credita est dispensatio mysteriorum Dei. Si confessio cujusque arbitrio permissa esset, nec ulla esset confitendi necessitas; satius multo ac tutius foret apud prudentes ac pietate insignes viros peccata confiteri, quam apud presbyteros, qui non semper prudentia ac pietate excellunt. Quare Basilius, cum ait necesse esse peccata iis confiteri, quibus credita est dispensatio mysteriorum Dei, simul et confessionem peccati necessariam esse, et penitentiam inter sacramenta numerandam esse demonstrat.

Mitto aliam cavillationem Sculteti, qui memoratas a S. Basilio peccatorum confessiones ante baptismum, nec præscriptas fuisse, nec singulorum peccatorum enumerationem habuisse objicit. At minime probat his exemplis uti non debuisset Basilius, ut ad præscriptam a Christo omnium peccatorum confessionem hortaretur, et a pravo pudore avocaret.

Utitur etiam Scultetus regula breviorē 110, in qua præcipitur, ut virgines per præfectam, sive seniore suam prebytero constentur. Sed hoc vitium superiorum editionum in hac novissima emendatum est, nec quidquam aliud præcipit Basilius, nisi ut adsit decori causa præfecta virginum, dum sorores confitentur presbytero. Idem antea præscripserat in reg. 108, ut præfectus, absente præfecta, cum sororibus de rebus ad fidei ædificationem pertinentibus non loquatur. Sed ne peccatorum confessio excipi debere videretur, huic rei occurrendum esse duxit.

Hanc Basilii doctrinam confirmant tres illius epistolæ canonicæ, quæ dum varias peccatorum species et gradus accurate persequuntur, quam arcte servatum fuerit confitendi præceptum demonstrant; quantaque exstiterit episcoporum in peccatis pro merito puniendis diligentia. Mulieres adulteræ (ep.

²⁸ Rom. xv. 1; Gal. vi. 2. ²⁹ Ezech. xxxiii, 11. ³⁰ Luc. iii. 8. ³¹ ibid. 9. ³² I Cor. iv. 1. ³³ Math. 23, 6. ³⁴ Act. xix, 8.

(17) Medul. theol., part. iv, p. 236.

200, can. 54), vel sponte confessæ, vel convictæ, sed non percurrerant varios pœnitentiæ gradus, sed inter consistentes tempus explebant. Cautio enim erat ne in periculum mortis conjicerentur, si peccatum vulgaretur. Sed, si nullum erat. confitendi et puniendi peccati præceptum, cur non illa etiam remittebatur inter consistentes pœnitentia, quæ periculo prorsus non carebat? cur furti (ep. 217, can. 61) convictus duplo graviores pœnam sustinebat, quam sponte confessus? Nemo prorsus ab hac lege confitentium peccatorum immunis. Presbyteri et diaconi (can. 70), qui se labiis tenuerant peccasse confitebantur, excidebant gradu suo: ac ne illis quidem communicatio cum presbyteris aut diaconis relinquebatur, si quid amplius peccasse deprehenderentur.

II. In his canonibus avaritiæ, invidiæ et aliis ejusmodi vitiis nullæ nominatim constituuntur pœnæ. Sed non idcirco putandum est confessionis legi subjecta non fuisse. Nam Basilius in *Regulis brevioribus*, postquam (reg. 288) statuit peccata iis solis constituenda esse, quibus credita est dispensatio mysteriorum Dei, hanc quæstionem instituit: 'Ὁ μετανοήσας ἐπὶ ἀμαρτήματι, καὶ πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ ἐμπεσὼν ἀμαρτήματα, τί ποιήσει (reg. 289); Qui pœnitentiam egit peccati, ac rursus in idem labitur peccatum, quid faciet? Declarat Basilius ejusmodi homines idcirco relabi, quia radicem peccati non tollunt: ac profert exempli loco invidiam et jurgium, quæ ex radice amoris gloriæ pullulant. Unde sic concludit: Si quis, igitur, ubi se ipse semel condemnaverit invidiæ aut jurgii, in eadem rursus incidat; noverit se ex primaria invidiæ aut jurgii causa, gloriæ studio in intimis laborare.

Ejusmodi ergo peccata sacerdotum prudentiæ curanda permittebantur: sed non idcirco confessionis legi substrahebantur. Atque id confirmare possumus testimonio Gregorii Nysseni, qui cum in epistola canonica queratur, quod de nonnullis peccatis, qualia sunt convicia (p. 119), maledicta (p. 121), usura et alienarum rerum sub negotii prætextu raptus, conditi a Patribus canones non fuerint, nec tantum sibi auctoritatis assumat, ut ejusmodi constituat canones; hæc tamen peccata confessioni subjecta esse manifeste indicat, ac summo studio a sacerdotibus curanda. Sic enim loquitur de illo inter negotiandum alienæ rei raptu: 'Ὁ δὲ δι' ὑφαιρέσεως λανθανούσης σφετεροζόμενος τὸ ἀλλότριον, εἴτα δι' ἐξαγορεύσεως τὸ πλημμέλημα αὐτοῦ τῷ ἱερεὶ φανερώσας, τῆς περὶ τὸ ἐναντίον τοῦ πάθους σπουδῆ θεραπεύσει τὴν ἀρρώστιαν· λέγω δὲ διὰ τοῦ τὰ προσόντα παρέχειν τοῖς πένησιν, ἵνα τῷ προέσθαι ἃ ἔχει, φανερὸς γένηται καθαρεύων τῆς κατὰ πλεονεξίαν νόσου· εἰ δὲ μηδὲν ἔχοι, μόνον δὲ τὸ σῶμα ἔχοι, κελεύει ὁ Ἀπόστολος, διὰ τοῦ σωματικοῦ

κόπου τὸ τοιοῦτον ἐξῆλάσασθαι πάθος. Qui autem latenti ablacione sibi rem alienam usurpat, ac deinde per confessionem peccatum suum sacerdoti aperit, per contrarium vitio studium ægritudinem curabit: dico autem, largiendo, quæ habet, pauperibus, ut dum quæ habet profundit, se ab avaritiæ morbo liberum aperte ostendat: sin autem nihil aliud præterquam solum corpus habeat, jubet Apostolus per laborem corporalem ei morbo mederi⁴². Similia habet Basilius de usuris (can. 14, ep. 188), quas qui accepit, eum a sacerdotio non excludit, modo injustum lucrum in pauperes insumat et ab avaritiæ morbo liberum se exhibeat.

III. Peccatum, quod ex primo omnes parente traximus, sic prædicat Basilius, ut facile pateat nihil aliud S. Augustinum contra Pelagianos defendisse, nisi quod perpetua Ecclesiæ prædicatione constabat. *Exsolve*, inquit Basilius homil. in famem p. 70, peccatum primigenium, cibariorum largitione. Quemadmodum enim Adam improbo esu peccatum transmisit: sic nos insidiantem escam abolemus, si fratris necessitatem famemque curamus. Et in psal. xxix (p. 129): Pulcher quidem eram, inquit, secundum naturam, sed languidus, propterea quod ex serpentis insidiis peccato mortuus eram. Alibi (in psal. xxxii, p. 132) vocat serpentem peccati auctorem. Ibidem (p. 135): Propter condemnationem in nos ob peccatum prolatam terra dicimur, nos qui a Deo audivimus: « Terra es, et in terram ibis. » Et in psal. xxxiii (p. 158): Quandoquidem ii, qui ideo creati erant ut Domino servirent, sub inimici servitute detinebantur, illorum animas pretioso suo sanguine redimet.

Sæpe alias Basilius de peccato primorum parentum loquitur, ut de culpa nequaquam Adami et Evæ propria, sed ad eorum posteros pertinente. Adamus, inquit in homil. de eo, Quod Deus non est auctor malorum (tom. II, p. 79), secedendo a Deo mortem concivit sibi ipsi, juxta id quod scriptum est: « Ecce qui elongant se a te, peribunt⁴³. » Sic non creavit Deus mortem, sed nos nobis ipsis ex prava mente eam accersivimus. Non omittendum est insigne testimonium ex epist. 261, n. 2, ubi sic loquitur Basilius: Itaque, si Domini in carne adventus non fuit, non dedit Redemptor pro nobis pretium morti, nec per seipsum mortis regnum resecurit. Si enim aliud esset, quod mortis imperio subjectum erat, aliud quod assumptum a Domino; non desisset mors ea quæ sua sunt, operari, nec lucrum nostrum factæ fuissent deiferæ carnis passiones: non interemisset peccatum in carne: non Christo vivificati fuissetus, qui eramus in Adamo mortui; non resartum fuisset, quod collapsum erat; non instauratum, quod contractum; non conjunctum Deo, quod serpentis fraude fuerat abalienatum. In libro 1

⁴² Ephes. iv, 28. ⁴³ Psal. lxxii, 27.

De baptismo hæc leguntur (cap. 2, n. 7) : *Illud igitur, « denno, » arbitror prioris generationis, quæ in peccatorum sordibus facta est, emendationem ostendere, cum Job dicat : « Nemo purus est a sordibus, ne si unus quidem dies sit vita ejus » ; » et David legat, ac dicat : « In iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea » ; » et Apostolus ita contestetur : « Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei, justificati gratis per gratiam ipsius per redemptionem quæ est in Christo Jesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius » . » Quapropter etiam peccatorum venia datur credentibus, Domino ipso dicente : « Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum » ; » quemadmodum Apostolus rursus testatur, dicens : « Secundum beneplacitum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificavit nos in dilecto, in quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum, secundum divitiis gratiæ ejus de qua nobis imperitavit ubertim » ; » ut quemadmodum statim contra ac constrata, amissa regis forma eximia, denno conformatur a sapiente artifice ac bono opifice, gloriam operis sui resarciante, atque pristino splendori restituitur : sic etiam nos ob præcepti transgressionem male affecti, velut scriptum est, « Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis » , » ad pristinam imaginis Dei gloriam revoce-*

IV. Sic affectum hominem indigere, ut eum Dei gratia præveniat, et novam ei creationem imperat, mirifice pluribus locis demonstrat Basilius, cujus testimonia nonnulla hic apponemus. Unde vero facultas mihi, inquit in psal. xxix (p. 125), te exaltandi : Quoniam tu me præveniens suscepisti. Peraspice dixit, « Suscepisti me, » pro « sublevasti me, » et superiorem insurgentibus in me effecisti. Velut si quis puerum quempiam natandi imperitum manu suscipiens, eum aquis altiore sustineat. Qui igitur, opitulante Deo, a casu exurgit, is grati animi significatione per bona opera exaltationem Deo pollicetur. Aut velut si quis debilem quempiam luctatorem suffulciens, ab imminente lapsu liberet, ac collectante reddat superiorem : illi quidem victoriæ præbet occasionem, huic vero conceptam de lapsu alterius lætitiâ adimit. Vide ejusdem homiliæ n. 3, p. 126; et n. 5, p. 129, et aliam homiliam in psalmum XLIV, n. 4, et rog. moral. 55, et in Isaiam, p. 610. Et in homilia De humilitate (p. 159) : Nihil unde gloriari queas, relictum est tibi, o homo... Quid igitur, dic, quæso, te ipse quasi de tuis ipsius bonis offers, cum deberes pro acceptis donis gratiam largitori habere? « Quid enim habes quod

non accepisti? quod si etiam accepisti, quia gloriaris quasi non acceperis » ? » Non tu Deum cognovisti per tuam justitiam; sed Deus cognovit te propter suam bonitatem. « Cum cognoveritis Deum, inquit, qui potius cogniti sitis a Deo » . » Non tu apprehendisti Christum per virtutem, sed Christus te per suum adventum apprehendit. « Insequor, inquit, si etiam apprehendam, in quo et apprehensus sum a Christo » . » Non vos me elegistis, inquit Dominus » , sed ego elegi vos. » An quoniam honore affectus es, gloriaris et misericordiam occasionem arripis superbiendi? Es tunc cognoscas teipsum, quis sis, velut Adam ejectus e paradiso, velut Saul desertus a Spiritu Dei, velut Israel a radice sancta resectus. « Fide, inquit, stas : noli altum sapere, sed time » . » Judicium sequitur gratiam; et quomodo datis usus fueris, expendit iudex. In his quæ sequuntur perseverantiæ donum commendatur : Quod si ne hoc quidem intelligis, fuisse te gratiam consecutum, aut si præ nimia stupiditate tuam ipsius virtutem existimas gratiam esse, non es beato Petro apostolo præstantior. Nec enim Dominum amore majori prosequi poteris, quam qui ita vehementer dilexit ut etiam voluerit pro ipso mori. Sed, quoniam animo elatiore locutus est cum dixit : « Etsi omnes scandali fuerint in te, ego tamen nunquam scandalizabor » , » timiditati humanæ traditus est, ceciditque in infirmitatem, lapsu erudendus ad metum atque ad cautionem, edoendusque infirmis parcere et debilibus, quod et suam cognovit infirmitatem, et perspicue intellexit quod quemadmodum cum in pelago mergeretur, per Christi dexteram erutus est, ita in scandali procella ob incredulitatem in pereundum periculum veniens, Christi virtute servatus sit. In psal. xxxiii, n. 2 : Neque enim in potentia hominis, neque in sapientia, sed in Dei gratia salus est. Vide homiliam in psal. vii, ad hæc verba : Et dirige justum. Sic loquitur in homilia in psal. xxxii, n. 5 (p. 137) : Atque etiam multum est discriminis in peccatis ac recte factis : hæc enim lenæ vendita, vi in peccato est, illa vero ab initio heram bonam nacta, in virginitate educata est. Cur hæc affecta beneficio sit, illa vero condemnata : et quid sit unicuique horum a iudice retribuendum; quibus omnibus tibi in mentem venientibus, cogita Dei judicia abyssos esse, nec a quolibet facile comprehendi posse, quod in divinis thesauris conclusa sunt. Sed et credendi data promissio est a Deo, videlicet, « Dabo tibi thesauros absconditos et invisibiles » . » Postquam igitur ea cognitione, quæ est facie ad faciem, digni habiti fuerimus, etiam eas quæ in Dei thesauris sunt abyssos intuebitur. Quod si ea quæ in Scriptura de utribus dicta sunt, collegeris, prophetica sententia intelligentiam magis assequeris. Et n. 7 : Et quoniam multi sunt vocati, pauci vero electi » , beatam

⁴⁴ Job xiv, 4, juxta LXX. ⁴⁵ Psal. l. 7. ⁴⁶ Rom. iii, 23-25. ⁴⁷ Matth. xxvi, 28. ⁴⁸ Ephes. i, 5-8. ⁴⁹ Psal. xlviij, 13. ⁵⁰ I Cor. iv, 7. ⁵¹ Gal. iv, 9. ⁵² Philipp. iii, 12. ⁵³ Joan. xv, 16. ⁵⁴ Rom. xi, 20, 17. ⁵⁵ Matth. xxvi, 33. ⁵⁶ Isa. xlv, 3. ⁵⁷ Matth. xxii, 14.

dicit non vocatum, sed electum. Beatus namque, quem elegit. Quæ autem beatitudinis causa? Exspectata bonorum æternorum hæreditas... (Salvus autem fit non quivis, sed reliquæ solum secundum electionem gratiæ⁸⁸. Vide homil. in psal. cxiv, n. 5, p. 202.

Satis patet ex his quæ attulimus, quantum eniteat divina potentia in humani cordis conversione. Sed præterea in eandem sententiam nonnulla referenda. Subjiciamur ergo Deo, inquit (in psal. lxi, n. 2), quod salutare ab ipso est. Quid autem sit salutare, explicat. Non nuda quedam est operatio, aliquam nobis beneficientiam afferens, qua ab infirmitate liberemur, bonaque corporis habitudine utamur. Sed quid est salutare? « Etenim ipse Deus meus, et Salvator meus, susceptor meus, non movebor multum⁸⁹. » Filius qui ex Deo est, Deus noster est. Idem etiam Salvator est generis humani, debilitatem nostram fulciens, ac commotionem ex tentationibus animis nostris advenientem corrigens. Vide homil. in psal. xxxii, n. 3, p. 133, et in psal. xxxiii, n. 4, p. 146, et Homil. de fide, p. 133, reg. moral. 55, cap. 1.

Divinitatem Filii demonstrat Basilius ex summo illius in humanas mentes imperio. Petra dicitur, inquit in libro *De Spiritu sancto*, c. 8, p. 15, eo quod validum sit et inconcussum, et quavis arce firmius propugnaculum fidelibus. Et pag. 16 : Omnia autem facit contactu virtutis, ac voluntate bonitatis operans. Pascit, illuminat, alit, deducit, medetur, erigit. Quæ non sunt, facit ut sint, condita conservat. Hoc modo bona ex Deo per Filium ad nos perveniunt, majore celeritate in singulis operantem, quam ullus sermo exprimere valeat. Neque enim fulgura, neque lucis per aerem tam velox discursus est, non oculorum celeres ictus, non ipsius intellectus nostri motus : sed horum quodque magis vincitur divinæ operationis celeritate, quam animantia quæ sunt apud nos maxime segnia, non dicam volatiliū, neque ventorum, neque cælestium orbium impetu, sed ipsius mentis nostræ motu superantur. Nam quo tandem temporis spatio egeat, qui portat omnia verbo virtutis suæ, qui nec corporaliter operatur, neque manuum opera ad creandum opus habet, sed eorum quæ fiunt naturam habet voluntate non coacta obsequentem.

Nulla alia argumento libentius utitur ad divinitatem sancti Spiritus demonstrandam. Neque enim fieri potest, inquit (cap. 12, p. 25), ut Filium quis adoret nisi in sancto Spiritu, aut ut Patrem invocet nisi in adoptionis Spiritu. Vide cap. 13, et epist. 38, n. 4. Demonstrat in cap. 15 ejusdem libri, Spiritum sanctum a Patre et Filio disjungi non posse (p. 29), si quidem in baptismo vim visificat.

A immittit, a morte peccati renovans animas nostras in pristinam vitam : ac vitam nostram operatur. Et cap. 19, pag. 41 : Sive quis creationem accipiat de extinctorum reviviscentia ; an non magna Spiritus operatio, qui nobis suppeditat vitam ex resurrectione, et ad spiritualem illam vitam animas nostras adaptat? Sive creatio dicatur esse eorum, qui hic per peccatum lapsi sunt, in meliorem statum mutatio (nam ita quoque nonnunquam usurpatur juxta Scripturæ consuetudinem, velut cum Paulus dicit, « Si qua in Christo nova creatura⁹⁰ »), renovatio quæ hic fit, et a vita terrestri ac turbulentis affectibus obnoxia ad cælestem conversationem transmutatio, quæ fit in nobis per Spiritum, ad summam admirationem deducit animos nostros. Similiter in epist. 8, n. 11 : Tria creationis genera in Scriptura nominata invenimus. Unum quidem ac primum, ex nihilo productionem : secundum vero, ex pejore in melius immutationem ; tertium, resurrectionem mortuorum. In his reperies Spiritum sanctum una cum Patre et Filio operantem. Sæpe alias cordis conversio vocatur nova creatio, ut in psal. xxxii, pag. 138 ; et in homilia, Quod Deus non est auctor malorum, p. 75, et lib. v adversus Eunomium, p. 303, et Comment. in Isaiam, p. 423.

Quantum fiduciæ in divina gratia poneret Basilius ex his perspicui potest, quæ de conciliandis Antiochenæ Ecclesiæ dissensionibus loquitur in epist. 66, p. 160 : Hæc vero conciliare, inquit, et ad unius corporis harmoniam redigere, illius est solius, qui et siccis ossibus, ut ad nervos et carnem denuo redeant, non enarrabili sua potestate largitur. Dominus autem omnino magna per eos, qui se digni sunt, efficit. Et in epist. 203 (p. 300) : Non enim ignoratis, nos palam omnibus propositos, veluti scopulos in mari prominentes, furorē fluctuum hæreticorum excipere ; eosque dum circa nos franguntur, ea quæ retro nos sunt, non alluere. Illud autem, « nos, » cum dico, non ad humanas refero vires, sed ad Dei gratiam, qui in hominum imbecillitate potentiam suam declarat, quemadmodum ait propheta ex persona Domini dicens : « An me non timebitis, qui arenam mari terminum posui⁹¹ ? » Nam omnium infirmissima ac villissima re, arena, ingens ac grave pelagus constrinxit Omnipotens. Similia habes in homilia in psal. xxxii (p. 158) : Cum igitur audieris quempiam magna militantem, jactantemque se tibi omnis generis ærumnas, damna, aut plagas, aut mortem illaturum, respice ad Dominum gentium consilia dissiptantem, et populorum cogitationes reprobantem. Et postea, n. 9 (p. 140) : Neque igitur rex ex armis sufficiens ad salutem auxilium habet, neque fortis vir sibi ad omnia sufficere potest. Imbecillitas enim et infirmitas sunt omnia simul humana, si cum vera

⁸⁸ Rom. xi, 5. ⁸⁹ Psal. lxi, 6. ⁹⁰ II Cor. v 17. ⁹¹ Jerem. v, 22.

petentia comparentur. Propterea « Infirmi mundi A
elegit Deus, ut confundat fortia⁶⁸. Et, ex ore infan-
tium et lactentium perfecit laudem, ut destruat ini-
micum et ultorem⁶⁹; » nam divina gratia in infan-
tibus ac rudibus operans, maxime resplendit. Præ-
clarissimum est initium epist. 161, ad Amphilo-
chium: *Benedictus Deus, qui sibi placentes in sin-
gulis ætatibus eligit, electionisque secernit vasa, et
his utitur ad ministerium sanctorum: qui nunc etiam
te, cum fugeres, ut tumet dixisti, non nos, sed or-
cationem quam per nos futuram suspicabaris, inevi-
tabilibus gratiæ retribuit illigavit, ac in mediam Pisi-
diam deduxit ut homines Domino capias, et ex pro-
fundo pertrahas ad lucem, quos cepit diabolus, ut
nam inscius faciant voluntatem.*

Agmen claudet insigne testimonium, quod e S.
Basili Liturgia depromptum Petrus Diaconus (18)
citat in libro *De incarnatione et gratia* cap. 8: *Hinc
etiam, inquit, beatus Basilius Cæsariensis episco-
pus in oratione sacri altaris, quam pene universus
frequenter Oriens, inter cætera: Dona, inquit, Do-
mine, virtutem et tutamentum, malos, quæsumus,
bonos facito, bonos in bonitate conserva; omnia
enim potes, et non est qui contradicat tibi: cum
enim volueris, salvas, et nullus resistit voluntati
tuæ. Ecce quam breviter, quamque docte doctor
egregius olim huic controversiæ finem posuit, docere
per hanc precem non a seipsis, sed a Deo malos ho-
mines bonos fieri, nec sua virtute, sed divini gratiæ
adjutorio in ipsa bonitate perseverare.*

⁶⁸ I Cor. I, 27. ⁶⁹ Psal. VIII, 5; Matth. XXI, 16.

(18) *Biblioth. Patr.*, tom. XI, p. 198.

ELENCHUS

Veterum librorum ad quos exacta et emendata sunt Basili opera, quæ in hoc volumine continentur.

Liber De spiritu sancto collatus cum quinque Regiis codicibus et uno Colbertino.

Ad *Epistolas* S. Basili magno exstiter præsidio tres potissimum codices antiquissimi, Coislinianus n. 237, sæculo circiter undecimo scriptus; Harlæanus, decimo aut undecimo, et Medicæus, quem manu sua accuratissime cum editis contulit vir inter litteratos celeberrimus Antonius Maria Salvini. His tribus codicibus, saltem cum inter se consentiant, plus visum est tribuendum, quam aliis omnibus. Primus complectitur epistolas 351, Harlæanus 249, Medicæus 323.

Huc accessere codex Reg. 2295, olim cardinalis Mazarini, complectens epistolas 272. Hic codex annorum est 500, et primus Regius a nobis vocatur. Codex Reg. 2397, quem secundum vocamus, complectitur epistolas 334. Codex Reg. 2896, continens epistolas 33. Codex Reg. 2502, continens epistolas 29. Codex Reg. 1824, in quo tres epistolæ, nempe 45, 243 et 260. Codex Reg. 1906, in quo epistolæ duæ, nempe 2 et 46. Codex Reg. 1908, in quo reperitur epistola ad Chilonem.

Habemus etiam varias lectiones ex codicibus Combesianis, Bigotianis duobus, Claromontano Anglicano, in quo epistolæ 28, Vaticano, in quo epistolæ 527, nec non insignis Ecclesiæ Parisiensis codex, qui idem videtur esse ac Bigotianorum alter. Suppeditavit bibliotheca Coisliniana codicem 288, in quo epistolæ 328, quem Coislinianum secundum vocamus; et alios nonnullos, in quibus aliquot Basili epistolæ. Canones Basili collati fuerunt cum pluribus codicibus ejusdem bibliothecæ, ex quibus codex 209 noni esse sæculi existimatur, et cum Regiis codicibus 2038, 2039, 2043, 2044, 2502, 2505, 2508, 2509, 3027.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
 ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ
 ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ
 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΝ (19) ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΙΚΟΝΙΟΥ.

S. P. N. BASILII
 CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ ARCHIEPISCOPI
 LIBER DE SPIRITU SANCTO

AD S. AMPHILOCHIUM ICONII EPISCOPUM (20).

1 CAPUT I.

Proœmium in quo ostenditur necessarias esse de minutissimis theologiæ partibus perscrutationes.

1. Collaudavi in moribus tuis discendi et laborandi studium; ac supra modum delectatus sum attentione, atque vigilantia elucente in tua illa sententia, qua vocem nullam ex iis quæ in omni sermonis usu de Deo proferuntur, citra examen relinquendam **2** putas, o caput charum, mihique maxime omnium pretiosum, frater Amphilochi. Postquam enim recte audivisti hanc Domini admonitionem: *Quisquis petit, accipit, et qui quærit, invenit*⁶⁴, petendi diligentia, vel desidiosissimum mihi videris ad impartendum excitare posse. Quin et illud in te majorem in modum admiror, quod non tentandi gratia, ut nunc plerique, quæstiones proponis, sed ut quid sit verum investiges. Nam qui curiosis auribus nostra verba captent, quique

⁶⁴ Luc. xi, 10.

(19) *Πρὸς Ἀμφιλόχιον*. Duo Regii codices et Colbertinus sic habent, Τοῦ ἁγίου Βασιλείου πρὸς Ἀμφιλόχιον ἐπίσκοπον Ἰκονίου τῆς Λυκαόνων περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν κεφαλαίοις τριάκοντα. *Sancti Basilii ad Amphilochium episcopum Iconii Lycæonum de Spiritu sancto in capitulis triginta*. Titulus in Reg. tertio et Colb. non solum hoc loco occurrit, sed etiam antea summaris totius operis in ordinem digestis præmittitur, his vocibus additis: *προσφωνητικῶς προσερωτήσαντος*, ubi recte Combelisius monet legendum esse, *προσφωνητικός*. Designant enim hæ voces præmissam a Basilio perho-

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Προοίμιον, ἐν ᾧ ὅτι ἀναγκαῖαι (21) α. περὶ τῶν μικροτάτων μερῶν τῆς θεολογίας ἔρευναι.

1. Ἐπήνεσα τὸ φιλομαθές σου καὶ φιλόπονον τοῦ τρόπου, καὶ ἦσθην γε ὑπερφυῶς τῷ ἐπιστατικῷ καὶ νηφαλίῳ τῆς διανοίας, δι' ἧς οὐδεμίαν ἀδιερεύνητον οἶε χρῆναι καταλιμπάνειν φωνήν, τῶν ὄσων περὶ Θεοῦ κατὰ πᾶσαν χρείαν τοῦ λόγου προφέρονται, ὧ φιλη κεφαλῆ καὶ τιμιωτάτῃ μοι πασῶν, ἀδελφὲ Ἀμφιλόχιε. Καλῶς γὰρ ἀκούσας τῆς παραινέσεως τοῦ Κυρίου, ὅτι *Πᾶς ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει*, τῇ περὶ τὸ αἰτεῖν ἐμμελείᾳ, καὶ τὸν ὀκηρότατόν μοι δοκεῖς ἀνδιαναστῆσαι πρὸς τὴν μετάδοσιν. Ἐκεῖνο δέ σου καὶ πλέον ἄγαμαι, ὅτι οὐ πείρας ἔνεκεν κατὰ τοὺς πολλοὺς τῶν νῦν τὰς ἐρωτήσεις προτείνῃ, ἀλλὰ τοῦ ἕπερ ἔστιν αὐτὸ τὸ ἀληθὲς ἐξευρεῖν. Τῶν μὲν γὰρ ὠτακουστῶντων νῦν καὶ διερωτῶντων ἡμᾶς εὐθηνία πολλή· φιλομαθεὶ δὲ ψυχῇ,

horificam salutationem Amphilochii, a quo consultus fuerat. Regius quintus addit κατ' Εὐνομίου. Sed non tam Eunomium quam Pneumatomachos oppugnat Basilius; quamvis istius quoque impietatem eadem opera subvertat.

(20) Ex interpretatione Erasmi pluribus locis emendata.

(21) *Ὅτι ἀναγκαῖαι*. Sic veteres libri, melius quam in editis ὅτι καὶ. Paulo post nonnulli codices καὶ νηφαλέω. Ibidem utraque editio δι' ὧν, sed codices omnes mss., id est, quinque Regii et Colbertinus, ut in contextu.

καὶ πρὸς ἀγνοίας ἑασιν τὴν ἀλήθειαν ἐκζητοῦση χα- A
 λειώτατον ἐντυχεῖν. Ὡς γὰρ παλὴς θηρατῶν, καὶ
 πολεμούντων ἐνέδρα, κεκρυμμένον τὸν δόλον (22)
 καὶ ἐγκατάσκειον ἔχει τὰ τῶν πολλῶν ἐρωτήματα,
 οἱ προβάλλουσι λόγους, οὐχ ἵνα τι χρήσιμον λάβω-
 σιν ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ὅπως, ἐὰν μὴ συμβαινούσας τῇ
 ἐπιθυμίᾳ τὰς ἀποκρίσεις εὕρωσι, ταύτην
 ἐπορμὴν δικαίαν ἔχειν δόξωσι τοῦ πολέμου.

2. El δὲ τῷ Ἀποστόλῳ ἐπερωτήσαντι (23) σοφία
 λογισθήσεται· τὸν συνετὸν ἀκρατῆν, τὸν ὑπὸ τοῦ
 προφήτου τῷ θαυμαστῷ συμβούλῳ παραζευχθέντα,
 πῶς ἀξιον λογισόμεθα; Ἡ που δίκαιον πάσης μὲν
 ἐποδοχῆς ἀξιοῦν, προάγειν δὲ εἰς τὸ πρόσω, συνεφ- B
 επαιτούμενος αὐτῷ τῆς σπουδῆς, καὶ πάντα συνεκπο-
 νῶντας, ἐπειγομένῳ πρὸς τὴν τελείωσιν. Τὸ γὰρ μὴ
 παρέρως ἀκούειν τῶν θεολογικῶν φωνῶν, ἀλλὰ
 περιρᾶσαι τὸν ἐν ἐκάστῃ λέξει καὶ ἐν ἐκάστῃ (24)
 συλλαβῇ κεκρυμμένον νοῦν ἐξιχνεύειν, οὐκ ἀργῶν εἰς
 εὐσέβειαν, ἀλλὰ γνωρίζοντων τὸν σκοπὸν τῆς κλή-
 σως ἡμῶν· ὅτι πρόκειται ἡμῖν ὁμοιωθῆναι θεῷ,
 κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπου φύσει. Ὁμοιωσις δὲ, οὐκ
 ἔστι γνώσεως· ἡ δὲ γνώσις, οὐκ ἐκτός (25) διδαγμά-
 των. Λόγος δὲ διδασκαλίας ἀρχῆ· λόγος δὲ μέρη συλ-
 λαβαὶ καὶ λέξεις. Ὡστε οὐκ ἔξω σκοποῦ γέγονε τῶν
 συλλαβῶν ἡ ἐξέτασις. Οὐ μὴν ὅτι μικρὰ, ὡς ἂν τῷ
 ἔξω, τὰ ἐρωτήματα, διὰ τοῦτο καὶ παροφθῆναι
 δεῖα· ἀλλ' ἐπειδὴ δυσθῆρατος ἡ ἀλήθεια, πανταχόθεν
 ἡμῖν ἐξιχνευτέα. Εἰ γὰρ ὡσπερ αἱ τέχνηαι, οὕτω καὶ C
 ἡ τῆς εὐσεβείας (26) ἀνάληψις ταῖς κατὰ μικρὸν
 προσθήκαις αὐξεται, οὐδενὸς ὑπεροπτεῖον τοῖς εἰς
 τὴν γνῶσιν εἰσαγομένοις· ὡς εἰ τις τῶν πρώτων
 στοιχείων ὡς σμικρῶν ὑπερβῶι, οὐδέποτε τῶν τε-
 λείων τῆς σοφίας ἐφάπεται. Τὸ ναὶ καὶ τὸ οὐ συλλα-
 βαὶ δύο· ἀλλ' ὁμως τὸ κράτιστον τῶν αγαθῶν, ἡ
 ἀλήθεια, καὶ ὁ ἔσχατος ὅρος τῆς πονηρίας, τὸ ψεῦδος,
 ταῖς μικροῖς τοῦτοις ῥήμασι πολλάκις ἐμπεριέχεται.
 Καὶ τί ταῦτα λέγω; Ἦδη τις καὶ μόνον κατανεύσας
 τῇ κεφαλῇ ἐν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυροῖς, πάσης
 κτηρωτῆς εὐσεβείας ἐκρίθη (27). Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως
 ἔχει, τί τῶν θεολογικῶν ῥημάτων οὕτω μικρὸν, ὡς
 ἢ καλῶς ἢ ἐναντιῶς ἔχον, μὴ μεγάλην παρέχειν τὴν
 βοήθη ἐφ' ἐκάτερα; Εἰ γὰρ ἐκ τοῦ νόμου ἰῶτα ἐν ἡ
 μία κεραία οὐ παρελεύεται, πῶς ἂν ἡμῖν ἀσφαλὲς D
 ὑπερβαίνειν καὶ τὰ σμικρότατα; Ἄ γε μὴν αὐτὸς
 ἀεκυρινηθῆναι παρ' ἡμῶν ἐπαζήτησας, καὶ βραχέα

quæstiones nobis objiciant, hortum hoc tempore
 magna est copia. At in animum discendi avidum,
 quique ad ignorationis medelam verum inquirat,
 difficillimum est incidere. Etenim ut venatorum
 laqueus et hostium insidiæ, ita fraudem occultam
 et arte instructam habent multorum interrogatio-
 nes, qui proferunt in medium quæstiones, non ut
 ex his aliquid capiant utilitatis, sed ut, si minus
 inveniunt, hanc belli causam habere justam videantur.

2. Quod si Stulto interroganti sapientia imputa-
 bitur⁶⁹ : auscultatorem prudentem, quem pro-
 pheta cum admirabili consiliario copulavit⁶⁸, quanti
 æstimabimus? Æquum est profecto, ut eum ap-
 probatione omni complectamur, ac longius prove-
 hamus, manum illius studio simul admoventes, et
 in omnibus cum eo ad perfectionem contendente
 laborantes. Nam haud perfunctorie voces theo-
 logicas audire, sed conari, quid in quaque dictione,
 quid in quaque syllaba reconditi sensus lateat
 perscrutari, non est eorum qui segnes sunt ad pie-
 tatem, sed qui vocationis nostræ scopum intelli-
 gunt : quandoquidem nobis propositum est, ut
 similes efficiamur Deo, quatenus humanæ naturæ
 fas est. Porro similitudo non est absque cogniti-
 ome : cognitio vero sine documentis non paratur.
 Doctrinæ autem initium, est oratio, orationis
 partes syllabæ ac dictiones. Proinde syllabas excu-
 tere, non est aberrare a scopo. Nec vero quoniam
 minutæ, ut alicui forte videbuntur, quæstiones ;
 idcirco et negligendæ sunt : imo quoniam diffi-
 cilis est inventu veritas, undique nobis est vesti-
 ganda. Etenim si, ut artes, ita et pietatis acquisitio
 paulatim minutis accessionibus augetur ; nihil est
 contemnendum iis qui ad cognitionem instituuntur :
 quemadmodum si quis prima elementa ut
 minuta contemnat, nunquam perfectorum sapien-
 tiam assequetur. Næ et Non, syllabæ duæ sunt :
 attamen honorum optimum veritas, et extremus
 pravitatis terminus mendacium, frequenter his
 minutis verbis comprehenduntur. Sed quid hæc
 commemoro, cum jam si quis vel capite annuat,
 tum cum martyrio pro Christo perfungendum est,
 totam pietatem explevisse judicetur? Quod si hæc
 ad hunc habent modum, quid esse possit in ver-
 bis, quæ de Deo dicuntur, 3 adeo pusillum, ut
 vel recte vel secus dictum, non magnum habeat

⁶⁹ Prov. xvii, 28. ⁶⁸ Isa. iii, 3.

(22) Τὸν δόλον. Editio Basileensis τὸν λόγον.
 (23) Ἐπερωτήσαντι. Addunt editi σοφίαν, in-
 terroganti sapientiam sapientia reputabitur, sed ea
 vox addita videtur a recentioribus librariis, et cum
 eam deleverim initio Epistolæ primæ Canonicæ,
 quia deest in antiquissimis codicibus, delenda etiam
 hoc loco fuit.
 (24) Ἐν ἐκάστῃ. Addita præpositio ex quatuor
 codicibus mss. Mox duo codices Regii, primus et
 iertius, σκοπὸν τῆς γνώσεως, scopum nostræ scien-
 tiæ. Hæc scriptura manifestum est erratum, ac

sententiæ seriem penitus denormat; sed tamen Com-
 besisio probatur.
 (25) Οὐκ ἐκτός. Sic duo Regii et Colb. et Regius
 quintus in margine. Editi γνῶσις ἐκ διδαγμῶν. Duo
 codices mss. γνῶσις ἐκ διδαγμάτων, cognitio e do-
 ctrina paratur.
 (26) Εὐσεβείας. Reg. quartus ἀληθείας. Paulo
 post editi ποτέ, tres Regii codices οὐδέποτε.
 (27) Ἐκρίθη. Reg. primus ἐδέχθη, et ad margi-
 nem ἐκρίθη.

momentum in utramque partem? Nam si ex lege nec unum iota nec apex unus prateribit⁴⁷, quomodo nobis tutum fuerit vel minutissima transillire? At quæ tute a nobis enucleari postulasti, eadem exigua sunt et magna: prolationis quidem compendio exigua, atque ob id fortasse contemptui obnoxia, sed rerum significatarum vi magna: ad similitudinem sinapis, quod cum sit minutissimum inter arida semina, si cura debita adhibeatur, in altitudinem satis magnam exurgit, ubi vis in eo latens sese explicuerit⁴⁸. Quod si quis ridet, nostram videns circa syllabas, ut psalmi verbis utar, fabulationem⁴⁹; ipse quidem futurum sciat, ut infrugiferum sui risus fructum metat: nos vero haudquaquam cedentes hominum conviciis, nec illum vituperatione victi studium investigandi deseramus. Tantum enim abest, ut me harum rerum tanquam minutarum pudeat, ut si vel minimam dignitatis earum partem attingam, tum mihi gratulaturus sim, ut magna quædam assecuto, tum fratri nobiscum hæc perscrutanti non mediocre lucrum hinc dicturus obvenisse. Itaque, cum in minimis verbis conspiciam certamen maximum, spe præmii non detracto laborem: ratus sermonem tum mihi fore utilem, tum audientibus satis magnum fructum allaturum. Quapropter cum ipso nationem accedam. Et si vis ut me in disputationis lisper divertam.

3. Nuper precanti mihi cum populo, et utroque modo glorificationem absolventi Deo ac Patri, interdum cum Filio una cum sancto Spiritu, interdum per Filium in sancto Spiritu; quidam ex iis qui aderant, crimen intenderunt, dicentes nos non modo peregrinis ac novis uti vocibus, verum etiam inter se pugnantibus. Tu porro maxime illorum utilitati consulens, aut si prorsus ipsi insanabiles sint, tamen propter eorum, qui in ejusmodi hemines incidunt, securitatem, postulasti quampiam dilucidam doctrinam de vi harum syllabarum evulgari. Jam igitur nobis breviter dicendum est, quantum orationi ratum quoddam et exploratum principium ponentibus fieri potest.

⁴⁷ Matth. v, 18. ⁴⁸ Matth. xiii, 31, 32. ⁴⁹ Psal. cxviii, 85.

(28) *Αὐτὸς μὲν.* Reg. tertius αὐτὸς μὲν ἀνωφελῆ καρπὸν τοῦ γελόλου δραπετόσω. Videtur Erasmus ita legisse; sic enim interpretatur: *Ipsa quidem infrugiferum risus sui fructum metat.*

(29) *Συνδιερευνηῶντι.* Hac voce Basilius non adjutorem et socium aliquem operis designat, ut suspicatur Tillemontius, sed lectorem studiosum, idque paulo post declarat apertius.

(30) *Σὺν αὐτῷ γε, φάναί.* Sic reddit Erasmus, cum ipso, ut ita dicam, Spiritu; quasi metueret Basilius ne paulo audacior hæc loquendi ratio videretur. Visa est Combesisio rudiis Erasmi expressio, ac illud φάναί in ejusmodi locis vacare pronuntiat. Sed multo minus mihi probatur Combesisii observatio, quam ipsius interpretatio Erasmi. Non enim otiose positum esse, et quo sensu accipiendum sit illud φάναί perspicui potest ex libro secundo adversus Eunomium, p. 256, ubi Basilius difficilis Scripturæ testimonii explicationem promittens, hæc

ἄ ἐστι τα αὐτὰ καὶ μεγάλα· τῷ μὲν συντόμῳ τῆς προφορᾶς βραχέα, καὶ διὰ τοῦτο ἴσως εὐκαταφρόνητα· τῇ δὲ δυνάμει τῶν σηματομένων μεγάλα, κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ σινάπεως, ὃ μικρότατον ὄν τῶν φρυγανικῶν σπερμάτων, τῆς προσροῦσης ἐπιμελείας ἀξιωθὲν, εἰς ὕψος αὐταρκῆς διανίσταται, τῆς συνεσπαρμένης ἐν αὐτῷ δυνάμει ἀπλωθείσης. Εἰ δὲ τις γελᾷ, βλέπων τὴν περὶ τὰς συλλαβὰς ἡμῶν, ψαλμικῶς εἰπεῖν, ἀδολεσχίαν, αὐτὸς μὲν (28) ἴστω ἀνωφελῆ καρπὸν τοῦ γέλωτος δραπετόμενος· ἡμεῖς δὲ μὴ τοῖς δνειδῆσι τῶν ἀνθρώπων ἐνδόντες, μήτε τῷ φαυλισμῷ αὐτῶν ἠττηθέντες, τὴν ἔρευναν καταλίπωμεν. Τοσοῦτον γὰρ ἀπέχῃ τοῦτοῖς ὡς μικροῖς ἐπαισχύνεσθαι, ὥστε, εἰ καὶ πολλοστοῦ μέρους τῆς ἀξίας αὐτῶν ἐφικολομῆν, ἑμαυτῷ τε ἂν συνηθεῖν ὡς μεγάλων ἀξιωθέντι, καὶ τε συνδιερευνηῶντι (29) ἡμῖν ἀδελφῷ ὁ μικρὸν ἂν φαίην ἐνευῖθεν ἀπηνητηχῆναι τὸ κέρδος. Μέγιστον οὖν ὄρον ἐν μικροῖς ῥήμασι τὸ ἀγώνισμα, ἐπιδοτῶν τῶν μισθῶν τὸν πόνον οὐκ ἀναδύομαι, ἑμαυτῷ τε ἡγούμενος ἐγκαρπον τὸν λόγον ἔσσεσθαι, τοῖς τε ἀκούουσι διαρκῆ τὴν ὠφέλειαν ὑπάρξειν. Διόπερ ἤδη σὺν αὐτῷ γε, φάναί (30), τῷ ἁγίῳ Πνεύματι βαδιοῦμαι πρὸς τὴν ἐξήγησιν. Καὶ εἰ βούλει ὥστε με εἰς ὄδον καταστῆναι τοῦ λόγου, μικρὸν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ προβλήματος ὑποστρέψω (31).

jam (dicendum enim est) sancto Spiritu ad explanationem accedam, ad hujus quæstionis originem paulisper divertam.

3. Προσευχομένη μοι πρώην μετὰ τοῦ λαοῦ, καὶ ἀμφοτέρως τὴν δοξολογίαν ἀποπληροῦντι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, νῦν μὲν μετὰ τοῦ Υἱοῦ σὺν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ, νῦν δὲ διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν τῷ (32) ἁγίῳ Πνεύματι, ἐπέσκηψάν τινες τῶν παρόντων, ξενίζούσας ἡμᾶς φωναῖς κεχρησθαι λέγοντες, καὶ ἅμα πρὸς ἀλλήλας ὑπεναντιῶς ἐχούσας. Σὺ δὲ μάλιστα μὲν τῆς αὐτῶν ἐκείνων ἔνεκεν ὠφελείας, εἰ δὲ ἀνιάτως ἔχουσι παντελῶς, διὰ τὸ τῶν ἐντυγχανόντων αὐτοῖς ἀσφαλῆς ἡξιώσας τινα εὐκρινῆ περὶ τῆς ἐν ταῖς συλλαβαῖς ταύταις δυνάμειος διδασκαλίαν ἐκφωνηθῆναι. Λεκτέον δὲ σὺν ἡμῖν διὰ βραχέων, ὡς οἶδόν τε ἀρχὴν τινα ὁμολογουμένην τῷ λόγῳ διδόντας (33).

D interponit, σὺν Θεῷ ὃ εἰρησῶ, quod quidem cum Deo dictum sit. Quibus verbis significantius monet se non suis viribus, sed Dei auxilio confidere. Si quis autem observet inde natam libri *De Spiritu sancto* scribendi occasionem fuisse, quod Pneumatomachi turis exarsissent, cum Basilius Patri et Filio cum Spiritu sancto gloriam redderet; is facile perspiciet non sine causa Basilius illud φάναί addere, sed ut indicet sibi adversariorum minas tanti non esse, ut hanc loquendi rationem, cum sancto Spiritu, quam in toto hoc libro defendit, usurpare desinat. Basilianæ ergo sententiæ nervos elidit Combesisius, cum ita reddendum esse pronuntiat, ipso Spiritu favente beneque propitio.

(31) *Ἵποστρέψω.* Sic libri veteres. Editi ἐπιστρέψω. Ibidem Reg. quartus προσευχομένη μοι πάλαί, me quondam precante.

(32) *Ἐν τῷ.* Articulus additus ex mss. codicibus.

(33) *Διδόντας.* Duo codices Regii δούσιν, quod

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Α

CAPUT II.

Πολὺν ἔσχεν ἀρχὴν ἢ περὶ τὰς συλλαβὰς τῶν αἰρητικῶν παρατήρησις.

4. Ἡ περὶ τὰς συλλαβὰς καὶ τὰς λέξεις τῶν ἀνθρώπων τούτων μικρολογία οὐκ ἀπλῆ τίς ἐστιν, ὡς ἂν τῆ βίβλῃ, οὐδὲ εἰς μικρὸν τοῦ κακοῦ φέρουσα, ἀλλὰ βαθεῖαν ἔχει καὶ συνεσιασμένην βουλήν κατὰ τῆς εὐσεβείας. Φιλονεικοῦσι γὰρ ἀνομοίαν (34) Πατρός καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος ἐπιδεικνύουσι τὴν προφορὰν, ὡς ἐκ τούτου ραδίαν ἔχοντες καὶ τῆς κατὰ τὴν φύσιν παραλλαγῆς τὴν ἀπόδειξιν. Ἔστι γὰρ τι αὐταῖς παλαιὸν σφίσιμα, ὑπὸ Ἀετίου τοῦ προστάτου τῆς αἰρέσεως ταύτης ἐξευρεθὲν, ὃς ἐγραφέη που τῶν ἐπιστολῶν, λέγων τὰ ἀνόμοια κατὰ τὴν φύσιν ἀνομοίως προφέρεσθαι· καὶ ἀνάπαλιν, τὰ ἀνομοίως προφερόμενα ἀνόμοια εἶναι κατὰ τὴν φύσιν. B Καὶ εἰς μαρτυρίαν τοῦ λόγου τὸν Ἀπόστολον ἐπιστάσαστο λέγοντα· *Εἷς Θεὸς καὶ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα· καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα* (35). Ὡς οὖν ἔχουσιν αἱ φωναὶ πρὸς ἀλλήλας, ὡπὼς ἔξουσι, φησὶ, καὶ αἱ δι' αὐτῶν σημαίνονται φύσις· ἀνόμοιον δὲ τῷ ἐξ οὗ τὸ δι' οὗ· ἀνόμοιος ἔρα καὶ τῷ (36) Πατρὶ ὁ Υἱός. Ταύτης τοίνυν τῆς νόσου καὶ ἡ περὶ τὰς προκειμένας λέξεις ἀδολεσχία τῶν ἀνθρώπων τούτων ἤρτηται. Ὅθεν τῷ μὲν Θεῷ καὶ Πατρὶ, ὡσπερ τινὰ κληρὸν ἐξείρατον, προσημύουσι τῷ, ἐξ οὗ· τῷ δὲ Υἱῷ καὶ Θεῷ ἀφώρισαν τὸ, δι' οὗ· τῷ δὲ ἁγίῳ Πνεύματι τὸ, ἐν ᾧ· καὶ φασὶ μηδέποτε τὴν χρῆσιν ταύτην τῶν συλλαβῶν ἐπαμείβεσθαι· ἐν, ὡσπερ φησὶν, τῷ παρηλλαγμένῳ τῆς ἐκφωνήσεως καὶ ἡ τῆς φύσεως παραλλαγή συνεφαίνηται (37). Ἀλλὰ γὰρ οὐ κληθήσασιν ἐν τῇ περὶ τὰς λέξεις λεπτολογίᾳ τῷ ἀσεβεῖ λόγῳ τὴν ἰσχυρὰν διασώζοντες. Τὸ μὲν γὰρ, ἐξ οὗ, τὸν δημιουργὸν σημαίνει βούλονται· τὸ δὲ, δι' οὗ, τὸν ὑπουργὸν ἢ τὸ ὄργανον· τὸ δὲ, ἐν ᾧ, τὸν χρόνον δηλοῦν ἢ τὸν τόπον· ἵνα μηδὲν μὲν ὄργανου αεμώτερος ὁ δημιουργὸς τῶν ὄλων νοῆται, μηδὲν δὲ τῆς ἀπὸ τόπου ἢ χρόνου συνεισφορᾶς εἰς τὰ ὄντα εἰσὶν φαίνηται (38) τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον παρεχόμενον.

Unde sit orta hæreticorum de syllabis observatio.

4. Exilis illa istorum hominum de syllabis ac dictionibus observatio non simplex est, quemadmodum alicui videri possit, neque ad mediocre malum tendit, sed profundum habet atque obiectum adversus pietatem consilium. Contendunt enim ostendere dissimilem esse prolationem Patris, et Filii, et Spiritus sancti, tanquam inde facilius habituri ipsius etiam secundum naturam dissimilitudinis probationem. Habent enim isti vetus quoddam commentum, ab Aetio hujus hæreseos principe inventum, qui in epistolis suis alicubi scripsit ea quæ secundum naturam dissimilia sunt, dissimiliter proferri : ac vice versa, quæ dissimiliter proferuntur, esse dissimilia secundum naturam. Atque ad hujus dicti confirmationem traxit Apostolum dicentem, *Unus Deus et Pater, ex quo omnia; et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia* 70. Quemadmodum igitur voces se habent inter sese; ita, inquit, se habebunt et naturæ, quæ per ipsas significantur : sed inter se discrepant *per quem et ex quo* : dissimilis igitur Patri Filius. Ex hoc itaque morbo et istorum circa præpositiones nugacitas pendet. Unde Deo quidem et Patri tanquam eximiam quamdam portionem attribuunt illud, *ex quo*; Filio vero et Deo assignarunt illud, *per quem*; Spiritui autem sancto, illud, *in quo*; negantque hunc syllabarum usum usquam inverti, ut, quemadmodum dixi, ex discrepantia prolationis simul appareat et naturæ discrepantia. Atqui non obscurum est, eos, dum de syllabis subtiliter nigrantur, impiæ doctrinæ vim ac robur astruere. Siquidem his syllabis, *ex quo*, conditorem volunt significari; rursus his, *per quem*, instrumentum aut instrumentum; his denique, *in quo*, tempus aut locum declarari, ut is qui condidit universa, intelligatur nihilo honorabilior instrumento : Spiritus autem sanctus nihilo plus, quam locus aut tempus, ad res condendas attulisse videatur.

70 I Cor. VIII. 6.

quidem a librariis positum videtur nimio grammaticæ studio. Vulgatæ lectioni favent plurima Basilii loca prorsus similia. Habet unus ex Regiis codicibus *δόντας*, Colbertinus *δόντας*. Porro Erasmus sic interpretatur : *Jam igitur nobis quam fieri potest brevissimum dicendum est*. Posset etiam hic afferri sensus : *Orationi ratum quoddam, quantum fieri potest, et exploratum principium ponentibus*. Sed accuratior videtur interpretandi ratio, quam adhibuimus. Cum statuisset Basilium orationem altius repetere, breviter dicturum se monet, quantum brevitatis eam ejusmodi propositio conciliari potest.

(34) *Ἀνομοίαν*. Sic vetusti codices. Editi ἀνόμοιον.

(35) *Τὰ πάντα*. Addunt editiones Basileenses secunda et Paris. Πνεῦμα ἅγιον, ἐν ᾧ εἰς πάντα. Et unus *Spiritus sanctus in quo omnia*. Sed hæc neque in prima editione Basileensi, neque in Regiis quatuor codicibus, neque in Colbertino leguntur.

(36) Ἄρα καὶ τῷ. Reg. tertius ἄρα κείται τῷ.

(37) *Συνεκαλήθηται*. Duo antiqui codices συνεμφαίνηται.

(38) *Φαίνηται*. Unus cod. ms. φαίνηται. Sic autem reddit hunc locum Erasmus : *Spiritus sanctus nihilo plus ad res condendas momenti attulisse videatur, nisi quod tempus aut locum præbuerit rebus conditis*. At non tantum honoris Spiritui sancto habebant impii hæretici, ut ab eo tempus et locum creata dicerent; sed eum comparabant cum loco et tempore, ut Filium cum instrumento : ac ei appellationem loci imponebant, ut ait Basilium cap. 4; cujus cavillationis ansam videntur arripuisse ex usitata apud scriptores ecclesiasticos sententia, qui Spiritum sanctum dicere solent *plenitudinem bonorum Dei esse*, ut ait Didymus lib. 1 *De Spiritu sancto*, ac in eo *cuncta Dei dona consistere*. Ipse Basilium probat, cap. 26 hujus libri, Spiritum sanctum esse veluti locum eorum qui sanctificantur.

CAPUT III.

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Emundana philosophia natam esse de syllabis sophisticam disputationem.

5. Induxit porro ipsos in hunc errorem externorum quoque scriptorum observatio, qui voces, *ex quo et per quem*, rebus natura separatis attribuerunt. Siquidem illi putant his vocibus, *ex quo*, significari materiam; his vero, *per quem*, instrumentum designari, **5** aut prorsus ministerium. Vel potius (quid enim vetat, tota illorum doctrina repetita, paucis arguere, et quam isti homines dicant a vero dissidentia et quam ipsi non constant sibi?) qui inani philosophiæ dederunt operam, dum multifariam exponunt causæ naturam, eamque in propria significata dividunt, alias aiunt esse causas principales, alias cooperantes, aut concausales, alias autem hanc rationem habere ut sine iis nihil efficiatur. Atque harum cuique peculiarem etiam attribuunt appellationem, ita ut aliter opifex, aliter instrumentum significetur. Nam opifici congruere existimant illud, *a quo*; aiunt enim proprie dici, a fabro factum fuisse scamnum: at instrumento convenire illud, *per quem*; dicunt enim, *per securim et terebellum et reliqua*. Similiter hanc particulam, *ex quo*, illi faciunt propriam materiæ; siquidem e materia sit opificium. Porro particulam, *iuxta quod*, putant significare conceptum animo, vel extrinsecus objectum artificii exemplar. Vel enim prius cogitatione sibi depingit id quod facere destinat, et sic quod animo concepit, ad opus perducit: vel ad exemplar jam editum respiciens, ad illius similitudinem operationem dirigit. Hanc autem particulam, *propter quod*, volunt competere sibi; scamnum enim esse factum ad usum hominum. Denique his verbis, *in quo*, tempus aut locum indicari. Quando enim factum est? in tali tempore. Ubi factum est? in tali loco. Hæc autem tametsi nihil conferunt ad id quod sit, tamen absque his nihil potest fieri. Operantibus enim et loco et tempore opus est. Has observationes ex inanibus disciplinis ac vana deceptione desumptas cum isti didicerint atque admirati sint, eas etiam ad simplicem et arte omni carentem Spiritus doctrinam transferunt, ut et Deum Verbum diminuant, et Spiritum sanctum rejiciant: qui quidem vocem instrumentis inanimis aut servili ac prorsus humilli ministerio a profanis scriptoribus assignatam, loquor de dictione, *per quem*, ad Dominum universorum non veriti sunt transferre; nec pudet Christianos serræ aut mallei vocabulum universæ creaturæ Conditori attribuere.

(39) *Ὅτι ἐκ τῆς ἐξωθεν*. Huc transferre coacti sunt hunc titulum a librariis infra ante hæc verba, *οἱ περὶ τὴν ματαίαν*, vitiose prorsus, ut patet ex parenthesi, quam adjicimus, appositum. Ibidem Reg. tertius συλλαβῶν θεολογία.

(40) *Ἐκείνους αὐτούς*. Sic libri veteres. Editi αὐτοὺς ἐκείνους.

(41) *Ἐπέχειν*. Non male in uno ex Regiis ὑπέχειν. Paulo post articulus ex mss. codd. additus

Ὅτι ἐκ τῆς ἐξωθεν (39) σοφίας ἡ περὶ τῶν συλλαβῶν τεχνολογία.

5. Ὑπηγάγετο μέντοι αὐτοὺς πρὸς τὴν ἀπάτην ταύτην καὶ ἡ τῶν ἐξωθεν παρατήρησις, οἱ τὸ, ἐξ οὗ, καὶ τὸ, δι' οὗ, κεχωρισμένοις κατὰ τὴν φύσιν πράγμασι προσδιένειμαν. Ἐκεῖνοι γὰρ οἴονται τὸ μὲν ἐξ οὗ τὴν ὕλην δηλοῦν, τὸ δὲ δι' οὗ τὸ δργάνον παριστᾶν, ἢ ὅλως τὴν ὑποργίαν. Μᾶλλον δὲ (τί γὰρ κωλύει, πάντα τὸν ἐκείνων λόγον ἀναλαβόντας, τὸ τε πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀσυνάρτητον καὶ τὸ πρὸς ἐκείνους αὐτοὺς (40) ἀσύμφωνον τῶν ἀνδρῶν τούτων ἐν βραχεὶ διελέγξαι;) οἱ περὶ τὴν ματαίαν φιλοσοφίαν ἐσχολακότες, τοῦ αἰτίου τὴν φύσιν πολλαχῶς ἐξηγούμενοι, καὶ τοῦτο εἰς τὰ οἰκεῖα σημαίνόμενα διαιροῦντες, τὰ μὲν προκαταρκτικὰ λέγουσι τῶν σιτίων εἶναι, τὰ δὲ συνεργὰ ἢ συναίτια, τὰ δὲ τῶν ὄντων οὐκ ἄνευ λόγον ἐπέχειν (41). Ἐκάστη μὲντοι τούτων ἰδιάζουσαν καὶ τὴν ἐκφώνησιν ἀφορίζουσιν· ὥστε ἄλλως τὸν δημιουργὸν σημαίνεσθαι, καὶ τὸ δργάνον ἄλλως. Τῷ μὲν γὰρ δημιουργῷ πρέπειν οἴονται τὸ ὕψ' οὗ· κυρίως γὰρ φασὶ λέγεσθαι ὑπὸ τοῦ τέκτονος γεγενῆσθαι τὸ βᾶθρον· τῷ δὲ ὄργάνῳ τὸ δι' οὗ· διὰ γὰρ σκεπάρον φασί, καὶ τερέτρου· καὶ τῶν λοιπῶν. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἐξ οὗ τῆς ὕλης ἴδιον τίθενται ἐκείνοι· ἐκ ξύλου γὰρ εἶναι τὸ δημιούργημα· τὸ δὲ καθ' ὃ τὸ ἐνθύμιον δηλοῦν, ἢ τὸ ἐκκεῖμενον ὑπόδειγμα τῷ τεχνίτῃ. Ἡ γὰρ προαναζωγραφήσας τῇ διανοίᾳ (42) τὸ κατασκευάσμα, οὕτως εἰς ἔργον τὴν φαντασίαν ἤγαγεν· ἢ πρὸς ἧσθ' ἐκκεῖμενον παράδειγμα ἀποδιέπων, καθ' ὁμοίωσιν ἐκείνου τὴν ἐνέργειαν (43) κατευθύνει. Τὸ δὲ δι' ὃ τῷ τέλει προσήκειν βούλονται· διὰ γὰρ τὴν χρῆσιν τὴν τῶν ἀνθρώπων γεγονέναι τὸ βᾶθρον· τὸ δὲ ἐν ᾧ τὸν χρόνον παριστᾶν ἢ τὸν τόπον. Πότε γὰρ γέγονεν; Ἐν τῷδε τῷ χρόνῳ. Καὶ ποῦ; Ἐν τῷδε τῷ τόπῳ. Ταῦτα δὲ εἰ, καὶ μηδὲν τῷ γινομένῳ συμβάλλεται, ἀλλ' οὖν οὐκ ἄνευ τούτων δυνατὸν τι γενέσθαι. Χρεῖα γὰρ καὶ τόπου καὶ χρόνου τοῖς ἐνεργοῦσι. Ταῦτα μαθόντες καὶ θαυμάσαντες (44) οὗτοι τὰ ἐκ τῆς ματαιότητος καὶ κενῆς ἀπάτης παρατηρήματα, καὶ ἐπὶ τὴν ἀπλὴν καὶ ἀτεχνολόγητον τοῦ Πνεύματος διδασκαλίαν μετακομίζουσιν, εἰς ἐλάττωσιν μὲν τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἀθέτησιν δὲ τοῦ ἁγίου (45) Πνεύματος· οἱ γε τὴν ἐπὶ ἀψύχων ὄργάνων, ἢ τῆς ὑποχειρίου καὶ ταπεινῆς παντελῶς ὑπηρεσίας φωνὴν ἀφωρισμένην παρὰ τῶν ἐξωθεν, τὴν δι' οὗ λέγω, ταύτην ἐπὶ τὸν δεσπότην τῶν ὄλων οὐκ ὠκνησαν μεταθεῖναι, καὶ οὐκ αἰσχύνονται οἱ Χριστιανοὶ πρῖνος ἢ σφύρας τῷ δημιουργῷ τῆς κτίσεως φωνὴν ἀφορίζοντες.

ante τέκτονος.

(42) *Τῇ διαβολᾷ*. Duo codices mss. ἐν τῇ διανοίᾳ.

(43) *Ἐνέργειαν*. Sic codices mss. aex. Editi ἐργασίαν.

(44) *Καὶ θαυμάσαντες*. Hæc desunt in nonnullis codicibus mss. Paulo post elidit τὴν τοῦ Πνεύματος, sed primus articulus non invenitur in mss. codd.

(45) *Τοῦ ἁγίου*. Duo antiqui codices τοῦ θεοῦ. Duo alii τοῦ θεοῦ καὶ ἁγίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

A

CAPUT IV.

Ὅτι ἀπαρατήρητος τῆ Γραφῆ τῶν συλλαβῶν τούτων ἢ χρήσις.

Harum syllabarum usum sine discrimine in Scriptura adhiberi.

6. Ἡμεῖς δὲ κεχρησθαι μὲν πολλοῦ ταῖς φωναῖς ταύταις καὶ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ὁμολογοῦμεν· οὐ μὴν τὴν γε τοῦ Πνεύματος ἐλευθερίαν δουλεύειν πάντως φαμέν τῇ σμικροπρεπειᾷ τῶν ἐξωθεν, ἀλλὰ κατὰ τὸ αἰεὶ προστυγχάνον, οἰκειῶς ταῖς χρεῖαις ὑπαλλάττειν τὰς ἐκφωνήσεις. Οὐ γὰρ πάντως τὸ, ἐξ οὗ, τὴν ὕλην σημαίνει, καθὼς ἐκείνοις δοκεῖ· ἀλλὰ συνηθέστερον τῇ Γραφῇ ἐπὶ τῆς ἀνωτάτω αἰτίας τὴν φωνὴν ταύτην παραλαμβάνειν. Ὡς ἐπὶ τοῦ, *Εἰς Θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα*· καὶ *πάνιν*· *Τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ*. Κέχρηται μέντοι καὶ ὁ τῆς ἀληθείας λόγος τῇ λέξει ταύτῃ καὶ ἐπὶ τῆς ὕλης πολλάκις, ὡς ὅταν λέγῃ· *Ποιήσεις τὴν κιβωτὸν ἐκ ξύλων ἀστέρων*· καὶ, *Ποιήσεις τὴν λυχνίαν ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ*· καὶ, *Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκῆς*· καὶ, *Ἐκ πηλοῦ δειρήσεται σὺ ὡς καὶ ἐγώ*. Ἄλλ' εἴποι, ἴνα, ὡς ἔφαμεν (46), τῆς φύσεως τὸ διάφορον παραστήσωσι, τῷ Πατρὶ μόνῳ προσήκειν τὴν λέξιν ταύτην ἐνομοθέτησαν· τὰς μὲν ἀρχὰς τῆς παρατηρήσεως λαβόντες παρὰ τῶν ἐξωθεν, οὐ πάντα δὲ ἐκείνοις δι' ἀκριβείας δουλεύσαντες· ἀλλὰ τῷ μὲν Ἰῶ, κατὰ τὴν ἐκείνων νομοθεσίαν, τὴν τοῦ ὄργανου προσηγορίαν ἐπέθηκαν, τῷ δὲ Πνεύματι τὴν τοῦ τύπου· *Ἐν Πνεύματι* γὰρ λέγουσι· καὶ *διὰ Υἱοῦ* λέγουσι· τῷ δὲ Θεῷ τὴν *ἐξ οὗ* (47), οὐκέτι ἐνταῦθα κατακολουθοῦντες τοῖς ἀλλότρις, ἀλλ' ἐπὶ τὰς ἀποστολικὰς, ὡς φασι, μεταβαίνοντες χρήσεις, καθὰ εἴρηται· *Ἐξ αὐτοῦ δὲ ὑμεῖς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ*· καὶ, *Τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ*. Τί οὖν ἐκ τῆς τεχνολογίας ταύτης τὸ συναγόμενον; Ἄλλη φύσις αἰτίου, καὶ ἄλλη ὄργανου, καὶ ἄλλη τόπου· ἀλλότριος ἄρα (48) κατὰ τὴν φύσιν ὁ Υἱός, τῷ Πατρὶ, ἐπειδὴ καὶ τὸ ὄργανον τῷ τεχνίτῃ· ἀλλότριον δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα, καθόσον κεχώρισται τόπος, ἢ χρόνος, τῆς πῶν ὄργανων φύσεως, ἢ τῆς τῶν μεταχειριζομένων αὐτᾶ

6. Nos porro frequenter his uti vocibus etiam veritatis sermonem confitemur, haud tamen Spiritus libertatem humilibus et abjectis exterorum disciplinis ullo modo servire dicimus : verum habita ratione ejus quod subinde occurrit, enuntiationes congruenter usui convenienterque inmutari. Neque enim illud, *ex quo*, prorsus significat materiam, quemadmodum illi putant : sed est Scripturae familiariter hanc vocem ad supremam causam adhibere. Exempli causa in hoc loco, *Unus 6 Deus, ex quo omnia* ⁷¹. Ac rursus : *Omnia autem ex Deo* ⁷². Utitur tamen veritatis sermo hac ipsa dictione etiam sæpe de materia, veluti cum ait : *Facies arcam e lignis imputrescibilibus* ⁷³ ; et : *Facies candelabrum ex auro puro* ⁷⁴ ; et : *Primus homo e terra terrenus* ⁷⁵ ; et : *E luto compositus es tu æque atque ego* ⁷⁶. At isti, ut naturæ, quemadmodum diximus, diversitatem constituant, definierunt hanc vocem soli Patri congruere. Ac principia quidem observationis acceperunt ab externis scriptoribus, non tamen his in omnibus accurate inseruiunt : sed Filio quidem, secundum præscriptionem illorum, instrumenti vocabulum imposuerunt, Spiritui vero sancto, loci. Aiunt enim, *in Spiritu* : et aiunt, *per Filium*. At Deo vocem, *ex quo*, attribuerunt, non amplius hic alienos sequentes, sed ad apostolicos, ut ipsi dicunt, usus transeuntes ; secundum quod dictum est : *Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu* ⁷⁷ ; et : *Omnia autem ex Deo* ⁷⁸. Quid igitur est, quod ex hac argutia conficitur ? Alia natura causæ, alia instrumenti, alia loci · alienus ergo secundum naturam Filius a Patre, si quidem et instrumentum ab opifice ; alienus etiam et Spiritus sanctus, quandoquidem separatur locus aut tempus ab instrumentorum aut eorum qui instrumentis utuntur natura.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

CAPUT V.

Ὅτι καὶ ἐπὶ Πατρὸς λέγεται τὸ « δι' οὗ » καὶ ἐπὶ Υἱοῦ τὸ « ἐξ οὗ, » καὶ ἐπὶ Πνεύματος.

Et de Patre dici, « per quem, » et de Filio, « ex quo, » et de Spiritu sancto.

7. Τὰ μὲν δὴ (49) ἐκείνων τοιαῦτα· ἡμεῖς δὲ δεξιόμεν' ὃ προσθέμεθα, ὅτι οὔτε ὁ Πατήρ, τὸ *ἐξ οὗ* λαβὼν, τῷ Ἰῶ προσέβριψε τὸ *δι' οὗ*, οὔτε ὁ Υἱός, τῷ Πνεύματι τὸ ἅγιον, κατὰ τὴν τούτων νομοθεσίαν εἰς τὴν τοῦ *ἐξ οὗ*, ἢ τὴν *δι' οὗ* κοινωνίαν

7. Ad hunc quidem modum se habent, quæ ab istis asseruntur : nos autem demonstrabimus quod proposuimus, nec Patrem sibi sumentem has voces *ex quo*, ad Filium projecisse has, *per quem*, neque rursus a Filio, sicut isti præscribunt, non recep-

⁷¹ 1 Cor. viii, 6. ⁷² 1 Cor. xi, 12. ⁷³ Gen. vi, 14. 6. ⁷⁴ 1 Cor. i, 30. ⁷⁵ 1 Cor. xi, 12.

⁷⁶ Exod. xxv, 31. ⁷⁷ 1 Cor. xv, 47. ⁷⁸ Job xxxiii,

(46) Ὡς ἔφαμεν. Unus codex ὡς ἔφημεν.

(47) Τῷ δὲ Θεῷ τῆρ' ἐξ οὗ. S. Ambrosius qui plurima ex Basilio in suos *De Spiritu sancto* libros transtulit, minus commode videtur hoc loco Basilii sententiam accepisse. Nam observat Basilius Pneumatomachos, dum omnia ex Deo tanquam ex causa efficienti esse dicunt, discere a principiis philosophorum, qui illud, *ex quo*, materiæ proprium attriουunt quia, e materia sit opificium. Contra Ambrosius de Pneumatomachis loquens : *Illi volunt, inquit lib. ii, cap. 9, ex Deo tanquam ex natura Dei esse materiam, ut si dicas ex ligno arcam esse fa-*

ctam, ex lapide statuum : ita ex Deo materiam processisse.

(48) Ἄλλότριος ἄρα. Hæc S. Ambrosius legit cum interrogationis nota. Sic enim interpretatur. lib. ii *De Spiritu sancto*, cap. 9 : *Nunquid ergo alienus secundum naturam Filius a Patre, quæ alienum instrumentum ab operatore proprio vel auctore ? aut nunquid alienus Filius a Spiritu, quia ab instrumenti genere aut locus separatur aut tempus ?*

(49) Τὰ μὲν δὴ. Sic mss. codices. Editio Paris. Τὰ μὲν δὲ, etc. Paulo post legitur in editis τὸ *δι' οὗ* προσέβριψε τῷ Ἰῶ. Libri veteres ut in contextu.

Spiritum sanctum in consortium harum vocum, *ex quo*, aut, *per quem*, quod tamen nova istorum distributio definit. Unus Deus et Pater, *ex quo omnia* : et unus Dominus Jesus Christus, *per quem omnia* ⁷⁰. Non sunt hæ voces legem ferentis, sed hypostases distinguentis. Non enim ut naturæ induceret diversitatem, sed ut inconfusam Patris et Filii notionem exhiberet, ita locutus Apostolus. Nam quod hæ voces inter se contrariæ non sint, neque velut in prælio separatæ adversus hostilem aciem, ad bellum inter se gerendum excitent naturas ad quas accesserint, inde liquet. Collegit ambas in una et eadem persona heatus **7** Apostolus dicens : *Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipsum omnia* ⁷¹. Quod autem hæc ad Dominum referat, quis fatebitur, qui vel tenuiter inspiciat mentem orationis. Cum enim Apostolus prius ex Isaia prophetia posuisset illud : *Quis cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit* ? subjecit : *Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipsum sunt omnia* ⁷². Quæ certe de Deo Verbo universorum conditore dicta esse a propheta, ex iis quæ præcedunt, discas licebit. *Quis mensus est manu aquam, et cælum palmo, et totam terram pugno ? Quis statuit montes in libra, et colles in statera ? Quis cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius illi fuit* ⁷³ ? Nam hæc dictio, *quis*, hic non prorsus id quod haberi nequit, significat, sed quod est rarium : velut in hoc : *Quis insurget mihi adversus perverse agentes* ⁷⁴ ? Et : *Quis est homo qui vult vitam* ⁷⁵ ? Et : *Quis ascendit in montem Domini* ⁷⁶ ? Similiter et hoc loco dictum : *Quis est qui cognovit sensum Domini, et consilii illius particeps fuit* ⁷⁷ ? Pater enim diligit Filium, et omnia ostendit illi ⁷⁸. Illic est qui continet terram, eamque pugno complexus est ; qui cuncta digessit in ordinem, eaque ornavit ; qui et montes æqualiter libravit, et aquis terminos præscripsit, et omnibus quæ in mundo sunt, suum designavit ordinem : qui totum cælum modica totius suæ potestatis particula comprehendit : quam sermo propheticus figurate palnum appellavit. Unde congruenter Apostolus adjecit : *Ex*

οὐ παραδέχεται· ὅπερ ἡ καινὴ (50) τούτων κληροδοσία διώρισε. *Εἰς Θεὸς* (51) *καὶ Πατὴρ*, ἐξ οὗ τὰ πάντα· *καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός*, δι' οὗ τὰ πάντα. Αὐταὶ οὐκ εἰσι νομοθετούτος φωναὶ, ἀλλὰ διευκρινουμένου τὰς ὑποστάσεις. Οὐ γὰρ ἓνα τὸ ἀλλότριον τῆς φύσεως εἰσαγάγη, ἀλλ' ἓνα ἀσύγχυτον Πατὴρ καὶ Υἱὸν τὴν ἑνωίαν παραστήσῃ, οὕτω προήγειγεν ὁ Ἀπόστολος. Ἐπεὶ ὅτι γε αἱ φωναὶ ἀλλήλαις οὐκ ἀντιτάσσονται, οὐδ' ὥσπερ ἐν πολέμῳ πρὸς ἀντίπαλον τάξιν ἀποκριθεῖσαι συνεκπολεμοῦσι τὰς φύσεις αἷς προσεχώρησαν, ἐκείθεν δῆλον. Συνήγαγεν (52) ἀμφοτέρας ἐπὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου ὁ μακάριος Παῦλος εἰπὼν· Ὅτι ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα. Τοῦτο δὲ προδήλως εἰς τὸν Κύριον φέρειν πᾶς τις ἂν εἴποι ὁ καὶ μικρὸν τῶ βουλήματι τῆς λέξεως ἐπιστήσας. Προτάξας γὰρ ὁ Ἀπόστολος ἐκ τῆς προφητείας τοῦ Ἠσαίου αὐτοῦ, *Τίς ἔγνω τοῦν Κυρίου, καὶ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο*, ἐπήγαγεν· Ὅτι ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα. Ἄπειρ ὅτι περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου τοῦ δημιουργοῦ πάσης κτίσεως εἰρηται τῶ προφήτῃ, ἐκ τῶν κατόπι (53) ἂν μάθοις. *Τίς ἐμέτρησε τῆ χειρὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ, καὶ πᾶσαν τὴν γῆν δρακί, Τίς ἔσθησε τὰ ὄρη ἐν σταθμῶ καὶ τὰς κόκκους ἐν ζυγῶ; Τίς ἔγνω τοῦν Κυρίου, καὶ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο*; Τὸ γὰρ, *τίς* ἐνταῦθα οὐχὶ τὸ ἀπορον παντελῶς, ἀλλὰ τὸ σπάνιον δηλαῖ, ὡς ἐπὶ τοῦ· *Τίς ἀναστήσεται μοι ἐπὶ ποτηρευομένους* (54); καὶ, *Τίς ἔστιν ἀνθρώπος ὁ θέλων ζωὴν*; καὶ, *Τίς ἀναθήσεται εἰς τὸ δρος τοῦ Κυρίου*; Οὕτω δὴ οὖν καὶ ἐνταῦθ ἔστι, *Τίς ὁ εἰδὼς τὸν τοῦν τοῦ Κυρίου, καὶ τῆς βουλῆς αὐτοῦ κοινωρός*; Ὁ γὰρ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν, καὶ πάντα δεικνύσιν αὐτῶ. Οὗτός ἐστιν ὁ συνέχων τὴν γῆν, καὶ περιδεδραγμένος αὐτῆς· ὁ εἰς τάξιν πάντα καὶ διακόσμησιν ἀγαγὼν· ὁ καὶ ὄρειν ἰσοῦροπίαν, καὶ ὕδασι μέτρα, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῶ κόσμῳ τὴν οἰκίαν τάξιν ἀποκληρώσας (55)· ὁ τὸν οὐρανὸν ὅλον μικρῶ μέρει τῆς ὄλης αὐτοῦ δυνάμεως περιέχων, ἦν σπιθαμὴν τροπικῶς ὁ προφητικὸς ὠνόμασε λόγοι. Ὅθεν οἰκείως ἐπήγαγεν ὁ Ἀπόστολος τὸ, *Ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα*. Ἐξ

⁷⁰ I Cor. viii, 6. ⁷¹ Rom. xi, 36. ⁷² ibid. 34, 36; Isa. xl, 43. ⁷³ Isa. xl, 12, 13. ⁷⁴ Psal. xcii, 16. ⁷⁵ Psal. xxxiii, 13. ⁷⁶ Psal. xliii, 3. ⁷⁷ Isa. xl, 13. ⁷⁸ Joan. v, 20.

(50) Ἡ καινή. Duo codices mss. et alius prima manu habent ἡ κενή.

(51) *Εἰς Θεός*. Totus hic locus sic legitur in Regio quarto : *Εἰς Θεός ὁ Πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ· καὶ εἰς Κύριος..... καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν*.

(52) *Συνήγαγεν*. Addunt editi γὰρ καὶ, sed hæ voculæ absunt ab antiquis codicibus. Erasmus carpit Combessius, quod ἀμφοτέρας interpretatur *ambas*, ac reddendum esse contendit *utrasque tres ipsas*. Venia non careret observatio Combessii, si illud, *εἰς αὐτόν*, idem esset ac *in ipso*. Tunc enim merito diceretur Basilius tres illas loquendi rationes, *ex quo, per quem, et in quo*, de quibus eum inter et Pneumatomachos erat controversia, ex Paulo collegisse. At illud, *εἰς αὐτόν, in ipsum*, sive *ad ipsum*, non erat materia cavillationum ab hæreticis inventarum. Unde miror S. Ambrosium sic inter-

pretari : *Quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia*. lib. ii *De Spiritu sancto*, cap. 9 ; cum præsertim sanctus doctor illud *εἰς αὐτόν* sic explicet, quasi idem valeat ac *omnia in eum intuentur*. Ejus verba mox referam.

(53) *Ἐκ τῶν κατόπι*. Erasmus : *ex his quæ subjiciunt* ; sed, ut sæpe alias, ita hic quoque designantur hac voce, *quæ ræro* sive *superius dicta sunt*, ut observat Combessius. Mox ἐν præpositio bis addita ex duobus libris veteribus.

(54) *Ποτηρευομένους*. Codices quinque *ποτηρευομένοις*.

(55) *Ἀποκληρώσας*. Sic utraque editio ; atque hanc lectionem, ut aptiorem et significatiorem retinimus, quamvis quinque codices mss. habeant *ἀποκληρώσας*. Quod etiam prima manu exstitit in Colbertino, sed postea inducta mutatio.

αὐτῷ γὰρ τοῖς οὖσιν ἡ αἰτία τοῦ εἶναι κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς γίνεται. Δι' αὐτοῦ τοὺς εἶπεν ἡ διαμονὴ καὶ ἡ σύστασις τοῦ κτίσαντος τὰ πάντα, καὶ τὰ πρὸς σωτηρίαν ἐκάστῳ τῶν γενομένων ἐμπροσθέντος. Διὸ δὴ καὶ εἰς αὐτὸν ἐπέστραπται τὰ πάντα, ἀσχετῶ (56) τινὶ πόθῳ καὶ ἀρρήτῳ στοργῇ πρὸς τὴν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς καὶ χορηγὸν ἀποδότης, κατὰ τὸ γεγραμμένον· *Οἱ ὀφθαλμοὶ πάντων εἰς σὲ ἐλπίζουσι· καὶ πάλιν· Πάντα πρὸς σὲ προσδοκῶσι· καὶ, Ἀνοίξεις σὺ τὴν χεῖρά σου, καὶ ἰμικαλῆς πᾶν ζῶον εὐδοκίας.*

8. Εἰ δὲ πρὸς ταύτην ἡμῶν τὴν ἐκδοχὴν ἐνίστανται, τίς αὐτοὺς ἐξαίρησεται λόγος τοῦ μὴ οὐχὶ φανερῶς ἑαυτοὺς περιπίπτειν; Εἰ γὰρ μὴ ἐπὶ τοῦ Κυρίου κάουσι τὰς τρεῖς εἰρησθαί φωνάς, τὴν τε ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν (57), ἀνάγκη πᾶσα προσκειομένων τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Ἐκ δὲ τούτου προβῆλθω; αὐτοὺς διαπισθεῖται τὸ παρατήρημα. Εὐρίσκειται γὰρ οὐ μόνον τὸ ἐξ οὗ, ἀλλὰ καὶ τὸ δι' οὗ, τῷ Πατρὶ προσηγόμενον. Ὅπερ εἰ μὴ οὐδὲν ταπεινὸν ἐκταίνει, τί δήποτε ὡς ὑποδεέστερον ἀφορίζουσι τῷ Υἱῷ; εἰ δὲ πάντως ἐστὶ διακονίας δηλωτικὸν, ἀκριβάσθωσαν ἡμῖν· Ὁ Θεὸς τῆς δόξης καὶ Πατὴρ τοῦ Χριστοῦ τίνας ἐστὶν ἀρχοντος ὑπηρετήης; Ἐκεῖνοι μὲν οὖν οὕτως ὑφ' ἑαυτῶν περιτρέπονται, ἡμῖν δὲ ἐκατέρωθεν τὸ ἰσχυρὸν φυλαχθήσεται. Ἐάν τε γὰρ νικήσῃ περὶ τοῦ Υἱοῦ εἶναι τὸν λόγον, εὐρεθήσεται τὸ ἐξ οὗ τῷ Υἱῷ προσαρμόζον· ἐάν τε τις φιλονεικῇ (58) ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀναφέρειν τὸ προφητικὸν τὴν λέξιν, πάλιν τὴν δι' οὗ φωνὴν τῷ Θεῷ πρέσβειαν δώσει, καὶ τὴν Ἰσὴν ἐξεῖ ἀξίαν ἐκατέρα, τῷ κατὰ τὸν Ἰσὸν λόγον ἐπὶ Θεοῦ παρεληφθαι. Καὶ οὕτως καὶ ἀκρίτως ὁμῶς ἀλλήλαις ἀναφανήσονται, ἐφ' ἑκαστοῦ προσώπου καὶ τοῦ αὐτοῦ τεταγμένα. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκειμένον ἐπανέλθωμεν.

9. Γράφων δὲ Ἀπόστολος πρὸς Ἐφεσίους, φησὶν· *Ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ, ἀδελήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ Χριστός, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα συναρμοζοῦμενον καὶ συμβιβάζομενον διὰ πάσης ἀφῆς τῆς ἐπιχορηγίας, κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἐνὸς ἐκάστου μέρους.* (59) *Ἐν τῇ ἀδελφίᾳ τοῦ σώματος ποιεῖται. Καὶ πάλιν ἐν τῇ πρὸς Κολασσαεὶς πρὸς τοὺς οὐκ ἔχοντας τοῦ Μονογενοῦς τὴν γνῶσιν εἰρησται, ὅτι Ὁ κρατῶν τὴν κεφαλὴν, τούτεστι τὸν Χριστὸν, ἐξ οὗ πᾶν τὸ*

A ipso, et per ipsum, et in ipsum omnia 56. Ex hoc siquidem iis quæ sunt, causa ut sint manat, juxta voluntatem Dei et Patris. Per ipsum perseverant ac consistunt omnia; universorum conditore unicuique rei creatæ ea etiam quæ ad sui conservationem necessaria sunt dimittente. Quapropter sane etiam universa sese ad illum convertunt, invincibili atque insedabili quodam desiderio, et arcano affectu ad auctorem et largitorem vitæ respicientia, juxta illud quod scriptum est: *Oculi omnium in te sperant* 57; et rursum: *Omnia a te expectant* 58; et: *Aperis in manum tuam, et implet omne animal benedictione* 59.

8. Quod si adversus hanc nostram expositionem instabunt, quæ illos ratio liberabit, quominus evidenter in se ipsos incurrant? Etenim si concessuri non sunt de Domino dictas esse has tres voces, *ex ipso, et per ipsum, et in ipsum*: omnino necessum est, ut Deo et Patri proprio tribuantur. Atque hinc palam conciderit illorum observatio. Reperitur enim non modo, *ex quo, sed etiam, per quem, accommodari ad Patrem*. Quæ vox si nihil præ se fert humile, quam tandem ob causam eam velut inferioris dignitatis assignant Filio? Quod si omnino declarat ministerium, respondeant nobis: Deus gloriæ et Pater Christi, cujus principis est minister? Igitur isti quidem **S** ad hunc modum a seipsis undique subvertuntur, nobis autem utrinque quod firmum est servabitur. Etenim sive de Filio evicerit dictum esse quod recitavimus, comperietur hæc particula, *ex quo, Filio convenire*: sive quis contendat prophetæ verba ad Deum esse referenda, rursus concedet vocem hanc, *per quem, Deo congruere*; et utraque vox parem dignitatem obtinebit, eo quod pari ratione de Deo usurpetur. Atque juxta modum utrumque, perspicuum erit has particulas parem inter se habere dignitatem, quod de una eademque persona usurpatæ sint. Sed ad propositum revertamur.

9. Apostolus scribens Ephesiis, ait: *Veritatem autem loquentes in charitate, crescamus in ipsum per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus dum compingitur et connectitur, per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensura uniuscujusque partis incrementum corporis facit* 59. Et rursum in Epistola ad Colossenses, ad eos qui non habebant Unigeniti notitiam dictum est: *Qui tenet caput, hoc est, Christum, ex quo totum corpus, per juncturas et connexiones submini-*

56 Rom. xi, 36. 57 Psal. cxliv, 13. 58 Psal. ciii, 27. 59 Psal. cxliv, 16. 60 Ephes. iv, 15, 16.

(56) Ἀσχετῶ, etc. Sic reddit hunc locum S. Ambrosius, lib. 11 *De Spiritu sancto*, cap. 9: In ipso, quid est? Quia omnia admirabili quodam desiderio et inenarrabili amore auctorem vitæ et ministratorem gratiæ suæ ac muneris intuentur, secundum quod scriptum est: « Oculi omnium, » etc. In Commentario in *Isaiam* cap. v, p. 477, hæc leguntur: Unigenitus ipsum bonum, quod appetunt omnia, cujus amor naturalis et inenarrabili modo omnium ratione

utentium animis instillatus.

(57) Καὶ εἰς αὐτόν. Addunt editi et Reg. secundus τὰ πάντα. Sed hæc prorsus inutilia, nec in quinque aliis codicibus reperiuntur.

(58) Φιλονεικῆ. Sic editiones Basilienses et antiqui codices. Unus cum editione Paris. φιλονεικήση. Aliquanto post veteres aliquot libri Καὶ οὕτω δέ.

(59) Μέρους. Consentiant in hac voce omnes codices mss. Habent tamen editi μέλους.

stratum, *augescit augmento Dei* 18. Quod enim Christus caput est Ecclesiae, alio loco didicimus, Apostolo dicente: *Et ipsum dedit caput super omnia Ecclesiae* 19. Et: *E plenitudine ejus accepimus nos omnes* 20. Et ipse Dominus: *De meo accipiet, et annuntiabit vobis* 21. Et in summa, diligenter legenti varii usus videbuntur illius ex quo. Nam et Dominus: *Novi, inquit, virtutem ex me exiisse* 22. Similiter autem et de Spiritu compluribus locis observavimus illud, *ex quo*, positum esse. *Qui enim, inquit, seminat in Spiritu, e Spiritu metet vitam aeternam* 23. Item Joannes: *Ex hoc cognoscimus quod in nobis est, e Spiritu quem nobis donavit* 24. Et angelus: *Quod enim in ea generatum est, e Spiritu sancto est* 1. Et Dominus ait: *Quod natum est e Spiritu, Spiritus est* 2. Atque id quidem ad hunc habet modum. *ἄγγελος· Τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ Πνεύματος μένον ἐκ τοῦ Πνεύματος Πνεῦμά ἐστι.* Τοῦτο μὲν

10. Jam vero demonstrandum est hanc vocem, *per quem*, pariter et de Patre, et de Filio, et de Spiritu sancto in Scripturis usurpari. Ac de Filio sane supervacaneum fuerit proferre testimonia, tum quia hoc notum est, tum quod hoc ipsum ab adversariis astruitur. Nos porro demonstrabimus hanc particulam, *per quem*, etiam de Patre fuisse positam. *Fidelis, inquit, Deus, per quem vocati estis in consortium Filii ipsius* 3; et: *Paulus apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei* 4; et rursus: *Itaque non es jam servus, sed filius, et haeres per Deum* 5. Item illud: *Quemadmodum surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris* 6. Et Isaias: *Væ, inquit, qui profunde facitis consilium, et non per Dominum* 7. Quin et de Spiritu sancto possunt etiam apponi multa hujus vocis testimonia. *Nobis autem, 9* inquit, *Deus revelavit per Spiritum* 8. Et alio loco: *Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum* 9; ac rursus: *Alii quidem per Spiritum datus est sermo sapientiae* 10.

11. Eadem vero et de syllaba, *in*, dicere possumus, quod etiam hanc de Deo et Patre Scriptura usurparit, velut in Veteri Testamento: *In Deo, inquit, faciamus virtutem* 11; et: *In te cantatio mea semper* 12; et rursus: *In nomine tuo exultabo* 13; et apud Paulum: *In Deo, inquit, qui condidit omnia* 14; et, *Paulus ac Silvanus et Timotheus Ecclesiae Thesalonicensium in Deo Patre* 15; et, *Si tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei, veniendi ad*

18 Col. ii, 19. 19 Ephes. i, 22. 20 Joan. i, 16. 21 Joan. xvi, 14. 22 Luc. viii, 46. 23 Gal. vi, 8. 24 I Joan. iii, 24. 1 Matth. i, 20. 2 Joan. iii, 6. 3 I Cor. i, 9. 4 I Cor. iv, 1. 5 Gal. iv, 7. 6 Rom. vi, 4. 7 Isa. xxix, 15. 8 I Cor. ii, 10. 9 II Tim. i, 14. 10 I Cor. xii, 8. 11 Psal. cvii, 14. 12 Psal. lxxviii, 6. 13 Psal. lxxviii, 47. 14 Ephes. iii, 9. 15 II Thess. i, 1.

(60) *Kal, 'Ex τού, etc.* Sic omnes codices mss. Editi vero *καὶ ὁ Ἰωάννης, 'Ex τοῦ, etc.*

(61) *Φησί.* Hanc vocem addidimus ex quatuor codicibus mss. Statim editi Τοῦτο μὲν οὖν, aliter quatuor codices mss., quos secuti sumus. Subinde codices tres *ἦδη λεπτέον.*

(62) *'Εκλήθητε.* Regius quartus *'Εκλήθημεν.*

(63) *Διὰ τοῦ Πνεύματος.* Editi addunt αὐτοῦ, sed

σῶμα, διὰ τῶν ἀρῶν καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγηόμενον, αὐξεῖ τὴν ἀβύσσον τοῦ Θεοῦ. Ὅτι γὰρ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἐτέρωθι μεμαθήκαμεν, τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· *Καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῆ Ἐκκλησία· καὶ, 'Εκ τοῦ (60) πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν.* Καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος, *ὅτι 'Εκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.* Καὶ ὅπως τῷ φιλοπόνῳ ἀναλεγόμενῳ πολῦτροποι αἱ χρήσεις ἀναφανήσονται τοῦ ἐξ οὐ. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Κύριος, *'Εργων, φησί, δύναμιν ἐξελθοῦσαν ἐξ ἐμοῦ.* Ὅμοιος δὲ καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος τετηρήκαμεν πολλαχοῦ τὸ ἐξ οὐ κείμενον. Ὁ γὰρ σπεριων, φησὶν, εἰς τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πνεύματος θεοῦ ζῶν αἰώνιον· καὶ ὁ Ἰωάννης· *'Εκ τούτου γινώσκουμεν, ὅτι ἐν ἡμῖν ἔστιν, ἐκ τοῦ Πνεύματος οὗ ἡμῖν ἔδωκε· καὶ ὁ ἔστιν ἄγιον.* Καὶ ὁ Κύριος φησὶ (61)· *Τὸ γεννηθὲν τοιοῦτον.*

10. Ὅτι δὲ τὴν δι' οὐ φωνὴν ὁμοίως ἐπὶ τε Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος ἡ Γραφὴ παραδέχεται, ἤδη δευτέον. Ἐπὶ μὲν δὲ τοῦ Υἱοῦ παρέλκον ἂν εἴη μαρτυρίας κομιζέιν, διὰ τε τὸ γινώριμον, καὶ διὰ τὸ παρὰ τῶν ἐναντίων αὐτὸ τοῦτο κατασκευάζεσθαι· ἡμεῖς δὲ δεῖκνυμεν, ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς οὐ δι' οὐ τέτακται. Πιστὸς, φησὶν, ὁ Θεός, δι' οὗ ἐκλήθητε (62) εἰς κοινωρίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ· καὶ, *Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ· καὶ πάλιν· Ὅστε οὐκέτι εἰ δοῦλος, ἀλλὰ υἱός· εἰ δὲ υἱός, καὶ κληρονόμος διὰ Θεοῦ· καὶ τὸ· Ὅσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς· καὶ ὁ Ἡσαίας, Ὁδαί, φησὶν, οἱ βαθέως βουλήν ποιῶντες, καὶ οὐ διὰ Κυρίου.* Πολλὰς δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος τῆς φωνῆς ταύτης μαρτυρίας ἐξεστὶ παραθέσθαι. Ἡμῖν δὲ, φησὶν, ὁ Θεός ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ Πνεύματος (63)· καὶ ἐτέρωθι· *Τὴν καλὴν παραθήκην φύλαξον διὰ Πνεύματος τοῦ ἁγίου· καὶ πάλιν· Ὁ μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος διδοταὶ λόγος σοφίας.*

11. Τὰ αὐτὰ δὲ ταῦτα καὶ περὶ τῆς, *ἐν*, συλλαβῆς εἰπεῖν ἔχομεν, ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὴν χρῆσιν αὐτῆς ἡ Γραφὴ παραδέδεκται, ὡς ἐπὶ μὲν Παλαιᾶς, *'Εν τῷ Θεῷ, φησὶ, ποιήσωμεν* (64) *δύναμιν· καὶ, 'Εν σοὶ ἡ ὑμνησίς μου διαπαντός· καὶ πάλιν· 'Εν τῷ ὄνοματι σου ἀγαλλιάσομαι.* Παρὰ δὲ Παύλῳ, *'Εν τῷ Θεῷ, φησὶ, τῷ τὰ πάντα κτίσαντι καὶ, Παῦλος καὶ Σιλουανός καὶ Τιμόθεος τῆ Ἐκκλησία Θεσσαλονικέων ἐν Θεῷ Πατρὶ· καὶ (65),*

ea vox in nullo ex nostris codicibus reperta. Paulo post unus cod. Reg. καλὴν παρακαταθήκην.

(64) *Ποιήσωμεν.* Reg. quartus ποιήσομεν.

(65) *Καὶ εἰ δήποτε.* Editi et veteres aliquot libri καὶ ἦδη ποτέ. Combetisius legendum putat ex textu sacro, Εἰπωσ ἦδη ποτέ. Secuti sumus scripturam Reg. secundi. Paulo post idem codex καυχᾶσαι, Alii nonnulli καυχᾶσθε. Editi καυχᾶσθαι.

Εἰ δὴ ποτε εὐδοθησόμενοι ἐν τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ ἔλθεῖν πρὸς ὑμᾶς· καὶ, Καυχᾶσαι, φησὶν, ἐν Θεῷ. Καὶ ὅσα οὐδὲ ἀριθμῆσαι ῥᾶδιον. Ἔστι δὲ ἡμῖν οὐ πλῆθους μαρτυριῶν ἐπιδείξεις, ἀλλ' ἐλεγχος τοῦ μὴ ὑγιῶς αὐτοῖς (66) τὰς παρατηρήσεις ἔχειν. Τὸ γὰρ περὶ τοῦ Κυρίου ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος παρελημμένην τὴν χρῆσιν ταύτην ἐπιδεικνύουσι ὡς γνώριμον ὑπερβήσομαι. Ἐκεῖνο δὲ ἀναγκαῖον εἰπεῖν, ὅτι συν-επὶ ἀκρατῆ ἱκανῶς ἐλεγχος τῶν προσαθέντων ὁ ἀπὸ τοῦ ἐναντίου. Εἰ γὰρ τὸ διάφορον τῆς ἐκφωνήσεως παρελλογμένην ἐδείκνυ (67) τὴν φύσιν κατὰ τὸν τούτων λόγον, ἢ τῶν φωνῶν ταυτότης ἀπαράλλακτον νῦν τὴν οὐσίαν αὐτοὺς ὁμολογεῖν δυσωπεῖται.

12. Οὐ μόνον δὲ ἐπὶ τῆς θεολογίας αἱ χρήσεις τῶν φωνῶν ἐπαλλάττονται, ἀλλ' ἤδη καὶ πρὸς τὰ ὅπ' ἀλλήλων σημαίνοντα πολλάκις ἀντιμεθίστανται, ὅταν ἑτέρα τὴν τῆς ἑτέρας σημασίαν ἀντιλαμβάνη. Οἷον, Ἐκτεσάμηρ ἀνθρώπων διὰ τοῦ Θεοῦ, φησὶν ὁ Ἀδάμ (68), Ἰσον λέγων τῷ, ἐκ τοῦ Θεοῦ· καὶ ἐτέρωθι: Ὅσα ἐνετέλλετο Μωσῆς τῷ Ἰσραὴλ διὰ τοῦ προστάγματος Κυρίου· καὶ πάλιν: Οὐχὶ διὰ τοῦ Θεοῦ ἡ διασάφησις αὐτῶν ἔστιν; ὁ Ἰωσήφ, περὶ τῶν ἔκλυτων τοῖς ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ διαλεγόμενος, σαφῶς καὶ αὐτὸς, ἀντὶ τοῦ ἐκ Θεοῦ εἰπεῖν, διὰ τοῦ Θεοῦ εἴρηκε. Καὶ ἀνάπαυιν τῇ ἐξ οὗ προθέσει ἀντὶ τῆς δι' οὗ κέχρηται Παῦλος· ὡς ὅταν λέγη, Γενόμενος ἐκ γυναικὸς ἀντὶ τοῦ διὰ γυναικὸς. Τοῦτο γὰρ ἡμῖν ἐτέρωθι σαφῶς διεστειλετο, γυναικὶ μὲν προστίθειν λέγων τὸ ἐκ τοῦ ἀνδρὸς γεγενῆσθαι, ἀνδρὶ δὲ τὸ διὰ τῆς γυναικὸς, ἐν οἷς φησὶν, ὅτι Ὅσπερ γυνὴ ἐξ ἀνδρὸς, οὕτως ἀνὴρ διὰ τῆς γυναικὸς. Ἀλλ' ὅμως ἐνταῦθα, ὁμοῦ μὲν τὸ διάφορον τῆς χρήσεως ἐνδεικνύμενος, ὁμοῦ δὲ καὶ τὸ σφάλμα πικρῶν ἐν παραδρομῇ διορθούμενος τῶν ομολόγων πνευματικῶν εἶναι τοῦ Κυρίου τὸ σῶμα, ἵνα δείξῃ, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνθρωπείου φυράματος ἡ θεοφόρος σὰρξ (69) συναπάγη, τὴν ἐμφατικωτέραν (70) φωνὴν προετίμησε (τὸ μὲν γὰρ διὰ γυναικὸς παροδικῆν ἔμελλε τὴν ἐνοσίαν τῆς γενέσεως ὑποφαίνειν· τὸ δὲ ἐκ τῆς γυναικὸς ἱκανῶς παραδουλοῦν τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως τοῦ πικτομένου πρὸς τὴν γενήσασαν), οὐχ ἐαυτῷ που μαχόμενος, ἀλλὰ δεικνύς, ὅτι ῥᾶδιως ἀλλήλαις ἀντεπιχωριάξουσιν αἱ φωναί. Ὅποτε τοίνυν καὶ ἐφ' ὧν διωρίσθη τὸ δι' οὗ κυρίως λέγεσθαι, ἐπὶ τῶν αὐτῶν τούτων τὸ ἐξ οὗ μετελήφθη, τίνα λόγον ἀπορίξουσιν τὰς λέξεις;

¹⁶ Rom. i, 40. ¹⁷ Rom. ii, 17. ¹⁸ Gen. iv, 1. ¹⁹ Levit. viii, 21. ²⁰ Gen. xl, 8. ²¹ Gal. iv, 4. ²² I Cor. xi, 12.

(66) Αὐτοῖς. Sic libri veteres, melius quam editi Basileensibus. Aliquanto post in quatuor codicibus mss. ἐλεγχος τῶν προσαθέντων.

(67) Ἐδείκνυ. Sic omnes codices mss.; editi vero Ἐνδείκνυται. Non multo post ἤδη τὰ ὅπ' ἀλλήλων in tribus codicibus.

(68) Ὁ Ἀδάμ. Non hoc solum loco Basilius hæc verba Adamo ascribit, sed. et lib. ii in Eunom., num. 20. In his quæ sequuntur nonnulla mutavimus antiquis codicibus freti. Habebant enim editi διὰ προστάγματος τοῦ Κυρίου. Et paulo post διαλεγόμενος φησι· σαφῶς γὰρ καὶ αὐτὸς..... κέχρηται. Ὡς ὅταν λέγη Παῦλος..... ἀνδρὸς γεγενῆσθαι..... ἢ γυνὴ ἐξ ἀνδρὸς. Deest etiam φησὶ in editionibus

16; et: *Gloriaris*, inquit, in Deo ¹⁷. Et reliqua quæ ne enumerare quidem facile sit. At nobis non est propositum ostentare testimoniorum multitudinem, sed probare observationes ipsorum rectas non esse. Siquidem hanc particulam de Domino ac Spiritu sancto usurpatam esse, tanquam per se notum, demonstrare omittam. Illud tamen necessario dicendum est, prudenti auditori sufficere illam obceptorum confutationem, quæ a contrario ducitur. Nam si prolationis diversitas arguit naturam diversam, quemadmodum isti dicunt: jam vocum identitas vel pudore cogit eos fateri essentiam in nullo discrepantem.

12. Neque enim solum cum de Deo sit sermo, harum vocum usus variat; verum etiam ad mutuos invicem significatus sæpenumero transferuntur, quoties altera alterius recipit significationem, veluti. *Possedi hominem per Deum* ¹⁶, inquit Adam, perinde atque si dixisset *ex Deo*. Et alibi: *Quæ præcepit Moyses Israeli per mandatum Domini* ¹⁷. Et rursus: *Nonne per Deum horum manifestatio est* ¹⁸? Joseph de iusomniis cum iis qui in carcere erant, disserens et ipse aperte pro *ex Deo* dixit *per Deum*. Et contra, *ex quo*, pro *per quem* usurpavit Paulus. velut cum ait: *Factus ex muliere* ²¹, pro *per mulierem*. Nam id nobis alibi perspicue distinxit. cum ait *feminæ convenire, e viro natam esse, viro autem per feminam: Quemadmodum mulier ex viro, ita vir per mulierem* ²². Sed tamen hic Apostolus, simul ostendens diversum harum vocum usum, similitudinem Domini corpus esse spirituale; ut ostenderet carnem Dei gestatricem ex humana massa concretam fuisse, maluit uti verbo significantiore (nam hæc dictiones, *per mulierem*, transitorie generationis suspicionem erant daturæ: at hæc, *ex muliere*, abunde declarant communionem, quam natura geniti cum genitrice habet), non quod ille secum pugnet, sed ut ostendat has voces facile sibi vicissim cedere. 10 Quando igitur de quibuscunque definitum est proprie dici, *per quem*, de iisdem etiam vox, *ex quo*, usurpatur; qua ratione fit, ut ad pietatis calumniam hæc dictiones inter se prorsus separentur?

ἔχει ἐπὶ συκοφαντῆ τῆς εὐσεβείας πάντη ἀλλήλων

Basileensibus.

(69) Ἡ θεοφόρος σὰρξ. Christi caro Deifera vocatur Homil. in psalmum xxxix, et Comment. in caput ii Isaiæ, ut observat Duceus. Addit idem vir doctissimus, Theodoretum graviter olim hallucinatum fuisse in reprehensione anathematismi quinti, ubi ait Christum a Basilio θεοφόρον ἀνθρώπων, hominem Deiferum, vocatum fuisse in libro *De Spiritu sancto* et in *Explanatione psalmi quinquagesimi*. Non enim parum interest inter hominem Deiferum et carnem Deiferam.

70) Ἐμφατικωτέραν. Legitur in duobus codicibus Ἐμφατικωτέραν.

CAPUT VI.

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Occurrit iis qui affirmant Filium non esse cum Patre, sed post Patrem; ubi et de gloria aequalitate.

13 Atqui nec ad ignorantiae excusationem confugere possunt, cum tanto artificio tantaque perversitate dicta nostra excipiant: qui quidem nobis palam indignantur, quod una cum Patre adimpleamus Unigenito glorificationem, quodque Spiritum sanctum a Filio non separemus. Unde novatores nos appellant, novitalisque architectos et verborum inventores, et quibus non aliis probrosissimis nominibus? Quorum convicia tantum abest ut indigne feram, ut nisi nos ipsorum exitium dolore perpetuoque cruciatu afficeret, propemodum dicerem me etiam ipsis pro maledictis habere gratiam, ut qui mihi concilient beatitudinem. *Beati enim, inquit, estis, cum probris vos impetiverint propter me*¹³. Huiusmodi autem sunt ea quorum causa indignantur. Non est, inquiunt, cum Patre Filius, sed post Patrem; unde consequitur ut per eum gloria Patri tribuatur, sed cum eo nequaquam. Nam illud, cum eo, aequalitate declarat, per eum autem, ministerium significat. Neque etiam cum Patre, inquit, et Filio collocandus est sanctus Spiritus, sed sub Filio et Patre, sic ut non una cum illis collocetur, sed subdatur, neque connumeretur, sed subnumeretur. Atque talibus quibusdam verborum versutiis pervertunt fidei sinceritatem simplicitatemque. Proinde quam veniam assequuntur imperitiae praetextu, per quos ob istam curiositatem ne aliis quidem imperitis esse licet?

14. Nos vero primum illud ipsos rogemus, quomodo dicant Filium post Patrem? num tempore recentiore, num ordine, an dignitate? Sed nullus adeo demens est ut dicat conditorem saeculorum, quoquam esse tempore posteriorem, cum nullum sit intervallum, quod naturalem Filii cum Patre conjunctionem dirimat. Neque etiam hominum cogitatione filius patre recentior dici possit, non ob id modo quod simul intelligantur secundum relationem, verum etiam quod ea dicuntur posteriora tempore, quae a praesenti tempore minus absunt: et rursus illa priora, quae longius absunt a praesenti tempore. Exempli causa, quae Noe temporibus acta sunt priora sunt iis quae narrantur de subversis Sodomis, quod illa longius dissita sint a pra-

¹³ Math. v, 11.

(71) Ἀπάντησις. Regius tertius ἡ ἀντίστασις.

(72) Ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ. Reg. tertius ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

(73) Ὑμῶς. Addunt editi, repugnantibus omnium veteribus libris, καὶ διώξωσι, καὶ ἐλπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὁμῶν ψευδόμενοι. Et persecuti fuerint, et dixerint omne malum adversum vos mentientes.

(74) Ἀκατάσκαυτον. Ita mss. quatuor. Editi ἀκατασκέυαστον. Ibidem duo codices ἐνδιαστρέφουσι. Quibus favet alius, in quo legitur ἐνδιατρέβουσι.

(75) Φιλοπραγμοσύνης. Sic quinque codices mss. Editi πολυπραγμοσύνης. Mox editi ἐρωτήσω-

Ἀπάντησις (71) πρὸς τοὺς ἀποφαινομένους μὴ μετὰ Πατρὸς εἶναι τὸν Υἱὸν, ἀλλὰ μετὰ τὸν Πατέρα, ἐν ᾧ τὰ περὶ τῆς ὁμοτιμίου δόξης.

13. Καὶ μὴν οὐδὲ πρὸς τὴν ἐξ ἀγνοίας συγγνώμην δυνατὸν αὐτοὺς καταφυγεῖν, οὕτω τεχνικῶς καὶ κακοήθως τὸν λόγον ὑπολαμβάνοντας· οἱ γὰρ προδήλως ἡμῖν χαλεπαίνουσιν, ὅτι μετὰ Πατρὸς ἀποπληροῦμεν τῷ Μονογενεῖ τὴν δοξολογίαν, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα μὴ διιστῶμεν ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ (72). Ὅθεν νεωτεροποιούς ἡμᾶς καὶ καινοτόμους καὶ ἐφευρετάς ῥημάτων, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν ἐπονειδίστων ἀποκαλοῦσιν; Ἄν τοσοῦτογ ἀπέχῃ δυσχεραίνειν ταῖς λοιδορίαις, ὥστε, εἰ μὴ λύπην ἡμῖν ἐνεποιεῖ καὶ ἀδιάλειπτον δόξνην ἢ κατ' αὐτοὺς ζημία, μικροῦ ἂν εἶπον καὶ χάριν αὐτοῖς τῆς βλασφημίας ἔχειν, ὡς μακαρισμοῦ προξένοις. *Μακάριοι γὰρ ἔσστε*, φησὶν, *ὅταν ὄνειδίσωσιν ὑμᾶς* (73) *ἔρακεν ἐμοῦ*. Ἔστι δὲ ἐφ' εἰς ἀγανακτοῦσι, ταῦτα. Οὐ μετὰ Πατρὸς, φασίν, Υἱὸς, ἀλλὰ μετὰ τὸν Πατέρα· διόπερ ἀκόλουθον δι' αὐτοῦ τὴν δόξαν προσάγειν τῷ Πατρὶ, ἀλλ' οὐχὶ μετ' αὐτοῦ. Τὸ μὲν γὰρ μετ' αὐτοῦ τὴν ἰσοτιμίαν δηλοῖ· τὸ δὲ δι' οὗ τὴν ὑπουργίαν παρίστησιν. Οὕτε μὴν σὺν τῷ Πατρὶ, φασί, καὶ τῷ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα τακτίον, ἀλλ' ὑπὸ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα, οὐ συντεταγμένον, ἀλλ' ὑπαριθμούμενον, οὐδὲ συναριθμούμενον, ἀλλ' ὑπαριθμούμενον. Καὶ τοιαύταις τισὶ τεχνολογίαις ῥημάτων τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀκατάσκαυτον (74) τῆς πίστεως διαστρέφουσιν. Ὅστε τίνος ἂν δι' ἀπειρίαν συγγνώμης τύχοιεν, οἱ μὴδὲ τοῖς ἄλλοις ἀπειρώς ἔχειν ἐκ τῆς αὐτῶν φιλοπραγμοσύνης (75) ἐπιτρέποντες;

14. Ἡμεῖς δὲ ἐκεῖνο πρῶτον αὐτοὺς ἐρωτήσωμεν, τὸ μετὰ τὸν Πατέρα πῶς τὸν Υἱὸν λέγουσιν; ὡς χρόνῳ νεώτερον, ἢ ὡς τάξει, ἢ ὡς ἀξίᾳ; Ἀλλὰ χρόνῳ μὲν, οὐδεὶς οὕτως ἀνόητος, ὡς δευτερεύειν λέγειν τὸν ποιητὴν τῶν αἰώνων, οὐδενὸς διαστήματος μεσιτεύοντος τῇ φυσικῇ πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Υἱοῦ συναφείᾳ. Ἀλλὰ μὴν οὕτε τῇ ἐννοίᾳ τῶν ἀνθρώπων (76) συμβαίνει νεώτερον λέγειν τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν, οὐ μόνον τῷ σὺν ἀλλήλοις νοεῖσθαι κατὰ τὴν σχέσιν, ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνα λέγεται τῷ χρόνῳ δεύτερα, ὅσα τὴν πρὸ, τὸ νῦν ἀπόστασιν ἐλάττωνα ἔχει· καὶ πάλιν ἐκεῖνα πρότερα, ὅσα περισσώτερον ἀπέχει τοῦ νῦν Ὀλον πρότερα τῶν Σοδομιτικῶν (77) τὰ κατὰ Νῦν, ὅτι τοῦ νῦν ἐπὶ πλέον ἀπέχεται· καὶ ὕστερα ταῦτα ἐκαίνων, ὅτι μᾶλλον πῶς δοκεῖ προσεγγίξειν τῷ νῦν. Τῆς δὲ πάντα

μεν. Plerique codices mss. ut in contextu.

(76) Τῶν ἀνθρώπων. Codices quinque τῶν ἀνθρώπων, ex ierum humanarum notione. At longe prior est vulgata Scriptura. Propositum enim est Basilio, cum antea probaverit Filium non esse tempore posteriorem, nunc aliquid significantius addere, eumque liquet in hoc argumento versari, ut Filium ne cogitatione quidem Patre posteriorem dici posse demonstraret. Statim editi συναλλήλους, codices omnes mss. ut in contextu.

(77) Τῶν Σοδομιτικῶν. Tres codices τῶν Σοδομιτικῶν.

χρόνον καὶ πάντας αἰώνας ὑπερεχούσης ζωῆς τῇ πρὸς ἄνθρωπον ἀποστάσει τὸ εἶναι καταμετρῆν πῶς οὐχὶ πρὸς τῇ ἀσθενείᾳ ἐτι καὶ πᾶσαν ὑπερβολὴν ἀνοίας ἔχει· εἶπερ καθ' ὃν τρόπον τὰ ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ πρότερα εἶναι ἀλλήλων λέγεται, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ θεὸς καὶ Πατὴρ τῷ Υἱῷ καὶ Θεῷ τῷ ὑπάρχοντι πρὸ τῶν αἰώνων παραμετρούμενος ὑπερέχει; Ἄλλὰ γὰρ ἡ πρὸς τὸ ἄνω ὑπεροχὴ τοῦ Πατρὸς ἀθεώρητος, τῷ ἀπαξιαπλῶς μῆτε ἐνθύμησιν, μῆτε τινα ἔνοιαν τῆν τοῦ Κυρίου γέννησιν ὑπεραίρειν, καλῶς τοῦ Ἰωάννου διὰ δύο φωνῶν εἰσω περιγράφτων ὄρων τὴν διάνοιαν ἀποκλείσαντος, ἐν τῷ εἰπεῖν· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος. Ἀνεκβάτον μὲν γὰρ διανοίας τὸ ἦν· ἀνυπέρβατον δὲ φαντασίαις (78) ἀρχή. Ὅσον γὰρ ἂν ἀναδράμῃς τῇ διανοίᾳ ἐπὶ τὸ ἄνω, οὐκ ἐκβαίνεις τὸ ἦν. Καὶ ὅσον ἂν διαταθῆς ἰδεῖν τοῦ Υἱοῦ τὰ ἐπέκεινα, ὑπεράνω γενέσθαι τῆς ἀρχῆς οὐ δυνήσῃ. Εὐσεβὲς οὖν κατὰ τῶν τὸν τρόπον ἅμα νοεῖν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ.

voce, *erat*, exitum non reperis. Et quantumvis insisteris videre quæ sint ultra Filium, non poteris hanc rationem Filium simul cum Patre intelligere.

15. Et δ' ὡς ἐν τόπω ὑποκειμένῳ ὑπόθεσιν τινα τοῦ Υἱοῦ νοοῦσι πρὸς τὸν Πατέρα, ὥστε ὑπεράνω μὲν τὸν Πατέρα καθήσθαι, πρὸς δὲ τὸ ἐφεξῆς εἰς τὸ κάτω τὸν Υἱὸν ἀπεῖσθαι, ὁμολογεῖσθαι τοῦτο, καὶ ἡμεῖς σιωπήσομεν (79), τῆς ἐναργείας (80) αὐτόθεν τὸ ἀπεμφαίνον ἐχούσης. Οὐδὲ γὰρ τὸ ἐν τοῖς λογισμοῖς ἀκόλουθον διασώζουσιν οἱ διὰ πάντων διήκειν τῷ Πατρὶ μὴ διδόντες, τῆς τῶν ὑγιαίνοντων ἔνοιαν τὰ πάντα τὸν Θεὸν πεπληρωμένα πιστευούσης· οὐδὲ μέμνηται τοῦ προφήτου λέγοντος· Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανὸν, σὺ ἐκεί εἶ· ἔάν παραβῶ εἰς τὸν ὄμιον, κάκει· οἱ τὸ ἄνω καὶ κάτω εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν διαιροῦντες. Ἴνα δὲ τῆς ἀμαθείας τὸν ἑλεγγον σιωπήσω, τόπον ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων ἀφορίζοντων· τί τὴν πρὸς τὰς Γραφὰς μάχην καὶ ἐναντιώσιν αὐτῶν οὕτως ἀναίσχυντον οὖσαν παραμυθήσεται, τὸ, Κάθου ἐν δεξιῶν μου, καὶ τὸ, Ἐκάθισεν ἐν δεξιῇ τῆς μεγαλοσύνης τοῦ Θεοῦ; Τὸ γὰρ δεξιὸν οὐ τὴν κάτω χώραν δηλοῖ (ὡς ὁ τούτων λόγος), ἀλλὰ τὴν πρὸς τὸ ἴσον σχέσιν· οὐ σωματικῶς τοῦ δεξιοῦ λαμβανομένου (οὕτω γὰρ ἂν τι καὶ σκαῖδν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ εἴη), ἀλλ' ἐκ τῶν τιμῶν τῆς προσεδρείας (81) ὀνομάτων τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς περὶ τὸν Υἱὸν τιμῆς κρισιτύχους τοῦ λόγου. Λειπόμενον τὸλῦν (82) αὐ-

A senti **II** tempore : et hæc illis posteriora, quod quodammodo appareant præsentī tempori viciniōra. At ejus vitæ, quæ omne tempus et omnia sæcula transcendit, existentiam metiri distantia a præsentī tempore, an non præter impietatem, omnem etiam dementia superat; si quemadmodum res generationi corruptionique obnoxia, aliis aliæ priores esse dicuntur, eundem ad modum Deus et Pater, collatus cum Filio et Deo qui est ante sæcula, superat? At enim Patrem esse anteriorem nemo possit animo concipere, eo quod Domini generationem nec ulla prorsus cogitatio, neque ulla notio transcendat: Joanne pulchre duabus vocibus cogitationem intra circumscriptos terminos recludente, cum ait: *In principio erat Verbum*²⁴. Nam neque ex hac voce, *erat*, cogitatio exitum reperire potest; neque principium imaginatio transcendere. Quantumvis enim cogitatione curras ad anteriora: ex insisteris videre quæ sint ultra Filium, non poteris hanc rationem Filium simul cum Patre intelligere.

15. Quod si velut in loco humiliore Filium Patri subesse imaginantur; ut in sublimi sedeat Pater, ac dein Filius in locum inferiorem detrusus sit; fateantur istud, et nos tacebimus, aperta loquendi ratione per se absurditatem habente. Nam nec in ratiocinando sibi constant, qui non concedunt Patrem ad universa pertinere, cum eorum qui sani sunt, cogitatio credat Deum implese universa: nec recordantur Prophetæ dicentis: *Si ascendero in cælum, tu illic es; si descendero ad inferos, ades*²⁵; qui supra et infra partium inter Patrem et Filium. At ut nihil dicam ad redarguendam illorum imperitiam, rebus incorporeis locum attribuentium; quid excusabit eorum impietatem, qua tam impudenter repugnant adversanturque Scripturis? quod genus est illud: *Sede a dextris meis*²⁶; et: *Consedit in dextra majestatis Dei*²⁷. Neque enim dextrum significat locum inferiorem quod isti prædicant, sed relationem ad id quod æquale est; quippe cum dextrum non accipiatur corporaliter (sic enim possit etiam esse aliquid sinistrum in Deo) sed honorificis assidendi verbis Filii majestatem honoremque Scriptura ob oculos ponat. Reliquum est igitur, ut hæc voce dignitatis inferiorem gradum indicati

²⁴ Jo. n. 1, 1. ²⁵ Psal. cxxxviii, 8. ²⁶ Psal. cix, 1. ²⁷ Hebr. 1, 3.

(78) *Διανοίας... φαντασίας*. Sic duo libri veteres, quibus favet aliorum trium scriptura *διανοίας... φαντασίας*. Editi *διανοίας... φαντασίας*. Aliquanto post editi ἐπὶ τὰ ἄνω, codices mss. ut in contextu.

(79) *Σιωπήσομεν*. Tres codices *σιωπήσωμεν*.

(80) *Τῆς ἐναργείας*. Sic duo codices mss. Quatuor alii cum editis habent *ἐνεργείας*. Sed proclive fuit errare librariis, quos pariter in eadem voce sæpe alias offendisse videbimus. Scriptura, quam secuti sumus, hæret et conducit proposito Basilii, qui provocat hæreticos ut aperte dicant Patrem superiore loco sedere, Filium inferiore; tunc enim verbis ad eos refellendos opus non futurum, cum ejusmodi sententia, si palam ac sine dissimulatione enuntietur, manifestam habeat repugnantiam. Non

D diverso sensu, licet diverso verborum ordine, dixit Basilii in epistol. al. 344: *Αὐτόθεν ἔχει τὸ ἐναργὲς ἡ βλασφημία*. *Sua sponte manifesta est blasphemia*.

(81) *Προσεδρείας*. Quamvis hæc scriptura in uno tantum exstet codice ms., assentior tamen Combesio eam vulgatæ *προσεδρίας*, quæ in aliis reperitur mss. codicibus et editis, præferendam esse. Filius cum Patre comparatus non habet *προσεδρίαν*, nec illi Erasmus sine absurdo commento *præsidentiam* (sic enim reddidit hanc vocem) tribuere potuit.

(82) *Λειπόμενον τολῦν*. Cod. Colbert. *Λέπεται τολῦν*. Contendit autem hoc loco Combesius legendum esse, ut in margine codicis Henriciani, οὐδὲ ἀξίως, et sic reddendum: *Relinquitur igitur illis, ut nec inferiorem dignitatis gradum per hanc vocem*

asserant. Discant igitur quod Christus est Dei virtus, et Dei sapientia²², et imago Dei invisibilis²³, et splendor 12 gloriæ²⁴, quodque hunc Pater signavit Deus, seque totum in eo expressit. Hæc igitur et quæcunque his similia sunt per universam Scripturam testimonia, utrum dicemus humilitatis habere significationem, an ceu præconia quædam, Unigeniti majestatem, et æqualem cum Patre gloriam ebuccinari? Audiant insuper et ipsum Dominum palam suam gloriam cum Patre æqualem asserentem, cum ait: *Qui videt me, videt et Patrem*²⁵. Ac rursus: *Cum venerit Filius in gloria Patris*²⁶; et: *Ut honorificent Filium, quemadmodum honorificant Patrem*²⁷. Item illud: *Vidimus gloriam ejus, gloriam tanquam Unigeniti a Patre*²⁸. Rursus: *Unigenitus Deus, qui est in sinu Patris*²⁹. Horum dum isti nihil considerant, locum hostibus destinatum attribuunt Filio. Nam sinus paternus sedes est digna Filio; scabelli vero locus iis convenit, quibus opus est subjectione. Nos igitur ad alia properantes, obiter in transcurso testimonia attingimus; tibi vero per otium licet, collectis probationibus, gloriæ sublimitatem, ac virtutis eminentiam in Filio perspicere. Quamquam ne hæc quidem auditori æquo parva videbuntur, nisi quis carnaliter et abstracto intelligat has voces, *dextram* et *sinum*: ut loco circumscribat Deum, fingatque figuram ac formam situmque corporalem: quæ ab intelligentia rei simplicis et immensæ ac incorporeæ longe semota sunt, præterquam quod illius cogitatio humilis, pariter in Patrem cadit atque in Filium. Quare non dejicit Filii dignitatem, sed adjungit blasphemix crimen adversus Deum quisquis talia disserit. Quæcunque enim ausus fuerit evomere in Filium, necesse est ut eadem transferat in Patrem. Nam qui Patri superiorum locum ad præsidendum tribuit, ac Filium dicit humiliore loco sedere, is quæcunque corporeis accidunt, ea omnia habiturus est suum figmentum consequentia. Quod si istæ imaginationes sunt vino delirantium, ac per phrenitidem mente commotorum; quomodo pium fuerit eum, qui natura, gloria dignitateque conjunctus est, non simul cum Patre adorari et glorificari ab his qui ab ipso edocti sunt, eum qui non honorificat Filium, non honorificare Patrem³⁰? Quid porro dicemus? quid justæ execu-

Α τούς τὴν ἀξίαν ὑποδεῖς διὰ τῆς φωνῆς ταύτης δηλοῦσθαι λέγειν. Μανθανέτωσαν τοίνυν, ὅτι Χριστὸς Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία, καὶ ὅτι εἰκὼν Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, καὶ ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ ὅτι τοῦτον ὁ Πατὴρ ἐσφράγισεν ὁ Θεὸς, ὅλον αὐτῷ ἑαυτὸν ἐντυπώσας. Ταῦτάς τοίνυν, καὶ ὅσαι ταῦται συγγενεῖς κατὰ πᾶσαν εἰσι τὴν Γραφὴν μαρτυρίαι, πότερον ταπεινωτικὰς εἶναι φάμεν (83), ἢ ὡς περ τινας ἀναβήσεις, τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦ Μονογενοῦς, καὶ τὸ πρὸς τὸν Πατέρα ἴσον τῆς δόξης ἀνακηρύττειν; Ἄκουέτωσαν δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου σαφῶς ὁμότεμον ἑαυτοῦ τὴν δόξαν τῷ Πατρὶ παριστῶντος, ἐν τῷ λέγειν· Ὁ ἑώρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα· καὶ πάλιν· Ὅταν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς· καὶ τὸ, Ἴνα τιμῶσι τὸν Υἱὸν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα· καὶ τὸ, Ἐθρασάμθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρὸς· καὶ τὸ, Ὁ μονογενὴς Θεὸς (84), ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς. Ὡν μὴδὲν ὑπολογισάμενοι, τὴν τοῖς ἐχθροῖς ἀφωρισμένην χώραν προστιθέασι τῷ Υἱῷ. Κόλπος μὲν γὰρ πατρικὸς Υἱῷ καθέδρα πρέπουσα· ἢ δὲ τοῦ ὑποπόδιου χώρα τοῖς ἐπιδομένοις (85) τῆς ὑποπτώσεως. Ἡμεῖς μὲν οὖν, ἐφ' ἕτερα τὴν ὁρμὴν ἔχοντες, παρατρεχόντως τῶν μαρτυριῶν ἐφηψάμθα· ἔξεσι δὲ σοι κατὰ σχολὴν, συναγαγόντι τὰς ἀποδείξεις, τὸ τῆς δόξης ὕψος καὶ τὸ τῆς δυνάμεως ὑπερέχον τοῦ Μονογενοῦς κατεῖναι. Καίτοι εὐγνώμονι ἀχροατῇ οὐδὲ ταῦτα μικρὰ· εἰ μὴ τις σαρκικῶς καὶ ταπεινῶς ἐξακούει τοῦ δεξιῦ καὶ τοῦ κόλπου, ὥστε τόπῳ τε τὸν Θεὸν περιγράφειν, καὶ ἀναπλάττειν σχῆμα, καὶ τύπον, καὶ θέσιν σωματικὴν, ἀ παρὰ πολὺ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἀπείρου καὶ ἀσωμάτου διωρίσται· πλὴν γε δὴ, ὅτι τὸ τῆς ἐννοίας αὐτοῦ ταπεινὸν ἐπὶ τε Πατρὸς καὶ Υἱοῦ παραπλήσιον. Ὅστε οὐ καθαιρεῖ τοῦ Υἱοῦ τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ προσλαμβάνει τὸ κρίμα τῆς εἰς τὸν Θεὸν βλασφημίας ὃ τὰ τοιαῦτα διεξιῶν. Ἐν οἷς γὰρ ἂν κατατολήσῃ τοῦ Υἱοῦ, ταῦτα ἀνάγκη αὐτῷ μετατιθέναί πρὸς τὸν Πατέρα. Ὁ γὰρ τῷ Πατρὶ τὴν ἄνω χώραν εἰς προεδρίαν ἀποδίδους, τὸν δὲ μονογενῆ Υἱὸν ὑποκαθῆσθαι λέγων, πάντα ἀκολουθοῦντα ἔξει τὰ σωματικὰ συμπτώματα τῷ ἑαυτοῦ ἀναπλασμῷ. Εἰ δὲ ταῦτα οἰνοπλήκτων καὶ ἐκ φρενιτιδὸς παραφόρων τὸν νοῦν τὰ φαντάσματα, πῶς εὐσεβὲς, τὸν τῇ φύσει, τῇ δόξῃ, τῷ ἀξιώματι συνημμένον μὴ μετὰ Πατρὸς προσκυνεῖν καὶ δοξάζειν τοὺς παρ' αὐτοῦ διδαχθέντας, ὅτι Ὁ

²² 1 Cor. i, 24. ²³ Coloss. i, 15. ²⁴ Hebr. i, 3. ²⁵ Joan. xiv, 9. ²⁶ Marc. viii, 58. ²⁷ Joan. v, 25. ²⁸ Joan. i, 14. ²⁹ ibid. 18. ³⁰ Joan. v, 23.

dicant significari. Addit vir eruditus: Quæ plana Basilii littera, abhorrente prorsus quod editis est. Sed præterquam quod Basilii adversarios nequam inducit de Filii æqualitate contentes, sed potius eam negantes refellit; certe diligens Combefisius in legendo codice quem citat. Non enim legitur in margine οὐδὲ ἀξίας, sed οὐδὲ ἀξία. Quod quidem scholium ad Basilii sententiam indicandam appositum est, non ad contextum emendandum. Nam in superiore ejusdem codicis pagina duo alia occurrunt scholia, quorum primum sic habet: Ὅτι οὐ χρόνῳ ὁ Υἱὸς ὑπερὸς τοῦ Πατρὸς. Quod Filium tempore non inferior Patre; deinde alioquantō post οὐδὲ

τάξει, neque ordine: denique οὐδὲ ἀξία, nec dignitate; accommodate ad institutam a Basilio divisionem.

(83) *Φαμὲν.* Duo codices mss. φῶμεν.

(84) Ὁ μονογενὴς Θεός. Hæc desunt in uno codice ms., sed in quinque aliis leguntur. Editi ὁ μονογενὴς Υἱὸς contra veterum codicum fidem et ipsius Basilii testimonium, qui declarat, cap. 8 hujus libri, Christum a Scriptura vocari unigenitum Deum: Unde patet eum sic legisse uti edidimus. Hoc ipso in loco codices duo ἐν τοῖς κόλποις, alius ἐν τῷ κόλπῳ.

(85) Ἐπιδομένοις. Sic mss. quatuor. Editi ὑποδομένοις.

μη τιμῶν τὸν Υἱὸν οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα; Τί γὰρ καὶ αἰσθητοί; τίνα ἔχομεν δικαίαν ἀπολογίαν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ καὶ κοινου τῆς κρίσεως πάσης δικαστηρίου, εἰ τοῦ Κυρίου σαφῶς ἐπαγγελλομένου ἦξειν ἐν τῇ βίῃ τοῦ Πατρὸς, καὶ Στεφάνου θεσσαμένου Ἰησοῦν ἐπιπῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ Παύλου ἐν Πνεύματι διαμαρτυρομένου (86) περὶ Χριστοῦ, ὅτι ἐστὶν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ· καὶ τοῦ Πατρὸς λέγοντος, *Κάθου ἐκ δεξιῶν μου*· καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος μαρτυροῦντος, ὅτι ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλοσύνης τοῦ Θεοῦ· ἡμεῖς τὸν σύνθρονον καὶ ὁμότιμον ἀπὸ τῆς πρὸς τὸ ἴσον σχέσεως ἐπὶ τὸ κάτω καταβιβάσομεν (87); Οἱμαί γὰρ τὴν μὲν στάσιν καὶ τὴν καθήκον τὸ πάγιον τῆς φύσεως καὶ πάντη στάσιμον ὑπογαίνειν, καθὼ καὶ ὁ Βαρούχ, τὸ ἀκίνητον καὶ ἀμετάθετον τῆς τοῦ Θεοῦ διεξαγωγῆς ἠνεκινούμενος, ἔφη τὸ, *Σὺ καθήμενος εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ἡμεῖς ἀπολλύμενοι εἰς τὸν αἰῶνα*· τὴν δεξιὰν δὲ χώραν θηλοῦν τὸ τῆς ἀξίας ὁμότιμον. Πῶς οὖν οὐ τολμηρὸν εἶναι κατὰ τὴν δοξολογίαν (88) κοινωνίας ἀποστρεφέντων;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Πρὸς τοὺς λέγοντας μὴ ἀρμόζειν ἐπὶ Υἱοῦ λέγεσθαι τὸ « μεθ' οὗ » ἀλλὰ τὸ « δι' οὗ. »

16. Ἄλλὰ τὸ μετ' αὐτοῦ λέγειν, φασίν, ἀπεξενωμένον παντελῶς καὶ ἀπύνηθες· τὸ δὲ δι' αὐτοῦ τῶν λόγων τῆς Γραφῆς οικειώτατον καὶ ἐν τῇ χρήσει τῆς ἀδελφότητος τετριμμένον. Τί οὖν ἡμεῖς πρὸς ταῦτα; Ὅτι μακάρια τὰ ὧτα τὰ μὴ ἀκούσαντα ὧτων, καὶ καρδία· ὅσαι ἄρωτοι ἀπὸ τῶν (89) ὑμετέρων λόγων διεφυλάχθησαν. Ἄλλ' ὑμῖν λέγω τοῖς ἐμοῦ χριστοῖς, ὅτι ἀμφοτέρας οἶδεν ἡ Ἐκκλησία τὰς χρίσεις, καὶ οὐδετέραν αὐτῶν παραιτεῖται ὡς ἀναίρετικὴν τῆς ἑτέρας. Ὅταν μὲν γὰρ τὸ μεγαλοῦν τῆς φύσεως τοῦ Μονογενοῦς καὶ τὴν τῆς ἀξίας ὑπεροχὴν θεωρῶμεν, μετὰ Πατρὸς εἶναι αὐτῶν μαρτυροῦμεν τὴν δόξαν· ὅταν δὲ τὴν εἰς ἡμᾶς χορηγίαν τῶν ἀγαθῶν ἐννοήσωμεν, ἢ τὴν ἡμῶν αὐτῶν παραγωγὴν καὶ οικειώσιν πρὸς τὸν Θεόν (90), δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ ἐνεργεῖσθαι ὑμῖν τὴν χάριν ταύτην ὁμολογούμεν. Ὡστε ἡ μὲν ἰδία τῶν δοξολογούντων ἐστίν, ἡ μεθ' οὗ· ἡ δὲ δι' οὗ τῶν εὐχαριστούντων ἐξαιρετός. Ψεύδος δὲ κάκεινο, ὅτι ἡ μεθ' οὗ φωνὴ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν χρήσεως ἀπεξένεται. Ὅσοι γὰρ δι' εὐστάθειαν τρώπων τὸ τῆς ἀρχαιότητος σεμνὸν τοῦ καινοπρεποῦς προετίμησαν, καὶ ἀπαραιοίτητον τῶν πατέρων διεφύλαξαν τὴν παράδοσιν, κατὰ τὴν χώραν καὶ πόλιν ταύτην κέχρηται τῇ φωνῇ. Οἱ δὲ διακορεῖς τῶν συνήθων καὶ τῶν παλαιῶν ὡς ἐώλων κατεπαιρόμενοι, οὗτοι εἰσὶν οἱ τὰς νεωτεροποιίας παραδεχόμε-

sationis afferemus in formidabili ac communi totius creaturæ iudicio, si posteaquam Dominus aperte denunciavit se venturum in gloria Patris²⁷, et Stephanus Jesum vidit stantem a dextris Dei²⁸, et Paulus Spiritu afflatus testificatus est de Christo, quod est in dextra Dei²⁹; atque etiam cum Pater dicat, *Sede a dextris meis*³⁰, et Spiritus sanctus testimonium perhibeat, quod consederit ad dextram maiestatis Dei³¹; nos throni consortem, et honoris ejusdem participem, ab æqualitatis statu ad inferiorem dejiciamus locum? Siquidem arbitror statione et consessu naturæ, firmitatem ac stabilitatem omnimodam significari; juxta quem tropum et Baruch Deum immobilem et immutabilem semper **13** esse ostendens, ait: *Tu sedes in æternum, et nos perimus in ævum*³²; dextro autem loco indicari dignitatis æqualitatem. An non igitur audax facinus fuerit, Filium glorificationis consortio privare, veluti qui mereatur in loco minus honorato collocari? τὸν Υἱὸν, ὡς ἐν ἐλάττωι χώρα τιμῆς τετάχθαι

CAPUT VII.

Adversus eos qui dicunt non congruenter de Filio dici, « cum quo, » sed, « per quem. »

16. Sed hoc loquendi genus, cum ipso, aiunt, inusitato est et inusitatum: contra, istud, per ipsum, tum sermoni Scripturæ familiarissimum tum fratrum usu tritum esse. Quid igitur nos ad ista? Nimirum beatas esse aures quæ non audierunt vos, et beata corda, quæ a vestris sermonibus servata sunt illæsa. Vobis porro qui Christum diligitis, dico Ecclesiam utrumque harum vocum usum agnoscere, neutrumque rejicere, quasi alter alterum destruat. Cum enim in Unigenito naturæ maiestatem ac dignitatem excellentiam contempnamur, ei cum Patre gloriam esse testamur. Rursus cum cogitamus quæ bona nobis suppeditarit, aut quomodo nos ad Deum adduxerit ac Deo asseruerit, confitemur hanc gratiam, per ipsum et in ipso nobis efflci. Quare altera particula, cum quo, propria est glorificantium; altera, per quem, propria est gratias agentium. Quin et illud mendacium est hanc vocem, cum quo, ab usu veterum alienam esse. Quotquot enim morum constantia, antiquitatis maiestatem speciosis novitatibus prætulērunt, ac majorum traditionem citra mutationem conservarunt, tum ruri, tum in civitatibus hac voce utuntur. Cæterum qui consueta fastidiunt, et in vetera tanquam in obsoleta insurgunt, ii sunt qui novitates suscipiunt, quemadmodum in vesti-

²⁷ Matth. xvi, 27. ²⁸ Act. vii, 55. ²⁹ Rom. viii, 34. ³⁰ Psal. cix, 1. ³¹ Hebr. viii, 1. ³² Baruch iii, 3.

(86) Διαμαρτυρομένου. Sic tres codices; alii et editi διαμαρτυρημένου.

(87) Καταβιβάσομεν. Sic tres codices; melius quum in aliis et in editis καταβιβάσομεν.

(88) Δοξολογίαν. Reg. quartus ἀξιολογίαν. Has voces, τὸν Υἱὸν, quæ iuxta sequuntur, e Reg. secundo addidimus.

(89) Ἀπὸ τῶν. Deest præpositio in nonnullis codicibus. Paulo post duo codices mss. τὸ τέλειον τῆς φύσεως.

(90) Πρὸς τὸν Θεόν. Additus ex veteribus libris articulus; moxque iisdem auctoribus mutatum quod legebatur in editis, ἐνεργεῖσθαι ἐν ἡμῖν.

mento, qui ornatum amant, novum semper præferunt communi. Videas itaque etiamnum rusticanae plebis in hac voce morem antiquum: istorum autem artificum, et in verborum pugnis contritorum signata novæ sapientiæ cauterio verba. Proinde quod a majoribus nostris dictum est, et nos dicimus, gloriam videlicet communem esse Patri ac Filio, quapropter cum Filio glorificationem Patri persolvimus. Quamquam hoc nobis non est satis, sic a Patribus esse traditum; nam et illi Scripturæ secuti sunt sententiam, ex testimoniis, quæ paulo ante vobis e Scriptura citavimus, principia sumentes. Splendor enim cum gloria intelligitur, et imago cum archetypo, et Filius omnino cum Patre, cum nec nominum consequentia, nedum rerum natura, separationem admittat.

14 CAPUT VIII.

Quot modis intelligatur hæc particula, « per quem, » et in quo sensu congruentius dicitur, « cum quo: » ubi etiam exponitur, quomodo mandatum accipit Filius, et quomodo mittitur.

17. Itaque cum Apostolus gratias agit Deo per Jesum Christum ⁴⁵, ac rursus cum ait sese per illum accepisse gratiam et apostolatam ad obedientiam fidei in omnibus gentibus ⁴⁶, aut cum dicit nos per eum accessum habere ad gratiam hanc in qua stamus et gloriamur ⁴⁷, illius erga nos beneficiæ declarat, nunc quidem ut a Patre gratiam bonorum in nos transfundentis, nunc rursus ut per se ipsum conciliantis nos Patri. Siquidem cum ait, *Per quem accepimus gratiam et apostolatam* ⁴⁸, significat bonorum largitionem ab illo proficisci. Rursus cum ait: *Per quem accessum habemus* ⁴⁹, assumi nos, ac Deo per Christum conjungi ostendit. Num igitur gratiæ quam in nobis operatur confessio diminuit illius gloriam? an potius dictu verius fuerit, enarrationem beneficiorum decens esse glorificandi argumentum? Hanc ob causam comperimus Scripturam non uno nomine nobis significare Dominum, nec bis tantum quæ divinitatem ac magnitudinem ejus declarant, sed interdum quidem uti vocibus naturam exprimentibus; novit enim nomen Filii, quod est super omne nomen ⁵⁰, et Filium verum dicere, et Unigenitum Deum, et virtutem Dei, et sapientiam, et Verbum. Et rursus, ob multiplicem in nos beneficentiam, quam ob divitias bonitatis pro varia sua sapientia egentibus præstat, aliis innumeris appellationibus eundem designat, dum aliquando vocat illum pastorem,

⁴⁵ Rom. i, 8. ⁴⁶ ibid. 5. ⁴⁷ Rom. v, 2. ⁴⁸ Rom. i, 5. ⁴⁹ Rom. v, 2. ⁵⁰ Philipp. ii, 9.

(91) *Ὅπερ ἔλεγον.* Deest ὅπερ in duobus codicibus. Legitur in tribus aliis & ἔλεγον. Statim editi did καὶ μετά, sed deest conjunctio in codicibus mss.

(92) *Ὁ Υἱός.* Sic codices mss. Deest articulus in editis.

(93) *Ἐπὶ ποίας ἐννοίας.* Colbert. ἐπὶ ποίας

νοί, ὡς περ ἐπὶ τῆς ἐσθῆτος οἱ φιλόσοφοι τὴν ἐξηλαγμένην ἀεὶ τῆς κοινῆς προσιμῶντες. Ἴδοις ἀν οὖν τῶν μὲν ἀγροίκων εἶναι καὶ νῦν ἀρχαιότερον τὴν φωνήν· τῶν δὲ ἐντέχνων τούτων, καὶ ταῖς λογομαχίαις ἐντετριμμένων, ἐκ τῆς νέας σοφίας κεκαυτηριασμένα τὰ ῥήματα. Ὅπερ ἔλεγον (91) τοῖνον οὐ πατέρες ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι ἡ δόξα κοινή Πατρὶ καὶ Υἱῷ, διὸ μετὰ τοῦ Υἱοῦ τὴν δοξολογίαν προσάγομεν τῷ Πατρὶ. Ἄλλ' οὐ τοῦτο ἡμῖν ἐξαρκεῖ, ὅτι τῶν πατέρων ἡ παράδοσις· κάκεινοι γὰρ τῷ βουλήματι τῆς Γραφῆς ἠκολούθησαν, ἐκ τῶν μαρτυριῶν, ἃς μικρῷ πρόσθεν ὑμῖν ἐκ τῆς Γραφῆς παρεθέμεθα, τὰς ἀρχὰς λαβόντες. Τὸ γὰρ ἀπαύγασμα μετὰ τῆς δόξης νοεῖται· καὶ ἡ εἰκὼν μετὰ τοῦ ἀρχετύπου· καὶ ὁ Υἱὸς (92) πάντως σὺν τῷ Πατρὶ· οὐδὲ τῆς τῶν ὀνομάτων ἀκολουθίας, μὴ τί γε τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως, τὸν χωρισμὸν δεχομένης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Ποσαχῶς τὸ « δι' οὗ » καὶ ἐπὶ ποίας (93) ἐννοίας ἀρμοδιώτερον τὸ « μεθ' οὗ » ἐν ᾧ καὶ ἐξηγήσεις, πῶς ἐντολήν λαμβάνει ὁ Υἱός, καὶ πῶς ἀποστέλλεται.

17. Ὅταν οὖν ὁ Ἀπόστολος εὐχαριστῇ τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ πάλιν δι' αὐτοῦ λέγῃ τὴν χάριν εἰληφέναι καὶ τὴν ἀποστολήν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ἢ καὶ δι' αὐτοῦ τὴν προσαγωγὴν ἐσχηκέναι εἰς τὴν χάριν ταύτην ἐν ἣ ἐστήκαμεν καὶ καυχώμεθα, τὰς εἰς ἡμᾶς εὐεργεσίας αὐτοῦ παρίστησι, νῦν μὲν ἀπὸ Πατρὸς εἰς ἡμᾶς τῶν ἀγαθῶν τὴν χάριν διαδιδάσκοντος, νῦν δὲ ἡμᾶς δι' αὐτοῦ προσάγοντος τῷ Πατρὶ. Ἐν μὲν γὰρ τῷ λέγειν, *Δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολήν*, τὴν ἐκείθεν τῶν ἀγαθῶν χορηγίαν ἐμφαίνει· ἐν δὲ τῷ λέγειν, *Δι' οὗ τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν*, τὴν ἡμετέραν πρόσληψιν καὶ οικειώσιν διὰ Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεὸν γινομένην παρίστησιν. Ἄρ' οὖν ἡ ὁμολογία τῆς ἐνεργουμένης παρ' αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς χάριτος ὑφαίρεσις ἐστὶ τῆς δόξης; ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀληθέστερον, ὅτι πρέπουσα δοξολογίας ὑπόθεσις ἡ τῶν εὐεργετημάτων διήγησις; Διὰ τοῦτο (94) εὗρομεν τὴν Γραφὴν οὐκ ἐξ ἐνδὸς ὀνόματος τὸν Κύριον ἡμῖν παραδιδούσαν, οὐδὲ ἐκ τῶν ὅσα τῆς θεότητος ἐστὶν αὐτοῦ μόνον καὶ τοῦ μεγέθους δηλωτικὰ, ἀλλὰ νῦν μὲν τοῖς τῆς φύσεως (95) χαρακτηριστικοῖς κεκρημένῃ· οἶδε γὰρ τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα τοῦ Υἱοῦ καὶ Υἱὸν ἀληθινὸν λέγειν, καὶ μονογενῆ Θεὸν, καὶ δύναμιν Θεοῦ, καὶ σοφίαν, καὶ Λόγον. Καὶ πάλιν μέντοι διὰ τὸ πολύτερον τῆς εἰς ἡμᾶς χάριτος, ἦν διὰ τὸν τῆς ἀγαθότητος κατὰ τὴν πολυποικιλίαν αὐτοῦ σοφίαν τοῖς δεομένοις παρέχεται, μυρίαὶ αὐτὸν ἑτέραις προσ-

ἐννοίας. Unus ex Regiis ἐπὶ ποίας ἐννοίας.

(94) *Διὰ τοῦτο.* Hic incipit caput octavum in Reg. tertio et Colbert.

(95) *Τῆς φύσεως.* Erasmus perabsurde reddidit, *naturam assumptiam*; quod erratum non impune tulit a Combelsio. Mox editio Paris. λέγει. Libri antiqui et edit. Basil. λέγειν.

ηγορίας ἀποσημαίνει· ποτὲ μὲν ποιμένα λέγουσα, ποτὲ δὲ βασιλέα, καὶ πάλιν ἱατρὸν, καὶ τὸν αὐτὸν νυμφίον, καὶ ὄδον, καὶ θύραν, καὶ πηγήν, καὶ ἄρτον, καὶ ἀξίνην, καὶ πέτραν. Ταῦτα γὰρ οὐ τὴν φύσιν παρίστησιν, ἀλλ', ὅπερ ἔφη, τὸ τῆς ἐνεργείας παντοδαπὸν, ἦν ἐκ τῆς περὶ τὸ ἴδιον πλάσμα εὐσπλαγχνίας κατὰ τὸ τῆς χρείας ἰδίωμα τοῖς δεομένοις παρέχεται. Τοὺς μὲν γὰρ προσπεφυγότας (96) τῆ ἔπιστασις αὐτοῦ, καὶ τὸ εὐμετάδοτον (97) δι' ἀνεξικαχίας καταρωθωκότας, πρόβατα λέγει, καὶ ποιμὴν εἶναι τῶν τοιούτων ὁμολογεῖ, τῶν κατακούντων αὐτοῦ τῆς φωνῆς, καὶ μὴ προσεχόντων διδαχαῖς ξενιστοῦσιν. Τὰ γὰρ ἐμὰ πρόβατα, φησὶ, τῆς ἐμῆς φωτὸς ἀκούει· βασιλεὺς δὲ τῶν ὑπεραναθεθηκότων ἔσθ', καὶ τῆς ἐνόμου δεομένων ἐπιστασίας (98)· καὶ θύρα δὲ, τῷ ἐπὶ τὰς σπουδαίας πράξεις διὰ τῆς ὀρθότητος τῶν προσταγμάτων ἐξάγειν, καὶ πάλιν ἀσφαλῶς ἀβλῆζειν τοὺς ἐπὶ τὸ τῆς γνώσεως ἀγαθὸν διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως καταφεύγοντας. Ὅθεν, Δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ, καὶ εἰσελεύσεται, καὶ ἐξελεύσεται, καὶ νομὴν εὕρησει. Πέτρα δὲ, διὰ τὸ ἱσχυρὸν καὶ ἀσειστον καὶ παντὸς ἐρύματος ἀβραγέστηρον εἶναι φυλακτῆριον τοῖς πιστοῖς. Ἐν τούτοις δὲ, δι' αὐτοῦ, ἀρμυδιωτάτην τὴν χρῆσιν καὶ εὐσημον ἀποδιδώσιν, ὅταν ὡς θύρα (99) καὶ ὡς ὄδὸς λέγηται. Ὡς μέντοι Θεὸς καὶ Ἰῶδς, μετὰ Πατρὸς καὶ σὺν Πατρὶ τὴν δόξαν ἔχει· Ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ κἄν γόνυ κάμψῃ, ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγῆσιων, καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. Διόπερ ἀμφοτέρας κεχρημέθα ταῖς φωναῖς, τῆ μὲν τὴν οἰκείαν αὐτοῦ ἀξίαν, τῆ δὲ τὴν χάριν τὴν

πρὸς ἡμᾶς διαγγέλλοντες.

18. Δι' αὐτοῦ γὰρ πᾶσα βοήθεια τῶν ψυχῶν, καὶ καθ' ἕναστον εἶδος ἐπιμελείας ἰδιάζουσα τις προσηγορία ἐπινοήσεται. Ὅταν μὲν γὰρ τὴν ἀμωμον ψυχὴν, τὴν μὴ ἔχουσαν σπῖλον ἢ ρυτίδα, ὡς ἀγνήν παρθένον ἐαυτῷ παραστήσεται, νυμφίος προσαγορεύεται· ὅταν δὲ κεκακωμένη ὑπὸ τῶν πονηρῶν κληγῶν τοῦ διαβόλου λάδῃ, βαρέως ἐνασθενοῦσαν ταῖς ἀμαρτίαις αὐτὴν ἐξιώμενος, ἱατρὸς ὀνομάζεται. Ἄρ' οὖν αἱ τοιαῦται ἡμῶν ἐπιμελῆται εἰς τὸ ταπεινὸν τοὺς λο-

A alias regem, et rursus medicum, denique sponsum, viam, ostium, fontem, panem, securim ac petram. Hæc enim non naturam indicant, sed, quod aiebam, operationis varietatem: quæ ex affectu, quem gerit erga suum figmentum, indigentibus, ut cuique opus est, impartit. Eos enim qui ad ejus regimen confugerunt, quique per malorum tolerantiam comunicandi facilitatem præstiterunt, oves appellat; seque talium pastorem esse profitetur, qui vocem ipsius audiunt, nec attendunt doctrinis peregrinis. Oves enim meæ, inquit, vocem meam audiunt⁹⁶. Rex autem vocatur eorum, qui jam altius 15 assurrexerunt, ac legitimo imperio, et gubernatione opus habent. Quin et ostium dicitur, eo quod per rectitudinem præceptorum educit ad pias actiones: et rursus tuto perducit ad caulas eos, qui per fidem in ipsum ad cognitionis bonum confugerint. Unde, Per me si quis introierit, et ingredietur, et egredietur, ac pascua inveniet⁹⁷. Petra dicitur⁹⁸, eo quod validum sit et inconcussum et quavis arce firmius propugnaculum fidelibus. In his hæc vox, per ipsum, aptissimum ac clarum usum habet, quoties velut ostium et velut via dicitur. At vero ut Deus et Filius, cum Patre communem habet gloriam: Quoniam in nomine Jesu omne genu flectetur, caelestium, terrestrium et infernorum; et omnis lingua confitebitur, quod Dominus Jesus Christus in gloria sit Dei Patris⁹⁹. Quam ob rem ambabus vocibus utimur, altera propriam illius dignitatem, altera ejus erga nos munificentiam prædicantes.

C 18. Omne enim animarum auxilium per ipsum est, atque juxta singula curandi ac providendi genera excogitata est peculiaris quædam appellatio. Cum enim animam incontaminatam, non habentem maculam aut rugam, quasi puram virginem sibi adjungit, sponsus appellatur; cum vero eam pravis diaboli plagis æffictatam recipit, ac peccatis graviter laborantem sanat, medicus vocatur. Utrum igitur quod hisce modis nostri curam gerit, cogita-

⁹⁶ Joan. x, 27. ⁹⁷ Joan. x, 9. ⁹⁸ I Cor. x, 4. ⁹⁹ Philip. ii, 10, 11.

(96) Προσπεφυγότας. Codices nonnulli προσφεύγοντας.

(97) Τὸ εὐμετάδοτον. Vitii suspicione aliqua laborat hic locus. Eisi enim justos appellari oves observat Basilius in psalm. xxviii, p. 121. διὰ τὸ ἡμερον καὶ μεταδοτικὸν ὧν ἔχει, ob lenitatem et regnum suarum communicationem; hic tamen non considerat in ovibus comunicandi facilitatem, sed constantiam in sequendo pastore et peregrinis doctrinis rejiciendis. Regius secundus habet τὸ εὐμετάδοτον, quæ scriptura etsi vulnus augere videtur (pugnat enim animus facile mutabilis cum constantia in sequendo pastore), ad illud tamen sanandum magno usui esse potest. Nam si legamus levi facta immutatione τὸ ἀμετάδοτον, qui per patientiam animam immutabilem præbuerunt, plana erit et apta sententia. Usitata apud antiquos ejusmodi rationes loquendi, quamvis justos gratiæ resistere et justitiæ statu excidere posse non dubitarent. Sic

Cyprianus coram proconsule aiebat: Dona voluntas, quæ Deum norit, immutari non potest: Act. mart., p. 216. Sic etiam S. Felicitas Publico Urbis præfecto dicebat: Nec blandimentis tuis resolvi poterō, nec terroribus frangi. Et Felix illius filiorum natu secundus: Immineant verbera, stent cruenta consilia; fides nostra nec vinci potest nec mutari. Basilius in psalm. vii, p. 103, gratiæ acceptum refert rectum justī propositum et mentis immutabilitatem. Reg. 39 Moral., p. 263.

(98) Ἐπιστασίας. Reg. tertius βασιλεὺς. Mox e veteribus libris conjunctio καὶ addita ante θύρα, eademque auctoritate verbum φησὶ sublaturum post vocem ἐμοῦ.

(99) Ὡς θύρα. Editi addunt καὶ ὡς ποιμὴν, sed assentior Combessio has voces rejiciendas esse; nec leguntur in tribus codicibus. Paulo post codices mss. δόξαν. Editi δοξολογῶν.

tiones nostras eo deduret, ut humilior de eo sentiamus? an potius e diverso efficiet, ut Servatoris et ingentem potentiam et humanitatem erga nos admiremur, quod et compati nostris infirmitatibus sustinuit, et se ad nostram infirmitatem potuit demittere? Neque enim cœlum ac terra, immensa que maria, nec animantia, vel in aquis vel in terris degentia, nec plantæ, nec astra, nec aei, nec anni tempora, nec multiplex universi ornatus, excellentiam potentiae illius perinde commendat, atque quod Deus incomprehensibilis potuit per carnem citra noxam cum morte conflictari, ut nobis sua ipsius passione largiretur immortalitatem, quod si Apostolus ait: *In his omnibus superamus per eum qui dilexit nos*⁵⁵; nequaquam hac voce humile quoddam ministerium indicat, sed auxilium potius, quod per imperium suae potentiae operatur in nobis. Siquidem ipsum alligavit fortem, diripuitque vasa illius⁵⁶, videlicet nos, quibus ad omnia mala opera fuerat abusus; fecitque vasa utilia Domino, apparatus ad omne opus bonum⁵⁷, per liberi arbitrii nostri preparationem. Hoc pacto accessum ad Patrem habuimus per ipsum, translati de potestate tenebrarum in partem sortis sanctorum in lumine⁵⁸. Ne igitur dispensationem Filii coactum ex servili humilitate ministerium existimemus: sed voluntariam sollicitudinem ex bonitate ac misericordia, juxta voluntatem Dei et Patris, erga suum signum exhibitam. Sic enim servabimus pietatem, si in omnibus rebus ab eo peractis et **16** perfectam illi potentiam testimonio nostro tribuerimus, nec usquam illum a paterna voluntate separaverimus. Quemadmodum utique cum Dominus appellatur via⁵⁹, ad sublimiorem intelligentiam potius, quam ad vulgarem ac communem animo ferimur. Audientes enim viam, profectum eum, qui serie atque ordine per justitiae opera et scientiae illuminationem ad perfectionem tendit, intelligimus, semper id quod antea est appetentes, et ad ea quae restant nosmetipsos extendentes⁶⁰, donec perveniamus ad beatum finem, quae est Dei cognitio, quam Dominus per sese in ipsum credentibus largitur. Revera enim bona est via, exorbitationis errorisque nescia, Dominus noster, ad Patrem, qui verum bonum est, perducens. *Nemo enim, inquit, venit ad Patrem nisi per me*⁶¹. Talis est igitur noster ad Deum ascensus per Filium.

19. Kursus autem qualis sit etiam Patris erga nos per eundem honorum suppeditatio, consequens jam fuerit disserere. Nimirum cum omnis natura creata, tum hæc visibilis, tum intelligibilis, ad hoc

γισμούς κατάγουσιν; ἢ τὸ ἐναντίον ἐκπλήξιν τῆς μεγάλης δυνάμεως ἰμοῦ καὶ φιλανθρωπίας τοῦ σώζοντος ἐμποιοῦσιν, ὅτι καὶ ἠνέσχετο συμπαθεῖσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν, καὶ ἐδυνήθη πρὸς τὸ ἡμέτερον ἀσθενὲς καταβῆναι; Οὐ γὰρ τοσοῦτον οὐρανὸς καὶ γῆ καὶ τὰ μεγέθη τῶν πελαγῶν, καὶ τὰ ἐν ὕδασι διατείνωματα, καὶ τὰ χερσαῖα τῶν ζώων, καὶ τὰ φυτὰ, καὶ ἀστέρες, καὶ ἀήρ, καὶ ὕδωρ. καὶ ἡ ποικιλία τοῦ παντός διακόσμησις τὸ ὑπερέχον τῆς ἰσχύος συνίστησιν, ὅσον τὸ δυνήθηναί τὸν Θεόν, τὸν ἀχώρητον, ἀπαθῶς διὰ σαρκὸς συμπλακῆναι τῷ θανάτῳ, ἵνα ἡμῖν τῷ ἰδίῳ πάθει τὴν ἀπάθειαν χαρίσθῃται. Κἀν λέγει δὲ ὁ Ἀπόστολος, ὅτι Ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερβικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς, οὐχὶ ταπεινὴν τινα ὑπηρεσίαν ἐκ τῆς τοιαύτης φωνῆς ὑποβάλλει, ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος ἐνεργουμένην βρῆθειαν. Αὐτὸς γὰρ δῆσας τὸν ἰσχυρὸν, διήρπασεν αὐτοῦ τὰ σκευῆ, ἡμᾶς, οἷς εἰς πᾶσαν ἐνέργειαν πονηρὰν κατεκέχρητο· καὶ ἐποίησε σκευῆ εὐχρηστα τῷ Δεσπότη, τοὺς κατηρτισμένους εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐκ τῆς ἐτοιμασίας τοῦ ἐφ' ἡμῖν. Οὕτω τὴν δι' αὐτοῦ προαγωγὴν ἐσχήκαμεν πρὸς τὸν Πατέρα, μεταστάντες ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτί. Μὴ τοίνυν ἐκ ὀρυκτικῆς ταπεινότητος ἠναγκασμένην ὑπηρεσίαν νοῶμεν, τὴν διὰ Υἱοῦ οἰκονομίαν, ἀλλὰ τὴν ἐκούσιον ἐπιμέλειαν, ἀγαθότητι καὶ εὐσπλαγχνίᾳ, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, περὶ τὸ ἴδιον πλάσμα ἐνεργουμένην. Οὕτω γὰρ (1) εὐσεβήσομεν, ἐν πᾶσι τοῖς ἐπιτελουμένοις καὶ τελείαν αὐτῷ μαρτυροῦντες τὴν δύναμιν, καλοῦδαμοῦ τοῦ βουλήματος τοῦ πατρικοῦ διιστῶντες. Ὡσπερ οὖν καὶ ὅταν ὁδὸς ὁ Κύριος λέγεται, πρὸς ὑψηλοτέραν ἔννοιαν, ἀλλ' οὐχὶ πρὸς τὴν ἐκ τοῦ προχείρου λαμβανομένην ὑποφερόμεθα. Τὴν γὰρ εἰρμῶν καὶ τάξει διὰ τῶν ἔργων τῆς δικαιοσύνης, καὶ τοῦ φωτισμοῦ τῆς γνώσεως ἐπὶ τὸ τέλειον προκοπὴν ὁρῶν ἐξακούομεν, ἀεὶ τοῦ πρόσω ἐπορευόμενοι (2), καὶ τοῖς λειπομένοις ἑαυτοὺς ἐπεκτείνοντες, ἕως ἂν φθάσωμεν ἐπὶ τὸ μακάριον τέλος, τὴν Θεοῦ κατανόησιν, ἣν ὁ Κύριος δι' ἑαυτοῦ τοῖς εἰς αὐτὸν πεπιστευκόσι χαρίζεται (3). Ἀγαθὴ γὰρ ὄντως ὁδὸς, ἀπαρεξόδευτος καὶ ἀπλανής, ὁ Κύριος ἡμῶν, πρὸς τὸ ὄντως ἀγαθόν, τὸν Πατέρα, φέρων. Οὐδεὶς γὰρ ἔρχεται, φησὶ, πρὸς τὸν Πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. Τοιαύτη δὲ μὲν οὖν ἡ ἡμετέρα πρὸς Θεὸν ἀνοδος διὰ τοῦ Υἱοῦ.

19. Ὅποια δὲ πάλιν καὶ ἡ παρὰ τοῦ Πατρὸς (4) εἰς ἡμᾶς δι' αὐτοῦ χορηγία τῶν ἀγαθῶν, ἐξῆς ἂν εἶη λέγειν. Ὅτι, πάσης τῆς φύσεως, τῆς ἐν τῇ κτίσει, τῇ τε ὁρωμένη ταύτῃ καὶ τῇ νοουμένη, ἐπιμελείας

⁵⁵ Rom. viii, 57. ⁵⁶ Matth. xii, 21. ⁵⁷ I Tim. ii, 29. ⁵⁸ Coloss. i, 12, 13. ⁵⁹ Joan. xiv, 6. ⁶⁰ Philipp. ii, 13. ⁶¹ Joan. xiv, 6.

(1) Ὅδω γὰρ, etc. Editi contra codicum mss. fidem habebant: ἐνεργουμένην ἐν πᾶσι τοῖς ἐπιτελουμένοις. Οὕτω γὰρ εὐσεβήσομεν.

(2) Ἐπορευόμενοι. Quidam codices ὁρῶμενοι.

(3) Χαρίζεται. Sic codices mss.: non ut editi

χαρίζεται. Mox in editis ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς πρὸς τὸν, etc. Veteres libri ut in contextu.

(4) Παρὰ τοῦ Πατρὸς. Περὶ in omnibus fere codicibus mss. Ibidem male in editis καὶ δι' αὐτοῦ. Conjunctionio doest in mss.

ἐκ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ συνέχεσθαι δεομένης, ὁ δημιουργὸς λόγος, ὁ μονογενὴς Θεός, κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἐκάστου χρείας, τὴν βοήθειαν ἐπιπέμω, ποικίλας μὲν καὶ παντοδαπὰς διὰ τὸ τῶν εὐεργετουμένων πολυειδῆς, συμμέτρους γε μὴν ἐκάστω, κατὰ τὸ τῆς χρείας ἀναγκαῖον, τὰς χορηγίας ἐπιμετρεῖ. Τοὺς ἐν τῷ σκότειν τῆς ἀγνοίας κατεχομένους φωτίζει· διὰ τοῦτο φῶς τὸ ἀληθινόν. Κρίνει (5), κατὰ τὴν τῶν ἔργων ἀξίαν ἀντιμετρῶν τὴν ἀντίδοσιν· διὰ τοῦτο κριτὴς δίκαιος. Ὁ γὰρ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ Υἱῷ. Ἀνίστησιν ἐκ τοῦ πτώματος τοὺς ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς ζωῆς πρὸς ἀμαρτίαν ὑπολισσθέντας· διὰ τοῦτο ἀνάστασις. Πάντα δὲ ποιεῖ τῇ ἐπαφῇ τῆς δυνάμεως, καὶ τῷ βουλήματι ἀγαθότητος ἐνεργῶν. Ποιμαίνει, φωτίζει, τρέφει, ὁδηγεῖ, ἰατρεύει, ἀνίστησιν. Οὐσίαι τὰ μὴ ἔντα, τὰ κτισθέντα συνέγει. Οὕτω τὰ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀγαθὰ διὰ τοῦ Υἱοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀφικνεῖται, πλεονεχῆσαι τὰ καθ' ἕνα ἕνα ἐνεργούντος ἢ ὡς ἂν λόγος ἐξίκοιτο. Οὕτε γὰρ ἀστραπαί, οὔτε φωτὸς ἐν ἀέρι οὕτω ταχέια διαδρομῆ· οὐκ ὀφθαλμῶν ὄξεσαι ρίπαι (6)· οὐκ αὐτοῦ τοῦ ἡμετέρου νοήματος αἱ κινήσεις· ἀλλὰ πλεον τούτων ἕκαστον τῆς θέλας ἐνεργείας κατὰ τὸ τάχος λείπεται, ἢ καθόσον τὰ νωθρότατα τῶν παρ' ἡμῶν ζῶων, οὐκ ἂν εἴποιμι, πτηνῶν, οἷα ἀνέμων, ἢ τῆς τῶν οὐρανίων φορᾶς, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ ἡμετέρου νοῦ, κατὰ τὴν κίνησιν ὑπερεῖ. Τίνας γὰρ ἂν καὶ παρατάσεως δέοιτο χρονικῆς ὁ φέρων τὰ σύμπαντα (7) τῷ βήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ μὴ σωματικῶς ἐνεργῶν, μηδὲ χειρουργίας εἰς τὴν δημιουργίαν ἐπιδεόμενος, ἀλλὰ βουλήματι ἀδιάσπῳ, ἀκολουθοῦσαν ἔχων τὴν φύσιν τῶν γινομένων; Ὡς ἡ Ἰουδαία, Ἐρώσας, φησὶ, καὶ παρ' ἑσθησάν σοι πάντα ὅσα ἐρώσας. Ὅμως μέντοι, ἵνα μὴ ποτε ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν ἐνεργουμένων περισπασθῶμεν εἰς τὸ φαντασθῆναι ἀναρχὸν εἶναι τὸν Κύριον, τί φησιν ἡ αὐτοζωῆ; Ἐγὼ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα· καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις· Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἄρ' ἑαυτοῦ οὐδέν· καὶ ἡ αὐτοτελής σοφία· Ἐντολήν ἔλαβον, τί εἶπω, καὶ τί λαλήσω· διὰ πάντων τούτων πρὸς τὴν τοῦ Πατρὸς ἡμᾶς σύνεσιν ὁδηγῶν, καὶ τὸ θαῦμα τῶν γινομένων ἐπ' αὐτὸν ἀναφέρων, ἵνα δι' αὐτοῦ τὸν Πατέρα γινώμεν. Οὐ γὰρ ἐκ τῆς τῶν ἔργων διαφορᾶς ὁ Πατὴρ θεωρεῖται, τῷ ἰδιόζουσεν καὶ κατακεχωρισμένην ἐνέργειαν ἐπιδεικνύσθαι (ὅσα γὰρ βλέπει (8) τὸν Πατέρα ποιοῦντα, τῶν καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ), ἀλλ' ἐκ τῆς προσεγομένης αὐτῷ παρὰ τοῦ Μονογενοῦς δόξης τὸ θαῦμα τῶν γινομένων καρποῦται, πρὸς τῷ μεγέθει τῶν ποιημάτων καὶ ἐπ' αὐτῷ τῷ ποιητῇ ἀγαλλόμενος καὶ ὑψούμενος παρὰ τῶν ἐπιγινωσκόντων αὐτὸν Πατέρα

A ut consistat, Dei cura egeat; opifex Verbum, unigenitus Deus opem, quantum cuique opus est, distribuens, varia quidem et omnis generis auxilia, ob varietatem eorum qui beneficio juvantur, sed tamen unicuique congruentia juxta necessitatis modum dimittitur. Eos qui in tenebris ignorantiae detinentur, illuminat: propterea lumen verum dicitur. Judicat, juxta operum meritum remetiens praemium; ob id judex justus dicitur. *Pater enim neminem judicat, sed omne judicium dedit Filio* ⁶⁰. Erigit e ruina, qui e sublimitate vitae ad peccatum delapsi sunt; ob id vocatur resurrectio ⁶¹. Omnia autem facit contactu virtutis, ac voluntate bonitatis operans. Pascit, illuminat, alit, deducit, medetur, erigit. Quae non sunt, facit, ut sint, condita conservat. B Hoc modo bona ex Deo per Filium ad nos perveniunt, majore celeritate in singulis operantem, quam ullus sermo exprimere valeat. Neque enim fulgura, neque lucis, per aerem tam velox discursus est, non oculorum celeres ictus, non ipsius intellectus nostri motus: sed horum quodque magis vincitur divinae operationis celeritate, quam animantia quae sunt apud nos maxime segnia, non dicam volatiliis, neque ventorum, neque caelestium orbium impetu, sed ipsius mentis nostrae motu superantur. Nam quo tandem temporis spatio egeat qui portat omnia verbo virtutis suae ⁶², quique nec corporaliter operatur, neque manuum opera ad creandum opus habet, sed eorum quae sunt naturam habet voluntate non coacta obsequentem? Sicuti Judith: *Cogitasti, inquit, et praesto fuerunt tibi omnia quae cogitasti* ⁶³. Attamen ne forte ex magnitudine eorum quae sunt rapiamur in imaginationem, ut putemus Dominum principio carere, quid sit is qui per se vita est? **17** *Ego vivo propter Patrem* ⁶⁴. Et Dei virtus: *Non potest Filius a se facere quidquam* ⁶⁵. Rursus, is qui ex se perfecta est sapientia: *Mandatum accepi, quid dicam, et quid loquar* ⁶⁶: per haec omnia ducens nos ad Patris cognitionem, et admirationem eorum quae gerebat, ad illum referens, ut per ipsum cognoscamus Patrem. Non enim ex operum differentia Pater conspicitur, quasi peculiarem atque separatam actionem exhibeat (quaecumque enim videt Patrem facientem, haec et Filius similiter facit ⁶⁷), verum ex gloria, quae ei ab Unigenito deseritur, operum miraculum carpit, dum praeter operum magnitudinem, de ipso etiam auctore operum gloriatur, et exaltatur ab iis qui agnoscunt eum Patrem Domini nostri Jesu Christi: *Per quem omnia, et propter quem omnia* ⁶⁸. Ideo dicit Dominus: Om-

⁶⁰ Joan. v, 22. ⁶¹ Joan. xi, 25. ⁶² Hebr. i, 3. ⁶³ Joan. xii, 49. ⁶⁴ Joan. v, 19. ⁶⁵ Hebr. ii, 10.

⁶⁶ Judith ix, 4. ⁶⁷ Joan. vi, 58. ⁶⁸ Joan. v, 19.

(5) *Κρίνει*. Plerique codices mss. *κρίνει*, *judicabit*. Sed tamen nihil videtur mutandum.

(6) *ῥίπαι*. Sic editio Paris. ac Reg. secundus. Quinque alii et editio Basil. *ροταί*.

(7) *Τὰ σύμπαντα*. Sic codices sex, et paulo

post *χειρουργίας*. Editi τὰ πάντα et *χειρῶν ἐργασίας*.

(8) *Βλέπει*. Sic antiqui codices: editi *βλέπη*. Non multo post sic habet Reg. secundus δι' οὗ τὰ πάντα καὶ εἰς ὃν τὰ πάντα.

nia mea tua sunt, ut ad ipsum originem rerum conditarum referens : *Et tua mea* ⁶⁹; ut inde principia creandi accipiens; non quod auxiliis utatur ad operandum, neque quod ei particularibus mandatis uniuscujusque operis ministerium concedatur : nam istud quidem servile, et a divina dignitate immenso semotum intervallo : sed quod Verbum paternis bonis plenum, resplendens a Patre, omnia facit ad similitudinem ejus qui ipsum genuit. Nam si juxta essentiam nihil differt a Patre, nec potentia etiam a Patre differet. Porro quorum æqualis est potentia, horum omnino æqualis est et operatio. Christus siquidem Dei virtus est, et Dei sapientia ⁷⁰. Et sic omnia per ipsum facta sunt ⁷¹, omniaque per ipsum et in ipsum condita sunt ⁷², non quod instrumentali quodam ac servili ministerio fungatur : sed quod tanquam conditor paternam impleat voluntatem.

20. Itaque cum ait : *Ego ex me ipso locutus non sum* ⁷³; et rursum : *Sicut dixit mihi Pater, ita loquor* ⁷⁴; et : *Sermo quem audistis non est meus, sed ejus qui misit me* ⁷⁵; et alibi : *Quemadmodum mandavit mihi Pater, sic facio* ⁷⁶ : non quod careat libero arbitrio ac voluntatis motu, neque quod ex datis signis veniam ac licentiam agendi exspectet, ideo talibus utitur verbis : sed ut declaret propriam voluntatem conjuncte atque inseparabiliter Patri adhærentem. Proinde quod dicitur mandatum, ne sermonem imperiosum per vocalia organa prolatum intelligamus, Filio velut subdito præscribentem quid facere debeat : sed juxta sensum Deo dignum, intelligamus voluntatis communicationem, veluti formæ cujuspiam in speculo imaginem, a Patre in Filium sine tempore demanantem. *Pater enim diligit Filium, et omnia ostendit illi* ⁷⁷. Itaque quæcumque habet Pater, Filii sunt; non quod hæc illi paulatim accrescant, sed adsunt semel universa. Non enim inter homines qui artem perdidicert, ac diutina exercitatione firmum artis in animo fixumque habitum gerit, deinceps potest juxta scientiæ rationes, quas in mente tenet, per sese operari, Dei vero sapientia, architectus universæ creaturæ, semper perfectus, citra doctorem sapiens, Dei virtus, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ occulti ⁷⁸, eget speciali **18** mandato, quo ei modus ac mensura operationum præliniatur. Scilicet tu quidem etiam pædagogeum aperies in vanitate cogitationum tuarum, et hunc ovidem facies

A τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο φησιν ὁ Κύριος· Τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστίν· ὡς ἐπ' αὐτὸν τῆς ἀρχῆς τῶν δημιουργημάτων ἀναγομένης· Καὶ τὰ σὰ ἐμὰ· ὡς ἐκεῖθεν αὐτῷ (9) τῆς αἰτίας τοῦ δημιουργεῖν καθηκούσης, οὐ βοηθείας χωρὲν πρὸς τὴν ἐνέργειαν, οὐδὲ ταῖς κατὰ μέρος ἐπιτροπαῖς· τὴν ἐκάστου ἔργου διακονίαν πιστευομένων· λειτουργικῶν γὰρ τοῦτο γέ, καὶ τῆς θείας ἀξίας παμπληθὲς ἀποδόειν· ἀλλὰ γὰρ πλήρης (10) ὁ Λόγος τῶν πατρικῶν ἀγαθῶν, τοῦ Πατρὸς ἀπολάμψας, πάντα ποιεῖ κατὰ τὴν τοῦ γεννήσαντος ὁμοιότητα. Εἰ γὰρ κατὰ τὴν οὐσίαν ἀπαρallάκτως ἔχει, ἀπαρallάκτως ἔξει καὶ κατὰ τὴν δύναμιν. Ὡν δὲ ἡ δύναμις Ἰση, Ἰση τοῦ πάντως καὶ ἡ ἐνέργεια. Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία. Καὶ οὕτω πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται, οὐκ ὀργανικὴν τινα οὐδὲ δουρικὴν ὑπηρεσίαν πληροῦντος, ἀλλὰ δημιουργικῶς τὸ πατρικὸν ἐπιτελοῦντος θέλημα.

20 Ὅταν οὖν λέγῃ· Ἐγὼ ἐξ ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα· καὶ πάλιν· Καθὼς εἰρηκέ μοι ὁ Πατήρ, οὕτω λαλῶ· καὶ, Ὁ Λόγος ὃν ἀκούετε, οὐκ ἐστίν ἐμός, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με· καὶ ἐτέρωθι· Καθὼς (11) ἐνετείλατό μοι ὁ Πατήρ, οὕτω ποιῶ· οὐκ ἀπροαίρετος ὢν, οὐδὲ ἀνόμητος, οὐδὲ τὸ ἐκ τῶν συνθημάτων ἐνδόσιμον ἀναμένων, ταῖς τοιαύταις χρήται φωναῖς· ἀλλὰ δηλῶν τὴν οικείαν γνώμην ἡνωμένως καὶ ἀδιαστάτως τοῦ Πατρὸς ἐχομένην. Ἄρα οὖν καὶ τὴν λεγομένην ἐντολὴν μὴ λόγον προστακτικῶν διὰ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων ἐξαγγελλόμενον ἐκδεχόμεθα (12), περὶ τῶν ποιητέων τῷ Υἱῷ, ὡς ὑπηκόω, νομοθετοῦντα· ἀλλὰ θεοσρεπῶς νοόμεν θελήματος διάδοσιν οἷόν τινας μορφῆς ἔμφασιν (13) ἐν κατόπτρῳ, ἐκ Πατρὸς εἰς Υἱὸν ἀχρόνως δίκνουμένην. Ὁ γὰρ Πατήρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν, καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ. Ὅστε πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, τοῦ Υἱοῦ ἐστίν, οὐ κατὰ μικρὸν προσγινόμενα, ἀλλ' ἀθρόως παρόντα. Οὐ γὰρ δήπου ἐν μὲν ἀνθρώποις ὁ τὴν τέχνην ἐκδιδαχθεὶς καὶ παγίαν αὐτῆς διὰ τῆς χρονίας μελέτης ἔχων τὴν ἐξὶν ἐνιδρυμένην δύναται λοιπὸν κατὰ τοὺς ἐναποκειμένους αὐτῷ τῆς ἐπιστήμης λόγους καθ' ἑαυτὸν ἐνεργεῖν· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ σοφία, ὁ δημιουργὸς πάσης (14) κτίσεως, ὁ ἀεὶ τέλειος, ὁ ἀδιδάκτως σοφός, ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις, ἐν ᾧ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι, τῆς κατὰ μέρος ἐπιστάσεως προοδεῖται, τὸν τρόπον αὐτῷ καὶ τὸ μέτρον τῶν ἐνεργειῶν ὀρίζουσης. Ἦπου σὺ γέ καὶ παιδαγωγεῖον ἀνολεῖς ἐν τῇ ματαιότητί σου τῶν λογισμῶν, καὶ τὸν μὲν προ-

⁶⁹ Joan. xvii, 40. ⁷⁰ I Cor. i, 24. ⁷¹ Joan. i, 3. ⁷² Coloss. i, 16. ⁷³ Joan. xii, 49. ⁷⁴ ibid. 50. ⁷⁵ Joan. xiv, 24. ⁷⁶ ibid. 31. ⁷⁷ Joan. v, 20. ⁷⁸ Coloss. ii, 3

(9) Αὐτῷ. Sic plerique codices mss., melius multo quam in editione Paris. et secunda Basileensi αὐτοῦ.

(10) Ἀλλὰ γὰρ πλήρης. Quamvis codices mss. habeant ἀλλὰ πλήρης γὰρ, præferenda tamen videtur vulgata scriptura.

(11) Καθὼς. Male in editis ante hanc vocem ad-

ditur conjunctio καὶ quæ abest a mss. Aliquanto post duo codices κέρηται φωναῖς.

(12) Ἐκδεχόμεθα. Unus codex ἐπιτεχόμεθα. Alii ἐπιτεχόμεθα. Duo alii ἐκδεχόμεθα.

(13) Ἐμφασιν. Tres codices ἐνδοσιν.

(14) Πάσης. Tres mss. ἀπάσης.

κθῆσθαι ποιήσεις· ἐν διδασκαλίῳ τάξει, τὸν δὲ πρῶτον ἐστῆναι ἐν μαθητοῦ ἀπειρίᾳ· εἶτα ταῖς κατὰ μικρὸν προσθήκαις τῶν διδαγμάτων ἐκμανθάνοντα τὴν σοφίαν, καὶ προοιδιαζόμενον εἰς τὸ τέλειον. Ἐκ δὲ τούτου, ἐὼν ἄρα εἰδῆς τὸ ἐν λογισμοῖς ἀκόλουθον διακρίνειν, εὐρήσεις ἀεὶ μὲν τὸν Υἱὸν διδασκόμενον, οὐδέποτε δὲ φθάσαι πρὸς τὸ τέλειον (15) δυνάμενον, διὰ τὸ ἀπειρον μὲν εἶναι τοῦ Πατρὸς τὴν σοφίαν, ἀπειροῦ δὲ τέλος καταληφθῆναι μὴ δύνασθαι. Ὅστε ὁ μὴ εἰδούς πάντα ἔχειν ἐξ ἀρχῆς τὸν Υἱὸν οὐδέποτε ὥστε πρὸς τὸ τέλειον ἤξειν. Ἀλλὰ γὰρ αἰσχύνομαι τὸ ταπεινὸν τῆς ἐννοίας, εἰς ἣν ἐκ τῆς τοῦ λόγου ἀκολουθίας ὑπήχθη (16). Ἐπὶ οὖν τὰ ὑψηλά τοῦ λόγου πάλιν ἐπανέλθωμεν.

21. Ὁ ἑσρακιὸς ἐμὲ ἐώρακε τὸν Πατέρα· οὐ τὸν χαρακτῆρα, οὐδὲ τὴν μορφήν· καθαρὰ γὰρ συνθέτως ἡ θεία φύσις· ἄλλὰ τὸ ἀγαθὸν τοῦ θελήματος, ὅπερ, ἑνὸν ὄντων ὃν τῆ οὐσίᾳ, ὅμοιον καὶ ἴσον, μᾶλλον δὲ ταῦτον ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ θεωρεῖται. Τί οὖν τὸ, *Γετόμιστος ὑπήκοος* (17); καὶ τὸ, *Ἐπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν*; Ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς τῷ Υἱῷ τὸ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἐνεργῆσαι κατ' ἀγαθότητα (18). Σὺ δὲ κἀκείνων ἄκουε· ὅτι *Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγέρωσεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου*· καὶ ὅτι *Ἐπι ἀμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν, Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε*. Πρόσεχε δὲ ἀκριθῶς καὶ ταῖς φωναῖς τοῦ Κυρίου, ὅτι, ὅταν ἡμᾶς· περὶ τοῦ Πατρὸς (19) ἐκπαίδευσῃ, οὐδὲ ταῖς αὐθεντικαῖς καὶ δεσποτικαῖς κεχηρησθαι φωναῖς, λέγων· *Θέλω, καθαρῶσθητι*· καὶ, *Σίωπα, περὶ μωσοῦ*· καὶ, *Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν*· καὶ τὸ, *Ἄλλαιον καὶ κωφὸν διαιμόριον, ἐγὼ σοὶ ἐπιτάσσω*· καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἵνα διὰ τούτων μὲν τὸν δεσπότην ἡμῶν καὶ ποιητὴν γνωρίσωμεν, δι' ἐκείνων δὲ τὸν Πατέρα τοῦ δεσπότητος ἡμῶν καὶ ποιητοῦ διδασκόμενον. Οὕτως πανταχόθεν ὁ λόγος ἀληθῆς ἐπιδεικνύεται, ὅτι τὸ διὰ τοῦ Υἱοῦ δημιουργεῖν τὸν Πατέρα οὕτε ἀτελῆ τοῦ Πατρὸς τὴν δημιουργίαν συνίστησιν, οὔτε ἄνωγον τοῦ Υἱοῦ παραδηλοῖ τὴν ἐνέργειαν· ἀλλὰ τὸ ἐκωμῶμενον τοῦ θελήματος παριστᾷ (20). Ὅστε ἡ, δι' αὐτῆς φωνῆ ὁμολογίαν τῆς προκαταρκτικῆς αἰτίας ἔχει, οὐκ ἐπὶ κατηγορίᾳ τοῦ ποιητικοῦ αἰτίου παραλαμβάνεται.

A præsidentem loco doctoris, illum vero astantem cum discipuli imperitia : dein paulatim additis præceptionibus discentem sapientiam, et ad perfectionem procedentem. At ex hoc, si modo noveris consequentiam, quæ est in ratiocinationibus, observare, invenies Filium semper quidem discere, nec unquam ad perfectionem pervenire posse, eo quod infinita sit Patris sapientia, nec infinitæ rei finis possit apprehendi. Itaque qui non concesserit Filium ab initio habere omnia, nunquam concessurus est illum ad perfectionem perventurum. Sed pudet me istius humilis cogitationis, in quam e sermonis serie deductus sum. Igitur ad ea quæ sunt in oratione sublimia iterum revertamur.

B 21. *Qui vidit me, vidit Patrem*⁷⁰ : non figuram, non formam : pura enim est a compositione divina natura ; sed bonitatem voluntatis, quæ cum essentiali concurrens, similis et æqualis, imo potius eadem in Patre et Filio intelligitur. Quid igitur sibi vult illud, *Factus obediens*⁷¹? item illud : *Pro nobis omnibus tradidit eum*⁷²? Significatur videlicet Filium a Patre hoc habuisse, ut pro sua bonitate operaretur pro hominibus. Tu vero et illa audito : *Christus nos redemit a maledicto legis*⁷³; item : *Cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est*⁷⁴. Diligenter autem attende etiam verba Domini, quod postquam nos de Patre erudit, authenticis et herilibus vocibus uti solet, dicens : *Volo, mundare*⁷⁵; et, *Tace, obmutesce*⁷⁶; et, *Ego autem dico vobis*⁷⁷; et illud, *Mutum et surdum demonium, ego tibi præcipio*⁷⁸ : et quæcunque alia id genus : ut ex his quidem Dominum et conditorem nostrum cognosceremus, per illa vero Patrem Domini et conditoris nostri disceremus. Ita doctrina undelibet vera monstratur, scilicet ex eo quod Pater per Filium creet, neque propterea Patris vim creandi imperfectam argui, neque Filii operationem ostendi infirmam ; sed voluntatis unitatem conjunctionemque declarari. Itaque hæc vox, *per quem*, confessionem habet causæ principalis ; non autem sumitur ad insectationem ac reprehensionem causæ efficientis.

⁷⁰ Joan. xiv, 9. ⁷¹ Philipp. ii, 8. ⁷² Rom. viii, 32. ⁷³ Galat. iii, 13. ⁷⁴ Rom. v, 8, 9. ⁷⁵ Matth. viii, 5. ⁷⁶ Marc. iv, 39. ⁷⁷ Matth. v, 22 seqq. ⁷⁸ Marc. ix, 24.

(15) *Πρὸς τὸ τέλειον*. Sic Regii primus et tertius cum Colberi., quæ scriptura paulo post confirmatur his verbis, *πρὸς τὸ τέλειον ἔξειν*. Editi πρὸς τὸ τέλος in primo loco.

(16) *ὑπήχθη*. Sic codices mss. Editi vero ὑπηνέχθη. Nec multo post veteres quatuor libri ἀνέλθωμεν. Subinde editi ante hæc verba, *ἐώρακε τὸν Πατέρα*, addunt φησί, quod abest a codicibus mss. et prima Basileensi editione.

(17) *ὑπήκοος*. Editi addunt μέχρι θανάτου, sed præter codicum mss. fidem. Ibidem editi et nonnulli codices *παρέδωκεν αὐτόν*. Sed cum sensus postulet, ut Filius a Patre traditus dicatur, sequi multum duos Regios codices, qui cum Colbertino habent αὐτόν. Præterea manifestum est caput

D octavum Epistolæ ad Romanos citari, non quintum Epistolæ ad Ephesios, ubi non legitur *pro omnibus*.

(18) *κατ' ἀγαθότητα*. Reg. secundus καθ' οὐδότητα, secundum filiationem.

(19) *Περὶ τοῦ Πατρὸς*. Legendum contendit Combessius, οὐ περὶ τοῦ Πατρὸς, sicque reddendum : *cum de Patre non erudiret*. Sic meo periculo emendes, inquit, quidquid decoquat Erasmus, et antiquo errore representent codices. Sed doctissimi viri emendationem explodit codicum mss. auctoritas, ac ipsius etiam contextus clara et perspicua sententia, si sic interpretemur, *Postquam nos de Patre erudit*; non ut Erasmus, *cum nos de Patre erudit*.

(20) *Παριστᾷ*. Duo codices *περίστησιν*.

19 CAPUT IX.

*Proprie ac distincte de Spiritu notiones, doctrine
Scripturarum congruentes.*

22. Jam vero etiam de Spiritu communes nostræ notiones ejusmodi sicut expendamus, tum eas quæ nobis de illo e Scripturis collectæ sunt, tum eas quas Patrum traditione non scripta accepimus. Primum igitur, quis, auditis Spiritus appellationibus, animo non erigitur, et ad supremam naturam cogitationem non attollit? Nam Spiritus Dei dictus est, et Spiritus veritatis, qui ex Patre procedit⁸⁸: Spiritus rectus, Spiritus principalis⁸⁹. Spiritus sanctus, propria est illius ac peculiaris appellatio: quod sane nomen omnium maxime rem incorpoream et ab omni materia puram et incompositam declarat. Quapropter et Dominus cum eam, quæ Deum in loco adorari existimabat, edoceret, rem incorpoream comprehendi non posse, Spiritus, inquit, est Deus⁹⁰. Proinde fieri non potest, ut qui audit Spiritum, naturam loco circumscriptam, aut mutationibus et alterationibus obnoxiam, aut omnino creaturæ similem sibi animo fingat: sed ad id quod summum est cogitatione progrediens, intelligentem substantiam cogitet necesse est, virtute infinitam, magnitudinē incircumscriptam, nec temporum nec sæculorum dimensionem recipientem, ea quæ habet bona large impartientem. Ad quem omnia convertuntur quæ egent sanctificatione: quem omnia appetunt juxta virtutem viventia, cujus afflatu velut irrigantur et adjuvantur, ut perveniant ad proprium suum naturalemque finem. Qui perficit cætera, ipse vero in nullo deficit: qui non vivit per instaurationem, sed vitam suppeditat; nec accessionibus augetur, sed statim plenus est: qui in seipso firmatur, et nusquam non adest. Origo sanctificationis, lux intelligibilis: universæ potentie rationali ad veritatis investigationem velut illustrationem quamdam ex sese præbens. Natura inaccessus, sed qui capi possit ob benignitatem; omnia quidem implens virtute, sed solis iis qui digni sunt communicabilis, quibus sese non eadem impertit mensura, sed juxta proportionem

⁸⁸ Joan. xv, 26. ⁸⁹ Psal. l, 12, 13. ⁹⁰ Joan. iv, 24.

(21) *Διδασκαλία*. Addunt editi, καὶ ὅτι δεσπότης τὸ Πνεῦμα, sed hæc absunt a quinque codicibus mss. Statim editi πρὸς ἄγλου Πνεύματος. Sed vox ἄγλου non reperitur in mss.

(22) *Πνεῦμα ἡγεμονικόν*. Sic repetunt hanc vocem libri veteres.

(23) *Παντός*. Sic codices mss. et editio prima Basil. In aliis editionibus legitur πάντων.

(24) *Ἰηγουμένην*. Male in editis additum fuerat ψυχῆν, quæ vox nec in mss. codicibus legitur, et sententiæ nitorem perturbat. Similis locus infra occurrit de eadem muliere Samaritana cap. 26, n. 4, ubi pariter non legitur ψυχῆν.

(25) *Ἐπισκευαστώς*. Sic omnes codices mss. Editi ἐπισκευαστικῶς.

(26) *Πλήρης εὐθούς*. Sic omnes codices mss. Male in editis πλήρης, εὐθούς.

(27) *Ὁλοσχερῶς μετεχόμενον*. Immerito vitu-

A ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

*Ἀφοριστικαὶ ἔννοιαι περὶ τοῦ Πνεύματος, τῆ τῶν
Γραφῶν ἀκολουθοῦσαι διδασκαλία (21).*

22. Ἦδη δὲ καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος τὰς κοινὰς ἡμῶν ἐννοίας ὁποῖαι τινὲς εἰσιν ἐξετάσωμεν, τὰς τε ἐκ τῶν Γραφῶν περὶ αὐτοῦ συναχθεῖσας ἡμῖν, καὶ ἀς ἐκ τῆς ἀγράφου παραδόσεως τῶν Πατέρων διεδεξάμεθα. Πρῶτον μὲν οὖν, τίς, ἀκούσας τῶν προσηγοριῶν τοῦ Πνεύματος, οὐ διανίσταται τῆ ψυχῆ, καὶ πρὸς τὴν ἀνωτάτω φύσιν τὴν ἐννοίαν ὑπεραίρει; Πνεῦμα γὰρ Θεοῦ εἰρηται, καὶ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται· Πνεῦμα εὐθές. Πνεῦμα ἡγεμονικόν (22). Πνεῦμα ἅγιον ἢ κυρία αὐτοῦ καὶ ἰδιόζουσα κλήσις· ὅπερ δὴ μάλιστα πάντως (25) τοῦ σώματος, καὶ καθαρῶς ἄβλου τε καὶ ἀμερούς ὀνομά ἐστι. Διὸ καὶ ὁ Κύριος, τὴν ἐν τόπῳ προσκυνεῖσθαι τὸν Θεὸν ἡγουμένην (24) εἰδάσκων, ὅτι ἀπεριληπτοὶ τὰ σώματα, Πνεῦμα, φησὶν, ὁ Θεός. Οὐ τοίνυν δυνατὸν, Πνεῦμα ἀκούσαντα, περιγεγραμμένην φύσιν ἐντυπῶσαι τῆ διανοίᾳ, ἢ τροπαίς καὶ ἀλλοιώσεσιν ὑποκειμένην, ἢ ὅλως ὁμοίαν τῆ κτίσει· ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀνωτάτω ταῖς ἐννοίαις χωροῦντα, νοερὰν οὐσίαν ἐπάναγκας ἐννοεῖν, ἀπειρον κατὰ δύναμιν, μεγέθει ἀπεριόριστον, χρόνις ἢ αἰῶσιν ἀμέτρητον, ἀφθονον ὧν ἔχει καλῶν. Πρὸς δὲ πάντα ἐπέστραπται τὰ ἀγιασμοῦ προσδεόμενα· οὐ πάντα ἐφίεται τὰ κατ' ἀρετὴν ζῶντα, οἷον ἐπαρδόμενα τῆ ἐπιπολιᾷ καὶ βοηθοῦμενα πρὸς τὸ οἰκεῖον ἑαυτοῖς καὶ κατὰ φύσιν τέλος. Τελειωτικῶν τῶν ἄλλων, αὐτὸ δὲ οὐδαμοῦ ἀλλεῖπον· οὐκ ἐπισκευαστώς (25) ζῶν, ἀλλὰ ζωῆς χορηγόν· οὐ προσθήκας αὐξανόμενον, ἀλλὰ πλήρες εὐθούς (26), ἐν ἑαυτῷ ἰδρυμένον, καὶ πανταχοῦ ἐν. Ἄγιασμοῦ γένεσις, φῶς νοητὸν, πάση δυνάμει λογικῆ πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας εὐρεσιν οἷόν τινα καταφάνεται δι' ἑαυτοῦ παρεχόμενον. Ἀπρόσιτον τῆ φύσει· χωρητὸν δι' ἀγαθότητα· πάντα μὲν πληροῦν τῆ δυνάμει, μόνοις δὲ ἐν μεθεκτὸν τοῖς ἀξίοις, οὐχ ἐνὶ μέτρῳ μετεχόμενον, ἀλλὰ κατ' ἀναλογίαν τῆς πίστεως διαειροῦν τὴν ἐνέργειαν. Ἄπλοῦν τῆ οὐσίᾳ, ποικίλον ταῖς δυνάμεισιν· ὅλον ἐκάστῳ παρὸν, καὶ ὅλον ἀπανταχοῦ ἐν. Ἀπαθῶς μεριζόμενον, καὶ ὀλοσχερῶς μετεχόμενον (27)· κατὰ τὴν εἰκόνα τῆς ἡλιακῆς ἀκτι-

D rat interpretationem Erasmi Combesius, ac verendum esse pronuntiat: qui integre, in totum plane participetur. Nam Basilium, qui probat hoc loco immensitatem Spiritus sancti, num dicere potuit eum a rebus creatis plene et in totum percipi? At Spiritum ita dividi et communicari, ut totus et integer maneat, sententia est Basilio digna et sanctis Patribus notissima. Unum ex omnibus proferam Ambrosium, qui Basilium imitatur et illustrat: *Non enim totum effudit, inquit lib. 1 De Spiritu sancto, cap. 8, sed quod effudit, omnibus abundavit. Quod igitur nobis satis esse judicavit, effudit: et quod effusum est, non separatim est nec incisum: sed unitatem habet, quo aciem nostri cordis illuminet pro nostræ possibilitate virtutis. Denique tantum capimus, quantum profectus nostræ mentis acquirat. Inseparabilis est enim plenitudo gratiæ spiritalis, sed nobis pro nostræ participatur facultate*

ως, τῆς ἡ χάρις, τῷ ἀπολαύοντι. ὡς μόνω παροῦσα, Α
καὶ τῶν ἐκλάμπει καὶ θάλασσαν, καὶ τῷ ἀέρι ἐγκέ-
κραται. Οὕτω δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκίστην τῶν δεξι-
των, ὡς μόνω παρὼν, διαρκῆ τοῖς πᾶσι τὴν χάριν
ἀλόκληρον ἐπαφίησιν· οὐ ἀπολαύει τὰ μετέχοντα,
ὅσον αὐτὰ πέφυκεν (28), οὐχ ὅσον ἐκεῖνο δύναται.

mare illustrat, misceturque aeri. Sic et Spiritus sanctus, unicuique capacium 20 cum adsit quasi soli, sufficientem omnibus gratiam ac integram infundit : quo fruuntur quæcunque de illo partici-
pant, quantum ipsis fas est natura, non quantum ille potest.

25. Οἰκειώσις δὲ Πνεύματος πρὸς ψυχὴν οὐχ ὁ διὰ
τόπου προσεγγισμὸς (πῶς γὰρ ἂν πλησιάσαις τῷ
ἀσωμάτῳ σωματικῶς;), ἀλλ' ὁ χωρισμὸς τῶν παθῶν,
ἐπερ, ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν σάρκα φιλίας ὑστερον ἐπι-
γινώμενα τῇ ψυχῇ, τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ οικειώσεως
ἐπιστρέψετε. Καθαρθέντα δὲ οὖν ἀπὸ τοῦ αἵσχους, δ
ἀνεμάξατο διὰ τῆς κακίας, καὶ πρὸς τὸ ἐκ φύσεως
κίλλος ἐπανελθόντα, καὶ οἷον εἰκόνη βασιλικῆ τὴν
ἀρχαίαν μορφήν διὰ καθαρότητος ἀποδόντα, οὕτως
ἐστὶ μόνως προσεγγίσει τῷ Παρακλήτῳ. Ὁ δ', ὡσπερ
ἦμος, κεκαθαρμένον ὄμμα παραλαβὼν, δειξίει σοι ἐν
ἐαυτῷ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀοράτου. Ἐν δὲ τῷ μακαρίῳ
τῆς εἰκόνης θεάματι τὸ ἀρρήτον ὄψει τοῦ ἀρχετύπου
κίλλος. Διὰ τούτου καρδιῶν ἀνάστασις (29), χειραγω-
γία τῶν ἀσθενούντων, τῶν προκοπιόντων τελειώσεις.
Τοῦτο, τῆς ἀπὸ πάσης κηλίδος κεκαθαρμένοις ἐλ-
πίμων, τῇ πρὸς ἑαυτὸ κοινωνία πνευματικῶς ἀπο-
τίθενται. Καὶ ὡσπερ τὰ λαμπρὰ καὶ διαφανῆ τῶν
σώματων, ἀκτινοῦσιν αὐτοῖς ἐμπεισοῦσης (30), αὐτὰ τε
ῖνεται περιλαμπῆ, καὶ ἐτέραν αὐγὴν ἀφ' ἑαυτῶν
ἐποστρέφει· οὕτως αἱ πνευματοφόροι ψυχαί, ἔλλαμ-
C
φείσονται παρὰ τοῦ Πνεύματος, αὐτὰ τε ἀποτελούνται
πνευματικαί, καὶ εἰς ἐτέρους τὴν χάριν ἐξαποστέ-
λουσιν. Ἐνεῦθεν μελλόντων πρόγνωσις, μυστηρίων
σύνεσις, κεκρυμμένων κατὰληψίς, χαρισμάτων διανο-
μαί, τὸ οὐράνιον πολιτεύμα, ἡ μετὰ ἀγγέλων χορεία,
ἡ ἀτελεύτητος (31) εὐφροσύνη, ἡ ἐν Θεῷ διαμονή, ἡ
πρὸς Θεὸν ὁμοίωσις, τὸ ἀκρότατον τῶν ὀρεκτῶν,
ὁ βίος γενέσθαι. Αἱ μὲν οὖν περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος
ἔννοιαί ἡμῶν, ἅς περὶ τοῦ μεγέθους αὐτοῦ καὶ τῆς
ἐξουσίας καὶ τῶν ἐνεργημάτων ὑπ' αὐτῶν τῶν λογίων
τοῦ Πνεύματος φρονεῖν ἐδιδάχθημεν, ὡς ὀλίγα ἀπὸ
πᾶσιν παραθέσθαι, τοιαῦτα. Ἦδη δὲ (32) πρὸς ἀν-
τιλογικοὺς χωρητέον, πειρωμένους ἐλέγχειν τὰς ἀν-
τιθέσεις, τῆς ἐκ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ἡμῶν προ-
βλησάντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Πρὸς τοὺς λέγοντας μὴ χρῆναι συντάσσειν Πα-
τρὶ καὶ Υἱῷ τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

24. Οὐ χρῆ, φασί, Πατρὶ καὶ Υἱῷ συντετάχθαι τὸ
ἅγιον Πνεῦμα, διὰ τε τὸ τῆς φύσεως ἀλλοτριον, καὶ

naturæ. Vide Basilii homiliam De fide pag. 155.
Paulo post editi τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Mss. ut in
consecratiu.

(28) Πέφυκεν. Mendose in editis additur δύνα-
σαι, quod a nostris codicibus mss. abest. Videtur
Erasmus legisse οὐχ ὅσον αὐτὰ πέφυκεν, ἀλλ' ὅσον
ἐκεῖνο δύναται. Sic enim reddit : non quantum ipsa
natura sua possunt capere, sed quantum potest ille.
Fueratissimam vocat hanc interpretationem Com-
bessius ; sed tamen hic Erasmus videtur esse sensus,

ūdei dispertitur vim suam. Simplex essentia, va-
rius potentiis ; qui singulis totus adest, et totus
ubique est. Qui sic dividitur ut ipse nihil patiat ;
cujus sic omnes participes sunt, ut ipse maneat
integer, radii solaris in morem, cujus beneficium
fruenti tanquam uni adest, et tamen terram ac
20 cum adsit quasi soli, sufficientem omnibus gratiam ac integram infundit : quo fruuntur quæcunque de illo partici-
pant, quantum ipsis fas est natura, non quantum ille potest.

25. Spiritus autem cum anima conjunctio non fit
loci propinquitate (nam qui fiat ut ad incorporeum
corporaliter accedat?), sed a cupiditatibus recessu,
quæ post accesserunt animæ propter amicitiam erga
carnem, et a Dei consortio alienarunt. Itaque, si quis
ab eo, quod vitii labe contraxerat, probro purgetur,
atque ad nativam pulchritudinem reversus velut re-
giæ imagini formam veterem per puritatem reddat,
hoc uno demum modo potest ad Paracletum appro-
pinquare. Ille autem, veluti sol, purum nactus
oculum, ostendet tibi in seipso imaginem illius qui
videri non potest. In beata autem hujus imaginis
contemplatione videbis ineffabilem archetypi pul-
chritudinem. Per hunc corda sustolluntur in altum,
manu ducuntur infirmi, proficientes perficiuntur.
Hic eis qui ab omni sorde purgati sunt illucescens,
per communionem quam cum ipso habent, spirituales
reddit. Et quemadmodum corpora nitida, pelu-
cidaque, contacta radio, sunt et ipsa supra modum
splendida, et alium fulgorem ex sese profundunt,
ita animæ quæ Spiritum ferunt, illustranturque a
Spiritu, sunt et ipsæ spirituales, et in alios gratiam
emittunt. Hinc futurorum præscientia, mysteriorum
intelligentia, occultorum comprehensio, donorum
distributiones, cœlestis conversatio, cum angelis
chorea : hinc gaudium nunquam finiendum, hinc in
Deo perseverantia, hinc similitudo cum Deo, et quo
nihil sublimius expelli potest, hinc est ut deus fias.
Communes igitur nostræ notiones de sancto Spiritu,
quas de magnitudine dignitateque illius, deque
operationibus, ab ipsis Spiritus eloquiis sentire di-
dicimus, ut e multis pauca afferamus, sic habent.
Nunc autem ad contradicendi cupidus veniendum est
conabimurque illorum objectiones refellere quas e
falsi nominis scientia nobis proponunt.

CAPUT X.

Adversus eos qui dicunt non oportere Patri et Filio
adjungere Spiritum sanctum.

24. Non oportet, inquit, Patri et Filio adjun-
gere Spiritum sanctum : partim eo quod sit alienæ

Spiritus sancti gratiam non ex hominum infirmi-
tate, sed ex illius omnipotentia pendere.

(29) Ἀνάστασις. Sic quinque codices : alius cum
editis ἀνάστασις. Ibidem χειραγωγία in uno codice.

(30) Ἐμπεισοῦσης. Duo codices ἐπιπεσοῦσης.

(31) Ἀτελεύτητος. Duo Regii codices ἀτέλειτος.

Ibidem antiqui tres libri ἡ ἐνθεος διανομή.

(32) Ἦδη δὲ. Hic incipit caput decimum in quin-
que veteribus libris.

naturæ, partim quod dignitate sit inferior. Quibus æquum est ut apostolorum verbis respondeamus : *Deo oportet obedire magis quam hominibus* 91. Nam si Dominus aperte in tradendo salutifero baptismo præcepit discipulis, ut baptizarent omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti 92, haud dedignatus cum illo consortium : contra isti dicunt, non oportere Spiritum Patri Filioque 21 conjungere; an non Dei præcepto palam adversantur? Etenim, si dicunt hujusmodi conjunctione non declarari ullam communionem aut consortium; dicant quidnam conveniat hoc existimare, et quam aliam efferant magis peculiarem consortii rationem? Et quidem si Dominus sibi et Patri non adjunxit Spiritum in baptismo, neque etiam nobis vitio vertant quod eos conjungimus. Nihil enim nos diversum neque sentimus, neque loquimur. Sin autem illic conjunctus est Patri et Filio Spiritus, nec quisquam est adeo impudens, ut aliud quidquam dicat, ne sic quidem nos in jus vocent, si Scripturas sequimur.

25. Sed belli adversum nos apparatus instructus est, omnisque cogitatio intenta est in nos, et linguæ maledicorum hic vehementius jaculantur quam ii, qui Christum occiderant, olim lapidibus impetierunt Stephanum. Verum ne consequantur, ut lateat nos quidem esse belli occasionem, sed quæ aguntur revera ad excelsum spectare. Itaque in nos quidem machinas et insidias instruunt, seque mutuo exhortantur ad ferendas suppetias, ut quisque peritia aut robore valet. Cæterum id quod oppugnantur, fides est, isque scopus communis est omnibus adversariis, et sanæ doctrinæ inimicis, ut soliditatem fidei in Christum concutiant, apostolicam traditionem solo æquatam abolendo. Eapropter, sicut solent qui bonæ fidei debitores sunt, probationes e Scriptura clamore exigunt, Patrum testimonium, quod scriptum non est, velut nullius momenti rejicientes. At de tuenda veritate nihil remittimus, neque ignavia a ferendis illi auxiliis desistimus. Etenim si Dominus nobis, ut necessarium ac salutare dogma, Spiritus cum Patre conjunctionem tradidit; his autem non ita videtur, sed dividere ac distrahere Spiritum et ad servilem naturam detrudere: an non verum est, apud illos blasphemiam ipsorum plus habere ponderis, quam Domini præ-

91 Act. v, 29. 92 Matth. xxviii, 19.

(33) Ἀποκρίνασθαι. Codices nonnulli ἀποκρίνεσθαι.

(34) Μηδὲ ἡμῖν. Hæc scriptura, quam Erasmus in interpretando sequitur, bilem movit Combefisio; ac legendum esse contendit, ut in quatuor mss. reperimus, τότε ἡμῖν, Tunc nobis vitio vertant, quod eos conjungimus. Sed prorsus immerito Erasmus vellicat, qui multo melius sententiæ seriem præcepit. Fert enim conditionem adversariis Basiliensibus, eosque undique constrictos tenet, ut his verbis, In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, vel Spiritum cum Patre et Filio conjungi negent, vel fatcantur. Si conjungi negent, neque etiam se conjunctionis nomine incusari ab illis debere, cum nihil dicat

τὸ τῆς ἀξίας καταδεῖς. Πρὸς οὓς δίκαιον τὴν τῶν ἀποστόλων φωνὴν ἀποκρίνασθαι (33), ὅτι Πειθαρχεῖν Θεῷ δεῖ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις. Εἰ γὰρ ὁ μὲν Κύριος σαφῶς ἐν τῇ παραδόσει τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος προσέταξε τοῖς μαθηταῖς βαπτίζειν πάντα τὰ ἔθνη εἰς ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, οὐκ ἀπαξιών τὴν πρὸς αὐτὸ κοινωνίαν, οὗτοι δὲ μὴ χρῆναι αὐτὸν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συντάσσειν λέγουσι· πῶς οὐχὶ τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ προδήλως ἀνθίστανται; Εἰ μὲν γὰρ οὐκ εἶναι φασὶ τὴν τοιαύτην σύνταξιν κοινωνίας τινὸς καὶ συναφείας δηλωτικὴν, εἰπάτωσαν, τί μὲν νομίζειν τοῦτο προσήκει; τίνα δὲ ἕτερον συναφείας τρόπον οικειότερον ἔχουσι; Καίτοιγε εἰ μὴ συνῆψεν ὁ Κύριος ἑαυτῷ καὶ τῷ Πατρὶ τὸ Πνεῦμα κατὰ τὸ βάπτισμα, μηδὲ ἡμῖν (34) τὴν συνάφειαν ἐγκαλεῖτωσαν. Οὐδὲν γὰρ ἡμεῖς ἀλλοιότερον οὔτε φρονούμεν, οὔτε φθεγγόμεθα. Εἰ δὲ συνῆπται ἐκεῖ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ οὐδεὶς οὕτως ἀναιδέως ὡς τὸ ἄλλο τι φησὶ, μηδ' οὕτως ἡμῖν ἐγκαλεῖτωσαν, εἰ τοῖς γεγραμμένοις ἀκολουθοῦμεν.

25. Ἄλλ' ἡ μὲν παρασκευὴ τοῦ καθ' ἡμῶν πολέμου ἐξήρτυται (35), καὶ πᾶσα διάνοια πρὸς ἡμᾶς τέταται, καὶ γλώσσαις βλασφημίον ὡς τοξοῦσιν σφοδρότερον βάλλουσαι ἢ τὸν Στέφανον τότε τοῖς λίθοις ὑψιστοφόνου· μὴ λανθανέτωσαν δὲ, ὅτι πρόσχημα μὲν ἡμᾶς ὁ πόλεμος ἔχει, ἡ δὲ ἀλήθεια τῶν γινόμενων πρὸς τὸ ὕψος βλέπει. Ὅστε ἐφ' ἡμᾶς μὲν δῆθεν τὰς μηχανὰς καὶ τὰς ἐνέδρας διασκευάζονται, καὶ ἄλλήλοις ἐγκαλεῖονται ἐπιδοθεῖν, ὡς ἕκαστος ἔχει ἐμπειρίας ἢ ῥώμης. Πίστις δὲ ἐστὶ τὸ πολεμούμενον, καὶ κοινὸς σκοπὸς ἅπασιν τοῖς ἐναντίοις καὶ ἐχθροῖς τῆς ὑγιαίνουσας διδασκαλίας τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως κατασεῖσαι, ἐκ τοῦ τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν ἐδαφισθεῖσαν ἀφανισθῆναι. Διὰ τοῦτο, ὡς τῶν χρωφειλετῶν οἱ δῆθεν εὐγνώμονες (36), τὰς ἐκ τῶν ἐγγράφων ἀποδείξεις ἐπιθεοῦνται, τὴν ἄγραφον τῶν Πατέρων μαρτυρίαν ὡς οὐδενὸς ἀξίαν ἀποπερπόμενοι. Ἄλλ' οὐ γὰρ ὑψηρόμεθα τῆς ἀληθείας, οὐδὲ δειλιχθῆναι τὴν σύμμαχον προδοσομεν. Εἰ γὰρ ὁ μὲν Κύριος ἡς ἀναγκαῖον καὶ σωτήριον δόγμα τὴν μετὰ Πατρὸς σύνταξιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος παρὰδεδόκει, τοῖς δὲ οὐχ οὕτω δοκεῖ, ἀλλὰ διαιρεῖν καὶ διασπῆν καὶ ἐπὶ τὴν φύσιν τὴν λειτουργικὴν μετοικίσειν (37) πῶς οὐκ ἀληθές, ὅτι τὴν ἑαυτῶν βλασφημίαν κυριώτερον ποιοῦνται τῆς τοῦ Δεσπότητος νομοθεσίας; Φέρε

neque sentiat ab hoc testimonio diversum, nec magis ex suis quam ex Christi verbis conjunctio sequatur. Si vero fateatur, immerito litem sibi ab illis impingi, quod Scripturam sequatur. Hanc esse Basilii sententiam perspicuit, quisquis leget attentius. Quamobrem retinenda fuit vulgata scriptura, quamvis altera in pluribus exisset codicibus.

(35) Ἐξήρτυται. Sic Colbertinus et duo codices a Combefisio citati. Reg. secundus ἔπρτυται. Edidit ἐξήρτυται.

(36) Οἱ δῆθεν εὐγνώμονες. Recte observavit Bellius illud, non sine ironia dictum fuisse.

(37) Μετοικίσειν. Nonnulli codices μετακομίσειν

ἢ ὧν, πᾶσαν φιλονεικίαν καταβαλόντες, οὕτω περὶ Α scriptum? Agedum igitur omni contentione depolita, ita de iis quæ in manibus sunt, inter nos disceptemus.

26. Χριστιανοὶ πόθεν ἡμεῖς; Διὰ τῆς πίστεως, πᾶς τις ἂν εἶποι. Σωζόμεθα δὲ τίνα τρόπον; Ἀναγεννηθῆναι δηλονότι διὰ τῆς ἐν τῷ βαπτίσματι χάριτος. Πῶθεν γὰρ ἀλλοθεν; Εἶτα τὴν σωτηρίαν ταύτην διὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος βεβαιουμένην γνωρίζαντες, ὃν παρελάβομεν τύπον διδαχῆς προτιθέμεθα; Ἡ μεγάλων ἂν εἴη στεναγμῶν ἄξιον, εἴπερ εὐρισκόμεθα νῦν μακρυνόμενοι μᾶλλον ἀπὸ τῆς σωτηρίας ἡμῶν, ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν· εἴπερ ἃ (38) τότε προσεδεξάμεθα, νῦν ἀπαρνούμεθα. Ἰση ἐστὶν ἡ ζημία ἢ ἄμοιρόν τινα τοῦ βαπτίσματος ἀπελθεῖν, ἢ ἐν τῶν ἐκ τῆς παραδόσεως ἐλλείπον δεξασθαι. Τὴν τε ἐπιλογίαν, ἣν ἐπὶ τῆς πρώτης εἰσαγωγῆς κατεθέμεθα, ἴσως, βυσθέντες ἀπὸ τῶν εἰδῶλων, προσήλθομεν Θεῷ ζῆναι, ὃ μὴ ἐπὶ παντὸς φυλάσσωσιν καιροῦ, καὶ διὰ πάσης ἐαυτοῦ τῆς ζωῆς ὡς ἀσφαλοῦς φυλακτηρίου περιεχόμενος, ξένον ἐαυτὸν καθίστασι τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ, τῷ ἰδίῳ χειρογράφῳ μαχόμενος, ὃ ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν πίστιν ὁμολογίας κατέθετο. Εἰ γὰρ ἐρῆ μοι ζωῆς τὸ βάπτισμα, καὶ πρώτη ἡμερῶν ἐκείνη ἢ τῆς παλιγγενεσίας ἡμέρα, δῆλον, ὅτι καὶ φωνῇ τιμιωτάτῃ (39) πασῶν ἢ ἐν τῇ χάριτι τῆς υιοθεσίας ἐκφωνηθεῖσα. Τὴν οὖν εἰσαγοῦσάν με εἰς τὸ φῶς, τὴν γνώσιν (40) Θεοῦ μοι χάρισαμένην παράδοσιν, οὐκ ἔστι τέκνον ἀπεδείχθην Θεοῦ, ὃ τέως διὰ τὴν ἀμαρτίαν ἐχθρὸς, ταύτην προδοῦν, ταῖς τούτων πιθανολογίας παρατραπέις; Ἀλλὰ καὶ ἐμαυτῷ συνεύχομαι μετὰ τῆς ὁμολογίας ταύτης ἀπελθεῖν πρὸς τὸν Κύριον, καὶ αὐτοῖς παραινῶ, ἄστυλον διατηρηῆσαι τὴν πίστιν, εἰς ἡμέραν Χριστοῦ, καὶ ἀχώριστον ἀπὸ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ φυλάξαι τὸ Πνεῦμα (41), τὴν ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος διδασκαλίαν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως διατηροῦντας καὶ ἐν τῇ τῆς δόξης ἀποπλήρωσαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Ὅτι παραβάται οἱ τὸ Πνεῦμα ἀρνούμενοι.

27. Τίνα οὐαί; τίνι θλίψις; τίνι ἀπορία καὶ σκότος; τίνι αἰωνία κατάκρισις; Οὐ τοῖς παραβάταις; οὐ τοῖς τὴν πίστιν ἀρνησαμένοις; Τίς δὲ τῆς ἀρνήσεως ἔλεγχος; Οὐχ ὅτι τὰς οικείας ὁμολογίας ἠθέτησαν; Ὁμολογῶσαν δὲ τί, ἢ πότε; Πιστεύειν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ὅτε, ἀποταξάμενοι τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, τὴν σωτήριον ἐκείνην ἀφῆκαν σωτηρίαν. Τίς οὖν πρόπευσα τούτοις προσηγορία παρὰ τῶν τέκνων τοῦ φωτὸς ἐξευρέθη; Οὐχὶ παραβάται προσεγορεύονται, ὡς εἰς τὰς τῆς σωτηρίας (42) αὐ-

(38) *Eiπερ ἃ.* Sic nostri codices, non ut editi ei γὰρ ἃ. Paulo post particulam ἢ addidimus ante has voces ἐν τῶν, quæ quidem vocula variis modis legitur. Habet enim editio Basileensis ἢ τὶ τὸ τῆς, nonnulli codices ἢ ἐν τῶν, alii ut in textu. Unde suspitio est aliquid esse corrupti. Legerem liberius ἢ ἐν τίνι τῶν, etc., cui scripturæ gemella prorsus est interpretatio Erasmi.

(39) *Τιμιωτάτῃ.* Editi addunt μοί, sed hæc vocula abest a codicibus mss.

scriptum? Agedum igitur omni contentione depolita, ita de iis quæ in manibus sunt, inter nos disceptemus.

26. Christiani unde nos? Per fidem, dicit quilibet. Salvi autem sumus, quo modo? Nimirum regenerati per gratiam quæ confertur in baptismo. Nam unde alioqui? Ergone postquam hanc salutem per Patrem et Filium et Spiritum sanctum ratam ac firmatam noverimus, traditam nobis doctrinæ formam abjiciemus? Id profecto multis dignum suspiriis fuerit, si comperiamur nunc longius abesse a salute nostra, quam tum cum credidimus; si quæ tunc recepimus, nunc abnegamus. Par et æquale damnum est, 22 sive quis baptismatis expers decedat de vita sive recipiat baptisma, cui unum aliquod eorum quæ tradita sunt desit. Et quisquis professionem, quam in prima institutione deposuimus, cum liberati a simulacris accessimus ad Deum vivum, in omni tempore non servat, nec eam quasi tutissimum præsidium per totam suam vitam complectitur, seipsum alienum reddit a promissis Dei, suo ipsius chirographo repugnans, quod in professione fidei deposuit. Nam si mihi vitæ initium est baptismus, ad dierum omnium primus est dies regenerationis; perspicuum est et vocem illam omnium pretiosissimam esse, quæ in adoptionis gratia prolata est. Itane igitur traditionem, quæ me adducit ad lucem, quæ Dei cognitionem largita est, per quam factus sum filius Dei, qui prius propter peccatum eram hostis, deseram, seductus istorum speciosis sermonibus? Quin potius et illud mihi precor, ut cum hac professione contingat hinc decedere ad Dominum: et ipsos hortor, ut inviolatam servent fidem usque ad diem Christi, et indivulsum a Patre et Filio custodiant Spiritum: doctrinam baptismatis tum in fidei professione, tum in gloriæ persolutione servant.

CAPUT XI.

Prævaricatores esse illos qui negant Spiritum.

27. Cui væ? cui afflictio? cui angustia ac tenebræ? cui sempiterna ocondemnatio? Nonne prævaricatoribus? nonne iis qui fidem abnegant? Sed unde probantur abnegasse? Nonne hinc, quod suas ipsi professiones irritas fecerunt? Quid autem professi sunt, aut quando? Professi sunt credere se in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, tum cum renuntiantes diabolo et angelis ejus salutiferam illam vocem ediderunt. Quod igitur istis dignum vocabulum excogitatum est a filiis lucis? Nonne

(40) *Eiς τὸ φῶς, τὴν γνώσιν.* Sic veteres libri. Male in editis φῶς καὶ γνώσιν. Paulo post iidem editi præter codicum mss. fidem ὃ πρὸ δόλιου τέως.

(41) *Τὸ Πνεῦμα.* Editi addunt τὸ ἅγιον, sed repugnant codices mss. Ibidem corrupte in editione Parisiensi κατῆσαι διδασκαλίαν. Veteres libri et editio Basileensis ut in contextu.

(42) *Τῆς σωτηρίας.* Sic mss. codices. Editi σωτηρίους. Reg. secundus ibidem habet ἐαυτῶν.

perflugæ ac prævaricatores appellantur, ut qui salutis suæ pacta violarint? Quo igitur nomine eum qui Deum abnegavit, quo eum qui Christum abnegavit, appellem? Quoniam alio, quam prævaricatoris ac desertoris? At ei qui negavit Spiritum, quod me vis nomen imponere? Nonne hoc idem, quippe qui pactum cum Deo in initum violarit? Ergo cum et fidei in Spiritum professio beatitudinem pietatis nobis conciliat, et abnegatio crimini abnegati Dei faciat obnoxios: an non horrendum est ipsum nunc rejicere, non ignem, non gladium, non crucem, non flagella, non rotam, non tormenta metuentes, sed solis sophismatibus seductionibusque istorum, qui Spiritui rebelles sunt, deceptos? Testificor omni homini Christum profitenti, et Deum neganti, quod Christus nihil illi proderit; aut Deum invocanti, Filium vero spernenti, quod inanis est fides illius. Item ei qui Spiritum rejicit, testificor quod fides ejus qua profitetur Patrem et Filium, inanis erit: **23** quam nec habere potest nisi simul adsit Spiritus. Non enim credit in Filium, qui non credit Spiritui; nec credit in Patrem, qui non credit Filio. *Nec enim potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto*²³; et, *Deum nemo vidit unquam, sed unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, hic nobis enarravit*²⁴. Insuper talis expers est veræ adorationis. Neque enim fieri potest, ut quis Filium adoret, nisi in Spiritu sancto, aut ut Patrem invocet, nisi in adoptionis Spiritu.

CAPUT XII.

Adversus eos qui dicunt sufficere baptismum tantum in nomine Domini.

28. Neminem vero in fraudem inducat illud Apostoli, quod Patris et Spiritus sancti nomen in baptismatis commemoratione frequenter omittit: neque ideo putet indifferentem esse nominum invocationem. *Quicumque, inquit, in Christum baptizati estis, Christum induistis*²⁵; et rursus, *Quicumque in Christo baptizati estis, in mortem illius baptizati estis*²⁶. Nam Christi appellatio, totius est professio: declarat siquidem et Deum qui unxit, et Filium qui unctus est, et Spiritum sanctum qui est unctio: quemadmodum a Petro in Actis didicimus, *Jesum Nazarenum, quem unxit Deus Spiritu sancto*²⁷. Item in Isaia, *Spiritus Domini super me, eo quod unxit*

²³ I Cor. xii, 5. ²⁴ Joan. i, 18. ²⁵ Gal. iii, 27. ²⁶ Rom. vi, 5. ²⁷ Act. x, 38.

(43) *Eis αυτό.* Editi ac unus tantum codex ms. eis αυτόν.

(44) *Τούτο.* Editi ταύτην, repugnantibus omnibus codicibus mss. ac ipsa etiam prima Basileensi editione.

(45) *Τὸν δὲ Υἱόν.* Sic mss. codices. Editi καὶ τὸν Χριστόν. Nec multo post Reg. secundus et editio Paris. τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Alii editi et mss. ut in contextu.

(46) *Ὁ μὴ πιστεύσας.* Veteres aliquot libri ὁ μὴ πιστεύων. Ibidem codices omnes Κύριον Ἰησοῦν. Editi Κύριος Ἰησοῦς. Paulo post pro eo quod est in editis, ὁ μονογενῆς Υἱός, legendum videtur Θεός,

Α τῶν συνθήκας παρασπονδήσαντες; Τί οὖν εἶπω τὸν ἀρνησθεῖον; τί ἐπὶ τὸν ἀρνησθήριον; Τί ἄλλο γε ἢ παραβάτην; Τῷ δὲ τὸ Πνεῦμα ἀρνησάμενον τίνα με βούλει προσηγοῖσθαι θέσθαι; Οὐ τὴν αὐτὴν ταύτην, ὡς τὰς πρὸς Θεὸν παραβάντι συνθήκας; Οὐκοῦν ὅποτε καὶ ἡ ὁμολογία τῆς εἰς αὐτὸ (43) πίστεως τὸν τῆς εὐσεβείας μακαρισμὸν προξενεῖ, καὶ ἡ ἀρνησις τῆ κατακρίσει τῆς ἀθεότητος ὑποβάλλει, πῶς οὐ φοβερὸν τοῦτο (44) νῦν ἀθετῆσαι, οὐ πῦρ, οὐ ξίφος, οὐ σταυρὸν, οὐ μάστιγας, οὐ τροχόν, οὐ στρέβλωτήρια φοβηθέντας, ἀλλὰ σοφισμασι μόνοις καὶ παραγωγαῖς τῶν πνευματομάχων παρακρουσθέντας; Μαρτύρομαι παντὶ ἀνθρώπῳ ὁμολογοῦντι Χριστόν, καὶ τὸν Θεὸν ἀρνούμενον, ὅτι Χριστὸς αὐτὸν οὐδὲν ὠφελήσει· ἢ Θεὸν ἐπικαλούμενον, τὸν δὲ Υἱὸν (45) ἀθετοῦντι, ὅτι ματαία ἐστὶν ἡ πίστις αὐτοῦ· καὶ τῷ τὸ Πνεῦμα παρατιομένῳ, ὅτι ἡ εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν πίστις αὐτῷ εἰς κενὸν δοθήσεται, ἦν οὐδὲ ἔχειν δύναται, μὴ συμπάρητος τοῦ Πνεύματος. Οὐ πιστεύει μὲν γὰρ εἰς Υἱὸν ὁ μὴ πιστεύων τῷ Πνεύματι· οὐ πιστεύει δὲ εἰς Πατέρα ὁ μὴ πιστεύσας (46) τῷ Υἱῷ. Ὅστε γὰρ δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν· εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἄγιῳ καὶ, Θεὸν οὐδὲς ἐώρακε πώποτε, ἀλλ' ὁ μονογενῆς Υἱός, ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς, οὗτος ἡμῖν (47) ἐξηγήσατο. Ἄμοιρός ἐστι καὶ τῆς ἀληθινῆς προσκυνήσεως ὁ τοιοῦτος. Ὅστε γὰρ Υἱὸν προσκυνῆσαι δυνατὸν εἰ μὴ (48) ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, ὅστε ἐπικαλέσασθαι δυνατὸν τὸν Πατέρα εἰ μὴ ἐν τῷ τῆς υἰοθεσίας Πνεύματι.

C

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄.

Πρὸς τοὺς λέγοντας ἐξαρκεῖν καὶ μόνον τὸ εἰς τὸν Κύριον βάπτισμα.

28 Καὶ μετένα παρακρουσέσω τὸ τοῦ Ἀποστόλου, ὡς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς (49) καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τῆς τοῦ βαπτίσματος μνήμης πολλὰκις παραλείμψαντος, μηδὲ διὰ τοῦτο ἀπαρτήρητον οἰεσθαι τῆς ἐπικλησῆναι εἶναι τῶν ὀνομάτων. Ὅσοι φησὶν, εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε· καὶ πάλιν· Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθητε. Ἡ γὰρ τοῦ Χριστοῦ προσηγορία τοῦ παντός ἐστιν ὁμολογία· δηλοῖ γὰρ τὸν τε χρισταντα Θεόν, καὶ τὸν χρισθέντα Υἱόν, καὶ τὸ χρίσμα τὸ Πνεῦμα, ὡς παρὰ Πέτρου ἐν ταῖς Πράξεσι μεμαθήκαμεν, Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ, ὃν ἔχρισεν (50) ὁ Θεὸς τῷ Πνεύματι τῷ

ut in capite sexto hujus libri restitimus.

(47) *Οὗτος ἡμῖν.* Ita mss. codices. Editi αὐτός· ἡμῖν.

(48) *Εἰ μὴ.* Hanc voculam et bis in hac verborum complexione addidimus, ac δυνατὸν post ἐπικαλέσασθαι, auctoribus antiquis codicibus.

(49) *Τοῦ Πατρὸς.* Tres codices addunt καὶ τοῦ Υἱοῦ, quae voces in Colbertino deletæ.

(50) *Ὁν ἔχρισεν.* Editi ὡς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς Πνεύματι ἁγίῳ. Sed omnes codices mss. ut in contextu. Eosdem sequimur in hac voce, εὐνεκον, pro eo quod erat in editis ἐνεκον.

ἀγίῳ· καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐ, Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ
 εἰς τὴν ἐχρυσέ μου· καὶ ὁ Ψαλμωδός (51)· Διὰ τοῦτο
 ἔχρισέ σε ὁ Θεός ὁ Θεός σου. Φαίνεται μὲντοι [Ἀπόστολός]
 περὶ καὶ μόνου τοῦ Πνεύματος ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος
 ἡγιασμένου. Πάντες γάρ, φησὶν, ἐν ἐνὶ σώματι
 εἰς ἐν Πνεῦμα ἐβαπτίσθημεν. Συμφωνεῖ δὲ τούτῳ
 καὶ τὸ, Ὑμῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι
 ἀγίῳ· καὶ τὸ, Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι
 ἀγίῳ. Ἄλλ' οὐ παρὰ τοῦτο τέλειον ἂν τις εἴποι (52)
 βάπτισμα, ᾧ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Πνεύματος ἐπι-
 κλήθη. Χρῆ γὰρ ἀπαράβατον μένειν αἰεὶ (53) τὴν ἐν
 τῇ ζωοποιῷ χάριτι δεδομένην παράδοσιν. Ὁ γὰρ
 ἠνωσάμενος ἐκ φθορᾶς τὴν ζωὴν ἡμῶν ἔβωκε δύ-
 ναμιν ἡμῖν ἀνακαινώσεως, ἀβρότητον μὲν ἔχουσαν τὴν
 εὐαγγελίαν καὶ ἐν μυστηρίῳ κατεχομένην, μεγάλην δὲ
 καὶ ψυχαῖς τὴν σωτηρίαν φέρουσαν ὥστε τὸ προσ-
 θεῖναι αὐτῇ ἢ ἀφελεῖν ζωῆς ἐστὶ τῆς αἰδίου προδότηως
 ἐκπτώσις. Εἰ τοίνυν ἐν τῷ βαπτίσματι ὁ χωρισμὸς
 τοῦ Πνεύματος ἀπὸ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐπικίνδυνος μὲν
 τῷ βαπτίζοντι, ἀνωφελὲς δὲ τῷ δεχομένῳ, πῶς ἡμῖν
 ἀγαθὸν ἀπὸ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ διασπᾶν τὸ Πνεῦμα;
 Πίστις δὲ καὶ βάπτισμα δύο τρόποι τῆς σωτηρίας,
 συμφυεῖς ἀλλήλοις καὶ ἀδιαίρετοι. Πίστις· μὲν γὰρ
 κλεινοῦται διὰ βαπτίσματος, βάπτισμα δὲ θεμελιού-
 ται (54) διὰ τῆς πίστεως, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ὀνομά-
 των ἐκάτερα πληροῦνται. Ὡς γὰρ πιστευόμεν εἰς Πα-
 τέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, οὕτω καὶ βαπτι-
 ζόμεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ
 τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ προάγει μὲν ἡ ὁμολογία
 πρὸς τὴν σωτηρίαν εἰσάγουσα· ἐπακολουθεῖ δὲ τὸ
 βάπτισμα ἐπισηραζῶν ἡμῶν τὴν συγκατάθεσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Αἰτίας ἀπόδοσις διὰ τὸ ἡγγελοὶ Πατρὶ καὶ Υἱῷ
 παρὰ τῷ Παύλῳ συμπαραληφθησαν.

29. Ἄλλ' καὶ ἕτερα, φησὶ, συναριθμούμενα Πατρὶ
 καὶ Υἱῷ, οὐχὶ καὶ συνδοξάζεσθαι πάντως. Ὡς ὁ Ἀπό-
 στολος ἄγγελους συμπαραλάβετο, εἰς τὴν διαμαρτυ-
 ρίαν (55) τὴν ἐπὶ Τιμοθέου λέγων· Διαμαρτυρόμα-
 σαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ, καὶ
 τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ ἀγγέλων· οὓς οὕτως ἀλλοτριού-
 μεν τῆς λοιπῆς κτίσεως, οὕτε Πατρὶ καὶ Υἱῷ συν-
 αριθμεῖν ἀνεχόμεθα. Ἐγὼ δὲ, εἰ καὶ μηδεμίαν ἀποκρί-
 σιν ἔχω, ὁμῶς ἐκεῖνο λέγω, ὅτι μάρτυρα μὲν καὶ ὁμό-
 ὁλον ἂν τις τυχὸν παραστήσαστο πρῶτον κυριῆ καὶ
 ἡμέρῳ, καὶ μάλιστα δὴ ἐν τῇ πρὸς τοὺς κρινομένους
 ἐπιχειρῆσθαι τὸ ἀναντιρρήτον τῆς τῶν κριμάτων δικαιο-
 σύνης ἐπιδεικνύσθαι. Ἐλεύθερος δὲ εἶναι ἀπὸ δούλου,
 καὶ Υἱὸς κληθῆναι Θεοῦ, καὶ ζωοποιηθῆναι ἀπὸ θα-
 νάτου, παρ' οὐδενὸς ἑτέρου δύναται ἢ παρὰ τοῦ τὴν
 κτίσιν οὐκ ἐκείνην κατεκτημένου, καὶ τῆς δουλικῆς

A me⁹⁹; et Psalmicus ille cantor, *Propterea unxit te
 Deus Deus tuus oleo exultationis prae consortibus
 tuis*¹⁰⁰. Videtur tamen interdum Apostolus etiam
 solius Spiritus fecisse mentionem in baptisate.
*Omnes enim, inquit, in uno corpore in unum Spi-
 ritum baptizati sumus*¹. His et illud consonat, *Vos
 autem baptizabimini in Spiritu sancto*²; et, *Ipse
 vos baptizabit in Spiritu sancto*³. At non ideo quis
 dixerit perfectum esse baptismum, in quo solum Spi-
 ritus nomen invocatum est. Oportet enim inviola-
 bilem semper manere traditionem, quæ in vivifica
 gratia data est. Nam vitam nostram de corruptione
 qui liberavit, potestatem nobis renovationis dedit :
 quæ potestas causam habet ineffabilem, et in my-
 sterio reconditam, sed magnam animabus salutem
 B conferentem, ut quidquam addere aut detrudere
 plane sit ab æterna vita excidere. Proinde si in
 baptismo separare Spiritum a Patre et Filio, ut
 periculosum est baptizanti, ita baptismum acci-
 pienti inutile; quomodo nobis tutum fuerit a Pa-
 tre et Filio distrahere Spiritum? Fides autem et
 baptismum duo sunt modi parandæ salutis, inter se
 cognati et inseparabiles. Nam fides perficitur per
 baptismum, 24 baptismum vero fundatur per fide-
 m, et utraque res per eadem nomina impletur.
 Sicut enim credimus in Patrem et Filium et Spi-
 ritum sanctum, sic et baptizamur in nomine Patris
 et Filii et Spiritus sancti. Ac præcedit quidem pro-
 fessio ad salutem perducens; sequitur autem bap-
 ptisma consignans assensum nostrum.

CAPUT XIII.

Quare apud Paulum angelus simul cum Patre et Filio
 adjuvatur.

29. Atqui et alia sunt, inquirunt, quæ simul Pa-
 tri et Filio annumerantur, nec tamen continuo si-
 mul cum illis glorificantur. Veluti cum Apostolus
 obtestans Timotheum, angelos simul adducit. di-
 cens: *Obtestor te in conspectu Dei, et Christi Jesu,
 et electorum ejus angelorum*⁴: quos tamen non
 minime separamus a reliquis creaturis, neque sus-
 tinemus eos Patri et Filio annumerare. Ego vero,
 tametsi hic sermo nulla dignus est responsione,
 D tam manifestam præferens absurditatem, tamen
 illud dico, quod conservum etiam testem forte ali-
 quis adducat apud mansuetum ac placabilem judi-
 cem, quique maxime sua in eos qui judicentur le-
 nitate minime dubiam et controversam judiciorum
 æquitatem demonstrat. Cæterum ut aliquis fiat li-
 ber e servo, atque vocetur Filius Dei, et a morte
 revocetur ad vitam, a nullo alio potest dari, nisi

⁹⁹ Isa lxi, 1. ¹⁰⁰ Psal. xliiv, 8. ¹ I Cor. xii, 13. ² Act. i, 5. ³ Luc. iii, 16. ⁴ I Tim. v, 21.

(51) Ψαλμωδός. Codices nonnulli ὁ ψαλμός. Pau-
 lo potest desunt in tribus codicibus hæc verba, παρὰ
 μέρους σου.

(52) Ἐπιλοι. Sic mss. codices. Editi ἐπιπῆ.

(53) Ἀεὶ. Ex tribus mss. codicibus hæc vocem

addidimus.

(54) Θεμελιούται. Quatuor codices mss. τελει-
 οῦται.

(55) Διαμαρτυρίαν. Sic libri veteres pro eo quod
 habent editi μαρτυρίαν.

ab eo qui naturalem habet societatem et a servili conditione est alienus. Quomodo enim sociabitur Deo, qui ipse est alienus? quomodo liberos reddet, qui ipse est iugo servitutis obnoxius? Itaque non ob eadem sit Spiritus et angelorum mentio: sed Spiritus commemoratur tanquam auctor ac Dominus vitæ, angeli vero tanquam conservorum adiutores, fidelesque veritatis testes adhibentur. Siquidem mos est sanctis, Dei præcepta testibus adhibitis tradere; sicut etiam hic ipse ad Timotheum loquitur: *Quæ accepisti a me coram multis testibus, ea deponere apud fideles homines*¹⁰. Et nunc angelos attestatur, sciens angelos pariter affuturos iudici, cum venerit in gloria Patris, ut iudicet orbem terrarum in justitia. *Quisquis enim, inquit, confessus fuerit me coram hominibus, et Filius hominis confitebitur eum coram angelis Dei: qui vero abnegaverit me coram hominibus, abnegabitur in conspectu angelorum Dei*⁹. Et Paulus alibi dicit, *In revelatione Domini Jesu de cælo cum angelis*⁸. Hanc ob causam hic jam contestatur coram angelis, eximias sibi præparans probationes ad magnum illud tribunal.

30. Neque hic modo, verum etiam omnes omnino, quibus aliquod verbi ministerium commissum est, nullo tempore contestari cessant, imo et cælum et terram inclamant, ut intra 25 quorum ambitum omnia nunc gerantur, quæque in examine rerum in hac vita gestarum sint simul cum iudicandis futura. *Advocabit enim, inquit, cælum sursum, et terram, ad dijudicandum populum suum*⁷. Unde Moyses traditurus eloquia populo, *Testor, inquit, vobis hodie et cælum et terram*⁶. Et rursus cum canticum diceret: *Attende, cælum, et loquar, et audiat terra verba ex ore meo*⁵. Item Isaias: *Audi, cælum, et auribus, percipe, terra*⁴. Jeremias autem etiam stupore quodam percussus fuisse cælum narrat ob audita impia populi facta: *Obstupuit cælum super hoc, et exhorruit amplius vehementer, quoniam duo etiam mala fecit populus meus*³. Itaque et Apostolos sciens angelos hominibus præfectos, ceu pædagogos quospiam aut morum gubernatores, vocavit illos in testimonium. At Jesus Nave etiam lapidem testem sermonum statuit (jam vero et

ἀξίας ἀπηλλαγμένου. Πῶς γὰρ οἰκνεύσει Θεὸς ὁ ἀλόγος; πῶς δὲ ἐλευθερώσει, αὐτὸς ἔνοχος ὢν τῆ ζυγῆ τῆς δουλείας; Ὅστε οὐκ ἐφ' ὁμοίαις (56) Πνευματός ἐστι καὶ ἀγγέλων ἢ μνήμη, ἀλλὰ τὸ μὲν Πνεῦμα, ὡς ζωῆς κύριον, οἱ δ' ἄγγελοι ὡς βοήθει τῶν ὁμοδοῦλων, καὶ πιστοὶ μάρτυρες τῆς ἀληθείας παραλαμβάνονται. Ἔθος γὰρ τοῖς ἀγίοις, τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ἐπὶ μαρτύρων διδόναι· ὡς καὶ αὐτὸς οὕτως φησὶ Τιμοθέῳ· Ἄ παρέλαβες παρ' ἐμοῦ ἐπὶ πολλῶν μαρτύρων, ταῦτα παρὰ τοῖς ἀνθρώποις. Καὶ νῦν τοὺς ἀγγέλους ἐπιμαρτύρεται· οἶδε γὰρ, ὅτι συμπάρονται ἄγγελοι τῷ κριτῇ, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς κρίναι τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ. Ὅς γὰρ ἄν, φησὶν, ὁμολογήσῃ (57) ἐν ἐμοὶ ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁμολογήσει ἐν αὐτῷ ἐμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ (58)· ὁ δὲ ἀπαρηγάμενός με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ἀπαρηθήσεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ. Καὶ Παῦλος ἐτέρωθι φησιν· Ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἀπ' οὐρανοῦ (59) μετ' ἀγγέλων. Τοῦτου χάριν ἐντεῦθεν ἤδη διαμαρτύρεται ἐπὶ τῶν ἀγγέλων, εἰς τὸ μέγα κριτήριον εὐπρεπεῖς (60) ἑαυτῷ τὰς ἀποδείξεις παρασκευάζων.

30. Καὶ οὐχ οὗτος μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντες ἀπλῶς οἱ λόγου τινὰ διακονίαν πεπιστευμένοι, οὐδένα χρόνον διαμαρτυρόμενοι παύονται, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐπιδοῦνται· ὡς καὶ νῦν πάσης πράξεως εἰσω αὐτῶν τελουμένης, καὶ ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν βεβαιωμένων συνεσομένων τοῖς κρινομένοις. Προσκαλέσται γὰρ, φησὶ, τὸν οὐρανὸν ἄνω, καὶ τὴν γῆν, τοῦ διακρίναι τὸν λαὸν αὐτοῦ. Ὅθεν Μωϋσῆς παρατίθεσθαι μέλλων τὰ λόγια τῷ λαῷ, Διαμαρτύρομαι ὑμῖν, φησὶ, σήμερον τὸν τε οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· καὶ πάλιν τὴν ᾠδὴν λέγων· Πρόσεχε, οὐρανὲ, καὶ λαλήσω, καὶ ἀκούετω γῆ ῥήματα ἐκ στόματός μου· καὶ Ἡσαΐας· Ἀκουε, οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ. Ἱερεμίας δὲ καὶ ἔκστασιν τινα τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τῇ ἀκοῇ τῶν ἀνοσιῶν ἔργων τοῦ λαοῦ δηγεῖται. Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἐφριξεν ἐπὶ πλείον σφόδρα (61), ὅτι δύο καὶ πονηρὰ ἐποίησεν ὁ λαός μου. Καὶ ὁ Ἀπόστολος τοῖνον, ὡς περ παιδαγωγός τις ἢ παιδονόμος ἐπιτεταγμένους (62) τοῖς ἀνθρώποις τοὺς ἀγγέλους εἰδώς, εἰς μαρτυρίαν ἐπεκαλέσατο. Ἰησοῦς δὲ ὁ τοῦ Ναυῆ καὶ λίθου μάρτυρα τῶν λόγων ἔστησεν (ἤδη δὲ που καὶ βουνὸς μάρτυς παρὰ τοῦ Ἰακώβ ὠνομάσθη)· Ἔσται γὰρ, φησὶν, ὁ λίθος ἐν ὑμῖν (63) σήμερον εἰς μαρτύριον

⁶ II Tim. II, 2. ⁷ Luc. XII, 8, 9. ⁸ II Thess. I, 7. ⁹ Psal. XLIX, 4. ¹⁰ Deut. IV, 26. ¹¹ Deut. XXXII, 4. ¹² Isa. I, 2. ¹³ Jer. II, 12, 13. ¹⁴ Gen. XXXI, 47.

(56) Οὐκ ἐφ' ὁμοίαις. Reg. primus οὐκ ἔθ' ὁμοίαις.
 (57) Ὁμολογήσῃ. Ita plerique libri veteres. Editi ὁμολογήσει.
 (58) Ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ. Sic mss. codices: editi ἀγγέλων αὐτοῦ.
 (59) Ἀπ' οὐρανοῦ. Sic omnes codices: editi ἀπ' οὐρανῶν. Ante has voces quinque codices mss. addunt Χριστοῦ.

(60) Εὐπρεπεῖς. Editi et Colb. εὐπρεπεῖς. Alii codices ut in contextu.
 (61) Σφόδρα. Editi addunt ἔ γῆ, sed hæc in nullo cod. ms. leguntur.
 (62) Ἐπιτεταγμένους. Sic omnes nostri codices pro eo quod erat in editis ἐπιστάνας. Tres codices habent καὶ παιδονόμους.
 (63) Ἐν ὑμῖν. Præpositio addita ex codicibus mss. Hæc autem Combefisius memoriter a Basilio,

ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, ἠρίκα ἀν ψεύσθηθε **A**
 Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν· τάχα μὲν που πιστεύων τῇ
 ἐνάμει τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς λίθους φωνὴν ἀφήσειν,
 εἰς Εἰσγῶν τῶν παραβεβηκότων· εἰ δὲ μή, ἀλλὰ τό
 γε ἐκάστου συνειδῆς τῇ ἐνεργείᾳ (64) τῆς ὑπομνή-
 σεως πάντως καταρωθήσεσθαι. Οὕτω μὲν οὖν τοὺς
 μάρτυρας, οἵτινές ποτ' ἂν (65) ὦσιν, ὥστε εἰς ὕστε-
 ρον αὐτοὺς παραστήσασθαι, οἱ τὴν οἰκονομίαν τῶν
 ψυχῶν πεπιστευμένοι προετοιμάζονται. Τὸ δὲ Πνεῦμα
 οὐ διὰ τὴν ἐπὶ καιροῦ χρεῖαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκ φύ-
 σεως κοινωνίαν συντέτακται τῷ Θεῷ, οὐχ ὑφ' ἡμῶν
 ἐκυσθὲν, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Κυρίου παραληφθέν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Ἐνστασις, ὅτι καὶ εἰς Μωϋσῆν τινες ἐδυπι-
 τώσασιν, καὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν, καὶ πρὸς
 ταύτην ἀπάντησις, ἐν οἷς καὶ τὰ περὶ τύπων. **B**

31. Ἄλλ' οὐδὲ εἰ βαπτίζομεθα, φησὶν, εἰς αὐτὸ, οὐδ'
 οὕτω δίκαιον μετὰ Θεοῦ τετάχθαι. Καὶ γὰρ καὶ εἰς
 τὸν Μωϋσῆν τινες ἐδαπτίσθησαν, ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ
 ἐν τῇ θαλάσῃ. Ὅμοίως δὲ καὶ ἡ πίστις ὁμολογεῖ-
 ται (66) ἤδη καὶ εἰς ἀνθρώπους γεγενῆσθαι. Ἐπι-
 στευσεν γὰρ ὁ λαὸς τῷ Θεῷ καὶ Μωϋσῆϊ τῷ θερά-
 πορτι αὐτοῦ. Τί οὖν, φησὶν, ἐκ τῆς πίστεως καὶ
 τοῦ βαπτίσματος τὸ ἅγιον Πνεῦμα τοσοῦτον ἀνυψεῖς
 καὶ μεγαλύνεις ὑπὲρ τὴν κτίσιν, ὅποτε τὰ αὐτὰ καὶ
 ἀνθρώποις ἤδη προσμεμαρτύρηται; Τί οὖν (67) ἐρω-
 μεν; Ὅτι εἰς μὲν τὸ Πνεῦμα ἡ πίστις ὡς εἰς τὸν
 Πατέρα καὶ εἰς τὸν Υἱόν· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ βάπτι-
 σμα· εἰ δὲ εἰς τὸν Μωϋσῆν, καὶ τὴν νεφέλην, ὡς
 εἰς σκίαν καὶ τύπον. Οὐ δὴπου δὲ, ἐπειδὴ μικροὶς **C**
 καὶ ἀνθρωπίνους προδιαμορφοῦται (68) τὰ θεῖα,
 μικρὰ τίς ἐστι καὶ ἡ τῶν θείων φύσις, ἢ ἡ τῶν
 τύπων σκιαγραφία πολλάκις προαπειρήμηνεν. Ἔστι
 γὰρ ὁ τύπος προσδοκωμένων δὴλωσις διὰ μιμήσεως,
 ἐνωικτικῶς τὸ μέλλον προὑποφαίνων. Ὡς ὁ Ἀδάμ
 τύπος (69) τοῦ μέλλοντος, καὶ ἡ πέτρα τυπικῶς ὁ
 Χριστός· καὶ τὸ τῆς πέτρας ὕδωρ τῆς ζωτικῆς τοῦ
 Λόγου δυνάμεως. Εἰ τις γὰρ, φησὶ, διψᾷ, ἐρχέσθω
 πρὸς με, καὶ πίετω. Καὶ τὸ μάννα τοῦ ζῶντος
 ἔρτου, τοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάντος· καὶ ὁ ἐπὶ
 σημείου κείμενος ὄφις τοῦ σωτηρίου πάθους τοῦ
 ἐκ τοῦ σταυροῦ τελεσθέντος· διὸ καὶ οἱ ἀποβλέπον-

A nostro¹²: fortasse credens virtute divina et lapi-
 des vocem emissuros ad increpationem transgres-
 sorum; sin minus, certe illud fore, ut uniuscu-
 jusque conscientia admonitionis vehementia pror-
 sus vulneretur. Ad hunc igitur modum, ii quibus
 commissa fuit animarum gubernatio, testes, qui-
 cunque tandem illi sint, præparant, ut in poste-
 rum producantur. Sed Spiritus non ad usum oc-
 casionis, sed ob naturæ communionem Deo con-
 junctus est, haud ille quidem a nobis pertractus,
 sed a Domino adjunctus.

CAPUT XIV.

B Objectio, quod et in Moysen nonnulli baptizati sunt,
 et in illum crediderunt; et hujus solutio, ubi et
 de figuris.

31. Verum, inquit, tametsi baptizamus in
 Spiritu, non inde par est ut Spiritus cum Deo num-
 meretur, quando et in Moysen nonnulli baptizati
 sunt in nube et in mari¹³. Similiter autem et in
 confesso est jam fuisse etiam in homines fidem.
 Credidit enim populus Deo et Moysi famulo ejus¹⁴.
 Quid igitur, inquit, ex fide ac baptismo Spi-
 ritum sanctum usque adeo attollis ac magnificas su-
 pra creaturam, cum eadem jam Scripturarum testi-
 moniis tribuantur etiam hominibus. Quid igitur
 dicemus? Nimis illud, quod in Spiritum quidem
 fides est æque atque in Patrem et Filium; simili-
 ter etiam baptisma. Quod si et in Moysen et nubem,
 velut in umbram et figuram. Neque vero,
 quoniam divina rebus humilibus **26** et humanis
 præfigurantur, ideo et divinorum humilis est na-
 tura, quam figurarum adumbratio sæpe præsignifi-
 ficavit. Est enim figura rerum, quæ expectantur,
 declaratio per imitationem, quod futurum est in-
 dicando præmonstrans. Velut Adam figura futuri¹⁵,
 et petra figurate Christus¹⁶: et aqua promanans
 e petra¹⁷, figura vivificæ potentiae Verbi. Si quis
 enim, inquit, silit, veniat ad me, et bibat¹⁸. Et
 manna typus vivi panis, qui de cælo descendit¹⁹:
 et serpens super vexillo positus, salutiferæ pas-
 sionis per crucem consummatæ, eoque qui respi-

¹² Josue xxiv, 27. ¹³ I Cor. x, 2. ¹⁴ Exod. xiv, 31. ¹⁵ Rom. v, 14. ¹⁶ I Cor. x, 4. ¹⁷ Exod. xvi, 6. ¹⁸ Joan. vii, 37. ¹⁹ Deut. viii, 3; Joan vi, 41.

non ut leguntur in Scripturis, referri opinatus est. **D**
 Sed observare debuerat vir eruditus non Jacob,
 sed Josue dicta a Basilio citari. Ne cui similis error
 illudat, parenthesi inclusimus quæ de Jacob inter-
 jecta sunt.

(64) Ἐνεργεῖα. Nonnulli codices ἐναργεῖα, quæ
 scriptura valde ardidet Combelsio, vendendumque
 esse pronuntiat, recordationis evidentia, non, ut
 Erasmus, τὴ recordationis. Sed hic quoque errore
 labitur Combelsius, dum hæc ad Jacob refert. Non
 de Jacob loquitur Basilius, nec de recordatione
 illius fœderis cum Laban, sed de gravissima a Jo-
 sue adhibita admonitione. Quare retinenda vox ἐνεργεῖα.
 Quod enim lapides in testimonium vocantur,
 non eo spectat ut oratio vel recordatio clarior fiat
 æ evidentior, sed ut admonitio acrior et vehemen-
 tior.

(65) Οἵτινές ποτ' ἂν, etc. Multa hic mutamus frefi
 mss. codicibus. Habebant enim editi ὅποτ' ἂν...
 αὐτοῖς παραστήσεσθαι... ἐμπειπιστευμένοι. Legitur
 in editione Basil. οἵτινές ποτ' ἂν et αὐτοῖς.

(66) Ὅμολογεῖται. Ita libri veteres; editi ὡμο-
 λογηται.

(67) Τὴ οὖν. Secunda vocula ex mss. addita.
 Paulo post ex duobus veteribus libris emendatum,
 quod minus commode in editis legebatur, ἡ δὲ εἰς
 τὸν M., etc.

(68). Προδιαμορφοῦται. Quidam codices προδια-
 μορφοῦται. Paulo post editi προὑπεσφμηνεν, quod
 in codicibus mss. non reperitur; alii enim habent
 ut edidimus, alii ἀπεσφμηνεν.

(69) Ἀδάμ τύπος. Editio Paris. Ἀδάμ ἦν τύ-
 πος. Melius in mss. et edit. Basil.

ciebant ad illum, servabantur¹¹. Similiter et quæ de eductis Israelitis scripta, ad significationem eorum qui baptismo salvi fiunt, narrata sunt¹². Servata sunt enim Israelitarum primogenita, quemadmodum et baptizatorum corpora, cum gratia datur iis qui sanguine signati fuerunt. Sanguis enim pecudis, figura sanguinis Christi; primogenita vero typus hominis, qui primus conditus est; qui quoniam necessario in nobis est, dum successionis serie usque ad finem transmittitur, ideo in Adam omnes morimur¹³, et regnavit mors usque ad legis consummationem, et Christi adventum. Conservata autem sunt a Deo primogenita, ne ea tangeret extinctor, ut ostenderetur, nos jam non amplius mori in Adam, qui in Christo vivificati sumus. Cæterum mare et nebula, in præsentem quidem, inducebat ad fidem per admirationem; in futurum autem, tanquam typus gratiam venturam præsignabat. *Quis sapiens, et intelliget hæc*¹⁴? quomodo mare, per figuram baptismi, separans a Pharaone, quemadmodum et lavacrum hoc a diaboli tyrannide. Illud occidit hostem in sese, moritur et hic inimicitia, quæ nobis fuit cum Deo. Ab illo populus exiit illæsus; ascendimus et nos ab aquis tanquam ex mortuis vivi, servati per gratiam ejus qui vocavit nos. Nubes autem umbra domi Spiritus, qui libidinum flammam mortificando membra refrigerat.

32. Quid igitur? num quia typice in Moysen baptizati sunt, ideo exigua est gratia baptismatis? Sane hoc pacto nec aliud quidquam in nostris mysteriis fuerit magnum, si quod in singulis augustum est, per præcedentes figuras deprimamus. Ac ne Dei quidem erga homines charitas magnum quiddam et eximium, qui unigenitum Filium dedit pro peccatis nostris: quandoquidem et Abraham filio suo non pepercit¹⁵. Nec Domini passio gloriosa; siquidem aries loco Isaac victimæ figuram explevit¹⁶. Neque descensus ad inferos horribilis; quando quidem Jonas tribus diebus, ac totidem noctibus, mortis figuram prius explevit¹⁷. Idem ergo facit et de baptismo, qui veritatem cum umbra comparat, et cum figuris confert ea quæ figuris significantur, ac per Moysen et mare 27 totam simul evangelicam dispensationem elevare aggreditur. Nam quæ peccatorum remissio, quæ vitæ

¹¹ Num. xxi, 9. ¹² Exod. xii, 13. ¹³ I Cor. xv, 22. ¹⁴ Ose. xiv, 10. ¹⁵ Gen. xxiii, 16. ¹⁶ ibid. 15. ¹⁷ Jon. ii 1.

(70) Ἐξαγωγῆς. Consentiant in hac voce mss. codices. Editi διεξαγωγῆς. Dispicet Combefisio Erasmi interpretatio, quia non statim de exitu Israelitarum loquitur Basilus; sed illa primogenitorum salus est velut initium exitus Israelitarum.

(71) Διδομένης. Reg. primus διαδομένης.

(72) Ὁ ὕδατος. Ed.ii addunt ἀπὸ Ἀδάμ, sed hæc desunt in mss.

τας εἰς αὐτὸν διεσώζοντο. Οὕτω δὲ καὶ τὰ περὶ τῆς ἐξαγωγῆς (70) τοῦ Ἰσραὴλ εἰς ἔνδειξιν τῶν διὰ τοῦ βαπτίσματος σωζομένων ἱστορηταί. Διεσώθη γὰρ τῶν Ἰσραηλιτῶν τὰ πρωτότοκα, ὡς καὶ τῶν βαπτιζομένων τὰ σώματα, διδομένης (71) τῆς χάριτος τοῖς σημειωθεῖσιν ὑπὸ τοῦ αἵματος. Τὸ μὲν γὰρ αἷμα τοῦ προβάτου τύπος τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· τὰ δὲ πρωτότοκα τύπος τοῦ πρωτοπλάστου· ὅς ἐπειδὴ ἀναγκαίως ἡμῖν ἐνυπάρχει τῇ ἀκολουθίᾳ τῆς διαδοχῆς μέχρι τέλους παρατεμπούμενος, διὰ τοῦτο ἐν τῷ Ἀδάμ πάντες ἀποθνήσκουμεν, καὶ ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος (72) μέχρι τῆς τοῦ νόμου πληρώσεως, καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας. Διτηρήθη δὲ (73) ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τὰ πρωτότοκα, τοῦ μὴ θίγειν τὸν ὀλοθρευόμενον, εἰς ἔνδειξιν τοῦ μηκέτι ἡμᾶς ἀποθνήσκειν ἐν τῷ Ἀδάμ, τοὺς ζωοποιθηθέντας ἐν τῷ Χριστῷ. Ἡ δὲ θάλασσα καὶ ἡ νεφέλη πρὸς μὲν τὸ παρὸν εἰς πίστιν ἐνήγη διὰ τῆς καταπλήξεως· πρὸς δὲ τὸ μέλλον ὡς τύπος τὴν ἐσομένην χάριν προῦπεσφίμηνε. *Τίς σοφός, καὶ συνήσει ταῦτα*; πῶς ἡ θάλασσα βάπτισμα τυπικῶς, χωριστὴν ποιῶσα τοῦ Φαραῶ, ὡς καὶ τὸ λουτρὸν τοῦτο τῆς τυραννίδος τοῦ διαβόλου. Ἀπέκτεινεν ἐκείνη ἐν ἑαυτῇ τὸν ἐχθρὸν· ἀποθνήσκει καὶ ὁὗτος ἡ ἐχθρὰ ἡμῶν ἡ εἰς Θεόν. Ἐξῆλθεν ἀπὸ ἐκείνης ἀπαθῆς ὁ λάβος· ἀναβαίνουμεν καὶ ἡμεῖς ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντες ἀπὸ τοῦ ὕδατος, χάριτι σωθέντες τῇ τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς. Ἡ δὲ νεφέλη σκία τῆς ἐκ τοῦ Πνεύματος δωρεᾶς, τοῦ τὴν φλόγα τῶν παθῶν διὰ τῆς νεκρώσεως τῶν μελῶν καταψύχοντος.

32. Τί οὖν; ἐπειδὴ τυπικῶς εἰς Μωϋσῆν ἐβαπτίσθησαν, διὰ τοῦτο μικρὰ (74) ἡ τοῦ βαπτίσματος χάρις; Οὕτω μὲν οὖν οὐδ' ἂν ἄλλο τι μέγα εἴη τῶν ἡμετέρων, εἴπερ τὸ ἐν ἐκάστῳ σαμὸν τοῖς τύποις προδιαβάλλοιμεν. Οὕτε γὰρ ἡ εἰς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ ἀγάπη μέγα τι καὶ ὑπερφυῖς, ὅς τὸν μονογενῆ Υἱὸν ἔδωκεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· ἐπειδὴ καὶ Ἀβραὰμ τοῦ Ἰσραὴλ υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο· οὐδὲ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου ἔνδοξον· ἐπειδὴ πρόβατον ἀντὶ Ἰσαὰκ τὸν τύπον ἐπλήρου τῆς προσφορᾶς· οὕτε ἡ εἰς Ἰδοῦ κάθοδος φοβερά· ἐπειδὴ Ἰωάνης ἐν τρισὶν ἡμέραις καὶ τσσαύταις νυκτὶ τοῦ θανάτου τὸν τύπον προεξέπληρου. Ταῦτόν τοίνυν ποιεῖ καὶ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος ὁ τῇ σκιά συγκρίνων τὴν ἀλήθειαν, καὶ τοῖς τύποις παραβάλλων τὰ παρ' αὐτῶν σημαίνόμενα, καὶ διὰ Μωϋσεῶς καὶ τῆς θαλάσσης πᾶσαν ὁμοῦ διασῶρει τὴν εὐαγγελικὴν οἰκονομίαν ἐπιχειρῶν. Ποῖα γὰρ ἀφῆσις παραπτωμάτων (75); ποῖα ζωῆς

(73) Διτηρήθη δέ. Pro his vocibus tres codices καὶ ἐσώζετο Paulo post codices mss. θίγειν, editi θήγειν.

(74) Μικρὰ. Tres codices μικρόν. Paulo post editi contra omnium codicum mss. fidem παραβάλλοιμεν, unde Erasmus, si conferamus.

(75) Παφατωμάτων. Quidam codices ἁμαρτημάτων.

ἀνέμωσις ἐν θαλάσῃ; ποίον χάρισμα πνευματικὸν διὰ Μωϋσέως; ποία νέκρωσις ἀμαρτίας ἐκεῖ; Οὐ συναπέθανον ἐκεῖνοι Χριστῷ· διόπερ οὐδὲ συνήγερθησαν. Οὐκ ἐφόρτην τὴν εἰκόνα τοῦ ἔπουσανίου, οὐ τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιήνεγκαν, οὐκ ἀπεδύσαντο τὸν παλαιὸν ἀνθρώπων (76), οὐκ ἐνεδύσαντο τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν, κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν. Τί οὖν (77) συγκρίνει; τὰ βαπτίσματα, ὧν ἡ προσηγορία μόνῃ κινή, ἡ δὲ τῶν πραγμάτων διαφορὰ τοσαύτη, ὅση ἀν γένοιτο ὄνειρου πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ σκιᾶς καὶ εἰκόνων πρὸς τὰ κατ' οὐσίαν ὑφραστηκότα;

35. Ἀλλὰ καὶ ἡ εἰς τὸν Μωϋσέα πίστις οὐ τὴν εἰς τὸ Πνεῦμα πίστιν ὀλίγου τινὸς ἀξίαν δεικνύσιν· ἀλλὰ κατὰ τὸν τούτων λόγον, μᾶλλον τὴν εἰς τὸν Θεὸν τῶν ὄλων ὁμολογίαν κατασμικρύνει. Ἐπίστευσε γάρ, φησὶν, ὁ λαὸς τῷ Θεῷ, καὶ Μωϋσῆϊ τῷ θεγάποντι αὐτοῦ. Θεῷ τοίνυν συνέζευχται, οὐχὶ τῷ Πνεύματι· καὶ τύπος ἦν οὐχὶ τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ. Τὸν γὰρ μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ὁ· ἐαυτοῦ τότε προαπετύπου (78) ἐν τῇ τοῦ νόμου διακονίᾳ. Οὐ γὰρ τοῦ Πνεύματος τύπος ἦν Μωϋσῆς, τὰ πρὸς τὸν Θεὸν τῷ λαῷ μεσιτεύων. Ἐδόθη γὰρ νόμος διαταγῆς δι' ἀγγέλων, ἐν χειρὶ μεσίτου (δηλατῆ τοῦ Μωϋσέως), κατὰ τὴν πρόκλησιν τοῦ λαοῦ λέγοντος· Ἀάλησον σὺ, φησὶ, πρὸς ἡμᾶς, καὶ μὴ λαλεῖται πρὸς ἡμᾶς ὁ Θεός. Ὡστε ἡ εἰς αὐτὸν πίστις· ἐπὶ τὸν Κύριον ἀναφέρεται, τὸν μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τὸν ἐπόντα· Ἐἰ ἐπιστεύετε Μωϋσεῖ, ἐπιστεύετε ἡμεῖς. Ἄρα οὖν μικρὸν ἡ εἰς τὸν Κύριον πίστις, ἐπειδὴ διὰ Μωϋσέως προσημάνθη; Οὕτως οὐδὲ εἴ τις εἰς Μωϋσῆν ἐβαπτίσθη, μικρὰ ἢ ἀπὸ τοῦ Πνεύματος ἐπὶ τὸ βάπτισμα χάρις. Καίτοιγε ἔχω λέγειν, ὅτι Μωϋσῆν καὶ τὸν νόμον τῇ Γραφῇ λέγειν σύνθηες· ὡς τὸ, Ἐχουσι Μωϋσέα καὶ τοὺς προφήτας. Τὸ οὖν νομικὸν βάπτισμα λέγων, Ἐβαπτίσθησαν, εἶπιν, εἰς τὸν Μωϋσῆν. Τί οὖν τὸ καύχημα τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, καὶ τὴν πλουσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν δωρεάν, τοῦ διὰ τῆς παλιγγενεσίας ἀνακαινίζοντος ἡμῶν, ὡς αὐτοῦ, τὴν νεότητα, εὐκαταφρόνητον (79) δεικνύουσιν οἱ ἀπὸ τῆς σκιᾶς καὶ τῶν τύπων τὴν ἀλήθειαν διαβάλλοντες; Ἦπου νηπίας φραγὸς παντελῶς τοῦτο, καὶ παιδός τινος ὡς ἀληθῶς γάλακτος, δεομένου, ἀγνοεῖν τὸ μέγα τῆς σωτηρίας ἡμῶν μυστήριον, ὅτι κατὰ τὴν εἰσαγωγικὴν τῆς διδασκαλίας τρόπον, ἐν τῇ κατὰ τὴν εὐσέβειαν γυμνασίᾳ πρὸς τὴν τελείωσιν ἐναγόμενοι, τοῖς ἐλληποτέροις πρῶτον καὶ συμμέτροις

A renovatio in mari, quod donum spirituale per Moysen? quæ illic peccati interemptio? Non illi Christo commortui sunt, eoque nec cum illo resuscitati sunt²². Non portabant imaginem illius cælestis²³, non mortificationem Jesu in corpore circumferabant²⁴, non exuerunt veterem hominem, non induerunt novum, qui renovatur in agnitionem secundum imaginem illius qui eum condidit²⁵. Quid igitur confers baptismata, quorum sola communis appellatio; rerum autem tanta differentia, quanta somnii a veritate, ac umbræ et imaginum, ab his quæ revera subsistunt.

35. Sed et ipsa fides in Moysen non fidem in Spiritum parvæ esse dignitatis ostendit; sed secundum istorum ratiocinationem, ea potius, quæ de Deo universorum profitemur, extenuat. *Credidit enim*, inquit, *populus Deo, et Moysi famulo ejus*²². Deo itaque copulatus est Moyses, non Spiritui; eratque typus, non Spiritus, sed Christi. Nam Dei et hominum mediatorem²³ per se ipsum tunc in ministerio legis præfigurabat. Neque enim Spiritus figura erat Moyses, inter Deum et populum intercedens. Data est enim lex disposita per angelos, in manu mediatoris²⁴ (videlicet Moysis), secundum provocationem populi dicentis: *Loquere tu nobis, et non loquatur nobis Deus*²⁵. Itaque fides in Moysen ad Dominum refertur, mediatorem inter Deum et homines, qui dixit: *Si crederetis Moysi, crederetis utique mihi*²⁶. An igitur parvi momenti fides in Dominum, quia per Moysen præsignata est? Sic si quis in Moysen baptizatus est, non idcirco exigua Spiritus gratia in baptisate. Quanquam alioqui possum dicere consuetudinem esse Scripturæ, Moysis nomine etiam significare legem, velut illud: *Habent Moysen et prophetas*²⁷. Itaque de legali baptisate loquens, Baptizati sunt, inquit, in Moysen²⁸. Cur igitur gloriationem nostræ spei, et dives illud Dei ac Servatoris nostri donum, qui per regenerationem renovat, velut aquilæ, juventutem nostram, contemptibile reddere conantur ii, qui ex umbra et figuris calumniantur veritatem? Profecto animi omnino infantilis est, puerique cui revera lacte est opus, ignorare magnum illud mysterium nostræ salutis: quod quemadmodum ad disciplinas descendæ introduci solemus, ita in exercitatione pietatis, dum ad perfectionem inducimur, primum rebus quæ facilius percipiuntur, et quarum cognitio nobis congruit, eum primis quibusdam

²² Rom. vi, 8. ²³ I Cor. xv, 49. ²⁴ II Cor. iv, 10. ²⁵ Coloss. iii, 9, 10. ²⁶ Exod. xiv, 31. ²⁷ I Tim. ii, 5. ²⁸ Gal. iii, 19. ²⁹ Exod. xx, 19. ³⁰ Joan.

v, 46. ³¹ Luc. xvi, 29. ³² I Cor. x, 2.

(76) Ἀνθρώπων. Editi addunt σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ, s:ul hæc desunt in veteribus libris. Iisdem auctoribus legimus κτίσαντος αὐτόν. Deest αὐτόν in editis.

(77) Τί οὖν, etc. Reg. tertius sic habet: Τί οὖν συγκρίνει; βάπτισμα φῆ, etc. Paulo post legimus cum antiquis codicibus ὄνειρον et Μωϋσέα, editi δὲ φησὶν et Μωϋσῆν. Subinde codices duo Ἐπίστα-

σαν γάρ, φησὶ, Θεῷ.

(78) Προαπετύπου. Sic plerique mss. Editi προαπετύπου. Paulo post iidem editi cum uno codice ms. πρόσκλησιν, alii ut in contextu.

(79) Εὐκαταφρόνητον. Reg. secundus εὐκαταφρόνητα. Ibidem editi δὲ λένοντα, plerique codices ut in contextu. Haud procul ex tribus codicibus addimus τοῦτο post παντελῶς.

elementis instituti sumus; Deo qui nostra gubernat, quasi oculos in tenebris enutritos, ad magnum veritatis lumen, paulatim assuefaciendo, subvehente. Dum enim infirmitati nostræ parcat, in profunda sapientiæ suæ opulentiâ, inque imperscrutabilibus intelligentiæ suæ iudiciis placidam **28** hanc nobisque accommodam adhibuit institutionem, prius corporum umbras intueri, et in aquis solem cernere consuefaciens, ne protinus spectaculo puræ lucis offensi caligaremus. Ad consimilem enim rationem tum lex umbram habens futurorum **29**, tum per prophetas facta olim delineatio, quæ est veritatis ænigma, exercitamenta oculorum cordis excogitata sunt: quod videlicet ab his futurus erat nobis transitus facilis ad reconditam in mysterio sapientiam. Itaque de figuris quidem hactenus. Neque enim licet huic loco diutius immorari. Alioqui quod obiter incidit, longe majus fieret argumento principali.

CAPUT XV.

Responsio ad id quod subinferunt, nos et in aquam baptizari: ubi et de baptismate.

34. Quid igitur ad hæc? Multis quippe solutionibus abundant. Etiam in aquam baptizamur, nec tamen aquam universæ creaturæ præferemus, neque ei Patris ac Filii honorem impertiemus. Atque illorum quidem verba talia sunt, qualia hominum ira commotorum, qui ob assusas rationi ex affectu tenebras, a nullo temperant, quod ad ulciscendum eum a quo offensi sunt faciat. Nos autem ne de his quidem gravabimur disserere. Aut enim ignorantes docebimus, aut maligne obsistentibus non concedemus. Sed paulo altius.

35. Dei ac Servatoris nostri circa hominem dispensatio revocatio est a lapsu, reditusque ad Dei familiaritatem ab alienatione quam induxit inobedientia. Hanc ob causam, adventus Christi in carne, evangelicæ conversationis formæ, afflictiones, crux, sepultura, resurrectio, ut homo qui salvus sit per imitationem Christi, veterem illam filiorum adoptionem recipiat. Itaque necessarium est ad vitæ perfectionem Christum imitari, non solum in exemplis, quæ in vita demonstravit, lenitatis, humilitatis ac patientiæ, verum etiam ipsius mortis, sicut Paulus ait Christi imitator: *Conformatus morti*

²⁸ Hebr. x, 1.

(80) *Katà tήν γνῶσιν*. Nescio unde editi habeant *κατὰ τήν ἀκατάληπτον γνῶσιν*, quod in nullo prorsus codice reperimus.

(81) *Τῆς συνέσεως*. Editio Paris. addit αὐτοῦ, quod abest a nostris codicibus et ab edit. Basil. Paulo post legimus cum veteribus libris ἐν ὕδατι pro eo quod erat in editis ἐν ὕδασι.

(82) *Προτύπωσης*. Sic quatuor codices mss. Alii cum editis τύπωσης. Paulo post editi τῆς καρδίας ἡμῶν. Mss. ut in textu.

(83) *Ἐνδιαιτρίψαι*. Sic omnes codices; editi ἐνδιαιτρίψαι. Quamvis autem ibidem plerique codices habeant τῷ τόπῳ, retinimus τόπῳ, sic enim

ἡμῖν κατὰ τήν γνῶσιν (80) ἐστοιχευώθημεν· τοῦ οἰκονομοῦντος τὰ ἡμέτερα, ὡς περ ὀφθαλμοὺς ἐν σκότῳ τραφέοντας, τῷ κατ' ὀλίγον ἔθισμῳ πρὸς τὸ μέγα φῶς τῆς ἀληθείας ἀνάγοντος. Φειδοὶ γὰρ τῆς ἀσθενείας· ἡμῶν, ἐν τῷ βᾶθει τοῦ πλοῦτου τῆς σοφίας αὐτοῦ, καὶ τοῖς ἀνεξιχνιάστοις κρίμασι τῆς συνέσεως (81) τὴν προσήνη ταύτην καὶ εὐάριστον ἡμῖν ὑπέδειξεν ἀγωγὴν, τῆς σκιάς πρότερον ὄραν τῶν σωματίων, καὶ ἐν ὕδατι βλέπειν τὸν ἥλιον προσβαλόντας ἀμαυρωθῆναι. Κατὰ γὰρ τὸν ἴσον λόγον ὁ τε νόμος, σκιάν ἔχων τῶν μελλόντων, καὶ ἡ διὰ τῶν προφητῶν προτύπωσης (82), αἰνίγμα οὖσα τῆς ἀληθείας, γυμναστήρια τῶν ὀφθαλμῶν τῆς καρδίας ἐπιανεόηται· ὡς ἀπὸ τούτων βῆδίας τῆς μεταβάσεως ἡμῖν πρὸς τὴν ἀποκεκρυμμένην ἐν μυστηρίῳ σοφίαν γενησομένης. Τὰ μὲν οὖν περὶ τύπων ἐπὶ τοσοῦτον. Καὶ γὰρ οὐδὲ δυνατόν, ἐπὶ πλείον προδιαιτρίψαι (83) τῷ τόπῳ, ἢ οὕτω γ' ἂν τὸ ἐπεισόδιον πολλαπλάσιον εἴη τοῦ κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Ἀπάντησις πρὸς ἀνθυποφορὰν, ὅτι καὶ εἰς ὕδαθ βαπτίζομεθα· ἐν ᾧ καὶ τὰ περὶ βαπτίσματος.

34. Τί οὖν πρὸς τούτοις (84) ἔτι; Πολλῶν γὰρ διαλύσεων εὐποροῦσιν. Καὶ εἰς ὕδαθ βαπτίζομεθα, καὶ οὐ δήπου τὸ ὕδαθ πάσης ὁμοῦ τῆς κτίσεως προτιμῆσομεν, ἢ καὶ αὐτῷ τῆς Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τιμῆς μεταδώσομεν. Οἱ μὲν οὖν ἐκείνων λόγοι τοιοῦτοι, ὅποιοι ἂν γένοιτο ἀνθρώπων ὀργισμένων, καὶ διὰ τὴν ἐκ τοῦ πάθους τῶν λογισμῶν ἐπισκότησιν, μηδενὸς φειδομένων πρὸς τὴν τοῦ λελυπηκότος ἀμυναν. Ἡμεῖς δὲ οὐδὲ τὸν περὶ τούτων κατοκνήσομεν λόγον. Ἡ γὰρ ἀγνοοῦντας διδάξομεν, ἢ χακοργοῦσιν οὐκ ἐπιτρέψομεν. Μιχρὸν δὲ ἄνωθεν (85).

35. Ἡ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν περὶ τὸν ἄνθρωπον οἰκονομία ἀνάκλησις ἔστιν ἀπὸ τῆς ἐκπτώσεως, καὶ ἐπάνοδος εἰς οικείωσιν Θεοῦ ἀπὸ τῆς διὰ τὴν παρακοὴν γενομένης ἀλλοτριώσεως. Διὰ τοῦτο ἡ μετὰ σαρκὸς ἐπιδημία Χριστοῦ, αἱ τῶν εὐαγγελικῶν πολιτευμάτων ὑποτυπώσεις (86), τὰ πάθη, ὁ σταυρὸς, ἡ ταφὴ, ἡ ἀνάστασις· ὥστε τὸν σωζόμενον ἄνθρωπον διὰ μιμήσεως Χριστοῦ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην υἰοθεσίαν ἀπολαβεῖν. Ἀναγκαῖα τοίνυν ἔστι πρὸς τελειώσιν ζωῆς ἡ Χριστοῦ μίμησις οὐ μόνον ἐν τοῖς κατὰ τὸν βίον ὑποδείγμασιν ἀοργησίας καὶ ταπεινοφροσύνης καὶ μακροθυμίας, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου,

postulat sententiæ series.

(84) *Τί οὖν πρὸς τούτοις*. Hæc periodus in editis ad caput præcedens reuertur; sed commodius visum est inde initium hujus capituli ut in nonnullis mss. ducere. Paulo post tres codices ἢ καὶ αὐτῷ.

(85) *Ἄνωθεν*. Editi addunt ἀναλαβόντες εἰπωμεν, sed hæc ab antiquis omnibus libris absunt, nec videntur necessaria. Ibidem quatuor codices ἢ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς.

(86) *Αἱ τῶν... ὑποτυπώσεις*. Sic prisci quinque libri: editi autem ἢ... ὑποτύπωσης. Reg. secundus ibidem ἡ μετὰ σαρκὸς οἰκονομία.

ὡς Παῦλος φησιν ὁ μιμητῆς τοῦ Χριστοῦ· Συμμορφούμενος τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, εἰ πως καταντήσω εἰς τὴν ἐκ νεκρῶν ἐξανάστασιν. Πῶς οὖν γινόμεθα ἐν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ; Συνταξέντες αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος. Τίς οὖν ὁ τρόπος τῆς ταφῆς; καὶ τί τὸ ἐκ τῆς μιμήσεως χρήσιμον; Πρῶτον μὲν ἀναγκαῖον, τὴν ἀκολουθίαν τοῦ προτέρου βίου διακοπῆναι. Τοῦτο δὲ ἀδύνατον, μὴ ἀνωθεν γεννηθῆναι, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν. Ἡ γὰρ καλιγγενεσία, ὡς καὶ αὐτὸ δηλοῖ τὸ ὄνομα, δευτέρου βίου ἐστὶν ἀρχή. Ὡστε πρὶν ἀρξασθαι τοῦ δευτέρου, πέρασ (87) χρὴ δοῦναι τῷ προλαβόντι. Ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν τὸν διαυλον ἀνακαμπτόνων στάσις τις καὶ ἐπηρέμησις τὰς ἐναντίας κινήσεις διαλαμβάνει· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς τῶν βίων μεταβολῆς ἀναγκαῖον ἐφάνη θάνατον ἀμφοτέροις μεσιτεῦσαι τοῖς βίοις, περατοῦντα μὲν τὰ προάγοντα, ἀρχὴν δὲ δίδόντα τοῖς ἐφεξῆς. Πῶς οὖν κατορθοῦμεν τὴν εἰς ἄδου κάθοδον (88); Μιμούμενοι τὴν ταφὴν τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ βαπτίσματος. Οὐνεὶ γὰρ ἐνθάπτεται τῷ ὕδατι τῶν βαπτισμάτων τὰ σώματα. Ἀπόθεσιν οὖν τῶν ἔργων τῆς σαρκὸς συμβολικῶς ὑποφαίνει (89) τὸ βάπτισμα, κατὰ τὸν Ἀπόστολον λέγοντα, ὅτι Περιετμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῆς σαρκὸς, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ, συνταξέντες αὐτῷ ἐν τῷ βαπτίσματι. Καὶ οἶνεὶ καθάρσιόν ἐστι ψυχῆς τοῦ ἀπὸ τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος αὐτῇ προσγενομένου ρύπου, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι Πλυθεὶς με, καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκωθήσομαι. Διὰ τοῦτο οὐχ Ἰουδαϊκῶς ἐφ' ἐκάστῳ μολύσματι ἀπολούμεθα, ἀλλ' ἐν οἴδαμιν τὸ σωτήριον βάπτισμα· ἐπειδὴ εἰς ἐστὶν ὁ ὑπὲρ τοῦ κόσμου θάνατος, καὶ μία ἡ ἐκ νεκρῶν ἐξανάστασις, ὡν τύπος ἐστὶ τὸ βάπτισμα. Τοῦτου χάριν ὁ τὴν ζωὴν ἡμῶν (90) οἰκονομῶν Κύριος τὴν τοῦ βαπτίσματος ἡμῶν ἔθετο διαθήκην, θανάτου τύπον καὶ ζωῆς περιέχουσαν· τὴν μὲν τοῦ θανάτου εἰκόνα τοῦ ὕδατος εκπληροῦντος, τὸν δὲ τῆς ζωῆς ἀρραβῶνα παρεχομένου τοῦ Πνεύματος. Ὡστε σαφὲς ἡμῖν ἐντεῦθεν γέγονε τὸ ζητούμενον, διὰ τί τῷ Πνεύματι τὸ ὕδωρ συμπαραλήφθη. Ὅτι δύο σκοπῶν ἐν τῷ βαπτίσματι προκειμένων, καταργῆσαι μὲν τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, τοῦ μηκέτι αὐτὸ καρποφορεῖν τῷ θανάτῳ, ζῆν δὲ τῷ Πνεύματι, καὶ τὸν καρπὸν ἔχειν ἐν ἀγαπῇ· τὸ μὲν ὕδωρ τοῦ θανάτου τὴν εἰκόνα παρέχει, ὡσπερ ἐν ταφῇ τὸ σῶμα παραδεχόμενον· τὸ δὲ Πνεῦμα τὴν ζωοποιὸν ἐνίησι δύναμιν, ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἁμαρτίαν νεκρότητος εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς ζωὴν τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀνακαινίζον. Τοῦτο οὖν ἐστὶ τὸ ἀνωθεν γεννηθῆναι ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος· ὡς τῆς μὲν νεκρώσεως ἐν τῷ ὕδατι τελουμένης, τῆς δὲ

A ejus, si quo modo perveniam ad resurrectionem ex mortuis⁸⁷. Quomodo igitur sit, ut simus in similitudine mortis ejus⁸⁸? Consepulti cum illo per baptismum⁸⁹. Quis igitur est modus sepulturæ, aut quis ex imitatione fructus? Primum quidem necesse est vitæ prioris sericem interrumpi. Id autem nemo potest consequi, nisi natus denuo, juxta Domini vocem⁹⁰: siquidem regeneratio, uti ipsum etiam nomen declarat, alterius vitæ initium est. Quare antequam alteram vitam incipias, oportet priori finem imponere. Quemadmodum enim in his qui stadii 29 finem assecuti sese reflectunt, statio quædam et requies inter contrarias motiones interponitur: sic et in mutatione vitæ videbatur necessarium, ut mors inter priorem et posteriorem vitam intercederet, quæ et præcedentia finiat, et initium det sequentibus. Quomodo igitur assequimur descensum ad inferos? Christi sepulturam imitantes per baptismum. Eorum enim qui baptizantur corpora, quodammodo in aquis sepeliuntur. Proinde positionem operum carnis arcano modo significat baptismus, juxta Apostolum dicentem: *Circumcisi estis circumcisione non facta manu, in exspoliatione corporis carnis, in circumcisione Christi, sepulti cum illo in baptismo*⁸⁹. Ac baptisma quodam modo repurgat animam a sordibus, quæ ei a carnali sensu accedunt, juxta id quod scriptum est: *Lavabis me, et super nivem dealabor*⁹⁰. Hanc ob causam non Judæorum more in quibuslibet inquinamentis abluimur, sed unum novimus saluiferum baptismum: quandoquidem una est pro mundo mors, et una ex mortuis resurrectio, quarum figura est baptismus. Quapropter qui nostram vitam dispensæ Dominus, baptismatis pactum nobis statuit, mortis ac vitæ typum habens: mortis quidem imagine: implente aqua, Spiritu vero vitæ arham præbente. Hinc itaque nobis perspicuum est quod quærebatur, quamobrem aqua conjuncta fuerit Spiritui. Cum enim duo scopi propositi sint in baptismo, videlicet ut aboleatur corpus peccati, ne postea fructificet morti, tum ut vivatur Spiritu, et fructus habeatur in sanctificatione; aqua, mortis exhibet imaginem, corpus velut in sepulcro recipiens; Spiritus vero vim vivificam immittit, a morte peccati renovans animas nostras in pristinam vitam. Hoc igitur est denuo nasci ex aqua et Spiritu⁹⁰: quippe quia mors perficitur in aqua, vitam vero nostram operatur Spiritus. Tribus igitur demersionibus, ac totidem invocationibus, magnum baptismatis mysterium peragitur, ut et mortis figura exprimat, et per traditionem divinæ scientiæ ani-

⁸⁷ Philipp. III, 10, 11. ⁸⁸ Rom. VI, 5. ⁸⁹ ibid. 4. ⁹⁰ Joan. III, 5. ⁹¹ Coloss. II, 11. ⁹² Psal. L, 9. ⁹³ Joan. III, 5.

(87) Πρὶν ἀρξασθαι τοῦ δευτέρου, πέρασ, εἰς. Editi τῷ μέλλοντι ἀρξασθαι τοῦ δευτέρου βίου, πέρασ, εἰς. Sed illud, τῷ μέλλοντι, in nullo codice reperitur, βίου autem in uno tantum. Emendavimus ope Regii primii, ex quo sumpsimus illud, πρὶν, quod difficultatis nihil prorsus relinquit. Mox Reg. se-

cundus Ὡς γὰρ τῶν ἐπὶ τὸν διαυλον ἀνακαμπτόνων. (88) Τὴν εἰς ἄδου κάθοδον. Colbert. et Reg. tertius κατὰβασιν.

(89) Ὑποφαίνει. Sic codices omnes. Editi ὑποσημαίνει.

(90) Ἡμῶν. Sic libri veteres. Editi ἡμῶν.

ius illustretur eorum qui baptizantur. Itaque si qua est gratia in aqua, non est ex ipsius aquæ natura, sed ex Spiritus præsentia. Non enim est baptismus depositio sordium corporis, sed conscientia: bonæ interrogatio apud Deum⁴⁷. Itaque ad eam vitam, quæ est ex resurrectione, præparans nos Dominus, totam evangelicam conversationem proponit; ut non irascamur, ut malorum tolerantiores simus, et a voluptatum amore puri, ut a studio pecuniæ mores sint liberi, præscribens, ita ut quæ illud sæculum juxta naturam possidet, ea nos præcipientes ex animi inductione peragamus. Proinde si quis definiens dicat Evangelium esse vitæ, quæ est ex resurrectione, figuram, mihi nequaquam videatur a recto aberrare. Ad scopum igitur revertamur.

ὄργιζόμενος εἶποι τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι τοῦ ἐξ ἀναστάσεως βίου προδιατύπωσιν, οὐκ ἂν μοι δεσπῆ (92) τοῦ προσήκοντος ἀμαρτείν. Ἐπὶ οὖν τὸν σκοπὸν ἐπανέλθωμεν.

56. Per Spiritum sanctum datur in paradysum 30 restitutio, ad regnum cælorum ascensus, in adoptionem filiorum reditus: datur fiducia Deum appellandi Patrem suum, consortem fieri gratiæ Christi, filium lucis appellari, æternæ gloriæ participem esse, et ut semel omnia dicam, esse in omni benedictionis plenitudine, tum in præsentibus hoc sæculo, tum in futuro: repositorium nobis in promissis honorum, quæ per fidem fruenda expectamus, perinde quasi jam adsint, gratiam velut in speculo contemplantes. Nam si talis est arrhabo, quale est illud quod perfectum est? et si tantæ sunt primitiæ, quæ erit totius consummatio? Insuper et illinc cognoscitur quantum inter eam gratiam quæ a Spiritu proficitur, et baptismum, qui aqua constat, sit discriminis, quod Joannes quidem baptizavit in aqua ad poenitentiam, Dominus autem noster Jesus Christus in Spiritu sancto. *Ego equidem, inquit, baptizo vos in aqua ad poenitentiam: qui autem post me venit, potentior me est; cujus non sum dignus ut gestem calceamenta: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, et igni*⁴⁸; ignis baptismum probationem quæ flet in judicio, dicens, quemadmodum Apostolus ait: *Uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit*⁴⁹; et rursus: *Dies enim declarabit, quod in igne patefit*⁵⁰. Jam vero sunt nonnulli, qui in certaminibus pro pietate, revera non imitatione mortem pro Christo perpassi, nihil symbolis quæ sunt in aqua opus habuerunt ad salutem, nimirum in proprio baptizati sanguine. Neque hæc ita loquor, quod aquæ baptismum spernam, sed ut istorum rationes

ζωῆς ἡμῶν ἐνεργουμένης διὰ τοῦ Πνεύματος. Ἐν τρισὶν οὖν καταδόσεσι, καὶ ἰσαριθμοῖς ταῖς ἐπικλησεσὶ, τὸ μέγα μυστήριον τοῦ βαπτίσματος τελειοῦται, ἵνα καὶ ὁ τοῦ θανάτου τύπος ἐξεκονισθῆ, καὶ τῇ παραδόσει τῆς θεογνωσίας τὰς ψυχὰς φωτισθῶσιν οἱ βαπτιζόμενοι. Ὡστε εἰ τίς ἐστὶν ἐν τῷ ὕδατι χάρις, οὐκ ἐκ τῆς φύσεώς ἐστὶ τοῦ ὕδατος, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ Πνεύματος παρουσίας. Οὐ γὰρ ἐστὶ τὸ βάπτισμα βύπου σαρκὸς ἀπόθεσις, ἀλλὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς θεόν. Πρὸς οὖν τὸν ἐξ ἀναστάσεως βίον καταρτίζων ἡμᾶς ὁ Κύριος, τὴν εὐαγγελικὴν πᾶσαν ἐκτίθειται πολιτείαν, τὸ ἀόριτον, τὸ ἀνεξίκακον, τὸ φιληδονίας ἀβρύπτων (91), τὸ ἀφιλόργυρον τοῦ τρόπου νομοθετῶν ὥστε ἄπερ ὁ αἰὼν ἐκείνος κατὰ τὴν φύσιν κέχτηται, ταῦτα προλαβόν-

Β τας ἡμᾶς ἐκ προαιρέσεως καταρθοῦν. Εἰ τοίνυν τις

56. Διὰ Πνεύματος ἀγίου ἢ εἰς παράδεισον ἀποκατάστασις ἢ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν ἀνοδος ἢ εἰς υἰοθεσίαν ἐπάνοδος ἢ παρρησία τοῦ καλεῖν ἐαυτῶν (93) Πατέρα τὸν θεόν, κοινωνὸν γενέσθαι τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ, τέκνον φωτὸς χρηματίζειν, δόξης ἀδίδου μετέχειν, καὶ ἀπαξιαπλῶς ἐν παντὶ πληρώματι εὐλογίας γενέσθαι ἐν τε τῷ αἰῶνι τούτῳ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀποκειμένων ἡμῖν ἀγαθῶν, ὧν διὰ πίστεως ἀπεκδεχόμεθα τὴν ἀπόλαυσιν, ὡς ἤδη παρόντων, τὴν χάριν ἐνοπριζόμενοι. Εἰ γὰρ ὁ ἀβραάμ τοιοῦτος, ἡλικὸν τὸ τέλος; καὶ εἰ ἡ ἀπαρχὴ τοσαύτη (94), τίς ἢ τοῦ ὄλου πλήρωσις; Ἐτι κάκειθεν τῆς ἀπὸ τοῦ Πνεύματος χάριτος πρὸς τὸ ἐν ὕδατι βάπτισμα γινώρισμον τὸ διάφορον ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν, ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ (95). Ἐγὼ μὲν γὰρ ὑμᾶς, φησὶ, βαπτίζω ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου ἐστὶν οὐ οὐκ εἰμι λιανὸς τὰ ἀποδήματα βαστάσαι ἑαυτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, καὶ πυρὶ τὸ τοῦ πυρὸς βάπτισμα τὴν ἐν τῇ κρίσει δοκιμασίαν λέγων, καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος Ἐκαστοῦ τὸ ἔργον ὀπιόν ἐστὶ, τὸ πῦρ αὐτὸ (96) δοκιμάσει καὶ κάλιν. Ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει, ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται. Ἡδὴ δὲ τινες ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσιν, ἀληθεία καὶ οὐ μιμῆσει τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον ὑποστάντες, οὐδὲν τῶν ἐκ τοῦ ὕδατος συμβόλων εἰς τὴν σωτηρίαν ἐπεδεξίθησαν, ἐν τῷ ἰδίῳ αἵματι βαπτισθέντες. Καὶ οὐκ ἀθετῶν τὸ ἐν τῷ ὕδατι βάπτισμα, ταῦτα λέγω, ἀλλὰ τοὺς λογισμοὺς καθαιρῶν τῶν ἐπαυρομένων κατὰ τοῦ Πνεύματος, καὶ

⁴⁷ I Petr. III, 21. ⁴⁸ Matth. III, 11. ⁴⁹ I Cor. III, 13. ⁵⁰ ibid.

(91) Ἀβρύπτων. Duo codices mss. ἀβρύπων.

(92) Δοκῆ. Sic libri veteres, melius quam editi δοκῆ.

(93) Ἐαυτῶν. Ita codices mss. Editi ἐαυτοῦ. Ibidem Reg. quartus. τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ.

(94) Τοσαύτη. Sic quatuor codices: alii cum editis τοσαύτη. Ibidem editio Basilicensis τίς ἢ τοῦ λό-

γου πλήρωσις, quæ verba sic reddidit Erasmus: *Quæ erit verbi consummatio? Paulo post addimus εἰς μετάνοιαν ex tribus codicibus.*

(95) Τῷ ἁγίῳ. Editi addunt καὶ τῷ πυρὶ. Sed hæc in nullo codice mss.

(96) Αὐτό. Legitur ea vox in cod. Colbert. et Reg. quinto, abest ab aliis.

μιγνύντων τὰ ἄμικτα, καὶ παρिसαζόντων (97) τὰ ἄδυνατά.

dejiciam, qui adversus Spiritus eriguntur; quique commiscent non miscenda, et similia faciunt, quæ comparationem respuunt.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ΄.

CAPUT XVI.

*Οτι ἀχώριστον ἐπὶ πάσης ἐννοίας Πατὴρ καὶ Υἱὸς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐπὶ τε τῆς τῶν νοητῶν δημιουργίας, καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων οἰκονομίας, καὶ ἐπὶ τῆς προσδοκωμένης κρίσεως.

Quod in omni notione Spiritus sanctus inseparabilis est a Patre et Filio, sive in creatione intelligibilium creaturarum, sive in humanarum rerum dispensatione, sive in judicio quod expectatur.

37. Ἐπὶ ὅν τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐπανώμεν, ὅπως ἐν πᾶσι ἀχώριστόν ἐστι καὶ ἀδιάστατον παντελῶς Πατὴρ καὶ Υἱὸς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ἐν τῷ περὶ τοῦ χαρίσματος τῶν γλωσσῶν τόπῳ, Κορινθίους ἐπιστέλλων ὁ Παῦλος (98)· Ἐὰν πάντες, φησί, προφητεῦτε, εἰσέλθη δέ τις (99) ἄπιστος ἢ ἰδιώτης, ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων, ἀνυκρίνεται ὑπὸ πάντων, τὰ κρυπτά τῆς καρδίας αὐτοῦ φανερά γίνονται· καὶ οὕτω πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, προσκυνήσει τῷ Θεῷ, ἐπαγγέλλων, ὅτι ὁ Θεὸς ὄντως ἐν ὑμῖν ἔστιν. Εἰ τοίνυν ἐκ τῆς προφητείας, τῆς κατὰ τὴν διαίρεσιν τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος ἐνεργουμένης, ἐπιγινώσκεται ὁ Θεὸς ἐν τοῖς προφήταις εἶναι· βουλευσάσθωσαν οὗτοι ποίαν χώραν ἀποδώσουσι τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ· πόσῃ μετὰ Θεοῦ τάσσειν (1), ἢ πρὸς τὴν κρίσιν ἐξωθεῖν δικαιότερον. Καὶ τὸ πρὸς Σάπφειραν ὑπὸ Πέτρου· Τι ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν κειράσαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; οὐκ ἐψεύσασθε ἀνθρώποις, ἀλλὰ Θεῷ· δεικνυσιν, ὅτι τὰ αὐτὰ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ εἰς Θεόν ἐστι τὰ ἀμαρτήματα. Καὶ οὕτω δ' ἂν τὸ συναφές καὶ ἀδιαρετόν κατὰ πᾶσαν ἐνέργειαν ἀπὸ Πατὴρ καὶ Υἱοῦ τοῦ Πνεύματος διδαχθείης. Ἐνεργούντος (2) τοῦ Θεοῦ τὰς διαίρεσεις τῶν ἐνεργημάτων, καὶ τοῦ Κυρίου τὰς διαίρεσεις τῶν διακονιῶν, συμπάρεσι τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὴν διανομήν τῶν χαρισμάτων πρὸς τὴν ἀξίαν ἐκάστου αὐτεξουσίας οἰκονομοῦν. Διαίρεσεις γάρ, φησί, χαρισμάτων εἰσι, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα. Καὶ διαίρεσεις διακονιῶν εἰσι, ὁ δὲ αὐτὸς Κύριος. Καὶ διαίρεσεις ἐνεργημάτων εἰσι, ὁ δὲ αὐτὸς Θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι. Ταῦτα δὲ πάντα, φησί, ἐρεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιρουτῶν ἰδίᾳ ἐκάστῳ, καθὼς βούλεται. Οὐ μὴν ἐπειδὴ πρῶτον ἐνταῦθα τοῦ Πνεύματος ὁ Ἀπόστολος ἐπευφήθη, καὶ δεῦτερον τοῦ Υἱοῦ, καὶ τρίτον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατὴρ, ἥδη χρῆ καθόλου νομίζειν ἀντεστραφῆαι τὴν τάξιν. Ἀπὸ γὰρ τῆς ἡμετέρας σχέσεως τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν· ἐπειδὴ ὑποδεχόμενοι τὰ δῶρα, πρῶτον ἐνευγχάνομεν τῷ διανεμόντι· εἶτα ἐννοοῦμεν τὸν ἀποστελλάντα· εἶτα ἀνάγομεν τὴν ἐνθύμησιν ἐπὶ τὴν πηγὴν καὶ αἰτίαν τῶν ἀγαθῶν.

37. Ad id igitur quod initio institutum est redeamus, quod videlicet in omnibus Spiritus sanctus inseparabilis et prorsus indistractus sit a Patre et Filio. Paulus Corinthiis scribens eo in loco in quo de dono linguarum tractat, ait: Si omnes prophetetis, ingrediatur autem aliquis infidelis, aut idiota, arguitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus: occulta cordis ejus manifesta sunt, atque ita procidens in faciem, adorabit Deum, renuntians quod Deus sit vere in vobis³¹. Itaque, si ex prophetia, quæ juxta distributionem donorum Spiritus editur, agnoscitur Deus in prophetis esse, consultant isti quem locum attributum sint Spiritui sancto: utrum æquius sit illum cum Deo jungere, an ad creaturarum ordinem extrudere. Quin et ista Petri ad Sapphiram verba, *Quid est quod convenit inter vos tentare Spiritum sanctum? non mentiti estis hominibus, sed Deo*³²; ostendunt eadem in Spiritum sanctum, et in Deum esse peccata. Atque hoc etiam pacto discere poteris, Spiritum sanctum in omni operatione conjunctum et inseparabilem esse a Patre et Filio. Cum Deus efficit distributiones operationum, ac Dominus divisiones ministracionum, simul adest Spiritus sanctus, partitionem donorum pro cujusque dignitate proprio arbitrio dispensans. Nam, inquit, *divisiones donorum sunt, idem autem Spiritus. Et divisiones administrationum sunt, idem autem Dominus. Et divisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Hæc autem omnia, inquit, operatur unus et idem Spiritus, dividens seorsim cuique, prout vult*³³. Attamen non quoniam Apostolus primo loco meminit Spiritus, secundo Filii, tertio Dei et Patris, protinus oportet suspicari ordinem omnino inversum esse. A nostra siquidem habitudine sumpsit exordium. Nam cum dona accipimus; nobis is qui distribuit, occurrit primum; mox cogitamus eum qui misit; postremo cogitationem perducimus ad fontem auctoremque honorum.

³¹ I Cor. xiv, 24, 25. ³² Act. v, 9, 4. ³³ I Cor. xii, 4-11.

(97) Παρिसαζόντων. Sic omnes codices mss., non ut editi παρεκάζοντων.

(98) Ὁ Παῦλος. Combefisius legendum putat δηλοῖ ὁ Παῦλος: sed necessaria non est emendatio, modo initium hujus capitis non sumatur, ut in editis, ab his verbis, ὅπως ἐν πᾶσι, sed ab his, ἐπὶ ὅν τὸ, ut in veteribus libris. Habent etiam editi ὁ

ἅγιος Παῦλος, sed codices mss. ut edidimus.

(99) Εἰσέλθη δέ τις. Illud τις ex tribus codicibus addidimus, et paulo post tres alii καὶ οὕτω τὰ κρυπτά.

(1) Τάσσειν. Sic mss. Editi συντάσσειν. Paulo post editi Σάπφειραν τοῦ Πέτρου. Mss. ut in textu.

(2) Ἐρεργούντος. Post hanc vocem editi addunt γάρ, quod in veteribus libris non reperitur.

58. Jam etiam ex rebus initio conditis discas licet Spiritus cum Patre et Filio communionem. Nam puræ et intelligentes et supermundanæ virtutes, sanctæ tum sunt, tum nominantur, ex gratia a Spiritu sancto infusa sanctimoniam consecutæ. Quare silentio prætermisus est modus creationis cælestium virtutum; nam ex sensibilibus tantum creatorem nobis aperuit is qui conditi orbis conscripsit historiam. Tu vero, qui facultatem habes ex visibilibus invisibilia deprehendendi, glorifica Conditorem in quo condita sunt omnia, sive visibilia, sive invisibilia, sive principatus, sive potestates, sive virtutes, sive throni, sive dominationes⁵⁴, et si quæ aliæ sunt rationales naturæ, quæ nominari non possunt. In horum autem creatione cogita mihi primariam causam eorum quæ sunt, Patrem; conditricem, Filium; perfectricem, Spiritum sanctum: ut voluntate quidem Patris sint administratorii spiritus, Filii vero operatione perducantur ut sint, Spiritus autem præsentia perficiantur. Porro angelorum perfectio est sanctificatio, et in hac perseverantia. Ac nemo me credat tres originales hypostases ponere, aut Filii operationem dicere imperfectam. Principium enim eorum quæ sunt, unum est, per Filium condens et perficiens in Spiritu. Ac nec Pater, qui operatur omnia in omnibus, imperfectam habeat operationem: neque Filius inconsummatam creationem, nisi a Spiritu perficiatur. Hoc enim pacto nec Pater opus habebit Filio, sola voluntate creans; **32** atamen vult creare per Filium. Neque Filius egebit auxilio, juxta Patris similitudinem operans, sed et Filius vult per Spiritum perficere: nam *Verbo Domini cæli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum*⁵⁵. Itaque nec Verbum est significativa aeris percussio per vocis instrumenta prolata: nec Spiritus oris halitus partibus respiratoriis efflatus: sed Verbum est quod in principio erat apud Deum, et Deus erat⁵⁶. Spiritus autem oris Dei, Spiritus est veritatis, qui a Patre procedit⁵⁷. Itaque tria intelligis, mandantem Dominum, creans Verbum, et confirmantem Spiritum. Quæ porro alia possit esse confirmatio, quam in sanctimonia perfectio; confirmationis voce significante constantiam, immutabilitatem et soliditatem in bono? Sanctificatio autem non est absque Spi-

⁵⁴ Col. 1, 16. ⁵⁵ Psal. xxxii, 6. ⁵⁶ Joan. 1, 1.

(3) *Ἐκ τῶν*. Editi hic ponunt *ἐξ ἀρχῆς*, sed codices mss. ut in textu. Paulo post editio Paris *ἐκδοθείσης*, quod in uno tantum codice reperitur: alii *ἐνδοθείσης* vel *δοθείσης*. Habet etiam editio Basiliensis *ἐνδοθείσης*.

(4) *Κοσμογονίαν*. Colb. et unus Reg. *κοσμογονίας*. Alius Reg. *κοσμοποιίαν*.

(5) *Ἀκατονόμαστοι*. Sic tres antiqui codices. Colbert. *ἀκατωνόμαστοι*, editi *ἀκατανόμαστοι*. Mox editi *γενομένων*, quinque libri veteres *γινομένων*.

(6) *Ὅμως θέλει*. Hic editi et infra, ubi de Filio,

38. *Μάθοις δ' ἂν τὴν πρὸς Πατέρα καὶ Υἱὸν τοῦ Πνεύματος κοινωνίαν καὶ ἐκ τῶν (3) δημιουργημάτων τῶν ἐξ ἀρχῆς*. Αἱ γὰρ καθαρὰ καὶ νοεραὶ καὶ ὑπερκόσμοι δυνάμεις ἅγαι καὶ εἰσι καὶ ὀνομάζονται, ἐκ τῆς παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνδοθείσης χάριτος τὸν ἁγιάσμον κεκτημένα. Ὡστε ἀποσεσιώπηται μὲν ὁ τρόπος τῆς κτίσεως τῶν οὐρανίων δυνάμεων· ἀπὸ γὰρ τῶν αἰσθητῶν μόνον τὸν Δημιουργὸν ἤμιν ὁ τὴν κοσμονομίαν (4) συγγραζόμενος ἀπεκάλυψε. Σὺ δὲ, ἔχων δύναμιν ἐκ τῶν ὁρατῶν ἀναλογίεσθαι τὰ ἀόρατα, ὄραζε τὸν Ποιητὴν ἐν ᾧ ἐκτίσθη τὰ πάντα, εἴτε ὁρατὰ, εἴτε ἀόρατα, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι, εἴτε δυνάμεις, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, καὶ εἴ τινας εἰσιν ἕτεραι λογικαὶ φύσεις, ἀκατονόμαστοι (5). Ἐν δὲ τῇ τούτων κτίσει ἐνόησάν μοι τὴν προκαταρχικὴν αἰτίαν τῶν γινομένων, τὸν Πατέρα· τὴν δημιουργικὴν, τὸν Υἱὸν· τὴν τελειωτικὴν, τὸ Πνεῦμα· ὥστε βουλῆματι μὲν τοῦ Πατρὸς τὰ λειτουργικὰ πνεύματα ὑπάρχειν, ἐνεργεῖα δὲ Υἱοῦ εἰς τὸ εἶναι παράγεσθαι, παρουσία δὲ τοῦ Πνεύματος τελειοῦσθαι. Τελείωσις δὲ ἀγγέλων ἁγιασμός, καὶ ἡ ἐν τούτῳ διαμονή. Καὶ μηδεὶς οἰεσθῶ με ἢ τρεῖς εἶναι λέγειν ἀρχικὰς ὑποστάσεις, ἢ ἀτελῆ φάσκειν τοῦ Υἱοῦ τὴν ἐνεργεῖαν. Ἀρχὴ γὰρ τῶν ὄντων μία, δι' Υἱοῦ δημιουργοῦσα, καὶ τελειοῦσα ἐν Πνεύματι. Καὶ οὕτε Πατὴρ, ὁ τὰ πάντα ἐν πᾶσιν ἐνεργῶν, ἀτελῆ ἔχει τὴν ἐνεργεῖαν· οὕτε Υἱὸς ἑλλιπῆ τὴν δημιουργίαν, μὴ τελειομένην παρὰ τοῦ Πνεύματος. Οὕτω γὰρ ἂν οὕτε Πατὴρ προσδεθῆι Υἱοῦ, μόνῳ τῷ θέλειν δημιουργῶν, ἀλλ' ὅμως θέλει (6) διὰ Υἱοῦ· οὕτ' ἂν συνεργίας (7) προσδεθῆι, καθ' ὁμοίτητα τοῦ Πατρὸς ἐνεργῶν· τῷ Λόγῳ γὰρ Κυρίου οἱ ὀρατοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. Οὕτε οὖν Λόγος ἀέρος τύπωσις; σημαντικὴ, διὰ φωνητικῶν ὀργάνων ἐκπερυμένη· οὕτε Πνεῦμα στόματος ἀτμῆς, ἐκ τῶν ἀναπνευστικῶν μερῶν ἐξωθούμενος· ἀλλὰ Λόγος μὲν ὁ πρὸς Θεὸν ὢν ἐν ἀρχῇ, καὶ Θεὸς ὢν· Πνεῦμα δὲ στόματος Θεοῦ τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται. Τρία τοίνυν νοεῖς, τὸν προστάσσοντα Κύριον, τὸν δημιουργοῦντα Λόγον, τὸ στερεοῦν (8) τὸ Πνεῦμα. Τί δ' ἂν ἄλλο εἴη στερεώσις ἢ ἡ κατὰ τὸν ἁγιασμὸν τελείωσις, τὸ ἀνένδοτον καὶ ἄτρεπτον καὶ παγίως ἐρηρυσμένον ἐν ἀγαθῷ τῆς στερεώσεως ἐμφανιούσης; Ἀγίασμός δὲ οὐκ ἀνευ Πνεύματος. Οὐ γὰρ φύσει ἅγαι αἱ τῶν οὐρανῶν δυ-

⁵⁷ Joan. xv, 25.

addunt καὶ πέφυκε: in quo non minus pugnant cum Basilii sensu, quam cum mss. codicibus.

(7) *Συνεργίας*. Pro hac voce, quæ in editis legitur et in tribus codicibus mss., habet Reg. tertius *δημιουργίας*, Colbertinus vero *Πνεύματος*, quæ vox addita fuit alia manu sed tamen antiqua.

(8) *Τὸ στερεοῦν*. Sic Reg. secundus et quartus, quos sequi malimus quam tres alios, in quibus et in editis legitur τὸν στερεοῦντα. Addunt editi τὸ ἅγιον, quod nullo in codice ms. reperitur.

νίμεις· ἡ οὕτω γ' ἄν (9) οὐδεμίαν πρὸς τὸ ἅγιον Πνεῦμα τὴν διαφορὰν ἔχοιεν· ἀλλὰ κατὰ ἀναλογίαν τῆς πρὸς ἀλλήλας ὑπεροχῆς, τοῦ ἁγιασμοῦ τὸ μέτρον παρὰ τοῦ Πνεύματος ἔχουσαι. Ὡς γὰρ ὁ καυτήρ μετὰ τοῦ πυρὸς νοεῖται, καὶ ἄλλο μέντοι ἡ ὑποκειμένη ἕλη, καὶ ἄλλο τὸ πῦρ· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ἡ μὲν οὐσία αὐτῶν, ἀέριον πνεῦμα (10), εἰ τύχοι, ἡ πῦρ ἄβυλον, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα (11)· ἂν καὶ ἐν τόπῳ εἰσι, καὶ ὄρατοι γίνονται, ἐν τῷ εἶδει τῶν οὐρανίων αὐτῶν σωμάτων τοῖς ἄξις ἐμφανιζόμενοι. Ὁ μέντοι ἁγιασμός, ἐξῴθεν ὧν τῆς οὐσίας, τὴν τελείωσιν αὐτοῖς ἐπάγει διὰ τῆς κοινωνίας τοῦ Πνεύματος. Φυλάσσουσι δὲ τὴν ἀξίαν τῆ ἐπιμονῆ τοῦ καλοῦ, ἔχουσαι μὲν ἐν προαιρέσει τὸ εὐσεβεῖσιον, οὐδέποτε δὲ ἐκ τῆς τοῦ θύτου ἀγαθοῦ προαιρέσεως ἐκπίπτουσαι· ὡς ἐάν ὑφέλης τῷ λόγῳ τὸ Πνεῦμα, λένονται μὲν ἀγγέλων χορεῖαι (12), ἀφῆρται δὲ ἀρχαγγέλων ἐπιστasiai, συγχέχεται δὲ τὰ πάντα ἀνομοθέτητος, ἀτακτος, ἀόριστος αὐτῶν ἡ ζωῆ. Πῶς μὲν γὰρ εἰπωσιν ἄγγελοι· Δόξα ἐν ἑξῆστοις Θεῷ, μὴ δυναμωθέντες ὑπὸ τοῦ Πνεύματος; Οὐδεὶς γὰρ δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἀγίῳ, καὶ οὐδεὶς ἐν Πνεύματι Θεοῦ λαλῶν λέγει ἀνάθεμα Ἰησοῦν· ὅπερ εἶποι ἐν (13) τὰ πονηρὰ καὶ ἀντικείμενα πνεύματα, ὧν ἡ ἀπέπτωσις συνίστησι τὸν λόγον, τοῦ αὐτεξουσίους εἶναι τὰς ἀοράτους δυνάμεις, ἰσθρῶπως ἔχουσας πρὸς ἀρετὴν καὶ κακίαν, καὶ διὰ τοῦτο δεσμεύσας τῆς τοῦ Πνεύματος βοήθειας. Ἐγὼ καὶ τὸν Γαβριὴλ προλέγειν τὰ μέλλοντα οὐδαμῶς ἄλλως φημί ἢ τῆ προγνώσει τοῦ Πνεύματος. Διότι ἐν τῶν (14) ἐκ τῆς ἐπιρέσεως τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων ἐστὶν ἡ προφητεία. Ὁ δὲ τὰ μυστήρια τῆς ὀπτασίας τῷ ἀνδρὶ τῶν ἐπιθυμιῶν ἐπιταχθεὶς διαγγεῖλαι, πόθεν σοφιστεὶς εἶχε διδάσκειν τὰ κεκρυμμένα, εἰ μὴ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ; τῆς ἀποκαλύψεως τῶν μυστηρίων ἰδίως τῷ Πνεύματι προσηκούσης, κατὰ τὸ γεγραμμένον, οὐ· Ἐμὴν ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Πνεύματος. Θρόνοι δὲ καὶ κυριότητες, καὶ ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι, πῶς ἂν τὴν μακαρίαν (15) διεξήγον ζώην, εἰ μὴ διὰ παντὸς ἐβλεπον τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς; Τὰ δὲ βλέπειν οὐκ ἄνευ τοῦ Πνεύματος. Ὅπερ γὰρ ἐν νυκτὶ, ἐάν ὑφέλης τὸ φῶς ἀπὸ τῆς οὐκίας, τυφλαὶ μὲν αἱ ὄψεις, ἀνεέργητοι δὲ καταλείπονται αἱ δυνάμεις, ἀνεπίγνωστοι δὲ αἱ ἀξίαι, καὶ χρυσοῦ καὶ σιδήρου ὁμοίως πατουμένων διὰ τὴν ἀγνοίαν· οὕτως ἐπὶ τῆς νοητῆς δια-

A ritu. Neque enim caelorum virtutes suas apte natura sanctae sunt; alioquin nihil differrent a Spiritu sancto; sed juxta proportionem qua se invicem superant, a Spiritu habent sanctificationis mensuram. Quemadmodum enim cauterium non sine igne intelligitur, cum aliud sit subjecta materia, et aliud ignis: itidem et in caelestibus virtutibus, substantia quidem earum, puta spiritus est aerius, aut ignis immaterialis, juxta id quod scriptum est, Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis³³; quapropter et in loco sunt, et fiunt visibiles, dum iis qui digni sunt, apparent in specie propriorum corporum. Sed sanctificatio, quae est extra substantiam illorum, perfectionem illis affert per communionem Spiritus. Conservant autem dignitatem per perseverantiam in bono, habentes quidem in eligendo liberum arbitrium, nunquam tamen ab ejus qui vere bonus est consortio excidentibus: ita ut si subduxeris ratione Spiritum, perierint angelorum choreae, sublatæ sint quoque archangelorum praefecturae, atque confusa fuerint omnia: vita ipsorum nulli legi, nulli ordini, nulli regulæ subiaceat. Quomodo enim dicent angeli: Gloria in excelsis Deo³⁴, nisi a Spiritu accepta potestate? Nemo siquidem potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto, et nullus in Spiritu Dei loquens dixit Jesum anathema³⁵; quod sane dixerint pravi et adversarii spiritus, quorum lapsus comprobatur quod dicimus, virtutes invisibiles esse sui arbitrii, æque ad virtutem atque ad vitium vertibiles, et ob id opus habentes auxilio Spiritus. Ego vero ipsum Gabrielem haud alio modo arbitror prædicere futura³⁶, quam præscientia Spiritus, eo quod unum ex divisione donorum Spiritus sit prophetia. Porro qui mysteria visionis viro desideriorum jussus erat annuntiare³⁷, unde nactus erat sapientiam, ut posset docere arcana, nisi per Spiritum sanctum? **33** cum patefactio mysteriorum peculiariter ad Spiritum sanctum pertineat, juxta id quod scriptum est: Nobis reseravit Deus per Spiritum³⁸. Throni vero et dominationes, principatus et potestates, quomodo beatam traducerent vitam, nisi semper viderent vultum Patris qui in caelis est³⁹? At visio non est absque Spiritu. Quemadmodum enim si in nocte tollas lucernam e domo, caeci sunt oculi, facultates relinquuntur inertes, nec agnoscitur rerum dignitas, sed per ignorantiam aurum

³³ Psal. ciii, 4. ³⁴ Luc. ii, 14. ³⁵ I Cor. xii, 3. ³⁶ Luc. i, 26. ³⁷ Dan. x, 10. ³⁸ I Cor. ii, 10. ³⁹ Matth. xviii, 10.

(9) Ἡ οὕτω γ' ἄν. Editio Paris. ἡ οὕτω γάρ, contra codicum mss. et editionis Basileensis fidem. Paulo post Reg. secundus παρὰ τοῦ Πνεύματος ἔχουσι.

(10) Ἀέριον πνεῦμα. Male in editis additur τό.

(11) Πυρὸς φλόγα. Sic quinque codices: unus cum editis πῦρ φλόγον.

(12) Χορεῖαι. Hic nonnulla ope codicum mss. sustulimus. Habent enim editi: χορεῖαι καὶ ἁγιασμός... ἐπιστasiai, καὶ ἁγιασμοί, καὶ προφητεία... οὐκ οὖν,

ἀνομοθέτητος.

(13) Ὅπερ εἶποι ἄν. Sic mss. codices: editi ὅπερ ἂν εἶποιεν. Mox Reg. quartus τὰς οὐρανοὺς δυνάμεις.

(14) Ἐν τῶν. Editi ἐν τῶν, sed repugnant veteres libri.

(15) Μακαρία. Editi addunt ἐκέρην. Sed ea vox abest a quinque codicibus.

perinde ac ferrum conculcatur : sic in spirituali ordine, impossibile est piam illam ac sanctam vitam permanere citra Spiritum : nihilo profecto magis quam exercitus in recto ordine manere potest absente duce, aut chorus in consonantia, nisi chori præfectus temperet harmoniam. Qui possent dicere seraphim, *Sanctus, sanctus, sanctus*⁶⁸, nisi docti per Spiritum, quoties pium fuerit hujus glorificationis verba canere? Sive igitur laudant Deum omnes angeli ejus ac omnes virtutes ejus, sit Spiritus ope. Sive astant millies mille angeli, ac centies centum millia ministrantium, officium suum citra reprehensionem in virtute Spiritus perficiunt. Itaque tota illa supercælestis et ineffabilis harmonia, tum in cultu Dei, tum in ultramundanarum virtutum, inter ipsas consonantia nequaquam servari posset, nisi præset Spiritus. Sic igitur in creatione iis, quæ non proficiendo perveniunt ad perfectionem, sed ab ipsa protinus creatione perfecta sunt, adest Spiritus sanctus; in hoc, ut perficiatur compleaturque illorum substantia, gratiam suam conferens.

39. Cæterum dispensationes circa hominem quæ factæ sunt a magno Deo, et Servatore nostro Jesu Christo juxta bonitatem Dei, quis negabit per Spiritum gratiam esse adimpletas? Sive velis prisca spectare, patriarcharum benedictiones, auxilium per legem datum, figuras, prophetias, fortiter in bellis gesta, miracula per sanctos edita : sive quæ circa Domini in carne adventum dispensata sunt : per Spiritum gesta sunt. Primo enim adfuit ipsi carni Domini, dum factus unctio, et inseparabiliter conjunctus, sicut scriptum est : *Super quem videris Spiritum descendentem, et manentem super eum, hic est Filius meus dilectus*⁶⁹; et, *Jesum a Nazareth, quem unxit Deus Spiritu sancto*⁷⁰. Deinceps omnis actio præsentis Spiritu peragebatur. Hic præsens aderat cum et a diabolo tentaretur. *Deductus est enim, inquit, Jesus a Spiritu in desertum, ut tentaretur*⁷¹. Tum edenti miracula indivulse aderat. *Si enim ego, inquit, in Spiritu Dei ejicio dæmonia*⁷². Nec deseruit excitatum a mortuis. Dominus enim renovans **34** hominem, eique iterum reddens gratiam, quam ex afflatu Dei acceptam amiserat, cum inspirasset in faciem discipulorum, quid ait? *Accipite Spiritum sanctum. Quorumcumque remisistis peccata, remittuntur; et quorumcumque retinueritis, retenta sunt*⁷³. Jam vero Ecclesiæ ordo et gubernatio nonne palam et citra

⁶⁸ Isa. vi, 3. ⁶⁹ Joan. i, 33. ⁷⁰ Act. x, 38. ⁷¹ 22, 23.

(16) *Μὴ παρόντος*. Duo Regii colices cum Colberti. *μὴ παρόντος*. Reg. quartus *μὴ συμπρόντος*.

(17) *Συνεργεῖας*. Non male in editis *ἐνεργεῖας*. Sed sex codicum auctoritas præferenda.

(18) *Λειτουργούντων*. Editi ἀρχαγγέλων λειτουργούντες αὐτῷ. Codices ut in contextu, nisi quod unus habet ἀρχαγγέλων. Non multo post iisdem codicibus freti mutavimus quod erat in editis *λειτουργ-*

*κοσμήσεως, ἀμήχανον τὴν ἔνθεσμον ἐκεῖνην διαμει-
ναι ζῶν ἄνευ τοῦ Πνεύματος· οὐ μᾶλλον γέ ἢ στρατο-
πέδου τὴν εὐταξίαν, τοῦ ταξιάρχου μὴ παρόντος (16)·
ἢ χοροῦ τὴν συμφωνίαν, τοῦ κορυφαίου μὴ συναρμύ-
ζοντος. Πῶς [ἀν] εἴπη τὰ σεραφίμ, Ἄγιος, ἅγιος,
ἅγιος, μὴ διδαχθέντα παρὰ τοῦ Πνεύματος, ποσάκις
ἔστιν εὐσεβὲς τὴν δοξολογίαν ταύτην ἀναφωνεῖν;
Εἴτε οὖν αἰνοῦσι τὸν Θεὸν πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ,
καὶ αἰνοῦσιν αὐτὸν πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, διὰ τῆς
τοῦ Πνεύματος συνεργείας (17)· εἴτε παρεστῆκασι
χιλίας χιλιάδες ἀγγέλων, καὶ μύριαι μυριάδες λει-
τουργούντων (18), ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος τὸ
οἰκεῖον ἔργον ἀμώμως ἐπιτελοῦσι. Πᾶσαν οὖν τὴν
ὑπερουράνιον ἐκεῖνην καὶ ἀρρήτον ἁρμονίαν, ἐν τε
τῇ λειτουργίᾳ Θεοῦ καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλας τῶν ὑπερ-
κόσμιων δυνάμεων συμφωνίᾳ, ἀδύνατον φυλαχθῆναι
[εἰ] μὴ τῇ ἐπιστάσει τοῦ Πνεύματος. Οὕτω μὲν οὖν ἐν
δημιουργίᾳ πάρεστι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῖς οὐκ ἐκ
προκοπῆς τελειούμενοις, ἀλλ' ἀπ' αὐτῆς τῆς κτίσεως
εὐθύς τελεῖται, εἰς τὸν ἀπαρτισμὸν καὶ συμπλήρωσιν
τῆς ὑποστάσεως αὐτῶν τὴν παρ' ἑαυτοῦ χάριν
συνεισφερόμενον.*

39. Τὰς δὲ περὶ τὸν ἄνθρωπον οἰκονομίας, τὰς
ὑπὸ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ κατὰ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ (19) γενομένας,
τίς ἀντερεῖ μὴ οὐχὶ διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος
πεπληροῦσθαι; Εἴτε βούλει τὰ παλαιὰ σκοπεῖν· τὰς
τῶν πατριάρχων εὐλογίας, τὴν ἐκ τῆς νομοθεσίας
δεδομένην βοήθειαν, τοὺς τύπους, τὰς προφητείας,
τὰ ἐν πολέμοις ἀνδραγαθήματα, τὰ διὰ τῶν δικαίων
σημεῖα· εἴτε τὰ περὶ τὴν ἑσαρκίαν τοῦ Κυρίου
παρουσίαν οἰκονομηθέντα· διὰ τοῦ Πνεύματος. Πρῶ-
τον μὲν γὰρ αὐτῇ τῇ σαρκὶ τοῦ Κυρίου συνῆν,
χρῆσμα γενόμενον, καὶ ἀχωρίστως παρὸν κατὰ τὸ
γεγραμμένον· Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ Πνεῦμα καταβαῖ-
νον, καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς
μου ὁ ἀγαπητός· καὶ, Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ,
ὃν ἔχρισεν ὁ Θεὸς τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ. Ἐπειτα
πάντα ἐνεργεῖα συμπρόντος τοῦ Πνεύματος ἐντη-
γεῖτο. Τοῦτο καὶ ὑπὸ τοῦ διαβόλου πειραζομένῳ
παρῆν. Ἀνήχθη γὰρ, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς ὑπὸ τοῦ
Πνεύματος εἰς τὴν ἔρημον τοῦ πειρασθῆναι.
Καὶ ἐνεργοῦντι τὰς δυνάμεις ἀχωρίστως συνῆν (20). Εἰ
γὰρ ἐγὼ, φησὶν, ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ
δαιμόνια· καὶ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος οὐκ ἀπέλει-
πετο. Ἀνακαινίζων γὰρ τὸν ἄνθρωπον ὁ Κύριος,
καὶ ἦν ἀπόλεσε χάριν ἐκ τοῦ ἐμφυσήματος τοῦ
Θεοῦ, ταύτην πάλιν ἀποδοῦς, ἐμφυσήσας εἰς τὸ
πρόσωπον τῶν μαθητῶν, τί φησι; Λάβετε Πνεῦμα
ἅγιον. Ἀρτιῶν (21) ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίεν-
⁶⁸ Matth. iv, 1. ⁶⁹ Matth. xii, 28. ⁷⁰ Joan. vx,

γιαίς et δημιουργίαις.

(19) *Τοῦ Θεοῦ*. Addunt editi καὶ Πατρός, et οὖν
αὐτὸ βούλει, et paulo post iidem habent παρουσίαν
τοῦ Χριστοῦ. Codices mss. ut in contextu.

(20) *Συνῆν*. Sic mss. codices : editi συμπαρῆν.

(21) *Ἀρτιῶν*. Editi ἐάν τιῶν, idque statim
repetunt, et paulo post habent et διακοσμήσεις ἐνεργ-
ούντων. Secuti sumus in contextu mss. codices.

tur, necque in morte qui memor sit Dei ⁷⁶, cum jam non adsit sancti Spiritus adiutorium. Quomodo igitur intelligi potest absque Spiritu sancto fieri iudicium, cum Scriptura **35** declarat ipsum esse et iustorum præmium ⁷⁷, quando pro arrhabone exhibebitur quod perfectum est; et primam peccatorum cōdemnationem, cum eo etiam quod habere videntur, spoliati fuerint? Porro maximum argumentum conjunctionis illius, quam Spiritus cum Patre et Filio habet, illud est, quod eodem modo dicitur habere se erga Deum, quo erga unumquemque nostrum se habet spiritus, qui est in nobis. *Quis enim, inquit, hominum novit ea quæ sunt hominis, nisi spiritus qui est in ipso? Sic et quæ Dei sunt, nemo novit, nisi Spiritus qui ex Deo est* ⁷⁸. Et hæc quidem hactenus.

CAPUT XVII.

Adversus eos qui dicunt non connumerari Patri ac Filio sanctum Spiritum, sed subnumerari: ubi et de pia connumeratione summaris fidei decursus.

41. Cæterum subnumerationem quid dicant, aut in cuius rei significationem vocem hanc usurpent, ne cogitare quidem facile est. Nam et hanc nobis e mundi sapientia fuisse invectam, notum est omnibus et perspectum. An vero aliquam habeat propriam rationem ad id quod nunc agitur, hoc consideremus. Aiunt igitur qui rerum inanum periti sunt, quædam nomina esse communia, quorum significatio multa complectitur: alia magis propria, et alia aliis vim habere magis peculiarem. Exempli causa, commune nomen est essentia, quod pariter de omnibus prædicatur, sive inanimis sive animatis. Peculiariter autem animal, quod de paucioribus quidem prædicatur quam illud prius, sed tamen ejus contemplatio magis extenditur, quam eorum quæ illi subjecta sunt. Nam in eo rationale simul et irrationale natura comprehenditur. Rursum magis speciale nomen est homo, quam animal: item vir specialius est nomen quam homo, et viro specialius est hic aut ille vir, puta Petrus, aut Paulus, aut Joannes. An igitur hoc subnumerationem esse sentiunt, rei communis in ea quæ subjecta sunt divisionem? At non crediderim illos ad tantum stuporem devenisse, ut dicant Deum universorum, velut communitatem quamdam, ratione sola intelligibilem, nulla autem in hypostasi subsistentem, in subjecta dividi: deinde hanc subdivisionem etiam subnumerationem dici. Istud sane ne insani quidem dixerint. Nam præter impietatem etiam sermonem instituunt, cum eo quod

⁷⁶ Psal. vi, 6. ⁷⁷ I Petr. i, 12. ⁷⁸ I Cor. ii, 11.

(26) *Συναριθμήσεως*. Ita mss. tres, quos eo libentius sequimur, quod vulgata scriptura υπαριθμήσεως confutetur a Basilio, ejusque iudicio impietatis notam effugere non possit.

(27) *Ἐπεισῆχθη*. Regius tertius et Colb. ὑπεισῆχθη. Paulo post editi οἱ δεινοὶ περὶ τὰ μάταια, et deinde εἰδικώτερα. Sed hæc mutavimus auctoritate

ἀποτηθήσεται. Διὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐν τῷ ᾄδῃ ὁ ἐξομολογούμενος, οὐδὲ ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων Θεοῦ, οὐκ ἐστὶ τῆς βοήθειας τοῦ Πνεύματος συμπαρούσης. Πῶς οὖν δυνατὸν νοῆσαι χωρὶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιτελεῖσθαι τὴν κρίσιν, ὅπου γε ὁ λόγος δείκνυσιν, ὅτι αὐτὸ ἔστι καὶ τὸ τῶν δικαίων βραβεῖον, ὅταν ἀντὶ τοῦ ἀβραάμῳ παρασχεθῆ τὸ τέλειον· καὶ ἡ πρώτη τῶν ἀμαρτωλῶν καταδίκη, ὅταν καὶ ὁ δοκοῦσιν ἔχειν ἀφαιρεθῶσι; Τὸ δὲ μέγιστον τεκμήριον τῆς πρὸς Πατέρα καὶ Υἱὸν τοῦ Πνεύματος συναφείας, ὅτι οὕτως ἔχειν λέγεται πρὸς Θεὸν, ὡς πρὸς ἕκαστον ἔχει τὸ πνεῦμα τὸ ἐν ἡμῖν. *Τίς γὰρ οἶδε, φησὶν, ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἐν αὐτῷ; Οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς ἐγνώκειν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ*. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Πρὸς τοὺς λέγοντας μὴ συναριθμῆσθαι Πατρὶ καὶ Υἱῷ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἀλλ' ὑπαριθμῆσθαι ἐν ᾧ καὶ περὶ τῆς εὐσεβοῦς συναριθμήσεως (26) κεφαλαίως ἐπιδρομὴ τῆς πίστεως.

41. Τὴν δὲ υπαριθμησιν ὁ τι καὶ λέγουσι, καὶ κατὰ τίνος σηματομένου τὴν φωνὴν ταύτην ἄγουσιν, οὐδὲ ἐπινοῆσαι ῥᾶδιον. "Ὅτι μὲν γὰρ ἐν τῆς τοῦ κόσμου σοφίας καὶ αὐτῆ ἡμῖν ἐπεισῆχθη (27), παντὶ γνώριμον· εἰ δὲ ἔχει τινὰ οικεῖον λόγον πρὸς τὰ προκείμενα, τοῦτο ἐπισκεψώμεθα. Φασὶ τοίνυν οἱ δεινοὶ τὰ μάταια, τὰ μὲν κοινὰ εἶναι τῶν ὀνομάτων, καὶ ἐπὶ πολὺ διήκειν ταῖς σημασίαις· τὰ δὲ ἰδικώτερα· καὶ ἄλλα ἄλλων μερικωτέραν ἔχειν τὴν δύναμιν. Οἶον, κοινὸν μὲν ὄνομα ἡ οὐσία, πᾶσιν ἐπιλεγόμενη, καὶ ἀψύχους καὶ ἐμφύχους ὁμοίως· ἰδικώτερον δὲ τὸ ζῶον· ἐπ' ἔλαττον μὲν τοῦ προτέρου λεγόμενον, ἐπὶ πλέον δὲ τῶν ὑπ' αὐτὸ θεωρούμενον. Καὶ γὰρ καὶ λογικῶν (28) αὐτῶ καὶ ἀλόγων φύσις ἐμπεριέχεται. Πάλιν ἰδικώτερον ἔστι τοῦ ζώου ὁ ἄνθρωπος, καὶ τούτου ὁ ἀνὴρ, καὶ τοῦ ἀνδρὸς ὁ καθ' ἕκαστον, Πέτρος ἢ Παῦλος ἢ Ἰωάννης. Ἄρα οὖν τοῦτο νοοῦσι τὴν υπαριθμησιν, τὴν τοῦ κοινοῦ (29) εἰς τὰ ὑπεσταλμένα διαίρειν; Ἄλλ' οὐκ ἂν πιστεύομεν εἰς τοσοῦτον αὐτοὺς παραπληξίας ἐλαύνειν, ὥστε φάναι τὸν Θεὸν τῶν ὄλων, ὡς περ κοινότητά τινα, λόγῳ μόνῳ θεωρητὴν, ἐν οὐδεμιᾷ δὲ ὑποστᾶσει τὸ εἶναι ἔχουσαν, εἰς τὰ ὑποκείμενα διαιρεῖσθαι· εἶτα τὴν ὑποδιαίρειν ταύτην καὶ υπαριθμησιν λέγεσθαι. Ἦ τοῦτο μὲν οὐδ' ἂν μελαγχολῶντες εἶποιεν. Πρὸς γὰρ τῇ ἀσεβείᾳ καὶ τὸν ἐναντίον λόγον τῆς οικείας ἑαυτῶν προαιρέσεως κατασκευάζουσι. Τὰ γὰρ ὑποδιαίρουμένα τῆς αὐτῆς ἔστιν ἑκείνοις (30) οὐσίας ἀφ' ὧν διήρηται. Ἄλλ' εὐόκαμεν διὰ πολλὴν τῆς ἀτοπίας ἐνάργειαν ἀπορεῖν λόγων, καὶ οὐκ ἔχειν πῶς

codicum mss.

(28) *Καὶ λογικῶν*. Conjunctionem addidimus ex tribus codicibus.

(29) *Τοῦ κοινοῦ*. Reg. tertius τοῦ ὁμοίου.

(30) *Ἐκείνοις*. Sic omnes codices: editi ἐκείνης. Μοχ ἐνέργειαν in editis et duobus antiquis codicibus; sed iulio melius alii quatuor ut in contextu.

της ἀλογίας αὐτῶν καθαφόμεθα ὥστε δοκοῦσι μοι ἅμα
τι καρδαίνειν παρὰ τὴν ἀνοιαν. Ὡς γὰρ πρὸς τὰ
μαλακὰ καὶ ὑπέικοντα τῶν σωμάτων (31), τῷ μὴ
ἔχειν ἀντέρεισιν, οὐκ ἔστι γενναίαν τὴν πληγὴν ἐνεγ-
χεῖν· οὕτως οὐδὲ τῶν προδῆλων εἰς ἀνοιαν δυνατὸν
ἐλέγχω νεανικῶ καθιέσθαι. Λείπεται οὖν σιωπῇ τὸ
βδελυκτὸν αὐτῶν τῆς ἀσεβείας παραδραμεῖν. Ἄλλ'
οὐκ ἔβ' τὴν ἡσυχίαν τῶν ἀδελφῶν ἢ ἀγάπην, καὶ ἡ
βρῦτης τῶν ἐναντίων.

qui palam insaniunt non possis forti ac virili redargutione percellere. Superest igitur ut abominandam illorum impietatem silentio prætereamus. At non patitur silere me nec fratrum charitas, nec ad-

42. Τί γὰρ λέγουσιν; Ὁρᾶτε αὐτῶν τῆς ἀλαζονείας
τὰ ῥήματα. Ἡμεῖς τοῖς μὲν ὁμοτίμοις φαιμέν τὴν
συναριθμησιν πρέπειν· τοῖς δὲ πρὸς τὸ χεῖρον παρηλ-
λαγμένοις τὴν ὑπαριθμησιν. Καὶ τοῦτο τί ποτε λέγετε; Β
Οὐ γὰρ συνήμι ὑμῶν τῆς ἀλλοκότου σοφίας. Πότερον
οὐ χρυσὸς μὲν χρυσῷ συναριθμεῖται, ὁ δὲ μόλυβδος
οὐκέτι τῆς συναριθμήσεως ἄξιος, ἀλλὰ διὰ τὸ τῆς ὕλης
εὐωνον ὑπαριθμηθήσεται τῷ χρυσῷ; Καὶ τοσαύτην
δύναμιν τῷ ἀριθμῷ μαρτυρεῖτε, ὡς ἡ τῶν εὐτελῶν
τῶν ἀξίαν ὑπεραίρειν, ἢ τῶν πολυτιμῶν (32) τὸ
σημὸν καταβάλλειν; Οὐκοῦν πάλιν καὶ τὸν χρυσὸν
τοῖς βάρυτοις τῶν λίθων ὑπαριθμήσεις, κάκεινων
τοῖς εὐανθεστέροις καὶ μετρίοις τοῖς ἀλαμπεστέροις
καὶ μικροτέροις. Ἄλλὰ τί οὐκ ἂν εἶποιεν οἱ εἰς
μηδὲν ἄλλο εὐχαιροῦντες, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν
καινότερον; Ὑνομαζέσθωσαν λοιπὸν μετὰ Στωϊκῶν
καὶ Ἐπικούρειων οἱ διαψηφισταὶ τῆς ἀσεβείας. Τίς
γὰρ ἂν καὶ γένοιτο πρὸς τὰ πολύτιμα τῶν ἀτιμοστέ-
ρων ἢ ὑπαριθμησιν; Ὁ χαλκοῦς ὁβολὸς τῷ χρυσῷ
στατήρι πῶς ὑπαριθμηθήσεται; Ὅτι οὐ λέγομεν,
φησι, δύο κεκτῆσθαι νομίσματα· ἀλλ' ἓν καὶ ἓν.
Πότερον οὖν τοῦτων ποτέρω ὑπαριθμεῖται; Ἐκφω-
νεῖται μὲν γὰρ ὁμοίως ἐκότερον. Ἐὰν μὲν οὖν καθ'
ἑαυτὸ (33) ἕκαστον ἀριθμήσης, ὁμοτιμίαν ποιεῖς ἐν
τῷ ὁμοίῳ τρόπῳ τῆς ἀριθμήσεως (34)· ἐὰν δὲ συν-
ἀφῆς αὐτὰ, πάλιν ἐνοῖς τὴν ἀξίαν, συναριθμῶν ἀλλή-
λοις ἀμφοτέρα. Εἰ δὲ ὅπερ ἂν δευτέρον ἀριθμηθῇ (35),
τοῦτο ἔξει τὴν ὑπαριθμησιν, ἐν τῷ ἀριθμοῦντι ἔστιν
ἀπὸ τοῦ χαλκοῦ νομίσματος τῆς ἀριθμήσεως ὄρσα-
σθαι. Ἄλλὰ τῆς ἀμαθίας τὸν ἔλεγχον ὑπερθέμενοι,
ἐπὶ τὰ συνέχοντα τὸν λόγον τρέψωμεν.

imperitiæ confutationem in aliud tempus rejicientes, ad ea quæ rem causamque continent, oratio-
nem vertamus.

43. Καὶ τὸν Υἱὸν ὑπαριθμεῖσθαι τῷ Πατρὶ λέγετε, D
καὶ τὸ Πνεῦμα τῷ Υἱῷ, ἢ τῷ Πνεύματι μόνῳ τὴν
ὑπαριθμησιν ἀφορίζετε; Εἰ μὲν γὰρ καὶ τὸν Υἱὸν
ὑπαριθμεῖτε, πάλιν τὸν αὐτὸν λόγον τῆς ἀσεβείας
ἀνακαινίζετε, τὸ ἀνόμοιον τῆς οὐσίας, τὴν τοῦ ἀξιό-
ματος ταπεινότητα, τὴν ἐν ὑστέρω γένεσιν, καὶ
ἀπεξαιπλῶς πάσας ὁμοῦ τὰς εἰς τὸν Μονογενῆ βλασ-
φημίας δι' ἐνὸς τοῦτου ῥήματος ἀνακυκλοῦντες ἐπι-
δειχθήσεσθε· οἷς ἀντιλέγειν μακρότερον ἢ κατὰ τὴν

(31) Τῶν σωμάτων. Desunt hæ voces in plerisque
codicibus. Mox editi ἐπενεγχεῖν. Sex codices
ut in contextu. Iisdem auctoris paulo post dele-
vimus conjunctionem ante λέγουσιν.

(32) Πολυτιμῶν. Regius quartus πολυτιμῶν.

A proponunt pugnantem: siquidem quæ subdividuntur, ejusdem sunt essentia, cujus sunt illa a quibus dividuntur. Sed ob magnam absurditatis evidentiam videmur oratione destitui, nec habere quibus verbis illorum stultitiam reprehendamus; adeo ut mihi videantur propter amentiam aliquid lucrifacere. Quemadmodum enim in corpora mollia cedentiaque non possis egregiam 36 plagam impingere, eo quod obsistere contraque niti non queant: ita eos

qui palam insaniunt non possis forti ac virili redargutione percellere. Superest igitur ut abominandam illorum impietatem silentio prætereamus. At non patitur silere me nec fratrum charitas, nec ad-

42. Quid igitur dicunt? Videte quanta sit in dictis illorum arrogantia. Nos, inquit, profitemur, iis qui honore pares sunt convenire connumerationem; iis vero qui inferioris sunt conditionis, subnumerationem. Et istud cur tandem dicitis? Neque enim intelligo absurdam vestram sapientiam. An quod aurum auro connumeratur, plumbum vero non item erit dignum quod connumeretur, sed ob materiae vililitatem subnumerabitur auro? Atque etiam vimne tantam tribuitis numero, ut is vel rerum vilium pretium attollere, vel pretiosarum rerum dignitatem dejicere valeat? Ergo rursus aurum pretiosis lapidibus subnumerabis; atque in his ipsis, elegantioribus ac majoribus subnumerabis minus lucidos ac minores. Sed quid non dicant, qui ad nihil aliud vacant, nisi aut ad dicendum, aut audiendum aliquid novi? Posthac cum Stoicis et Epicureis nominentur qui impietatem inita subductaque ratione docent. Quæ namque vel possit fieri rerum viliorum ad pretiosiores subnumeratio? Æreus obolus aureo stateri quomodo subnumerabitur? Quoniam non dicimus, inquit, duo possideri numismata, sed unum et unum. Utrum igitur utri horum subnumeratur? Nam utrumque similiter profertur. Itaque si quodque per se numeres, facis æqualitatem pretii eodem numerandi modo: sin autem ea conjunxeris, rursus unam et eandem facis dignitatem, utrumque alteri connumerans. Quod si quidquid in numerando posteriore loco posueris, id habebit subnumerationem, numeranti in manu est ab æreo numismate numerationem incipere. Sed

(33) Ἐὰν μὲν οὖν καθ' ἑαυτὸ. Sic tres Regii eum Colbert. Editi Ἄλλ' ἐὰν μὲν καθ' ἑαυτὸν.

(34) Ἀριθμήσεως. Reg. secundus ὑπαριθμήσεως.

(35) Ἀριθμηθῇ. Unus ex Regiis ἀριθμηθείη, alius ἀριθμῆς. Mox Reg. quartus ἀπαριθμήσεως.

tim cum aliis in locis impietas a nobis pro viribus A
 refutata sit. Quod si soli Spiritui putant convenire
 subnumerationem, discant Spiritum eodem modo
 pronuntiari cum Domino, quomodo et Filius
 pronuntiatur cum Patre. Nomen enim Patris et
 Filii et Spiritus sancti similiter editum est. Itaque
 quemadmodum se habet Filius ad Patrem, ita ad
 Filium sese habet Spiritus, secundum traditum in
 baptismo verborum ordinem⁷⁹. Quod si Spiritus
 Filio junctus est, **37** Filius autem Patri; liquet
 ipsum etiam Spiritum Patri adjungi. Quem igitur
 locum habet, ut dicant alterum connumerari, alte-
 rum subnumerari, cum in una eademque serie no-
 mina sint ordinata? In summa porro, quæ res ex
 omni rerum genere unquam a sua ipsius natura
 excidit dum numeratur? Nonne potius quæ nume-
 rantur, talia perseverant qualia sunt ab initio; nu-
 merus autem adhibetur a nobis ceu signum, quo
 declaratur multitudo suppositorum? Nam ex corpo-
 ribus alia numeramus, alia metimur, alia libramus;
 et quorum continua est natura, ea mensura com-
 prehendimus; quorum discreta, numero subficimus,
 exceptis iis quæ ob tenuitatem rursus fiunt etiam
 mensurabilia; quæ vero gravia sunt, libræ momento
 discernimus. Non itaque quoniam nobis ipsis signa
 ad quantitatis notitiam excogitavimus, protinus
 etiam naturam eorum quæ signata sunt, immuta-
 vimus. Quemadmodum igitur quæ libra expendi-
 mus, ea non sublibramus inter sese, etiamsi unum
 sit aurum, alterum stannum; neque submetimur
 quæ mensura dijudicantur: ita nec ea quæ nume-
 rantur, ullo modo subnumerabimus. Quod si in
 cæteris nihil est, quod subnumerationem recipiat,
 qua fronte dicunt Spiritui competere subnumera-
 tionem? At hi ethnico morbo laborantes, existi-
 mant quæ dignitatis gradu aut naturæ ac substantiæ
 submissione inferiora sunt, iis convenire sub-
 numerationem.

CAPUT XVIII.

Quomodo in professione trium hypostaseon pium
 monarchiæ dogma servamus, ubi et eorum, qui
 dicunt Spiritum subnumerari, refutatio.

44. Cum Patrem et Filium et Spiritum sanctum
 traderet Dominus, non cum numero simul tradidit⁸⁰.
 Non enim dixit, In primum et secundum et tertium, D
 neque, In unum et duo et tria: sed per san-
 cta nomina cognitionem fidei ad salutem perdu-
 centis largitus est. Quare quod nos salvos facit,
 fides est. Numerus vero, signum declarans quot
 sint supposita, excogitatus est. Sed qui undelibet
 sibi ipsis noxas contrahunt, etiam numerandi fa-
 cultate adversus fidem abutuntur: qui quidem

⁷⁹ Matth. xxviii, 19. ⁸⁰ Ibid.

(56) *Τῷ Κυρίῳ*. Colbert. τῷ Υἱῷ, sed secunda
 manu.

(37) *Ἀπλοῶς*. Legitur in editis ἁπλῶς, ὅτι καὶ τὸ
 Πνεῦμα. Maluimus sequi mss. codices.

(38) Ἀλλὰ τὰ... ἀξιώματων. Sic Regius primus:

παροῦσαν ὀρυθῆν. Ἄλλως τε καὶ ἐν ἄλλοις κατὰ δύνα-
 μιν ὑφ' ἡμῶν τῆς ἀσεβείας διελεγθεῖσης· εἰ δὲ τῷ
 Πνεύματι πρέπει οἴονται μόνῳ τὴν ὑπαριθμῆσιν,
 μανθανέτωσαν, ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον συνεκφα-
 νεῖται τῷ Κυρίῳ (56) τὸ Πνεῦμα, καθ' ὃν καὶ ὁ Υἱὸς
 τῷ Πατρὶ. Τὸ γὰρ ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου
 Πνεύματος ὁμοίως ἐκδέδοται. Ὡς τοῖνον ἔχει ὁ Υἱὸς
 πρὸς τὸν Πατέρα, οὕτω πρὸς τὸν Υἱὸν τὸ Πνεῦμα
 κατὰ τὴν ἐν τῷ βαπτίσματι παραδεδομένην τοῦ λόγου
 σύνταξιν. Εἰ δὲ τὸ Πνεῦμα τῷ Υἱῷ συντέτακται, ὁ
 δὲ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, δηλονότι (37) καὶ τὸ Πνεῦμα τῷ
 Πατρὶ. Τίνα οὖν ἔχει χώρων τὸ μὲν συναριθμῆσθαι,
 τὸ δὲ ὑπαριθμῆσθαι λέγειν, ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ συ-
 στοιχίᾳ κατατεταγμένων τῶν ὀνομάτων; Ὅπως δὲ,
 τί τῶν πάντων ἐξέστη ποτὲ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως
 ἀριθμούμενον; Ἄλλ' οὐχὶ τὰ μὲν ἀριθμητὰ διαμένει
 οἷα πέφυκεν ἐξ ἀρχῆς, ὁ δὲ ἀριθμὸς σημεῖον γνωρι-
 στικὸν τοῦ πλήθους τῶν ὑποκειμένων παρ' ἡμῶν
 ἐφαρμόζεται; Τῶν γὰρ σωμάτων τὰ μὲν ἀριθμούμεν,
 τὰ δὲ μετροῦμεν, τὰ δὲ σταθμώμεθα· καὶ ὧν μὲν
 συνεχῆς ἡ φύσις, μέτρῳ καταλαμβάνομεν, ὧν δὲ δι-
 ωρισμένη, τῷ ἀριθμῷ ὑποβάλλομεν, πλὴν ὅσα διὰ
 λεπτότητα καὶ αὐτὰ πάλιν μετρητὰ γίνονται· τὰ δὲ
 βάρη ταῖς ἐπὶ τοῦ ζυγοῦ ῥοπαῖς διακρίνομεν. Οὐ τοί-
 νυν, ἐπειδὴ ἑαυτοῖς σημεῖα πρὸς τὴν τοῦ ποσοῦ γνώσιν
 ἐπινοήσαμεν, ἤδη καὶ τὴν φύσιν τῶν σημειωθέντων
 ἠλλάξαμεν. Ὅσπερ οὖν οὐχ ὑποσταθμώμεθα ἀλλήλοις
 τὰ σταθμητὰ, καὶ τὸ μὲν χρυσοῦς, τὸ δὲ κασίτερος
 ἦ, οὐδὲ ὑπομετροῦμεν τὰ μετρητὰ· οὕτως οὐδὲ τὰ
 ἀριθμητὰ πάντως ὑπαριθμήσομεν. Εἰ δὲ οὐδὲν τῶν
 ἄλλων τὴν ὑπαριθμῆσιν δέχεται, πῶς τῷ Πνεύματι
 φασὶ προσήκειν ὑπαριθμῆσθαι; Ἄλλὰ τὰ Ἑλληνικὰ
 νοσοῦντες οἴονται τὰ κατὰ βαθμὸν ἀξιώματων (38)
 ἢ κατὰ οὐσίας ὑφ' ἑσθιν ὑποβαίνοντα, ταῦτα προσήκειν
 ὑπαριθμῆσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'

Πῶς ἐν τῇ ἐμολογίᾳ τῶν τριῶν ὑποστάσεων τὸ
 εὐσεβὲς τῆς μοναρχίας δόγμα διατηροῦμεν, ἐν
 ᾧ καὶ ὁ (39) κατὰ τῶν τῷ Πνεύμα ὑπαριθμῆ-
 σθαι φασικῶντες ἐλεγχος.

44. Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα παραδίδους
 ὁ Κύριος, οὐ μετὰ τοῦ ἀριθμοῦ συνεξέδωκεν. Οὐ γὰρ
 εἶπεν, ὅτι Εἰς πρῶτον καὶ δεῦτερον καὶ τρίτον, οὐδὲ,
 Εἰς ἓν καὶ δύο καὶ τρία· ἀλλὰ δι' ὀνομάτων ἁγίων
 τὴν γνώσιν τῆς πρὸς σωτηρίαν ἀγούσης πίστεως
 ἐχαρίσατο. Ὅτε τὸ μὲν σῶζον ἡμᾶς ἡ πίστις ἐστίν·
 ὁ δὲ ἀριθμὸς σημεῖον γνωριστικὸν τοῦ ποσοῦ τῶν
 ὑποκειμένων ἐπινοήθηται. Ἄλλ' οἱ πανταχόθεν ἑαυ-
 τοῖς τὰς βλάβδας ἐπισυνάγοντες καὶ τῇ τοῦ ἀριθμῆσιν
 δυνάμει κατὰ τῆς πίστεως κέχρηται· οἱ γὰρ, οὐδενός

sic etiam quatuor alii, nisi quod non habent articu-
 lum ante has voces, κατὰ βαθμὸν. Editi Ἄλλ' οὗτοι
 τὰ... ἀξιώματα.

(39) Ἐν ᾧ καὶ ὁ, etc. Hæc desunt in plerisque
 codicibus.

των ἄλλων ἐκ τῆς τοῦ ἀριθμοῦ προσθήκης ἀλλοιου-
μένου, οὗτοι ἐπὶ τῆς θείας φύσεως εὐλαβοῦνται τὸν
ἰσθμὸν, μὴ δι' αὐτοῦ (40) τῆς ὀφειλομένης τῷ
Παρακλήτῳ τιμῆς ὑπερβῶσι τὸ μέτρον. Ἄλλ', ὡ
σοφύτατοι, μάλιστα μὲν ὑπὲρ ἀριθμὸν ἔστω τὰ
ἀνέφικτα· ὡς ἡ παλαιὰ τῶν Ἑβραίων εὐλάβεια ἰδίοις
σημοῖς τὸ ἀνεκφώνητον ὄνομα τοῦ Θεοῦ διεχάρασε
(41), καὶ ἐκ τούτου τὴν κατὰ πάντων ὑπεροχὴν
πρισιτώσα· εἰ δὲ ἄρα δεῖ καὶ ἀριθμεῖν, μήτοιγε
καὶ ἐν τούτῳ κακοργεῖν τὴν ἀλήθειαν. Ἡ γὰρ σιωπῇ
τιμάσθω τὰ ἄβήτητα, ἢ εὐσεβῶς ἀριθμείσθω τὰ ἄγια.
Εἰς Θεὸς (42) καὶ Πατὴρ, καὶ εἰς μονογενῆς Υἱὸς,
καὶ ἐν Πνεύμα ἁγίον. Ἐκάστην τῶν ὑποστάσεων
μοναχῶς ἐξαγγέλλομεν· ἐπειδὴν δὲ συναριθμησά-
μεν, οὐχὶ ἀπαιδεύτω ἀριθμήσει πρὸς πολυθείας ἔνο-
νοιαν ἐκπερόμεθα.

45. Οὗ γὰρ κατὰ σύνθεσιν ἀριθμοῦμεν, ἀφ' ἐνὸς
εἰς πλῆθος ποιούμενοι τὴν παραύξησιν, ἐν καὶ δύο
καὶ τρία λέγοντες, οὐδὲ πρῶτον, καὶ δεύτερον, καὶ
τρίτον. Ἐγὼ γὰρ Θεὸς πρῶτος, καὶ ἐγὼ μετὰ
αὐτὰ. Δεύτερον δὲ Θεὸν οὐδέπω καὶ τήμερον ἀκη-
χάμεν· Θεὸν γὰρ ἐκ Θεοῦ προσκυνοῦντες, καὶ τὸ
ἐκείνον τῶν ὑποστάσεων ὁμολογοῦμεν, καὶ μένομεν
ἐπὶ τῆς μοναρχίας, εἰς πλῆθος ἀπεσχισμένον (43)
τὴν θεολογίαν μὴ σκεδαννόντες, διὰ τὸ μίαν ἐν Θεῷ
Πατρὶ καὶ Θεῷ μονογενεῖ τὴν οἰοεὶ μορφήν θεω-
ρεῖσθαι, τῷ ἀπαραλλάκτῳ τῆς θεότητος ἐνεικονιζο-
μένῳ (44). Υἱὸς γὰρ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ Πατὴρ ἐν
τῷ Υἱῷ· ἐπειδὴ καὶ οὗτος τοιοῦτος, οἷος ἐκεῖνος,
καὶ οἷος οὗτος· καὶ ἐν τούτῳ τὸ ἐν. Ὅστε
κατὰ μὲν τὴν ἰδιότητα τῶν προσώπων εἰς καὶ εἰς, C
κατὰ δὲ τὸ κοινὸν τῆς φύσεως ἐν οἱ ἀμόρτεροι. Πῶς
οὖν, εἴπερ εἰς καὶ εἰς, οὐχὶ δύο Θεοί; Ὅτι βασιλεὺς
λέγεται καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκὼν, καὶ οὐ δύο βασι-
λεῖς. Οὕτε γὰρ τὸ κράτος σχίζεται, οὔτε ἡ δόξα δια-
μερίζεται (45). Ὡς γὰρ ἡ κρατούσα ἡμῶν ἀρχὴ καὶ
ἡ ἐξουσία μία, οὕτω καὶ ἡ παρ' ἡμῶν δοξολογία μία,
καὶ οὐ πολλαί· διότι ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρω-
τότυπον διαβαίνει. Ὁ οὖν ἐστὶν ἐνταῦθα μιμητικῶς
τῆς εἰκὼν, τοῦτο ἐκεῖ φυσικῶς ὁ Υἱός. Καὶ ὡσπερ ἐπὶ
τῶν τεχνικῶν (46) κατὰ τὴν μορφήν ἡ ὁμοίωσις,
οὕτως ἐπὶ τῆς θείας καὶ ἀσυνθέτου φύσεως ἐν τῇ
κοινωνίᾳ τῆς θεότητος ἐστὶν ἡ ἔνωσις. Ἐν δὲ καὶ τὸ
ἄγιον Πνεῦμα, καὶ αὐτὸ μοναδικῶς ἐξαγγελλόμενον,

⁴¹ Isa. XLIV, 6.

(40) Δι' αὐτοῦ. Reg. quartus διὰ τούτου.

(41) Διεχάρασε. Legendum putat Combessius
ὡς διεχάρασε, non exarabat, quia videlicet Dei no-
mini propriae motiones ascriptae non erant. Sed re-
pugnant omnes mss., nec necessaria conjectura.
Perspicua est enim Basilii sententia, Dei nomen
apud Hebraeos, non ut alia nomina, sed singulari
quodam ratione scribi solere.

(42) Εἰς Θεός. Hic incipit caput 18 in plerisque
codicibus.

(43) Ἀπεσχισμένον. Sic libri veteres, non ut
editi ὑπεσχισμένον.

(44) Ἐνεικονιζομένην. Sic quatuor codices. Edi-
ti, Reg. secundus et secunda manu Colbert. ἐνιζο-
μένην, unitam. Cornarius et Scultetus videntur
negisse ἐνιζονομένην· sic enim reddunt, impermuta-

A cum nulla alia res ob numeri accessionem immu-
tetur, tamen in divina natura numerum metuant,
ne scilicet per eum honoris Paracleto debiti mo-
dum excedant. Sed, o sapientissimi, sint maximo
supra numerum, quæ non possumus assequi ;
queniadmodum prisca Hebræorum pietas propriis
ac peculiaribus notis ineffabile Dei nomen exara-
bat, inde etiam ejus supra omnia eminentiam de-
clarans. Quod si et numerus adhibendus est, ne-
quaquam et per eum depravanda veritas. Aut enim
silentio honorentur ineffabilia, aut pie numerentur
sancta. Unus 38 Deus et Pater, et unus unigeni-
tus Filius, et unus Spiritus sanctus. Unamquam-
que hypostasim singulariter efferimus ; cum autem
connumerare opus fuerit, haudquaquam inducte
B numerando ad plurium deorum notionem efferimur.

45. Neque enim juxta compositionem numera-
mus, ab uno ad plura facientes incrementum, ut
dicamus unum, duo, tria, neque primum, secun-
dum ac tertium. Ego enim Deus primus, et ego
post hæc ⁴¹. Secundum autem Deum nunquam
hactenus audivimus : quippe Deum ex Deo ado-
rantes, etiam proprietatem profitemur hypostaseon,
manemusque in uno principatu, non dissipantes
theologiam in scissam multitudinem, eo quod unam
in Deo Patre et Deo Unigenito formam, ut ita lo-
quar, contemplamur, in una et omnino simili
deitate expressam. Filius enim in Patre, et Pater
in Filio : quandoquidem hic talis est, qualis ille,
et ille qualis hic ; atque in hoc unum sunt. Itaque
juxta personarum proprietatem, unus sunt et
unus ; at juxta communem naturam, unum sunt.
Quomodo igitur, si unus et unus sunt, non sunt
duo Dii ? Quoniam rex dicitur et regis imago, non
autem duo reges. Neque enim potestas sciaditur,
neque gloria dividitur. Quemadmodum enim pri-
cipatus ac potestas nobis dominans una est : sic
et glorificatio quam illi deferimus una est, non
nullæ ; nam imaginis honor ad exemplar transit.
Quod igitur hic est per imitationem imago, hoc
illic natura Filius. Et quemadmodum in iis quæ
arte sunt, similitudo est secundum formam ; ita
in divina incompositaque natura, in communionem
deitatis est unio. Unus autem est et Spiritus san-

D bili Deitati insidentem.

(45) Διαμερίζεται. Tres codices μερίζεται. Sic
etiam paulo post in tribus Regiis codicibus et edit.
Basil. ἀναβαίνει pro διαβαίνει. Observat Ducæus
codicem Anglicanum habere διαβαίνει, atque ita
etiam legi in synodo septima, act. 3, et in Syro-
dico Theodori patriarchæ Hierosolymorum, p. 454
edit. Romanæ, ubi hæc Basilii sententia laudatur.
Confirmat eandem scripturam vir doctissimus ex
libro Adriani papæ De imaginibus, cap. 8, p. 164,
ubi citatur illud Basilii, quod imaginis honor in pri-
mam formam transit.

(46) Τεχνικῶν. Hæc scriptura, etsi in uno tan-
tum reperitur Reg. tertio, longe tamen præferenda
vulgatæ τεχνικῶν. Ibidem editi οὕτω καὶ ἐπὶ. Co-
dicēs mss., ut in contextu,

cius, atque ipse singulariter enuntiatur, per unum Filium uni Patri copulatus, ac per se complens glorificandam super omnia ac beatam Trinitatem: cujus cum Patre et Filio consortium satis illud declarat, quod in turba creaturarum positus non est, sed solitarie profertur. Neque enim unus est de multis; sed unus est. Quemadmodum enim unus est Pater, et unus Filius: ita et unus est Spiritus sanctus. Et vero a creaturarum natura tantum semovetur, quantum par est id quod singulare est, a collectivis et multitudinem habentibus distare. Patri autem ac Filio in tantum unitus est, quantum consortii habet unitas cum unitate.

46. Sed nec hinc solum probatur naturæ communio, verum illinc quoque, quod ex Deo esse dicitur; non sicut ex Deo sunt omnia, sed tanquam ex Deo procedens; non per generationem, quemadmodum Filius, sed tanquam Spiritus oris ejus. Omnino autem nec os membrum est, nec Spiritus est flatus resolubilis; sed et os, prout Deo convenit, dicitur, et Spiritus essentia vivens, sanctificationis domina, ita ut consortium quidem inde declaretur, modus autem existentiae ineffabilis servetur. **39** Quin et Spiritus Christi dicitur, tanquam illi natura conjunctus. Eoque, *Si quis Christi Spiritum non habet, hic non est ejus*⁸¹. Unde solus Spiritus digne glorificat Dominum. *Ille enim, inquit, me glorificabit*⁸², non ut creatura, sed tanquam Spiritus veritatis, dilucide in se ipso declarans veritatem, et tanquam Spiritus sapientiae, Christum qui est Dei virtus et Dei sapientia, in sua magnitudine revelans. Denique tanquam Consolator in seipso exprimit Consolatoris, a quo missus est, bonitatem: et in sua propria dignitate ejus a quo processit, majestatem exhibet. Est igitur gloria, alia quidem naturalis, veluti gloria solis est lumen; alia externa, quæ ex libera voluntate cum judicio dignis defertur. At hæc rursum gemina est. *Filius enim, inquit, glorificat patrem, et servus dominum suum*⁸³. Itaque ex his duabus, ea quæ servilis est, a creatura defertur; altera vero quæ, ut ita loquar, contubernalis est, a Spiritu præstat. Quemadmodum enim de seipso dixit: *Ego te glorificavi super terram, opus perfecti quod dedisti mihi ut perficerem*⁸⁴; sic et de Paracleto dictum est: *Ille me glorificabit, quoniam de meo accipiet, et annuntiabit vobis*⁸⁵. Et quemadmodum Filius glorificatur a Patre, qui ait, *Et glorificavi,*

A δι' ἐνός Υἱοῦ τῷ ἐνὶ Πατρὶ συναπτόμενον, καὶ δι' ἐξουτοῦ συμπληροῦν τὴν πολυύμητον καὶ μακαρίαν Τριάδα· οὐ τὴν πρὸς Πατέρα καὶ Υἱὸν οἰκείωσιν ἱκανῶς ἐμφαίνει τὸ μὴ ἐν τῷ πληθεὶ τῆς κτίσεως τετάχθαι, ἀλλὰ μοναχῶς ἐκφωνεῖσθαι. Οὐ γὰρ ἐν τῶν πολλῶν ἔστιν· ἀλλ' ἐν ἑστίν. Ὡς γὰρ εἰς Πατὴρ (47), καὶ εἰς Υἱὸς, οὕτω καὶ ἐν Πνεύμα ἁγίον. Τῆς μὲν οὖν κτιστῆς φύσεως τοσοῦτον ἀποκεχώρηκεν, ὅσον εἰκὸς τὸ μοναδικὸν τῶν συστηματικῶν καὶ πληθυσμῶν ἐχόντων· Πατρὶ δὲ καὶ Υἱῷ κατὰ τοσοῦτον ἦνωται, καθόσον ἔχει μονὰς πρὸς μονάδα τὴν οἰκειότητα.

B 46. Καὶ οὐκ ἐντεῦθεν μόνον τῆς κατὰ τὴν φύσιν κοινωνίας αἱ ἀποδείξεις (48), ἀλλ' ὅτι καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶναι λέγεται· οὐχ ὡς τὰ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ Θεοῦ προελθόν· οὐ γεννητῶς ὡς ὁ Υἱὸς, ἀλλ' ὡς Πνεῦμα στόματος αὐτοῦ. Πάντως δὲ οὔτε τὸ στόμα μέλος, οὔτε πνοὴ λυομένη τὸ Πνεῦμα· ἀλλὰ καὶ τὸ στόμα θεοπραπῶς, καὶ τὸ Πνεῦμα οὐσία ζῶσα, ἁγιασμῶ κυρία· τῆς μὲν οἰκειότητος δηλουμένης ἐντεῦθεν, τοῦ δὲ τρόπου τῆς ὑπάρξεως ἀρρήτου (49) φυλαττομένου. Ἀλλὰ καὶ Πνεῦμα Χριστοῦ λέγεται, ὡς ὠκειωμένον κατὰ τὴν φύσιν αὐτῷ. Διὰ τοῦτο (50) *Εἰ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ*. Ὅθεν μόνον ἀξίως δοξάζει τὸν Κύριον. Ἐκεῖνος γὰρ ἐμὲ δοξάζει, φησὶν, οὐχ ὡς ἡ κτίσις (51), ἀλλ' ὡς Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τρανῶς ἐκφαίνει ἐν ἐξουτῷ τὴν ἀλήθειαν· καὶ ὡς Πνεῦμα σοφίας τὸν Χριστὸν, τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν ἐν τῷ ἑαυτοῦ μεγέθει ἀποκαλύπτει. Καὶ ὡς Παράκλητος δὲ ἐν ἑαυτῷ χαρακτηρίζει τοῦ ἀποστειλάντος αὐτὸν Παρακλήτου τὴν ἀγαθότητα· καὶ ἐν τῷ ἑαυτοῦ ἀξιωματί τὴν μεγαλωσύνην ἐμφαίνει τὴν τοῦ ὄθεν προῆλθεν. Ἔστιν οὖν δόξα ἡ μὲν τις φυσικῆ, ὡς δόξα ἡλίου τὸ φῶς· ἡ δὲ τις ἐξωθεν, ἡ ἐκ προαιρέσεως, κεκριμένως (52) τοῖς ἀξίοις προσαγομένη. Διπλῆ δὲ καὶ αὕτη. Υἱὸς γὰρ, φησὶ, *δοξάζει πατέρα, καὶ δοῦλος τὸν κύριον αὐτοῦ*. Τοῦτων τοίνυν ἡ μὲν δουλικὴ παρὰ τῆς κτίσεως προσάγεται· ἡ δὲ, ἐν οὕτως εἶπω, οἰκειακὴ παρὰ τοῦ Πνεύματος ἐκπληροῦται. Ὡς γὰρ περὶ ἑαυτοῦ ἔλεγεν· *Ἐγὼ οὐκ ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ ἐργον ἐτελεῖωσα ὃ ἔδωκάς μοι ἵνα ποιήσω*· οὕτω καὶ περὶ τοῦ Παρακλήτου· *Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάζει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήγεται* (53), *καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν*. Καὶ ὡς δοξάζεται· Υἱὸς παρὰ τοῦ Πατρὸς, λέγοντος· *Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω*· οὕτω δοξάζεται τὸ Πνεῦμα διὰ τῆς

⁸¹ Rom. viii, 9. ⁸² Joan. xvi, 14. ⁸³ Malachi, 1, 6.

⁸⁴ Joan. xvii, 4. ⁸⁵ Joan. xvi, 14.

(47) Ὡς γὰρ εἰς Πατὴρ. Vocula γὰρ addita ex veteribus libris Paulo post tres codices τὸ μοναδικόν, melius quam editi τὸν μοναδικόν.

(48) Αἱ ἀποδείξεις. Sic ex omnibus codicibus pro eo quod erat in editis ἡ ἀπόδειξις. Paulo post iidem codices οὐ γεννητῶς, editi οὐδὲ γεννητῶς.

(49) Ἀρρήτου. Unus ex Regiis cum Colbert. ἀρρήτως. Paulo post Regius quartus οἰκειούμενον.

(50) Διὰ τοῦτο. Editio Paris. addit φησὶν, quod abest a codicibus mss. et edit. Basil.

(51) Ἡ κτίσις. Sic sex mss. codices: editi ἡ γεννητῆ φύσις. Ex iisdem codicibus paulo post legimus his ἑαυτοῦ, cum editi haberent αὐτοῦ.

(52) Κεκριμένως. Reg. tertius ὡς κεκριμένως. Ibidem Reg. tertius τοῖς ἁγίοις προσαγομένη.

(53) Λήγεται. Tres Regii codices cum Colbert. λαμβάνει. Paulo post unus ex Regiis cum Colbert. καὶ ἐγὼ ἐδόξασά σε. Infra Reg. secundus δι' ἀοράτου δυναμῆως φωτιστικῆς.

πρὸς Πατέρα καὶ Υἱὸν κοινωνίας, καὶ διὰ τῆς τοῦ
Μονογενοῦς μαρτυρίας, λέγοντος· Πᾶσα ἀμαρτία
καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται ὑμῖν τοῖς ἀνθρώ-
ποις, ἡ δὲ τοῦ Πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθή-
σεται.

47. Ἐπειδὴ δὲ διὰ δυνάμεως φωτιστικῆς τῷ κάλλει
τῆς τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου εἰκόνης ἐνατενίζομεν, καὶ
δι' αὐτῆς ἀναγόμεθα ἐπὶ τὸ ὑπέρχαλον τοῦ ἀρχετύ-
που θέξιμα, αὐτοῦ που πάρεστιν ἀχωρίτως τὸ τῆς
γνώσεως (54) Πνεῦμα, τὴν ἐποπτικὴν τῆς εἰκόνης
δύναμιν ἐν ἑαυτῷ παρεχόμενον τοῖς τῆς ἀληθείας
φιλοθέαμοισιν, οὐκ ἐξώθεν τὴν δεῖξιν ποιούμενον, ἀλλ'
ἐν ἑαυτῷ εἰσάγον πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν. Ὡς γὰρ οὐ-
δεὶς οἶδε τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Υἱὸς, οὕτως οὐδεὶς
δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν εἰ μὴ ἐν Πνεύματι
ἀγίῳ. Οὐ γὰρ, διὰ Πνεύματος, εἰρηται, ἀλλ', Ἐν
Πνεύματι· καὶ, Πνεῦμα ὁ Θεός· καὶ τοὺς προσ-
κυνοῦντας αὐτὸν ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ
προσκυνεῖν· καθὼς γέγραπται· Ἐν τῷ φωτὶ σου
ἐγέμεθα φῶς· τοῦτέστιν, ἐν τῷ φωτισμῷ τοῦ Πνεύ-
ματος, φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρω-
πον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. Ὡστε ἐν ἑαυτῷ
δείκνυσι τὴν ὁδὸν τοῦ Μονογενοῦς, καὶ τοῖς ἀληθι-
νοῖς προσκυνηταῖς ἐν ἑαυτῷ τὴν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν
παρέχεται. Ἡ τοίνυν ὁδὸς τῆς θεογνωσίας ἐστὶν ἀπὸ
ἐκὸς Πνεύματος διὰ τοῦ ἐνὸς Υἱοῦ ἐπὶ τὸν ἕνα Πα-
τέρα. Καὶ ἀνάπαλιν, ἡ φυσικὴ ἀγαθότης, καὶ ὁ κατὰ
φύσιν ἀγιασμός, καὶ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα ἐκ Πατρὸς
διὰ τοῦ Μονογενοῦς ἐπὶ τὸ Πνεῦμα διήκει. Οὕτω καὶ
αἱ ὑποστάσεις ὁμολογοῦνται, καὶ τὸ εὐσεβὲς δόγμα
τῆς μοναρχίας οὐ διαπίπτει. Οἱ δὲ τὴν ὑπαριθμησιν
ἐν τῷ πρῶτον καὶ δευτέρων καὶ τρίτον λέγειν τιθέ-
μενοι γνωρίζεσθωσαν τὸ πολυθεον τῆς Ἑλληνικῆς
πλάνης τῇ ἀχράντῳ θεολογίᾳ τῶν Χριστιανῶν ἐπει-
σθόντες. Εἰς οὐδὲν γὰρ ἕτερον φέρει τῆς ὑπαριθμή-
σεως τὸ κακούργημα, ἢ ὥστε πρῶτον καὶ δευτέ-
ρον Θεὸν (55) καὶ τρίτον ὁμολογεῖν. Ἄλλ' ἡμῖν
ἀρκοῦσα ἡ παρὰ τοῦ Κυρίου ἐπιτεθεισα ἀκολουθία,
ἣν ὁ συγγένων οὐκ ἔλαττον τῆς τούτων ἀσεβείας
παρανομήσει. Ὅτι μὲν οὖν οὐδὲν, ὡς οὗτοι πεπλά-
νισται, ἢ κατὰ τὴν φύσιν κοινωνία τῷ τρόπῳ τῆς
ὑπαριθμήσεως παραλύεται, ἱκανῶς εἴρηται. Ἀλλὰ
συνέλθωμεν τῷ φιλονεικῶ καὶ ματαιόφρονι, καὶ δῶ-
μεν τὸ δευτέρον (56) τινος καθ' ὑπαριθμῆσιν ἐκείνου
λέγεσθαι. Ἰδόμεν τοίνυν τί τὸ ἐκβαίνον ἀπὸ τοῦ
λόγου. Ὁ πρῶτος, φησὶν, ἄνθρωπος ἐκ γῆς
χοῖκός· ὁ δευτέρος ἄνθρωπος ὁ Κύριος ἐξ οὐρα-
νοῦ· καὶ ἐν ἄλλοις, Οὐ πρῶτον, φησὶ, τὸ πνευμα-
τικόν, ἀλλὰ τὸ ψυχικόν, ἔπειτα τὸ πνευματικόν.
Εἰ τοίνυν τῷ πρῶτῳ ὑπαριθμεῖται τὸ δευτέρον, τὸ
δὲ ὑπαριθμούμενον ἀτιμότερόν ἐστι τοῦ πρὸς ὃ ἔχει
τὴν ὑπαριθμῆσιν· ἀτιμότερος οὖν καθ' ὑμᾶς τοῦ ψυ-
χικοῦ ὁ πνευματικὸς, καὶ τοῦ χοῖκοῦ ἀνθρώπου ὁ ὀπουράνιος

A et iterum glorificabo⁸⁷ : sic glorificatur Spiritus
per consortium quod habet cum Patre et Filio, et
per Unigeniti testimonium, dicentis : Omne pec-
catum et blasphemia remittitur vobis hominibus, sed
in Spiritum blasphemia non remittetur⁸⁸.

47. Cum autem per vim illuminatricem inten-
dimus oculos in pulchritudinem imaginis Dei in-
visibilis, perque hanc subvehimur ad pulcherrimum
spectaculum archetypi; ibi videlicet adest
inseparabiliter cognitionis Spiritus, vim imaginis
speculativam in seipso exhibens iis, qui veritatis
contemplatione delectantur; non foris ostendens,
sed in seipso inducens ad agnitionem. Quemad-
modum enim nemo novit Patrem nisi Filius⁸⁹ :
sic nullus potest dicere Dominum Jesum, nisi in
B Spiritu sancto⁹⁰. Non enim dictum est, Per Spi-
ritum, sed, In Spiritu; et, Spiritus est Deus; et
qui adorant eum, in Spiritu et veritate oportet ado-
rare⁹¹; sicut scriptum est : In lumine tuo vide-
bitus lumen⁹²; hoc est, in illustratione Spiritus,
Lumen verum, quod illuminat omnem hominem ve-
nientem in mundum⁹³. Itaque in seipso ostendit
Unigeniti gloriam, et veris adoratoribus in seipso
Dei cognitionem præbet. Proinde via ad Dei cogni-
tionem est ab uno Spiritu, per unum Filium ad
unum Patrem. Ac rursus, nativa bonitas et natu-
ralis sanctimonia et regalis dignitas ex Patre per
Unigenitum ad Spiritum permanat. Ad hunc mo-
dum et hypostases profitemur, nec pium monarchiæ
dogma labefactatur. Cæterum qui subnumerationem
ponunt, dicentes primum, secundum ac ter-
tium, sciant sese deorum multitudinem, juxta
gentium errorem, in illibatam Christianorum
40 theologiam inducere. Ad nihil enim aliud tendit
subnumerationis dolosa inventio, quam ut profi-
teamur Deum primum, secundum ac tertium. Sed
nobis sufficit a Domino præscriptus ordo, quem
qui confundet non minus peccabit, quam peccat
istorum impietas. Quod ergo naturalis communio
nequaquam modo subnumerationis dissolvitur,
velut isti errando putant, satis dictum est. Sed
concedamus pertinaci et inaniter sapienti, demus-
que id quod aliquo posterius est, sic exprimi, ut
ei subnumeretur. Videamus jam quid ex hoc ser-
mone consequatur. Primus, inquit, homo, de terra
terrenus : secundus homo Dominus, de celo⁹⁴; et alibi, Non primum, inquit, quod spirituale est,
sed quod animale, deinde quod spirituale⁹⁵. Ergo
si primo subnumeratur secundum, id autem quod
subnumeratur, vilius est eo cui subnumeratur : igitur
secundum vos vilior est spiritualis animali, et ho-
mine terreno cælestis.

⁸⁷ Joan. xii, 28. ⁸⁸ Matth. xii, 31. ⁸⁹ Matth. xi, 27. ⁹⁰ I Cor. xii, 3. ⁹¹ Joan. iv, 24. ⁹² Psal. cxv, 10. ⁹³ Joan. i, 9. ⁹⁴ I Cor. xv, 47. ⁹⁵ ibid. 46.

(54) Τῆς γνώσεως. Colb. τῆς χάριτος.

(55) Δεύτερον Θεόν. Editi transferunt Θεόν post τρίτον. Codices mss. ut in conter'ia. Ibidem Reg.

tertius Ἄλλ' ἡμῖν ἀρκεσε. Subinde Reg. quartus ἱκανῶς ἀποδέδεικται.

(56) Δεύτερον. Sic libri veteres : editi δευτεροῦν.

CAPUT XIX.

A

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ'.

Adversus eos qui dicunt non esse glorificandum Spiritum.

48. Sit ita, inquit, at ea gloria nullo pacto debetur Spiritui, ut a nobis glorificationibus sit extollendus. Unde igitur probaturi sumus Spiritus dignitatem intellectum omnem superantem, si Patris et Filii communio visa est istis minime sufficiens ad id testificandum? Sane possumus et ad ea quæ nominibus significantur respicientes, et ad operationum ejus magnitudinem, et ad beneficia quæ in nos, imo quæ in omnem creaturam confert, pro modulo nostro naturæ illius sublimitatem ac potentiam incomprehensibilem percipere. Spiritus vocatus est, ut est illud, *Spiritus Deus*⁶⁶; et, *Spiritus vultus nostri, Christus Dominus*⁶⁷. Sanctus dicitur, quemadmodum sanctus Pater, et sanctus Filius. Creaturæ siquidem inducta est aliunde sanctimonia; Spiritui vero sanctitas completiva est naturæ. Ideoque non sanctificatur, sed sanctificat. Bonus item dicitur sicut Pater bonus est, et sicut bonus est is qui ex bono natus est: cui bonitas est ipsa essentia. Rectus vocatur, ut rectus Dominus Deus⁶⁸, eo quod per se sit ipsa veritas, et ipsa justitia, nec in hanc nec in illam partem se vertens aut flectens, propter naturæ immutabilitatem. Paracletus nuncupatur velut Unigenitus: sicut ipse ait, *Ego rogabo Patrem meum, et dabit vobis alium Paracletum*⁶⁹. Hoc pacto communia sunt nomina Patri, Filio et Spiritui sancto, qui has appellationes ex naturæ consortio habet. Unde enim aliunde? Rursum Spiritus principalis, et Spiritus veritatis, et Spiritus sapientiæ dictus est. *Spiritus divinus qui me fecit*¹; et, *Beseleel*, inquit, *implevit Deus* 41 *Spiritu divino sapientiæ et intellectus et scientiæ*². Talia igitur nomina eximia illa quidem et magna, nec tamen, quod ad gloriam attinet, exaggerationem ullam habentia.

49. At operationes quales sunt? Ineffabiles quidem ob magnitudinem, innumerabiles vero ob multitudinem. Nam quo pacto intelligemus ea quæ fuerunt ante sæcula? quæ erant illius operationes ante creaturam intelligibilem? quanta autem ab illo beneficia in creaturam? ad hæc, quæ potestas ad ventura sæcula? Erat enim, et ante erat, et simul aderat cum Patre et Filio ante sæcula. Quare etiamsi quid cogitaris ante sæcula, hoc tamen repe-

⁶⁶ Joan. iv. 24. ⁶⁷ Thren. iv. 20. ⁶⁸ Psal. xc1, xxxi, 3.

(57) *Λάβοιμεν*. Ita quatuor Regii cum Colbertino, melius multo quam in editis *λάβοιεν*. Unde Erasmus parum apte reddiderat: *Unde igitur probaturi sunt*, etc.

(58) *Ἐνεργεσίας*. Sic legere maluimus cum sex codicibus, quam cum editis *ἐνεργετας*.

(59) *Ὀύστωρ ἔχωρ*. Sic quatuor mss. codices: editi *οὐσίαν ἔχων*. Ibidem editio Paris. cum uno tantum codice ms. *εὐθύς Κύριος ὁ Θεός ἡμῶν*. Alii codices mss. ut in contextu.

(60) *Καθὼς αὐτός*. Sic mss. codices. Editio Pa-

πρὸς τοὺς λέγοντας μὴ εἶναι δοξαστὸν τὸ Πνεῦμα.

48. "Ἐστω ταῦτα, φησὶν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ δόξα πάντως ὀφειλομένη ἐστὶ τῷ Πνεύματι, ὥστε δοξολογίας ἀνοψοῦσθαι παρ' ἡμῶν. Πόθεν ἂν οὖν τῆς ὑπερεχούσης πάντα νοῦν ἀξίας τοῦ Πνεύματος τὰς ἀποδείξεις λάβοιμεν (57), εἴπερ ἡ Πατὴρ καὶ Υἱοῦ κοινωνία μὴ ἀξιοπίστος αὐτοῖς πρὸς μαρτυρίαν ἀξιώματος ἐνομιόσθη; "Ἐξεστὶ γὰρ μὴν πρὸς τε τὰ ἐκ τῶν ὀνομάτων ἀποβλέψαντας σημαινόμενα, καὶ πρὸς τὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ μεγέθη, καὶ πρὸς τὰς εἰς ἡμᾶς, μᾶλλον δὲ εἰς πᾶσαν τὴν κτίσιν χορηγούμενας ἐνεργεσίας (58), τῆς μεγαλοφυίας αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνεφίχτου δυνάμεως ἐπὶ ποσὸν γοῦν ἐκ περινοίας γενέσθαι. Πνεῦμα ὀνόμασται· ὡς, *Πνεῦμα ὁ Θεός*· καὶ, *Πνεῦμα τοῦ προσώπου ἡμῶν, Χριστὸς Κύριος*. "Ἁγιον· ὡς ἅγιος ὁ Πατήρ, καὶ ἅγιος ὁ Υἱός. Τῇ μὲν γὰρ κτίσει ἐτέρωθεν ἐπεισήχθη ὁ ἁγιασμός· τῷ δὲ Πνεύματι συμπληρωτικῆ τῆς φύσεώς ἐστὶν ἡ ἀγιότης. Διόπερ οὐχὶ ἁγιαζόμενόν ἐστιν, ἀλλ' ὀφειζόν. "Ἀγαθόν· ὡς ἀγαθὸς ὁ Πατήρ, καὶ ἀγαθὸς ὁ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ γεννηθείς· οὐσίαν ἔχον (59) τὴν ἀγαθότητα. Εὐθύς· ὡς εὐθύς Κύριος ὁ Θεός· τῷ εἶναι· αὐτοαληθεῖα, καὶ αὐτοδικαιοσύνη, παρεκτροπᾶς ἐπὶ θάτερα καὶ ἐκκλίσεις οὐκ ἔχον, διὰ τὸ ἀτρεπτον τῆς οὐσίας. Παράκλητος· ὡς ὁ Μονογενής· καθὼς αὐτός (60) φησιν, ὅτι "Ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα μου, καὶ δώσει ὑμῖν ἄλλον Παράκλητον. Οὕτω κοινὰ τὰ ὀνόματα πρὸς Πατέρα καὶ Υἱὸν τῷ Πνεύματι, ἐκ τῆς κατὰ τὴν φύσιν οικειότητος τῶν προστηγορίων τούτων τυγχόντι. Πόθεν γὰρ ἄλλοθεν; Πάλιν ἡγεμονικόν, καὶ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, καὶ Πνεῦμα σοφίας ὀνόμασται. *Πνεῦμα θεῖον τὸ ποιῆσάν με*. Καὶ, *Τὸν Βεσελεὴλ δὲ*, φησὶν, *ἐνέπλησεν ὁ Θεὸς Πνεῦμα θεῖον σοφίας καὶ συνέσεως καὶ ἐπιστήμης*. Τὰ μὲν οὖν ὀνόματα τοιαῦτα (61) ὑπερφῶν καὶ μεγάλα· οὐ μόνον ἔχοντά τινα εἰς δόξαν ὑπερβολὴν.

49. Αἱ δὲ ἐνεργεταί τίνες; "Ἀρρήτοι μὲν διὰ τὸ μέγεθος, ἀνεξαρθμητοὶ δὲ διὰ τὸ πλήθος. Πῶς μὲν γὰρ νοήσομεν τὰ τῶν αἰῶνων ἐπέκεινα; τίνες ἦσαν αὐτοῦ πρὸ τῆς νοητῆς κτίσεως αἱ ἐνεργεταί; πόσαι δ' ἀπ' αὐτοῦ περὶ τὴν κτίσιν (62) χάριτες; τίς δὲ ἡ πρὸς τοὺς αἰῶνας τοὺς ἐπερχομένους δύναμις; "Ἦν μὲν γὰρ, καὶ προῆν (63), καὶ συμπαρήν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ πρὸ τῶν αἰῶνων. "Ὅστε, κἂν τι νοήσης τῶν αἰῶνων ἐπέκεινα, τοῦτο εὐρήσεις τοῦ Πνεύματος

16. ⁶⁶ Joan. xiv, 16. ¹ Job xxxiii, 4. ² Exod.

ris. et Basil. secunda Καθὼς καὶ αὐτός. Non multo post ex iisdem codicibus legimus τυγχόντι, non ut in editis τυχαῖοντι.

(61) *Τοιαῦτα*. Post hanc vocem editi addunt καὶ, quod in veteribus libris non legitur.

(62) *Περὶ τῆς κτίσεως*. Sic mss. codices: ἐπὶ τῆς κτίσεως in editis.

(63) *Προῆν*. Legitur in duobus Regiis codicibus καὶ πρώην, erat et pridem. Quam scripturam miror arridere Combessio.

κατωτέρω. Ἐάν τε τὴν κτίσιν ἐνθυμηθῆς, ἕστερωώθησαν αἱ τῶν οὐρανῶν δυνάμεις παρὰ τοῦ Πνεύματος τῆς στερεώσεως δηλονότι ἐπὶ τὸ δυσμετάπτωτον τῆς ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν ἕξως νοουμένης. Ἡ γὰρ πρὸς Θεὸν οἰκειωσις, καὶ τὸ πρὸς κακίαν ἄτραπτον, καὶ τὸ ἐν μακαριότητι διαρκὲς, παρὰ τοῦ Πνεύματος ταῖς δυνάμεις (64). Χριστοῦ ἐπιδημία· καὶ τὸ Πνεῦμα προτρέχει. Ἐνσαρκος παρουσία· καὶ τὸ Πνεῦμα ἀχώριστον. Ἐνεργήματα δυνάμεων, χαρίσματα ἰαμάτων, διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Δαίμονες ἀπηλύοντο ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ. Διάβολος κατηγορεῖτο συμπαρόντος (65) τοῦ Πνεύματος. Ἀμαρτιῶν ἀπολύτρωσις ἐν τῇ χάριτι τοῦ Πνεύματος. Ἀπελούσασθε γὰρ καὶ ἡγιασθητε ἐν τῷ ὄνοματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ (66). Οἰκειωσις πρὸς Θεὸν διὰ τοῦ Πνεύματος. Ἐξαπέστειλε γὰρ ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, κράζον· Ἀββὰ ὁ Πατήρ. Ἡ ἐκ νεκρῶν ἐξανάστασις, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Πνεύματος. Ἐξαποστειλεῖς γὰρ τὸ Πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Ἐίτε τὴν κτίσιν τις ἐκλαμβάνει ἐπὶ τῆς τῶν διαλυθέντων ἀναβιώσεως, πῶς ὁ μεγάλη τοῦ Πνεύματος ἡ ἐνεργεια, τοῦ οἰκονομῆτος ἡμῖν τὸν ἐξ ἀναστάσεως βίον, καὶ πρὸς τὴν πνευματικὴν ἐκελενὴν ζωὴν τὰς ψυχὰς ἡμῶν μεταρρομιζόντος; Ἐίτε λέγοιτο κτίσις ἡ ἐνταῦθα τῶν ἐξ ἁμαρτίας διαπεπτωκότων ἐπὶ τὸ βέλτιον (67) μεταρρομιζόντος (λέγεται γὰρ καὶ οὕτω κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς Γραφῆς, ὡς ὅταν Παῦλος λέγῃ· *Εἰ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις*), καὶ ὁ ἐνταῦθα τοίνυν ἀνακαινισμὸς, καὶ ἡ ἀπὸ τῆς γῆινης καὶ ἐμπαθοῦς ζωῆς ἐπὶ τὴν οὐράνιον πολιτείαν μεταβολή, διὰ τοῦ Πνεύματος ἡμῖν γινωμένη, ἐπὶ πᾶσαν ὑπερβολὴν θαύματος τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀνάγει. Ἐπὶ τούτοις πότερον φοβηθῶμεν μὴ τὴν ἀξίαν ὑπερβῶμεν ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν τιμῶν· ἢ τὸ ἐναντίον, μὴ εἰς ταπεινὸν (68) καταστῶμεν τὴν περὶ αὐτοῦ ἔννοιαν, κἂν τὰ μέγιστα ἔχωμεν ἐπ' αὐτῷ τῶν ἐξ ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ γῶντις προφερομένων φεγγέσθαι; Τάδε λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς τάδε λέγει Κύριος· *Κατέβηθι, καὶ πορεύου σὺν αὐτοῖς, μηδὲν διακρινόμενος, διότι ἐγὼ αὐτοὺς ἀπέσταλκα*. Μὴ ταπεινοῦ ταῦτα καὶ κατεπτηχότος τὰ ῥήματα; Ἀφορίσασθε δὲ μοι Βαρνάβαν καὶ τὸν Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον ὃ προσέκλημαι αὐτούς. Μὴ δούλος οὕτω φθέγγεται; Καὶ ὁ Ἡσαίας· *Κύριος ἀπέσταλκέ με, καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ*· καὶ, *Κατέβη Πνεῦμα παρὰ Κυρίου, καὶ*

arias Spiritu esse posterius. Quod si creationem reputes, consolidatæ sunt cœlorum virtutes a Spiritu, ita ut consolidationem intelligas firmitatem, quæ non facile honorum habitu excidat. Etenim quod Deo conjunctæ sunt, quodque ad malitiam verti non queunt, quodque in beatitudine perpetuo perseverant virtutes, id illis a Spiritu accedit. Christi adventus; Spiritus præcurrit. In carne adventus, et Spiritus inseparabilis. Operationes virtutum, dona sanationum; sed per Spiritum sanctum. Dæmones expulsi in Spiritu Dei. Diabolus spoliatus est imperio simul præsentē Spiritu. Peccatorum facta remissio, sed in gratia Spiritus. *Abtuti enim œtis et sanctificati in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu sancto* 3. Conjunctio cum Deo fit per Spiritum. *Misit enim Deus Spiritum Filii sui in corda nostra, clamantem, Abba Pater* 4. Resurrectio a mortuis, Spiritus virtute. *Emittees siquidem Spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ* 5. Sive quis creationem accipiat de extinctorum reviviscentia; an non magna Spiritus operatio, qui nobis suppeditat vitam ex resurrectione, et ad spiritualem illam vitam animas nostras adaptat? Sive creatio dicatur esse eorum, qui hic per peccatum lapsi sunt, in meliorem statum mutatio (nam ita quoque nonnunquam usurpatur juxta Scripturæ consuetudinem, velut cum Paulus dicit, *Si qua in Christo nova creatura* 6), renovatio quæ hic fit, et a vita terrestri ac turbulentis affectibus obnoxia ad cœlestem conversationem transmutatio, quæ sit in nobis per Spiritum, ad summam admirationem deducit animos nostros. In his utrum metuere debemus, ne dignitatem immodicis honoribus transgrediamur? an contra, ne illius notionem ad humilia deprimamus, etiamsi videamur maxima de eo loqui, quæ quidem humana mente concipi, humanaque lingua proferri possunt? Hæc dicit Spiritus sanctus, sicut hæc dicit Dominus: *Descende, et perge cum illis, nihil hæsitans, quoniam ego misi illos* 7. Num hæc sunt abjecti ac metu consternati verba? *Separate mihi Barnabam et Saulum in opus ad 42 quod accersivi illos* 8. Num servus ita loquitur? Et Isaias: *Dominus misit me, et Spiritus ejus* 9; et, *Descendit Spiritus a Domino, et deduxit illos* 10. At ne rursus mihi deductionem accipias pro humili ministerio. Nam hoc opus etiam Dei esse testatur Scriptura. *Deduxisti, inquit, sicut oves populum tuum* 11; et, *Deduxit eos in spe, et non*

¹ I Cor. vi, 11. ⁴ Galat. iv, 6. ⁵ Psal. ciii, 50. ⁶ II Cor. v, 17. ⁷ Act. x, 20. ⁸ Act. xiii, 2. ⁹ Isa. xlviii, 16. ¹⁰ Isa. lxi, 14. ¹¹ Psal. lxxvi, 21. ¹² Psal. lxxix, 4.

(64) *Δυνάμεις*. Editi addunt προσέγενο. Reg. secundus vivetati. Neutrum occurrit in aliis quinque codicibus. Sed hæc videntur addidisse librariis, ut explicent quod mancum et imperfectum non erat, sed esse videbatur.

(65) *Συμπρόντος*. Sic codices mss. omnes: editi ἐμπρόντος.

(66) *Τῷ ἁγίῳ*. Addunt duo codices τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Mox Regii quartus et quintus καρδίαις ἡμῶν. Nec multo post editio Paris. Est ὁ δὲ τῆν. Mss. Est

τῆν, et Basil. editi.

(67) *Βέλτιον*. Sic omnes mss. codices: editi τὸ βέλτιστον.

(68) *Εἰς ταπεινότητα*. Aliquanto post editi ὅτι ἐγὼ ἀπέσταλκα αὐτούς. Codices mss. ut in contextu. Subinde trium codicum scripturam prætilimus vulgatæ τὸν τὸ Βαρνάβαν καὶ τὸν Παῦλον. Aliquanto infra Reg. secundus Πνεῦμα Κυρίου.

timuerunt ¹⁵. Proinde cum audieris, *Cum venerit Paracletus, ille vobis suggeret, ac vos ducet in omnem veritatem* ¹⁶: cogita deductionem, sicuti doctus es; ne calumnieris cogitatum.

ὡσεὶ πρόβατον τὸν Ἰωσήφ· καὶ, Ὁδήγησεν αὐτοὺς ἐπ' ἐλπίδι, καὶ οὐκ ἔδειλλασαν. Ὅστε ὅταν ἀκούσης, ὅτι Ὁσὶν Ἐλθὼν ὁ Παράκλητος, ἐκεῖνος ὑμᾶς ἀγαπήσει καὶ ὀδηγήσει (69) πρὸς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὀδηγίαν, ὡς ἐδιδάχθης, νόει· μὴ

50. At, inquit, *Etiam interpellat pro nobis* ¹⁷: proinde quantum is qui supplex est, beneficii auctore inferior est, tantum quoque Spiritus ratione dignitatis a Deo remotus. At tu nondum audisti de Unigenito, quod is est in dextera Dei, et interpellat pro nobis ¹⁸? Itaque quia Spiritus in te est, si tamen omnino in te est, et quia nos excæcatos ad eligendum quod utile est, docet, deducitque, ne eam ob causam piam ac sanctam de eo opinionem amittas. Nam profecto summus fuerit ingrati animi gradus, beneficientis humanitatem ad ingrati animi occasionem vertere. Nolite igitur contristare Spiritum sanctum ¹⁹. Audite quid dicat martyrur primitiæ. Stephanus, inobedientiam ac rebellionem exprobrans populo. *Vos, inquit, semper Spiritui sancto resistitis* ²⁰. Et rursus Isaias: *Exacerbaverunt Spiritum sanctum, et versus est illis in inimicitiam* ²¹. Et alibi, *Domus Jacob irritavit Spiritum Domini* ²². Audite, inquam, an non hæc summam potentiam declarent? Iudicio legentium permitto, quas tandem oporteat eos, qui hæc audiunt, opinionones concipere; utrum tanquam de instrumento, deque obediente, et parem conditionem cum creatura sortito, denique nobis conservo sentire; an gravissimum vel verbo solo hanc blasphemiam piorum aures subire? *Servum dicis Spiritum?* Sed servus, inquit, non novit quid faciat dominus ipsius ²³: Spiritus autem non aliter novit quæ sunt Dei, quam spiritus hominis novit quæ in ipso sunt ²⁴.

CAPUT XX.

Adversus eos, qui dicunt Spiritum nec in servili, nec in herili conditione esse, sed in conditione liberorum.

51. Neque servus, inquit, neque dominus, sed liber. O mirum stuporem, o miserandam audaciam ista loquentium! Quid amplius deploramus? utrum inscitiam, an blasphemiam istorum? qui quidem de Deo dogmata humanis exemplis dedecorant; ac hominum consuetudinem, per quam dispar est dignitatum excellentia, ad divinam et ineffabilem naturam accommodare nituntur: haud reputantes apud homines quidem nullum esse natura servum. Aut enim po-

¹⁵ Psal. LXXVII, 53. ¹⁶ Joan. XIV, 26; XVI, 13. ¹⁷ Act. VII, 51. ¹⁸ Isa. LXIII, 10. ¹⁹ Psal. CV, 32.

(69) *Καὶ ὀδηγήσει.* Hæc addita e sex codicibus. (70) *Καὶ ὅσταν περι αὐτοῦ δόξαν.* Sic codices omnes: editi καὶ θεῖαν δόξαν περι τούτου.

(71) *Παρώργισ.* Sic codices mss. omnes, pro eo quod est in editis παρώζωνε. Caput vicesimum in

ᾠδήγησεν αὐτοὺς. Καὶ μὴ μοι τὴν ὀδηγίαν πάλιν εἰς ταπεινὴν διακονίαν ἐκλάβης. Τοῦτο γὰρ καὶ Θεοῦ ἔργον εἶναι ὁ λόγος διαμαρτύρεται. Ὁδήγησας, φησὶν, ὡς πρόβατα τὸν λαὸν σου· καὶ, Ὁ ὀδηγῶν ὑμᾶς ἀγαπήσει καὶ ὀδηγήσει (69) πρὸς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν.

50. Ἄλλὰ καὶ ἐντυγχάνει, φησὶν, ὑπὲρ ἡμῶν. Ὅστε ὅσον ἰκέτης τοῦ εὐεργέτου λείπεται, τοσοῦτον τὸ Πνεῦμα κατὰ τὴν ἀξίαν ἀποπέπτωκε τοῦ Θεοῦ. Σὺ δὲ οὕτω ἤκουσας περὶ τοῦ Μονογενοῦς, ὅτι ἐστὶν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν; Μὴ οὖν ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐν σοὶ (εἴπερ δὴ ὅλος ἐν σοὶ), μὴδ' ὅτι ἀποτυφλωθέντας ἡμᾶς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦ συμφέροντος διδάσκει, καὶ ὀδηγεῖ, τούτου ἕνεκεν τὴν εὐσεβῆ καὶ ὁσίαν περὶ αὐτοῦ δόξαν (70) ζημιώθης. Ὑπερβολὴ γὰρ ἀγνωμοσύνης τοῦτό γε, τὴν φιλιανθρωπίαν τοῦ εὐεργέτου ἀφορμὴν ἀχαριστίας ποιῆσθαι. Μὴ οὖν λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἀκούσατε τί φησὶν ἡ ἀπαρχὴ τῶν μαρτύρων Στέφανος, τὸ δυσπειθὲς καὶ ἀνυπότακτον τῷ λαῷ ὀνειδίζων. Ὑμεῖς, φησὶν, δεῖ τῷ Πνεύματι τῷ ἀγίῳ ἀντιπλάττετε. Καὶ πάλιν ὁ Ἡσαίας· *Παρώργισαν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἐστράφη αὐτοῖς εἰς ἐχθρὰν· καὶ ἐτέρωθι· Ὁ οἶκος τοῦ Ἰακώβ παρώργισε* (71) *τὸ Πνεῦμα Κυρίου·* εἰ μὴ ἐξουσιαστικῆς δυνάμεως παραστατικὰ τὰ τοιαῦτα; Τῆ τῶν ἐντυγχανόντων κρίσει παρήμι, ταῦτα ἀκούοντας ὅποιας τινὰς χρῆτάς ὑπολήψεις ἔχει· ὡς περὶ ὄργανου, καὶ ὑπηκόου, καὶ ὁμοτίμου τῇ κτίσει, καὶ ἡμῖν ὁμοδούλου; ἢ βαρύτερον καὶ ῥήματι μόνῳ τὴν βλασφημίαν ταύτην ὑποδύναται τοῖς εὐσεβέσι; Δούλον λέγεις τὸ Πνεῦμα; Ἄλλ' ὁ δούλος, φησὶν, οὐκ οἶδε τί ποιεῖ ὁ κύριος αὐτοῦ· τὸ δὲ Πνεῦμα οὕτως οἶδε τὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὰ ἐν αὐτῷ (72).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Πρὸς τοὺς λέγοντας μῆτε ἐν δουλικῇ τάξει μῆτε ἐν δεσποτικῇ εἶναι τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν ἐλευθέρων.

51. Οὔτε δουλὸν φησὶν, οὔτε δεσπότην, ἀλλ' ἐλεύθερον. Ὡ τῆς δεινῆς ἀναληθείας, ὧ τῆς ἐλεεινῆς ἀφοβίας τῶν ταῦτα λεγόντων! Τί πλέον αὐτῶν δούρωμα; τὸ ἀμαθὲς (73), ἢ τὸ βλάσφημον; οἷ γὰρ τὰ τῆς θεολογίας δόγματα ἀνθρωπίνους παραδείγμασι καθυβρίζουσι, καὶ τὴν ὡδε συνήθειαν, παραλλαγμένην ἐχουσαν τῶν ἀξιωματῶν τὴν διαφορὰν, τῆ θεῖα καὶ ἀρρήτη φύσει προσαρμόζειν ἐπιχειροῦσιν· οὐκ ἐννοοῦντες, ὅτι παρὰ μὲν ἀνθρώποις τῆ φύσει δούλος οὐδεὶς. Ἡ γὰρ καταδυναστευθέντες

¹⁹ Rom. VIII, 34. ²⁰ ibid. ²¹ Ephes. IV, 30. ²² Joan. XV, 15. ²³ I Cor. II, 11.

nonnullis codicibus incipit ab his verbis, Δούλον λέγεις τὸ Πνεῦμα. Imo etiam supra in uno codice ab istis, ἀλλὰ καὶ ἐντυγχάνει.

(72) *Τὰ ἐν αὐτῷ.* Codices nonnulli τὸ ἐν αὐτῷ. (73) *Τὸ ἀμαθὲς.* Reg. quartus τὸ ἀπειθὲς.

ὅτι ζυγὸν δουλείας ἤχθησαν (74), ὡς ἐν αἰχμαλω-
 τίας· ἢ διὰ πενίαν κατεδουλώθησαν, ὡς οἱ Αἰγύπτιοι
 τῷ Φαραὼ· ἢ κατὰ τὴν σοφὴν καὶ ἀπόβρῆτον οἰκο-
 νομίαν οἱ χεῖρους τῶν πατρῶν ἐκ τῆς τῶν πατέρων
 φωνῆς τοῖς φρονιμοτέροις καὶ βελτίοσι δουλεύειν κα-
 τέλεσθησαν· ἦν οὐδὲ καταδίκην, ἀλλ' εὐεργεσίαν
 εἶπε τις ἂν δίκαιος τῶν γινομένων ἐξεταστής. Τὸν
 γὰρ ὡς ἔνδοξον τοῦ φρονεῖν οὐκ ἔχοντα ἐν ἑαυτῷ τὸ
 κατὰ φύσιν ἄρχον, τοῦτον ἐτέρου κτήμα γενέσθαι
 λοιπότερον, ἵνα, τῷ τοῦ κρατοῦντος λογισμῷ
 ἀεθλονόμενος, ὁμοιος ἢ ἄρματι ἠνέλογον ἀναλαβόντι,
 καὶ πλοῦν κυβερνήτην ἔχοντι ἐπὶ οἰάκων καθήμενον.
 Διὰ τοῦτο Ἰακώβ κύριος τοῦ Ἡσαῦ ἐκ τῆς εὐλογίας
 τοῦ πατρὸς, ἵνα καὶ μὴ βουλόμενος παρὰ τοῦ φρονί-
 μου εὐεργετῆται ὁ ἄφρων, οὐκ ἔχων τὸν οἰκείον κηδε-
 μῶνα τὸν νοῦν. Καὶ Χαναάν παῖς οἰκέτης (75) ἔσται
 τῶν ἀδελφοῖς, ἐπειδὴ ἀδίδακτος ἦν τῆς ἀρετῆς, ἀσύν-
 ετοι ἔχων τὸν ἑαυτοῦ πατέρα τὸν Χάμ. Ὦδε μὲν οὖν
 ὄντας· οἱ δοῦλοι· ἐλευθεροὶ δὲ, οἱ διαφυγόντες πενίαν ἢ
 πᾶν ἄλλο, ἢ τῆς ἐτέρων κηδεμονίας ἀπροσδεεῖς. Ὅστε
 τὸν ὁμῶν δεσπότης, ὁ δὲ οἰκέτης λέγεται, ἀλλ' οὖν πάν-
 τες καὶ κατὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους ὁμομιμίαν, καὶ ὡς
 κτήματα (76) τοῦ πεποιηκότος ἡμᾶς, ὁμόδοιοι. Ἐκεῖ
 ἂν εἰ δύνασαι τῆς δουλείας ὑπεξαγαγεῖν; Ὁμοῦ τε
 γὰρ ἐκτίσθη, καὶ τὸ δούλον (77) εἶναι συγκα-
 ταίεται. Ἄλλήλων μὲν γὰρ οὐ καταρχοῦσιν,
 ἐπειδὴ πλεονεξίας ἀμοῖρα τὰ οὐράνια· Θεῷ δὲ πάντα
 ἰσχύπτει, καὶ ὡς δεσπότη τὸν ἀφειλόμενον φόβον,
 καὶ ὡς δημιουργῷ τὴν ἐπιβάλλουσαν δόξαν ἀποδι-
 τίνα. Ἰδὸς γὰρ *δοξάζει πατέρα, καὶ δούλος τὸν
 κῆριον αὐτοῦ* (78). Καὶ ἀπατεῖ πάντως τῶν δύο τὸ
 ἐπὶ τὸ θεός. *Εἰ γὰρ Πατὴρ εἰμι ἐγώ, ποῦ ἐστι,
 ἡ δόξα μου; καὶ εἰ Κύριός εἰμι ἐγώ, ποῦ
 ἐστιν ὁ φόβος μου;* Ἡ πάντων ἂν εἴη ἐλεεινοτάτη
 ψῆ (79), μὴ ὑπὸ τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ δεσποῦτος κει-
 μένη. Ὅποια εἰσιν καὶ ἀποστατικά δυνάμεις, αἱ διὰ
 τὴν ἰσχυρίασαι κατὰ Θεοῦ παντοκράτορος; ἀφηνιά-
 ζουσαι τῆς δουλείας· οὐ τῷ ἐτέρως πεφυκέναι, ἀλλὰ
 τῷ ἀνυποτάκτως ἔχειν πρὸς τὸν ποιήσαντα. Τίνα οὖν
 λέγεις ἐλευθερον; Τὸν ἀδασλευτον; τὸν μήτε ἀρχεῖν
 ἐτέρου δύναμιν ἔχοντα, μήτε ἀρχεσθαι καταδεχόμε-
 νον; Ἄλλ' οὔτε ἐστι τις τοιαύτη φύσις ἐν τοῖς οὐσι,
 καὶ τοῦτο (80) ἐνωῆσαι κατὰ τοῦ Πνεύματος ἀσέβεια
 περιφανής. Ὅστε εἰ μὲν ἐκτίσται, δουλεύει δηλαδὴ
 μετὰ πάντων. *Τὰ γὰρ σύμπαντα, φησὶ, δούλα σά·
 εἰ δὲ ὑπὲρ τὴν κτίσιν ἐστὶ, τῆς βασιλείας ἐστὶ κοι-
 νοῦν.*

cum omnibus. *Omnia enim, inquit, serviunt tibi* 22; sin supra creaturam est, regni quoque consors est.

tentia oppressi, sub jugum servitutis **43** inducti
 sunt, velut in bello capti : aut ob pauperatem in
 servitutem adacti sunt, velut Ægypti Pharaoni :
 aut juxta sapientem quamdam et arcanam dispen-
 sationem, qui inter filios deteriores sunt, parentum
 voce, sapientioribus ac melioribus in servitum
 addicti sunt; quam haudquaquam condemnationem,
 sed beneficium potius dixerit æquus rerum æstima-
 tor. Nam qui ob sensus inopiam, non habet in se-
 se id quod natura imperat, huic utilius est alterius
 fieri mancipium, ut dum dominantis prudentia di-
 rigitur, similis sit currui qui aurigam recepit, aut
 navi quæ nauclerum habet clavo assidentem. Hanc
 ob causam Jacob dominus Esau ex benedictione
 patris 22, ut stultus a sapiente vel in vitus beneficio
 afficeretur, quippe non habens proprium curato-
 rem, videlicet mentem. Et Chanaan filius servus erit
 fratribus suis 23, quoniam indocilis erat ad virtu-
 tem, imprudentem habens patrem, videlicet Cham.
 Ad hunc igitur modum hic sunt servi; liberi vero
 sunt, qui effugerunt paupertatem, aut bellum, aut
 qui aliorum cura non egent. Itaque quamvis hic
 herus, ille servus appelletur, omnes tamen et qua-
 tenus sumus ejusdem inter nos conditionis, et tan-
 quam illius qui nos condidit mancipia, conservi
 sumus. Illic porro quid potes e servitute eximere?
 Nam statim ac condita sunt, simul cum eis condita
 servitus. Sibi enim invicem non imperant, eo quod
 cœlestia plus habendi non tenentur desiderio. Deo
 autem subjecta omnia, ac tanquam domino de-
 bitum timorem, ac tanquam conditori debi-
 tam gloriam persolvunt. *Filius enim gloria afficit
 patrem, et servus dominum suum* 23. Et ex his duo-
 bus alterum omnino Deus requirit. *Nam si Pater,
 inquit, sum ego, ubi est gloria mea? Si Dominus
 sum ego, ubi est timor meus* 24? Alioqui vita custo-
 diæ ac inspectioni Domini non subdita, omnium
 maxime miserabilis foret. Cujusmodi sunt virtutes
 desertrices, quæ quod cervicem erexerunt adversus
 Deum omnipotentem, servitutem detrectant, non
 quod aliter natura comparatæ sint, sed quod sub-
 ditæ esse nolint Creatori. Quem igitur appellas li-
 berum? Eum qui sine rege est? qui neque inpe-
 randi alteri potestatem habet, neque alterius impe-
 rium admittit? At nec est istiusmodi natura in rebus
 conditis, et hoc de Spiritu cogitare aperta impietas
 est. Quare si Spiritus creatus est, profecto servit
 sin supra creaturam est, regni quoque consors est.

22 Gen. xxvii, 37. 23 Gen. ix, 25. 24 Malach. i, 6. 25 ibid. 26 Psal. cxvii, 91.

(74) *ἤχθησαν*. Sic omnes codices; editi ἠνέχθη-
 σαν. Paulo post quidam mss. codices σοφὴν καὶ ἀρ-
 βήτην.

(75) *Οἰκέτης*, etc. Editi οἰκέτης ἐστὶ τοῖς ἀδελ-
 φοῖς; αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἀδίδακτος. Libri veteres ut in
 tom. exta.

(76) *Κτήματα*. Sic mss. quinque. Editi κτήμα.
 Non Reg. secundus τὶ δύνασθε.

(77) *Δούλος*. Ita mss. duo, quibus favent plures
 alii in quibus legitur δούλω. Alius habet δούλος. Editi
 δούλα.

(78) *Τὸν κύριον αὐτοῦ*. Colbertinus codex et duo

alii a Combefisio citati addunt *φοβεῖται*. Sed hoc ver-
 bum ab ipso Basilio, omnibus mss. consentientibus,
 omittitur in cap. 18 hujus libri, ubi idem testimo-
 nium refertur.

(79) *Ζωή*. Editi post hanc vocem addunt et, sed
 deest in omnibus codicibus. Ibidem Reg. tertius et
 Colb. ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ, *Sub tutela Domini*. Paulo
 post editi ἀφηνιάζουσι, quod auctoritate quinque
 codicum mutavimus.

(80) *Καὶ τοῦτο*. Sic emendatum ope Regii secundi
 quod prave in aliis mss. et in editis legebatur καὶ τό.

CAPUT XXI.

A

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'

Testimonia ex Scripturis Spiritum appellari Dominum.

52. Sed quid opus est ex rebus humilibus pugnantes, doctrinae turpiter parare victoriam, **44** cum liceat illustriorum appositione, gloriae excellentiam, cui contradicere non possit, demonstrare? Quod si proferemus ea quae nos Scriptura docuit, forsitan magno vehementique clamore vociferabuntur, et auribus obturatis Pneumatomachi tollentes lapides, aut quidquid forte occurrerit, in arma quisque vertentes, in nos irruent. Sed non est nobis incolumitas anteponenda veritati. Invenimus igitur apud Apostolum: *Dominus autem dirigat corda vestra in dilectionem Dei, et in patientiam Christi pro tribulationibus* ²⁶. Quis est Dominus dirigens in dilectionem Dei, et in patientiam Christi pro tribulationibus? Respondeant nobis, qui Spiritum in servitutum adigunt. Sive enim de Deo et Patre fuisset sermo, omnino dixisset: *Dominus vos dirigat in dilectionem sui*: sive de Filio, addidisset, *in suam ipsius patientiam*. Quærant igitur quænam sit alia persona, quam Domini vocabulo deceat honorari. Huic alline est et illud, quod alibi positum est: *Dominus vos impleat et abundare faciat charitate, in vos invicem et in omnes, quemadmodum et nos in vos, ad confirmandum corda vestra irreprehensibilia in sanctificatione, coram Deo et Patre nostro, in adventu Domini nostri Jesu Christi cum omnibus sanctis suis* ²⁷. Quem Dominum precatur, coram Deo et Patre nostro in adventu Domini nostri irreprehensibilia fidelium Thessalonicensium corda, confirmata in sanctitate constabile? Respondeant nobis, qui cum ministratoriis spiritibus, qui mittuntur ad ministerium, collocant Spiritum sanctum. At non habent quod respondeant. Quapropter audiant et aliud testimonium, evidenter Spiritum sanctum appellans Dominum. *Dominus, inquit, Spiritus est* ²⁸; et rursum: *Tanquam a Domino Spiritus* ²⁹. Ne vero ulla relinquatur occasio contradicendi, ipsa Apostoli verba proferam in medium: *Usque ad hodiernum enim diem idem velamen in lectione Veteris Testamenti manet, non revelatum, quod in Christo abrogatur. Cum autem conversus fuerit ad Dominum, tolletur velamen. Dominus autem Spiritus est* ³⁰. Cur hoc dicit? Quoniam qui nudo intellectui litteræ assidet, et illic circa legales observationes occupatus

Μαρτυρία ἐκ τῶν Γραφῶν τοῦ κυριολογεῖσθαι τὸ Πνεῦμα.

52. Καὶ τί δεῖ, ἐκ τῶν ταπεινῶν ἀπομαχομένους, αἰσχρῶς τὴν νίκην κατακτᾶσθαι τῷ λόγῳ, ἐξὸν τῇ παραθέσει τῶν σεμνοτέρων ἀναντιρρήτων τὴν ὑπεβολὴν τῆς δόξης ἐπιδεικνύμενα; Εἰ δὲ λέγοιμεν ἃ παρὰ τῆς Γραφῆς ἐδιδάχθημεν, τάχα του μέγα καὶ σφοδρὸν ἀνακράζονται, καὶ συσχόντες τὰ ὦτα, ἀράμενοι λίθους, ἢ ὁ τι ἂν τύχοι παραφανέν, τοῦτο τῶν Πνευματομάχων ἕκαστος ὄπλον ποιησάμενος, ἐφ' ἡμᾶς ἔξουσιν. Οὐ μὴν πρό γε τῆς ἀληθείας τιμητέα ἡμῖν ἡ ἀσφάλεια. Εὐρομεν τοίνυν παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ (81)· Ὁ δὲ Κύριος κατευθῆναι ὑμῶν τὰς καρδίας εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς τὴν ὑπομονὴν τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν θλίψεων (82). Τίς ὁ κατευθύνων Κύριος εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην, καὶ εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ὑπομονήν; Ἀποκρινάσθωσιν ἡμῖν οἱ τὸ Πνεῦμα καταδουλούμενοι· εἴτε γὰρ περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς (83) ὁ λόγος, πάντως ἂν εἴρητο· Ὁ δὲ Κύριος ὑμᾶς κατευθῆναι εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην· εἴτε περὶ τοῦ Υἱοῦ (84), προσέκειτο ἂν, εἰς τὴν ἑαυτοῦ ὑπομονήν. Ζητεῖτωσαν οὖν τί ἐστὶν ἄλλο πρόσωπον, ὃ τῇ προσηγορίᾳ τοῦ Κυρίου τιμᾶσθαι ἔξιον. Παραπλήσιον δὲ τούτῳ (85) καὶ τὸ ἐτέρωθι κείμενον, τὸ· Ὑμᾶς δὲ ὁ Κύριος πλεονᾶσαι καὶ περισσεύσαι τῇ ἀγάπῃ εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντας, καθάπερ καὶ ἡμεῖς εἰς ὑμᾶς, εἰς τὸ στηριξάι ὑμῶν τὰς καρδίας ἀμέμπτους ἐν ἀγασύνῃ ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ. Ποῖον Κύριον εὔχεται ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἀμέμπτους τὰς καρδίας ἐστηριγμένας ἐν ἀγασύνῃ, τῶν ἐν Θεσσαλονικίᾳ πιστῶν στηριξάι; Ἀποκρινάσθωσαν ἡμῖν οἱ μετὰ τῶν λειτουργικῶν πνευμάτων τῶν πρὸς διακονίαν ἀποσταλλομένων τὸ ἅγιον Πνεῦμα τιθέντες. Ἄλλ' οὐκ ἔχουσι. Διόπερ ἀκούετωσαν καὶ ἐτέρας μαρτυρίας διαβρῆθην καὶ αὐτῆς κυριολογούσης τὸ Πνεῦμα. Ὁ δὲ Κύριος, φησὶ, τὸ Πνεῦμά ἐστι· καὶ πάλιν· Καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος. Ὅστε δὲ μηδεμίαν (86) ἀντιλογίαν ἀφορμὴν καταλιπεῖν, αὐτὴν παραθήσομαι τοῦ Ἀποστόλου τὴν λέξιν· Ἀχρι γὰρ τῆς σήμερον τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μένει, μὴ ἀνακαλυπτόμενον, ὃ τι ἐν Χριστῷ καταργεῖται. Ὅταν δὲ ἐπιστρέψῃ

²⁶ II Thess. III, 5. ²⁷ I Thess. III, 12, 13. ²⁸ II Cor. III, 17. ²⁹ ibid. 18. ³⁰ ibid. 14, 16, 17.

(81) Τῷ Ἀποστόλῳ. Addunt editi ἐν τῇ πρὸς Θεσσαλονικεῖς δευτέρᾳ, sed hæc nullo prorsus in codice ms. leguntur.

(82) Ὑπὲρ τῶν θλίψεων. Fatendum est hæc verba neque in sacro contextu legi, et in tribus hujus libri mss. codicibus deesse. Quin etiam in Regio quinto non occurrunt nisi secunda manu. Sed tamen cum paulo post a Basilio repetantur, ut e sacro contextu desumpta; nolim ea delere; ac verisimilius est ex codicibus, in quibus desunt, ob eam causam fuisse sablata, quia non legebantur apud Apostolum, quam

sine causa in aliis codices, in quibus occurrunt, injecta.

(83) Περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Ita mss. tres, melius quam in editis περὶ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ ὁ.

(84) Περὶ τοῦ Υἱοῦ. Duo codices περὶ τοῦ Χριστοῦ.

(85) Τούτῳ, etc. Editi τοῦτο καὶ τὸ ἐν ἐτέρωθι, quod trium mss. ore emendavimus. Mox Regius secundus περισσεύσαι ἐν ἀγάπῃ, et paulo post τὰς καρδίας ἀμέμπτως ἐν ἀγασύνῃ.

(86) Μηδεμίαν. Ita mss. tres, pro eo quod erat in editis μηδεμίαν.

πρὸς Κύριον, περιαιρείται (87) τὸ κάλυμμα. Ὁ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστι. Τί τοῦτο λέγων; Ὅτι ὁ ψιὴ τῆ διαβολῆ τοῦ γράμματος προσκαθήμενος, καὶ εἰπὼ που περὶ τὰ νομικὰ παρατηρήματα διατρίβων, ὄν τινι παραπετάσματι τῆ Ἰουδαϊκῆ τοῦ γράμματος ἐκδοχῆ τὴν καρδίαν ἑαυτοῦ συγκεκάλυπται· καὶ τοῦτο πιάσει παρὰ τὸ ἀγνοεῖν, ὅτι ἡ σωματικὴ τοῦ νόμου τήρησις ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ (88) τοῦ Χριστοῦ καταργεῖται, τῶν τύπων λοιπὸν μεταληφθέντων εἰς τὴν ἀλήθειαν. Ἀργοῦσι γὰρ λύχοι τῆ τοῦ ἡλίου παρουσίᾳ· καὶ σχολάζει ὁ νόμος, καὶ προφητεῖται (89) καταπαύονται, τῆς ἀληθείας ἀναφανείσης. Ὁ μέντοι ὀνηθεὶς ἐπὶ τὸ βάθος διακύβηαι τῆς νομικῆς ἐνοίας, καὶ τὴν ἐκ τοῦ γράμματος ἀσάφειαν, οὐδὲν τι καταλείπτει, διασχὼν, εἰσὼ γενέσθαι τῶν ἀπορόητων, ὅπως ἐμμήσατο τὸν Μωϋσῆν ἐν τῷ διαλέγεσθαι τῷ θεῷ περιαιρούντα τὸ κάλυμμα, ἐπιστρέφων καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ γράμματος πρὸς τὸ (90) πνεῦμα. Ὅστε ἀναλογεῖν τῷ μὲν ἐπὶ τοῦ προσώπου Μωϋσεῶς κάλυμματι τὴν τῶν νομικῶν διδαγμάτων ἀσάφειαν, τῇ δὲ ἐπιστροφῇ τῇ πρὸς τὸν Κύριον τὴν πνευματικὴν θεωρίαν. Ὁ οὖν ἐν τῇ ἀναγνώσει τοῦ νόμου περιελθὼν τὸ γράμμα ἐπιστρέφει πρὸς τὸν Κύριον (ὁ δὲ Κύριος νῦν τὸ Πνεῦμα λέγεται), καὶ ὁμοίως γίνεσθαι Μωϋσεὶ ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ τὸ πρόσσωπον ἐκδοξασμένον ἔχοντι. Ὡς γὰρ τὰ τοῖς ἀνθρώποις χρώματι παρακείμενα ἐκ τῆς περιβρέουστος ἀγῆς καὶ αὐτὰ καταχρώννυται (91)· οὕτως ὁ ἐναργῶς ἐπιφανείας τῷ Πνεύματι ἐκ τῆς ἐκείνου δόξης μεταμορφοῦται πως πρὸς τὸ φανερότερον, οἷόν τινι φωτι, τῇ ἐκ τοῦ Πνεύματος ἀληθείᾳ τὴν καρδίαν καταλαμπόμενος. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ, μεταμορφοῦται ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ Πνεύματος εἰς τὴν οὐκείαν δόξαν, οὐ μικρῶνως, οὐδὲ ἀμυδρῶς· ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον ἐστὶν εἰκὸς τὸν ἀπὸ τοῦ Πνεύματος φωτισζόμενον. Οὐ δυνάστη, ἄνθρωπε, τὸν Ἀπόστολον λέγοντα, ὅτι *ὁδοὺ Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν*; Ἄρα τὸ δουλικὸν οἰκητήριον κατεδέξατο ἄνθρωπος τῆ τοῦ ναοῦ προσηγορίᾳ τιμῆσαι; Τί δὲ ὁ θεόπνευστος τὴν Γραφὴν ὀνομάζων, διὰ τῆς ἐπιπνοίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος συγγραφείσαν, μὴ τοῖς τοῦ καθυβρίζοντος καὶ κατασμηκρύνοντος αὐτὸ προσρήμασι κήρηται (92);

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ΄.

Ἔκτασις τῆς κατὰ τὴν φύσιν κοινωνίας τοῦ Πνεύματος, ἐκ τοῦ ὁμοίως εἶναι Πατρὶ καὶ Υἱῷ πρὸς θεωρίαν δυσέφικτον.

53. Οὐ μόνον δὲ ἐξ ὧν τὰς αὐτὰς προσηγορίας ἔχει, καὶ κοινωνῶν (93) ἐστὶ τῶν ἐνεργειῶν Πατρὶ καὶ Υἱῷ, τὸ ὑπερέχον αὐτοῦ τῆς φύσεως γινώριμον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν ὁμοίως ἐστὶ πρὸς θεωρίαν δυσέφικτον. Ἄ γὰρ περὶ τοῦ Πατρὸς φησιν, ὡς ἐπέκεινα ἔτος ἀνθρωπίνης ἐνοίας, καὶ ἃ περὶ τοῦ Υἱοῦ, αὐτὰ ὁ Κύριος καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λέγει· *Πατὴρ δικαίε, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω*· τὸν

A est, Judaica litteræ interpretatione quasi velo tectum habet cor : atque id illi accidit, eo quod ignoret corporalem legis observationem in adventu Christi abolitam esse, jam figuris ad veritatem translatis. Sunt enim supervacaneæ lucernæ solis adventu ; et cessat lex, et prophetiæ silent , simul ut illuxit veritas. At qui potuit ad profunda legalis sensus penetrare, ac discussa legis obscuritate, ceu velamento, introire ad arcana, hic Mosen imitatus est, velamen, dum loquitur cum Deo, tollentem ²¹; ipse se etiam convertens a littera ad spiritum. Quare velamini quod impositum est super faciem Mosi, respondet legalium documentorum obscuritas ; conversioni autem ad Dominum respondet spiritualis intelligentia. Ergo qui in lectione legis aufert litteram, convertit sese ad Dominum (Dominus autem nunc Spiritus dicitur), ac similis redditur Mosi, ex apparitione Dei faciem glorificatam habenti. Sicut enim quæ juxta floridos colores posita sunt, e splendore promanante colorantur et ipsa : sic qui evidenter intendit oculos in Spiritum, ex illius gloria quodammodo transformatur ut flas illustrior, dum veritate a Spiritu promanante, ceu luce quadam, corde illuminatur. Et hoc est transformari a gloria Spiritus ad propriam gloriam, haud parce, neque tenuiter, sed in tantum, quantum par est illustrari eum qui a Spiritu illuminatur. Non vereris, o homo, Apostolum dicentem ²² : *Templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis* ²³? Num potuisset unquam servile domicilium appellatione templi honorare? Quid qui Scripturam divinitus inspiratam appellat, eo quod afflatu Spiritus scripta sit, num contumeliosus et Spiritum atenuantibus verbis utitur?

CAPUT XXII.

Confirmatio naturalis communionis Spiritus, eo quod æque ac Pater et Filius incomprehensibilis est.

53. Non solum autem ex hoc quod eandem habet appellationes, et in operationibus consors est Patri et Filio, dilucet naturæ illius excellentia ; verum etiam ex eo quod pariter incomprehensibilis est intellectu. Quæ enim de Patre loquitur, quod sit supra cogitationem humanam, quæque de Filio, eadem Dominus et de Spiritu sancto dicit : *Pater juste, et mundus te non cognovit* ²⁴; mundum appel-

²¹ Exod. xxxiv, 34. ²² I Cor. iii, 16. ²³ II Tim. iii, 16. ²⁴ Joan. xvii, 25.

(87) Περιαιρείται. Reg. secundus περιελίεται. Nec nullo post idem cod. νομικὰ διατηρήματα.

(88) Ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ. Editi ἐπὶ τῇ ἐπιδημίᾳ κἀγγράται... οἱ λύχοι. Libri veteres ut in textu.

(89) Προφητεῖται. Hæc scriptura in duobus tantum legitur codicibus mss. et in alio quodam secunda manu, sed lumen eam cum Combelsis præ-

tulimus vulgatæ προφήται, ut verbis Apostoli, ad quæ respicit Basilius, magis congruenter.

(90) Πρὸς τό. Sic mss. Editi ἐπὶ τό.

(91) Καταχρώννυται. Ita codices antiquiores.

Alii et editi καταχρώννυται.

(92) Κέρηται. Ita libri veteres. Editi κρηται.

(93) Κοινωνός. Ita mss. non pauci. Editi κοινωνόν.

lans hic non globum e caelo et terra constantem, sed caducam hanc innumerisque mutationibus obnoxiam vitam. Ac de seipso loquens, *Adhuc modicum*, inquit, *et mundus me jam non videt, vos autem videtis me*²⁵. Rursus hic eos qui materiali carnalique vita devincti sunt, et oculis tantum expendunt veritatem, mundum appellans, qui non amplius oculis cordis visuri erant Dominum nostrum, eo quod resurrectionem non crederent. Hæc autem eadem dixit et de Spiritu : *Spiritum*, inquit, *veritatis, quem mundus non potest accipere, quod 46 non videat illum, neque cognoscat eum : vos autem cognoscitis illum, quod apud vos manet*²⁶. Carnalis siquidem homo mentem habens ad contemplationem haud exercitatam, imo vero totam in affectu carnis velut in cæno defossam gerens, non potest ad spirituale lumen veritatis attollere oculos. Quapropter mundus, hoc est, carnis cupiditatibus addicta vita, velut oculus imbecillis non ferens radii solaris lumen, Spiritus gratiam non recipit. At Dominus cum hoc discipulis testimonium dedisset, quod mundæ essent vitæ ob doctrinam ipsius, dat etiam, ut jam ad speculationem contemplationemque Spiritus sint idonei. *Jam enim*, inquit, *vos mundi estis propter sermone[m] quem locutus sum vobis*²⁷. *Unde mundus quidem non potest illum accipere, quandoquidem non videt illum : vos autem novistis eum, quoniam apud vos manet*²⁸. Eadem dicit et Isaias : *Qui stabilivit terram, et quæ in ea sunt, deditque spirationem populo, qui est super illam, et Spiritum calcantibus eam*²⁹. Nam qui conculcant terrena, iisque superiores evaserunt, digni prædicati sunt dono Spiritus sancti. Quem ergo mundus capere non potest, quique a solis sanctis per cordis puritatem videri potest, qualem esse existimandum est, aut quales illi honores competere ?

CAPUT XXIII.

Spiritus glorificationem esse enumerationem eorum quæ illi adsunt.

54. Et reliquæ quidem virtutes singulæ in loco circumscripto esse creduntur. Nam angelus qui stabat Cornelio³⁰, non in eodem momento astabat et Philippo³¹ : neque qui locutus est Zachariæ ab altari³², per idem tempus etiam in caelo suam implebat stationem. At Spiritus creditur simul³³ et in Abacuc et in Daniele in Babylonia ope-

²⁵ Joan. xiv, 19. ²⁶ ibid. 17. ²⁷ Joan. xv, 3. ²⁸ Joan. xiv, 17. ²⁹ Isa. xlii, 5. ³⁰ Act. i, 3. ³¹ Act. viii, 26. ³² Luc. i, 11. ³³ Dan. xiv, 33.

(94) *Λέγων*. Editi addunt *ὁ Υἱός*, sed hæc veteres libri non habent.

(95) *Θεωρεῖ*. Combefisius reddendum putat, *videbit*, et paulo post, *videbitis*.

(96) *Σάρκινος*. Ita mss. codices. Editi, *σαρκικός*.

(97) *Φέρων*. Reg. primus ἔχων. Ibidem quatuor mss. *ἀδύνατος πρός*. Nihil tamen mutandum videtur.

(98) *Ἐαυτοῦ*. Ita nostri codices mss. Editi αὐτοῦ. Paulo post editi *διδασκῶν* αὐτοῦ, quinque mss. αὐτοῦ. Ibidem Regius quartus *διαταγμάτων*.

(99) *Καὶ διδοῦς*. Tres codices καὶ δοῦς. Mox to-

κόσμον λέγων (94) νῦν οὐχὶ τὸ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς σύστημα, ἀλλὰ τὴν ἐπίκτητον ταύτην καὶ μυρίαίς μεταβολαῖς ὑποκειμένην ζωὴν. Καὶ περὶ ἑαυτοῦ διαλεγόμενος, "Ἐτι μικρόν, φησὶ, καὶ ὁ κόσμος με οὐκέτι θεωρεῖ (95), ὑμεῖς δὲ θεωρεῖτέ με. Πάλιν ἐν ταῦθα τοὺς τῇ ὑλικῇ καὶ σαρκικῇ προσδεδεμένους ζωῇ, καὶ μόνοις ὀφθαλμοῖς τὴν ἀλήθειαν ἐπιτρέποντας, κόσμον προσαγορεύων, οἱ τῇ ἀπιστίᾳ τῆς ἀναστάσεως οὐκέτι ἔμελλον τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς καρδίας τὸν Κύριον ἡμῶν ὄψεσθαι. Τὰ δὲ αὐτὰ καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος εἶπε· *Τὸ Πνεῦμα*, φησὶ, *τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτό, οὐδὲ γινώσκει αὐτό. Ὑμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτό, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει*. Ὁ μὲν γὰρ σάρκινος (96) ἄνθρωπος, ἀγύμναστον ἔχων πρὸς θεωρίαν τὸν νοῦν, μᾶλλον δὲ ὄλον, ὡσπερ ἐν βορβόρῳ, τῷ φρονήματι τῆς σαρκὸς κατορωρυγμένον φέρων (97), ἀδυνατεῖ πρὸς τὸ πνευματικὸν φῶς τῆς ἀληθείας ἀναβλέψαι. Διὸ ὁ κόσμος, τοὔτεστι, ἢ τοῖς πάθει τῆς σαρκὸς δεδουλωμένη ζωῇ, ὡς ὀφθαλμὸς ἀσθενῆς φῶς ἡλιακῆς ἀκτίνος, τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν οὐχ ὑποδέχεται. Τοῖς μέντοι μαθηταῖς αὐτοῦ (98) καθαρότητα ζωῆς ἐκ τῶν διδασκῶν αὐτοῦ μαρτυρήσας ὁ Κύριος, τὸ καὶ ἐποπτικοῖς ἦδη εἶναι καὶ θεωρητικοῖς τοῦ Πνεύματος ἀποδίδωσιν. Ἦδη γὰρ, φησὶν, ὑμεῖς καθαρὸι ἔστε διὰ τὸν λόγον ὃν λελάληκα ὑμῖν. Ὅθεν ὁ μὲν κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν· οὐ γὰρ θεωρεῖ αὐτό· ὑμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτό, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει. Ταῦτα λέγει καὶ Ἡσαίας· Ὁ στερεώσας τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ διδοῦς (99) πνοὴν τῷ λαῷ τῷ ἐπ' αὐτῆς, καὶ Πνεῦμα τοῖς πατοῦσιν αὐτήν. Οἱ γὰρ καταπατοῦντες τὰ γῆινα καὶ ὑπεράνω αὐτῶν γενόμενοι, ἄξιοι τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος μαμαρτύρηται. Τὸ οὖν ἀχώρητον μὲν τῷ κόσμῳ, τοῖς ἁγίοις δὲ μόνοις διὰ καθαρότητα τῆς καρδίας θεωρητὸν, τί χρῆ νομίζεσθαι, ἢ ποταπὰς (1) τιμὰς συμμέτρους ὑπάρχειν αὐτῷ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'.

Ὅτι δοξολογία Πνεύματος ἐστὶν ἡ τῶν προσόντων αὐτῷ ἀπαριθμησις.

54. Τῶν μὲν οὖν (2) ἄλλων ἐκάστη δυνάμει ἐν περιγράφῳ τόπῳ τυγχάνειν πεπίστευται. Ὁ γὰρ τῷ Κορνηλίῳ ἐπιστάς ἄγγελος οὐκ ἦν ἐν ταυτῷ καὶ παρὰ τῷ Φιλίππῳ, οὐδὲ ὁ ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου τῷ Ζαχαρίᾳ διαλεγόμενος κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ ἐν οὐρανῷ τὴν οἰκίαν στάσιν ἐπλήρου. Τὸ μέντοι Πνεῦμα ὁμοῦ τε ἐν Ἀβδακούμ ἐνεργεῖν καὶ ἐν Δα-

τιδὲμ παντὶ τῷ λαῷ.

(1) *Ἡ ποταπὰς*. Corrupte in editis ἢ τὰς πιντοδαπὰς, quod ope sex codicum emendavimus, quorum tamen nonnulli habent τὰς ποταπὰς.

(2) *Τῶν μὲν οὖν*. Caput vicesimum tertium, quod in editis incipit ad hæc verba, ἐγὼ δὲ οὐδὲ ἄλλο, hic proponendum censuimus, cum plures mss. codices, tum etiam ipsam sermonis seriem et continuationem secuti. Liqueat enim hic Basilium ad aliud argumentum transire.

ἢ ἐπὶ τῆς Βαβυλωνίας πεπιστευται· καὶ ἐν τῷ Α καταρρέκτη εἶναι (5) μετὰ Ἰερεμίου, καὶ μετὰ Ἰεζεκιήλ ἐπὶ τοῦ Χοβάρ. Πνεῦμα γὰρ Κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην· καὶ, Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; καὶ ὁ προφήτης· Διότι ἐγὼ (4) μεθ' ὑμῶν εἰμι, λέγει Κύριος· καὶ τὸ Πνεῦμά μου ἐφέστηκε ἐν μέσῳ ὑμῶν. Τὸ δὲ πανταχοῦ ὄν, καὶ Θεῶ συμπάρῳ, τῆς πολας προσήκει νομίζειν φύσεως; τῆς πάντα περιχούσης, ἢ τῆς μερικῶς (5) ἐμπεριειλημμένης χωρίως, ὅποιαν τὴν τῶν ἀγγέλων ὁ λόγος ἔδειξεν; Ἄλλ' οὐκ ἂν τις εἴποι. Τὸ οὖν θεῖον τῆ φύσει, τὸ ἀχώρητον τῷ μεγέθει, τὸ δυνατὸν ἐν ταῖς ἐπεργείαις, τὸ ἀγαθὸν ἐν ταῖς εὐεργεσίαις μὴ ὑπερβύσσωμεν (6); μὴ δοξάσωμεν; Ἐγὼ δὲ οὐδὲ ἄλλο (7) τι τὴν δόξαν τίθεμαι ἢ τῶν προσόντων αὐτῷ θαυμάτων τὴν ἐξαριθμησιν. Ὅστε ἢ οὐδὲ μεμνήσθαι ἡμᾶς τῶν παρ' αὐτοῦ ἀγαθῶν ἐπιτάξουσιν οὗτοι, ἢ πάντως ἢ τῶν προσόντων διέδοξοις τῆς μεγίστης δοξολογίας ἐστὶ πληρωσις. Οὐδὲ γὰρ τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν ἄλλως δοξάζειν ἔχομεν, ἢ τῷ κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν διεξιένοι αὐτοῦ τὰ θαύματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ΄.

Ἐλεγχος τῆς ἀτοκίας τῶν μὴ δοξαζόντων τὸ Πνεῦμα ἐκ τῆς πρὸς τὰ ἐν τῇ κτίσει δοξαστὰ παραδέσσεως.

55. Εἶτα δόξη μὲν καὶ τιμῇ ἀστεφάνωται ὁ κοινὸς ἀνθρώπος (8), καὶ δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ (9) τῷ ποιῶντι τὸ ἀγαθὸν ἐν ἐπαγγελίαις ἀποκείται. Ἔστι δὲ τις καὶ ἰδίως τοῦ Ἰσραὴλ δόξα· ὣν ἡ υἰοθεσία, φησί, καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ λατρεία. Καὶ αὐτοῦ τὴν δόξαν ὁ Ψαλμῶδς λέγει· Ὅταν ψάλλῃ σοὶ ἡ δόξα μου· καὶ πάλιν· Ἐξεγέρθητι, ἡ δόξα μου. Ἔστι δὲ τις (10) δόξα ἡλίου, καὶ σελήνης, καὶ ἀστέρων· κατὰ δὲ τὸν Ἀπόστολον καὶ ἡ διακονία τῆς κατακρίσεως διὰ δόξης. Τοσοῦτων οὖν δοξαζομένων, τὸ Πνεῦμα μόνον τῶν πάντων ἀδόξαστον εἶναι βούλει; Καίτοιγε Ἡ διακονία τοῦ Πνεύματος, φησὶν, ἔστιν ἐν δόξῃ. Πῶς οὖν αὐτὸ ἀνάξιον τοῦ δοξάζεσθαι (11); Καὶ μεγάλη μὲν ἡ δόξα τοῦ δι-

A rari; et cum Jeremia in catarrhacta ⁴⁴, et cum Ezechiele super Chobar versari ⁴⁵. Spiritus enim Domini replevit orbem terrarum ⁴⁶; et, Quo ibo a Spiritu tuo, et a facie tua quo fugiam ⁴⁷? Et propheta, Quoniam ego vobiscum sum, dicit Dominus: et Spiritus meus stat in medio vestri ⁴⁸. Eum vero qui ubique est, ac una cum Deo adest, cujus esse naturæ credere oportet? utrum omnia complectentis, an particularibus arctata locis, qualem esse naturam angelorum patet ex dictis? Verum hoc dixerit nemo. Igitur qui natura divinus est, qui magnitudine incomprehensus, qui potens in operationibus, qui bonus in beneficentiis, hunc non supra modum esferemus? non supra modum glorificabimus? Ego vero nihil aliud intelligo gloriam, quam enumerationem mirabilium, quæ illi adsunt. Itaque aut isti interdicerent nobis, ne prorsus mentionem faciamus bonorum, quæ ab **47** illo accipimus, aut omnino ea quæ illi adsunt commemorasse, deum summam glorificationem implesse. Nam ne Deum quidem et Patrem Domini nostri Jesu Christi et unigenitum illius Filium aliter glorificare possumus, quam pro virili nostra illius prodigia recensendo.

CAPUT XXIV

Redargutio absurditatis eorum qui non glorificant Spiritum, ex collatione eorum quæ in creaturis gloria afficiuntur.

55. Deinde vero gloria et honore coronatus est quilibet homo, et gloria et honor et pax cuivis facienti bonum ⁴⁹ in promissis reposita sunt. Est autem et peculiaris quædam Israelitici populi gloria, quorum, inquit, est adoptio et gloria et cultura ⁵⁰: et suam ipsius gloriam quamdam commemorat Psalmorum cantor: Dum cantaverit tibi gloria mea ⁵¹; et rursus, Excurge, gloria mea ⁵². Est autem quædam gloria solis, lunæ et stellarum ⁵³. Ac juxta Apostolum sit etiam administratio damnationis cum gloria ⁵⁴. Itaque cum tam multa sint quæ gloria potiuntur, vis Spiritum unum ex omnibus inglorium esse? Et tamen Ministratio, inquit, Spiritus est in gloria ⁵⁵. Qui sit igitur ut ille indignus

⁴⁴ Jerem. xx, 2, apud LXX.

⁴⁵ Ezech. i, 4.

⁴⁶ Sap. i, 7.

⁴⁷ Psal. cxxviii, 7.

⁴⁸ Agg. ii, 5, 6.

⁴⁹ Rom. ii, 10.

⁵⁰ Rom. ix, 4.

⁵¹ Psal. cxix, 13.

⁵² Psal. cvii, 2.

⁵³ I Cor. xv, 41

⁵⁴ II Cor. iii, 9.

⁵⁵ ibid. 8.

(5) *Εἶναι*. Editi *εἰρηται* εἶναι. Prima vox inutilis, D nec legitur in codicibus mss.

(4) *Ἐγὼ*. Editio Paris. addit φησί, quod in veteribus libris non legitur, nec in edit. Basil.

(5) *Ἡ τῆς μερικῶς... εἰποι*. Sic nostri codices mss. Editi τοῖς μερικῶς... εἴπη.

(6) *ὑπερβύσσωμεν*. Duo mss. ὑπερβύσσωμεν; μὴ δοξάσωμεν. Non male in codice Anglicano μὴ ὑπερδοξάσωμεν.

(7) *οὐδὲ ἄλλο*. Reg. secundus οὐδὲν ἄλλο.

(8) *κοινὸς ἀνθρώπος*. Quilibet homo: vituperat Erasmus Combedsius ob hanc interpretationem, ac vertendum putat, communis homo, purus homo. Verum hæc interpretatio, quilibet homo, non est Erasmi, qui ita reddiderat, plebeius homo, sed Dacæi, qui Billii observationem secutus ita posuit in editione Parisiensi. Non belle autem vituperatur

PATROL. GR. XXXII.

D hæc interpretatio; nam κοινὸς ἀνθρώπος hoc loco dicitur is, in quo sola natura consideratur humana, et distinguitur ab eo qui facit bonum. Similiter Basilius in caput quintum Isaiæ, pag. 498, κοινὸν ἀνθρώπων vocat eum, qui solis naturæ dotibus instructus est, eumque opponit iis, qui aliquos habent in virtute progressus.

(9) *παντὶ*. Editi παντὶ τῷ ἀνθρώπῳ contra codicum mss. fidem. Paulo post Reg. quartus ὅπως ἂν ψάλλῃ. Quidam codices ψάλλῃ.

(10) *Ἔστι δὲ τις*. Postrema vocula addita ex duobus mss.

(11) *τοῦ δοξάζεσθαι*. Post hanc vocem editi addunt τίθεσθε, quod deest in mss. Requiritur pariter in veteribus libris duo Psalmorum loca, quorum unum saltem videtur in animo habuisse Basilius, ac neutrum citasse. Nimirum post hæc voces

sit qui glorificetur? Et magna quidem est gloria **A** *Justi juxta Psalmorum cantorem* 66. At gloria Spiritus juxta tuam opinionem nulla est. Annon igitur evidens periculum est ne talibus dictis inevitabile crimen in nosmetipsos accersamus? Si homo qui salvus fit ex operibus justitiæ, etiam timentes Dominum glorificat, multo minus Spiritum debita gloria fraudabit. Sit, inquit, glorificandus, sed non cum Patre et Filio. Et qui consentaneum est rationi, alium locum imaginatione designare Spiritui, eo relicto, quem statuit Dominus; et gloriæ consortio spoliare eum qui ubique conjunctus est divinitati, in professione fidei, in baptismo redemptionis, in operatione virtutum, in inhabitatione sanctorum, in beneficiis in subditos conferendis? Neque enim est ullum omnino donum absque sancto Spiritu ad creaturam perveniens; quando ne simplex quidem verbum in defensionibus pro Christo quis possit dicere, nisi adjuvante Spiritu, quem admodum in Evangelii a Domino et Servatore nostro didicimus 67. Porro ut his omnibus neglectis, atque ea communione, quam in omnibus habet, oblivioni tradita, a Patre et Filio ipsum avellamus, nescio an quisquam sancti Spiritus particeps assensurus sit. In quo igitur ordine illum collocabimus? creaturarum? At universa creatura servit: Spiritus **48** autem liberum reddit: *Ubi enim Spiritus Domini, ibi libertas* 68. Atque cum multa sint quæ possim hic commemorare, quam non conveniat Spiritum sanctum annumerare rebus creatis, de his dicere nunc supersedebo. Nam si incipiam pro argumenti dignitate, et quæ pro nobis faciunt, probationes adducere, et quæ ab adversariis obijciuntur, diluere, prolixo sermone erit opus, loquacitateque voluminis deterrebimus lectores. Idcirco; hoc alteri proprio tractatui reservato, propositis adhaereamus.

56. Consideremus igitur singulatim. Natura bonus est, ut bonus Pater, et bonus Filius. Creatura vero per electionem ejus quod bonum est, particeps est bonitatis. Profunda Dei novit: sed creatura per Spiritum accipit arcanorum reservationem. Vivificat cum Deo qui vivificat omnia, cum Filio qui dat vitam. *Qui enim excitavit, inquit, Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra, per ipsius Spiritum qui inhabitat in vobis* 69; atque

66 Psal. xx, 6. 67 Matth. x, 19. 68 II Cor. iii, 17. 69 Rom. viii, 11.

Κατὰ τὸν Ψαλμῶδόν, addunt editi: *Μεγάλη ἡ δόξα αὐτοῦ ἐν τῷ σωτηρίῳ σου· καὶ πάλιν· Τούτους δὲ φοβουμένους τὸν Κύριον δοξάζει. Magna est gloria ejus in salutaris tuo; et rursus: Timentes autem Dominum glorificabit.*

(12) *Et ὁ.* Hæc desunt in quinque mss., at leguntur in Reg. secundo. Editi ὡς ὁ γε. Paulo post conjunctio addita ex sex mss. ante τοὺς φοβουμένους.

(13) *Φησί.* Regius secundus φασί.

(14) *Συνραλληφθέν.* Sic mss. quinque. Legitur συμπραλληφθέν in editione Parisiensis. Aliæ cum mss. consentiunt.

(15) *Τούτων νῦν.* Vocula addita ex Reg. se-

καίου, κατὰ τὸν Ψαλμῶδόν· δόξα δὲ τοῦ Πνεύματος, κατὰ σέ, οὐδεμία. Πῶς οὖν οὐ πρόδηλος ὁ κίνδυνος ἐκ τῶν τοιούτων λόγων τὴν ἀφυκτον ἁμαρτίαν ἐφ' ἑαυτοῦ ἐπισπᾶσθαι; Εἰ ὁ (12) σωζόμενος ἐκ τῶν τῆς δικαιοσύνης ἔργων ἄνθρωπος, καὶ τοὺς φοβουμένους τὸν Κύριον δοξάζει, τοσούτου ἂν δέοι τὸ Πνεῦμα τῆς ὀφειλομένης δόξης ἀποστερεῖν. Ἔστω, φησί (13), δοξαστὸν, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Καὶ τίνα ἔχει λόγον ἐτέραν χώραν ἐπινοεῖν τῷ Πνεύματι, τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου τεταγμένην καταλιπόντας, καὶ τῆς κατὰ τὴν δόξαν κοινωνίας ἀποστερεῖν τὸ πανταχοῦ συναναληφθὲν (14) τῆ θεότητι, ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως, ἐν τῷ βαπτίσματι τῆς ἀπολυτρώσεως, ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῶν δυνάμεων, ἐν τῇ ἐνοικήσει τῶν ἁγίων, ἐν ταῖς εἰς τὸ ὑπήκοον χάρισιν; Οὐδὲ γάρ ἐστιν ὄλως ἄνευ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὴν κτίσιν ἀφικνουμένη· ὅπου γε οὐδὲ ῥῆμα ψιδὸν ἐν ταῖς ὑπερ Χριστοῦ ἀπολογίαις δυνατὸν λαλῆσαι μὴ συνεργουμένους παρὰ τοῦ Πνεύματος, ὡς ἐν Εὐαγγελίοις παρὰ τοῦ Κυρίου καὶ Σωτήρος ἡμῶν μεμαθήκαμεν. Ἄπαντα δὲ ταῦτα περιδόντας, καὶ τῆς ἐν πᾶσι κοινωνίας ἐπιλαθομένους, ἀπὸ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ διασπᾶν, οὐκ οἶδα εἰ τις μέτοχος Πνεύματος ἁγίου συνθήσεται. Ποῦ τοίνυν φέροντες αὐτὸ τάξομεν; μετὰ τῆς κτίσεως; Ἄλλ' ἡ κτίσις πᾶσα δουλεύει· τὸ δὲ Πνεῦμα ἐλευθεροῖ. Οὗ γὰρ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθεροῖ. Καὶ πολλῶν ἐνόητων εἰπεῖν, ὅπως οὐ προσήκει τῇ κτιστῇ φύσει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον συγκαταριθμεῖν, τὸν περὶ τούτων νῦν (15) ὑπερθήσομαι λόγον. Εἰ γὰρ μέλλομεν πρὸς ἀξίαν τοῦ προβλήματος τάς τε παρ' ἑαυτῶν κατασκευὰς ἐπάγειν, καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐναντιῶν προβαλλόμενα διαλύειν, πολλῶν ἡμῖν δεήσει λόγων, καὶ ἀποκναίσομεν (16) τῇ πολυφωνίᾳ τῆς βίβλου τοὺς ἐντυγχάνοντας. Διόπερ ἰδίᾳ πραγματείᾳ ἐκείνῳ ταμμευσάμενοι, τῶν προκειμένων ἐχώμεθα.

56. Σχεψώμεθα οὖν τὰ καθέκαστον. Φύσει ἐστὶν ἀγαθὸν, ὡς ἀγαθὸς ὁ Πατὴρ, καὶ ἀγαθὸς ὁ Υἱός. Ἡ κτίσις δὲ ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ ἀγαθοῦ μέτοχος ἐστὶ τῆς ἀγαθότητος. Οἶδε τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ (17)· ἡ κτίσις δὲ λαμβάνει τὴν φανέρωσιν τῶν ἀπορρήτων διὰ τοῦ Πνεύματος. Ζωοποιεῖ μετὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ πάντα ζωογονοῦντος, μετὰ (18) τοῦ Υἱοῦ τοῦ διδόντος ζωὴν. Ὁ γὰρ ἐγεῖρας Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσει, φησί, καὶ τὰ θνητὰ ὁμῶν (19) σώματα

cundo.

(16) *Ἀποκναίσομεν.* Ita cod. Colbert. et editio Basil. Legitur in Paris. editione ἀποκναίσομεν. Paulo post idem editi ἐκείνα. Libri veteres ἐκείνο. (17) *Τοῦ Θεοῦ.* Editio Paris. addit τὸ Πνεῦμα, quod deest in quinque mss. et edit. Basil.

(18) *Ζωογονοῦντος, μετὰ.* Ita sex mss. Editi ζωοποιούντος καὶ μετὰ. Paulo post editi addunt Ἰησοῦν post Χριστόν. Sed deest ea vox in omnibus mss.

(19) *Θνητὰ ὁμῶν.* Reg. secundus θνητὰ σώματα ἡμῶν. Paulo post editi ἀκούουσι, quod auctoritate plurium mss. mutavimus.

διὰ τοῦ ἐνοικουήσαντος αὐτοῦ Πνεύματος ἐν ὑμῖν· καὶ πάλιν· Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει, κἀγὼ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς. Ἄλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα, φησί, ζωοποιεῖ. Καὶ πάλιν· Τὸ δὲ Πνεῦμα, φησί, ζωὴ διὰ δικαιοσύνην (20). Καὶ ὁ Κύριος μαρτυρεῖ τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ ζωοποιούν· Ἡ σὰρξ οὐκ ὠφέλει οὐδέν. Πῶς οὖν, τῆς ζωοποιουῦ δυνάμεως ἀποξενώσαντες τὸ Πνεῦμα, τῆ ἐπιδομένη τῆς ζωῆς φύσει προσοικειώσομεν; Τίς οὕτω δύσερις, τίς οὕτω δωρεᾶς ἐπουρανοῦ ἀμέτοχος, καὶ τῶν καλῶν τοῦ Θεοῦ βημάτων ἀγευστος, τίς οὕτως ἐλπίδων αἰωνίων (21) ἀμαρτος, ὡς τῆ κτίσει συντάξαι τὸ Πνεῦμα, τῆς Θεότητος ἀποστήσας;

57. Ἐν ἡμῖν, φησί, τὸ Πνεῦμα, ὡς δῶρον ἐστὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ. Οὐ δέητος δὲ τὸ δῶρον ταῖς ἰσῆαις τιμαῖς τῷ δεδωκότι σεμνύεται. Δῶρον μὲν οὖν Θεοῦ τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ δῶρον ζωῆς. Ὁ γὰρ νόμος, φησί, τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς (22). Καὶ δῶρον δυνάμεως· Ἀθήσεσθε γὰρ δύναμιν ἐπελεθρότος τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς. Ἄρ' οὖν διὰ τοῦτο εὐκαταφρόνητον; ἢ οὐχὶ καὶ τὸν Υἱὸν ἐχαρίσατο τοῖς ἀνθρώποις; Ὅς γε, φησί, τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφέριστο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίζεται; Καὶ ἐτέρωθι· Ἴνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν· περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνανθρωπήσεως λέγων. Ὅστε πῶς οἱ ταῦτα λέγοντες οὐχὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀγνωμοσύνην παρελήλυθασι, τὴν ὑπερβολὴν τῆς χρηστότητος ἐφόδον εἰς βλασφημίαν (23) λαμβάνοντες; Ἐγκαλοῦσι γὰρ τῷ Πνεύματι, ὅτι παρῆρσιαν ἡμῖν δίδωσι καλεῖν πατέρα ἐαυτῶν τὸν Θεόν. Ἐξάπεσσειε γὰρ ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίαις ἡμῶν, κρᾶζον, Ἄββᾶ ὁ Πατήρ, ἵνα ἡ ἐκεῖνου φωνὴ τῶν δεξαμένων ἰδία γένηται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ΄.

Ἵτι τῆ ἐν ἑσσυλλαβῇ ἀντὶ τῆς ἐσὺν (24) ἢ Γραφῆ κέχρηται ἐν ψ καὶ ὅτι ἡ καὶ ἰσοδυναμεῖ τῆ ἐσὺν.

58. Πῶς οὖν, φησὶν, ἡ Γραφὴ οὐδαμοῦ συνδοξαζόμενον Πατρὶ καὶ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα παρέδωκεν, ἀλλὰ πεφυλαγμένως ἐξέκλινε τὸ, σὺν τῷ Πνεύματι, εἰπεῖν; πανταχοῦ δὲ τὸ ἐν αὐτῷ δοξάζειν ὡς ἀρμοδιώτερον προετίμησεν; Ἐγὼ δὲ οὐδ' ἂν αὐτὸς φαίην ἀπιμοτέρας εἶναι διανοίας παραστατικὴν τὴν ἐν συλλαβῇ, ἀλλ' ὑγιῶς ἐκλαμβανομένην πρὸς τὸ μέγιστον ὕψος ἀνάγειν τὰς διανοίας· ὅπου γε καὶ ἀντὶ τῆς σὺν πολλαχοῦ κειμένην αὐτὴν τετηρήκαμεν. Ὅς τὸ, *Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου ἐν ὀλο-*

²⁰ Joan. i, 27. ²¹ Joan. vi, 64. ²² Rom. viii, 10. ²³ Rom. viii, 32. ²⁴ I Cor. ii, 12. ²⁵ Galat. iv, 6.

(20) *Δικαιοσύνην*. Regius quartus δικαιοσύνης, *ae justitiam*.

(21) *Δύναμιν*. Sic mss. quinque. Editi οὐρανίων. Paulo post tres mss. ἐν ἡμῖν, φασί.

(22) *ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς*. Ita mss. quatuor. Habent alii duo ὑμᾶς. Editio Paris. ἠλευθέρωσέ με, Basil. ἠλευθέρωσέ σε. Ibidem editi Ἀθήσεσθε γὰρ, φησί. Sed postrema vox deest in mss. Paulo post

A iterum : *Oves meae vocem meam audiunt, et ego vitam aeternam do illis* ²⁰. Sed Spiritus quoque vivificat, inquit ²¹. Ac rursus : *Spiritus autem, inquit, vita propter justitiam* ²². Quin et Dominus testatur Spiritum esse qui vivificat. *Caro non prodest quidquam* ²³. Quomodo igitur Spiritum a vivificandī potestate submoventes eum naturæ conjungemus, quæ ipsa vita egeat? Quis adeo contentiosus, quis adeo exsors doni cœlestis, et absque gustu honorum Dei verborum, quis adeo spei æternæ expers, ut Spiritum a Deitate distractum creaturæ copulet?

57. In nobis, inquit, Spiritus est tanquam donum a Deo. At donum nequaquam iisdem honoribus afficitur, quibus is qui dedit. Donum quidem Dei Spiritus est, sed donum vitæ. *Lex enim, inquit, Spiritus vitæ liberavit nos* ²². Et donum potentia: *Accipietis enim virtutem Spiritus sancti supervenientis in vos* ²³. Num igitur ob id contemnendus est? Annon et Filium dedit hominibus? *Qui, inquit, proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo etiam non una cum eo omnia nobis donabit* ²⁴? Et alibi : *Ut sciamus quæ a Deo nobis donata sunt* ²⁵, de mysterio assumpti hominis loquens. Haque qui ista loquuntur, annon Judæorum ingratum animum amentiamque superant, qui scilicet excellentiam divinæ bonitatis vertant in occasionem blasphemiae? Accusant enim Spiritum, quod nobis dat fiduciam Deum appellandi patrem nostrum. *Emitis enim Deus Spiritum Filii sui in corda nostra clamantem, Abba, Pater* ²⁶, ut illius vox propria fiat eorum qui ipsum acceperunt.

49 CAPUT XXV.

Quod Scriptura hac syllaba ἐν pro cum utatur : ubi etiam probatur et idem pollere quod cum.

58. Qui fit igitur, inquit, ut Scriptura nusquam tradat Spiritum glorificari cum Patre et Filio, sed studiose vitet ne dicat, *cum Spiritu*, ac ubique malit glorificare in ipso, quasi hoc congruentius iudicet? At ego nequaquam dixerim hanc syllabam in exhibere sensum minus honorificum, imo potius, si sane accipiat, ad maximam celsitudinem erigere mentem, quandoquidem observavimus hanc frequenter usurpari pro *cum*. Quod genus est illud, *Ingrediar domum tuam in holocau-*

²⁰ Joan. vi, 64. ²¹ Rom. viii, 2. ²² Act. i, 8.

Regius tertius et Colb. χαρίζεται.

(23) *Εἰς βλασφημίαν*. Reg. tertius et Colbert. τῆς βλασφημίας.

(24) *Ἀντὶ τῆς σὺν*. Quatuor codices ἀντὶ τῆς καί. Sed eos sequi hac in re non possumus, quia Basilii præpositionem in, idem valere probat ac, cum. Ibidem editi, ἐν ψ ὅτι, καὶ, ἰσοδυναμεῖ. Quatuor mss. ut in textu.

tomatibus⁶⁹ : pro his vocibus, cum holocaustomatibus. Et eduxit eos in argento et auro⁷⁰, hoc est, cum argento et auro. Item illud, Non egredieris in virtutibus nostris⁷¹, pro, cum virtutibus nostris, aliaque hujus generis innumerabilia. Omnino lubens ab ista nova sapientia didicero, qualem glorificationem Apostolus absolverit per hanc dictionem in, juxta formam quam isti nunc tanquam e Scriptura proferunt. Nusquam enim inveni dictum : Tibi Patri honor et gloria per unigenitum Filium tuum in Spiritu sancto : qui sermo nunc istis usitator est ipsa, ut ita loquar, respiratione. Horum quidem singula separatim invenire licet, conjunctum vero posita in hac constructione nusquam poterunt ostendere. Itaque si exacte urgent ea quæ in Scripturis habentur, ostendant unde ista dicant. Quod si concedunt consuetudini, neque nos ab ea excludant.

59. Nos enim ambas dictiones in fidelium usu deprehendentes, ambabus utimur : gloriam quidem Spiritui ex æquo per utramque persolvi rati, eis vero qui depravant veritatem, credimus magis os obturari per eam præpositionem, quæ cum sensum in Scripturis similem habeat, non ita facile ab adversariis expugnari potest (est autem ipsa illa cui nunc ab istis contradicitur) utpote quæ pro et conjunctione sumatur. Nam idem est dicere, Paulus et Silvanus, et Timotheus⁷², atque, Paulus cum Timotheo et Silvano. Nominum enim connexio, utraque pronuntiatione similiter servatur. Itaque si cum Dominus dixerit Patrem et Filium et sanctum Spiritum, ipse dicam, Patrem et Filium cum Spiritu sancto ; aliudne, quod ad sententiæ vim attinet, dixero ? Porro per conjunctionem et connecti nomina, multis testimoniis probari potest. Gratia enim, inquit, Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei, et communio Spiritus sancti⁷³ ; ac rursus, Obsecro autem vos per Dominum nostrum Jesum Christum, et per charitatem Spiritus⁷⁴. Itaque si 50 pro conjunctione et voluerimus uti præpositione cum, quid fecerimus diversi ? Ego sane non video, nisi quis ob frigidam grammaticæ regulam conjunctionem tanquam copulativam, ac majorem unionem facientem præferens, præpositionem rejiciat, quasi non obtineat parem vim. Sed si de his a nobis ratio exposceretur, forte multis verbis non opus esset nobis ad respondendum.

⁶⁹ Psal. lxxv, 13. ⁷⁰ Psal. civ, 37. ⁷¹ Psal. xliii, xv, 30.

(25) Ἐξελεύσῃ. Editi addunt ὁ θεός, sed hæc nullo in veteri libro reperiuntur. Ibidem illud, ἀντὶ τοῦ... ἡμῶν, addidimus ex tribus libris antiquis.

(26) Συντάξει. Ita libri veteres. Editi τάξει.

(27) Καταλαμβάνοντες. Ita mss. quinquæ. Editi καταλαμβάνοντες. Mox lidem editi ἐπ' ἑκατέρας. Sed mss. ut in textu. Non multo post Reg. secundus δτι τὴν δύναμιν.

(28) Ἄλλο τι. Editi οὐκ ἄλλο τι. Negatio deest in sex mss. et a typographis videtur addita, eo quod non adverterent interrogationis notam, quam hoc

καυτώμασιν· ἀντὶ τοῦ, μετὰ δολοκαυτώματων. Καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐν ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ, τοῦτο ἐστὶ, μετὰ ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ· καὶ τὸ, οὐκ ἐξελεύσῃ (25) ἐν ταῖς δυνάμεσιν ἡμῶν, ἀντὶ τοῦ, σὺν ταῖς δυνάμεσιν ἡμῶν, καὶ μυρία τοιαῦτα. Ὅλως δὲ ἡδέως ἂν μάθοιμι παρὰ τῆς νέας σοφίας, ποίαν δοξολογίαν ὁ Ἀπόστολος διὰ τοῦ, ἐν, ῥήματος· ἀπεπλήρωσε, κατὰ τὸν τύπον ὃν οὗτοι νῦν ὡς ἐκ τῆς Γραφῆς ἀναφέρουσιν. Οὐδαμοῦ γὰρ εὔρον λεγόμενον τὸ, σοὶ τῷ Πατρὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα διὰ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· ὅπερ τούτοις ἐστὶ νῦν καὶ αὐτῆς, ὡς εἶπεν, τῆς ἀναπνοῆς συνηθέστερον. Διεσπασμένως μὲν γὰρ τούτων ἕκαστον ἔστιν εὐρεῖν· συνημμένως δὲ ἐν τῇ συντάξει (26) ταύτῃ οὐδαμοῦ εὐεικνύειν ἔξουσιν. Ὅστε εἰ μὲν ἀκριβολογοῦνται περὶ τὰ ἐγγράφα, δεξιάτωσαν πόθεν λέγουσιν· εἰ δὲ συγχωροῦσι τῇ συνηθείᾳ, μηδὲ ἡμᾶς ἐξειργέτωσαν.

59. Ἡμεῖς γὰρ, ἀμφοτέρας ἐν τῇ τῶν πιστῶν χρήσει καταλαμβάνοντες (27) τὰς ῥήσεις, ἀμφοτέρας κεχρημέθα· τὴν μὲν δόξαν τῷ Πνεύματι ὁμοίως ἀφ' ἑκατέρας πληροῦσθαι πεπιστευκότες, τοὺς δὲ κακουργοῦντας τὴν ἀλήθειαν ἐπιστομιζέσθαι μᾶλλον διὰ τῆς προκειμένης λέξεως, ἥτις, τὴν δύναμιν τῶν Γραφῶν παραπλησίαν ἔχουσα, οὐκέτι ἐστὶν ὁμοίως τοῖς ἐναντίοις εὐεικνύειν (ἔστι δὲ αὕτη ἡ ἀντιλεγόμενη νῦν παρὰ τούτων) ἀντὶ τοῦ καὶ συνδέσμου παρεπιλημένη. Ἴσον γὰρ ἐστὶν εἶπεν· Παῦλος καὶ Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος, καὶ Παῦλος σὺν Τιμοθέῳ καὶ Σιλουανῷ. Ἡ γὰρ συμπλοκὴ τῶν ὀνομάτων δι' ἑκατέρας ὁμοίως τῆς ἐκφωνήσεως σώζεται. Εἰ τοίνυν, τοῦ Κυρίου εἰπόντος Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, αὐτὸς εἶποιμι Πατέρα καὶ Υἱὸν σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ἄλλο τι (28) εἰρηκῶς κατὰ τὴν δύναμιν ἔσομαι ; Τῆς δὲ διὰ τοῦ καὶ συνδέσμου συμπλοκῆς τῶν ὀνομάτων πολλὰ τὰ μαρτύρια. Ἡ χάρις γὰρ, φησὶ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καὶ πάλιν· Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς (29) διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος. Εἰ τοίνυν ἀντὶ τῆς καὶ τῇ σὺν ἐθελήσαμεν χρῆσασθαι, τί διάφορον πεποιηκότες ἐσόμεθα ; Ἐγὼ μὲν οὐκ ὄρω, πλὴν εἰ μὴ ψυχραῖς γραμματικαῖς τις τὸν μὲν σύνδεσμον ὡς συμπλεκτικὸν

καὶ. πλείονα ποιοῦντα τὴν ἔνωσιν προτιμῶν, τὴν δὲ πρόθεσιν, ὡς οὐκ ἔχουσιν τὴν ἴσην δύναμιν, ἀπέπεμποιτο. Ἄλλ' εἰ γε περὶ τούτων τὰς εὐθύνas ὑπέιχομεν, ἴσως οὐκ ἂν (30) πολλοῦ λόγου πρὸς τὴν

10 ⁷¹ I Thess. i, 1. ⁷² II Cor. xiii, 13. ⁷⁴ Rom.

loco agnoscat veteres libri.

(29) Ὑμᾶς. Editi addunt ἀδελφοί, quod in nostris mss. non reperitur. Paulo post editi ἐθελήσοιμεν. Mss. ut in textu. Subinde editio Paris. ψυχρὰς γραμματικὰς τις τὸν μὲν καὶ... τὴν δὲ σὺν. Summo consensu vetusti codices et edit. Basil. utraque ut edendum curavimus, nisi quod in secunda legitur ψυχρὰς γραμματικὰς, unde error in Parisiensem, ut sæpe alias, fluxit.

(30) Ἴσως οὐκ ἄρ. Sic ope quinque mss. emendavimus quod prave in editis legebatur τῶς, οὐκ ἄν.

ἀπολογίαν ἐπεδείχθημεν. Νῦν δὲ οὐ περὶ συλλαβῶν, ἀλλὰ περὶ τοιοῦδς ἢ τοιοῦδς φωνῆς ἤχου ὁ λόγος αὐτῶς, ἀλλὰ περὶ πραγμάτων ἐν δυνάμει καὶ ἀληθείᾳ μεγίστην ἔχοντων διαφορὰν. Ὡν ἕνεκεν, ἀπαρτηρήτου τῆς χρήσεως τῶν συλλαβῶν οὐσης, οὗτοι τὰς μὲν ἐγγράφειν, τὰς δὲ ἀποδιώκειν τῆς Ἐκκλησίας ἐπιχειροῦσιν. Ἐγὼ δὲ, εἰ καὶ ἐκ τῆς πρώτης ἀκοῆς ἐναργῆς ἔχει τὸ χρησίμιον, ἀλλ' οὖν καὶ τὸν (31) λόγον παρῆξομαι καθ' ὃν οἱ πατέρες ἡμῶν οὐκ ἀργῶς συμπαρῆλαθον τὴν χρῆσιν τῆς προθέσεως ταύτης. Πρὸς γὰρ τῷ τὸ τοῦ Σαβελλίου κακὸν ἰσοσθενῶς τῇ καὶ συλλαβῇ διελέγχειν, καὶ παραπληρώσει ἐκείνην τὸν ὑποστάσεων ἴδιον παριστῆν, ὡς τὸ· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐλευσόμεθα· καὶ τὸ· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐρῶμεν· ἐξαιρετον ἔχει τῆς αἰδίου κοινωνίας καὶ ἀπαύστου (32) συναφείας τὸ μαρτύριον. Ὁ γὰρ εἰπὼν οὖν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν εἶναι ὁμοῦ τὴν τε τῶν ὑποστάσεων ἰδιότητα καὶ τὸ ἀχώριστον τῆς κοινωνίας ἔειπεν. Ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἔστιν ἰδεῖν (33)· ὁ μὲν καὶ σύνδεσμος τὸ κοινὸν τῆς ἐνεργείας παρίστησιν· ἡ δὲ σὺν πρόθεσις τὴν κοινωνίαν πᾶς συνενδεικνυται. Οἷον, Ἐπλευσαν εἰς Μακεδονίαν Παῦλος καὶ Τιμόθεος· ἀλλὰ καὶ Τυχικὸς καὶ Ὀνήσιμος· ἀπεστάλησαν Κολοσσαεῦσιν· ἐκ τούτων, ὅτι μὲν ταυτὴν ἐνήργησαν, μεμαθήκαμεν· ἐὰν δὲ ἀκούσωμεν, ὅτι συνέπλευσαν καὶ συναπεστάλησαν, ὅτι καὶ μετ' ἀλλήλων τὴν πρᾶξιν ἐπλήρωσαν προσεδιδάχθημεν. Οὕτω τὸ τοῦ Σαβελλίου κακὸν, ὡς οὐδεμία τῶν ἄλλων φωνῶν καταλύουσα, προστιθησὶν ἐκεῖνοις (34) καὶ τοὺς κατὰ διάμετρον ἀσεβοῦντας. Λέγω δὴ τούτως οἱ χρονικοὶ διαστήμασι τοῦ μὲν Πατρὸς τὸν Υἱὸν, τοῦ δὲ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διαιροῦσι.

60. Πρὸς δὲ τὴν ἐν συλλαβῇ ἐκεῖνο μάλιστα τὸ διάφορον ἔχει, ὅτι ἡ μὲν σὺν τὴν πρὸς ἀλλήλους συναφείαν τῶν κοινωνούντων παρίστησιν, οἷον τῶν συμπλεόντων, ἢ συνοικούντων, ἢ ὁτιοῦν τῶν πάντων κοινῶς ἐκτελούντων· ἡ δὲ ἐν τὴν σχέσιν τὴν πρὸς τὸ ἐν ᾧ τυγχάνουσιν ἐνεργούντες δηλοῖ. Ἐμπλέουσι γὰρ καὶ ἐνοικοῦσιν ἀκούσαντες, τὸ σκάφος καὶ τὴν κίβιν εὐθὺς ἐνοήσαμεν. Κατὰ μὲν οὖν τὴν κοινὴν χρῆσιν, ἡ πρὸς ἀλλήλας αὐτῶν διαφορὰ τοιαύτη, καὶ ἐπὶ πλείον ἂν (35) εὐρεθεῖται παρὰ τῶν φιλοπόνων. Οὐ γὰρ ἐμοὶ σχολὴ τὰ περὶ τῶν συλλαβῶν ἐξετάζειν. Ἐπεὶ οὖν δέδεικται ἡ σὺν εὐσημότητα ἀποδιδοῦσα τῆς συναφείας τὴν ἔνοιαν, γενέσθω ὑμῖν ἐνσπονδος, εἰ δοκεῖ, καὶ παύσασθε τοῦ χυλοῦ πρὸς αὐτὴν καὶ ἀκηρύκτου πολέμου. Ὅμως μέντοι οὕτως εὐσήμου (36)

³⁵ Joan. xiv, 23. ³⁶ Joan. i 30.

(31) Ἄλλ' οὖν καὶ τόν. Ita Reg. secundus. Editi ἄλλως καὶ τόν. Quatuor mss. minus accurate χρήσιμον, καὶ τόν.

(32) Ἀπαύστου. Sic dudum monuit Ducæus legendum esse ex uno veteri codice. Eadem scriptura in quatuor aliis mss. reperta. Editi ἀπ' αὐτοῦ.

(33) Ἐστιν ἰδῖν. Hæc voces additæ ex Reg. secundo.

(34) Ἐκείνοις. Sic mss. codices et prima Basilicensis editio, pro eo quod erat in edit. Paris. et Basil. secunda ἐκεῖνῶν.

Nunc vero neque de syllabis, neque hoc aut illo dictionis sono disputant, sed de rebus juxta vim ac veritatem maximo inter se discrimine dissidentibus. Qua de causa, cum indifferens sit syllabarum usus, isti has quidem admittere, illas vero ab Ecclesia submovere moluntur. Ego vero etsi primo statim auditu præpositio evidentem utilitatem habet, attamen etiam rationem reddam, juxta quam patres nostri non otiose illius quoque usum amplexi sint. Nam præterquam quod hæc idem valet quod *et*, ad refellendam Sabellii malitiam, similiterque atque illa conjunctio hypostaseon proprietatem declarat, velut, *Ego et Pater veniemus*³⁵, et: *Ego et Pater unum sumus*³⁶; præterea eximium habet sempiternæ communionis ac perpetuæ conjunctionis testimonium. Nam qui dixit, cum Patre Filium esse, simul et hypostaseon proprietatem et inseparabile consortium expressit. Quod idem etiam in rebus humanis videre est, in quibus *et* conjunctio declarat communem operationem: et præpositio *cum* quodammodo etiam significat communionem. Quod genus est, Navigarunt in Macedonia Paulus et Timotheus, sed et Tychicus et Onesimus missi sunt Colossensibus: ex his discimus illos rem eandem fecisse. Sed si audierimus, con-navigarunt, et simul missi sunt, etiam illud addiscimus, alterum cum altero actionem absolvisse. Ita Sabellii errorem destruens hæc vox ut non alia æque, addit illis *et* eos qui directe opposito impietatis genere insaniunt. De his loquor, qui temporalibus intervallis Filium a Patre, et Spiritum sanctum a Filio distrahunt.

60. Cæterum a syllaba in eo maxime differt, quod præpositio *cum* mutuum conjunctionem eorum qui communiter aliquid agunt exhibet, velut connavigantium, aut cohabitantium, aut quidvis aliud communiter perficientium: at præpositio *in* declarat relationem ad id in quo sunt operantes. Siquidem *cum* audimus, *innavigant*, aut *inhabitant*; protinus cogitamus scapham aut domum. Itaque juxta communem usum, harum syllabarum talis est inter ipsas differentia, majorque inveniri poterit a studiosis. Neque enim mihi vacat de ratione syllabarum exquirere. Quoniam igitur demonstratum est præpositionem *cum* significantissime reddere conjunctionis intelligentiam, inducias a vobis, si videtur, impetret.

(35) Ἐπὶ πλείον ἂν. Ita mss. tres. Alius ἐπιπλέον. Editi εἰ τι πλέον εὐρεθεῖται.

(36) Εὐσήμου. Quamvis hæc scriptura ex uno tantum erula sit codice mss., eam tamen prætulimus vulgatæ εὐφήμου, boni ominis, ut vertit Erasmus. Non hic agitur quam boni ominis sit illa vox, sed quam apta ad significandum. Hinc paulo ante dicebat Basilium eam significantissime reddere conjunctionis intelligentiam. Ibidem male in duobus mss. τῆς ἐν, φωνῆς. Non enim de præpositione *in*, loquitur Basilium, sed de præpositione *cum*.

ac desistite atrox et implacabile bellum cum illa gerere. Sed tamen quamvis hæc vox tam apta sit ad significandum, si cui cordi fuerit in glorificationibus per syllabam et nomina connectere et glorificare, quemadmodum in Evangeliiis, ubi de baptismo, didicimus, Patrem et Filium et Spiritum sanctum; etiam ita fiat, nemo contradicentur est. Hac conditione, si videtur, inter nos consentiamus. Sed isti citius abjecerint linguas, quam hanc vocem recipiant. Hoc igitur est, quod nobis acerrimum ac irreconciliabile bellum excitat. In Spiritu sancto, inquit, danda est gloria Deo, non autem et Spiritui: atque acerrime huic voci tanquam Spiritum deprimenti adhærescunt. De qua non inutile fuerit prolixius dicere. Quæ cum audierint isti, demirabor, si non eam ut proditricem et ad Spiritus gloriam ultro transfugam repudiabunt.

CAPUT·XXXVI.

Quot modis dicitur in, et totidem modis de Spiritu accipi.

61. Mihi igitur consideranti videtur, etsi simplex ac brevis est hujus syllabæ pronuntiatio, multa et varia per eam significari. Quot enim modis dicitur in, totidem modis invenimus eam syllabam conceptibus de Spiritu subservire. Nam forma dicitur esse in materia, et potentia in eo quod ejus capax est, et habitus in eo qui secundum illum affectus est, aliaque hujus generis multa. Itaque quatenus Spiritus sanctus vim habet perficiendi creaturam rationalem, absolvens illius fastigium, formæ rationem obtinet. Nam qui jam non vivit secundum carnem, sed Spiritu Dei agitur, ac Filius Dei nominatur, et conformis imagini Filii Dei factus est, spiritualis dicitur. Et sicut cernendi vis est in oculo sano, sic operatio Spiritus in anima purgata. Eoque Paulus optat Ephesiis, ut oculos habeant illuminatos in Spiritu sapientiæ⁷⁷. Et quemadmodum ars est in eo qui illam adeptus est, ita gratia Spiritus in eo qui recepit eam, semper quidem præsens, at non perpetuo operans. Nam et ars potentia quidem est in artifice; actu vero tum, cum secundum illam operatur: itidem Spiritus semper quidem adest dignis, sed operatur prout opus est, aut in prophetiis, aut in sanationibus, aut in aliis miraculorum operationibus. Præterea sicut in corporibus est sanitas, aut calor, aut in genere affectiones facile mobiles; sic et in anima frequenter est Spiritus, in iis qui propter mentis labilitatem facile gratiam acceptam expellunt,

⁷⁷ Ephes. i, 17, 18.

(37) *Ἐν δοξολογίαις.* Sic ope veterum codicum emendavimus quod prave in editis legebatur ἐνδοξολογῆσαι. Non multo post Regius secundus tὴν ἐδέξαν ἀποδοτέον.

(38) *Ταπεινωτικῆς.* Sic veteres libri pro eo quod

τῆς φωνῆς ὑπαρχούσης, εἰ τῷ φίλον ἐν δοξολογίαις (37) τῇ καὶ συλλαβῇ συνδεῖν τὰ ὀνόματα καὶ δοξάζειν, ὡς ἐν Εὐαγγελίοις ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος μεμαθήκαμεν, Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα· καὶ οὕτω γινέσθω, οὐδεὶς ἀντερεῖ. Ἐπὶ τούτοις, εἰ δοκεῖ, καταθώμεθα. Ἄλλὰ τὰς γλώσσας ἀν πρόοινο μάλλον, ἢ τὴν φωνὴν ταύτην δέξαινο. Τοῦτο μὲν οὖν ἔστιν, ὃ τὸν ἀκέρυκτον ἡμῖν καὶ ἄσπονδον πόλεμον ἐπεγεῖρει. Ἐν τῷ Πνεύματι, φησὶ, τῷ ἁγίῳ τὴν δοξολογίαν ἀποδοτέον τῷ Θεῷ, οὐχὶ δὲ καὶ τῷ Πνεύματι· καὶ ἐκθυμώτατα τῆς φωνῆς ταύτης ὡς ταπεινωτικῆς (38) τοῦ Πνεύματος περιέχονται. Περὶ ἧς οὐκ ἀχρηστον καὶ διὰ μακροτέρων εἰπεῖν. Ἄν ἀκούσαντες οὗτοι, θαυμάσαιμεν ἂν, εἰ μὴ ὡς προδοτὴν αὐτὴν, καὶ πρὸς τὴν τοῦ Πνεύματος δόξαν αὐτομολούσαν ἀποκηρύξωσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ΄.

Ὅτι ὁσαυτῶς λέγεται τὸ ἐν, ὡς ὁσαυτῶς καὶ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος λαμβάνεται.

61. Ἐμοὶ τοίνυν σκοπούμεν δοκεῖ, ἀπλῆς καὶ συντόμου τῆς ἐκφωνήσεως οὗτης, πολλὰ καὶ ποικίλα εἶναι τὰ δι' αὐτῆς σημαινόμενα. Ὅσαυτῶς γὰρ λέγεται τὸ ἐν, ὁσαυτῶς εὐρίσκομεν ταῖς περὶ τοῦ Πνεύματος ἐννοίαις ὑπηρετούμενον. Λέγεται μὲν οὖν τὸ εἶδος ἐν τῇ ὕλῃ εἶναι, καὶ ἡ δύναμις ἐν τῷ δεκτικῷ, καὶ ἡ ἐξὶς ἐν τῷ κατ' αὐτὴν διακειμένῳ, καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Οὐκοῦν, καθὸ μὲν τελειωτικὸν τὸ ἅγιον Πνεῦμα τῶν λογικῶν, ἀπαρτίζον αὐτῶν τὴν ἀκρότητα, τὸν τοῦ εἶδους λόγον ἐπέχει. Ὁ γὰρ μηκέτι κατὰ σάρκα ζῶν, ἀλλὰ Πνεύματι Θεοῦ ἀγόμενος, καὶ υἱὸς Θεοῦ χρηματίζων, καὶ σύμμορφος τῆς εἰκόνης τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ γενόμενος, πνευματικῶς ὀνομάζεται. Καὶ ὡς ἡ δύναμις τοῦ ὄραϊν ἐν τῷ ὕψιζοντι ὀφθαλμῷ, οὕτως ἡ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος ἐν τῇ κεκαθαρμένη ψυχῇ. Διὸ καὶ Παῦλος εὐχεται Ἐφεσίοις, πεφωτισμένους ὀφθαλμοὺς αὐτῶν εἶναι ἐν τῷ Πνεύματι τῆς σοφίας. Καὶ ὡς ἡ τέχνη ἐν τῷ ἀναλαβόντι αὐτὴν, οὕτως ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ ὑποδεξαμένῳ, ἀεὶ μὲν συμπαρούσα, οὐχὶ δὲ καὶ ἐνεργούσα διηνεκῶς. Ἐπεὶ καὶ ἡ τέχνη δυνάμει μὲν ἐν τῷ τεχνίτῃ ἐστίν· ἐνεργεῖ δὲ τότε, ὅταν κατ' αὐτὴν ἐνεργῇ. Οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα ἀεὶ μὲν συμπάρεστι τοῖς ἀξίοις, ἐνεργεῖ δὲ κατὰ τὴν χρείαν, ἢ ἐν προφητείαις, ἢ ἐν ἰάμασιν, ἢ ἐν ἄλλοις τισὶ δυνάμεων ἐνεργήμασιν. Ἐτι ὡς ἐν σώμασιν ὑγίεια, ἢ θερμότης, ἢ ὄλος αἰ εὐκίνητοι διαθέσεις· οὕτω καὶ ἐν ψυχῇ πολλάκις ὑπάρχει τὸ Πνεῦμα, τοῖς διὰ τὸ τῆς γνώμης ἀνίδρυτον εὐκόλως. ἦν ἐδέξαντο χάριν ἀπώθουμένοις, μὴ παραμένον (39), ὅλος ἦν ὁ Σαούλ, καὶ

erat, in editis ταπεινῆς. Mox editi θαυμάσαιμεν ἂν. Reg. secundus ut in textu.

(39) *Μὴ παραμένον.* Hæc addidimus ex Regio secundo, ac prorsus necessaria sunt ad Basilii sensum.

α ἰδομένηοντα πρεσβύτεροι τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, πλὴν καὶ Ἐλδὰδ καὶ Μωδὰδ (τούτοις γὰρ μόνοις ἐκ πάντων φαίνεται παραμεῖναν τὸ Πνεῦμα), καὶ ὅλων ἐπὶ τούτοις τὴν προαίρεσιν παραπλήσιος. Καὶ ὡς ὁ λόγος δὲ ἐν ψυχῇ, ποτὲ μὲν ὡς τὸ ἐγκάρδιον (40) ἦν, ποτὲ δὲ ὡς ὁ προφερόμενος διὰ γλώσσης, οὕτω τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· νῦν μὲν ὅταν συμμαρτυρῇ τῷ Πνεύματι. καὶ ὅταν κράζῃ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν· Ἄλλῃ ὁ Πατήρ· νῦν δὲ ὅταν λαλῇ ὑπὲρ ἡμῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον, ὅτι *Οὐχ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν.* Ἦσθ δὲ καὶ ὡς ὅλον ἐν μέρεσι, νοεῖται τὸ Πνεῦμα κατὰ τὴν τῶν χαρισμάτων διανομήν. Πάντες γὰρ ἀλλήλων ἐσμὲν μέλη, ἔχοντες δὲ χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν διάφορα. Διὰ τοῦτο *Ὁὐ δύναται ὁ ὀφθαλμὸς εἰπεῖν τῇ χειρὶ, Χρεῖαν σου οὐκ ἔχω· ἢ πάλιν ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσὶ, Χρεῖαν ὑμῶν οὐκ ἔχω.* Ἀλλὰ πάντα μὲν ὁμοῦ συμπληροῦ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἐνότητι τοῦ Πνεύματος· ἀλλήλοις δὲ ἀναγκαῖαν τὴν ἐκ τῶν χαρισμάτων ἀντιδίδωσιν ὠφέλειαν. Ὁ μὲν γὰρ Θεὸς ἔθετο τὰ μέλη ἐν τῷ σώματι, ἐν ἑκάστῳ αὐτῶν καθὼς ἠθέλησε. Τὰ μέντοι μέλη τὸ αὐτὸ μεριμνῶσιν ὑπὲρ ἀλλήλων, κατὰ τὴν πνευματικὴν κοινωνίαν τῆς συμπαιδείας αὐτοῖς ὑπαρχούσης. Διόπερ *Εἰτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἰτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη.* Καὶ ὡς μέρη δὲ ἐν ὅλῳ, οἱ καθ' ἓνα ἐσμὲν ἐν τῷ Πνεύματι· ὅτι οἱ πάντες ἐν ἑνὶ σώματι, εἰς ἓν Πνεῦμα ἐβαπτίσθημεν.

A nequaquam permanens : qualis erat Saul , et septuaginta seniores filiorum Israel , præter El dad et Modad ⁷⁰ (nam apud hos solos ex omnibus Spiritum mansisse apparet), et in genere, si quis est istis animi proposito consimilis. Item quemadmodum verbum est in animo, interdum ut in corde cogitatum, interdum ut lingua prolatum : sic et Spiritus sanctus, vel **52** cum testimonium præbet spiritui nostro, et clamat in cordibus nostris , *Abba, Pater* ⁷⁰, vel cum loquitur pro nobis, juxta id quod dictum est, *Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris, qui loquitur in vobis* ⁷⁰. Jam vero et ut totum in partibus, Spiritus intelligitur juxta donorum distributionem. Omnes enim invicem sumus membra, sed habentes dona secundum Dei gratiam nobis datam diversa. Ea propter *Non potest dicere oculus manui : Non opus habeo te ; aut rursus caput pedibus : Non est mihi vobis opus* ⁷¹. Sed omnia quidem simul complent corpus Christi in unitate Spiritus ; necessariam autem utilitatem sibi invicem reddunt ex donis. Deus enim posuit membra in corpore, unumquodque illorum ut voluit. Membra autem eandem habent pro se mutuo sollicitudinem, juxta spiritualem mutue affectionis ipsis insite communionem. Eoque *Sive patitur unum membrum, una cum eo patiuntur omnia membra : sive glorificatur unum membrum, simul gaudent omnia membra* ⁷². Rursus quemadmodum partes sunt in toto, ita singuli sumus in Spiritu, eo quod omnes in uno corpore in unum Spiritum baptizati sumus.

62. Ὁ δὲ παράδοξον μὲν εἰπεῖν, ἀληθὲς δὲ οὐδενὸς ἕκαστον (41), ὅτι καὶ ὡς χώρα τῶν ἀγιαζομένων πολλὰκις τὸ Πνεῦμα λέγεται. Καὶ φανήσεται οὐδὲ ὅστος ἐτρόπος (42) καταστραφύμενον τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ μάλλον δοξάζον. Τὰ γάρ τῶν σωματικῶν τῶν ὀνομάτων καὶ ἐπὶ τὰς πνευματικὰς ἐνοχίας ἐνεργείας ἔνεκον πολλὰκις ὁ λόγος μετακομίζεται. Τετηρήκαμεν οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τὸν Ψαλμῶδον λέγοντα· *Γενοῦ μοι εἰς Θεὸν ὑπερασπιστήν, καὶ εἰς τόπον ὀχυρὸν τοῦ σώματός μου.* Περὶ δὲ τοῦ Πνεύματος, Ἰδοὺ τόπος, φησὶ, *παρ' ἐμοί, καὶ στήθι ἐπὶ τῆς πέτρας*· τί ἄλλο λέγων τὸν τόπον ἢ τὴν ἐν Πνεύματι θεωρίαν, ἐν ἣ γενόμενος, ἐδύνατο ἰδεῖν γνωστῶς ἐμφανιζόμενον αὐτῷ τὸν Θεὸν ὁ Μωϋσῆς ; Οὐτός ἐστιν ὁ τόπος ὁ τῆς ἀληθινῆς λατρείας ἰδίου (43). *Ἠρόσχε γὰρ, φησὶ, μὴ ἀνερέγκης τὰ ὀλοκαυτώματά σου ἐν καρτὶ τόπῳ, ἀλλ' ἐν τῷ τόπῳ, ᾧ ἂν ἐκλέξηται Κύριος ὁ Θεός σου.* Ποῖον οὖν ἐστιν ὀλοκαύτωμα πνευματικόν ; Ἡ θυσία τῆς αἰνέσεως. Ἐν ποίῳ δὲ

62. Porro quod mirum dictu videbitur, nihilo tamen minus verum est ; etiam veluti locus eorum qui sanctificantur, sæpenumero dicitur Spiritus. Et constabit ne hoc quidem loquendi genere diminui Spiritum, sed glorificari potius. Nam nomina corporalia etiam ad spirituales intelligentias, evidentiæ gratiæ, frequenter Scriptura transfert. Observavimus igitur et Psalmum de Deo loquentem , *Esto mihi in Deum protectorem, et in locum munitum, ut salvum me facias* ⁷³. De Spiritu vero, *Ecce locus, inquit, apud me, et sta super petram* ⁷⁴ : quid aliud appellans locum, nisi visionem in Spiritu, in qua cum esset Moyses, potuit videre Deum evidenter ipsi apparentem ? Hic est locus veræ adorationis proprius. *Attende enim, inquit, ne offeras holocausta tua in quovis loco, sed in loco quemcumque elegerit Dominus Deus tuus* ⁷⁵. Quod igitur est holocaustoma spirituale ? Sacrificium laudis ⁷⁶.

⁷⁰ Num. xi, 25, 26. ⁷¹ Rom. viii, 16, 15. ⁷² Matth. v, 20. ⁷³ I Cor. xii, 21. ⁷⁴ ibid. 26. ⁷⁵ Psal. xxi, 3. ⁷⁶ Exod. xxxiii, 21. ⁷⁷ Deut. xii, 15. ⁷⁸ Psal. xlii, 14.

(40) *Ἐγκάρδιον*. Ita mss. codices. Editi ἐν καρδίᾳ. Mox editi addunt ἡμῶν post Πνεύματι, quæ vox deest in omnibus nostris mss. nec necessaria videtur, cum paulo post repetatur.

(41) *Ὁὐδενὸς ἕκαστον*. Duo codices οὐδὲν ἕκαστον.

(42) *Ὁ τόπος*. Sic mss. sex. Editi ὁ λόγος. Mox

editi τὰ μέντοι, et paulo post ἐνεργείας ἔνεκον. Mss. ut in textu.

(43) *Ἰδίου*. Editio Basileensis ἀτδίου, quod recte emendatum in Parisiensi. Mox editi μὴ ἐνέγκης τὸ ὀλοκαύτωμα, et ἐν τῷ τόπῳ, τῷ ἐάν. Codices mss. ut in textu.

Quo in loco hoc offeremus, nisi in Spiritu sancto? Ubi hoc didicimus? Ab ipso Domino dicente, *Veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu et veritate* 77. Hunc locum cum vidisset Jacob dixit: *Dominus est in loco hoc* 78. Itaque Spiritus vere locus est sanctorum. Sanctus itidem, locus est Spiritui proprius, ac præbet seipsum ut inhabitet cum Deo, ac templum illius vocatur. Sicut enim in Christo loquitur Paulus, *Coram Deo*, inquit, *in Christo loquimur* 79: et Christus in Paulo, velut ipse ait, *An experimentum quaeritis qui loquitur in me Christi* 80? sic et in Spiritu loquitur mysteria, ac Spiritus rursus loquitur in eo.

63. In rebus ergo conditis ad hunc modum multifariam variisque rationibus dicitur Spiritus 53 inesse: verum magis pium est dicere, eum esse cum Patre et Filio, quam illis inesse. Nam gratia ab eo manans, habitante in iis qui digni sunt, ac suas operationes in illis exercente, recte dicitur inesse iis qui sunt illius capaces. At illius subsistentia quæ fuit ante sæcula, ac perpetuitas nunquam desitura cum Filio et Patre considerata, sempiternæ conjunctionis requirit appellationes. Nam *cosse* proprie ac vere dicitur de iis, quæ sibi invicem inseparabiliter adsunt. Nam calorem ferro quidem ignito inesse dicimus: at una simul cum ipso igne esse. Item corpori sanitatem inesse dicimus, vitam autem simul cum anima esse. Quare ubi propria et connaturalis atque inseparabilis communio est, hæc vox *cum* significantior est, ut quæ inseparabilis conjunctionis cogitationem suggerat intellectui. Ubi autem gratia ab ipso proficiscens, accedere ac rursus decedere potest, proprie et vere inesse dicitur; etiamsi illius gratia in iis qui receperunt, sæpenumero propter affectus in bono perseverantiam perpetua permaneat. Proinde quoties propriam Spiritus dignitatem intelligimus, cum Patre et Filio ipsum contemplamur: ubi vero gratiam in eos, qui illius sunt participes, operantem reputamus, in nobis esse Spiritum dicimus. Et quæ a nobis defertur glorificatio in Spiritu, non habet professionem dignitatis illius, sed nostræ ipsorum imbecillitatis confessionem, dum ostendimus nos ex nobis ipsis ad glorificandum sufficientes non esse, sed sufficientiam nostram esse in Spiritu sancto, in quo corroborati, pro beneficiis acceptis Deo nostro gratias absolvimus: juxta quod a malitia purgati sumus; quippe alius alio plus aut minus, auxilio Spiritus adjuti ad offerendum

τόπω ταύτην προσφέρομεν, ἢ (44) ἐν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ; Πού τοῦτο μεμαθήκαμεν; Παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου λέγοντος, ὅτι *Οἱ ἀληθῖνοι προσκυνηταὶ ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσουσι τῷ Πατρὶ*. Τοῦτον τὸν τόπον ἰδὼν ὁ Ἰακώβ, ἔφη, ὅτι *Κύριος ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ*. Ὡστε τὸ Πνεῦμα τόπος ἀληθῶς τῶν ἁγίων. Καὶ ὁ ἅγιος τόπος οικεῖος (45) τῷ Πνεύματι ἐμπαρέχων ἑαυτὸν πρὸς ἐνοικήσιν τὴν μετὰ Θεοῦ, καὶ ναὸς αὐτοῦ χρηματίζων. Ὡς γὰρ ἐν Χριστῷ λαλεῖ Παῦλος· *Κατενώπιον γὰρ, φησὶ, Θεοῦ ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν*· καὶ Χριστὸς ἐν Παύλῳ, ὡς αὐτὸς λέγει· *Ἡ δοκιμὴν (46) ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ*; οὕτω καὶ ἐν Πνεύματι λαλεῖ τὰ μυστήρια, καὶ τὸ Πνεῦμα πάλιν λαλεῖ ἐν αὐτῷ.

63. Ἐν μὲν οὖν τοῖς γεννητοῖς (47) οὕτω πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ἐνεῖναι λέγεται τὸ Πνεῦμα· Πατρὶ δὲ καὶ Υἱῷ οὐχὶ ἐνεῖναι μᾶλλον, ἀλλὰ συνεῖναι εἰπεῖν εὐσεβέστερον. Ἡ μὲν γὰρ παρ' αὐτοῦ χάρις οἰκοῦντος ἐν τοῖς ἀξίοις, καὶ ἐνεργούντος τὰ ἑαυτοῦ, καλῶς ἐνυπάρχειν τοῖς δεκτικοῖς αὐτοῦ λέγεται· ἡ δὲ προαιώνιος ὑπαρξίς, καὶ ἀπαυστος διαμονή, μεθ' Υἱοῦ καὶ Πατρὸς θεωρουμένη, τὰς τῆς ἀδελφῆς συναφείας (48) προσηγορίας ἐπιζητεῖ. Τὸ γὰρ κυρίως καὶ ἀληθῶς *συνυπάρχειν* ἐπὶ τῶν ἀχωρίστως ἀλλήλοις συνόντων λέγεται. Τὴν γὰρ θερμότητα τῷ μὲν πυρακτωθέντι σιδήρῳ ἐνυπάρχειν φασὶν· αὐτῷ δὲ τῷ πυρὶ συνυπάρχειν. Καὶ τὴν μὲν ὑγίειαν τῷ σώματι ἐνυπάρχειν, τὴν δὲ ζῶην τῇ ψυχῇ συνυπάρχειν. Ὡστε ὅπου μὲν οικεῖα καὶ συμφορῆς καὶ ἀχώριστος ἡ κοινωνία, σημαντικώτερα φωνῆ ἢ σὺν (49), τῆς ἀχωρίστου κοινωνίας τὴν διάνοιαν ὑποβάλλουσα· ὅπου δὲ προσγίνεσθαι ἢ ἀπ' αὐτοῦ χάρις καὶ πάλιν ἀπογίνεσθαι πέφυκεν, οικεῖως καὶ ἀληθῶς τὸ ἐνυπάρχειν λέγεται, κἄν τοῖς δεξαμένοις πολλάκις διὰ τὸ ἔδρατον τῆς περὶ τὸ καλὸν διαθέσεως ἢ ἀπ' αὐτοῦ χάρις διαρκῆς παραμένῃ. Ὡστε ὅταν μὲν τὴν οικεῖαν ἀξίαν τοῦ Πνεύματος ἐνωῶμεν, μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ αὐτὸ θεωροῦμεν· ὅταν δὲ τὴν εἰς τοὺς μετόχους ἐνεργουμένην χάριν ἐνθυμῶμεν, ἐν ἡμῖν εἶναι τὸ Πνεῦμα λέγομεν. Καὶ ἡ γε προσαγομένη δοξολογία παρ' ἡμῶν ἐν τῷ Πνεύματι οὐχὶ τῆς ἐκεῖνου ἀξίας ὁμολογίαν ἔχει, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας αὐτῶν ἀθνεύσεως ἐξομολόγησιν· δεικνύντων, ὅτι οὐτε δοξάσαι ἀπ' ἑαυτῶν ἱκανοὶ ἔσμεν, ἀλλ' ἡ ἱκανότης ἡμῶν ἐν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ, ἐν ᾧ δυναμωθέντες, τὴν ὑπὲρ ὧν εὐηργετήθημεν, τῷ Θεῷ ἡμῶν εὐχαριστίαν ἀποπληροῦμεν· κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀπὸ κακίας καθαρότητος, ἕτερος ἑτέρου (50) πλέον ἢ ἑλαττον τῆς ἐκ τοῦ Πνεύματος βοηθείας μεταλαμβάνοντες, εἰς τὸ προσφέρειν τὰς θυσίας τῆς ἀνέσεως τῷ Θεῷ. Καθ' ἕνα μὲν οὖν τρό-

77 Joan. iv, 23. 78 Gen. xxi, 14. 79 II Cor. ii, 17. 80 II Cor. xiii, 3.

(44) *Προσφέρομεν ἢ*. Vocula addita ex quatuor mss.

(45) *Τόπος οικεῖος*. Pro his vocibus, quæ in nostris sex codicibus leguntur, habebant editi καὶ οἶκος.

(46) *Ἡ δοκιμὴν*. Ita mss. quinque. Editi εἰ δοκιμὴν.

(47) *Γεννητοῖς*. Sic mss. codices. Editi γεννητός. Sed discrimen illud parvi momenti.

(48) *Ἀδελφῆς συναφείας*. Editi ἀδελφῆς δυνάμειος καὶ συναφείας. Quod erratum ope veterum codicum sustulimus.

(49) *Φωνῆ ἢ σὺν*. Postrema vocula ex Regio secundo addita.

(50) *ἕτερος ἑτέρου*. Editi ἕτερος γὰρ ἑτέρου... μεταλαμβάνοντες, quod auctoritate veterum codicum freti mutavimus.

πον οὕτως εὐσεβῶς ἐν Πνεύματι τὴν εὐχαριστίαν ἀποπληροῦμεν. Καίτοι καὶ τοῦτο οὐκ ἀβαρὲς, αὐτὸν τινὰ ἐαυτῷ μαρτυρεῖν, ὅτι Πνεῦμα Θεοῦ ἐν ἡμῶν, καὶ ἐκ τῆς ἀπ' αὐτοῦ χάριτος σοφισθεὶς ἀναφέρω τὴν βίβαν. Παῦλη γὰρ πρέπουσα ἡ φωνή· Δοκῶ γὰρ κερῶ Πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν· καὶ πάλιν· Τὴν καλήν παρακαταθήκην φύλαξον διὰ Πνεύματος ἁγίου τοῦ ἐτροικοδοῦτος ἐν ἡμῖν· καὶ περὶ τοῦ Δανιήλ· ὅτι Πνεῦμα Θεοῦ ἅγιον ἐν αὐτῷ· καὶ εἰ τις ἐκεῖνοις τὴν ἀοστὴν παραπλήσιος.

64. Δεύτερος δὲ νοῦς, οὐδὲ αὐτὸς ἀπόβλητος· ὅτι ὡς περ ἐν τῷ Υἱῷ ὁραταὶ ὁ Πατήρ, οὕτως ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πνεύματι. Ἡ τοίνυν ἐν τῷ Πνεύματι προσκύνησις τὴν ὡς ἐν φωτὶ γινομένην τῆς διανοίας ἡμῶν ἐιργασίαν ὑποβάλλει, ὡς ἐκ τῶν πρὸς τὴν Σαμαρειτίν εἰρημένων ἄν μάθοις. Ἐν τόπῳ γὰρ εἶναι τὴν προσκύνησιν ἐκ τῆς ἐγχαρίτου συνηθείας ἡπατημένην ὁ Κύριος ἡμῶν μεταδιδάσκων, ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθεῖα χρῆται προσκυνεῖν ἔφησεν, ἐαυτὸν λέγων δηλαδὴ τὴν ἀίφθειαν. Ὡς περ οὖν ἐν τῷ Υἱῷ προσκύνησιν λέγομεν, τὴν ὡς ἐν εἰκόνι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, οὕτω καὶ ἐν τῷ Πνεύματι, ὡς ἐν ἐαυτῷ δεικνύντι τὴν τοῦ Κυρίου θεότητα. Διὸ καὶ ἐν τῇ προσκύνῃσι ἀχώριστον ἀπὸ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἐξω μὲν γὰρ ὑπάρχων αὐτοῦ, οὐδὲ προσκυνήσεις τὸ παράπαν· ἐν αὐτῷ δὲ γενόμενος οὐδενὶ τρόπῳ (51) ἀπχωρίσεις ἀπὸ Θεοῦ· οὐ μᾶλλον γε, ἢ τῶν ὁρατῶν ἀποστῆσεις τὸ φῶς· ἀδύνατον γὰρ ἰδεῖν τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, μὴ ἐν τῷ φωτισμῷ τοῦ Πνεύματος. Καὶ τὸν ἐνατενίζοντα τῇ εἰκόνι ἀμήχανον τῆς εἰκότος ἀπχωρίσαι τὸ φῶς. Τὸ γὰρ τοῦ ὁρᾶν αἰτιον ἐξ ἀνάγκης συγκαθορᾶται τοῖς ὁρατοῖς. Ὡστε οικειῶς καὶ ἀκολουθῶς διὰ μὲν τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Πνεύματος τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καθορῶμεν· διὰ δὲ τοῦ χαρακτῆρος ἐπὶ τὴν οὐ ἔστιν ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ ἰσότης σφραγὶς ἀναγόμεθα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ'.

Πόθεν ἡ « σὺν » ἤρξατο συλλαβῆ, καὶ ποῖαν δύναμιν ἔχει, ἐν ᾧ καὶ τὰ περὶ τῶν ἀγγράφων τῆς Ἐκκλησίας νομίζω.]

65. Τίνος οὖν ἕνεκεν, φασὶν, ἰδίως προσηκούσης τῷ Πνεύματι τῆς ἐν συλλαβῆς, καὶ εἰς πάσαν ἡμῖν τὴν περὶ αὐτοῦ ἔννοιαν ἐξαρκούσης, τὴν καινὴν ταύτην ὑμεῖς συλλαβὴν ἐπεισηγάγετε, σὺν τῷ (52) Πνεύματι λέγοντες, καὶ οὐκ, ἐν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ, οὔτε ἄλλως ἀναγκαῖα, οὔτε νενομισμένα ταῖς Ἐκκλησίαις φθεγγόμενοι; Ὡς μὲν οὖν οὐχὶ ἀποκληρωτικῶς τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἡ ἐν συλλαβῇ διενήνοχεν, ἀλλὰ κοινῇ Πατρὸς ἐστὶ καὶ Υἱοῦ, ἢ ἐν τοῖς κατόπιν εἰρηται. Οἶμαι δὲ κάκεινο ἀρχοῦντως εἰρησθαι, ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἀφαιρεῖται τι τῆς ἀξίας τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ μέγιστον ὕψος τῶν μὴ πάντη

A hostias laudis Deo. Secundum unum igitur modum sic pie gratiarum actionem in Spiritu persolvimus. Quanquam et hoc invidia non caret, ut aliquis de seipso testificetur, dicatque : Spiritus Dei in me est, et per gratiam illius sapiens factus refero gloriam. Nam hæc vox Paulum decet : Videor et mihi Spiritum Dei habere⁵¹ ; et rursus, Egregium depositum serva per Spiritum sanctum qui habitat in nobis⁵². Item de Daniele legimus⁵³, quod Spiritus Dei sanctus fuerit in eo; et si quis illis assimilis sit virtute.

64. Alter autem intellectus est, nec ipse rejiciendus, quod sicut in Filio cernitur Pater, sic Filius cernitur in Spiritu. Itaque adoratio quæ sit in Spiritu, mentis nostræ operationem ut in luce factam indicat, ut discere licet ex iis quæ Samaritanæ dicta sunt. Nam cum illa consuetudine regionis decepta existimaret in loco esse adorationem; Dominus eam dedocens dixit in Spiritu et veritate adorare oportere⁵⁴ : nimirum seipsum appellans veritatem. Quemadmodum igitur in Filio dicimus adorationem, velut in imagine Dei ac Patris : sic et in Spiritu tanquam in seipso Domini divinitatem exprimente. Unde et in adoratione inseparabilis est a Patre et Filio Spiritus sanctus. Nam si sis extra illum, nullo pacto es adoraturus : contra, si 54 in illo fueris, nullo modo eum separabis a Deo, nihilo profecto magis quam lumen separabis ab iis quæ visui patent : impossibile siquidem est cernere imaginem Dei invisibilis, nisi in lumine Spiritus. Et qui intuetur imaginem, hunc impossibile est lumen ab imagine separare. Quod enim ut videas in causa est, id necesse est, ut simul cum iis quæ cernuntur, videatur. Itaque proprie et congruenter per illuminationem Spiritus conspicimus splendorem gloriæ Dei; per characterem autem ad eum, cujus est character et æquale sigillum, subvehimur.

CAPUT XXVII.

Unde initium habet syllaba, « cum, » et quam vim habent, ubi et de Ecclesiæ legibus nullo scripto proditis.

65. Quam igitur ob causam, inquit, cum proprie conveniat hæc syllaba, in, Spiritui, ac nobis ad exprimendum quemvis de Spiritu intellectum sufficiat, vos novam istam syllabam induxistis, qui dicitis, Cum Spiritu, non, In Spiritu sancto; alioquin nec necessariis, nec ab Ecclesiâ probatis vocibus utentes? Quod igitur hæc syllaba, in, Spiritui sancto non in sortem proprie cessit, sed Patris Filiique communis est, in superioribus dictum est. Arbitror autem et illud satis demonstratum, quod in non solum nihil detrahit dignitati Spiritus, verum etiam ad summam celsitudinem erigit cogita-

⁵¹ I Cor. vii. 40. ⁵² II Tim. i. 14. ⁵³ Dan. v. 11. ⁵⁴ Joan. iv, 24.

(51) Οὐδενὶ τροπῶ... ἢ τῶν. Sic mss. sex. Editi ἔδενὶ τόπῳ...

(52) Σὺν τῷ. Editi οἱ σὺν τῷ. Sed primus illæ articulus abest a veteribus libris.

tiones eorum, qui non prorsus mente corrupti sunt. Superest autem disserere de syllaba cum, unde coeperit, et quam vim habeat, et quomodo Scripturæ concordet.

66. Ex asservatis in Ecclesia dogmatibus et prædicationibus, alia quidem habemus e doctrina scripto prodita; alia vero nobis in mysterio tradita recepimus ex traditione apostolorum: quorum utraque vim eandem habent ad pietatem; nec iis quisquam contradicet: nullus certe, qui vel tenui experientia noverit quæ sint Ecclesiæ instituta. Nam si consuetudines quæ scripto proditæ non sunt, tanquam haud multum habentes momenti agrediamur rejicere, imprudentes Evangelium in ipsis rebus præcipuis lædemus, imo potius prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Verbi gratia, ut ejus quod primum est et vulgatissimum primo loco commemorare: ut signo crucis eos qui spem collocant in Christo signemus, quis scripto docuit? Ut ad Orientem versi precemur, quæ nos docuit Scriptura? Invocationis verba cum conficitur panis 55 Eucharistiæ et poculum benedictionis, quis sanctorum in scripto nobis reliquit? Nec enim his contenti sumus, quæ commemorat Apostolus aut Evangelium, verum alia quoque et ante et post dicimus, tanquam multum habentia momenti ad mysterium, quæ ex traditione non scripta accepimus. Benedicimus autem et aquam baptismatis, et oleum unctionis, imo ipsum etiam qui baptismum accipit. Ex quibus scriptis? Nonne a tacita secretaque traditione? Ipsam vero olei unctionem, quis sermo scripto proditus docuit? Jam ter immergi hominem, unde haustum? Reliqua autem quæ sunt in baptismo, veluti renuntiare Satanæ, et angelis ejus, ex qua scriptura habemus? Nonne ex minime publicata et arcana hac doctrina, quam patres nostri silentio quieto minimeque curioso servarunt? Quippe illud probe didicerant, mysteriorum reve-

Α ενδιαστρόφων τοὺς λογισμοὺς ἐπανάγει. Λειπόμεινον δὲ ἐστὶ περὶ τῆς σύν, ὁπόθεν κήρατο, καὶ τίνα δύναμιν ἔχει, καὶ ὅπως (55) σύμφωνός ἐστὶ τῇ Γραφῇ, διηγήσασθαι.

66. Τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων καὶ κρυφμάτων τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παρεδεξάμεθα. Ἄπερ ἀμφοτέρω τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Καὶ τοῦτοις οὐδεὶς ἀντερεῖ, οὐκοῦν (54) ὅστις γε κατὰ μικρὸν γοῦν θεσμῶν ἐκκλησιαστικῶν πεπειράται. Εἰ γὰρ ἐπιχειρήσαιμεν τὰ ἀγραφα τῶν ἑθῶν ὡς μὴ μεγάλην ἔχοντα τὴν δύναμιν παραιτεῖσθαι, λάθοιμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια ζημιούντες τὸ Εὐαγγέλιον· μῆλλον δὲ εἰς βνομα ψιλὸν περισιτῶντες τὸ κήρυγμα. Οἷον [ἵνα τοῦ πρώτου καὶ κοινοτάτου πρώτου μνησθῶ (55)] τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ τοῦ εἰς τὸ βνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠλπιότατος καταστημαίνεσθαι τίς ὁ διὰ γράμματος διδάξας; Τὸ πρὸς ἀνατολὰς τετράρθαι κατὰ τὴν προσευχὴν ποῖον ἐδίδαξεν ἡμᾶς γράμμα; Τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει (56) τοῦ ἄρτου τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας τίς τῶν ἁγίων ἐγγράφως ἡμῖν καταλλοίπει; Οὐ γὰρ δὴ τοῦτοις ἀρχοῦμεθα, ὧν ὁ Ἀπόστολος ἦ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπεμνήσθη, ἀλλὰ καὶ προλέγομεν καὶ ἐπιλέγομεν ἕτερα, ὡς μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον τὴν ἰσχύν, ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαβόντες. Εὐλογοῦμεν δὲ τὸ τε ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τὸ ελαιὸν τῆς χρίσεως, καὶ προσέτι αὐτὸν τὸν βαπτίζομενον. Ἀπὸ ποίων ἐγγράφων; Οὐκ ἀπὸ τῆς σιωπημένης καὶ μυστικῆς παραδόσεως; Τί δέ; αὐτὴν (57) τοῦ ελαίου τὴν χρίσιν τίς λόγος γεγραμμένο· ἀδίδαξε. Τὸ δὲ τρις βαπτίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον πόθεν, Ἄλλα δε ὅσα περὶ τὸ βάπτισμα, ἀποτάσσεσθαι τῷ Σατανᾷ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἐκ ποίας ἐστὶ γραφῆς; Οὐκ ἐκ τῆς ἀδημοσιεύτου ταύτης καὶ ἀπορρήτου διδασκαλίας, ἣν ἐν ἀπολυπραγμονήτῳ καὶ ἀπειρηγᾶσθῳ (58) σιγῇ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐφύ-

(55) Καὶ ὅπως. Ita mss. Editi καὶ πῶς.

(54) Οὐκοῦν. Hoc additum est pluribus mss. Editi ὅστις γε κἀν. Ibidem nonnulli codices habent θεσμῶν Ἐκκλησίας.

(55) Μνησθῶ. Unus codex μνησθῶμεν. Ibidem duo codices τοῦ τύπου.

(56) Ἐπὶ τῇ ἀναδείξει. Non respicit Basilium ad ritum ostensionis Eucharistiæ, ut multi existimaverunt, sed potius ad verba, Liturgiæ ipsi ascriptæ, cum petit sacerdos, ut veniat Spiritus sanctus ἀγιάσαι καὶ ἀναδείξαι τὸν μὲν ἄρτον τούτον αὐτὸ τὸ τίμιον σῶμα τοῦ Κυρίου. Hæc autem verba, ἐπὶ τῇ ἀναδείξει, sic reddit Erasmus, cum ostenditur. Vituperat eum Duceus, sicque vertit, cum conficitur, atque hanc interpretationem multis exemplis confirmat. Videtur tamen nihil prorsus vitii habitura hæc interpretatio, Invocationis verba cum ostenditur panis Eucharistiæ, id est cum panis non jam panis est, sed panis Eucharistiæ, sive corpus Christi ostenditur; et in liturgia, Ut sanctificet et ostendat hunc quidem panem, ipsum pretiosum corpus Domini. Nam 1° Cur eam vocem reformidemus, qua Latini uti non dubitant, ubi de Eucharistia loquuntur? quale est illud Cypriani in epistola 63 ad Cæciliam: *Vino Christi sanguis ostenditur*. Sic etiam Tertullianus, 1 *Marc.*, c. 14: *Panem quo ipsum corpus suum re-*

presentat. 2° Ut Græce, ἀναδείξει, ἀποφαίνειν, ita etiam Latine, ostendere, corpus Christi præsens in Eucharistia significatione quodam modo exprimit. Hoc enim verbum non solum panem fieri corpus Domini significat, sed etiam fidem nostram excitat, ut illud corpus sub specie panis videndum, texendum, adorandum ostendi credamus. Quemadmodum frenæus, cum ait lib. iv, cap. 33: *Accipiens panem suum corpus esse constebatur, et temperamentum calicis suum sanguinem confirmavit*, non solum mutationem panis et vini in corpus et sanguinem Christi exprimit, sed ipsam etiam Christi asseverationem, quæ hanc nobis mutationem persuadet: sic qui corpus Christi in Eucharistia ostendi et representari dicunt, non modo jejune et exiliter loqui non videntur, sed etiam acriores Christi præsentis adorandi stimulus subjicere. Poterat ergo retineri interpretatio Erasmi; sed quia viris eruditus displicuit, satius visum est quid sentirem in hac nota exponere. — Vide Addenda.

(57) Τί δέ; αὐτὴν. Reg. secundus Τίς δὲ αὐτοῦ τοῦ ελαίου τὴν χρίσιν λόγος, etc. Duo mss. τὴν χρίσιν, olei usum. Mox unus codex ἄλλα τε ὅσα.

(58) Ἀπειρηγᾶσθῳ. Duo mss. ἀπειρίεργῳ. Mox editi ἐκεῖνοι. Quatuor mss. ut in textu.

μαζιν, καλῶς ἐκεῖνο διδιδραγμένοι, τῶν μυστηρίων ἢ σημῶν (59) σωπῆ διασώζεσθαι; "Α γὰρ οὐδὲ ἐποπτεῖν ἔξεστι τοῖς ἀμυήτοις, τούτων πῶς ἂν ἦν εἰς τὴν διδασκαλίαν ἐκθριαμβεύειν ἐν γράμμασιν; ἴσποτε βουλόμενος ὁ μέγας Μωϋσῆς, οὐ πᾶσι βάρβαρον τὰ τοῦ ἱεροῦ πάντα πεποίηκεν; ἀλλ' ἔξω μὲν ἁγίων ἔσθησε περιβάλλον τοὺς βεβήλους, τὰς δὲ πρώτας αὐτὰς τοῖς καθαρωτέροις ἀνελ, τοὺς λευίτας μόνους ἀξίους ἔκρινε τοῦ θεοῦ θεραπευτὰς· σφάγια ἔ, καὶ ὀλοκαυτώσεις, καὶ τὴν λοιπὴν ἱερουργίαν τῆς ἱερῆς ἀποκληρώσας, ἕνα τῶν πάντων ἔκκρι-
 πον (60) εἰς τὰ ἄδυνα παραδέχεται· καὶ οὐδὲ τούτων δὲ παντὸς, ἀλλὰ κατὰ μίαν μόνην τοῦ ἑναιαυτοῦ ἡμέ-
 ριν, καὶ ταύτης ὥραν τακτὴν εἰσητητὸν αὐτῷ κατα-
 στήσας, ὥστε διὰ τὸ ἀπεξενωμένον καὶ ἄσθηες θαμβού-
 μενον ἐποπτεῖν τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων· εὐ εἰδῶς ὑπὸ
 σφίς τῷ μὲν πεπατημένῳ καὶ αὐτόθεν ληπτῷ πρό-
 χηρον ἔσαν τὴν καταφρόνησιν, τῷ δὲ ἀνακεχωρηκότι
 καὶ σπῆφι φυσικῶς πῶς παρεξευγμένον τὸ περι-
 πύλαστον. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ οἱ τὰ περι-
 τῆς Ἐκκλησίας (61) ἐξαρχῆς διαδοσμοθετήσαντες ἀπό-
 πῶσι καὶ Πατέρες ἐν τῷ κεκρυμμένῳ καὶ ἀφθέγκτῳ
 ἢ σημῶν τοῖς μυστηρίοις ἐφύλασσον. Οὐδὲ γὰρ ὅλος
 μυστήριον τὸ εἰς τὴν δημῶδη καὶ εἰκαίαν ἀκοήν ἐκ-
 φρη. Οὗτος ὁ λόγος τῆς ἐν ἀγράφων παραδό-
 σιας, ὡς μὴ καταμεληθεῖσαν (62) τῶν δογμάτων τὴν
 γῶσιν εὐκαταφρόνητον τοῖς πολλοῖς γενέσθαι διὰ
 συνήθειαν. Ἄλλο γὰρ δόγμα, καὶ ἄλλο κήρυγμα. Τὸ
 μὲν γὰρ σωπᾶται (63), τὰ δὲ κηρύγματα (64) δη-
 μεύεται. Σωπῆς δὲ εἶδος καὶ ἡ ἀσάφεια, ἣ κέχρη-
 ται ἡ Γραφή, δυσθεώρητων κατασκευάζουσα τῶν
 ὀμμάτων τὸν νοῦν πρὸς τὸ τῶν ἐντυγχανόντων λυ-
 πῆς. Τούτου χάριν πάντες μὲν ὀρώμεν κατ' ἀνα-
 τῆς ἐπὶ τῶν προσευχῶν· ὄλγοι δὲ ἴσμεν, ὅτι τὴν

rentiam silentio conservari. Nam quæ nec intueri
 fas est non initiatis, qui conveniebat horum do-
 ctrinam scriptis vulgari? aut quid tandem sibi vo-
 luit magnus ille Moyses, qui non omnia quæ erant
 in templo passus sit omnibus esse pervia⁵⁹?
 sed profanos extra sacros cancellos statuit; ac
 priora quidem atria purioribus permittens, Levitas
 solos dignos censuit numinis ministerio⁶⁰; macta-
 tiones autem holocaustumque oblationes, et
 reliqua quæ ad rem sacram pertinent sacerdotibus
 assignavit⁶¹; atque unum ex omnibus selectum in
 adyta admisit⁶², et ne hunc quidem semper, sed
 uno tantum die quotannis: quin et hujus diei
 certam horam quoque suo fassis esset ingredi, præstituit,
 quo propter novitatem et insolentiam, cum stu-
 pore intueretur Sancta sanctorum⁶³: probe sciens
 pro sua sapientia, res usu tritas et ex se obvias,
 expositas esse contemptui: rebus vero quæ sepo-
 sitæ sunt ac raræ quodammodo naturaliter con-
 junctam esse summam admirationem ac studium.
 Ad eundem profecto modum, et qui initio certos
 Ecclesiæ ritus præscripserunt apostoli et Patres,
 in occulto silentioque mysteriis suam servavere
 dignitatem. Neque enim omnino mysterium est,
 quod ad populares ac vulgares aures effertur.
 Hæc est ratio, cur quædam circa scriptum tradi-
 ta sint, ne dogmatum notitia neglecta, propter
 assuetudinem vulgo veniret in contemptum. Aliud
 utique est dogma, aliud prædicatio. Nam dogmata
 silentur, prædicationes vero publicantur. Est au-
 tem silentii species etiam obscuritas qua utitur
 Scriptura, 56 intellectu difficilem reddens dogma-
 tum sententiam, idque ad legentium utilitatem.
 Hanc ob causam omnes spectamus ad Orientem,

Num. iv, 20. ⁶⁰ Num. xviii, 21, 22. ⁶¹ ibid. 7. ⁶² Exod. xxx, 10. ⁶³ Levit. xvi, 2.

(59) Τὸ σημῶν. Sic mss. sex. Editi τὰ σημῶν. Paulo post editi θριαμβεύειν. Scriptura quam in textu posuimus, visâ est potior, ac trium codicum auctoritate nititur.

(60) Ἐκκριτορ. Ita editi et duo mss. Alii ἔγκρι-
 τος. Habent duo codices ἕνα τὸν πάντων. Paulo post editi μίαν μόνον. Sed mss. ut in textu.

(61) Περὶ τὰς Ἐκκλησίας. Tres codices περὶ τῆς Ἐκκλησίας.

(62) Καταμεληθεῖσαν. Sic msa. tres, melius quam
 editi καταμεληθεῖσαν.

(63) Τὸ μὲν γὰρ σωπᾶται. Sic duo codices mss. quibus favent alii quatuor, in quibus legitur τὰ μὲν σωπᾶται. Editi τὰ μὲν δόγματα σωπᾶται. Mirum autem videri possit, cur dicat Basilius dogmata sileri; cum constet catholici dogmatis prædicationem in omnibus semper Ecclesiis viguisse. Sed observandum est, id quod postea pluribus probabitur, Basilius de Scripturis potissimum loqui, in quibus plura dogmata, traditione ad nos transmissa, aut sileri aii, aut obscuritate, quæ est silentii species, involvi. In ipsa etiam ecclesia catechumenis multa abscondi solebant; non statim admittebantur in ecclesiam, nec admissis statim tradebantur in ecclesiam, ut ait Origenes lib. iii contra Celsum, pag. 142. Idem Origenes, cum Christiana doctrina vocaretur a Celso χρυσιον δόγμα, clancularium dogma, respondet prædicationem Christianorum toti orbi notiore esse, quam placita philosopho-

rum; sed tamen fatetur, ut apud philosophos, ita etiam apud Christianos nonnulla esse veluti interiora, quæ post exteriorem et propositam omnibus doctrinam tradantur, lib. i, pag. 7. In libro autem iii, pag. 143, ait, quæ maxime præclara et divina sunt, palam et aperte prædicari, si adsint prudentes auditores; sin autem lacte indigeant, profundiora illis abscondi et sileri.

(64) Τὰ δὲ κηρύγματα. Videntur hoc nomine designari leges ecclesiasticæ, et canonum decreta, quæ promulgari in ecclesia mos erat, ut neminem laterent. Basilius in epist. alias 241, κήρυγμα vocat canonem a se in raptore editum. Eodem nomine designantur in epist. al. 72, quæ Eustathius adversus Evippium et alios Arianos in litteris ad omnem fraternitatem missis scripserat. Κήρυγμα dicitur jejunii Quadragesimæ per totum orbem promulgatio, Homil. ii De jejunio, p. 41. Erant tamen κηρύγματα sive prædicationes nonnullæ, quarum cognitio non omnibus pateret. Preces liturgiæ, quibus non intererant catechumeni, vocantur prædicationes in epist. al. 241: *Meministi enim procul dubio, inquit Basilius, prædicationum ecclesiasticarum, fidelis cum sis Dei gratia, in quibus et pro fratribus peregre constitutis precamur, etc.* Dicebat initio hujus capitis ex dogmatibus et prædicationibus ecclesiasticis alia ex Scripturis, alia ex arcana apostolorum traditione ad nos pervenisse.

cum precamur, pauci tamen novimus, quod id facientes antiquam requirimus patriam, videlicet paradisi, quem plantavit Deus in Eden ad Orientem¹. Erecti itidem perficimus deprecationes in una Sabbati, sed rationem non omnes novimus. Non enim solum quod veluti simul cum Christo resuscitati, quæ sursum sunt querere debeamus, in die resurrectionis datæ nobis gratiæ stando precantes nosmetipsos commonefacimus, sed quod is dies videatur aliquo modo imago venturi sæculi. Eoque cum sit principium dierum, non primus a Moyse, sed unus appellatus est. *Facta est enim, inquit, vespera, et factum est mane, dies unus*²: tanquam qui sæpe recurat. Igitur unus est idem et octavus, unum illum singularem ac verum octavum, cujus et Psalmista in quibusdam Psalmorum inscriptionibus meminit³, per se significans, statum videlicet hoc tempus sæcurum, diem non desiturum, vesperæ nescium, successoris expertem, ævum, illud nunquam finiendum nec unquam senescens. Necessario igitur in hoc die Ecclesia suos alumnos docet, preces suas stando absolvere, ut assidua commonitione vitæ illius nunquam desituræ, non negligamus ad eam demigrationem parare viaticum. Quin et totum illud quinquaginta dierum tempus admonitio est resurrectionis, quam in altero sæculo expectamus. Nam unus ille et primus dies septies multiplicatus, septem sacræ Pentecostes hebdomadas absolvit. A primo enim incipiens, in eundem desinit, per similes, qui in medio intercedunt, dies quinquages evolutus. Unde et æternitatem similitudine refert, dum velut in motu circulari, ab iisdem orsus signis in eadem desinit. Quo in die, corporis erecto habitu precari potius nos Ecclesiæ ritus docuerunt, nimirum per evidentem commonitionem quasi transferentes mentem nostram a præsentibus ad futura. Insuper et quoties genua flectimus, et rursus erigimur, ipso facto ostendimus, quod ob peccatum in terram delapsi sumus, et per humanitatem ejus qui creavit nos in cælum revocati sumus.

67. Deficiet me dies, si Ecclesiæ mysteria ci-

¹Gen. II, 8. ²Gen. I, 5. ³Psal. VI et XII.

(65) *Ἐν τῷ αἰῶνι*. Editio Paris. *ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι*. Sed hoc additamentum nec necessarium videtur, nec in ullo ex nostris codicibus reperitur, nec in edit. Basil.

(66) *Ἀλώρα*. Reg. secundus αἰῶνας.

(67) *Ὅτι διὰ*. Tres mss. *ὅτι καὶ διὰ*.

(68) *τὰ ἄγραφα*. Id est, in Scripturis sacris non præscripta. Non enim hoc loco statuit Basilius, quod ab eo eruditorum nonnulli, in his præstantissimus scriptor Eusebius Renaudot Liturg. Orient. dissert. I, cap. 2, doceri existimant, Euchariæ et baptismi et aliorum sacramentorum preces et ritus ne in ecclesiis quidem ad sacerdotum usum scripta servari. Merito illud quidem ex hoc capite colligitur, æquam olim adhibitam fuisse cautionem, ne quid de mysteriis non solum ad gentiles, sed etiam ad catechumenos permaneret; ac recte observat scri-

ἄρχαιαν ἐπιζητούμεν πατρίδα, τὸν παράδεισον, ὃν ἐφύτευεν ὁ θεὸς ἐν Ἐδέμ κατ' ἀνατολάς. Ὅρθοι μὲν πληροῦμεν τὰς εὐχὰς ἐν τῇ μιᾷ τοῦ σαββάτου· τὸν δὲ λόγον οὐ πάντες οἶδμεν. Οὐ γὰρ μόνον ὡς συναναστάντες Χριστῷ, καὶ τὰ ἄνω ζητεῖν ὀφειλομένους, ἐν τῇ ἀναστασίμῃ ἡμέρᾳ τῆς δεδομένης ἡμῖν χάριτος διὰ τῆς κατὰ τὴν προσευχὴν στάσεως ἐαυτοὺς ὑπομιμνήσκομεν· ἀλλ' ὅτι δοκεῖ πῶς τοῦ προσδοκώμενου αἰῶνος εἶναι εἰκῶν. Διὸ καὶ ἀρχὴ οὕσα ἡμερῶν, οὐχὶ πρώτη παρὰ Μωϋσέως, ἀλλὰ μία ὠνόμασται. Ἐγένετο γὰρ, φησὶν, ἡσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα μία· ὡς τῆς αὐτῆς ἀνακυκλούμενης πολλάκις. Καὶ μία τοῖνον ἢ αὐτῇ, καὶ ὀγδόῃ, τὴν μίαν ὄντως ἐκείνην καὶ ἀληθινὴν ὀγδόην, ἧς καὶ ὁ ψαλμῶδης ἐν τισὶν ἐπιγραφαῖς τῶν ψαλμῶν ἐπεμνησθῆ, δι' ἐαυτῆς ἐμφανίζουσα, τὴν μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον κατάστασιν, τὴν ἄπαστον ἡμέραν, τὴν ἀνέσπερον, τὴν ἀδιάδοχον, τὸν ἀληκτον ἐκείνον καὶ ἀγῆρω αἰῶνα. Ἀναγκαίως οὖν τὰς ἐν αὐτῇ προσευχὰς ἐστώτας ἀποπληροῦν τοὺς ἐαυτῆς τροφίμους ἢ Ἐκκλησία παιδεύει, ἵνα τῇ συνεχεῖ ὑπομνήσει τῆς ἀτελευτήτου ζωῆς τῶν πρὸς τὴν μετέστασιν ἐκείνην ἐφοδίων μὴ ἀμελῶμεν. Καὶ πᾶσα δὲ ἡ πεντηχοστὴ τῆς ἐν τῷ αἰῶνι (65) προσδοκώμενης ἀναστάσεως ἐστὶν ὑπόμνημα. Ἡ γὰρ μία ἐκείνη καὶ πρώτη ἡμέρα, ἐπτάκις ἐπταπλασιασθεῖσα, τὰς ἐπτά τῆς ἱερᾶς πεντηχοστῆς ἑβδομάδας ἀποτελεῖ. Ἐκ πρώτης γὰρ ἀρχομένη, εἰς τὴν αὐτὴν καταλήγει, δι' ὁμοίων τῶν ἐν τῷ μέσῳ ἐξελιττομένη πεντηχοντάκις. Διὸ καὶ αἰῶνα (66) μιμεῖται τῇ ὁμοίότητι, ὥστερ ἐν κυκλικῇ κινήσει ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχομένη σημείων, καὶ εἰς τὰ αὐτὰ καταλήγουσα. Ἐν ἧ τὸ ὄρθιον σχῆμα τῆς προσευχῆς προτιμᾶν οἱ θεσμοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμᾶς ἐξεπαίδευσαν, ἐκ τῆς ἐναργοῦς ὑπομνήσεως οἰνεῖ μετοικίζοντες ἡμῶν τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν παρόντων ἐπὶ τὰ μέλλοντα. Καὶ καθ' ἐκάστην δὲ γονυκλίσιαν καὶ διανόστασιν ἔργῳ δείκνυμεν, ὅτι διὰ (67) τῆς ἁμαρτίας εἰς γῆν κατεβῆμεν, καὶ διὰ τῆς φιανθρωπίας τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς εἰς οὐρανὸν ἀνεκλήθημεν.

67. Ἐπιλείπει με ἡ ἡμέρα, τὰ ἄγραφα (68) τῆς

ptor modo laudatus, mysteria initiandis viva voce exponi, initiatis breviter et obscuriuscule in concionibus indicari solita, cum hac ἀποσωπῆσεως formula, *Norunt initiati*. Perincommode enim fuissent vulgata, quæ catechumenis spectare non licebat; nec leve periculum erat, ne vilescent mysteria, si violata arcani sanctitas fuisset. Sed tamen Basilius dum scripta negat hæc instituta, non de veterum scriptorum libris, non de Liturgiis scripto consignatis, sed de Scripturis sanctis loquitur. Liquet 1° Pneumatomachos, dum glorificandi modum ὡς ἄγραφον rejiciunt, hoc tantum nomine argutias suas prætexuisse, quod in Scripturis non legeretur *cum sancto Spiritu*. Hinc Basilius illis instituta non scripta opponit; in primis invocationis verba, quæ quidem negat ab ullo sanctorum fuisse scripta, quia nec apud Basilium ἄγραφα dicuntur, quæ non ex-

Ἐκκλησίας μυστήρια διηγούμενον. Ἐὼ τᾶλλα· αὐ-
 τῆ δὲ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως (69) εἰς Πατέρα
 καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἐκ ποίων γραμμάτων
 ἔχον· Εἰ μὲν γὰρ ἐκ τῆς τοῦ βαπτίσματος πα-
 ράδοξως, κατὰ τὸ τῆς εὐσεβείας ἀκόλουθον, ὡς βα-
 πτιζόμεθα οὕτω καὶ πιστεύειν ὀφείλοντες, οὐσίαν τῷ
 μυστήρι (70) τὴν ὁμολογίαν κατατιθέμεθα, συγ-
 χωρήσασαν καὶ ἡμῖν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀκολουθίας
 ἰστίαν τῇ πίστει τὴν δόξαν ἀποδιδόναι· εἰ δὲ τὸν
 τρόπον τῆς δοξολογίας ὡς ἄγραφον παρατιοῦνται,
 ὥσπερ ἡμῖν τῆς τε κατὰ τὴν πίστιν ὁμολογίας καὶ
 τῶν λοιπῶν, ὧν ἀπληριθμιάμεθα, ἐγγράφους τὰς
 ἐπέξεεις. Εἴτα τοσοῦτων ὄντων ἀγράφων, καὶ το-
 σούτων ἐχόντων τὴν ἰσχύον εἰς τὸ τῆς εὐσεβείας μυσ-
 τήριον, μίαν λέξιν ἡμῖν ἐκ πατέρων εἰς ἡμᾶς ἐλθοῦ-
 σαν οὐ συγχωρήσουσιν, ἢν ἡμεῖς ἐκ τῆς ἀνεπιτη-
 ῶν συνθηλας ταῖς ἀδιαστρόφοις τῶν Ἐκκλησιῶν
 ἐπαρμενάσαν εὐρομεν, οὐ μικρὸν τὸν λόγον ἔχουσαν,
 αἰεὶ βραχέα συντέλειαν εἰς τὴν τοῦ μυστηρίου
 δύναμιν εἰσφερομένην (71);

68. Εἰρηται μὲν οὖν τίς ἡ δύναμις ἐκατέρας τῆς
 ἐκρηφῆσεως. Εἰρήσεται δὲ καὶ πάλιν, ὅπη τε συμ-
 φωνοῦσιν ἀλλήλαις, καὶ ὅπη διίστανται· οὐκ ἀπο-
 μνήμεναι πρὸς ἐναντιώσιν, ἀλλ' ἴδιον ἐκατέρα τὸν
 ἴδιον εἰσφερομένη πρὸς τὴν εὐσεβείαν. Ἡ μὲν γὰρ,
 ἢ, τὰ πρὸς ἡμᾶς παρίστησι μᾶλλον· ἢ δὲ, σὴν,
 τὴν πρὸς θεὸν κοινωνίαν τοῦ Πνεύματος ἐξαγγέλλει.
 Ἄτερ ἀμφοτέρας κεχρήμεθα ταῖς φωναῖς· τῇ μὲν
 τὸ ἀξίωμα τοῦ Πνεύματος παριστῶντες, τῇ δὲ τὴν
 χίρην τὴν παρ' ἡμῖν διαγγέλλοντες (72). Οὕτω καὶ
 ἐν τῷ Πνεύματι τὴν δόξαν προσάγομεν τῷ Θεῷ, καὶ
 ἐν τῷ Πνεύματι· οὐδὲν ἡμέτερον λέγοντες, ἀλλ'
 ὡς ἀπὸ κανόνος, τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας,
 ἐπὶ τὰ προσεχῆ καὶ ἀλλήλων ἐχόμενα, καὶ ἀναγκαίαν
 ἐν ταῖς μυστηρίοις (73) τὴν συνάφειαν ἔχοντα, τὴν
 φωνὴν μεταφέροντες. Τὸ γὰρ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος
 ἐπαρμεθῆν ἀναγκαίως ᾤθημεν δεῖν καὶ ἐπὶ τῆς
 πίστεως συναρμόσαι. Τὴν δὲ ὁμολογίαν τῆς πίστεως
 οὐκ ἀρχὴν τινα καὶ μητέρα τῆς δοξολογίας ἐποίη-
 σάμεθα. Ἀλλὰ τί χρὴ ποιεῖν; Νῦν γὰρ ἡμᾶς διδα-
 σάσασαν, μὴ βαπτίζειν ὡς παρελάβομεν· ἢ μὴ
 πιστεύω, ὡς ἐβαπτίσθημεν· ἢ μὴ δοξάζειν, ὡς
 ἐπιστεύκαμεν. Δεικνύτω γὰρ τις ἢ ὡς οὐκ ἀναγ-
 αία καὶ ἀβήρητος ἢ πρὸς ἀλλήλα τούτων ἀκολουθία,
 ἢ ὡς οὐχ ἢ ἐν τούτοις καινοτομία τοῦ παντός ἐστὶ
 καταλύσις. Ἀλλ' οὐ παύονται ἄνω καὶ κάτω θρυλ-

A tra scriptum tradita pergam recensere. Omitto
 57 cetera : ipsam fidei professionem in Patrem
 et Filium et Spiritum sanctum, e quibus habe-
 mus scriptis? Etenim si quoniam ex baptismi
 traditione, juxta pietatis consecutionem, ut bap-
 tizamur, ita et credere debemus, similem baptismi
 professionem exhibemus : concedant etiam nobis,
 ut juxta eamdem consequentiam glorificationem
 fidei consimilem persolvamus. Quod si glorificandi
 modum veluti scripto non traditum rejiciunt, pro-
 ferant nobis et professionis fidei et ceterorum
 quæ commemoravimus probationem e Scripturis.
 Adhæc cum tam multa sint quæ scripto prodita
 non sunt, et tantum habent momenti ad pietatis
 mysterium, unicam dictiunculam quæ a majori-
 bus ad nos devenit, non concedent, quam nos ex
 inaffectata consuetudine in Ecclesiis, quæ per-
 versæ et corruptæ non sunt, permanentem inveni-
 mus, haud mediocrem rationem habentem, neque
 mediocre adjumentum ad mysterii vim afferentem?

68. Dictum quidem est quæ sit vis utriusque
 pronuntiationis. Dicitur autem et rursum ubi
 concordent inter sese, et ubi differant : non quod
 inter se pugnent per contrarietatem, sed quod
 utraque peculiarem afferat intellectum ad pieta-
 tem. Nam præpositio in, ea quæ ad nos spectant
 magis declarat : at præpositio cum, exprimit
 communionem Spiritus cum Deo. Quapropter vo-
 cibus ambabus utimur, altera quidem dignitatem
 Spiritus exprimentes, altera gratiam quæ in nobis
 est enuntiantes. Sic et in Spiritu et cum Spiritu
 offerimus gloriam Deo : nihil ex nobis dicentes,
 sed ex tradita a Domino doctrina, velut e regula,
 ad ea quæ conjuncta sunt, sibi que invicem cohæ-
 rent, ac necessariam in mysteriis copulationem
 habent, dictionem transferentes. Nam eum qui in
 baptisate connumeratus est, necessario judica-
 mus et in fide oportere copulari. Professionem au-
 tem fidei, velut initium quoddam ac matrem glori-
 ficationis fecimus. Sed quid faciendum est? Nunc
 enim doceant nos, ne baptizemus, quemadmodum
 accepimus, aut ne credamus, quemadmodum ba-
 ptizati sumus, aut ne glorificemus, quemadmodum
 credimus. Demonstret enim aliquis, aut non esse
 D necessariam et indivulsam horum inter se conse-
 quentiam, aut in hisce novitatem non esse totius

stant nominatim in Scripturis. In libro sive epistola
 De fide, Moralibus præfixa, cum quidam ab eo po-
 stulassent ὁμολογίαν ἔγγραφον, confessionem ex Scri-
 pturis petitam, p. 223, profitetur se non usum
 verbis ἀγράφοις, id est, quæ in Scripturis non le-
 guntur. Unde Consubstantialia in illa fidei confes-
 sione non reperitur. Ariani apud Athanasium lib.
 de decret. Nic. queruntur quod Nicæni Patres ἀγρά-
 φως λέξεις, dictiones non scriptas admisissent. 2° Ni-
 hil veri dixisset Basilius, si confessionem fidei in
 Patrem et Filium et Spiritum sanctum, et alia ejus-
 modi instituta, quæ vocat ἀγραφα, nullo prorsus
 scripto consignata esse contendisset. Horum enim
 non infrequens apud antiquos scriptores mentio.
 Quia etiam ipse Basilius glorificandi modum, quem

inter ἀγραφα instituta numerandum fatetur, in scri-
 ptis veterum Patrum sæpe occurrere demonstrat
 cap. 29. Frustra ergo sententiæ suæ præsidium a
 Basilio petunt, qui preces Liturgiæ sero admodum
 contendunt litteris mandatas fuisse.

(69) Τῆς πίστεως. Editi addunt πιστεύειν, quod
 sua sponte incommodum, ac in tribus mss. deest.
 (70) Τῷ βαπτίσματι. Male in editione Paris. ἐν
 τῷ βαπτίσματι, quod ope veterum librorum emen-
 davimus. Paulo post tres mss. ἐκ τῆς αὐτῆς ταύτης.

(71) Εἰσφερομένην. Ita mss. sex. Editi φερομένην.

(72) Διαγγέλλοντες. Ita omnes nostri codices
 mss. Editi ἐξαγγέλλοντες.

(73) Ἐν τοῖς μυστηρίοις. Præpositio addita ex
 mss.

destructionem. At non desinunt isti sursum deorsum jactare, glorificationem cum sancto Spiritu carere testimonio, carere Scriptura, et alia hujusmodi. Dictum est quidem nihil referre ad sensum, sive dicas, Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto, sive dicas, Gloria Patri et Filio cum sancto Spiritu. Non igitur fas est cuiquam syllabam et, ex ore Domini profectam rejicere aut expungere: nec quidquam vetat alteram quæ idem pollet, recipere: quæ quomodo cum illa vel conveniat vel discrepet, superius demonstravimus. Confirmat autem sententiam nobis et Apostolus, **58** indifferenter utraque voce utens interdum ita loquens: *In nomine Domini Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri* ¹; ac rursus, *Congregatis vobis et meo Spiritu cum virtute Domini Jesu* ²; nihil interesse ratus, sive conjunctione, sive præpositione ad nominum conjunctionem utaris.

CAPUT XXVIII.

Quod quæ de hominibus dicit Scriptura tanquam una cum Christo regnantibus, ea de Spiritu dici non concedunt adversarii.

69. Videamus porro an defensionem aliquam patribus nostris super hujusmodi usu possimus excogitare. Nam qui nobis ita loquendi fuerunt auctores, magis quam nos hærent in crimine. Paulus igitur Colossensibus scribens: *Et vos, inquit, cum essetis mortui delictis ac præputio, vivificavit simul cum Christo* ³. Num igitur toti populo et Ecclesiæ donavit Deus vitam quæ est cum Christo, sancto autem Spiritui non est vita cum Christo? Quod si istud vel animo concipere impium est, annon pium fuerit, ut habet natura, ita etiam professionem conjunctim persolvere? Adhæc, annon extremi stuporis est, fieri sanctos esse cum Christo (siquidem Paulus peregrinans a corpore præsens est apud Dominum ⁴; et ubi emigravit, jam cum Christo est): hos vero Spiritui, quantum quidem in ipsis est, neque hoc tribuere, ut æque saltem atque homines cum Christo sit? Quin et Paulus seipsum Dei cooperatorem appellat in administratione Evangelii: sed Spiritum sanctum, per quem in omni creatura quæ sub cælo est, fructificat Evangelium, si cooperatorem appellemus, hic quocumque impietatis nos reos peragent? Et ut videtur, vita sperantium in Domino abscondita est cum Christo in Deo, cumque Christus apparuerit vita nostra, tum et ipsi cum eo apparebunt in gloria ⁵: ipse autem Spiritus vitæ, qui liberavit nos a lege peccati ⁶, nequaquam est cum

Α λούντες τὴν ἀμάρτυρον καὶ ἄγραφον, καὶ ὅσα τοιαῦτα, τὴν σὺν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ δοξολογίαν. Εἴρηται μὲν οὖν, ὅτι ταυτὸν ἔστι πρὸς διάνοιαν εἰπεῖν, Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι· καὶ Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Οὕτε οὖν τὴν καὶ συλλαβὴν ἐξ αὐτῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς προελθοῦσαν ἀθετῆσαι τινι ἢ διαγράφειν οἶόν τε, καὶ τὴν ἰσοδυναμοῦσαν αὐτῇ οὐδὲν τὸ κωλύον καταδεχθῆναι (74)· ἢ ὅπως ἔχει πρὸς ἐκείνην διαφορᾶς τε καὶ ὁμοῦότητος, ἐν τοῖς κατόπιν ἐδείξαμεν. Βεβαίῳ δὲ ἡμῶν τὸν λόγον καὶ ὁ Ἀπόστολος ἀδιαφόρως ἐκατέρῃ τῇ φωνῇ κεχρημένος, οὖν μὲν λέγων, Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· πάλιν δὲ, Συναχθέντων ὑμῶν καὶ τοῦ ἐμοῦ Πνεύματος σὺν τῇ δυνάμει τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ· οὐδὲν διαφέρειν ἡγούμενος τῷ συνδέσμῳ ἢ τῇ προσθέσει πρὸς τὴν τῶν ὀνομάτων συμπλοκὴν ἀποχρήσασθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ'.

Ὅτι ἃ περὶ τῶν ἀνθρώπων λέγει ἡ Γραφή ὡς συμβασιλευόντων Χριστῷ, ταῦτα περὶ τοῦ Πνεύματος οἱ συγχωροῦσιν οἱ ἀντιλήγορες.

69. Ἴδωμεν δὲ καὶ εἰ τίνα ἀπολογία τῶς πατέρων ἡμῶν τῆς χρήσεως ταύτης ἐπινοήσομεν. Οἱ γὰρ τὴν ἀρχὴν παρασχόντες τῷ λόγῳ μᾶλλον ἡμῶν ὑπόκεινται τοῖς ἐγκλήμασι. Παῦλος τοίνυν Κολοσσαεῦσι γράφων· Καὶ ὑμᾶς, φησὶ, νεκροὺς ὄντας τοῖς παραπτώμασι καὶ τῇ ἀκροβυστίᾳ, συνεζωοποίησε τῷ Χριστῷ (75). Ἄρα οὖν λαῷ μὲν ὅλω καὶ Ἐκκλησίᾳ C ἐχαρίσατο ὁ Θεὸς τὴν σὺν Χριστῷ ζωὴν, τῷ δὲ ἁγίῳ Πνεύματι οὐχὶ σὺν Χριστῷ ἡ ζωὴ; Εἰ δὲ τοῦτο καὶ (76) διανοεῖσθαι λαιβεῖν ἀσεβές, πῶς οὐχ ὄσιον, ὡς ἔχει φύσεως, οὕτω καὶ τὴν ὁμολογίαν συνημμένως ἀποδιδόναι; Εἴτα, πῶς οὐ τῆς ἐσχάτης ἀναληθείας τοῦς μὲν ἁγίους ὁμολογεῖν σὺν Χριστῷ εἶναι (εἴπερ δὴ Παῦλος ἐκδημήσας ἀπὸ τοῦ σώματος (77) ἐνδημῆσεν πρὸς τὸν Κύριον, καὶ ἀναλύσας σὺν Χριστῷ ἔστιν ἦδη), τῷ δὲ Πνεύματι τούτους μηδὲ τοῖς ἀνθρώποις ἐξίσου μετὰ Χριστοῦ εἶναι, τότε εἰς αὐτοὺς ἤκον, μεταδιδόναι; Καὶ Παῦλος Θεοῦ μὲν συνεργὸν ἑαυτὸν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου καλεῖ· τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, δι' οὗ ἐν πάσῃ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν καρποφορεῖται τὸ Εὐαγγέλιον, ἐὰν συνεργὸν εἴπωμεν, κἀνταῦθα (78) ἀσεβείας γραφὴν καθ' ἡμῶν ἀπινεύει D καινο; Καὶ ὡς ἔοικεν, ἡ μὲν ζωὴ τῶν ἡλικιότων ἐπὶ Κύριον κέκρυσται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ· καὶ ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῆ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ αὐτοὶ σὺν αὐτῷ φανερωθήσονται ἐν δόξῃ· αὐτὸ δὲ τὸ Πνεῦμα τῆς ζωῆς, τὸ ἐλευθερώσαν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας, οὐδαμῶς ἔστι σὺν Χριστῷ, οὕτε

¹ I Cor. vi, 11. ² I Cor. v, 4. ³ Coloss. ii, 13.

⁴ II Cor. v, 8. ⁵ Coloss. iii, 3, 4. ⁶ Rom. viii, 2.

(74) *Καταδεχθῆναι*. Reg. secundus παραδεχθῆναι. Paulo post idem codex ἐν τοῖς κατόπιν ἐδείξαμεν.

(75) *Τῷ Χριστῷ*. Editi σὺν τῷ Χριστῷ, quæ præpositio deest in duobus melioris notæ codicibus.

(76) *Εἰ δὲ τοῦτο καὶ*. Sic iidem duo codices modo citati. Quatuor alii *Εἰ δὲ καὶ τοῦτο*. Editi *Εἰ δὲ καὶ τοῦτο καὶ*. Paulo post editi πῶς οὐχὶ καὶ τῆς ἐσχά-

της. Veteres libri ut in textu.

(77) *Ἀπὸ τοῦ σώματος*. Ita mss. codices. Editi ἐκ τοῦ σώματος. Paulo post editi ὅφον τότε εἰς αὐτοὺς... καὶ ἐν πάσῃ τῇ. Codices mss. ut in textu et prima Basileensis editio.

(78) *Κἀνταῦθα*. Hanc vocem, quæ deerat in editis, addidimus ex mss. codicibus.

ἐν κενανούση καὶ κεκρυμμένη σὺν αὐτῷ ζωῆ, οὕτε Α Christo, neque in vita latente et abscondita cum illo, neque in manifestatione gloriae, quam nos in sanctis patefaciendam esse exspectamus? Hæredes Dei et cohæredes Christi nos sumus ¹⁰ : Spiritus vero exhæres est, et exsors communionis Dei et Christi ejus? Et ipse quidem Spiritus testimonium perhibet spiritui nostro, 'quod simus filii Dei' ¹¹ : nos vero Spiritui, ne ejus quidem societatis, quam illi cum Deo esse a Domino didicimus, testimonium præbemus? Porro quod est amentiae caput, nos per fidem in Christum quæ est in Spiritu, resurrecturos cum illo et simul cum illo sessuros esse in supercœlestibus speramus, cum transformaverit corpus humilitatis nostræ ab animali ad spirituale; Spiritui vero non consessum, non gloriam, non aliud quidquam eorum quæ ab ipso habemus, impertimus? sed quibus nos **59** ipsos esse dignos, ex ejus qui promisit non mendaci munere, credimus, horum nihil Spiritui sancto, quasi superent illius dignitatem concedimus? Et tibi quidem pro merito licet semper esse cum Domino : et exspectas, ut raptus in nubibus in occursum in aerem, semper sis cum Domino ¹² : Spiritum autem nunc esse cum Christo negas? Qui scilicet eum, qui ipsum cum Patre ac Filio numerat ac locat, expellis et ejicis, velut qui impietatem non ferendam admiserit.

70. Pudet reliqua adjungere; quod tu quidem exspectas fore, ut cum Christo glorificeris : siquidem simul affligimur, ut simul quoque glorificemur ¹³ : Spiritum autem sanctificationis non glorificas simul cum Christo, quasi ne pari quidem tecum honore dignum. Et tu quidem speras te cum eo regnaturum, Spiritum vero gratiæ afficis contumelia, servi famulique locum illi assignans. Atque hæc dico, non ut duntaxat ostendam tantumdem honoris deberi Spiritui in glorificatione, sed ut illorum demeritiam redarguam, qui ne hoc quidem illi concedunt, sed velut impietatem horrent, Spiritus cum Patre et Filio in gloria consortium. Quis potest hæc absque gemitu commemorare? Annon manifestum est, ita ut vel puer intelligat, ea quæ nunc sunt procœmia esse defectionis fidei, quam minatus est Dominus? Quibus contradicere fas non erat, ea facta sunt ambigua. Credimus in Spiritum, et nostris ipsorum professionibus repugnamus. Baptizamur, et rursus pugnamus. Ut vitæ auctorem invocamus, et ut conservum despiciamus. Cum Patre et Filio Spiritum accepimus, et eum ut creaturæ partem contemptui habemus. Isti autem, quid orare de-

ἐν κενανούση καὶ κεκρυμμένη σὺν αὐτῷ ζωῆ, οὕτε Β Christo, neque in vita latente et abscondita cum illo, neque in manifestatione gloriae, quam nos in sanctis patefaciendam esse exspectamus? Hæredes Dei et cohæredes Christi nos sumus ¹⁰ : Spiritus vero exhæres est, et exsors communionis Dei et Christi ejus? Et ipse quidem Spiritus testimonium perhibet spiritui nostro, 'quod simus filii Dei' ¹¹ : nos vero Spiritui, ne ejus quidem societatis, quam illi cum Deo esse a Domino didicimus, testimonium præbemus? Porro quod est amentiae caput, nos per fidem in Christum quæ est in Spiritu, resurrecturos cum illo et simul cum illo sessuros esse in supercœlestibus speramus, cum transformaverit corpus humilitatis nostræ ab animali ad spirituale; Spiritui vero non consessum, non gloriam, non aliud quidquam eorum quæ ab ipso habemus, impertimus? sed quibus nos **59** ipsos esse dignos, ex ejus qui promisit non mendaci munere, credimus, horum nihil Spiritui sancto, quasi superent illius dignitatem concedimus? Et tibi quidem pro merito licet semper esse cum Domino : et exspectas, ut raptus in nubibus in occursum in aerem, semper sis cum Domino ¹² : Spiritum autem nunc esse cum Christo negas? Qui scilicet eum, qui ipsum cum Patre ac Filio numerat ac locat, expellis et ejicis, velut qui impietatem non ferendam admiserit.

70. Pudet reliqua adjungere; quod tu quidem exspectas fore, ut cum Christo glorificeris : siquidem simul affligimur, ut simul quoque glorificemur ¹³ : Spiritum autem sanctificationis non glorificas simul cum Christo, quasi ne pari quidem tecum honore dignum. Et tu quidem speras te cum eo regnaturum, Spiritum vero gratiæ afficis contumelia, servi famulique locum illi assignans. Atque hæc dico, non ut duntaxat ostendam tantumdem honoris deberi Spiritui in glorificatione, sed ut illorum demeritiam redarguam, qui ne hoc quidem illi concedunt, sed velut impietatem horrent, Spiritus cum Patre et Filio in gloria consortium. Quis potest hæc absque gemitu commemorare? Annon manifestum est, ita ut vel puer intelligat, ea quæ nunc sunt procœmia esse defectionis fidei, quam minatus est Dominus? Quibus contradicere fas non erat, ea facta sunt ambigua. Credimus in Spiritum, et nostris ipsorum professionibus repugnamus. Baptizamur, et rursus pugnamus. Ut vitæ auctorem invocamus, et ut conservum despiciamus. Cum Patre et Filio Spiritum accepimus, et eum ut creaturæ partem contemptui habemus. Isti autem, quid orare de-

¹⁰ Rom. viii, 17. ¹¹ ibid. 16. ¹² I Thess. iv, 16.

¹³ Rom. viii, 17.

(79) Συγκαθεδεῖσθαι. Sic veteres libri pro eo quod erat in editis συγκαθέζεσθαι.

(80) Νῦν ἀντιλέγεις. Vocula ex veteribus mss. et prima Basileensi editione addita. Paulo post editi ὡσε... τίθεσθαι. Quinque mss. ut in textu, quorum tamen in duobus legitur τίθεσθαι. Mox editi ἐπιτίθεν; mss. ut in textu.

(81) Ἄξιον. Male in editis ἀξίων contra veterum codicum fidem. Paulo post Regius secundus συμβασιλεύσειν.

(82) Προδήλιως. Hæc scriptura in duobus tantum reperta codicibus; sed quia paulo post quatuor alii habent προοιμιάζονται, et Reg. secundus προοιμιάζεται, non ut editi προοιμιάζεσθαι, idcirco satis fuit legere προδήλιως, quam ut editi πρόδηλον.

(83) Περὶ τοῦ Πνεύματος. Sic mss. codices quatuor. Non male in editis παρὰ τοῦ Πνεύματος, si quid etiam magnifice loqui a Spiritu impellantur. Paulo post Reg. secundus τοῦ λόγου τῷ δοκεῖν ὑποσπίπτον

beant nescientes ¹⁴, si eo adducuntur, ut aliquid etiam magnifice loquantur de Spiritu, perinde quasi dignitatem ipsius assequantur; quod in dictis modum excedit, reprimunt. Quos suam infirmitatem deplorare oportebat: quoniam idonei non sumus, qui pro beneficiis, quibus reipsa afficimur, verbis gratias agamus. Superat enim omnem intellectum ac sermonis naturam redarguit, cum ea ne minimam quidem dignitatis illius partem adæquet, juxta verba libri qui inscribitur Sapientia: *Exaltate enim*; inquit, *quantumcunque potueritis: superat enim et adhuc, et exaltantes eum multiplicat. Nolite laborare: non enim assequemini* ¹⁵. Profecto terribiles vobis istiusmodi sermonum reddendæ rationes esse blasphemiam in Spiritum sanctum ¹⁶.

CAPUT XXIX.

Enumeratio virorum in Ecclesia illustrium, qui in scriptis suis usi sunt hac voce, « cum. »

71. Sane contra id quod dicunt, glorificationem cum Spiritu carere testimonio, nec in Scripturis exstare, illud dicimus: si **60** nihil aliud est receptum absque Scripturis, ne hoc quidem recipiatur; sin plurima arcana citra scriptum recepta sunt nobis, cum aliis pluribus et hoc recipiemus. Arbitror autem apostolicum esse, etiam non scriptis traditionibus inhærere. *Laudo enim*, inquit, *vos, quod omnia mea meministis, et quemadmodum tradidi vobis, traditiones tenetis* ¹⁷. Et illud, *Tenetis traditiones quas accepistis sive per sermonem sive per epistolam* ¹⁸: quarum una est et hæc de qua nunc agimus, quam qui ab initio præscripserunt, tradideruntque posteris, usu semper simul cum tempore progrediente, ipsam longa consuetudine in Ecclesiis irradicarunt. Ergo si velut in tribunali, probationibus e scripto destituti, multos vobis testes producamus, nonne sententiam absolventem a vobis consequemur? Ego quidem arbitror: *In ore siquidem duorum ac trium testium stabit omne verbum* ¹⁹. Quod si etiam temporis diuturnitatem pro nobis facientem vobis evidenter ostendamus, annon videbimur vobis probabilia dicere, non posse litem istam jure nobis intendi? Veneranda enim sunt quodammodo vetusta dogmata, quæ ob antiquitatem, ceu canitiem quamdam, habent quiddam reverendum. Enumerabo itaque vobis hujus dictionis patronos vindicesque (simul enim æstimatur in eo, quod tacetur, etiam tempus); neque enim ex nobis primum initium sumpsit. Qui potuit? Nimirum nos vera hesterni sumus, quemadmodum dicit Job ²⁰, sal-

¹⁴ Rom. viii, 26. ¹⁵ Eccli. xliii, 33, 34. ¹⁶ Luc. xii 40. ¹⁷ I Cor. xi, 2. ¹⁸ II Thess. ii, 14. ¹⁹ Deut. xix, 15. ²⁰ Job viii, 9.

(84) *Παρισουμένην*. Ita mss. quinque. Editi παρισουμένης.
(85) *Παραδεξόμεθα*. Ita Reg. secundus. Quod quidem, ut Basilii consuetudini loquendi magis appositum, secuti sumus, quamvis alii quatuor mss. habeant καταδεξόμεθα. Unus cum editis καταδεξόμεθα.

ἐφικνούμενοι τῆς ἀξίας, κολάζουσι τοῦ λόγου τὸ ὑπερπίπτου τὴν συμμετρίαν. Ὅθι ἐχρῆν ὀδύρεσθαι τὴν ἀσθένειαν· ὅτι ὧν ἐργῶ πάσχομεν, λόγοις ἀντιπληροῦν τὴν χάριν οὐκ ἐξαρχοῦμεν. Ὑπερέχει γὰρ πάντα νοῦν, καὶ λόγου φύσιν ἐλέγχει, οὐδὲ πολλοστῶ μέρει τῆς ἀξίας παρισουμένην (84) κατὰ τὸν λόγον τῆς ἐπιγραφομένης Σοφίας· Ὑψώσατε γὰρ, φησί, καθόσον ἂν δύνησθε· ὑπερέχει γὰρ καὶ ἐτι· καὶ ὑψοῦντες αὐτὸν πληθύνετε. Μὴ κοπιῶτε· οὐ γὰρ μὴ ἐφίκησθε. Ἡ που φοβεραὶ ὑμῖν αἱ ὑπὲρ τῶν τοιοῦτων λόγων εὐθῦναι τοῖς παρὰ τοῦ ἀψευδοῦς ἀκηκοῖσι θεοῦ ἀσυγχώρητον εἶναι τὴν εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημίαν.

B ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ'.

Ἀπαριθμησὶς τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διαφανῶν, ὅσοι ἐχρήσαντο ἐν τοῖς συγγραμμάσιν ἑαυτῶν τῇ φωνῇ « σύν. »

71. Πρὸς γε μὴν τὸ ἀμάρτυρον καὶ ἄγραφον εἶναι τὴν σύν τῷ Πνεύματι δοξολογίαν ἐκείνο λέγομεν· ὅτι, εἰ μὲν μηδὲν ἕτερον ἄγραφον, μηδὲ τοῦτο παριδεχθῆτω· εἰ δὲ τὰ πλεῖστα τῶν μυστικῶν ἀγράφως ἡμῖν ἐμπολιτεύεται, μετὰ πολλῶν τῶν ἐτέρων καὶ τοῦτο παραδεξόμεθα (85). Ἀποστολικὸν δὲ οἶμαι καὶ τὸ ταῖς ἀγράφοις παραδόσει παραμένειν. Ἐπαιῶ γὰρ, φησὶν, ὑμᾶς, ὅτι πάντα μου μέμησθε, καὶ καθὼς παρέδωκα ὑμῖν, τὰς παραδόσεις κατέχετε· καὶ τὸ, Κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς παρελάβετε εἰτε διὰ λόγου, εἰτε δι' ἐπιστολῆς· ὧν μία (86) ἐστὶ καὶ ἡ παρούσα αὕτη, ἣν οἱ ἐξ ἀρχῆς διαταξάμενοι παραδίδόντες τοῖς ἐφεξῆς, συμπροϊούσης αἰετῶ χρόνῳ τῆς χρήσεως, διὰ μακρᾶς τῆς συνθείας ταῖς Ἐκκλησίαις ἐγκατερέβριζωσαν. Ἄρ' οὖν εἰ, ὡς ἐν δικαστηρίῳ τῆς διὰ τῶν ἐγγράφων ἀποδείξεως ἀποροῦντες, μαρτύρων ὑμῖν πλῆθος παραστησάμεθα (87), οὐκ ἂν τῆς ἀφείσεως παρ' ὑμῶν ψήφου τύχοιμεν; Ἐγὼ μὲν οὕτως οἶμαι· Ἐπὶ στόματος γὰρ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθίσεται πᾶν ῥῆμα. Εἰ δὲ καὶ τὸν πολὺν χρόνον πρὸς ἡμῶν ὄντα ἐναργῶς ὑμῖν ἐπέδεικνυμεν, οὐκ ἂν ἐδόξαμεν ὑμῖν εἰκότα λέγειν, μὴ εἶναι καθ' ἡμῶν τὴν δικὴν εἰσαγωγίμον ταύτην; Δυσωπητικὰ γὰρ πως τὰ παλαιὰ τῶν δογμάτων, οἰοεὶ πολὺ τι τῇ ἀρχαιότητι τὸ αἰδέσιμον ἔχοντα. Ἀπαριθμησάμενοι ὑμῖν τοὺς προστάτας τοῦ λόγου (συμπαμετρεῖται δὲ πάντως κατὰ τὸ σιωπώμενον καὶ ὁ χρόνος)· οὐ γὰρ ἐξ ἡμῶν ὤρμηται πρῶτον. Πόθεν (88); χθιῶσι τινες ὄντως ἡμεῖς, κατὰ τὸν τοῦ Ἰωβ λόγον, πρὸς γε τοσοῦτον χρόνον, τὸν τῆς συνθείας ταύτης ἡλικιώτην. Ἐγὼ μὲν οὖν αὐτὸς, εἰ χρῆ-

(86) Ὅτι μία. Ita mss. quinque. Editi ὧν μία· ὅτι μία.
(87) *Παραστησάμεθα*. Ita veteres libri quatuor. Editi παραστησάμεθα. Non mihi vobis mss. tres ἐπίδεικνυμεν.
(88) *Πόθεν*. Reg. secundus Πόθεν γὰρ; ἐπεὶ χθιῶσι.

με τοῦ μὸν ἴδιον εἰπεῖν, ὡς περ τινα κληρον πατρῶν ἅν τῆν φωνὴν ταύτην διαφυλάττω, παραλαβὼν παρὰ ἀνδρὸς μακρὸν ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ Θεοῦ διαζήσαντος χρόνον, δι' οὗ καὶ ἐδαπτίσθη, καὶ τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἐκκλησίας προσήχθη (89). Ἀναζητῶν δὲ κατ' ἑαυτὸν εἴ τις ἄρα τῶν παλαιῶν καὶ μακαρίων ἀνδρῶν ἐχρήσατο ταύταις ταῖς νῦν ἀντιλεγόμεναις φωναῖς, πολλοὺς εὔρον καὶ τῇ ἀρχαιότητι τὸ ἀξιόπιστον ἔχοντας, καὶ τῇ τῆς γνώσεως ἀκριθείᾳ οὐ κατὰ τοὺς νῦν ὄντας ὧν οἱ μὲν τῇ προθέσει, οἱ δὲ τῷ συνῆμφῳ κατὰ τὴν δοξολογίαν τὸν λόγον ἐνώσαντες, οὐδὲν διαφέρον ὄραν, ὡς γε πρὸς τὴν ὀρθὴν τῆς εὐσεβείας ἔνοιαν, ἐνομήθησαν (90).

72. Εἰρηναῖος ἐκεῖνος, καὶ Κλήμης ὁ Ῥωμαῖος, καὶ Διονύσιος ὁ Ῥωμαῖος, καὶ ὁ Ἀλεξανδρεὺς Διονύσιος, ἔ καὶ παράδοξον ἀκούσαν, ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς τὸν ὁμῶνυμον ἑαυτοῦ ἐπιστολῇ *Περὶ ἐλέγχου καὶ ἀπολογίας* (91) οὕτω τὸν λόγον ἀνέπαυσε. Γράψω δὲ ἴσιν αὐτὰ τοῦ ἀνδρὸς τὰ ῥήματα. *Τούτοις, φησὶ, ἀκούστω ἀκολουθῶν καὶ ἡμεῖς, καὶ δὴ παρὰ τῶν ἀπὸ ἡμῶν πρεσβυτέρων τόπον καὶ κανόνα παρειληθέμεν, ὁμοφώνως αὐτοῖς προσευχαριστοῦντες· καὶ δὴ καὶ νῦν ὑμῖν ἐπιστέλλοιτες καταπαύομεν* (92). *Τῷ δὲ Θεῷ Πατρὶ καὶ Υἱῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ σὺν τῷ ἀγίῳ Πνεύματι δόξα καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων, ἀμήν.* Καὶ ταῦτα οὐκ ἂν τις εἴποι μεταγεγράφαι. Οὐ γὰρ ἂν οὕτω διετεινατο, τύπον καὶ κανόνα παρεληφέναι λέγων, εἴπερ ἐν τῷ Πνεύματι (93) εἰρηκῶς ἦν· ταῦτες γὰρ τῆς φωνῆς ἡ χρήσις πολλή. Ἄλλ' ἐκεῖνο ἦν τὸ τῆς ἀπολογίας δεόμενον. Ὅς γε καὶ κατὰ μέτρον τῆς γραφῆς, οὕτως εἰρηκῶς πρὸς τοὺς Σαβελλιανούς· *Εἰ, τῷ τρεῖς εἶναι τὰς ὑποστάσεις, μεμερικμέτας εἶναι λέγουσι, τρεῖς εἰσι, κἀν μὴ θέλωσιν· ἢ τῆρ θεῶν Τριάδα παντελῶς ἀνελέτωσαν· καὶ πάλιν· Θεοτάτη γὰρ διὰ τοῦτο μετὰ τὴν μονάδα καὶ ἡ Τριάς.* Ἄλλὰ καὶ ὁ Κλήμης ἀρχαιώτερον (94), *Ζῆ, φησὶν, ὁ Θεός, καὶ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.* Εἰρηναῖος δὲ (95), ὁ ἐγγὺς τῶν ἀποστόλων γενόμενος, πῶς ἐμνήσθη τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ πρὸς τὰς αἰρέσεις λόγῳ, ἀκούσωμεν. *Τοὺς δὲ ἀχλιναγωγῆτους, φησὶ, καὶ καταφερομένους εἰς τὰς ἐπιθυμίας, μηδεμίαν ἔχον-*

tem si tam longi temporis, quod huic consuetudini æquale est, habeatur ratio. Equidem ipse, si modo par sit me quod mihi proprium est dicere, vocem hanc tanquam paternam quamdam hæreditatem conseruo, acceptam a viro multum temporis in servitio Dei versato, per quem et baptizatus sum, et Ecclesiæ ministerio admotus. Cæterum cum apud me reputo, an quis veterum ac beatorum virorum his, quibus nunc reclamatur vocibus, usus sit; multos reperio, et ob antiquitatem fide dignos, et accurata, non secundum hos homines, scientia ornatos; quorum alii præpositione, alii conjunctione in glorificatione sermonem copulantes, nihil diversum sane quod ad rectam attinet pietatis intelligentiam, existimati sunt facere.

72. Irenæus ille, et Clemens Romanus, et Dionysius Romanus, et Alexandrinus Dionysius, id quod etiam auditu mirum est, in secunda ad sibi cognominem epistola *De accusatione ac defensione*, hunc in modum finivit sermonem. Transcribam autem vobis ipsa hominis verba. *His omnibus, inquit, congruenter et nos, forma etiam ac regula a presbyteris, qui ante nos vixerunt, accepta, concordibus vocibus cum illis gratias agentes, tandem nunc vobis scribere desinimus. Deo autem Patri et Filio Domino nostro Jesu Christo cum sancto Spiritu gloria et imperium in sæcula sæculorum, amen.* Nec quisquam **61** dicere possit hæc correctæ fuisse ac immutata. Neque enim ita sermonem confirmasset, dicens videlicet accepisse se formam ac regulam, si in Spiritu dixisset: *fluus enim vocis usus creber est.* At illud erat, quod egebat defensione. Qui quidem et in medio scripti, sic loquitur adversus Sabellianos: *Si eo quod tres sunt hypostases, divisas esse dicunt, tres sunt etiam nolint: aut divinam Trinitatem prorsus et medio tollant.* Ac rursum, *Divinissima enim ob id etiam post unitatem Trinitas est.* Sed et Clemens simplicius, *Vivit, inquit, Deus et Dominus Jesus Christus et Spiritus sanctus.* Irenæus autem, qui vicinus fuit apostolorum temporibus, quomodo faciat mentionem Spiritus, disputans adversus hæreses, audiamus. *Eos vero, inquit, qui effrenes sunt, et serantur ad suas concupiscentias, nullum habentes divini Spiritus desiderium, merito Apostolus carnales vocat* ²¹. Et

²¹ I Cor. iii, 3.

(89) Προσήχθη. Ita mss. quatuor. Editi προ-
χθη.

(90) Ἐνομήθησαν. Editio Basileensis ἐνομοθέτησαν, quæ lectio nullo prorsus reperitur in codice mss., sed tamen eam secuti sunt Erasmus et Cornarius. Paulo post editi παράδοξον ἀκούσθαι. Libri veteres ut in textu.

(91) Ἀπολογία. Post hanc vocem addit Regius secundus γράφων. Ibidem Regii primus et secundus γράφω pro eo quod erat in editis γράφω.

(92) Καταπαύομεν. Ita quatuor mss. Editi καταπαύομεν.

(93) Ἐν τῷ Πνεύματι. Editio Parisiensis ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Sed repugnant mss. codices.

(94) Ἀρχαιώτερον. Sic mss. codices et editio prima Basileensis. Aliæ ἀρχαιότερος.

(95) Εἰρηναῖος δέ. Editi addunt ἐκεῖνος, quod in veteribus libris non legitur. Mox Regii tertius et quartus καταφερομένους εἰς τὰς ἐπιθυμίας αἰσχύνας, in sua ipsorum dedecora. Sed repugnant alii codices et vetus interpres Irenæi, qui sic reddit: *dejiciuntur in sua desideria.* Cum autem idem interpres ibidem habeat, *nullam habentes aspirationem divini Spiritus*; merito observarunt eruditi viri eum legisse ἐπιθυμίας, non, ut apud Basilium, ἐπιθυμίας. Ibidem duo codices σαρκίους. Primum autem hæc testimonium legitur in libro quinto Irenæi cap. 8, n. 2; alterum, cap. 9 ejusdem libri, n. 3.

alibi dicit idem : *Ne expertes facti divini Spiritus, frustramur regno cœlorum, inelamat Apostolus* ²², *quod caro non possit hereditatem capere regni cœlorum. Quod si cui et Eusebius Palæstinus propter multiplicem experientiam idoneus videtur, cui habeamus fides ; et ex illo voces easdem ostendimus in dubitationibus de priscorum multiplici conjugio. Loquitur enim hunc in modum, se ad dicendum excitans : Sanctum prophetarum Deum lucis auctorem per Salvatorem nostrum Jesum Christum cum sancto Spiritu invocantes.*

73. Jam vero et Origenem in multis Psalmorum expositionibus deprehendimus, cum sancto Spiritu gloriam deferentem Deo, virum qui non omnino **B** *sahas* habet in omnibus de Spiritu opiniones; nihilominus et hic multis in locis reveritus consuetudinis robur, pias voces emisit de Spiritu : qui quidem in sexto, ni fallor, libro *Enarrationum in Evangelium Joannis*, etiam adorandum Spiritum evidenter pronuntiat, ita scribens ad verbum : *Quoniam aquæ lavacrum significat purgationem animæ ab omnibus malitiæ sordibus ablutæ, nihilo tamen minus et per seipsum ei qui seipsum præbet divinitati adorandæ Trinitatis, per virtutem invocationum, donorum principium ac fontem habet.* Ac rursus in commentariis, quibus exponit Epistolam ad Romanos, *Sacræ*, inquit, *virtutes capaces sunt Unigeniti et sancti Spiritus deitatis.* Ad hunc modum, opinor, traditionis vis sæpe compulit homines etiam suis ipsorum dogmatibus contradicere. **A** nec *Africanum* historicum talis glorificandi forma præteriiit. Siquidem constat in quinto libro *de temporibus Epitomes*, et ipsum ad hunc loqui modum : *Nos enim qui et illorum* **62** *verborum modum didicimus, nec ignoramus fidei gratiam, gratias agimus Patri, qui nobis suis creaturis præbuit universorum Salvatorem ac Dominum nostrum Jesum Christum, cui gloria, majestas cum sancto Spiritu in sæcula.* At de cæteris fortassis dubitari possit, aut credi possint immutata eam rationem habere, ut fraus ægre deprehendi possit, cum in unica syllaba positum sit discrimen. Verum quæ pluribus verbis dicta citavimus, ea nec insidias admittunt, et ab ipsis libris paratum habent testimonium. Porro quod alioqui fortassis humiliter foret, quam ut in medium adducatur, sed ei tamen qui de novitate accusatur, perutile propter temporis antiquitatem,

²² 1 Cor. xv, 50.

(96) *Καλέσαντες*. Reg. quartus παρακάλεσαντες.

(97) *Ἐδραμεν*. Reg. quartus εἰραμεν, et δόξαν ἀποπληροῦντα. Paulo post editi ἐν ἅπασιν. Codices mss. ut in textu. Locus autem Origenis quem citat Basilus non in sexto, sed in octavo libro invenitur, sive memoria effluxerit Basilio, sive alia fuerit olim horum distributio librorum.

(98) *Ἀποπληρομένης*. Ita mss. ac ipse etiam Origenis contextus. Editi ἀποπληναμένης.

τας ἐπιθυμίας θεοῦ Πνεύματος, δικαίως δ' Ἀπόστολος σαρκικούς καλεῖ. Καὶ ἐν ἄλλοις ὁ αὐτὸς φησιν· Ἴνα μὴ, ἄμοιροι θεοῦ Πνεύματος γερόμενοι, ἀποτύχωμεν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐπεδύσαν ὁ Ἀπόστολος, μὴ δύνασθαι τὴν σάρκα βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομήσαι. Εἰ δὲ τῶ καὶ ὁ Παλαίστινός Εὐσέβιος ἀξιώπιστος διὰ πολυπειρίαν, κάκεινου τὰς αὐτὰς φωνὰς ἐπιδείκνυμεν ἐν τοῖς ἐπαπορήμασι περὶ τῆς τῶν ἀρχαίων πολυγαμίας. Λέγει γὰρ οὕτω παρορμῶν ἑαυτὸν ἐπὶ τὸν λόγον· Τὸν τῶν προφητῶν ἄγιον θεὸν φωκατηγὸν διὰ τοῦ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ σὺν ἁγίῳ Πνεύματι καλέσαντες (96).

73. Ἦδη δὲ καὶ Ὀριγένην ἐν πολλαῖς τῶν εἰς τοὺς Ψαλμοὺς διαλέξεων εὑρομεν (97) σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι τὴν δόξαν ἀποδιδόντα, ἄνδρα οὐδὲ πάντι ὑγιεῖς περὶ τοῦ Πνεύματος τὰς ὑπολήψεις ἐν πᾶσιν ἔχοντα· πλὴν ἀλλὰ πολλαχοῦ καὶ αὐτὸς, τῆς συνθεσίας τὸ ἰσχυρὸν δυσωπούμενος, τὰς εὐσεβεῖς φωνὰς ἀφῆκε περὶ τοῦ Πνεύματος. Ὅς γε, κατὰ τὸ ἔκτον, οἶμαι, τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Ἐδαγγέλιον Ἐξηγητικῶν, καὶ προσκυνητῶν αὐτὸ φανερώς ἀπεφήνατο, οὕτως ἰσχυρῶν κατὰ λέξιν· Ὅτι τὸ τοῦ ὕδατος λουτρὸν σύμβολον τυγχάνει καθαρσίῳ ψυχῆς, πάντα ῥύπον τὸν ἀπὸ κακίας ἀποπληρομένης (98)· οὐδὲν δὲ ἥττω καὶ καθ' ἑαυτὸ τῷ ἐμπιπέοντι κατὰ τῆ θούτης τῆς προσκυνητικῆς Τριάδος διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ἐπικλησῶν χαρισμάτων ἀρχὴν ἔχει καὶ πηγὴν. Καὶ πάλιν ἐν τοῖς εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολὴν ἐξηγητικοῖς, **A** *1 Ierai*, φησὶ, *δυνάμεις χωρητικαὶ τοῦ Μορογενοῦς καὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος θούτης*. Οὕτως, οἶμαι, τὸ τῆς παραδόσεως ἰσχυρὸν ἐνήγε πολλὰκις τοὺς Ἐνδρας καὶ τοῖς εἰκαίους αὐτῶν (99) δόγμασιν ἀντιλέγειν. Ἄλλ' οὐδὲ Ἀφρικανὸν τὸν ἱστοριογράφον τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς δοξολογίας παρέλαθε. Φαίνεται γὰρ ἐν τῷ πέμπτῳ τῆς τῶν χρόνων Ἐπιτομῆς οὕτω καὶ αὐτὸς λέγων· Ἡμεῖς γὰρ οἱ κάκιστων τῶν ρημάτων (1) τὸ μέτρον ἐπιστάμενοι, καὶ τῆς πίστεως οὐκ ἀγνοοῦντες τὴν χάριν, εὐχαριστοῦμεν τῷ παρασχόμενῳ τοῖς ἰδίοις ἡμῶν Πατρὶ (2) τὸν τῶν ὀλων Σωτῆρα καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· ᾧ ἡ δόξα, μεγαλωσύνη σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα τυχόν καὶ ἀπιστηθῆναι δύναται, ἢ καὶ μεταγραφέντα δυσφώρατον **D** ἔχειν τὴν κακουργίαν, ἐν μιᾷ συλλαβῇ τῆς διαφορᾶς ὑπαρχούσης· ἀ δὲ διὰ μακροτέρας τῆς λέξεως παρεθέμεθα, καὶ τὴν ἐπιβουλήν διαφεύγει, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἀπ' αὐτῶν τῶν συγγραμμάτων εὐαπόδεικτον ἔχει. Ὅ δὲ

(99) *Αὐτῶν*. Ita codices nostri mss. Editi ταυτῶν.

(1) *Τῶν ρημάτων*. Tres mss. τῶν ρητῶν.

(2) *Ἡμῶν Πατρὶ*. Sic mss. quinque. Editi ἡμῶν πατράτι. Qui præbuit nostris patribus omnium Servatorem, etc. Ibidem hæ voces, καὶ Κύριον ἡμῶν, desunt in tribus mss. Mox editi καὶ ἡ μεγαλωσύνη. Codices mss. ut in textu. Paulo post Reg. secundus τὰ μὲν ἄλλα... δυσφωρωτάτην ἔχειν.

ἄλλως μὲν βίως μικροπρεπῆς ἦν εἰς μέσον ἀγεσθαι, τῷ ἄ καινοτομίαν ἐγκαλουμένῳ ἀναγκαῖον εἰς μαρτυρίαν αἰ τοῦ χρόνου τὴν ἀρχαιότητα, τοῦτο δὴ καὶ προσθήσω. Ἐδῆε τοῖς πατράσιν ἡμῶν μὴ σιωπῆ τὴν χάριν τοῦ ἱσπερινοῦ φωτός (3) δέχεσθαι, ἀλλ' εὐθύς φανερός εὐχαριστεῖν. Καὶ ὅστις μὲν ὁ πατὴρ τῶν ῥημάτων ἐκείνων τῆς ἐπιλυχνίου εὐχαριστίας, εἰπεῖν οὐκ ἔχουμεν· ὁ μέν- ται λαὸς ἀρχαίαν ἀφίησι τὴν φωνήν, καὶ οὐδεν· πώποτε ἀσεβεῖν ἐνομήσθησαν οἱ λέγοντες· *Αἰνοῦμεν Πατέρα, καὶ Υἱόν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα Θεοῦ*. Εἰ δέ τις καὶ τὸν ἕμνον Ἀθηνογένους ἔγνω, ὃν ὡσπερ τι ἀλεξητήριον (4) τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ καταλέλοιπεν, ὁρῶν ἴδρ. πρὸς τὴν διὰ πυρός τελεῖσθαι, οἶδε καὶ τὴν τῶν μαρτύρων γνώμην ὅπως εἶχον περὶ τοῦ Πνεύματος. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον.

74. Γρηγόριον δὲ τὸν Μέγαν, καὶ τὰς ἐκείνου φωνῆς τοῦ θήσομεν; ἄρ' οὐχὶ μετὰ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν; ἀνδρὰ τῷ αὐτῷ Πνεύματι ἐκείνοις περιπατήσαντα (5), καὶ τοῖς τῶν ἁγίων ἔχουσι διὰ παντός τοῦ βίου στοιχήσαντα, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας τὸ ἀκριβὲς διὰ πάσης αὐτοῦ τῆς ζωῆς κατορθώσαντα. Ἐγὼ μὲν τοῦτό φημι· Ἡ ἀδικήσομεν τῆν ἀλήθειαν, μὴ τοῖς ὀφειλωμένοις Θεῷ τὴν ψυχήν ἐκείνην συναριθμοῦντας, οἶδον τινα λαμπτήρα περιπατῆ μέγαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ διαλάμψατα· ὃς φοβερόν μὲν εἶχεν ἐκ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργίας κατὰ δαιμόνων τὸ κράτος· τοσαύτην δὲ εἶδε τοῦ λόγου τὴν χάριν εἰς ὑπακοήν πίστειας ἐν ταῖς ἔθνεσιν, ὥστε, ἐπτακατάδεκα μόνους Χριστιανοὺς παραλαβὼν, ὅλον τὸν λαὸν τὸν τε ἀστικὸν καὶ τὸν χωρικὸν διὰ τῆς ἐπιγνώσεως προσήγαγε τῷ Θεῷ. Ἐκείνος καὶ ποταμῶν (6) βεῖθρα μετέστησεν, ἐπιτά- ζει αὐτοῖς ἐν τῷ ὄνοματι τῷ μεγάλῳ τοῦ Χριστοῦ· καὶ λίμνην ἐξήρανεν ὑπόθεσιν πολέμου φέρουσαν ἀελοῖς· πλεονέκταις. Αἱ δὲ τῶν μελλόντων προαγορεύσεις τοιαῦται, ὡς μηδὲν τῶν ἄλλων ἀποδεῖν προφητῶν. Καὶ ὅπως μακρὸν ἂν εἴη τοῦ ἀνδρὸς διηγε- σθαι τὰ θαύματα, ὃς τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἐν αὐτῷ χαρι- σμάτων, τῶν ἐνεργουμένων ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἐν πίστι θυνάμει καὶ σημαίσι καὶ τέρασιν, δεύτερος Μωσῆς παρ' αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας ἀν- τιστάμενος (7). Οὕτως αὐτῷ ἐν παντὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ

hoc quoque nunc aspicimus. Visum est patribus nostris, vespertini luminis gratiam haudquaquam silentio accipere, sed mox ut apparuit agere gratias. Quis autem fuerit auctor illorum verborum, quæ dicuntur in gratiarum actione ad lucernas, dicere non possumus. Populus tamen antiquam profert vocem, neque cuiquam unquam visi sunt impietatem committere, qui dicunt, *Laudamus Patrem et Filium et Spiritum sanctum Dei*. Quod si quis etiam novit Athenogenis hymnum, quem tanquam aliquod amuletum discipulis suis reliquit, festinans jam ad consummationem per ignem; is novit et martyrum sententiam de Spiritu. Et hæc quidem hactenus.

74. Cæterum Gregorium Magnum, et illius voces quo loco ponam? annon cum apostolis et prophetis? virum qui eodem Spiritu quo illi versatus, qui- que sanctorum vestigiis per omnem vitam inhaesit, quique evangelicæ conversationis vigorem, quan- diu vixit, præstitit. Equidem hoc dixerim: Injuria affecerimus veritatem, si non animam illam annu- meremus iis qui Deo juncti sunt, qui velut insignis magnaue lucerna in Ecclesia Dei resplendit, qui e Spiritu ope tremendam habuit adversus dæm- ones potestatem; tantam vero sermonis gratiam acceperat ad obedientiam fidei inter gentes, ut acceptis non plus septemdecim Christianis uni- versum populum et urbanum et rusticum per agnitionem adjunxerit Deo. Ille et fluminum aquas in diversum vertit, præcipiens illis in magno no- mine Christi, et paludem exsiccavit, belli causam præbentem fratribus avaris. Cæterum prædictiones de futuris ejusmodi sunt, ut nihil sit inferior cæ- teris prophetis. Sed omnino perlongum fuerit viri percensere miracula: qui propter donorum excel- lentiam quæ in ipso operabatur Spiritus in omni virtute et signis ac prodigiis, ab ipsis veritatis hostibus alter Moses 63 appellabatur. In tantum in illo in omnibus tum dictis tum factis, quæ per gratiam peragebantur, veluti lumen quoddam reful- gebat, cælestis virtutis indicium, quæ ex oculo

(3) Τοῦ ἱσπερινοῦ φωτός. E regione horum ver- borum scriptum est in margine Regii quinti περὶ τοῦ φωτός ἱσπερινοῦ, quod in ipsum contextum Regii quinti irrepsit.

(4) ὡσπερ τι ἀλεξητήριον. Habent editi ὡσπερ αἴτιον ἐξιτήριον. Quasiior mss. ὡσπερ ἄλλο τι ἐξιτή- ριον, inquam aliquid valadicionis donum. Si cui magis arrideat vulgata scriptura, item non movebo. Sed tamen longe potior videtur scriptura Regii primi, quam in contextum recepimus. Basi- lius supra cap. 10 professionem fidei, quæ sit in baptismo, servandam esse docet instar tutissimi præsidii, ὡς ἀσφαλοῦς φυλακτηρίου. Idem dicit de his verbis, *In principio erat Verbum*, homil. 16, p. 158. Præterea Ducasus, cui lectio codicis Regii placet, illud ἐξιτήριον minus commode usurpanti observat, nisi addatur ὄρον. Sic Basilius in epist. ol. 77, ait Christum dedisse discipulis ἐξιτήριον ὄρον, extremum munus, nempe pacem suam. Hunc autem Athenogenem Baronius in Martyrol. 16 Jul. et Tillemontius tom. II, p. 672, eundem esse su-

spicantur ac Athenagoram, qui apologiam obtulit M. Aurelio. Nititur hæc conjectura levi nonnium similitudine. Libentius crediderim eundem hic me- morari, quem Martyrologia ad diem 16 Julii cum aliis nonnullis Sebastiae sub Diocletiano passum esse testantur. Exstant etiam illius acta apud Surium. Parvi refert, quod his in actis capite plexus, apud Basilium igne consumptus dicitur. Sunt enim acta illa prorsus insincera, nec fidem merentur. — Vide Addenda.

(5) Περιπατήσαντα. Duo codices ἐμπεριπατή- σαντα. Paulo post illud ἦ ante ἀδικήσομεν non re- peritur in quatuor mss., sed quia Basilio familiare est, ac præterea Regius secundus illud habet, nihil visum est mutandum.

(6) Ποταμῶν. Regius tertius ποταμοῦ.

(7) Ἀνηγορεύετο. Ita quatuor mss., quorum ta- men in uno legitur ἀνηγόρευετο. Editi προσγορεύε- το. Ibidem Reg. secundus ἐχθρῶν τῆς Ἐκκλησίας. Paulo post editi ἐπουρανίου. Tres mss. οὐρανίου. Quibus favent duo alii in quibus legitur οὐρανίας.

assectabatur illum. Hujus adhuc etiamnum magna est apud ejus regionis homines admiratio, novaque ac semper recens memoria sic infixæ est Ecclesiis, ut nullo tempore obsolescat. Itaque non factum aliquod, non dictum, non ritum ullum mysticum, ultra quam ille reliquit, Ecclesiæ adjecerunt. Quapropter etiam multa ex his quæ apud illos aguntur, imperfecta esse videntur, propter institutionis antiquitatem. Nam qui in Ecclesiarum administrationem successerant, nihil ex his quæ post illum excogitata sunt, loco additamenti voluerunt recipere. Unum itaque ex Gregorii institutis est, etiam ille ipse glorificationis modus, cui nunc contradicitur, ex illius traditione in Ecclesia custoditus. Nec multum fuerit negotii, ei, qui iter breve susceperit, super his certitudinem accipere. Hanc fidem et Firmiliano nostro fuisse, testantur libri quos reliquit. Insuper et Meletium illum admirandum in eadem fuisse sententia, narrant qui cum illo vixerunt. Sed quid opus est vetera commemorare? sed et nunc in Oriente, nonne hoc uno potissimum eos qui pie sentiunt agnoscunt, hac voce veluti quodam signo suos ab alienis dijudicantes? Ut autem ego e quodam Mesopotamio audivi, viro et linguæ perito, et sententia incorrupto, ne fieri quidem potest ut aliter lingua vernacula loquantur, etiamsi velint: sed necesse illis est ut per syllabam *et*, vel potius per voces quæ idem pollent quod illa, juxta proprietatem linguæ regionis illius glorificationem proferant. Quin et Cappadoces sic juxta regionis morem loquimur, jam tum in linguarum divisione, dictionum utilitatem providente Spiritu. Quid porro Occidens totus, propemodum ab Illyrico usque ad fines nostri orbis? nonne hanc vocem tuetur?

75. Qui sit igitur, ut ego sim innovator, et recentiorum verborum architectus? cum totas nationes, civitates, et consuetudinem omni hominum memoria vetustiorum, insuper et viros Ecclesiæ columnas, omni scientia ac virtute Spiritus claros, duces ac patronos hujus vocis exhibeam? Ob hæc hostilis illa acies adversus nos commota est, omnisque civitas, vicus, et omnes extremi fines pleni sunt nos calumniantium vocibus. Molesta quidem hæc ac lugenda cordibus querentium pacem: verum quoniam est magna patientiæ merces, toleratas pro fide afflictiones secutura, præter hæc et gladius splendescat, et securis acuatur, et ignis ardeat Babylonico illo vehementius, et omnia supplicio-

(8) Ἐκείνος. Sic libri veteres. Editi ἐκεῖνος.

(9) Καταλέλοιπε. Ita mss. Editi κατέλιπε.

(10) Μελέτιος. Cocus dum tuetur Erasmi sententiam, qui Basilio magnam partem hujus libri, nempe a capite decimo quinto abjudicaverat, hoc inter alia commento utitur, quod Meletius, qui Basilii æqualis, et Basilio superstes fuit, inter antiquos numeretur. Sed jamdudum explosæ ab omnibus fuerunt inanes nugæ, nec quisquam ignorat Meletium hic memorari Ponticarum regionum episcopum, quem Eusebius *Hist. lib. vii, cap. 32*, mel Atticum vocari solitum, ac plurimis sanctitatis et

τῶν ἐπιτελουμένων διὰ τῆς χάριτος οἶόν τι φῶς ἐπέλαμπε, μῆνυμα τῆς οὐρανοῦ δυνάμεως, τῆς ἐκ τοῦ ἀφανοῦς παραπομπῆς αὐτῶ. Τοῦτου μέγα ἐστὶ καὶ νῦν τοῖς ἐγχωρίοις τὸ θαῦμα, καὶ νεαρὰ καὶ ἀεὶ πρόσφατος ἡ μνήμη ταῖς Ἐκκλησίαις ἐνίδρυσται, οὐδενὶ χρώνῳ ἀμαυρουμένη. Οὐκοῦν οὐ πρᾶξιν τινα, οὐ λόγον, οὐ τύπον τινὰ μυστικόν, παρ' οὐν ἐκεῖνος (8) κατέλιπε, τῇ Ἐκκλησίᾳ προσέθηκαν. Ταύτην τοὶ καὶ πολλὰ τῶν παρ' αὐτοῖς τελουμένων ἄλλειπῶς ἔχειν δοκεῖ διὰ τὸ τῆς καταστάσεως ἀρχαιότροπον. Οὐδὲν γὰρ ἠνέσχοντο οἱ κατὰ διαδοχὴν τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομήσαντες τῶν μετ' ἐκεῖνον ἐφευρεθέντων παραδέξασθαι εἰς προσθήκην. Ἐν τοίνυν τῶν Γρηγορίου καὶ οὐν ἀντιλεγόμενος τρόπος τῆς δοξολογίας ἐστίν, ἐκ τῆς ἐκεῖνου παραδόσεως τῇ Ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένος. Καὶ οὐ πολλὸς ὁ πόνος μικρὸν κινήθεντι τὴν ἐπὶ τοῦτοις πληροφορίαν λαβεῖν. Ταύτην καὶ Φιρμιλιανῶ τῷ ἡμετέρῳ μαρτυροῦσι τὴν πίστιν οἱ λόγοι οὐς καταλέλοιπε (9). Καὶ Μελέτιον (10) τὸν πάνυ ἐπὶ ταύτης εἶναι τῆς γνώμης οἱ συγγεγονότες φασί. Καὶ τί δεῖ τὰ παλαιὰ λέγειν; ἀλλὰ εὖ ἐπὶ τῆς ἑώρας (11) οὐχ ἐνὶ μάλιστᾳ τοῦτῳ εὐσεβοῦντας γνωρίζουσι, οἶόν τινι σημείῳ τῇ φωνῇ ταύτῃ φιλοκρινούστας; Ὡς δὲ ἐγὼ τινος (12) τῶν ἐκ Μεσοποταμίας ἤκουσα, ἀνδρὸς καὶ τῆς γλώσσης ἐμπειρῶς ἔχοντος, καὶ ἀδιαστρόφου τὴν γνώμην, οὐδὲ δυνατὸν ἑτέρως εἰπεῖν τῇ ἐγχωρίῳ φωνῇ, κἂν ἐθέλωσιν, ἀλλὰ διὰ τῆς, καὶ, συλλαβῆς, μᾶλλον δὲ τῶν ἰσοδυναμουσῶν αὐτῇ φωνῶν, κατὰ τι ἰδίωμα πάτριον, ἀνάγκην αὐτοῖς εἶναι τὴν δοξολογίαν προφέρειν. Καὶ Καππαδοκαὶ δὲ οὕτω λέγομεν ἐγχωρίως, ἐστὶ τότε ἐν τῇ τῶν γλωσσῶν διαίρεσει τὸ ἐκ τῆς λέξεως χρησιμὸν προβλεψαμένου τοῦ Πνεύματος. Τί δὲ ἡ δύσις ἅπαντα, μικροῦ δεῖν, ἀπὸ τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρι τῶν ὄρων τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης; οὐχὶ τὴν φωνὴν ταύτην πρᾶσσει;

75. Πῶς οὖν καινοτόμος ἐγώ, καὶ νεωτέρων ῥημάτων δημιουργός, ἔθνη ὅλα καὶ πόλεις, καὶ ἔθνος πάσης μνήμης ἀνθρωπίνης πρᾶσσύτερον, καὶ ἀνδρας στόλους τῆς Ἐκκλησίας, ἐν πάσῃ γνώσει καὶ δυνάμει Πνεύματος διαπρεπεῖς, ἀρχηγούς καὶ προστάτας τῆς φωνῆς παρεχόμενος; Ἐπὶ τοῦτοις (13) τὸ πολεμικὸν τοῦτο καθ' ἡμῶν συγκεκίνηται στίφος. Πᾶσα δὲ πόλις καὶ κώμη, καὶ ἐσχατιαὶ πᾶσαι, πλήρεις τῶν ἡμετέρων διαβολῶν. Λυπηρὰ μὲν οὖν ταῦτα καὶ ὀδυνηρὰ ταῖς καρδίαις τῶν ζητούντων τὴν εἰρήνην· ἀλλ' ἐπειδὴ μεγάλοι τῆς ὑπομονῆς οἱ μισθοὶ τῶν ὑπὲρ τῆς πίστεως παθημάτων εἰσὶ (14), πρὸς τοῦτοις καὶ ξίφος στιλβούσθω, καὶ πέλσκις ἀκονάσθω, καὶ πῦρ κείσθω τοῦ Βαβυλωνίου σφοδρότερον, καὶ πᾶν κινεῖσθω

doctrinæ ornamentis præditum fuisse dicit; sequo illius consuetudine, dum persecutionem fugiens in Palestina degeret, totis septem annis usum fuisse.

(11) Ἐπὶ τῆς ἑώρας. Editi οἱ ἐπὶ τῆς ἑώρας, sed articulus nullo legitur in codice ms.

(12) Ἐγὼ τινος. In margine duorum codicum observatur Basilium loqui de S. Ephrem Syro.

(13) Ἐπὶ τοῦτοις. Hic incipit caput trigesimum in quatuor mss. Mox editi πᾶσαι δὲ πόλεις καὶ κῶμαι. Mss. ut in textu.

(14) Εἰσὶ. Hanc vocem addidimus ex quatuor mss.

ἐφ' ἡμᾶς ἔργαρον καταστήριον· ὡς ἔμοιγε οὐδὲν φοβερώτερον τοῦ μὴ φοβεῖσθαι τὰς ἀπειλάς, ἃς ὁ Κύριος τοῖς τὸ Πνεῦμα βλασφημοῦσιν ἐπαντελεῖται. Πρὸς μὲν οὖν τοὺς εὐγνώμονας τῶν ἀνθρώπων ἰκανὴ ἀπολογία τὰ εἰρημένα, ὅτι δεχόμεθα φωνὴν οὕτω μὲν φιλῆν καὶ προσήγορον (15) τοῖς ἀγίοις, τοσοῦτω ἐξέθει βεβαιωθείσαν· διότι ἀφ' οὗ κατηγγέλη τὸ Εὐαγγέλιον μέχρι τοῦ νῦν, ἐμπολιτευομένη ταῖς Ἐκκλησίαις δείκνυται· καὶ τὸ μέγιστον, εὐσεβῶς καὶ ἰσῆως κατὰ τὴν ἔννοιαν ἔχουσα. Πρὸς δὲ τὸ μέγα κριτήριον, τίνα τὴν ἀπολογίαν ἑαυτοῖς εὐτρεπίσαιμεν; Ὅτι ἐνήγγεν (16) ἡμᾶς πρὸς τὴν δόξαν τοῦ Πνεύματος πρῶτον μὲν ἢ παρὰ τοῦ Κυρίου τιμῆ, συμπαραλόβοντος ἑαυτῶν καὶ τῷ Πατρὶ πρὸς τὸ βάπτισμα· ἔπειτα ἢ ἐχάστου ἡμῶν διὰ τῆς τοιαύτης μυσταγωγίας πρὸς τὴν θεογνωσίαν εἰσαγωγῆ· ἐφ' ἅπασιν δὲ ὁ φόβος τῶν ἀπειληθέντων, ἀπειργῶν τὴν ἔννοιαν πάσης ἀναξίας καὶ ταπεινῆς ὑπολήψεως. Οἱ δὲ ἐναντίοι εἰ καὶ ἐροῦσι; ποίαν ἀπολογίαν τῆς βλασφημίας ἔξουσι; μήτε τὰς τιμὰς (17) τοῦ Κυρίου καταιδεσθέντες, μήτε τὰς ἀπειλάς αὐτοῦ φοβηθέντες. Οὗτοι μὲν οὖν κύριοι βουλευσασθαι περὶ τῶν κατ' αὐτοὺς, ἢ καὶ μεταβουλεύσασθαι ἤδη. Αὐτὸς δ' ἂν εὐξαίμην μέγιστα μὲν δοῦναι τὸν ἀγαθὸν Θεὸν τὴν ἑαυτοῦ εἰρήνην βραβεύουσιν ἐν ταῖς καρδίαις ἀπάντων, ὥστε τῶς σφριγῶντας καθ' ἡμῶν τούτους, καὶ συντεταγμένους (18) σφοδρῶς, ἐν Πνεύματι πράττης καὶ ἀγάπης κατασταλῆναι· εἰ δ' ἄρα παντελῶς ἐξηγρίωνται· καὶ ἀτιθασεῦτως ἔχουσιν, ἀλλ' ἡμῖν γε δοῦναι μακροθύμως φέρειν τὰ παρ' αὐτῶν. Πάντως δὲ, τοῖς τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐν ἑαυτοῖς ἔχουσιν οὐ τὸ παθεῖν ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀλγεῖν, ἀλλὰ τὸ μὴ ἐναλλῆσαι αὐτῇ (19) δυσφορώτατον· ἐπεὶ καὶ τοῖς ἀθληταῖς οὐ τοσοῦτον πληγὰς λαβεῖν ἀγωνιζομένοις βαρὺ, ὅσον μὴ δὲ παραδεχθῆναι (20) τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ στάδιον. Ἡ τάχα οὗτος ἦν ὁ καιρὸς τοῦ σιγᾶν, κατὰ τὸν σοφὸν Σολομῶντα. Τί γὰρ ὄφελος τῷ ἄνθρωπῳ κεκραγεῖν πρὸς ἀνεμὸν, οὕτω βιαίας ζάλης κατεχοῦσης τὸν βίον, ὡφ' ἧς πᾶσα μὲν διάνοια τῶν τὸν λόγον καταρτισμένων, ὅλον ὀφθαλμὸς κοινορτοῦ τινος, τῆς ἐκ τῶν παραλογισμῶν ἀπάτης ἀναπλησθεῖσα, συγκέχεται· πᾶσα δὲ ἀκοὴ βαρυτάτοις καὶ ἀήθεσι ψόφοις κατακτυπείται· δονεῖται δὲ πάντα, καὶ ἐν κινδύνῳ ἔστι τοῦ πτώματος;

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Διήγησις τῆς παρουσίας τῶν Ἐκκλησιῶν καταστάσεως.

76. Τίτι οὖν ὁμοιώσομεν τὴν παροῦσαν κατάστα-

¹⁵ Matth. xxviii, 49. ¹⁶ Eccle. iii, 7.

(15) Καὶ προσήγορον. Reg. quartus καὶ εὐπροσ-
ήγορον.

(16) Ἐνήγγεν. Reg. quartus ἐνήγγαγεν, et paulo post idem codex ἑαυτῶν καὶ τὸ Πνεῦμα πρὸς τὸ βάπτισμα.

(17) Τὰς τιμὰς. Legitur τὰς φωνὰς in uno codice ms.

(18) Συντεταγμένους. Ita nostri codices mss.

A rum instrumenta in nos moveantur; quod ad me quidem attinet, nihil arbitror formidabilius, quam non formidare minas, quas Dominus in Spiritum blasphemias jacentibus **64** intentavit. Igitur apud cordatos homines ad purgationem mei sufficiunt hæc quæ dicta sunt, quod recipimus vocem adeo gratam ac familiarem sanctis, insuper et tam diutino usu confirmatam. Nam ex quo tempore est annuntiatum Evangelium usque ad præsens, ostenditur in Ecclesiis usitata fuisse: et quod est omnium maximum, pium ac religiosum sensum habere demonstratur. Cæterum apud magnum illud tribunal, quam nobis excusationem apparaverimus? Nimirum quod induxit nos ad gloriam Spiritus primum honos illi habitus a Domino, in baptismo **B** Spiritum adjungente sibi et Patri ²²: præterea, quod quisque nostrum per talem initiationem ad Dei cognitionem institutus est: super omnia vero terror minarum arcens omnem indignitatis et humilioris opinionis cogitationem. Adversarii porro quid tandem dicturi sunt? quam blasphemiam excusationem afferent? qui neque honorem, quem Dominus tribuit Spiritui, reveriti sunt, nec minis illius deterriti. Istitis quidem liberum est de suo consultare negotio, aut etiam mutare consilium. Ipse vero optarim maxime quidem, ut Deus bonus det suam pacem, quæ ita in cordibus omnium præsideat, ut isti qui in nos fremunt, et in nos atrociter conglomerati insurgunt, in Spiritu lenitatis et charitatis compescantur. Quod si prorsus efferrati sunt, nec mansuescere possunt, certe det nobis illorum facta toleranter ferre. In summa, qui mortis sententiam in sese habent, his molestum non est pro fide affigi: sed maxime intolerabile est pro ea non certasse, quandoquidem athletic non perinde grave est in certamine plagas accipere, quam ne admitti quidem omnino in stadium. Aut fortassis hoc erat silentii tempus, juxta sapientem Salomonem ²⁴. Nam quid prodest revera clamare adversus ventum, cum tempestas adeo violenta vitam occupet, a qua mens quælibet eorum qui verbo initiati sunt, ut oculus in quo pulveris aliquid insidet, ita ratiocinationum falsarum errore oppleta, confusa est; quælibet aures gravissimis et insolitis sonis obtunduntur, turbine vero circumaguntur omnia, suntque in periculo ruinæ?

CAPUT XXX.

Expositio præsentis Ecclesiarum status.

76. Cui igitur comparabimus præsentem statum?

Editi συντεταγμένους. Confirmatur nostra emendatio ex Epist. al. 79, ubi Basilius eadem voce utitur, ut mala adversariorum consilia designet.

(19) Αὐτῇ. Editi ἐν αὐτῇ. Sed deest præpositio in veteribus libris.

(20) Μηδὲ παραδεχθῆναι. Sic codices mss. Editi μὴ δεχθῆναι.

Profecto similis prælio navali, quod ex veteribus A
offensis viri quidam bellis nauticis assueti ac bel-
laces, dum multum inter sese odium alunt, susci-
tarunt. Nunc igitur in hac imagine mihi specta
classem utrinque adverso impetu horrendum in
modum ingruentem, mox ira jam eo erumpente ut
sit immedicabilis, congressos dimicare. Pone, si
vis, violento turbine circumagi classem, caligi-
nemque densam e nubibus incumbere, adeoque
obscurare omnes rerum visibilium species, ut nulla
65 jam sit amicorum et hostium discretio, pro-
pterea quod ob confusionem symbola militaria sint
ignota. Huic imagini evidentæ ergo addamus etiam
mare intumescere, atque ab imo sursum ferri, ac
vehementem imbrem e nubibus deorsum erumpere,
horribilemque procellam ingentibus ac decumanis
fluctibus exurgere: post hæc ventis undique con-
cursantibus, totam classem inter se cum fragore
collidi, atque ex iis qui in acie stant, alios quidem
castra sua prodere, atque flagrante prælio transfu-
gere; alios vero cogi, ut pariter et scaphas impel-
lant a ventis actas, et occurrant irrupentibus,
sæscque mutuo per seditionem trucidant: quam
seditionem partim invidia adversus præstantiores,
partim quæ singulis adest vincendi cupiditas exci-
tavit. Ad hæc cogita confuso quodam et indiscreto
sonitu universum illud mare compleri, partim e
ventorum strepitu, partim e collisione navium,
partim ex undarum impetu ferventium, partim ex
vociferatione præliantium, varias voces ob ingruen-
tia mala emittentium, ut neque naucleri, neque
gubernatoris exaudiat vox, sed sit ingens quæ-
dam perturbatio confusioque, incredibili quadam
malorum magnitudine, ob vitæ desperationem,
omnem eis peccandi licentiam asserente. Adjice
iisdem et immedicabilem quemdam morbum, glori-
æ adipiscendæ insanam cupiditatem, adeo ut nave
jam in fundum prolabente, ipsi vectores de prima-
tus contentione nihil remittant.

77. Transi jam ab imagine ad ipsum mali exem-
plar. Annon olim videbatur quodammodo Aria-
num schisma, in adversariam Ecclesiæ Dei partem
separatum, in hostium acie ipsum per se solum
obsistere? Verum posteaquam e longa atrocique
contentione usque ad manifestum certamen in nos
instructi sunt, tum denique bellum in multas
partes juxta modos innumerabiles dissectum est,
sic ut partim ob communem simultatem, partim
ob privatam suspicionem omnibus odium implaca-
bile esset. Hæc vero tempestas Ecclesiarum qua

(21) Ἄνδρες. Hanc vocem addidimus ex mss. codicibus. Mox quatuor codices ἀντεφορμῶντα. Paulo post editi ἐπαλθόντα μελαίνειν πως. Quinque mss. ut in textu.

(22) Προσθήσωμεν... οἰοῦσαν. Ita quinque mss. Editi προσθέσωμεν... οἰδαίνουσαν. Mox editi ἀναστροφομένην. Sed melior visa est scriptura Regii quarti quem secuti sumus

(23) Ἐφορμῶσι. Codices nonnulli ἐφορμῶσι.

(24) Ἐνεποίησεν. Ita mss. codices. Editi ἀνεποίησεν

σιν; Ἡ που ὁμοία ἐστὶ πολέμου τινὲ ναυτικῆ, ὃν ἐκ παλαιῶν προσκρουσμάτων, πολὺν κατ' ἀλλήλων τὸν θυμὸν θρέψαντες, ναυμάχοι τινὲς ἄνδρες (21) καὶ φιλοπόλεμοι συνεστήσαντο. Ὅρα δὴ οὖν μοι ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ φοβερῶς ἐκατέρωθεν ἀντεφορμῶντα τὸν στόλον, εἶτα εἰς τὸ ἀνήκεστον τῆς ὕψους ἐκτραγείσης, συμπεσόντας διαγωνίζεσθαι. Ὑπόθου, εἰ βούλει, καὶ λαλαπὶ βίαία κλονεῖσθαι τὸ ναυτικόν, καὶ ζῆλον ἀθρόως ἐκ νεφῶν ἐπισχόντα μελαίνειν πᾶν τὸ ὀρώμενον, ὡς μηδεμίαν εἶναι φιλῶν καὶ πολεμίων διάκρισιν, τῶν θυμῶλων αὐταῖς ἀγνοηθέντων διὰ τὴν σύγχυσιν. Ἐτι προσθήσωμεν δι' ἐνάργειαν τῇ εἰκόνι καὶ θάλασσαν οἰδοῦσαν (22) καὶ ἀνω στρεφομένην ἐκ τῶν βυθῶν, καὶ λάβρον ἐκ νεφῶν ὕδωρ καταβήγγυμενον, καὶ φοβερὸν ἐπανιστάμενον ἐκ τρικυμίας τὸν κλύδωνα· εἶτα πανταχόθεν τῶν πνευματικῶν εἰς ταυτὸν συμπεσόντων, πάντα τὸν στόλον συναρασσόμενον, καὶ τῶν ἐπὶ παρατάξεως τοὺς μὲν καταπροδιδόντας, καὶ παρ' αὐτὴν τὴν ἀγωνίαν αὐτομολοῦντας· τοὺς δὲ ἀνάγκη ἔχειν ὁμοῦ τε διωθεῖσθαι τὰ σκάφη ἐκ τῶν ἀνέμων ἐπιφερόμενα, καὶ ἀντεπιέμειν τοῖς ἐφορμῶσι (23), καὶ ἀλλήλους καταφονεῦειν ὑπὸ τῆς στάσεως, ἣν ὁ πρὸς τὸ ὑπερέχον φθόνος, καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ αὐτὸν ἕκαστον κρατεῖν ἐνεποίησεν (24). Ἐνθυμήθητι ἐπὶ τοῦτοις συμμιγῆτινα καὶ ἄσημον ἦγον πᾶσαν ἐπέχοντα (25) τὴν ἐκεῖ θάλασσαν, ἐκ τῶν περιχλούντων ἀνέμων, καὶ τοῦ πατάγος τῶν πλοίων, καὶ τοῦ βοθίου ζέοντος, καὶ ἐκ τῆς βοῆς τῶν πολεμούντων, παντοδαπῆς φωνῆς ἐπὶ τοῖς πάθεισιν ἀφιέντων· ὡς μήτε ναυάρχου, μήτε κυβερνήτου φωνὴν εἰσακούεσθαι, ἀλλὰ δεινὴν τινα εἶναι (26) ἀταξίαν καὶ σύγχυσιν, τῆς τῶν κακῶν ὑπερβολῆς, διὰ τὴν πρὸς τὸ ζῆν ἀπόγνωσιν, ἅπασαν αὐτοῖς τοῦ ἁμαρτάνειν ἄδειαν ἐμποιοῦσης. Πρόσθεσ αὐτοῖς καὶ ἀμήχανόν τινα νόσον δοξομανίας (27)· ὥστε, τῆς νεῶς (28) ἤδη εἰς βυθὸν φερομένης, τοὺς ἐπιθάτας ἀλλήλοις (29) τῆς τῶν πρωτείων ἐριδος μὴ ὑφέσθαι.

77. Μετάβα δὴ μοι ἀπὸ τῆς εἰκόνας ἐπ' αὐτὸ τοῦ κακοῦ τὸ ἀρχέτυπον. Οὐχὶ πάσαι μὲν πως ἔδοκει τὸ Ἄρειανὸν σχίσμα, εἰς ἀντίπαλον μοῖραν ἀποκριθὲν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, ἐν πολεμίων τάξει αὐτὸ κατ' αὐτὸ μόνον ἀντικαθέζεσθαι; Ὅτε δὲ ἐκ τῆς μακρᾶς καὶ χαλεπῆς ἐριδος εἰς προφανῆ ἡμῖν ἀγῶνα ἀντικατέστησαν, τότε δὴ εἰς πολλὰ μέρη κατὰ μυρίους τρόπους ὁ πόλεμος διεσχίσθη· ὥστε καὶ διὰ τὸ κοινὸν ἔχθος, καὶ διὰ τὸ ἰδίως ὑποπτον, ἀδιάλλακτον πᾶσιν ὑπάρχειν τὸ μῖσος. Ὁ δὲ σάλος οὗτος τῶν Ἐκκλησιῶν τίνος οὐκ ἐστὶ θαλασσοῦ κλύδωνος

(25) Ἐπέχοντα. Ita mss. quinque. Editi ἀπεχόντα.

(26) Εἶναι. Hanc vocem ex veteribus libris addidimus. Paulo post editi πᾶσαν αὐταῖς. Libri veteres ut in textu.

(27) Δοξομανίας. Reg. quartus δοξομανίαν.

(28) Τῆς νεῶς. Tres mss. τῆς νεῆς.

(29) Ἀλλήλοις. Hanc vocem addidimus ex veteribus libris, in quibus etiam legitur paulo post ἐπ' αὐτό, pro eo quod erat in editis ἐπ' αὐτοῦ. Mox Regius tertius τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ

ἀγριώτερος; ἐν ᾧ πᾶν μὲν ὄριον Πατέρων κελίη-
ται, πᾶς δὲ θεμέλιος, καὶ εἴ τι ὀχύρωμα δογμάτων
ἑασσεῖται. Κλονεῖται δὲ πάντα καὶ κατασειεταί
σφόδρᾷ τῇ βάσει ἐπαιωρούμενα· ἀλλήλοις δὲ ἐμ-
πίπτοντες, ὅπ' ἀλλήλων ἀνατρεπέμεθα. Κἂν μὴ
φθᾶσθαι βαλῶν ὁ πολέμιος, ὁ παραστάτης ἔτρωσε.
Κἂν πείσῃ βληθεὶς, ὁ συναπιστῆς ἐπέθη (30). Το-
σοῦτον ἀλλήλοις κοινωνοῦμεν, ὅσον κοινῆ τοὺς ἐναν-
τίους μισεῖν. Ἐπειδὴν δὲ παρέλθωσιν αἱ πολέμιοι,
ἀλλήλους ἤδη βλέπομεν πολεμίους. Ἐπὶ τοῦτοις,
τῶν ναυαγίων τὸ πλήθος τίς ἂν ἐξαρτιθῆσθε; τῶν
μὲν ἐκ τῆς τῶν πολεμίων προσβολῆς καταδύοντων,
τῶν δὲ ἐκ τῆς λαθραίας τῶν συμμαχοῦντων ἐπιβου-
λῆς, ἄλλων ἐκ τῆς ἀπειρίας τῶν εὐθυνοῦντων· ὅπου
γε αὐτανόηροι Ἐκκλησίαι, ὅσον ὑφάλους τίσι τοῖς αἰ-
ρετικοῖς δόλοισι προσαραχθεῖσαι διεφθάρσαν, ἄλλοι
δὲ τῶν ἐχθρῶν τοῦ σωτηρίου πάθους (31), παραλα-
θόντες τοὺς σφακας, περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν.
Αἱ δὲ ἐκ τῶν ἀρχόντων τοῦ κόσμου οὗτου ἐπαγόμε-
ναι ταραχαὶ ποίας οὐχὶ θυέλλης καὶ καταιγίδος
σφοδρότερον (32) τοὺς λαοὺς ἀνατρέπουσι; Κατηφῆς
δὲ τις ὄντως (33) καὶ συγγῆ σκοτόμαινα τὰς Ἐκ-
κλησίας ἐπέχει, τῶν λαμπτήρων τοῦ κόσμου, οὓς
ἔθετο ὁ θεὸς τὰς ψυχὰς τῶν λαῶν φωτίζειν, ἐξοι-
κισθέντων. Τὸ δὲ ὑπερέβαλλον αὐτοῖς τῆς πρὸς ἀλ-
λήλους φιλονεικίας, ἐπικρεμαμένου ἤδη τοῦ φόβου
τῆς τοῦ παντὸς διαλύσεως, παρατεῖται (34) τὴν
εἰσῆσιν. Τοῦ γὰρ κοινῶ καὶ δημοσίου πολέμου
κλειῶν ἔστι τὸ ἴδιον δυσμενές, τῆς ἐκ τοῦ κρατῆσαι
τῶν ἐναντίων ὁδοῦ τοῦ κοινῶς πᾶσι λυσιτελοῦντος
προτιθεμένης, οἷς τὸ παραυτίκα τῆς φιλοτιμίας
τερπνῶν τῶν ἐν εἰς ὕστερον ἀποκειμένων μισθῶν προ-
τιμότερον. Αἰότερ πάντες ὁμοίως, καθ' ὃν ἂν ἕκα-
στος δύνηται τρόπον, τὰς φονικὰς χεῖρας ἀλλήλοις
ἀντεπιφέρουσι. Τραχίτα δὲ τις κραυγὴ τῶν ἐξ ἀν-
τιλογίας παρατριβομένων ἀλλήλοις, καὶ βοῆ ἀσημος,
καὶ δύσκριτος ἦχος ἐκ τῶν αἰγιῶν θορυβῶν, πᾶ-
σαν ἤδη σχεδὸν Ἐκκλησίαν πεπλήρωκεν, ἐπὶ ὑπερ-
βολῆς καὶ ἐλλείψεως τὸ εὐθεὲς δόγμα τῆς εὐσεβείας
παρατρεπόντων. Οἱ μὲν γὰρ ἐπὶ Ἰουδαϊσμὸν διὰ
τῆς συγγύσεως τῶν προσώπων, οἱ δὲ ἐπὶ Ἑλληνι-
σμὸν διὰ τῆς τῶν φύσεων ἐναντιότητος παραφέρον-
ται· οὔτε τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς μεσιτεύειν αὐ-
τοὺς ἐξαρκούσης, οὔτε τῶν ἀποστολικῶν παραδόσεων
τὰς πρὸς ἀλλήλους αὐτοῖς διαλλαγὰς βραβευσουσῶν.
Εἰς δὲ ὄρος φιλίας, τὸ καθ' ἡδονὴν εἰπεῖν· καὶ
ἐχθρας ἀκούσα πρόφασις, τὸ μὴ συμβῆναι ταῖς
ἄξιας. Πάσης δὲ συνωμοσίας πιστότερον πρὸς κοι-
νωμίαν στάσεως ἢ τοῦ σφάλματος ὁμοιότης. Θεολόγος
ἔστι πᾶς, καὶ ὁ μυριάσι κηλίαι τὴν ψυχὴν στιγμα-
τίας (35). Ἐντεῦθεν τοῖς νεωτεροποιοῖς εὐπορία τῶν
εὐστασιαζόντων πολλή. Τοιγαροῦν αὐτοχειροτόνη-

A tandem marina procella non est atrocior? In qua
ut omnes Patrum termini loco moti sunt, ita omne
fundamentum, et si quod dogmatum munimentum,
convulsum est. Volvantur insuper et quassantur
omnia, putri basi innitentia, dumque alii in alios
vicissim impetum facimus, alii ab aliis subvertimur.
Et si te prior non percusserit hostis, is qui auxilia-
tur, vulnerat. Quod si ille ceciderit ictus, commi-
lito jam insurgit. Tantum inter nos habemus so-
cietatis, quantum communi odio adversarios pro-
sequimur. Ubi porro præterierint hostes, jam nos
inter nos hostes videmus esse. His de causis quis
enumerare possit naufragiorum multitudinem, vel
eorum qui hostium impressione demerguntur, vel
qui ex occultis sociorum insidiis occidunt, vel qui
per imperitiam ducum pereunt; cum Ecclesiæ una
cum ipsis hominibus, hæreticorum dolis velut
66 sub aqua latentibus scopulis illisæ, perditæ sint:
alii vero ex hostibus salutiferæ passionis, qui gu-
bernacula occuparunt, circa fidem naufragium fe-
cerint? Cæterum turbæ ab hujus mundi principibus
proficiscentes, qua non procella, quo non turbine
horribiliter subvertunt. populos? Ecclesias vero
caligo quædam adeo plane tristis ac mœsta occu-
pat, videlicet luminaribus mundi, quæ Deus posue-
rat ad illuminandas populorum animas, domo
profligatis. Porro immodica jam inter ipsos vincendi
contentio, cum jam immineat terror minitans rui-
nam universi, adimit mali sensum. Nam privata
simultas plus est quam commune publicumque
bellum, dum adversarios vincendi gloria præfertur
publicæ omnium utilitati, quibus præsens tempora-
riaque gloriæ voluptas prior ac potior est præmiis
in posterum repositis. Eoque omnes pariter quo-
cunque possunt modo interfectrices manus sibi in-
vicem afferunt. Acerbus autem quidam clamor eo-
rum, qui ex contentione sese mutuo collidunt, con-
fusaque vociferatio, indistinctus sonitus e nunquam
silentibus tumultibus, totam prope jam Ecclesiam
implevit, per excessus ac defectus rectum pietatis
dogma subvertentibus. Nam alii quidem ad Ju-
daismum, ob personarum confusionem, alii contra,
ad paganismum per naturarum contrarietatem de-
feruntur: adeo ut nec divinitus inspirata Scriptura
inter illos sequestram agere possit, nec apostolicæ
traditiones illos inter se conciliare valeant. Sed
unicus amicitia: finis est ad gratiam loqui: ac suf-
ficiens est inimicitia: causa, opinionibus dissentire.
Porro erroris similitudo res est quavis conjuratione
firmior ad seditionis societatem. Theologus vero
quilibet est, is etiam, qui maculis innumerabilibus
animam habeat notatam. Hinc rerum novatoribus

(30) Ἐπέθη. Ita Regius secundus, multo melius
quam editi ἐπανάθη. Tres alii codices ἐπένθη.

(31) Σωτηρίου πάθους. Ita ope Regii secundi
emendavimus quod in editis legebatur σωτηρίου
Πνεύματος, non ex stylo et more Basilii, qui Spi-
ritum sanctum σωτήριον nusquam appellat. Unde
Combellisius legendum putabat σωτηρίου κηρύ-
γματος.

(32) Σφοδρότερον. Reg. secundus βαρύτερον.

(33) Ὀντως. Ita mss. codices. Editi οὕτως.

(34) Παρατεῖται. Reg. secundus παρατρέται.
Paulo post editi κρατεῖσθαι. Mss. ut in textu. Sub-
inde Reg. secundus τῆς φιλονεικίας τερπνῶν

(35) Στιγματίας. Ita mss. quatuor, Editi στιγμα-
τίας.

multa copia simul exultantium seditionem. Itaque qui seipsum suis elegere suffragiis, quique affectant principatum, in Ecclesiarum praefecturas sortiuntur, repulsa sancti Spiritus administratione. Jamque prorsus evangelicis ritibus ob sublatum rerum ordinem confusis, ineffabilis est ad praefecturas irruptio, unoquoque eorum qui ambitione laborant, sese in dignitates per vim intrudente. Jam vero gravis quaedam anarchia ab hoc principatus amore populis invasit: unde irritae sunt prorsus ac inanes praefectorum exhortationes, dum nemo se magis alteri auscultare, quam aliis imperare debere, ob fastum ex inscitia conceptum existimat.

78. Has ob res silere utilius judicavi, quam loqui, tanquam hominis vox per tantos tumultus exaudiri non possit. Nam si vera sunt quae dixit Ecclesiastes²⁵, verba sapientum in quiete audiri, plurimum abest, ut in hoc statu rerum de his loqui conveniat. Me vero etiam illud propheticum dictum reprimat: *Intelligens in tempore illo tacebit: eo quod tempus malum est*²⁶, in quo alii quidem supplantant, alii vero insultant lapso, alii vero applaudunt; sed qui **67** labascenti manum ex misericordia porrigat, nullus est; quanquam juxta legem veterem²⁷, ne is quidem qui vel jumentum inimici sub onere collapsum praeterierit, caret reprehensione. Sed non itidem sit hisce temporibus. Quinam fieret? quando refrigerata omnium charitate, sublata est fratrum conspiratio, concordiae vero etiam nomen ignoratur; sublatae sunt autem etiam amicæ admonitiones, nusquam viscera Christiana, nusquam lacryma ex commiseratione. Non est qui infirmum in fide suscipiat, sed tantum odium inter tribules exarsit, ut quisque magis de proximi lapsibus, quam de propriis recte factis exsultet. Quemadmodum autem in contagiis pestilentiarum etiam ii qui summa cura servant victus rationem, tamen iisdem morbis quibus alii laborant, dum ob consuetudinem eorum qui corrupti sunt, oppellunt ipsi ægrota-
 D
 tione: itidem nunc omnes similes inter nos facti sumus, a contentione, quae nostros animos occupavit, ad malorum æmulationem perducti. Hinc implacabiles et amari sedent errorum examinatores, iniqui vero et malevoli recte factorum iudices: ac tantum, ut videtur, malum nobis insedit, ut ratione destituamur magis, quam ipsa animalia bruta: siquidem illa quae sunt ejusdem generis, inter sese consociantur, at nobis atrocissimum bellum est adversus domesticos.

²⁵ Eccle. ix, 17. ²⁶ Amos v, 15. ²⁷ Ezech. xliii, 5.

(36) Ἡ αὐτῶ. Ita codices nostri omnes. Editi ἡ αὐτόν.

(37) Ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ. Hæc desunt in tribus mss. Legitur etiam in nonnullis codicibus καιρὸς πονηρῶν ἐστίν.

(38) Τὸν γόμον. Sic mss. codices. Editi τῶν

A τοι καὶ σπουδαρχίδαι τῶν Ἐκκλησιῶν τὰς προστασίας διαλαγχάνουσι, τὴν οἰκονομίαν τοῦ ἀγίου Πνεύματος παρωσάμενοι. Καὶ παντελῶς ἤδη τῶν εὐαγγελικῶν θεσμῶν ἐξ ἀκοσμίας συγκεχυμένων, ἀμύθητος ὠθιμὸς ἐπὶ τὰς προεδρίας ἐστὶ, τῶν φανητιῶντων ἐκάστου ἑαυτὸν εἰσποιεῖν τῇ προστασίᾳ βιαζομένου. Ἀναρχία δὲ τις δεινή ἀπὸ τῆς φιλαρχίας ταύτης τοῖς λαοῖς ἐπεκώμασεν· ὅθεν ἄπρακτοι παντελῶς καὶ ἀργαὶ τῶν ἐπιστατούντων αἱ παρακλήσεις, οὐ μᾶλλον ἀκούειν τινὸς, ἢ αὐτῷ (36) ἀρχεῖν ἐτέρων ὀφειλόμενον εἶναι ἐκάστου διὰ τὸν ἐξ ἀμαθίας τυφὸν λογιζομένον.

78. Διὰ ταῦτα λυσιτελεστέραν τοῦ λόγου τὴν σωτὴν ἐτιθέμην, ὡς οὐ δυναμένης φωνῆς ἀνθρώπου διὰ τοσοῦτων θορύβων εἰσακουσθῆναι. Εἰ γὰρ ἀληθῆ τὰ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ ῥήματα, ὅτι λόγοι σοφῶν ἐν ἀναπαύσει ἀκούονται, πολλοὺ ἀν δέοι πρόπειν τῇ νῦν καταστάσει πρὸ περὶ τούτων λέγειν. Ἐμὲ δὲ καὶ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο κατέχει λόγιον, ὅτι Ὁ συνίων ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ (37) σωπήσεται· διότι ὁ καιρὸς ποτηρὸς ἐστίν· ἐν ᾧ οἱ μὲν ὑποσκελιζοῦσι νῦν, οἱ δὲ ἐνάλλονται τῷ πεσόντι, ἄλλοι δὲ ἐπικροτοῦσιν· ὁ δὲ τῷ ὀκλάσαντι χεῖρα ὀρέγων ἐκ συμπαθείας οὐκ ἐστὶ· καίτοιγε, κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον, οὐδ' ὁ τὸ ὑποζύγιον τοῦ ἐχθροῦ πεπτωκὸς ὑπὸ τὸν γόμον (38) παραδραμῶν ἀκατάγνωστος. Ἄλλ' οὐχὶ ταῦν τοιαῦτα. Πόθεν; ὅπου γε, διὰ πάντων τῆς ἀγάπης ψυγείσης, ἀνήρηται μὲν ἀδελφῶν σύμπνοια, ὁμοιοῖας δὲ ἀγνοεῖται καὶ τὸ ὄνομα· ἀνήρηται δὲ ἀγαπητικαὶ νοθεφαί· οὐδαμοῦ σπλάγγχον Χριστιανὸν (39), οὐδαμοῦ δάκρυον συμπαθές. Οὐκ ἐστὶν ὁ τὸν ἀποθνεύοντα τῇ πίστει προσλαμβανόμενος, ἀλλὰ τοσοῦτον μίσος τοῖς ὁμοφύλοις πρὸς ἀλλήλους ἐκκέκαται, ὥστε μᾶλλον τοῖς πλησίον πτώμασιν ἢ τοῖς οἰκείοις ἑκαστος κατορθώμασιν ἐπαγάλλονται. Ὡστερ δὲ ἐν ταῖς λοιμικαῖς συμπαθείαις καὶ οἱ κατὰ πᾶσαν ἀκρίθειαν διαιωόμενοι τὰ ἴσα τοῖς ἄλλοις κάμνουσιν, ἐκ τῆς πρὸς τοὺς διεσθαρμένους ὀμιλίας τῆς ἀβρωστίας (40) ἀναπιμπλάμενοι· οὕτω καὶ νῦν πάντες ἀλλήλοις γεγόναμεν ὅμοιοι, ὑπὸ τῆς κατασχούσης τὰς ψυχὰς ἡμῶν φιλονεικίας πρὸς τὸν τῶν κακῶν ζῆλον ὑπενεχθέντες. Ἐντεῦθεν ἀσυγγνωστοὶ μὲν καὶ πικροὶ κἀθηναῖοι τῶν ἀποτυγχανομένων ἐξετασταὶ, ἀγνώμονες δὲ καὶ δυσμενεῖς τῶν κατορθουμένων κριταὶ· καὶ τοσοῦτον, ὡς εἴοικε, τὸ κακὸν ἡμῖν ἐνίδρυται, ὥστε καὶ τῶν ἀλόγων γεγόναμεν ἀλογώτεροι· εἰ γε ἐκεῖνα μὲν τὰ ὁμόφυλα ἀλλήλοις συναγελάζεσθαι, ἡμῖν δὲ ὁ χαλεπώτατος πόλεμος πρὸς τοὺς οἰκείους ἐστὶ.

γόμων.

(39) Χριστιανόν. Sic veteres libri. Editi χρηστόν.

(40) Ἀβρωστίας. Duo Regii codices addunt πάσης. Non multo post editi ὑπαχθέντες. Codices mss. ut in textu.

79. Τούτων μὲν οὖν πάντων ἕνεκεν σιωπᾶν ἔδει. **A** ἀλλ' ἀνθεῖλε (41) γὰρ ἐτέρωθεν ἡ ἀγάπη, οὐ ζητοῦσα τὸ ἐκρυψῆς, καὶ νικᾶν ἀξιούσα πᾶσαν καιρῶν καὶ πραγμάτων δυσχερείαν. Ἐδίδαξαν δὲ ἡμᾶς καὶ οἱ ἐπὶ τῆς Βαβυλωνίας παιδες, καὶ μηδενὸς ὄντος τοῦ συντιθεμένου τῆ εὐσεβείᾳ, καθ' ἑαυτοὺς τὸ ἐπιβάλλον ἐκτελεῖν· ὅς γε ἐκ μέσης τῆς φλογὸς τὸν Θεὸν ἀύμουν, μὴ λογιζόμενοι τὰ πλῆθος τῶν τὴν ἀλήθειαν ἀστούντων, ἀλλ' ἀλλήλοις ἀρχοῦμενοι, τρεῖς ἄνθρωποι. Διόπερ οὐδὲ ἡμῖν ὄκνον ἐνεποίησε τῶν πολέμιον τὸ νέφος, ἀλλὰ τὴν ἐλπίδα θέμενοι ἐπὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Πνεύματος, ἐν πάσῃ παράρρησι κατηγγυθισαμεν τὴν ἀλήθειαν. Ἡ πάντων ἀν ἦν σχετικώτατος, τοὺς μὲν βλασφημούντας τὸ Πνεῦμα οὕτως εὐκλῶς πρὸς τὸν εὐσεβῆ (42) λόγον ἀποθρασύνουσα· ἡμᾶς δὲ, τηλικούτων ἔχοντας συνασπιστὴν καὶ **B** συνήγορον, ὄκνεῖν τὸν λόγον διακονεῖν (43), τὸν ἐκ τῆς τῶν πατέρων παραδόσεως πρὸς ἡμᾶς ἀκολουθίᾳ ῥήματος διασωθέντα. Ἐπὶ πλεῖον δὲ ἡμῶν ἐπήγειρε τὴν ἠρώτην τῆς τε ἀνυποκρίτου σου ἀγάπης τὸ διάπυρον καὶ τὸ τοῦ τρόπου ἐμβριθέος καὶ ἡσύχιον, ἐγγράμμων μὴ εἰς πολλοὺς ἐξοίσειν τὰ ῥηθησόμενα· οὐχ ὡς ἄξια κατακρύπτεσθαι, ἀλλ' ὥστε μὴ ῥίπτουσι τοῖς χοίροις τοὺς μαργαρίτας. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Σοὶ δὲ, εἰ μὲν ἀρχοῦντας ἔχει τὰ εἰρημῆνα, τοῦτο πέρας ἔστω τοῦ περὶ τούτων λόγου. Εἰ δὲ ἀλιπῶς ἔχειν δόξει, φθόνος οὐδαὶς φιλοπόνως προσεδρεύοντα τῆ ζητήσῃ, δι' ἐρωτήσεως ἀφιλονείκην προστιθέσθαι τῆ γνώσει. Δώσει γὰρ ὁ Κύριος ἡ δι' ἡμῶν, ἡ δι' ἐτέρων (44), τῶν λειπομένων τὴν πληρωσιν κατὰ τὴν ἐπιχορηγουμένην τοῖς ἄξιους αὐτοῦ **C** γνώσιν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος.

79. Itaque propter has omnes causas silentium erat, sed in diversam partem retraxit charitas, non quaerens quod ipsius est⁴¹, ac vincere cupiens omnem temporum ac rerum difficultatem. Quin et pueri qui fuerunt in Babylonia docuerunt nos, etiamsi nemo sit qui pietati suffragetur, tamen privatim quod officii nostri est peragere: qui quidem ex incendio medio canebant hymnos Deo, haud reputantes multitudinem aspernantium veritatem, sed sibi invicem sufficientes, cum essent tres⁴². Quapropter ne nos quidem deterruit hostium nubes, sed fixa spe in praesidio Spiritus, cum omni fiducia veritatem annuntiavimus. Alioquin foret omnium miserrimum, eos qui conviciis incessunt Spiritum, tam facile adversus piam doctrinam animo efferrī ac insollescere: nos vero qui talem habemus protectorem ac patronum, non audere doctrinam tradere, quae ex majorum traditione perpetua memoriae serie ad nos usque servata fuit. Magis tamen excitavit impetum nostrum igneus charitatis tuae non fictae fervor, morumque tuorum gravitas ac taciturnitas: quae res spondebant fore, ut ea quae dicturi essemus non prodirent in vulgus: non quod digna sint quae celenter, sed ne margaritae projiciantur porcis. Et haec quidem hactenus. Quod si tibi de his satis dictum videtur, sit hic sermonis finis: sin minus, nulla invidia est, studiose insidentem inquisitioni, per interrogationem a contentione alienam aliquid addere cognitioni. Dabit enim Dominus aut per nos aut per alios, eorum quae desunt complementum, juxta scientiam quae dignis subministratur a Spiritu.

⁴¹ 1 Cor. xiii, 5. ⁴² Dan. iii 12.

(41) Ἀνθεῖλε. Sic mss. codices. Editi ἀνθεῖλα.

(42) Εὐσεβῆ. Sic omnes nostri codices, exceptis tamen Regio secundo et Colbertino, in quibus desunt aliquot folia. Contra in editis legebatur ἀσεβῆ.

(43) Διακονεῖν. Deest ea vox in quatuor illis co-

dicibus; sic tamen ut in ora Regii quarti legatur.

(44) Ἡ δι' ἡμῶν, ἡ δι' ἐτέρων. Ita nostri codices mss. Editi δι' ἡμῶν, ἡ καὶ δι' ἐτέρων. Mox duo codices τῶν λειπόντων, alii duo τῶν λοιπῶν.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

SANCTI PATRIS NOSTRI BASILII

EPISTOLÆ

68-69 SECUNDUM ORDINEM TEMPORUM NUNC PRIMUM DISPOSITÆ ET IN TRES CLASSES DISTRIBUTÆ.

CLASSIS I. Continet epistolas ante episcopatum scriptas ab anno 357 ad annum 370. Quibus adduntur nonnullæ dubiæ, quæ videntur ad hoc tempus pertinere.

II. Quas episcopus scripsit ab anno 370 ad annum 378.

III. Epistolas nulla temporis nota signatas, cum pluribus dubiis et spuris nonnullis.

CLASSIS PRIMA.

EPISTOLA I.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α΄.

Fingit Basilii esse, dum Eustathium frustra quærit in variis regionibus, pene dubitasse annon fato aut fortuna omnia fiant, sed illius litteris recreatum mutasse sententiam; hæc, inquam, fingit ut resellat acutius, et providentiam statuat.

Eustathio philosopho.

A. *Εὐστάθῳ φιλοσόφῳ (45).*

Jam me animo deficientem ob illatas ab ea quæ dicitur fortuna injurias, a qua semper aliquid impedimenti exstitit, quominus tecum congrederer, litteris miro quodam modo recreasti ac consolatus es. Jam enim apud me ipse quodam modo versabam, annon forte verum sit, quod a pluribus dicitur, necessitate quadam ac fato res nostras sive parvas sive magnas regi, nec ullius rei nos homines esse dominos; aut si res ita se non habet, fortuna quadam humanam vitam prorsus agitari. Atque his cogitationibus plurimam dabis veniam, ubi causas, quibus ad eas adductus sim, didiceris. Ego reliqui Athenas ob tuæ philosophiæ famam, contemptis quæ illic

Ἀπειρηκότα με ἦδη πρὸς τὰς παρὰ τῆς λεγομένης (46) τύχης ἐπηρείας, παρ' ἧς αἰεὶ τι πρὸς τὸ μὴ συγγενέσθαι σοι ἐμπόδιον γέγονε, θαυμαστῶς πως ἀνεκαλέσω καὶ παρεμυθήσω τοῖς γράμμασι. Καὶ γὰρ πως ἦδη καὶ κατ' ἐμαυτὸν ἐστρεφον, μὴ ποτὲ ἀληθὲς ἔστι τὸ παρὰ τῶν πολλῶν θρυλλούμενον, ὅτι ἀνάγκη τίς ἐστι καὶ εἰμαρμένη ἢ καὶ τὰ μικρὰ καὶ τὰ μείζω τῶν ἡμετέρων ἀγούσα· αὐτοὶ δὲ οὐδενὸς ἐσμεν οἱ ἄνθρωποι κύριοι· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, τύχη τις πάντως τὸν ἀνθρώπινον ἐλαύνει βίον. Καὶ τούτων πολλὴν συγγνώμην ἔξεις τῶν λογισμῶν, ἐπειδὴν τὰς αἰτίας, ὑφ' ὧν εἰς αὐτοὺς προήχθη, μάθης. Ἐγὼ κατέλιπον τὰς Ἀθήνας κατὰ φήμην τῆς σῆς φιλοσοφίας, ὑπεριδὼν τῶν ἐκεῖ. Παρέδραμον δὲ τὴν ἐφ'

B

Alias CLXV. Scripta anno 357.

(45) *Εὐστάθῳ φιλοσόφῳ.* Codex Reg. primus sic habet: Πρὸς τὸν Εὐστάθιον πρεσβύτερον Ἀντιοχείας, *Ad Eustathium presbyterum Antiochiæ.* Codex Vaticanus et Coislinianus recentior, et Regius secundus: Πρὸς Εὐστάθιον φιλόσοφον ἀπὸ Ἀντιοχείας, πρὸ τοῦ πρεσβύτερου κατασταθῆναι, *Ad Eustathium philosophum ab Antiochia, priusquam presbyter crearetur,* Basilii videlicet. Inde videtur derivata codicis Harleiani mendosa lectio: Εὐστάθῳ φιλοσόφῳ Ἀντιοχείας πρὸ τοῦ πρεσβυτέρου, *Eustathio philosopho Antiochiæ de sacerdotio.* Sed his titulis parum hoc loco tribuendum. Nam nec presbyter erat Eustathius ille, sed ethnicus, ut indicant hæc Basilii verba: *Hæc, quæso, nonne sunt opera fati, uti tu*

dixisti, nonne necessitatis? Neque etiam Antiochia ortus videtur fuisse, sed Cappadocia, ubi spes illius videndi et antea Basilium Athenis releutem tenebat, et tunc etiam Alexandriæ ægrotantem tenebat. Unde merito idem esse creditur Eustathio illi, quem pluribus laudat Eunapius, et Cappadocia ortum testatur. Si quis autem his verbis ἀπὸ Ἀντιοχείας significari velit Basilium Antiochiæ scripsisse: ne id quidem verum erit. Tunc enim, ut ipse declarat, Alexandriæ morabatur. Id unum ex citatis codicibus erui potest, Basilium hæc scripsisse antequam presbyter crearetur.

(46) *Λεγομένης* deest in quinque codicibus maxime non vetustissimis.

Ἐλλήσποντον πόλιν, ὡς οὐδαὶς Ὀδυσσεὺς Σειρήνων
 μέλη. Καὶ τὴν Ἀσίαν ἐθαύμασα μὲν, πρὸς δὲ τὴν
 μητρόπολιν (47) τῶν ἐν αὐτῇ καλῶν ἡπειρογόμενων.
 Ἐπεὶ δὲ κατέλαβον τὴν περὶ δία, καὶ σε ἐν αὐτῇ τὸ
 μέγα ὄριον· ζήτησας οὐκ εὖρον, ἐντεῦθεν μοι λοιπὸν
 εἰ πολλὰ καὶ ποικίλα ἀφορμαὶ τῶν ἀδοκίμων ἐπι-
 γινόνασι καλυμμάτων. Ἡ γὰρ ἀσθενεῖν πάντως ἔδει,
 καὶ διὰ τοῦτο ἀπολείπεσθαι· ἢ ἐπὶ τὴν ἐξίαν βαδί-
 ζοντι συναπαρτεῖν μὴ δύνασθαι· ὅψε δὲ ποτε μυρίοις
 πόνοις τὴν Συρίαν καταλαβόντα, οὐκ ἔχειν συνεῖναι
 τῷ φιλοσόφῳ πρὸς Αἰγυπτίους ἀπάραντι. Πάλιν οὖν
 εἶα Αἰγυπτῶνδ' ἰέναι (48), δολιχὴν ὁδὸν ἀργαλίην
 τ· καὶ οὐδ' ἐνταῦθα τὸ σπουδαζόμενον ἔχειν. Ἄλλ'
 ὅτω δῦσεως ἦν, ὥστε ἢ τὴν ἐπὶ Πέρσας βαδίζειν
 εἶαι, καὶ συμπροϊέναι εἰς ὅτι μάλιστα τῆς βαρβάρων
 (ῥήθεις γὰρ δὴ κάκιστος· τσαυτὴ τις ἦν φιλονεικία
 τοῦ βασιλέως), ἢ αὐτοῦ καθήσθαι ἐπὶ τῆς (49) Ἄλε-
 ξάνδρου, ὅπερ οὖν καὶ συνέδη. Δοκῶ γὰρ μοι, εἰ μὴ,
 ὅπερ τι θρέμμα, θαλλῶν προδεικνυμένων ἐπόμενος
 ἀπηγόρευσα, ἐπέκεινα ἂν σε (50) καὶ Νύσσης τῆς
 Ἰνδικῆς ἐλθεῖν ἀγόμενον, καὶ εἰ τι ἔσχατον τῆς καθ'
 ἡμῶν οἰκουμένης χωρίον, καὶ τούτῳ ἐπιπλανηθῆναι.
 Καὶ τί θεὸς τὰ πολλὰ λέγειν; Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον νῦν
 ἐπὶ τῆς πατρίδος (51) διάγοντι συγγενέσθαι οὐκ ἐξ-
 εγένετο, μακρὰς ἀρρωστίας ἐξεργασμένη· αἰ εἰ μὴ
 τῷ γε λοιπῷ μετριώτεροι γένοιτο, οὐδὲ κατὰ τὸν χει-
 μῶνα τῇ λογιστῆρι σου συνεσόμεθα. Ταῦτα οὐκ εἰ-
 μαρμένης ἔργα, ὡς ἂν αὐτὸς εἴποις; ταῦτα οὐκ
 ἀνέτηξ; ταῦτα οὐχί, μικροῦ δεῖν, καὶ τοῖς τῶν
 ποιητῶν ἐπὶ Ταντάλῳ μύθους ὑπερεβάλετο (52);
 Ἄλλ', ὅπερ ἔφη, βῶν γέγονα τοῖς γράμμασι, καὶ
 οὐδαὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς εἰμι γνώμης. Φημί δὲ χρῆ-
 ναι (53), δίδοναι μὲν τὰ ἀγαθὰ τῷ Θεῷ χάριν εἰδέναι,
 ταμνομένων δὲ μὴ δυσχεραίνειν. Καὶ δὴ οὖν καὶ
 ἡμῶν εἰ μὲν παράσχοιτο (54) συνεῖναι σοι, ταῦτ' ἄρι-
 στά τε ὁμοῦ καὶ ἡδίστα ἡγησόμεθα· εἰ δὲ ἀναθά-
 λατο, πρᾶως οἴσομεν τὴν ζημίαν. Ἄμεινον γὰρ που
 πάντως, ἢ ὡς ἂν ἡμεῖς προσελοίμεθα (55), διοικεῖ τὰ
 ἡμέτερα.

melius profecto, quam nos ipsi eligere possimus, nostra moderatur.

(47) *Μητρόπολιν*. Liqueat urbem in Hellesponto
 sitam esse Constantinopolim. Asiæ autem metropo-
 lim non Ephesum videtur appellare Basilii, sed
 Casarea; illuc enim mente et animo ferebatur;
 hic illius viæ finis; et dum hunc ei titulum tribuit
 ob rerum bonarum ornamenta, satis indicat iure
 delictum non fuisse. Paulo post legimus cum anti-
 quis codicibus ἐπεὶ δὲ pro eo quod est in editis
 ἐπιπέδη δὲ.

(48) *Αἰγυπτῶνδ' ἰέναι*. Duo codices mss. Αἰγυ-
 πτῶν τ' ἰέναι, quatuor alii Αἰγυπτῶν τε ἰέναι. Paulo
 post vocu' δὲ ἄδδita ex duobus codicibus mss.

(49) *Ἐπὶ τῆς*. Editi ἢ ἐπὶ τῆς. Erratum sustuli-
 mus auctoritate codicis Coisliniani antiquioris et
 Harlæani.

(50) *Ἐπέκεινα ἂν σε*. Sic codices antiqui septem;
 male in editis ἐπέκεινα ἂν με, quod sententiæ acu-
 men prorsus elidebat.

(51) *Ἐπὶ τῆς πατρίδος*. Sic duo vetustissimi
 codices Coislinianus et Medicæus. Sic etiam habuit
 prima manu alius antiquissimus codex, olim bi-
 bliothecæ Harlæanæ; nunc Sangermanensis ex dono
 illustrissimi senatus principis Harlæi. Codex Angli-
 canus ἐπὶ τῆς αὐτῆς πατρίδος, in eadem patria. Edi-

A sunt. Præterii autem citius Hellesponti civitatem,
 quam quisquam Ulysses Sirenium cantus. Et Asiam
 quidem admiratus sum; sed ad bonorum, quæ in
 ea sunt, metropolim properabam. Postquam au-
 tem veni in patriam, teque ingens lucrum in ea
 quæsivim non inveni; hinc 70 mihi deinceps mul-
 tæ varietque occasiones inopinatarum obortæ sunt
 impedimentorum. Vel enim ægrotandum prorsus
 fuit, teque idcirco carendum; vel necesse fuit te-
 cum abeunte in Orientem proficisci non posse,
 et cum tandem aliquando innumeris laboribus in
 Syriam pervenissem, philosophi, qui in Ægy-
 ptum abierat, congressum non assequi. Rursus
 igitur proficiscendum fuit in Ægyptum, longo et
 difficili itinere, ac ne illic quidem assequendum

B quod erat in optatis. Sed tam infausto amore ca-
 piebar, ut aut ad Persas eundem mihi esset, et ad
 extremos usque barbaros simul proficiscendum
 (siquidem illuc etiam veneras: usque adeo obsi-
 stebat dæmon), aut hic sedendum Alexandriæ:
 id quod et contigit. Puto enim nisi pecudis in-
 star præmonstratum ramum sequendo defatigatus
 essem, futurum fuisse ut vel ultra Nyssam Indi-
 cam actus pergeres, ac si quis extremus orbis no-
 stri locus, in eo etiam errares. Sed quid multa
 opus est referre? Nunc postremo cum in patria
 verseris, tecum esse non contigit, eo quod
 diuturnis morbis detinear: qui nisi deinceps
 mitiores fiant, ne in hieme quidem prudentiam

C tuam conveniemus. Hæc, quæso, nonne sunt
 opera fati, uti tu dixeris? nonne necessitatis?
 hæc nonne propemodum poetarum de Tantalò fa-
 bulas superarunt? Sed, ut dixi, ex litteris tuis
 melius me habui, nec jam amplius in eadem sum
 sententia. Censeo autem oportere Deo bona lar-
 gienti gratias agere, procrastinanti vero non suc-
 censere. Et sane, si nobis dederit tecum esse,
 optima hæc simulque jucundissima putabimus:
 si rem differat, damnum leniter feremus. Nam

ti et alii mss. ἐπὶ τῆς αὐτῆς χώρας, in eadem re-
 gione, id est, cum in eadem regione verseris, nec
 jam locum ex loco mutes. Codex Anglicanus, in
 quo perspicuum est vocem πατρίδος assutam fuisse,
 dat conjiciendi copiam, scripsisse Basilium ἐπὶ τῆς
 αὐτῆς, supplendo χώρας: in nonnullis autem
 libris additum fuisse χώρας, in aliis vero, cum ad
 marginem scriptum esset πατρίδος, ut indicaretur
 quo in loco moraretur Eustathius, hanc vocem in
 contextum migrasse. Cæterum hanc conjecturam
 præferre nolui antiquissimis codicibus.

(52) *ὑπερεβάλετο*. Sic quinque optimi mss.
 Editi ὑπερεβάλλετο.

(53) *Φημί δὲ χρῆναι*. Huc spectabat perelegans
 Basilii ironia. Nam fingere se in aliquam opinio-
 nem inclinasse, sed eam coactum esse rejicere,
 peracuta est refellendi ratio.

(54) *Παράσχοιτο*. Quatuor codices mss., in his
 Coisl. primus et Harl., παράσχοι τό, alius παρά-
 σχη τό.

(55) *Προελοίμεθα*. Quatuor codices mss. nempe
 Anglicanus et Vaticanus cum Regio secundo et
 Coisliniano secundo προῖδοίμεθα, melius quam nos
 ipsi providere possimus.

EPISTOLA II.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β΄.

Gregorio nihil curanti de situ solitudinis Basilii, sed scire averti, quomodo ibi vivatur, exponit Basilii non quid ipse faciat (humiliter enim fatetur se non multum proficere), sed quid faciendum sit: quanta sint solitudinis ad pietatem adjumenta, quomodo Scripturarum lectioni subjungenda oratio, quid in sermone et in incessu, quid in cibo et potu et vestimento, quid in somno observandum.

Basilii Gregorio.

A

Βασίλειος Γρηγορίῳ (56).

1. Agnovi epistolam tuam, velut qui amicorum liberos ex apparente in ipsis similitudine cum parentibus cognoscunt. Quod enim ais, loci structuram magni momenti non esse ad ciendum in animo tuo desiderium aliquod vitæ nobiscum agendæ, antequam de instituto ac vivendi ratione aliquid didiceris; sententia vere tua est, tuoque digna animo, **71** qui terrena omnia nihil esse existimas, ad beatitudinem nobis in pollicitationibus repositam. Quid autem ipse in hac solitudine noctu ac interdium agam, dicere pudet. Reliqui equidem urbis commorationes, ut innumerabilem malorum causas: at me ipse nondum relinquere potui. Sed similis sum hominibus in mari summa difficultate, eo quod navigandi insolentes sint, laborantibus et nauseantibus, qui navigii magnitudinem, ut vehementius succutientem ægre ferunt, indeque in lembum aut naviculam trans-euntes, ubique nauseant et in angustiis versantur: una enim cum ipsis transit nausea ac bilis. Ad hunc igitur modum se quoque nostræ res habent. Nam insitos animi morbos circumferentes, ubique iisdem perturbationibus sumus obnoxii. Quare non magnopere adjuti sumus hac solitudine. Quæ autem facta oporteret, et unde nobis daretur inhærere vestigiis ejus qui salutis dux fuit (*Si quis enim, inquit, vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me*⁷⁰), hæc sunt.

2. Enitendum est, ut mentem pacatam ac quietam habeamus. Quemadmodum enim oculus continenter circumactus, et nunc quidem in obliqua deflexus, nunc vero sursum ac deorsum frequenter confortus, clare ac perspicue rem objectam cernere non potest; sed aciem in rem visam defligi oportet, si modo perspicua futura est visio: hæc et humana mens sexcentis mundi curis distra-

⁷⁰ Matth. xvi, 24.

⁷¹ Alias I. Scripta initio secessus.

(56) Βασίλειος Γρηγορίῳ. Hunc titulum eruimus ex duobus vetustissimis codicibus, Harlæano et Coislino primo. Legitur in nonnullis Γρηγορίῳ ἑταίρω, Gregorio sodali.

(57) Ἐπιγινώσκουσι. Ita vetustissimi quique codices. Editi ἐγινώσκουσιν. Unus ex Regiis ἐπιγινώσκοντες. Subinde veteres aliquot libri τι μάθοις.

(58) Vide Addenda.

(59) Ἄξιον. Hanc vocem addidimus ex tribus vetustissimis codicibus, Harl., Coisl. primo et Mediceo. Sic etiam habet Regius secundus.

(60) Ἀπορουμένοις. Ope eorumdem quatuor codicum emendavimus quod in editis legebatur κατὰ πλοῦν... ἀπολλυμένοις.

(61) Ἄηθλα. Sic editio Basileensis, Coisl. primus, Vaticanus et alius a Combefisio citatus. Editio

A

1. Ἐπέγνων σου τὴν ἐπιστολὴν, ὡστερ οἱ τοὺς τῶν φίλων παῖδας ἐκ τῆς ἐπιτρανωμένης αὐτοῖς ὁμοιωτήτος πρὸς τοὺς τεκόντας ἐπιγινώσκουσι (57). Τὸ γὰρ μὴ μέγα εἶναι φῆσαι τὴν τοῦ τόπου κατασκευὴν (58) πρὸς τὸ ἐμποιεῖσαι ὁρμὴν τινα τῇ ψυχῇ σου εἰς τὸν μὲθ' ἡμῶν βίον, πρὶν ἂν περὶ τοῦ τρόπου τι μάθῃς καὶ τῆς διαγωγῆς, ὅν ἦν ὄντως τὸ διανόημα, καὶ τῆς σῆς ψυχῆς ἄξιον (59), τῆς πάντα τὰ τῆδε μὲν τιθεμένης, πρὸς τὴν ἐν ἐπαγγελίαις ἡμῖν ἀποκειμένην μακαριότητα. Ἐγὼ δὲ ἂ μὲν ποιῶ αὐτὸς ἐπὶ τῆς ἐσχατίας ταύτης καὶ ἡμέρας, γράφειν σιγῶνομαι. Κατέλειπον μὲν γὰρ τὰς ἐν ἄστει διατριβὰς, ὡς μυρίων κακῶν ἀφορμὰς, ἐμαυτὸν δὲ οὕτω ἀπολιπεῖν ἔδυνθην. Ἄλλ' ὁμοίως εἰμι τοῖς ἐν θαλάσῃ ὑπὸ τῆς κατὰ τὸν πλοῦν ἀπειρίας ἀπορουμένοις (60) καὶ ναυτιῶσιν· οἱ τῷ μεγέθει τοῦ πλοίου δυσχεραίνουσιν, ὡς πολλὸν τὸν σάλον παρεχομένων, κἀκεῖθεν ἐπὶ τὸν λέμβον ἢ τὸ ἀκάτιον μεταβαίνοντες, πανταχοῦ ναυτιῶσι καὶ ἀποροῦνται· συμμετέρχεται γὰρ αὐτοῖς ἡ ἀηθία (61) καὶ ἡ χολή. Τοιοῦτον οὖν ἵ καὶ τὸ ἡμέτερον. Τὰ γὰρ ἔνοικα πάθη συμπεριφέρωντες, πανταχοῦ μετὰ τῶν ὁμοίων θορυβῶν ἐσμέν· ὥστε οὐδὲν μέγα τῆς ἐρημίας ἀπωνάμεθα ταύτης. Ἄ μένοι ποιεῖν ἔδει, καὶ εἶδεν ὑπέβρεν ἂν ἡμῖν τῶν ἰχνῶν ἔχεσθαι τοῦ πρὸς σωτηρίαν καθηγησαμένου (Ἐἰ τις γάρ, φησὶ, θέλει ἐπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρτησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι), ταῦτά ἐστιν.

C

2. Ἐν ἡσυχίᾳ (62) τὸν νοῦν ἔχειν πειρᾶσθαι προσήκει. Ὡς γὰρ ὀφθαλμὸν περιτραγόμενον συνεχῶς, καὶ νῦν μὲν ἐπὶ τὰ πλάγια περιφερόμενον, νῦν δὲ πρὸς τὰ ἄνω καὶ κάτω πυκνὰ μεταστρεφόμενον, ἴδειν ἐναργῶς τὸ ὑποκείμενον (63) οὐχ οἶόν τε, ἀλλὰ χρὴ προσερεισθῆναι τὴν ὄψιν τῷ ὀρωμένῳ, εἰ μέλλοι ἐναργῆ αὐτοῦ ποιεῖσθαι τὴν θέαν· οὕτω καὶ νοῦν ἀνθρώπου ὑπὸ μυρίων τῶν κατὰ τὸν κόσμον φροντῶν περιελ-

tio Parisiensis ἀκηθία. Sed mss. codices δειλία, pavor, quæ vox minus commoda videtur Combefisio. Paulo post codices nonnulli μέγα ἐκ τῆς. Sed Basilii præpositionem post hoc verbum apponere non solet. Subinde plerorumque codicum auctoritate addidimus voculam ἂν, et delevimus ἡμῖν post σωτηρίαν.

(62) Ἐν ἡσυχίᾳ. Ante has voces legitur in editis πρῶτον μὲν, quod, cum ab omnibus nostris absit codicibus mss., expungendum duximus.

(63) Καὶ κάτω... ἐναργῶς τὸ ὑποκείμενον. Sic veteres libri magno consensu. Editi καὶ τὰ κάτω... ἐναργῶς οὐχ οἶόν τε. Habent etiam καὶ κάτω editiones Hagannensis et Basileensis. Mox tres codices τῷ ὀρατῷ. Ibidem deest αὐτοῦ post ἐναργῆ in codice Vaticano et uno ex Combefisianis.

ἄμενον ἀμήχανον ἐναργῶς ἐνατενίσαι (64) τῇ ἀλη- A
θείᾳ. Ἄλλὰ τὸν μὲν ὄπω τοῖς δεσμοῖς τοῦ γάμου
σπασευσμένον λυσώδεις ἐπιθυμῖαι καὶ ὄρμαι δυσ-
κίητοι καὶ ἐρωτές τινες δυσέρωτες ἐκταράσσουσι·
τὴν δὲ ἦδη κατειλημμένον (65) ὁμοζύγῳ ἕτερος θόρου-
βος φροντίδων ἐκδέχεται· ἐν ἀπαίδειαι παιδῶν ἐπι-
θυμῖαι· ἐν τῇ κτήσει (66) τῶν παιδῶν παιδοτροφίας
μέριμνα· γυναικὸς φυλακῆ, οἴκου ἐπιμέλεια, οἴκε-
τῶν προστασίαι, αἱ κατὰ τὰ συμβόλαια βλάβαι,
εἰ πρὸς τοὺς γείτονας διαπληκτισμοί, αἱ ἐν τοῖς δι-
καστηρίοις συμπλοκαὶ, τῆς ἐμπορίας οἱ κίνδυνοι, αἱ
τῆς γεωργίας διαπονήσεις. Πᾶσα ἡμέρα ἰδίαν ἔχει
ἐξουσία τῆς ψυχῆς ἐπισκότησιν· καὶ αἱ νύκτες, τὰς
μεθμερινὰς φροντίδας παραλαμβάνουσαι (67), ἐν
ταῖς αὐταῖς φαντασίαις ἐξαπατῶσι τὸν νοῦν. Τούτων
δὲ μία φυγὴ, ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τοῦ κόσμου παντός. B
Κόσμου δὲ ἀναχώρησις οὐ τὸ ἐξω αὐτοῦ γενέσθαι
σωματικῶς, ἀλλὰ τῆς πρὸς τὸ σῶμα συμπαθείας τὴν
ψυχὴν ἀπορῆξαι, καὶ γενέσθαι ἄπολιον, ἀοικον, ἀν-
θρον, ἀφιλέταιρον, ἀκτιμονα, ἄβιον, ἀπράγμονα,
ἀσυνάλλακτον, ἀμαθῆ τῶν ἀνθρωπίνων διδαγμάτων·
ἴσχυον ὑποδέξασθαι τῇ καρδίᾳ τὰς ἐκ τῆς θείας
ὁδοκαλίας ἐγγινομένας διατυπώσεις. Ἐτοιμασία δὲ
καρδίας ἢ ἀπομάθησις τῶν ἐκ πονηρᾶς συνθείας
πρακτασθέντων αὐτῆν διδαγμάτων. Οὕτε γὰρ ἐν
πρῶ γράμῃ δυνατόν, μὴ προκαταλέαντα (68)
τοὺς ἐναποκειμένους χαρακτῆρας· οὔτε ψυχῇ δό-
γματα θεῖα παραθέσθαι, μὴ τὰς ἐκ τοῦ ἔθους προ-
λήξεις αὐτῆς ἐξελόντα. Πρὸς δὲ τοῦτο μέγιστον
ἐπιείκει μὲν ἢ ἐρημία παρέχεται, κατευναζούσα C
ἡμῶν τὰ πάθη, καὶ σχολὴν διδούσα τῷ λόγῳ παντε-
λῶς αὐτὰ τῆς ψυχῆς ἐκτεμεῖν. Ὡς γὰρ τὰ θηρία
εἰκασιγώνιστά ἐστι καταψυχθέντα (69), οὕτως ἐπι-
θυμῖαι καὶ ὄργαι καὶ φόβοι καὶ λύπαι, τὰ ἰοδόλα
τῆς ψυχῆς κακὰ, κατευνασθέντα διὰ τῆς ἡσυχίας (70),
καὶ μὴ ἐξαργαινόμενα τῷ συνεχεῖ ἐρεθισμῶ, εὐκατ-
επωσιτότερα τῇ δυνάμει τοῦ λόγου γίνεται. Ἐστὼ
τῶν τὸ χωρῖον τοιοῦτον, οἷον πέρ ἐστι καὶ τὸ
ἡμέτερον, ἐπιμιξίας ἀνθρώπων ἀππλλαγμένον, ὡς
ὅπῃ μηδενός (71) τῶν ἐξῴθεν τὸ συνεχές τῆς ἀσκή-
σεως διακόπτεσθαι. Ἀσκήσις δὲ εὐσεθείας τὴν ψυχὴν
τρέφει τοῖς θείοις διανοήμασι. Τί οὖν μακαριώτερον
τοῦ τῆν ἀγγέλων χορστῶν ἐν γῆ μμεῖσθαι; εὐθὺς
μὲν (72) ἀρχομένης ἡμέρας εἰς εὐχὰς ὀρμώντας,
ἕμνοι καὶ ὠδαῖς γεραίρειν τὸν κτίσαντα; εἴτα D

cta, veritatem clarè conspicere non potest. Sed
eum quidem qui nondum nuptiarum vinculis
constrictus est, rapidæ cupiditates, ac impetus
non facile superabiles, et amores perditissimi
conturbant : conjugio autem illigatum alius cu-
rarum tumultus excipit ; in orbitate desiderium
prolis, susceptis liberis, de his educandis sollici-
tudo : uxoris custodia, domus cura, servorum
gubernatio, accepta contractis in rebus damna,
contentiones cum vicinis, forenses concertatio-
nes, negotiationis alea, agriculturæ labores. Una-
quæque dies oritur suam ferens animi caliginem :
quin et noctes diurnas curas excipientes, iisdem
rerum speciebus mentem fallunt. Horum autem
una vitatio est, secessus a toto mundo. Verum
secessus a mundo, non est corpore extra ipsum
esse, sed animam ab affectionum cum corpore
consensione avellere, ac sine civitate esse, sine
domo, sine propriis rebus, sine amicorum socie-
tate, sine possessionibus, sine rebus ad victum
necessariis, sine negotiis, nullas res contrahe-
ntem, humanarum disciplinarum expertem, pa-
ratum ad suscipiendas corde informationes, quæ
ex doctrina divina ducuntur. Est autem cordis
præparatio, documentorum ex prava consuetu-
dine 72 illud præoccupantium oblivio. Nam nec in
cera scribere potest, qui jam insitas litteras non
deleverit : nec animo divina dogmata mandare,
qui anticipatas e consuetudine opiniones ex co-
non sustulerit. Ad id autem plurimum affert ad-
mentis solitudo, quæ vitiosos animi nostri motus
consopit, ac rationi otium dat eos ex animo peni-
tus excindendi. Quemadmodum enim belluæ,
si demulceantur, facile vinci possunt ; ita libidi-
nes, iræ, pavores, mærores, venenata illa ani-
mæ mala, solitudine sopita, nec irritamento jugi
efferata, vi rationis facilius superantur. Esto igitur
locus aliquis hujusmodi, qualis hic noster,
ita ab hominum commercio liber, ut religiosæ
exercitationis continuatio a nullo extraneo inter-
cidatur. Pietatis autem exercitatio animam divi-
nis cogitationibus alit. Ecquid igitur beatus,
quam in terra concentum angelorum imitari ; sta-
tim quidem ac dies incipit ad preces surgentem,
hymnis et canticis Creatorem venerari ; exinde

(64) Ἐνατενίσαι. Ita mss. sex et editio Haga-
noensis Editiones aliæ ἀτενίσαι.

(65) Κατειλημμένον. Nonnulli codices συγκατει-
λημμένον, alii συγκατειργαμένον, unus a Combelsio
citalus κτειργασμένον. Sic etiam nonnulli habent
ὁμοζύγῳ, alii ὁμοζυγία.

(66) Ἐν τῇ κτήσει, etc. Sic mss. sex ; nisi quod
in duobus legitur μέριμναι, et παίδων ἐπιθυμῖαι.
Editi ἐν παίδων κτήσει περὶ τροφῆς φροντίς.

(67) Παραλαμβάνουσαι. Hæc scriptura, quæ est
codicum Coisl. primi, Vaticanæ et duorum quos ci-
tat Combelsius, visa est præferenda vulgatæ πα-
ραλαβούσαι. Mox legitur in codicibus Harl., Med.
et duobus Regiis ὁ θρασμὸς ἀπὸ τοῦ κόσμου παντός.
Vulgata lectio appposita ad marginem codicis Medi-
cæ manu recentiore.

(68) Προκαταλέαντα. Ita septem mss. codices.

Editi καταλέαντα. Paulo post in codice Medicæo
ἐρημία γαρίζεται. Sic etiam in ora Coisl. primi.

(69) Καταψυχθέντα. Tres codices a Combelsio
citati καταψυχθέντα. Sic etiam Harlæanus secunda
manu. Coisl. primus καταψηθέντα, sed pariter se-
cunda manu.

(70) Διὰ τῆς ἡσυχίας. Codex Remigianus δὲ
τῆς συνθείας, et sic legit auctor interpretationis,
quæ est in editionibus Græcis et Latinis.

(71) Ὡς ὅπῃ μηδενός. Sic mss. codices plerique.
Editi ὡς μὴ ὅπῃ μηδενός.

(72) Εὐθὺς μέρ. Sic mss. codices septem. Editi
εὐθὺ μὲν. Ibidem unus ex Regiis codicibus ἀγγέλων
πολιτείαν. Mox ibidem editi καὶ ἕμνοι. Voculam
καὶ perincommodè positam sustulimus auctoritate
trium mss.

sole jam clare dilucente, ad opera conversum, comitante ubique oratione, hymnis etiam opera tanquam sale condire? Siquidem hilarem jucundamque animæ æquabilitatem hymnorum solatia conferunt. Quies igitur principium expurgationis animæ, nec lingua loquente res humanas, nec oculis nitidos corporum colores aut concinnitates circumspicientibus; nec auditu animæ vigorem dissolvente per acromata modorum ad voluptatem compositorum, aut per hominum facclorum ac ridiculorum verba: id quod maxime animi vim frangere solet. Mens enim, quæ ad externa non dissipatur, neque per sensus in mundum diffunditur, redit quidem ad se ipsa; per se autem ad Dei cogitationem ascendit; atque decore illo illustrata ipsius etiam naturæ obliviscitur, nec jam cibi cura distrahitur aut amictus sollicitudine; sed terrenis curis vacua, omne suum studium ad æterna bona adispiscenda transfert; quomodo colat temperantiam atque fortitudinem, quomodo justitiam, ac prudentiam, ac reliquas virtutes, quæ, sub hæc genera distributæ, singula decenter in vita peragenda viro probò suggerunt.

ταύταις ὑποδιαίρουμαι, καθηκόντως ἕκαστα (78) ἐπιτελεῖν τῶν κατὰ τὸν βίον ὑποβάλλουσι τῷ σπουδαίῳ.

3. Maxima autem via ad officii investigationem est et Scripturarum divinitus inspiratarum meditatio. In his enim et rerum agendarum præcepta reperiuntur, et beatorum hominum res gestæ litteris traditæ, veluti animata quædam vitæ secundum Deum institutæ simulacra, ad bonorum operum imitationem proponuntur. Ac proinde quacunque 73 in re quisque mendose sese ipse habere senserit; in illam imitationem assidue incumbens, tanquam ex communi quadam medicinæ officina, appositum suæ infirmitati medicamentum invenit. Ac castitatis quidem amator historiam Josephi assidua lectione evolvit, atque ab eo actiones temperantiæ plenam ediscit, non solum a voluptatibus continentem illum reperiens, sed etiam habitu in virtute firmum. Fortitudinem vero discit a Jobo, qui, rebus suis retro sublapsis, ac egens ex divite, orbis ex pulchræ prolis parente temporis momento factus, D non solum idem permansit, infractos animi sensus ubique retinens; sed ne amicis quidem, qui ad consolandum venerant, insultantibus et dolores conjunctim intendentibus, ira commotus est.

(73) Αὐτῷ. Ita Harl., Mea., Cois. primus, Vat., et alii plures. Editi αὐτοῦ.

(74) Ἐν ἀκροάσει. Sic iidem mss. codices. Editi ἐν ἀκροάσει. Ibidem unus ex Regiis ἐν ῥήμασιν.

(75) Διαχεόμενος. Duo mss. διαφορούμενος.

(76) Τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν. Sic mss. octo. Editi τὴν τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν. Mox editi περιλαμβόμενός τε καὶ ἐλλαμπόμενος. Emendavimus ope unius ex Combesianis codicibus, et codicis Harlæani, qui prima manu habuit, ut edendum curavimus.

(77) Ἐαυτοῦ. Ita Harl., Cois. primus et plures alii. Editi αὐτοῦ.

Ἄ τῆλιου καθαρῶς διαλάμπαντος, ἐπ' ἔργα τρεπόμενον, πανταχοῦ αὐτῷ (75) τῆς εὐχῆς συμπαρούσης, καὶ τοῖς ὕμνοις, ὡσπερ ἄλατι, παραρτυεῖν τὰς ἐργασίας; Τὸ γὰρ ἱλαρὸν καὶ ἄλυπον τῆς ψυχῆς κατάστημα αἰ τῶν ὕμνων παρηγοραὶ χαρίζονται. Ἦουχία οὖν ἀρχὴ καθάρσεως τῆ ψυχῆ, μήτε γλώττις λαλούσης τὰ τῶν ἀνθρώπων, μήτε ὀφθαλμῶν εὐχροίας σωματῶν καὶ συμμετρίας περισκοποῦντων, μήτε ἀκοῆς τὸν τόνον τῆς ψυχῆς ἐκλυούσης ἐν ἀκροάμασι (74) μελῶν πρὸς ἡδονὴν πεποιτημένων, μήτε ῥήμασιν εὐτραπέλων καὶ γελοιαστῶν ἀνδριόπων, ὃ μάλιστα λύειν τῆς ψυχῆς τὸν τόνον πέφυκε. Νούς μὲν γὰρ μὴ σκεδαννόμενος ἐπὶ τὰ ἔξω, μηδὲ ὑπὸ τῶν αἰσθητηρίων ἐπὶ τὸν κόσμον διαχεόμενος (75), ἐπάνεισι μὲν πρὸς ἑαυτόν· δι' ἑαυτοῦ δὲ πρὸς τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν (76) ἀναβαίνει· ἀκαίειν τῷ κάλει περιλαμβόμενος, καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως λήθην λαμβάνει· μήτε πρὸς τροφῆς φροντίδα, μήτε πρὸς περιβολαίων μέριμναν τὴν ψυχὴν καθελκόμενος, ἀλλὰ σχολῆν ἀπὸ τῶν γηίνων φροντίδων ἀγων, τὴν πᾶσαν ἑαυτοῦ (77) σπουδὴν ἐπὶ τὴν κτήσιν τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν μετατίθει· πῶς μὲν κατορθώῃ αὐτῷ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀνδρεία· πῶς δὲ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ φρόνησις, καὶ αἰλοιοιπαί ἀρεταί, ὅσαι ταῖς γενναίαις

3. Μεγίστη δὲ ὁδὸς πρὸς τὴν τοῦ καθήκοντος εὐρεσιν καὶ ἡ μελέτη τῶν θεοπνευστῶν Γραφῶν. Ἐν ταύταις γὰρ καὶ αἱ τῶν πράξεων ὑποθῆκαι εὐρίσκονται, καὶ αἱ βίαι τῶν μακαρίων ἀνδρῶν ἀνάγραπτοι παραδεδομένοι, οἷον εἰκόνας τινὲς ἐμφυχοὶ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας, τῷ μιμήματι τῶν ἀγαθῶν ἔργων πρόκεινται. Καὶ τοίνυν περὶ ὅπερ ἂν ἕκαστος (79) ἐνδεῶς ἔχοντος ἑαυτοῦ αἰσθάνηται, ἐκεῖνοι προσδιὰ τριβῶν, οἷον ἀπὸ τινος κοινῶ ἰατρείου, τὸ πρόσφρον εὐρίσκει· τῷ ἀρῶσθημάτι φάρμακον. Καὶ ὁ μὲν ἔρατῆς τῆς σωφροσύνης τὴν περὶ τοῦ Ἰωσήφ ἱστορίαν συνεχῶς ἀνελίσσει, καὶ παρ' αὐτοῦ τὰς σωφρονικὰς ἐκδιδάσκειται πράξεις, εὐρίσκων αὐτὸν οὐ μόνον ἐγκρατῶς πρὸς ἡδονὰς ἔχοντα, ἀλλὰ καὶ ἐκτικῶς πρὸς ἀρετὴν διακείμενον· ἀνδριανὸν δὲ παιδεύεται παρὰ τοῦ (80) Ἰωβ, ὃς οὐ μόνον, πρὸς τὰ ἐναντία τοῦ βίου μεταπετόντος αὐτῷ, πένης ἐκ πλουσίου καὶ ἄπαις ἀπὸ καλλίπαιδος ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπή γινόμενος, διέμεινε ὁ αὐτὸς, ἀταπεινωτον πανταχοῦ τὸ τῆς ψυχῆς φρόνημα διασώζων· ἀλλ' οὕτε τῶν φίλων τῶν εἰ, παραμυθίαν ἠχόντων, ἐπεμβανόντων αὐτῷ (81) καὶ συνεπιτεινόντων τὰ ἀλγεῖνά, παρωξύνθη. Πάλιν σκοπῶν (82) τις πῶς ἂν πρὸς ἐν

(78) Ἐκαστα. Duo mss. ἕκαστον.

(79) Ἐκαστος. Editio Parisiensis addit ἡμῶν, quod deest in vetustis editionibus et omnibus nostris mss.

(80) Παρὰ τοῦ. Editi παρὰ τῷ, repugnantibus mss. plerisque omnibus.

(81) Αὐτῷ. Vitiose in editis ἑαυτῷ contra omnium mss. lidem.

(82) Σκοπῶν τις. Deest vocula in codicibus Medicæo, Harl. et aliis nonnullis; non tamen in Coisliniano primo.

καὶ μεγαλόθυμος γένοιτο, ὥστε τῷ μὲν θυμῷ κατὰ τῆς ἀμαρτίας κεχρησθαι, τῇ δὲ πραότητι πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, εὐρήσει (85) τὸν Δαβὶδ γενναῖον μὲν ἐν τοῖς κατὰ πόλεμον ἀνδραγαθήμασι, πρῶτον δὲ καὶ ἀκίητον ἐν ταῖς τῶν ἐχθρῶν ἀντιδόσεσι. Τοιοῦτος (84) καὶ Μωσῆς, μεγάλῳ μὲν τῷ θυμῷ κατὰ τῶν εἰς θεὸν ἐξαμαρτανόντων διανιστάμενος, πραεὶς δὲ τῇ ψυχῇ τὰς καθ' ἑαυτοῦ διαβολὰς ὑποφέρειν. Καὶ πανταχοῦ, ὥσπερ οἱ ζωγράφοι, ὅταν ἀπὸ εἰκόνων εἰκόνια γράφωσι (85), πυκνὰ πρὸς τὸ παράδειγμα ἀποβλέποντες, τὴν ἐκείθεν χαρακτῆρα πρὸς τὸ ἑαυτῶν σπουδάσει μεταθεῖναι φιλοτέγνημα· οὕτω δὲ καὶ τὴν ἐσπουδακότα ἑαυτὸν πᾶσι τοῖς μέρεσι τῆς ἀρετῆς ἀπεργάσασθαι (86) τέλειον, οἶον εἰς ἀγάλλεσθαι τινὰ κινούμενα (87) καὶ ἐμπρακτα, τοὺς βίους τῶν ἁγίων ἀποδέλπειν, καὶ τὸ ἐκείνων ἀγαθὸν οἰκίσθαι ποιεῖσθαι διὰ μιμήσεως.

4. Εὐχαὶ πάλιν τὰς ἀναγνώσεις διαδεχόμενοι νεώτερον τὴν ψυχὴν καὶ ἀκμαϊότεραν τῷ πρὸς θεὸν πᾶσι κεκινημένην παραλαμβάνουσι. Εὐχὴ δὲ καθ' ἡ ἐναργῆ ἐμποιοῦσα τοῦ θεοῦ ἐνοσίαν τῇ ψυχῇ (88). Καὶ τοῦτ' ἐστὶ θεοῦ ἐνοίκησις, τὸ διὰ τῆς μνήμης ἐνδρῦμένον ἔχειν ἐν ἑαυτῷ τὸν θεόν. Οὕτω γινώμεθα νόος θεοῦ, ὅταν μὴ φροντίσι γήναις τὸ συνεχὲς τῆς μνήμης διακόπτηται, μηδὲ τοῖς ἀπροσέκτοις πάθεσιν ὁ νόος ἐκτραπέττειται, ἀλλὰ πάντα ἀπορῶν ὁ φιλόθεος ἐπὶ θεὸν ἀναχωρῇ, ἐξελαύων τὰ προσκαλούμενα (89) αὐτὸν εἰς ἀκρασίαν πᾶσι, καὶ τοῖς πρὸς ἀρετὴν ἀγούσιν ἐπιτηδεύμασιν ἐνδραστεύει.

5. Καὶ πρῶτον γε πάντων σπουδάσει προσηκεῖ πρὸς τὴν τοῦ λόγου χρῆσιν μὴ ἀμαθῶς ἔχειν, ἀλλ' ἐραστῶ μὲν ἀφιλονείκως, ἀποκρίνεσθαι δὲ καὶ ἀριστερίως (90), μὴ διακόποντα τὸν προσδιελεγόμενον, ὅταν τι χρῆσιμον λέγῃ, μηδὲ ἐπιθυμοῦντα τὸν ἑαυτοῦ λόγον ἐπιδεικτικῶς παρεμβάλλειν, μέτρα ὀρίζοντα λόγῳ καὶ ἀκοῇ· μανθάνειν δὲ ἀνεπαίσθητος, καὶ διδάσκειν ἀνεπιφθόνως· καὶ εἴ τι παρ' ἑτέρου δεδιδακται, μὴ ἐπικρύπτειν (91) ὥσπερ αἱ γυναῖκες τῶν γυναικῶν, αἱ τὰ νόθα ὑποβαλλόμεναι· ἀλλὰ κηρύσσειν εὐγνωμόνως τὸν πατέρα τοῦ λόγου. Τόσος δὲ φωνῆς ὁ μέσος προτιμητέος, ὡς μήτε ἀπερῶν τὴν ἀκοὴν ὑπὸ σμικρότητος, μήτε φορτικῶν εἶναι τῷ μεγέθει τῆς διατάσεως. Προξετάσονται ἐν ἑαυτῷ τὸ βηθησόμενον, οὕτω δημοσιεύειν τὸν λόγον. Εὐπροσηγορον ἐν ταῖς ἐντεύξεσι, γλυκύν

A Rursus quis reputans quomodo clemens simul et magnanimus esse possit, ita ut animo in peccatum, clementia erga homines utatur; inveniet Davidem generosum quidem in bellicis facinoribus, clementem vero et placidum in inimicis ulciscendis. Talis et Moses, ingenti quidem ille animo in eos insurgens, qui in Deum peccaverant, sed leniter inflicta sibi calumnias perfrens. Ac omnino, ut pictores, cum imagines ex imaginibus pingunt, crebro ad exemplar respicientes, inde formam in suum opus transferre conantur: sic etiam qui sese omnibus virtutibus absolutum perficere studet, ad sanctorum vitas, velut ad simulacra quaedam viva et actiosa, respicere debet, et quod illis inest boni suum imitando facere.

4. Preces rursus lectionibus succedentes vegetiorem ac fortiozem animam amore in Deum concitatam excipiunt. Est autem oratio illa praelara, quae perspicuam Dei notionem animae imprimit: idque Dei inhabitatio est, insidentem intus Deum memoria complecti. Sic Dei efficitur templum; cum nec terrenis curis perpetuus memoriae tenor interpellatur, nec improvisis commotionibus perturbatur intellectus; sed omnia fugiens Dei cultor ad Deum secedit, repellens provocantes ad libidinem affectiones, ac in studiis ad virtutem ducentibus immoratur.

5. Atque illud quidem imprimis studio esse debet, sermone non inascite uti, sed interrogare sine litigandi studio, respondere sine ambitione; non interpellare disserentem, si quid dicat utile, nec inquisitum esse proprii sermonis ostentationis causa interserendi; modum tenere loquendi et audiendi; discere etiam sine verecundia, docere liberaliter, nec occultare si quid ab alio didiceris; velut improbae mulieres facere solent, quae spurios partus subjiciunt; sed grato animo parentem doctrinae praedicare. Vocis vero sonus mediocris praefendus est, ut nec exilior auditum praeterfugiat, nec nimia contentione importunus sit. Expendendum tecum prius quid dicturus sis, atque ita demum edendum et vulgandum. Adeuntibus affabilem esse oportet, atque in col-

(85) Εὐρήσει. Ita mss. summo consensu. Editi οὐρήσει.

(84) Τοιοῦτος. Editi addunt ἦν, quod deest in codicibus Harl., Med., Vat. et quatuor Regiis. Legitur tamen in Coisl. primo.

(85) Εἰκόνας γράφωσι. Ita Harl. et Coisl. primis cum tribus aliis. Editio Parisiensis εἰκόνα γράφουσι. Basileensis prima et Haganensis γράφωσι. Legitur in nonnullis mss. εἰκόνας εἰκόνα.

(86) Ἀπεργάσασθαι. Sic mss. summo consensu. Editi ἀπεργάσασθαι.

(87) Ἀγάλλεσθαι τινὰ κινούμενα. Sic editiones antiquae cum omnibus mss. Editio Parisiensis ἀγάλλεσθαι κινούμενα.

(88) Τῇ ψυχῇ. Editi ἐν τῇ ψυχῇ. Praepositio in

nostris octo mss. deest et in editione Hagan. Paulo post editi ἔχειν ἐνδρῦμένον ἐν αὐτῷ. Codices mss. summo consensu ut in textu.

(89) Τὰ προσκαλούμενα, etc. Secuti sumus hoc loco Coislinianum primum, Harl. et duos Regios. Habet etiam Medicæus τὰ προσκαλούμενα αὐτόν. Vaticanus et alii nonnulli τὰ προσκαλούμενα ἡμᾶς εἰς κακίαν. Editi τὰ προσκαλούμενα ἡμᾶς εἰς ἀκρασίαν πᾶσι.

(90) Ἀφιλοτέγνητος. Sic veteres editiones et mss. Editio Paris. φιλοτέγνητος. Paulo post addidimus τι ex septem mss.

(91) Μὴ ἐπικρύπτειν. Coisl. primus et Med. cum duobus Regiis μὴ ἐπικρυπτόμενον.

loquitis suavem; nec voluptatem facietis sermonibus aucupari; sed benigna adhortatione lenitatem obtinere. Ubique asperitas, etiamsi objurgandum sit, rejicienda. Si enim prior te ipse per humilitatem abjeceris, hoc pacto ei, cui curatione opus est, acceptus eris. Plerumque vero utilis nobis et illa increpationis ratio a propheta adhibita, qui cum David peccasset, non a semetipso sententiam induxit condemnationis, sed accersita persona utens, ipsum proprii judicem peccati constituit; ita ut cum in se ipse sententiam dixisset, nihil jam succenseret arguenti.

6. Consentaneus autem humili ac demisso sensui tristis oculus atque deorsum vergens, habitus neglectus, squalida coma, vestis sordida; adeo ut quæ lugentes data opera faciunt, ea sua sponte nobis inesse videantur. Tunica cingulo ad corpus astricta sit: cinctus neque ilia exsuperet, id enim muliebres; neque latus ita ut tunica diffluat; id enim molle. Incessus esto nec segnis, nec animi dissolutum arguat; nec rursus vehemens ac superbus, ne stolidos animi impetus indicet. Unus vestimenti scopus, ut idoneum sit carnis ad hiemem et æstatem operimentum. Neque vero in colore floridum exquiratur, neque in opere tenue ac molle. Etenim in veste pigmentorum lautitias consecrari, non absimile est venustatis studio, quo mulieres ducuntur, dum genas et crines alieno floræ inficiunt. Sed et eo usque crassa tunica sit, ut socia opus non habeat, ad eum qui induitur calefaciendum. Calcearium autem pretio quidem vili, sed cui nihil desit ad usum explendum. Et ut semel omnia uno verbo complectar, ut in veste necessarium præcipue sectandum: ita in cibo panis explebit necessitatem, aqua sedabit sitim recte valenti; quibus accedent quæcunque ex leguminibus pulmenta corpori vires ad necessarios usus conservare possunt. Edere autem decet non belluantium speciem præbentes, sed ubique moderatam et mansuetudinem atque in voluptatibus continentiam retinentes, ne tum quidem animam a Dei cogitatione habentes otiosam, sed ex ipsa alimentorum natura, et corporis ea suscipientis structura, divinarum laudum materiam ducentes, quod varia ciborum genera qualitati corporum accommodata, ab eo qui omnia moderatur, inventa sint. Preces ante cibum fiant, quæ donis **75** Dei dignæ sint, tum quæ nunc largitur, tum quæ in futurum recondidit. Preces etiam post cibum, quæ et gratiarum actionem pro acceptis

(92) *Ἐπιτιμῆσαι δέη*. Ita Harl., Coisl. primus et Regii tres. Legitur δέη in editis.

(93) *Προκαταβάλωρ*. Ita mss. septem. Editi προκαταβαλῶν.

(94) *Ἐκείνον*. Hanc vocem, quæ deest in editis, habent magno consensu codices mss. Ibidem editi *χριστὴν*. Mss. ut in textu. Eadem de Nathan verba legimus in Commentario in *Isaiam* p. 479, n. 143. Paulo post editi *μέμφεσθαι*. Antiquissimi quique

ἐν ταῖς ὁμιλίαις· οὐ διὰ τῆς εὐτραπέλειας τὸ ἐπιθρηῶμενον, ἀλλὰ διὰ τῆς εὐμενοῦς παρακλήσεως τὸ προσηγνῆς ἔχοντα. Πανταχοῦ τὸ τραχὺ, κἂν ἐπιτιμῆσαι δέη (92), ἀπωθούμενον. Προκαταβαλῶν (93) γὰρ ἑαυτὸν διὰ ταπεινοφροσύνης, οὕτως εὐπρόδεκτος ἔσῃ τῷ θεομένῳ τῆς θεραπείας. Πολλὰκις δὲ χρῆσιμος ἡμῖν καὶ ὁ τοῦ προφήτου τρόπος τῆς ἐπιπλήξεως, ὅς τῷ Δαβὶδ ἀμαρτάνει· οὐ παρ' ἑαυτοῦ ἐπήγαγε τὸν ὄρον τῆς καταδίκης, ἀλλ' ὑποβολῆ προσώπου χρησάμενος, αὐτὸν ἐκείνον (94) τοῦ ἰδίου δικαστῆν ἐκάλεισεν ἀμαρτήματος· ὥστε αὐτὸν κατ' ἑαυτοῦ προεξενεγκόντα τὴν κρίσιν, μηδὲν ἔτι μέμφεσθαι τὸν ἐλέγγξαντα.

6. Ἐπαται δὲ τῷ ταπεινῷ καὶ καταβεβλημένῳ φρονήματι ὄμμα στυγνὸν καὶ εἰς γῆν συννενοχὸς (95), σχῆμα ἡμελημένον, κόμη ἀύχμηρὰ, ἐσθῆς βυβῶσα· ὥστε ἃ ποιοῦσιν οἱ πνεθούντες κατ' ἐπιφθευσιν, ταῦτα ἐκ τοῦ αὐτομάτου ἡμῖν ἐπιφαίνεσθαι. Χιτῶν διὰ ζώνης προεσταλμένος (96) τῷ σώματι· τὸ μέντοι ζῶμα μήτε ἄνω τῶν λαγόνων, γυναικῶδες γὰρ· μήτε χαῖνον, ὥστε διαρῥεῖν τὸν χιτῶνα· βλακικὸν γὰρ· καὶ τὸ βέδομα μήτε νυθρὸν, ὡς ἐκλυσι τῆς ψυχῆς κατηγορεῖν· μηδ' αὖ σφοδρὸν καὶ σεσοδημένον, ὡς ἐμπλήκτους αὐτῆς τὰς ὀρμάς ὑποφαίνειν. Σκοπὸς ἐσθῆτος εἶς, κάλυμμα εἶναι σαρκὸς πρὸς χειμῶνα καὶ θέρος αὐταρκεῖς. Μήτε δὲ ἐν χρώματι (97) τὸ ἀνθηρὸν διωκέσθω, μήτε ἐν τῇ κατασκευῇ τὸ λεπτὸν καὶ μαλακόν. Τὸ γὰρ τὰς ἐν ἐσθῆτι εὐχροίας περισκοπεῖν ἴσον ἐστὶ γυναικείῳ κλιτισμῷ, ὃν ἐκεῖνα ἐπιτηδεύουσιν, ἄλλοτρίῳ ἔσθῃ παρειάς καὶ τρίχας ἑαυτῶν καταβάπτουσαι. Ἀλλὰ μὴν καὶ παχύτητος οὕτως ἔχειν ὁ χιτῶν ὀφείλει, ὡς μὴ δεῖσθαι κοινωνοῦ πρὸς τὸ θάλπειν τὸν ἐνδύμενον. Ὑπόδημα δὲ τὸ εὐτέλει μὲν κατὰ τὴν ἀξίαν, ἀνευδῶς δὲ τὴν χρεῖαν ἀποπληροῦν. Καὶ ἀπατῶς, ὡς ἐν τῷ ἐνδύματι ἡγεῖσθαι προσήκει τὸ χρεῖωδες, οὕτω καὶ ἐν τροφῇ ἄρτος ἐκπληρώσει τὴν χρεῖαν, καὶ ὕδωρ θεραπείσει τὴν δίψαν τῷ ὑγιαίνοντι, καὶ ὅσα ἐκ σπερμάτων παροψήματα πρὸς τὰς ἀναγκαίας χρεῖας τὴν ἰσχὺν τῷ σώματι δύναται διασώσασθαι. Ἐσθίειν δὲ μὴ λυσσώδη γαστρίμαργίαν ἐμφαίνοντα (98), ἀλλὰ πανταχοῦ τὸ εὐσταθὲς καὶ πρῶτον καὶ περὶ τὰς ἡδονὰς ἐγκρατῆς διασώζοντα· μηδὲ τότε τὸν νοῦν ἀργὸν ἐν τῇ περὶ θεοῦ ἐννοίᾳ ἔχοντα, ἀλλ' αὐτὴν τῶν βρωμάτων τὴν φύσιν, καὶ τὴν τοῦ ὑποδεχομένου σώματος κατασκευὴν, ἀφορμὴν ποιεῖσθαι δοξολογίας· πῶς ποικίλα εἶδη τροφῶν τῇ ἰδιότητι τῶν σωμάτων ἀρμόζοντα παρὰ τοῦ πάντα οἰκονομοῦντος ἐπινενόηται. Εὐχαὶ πρὸς τῆς τροφῆς ἀξίως γινέσθωσαν τῶν τοῦ θεοῦ παροχῶν, ὧν τε νῦν δίδωσι, καὶ ὧν πρὸς τὸ

codices ut in textu.

(95) *Συννενοχός*. Quatuor mss. non tamen vetustissimi *νενοχός*.

(96) *Προεσταλμένος*. Unus ex codicibus Combelsianis *περιεσταλμένος*. Duo alii *προεσταλμένος*.

(97) *Ἐν χρώματι*. Unus ex Combelsianis codicibus *ἐν χρώματι*.

(98) *Ἐμφαίνοντα*. Unus ex codicibus Combelsianis *ὑποφαίνοντα*. Duo alii *ἐπιφαίνοντα*.

μῆλλον ἐταμιεύσατο. Εὐχαὶ μετὰ τροφήν (99) εὐχα-
ριστίαν τῶν δεδομένων ἔχρυσαι καὶ αἰτήσιν τῶν
ἐπιγγελλένων. Ὅρα μία τροφῆς ἀποταταγμένη, ἢ
αἰτῆ κατὰ περίοδον ἀπαντῶσα· ὡς ἐκ τῶν εἰκοσι
τεσσάρων ὥρων τοῦ ἡμερονυκτιοῦ μίαν (1) εἶναι μό-
λας ταύτην τὴν προσαναλισκομένην τῷ σώματι· τὰς
δὲ λοιπὰς ἐν τῇ κατὰ νοῦν ἐνεργείᾳ ἀπασχολεῖσθαι
τὴν ἀσκητήν. Ὑπνοὶ δὲ κοῦφοι καὶ εὐαπάλλακτοι,
φυσικῶς ἀκολουθοῦντες τῷ λεπτῷ (2) τῆς διαίτης·
κατ' ἐπιτήδευσιν δὲ ταῖς περὶ τῶν μεγάλων μερί-
μναις διακοπτόμενοι. Τὸ γὰρ βαθεῖ κάρῳ κατακρα-
εῖσθαι, λυομένων αὐτοῦ (3) τῶν μελῶν, ὥστε σχο-
λὴν λόγους (4) φαντασίας παρέχειν, ἐν καθημέ-
ρῳ θανάτῳ ποιεῖ τοὺς οὕτω καθυδόντας. Ἄλλ'
ἴσως τοῖς ἄλλοις ὁ ὄρθρος ἐστὶ, τοῦτο τοῖς ἀσκηταῖς
τῆς εὐσεβείας τὸ μεσονύκτιον, μάλιστα σχολὴν τῇ
φύσιν τῆς νυκτερινῆς ἡσυχίας χαρίζομένης, οὕτε
ἑβδαμῶν οὕτε ὄπων βλαβεράς ἀκοῆς ἢ θέας ἐπὶ
καρδίαν παραπεμπόντων, ἀλλὰ μόνου (5) καθ' ἑαυ-
τὴν τοῦ νοῦ τῷ Θεῷ συνόντος, καὶ διορθουμένου μὲν
ἐαυτὸν τῇ μνήμῃ τῶν ἡμαρτημένων, ὄρους δὲ ἐαυτῷ
πέντος πρὸς τὴν ἔκκλινσιν τοῦ κακοῦ, καὶ τὴν παρὰ
θεοῦ ἐπιτήδευσιν (6).

EPISTOLA II

*Laudat Basilium Candidianum in honorum perfunxione moderationem animi et litterarum studium : ejus praesidium
impiorum adversus violentiam agrestis cujusdam, qui ipsius aedes invaserat et expilaverat.*

Καρδιανῶ.

1. Ὅτι εἰς χεῖρας ἔλαβον τὴν ἐπιστολὴν σου, ἔπα-
θον τι ἀκοῆς ἄξιον. Εὐλαβήθητι αὐτήν, ὡς τι δημό-
σιον προσαγγέλλουσαν, καὶ παρ' ὃν ἐξέλυον καιρὸν
τὴν κηρὸν, ἐφοβοῦμένην προσδλέπων (7), ὡς οὐδεὶς ἐν
αἰτίαις ὧν Σπαρτιάτης Λακωνικὴν σκυτάλην. Ἐπεὶ
δὲ ἔλυσα, καὶ ἕκαστα ἐπεξήληθον, γέλασαι μοι ἐπὶ ἡ-
θεῖ· τοῦτο μὲν ὅφ' ἠδονῆς, τοῦ μηδὲν ἀκούσαι
κώτερον, τοῦτο δὲ πρὸς τὰ Δημοσθένους τὰ σὰ
κρίναντι. Ὅτι ὁ μὲν, ἐπειδὴ ὀλίγοις τισὶ χορευταῖς
καὶ αἰληταῖς ἔχορήγει, οὐκέτι ἠξίον Δημοσθένους,
αὐτὸ χορηγὸς ὀνομάζεσθαι· σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ
χορηγῶν καὶ μὴ χορηγῶν μέντοι (8) πλείοσι μυ-

(99) Μετὰ τροφήν. Nonnulli codices mss. μετὰ
τροφῆς.

(1) Μίαν. Hanc vocem addidimus ex septem mss.
Paulo post legitur ἐνεργείᾳ in Harl., Med., Coisl.
primis et duobus aliis. Editi ἐργασίᾳ. Ibidem editi
ἀπασχολεῖσθαι. Harl. et Vat., et alii nonnulli ἀπα-
σχαλεῖσθαι. Legitur in Coisl. primo et Med. ἀπα-
σχαλεῖν. In alio ἀποπληροῦν.

(2) Τῷ λεπτῷ. Ita Harl., Med. et plures alii. Editi
τῷ συμμέτρῳ. Statim Remigianus μερίμναις διαβο-
σάμενοι. Unde interpres pascantur.

(3) Αὐτοῦ. Deest in uno ex Regiis, nec incor-
mode expungeretur. Legitur αὐτῷ in nonnullis mss.

(4) Ἀλόγοις. Ita Harl., Med., Coisl. primus et
Reg. secundus. Editi ἀτόποις.

(5) Μόνου. Editi μόνου, et paulo post ἐαυτοῦ, re-
pugnantiibus vetustissimis quibusque codicibus.

(6) In codice Cæsareo num. LXXVI insignito (a)
est ea epistola aliquanto auctior desinitque hoc
modo... : ἐπιτηδευόντος Ταυτά σοι παρ' ἡμῶν, ὡ
εἶπα κεφαλῆ, ἀδελφικῆς ἀγάπης διηγήματα. Αὐτὸς
δὲ ἡμεῖς ταῖς ὁστικαῖς σου εὐχαῖς ἀμείβεσθαι καταξίω-
σαι, ὅπως βυσοθέτημεν ἐκ τοῦ ἐνεστώτος αἰῶνος πονη-
ροῦ καὶ ἀπὸ τῶν ἀτόπων ἀνθρώπων, καὶ ἀπαλλα-

(e) Lambeclus, *Commentar. de bibliotheca Vindobonensi*

PATROL. GR. XXXII

A bonis et promissorum petitionem habeant. Hora
una capiendo cibo destinata, eademque per cir-
cuitum revertens ; adeo ut ex viginti quatuor horis
diei ac noctis, vix illa una ad curandum corpus
insumatur : reliquis asceta in animi exercitatione
transigat. Somni leves sint, ejusque modi, qui ex-
cuti facile possint, naturalem cum tenui victus
ratione necessitudinem habentes : imo vero de in-
dustria magnarum rerum curis interrumpantur.
Nam altiore correptum esse sopore, membris solu-
tis, ita ut facilis pateat aditus imaginibus a ratione
alienis, id quotidianæ morti addicit ita dormien-
tes. Sed quod aliis diluculum, id pietatis cultori-
bus media nox : cum maxime nocturna quies
otium animæ largiatur, neque oculis, neque auri-
bus quidquam visu aut auditu exitiosum in cor
immittentibus, sed mente sola per se cum Deo
rationem habente, seque corrigente per peccato-
rum recordationem et regulas sibi ipsi præscri-
bente ad vitia declinanda, ac Dei auxilium ad ea,
quæ studio habet, perficienda implorante.

θεοῦ συνεργίαν εἰς τὴν τελείωσιν τῶν σπουδαζομέ-

EPISTOLA III.

Candidiano.

1. Cum in manus sumpsi epistolam tuam, con-
tigit mihi quiddam auditu dignum. Reveritus sum
illam quasi publicum quidpiam annuntiantem ;
dumque ceram resolverem, intuens extimui, quan-
tum nullus Spartiata reus Laconicam scytalem. Sed
postquam solvi ac singula perlegi, subiit mihi,
ridere, partim quidem præ gaudio, quod nihil au-
direm novi ; partim vero quod cum Demosthenis
rebus tuas compararem. Nimirum posteaquam ille
paucis quibusdam saltatoribus tibicinibusque sup-
peditasset, non amplius Demosthenes, sed choragus
vocari voluit : tu vero idem ipse es, sive suppedites,

γέντες πάσης ἀμαρτίας, μῆλλον δὲ αὐτοῦ τοῦ ἐχθροῦ
καὶ ἐπιβούλου τῆς ζωῆς ἡμῶν χωρισθέντες, καθαρὰ
τῇ καρδίᾳ τὸν Θεὸν τῶν ὄλων ἐν ἐπιγνώσει ὀφόμεθα
διὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
ὃ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ἄμην. Hæc tibi a nobis, o dulce caput, fraternæ
charitatis narratio. Tu autem pro nobis tua vice
sanctas preces tuas offerre dignare, ut liberemur ex
hoc corrupto præsentis sæculo, et ex malis hominibus ;
tunc ab omni peccato expediti, præsertimque ab hoste
et insidiatore vitæ nostræ separati, corde puro Deum
omnium manifesto videbimus, gratia Domini nostri
Jesu Christi cui gloria et potentia in sæcula sæculorum
et æternæ. Amen.

(7) Προσδλέπων. Coisl. uterque et Reg. secun-
dus, προσδλέπων. Paulo post editi τὰ τοῦ Δημοσθέ-
νου, sed deest alter articulus in veteribus libris.
Ibidem in tribus codicibus recentioribus legitur
κρίνοντι.

(8) Μέντοι. Sic codices mss. Editi μὲν τοῖς. Ibi
dem tres vetustissimi codices Harl., Coisl. primus
et Medicæus cum Vaticano et Regio primo habent
πλείονα μυριάσι.

* Alias CLXXIII. Scripta in secessu.

ed. Kollar. tom. II, p. 372.

sive non (suppeditas autem pluribus militum denis millibus, quam quot ille hominibus necessaria subministrabat), qui quidem nobis non pro dignitate scribis, sed consueto more, nec quidquam remittis de litterarum studio; sed, ut ait Plato, in ipsa tempestate ac æstu negotiorum, veluti sub murum quemdam validum abscedens, nullo prorsus tumultu mentē turbaris: imo nec alios, quantum in te est, perturbari sinis. Ac res quidem tuæ tales, magnæ profecto et admirandæ his qui perspicere possunt; **76** rursus autem minime admirandæ, si quis eas cum toto vitæ instituto comparet. Jam vero nostras audi, quæ et mirabiles sunt, et merito nobis acciderunt.

2. Agrestis quidam ex iis qui nobiscum Annesis commorantur, mortuo famulo meo, non se negotii quidquam cum illo habuisse dixit, non ad me accessit, non conquestus est, non rogavit ut a volente acciperet, non minatus est se vini facturum, nisi acciperet; sed subito cum nonnullis ipsi temeritate similibus domum nostram invasit, mulieresque quæ eam custodiebant verberibus contudit, ac effractis foribus exportavit omnia, partim sibi ipse rapiens, partim ad diripiendum cuilibet proponens. Itaque, ne extremus nos infirmitatis terminus simus, videamurque omnibus ad injurias idonei; quod studium omnibus nostris in rebus ostendisti, hoc idem nunc ut impendas exorari te sine. Hac enim una re tranquillitas nobis seruetur, si strenuo tuo præsidio instructi simus. Erimus autem multa hac contenti, si a pagi præposito comprehensus, brevi tempore in carcere includatur. Etenim non ob ea solum quæ perpessi sumus, indignamur: sed in posterum etiam securitate indigemus.

EPISTOLA IV.

Olympio, qui dona miserat, perurbane gratias agit. Basilii, incusans quod contubernalem suam pauperiem expulerit.

Olympio.

Ecquid agis, o præclare, qui amicam nobis paupertatem et philosophiæ nutricem solitudine expellis? Arbitror enim fore, ut ipsa tibi iudicium intenderet unde vi, si qua ei loquendi, facultas

* Alias CLXIX. Scripta in recessu.

(9) *Kal ζάλη*. Vat. et Reg. primus *καὶ χαλάζη*. Ibidem Vat., Coisl. secundus et Reg. uterque ὑπὸ τῆς ἑξῆς τι καρτερὸν. Paulo post iidem codices οὕτω μεγάλα, excepto tamen Vaticano.

(10) *Ὁλην*. Hanc vocem addidimus ex Coisl. utroque, Med. et utroque Regio.

(11) *Ἐν Ἀνήσοις*. Codex perantiquus Coisl. ἐν Ἀνήσοις; alius ex eadem bibliotheca et unus ex Regiis ἐν Ἀννίσοις.

(12) *Ὁὐ συμβόλαιόν τι*. Deest negatio in editis et in pluribus mss. codicibus. Legitur in duobus aliis et secunda manu in Harlæano; ac prorsus necessaria videtur ad orationis seriem; quippe cum agrestis ille ante facinus ediderit, quam ullam consilii sui significationem dedisset. Ibidem deest εἰπῶν in tribus vetustissimis codicibus.

(13) *Δραστηρίῳ*. Sic Harlæanus cum Regio utroque et Coisl. secundo. Editi *δικαστηρίῳ*. Sed hæc

ρίσι στρατιωτῶν, ἢ ὅσοις ἀνδράσιν ἐκεῖνος παρέσχε τὰ ἐπιτήδεια· ὅς γε οὐδ' ἡμῖν ἀπὸ τοῦ σχήματος ἐπιστέλλεις, ἀλλὰ τὸν εἰωθότα τρόπον· καὶ τῆς περιλόγους σπουδῆς οὐδὲν ὑφέσεις· ἀλλὰ τὸ τοῦ Πλάτωνος, ἐν χειμῶνι καὶ ζάλη (9) πραγμάτων, ὅσον ὑπὸ τείχει τινὶ καρτερῷ ἀποστάς, οὐδεὶς θορύβου τὴν ψυχὴν ἀνατίπτλασαι· μάλλον δὲ οὐδὲ ἑτέρους ἔξ, τὸ γε σαυτοῦ μέρος. Καὶ τὰ μὲν σὰ τοιαῦτα, μεγάλα καὶ θαυμαστά τοῖς συνορᾶν δυναμένοις, καὶ πάλιν οὐ θαυμαστά τῷ πρὸς τὴν ὄλην (10) προαίρεσιν τοῦ βίου κρίνονται. Ἄκουε δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα, παράδοξά τε ὄντα, καὶ ἀκολούθως ἡμῖν ἀπαντῶντα.

2. Ἄνθρωπος τις ἀγροικός τῶν συνοικούντων ἡμῖν ἐν Ἀνήσοις (11), οἰκέτου μου τελευτήσαντος, οὐ συμβόλαιόν τι (12) πρὸς αὐτὸν εἰπῶν ἐσχηκέναι, ὡς προσελθὼν μοι, οὐκ ἐπαίτιασάμενος, οὐ παρ' ἐκόντος ἀξιώσας λαθεῖν, οὐκ ἀπειλήσας εἰ μὴ λάθω βιάσασθαι, ἀθρόον μετὰ τινων ὁμοίων αὐτῷ τὴν ἀπόνοιαν ἐπιθέμενος ἡμῶν τῇ οἰκίᾳ, τὰ τε γυναῖκα τὰ φυλάττοντα συνέτριψε τύπτων, καὶ καταβρόχθας τὰς θύρας, ἐξεφόρησεν ἅπαντα, τὰ μὲν αὐτὸς λαθῶν, τὰ δὲ εἰς διαρπαγὴν τοῖς βουλομένοις προθείς. Ἴν' οὖν μὴ ὁ ἔσχατος ὅρος ἡμεῖς τῆς ἀσθενείας ὦμεν, καὶ παντὶ δόξωμεν ἐπιτήδαιοι πρὸς ἐπιχειρήσιν, ἦν ἐν πᾶσι τοῖς πράγμασιν ἡμῶν σπουδὴν ἐπιδέδειξαι, καὶ νῦν εἰσενέγκασθαι παρακλήθητι. Μόνως γὰρ ἂν ἡμῖν οὕτω τὸ ἀπραγμον σώζοιτο, εἰ τῷ σφ' δραστηρίῳ (13) συντεταγμένοι εἴημεν. Γίνονται δ' ἂν ἡμῖν ἀρκούσα δίκη, εἰ, διὰ τοῦ παγάρχου (14) συλληφθεὶς, ἐν τῷ δεσμητηρίῳ βραχὺν κατακλεισθεὶς χρόνον. Καὶ γὰρ οὐχ ὑπὲρ ὧν πεπόνθαμεν ἀγανακτούμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς πρὸς τὸ λοιπὸν ἀσφαλείας δεόμεθα.

EPISTOLA Δ.

Ὁλυμπίῳ.

Ὅτι ποιεῖς, ὦ θαυμάσιε, τὴν φιλην ἡμῖν πέναν, καὶ φιλοσοφίας τροφὸν, τῆς ἐσχατίας ἀπελαύων; ἢ ἡμῖν γὰρ ἂν σε καὶ ἐξούλης γραφὴν ὑπ' αὐτῆς φεύγειν (15), εἰ τις αὐτῇ προσγένετο λόγος· ἔτι

D posterior scriptura minus probabilis; non enim iudicium a Candidiano petit Basilii, sed patrociniū apud præpositum pagi. Confirmatur nostra interpretatio ex his verbis Gregorii Naz. Orat. 25, p. 441: Οἶδα τίνι ἀπεταξάμεν καὶ τίνι συνεταξάμεν. Scio cui renuntiavi et cui me adjunxi. Vide Addenda.

(14) *Παγάρχου*. Sic septem mss. codices. Edii admodum mendose *παγάρχου*. Ii autem pagorum præpositi suas administrandæ militaris annonæ partes sustinebant, ut patet ex cod. Theod. lib. vii, tit. 4, leg. 1, et lib. xii, tit. 6, leg. 8. Unde non mirum si Basilii ad Candidianum, cuius magna apud pagī præpositum erat auctoritas, confugit.

(15) *Φεύγειν*. Miror Combesium censuisse legendum οὐ φεύγειν, cum notum sit et pervulgatum φεύγειν γραφὴν idem sonare ac accusari. Paulo post in quatuor mss. ἔτι: Τούτῳ μὲν.

Τούτῳ συνοικεῖν εἰλόμην ἐγὼ, νῦν μὲν τὸν Ζήωνα
ἐπαινοῦντι, ὃς, ναυαγίῳ πάντα ἀποβαλὼν, οὐδὲν
ἀγνῆς ἐφθέγγετο· ἀλλ', Εὐγε, εἶπεν, ὦ τύχη, συν-
ελαύνεις (16) ἡμᾶς εἰς τὸ τριδώνιον· νῦν δὲ τὸν
Κλεάνθην, μισθῷ ὕδωρ τοῦ φρέατος ἀπαντιοῦντα,
ὅθεν αὐτὸς τε διέζη, καὶ τοῖς διδασκάλοις μισθοὺς
ὑπετέλει. Τὸν δὲ Διογένην οὐδὲ ἐπαύσατό ποτε θαυ-
μάζων, τοῖς παρὰ τῆς φύσεως μόνοις ἀρκεῖσθαι
φιλοτιμούμενον· ὡς καὶ τὸ κισσύβιον ἀπορρίψαι (17),
ἐπειδὴ παρὰ παιδὸς ἐδιδάχθη κοιλίας τὰς χερσὶν
ἐπικύπτων πίνειν. Ταῦτα ἂν σοι καὶ τὰ τοιαῦτα ἢ
σύνικος ἡμῶν (18) πενία μέψαιτο, τὰς μεγαλο-
δωρεῖας ἐξοικισθεῖσα νῦν. Προσθεῖθι δὲ καὶ ἀπειλήν
τινα· ὅτι, εἰ σε ἐνταῦθα πάλιν λάθοιμι, Σικελικὴν
ἢ Ἰταλιῶν τρυφὴν ἀποδείξω τὰ πρότερα· οὕτω σε
ἀκριδῶς τοῖς παρ' ἐμαυτῆς ἀμυνοῦμαι. Καὶ ταῦτα
μὲν ὅθι τοιαῦτα. Ἡσθην δὲ ἀκούσας ἤρχθαι σε
τῆς θεραπείας ἤδη· καὶ εὐχομαί σε (19) ἕνασθαι
αὐτῆς. Πρέποι δ' ἂν τῆ ἱερᾶ σου ψυχῆ ἄλυτος ὄπη-
ρσις σώματος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ε΄.

EPISTOLA V.

Consolatur Nectarium Basilium unici filii morte affictum.

Νεκταρίῳ παραμυθητικῇ (20).

Ad Nectarium consolatoria.

Ὅπως εἶχον τρίτην ἢ τετάρτην ἡμέραν πληγῆς
ἐπὶ τῆ ἀκοῇ τοῦ ἀφορήτου πάθους, καὶ ἐτι ἀμφίβολος
ὄν, διὰ τὸ μηδὲ σαφῶς δυνήθηναί μοι τῶν ἀναρῶν
τὴν μηχανὴν τὸ συμβᾶν διηγησασθαι, καὶ τῷ (21)
ἀπειχεσθαι ἀληθῆ εἶναι, δυσπαραδέκτως ἔχων
τοῖς τὰ θρυλλοῦμενα, ἐδεξάμην γράμμα τοῦ ἐπι-
κόπου ἀκριδῶς σημαίνον τὴν ἀπευκτὴν ἀγγελίαν.
Ἐφ' ᾧ ὅσον μὲν ἐστίνεσσα, καὶ ὅσον ἀφῆκα δά-
κρυον, τί χρὴ καὶ λέγειν; Καὶ γὰρ τίς οὕτω λίθινος
τὴν καρδίαν, ἢ ἔξω παντελῶς τῆς ἀνθρωπίνης φύ-
σεως, ὥστε ἀπαθῶς ἐνεγκεῖν τὸ συμβᾶν, ἢ μετρίῳ
ταῖσι (22) τὴν ψυχὴν καταλειφθῆναι; Οἴκου λαμ-
προῦ διαβοχῆ, Πειρίσματος γένους, πατρίδος ἐλπίς, γο-
νίων εὐσεβῶν βλάστημα ὑπὸ μυριάσις εὐχαῖς ἐν-
τραπὴν, ἐν αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας ὄν, ἐκ μέ-
σου (23) πῶν πατρικῶν χειρῶν ἀναρπασθεὶς οἴχεται.
Ταῦτα ποῖαν ἀδάμαντος φύσιν οὐχ ἱκανὰ ἐκλύσαι,
καὶ εἰς συμπάθειαν ἀγαγεῖν; Ὅστε οὐδὲν μέγα, εἰ
καὶ ἡμῶν διὰ βᾶθους ἤψατο τὸ κακόν, ὀλοκλήρως ἐξ
ἀρχῆς προσπεφυκῶτων ὀμῶν, καὶ τὰς τε εὐφροσύ-
νης ὀμῶν καὶ τὰς λύπας ἰδίας ἑαυτῶν ποιουμένων.
καίτοιγε ἐδόκει, τὸν γε μέχρι τοῦ παρόντος χρό-
νου (24), ὀλίγα εἶναι τὰ λυποῦντα ὕμᾶς, ἐν τοῖς

A accederet : Volui ego cum hoc homine una degere,
nunc quidem Zenonem laudante, qui amissis
naufragio omnibus nihil non virile locutus est,
sed, Euge, dixit, o fortuna, redigis nos ad detritum
pallium : nunc vero Cleanthem mercede aquam ex
puteo haurientem, unte et ipse victitabat, et
magistris æra persolvebat. Quin et Diogenem nun-
quam intermisit admirari, id sibi laudi habentem,
ut solis naturæ rebus contentus esset ; adeo ut
poculum etiam projecerit, postquam a puero didi-
cit cavis manibus inclinaus bibere. His te et
talibus contubernalis nostra incusaret, nunc ma-
gnificis donis expulsa. Adjiceret autem et aliquid
minarum : Si hic te iterum dēprehendero, Siculas
aut Italicas delicias priora existisse ostendam :
B ita te accurate copiis meis ulciscar. Sed de his
hactenus. Gavisus autem sum, cum audivi te
jam remedia aggressum esse ; teque his juvari
precor. Sacræ 77 autem tuæ animæ convenerit sol-
licitudinum et molestiarum expers corporis curatio.

1. Nondum tertium aut quartum diem traduxe-
ram intolerabilis casus auditione percussus ; et
cum adhuc ambigerem, quia ne clare quidem
potuerat nobis molestæ rei nuntius id quod acci-
derat enarrare ; cumque rumorem vix reciperem
quia falsum esse optabam ; accepi litteras episcopi,
quibus accurate infausta res significabatur. In
quo quidem quantum ingemuerim, quantumque
effuderim lacrymarum, quid attinet vel dicere?
Quis enim adeo corde lapideo, aut omnino hu-
manæ naturæ expers, ut in ejusmodi eventu nihil
patiatur, aut modicum dolorem animo accipiat?
Domus splendidæ successio, fulcimentum generis,
patræ spes, parentum piorum germen cum innu-
meris votis educatum, in ipso ætatis flore ex me-
dii patris manibus ereptum abit. Hæc quam ada-
mantis naturam non valeant dissolvere, et ad
commiserationem adducere? Quare nihil est magni,
si et nos penitus hoc infortunium percussit, qui
D vobis prorsus sumus ab initio addicti ; et gaudia
vestra et molestias nostra facimus. Atque hacten-
us quidem pauca esse videbantur quæ vobis
molestiam afferrent, imo pleraque ex sententia

(16) *Συνοικεῖν*. Ante hanc vocem legitur ὅτι in duobus mss.

(17) *Ἀπορρίψαι*. Editio Parisiensis addit ποτέ, quæ vox deest in aliis editionibus et omnibus mss. Paulo post ἐπικύπτων legitur in tribus antiquissimis codicibus, Harl., Med. et Coisl. Editi ἐγκύπτων.

(18) *Ἡμῶν*. Sic Anglicanus codex cum Harl. et Med. Editi ἡμῶν. Πενία elegantius deest in Angliano, nec inivitus hanc vocem delerem.

(19) *Εὐχομαί σε*. Sic septem antiqui codices. Editi εὐχομαί σοι.

(20) *Παραμυθητικῇ*. Sic Coisl. antiquior et editi. Addit Harl. ἐπὶ τῷ υἱῷ. Quatuor alii codices sic ha-

bent : Πρὸς Νεκτάριον τὸν υἱὸν ἀποβαλόντα, *Ad Nectarium qui filium amiserat.*

(21) *Καὶ τῷ*. Sic duo mss. et Harl. secunda manu.

(22) *Μετρίῳ πάθει*. Nonnulli codices μετριοπαθῆ... καταλειφθῆναι.

(23) *Ὅρ, ἐκ μέσου*. Editi ὄν, καὶ μέσου. Codices omnes mss. ut in textu, nisi quod in quatuor legitur ὄν.

(24) *Τὸν γε μέχρι τοῦ παρόντος χρόνον*. Ita Coisl. primus, Harl. et unus ex Regiis. Codex Vat. habet ἐδόκει μέχρι τοῦ, etc. Quidam alii τὰ μέχρι τοῦ, etc. Editi τὸ γε... χρόνον.

* Alias CLXXXVIII. Scripta in secessu.

vobis fluere, sed subito dæmonis invidia evanuit tota illa domus felicitas et animarum hilaritas; ac hominibus tristis historia facti sumus. Igitur si ob ea quæ acciderunt lugere, et lacrymas effundere volumus, tempus vitæ nobis non sufficiet; nec si homines omnes nobiscum gemant, infortunio planctum adæquare poterunt: imo etiamsi fluviorum aquæ lacrymæ flant, nequibunt casus illius lamenta explere.

2. Sed si velimus Dei donum, quod cordibus nostris indidit, nunc promere, rationem dico sobriam, quæ et in rebus secundis modum novit animabus nostris præstitueret, et in tristioribus casibus res humanas in memoriam revocare, nosque admonere eorum, quæ et vidimus et audivimus, vitam videlicet infortunio hujusmodi esse referatam, ac multa calamitatum humanarum esse exempla, et præter hæc omnia mandatum Dei esse, ut qui in Christum credunt, non lugeant mortuorum causa, ob spem resurrectionis; ac patientiæ magnæ magnas esse apud certaminum judicem coronas gloriæ repositas: si igitur rationi permiserimus ut hæc nobis occinat, licebit fortasse modicum aliquod mali lenimen **78** invenire. Quare adhortor te, ut strenuum atletam, ut contra plagæ magnitudinem obtendaris, nec succumilas ponderi doloris, neque absorbearis animo: persuasum habens, etsi rationes eorum quæ a Deo dispensantur, nos latent; at profecto quod a sapiente nosque amante dispensatur, accipiendum, etiamsi molestum sit. Novit enim ipse, quomodo unicuique dividat quod utile est, et quam ob causam inæquales vitæ terminos nobis præstituat. Est enim causa aliqua hominibus indeprehensa, ob quam alii quidem citius hinc abripiuntur, alii vero diutius in hac calamitosa vita ad ærumnas perferendas relinquuntur. Itaque in omnibus adorare illius in nos amorem debemus, nec ægre ferre: memores magnæ illius et celeberrimæ vocis, quam magnus ille athleta Job emisit, cum in uno convivio liberos decem exiguo temporis momento oppressos vidit: *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino visum, ita et factum est*²¹. Admirabilem illam vocem nostram faciamus: par merces a justo iudice paria præclare facta designantibus. Non sumus filio orbat: sed restitimus ei qui mutuo dederat: neque exstincta est filius vita, sed in melius transmutata: nec humus dilectum nostrum obtexit, sed cælum suscepit. Paulisper exspectemus, et una cum eo quem desideramus, erimus. Neque longum est tempus æ-

²¹ Job 1, 21.

(25) *Ἐκστὴν τοῦ οἴκου*. Sic tres antiquissimi codices pro eo quod erat in editis τοῦ οἴκου ἐκεῖνου. In iisdem codicibus legitur καὶ τῶν ψυχῶν, quod in editis deerat.

(26) *Τὰ... ρεύματα*. Sex codices habent τὸ... *ἄεμα*. Sed cum vulgata lectio existet in tribus aliis

πλείστοις δὲ κατὰ ῥοὴν ὑμῖν τὰ πράγματα φέρεσθαι· ἀλλ' ἀθρώως βασκανία δαίμονος πᾶσα ἐκεῖνη τοῦ οἴκου (25) ἢ εὐθηνία καὶ τῶν ψυχῶν ἢ φαίδροτης ἠφάνισται, καὶ ἐγενομένα τῷ βίῳ διήγημα σκυβερπόν. Ἐάν μὲν οὖν ποτιῖσθαι ἐπὶ τοῖς συμβᾶσι καὶ δακρῦειν βουλώμεθα, οὐκ ἐξαρκέσει ἡμῖν ὁ χρόνος τοῦ βίου· πάντες δὲ ἄνθρωποι, μεθ' ἡμῶν στένοντες, παρισῶσαι τῷ πάθει τὸν ὀδύρμον οὐ δυνήσονται· ἀλλὰ κἂν τὰ τῶν ποταμῶν ρεύματα (26) δάκρυον γένηται, ἐκπληρῶσαι τῶν συμβάντων τὸν θρήνον οὐκ ἐξαρκέσει.

2. Ἐάν μέντοι θελήσωμεν τὸ τοῦ Θεοῦ δῶρον ἢ ἐναπέθετο ταῖς καρδίαις (27) ἡμῶν προενεγκεῖν νῦν· τὸν λογισμὸν λέγω τὸν σώφρονα, ὃς καὶ ἐν ταῖς εὐημερίαις μέτρα οἶδε ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ὀρίζειν, καὶ ἐν ταῖς κατφεστέραις περιστάσεσιν εἰς ὑπόμνησιν ἀγειν τῶν ἀνθρωπίνων, καὶ ὑποβάλλειν ἡμῖν, ἃ τε εἶδομεν, ἃ τε ἠκούσαμεν, ὅτι γέμει ὁ βίος τῶν τοιοῦτων παθῶν, καὶ πολλά τῶν ἀνθρωπίνων συμφορῶν ἐστὶ τὰ ὑποδείγματα· καὶ ἐπὶ πᾶσιν, ὅτι πρόσταγμα Θεοῦ ἐστὶ τὸ μὴ λυπεῖσθαι ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις τοῖς ἐν Χριστῷ πεπιστευκότας διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως· καὶ ὅτι τῆς μεγάλης ὑπομονῆς μεγάλοι παρὰ τῷ ἀθλοθέτῃ στέφανοι δόξης ἀπόκεινται· ἐὰν ἐπιτρέψωμεν τῷ λογισμῷ ταῦτα ἡμῖν κατεπέθειν, τάχα ἂν εὐροίμεν τινα μετρίαν τοῦ κακοῦ λύσιν. Διὸ παρακαλῶ σε, ὡς γενναῖον ἀγωνιστὴν, στήναι πρὸς τὸ μέγεθος τῆς πληγῆς, καὶ μὴ ὑποπείσῃς τῷ βάρει τῆς λύπης, μηδὲ καταποθῆναι τὴν ψυχὴν· ἐκεῖνο πεπεισμένον, ὅτι, κἂν οἱ λόγοι τῶν παρὰ Θεοῦ οἰκονομουμένων διαφεύγουσιν ἡμᾶς, ἀλλὰ πάντως γε τὸ παρὰ τοῦ σοφοῦ καὶ ἀγαπῶντος ἡμᾶς οἰκονομηθὲν ἀπόδεκτόν ἐστι, κἂν ἐπίπουν ἦ. Αὐτὸς γὰρ οἶδε πῶς ἐκάστῳ διατίθῃ τὸ συμφέρον, καὶ διὰ τί ἀνισα τίθησιν (28) ἡμῖν τοῦ βίου τὰ πέρατα. Ἔστι γάρ τις αἰτία ἀνθρώποις ἀκατάληπτος, δι' ἣν οἱ μὲν θάπτον ἐντεῦθεν ἀπάγονται, οἱ δὲ ἐπὶ πλεον προσταλαιπωρεῖν τῷ ὀδύνηρῳ τούτῳ βίῳ καταλιμπάνονται. Ὡστε ἐπὶ πᾶσι προσκυκεῖν αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν ὀφειλομεν, καὶ μὴ δυσχεραίνειν· μεμνημένοι τῆς μεγάλης ἐκεῖνης καὶ αἰοδίου φωνῆς, ἣν ὁ μέγας ἀθλητὴς Ἰωὼ ἀνεφθέγγετο, ἐπὶ μιᾷ τραπέζῃς ἰδὼν δέκα παῖδας ἐν βραχεῖαι καίρου ῥοπῇ συντριβέντας· Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀπέβλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο. Ἡμέτερον ποιησώμεθα τὸ θαῦμα τοῦτο· ἴσος ὁ μισθὸς παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ τοῖς τὴν Ἰσα ἐπίδεικνυμένοις ἀνδραγαθήματα. Οὐκ ἀπεστερήθημεν τοῦ παιδῶ, ἀλλ' ἀπέδωκαμεν τῷ χριστῷ· οὐδὲ ἠφανίσθη αὐτοῦ ἡ ζωὴ, ἀλλ' ἐπὶ τὸ βέλτιον διημέφθη· οὐ γὰρ κατέκρυψε τὸν ἀγαπητὸν ἡμῶν, ἀλλ' οὐρανὸς ὑπεδέξατο. Μικρὸν ἀναμείνωμεν, καὶ

vetustissimis, nihil mutandum censuimus.

(27) *Ταῖς καρδίαις*. Editi addunt ἐν, quod deest in msr.

(28) *Τίθησιν*. Deest hoc verbum in tribus codicibus, nec necessarium est.

συνεστέμεθα τῷ ποθουμένῳ. Οὐδὲ πολλὸς ὁ χρόνος τῆς A junctionis, cum omnes in hac vita tanquam in διαπίσεως (29), πάντων ὡσπερ ἐν ὁδῷ τῷ βίῳ τούτῳ πρὸς τὸ αὐτὸ καταγώνιον ἐπειγομένων· ἐν ᾧ ὁ μὲν προκατέλευσεν, ὁ δὲ ἐπῆλθεν, ὁ δὲ ἐπείγεται, πάντα δὲ ἐν ὑποδέχεται τέλος. Εἰ γὰρ καὶ θάπτον τὴν ὁδὸν προκατέλευσεν, ἀλλὰ πάντες τὴν αὐτὴν (30) πορευόμεθα· καὶ πάντας τὸ αὐτὸ ἀναμένει κατάλυμα. Μῖνον γένοιτο ἡμᾶς δι' ἀρετῆς τῆ καθαρότητι ἐκείνου ἐρωθεῖναι· ἵνα διὰ τὸ ἄδολον τοῦ ἡθους τῆς αὐτῆς αἰς τὴν Χριστῷ νηπίους ἀναπαύσεως ἐπιτύχωμεν (31).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ΄.

EPISTOLA VI.

Basilii Nectarii uxorem similiter consolatur.

Πρὸς τὴν ὁμόζυγον (32) Νεκταρίου παραμυθη- B
τική.

Nectarii conjugii consolatoria.

1. Ἐμελλον ἀποσιωπῆν πρὸς τὴν κοσμιότητά σου, λογίζομενος, ὅτι, ὡσπερ ὀφθαλμῷ φλεγμαίνοντι καὶ τὸ ἀπάλωτατον τῶν παρηγορημάτων ἀνίαν (33) ἐμπίει, οὕτω καὶ ψυχῇ ὑπὸ θλίψεως βαρείας κακαωμένη, κἄν πολλὴν παράκλησιν φέρῃ ὁ λόγος, ἡλιχρὸς πως εἶναι δοκεῖ, ἐν τῇ περιωδυνίᾳ προσφερόμενος. Ἐπεὶ δὲ με (34) εἰσήλθεν, ὅτι πρὸς Χριστιανὴν μοι ὁ λόγος ἔσται, πάλαι πεπαιδευμένην τὰ θεῖα, καὶ ἐμπαράσκειον οὖσαν πρὸς τὰ ἀνθρώπινα, οἷα ἐνόμισα δίκαιον εἶναι παραλιπεῖν τὸ ἐπιβάλλον μοι. Οὐδα ποταπὰ τῶν μητέρων τὰ σπλάγγνα· καὶ ὅτιν ἰδίως τὸ σὸν περὶ πάντας χρηστὸν καὶ ἡμερον ἐθνημῶν, λογίζομαι πόσῃ εἰκὸς ἐπὶ τοῖς παρούσιν εἶναι τὴν ἀληθῆνα. Παῖδα ἐζημιώθη, ὃν περιόντα C
μὲν ἐμακάρισαν πᾶσαι μητέρες, καὶ ἠῤῥξαντο τοὺς ἐκτῶν τοιοῦτους εἶναι· ἀποθανόντα δὲ ἐστένασαν, ὡς ἐκίστη τὸν ἑαυτῆς γῆ κατακρύψασα. Ἐκείνου ὁ θάνατος πληγὴ ἐγένετο πατρίδων δύο (35), τῆς τε ἡμετέρας καὶ τῆς Κιλικίων. Ἐκεῖνο τὸ μέγα καὶ περιφανὲς γένος συγκατέπεσον, ὡσπερ ἐρείσματος ἐπαρθεῖντος κατασεισθέν. Ὡ συνάντημα πονηροῦ ἄξιμονος, πόσον ἴσχυσε κακὸν ἐξεργάσασθαι! Ὡ γῆ, ποσὸν ἀναγκασθεῖσα ὑποδέχασθαι πάθος! Ἐφριξε τάχα καὶ ὁ φίλος, εἰ τις αἰσθησις αὐτῷ, τὸ σκυθρωπὸν ἐκεῖνο θέαμα. Καὶ τί ἂν τις τοιοῦτον εἴποι, ὅσον ἡμνηχάνια τῆς ψυχῆς ὑποβάλλει;

2. Ἄλλ' οὐ γὰρ ἀπρονόητα τὰ ἡμέτερα, ὡς μεμαθήκαμεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ὅτι οὐδὲ στρουθὸν πίπτει ἀνευ θελήματος τοῦ Πατρὸς ἡμῶν. Ὡστε, εἰ τι γέ- D
γασε, θελήματι γέγονε τοῦ Κτίσαντος ἡμᾶς. Τῷ δὲ βουλήματι τοῦ Θεοῦ τίς ἀνθέστηκε; Καταδεξώμεθα (36) τὸ συμβάν· δυσανασχετοῦντες γὰρ οὔτε τὸ

²⁹ Math. x, 29.

(29) Οὐδὲ πολλός... ὑποδέχεται τέλος. Deest tota hæc verborum complexio in Vat. et Coisl. recentiore, et in duobus Regiis. Huic autem et sequenti epistolæ multa insunt indicia hominis a rhetorum imitationibus recentis. Nonnulla etiam, quæ Basiliius apud ad religionem Christianam accommodat, in Plutarchi libro *De consola ione* leguntur. Is enim docet vitam mutuo datam esse hominibus, nec mirum videri debere, si reddenda sit: hanc vitam esse veluti viam, qua omnes ad idem diversorium tendimus: non lugendos esse, quos brevi sequemur. (30) *Τὴν αὐτήν*. Editi addunt αὐτῷ, quod deest in septem veteribus libris.

(31) Ἐπιτύχωμεν. Ita tres vetustissimi codices. Editi τύχωμεν.

(32) Ὁμόζυγον. Sic Harl., Vat. et quinque alii. Coislinianus primus et editi ὁμόζυγα.

(33) Ἄριαν. Sic Harl., Coisl. primus et quinque alii, melius quam in editis ἀνίαν.

(34) Ἐπεὶ δὲ μοι. Sic codices antiqui septeni, duo alii Ἐπεὶ δὲ μοι. Editi ἐπειδὴ μοι. Statim Bigot. καὶ ἐμπαράσκειον.

(35) Δύο. Sic mss. septem. Editi δύοῦν.

(36) Καταδεξώμεθα. Editi addunt γούν, sed hæc vocula deest in septem mss. codicibus.

Alias CLXXXIX. Scripta eodem tempore.

est reparamus, ac præterea nosmetipsos perdimus. Ne culpemus justum Dei iudicium. Nimum imperiti sumus, quam ut arcana illius iudicia exploremus. Tunc Dominus amoris in se tui periculum facit. Tibi nunc tempus est, ut per patientiam partem martyrum consequare. Machabæorum mater septem filiorum mortem conspexit, nec ingemuit, nec ignobiles lacrymas effudit; sed gratias agens Deo, quod videret eos igne et ferro et acerbissimis verberibus et vinculis carnis exsolvi. Deo quidem probata fuit, celebris vero habita est apud homines³⁷. Afflictio magna, fateor et ego: sed et magna a Domino præmia patientibus reposita. Mater cum effecta es, puerumque vidisti, ac gratias egisti Deo; plane sciebas mortalem a te, cum mortalis sis, genitum esse. Quid igitur mirum, si mortuus est mortalis? Sed dolet nobis, quod præter tempus. Incertum, utrum hoc non fuerit tempestivum: nos siquidem eligere quæ animabus utilia sunt, et præfinire terminos humanæ vitæ non novimus. Circumspice totum terrarum orbem, in quo habitas; et cogita omnia mortalia esse quæ videntur, omnia corruptioni obnoxia. Respice ad cælum; et illud ipsum aliquando dissolvetur; ad solem, ne ille quidem permanebit. Stellæ omnes, animalia terrestria et aquatilia, terræ ornatus, terra ipsa, omnia corruptioni obnoxia, omnia paulo post non amplius futura. Horum cogitatio sit casus solatium. Cave calamitatem seipsa metiaris, ita enim tibi videbitur intolerabilis sed eam cum omnibus rebus humanis comparans, inde reperies illius solatium. His autem omnibus illud validissimum addendum habeo: parce marito; alter alteri solamen estote; ne facias ei graviorem calamitatem, dolore te ipsa conficiens. Omnino autem arbitrator sermonem solatio impari esse: sed precibus in re præsentis opus esse censeo. Precor itaque ipsum Dominum, ut sua non enarrabili potentia tangens cor tuum, cogitationibus bonis animum tuum illustret, ut in teipsa consolationis habeas argumenta.

EPISTOLA VII.

Basilii significat futurum se providisse, ut penurie verborum accusaretur, nec tamen idcirco consentientibus respondendum non esse. Hortatur Gregorium, ut totum se tradat veritatis defensionis, nec se consulat.

Gregorio sodali.

Ne tuum quidem ignorabam, cum scriberem

³⁷ II Mach. vii, 4 seqq.

· Alias II. Scripta videtur in secessu.

(37) Ἀνθρωπίνῃ ζωῇ. Duo vetustissimi codices, Harl., et Coisl. ἀνθρωπίνης ζωῆς.

(38) Πρὸς τὸν οὐρανόν. Harl., et Medicæus eis τὸν οὐρανόν.

(39) Οὐδὲ οὗτος. Sic Harl., et Coisl. primus cum tribus alijs. Editi οὐδὲ αὐτός.

(40) Πάντα μικρόν. Sic Harl., Coisl. uterque et tres Regii. Editi καὶ πάντα μικροῦ.

(41) Ἀλλήλοις γένεσθε. Sic tres vetustissimi codices Harl., Coisl. et Me.l. Editi ἀλλήλοις ἐστέ.

(42) Καταναλίσκουσα. Quinque codices, non tamen vetustissimi, ἀναλίσκουσα.

(43) Γρηγορίῳ. Ita codex Vaticanus et Coisl.

γενόμενον διορθούμεθα, καὶ ἐκ τούτου προσοπθύμεθα. Μὴ κατηγορήσωμεν τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ. Ἀμαθεῖς ἐσμεν, ὥστε τὰ ἀρρήτα αὐτοῦ κρίματα δοκιμάζειν. Νῦν σου λαμβάνει τὴν δοκιμὴν ὁ Κύριος τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης. Νῦν σοι πάρεστι καιρὸς διὰ τῆς ὑπομονῆς τὴν μερίδα τῶν μαρτύρων λαβεῖν. Ἡ τῶν Μακκαβαίων μήτηρ ἐπτά παιδῶν εἶδε θάνατον, καὶ οὐκ ἐστέναξεν, οὐδὲ ἀφῆκεν ἀγεννῆς δάκρυον· ἀλλ' εὐχαριστοῦσα τῷ Θεῷ, ὅτι ἐβλεπεν αὐτοὺς πυρὶ καὶ σιδήρῳ, καὶ ταῖς χαλεπωτάταις αἰκίαις, τῶν δεσμῶν τῆς σαρκὸς λυομένων, εὐδόκιμος μὲν παρὰ Θεῷ, αἰδοίμος δὲ παρὰ ἀνθρώποις ἐκρίθη. Μέγα τὸ πάθος, φημί καγὼ· ἀλλὰ μεγάλοι καὶ οἱ παρὰ τοῦ Κυρίου μισθοὶ τοῖς ὑπομένουσιν ἀποκείμενοι. Ὅτε ἐγένου μήτηρ, καὶ εἶδες τὸν παῖδα, καὶ ἠὲ εὐχαρίστησας τῷ Θεῷ, ἤδεις πάντως, ὅτι θνητὴ οὖσα θνητὸν ἐγέννησας. Τί οὖν παράδοξον, εἰ ἀπέθανεν ὁ θνητός; Ἀλλὰ λυπεῖ ἡμᾶς τὸ παρὰ καιρόν. Ἄθλιον, εἰ μὴ εὐκαιρον τοῦτο· ἐπειδὴ ἡμεῖς ἐκλέγεσθαι τὰ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς, καὶ ὀρίζειν προθεσμίας ἀνθρωπίνῃ ζωῇ (37) οὐκ ἐπιστάμεθα. Περιέλαβαι τὸν κόσμον θνήσκει, ἐν ᾧ κατοικεῖς· καὶ ἐνόησον, ὅτι πάντα θνήσκει τὰ ὀρώμενα, καὶ πάντα φθορᾷ ἔποικεῖται. Ἀνάδλεψον πρὸς τὸν οὐρανόν (38)· καὶ οὐδέποτε λυθῆσεται· πρὸς τὸν ἥλιον· οὐδὲ οὗτος (39) διαμενεῖ. Οἱ ἀστέρες σύμπαντες, ζῶα χερσαῖα καὶ ἐνυδρα, τὰ περὶ γῆν κάλλι, αὐτὴ ἡ γῆ, πάντα φθαρέα, πάντα μικρόν (40) ὕστερον οὐκ ἐσόμενα. Ἡ τούτων ἐνοία παραμυθία ἔστω τοῦ συμβεβηκότος. Μὴ καθ' ἑαυτὸ μέτρει τὸ πάθος· ἀφόρητον γὰρ οὕτω φανεῖται σοι· ἀλλὰ τοῖς ἀνθρωπίνοις πάσι συγκρίνουσα, ἐνεῦθεν εὐρήσεις αὐτοῦ τὴν παραμυθίαν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ ἐκεῖνο εἰπεῖν ἰσχυρὸν ἔχω, φεῖται τοῦ ὁμοζύγου· ἀλλήλοις γένεσθε (41) παραμυθία· μὴ ποιήσης αὐτῷ χαλεπωτέραν τὴν συμφορὰν, τῷ πάθει ἑαυτὴν καταναλίσκουσα (42). Ὅπως δὲ οὐκ οἶμαι λόγον ἐφαρκεῖν εἰς παράκλησιν, ἀλλ' εὐχῆς ἡγοῦμαι χρεῖαν εἶναι πρὸς τὰ παρόντα. Εὐχομαι οὖν αὐτὸν τὸν Κύριον, τῇ ἀφάτῳ αὐτοῦ δυνάμει ἐφαψόμενόν σου τῆς καρδίας, ἐμποιῆσαι φῶς τῇ ψυχῇ σου διὰ τῶν ἀγαθῶν λογισμῶν, ἵν' οἴκοθεν ἔχῃς τῆς παραμυθίας τὰς ἀφορμὰς.

EPISTOLA Z'.

D

Γρηγορίῳ ἑταίρῳ (43).

Οὐδὲ τότε (44) ἠγγούον, ὅτε ἐπέστελλον τῇ λογί-

primus qui tamen addit ἐπισκόπῳ. Codices omnes Gregorio Nazianzeno hanc epistolam inscribunt, sed in codice vetustissimo Coislino post titulum legitur eadem manu γρ. Εὐαγρίῳ πρεσβυτέρῳ. scriptum invenitur, Evagrio presbytero. Sed non est ejusmodi observatio, ut hæc epistola Evagrio presbytero scripta potius videatur, quam Gregorio, cui et veterum codicum testimonio et sua sponte optime congruit. Signata est enim manifestis notis mutæ illius operæ, quam sibi Gregorius et Basilii in sacris litteris illustrandis tradebant.

(44) Οὐδὲ τότε. Sic quinque mss. codices. Editi οὐδέποτε. Ad hæc verba in codice Regio, quo usus

τις σου, ὅτι πᾶσα θεολογική φωνή ἐλάττων μὲν ἐστὶ
 τῆς διανοίας τοῦ λέγοντος, ἐλάττων δὲ τῆς τοῦ ἐπι-
 ζητούντος ἐπιθυμίας· διότι ὁ λόγος ἀσθενέστερόν πως
 εἴρωκε διακονεῖσθαι τοῖς νοουμένοις. Εἰ οὖν ἀσθενῆς
 ἡμῶν ἡ διάνοια, ἐλάττων δὲ ταύτης ἡ γλῶσσα, τί
 ἐγρήν προσδοκᾷ ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις, καὶ οὐχὶ
 πέναν ἐγκαθηθεῖσθαι λόγων; Οὐ μὴν τούτου γε
 ἔνεαν δυνατόν ἦν σιωπῇ παρελθεῖν τὸ ἐπιζητού-
 μενον (45). Κίνδυνος γὰρ προδοσίας, ἐν τῷ μὴ προ-
 χεῖτως ἀποδιδοῖναι τὰς περὶ Θεοῦ ἀποκρίσεις τοῖς
 ἀγαπῶσι τὸν Κύριον. Ἐκεῖνα μὲν οὖν, εἴτε ἀρκούν-
 τως ἔχειν δοκεῖ, εἴτε καὶ ἀκριβεστέρας τινὸς προσ-
 θήκης δεῖται, καιροῦ ἰδίου πρὸς διόρθωσιν χρῆσει.
 Τὸ δὲ νῦν ἔχον, παρακαλούμεν σε, ὃ καὶ παρεκλέ-
 σμεν ἦδη, χρῆσαι σεαυτὸν ὀλοκλήρως τῇ συνηγορίᾳ
 τῆς ἀληθείας, καὶ ταῖς (46) παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐγγινομέ-
 ναις τῇ διανοίᾳ σου ὁρμαῖς πρὸς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ σύστα-
 σιν, ταύταις ἀρκούμενον· καὶ παρ' ἡμῶν μηδὲν ἐπι-
 ζήσονται πλέον· οἱ, πολλῶν ἐλάττους ὄντες τῆς ὑπο-
 νίας, βλάπτομεν μᾶλλον τῇ παρ' ἐαυτῶν ἀσθενείᾳ
 τὸν λόγον, ἢ τινὰ ἰσχύϊν διὰ τῆς συνηγορίας τῇ ἀλη-
 θεῖᾳ προστίθεμεν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Η.

*Perculsus casu inopinato Basilius, cum se ad Gregorium recepisset, desiderium suorum his litteris lenit, eosque admo-
 net ut caveant ad Arianis. Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum confiteri oportere statuit. Tres deus
 offspringibus respondet. Deum natura, non numero unum dici: simile et dissimile rejicit, identitatem substantiæ re-
 quirit, ac Filium Patris esse consubstantialem declarat. Plura explanat Scripturæ loca ab adversariis objecta. Deni-
 que sancti Spiritus divinitatem probat.*

Τοῖς Καισαρεῦσιν (47) ἀπολογία περὶ τῆς ἀπο-
 χωρήσεως, καὶ περὶ πίστεως.

1. Πολλάκις ἐθαύμασα, τί ποτε πρὸς ἡμᾶς πεπόν-
 θατε, καὶ πόθεν τοσοῦτον ἠτεᾶσθε (48) τῆς ἡμετέρας
 βραχύτητος, τῆς μικρᾶς καὶ ὀλίγης καὶ οὐδὲν ἴσως
 ἐχούσης ἐράσμιον, καὶ λόγοις ἡμᾶς προτρέπεσθε,
 φίλιας τε καὶ πατριδος ὑπομιμνήσκοντες, ὡσπερ φυ-
 γάδας τινὰς πατρικοῖς σπλάγγνοις πρὸς ἑαυτοῦς
 πάλιν ἐπιστρέφειν (49) πειρώμενοι. Ἐγὼ δὲ τὸ μὲν
 φυγᾶς γεγονέναι ὁμολογῶ, καὶ οὐκ ἀρνηθεῖν τὴν
 εἰς αἰτίαν μάθοιτ' ἂν ἦδη ποθοῦντες. Μάλιστα μὲν
 τῷ ἀδοκίμῳ τότε πληγεῖς, καθάπερ οἱ τοῖς αἰφνι-
 δίοις ψόφοις ἀθρόως καταπλαγέντες, οὐ κατέσχον
 τὸς λογισμοὺς, ἀλλ' ἐμάκρυνα φυγαδεύων, καὶ ἠβ-
 λίσθην χρόνον ἱκανὸν ἀφ' ὧμῶν, ἔπειτα δὲ καὶ πό-

est Combessius, scholium quoddam declarat Basili-
 um hac sententia uti, sed Iulius, in Homilia, quæ
 inscribitur, *Christi generatio*. Legitur hæc homilia
 tom. II, p. 59; et quod in scholio indicatum est,
 reperitur, n. 1 et 2.

(45) Τὸ ἐπιζητούμενον. Quatuor mss. non anti-
 quisimi τὸ ζητούμενον.

(46) Καὶ ταῖς. Deest καὶ in duobus mss. Regiis.
 Videtur deletum fuisse in Harleano codice, in quo
 hæc epistola recentiore manu scripta est. Ὅρμαῖς,
 motibus. Melius forte, si reddatur, *praesidiis*. Paulo
 post legimus ex quinque mss. πολλῶν ἐλάττους pro
 πάλιν. Duo mss. codices habent ἀσθενείᾳ τῶν
 λόγων.

(47) Τοῖς Καισαρεῦσιν. Quamvis hic titulus Basili-
 um sententiæ ac verbis repugnet, eum tamen retin-
 uimus, propterea quod reperitur in duobus codi-
 cibus mss. Reg. et Harl., exceptis ultimis verbis, καὶ
 παρ' πίστεως, quæ desunt. Porro hæc epistola non
 ad Cæsarienses, sed ad monasterium, cui præerat

A prudentiæ tuæ, vocem omnem theologiam impa-
 rem esse cogitationi dicentis, imparem interro-
 gantis desiderii; propterea quod sermo imbecilli-
 us nescio quomodo solet cogitatis rebus inservire.
 Si ergo infirma cogitatio nostræ, et cogitatione
 inferior lingua; quid expectandum nobis fuit in
 iis quæ disseruimus, nisi penuriam verborum
 objectum iri? Neque tamen idcirco potui silentio
 prætermittere quod quærebatur. Nam proditionis
 periculum est, si non libenter dentur de Deo
 responsa his qui Dominum diligunt. Illa igitur,
 sive satis esse videantur, sive etiam accuratiore
 quodam additamento indigeant, tempus proprium,
 ut emendentur, postulant. Quod autem nunc ad
 rem attinet, hortamur te, uti jam etiam hortati
 sumus, ut totum te veritatis defensionem, ac motibus
 menti tuæ ad bonum stabilendum a Deo impressis
 tradas, his contentus nec amplius quidquam a no-
 bis requirens: qui cum multo inferiores simus
 quam quis suspicari possit, imbecillitate nostræ
 doctrinam lædimus magis, quam roboris aliqui-
 patrocini nostro addimus veritati.

EPISTOLA VIII.

Apologia de secessu ad Cæsarienses, et de fide
 pertractatio.

1. Sæpe miratus sum, cur eo sitis in me animo
 affecti, et unde vos tenuitas nostra, eaque exigua
 et modica ac fortasse nihil habens amabile, tanto-
 pere capiat; nosque sermonibus adhortemini, ami-
 citiam et patriam commemorantes, veluti profugos
 quosdam paternis visceribus ad vos rursus cona-
 tes revocare. **¶** Ego autem profugum me esse
 fateor, neque negaverim: sed jam causam, si cu-
 pitis, ediscetis. Maxime quidem re inopinata tunc
 percussus, quemadmodum qui ob repentinus stre-
 pitus illico expavescens, non cohibeat cogitatio-
 nes, sed elongavi fugiens, ac tempore multo a
 vobis abfui. Deinde vero et desiderium quoddam

Basilius, scripta; nec Basilius ex urbe in solitudi-
 nem, ut eruditi viri haecenus crederunt, sed potius
 in urbem ex solitudine discesserat. Petit enim
 ut sibi aliquandiu liceat abesse, non quod in urbe
 commorationem, inquit, ambiamus, sed quod versari
 cum sanctis longe utilissimum iudicemus. Frat ergo
 in aliqua urbe, videlicet Nazianzi cum Gregorio.
 Quod autem addit, homines urbium desiderio a
 maligno decipi, non congruebat hæc admonitio ci-
 vibus Cæsariensibus, sed potius monachis, quos
 sæpe diabolus hoc artificio retrahere e solitudine
 tentabat, ut perspici potest infra ex Epistola ad
 Chilonem.

(48) ἠτεᾶσθε. Sic Reg. et Harl. Editi ἠτησθε.
 Sic etiam Gregorius Naz. qui hujus epistolæ exor-
 dium utitur pro suo in oratione 27.

(49) Ἐπιστρέφειν. Patriam vocat Basilius lo-
 cum in quo educatus fuerat. Vide Not. ad epist.
 87. Paulo post editi ἐπιστρέφει; mss. ut in textu.

Alias CXXI. Scripta anno 360.

subiit mihi sacrorum dogmatum, et philosophiæ quæ circa illa versatur. Quomodo enim possim, aiebam, habitantem in nobis malitiam domare? Quis mihi fiat Laban, liberans me ab Esau atque ad supernam philosophiam deducens? Quoniam autem, Deo dante, voti compotes, quantum licuit, facti sumus, electionis invento vase et puteo profundo, dico autem Christi os Gregorium: nobis parumper, quæso, parum, rogamus, concedite temporis; non quod in urbe commorationem ambiamus (neque enim ignoramus, homines hoc pacto a maligno decipi), sed quod versari cum sanctis longe utilissimum esse judicemus. Dum enim de divinis dogmatibus aliquid dicitur, auditurque frequentius, contemplationum quemdam habitum, qui ægre amittatur, suscipimus. Et res quidem nostræ ita se habent.

2. Vos autem, o divina et omnium mihi charissima capita, cavete Philistinorum pastores, ne quis puteos vestros clanculum obstruat, et puram eorum, quæ ad fidem pertinent, cognitionem obturbet. Hoc enim eis semper studio est, non ex Scripturis sacris docere animas simpliciores, sed sapientia extranea veritatem circumvenire. Qui enim *ingenitum et genitum* in nostram fidem introducit, docetque eum qui semper est, aliquando non fuisse, eumque qui natura ac semper Pater est, patrem fieri, et Spiritum sanctum non esse sempiternum, nonne ille palam Philistæus est, invidens patriarchæ nostri ovibus, ne ex pura et in vitam æternam saliente aqua bibant⁵¹, sed illud prophætæ oraculum trahant in semetipsos: *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, ac foderunt sibi ipsis cisternas obtritatas, quæ non poterunt aquam continere*⁵²; cum confiteri oporteat Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, uti eloquia divina, et qui ea sublimius intellexere, docuerunt. Cæterum ad eos qui tres deos nobis exprobrant, illud dicatur: unum nos Deum non numero, sed natura confiteri. Quidquid enim unum numero dicitur, id vere unum non est, neque natura simplex: Deum vero simplicem et in-compositum constantur omnes. Non igitur unus numero est Deus. Quod autem dico, est ejusmodi. Unum numero mundum esse dicimus; non tamen unum natura, neque simplicem illum quemdam. Dividimus enim ipsum in elementa ex quibus constat, in ignem, aquam, aerem et terram. Rursus homo unus numero dicitur. Unum enim hominem sæpe dicimus, sed non simplex quidam ille est, cum ex corpore et anima constet. Similiter et angelum unum numero dicimus, sed non unum

⁵¹ Joan. iv, 14. ⁵² Jerem. ii, 13.

(50) *Αναλαμβάνω*. Editi iterum addunt Πώς γὰρ ἔν. Sed hæc melius absunt a duobus codicibus mss. Plures non habuimus.

(51) *Κρίνοντες*. Sic mss. Editi *κρίναντες*.

(52) *Φυλιστεύς*. Harl. *Φυλιστιαῖος*.

θεος τις ὑπεισφει μου τῶν θεῶν δογμάτων, καὶ τῆ: περὶ ἐκεῖνα φιλοσοφίας. Πῶς γὰρ ἂν δυναίμην (50), ἔφην ἐγὼ, κρατῆσαι τῆς συνοικουσίας ἡμῖν κακίας; Τίς δ' ἂν μοι γένηται Λάβαν, ἀπαλλάττων με τοῦ Ἡσαῦ, καὶ πρὸς τὴν ἀνωτάτω φιλοσοφίαν παιδαγωγῶν; Ἄλλ' ἐπειδὴ σὺν Θεῷ τοῦ σκοποῦ κατὰ δύναμιν τετυχήκαμεν, εὐρόντες σκεῦος ἐκλογῆς καὶ φρέαρ βαθύ, λέγω δὲ τὸ τοῦ Χριστοῦ στόμα Γρηγόριον ὀλίγον ἡμῖν, παρακαλῶ, ὀλίγον συγχωρήσατε χρόνον, αἰτούμεθα· οὐ τὴν ἐν ταῖς πόλεσι διατριβὴν ἀσπαζόμενοι· οὐδὲ γὰρ ἐλήθηεν ἡμᾶς ὁ πονηρὸς διὰ τῶν τοιούτων τὴν ἀπάτην τοῖς ἀνθρώποις προσμηχανώμενος· ἀλλὰ τὴν συντυχίαν τὴν πρὸς τοὺς ἁγίους ἐπωφελεῖ μάλιστα κρίνοντες (51). Ἐν γὰρ τῷ λέγειν τι περὶ τῶν θεῶν δογμάτων, καὶ ἀκούειν πυκνότερον, ἔξιν δυσασπλόγητον θεωρημάτων λαμβάνομεν. Καὶ τὰ μὲν καθ' ἡμᾶς τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον.

2. Ὑμεῖς δὲ, ὧ θεαί μοι καὶ προσφιλέσταται πασῶν κεφαλαί, φυλάττεσθε τοὺς τῶν Φυλιστιαίων ποιμένας, μή τις λαθὼν ἐμφράξῃ ὑμῶν τὰ φρέατα, καὶ τὸ καθαρὸν τῆς γνώσεως τῆς περὶ τὴν πίστιν ἐπιθολώσῃ. Τοῦτο γὰρ αὐτοῖς ἀεὶ ἐστὶν ἐπιμαλὲς, μὴ ἐκ τῶν θεῶν Γραφῶν διδάσκειν τὰς ἀκεραιωτέρας ψυχὰς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐξωθεν σοφίας παρακροῦσθαι τὴν ἀλήθειαν. Ὁ γὰρ ἀγέννητος καὶ γεννητὸν ἐπεισάγων ἡμῶν τῇ πίστει, καὶ τὸν ἀεὶ ὄντα μὴ ὄντα ποτὲ δογματίζων, καὶ τὸν φύσει καὶ ἀεὶ Πατέρα πατέρα γινόμενον, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ ἀίδιον, οὐκ ἀντικρὺς ἐστὶ Φυλιστεύς (52); βαρβαρίων τοῖς τοῦ πατριάρχου ἡμῶν προβάτοις, ἵνα μὴ πίνωσιν ἐκ τοῦ καθαροῦ καὶ ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον ὕδατος, ἀλλὰ τὸ τοῦ προφήτου λόγιον πρὸς ἑαυτοὺς ἐπισπᾶσονται (53), τὸ· Ἐμὲ ἐγκατέλειπον πηγὴν ὕδατος ζωῆς, καὶ ὤρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἱ οὐ δυναίονται εἶδωρ συσχεῖν· δέον ὁμολογεῖν Θεὸν τὸν Πατέρα, Θεὸν τὸν Υἱὸν, Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ὡς οἱ θεοὶ λόγοι, καὶ οἱ τοῦτους (54) ὑψηλότερον νεναγκότες εἰδῆσαν. Πρὸς δὲ τοὺς ἐπιπράζοντας ἡμῖν τὸ τρίβον ἐκεῖνο λεγέσθω, ὅτι περ ἡμεῖς ἕνα Θεὸν οὐ τῷ ἀριθμῷ, ἀλλὰ τῇ φύσει ὁμολογοῦμεν. Πᾶν γὰρ ὃ ἐν ἀριθμῷ λέγεται, τοῦτο οὐκ ἔν ὄντως, οὐδ' ἀπλοῦν τῇ φύσει ἐστίν· ὃ δὲ Θεὸς ἀπλοῦς καὶ ἀσύμθετος παρὰ πᾶσιν ὁμολογεῖται. Οὐκ ἄρα εἰς ἀριθμῷ ἐστὶν ὁ Θεός. Ὁ δὲ λέγω, τοιούτῳ ἐστίν· Ἐν ἀριθμῷ τὸν κόσμον εἶναι φαμεν, ἀλλ' οὐκ ἕνα τῇ φύσει, ἀλλ' οὐδ' ἀπλοῦν τινὰ τοῦτον. Τέμνομεν γὰρ αὐτὸν εἰς τὰ ἐξ ἰὼν συνέστηκε στοιχεῖα, εἰς πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα καὶ γῆν. Πάλιν ὁ ἄνθρωπος εἰς ἀριθμῷ ὀνομάζεται. Ἐνα γὰρ ἄνθρωπον πολλάκις λέγομεν. Ἄλλ' οὐκ ἀπλοῦς τις οὗτός ἐστιν, ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς συνεστῶς. Ὁμοίως δὲ καὶ ἄγγελον ἕνα ἀριθμῷ ἐρού-

(53) *Ἐπισπᾶσονται*. Sic Reg. et Harl. Editi *ἐπισπᾶσονται*.

(54) *Τούτους*. Sic Harl. Editi *τούτων*. Paulo post ex duobus mss. legimus *ἐπιπράζοντας ἡμῖν*. Editi ἡμῶν.

μεν, ἀλλ' οὐχ ἓνα τῆ φύσει, οὐδὲ ἀπλοῦν· οὐσίαν γὰρ μεθ' ἁγιασμοῦ τὴν τοῦ ἀγγέλου ὑπόστασιν ἐννοούμεν. Εἰ τοίνυν πᾶν τὸ ἐν ἀριθμῷ ἐν τῆ φύσει οὐκ ἔστι, καὶ τὸ ἐν τῆ φύσει καὶ ἀπλοῦν ἐν ἀριθμῷ οὐκ ἔστιν, ἡμεῖς δὲ λέγομεν ἓνα τῆ φύσει Θεόν· πῶς ἐπιστάσουσι ἡμῖν τὸν ἀριθμὸν, αὐτὸν πάντη ἡμῶν ἐξοριζήσαντος τῆς μακαρίας ἐκείνης (55) καὶ νοητῆς φύσεως; Ὁ γὰρ ἀριθμὸς ἔστι τοῦ ποσοῦ· τὸ δὲ ποσὸν τῆ σωματικῆς φύσει συνέζευκται· ὁ γὰρ (56) ἀριθμὸς τῆς σωματικῆς φύσεως. Σωματικῶν δὲ δημιουργῶν τὸν Κύριον ἡμῶν εἶναι πεπιστεύκαμεν. Δὲ καὶ πᾶς ἀριθμὸς ἐκεῖνα σημαίνει· τὰ ἔνυλον καὶ περιγραπτὴν ἔχειν λαχόντα τὴν φύσιν· ἡ δὲ μόνος καὶ ἐνὸς τῆς ἀπλῆς καὶ ἀπεριλήπτου οὐσίας ἔστι σωματικῆ (57). Ὁ τοίνυν ἀριθμὸν ἢ κτίσμα ὁμολογῶν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λαμβάνει· ἔνυλον καὶ περιγραπτὴν φύσιν εἰσάγων. Περιγραπτὴν δὲ λέγω οὐ μόνον τὴν περιεχομένην ὑπὸ τόπου, ἀλλ' ἕνεκα καὶ τῆ προγενέσεως ἐμπεριεληφέν ὁ μέλλων εὐεχὴν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος· εἰς τὸ εἶναι παράγειν, ἢ καὶ (58) ἐπιστήμη περιλαβεῖν δυνατὸν ἔστι. Πᾶν οὖν ἔργον, ὃ περιγραπτὴν ἔχει τὴν φύσιν, καὶ ἐπίκτητον ἔχει τὴν ἀγιότητα, οὐκ ἀνεπίδεκτόν ἐστι κακίας. Ὁ δὲ Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, πηγὴ ἔστιν ἁγιασμοῦ, ὡς ἡς πᾶσα ἡ λογικὴ κτίσις κατ' ἀναλογίαν τῆς ἀρετῆς ἀγιάζεται.

3. Καίτοι ἡμεῖς, κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον, οὕτως ἔσμεν οὕτε ἀνόμιον λέγομεν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ. Ἐκτίστον γὰρ αὐτῶν ἐπίσης ἀδύνατον. Ὁμοῖον γὰρ καὶ ἀνόμιον κατὰ τὰς ποιότητας λέγεται· ποιότητος δὲ τὸ θεῖον ἐλεύθερον. Ταυτότητα δὲ τῆς φύσεως ὁμολογούντες, καὶ τὸ ὁμοούσιον ἐκδεχόμεθα, καὶ τὸ σύνθετον φεύγομεν, τοῦ κατ' οὐσίαν Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸν κατ' οὐσίαν Θεόν καὶ Υἱὸν γεγεννηκότος. Ἐὰν γὰρ τοῦτο τὸ ὁμοούσιον δείκνυται. Ὁ γὰρ κατ' οὐσίαν Θεὸς τῷ κατ' οὐσίαν Θεῷ ὁμοούσιός ἐστιν. Ἐπὶ δὲ λέγεται Θεός καὶ ὁ ἄνθρωπος (59)· ὡς τὸ, *ὅτι θεοὶ τῶν θθνῶν δαιμόνια*· ἀλλ' οἱ μὲν κατὰ χρεὼν ὀνομάζονται, οἱ δὲ κατὰ ψεῦδος. Ὁ δὲ Θεὸς μόνος κατ' οὐσίαν ἔστι Θεός. Μόνος δὲ ὅταν εἶπω, τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ τὴν ἁγίαν καὶ ἄκτιστον δηλῶ. Τὸ γὰρ μόνος λέγεται καὶ ἐπὶ τινος ἀνθρώπου, καὶ ἐπὶ φύσεως ἀπλῶς τῆς καθόλου. Ἐπὶ τινος μὲν, ὡς εἶπε, εἶπε εἶπαι, ἐπὶ Παύλου, ὅτι μόνος ἠρπάγη ζωὴν οὐρανοῦ, καὶ ἤκουσεν ἀρήρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἔβαν ἀνθρώπων λαλῆσαι· ἐπὶ φύσεως δὲ τῆς καθόλου, ὡς ὅταν λέγῃ (60) Δαβὶδ· *Ἀνθρώπος, ὡς εἶ χίτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ*. Ἐνταῦθα γὰρ οὐ τὸν τινα ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὴν καθόλου φύσιν δηλοῖ. Πᾶς γὰρ ἄνθρωπος πρόσκαιρος καὶ θνητός. Οὕτω κἀκεῖνα νοούμεν ἐπὶ τῆς φύσεως εἰρημένα· τὸ, Ὁ μόνος

A natura, neque simplicem : siquidem essentiam cum sanctimonia, hypostasim angeli intelligimus. Itaque si quiddam unum est numero, unum natura non est, et quod natura unum ac simplex est, unum numero non est, nos autem Deum natura unum dicimus ; quomodo nobis numerum adungunt, quem prorsus a beata illa ac spirituali natura amovemus? Numerus enim pertinet ad quantitatem : quantitas vero corporali naturæ conjuncta est ; numerus ergo corporeæ est naturæ. At Dominum nostrum corporum opificem esse credimus. Quapropter et numerus omnis ea designat, quæ materialem ac circumscriptam naturam sortita sunt : monas vero et unitas simplicis ac incomprehensibilis essentia insignis. Quisquis igitur numerum aut creaturam constituetur Filium Dei, aut Spiritum sanctum, imprudens materialem ac circumscriptam naturam inducit. Circumscriptam autem dico, non modo eam quæ loco continetur, sed etiam quam prænotione comprehendit is, qui ipsam e nihilo producturam est, quæque scientia comprehendit potest. Quidquid igitur sanctum est, habet autem naturam circumscriptam, et adventitiam sanctitatem, obnoxium esse potest malitiæ. Filius autem, et Spiritus sanctus, fons est sanctimoniam, unde rationalis quæque creatura pro virtutis ratione sanctificatur.

3. Nos, secundum veram doctrinam, neque similem, neque dissimilem Patri Filium dicimus. Nam æque utrumque horum repugnat. Enimvero simile et dissimile, qualitatum habita ratione dicuntur : Deus autem liber est a qualitate. Verum identitatem naturæ confitentis et consubstantialis admittimus, et compositionem fugimus ; cum is qui secundum essentiam Deus et Pater est, Deum secundum essentiam et Filium genuerit. Ex hoc enim consubstantiale ostenditur. Nam Deus secundum essentiam Deo secundum essentiam consubstantialis. Siquidem et homo dicitur deus, velut in hoc loco, *Ego dixi : Dii estis*²⁶. Quin etiam dæmon appellatur deus, secundum illud, *Dii gentium dæmonia*²⁷. Sed illi quidem ex dono, hi vero ex mendacio nomen accipiunt. Deus vero solus est secundum essentiam Deus. Cum autem dico, *solus*, essentiam Dei sanctam et increatum significo. Nam vox, *solus*, et de uno aliquo homine, et de universa prorsus natura dicitur. De uno aliquo, velut cum verbi gratia dicitur de Paulo, *solum raptum esse ad tertium usque cælum*, et audisse arcana verba, quæ non liceat homini loqui²⁸ : de natura vero universa, velut cum David dicit : *Homo, sicut senum dies ejus*²⁹. Hic enim non hominem aliquem, sed universam naturam indicat : nam omnis homo

²⁶ Psal. LXXI, 6. ²⁷ Psal. xcvi, 5. ²⁸ II Cor. xii, 4. ²⁹ Psal. cii, 15.

⁵⁵ Ἐκείνης. Hanc vocem addidimus ex duobus mss.

⁵⁶ Ὁ γὰρ. Lege Ὁ γουν.

⁵⁷ Σημαντικῆ. Sic uterque codex. Editi σημαντικῶν.

(58) *Ἦν καὶ*. Mss. et edit. Basil. ὁ καὶ
(59) Ὁ ἄνθρωπος. Articulus additus ex mss. deest in editis. Ibidem duo codices mss. Ἐπειδὴ δὲ
(60) λέγει. Sic mss. Editi λέγει

temporarius et mortalis. Sic intelligimus de natura dicta esse et illa : *Qui solus habet immortalitatem*⁶⁰; et, *Soli sapienti Deo*⁶¹; et, *Nemo bonus, nisi unus Deus*⁶². Hic enim *unus* significat idem, quod *solus*. Et, *Qui extendit cælum solus*⁶³; et rursus, *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies*⁶⁴; et, *Non est Deus præter me*⁶⁵. Nam *unus* et *solus* de Deo dicuntur **83** in Scriptura non ad distinctionem a Filio aut Spiritu sancto, sed adversus eos qui cum dii non sint, dii tamen falso nominantur, ut est illud : *Dominus solus duxit eos, et non erat cum eis deus alienus*⁶⁶; et, *Everterunt filii Israel Bualim, et nemora Astaroth, et serviebant Domino soli*⁶⁷. Et iterum Paulus : *Sicut sunt dii multi, et domini multi, nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia*⁶⁸. Verum hic querimus, quomodo cum dixisset, *Unus Deus*, ea voce non fuerit contentus (divinus enim, cum *solus* et *unus* de Deo dicuntur, significari naturam), sed et vocem *Pater* apposuerit, et Christi fecerit mentionem. Suspicio itaque existimasse hoc loco vas electionis Paulum, satis non esse tantummodo Deum Filium, et Deum Spiritum sanctum prædicare; id quod per dictionem, *Unus Deus*, declaraverat, nisi præterea per adjectionem *Patris*, eum ex quo omnia sunt, exprimeret; et per mentionem Domini, Verbum per quod omnia sunt, significaret, et rursus, per Jesu Christi adjunctionem, incarnationem annuntiaret, et passionem poneret ob oculos : et resurrectionem commonstraret. Nam illud, Jesus Christus, notionem tales nobis indicat. Quapropter etiam Dominus ante passionem non vult dici Jesus Christus, et discipulis præcipit, ut ne cuiquam dicant ipsum esse Jesum Christum⁶⁹. Propositum enim illi erat post absolutam dispensationem ac resurrectionem ex mortuis, et in cælos assumptionem, tum demum ipsis committere, ut eum Jesum Christum prædicarent. Ejusmodi est et illud : *Ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum*⁷⁰; illud itidem : *Creditis in Deum, et in me credite*⁷¹ : ubique cogitationem nostram præmuniente Spiritu sancto ; ne accedentes ad alterum, altero excidamus ; neve theologiae intenti negligamus dispensationem ; atque in impietatem, dum in aliquo offendimus, incidamus.

4. Verba autem divinæ Scripturæ, quæ arrepta adversarii, et ad suam ipsorum sententiam detorta, nobis ad eversionem majestatis Unigeniti obijciunt, simili modo expendamus, notionem eorum

⁶⁰ I Tim. vi, 16. ⁶¹ Rom. xvi, 27. ⁶² Luc. xviii, 39. ⁶³ ibid. 12. ⁶⁴ I Reg. vii, 4. ⁶⁵ I Cor. ⁶⁶ Joan. xiv, 1.

(61) Ἐπὶ Θεοῦ. Editi addunt articulum, sed deest in mss.

(62) Ἰσὺς. Hanc vocem addimus ex Reg. Paulo post duo mss. ὡς περ. Editi εἴπερ.

(63) Ἐὶς Θεός. Primam vocem addimus ex mss. Paulo post in cod. Reg. legitur τὸ Πνεῦμα προσ-

Α *ἔχω ἀθάνατον*· καὶ, *Μόνω σοφῶ Θεῶ*, καὶ τὸ, *Οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός*. Τὸ γὰρ εἰς ἐνταῦθα τῶ μόνος ταυτὴν δηλοῖ· καὶ τὸ, *Ὁ ταύτας τὸν οὐρανὸν μόνος*· καὶ πάλιν· *Κυρίῳ τῶ Θεῶ σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῶ μόνῳ λατρεύσεις*· καὶ τὸ, *Οὐκ ἔστι Θεός πληρ ἔμου*. Τὸ γὰρ εἰς καὶ μόνος ἐπὶ Θεοῦ (61) ἐν τῇ Γραφῇ οὐ πρὸς ἀπειδίαν τὴν τοῦ Ἰουῦ ἢ τοῦ ἀγίου Πνεύματος λέγεται, ἀλλὰ πρὸς τοὺς μὴ ὄντας θεοὺς, ὀνομαζομένους ἐξ ψευδῶς· ὡς τὸ, *Κύριος μόνος ἤγειν αὐτοὺς*· καὶ, *Οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν Θεός ἀλλότριος*· καὶ τὸ, *Περίειλον υἱὸς (62) Ἰσραὴλ τὸ Βααλεῖμ, καὶ τὰ ἄλλα Ἀσταμὼθ, καὶ ἐδοῦλενον Κυρίῳ μόνῳ*· καὶ πάλιν ὁ Παῦλος· *Ὅσπερ εἰσὶ θεοὶ πολλοὶ, καὶ κύριοι πολλοὶ, ἀλλ' ἡμῖν εἰς Θεός, ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ*

B *πάντα, καὶ εἰς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα*. Ἀλλὰ ζητοῦμεν ἐνταῦθα, πῶς, *Εἰς Θεός* (63) εἰρηκῶς, οὐκ ἠρκέσθη τῇ φωνῇ (ἔφαμεν γὰρ, ὅτι *μόνος* καὶ τὸ *εἰς* ἐπὶ Θεοῦ τὴν φύσιν δηλοῖ, ἀλλὰ καὶ τὸ *Πατήρ* προσέθηκε, καὶ τοῦ Χριστοῦ ἐμνημόνευσεν. Ὑπονοῶ τοίνυν, ὅτι οὐκ ἐξαρκεῖν ᾤφηθ' ὡς ὁ Παῦλος, τὸ σκευὸς τῆς ἐκλογῆς, κηρύττειν μόνον Θεὸν τὸν Ἰδὸν, καὶ Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπερ διὰ τῆς *Εἰς Θεός* ἐδήλωσε ῥήσεως, ἐν μὴ καὶ διὰ τῆς προσθήκης τοῦ Πατρὸς τὸν ἐξ οὗ τὰ πάντα δηλώσῃ· καὶ διὰ τῆς μνήμης τοῦ Κυρίου, τὸν Λόγον τὸν δι' οὗ τὰ πάντα σημάνῃ· καὶ πάλιν, διὰ τῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ συμπαραλήψεως τὴν ἐνανθρώπησιν παραγγείλη (64), καὶ τὸ πάθος παραστήσῃ, καὶ τὴν ἀνάστασιν φανερώσῃ. Τὸ γὰρ, Ἰησοῦς Χριστός, τὰς τοιαύτας ἐννοίας ἡμῖν ἐμφαίνει. Διὸ καὶ πρὸ τοῦ πάθους παρατείνεται ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός καταγγέλλεσθαι· καὶ διαστέλλεται τοῖς μαθηταῖς, ἵνα μηδὲν εἴπωσιν, ὅτι αὐτός ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός. Πρόκειται γὰρ αὐτῶ τελεωσάντι τὴν οἰκονομίαν, μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ τὴν εἰς οὐρανὸν ἀνάληψιν, ἐπιτρέψαι αὐτοῖς κηρύττειν αὐτὸν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν. Τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ, *Ἰνὴ γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ἐξ ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν*· καὶ τὸ, *Πιστεύετε εἰς Θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε*· πανταχοῦ τῇ ἐννοίαν ἡμῶν ἀσφαλιζομένου τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀγίου, ἵνα μὴ, θατέρῳ προσβαίνοντες, θατέρου ἐκ πίπτωμεν· καὶ τῇ θεολογίᾳ προσέχοντες, τῆς οἰκονομίας καταφρονῶμεν· καὶ γένηται ἡμῖν κατὰ τὸ ἐλλείπον ἢ ἀσέβεια.

4. Τὰ δὲ ῥήματα τῆς θείας Γραφῆς, ὅπερ λαμβάνοντες οἱ ἀντικείμενοι καὶ διαστρέφοντες πρὸς τὴν οἰκείαν συνελθῆσιν εἰς καθαίρειν τῆς δόξης τοῦ Μονογενοῦς ἡμῖν προφέρουσιν, οὕτως ἐξετάσωμεν (65),

19. ⁷⁰ Job ix, 8. ⁷¹ Deut. vi, 13. ⁷² Deut. xxxii, viii, 5, 6. ⁷³ Matth. xvi, 20. ⁷⁴ Joan. xii, 3.

ἔθηκα.

(64) Παραγγείλη. Duo mss. ἀπαγγείλη.

(65) Ἐξετάσωμεν. Sic Reg. et prima manu Ilarl. Editi ἐξετάσωμεν. Ibidem editi ἀναπτύσσοντες αὐτὰ. Duo veteres libri ut in textu.

κατὰ τὸ δυνατόν ἡμῖν ἀναπτύσσοντας αὐτῶν τὴν ἄνοιαν. Καὶ πρῶτον ἡμῖν προτιθέσθω τὸ, Ἐγὼ ζωὴ διὰ τὸν Πατέρα. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἐν τῶν βελῶν τῶν εἰς οὐρανὸν πεμπομένων ὑπὸ τῶν ἀσεβῶς (66) αὐτῶν κερτιμένων. Ἐνταῦθα δὲ τὸ ῥητὸν οὐ τὴν προαιώνιον, ὡς οἶμαι, ζωὴν ὀνομάζει (πᾶν γὰρ τὸ δι' ἑτερον ζῶν αὐτοζωὴ εἶναι οὐ δύναται, ὡς οὐδὲ τὸ ὑφ' ἑτέρου θερμομανθῆν αὐτοθερμότης εἶναι· ὁ δὲ Χριστὸς καὶ θεὸς ἡμῶν εἶρηκεν· Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ), ἀλλὰ ζωὴν ταύτην τὴν ἐν-σάρκι, καὶ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ γενημένην, ἣν ἐξῆσε διὰ τὸν Πατέρα. Βουλῆσει γὰρ αὐτοῦ ἐπιδοθῆμικαι τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων· καὶ οὐκ εἶπεν, Ἐγὼ ἐξῆσα διὰ τὸν Πατέρα· ἀλλ', Ἐγὼ ζωὴ διὰ τὸν Πατέρα, σαφῶς τὸν παρόντα προσημαίνων χρόνον. Δύναται δὲ καὶ ζωὴν λέγειν, ἣν ζῆ ὁ Χριστὸς, τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ ἔχων ἐν ἑαυτῷ. Καὶ ὅτι τοῦτο ἐστὶ τὸ δηλούμενον, ἐκ τοῦ ἐπιφερομένου εἰσομέθεα. Καὶ ὁ τρώγων με, φησὶ, ζήσεται δι' ἐμέ. Τρώγομεν γὰρ αὐτοῦ τὴν σάρκα, καὶ πίνομεν αὐτοῦ τὸ αἷμα, κοινωνοὶ γινόμενοι διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ τῆς αἰσθητικῆς ζωῆς τοῦ Λόγου καὶ τῆς σοφίας. Σάρκα γὰρ καὶ αἷμα πᾶσαν αὐτοῦ τὴν μυστικὴν ἐπιθμῖαν ὠνόμασε, καὶ τὴν ἐκ πρακτικῆς καὶ φυσικῆς καὶ θεολογικῆς συνεστῶσαν διδασκαλίαν ἐδήλωσε, δι' ἣς τρέφεται· ψυχὴ, καὶ πρὸς τὴν τῶν δυνῶν τέως θεωρίαν παρασκευάζεται. Καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ ἐκ τοῦ ῥητοῦ ἰσως δηλούμενον.

5. Καὶ πάλιν· Ὁ Πατήρ μου μεῖζων μου ἐστὶ. Κέχρηται (67) γὰρ καὶ τούτῳ τῷ ῥητῷ τὰ ἀχάριστα κλισματά, τὰ τοῦ πονηροῦ γεννήματα. Ἐγὼ δὲ καὶ ἐκ ταύτης τῆς φωνῆς τὸ ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ Πατρὸς δηλοῦσθαι πεπίστευκα. Τὰς γὰρ συγκρίσεις οἶδα κυρίως ἐπὶ τῶν τῆς αὐτῆς φύσεως γινόμενων. Ἄγγελον γὰρ, ἀγγέλου λέγομεν μεῖζονα, καὶ ἀνθρώπον ἀνθρώπου δικαιοτέρον, καὶ πτηνὸν πτηνοῦ χυτέρον. Εἰ τοίνυν αἱ συγκρίσεις ἐπὶ τῶν ὁμοειδῶν γίνονται, μεῖζων δὲ κατὰ σύγκρισιν εἴρηται ὁ Πατήρ τοῦ Υἱοῦ· ὁμοούσιος· τῷ Πατρὶ ὁ Υἱός. Ἔστι δὲ τις καὶ ἄλλη ἔννοια ἐναποκειμένη τῷ ῥητῷ. Τί γὰρ θαυμαστόν, εἰ μεῖζονα ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα ὠμολόγησε, Λόγος ὢν καὶ σὰρξ γεγὼνως, ὅπότεν καὶ ἀγγέλων ὄφθη κατὰ τὴν δόξαν ἐλάττων, καὶ ἀνθρώπων κατὰ τὴν εἶδος; Ἠλάττωσας γὰρ αὐτόν, φησὶ, βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους· καὶ πάλιν· Τὸν δὲ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον· καὶ τὸ, Εἶδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος· ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἐκλεῖπον παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους. Τοῦτον δὲ πάντων ἠνέσχετο διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ περὶ τὸ πλάσμα φιλανθρωπίαν, ἵνα τὸ ἀπολωλὸς πρόβιτον ἀνασώσεται (68), καὶ τὸ σωθὲν καταμίξῃ, καὶ τὸν καταλθόντα ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Ἱεριχῶν, καὶ διὰ τοῦτο περιπεσόντα λησταῖς, εἰς τὴν οἰκίαν ὑγιαίνοντα πάλιν ἐπαναγάγῃ πατρίδα. Ἡ καὶ τὴν φάτην αὐτῷ

⁶⁶ Joan. vi, 58. ⁶⁷ Joan. xi, 25. ⁶⁸ Joan. vi, 58. ⁶⁹ Hebr. ii, 9. ⁷⁰ Isa. LIII, 2, 3.

(66) Ἀσεβῶς. Sic mss. Editi ἀσεβῶν. Habent idem codices οὐ τὴν προαιώνιον. Editi οὐκ αὐτῆ, etc. Paulo post mss. pro αὐτοζωὴ habent αὐζωῶν.

A pro viribus explicantes. Ac primum nobis proponatur illud : *Ego vivo propter Patrem* ⁶⁶. Hoc enim unum est ex jaculis, quæ in cœlum vibrantur ab his, qui eo impie utuntur. Illud autem dictum hoc loco non ipsam ante sæculum, ut arbitror, vitam designat (quidquid enim propter alterum vivit, vita ipsa esse nequit; quemadmodum neque quod ab alio calefactum est, calor ipse esse potest : Christus autem et Deus noster dixit : *Ego sum vita* ⁶⁷), sed vitam hanc in carne, et in hoc tempore factam, quam propter Patrem vixit. Nam ipso volente in vitam hominum advenit : neque dixit, *Ego vixi propter Patrem*; sed, *Ego vivo propter Patrem*, aperte præsens tempus significans. Potest autem et vitam dicere, quam vivit Christus, Verbum Dei habens in seipso. Atque id ipsum esse, quod significatur, ex his quæ sequuntur videbimus. *Et qui me manducat*, inquit, *vivit propter me* ⁶⁸. Edimus enim ipsius carnem, et bibimus ipsius sanguinem, participes facti, per incarnationem et sensibilem vitam, Verbi et sapientiæ. Carnem enim et sanguinem totam suam mysticam in carne conversationem vocavit, et doctrinam ex practica et naturali et theologica notione constantem declaravit : per quam et nutritur anima, et ad eorum quæ sunt contemplationem interim præparatur. Et hæc est fortasse illius dicti sententia.

5. Ac rursus, *Pater meus major me est* ⁶⁹. Utuntur enim et hoc dicto ingrati creaturæ, mali progenies. Ego vero ex hac etiam voce consubstantiallem esse Filium Patri credo demonstrari. Comparationes enim scio proprie inter ea quæ ejusdem maturæ sunt fieri. Angelum namque angelo dicimus majorem, et hominem homine justiore, et volucrum volucrum velociorem. Itaque si comparationes inter ea quæ ejusdem speciei sunt, instituuntur; Pater autem secundum comparationem dictus est Filio major; consubstantialis Patri Filius. Inest autem et alia notio his verbis. Quid enim mirum, si majorem seipso Patrem confessus est, qui Verbum est et caro factus est ⁷⁰; cum et angelis visus sit secundum gloriam minor, et hominibus secundum speciem? *Minuisti enim eum*, inquit, *paulo minus ab angelis* ⁷¹; et iterum : *Eum autem qui modico quam angeli minoratus est* ⁷²; item, *Vidimus eum, et non habebat speciem, neque decorem : sed species ejus deficiens præ omnibus hominibus* ⁷³. Hæc autem omnia sustinuit propter multam suam in opus suum benignitatem, ut perditam ovem recuperaret, et introduceret servatam, et eum, qui ab Jerosolymis Jerichunta descenderat, ob idque inciderat in latrones, ad propriam rursus patriam sanum incolumemque reduceret. An etiam præsepe

⁶⁹ Joan. xiv, 28. ⁷⁰ Joan. i, 14. ⁷¹ Psal. viii, 6.

(67) Κέχρηται. Sic mss. Editi κέρχηται.
(68) Ἀνασώσεται. Sic libri veteres. Editi ἀνασώση. Paulo post ex iisdem mss. codicibus legitur ἀπαναγάγῃ pro ἐπεισαγάγῃ.

ei exprobrabit hæreticus, per quod cum esset ratione destitutus, a Verbo nutritus est? an objiciet paupertatem, quod lectulus defuit fabri filio? Propterea Patrem minor Filius, quod tua causa factus est mortuus, ut te a mortalitate liberaret, et celestis participem vitæ faceret. Velut si quis et medicum accuset, quod demittens se ad morbos, particeps fetoris fiat, ut sanet ægrotantes.

6. Propter te et horam et diem iudicii ignorat, quantum nihil sapientiam veram latet; omnia enim per ipsam facta sunt⁶⁹. Hominum autem nemo unquam quod fecit ignorat. Verum id ita dispensat ob tuam infirmitatem, ut neque ii qui peccaverunt, ob præfiniti temporis angustiam in desperationem adducantur, quasi non relictum sit penitentiae tempus: neque rursus ii qui diu cum adversaria potestate pugnant, ob temporis diuturnitatem aciem deserant. Itaque consulit utrisque **85** per ignoracionem quam præ se fert; akeri quidem ob præclarum certamen tempus contrahens, alteri vero propter peccata penitentiae tempus reservans. Quanquam cum se ipse in Evangelis inter eos qui ignorant, ob multorum, uti dixi, infirmitatem, numeravit⁶⁰; in Actis apostolorum velut perfectos seorsum alloquens, non sine sui ipsius exceptione dicit: *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate*⁶¹. Atque hæc quidem prima aggressionem dicta sint rudius. Sed jam inquirenda sublimior dicti intelligentia, et pulsandæ fores scientiæ, si quo modo possim patremfamilias excitare, qui spirituales panes petentibus se largitur; quandoquidem amici sunt et fratres quos convivio excipere cupimus.

7. Sancti discipuli Salvatoris nostri, cum ad summum contemplationis, quantum hominibus fas est, pervenissent, et Christi sermone expurgati fuissent, finem quærunt, et beatitudinem extremam nosse desiderant; id quod et a suis angelis et a seipso ignorari Dominus pronuntiavit, diem appellans accuratam omnem eorum, quæ de Deo cogitantur, comprehensionem: horam vero,

⁶⁰ Joan. 1, 5. ⁶¹ marc. XIII, 32. ⁶² Act. 1, 7.

(69) Ἄλλοτος ὢν ἐτρέφη ὑπὸ τοῦ Λόγου. Sic duo mss. codices. Editi ἄλλος ὢν ἐτρέφη ὑπὸ τοῦ Λόγου. Legit Combelsius ὁ Λόγος ὢν ἐτρέφη ὑπὸ τοῦ ἄλλοτος, ac Regium codicem sic habere testatur, unde concludit sic esse reddendum: *Qui Verbum esset, a bruta nutritus animante est*. Sed vir doctissimus videtur negligentius legisse. Nam eodem codice usi sumus, nec tamen hanc lectionem in eo invenimus. Confirmatur scriptura, quam sequimur, testimonio Gregorii Nazianzeni, qui orat. 58 Basilii vestigiis sic loquitur: Καὶ τὴν φάτιν προσκύνησον, δι' ἣν ἄλογος ὢν ἐτρέφης ὑπὸ τοῦ Λόγου: *Et prae sepe adora, propter quod, cum rationis expertus esses, a Verbo nutritus es*, pag. 623. Combelsii interpretatio hoc etiam vitio laborat, quod nitatur vulgari opinione de Christo inter bovem et asinum

ἀνείδισαι αἰρετικὸς, δι' ἧς ἄλογος ὢν ἐτρέφη ὑπὸ τοῦ Λόγου (69); καὶ τὴν πενίαν προοίσει, ὅτι κληνίδιου οὐκ ἠτύχησεν ὁ τοῦ τέκνονος υἱός; Διὰ τοῦτο Πατὴρ ἐλάττωσεν ὁ Υἱὸς, ὅτι διὰ σὲ γέγονε νεκρὸς, ἵνα σε τῆς νεκρότητος ἀπαλλάξῃ, καὶ ζωῆς μετοχὸν ἐπουρανίου ποιήσῃ. Ὅσπερ ἂν, εἴ τις καὶ τὸν ἱατρὸν (70) αἰτιῶτο, ὅτι συγκύπτων ἐπὶ τὰ πάθη, τῆς δυσουδίας συναπολαύῃ, ἵνα τοὺς πεπονητάς (71), ἰάσῃται.

6. Διὰ σὲ καὶ τὴν ὥραν καὶ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως ἄγνοεῖ· καίτοι οὐδὲν λαθάνει τὴν ὄντως σοφίαν· πάντα γὰρ δι' αὐτῆς ἐγένετο. Οὐδεὶς δὲ ἀνθρώπων πρόποτε ὁ πεποίηκεν ἄγνοεῖ. Ἀλλὰ τοῦτο εἰκονομεῖ διὰ τὴν σὴν ἀσθένειαν, ἵνα μήτε τῷ στενῷ τῆς προθεσμίας οἱ ἁμαρτήσαντες τῇ ἀθυμίᾳ καταπέσειν, ὡς οὐκ ὑπολειμμένοι καιροῦ μετανοίας· μηδ' αὖ πάλιν οἱ πολεμοῦντες μακρὰν τῇ ἀντικειμένη δυνάμει διὰ τὸ μῆκος τοῦ χρόνου λειποτακτῆσιν. Ἐκατέρους τοίνυν διὰ τῆς προσποιητῆς (72) ἄγνοίας οἰκονομεῖ· τῷ μὲν διὰ τὸν καλὸν ἀγῶνα συντέμνων τὸν χρόνον, τῷ δὲ διὰ τὰς ἁμαρτίας καιρὸν μετανοίας ταμιεύμενος. Καίτοι ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἑαυτὸν συγκαταριθμησας τοῖς ἄγνοοις διὰ τὴν τῶν πολλῶν, ὡς ἔφη, ἀσθένειαν· ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων ὡς τελείως κατ' ἰδίαν διαλεγόμενος, καθ' ὑπεξαίρεσιν ἑαυτοῦ φησιν· *Οὐκ ὕμῶν ἐστι γινῶναι χρόνους ἢ καιροὺς, οὓς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ*. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὴν προτέραν ἐπιβολὴν εἰρήσθω (73) πικρύτερον. Ἦδη δὲ ἐξεταστὸν ὑψηλότερον τὴν διανοίαν τοῦ ῥητοῦ, καὶ χροιστέον τὴν θύραν τῆς γνώσεως, εἴ πως (74) δυναθεῖν ἐξεγεῖραι τὸν οἰκοδεσπότην, τὸν τοὺς πνευματικὸς ἄρτους διδόντα τοῖς αἰτοῦσιν αὐτὸν, ἐπειδὴ φίλοι καὶ ἀδελφοὶ εἰσιν, οὓς ἐστιᾶσαι σπουδάζομεν.

7. Οἱ ἅγιοι μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπέκεινα θεωρίας, ὡς ἐν ἀνθρώποις, ἐλθόντες, καὶ καθαρθέντες ἀπὸ τοῦ λόγου (75), τὸ τέλος ἐπιζητοῦσι, καὶ τὴν ἐσχάτην μακαριότητα γινῶναι ποθοῦσιν, ὅπερ ἄγνοεῖν καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ καὶ αὐτὸν ὁ Κύριος ἡμῶν ἀπεφάνετο· ἡμέραν (76) μὲν λέγων πᾶσαν τὴν ἀκριβῆ κατάληψιν τῶν ἐπεινοιῶν τοῦ Θεοῦ· ὥραν δὲ τῆν ἐνάδος καὶ μονάδος θεωρίαν, ὡν τὴν εἶσιν μόνω

D nota, quæ nondum sæculo quarto prodierat, ut demonstrat Tillemontius adversus Baronium, tom. I, p. 447.

(70) Τὸν ἱατρὸν. Eodem exemplo ac iisdem verbis refellit Gregorius Nazianzenus inimicos Incarnationis in oratione modo citata, p. 621.

(71) Πεπονητάς. Sic mss. Editi πεπιτωχτάς. Paulo post ex iisdem codicibus legitimus λαθάνει et δι' αὐτῆς. Editi ἐλάττωσε et δι' αὐτοῦ.

(72) Προσποιητῆς. Sic mss. Editi προσποιητικῆς.

(73) Εἰρήσθω. Sic Reg. Editi εἰρησθαι.

(74) Εἰ πως. Reg. εἰ που, Harl. εἰ πῃ.

(75) Ἀπὸ τοῦ Λόγου. Respicit ad Christi verba. Joan. xv, 3: *Jam vos mundus vestis propter sermonem quem locutus sum vobis*.

(76) Ἡμέρας. Sic mss. Editi ἡμέρας.

προσέειπε τῷ Πατρὶ. Ὑπονοῶ τοίνυν, ὅτι ἐκεῖνο λέγεται περὶ ἑαυτοῦ εἰδέναι ὁ Θεὸς, ὅπερ ἐστὶ· καὶ ἐκεῖνο μὴ εἰδέναι ὅπερ οὐκ ἔστι. Δικαιοσύνην μὲν γὰρ καὶ σοφίαν λέγεται εἰδέναι ὁ Θεός, αὐτοδικαιοσύνη (77) καὶ σοφία ὑπάρχων· ἀδικίαν δὲ καὶ πονηρίαν ἀγνοεῖν· ὡς γὰρ ἐστὶν ἀδικία καὶ πονηρία ὁ κτίσας ἡμᾶς Θεός. Εἰ τοίνυν ἐκεῖνο λέγεται περὶ ἑαυτοῦ εἰδέναι ὁ Θεός ὅπερ ἐστὶ, καὶ ἐκεῖνο μὴ εἰδέναι ὅπερ οὐκ ἔστι· οὐκ ἔστι δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν κατὰ τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως ἐπινοίαν, καὶ παχυτέραν διδασκαλίαν, τὸ ἐξαγορευθέν· οὐκ ἄρα οἶδαν (78) ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τὸ τέλος καὶ τὴν ἐσχάτην μακαριότητα. Ἄλλ' οὐδὲ οἱ ἄγγελοι, φησὶν, Ἰσαΐ· τουτέστιν, οὐδὲ ἦ ἐν αὐτοῖς θεωρία καὶ οἱ λόγοι τῶν διακονιῶν εἰσι τὸ ἐξαγορευθέν. Παρεῖτα γὰρ καὶ τοῦτων ἡ γνώσις συγκρίσει τοῦ (79) πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Μόνος δὲ ὁ Πατὴρ, φησὶν, ἐκτίσται· ἐπεὶ καὶ αὐτός ἐστι τὸ τέλος, καὶ ἡ ἐσχάτη μακαριότης. Ὅταν γὰρ μηκέτι Θεὸν ἐν τοῖς κτήτορσι, μηδὲ διὰ τῶν ἄλλοτριῶν ἐπιγινώσκωμεν, ἀλλ' αὐτῷ ὡς μόνη καὶ ἐνὶ προσέλωμεν· τότε καὶ τὸ ἔργον τέλος εἰσόμεθα. Χριστοῦ γὰρ βασιλείαν φησὶν εἶναι πᾶσαν τὴν ἔνυλον γῶσιν· τοῦ δὲ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὴν αἴθλην, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις, αὐτῆς τῆς θεότητος θεωρίαν. Ἔστι δὲ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ αὐτὸς τὸ τέλος, καὶ ἡ ἐσχάτη μακαριότης, κατὰ τὴν τοῦ Λόγου ἐπινοίαν. Τί γὰρ φησὶν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ; *Κἀγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ*· ἀνάστασιν λέγων τὴν ἀπὸ τῆς ἐνύλου γνώσεως ἐπὶ τὴν αἴθλην θεωρίαν μετάβασιν (80), ἐσχάτην δὲ ἡμέραν τὴν γῶσιν ταύτην εἰπὼν, μεθ' ἣν οὐκ ἔστιν ἑτέρα. Τηνικαῦτα γὰρ ὁ νοῦς ἡμῶν ἐξαντίσται, καὶ πρὸς ὕψος μακρῶν διεγείρεται, ὅπηναι ἂν θεωρήσῃ τὴν ἐνάδα καὶ μονάδα τοῦ Λόγου. Ἄλλ' ἐπειδὴ παχυθεὶς ἡμῶν ὁ νοῦς τῷ χολι συνεδέθη, καὶ τῷ πηλῷ συμφύρεται, καὶ ψιλῇ τῇ θεωρίᾳ ἐνσπένδειν ἀδυνατεῖ, διὰ τῶν συγγενῶν τοῦ σώματος αἰσῶν κόσμων (81) ποδηγούμενος· τὰς ἐνεργείας τοῦ κτίστου κατανοεῖ, καὶ ταῦτα ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τέως ἐπιγινώσκει, ἐν' οὕτω κατὰ μικρὸν ἀσθενεὶς ἰσχύσει ποτὲ καὶ αὐτῇ γυμνῇ προσελθεῖν τῇ θεότητι. Κατὰ ταύτην δὲ οἶμαι τὴν ἐπινοίαν εἰρηθεῖν καὶ τὸ, Ὁ Πατὴρ μου μεῖζων μου ἐστὶ· καὶ τὸ,

⁷⁷ Marc. xiii, 32. ⁷⁸ ibid. ⁷⁹ I Cor. xiii, 12. ⁸⁰ Joan. vi, 40.

(77) *Αὐτοδικαιοσύνη*. Sic mss. Male in editis dicitur καὶ δικαιοσύνη.

(78) *Οἶδαν*. Sic libri veteres pro εἶδαν, et paulo post *ἰσαῖ* pro *οἶδαν*.

(79) *Συγκρίσει τοῦ*, etc. Tota hæc explicandi ratio non sua sponte deducta, sed vi pertracta multis videbitur. Sed illud ad excusandum difficilium, quod ait Basilius angelorum scientiam crassam esse, si comparetur cum ea quæ est facie ad faciem. Videtur subtilis explicatio, quam hic sequitur, necessitatem ei imposuisse ita de angelis sentiendi. Nam cum diem et horam idem esse statueret, ac extremam beatitudinem; illud Scripturæ, *Sed neque angeli sciunt*, cogebat illis visionem illam, quæ sit facie ad faciem, denegare; quia idem de illis non poterat dici ac de Filio, eos de seipsis scire id quod sunt, nescire quod non sunt. Quod si hanc hausit opinionem ex Origenis fontibus, qui pluribus locis eam insinuat, certe cito deponit

unitatis ac monadis contemplationem, quarum scientiam soli Patri attribuit. Suspicor igitur Deum dici id quod est de seipso scire, et id nescire quod non est. Justitiam enim et sapientiam nosse dicitur Deus, cum ipse justitia et sapientia sit; injustitiam vero et malitiam ignorare; non enim est injustitia neque malitia, qui condidit nos Deus. Itaque si dicitur Deus, id quod est de seipso nosse, atque id nescire quod non est: non est autem Dominus noster secundum incarnationis considerationem, et crassiorem doctrinam, extremum illud bonum desiderabile: non igitur cognovit Salvator noster finem et extremam beatitudinem. *Sed neque angeli, inquit, sciunt* ⁸⁰: hoc est, neque contemplatio quæ in ipsis est, neque rationes ministeriorum sunt extremum illud bonum desiderabile. Nam horum etiam scientia crassa est, si comparetur cum ea, quæ est facie ad faciem. Solus autem Pater, inquit, novit ⁸¹: quippe et ipse est finis, et extrema beatitudo. Cum enim non amplius Deum in speculis, neque per aliena cognoscemus ⁸², sed ad ipsum veluti solum et unum accedimus; tunc et extremum finem sciemus. Nam Christi regnum esse ferunt omnem materialem cognitionem; Dei vero et Patris, immaterialem, et, ut ita dixerim, ipsius divinitatis contemplationem. Atque etiam Dominus noster et ipse finis est, et extrema beatitudo secundum Verbi considerationem. Quid enim ait in Evangelio? *Et ego resuscitabo eum in novissimo die* ⁸³: resurrectionem dicens transitum a materiali cognitione ad immortalem contemplationem; ⁸⁴ diem autem novissimum appellans eam cognitionem, post quam non est alia. Tunc enim mens nostra excitatur, et ad beatam sublimitatem erigitur, cum Verbi unitatem ac monada contemplata fuerit. Sed quoniam mens nostra crassior effecta terræ illigata est, et luto admiscetur, et contemplationi nudæ intenta esse non potest; per cognatas corpori ipsius pulchritudines manu ducta, conditoris operationes considerat, eaque interim ex effectibus cognoscit, ut ita paulatim aucta, possint aliquando ad ipsam etiam

Ait enim tom. II, p. 320, angelos in divinam faciem continenter intentos oculis habere. Idem occet in Commentario in *Isaiam* p. 515, n. 183, et in libro *De Spiritu sancto*, cap. 16.

(80) *Μετάβασιν*. Hanc vocem addimus ex mss. Ex iisdem legimus *ἡμέραν δὲ τὴν* pro *τὴν ἡμέραν τὴν*.

(81) *Κόσμων*. Ait Combesius: *Dura mihi hic vox: sit pro στοιχείων, per cognata corpori elementa*. Sed hac in re minus vidit vir eruditus; non enim idem sonat illa vox ac mundi, quasi plures ejusmodi mundos admittat Basilius; sed idem prorsus ac ornatus, sive ut ait Basilius in epist. 6: *Τὰ περὶ γῆν κάλλη, pulchritudines quæ sunt circa terram*. In Commentario in *Isaiam* n. 58, p. 422, Ecclesia dicitur *πρέπουσιν ἑαυτῇ κόσμους κεκοσμημένη, convenientibus sibi ornamentis instructa*. Eadem voce utitur Gregorius Nazianzenus epist. 107.

nudam divinitatem accedere. In eandem autem arbitror sententiam dictum fuisse et illud : *Pater major me est* ⁸⁵ : illud itidem, *Non est meum dare, sed quibus paratum est a Patre* ⁸⁶. Hoc enim est quod et Christus regnum tradere dicitur Deo et Patri ⁸⁷ ; cum primitiæ, non finis sit, secundum rudiorem, ut dixi, doctrinam, quæ nostri non ipsius Filii respectu intelligitur. Quod autem hæc ita se habent, rursus discipulis in Actis apostolorum interrogantibus, *Quando restitues regnum Israel*, respondit, *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in propria potestate* ⁸⁸. Hoc est, non eorum est, qui carni et sanguini illigati sunt, talis regni cognitio. Posuit enim Pater contemplationem istam in propria potestate : potestatem dicens eos, qui sub ipsius sunt potestate ; proprios vero eos, quos rerum inferiorum ignoratio non tenet. Nolim autem intelligas tempora et momenta sensibilia, sed quædam cognitionis intervalla a sole intelligibili facta. Oportet enim istam Domini nostri precationem ad finem perducere ac impleri. Jesus enim est qui precatus est : *Da eis, ut et ipsi in nobis unum sint, sicut ego et tu, Pater, unum sumus* ⁸⁹. Deus enim cum unus sit, si in singulis fuerit, omnes unum efficit ; et accedente unitate, perit numerus. Atque eiq̄dem sic aggressus sum hoc dictum secundo tentamine. Quod si quis meliora dicat, aut nostra pie emendet ; et dicat, et emendet, et eum pro nobis remunerabit Dominus. Nulla enim apud nos habitat invidia, ut qui nec contentionis, nec inanis gloriæ studio ad hanc verborum investigationem accesserimus ; sed propter fratrum utilitatem, ne testacea vasa thesaurum Dei habentia ab hominibus saxo corde præditis et incircumcisis, qui ex

8. Rursus per sapientem Salomonem in Proverbiis creatus est. *Dominus enim, inquit, creavit me* ⁹⁰. Et initium viarum evangelicarum nominatur, quæ nos ad regnum cælorum ducunt ; non secundum essentiam creatura, sed secundum dispensationem factus via. Nam *factum esse, et creatum esse*, idem significant. Factus est enim quatenus via et janua et pastor et nuntius et ovis, ac rursus pontifex et apostolus ; nominibus aliis pro alia considerandi ratione positus. Rursus quid dicat hæreticus **87** de non subjecto Deo, et propter nos facto peccato ? Scriptum namque est : *Cum subjecta fuerint illi omnia, tunc et ipse Filius subjectus erit ei, qui subiecit sibi omnia* ⁹¹. Non times, o homo, cum Deus non subjectus appellatur ! Tuam enim subjectionem, suam facit ; et

Οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' ὅτις θεοὶ μᾶστιν ἐκ τοῦ Πατρὸς. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ καὶ τὸ παραδοῦναι τὴν βασιλείαν τὸν Χριστὸν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἄπαρχῆν ὄντα καὶ οὐ τέλος, κατὰ τὴν καχυτέρα, ὡς ἔφη, διδασκαλίαν, ἥτις ὡς πρὸς ἡμᾶς, καὶ οὐ πρὸς αὐτὸν τὸν Υἱὸν θεωρεῖται. Ὅτι δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, πάλιν ἐρωτήσασι τοῖς μαθηταῖς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων τὸ Πότε ἀποκαθίστανεῖς τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραὴλ, φησὶν Ὁὐκ ἡμῶν ἐστὶ γινῶναι χρόνους ἢ καιροὺς (82), οὓς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ. Τουτέστιν, οὐ τῶν συνδεεμένων σαρκὶ καὶ αἵματι τῆς τοιαύτης βασιλείας ἢ γνώσεως. Ταύτην γὰρ τὴν θεωρίαν ὁ Πατὴρ ἐναπέθετο τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ ἔξουσιαν λέγων τοὺς ἐξουσιαζομένους, ἰδίου δὲ, οὓς μὴ κατέχει (83) ἀγνοία τῶν κατωτέρω πραγμάτων. Χρόνους δὲ καὶ καιροὺς μὴ μοι νοεῖ αισθητοῦς, ἀλλὰ διαστημάτα τινα γνώσεως ὑπὸ τοῦ νοητοῦ ἡλίου γινόμενα. Δεῖ γὰρ τὴν προσευχὴν ἐκείνην ἐπὶ πέρας ἀχθῆναι τοῦ Δεσπότητος ἡμῶν. Ἰησοῦς γὰρ ἐστὶν ὁ προσευξάμενος Ἄδός αὐτοῖς, *Ἰνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐνωσι, καθὼς ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἑσμεν, Πάτερ*. Εἰς γὰρ ὡν ὁ Θεός, ἐν ἐκάστῳ γινόμενος, ἐνοῖ τοὺς πάντας καὶ ἀπόλλυται ὁ ἀριθμὸς τῆ τῆς μονάδος ἐπιδημιᾶς. Κἀγὼ μὲν οὕτως ἐπέβαλον τῷ ῥητῷ (84) κατὰ τὴν δευτέραν ἐπιχείρησιν. Εἰ δὲ τις βέλτιον λέγοι, ἢ διορθοῖ εὐσεβῶς τὰ ἡμέτερα, καὶ λεγέτω καὶ διορθούσθω, καὶ ὁ Κύριος ἀναποδώσει ὑπὲρ ἡμῶν. Οὐδὲς γὰρ παρ' ἡμῖν αὐλιζέται φθόνος, ὅτι μὴδὲ φιλονεικίας ἔνεκεν ἢ κενοδοξίας (85) ἐπὶ τήνδε τὴν ἐξέτασιν τῶν βημάτων κεχωρήκαμεν ἄλλ' ὠφελείας ἔνεκεν τῶν ἀδελφῶν, ὑπὲρ τοῦ μὴ δοκεῖν παρακρούεσθαι τὰ ὀστράκινα σκεύη, τὰ τὸν θησαυρὸν ἔχοντα τοῦ Θεοῦ, ὑπὸ τῶν λιθοκαρδιῶν καὶ ἀπειρητῆτων ἀνθρώπων, τῶν ἐκ τῆς μωρίας ὠπλισμένων σοφίας, stulta sapientia armati sunt, circumveniri vi-

8. Πάλιν διὰ τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος ἐν Παροιμίαις ἐκτίσται. Κύριος γὰρ, φησὶν, ἐκτίσέ με. Καὶ ἀρχὴ ὁδῶν εὐαγγελικῶν ὀνομάζεται, ἀγούσων ἡμᾶς πρὸς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, οὐ κατ' οὐσίαν κτίσις, ἀλλὰ κατὰ τὴν οἰκονομίαν ὁδὸς γεγονώς. Τὸ γὰρ *γεγονέναι*, καὶ τὸ *ἐκτίσθαι*, ταυτὸν δηλοῖ. Ὡς γὰρ ὁδὸς γέγονε, καὶ θύρα, καὶ ποιμὴν, καὶ ἄγγελος, καὶ πρόβατον, καὶ πάλιν ἀρχιερεὺς καὶ ἀπόστολος ἄλλων (86) κατ' ἄλλην ἐπίνοιαν τῶν ὀνομάτων κειμένων. Τί ἂν εἴποι πάλιν ὁ αἰρετικὸς περὶ τοῦ ἀνωπότητου Θεοῦ, καὶ τοῦ δι' ἡμᾶς ἁμαρτίαν γεγεννημένου ; Γέγραπται γάρ Ὅταν ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα. Οὐ φοβῆ, ἀνθρώπε, τὸν Θεὸν ἀνωπότητον ὀνομαζόμενον ; Τὴν γὰρ σὴν ὑποταγὴν ἰδίαν ποιεῖται, καὶ ἐν τῷ ἀντιτείνειν σε πρὸς

⁸⁵ Joan. xiv, 28. ⁸⁶ Matth. xx, 30. ⁸⁷ I Cor. xv, 24. ⁸⁸ Act. i, 6, 7. ⁸⁹ Joan. xvii, 21. ⁹⁰ Prov. viii, 22. ⁹¹ I Cor. xv, 28.

(82) Ἡ καιροῦς. Sic mss. Editi καὶ καιροῦς.

(83) Ὅχι μὴ κατέχει. Mss. ὡν μὴ μετέχει.

(84) Ἐπέβαλον τῷ ῥητῷ. Melior videtur hæc veterum codicum scriptura quam vulgata ἀπέλαβον τὸ ῥητόν.

(85) Κεροδοξίας. Sic mss. Editi φιλοδοξίας. Paulo post cod. Reg. μὴ δοκεῖν περικρούεσθαι.

(86) Ἄλλων. Editi addunt δέ, sed deest in mss. Paulo post ἁμαρτία γεγεννημένου in cod. Reg. ; ἁμαρτία ; Harl.

τὴν ἀρετὴν, ἀνυπότακτον ἑαυτὸν ὀνομάζει. Οὕτω καὶ ἐαυτὸν ἔφη εἶναι τὸν διωκόμενον. *Σαῦλε γὰρ, φησί, Σαῦλε, τί με διώκεις*; ἤγιστα ἐπὶ *Δαμασκῶν* ἔτρεχε (87), τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ συνῶσαι βουλόμενος. Καὶ πάλιν ἑαυτὸν γυμνὸν ὀνομάζει, ἐνὸς τινος τῶν ἀδελφῶν γυμνητεύοντος. *Γυμνὸς γὰρ, φησὶν, ἤμην, καὶ περιεβάλετέ με*. Καὶ ἄλλου ἐν φυλακῇ ὄντος, ἑαυτὸν ἔφη εἶναι τὸν καθειργμένον. *Διὸς γὰρ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἤρε, καὶ τὰς νόσους ἐβάστασε*. Μία δὲ τῶν ἀσθενειῶν ἐστὶ καὶ ἡ ἀνυποταξία· καὶ ταύτην ἐβάστασε. Διὸ καὶ τὰ συμβαίνοντα ἡμῖν περιστατικὰ ἰδιοποιεῖται ὁ Κύριος, ἐκ τῆς ἐκεί ἡμῶν κοινωνίας τὰ ἡμέτερα πάθη ἀναδεχόμενος.

9. Ἀλλὰ καὶ τὸ, *Ὅθι δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδέν*, λαμβάνουσιν οἱ θεομάχοι ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκούοντων. Ἐμοὶ δὲ καὶ τοῦτο τὸ ῥητὸν μάλιστα καταγγέλλει τῆς αὐτῆς φύσεως εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ. Εἰ γὰρ ἕναστον τῶν λογικῶν κτισμάτων ὄνταί τι ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ, αὐτεξούσιον ἔχον (88) τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρόν τε καὶ κρεῖττον ῥοπήν, ὁ δὲ Υἱὸς οὐ δύναται τι ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ· οὐ κτίσμα ὁ Υἱός. Εἰ δὲ μὴ κτίσμα, ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ. Καὶ πάλιν, αἰετῶν τῶν κτισμάτων τὰ ὅσα βούλεται δύναται. Ὁ δὲ Υἱὸς ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς πάντα ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν· οὐκ ἔρα κτίσμα ὁ Υἱός. Καὶ πάλιν, πάντα τὰ κτίσματα ἢ ἐκ τῶν ἐναντιῶν συνέστηκεν, ἢ τῶν ἐναντιῶν ἐστὶ δεκτικά. Ὁ δὲ Υἱὸς ἀπολλυμῆτος, καὶ ἀλόγος ἐστίν· οὐκ ἔρα κτίσμα ὁ Υἱός. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο, ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ.

10. Καὶ αὕτη μὲν αὐτάρκης ἡμῖν ἡ ἐξέτασις, κατὰ τὴν δύναμιν τὴν ἡμετέραν τῶν τεθέντων ῥητῶν. Ἦδη ἔλεγον καὶ πρὸς τοὺς ἀντιπίπτοντας τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ τῷ λόγῳ χωρήσωμεν (89), καθαιρούντες αὐτὸν πᾶν ἕψωμα διανοίας ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Κτίσμα λέγεις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Πᾶν δὲ κτίσμα δοῦλόν ἐστι τοῦ κτίσαντος· τὰ γὰρ *σύμπαντα*, φησὶ, *δοῦλα σά*. Εἰ δὲ δοῦλόν ἐστι, καὶ ἐπίκτητον ἔχει τὴν ἀγιότητα· πᾶν δὲ δὲ ἐπίκτητον ἔχει τὴν ἀγιότητα, οὐκ ἀνεπίδεκτόν ἐστι καίας· τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, κατ' οὐσίαν δὲ ἅγιον, κατὰ ἀγαθμοῦ προσηγόρευται· οὐκ ἔρα κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Εἰ δὲ μὴ κτίσμα, ὁμοούσιον ἐστὶ τῷ Θεῷ. Πῶς δὲ δοῦλον ἀποκαλεῖς, εἰπέ μοι, τὸν διὰ τὸ βαπτίσματος ἐλευθεροῦντά σε τῆς δουλείας; Ὁ γὰρ νόμος, φησὶ, τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἠλευθέρωσε με (90) ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας. Ἀλλ' οὐδὲ τρεπτήν αὐτοῦ ποτε τὴν οὐσίαν τοιμήσεις εἶπαι, ἀφορῶν εἰς τὴν φύσιν τῆς ἀντικειμένης δυ-

A quod tu reluctaris adversus virtutem, seipsum non subjectum nominat. Ita aliquando et seipsum dicit esse persecutioni obnoxium. Ait enim : *Sauls, Saule, quid me persequeris* ? cum videlicet Damascum curreret, Christi discipulos vincire volens. Et rursus seipsum nudum vocat, si unus aliquis ex fratribus nudus exstiterit. *Nudus enim*, inquit, *eram, et cooperuistis me* ? Item, cum alius in carcere versatur, seipsum inclusum esse dicit. Ipse enim peccata nostra tulit, et morbos portavit. Una autem ex infirmitatibus est quod subjecti non simus ; et hanc portavit. Quapropter et res adversas, quæ nobis accidunt, proprias suas facit Dominus : ob eam quam nobiscum habet societatem, perpeffiones nostras suscipiens.

9. Sed et illud, *Non potest Filius facere a se quidquam* ? , usurpant Dei hostes ad audientium eversionem. Mihi autem et hoc dictum maxime declarat ejusdem naturæ esse Filium ac Patrem. Etenim, si unaquæque rationalium creaturarum aliquid a seipsa facere potest, libere in pejus meliusve inclinans, Filius autem non potest a semetipso quidquam facere ; Filius creatura non est. Quod si creatura non est, Patri est consubstantialis. Ac rursus, nulla creatura quodcumque vult, potest efficere : Filius autem omnia quæcumque voluit, fecit in cælo et in terra : non est igitur creatura Filius. Et iterum, creaturæ omnes aut constant ex contrariis, aut contrariorum sunt capaces. Filius vero est ipsa justitia, et a materia secretus : proinde Filius creatura non est. Quod si creatura non est, consubstantialis est Patri.

10. Sed jam quidem satis pro viribus proposita dicta explanavimus. Jam deinceps etiam ad eos qui Spiritum sanctum oppugnant, sermonem convertamus, ut omnem animi eorum altitudinem, quæ se contra Dei cognitionem effert, dejiciamus. Spiritum sanctum creaturam dicis. Omnis autem creatura serva est Creatoris : *Omnia enim*, inquit, *sunt serva tua* ? . Si vero servus est, adventitiam quoque habet sanctitatem : quidquid autem adventitiam sanctitatem habet, capax est malitiæ : at Spiritus sanctus, cum secundum essentiam sanctus sit, fons appellatur sanctitatis ? : non est igitur creatura Spiritus sanctus. Quod si creatura non est, consubstantialis est Deo. Quomodo autem servum vocas, dic mihi, eum, qui te per baptismum e servitute eximit ? *Nam*, inquit, *lex Spiritus vitæ liberavit me a lege peccati* ? . Sed neque mutabilem audebis unquam ejus essentiam dicere ; si modo ad potentiæ adversæ naturam

⁸⁷ Act. ix, 4. ⁸⁸ Matth. xxv, 36. ⁸⁹ Joan. v, 19. ⁹⁰ Rom. viii, 2.

(87) Ἐτρεχε. Addunt editi ἐκεῖνος, sed deest in mss. Paulo post editi περιεβάλετε· aliter in mss. Subinde cod. Harl. ἀσθενείας pro ἀμαρτίας.

(88) Αὐτεξούσιον ἔχον. Hæc verba et quæ sequuntur usque ad ista, οὐ κτίσμα ὁ Υἱός, addidimus ei cod., Reg. cui consentit Harl., nisi quod habet

αὐτεξούσιον καὶ ἴσην ἔχον ἐπὶ τὸ χεῖρον καὶ κρεῖττον ῥοπήν.

(89) Χωρήσωμεν. Sic mss. Editi χωρήσωμεν, Non multo post ex cod. Harl. addita sunt hæc verba, πᾶν δὲ δὲ ἐπίκτητον ἔχει τὴν ἀγιότητα.

(90) ἠλευθέρωσε με. Σὲ in duobus mss.

respicias, quæ fulguris in morem e cælo lapsa est, et vera vita excidit, propterea quod ascitam eternamque sanctitatem habuit, successitque consilio malo mutatio. Itaque posteaquam **88** et unitate excidit, et angelicam abiecit dignitatem, ex moribus dictus est diabolus, extincto quidem priore ac beato habitu, excitata vero adversa illa potentia. Ad hæc si Spiritum sanctum dicit creaturam, circumscriptam ac finitam illius naturam inducit. Quomodo ergo stabit illud: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum* **79**? illud quoque, *Quo ibo a Spiritu tuo* **80**? Sed neque ipsum natura simplicem, ut apparet, consistet. Dicit enim ipsum numero unum. Quidquid autem unum numero est, id, ut dixi, simplex non est. Si vero simplex non est Spiritus sanctus, ex essentia et sanctitate constat: quod autem est ejusmodi, compositum est. Sed quis adeo demens fuerit, ut Spiritum sanctum dicat compositum, ac non simplicem, et Patri et Filio consubstantialem secundum simplicitatis rationem?

41. Quod si sermone progrediendum est, majoraque inspicienda, hinc maxime divinam sancti Spiritus potentiam contemplerur. Tria creatio-
num genera in Scriptura nominata invenimus: unum quidem ac primum, ex nihilo productionem; secundum vero, ex pejore in melius immutationem; tertium, resurrectionem mortuorum. In his reperies Spiritum sanctum una cum Patre et Filio operantem. Cæli enim producuntur. Quid jam dicit David? *Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum* **81**. Rursus creatur homo per baptismum. Si qua enim in Christo nova creatura **82**. Jam quid dicit discipulis Salvator? *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti* **83**. Vides et hic una adesse cum Patre et Filio Spiritum sanctum. Quid autem dices et de resurrectione mortuorum, postquam defecerimus? Terra enim sumus, et in terram ibimus, et mittet Spiritum sanctum, et creabit nos, et renovabit faciem terræ **84**. Nam quod sanctus Paulus resurrectionem dixit, id David renovationem appellavit. Rursus autem audiamus eum, qui ad tertium usque cælum raptus est. Quid dicit? *Templum estis Spiritus sancti in vobis inhabitantis* **85**. Templum autem omne, Dei templum est. Quod si templum sumus Spiritus sancti; Spiritus sanctus Deus est. Dicitur autem et templum Salomonis; verum tanquam ejus qui extruxit. Quod si sic sumus templum Spiritus sancti, Spiritus sanctus Deus est: *Qui enim omnia condidit, Deus est* **86**; si vero tanquam ejus, qui adora-

νάμεως, ἦτις, ὡς ἀτραπή, πέπτωκεν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐξέπεσε τῆς ὄντως ζωῆς, διὰ τὸ ἐπίκτητον ἐσχηκέναι τὴν ἀγίότητα, καὶ ἐπηκολουθηκέναι τῇ κακῇ βουλῇ τὴν ἀλλοίωσιν. Τοιγαρὸν καὶ ἐκπεσὼν τῆς μονάδος, καὶ τὸ ἀγγελικὸν ἀπορρέψας ἀξίωμα, ἀπὸ τοῦ τρόπου ὀνομάσθη διάβολος· ἀποσθεσθεῖστος μὲν αὐτοῦ τῆς προτέρας καὶ μακαρίας ἕξεως, τῆς δὲ ἀντικειμένης ταύτης δυνάμεως ἀνασθεῖστος. Ἐπειτα εἰ κτίσμα λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, πεπερατωμένην τὴν φύσιν αὐτοῦ εἰσάγει. Πῶς οὖν σταθῆσεται τὸ, *Πνεῦμα Κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην*; καὶ τὸ, *Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματος σου*; καὶ τὸ, *Ἄλλ' οὐδ' ἀπλοῦν αὐτὸ τῇ φύσει, ὡς εἴκεν, ὁμολογεῖ*. Ἀριθμῶ γὰρ ἐν αὐτὸ ὀνομάζει. Πᾶν δὲ ὃ ἐν ἀριθμῶ, τοῦτο οὐχ ἀπλοῦν. ὡς ἔφη, ἔστιν. Εἰ δὲ μὴ ἀπλοῦν ἔστι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐξ οὐσίας καὶ ἀγασμοῦ συνέστηκε· τὸ δὲ τοιοῦτον, σύνθετον. Καὶ τίς οὕτως ἀνόητος, ὡς σύνθετον εἰπεῖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ μὴ ἀπλοῦν, καὶ κατὰ τὸν τῆς ἀπλότητος λόγον ὁμοούσιον Πατρὶ καὶ Υἱῷ;

41. Εἰ δὲ δεῖ προῆλθαι (91) τῷ λόγῳ, καὶ ἐποπτεῦσαι τὰ μείζονα, ἐκ τούτου μάλιστα τὴν θεϊκὴν δύναμιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος θεωρήσωμεν. Τρεῖς κτίσεις εὐρήκαμεν ὀνομαζομένας ἐν τῇ Γραφῇ· μίαν μὲν καὶ πρώτην τὴν ἀπὸ τοῦ μη ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγῆν· δευτέραν δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ χείρονος εἰς τὸ κρείττον ἀλλοίωσιν· τρίτην δὲ τὴν ἐξανάστασιν τῶν νεκρῶν. Ἐν ταύταις εὐρήσεις συνεργὸν Πατρὶ καὶ Υἱῷ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Οὐρανῶν γὰρ οὐσίωσις. Καὶ τί φησιν ὁ Δαβὶδ; *τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν*. Πάλιν ἀνθρώπος διὰ βαπτίσματος κτιζέται· *Εἰ τις γὰρ ἐν Χριστῷ καινῇ κτίσις*. Καὶ τί φησι τοῖς μαθηταῖς ὁ Σωτήρ; *Ἀπελθόντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*. Ὅρας κἀναυθα συμπάρῳν Πατρὶ καὶ Υἱῷ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Τί δ' ἂν εἴποις καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, ὅταν ἐκλείψωμεν, καὶ εἰς τὸν χοῦν ἡμῶν ἐπιστρέψωμεν; Γῆ γὰρ ἔσμεν, καὶ εἰς τὴν γῆν ἀπελευσόμεθα, καὶ ἀποστελεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ κτίσει ἡμᾶς, καὶ ἀνακαινίσει τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Ἦν γὰρ Παῦλος ὁ ἅγιος ἐξανάστασιν εἰρηκε, ταύτην Δαβὶδ ἀνακαινισμόν προσηγόρευσε. Ἀκούσωμεν δὲ πάλιν (92) τοῦ ἀρπαγέντος ἕως τρίτου οὐρανοῦ. Τί φησιν; *Ὅτι ναὸς τοῦ ἐν ὅμῳ ἁγίου Πνεύματός ἐστε*. Πᾶς δὲ ναὸς Θεοῦ ναὸς. Εἰ δὲ ναὸς ἔσμεν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Λέγεται δὲ καὶ ναὸς Σολομῶντος, ἀλλ' ὡς κατασκευάσαντος. Εἰ δὲ οὕτως ἔσμεν ναὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, Θεὸς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ γὰρ πάντα κατασκευάσας Θεός· εἰ δὲ ὡς προσκυνουμένου, καὶ

79 Sap. i, 7. **80** Psal. cxxxviii, 7. **81** Psal. xxxii, 6. **82** II Cor. v, 17. **83** Matth. xxviii, 19. **84** Psal. ciii, 30. **85** I Cor. vi, 19. **86** Hebr. iii, 4.

(91) Προῆλθαι. Mss. προσῆλθαι.

(92) Πάλιν. Hæc vocem addidimus ex mss.

ἰνεαυόντος· ἐν ἡμῖν, ὁμολογήσωμεν αὐτὸ εἶναι Θεόν. **A** *Κυρίῳ γὰρ τῷ Θεῷ σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.* Εἰ δὲ τὴν Θεὸς φωνὴν παραι-
τοῖτο, μανθανέτωσαν τίνος ἐστὶ σημαντικὸν τὸ ὄνο-
μα τοῦτο. Παρὰ γὰρ τὸ θεοικεῖναι τὰ πάντα ἢ θεά-
σθαι τὰ πάντα ὁ Θεὸς ὀνομάζεται (93). Εἰ τοίνυν
θεὸς εἶρηται παρὰ τὸ θεοικεῖναι ἢ θεάσθαι τὰ πάντα,
ὃ ἐὶ Πνεῦμα πάντα γινώσκει τὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς τὸ
πνεῦμα τὸ ἐν ἡμῖν τὰ ἡμέτερα· Θεὸς οὖν τὸ Πνεῦ-
μα τὸ ἅγιον. Καὶ πάλιν, εἰ ἡ μάχαιρα τοῦ Πνεύμα-
τος ῥῆμα ἐστὶ Θεοῦ, Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἐκε-
ῖνος γὰρ ἐστὶν ἡ μάχαιρα, οὗ καὶ ῥῆμα καλεῖται.
Καὶ εἰ καὶ δεξιὰ (94) τοῦ Πατρὸς ὀνομάζεται (*Δεξιὰ
γὰρ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν· καὶ, Ἡ δεξιὰ σου,
Κίριε, ἔθραυσεν ἐχθρούς· δάκτυλος δὲ Θεοῦ τὸ
Πνεῦμα τὸ ἅγιον, κατὰ τὸ ῥητόν· τὸ, Εἰ ἐγὼ ἐν
δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια*· ὅπερ ἐν ἐτέ-
ρῳ Εὐαγγελίῳ γέγραπται, τὸ, *Εἰ ἐγὼ ἐν Πνεύματι
θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια*)· τῆς αὐτῆς φύσεως
τῷ Πατρὶ καὶ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

12. Καὶ περὶ μὲν τῆς προσκυνητῆς καὶ ἁγίας
Τριάδος τοσαῦτα (95) ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰρή-
σῃ (96). Οὐ γὰρ νῦν δυνατόν πλατύτερον ἐξετάσαι
τὴν περὶ αὐτῆς λόγον. Ὑμεῖς δὲ, λαβόντες παρὰ τῆς
ἡμετέρας ταπεινώσεως σπέρματα, στάχυν ὠριμον
ἐπιτοῖς, γεωργήσατε, ἐπεὶ καὶ τόκους, ὡς Ἰσακ, τῶν
κοιτῶν προσαπατιτούμεθα. Πιστεύω δὲ τῷ Θεῷ, ὅτι
καρπορήσετε καὶ τριάκοντα, καὶ ἐξήκοντα καὶ
εκατὴν, διὰ τὴν καθαρότητα τοῦ βίου ὑμῶν. *Μακά-
ριοι γὰρ, φησὶν (97), οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι
αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται.* Καὶ μηδὲ ἄλλο τι, ἀδελ-
φοί, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν νομίσητε (98) ἢ τὴν
τῶν ὄντων ἀληθῆ κατανόησιν, ἣν καὶ μακαριότητα
ὀνομάζουσιν αἱ θείαι Γραφαί. *Ἡ γὰρ βασιλεία τῶν
οὐρανῶν ἐντός ὑμῶν ἐστὶ.* Περὶ δὲ τὸν ἐντός ἄνθρω-
πον οὐδὲν ἕτερον ἢ θεωρία συνίσταται. Θεωρία ἂν εἴη
λατρεῖν ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ὡς γὰρ νῦν (99) τὰς
σκιὰς καθορῶμεν ὡς ἐν κατόπτρῳ, ὕστερον, ἀπαλλα-
γῆναι τοῦ γεώδους σώματος τούτου, καὶ ἀφθαρτον
ἐκποσάμενοι καὶ ἀθάνατον, τούτων τὰ ἀργέτυπα
κατοφόμεθα. Ὀψόμεθα δὲ, εἰ γὰρ τὸν ἐαυτῶν βίον
πρὸς τὸ εὐθὲς κυβερνοίμεν, καὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως
ποιώμεθα πρόνοιαν, ὧν χωρὶς οὐδεὶς ἔσται τὸν
Κύριον. *Εἰς γὰρ κακότεχρον ψυχὴν, φησὶν, οὐκ
εἰσελεύσεται σοφία, οὐδὲ κατοικήσει ἐν σώματι
καταγρέφῃ ἀμαρτίας.* Καὶ μηδεὶς ὑποκροῦέτω λέγων,
ὅτι τὰ ἐν ποσὶν ἀγνοῶν περὶ τῆς ἀσωμάτου κατ'
ἐστὴν (1) ἀνύλου οὐσίας ἡμῖν φιλοσοφεῖς. Καὶ γὰρ
ἄτοπον κρίνω τὰς μὲν αἰσθησεις εἶναι ἀκωλύτως τῶν
ἔλων ἐπιπλασθαι ὕλων, τὸν δὲ νοῦν μόνον εἰργε-

tur, et inhabitat in nobis, consteamur ipsum esse
Deum. Adorabis namque Dominum Deum tuum,
et illi soli servies⁹⁷. Quod si eis vox illa, Deus,
displicet, discant quid hoc nomen significet. Ni-
mirum ex eo quod posuerit omnia, vel spectet
omnia, Deus nominatur. Si igitur Deus dicitur,
eo quod posuerit vel spectet omnia; Spiritus au-
tem cognoscit omnia quæ Dei sunt, velut spiri-
tus, qui in nobis est, novit quæ nostra sunt⁹⁸: igitur
Spiritus sanctus Deus est. Et rursus, si gladius
Spiritus verbum est Dei⁹⁹, Deus est Spiritus san-
ctus. Illius est enim gladius, cujus etiam verbum
vocatur. Quod **89** si etiam nominatur Patris dex-
tera (*Dextera enim Domini fecit virtutem*⁹⁹; et: *Dex-
tera tua, Domine, percussit inimicos*⁹¹; Dei au-
tem digitus Spiritus sanctus est, secundum illud:
*Si ego in digito Dei ejicio dæmonia*⁹²; id quod in
alio Evangelio scriptum est: *Si ego in Spiritu Dei
ejicio dæmonia*⁹³): Spiritus sanctus ejusdem na-
turæ ac Pater et Filius.

12. Atque ista quidem nobis de adoranda et
sancta Trinitate in præsentī dicta sint. Nunc enim
feri nequit, ut latius rationem illius exquiramus.
Vos vero, acceptis a nostra humilitate seminibus,
maturam spicam vobisipsis excolite, siquidem
et a nobis, ut nostis, exigitur talium usura. Con-
fido autem Deo, fructum allaturos vos et trige-
cuplum et sexagecuplum, et centuplum, ob ve-
stræ vitæ puritatem. Nam *beati mundo corde,*
*quoniam ipsi Deum videbunt*⁹⁴. Neque verò re-
gnum cælorum aliud quidquam putetis, fratres,
quam eorum quæ sunt contemplationem, quam
etiam divinæ Scripturæ vocant beatitudinem.
*Regnum enim cælorum intra vos est*⁹⁵. Circa in-
ternum autem hominem nihil aliud quam con-
templatio consistit. Reliquum est igitur, ut con-
templatio regnum sit cælorum. Quorum enim
nunc umbras videmus quasi in speculo, post-
modum terreno hoc corpore liberati, et incor-
rupto ac immortalī induti, horum archetypa
videbimus. Cernemus autem, si modo vitam no-
stram ad id quod rectum est, direxerimus, atque
recta fides curæ nobis fuerit, sine quibus nemo
Dominum videbit. *Nam in malignam animam,*
*inquit, non introibit sapientia, neque habitabit
in corpore obnoxio peccato*⁹⁶. Nemo autem recla-
met, dicens: Qui res ante pedes positas ignoras,
de incorporea et prorsus immateriali essentia
nobis philosopharis. Illud enim absurdum ju-
dico, ut sensus quidem sinam libere suis op-

⁹⁷ Matth. iv, 10. ⁹⁸ I Cor. ii, 10, 11. ⁹⁹ Ephes. vi, 17. ⁹⁰ Psal. cxvii, 16. ⁹¹ Exod. xv, 6. ⁹² Luc. ii, 20. ⁹³ Matth. xii, 28. ⁹⁴ Matth. v, 8. ⁹⁵ Luc. xvii, 21. ⁹⁶ Sap. i, 4.

(95) Ὁ Θεὸς ὀνομάζεται. Has voces et quæ se-
quuntur usque ad τὸ δὲ Πνεῦμα addimus ex mss.
Displicet autem Combefisio θεοικεῖναι, ac legere inal-
lei τεθεωρημέναι.

(94) Καὶ εἰ καὶ δεξιὰ. Sic mss. Editi καὶ δεξιὰ,
omissis καὶ εἰ. (Vide Addenda.)

(95) Τοσαῦτα. Ita mss. pro eo quod erat in eli-

tis totaūta. Non multo post editi σπέρμα. Mss. ut
in textu.

(96) (Vide Addenda.)

(97) Γὰρ, φησὶν. Ultima vox addita ex mss.

(98) Νομίσητε. Ita mss. Editi νομίσηται.

(99) Ὅτι γὰρ νοῦν. Ultima vocula ex mss. addita.

(1) Πάρτη. Ita mss. Editi πάντα.

pleri materiis, mens vero sola a propria operatione arceatur. Ut enim sensus sensibilia, ita mens intelligibilia attingit. Simul autem et hoc dicendum, naturalia iudicia documenti expertia a conditore nostro Deo indita fuisse. Visum enim nemo edocet ut percipiat colores aut figuras; neque auditum ut sonos et voces; neque olfactum, ut bene et male olentium rerum vapores; neque gustum, ut saporos ac succos; neque tactum, ut mollia et dura, ut calida aut frigida. Neque sane quisquam mentem docebit intelligibilia assequi. Et quemadmodum sensus, si quid ipsis acciderit incommodi, egent solum curatione, et suum ipsorum munus explent facile; ita et mens carni illigata, et ortis ex ea phantasiis oppleta, fide indiget et recta vita, quæ pedes ipsius velut cervi cuiusdam præparant⁹⁷, eamque ad alta erigunt. Hoc ipsum etiam sapiens ille Salomon admonet; ac nunc quidem nobis objicit non verecundantem opificem formicam⁹⁸, ac per eam nobis actuosam viam describit: nunc vero sapientis apiculæ in fugendis favis organum⁹⁹: ac per eam naturalem contemplationem suggerit, in qua etiam de sancta Trinitate doctrina admiscetur; siquidem ex rerum creaturum pulchritudine **90** convenienter creator consideratur. Sed jam gratis actis Patri et Filio et Spiritui sancto, anem imponamus litteris: siquidem modus omnis, ut etiam est in proverbio, optimus est.

EPISTOLA IX.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Θ'.

Lauda Basilius in Maximo amorem primariorum bonorum, eum de Dionysii Alexandrini scriptis iudicium profert, et de simili secundum essentiam. Invitat ut ad se veniat (sibi enim ægrotanti et latent in solitudine integrum non esse ad eum ire), aut saltem scribat.

Maximo philosopho.

C

Μαξίμω φιλοσόφω.

1. Imagines vere animorum sunt sermones. Cognovimus itaque te ex litteris, quantum, aiunt, ex unguibus leonem: gavisique sumus, quod invenerimus te haud segniter affectum erga primaria ac maxima bona, dilectionem Dei et proximi. Indicium autem facimus hujus quidem, tuam in nos humanitatem, illius vero, studium scientiæ. Omnia autem in his duobus posita esse, nulli Christi discipulo ignotum est.

2. Cæterum quæ postulas Dionysii scripta, venire illa quidem ad nos, et valde multa: sed non adsunt libri, et idcirco non misimus. Sententia autem nostra hæc est. Non omnia viri hujus admiramur: imo sunt, quæ prorsus etiam improbemus. Nam fere illius quæ nunc circumstrepit, impietatis, Anomæam dico, is est, quantum quidem scimus,

⁹⁷ Psal. xvii, 34. ⁹⁸ Prov. vi, 6. ⁹⁹ Eccli. xi, 3.

* Alias XLI. Scripta circa annum 361.

(2) Προφέρει. Ita mss. Editi προσφέρει.

(3) Καὶ δι' αὐτῆς. Ita mss. Editi καὶ δι' αὐτοῦ.

(4) Ἄλλ' εὐχαριστήσαντες. Prima vox addita ex mss.

(5) Καὶ μέγιστα. Sic collices mss. omnes. Editi

1. Εἰκόνες ὄντως τῶν ψυχῶν εἰσὶν οἱ λόγοι. Καταμάθομεν οὖν σε διὰ τοῦ γράμματος, ὅσον, φασίν, ἐξ ὀνύχων τὸν λέοντα· καὶ ἤσθημεν, εὐρόντες περὶ τὰ πρῶτα καὶ μέγιστα (5) τῶν ἀγαθῶν οὐκ ἀργῶς διακαίμενον, τὴν τε πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην καὶ τὸν πλησίον. Σημεῖον δὲ ποιοῦμεθα τοῦ μὲν τὴν περὶ ἡμᾶς δεξιότητά σου, τοῦ δὲ τὴν περὶ τὴν γνῶσιν σπουδῆν. Ὅτι δὲ ἐν ὄσῳ τούτοις ἐστὶ τὰ ἅλα, γνῶριμον παντὶ Χριστοῦ μαθητῆϊ.

2. Ἄ δὲ ἐπιζητεῖς τῶν Διονυσίου (6), ἦλθε μὲν εἰς ἡμᾶς, καὶ πάνυ πολλά· οὐ παρέστί γε μὴν τὰ βιβλία, διόπερ οὐκ ἀπεστεύλαμεν. Ἐχομεν δὲ γνῶμης οὕτως. Οὐ πάντα θαυμάζομεν τοῦ ἀνδρός· ἐστὶ δὲ καὶ παντελῶς διαγράφομεν. Σχεδὸν γὰρ ταῦταί τῆς νῦν περιθρulloμένης ἀσεθείας, τῆς κατὰ τὸ Ἄνόμοιον λέγω, οὕτως ἐστίν, ὅσα γε ἡμεῖς ἴσμεν,

καὶ μάλιστα. Sic etiam infra a veteribus libris discrepant editi, in quibus legitur ἐν τούτοις τοῖς ὄσῳ.

(6) Τῶν Διονυσίου. Desunt hæc in duobus mss. codicibus.

ὁ πρῶτος ἀνθρώποις (7) τὰ σπέρματα παρασχών. A qui primus semina hominibus præbuerit. Causa autem, opinor, non sententiæ pravitas, sed vehemens studium Sabellio adversandi. Hunc ergo ego arborum cultori soleo comparare, detortam recentem plantam erigenti, deinde, immoderate retrahendo, aberranti a medio, et ad contrariam partem plantam abducenti. Tale aliquid et huic viro contigisse comperimus. Cum enim Libyos impietati occurreret vehementer; non intellexit se nimio contendendi studio in contrarium malum delabi. Et cum ei satis esset non idem esse subjecto Patrem et Filium demonstrare, atque hæc adversus blasphemum palmaria tenere; ut manifestam prorsus et redundantem victoriam habeat, non modo hypostaseum alietatem statuit, sed etiam essentiæ differentiam, ac potentiæ gradus, et gloriæ diversitatem. Quare inde contigit, ut mutarēt quidem malum malo, a recta autem doctrina aberrarit. Hinc etiam non sibi constat in scriptis, nunc quidem tollens consubstantiale **91** propter eum, qui hac voce ad hypostases destruendas prave utelatur; nunc vero admittens in iis quæ defensionis causa ad cognominem scripsit. Ad hæc de Spiritu voces emisit minime dignas Spiritu, ab adorata illum deitate sejungens, et in inferioribus una cum creata ac ministris natura numerans. Vir igitur ille est ejusmodi.

ὁ δεύτερος ἀπαγαγόντι τὸ βλάστημα. Τοιοῦτόν τι καὶ περὶ τὸν ἄνδρα τοῦτον γεγενημένον εὑρομεν. Ἀντιβαίω γὰρ σφοδρῶς τῇ ἀσεβείᾳ τοῦ Λίθως, ἔλαβεν ἐαυτὸν εἰς τὸ ἐναντίον κακὸν (9) ὑπὸ τῆς ἀγανφλοσιμίας (10) ὑπενεχθεῖς. Ὡ γὰρ τοσοῦτον ἐξαρκοῦν δεῖξαι, οἷοι οὐ ταυτὸν τῷ ὑποκειμένῳ Πατρί καὶ Υἱῷ, καὶ ταῦτα (11) ἔχειν κατὰ τοῦ βλασφημοῦντος τὰ νικητήρια· ὁ δὲ, ἵνα πάνυ ἐναργῶς καὶ ἐκ τοῦ περιόχου κατακρατῆ, οὐχ ἑτερότητα μόνον τῶν ὑποστάσεων τίθεται, ἀλλὰ καὶ οὐσίας διαφορὰν, καὶ ἐνώμιους ὑφ᾽ ἐσιν, καὶ δόξης παραλλαγὴν. Ὡστε ἐκ τούτου συνέβη κακοῦ μὲν αὐτὸν κακὸν διαμεΐζειν, τῆς δὲ ὀρθότητος τοῦ λόγου διαμαρτεῖν. Ταύτη γὰρ καὶ παντοδαπὸς ἐστὶν ἐν τοῖς συγγράμμασιν, ὡς μὲν ἀναιρῶν (12) τὸ ὁμοούσιον διὰ τὸν ἐπ' ἀθεΐας τῶν ὑποστάσεων κακῶς αὐτῷ κεχρημένον (13), ὡς δὲ προσιέμενος ἐν οἷς ἀπολογεῖται πρὸς τὸν ὁμόνομον. Πρὸς δὲ τούτους καὶ περὶ τοῦ (14) Πνεύματος ἀφήκε φωνὰς ἥμισυα πρεπούσας τῷ Πνεύματι, τῆς προσκυνομένης αὐτὸ θεότιτος ἐξοφῶν, καὶ κάτω που τῇ κτιστῇ καὶ λειτουργῶ φύσει συναριθμῶν. Ὁ μὲν οὖν ἀνὴρ τοιοῦτος.

ὁ τρίτος ἀπαγαγόντι τὸ βλάστημα. Τοιοῦτόν τι καὶ περὶ τὸν ἄνδρα τοῦτον γεγενημένον εὑρομεν. Ἀντιβαίω γὰρ σφοδρῶς τῇ ἀσεβείᾳ τοῦ Λίθως, ἔλαβεν ἐαυτὸν εἰς τὸ ἐναντίον κακὸν (9) ὑπὸ τῆς ἀγανφλοσιμίας (10) ὑπενεχθεῖς. Ὡ γὰρ τοσοῦτον ἐξαρκοῦν δεῖξαι, οἷοι οὐ ταυτὸν τῷ ὑποκειμένῳ Πατρί καὶ Υἱῷ, καὶ ταῦτα (11) ἔχειν κατὰ τοῦ βλασφημοῦντος τὰ νικητήρια· ὁ δὲ, ἵνα πάνυ ἐναργῶς καὶ ἐκ τοῦ περιόχου κατακρατῆ, οὐχ ἑτερότητα μόνον τῶν ὑποστάσεων τίθεται, ἀλλὰ καὶ οὐσίας διαφορὰν, καὶ ἐνώμιους ὑφ᾽ ἐσιν, καὶ δόξης παραλλαγὴν. Ὡστε ἐκ τούτου συνέβη κακοῦ μὲν αὐτὸν κακὸν διαμεΐζειν, τῆς δὲ ὀρθότητος τοῦ λόγου διαμαρτεῖν. Ταύτη γὰρ καὶ παντοδαπὸς ἐστὶν ἐν τοῖς συγγράμμασιν, ὡς μὲν ἀναιρῶν (12) τὸ ὁμοούσιον διὰ τὸν ἐπ' ἀθεΐας τῶν ὑποστάσεων κακῶς αὐτῷ κεχρημένον (13), ὡς δὲ προσιέμενος ἐν οἷς ἀπολογεῖται πρὸς τὸν ὁμόνομον. Πρὸς δὲ τούτους καὶ περὶ τοῦ (14) Πνεύματος ἀφήκε φωνὰς ἥμισυα πρεπούσας τῷ Πνεύματι, τῆς προσκυνομένης αὐτὸ θεότιτος ἐξοφῶν, καὶ κάτω που τῇ κτιστῇ καὶ λειτουργῶ φύσει συναριθμῶν. Ὁ μὲν οὖν ἀνὴρ τοιοῦτος.

3. Ego vero, si mea ipsius exponenda sententia,

3. Ego vero, si mea ipsius exponenda sententia,

(7) Ἀνθρώποις. Deest in duobus mss.

(8) Τοῦτον. Deest in sex mss. Eadem comparatio in re persimili apud Gregorium Naz. orat. 29, p. 489.

(9) Εἰς τὸ ἐναντίον κακόν. Nonnulla sunt in hac Basilii de Dionysio sententia. quæ notata et animalversa velim. 1° Fatetur Dionysium non pravitate sententiæ peccasse, sed studio oppugnandi Sabelli, atque ut plenam et redundantem victoriam obtineret. Hinc consubstantiale ab eo admitti dicit in *Apologia ad Dionysium Romanum*: in aliis autem libris non alio consilio rejici, nisi ut adversetur Sabellio hac voce abutenti. 2° Frustra quis cum Tillemontio conjiciat, Basilium misisse sententiam, et quod junior dixerat, recantasse in libro *De Spiritu sancto*, cap. 29, ubi præclarissimum Dionysii de Trinitate testimonium proferat. Frustra hoc, inquam, sententiæ immutata indiciū existimetur. Tum cum enim citat illud testimonium, παράδοξον ἀκούσαι, mirabile audiū esse dicit. Quod argumento est eum Dionysio ne tunc quidem magis favisse. Verum, ut jam dixi, non sensus, sed verba displicebant, unde magnum Dionysium dicere non dubitat in epist. canonica prima: quod profecto non commisisset Basilium, si Dionysium Arianæ impietatis affinem judicasset. 3° Non ita vehemens Basilii defensor esse velim, ut cum hac in re nullam prorsus culpam sustinere contendam. Etsi enim sola Dionysii verba vituperat, sic tamen ea vituperat, quasi usitatis apud Arianos sermonibus non discrepant. At profecto extra hanc culpam fuit Dionysius. Multa dixerat quæ Arianam hæresim penitus profligarent, nonnulla quæ favere viderentur, nihil prorsus quod cum aperte exprimeret. Finxerunt Ariani dixisse Dionysium, *Filius cum sit res facta, non erat antequam ferret*, apud Athanas., *De Dionys.*, n. 4, p. 246: sed probat Athanasius neque hæc neque alia ejus-

C modi apud Dionysium occurrere. Forte Basilio fucum fecerunt falsa ejusmodi testimonia; vel non animadvertit vir sanctissimus, si quid Dionysio minus commode dictum excidisset, id et sua sponte ab Arianis dictis distare, et ex aliis locis explicari debere, ut ab Athanasio factum est, cujus elucubrationem si vidisset Basilium, non dubito quin promptum et alacrem assensum præbuisset.

(10) Φλοσιμίας. Codices Harl. et Med. cum uno ex Regiis φιλονεικίας.

(11) Καὶ ταῦτα. Duo codices καὶ ταύτη, et hoc pacto. Mox codices sex secuti sumus in emendando quod in editis sic legebatur: ὁ δὲ, ἐνα... κατακρατεῖ· καὶ οὐχ.

(12) Ἀναιρῶν, etc. Valde dubium est quod hoc loco asseverat Basilium, et a Dionysio sublatum et a Sabellio adhibitum consubstantiale. Ipse Dionysius consultavit accusatores suos, teste Athanasio, ibidem p. 255: *Qui eum mentiebantur dixisse Filium inter res creatas computari et nequaquam esse Patri consubstantialem*. Quod spectat ad Sabellium, probabile non est ei arrisisse consubstantiale, quod non minus ipsi adversarium est quam Arianis: nusquam hac voce perhibentur usi esse Sabelliani. Sed cum ea Basilium sibi persuasisset abusum esse Marcellum Ancyranum, facile adductus est, ut idem de Sabellio judicium ferret.

(13) Διὰ τὸν... κεχρημένον. Sic consentientibus mss. omnibus emendatum quod erat in editis διὰ τῶν... κεχρημένων.

(14) Καὶ περὶ τοῦ. Conjunctio addita ex quatuor mss. Statim Vaticanus cum Regio secundo et Coisliniano secundo πρεπούσας πνευματικῶν, *Voces minime dignas homine spirituali*.

(15) Ἐγὼ δέ. Harl. et Med. ἐμὲ δέ. Paulo post tres codices recentiores ἔχοι τὸ. Mox præpositio εἰς addita ex septem mss.

simile secundum essentiam, si modo illud, citra differentiam ullam, adjunctum habeat, suscipio, ut eodem rediens ac consubstantialia, secundum sanam videlicet consubstantialis sententiam. Quod cum intelligerent Nicæni Patres, postquam, *Lumen de lumine*, et *Deum verum de Deo vero*, et aliis ejusmodi nominibus Unigenitum appellarunt, consequenter consubstantialia adjecere. Neque igitur luminis a lumine, neque veritatis a veritate, neque Unigeniti essentiae a Patris, essentia, ulla unquam excogitari differentia potest. Itaque, si quis ita, ut dixi, acceperit, admitto vocem. Si quis autem illud, citra ullam differentiam, abscindat a simili, id quod Constantinopoli factum est, suspectum habeo verbum, ut Unigeniti gloriam imminueis. Nam in imaginibus etiam obscuris et quæ plurimum ab exemplaribus dissident, simile concipere non raro solemus. Quoniam igitur consubstantialia arbitror minus esse fraudi obnoxium, sic et ipse profiteor. Sed cur non accedis ad nos, o optime, ut coram de ejusmodi rebus colloquamur inter nos, nec res tanti momenti inanitis litteris committamus, præsertim cum alioqui nostra vulgare non omnino statuerimus? Ne igitur et ipse nobis dicas illud Diogenis ad Alexandrum, tantumdem esse huc a vobis, et istuc a nobis viæ. Nos enim præ infirmitate fere, plantarum in morem, eodem semper loco detinemur; prætereaque illud, *latitare in vita*, inter primaria bona ducimus. Tu autem vales, ut audio, et præterea cum teipsum orbis terrarum civem feceris, æquum est ut huc etiam ad nos, tanquam ad aliquam tuæ patriæ partem ventites. Nam si vobis actuosius competunt populi et urbes, quibus recte facta ostenditis; at nobis ad contemplationem et mentis meditationem, qua Deo jungimur, optima adiutrix requies: quam multam atque abundantem in hoc secessu melimus; quod quidem cum ipso dictum sit, qui illam nobis suppeditat, Deo. Quod si omnino colendi potentatus sunt, ac nos qui humi jacemus contemnendi; tu certe alia scribas, et ita nos exhilaras.

Ἄ μοιον κατ' οὐσίαν, εἰ μὲν προσκειμενον ἔχει τὸ ἀπαρᾶλλᾶκτως, δέχομαι τὴν φωνήν, ὡς εἰς ταυτὸν τῶ ἰμοουσίῳ φέρουσαν, κατὰ τὴν ὕψῃ δηλονότι τοῦ ἰμοουσίῳ διάνοιαν. Ὅπερ καὶ τοὺς ἐν Νικαίᾳ νοήσαντας (16) φῶς ἐκ φωτός, καὶ, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, καὶ τὰ τοιαῦτα τὸν Μονογενῆ προσειπόντας, ἐπαγαγεῖν ἀκολουθῶς τὸ ἰμοουσίον. Οὕτε οὖν φωτός πρὸς φῶς, οὕτε ἀληθείας πρὸς ἀληθείαν ποτε, οὕτε τῆς τοῦ Μονογενοῦς οὐσίας πρὸς τὴν τοῦ Πατρὸς ἐπινοῆσαι τινα παραλλαγὴν δυνατὸν. Εἰ τις οὖν (17) οὕτως, ὡς εἶπον, ἐκδέχοιτο, προσεῖμαι τὴν φωνήν. Εἰ δὲ τις τοῦ ἰμοίου τοῦ ἀπαρᾶλλᾶκτον ἀποτέμῳ, ὅπερ οἱ κατὰ τὴν Κωνσταντινουπολιν πεποιθήσαντι, ὁποιαυτὸν τὸ δῆμα, ὡς τοῦ Μονογενοῦς τὴν δόξαν κατασμικρύνον. Καὶ γὰρ καὶ ἀμυδραῖς ἐμφερειαῖς, καὶ πλείστον τῶν ἀρχετύπων ἀποδεούσαις, τὸ ἰμοιον πολλάκις ἐπινοεῖν (18) εἰώθαμεν. Ἐπεὶ οὖν ἤττον οἶμαι κακουργεῖσθαι τὸ ἰμοουσίον, οὕτω καὶ αὐτὸς τίθεμαι. Ἀλλὰ τί οὐκ ἐπιφοιτῆς ἡμῖν, ὦ ἀριστε, ὥστε παρόντας ἡμᾶς ἀλλήλοις περὶ τῶν τοιούτων (19) διαλεχθῆναι, καὶ μὴ γράμμασιν ἀψύχοις καταπιστεύειν τὰ τηλικαῦτα, ἀλλως τε μήτε πάνυ δημοσιεύειν τὰ ἑαυτῶν ἐγνωκότας; Ὅπως οὖν μὴ τὸ τοῦ Διογένους πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ αὐτὸς ἡμῖν εἴπῃς, ὅτι ἴσον ἐστὶ παρ' ὑμῶν τὸ δεῦρο· καὶ πρὸς ὑμᾶς ἐνθένδε. Ἡμεῖς μὲν γὰρ (20) ὑπὸ τῆς ἀρρώστιας, μικροῦ δεῖν, ὡς περὶ τὰ φυτὰ ἐπὶ τῆς αὐτῆς χώρας ἀεὶ κατὰ χεῖμα καὶ ἄμα τὸ λαθεῖν βιώσαντες, ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἀγαθῶν ἄγομεν· σὺ δὲ ἐρῶσαι τε, ὡς φασὶ, καὶ ἄμα πολιτὴν σεαυτοῦ τῆς οἰκουμένης ποιήσας, δίκαιος ἂν εἴης καὶ δεῦρο φοιτᾶν, ὡς εἰς μέρος τῆς σεαυτοῦ. Εἰ γὰρ καὶ τοῖς πρακτικοῖς ὑμῖν πρέπουσι δῆμοι καὶ πόλεις, αἷς τὰς κατ' ἀρετὴν πράξεις ἐνεπιδείκνυσθε· ἀλλὰ γε πρὸς θεωρίαν καὶ τὴν κατὰ νοῦν ἐνέργειαν, δι' ἧς συναπτόμεθα τῷ Θεῷ, ἀγαθὴ συνεργός ἡ ἡσυχία· ἦν πολλὴν ἐπὶ τῆς ἐσχρατῆς καὶ ἀφρονον γεωργοῦμεν, οὖν αὐτῶν γε εἶπεν τῷ παρασχομένῳ ἡμῖν Θεῷ. Εἰ δὲ πάντως δεῖ περιέπειν (21) τὰς δυναστείας, καὶ περιφρονεῖν τοὺς χαμαὶ κειμένους ἡμᾶς· σὺ δὲ ἄλλα γράφε, καὶ τούτῃ ποιεῖς ἡδίστος.

EPISTOLA X.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ι.

Basilius Dionysium mittit ad ipsius matrem, ut eam in solitudinem alliciat, velut columba cicur unguento oblita emittitur, ut alius odore uttrahat.

92 Ad viduam.

Πρὸς ἐλευθέραν (22).

Talis quædam ars est columbas aucupandi. Post-

Τέχνη τις ἐστὶ περιστερῶν θηρευτικὴ τοιαυτή.

Alias CLXXV. Scripta in secessu.

(16) Ὅπερ καὶ... νοήσαντας. Ita Harl., Med., Coisl. uterque, et uterque Reg. Editi Ὅπερ καὶ... φήσαντας. Habet tamen editio Haganoensis Ὅπερ... νοήσαντας, Basileensis prima ὅπερ... φήσαντας.

(17) Εἰ τις οὖν. Ultima vocula ex septem mss. addita. Ibidem editi τὴν φωνήν αὐτοῦ· Deest ultima vox in septem mss.

(18) Ἐπινοεῖν. Vaticanus codex cum tribus recentioribus ἐπιλέγειν.

(19) Περὶ τῶν τοιούτων. Ita tres vetustissimi codices. Editi περὶ τούτων. Paulo post editi καταπιστεύειν ταῦτα. Septem mss. ut in textu.

(20) Ἡμεῖς μὲν γὰρ. Postremam voculam addi-

dimus ex Harl., Med., Coisl. utroque et utroque Regio. Videtur autem in editis fuisse deleta, ut hæc verborum complexio cum præcedenti conjungeretur, quasi dicere voluisset Basilus: *ut ne dicas*, etc. Sed sæpe alias apud Basilium hæc loquendi ratio, ὅπως μὴ εἴπῃς, idem sonat ac *non dicere*.

(21) Σὺν αὐτῷ γε... περιέπειν. Ope sex codicum explevimus quæ deerant, et corrupta sanavimus. Sic enim editi: Σὺν αὐτῷ γε ἡμῖν. Et δὲ πάντως δεῖ περιτρέπειν.

(22) Πρὸς ἐλευθέραν. Editi Ἰουλιττῆ ἐλευθέρᾳ. *Julittæ viduæ*. Sed nomen Julittæ nullo in codice ms. reperitur, nec vidua, ad quam scripsit hanc epistolam Basilus, confundi debet cum Julitta, de

Ὅταν μίᾳ ἐγκρατεῖς γέωνται οἱ τὰ τοιαῦτα σπου-
δάζοντες, χειροθῆ τε ταύτην καὶ ἑμίστον ἑαυτοῖς
ἀπεργάζωνται· τότε, μύρω τὰς πτέρυγας αὐτῆς
χρίσαντες, ἕωσι συναγλασθῆναι ταῖς ἐξωθεν. Ἡ
δὲ τοῦ μύρου ἐκείνου (23) εὐωδία τὴν αὐτόνομον
ἐκείνην ἀγέλην κτήμα ποιεῖται τῷ κεκτημένῳ τὴν
πυθασόν. Πρὸς γὰρ τὰς εὐπνοίας (24) καὶ αἱ λοιπαὶ
συνερέπονται τε καὶ εἰσοικίζονται. Τί δὲ βουλόμε-
νος ἐντεῦθεν ἄρχομαι τοῦ γράμματος; Ὅτι, λαβὼν
τὸν υἱὸν Διονύσιον, τὸν ποτε Διομήδην, καὶ τῷ θεῷ
μύρω τὰς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ πτέρυγας διαχρίσας, ἐξ-
έπεμψα πρὸς τὴν σὴν σεμνοπρέπειαν· ὥστε καὶ σὲ
αὐτὴν συναναπτῆναι αὐτῷ, καὶ καταλαβεῖν τὴν κα-
λίαν, ἣν παρ' ἡμῖν ἐπήξατο ὁ προεξηρημένος. Ἐάν
οὖν ταῦτα ἴδοιμι ἐπὶ τῆς ἐμῆς ζωῆς, καὶ τὴν σὴν
σεμνοπρέπειαν πρὸς τὸν ὑψηλὸν βίον μεταθεμένην,
παλλῶν προσώπων ἀξίῳ τοῦ Θεοῦ δεηθῆσομαι, τὴν
κεχρησπημένην τιμὴν ἀποπληρῶσαι αὐτῷ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΑ'.

Basilius diem festum celebraverat cum filiis unius ex amicis suis, quem per eos salutatur, ac hortatur, ut si curis Dei dono exsolvatur, secum vitam traducat.

Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ φίλῳ (23).

Τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τὴν ἀγίαν ἡμέραν συνδι-
αγρόντες τοῖς τέκνοις ἡμῶν, καὶ ὄντως τελείαν ἔορ-
τὴν ἑορτάζαντες τῷ Κυρίῳ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν
αὐτῶν περὶ τὸν Θεὸν ἀγάπην, προεπέψαμεν μεθ'
ὑγείας πρὸς τὴν σὴν εὐγένειαν, εὐχόμενοι τῷ φι-
λιθρώπῳ Θεῷ καὶ αὐτοῖς δοθῆναι εἰρηνικὸν ἀγ-
γεῖον βοηθὸν καὶ σύμφορον, καὶ σὲ παρ' αὐτῶν κα-
ταληθῆναι ἐν ὑγείᾳ καὶ πάτῃ εἰρηνικῇ καταστάσει·
ἵνα ὅπουπερ ἂν ἦτε, δουλεύοντες τῷ Κυρίῳ, καὶ
ἐχρηστούντες αὐτῷ, εὐφραίνετε ἡμᾶς, ἕως ἔσμεν
ἐν τῷ κόσμῳ, ἀκούοντας τὰ παρ' ὑμῶν. Ἐάν δὲ πα-
ράτῃ ὁ ἅγιος Θεὸς (26) θάπτῃ σε τῶν φροντίδων
τοῦτων ἀπαλλαγῆναι, παρακαλοῦμέν σε μηδὲν προ-
τιμῆσαι τῆς μεθ' ἡμῶν (27) διαγωγῆς. Οἶμαι γὰρ μὴ
εἶρεῖν σε τοὺς οὕτως ἀγαπώντας, καὶ ἀντιποιουμέ-
νους τῆς παρ' ὑμῖν φίλας. Ἔως οὖν ἂν οἰκονομῇ ὁ
ἄγος τὸν χωρισμὸν τοῦτον, διὰ πάσης προφάσεως
παραμυθεῖσθαι ἡμᾶς γράμμασι καταξίον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΒ'.

Olympium perurbane hortatur. Basilius ut scripius ad se scribat.

Ὀλυμπίῳ.

Ἐγγραφὴς ἡμῖν πρότερον μὲν ὄλιγα, νῦν δὲ οὐδὲ
ὄλιγα· καὶ ἵσκειν ἡ βραχυλογία, προϊούσα τῷ χρό-
νῳ, παντελῆς γίνεσθαι ἀκωνία. Ἐπᾶνελθε τοίνυν
ἐπὶ τὸ ἴδιον, ὡς οὐκ ἔστι σοι μεμψόμεθα λακωνίζοντι

qua in pluribus agit litteris. Neque etiam in hac et
pluribus aliis Basilius epistolis ἐλευθέρα nomen pro-
prium est, sed viduam matronam designat. Sic
Gregorius Naz. in epist. 147, ἐλευθέραν Alyrii, id
est viduam appellat Simplicitiam, quam ipsius
quondam conjugem fuisse dixerat in epist. 146.

(23) Ἐκείνου. Ita sex antiqui codices. Editi
ἐκείνη.

(24) Τὰς εὐπνοίας. Ita Harl. Editi τὰς εὐπνοῦ-
σας, eas quæ bene olent, quod minus verum est,
cum una tantum unguento oblita sit. Deest hac

A quam unam ceperunt qui ejusmodi rebus operam
dant, eamque cicurem ac secum vescentem effe-
runt: tum vero, illius alis unguento oblitis, ipsam
conjugi sinunt externis. Unguenti autem illius
fragrantia liberum illum gregem ei, cujus ipsa cicur
est, possessionem addit. Nam fragrantiam sequuntur
et reliquæ, tectumque subeunt. Sed quo consilio
inde exordior epistolam? Postquam cepi filium
Dionysium, olim Diomedem, atque illius animæ alas
divino unguento inunxi; misi ad tuam dignitatem,
ut et ipsa una cum eo convoles, et nidum petas
quem apud nos is, quem dixi, compegit. Quod si
dum vivo, hæc viderim, ac dignitatem tuam ad sub-
limem vitæ genus translatam; multis personis Deo
dignis opus mihi erit, ut ei debitum honorem
B adimpleam.

EPISTOLA XI'.

Sine inscriptione, amicitia ergo.

Postquam Dei gratia diem sanctum transegimus
cum filiis nostris, ac vere perfecta solemnia cele-
bravimus Domino, ob eximium eorum in Deum
amorem, sanos præmisimus ad tuam præstantiam,
Deum benignissimum precantes; ut et ipsis detur
pacificus angelus adjutor ac viæ comes, teque sa-
num, et in omni tranquillitate constitutum recep-
C riant: ut ubicunque fueritis, servientes Domino,
eique gratias agentes, lætitiâ nobis, dum in hoc
mundo sumus, fama rerum vestrarum afferatis. Si
vero Deus sanctus tribuat tibi, ut quam citissime
ab istis curis expediaris, rogamus ut nihil anti-
quius habeas, quam ut vitam degas nobiscum.
Existimo enim te non inventurum qui ita diligant,
et amorem vestrum tantum faciant. Quandiu igitur,
Deo dispensante, separati erimus, des operam ut
nos ad omnem occasionem litteris consoleris.

EPISTOLA XII'.

Ὀλυμπίῳ.

Scribebas nobis prius pauca, nunc vero ne pau-
ca quidem: ac videtur breviloquentia, tempore
progrediens, omnino fieri taciturnitas. 93 Reli-
itaque ad consuetudinem, quandoquidem non am-

verborum complexio in antiquissimo codice Cois-
liano.

(25) Ἐπὶ φίλῳ. Sic codex antiquus insignis
Ecclesiæ Parisiensis, melius quam in editis et tri-
bus aliis codicibus mss. ἐπὶ φίλῳ.

(26) Ὁ ἅγιος Θεός. Deest Θεός in cod. Mediceo
et duobus recentioribus.

(27) Τῆς μεθ' ἡμῶν. Duo mss. τῆς παρ' ἡμῖν.
Mox codex Claromontanus ἕως δ' ἂν.

* Alias CCXXXIX. Scripta in recessu.

** Alias CLXXI. Scripta videtur in recessu.

plius queremur, quod Laconice ad nos scribas; sed et breves litteras, ut magni tui amoris argumenta, plurimi faciemus. Tantum nobis scribe.

πρὸς ἡμᾶς διὰ γραμμάτων· ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ γράμματα, σύμβολα ὄντα τῆς μεγάλης σου διαθέσεως, πολλοῦ ἄξια ποιησόμεθα. Μόνον ἐπιστελλεῖ μῖν.

EPISTOLA XIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΓ'.

Amica salutatio.

Olympio.

Ὁλυμπίῳ.

Quemadmodum res cæteræ sua quæque tempestate mature proveniunt, vere quidem flores, æstate vero spicæ, et autumnò malum: ita hiemis fructus sunt sermones.

Ὅσπερ τῶν ἄλλων ὠρίμων ἕκαστον ἐν τῇ οἰκείῃ ὥρᾳ ἀπαντᾷ, ἐν ἤρῃ μὲν τὰ ἄνθη, ἐν θέρει δὲ οἱ ἀστάχυες (28), τῷ δὲ μετοπώρῳ τὸ μῆλον· οὕτω χειμῶνος καρπὸς (29) εἰσὶν οἱ λόγοι.

EPISTOLA XIV.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΔ'.

Basilii significat Gregorio sibi statutum esse non expectare illius adventum, sed statim proficisci ad suam Pontis solitudinem: situm hujus loci pluribus describit, ac Tiberinam pro illo lepide contempnit.

Gregorio sodali

B

Γρηγορίῳ ἑταίρῳ (30).

1. Ego cum frater Gregorius ad me scripsisset, velle se jam pridem nobiscum congregari, tibi que ad didisset idem etiam statutum esse; partim quia sæpe deceptus sum, segnior ad credendum factus, partim et negotiis distractus, expectare non potui. Mihi enim jam in Pontum migrandum est, ubi forte aliquando, Deo volente, finem oberrandi faciemus. Nam, cum vix tandem projecissem spes inanes, quas de te quondam habebam, imo, si verius loquendum est, somnia (nam mihi probatur qui spes vigilantium somnia esse prouuntiavit), accessi in Pontum vitæ institutum quærens. Illic mihi Deus agrum ostendit cumulate moribus meis congruentem, ita ut qualem sæpe feriantes ac lusitantes animo fingere solemus, talem reipsa videamus.

1. Ἐγὼ, τοῦ ἀδελφοῦ μοι ἐπιστελιαντος Γρηγορίου, πάλαι (31) βούλεσθαι ἡμῖν συντυχεῖν, προσθέντος δὲ, ὅτι καὶ σοὶ αὐτὸ τοῦτο δεδογμένον ἐστὶ, τὸ μὲν τι καὶ διὰ τὸ πολλάκις ἀπατηθῆναι (32) ὀκνηρῶς ἔχων πρὸς τὸ πιστεῦναι· τὸ δὲ τι καὶ ὑπὸ ἀσχολιῶν περισπώμενος, ἐπιμαίεται οὐκ ἠδυνήθην. Δεῖ γάρ με ἤδη ἀπελαύνειν ἐπὶ τὸν Πόντον, ἐν ᾧ τάχα ποτὲ, τοῦ Θεοῦ βουληθέντος, τῆς πλάνης λήξομεν (33). Μόλις γάρ ἀπογνοῦς τῶν ματαίων ἐλπιδῶν, ἃς ἐπὶ σοὶ εἶχον ποτὲ, μᾶλλον δὲ τῶν ὀνειρῶν, εἰ δεῖ ἀληθέστερον εἰπεῖν (ἐπαινῶ γάρ τὸν εἰπόντα τὰς ἐλπίδας εἶναι γρηγοροῦντων ἐνύπνια), κατὰ βίβλου ζήτησιν ἐπὶ τὸν Πόντον ἀπήλθον. Ἐνθα δὲ μοι ὁ Θεὸς χωρίον (34) ὑπέδειξεν ἀκριβῶς συμβαίνον τῷ ἐμῷ τρόπῳ· ὥστε, οἷον πολλάκις εἰώθαμεν ἀργοῦντες ἅμα καὶ παίζοντες τῇ διανοίᾳ συμπλάττειν, τοιοῦτον ἐπὶ τῆς (35) ἀληθείας καθορᾶν.

2. Mons enim est altus, densa silva contextus, frigidis ac limpidis aquis septentrionem versus irriguus. Hujus ad radices supinus campus substernitur, humoribus ex monte defluentibus jugiter pinguescens. Huic autem silva sponte circumfusa variarum omnique generis arborum, ei est propemodum septi loco ac valli, adeo ut exigua sit, si cum eo comparetur, vel ipsa Calypsus insula, quam omnium plurimum Homerus o pulchritudinem miratus videtur. Parum enim abest quin insula sit, quatenus septis in orbem undelibet clauditur. Nam profundis voraginibus ex duabus partibus præruptus est: a latere vero annis e præcipiti labens, est et

2. Ὅρος γάρ ἐστὶν ὑψηλὸν, βαθεῖα ὕλη κεκαλυμμένον, ψυχροῖς ὕδασι καὶ διαφανέσιν εἰς τὸ κατ' ἄρκτον κατὰρρύτον. Τοῦτου ταῖς ὑπερβαίαις πεδίον ὑπτίον ὑπεστώρεται, ταῖς ἐκ τοῦ ὄρους νοτίαι διηνεκῶς παινιόμενον. Ἦλη δὲ τοῦτῳ αὐτομάτως περιφύεῖσα ποικίλων καὶ παντοδαπῶν δένδρων, μικροῦ δεῖν, ἀντὶ ἔρκους αὐτῷ γίνεται, ὡς μικρὰν (36) εἶναι πρὸς τοῦτο καὶ τὴν Καλυψοῦς νῆσον, ἣν δὲ πασῶν πλέον Ὀμηρος εἰς κάλλος θαυμάσιος φαίνεται. Καὶ γὰρ οὐδὲ πολὺ ἀποδεῖ τοῦ νῆσος εἶναι, ἔνεκά γε τοῦ πανταχόθεν ἐρύμασι περιερίγασθαι. Φάραγγες μὲν γὰρ αὐτῷ βαθεῖαι κατὰ δύο μέρη περιερίρρωσσι· κατὰ πλευρὰν δὲ ἀπὸ κρημνοῦ ὁ ποταμὸς ὑπορρέων, τε-

* Alias CLXXII. Scripta videtur in secessu.

** Alias XIX. Scripta post an. 360, antequam esset presbyter.

(28) Ἀστάχυες. Ita quinque mss. Editi στάχυες.

(29) Καρπός. Medicæus cod. καρποί.

(30) Γρηγορίῳ ἑταίρῳ. Ita Coisl. primus, Vat. et Reg. secundus. Alii τῷ αὐτῷ. Quidam πρὸς μέγαν Γρηγόριον, Ad magnum Gregorium. Editi addunt τῷ θεολόγῳ, quod in nostris mss. non reperitur.

(31) Πάλαι. Editi πάλαι σε, sed il repugnat sententiæ et omnibus codicibus mss. Paulo post editi αὐτῷ τοῦτο et τὸ μὲν δὴ. Codices mss. ut in contextu, nisi quod cod. Combefis. habet τὸ μὲν τοι.

(32) Ἀπατηθῆναι. Editi addunt με, quæ vocula

rectius deest in Vat., Harl. et tribus Regiis. Ibidem Harl. λίαν ὀκνηρῶς, tres alii ὀκνηροτέρως.

(33) Ἀλήσομεν. Harl. λήξομαι. Mox codex Combef. ὀνειράτων. Ibidem editi δεῖ τἀληθέστερον. Codices mss. ut in contextu. Paulo post unus ex Regiis ἐγρηγορότων.

(34) Χωρίον. Unus ex Regiis χωίρον... συμβαίνοντα. Ibidem alius itidem Reg. τῷ ἐμῷ σκοπῷ. Mox duo codices εἰώθειμεν.

(35) Τοιοῦτον ἐπὶ τῆς. Sic antiquissimi codices Harl. et Coisl. cum duobus Regiis. Editi τοιοῦτόν ἐστι τῆς.

(36) Μικρὰν. Nonnulli codices non vetustissimi μικρόν.

χός ἐστι καὶ αὐτὸς διηγεκὲς καὶ δυσέμβατον. Ἐκ δὲ ἄ
 τοῦ ἐπὶ θάτερα τεταμένον εἶναι (37) τὸ ὄρος, δι' ἀγ-
 κώνων μνησιδῶν ταῖς φάραγξιν ἐπιξυγνύμενον, τὰ
 βάσιμα τῆς ὑπαρείας ἀποεἰχίζει. Μία δὲ τις εἰσο-
 δὸς ἐπ' αὐτῆς, ἧς ἡμεῖς ἐσμεν κύριοι. Τὴν γὰρ μὴν
 οὐκ ἔστιν ἀύχην τις ἕτερος ὑποδέχεται, ὑψηλὸν τινα
 ἐπὶ τῆς ἀκρας ἀνέχων τένοντα, ὥστε τὸ πεδῖον τοῦτο
 ὑψηλῶσθαι ταῖς ὄψεσι, καὶ ἐκ τοῦ μετεώρου ἐξεῖ-
 ναι καὶ τῶν ποταμῶν περιρρέοντα καθορᾶν· οὐκ
 ἐλάττονα τέρψιν, ἔμοιγε δοκεῖν (38), παρεχόμενον.
 ἢ τοῖς ἐκ τῆς Ἀμφιπόλεως τὸν Στρώμωνα (39) κα-
 τεινῶσθαι. Ὁ μὲν γὰρ σχολαιοτέρω (40) τῷ
 βέβηκε περιλιμνάζων, μικροῦ δεῖν, καὶ τὸ ποτα-
 μὸς εἶναι ὑπὸ τῆς ἡσυχίας ἀφήρηται· ὁ δὲ, ὀξύτατα
 ὦν ἐγὼ οὐδα ποταμῶν βέων, βραχὺ τι τῆ γείτονι πέ-
 τρᾷ παρατραχύνεται· ἀφ' ἧς ἀναχέμενος, εἰς δίνην
 βάθειαν περιελεῖται· ὅψιν τε ἡδίστην (41) ἐμοὶ καὶ
 παντὶ θεατῇ παρεχόμενος, καὶ χρεῖαν τοῖς ἐπιχω-
 ρίοις αὐταρκεστάτην, ἰχθύων τε πλῆθος ἀμύθητον
 ταῖς δίναις ἐντρέφων. Τί δεῖ λέγειν τὰς ἐκ τῆς γῆς
 ἀπαυκας, ἢ τὰς ἐκ τοῦ ποταμοῦ ἀβρας; Τό γε μὴν
 τῶν ἀνθρώπων πλῆθος, ἢ τῶν ὀδικῶν ὀρνίθων ἄλλος
 μὲν ἢ τις θαυμάσειεν· ἐμοὶ δὲ οὐ σχολή τούτοις
 προσέγειν τὸν νοῦν. Ὁ δὲ μέγιστον εἰπεῖν ἔχομεν
 τοῦ χωρίου, ὅτι, πρὸς πᾶσαν ὑπάρχον καρπῶν φο-
 ρὴν ἐπιπέθειον δι' εὐκαιρίαν τῆς θέσεως, ἡδίστον
 (42) ἐμοὶ πάντων καρπῶν τὴν ἡσυχίαν τρέφει· οὐ
 μόνον καθότι τῶν ἀστικῶν θορύβων ἀπήλλακται·
 ἀλλ' ὅτι οὐτε ὀδίτην τινα παραπέμπει πλὴν τῶν κατὰ
 θέραν ἐπιμιγνυμένων ἡμῖν. Πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις
 καὶ θηροτρόφος ἐστίν, οὐχὶ ἀρκτων, ἢ λύκων τῶν
 ὑμετέρων, μὴ γένοιτο! ἀλλ' ἐλάτων ἀγέλας καὶ αἰ-
 γῶν ἀγρίων, καὶ λαγωῦς βόσκει, καὶ εἴ τι τούτοις
 ὄμιον. Ἄρ' οὐκ ἐνθυμῆσαι παρ' ὅσον ἦλθον κινδύ-
 νου ὁ μάταιος ἐγὼ, τοιοῦτου χωρίου τὴν Τιβερίανην,
 τῆς οἰκουμένης τὸ βάραθρον, φιλονεικῶν ἀνταλλάξασ-
 θαι; Πρὸς ὅπερ νῦν ἐπιειγόμενῳ συγγνώσῃ. Πάν-
 τως γὰρ οὐδὲ Ἀλαμναίων Ἐχινάδας εὐρῶν, ἐπὶ τῆς
 ἀλάνης ἠμέσχετο.

ipse murus continuus, ascensuque difficilis. Mons
 autem utrinque extensus et per curvatos anfractus
 voraginibus junctus, per vias montis infimas par-
 tes intercludit. Habent autem infimæ illæ partes
 aditum unum, cujus nos domini sumus. Porro
 habitationem aliæ quædam fauces excipiunt, 94
 altam quamdam cervicem in vertice erigentes, sic
 ut campus ob oculos expansus pateat, liceatque
 e sublimi fluvium etiam circumfluentem intueri :
 qui, ut mihi quidem videtur, non minorem oble-
 ctationem affert, quam Strymon ex Amphipoli
 aspicientibus. Hic enim fluente lentiore restagnans,
 etiam præ quiete fluvius esse fere desinit : ille
 vero omnium, quos ego viderim, fluviorum celer-
 rime fluens, ex vicina rupe non nihil fit asperior ;
 a qua sese refundens, in profundum verticem con-
 volvitur ; atque adeo mihi et cuivis intuenti aspe-
 ctum omnium jucundissimum, incolisque commo-
 ditatem uberrimam præbet, ac piscium innume-
 rabilem copiam in verticibus nutrit. Quid attinet
 exhalationes a terra manantes, aut auras e fluvio
 commemorare? Florum sane aut canorarum aviam
 multitudinem alius fortasse miretur : sed mihi his
 animum advertere non vacat. Quod autem maxi-
 mum de hoc loco dicere possumus, illud est, quod
 cum ob situs opportunitatem ad omnes fructus
 proferendos idoneus sit, unum omnium mihi ju-
 cundissimum quietem ac tranquillitatem alit ; non
 solum quatenus ab urbanis tumultibus liber est,
 sed etiam quia ne viatorem quidem ullum ad nos
 transmittit, si eos excipias, qui inter venandum
 nobiscum miscentur. Nam præter reliqua feras
 etiam enutrit, non ursos aut lupos vestros (absit!),
 sed cervorum atque silvestrium caprarum gre-
 ges, leporesque, et si quid his simile. Num igitur
 cogitas, quo ego periculi stultus venerim, cum
 hujusmodi sedem Tiberina, orbis terrarum ha-
 rathro, commutare cuperem? Quem ad locum
 nunc properanti veniam dabis. Nam profecto nec
 Alcæon inventis Echinadibus amplius oberrare
 voluit.

EPISTOLA IE'.

EPISTOLA XV'.

Basiliss Arcadio commentat cives metropolis.

Ἀρχαδίω κόμητι πριβατιῶν.

D

Arcadio comiti privatarum.

Ἐδωκαν μείζονα τὴν χάριν ἢ ἔλαβον οἱ πολῖται
 τῆς μητροπόλεως ἡμῶν, παρασχόμενοι μοι ἀφορ-
 μὴν τῶν πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα γραμματίων. Αὐ-
 τοῖς μὲν γὰρ ἡ φιλανθρωπία, ἧς ἔνεκεν τὴν ἐπιστο-
 λὴν ἔλαβον παρ' ἡμῶν, καὶ πρὸ τῶν ἡμῶν (43) γράμ-
 μῶν ὑπήρχε διὰ τὴν συνήθη καὶ τὴν ἐκ φύσεως

Dedere majus beneficium quam accepere metro-
 polis nostræ cives, cum mihi litterarum ad tuam
 dignitatem occasionem obtulerunt. Illis enim hu-
 manitas, cujus causa epistolam acceperunt a nobis,
 etiam ante litteras nostras parata erat, ob consueta
 et tibi natura insitam in omnes comitatem. Nos

(37) *Elrai.* Deest in sex mss. codicibus.

(38) *Δοκεῖν.* Sic Harl. et duo Regii. Editi *δοκεῖ.*

(39) *Στρώμωνα.* Sic Coisl. primus cum uno ex
 Regiis. Harl. et Reg. secundus *Στρώμωνα.* Editi
Στρωμῶνα.

(40) *Σχολαιοτέρω.* Codices quatuor *σχολαίω.* Non
 multo post duo Regii codices *περιτραχύνεται ὑφ'*
ἧς. Habet etiam ὑφ' ἧς Harl.

(41) *Ἠδίστην.* Post hanc vocem addit Coislinia-

nus primus *πασῶν.* Mox editi *ἐγχωρίοις.* Sex codices
 mss. ut in textu. Ibidem ex duobus codicibus legi-
 mus *ἰχθύων τε.* Editi *ἰχθύων δέ.* Idem Coisl. post
 ταῖς δίναις addit *περιελλόμενον.*

(42) *Ἠδίστον.* Sic Coisl. cum duobus Regiis,
 melius quam in editis *ἡδίστην.*

(43) *Πρὸ τῶν ἡμῶν.* Reg. secundus *πρὸ τῶν ἡμε-
 τέρων.*

Alias CCCCXV. Scripta in recessu.

autem occasionem salutandæ probitatis tuæ non imitabilis in maximo lucro duximus : precantes Deum sanctum, ut te ei magis ac magis placeant, et rerum tuarum splendore majorem in modum crescente, cum ipsi lætemur, et cum his qui ex tua potestate beneficia percipiunt, gaudeamus : tum etiam aliquando eos qui nostras tibi litteras in manus tradiderint, ita redeuntes excipiamus, ut cum omnibus lenitatem **95** tuam laudent, semperque perspiciant non inutilem sibi deprecationem nostram apud tuam eximiam beneficentiam existitisse.

EPISTOLA XVI*.

Refertur Eunomii temeritas divinæ naturæ comprehensionem sibi arrogantis, cum ne minutissimorum quidem animalium cognitionem investigando assequi posset.

Adversus Eunomium hæreticum.

Qui eorum quæ sunt investigationem comparari posse dicit, is procul dubio via quadam et ordine mentem suam ad eorum quæ sunt, cognitionem appulit; et in rebus captu facilibus et minutis exercitatus, ita demum per hanc cognitionem, ad eam quoque quæ cogitationem omnem superat, suam comprehendendi facultatem promovit. Qui igitur eorum quæ sunt cognitionem apprehendisse se gloriatur, is animalis minutissimi ex iis quæ in conspectum cadunt, naturam explicet, et quæ sit formicæ natura dicat : an spiritu et anhelitu contineatur ipsius vita; an corpus ossibus distinctum; an compages nervis atque ligamentis firmata; an musculorum et glandularum ambitu contineatur nervorum situs; an medulla a sincipite ad caudam usque una cum dorsi vertebris protendatur; an membris quæ moventur, ex nervosæ membranæ complexu motum imprimat; an sit in ipsa jecur, et in jecore vas quoddam, quod sel suscipiat; sintne renes, et cor, et arteriæ, et venæ, et pelliculæ, et diaphragmata; sitne animal nudum an pilosum; utrum ungulas indivisas, an pedes multifidos habeat. item quantum tempore vivat, et

* Alias CLXVIII. Scripta imperante Juliano

(44) Προσφθέγγεσθαι. Reg. secundus προσφθέγγεσθαι.

(45) Λαβείν δέ ποτε. Hæc verba ad Basilium necessario referuntur, qui optabat ut civea rebus feliciter gestis redeuntes exciperet. Verum ista, *ἡμέρας ἰδεῖν καὶ ἀποπέμψασθαι*, placide aspicere et dimittere, ad Arcadium spectant, et cum totum hunc locum penitus deformet, nec possint, incolumi sententia, retineri; ea ex interpretatione, ut perperam in contextum injecta, eliminavi, non tamen ex ipso textu, quia non favent codices mss. Construatur hæc explicatio ex epist. 148, quam similiter concludit Basilium sibi que ait in optatis esse, ut eum, quem Trajano commendabat, ipsius laudes videat prædicantem.

(46) Καὶ αὐτούς. Conjunctio addita ex Med. Coisl. utroque et Reg. secundo.

(47) Πρὸς Εὐνόμιον τὸν αἰρετικόν. Sic mss. sex, nisi quod in duobus τὸν deest. Editi Εὐνομίῳ. Titulus quem exhibent mss. codices congruit miri-

τυνάρχουσάν σοι πρὸς πάντας ἡμερότητα· ἡμεῖς δὲ τὴν ἀφορμὴν τοῦ προσφθέγγεσθαι (44) σου τὴν ἀμίμητον καλοκάγαθίαν μέγιστον κέρδος ἐθέμεθα, εὐχόμενοι τῷ ἁγίῳ θεῷ προκόπτοντι σοι ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν εὐαρεστῆσει, καὶ ἐπὶ μείζον τῆς περὶ σὲ περιφανείας αὐξανομένης, αὐτοὶ τε ἐπευφραίνεσθαι, καὶ τοῖς εὐεργετουμένοις ὑπὸ τῆς σῆς ἐπιστασίας συνήδεσθαι· λαβεῖν δὲ ποτε (45) καὶ τοὺς ἐγχειρίζοντάς σοι τὰ γράμματα ἡμῶν ἡμέρωσ ἰδεῖν, καὶ ἀποπέμψασθαι μετὰ πάντων καὶ αὐτούς (46), ἀνυμνοῦντας τὴν σὴν πραότητα· αἰεὶ μαθόντας, ὅτι οὐκ ἀχρηστος αὐτοῖς ἢ παρ' ἡμῶν πρεσβεία πρὸς τὴν ἀνυπέροβλητόν σου καλοκάγαθίαν γεγένηται.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΓ'.

B Πρὸς Εὐνόμιον τὸν αἰρετικόν (47).

Ὁ ἐπιτηκὴν εἶναι λέγων τῶν ὄντων τὴν εὐρεσιν ὀδῶν τινι πάντως καὶ ἀκολουθῆσθαι διὰ τῆς τῶν ὄντων γνώσεως προέβαλεν (48) ἑαυτοῦ τὴν διάνοιαν· καὶ τοῖς ἐδήλητοις τε καὶ μικροτέροις ἐγγυμασθεὺς διὰ τῆς (49) καταλήψεως, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἐπέκεινα πάσης ἐνοίας προήγαγεν ἑαυτοῦ καταληπτικὴν φαντασίαν. Οὐκοῦν ὁ τὴν περὶ τῶν ὄντων εἰδησιν κατελιηφέναι μεγαλαυχούμενος, τὸ σμικρότατον τῶν προφανομένων, ὅπως ἔχει φύσεως, ἐρμηνεύσάτω, καὶ τίς ἢ τοῦ μύρμηκος φύσις, εἰπάτω· εἰ πνεύματι καὶ ἄσθματι συνέχεται αὐτοῦ ἡ ζωὴ· εἰ ὀστέοις τὸ σῶμα (50) διεληπταί· εἰ νεύροι καὶ συνδέσμοι τὰς ἀρμονίας τετόνωται· εἰ μυῶν περιβολῆ καὶ ἀδένων τῶν νεύρων περικρατεῖται θέσις (51)· εἰ τοῖς νωτιαίοις σπονδύλοις ἐκ τοῦ βρέγματος ἐπὶ τὸ οὐραῖον ὁ μυελὸς συμπαταίνεται· εἰ τῇ περιοχῇ (52) τοῦ νευρώδους ὕμενος, τοῖς κινουμένοις μέλεσι τὴν ὀρμητικὴν ἐνδίδωσι δύναμιν· εἰ ἔστιν ἐν αὐτῷ τὸ ἦπαρ, καὶ τὸ χοληδόχον ἄγγειον ἐπὶ τοῦ ἥπατος· νεφροὶ τε καὶ καρδία, καὶ ἀρτηρίαι, καὶ φλέβες, ὕμενες καὶ διαφράγματα· εἰ ψιλόν ἔστιν, ἢ τετραχῶται· εἰ μονώνυχον (53) ἔστιν, ἢ πολυσχιδεὶς ἔχει τὰς βάσεις· πόσον δὲ βίῳ τὸν χρόνον, καὶ τίς αὐτοῖς ἐ-

sce ipsi epistolæ, quam perspicitur adversus Eunomium scriptam esse, vel ex aliqua Basilii adversus Eunomium elucubratione excerptam fuisse. Addunt Reg. secundus et Coisl. recentior : Ὅτι, μὴδὲ τὴν τοῦ μύρμηκος φύσιν ἐπιστάμενος, τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν δύναμιν φυσιολογεῖν ἐπεχείρησεν. Quod, cum ne formicæ quidem naturam cognoscat, de potestatis omnem intellectum superantis natura disserere tentaverit.

(48) Προέβαλεν. Ita Harl. et Med. Editi παρέβαλεν.

(49) Διὰ τῆς. Ita tres vetustissimi codices cum duobus aliis. Editi διὰ ταύτης.

(50) Τὸ σῶμα. Tres codices vetustissimi τῷ σώματι.

(51) Θέσις. Sic mss. septem. Editi φυσίς.

(52) Τῇ περιοχῇ. Sic mss. sex pro eo quod erat in editis ἡ περιοχῇ.

(53) Εἰ μονώνυχον. Conjunctio addita ex pluribus mss. Paulo nost editi ἐπὶ τὸ πόνον. Mss. ut in textu

επίσης τῆς ἐξ ἀλλήλων γεννήσεως· ἐπὶ πόσον δὲ κίπκεται τὸ τιχτόμενον, καὶ πῶς οὔτε παῖσι πάντες αἱ μύρμηκες, οὔτε ὑπόπτεροι πάντες, ἀλλ' οἱ μὲν τῶν χαμαὶ ἐρχομένων εἰσὶν, οἱ δὲ διαέριοι φέρονται. Ὁ τοίνυν τῶν ὄντων τὴν γνῶσιν ἐπιχομπάζων τέως τῆ τοῦ μύρμηκος φύσιν εἰπάτω· εἰθ' οὕτω φυσιολογεῖτω τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν δύναμιν. Εἰ δὲ τοῦ βραχυτάτου μύρμηκος οὕτω περιέλαβες τῆ γνώσει τὴν φύσιν, πῶς τὴν ἀκατάληπτον τοῦ θεοῦ δύναμιν μεγαλαυχεῖς φαντάζεσθαι.

EPISTOLA IZ'.

Laudat Basilium Origenis scripturam et susceptam veritatis defensionem: persecutorum prædicat exitium: Origeni ejusque filiis prospera omnium precatur.

Ὀριγῆνσι (54).

Καὶ ἀκουόμενος εὐφραίνεις, καὶ ἀναγινωσκόμενος δι' ὧν γράφεις ἐνεργεστέρως (55) ἡμῖν παρέχεις εὐφροσύνας. Καὶ χάρις πολλὴ τῷ ἀγαθῷ θεῷ, τῷ μηδὲν ἕλαττωθῆναι ποιήσαντι τὴν ἀλήθειαν ἐν τῇ προσδοκίᾳ τῶν δῆθεν ὑπερκρατούντων, ἀλλὰ δι' ὑμῶν (56) τὴν συγγορίαν τοῦ λόγου τῆς εὐσεβείας ἀναπληρώσαντι. Ἐκίνοι μὲν οὖν, ὡς τὸ κύνειον, ἢ τὸ ἀκόνιτον, καὶ εἰς ἄλλη ἀνδροφόνως βοτάνη, πρὸς ὄλιγον ἀνθήσαντες, ταχὺ ἀποξηρανθήσονται. Ὑμῖν δὲ ἀνθηρὸν καὶ αἰεὶ νέον ὁ Κύριος τὸν μισθὸν τῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ λαληθέντων παρέξει. Ἀνθ' ὧν καὶ παράσχοι ἱμῖν ὁ Κύριος πᾶσαν εὐθηνίαν οἴκου, καὶ εἰς παῖδας παίδων τὴν εὐλογίαν διαδιδάσαι. Τὰ δὲ εὐγενέστατα παιδία, τοὺς ἐναργεῖς τῆς σῆς χρηστότητος χαρακτῆρας, εἶδον ἡδέως καὶ περιεπτυσάμενη, καὶ εὐχομαι· αὐτοῖς ὅσα ἂν αὐτὸς ὁ πατὴρ εὖξῃ.

EPISTOLA IH'.

Hortatur Basilium Macarium et Joannem, ut spe regni cælestis quæ sola non fallit, nec potentium minis, nec falsorum amicorum vituperiis a pietate deterreantur.

Μακαρίῳ (57) καὶ Ἰωάννῃ.

Ὅτε γεωργὸς οἱ κατὰ γεωργίαν ἐξελίξουσι πόνοι, οὔτε ναύταις ὁ κατὰ θάλασσαν χειμῶν ἀπροσδόκητος, οὔτε τοῖς μισθαροῦσιν ὁ θερινὸς (58) ἰδρῶς παράφορος, οὔτε μὴν τοῖς εὐσεβῶς ζῆν ἔλομενοις αἱ κατὰ τὴν ἐνεστῶτα κόσμον θλίψεις ἀμελέτητοι (59). Ἀλλ' ἐκάστῳ τῶν εἰρημένων οἰκείος καὶ γνώριμος τοῖς μετιούσι συνέξευκται λόγος· οὐ δι' ἑαυτὸν αἰρετὸς, ἀλλὰ δι' ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν προσδοκωμένων. Ἐλπίδες γάρ, πάντα τὸν τῶν ἀνθρώπων συνέχουσαι καὶ συγκροτοῦσαι βίον, τὴν ἐφ' ἐκάστῳ τούτων παραμυθοῦνται δυσκολίαν. Τῶν μὲν οὖν ὑπὲρ γῆς καρπῶν (60), ἢ τῶν κατὰ γῆν πονούτων οἱ μὲν παντάπασιν ἐφεύ-

(54) *Ὀριγῆνσι*. Editi addunt πρόβηθις, quæ vox deest in sex mss. et corrupte in codice insignis Ecclesie Parisiensis sic legitur πρόσβηθις.

(55) *Ἐνεργεστέρως*. Sic uterque Coisl., Harl. et duo alii. Editi ἐναργεστέρως.

(56) *Δι' ὑμῶν*. Δι' ἡμῶν Harl. et Coisl. primus.

(57) *Μακαρίῳ*. Quibusque codices, nempe Harl., R. secundus, Vat., Paris., Coisl. secundus Μακαρίῳ. Reg. primus Μαχρίῳ. Sed tamen quia vulgata scriptura exstat in antiquissimis codicibus Coisliliano primo et Mediceo, nihil mutavimus.

(58) *Θερινός*. Hanc vocem addidimus ex codici-

quomodo aliæ alias gignant; quandiu gestetur letus, et quomodo æque omnes formicæ pedestres sint, neque omnes alatae, sed repentibus humi aliis, aliæ per aerem ferantur. Qui ergo de eorum quæ sunt cognitione gloriatur, interrimo formicæ nobis explicet naturam; atque ita demum ejus potestatis, quæ intellectum omnem superat, naturam scrutetur. Quod si minutissimæ formicæ naturam nondum cognitione apprehendisti, quomodo incomprehensibilem Dei naturam imaginatione tua comprehensam esse gloriaris?

EPISTOLA XVII'.

Origeni.

Et dum audiris, oblectas; et dum legeris, per scripta majori nos afficis lætitia. Ac Deo quidem optimo gratiæ multæ, qui fecit, ut nihil detrimenti acciperet veritas ex eorum proditione, qui summam videlicet potestatem habent: sed per vos defensionem doctrinæ veritatis **96** implevit. Illi quidem velut cicuta aut aconitum, et si qua est alia exitialis herba, brevi tempore cum floruerint, illico exarescent. Vobis vero Dominus mercèdem efflorescentem ac semper novam ob ea, quæ pro ipsius nomine locuti estis, largietur. Propter quæ det vobis Dominus et prosperitatem omnem domesticam, et in filios filiorum benedictionem transmittat. Cæterum liberos tuos nobilissimos, expressam bonitatis tuæ effigiem, vidi libenter atque amplexus sum, precorque illis quidquid ipse pater precetur.

EPISTOLA XVIII'.

Macario et Joanni.

Neque agricolis agriculturæ novi sunt labores, neque nautis pelagi tempestas inexpectata, neque operariis mercede conductis æstivus sudor insolitus; nec profecto his, qui piam vitam elegerunt, mundi hujus afflictio improvisa. Sed unicuique eorum, quos diximus, proprius ac notus artem exercentibus adjunctus est labor; non ille quidem propter se eligendus, sed ad bonorum expectatorum perfruitionem. Spes siquidem, quæ hominum omnem continent ac consociant vitam, insitam unicuique harum rerum difficultatem consolantur. Atque ex iis quidem, qui pro terræ fructibus aut rebus bus Coisl. primo, Med. et Clarom., sicque legit Scultetus.

(59) *Αἱ... θλίψεις ἀμελέτητοι*. Harl. et tres codices recentiores ἡ... θλίψεις ἀμελέτητος. Sic etiam paulo post retinimus has voces, τοῖς μετιούσι, quæ desiderantur quidem in codice Harl. et quatuor recentioribus; at in vetustissimis Coisl. et Med. non desunt.

(60) *ὑπὲρ γῆς καρπῶν*. Displicet Combefisio postrema vox, ac legit χαμόντων, sed prorsus immerito.

* Alias CCCLXXXIV. Scripta imperante Julianc.

** Alias CCXI. Scripta videtur sub Juliano,

terrenis desudant, alios spes omnino frustratæ sunt, A cum cogitatione tenuis expectatis potiti essent : quibus autem etiam ex sententia processit eventus, iis spe altera iterum opus fuit, præterlabente ac marcescente celeriter priore. Verum iis solis qui pro pietate laborant, nec mendacium abolevit expectationem, nec finis labores labefactavit, stabili ac firmo excipiente cælorum regno. Vos ergo non conturbet mendax calumnia, nec minæ terreant eorum, qui summam potestatem habent; non risus contrisbet aut contumelia familiarium, nec condemnatio ab hominibus curam et studium præ se ferentibus, a quibus fortissima ad decipiendum esca prætenditur, simulata adhortatio, quandiu veritatis doctrina nobis patrocinabitur. His autem omnibus obluetur recta ratio, defensorem sibi B advocans et adiutorem, magistrum pietatis Dominum nostrum Jesum Christum, pro quo et pati dulce est, et mori lucrum ¹.

EPISTOLA XIX.

Per Petrum Basilius rescribit Gregorio, cujus Lacinicas in epistolas jocatur.

97 Gregorio sodali.

Litteræ venerunt mihi non ita pridem a te, plane tuæ, non tam indiciis manus, quam propriis epistolæ notis. Pauca enim erant verba sententiam uberem exhibentia. Ad quas statim non respondimus, quod nos quidem peregre essemus; tabellarius vero, cum epistolam uni familiarium nostrorum dedisset, prope discesserit. Sed nunc per Petrum alloquimur te, simul et salutationis persolventes debitum, et occasionem alterius epistolæ præbentes. Omnino autem nullus labor epistolæ Lacinicæ, quales sunt, quæ a te subinde ad nos perveniunt.

EPISTOLA XX.

Amice objurgat Leontium Basilius, quod raro scribat; eumque probat inexcusabilem esse ultoræ nunquam carentem occasionibus scribendi, ac præterea sophisticam; sibi vero excusationem petit, tum ex crebris occupationibus, tum quia non jam eo utitur dicendi genere, quod placeat sophisticis. Mittit sua adversus Eunonium opera.

Leontio sophisticæ.

Raræ quidem tibi et a nobis litteræ; non tamen rariores quam tuæ; idque, cum multi continenter a vobis ad nos venerint; quibus singulis si ordine D litteras commisisses, nihil impediret quominus videremur una tecum esse, teque perinde frui, ac

¹ Philipp. 1, 21.

* Alias III. Scripta videtur Cæsareæ, cum esset presbyter.

** Alias LXXXIII. Scripta anno 364.

(61) *Ἐξάνσις*. Παρηγάνσις Coisl. primus et Med.

(62) *Τὸν δὲ ἀθλοῦς*. Sic Coisl. primus et Medicæus et Clarom. in margine; alii τοῖς ἀθλοῖς. Editi τοῖς ἀλλοῖς. Paulo post editi μηδὲ γέλως. Harl., Coisl. primus et Med. et alii nonnulli ut in textu.

(63) *Τῶν κρατούντων*. Sæpe alias Basilius hac voce imperatorem designat.

(64) *Προβαλλομένων*. Sic uterque Coisl., Harl., Paris. et unus ex Regiis. Editi προβαλλομένων.

σθησαν τῶν ἐλπιδῶν, μέχρι μόνης φαντασίας τῶν προσδοκωμένων τὴν ἀπόλαυσιν ἔχοντες· οἷς δὲ κατὰ γνώμην ἐκθῆναι συνέβη τὸ τέλος, δευτέρα ἐδέησε πάλιν ἐλπίδος, παραδραμούσης καὶ μαρανθείσης ἐν τάχει τῆς προτέρας. Μόνους δὲ τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας καμοῦσιν οὐ ψεύδος ἠφάνισε (61) τὰς ἐλπίδας, οὐ τέλος ἐλυμήνατο τοὺς ἀθλοῦς (62), βεβαία καὶ μόνιμου διαδεχομένης τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας. Μὴ τοίνυν ὑμᾶς ταραττέτω διαβολὴ ψεύδους, μηδὲ φοβείτω τῶν κρατούντων (63) ἀπειλή· μὴ γέλωσιν καὶ ὑβρις τῶν γυωρίμων, μηδὲ κατάγνωσι παρὰ τὸν κήδεσθαι προσποιουμένων, ἰσχυρότατο πρὸς ἀπάτην δέλεαρ προβαλλομένων (64) παραίνεσις προσποίησιν, ἕως ἂν ὁ τῆς ἀληθείας ἡμῖν συναγωγὴ ζηται (65) λόγος. Ἀντιμαχέσθω δὲ τοῖς πᾶσι λογισμῶν ὀρθός, σύμμαχον παρακαλῶν γενέσθαι καὶ βοηθὸν αὐτῷ τὸν τῆς εὐσεβείας διδάσκαλον τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, δι' οὗ καὶ τὸ κακοπαθεῖν ἡδύ, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος.

EPISTOLA IO.

Γρηγορίῳ ἐταίρῳ.

Γράμμα ἦλθέ μοι πρῶην παρὰ σοῦ, ἀκριβῶς σὺν, οὐ τοσοῦτον τῷ χαρακτήρι τῆς χειρὸς, ὅσον τῷ τῆς ἐπιστολῆς ἰδιώματι. Ὅλγὰ γὰρ ἦν τὰ ῥήματα πολλὴν διάνοιαν παριστῶντα. Πρὸς δὲ εὐθύς μὲν οὐκ ἀπεκρινάμεθα, διότι αὐτοὶ μὲν ἀπεδημούμεν· ὁ δὲ γραμματοφόρος (66), ἐν τῶν ἐπιτηδελῶν ἡμῖν ἐπιπέδῳ τὴν ἐπιστολὴν, ἀπιὼν ἔχρητο. Ἀλλὰ νῦν διὰ Πέτρον προσφθεγγόμεθα σε, ὁμοῦ μὲν ἀποτινύνοντες τῆς προσηγορίας τὸ κρέος, ὁμοῦ δὲ ἀφορμὴν δευτέρων γραμμάτων παρέχοντες. Πάντως δὲ οὐδεὶς πόνος Λακωνικῆς ἐπιστολῆς, ὅποιαί εἰσιν αἱ παρὰ σοῦ ἐκίστασι πρὸς ἡμᾶς ἀφικνούμεναι.

EPISTOLA K.

Λεοντίῳ σοφιστῇ.

Χρόνια μὲν σοι καὶ τὰ παρ' ἡμῶν γράμματα· οὐ μὲν χρονιώτερα τῶν αὐτόθεν, καὶ ταῦτα πολλῶν καὶ συνεχῶν ἐπιδημησάντων ἡμῖν ἀπὸ τῆς ὑμετέρας· οἷς εἰ πᾶσιν ἐφεξῆς γράμματα (67) ἐπετίθης, οὐδὲν ἦν τὸ καλῶν αὐτῷ σοι δοκεῖν συνεῖναι ἡμᾶς, καὶ οἰοῦναι

Ibidem προσποίησι in tribus mss.

(65) *Ἡμῖν συναγωγίζηται*. Editi ὅμιν συναγωγίζηται. Secuti sumus antiquos codices, Coisl. et Med. et Harl. cum pluribus aliis. Statim legimus cum quinque mss., quorum in numero Harlaeanus et prima manu Coislinianus antiquior, αὐτῷ τὸν τῆς, etc. Editi αὐτόν. Desunt in quatuor mss. hae voces, καὶ βοηθόν.

(66) *Γραμματοφόρος*. Γραμματηφόρος quatuor mss.

(67) *Γράμματα*. Ita sex libri veteres. Editi γράμματα.

παρόντας καὶ συνόντας ἀπολαύειν· οὕτως συνεχῆς ἦν ἂν πᾶθος τῶν πρὸς ἡμᾶς ἀφικνουμένων. Ἀλλὰ τί οὐκ ἐπιστέλλεις; καίτοιγε οὐδὲν ἔργον σοφιστῆ (68), ἢ τὸ γράφειν· μᾶλλον δὲ εἰ καὶ τῆς χειρὸς ἔχεις ἄρκυς, οὐδὲ γράφειν δεήσει· ἄλλος γάρ σοι διακομήσαι. Γνωστῆς δὲ χρεία μόνης· ἢ, κἂν ἡμῖν μὴ διαλέγηται, ἀλλ' ἐνὶ γε πάντως τῶν συνόντων λαλήσει· κἂν μηδὲς παρῆ, ἐφ' ἑαυτῆς διαλέγεται· σιωπήσει ἢ εὐδαμῶς, σοφιστικῆ τε οὕσα καὶ Ἀττικῆ· οὐ μᾶλλον γε ἢ αἱ ἀγρόνες, ὅταν τὰ ἔαρ αὐτὰς πρὸς ὄψθην ἀναστῆ. Ἡμῖν μὲν γάρ τὸ πυκνὸν (69) τῆς ἀσχολίας τούτου, ἐν ᾧ νῦν ἐσμεν, κἂν παραίτησιν ἐνέγκοι τυχὸν πρὸς τὴν ἐνδοίαν τῶν πραγμάτων· καὶ τὸ ἀνεῖ ἐβρύπῳσθαι λοιπὸν τῆ κατακορεῖ συνθητῆ (70) πρὸς ἰδιωτισμὸν ὀκνον εἰκότως ἐμποιεῖ προσφθέγγουσαι· ὑμᾶς τοὺς σοφιστάς· εἰ, εἰ μὴ τι ἄξιον τῆς ἡμετέρας αὐτῶν σοφίας ἀκούσεσθε, ἠσχερανεῖτε, καὶ οὐκ ἀνέξεσθε. Σὲ δὲ που τὸ ἐναντιὸν εἰκόσ ἐπὶ πάσης πράξεως δημοσιεύειν σαυτοῦ τὴν φωνὴν, ἐπιτήθειον ὅσα εἰπεῖν, ὧν αὐτὸς οἶδα Ἑλλήνων· οἶδα γάρ, ὡς ἔμαι, τοὺς ὀνομαστοτάτους τῶν ἐν ὑμῖν· ὥστε ἐλέμια παραίτησις σιωπῶντι. Καὶ τὰυτα μὲν εἰς πῶτον. Ἀπέστειλα δὲ καὶ τὰ πρὸς Εὐνόμιον· ἃ εἰς παιδιᾶν χρῆ καλεῖν, εἶτε μικρῶ· παιδιᾶς σπουδαύτερα, αὐτῶ σοι κρίνειν παρήμι· ὅς πρὸς μὲν (71) τὰ οἰκία σαυτοῦ εὐκέτι, οἶμαι, χρῆσεις· πρὸς δὲ τῶν ἐνδοατρήφων τοὺς ἐντυγχάνοντας οὐκ ἀγεννές ἐπιπλὸν εἶσεσθαι προσδοκῶ· οὐ τῆ δυνάμει τοῦ συντηγματος καταπιστευόντες τοσοῦτον, ἀλλ' ἀκριβῶς γνωρίζοντες ἀπὸ ὀλίγων ἀφορμῶν ἐπὶ πολλὰ σε ὄντα εἰρηκόν. Ἐάν δὲ τί σοι καὶ ἀσθενέστερον ἔχειν τῆς χρείας καταρανῆ, μὴ κατοκνήσης ἐλέγξαι. Τούτῳ γάρ (72) μάλιστα φίλος κόλακος διενήνοχε, τῷ τὸν μὲ πρὸς ἡδονὴν ὀμιλεῖν, τὸν δὲ μηδὲ τῶν λυπούντων ἐπέχεσθαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑ΄.

Lucianus in superiore epistola Leontius, quod non scriberet, videtur in ipsum Basilium crimen convertisse, et Julianum accusasse quod litteras suas non reddidisset. Unde perurbane Basilium et se et Julianum defendit.

Ἄσορτιῷ σοφιστῆ.

Τοιᾶ τι τῆς κοινῆς καταστάσεως καὶ εἰς τὰ ἐκπῶσ πράγματα ὁ χρηστός Ἰουλιανὸς ἀπολαύειν. Ἀπαιτεῖται γάρ καὶ αὐτὸς, καὶ ἐγκαλεῖται σφοδρῶς, ἐπιπῶ πάντα νῦν ἀπαιτούμενων καὶ ἐγκαλουμένων γέμει. Πλὴν ὅσον οὐχὲ εἰσφορῶν ἐλλείμματα, ἀλλ' ἐπιστολῶν. Καίτοι πόθεν (73) αὐτῷ ἐλλείπειται, ἀγῶ· ἔδοκε γάρ ἀεὶ ἐπιστολήν, τὴν δὲ ἐκομίσαστο· εἰ μὴ τί που καὶ παρὰ σοὶ ἢ πολυθρύλλητος αὐτῆ

(68) *Σοφιστῆ*. Ita septem mss. et editio Haganoensis. Aliæ editiones σοφιστοῦ. Cum autem in omnibus codicibus mss. et editis legatur ἢ τὸ γράφειν cum quidem negotium nullum sit sophistæ, nisi ut scribat; nihil equidem in contextu mutavi. Sed tamen, quia pugnat hæc sententia cum his quæ sequuntur, vel delendum illud ἢ, vel scribendum ἢ.

(69) *Τὸ πυκνόν*. Quamvis non male in editis legitur τὸ πυκνόν, molestia occupationis, præferenda tamen septem codicum mss. et editionis Haganoen-

si adessemus, et tecum versaremur : adeo continua fuit multitudo ad nos venientium. At cur non scribis, cum quidem negotium nullum sit sophistæ scribere? Imo si manus pigra est, ne scribere quidem opus erit; alius enim tibi dabit operam. Lingua autem sola opus est, quæ etiamsi nos non alloquatur, at profecto unum ex iis qui tecum sunt, alloquetur. Quod si nemo adsit, secum ipsa loquetur; tacebit autem nequaquam, cum sit et sophistica et Attica : non magis, quam lusciniæ, quando eas vernum tempus ad canendum excitaverit. Nobis enim crebræ illæ occupationes, quibus nunc distinemur, excusationem fortasse afferant, si litteris desimus : et quædam veluti sordes ex continuo vulgaris sermonis usu jam contractæ non immerito deterrent, quominus vos sophistas alloquamur; qui nisi sapientia vestra dignum aliquid audieritis, indignabimini, nec perferetis. Te vero contra æquum est tuam vocem ad omnem occasionem promulgare, cum sis maxime omnium quos novi Græcorum ad dicendum idoneus : novi enim, ut puto, qui inter vos sunt celeberrimi : quare nulla excusatio tacenti. Atque hæc quidem hactenus. Misi autem et scripta adversus Eunomium, quæ quidem utrum lusus dicenda sint, an lusu paulo graviora, tibi ipsi judicandum relinquo : qui quod attinet quidem ad tuam ipsius personam, his, opinor, non amplius indiges : sed adversus perversos, in quos incideris, telum tibi non infirmum futurum spero; non quod ita multum scripti robore confidamus, sed quod probe sciamus idoneum te esse, qui ex paucis argumentis multa invenias. Quod si quid tibi infirmius, quam esse oportebat, videbitur, redarguere ne pigresis. Hoc enim potissimum amicus ab adulatore differt, quod hic quidem ad delectationem loquitur, ille vero ne molesta quidem rætermittit.

EPISTOLA XXI΄.

Leontio sophistæ.

Videtur aliquid ex communi rerum statu in propriis suis bonus Julianus percipere. Reposcitur enim et ipse, et accusatur vehementer, quando quidem nunc omnia iis, a quibus exigitur, quique accusantur, redundant. Non tamen tributorum debitiones sunt, sed epistolarum. Quanquam, quomodo debitor sit, ignoro. Semper enim epistolam dedit, atque hanc detulit. Nisi forte et apud te cele-

sis scriptura, quam in contextum induximus.

(70) *Κατακορεῖ σινηθητῆ*. Pro his vocibus legitur *κατακορεῖ* in Coisl. utroque, Vat. et Regio primo.

(71) *Ὅς πρὸς μὲν*. Coisl. primus ὅσον πρὸς μὲν.

(72) *Τούτῳ γάρ*. Editio Parisiensis Ἐν τούτῳ γάρ. Sed præpositio deest in quinque mss. et vetustis editionibus.

(73) *Κοίτοι πόθεν*. Sic mss. Editi καὶ τὸ πόθεν. Alias CCLXXIII. Scripta anno 364.

berrimum illud quadruplum primas obliuet. Neque enim tanti aestimavere Tetractyn Pythagoræ, quanti nunc quadruplum qui pecunias publicas colligunt. Et forte contrarium fieri par erat, ut qui sophista es, ac tanta dicendi copia affluis, mihi ipse quadruplo solvendo obstrictus esses. Nec me existimes hæc succensentem scribere. Oblector enim tuis etiam reprehensionibus; siquidem a pulchris aiunt omnia cum pulchritudinis accessione fieri; adeo ut et dolere et irasci non eos dedebeat. Libentius sane viderit quis amicum irascentem, quam alium colentem. Nunquam igitur desinas talia incusare. Litteræ enim erunt ipsæ criminationes, quibus mihi nullus sermo carior, quique majorem ferat voluntatem.

EPISTOLA XXII.

Monasticæ vitæ officia breviter exponit Basilius non appositis Scripture testimoniis, sed hac pertractandi ratione in aliis tempus dilata.

De perfectione vitæ monasticæ.

1. Multa cum sint, quæ divinitus inspirata Scriptura iis, qui Deo student placere, observanda declarat; de his solis interim, de quibus nunc apud vos commota quæstio est, ut didici ex ipsa sacra Scriptura, brevem admonitionem **99** subijcere necessarium esse duxi; ita ut de quaque re testimonium, laud sane ad percipiendum difficile, agnoscendum iis relinquant, qui in legendo exercentur et alios submonere poterunt. Oportet Christianum ea quæ vocatione cœlesti digna sunt, sentire, ac dignam Evangelio Christi vitam degere. Non oportet Christianum animo evagari, neque ulla re a recordatione Dei, ejusque placitorum et judiciorum abduci. Oportet Christianum, justificationes legis in omnibus transcendentem, neque jurare, neque mentiri. Non oportet blasphemare, non contumelia afflicere: non pugnare, non semetipsum ulcisci, non malum pro malo reddere, non irasci. Oportet quacunque læsum injuria patientem esse, atque tempestive eum qui læsit redarguere, non propriæ vindictæ studio, sed correctionis fraternæ secundum manda-

* Alias CCCCXI. Scripta videtur anno 364.

(74) *Τετραπλήν*. Suspicitur Gothofredus tetraplam sive quadruplum, de quo Basilius in hac epistola, esse pensionem quadrimestriam, vel quadrupli pœnam ob non soluta tributa, vel potius ob superexactionem. Sed liquet hic litteras non redditas cum tributis non solutis comparari; sicque Basilius cum Leontio joculari, quasi is quadruplum litterarum reposceret, ut quadruplum debitum tunc passim reposebatur. Lucem afferet Ammianus Marcellinus, quo teste, Petronius socer Valentis: *Ad nudandos sine discretionem cunctos immaniter flagrans, nocentes pariter et insontes post exquisita lomenta quadrupli nexibus vinciebat, debita jam inde a temporibus principis Aureliani perscrutans et impendio mœrens, si quemquam absolvisset indemne.*; lib. xxvi, cap. 6. Est ergo quadruplum hoc loco non quadrimestriam pensio, non superexactio, sed debitorum, quæ soluta non fuerant, crudelis inquisitio, et quadrupli pœna his, qui non solvebant, imposita.

(75) *Πυθαγόριοι*. Ita Harl., Coisl. primus et alii nonnulli cum Clemente Alex., *Strom.* 1, p. 303 et

τετραπλή (74) προτετιμηται. Οὐδὲ γὰρ οἱ Πυθαγόριοι (75) τοσοῦτον προετιμησαν τὴν τετραπλὴν, ὅσοι οἱ νῦν ἐκλέγοντες τὰ δημόσια τὴν τετραπλήν. Καίτοιγε ἴσως τὸ ἐναντίον εἰκὸς ἦν, σοφιστὴν ὄντα, καὶ εὐποροῦντα λόγων τοσοῦτων, αὐτὸν ἡμῖν εἰς τὴν τῶν τετραπλασιῶν ἔκτισιν ὑποκεῖσθαι. Καὶ μὴ οἶου ταῦτα δυσχεραίνοντας ἡμᾶς γράφειν. Χαίρω γὰρ σου καὶ ταῖς μέμφεσιν ἕπειδὴ τοῖς καλοῖς φασὶ πάντα μετὰ τῆς τοῦ καλοῦ προσθήκης γίνεσθαι ὥστε καὶ λύπαι αὐτοῖς καὶ ὀργὰς ἐπιτρέπειν (76). Ἦδιον γοῦν ἀντιθετοῖς ὀργιζόμενον τὸν ἀγαπώμενον ἢ θεραπεύοντα ἕτερον. Μήποτε οὖν ἀντὶς ἐγκαλῶν τὰ τοιαῦτα Γράμματα γὰρ που ἔσται αὐτὰ τὰ ἐγκαλήματα, ὡς ἔμοι οὐδὲν ἀκουσμα τιμωτέρον, οὐδὲ πλείονα φέρει τὴν ἡδονήν.

EPISTOLA KB.

B *Περὶ τελειότητος (77) βίου μοναχῶν.*

1. Πολλῶν ὄντων τῶν ὑπὸ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς δηλουμένων (78), τῶν κατορθοῦσθαι ὀφειλόντων τοῖς ἐσπουδαχοῖσιν εὐαρεστηθῆναι τῷ θεῷ, περὶ μόνων τῶν ἐπι τοῦ παρόντος κινήτων παρ' ἑμῖν, ὡς ἔμαθον ἐξ αὐτῆς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, ἐν συντόμῳ ὑπομνήσει εἰπεῖν ἀναγκαίως προσεθυμήθη, τὴν περὶ ἐκάστου μαρτυρίαν εὐληπτον οὖσαν καταλείψας, ἐπιγινώσκων τοῖς περὶ τὴν ἀνάγνωσιν ἀπασχολουμένοις, οἵτινες ἱκανοὶ εἶναι καὶ ἐτέρους ὑπομνήσκων. Ὅτι δεῖ τὸν Χριστιανὸν ἀξία τῆς ἐπουρανίου κλήσεως φρονεῖν, καὶ ἀξίως τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ πολιτεύεσθαι. Ὅτι οὐ δεῖ τὸν Χριστιανὸν μετεωρίζεσθαι, οὐδὲ ἀφέλκεσθαι ὑπὸ τινος ἀπὸ τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν αὐτοῦ θελημάτων καὶ κριμάτων. Ὅτι δεῖ τὸν Χριστιανὸν, κρείττονα τῶν κατὰ τὸν νόμον δικαιοματῶν γενόμενον ἐν πᾶσι, μήτε ὀμνυεῖν, μήτε ψευδεσθαι. Ὅτι οὐ δεῖ βλασφημεῖν ὅτι οὐ δεῖ ὀβριζεῖν, ὅτι οὐ δεῖ μάχεσθαι ὅτι οὐ δεῖ ἑαυτὸν ἐκδικεῖν ὅτι οὐ δεῖ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδόναι ὅτι οὐ δεῖ ὀργίζεσθαι. Ὅτι δεῖ μακροθυμεῖν πᾶν (79) ὅτι οὐδὲν πάσχοντα, καὶ ἐλέγχειν ἐ-

304. Coisl. secundus Πυθαγόριοι, quod positum errore librarii pro Πυθαγόριοι. Editi Πυθαγόριοι.

(76) *Ἐπιπέπειν*. Multo aptior hæc scriptura codicis Regii primi et Bigot. quam vulgata ἐπιτρέπειν.

(77) *Περὶ τελειότητος*. Exstat hic titulus in uno ex Regii codicibus et in Coisl. primo, nisi quod in Coisl. legitur μοναδικῶ. Aliter in Coisl. primo secundo et tribus a Combefisio citatis: ἀνεπίγραφος. Κανὼν ἀκριβῆς τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ ἀσκητικῆς πολιτείας, *Sine inscriptione. Accurata regula ascetici secundum Christi Evangelium instituti.*

(78) *Δηλουμένων*. Post hanc vocem delevi xai auctoritate cod. Reg. et Bigot. Paulo post in Coisl. secundo et uno ex Regii in συντόμῳ ὑπομνήσει προσεθυμήθη. In primo Coisl. deest εἰπεῖν, unde conjici posset hanc vocem additam fuisse, postquam librarii posuerant ὑπομνήσει pro ὑπομνήσει.

(79) *Πᾶν*. Duo mss πάντοτε. Paulo post ἐν πᾶσι in duobus Regii. Editi αὐτοῦ.

καίρας τὸν ἀδικούντα, οὐ μὴν ἐν πάθει τῆς ἑαυτοῦ ἐδικήσεως, ἀλλ' ἐν ἐπιθυμίᾳ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ διορθώσεως, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Ὅτι οὐ δεῖ κατὰ ἀπόντος ἀδελφοῦ λέγειν τι σκοπῶ τοῦ διαβάλλειν αὐτὸν, ὅπερ ἐστὶ καταλαλιᾶ, καὶ ἀληθῆ ἢ τὰ λεγόμενα. Ὅτι δεῖ τὸν καταλαλοῦντα ἀποστρέφεισθαι. Ὅτι οὐ δεῖ εὐτράπελα φθέγγεσθαι. Ὅτι οὐ δεῖ γελᾶν, οὐδὲ γελοιαστῶν ἀνέχεσθαι. Ὅτι οὐ δεῖ ἀργολογεῖν, λαλοῦντά τι, ὃ μῆτε πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀκούστων ἐστὶ, μῆτε πρὸς τὴν ἀναγκαίαν καὶ συγχωρημένην ἡμῖν ὑπὸ (80) τοῦ Θεοῦ χρεῖαν ὡς καὶ τοὺς ἐργαζομένους σπουδάζειν, καθ' ὅσον ἐπιτῶν, μετὰ ἡσυχίας ἐργάζεσθαι· καὶ αὐτοὺς δὲ πρὸς ἀγαθοῦς λόγους πρὸς ἐκείνους κινεῖν, τοὺς παστειμένους; μετὰ δοκιμασίας οἰκονομεῖν τὸν λόγον πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, ἵνα μὴ λυπηταὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ. Ὅτι οὐ δεῖ τῶν ἐπεισερχομένων τινὰ ἐπ' ἐξουσίας ἐγγίξειν (81) ἢ λαλεῖν τι τῶν ἀδελφῶν, πρὶν ἂν οἱ ἐπιτεταγμένοι τὴν φροντίδα τῆς ἐν πᾶσιν εὐταξίας δοκιμάσωσι πῶς ἀρέσκει θεῷ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον. Ὅτι οὐ δεῖ ἄνω δουλωθῆναι· οὔτε περὶ κρέα ἐμπαθῶς ἔχειν· καὶ περὶ οὐδὲν βρώμα ἢ πόμα φιλήδονον εἶναι· ὃ γὰρ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται. Ὅτι τῶν ἐκείνων ἐκάστῳ εἰς χρῆσιν οὐδὲν ὡς ἴδιον ἔχειν δεῖ, ἢ ταμιεύεσθαι· ἐν μέντοι τῇ φροντίδι πᾶσιν ὡς ἐκκοινοῦσιν προσέχοντα, μηδὲν τῶν παραβριπτομένων ἢ ἐμειομένων, ἂν οὕτω τύχη, παρορᾶν. Ὅτι οὐ δεῖ, ὡς αὐτὸν ἑαυτοῦ κύριον εἶναι τινα, ἀλλ' ὡς ὑπὸ Θεοῦ παραδεδομένον εἰς δουλείαν τοῖς ὁμοψύχοις ἀδελφοῖς, οὕτω καὶ φρονεῖν πάντα καὶ ποιεῖν, ἕκαστον δὲ ἐν τῷ ἴδιῳ τάγματι.

2. Ὅτι οὐ δεῖ γογγύζειν, οὔτε ἐν τῇ στενωχωρίᾳ τῶν πρὸς τὴν χρεῖαν; οὔτε ἐν τῷ καμᾶτῳ τῶν ἔργων, ἐχόντων τὸ κρέμα περὶ ἐκάστου τῶν ἐπιτεταγμένων (82) τὴν τούτων ἐξουσίαν. Ὅτι οὐ δεῖ κερὰν γίνεσθαι, οὔτε ἄλλο τι σχῆμα, ἢ κίνημα, ἐν ᾧ χαρακτηρίζεται θυμὸς, ἢ μεταωρισμὸς ἀπὸ τῆς κτηροφροσύνης τοῦ περὶ εἶναι τὸν Θεόν. Ὅτι δεῖ τῇ χρεῖᾳ ἀντιμετρεῖν τὴν φωνήν. Ὅτι οὐ δεῖ θρασείως ἢ καταφρονητικῶς τινὶ ἀποκρίνεσθαι, ἢ ποιεῖν τι, ἀλλ' ἐν αἰσῇ τὸ ἐπεικὲς καὶ τὸ τιμητικὸν πρὸς πάντας ἀκρίβειν. Ὅτι οὐ δεῖ ἐννεύειν ὀφθαλμῷ μετὰ δόλου, ἢ ἄλλῳ τινὶ σχήματι ἢ κινήματι μέλους κεχρησθῆναι, ὃ λυπεῖ τὸν ἀδελφόν, ἢ καταφρόνησιν ἐμφαίνει. Ὅτι οὐ δεῖ καλλωπιζέσθαι ἐν ἱματίοις ἢ ὑποδήμασιν, ὅπερ ἐστὶ περπερεία. Ὅτι δεῖ εὐτελέσει κεχρησθῆναι πρὸς τὴν χρεῖαν τοῦ σώματος. Ὅτι οὐ δεῖ ὑπὲρ τῆς χρεῖαν καὶ πρὸς δαψίλειαν ἀναλίσκειν οὐδὲν, ὅπερ ἐστὶ παράχρησις. Ὅτι οὐ δεῖ τιμὴν ἐπιζητεῖν, ἢ προεῖκῶν ἀντιποιεῖσθαι. Ὅτι δεῖ ἕκαστον προτιμῆν ἑαυτοῦ πάντας. Ὅτι οὐ δεῖ ἀνυπότακτον εἶναι. Ὅτι οὐ δεῖ ἀργὸν ἐσθίειν τὸν ἐργάζεσθαι δυνάμενον,

tum Domini. Non oportet in absentem fratrem quidquam dicere, illius traducendi consilio, quod quidem obtreccatio est, etiamsi vera sint quæ dicuntur. Aversari de fratre detrahentem oportet. Scurrilia non proferenda. Non ridendum, nec perferendi dicaces. Non loquendum otiose, aliquid proferendo, quod nec ad utilitatem audientium pertineat, nec ad necessarium et concessum nobis a Deo usum: adeo ut et laborantes studeant, quantum fieri potest, silentio laborare; bonos autem ipsos sermones iis proponant, quibus commissum est prudenter dispensare sermonem ad ædificationem fidei; ne sanctus Dei Spiritus afficiatur tristitia. Non oportet ut quisquam ex supervenientibus libere accedat ad fratrum aliquem aut colloquatur, antequam ii quibus cura disciplinæ in omnibus servandæ commissa est, expenderit an ita placeat Deo, ut aliis prodesse possit. Non oportet vino inservire, neque carnis teneri desiderio, nec ullo prorsus in cibo aut potu voluptatem quærere; nam qui certat, servat temperantiam in omnibus. Nihil eorum quæ utenda unicuique traduntur, oportet habere ut proprium, aut reservare; sed tamen quod spectat ad curam et sollicitudinem, omnibus, ut ad Dominum pertinentibus, attendentem, nihil eorum quæ projecta aut neglecta sunt, si ita acciderit, præterire. Non oportet quemquam vel suiipsius dominum esse, sed velut a Deo traditum in servitutem fratribus unanimis, ita et sentire omnia et facere; unumquemque tamen in suo ordine.

2. Non oportet murmurare, nec in rerum necessariorum angustiis, nec in operum labore, quandoquidem unumquodque iudicii est eorum, quibus commissa rerum illarum potestas. Nec clamor fieri debet, nec quævis alia species, aut motus ex quo significetur iracundia, aut animi aberratio ab hac persuasionem, Deum esse præsentem. Oportet vocem usu metiri. Non oportet petulanter aut contemptim cuiquam responderé, aut quidquam facere, sed in omnibus modestiam atque reverentiam erga omnia ostendere. Non oculis innuendum est cum dolo; nec alia quælibet species 100 adhibenda, aut membri motus qui fratri afferat tristitiam aut contemptum indicet. Ornatus in vestibus aut calceis quæri non debet; quod quidem vana ostentatio est. Viliora quæque adhibenda ad usum corporis. Nihil ultra id quod necessarium est, aut ad magnificentiam insumendum; quod quidem abusus est. Honor exquirendus non est, aut ambiendus primatus. Debet unusquisque cæteros sibi anteferre. Non oportet inobsequentem esse. Non oportet otiosum

(80) Ἡμῖν ὑπό. Hæ duæ voces additæ ex Coisl. secundo et uno ex Regiis. Duo Combef. habent ἡμῖν παρά.
 (81) Ἐγγίξω. Additur ἔχειν in duobus Combef. et Coisl. secundo et uno ex Regiis. Sed ea vox non legitur in antiquissimis codicibus, nec neces-

saria est.
 (82) Τῶν ἐπιτεταγμένων. Cod. Vat. ἐπισταμμένων. Forte addendum εἰς, ut paulo infra additur: sed tamen supra legitur οἱ ἐπιτεταγμένοι τὴν φροντίδα.

comedere eum, qui laborare potest : sed et qui occupatur in eorum aliquo, quæ ad Christi gloriam præclare fiunt, vim sibiipsi facere debet ad studium operis pro viribus conficiendi. Oportet unumquemque, præpositis approbantibus, cum ratione et animi persuasione ita omnia facere, usque ad ipsum etiam esum et potum, ut ad Dei gloriam referenda. Non oportet ab uno ad alium laborem transire, citra approbationem eorum qui sunt rebus ejusmodi moderandis præpositi; nisi quempiam ineluctabilis necessitas ad auxilium debilioris subito vocaverit: debet unusquisque manere in eo quod ipsi præscriptum est; nec propriam mensuram transgrediens, aggredi non præscripta; nisi illi, quibus hæc commissa sunt, aliquem auxilio indigere judicaverint. Non oportet reperiri quempiam ab alia officina in aliam abeuntem. Nihil ex contentionis studio aut ex similitate cum aliquo suscepta faciendum.

3. Invidendum non est alterius laudi, neque cuiusquam vitii lætandum. Oportet in charitate Christi dolere et afflicti de fratris vitii, gaudere vero ob illius recte facta. Non oportet indifferentem esse erga peccantes, aut silentio eos tolerare. Oportet ut qui redarguit, cum omni commiseratione redarguat ex Dei timore, et eo consilio ut convertat peccantem. Oportet ut qui redarguitur aut increpatur, libenter id accipiat, suam ipsius in increpatione utilitatem agnoscens. Non oportet ut, cum aliquis accusatur, alius coram illo aut coram aliis nonnullis contradicat accusanti. Quod si quando accusatio videatur alicui a ratione aliena, privatim coarguentem interrogare debet, atque aut persuadere, aut persuaderi. Oportet unumquemque quantum in se est, ei qui adversum se aliquid habuerit, mederi. Non succensendum ei quem peccasse pœnitet, sed ex corde condonandum. Oportet cum qui peccati pœnitere se dicit, non compungi solum ob peccatum admissum, sed fructus etiam pœnitentiæ dignos facere. Qui pro prioribus peccatis correptus est, ac veniam consecutus, is si rursus peccaverit, deterius priore comparat sibi metipsi iudicium iræ. Qui post primam et alteram admonitionem permanet in delicto, suo indicandus præposito, si forte eum a pluribus correptum pudeat. Quod si ne sic quidem emendatus fuerit, deinceps exscindendus est, ut scandalum, atque habendus pro ethnico ac publicano ad securitatem eorum qui obedientiam sibi studio habent, secundum id quod dictum est: Impiis cadentibus, justi timore corripuntur. Sed et desendus est, ut membrum a corpore **101** abscissum. Non oportet in iracundia fratris solem occidere, ne nox utrumque separet, ac in die iudicii crimen ineluctabile re-

ἄλλα καὶ τὸν ἀσχολούμενον περὶ τι τῶν κατορθωμένων εἰς δόξαν Χριστοῦ, ἐκδιόχεσθαι ἑαυτὸν ἐκ τῆν σπουδῆν τοῦ κατὰ δύναμιν ἔργου. Ὅτι δεῖ ἕκαστον δοκιμασιὰ τῶν προσεστώτων (83) μετὰ λόγου καὶ πληροφορίας ὡτὼ ποιεῖν πάντα, ἄχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ φαγεῖν καὶ πιεῖν, ὡς εἰς δόξαν Θεοῦ γινόμενα Ὅτι οὐ δεῖ ἀφ' ἑτέρου εἰς ἕτερον ἔργον μεταβαίνειν ἄνευ τῆς δοκιμασίας τῶν εἰς τὸ διατυποῦν τὰ τοιαῦτα ἐπιτεταγμένων (84)· ἐκτός ἐστι μὴ τοῦ τινα ἀπαρτῆσθαι ἀνάγκη εἰς βοήθειαν τοῦ ἀδυνατήσαντος καλοῖη αἰφνίδιον. Ὅτι δεῖ ἕκαστον μένειν ἐν ᾧ ἐτάχθη, καὶ μὴ, ὑπερβαίνοντα τὸ ἴδιον μέτρον, ἐπιβαίνειν τοῖς μὴ ἐπιτεταγμένοις, εἰ μὴ τι ἂν οἱ ταῦτα πεπιστευμένοι δοκιμάσωσι τινα χρῆζοντα βοήθειας. Ὅτι οὐ δεῖ ἀφ' ἑτέρου ἐργαστηρίου εἰς ἕτερον εὐρίσχεσθαι τινα. Ὅτι οὐ δεῖ κατὰ φιλονεικίαν ἢ ἐριν τὴν πρὸς τινα ποιεῖν τι.

3. Ὅτι οὐ δεῖ φθονεῖν τῇ ἑτέρου εὐδοκίμησει, οὐδὲ ἐπιχαίρειν ἐλαττώμασι τινος. Ὅτι δεῖ ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ λυπεῖσθαι μὲν καὶ συντρίβεσθαι ἐπὶ τοῖς τοῦ ἀδελφοῦ ἐλαττώμασιν, εὐφραίνεσθαι δὲ ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν. Ὅτι οὐ δεῖ ἀδιαφορεῖν ἐπὶ τοῖς ἀμαρτάνουσιν, ἢ ἐφησυχάζειν αὐτοῖς. Ὅτι δεῖ τὸν ἐλέγχοντα μετὰ πάσης εὐσπλαγγχίας φόβῳ (85) Θεοῦ, καὶ σκοπῷ τοῦ ἐπιστρέψαι τὸν ἀμαρτάνοντα, ἐλέγχειν. Ὅτι δεῖ τὸν ἐλεγχόμενον ἢ ἐπιτιμώμενον καταδέχεσθαι προθύμως, γνωρίζοντα τὸ ἑαυτοῦ ἥρατος ἐν τῇ διορθώσει. Ὅτι οὐ δεῖ, ἐγκαλουμένου τινος, ἄλλον ἐνώπιον ἐκείνου ἢ ἄλλων τινῶν ἀντιλέγειν τῷ ἐγκαλούντι. Ἐάν δὲ ἄρα ποτὲ ἄλογον φανῇ τὸ ἐγκλημά τινα, κατ' ἴδιον κινεῖν λόγον πρὸς τὸν ἐγκαλούντα (86), καὶ ἢ πληροφορεῖν ἢ πληροφορεῖσθαι. Ὅτι δεῖ ἕκαστον, ὅση δύναμις, θεραπεύειν τὸν ἔχοντά τι κατ' αὐτοῦ. Ὅτι οὐ δεῖ μνησικακεῖν τῷ ἀμαρτήσαντι καὶ μετανοοῦντι, ἀλλ' ἐκ καρδίας ἀφείναι. Ὅτι δεῖ τὸν λέγοντα μετανοεῖν ἐφ' ἀμαρτήματι μὴ μόνον κατανοῆσαι ἐφ' ᾧ ἤμαρτεν, ἀλλὰ καὶ καρπὸς ἀξίους ποιῆσαι τῆς μετανοίας. Ὅτι ὁ ἐπὶ τοῖς πρώτοις ἀμαρτήμασι παιδευθεὶς, καὶ τῆς ἀφείσεως ἀξιωθὲς, ἐάν πάλιν ἀμάρτη, χεῖρον τοῦ προτέρου κατασκευάζει ἑαυτῷ τὸ κρίμα τῆς ὀργῆς. Ὅτι δεῖ τὸν μετὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν νοουθεσίαν ἐπιμένοντα τῷ ἐλαττώματι ἑαυτοῦ φανεροῦσθαι τῷ προσεστώτι, ἐάν ἄρα ὑπὸ πλειόνων ἐπιτιμηθεὶς ἐντραπῇ. Ἐάν δὲ μὴδὲ οὕτω διορθώσῃται, ὡς σκάνδαλον ἐκκόπτεσθαι τοῦ λοιποῦ, καὶ ὡς ἔθνικόν καὶ τελώνην ὁρᾶσθαι πρὸς τὴν ἀσφάλειαν τῶν τῆν σπουδῆν τῆς ὑπακοῆς ἐργαζομένων, κατὰ τὸ εἰρημένον, Ἄσεδῶν καταπιπτόντων, δίκαιοι ἐμφοβοὶ γίνονται. Δεῖ δὲ καὶ πενθεῖν ἐπ' αὐτῷ, ὡς μέλους ἐκκοπέοντος ἐκ τοῦ σώματος. Ὅτι οὐ δεῖ ἐν παροργισμῷ ἀδελφοῦ ἐπιδύναι τὸν ἕλιον, μὴ ποτε ἢ νύξ διαστῆ (87) με-

(83) (Vide Addenda.)

(84) Τῶν... ἐπιτεταγμένων. Sic Reg. et Coisl. secundus et duo Combef. Editi τῆς... ἐπιτεταγμένων. Coisl. primus et alii nonnulli habent ἐπιτεταγμένοι.

(85) Φόβῳ. Editi addunt ἐν, sed in nullo cod. ms. reperimus.

(86) (Vide Addenda.)

(87) Διαστῆ. Bigot. διατήρησις. Coisl. secundus et alii duo a Combefisio citati μεταστῆσις ἀμφοτέρως. Ne nox utrumque transferat. Sed retinenda visa est scriptura vulgata, quæ in antiquissimis exstat codicibus Mediceo et Coisl. primo. Satis est enim ad Basilii sensum, ut metuendum sit, ne vox utrumque

αὐτὸ ἑμπορέων, καὶ κατάλληλῃ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἀπαράτητον ἔγκλημα. Ὅτι οὐ δεῖ καιρὸν ἀναμένειν ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ διορθώσει, διὰ τὸ μὴ ἀσφαλὲς ἔχειν ἐπὶ τῆς αὔριον· ὅτι πολλοὶ πολλὰ βουλευσάμενοι τὴν αὔριον οὐ κατέλαβον. Ὅτι οὐ δεῖ ἀπατάσθαι γρησάτω κοιλίας, δι' ἧς γίνονται φαντασίαι νυκτεριναί. Ὅτι οὐ δεῖ περισπᾶσθαι εἰς ἄμετρον ἐργασίαν, καὶ ὑπερβαίνειν τοὺς ὅρους τῆς αὐταρχείας, κατὰ τὸν Ἀπόστολον εἰπόντα· Ἐχοντες δὲ διατριβὰς, καὶ σκεπάζματα, τοῦτοις ἀρνεσθησόμεθα· ὅτι ἡ περισσεία, ἡ ὑπὲρ τὴν χρείαν, εἰκόνα πλεονεξίας ἐμφαίνει, ἡ δὲ πλεονεξία ἀπόφασιν ἔχει εὐκολολατρίας. Ὅτι οὐ δεῖ φιλάργυρον εἶναι, οὐδὲ θησαυρίζειν εἰς ἀνωφελεῖ ἃ μὴ δεῖ. Ὅτι δεῖ τὸν προσερχόμενον θεῷ ἀκτιμοσύνην ἀσπάζεσθαι κατὰ πάντα, καὶ καθήλωμένον εἶναι τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν εἰπόντα· Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σφραγίδας μου· ἀπὸ γὰρ τῶν κριμάτων σου ἐφορήθη (88). Δόξη δὲ ὁ Κύριος, μετὰ πάσης πληροφροσύνης ὑμᾶς ἀναδεξαμένους τὰ εἰρημένα, εἰς δόξαν Θεοῦ καρπῶς ἀξίους τοῦ Πνεύματος ἐπιδειξασθαι Θεοῦ εὐδοκίᾳ καὶ συνεργίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀμήν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΓ'

Cum quidam in eo loco, ubi tunc erat Basilius, monasticam vitam amplecti vellet, distulit eum Basilius, volens eum in monasterio suo suscipere; sed nunc mutato consilio eum mittit, ac praecepit ut se non expectato suscipiatur, eique aliquis, quem ipse elegerit, praeficiatur vitae sanctioris magister.

Παραθετική (89) πρὸς μονάζοντα.

Ὁ δεῖνα (90), ὡς λέγει, καταγνοῦς τῆς τοῦ βίου πώσου (91) ματαιότητος, καὶ καταμαθὼν, ὅτι τῆς ζωῆς ταύτης τὰ τερπνὰ ἐναυθῆα τὴν καταστροφὴν ἔχει, ὅλας μόνον κατασκευάζοντα τῷ αἰωνίῳ πυρὶ, τρεῖται δὲ ἔχοντα τὴν πάροδον, κατέλαθέ με, βουλόμενος ἀποστῆναι μὲν τῆς μοχθηρᾶς καὶ πολυστασιαίου ζωῆς, καταλιπεῖν δὲ τὰς τῆς σαρκὸς ἡδονάς, ἐπιθεῖν δὲ λοιπὸν τῇ ὁδῷ τῇ ἀγούσῃ ἐπὶ τὰς μονὰς τοῦ Κυρίου. Ἐπειδὴ οὖν ἀναγκαῖόν ἐστιν, εἰ φύσει (92) ἐν ἐπιθυμίᾳ καθέστηκε τῆς μακαρίας ὄντως ζωῆς, καὶ τὸν καλὸν καὶ ἐπαινούμενον ἔρωτα ἔχειν ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ, ἀγαπήσας Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης ἰσχύος, καὶ ἐξ

¹ Tim. vi, 8. ² Coloss. iii, 5. ³ Psal. cxviii, 420.

separet alterutrius morte; nec videtur dixisse mentendum esse, ne pox utrumque transferat. Id enim minus naturale ac dictu proclive.

(88) (Vide Addenda.)

(89) Παραθετική. Sic omnes codices mss. Editi παραθετική. Sex codices et editi addunt πρὸς μονάζοντα. Harl. ἀποταξαμένῳ τῷ βίῳ καὶ μονάσαντι, Et qui saeculo renuntiavit et vitam monasticam amplectens est. Sed in his titulis diligentiam requiro. Non enim unum aliquem privatim, sed totum monachorum conventum alloquitur Basilius.

(90) Ὁ δεῖνα. In interpretanda hac voce, quae saepe alias occurrit, secutus sum veterem morem. Viuperat Cyprianus, in epist. xi, libellos a confessoribus datos hunc in modum, *Communicet ille cum suis*. Observat Baluzius in Notis sic solitus esse scribere antiquos pro eo, quod posterior aetas litteram N. adhibuit. Iphiphanus in Epistola ad Joannem Hierosolymitanum, ex interpretatione Hieronymi, negat se pro Joanne in sacrificio solitum sic precari: *Domine, praesta Joanni ut recte credat,*

linquat. Tempus non protrahendum ad sui emendationem, eo quod non constet de crastina; quippe cum multi post multa consilia, crastinum non adepti sunt. Non oportet ventris satietate decipi, ex qua imagines nocturnae nascuntur. Non oportet distrabi opere immoderato, nec debet quisquam frugalitatis terminos excedere, secundum Apostolum dicentem: *Habentes autem alimenta, et quibus tegamur, his contenti erimus*²; propterea quod copia ultra necessitatem perducta imaginem avaritiae exhibet, avaritia idololatriae nomine damnatur³. Non oportet argenti cupidum esse, neque thesauros colligere in res inutiles quae non convenient. Oportet ut qui ad Deum accedit, paupertatem amplectatur in omnibus, et confixus sit timore Dei, secundum eum qui dicit: *Confige timore tuo carnes meas; a iudiciis enim tuis timui*⁴. Det autem Dominus, ut quae diximus cum omni animi persuasionē suscipientes, ad Dei gloriam dignos fructus Spiritus, Dei beneplacito, atque Domini nostri Jesu Christi auxilio ostendatis. Amen.

EPISTOLA XXIII.

Commendatitia ad monachum.

Ille, ut ait, condemnans vitae hujus vanitatem, atque exploratum habens praesentis vitae oblectamenta hic finem habere, materiam duntaxat aeterno igni praeparantia, et cito transeuntia, convenit me, volens ab hac misera valdeque luctuosa vita recedere, ac relictis carnis voluptatibus deinceps viam ad Domini mansiones deducentem ingredi. Quoniam ergo, si instituti vere beati sincero desiderio tenetur, habetque in sua anima bonum ac laudabilem amorem, diligens Dominum Deum ex toto corde, et ex totis viribus et ex tota mente, necesse est ut illi ob oculos vestra pietas arctae ac coangustatae vitae incommoda et asperitates ponat,

sed in hunc modum: *Custodi illum qui praedicat veritatem, vel certe ita, Tu praesta, Domine, et custodi, ut ille verbum praedicet veritatis*. Atque ita quidem antiqui, si quem tacito nomine designarent. Sin autem dominum domus ac praepotentem virum, utebantur hac voce αὐτός, velut Pythagorei de magistro, αὐτός ἔφα, ἴπαιε δίζι. Quod idcirco notatum volui, quia ex hac observatione enitescit locus Basilii non difficilis qui tamen torsit interpretes. Is exstat in Comment. in *Isaiam* p. 498, in not. Ubi Basilius observat eos qui in privatis domibus auctoritate praecellunt ipsos vocari solere.

(91) Τοῦτον. Deest ea vox in duobus mss.

(92) Εἰ φύσει. Designatur hac voce sincerum et simulationis experts desiderium. Sic apud Athanasium in Epistola ad Epictetum, quae φύσει peraguntur, iis quae θέσει, φαντασία, δοχῶσι, id est ficto et simulate ac sola specie fiunt, opponuntur.

⁴ Alias CCCLXXXIII. Scripta videtur Casareae cum esset presbyter.

eumque constituat in spe bonorum, quæ nunc nondum videntur, sed in promissionibus reposita sunt his qui **102** Domino digni fuerint; idcirco per epistolam adhortor incomparabilem vestram in Christo perfectionem, ut eum, si fieri potest, instituat, et sine me renuntiationem illi secundum Dei beneplacitum conficiatis, ac informetur et elementis imbuatur secundum ea quæ a Patribus sanctis statuta et scriptis mandata sunt; deinde ei proponantur omnia quæcumque ad vitæ asceticæ accuratam rationem attinent, et sic admittatur, labores pro pietate sponte suscipiens, ac sese suavi Domini jugo submitbens; et ad imitationem illius qui propter nos egenus factus est^a carnemque gestavit, vitam instituens, ac secundum propositum currens ad vocationis supernæ præmium, laudem a Domino consequatur. Ego enim illum hic amoris erga Deum coronam accipere studentem distuli, volens ipsum cum vestra pietate inungere ad ejusmodi certamina, et unum ex vobis, quem ipse petierit, magistrum ei præficere, qui eum præclare exerceat, et intenta ac beata sollicitudine spectatum athletam efficiat, principem tenebrarum hujus sæculi et spiritualia nequitie, quibuscum nobis secundum beatum Apostolum lucta est^b, vulnerantem et prosternentem. Quod ergo volebam vobiscum agere, vestra in Christo dilectio etiam sine me perficiat.

τὰ πνευματικὰ δὲ τῆς πονηρίας, πρὸς ἃ ἡμῖν ἐστὶ κατὰ τὸν μακάριον Ἀπόστολον ἡ πάλη. Ὁ τοίνυν ἐγὼ μεθ' ἡμῶν ἠδουλήθη ποιῆσαι, ἣ ἐν Χριστῷ ὑμῶν ἀγάπη καὶ δίχα μου ποιησάτω.

EPISTOLA XXIV.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑ'.

Negat Basilius se calumniis facile credidisse; hortatur Athanasium, ut nullum illis det locum ac liberos, ut per ea diligit.

Athanasio, Athanasii episcopi Ancyrae patri.

C Ἀθανασίῳ (1) τῷ πατρὶ Ἀθανασίου τοῦ ἐπισκόπου Ἀγκύρας.

Ut hominis vita calumniis superior sit, id ex rebus difficillimis unam esse, ne dicam ex iis quæ fieri non possunt, et mihi persuasum est, et tuæ probitati dubium arbitror non esse. Sed nullam ex se ansam, neque iis qui res accurate observant, neque iis qui injuriæ causa lapsibus nostris

^a I Cor. viii, 9. ^b Ephes. vi, 12.

^c Alias LIV. Scripta ante annum 369.

(93) *Καταστήσαι.* Ita vetustissimus codex Coisl. Editi καταστήσαι.

(94) *Δύ πράξω.* Deest διὸ in vetustissimo codice Coisl. et de industria in Harl. deletum fuit. Paulo post desunt in duobus codicibus hæ voces, ἐν Χριστῷ.

(95) *Ἀυτῷ.* Hæc codicis Harlæani scriptura vulgatæ αὐτοῦ visa est præferenda.

(96) *Στοιχειωθῆναι.* Editi addunt Θεῷ, quod recte deest in sex veteribus libris.

(97) *Προταθῆναι.* Ita sextem mss. Editi et Coisl. primus προτεθῆναι.

(98) *Προσαχθῆναι τῷ βίῳ.* Cum nonnulla in hanc epistolam irrepserint, suspicor illud, τῷ βίῳ, ex eorum numero esse, quæ perperam addita sunt. Nam is quem commendat Basilius, volebat renuntiare τῷ βίῳ, *σκυλο*, ut est in titulo cod. Harl. Quomodo ergo rogat Basilius eum ascribi τῷ βίῳ? Perspicitur autem ex hoc loco professionem virorum in eo si-

αἰλης διανοίας, ὑποδειχθῆναι αὐτῷ ὑπὸ τῆς ὑμετέρας θεοσεβείας τὰ δυσχερῆ καὶ δυσάντητα τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ, ἐν ἐλπίδι δὲ αὐτὸν καταστήσαι (93) τῶν νῦν τέως μὴ βλεπομένων, ἐν ἐπαγγελίας δὲ ἀποκειμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀξίοις τοῦ Κυρίου· διὰ γράφων (94) παρακαλῶ τὴν ἀσύγκριτον ὁμῶν ἐν Χριστῷ τελειότητα, τυπῶσαι εἰ οἴοντες εἴη, καὶ δίχα μου ποιῆσαι τὴν τε ἀποταγὴν αὐτῷ (95) κατὰ τὸ ἀρέσκει Θεῷ, καὶ στοιχειωθῆναι (96) αὐτὸν κατὰ τὰ δόξαντα τῶν ἀγίοις Πατράσι, καὶ ἐγγράφως ὑπ' αὐτῶν ἐκτεθέντα· ἤδη δὲ αὐτῷ προταθῆναι (97) ἅπαντα ὅσα τῇ ἀκριβείᾳ δοκεῖ τῇ ἀσκητικῇ, καὶ οὕτως αὐτὸν προσαχθῆναι τῷ βίῳ (98), αὐθαίρετως ἀναδεχόμενον τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας, καὶ ὑπαγαγόντα ἑαυτὸν εἰς χρηστῷ τοῦ Κυρίου ζυγῷ, καὶ κατὰ μέτρον τοῦ δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντος καὶ σάρκα φορέσαντος ποιη-

τευσάμενον, καὶ κατὰ σκοπὸν δραμόντα πρὸς τὴν βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως, τυχεῖν τῆς παρὰ τοῦ Κυρίου ἀποδοχῆς. Ἐγὼ γὰρ σπουδάζοντα αὐτὸν ἐνταῦθα δέξασθαι τὸν τῆς κατὰ Θεὸν ἀγάπης σείρω-
νον ὑπερεθέμην, βουλόμενος μετὰ τῆς ὑμετέρας θεοσεβείας ἀλείψαι αὐτὸν πρὸς τοὺς τοιοῦτους ἔθλους καὶ ἕνα ἐν ἡμῶν αὐτοῖς ἐπιζητήσῃ ἐπιστήσῃ αὐτῷ ἀλείπτῃ, καλῶς παιδοτριβούμεντα καὶ παλαιστήν ὄντιμον ἀπεργαζόμενον διὰ τῆς συντόνου καὶ μακαρίας ἐπιμελείας, τιτρώσκοντα καὶ καταβάλλοντα τὸν πο-
μοκράτορα τοῦ σκότους τοῦς αἰῶνος (99) τοῦτου, καὶ κατὰ τὸν μακάριον Ἀπόστολον ἡ πάλη. Ὁ τοίνυν ἐγὼ μεθ' ἡμῶν ἠδουλήθη ποιῆσαι, ἣ ἐν Χριστῷ ὑμῶν ἀγάπη καὶ δίχα μου ποιησάτω.

Ἐπισημαίνω ὅτι μὲν κριτεῖον εἶναι διαβολῶν ἀνθρώπου βίον τῶν χαλεπωτάτων ἐστίν, ἵνα μὴ τῶν ἀδυνάτων εἴπω αὐτὸς τε πέπεισμαι, καὶ τὴν σὴν χρηστότητα νομίζω μὴ ἀμφιβάλλειν· τὸ δὲ (2) μηδεμίαν παρέχειν ἐξ ἑαυτῶν λαθῆν, μήτε τοῖς ἀκριβῶς ἐπιτηροῦσι τὰ πράγματα, μήτε τοῖς κατ' ἐπήρειαν ἐφεδρεύουσιν

tam fuisse, ut fratrum numero post legitimam probationem ascriberentur. Nihil aliud exigitur in Regulis fusioribus, interrog. X, ubi modus recipiendorum fratrum præscribitur. In canone autem 19 hanc professionem tacitam vocat Basilius; sed satius esse statuit, ut deinceps ipsi etiam viri interrogentur (id enim non omittatur in sacris virginibus), et eorum vota conceptis verbis excipiantur.

(99) *Τοῦ αἰῶνος.* Hæc desunt in codice Mediceo et utroque Regio ac utroque Bigot

(1) *Ἀθανασίῳ,* etc. Editi post vocem ἐπισκόπου addunt Ἀγκύρας, quæ vox etsi in nullo codice mss. a nobis inventa, probabilis tamen conjectura est. Athanasium illum episcopum, cujus ad patrem scribit Basilius, non alium esse Athanasio Ancyrae episcopo, quicum Basilius amicitia et familiaritate conjunctus fuit.

(2) *Τὸ δὲ.* Multi codices τὸ μέντοι, et paulo post τοῦτο δὲ. Ibidem sex libri veteres ἐξ ἑαυτῶν. Editi ἐξ αὐτῶν.

ἡμῶν τοῖς ὀλισθήμασι, τοῦτο καὶ δυνατὸν, καὶ ἴδιον ἅμα ἰσχυρῶς (3) καὶ κατὰ τὸν τῆς εὐσεβείας σκοπὸν τὴν ἐκτελεστέων βίον διεξαγόντων. Ἡμεῖς δὲ μὴ οὕτως ἐπιεικῶς οἴου, μηδὲ εὐπαραγώγους εἶναι, ὥστε ἀνεξέταστος τὰς παρὰ τῶν τυχόντων προσέσθαι καταλήψεις. Μεμνήμεθα γὰρ τοῦ πνευματικοῦ παραγγέλματος, μὴ χρῆναι προσδέχεσθαι ἀκοὴν ματαίαν παρεγγυώντος. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ ὑμεῖς αὐτοὶ φατε, οἱ περὶ τοῦ λόγου ἐσπουδαχότες, τὰ φαινόμενα τῶν ἀφανῶν εἶναι σημεῖα, τοῦτο ἀξιούμεν (καὶ μὴ βαρέως δέξῃ, εἰ τι ἐν (4) διδασκαλίᾳ εἶδει λεχθήσεται παρ' ἡμῶν· τὰ γὰρ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο ὁ Θεός, καὶ δι' αὐτῶν πολυτάκτως οἰκονομεῖ τὴν σωτηρίαν τῶν σωζομένων)· ὁ γὰρ μὴ λέγω καὶ παραγγέλλω, ἐκεῖνός ἐστι· πάντα μὲν λόγον, πᾶσαν δὲ πρᾶξιν καθήκουσαν περιεσκεμμένως ἐπιτελεῖσθαι· καὶ κατὰ τὸ ἀποστολικὸν παράγγελμα, μηδεμίαν ἐν μηδεὶ διδοῦναι προσκοπήν. Πρέπει γὰρ εἶναι τίθεμαι, ἀνδρῶς πολλὰ μὲν ἐπὶ μαθήσει λόγων ἰδρωσαντος, ἐθνῶν δὲ καὶ πόλεων ἀρχὴν ἀνευθύναντος, καὶ πρὸς μεγάλην προγόνων ἀρετὴν τὴν ζῆλον ἔχοντος, τὸν βίον προκεῖσθαι εἰς ὑπόδειγμα ἀρετῆς. Τὴν μέντοι περὶ τὰ τέκνα διάθεσιν ὡς λόγῳ ὡς ὀφείλεις δεικνύμενος, ὅς γε πάλα ἐδειξας, ἀπ' οὗ πατὴρ ἐγένου, οὐ μόνον τῇ φυσικῇ σπορῇ κληρονομήσας, ἦν καὶ τὰ ἄλογα παρέχεται τοῖς ἐκγόνοις, ὡς αὐτός τε εἶπας καὶ ἡ πείρα δεῖκνυσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπιτελεῖς τὴν ἀγάπην, δηλονότι ἐκ προαιρέσεως, ὅση ὁρᾷς τοιαῦτα ὄντα, ὅσα ἀξία εἶναι πατρικῶν προσευχῶν. Ὡστε οὐχ ἡμεῖς δεῖ περὶ τούτων πισθεῖσθαι· ἀρκούσα γὰρ ἡ ἐξ αὐτῶν τῶν γινομένων ἐπιμαρτυρία. Ἐκεῖνός γε μὴν οὐκ ἀκαιρὸν προσθεῖναι τῆς ἀληθείας ἕνεκεν, ὅτι οὐχ ὁ ἀδελφὸς Τιμόθεός ἐστιν ὁ χωρεπίσκοπος, ὁ ἀνεργῶν ἡμῶν τὰ θρηνηθέντα. Οὕτε γὰρ ἐν συντυχίᾳ, οὕτε διὰ γράμματος φαίνεται μικρόν τι ἢ μεῖζον διαβολῆς ἐχόμενον περὶ σοῦ φθελγόμενος. Ὡστε ἀκηκοέναι μὲν (5) οὐκ ἀρνούμεθα· οὐ μὴν Τιμόθεον εἶναι τὸν τὴν διαβολῆς σοι κατασκευάζοντα. Ἀκούοντες δὲ πάντως, εἰ μὴ τι ἄλλο, τὸ γούν τοῦ Ἀλεξάνδρου παρήσομεν, τὴν ἐτέραν τῶν ἀκοῶν ἀκραίαν ταμειούμεθα (6) τῷ διαβαλλομένῳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΕ΄.

EPISTOLA XXV.

Amica et charitatis plena expositulatio cum Athanasio Ancyrano, qui Basilium nec per litteras admonitum, nec per commanem aliquem amicum, palam et aperte insectabatur ei minabatur, ac omnibus Caesarea venientibus dicebat noxas quasdam ab eo scribi et componi.

Ἀθανασίῳ (7) ἐπισκόπῳ Ἀγκύρας.

Athanasio episcopo Ancyrae.

1. Ἀπήγγειλάν μοι τινες τῶν ἐκ τῆς Ἀγκύρας πρὸς ἡμᾶς ἀφικομένων, πολλοὶ δὲ οὗτοι καὶ οὐδὲ (8)

1. Nuntiarunt mihi quidam ex his qui Ancyra ad nos veniunt, multi autem sunt hi, ac ne nōme-

¹ Exod. xxiii, 1. ² I Cor. i, 27. ³ II Cor. vi, 3.

(5) *Συνετώς*. Sic Harl., Coisl. uterque et uterque Regius. Editi συνετώ.

(4) *Εἰ τι ἐν*. Sic Harl., Med., Coisl. uterque et Reg. primus. Editi εἰ τι ὡς ἐν. Paulo post sex codices δι' αὐτῶν. Editi διὰ τούτων.

(5) *Μὴν τι*. Sic mss. sex. Editi μέντοι.

(6) *Ταμειουόμεθα*. Sic ope Coisl. 1 et Reg. 2 emendavimus quod erat in editis ταμειουόμεθα.

(7) Ἀθανασίῳ. Addunt duo codices Coisl. se-

cundus et Reg. 222, a Combefisio citatus: ὥστε φανερώσαι αὐτῷ πόθεν ἐκινήθη πρὸς τὴν κατ' αὐτοῦ λύπην. *Ut sibi significet unde commotus fuerit, ut agritudinem adversum se susciperet.* Initio cod. Vat. ἀνήγγελον.

(8) *Καὶ οὐδέ*. Editi καὶ οὐδὲ. Sed hæc vōcula deest in tribus optimis codicibus Harl., Coisl., Med.

⁴ Alias LIII, scripta ante an. 369.

rare quidem facile sit; uno autem ore omnes referentes, te charum caput (quomodo verbis utar lenissimis?) non suavissime nostri meminisse, neque pro tuis moribus. Me vero nihil rerum humanarum, probe scias, percillit, nec cujusquam ex omnibus inexpectata immutatio; cum dudum naturæ imbecillitatem et in contraria mutabilitatem perspexerim. Unde neque, si quid rerum nostrarum retro sublapsus est, et ex pristino honore convicia atque injuriæ nobis nunc fiunt, id magni facio. Sed illud mihi revera præter opinionem et instar monstri visum est, eum te esse qui ita erga nos affectus sis, ut irascaris nobis ac succenseas, imo etiam jam minas aliquas intentes, ut referunt qui audivere. **104** Ac minas quidem omnino (verum enim dicitur) irrisi. Equidem essem omnino puer, si ejusmodi formidarem terricula. Hoc vero mihi et terribile et multa dignum sollicitudine visum est, quod integritas tua, quam inter paucos tam rectæ fidei firmamentum, tum veteris ac veræ dilectionis semen in solatium Ecclesiis servari credimus, usque adeo præsentis rerum status participes sit, ut quorumlibet hominum calumniæ plus apud te valeant, quam longa nostri experientia, et ad rerum absurdarum suspicionem sine argumentis abducaris. Quanquam, quid dico suspicionem? Qui enim indignatus est ac minatus, ut de te referunt, non suspicantis, sed jam clare et explorete persuasi videtur quodam modo iracundiam declarasse.

2. Sed, ut dixi, in hoc tempus causam rejicimus. Nam quanti laboris erat, o admirande, in brevi epistola, quibus de rebus velles, velut solum cum solo colloqui: aut si litteris res ejusmodi non crederes, nos ad te accersere? Quod si hæc omnino renuntiare oportebat, ac dilationi spatium non dabat difficilis ad coercendum iracundia; ac certe unum aliquem ex familiaribus, et ad legenda arcana idoneis licebat sermonis ad nos perferendi ministrum adhibere. Nunc vero quis est ex iis, qui ad vos qualiumcunque negotiorum causa proficiscuntur, cujus aures hoc sermone non circumsonuerint, noxas quasdam a nobis scribi

Med., quanquam addita est secunda manu in Harl. Ibidem συμφώνως in editis. Harl., Coisl. uterque et uterque Reg. ut in textu.

(9) *Καταμαθόντα*. Sic edit. Hagan. et prima Basileensis cum Harl., Coisl. primo et tribus aliis. Refertur videlicet hoc participium ad ἐμῆ, quod paulo ante præcessit. Edit. Paris. et Basileensis, anni 1551, *καταμαθόντι*.

(10) *Γίνονται*. Coisl. primus ἐγγίνονται.

(11) *Ἐκείνῳ μοι*. Addunt quatuor mss. τὴν πρώτην, nempe Harl., Vat., Coisl. primus et Reg. secundus.

(12) *Πεπιστεύκαμεν*. Tres mss. πεπιστεύκαμεν, nempe Harl., Coisl. secundus et Reg. secundus.

(13) *Ἐπὶ τοσοῦτον*. Coisl. primus et Med. ἐπὶ τοσοῦτω. Paulo post idem Coisl. χωρὶς ἀποδείξεως. Ibidem Med. Καὶ τί λέγω.

(14) *Γραφήν... ἐξεπιπέιν ἔδει*. Ita septem mss., nisi quod in tribus recentioribus legitur πρὸς σεαυ-

τὸν ἀριθμησῶν ῥάδιον, σύμφωνα δὲ πάντες φθειρόμενοι. σὲ τὴν φιλήν κεφαλὴν (πῶς ἂν εὐφήμεως εἴποιμι;) οὐχ ὡς ἤδιστα μεμνησθῆαι ἡμῶν, οὐδὲ κατὰ τὸν σεαυτοῦ τρόπον. Ἐμὲ δὲ οὐδὲν ἐκπλήσσει τῶν ἀνθρωπίνων, εὐ ἴσθι, οὐδὲ ἀπροσδόκητός ἐστιν οὐδενὸς ὧν πάντων μεταβολή, πάλαι τὸ τῆς φύσεως ἀθροῦς καὶ τὸ εὐπερίτρεπτον πρὸς τὰ ἐναντία καταμαθόντα (9). Ὅθεν οὗτ' εἴ τι τῶν ἡμετέρων μεταπέπτωκε, καὶ ἐκ τῆς πρότερον τιμῆς λοιδοραὶ καὶ ὕβρεις περὶ ἡμᾶς νῦν γίνονται (10), μέγα τοῦτο ποιοῦμαι. Ἄλλ' ἐκεῖνό μοι (11) παράδοξον ὡς ἀληθῶς καὶ ὑπερφυῆς ἐφάνη, τὸ σὲ εἶναι τὸν οὕτω πρὸς ἡμᾶς ἔχοντα, ὥστε ὀργίζεσθαι ἡμῖν καὶ χαλεπαίνειν, ἥδη δὲ τι καὶ ἀπειλεῖν, ὡς ὁ τῶν ἀκουσάντων λόγος. Τῶν μὲν οὖν ἀπειλῶν καὶ πάνυ (εἰρήσεται γὰρ τἀληθές) κατεγέλασα· ἢ κομιδῆ γ' ἂν παῖς εἴην, τὰ τοιαῦτα μορμολύκεια δεδοικώς· ἐκείνο δὲ μοι καὶ φοβερόν καὶ πολλῆς φροντίδος ἄξιον ἔδοξε, τὸ τὴν σὴν ἀκρίθειαν, ἣν ἐν ὀλίγοις ἔρεισμά τε ὀρθότητος, καὶ τῆς ἀρχαίας καὶ ἀληθινῆς ἀγάπης σπέριμα εἰς παραμυθίαν ταῖς Ἐκκλησίαις ζῆσεσθαι πεπιστεύκαμεν (12), ἐπὶ τοσοῦτον (13) τῆς παρούσης καταστάσεως μεταστρεῖν, ὥστε τὰς παρὰ τῶν τυχόντων βλασφημίας κυριωτέρας ποιήσασθαι τῆς μακρᾶς ἡμῶν πείρας, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀτόπων ὑπόνοιαν χωρὶς ἀποδείξεων ὑπαχθῆναι. Καίτοι τί λέγω ὑπόνοιαν; Ὁ γὰρ ἀγανακτήσας καὶ διαπειληθείς, ὡς φασι, οὐχ ὑπονοῦντος, ἀλλὰ τοῦ ἥδη σαφῶς καὶ ἀναντιβρόχως πεισθέντος δοκεῖ πρῶς ὀργὴν ἐνδεδειχθῆαι.

C 2. Ἄλλ', ὅπερ ἔφη, ἐπὶ τὸν καιρὸν τοῦτον ἀναερόμεν τὴν αἰτίαν. Ἐπεὶ πόσου πόνου ἦν, ὃ θαυμάσιον, ἐν ἐπιστολῇ βραχεῖα, περὶ ὧν ἐβούλου, οἰνεῖ μόνον μόνω διαλεχθῆναι· ἢ, εἰ μὴ ἐπίστευες γραφῆ (14) τὰ τοιαῦτα, πρὸς ἑαυτὸν μεταπέμψασθαι; Εἰ δὲ πάντως ἐξεπιπέιν ἔδει, καὶ ἀναβολῇ καιρὸν οὐκ ἔδιδου τὰ δυσκάθεκτον τῆς ὀργῆς· ἀλλ' ἐνὶ γέ τιμι τῶν ἐπιτιγδείων, καὶ στέγειν ἀπόρρητα πεφυκότων, ἔξην δὴ πού τῶν πρὸς ἡμᾶς λόγων χρῆσασθαι διακόνω. Νυνὶ δὲ τίνας οὐχὶ περιτεθρόλληται τὰ ὅσα τῶν κατ' ὀποιανδήποτε χρεῖαν ὑμῖν ἐπιφοιτώντων, ὡς ἡμῶν ἄτας τινὰς γραφόντων καὶ συγγραφόντων (15); Τοῦτω γὰρ σὲ φασι κεχρησθῆαι τῷ ῥήματι

D τόν. Editi γράμμασι πράγματα, πρὸς ἑαυτὸν μεταπέμψασθαι. Εἰ δὲ πάντως καὶ τοῦτο οὐκ ἔδει.

(15) *Καὶ συγγραφόντων*. Ita Harl., Vat., Coisl. secundus et alius a Combesio citatus. Deleta sunt hæc verba in Coislino primo. Editi ἢ συγγραφόντων. Vertendum putat Combesius, ac *conscribamus*, id est, *ac si aliis socii et adjutores simus*. Fateor mihi non probari hanc interpretationem. Illud enim συγγραφόντων nihil aliud hoc loco designat, nisi libros et pertractationes, et additum videtur ad explanationem præcedentis vocis γραφόντων, quæ cum accipi posset de litteris ad amicos scriptis, aliam adhibebat Athanasius, ut Basilium patet non incogitantem et imprudentem noxas scribere ut interdum fit in epistolis, sed data opera libros in hoc genere componere. Hinc Basilio hæc audienti subiit vereri, quod ne opus hæreticum nomini suo afflictum fuisset. Confirmat hanc interpretationem illud Basilii de Eustathio dictum in epi-

ειπέ λέξεως τὰ σά διηγούμενοι. Ἐμὲ δὲ, ἐπὶ πολλὰ ἅ
την διανοίαν ἀγαθόντα τὴν ἑμαυτοῦ, οὐδὲν τι μᾶλλον
τῆς ἀμνηστίας ἀφήσιν. Ὡστε με καὶ τοιοῦτόν τι
εἰπῆθε· μὴ τις τῶν αἰρετικῶν κακούργως τοῖς
ἐκείνου συγγράμμασι· τὸ ἑμὸν ὄνομα παραγράφας,
ἐκείνῃ σου τὴν ὀρθότητα, καὶ ἐκείνην ἀφείναι τὴν
φωνὴν προηγάγετο. Οὐ γὰρ δὴ τοῖς γεγραμμένοις
ἐξ ἡμῶν πρὸς τοὺς ἀνόμοιον κατ' οὐσίαν τολμήσαν-
τας εἰπεῖν τὸν Υἱὸν καὶ Θεὸν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ἢ
πρὸς τοὺς κτίσμα καὶ πούημα εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ
ἕκτον βλασφημήσαντας, ταύτην ἂν ἐπενεγεῖν τὴν
καθόριστον ἡμέσῃ, ὃ τοὺς μεγάλους ἄθλους ἐκείνους
καὶ περιβοήτους ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας διενεγκῶν.
Λύσεις (16) δ' ἂν ἡμῖν τὴν ἀμνηστίαν αὐτῶς, εἰ ἐθε-
λήσας τὰ κινήσαντά σε πρὸς τὴν καθ' ἡμῶν λύπην
φανερῶς ἐξαγγεῖλαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΖ'.

*Cæsarium Basilium, in eo terra motu qui Nicæam evertit, mirabiliter servatum hortatur, ut gratias re et opere Deo per-
solvat, ac eandem semper mentem retineat quam in ipso periculi articulo habuerat.*

Καίσαρι τῷ ἀδελφῷ Γρηγορίου (17).

Χάρις τῷ Θεῷ, τῷ τὰ ἐαυτοῦ θαυμάσια καὶ ἐν
σοι (18) ἐπιδειχθέντων, καὶ ἐκ τοσούτου θανάτου δια-
σώσαντί σε τῇ τε πατρίδι καὶ ἡμῖν τοῖς προσήκοιςι.
Λέγεται δὴ οὐκ ἀχαρίστους ἡμᾶς ὀφθῆναι, μηδ'
ἀναξίους τῆς τοσαύτης εὐεργεσίας, ἀλλὰ κατὰ δύ-
ναμιν τὴν ἡμετέραν διαγγέλλειν τοῦ Θεοῦ τὰ παρά-
δειξα καὶ, ἧς ἔργω πεπειράμεθα φιλανθρωπίας,
ταύτην ἀνομνεῖν· καὶ μὴ λόγῳ μόνον ἀποδιδόναι
τὴν χάριν, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ τοιοῦτον γενέσθαι, οἷον
: αἱ νῦν εἶναι πειθόμεθα, τεχμαιρούμενοι τοῖς περὶ
εἰ θεύμασι. Καὶ ἐτι μεζώνως τῷ Θεῷ δουλεύειν
παρακαλοῦμεν, προσθήκαις αἰετὸν φόβον συναύ-
ροντα, καὶ εἰς τὸ τέλειον προκόπτοντα (19), ἵνα φρό-
νημα οἰκονομῶς τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀποδειχθῶμεν, εἰς τὴν
ἡμᾶς ἢ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ ἐταμειύσατο. Εἰ γὰρ
καὶ πᾶσιν ἡμῖν πρόσταγμά ἐστι παραστήσαι ἐαυ-
τοὺς τῷ Θεῷ, ὡσεὶ ἐκ νεκρῶν ζῶντας, πῶς οὐχὶ
μᾶλλον τοῖς ὑψωθεῖσιν ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου;
Τούτο δ' ἂν μάλιστα, ὡς ἑμαυτὸν πείθω, κατορθω-
θεῖν, εἰ βουληθεῖμεν αἰετὸν τὴν αὐτὴν ἔχειν διά-
ναμιν, ἣν εἶχομεν ἐπὶ τοῦ καιροῦ τῶν κινδύνων.
Πάντως γὰρ που εἰσῆει (20) ἡμᾶς τοῦ βίου τὸ μά-
ταιον, καὶ ὡς οὐδὲν πιστὸν τῶν ἀνθρωπίνων, οὔτε
πᾶσι, οὔτω ῥαδίως (21) ἐχόντων τὰς μεταπτώσεις.
καὶ πού τις μεταμέλεια μὲν ἐκ τε τῶν εἰκότων ἐν-
εγίνετο ἡμῖν ἐπὶ τοῖς φθάσαι· ὑπόσχεσις δὲ περὶ
τῶν ἐρεθῆς, εἰ περισθεῖμεν, Θεῷ δουλεύειν, καὶ

¹⁸ Rom. vi, 13.

130: γράφας καθ' ἡμῶν, μᾶλλον δὲ συγγράφας, etc.
*Scriptis contra nos vel potius composuit longos ser-
mones convicio omni et calumnia refertos. Eodem
sensu usurpatur illud verbum in epistolis 131, 223,
224, 251.*

(16) Λύσεις. Sic quinque mss. Editi λύσεις. Pau-
lo post editi καθ' ἡμῶν. Plerique mss. καθ' ἡμῶν.

(17) Τῷ ἀδελφῷ Γρηγορίου. Desunt hæc in
quinque mss. Leguntur in tribus vetustissimis.

(18) Καὶ ἐν σοι. Præpositio addita ex codicibus
Harl., Coisl. primo, Med. et nonnullis aliis. Ibidem

et componi? Nam isto te vocabulo usum esse aiunt,
qui totidem verbis tua referunt. Me autem multa
animo et cogitatione versantem, nihil quidquam
de consilii inopia eximit. Quare et aliquid tale
mibi in mentem venit, num quis hæreticus dolose
suis ipsius scriptis nomen meum ascribens, re-
ctitudini tuæ molestiam crearet, atque ad vocem
istam emittendam adegerit. Non enim iis quæ a
nobis scripta sunt adversus eos qui Filium et
Deum Deo et Patri secundum essentialium dissimilem
dicere ausi sunt, aut adversus eos qui Spiritum
sanctum creaturam et opificium esse blasphemio ore
docuerunt, contumeliam hanc facere voluisses, qui
magna illa ac celebria certamina pro recta fide per-
tulisti. Liberabis autem nos ab hac sollicitudine,
B si modo volueris quæ te ad hanc in nos offensio-
nem commoverint, aperte significare.

105 EPISTOLA XXVI'.

Cæsario Gregorii fratri.

Gratia Deo, qui mirabilia sua et in te ostendit,
teque ex tali morte servavit patriæ ac nobis amicis.
Reliquum jam est, ut ingrati non videamur, nec
indigni beneficio tanto, sed pro viribus enarremus
Dei miracula, et quam re experti sumus benignita-
tem, eam celebremus; nec verbis tantum persol-
vamus gratias, sed et opere tales simus, qualem
et nunc esse te persuasum habemus, facta ex mir-
ris in te editis conjectura. Atque ut adhuc magis
Deo servias hortamur, accessionibus semper timo-
rem augens, et ad perfectionem progrediens, ut
prudenter dispensatores vitæ nostræ deprehenda-
mur, ad quam nos benignitas Dei reservavit. Nam
si omnibus nobis præceptum est, ut exhibeamus
nos Deo tanquam ex mortuis viventes ¹⁰, quomodo
non id magis præceptum iis, qui ex portis mortis
erecti sunt? Id autem maxime, ut mihi quidem
persuadeo, præstiterimus, si velimus eandem
semper retinere mentem, quam tempore periculo-
rum habebamus. Omnino enim venerat nobis in
mentem vitæ vanitas, ac nihil fidum esse in rebus
humanis, nihil stabile, ut quæ tam facile muten-
tur. Subierat etiam nos, ut verisimile est, quædam
præteritorum penitentia, et de futuris promissio,
Deo, si servaremur, inserendi, ac nobis ipsis
diligentia omni invigilandi. Si quam enim nobis
cogitationem mortis periculum imminens injiciat,

quinque codices ἐπιδεικνυμένων. Sed tres antiquis-
simi ut in editis.

(19) Προκόποντα. Sic mss. sex. Editi προκό-
πτοντας.

(20) Εἰσῆει. Sic etiam sex libri veteres. Editi
εἰσει.

(21) ῥαδίως. Codex Bigotianus a Combesio
laudatus habet ῥαδίως, et paulo post idem ὑπόσχε-
σεις.

¹⁰ Alias CCCLXII, scripta an. 368.

hæc te arbitrator, ut his quam simillima cogitasse. Quare necessarii cujusdam debiti solutione obstructi sumus. Hæc simul lætus ob Dei munus, simul et de futuris sollicitus, perfectioni tuæ subicere ausus sum. Tuum autem est verba nostra æquo et leni animo accipere, quemadmodum et coram in colloquiis solebas.

ἀπεθάρσασα ὑπομῆσαι τὴν τελειότητά σου. ὚ὸν δὲ ἔστιν εὐμενῶς καὶ ἡμέτερος προσέσθαι ἡμῶν τοῖς λόγους, ὡς καὶ ἐν ταῖς κατ' ὀφθαλμοῦς ὁμιλίαις σοι ἦν σύνθεος (24).

EPISTOLA XXVII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΖ'.

Basilii ex morbo sanatus hieme impeditur quominus inuisant Eusebium. Properaturum se pollicetur, si per anni tempus et per jamem liceat.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ Σαμοσατών.

Ubi Dei gratia ac præsidio tuarum precum paululum emergere ex morbo visus sum, ac recollecti meas vires, tunc hiems supervenit, domi nos includens, nec loco sinens moveri. Etsi enim solilo longe mitior occurrit, mihi tamen satis vehemens fuit ut impediret, quominus non modo eo vizente iter ingredi, sed nec paululum quidem ex cubiculo **106** prospicere possem. Sed neque hoc parvi duco, quod dignus habear, qui cum tua pietate per litteras colloquar, jamque in antecessum spe responsionum acquiescam. Quod si et tempestas sinat, et vitæ nobis adhuc supersit tempus, nec impervium nobis iter fames efficiat; cito sane precum tuarum subsidio voli compotes esse, teque domi invenientes, in multo otio magnis tuæ sapientiæ thesauris exsatiari possimus.

Ἐπεὶ τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι καὶ τῆ βοήθειᾳ τῶν ὁσίων προσευχῶν μικρὸν ἀναφέρειν ἐκ τῆς ἀβήρωσις ἔβρα, καὶ ἀνελεξάμην ἑμαυτοῦ τὰς δυνάμεις, τότε ὁ χειμὼν ἐπεγένετο, οἴκῳ καθείργων ἡμᾶς, καὶ κατὰ χώραν μένειν συναναγκάζων. Εἰ γὰρ καὶ πολλῷ κωφότερος τῆς συνηθείας ἀπήντησεν· ἀλλ' οὖν ἔμοιγε ἱκανὸς εἰς ἐμπόδιον, οὐχ ὅπως ὁδοιπορεῖν δι' αὐτοῦ (25), ἀλλ' οὐδὲ μικρὸν προκύπτειν τοῦ θωματίου δύνασθαι. Ἔστι δὲ μοι οὐδὲ τοῦτο μικρὸν, τὸ καταξιῶσθαι διὰ γραμμάτων ὁμιλεῖν τῆ θεοσεβείᾳ σου, καὶ τῆ ἐπιτίθῃ τῶν ἀντιδόσεων ἡδὴ προναπαύεσθαι. Εἰ δὲ καὶ ὁ καιρὸς ἐνδολεῖ, καὶ τῆς ζωῆς ἡμῖν ἐτι λείποιτο (26) χρόνος, καὶ μὴ ἄπορον ἡμῖν τὴν ὁδὸν ὁ λιμὸς ἀπεργάσαιτο· ταχύ ἂν (27) τιχοίμεν τῆς ἐπιθυμίας διὰ τῶν ὁσίων προσευχῶν· καὶ ἐπὶ τῆς ἐστίας σε καταλαβόντες, κατὰ πᾶσαν σχολὴν τῶν μεγάλων θησαυρῶν τῆς ἐν σοὶ σοφίας ἐμφορηθῆμεν.

EPISTOLA XXVIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΗ'.

Consolatur Neocæsarienses morte episcopi sui afflictos, et hortatur ut tranquillum statum, quem curis defuncti acceptum referre debent, nimium lugendo non amittant, sed diligenter caveant a turpis, et pro se quisque conentur pastorem eligere similem tuis qui a Gregorii tempore usque ad hunc beatum ecclesiam rexerunt.

Ecclesiæ Neocæsariensi consolatoria.

Τῇ Ἐκκλησίᾳ Νεοκαισαρείας παραμυθητικὴ.

1. Postulabant quidem quæ acciderunt nostram ipsorum præsentiam, tum ut honorem beato viro vobiscum, qui ei conjunctissimi estis, una persolverem, tum ut mæroris, quem casus attulit, ex ipso rerum tristium spectaculo particeps forem, tum etiam ut de necessariis consiliis vobiscum communicarem. Sed quia corpoream conjunctionem multa interpellant, reliquum erat ut per litteras vobiscum partirer præsentia. Miras igitur viri dotes, propter

1. Ἀπῆται μὲν τὰ συμβάντα τὴν ἡμῶν αὐτῶν παρουσίαν, τοῦ τε τὴν (28-29) τιμὴν τῷ μακαρίῳ τοῖς οικειοτάτοις ὑμῖν συνεκκληρῶσαι, καὶ τοῦ τῆς ἐπὶ τῷ πάθει κατηφείας ἀπ' αὐτῆς (30) τῆς θέας τῶν σκυθρωποτέρων συμμετασχεῖν, καὶ ὥστε τῶν ἀναγκαιῶν βουλευμάτων ὑμῖν κοινωνῆσαι· ἐπεὶ δὲ τὴν σωματικὴν συνάφειαν πολλὰ τὰ διακωλύοντα, λειπόμενοι ἦν διὰ τοῦ γράμματος κοινωνεῖν ὑμῖν τῶν παρόντων. Τὰ μὲν οὖν τοῦ ἀνδρὸς θαύματα, ἐφ' οἷς καὶ μάλιστα

* Alias VI, scripta anno 368.

** Alias LXII, scripta anno 368.

(22) Ἐπιμέλσθαι. Harl. et Coisl. primus ἐπιμαλήσασθαι. Editio Paris. secunda ἐπιμελεῖσθαι.

(23) Περὶ τῶν μελλόντων. Duo codices ὑπὲρ τῶν μελλόντων.

(24) Ἦν σύνθεος. Vocula deest in quinque mss. codicibus, non tamen in tribus antiquissimis.

(25) Δι' αὐτοῦ. Hanc vetustissimi codicis Harl. scripturam, quam tamen recentior manus corruptit addendo ἐμ, substituere non dubitavi subabsurdæ editorum lectioni δι' ἑμαυτοῦ, per meipsum iter ingredi.

(26) Ἐτι λείποιτο. Sic antiquissimi quinque codices. Editi μὴ ἐπιλείποιτο.

(27) Ταχύ ἂν. Sic antiquissimi codices Harl., Med., Coisl. cum uno ex Regiis. Editi τάχα ἂν.

(28-29) Τοῦ τε τῆν. Harl. et Med. τῷ τε τῆν, et paulo post καὶ τῷ.

(30) Ἀπ' αὐτῆς. Ita Vat. et quatuor alii. Editi et tres vetustissimi codices ἐπ' αὐτῆς. Sed minus recte. Nam locus gemellus in epist. 86 habet ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐναργείας τῶν ὁρωμένων. Ex rerum conspectu evidentiā. In hac scriptura consentiunt omnes mss. codices.

τὴν ἡμίαν ἡμῖν (31) ἀφόρητον ὑπάρχειν λογίζεσθαι, ὅς ἂν ἐπιστολῆς μέτρον ὑποδέξαιτο, καὶ ἄλλως ἕωρον ἀνδραγαθημάτων πλήθει τὸν λόγον προσάγειν, ὡς συμπεπωκυίας τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἐπὶ τῇ λύπῃ. Τί γὰρ τῶν ἐκείνου τοιοῦτον, οἷον ἢ τῆς μνήμης ἡμῶν ἐκτεσεῖν, ἢ σιωπᾶσθαι ἄξιον νομισθῆναι (32); Πάντα μὲν γὰρ ἀθρόως εἰσάπαξ εἰπεῖν ἀμήχανον· τὸ δὲ ἐκ μέρους λέγειν δέδοικα μὴ προδοσίαν ἔχη τῆς ἀληθείας. Οἴχεται ἀνὴρ διαφανέστατα δὴ τῶν καθ' ἐκείνην πᾶσιν ἡμοῦ τοῖς ἀνθρωπίνους ὑπερευγενῶν ἀγαθῶν, ἐρεῖσμα πατρίδος, Ἐκκλησιῶν κόσμος, στυλοὶ καὶ ἑδραῖωμα τῆς ἀληθείας, στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, οἰκιστοὶ ἀσφάλεια, δυσμαχώτατος τῆς ὑπεναντιοῦς, φύλαξ πατρῶων θεσμῶν, νεωτεροπικίας ἐχθρὸς· ἐν ἑαυτῷ δεικνύς τὸ παλαιὸν τῆς Ἐκκλησίας σχῆμα, οἷον ἀπὸ τινος ἱεροπροπετοῦς εἰκότος, τῆς ἀρχαίας καταστάσεως, τὸ εἶδος τῆς ὑπ' αὐτὸν Ἐκκλησίας διαμορφῶν, ὥστε τοὺς αὐτῷ συγγενομένους τοὺς πρὸ διακοσίων ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα φειστήρων τριπλῶν ἐκλάμψαι σύγγεγονένοι δοκεῖν. Οὕτως οὐδὲν ἔπαθεν οὐδὲ νεωτέρας (33) φρενὸς εὐρημα προσέφερον ἢ ἀνὴρ· ἀλλὰ, κατὰ τὴν Μωυσεῖος εὐλογία, ἢ δὲ προκομίζων ἐκ τῶν ἀδύτων τῆς καρδίας αὐτοῦ ἀγαθῶν θησαυρῶν, παλαιὰ παλαιῶν, καὶ παλαιὰ ἀπὸ προπόπου νέων. Ταύτη τοι καὶ τῆς προτιμῆσεως οὐ κατὰ τὴν ἡλικίαν ἐν τοῖς συλλόγοις τῶν ἡμοτίμων ἴσῃστο, ἀλλ' ὑπὲρ πάντας ἦν τῷ τῆς σοφίας ἀρχαίῳ, ἐκ κινήσας συγγορήσεως τὸ πρωτεῖον καρπούμενος. Ὅσον δὲ τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς τὸ κέρδος, οὐδεὶς ἂν ἐπιζητήσει, πρὸς ὑμᾶς ἀποβλέπων. Μόνον γὰρ, ὡν ἴσῃ, ἢ κομῆθ' ἔτι ἐν ὀλίγοις (34), ἐν χειμῶνι τοσούτω καὶ λαλαπαι πραγμάτων ἀκύμαντον τῇ ἐκείνου κερήσει τὴν ζωὴν διηγάγετε. Οὐ γὰρ ἤψατο ὑμῶν εἰρηκῶν πνευμάτων ἄλλῃ, καταποντισμοὺς ἐπ' ἀγνοῖα καὶ ναυάγια ταῖς εὐπεριτρέπτοις ψυχαῖς. Μῆτε δὲ ἔλατὸ ποτε, ὡ Δέσποτα τῶν ἀπάντων, δεῖ τῷ σὺν βασιπόντι Γρηγορίῳ, τῷ ἐξ ἀρχῆς πηξαμένῳ (35) τὴν κριτικὴν τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἐπὶ μηκιστον ἀταραξίας τὴν χάριν ἔδωκας. Ἦν μὴ προδῶτε ὑμεῖς ἐν τῷ παρῶν· μηδὲ θρήνων ἀμετρίᾳ, καὶ τῷ ἐκδότους ἐκείνου τοῖς λυπηροῖς ποιῆσαι, τοὺς τῶν ἀναγκαίων κερῶν τοῖς ἐσπερούουσι πρόσταθε. Ἄλλ' εἰ δεῖ πάντας θρηνεῖν (ὡσπερ οὖν οὐ φημι (36), ἵνα μὴ ὁμοιωθῶμεν ἐν τούτῳ (37) τοῖς μὴ ἔχουσιν ἐπιδοῦναι, ὑμεῖς

quas etiam maxime damnum nobis intolerandum accidisse arbitramur, nec epistolæ mensura capiat, et alioquin intempestivum de præclare factorum multitudine sermonem instituere, cum adeo conciderit animus noster ob mœrorem. Quodnam enim illius factum tale est, quod aut e nostra memoria excidat, aut silentio jure ac merito prætermittatur? Fieri enim non potest, ut semel omnia dicantur acervatim: ex parte autem dicere, vereor ne prodigionem habeat veritatis. Interit vir omnium æqualium in omnibus simul humanis bonis præstantissimus, columen patriæ, Ecclesiarum decus, columna et fulcimentum veritatis, firmamentum fidei in Christum, suorum tutela, adversariis inexpugnabilis, legum paternarum custos, novitatis inimicus, ostendens in seipso priscam Ecclesiæ speciem, ad veterem statum, veluti ad sacram quamdam imaginem, Ecclesiæ sibi commissæ forniam effluens, ita ut qui cum eo vixerunt, una cum iis qui ante ducentos annos et amplius luminarium instar resplenderant, vixisse sibi videantur. Adeo nihil de suo, nec ullum recentioris mentis inventum vir ille promebat: sed, secundum Moysen benedictionem, proferre noverat ex cordis sui arcanis, bonis scilicet thesauris, vetera veterum, et vetera ante faciem novorum ¹¹. **107** Hinc et primo loco non secundum ætatem in conventibus episcoporum dignus habebatur, sed supra omnes erat sapientiæ antiquitate, primas communi concessu obtinens. Quanta autem talis institutionis utilitas, nemo requisierit, modo in vos oculos convertat. Nam soli quos noverimus, aut certe cum paucis admodum, in tanta rerum tempestate ac procella tranquillam illius gubernatione vitam egistis. Non enim vos attigit hæreticorum ventorum æstus, non immersiones importans et naufragia animabus facile mutabilibus. Neque vero attingat unquam, o universorum Domine, qui famulo tuo Gregorio, a quo basis Ecclesiæ ab initio compacta, tranquillitatis longissimæ munus dedisti. Quam vos hoc tempore amittere nolite, neque inuodiciis lacrymis, ac totos vos mœrori dedendo, rerum necessariorum opportunitatem insidiantibus prodatis. Quod si omino lugendum est (ita sane non sentio, ne in hoc iis qui

" Levit. xxvi, 40.

(31) Ἡμῖν. Edit. Basil. secunda et Paris. ὡμν. D Alia et sex mss. ἡμῖν. Ibidem tres vetustissimi codices et duo Regii habent λογίζεσθαι pro eo quod erat in editis λογίζομεθα. Illud, ἐφ' οἷς, idem valet ac ὥστε. Simile exemplum habes supra in epist. ad Maximum et infra in ep. 68 ad Athanas. Quod cum libarii non intelligerent, alii ὑπάρχει λογίζεσθαι (sic enim in nonnullis mss. legitur), alii ὑπάρχειν λογίζομεθα posuerunt. [Quod præstat.]

(32) Νομισθῆναι. Addunt editi ἢ συκομισθῆναι, sed hæc desunt in septem mss. Paulo post editi εἰπεῖν ἀπὸ τῶν ἀδύτων et μὴ προδοῦναι τὴν ἀληθείαν. Codices octo mss. ut in textu.

(33) Οὐδὲν νεωτέρας. Οὐδὲν in Vat. et Combef. Paulo post legimus cum septem mss. ἀπὸ προσώπου, editi ἀπὸ προσώπων.

(34) Ἐν ὀλίγοις. Ita Harl., Coisl. primus, Vat. et

duo Regii. Editi σὺν ὀλίγοις.

(35) Πηξαμένῳ. Editi ante hanc vocem addunt καλῶς, quod in octo mss. desideratur. Statim pro eo quod erat in editis τῆς ἐπιμόνου ἀταραξίας, lectionem octo codicum mss. apposuimus.

(36) Οὐ φημι. Deest negatio in tribus mss., sed necessaria videtur ad sententiæ seriem, ac miror eam a Combefisio expungi. Nam perabsurde dixisset Basilius lugendum esse, ne similes simus his qui spem non habent. Paulo post addimus δὲ post ὑμεῖς ex codicibus Harl., Med., Coisl. utroque et uno Regio.

(37) Ἐν τούτῳ. Sic codices mss. octo. Ibidem paulo post habent προσθησάμενοι. Editi ἐν τούτοις et περισθησάμενοι. Editiones Hagan. et duæ Basilienses habent προσθησάμενοι.

spem non habent, similes simus), vos, si videtur, postquam veluti lugubris quidam chorus proprium vobis ducem præfeceritis, concinnius cum ipso casum delete.

2. Atque is quidem, etsi ad extremam senectutem non pervenit, at certe quod ad tempus, quo vobis præfuit, attinet, satis vitæ habuit. Corporis autem tantum particeps fuit, quantum necesse erat, ut animi constantiam in illius doloribus perferendis ostenderet. Forte autem vestrum aliquis existimet, tempus commiserationis esse incrementum et amoris accessionem, non autem satietatis occasionem his qui experti sunt, ita ut quanto longiori tempore estis beneficium experti, tanto amplius orbitatem sentiatis; cæterum corporis justis vel umbram apud pios quovis honore dignam esse. Atque optandum quidem ut multi ex vobis sic animo affecti sint (neque enim ego ipse dixerim virum esse negligendum): sed hoc consilium do, ut dolore humaniter perferatis. Etenim quæcumque dicere possint qui damnum deplorant, neque a meipso ignorantur. Silet quidem lingua fluviorum in morem aures alluens: cordis autem profundum, a nemine hactenus comprehensum, somniis debilius, quantum sane ad homines attinet, avolvit. Quis illo ad futurum prævidendum acutior? Quis in tam stabili ac firma animi indole idoneus fuit, qui fulgure citius res aggredetur? O civitas multis quidem jam malis præoccupata: sed tamen nullo prorsus in partibus ad vitam necessariis sic læsa! Nunc defloruit tibi ornatus pulcherrimus, contumic Ecclesia, conventus tristes sunt, consensus sacer coryphæum desiderat, sermones mystici explanatorem expectant, pueri patrem, senes æqualem, optimates principem, populus patronum, pauperes nutritorem; omnes nominibus maxime propriis ipsum vocantes, in propria calamitate luctum sibi quisque proprium atque convenientem edunt. Sed quo mihi sermo præ lacrymarum voluptate rapitur? Non evigilabimus? non semetipsos colligemus? non respiciemus ad communem Dominum, qui postquam unumquemque sanctorum ætati suæ sivit inservire, congruis temporibus ad se rursus revocavit? Nunc in tempore illius verborum recordamini, qui cum concionaretur apud vos,

(38) Ἐγγίνεται. Ita Harl. et Coisl. primus. Editi γίνεσθαι.

(39) Ἐπαισθάνεσθαι. Ita Harl. et Med. Editi ἐπαισθάνεσθε.

(40) Ἰγμών. Sic mss. sex. Editi ἡμῶν.

(41) Σιωπᾶ. Editi addunt μὲν γάρ. Sed postrema vocula abest ab omnibus mss.

(42) Τέως. Hæc vocula addita ex octo mss. Ibidem tres vetustissimi ὅσα γε.

(43) Τίς ὀξύτερον. Ita tres vetustissimi codices cum aliis quatuor. Subauditur ἱκανός, quod paulo post sequitur; cui quidem cum minus attenderent librarii, credo eos scripsisse, ut est in editis, τίς ὀξύτερος. Quod autem paulo post ait Neocæsaream multis jam malis præoccupatam fuisse, non videtur id referri posse ad famem de qua Basilius in præcedenti epistola. Hoc enim malo contactas

A δὲ, εἰ δοκεῖ, οἷον τις χορὸς πενθήρης τὸν κερυφαῖον ἑαυτῶν προσθησάμενοι, ἐμμελέστερον μετ' ἐκείνου τὸ συμβᾶν ἀποκλαύσατε.

2. Καίτοιγε εἰ καὶ μὴ ἐπ' ἔσχατου γήρωσ ἤλαυνεν ὁ ἀνὴρ, ἀλλ' οὖν τοῦ γε χρόνου ἔνεκεν τῆς ὑμετέρας ἐπιστάσις, οὐκ ἐνδεδῶσ εἶχε τοῦ βίου. Τοῦ τε σώματος τοσοῦτον μετεῖχεν, ὅσον τῆς ψυχῆς τὸ καρτερίν ἐπὶ ταῖς ἀλγηδῶσιν αὐτοῦ δεικνύσθαι. Τυχὸν δὲ ἂν τις ὑμῶν ὑπολάβῃ, ὅτι καὶ ὁ χρόνος αὐξήσις συμπαθείας, καὶ προσθήκη φίλτρου, οὐχὶ ἀφορμὴ κόρου τοῖς πειραθείσιν ἐγγίνεται (38), ὥστε, ὅσω ἐν πλείονι χρόνῳ τῆς εὐεργεσίας πεπειρασθε, τοσοῦτῳ μᾶλλον τῆς ἀπολείψεως ἐπαισθάνεσθαι (39) σώματος δὲ δικαίου καὶ σικκὰ τοῦ παντὸς ἀξία τοῖς εὐλαθέσι. Καὶ εἴη γε πολλοὺς ὑμῶν (40) ἐπὶ ταύτης εἶναι τῆς διανοίας (οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἀμελῶς ἔχειν τοῦ ἀνδρός ἐφημι χρεῖται): ἀλλ' ἀνθρωπίνως συμβουλεύω τὸ λυπηρὸν διαφέρειν. Ἐπεὶ ὅσα γὰρ ἔστιν εἰπεῖν ἀποκλαιόμενος τῆς ζημίας, οὐδὲ ἐμὲ αὐτὸν διαφεύγει. Σιωπᾶ (41) μὲν γλωττᾶ, ποταμοῖς ἴσα τὰς ἀκοᾶς ἐπικλύζουσα· καρδίας δὲ βάθος, οὐδενὶ τέως (42) καταληπτὸν, ἀσθενέστερον, ὅσα γε πρὸς ἀνθρώπους, διειπτάμενον οἴχεται. Τίς ὀξύτερον (43) ἐκείνου προιδέσθαι τὸ μέλλον; τίς ἐν οὕτω σταθερῷ καὶ παγίῳ τῆς ψυχῆς ἦθει: ἀστραπῆς τάχιον τοῖς πράγμασιν ἐπελθεῖν ἱκανός; Ἦ πόλις πολλοῖς μὲν ἤδη προειλημμένη πάθει, ὑπ' οὐδενός; γε μὴν οὕτως εἰς αὐτὰ τὰ καίρια τοῦ βίου ζημιωθεῖσα! Νῦν ἀπήνθηκέ σοι κόσμος ὁ κἀλλιστος· Ἐκκλησία δὲ μέμυκε, καὶ σκυθρωπάσθη πανηγύρεις, καὶ τὸ ἱερὸν συνέδριον τὸν κορυφαῖον ἐπιποιεῖ, λόγοι δὲ μυστικοὶ τὸν ἐξηγητὴν ἀναμύουσι, οἱ παῖδες τὸν πατέρα, οἱ πρεσβύτεροι τὸν ἡλικιωτέρῳ, αἱ ἐν τέλει τὸν ἐξαρχόν, ὁ δῆμος τὸν προστάτην, οἱ βίου δεόμενοι τὸν τροφέα· πάντες αὐτὸν ἐκ τῶν οικεισθέντων ὀνομάτων ἀνακαλοῦμενοι, ἐπὶ οικείῳ πάθει οικειὸν αὐτῷ καὶ προσήκοντα ἕκαστος τὸν θρηγῶν αἴρουσιν (44). Ἀλλὰ ποῦ μοι ὁ λόγος ὑφ' ἡδονῆς τῶν ἐκκρίων ἐκφέρεται; Οὐκ ἀνανήψομεν; οὐχ ἡμῶν αὐτῶν γενησόμεθα; οὐκ ἀποβλέψομεν πρὸς τὸν κοινὸν δεσπότην, ὅς, ἕκαστον τῶν ἀγίων τῆ ἰδίᾳ γενεᾷ ἐπιτρέψας ὑπηρετήσασθαι, τοῖς καθήκουσι χρόνοις πρὸς ἑαυτὸν πάλιν ἀνεκαλέσατο; Νῦν ἐν καιρῷ τῶν ἐκείνου φωνῶν ὑπομνήσθητε· ὅς ἐκκλησιάζων ὑμῖν αἰεὶ διεστειλέτο, Βλέπετε, λέγων, τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς

D non fuisse Ponti civitates conjicimus ex Gregorio Naz., qui famem eo graviorem fuisse dicit, quod non possint Cappadoces, ut maritimæ civitates, et ea quibus abundant exportare, et quibus indigent invehere. Respicit ergo Basilius ad illam potissimum calamitatem qua Neocæsaream Gregorius Nyssenus sua ætate afflictam fuisse testatur, cum ingenti terræ motu ædificia omnia tum publica tum privata ruinas traxerunt, ac solum templum, quod a Gregorio ædificatum fuerat, illæsum et intactum permansit, Vit. S. Greg. tom. III, p. 554. Eundem eventum referunt in Chronici Hieronymus et Theophanes ad annum 344.

(44) Αἰρουσιν. Quatuor mss. recentiores ἔρουσι. Sic etiam secunda manu Harl., sed initio habucrat αἰρουσι.

καὶ ἐργάτας. Πολλοὶ οἱ κύνες. Τί λέγω κύνες; A semper admonerat, *Cavete canes*, inquit, *carete operarios malos* 12. Canes non pauci. Quid dico canes? Imo vero lupi graves, qui sub ovium specie dolum contegentes, ubique terrarum gregem Christi divellunt: qui vobis vitandi sunt vigilantis alicujus pastoris praesidio. Hunc vestrum quidem est petere, animis ab omni contentione atque ambitione purgatis: Domini vero, ostendere, qui a magno illo Ecclesiae vestrae duce Gregorio usque ad hunc beatum, alterum in alterius locum sufficiens, semperque adaptans, velut ex quadam pretiosorum lapidum commissura, mirum ornamentum Ecclesiae vestrae largitus est. Quare nec de successuris desperandum est. Novit enim suos Dominus, et proferre in medium potest, quos fortasse non expectamus.

B spectamus.

3. Πάλαι με θέλοντα τῶν λόγων παύσασθαι ἡ ὀδύνη τῆς καρδίας οὐκ ἐπιτρέπει· ἀλλ' ἐπισκήπτω ὑμῖν πρὸς τῶν Πατέρων, πρὸς τῆς ὀρθῆς πίστεως, πρὸς τοῦ μακαρίου τούτου, διαναστῆναι τὴν ψυχὴν, οἰκειὸν ἔκαστον ἑαυτοῦ τὸ σπουδαζόμενον κρίναντα, καὶ τῆς ἐξ' ἑκάτερα τῶν πραγμάτων ἐκδόσεως πρῶτον αὐτὸν ἀπολαύσειν ἡγούμενον, μηδὲ, τὸ τοῖς πολλοῖς συμβαῖνον, πρὸς τὸν πλησίον τὴν τῶν κοινῶν ἐπιμέλειαν ἀποθεῖσθαι· εἴτα, ἐκάστου τῆ αὐτοῦ διανοίᾳ τῶν πραγμάτων ὀλιγορουύοντος, λαθεῖν ἅπαντας ἴδιον ἑαυτοῦ κακὸν διὰ τῆς ἀμελείας ἐπισπασσάμενους. Ταῦτα εἴτε ὡς γειτόνων συμπάθεια, εἴτε ὡς ὁμοδοξούτων κοινωνία (47), εἴτε καὶ, ὅπερ ἀληθέστερόν ἐστι, τῷ τῆς ἀγάπης πειθομένων νόμῳ, καὶ τὸν ἐκ τοῦ σωπῆσαι κίνδυνον ἐκκλινόντων, μετὰ πάσης εὐνοίας ἐξασθε· πεπεισμένοι, ὅτι καύχημα ἡμῶν ἐστε, καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμῶν εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου, καὶ ὅτι ἐκ τοῦ δοθησομένου ποιμένος ὑμῖν ἡ ἐπι πλέον τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης ἐνωθῆσόμεθα, ἢ πρὸς παντελῆ διάστασιν· ὃ μὴ γένοιτο, μηδὲ ἔσται τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι, οὐδ' ἂν αὐτὸς εἴποιμι νῦν βλάσφημον οὐδέν. Τοῦτο δὲ εἰδέναι ὑμᾶς βουλόμεθα, ὅτι, εἰ καὶ πρὸς τὴν εἰρήνην τῶν Ἐκκλησιῶν συντρέχοντα ἡμῖν οὐκ ἔσχομεν (48) τὸν μακάριον διὰ τινος, ὡς αὐτὸς ἡμῖν διεσθαιούτο, προλήψεις, ἀλλ' οὖν γε τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμοδοξίας, καὶ τοῦ αἰεὶ κοινωνῶν ἐπικαλεῖσθαι τῶν πρὸς τοὺς αἰρετικούς ἀγώνων, ὑπὸ μάρτυρι τῷ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις τοῖς πεπειραμένοις ἡμῶν οὐδένα καιρὸν ἀπελείφθημεν.

D runt, nullum tempus intermisisse.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΘ.

109 EPISTOLA XXIX.

Basilus Ancyranis significat acceptum ex morte eorum episcopi Athanasii dolorem, cujus summa de ecclesiis merita praedical. Hortatur ut caveant, ne rursus in electione episcopi dissensiones nascantur.

Τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀγκύρας παραμυθητικὴ (49).

Πολὺν ἡμῖν χρόνον σιωπῆν ἐνεποίησεν ἡ ἐκπλη-

Ecclesiae Ancyrae consolatoria.

Diuturnum nobis silentium imposuit animi sta-

11 Philipp. III, 2.

(45) Ἐπ' ἄλλω. Sic octo codices mss. Editi ἐπ' ἄλλω.

(46) Ἀρμου. Sic sex mss. Editi δρμου. Paulo post editio Parisiensis παρ' ὁμῶν. Aliæ editiones et mss. codices septem παρ' ἡμῶν.

(47) Συμπάθεια... κοινωνία. Sic vetusti codices, melius quam in editis συμπαθία .. κοινωνία. Sed

postulat sensus ut legatur συμπάθειαν... κοινωνίαν. Editio Haganoensis consentit cum mss. codicibus.

(48) Οὐκ ἔσχομεν. Ita mss. septem. Editi οὐκ ἔχομεν.

(49) Παραμυθητικὴ. Hæc vox addita ex sex mss. Alias LXXVII, scripta anno 368 exeunte.

por ex gravissimo trisitis eventus nuntio. Postquam vero paululum quodam modo ex taciturnitate nos recollegimus, quam velut ii, quorum aures vehementi tonitru percussæ sunt, passi sumus; necessario nunc de eo quod accidit, ingemuimus, et inter luctus epistolam hanc ad vos misimus, non consolandi gratia, (quis enim sermo inveniatur tantæ medicus calamitatis?) sed cordis nostri dolorem, quantum possimus, vobis hac voce significantes. Opus nunc mihi essent Jeremiæ lamentationes, et si quis sane alius ex beatis hominibus calamitatem maximam modo commovendis animis idoneo lamentatus est. Cecidit vir, vere columna et firmamentum Ecclesiæ, vel potius ipse quidem ad beatam vitam sublatus a nobis abiit: non leve autem periculum est, ne multi subtracto hoc fundamento corruant, et quæ in nonnullis putrida sunt, manifesta fiant. Clausum est os, et justa dicendi libertate, et gratiæ verbis ad fratrum ædificationem scatens. Abierunt mentis consilia, quæ vere in Deo commovebatur. O quoties mihi (accusabo enim me ipse) indignari subiit in virum, quod totus in eo desiderio ut discederet, essetque cum Christo, permanere in carne propter nos non prætolerit¹². Cuinam deinceps Ecclesiarum curam deferemus? quem adjungemus molestiarum socium? quem lætitiæ participem? O gravem tristitiamque solitudinem! Quomodo plane similes facti sumus solitario pellicano¹³? Sed tamen juncta inter se Ecclesiæ membra, velut ab anima quadam, ab ipsius regimine in unam consensionem et accuratam communionem compacta, et servantur constanter per pacis vinculum ad spiritualem coagulationem, et servabuntur semper, Deo id largiente, ut firma ac immota maneant beatæ illius animæ opera, quæcunque Ecclesiis Dei exantlavit. Verum certamen non parvum incumbit, ne rursus lites ac discordiæ in præsulis electione nascentes, omnem simul laborem ex qualibet dissensione subvertant.

¹² Philipp. 1, 23. ¹³ Psal. c1, 7.

(50) Ὡς οἱ. Sic omnes antiqui codices. Editi ὡσεῖ. Ibidem ἐκπλαγέντες in tribus mss. Nūn paulo post deest in tribus, nec necessaria est hæc vocula. Paulo post Basilius in his verbis, Τίς γὰρ ἂν καὶ λόγος... λατρός, videtur respicere ad versum antiqui poetæ, quem citat Plutarchus initio libri *De consolatione*, ψυχῆς νοσοῦσης εἶσιν λατροὶ λόγοι, *Animæ ægrotantis sunt medici sermones*.

(51) Συμφορὰς μέγεθος. Vaticanus codex cum Regio secundo et Coisl. secundo συμφορὰς μεγίστας. Statim in duobus mss. ἑδραῖωμα τῆς ἀληθείας, *firmamentum veritatis*.

(52) Ἀνὸς μέρ. Vocula addita ex Med. et Coisl. primo.

(53) Παρθένος τε δικαίος, etc. In his et sequentibus vocibus secuti sumus quinque veteres libros, nempe Reg. utrumque, Coisl. utrumque et Vaticanum. Plures autem quam sex non habuimus. Deest enim hæc epistola in codice Harl. Editi παρθένος τε λόγος χάριτος ἐπ' οἰκοδομήν. Habet etiam

ἄξις τῆς βαρυτάτης ἀγγελίας τοῦ συμβάντος κακοῦ. Ἐπεὶ δὲ μικρὸν πῶς τῆς ἀφασίας ἀντινέγκαμεν, ἦν ὡς οἱ (50) βροντῆ μεγάλη τὰς ἀκοὰς καταπλαγέντες, πεπόνθαμεν· ἀναγκαίως νῦν ἐπιστενάξαμεν τῷ συμβάντι, καὶ μεταξύ ὀδυρόμενοι τὴν ἐπιστολὴν ὑμῖν ἐξέπέμφαμεν· οὐ παρακλήσεως ἐνεκεν, (τίς γὰρ ἂν καὶ λόγος εὐρεθείη τοσαύτης συμφορὰς λατρός;) ἀλλὰ τὴν ὀδύνην τῆς καρδίας ἡμῶν, καθ' ὅσον δυνατόν, ἐκ τῆς φωνῆς, ταύτης ὑμῖν διασημαίνοντες. Νῦν ἐδεόμην τῶν Ἱερεμίου θρήνων, καὶ εἰ δὴ τις ἄλλος τῶν μακαρίων ἀνδρῶν συμφορὰς μέγεθος (51) ἐπαθῶς ἀπωδύρατο. Πέπτωκεν ἀνήρ, στῦλος τῷ ὄντι καὶ ἑδραῖωμα τῆς Ἐκκλησίας· μᾶλλον δὲ αὐτὸς μὲν (52) πρὸς τὴν μακαρίαν ζωὴν ἀρθεὶς ἀφ' ἡμῶν οἴχεται· κίνδυνος δὲ οὐ μικρὸς, μὴ πολλοὶ τῷ εἰρησματοῦ τούτῳ ὑπεξαιρεθῆντι συγκαταπέσωσι, καὶ τὰ σαθρὰ τιῶν φανερὰ γένηται. Κέκλεισται στόμα παρθένος τε δικαίος (53) καὶ λόγος χάριτος ἐπ' οἰκοδομῆ τῆς ἀδελφότητος βρύου. Οἴχεται δὲ φρενὸς βουλεύματα, τῆς ὄντως ἐν Θεῷ (54) κινουμένης. Ὡς ποσάκις μοι (κατηγορήσω γὰρ ἑμαυτοῦ) ἐπέβλεπεν ἀγανακτῆσαι κατὰ τοῦ ἀνδρός· ὅτι, ὄλωσ γενόμενος τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, τὸ ἐπιμείναι ἐν τῇ σαρκὶ οὐ προετίμησε δι' ἡμᾶς. Πρὸς τίνα λοιπὸν τὰς φροντίδας τῶν Ἐκκλησιῶν (55) ὑπερθώμεθα; τίνα κοινῶν τῶν λυπηρῶν λάδωμεν; τίνα μεριστῆν τῆς εὐφροσύνης (56); Ὡς τῆς δεινῆς ἦντως καὶ σκυθρωπῆς ἐρημίας! Πῶς ἀκριβῶς ὡμοιώθημεν πελεκάνι ἐρημικῷ; Ἀλλὰ μὴν τὰ γε συναφθέντα μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ὅσον ὑπὸ ψυχῆς τινας, τῆς ἐκείνου προστασίας, εἰς μίαν συμπάθειαν καὶ ἀκριθεὶς κοινωνίαν συναρμοσθέντα, καὶ φυλάσσεται διὰ τοῦ συνδέσμου τῆς εἰρήνης πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀρμολογίαν παγίως, καὶ φυλαχθήσεται εἰς αἰεὶ, τοῦτο τοῦ Θεοῦ χαριζομένου, ἑδραῖα μένειν καὶ ἀμετακίνητα τῆς μακαρίας ἐκείνης ψυχῆς τὰ ἔργα, ὅσα ἐνήθλησε ταῖς Ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ. Πλὴν ἀλλ' ὁ ἄγων (57) οὐ μικρὸς, μὴ τινες πάλιν ἐβριδῆς καὶ διχοστασίαι, ἐπὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ προστατούντος ἀναφύεσσι, πάντα ὁμοῦ τὸν κόπον ἐκ τῆς τυχοῦσης ἐβριδος ἀνατρέψωσιν.

Mediceus cod. ἐπ' οἰκοδομῆ.

(54) Ἐν Θεῷ. Deest præpositio in duobus vetustissimis codicibus Coisl. et Med. Non multo post Mediceus σῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀναχωρῆσαι, quo ex verbo confirmatur interpretatio quam secuti sumus.

(55) Τῶν Ἐκκλησιῶν. Duo codices Regii et Coisl. secundum τῶν ἐκκλησιαστικῶν.

(56) Εὐφροσύνης. Sic uterque Reg. et uterque Coisl. Male in editis εὐφροσύνης.

(57) Ἀλλ' ὁ ἄγων. Sic quinque codices. Editi ἄλλος ἄγων. Ibidem πάλιν additum ex quatuor mss. Legitur paulo post in Vaticano, Regio secundo et Coisl. secundo ἐπὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ μεταστάντος, *lites et discordiæ quæ in defuncti electione exortæ fuerant*. Sed utriusque lectio probetur, illud semper ex his verbis, *ne rursus lites*, etc., concludere licet, electionem Athanasii interpellatam dissensionibus fuisse.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α΄.

110 EPISTOLA XXX'.

Præter morbos, hiemem et negotia, aliæ causæ Basilium pronouere ad Eusebium proficisci. Matrem amisit, unde morbus recruduit. Ecclesiis non melius est quàm ipsius corpori. Narrat electos fuisse Ancyrae et Neocæsareæ episcopos. Precibus Eusebii acceptum referit, quod inimicorum insidias effugerit.

Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ Σαμοσατῶν.

A

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Εἰ πάσας ἐφεξῆς γράφοιμι τὰς αἰτίας ὅφ' ὧν ἐγὼ τοῦ παρόντος κατεσχέθην, καὶ πᾶν ὥρμη-
 μέως πρὸς τὴν σὴν θεοσεβείαν, ἱστορίας ἂν μικρὸς
 ἱστῶντον ἐκπληρώσαιμι. Νόσους μὲν ἐπαλλήλους
 καὶ χειμῶνας ἐπάχθειαν (58), καὶ πραγμάτων συν-
 ἤθη περιήμι λέγειν, γνῶριμα ὄντα καὶ ἤδη προδεδη-
 λωμένα (59) τῇ τελειότητι σου. Νῦν δὲ καὶ σὴν μόνην
 ἐγὼ τοῦ βίου παραμυθίαν τὴν μητέρα, καὶ ταύτην
 ἀρρήθην ὑπὸ τῶν ἀμαρτιῶν μου (60). Καὶ μὴ κατα-
 ριότητος μου ὡς ἐν τούτῳ τῆς ηλικίας, ὀρφανίαν ἀπο-
 βρομένου· ἀλλὰ σύγγνωθί μοι ψυχῆς χωρισμὸν ἀν-
 τὼς μὴ φέροντι. ἤς οὐδὲν ἀντάξιον ἐν τοῖς λειπο-
 μένῳ ὄρω. Πάλιν οὖν μοι ὑπέσχεσθε τὰ ἀβρωστῆ-
 ρματα, καὶ πάλιν ἐπὶ κλίνης κατακείμεαι ἐπὶ μικρᾶς
 πικρῆς τῆς δυνάμεως σαλεύων, καὶ μόνον (61)
 οἷα ἐξ ἐκάστης ὥρας τὸ ἀναγκαῖον πέρας τῆς ζωῆς
 ἐκτελέμενος. Αἱ δὲ Ἐκκλησίαι σχεδόν τι παραπλησίως
 τῷ σώματι μου διάκεινται, ἀγαθῆς μὲν ἐλπίδος οὐ-
 κείμῃ; ὑποφανομένης, ἀεὶ δὲ πρὸς τὸ χειρὸν τῶν
 πραγμάτων ὑποβρέδοντων. (62) Τέως δὲ ἡ Νεοκαισάρ-
 ραι καὶ ἡ Ἄγκυρα ἔδοξαν ἔχειν διαδόχους τῶν
 ἐπιθόντων, καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἡσυχάζουσιν. Ἄλλ'
 οἷα ἦν οἱ ἐπιβουλεύοντες ποιήσαι τι τοῦ θυμοῦ
 καὶ τῆς πικρίας ἄξιον μέχρι τοῦ παρόντος συνεχω-
 ρήσαν. Καὶ τοῦτου τὴν αἰτίαν ταῖς σαῖς ὑπὲρ τῶν
 Ἐκκλησιῶν πρεσβείαις προδήλως ἡμεῖς ἀνατίθεμεν.
 Ὅσα μὴ ἀποκάμης προσευχόμενος ὑπὲρ τῶν Ἐκ-
 κλησιῶν, καὶ δυσωπῶν τὸν Θεόν (63). Τοὺς καταζηθόντας ἐξυπηρετῆσθαι τῇ οὐσίῳ σου πάμπολλα
 πράττει.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΑ΄

EPISTOLA XXXI'.

Fames nondum sedata Basilium detinet, quomodo comitetur Pyrratium consanguineum suum. Hunc sanare concessum non fuerat his qui domi curationem habebant. Quamobrem eum commendat Eusebio, ut vel fratres religiosissimos accersat, qui ei medeantur, vel ipsum ad illos cum litteris mittat.

Εὐσεβίῳ (64) ἐπισκόπῳ Σαμοσατῶν.

C

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Ὅσῳ ἡμᾶς ὁ λιμὸς ἀνῆκε· διόπερ ἀναγκαῖα ἡμῖν
 ἔτιν ἡ ἐπὶ τῆς πόλεως διαγωγῆ, ἢ οἰκονομίας (65)

(58) Ἐπάχθειαν. Sic antiqui sex codices. Editi ἀπάχθειαν.

(59) Προδεδηλωμένα. Hæc indicaverat in epist. 27: nempe præter hiemem et morbum, ipsam etiam hiemem, quæ plurimum ei dabat negotii in suble-
 tandis pauperibus.

(60) Ἀμαρτιῶν μου. Deest illud pronomen in quatuor mss.

(61) Μόνον οὐκ. Tres codices μόνον οὐκί.

(62) Vide Addenda.

(63) Τὸν Θεόν. Post has voces editi addunt καί, quod deest in sex mss.

(64) Εὐσεβίῳ. Quamvis codices sex habeant Εὐ-
 σεβωνῶ, duo autem, nempe Vaticanus et alius in-
 signis Ecclesiæ Parisiensis, πρὸς Εὐσεβωνῶν ἐπί-
 σκωπον, non tamen mutandum duxi quod in editis
 legitur. In codice Medicæo, qui est vetustissimus,
 recentior manus apposuit illud Εὐσεβωνῶ. Ex
 aliorum tamen codicum auctoritate conjici non
 immerito posset, Eusebium Samosatensem Euse-
 bonam apud Syros suos dictum fuisse. At non du-
 bium quin ad illum scripta fuerit hæc epistola;

Nondum nos fames reliquit; quapropter in ci-
 vitate remanere necesse habemus, vel dispensatio-

siquidem Basilium, ut in prioribus, excusat famem,
 cur ad eum non veniat. In pluribus codicibus mss.
 conjuncta est epistola cum aliis ad Eusebium scri-
 ptis: eam autem proxime in omnibus codicibus
 sequitur epistola 146, quæ inscripta est τῷ αὐτῷ,
 nempe eidem Eusebonæ, quamvis ad Antiochum
 Eusebii fratris aut sororis filium scripta sit.

(65) Οἰκονομίας. Id est, ut pauperes adjvem,
 vel saltem commiserationem illis impendam. Sæpe
 apud Basilium οἰκονομία dicitur id quod pauperi-
 bus distribuitur. Vituperat in Comment. in Isa.,
 p. 418, præsules qui male partam pecuniam acci-
 piunt vel ad suos usus, ἢ ἐπὶ λόγῳ τῆς τῶν πτω-
 χεύοντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οἰκονομίας, vel per cau-
 sam distribuendi pauperibus Ecclesiæ. In epistola
 92 Orientales inter mala Ecclesiæ illud etiam de-
 plorat, quod ambitiosi præsules οἰκονομίας πτω-
 χῶν, pecunias pauperibus destinatas in suos usus
 convertant

* Alias VII, scripta anno 369.

** Alias CCLXVII, scripta anno 369.

nis causa, vel commiserationis in afflictatos. Unde ne nunc quidem potui comitem me viæ præbere colendissimo fratri Hypatio, quem non tantum honoris causa fratrem appellare possum, sed propter naturalem quæ inter nos intercedit necessitudinem: consanguinei enim sumus. Quali ille morbo laboret, neque tuam præstantiam fugit. Dolemus autem, quod in eo spes omnis abscissa sit levamenti, quandoquidem iis qui sanationis dona habent, nihil in illo eorum quæ solent, operari concessum est. Quocirca rursus precum tuarum auxilium implorat. Tu autem exorari te sine, ut opem solitam non deneges, tum ob tuam erga ægrotantes commiserationem, tum nostra causa, qui pro eo precamur: et si fieri potest, fratres religiosissimos ad temetipsum accersas, ut in tuis ipsius oculis ei medela asseratur; sin hoc fieri nequit, illum cum litteris dimittere et fratribus ultra commorantibus commendare digneris.

EPISTOLA XXXII'.

Cum Cæsarius moriens sua omnia pauperibus legasset, ejus pater et frater quicquid reliquum fuit de ipsius bonis, quæ expilata fuerunt, id solum in pauperibus molendans et debitoribus absolvendis insumperunt; sed postea Sophronii multi prodierunt, qui pecuniam a se Cæsarium accepisse dicerent. Unde Gregorium molestissimis negotiis implicatum Basilius Sophronio commendat.

Sophronio magistro.

1, Particeps est temporis et Deo dilectissimus frater noster Gregorius episcopus. Dolet enim cum omnibus et ipse injuriis continuis, velut inexpectatis quibusdam plagis percussus. Nam homines Deum non timentes, fortasse etiam et magnitudine malorum coacti, calumnias illi inferunt eo nomine, quod Cæsarius pecunias ab ipsis acceperit. Nec damnum molestum est; dudum enim didicit pecunias contemnere; sed quia cum exiguam omnino partem acceperint illius bonorum, eo quod res ipsius penes servos essent ac homines servis nihilo indole meliores, qui, liberrime pretiosissima quæque partiti, paucissima omnino eis reserverunt; hæc illi existimantes nulli obnoxia esse creditori, mox in egenos insumpere, tum ob suam ipsorum propensionem, tum ob defuncti vocem. Fertur enim dixisse moriens: *Mea omnia volo esse pauperum.* Itaque ut dati a Cæsario mandati ministri, statim hæc dispensarunt utiliter. Et nunc

* Alias LXXXIV, scripta anno 369. convertant. Hinc in Regulis fusioribus, Interrog. 9, et in epistola proxime sequenti oikonomiein bona pauperibus.

(66) Ὑπατίῳ. Sic citati a Combefisio codices et Harl. et alii plures. Editi Ὑπατίῳ. Paulo post editi διὰ τὴν ὑπόστασιν. Antiquissimi codices Harl., Med., Coisl. et alii nonnulli ut in textu.

(67) Μεταστῆλαι. In hac voce et alia quæ paulo post occurrit, nempe προπέμψαι, non consentiunt codices mss., aliis accentum in penultima, aliis in antepenultima, ut in imperativo par est fieri, habentibus. Sed imperativo uti minus familiare Basilio, cum præsertim Eusebium alloqueretur, quem in parentis loco reverebatur.

(68) Σωφρονίῳ μαγίστρῳ. Addunt Regius secundus et Vaticanus διὰ Γρηγόριον ἐπίσκοπον, Gregorii episcopi causa. Initio epistolæ habent omnes codi-

ἐνεκεν, ἢ συμπαθείας τῶν θλιβομένων. Ὅθεν εἰ μὴ ἡδυνήθην κοινωνήσαι τῆς ὀδοῦ τῷ αἰδεσιμωτῷ ἀδελφῷ Ὑπατίῳ (66), ὃν οὐκ αὐτὸ δὴ τοῦτο εὐφρμία ἐνεκεν ἀδελφῶν ἔχω πρόσσγορεύειν, ἀλλὰ διὰ τὴν προσοῦσαν ἡμῖν ἐκ φύσεως οικειότητα, αἵματος γὰρ ἔσμεν τοῦ αὐτοῦ. Ὅς ὅποια μὲν κάμνει, οὐδὲν τῆσιν ἔλαθε τιμωρία. λυπεῖ δὲ ἡμᾶς, ὅτι πᾶσα παραμυθία ἐλπίς ἐπ' αὐτῷ περιπέσεται, τῶν ἐχόντων τὰ τῆς λασέως χάρισμα οὐδὲν ἐπ' αὐτοῦ τῶν πηθῶν ἐνεργῆσαι συγχωρηθέντων. Διὸ πάλιν τῶν αὐτῶν προσευχῶν τὴν βοήθειαν ἐπικαλεῖται. Σὺ δὲ τὰ ἐπιτελεῖν προστῆναι, καὶ διὰ τὴν σεαυτοῦ περὶ τοὺς ἐκμονοντας εὐσπλαγγίαν, καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ προσβεβύοντες, παρακλήθητι. καὶ, εἰ μὲν οἶον τῶν ἀδελφῶν, ὥστε ὑπὸ ταῖς σαῖς ὄψεσι προσεχθῆναι αὐτῷ τὴν ἐπιμέλειαν· εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, μεταγράμματα αὐτῶν προπέμψαι, καὶ συστήσαι τὰ ἐμπροσθεν καταξίωσον.

EPISTOLA AB'.

Σωφρονίῳ μαγίστρῳ (68).

1. Ἀπολαύει τοῦ καιροῦ καὶ ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφός ἡμῶν Γρηγόριος ὁ ἐπίσκοπος. Ὅδυνᾶται γὰρ μετὰ πάντων καὶ αὐτὸς ἐπιρρειαῖς ἀλλεπαλλήλοις (69) ὥσπερ τιτὸς πληγαῖς ἀπροσδοκῆτοις τυπτόμενος. Ἄνθρωποι γὰρ μὴ φοβούμενοι τὸν Θεόν, τάχα που καὶ ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῶν κακῶν βιαζόμενοι, ἐπιρρειαῖς ζουσιν αὐτῷ, ὡς χρήματα Καίσαρος παρ' αὐτῷ εἰληφότος, καὶ οὐ τὸ τῆς ζημίας βαρῶς· πάλαι γὰρ ἔμαθε χρημάτων ὑπεροφῶν· ἀλλ' ὅτι, μικρὰ παντὶ λῶς δεξιόμενοι τῶν ἐκείνου, διὰ τὸ ἐπὶ οἰκείαις αὐτῶν γενέσθαι τὸν βίον καὶ ἀνθρώποις οὐδὲν εἰκετῶν ἀπειρωτέρους τὸν τρόπον, οἱ κατὰ πολλὴν ἄδειαν τὸ πλείστου ἄξια διανεμίζονται, ἐλάχιστα παντελῶς ἀπέσωσαν αὐτοῖς· ἃ νομίζοντες (70) μηδὲν ὑποκείσθαι, εὐθὺς ἀνάλωσαν εἰς τοὺς δεομένους, καὶ διὰ τὴν αὐτῶν προαίρεσιν, καὶ διὰ τὴν φωνὴν τοῦ καταγομιζόμενου. Λέγεται γὰρ τοῦτο εἰπεῖν ἀποθνήσκων, ὅτι *τὰ ἐμὰ πάντα βούλομαι γενέσθαι τῶν πτωχῶν.* Ὡς οὖν διάκονοι τῆς ἐντολῆς τοῦ Καίσαρος (71),

Deces ὁ ἐπίσκοπος. Habuimus autem septem in hac epistola, nempe Harl., Med., Val., Coisl. utrumque et Regium utrumque. Sic etiam editi præter articulum. Sed etsi magna codicum mss. auctoritas, quantum tamen illis hoc loco tribuendum sit, examinandus in Vita Basilio.

(69) Ἀλλεπαλλήλοις. Reg. secundus et Coisl. recentior ἐπαλλήλοις.

(70) Τοῦτοις, ἃ νομίζοντες. His in verbis et sequentibus usque ad ista, καὶ νῦν περιεστῆκε, codices omnes mss. habent pluralem numerum. Editi secum pugnant, dum pluralem numerum sequuntur in his vocibus, διανεμίζονται, διὰ τὴν αὐτῶν προαίρεσιν, singularem vero in istis τοῦτω, νομίζων, ἀνάλωσαν, διάκονος, ὡκονόμησε.

(71) Τοῦ Καίσαρος. Quamvis sex codices habeant τοῦ Κυρίου, Harl. τοῦ Χριστοῦ, noluit tamen mutare vulgatam scripturam. Non enim hic agitur

εἶδος αὐτῆς ἐκονομήσαν συμφερόντως. Καὶ νῦν περι-
 ἔπικς πανία μὲν (72) Χριστιανοῦ, πολυπραγμοσύνη
 ἢ τῶν ἀγοραίων ἐνόσ. Διὸ ἐπῆλθε τῇ πάντα ἐπαι-
 κῆ σου καλοκἀγαθία δηλώσαι· ἵνα καὶ τὸν ἄνδρα
 αὐτῶν, ὃν ἐκ παλαιῶ ἠνωρίζεις, καὶ τὸν Κύριον δο-
 ξάζων τὸν εἰς ἑαυτὸν ἀναδεχόμενον τὰ τοῖς δούλοις
 αὐτοῦ γινόμενα, καὶ ἡμᾶς τιμῶν τοὺς ἐξαιρέτους
 αὐτοῦ, καὶ διαλεχθῆς (73) τῷ κόμητι τῶν θησαυ-
 ρῶν περὶ αὐτοῦ τὰ εἰκότα, καὶ τρόπον ἐπινοήσης, τῇ
 μεγάλῃ σου συνέσει, ἀπαλλαγῆς τῶν ἐψυδρίστων
 πῶτων καὶ ἀφορήτων ὀχλήσεων.

2. Πάντως δὲ οὐδεὶς οὕτως ἀγνωεῖ τὸν ἄνδρα, ὥστε
 περὶ αὐτοῦ τι τῶν ἀπρεπῶν ὑπολαβεῖν, ὡς ἄρα, τῶν
 χρημάτων περιεχόμενος, σχηματίζεται τὰ τοιαῦτα.
 Ἐγίνθη γὰρ τῆς ἐλευθεριότητος αὐτοῦ ἡ ἀποδείξις.
 Ἠδὴ ἐξίσταται τῶν λειψάνων τῆς οὐσίας αὐτοῦ τῷ
 αμεινῷ ὥστε ὑποδεχθῆναι μὲν αὐτοῦ τὴν οὐσίαν, τὸν
 ἢ συνήγορον τοῦ ταμιεῖου λέγοντα (74) πρὸς τοὺς
 ἐπιφομένους, καὶ ἀπαιτεῖν τὰς ἀποδείξεις, διὰ τὴν
 ἰμπεριον πρὸς τὰ τοιαῦτα ἀνεπιτήδειον. Ἐξεστὶ γὰρ
 μακρὴν τῇ τελειότητι σου, ὅτι, ἕως ἐξῆν (75), οὐδεὶς
 ἐπῆλθεν ἀποτυχῶν ὧν ἐβούλετο, ἀλλὰ τὸ ἐπιζητούμε-
 νον ἀπονητὶ ἕκαστος ἐκομίσατο· ὥστε καὶ μεταμέ-
 νων τοῖς πολλοῖς, διότι μὴ πλέον ἤτησαν ἀπ' ἀρχῆς·
 ἢ καὶ μάλιστα πολλοὺς ἐποίησε τοὺς ἐπηρεαστάς.
 Πρὸς γὰρ τὸ τῶν προλαβόντων ὑπόδειγμα ἀφορῶντες,
 ἄλλοις ἄλλον διαδέχεται συκοφαντῶν. Πρὸς οὖν ταῦτα
 πάντα (76) τὴν σὴν σεμνότητα παρακαλοῦμεν στήναι,
 αἰ ὡσπερ τι βεῦμα ἐπισχεῖν καὶ διακόψαι τῶν
 αἰῶν τὴν συνέχειαν. Οἶδας δὲ ὅπως βοηθήσεις τῷ
 πράγματι, ὥστε μὴ ἀναμένειν παρ' ἡμῶν διδαχθῆναι
 τὸν τρόπον οἱ δι' ἀπειρίαν (77) τῶν τοῦ βίου πραγμά-
 των καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀγνωοῦμεν, πῶς ἂν γένοιτο ἡμῖν
 τῆς ἀπαλλαγῆς τυχεῖν. Καὶ σύμβουλος οὖν καὶ
 προστάτης αὐτὸς γενεῶ, τὸ εἶδος τῆς βοηθείας διὰ τῆς
 μεγάλης σεαυτοῦ φρονήσεως ἐξευρών (78).

circumstat Christiani quidem paupertas, unius au-
 tem ex forensibus hominibus negotiorum moles.
 Quapropter in animo subit hæc omnia tuæ om-
 nino laudabili probitati indicare, ut et virum ho-
 norans, qui tibi jampridem notus est, et Dominum
 glorificans, qui in se suscipit quæ servis suis sunt,
 et honorem nobis habens, qui eximio quodam modo
 tui sumus, cum ea quæ convenient, de hoc viro
 dicas Comiti thesaurorum, tum modum excogites
 summa **112** tua prudentia, quo ab istis contumeliosis et intolerandis molestiis liberetur.

2. Omnino autem nemo virum ita ignorat, ut
 aliquid de eo suspicetur indecori, quasi pecuniarum
 amore hæc fingat. Est enim in promptu liberalis
 illius animi demonstratio. Quod enim reliquum
 est de Cæsarii bonis, id libenter cedit ærario, ut
 opes ipsius illic custodiantur, patronus vero æra-
 rii respondeat iis qui adoriuntur, et probationes
 requirat, quia nos ejusmodi rebus idonei non su-
 mus. Discere enim potest perfectio tua, neminem,
 quamdiu licuit, discessisse non compotem eorum
 quæ volebat, sed nullo quemque negotio consecutum
 esse quod petebat, ita ut multos etiam pœniteret,
 quod non plus ab initio petiissent, ex quo
 etiam maxime plures facti sunt calumniatores. Dum
 enim ad priorum exemplum respiciunt, alium alius
 excipit sycophanta. Adhortamur igitur gravitatem
 tuam, ut his omnibus obsistat, cõhibeatque, velut
 fluentum quoddam, ac intercيدات malorum conti-
 nuitatem. Nosti autem quomodo sis huic rei reme-
 dium allaturus, ita ut minime exspectes dum te
 modum edoceamus: qui cum simus hujus vitæ ne-
 gotiorum inexperti, hoc ipsum ignoramus, quomodo
 his liberari possimus. Itaque sis ipse et consiliarius
 et patronus, auxilii genus summa tua prudentia
 excogitans.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΓ΄.

EPISTOLA XXXIII.

Idem Gregorii negotium Aburgio commendat.

Ἀβουργίῳ (79).

Aburgio.

Καὶ τίς οὕτω παλαιὰν ἐταιρείαν οἶδα τιμᾶν, καὶ
 ἀρετῇ αἰδέσθαι, καὶ χάμνουσι συναλγεῖν, ὡς αὐτὸς

Et quis ita veterem amicitiam novit honorare et
 virtutem revereri, et cum afflictis dolere, ut tu ipse?

de lege et præcepto Domini, sed de extremo Cæsari-
 ni mandato. Duas causas affert Basilius, cur bona
 Cæsarii statim distribuerint: prima est eorum pro-
 pensio sive studium implendi de eleemosyna præ-
 cepti: altera, Cæsarii morientis voluntas extrema,
 cui non parere nefas duxerunt. Nemo autem non
 videt, quam proclive fuerit librariis in his vocibus
 Κυρίου et Καίσαρος labi et errare.

pugnat hæc scriptura sententiæ Basilii. Non enim
 hic agitur de iis qui a Cæsario acceperant, (quo-
 modo enim Cæsarii liberalitas plurimos eo mortuo
 ad petendum excitasset?) sed potius de iis a qui-
 bus Cæsarius mutuo accepisse dicebatur; quos
 cum Gregorius absolvisset, quamdiu superfuit unde
 id faceret, illius simplicitas ansam sycophantis ad
 injuriam dedit.

(72) Περὶ μὲν. Medicæus codex ἐν πανία μὲν.
 Enunc circumstat in Christiani paupertate, etc.

(76) Πάντα. Hanc vocem addidi ex sex mss. Ibi-
 dem duo codices antiquissimi Coisl. et Med. τὴν
 σὴν σεμνοπρέπειαν.

(73) Καὶ διαλεχθῆς. Sic codicum ope emendavi-
 mus totum hunc locum, qui sic in editis legebatur:
 καὶ διαλεχθεὶς... καὶ τρόπον ἐπινοήσας τῆς μεγάλης
 αὐτοῦ συνέσεως.

(77) Δι' ἀπειρίαν. Ita tres vetustissimi codices
 cum aliis duobus. Editi δι' ἀπορίαν.

(74) Λέγοντα. Ita codices sex mss., editio Ha-
 gan. et prima Basilerensis. Aliæ λέγειν τε.

(78) Ἐξευρών. Sic Med., Coisl. primus et Harl.
 Editi ἐξευρίστων.

(75) Ἐως ἐξῆν. Sic iidem sex codices, editio
 Hagan. et prima Basil. Corrupte in secunda Basil.
 ἕως ἐξῆν. Sed nullo mendosius editiones Parisien-
 tes ἕως ἐξῆν Καίσαριος, quamvis vitii Cæsarius. Re-

(79) Ἀβουργίῳ. Ita tres vetustissimi codices cum
 duobus Regiis, Coisl. secundo et Bigot. Sulus Va-
 ticanus cum editis Ἀβουργίῳ, qui tamen codex ad
 epist. 195 habet Ἀβουργίῳ.
 * Alias CCLVIII, scripta anno 369.

Cum igitur Deo dilectissimum fratrem nostrum Gregorium episcopum negotia apprehenderint, neque alias tolerabilia, ac maxime moribus ipsius contraria; visum est nobis optimum esse ad tuum confugere patrocinium, et a te aliquam molestiarum solutionem reperire conari. Ærumna enim intolerabilis est, negotia eum cogi tractare, qui ab his et natura et voluntate alienus est; et pecunias a paupere reposci, et in medium protrahi, ac forensem fieri, qui jampridem vitam quietam ducere statuit. Sive igitur Comitem thesaurorum alloqui utile judicaveris, sive quosvis alios, id tuæ sit prudentiæ.

113 EPISTOLA XXXIV.*

Luget Basilius ecclesiam Tarsensem ab hæreticis, dum episcopi cunctantur, occupatam; sed dolorem lenit Eusebii recitatione, a quo nihil prætermissum ad ecclesiæ utilitatem. Deum precatur, ut eam ecclesiis conservet, sibi que turkis cum illo congruè concedat.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Quomodo sileam in hoc rerum statu? aut id a me impetrare non valens, quomodo dignam his quæ eveniunt aliquam orationem reperiam, ut vox nostra non spirio similis sit, sed lamentationi gravitatem mali abunde significanti? Perit nobis et Tarsus. Neque id solum molestum est, etsi intolerabile: nam illud molestius, civitatem tantam ac tam opportune sitam, ut Isauros, Cilices, Cappadoces, ac Syros per seipsam conjungat, unius aut duorum hominum temeritate, in perniciem nullo negotio coniectam fuisse, dum vos cunctamini, deliberatisque, et vos mutuo respicitis. Optimum igitur fuerit, secundum solertiam medicorum (omnino autem magna mihi copia, ob morbum mecum habitantem, ejusmodi exemplorum), qui cum doloris magnitudo modum excessit, stuporem in laboribus ægrotanti conciliant, ita quæ nostris ipsorum animis, ne intolerandis doloribus corripantur, stuporem in malis precari. Sed tamen quamvis

* Alias V, scripta anno 369.

(80) *Τὸν ἐπισκοπον.* Has voces e margine in contextum irrepsisse probavimus in *Vita S. Basilii.*

(81) *Πειραθῆναι.* Hanc vocem addidimus ex duobus vetustissimis codicibus Harl. et Med., ac prorsus necessaria videtur ad sententiæ nitorem. Ibidem editi λύσιν τῶν συμφορῶν. Tres vetustissimi codices ut in textu.

(82) *Πράγματα... λέγειν.* Prima specie videtur aptior vulgata scriptura *πράγματα... ἔχειν, negotia habere.* Sed ea quam in textu recepimus, nititur auctoritate trium vetustissimorum codicum et aliorum nonnullorum, et explicari potest ex epist. præcedente, ubi rogat Basilius ut advocatus ærarii respondeat iis qui adoriuntur, λέγοντα πρὸς τοὺς, etc. In Regula brev. 107 vetat Basilius eum qui monasterium ingressus est, res externas λογοποιεῖν, id est, tractare. Infra in epist. 41: τὸ λέγειν πρὸς θεόν, causam apud Deum dicere.

(83) *Δημοκοπεῖσθαι.* Idem sonat ea vox ac in epistola præcedente τῶν ἀγοραίων ἐνός.

(84) *Εὐσεβίῳ.* Sic habet cod. Harl.: *Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ πρεσβύτεροσ ὧν, Eusebio episcopo cum esset presbyter.* Sic etiam cod. Vat., Reg. secundus ac Coisl. secundus, excepto quod in Vat. legatur *Εὐσεβίῳ*

σὺ; Ἐπεὶ οὖν τὸν θεοφιλέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν Γρηγόριον τὸν ἐπίσκοπον (80) κατέλαθε πράγματα, οὕτε ἄλλως φορητὰ, καὶ μάλιστα τῷ ἦθει αὐτοῦ ὑπεναντία, ἔδοξεν ἡμῖν κράτιστον εἶναι ἐπὶ τὴν τῆν καταφυγεῖν προστασίαν, καὶ παρὰ σοῦ τινα πειραθῆναι (81) εὐρεῖσθαι λύσιν τῶν λυπηρῶν. Συμπορὴ γάρ ἐστιν ἀφόρητος πρᾶγματα ἀναγκάζεσθαι λέγειν (82) τὸν μὴ πεφυκότα, μηδὲ βουλόμενον· καὶ χρήματα ἀπαιτεῖσθαι τὸν πένητα, καὶ ἔλκεσθαι εἰς τὸ μέσον, καὶ δημοκοπεῖσθαι (83) τὸν πάλαι δι' ἡσυχίας τὸν βίον παρελθεῖν κρίναντα. Εἴτε οὖν τῷ κόμῳ τῶν θησαυρῶν διαλεχθῆναι χρησιμον εἶναι κρίνεις, εἴτε τισὶν ἐτέροις, τῆς σῆς ἀν εἴῃ συνέσεως.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΔ'.

Β Εὐσεβίῳ (84) ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Πῶς ἂν σωτησάμεν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν; ἢ τοῦτο (85) καρτερεῖν μὴ δυνάμενοι, ἀξίον τινα λόγον τῶν γινομένων εὐροίμεν, ὥστε μὴ στεναγμῶ προσεσκέναί τὴν φωνὴν ἡμῶν, ἀλλὰ θρήνην τοῦ κακοῦ τὸ βάρος ἀρχούντως διασημαίνοντι; Οἴχεται ἡμῖν καὶ ἡ Ταρσός. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον δεινόν, καίπερ ἀζήρητον δν· ἐστὶ γὰρ τοῦτου χαλεπώτερον, πόλιν τασαύτην οὕτως ἔχουσαν εὐκαιρίας (86), ὥστε Ἰσούρους, καὶ Κίλικας, Καππαδόκας τε καὶ Σύρους δι' ἑαυτῆς συνάπτειν, ἐνδὸς ἢ δυοῖν ἀπονοίας ἀνθρώπων διέθρου γενέσθαι πάρεργον, μελλόντων ὑμῶν (87), καὶ βουλευομένων, καὶ πρὸς ἀλλήλους ἀποσκοπούντων. Κράτιστον οὖν, κατὰ τὴν τῶν ἱατρῶν ἐπίνοιαν (πάντως δέ μοι πολλὴ ἀρθονία, διὰ τὴν σύνοικον ἀρθωσίαν, τῶν τοιοῦτων παραδειγμάτων), οἶ, ἐπειδὴν τὸ τῆς δόξης μέγεθος ὑπερβάλλῃ, ἀναισθησίαν τῶν πόνων ἐπιτεχνώνται τῷ κάμνοντι, καὶ ταῖς ἡμετέραις αὐτῶν ψυχαῖς, ὡς μὴ ταῖς ἀφορήτοις δόξαις συνέχεσθαι, ἀναληθίαν τῶν κακῶν συνεζῆσθαι.

Σαμοσάτου, non addito episcopi titulo, in Reg. autem et Coisl. post episcopi titulum addatur Σαμοσάτων. Tres illi codices addunt διὰ τὴν Ταρσὸν ἐπιβουλευομένην, *Ob Tarsum insidiis petitam.* Hanc epistolam a Basilio presbytero scriptam fuisse confirmat duorum aliorum codicum corrupta lectio. Nam in Mediceo legitur *Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ πρεσβυτέρῳ*, et in Coisl. primo *Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ πρεσβυτέρῳ.*

(85) *Ἡ τοῦτο.* Sic Medicæus codex, Reg. primus et Coisl. secundus. Legitur in Coisl. primo, Harl., Vat. et Reg. secundo ἢ τὸ. Editio Hagan. et Basil. prima καὶ τοῦτο, aliæ καὶ πῶς καρτερεῖν.

(86) *Εὐκαιρίας.* Hæc lectio, quæ prima manu in codice Harlæano scripta fuerat, ita ad Basilii sensum videtur apposita, ut eam alteri præferre non dubitem, quæ postea in eundem codicem inducitur est, quæque in aliis exstat et in editis, ubi legitur *εὐκλειρίας, felicitatis.*

(87) *Ἵμων.* Editi ἡμῶν. Sed prior lectio et set codicum mss. auctoritate nititur, et Basilii conditioni, qui nondum episcopus erat, melius congruit. Non nullo post tres codices non vetustissimi ἀναισθησίαν τῆς ἐπίνοιας ἐπιτεχνώνται. Ibidem Harl. et Coisl. secundus ὑπερβάλλῃ.

Ὁ μὴν ἄλλὰ, καίπερ οὕτως (88) ἀθλίως ἔχοντες, μὲν A
 παραμυθία κεχρήμεθα. πρὸς τὴν σὴν ἀπιδεῖν ἡμερό-
 ηται, καὶ ἐκ τῆς σῆς ἐννοίας καὶ μνήμης πραῦσαι
 τῆς ψυχῆς τὸ λυπούμενον. Ὡσπερ γὰρ τοῖς ὀφθαλ-
 μοῖς, ἐπειδὴν ποτε συντόνωσεν τὰ λαμπρὰ καταβλέ-
 ζοντα τῶν χρωμάτων ἐπανελθεῖν· οὕτω καὶ ταῖς
 ἐπιπέτραις ψυχαῖς, οἷον (89) πραεῖα τις ἐπαφή τὸ
 ἄσπερον ἐξαίρουσα, ἡ μνήμη τῆς σῆς πραότητος καὶ
 ἐπιμελείας ἐστὶ· καὶ μάλιστα ὅταν ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι
 τὸ κατὰ σεαυτὸν ἅπαν ἐπλήρωσας. Ἐξ ὧν ἰκανῶς
 καὶ ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις, ἐν εὐγνωμόνως (90) τὰ
 πράγματα κρίνωμεν, ὡς οὐδὲν ἐκ τῆς σῆς αἰτίας
 ἀπώλειαν ἐνεδείξω· καὶ παρὰ Θεῷ τῆς τῶν καλῶν
 προθυμίας μέγαν σεαυτῷ τὸν μισθὸν κατεκτήσω.
 Ἀρξίταιτο δέ σε ἡμῖν καὶ ταῖς ἑαυτοῦ ἐκκλησίαις B
 Κύριος, ἐπ' ὠφέλειά τοῦ βίου καὶ διορθώσει τῶν ψυ-
 χῶν ἡμῶν, καὶ καταξιώσειε πάλιν τῆς ἐπιωφελοῦς
 ἐντυχίας σου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΕ'.

Commendat Leontium Basilium tanquam alterum seipsum.

Ἀνεπίγραφος, ὑπὲρ Λεοντίου.

Περὶ πολλῶν μὲν, ὡς διαφερόντων μοι, ἐπέσειλά
 σα, περὶ πλείονων δὲ καὶ ἐπιστελῶ. Οὐτε γὰρ τοὺς
 δομένους ἐπιλιπεῖν δυνατὸν, οὔτε ἡμᾶς ἀρνεῖσθαι
 τὴν χάριν οἷόν τε. Οὐ μὴν ἐστὶ τις οικειότερός μοι,
 ὥστε μᾶλλον ἀναπαῦσαι με ἐφ' οἷς ἂν εὐ τι πά-
 θῃ (91) δυνάμενος, τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀδελφοῦ Λεον-
 τίου οὐ τὴν οἰκίαν οὕτω διάθετος, ὡς ἂν εἰ αὐτὸν ἐμὲ
 κτατάδοις, μὴ ἐν τῇ κενίᾳ ταύτῃ, ἐν ἣ νῦν εἰμι σὺν
 Θεῷ, ἀλλ' εὐπορίας τινὸς ἐπιλημμένον, καὶ ἀγροῦς
 κεκτημένον. Δῆλον γὰρ, ὅτι οὐκ ἂν ἐποίησάς με
 πένητα, ἀλλ' ἐφύλαξας ἂν τὰ παρόντα, ἡ ἐπέτεινας
 τὴν εὐπορίαν. Τοῦτο οὖν ποιῆσαι σε καὶ ἐν τῇ προει-
 ρημένῃ μοι οἰκίᾳ τοῦ ἀνδρὸς παρακαλοῦμεν. Μισθὸς
 ἔστω ὑπὲρ πάντων ὁ συνήθης παρ' ἐμοῦ, εὐχὴ πρὸς
 τὸν ἅγιον Θεὸν ὑπὲρ ὧν κάμνεις, καλὸς τε καὶ
 ἀγαθὸς ὧν, καὶ προλαμβάνων τὰς αἰτήσεις τῶν δευ-
 μένων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΖ'.

Regi Basilium, ut presbytero qui cum ipso educatus fuerat eique ad-victum labore suo ministrabat, nova peraequatio non noceret.

Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ ἐπικουρίᾳ (92).

Ὁ πρεσβύτερος τοῦ χωρίου τοῦδε, οἶμαι, ὅτι πά-
 ραι ἐγνωσται τῇ εὐγενείᾳ σου, ὅτι ἐστὶν ἐμοὶ σύν-
 ζωος. Τί οὖν ἄλλο δεῖ με εἰπεῖν πρὸς τὸ δυσω-
 πῆσαι σου τὴν χρηστότητα, οἰκείως αὐτὸν ἰδεῖν καὶ
 βοηθῆσαι αὐτῷ εἰς τὰ πράγματα; Εἰ μὲν γὰρ ἐμὲ
 ἀγαπᾷς, ὥσπερ οὖν ἀγαπᾷς, δηλονότι καὶ οὐς ἀντ'

(88) *Kaίπερ οὕτως.* Sic mss. sex. Editi καίπερ
 ἔως.

(89) *Ὀλορ.* Sic etiam mss. sex. Editi οἷα.

(90) *Ἐὰν εὐγνωμόνως.* Sic mss. sex. Editi κἀν.
 εὐγνωμόνως.

(91) *Ἐφ' οἷς ἂν εὐ τι πάθοι.* Corrupte in editis
 ἐφ' οἷς ἂν μὴ εὐ τι πάθοιμι. Vulnus sanavimus ope

A sic misere afflicti simus, una utimur consolatione,
 ut respiciamus ad tuam mansuetudinem, ac tui
 cogitatione et recordatione dolorem animi mitige-
 mus. Quemadmodum enim oculis, posteaquam
 intente res splendidas conspexere, recreationis ali-
 quid affert ad caeruleos ac virides colores redire;
 ita quoque animis nostris veluti blanda quaedam
 contrectatio dolorem abigens, recordatio tuae leni-
 tatis ac diligentiae est; et maxime cum omnia a te
 pro virili facta esse consideremus. Ex quibus et
 abunde nobis hominibus, si de rebus æquo animo
 judicemus, nihil culpa tua periisse ostendisti; et
 apud Deum tui bonarum rerum studii magnam
 tibi mercedem comparasti. Utinam autem concedat
 te nobis et suis ecclesiis Dominus ad utilitatem vitæ
 hominum et emendationem animarum nostrarum,
 nobisque iterum dignetur tuum perutilem congres-
 sum concedere?

EPISTOLA XXXV'.

Sine inscriptione, de Leontio.

De multis quidem, ut ad me pertinentibus tibi
 scripsi: sed et de pluribus scriham. Nam nec fieri
 potest ut indigentes desint; nec mihi beneficia de-
 negare integrum. 114. Non est tamen quisquam
 mihi conjunctior, et qui me, si quid ei prospere
 eveniat, magis consolari possit, quam colendissi-
 mus frater Leontius: cujus domum ita suscipe,
 quasi memetipsum nactus fuisses non in ea pau-
 pertate, in qua nunc divino beneficio versor, sed
 opulentiam quamdam consecutum, et prædiis
 possidentem. Nam palam est fore, ut pauperem
 me non faceres, sed servares præsentia, aut copiam
 augeres. Hoc itaque facias etiam prædictæ viri
 domui rogamus. Erit autem tibi a me pro his
 omnibus consueta merces, preces ad Deum san-
 ctium pro laboribus, quos suscipis bonum te et
 probum præbens, ac petitiones indigentium ante-
 vertens.

EPISTOLA XXXVI'.

Sine inscriptione, auxilii causa.

Novisse jamdudum nobilitatem tuam arbitror.
 loci illius presbyterum una mecum fuisse educa-
 tum. Quid igitur aliud dicendum mihi est, quo
 benignitatem tuam exorem, ut videas illum amice,
 atque ei ad negotia opem feras? Si enim me amas,
 ut profecto amas; non dubium quin et quos eodem

codicum Reg. secundi et Coisl. secundi. Deest
 etiam negatio ante εὐ τι in antiquissimo Coisl. et
 Med., sed uterque habet, ut editi, πάθοιμι.

(92) *Ἐπικουρίᾳ.* Editi ἐπικουρίας contra omnium
 codicum fidem.

* Alias CCXXXVI, scripta ante episcopatum.

** Alias CCXXVIII, scripta ante episcopatum.

loco ac meipsum habeo, totis viribus recreare coneris. Quid igitur est quod rogo? Ut ei descriptio antiqua servetur. Enimvero non parum laborat, mihi ad victum ministrans, eo quod ego, ut ipse scis, nihil proprium habeam, sed amicorum et propinquorum rebus sustentet. Itaque perinde ut meam, imo ut tuam habe hujus fratris domum, et pro collato in eum beneficio præbebit Deus et tibi, et domui, et toti tuo generi opem *consuetam*. Scias autem mihi prorsus curæ esse, ut ex peræquatione nulla huic viro injuria inferatur.

EPISTOLA XXXVII.

Commendatur idem presbyter, eademque de causa.

Sine inscriptione, causa illius qui secum fuerat enutritus.

Suspectam jam habeo epistolarum multitudinem. Ac vehementer quidem, nec potentium importunitatem ferens, clamare cogor. Sed tamen scribo, cum aliam mei expediendi viam invenire non possim, quam si dem illis litteras flagitantibus subinde a nobis. Vereor itaque ne, quia multi litteras perferunt, unus e multis existimetur et frater ille. Ego enim multos mihi in patria amicos ac cognatos esse factor, neque parentis loco constitutum esse propter dignitatem illam, in qua sum a Domino collocatus. Hunc autem collactaneum habeo nutricis meæ unum filium, et precor, ut domus, in qua fui enutritus, in eodem statu permaneat; ne benefica in omnes **115** dignitatis tuæ præsentia, huic viro causa sit et origo molestiæ. Sed quia etiamnum ex eadem domo alior, nihil habens meorum, sed clarorum sustentatus facultatibus; precor ut huic domo, in qua nutritus sum, ita parcas, ut mihi alimenti cōpiam conservaturus. Pro his te Deus æterna requie remuneret. Atque illud etiam, quod omnium verissimum est, dignitati tuæ notum esse volo, servitiorum partem maximam illum a nobis habuisse, hanc mercedem alimentorum meorum parentibus meis suppeditantibus. Merces autem illa non est omnino donum, sed usus per vitam. Quare si quid grave illis acciderit, licet ei illa ad me remittere, et ego via alia tributis ac exactoribus ero obnoxius. **D** περι αυτά γένηται, εξεστίν αὐτῷ (98) πρὸς ἡμᾶς θυνοὶ τελέσασαι καὶ ἀπαιτηταῖς πάλιν γινόμενοι.

* Alias CCXLVIII, scripta ante episcopatum.

(93) Ἐμαυτοῦ. Sic mss. Editi ἐμοῦ. Paulo post quinque mss. φυλαχθῆναι αὐτῷ. Deest postrema vox in editis.

(94) Ἀρκείσθαι. Ita codices sex. Editi χρῆσθαι. Paulo post editi ὡς σεαυτοῦ. Mss. ut in textu.

(95) Τὴν συνήθη βοήθειαν. Potior videtur hæc scriptura codicum Claroni. et Combefis. quam quod habent alii codices τὴν βοήθειαν.

(96) Ἐχω ἕνα. Male in editis ἔχω, ἕνα, quod ex sex

ἔμαυτοῦ (93) ἔχω, ἀναπαῦσαι πάση δυνάμει προαιρέσει. Τί οὖν ἐστίν ὁ παρακαλῶ; Φυλαχθῆναι αὐτῷ τῆν παλαιάν ἀπογραφῆν. Καὶ γὰρ καὶ κάμνει οὐ μὲν τριῶς ἡμῖν ὑπηρετῶν πρὸς τὸν βίον, διὰ τὸ ἡμᾶς, ὡς αὐτὸς ἐπίστασαι, μηδὲν κεκτησθαι ἴδιον, ἀλλὰ τοῖς τῶν φίλων καὶ συγγενῶν ἀρκείσθαι (94). Ὡς οὖν ἐμὸν οἶκον; μᾶλλον δὲ ὡς ἑαυτοῦ, οὕτω θέαται τὸν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦδε καὶ ἀντὶ τῆς εἰς αὐτὸν εὐπορίας παρέξει Θεὸς καὶ σοὶ, καὶ οἴκῳ, καὶ γένει παντὶ σου τὴν συνήθη βοήθειαν (95). Γίνωσκε δὲ μοὶ πάνυ ἐπιμελεῖς εἶναι, μηδὲν ἐκ τῆς ἐξισώσεως ἐπηρεασθῆναι τὸν ἀνθρώπον.

EPISTOLA AZ.

Ἀνεπίγραφος, ὑπὲρ συντρόφου.

Ἵφορῶμαι λοιπὸν τῶν ἐπιστολῶν τὸ πλήθος. Βιαίως μὲν, καὶ μὴ φέρων τὴν ἐπάχθειαν τῶν ἀπειτούντων ἡμᾶς, ἐκφρονεῖν ἀναγκάζομαι. Γράφω ὅ οὖν ὁμοῦς, ἄλλον ἀπαλλαγῆς τρόπον ἐπινοεῖν οὐκ ἔχων ἢ διδοῦς αὐτοῖς τὰς ἐπιστολάς αἰτοῦσιν ἐκάστοτε παρ' ἡμῶν. Φοβοῦμαι τοίνυν μὴ, ἐπειδὴ πολλοὶ προσκομίζουσι γράμματα, εἰς τῶν πολλῶν νομισθῆ καὶ ὁ ἀδελφὸς ὁ δεῖνα. Ἐγὼ γὰρ πολλοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς ἔχειν ἐπὶ τῆς πατριδος ὁμοιωγῶ, καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πατριχὴν τάξιν τετάχθαι, διὰ τὸ σῆμα τοῦτο εἰς ὃ ἔταξεν ἡμᾶς ὁ Κύριος. Συντρόφον δὲ τῆς θρησκαμένης με υἱὸν τοῦτον ἔχω ἕνα (96), καὶ εὐχομαι τὸν οἶκον, ἐν ᾧ ἀνετράφη, ἐπὶ τῆς ὁμοίας καταστάσεως διαμείναι, ἵνα μὴ τῆ πάντας εὐεργετοῦσα ἐπιδημία τῆς σῆς κοσμοτύχης ἀφορμὴ πρὸς λύπην τῷ ἀνδρὶ γένηται. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἔτι καὶ νῦν ἐκ τοῦ αὐτοῦ διατρέφομαι οἴκου, οὐδὲν ἔχων τῶν ἑμαυτοῦ, ἀρκούμενος δὲ τοῖς τῶν ἀγαπῶντων, παρακαλῶ οὕτω φείσασθαι τῆς οἰκίας, ἢ ἐνετράφη, ὡς ἐμοὶ τῆς τροφῆς τὴν χορηγίαν διασώζοντα (97). Καὶ σε ὁ Θεὸς ἀντὶ τούτων τῆς αἰωνίου ἀναπαύσεως ἀξιώσειεν. Ἐκεῖνό γε μὴν πάντων ἀγθέστατον γινώσκω σου τὴν κοσμιότητα βούλομαι, ὅτι τῶν ἀνδραπέδων τὰ πλεῖστα παρ' ἡμῶν ὑπῆρξεν αὐτῷ μισθὸς τῆς τροφῆς ἡμῶν, τῶν γονέων ἡμῶν παρασχομένων. Ὁ δὲ μισθὸς οὐ παντελής ἐστὶ ὡς ἔρεσά, ἀλλὰ χρῆσις διὰ βίου. Ὡστε, ἐάν τι βαρὺ ἀποπέμψαι, καὶ ἐσόμεθα ἡμεῖς δι' ἑτέρας ἰδοῦ ὑπεύ-

mss. emendavimus. Mox iidem editi ἀνετράφη, melius in quatuor mss. ἀνετράφη. Sic enim habent paulo post omnes editi et mss.

(97) Διασώζοντα. Sic Med., Coisl. secundus, unus ex Regiis et Claroni. in margine. Idem codex in textu διασωζόντων. Codex Ecclesie Paris. διασωζούσης secunda manu; at prima manu habet cum editis διασώζουσαν.

(98) Αὐτῷ. Sic quinque mss. Editi αὐτά.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΗ΄.

EPISTOLA XXXVIII.

Qua metueret Basilium, ne Gregorius frater, ut multi alii, essentiam ab hypostasi non satis secerneret, exponit ei quid intersit inter utrumque : ac tres hypostascs, unam essentiam in Trinitate defendit, idque illustrat exemplo ex Iride petito. Epistolæ quo sensu Paulus splendorem gloriæ et figuram hypostasis dixerit.

Γρηγορίου (99) ἀδελφῷ περὶ διαφορᾶς οὐσίας καὶ A Gregorio fratri de discrimine essentiae et hypostasis. ὑποστάσεως.

1. Ἐπειδὴ πολλοὶ τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας (1) ἐπὶ τῶν μυστικῶν δογμάτων μὴ διακρίνοντες ἀπὸ τοῦ τῶν ὑποστάσεων λόγου, ταῖς αὐταῖς συνεπιπτοῦσιν ὑποστάσεις, καὶ ὄντων διαφέρειν μηδὲν οὐσίαν ἢ οὐσίαν λέγειν (ἔθεν καὶ ἤρσετέ τισι τῶν ἀνεξετάστων τὰ τοιαῦτα προσδεχομένων, ὡς περ μίαν οὐσίαν, οὕτω (2) καὶ μίαν ὑπόστασιν λέγειν· καὶ τὸ ἐπιπῶν, οἱ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις παραδεχόμενοι καὶ τῆν τῶν οὐσιῶν διαίρεσιν, κατὰ τὸν ἴσον ἀριθμὸν, ἐκ τῆς ὁμολογίας ταύτης δογματίζειν ὄντων δεῖν· ἐκ τούτου, ὡς ἂν μὴ καὶ σὺ τὰ ὅμοια πάθοις (3), ἐπιπῶν σοὶ διὰ βραχέων τὸν περὶ τούτου λόγον ἐπιπῶν. Ἔστι τοίνυν, ὡς ἐν ὀλίγῳ παραστήσει, ταύτη τῶν λεγομένων ἡ ἔννοια.

2. Πάντων τῶν ὀνομάτων τὰ μὲν ἐπὶ πλεονῶν καὶ ἐπὶ ἀριθμῷ διαφερόντων λεγόμενα πραγμάτων (4) κτήρικωτέραν τινὰ τὴν σημασίαν ἔχει, ὅσον ἀνθρώπος. Ὁ γὰρ τοῦτο εἰπὼν, τὴν κοινὴν φύσιν διὰ τὸ ὀνόματος δεῖξας, οὐ περιέγραψε τῇ φωνῇ τὸν τῶν ἀνθρώπων, τὸν ἰδίως ὑπὸ τοῦ ὀνόματος γνωρίζον. Οὐ γὰρ μᾶλλον Πέτρος ἀνθρώπος ἐστίν, ἢ καὶ Ἀνδρέας, καὶ Ἰωάννης, καὶ Ἰάκωβος. Ἡ οὖν κοινότης τοῦ σημανομένου, ὁμοίως ἐπὶ πάντας τοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ (5) ὄνομα τεταγμένους χωροῦσα, χρεῖαν ἔχει τῆς ὑποδιαστολῆς, δι' ἧς οὐ τὸν καθόλου ἀνθρώπων, ἀλλὰ τὸν Πέτρον ἢ τὸν Ἰωάννην ἐπιγνωσθήσεται. Τὰ δὲ τῶν ὀνομάτων ἰδικωτέραν ἔχει τὴν ἔννοιαν, δι' ἧς οὐχ ἡ κοινότης τῆς φύσεως ἐνθεωρεῖται τῷ σημανομένῳ, ἀλλὰ πράγματός τινος περιγραφῆ, μηδεμίαν ἔχουσα πρὸς τὸ ὁμογενές, κατὰ τὸ ἰδιάζον, τὴν κοινωνίαν, ὅσον ὁ Παῦλος, ἢ ὁ Τιμόθεος. Οὐκέτι γὰρ ἡ τοιαύτη φωνὴ ἐπὶ τὸ κοινὸν τῆς φύσεως φέρεται, ἀλλὰ χωρίσασα (6) τῆς περιεπετικῆς σημασίας, περιγεγραμμένων τινῶν πραγμάτων ἔμφρασιν διὰ τῶν ὀνομάτων παρίσθησιν. Ὅταν οὖν δύο ἢ καὶ πλεονῶν κατὰ τὸ αὐτὸ ὄντων, ὡς Παύλου καὶ Σιλουανοῦ καὶ Τιμοθέου, περὶ τῆς οὐσίας τῶν ἀνθρώπων ζητηῖται λόγος· οὐκ ἄλλον τῆ ἀποδώσει τῆς οὐσίας ἐπὶ τοῦ Παύλου λόγον, ἔσται δὲ ἐπὶ τοῦ Σιλουανοῦ, καὶ ἄλλον ἐπὶ τοῦ Τιμοθέου· ἀλλὰ δι' ὧν ἂν λόγων ἡ οὐσία (7) τοῦ

1. Quoniam multi essentiam, quæ communis est, in mysticis dogmatibus non secernentes ab hypostaseum ratione, in eisdem recidunt notiones, nihilque existimant interesse, utrum essentia an hypostasis dicatur (unde etiam placuit nonnullis sine examine reus ejusmodi admittentibus, ut unam essentiam, ita et hypostasim unam dicere : et vice versa, qui hypostases tres profitentur, etiam essentiarum divisionem secundum eundem numerum ex hac confessione statuendam esse putant) : propterea ne tu quoque similia patiaris, brevem ea de re sermonem tibi commentarii loco confeci. Harum igitur vocum, ut paucis rem declarem, notio hæc est.

2. Ex omnibus nominibus alia, de rebus pluribus et numero differentibus dicta, notionem quamdam magis generalem habent, velut homo. Qui enim hoc dixit, communi natura per id nomen indicata, non circumscripsit hac voce certum quemdam hominem, proprie isto nomine designatum. Non enim magis Petrus homo est quam et Andreas, et Joannes, et Jacobus. Itaque communitas rei significatæ similiter omnes, qui sub eodem nomine recensentur, comprehendens, subdivisionem postulat, per quam non hominem generatim, sed Petrum aut Joannem cognoscamus. Alia vero nomina magis peculiarem habent notionem, qua non communitas naturæ consideratur in re significata, sed cujusdam rei circumscriptio nullam habens cum eo quod similis est naturæ, in eo quod proprium est, communionem ; exempli causa, Paulus, aut Timotheus. Non enim jam ejusmodi vox in naturam communem fertur, sed a generali significatione separans, rerum quarundam circumscriptarum notionem nominibus declarat. Itaque cum duobus aut etiam pluribus simul conjunctis, puta, Paulo, et Silvano, et Timotheo, inquiritur essentiae humanæ definitio, non aliam quis in Paulo reddet essentiae rationem, aliam in Silvano, et aliam in Timotheo : sed quibus verbis Pauli essentia ostensa fuerit, eadem etiam aliis convenient ; ac consubstantiales

(99) Γρηγορίου. Legitur hæc epistola in Opera Gregorii Nysseni tom. III, p. 28, sub nomine Gregorii Nysseni ad Petrum fratrem De differentia essentiae et hypostasis ; sed eam Basilio tribuunt omnes nostri codices mss. Stylus Basilii fetum esse claudat : ac ipsa etiam synodus Chalcedonensis patrem epistolæ Basilium agnoscit, dum ait, natusum Basilium, gratiæ ministrum in epistola hypostasem differentiam explanasse, concil. Chalced. met. III, cap. 1, p. 825.

(1) Τῆς οὐσίας. Coisi. primus τῆς φύσεως. Paulo post duo mss. συμπιπτοῦσιν. Gregorii Nysseni contextus in hoc primordio mirum in modum corruptus.

(2) Ὁὐτω. Hanc vocem addidimus ex tribus vetustissimis et duobus aliis mss. In tribus aliis οὕτως.

(3) Ὁμοια πάθοις. Tres mss. recentiores ὁμοια πάθος. Legit statim Combelsius τῶν περὶ τούτου λόγων. Sed hæc emendatio minime necessaria.

(4) Πραγμάτων. Ita sex codices mss. Corrupte in editis πράγματα.

(5) Ὑπὸ τὸ αὐτό. Sic Harl. et Coisl. primus cum tribus Regiis. Editi ἐπὶ τὸ αὐτό.

(6) Χωρίσασα. Ita sex mss. et apud Nyssenum. Editiones Basilii χωρήσασα.

(7) Λόγων ἢ οὐσία. Ita mss. omnes et Nyss. Editi λόγων καὶ οὐσία.

* Alias XLIII. Scripta videtur anno 369 aut 370.

inter se aunt, qui eadem essentia ratione designantur. Ubi vero quis eo, quod commune est, intellecto, ad proprietatum se converterit considerationem, per quas alterum ab altero separatur; non jam amplius ratio, per quam unumquodque cognoscitur, cum ea ratione, quae de alio profertur, per omnia consentiet, quamvis in aliquibus communitatem habere comperiat.

3. Hoc igitur dicimus: quod proprie dicitur, id hypostasis nomine indicari. Qui enim hominem dixit, confusam quamdam ideam per indefinitam significationem auribus intulit, sic ut natura quidem eo nomine ostendatur, subsistens autem res, et proprie nomine designata, minime significetur. Qui autem Paulum dixit, ostendit in re hoc nomine significata subsistentem naturam. Hoc igitur hypostasis est, non indefinita essentiae notio, quae ob communitatem rei significatae nullam sedem reperit, sed quae quod commune in aliqua re et incircumscripsum est, per conspicuas proprietates restringit ac circumscribit; quemadmodum et Scriptura ipsa solet simile quidpiam facere, cum in multis aliis locis, tum in historia Jobi. Nam quae ad ipsum attinent narratura, postquam primo id quod commune est commemoravit, et dixit, *homo*; statim dirimit per id quod proprium est, addendo, *quidam*¹⁵. Sed essentiae quidem descriptionem, ut sermonis proposito nihil conducentem reticuit: illud autem *quidam* propriis notis indicat, et locum referens et morum indicia, et quaecunque extrinsecus collecta distinctura illum erant, et a communi significato separata; adeo ut perspicua in omnibus esset illius, cujus res gestae narrantur, descriptio, ex nomine, ex loco, ex animi proprietatibus, ex iis quae extrinsecus in eo conspiciantur. Quod si essentiae dedisset rationem, nulla sane fuisset eorum, quae dicta sunt, in naturae explanatione mentio. Eadem enim ratio fuisset ac de Baldad Sauchita, deque Sophar Minnaeo, et de singulis, quorum ibi mentio fit, hominibus¹⁶. Quam igitur in nostris rebus agnovisti discriminis rationem inter essentiam et hypostasim, eam et ad divina dogmata transferens, non errabis. De Patris essentia quidquid 117 tibi suggeret cogitatio (fas enim non est ad certam ullam ac definitam cogitationem animum sistere, eo quod persuasum sit hanc essentiam supra omnem esse cogitationem), id et de Filio intelliges, similiter et de Spiritu sancto. Nam ratio increati et incomprehensibilis una et eadem in Patre et in Filio et in Spiritu sancto est. Neque enim aliud magis est incomprehensibile, aut increatum, aliud minus. Quoniam autem oportet per proprias notio-

¹⁵ Job 1. 4. ¹⁶ Job 11, 11.

(8) Ὑφ' ὧστωσ. Duo mss. ὑφ' ὧστωσ.

(9) Ἄλλ' ἢ τό. Sic mss. omnes et apud Nyss. Editi ἀλλὰ τό. Infra tres mss. τὸ τοιοῦτο ποιεῖν.

(10) Ἐδίδου λόγον. Coisl. primus ἐδίδου λόγον. Paulo post editi τοῦ Σαχίτου. Septem codices et Nyss. ut in textu. Subinde editi Πῶς οὖν, sed deest

Παύλου δεχθῆ, οὗτοι καὶ τοῖς ἄλλοις ἐφαρμόσουσι· καὶ εἰσιν ἀλλήλοισ ὁμοῦσοι, οἱ τῷ αὐτῷ λόγῳ τῆς οὐσίας ὑπογραφόμενοι. Ἐπειδὴν δέ τις, τὸ κοινὸν μαθὼν, ἐπὶ τὰ ἰδιάζοντα τρέψῃ τὴν θεωρίαν, δι' ἣν χωρίζεται τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον, οὐκέτι ὁ ἐκάστου γνωριστικὸς λόγος τῷ περὶ τοῦ ἄλλου διὰ πάντων συνεχῆσθαι. καὶ ἐν τισιν εὐρεθῆ τὸ κοινὸν ἔχων.

3. Τοῦτο τοῖνον φημέν· τὸ ἰδίως λεγόμενον τῷ τῆς ὑποστάσεως δηλοῦσθαι ῥήματι. Ὁ γὰρ ἀνθρώπων εἰπὼν ἔσκεδασμένην τινὰ διάνοιαν τῷ ἀόριστῳ τῆς σημασίας τῆ ἀκοῆς ἐνεποίησεν· ὥστε τὴν μὲν φησιν ἐκ τοῦ ὀνόματος δηλωθῆναι, τὸ δὲ ὑφ' ὧστωσ (8) καὶ δηλούμενον ἰδίως ὑπὸ τοῦ ὀνόματος πρᾶγμα μὴ σημαυθῆναι. Ὁ δὲ Παῦλον εἰπὼν ἔδειξεν ἐν τῷ ὀλουμένῳ ὑπὸ τοῦ ὀνόματος πρᾶγματι ὑφ' ὧστωσ τὴν φύσιν. Τοῦτο οὖν ἐστὶν ἡ ὑπόστασις, οὐχ ἡ ἀριστος τῆς οὐσίας ἔννοια, μηδεμίαν ἐκ τῆς κοινότητος τοῦ σημαυομένου στάσιν εὐρίσκουσα, ἀλλ' ἡ τὸ (9) κοινὸν τε καὶ ἀπερίγραπτον ἐν τῷ τῷ πρᾶγματι διὰ τῶν ἐπιφαινομένων ἰδιωμάτων πιστώσα καὶ περιγράφουσα· ὡς καὶ τῆ Γραφῆς ὡν ἠθες τὸ τοιοῦτον ποιεῖν ἐν ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ ἐπὶ τῆ κατὰ τὸν Ἰωβ ἱστορίᾳ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐμελλε τὴ περὶ αὐτοῦ διηγεῖσθαι, πρότερον τοῦ κοινοῦ μνημονεύσασα, καὶ εἰπούσα, ἀνθρώπος, εὐθύς ἀπέπειμα τῷ ἰδιάζοντι ἐν τῇ προσηύχῃ τοῦ, τίς. Ἀλλὰ τῆ μὲν οὐσίας τὴν ὑπογραφὴν, ὡς οὐδὲν φέρουσαν κέρδος πρὸς τὸν προκείμενον τοῦ λόγου σκοπόν, ἐπέπησε· τὸν δὲ τινὰ διὰ τῶν οικείων γνωρισμάτων χαρακτηρίζει, καὶ τόπον λέγουσα καὶ τὰ τοῦ ἔθνους γνωρίσματα, καὶ ὅσα τῶν ἐξῴθεν συμπαραληφθέντα χωρίζειν αὐτὸν καὶ ἀριστῶν ἐμελλε τῆς κοινῆς σημασίας· ὥστε διὰ πάντων ἐναργῆ τοῦ ἱστορουμένου γενέσθαι τὴν ὑπογραφὴν, ἐκ τοῦ ὀνόματος, ἐκ τοῦ τόπου, ἐκ τῶν τῆς ψυχῆς ἰδιωμάτων, ἐκ τῶν ἐξῴθεν περὶ αὐτὸν θεωρουμένων. Εἰ δὲ τὸν τῆς οὐσίας ἐδίδου λόγον (10), οὐδεμία ἂν ἐγένετο τῶν εἰρημένων ἐν τῇ τῆς φύσεως ἐρμηνείᾳ μνήμη. Ὁ γὰρ αὐτὸς ἂν ἦν λόγος, ὃς καὶ ἐπὶ τοῦ Βαλδὰδ τοῦ Σαχίτου, καὶ Σοφᾶρ τοῦ Μιναίου, καὶ ἐφ' ἑκάστου τῶ ἐκεῖ μνημονευθέντων ἀνθρώπων. Ὅν τοῖνον ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς ἔγνωσ διαφορὰς λόγον ἐπὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς ὑποστάσεως, τοῦτον μετατιθεῖς καὶ ἐπὶ τῶ θεῶν δογμάτων, οὐχ ἀμαρτήσεις. Πῶς τὸ εἶναι τὸν Πατρός, ὃ τι ποτὲ ὑποτίθεται σου ἡ ἔννοια (πρὸ οὐδὲν γὰρ ἐστὶν ἀποτεταγμένον νόημα (11) τῆν ψυχὴν ἐπερείθειν, διὰ τὸ πεπεισθαι αὐτὸ ὑπὲρ αὐτοῦ εἶναι νόημα), τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ νοήσεις, τοῦ ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Ὁ γὰρ τοῦ ἀκτίστου καὶ τοῦ ἀκαταλήπτου λόγος εἰς καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῆ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου

οὖν in nostris codicibus, et editionibus Haganae Basilicenses prima. Mox duo mss. ὑποτίθεται σου.

(11) Νόημα. Deest in Harl. et alio codice, ne necessarium videtur. In iisdem codicibus legitur ἀπερείθειν. Editi ὑπερείθειν. Quinque mss. ut in textu.

Πνεύματος ἔστιν. Οὐ γὰρ τὸ μὲν μᾶλλον ἀκατάλη-
πτόν τε καὶ ἀκτιστον, τὸ δὲ ἦρτον. Ἐπει δὲ χρῆ-
μα τῶν ἰδιαζόντων σημείων ἀσύγχυτον ἐπὶ τῆς
Τριάδος τὴν διάκρισιν (12) ἔχειν, τὸ μὲν κοινῶς ἐπι-
θεωρούμενον, οἷον τὸ ἀκτιστον λέγω, ἢ τὸ ὑπὲρ-
πίσιν κατὰληψιν, ἢ εἰ τι τοιοῦτον, οὐ συμπα-
ραλύμεθα εἰς τὴν τοῦ ἰδιάζοντος κρίσιν· ἐπι-
ζητήσομεν δὲ μόνον δι' ὧν ἢ περὶ ἐκάστου ἔννοια
τηλευτῶς καὶ ἀμείκτως τῆς συνθεωρουμένης ἀφορι-
σθῆσεται.

4. Καλῶς οὖν ἔχειν μοι δοκεῖ οὕτως ἀνιχνεῦσαι τὸν
λόγον. Πᾶν ὄπερ ἂν εἰς ἡμᾶς ἐκ θείας δυνάμεως ἀγα-
θὸν φθάσῃ, τῆς πάντα ἐν πᾶσιν ἐνεργούσης χάριτος
ἐνέργειαν εἶναι φαμεν· καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος,
ἴ: Ταῦτα δὲ πάντα ἐνεργεῖ τὸ ἔν καὶ τὸ αὐτὸ
Πνεῦμα, διαφορῶν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται. B
Ζητούντες δὲ εἰ ἐκ μόνου τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡ τῶν
ἀγαθῶν χορηγία τὴν ἀρχὴν λαβοῦσα, οὕτω παρα-
γίνεται τοῖς ἀξίοις, πάλιν ὑπὸ τῆς Γραφῆς ὀδηγού-
μεθα εἰς τὸ τῆς χορηγίας τῶν ἀγαθῶν τῶν διὰ τοῦ
Πνεύματος ἡμῖν ἐνεργουμένων ἀρχηγὸν καὶ αἴτιον
τὸν μονογενῆ Θεὸν εἶναι πιστεύειν. Πάντα γὰρ δι'
αὐτοῦ γεγενῆσθαι, καὶ ἐν αὐτῷ συνεστάναι, παρὰ τῆς
ἁγίας Γραφῆς ἐδιδάχθημεν. Ὅταν τοίνυν καὶ πρὸς
ἐκείνην ὕψωθῶμεν τὴν ἔννοιαν, πάλιν ὑπὸ τῆς θεο-
κτιστοῦ χειραγωγίας ἀναγόμενοι (13) διδασκόμεθα,
ἴ: δι' ἐκείνης μὲν πάντα τῆς δυνάμεως ἐκ τοῦ μὴ
ἔως εἰς τὸ εἶναι παράγεται, οὐ μὴν οὐδὲ ἐξ ἐκείνης
ἀνάγκης· ἀλλὰ τίς ἐστὶ δύναμις ἀγεννήτως καὶ
ἀνάγκης ὄφρασεῖσθαι, ἥτις ἐστὶν αἰτία τῆς ἀπάντων τῶν
ἄντων αἰτίας. Ἐκ γὰρ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, δι' οὗ τὸ C
πάντα, ᾧ πάντοτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀχωρίστως
συνεπινοεῖται. Οὐ γὰρ ἔστιν ἐν περινοίᾳ τοῦ Υἱοῦ
γενέσθαι· μὴ προκαταυασθέντα τῷ Πνεύματι.
Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀφ' οὗ πᾶσα ἐπὶ
τῆν κρίσιν ἢ τῶν ἀγαθῶν χορηγία πηγάζει, τοῦ Υἱοῦ
μὲν ἦρτηται, ᾧ ἀδιαστάτως συγκαταλαμβάνεται· τῆς
δὲ τοῦ Πατρὸς αἰτίας ἐξηγημένον (14) ἔχει τὸ εἶναι,
ὄθεν καὶ ἐκπορεύεται· τοῦτο γνωριστικὸν τῆς κατὰ
τὴν ὑπόστασιν ἰδιότητος σημεῖον ἔχει, τὸ μετὰ τὸν
Υἱὸν (15) καὶ σὺν αὐτῷ γνωρίζεσθαι, καὶ τὸ ἐκ τοῦ
Πατρὸς ὄφρασεῖσθαι. Ὁ δὲ Υἱὸς, ὁ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς
ἐκπορευόμενον Πνεῦμα δι' ἑαυτοῦ καὶ μεθ' ἑαυτοῦ
γνωρίζων, μόνος μονογενῆς ἐκ τοῦ ἀγεννήτου φωτὸς
ἐκλάμψας, οὐδεμίαν, κατὰ τὸ ἰδιάζον τῶν γνωρισμά- D
των, τὴν κοινωνίαν ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα ἢ πρὸς τὸ
Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀλλὰ τοῖς εἰρημένους σημείοις μό-
νος γνωρίζεται. Ὁ δὲ ἐπὶ πάντων Θεὸς ἐξαίρετόν τι
γνωρισμα τῆς ἑαυτοῦ ὑποστάσεως, τὸ Πατὴρ εἶναι,

nes inconfusam Trinitatis distinctionem habere;
quod communiter consideratur, quale est, quod in-
creatum dico, quod est supra omnem cogitationem,
aut si quid ejusmodi; id nequaquam una assun-
emus ad proprietatem dijudicandam, sed require-
mus tantum per quæ uniuscujusque notio dilucide
et citra admisionem ab ea, quæ simul considera-
tur, sejuncta sit.

4. Itaque non abs re esse mihi videtur hoc pacto
rationem investigare. Quodcumque ad nos ex divina
potestate bonum venerit, omnia in omnibus effi-
cientis gratiæ opus esse dicimus, quemadmodum
ait Apostolus: *Hæc autem omnia operatur unus
atque idem Spiritus, dividens sigillatim unicuique
prout vult* 17. Inquirentes autem, an a solo sancto
Spiritu bonorum largitio originem habens, ita ad
dignos perveniat, rursus a Scriptura huc deduci-
mur, ut largitionis bonorum, quæ Spiritus sanctus
in nobis efficit, auctorem et causam unigenitum
Deum esse credamus. Omnia enim per ipsum facta
esse 18, et in ipso consistere 19, a sancta Scriptura
didicimus. Cum igitur ad hanc intelligentiam fue-
rimus evecti, rursus a divinitus inspirato admini-
culo ceu manu ducti docemur, omnia ab illa qui-
dem virtute ex nihilo produci, non tamen ab illa
sine principio; sed quamdam esse virtutem inge-
nite et sine principio subsistentem, quæ causa est
rerum omnium causæ. Nam ex Patre Filius, per
quem omnia, quocum semper Spiritus sanctus in-
separabiliter intelligitur. Non enim potest quisquam
de Filio cogitare, qui non sit prius a Spiritu illu-
stratus. Quoniam igitur Spiritus sanctus, a quo
omnis in rem creatam bonorum largitio scaturit,
Filio quidem cohæret ac conjunctus est, quicum
simul sine ullo intervallo concipitur; habet vero
esse ex ea causa, quæ Pater est, connexum, unde
et procedit; illius secundum hypostasim proprietas
hoc signo declaratur, quod post Filium et cum
Filio cognoscitur. et quod ex Patre subsistit. Filius
vero qui ex Patre procedentem Spiritum per sese
ac secum notum facit; ac solus unigenite ex inge-
nita luce effulsit, nullam, quod ad signorum, qui-
bus dignoscitur, proprietatem attinet, cum Patre
aut Spiritu sancto communitatem habet: sed iis,
quæ dixi, signis solus agnoscitur. Qui autem est
super omnia Deus, præcipuam quamdam IIS suæ
hypostasis notam, quod Pater est, et quod nulla

17 I Cor. XII, 11. 18 Joan. I, 3. 19 Coloss. I, 17.

(12) *Διάκρισιν*. Male in editis σύγκρισιν. Mss. omnes ut in textu.

(13) *Ἀναγόμενοι*. Sic mss. et Nyss. Editi ἐναγόμενοι.

(14) *Ἐξηγημένον*. Duo mss. ἐξηρητημένον.

(15) *Μετὰ τὸν Υἱόν*. Sic quatuor Regii codices, sic etiam prima manu habuerunt Harl. et Coisl. primus. Editi μετὰ τοῦ Υἱοῦ, quæ scripturae ferri non potest, cum idem prorsus sonet, ac id quod sequitur, καὶ σὺν αὐτῷ. Quo autem sensu post Fi-

lius et cum Filio Spiritus sanctus, id infra explicat Basilius cum ait, *Consequenter quidem secundum ordinem, conjuncte vero secundum naturam tres personas cognosci*. Confirmat hanc lectionem scholium ad marginem duorum codicum Regiorum, ut observavit Combefisius. Sed quod in eodem scholio legitur paulo post δι' ἑαυτοῦ καὶ μεθ' ἑαυτοῦ, *per seipsum et post seipsum*, id frustra probatur Combefisio. Repugnat enim omnibus codicibus mss., nec ulla subest contextus immutandi causa.

subsistit ex causa, solus habet; hocque rursus A indicio et ipse proprie cognoscitur. Quapropter in essentia communitate dicimus nec coherere, nec communicari posse quæ considerantur in Trinitate indicia, per quæ proprietates constituitur traditarum in fide personarum, unaquaque propriis indicibus discrete intellecta; ita ut ex dictis indicibus differentia hypostaseon deprehendatur; at vero, quantum attinet ad id quod immensum est, quod comprehendendi non potest, quod creatum non est, quod loco nullo circumscribitur, et reliqua ejusmodi omnia, discrimen nullum sit in vivifica natura: in Patre, inquam, et Filio, et Spiritu sancto, sed continua quædam et indivisa societas in ipsis perspicitur. Atque per quas quis cogitationes majestatem unius earum, quæ in Trinitate creduntur, personarum intellexerit, per easdem sine ullo prorsus discrimine procedet, in Patre, et Filio et Spiritu sancto gloriam atque majestatem cernens: nullo spatio inter Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum intercedente, in quo mens velut vacuo obambulet. Nihil enim est, quod inter ipsos medium inseratur: neque præter divinam naturam ulla alia res est subsistens, quæ ipsam a seipsa rei alienæ interposito dividere queat; neque spatii cuiuspiam non subsistentis vacuitas intercedit, quæ divinæ essentia harmoniam hiulcam efficiat, continuum interjectu vacui dirimens. Sed qui Patrem intellexit, et eum in seipso intellexit, et Filium animi perceptione simul est complexus. Qui autem percepit Filium, a Filio Spiritum non separavit, sed consequenter quidem secundum ordinem, conjuncte vero secundum naturam, trium simul permistam in seipso fidem expressit. Et qui Spiritum tantum dixit, comprehendit simul hac confessione et eum cujus Spiritus est. Et quia Christi est Spiritus, et ex Deo, quemadmodum dicit Paulus²⁰: ut ex catena extremum unum qui apprehendit, alterum etiam extremum simul attraxit; ita qui Spiritum attraxit, ut ait Propheta²¹, et Filium et Patrem per ipsum simul traxit. Quin etiam Filium si quis vere apprehenderit, habebit eum utrinque, hinc quidem Patrem suum, illinc vero Spiritum proprium una secum addueentem. Neque enim a Patre qui semper est in Patre abscindi poterit, neque a proprio Spiritu unquam sejungetur qui in ipso efficit omnia. Similiter autem et qui Patrem recepit, simul quoque et Filium et Spiritum potestate recepit. Non enim potest ullo modo sectio aut divisio excogitari, ita ut aut Filius absque Patre intelligatur, aut Spiritus sejungatur a Filio: sed in his ineffabilis quædam et

²⁰ Rom. viii, 9. ²¹ Psal. cxviii, 131.

(16) Ἐκ μηδεμιᾶς. Deerat in editis præpositio quæ legitur in omnibus mss.

(17) Παραδεδομένων. Ita omnes mss. et Nyss. Editi παραδιδόμενων, excepta tamen editione Haganoensi et Basil. prima.

(18) Ἀδιάνκαστον. Harl. et unus ex Regiis ἀδιά-

καὶ ἐκ μηδεμιᾶς (16) αἰτίας ὑποστῆναι, μόνος ἔχει· καὶ διὰ τοῦτου πάλιν τοῦ σημείου καὶ αὐτὸς ἰδιαιότηως ἐπιγινώσκεται. Τοῦτου ἕνεκεν ἐν τῇ τῆς οὐσίας κοινότητι ἀσύμπατά φαμεν εἶναι καὶ ἀκοινωνήτα τὰ ἐπιθεωρούμενα τῇ Τριάδι γνωρίσματα, δι' ὧν ἡ ἰδιότης παρίσταται τῶν ἐν τῇ πίστει παραδεδομένων. (17) προσώπων, ἐκάστου τοῖς ἰδίοις γνωρίσμασι διακρινόμενος καταλαμβανόμενος· ὥστε διὰ τῶν εἰρημένων σημείων τὸ κεχωρισμένον τῶν ὑποστάσεων ἐξευρεθῆναι· κατὰ δὲ τὸ ἄπειρον, καὶ ἀκατάληπτον, καὶ τὸ ἀκτίστως εἶναι, καὶ μηδενὶ τόπω περιλειθῆναι, καὶ πᾶσι τοῖς τοιοῦτοις, μηδεμίαν εἶναι παραλλαγὴν ἐν τῇ ζωοποιῷ φύσει, ἐπὶ Πατρὸς λέγω καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου· ἀλλὰ τινα συνεχῆ καὶ ἀδιάσπαστον (18) κοινωνίαν ἐν αὐτοῖς θεωρεῖσθαι. Καὶ δι' ὧν ἐν τις νοημάτων τὸ μεγαλεῖον ἐνός τινος τῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι πιστευομένων κατανοήσῃ, διὰ τῶν αὐτῶν προσελύσεται ἀπαράλλάκτως, ἐπὶ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ Πνεύματος ἁγίου τὴν δόξαν βλέπων, ἐν οὐδενὶ διαλειμματι μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος τῆς διανοίας κενεμματούσης. Διότι οὐδὲν ἔστι τὸ διὰ μέσου τούτων παρεντιρόμενον, οὐτὰ πρᾶγμα ὑφεστῶς ἄλλο τι παρά τὴν θεῖαν φύσιν, ὡς καταμερίζειν αὐτὴν πρὸς ἑαυτὴν διὰ τῆς τοῦ ἀλλοτρίου παρεμπτώσεως δύνασθαι· οὔτε διασπῆματι τινος ἀνυποστάτου κενότης, ἥτις κεχρημένοι ποιεῖ τῆς θείας οὐσίας τὴν πρὸς ἑαυτὴν ἁρμονίαν, τῇ παρενθήκῃ τοῦ κενοῦ τὸ συνεχὲς διαστέλλουσα. Ἄλλ' ὁ τὸν Πατέρα νοήσας αὐτὸν τε ἐφ' ἑαυτοῦ ἐνόησε, καὶ τὸν Υἱὸν τῇ διανοίᾳ συμπαρεδέξατο. Ὁ δὲ τούτων λαβὼν, τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα οὐκ ἀπεμέρισεν, ἀλλ' ἀκολουθῶς μὲν κατὰ τὴν τάξιν, συνημμένως δὲ κατὰ τὴν φύσιν τῶν τριῶν κατὰ ταυτὸν συγκεκραμένην ἐν ἑαυτῷ τῇ πίστει ἀνετυπώσατο. Καὶ ὁ τὸ Πνεῦμα μόνον εἰπὼν συμπεριέλαβε τῇ ὁμολογίᾳ ταύτῃ καὶ τὸν οὐ ἔστι τὸ Πνεῦμα. Καὶ ἐπειδὴ τοῦ Χριστοῦ ἔστι τὸ Πνεῦμα, καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ, καθὼς φησὶν ὁ Παῦλος (19)· ὡς περ ἐξ ἀλύσεως ὁ τοῦ ἐνὸς ἄκρου ἀψάμενος καὶ τὸ ἕτερον ἄκρον συνεπασπάσατο, οὕτως ὁ τὸ Πνεῦμα ἐλάσσει, καθὼς φησὶν ὁ Προφήτης, δι' αὐτοῦ καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα συνεφεικύσατο. Καὶ εἰ τὸν Υἱὸν ἀληθινῶς τις λάβοι, ἔξει αὐτὸν ἐκατέρωθεν, πῆ μὲν τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, πῆ δὲ τὸ ἴδιον Πνεῦμα συνεπαγόμενον. Οὕτως γὰρ τοῦ Πατρὸς ὁ ἀεὶ ἐν τῷ Πατρὶ ὧν ἀπομνηθῆναι δυνήσεται, οὕτως τοῦ Πνεύματος ποτε διαλεχθήσεται τοῦ ἰδίου ὁ πάντα ἐν αὐτῷ ἐνεργῶν. Ὁσαύτως δὲ καὶ ὁ τὸν Πατέρα δεξάμενος καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα συμπαρεδέξατο τῇ δυνάμει. Οὐ γὰρ ἔστιν ἐπινοήσαστο μὴ ἢ διαίρειν κατ' οὐδένα τρόπον, ὡς ἡ Υἱὸν χωρὶς Πατρὸς νοηθῆναι, ἢ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ διαλεχθῆναι· ἀλλὰ τις ἄρρητος καὶ ἀκατανόητος ἐν τοῦτοις καταλαμβάνεται καὶ ἡ κοινωνία καὶ ἡ διακρί-

στατον.

(19) Ὁ Παῦλος. Harl. et tres alii ὁ Ἀπόστολος. Paulo post quidam mss. καὶ τὸν Υἱὸν ἀληθῶς λάβοι. Mox editi τὸ ἄγιον Πνεῦμα. Septem mss. et Greg. Nyss. ut in textu.

ας, οὗτε τῆς τῶν ὑποστάσεων διαφορᾶς τὸ τῆς A φύσεως συνεχῆς διασπώσης, οὗτε τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν κοινότητος τὸ ἰδιάζον τῶν γνωρισμάτων ἀναχοῆς (20). Μὴ θαυμάσης δὲ, εἰ τὸ αὐτὸ καὶ συνημμένον καὶ διακεκριμένον εἶναι φαμεν, καὶ τινα ἐπινοοῦμεν, ὡσπερ ἐν ἀνίγματι, κατὴν καὶ παράδοξον διάκρισιν τε συνημμένην, καὶ διακεκριμένην συνάφειαν. Εἰ γὰρ μὴ τις ἐριστικῶς καὶ πρὸς ἐπιφρειαν ἀκούοι (21) τοῦ λόγου, καὶ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς δυνατὸν ἔστι τὸ τοιοῦτον εὐρεῖν.

5. Καὶ μου δέξασθε τὸν λόγον, ὡς ὑπόδειγμα καὶ παῖν ἀληθείας, οὐχ ὡς αὐτὴν τὴν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν. Οὐ γὰρ δυνατόν ἐστι διὰ πάντων ἐφαρμοσθῆναι τὸ ἐν τοῖς ὑποδείγμασι θεωρούμενον τοῖς πρὸς B ἢ τῶν ὑποδειγμάτων χρεῖα παραλαμβάνεται. Πόθεν οὖν φαμεν τὸ διακεκριμένον ἅμα καὶ συναφές (22) ἐκ τῶν κατὰ τὴν αἰσθησιν ἡμῶν προφαινομένων ἀναλογισθῆσαι; Ἡδὴ ποτὲ τοῦ ἐν τῇ νεφελῇ τόξου τὴν λαμπρότητα κατὰ τὸ ἔαρ τεθέσασαι· ἐκεῖνο λέγω τὸ τόξον, ὅπερ ὁ κοινὸς λόγος εἶναι εἰσθε ἐπινοοῦμαι· ὁ φασι οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ τότε συνίστασθαι, ὅταν ἀνακεκραμένη τις ἢ πρὸς τὸν ἀέρα νοτῆς, τῆς τῶν πυκνῶν βίας τὸ ἐν τοῖς ἀτμοῖς ὕγρον καὶ παχὺ, κρύδες ἤδη γενόμενον, εἰς ὑπερὸν ἀποθλιθούσης. Συνίστασθαι δὲ λέγουσιν οὕτως. Ἐπειδὴν ἡ τοῦ ἡλίου ἀκτῆς κατὰ τὸ πλάγιον ὑποδραμοῦσα τὸ πυκνὸν τε καὶ συνηρηφές τῆς νεφώσεως, εἶτα κατὰ τὸ εὐθὺ νέφει C ἐν τὸν ἴδιον κύκλον ἐναπερείσεται, οἷόν τις χαμπὴ καὶ ἐπάνοδος τοῦ φωτὸς πρὸς ἑαυτὸ γίνεται, τῆς αὐτῆς πρὸς τὸ ἔμπαλιν ἀπὸ τοῦ ὕγρου τε καὶ στίλβοντος ἀναλυούσης (23). Ἐπειδὴ γὰρ φύσις ἐστὶ ταῖς φλογώδεσι μαρμαρυγαῖς, εἰ τινα λείψι προσπέσειεν, πρὸς ἑαυτὰς ἐπάλιν ἐπανακλάσθαι, κυκλοτερές δὲ τοῦ ἡλίου τὸ σχῆμα, τὸ διὰ τῆς ἀκτίνος ἐν τῷ ὕγρῳ τε καὶ λείψι τοῦ ἀέρος γινόμενον· ἐξ ἀνάγκης κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ ἡλιακοῦ κύκλου καὶ ὁ παρακείμενος τῷ νέφει ἀπὸ τῆς ἀπὸσπλιθούσης αὐτῆς περιγράφεται. Αὕτη τοῖνον ἢ αὐγὴ καὶ συνεχῆς ἐστὶ πρὸς ἑαυτὴν, καὶ διήρηται. Πολύχρους (24) γὰρ τις οὖσα καὶ πολυεὶδής, ἀφανῶς τοῖς ποικίλοις ἄνθεισι τῆς βαφῆς πρὸς ἑαυτὴν κατακρινᾶται τῶν ἑτεροχρῶσόντων τὴν πρὸς ἄλληλα συμβολὴν ἐκ τῶν ὄψεων ἡμῶν κατὰ τὸ λεληθὸς ὑποκλέπτουσα· ὡς μὴ ἀν ἐπιγνωσθῆναι D τοῦ γλαυκοῦ πρὸς τὸ πυραυγῆς τὸν διὰ μέσου τόπον τὴν μινύοντα (25) δι' αὐτοῦ καὶ χωρίζοντα τὴν τῶν χρωῶν ἐτερότητα, ἢ τοῦ πυραυγῆς πρὸς τὸ πορφύ-

incomprehensibilis deprehenditur tum societas, tum distinctio, neque hypostasewm differentia nature conjunctionem diuallente, neque essentiarum communitate indiciorum proprietatem confundente. Ne mireris autem si idem et conjunctum et discretum esse dicimus, et quamdam cogitamus, velut in ænigmatē, novam 119 et admirabilem discretionem conjunctam, et conjunctionem discretam. Etenim si quis non ex contendendi et calumniandi studio sermonem audit, potest etiam in rebus, quæ sensu percipiuntur, quiddam simile inveniri.

5. Ac verba quidem mea accipite, ut exemplum et umbram veritatis, non ut ipsam rerum veritatem. Non enim fieri potest, ut omnino quadret id quod in exemplis speculamur, cum iis, ad quæ usus exemplorum adhibetur. Unde igitur dicimus discretum simul et conjunctum ex iis, quæ nostris sensibus conspicua sunt, spectari? Jam olim arcus in nube splendorem verno tempore vidisti; arcum illum dico, quem communis loquendi usus iridem vocare consuevit: quem quidem harum rerum periti dicunt conflare, tum cum admiscetur humor aliquis aeri; vi ventorum id quod in vaporibus humidum ac crassum est, effectum jam nebulosum, in pluviam exprimente ac resolvente. Ferunt autem fieri hoc modo. Ubi solis radius oblique id quod in nebula densum et opacum est, penetravit, deinde recta orbem suum in aliqua nube impressit; quidam luminis quasi repercussus ac reeditus ad seipsum fit, splendore ab eo quod humidum et vitens est contrariam in partem reflexo. Quoniam enim ea inest flammeis fulgoribus natura, ut si in rem quampiam lævem incidierit, rursus reflectantur ad semetipsos, rotunda est autem solis figura, quæ per radium in humido lævique aere imprimitur; propterea necessario secundum solaris orbis figuram, aer etiam qui nubi proximus est, per splendescentem fulgorem circumscribitur. Itaque is fulgor et in se continuus et divisus est. Multicolor enim ac multiformis cum sit, setum variis tincturæ floribus latenter commiscetur, colorum inter se diversorum commissuram atque permissionem oculis nostris, nemine sentiente, subripiens; adeo ut non agnoscat medium intercedens cæruleum inter et rutilum locus, ac miscens per se et separans diversitatem colorum, aut rutilum inter et purpureum, aut istum inter et electricum.

(20) Ἀναχοῆς. Unus Reg. συγχεούσης. Paulo post duo mss. ἔφαμεν.

(21) Ἀκούοι. Sic Harl. et Coisl. primus cum tribus aliis. Editi ἀκούει. Nyss. ἀκούοιτο. Aliquanto infra non male in eodem Coisl. ideest τοῖς post θεωρούμενον. Ibidem duo mss. ἐφαρμόσασθαι.

(22) Συναφές. Hæc scriptura codicis Harl. et duorum Reg. longe præferenda vulgatae συμφυές. Utitur quidem hac voce Basilius sub finem hujus epistolæ; sed eam, ut sua sponte minus commo- dam, leuit addendo οἰοσεί. Paulo post editi et δη- ποτε. Duo mss. εἰ ποτε. Quinque alii et Nyss. ut in textu.

(23) Ἀναλυούσης. Sic mss. omnes et Nyss. pro eo quod erat in editionibus Basiliæ ἀναλαμπούσης. Editio Hag. ἀναλαβούσης. Aliquanto post editi et mss. quatuor κυκλοτερές δὲ τοῦτο σχῆμα, διὰ τῆς. Sed melior visa est scriptura codicis Harl. et unius ex Regiis quam secuti sumus. Sic etiam legitur apud Nyss.

(24) Πολύχρους. Coisl. uterque et unus Regius πολύχρωμος.

(25) Τόπον τὸν μινύοντα. Duo mss. τὸν μινύοντα. Legitur apud Greg. Nyss. ὅσον τὴν μινύοντα.

Nam omnium splendores simul conspecti, et micant, et dum signa mutuae conjunctionis occultant, judicium effugunt, ita ut deprehendi non possit quousque pertineat id quod rutilum est, aut smaragdinum in fulgore, et unde incipiat non jam tale esse, quale in fulgore apparej. Quemadmodum igitur in hoc exemplo et colorum discrimina clare dignoscimus, et alterius ab altero intervallum sensu deprehendere non possumus; sic mihi, quæso, existima et de divinis dogmatibus rationem iniri posse; ita ut hypostaseon quidem proprietates, ceu flos quidam eorum quæ in iride apparent, in singulis personis, quæ in sancta Trinitate creduntur, effulgeant: nullum vero quod ad naturæ proprietatem **120** attinet, intelligatur alterius ab altera discrimen, sed in essentiali communitate proprietates per quas unaquæque persona dignoscitur, in unaquaque resplendeant. Nam et illic in exemplo essentia, quæ multicolore illum splendorem emittebat, et per solarem radium refringebatur, una erat: flos vero rei conspectæ, erat multiformis: nimirum ratione ipsa etiam per rem creatam nos docente, ut in dogmatis rationibus non conturbemur, si quando in quæstionem ad investigandum difficilem incidentes, in iis quæ dicuntur admittendis quasi vertigine laboremus. Quemadmodum enim in iis quæ oculis apparent, potior visa est causæ ratione experientia; ita et in dogmatibus captum nostrum longe transcendentibus, perceptione quæ ratiocinando comparatur, potior est fides, et separationem in hypostasi, et conjunctionem in essentia docens. Quoniam igitur aliud commune, aliud peculiare in sancta Trinitate consideravit nostra disputatio; communionis quidem ratio refertur ad essentiam, hypostasis vero proprium cujusque signum est.

ε. Sed fortasse putat aliquis non congruere expositam de hypostasi doctrinam cum sententia Apostoli scripturæ, ubi de Domino dicit, eum splendorem gloriæ ipsius, et figuram hypostasis esse ²². Si enim hypostasim tradidimus esse proprietatum uniuscujusque concursum, illud autem confessum et exploratum est, quemadmodum in Patre aliquid proprie consideratur, per quod solus agnoscitur, ita idem eodem modo de Unigenito quoque credi; qui sit ut hoc loco Scriptura hypostasis nomen Patri soli ascribat, Filium vero formam dicat hypostasis, non suis, sed Patris insignibus et notis designatum? Etenim si hypostasis

²² Hebr. 1, 3.

(26) *Πρὸς ἀλλήλους*. Sic Coisl. uterque et duo Regii. Editi *πρὸς ἀλλήλα*.

(27) *Εἶναι*. Hoc verbum additum ex octo mss. et Greg. Nyss.

(28) *Δθῆσαι*. Pro hac voce, quæ est in octo mss. et apud Nyss., habent editiones Basilii *ῥέει*.

(29) *Ἰδιότηας*. Coisl. primus οὐσιότηας.

(30) *Πολύχροον*. Nyss. et quatuor mss. *πολύχρων*.

ρεον, ἢ ἐκείνου πρὸς τὸ ἡλέκτρινον. Πάντων γὰρ αἱ αὐγαί, κατὰ ταυτὸν ὀρώμεναι, καὶ τηλαυγῆς εἶσι, καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλας (26) συναφείας τὰ σημεῖα κλέπτουσαι, τοὺς ἐλέγχους ἐκφεύγουσιν, ὡς ἀμήχανον ἐξευρεῖν, μέχρι τίνος ἔστηκε τὸ πυρῶδες, ἢ τὸ σμαραγδιζόν τῆς αἰθλῆς, καὶ ἀπὸ τίνος ἀρχεται μικέτι τοιοῦτον εἶναι; (27), οἷον ἐν τῷ τηλαυγεί καθορᾶται. Ὡσπερ τοίνυν ἐν τῷ ὑποδείγματι καὶ τὰς τῶν χρωμάτων διαφορὰς φανερώς διαγιγνώσκομεν, καὶ δάσταν ἐτέρου πρὸς τὸ ἕτερον οὐκ ἔστι τῆ αἰσθησει καταλαθεῖν· οὕτω μοι λόγισαι (28) δυνατὸν εἶναι καὶ περὶ τῶν θείων δογμάτων ἀναλογίσασθαι· τὰς μὲν τῶν ὑποστάσεων ἰδιότηας (29), ὡσπερ τι ἄνθος τῶν κατὰ τὴν Ἱριν φαινόμενων, ἐπαστρέπτειν ἐκάστη τῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι πιστευομένων· τῆς δὲ κατὰ τὴν φύσιν ἰδιότητος μηδεμίαν ἐτέρου πρὸς τὸ ἕτερον ἐπινοεῖσθαι διαφορὰν, ἀλλ' ἐν τῇ κοινότητι τῆς οὐσίας τὰς γνωριστικὰς ἰδιότητας ἐπιλάμπειν ἐκάστῳ. Καὶ γὰρ χάκει ἐν τῷ ὑποδείγματι ἡ ἀπαυγάουσα τὴν πολύχροον (30) ἐκείνην αὐγὴν μία οὐσία ἦν. ἢ διὰ τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος ἀνακλωμένη· τὸ δὲ ἄνθος τοῦ φαινομένου (31), πολυειδὲς· παιδεύοντος ἡμᾶς τοῦ λόγου καὶ διὰ τῆς κτίσεως μὴ ξενοπαθεῖν τοῖς περὶ τοῦ δόγματος λόγοις, ὅταν, εἰς τὸ δυσθεώρητον ἐμπεσόντες, πρὸς τὴν τῶν λεγομένων συγκατάθεσιν ἡλιγγιάσωμεν. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν τοῖς ὀφθαλμοῖς φαινόμενων κρείττων ἐφάνη τοῦ λόγου τῆς αἰτίας· ἡ πείρα· οὕτω καὶ τῶν ὑπερναθεθιχότων δογμάτων κρείττων ἐστὶ τῆς διὰ λογισμῶν καταλήψεως ἡ πίστις, καὶ τὸ κειχωρισμένον ἐν ὑποστάσει, καὶ τὸ συνήμμενον ἐν τῇ οὐσίᾳ διδάσκουσα. Ἐπεὶ οὖν τὸ μὲν τι κοινὸν ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι, τὸ δὲ ἰδιάζον ὁ λόγος ἐνεθεώρησεν, ὁ μὲν τῆς κοινότητος λόγος εἰς τὴν οὐσίαν ἀνάγεται, ἢ δὲ ὑπόστασις τὸ ἰδιάζον ἐκάστου σημεῖόν ἐστιν.

6. Ἄλλ' ἴσως οἴεται τις μὴ συμβαίνειν τὸν ἀποδοθέντα περὶ τῆς ὑποστάσεως λόγον τῇ διανοίᾳ τῆς τοῦ Ἀποστόλου γραφῆς, ἐν οἷς φησι περὶ τοῦ Κυρίου, ὅτι ἐστὶν ἀπαύγασμα τῆς δόξης αὐτοῦ, καὶ χαρακτηριστὴρ τῆς ὑποστάσεως. Εἰ γὰρ ὑπόστασιν ἀποδεδώκαμεν εἶναι τὴν συνδρομὴν τῶν περὶ ἕκαστον (32) ἰδιωμάτων, ὁμολογῆται δὲ, ὡσπερ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς εἶναι τι τὸ ἰδιαζόντως ἐπιθεωρούμενον, δι' οὗ μόνος ἐπιγιγνώσκειται, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ τοῦ Μονογενοῦς τὸ ἴσον πιστεύεται (33)· πῶς ἐνταῦθα τὸ τῆς ὑποστάσεως ὄνομα τῷ Πατρὶ μόνῳ προσμαρτυρεῖ ἢ Γραφῇ, τὸν δὲ Ἰῖδον μορφήν λέγει τῆς ὑποστάσεως, οὐκ ἐν ἰδιοῖς, ἀλλ' ἐν τοῖς τοῦ Πα-

(31) *Τοῦ φαινομένου*. Sic omnes, et Nyss. Editi. Basilii ἄνθος φαινόμενον. Subinde Harl. et unus Regius μὴ ξενοπαθεῖν, quæ scriptura longe melior quam quod legitur apud Greg. Nyss. μὴ καινοπαθεῖν, et in editionibus Basilii μὴ ξενοπαθεῖν.

(32) *Περὶ ἕκαστον*. Ita septem codices. Editi περὶ ἐκάστου. Ibidem et iterum paulo post editi ὁμολογῆται. Septem mss. ut in contextu.

(33) *Πιστεύεται*. Legendum πιστεύεσθαι.

τῶν γνωρίσμασι χαρακτηριζόμενον; Εἰ γὰρ ἡ ὑπό- A
στασις τὸ ἰδιάζον τῆς ἐκάστου ὑπάρξεως σημειόν
ἔστι, τοῦ δὲ Πατρὸς ἴδιον τὸ ἀγεννήτως εἶναι ὁμολο-
γεῖται, μεμόρφωται δὲ ὁ Υἱὸς τοῖς τοῦ Πατρὸς ἰδιώ-
μασιν· ἔρα οὐκέτι διαμένει τῷ Πατρὶ κατ' ἐξαιρέ-
των ἐπ' αὐτοῦ μόνου τὸ ἀγεννήτων λέγεσθαι, εἴπερ
τῷ ἰδιάζοντι τοῦ Πατρὸς ἢ τοῦ Μονογενοῦς χαρακτη-
ρίζεται ὑπαρξίς.

7. Ἄλλ' ἡμεῖς τοῦτο φάμεν, ὅτι ἕτερον πληροῖ-
σασθὲν ἐνταῦθα τῷ Ἀποστόλῳ ὁ λόγος, πρὸς δὲ
βλέπων ταύταις ἐχρήσατο ταῖς φωναῖς, δόξης
ἀπαύγασμα λέγων, καὶ χαρακτῆρα ὑποστάσεως·
ὅπερ ὁ ἀκριβῶς νοήσας οὐδὲν εὐρήσει τοῖς παρ'
τῶν εἰρημένους μαχόμενον, ἀλλ' ἐπὶ τινος ἰδιαζού-
σης ἐνοίας τὸν λόγον διεξαγόμενον. Οὐ γὰρ ὅπως
διακρίθειν ἀπ' ἀλλήλων αἱ ὑποστάσεις διὰ τῶν ἐπι-
τυνομένων σημείων, ὁ ἀποστολικὸς πραγματεύεται
λόγος, ἀλλ' ὅπως τὸ γνήσιόν τε καὶ ἀδιάστατον καὶ
συνημμένον τῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα σχέσεως
νοηθῆι. Ὡς γὰρ οὐκ εἶπεν, Ὅς ἂν δόξα τοῦ Πα-
τρὸς (καίτοιγε τὸ ἀληθὲς οὕτως ἔχει), ἀλλὰ, τοῦτο
παραλείπων ὡς ὁμολογούμενον, τὸ μὴ ἄλλο τι δόξης
εἶδος ἐπὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἕτερον ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ νοεῖν
διδάσκων, αὐτῆς τῆς τοῦ Πατρὸς δόξης ἀπαύγασμα
τὴν τοῦ Μονογενοῦς διορίζεται δόξαν, τὸ ἀδιαστά-
τος (34) συνεπινοεῖσθαι τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν κατα-
σκευάζων ἐκ τοῦ κατὰ τὸ φῶς ὑποδείγματος. Ὡς
γὰρ ἐκ τῆς φλογὸς μὲν ἡ αὐγὴ, οὐ μὴν ὑστέρα μετὰ
τὴν φλόγα ἐστὶν ἡ αὐγὴ, ἀλλ' ὁμοῦ τε ἡ φλόξ ἀν-
ελάμφε, καὶ συναπηγύαθη τὸ φῶς· οὕτω βούλεται
καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν τὸν Υἱὸν νοεῖσθαι, οὐ μὴν
παρατάσει τινὶ διαστηματικῇ τῆς τοῦ Πατρὸς ὑπάρ-
ξεως τὸν Μονογενῆ διορίζεσθαι, ἀλλ' αἰετὶ τῷ αἰτίῳ τὸ
ἐξ αὐτοῦ συνυπολαμβάνειν. Κατὰ τὸν αὐτὸν οὖν
τρόπον, ὥσπερ ἐφερμηνεύων τὸν προαποδοθέντα
νόον, καὶ ὑποστάσεως χαρακτῆρά φησι (35), τοῖς
σωματικοῖς ἡμᾶς ὑποδείγμασι πρὸς τὴν τῶν ἀορά-
των χειραγωγῶν κατανόησιν. Ὡς γὰρ τὸ σῶμα πάν-
τως ἐστὶν ἐν σχήματι, ἀλλ' ἕτερος μὲν ὁ τοῦ σχή-
ματος, ἕτερος δὲ ὁ τοῦ σώματος λόγος· καὶ οὐκ ἂν
τις ἀποδίδους τὸν ἐκατέρου τούτων ὄρισμὸν συν-
εχθεῖη τῷ περὶ τοῦ ἑτέρου· πλὴν ἀλλὰ, κἂν λόγῳ
διακρίνης τὸ σχῆμα τοῦ σώματος, ἢ φύσις οὐ παρα-
έχεται τὴν διάκρισιν, ἀλλὰ συνημμένως νοεῖται
μετὰ τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον· οὕτως οἰεται δεῖν ὁ Ἀπό-
στολος, κἂν ὁ τῆς πίστεως λόγος ἀσύγχυτον καὶ διη-
ρημένον (36) τὴν τῶν ὑποστάσεων διδασκῆ διαφορὰν,
ἀλλὰ καὶ τὸ προσεχὲς καὶ οἰονεῖ συμφυῆς τοῦ Μονο-
γενοῦς πρὸς τὸν Πατέρα διὰ τῶν εἰρημένων παρ-
τήσεων (37)· οὐχ ὡς οὐκ ὄντος ἐν ὑποστάσει καὶ τοῦ
Μονογενοῦς, ἀλλ' ὡς οὐ παραδεχομένου μεσότητά
τινα τῆς ἑαυτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἐνώσεως· ὥστε
τὸν τῷ χαρακτῆρι τοῦ Μονογενοῦς διὰ τῶν τῆς ψυχῆς

A proprium existentiae uniuscujusque signum est;
Patris autem proprium illud esse, ut ingenuitus sit,
explorata res est, ac Patris tamen proprietatibus
Filius figuratur ac designatur; igitur non jam
proprium illud Patri manet, ut solus dicatur in-
genitus, siquidem Patris proprietate ipsa etiam
Unigeniti existentia designatur.

7. Sed nos hoc dicimus, ad aliud hoc loco pro-
positum spectare Apostoli orationem, ad quod
respicens his usus est vocibus, gloriae splendo-
rem, dicens, et hypostasis figuram: quod pro-
positum si quis diligenter consideraverit, nihil
reperiet his quae diximus contrarium, sed sermo-
nem ad singularem quamdam notionem revoca-
tum. Non enim ut hypostases inter se ex signis
conspicuis secernantur, apostolica instituitur ora-
tio, sed ut genuina indivisaque et consociata Filii
ad Patrem relatio intelligatur. Quemadmodum
enim non dixit, *Qui est gloria Patris* (quanquam
veritas ita se habet), sed, hoc praetermisso ut
explorato, non aliam quamdam gloriae speciem in
Patre, et aliam in Filio cogitandam esse docens,
ipsius Patris gloriae splendorem esse Unigeniti
gloriam decernit; ex lucis exemplo perficiens, ut
121 Filius cum Patre indivise intelligatur. Quem-
admodum enim ex flamma quidem splendor, ne-
que tamen flamma posterior, sed simul ut effulsit
flamma, etiam lux simul resplenduit; sic vult
etiam ex Patre quidem Filium intelligi, neque
tamen ulla intervalli distantia a Patris existen-
tia Unigenitum dirimi, sed semper una cum causa
id quod ex causa est concipi. Eundem igitur ad-
modum, veluti sententiam prius expositam inter-
pretaus, etiam hypostasis figuram dicit, corporalibus
nos exemplis ad invisibilem manu ducens intelligen-
tiam. Quemadmodum enim etsi corpus omnino in
figura est, alia figurae, alia corporis ratio, ac si
quis utriusvis horum tradat definitionem, neuti-
quam in eam quae alterius est incidat; sed tamen
etiamsi ratione figuram a corpore discreveris, natu-
ra non admittit discretionem, sed alterum cum
altero conjunctim intelligitur: ita rem explicari
oportere censet Apostolus: quamvis fidei doctrina
inconfusam ac discretam doceat hypostaseon dif-
ferentiam, nihilominus tamen Unigeniti etiam cum
Patre coherentiam ac veluti concretionem his ver-
bis declarat; non quod in hypostasi quoque non
sit Unigenitus, sed quod in sua cum Patre con-
junctione nihil medium admittat, adeo ut quisquis
animi oculis Unigeniti characterem intente re-
spexerit, veniat etiam in hypostasis Patris intelli-
gentiam; non tamen mutata aut permista proprio-

(34) Τὸ ἀδιαστάτως. Coisl. primus τὸ ἀδιαστά-
τως.

(35) Φησι. Ita sex mss. pro eo quod erat in edi-
tis ἐφη. Paulo post editio Haganoensis Εἰ γὰρ τί.
Aliae οὐ γὰρ τό. Quinque mss. et Greg. Nyss. ut in
contextu.

(36) Ἀσύγχυτον καὶ διηρημένον. Ita septem
mss. et Nyss. Editiones Basilii ἀσύγχυτος διηρη-
μένον.

(37) Παρήσεων. Ita mss. septem. Editi παρ-
τήσεων. Nyss. παρίστασθαι.

iāte, quæ in ipsis consideratur, quasi vel Patrem genitum, vel Filium ingenitum animo fingamus, sed quod fieri non potest, ut si alter ab altero disjunctatur, jam id quod reliquum fuerit, per se solum intelligamus. Nam fieri non potest, ut quis, Filio nominato, etiam non cogitet de Patre, cum appellatio hæc per relationem Patrem quoque simul indicet.

8. Quoniam igitur qui Filium videt, videt et Patrem, ut ait in Evangelio Dominus ²², propterea Unigenitum hypostasis Patris characterem esse pronuntiat. Et quo magis perspecta fiat hæc sententia, et alias Apostoli voces adjiciemus, in quibus Filium imaginem Dei invisibilis ²⁴, et eundem rursus bonitatis ipsius imaginem esse dicit, non quod differat imago ab exemplari, si invisibilitatis bonitatisque habeatur ratio, sed ut perspicuum sit idem esse quod exemplar, etiamsi aliud sit. Non enim possit imaginis ratio servari, nisi per omnia conspicuam ac cujuscunque differentie experteum habeat similitudinem. Proinde imagiais pulchritudinem qui perspexit, exemplar mente complectitur. Et qui Filii velut formam mente concepit, hypostasis paternæ expressit effigiem, illum per hunc videns, non ingeni rationem quæ Patris est, in effigie cernens (alioquin idem prorsus esset, et non aliud), sed pulchritudinem ingenitam in genita intuens. Quemadmodum enim qui in puro speculo **122** impressam formæ speciem perspexit, claram expressi vultus cognitionem adeptus est; sic qui Filium cognoverit, effigiem paternæ hypostasis per Filii notitiam animo suscepit. Omnia enim quæ Patris sunt, conspiciuntur in Filio, et omnia quæ Filii sunt, Patris sunt: quandoquidem et totus Filius in Patre manet, et totum rursus habet in semetipso Patrem ²⁵. Quare Filii hypostasis quasi forma ac facies est, qua Pater cognoscitur: et Patris hypostasis in forma Filii agnoscitur, manente quæ in illis consideratur proprietate ad claram hypostaseon distinctionem.

EPISTOLA XXXIX.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΘ'.

Basilium invitat Julianus ut ad se veniat.

Julianus Basilio.

Non bellum denuntias, ait proverbium: at ego addam etiam illud comœdiæ veteris: O nuntium verborum aureorum! Age igitur, reipsa ostende, et

²² Joan. xiv, 9. ²⁴ Coloss. i, 15. ²⁵ Joan. xiv, 11.

* Alias CCVI.

(38) *Καὶ τῆς τοῦ.* Ita septem mss. Editi ex τῆς τοῦ. Iidem mss. paulo post γενέσθαι, pro eo quod erat in editis γίνεσθαι.

(39) *Διαζεύξαντα.* Ita Harl. et quinque alii et Greg. Nyss. cum editionibus Hag. et Basil. prima. Editio Parisiensis et secunda Basileensis διαζεύξαντα. Ibidem vetustæ editiones et mss. μόνου.

ὁμμάτων ἐνατενίσαντα καὶ τῆς τοῦ (38) Πατρὸς ὑποστάσεως ἐν περινοίᾳ γενέσθαι, οὐκ ἐπαλλασσομένης, οὐδὲ συναναμιγνυμένης τῆς ἐπιθεωρουμένης αὐταῖς ιδιότητος, ὡς ἢ τῷ Πατρὶ τὴν γέννησιν, ἢ τῷ Υἱῷ τὴν ἀγεννησίαν ἐπιμορφάζειν· ἀλλ' ὡς οὐκ ἐνδεχόμενον τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου διαζεύξαντας (39), ἐφ' ἑαυτοῦ μόνου καταλαθεῖν τὸ λειπόμενον. Οὐδὲ γὰρ ἐστὶ δυνατόν, Υἱὸν ὀνομάσαντα, μὴ καὶ Πατρός· ἐν περινοίᾳ γενέσθαι, σχετικῶς τῆς προσηγορίας ταύτης καὶ τὸν Πατέρα συνεμφαινούσης.

8. Ἐπειδὴ τοίνυν ὁ ἑωρακὼς τὸν Υἱὸν ὁρᾷ τὸν Πατέρα, καθὼς φησὶν ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος, διὰ τοῦτο χαρακτηρᾷ φησὶν εἶναι τὸν Μονογενῆ τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως. Καὶ ὡς ἂν μᾶλλον ἐπιγνωσθεῖη τὸ νόημα, καὶ ἄλλας συμπαραληψόμεθα τοῦ Ἀποστόλου φωνάς, ἐναῖς Υἱὸν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀόρατου, καὶ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ πάλιν εἰκόνα φησὶν· οὐχὶ τῷ διαφέρειν τοῦ ἀρχετύπου τὴν εἰκόνα, κατὰ τὸν τῆς ἀορασίας (40) καὶ τῆς ἀγαθότητος λόγον, ἀλλ' ἵνα διεχθῆ, ὅτι ταυτὸν τῷ πρωτοτύπῳ ἐστὶ, καὶ ἕτερον ἦ. Οὐ γὰρ ἂν ὁ τῆς εἰκόνης διασωθεῖη λόγος, εἰ μὴ διὰ πάντων τὸ ἐναργὲς ἔχοι (41) καὶ ἀπαράλλακτον. Οὐκοῦν ὁ τὸ τῆς εἰκόνης κατανοήσας κάλλος ἐν περινοίᾳ τοῦ ἀρχετύπου γίνεται. Καὶ ὁ τοῦ Υἱοῦ τὴν οἰονεῖ μορφὴν τῇ διανοίᾳ λαθὼν, τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως τὸν χαρακτήρα ἀνετυπώσατο, βλέπων διὰ τοῦτου ἐκείνου, οὐ τὴν ἀγεννησίαν τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ ἀπεικονίσματι βλέπων (ἢ γὰρ ἂν δι' ὅλου ταυτὸν ἦν, καὶ οὐχ ἕτερον), ἀλλὰ τὸ ἀγέννητον κάλλος ἐν τῷ γεννητῷ κατοπτρεύσας. Ὡστερ γὰρ ὁ ἐν τῷ καθαρῷ κατοπτρῷ τὴν γενομένην τῆς μορφῆς ἔμφασιν κατανοήσας, ἐναργῆ τὸ ἀπεικονισθέντος προσώπου τὴν γνῶσιν ἔσχεν· οὕτως ὁ τὸν Υἱὸν ἐπιγνοὺς τὸν χαρακτήρα τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως διὰ τῆς τοῦ Υἱοῦ γνώσεως ἐν τῇ καρδίᾳ ἐδέξατο (42). Πάντα γὰρ τὰ τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ Υἱῷ καθορᾶται, καὶ πάντα τὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς ἐστὶν· ἐπειδὴ καὶ ὅλος ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ μένει, καὶ ὅλον ἔχει πάλιν ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα. Ὡστε ἡ τοῦ Υἱοῦ ὑπόστασις οἰονεῖ μορφῆ καὶ πρόσωπον γίνεται τῆς τοῦ Πατρὸς ἐπιγνώσεως· καὶ ἡ τοῦ Πατρὸς ὑπόστασις ἐν τῇ τοῦ Υἱοῦ μορφῇ ἐπιγινώσκειται, μενούσης αὐτοῖς τῆς ἐπιθεωρουμένης ιδιότητος εἰς διάκρισιν ἐναργῆ τῶν ὑποστάσεων.

D

Ἰουλιανὸς Βασιλείῳ.

Ἦ μὲν παροιμία φησὶν, Οὐ πόλεμον ἀγγέλλεις· ἐγὼ δὲ προσθέτην ἐκ τῆς κωμῆδας· Ὁ χρόσόν ἀφ' ἡλίας ἐπῶν. Ἴθι οὖν, ἔργους αὐτὸ δείξον, καὶ

Editiones Basileensis secunda et Paris. μόνου.

(40) *Γῆς ἀορασίας.* Unus cod. Reg. τῆς οὐσίας καὶ ἀορασίας.

(41) *Ἐχοι.* Ita sex mss. et Greg. Nyss. Basilii editiones ἔχει.

(42) *Ἐδέξατο.* Sic mss. sex et Greg. Nyss. In editionibus Basilii ἐνεδέξατο.

σπεύδε παρ' ἡμᾶς. Ἀφίξη γὰρ φίλος παρὰ φίλον. Ἡ δὲ περὶ τὰ πράγματα κοινή καὶ συνεχῆς ἀσχολία δεξιὴ μὲν εἶναι πῶς τοῖς πάρεργον (43) αὐτὸ ποιούσιν ἐπαχθῆς· οἱ δὲ τῆς ἐπιμελείας κοινωνοῦντές εἰσιν ἐπεικεῖς, ὡς ἐμαυτὸν πείθω, καὶ συντετοί, καὶ πάντως ἱκανοὶ πρὸς πάντα. Δίδωμι οὖν μοι ῥαστώνην, ὥστε ἐξεῖναι μηδὲν ὀλιγωροῦντι καὶ ἀναπαύεσθαι. Σύνεσμεν γὰρ ἀλλήλοις οὐ μετὰ τῆς αὐλικῆς ὑποκρίσεως μόνως, ἧς οἶμαι σε μέχρι τοῦ δεῦρο πεπεισῆσθαι (44), καθ' ἣν ἐπαينوῦντες μισοῦσι τηλικούτου μίσου, ἡλικον οὐδὲ τοὺς πολεμιωτάτους, ἀλλὰ μετὰ τῆς προσηκούσης ἀλλήλους ἐλευθερίας ἐξελέγγοντές τε ὅταν δέη καὶ ἐπιτιμῶντες, οὐκ ἑλαττον φιλοῦμεν ἀλλήλους τῶν σφόδρα ἑταίρων. Ἐνθὲν ἔξεστιν ἡμῖν ἐπέτη δὲ φθόνος) ἀνειμένους τε σπουδάζειν, καὶ σπουδάζουσι μὴ ταλαιπωρεῖσθαι, καθέουδειν δὲ ἀδεῶς· εἶπει καὶ ἐγρηγορῶς οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ μᾶλλον ἢ καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὡς εἰκός, ἐγρηγόρα. Ταῦτα ἴσως κτηροδότησά σου καὶ κατελήρησα, παθὼν τι βλακῶδες (ἐπήνεσα γὰρ ἑμαυτὸν, ὡσπερ Ἀστυδάμας), ἀλλ' ἵνα σε πείσω προὔργου τοῦ μᾶλλον ἡμῖν τὴν σὴν παρουσίαν, ἅτε ἀνδρὸς ἐμφορονος, ποιήσειν ἢ παραιρήσεισθαί τι τοῦ καιροῦ, ταῦτα ἐπέσειλα. Σπεύδε οὖν, ὡσπερ ἔφη, δημοσίῳ χρησόμενος δρόμῳ. Συνδατρίφας δὲ ἡμῖν ἐφ' ὅσον σοι φίλον, ὡσπερ ἀνθελῆς, ὑφ' ἡμῶν πεμπόμενος, ὡς προσήκον ἐστὶ, βαδῆ.

EPISTOLAE M.

Julianus lenitatem suam, potentiam ac dominatum, spem Saporis sub leges mittendi cum Indis et Saracenis, originem denique ex Constantio; et Basilium impudentiam accusat, quod talem se spernat. Leniter edicit, ut sibi Casarea transacti mille auri librae praesto sint. Minatur Basilio, nisi id fecerit. Adulter se intellexisse quae legit, et condemnasse.

Ἰουλιανὸς (45) Βασιλίῳ.

Τὸ ἐμφυτὸν μοι ἐκ παιδῶν γαληνὸν καὶ φιλόανθρωπον μέχρι τοῦ παρόντος ἐπιδεικνύμενος, πάντας ὑπάρχους ἐκομίσασμεν τοὺς οἰκοῦντας τὴν ὑφ' ἡλίον. Ἰοῦ γὰρ πᾶν γένος βαρβάρων μέχρις ὀρίων Ὀκεανῶ (46) δῶρά μοι κομίζον ἤχε παρὰ ποσὶ τοῖς ἑμοῖς. Ὑμοῖός δὲ καὶ Σαγάδαρες (47) οἱ παρὰ τὸν

(43) *Τοῖς πάρεργον.* Legendum putat Combefissius τοῖς προὔργου αὐτὸ ποιούσιν, *his qui rem operæ pretium faciunt, primasque in ea curas ponunt.* Sed non is erat Julianus qui reipublicam serio a se geri negaret: aliam prorsus de se opinionem in tota epistola injicere conatur. Quare malim hunc locum in eam sententiam accipere, quæ cum tota orationis serie cohæret. Declarat Julianus reipublicæ administrationem importunum quidpiam videri his qui perfunctorie id agunt: si quis autem in hoc opus, ut par est, incumbat; nec relaxationi cum amicis locum præcludere, nec relaxationem reipublicæ administrationi nocere. Atque hæc a se ea mente dici testatur, ne is, quem ad se invitat, molestum se imperatori toti rebus occupato venturum putaret.

(44) *Πεπεισῆσθαι.* Non ergo ad Basilium scripta hæc epistola, sed ad hominem aulæ vitia hactenus, id est sub imperatore, quem præ se spernebat Julianus, expertum, quod de Basilio dici omnino non potest.

(45) *Ἰουλιανός.* In codice Mediceo e regione tituli hæc legitur: Ὅστε τῷ ἔθει, ὅστε τῷ χαρακτήρι, ὅστε τῇ τῆς λέξεως ἐπιμαχίᾳ δοκῶσι μοι

ad nos quamprimum advola. Certe amicus ad amicum venles. Publica ac assidua circa negotia occupatio videtur quidem quodam modo molesta esse iis, qui perfunctorie id agunt: qui vero diligentiam adhibent, modesti sunt, ut mihi persuadeo, ac prudentes, et prorsus ad omnia idonei. Quare sumo mihi relaxationem, ita ut liceat nihil negligentiam etiam requiescere. Vivimus enim inter nos non cum sola aulica simulatione, quam te credo hactenus expertum esse; ex qua qui laudant, majori odio prosequuntur, quam inimicissimos; sed cum decenti invicem libertate arguentes cum opus est et reprehendentes, non minus diligimus inter nos, quam qui maxime amici sunt. Ex eo accidit (quod sine invidia dicere liceat) ut dum relaxamur, seria agamus; et dum seria agimus, minime fatigemur, et secure dormiamus: siquidem et vigilans, non pro me magis quam pro cæteris omnibus, ut par est, vigilo. Hæc apud te fortasse nugatus sum, et edutivi levitate quadam animi (meipsum namque, sicut Astydamas, collaudavi), verumtamen ut tibi persuadeam conspectum tuum, sapientis videlicet hominis, magis vobis profuturum quam impedimenti quidquam allaturum, hæc scripsi. Propera igitur, ut dixi, publico usurus cursu: cumque apud nos, quantum tibi videbitur, fueris; tum quo voles a nobis, ut decet, dimissus proficisceris.

123 EPISTOLA XL.

Julianus Basilio.

Iusitam mihi a puero lenitatem et humanitatem hactenus præ me ferens, omnes qui sub solis degunt in meam potestatem redegi. Ecce enim barbaræ omnes nationes, quæ ad Oceani usque limites incolunt, ad meos pedes munera perferunt. Similiter autem et Sagadares qui ad Danu-

προσῆκιν αὶ δύο αὐτὰ ἐπιστολαὶ τοῖς ἀνδράσιν οἷς ἀνάκεινται. *Nec instituto, nec ingenio, nec dicendi genere mihi videntur duæ illæ epistolæ viris illis, quibus ascriptæ sunt, continere.* Sed ea de re pluribus in *Vita Basilii*, ubi etiam agimus de quinque aliis sequentibus epistolis, quæ cum Basilio tribuantur, nec eo indignæ sint, idcirco ad hanc primam classem visæ sunt appingendæ, quia, si Basilii sunt, verisimile est ante episcopatum scriptas fuisse. Hujus autem et sequentis epistolæ contextus adeo in editis mancus et corruptus est, ut totum ex antiquis codicibus describi necesse fuerit. Usi sumus potissimum codicibus Coislinianis, Mediceo et Harleano; quorum magnus inter se consensus, ac si quid interdum discrepent, id notare non pigebit.

(46) *Ὀκεανῶ.* Nonnulli mss. Ὀκεανῶ ποταμοῦ, sed postrema vox deest in Coisl. primo et aliis pluribus.

(47) *Σαγάδαρες.* Sic antiquissimi quique codices. Editi Ἀγάδες. Ibidem reddit Scultetus *Gothopæcilocataromorphi.* Reg. secundus et Coisl. secundus εὐμορφοποιολοκαθαρόμορφοι.

Alias CCVII.

bium habitant, pulchrivaripuriformes, quorum aspectus speciei humanæ similis non est, sed forma prorsus efferata, ii nunc meis pedibus advolvuntur; et quæ meo imperio conveniunt, facturos pollicentur. Neque huc duntaxat feror: sed oportet me quam celerrime in Persidem venire, et Saporem illum Darii nepotem profligare, donec mihi vectigalis ac tributarius fiat: ac simul etiam vicina Indorum ac Saracenorum regio devastanda, donec hi omnes mihi primas concedentes, vectigalia et tributa pendant. Tu vero supra horum potentiam sapis, pietate indutum te esse dicitans, sed præ te ferens impudentiam, et ubique me Romanorum imperio indignum esse divulgans. Nonne ipse nosti me Constantii illius potentissimi nepotem esse? Quamvis autem hæc de te sic cognoverim; non tamen dissociado a priore illa animi affectione, quam ego et tu adhuc ætate juvenes communem inter nos habuimus. Sed placido ac sereno animo tibi edico, ut auri libras mille mihi abs te mittantur cum Cæsarea transibo, et adhuc publicum iter tenebo, quam citissime ad Persicum bellum contendens; ac profecto, nisi tu hoc feceris, paratus sum Cæsaream totam destruere, et antiqua illius ornamenta evertere; ac ibi et templa et statuas erigere; adeo ut omnibus persuadeam, ut morem gerant Romanorum imperatori, nec efferantur. Itaque memoratum aurum numeratum, libraque, statera et trutina examinatum, tuto per unum aliquem ex fidelibus tuis familiaribus **124** ad me mittas, illudque tuo anulo obsignes; ut cognoscente te tandem aliquando, licet sero, nullum veniæ locum esse, ego delictis tuis placer. Quæ autem legi, intellexi et condemnavi

ἀπαραίτητον, γαληνὸν σοι γενέσθαι περὶ τὰ ἐπταισμένα. Ἄ δὲ ἀνέγων (60), ἔγων καὶ κατέγων.

EPISTOLA XLI.

Juliani impietatem liberrime arguit Basiliius, videt auri summam hominis herbis viventi imperatam. Negat ei impie in Deum se gerenti profuturam legem in veneficos latam. Denique pronuntiat eum non intellexisse quæ legit; si enim intellexisset condemnaturum non fuisse.

Basiliius ad hæc Juliano.

1. Exigua sunt tua præsentis fortunæ præclare

· Alias CCVIII et CCIX.

(48) Προσκυλινδούνται. Sic uterque Coisl. cum Medicæo et Regio 2897. Editi et Anglicanus codex προσκυλινδούνται. Harl. et Bigot. προσκυλινδούνται.

(49) Πρέπει. Tres codices mss. cum editis ἀρμόζει.

(50) Τὸν ἀπόγονον. Quidam codices τὸν ἀπὸ γένους.

(51) Ὑποτέλης μοι. Med. ὑποτελής μου. Ibidem Harl. ἐνταῦθα δέ.

(52) Προβαλλόμενος. Harl. ad marginem περιβαλλόμενος. Paulo post mss. Κωνσταντῖνα. Unus ex Regiis Κωνσταντινίου.

(53) Ἰνωσθέντων. Bigot. λεχθέντων. Quamvis hæc de te dixerim.

(54) Μετεσχήκαμεν. Addunt editi τὰ βέλτιστα γράμματα, et cod. Bigot. μαθόντες. Sed hæc desunt in Harl., Med. et utroque Coisl.

(55) Ἐτι μου κατὰ τὴν Ἰσχωρόρον. Videtur Julianus imitari consuetudinem Alexandri Severi, sub

Δάνουδιν ἐκτραφέντες, οἱ εὐμορφοποιχλοκαθαρίμορφοι, οἷς οὐκ ἔστι θεὰ ὁμοιοειδῆς ἀνθρώπων, ἀλλὰ μορφή ἀγριαίνουσα· οὗτοι κατὰ τὴν ἐνεστώσαν προκαλινδούνται (48) ἴχνησι τοῖς ἐμοῖς, ὑπισχούμενοι μοι ποιεῖν ἐκεῖνα· ἄπερ τῇ ἐμῇ πρέπει (49) βασιλεῖα. Οὐχὶ δὲ ἐν τούτῳ μόνῳ ἔλκομαι· ἀλλὰ δεῖ με σὺν πολλῶ τῷ τάχει καταλαθεῖν τὴν Περσῶν, καὶ τροπώσασθαι Σάπαριν ἐκείνον τὸν ἀπόγονον (50) Δαρείου γεγονότα, ἄχρις οὗ ὑπόφορος καὶ ὑποτελής μοι (51) γέννηται· ἐν ταυτῷ δὲ καὶ τὴν Ἰνδῶν καὶ τὴν Σαρακενῶν περιοικίδια ἐκπορθῆσαι, ἄχρις οὗσι πάντες ἐν δευτέρῳ τάξει τῆς ἐμῆς γένωνται ὑπόφοροι καὶ ὑποτελεῖς. Ἄλλ' αὐτὸς ἐπέκεινα τῆς τούτων δυνάμεως πεφρόνηκας· εὐλάβειαν λέγων ἐνδεύσθαι, ἀναίδειαν δὲ προβαλλόμενος (52), καὶ πανταχοῦ διαφημιζῶν ἀνάξιόν με τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας γεγενῆσθαι. Ἡ οὐκ οἶσθα αὐτὸς, ὡς Κωνσταντινοῦ τοῦ κρατίστου ἀπόγονος γέγονα; Καὶ τούτων οὕτω γνωσθέντων (53) ἡμῖν σοῦ εἶνεκα, οὐδὲ τῆς προτέρας ἐξέστημεν διαθέσεως, ἥς ἔτι νέοι ὄντες τῇ ἡλικίᾳ ἐγὼ τε καὶ σὺ μετεσχήκαμεν (54). Ἄλλα γαληνῶ σὺ φρονήματι θεοπικίζω δέκα ἑκατοντάδας χρυσοῦ λίτρῶν ἐξαποσταλῆναι μοι παρὰ σοῦ ἐν τῇ παρόδῳ μου τῇ κατὰ τὴν Καίσαρος· ἔτι μου κατὰ τὴν Ἰσχωρόρον (55) ὑπάρχοντος· σὺν πολλῶ τῷ τάχει ἀρικνουμένου μου ἐπὶ τὸν Περσικὸν πόλεμον· ἐτοίμου (56) ὄντος μου, εἰ μὴ τοῦτο ποιήσεις, πάντα τόπον ἀνασχευάσαι τῆς Καίσαρος· καὶ τὰ πάλαι αὐτῆς ἐγγεργμένα καλλιοργήματα (57) καταστρέψαι· καὶ κατὰ τόπον ναοῦς τε καὶ ἀγάλματα ἀναστῆσαι· ὥστε με πείσειν πάντας ἐκείνῳ βασιλεῖ Ῥωμαίων, καὶ μὴ ὑπεραιρεσθαι. Τὸ σὺν ἐξονομασθέν χρυσίον ἐξαριθμοῦν γοκαμπανορτανίνας καὶ διαμετρήσεις, ἀσφαλῶς ἐξαπόστειλόν μοι δι' οἰκείου πιστοῦ σοι διπλῆτος; δακτυλίῳ (58) τῷ σὺ σφραγισάμενος· ὥστε με, ἐπεγνωκότα (59) κἂν ὀψέ ποτε τοῦ καιροῦ τὸ

Β φημιζῶν ἀνάξιόν με τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας γεγενῆσθαι. Ἡ οὐκ οἶσθα αὐτὸς, ὡς Κωνσταντινοῦ τοῦ κρατίστου ἀπόγονος γέγονα; Καὶ τούτων οὕτω γνωσθέντων (53) ἡμῖν σοῦ εἶνεκα, οὐδὲ τῆς προτέρας ἐξέστημεν διαθέσεως, ἥς ἔτι νέοι ὄντες τῇ ἡλικίᾳ ἐγὼ τε καὶ σὺ μετεσχήκαμεν (54). Ἄλλα γαληνῶ σὺ φρονήματι θεοπικίζω δέκα ἑκατοντάδας χρυσοῦ λίτρῶν ἐξαποσταλῆναι μοι παρὰ σοῦ ἐν τῇ παρόδῳ μου τῇ κατὰ τὴν Καίσαρος· ἔτι μου κατὰ τὴν Ἰσχωρόρον (55) ὑπάρχοντος· σὺν πολλῶ τῷ τάχει ἀρικνουμένου μου ἐπὶ τὸν Περσικὸν πόλεμον· ἐτοίμου (56) ὄντος μου, εἰ μὴ τοῦτο ποιήσεις, πάντα τόπον ἀνασχευάσαι τῆς Καίσαρος· καὶ τὰ πάλαι αὐτῆς ἐγγεργμένα καλλιοργήματα (57) καταστρέψαι· καὶ κατὰ τόπον ναοῦς τε καὶ ἀγάλματα ἀναστῆσαι· ὥστε με πείσειν πάντας ἐκείνῳ βασιλεῖ Ῥωμαίων, καὶ μὴ ὑπεραιρεσθαι. Τὸ σὺν ἐξονομασθέν χρυσίον ἐξαριθμοῦν γοκαμπανορτανίνας καὶ διαμετρήσεις, ἀσφαλῶς ἐξαπόστειλόν μοι δι' οἰκείου πιστοῦ σοι διπλῆτος; δακτυλίῳ (58) τῷ σὺ σφραγισάμενος· ὥστε με, ἐπεγνωκότα (59) κἂν ὀψέ ποτε τοῦ καιροῦ τὸ

Γ ἀπαραίτητον, γαληνὸν σοι γενέσθαι περὶ τὰ ἐπταισμένα. Ἄ δὲ ἀνέγων (60), ἔγων καὶ κατέγων.

EPISTOLA MA.

Βασίλειος Ἰουλιανῶ πρὸς ταῦτα.

1. Μικρὰ σου τὰ τῆς παρουσίας τύχης ἀνδραγαθί-

quo narrat Lampridius itinerum dies publice proponi solitos esse, ita ut edictum penderet ante mensas duos, in quo scriptum esset: Illa die, illa hora ab urbe sum exiturus, et, si dii voluerint, in prima mansione mansurus: deinde per ordinem mansiones, deinde stativa, deinde ubi annonæ accipiendæ esset, etc.

(56) Ἐτοίμου. Coisl. secundus sic exhibet hunc locum: καὶ εἰ μὴ τοῦτο ποιήσεις, ἐτοίμως ἔχω ἀνασχευάσαι τὴν Καίσαρος. Sed Coisl. primus, Harl., Med. et alii plures ut in textu.

(57) Καλλιοργήματα. Harl. et Bigot. καλλιεργήματα.

(58) Δακτυλίῳ. Post hæc verba, ἐξαπόστειλόν μοι, addit Coisl. primus et συνίδης. Med. εἰ συνείδης. Harl. εἰ συνίδης. Sed hæc minime necessaria, ac melius videntur deesse in Coisl. secundum.

(59) Ἐπεγνωκότα. Legendum ἐπεγνωκότι.

(60) Ἄ δὲ ἀνέγων, etc. Ita Harl. Sed hæc desunt in utroque Coisl. et Med. Sic legitur in Bigot. Ἄ γὰρ ἀνέγων κατέγων.

μα· καὶ φαῦλα τὰ τῆς ἀριστείας, ἧς αὐτὸς ἤρι-
 στευσας καθ' ἡμῶν· οὐχὶ δὲ καθ' ἡμῶν, ἀλλὰ καθ'
 ἑαυτοῦ. Ἐγὼ δὲ τρόμῳ συνέχομαι, ὅταν λάθω κατὰ
 νῦν πορφύρα σε περιβεβληθῆαι (61)· σσεφάνῳ
 ἔτι τὴν ἀτιμον κεκοσμηθῆαι σου κεφαλῆν, ὅπερ δίχα
 εἰσθείας οὐκ ἐντιμον, ἀλλ' ἀτιμον καθίστησι σου
 τὴν βασιλείαν (62). Ἄλλ' αὐτὸς ἐπανελθὼν καὶ
 ὑπερμεγέθης γενόμενος, ὡς γε φαῦλοι καὶ μισόκα-
 λια δάιμονες εἰλυσάν σε εἰς τοῦτο, οὐ μόνον ὑπὲρ
 εἶπεν φύσιν ἀνθρώπων φρονεῖν ἤρξω (63), ἀλλὰ
 καί τις θεὸν ὑπεραίρεσθαι, καὶ τὴν πάντων μητέρα
 καὶ τῆνδ' Ἐκκλησίαν ἐνουδρίζειν, μὴνύσει χρησά-
 μενος πρὸς μὲ τὸν εὐτελέστατον χιλιάδα χρυσοῦ
 λιτρῶν ἐξποσταλῆναι σοι παρ' ἐμοῦ. Καὶ ἡ μὲν τοῦ
 χρυσοῦ ἄλκῃ οὐκ ἐθάμβησέ μου τὴν διάνοιαν, εἰ καὶ
 μάλα πολλὴ καθέστηκεν· ἀλλὰ θακρῦσαι με πικρῶς
 παρεκείσασεν ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ταχίστῃ σου ἀπωλείᾳ.
 Ἐνεθύμῳμαι γὰρ καθ' ἑαυτὸν ὡς ἐγὼ τε αὐτὸς καὶ
 ἡ σὴ καλοκάγαθία κοινῶς μεμαθήκαμεν τὰ ἱερὰ καὶ
 μέγιστα γράμματα. Ἐκάτεροι δὲ (64) διεξήλθομεν
 τὰς ἀγίας καὶ θεοπνεύστους Γραφὰς, καὶ ἐλάνθανε
 μὲν σε τότε οὐδὲν, ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος ἀδόκητος
 κἀπῆγχεας, ὑπὸ τοιοῦτου φρονήματος στρατοπε-
 δεύεις. Ἥδεις ἡμᾶς πρὸ τῆς χθῆς, γαληνότερα, ἐπ'
 ἀπλησίᾳ χρημάτων μὴ πολιτεύεσθαι· νῦν δὲ κατὰ
 τὴν ἐνεπίωσαν δέκα ἑκατοντάδας χρυσοῦ λιτρῶν
 ἐξποσταλῆναι σοι ἐπεσχέθησας παρ' ἡμῶν. Φείσα-
 σθαι ἡμῶν τοίνυν θέλησον, γαληνότερα, τοσαῦτα
 κεκτημένων, ὅσα ἂν τήμερον θελήσωμεν φαγεῖν (65)
 οὐκ ἐφαρκεῖται ἡμῖν. Ἀργεῖ γὰρ, ὡς εἰκὸς, παρ'
 ἡμῶν μαγειρῶν τέχνη· μάχαιρα δὲ αὐτῶν αἵμασιν (66)
 ὡς προσομιλεῖ. Τὰ μέγιστα (67) τῶν παρ' ἡμῶν
 βρωμάτων, ἐν οἷς ἡ δαψιλία, χόρτων φύλλα σὺν
 ἄρῳ τραχυτάτῳ καὶ τῷ ἐξεστηκῶτι οἴκῳ· ὥστε μὴ
 ἐκθαμβούμενα (68) ἡμῶν τὰ αἰσθητήρια ὑπὸ τῆς γα-
 στρομαργίας ἐπ' ἀφροσύνη πολιτεύεσθαι.

2. Ἀπήγγειλε δὲ μοι καὶ τοῦτο Λαῦσος ὁ οὐκ περι-
 βεσπος τριβούνος, ὁ γνήσιος σου περὶ τὰ ἐσπου-
 δαιμένα, ὡς γυνὴ τις προσέλεισεν ἐποικήσατο ἐπὶ τῆς
 σὴ γαληνότητος ἐπ' ἀπωλείᾳ παιδὸς αὐτῆς φαρμα-
 κούβεντος· καὶ ὡς κέκριται παρ' ὑμῶν φαρμακοῦς
 μὲν μηδαμοῦ εἶναι (69), ὄντας δὲ ἀναιρεῖσθαι· ἡ
 ἐκείνους μόνους περιποιεῖσθαι οἷς ἡ μάχῃ πρὸς τὰ
 θρία. Καὶ τοῦτο, ὀρθῶς χρὴθὲν παρ' ὑμῶν, ξένον
 με πῆγχε. Παντὸς γὰρ γέλωτος ἀνάμωστον τυγχά-
 νει, πῶς τὰ μεγάλα ἄληθ των τραυμάτων μικροῖς
 φαρμάκοις ἐπιχειρεῖς θεραπεύειν. Θεὸν γὰρ ἐνουδρί-

(61) *Περιβεβληθῆαι*. Codices mss. excepto Harl. addunt ὅπερ ἐστὶ βασιλικὸν πρόβλημα, *quod est regale indumentum*.

(62) *Βασιλείαν*. Editi habent κεφαλῆν, et addunt: *καταγλαστότερον δὲ σου οὐκ ἔγνων εἰ τις τεθέσται πύρρον. Haec autem scio an nemo magis quam te videlicet quæntquam viderit*. Sed hæc nullo in codice ms. vidimus.

(63) *Ἡρξω*. Ita Harl., Med. et Vat. Deest ea vox in utroque Coisliniano.

(64) *Ἐκάτεροι δέ*. Ita Harl. et Coisl. primus. 2us *ἐκάτερον δέ* Reg. et Coisl. secundus et Medic.

(65) *φαγεῖν*. Harl. *χορτασθῆναι*.

(66) *αἵμασιν*. Medic. *αἵματι*.

(67) *τὰ μέγιστα*. Sic Harl., Reg., Med. et uterque

A facta: improba vero quæ contra nos egregie gessi-
 sti, vel potius non contra nos, sed contra te-
 metipsum. Ego enim contremisco, cum in men-
 tem venit te purpura indutum, ac tuum infan-
 te caput corona redimitum esse, quæ sine pietate
 non ornat imperium tuum, sed ignominia asper-
 git. Tu porro excelsus, et supra modum magnus
 oblectus, posteaquam scelesti ac omnis virtutis et
 honestatis hostes dæmones te in hoc pertraxe-
 runt, non solum supra omnem humanam natu-
 ram sentire cœpisti, sed etiam in Deum verticem
 tollere, ac Ecclesiam omnium matrem ac nutri-
 cem injuria afficere, significans mihi, homini
 villissimo, ut auri libras mille ad te mittam. Et
 auri quidem pondus animum meum non percudit,
 B quamvis valde magnum sit; sed amaras mihi la-
 crymas excussit, ob hanc tuam celerrimam per-
 niciem. Nam mecum ipse considero, me et tuam
 strenuitatem sacras ac optimas litteras simul di-
 didisse. Nimirum evolvimus uterque sanctas ac a
 Deo inspiratas Scripturas, atque tunc nihil te
 latuit. Nunc vero indecorus factus es, ejusmodi
 elatione animi veluti castris circumclusus. Nove-
 ras nos nudius tertius, serenissime, pecuniarum
 copix cupidus non esse; et tamen nunc mille
 auri libras a me petivisti. Velis nobis, serenissime,
 parcere; qui tantum possidemus, quantum, si
 hodie comedere voluerimus, nobis non sufficit.
 Cessat apud nos, ut par est, coquorum ars; nec
 eorum culter sanguinem attingit. Ciborum no-
 strorum optimi, quibus affluimus, herbarum so-
 lia sunt cum pane asperrimo, et vino acescente:
 ne scilicet stupentes sensus nostri ob ventris in-
 gluvem in vesania versentur.

2. Nuntiavit et illud mihi Lausus spectabilis
 tuus tribunus, ac sincerus mandatorum tuorum
 minister, accessisse mulierem quamdam ad tuam
 serenitatem ob filii veneno sublatis interitum;
 atque a vobis judicatum veneficos nusquam esse;
 si sint, e medio tolli: aut illos solos conservari,
 qui contra bestias pugnant. Atque hoc quod 125
 a vobis recte judicatum est, mirum mihi visum
 est. Illud enim ridiculum est omnino, quo-
 modo magnos vulnerum dolores parvis reme-
 diis sanare tentes. Dum enim Deum afficis in-

Coisl. Alii τὰ βέλτεστα. Habent iidem codices paulo
 post τραχυτάτῳ, si tamen excipias Coisl. secundum,
 in quo legitur, ut in aliis nonnullis, βραχυτάτῳ.

(68) *Μὴ ἐκθαμβούμενα... πολιτεύεσθαι*. Ita co-
 dex Harlæanus. Alii *μὴ ἐκθαμβεῖσθαι... μὴ πολι-
 τεύεσθαι*. Ibidem Cotelerius ἐπ' ἀπλησίᾳ πολι-
 τεύεσθαι.

(69) *Μηδαμοῦ εἶναι*. Verbum verbo reddidimus.
 Nam similia de delatoribus legitur in Actis S. Cy-
 priani: *Legibus vestris*, ait Cyprianus, *bene atque
 utiliter censuistis, delatores non esse*. Sic etiam Eu-
 silius epist. 55. Synodus Nicæna manifeste sanxit
mulieres extraneas non esse. Paulo post legitur in
 codice Bigotiano μόνους ζῆν οἷς ἡ, etc.

juria, frustra viduarum ac orphanorum curam suscipis: quorum alterum stultum est et periculosum; alterum vero humani et misericordis. Grave est nobis, qui privati sumus, apud imperatorem loqui: sed gravius tibi videbitur apud Deum causam dicere. Nullus enim Dei et hominum mediator apparebit. Quæ legisti, non intellexisti; nam si intellexisses, non sane condemnasses.

EPISTOLA XLII.

Chiloni demonstrat auctor epistolæ non satis esse recte incipere, sed in perseverantia omnia esse posita; plura tradidit solitariæ vitæ præcepta, in his ut non statim ad summum perfectionis se iulerat, sed paulatim progrediatur. Catenam imprimis monet, ne per speciosam causam recte in sæculo vivendi et spirituales conventus obeundi, solitudinis fastidium obrepant.

Ad Chilonem discipulum suum.

1. Salutaris rei auctor ero tibi, germane frater, si libenter a me consilium de rebus agendis acceperis: ac de iis maxime, de quibus ipse rogasti tibi consilium daremus. Nam solitariam quidem vitam incipere multi fortasse ausi sunt: sed rem, ut par est, absolvere pauci profecto elaboraverunt. Ac omnino non in proposito solum consistit exitus: sed in exitu laborum fructus. Nulla ergo utilitas, non properantibus ad propositi finem, sed initio solo monachorum vitam circumscribentibus: quin etiam et deridendum relinquunt suum ipsorum propositum, in ignaviæ et levitatis crimen apud externos incurrentes. Nam et de talibus Dominus dicit: *Quis volens domum edificare, non prius sedens computat sumptum, an habeat quibus opus sit ad absolvendum? ne posteaquam posuerit fundamentum, et non poterit perficere, incipiant illudere ei prætereuntes, dicentes: Hic homo fundamentum posuit, et non potuit consummare*²⁶. Initium igitur altarem ac promptum in virtute progressum habeat. Etenim generosissimus athleta Paulus nolens nos de vita bene ante acta securos otjari, sed quotidie ultra progredi, ait: *Quæ retro sunt obliviscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens meipsum, juxta scriptum persequor ad bravium supernæ vo-*

²⁶ Luc. xiv, 28-30.

* Alias I.

(70) Καὶ συμπαθοῦς. Bigot. καὶ λογιστικοῦ.

(71) Τὸ λέγειν. Vertit Cotelerius, *adversus Deum verba facere*. Sed hac voce iudicium designatur, ac omnium actionum reddenda ratio; statim enim additur neminem nunc inter Deum et homines mediatorem futurum. Vide Not. ad epistolam 33.

(72) Ἄ μέντοι, etc. Hæc desumpsimus ex codice Harlezano. Desunt enim in Medicæo et utroque Coisl. et aliis a Combessio et Cotelerio citatis. Narrat Sozomenus lib. v, c. 48, Julianum celeberrimis episcopis scripsisse in hæc verba: Ἀνέγνω, ἔγνω, κατέγνω, *Legi, cognovi, condemnavi*: eos autem sic respondisse: Ἀνέγνως, ἀλλ' οὐκ ἔγνως: εἰ γὰρ ἔγνως, οὐκ ἂν κατέγνως, *Legisti, sed non cognovisti; nam si cognovisses, non condemnasses*. Addit idem scriptor hanc epistolam Basilio a nonnullis non sine probabili ratione attribui.

(73) Πρὸς Χίλωνα. Hæc epistola in codice Marianæo inscribitur ἑμὲντα πρὸς, etc. In codice

σας, χηρῶν καὶ ὀρφανῶν μάτην πρόνοιαν ποιῆ. Τὸ μὲν γὰρ μανικὸν καὶ ἐπικίνδυνον, τὸ δὲ φιλοκτήριμον καὶ συμπαθοῦς (70). Ἐπαχθὲς ἡμῖν λέγειν πρὸς βασιλέα, ἰδιώτας ὄντας· ἐπαχθέστατον δὲ σοι φαίνεται τὸ λέγειν (71) πρὸς Θεόν. Οὐδεὶς γὰρ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων φανήσεται. Ἄ μέντοι (72) ἀνέγνως, οὐκ ἔγνως: εἰ γὰρ ἔγνως, οὐκ ἂν κατέγνως.

EPISTOLA MB.

Πρὸς Χίλωνα (73) τὸν αὐτοῦ μαθητήν.

1. Σωτηρίου πράγματος αἷτιος γενήσομαι (74) σοι, ὦ γνήσιε ἀδελφῆ, εἰ ἡδέως συμβουλευθεὶς παρ' ἡμῶν τὰ πρακτέα· μάλιστα περὶ ὧν ἡμεῖς αὐτὸς παρεκάλεσας συμβουλευσάί σοι. Τὸ μὲν γὰρ κατάρξασθαι τοῦ μνήρους βίου πολλοῖς ἴσως τετόλμηται: τὸ δὲ ἀξίως ἐπιτελέσαι ὀλίγοις τάχα που πεπόνηται. Καὶ πάντως οὐκ ἐν προθέσει μόνον (75) τὸ τέλος ὑπάρχει, ἀλλ' ἐν τῷ τέλει τὸ κέρδος τῶν πεπονθμένων. Οὐκοῦν οὐδὲν ὄφελος τοῖς μὴ πρὸς τὸ τοῦ σκοποῦ τέλος ἐπειγομένοις, ἄχρι δὲ τῆς ἀρχῆς μνήνης ἰστώσι τὸν τῶν μοναχῶν βίον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ καταγέλαστον καταλιμπάνουσι τὴν ἑαυτῶν πρόθεσιν, ἀνανδρίας καὶ ἀβουλίας παρὰ τῶν ἐξωθεν ἐγκαλούμενοι. Φησὶ γὰρ (76) καὶ ὁ Κύριος περὶ τῶν τούτων· *Τίς, βουλόμενος οἶκον οἰκοδομησάι, οὐχὶ πρῶτον καθίσας ψηφίσει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ πρὸς ἀπυρτισμόν; μὴ ποτε, θέτος αὐτοῦ θεμέλιον, καὶ μὴ ἰσχύοντος ἐκτελέσαι, ὀξυντα ἑμπαίξουσιν αὐτῷ οἱ παραπορευόμενοι, λέγοντες, οὗτος θεμέλιον ἔθηκε, καὶ οὐκ ἰσχύσεν ἐκτελέσαι*. Ἡ οὖν ἀρχὴ ἔχεται τὴν προκοπὴν προθύμως ἐπὶ τῷ κατορθώματι. Καὶ γὰρ ὁ γενναϊότατος ἀθλητῆς Παῦλος, βουλόμενος ἡμᾶς (77) μὴ ἐπαμεριμνεῖν τοῖς προβεβιωμένοις ἀγαθοῖς, ἀλλ' ὁσημέραι εἰς τὸ πρόσω προκόπτειν, λέγει· *Τῶν δεικνόντων ἐπιλανθάνομενος, τοῖς δὲ*

D Regio 2895 hæc leguntur: Τινὲς τὸν λόγον τούτων τοῦ ἁγίου Νελλου εἶναι λέγουσι, *Quidam hanc orationem sancti Nili esse dicunt*.

(74) Γενήσομαι. Unus ex Regiis codicibus εἰρήνησομαι. Unus iidem Reg. εὐ γενήσομαι.

(75) Μόνον. Reg. secundus μόνη. Infra duo mss. codices οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ.

(76) Φησὶ γάρ. Voculam addidimus ex duobus mss. Statim Regius secundus πύργον pro οἶκον. Paulo post euiti ἵνα μῆποτε. Sed ἵνα deest in iisdem mss.

(77) Ἡμᾶς. Hanc vocem addidimus ex Reg. codice primo. Secundus sic habet: προθύμως ἐπὶ τῶν κατορθωμάτων τέλος ἐπειγομένην. Τοῦτο γὰρ οὐ δάσκει ἡμᾶς τῷ ἰδίῳ κατορθώματι... μὴ ἐπαμεριμνεῖν τοῖς, etc. *Initium igitur acriter properet ad recte factorum finem. Id enim nos docet proprie virtutis exemplo Paulus; ne scilicet de vita ante bene acta securi ottemur, sed quotidie ultra progrediamur, dicens, etc.*

ἔμπεροσθερ ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν διώκω (78) ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως. Τωσὺτος γὰρ ὑπάρχει ὄλος ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, πρὶ ἔρχομένου τοῖς φθάσαι, ἀλλὰ τρεφόμενος οὐ τίς φθάσει μᾶλλον, ἀλλὰ τοῖς μέλλουσι. Τί γὰρ ἔστι: ἐκθροῦτον ὁ χριζὸς τῆς γαστροῦ κόρος, σήμερον τῆς ἐμφύτου πείνης τὴν οἰκείαν τῆς βρώσεως παραμυθίαν μὴ εὐρισκοῦσης; Οὕτως οὖν οὐδὲ ψυχῆς κέρως τοῦ χθεσινου κατορθώματος, τῆς σημερινῆς φρενὶ, τοιοῦτόν σε κρινῶ.

2. Οὐκοῦν μάταιος μὲν τοῦ δικαίου ὁ κόπος, ἀνέγκυρος δὲ καὶ τοῦ ἀμαρτωλοῦ ὁ τρόπος, ἐπιγενομένης (79) ἐναλλαγῆς· τῷ μὲν ἀπὸ τοῦ κρείττονος ἐπὶ τὸ χεῖρον, τῷ δὲ ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ κρείττον μεταβληθέντι. Ταῦτα καὶ τοῦ Ἰεζεκιήλ ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου δογματίζοντος ἔστιν ἀκοῦσαι. Ἐν γὰρ φρεσίν, ἐκκλίνας ὁ δίκαιος πλημμελήσῃ, ὡς μὴ μνησθῶ τῶν δικαιοσυνῶν ὧν ἐποίησεν ἔμπροσθεν (80)· ἀλλ' ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ αὐτοῦ ἀποθάνει. Τὸ δὲ αὐτὸ φησι καὶ περὶ τοῦ ἀμαρτωλοῦ· Ἐάν ἱπποπέδας ποιῆσῃ δικαιοσύνην, ζωὴν ζήσεται ἐν αὐτῇ. Πού γὰρ οἱ τοσοῦτοι Μωϋσῆ τοῦ θεράποντος πόνου, τῆς ἐν στιγμῇ (81) ἀντιλογίας παραγραφάμενος, αὐτοῦ τὴν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσάγει; Πού δὲ καὶ ἡ τοῦ Γιεζῆ συναναστροφή πρὸς τὸν Αἰτισαῖον, φιλοχρηματίας χάριν λέπραν ἐπισταμένον; Τί δὲ καὶ τοῦ πλήθους τῆς σοφίας τῷ Σάωμωνι: ὄφελος, καὶ ἡ προλαβοῦσα τοιαύτη ἐννοια εἰς Θεόν (82), ὕστερον ἐκ τῆς γυναικομανίας εἰς ἐκλογασίας αὐτοῦ ἐκτετακώτος; Ἄλλ' οὐδὲ τὸν μακρὸν Δαβὶδ ὁ μετewρισμὸς ἀφήκεν ἀνέγκλητον ἐπὶ τὴν εἰς τὴν τοῦ (83) Οὐρίου πλημμέλειαν. Ἦρκε: δὲ καὶ ἡ τοῦ Ἰουδα ἀπὸ τοῦ κρείττονος εἰς τὸ χεῖρον μετάπτωσις, πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ κατὰ Θεὸν πολιτευομένου, ὅς, ἐν τοσοῦτοις χρόνοις μαθητῆς τῷ Χριστῷ, ὕστερον μικρῷ λήμματι τὸν ἀσπίδιον ἀπεμπολήσας, ἑαυτῷ ἀγγόνην ἐπραγματώσατο. Τοῦτο οὖν γνωστόν σοι ἔστω (84), ἀδελφε, ἵνα οὐχ ὁ καλῶς ἀρχόμενος, οὗτος τέλειος· ἀλλ' ὁ κωδὸς ἀποτιθέμενος, οὗτος δόκιμος παρὰ Θεῷ. Μὴ ὡς ὅς ὑπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς, ἀδελφε, μηδὲ νυσταγμένους βλεφάρους, ἵνα σωθῆς ὕστερ ἄρα; ἐκ βλάπτου, καὶ ὡστερ ἔρνεον ἐκ παγίδος. Βλέπε γὰρ, ἵνα (85) ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις, καὶ ἐπάνω τείχους ὑψηλοῦ περιπατεῖς, ὅθεν οὐκ ἀκίνδυνον τῷ ἐπιπεσοῦντι τὸ πτώμα. Μὴ οὖν εὐθέως εἰς ἀκρότητα ἀπκήσεως ἐκτείνης σεαυτόν· μάλιστα μηδὲ θαρρήσης (86) σεαυτῷ, ἵνα μὴ ἐξ ἀπειρίας ἀφ' ὕψους τῆς ἀπκήσεως πέσης. Κραῖσσον γὰρ ἡ κατ' ὀλίγον

cationis". Nam talis **126** est tota hominum vita non contenta iis quæ præcesserunt, sed nutrita non magis præteritis quam futuris. Quid enim prodest homini besterna ventris satietas, hodie insita fame conveniens cibi solatium non inveniende? Sic igitur neque animæ lucrum ullum ex recte facte besterno, quod ab hodierno opere justo deseritur. *Qualem enim, inquit, reperio te, talem te judico.*

ἀπολιμπανομένου δικαιοπραγίας. *Οἷον γὰρ εὐρω σε,*

2. Itaque vanus est justus labor, inculpati item sunt peccatoris mores, superveniente immutatione; alteri quidem a virtute ad vitium, alteri autem a vitio ad virtutem translato. Hæc et Ezechielem velut ex persona Domini docentem audire licet. Si enim, inquit, justus declinans deliquerit, non recordabor eorum quæ juste fecit antea: sed in peccato suo morietur". Dicit enim idipsum et de peccatore: Si considerans fecerit justitiam, vivet in ipsa". Quo enim tot ac tanti labores famuli Moysis, cum ipsum vel unius momenti contradictio terræ promissæ aditu arcuerit? Quo et Giezi cum Elisæo convictus, cum sibi lepram pecuniæ amore asciverit? Quid et sapientiæ multitudine Salomonem juvit, tantusque Dei amor præteritus, cum postmodum insano mulierum amore delapsus sit in idololatriam? Sed neque beatum Davidem mentis aberratio inculpatum dimisit, ob admissum in uxorem Uriæ peccatum. Satis autem esset et Judæ a virtute ad vitium lapsus, ad eum, qui vitam secundum Deum agit, communiendum: qui tamdiu Christi discipulus, postea magistro ob exiguum lucrum divendito, sibi ipse laqueum paravit. Illud itaque perspectum tibi sit, frater, non eum qui bene incipit, perfectum esse: sed qui bene desinit, eum esse Deo probatum. Ne igitur dederis, frater, somnum oculis, neque palpebris tuis dormitationem", ut salvus flas velut dama ex cassibus, et velut avis ex laqueis". Considera per medios te laqueos transire, et supra excelsum murum ambulare, ex quo periculosus cadenti lapsus. Quapropter ne statim ad vitæ asceticæ apicem temetipsum intendas: maxime vero ne tibi ipse confidas, ut ne ob imperitiam ex summo ascetici instituti labaris. Nam satius fuerit paulatim proficere. Itaque voluptates vitæ sensim subtrahæ, tuam omnem consuetudinem delens, ne forte si subito omnes simul voluptates irritaris, tibi ipse turbam tentationum accersas. Cum autem unum voluptatis

" Philip. III, 13, 14. " Ezech. XVIII, 24. n. 5.

(78) Διώκω. Reg. secundus διώκων. Paulo post et eodem addidi ὄλος post ὑπάρχει.

(79) Ἐπιγενομένης. Sic duo mss., melius quam in editis ἐπαγομένης.

(80) Ἐμπροσθερ. Deest in Reg. secundo. Paulo post idem codex ὅτι ζωὴν.

(81) Τῆς ἐν στιγμῇ. Reg. secundus τῆς στιγμῆς τῆς, cum momentum contradictionis.

(82) Ἐννοια εἰς Θεόν. Recte observat Combes-

sus legendum εὐνοια εἰς Θεόν, idque in interpretando secuti sumus.

(83) Εἰς τὴν τοῦ. Sic duo codices mss. Editi εἰς τοῦ. Ibidem editi ἀρχαί. Duo codices ut in textu. lidem paulo post μαθητευθεὶς τῷ Κυρίῳ.

(84) Ἐστω. Deest in duobus mss.

(85) Βλέπε γὰρ, ὅτι. Sic duo codices, alius βλέπε, ὅτι. Editi βλέπε, ὡς.

(86) Θαρρήσης. Sic duo mss. Editi θαρρήσῃ.

morbum vi superaveris, accinge te ad voluptatem A
 ariam debellandam; et ita demum voluptates omnes
 tempestive domabis. Nam voluptatis quidem no-
 men unum, sed res diversæ. Sis itaque primum,
 frater, in 127 tentatione omni patiens. Qualibus
 autem tentationibus fidelis probatur, damnis mun-
 danis, criminationibus, mendaciis, contumacia,
 obtreactionibus, persecutionibus? His et simili-
 bus probatur fidelis. Deinde sis etiam quietus, non
 præceps verbis, non litigiosus, non in contentio-
 nem pronus, non cupidus gloriæ vanæ, non effu-
 tiens arcana, sed fide dignus, non in sermone
 multus, sed esto semper non ad docendum, sed
 ad discendum paratus. Ne curiose de vita mun-
 dana inquiras, unde nihil tibi accessurum sit emo-
 lumentum. Ait enim: *Ut ne loquatur os meum opera*
*hominum*²⁷. Qui enim ea quæ peccatorum sunt lu-
 dens loquitur, cito in se excuscat voluptates. Imo
 potius curiosus sis in vita justorum exquirenda:
 ita enim tibi ipse comparabis utilitatem. Ne sis
 tui ostendendi cupidus, pagos aut domos circum-
 cursans; sed hæc ut animarum laqueos fuge. Si
 quis autem te ob multam pietatem, in domum
 suam multis de causis invitet, discat qui talis est
 fidem centurionis sequi, qui, cum Jesus curationis
 ergo ad ipsum properaret, deprecatus est his ver-
 bis: *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum*
meum, sed tantum dic verbum et sanabitur puer
*meus*²⁸. Cum autem ei Jesus dixisset: *Vade, sicut*
*credidisti, fiat tibi*²⁹: puer illa ipsa hora sanatus
 est. Hoc itaque tibi notum sit, frater, non Christi
 præsentia, sed potentis fide liberatum fuisse ægro-
 tantem. Ita et nunc precante te in quo fueris loco,
 et ægroto credente se precibus tuis adjutum iri,
 evenient illi omnia ex sententia.

Τούτο οὖν γνωστόν σοι ἔστω, ἀδελφε, ὅτι οὐχ ἡ τοῦ Χριστοῦ παρουσία, ἀλλ' ἡ πίστις τοῦ αἰτούντος ἡμᾶς
 θέρωσε τὸν κάμνοντα. Οὕτω καὶ νῦν, σοῦ εὐχομένου ἐν ᾧ ἡς (92) τόπιον; καὶ τοῦ κάμνοντος πιστεύοντος
 δεῖ ταῖς σαῖς εὐχαῖς βοηθήσεται, ἀποθήσεται αὐτῷ πάντα καταθυμίως.

3. Plus autem quam Dominum propinquos tuos
 non diliges. Qui enim, inquit, patrem, aut matrem,
 aut fratres supra me diligit, non est me dignus³⁰.
 Quid vero sibi vult Domini mandatum? Si quis, in-
 quit, non tollit crucem suam, et sequitur me, non
 potest meus esse discipulus³¹. Quod si iis qui san-
 guine tibi conjuncti sunt, una cum Christo mor-
 tuus es, quid rursus vis cum illis versari? Sin au-
 tem quæ destruxisti propter Christum, rursus
 ædificas propter cognatos tuos, prævaricatore[m]
 teipsum constituis. Ne igitur ob affinium tuorum

προκοπή. Κατὰ μικρὸν οὖν κλέπτει τὰς ἡδονὰς τοῦ
 βίου, ἐξαφανίζων σεαυτοῦ πᾶσαν συνήθειαν (87).
 μήποτε, ἀθρόως πάσας ὁμοῦ ἐρεθίσας τὰς ἡδονὰς
 ὄχλον πειρασμῶν σεαυτῷ ἐπαγάγης. Ἐνίκα δ' ἐν
 τοῦ ἐνὸς πάθους τῆς ἡδονῆς κατὰ κράτος περιγένη
 πρὸς τὴν ἑτέραν ἡδονὴν παρτάταξαι, καὶ οὕτω πασι
 τῶν ἡδονῶν εὐκαίρως περιγενήσῃ. Ἡδονῆς γὰρ
 ὄνομα μὲν ἐν, πράγματα δὲ διάφορα. Τοίνυν
 ἀδελφε, ἔσο πρῶτον μὲν ὑπομονητικὸς (88) πρὸς
 πάντα πειρασμῶν. Πειρασμοῖς δὲ ποταπαῖς δοκιμά-
 ζεται ὁ πιστὸς, ζημίαις κοσμητικαῖς, ἐγκλήμασι, κα-
 ταψεύσμασιν, ἀπειθειαῖς, καταλαλιαῖς, διωγμαῖς.
 Εἰς ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα δοκιμάζεται ὁ πιστὸς.
 Ἔπειτα δὲ καὶ ἡσύχιος ἔσο, μὴ προπετῆς ἐν
 λόγῳ, μὴ ἐριστικὸς, μὴ φιλόνοικος, μὴ κη-
 νόδοξος, μὴ ἐξηγητικὸς, ἀλλὰ φιλόπιστος (89) μὴ
 ἐν λόγῳ πολὺς, ἔτοιμος δὲ ἴσθαι αἰεὶ μὴ πρὸς διδασκα-
 λίαν, ἀλλὰ πρὸς μάθησιν. Μὴ περιεργάζου βίον
 κοσμητικόν, ὅθεν οὐδὲν σοι προσγένηται ὄφελος. Φησὶ
 γὰρ ὁ Κύριος ἄν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα
 τῶν ἀνθρώπων. Ὁ γὰρ ἡδέως λαλῶν τὰ τῶν ἀμαρ-
 τωλῶν ἔτοιμος κατ' ἑαυτοῦ ἐξυπνίζει τὰς ἡδονὰς.
 Μᾶλλον δὲ πολυπραγμόνει τὸν τῶν δικαίων βίον.
 οὕτω γὰρ ἂν εὐρήσεις ἑαυτῷ ὄφελος. Μὴ ἔσο φιλο-
 δείκτης (90), περιάγων τὰς κώμας ἢ τὰς οἰκίας;
 φεῦγε δὲ ταύτας ὡς ψυχῶν παγίδας. Εἰ δὲ τις ἐὰν
 πολλὴν εὐλάβειαν προτρέπεται σε εἰς τὸν ἑαυτοῦ
 οἶκον πολλῶν προφάσεων ἕνεκα· μανθανέτω ἐ-
 τοιούτος ἀκολουθεῖν τῇ πίστει τοῦ ἑκατοντάρχου, ἐν
 τοῦ Ἰησοῦ Θεραπείας χάριν πρὸς αὐτὸν ἐπιειχο-
 μένου, παρητήσατο λέγων· Κύριε, οὐκ εἰμι ἰσχυρὸς
 ἢ να μου ὑπὸ τῆν στέρην εἰσέλθῃς, ἀλλὰ μόνον
 εἰπέ λόγον (91), καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου. Τοῦ
 δὲ Ἰησοῦ εἰπόντος αὐτῷ· Ὑπάγε, ὡς ἐπίστευσας,
 γενηθήτω σοι· ἰάθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

3. Πλέον δὲ τοῦ Κυρίου τοὺς οἰκεῖους σου μὴ ἀγα-
 πῆσεις. Ὁ γὰρ ἀγαπῶν, φησὶ, πατέρα ἢ μητέρα
 ἢ ἀδελφούς ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου ἀξιός. Τί αἰ-
 βούλεται ἡ τοῦ Κυρίου ἐντολή; Εἰ τις, φησὶν, οὐκ
 ἀφρί τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ μοι, οὐ
 δύναται μου εἶναι μαθητής. Εἰ συναπέθανες πρὸ
 Χριστοῦ ἀπὸ τῶν συγγενῶν σου τῶν κατὰ σάρκα, ἢ
 πάλιν ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφεσθαι θέλεις; Εἰ δὲ ἀκα-
 τέλευσας διὰ Χριστὸν, πάλιν ταῦτα οἰκοδομεῖς διὰ
 τοὺς συγγενεῖς σου, παραβάτην σεαυτὸν καθίστησι.
 Μὴ οὖν διὰ χρέος τῶν συγγενῶν σου ἀναχωρήσῃς

²⁷ Psal. xvi, 4. ²⁸ Matth. viii, 8. ²⁹ ibid. 13. ³⁰ Matth. x, 37. ³¹ Luc. xiv, 27.

(87) Συνηθειαν. Combefisius intelligit de consuetudine sæcularium et maxime mulierum. At multo satius visum est hæc accipere de vitiorum abolenda consuetudine. Sic infra auctor Epistolæ ad juniores suadet ὀργῆς ἀφανισμόν. Basiliius Reg. fus. p. 344: Οὐ μικρὸς δὲ οὗτος ἀγὼν τῆς ἑαυτοῦ συνήθειας περιγενέσθαι. Non levis autem illud certamen, suam ipsius consuetudinem vincere.
 (88) Ὑπομονητικὸς. Reg. secundus ὑπομονητικὸς.

(89) Φιλόπιστος. Percommoda videtur Combefisii emendatio, qui legendum censet φιλόπιστος· audiendi cupidus.
 (90) Φιλερδείκτης. Duo mss. φιλερδείκτης· peregrinandi cupidus.
 (91) Εἰπέ λόγον. Codex Maz. εἰπέ λόγον.
 (92) Ἐρ ᾧ ἡς. Sic mss. Editi ἐν ᾧ ἡς. Paulo post editi ταῖς εὐχαῖς et ἀγαπήσῃς. Mss. ut in contextu.

τοῦ τόπου σου· ἀναχωρῶν γὰρ ἐκ τοῦ τόπου σου, **A** usus a loco tuo recedas : recedens enim a loco tuo, fortasse a moribus tuis recedes. Non amator sis turbæ, non ruris, non civitatum, sed solitudinis : apud temetipsum manens semper citra ullam mentis aberrationem ; precationem et psalmodiam opus tuum esse existimans. Neque etiam lectiones negligas, Testamenti Novi maxime, propterea quod sæpe ex Veteri Testamento oritur detrimentum : non quod scripturæ sint res noxiæ, sed quod eorum qui læduntur, mens infirma. Omnis enim panis ad alendum idoneus ; sed nocet infirmis. Sic igitur omnis Scriptura divinitus inspirata est atque utilis⁹⁷, nec in ea quidquam inquinatum est : nisi quod quis inquinatum esse putat, id ipsi inquinatum est. **128** Omnia autem proba : quod bonum est, tene : ab omni specie mala absterne⁹⁸. *Omnia enim licent, sed non omnia expediunt*⁹⁹. Itaque his quibuscum versaris nulla in re sis offendiculo, sis lætus, fratrum amans, blandus, humilis, non excidens hospitalitatis proposito per eduliorum lautitiam, sed presentibus contentus, nihil a quocumque ultra quotidianum solitariæ vitæ usum accipias : ac præsertim fuge aurum velut animæ insidiatorem, et peccati patrem, ac diaboli ministrum. Te ipse avaritiæ obnoxium ne constitueris, obtentu ministerii erga pauperes. Si quis autem egenorum gratia afferat tibi pecunias, et aliquot noveris indigere ; ei ipsi, cui sunt pecuniæ, consilium da, ut fratribus indigentibus distribuat, ne forte conscientiam tuam coinquinent acceptæ pecuniæ.

4. Τὴς ἡδονῶν φεῦγε· τὴν ἐγκράτειαν δίωκε· καὶ τὸ μὲν σῶμα τοῖς πόνοις ἄσκει· τὴν δὲ ψυχὴν τοῖς περιστοιχίαις ἐθελε (99). Τὴν σῶματος καὶ ψυχῆς ἀνάλυσιν ἀπάλλαξεν παντὸς κακοῦ τιθέμενος, ἐκδέχου τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν, ἧς πάντες οἱ ἐπιμετοχοὶ γαγόνασι. Σὺ δὲ (1), ἀδολοκίμως ζυγοστατῶν, ἀντιπαρτίθεσο τῇ διαβολικῇ ἐννοίᾳ τὸν ἐπιμετῶν λογισμὸν, ὡσπερ ἐπὶ τρυφάνῃ τῇ ῥοπῇ τῆς ἐπιμετῶν τούτῳ παραχωρῶν· καὶ μάλιστα ὅταν ἐπιμετῶν ἢ πονηρὰ. ἔννοια λέγει· τί σοι τὸ ὄφελος ἢ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ διαγωγῆς ; τί σοι τὸ κέρδος ἢ ἀναχωρήσεως τῆς ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων συνθηλαίας ; ἢ οὐκ ἔγνωσ τούτους παρὰ τοῦ Θεοῦ τεταγμένους ἐπιμετῶν τῶν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν τοῖς ἀνδράσι (2) ἐπιμετῶν συνδικάζοντας, καὶ τὰς πνευματικὰς ἀδολοκίμως ἐπιτελοῦντας πανηγύρεις, ἐν αἷς μάλιστα ἀπὸ τοῖς παραγενομένοις γίνεται ὄφελος ; Ἐκεῖ γὰρ

B est, tene : ab omni specie mala absterne⁹⁸. *Omnia enim licent, sed non omnia expediunt*⁹⁹. Itaque his quibuscum versaris nulla in re sis offendiculo, sis lætus, fratrum amans, blandus, humilis, non excidens hospitalitatis proposito per eduliorum lautitiam, sed presentibus contentus, nihil a quocumque ultra quotidianum solitariæ vitæ usum accipias : ac præsertim fuge aurum velut animæ insidiatorem, et peccati patrem, ac diaboli ministrum. Te ipse avaritiæ obnoxium ne constitueris, obtentu ministerii erga pauperes. Si quis autem egenorum gratia afferat tibi pecunias, et aliquot noveris indigere ; ei ipsi, cui sunt pecuniæ, consilium da, ut fratribus indigentibus distribuat, ne forte conscientiam tuam coinquinent acceptæ pecuniæ.

C 4. Voluptates fuge : prosequere continentiam ; ac corpus quidem laboribus exerce : animam vero assuefacito tentationibus. Pro certo tenens corporis et animæ dissolutionem mali cujuscumque esse liberationem, honorum æternorum expecta frustrationem, cujus omnes sancti effecti sunt participes. Tu vero indesinenter expendens ac librans, diabolico suggestui oppone piam cogitationem, ei velut in trutina momento lancis præponderanti cedens. Et præsertim cum prava insurgens cogitatio dixerit : Quæ utilitas degendi in hoc loco ? quod lucrum secessus ab hominum societate ? An ignoras constitutos a Deo episcopos Ecclesiarum Dei cum hominibus ex more vivere, et spirituales indesinenter celebrare conventus, quos qui obeunt plurimum percipiunt utilitatis ? Illic enim Proverbiorum aperiuntur

⁹⁷ II Tim. III. 16. ⁹⁸ I Thess. V. 21. ⁹⁹ I Cor. VI. 12.

(97) Ἀναχωρήσεις. Sic unus ex Regiis, melius quam editi ἀναχωρήσεως. Paulo post editi ἐφ' ἑαυτὸν μένον ἀεὶ ἀμετεωρίστως. Mss. ut in textu.

(98) Μάλιστα τῆς Νέας. Reg. secundus μάθε τὰ τῆς Νέας.

(99) Ἐκείνω. Sic unius codicis ope emendatur quod erat in editis ἐκεῖνω.

(96) Πολυτελείας. Sic Reg. secundus. Ἐδίτι ποικιλίας.

(97) Γνώσις δέ. Sic Reg. secundus, alius γνώσις δέ. Mox editi ὑπάρχη. Mss. ut in textu.

(98) Ὑστερουμένοις. Sic Reg. secundus pro eo quod est in editis στερουμένοις. Mox duo mss. μολύνη, editi μολύνει.

(99) Ἐδίτι. Duo codices a Combessio citati καρτέρει.

(1) Σὺ δέ. Editi pro his vocibus habent σεαυτὸν, et paulo post τοῦτο παραχωρῶν. Vulnus sanatum ope Reg. secundi, in quo etiam legitur ἀντιπαρτίθει.

(2) Τοῖς ἀνδράσι, etc. Ἐδίτι τοὺς ἄνδρας συνήθως συνοδικάζοντας. Emendavimus ope Regii secundi.

semigmata, explicantur apostolica documenta, A exponuntur evangelicæ sententiæ, theologia audita; illic congressus fratrum spiritualium, magnam occurrentibus ex vultus aspectu utilitatem præbentium. Tu autem te ipse a tantis bonis effecisti alienum, atque hic desides belluarum in morem efferatus. Vides enim hic solitudinem magnam, inhumanitatem non modicam, penuriam doctrinæ, disjunctionem a fratribus, ac spiritum erga Dei mandatum valde inertem ac sordidum. Cum igitur talibus ac tantis te speciosis rationibus prava insurgens cogitatio frangere voluerit; oppone ei per piam ratiocinationem ipsius rei experientiam, dicens: Quandoquidem tu mihi dicis bona esse quæ in mundo sunt, propterea ego illuc transmigravi, indignum meipsum iudicans mundi bonis. Sunt enim mundi bonis mala admista, ac longe exsuperant mala. Nam cum aliquando accessissem ad spirituales conventus, in unam fratrem vix tandem, incidi, qui Deum timere videbatur; sed is tenebatur 129 sub diabolo; atque ex ipso audivi lepidos sermones, et conflictas ad obvios quosque decipiendos fabulas. Multos post ipsum offendendi fures, raptores, tyrannos. Vidi ebriorum speciem indecoram; vidi sanguinem oppressorum; vidi quoque mulierum pulchritudinem, qua pudicitia mea torquebatur. Ac fornicationis quidem opus effugi; sed virginitatem meam cordis cogitatione inquinavi. Et multos quidem sermones animæ utiles audivi; sed tamen nullum apud magistrum reperi dignum sermonibus virtutem. Post hoc rursus audivi innumerabiles tragœdias, quæ effeminatis modis animum subibant. Rursus audivi citharam suaviter resonantem, plausum saltantium, scurrarum vocem, stoliditatem multam, facetias, turbæ immensæ clamorem. Vidi lacrymas spoliatorum, dolores eorum qui abducebantur a tyrannide, ejulatum eorum qui torquebantur. Et vidi, et ecce non erat conventus spiritualis, sed mare ventis agitatum ac turbatum, omnes simul fluctibus suis tentans obruere. Dic mihi, o cogitatio mala, et temporariæ voluptatis ac vanæ gloriæ dæmon, quid mihi est lucri, si hæc et spectem et

(3) *Νοημάτων*. Reg. secundus διαταγμάτων. Marcianæus cod. παραγγεμάτων.

(4) *Συντυχία*. Reg. secundus Συντυχία μεγάλη τοῖς συντυχάνουσιν ἐκ τῆς προσούσης αὐτοῖς τοῦ Πνεύματος χάριτος τὴν ὠφέλειαν παρέχουσα: *Fraterum spiritualium congressus magnam congregantibus ex insita illis Spiritus gratia utilitatem ferens.*

(5) *Σε θέλη*. Pronomen additum ex Regio secundo.

(6) *Παραγενόμενος*. Sic duo mss. Editi παραγιόμενος.

(7) *Τὸ μὲν δοκεῖν*. Sic Reg. secundus. Editi τῷ μὲν δοκεῖν. Paulo post cod. Maz. πεπλεγμένους.

(8) *Μετ' αὐτόν*. Duo mss. μετ' αὐτοῦ, cum eo.

(9) *Τὰ αἵματα*. Auctor hujus epistolæ, quem in Palestina vixisse non obscure perspicitur, videtur horribili vitiorum pictura hanc potissimum gentem notare. Illius narrationem confirmat Gregorius Nys-

στωλικῶν διδαγμάτων, εὐαγγελικῶν νοημάτων (3) ἔχθεις, θεολογίας ἀκρόασις, ἀδελφῶν πνευματικῶν συντυχία (4), μεγάλην τοῖς ἐντυχάνουσιν ἐκ τῆς θείας τοῦ προσώπου τὴν ὠφέλειαν παρέχοντων. Σε δὲ, τοσοῦτων ἀγαθῶν ἀλλότριον σεαυτὸν καταστῆσαι, κάθησαι ἐνθάδε ἐξηγρωμένος ἴσως τοῖς θηροῖν. Ὅχι γὰρ ἐνταῦθα ἐρημίαν πολλήν, ἀπανθρωπίαν οὐκ εὐγῆν, ἀπορίαν διδασκαλίας, ἀδελφῶν ἀλλοτριώσιν, καὶ τὸ πνεῦμα περὶ τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ ἀργίαν ἔρη πολλήν. Ὅταν οὖν τοιαύταις καὶ τοσαύταις εὐοφάνεσι προφάσειν ἐπαναστάσα ἡ τρητὴ ἦεν καταβρῆξαι σε θέλη (5), ἀντιπαράθεσι αὐτῆ διὰ τὴν εὐσεβοῦς λογισμοῦ τὴν πείραν τοῦ πράγματος, ἰδῶν. Ἐπειδὴ σὺ λέγεις μοι καλὰ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι, διὰ τοῦτο ἐγὼ ἐνταῦθα μετώκησα, ἀνίστημι ἔμμενον κρίνας τῶν τοῦ κόσμου καλῶν. Παραμένεται γὰρ τοῖς τοῦ κόσμου καλοῖς τὰ κακὰ, καὶ μᾶλλον ὑπεραίρει τὰ κακὰ. Παραγενόμενος (6) γὰρ ποιεῖται ταῖς πνευματικαῖς πανηγύρεσιν, ἐνὶ μὲν ἀδελφικῶν μίλις ποτὲ περιέτχον, τὸ μὲν δοκεῖν (7) φοβουμένη τὸν Κύριον, κρατουμένη δὲ ὑπὸ τοῦ διαδόλου, καὶ ἤκουσα παρ' αὐτοῦ λόγους κοιμῶν, καὶ μύθους πεπλασμένους εἰς ἀπάτην τῶν ἐντυχανόντων. Παύλα δὲ μετ' αὐτόν (8) συνέτχον κλέπτεις, ἀρπαξί, τεράννοις. Εἶδον μεθούτων σχῆμα ἀσχημον, τὰ αἵματα (9) τῶν καταπονουμένων. Εἶδον δὲ καὶ κύματα γυναικῶν, βασανίζον μου τὴν σωφροσύνην. Καὶ τὸ μὲν τῆς πορνείας ἔργον διέφυγον· τὴν δὲ ἔμμενον παρθενίαν ἐμόλυνα κατὰ διάνοιαν καρδίας. Καὶ πάλιν μὲν ἀκήκοα λόγων ψυχοφελῶν· πλὴν παρ' οὐδέν τῶν διδασκάλων ἔβρον ἀξίαν τῶν λόγων τὴν ἀρετὴν. Μετὰ δὲ τοῦτο πάλιν μυρίων ἤκουσα τραγωδιῶν μέλει τεθρυμμένοις ἐνδεδυμένοις (10). Πάλιν ἀκήκοα κιθάρας ἢ ἡχοῦσης, τῶν κρότων (11) τῶν ἀλλομένων, τῆς φωνῆς τῶν γελοιστῶν, μωρίας πολλῆς καὶ εὐτραπέλας, ἡχλοῦ ἀμυθῆτου βοῆν. Εἶδον τὰ εἴρηκα τῶν συληθέντων, τὰς ὀδύνας τῶν ἀπαγομένων (12) ὑπὸ τῆς τυραννίδος, τὴν οἰμωγὴν τῶν βασανιζόμενων. Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν πανήγυρις πνευματικῆ, ἀλλὰ θάλασσα ἀνεμιζομένη καὶ ταραττομένη πάντας ὁμοῦ τοῖς αὐτῆς (13) κύμασι καλύψαι σπανδίζουσα. Λέγε μοι, ὦ κακὴ ἔννοια, καὶ ὁ τῆς προκαίρου ἡδυπαθείας· τε καὶ κενοδοξίας δαίμων, τί μου

D senus, qui in epistola de iis qui adeunt Hierosolyma, tom. III, p. 635, testatur nullum esse impunitatis genus, quod non in locis Hierosolymitanis perpetretur: adulteria, furta, idololatrias et cæcæ commemorat, ac nullibi tantum furoris esse ad succidendum sanguinem, non ex rumore aliquo, sed ex oculorum suorum testimonio asseverat.

(10) *Ἐνδεδυμένων*. Post hanc vocem legitur in Reg. secundo ἀπάτην, sed videtur obrepisse prius pάλιν quod deest in hoc codice.

(11) *Τῶν κρότων*. Ita Reg. secundus. Editi τῶν κρότων. Ibidem duo codices τῶν ὄχουμένων. Pauli post legendum βοῆς, ut hoc novien cum cæteri præcedentibus consonet.

(12) *Ἀπαγομένων*. Ita duo Regii codices. Editi ἐπαγομένων.

(13) *Τοῖς αὐτῆς*. Ita unus codex: alius τοῖς ἐαυτῆς. Editi τοῖς αὐτοῖς.

ὁ βραχὺς τῆς τούτων θεωρίας τε καὶ ἀκροάσεως, ἅ μὲν τῶν ἀδικουμένων βοηθῆσαι ἰσχύοντι, μήτε δὲ τοῖς ἀδύνατοις ἐπαμῦναι, μήτε τοὺς (14) σφαλλόμενος διαρθώσασθαι συγχωρουμένῳ· τάχα δὲ μέλλοντι (15) καὶ ἱμαντῶν προσπολλύειν; "Ὅσπερ γὰρ αἶψον ὕδωρ καθαρὸν ὑπὸ πολλῆς ζάλης ἀνέμου καὶ κενωτοῦ ἀφανίζεται, οὕτως ἂ νομιζόμεν καλὰ ἐν τῷ βίῳ ποιεῖν (16), ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν κακῶν καλύπτεται. Αἱ μὲν γὰρ τραγυφθαῖαι ὡσπερ σκόλοπες τοῖς κενῶν βίον δι' εὐθυμίας καὶ χαρᾶς ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἐμπήσονται, ἵνα τῆς ψαλμωφθίας ἐπισκοπίῃ τὸ καθαρόν· αἱ δὲ οἰμωγαὶ καὶ ὁ ὀδυρμὸς τῶν ἀδικουμένων ἀνθρώπων παρὰ τῶν ὁμοφύλων ἐπάγονται, ἵνα δευχθῆ τῶν πενήτων ἡ ὑπομονή.

5. Τίς οὖν ὠφέλεια ἐμοί, ἡ δηλονότι τῆς ψυχῆς ἡ βίβη; Διὰ τοῦτο οὖν ἐγὼ μεταναστεύω ἐπὶ τὰ ὄρη εἰς στρουθίων. Ὡς στρουθίον γὰρ ἐρρύσθη ἐκ τῆς πατρὸς τῶν θηρευόντων. Καὶ γὰρ ἐν ταύτῃ τῇ ἐρήμῳ διάγω, ὡ κακῆ ἔννοια, ἐν ἧ ὁ Κύριος διέτριβεν. Ἐνταῦθα ἡ δρυς ἡ Μαμβρή (17)· ἐνταῦθα ἡ οὐρανόσφαιρος κλίμαξ, καὶ αἱ τῶν ἀγγέλων παρεμβολαί, αἱ τῷ Ἰακώβ ὁφθεῖσαι· ἐνταῦθα ἡ Ἐρημος, ἐν ἧ ὁ λαὸς ἱερῆς ἐνομοθετήθη, καὶ οὕτως εἰς τὴν γῆν τῆς παγγελλίας εἰσελθὼν (18) εἶδε Θεόν. Ἐνταῦθα τὸ ὄρος ἡ Καρμηλιον, ἐν ᾧ Ἡλίας, αὐλιζόμενος τῷ Θεῷ ἠγρέπτεσεν. Ἐνταῦθα τὸ πεδίον ἐν ᾧ ἀναχωρήσας Ἐδρας, πάσας τὰς θεοπνευστοὺς βιβλοῦς προστάγματι Θεοῦ ἐξηρεύσατο. Ἐνταῦθα ἡ Ἐρημος, ἐν ἧ ὁ μακάριος Ἰωάννης, ἀκριδοφαγῶν, μετάνοιαν τοῖς ἀκήρτοις ἐκήρυξεν. Ἐνταῦθα τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, εἰς ὃ ὁ Χριστὸς ἀνερχόμενος προσήχητο, ἡμᾶς διδάσκειν προσεύχεσθαι. Ἐνταῦθα ὁ Χριστὸς ὁ τῆς ἐρήμου φίλος. Φησὶ γάρ· "Ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνημεροῦντες εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ ἐμὲ ἐν μέσῳ αὐτῶν (19). Ἐνταῦθα ἡ στενὴ καὶ τεθλιμμένη ὁδός, ἡ ἐπιγῶσα εἰς τὴν ζωὴν. Ἐνταῦθα διδάσκαλοι καὶ κρηται, οἱ ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι, καὶ ἡρεσι, καὶ ἐπληροῖς, καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς. Ἐνταῦθα ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταί, καὶ ὁ τῶν μοναχῶν ἐρημοπαίτης βίος. Ταῦτα τοίνυν ἔκονσιν καταδέεσθαι, ἵνα ἴδωσιν ἅπερ τοῖς μάρτυσι τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῖς ὁσίοις πάνσι ἁγίοις ἐπηγγέλτα· ἵνα ἀψευδῶς λέγω· Ἄν τούτους λόγους τῶν χειλέων σου ἐγὼ ἐφύλαξα ἕως σκληρᾶς. Ἐγὼ γὰρ τὸν μὲν θεοφιλεῖ Ἀβραάμ τῆ τοῦ Θεοῦ φωνῆ πειθόμενον, καὶ εἰς τὴν ἔρημον μετοικοῦντα· καὶ Ἰσαὰκ καταδυναστευόμενον· καὶ Ἰακώβ τὸν πατριάρχην ξενιτευόντα· Ἰωσήφ τὸν σύφρονα διαπιπρασκόμενον, τοὺς τῆς ἐγκρατείας εὐμετῆς τρεῖς παῖδας πυρομαχοῦντας, Δανιὴλ δευτέρου εἰς λάκκον λεόντων παραβαλλόμενον, τὸν παρῆρη-

A audiam, cum nulli eorum quibus injuria fit, opem ferre queam : neque liceat mihi Imbecilles defendere, aut errantes corrigere ; imo etiam insuper me ipse forte perditurus sim ? Quemadmodum enim paululum aquæ puræ magna venti procella ac pulvere dissipatur ; sic quæ nobis videmur præclare in sæculo facere, malorum multitudine obruuntur. Nam tragœdiæ, velut pali, in cordibus eorum qui in sæculo sunt, per lætitiā ac gaudium insiduntur, ut psalmodiæ puritati tenebras offundant. Porro ejulatus gemitusque hominum injuriam a tribulibus patientium proferuntur, ut pauperum ostendatur patientia.

5. Quæ igitur mihi alia utilitas, nisi certe animæ B damnum? Itaque eam ob causam ego velut passer transmigro in montes. Sum enim sicut passer ex laqueo venantium liberatus⁴⁰. Etenim in hac solitudine dego, o mala cogitatio, in qua Dominus versatus est. Hic quercus Mambre : hic scala ferrens ad cælum, et angelorum castra a Jacob conspecta ; hic solitudo, in qua populus purificatus legem accepit, et ita demum in terram promissionis ingressus Deum vidit. Hic mons Carmelus, in quo Elias commorans placuit Deo ; hic campus, in quem cum Esdras secessisset, omnes liberos divinitus inspiratos, Deo jubente, eructavit. Hic solitudo, in qua beatus Joannes, locustas edens, hominibus 130 penitentiam prædicavit. Hic mons Olivarum, in quem cum Christus ascendisset oravit, orare nos docens. Hic Christus solitudinis amator. Ait enim : *Ubi duo sunt aut tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*⁴¹. Hic angusta et arcta via, quæ ducit ad vitam. Hic doctores et prophetæ, in solitudinibus errantes, ac montibus, speluncisque et foraminibus terræ⁴². Hic apostoli et evangelistæ, et monachorum semota ab urbibus vita. Hæc itaque ultro suscepi, ut consequar quæ Christi martyribus et omnibus aliis sanctis promissa sunt ; ut vere ac citra mendacium dicam : *Propter verb. laborum tuorum ego custodivi vias duras*⁴³. Novi enim charum Deo Abraham qui voci Dei obsecutus est, et in solitudinem migravit ; et Isaac potentia oppressum, et Jacob patriarcham peregrinantem ; pudicum Joseph venditum ; pueros tres abstinentiæ inventores, qui adversus ignem pugnarunt ; Daniele semel et iterum in fossam leonum conjectum ; Jeremiam libere loquentem, cœni lacui addictum ; Isaiam arcanorum specta-

⁴⁰ Psal. cxliiii, 7. ⁴¹ Matth. xviii, 20. ⁴² Hebr. xi, 38. ⁴³ Psal. xvi, 4.

(14) *Μήτε τους, etc.* Reg. secundus μήτε δὲ τῶν ἀδύνατων τὴν ὁρμὴν ἀνακίβηαι δυναμένῳ, μήτε δὲ τοῖς σφαλλομένους, etc. *Cum nec iniquorum impetum repellere valeant.*

(15) *Μέλλοντι...* προσπολλύειν. Sic duorum codicum ope emendatur quod erat in editis μᾶλλον... προσπολλύντι.

(16) *Poisir.* Post hanc vocem addunt Reg. secun-

us et Maz. ἐνώπιον ἀνθρώπων. *Coram hominibus.*

(17) *Μαμβρή.* Ita mss. Editi *Μαβρή.*

(18) *Εἰσελθῶν.* Hoc verbum additum ex Reg. secundo.

(19) *Ἐν μέσῳ αὐτῶν.* Reg. secuudus μετ' αὐτῶν.

torem, serra sectum : abductum in captivitatem A
 Israellem ; Joannem adulterii objurgatorem, ca-
 pite truncatum ; martyres Christi de medio sub-
 latos. Et quid pluribus moror ? ubi et ipse Sal-
 vator pro nobis crucifixus est, ut morte sua vivi-
 ficaret nos, et unumquemque nostrum ad patien-
 tiam incitaret ac traheret. Ad hunc festino, et ad
 Patrem, et ad Spiritum sanctum. Legitimus in-
 veniri conor, indignum memet judicans mundi
 bonis. Cæterum neque ego propter mundum, sed
 mundus propter me. Hæc igitur apud temetipsum
 reputans, eaque diligenter, ut tibi dictum est,
 exsequens, decerta pro veritate usque ad mortem.
 Etenim Christus ad mortem usque factus
 est obediens. Sed et Apostolus dicit : *Videte ne
 quando sit in ullo vestrum cor pravam, ut desciscat a Deo vivente : sed exhortemini vos invicem, et ædificate singuli singulos, quandiu dicitur dies hodiernus* 44. Nam diēs hodiernus significat totum vitæ nostræ tempus. Sic igitur vivens, frater, te ipse servabis, nosque exhilarabis, et Deum glorificabis in sæcula sæculorum. Amen.

EPISTOLA XLIII.

Basiliius, seu quivis alius epistolæ auctor, evangelica præcepta solitariis breviter exponit.

Admonitio ad juniores.

Disce tu qui solitariam vitam degis, quique fidelis homo ac pietatis cultor es, et edocere evangelicum vivendi genus, corporis in servitatem redactionem, spiritum humilem, mentis puritatem, iræ extinctionem. Coactus, insuper adde propter Dominum; damno affectus, ne litiges; odio habitus, dilige; persecutione appetitus, sustineto; male audiens, obsecra. Sis peccato mortuus; sis una cum Deo crucifixus; curam omnem transfer in Dominum, 131 ut reperiaris ubi angelorum sunt myriades, primogenitorum conventus, apostolorum throni, prophetarum præcellentes sedes, sceptra patriarcharum, martyrum coronæ, justorum præconia. Inter hos justos ut tu ipse annumereris, concupisce, in Christo Jesu Domino nostro. Ipsi gloria in sæcula. Amen.

EPISTOLA XLIV.

Laisso monacho auctor epistolæ primum peccati magnitudinem, deinde misericordiam divinam ante oculos ponit, et ut se venial, benigne hortatur.

Ad monachum lapsum.

1. Salutem non dicimus, quia non est salus im-

44 Hebr. iii, 12, 13.

* Alias II.

** Alias III.

(20). Παρόρησιαστήν. Quæ ab hac voce usque ad Ἡσαΐαν leguntur, addita sunt ex duobus mss. a Combesio citatis.

(21) Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ita Reg. secundus. Editi τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ex eodem codice legimus γνήσιος, editi γνησιως. Idem habet ἀγωνίζομενος.

σισαστην (20) Ἰερεμίαν εἰς λάκκον βορβόρου καταδικαζόμενον· Ἡσαΐαν τὸν τῶν ἀποκρῶτων θεατῆρ πριζόμενον· τὸν Ἰσραὴλ αἰχμαλωτιζόμενον· Ἰωάννην τὸν τῆς μοιχείας ἐλεγχον ἀποτεμνόμενον· ἀναρουμένους τοὺς Χριστοῦ μάρτυρας. Καὶ ἵνα τί μακρολογῶ; ὅπου γε καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἐσταυρώθη ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα τῷ ἑαυτοῦ θανάτῳ ἡμᾶς ζωοποιήσῃ καὶ πάντας ἡμᾶς πρὸς τὴν ὑπομονὴν ἀλλήλων ἐλκύσῃ. Πρὸς τοῦτον ἐπιείγομαι, καὶ πρὸς τὸν Πατέρα. καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον (21). Γνήσιος εὐρεθῆναι ἀγωνίζομαι, ἀνάξιον ἑμαυτὸν κρίνας τῶν τοῦ κόσμου καλῶν. Πλὴν ἀλλ' οὐδὲ ἐγὼ διὰ τὸν κόσμον, ἀλλ' ὁ κόσμος δι' ἐμέ. Ταῦτα οὖν ἐν ἑαυτῷ ἐπιλογιζόμενος, καὶ τελῶν αὐτὰ σπουδαίως, κατὰ τὸ εἰρημένον ἀγωνίσομαι ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἕως θανάτου. Καὶ τῷ Θεῷ Χριστῷ ὑπήκοος γέγονε μέχρι θανάτου. Ἀλλὰ ὁ Ἀπόστολος φησι· Βλέπετε μήποτε ἔσται ἐν τῇ ὑμῶν καρδίᾳ πονηρὰ, εἰς τὸ ἀποστήναι ἀπὸ Θεοῦ (22) ζῶντος· ἀλλὰ ἀλλήλους παρακαλεῖτε, καὶ εἰς τὸν ἕνα οἰκοδομοῦτε, ἄγχις οὗ τὸ σημεῖον λέγεται. Τὸ γὰρ σημεῖον σημαίνει ὄλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν. Οὕτως οὖν πολιτευόμενος, ἀδελφε, καὶ σεαυτὸν σώσεις, καὶ ἡμᾶς εὐφρανεῖς, καὶ τῷ Θεῷ δοξάσεις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΓ'.

Νουθετῖα πρὸς τοὺς νέους.

Μάθε σὺ ὁ μονάζων καὶ πιστὸς ἄνθρωπος, καὶ τῆ εὐσεβείας ἐργάτης. καὶ διδάχθητι εὐαγγελικῆν ποικίλαιαν, σώματος δουλαγωγίαν, φρόνημα ταπεινῶν, ἐννοίας καθαρότητα, ὀργῆς ἀφανισμόν. Ἀγαπῶμενος, προστίθει διὰ τὸν Κύριον· ἀποστερούμενος μὴ δικάζου· μισούμενος, ἀγάπα· διωκόμενος, ἄνεχου· βλασφημούμενος, παρακάλει. Νεκρώθητι τὸ ἄμαρτιον, σταυρώθητι τῷ Θεῷ· ὅλην τὴν μέριμναν μετὰθεε ἐπὶ τὸν Κύριον, ἵνα εὐρεθῆς ὅπου ἀγγέλων μυριάδες, πρωτοτόκων πανηγύρεις, ἀποστόλων ὄρανοι, προφητῶν προεδρίαι, σκήπτρα πατριάρχων μαρτύρων στέφανοι, δικαίων ἔπαινοι. Ἐκείνα σεαυτὸν τοῖς δικαίοις ἐπιθύμησον συναρθρηθῆναι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

D

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΔ'.

Πρὸς μοναχὸν ἐκπεσόντα (25).

1. Χαίρειν οὐ λέγομεν, ὅτι οὐκ ἔστι χαίρειν τῷ

Μοx Πλὴν ἀλλ' ex duobus inss. Prima τοx deest editis.

(22) Ἀπὸ Θεοῦ. Sic duo mss. Deest præposit in editis.

(23) Πρὸς μοναχὸν ἐκπεσόντα. Addit in gius cod. 1908, sed manu recentiore, Ἀλέξιον, ἢ monachum lapsum Alexium. Cod. Colbert. 457: τῷ διάκονον ἐκπεσόντα, Ad diaconum lapsum.

ἀπέβην (24). Ἐτι γὰρ ἀπιστία με περιέχει, καὶ ὡς ἐπέρχεται μοι εἰς τὴν καρδίαν τὸ τηλικούτον ἀτόπημα καὶ τὸ ἐπιχειρήμα τὸ μέγα ὃ ἐπραξας, εἴ γε κατὰ τὸ φαινόμενον ἦδη πᾶσιν οὕτως ἔχει. Θαυμάζω γὰρ πῶς ἡ τοσαύτη σοφία κατεπόθη, πῶς ἡ τοσαύτη ἀκρίβεια διελύθη· πόθεν ἡ τοσαύτη τύφλωσις περιεχύθη· πῶς, μηδὲν τὸ σύνολον ἐνοήσας, τοσαύτην καὶ τοσαύτην ἀπώλειαν ψυχῶν εἰργάσω. Εἰ γὰρ ἀληθὲς τοῦτο, παραδέδωκας (25) καὶ τὴν σαυτοῦ ψυχὴν τῷ βυθῷ, καὶ πάντων τῶν ἀκούοντων τὴν αἰδέειαν ταύτην τὸν τόνον παρέλυσας. Τὴν πίστιν ἠθέτησας· τοῦ ἀγῶνος τοῦ καλοῦ ἠστώχησας. Διὸ ἀπὸ ἐπὶ σοί. Ποῖος γὰρ ἱερεὺς ἀκούων (26) οὐ θρηνησῆι; ποῖος ἐκκλησιαστικὸς οὐ κόπτεται; ποῖος λαϊκὸς οὐ σκυθρωπάζει; ποῖος ἀσκητὴς οὐ πυνθεῖ; Τίμα καὶ ὁ ἥλιος ἐσχότασεν ἐπὶ τῷ σὺ πτώματι, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν (27) ἐσαλεύθησαν ἐπὶ τῇ σὴ ἀπωλείᾳ. Ἐδάκρυσαν καὶ οἱ ἀναίσθητοι λίθοι ἐπὶ τῇ σὴ μανίᾳ· Ἐκλαυσαν δὲ καὶ οἱ ἐχθροὶ διὰ τὴν ὑπεροβὴν τῆς ἀνομίας σου. Ὡ πολλῆς παρώσεως (28)! ὦ δεινῆς ὠμότητος! Οὐ θεὸν ἐφοβήθησ· οὐκ ἀνθρώπους ἠδέσθησ· οὐ φίλους ἐνετραπήσ· ἀλλ' ὁμοῦ πάντα ἐναυάγησας· ὁμοῦ πάντα ἐσυλῆθησ. Διὸ πάλιν ἀπὸ ἐπὶ σοί, ἀθλιε. Ὁ τῆς βασιλείας παπῶν τὸν τόνον ἀπαγγέλλων, τῆς βασιλείας ἐξέπεσεσ. Ὁ τῆς διδασκαλίας τὸν φόβον πᾶσιν ἐμποιῶν, οὐκ ἔλασ φόβον θεοῦ ἀπέναντι τῶν ἐφθαλμῶν σου. Ὁ ἀνωσύνην κηρύσσων, ἐναγῆς ἐύρισκῃ. Ὁ ἐπὶ ἀκτηρροσύνη σεμνυνόμενος (29), συλοχρηματῶν ἐφευρίσκῃ. Ὁ τὴν τοῦ θεοῦ κόλασιν ἐπιδεικνύμενος διὰ τῆς ἠρησίας, αὐτὸς κόλασιν σεαυτῷ προεξένησας. Πῶς σε θρηνησῶ; πῶς ἀλήθσω ἐπὶ σοί; Πῶς ἔξτεσεν ὁ ἐωσφόρος ὁ πρωτὸς (30) ἀνατέλλων, καὶ σπερσίθη ἐπὶ τῆς γῆς; Παντὸς ἀκούοντος ἠχῆσει αἱ ἀμφότερα ὄτα. Πῶς ὁ Ναζιραῖος, ὁ ἐκλάμπων ὑπὲρ χρυσοῦν, ἐσχότασεν ὑπὲρ ἀσβόλην; οὐδὲς λαῖν ὁ τίμιος, πῶς ἐγένετο σκευὸς ἀχρηστον; Οὐ ἡ μνήμη τῶν θείων Γραφῶν ὑπὸ πάντων ἐλαλεῖτο, σήμερον ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ μετ' ἡχοῦ. Ὁ ἐξίνους ὀξέως ἀπώλετο. Ὁ πολύνους πολυπόλων ἡμαρτιῶν εἰργάσατο. Οἱ γὰρ ὠφελήμενοι ὑπὸ τῆς τῆς διδασκαλίας ἐβλάβησαν ὑπὸ τῆς σῆς ἀπωλείας. Οἱ τὰς ἀκοὰς παρατιθέντες ἐπὶ τῇ σὴ ὀμιλίᾳ ἐφράσαν τὰ ὄτα ἐπὶ τῇ σὴ ἀπωλείᾳ. Ἐγὼ δὲ, θρηνῶν καὶ σκυθρωπάζων (31), καὶ παρεϊμένος πάντοθεν, διὰ τὴν αἰτιῶν μου ἐπερβόλας, τοιαυτὰ σοὶ ἐγκώμια διεξέρχμα· μᾶλλον δὲ ἐπιταφίους λόγους συντάσσων, ἀπαράκλητος καὶ ἀθεράπευτος διατελῶ· ὅτι παράκλητος κέρυπται ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου, καὶ οὐκ

A piis. Adhuc enim incredulus sum, nec in pectus meum intrat tantum nefas ac magnum facinus, quod admisisti: si quidem res, uti jam omnibus manifesta est, ita sese habet. Admiror enim quomodo sapientia tanta absorpta sit, quomodo tam accurata vivendi ratio dissoluta; unde circumfusa fuerit cæcitas tanta; quomodo nihil prorsus considerans, talem ac tantam animarum perniciem induxeris. Id enim si verum est, tradidisti et tuam ipsius animam barathro, et omnium, qui impietatem hanc audiunt, robur exsolvisi. Irritam fecisti fidem; aberrasti a certamine bono. Quapropter doleo tua causa. Quis enim sacerdos, ubi audierit, tua causa non lamentabitur? quis ecclesiasticus non plangit? quis laicus tristitia non afflictit? quis monachus non inæret? Forte etiam sol ob tuum lapsum obscuratus est, et virtutes cælorum commotæ sunt ob exitium tuum. Quin et lapides sensus expertes insaniam tuam defleverunt: plorare quoque inimici ob iniquitatis tuæ magnitudinem. O magnam cæcitatem! O miram crudelitatem! Deum non timuisti; homines reveritus non es; non te amici moverunt; sed simul omnium naufragium fecisti: simul spoliatus es omnibus. Quocirca iterum causa tua, miser, doleo. Qui regni violentiam atque difficultatem omnibus annuntiabas, regno excidisti. Qui doctrinæ metum omnibus incutiebas, Dei non habuisti timorem ob oculos tuos. Qui sanctimoniam prædicabas, scelestus deprehenderis. Qui de paupertate gloriabare, pecuniarum inventus es raptor. Qui imminens a Deo supplicium disserendo ostendebas, tibi ipse accersivisti supplicium. Quomodo te lugebo? quomodo tua causa dolebo? quomodo excidit lucifer qui mane oriebatur, et contritus est in terra? Cuilibet audienti auris utraque tinniet. Quomodo Nazareus auro splendidior, fulgine factus est obscurior? venerandus filius Sion, quomodo factus est vas inutile? Cujus in sacris Scripturis legendis prædicabatur memoria ab omnibus, ejus hodie memoria cum sonitu periit. Qui erat ingenio acri et veloci, velociter interiit; præditus prudentia multiplici, multiplex peccatum perpetravit. Quibus enim profuit doctrina tua, si ex tuo exitio damnum accepere. Qui aures colloquiis tuis adhibuerunt, **132** obturavere pernicie tua audita. Ego vero lamentans tristemque vultum præ nie ferens, et undelibet exsolutus, et cinerem velut panem comedens, sacco in plagam meam injecto, tibi ejusmodi præconia recenseo, imo potius orationem

(24) *Τὸς ἀσεβῶν.* Editi ἐν τοῖς. Sed hæc præpositio deest in Coisl: secundo et in pluribus a Combefisio citatis.

(25) *Παραδέδωκας.* Duo mss. *παρέδωκας.*

(26) *Ἀκούων.* Editi addunt ἐπὶ σοί, sed hæc deest in Reg. secundo et Coisl. et aliis a Combefisio citatis, ac melius videntur deesse.

(27) *Τῶν οὐρανῶν.* Sic Reg. Coisl. et Maz. Editi τῶν οὐρανοῦ.

(28) *Παρώσεως.* Sic editio Basileensis et tres no-

stri codices et alii a Combefisio citati. Editio Parisiensis *πρώσεως.*

(29) *Σεμνυνόμενος.* Sic mss. Editi *σεμνόμενος.*

(30) *Πρωτ.* Sic duo mss. Editi *πρώην.* Paulo post ex iisdem mss. legimus *ἀσβόλην* pro *ἀσβολῶν* quod erat in editis.

(31) *Σκυθρωπάζων.* Post hanc vocem addunt duo codices καὶ *παριστάμενος σκυθρωπός.* Observat etiam Combefisius codices suos habere *παριστάμενος*

funebrem componens, consolationem nullam, nullamque medelam admitto; quippe abscondita est ab oculis meis consolatio, nec est fomentum adponere, neque oleum, neque ligamenta. Est enim

ἄ ἐστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὔτε εἶλαιον, οὔτε καταδέσμους. Ἔστι γὰρ ἡ πληγὴ μου ἔδυνηρά. Πάθει λαθῆσομαι;

2. Si qua igitur adhuc spes tibi superest salutis; si qua exigua Dei recordatio, si quod desiderium futurorum honorum, si quis metus suppliciorum, quæ servata sunt non pœnitentibus, resipisce veluciter: attolle oculos tuos in cœlum, intellige, desiste a tua nequitia, excute circumfusam tibi ebrietatem, insurge in eum qui te prostravit. Fortiter conare e terra resurgere. Recordare boni patris, qui persequens eruet te. Etiam si supersint crura duo, aut auriculæ summitas, resili ab eo qui te vulneravit. Memor esto miserationum Dei, qui curat oleo et vino. Ne desperes salutem. Revoca in memoriam quæ scripta sunt, nempe lapsus resurgere, aversum converti ⁴⁵, percussus curari, a bestiis captum liberari, consistentem non rejici. Non enim vult Deus mortem peccatoris, quemadmodum vult converti ipsum, et vivere ⁴⁶. Ne contempseris, velut in malorum profundum collapsus ⁴⁷. Tempus patientiæ est, tempus lenitatis, tempus curationis, tempus emendationis. Lapsus es? exsurge. Peccasti? desine. Ne stes in via peccatorum ⁴⁸, sed resili. Nam cum conversus ingemueris, tunc servabere. Est enim ex laboribus sanitas, et salus ex sudoribus. Vide igitur ne forte, dum servare vis quæ cum nonnullis pactus es, inita cum Deo pacta, quæ coram multis testibus professus es, transgrediare. Ne igitur ob humanas quasdam ratiocinationes cuncteris ad me venire. Ego enim receptum mortuum meum lugebo, ego curabo, ego amare flebo super contritione filie generis mei. Excipient te omnes, omnes se tibi laborum socios adjungent. Ne despondeas animum: memor sis dierum antiquorum. Est salus: est emendatio. Confide, ne desperes. Non est lex circa misericordiam mortem condemnans, sed gratia differens pœnam, exspectans emendationem. Nondum oclusæ sunt fores; audit sponsus: non dominatur peccatum. Redintegra denuo luctam: ne moreris, sed tui ipsius et omnium nostrum miserere in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium nunc et sæpè in sæcula sæculorum. Amen.

2. Εἰ τις οὖν ἔτι ἐλπίς ὑπολείπεται σοι σωτηρίας, εἰ τις βραχεῖα μνήμη περὶ τὸν Θεόν, εἰ τις πῶσις τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, εἰ τις φόβος τῶν τεθηρασρισμένων κολάσεων τοῖς ἀμετανοήτοις· ἀνάστηθι ταχέως· ἔπαρον (32) τοὺς ὀφθαλμοὺς σου εἰς τὴν οὐρανὴν, ἐλθὲ εἰς συναίσθησιν, παῦσαι ἀπὸ τῆς πονηρίας σου, ἀπόσεισαι τὴν περιχυθεῖσάν σοι μέθην, ἐπανάστα τῷ καταβαλόντι σε. Ἴσχυσον ἐκ γῆς ἐπαναστῆναι. Μνήσθητι τοῦ ἀγαθοῦ ποιμένου, ὅτι καταδύκων ἐξελεῖται σε. Κἂν ἦ δύο σκέλη, ἡ λοθὸς ὠτίου, ἀποπήδησον ἀπὸ τοῦ τραυματίσαντός σε. Μνήσθητι τῶν οἰκτιρμῶν (33) τοῦ Θεοῦ, ὅτι θεραπεύει ἐλαίῳ καὶ οἴνῳ. Μὴ ἀπελπίσης τὴν σωτηρίαν. Ἀνάλαβε τὴν μνήμην τῶν γεγραμμένων, ὅτι ὁ πίπτων ἀνίσταται, καὶ ὁ ἀποστρέφων ἐπιστρέφει· ὁ πεπληγὸς θεραπεύεται, ὁ θηριάλωτος περιγίνεται, ὁ ἐξημολογούμενος οὐκ ἀποβάλλεται. Οὐ θέλει γὰρ ὁ Κύριος τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. Μὴ ὡς εἰς βάθος (34) κακῶν ἐμπέσων καταφρονήσης. Καιρὸς ἀνοχῆς ἐστί, καιρὸς μακροθυμίας, καιρὸς ἰάσεως, καιρὸς διορθώσεως. Ὀλιόσθησας; ἐξεγείρου. Ἥμαρτες; ἠσύχασον. Μὴ στήσῃς ἐν ὀδῷ ἀμαρτωλῶν, ἀλλὰ ἀποπήδησον. Ὅταν γὰρ ἐπιστραφεῖς ὀσενάξης, τότε σωθήσῃ. Ἔστι γὰρ ἐκ πόνων ὑγεία, καὶ ἐξ ἰδρώτων σωτηρία. Ὅρα οὖν μήποτε, συνθήκας βουλόμενός τινῶν φυλάττειν, παραβῆσῃ τὰς πρὸς τὸν Θεὸν συνθήκας, ἅς ὠμολόγησας ἐπὶ πολλῶν μαρτύρων. Μὴ οὖν διὰ τινὰς λογισμοὺς ἀνθρωπίνους ὀκνήσης ἐλθεῖν πρὸς μέ. Ἐγὼ γὰρ ἀναλαβὼν τὸν νεκρὸν μου θρηνήσω, ἐγὼ θεραπεύσω, ἐγὼ πικρῶς κλαύσομαι ἐπὶ τὸ σύντριμμα τῆς θυγατρὸς τοῦ γένους σου. Πάντες σε δέχονται, πάντες σοι συμπονήσουσι. Μὴ ἀναπέσης (35)· κνήσθητι ἡμερῶν ἀρχαίων. Ἔστι σωτηρία, ἐστὶ διορθωσις. Θάρσει, μὴ ἀπελπίσης. Οὐκ ἐστὶ νόμος καταδικάζων τὸν χωρὶς οἰκτιρμῶν θάνατον, ἀλλὰ χάρις ὑπερτιθεμένη τὴν κόλασιν, ἐκδεχομένη τὴν διορθωσιν. Ὑπῶν ἐκλείσθησαν αἱ θύραι· ἀκούει ὁ θυμῖος· οὐ κυριεύει ἀμαρτία. Ἀναπάλαισον πάλιν· μὴ κατοκνήσης; καὶ σαυτὸν οἰκτείρησον, καὶ πάντας ἡμᾶς; (36) ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ αἰεὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

⁴⁵ Jerem. viii, 4. ⁴⁶ Ezecc. xviii, 32. ⁴⁷ Prov. xviii, 3. ⁴⁸ Psal. i, 1.

(32) Ἐπαρον. Sic tres mss. Editi ἔπαρον. Paulo post editi καταβάλλοντι. Mss. ut in textu.

(33) Τῶν οἰκτιρμῶν. Sic tres mss. Editi τοὺς οἰκτιρμούς.

(34) Μὴ ὡς εἰς βάθος. Ὡς additum ex tribus

mss. nostris præter Combefisianos.

(35) Μὴ ἀναπέσης. Sic quinque codices mss. Editi μὴ ἀναπέσης.

(36) Πάντας ἡμᾶς. Quæ sequuntur addita ex Regio secundo et Coisl. secundo.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΕ΄.

EPISTOLA XLV. 133

Cum quidam relictis magnis opibus monasticam vitam amplexus esset, ac postea ex summo pietatis fervore in adulterrum et alia scelera incidisset, auctor epistolæ, qui cum eo Hierosolymis commoratus fuerat, peccati et scandali magnitudinem ei exponit, simulque spe misericordiae divinae, et exemplo Judæorum ac Gentilium, qui tunc ad Dei cultum compellebantur, ad certamen revocat.

Πρὸς μονάζοντα ἐκπεσόντα.

A

Ad monachum lapsum.

1. Αἰτὸς μοι φόβος ἐνέσκηψε τοῖς τῆς διανοίας κλίποις ἐκ τῆς περὶ σὲ ὑποθέσεως. Ἡ γὰρ τις ἀσυμπαθῆς τρόπος προκαταρξάμενος εἰς μισανθρωπίας (37) ἐγληγμά με βίπτει· ἢ αὐθις συμπαιθεῖν ἐθέλοντα, καὶ πρὸς τὰ πάθη καταμαλακίεσθαι, κακῶς μετατίθησι (38). Διόπερ καὶ διαγαράττειν μέλλων τοῦτί μου τὸ γράμμα, τὴν μὲν χεῖρα ναρκῶσαν τοῖς λογισμοῖς ἐκύρωσα, τὸ δὲ πρόσωπον, ἠπορημένον ἐκ τῆς ἐπιπέσει κατηφέλας, ἀλλοιωῶσαι οὐκ ἴσχυσα, τοσαύτης μοι ἐπὶ σοὶ κεχυμένης (39) ἀισχύνης, ὡς καὶ τὴν τοῦ στόματος σύμπυξιν παραχρήμα πίπτειν, τῶν χειλῶν μου εἰς κλαυθμὸν ἐκτρεπομένων. Οἱμοι, τί γράψω, ἢ τί λογίσσομαι ἐν τριόδῳ ἀπειλημένος; Ἐάν εἴθω εἰς μνήμην τῆς προτέρας σου ματαίας ἀναστροφῆς, ὅτε σε (40) περιέβρει πλοῦτος, καὶ τὸ χαμερπὲς δοξάριον, φρίττω· ἦνίκα εἶπετό σοι κολάκων πλήθος, καὶ τρυφῆς ἀπλάουσις πρόσκαιρος μετὰ κροφανοῦς κινδύνου καὶ ἀδικῶν πόρων· καὶ πῆ μὲν ἀργοντικοὶ φόβοι διεβρίπιζόν σου τὴν τῆς σωτηρίας ὑπάνταν, πῆ δὲ δημοσίων θόρυβοι διεσάλυόν σου τὴν ἰστίαν, ἢ τε συνοχὴ τῶν κακῶν ἀπεσφαίριζε (41) σου τὴν πρὸς τὸν δυνάμενόν σοι βοθηεῖν· ἦνίκα κατὰ μικρὸν ἐμελέτας περιδέλεπες τὸν Σωτήρα, φέροντα μὲν πρὸς ὠφέλειαν τοὺς φόβους, ρυόμενον δέ σε, καὶ σκέποντα, παίζοντα κατ' αὐτοῦ ἐν ταῖς ἀδείαις· ἦνίκα ἐγυμνάζου πρὸς μεταβολὴν σεμνοῦ τρόπου, σκυβαλίζων μὲν σου τὴν πολυκίνδυνον περιουσίαν, οἴκου τε θεραπείαν καὶ συνοίκου ὀμιλίαν ἀπρηνόμενος. Ὁλος δὲ (42) μετάρσιος, ὡσπερ ξένος καὶ ἀλήτης, ἀγροῦς καὶ πόλεως ἐξαμεῖθων, κατέδραμες ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐνθα σοὶ καὶ αὐτὸς συνδιατρίβων ἐμακάριζον τῶν ἀθλητικῶν πόνων, ὅτε ἔθδοματικοὶ κύκλοις νῆσις διατελῶν Θεῷ προσεγγιστόφεις, ὁμοῦ καὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων συντυχίας λέγη τροπῆς ὑποφειγῶν, ἡσυχίαν δὲ καὶ μονοτροπίαν ἑαυτῷ ἐφαρμόσας, τοὺς πολιτικοὺς θορύβους ἐξέκλινας (43). Σάκκω δὲ τραχεῖ τὸ σῶμά σου διανοτῶν, καὶ ζώνῃ σκληρᾷ τὴν ὄσφυν σου περισφίγγων, καρτερικῶς τὰ ὀστέα σου διέθλιθες. Λαγόνας δὲ ταῖς ἐνδείαις κοιλαίνων μέχρι τῶν νοτιαίων μερῶν ὑπαγύνωσας· καὶ φασκίας μὲν ἀπαλῆς τὴν χρῆσιν ἐπηρήσω, ἐνδοθεν δὲ τὰς λαπάρας, σικύας (44) δίκην ὑφέκυσας, τοῖς νεφριτικοῖς χωρίοις προσκολλᾶσθαι ἐδιάζου· ἄλην δὲ τὴν τῆς σαρκὸς πιμαλὴν ἐκ-

1. Duplex timor subiit mentis meæ sinus tua causa. Aut enim præoccupans me immisericors quidam animi motus in crimen inhumanitatis conijcit: aut rursus misereri volentem, etiam ut ad vitia remollescam, male convertit. Quare et hanc meam epistolam exaraturus, manum quidem torpescentem ratiocinationibus corroboravi, sed vultum, ex concepta propter te tristitia anxium, mutare non potui: tanto mihi, tua causa, incuso pudore, ut oris etiam flexus, labiis meis in luctum conversis, statim concideret. Hei mihi, quid scribam, aut quid cogitem in trivio constitutus? Simihi prioris tuæ vanæ vivendi rationis veniat in mentem, cum circumfluere te divitiæ, ac humi repens gloriola, horreo: cum adulatorum te sequeretur multitudo, fruererisque brevi ac temporaria voluptate, non sine manifesto periculo et iniquo quæstu: et partim quidem magistratum timor te de salute cogitantem exagitaret: partim vero publicorum negotiorum tumultus tuam interturbarent domum, atque malorum frequentia retentem tuam ad eum, qui opulari tibi poterat, retorqueret: cum paulatim Servatorem circumspicere meditareris, timores quidem tibi ad tuam utilitatem inferentem, liberantem vero ac protegentem te, qui ei dum in tuto esses, illuseras: cum te ad innovandos acquirendosque honestos mores exerce-res, periculosissimam tuam opulentiam nihili faciens, reique familiaris curam et uxoris consuetudinem refugiens. Quin etiam totus sublimis, velut peregrinus et erro, agris et civitatibus peragratis, petisti Jerosolyma, ubi et ipse tecum commoratus ob athleticos te labores beatum prædicabam, cum per septenarios circulos jejunos perseverans Deo philosophareris, simulque congressus humanos veluti in fugam conversus devitares, atque tranquillo ac solitario vivendi genere tibi parato, civiles tumultus declinares. Præterea corpus tuum cilicio aspero lancinans, et zona dura astringens lumbos tuos, patienter ossa tua atterebas. Quin et ilia inedia concavans, ea usque ad dorsi partes laxa effecisti, atque fasciæ mollis rejecto usu, abdomen intrinsecus cucurbitæ in morem contractum, remibus adhærescere cogebas. Ad hæc, evacuato carnis

(37) *Μισανθρωπίας*. Coisl. primus *μισαδελφίας*, *odii fratrum*.

(38) *Μετατίθησι*. Quatuor mss. codices, non tamen antiquissimi, habent *διατίθησι*. Miror Combesium legi velle *διατίθημι*.

(39) *Ἐπὶ σοὶ κεχυμένης*. Duo codices pro his vocibus habent *ἐπιχεχυμένης*. Colbert. et primus Coislinianus habent *ἐπιχειμένης*.

(40) *Ὅτε σε*. Codices non pauci *ὅτε σοι*, unus *ὅτε σου*. Paulo post editi *κολάκων πλήθη*. Sex mss. *in jactu*.

(41) *Ἀπεσφαίριζε*. Sic Harl., Coisl. primus, Medic. et plures alii. Editi *ἀπεσφαίριος*. Paulo post in tribus codicibus recentioribus *deest σοι* ante τὸν *Σωτήρα*.

(42) *Ὁλος δέ*. Sic Harl., Coisl. primus et plures alii. Editi *ὅλος δέ*.

(43) *Ἐξέκλινας*. Ita sex mss. non ut in editis *ἐξέκλινας*.

(44) *Σικύας*. Editi *σικύου* contra omnium mss. codicum fidem.

• Alias IV.

toto adipe, exsiccasti strenue meatus sub ventre sitos, et ipso ventre inedia coarctato, faciebas ut costatæ partes, tecti quasi quædam eminentia, umbram inducerent **134** partibus umbilici, atque contracto toto organo, nocturnis horis consistens Deo, lacrymarum rivis barbæ pilos madefactos complanabas. Quid autem opus est recensere me singula? Memineris quot sanctorum ora exceperis osculo, quot sacra corpora amplexus sis, quot viri manus tuas velut intaminatas foverint; quot servi Dei, velut venerantes, confugerint ad genua tua complectentes.

2. At horum quis tandem finis? Adulterii fama nuntiati crimen, sagitta velocius pervolans, aures nostras sauciat, acutiore stimulo viscera nostra compungens. Quæ tam artificiosa præstigiatoris versutia in tam perniciosum casum te coniecit? Quænam diaboli sinuosa retia te constringentia, virtutis nervos immobiles reddiderunt? Quo abiere laborum tuorum narrationes? Sed fortasse æquum non est his fidem adhibere? Et quomodo non ex manifestis ea etiam credemus quæ hactenus abscondita fuerunt? siquidem animas quæ ad Deum confugiebant, juramentis horrendis obstrinxisti, cum tamen nominatim quidquid his v oculis, est et non, amplius est, diabolo attribuitur ⁴⁵. Itaque simul quoque exitiosi perjurii fuisti sponsor, atque instituti ascetici caractere in contemptum adducto, ad apostolos usque ipsumque Dominum dedecus ac infamiam transmisisti. Decorasti castitatis gloriationem; labe aspersisti continentiæ votum, captivorum facti sumus tragoedia, a Judæis et gentilibus res nostræ in scenam et actus deducuntur. Discidisti monachorum studia; diligentiores cautioresque in metum formidinemque coniecisti, adhuc diaboli potestatem admirantes; negligentiores vero ad sequendum incontinentiæ exemplum traduxisti. Dissolvisti, quantum in te fuit, gloriationem Christi, qui dixit: *Confidite, ego vici mundum* ⁴⁶, ejusque principem. Creatorem dedecoris miscuisti patriæ. Vere implevisti Proverbium, *Velut cervus sagitta iclus in jecore* ⁴⁷. Sed quid jam? Non cecidit fortitudinis turris, o frater: non obsorduerunt correctionis ac convectionis remedia: non occlusa est civitas perfugii. Ne in profundo malorum permanes, nec te tradas homicidæ. Novit Dominus elisos erigere. Ne procul fugias, sed ad nos recurre. Resume iterum labores juveniles, secundis recte factis humi repentem sordidamque voluptatem delens. Respice

⁴⁵ Math. v, 37. ⁴⁶ Joan. xvi, 33. ⁴⁷ Prov. vii, 22, 23.

(45) *Μέλισσιν*. Coisl. primus μέλισσιν.

(46) *Τοῦ γόητος*. Suspectæ mihi sunt hæ voces, quæ desunt in duobus vetustissimis codicibus Harl. et Coisl. primo.

(47) *Εἰς τοσοῦτον*. Reg. secundus εἰς τοῦτο. Paulo post cod. Clarom. ὑποσκέλισμα.

(48) *Προσφυγούσας*. Duo mss. προσφυγούσας.

(49) *Καὶ τὸν τούτου*. Editi καὶ τὸν τοῦ κόσμου τούτου. Omnes nostri codices ut in textu.

κανώσας, τοὺς τῶν ὑπογαστρίων ὀχετοὺς γενναίως ἐξήρανας, γαστέρα τε αὐτὴν ταῖς ἀσιταῖς συμπόξας, τὰ πλευριτικά μέρη, ὡσπερ τινὰ στέγης ἐξοχὴν, τοῖς τοῦ ὀμφαλοῦ μέλισιν (45) ἐπισκιάζεις, καὶ συνεσταλμένῳ ὄλῳ τῷ ὄργάνῳ, κατὰ τὰς νυκτερινὰς ὥρας ἀνομομολογούμενος τῷ Θεῷ, τοῖς τῶν θαυμάτων ὀχετοῖς τὴν γενεῖάδα ἐμβροχον καθωμάλιζεις. Καὶ τί με δεῖ καταλέγειν ἕκαστα; Μνήσθητι ὅσα ἀγίων στόματα φιλήματι κατησπάσω, ὅσα ἰερὰ σώματα περιεπτύξω, ὅσοι σου τὰς χεῖρας ὡς ἀχράντους περιέβαλλον· ὅσοι δούλοι Θεοῦ, ὡσπερ λατρεῖς, ὑπέδραμον τοῖς γόνασι σου περιπλεκόμενοι.

2. Καὶ τούτων τὸ τέλος τί; Μοιχικῆς φήμης διαβολῆ, βέλους δξύτερον διπταμένη, τιτρώσκει ἡμῶν τὰς ἀκοὰς, ἀκμαϊότερῳ κέντρῳ τὰ σπλάγγνα ἡμῶν διανύττουσα. Τίς ἢ τοῦ γόητος (46) τοσαύτη ἐντεχνος ποικιλία εἰς τοσοῦτόν (47) σε περιήγαγεν ὀλιθιον σκέλισμα; Ποία πολύπλοκα τοῦ διαβόλου δίκτυα, περιφρίξαντά σε, τὰς τῆς ἀρετῆς ἐνεργείας ἀκινήτους ἀπήλεγε; Ποῦ μοι τὰ διηγήματα τῶν ὧν πόνους ὀχεται; Ἄρα γὰρ ἀπίπτῃσαι ὄξειον; Καὶ πῶς οὐχὶ ἐκ τῶν ἐναργῶν καὶ τὰ τῶς ἀφανῆ εἰς πίστιν δεξόμεθα; εἰ τὰς τῷ Θεῷ προσφυγούσας (48) ψυχὰς φρικτοῖς ὄρκοις κατέκλεισαι, ὅποτε παρατετηρημένως τοῦ καὶ καὶ τοῦ οὐ τὸ περιττόν τῷ διαβόλῳ προσενέμηται. Ὁμοῦ τοίνυν καὶ παρορκίας ὀλιθίου γέγονας ἔγγυος, καὶ φαυλίσας τῆς ἀσκήσεως τὸν χαρακτήρα, μέχρι τῶν ἀποστόλων καὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἀνέπεμφας τὸ αἶσχος. Κατήσχυνας τὸ τίς θρησίας καύχημα, ἐμωμῆσθαι τῆς σωφροσύνης τὸ ἐπάγγελμα· ἐγεγόμεθα αἰμαλώτων τραγωδία· Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι δραματοῦργεῖται τὰ ἡμέτερα. Διέτμεμες φρόνημα μοναχῶν, τοὺς ἀκριβεστέρους εἰς φόβον καὶ δειλίαν ἤγαγες, θαυμάζοντας ἐπὶ τοῦ διαβόλου τὴν δύναμιν· τοὺς ἀδιαφόρους εἰς ἀκλασίας ζῆλον μετέθηκας. Ἔλυσας, ὅσον ἐπὶ σοὶ, τὸ τοῦ Χριστοῦ καύχημα, *θαυροῦτε*, λέγοντος, *ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον*, καὶ τὸν τούτου (49) ἄρχοντα. Ἐκέρασας τῇ πατριδὶ κρατήρα δυσφημίας· ὄντως εἰς ἔργον ἤγαγες τὸ τῆς Παροιμίας (50)· *Ὡς ἔλαφος τοξευθεὶς εἰς τὸ ἦπαρ*. Ἀλλὰ τί νῦν; Οὐ πίπτωκεν ὁ τῆς ἰσχύος πύργος, ἀβελάφῃ· οὐκ ἐμωμῆθη τὰ τῆς ἐπιτροπῆς φάρμακα· οὐκ ἀπεκλείσθη τοῦ καταφευκτηρίου ἡ πόλις. Μὴ τῷ βάθει τῶν κακῶν ἐναπομείνης· μὴ χρήσης (51) σεαυτὴν τῷ ἀνθρωποκτόνῳ. Οἶδεν ἀνορθοῦν κατερραγμένους ὁ Κύριος. Φεῦγε μὴ μακρὰν, ἀλλὰ πρὸς ἡμᾶς ἀνάδραμε. Ἀνάλαβε πάλιν νεανικούς πόνους, δευτέροις κατορθώμασι διαλύων τὴν χαμαζῆλον καὶ γλοιώδη (52) ἠδονήν. Ἀνάμυσσον εἰς τὴν τοῦ τέλους ἡμέραν, οὕτω προσεγγίσαται τῇ

(50) *Τὸ τῆς παροιμίας*. Sic emendavimus, ore codicis Harl. et aliorum duorum, quod erat in edibus τὰς παροιμίας.

(51) *Μὴ χρήσης*. Sic Harl., Coisl. primus et tres alii. Editi μὴ χρήσης.

(52) *Γλοιώδη*. Sic cod. Clarom. et Paris., quorum scriptura videtur præferenda et editis in quibus legitur γλυκώδη, et aliis mss. partim γλοιώδη habentibus, partim γελωώδη.

ἰσὶ ἡμῶν, καὶ γινῶθι πῶς λοιπὸν Ἰουδαίων καὶ Ἑλ-
λῶν παῖδες συνελθόντων πρὸς θεοσέβειαν, καὶ μὴ
ἀπεξαιπλῶς ἀπαρνήσῃ τὸν τοῦ κόσμου Σωτῆρα· μὴ σε
ἰσχυροδυστάτη ἐκείνη καταλάβῃ ἀπόφρασις, ὅτι,
οὐκ οἶδα ὑμᾶς, τίνας ἐστέ.

(53) ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΓ'.

*Virginem lapsam vehementer arguit auctor epistolæ, eamque virginitatis voto, quod negabat, vere obstrictam fuisse as-
monstrat; ac dolorem suum significat, quod, Christo sponso derelicto, impium corruptorem elegerit. Postremo mortis,
iudicii et æterni supplicii metu, ac spe misericordiæ divinæ ad penitentiam adducere conatur.*

Πρὸς παρθένον ἐκπεσοῦσαν.

1. Nūn καιρὸς ἐκδοῦσαι τὸ προφητικὸν ἔκαστο, καὶ
εἶπεν· Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ, καὶ τοῖς
ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων, καὶ κλαύσεται
τοῖς τετραυματισμένους (54) θυγάτηρ λαοῦ μου·
Εἰ γὰρ καὶ τοὺτους βαθεῖα περιέχει σιγῇ, καὶ κείν-
ται ἑπὰς κεκαρωμένοι τῷ θειῶν, καὶ τῷ καιρῷ τῆς
κλητῆς ἀφῆρημένοι καὶ αὐτῇν ἤδη τοῦ πάθους τὴν
αἰσθησιν· ἀλλ' οὐχ ἡμᾶς γε παριέναι ἀδακρυτὶ τοσ-
αῦτον πῶμα χρῆ. Εἰ γὰρ Ἰερραίας τοὺς ἐν πο-
λίμῳ τὰ σώματα πεπληγότες μυρίων θρήνων ἀξί-
ως ἔκρινε· τί ἂν τις εἴποι πρὸς τηλικαύτην ψυχῶν
αμφοράν; *Οὐ τραυματίζαι σου*, φησίν, οὐ τραυμα-
τίζαι *ρομφαίας*, καὶ *οἱ νεκροὶ σου οὐ νεκροὶ πολέ-
μου*. Ἀλλὰ τὸ κέντρον τοῦ θανάτου, τὴν χαλε-
πὴν ἀμαρτίαν ὀδύρομαι, καὶ τὰ πεπυρωμένα τοῦ
πνεύματος βέλη, ψυχὰς ὁμοῦ μετὰ σωμάτων βαρβαρι-
κῶς καταπλέξαντα. Ἡ μέγιστος (55) ἂν στενάξειαν οἱ
τοῦ θεοῦ νόμοι, τηλικαύτων ἄγος ἐπὶ γῆς ἐπιπέπον-
τες, οἷγε ἀπαγορευόντες ἀεὶ καὶ βοῶντες, πάσαι
μέν· οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλη-
στοῦ σου· διὰ δὲ τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων, ὅτι Πᾶς ὁ
ἐμβλέπων (56) γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς
ἤδη ἐμολγευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Nūn
ἔ ἐπορεύσιν αὐτῇ ἀδελῶς μοιγευμένην τοῦ Δεσπό-
του (57) τὴν νόμφην, ἧς ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστός. Στε-
νάζει δ' ἂν καὶ αὐτὰ τῶν ἁγίων τὰ πνεύματα (58)·
θικῆς μὲν ὁ ζηλωτῆς, ὅτι μὴ καὶ νῦν ἔξεστιν αὐτῷ,
ὡν πειρομάστην μετὰ χειρὸς λαβάντι, σωματικῶς
ἐκπικῆσαι τὸ μύσος· ὁ δὲ Βαπτιστῆς Ἰωάννης, ὅτι
μὴ δύναται, καταλιπὼν τὰς ἄνω διατριβὰς, καθάπερ
οἶτε τὴν ἔρημον, ἐπὶ τὸν ἔλεγχον τῆς παρανομίας
ἐραμεῖν, καὶ εἰ παθεῖν τι θεοῖ, τὴν κεφαλὴν ἀποθέ-
σαι μᾶλλον ἢ τὴν παρῆρσιαν. Τάχα δὲ (59) μᾶλλον
εἴπερ καὶ ἡμῖν, κατὰ τὸν μακάριον Ἀβελ, καὶ αὐτοῦ
ἀποθανόντος εἰ λαλεῖ, καὶ νῦν βοᾷ καὶ κέκραγε μετίζον
ὁ Ἰωάννης ἢ περὶ τῆς Ἡρωδιάδος τότε, οὐκ ἔξεστι
σο εἶχει αὐτὴν. Καὶ γὰρ, εἰ τὸ σῶμα Ἰωάννου,

A ad finis diem, ita vitæ nostræ vicinum ac propin-
quum, et nosce quomodo jam Judæorum et Genti-
lium filii a Dei cultum compelluntur, nec omnino
abneges mundi Servatorem : ne te maxime horri-
bilis illa comprehendat sententia : *Non novi vos,
quoniam sitis* 53.

EPISTOLA XLVI 135.

Ad virginem lapsam.

1. Nunc tempus exclamandi propheticum illud,
ac dicendi : *Quis dabit capiti meo aquam, et oculis
meis fontem lacrymarum, et deplorabo vulneratos
filias populi mei* 54 ? Quamvis enim illos altum si-
lentium teneat, jaceantque semel malo obruti, ac
lethale vulnus ipsum etiam mali sensum abstulerit ;
nos tamen sine lacrymis tantum casum prætermitt-
tere non oportet. Etenim, si quorum corpora in
bello percussa erant, eos Jeremias innumeris la-
crymis dignos judicavit : quidnam quis dixerit in
tanta animarum calamitate ? *Vulnerati tui, inquit,
non sunt vulnerati gladii, et mortui tui non sunt
mortui belli* 55. Sed veræ mortis aculeum desleo,
peccatum grave, et ignita maligni jacula, quæ ani-
mas una cum corporibus crudeliter combussere.
Certe scelere tanto in terra conspecto valde inge-
muerint Dei leges, quæ interdunt semper, ac
clamant, olim quidem, *Non concupisces uxorem
proximi tui* 56 : per sacra vero Evangelia : *Qui-
squis viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam
mæchatus est eam in corde suo* 57. Nunc autem
vident adulterium impudenter committere ipsam
Domini sponsam, cujus caput Christus. Profecto
et ipsi ingemiscant sanctorum spiritus : Phinees
quidem zelotes, quod non etiam nunc ei liceat,
hasta in manu sumpta, corporaliter scelus ulcisci :
Joannes vero Baptista, quod non possit, relictis
supernis sedibus, ut olim solitudine, ad redar-
guendam iniquitatem accurrere ; ac si quid pati
oporteat, caput potius amittere quam loquendi li-
bertatem. Quin potius, siquidem et nobis beati
Abelis exemplo, licet mortuus, adhuc loquitur,
etiam nunc clamat et vociferatur altius Joannes,
quam olim de Herodiade : *Non licet tibi habere
eam* 58. Etsi enim Joannis corpus, prout naturæ
necessarium est, divinam sententiam excepit, si-
letque lingua ; *Tamen verbum Dei non est alliga-*

53 Luc. xiii, 27. 54 Jerem. ix, 1. 55 Isa. xlii, 2.

(53) Rufini translationem antiquam Latinam hu-
jus epistolæ habes t. III, p. 740 seqq.

(54) *Τοὺς τετραυματισμένους*. Sic mss. octo.
Ehii τὸ σύντριμμα. Habent tamen ut editi, duo
vetustissimi codices Med. et Coisl. primus. Sed quæ
sequuntur scripturam aliorum codicum confirmant.
Paulo post Coisl. primus τηλικαύτων πῶμα, alius
πῶσον, tres alii τοιοῦτο. Mox ideam Coisl. primus
τὸ σῶμα πεπληγότες.

(55) *Ἡ μέγιστος*. Sic uterque Coisl., Regii tres et
uterque Bigot. Editi ἡ μέγιστος. Mox tres codices ἐπὶ
τῆς βιπέποντες.

(56) *Ὁ ἐμβλέπων*. Hic variant codices mss. Ha-
bent alii ὁ βλέπων, alii ὁ ἐμβλέψας, plerique πρὸς
τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτὴν.

(57) *Τοῦ Δεσπότου*. Ita septem mss. melius, quam
editi τὴν ποτε τοῦ ἐπουρανίου δεσπότου νόμφην.

(58) *Τὰ πνεύματα*. Duo codices τὰ τάγματα. Sic
etiam Paris. in margine.

(59) *Τάχα δὲ*. Desunt hæc in plerisque codicibus
mss., in quibus legitur μᾶλλον δὲ. Coisl. primus et
Med. consentiunt cum editis. Paulo post nonnulli
codices αὐτὴν. Τὸ μὲν γὰρ σῶμα.

Alias V.

ἄμα ²⁸. Qui enim, nuptiis cui servi violatis, loquendi libertatem ad mortem usque perduxit, quoniam esset animo futurus, si tantam contumeliam sancto Domini thalamo illatam conspiceret?

2. At tu, postquam divinæ illius conjunctionis abjecisti jugum, atque intaminatum veri regis thalamum fugiens, in turpem illam impiamque corruptelam fœde lapsa es, cum jam non habeas quomodo amaram hanc accusationem effugias, **136** nec ullo modo aut arte malum illud abscondere queas, præcepis in audaciam prorumpis. Et quoniam impius, in profundum malorum lapsus, deinceps contemnit, ipsa etiam pacta cum vero sponso inita abnegas, neque esse te virginem, nec unquam promisisse clamitans, quamvis multa acceperis, multa demonstraveris virginitatis pignora. Revoca tibi in memoriam præclaram professionem, quam professa es coram Deo, angelisque et hominibus. Revoca tibi in memoriam societatem venerandam, et sacrum virginum chorum, ac cœtum Domini, et Ecclesiam sanctorum. Memineris quoniam aniculæ in Christo aviæ, quæ virtute juvenescit etiamnum, et floret: matris itidem quæ in Domino cum illa decernat, et novis quibusdam ac insuetis laboribus consuetudinem dissolvere conatur; similiter et sororis partim illas pro viribus imitantis, partim etiam vincere contententis, et avitâ præclare facta virginitatis ornamento superantis, et te sororem, uti putabat, ad simile certamen tum sermone, tum vita haud ignave provocantis. Horum recordare, et angelicæ una cum eis circa Deum choreæ, et spiritualis in carne vitæ, et cœlestis in terra instituti. Recordare dierum tranquillorum, et noctium illuminatarum, et cantilenarum spiritualium, et psalmodiæ sonoræ, precum sanctarum, thori casti atque intaminati, virginis progressus, mensa sobriæ, ac præclare precantis ut incorrupta tibi virginitas servaretur. Ubi tua illa gravis species et honesti mores, vestis vilis virginem decens, pulcher ex pudore rubor, et decorus ex abstinentia ac vigiliis efflorescens pallor, atque omni pulchro colore decentius elucescens? Quoties in precibus pro virginitate citra maculam servanda, forte lacrymas effudisti? Quot litteras ad sanctos exarasti, per quas tibi eorum efflagitabas preces,

²⁸ II Tim. II, 9.

(60) *Synagelas*. Nonnulli mss. κοινωνίας.

(61) *Τὸ δεινόν*. Deest τούτο in octo mss. Paulo post in sex deest pariter ἀληθινόν. Sed utrumque legitur in vetustissimis codicibus Coisl. et Med. In Harlezano non exstat hæc epistola.

(62) *Ἐτι καί*. Sic Coisl. primus et Med. Corrupte in editis ἀπαι. ἢ τότε.

(63) *Ἀθήσει*. In codices mss. octo, melius quam editi ἀληθείαι.

(64) *Τὴ τῆς συνθησίας*. Sic duo antiquissimi codices Coisl. et Med. Editi τῆς συνθησίας τὸ κράτος, *consuetudinis robur dissolvere*. Mox editi τὰ μὲν κράτος ἐκείνης. Deest illud, κατὰ κράτος, in octo mss.; et duo tantum habent ἐκείνας, nempe Coisl. primus et Colb., quos secuti sumus,

A κατὰ τὸ ἀναγκαῖον τῆ φύσει, τὸν θελον ὄρον ἰδέεσθαι, καὶ ἡ γλῶσσα σιγῆ· Ἄλλ' ὁ λόγος τοῦ θεοῦ οὐ δέδεται. Ὁ γὰρ, ἐπειδὴ συνδούλου γάμος ἡθελεῖτο, μέχρι θανάτου τὴν παρῆρησιαν προαγαγών, τί ἂν παθεῖ τῆλικαύτην ἐφορῶν ὕβριν περὶ τὸν ἅγιον τοῦ Κυρίου νυμφῶνα;

2. Ἄλλὰ σὺ, τῆς θείας ἐκείνης συναφείας (60) τὸν ζυγὸν ἀπορρίψασα, καὶ τὸν μὲν ἀχραντὸν τοῦ ἀληθινοῦ βασιλέως ἀποδράσα νυμφῶνα, πρὸς δὲ τὴν ἀτιμὸν ταύτην καὶ ἀσεβῆ φθορὰν αἰσχρῶς πεσοῦσα, ἐπεὶ οὐκ ἔχεις πῶς τὴν πικρὰν ταύτην κατηγορίαν ἐκφυγῆς, οὐδέ τις ἐστὶ σοι τρόπος οἰδὲ μηχανὴ τὸ δεῖνόν (61) τοῦτο συγκαλύψαι, ὁμῶσε τῆ τόλμῃ χωρεῖς. Καὶ ἐπειδὴ περ ἀσεβῆς, ἐμπεσον εἰς βάθος κακῶν, λοιπὸν καταφρονεῖ, αὐτὰς ἀπαρῆ τὰς πρὸς τὸν ἀληθινὸν νυμφῶνα συνθήκας, οὔτε εἶναι παρθένος, οὔτε ὑποσχέσθαι ποτὲ βοῶσα, ἢ πολλὰ μὲν ἰδέξω, πολλὰ δὲ ἐπεδείξω παρθεσίας συνθήματα. Μνήσθητι τῆς καλῆς ὁμολογίας, ἣν ὠμολόγησας ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. Μνήσθητι τῆς σεμνῆς συνοδίας καὶ ἱεροῦ παρθένων χοροῦ, καὶ συναγωγῆς Κυρίου, καὶ Ἐκκλησίας ὁσίων· καὶ γηραλέας ἐν Χριστῷ μάμμης νεαζούσης ἐτι καὶ (62) ἀκμαζούσης τὴν ἀρετὴν, καὶ μητρὸς ἐν Κυρίῳ πρὸς ἐκείνην ἀμιλλωμένης, καὶ ξένους τισὶ καὶ ἀθήσει (63) πόνοις καταλύειν φιλονεικούσης τὰ τῆς συνθησίας (64), καὶ ἀδελφῆς ὁμολοῦσης τὰ μὲν ἐκείνας μμωμωμένης, τὰ δὲ καὶ ὑπερβαίνειν φιλοτιμουμένης, καὶ τοῖς παρθενικοῖς πλεονεκτημασιν ὑπερακοντιζούσης τὰ προγονικὰ κατορθώματα, καὶ οὐ τὴν ἀδελφὴν, ὡς ἔπειτα, πρὸς τὴν τῶν ἔσων ἀμιλλαν καὶ λόγῳ καὶ βίῳ φιλοπόνως ἐκκαλουμένης. Μνήσθητι τούτων, καὶ ἀγγελικῆς περὶ τὸν θεὸν μετ' ἐκείνων χορείας, καὶ πνευματικῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς, καὶ οὐρανοῦ ἐπὶ γῆς πολιτεύματος. Μνήσθητι ἡμερῶν ἀθορύβων, καὶ νυκτῶν πεφωτισμένων, καὶ ᾠδῶν πνευματικῶν, καὶ ψαλμωδίας εὐχῆς, καὶ προσευχῶν ἁγίων, καὶ ἀγνῆς καὶ ἀμιάντου κοίτης, καὶ παρθενικῆς προσόδου, καὶ ἐγκρατοῦς τραπέζης, καὶ καλῶς εὐχομένης τὴν παρθεσίαν φοι ἀσφοδρον τηρηθῆναι (65). Ποῦ δὲ σοι τὸ σεμνὸν ἐκείνη σῆμα, ποῦ δὲ τὸ κόσμιον ἦθος, καὶ εὐσεβῆς λιτῆ, παρθένου πρέπουσα, καὶ καλὸν μὲν τὸ ἐξ αἰδοῦς ἐρύθημα, εὐπρεπῆς δὲ ἡ ἐξ ἐγκρατείας καὶ ἀγρυπνίας ἐπανθοῦσα ὠχρότης, καὶ πάσης εὐχρότης χαριέστερον ἐπιλάμπουσα; Ποσάκις ἐν προσευχαίς, ὑπὲρ τοῦ τηρῆσαι (66) τὴν παρθεσίαν ἀσπίλον, ἔως ἐξέχεας δάκρυα; Πόσα δὲ γράμματα πρὸς τοὺς

(65) *Καὶ καλῶς... τηρηθῆναι*. Editi post hæc verba addunt iterum κοίτης, eaque collocant ante καὶ ἐγκρατοῦς τραπέζης καὶ παρθενικῆς προσόδου. Aliter antiqui codices, in primis Coisl. et Med. quos secuti sumus. Melius tamen videtur abesse a Bigli. utroque illud καὶ καλῶς... τηρηθῆναι. Crediderim hæc voces referendas esse ad ea quæ supra de virginis sponse dicuntur, ac inde excidisse. Iisdem codicibus freti legimus paulo post ποῦ δὲ σοι, pro eo quod erat in editis ποῦ μέγ σοι, et deletimus καὶ ἀσπίλον.

(66) *Τηρῆσαι*. Post hanc vocem editi addunt π quod deest in mss. octo. Statim editi ἐξεδάκρυσας. Mss. sex ἐξέχεας δάκρυα, duo ἐξέχεας δάκρυον.

ἐγὼς (67) ἐχάραξας, δι' ὧν ἤξλους ὑπερεύχουσα σου, οὐχ ἵνα γάμου ἀνθρωπίνου, μᾶλλον δὲ τῆς ἀτιμίας ταύτης φθορᾶς ἐπιτύχῃς, ἀλλ' ἵνα τοῦ Κυρίου ἵπσου μὴ ἐκπίστῃς; Ποσάκις δὲ δῶρα τοῦ νομφίου εἶξω; Τί δὲ! καὶ λέγειν τὰς δι' ἐκείνων παρὰ τῶν ἐκείνου τιμὰς; τὰς μετὰ παρθένων συμδιώσεις; τὰς ἐν ἐκείναις προόδους; τὰς παρὰ παρθένων δεξιώσεις; τὰ ἐπὶ παρθενία ἐγκώμια; τὰς παρθενικὰς εὐλογίας; τὰ ὡς πρὸς παρθένον γράμματα; Ἄλλὰ νῦν, ἀλίγη αὔρα δεξαμένη τοῦ ἀερίου πνεύματος, τῶν νῦν ἐνεργούντων ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, πάντων ἐκείνων ἔξαρνος γέγονας· καὶ τὸ τιμιον ἵπσου καὶ περιμάχτητον κτήμα βραχείας ἡδονῆς ἀντικατηλάξω, ἢ πρὸς καιρὸν μὲν λιπαίνει σὸν φάρμακον, ὑστερον δὲ (68) πικρότερον χολῆς εὐρήσεις.

3. Ἐπὶ τούτοις τίς οὐκ ἂν πενθήσας εἶποι, Πῶς ἔγρητο πόρρη πόλις πιστὴ Σιών; Πῶς δὲ οὐκ ἂν εἶπὲς ὁ Κύριος ἀποφθέγγετο πρὸς τινα (69) τῶν νῦν ἐν πνεύματι Ἱερουσόλου περιπατούντων, *Εἶδες δὲ ἰακίμω μοι ἢ παρθένος τοῦ Ἰσραὴλ*; Ἐγὼ ἐμνησθεύσαμην αὐτὴν ἑμαυτῶ ἐν ἀστυαὶ καὶ φθορᾶς, ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ ἐν κρίματι, καὶ ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς, καθὼς καὶ διὰ Ὀσηῆ τοῦ προφήτου εἶπε ἐπιγγελάμην (70). Αὐτὴ δὲ ἡγαπήκει ἄλλοτριους, καὶ ζῶντος ἐμοῦ τοῦ ἀνδρός, μοιχαλῆς χρηματίζει, καὶ οὐ φοβεῖται γονομένη ἀνδρὶ ἐτέρῳ. Τί ἔστι ἄρα ὁ νομφαγωγὸς, ὁ θεὸς καὶ μακάριος Παῦλος, ὁ πᾶσι ἀρχαῖος ἐκείνος, καὶ ὁ νέος οὗτος, ὅψ' ἔμεσι καὶ διδασκάλῳ, τὴν πατρῶν (71) οἶκον καταλιπὼν, τῷ Κυρίῳ συνήθης; Ἄρα οὐκ ἂν εἶποι τῷ πνεύματι κακῶ περιπαθῆσας ἐκείντος; Φόβος γάρ ἐν ἐφοδούμην, ἡλθέ μοι, καὶ δε ἐδεδολοκην, συνήθησέ μοι. Ἐγὼ μὲν γάρ σου ἡμοιοσάμην ἐν ἀνδρὶ παρθένον ἀγνήν παρασησάμην τῷ Χριστῶ, καὶ ἐφοδούμην ἀεὶ μὴ πως, ὡς ὁ θεὸς ἐξηπάτησεν Ἐβαν ἐν τῇ πανουργίᾳ (72) αὐτοῦ, οὕτω φθορᾶ ποτὲ τὰ νόματά σου. Διὰ τοι τοῦτο μυρταὶ μὲν ἐπιφθαῖς ἐπιφωμην ἀεὶ (73) καταστέλλειν τῶν παθῶν τὸν τάραχον, μυρταὶ δὲ φυλακαὶ συντηρεῖν τοῦ Κυρίου τῆν νόμην καὶ τὸν βίον ἀεὶ τῆς ἀγάμου διεξήσειν, ὅτι ἔστι μόνη ἡ ἀγάμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἐν ἣ ἡγήσατο τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι· καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς παρθενίας ὑψηλοῦμην, καὶ ναὸν σε Θεοῦ προσεσφραῖων, οἰονεὶ πετρῶν ἐδίδουν τῇ προθυμίᾳ (74)

⁶⁷ Is. i, 21. ⁶⁸ Jerem. xviii, 13. ⁶⁹ Ose. ii, 17. ⁷⁰ Job iii, 25. ⁷¹ II. Cor. xi, 2. ⁷² ibid. 3. ⁷³ I. Cor. vii, 34.

67) Πρὸς τοὺς ἀγίους. Editi addunt πολλάκις, sed melius deest in Coisl. primo. Sic etiam editi paulo post, παρὰ τοῦ νομφίου, sed præpositio deest in octo mss.

(68) Ἰσραὴλ δὲ. Sic antiqui codices. Editi ὑστερον μόνον. Ibidem post εὐρήσεις addunt editi καὶ τῶν ἐκείνων μᾶλλον μαχαλᾶς διστόμου, et magis aculeam gladio accipite. Sed hæc desunt in septem mss. Desunt pariter in octo veteribus libris quæ post hæc voces, πιστὴ Σιών, leguntur in editis, ἢ ποτὲ πλῆθος χριστῶς, ἐν ἣ δικαιοσύνη ἐκοιμήθη ἐν αὐτῇ, νῦν δὲ συνευχαί· quæ olim plena iudicio, in qua iustitia quiescebat, nunc autem homicidæ.

(69) Ἀποφθέγγετο πρὸς τινα. Sic omnes codices mss. Editi ἀποφθέγγετο πρὸς τινας.

(70) Ἐπηγγελάμην. Male in editis ἐπηγγελά-

non ut humanas nuptias, imo ignominiosam illam corruptionem assequeris, sed ut a Domino Jesu non excideres? Quoties sponsi accepisti dona? Quid opus est honores etiam illius causa ab iis qui ejus sunt, delatos memorare? convictum cum virginibus? factos cum eisdem progressus? salutationes a virginibus exhibitas? laudes ob virginitatem? virginæ eulogias, litteras ut ad virginem scriptas? At spiritus aërii, qui nunc in filiis contumaciæ operatur, exigua aura modo suscepta, abnegasti hæc omnia, et pretiosam illam et dimicatione omni retinendam possessionem brevi voluptate commutasti: quæ ad tempus quidem guttur tuum illinit et exhilarat, sed postea felle amarior comperietur.

3. Ad hæc quis non ingemiscens dicit: *Quomodo facta est meretrix civitas fidelis Sion*? Quomodo autem non ipse Dominus ad eorum, qui nunc in Jeremie spiritu ambulans, aliquos dicit: *Vidisti quæ fecit mihi virgo Israel*? *Ego despondi ipsam mihi ipsi in fide et integritate, in justitia et in iudicio et in misericordia atque miserationibus*, quemadmodum et per Oseam prophetam ei promisi. Ipsa vero dilexit alienos, et vivente me viro, adultera audit, nec veretur viri alterius esse. Quid vero sponsæ dux divinus ac beatus Paulus, vetus ille, et novus hic, quo sequestro ac doctore, relicta paterna domo, Domino conjuncta es? An non dicat tanto malo dolens uterque? *Timor enim quem timebam, venit mihi, et quem metuebam, occurrit mihi*. *Desponsavi enim te uni viro, virginem castam exhibere Christo*: sed metuebam semper, ne quodam modo, ut serpentes Evam decepti versutia sua, ita aliquando corrumpenterent sensus tui. Quapropter innumeris incantamentis semper conatus sum affectuum tumultum comprimere, et innumeris excubiis Domini sponsam custodire, et vitam innuptæ semper exponebam, quod Innupta sola curat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore et spiritu; et virginitatis dignitatem enarrabam, et templum Dei te appellans, velut aliam addebam, alacritate erigens ad Jesum; et per mali timorem ad cavendum casum suppeliæ ferebam, cum dicerem: *Si quis templum Dei profanat, hunc perdet*

67) Πρὸς τοὺς ἀθανάτου ἀνδρός, sed melius ahest illud, ἀθανάτου, a Med. et Coisl. primo.

(71) Πατρῶν. Plerique mss. μητρῶν. Vetusissimi tamen Coisl. et Med. et alii nonnulli habent ut editi.

(72) Ἐν τῇ πανουργίᾳ. Præpositio addita ex sex mss. Mox editi ante hæc voces, διὰ τοι τοῦτο, addunt ἀπὸ τῆς ἀπλότητος τοῦ Χριστοῦ. Sed hæc desunt in omnibus mss. Ibidem editi τὰς πνευματικὰς ἐπιφθαῖς, *spiritualibus incantamentis*. Sed melius duo antiquissimi codices Coisl. et Med., quos in textu secuti sumus.

(73) Ἀεὶ. Deest in iisdem duobus codicibus.

(74) Προθυμία. Editi addunt καὶ, sed deest in plerisque mss. Ibidem tres codices ἀνακαυφίζων.

Deus 66. Sed et praesidium ex precibus meis addebam, si qua ratione integrum tibi corpus et anima et spiritus posset citra reprehensionem in adventu Domini nostri Jesu Christi servari. At frustra haec omnia in te laboravi, mihi que amarus exstitit dulcium illorum laborum exitus, rursusque ingemendi necessitas ob eam, de qua gaudere me oportebat. Ecce enim decepta es a serpente amarulentius quam Eva. Corrupta est non mens tua solum, sed etiam una cum mente corpus tuum. Et horrendum illud quod et dicere pudet, nec tamen silere queo (est enim velut quidam ignis in ossibus meis accensus et ardens, resolverque undique et non possum ferre), tollens utique membra Christi, membra fecisti meretricis 67. Hoc unum ex omnibus malum nequit cum alio comparari: hoc novum est in vita facinus. *Pertransite*, inquit, *insulas Chetliim, et videte, et in Cedar mittite, et considerate vehementer, an facta sint talia, an permutarint gentes deos suos: et isti non sunt dii* 68; virgo autem mutavit gloriam suam, ejusque gloria est in turpitudine sua. Obstupuit caelum ob hoc, et inhorruit terra vehementius. Dicit etiam nunc Dominus: Duo mala perpetravit 138 virgo: me dereliquit verum animum sanctarum sanctum sponsum, et confugit ad impium et iniquum animae simul et corporis corruptorem 69. Defecit a Deo servatore suo, et praebuit membra sua serva immunditiae et iniquitati 70. Oblita est autem mei, et post amatorem suum ibat 71, a quo non juvabitur.

αὐτῆς, καὶ παρέστησε τὰ μέλη αὐτῆς δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ. Ἐουὸ δὲ ἐπελάθετο, καὶ ὀπίσω τοῦ ἔραστοῦ αὐτῆς ἐπορεύετο, ἐξ οὗ οὐκ ὠφεληθήσεται.

4. Expediret ei ut inola asinaria circa collum ipsius posita fuisset, et in mare projectus esset, potius quam offendiculo fuisset virgini Domini 72. Quis servus contumax ita insanit, ut in herilem thorum se ipse injiceret? aut quis praedo eo amantiae devenit, ut ipsa Dei donaria contingeret, non vasa inanimata, sed corpora viventia, et animam inhabitantem habentia factam ad imaginem Dei? Quis unquam auditus est in media civitate et serena meridie imagini regiae formas immundorum porcorum inscribere ausus esse? Nuptias humanas si quis violaverit, immisericorditer, coram duobus aut tribus testibus, moritur. Quanto graviore sup-

66 I Cor. iii, 17. 67 I Cor. vi, 15. 68 Jerem. ii, 10, 11. 69 ibid. 12, 13. 70 Rom. vi, 19. 71 Ose. ii, 13. 72 Luc. xvii, 2.

(75) *Λέγων*. Huc transtulimus hanc vocem ex cod. Coisl. et Medic. Male in editis legebatur post φθείρει.

(76) *Ὁλόκληρόν σου*. Sex mss. ὀλόκληρόν σοι, sed tamen vetustissimi Coisl. et Med. cum edicis consentiunt.

(77) *Φλεγόμενον*. Deest in sex mss., non tamen in Med. et Coisl. primo. Unus ex Regiis φλέγον. Paulo post auctoritate veterum codicum emendavimus quod vitiose in editis legebatur Ἄρατα γὰρ τα μέλη, et infra καὶ ἐνοήσατε.

(78) *Αὐτῆς, καὶ ἡ ῥόξα*. Haec desunt in octo mss..

πρὸς Ἰησοῦν ἀνακουφίζων, καὶ τῷ φόβῳ τοῦ δεινῷ πρὸς τὸ μὴ πεσεῖν ἐβοήθουν, λέγων (75): *Εἰ τις ἐτί τὰν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός*. Καὶ δὴ καὶ τὴν ἐκ τῶν προσευχῶν μου προσετίθειν ἀσφάλειαν, εἰ πως ὀλόκληρόν σου (76) τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθεῖ. Ἄλλὰ γὰρ εἰπὴ ταῦτα πάντα κεκοπίακα εἰς σέ· καὶ μοι πικρὸν ἐξέδη τῶν γλυκέων ἐκείνων πόνων τὸ πέρας· καὶ στένειν ἀνάγκη πάλιν ἐφ' ἧ ἔδει με χαίρειν. Ἰδοὺ γὰρ ἰπάτηραι μὲν ὑπὸ τοῦ ὕψους τῆς Ἐβας πικρότερον ἐφθαρται δέ σοι οὐ τὰ νοήματα μόνον, ἀλλὰ γὰρ σὺν ἐκείνοις καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα· καὶ τὸ φρικώδες ἐκεῖ, ὃ καὶ εἰπεῖν ἐκνώ, καὶ σιωπῆν οὐ δύναμαι (ἔστι γὰρ ὡς πῦρ καίμενον καὶ φλεγόμενον (77) ἐν ταῖς ὀστέοις μου, καὶ παρεῖμαι πάντοθεν, καὶ οὐ δύναμαι φέρειν), ἄρασα τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ πεποικίας μέλη πόρνῃς. Τοῦτο μόνον ἐν πᾶσι κακῶν ἀσύχητον· τοῦτε καινὸν ἐν βίῳ τὸ τόλμημα. Ὅτι, *Διέλθετε, φησὶ, ῥήσους Χεττιεῖμ, καὶ ἴδετε· καὶ εἰς Κηθάρ ἀποστελάτε, καὶ ῥοήσατε σφόδρα, εἰ γέγοτε τοιωτά, εἰ ἀλλάξονται ἔθνη θεοῦς αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσὶ θεοί· ἡ δὲ παρθένος ἠλλάξατο τὴν ὀξὴν αὐτῆς (78), καὶ ἡ ὀξὴ ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῆς. Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἐφρίξεν ἡ γῆ ἐπὶ πλείον σφόδρα. Λέγει (79) καὶ νῦν ὁ Κύριος, ὅτι δύο καὶ πονηρὰ ἐποίησεν ἡ παρθένος· ἐμὲ ἐγκατέλιπε τὸν ἀληθινὸν τὸν ἅγιον ψυχῶν ἁγίων νομῆσον, καὶ ἀπέδρα πρὸς ἀσεβῆ καὶ παράνομον ψυχῆς ἡμῶν καὶ σώματος φθορέα. Ἀπέστη ἀπὸ Θεοῦ σωτήρος*

αὐτῆς, καὶ παρέστησε τὰ μέλη αὐτῆς δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ. Ἐουὸ δὲ ἐπελάθετο, καὶ ὀπίσω τοῦ ἔραστοῦ αὐτῆς ἐπορεύετο, ἐξ οὗ οὐκ ὠφεληθήσεται.

4. Συνέφερον (80) αὐτῷ εἰ μύλος οὐκὸς περιέκειτο περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἐβρίπτο εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ὅτι ἐσκανδάλισε τὴν παρθένον Κυρίου τις. Δοῦλος (81) αὐθάδης εἰς τοσοῦτον ἐμάνη, ὡς δεσποτικῆ κατὰ ἐαυτὸν ἐπιβρίψαι; ἢ πῶς ἡσπίς ἐπὶ τοσοῦτον ἀπονοίας προήχθη, ὡς αὐτῶν ἐφάρασθαι τῶν τοῦ Θεοῦ ἀναθημάτων, οὐ σκευῶν ἀψύχων, ἀλλὰ σωμάτων ζώντων καὶ ψυχῆν ἐνοικον ἐχόντων κατ' εἰκόνα Θεοῦ πεποικημένην; Τίς ἀπ' αἰῶνος ἔκσταται ἐν μέσῃ πόλει καὶ σταθερᾷ μεσημβρίᾳ εἰκόνα βασιλικῆς γούρων μορφᾶς ἀκαθάρτων ἐπιγράφει τολμήσας; Ἄθετῆσας τις γάμον ἀνθρώπου, χωρὶς ἀκτιρμῶν, ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν, ἀποθνήσκει.

72 I Cor. iii, 17. 73 I Cor. vi, 15. 74 Jerem. ii, 10, 11. 75 ibid. 12, 13. 76 Rom. vi, 19. 77 Ose. ii, 13. 78 Luc. xvii, 2.

D non tamen in Medicæ et Coislino primo.

(79) *Λέγει*. Editi addunt πάντως, sed melius deest in Med. et Coisl. primo. Non multo post editi τὴν ἀνομίαν εἰς τὴν ἀνομίαν, et ἐπελάθετο, λέγει Κύριος. Primum additamentum abest a Coisl. primo et Med. alterum ab octo mss.

(80) *Συνέφερον*. Ita omnes mss. Editi Συνέφερον δὲ καὶ.

(81) *Δοῦλος*. Editi addunt οὕτως, quod abest a mss. Deest etiam ibidem Κυρίου in Coisl. primo et Med.

Πίσφ. δοκαίτε (82), χείρονος ἀξιώθησεται τιμωρίας, ἅ ἐν τῷ Ἰὼν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὴν αὐτῷ καθυμολογηθεῖσαν νύμφην νοθεύσας; καὶ τὸ πνεῦμα τῆς παρθενίας καθυβρίζας; Ἄλλ' ἐβούλετο, φησὶν, καὶ οὐκ ἄκουσαν ἐβιασάμην (83) αὐτῆν. Καὶ γὰρ ἡ δέσποινα ἡ ἄσωτος ἡ Αἴγυπτια αὐτῆ τῷ καλῷ Ἰωσήφ ἐπεμάνη· ἀλλ' οὐκ ἐνίκησέ τὴν ἀρετὴν τοῦ σώζοντος ἡ μανία τῆς ἀκολάστου, οὐδὲ, χερσὶν αὐτῆς βιαζομένης, πρὸς τὴν παρανομίαν ἐκείνος ἐβίασθη. Ἄλλ' ἐκέκριτο ἐκείνη τοῦτο, φησὶν, καὶ οὐκ εἶπεν παρθένος· καὶ εἰ ἐγὼ μὴ ἐβουλόμην, πρὸς ἄλλον ἀνεψθάρη (84). Καὶ γὰρ τὸν Ἰὼν τοῦ ἀνθρώπου, φησὶν, εἶδε παραδοθῆναι, ἀλλ' οὐαὶ δι' οὐ παρεδόθη· καὶ τὰ σκάνδαλα ἐλθεῖν ἀνάγκη, ἀλλ' οὐαὶ δι' οὐ ἐργαίται.

5. Ἐπὶ τούτοις (85), *Μὴ ὁ αἰκτωρ οὐκ ἀνίσταται; ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει;* Διὰ τί ἀπεστρέφεν παρθένος ἀποστροφὴν ἀναίδῃ, καίτοιγε ἀκούσασα Χριστοῦ (86) τοῦ νυμφίου διὰ Ἱερεμίου λέγοντος; *Καὶ ἐπεὶ μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν ταῦτα πάντα· Πρὸς μὲ ἀπέστρεψον· καὶ οὐκ ἀνέστρεψε. Μὴ ρητὴν οὐκ ἔστιν ἐν Γαλααδ; ἢ ἰατρὸς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ; Δια τί οὐκ ἀνέβη ἰασις θυγατρὸς λαοῦ μου;* Ἡ καὶ πολλὰ μὲν ἂν εὐροῖς ἐν τῇ θεῖᾳ Γραφῇ τοῦ κακοῦ ἀλεξήματα, πολλὰ δὲ ἐξ ἀπωλείας εἰς σωτηρίαν φάρμακα· τὰ περὶ θανάτου καὶ ἀναστάσεως μυστήρια (87), τὰ περὶ κρίσεως φοβερᾶς καὶ αἰωνίου κολάσεως βήματα· τὰ περὶ μετανοίας καὶ ἀφέσεως ἀμαρτημάτων δόγματα· τὰ μυρία ἐκεῖνα τῆς ἐπιστροφῆς ὑπολείματα· τὴν δραχμὴν, τὸ πρόβατον, τὸν υἱὸν τὸν κτετατόντα τὸν βλον μετὰ τῶν πορνῶν, τὸν ἀπολωθέντα καὶ εὐρεθέντα (88), τὸν νεκρὸν καὶ πάλιν ἀζήσαντα. Τούτοις χρῆσώμεθα (89) τοῦ κακοῦ ἀλεξήματι, διὰ τούτων τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν ἰασώμεθα. Λάβε δὲ εἰς ἔννοιαν τὴν ἐσχάτην ἡμέραν (οὐ γὰρ δὴ μόνη σὺ τὸν αἰῶνα βιώσεις), καὶ συνοχὴν, καὶ πνιγρὴν, καὶ θανάτου ὄραν, καὶ ἀπίστας Θεοῦ καταπειγούσαν, καὶ ἀγγέλου ἐπισπεύδοντα, καὶ ψυχὴν ἐν τούτοις δεινῶς θορυβουμένην, καὶ ἀμαρτωλῶ συνελθὲν περῶς μαστιγουμένην (90) καὶ πρὸς τὰ τῆδε ἑκταῶς ἐπιστρέφουσαν, καὶ ἀπαραίτητον τῆς μακρᾶς ἐκείνης ἀποδημίας ἀνάγκη. Διάγραφόν μοι ἐπιφανοῖς τὴν τελευταίαν τοῦ κοινῶ βίου καταστροφὴν, ὅταν ἔλθῃ ὁ Ἰὼς τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. *Ἥξει γὰρ, καὶ οὐ παρασιωγήσεται· ὅταν ἔλθῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς,*

plicio, putatis, dignus consebitur, qui Filium Dei viventis conculcavit, eique promissis obstrictam sponsam adulterio contaminavit, ac spiritum virginitalis contumelia affecit⁷². At illa, inquit, volebat, nec invitæ vim intuli. Sed et libidinosa illa Ægyptia domina pulchri Josephi amore insaniebat; verum non vicit virtutem pudici furor impudicæ, neque, illa manibus vim inferenæ, ad iniquitatem ille adactus. At illa hoc decreverat, inquit, nec amplius erat virgo; et si ego non voluissem, fuisset ab altero corrupta. Oportebat quidem et Filium hominis tradi: sed vix illi per quem traditus est⁷³; atque scandala venire necesse est: sed vix illi per quem veniunt⁷⁴.

5. Ad hæc autem, *Nunquid qui cadit, non resurgit? aut qui se avertit, non convertitur?*⁷⁵ Cur avertit se virgo aversione impudenti, tametsi audivit Christum sponsum per Jeremiam dicentem: *Et dixi, postquam scortata fuit hæc omnia: Ad me revertere; et reversa non est*⁷⁶. *Nunquid resina non est in Galaad? aut medicus non est ibi? Quare non ascendit sanatio filiae populi mei?*⁷⁷ Ac multa quidem reperias in divina Scriptura mali remedia, multa ex interitu ad salutem medicamenta, de morte atque resurrectione mysteria, de horrendo judicio deque æterno supplicio testimonia, de poenitentia et venia peccatorum dogmata; innumera illa conversionis exempla, drachmam, oviculum, filium qui consumpserat res suas cum scortis, perditum et repertum, mortuum et rursus viventem. Utamur his mali remediis: per hæc animæ nostræ medeamur. Cogita autem diem extremam (siquidem **139** non tu sola sæculum æternum vives), anxietatem, suffocationem, mortis horam, urgentem Dei sententiam, festinantes angelos, animum interea graviter perturbatum, et conscientia peccatrice amare exercruciatum, sequè miserabiliter ad ea quæ hic sunt convertentem, ac ineluctabilem longæ illius peregrinationis necessitatem. Describe mihi in mente tua extremum communis vitæ finem, cum veniet Filius Dei in gloria sua cum angelis suis: *Veniet enim, et non silebit*⁷⁸: nimirum quando veniet judicaturus vivos ac mortuos, atque unicuique secundum opus suum redditurus, quando tuba illa magnum quiddam ac horrendum sonans excitabit

⁷² Hebr. x, 29. ⁷³ Marc. xiv, 21. ⁷⁴ Matth. xviii, 7. ⁷⁵ Jerem. viii, 4. ⁷⁶ Jerem. iii, 7. ⁷⁷ Jerem. viii, 22. ⁷⁸ Psal. xlix, 3.

(82) *Δοκαίτε*. Sic mss. codices. Editi *δοκαίται*. Paulo post editi, Θεοῦ ζῶντος. Novem mss. ut in textu.

(83) *Ἐβιασάμην*. Deest αὐτῆν in omnibus mss., si exceperis duos velutissimos.

(84) *Πρὸς ἄλλον ἢ ἀνεψθάρη*. Sic codices mss. novem. Editi πρὸς ἄλλον ἢ ἀνεψθάρη.

(85) *Ἐπὶ τούτοις*. Editi addunt Πᾶσι δέ, sed hæc in novem desunt mss. In totidem codicibus desiderantur quæ in editis post ἐπιστρέφει leguntur: Οὐ γὰρ, εἰ τις πέπτωκεν, ὀφείλει καὶ κολιέσθαι, *Non enim si quis cecidit, debet et volutari.*

(86) *Χριστοῦ*. Codices Combelsiani χρῆσταῦ.

(87) *Μυστήρια*. Sic codices mss. octo.

Ἐδῆσι μαρτύρια.

(88) *Καὶ εὐρεθέντα*. Ita novem mss. Editi καὶ πάλιν εὐρεθέντα. Illud, πάλιν, Coisl. primi et Med. auctoritate posuimus ante ἀναστήσαντα.

(89) *Χρησώμεθα*. Editio Paris. prima χρῆσώμεθα. Ibidem editi βοηθήμασι. Codices Coisl. primus et Medicæus ἀλεξήμασι. Ex iisdem legimus λάβε δέ. Deest vocula δέ in editis.

(90) *Μαστιγουμένην*. Quatuor codices προμαστιγουμένην. Ibidem duo codices ὑποστρέφουσαν. Paulo post editi τῇ διαβολῇ σου ἐπὶ μετὰ πάντων τῶν ἀγγέλων. Novem mss. ut in textu.

vos qui ab orbe condito dormierint, et procedent A qui bona fecerint, in resurrectionem vitæ⁸⁰, qui vero mala, in resurrectionem iudicii. Revoca tibi in memoria Danieli oblatam Dei visionem, quomodo nobis ob oculos iudicium ponat. *Aspiciebam, inquit, donec throni positi sunt, et Antiquus dierum sedit. Vestimentum ejus candidum quasi nix, et capillus capitis ejus quasi lana munda; rotæ ejus ignis ardens. Flumen ignis trahebat in conspectu ejus. Mille millia deserviebant ei, et dena millia denum millium assistebant ei. Iudiciumque locum constituit, et libri aperti sunt⁸¹; bona, mala, manifesta, occulta, actiones, verba, cogitationes, omnia acervatim, ut ab omnibus et angelis et hominibus exaudiri possint, clare et aperte revelantes. Ad hæc quomodo affectus necesse est esse eos qui male vixerint? Ubi itaque anima illa abscondetur, quæ in oculis tot spectatorum subito visa fuerit dedecoris plena? Quali vero corpore infinita illa et intolerabilia perferet supplicia, ubi ignis inextinctus, et vermis indesinenter puniens, et imum inferi tenebricosum et horrendum, et ululatus amari, et ejulatus ingens, et ploratus, et stridor dentium, et ubi mala finem non habent? Ab his post mortem liberari non datur, neque est industria ulla, neque ars effugiendi amara supplicia. καὶ οἰμωγαὶ πικραὶ, καὶ ὀλολυγμοὶ ἐξαισίου, καὶ κλαυθμοὶ καὶ βρυγμοὶ ὀδόντων, καὶ πέρας οὐκ ἔχει τὰ θανάτου. Τούτων οὐκ ἔστιν ἀπαλλαγὴ μετὰ θάνατον, οὐδὲ τις ἐπινοία, οὐδὲ μηχανὴ τοῦ διεκδύναί τὰ πικρὰ κολαστήρα.*

6. Hæc nunc vitare licet. Dum autem licet, eri- C gamus nosmetipsos ex casu, neque de nobis ipsi desperemus, si a malis discesserimus, Jesus Christus venit in mundum peccatores salvos factururus. *Venite, adoremus et prociadamus ante illum, et ploremus coram ipso⁸². Verbum vocans nos ad pœnitentiam, clamat ac vociferatur: Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos⁸³. Est igitur via salutis, si modo velimus. Deglutivit mors prævalens: sed probe scito, Deum rursum abstulisse lacrynam omnem ab omni facie pœnitentium⁸⁴. *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis⁸⁵. Non mentitur cum dicit: Si fuerint peccata vestra quasi phæniceum, sicut nivem dealbabo: si vero fuerint ut coccinum, sicut lanam dealbabo⁸⁶. Paratus est magnus ille animarum medicus morbum tuum sanare; qui non tui solius, sed eorum omnium, qui peccato in servitutem addicti sunt, promptus est liberator. 140 Verba illius sunt: dulce illud ac salutare os dixit: Non opus habent valentes medico, sed peccatores ad pœnitentium⁸⁷. Quænam ergo tua excusatio est, aut alterius cujusvis, cum**

καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν αὐτοῦ. ὅταν ἡ σάλπιγξ ἐκείνη, μέγα τι καὶ φοβερὸν τῆχθῆται, τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἐξυπνίστη καθεύδοντας, καὶ ἐκπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. Μνήσθητι τῆς τοῦ Δανιὴλ θεοπτείας (91), ὅπως ἔμην ὑπ' ὅπ' ἔβην ἔχει τὴν κρίσιν. Ἐθεώρουν, φησὶν, ἕως ὅτου θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ Παλαῖδες ἡμερῶν ἐκάθητο. Καὶ τὸ Ἐνδύμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιών, καὶ ἡ θριξὶς τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον καθάρων, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φλέγον. Ποταμὸς κυρὸς ἔβλεκεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Χίλιαι χιλιάδες ἐλατούργουν αὐτῷ· καὶ μύριαι μυριάδες παρεστῆκεισαν αὐτῷ. Κριτήριον ἐκάθισε, καὶ βιβλία ἀνεψέφθησαν· τὰ καλὰ, τὰ φαῦλα, τὰ φανερά, τὰ κεκρυμμένα, τὰ πράγματα, τὰ βήματα, τὰ ἐνθυμήματα, τὰ πάντα ἀθρόως (92) εἰς ἐξάκουστον τῶς πᾶσι καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις σαφῶς ἀνακαλύπτουσαι. Πρὸς ταῦτα ποταποὺς εἶναι ἀνάγκη τῶς κακῶς βεβιωκότας; Ποῦ ἄρα ἡ ψυχὴ ἐκείνη καταδύσεται, ἢ ἐν ὕδασι τοσοῦτων θεατῶν ἐξαιρηθῆ ὀφθείσα αἰσχύνῃ ἀνάπλευς; Ποίῳ δὲ σώματι τῆς ἀπερτάντους ἐκείνας καὶ ἀνυποπίστους ὑποστῆσαι μάστιγας, ὅπου πῦρ ἀσθεστον, καὶ σκώληξ ἀθάνατος κολάζων, καὶ πυθμὴν ἄβου σκοταίνης καὶ φρικώδους.

6. Ταῦτα φεύγειν ἔξεστι νῦν. Ἔως ἔξεστι, ἐν- τοὺς ἀπὸ τοῦ πτώματος ἀναλάβωμεν, μηδὲ ἀπεικώσωμεν ἑαυτῶν (93), ἐὰν ἀναλύσωμεν ἀπὸ τῶν κακῶν. Ἰησοῦς Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι. Δεῦτε, προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ, καὶ κλαύσωμεν ἐναντίον αὐτοῦ. Ἡμεῖς ἐπὶ μετάνοιαν καλῶν ὁ λόγος βοᾶ καὶ κέκραγε· δεῖτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ περπερισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς (94). Ἔστιν οὖν ὁδὸς σωτηρίας, ἐὰν θέλωμεν. Κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύουσι, ἀλλ' εὐ ἴσθι, ὅτι πάλιν ἀπέβλεπεν ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου τῶν μετανοούντων. Πιστὸς Κύριος ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ. Οὐ ψεύδεται εἰπὼν (95)· Ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικιοῦν, ὡς χιθὼν λευκῶν· ἐὰν δὲ ὦσιν ὡς κέκινον, ὡσεὶ ἔριον λευκῶν. Ἐτοιμὸς ἔστιν ὁ μέγας τῶν ψυχῶν ἰατρὸς ἰάσασθαί σου τὸ πάθος, ὃς οὐδὲ (96) μονωπάτης, ἀλλὰ πάντων τῶν δεδουλωμένων τῆς ἁμαρτίας ἔστιν ἔτοιμος ἐλευθερωτῆς. Ἐκείνου βήματα ἔστιν· ἐκεῖνο τὸ γλυκὺ καὶ σωτήριον σῶμα εἶπεν· Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλὰ οἱ κακῶς ἔχοντες. Οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν (97).

⁸⁰ Joan. v, 29. ⁸¹ Dan. vii, 9, 10. ⁸² Psal. xciv, 6. ⁸³ Matth. xi, 28. ⁸⁴ Isa. xxv, 8. ⁸⁵ Psal. cxliv, 13. ⁸⁶ Isa. i, 18. ⁸⁷ Matth. ix, 12, 13.

(91) Θεοπτείας. Editi θεοπτείας... Ἔως, φησὶν, ἐθεώρουν ὅτε οὐ. Codices mss. omnes ut in textu.
 (92) Τὰ πάντα ἀθρόως. Sic magno consensu mss. Editi ταῦτα πάντα φανερώς.
 (93) Ἐαυτῶν. Ἐαυτοῦς. Coisl. primus.
 (94) Δεῦτε... ὑμᾶς. Hæc desunt in octo mss. in quibus sic legitur: κέκραγεν Ἔστιν ὁδός.
 (95) Εἰπὼν. Editi addunt articulum, sed desunt in mss.
 (96) Ὅς οὐδὲ... ἐλευθερωτῆς. Hæc desunt in octo codicibus.
 (97) Εἰς μετάνοιαν. Statim in sex codicibus βίβλ. λέται Κύριος, cæteris omissis.

ἢ σὺν ἐστὶ σοι πρόφασις, ἢ τιτι ἀλλῶ, ταῦτα αὐτοῦ
 βούλεται Κύριος καθαρίσαι σε ἀπὸ τοῦ
 πηλοῦ τῆς πληγῆς, καὶ δεῖξαι σοι φῶς ἀπὸ σκοτοῦς.
 Ζητεῖ ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ καταλιπὼν τὰ μὴ
 περιττά. Ἐὰν ἐπιθῶς σεαυτὴν, οὐκ ὀκνήσει,
 ἀλλ' ἀπαξιώσει σε (98) ὁ φιλόφρων ἐπὶ τῶν ὤμων
 βαστάσαι τῶν ἰδίων, χαίρων, ὅτι εὗρεν αὐτοῦ τὸ πρό-
 βητον τὸ ἀπολλυλός. Ἔστηκεν ὁ πατήρ, καὶ ἀναμένει
 ἢ σὺν ἀπὸ τῆς κλάνης ἐπάνοδον. Μόνον ἀνάλυσον,
 καὶ ἐπι σου μακρὰν οὐσας, προσδραμῶν ἐπιπεσεῖται
 καὶ τὸν τράχηλόν σου, καὶ φιλικαῖς ἀσπασμοῖς περι-
 πεσεῖται τὴν ὑπὸ τῆς μετανοίας ἤδη κεκαθαυμένην.
 Καὶ σπλήν ἐνδύσει, τὴν πρώτην, ψυχὴν (99) ἀπεκδυ-
 σμένην τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς αὐτοῦ πρά-
 ξαι· καὶ περιθήσει δακτύλιον χερσίν ἀποπλυναμέναις
 τὸ θανάτου τὸ αἶμα, καὶ ὑποθήσει πόδας ἀποστρέ-
 φοντας ἀπὸ ὁδοῦ κακῆς πρὸς τὸν δρόμον τοῦ εὐαγ-
 γελίου τῆς εἰρήνης. Καὶ εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς ἡμέ-
 ραν καταγγελεῖ τοῖς ἰδίοις καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώ-
 πους, καὶ παντὶ τρέσσει τὴν σὴν ἑορτάσαι σωτηρίαν.
 Ἄμην γὰρ λέγω, φησὶν, ὁμῖν, ὅτι χαρὰ ῥίγεται
 ἐν οὐρανῷ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἐπὶ ἅμα, καὶ ὡς
 μισοῦνται. Κὰν ἐγκαλέσῃ τις τῶν ἐσθᾶ: ἢ δο-
 κῶντων, ὅτι ταχὺ προσελήφθη· αὐτὸς ὁ ὡς εὐδὸς
 πατήρ ὑπὲρ σοῦ ἀπολογῆσεται λέγων, Εὐφραντήναι δεῖ καὶ χαρῆναι, ὅτι αὐτὴ ἡ θυγάτηρ μου νεκρὰ ἦν,
 καὶ ἀνέζησα, καὶ ἀπολωλυῖα, καὶ εὐδόθη.

A hæc ipse clamet? Vult Dominus purgare te a dolo-
 ris plaga, ac post tenebras tibi lumen ostendere.
 Querit te pastor bonus, ovibus quæ non erravere,
 derelictis. Te ipsa si dedideris, non cunctabitur,
 neque dedignabitur te suis ipsius humeris portare,
 lætus quod ovem suam perditam invenerit. Stat
 pater, ac expectat tuum ab errore reditum. Rever-
 tere tantummodo, teque longe adhuc stante, accur-
 rens cadet in collum tuum, et amicis amplexibus
 jam pœnitentia expurgatam complectetur. Quin-
 etiam stola prima animam induet, homine vetero
 cum operibus suis exutam, annulique manibus
 mortis sanguine ablutis circumponet, et calceos
 dabit pedibus a via mala ad cursum evangelii pacis
 conversis. Atque lætitiæ ac gaudii diem annuntiabit
 suis tum angelis tum hominibus, ac omnibus mo-
 dis salutem tuam celebrabit. Ait enim: Amen dico
 vobis, quod gaudium est in cælo coram Deo, super
 uno peccatore pœnitente ⁹⁸. Quod si quispiam ex iis
 qui stare sibi videntur, vitio verterit, quod cito
 assumpta es; ipse ille bonus pater pro te respon-
 debit, dicens: Lætandum est et gaudendum, quia
 hæc filia mea mortua erat, et revixit, et deperdita
 erat, et inventa est ⁹⁹.

⁹⁸ Luc. xv, 7. ⁹⁹ ibid. 32.
 (98) Ἀπαξιώσει σε. Voculam addidimus ex mss. textu
 (99) Ψυχὴν Editi τὴν ψυχὴν σου. Mss. ut in

CLASSIS SECUNDA

Epistolæ quas S. Basilius episcopus scripsit ab anno 370 ad annum 378.

EPISTOLA MZ.

EPISTOLA XLVII.

Gregorius Theologi pater Eusebium Samosatensem, misso Eustathio diacono, invitat ad electionem episcopi Cæsariensis ut eo adjuvante Basilius eligi possit.

Γρηγορίῳ (1) ἐταίρω.

C

Gregorio sodali.

Τίς δώσει μοι κτέρυγας ὡσεὶ περιστερᾶς; ἢ πῶς
 παλαινοσθῆ μου τὸ γῆρας, ὥστε με δυνθῆναι δια-
 ῖναι πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ τὸν τε πόθον
 ἔχω ἐπ' ὑμῖν ἀναπαῦσαι, καὶ τὰ λυπηρὰ τῆς ψυ-
 χῆς ἀρητήσασθαι, καὶ δι' ὑμῶν εὐρέσθαι τινὰ παρα-
 σκεῖν τῶν θλίψεων; Ἐπὶ γὰρ τῇ κοιμῆσει τοῦ
 ἀκαρῶν Εὐσεβίου τοῦ ἐπισκόπου φόβος ἡμᾶς κατ-

Quis dabit mihi alas sicut columbæ ⁹⁹? aut quo-
 modo senium meum renovetur, ut ad dilectionem
 vestram transire, et meum vestri desiderium exas-
 tiare possim, et molestias animi narrare, et a vobis
 aliquod afflictationum levamen consequi? Nam
 mortuo beato episcopo Eusebio, metus nos cepit
 haud parvus, ne forte qui aliquando Ecclesiæ me-

⁹⁹ Psal. ltv, 7.

(1) Γρηγορίῳ. Hic titulus sic habetur in codici-
 us Val., Med. et Coisl. primo: Γρηγορίῳ ἐταίρω
 ἐπὶ τῆς κοιμῆσεως Εὐσεβίου τοῦ ἐπισκόπου· καὶ ὅτι
 ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἔδν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ἐπιτήδειον,
 regorio sodali de obitu Eusebii episcopi; et quod
 ibi præ oculis fignm ad episcopale munus ido-
 num... Legi non potest attentius hæc epistola,
 in eam non a Basilio, sed potius de Basilio scri-
 lam esse pateat. Plures tamen decepit titulus;
 hodie inter eruditos fere convenit eam a Grego-
 o patre, filii manu, ad Eusebium Samosatensem

scriptam fuisse. Nam senem se esse declarat auctor
 epistolæ et in Cappadocia episcopum, ut qui litteris
 cleri ad electionem episcopi, et Ecclesiæ Cæsarien-
 sis defensionem invitatus fuerit. Is autem ad quem
 scribit et eadem dignitate præditus erat, et labori-
 bus pro Ecclesia susceptis clarus, et amicus Basilio,
 nec Cappadociæ vicinus. Omnia in Eusebium
 Samosatensem mirifice conveniunt, quem Basilius
 ordinationi scimus interfuisse.
 Alias IV. Scripta anno 370.

Tropolis nostræ insidiati sunt, eamque hæreticis zizanjiis complere voluerunt, nunc occasionem nacti, satam multo labore in hominum animis pietatem **141** pravis suis doctrinis eradicent, ejusque scindant unitatem: quod et in multis Ecclesiis factarunt. Postquam autem et clerj litteræ ad nos venerunt, exhortantes ut ne ejusmodi tempore despiciamus; circumspiciens quoquo-versum, recordatus sum vestræ charitatis rectæque fidei, et studii quod semper in Ecclesias Dei adhibetis. Atque ea de causa inisi dilectum Eustathium condiaconum, qui vestram gravitatem adhortetur, expreque ut exantlatis omnibus pro Ecclesiis laboribus hunc quoque addatis, simulque senium meum vestro recreetis congressu, ac percelebrem sanæ Ecclesiæ pietatem instanretis, præficientes ei una nobiscum (si modo digni habeamur, qui vobiscum opus bonum adjuvenius) pastorem secundum Domini voluntatem, qui possit ipsius populum gubernare. Habemus enim ob oculos virum, nec vobis ignotum: quem si obtinere possumus, scio acquisituros nos magnam apud Deum fiduciam, atque in populum, qui nos advocavit, beneficium maximum collaturos. Sed iterum atque sæpius rogo, ut omni deposita œgnitie occurratis et hiemis difficultates antevertatis.

παρακαλῶ (4) καὶ πάλιν καὶ πολλάκις, πάντα ὄκνον χειμῶνος δυσχερῆ.

EPISTOLA XLVIII.

Hiemem excusat Basilius cur non scripserit. Mittit epistolas Antiochia allatas. Narrat de Demophilo simulacrum pietatis et rectæ fidei præ se ferente, et de episcoporum, post egressum Eusebii, adventu et schismatico animo. Rogat ut revisat vere ineunte.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Vix nacti sumus qui litteras ad tuam pietatem deferret, siquidem nostri homines ita hiemem exhorrescunt, ut ne paululum quidem ex ædibus prospicere velint. Nam tanta nivium copia abluti sumus, ut cum ipsis ædibus cooperti jam duos menses in spluncis latitemus. Prorsus itaque nobis ignoscas,

Alias CCLIV. Scripta initio episcopatus.

(2) *Ἐξεδρεύοντες.* Indicat Gregorius structas ab Arianis insidias Ecclesiæ Cæsariensi anno 365, cum Valens in hanc urbem venit cum suo Arianorum episcoporum comitatu. Tunc Basilius, qui se in solitudinem pacis tuendæ causa receperat, ad succurrendum episcopo suo advolavit, omnibus rebus Ecclesiæ utilitati posthabitis, ac præclarum illum triumphum reportavit, de quo Gregorius orat. 20, p. 39.

(3) *Ἐχομεν γάρ.* Sic quatuor antiqui codices et editio Haganoensis. Editi ἔχομεν μέν.

(4) *Ἀλλὰ παρακαλῶ,* etc. Minime mirum quod Eusebius in remotam provinciam ad electionem episcopi vocetur. Nam, cum unus sit episcopatus, et unus grex, sæpe incidunt tempora ejusmodi, ut curam suam et sollicitudinem episcopi exteris Ecclesiis debeant. Ut hæream in exemplo Eusebii Samosatensis, nemini sanctus ille martyr in hoc genere concessit, ac in variis Ecclesiis præbyteros et diaconos, atque etiam episcopos magno Ecclesie conmodo ordinavit, ut testatur Theodoretus *Hist.* lib. iv, c. 13. Ex hac autem epistola et nonnullis aliis ejusdem Gregorii, et ex laboribus, quos

ἔλαβεν οὐ μικρὸς, μήποτε οἱ ποτὲ ἐξεδρεύοντες ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς μητροπόλεως ἡμῶν, καὶ βουλευόμενοι αὐτὴν αἰρετικῶν ζιζανίων πληρῶσαι, καιροῦ νῦν λαθόμενοι, τὴν πολλῶν χαμάτων κατασπαρείσαν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων εὐσεβείαν ταῖς παρ' ἐπιπονηραῖς διδασκαλίαις ἐκρίζωσαι, καὶ ταύτης τῆς ἐνόττηα κατατέμωσιν· ὅπερ καὶ ἐπὶ πολλῶν Ἐκκλησιῶν πεποιθήκασιν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ γράμματα πρὸς ἡμᾶς ἀφίκετο τοῦ κλήρου, παρακαλοῦντα μὴ παροφθῆναι ἐν καιρῷ τοιοῦτῳ, περιδιδεφάμενος ἐν κύκλῳ ἐμνήσθην τῆς ἡμετέρας ἀγάπης, καὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως, καὶ τοῦ ζήλου ὃν ἔχετε ἀεὶ ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ. Καὶ τοῦτου ἕνεκεν ἀπέστειλα πρὸς ἀγαπητὸν Εὐστάθιον τὸν συνδιάκονον, παρακαλοῦντα ὑμῶν τὴν σεμονοπρέπειαν, καὶ δυσωπῆσαι πᾶσι τῶν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν χαμάτων καὶ τὴν παρόντα ἐπιθεῖναι· κάμου τε τὸ γῆρας· τῇ συντυχίᾳ ἀναπαύσαι· καὶ τῇ ὀρθῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν περιδότηον εὐσεβείαν διορθώσασθαι, δόντας αὐτῇ μεθ' ἡμῶν (εἰ ἄρα καταξωθεῖται) συναντιλαβέσθαι ὑμῖν τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου ποιμένα κατὰ τὸ βούλημα τοῦ Κυρίου, δυνάμει διευθύναι τὸν λαὸν αὐτοῦ. Ἐχομεν γάρ (3) πρὸς ὀφθαλμῶν ἀνδρα ὃν οὐδὲ αὐτοὶ ἀγνοεῖτε· οὐ εἰ καταξωθεῖται ἐπιτυχεῖν, οἶδα ὅτι μεγάλην παρρησίαν πρὸς τὸν Θεὸν κτησόμεθα, καὶ τῷ ἐπικαλοσάμεν ἡμᾶς λαφὲρ μεγίστην εὐεργεσίαν καταθησόμεθα. Ἀλλὰ ὑπερβεμένους ἀπαντῆσαι καὶ πρᾶλαβεῖν τὰ ἐκ τῆς

EPISTOLA MH.

Εὐσεβίῳ, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Μόλις ἡμῖν ὑπῆρξεν ἐπιτυχεῖν διακόνου γραμμάτων πρὸς τὴν σὴν θεοσεβείαν· ἐπεὶ οἷγε παρ' ἡμῶν οὕτω κατέπηξαν τὸν χειμῶνα, ὡς μηδὲ τὸ μικρότατον προκύπτειν τῶν δωματίων ἀνέχεσθαι. Καὶ γὰρ τοσοῦτῳ πλῆθει χιόνων κατενέφημεν, ὡς αὐτοὶ; ἡκοις· ἡκαταχωσθέντες (5) δύο μῆνας ἤδη ταῖς κατὰ

a patre Basilii causa susceptos narrat in orationibus 19 et 26, facile perspicimus episcopus electio num otiosos spectatores non fuisse, sed plurimas earum partes conciliando et adhortando sustinuisse. Quin etiam electio interdum penes episcopum erat; et cum varia essent plebis ac cleri studia ut in Basilii electione contigit, tunc ea pars vincebat cui major favebat episcoporum numerus. Hinc eum ad canonicam Basilii electionem dasset unius episcopi suffragium, Gregorius Nazianzi episcopus quamvis senio ac morbo confectus, Cæsaream advolavit, ut electionem calculo suo adjuvaret, *Ἐχομεν γάρ* τῶν πρὸς τὸν Θεὸν κτησόμεθα, καὶ τῷ ἐπικαλοσάμεν ἡμᾶς λαφὲρ μεγίστην εὐεργεσίαν καταθησόμεθα. Ἀλλὰ ὑπερβεμένους ἀπαντῆσαι καὶ πρᾶλαβεῖν τὰ ἐκ τῆς

(3) *Καταχωσθέντες.* Ita mss. sex. Editi et tres vetustissimi codices Harl., Med. et Coisl. primus habent καταχωσθέντας. Quod quidem mirari subit. Nam sæpe alias in ejusmodi locis codices recentiores accusativum, vetustissimi nominativum habent. Quare satius visum est eam scripturam retinere cui sex codices hoc loco, tres vetustissimi in aliis locis suffragantur. Paulo ante in tribus vetustissimis codicibus legitur τῶν δωματίων.

ἴσασιν ἐμφωλεύειν. Συγγνώστη οὖν παντως ἡμῖν, τό A
 εἶλονον τῶν Καππαδοκικῶν (6) ἡθῶν, καὶ τὸ τῶν
 κριτῶν δυσκίνητον ἐπιστάμενος, εἰ μὴ θάττον ἐπε-
 πλάσθην, μηδ' εἰς γνώσιν ἡγάγομεν τῇ τιμώτῃ
 οὐκ ἐπὶ τῆς Ἀντιοχείας, ἀ πάντως μὲν γνωρίζειν
 οὐκ ἐπὶ τῆς ἑαυτῶν ἐστὶ καὶ ψυχρὸν, πάσαι μεμαθηχότι, ὡς τὸ
 ἐκείνῃ πλὴν ἀλλ' οὐδὲν ἡγοῦμενοι πρᾶγμα καὶ τὰ
 γνωσθέντα σημαίνειν, ἀπεστελλόμενοι τὰς διὰ τοῦ
 κριτῶν κομισθείσας ἐπιστολάς. Καὶ ταῦτα μὲν
 ἐκ ποσῶν. Ἡ δὲ Κωνσταντινούπολις ἔχει τὸν Δη-
 μόφιλον πολὺν ἤδη χρόνον (7), ὡς καὶ αὐτοὶ οὗτοι
 παρελθοῦσι, καὶ προκεκλήρηται πάντως τῇ δασίτητι
 οὐ. Καίτι παρὶ αὐτὸν πλάσμα ὀρθότητος καὶ εὐλα-
 ρίας παρὰ πάντων συμφώνως τῶν ἀφικνουμένων
 φιλείται, ὡς καὶ τὰ δισωτῶτα τῆς πόλεως μέρη εἰς
 ἑκὼν συνελθεῖν, καὶ τῶν πλησιοχώρων τινὰς ἐπι-
 κληθῶν τῆν ἑνωσιν καταδέξασθαι. Οἱ δὲ ἡμέτεροι οὐδὲν
 μείωσις ἐφάντησαν τῶν ἐλπίδων. Ἐπιστάμενος γάρ
 ἡμεῖς κατὰ πόδας τῆς ὑμετέρας ἐξόδου, πολλὰ μὲν
 ἐκλυπηρὰ, πολλὰ δὲ ἐποίησαν, καὶ τέλος ἀνεχώ-
 ρησαν, βεβαιώσαντες ἡμῖν τὸ σχίσμα. Εἰ μὲν οὖν τι
 κηται βέλτιον, καὶ εἰ παύσονται τῆς κακίας,
 ἢ ἢ παντὶ πλὴν ἢ τῷ Θεῷ (8). Τὰ μὲν οὖν παρόντα
 ποῖα. Ἡ δὲ λοιπὴ Ἐκκλησία εὐσταθεῖ τῇ τοῦ Θεοῦ
 ἰσῆ, καὶ εὐχεται ὁμοῦ τῷ ἡμεῖς ἰδεῖν σε πάλιν ἐπὶ
 ἡμετέρας, καὶ ἀναγνωθῆναι διὰ τῆς ἀγαθῆς σου
 θεολογίας. Κάμοι δὲ τὸ σῶμα οὐδὲν ἀμεινον τῆς
 κηθείας ἔχει.

EPISTOLA M^o.

*mihi gratias agit Arcadio, qui conceptam a se de eo spem significaverat. Promittit ei Basilius martyrum reliquias, ad
 ecclesiam ab ipso constructam, si quas reperire possit.*

Ἀρκαδίῳ ἐπισκόπῳ.

Ἐχαρίστῃσα τῷ ἁγίῳ Θεῷ, γράμμασιν ἐντυχῶν
 εὐλαθείας ὁμῶν, καὶ εὐχομαι αὐτὸς τε τῆς ἐλπί-
 ρης ἣν ἔχετε ἐφ' ἡμῖν, ἀξίος εἶναι, καὶ ὑμᾶς τὸν
 ἐπὶ τῇ τιμῇ ἡμῶν, ἣν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου
 ἡμεῶν Χριστοῦ τιμᾶτε ἡμᾶς, μισθὸν τέλειον κομι-
 θῆναι. Ὑπερσθημεν δὲ, ὅτι καὶ, μέριμναν πρέ-
 κταν Χριστιανῶ ἀναλαθόντες, εἰς δόξαν τοῦ ὀνό-
 ματος τοῦ Χριστοῦ οἶκον ἠγειράτε, καὶ ἡγαπήσατε
 ὅτι, κατὰ τὸ γεγραμμένον, εὐπρέπειαν οἴκου
 ἡμεῶν, εὐτρεπίσαντες ἑαυτοῖς τὴν οὐράνιον (9)
 ἣν τῆν ἡτοιμασμένην ἐν τῇ ἀναπαύσει τοῖς ἀγα-
 θοῖς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Ἐν δὲ δυναθῶμεν
 κοίτῃσι λείψανα μαρτύρων, εὐχόμεθα καὶ αὐτοὶ
 εὐλαθεῖσθαι ὁμῶν τῇ σπουδῇ. Εἰ γὰρ εἰς μνημόσυνον
 ἡμεῶν ἔσται δίκαιος, κοινωνοὶ (10) ἐσόμεθα, δηλονότι
 οὐ.

Psal. xxv, 8. ** Psal. cxi, 7.

Ἡ Καππαδοκικῶν. Ita Harl., Coisl. primus, D
 2. primus, Clarom. et Bigot. alter. Editi Καππα-
 δοκικῶν.

Ἡ Πολὺν ἤδη χρόνον. Harl. et Med. cum duob.
 s. πολὺς ἤδη χρόνος. Paulo post legitur ἀπαγγέ-
 λειν in codicibus Harl. et Coisl. primo.

Ἡ Πλὴν ἢ τῷ Θεῷ. Coisl. uterque et unus ex
 his πλὴν εἰ τῷ Θεῷ.

cum et Cappadocum animi timiditatem, et corpo-
 rum torporem noveris, si citius non scripsimus,
 neque fecimus præstantiam tuam eorum quæ An-
 tiocchia allata sunt certiorum: quæ quidem omni-
 no tibi nota facere rancidum est et frigidum, ut
 qui dudum didiceris, ut verisimile est; sed tamen
 nihil incommodi esse existimantes, etiam cognita
 significare, misimus allatas per lectorem epistolas.
 Ac de his quidem hactenus. Constantinopolis autem
 jamdudum habet Demophilum, ut et illi ipsi narra-
 bunt, atque ut procul dubio jam prius sanctitati
 tuæ nuntiatum est. Ac de illo quidem simulacrum
 quoddam rectæ fidei et pietatis ab omnibus adve-
 nientibus, 142 summo consensu jactatur, adeo
 ut etiam dissidentes civitatis partes coaluerint in
 unum, atque ex vicinis episcopis nonnulli conjun-
 ctionem amplexi sint. Nostri autem spe et expecta-
 tionem non exsistere meliores. Nam cum statim post
 egressum tuum advenissent, multa quidem tristia
 dixere, multa etiam fecere, ac tandem discesserunt
 firmato nobis schismate. Utrum autem melius ali-
 quid futurum sit, atque utrum ab improbitate dis-
 cessuri sint, nemini nisi Deo compertum est. Itaque
 res præsentis sunt ejusmodi. Ecclesia autem reli-
 qua per Dei gratiam præclare stat, teque exoptat,
 simul ac ver prodierit, iterum apud nos videre, et
 per bonam tuam doctrinam renovari. Mihi autem
 corpus solito melius non se habet.

EPISTOLA XLIX.

C

Arcadio episcopo.

Gratias egi Deo sancto lectis pietatis tuæ litteris,
 precorque ut et ego ea spe, quam de me concepisti,
 dignus sim, et tu honoris, quem mihi habes in no-
 mine Domini Jesu Christi, mercedem perfectam
 referas. Valde autem lætatus sum, quod curam
 Christiano dignam suscipiens, domum ad gloriam
 nominis Christi construxeris, ac vere dilexeris,
 sicut scriptum est **, decorem domus Domini: tibi
 ipsi præparans cælestem mansionem, destinatam
 in requie diligentibus nomen Christi. Quod si reli-
 quias martyrum investigare possim, cupio et ipse
 studii tui adjutor esse. Nam si in memoria æterna
 erit justus **, profecto bonæ illius memoriæ, quam
 tibi sanctus impertiet, erimus participes.

τῆς ἀγαθῆς μνήμης τῆς δοθησομένης ὑμῖν παρὰ τοῦ

(9) Οὐράνιον. Sic Coisl. uterque et Reg. secun-
 dus. Editi οὐρανίαν.

(10) Κοινωνοί. Ante hanc vocem editi adiunt
 καὶ, sed hæc conjunctio abest ab omnibus mss.
 quos in hanc epistolam habuimus, nempe a Med.,
 Coisl. utroque, Vat. et Reg. secundo.

* Alias CCCCVIII Scripta initio episcopatus

EPISTOLA L.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ν.

Basilium gratias agit episcopo cuidam ætate et virtute venerando, qui prior ad eum scripserat adhortandi causa.

Innocentio episcopo.

A

Ἰννοκεντίῳ ἐπισκόπῳ (11).

Eccui alii conveniebat et timidis fiduciam addere, et dormientes excitare, nisi tuæ domini mei pietati: qui tuam in omnibus rebus perfectionem in hoc quoque declarasti, quod te etiam ad nos humiles demittere volueris, ut germanus discipulus illius qui dixit: *Illic sym in medio vestri*, non tanquam recumbens, sed *tanquam ministrans*¹¹. Nam et ipse dignatus es nobis ministrare spiritualem tuam kelitiam, atque venerandis tuis litteris animos nostros recreare, et velut puerorum infantiam ulnis tuæ magnitudinis amplecti. Precare igitur (bonum tuum animum rogamus), ut digni simus qui a **143** vobis magnis viris adjuvemur, et os ac sapientiam accipiamus, ut vobis audeamus Spiritum sanctum ducem habentibus succinere: cujus te

Και τίνι ἄλλῳ ἔπρεπε καὶ δειλοῖς θάρρος ἐρποιεῖν, καὶ καθυδόντας διυπνίζειν, ἢ τῆ σὴ τοῦ ἡμετέρου δεσπότου θεοσεβείᾳ, ὅς τὴν ἐν πάσι σασι τοῦ τελειότητα καὶ ἐν τούτῳ ἐγνώρισας, τῷ καταδέξασθαι καὶ ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς συγκαταβῆναι ὡς ἀληθινὸς μαθητῆς τοῦ εἰπόντος, ὅτι Ἐκεῖ ἐγὼ ἐν μέσῳ ὑμῶν, οὐχ ὡς ὁ ἀνακείμενος, ἀλλ' ὡς διακονῶν. Κατηξέλωτας γὰρ καὶ αὐτὸς διακονῆσαι ἡμῖν τὴν σὴν πνευματικὴν εὐφροσύνην, καὶ τοῖς τιμίοις (12) ἑαυτοῦ γράμμασι ἀναλαβεῖν ἡμῶν τὴν ψυχῆς, καὶ ὡσπερ παιδῶν νηπιότητα τῷ ἑαυτοῦ μετέθεσε προσαγαλλίσασθαι. Εὐχου οὖν (δεσμέθεσθε τῆς ἀγαθῆς ψυχῆς) ἀξίους ἡμᾶς εἶναι καὶ ὑποβῆσθαι τὰς παρὰ τῶν μεγάλων ὑμῶν ὑπελείας, καὶ λαμβάνειν στόμα καὶ σφίον εἰς τὸ τολμᾶν ἀντιβῆσθαι ὑμῖν. τοῖς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀγαπῶντο· οὐ φίλον σε εἶναι καὶ δοξαστῆρα ἀληθῶς ἀκούοντες, μεγάλην ἐπὶ τῇ στερόβῃ σου καὶ ἐκείνῳ περὶ τὸν θεὸν ἀγάπη τὴν χάριν ὁμολογούμεν ἔχόμενοι· (13) μετὰ τῶν ἀληθινῶν προσκυνητῶν ἐπιθῆναι ἡμῶν τὸ μέρος, ἐν οἷς πεπεῖσμα εἶναι καὶ τὴν σὴν τελειότητα, καὶ τοῦ μεγάλου καὶ ἀληθῶς ἐπισκόπου τοῦ πάσαν τὴν οἰκουμένην τοῦ ἰδίου ἐκείνου σώσαντος θαύματος, τοῦ Κυρίου δεόμεθα.

EPISTOLA LI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΑ.

Refellit Basilius affectam sibi calumniam, quod Dianiam Cæsariensem anathematizasset. Fatetur se doluisse, quod formæ Constanti inopoli a Georgio aliatæ subscripsisset; sed lumen ad ejus communionem accessisse, postquam ab egrotante accersitus, nihil eum contra Nicænam fidem sibi proposuisse cognovit.

Bosporio episcopo.

C

Βοσπορίῳ ἐπισκόπῳ.

1. Quomodo putas animum meum vulneratum fuisse auditione illius calumniæ, qua me asperserunt nonnulli ex hominibus non metuentibus Judicem perditurum omnes, qui loquuntur mendacium¹²? Ita ut noctem totam ob dilectionis tuæ verba pene insomnem transegerim: adeo medium cor meum teligerat mæror. Revera enim secundum Salomonem¹³, calumnia virtum humiliat: nec quisquam ita obdruit et percullit, ut animo non moveatur, et humi non sternatur, si in ora incidat ad mendacium proclivia. At enim necesse est om-

1. Πῶς μου, οἶμαι, τὴν ψυχὴν ὠδύνησεν ἡ ἀκούσις σουχοφαντίας ἐκείνης, ἣν κατέχευόν μου (14) τῶν μὴ φοβουμένων τὸν Κριτὴν ὅς ἀπολεί πάντοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος; Ἔσπε πᾶσαν τὴν νύκτα ἐπὶ τοῖς ῥήμασι τῆς ἀγάπης σου, ὀλίγου θεοῦ δῦπνος (15) διαμείναι· οὕτω μέσης ἡψατό μου τὸ καρδίας ἡ λύπη. Ὅντως γὰρ, κατὰ τὸν Σολομῶνα συχοφαντῆς ἀνδρα ταπεινοὶ· καὶ οὐδαὶς οὕτως ἀνιγῆτος, ὡς μὴ παθεῖν τὴν ψυχὴν, καὶ κατακαμψῆναι εἰς γῆν, στόμασι πρὸς ψευδολογίαν εὐχλοῖς ῥαπτεσῶν (16). Ἄλλὰ γὰρ ἀνάγκη πάντα στίγ-

¹¹ Luc. xxii, 27. ¹² Psal. v, 7. ¹³ Eccle. vii, 8.

¹⁴ Alias CCCCIX. Scripta initio episcopatus.

¹⁵ Alias LXXXVI. Scripta initio episcopatus.

(11) *Ἰννοκεντίῳ ἐπισκόπῳ*. Editi addunt *Ῥωμαῖς*, nec aliter in omnibus nostris codicibus mss., in quo manifestus est error librorum, cum constat Damasum, non Innocentium tunc Romæ præfuisse. Sed hoc erratum alio absurdiore emendat Combefissius, qui hanc epistolam ad Innocentium tunc Ecclesiæ Romanæ presbyterum suspicatur scriptam fuisse, et magnum illum et verum episcopum, qui totum orbem suis miraculis complevit, Damasum interpretatur. Videtur illuisse libraribus cum Innocentii nomen, quo nomine appellatum sciebant celeberrimum Romæ episcopum; tum etiam quod idem Innocentius in epistola 81 dicitur magnæ urbi præfuisse. Sæpe enim Roma apud

D antiquos μεγαλόπολις, magna urbs, vocatur.

(12) *Καὶ τοῖς τιμίοις*. Editi ἦν καὶ τοῖς τιμίοις. Sed hæc vocula non reperitur in mss.

(13) *Ἐυχόμενοι*. Ita mss. quinque, nempe Mss. Coisl. uterque et duo Regii. Plures in hac epistola non habuimus. Editi εὐχόμεθα.

(14) *Κατέχευόν μου*. Ita Med., Harl. et Coisl. mss. Editi κατέχευόν μου.

(15) *Ἄδπνος*. Sic Medicæus cod. et prima mss. Harlæanus; quæ scriptura satis congruit stylo Basilii, ac forte hoc loco a libraribus nimio grauitate studio mutata est. In hac ipsa epistola ὠδύνησεν αὐτός. Editi δῦπνον.

(16) *Παραπτεσῶν*. Reg. secundus et Coisl. secunda pars περιπτεσῶν. Ibidem editi στόμασιν εἰς ψεῦδος γίγαν. Tres antiquissimi codices ut in textu.

πάντα ὑπομένειν, τὴν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἐκδίκησιν ἐπι-
 τρέψαντες (17) τῷ Κυρίῳ, ὃς οὐ περιβόηται ἡμᾶς·
 ἰδοὺ ὁ συκοφαντῶν πένητα παρεξύνει τὸν
 κειρατα αὐτόν. Οἱ μέντοι τὸ καινὸν τοῦτο δρᾶμα
 τῆς καθ' ἡμῶν βλασφημίας συνθίντες εὐλοκασίαν παν-
 τὴν ἀπιστεῖν τῷ Κυρίῳ, ὃς καὶ περὶ (18) ἀργοῦ
 ῥήματος δόξουν ἡμᾶς λόγον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρί-
 σεως ἀπεφθᾶτο. Ἐγὼ δὲ, εἰπέ μοι, τὸν μακαριώ-
 τετον Διάνιον (19) ἀνεθεμάτισσα; Τοῦτο γὰρ ἡμῶν
 καθήγγειλαν (20). Ποῦ ἦ ποτε; τίνων παρόντων;
 ἐπὶ ποῖς προσφάσει; ψιλοῖς ῥήμασιν ἢ ἐγγράφοις;
 ἐξέρις ἀκολουθῶν, ἢ αὐτὸς κατάρχων καὶ αὐθεντιῶν
 αὐτολήματος; Ὡς τῆς ἀναιδείας τῶν πάντα φθεγ-
 γμένων ῥῥῶδες! Ὡς τῆς καταφρονήσεως τῶν τοῦ
 θεοῦ κριμάτων! Πλὴν εἰ μὴ ἄρα τῷ πλάσματι αὐ-
 τῶν καὶ τοῦτο προστραγωδήσουσιν (21), ὅτι ἐγενόμην
 καὶ ἔκρωον ποτὲ, ὥστε ἀγνοεῖν αὐτὸς τὰ ἑαυτοῦ ῥή-
 ματα. Ἐπὶ γὰρ τῶν λογισμῶν ὑπάρχων τῶν ἑμαυ-
 τοῦ, οὐδὲν οἶδα ποιήσας τοιοῦτον, οὐδὲ προελόμενος
 ἐγάρχη. Ἄλλ' ἐκεῖνο μᾶλλον ἑμαυτῷ συνεπίστα-
 μαί, ὅτι ἐκ πρώτης ἡλικίας συνετρέφην τῷ περὶ
 εὐδὸν φίλτρῳ, καὶ ἀπέβλεπον πρὸς τὸν ἄνδρα, ὡς
 πρὸν γεραρὸς ἰδεῖν, ὡς δὲ μεγαλοπρεπῆς, ὅσον δὲ
 ἦεν τὸ ἱεροπρεπὲς ἐν τῷ εἶδει. Ἐπεὶ δὲ μοι λοιπὸν
 καὶ ὁ λόγος παρήν, τότε δὴ καὶ ἀπὸ τῶν τῆς ψυχῆς
 ἀγαθῶν αὐτὸν ἐπεγίνωσκον· καὶ ἔχαιρον αὐτοῦ τῇ
 συνοσίᾳ, τὸ ἀπλοῦν καὶ γενναῖον καὶ ἐλευθέριον (22)
 τῶν τρόπων καταμαθάνων, καὶ ὅσα ἄλλα (23) τοῦ
 ἐνόητος ἰδία, ἢ τῆς ψυχῆς ἡμερότης, τὸ μεγαλοφυές
 τὸ ἁπλοῦ καὶ πρᾶον, τὸ εὐπρεπὲς, τὸ ἀόρητον, τὸ
 φαῖρον καὶ εὐπρόσιτον τῇ σεμνότητι κεκραμένον.
 Ὅσα αὐτὸν ἐναριθμῶν εἶχον τοῖς περιφανεστάτοις
 καὶ ἀρετῇ.

2. Περὶ μέντοι τὰ τελευτάτα τοῦ βίου (οὗ γὰρ ἀπο-
 κρίνομαι τάληθές) ἐλυπηθὼν ἐπ' αὐτῷ λύπην οὐκ
 ἠνακτῆν μετὰ πολλῶν τῶν ἐν τῇ πατριδι φοβουμένων
 τῶν Κύριον, ἐπὶ τῇ ὑπογραφῇ τῆς πίστεως τῆς ὑπὸ
 τῶν περὶ Γεώργιον (24) ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως
 κηρυχθείσης. Εἶτα, οἷος ἐκεῖνος παρᾶ τῆς τρέπου
 καὶ ἐπιεικείᾳ πάντας πληροφοροεῖν ἐν σπλάγγνῳς
 κερτακοῖς ἀνεχόμενος, ἤδη καταπεσὼν εἰς τὴν ἀρ-
 ρωσίαν, ὑπ' ἧς καὶ μετῴθην ἀπὸ τοῦ βίου, προσκα-
 λέταί μοι ἡμᾶς ἔφη, ὑπὸ μάρτυρι τῷ Κυρίῳ ἐν
 ἀλόπτῃ καρδίᾳ συντεθεισῶν μὲν τῶν ἀπὸ τῆς
 Κωνσταντινουπόλεως γραμματεῖω, μηδὲν δὲ ἐπ'
 ἀρετῆς τῆς κατὰ Νικαίαν ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων
 ἐπιθείσης πίστεως προελείσθαι· μηδὲ ἄλλως ἔχειν
 ἐν τῇ καρδίᾳ, ἢ ὡς παρέλαβεν ἐξ ἀρχῆς· ἀλλὰ καὶ

¹⁷ Prov. xiv, 31. ¹⁸ Matth. xii, 36.

(17) *Ἐπιτρέψαντες*. Sic Med., Harl. et Reg. primus. Editi et alii mss. ἐπιβρίψαντες. Sed scri-
 ptura quam sequimur, Basilii stylo aptior, ut vi-
 dere est in epist. 126, 289.

(18) *Ὡς καὶ πρῶτον*. Coniunctio addita ex quinque
 mss.

(19) *Διάνιον*. Ita omnes mss. Editi Διάνιον.

(20) *Κατήγγειλαν*. Tres codices non antiquissimi
 καθήγγειλαν, hoc crimen nobis intulerunt.

(21) *Προστραγωδήσουσιν*. Ita tres vetustissimi

nia perferre, omnia sustinere, nostram ipsorum
 ultionem permittentes Domino, qui nos non des-
 piciet. Nam qui calumniatur pauperem, irritat
 ipsius conditorem¹⁷. Caterum qui novam illam
 blasphemiam fabulam adversum nos concinnarunt,
 videntur omnino non credere Domino, qui rationem
 nos in die iudicii vel de otioso verbo reddituros
 pronuntiavit¹⁸. Dic autem, quaeso, egone beatissimi-
 mum Dianium anathematizavi? Hoc enim de nobis
 dictitarunt. Ubi? vel quando? coram quibus? quo
 praetextu? nudis verbis, an scripto? alios duces
 sequens, an ipse inceptor et auctor facinoris? O
 impudentiam hominum omnia facile loquentium!
 O contemptum iudiciorum Dei! Nisi forte com-
 mento suo hanc etiam tragediam adjicient, factum
 B ine esse aliquando ita dementem, ut mea ipsius
 verba non noscerem. Nihil enim ejusmodi, dum
 rationis compos fui, aut scissem me scio, aut om-
 nino facere voluissē. Sed potius mihi hujus rei
 conscius sum, me ab ineunte aetate educatum fuisse
 in illius amore, et intuendo considerasse quam
 esset ille vir aspectu venerabilis, quanta majestate
 praeditus, quantum dignitatis sacerdotalis ore praer-
 ferens. Postquam autem mihi deinceps et ratio
 adfuit, tum vero et ex animae bonis eum noveram
 ipsiusque **144** delectabar consuetudine, simplici-
 tatem et ingenuitatem ac liberalitatem morum
 perspicens, et quaecunque alia propria erant viri
 ornamenta, animi mansuetudo, magnanimitas sim-
 C hilaritas et affabilitas gravitate permista. Quare
 ipsum inter homines virtute spectatissimos numera-
 bam

2. Sed tamen circa extremum vitae tempus (non
 enim celabo veritatem) dolui de illo inconsolabi-
 liter cum pluribus in patria Dominum timentibus,
 quod subscripsisset fidei a Georgio Constantino-
 poli allatae. Deinde, ut ille pro sua morum lenitate
 et mansuetudine non gravabatur omnibus paterno
 pectore satisfacere, cum jam in morbum, ex quo
 etiam e vita discessit, incidisset; nobis accersitis,
 dixit, Domino teste, se scripto Constantinopoli
 allato in simplicitate cordis assensisse, sed nihil
 ad fidei Nicææ a sanctis Patribus expositae ever-
 sionem sibi proposuisse, neque aliud in cordo
 habere, quam quod ab initio traditum acceperat:
 imo etiam precari se, ut ne separaretur a sorte bea-
 torum trecentorum decem et octo episcoporum,

codices cum pluribus aliis. Editi προστραγωδή-
 σωσιν.

(22) *Ἐλευθέριον*. Reg. secundus et Coisl. se-
 cundus ἐλευθερον. Paulo post ex antiquis codicibus
 addita vocula post μεγαλοφυές.

(23) *Ὅσα ἄλλα*. Editi addunt ἦν quod deest in
 tribus vetustissimis codicibus.

(24) *Γεώργιον*. Reg. secundus et Coisl. Γεώρ-
 γιον.

¶ *um* ¹⁸. Qui enim, nuptiis cui servi violatis, loquendi libertatem ad mortem usque perduxit, quoniam esset animo futurus, si tantam contumeliam sancto Domini thalamo illatam conspiceret?

2. At tu, postquam divinæ illius conjunctionis abjecisti jugum, atque intaminatum veri regis thalamum fugiens, in turpem illam impiamque corruptelam fœde lapsa es, cum jam non habeas quomodo amaram hanc accusatibnem effugias, **136** nec ullo modo aut arte malum illud abscondere queas, præceps in audaciam prorumpis. Et quoniam impius, in profundum malorum lapsus, deinceps contemnit, ipsa etiam pacta cum vero sponso inita abnegas, neque esse te virginem, nec unquam promississe clamitans, quamvis multa acceperis, multa demonstraveris virginitatis pignora. Revoca tibi in memoriam præclaram professionem, quam professa es coram Deo, angelisque et hominibus. Revoca tibi in memoriam societatem venerandam, et sacrum virginum chorum, ac cœtum Domini, et Ecclesiam sanctorum. Memineris quoque aniculæ in Christo avix, quæ virtute juvenescit etiamnum, et floret: matris itidem quæ in Domino cum illa decertat, et novis quibusdam ac insuetis laboribus consuetudinem dissolvere conatur; similiter et sororis partim illas pro viribus imitantis, partim etiam vincere contententis, et avitâ præclare facta virginitatis ornamento superantis, et te sororem, uti putabat, ad simile certamen tum sermone, tum vita haud ignave provocantis. Horum recordare, et angelicæ una cum eis circa Deum choreæ, et spiritualis in carne vitæ, et cœlestis in terra instituti, Recordare dierum tranquillorum, et noctium illuminatarum, et cantilenarum spiritualium, et psalmodiæ sonoræ, precum sanctarum, thori casti atque intaminati, virginitis progressus, mensæ sobriæ, ac præclare precantibus ut incorrupta tibi virginitas servaretur. Ubi tua illa gravis species et honesti mores, vestis vilis virginem decens, pulcher ex pudore rubor, et decorus ex abstinentia ac vigiliis efflorescens pallor, atque omni pulchro colore decentius eluceascens? Quoties in precibus pro virginitate citra maculam servanda, forte lacrymas effudisti? Quot litteras ad sanctos exarasti, per quas tibi eorum efflagitabas preces, ¹⁹ II Tim. II, 9.

(60) *Συναγίας*. Nonnulli mss. *κοινωνίας*.

(61) *Τὸ δεῖνόν*. Deest τούτο in octo mss. Paulo post in sex deest pariter ἀληθινόν. Sed utrumque legitur in vetustissimis codicibus Coisl. et Med. In Harlezano non exstat hæc epistola.

(62) *Ἐτι καὶ*. Sic Coisl. primus et Med. Corrupte in editis ἀπα, ἢ τότε.

(63) *Ἀθήσει*. In codicibus mss. octo, melius quam editi ἀληθεία.

(64) *Τὰ τῆς συνηθείας*. Sic duo antiquissimi codices Coisl. et Med. Editi τῆς συνηθείας τὸ κράτος, *consuetudinis robur dissolvere*. Mox editi τὰ μὲν κράτος ἐκείνης. Deest illud, κατὰ κράτος, in octo mss.; et duo tantum habent ἐκείνας, nempe Coisl. primus et Colb., quos secuti sumus,

Α κατὰ τὸ ἀναγκαῖον τῆ φύσει, τὸν θεῖον ὄρον εἰδέξατο, καὶ ἡ γλῶσσα σιγῆ· Ἄλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δέδεται. Ὁ γὰρ, ἐπειδὴ συνδούλου γάμος ἡθελεῖτο, μέχρι θανάτου τὴν παρῆρσιαν προσαγαγών, τί ἂν πάθοι τηλικαύτην ἐφορών ὕβριν περὶ τὸν ἄγιον τοῦ Κυρίου νυμφώνα;

2. Ἄλλὰ σὺ, τῆς θείας ἐκείνης συναφείας (60) τὸν ζυγὸν ἀπορρίψασα, καὶ τὸν μὲν ἄχραντον τοῦ ἀληθινοῦ βασιλέως ἀποδρᾶσα νυμφώνα, πρὸς δὲ τὴν ἀτιμον ταύτην καὶ ἀσεβῆ φθορὰν αἰσχρῶς πεσοῦσα, ἐπεὶ οὐκ ἔχεις πῶς τὴν πικρὰν ταύτην κατηγορίαν ἐκφυγῆς, οὐδὲ τίς ἐστὶ σοι τρόπος οὐδὲ μηχανὴ τὸ δεῖνόν (61) τοῦτο συγκαλύψαι, ὁμῶς τῆ τόλμῃ χωρεῖς. Καὶ ἐπειδὴ περ ἀσεβῆς, ἐμπροσθεν εἰς βάθος κακῶν, λοιπὸν καταφρονεῖ, αὐτὰς ἀπαρτῆ τὰς πρὸς τὸν ἀληθινὸν νυμφῶνα συνθήκας, οὕτως εἶναι παρθένος, οὕτως ὑποσχέσθαι ποτὲ βῶσα, ἢ πολλὰ μὲν εἰδέξω, πολλὰ δὲ ἐπεδείξω παρθενίας συνθήματα. Μνήσθητι τῆς καλῆς ὁμολογίας, ἣν ὠμολόγησας ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. Μνήσθητι τῆς σεμνῆς συνουσίας καὶ ἱεροῦ παρθένων χοροῦ, καὶ συναγωγῆς Κυρίου, καὶ Ἐκκλησίας ὁσίων· καὶ γηραλείας ἐν Χριστῷ μάμμης νεαζούσης ἔτι καὶ (62) ἀκμαζούσης τὴν ἀρετὴν, καὶ μητρὸς ἐν Κυρίῳ πρὸς ἐκείνην ἀμιλλωμένης, καὶ ξένους τισὶ καὶ ἀθήσει (63) πόνοις καταλύειν φιλονεικούσης τὰ τῆς συνηθείας (64), καὶ ἀδελφῆς ὁμοίως τὰ μὲν ἐκείνας μιμουμένης, τὰ δὲ καὶ ὑπερβαίνειν φιλοτιμουμένης, καὶ τοῖς παρθενοκοῖς πλεονεκτήμασιν ὑπερακοντιζούσης τὰ προγονικὰ κατορθώματα, καὶ σὲ τὴν ἀδελφὴν, ὡς ἔμετο, πρὸς τὴν τῶν Ἰστων ἀμιλλαν καὶ λόγῳ καὶ βίῳ φιλοπόνως ἐκκαλουμένης. Μνήσθητι τούτων, καὶ ἀγγελικῆς περὶ τὸν Θεὸν μετ' ἐκείνων χορείας, καὶ πνευματικῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς, καὶ οὐρανοῦ ἐπὶ γῆς παλιτεύματος. Μνήσθητι ἡμερῶν ἀθορύβων, καὶ νυκτῶν πεφωτισμένων, καὶ ἠδῶν πνευματικῶν, καὶ ψαλμωδίας εὐήχου, καὶ προσευχῶν ἁγίων, καὶ ἀγῆς καὶ ἀμιάντου κοίτης, καὶ παρθενοκοῖς προόδου, καὶ ἐγκρατοῦς τραπέζης, καὶ καλῶς ἐυχομένης τὴν παρθενοκοῖς φοιτῆσιν τερηθῆναι (65). Ποῦ δὲ σοι τὸ σεμνὸν ἐκείνη στήμα, ποῦ δὲ τὸ κόσμιον ἦθος, καὶ ἐσθῆς λιτῆ, παρθένω πρόπουσα, καὶ καλὸν μὲν τὸ ἐξ αἰδοῦς ἐρύθημα, εὐπρεπῆς δὲ ἡ ἐξ ἐγκρατείας καὶ ἀγρυπνίας ἐπανθοῦσα ὠχρότης, καὶ πάσης εὐχροίας χαριέστερον ἐπιλάμπουσα; Ποσάκις ἐν προσευχαῖς, ὑπὲρ τοῦ τηρῆσαι (66) τὴν παρθενοκοῖς ἀσπίλον, ἰσως ἐξέχεας δάκρυα; Πόσα δὲ γράμματα πρὸς τοὺς

(65) *Καὶ καλῶς... τηρηθῆναι*. Editi post hæc verba addunt iterum κοίτης, eaque collocant ante καὶ ἐγκρατοῦς τραπέζης καὶ παρθενοκοῖς προόδου. Aliter antiqui codices, in primis Coisl. et Med. quos secuti sumus. Mellius tamen videtur abesse a Bigot. utroque illud καὶ καλῶς... τηρηθῆναι. Crediderim has voces referendas esse ad ea quæ supra de virginitis sorore dicuntur, ac inde excidisse. Iisdem codicibus freti legimus paulo post ποῦ δὲ σοι, pro eo quod erat in editis ποῦ μέγ σοι, et delevimus καὶ ante παρθένω.

(66) *Τηρῆσαι*. Post hanc vocem editi addunt σὺ quod deest in mss. octo. Statim editi ἐξεδάκρυσας. Mss. sex ἐξέχεας δάκρυα, duo ἐξέχεας δάκρυον.

ἀγίου (67) ἐχάραξας, δι' ὧν ἤξιους ὑπερεύχθεσθαί σου, οὐχ ἵνα γάμου ἀνθρωπίνου, μᾶλλον δὲ τῆς ἀτιμω ταύτης φθορᾶς ἐπιτύχῃς, ἀλλ' ἵνα τοῦ Κυρίου ἴησού μὴ ἐκπίσῃς; Ποσάκις δὲ δῶρα τοῦ νομφίου ἐδέξω; Τί δαί καὶ λέγειν τὰς δι' ἐκείνων παρὰ τῶν ἐκείνου τιμὰς; τὰς μετὰ παρθένων συμδιώσεις; τὰς εἰς ἐκείναις προόδους; τὰς παρὰ παρθένων δεξιώσεις; τὰ ἐπὶ παρθενίᾳ ἐγκώμια; τὰς παρθευτικὰς εὐλογίας; τὰ ὡς πρὸς παρθένον γράμματα; Ἄλλὰ νῦν, ἀλίγη αὔραν δεξαμένη τοῦ ἀερίου πνεύματος, τοῦ νῦν ἐνεργούντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, πῶς ἐκείνων ἐξαρνος γέγονας· καὶ τὸ εἰμιον ἐκείνου καὶ περιμάχτητον κτήμα βραχείας ἡδονῆς ἀνκατηλλάξω, ἢ πρὸς καιρὸν μὲν λιπαίνει σὸν φάρμακον, ὕστερον δὲ (68) πικρότερον χολῆς εὐρήσεις.

3. Ἐπὶ τούτοις τίς οὐκ ἂν πενθήσας εἶποι, Πῶς ἐγένετο πόρνη πόλις πιστὴ Σιών; Πῶς δὲ οὐκ ἂν εἰπὴ ὁ Κύριος ἀποφθέγγεται πρὸς τινα (69) τῶν νῦν ἐν πνεύματι Ἰερουσαλίμου περιπατούντων, *Εἶδες δὲ ἰσοπέδη μοι ἢ παρθένοιο τοῦ Ἰσραὴλ; Ἐγὼ ἐμνηστεύσασθαι αὐτῆν ἐμαυτῷ ἐν πίστει καὶ ἀφθορᾷ, ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ ἐν κρίματι, καὶ ἐν ἐλέει καὶ οὐκ ἐπιμνήσει, καθὼς καὶ διὰ Ὀσηῆ τοῦ προφήτου εἶπε ἐπιγγελαμένη (70). Αὐτὴ δὲ ἠγαπήκει ἄλλοτριους, καὶ ζῶντος ἐμοῦ τοῦ ἀνδρός, μοιχαλῆς χρηματίζει, καὶ οὐ φοβέεται γονομένη ἀνδρὶ ἐτέρῳ. Τί ἔστι δὲ οὐ νομφαγωγὸς, ὁ θεὸς καὶ μακάριος Παῦλος, ὁ καὶ ἀρχαῖος ἐκείνος, καὶ ὁ νέος οὗτος, ὃς ἔφη μεσίτη καὶ διδασκάλῳ, τὴν πατρῶν (71) οἶκον καταλίπει, τῷ Κυρίῳ συνήφθης; Ἄρα οὐκ ἂν εἶποι τῷ πατρὶ κακῶ περιπαθήσας ἐκάτερος; Φόβος γάρ ἐν ἐξοδούμην, ἡλθέ μοι, καὶ ὃν ἐδέδοικα ἐν, συνήφθισέ μοι. Ἐγὼ μὲν γάρ σε ἠμοισάμην ἐν ἀνδρὶ παρθένον ἀγνήν παρασησῆσαι τῷ Χριστῷ, καὶ ἐξοδούμην ἀεὶ μὴ πως, ὡς ὁ ὄφις ἐξηπάτησεν Ἐῶν ἐν τῇ πανουργίᾳ (72) αὐτοῦ, οὕτω φθορῇ ποτὲ τὰ νοήματά σου. Διὰ τοι τοῦτο μυρταὶ μὲν ἐπιφθαῖς ἐπιφθῶν ἀεὶ (73) καταστέλλειν τῶν παθῶν τὸν τάραχον, μυρταὶ δὲ φυλακαὶ συντηρεῖν τοῦ Κυρίου τὴν νόμην καὶ τὸν βίον ἀεὶ τῆς ἀγάμου διεξήσειν, ὅτι ἡ μόνη ἢ ἀγάμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἐν ἣ ἡγία τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι· καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς παρθενίας ὑψηλοῦμην, καὶ ναὸν σε Θεοῦ προσσπορεύων, οἰονεὶ πετρὸν ἐδίδουν τῇ προθυμίᾳ (74)*

⁶⁷ Luc. 1, 21. ⁶⁸ Jerem. xviii. 13. ⁶⁹ Ose. 11, 17. ⁷⁰ Job 11, 25. ⁷¹ II. Cor. xi, 2. ⁷² ibid. 3. ⁷³ I. Cor. vii, 34.

67) Πρὸς τοὺς ἀγίους. Editi addunt πολλάκις, sed melius deest in Coisl. primo. Sic etiam editi paulo post, παρὰ τοῦ νομφίου, sed præpositio deest in octo mss.

68) Ὑστερον δέ. Sic antiqui codices. Editi ὕστερον μένου. Ibidem post εὐρήσεις addunt editi καὶ ἠγορευμένον μᾶλλον μαχαλᾶς διστόμου, et magis acutum gladio accipite. Sed hæc desunt in septem mss. Desunt pariter in octo veteribus libris quæ post hæc voces, πιστὴ Σιών, leguntur in editis, ἢ ποτὲ πλῆθους χριστῶν, ἐν ἣ δικαιοσύνη ἐχοιμήθη ἐν αὐτῇ, νῦν δὲ φανεραὶ· quæ olim plena iudicio, in qua iustitia quiescebat, nunc autem homicida.

69) Ἀποφθέγγεται πρὸς τινα. Sic omnes codices mss. Editi ἀποφθέγγει πρὸς τινας.

70) Ἐπιγγελαμένη. Male in editis ἐπιγγελα-

non ut humanas nuptias, imo ignominiosam illam corruptionem assequereris, sed ut a Domino Jesu non excideres? Quoties sponsi accepisti dona? Quid opus est honores etiam illius causa ab iis qui ejus sunt, delatos memorare? convictum cum virginibus? factus cum eisdem progressus? salutationes a virginibus exhibitas? laudes ob virginitatem? virginibus eulogias, litteras ut ad virginem scriptas? At spiritus aërii, qui nunc in filiis contumaciæ operatur, exigua aura modo suscepta, abnegasti hæc omnia, et pretiosam illam et dimicatione omni retinendam possessionem brevi voluptate commutasti: quæ ad tempus quidem guttur tuum illinit et exhilarat, sed postea felle amarior comperietur.

3. Ad hæc quis non ingemiscens dicat: *Quomodo 137 facta est meretrix civitas fidelis Sion* ⁶⁷? Quomodo autem non ipse Dominus ad eorum, qui nunc in Jeremieæ spiritu ambulat, aliquos dicat: *Vidisti quæ fecit mihi virgo Israel* ⁶⁸? *Ego despondi ipsam mihi ipsi in fide et integritate, in iustitia et in iudicio et in misericordia atque miserationibus* ⁶⁹, quemadmodum et per Oseam prophetam ei promisi. Ipsa vero dilexit alienos, et vivente me viro, adultera audit, nec veretur viri alterius esse. Quid vero sponsæ dux divinus ac beatus Paulus, vetus ille, et novus hic, quo sequestro ac doctore, relicta paterna domo, Domino conjuncta es? An non dicat tanto malo dolens uterque? *Timor enim quem timebam, venit mihi, et quem metuebam, occurrit mihi* ⁷⁰. *Desponsavi enim te uni viro, virginem castam exhibere Christo* ⁷¹: sed metuebam semper, ne quodam modo, ut serpens Evam decepit versutia sua, ita aliquando corrumpenterentur sensus tui ⁷². Quapropter innumeris incantamentis semper conatus sum affectuum tumultum comprimere, et innumeris excubiis Domini sponsam custodire, et vitam innuptæ semper exponebam, quod innupta sola curat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore et spiritu ⁷³; et virginitatis dignitatem enarrabam, et templum Dei te appellans, velut alas addebam, alacritate erigens ad Jesum; et per mali timorem ad cavendum casum suppeliæ ferebam, cum dicerem: *Si quis templum Dei profanat, hunc perdet*

67) Mox editi τοῦ ἀθανάτου ἀνδρός, sed melius aliest illud, ἀθανάτου, a Med. et Coisl. primo.

71) Πατρώων. Plerique mss. μητρώων. Vetusissimi tamen Coisl. et Med. et alii nonnulli habent ut editi.

72) Ἐν τῇ πανουργίᾳ. Præpositio addita ex sex mss. Mox editi ante hæc voces, διὰ τοι τοῦτο, addunt ἀπὸ τῆς ἀπλότητος τοῦ Χριστοῦ. Sed hæc desunt in omnibus mss. Ibidem editi ταῖς πνευματικαῖς ἐπιφθαῖς, *spiritualibus incantamentis*. Sed melius duo antiquissimi codices Coisl. et Med., quos in textu secuti sumus.

73) Ἀεὶ. Deest in iisdem duobus codicibus.

74) Προθυμίᾳ. Editi addunt καὶ, sed deest in plerisque mss. Ibidem tres codices ἀνακαταφύων.

Deus 66. Sed et praesidium ex precibus meis addebam, si qua ratione integrum tibi corpus et anima et spiritus posset citra reprehensionem in adventu Domini nostri Jesu Christi servari. At frustra haec omnia in te laboravi, mihi que amarus exstitit dulcium illorum laborum exitus, rursusque ingemendi necessitas ob eam, de qua gaudere me oportebat. Ecce enim decepta es a serpente amarulentius quam Eva. Corrupta est non mens tua solum, sed etiam una cum mente corpus tuum. Et horrendum illud quod et dicere pudet, nec tamen silere queo (est enim velut quidam ignis in ossibus meis accensus et ardens, resolverque undique et non possum ferre), tollens utique membra Christi, membra fecisti meretricis 67. Hoc unum ex omnibus malum nequit cum alio comparari: hoc novum est in vita facinus. *Pertransite*, inquit, *insulas Chetiiim, et videte, et in Cedar mittite, et considerate vehementer, an facta sint talia, an permutarint gentes deos suos: et isti non sunt dii* 68; virgo autem mutavit gloriam suam, ejusque gloria est in turpitudine sua. Obstupuit caelum ob hoc, et inhorruit terra vehementius. Dicit etiam nunc Dominus: Duo mala perpetravit 138 virgo: me dereliquit verum animarum sanctarum sanctum sponsum, et confugit ad impium et iniquum animae simul et corporis corruptorem 69. Defecit a Deo servatore suo, et praebuit membra sua serva immunditiae et iniquitati 70. Oblita est autem mei, et post amatorem suum ibat 71, a quo non juvabitur.

αὐτῆς, καὶ παρέστησε τὰ μέλη αὐτῆς δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ. Ἐοὐὸ δὲ ἐπελάθετο, καὶ ὄπισθεν τοῦ ἔραστοῦ αὐτῆς ἐπορεύετο, ἐξ οὗ οὐκ ὠφελήθησεται.

4. Expediret ei ut mola asinaria circa collum ipsius posita fuisset, et in mare projectus esset, potius quam offendiculo fuisset virgini Domini 72. Quis servus contumax ita insanit, ut in herilem thorum se ipse injiceret? aut quis praedo eo amenitiae devenit, ut ipsa Dei donaria contingeret, non vasa inanimata, sed corpora viventia, et animam inhabitantem habentia factam ad imaginem Dei? Quis unquam auditus est in media civitate et serena meridie imagini regiae formas immundorum porcorum inscribere ausus esse? Nuptias humanas si quis violaverit, immiseri corditer, coram duobus aut tribus testibus, moritur. Quanto graviore sup-

πρὸς Ἰησοῦν ἀνακουφίζων, καὶ τῷ φόβῳ τοῦ δεινῷ πρὸς τὸ μὴ πεσεῖν ἐβοήθουν, λέγων (75)· *Εἰ τις τὸν τὰν τοῦ Θεοῦ φθεῖρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός*. Καὶ δὴ καὶ τὴν ἐκ τῶν προσευχῶν μου προσετίθειν ἀσφάλειαν, εἰ πως ὀλόκληρόν σου (76) τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθῆναι. Ἀλλὰ γὰρ εἰς ταῦτα πάντα κεκοιτάχα εἰς σέ· καὶ μοι πικρὸν ἐξέδη τῶν γλυκέων ἐκεῖνων πόνων τὸ πέρας· καὶ στέναι ἀνάγκη πάλιν ἐπ' ἡ ἔδει με χαίρειν. Ἴδοι γὰρ ἰππῆται μὲν ὑπὸ τῶν ὄψεως τῆς Ἐβραεῶν πικρότερον· Ἐφθαρταὶ δὲ σοὶ οὐ τὰ νοήματα μόνον, ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐκείνοισι καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα· καὶ τὸ φρικώδες ἐκεῖνα, ὃ καὶ εἰπεῖν ὀκνῶ, καὶ σιωπᾶν οὐ δύναμαι (ἔστι γὰρ ὡς πῦρ καίμενον καὶ φλεγόμενον (77) ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ παρεῖμαι πάντοθεν, καὶ οὐ δύναμαι φέρειν), ἄρασα τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ πεποιητὰς μέλη πόρνῆς. Τοῦτο μόνον ἐν πᾶσι κακὸν ἀσυγκρίτον· τοῦτο καινὸν ἐν βίῳ τὸ τὸλμημα. Ὅτι, *Διέλιθετε, φησί, ῥήσους Χεττιεῖμ, καὶ ἴδετε· καὶ εἰς Κηδάρ ἀποστελάτε, καὶ ρησάτε σφόδρα, εἰ τήρονε τοιαῦτα, εἰ ἀλλάξονται ἔθνη θεοῦ αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσὶ θεοί*· ἡ δὲ παρθένος ἐπλάσθη τὴν δόξαν αὐτῆς (78), καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῆς. Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἐφριξεν ἡ γῆ ἐπὶ πλεῖον σφόδρα. Λέγει (79) καὶ νῦν ὁ Κύριος, ὅτι δύο καὶ πονηρὰ ἐποίησεν ἡ παρθένος· ἐμὲ ἐγκατέλιπε τὸν ἀληθινὸν τὸν ἅγιον ψυχῶν ἁγίων νομήριον, καὶ ἀπέδρα πρὸς ἀσεθεῖ καὶ παράνομον ψυχῆς ἑμοῦ καὶ σώματος φθορὰ. Ἀπέστη ἀπὸ Θεοῦ σωτήρος

καὶ ἐπελάθετο, καὶ ὄπισθεν τοῦ ἔραστοῦ αὐτῆς ἐπορεύετο, ἐξ οὗ οὐκ ὠφελήθησεται.

4. Συνέφερον (80) αὐτῷ εἰ μύλος ὀνικός περιέκειτο περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔβριπτο εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ὅτι ἐσκανδάλισε τὴν παρθένον Κυρίου τις. Δούλος (81) αὐθάδης εἰς τοσοῦτον ἐμάνη, ὡς δεσποτικῆ κατ' ἐαυτὸν ἐπιβρέψαι; ἢ πῶς ἠετιῶς ἐπὶ τοσοῦτον ἀπονοίας προήχθη, ὡς αὐτῶν ἐφθάρθαι τῶν τοῦ Θεοῦ ἀναθημάτων, οὐ σκευῶν ἀψύχων, ἀλλὰ σωμάτων ζώντων καὶ ψυχῆν ἐνοικον ἐχόντων κατ' εἰκόνα Θεοῦ πεποιημένην; Τίς ἀπ' αἰῶνος ἔκτισται ἐν μέσῃ πόλει καὶ σταθερᾷ μεσημβρία εἰκόνα βασιλικῆς χοίρων μορφῆς ἀκαθάρτων ἐπιγράψαι τολμήσας; Ἀθετήσας τις γάμον ἀνθρώπου, χωρὶς οἰκτιρῶν, ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν, ἀποθυήσκει.

66 I Cor. iii, 17. 67 I Cor. vi, 15. 68 Jerem. ii, 10, 11. 69 ibid. 12, 13. 70 Rom. vi, 19. 71 Ose. ii, 13. 72 Luc. xvii, 2.

(75) *Λέγων*. Huc transtulimus hanc vocem ex cod. Coisl. et Medic. Male in editis legebatur post φθεῖρει.

(76) *Ὀλόκληρόν σου*. Sex mss. ὀλόκληρόν σοι, sed tamen vetustissimi Coisl. et Med. cum edicis consentiunt.

(77) *Φλεγόμενον*. Deest in sex mss., non tamen in Med. et Coisl. primo. Unus ex Regiis φλέγον. Paulo post auctoritate veterum codicum emendavimus quod vitiose in editis legebatur ἄρασα γὰρ τὰ μέλη, et infra καὶ εἰ νοήσατε.

(78) *Αὐτῆς, καὶ ἡ δόξα*. Haec desunt in octo mss..

D non tamen in Mediceo et Coisliniano primo.

(79) *Λέγει*. Editi addunt πάντως, sed melius deest in Med. et Coisl. primo. Non multo post editi τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν, et ἐπελάθετο, λέγει Κύριος. Primum additamentum abest a Coisl. primo et Med. alterum ab octo mss.

(80) *Συνέφερον*. Ita omnes mss. Editi Συνέφερος δὲ καί.

(81) *Δούλος*. Editi addunt οὕτως, quod abest a mss. Deest etiam ibidem Κυρίου in Coisl. primo et Med.

Πῶς, δοκεῖτε (82), χείρονος ἀξιώθησεται τιμωρίας, ἢ ἐν τῷ θέν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὴν αὐτῆ καθολογηθεῖσαν νόμῳ νοθεύσας; καὶ τὸ πνεῦμα τῆς παρθενίας καθυβρίσας; Ἄλλ' ἐβούλετο, φησὶν, ἐκείνη· καὶ οὐκ ἄκουσαν ἐδιδασάμην (83) αὐτῆν. Καὶ γὰρ ἡ δέσποινα ἡ ἄσπυρος ἡ Αἰγυπτία αὐτῆ τῷ καλῷ Ἰωσήφ ἐπεμάνη· ἄλλ' οὐκ ἐνίκησέ τὴν ἀρετὴν τοῦ σώφρονος ἡ μανία τῆς ἀκολάστου, οὐδὲ, χερσὶν αὐτῆς βιάζομένης, πρὸς τὴν παρανομίαν ἐκείνος ἐδίεπθ. Ἄλλ' ἐκέκρυτο ἐκείνη τοῦτο, φησὶν, καὶ οὐκ ἐτίθη παρθένος· καὶ εἰ ἐγὼ μὴ ἐβουλόμην, πρὸς ἄλλου ἀνεξάρτη (84). Καὶ γὰρ τὸν Ἰὼν τοῦ ἀνθρώπου, φησὶν, ἔδει παραδοθῆναι, ἄλλ' οὐαὶ δι' οὗ παρεδόθη· καὶ τὰ σκάνδαλα ἐλθεῖν ἀνάγκη, ἄλλ' οὐαὶ δι' οὗ ἐρ-
χεται.

5. Ἐπὶ τούτοις (85), *Μὴ ὁπίπτω οὐκ ἀνίσταται;* ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει; Διὰ τί ἀπέστρεψεν ἡ παρθένος ἀποστροφήν ἀναίδῃ, καίτοιγε ἀκούσασα Χριστοῦ (86) τοῦ νομίου διὰ Ἰερεμίου λέγοντος· *Καὶ μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν ταῦτα πάντα· Πρὸς μὲ ἀνάστρεψος· καὶ οὐκ ἀρέστρεψε. Μὴ βρῆτιν ἔτι ἐστὶν ἐν Γαλααδ;* ἢ *λατρὸς οὐκ ἐστὶν ἐκεῖ;* Διὰ τί οὐκ ἀνέβη Ἰασις θυγατρὸς λαοῦ μου; ἢ καὶ πολλὰ μὲν ἂν εὐροις ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ τοῦ κακοῦ ἀεὶρήματα, πολλὰ δὲ ἐξ ἀπωλείας εἰς σωτηρίαν φάρμακα· τὰ περὶ θανάτου καὶ ἀναστάσεως μυστήρια (87), τὰ περὶ κρίσεως φοβερά καὶ αἰωνίου κολάσεως βήματα· τὰ περὶ μετανοίας καὶ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων δόγματα· τὰ μυρία ἐκεῖνα τῆς ἐπιστροφῆς ἐπιπέλασμα· τὴν θραμῆν, τὸ πρόβατον, τὸν υἱὸν τὸν καταργητόν· τὸν βίον μετὰ τῶν πορνῶν, τὸν ἀπολ-
ούτα καὶ εὐρεθέντα (88), τὸν νεκρὸν καὶ πάλιν ἐκείνησιν. Τούτοις χρησώμεθα (89) τοῦ κακοῦ ἀλεξήμασι, διὰ τούτων τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἰασώμεθα. Λάβε δὲ εἰς ἔννοιαν τὴν ἐσχάτην ἡμέραν (οὐ γὰρ οὐδὲν ἔστιν ἐν τῷ αἰῶνι βιώσεως), καὶ συνοχῆν, καὶ πνιγμὸν, καὶ θανάτου ὄραν, καὶ ἀπάσασιν Θεοῦ κατεπιφύουσαν, καὶ ἀγγέλου ἐπισπεύδοντα, καὶ ψυχὴν ἐν τούτοις δεινῶς θοροβουμένην, καὶ ἁμαρτωλῶν συνελόντι πικρῶς μαστιγουμένην (90) καὶ πρὸς τὰ τῆδε ἐλευθῶς ἐπιστρέφουσαν, καὶ ἀπαραίτητον τῆς μακρᾶς ἐκείνης ἀποδημίας ἀνάγκην. Διάγραφόν μοι ἐπινοήσῃ τὴν τελευταίαν τοῦ κοινοῦ βίου καταστροφῆν, ὅταν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. *Ἦξει γὰρ, καὶ οὐ παρακλισησεται·* ὅταν ἔλθῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, D

plicio, putatis, dignus censebitur, qui Filium Dei viventis conculcavit, eique promissis obstrictam sponsam adulterio contaminavit, ac spiritum virginittatis contumelia affecit ⁷². At illa, inquit, volebat, nec invitæ vim intuli. Sed et libidinosa illa Ægyptia domina pulchri Josephi amore insaniebat; verum non vicit virtutem pudici furor impudicæ, neque, illa manibus vim inferentæ, ad iniquitatem ille adactus. At illa hoc decreverat, inquit, nec amplius erat virgo; et si ego non voluissem, fuisset ab altero corrupta. Oportebat quidem et Filium hominis tradi: sed vix illi per quem traditus est ⁷³; atque scandala venire necesse est: sed vix illi per quem veniunt ⁷⁴.

5. Ad hæc autem, *Nunquid qui cadit, non resurgit? aut qui se avertit, non convertitur?* Cur avertit se virgo aversione impudenti, tametsi audivit Christum sponsum per Jeremiam dicentem: *Et dixi, postquam scortata fuit hæc omnia: Ad me revertere; et reversa non est* ⁷⁵. *Nunquid resina non est in Galaad? aut medicus non est ibi? Quare non ascendit sanatio filie populi mei* ⁷⁶? Ac multa quidem reperias in divina Scriptura mali remedia, multa ex interitu ad salutem medicamenta, de morte atque resurrectione mysteria, de horrendo judicio deque æterno supplicio testimonia, de pœnitentia et venia peccatorum dogmata; innumera illa conversionis exempla, drachmam, oviculam, filium qui consumpserat res suas cum scortis, perditum et repertum, mortuum et rursus viventem. Utamur his mali remediis: per hæc animæ nostræ medeamur. Cogita autem diem extremam (siquidem **139** non tu sola sæculum æternum vives), anxietatem, suffocationem, mortis horam, urgentem Dei sententiam, festinantes angelos, animum interra graviter perturbatum, et conscientia peccatorum amare excruciatum, seque miserabiliter ad ea quæ hic sunt convertentem, ac ineluctabilem longè illius peregrinationis necessitatem. Describe mihi in mente tua extremum communis vitæ finem, cum veniet Filius Dei in gloria sua cum angelis suis: *Veniet enim, et non silebit* ⁷⁷: nimirum quando veniet iudicaturus vivos ac mortuos, atque unicuique secundum opus suum redditurus, quando tuba illa magnum quiddam ac horrendum sonans excitabit

⁷² Hebr. x, 29. ⁷³ Marc. xiv, 21. ⁷⁴ Math. xviii, 7. ⁷⁵ Jerem. viii, 4. ⁷⁶ Jerem. iii, 7. ⁷⁷ Jerem. viii, 22. ⁷⁸ Psal. xlix, 3.

(82) *Δοκεῖτε*. Sic mss. codices. Editi *δοκεῖται*. Paulo post editi, Θεοῦ ζῶντος. Novem mss. ut in textu.

(83) *Ἐδιδασάμην*. Deest αὐτῆν in omnibus mss., nisi exceptis duos vetustissimos.

(84) *Πρὸς ἄλλον ἂν ἐξάρτη*. Sic codices mss. novem. Editi *πρὸς ἄλλου ἂν διεφάρη*.

(85) *Ἐπὶ τούτοις*. Editi addunt Πᾶσι δέ, sed hæc in novem desunt mss. In totidem codicibus desiderantur quæ in editis post ἐπιστρέφει leguntur: Οὐ γὰρ, εἰ τις πέπτωκεν, ὀφείλει καὶ κλιθεῖσθαι, *Non enim si quis cecidit, debet et volutari*.

(86) Χριστοῦ. Cod. ces. Combefisiani χρηστοῦ.

(87) *Μυστήρια*. Sic codices mss. octo.

Editi *μυστήρια*.

(88) *Καὶ εὐρεθέντα*. Ita novem mss. Editi καὶ πάλιν εὐρεθέντα. Illud, πάλιν, Coisl. primi et Med. auctoritate posuimus ante ἀναστήσαντα.

(89) *Χρησώμεθα*. Editio Paris. prima *χρησώμεθα*. Ibidem editi *βοηθήμασι*. Codices Coisl. primus et Medicæus *ἀλεξήμασι*. Ex iisdem legimus *λάβε δέ*. Deest vocula *δέ* in editis.

(90) *Μαστιγουμένην*. Quatuor codices *προμαστιγουμένην*. Ibidem duo *ὀπιστρέφουσαν*. Paulo post editi *τῇ διανοίᾳ σου et μετὰ πάντων τῶν ἀγγέλων*. Novem mss. ut in textu.

eos qui ab orbe condito dormierint, et procedent qui bona fecerint, in resurrectionem vitæ⁸⁸, qui vero mala, in resurrectionem iudicii. Revoca tibi in memoriam Danieli oblatam Dei visionem, quomodo nobis ob oculos iudicium ponat. *Aspiciebam*, inquit, *donec throni positi sunt, et Antiquus dierum sedit. Vestimentum ejus candidum quasi nix, et capillus capitis ejus quasi lana munda; rotæ ejus ignis ardens. Flumen ignis trahebat in conspectu ejus. Mille millia deserviebant ei, et dena millia denu millium assistebant ei. Iudiciumque locum constituit, et libri aperti sunt*⁸¹; bona, mala, manifesta, occulta, actiones, verba, cogitationes, omnia acervatim, ut ab omnibus et angelis et hominibus exaudiri possint, clare et aperte revelantes. Ad hæc quomodo affectus necesse est esse eos qui male vixerint? Ubi itaque anima illa abscondetur, quæ in oculis tot spectatorum subito visa fuerit dedecoris plena? Quali vero corpore infinita illa et intolerabilia perferet supplicia, ubi ignis inextinctus, et vernis indesinenter puniens, et imum inferi tenebricosum et horrendum, et ululatus amari, et ejulatus ingens, et ploratus, et stridor dentium, et ubi mala finem non habent? Ab his post mortem liberari non datur, neque est industria ulla, neque ars effugiendi amara supplicia.

καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν αὐτοῦ ἔταν ἡ σάλπιγξ ἐκείνη, μέγα τι καὶ φοβερὴν ἤχησασα, τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἐξυπνίσθη καθυδόντας, καὶ ἐκπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. Μνησθητι τῆς τοῦ Δανιὴλ θεοπτείας (91), ὅπως ἦν ὑπ' ἔξιν ἔγει τὴν κρίσιν. Ἐθεώρουν, φησὶν, ἕως ὅτου θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ Παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθητο. Καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ γῶν, καὶ ἡ θριξὶς τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὡσεὶ ἑριον καθυρόν, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φλέγον. Ποταμοὶ πύρρῳ ἔλλαν ἐμπροσθεν αὐτοῦ. Χίλια χιλιάδες ἐπιστοῦργουν αὐτῷ· καὶ μύρια μυριάδες παρεστῆκεισαν αὐτῷ. Κριτῆριον ἐκάθισε, καὶ βίβλα ἀνεφώθησαν· τὰ καλὰ, τὰ φαῦλα, τὰ φανερά, τὰ κεκρυμμένα, τὰ πράγματα, τὰ βήματα, τὰ ἐνθυμήματα, τὰ πάντα ἄθρως (92) εἰς ἐξάκουστον τῶς πᾶσι καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις σαφῶς ἀνακαλύπτουσαι. Πρὸς ταῦτα ποταποὺς εἶναι ἀνάγκη τοὺς κακῶς βεβιωκότας; Πῶ ἄρα ἡ ψυχὴ ἐκείνη καταδύσεται, ἡ ἐν ἕξει τοσοῦτων θεατῶν ἐξείρησ ὀφθεῖσα αἰσχύνῃς ἀνάπλευς; Ποῦ δὲ σώματι τῶς ἀπεράντους ἐκείνας καὶ ἀνυποίστους ὑποστήσεται μάστιγας, ὅπου πῦρ ἀσβεστον, καὶ σκόλης ἀθάνατος κολάζων, καὶ πυθμῆν ἕδου σκοτεινῆς καὶ φρικτῆς, καὶ οἰμωγαὶ πικραὶ, καὶ ὀλολυγμὸς ἐξαισιος, καὶ κλαυθμὸς καὶ βρυγμὸς ὀδόντων, καὶ πέρασ οὐκ ἔχει τὰ δεινὰ. Τοῦτων οὐκ ἔστιν ἀπαλλαγὴ μετὰ θάνατον, οὐδέ τις ἐπίνοια, οὐδὲ μηχανὴ τοῦ διεκδῶναι τὰ πικρὰ κολαστῆρα.

6. Hæc nunc vitare licet. Dum autem licet, erigamus nosmetipsos ex casu, neque de nobis ipsi desperemus, si a malis discesserimus, Jesus Christus venit in mundum peccatores salvos facturum. *Venite, adoremus et procidamus ante illum, et ploremus coram ipso*⁸². Verbum vocans nos ad pœnitentiam, clamat ac vociferatur: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos*⁸³. Est igitur via salutis, si modo velimus. Deglutivit mors prævalens: sed probe scito, Deum rursum abstulisse lacrymam omnem ab omni facie pœnitentium⁸⁴. *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis*⁸⁵. Non mentitur cum dicit: *Si fuerint peccata vestra quasi pheniceum, sicut nivem dealbabo: si vero fuerint ut coccinum, sicut lanam dealbabo*⁸⁶. Paratus est magnus ille animarum medicus morbum tuum sanare; qui non tui solius, sed eorum omnium, qui peccato in servitutem addicti sunt, promptus est liberator. **140** Verba illius sunt: *dulce illud ac salutare os dixit: Non opus habent valentes medico, sed male habentes. Non veni ad vocandum justos, sed peccatores ad pœnitentiam*⁸⁷. Quænam ergo tua excusatio est, aut alterius cujusvis, cum

6. Ταῦτα φεύγειν ἔξεστι νῦν. Ἔως ἔξοισιν, ταυτοῦ ἀπὸ τοῦ πτώματος ἀναλάβωμεν, μηδὲ ἀπεικισωμεν αὐτῶν (93), ἐὰν ἀναλύσωμεν ἀπὸ τῶν κακῶν. Ἰησοῦς Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι. Δεῦτε, προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ, καὶ κλαύσωμεν ἐνυγτίον αὐτοῦ. Ἡμεῖς ἐπὶ μετάνοιαν καλῶν ὁ λόγος βοᾶ καὶ κέκραγε: Δεῖτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ περυσσισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς (94). Ἔστιν οὖν ὁδὸς σωτηρίας, ἐὰν θέλωμεν. Κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχῦσαι, ἀλλ' εὖ ἴσθι, ὅτι πάλιν ἀφῆκεν ὁ θεὸς πᾶν δίκριον ἀπὸ παντὸς προσώπου τῶν μετανοούντων. Πιστὸς Κύριος ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ. Οὐ ψεύδεται εἰπών (95): Ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικῶν, ὡς χιόνα λευκῶν· ἐὰν δὲ ὦσιν ὡς κικρινον, ὡσεὶ ἑριον λευκῶν. Ἐτοιμὸς ἔστιν ὁ μέγας τῶν ψυχῶν ἰατρός ἰάσασθαι σου τὸ πάθος, ὃς οὐδὲ (96) μονωτάτης, ἀλλὰ πάντων τῶν δεδουλωμένων τῆς ἁμαρτίας ἔστιν ἔτοιμος ἐλευθερωτής. Ἐκείνου ἦν ματὰ ἔστιν· ἐκεῖνο τὸ γλυκὺ καὶ σωτήριον σῶμα εἶπεν· Οὐ χρεῖαι ἔχουσιν οἱ ἰσχυρόντες ἰατρείαν, ἀλλὰ οἱ κακῶς ἔχοντες. Οὐκ ἤλθον κλιθεῖσαι δίκαιους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν (97).

⁸⁸ Joan. v, 29. ⁸¹ Dan. vii, 9, 10. ⁸² Psal. xciv, 6. ⁸³ Matth. xi, 28. ⁸⁴ Isa. xxv, 8. ⁸⁵ Psal. cxliv, 13. ⁸⁶ Isa. i, 18. ⁸⁷ Matth. ix, 12, 13.

(91) Θεοπτείας. Editi θεοπτείας... Ἔως, φησὶν, ἐθεώρουν ὅτε οὐ. Codices mss. omnes ut in textu.
 (92) Τὰ πάντα ἄθρως. Sic magno consensu mss. Editi ταῦτα πάντα φανερώς.
 (93) Ἐκνῶν. Ἐαυτοῦς Coisl. primus.
 (94) Δεῦτε... ὑμᾶς. Hæc desunt in octo mss. in quibus sic legitur: κέκραγεν. Ἔστιν ὁδὸς.
 (95) Εἰπών. Editi addunt articulum, sed deest in mss.
 (96) Ὅς οὐδὲ... ἐλευθερωτής. Hæc desunt in octo codicibus.
 (97) Εἰς μετάνοιαν. Statim in sex codicibus βλάσσεται Κύριος, cæteris omissis.

τις οὐκ ἐστὶ σοὶ πρόφασις, ἢ τιτι ἄλλω, ταῦτα αὐτοῦ
 ἰκόντας; Βούλεται Κύριος καθαρίσαι σε ἀπὸ τοῦ
 σίτου τῆς πληγῆς, καὶ δεῖξαι σοὶ φῶς ἀπὸ σκοτούρας.
 Ἐξίγει ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ καταλιπὼν τὰ μὴ
 περιανημένα. Ἐὰν ἐπιθῆς σεαυτῆν, οὐκ ὀκνήσει,
 ἵδ' ἀπαξιώσει σε (98) ὁ φιλόνηθρος ἐπὶ τῶν ὤμων
 ἰστίαι τῶν ἰδίων, χαίρων, ὅτι εὖρεν αὐτοῦ τὸ πρό-
 βλεπον τὸ ἀπολωλός. Ἐστῆκεν ὁ πατήρ, καὶ ἀναμένει
 τὴν σὴν ἀπὸ τῆς πλάνης ἐπάνοδον. Μόνον ἀγάλλουσον,
 εἰς τὴν σου μακρὰν οὐσίας, προσδραμὼν ἐπιπεσεῖται
 ἐπὶ τὴν ἐράχλην σου, καὶ φιλικὸς ἀσπασμοὶς περι-
 τίσσεται τὴν ὑπὸ τῆς μετανοίας ἤδη κεκαθαρισμένην.
 Καὶ σταλὴν ἐνδύσει, τὴν πρώτην, ψυχὴν (99) ἀπεκδυ-
 κμένην τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς αὐτοῦ πρά-
 ξαι· καὶ περιθήσει δακτύλιον χειρὶν ἀποπλυναμέναις
 ἐν θανάτῳ τὸ αἷμα, καὶ ὑποθήσει πόδας ἀποστρέ-
 φοντας ἀπὸ ὁδοῦ κακῆς πρὸς τὸν δρόμον τοῦ εὐαγ-
 γελίου τῆς εἰρήνης. Καὶ εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς ἡμέ-
 κων καταγγελεῖ τοῖς ἰδίοις καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώ-
 πω, καὶ παντὶ τρέσσω τὴν σὴν ἑορτάσαι σωτηρίαν.
 Ἄμην γὰρ λέγω, φησὶν, ὁμῖν, ὅτι χαρὰ γίνεται
 ἐν οὐρανῷ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ ἡμῶν, καὶ ὡ
 κωλύονται. Ἐὰν ἐγκαλέσῃ τις τῶν ἐσθ'· ἢ δο-
 κούντων, ὅτι ταχὺ προσελήφθης· αὐτὸς ὁ ἄγιος
 πατήρ ὑπὲρ σοῦ ἀπολογησεται λέγων, Εὐφρανθήναι δεῖ
 καὶ χαρῆναι, ὅτι αὕτη ἡ θυγάτηρ μου νεκρὰ ἦν,
 καὶ ἀπέζησε, καὶ ἀπολωλυτα, καὶ εὐρέθη.

A hæc ipse clamet? Vult Dominus purgare te a dolo-
 ris plaga, ac post tenebras tibi lumen ostendere.
 Querit te pastor bonus, ovibus quæ non erravere,
 derelictis. Te ipsa si dedideris, non cunctabitur,
 neque dedignabitur te suis ipsius humeris portare,
 latus quod ovem suam perditam invenerit. Stai
 pater, ac expectat tuum ab errore reditum. Rever-
 tere tantummodo, teque longe adhuc stante, accur-
 rens cadet in collum tuum, et amicis amplexibus
 jam pœnitentia expurgatam complectetur. Quin-
 etiam stola primam animam induet, homine veteri
 cum operibus suis exutam, annulumque manibus
 mortis sanguine ablutis circumponet, et calceos
 dabit pedibus a via mala ad cursum evangelii pacis
 conversis. Atque lætitiæ ac gaudii diem annuntiabit
 suis tum angelis tum hominibus, ac omnibus mo-
 dis salutem tuam celebrabit. Ait enim: Amen dico
 vobis, quod gaudium est in cælo coram Deo, super
 uno peccatore pœnitente. Quod si quispiam ex iis
 qui stare sibi videntur, vitio verterit, quod cito
 assumpta es; ipse ille bonus pater pro te respon-
 debit, dicens: Lætandum est et gaudendum, quia
 hæc filia mea mortua erat, et revixit, et deperdita
 erat, et inventa est.

* Luc. xv, 7. ** ibid. 32.

(98) Ἀπαξιώσει σε. Voculam addidimus ex mss. textu
 (99) Ψυχὴν Edidi τὴν ψυχὴν σου. Mss. ut in

CLASSIS SECUNDA

Epistolæ quas S. Basilii episcopus scripsit ab anno 370 ad annum 378.

EPISTOLÆ MZ.

EPISTOLA XLVII.

Gregorius Theologi pater Eusebium Samosatensem, misso Eustathio diacono, invitat ad electionem episcopi Cæsariensis ut eo adiuvante Basilii eligi possit.

Γρηγορίῳ (1) ἐταίρω.

C

Gregorio sodali.

Τίς δώσει μοι πτερυγας ὡσεὶ περισσεῶς; ἢ πῶς
 βασιανισθῆ μοι τὸ γῆρας, ὥστε με δυναθῆναι δια-
 σθῆναι πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ τὸν τε πόθον
 ἔχειν ἐφ' ὑμῖν ἀναπαῦσαι, καὶ τὰ λυπηρὰ τῆς ψυ-
 χῆς διηγήσασθαι, καὶ δι' ὑμῶν εὐρέσθαι τινὰ παρα-
 ρησίαν τῶν θλίψεων; Ἐπὶ γὰρ τῇ κοιμῆσει τοῦ
 μακαρίου Εὐσεβίου τοῦ ἐπισκόπου φόβος ἡμᾶς κατ-

Quis dabit mihi alas sicut columbæ? aut quo-
 modo senium meum renovetur, ut ad dilectionem
 vestram transire, et meum vestri desiderium exsu-
 tiare possim, et molestias animi narrare, et a vobis
 aliquod afflictationum levamen consequi? Nam
 mortuo beato episcopo Eusebio, metus nos cepit
 haud parvus, ne forte qui aliquando Ecclesiæ me-

* Psal. lxxv, 7.

(1) Γρηγορίῳ. Hic titulus sic habetur in codici-
 bus Vat., Med. et Coisl. primo: Γρηγορίῳ ἐταίρω
 ἐπὶ τῆς κοιμήσεως Εὐσεβίου τοῦ ἐπισκόπου· καὶ ὅτι
 γινετο πρὸ ὀφθαλμῶν τῶν ἐν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ἐπιτήδειον,
 Gregorio sodali de obitu Eusebii episcopi; et quod
 habet præ oculis pigrum ad episcopale munus ido-
 neum... Legi non potest attentius hæc epistola,
 quia eam non a Basilio, sed potius de Basilio scri-
 ptam esse pateat. Plures tamen decepit titulus;
 et hodie inter eruditos fere convenit eam a Grego-
 rio patre, filii manu, ad Eusebium Samosatensem

scriptam fuisse. Nam senem se esse declarat auctor
 epistolæ et in Cappadocia episcopum, ut qui litteris
 cleri ad electionem episcopi, et Ecclesiæ Cæsariensis
 defensionem invitatus fuerit. Is autem ad quem
 scribit et eadem dignitate præditus erat, et labori-
 bus pro Ecclesia susceptis clarus, et amicus Basilio,
 nec Cappadociæ vicinus. Omnia in Eusebium
 Samosatensem mirifice conveniunt, quem Basilii
 ordinationi scimus interfuisse.
 * Alias IV. Scripta anno 370.

tropolis nostræ insidiati sunt, eamque hæreticis zi-
zaniis complere voluerunt, nunc occasionem nacti,
salam multo labore in hominum animis pietatem
141 pravis suis doctrinis eradicent, ejusque scindant
unitatem: quod et in multis Ecclesiis factita-
runt. Postquam autem et clerj litteræ ad nos vene-
runt, exhortantes ut ne ejusmodi tempore despi-
ciamus; circumspectus quoque versum, recordatus
sum vestræ charitatis rectæque fidei, et studii
quod semper in Ecclesias Dei adhibetis. Atque ea
de causa nisi dilectum Eustathium condiaconum,
qui vestram gravitatem adhortetur, expræque ut
exantlatis omnibus pro Ecclesiis laboribus hunc
quoque addatis, simulque senium meum vestro re-
creetis congressu, ac percelebrom sanæ Ecclesiæ pie-
tatem instauretis, præscientes ei una nobiscum (B
modo digni habeamur, qui vobiscum opus bonum
adjuvemus) pastorem secundum Domini voluntatem,
qui possit ipsius populum gubernare. Habemus
enim ob oculos virum, nec vobis ignotum: quem
si obtinere possumus, scio acquisituros nos ma-
gnam apud Deum fiduciam, atque in populum, qui
nos advocavit, beneficium maximum collaturos.
Sed iterum atque sæpius rogo, ut omni deposita
segnitie occurratis et hiemis difficultates antever-
tatis.

παρακαλῶ (4) καὶ πάλιν καὶ πολλάκις, πάντα ἔκνον ὑπερθεμένους ἀπαντῆσαι καὶ παραλαβεῖν τὰ ἐκ τῆς χειμῶνος δυσχερῆ.

EPISTOLA XLVIII.

Hiemem excusat Basilius cur non scripserit. Mitti epistolas Antiochia allatas. Narrat de Demophilo simulacrum pietatis et rectæ fidei præ se ferente, et de episcoporum, post egressum Eusebii, ad ventu et schismatico animo. Rogat ut revisat rere ineunte.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Vix nacti sumus qui litteras ad tuam pietatem deferret, siquidem nostri homines ita hiemem exhorrescunt, ut ne paululum quidem ex ædibus prospicere velint. Nam tanta nivium copia abluti sumus, ut cum ipsis ædibus cooperti jam duos menses in speluncis latitemus. Prorsus itaque nobis ignoscas,

Alias CCLIV. Scripta initio episcopatus.

(2) *Ἐπεδρεύοντες.* Indicat Gregorius structas ab Arianis insidias Ecclesiæ Cæsariensi anno 365, cum Valens in hanc urbem venit cum suo Arianorum episcoporum comitatu. Tunc Basilius, qui se in solitudinem pacis tuendæ causa receperat, ad succurrendum episcopo suo advolavit, omnibus rebus Ecclesiæ utilitati posthabitis, ac præclarum illum triumphum reportavit, de quo Gregorius orat. 20, p. 39.

(3) *Ἐχομεν γάρ.* Sic quatuor antiqui codices et editio Haganocensis. Editi ἔχομεν μὲν.

(4) *Ἀλλὰ παρακαλῶ,* etc. Minime mirum quod Eusebius in remotam provinciam ad electionem episcopi vocetur. Nam, cum unus sit episcopatus, et unus grex, sæpe incidunt tempora ejusmodi, ut curam suam et sollicitudinem episcopi exteris Ecclesiis debeant. Ut hæream in exemplo Eusebii Samosatensis, nemini sanctus ille martyr in hoc genere concessit, ac in variis Ecclesiis presbyteros et diaconos, atque etiam episcopos magno Ecclesiæ comodo ordinavit, ut testatur Theodoretus *Hist. lib. iv, c. 13.* Ex hac autem epistola et nonnullis aliis ejusdem Gregorii, et ex laboribus, quos

ἔλαβεν οὐ μικρὸς, μήποτε οἱ ποτὲ ἐπεδρεύοντες ἐπὶ ἐκκλησίᾳ τῆς μητροπόλεως ἡμῶν, καὶ βουλευμένοι αὐτὴν αἰρετικῶν ζιζανίων πληρῶσαι, καιροῦ νῦν λαβόμενοι, τὴν πολλὴν καμάτην κατασπαρείσαν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων εὐσέβειαν ταῖς παρ' ἐκείνῃ πονηραῖς διδασκαλίαις ἐκκρίζωσαι, καὶ ταύτης τῆ ἐνόητα κατατέμωσιν· ὅπερ καὶ ἐπὶ πολλῶν Ἐκκλησιῶν πεποιήκασιν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ γράμματα πρὸς ἡμᾶς ἀφίκετο τοῦ κλήρου, παρακαλοῦντα μὴ παρορθῆναι ἐν καιρῷ τοιούτῳ, περιβλεψάμενος ἐν κινή ἐμνήσθη τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, καὶ τῆς ὁρθῆς πίστεως, καὶ τοῦ ζήλου ὃν ἔχετε ἀεὶ ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ. Καὶ τούτου ἕνεκεν ἀπέστειλα τὸν ἀγαπητὸν Εὐστάθιον τὸν συνδιάκονον, παρακαλοῦντα ὑμῶν τὴν σεμνοπρέπειαν, καὶ δυσωπῆσαι πᾶσι τοῖς ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν καμάτοις καὶ τὴν παρ' ἐκείνῃ ἐπιθειναί· κάμου τε τὸ γῆρας; τῆ συντυχία ἀναπαύσαι· καὶ τῆ ὁρθῆ Ἐκκλησίᾳ τὴν περιδότην εὐσέβειαν διορθώσασθαι, δόντας αὐτῇ μεθ' ἡμῶν (εἰ ἄρα κατεξωθηθῆμεν συναγνιλαθέσθαι ὑμῖν τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου ποιμένα κατὰ τὸ βούλημα τοῦ Κυρίου, δυνατόν διευθῦναι τὸν λαὸν αὐτοῦ. Ἐχομεν γάρ (5) πρὸς ὀφθαλμῶν ἄνδρα ὃν οὐδὲ αὐτοὶ ἀγνοεῖτε· οὐ εἰ κατεξωθηθῆμεν ἐπιτυχεῖν, οἶδα ὅτι μεγάλην παρρησίαν πρὸς τὸν Θεὸν κτησόμεθα, καὶ τῷ ἐπικαλεσαμένῳ ἡμᾶς λαῷ μεγίστην εὐεργεσίαν καταθησόμεθα. Ἀλλὰ

ὑπερθεμένους ἀπαντῆσαι καὶ παραλαβεῖν τὰ ἐκ τῆς χειμῶνος δυσχερῆ.

EPISTOLA MH.

Εὐσεβίῳ, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Μόλις ἡμῖν ὑπήρξεν ἐπιτυχεῖν διακόνου γραμμάτων πρὸς τὴν σὴν θεοσέβειαν· ἐπεὶ οἷγε παρ' ἡμῶν οὕτω κατέπηξαν τὸν χειμῶνα, ὡς μηδὲ τὸ μικρὸν ταυτο προκύπτειν τῶν δωμάτων ἀνέχεσθαι. Καὶ γὰρ τοσοῦτῳ πληθεῖ χιόνων κατενίφημεν, ὡς αὐτοῖς ἀκοίς καταχωσθέντες (5) δύο μῆνας ἤδη ταῖς κατα-

a patre Basilii causa susceptos narrat in orationibus 19 et 26, facile perspicimus episcopos electionum otiosos spectatores non fuisse, sed plurimas earum partes conciliando et adhortando sustinuisse. Quin etiam electioni interdum penes episcopos erat; et cum varia essent plebis ac cleri studia, ut in Basilii electione contigit, tunc ea pars vincebat cui major favebat episcoporum numerus. Hinc cum ad canonicam Basilii electionem deesset unius episcopi suffragium, Gregorius Nazianzi episcopus quamvis senio ac morbo confectus, Cæsaream advolavit, ut electionem calculo suo adjuvaret, fortissimum τῆ ψήφῳ, Greg. Naz., orat. 19, p. 311, et 20, p. 343.

(5) *Καταχωσθέντες.* Ita mss. sex. Editi et tres vetustissimi codices Harl., Med. et Coisl. primus habent καταχωσθέντας. Quod quidem mirari subit. Nam sæpe alias in ejusmodi locis codices recentiores accusativum, vetustissimi nominativum habent. Quare satius visum est eam scripturam retinere, cui sex codices hoc loco, tres vetustissimi in aliis locis suffragantur. Paulo ante in tribus vetustissimis codicibus legitur τῶν δωμάτων.

κασι ἐμφωλεύειν. Συγγνώστη οὖν παντως ἡμῖν, τὸ
 α ἔλαμον τῶν Καππαδοικῶν (6) ἡθῶν, καὶ τὸ τῶν
 ἀμείνων δυσκίνητον ἐπιστάμενος, εἰ μὴ θάπτον ἐπε-
 πείλαμεν, μὴδ' εἰς γνώσιν ἡγάγομεν τῇ τιμιότητι
 καὶ τῆ ἀπὸ τῆς Ἀντιοχείας, ἢ πάντως μὲν γνωρίζειν
 καὶ ἰσὺν ἐστὶ καὶ ψυχρὸν, πάλαι μεμαθηκότι, ὡς τὸ
 β εἶς πλὴν ἄλλ' οὐδὲν ἡγούμενοι πρᾶγμα καὶ τὰ
 γρασμένα σημαίνειν, ἀπεστείλαμεν τὰς διὰ τοῦ
 παρωπτοῦ κομισθείσας ἐπιστολάς. Καὶ ταῦτα μὲν
 δ εἰ ποσῶν. Ἡ δὲ Κωνσταντινούπολις ἔχει τὸν Δη-
 κρίου πολὺν ἤδη χρόνον (7), ὡς καὶ αὐτοὶ οὗτοι
 παγγελοῦσι, καὶ προκεκήρυκται πάντως τῇ ὁσιότητι
 καὶ. Καίτι περὶ αὐτὸν πλάσμα ὁρθότητος καὶ εὐλα-
 είας παρὰ πάντων συμφώνως τῶν ἀφικνουμένων
 φαίνεται, ὡς καὶ τὰ διεστώτα τῆς πόλεως μέρη εἰς
 εὐὸν συνελθεῖν, καὶ τῶν πλησιοχώρων τινὰς ἐπι-
 B σκεπῶν τὴν ἑνωσιν καταδέξασθαι. Οἱ δὲ ἡμέτεροι οὐδὲν
 γ μείως ἐφάνησαν τῶν ἐλπίδων. Ἐπιστάντες γάρ
 δὲ κατὰ πόδας τῆς ὑμετέρας ἐξόδου, πολλὰ μὲν
 εἶπον λυπηρὰ, πολλὰ δὲ ἐποίησαν, καὶ τέλος ἀνεχώ-
 ρησαν, θεθαλώσαντες ἡμῖν τὸ σχίσμα. Εἰ μὲν οὖν τι
 ζ βέλτερον, καὶ εἰ παύσονται τῆς κακίας,
 ἦλον παντὶ πλὴν ἢ τῷ Θεῷ (8). Τὰ μὲν οὖν παρόντα
 καὶ. Ἡ δὲ λοιπὴ Ἐκκλησία εὐσταθεῖ τῇ τοῦ Θεοῦ
 ἰσῶν, καὶ εὐχεται ὁμοῦ τῷ ἦρι ἰδεῖν σε πάλιν ἐπι-
 θ τῆμετέρας, καὶ ἀνανεωθῆναι διὰ τῆς ἀγαθῆς σου
 θεολογίας. Κάμολ δὲ τὸ σῶμα οὐδὲν ἀμεινον τῆς
 ηθερίας ἔχει.

com et Cappadocum animi timiditatem, et corpo-
 rum torporem noveris, si citius non scripsimus,
 neque fecimus præstantiam tuam eorum quæ An-
 tiochia allata sunt certiolem : quæ quidem omni-
 no tibi nota facere rancidum est et frigidum, ut
 qui dudum didiceris, ut verisimile est ; sed tamen
 nihil incommodi esse existimantes, etiam cognita
 significare, misimus allatas per lectorem epistolas.
 Ac de his quidem hactenus. Constantinopolis autem
 jamdudum habet Demophilum, ut et illi ipsi narra-
 bunt, atque ut procul dubio jam prius sanctitati
 tuæ nuntiatum est. Ac de illo quidem simulacrum
 quoddam rectæ fidei et pietatis ab omnibus adve-
 nientibus, 142 summo consensu jactatur, adeo
 ut etiam dissidentes civitatis partes coaluerint in
 unum, atque ex vicinis episcopis nonnulli conjun-
 ctionem amplexi sint. Nostri autem spe et exspecta-
 ctione non exstitere meliores. Nam cum statim post
 egressum tuum advenissent, multa quidem tristia
 dixere, multa etiam fecere, ac tandem discesserunt
 firmato nobis schismate. Utrum autem melius ali-
 quid futurum sit, atque utrum ab improbitate dis-
 cessuri sint, nemini nisi Deo compertum est. Itaque
 res præsentēs sunt ejusmodi. Ecclesia autem reli-
 qua per Dei gratiam præclare stat, teque exoptat,
 simul ac ver prodierit, iterum apud nos videre, et
 per bonam tuam doctrinam renovari. Mihi autem
 corpus solito melius non se habet.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΘ΄.

EPISTOLA XLIX.

Illius gratias agit Arcadio, qui conceptam a se de eo spem significaverat. Promittit ei Basilium martyrum reliquias, ad ecclesiam ab ipso constructam, si quas reperire possit.

Ἀρκαδίῳ ἐπισκόπῳ.

C

Arcadio episcopo.

Ἐχαρίστιστα τῷ ἀγίῳ Θεῷ, γράμμασιν ἐντυχῶν
 κ εὐλαθείας ὑμῶν, καὶ εὐχομαι αὐτός τε τῆς ἐλπί-
 κ τῆς ἔχεις ἐφ' ἡμῖν, ἄξιός ἐστιν, καὶ ὡμᾶς τὸν
 δ τῇ τιμῇ ἡμῶν, ἦν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου
 ε καὶ Χριστοῦ τιμᾶτε ἡμᾶς, μισθὸν τέλειον κομι-
 ζέσθαι. Ὑπερήσθημεν δὲ, ὅτι καὶ, μέριμναν πρέ-
 ζων Χριστιανῶ ἀναλαβόντες, εἰς δόξαν τοῦ ὀνό-
 κματος τοῦ Χριστοῦ οἶκον ἡγείρατε, καὶ ἡγαπήσατε
 ζ ὅσα, κατὰ τὸ γεγραμμένον, εὐπρέπειαν οἴκου
 κτίου, εὐτρέπισαντες ἑαυτοῖς τὴν οὐράνιον (9)
 δὲ τὴν ἡτοιμασμένην ἐν τῇ ἀναπαύσει τοῖς ἀγα-
 θοῖς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Ἐν δὲ δυνηθῶμεν
 κρησθῆναι λείψανα μαρτύρων, εὐχόμεθα καὶ αὐτοὶ
 κηραίσθαι ὑμῶν τῇ σπουδῇ. Εἰ γὰρ εἰς μνημόσυνον
 κων ἔσται δίκαιος, κοινωνοὶ (10) ἐσόμεθα, δηλονότι
 κί.

Gratias egi Deo sancto lectis pietatis tuæ litteris,
 precorque ut et ego ea spe, quam de me concepisti,
 dignus sim, et tu honoris, quem mihi habes in no-
 mine Domini Jesu Christi, mercedem perfectam
 referas. Valde autem lætatus sum, quod curam
 Christiano dignam suscipiens, domum ad gloriam
 nominis Christi construxeris, ac vere dilexeris,
 sicut scriptum est **, decorem domus Domini : tibi
 ipsi præparans cœlestem mansionem, destinatam
 in requie diligentibus nomen Christi. Quod si reli-
 quias martyrum investigare possim, cupio et ipse
 studii tui adjutor esse. Nam si in memoria æterna
 erit justus **, profecto bonæ illius memoriæ, quam
 tibi sanctus impertiet, erimus participes.
 τῆς ἀγαθῆς μνήμης τῆς δοθησομένης ὑμῖν παρὰ τοῦ
 κίου.

** Psal. xxv, 8. ** Psal. cxi, 7.

(6) Καππαδοικῶν. Ita Harl., Coisl. primus, D
 primus, Clarom. et Bigot. alter. Editi Καππα-
 δοικῶν.
 (7) Πολὺν ἤδη χρόνον. Harl. et Med. cum duob.
 us πολλὸς ἤδη χρόνος. Paulo post legitur ἀπαγγέλλ-
 οσαι in codicibus Harl. et Coisl. primo.
 (8) Πλὴν ἢ τῷ Θεῷ. Coisl. uterque et unus ex
 eius πλὴν εἰ τῷ Θεῷ.

(9) Οὐράνιον. Sic Coisl. uterque et Reg. secun-
 dus. Editi οὐρανίαν.
 (10) Κοινωνοὶ. Ante hanc vocem editi addunt
 καί, sed hæc conjunctio abest ab omnibus mss.
 quos in hanc epistolam habuimus, nempe a Med.,
 Coisl. utroque, Vat. et Reg. secundo.
 * Alias CCCCVIII Scripta initio episcopatus

EPISTOLA L'.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ν'.

Basilius gratias agit episcopo cuidam cetera et virtute venerando, qui prior ad eum scripserat adhortandi causa.

Innocentio episcopo.

Ἰννοκεντίῳ ἐπισκόπῳ (11).

Eccui alii conveniebat et timidus fiduciam addere, et dormientes excitare, nisi tuæ domini mei pietati: qui tuam in omnibus rebus perfectionem in hoc quoque declarasti, quod te etiam ad nos humiles demittere volueris, ut germanus discipulus illius qui dixit: *Illic sum in medio vestri*, non tanquam recumbens, sed *tanquam ministrans*⁹¹. Nam et ipse dignatus es nobis ministrare spiritualem tuam letitiam, atque venerandis tuis litteris animos nostros recreare, et velut puerorum infantiam ulnis tuæ magnitudinis amplecti. Precare igitur (bonum tuum animum rogamus), ut digni simus qui a **143** vobis magnis viris adjvemur, et os ac sapientiam accipiamus, ut vobis audeamus Spiritum sanctum ducem habentibus succinere: cujus te **B** amicum ac glorificatorem esse audientes, magnas ob illam tuam firmam ac stabilem in Deum dilectionem gratias agimus, orantes ut pars nostra cum veris adoratoribus inveniat, inter quos et tuam perfectionem reperiri persuasum habemus, et magnum illum et verum episcopum, qui totum orbem suis miraculis complevit, Dominum rogamus.

EPISTOLA LI'

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΑ'.

Refellit Basilius affectam sibi calumniam, quod Dianiam Cæsariensem anathematizasset. Fatetur se doluisse, quod formæ Constantinopoli a Georgio aliatæ subscripsisset; sed tamen ad ejus communionem accessisse, postquam a Megrotiano accessisset, nihil eum contra Nicænam fidem sibi proposuisse cogitavit.

Bosporio episcopo.

C

Βοσπορίῳ ἐπισκόπῳ.

1. Quomodo putas animum meum vulneratum fuisse auditione illius calumniæ, qua me asperserunt nonnulli ex hominibus non metuentibus Judicem perditurum omnes, qui loquuntur mendacium⁹²? Ita ut noctem totam ob dilectionis tuæ verba pene insomnem transegerim: adeo medium cor meum tegerat mæror. Revera enim secundum Salomonem⁹³, calumnia virum humiliat: nec quisquam ita obdruit et percullit, ut animo non moveatur, et humi non sternatur, si in ora incidat ad mendacium proclivia. At enim necesse est om-

1. Πως μου, οἶει, τὴν ψυχὴν ὠδύνησεν ἢ ἀσπὴν συκοφαντίας ἐκείνης, ἣν κατέχεόν μου (14) τῶν μὴ φοβουμένων τὸν Κριτὴν ὅς ἀπολεῖ πάντας λαλοῦντας τὸ ψεῦδος; Ἄσπε πᾶσαν τὴν νύκτα ἐπὶ τοῖς ῥήμασι τῆς ἀγάπης σου, ὄλθου ἐπὶ δῦπνος (15) διαμεῖναι· οὕτω μέσης ἤφατό μου τὴν καρδίαν ἡ λύπη. Ὅντως γὰρ, κατὰ τὸν Σολομῶνα συκοφαντία ἀνδρα ταπεινοί· καὶ οὐδεὶς οὕτως ἀσπῆγτος, ὡς μὴ παθεῖν τὴν ψυχὴν, καὶ κατακαμψῆναι εἰς γῆν, στόμασι πρὸς ψευδολογίαν εὐκόλις ἁμαρτησῶν (16). Ἀλλὰ γὰρ ἀνάγκη πάντα στή-

⁹¹ Luc. xii, 27. ⁹² Psal. v, 7. ⁹³ Eccle. vii, 8.

^{*} Alias CCCCIX. Scripta initio episcopatus.

^{**} Alias LXXXVI. Scripta initio episcopatus.

(11) *Ἰννοκεντίῳ ἐπισκόπῳ*. Editi addunt *Ῥωμαίης*, nec aliter in omnibus nostris codicibus mss., in quo manifestus est error librorum, cum constet Damasum, non Innocentium tunc Romæ præfuisse. Sed hoc erratum alio absurdiore emendat Combesius, qui hanc epistolam ad Innocentium tunc Ecclesiæ Romanæ presbyterum suspicatur scriptam fuisse, et *magnum illum et verum episcopum, qui totum orbem suis miraculis complevit*, Damasum interpretatur. Videtur illudisse librariis cum Innocentii nomen, quo nomine appellatum seiebant celeberrimum Romæ episcopum; tum etiam quod idem Innocentius in epistola 81 dicitur magnæ urbi præfuisse. Sæpe enim Roma apud

D antiquos *μεγαλόπολις*, *magna urbs*, vocatur.

(12) *Καὶ τοῖς τιμίους*. Editi ἦν καὶ τοῖς τιμίους. Sed hæc vocula non reperitur in mss.

(13) *Εὐχόμενοι*. Ita mss. quinque, nempe Vaticanæ, Coisl. uterque et duo Regii. Plures in hanc epistolam non habuimus. Editi *εὐχόμεθα*.

(14) *Κατέχεόν μου*. Ita Med., Harl. et Coisl. Editi *κατέχεάν μου*.

(15) *Ἀδύπνος*. Sic Medicæus cod. et prima manus Harlæanus; quæ scriptura satis congruit stylo Basilii, ac forte hoc loco a librariis nimio grammaticæ studio mutata est. In hac ipsa epistola ἐπὶ ἀγνοεῖν αὐτός. Editi *ἀδύπνου*.

(16) *Παραπρασῶν*. Reg. secundus et Coisl. *περιπρασῶν*. Ibidem editi *στόμασιν εἰς ψεῦδος γίαν*. Tres antiquissimi codices ut in textu.

πάντα ὑπομένειν, τὴν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἐκδίκησιν ἐπι-
 κρέψαντες (17) τῷ Κυρίῳ, ὃς οὐ περιόχεται ἡμᾶς·
 ἔστι Ὁ συκοφαντῶν πένητα παροξύνει τὸν
 κησάσατο αὐτόν. Οἱ μέντοι τὸ καινὸν τοῦτο δρᾶμα
 τῆς καθ' ἡμῶν βλασφημίας συνθένης εὐκασι παν-
 τελῶς ἀπιστεῖν τῷ Κυρίῳ, ὃς καὶ περὶ (18) ἀργοῦ
 ῥήματος δώσειν ἡμᾶς λόγον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρι-
 σῆς· ἀπεφάνετο. Ἐγὼ δὲ, εἰπέ μοι, τὸν μακαριώ-
 τετον Διάνιον (19) ἀνεθεμάτισα; Τοῦτο γὰρ ἡμῶν
 κατήγγειλαν (20). Ποῦ ἢ πότε; τίνων παρόντων;
 ἐπὶ ποίᾳ προφάσει; ψυλοῖς ῥήμασιν ἢ ἐγγράφοις;
 ἐξέρας ἀκολουθῶν, ἢ αὐτὸς καταρχὸν καὶ αὐθεντῶν
 καὶ τοιμήματος; Ὡ τῆς ἀναιδείας τῶν πάντα φθεγ-
 γμένων βδέλιος! Ὡ τῆς καταφρονήσεως τῶν τοῦ
 θεοῦ κριμάτων! Πλὴν εἰ μὴ ἄρα τῷ πλάσματι αὐ-
 τῷ καὶ τοῦτο προστραγωδήσουσιν (21), ὅτι ἐγενόμην
 καὶ ἐκέρων ποτὲ, ὥστε ἀγνωεῖν αὐτὸς τὰ ἑαυτοῦ ῥή-
 ματα. Ἐπὶ γὰρ τῶν λογισμῶν ὑπάρχοντων τῶν ἑμαυ-
 τῷ, οὐδὲν οἶδα ποιήσας τοιοῦτον, οὐδὲ προελόμενος
 τὴν ἀρχήν. Ἄλλ' ἐκεῖνο μάλλον ἑμαυτῷ συνεπίστα-
 μι, ὅτι ἐκ πρώτης ἡλικίας συντραφῆν τῷ περὶ
 αὐτὸν φιλίῳ, καὶ ἀπέδλεπον πρὸς τὸν ἄνδρα, ὡς
 μὲν γεραρὸς ἴδειν, ὡς δὲ μεγαλοπρεπῆς, ὅσον δὲ
 ἦν τὸ ἱεροπρεπῆς ἐν τῷ εἶδει. Ἐπει δέ μοι λοιπὸν
 καὶ ὁ λόγος παρῆν, τότε δὴ καὶ ἀπὸ τῶν τῆς ψυχῆς
 ἀγαθῶν αὐτὸν ἐπεγίνωσκον· καὶ ἔχαιρον αὐτοῦ τῇ
 συνοσίᾳ, τὸ ἀπλοῦν καὶ γενναῖον καὶ ἐλευθέριον (22)
 τῶν τρόπων καταμανθάνων, καὶ ὅσα ἄλλα (23) τοῦ
 ἐκέρως ἴδαι, ἢ τῆς ψυχῆς ἡμερότης, τὸ μεγαλοφυές
 τὸ ἁμῶν καὶ πρῶτον, τὸ εὐπρεπές, τὸ ἀόρητον, τὸ
 γαδρὸν καὶ εὐπρόδοτον τῇ σεμνότητι κεκραμένον.
 Ὅτε αὐτὸν ἐναρίθμιον εἶχον τοῖς περιφανεστάτοις
 καὶ ἀρετήν.

2. Περὶ μέντοι τὰ τελευταῖα τοῦ βίου (οὐ γὰρ ἀπο-
 κριζόμεναι τὰ ληθῆς) ἐλυπήθη ἐπ' αὐτῷ λύπη οὐκ
 ἀκατῆ μετὰ πολλῶν τῶν ἐν τῇ πατρίδι φοβουμένων
 τὸν Κύριον, ἐπὶ τῇ ὑπογραφῇ τῆς πίστεως τῆς ὑπὸ
 τῶν περὶ Γεώργιον (24) ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως
 κησάσεως. Εἶτα, οἷος ἐκεῖνος πραότητι τρόπου
 καὶ ἐπεικεῖα πάντας πληροφροεῖν ἐν σπλάγγωνος
 πατρικῶς ἀνεχόμενος, ἤδη καταπεσὼν εἰς τὴν ἀρ-
 ρωσίαν, ὑφ' ἧς καὶ μετέβη ἀπὸ τοῦ βίου, προσκα-
 λεζόμενος ἡμᾶς ἐσθ, ὑπὸ μάρτυρι τῷ Κυρίῳ ἐν
 ἀλόγητι καρδίας συνθεθεῖσθαι μὲν τῷ ἀπὸ τῆς
 Κωνσταντινουπόλεως γραμματεῖω, μηδὲν δὲ ἐπ'
 ἀθετήσθαι τῆς κατὰ Νικαίαν ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων
 ἐπιθέσεως πίστεως προελῆσθαι· μηδὲ ἄλλως εἶχειν
 ἐν τῇ καρδίᾳ, ἢ ὡς παρελαβεν ἐξ ἀρχῆς· ἀλλὰ καὶ

nia perferre, omnia sustinere, costram ipsorum
 ultionem permittentes Domino, qui nos non des-
 piciet. Nam qui calumniatur pauperem, irritat
 spiritus Conditorum. Caterum qui novam illam
 blasphemiam fabulam adversum nos concinnarunt,
 videntur omnino non credere Domino, qui rationem
 nos in die iudicii vel de otioso verbo reddituros
 pronuntiavit. Dic autem, quaeso, egone beatissi-
 mum Dianium anathematizavi? Hoc enim de nobis
 dicitur. Ubi? vel quando? coram quibus? quo
 praetextu? nudis verbis, an scripto? alios duces
 sequens, an ipse inceptor et auctor facinoris? O
 impudentiam hominum omnia facile loquentium!
 O contemptum iudiciorum Dei! Nisi forte com-
 mento suo hanc etiam tragœdiam adjiciant, factum
 me esse aliquando ita dementem, ut mea ipsium
 verba non noscerem. Nihil enim ejusmodi, dum
 rationis compos fui, aut fecisse me scio, aut om-
 nino facere voluisse. Sed potius mihi hujus rei
 conscius sum, me ab ineunte ætate educatum fuisse
 in illius amore, et intuendo considerasse quam
 esset ille vir aspectu venerabilis, quanta majestate
 praeditus, quantum dignitatis sacerdotalis ore præ-
 ferens. Postquam autem mihi deinceps et ratio
 adfuit, tum vero et ex animæ bonis eum noveram
 ipsiusque **144** delectabar consuetudine, simplici-
 tatem et ingenuitatem ac liberalitatem morum
 perspicuens, et quæcunque alia propria erant viri
 ornamenta, animi mansuetudo, magnanimitas sim-
 hilaritas et affabilitas gravitate permista. Quare
 ipsum inter homines virtute spectatissimos nume-
 rabam

2. Sed tamen circa extremum vitæ tempus (non
 enim celabo veritatem) dolui de illo inconsola-
 biliter cum pluribus in patria Dominum timentibus,
 quod subscripsisset fidei a Georgio Constantino-
 poli allatæ. Deinde, ut ille pro sua morum lenitate
 et mansuetudine non gravabatur omnibus paterno
 pectore satisfacere, cum jam in morbum, ex quo
 etiam e vita discessit, incidisset; nobis accersitis,
 dixit, Domino teste, se scripto Constantinopoli
 allato in simplicitate cordis assensisse, sed nihil
 ad fidei Nicææ a sanctis Patribus expositæ ever-
 sionem sibi proposuisse, neque aliud in corde
 habere, quam quod ab initio traditum acceperat:
 imo etiam precari se, ut ne separaretur a sorte bea-
 torum trecentorum decem et octo episcoporum,

¹⁷ Prov. xiv, 31. ¹⁸ Matth. xii, 36.

(17) *Ἐπιτρέψαντες*. Sic Med., Harl. et Reg.
 primus. Editi et alii mss. *ἐπιβρίψαντες*. Sed scri-
 ptura quam sequimur, Basilii stylo aptior, ut vi-
 dere est in epist. 126, 289.

(18) *Ὅς καὶ πρὸς*. Coniunctio addita ex quinque
 mss.

(19) *Διάνιον*. Ita omnes mss. Editi *Διάνιον*.

(20) *Κατήγγειλαν*. Tres codices non antiquissi-
 mi *κατήγγειλαν*, hoc crimen nobis intulerunt.

(21) *Προστραγωδήσουσιν*. Ita tres vetustissimi

codices cum pluribus aliis. Editi *προστραγωδή-
 σουσιν*.

(22) *Ἐλευθέριον*. Reg. secundus et Coisl. se-
 cundus *ἐλεύθερον*. Paulo post ex antiquis codicibus
 addita vocula post *μεγαλοφυές*.

(23) *Ὅσα ἄλλα*. Editi addunt ἦν quod deest in
 tribus vetustissimis codicibus.

(24) *Γεώργιον*. Reg. secundus et Coisl. *Γεώρ-
 γιον*.

qui piam illam doctrinam orbi annuntiarunt. Quare A
omni cordis dubitatione ob hanc asseverationem
soluta, ad ejus communionem, ut tumet etiam
nosſi, accessimus, et mœrere desiimus. Igitur quæ
nobis cum hoc viro intercessere, ejusmodi sunt.
Quod si quis dicat se nefariæ alicujus in illum
contumeliæ conscius nobis esse, is non in angulo
susurret serviliter, sed in apertam lucem prodiens,
libere arguat.

EPISTOLA LII.

Cum rumores iniqui de Cœnonicis ad Basilium, de Basilio ad cœnonicos perlatis fuissent, utroque dedocuit Bosporius.
Multa de Consubstantiali disserit Basilius, quod a nonnullis rejicit, a patribus Antiochenis vituperatum fatetur:
aptissimum tamen esse contendit adversus hæreses Arii et Sabellii. Refellit eos qui Spiritum sanctum Filio aut Patri
præponebant.

Ad cœnonicas.

1. Quantum nobis antea doloris attulit molestus
rumor, quo aures nostræ circumsonuerunt, tanta
affecit lætitia religiosissimus episcopus frater noster
Bosporius, meliora de vestra pietatē narrans. Dixit
enim, Dei gratia, omnes illos rumores hominum
esse commenta non accurate veritatem rerum
vestrarum cognitam habentium. Addebat autem se
et calumnias invenisse apud vos de nobis nefandas,
qualesque protulerint, qui non exspectant se vel
otiosi verbi rationem reddituros Judici in die justo
retributionis illius. Quare gratias egi Domino, cum
ipso sanatus ex noxia de vobis opinione, quam,
ut verisimile est, ex hominum calumnia suscep-
eram; tum etiam vos audiens deposuisse falsas de
me suspiciones, ubi audistis 145 quæ frater
noster asseveravit: qui quidem vobis suam ipsius
sententiam dum exposuit, omnino et nostram simul
declaravit. Una enim in utroque nostrum de fide sen-
tentia: siquidem et eorumdem Patrum hæredes
sumus, qui quondam Nicææ magnum pietatis præ-
conium promulgarunt: cujus reliquæ quidem par-
tes calumniæ nulli obnoxia sunt; sed vocem Con-
substantialis male a nonnullis acceptam, sunt qui
nondum recoperint: quos quis et jure reprehenderit,
ac rursus venia dignos judicavit. Nam Pa-
trum vestigiis non insistere, nec sua sententia
vocem illorum potiorē ducere, res est reprehensi-
one digna, ut plena arrogantia. Rursus autem
vituperatam ab aliis vocem, suspectam habere, D

- Alias CCC. Scripta initio episcopatus.
(25) Δεκαοκτώ. Harl. cum duobus aliis δέξα καὶ δεκάτω.
(26) Ὅς καὶ αὐτὸς ἐπίστασαι. Hæc addidimus ex tribus perantiquis codicibus Med., Harl. et Coisl.
(27) Λέγοι. Ita Harl., Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi λέγει.
(28) Περὶ τῆς. Deest præpositio in octo veteribus libris, non tamen in Coislino primo.
(29) Προστίθει. Sic septem mss. codices. Editi προσεπιτίθει.
(30) Τῇ δικαίᾳ. Ita Harl., Med., Coisl. primus et Reg. secundus. Editi τῆς δικαίας.

εὐχέσθαι μὴ χωρισθῆναι τῆς μερίδος τῶν μακαρίων
ἐκείνων ἐπισκόπων τῶν τριακοσίων δεκαοκτώ (25),
τῶν τὸ εὐσεβὲς κήρυγμα διαγγειλάντων τῇ οἰκου-
μένῃ· ὥστε ἡμᾶς, ἐπὶ τῇ πληροφορίᾳ ταύτῃ λύσαν-
τας πάσαν τῶν καρδιῶν τὴν διάκρισιν, ὡς καὶ αὐ-
τὸς ἐπίστασαι (26), προσελθεῖν τῇ κοινωνίᾳ, καὶ
λυπούμενους παύσασθαι. Τὰ μὲν οὖν ἡμέτερα πρὸς
τὸν ἄνδρα τοιαῦτα. Εἰ δέ τις; λέγοι (27) τινὰ βλασφη-
μίαν ἀθέμιτον εἰς αὐτὸν ἡμῖν συγγνωσκῆναι, μὴ κατὰ
γωνίαν θρυλλεῖται δουλοπρεπῶς, ἀλλ' εἰς τὸ φανερῶν
ἀντικαταστάς, διελεγχέτω μετὰ παύρησις.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΒ.

Κατοικαϊκῆς.

1. Ὅσον ἠγάσεν ἡμᾶς πρότερον φήμη λυπηρὰ τὰς
ἀκοὰς ἡμῶν περιηγήσασα, τοσοῦτον εὐφρανεν ἡμᾶς
ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν Βοσπό-
ριος, τὰ χρηστότερα περὶ τῆς (28) εὐλαβείας ὑμῶν
διηγησάμενος. Ἐφη γάρ, τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, πάν-
τα ἐκεῖνα τὰ θρυλληθέντα ἀνθρώπων εἶναι κατα-
σκευάσματα, οὐκ ἀκριδῶς τὴν καθ' ὑμᾶς ἐπισταμί-
νων ἀλήθειαν. Προστίθει (29) δὲ, ὅτι καὶ διαβολῆς
εὖρε παρ' ὑμῖν καθ' ἡμῶν ἀνοσίας, καὶ τοιαῦτα,
οἷας ἂν εἴποιεν οἱ μὴ ἐκδεχόμενοι καὶ περὶ ἀργῶ
ρήματος δώσειν λόγον τῷ Κριτῇ ἐν ἡμέρᾳ τῆς ἀνα-
ποδόσεως αὐτοῦ τῇ δικαίᾳ (30). Ὅστε ἠὲ χαριστίσα
τῷ Κυρίῳ, αὐτὸς τε λαθεὶς τὴν ἐφ' ὑμῖν βλάβην, ἦν,
ὡς ἔοικεν, ἐκ συκοφαντίας ἀνθρώπων ἡμῶν παρα-
δεξάμενος, ὑμᾶς τε ἀκούσας ἀποθεβεῖσθαι τὰς ψευ-
δεῖς περὶ ἡμῶν ὑπολήψεις, ἐξ ὧν ἠκούσατε τοῦ
ἀδελφοῦ ἡμῶν διαβεβαιωσαμένου (31)· ὅς ἐν οἷς τὸ
καθ' ἑαυτὸν (32) ὑμῖν παρέστησε, συναπέδειξε πάν-
τως καὶ τὸ ἡμέτερον. Ἐν γὰρ ἐν ἀμφοτέροις ἡμῖν
τὸ τῆς πίστεως φρόνημα, ἐπειδὴ καὶ τῶν αὐτῶν
Πατέρων κληρονόμοι τῶν κατὰ τὴν Νικαίαν ποτὲ τὸ
μέγα τῆς εὐσεβείας ἐξαγγειλάντων κήρυγμα· οὐ τὰ
μὲν ἄλλα παντάσῃ ἐστιν (33) ἀσυκοφάντητα, τῆς
δὲ τοῦ ὁμοουσίου φωνῆς, κακῶς παρά τινων ἐληψ-
φθεῖσαν, εἰσὶ τινες οἱ μήπω παραδεξάμενοι· εὖς
καὶ μέμφαίτο ἂν τις δικαίως, καὶ ἄλλιν μόντοι συγ-
γνώμης αὐτοῦ ἀξιώσειεν. Τὸ μὲν γὰρ Πατράσι μὴ
ἀκολουθεῖν, καὶ τὴν ἐκείνων φωνὴν (34) κυριωτέραν
τίθεσθαι τῆς ἑαυτῶν γνώμης, ἐγκλήματος ἀξίον, ὡς

- (31) Διαβεβαιωσαμένου. Quinque mss. non anti-
quissimi βεβαιωσαμένου.
(32) Τὸ καθ' ἑαυτὸν. Harl. et unus ex Regiis τὰ
καθ' ἑαυτὸν.
(33) Ἐστιν. Hanc vocem, quæ deest in editis,
habent mss. decem, quorum in quatuor legitur πά-
μαθῆναι ἐστιν.
(34) Τῆς ἐκείνων φωνῆς. Sic codices omnes
mss., et paulo post τῆς ἑαυτῶν γνώμης. Contra
editi τῆς ἐκείνων φωνῆς κυριωτέραν τίθεσθαι τὴν
ἑαυτῶν γνώμην. Eorum voci propriam sententiam
præponere. Non animadverterunt qui hunc locum
mutavere, negationem, quæ præcessit, hic quoque
subintelligi

ἀσθελας (35) γέμον· τὸ δὲ πάλιν ὑφ' ἐτέρων δια-
 βηθείσαν αὐτὴν ὑποπτον ἔχειν, τοῦτο πως δοκεῖ
 τῷ ἐκλήματος αὐτοῦς μετρίως ἐλευθεροῦν. Καὶ γὰρ
 τῷ ὄντι (36), οἱ ἐπὶ Παύλῳ τῷ Σαμοσατεὶ συνελ-
 θέντες, διέβαλον τὴν λέξιν ὡς οὐκ εὐχλόν. Ἐφασαν
 γὰρ ἐκεῖνοι τὴν τοῦ ὁμοουσίου φωνὴν παριστᾶν ἔν-
 ωκαν οὐσίας τε καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς· ὥστε καταμε-
 ρεθεῖσαν τὴν οὐσίαν παρέχειν τοῦ ὁμοουσίου τὴν
 προσηγορίαν τοῖς εἰς ἃ διηρέθη. Τοῦτο δὲ ἐπὶ χαλκῷ
 μὲν καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ νομισμάτων ἔχει τινὰ λόγον
 τὸ μανόμα· ἐπὶ δὲ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Θεοῦ Υἱοῦ
 οὐκ οὕτως προσκυτέρα, οὐδ' ὑπερκαιμένη ἀμφοῖν
 θεωρεῖται· ἀσθελας γὰρ ἐπέκεινα τοῦτο καὶ νοῆσαι
 καὶ φθέζεσθαι. Τί γὰρ ἂν γένοίτο τοῦ ἀγεννήτου
 προσκυτέρον; Ἀναίρεται δὲ ἐκ τῆς βλασφημίας
 αὐτῆς καὶ ἡ εἰς τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν πίστις· ἀδελφὰ
 γὰρ ἀλλήλοις τὰ ἐξ ἐνὸς ὑφαστῶτα.

2. Καί τι περὶ ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παρῆχθαι τὸν
 Υἱὸν εἶ τότε ἦσαν οἱ λέγοντες, ἵνα καὶ ταύτην ἐκτέ-
 μωσι τὴν ἀσθελας, τὸ ὁμοουσίον προσειρήκασιν.
 Ἄγχιος γὰρ καὶ ἀδιάστατος ἡ τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν
 Πατέρα συνάφεια. Ἀλλοὶ δὲ καὶ τὰ προλαθόντα εἴ-
 ματα ταύτην εἶναι τῶν ἀνδρῶν τὴν διάνοιαν. Εἰπόν-
 τες γὰρ φῶς ἐκ φωτός, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς
 τὸν Υἱὸν γεγενῆσθαι, οὐκ δὲ πεποιησθαι, ἐπιγαγον
 τῶν τοῦ ὁμοουσίον· παραδεικνύντες, ὅτι ὑπερ ἂν
 τὴν ἀποφῶ φωτός λόγον ἐπὶ Πατρὸς, οὗτος ἀρμόσει
 καὶ ἐπὶ Υἱοῦ. Φῶς γὰρ ἀληθινὸν πρὸς φῶς ἀληθινὸν,
 καὶ αὐτὴν τοῦ φωτός τὴν ἔννοιαν, οὐδεμίαν ἔχει
 παραλλαγὴν. Ἐπεὶ οὖν ἐστὶν ἀναρχόν φῶς ὁ Πατήρ,
 γεννητὸν δὲ φῶς ὁ Υἱός, φῶς δὲ καὶ φῶς ἐκάτε-
 ρος (37), ὁμοουσίον εἶπαι δικαίως, ἵνα τὸ τῆς φύσεως
 ὁμοίον παραστήσωσιν. Οὐ γὰρ τὰ ἀδελφὰ ἀλλήλοις
 ὁμοῦσα (38) λέγεται, ὅπερ τινὲς ὑπειλήφασιν·
 ἀλλ' ὅταν καὶ τὸ αἷτιον καὶ τὸ ἐκ τοῦ αἰτίου τὴν
 ἑκτὴν ἔχον τῆς αὐτῆς ὑπάρχει φύσεως, ὁμοούσια
 λέγεται.

3. Ἀπὸ δὲ ἡ φωνὴ καὶ τὸ τοῦ Σαβελίου κακὸν
 ἐπινοηθῆναι· ἀναίρει γὰρ τὴν ταυτότητα τῆς ὑπο-
 στάσεως, καὶ εἰσάγει τελείαν τῶν προσώπων τὴν
 ἑκείνην. Οὐ γὰρ αὐτὸ τί ἐστὶν ἑαυτῷ ὁμοούσιον, ἀλλ'
 ἑκτὸν ἐτέρῳ· ὥστε καλῶς ἔχει καὶ εὐσεβῶς, τῶν τε
 ὑποστάσεων τὴν ἰδιότητα διορίζουσα, καὶ τῆς φύσεως
 τὸ ἀπαράλλακτον παριστῶσα (39). Ὅταν δὲ ἐκ τῆς
 οὐσίας τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν εἶναι διδασκώμεθα, καὶ
 γεννηθέντα, ἀλλ' οὐκ ποιηθέντα, μὴ καταπίπτωμεν

(35) Ὡς ἀσθελας. Duo mss. καὶ ἀσθελας.

(36) Τῷ ὄντι. Ex hoc Basilii testimonio Curcellanus, Quatern. dissert. 1, p. 138, et Clericus Biblioth. tom. X, p. 408, ansam carpensæ synodi Nicenæ arripiunt, quod rejectam ab alia synodo vocem adoptaverit; sed consuli potest *Dissertatio de Semiarianis in qua nova Cyrilli Hierosolymitani operum editio defenditur*. Ibi probatur, cap. 7, opusculum illud synodi Antiochenæ decretum, et iis repugnare quæ paulo ante synodum inter utrumque Dionysium gesta sunt, et omnibus prorsus, ne Arianis quidem exceptis, ignotum fuisse usque ad annum 558; nec ullo prorsus testimonio nisi, nisi Semiarianorum. Nam Basilium pugnat adversa fronte

A videtur id quodam modo mediocrem illis excusa-
 tionis veniam conciliare. Nam revera qui in Pauli
 Samosatensis causa convenerant, vocem hanc quasi
 male sonantem culparunt. Dixerunt enim consub-
 stantialis voce exhiberi notionem substantiæ et
 eorum quæ ex substantia; adeo ut divisa substan-
 tia appellationem consubstantialis conciliet iis in
 quæ divisa est. Quæ quidem cogitatio locum ali-
 quem habet in aere et in conflatis ex eo numisma-
 tibus: at in Deo Patre et in Deo Filio substantia
 non est antiquior, neque utrique superposita in-
 telligitur: hoc enim cogitare, aut dicere, omnem
 impietatis modum excedit. Quid enim ingenite
 antiquius sit? Tollitur etiam hac blasphemia fides
 in Patrem et Filium: nam inter se fratrum ratio-
 nem habent quæ ex uno subsistunt.

2. Et quia Filium ex nihilo productum adhuc
 tunc erant qui dicerent; ut hanc quoque præci-
 derent impietatem, consubstantiale usurparunt.
 Nam sine tempore est et sine intervallo Filii cum
 Patre conjunctio. Demonstrant autem et superiora
 verba hanc illorum esse mentem. Postquam enim
 dixerunt lumen de lumine, atque Filium ex Patris
 substantia veniunt esse, non vero factum; his
 consubstantiale subjunxerunt: indicantes; quam
 quis luminis rationem in Patre reddiderit, eam et
 Filio aptam et congruentem futuram: siquidem
 lumen verum cum vero lumine, secundum ipsam
 luminis notionem, dissimilitudinem nullam habe-
 bit. Cum igitur Pater lumen sit principii expers,
 Filius vero lumen genitum, ac uterque lumen et
 lumen, jure consubstantiale dixerunt, ut naturæ
 æqualem dignitatem demonstrarent. Non enim quæ
 fratrum inter se rationem habent, dicuntur con-
 substantialia, id quod quidam existimant; sed cum
 et causa, et id quod ex causa existentiam habet,
 ejusdem sunt naturæ, consubstantialia dicuntur.

3. 146 Cæterum vox eadem Sabellii quoque
 pravitate corrigit: tollit enim hypostasis identita-
 tem, et perfectam personarum notionem inducit.
 Neque enim quidquam sibiipsi consubstantiale est,
 sed alterum alteri: quare præclare ac pie se habet
 illa vox, et hypostaseon proprietatem definiens,
 et naturæ sine ullo discrimine similitudinem de-
 monstrans. Cum autem ex Patris substantia Filium
 esse dicimus, eumque genitum, non autem factum;

cum Athanasio, qui in libro *De synodis*, n. 45,
 consubstantiale non a synodo Antiochena, sed a
 Paulo Samosateno exagitatum fuisse dicit.

(37) Ἐκάτερος. Quatuor codices mss. ἐκάτερον.
 Ibidem codices non pauci ἔπροι ἂν δικαίως. Cōisi,
 primus ἐπτολεν ἂν δικαίως.

(38) Ὁμοούσια. Post hanc vocem editi addunt
 iterum ἀλλήλοις, quod abest ab omnibus antiquis
 codicibus. Hanc autem Basilii de consubstantiali
 sententiam, quæ variis conjecturis materiam dedit,
 explanare in Præfatione conamur.

(39) Παριστῶσα. Sic omnes antiqui codices, mo-
 lius quam in prima editione Paris. παριστῶσα.

ne probamur in corporales perpressionum cogitationes. Non enim divisa est substantia a Patre in Filium: neque fluendo dilapsa generavit, neque proferens, quemadmodum arbores fructus proferunt: sed inenarrabilis et indeprehensus cogitationibus hominum divinæ generationis modus. Humilis enim revera et carnalis est mentis, caducis ac temporalibus assimilare æterna, ac existimare, quemadmodum corporalia, ita et Deum pari modo generare; cum oporteat sumptis ex contrariis argumentis ad pietatem concludere, quia mortalia sic, immortalem non sic. Neque igitur neganda generatio divina, nec corporeis cogitationibus contaminanda mens.

4. Sanctus autem Spiritus cum Patre quidem et Filio numeratur, quia et supra rem creatam est; sed eo ordine numeratur, quem in Evangelio didicimus a Domino dicente: *Euntes baptizate in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.* Qui autem præponit Filio, aut Patre dicit antiquiorem, resistit Dei ordinationi et a sana fide alienus est: acceptum glorificationis modum non servans, set sibi ipsi vocum novitatem, ut placeat hominibus, excogitans. Si enim Deo est superior, ex Deo non est. Scriptum est enim: *Spiritus autem ex Deo est.* Si autem ex Deo, qui fieri potest, ut eo ex quo est, antiquior sit? Jam vero quæ insania, cum unus sit ingenuus, aliquid aliud dicere ingenito superius? Sed neque prior est Unigenito; quippe cum inter Filium et Patrem nihil medium sit. Si autem non est ex Deo, est vero per Christum; omnino non est. Quare illa circa ordinem novitas ipsius existentie habet eversionem, et fidei totius negatio est. Æque igitur impium est, et eum ad rem creatam deducere, et aut supra Filium aut supra Patrem ponere, sive secundum tempus, sive secundum ordinem. Atque hæc quidem sunt, quæ a vestra pietate audivimus requiri: quod si Dominus dederit, ut in unum veniamus, fortassis de his fusius disceptabimus, ac nobis, quibus de rebus certiores fieri cupimus, aliquid quod satisfaciat et persuadeat a vobis exhibebitur.

147 EPISTOLA LIII.

Demonstrat Basilium chorepiscopis, sive episcopis sibi subditis, quorum nonnulli pretio manus imponere ferebantur, quanta sit hujus facti turpitudō; ac declarat ab altaribus recessurum, si quis post hanc acceptam epistolam tale quicquam designaverit.

Chorepiscopis.

1. Rei turpitudō, de qua scribo, hoc ipso suoa
 ** Matth. xxviii, 19. ** I Cor. ii, 12.

* Alias LXXVI. Scripta initio episcopatus.

(40) *Προτιθεὶς Υἱοῦ.* Sic perique antiqui codices, quorum tamen nonnulli habent τοῦ Υἱοῦ, unus προτιθεὶς Υἱοῦ, editi προτιθεὶς τοῦτο τοῦ Υἱοῦ. Habent iidem editi λέγων εἶναι sed verbum illud posterius abest a plerisque mss. Valde autem dubito an aliqui exstiterint, qui Spiritum Patri et Filio præponerent. Verisimilius est Pneumatomachos hunc errorem adversariis suis affinxisse. Certe Basilium ipse postea hujus erroris nomine accusatus a nonnullis fuit, ut videre est in epist. 251.

(41) *Καινοφωνίας.* Sic Med., Coisl. primus et Clarom. Editi *κενοφωνίας*, septem mss. *κενοφωνίας*.

A ἐπὶ τὰς σωματικὰς τῶν παθῶν ἐννοίας. Οὐ γὰρ ἐμερίσθη ἡ οὐσία ἀπὸ Πατρὸς εἰς Υἱόν· οὐδὲ βρῦσις ἐγέννησεν, οὐδὲ προβαλοῦσα, ὡς τὰ φυτὰ τοὺς καρπούς, ἀλλ' ἀρήθτος καὶ ἀνεπινόητος λογισμοῦς ἀνθρώπων τῆς θείας γεννήσεως ὁ τρόπος. Ταπεινὴς γὰρ τῶ ὄντι καὶ σαρκίνης ἐστὶ διανοίας τοῖς φθαρταῖς καὶ προσκαίροις ἀφομοιοῦν τὰ ἀθάδια, καὶ οἰεσθαι, ὅτι, ὡς τὰ σωματικὰ, οὕτω γεννᾶ καὶ ὁ Θεὸς ὁμοίως· δέον ἐκ τῶν ἐναντίων λαμβάνειν τὰς ἀφορμὰς πρὸς τὴν εὐσέβειαν· ὅτι, ἐπειδὴ τὰ θνητὰ οὕτως, ὁ ἀθάνατος οὐχ οὕτως. Οὕτε οὖν ἀρνεῖσθαι δεῖ τὴν θείαν γέννησιν, οὕτε σωματικαῖς ἐννοίαις καταβρῦ-
 ποῦν ἑαυτοῦ τὴν διάνοιαν.

4. Τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον Πατρὶ μὲν καὶ Υἱῷ συναριθμεῖται, διότι καὶ ὑπὲρ τὴν κτίσιν ἐστὶ· τέταρτον δὲ, ὡς ἐν Εὐαγγελίῳ διδιδάχθη παρὰ τοῦ Κυρίου εἰπόντος· *Πορευθέντες βαπτίζετε εἰς τὸ ἕννομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.* Ὁ δὲ προτιθεὶς Υἱοῦ (40), ἢ πρεσβύτερον λέγων Πατρὸς, οὕτως ἀντίσταται μὲν τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ, ἀλλότριος δὲ τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως, μὴ ὄν περιέλαβε τὸν τρόπον δοξολογίας φυλάττων, ἀλλ' ἑαυτῷ καινοφωνίαν (41), εἰς ἀρέσκειαν ἀνθρώπων, ἐπινοῶν. Εἰ γὰρ ἀνώτερον Θεοῦ, οὐκ ἐκ τοῦ Θεοῦ. Γέγραπται γὰρ. *Τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Θεοῦ.* Εἰ δὲ ἐκ τοῦ Θεοῦ, πῶς πρεσβύτερόν ἐστι τοῦ ἐξ οὗ ἐστὶ; Τίς δὲ καὶ ἡ παράνοια (42), ἐνὸς ὄντος τοῦ ἀγεννήτου, ἄλλο τι λέγειν τοῦ ἀγεννήτου ἀνώτερον; Ἄλλ' οὐδὲ τοῦ Μονογενοῦς πρότερον· οὐδὲν γὰρ μέσον Υἱοῦ καὶ Πατρὸς. Εἰ δὲ μὴ ἐστὶν ἐκ Θεοῦ, διὰ Χριστοῦ δὲ ἐστὶν, οὐδὲ ἐστὶ π' παράνοια. Ὅστε ἢ περὶ τὴν τάξιν καινοτομία αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως ἀθέτησιν ἔχει, καὶ ὅλης τῆς πίστεως ἐστὶν ἀρνησις. Ὁμοίως οὖν ἐστὶν ἀσεβεία, καὶ ἐπὶ τὴν κτίσιν καταγαγεῖν (43), καὶ ὑπεριθέσθαι αὐτὸ ἢ Υἱοῦ ἢ Πατρὸς, ἢ κατὰ τὸν χρόνον, ἢ κατὰ τὴν τάξιν. Ἄ μὲν οὖν ἤκουσα ἐπιζητεῖσθαι παρὰ τῆς ἐλλαθείας ὁμῶν, ταῦτά ἐστιν· ἐὰν δὲ δῶ ὁ Κύριος καὶ εἰς ταυτὸν ἡμᾶς ἀλλήλοις γενέσθαι, τάχα ἂν τι καὶ περὶ τούτων πλέον εἴποιμεν, καὶ αὐτοὶ δ' ἂν περὶ ὧν ἐπιζητοῦμεν εὐροίμεν τινα παρ' ὁμῶν πληροφορίαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΓ.

Χωρεπισκόποις (44).

Τὸ τοῦ πράγματος ἄπορον (45), περὶ οὗ γραφίω,

Illud, ἐπινοῶν, *excogitans*, melius congruit vocum novitati.

(42) *Παράνοια.* Sic octo mss. Editi *παροινία*.

(43) *Ἐπὶ τὴν κτίσιν καταγαγεῖν.* Sic mss. octo. Editi εἰς τὴν κτίσιν Πνεῦμα κατάγειν.

(44) *Χωρεπισκόποις.* Ita vetustissimi codices. Harl., Coisl. et Med. Editi et tres mss. πρὸς τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν ἐπισκόπους, ὥστε μὴ χειροτονεῖν ἐπὶ χρι-
 ματι

(45) *Τὸ... ἄπορον.* Hac voce interdum turpe aliquid facinus apud Basilium designatur, velut in epist. sequenti.

δοῦναι μὲν (46) ὅπως ὑπωπτεύθῃ καὶ ἐλαλῆθῃ, ἐδύνη; A
 ἐκείρωσέ μου τὴν ψυχὴν· τέως δὲ ἐφάνη μοι ἀπι-
 στον. Τὸ οὖν περὶ αὐτοῦ γράμμα ὁ μὲν συνεγνωκῶς
 ἐαυτῷ δεξάσθω ὡς ἱαμα, ὁ δὲ μὴ συνεγνωκῶς ὡς
 προφυλακτήριον· ὁ δὲ ἀδιάφορος, ὅπερ ἀπεύχομαι ἐφ'
 ὑμῖν εὐρεθῆναι, ὡς διαμαρτυρίαν. Τί δὲ ἐστὶν ὁ
 λόγος; Φασὶ τινὰς (47) ὑμῶν παρὰ τῶν χειροτονου-
 μένων λαμβάνειν χρήματα· ἐπισκιάζειν δὲ ὀνόματι
 εὐσεβείας. Τοῦτο δὲ χεῖρόν ἐστιν. Ἐκν γὰρ τις τὸ
 κακὸν ἐν προσήματι τοῦ ἀγαθοῦ ποιῆ, διπλασίουτος
 τιμωρίας ἐστὶν ἄξιος· διδοὶ αὐτὸ τε τὸ οὐκ ἀγαθὸν
 ἐργάζεται, καὶ κέρηρα: εἰς τὸ τελῆσαι τὴν ἀμαρ-
 τίαν, ὡς ἂν εἴποι τις, τῷ καλῷ (48) συνεργῷ. Ταῦτα
 εἰ οὕτως ἔχει, τοῦ λοιποῦ μὴ γινέσθω, ἀλλὰ διορθω-
 θῆτω· ἐπεὶ ἀνάγκη λέγειν πρὸς τὸν δεχόμενον τὸ
 ἀρχίριον, ὅπερ ἐβρόθη παρὰ τῶν ἀποστόλων πρὸς B
 τὴν θέλοντα δοῦναι, ἵνα Πνεύματος ἁγίου μετουσίαν
 ὀνησῆται· Τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἴη εἰς ἀπό-
 λεαν. Κουφότερος γὰρ ὁ δι' ἀπειρίαν ὀνησασθαι
 θέλων ἢ ὁ πιπράσκων τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεάν. Πράσις
 γὰρ ἐγένετο· καὶ ὁ σὺ δωρεάν ἔλαβες, ἐκν πωλῆς,
 ὡς αἶψα (49) πεπραμένος τῷ Σατανᾷ, ἀφαιρεθῆσθαι τοῦ
 χρίσματος. Κατηλείαν γὰρ ἐπεισάγεις τοῖς πνευ-
 ματικῶς, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐνθα πεπιστεύμεθα
 σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ. Ταῦτα οὕτως γινέσθαι οὐ
 χρεῖ. Ὁ δὲ ἐστὶ τέχνασμα (50), λέγω. Νομίζουσι μὴ
 ἐμαρτάνειν τῷ μὴ προλαμβάνειν, ἀλλὰ μετὰ τὴν
 χειροτονίαν λαμβάνειν. Λαβεῖν δὲ ἐστὶν ὅτε δὴ ποτε τὸ
 λαβεῖν.

2. Παρακαλῶ οὖν ταύτην τὴν πρόσδοδον, μᾶλλον δὲ C
 τὴν προσηγορίαν τὴν ἐπὶ γένναν ἀπόθεσθαι· καὶ μὴ,
 εἰς χεῖρας μολύναντες τοιοῦτοις λήμμασιν, ἑαυτοὺς
 ἀνάξιους ποιήσητε τοῦ ἐπιτελεῖν ἀγνά (51) μυστήρια.
 Σύγγνωτε δὲ μοι. Πρῶτον μὲν ὡς ἀπιστήσας (52),
 εἶτα ὡς πεισθεὶς ἀπειλῶ. Εἰ τις μετὰ ταύτην μου τὴν
 ἐπιστολὴν πράξειέ τι τοιοῦτον, τῶν μὲν ἐνταῦθα
 βλαστηρίων ἀναχωρήσει (53)· ζητήσεται δὲ ἐνθα τῆν

Act. VIII, 20.

μ.π. Ad episcopos sibi subditos, ne pretio manus
 imponant. Liqueat Basilium agere de episcopis sibi
 subditis. Nam qui proprie dicebantur chorepiscopi,
 manus non imponebant, sed clero inferiores mi-
 nistros ascribebant, ut videre est in epist. se-
 quenti. Sed tamen ipsi etiam episcopi, qui Eccle-
 sias metropolitae subjectas regebant, interdum voca-
 bantur chorepiscopi. Queritur enim Gregorius Naz.
 in carmine De vita sua, quod a Basilio, qui quin-
 quaginta chorepiscopos sub se habebat, vilissimi
 oppiduli constitutus episcopus fuisset.

Τούτοις μ' ὁ πενήτηκοντα χωρεπισκόποις
 Ἐνεουμένως δέδωκεν.

His quinquies me chorepiscops decem
 Donavit arctus.

Hoc exemplo confirmatur vetustissimorum codicum
 scriptura quam secuti sumus.

(46) Διὰ τί μὲν. Sic mss. et editiones Hag. et
 I Basil. Aliæ διδοῦναι μὲν, quod restitutum. Paulo post
 Coisl. primus Τὸ γοῦν περὶ et ὡς φυλακτήριον. Su-
 binde tres mss. ἐν ὑμῖν εὐρεθῆναι.

(47) Φασὶ τινὰς. Ita Med. et prima manu Harl.
 cum duobus aliis. Editi φασὶ τινέες τινὰς. Aliquanto

in suspicionem omnino venit ac sermone, dolore
 animum meum implevit: haecenus sane visa est
 mihi incredibilis. Quod ergo de illa scribo, qui
 sibi ipse conscius est, accipiat ut medelam; qui
 autem non conscius, ut praemunionem; indif-
 ferens vero, quod quidem deprecor ne in vobis
 reperiat, ut obstationem. Quid autem est, quod
 dico? Dicuntur nonnulli ex vobis ab iis qui ordi-
 nantur, pecunias accipere, idque pietatis nomine
 innumbrare. Hoc autem pejus est. Etenim si quis
 malum sub specie boni perficit, poena duplici
 dignus est: quandoquidem et quod non bonum est,
 facit, et utitur ad peccatum committendum bono,
 ut ita dicam, adjutore. Haec si ita se habent,
 deinceps non fiant, sed emendetur: siquidem
 necesse est dicere argentum accipienti, quod ab
 apostolis dictum est ei, qui dare volebat, ut Spi-
 ritus sancti participationem emeret: *Pecunia tua
 tecum sit in perditionem* 97. Nam levius delinquit
 qui praescitia emere vult, quam qui Dei donum
 vendit. Venditio enim facta est; et quod tu gratis
 accepisti, id si vendideris, tanquam Satanæ vendi-
 tus gratia privabere. Nam cauponariam introducis
 in res spirituales, et in ipsam Ecclesiam, ubi cor-
 pus et sanguis Christi concredita nobis sunt. Haec
 ita fieri non oportet. Quale autem sit artificium,
 dicam. Putant se ideo non peccare, quod non ante
 accipiant, sed post ordinationem accipiant. Ac-
 cipere autem est quodcumque accipere.

2. Rogo itaque, reditum illum, imo potius viam
 in gehennam ducentem relinquit, nec manus
 ejusmodi muneribus contaminantes, indignos vos
 efficiatis, qui mysteria sancta celebretis. Ignoscite
 autem mihi. Primum quidem tanquam non credens,
 deinde tanquam fidem adhibens, interminor. Si
 quis post hanc meam epistolam tale aliquid admi-
 serit, ab his quidem quae hic sunt altaribus scece-

post unus ex Regiis codicibus διπλασιουτος ἄξιος
 τιμωρίας ἐστὶ διπλασιάζων τὸ κακὸν, καὶ οὐκ. Du-
 plici poena dignus est, duplum malum admittens.
 Sed hoc scholli instar existimari debet.

(48) Τῷ καλῷ. Coisl. primus τῷ ἀγαθῷ. Paulo
 post editi μὴ γινέσθω. Quatuor mss. ut in textu.

(49) Ὁσαυτῶ. Editi addunt ὡς, sed deest in mss.
 Non multo post editi γενέσθαι, mss. sex γινέσθαι.

(50) Τέχνασμα. Editi τὸ τέχνασμα, sed deest ar-
 ticulus in Coisl. primo, Med. et Harl. Paulo post
 unus ex Regiis τῷ μὴ ἅμα λαμβάνειν. Alius itidem
 Regius τῷ μὴ ἅμα προλαμβάνειν.

(51) Ἄγνά. Sic Med., Harl. et Coisl. primus:
 alii et editi ἄγια. Paulo ante Med. et Harl. ἀποθέ-
 σθαι.

(52) Ἀπιστήσας. Reg. secundus et Coisl. se-
 cundus addunt παρακαλῶ. Primum quidem, ut non
 credens, adhortor. Sed necesse non videtur con-
 textum immutare.

(53) Ἀναχωρήσει. Ambigi possit an non illa ab
 altaribus secessio excommunicationem simul cum
 depositione includat. Non tamen videtur Basilium
 graviorem depositione poenam intentare. Haec enim
 verba, *gratia privabere, quare autem ubi Dei do-
 num emens denno dividere queat*, nihil aliud desi-

det: quæret autem ubi Dei donum emens denuo dividere queat. **148** Nos enim ac Dei Ecclesiæ consuetudinem talem non habemus. Cæterum uno addito desinam. Propter avaritiam ista fiunt. Avaritia autem et radix malorum omnium est, et vocatur idololatria⁹⁹. Nolite igitur Christo præferre simulacra ob modicum argentum; nec rursus Judam imitari, quæstus causa iterum tradentes eum, qui semel pro nobis crucifixus est. Alioquin et agri et manus eorum, qui hos fructus percipiunt, Acedama vocabuntur.

EPISTOLA LIV.

Renovat Basilius antiquas Ecclesiæ leges de clericorum in pagis electione, et pravas novitates, quæ obrepserant, abrogat.

Chorepiscopis

Permolestum mihi est, quod jam canones Patrum defecerint, ac disciplina omnis Ecclesiis abacta sit; et timeo, ne paulatim, hac indifferentia progrediente, res ecclesiasticæ in summam confusionem delabantur. Observata olim in Dei Ecclesiis consuetudo Ecclesiæ ministros omni diligentia probatos admittebat; ac in omnem eorum vitam sedulo inquirebatur: an non essent maledici, an non ebriosi, an non prompti ad pugnas, an juventutem suam frenarent, ita ut sanctimoniam, sine qua Deum nemo videbit⁹⁹, exercere possent. Atque hoc examinabant quidem presbyteri et diaconi, qui una cum ipsis habitabant: referebant autem ad chorepiscopos, qui cum suffragia testium veracium acceperant, ac episcopum admonuissent, sic sacratorum numero ministrum ascribebant. Nunc autem primum quidem nos excludentes, ac ne referre quidem ad nos dignati, omnem in vosmetipsos auctoritatem transtulistis: deinde rem negligentem, presbyteris et diaconis permisistis, ut quos vellent, vita non examinata, secundum animi affectionem, aut ex consanguinitate ortam, aut ex alia aliqua amicitia, in Ecclesiam indignos introducerent. Quapropter multi quidem ministri in unoquoque pago numerantur: sed dignus ministerio altarium

⁹⁹ Col. III, 5. ⁹⁹ Hebr. XII, 14.

gnant nisi abrogationem ministerii, quo nonnulli ad turpem quæstum abutebantur. Præterea in Canonibus apostolicis, quos sæpe Basilius sequitur, ut infra videbimus, sola depositio infligitur ei qui pretio ordinavit: qui autem sic ordinatus est, etiam a communione segregatur, can. 22.

Alias CLXXXI. Scripta initio episcopatus.

(54) *Πρὸ τοῦ Χριστοῦ*. Sic vetustissimi codices Harl., Coisl. et Med. Editi τοῦ Χριστοῦ προτιμήσεται. Tres eisdem codices secuti legimus infra παραδιδόντες et καρπὸς τούτων pro eo quod erat in editis προδιδόντες et καρπὸς τούτους.

(55) *Ἀκελδαμά*. Sic mss. et edit. Hag. et Basil. utraque. Aliæ *Ἀκελδαίμα*.

(56) *τῶν ἱερατικῶν*. Ministros, sive subdiaconos, sacratorum ordini ascribit Basilius. Synodus Laudicena inferiores clericos sacratorum numero non comprehendit, sed numerat sacros a presbyteris usque ad diaconos, ἀπὸ πρεσβυτέρων ἕως διακόνων, can. 24. Distinguit canone 27, ἱερατικούς, ἢ κληρικούς, ἢ λαϊκούς, sive sacros, sive clericos, sive

τοῦ Θεοῦ δωρεὰν ἀγοράζων μεταπωλεῖν δύναται. Ἡμεῖς γὰρ καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ τοιαύτην συνθήθειαν οὐκ ἔχομεν. Ἐν δὲ προσθεῖς παύσομαι. Διὰ φιλαργυρίαν γίνεται ταῦτα. Ἡ δὲ φιλαργυρία καὶ ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστίν, καὶ ὀνομάζεται εἰδωλολατρεία. Μὴ οὖν πρὸ τοῦ Χριστοῦ (54) τιμήσεται τὰ εἰδῶλα διὰ μικρὸν ἀργύριον· μηδὲ πάλιν τὸν Ἰουδαν μιμήσησθε, λήμματι παραδιδόντες ἑστέρον τὸν ἄπαξ ὑπὲρ ἡμῶν σταυρωθέντα. Ἐπεὶ καὶ τὰ χωρία καὶ αἱ χεῖρες τῶν τοὺς καρποὺς τούτων δεχομένων Ἀκελδαμά (55) κληθήσονται.

EPISTOLA NA.

B

Χωρεπισκόποις.

Πάνυ με λυπεῖ, ὅτι ἐπιλελοιπασιν λοιπὸν οἱ τῶν Πατέρων κανόνες, καὶ πᾶσα ἀκριβεία τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπελήλαται, καὶ φοβοῦμαι μὴ κατὰ μικρὸν, τῆς ἀδιαφορίας ταύτης ὀδῶ προλοῦσης, εἰς παντελῆ σύγχυσιν ἔλθῃ τὰ τῆς Ἐκκλησίας πράγματα. Τοῖς ὑπηρετοῦντας τῇ Ἐκκλησίᾳ ἢ πάλαι ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις ἐμπολιτευομένη συνθήθεια μετὰ πάσης ἀκριβείας δοκιμάζουσα παρεδέχετο· καὶ ἐπιπραγματοῦντο πᾶσα αὐτῶν ἡ ἀναστροφή, εἰ μὴ λείθοροι εἶσιν, εἰ μὴ μέθυστοι, εἰ μὴ πρόχειροι πρὸς τὰς μάχας, εἰ παιδαγωγοῦσιν ἑαυτῶν τὴν νεότητα, ὥστε κατορθοῦν δύνασθαι τὸν ἀγιασμόν, οὐ χωρὶς οὐδεὶς ὕφεται τὸν Κύριον. Καὶ τοῦτο ἐξήταζον μὲν πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι συνοικοῦντες αὐτοῖς, ἐπ' ἀνέφερον δὲ τοῖς χωρεπισκόποις, οἱ, τὰς παρὰ τῶν ἀληθινῶς μαρτυροῦντων δεξάμενοι ψήφους, καὶ ὑπομνήσαντες τὸν ἐπίσκοπον, ὡς τῶς ἐνηθύνον τὴν ὑπηρετήν τῷ τάγματι τῶν ἱερατικῶν (56). Νῦν δὲ πρῶτον μὲν, ἡμᾶς παρωσάμενοι, καὶ μηδὲ ἐπιφέρειν ἡμῖν καταδεχόμενοι, εἰς ἑαυτοὺς τὴν οἰκν περιεστήσατε ἀβένεταν· ἔπειτα, καταβρῆθυμοντες τοῦ πράγματος, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἐπετρέψατε, οὓς ἂν ἐθέλωσιν ἀπὸ ἀνεξετάστου βίου, κατὰ προσπάθειαν, ἢ τὴν ἀπὸ συγγενείας, ἢ τὴν ἐξ ἐλλείψεως φιλίας, ἐπεισάγειν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς ἀναξίτους.

laicos. Et can. 30: "Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικὸν ἢ κληρικὸν ἢ ἀσκητὴν ἐν βαναλείῳ μετὰ γυναικῶν ἀπολούεσθαι, μηδὲ πάντα Χριστιανὸν ἢ λαϊκόν. Non oportet saceratum vel clericum aut ascetam in balneo cum mulieribus lavari, sed nec ullum Christianum aut laicum. Non sequuntur huius synodi morem ecclesiastici scriptores. Basilius, epist. 287, excommunicatio omne cum sacris commercium intercludit. Et in epist. 198 ἱερατικὸν intelligit cœtum clericorum, eique ascribit clericos qui epistolas episcopi perferbant. Athanasius ad Rufinianum scribens, rogat eum ut epistolam legat ἱερατικῶν et populo. Gregorius Nazianzenus lectoris sacri ordinis, ἱεροῦ τάγματος, partem esse agnoscit in epist. 43. Notandus etiam canou 8 apostolicus, εἰ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἢ ἐκ τοῦ ἱερατικοῦ καταλείγου, etc. Si quis episcopus vel presbyter vel diaconus, vel ex sacro ordine. Hæc visa sunt observanda, quia pluribus Basilius locis, quæ deinceps occurrunt, non parum adherent lucis.

ἀπὸ πολλοὶ μὲν ὑπηρεταὶ ἀριθμοῦνται καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἕως δὲ λειτουργίας τοῦ θυσιαστηρίου οὐδὲ εἰς (57), ὡς ὑμεῖς αὐτοὶ μαρτυρεῖτε, ἀπορούντες ἀνδρῶν ἐν ταῖς ψηφοφορίαις. Ἐπαὶ οὖν ὁρῶ τὸ πρᾶγμα ἰσχυρῶς εἰς ἀνηκιστον προῖον, μάλιστα νῦν, τῶν αἰείστων φόβῳ τῆς στρατολογίας εἰσποιοῦντων ἑαυτοῦς τῇ ὑπηρεσίᾳ, ἀναγκαιῶς ἤλθον εἰς τὸ ἀνανεῶσθαι τοὺς τῶν Πατέρων κανόνας· καὶ ἐπιστέλλω ὑμῖν ἀποστελλαί μοι τὴν ἀναγραφὴν ἑκάστης κώμης τῶν ὑπηρετούντων, καὶ ὑπὸ τίνος εἰσηχταί ἕκαστος, καὶ ἐν ποίῳ βίῳ ἐστίν. Ἔχετε δὲ καὶ αὐτοὶ παρ' ἑαυτῶν τὴν ἀναγραφὴν, ὥστε συγκρίνεσθαι τοῖς παρ' ἡμῶν ἀπαικίμοις γράμμασι τὰ ὑμέτερα, καὶ μηδὲν εἶναι ἑαυτῶν, ὅτε βούλεται, παρεγγράφειν. Οὕτω μὲνοι, μετὰ τὴν πρώτην ἐπινέμησιν εἰ τινες ἐπὶ κρεσυτέρων εἰσηχθήσαν, ἐπὶ τοὺς λαϊκοὺς ἀπορίρρῃσιν. Ἄνωθεν δὲ γένηται αὐτῶν παρ' ὑμῶν ἐξέτασις· κἄν μὲν ἄξιοι ᾧσι, τῇ ὑμέτερα ψήφῳ παραστήσωσαν. Ἐπικαθαρίσατε (58) τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς ἀναξίους αὐτῆς ἀπελάσαντες, καὶ τοῦ λοιποῦ ἐξετάσετε (59) μὲν τοὺς ἀξίους καὶ παραδέχεσθε· μὴ ἀρθεμεῖτε δὲ πρὶν εἰς ἡμᾶς ἐπανενεργεῖν· ἢ κινώσχετε, ὅτι λαϊκὸς ἐστὶ ὁ ἄνευ ἡμετέρας γνώμης εἰς ἱερεσίαν παραδεχθεὶς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΕ΄.

EPISTOLA LV*.

Decretum Basilii adversus extraneas mulieres cum Paregorius presbyter minus observaret; hortatur eum Basilius ut parando potius quam excusando sese defendat: secus depositionem minatur, atque ipsam etiam excommunicationem lum ipsi, iam cum recipiensibus, si sacerdotium cura enendationem sibi arroget.

Παρηγορίῳ (60) πρεσβυτέρῳ.

Paregorio presbytero.

Ἐπέτυχόν σου τοῖς γράμμασι μετὰ πάσης μακροθυμίας, καὶ θαύμασα πῶς, δυνάμενος ἡμῖν συντόμως καὶ εὐκόλως ἀπολογησασθαι διὰ τῶν πραγμάτων, πῶς μὲν κατηγορουμένοις ἐπιμένειν καταδέχῃ, ἄλλοις δὲ μακροῖς θεραπεύειν ἐπιχειρεῖς τὰ ἀνίατα. Ὅτε πρώτοι οὐτε μόνοι, Παρηγορίε, ἐνομοθετήσαν ἄνδρες ἀνδράσι μὴ συνοικεῖν. Ἄλλ' ἀνάγκη τῶν ἐξενεχθέντων κανόνα παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν τῶν ἐν τῇ συνόδῳ Νικαίας, ὃς φανερῶς ἀπηγόρευσε συνεισαχτοῦς (61) μὴ εἶναι. (62) Ἀγαμία δὲ ἐν τούτῳ ἔχει τὸ σεμνὸν, ἐν τῷ χειρωρίσθαι τῆς μετὰ γυναικὸς (63) διαγωγῆς. Ὡς ἐὰν ἐπαγγελόμενός τις τῷ ὀνόματι, ἔργῳ τὰ τῶν γυναικῶν συνοικεῖται, ὅπως, ὅπως ἐστὶ τὸ μὲν τῆς παρθενίας σεμνὸν ἐπὶ προσηγορίᾳ διώκων, τοῦ δὲ καθ' ἡδονὴν ἀπεικίμοις μὴ ἀφιστάμενος. Τούτῳ οὖν μᾶλλον ἐχρήσθαι εὐκόλως εἶξαι ἡμῶν τῇ ἀξιώσει, ὅσπερ λέγεις

Legi tuas litteras cum omni patientia; sumque admiratus, cur cum possis apud nos breviter et facile factis tuis causam agere, in rebus reprehensibilibus persistere velis, ac longis sermonibus curare tentes insanabilia. Nec primi, nec soli, Paregori, sancivimus, ut ne una cum viris habitarent mulieres. Sed lege canonem a sanctis nostris Patribus editum in synodo Nicæna, qui manifeste sancivit extraneas mulieres non esse. Vita autem cælebs in eo honestatem habet, ut a convictu mulieris separetur. Quare si quis verbo professus, reipsa conjugatorum sunt facit, palam est eum virginitatis quidem honestatem in nomine persequi, sed nequaquam ab indecora voluptate abstinere. Tanto ergo magis oportebat te postulationi nostræ facile cedere, quanto te ais esse liberiolem ab omni corporea libidine. Neque enim virum septuaginta au-

(57) Οὐδὲ εἰς. Ita tres vetustissimi codices, pro eo, quod erat in editis οὐδεὶς. Quod ait Basilius chorepiscopus hominum penuria laborare in electionibus, id de electionibus inferiorum ministeriorum accipi non debet, sed presbyterorum et diaconorum, quos episcopi chorepiscoporum testimonio probatos ordinabant.

(58) Ἐπικαθαρίσατε. Editi addunt οὖν, quæ quidem vocula deest in nostris septem mss.

(59) Ἀπελάσαντες... ἐξετάσετε. Editi ἀπελάσαντες... ἐξετάσατε. Primam vocem trium vetustissimorum, alteram septem codicum auctoritate multavimus.

(60) Παρηγορίῳ. Ita Parl., Coisl. primus, Med. et Clarom. cum Basilii editionibus. At in sex aliis codicibus mss. et in Pandectis legitur Γρηγορίῳ,

Sic enim habent ad marginem tres codices modocitati, Coisl., Med. et Clarom.

(61) Συνεισαχτοῦς. Sic omnes mss. Editi συνεισαχτοῦς. Interpretamur extraneas, non vero subinductas, quia sic Hieronymus et Rufinus et multi alii veteres hanc vocem reddiderunt, ut observant post Cujacium Gothofredus, lib. xvi Cod. Theod., et Lupus in canonem tertium Nicænum. Eadem voce utitur auctor libri De singularitate clericorum, n. 50 et 52. Vocatæ autem sunt συνεισαχτοί, extraneæ, ut opponerentur iis quas natura dedit, matribus, sororibus et amittis.

(62) Vide Addenda.

(63) Μετὰ γυναικῶν. Sic tres vetustissimi codices. Editi μετὰ γυναικῶν.

* Alias CXCVIII. Scripta initio episcopatus.

nos natum existimo libidinosè habitare cum muliere: A nec quod turpe aliquod facinus fuisset admissum, idcirco constitui quæ constitui; sed quod ab Apostolo didicimus offendiculum fratri non ponere ad scandalum¹. Scimus autem quod a nonnullis recte geritur, aliis occasionem esse peccandi. Quare præcipimus sanctorum Patrum decretum sequentes, ut a muliercula separeris. Quid igitur chorepiscopum incusas, et veteris inimicitiae facis mentionem? Quid de nobis quereris quod faciles calumniis aures præbeamus, ac non potius de te ipse, qui adduci non potes, ut a mulieris consuetudine recedas? Ejice igitur illam **150** ex tuis ædibus, et in monasterio constitue. Sit illa cum virginibus, et apud te serviant viri, ut ne Dei nomen propter vos blasphemetur. Hæc donec feceris, innumerabilia quæ per epistolas scribis nihil te juvabunt; sed nocueris otiosus, ac reddes Domino rationem otiosi. Quod si ausus fueris citra emendationem sacerdotium tibi viudicare, [anathema eris onni populo; et qui te receperint, excommunicati per omnem Ecclesiam erunt.

μη διορθωσάμενος σεαυτὸν, ἀντέχεσθαι τῆς ἱερωσύνης, ἀνάθεμα ἔσθι παντὶ τῷ λαῷ. καὶ οἱ δεχόμενοι σε ἐκκήρυκτοι κατὰ πᾶσαν Ἐκκλησίαν γενήσονται.

EPISTOLA LVI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΓ.

Basilium querentem Pergamium, quod litteris suis non respondisset, placare conatur, seque non arrogantia ex potestate oria, sed sollicitudine, qui nunc distringitur, adductum esse declarat, ut Pergamii oblivisceretur.

Pergamio.

Περγαμίῳ (69).

Som equidem natura proclivis ad oblivionem, C sed accessit mihi et negotiorum multitudo, quæ innatam infirmitatem adauget. Quamobrem etsi non memini me litteras accipere nobilitatis tuæ, tamen te ad me scripsisse persuasum habeo; non enim mentiturum te prorsus fuisse. Quod autem non respondi, culpa non fuit mea, sed illius qui responsa non poposcit. Nunc autem ad te veniunt hæ litteræ, quæ et præterita excusent et salutationis alterius initium præbeant. Quare cum ad me scribes, ne alterum scribendi ordinem a te incipi opineris, sed hisce litteris debitum persolvi. Quan-

ἐλεύθερος εἶναι παντὸς σωματικοῦ πάθους. Οὕτε γὰρ τὴν ἑβδομηκονταετῆ γεγονότα πείθομαι ἐμπαθῶς συνοικεῖν γυναίκῃ, οὔτε ὡς ἐπιγενομένη τινὲ ἀτόμῳ πράξει ὠρίσαμεν ἢ ὠρίσαμεν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐδιδίχθημεν παρὰ τοῦ Ἀποστόλου μὴ τίθεται πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ εἰς σκάνδαλον (64). Οἶδαμεν δὲ, ὅτι καὶ παρὰ τῶν ὑγιῶς γινόμενον ἄλλοις ἀφορμὴ πρὸς ἁμαρτίαν ὑπάρχει (65). Τοῦτου ἕνεκεν προσετέταμεν, ἐπόμενοι τῇ διαταγῇ τῶν ἁγίων Πατέρων, χωρισθῆναι σε τοῦ γυναιίου. Τί οὖν ἐγκαλεῖς τῷ χωρισθῆναι, καὶ παλαιὰς ἔχθρας μέμνησαι; Τί δὲ ἡμῶς καταμέμφοι ὡς εὐκόλως ἀκοὰς ἔχοντας εἰς τὸ τίς διαβολὰς προσέειπαι; ἀλλ' οὐχὶ σεαυτῷ μὴ ἀνεχομένῳ (66) ἀποστῆναι τῆς πρὸς τὴν γυναίκα συντηθείας; Ἐκβαλλε τοίνυν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ οἴκου σου, καὶ καταστήσον αὐτὴν ἐν μοναστηρίῳ (67). Ἔστω ἐκείνη μετὰ παρθένων, καὶ σὺ ὑπηρετοῦ ὑπ' ἀνδρῶν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' ὑμᾶς βλασημῆται. Ἔως δ' ἂν ταῦτα ποιῆς, αἱ μυριάδες, ἅπερ (68) συγγράφεις διὰ τῶν ἐπιστολῶν, οὐδὲν ὠφελήσουσι σε· ἀλλὰ τελευτήσεις ἀργῶν, καὶ δώσεις τῷ Κυρίῳ λόγον τῆς σεαυτοῦ ἀργίας. Ἐὰν δὲ τολμήσῃς,

καὶ καταστήσον αὐτὴν ἐν μοναστηρίῳ (67). Ἔστω ἐκείνη μετὰ παρθένων, καὶ σὺ ὑπηρετοῦ ὑπ' ἀνδρῶν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' ὑμᾶς βλασημῆται. Ἔως δ' ἂν ταῦτα ποιῆς, αἱ μυριάδες, ἅπερ (68) συγγράφεις διὰ τῶν ἐπιστολῶν, οὐδὲν ὠφελήσουσι σε· ἀλλὰ τελευτήσεις ἀργῶν, καὶ δώσεις τῷ Κυρίῳ λόγον τῆς σεαυτοῦ ἀργίας. Ἐὰν δὲ τολμήσῃς,

Εἰμὲ μὲν φύσει εὐκόλος πρὸς τὴν λήθην, ἐπιγίγνετο δὲ μοι καὶ τὸ τῶν ἀσρολιῶν πλήθος, ἐπιτεῖνον τὴν ἐκ φύσεως ἀβρωσίαν. Ὅστε, εἰ καὶ μὴ μέμνημαι δεξάμενος γράμματα τῆς εὐγενείας σου, πείθομαι ἐπεσταλκέναι σε ἡμῖν· οὐ γὰρ ἂν πάντως ψεῦδος εἰπεῖν σε. Τοῦ δὲ μὴ ἀντιφθέξασθαι οὐκ ἐγὼ αἴτιος, ἀλλ' ὁ μὴ ἀπαιτήσας τὰς ἀποκρίσεις. Νυνὶ δὲ ἔχει σοι τὰ γράμματα ταῦτα, ὑπὲρ τε (70) τῶν φθασάντων ἀπολογίαὶν πληροῦντα, καὶ ἀρχὴν δίδοντα προσηγορίας δευτέρας. Ὅστε, ἐπειδὴν ἐπιστέλλῃς ἡμῖν, μὴ ὡς ἀρχαὶ δευτέρας περιόδου γραμμάτων διανοῦ, ἀλλ' ὡς ἀποπληρώσας ἐπὶ τοῖς

¹ Rom. xiv, 13.

¹ Alias CCCLIV. Scripta initio episcopatus.

(64) *Εἰς σκάνδαλον*. Sic Harl. et Coisl. primus, quibus favet unus ex Regiis, in quo legitur *εἰ σκάνδαλον*. Editi ἢ *σκάνδαλον*.

(65) *Ἐπάρχει*. Sic iidem tres codices et alii nonnulli. Editi ὑπάρχει.

(66) *Σεαυτῷ μὴ ἀνεχομένῳ*. Ita tres vetustissimi codices cum tribus aliis. Unus ex Regiis *σεαυτοῦ μὴ ἀνεχομένου*. Editi et unus aut alter ms. *σεαυτὸν μὴ ἀνεχόμενον*.

(67) *Ἐν μοναστηρίῳ*. Balsamon, qui vetustos canones interdum ex consuetudine ætatis suæ interpretatur. Basilii decretum in consilii, non in præcepti loco accipit, quia virginitatis legem invitæ imponere severius justo videretur. Sed minus vidit Balsamon et extraneas illas mulieres et viros, quibuscum habitabant, virginitatis lege obstrictos fuisse. Consentiant ea de re veteres. Auctor libri *De singularitate clericorum, continentibus clericis*

² *et virginibus hospitia separanda*, pronuntiat, num 16. Canon. 19 Ancyranus vetat ne virgines cui viris, veluti cum fratribus degant. Gregorius Naz. in carmine tertio, pag. 57, præcipit virginibus masculinum omnem vitent, συνεισαχτὸν δὲ μάλιστα maxime vero extraneum. Hieronymus in Epistola ad Eustochium, *Calibem*, inquit, *spernit virgo germanum, fratrem quærit extraneum, et cum in code proposito esse se simulent, quærunt aliorum spirituale solatium, ut domi habeant carnale commercium* Virgines et canonicæ vocantur ejusmodi mulier in Orationibus Chrysostomi adversus eos, qui συνεισαχτοῦς habent. Minime ergo mirum si Basilii in monasterio collocandam esse ait, quæ jam virginitati sese consecraverat.

(68) *Ἄπερ*. Codices quatuor recentiores *ἄπερ*.

(69) *Περγαμίῳ*. Medicæus codex *Περγαμίῳ*.

(70) *Ἐπὲρ τε*. Harl. et Med. ὑπὲρ μὲν.

τροῦσι τὰ θειολόγμενα. Καὶ γὰρ, εἰ καὶ (71) ἀντιδο-
σι; προαγόντων ἐστὶ τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ τῷ πλέον ἢ
ἐπιλείπον ὑπερβάλλειν κατὰ τὸ μέτρον, ἐκατέραν
τὴν τάξιν (72) ἀποπληρώσει. Ὁρᾷς ὅποια σοφίᾳ εἶσθαι
ἡμᾶς ἢ ἀργία καταναγκάζει; Σὺ δὲ παῦσαι, ὦ
ἄφρονε, ἐπάγων (73) ἐν μικροῖς ῥήμασι μεγάλην αὐ-
τίαν, ὡμνοῦν ἐχούσας ὑπερβολὴν εἰς κακίαν. Αἴθη
γὰρ φιλῶν, καὶ ὑπεροφία ἐκ δυναστείας ἐγγινομένη,
πάντα εἶχει ὁμοῦ τὰ δεινά. Εἴτε γὰρ οὐκ ἀγαπῶμεν
κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, οὐδὲ τὴν χαρακτῆρα
ἐπιλείμενον ἡμῖν ἔχομεν· εἴτε φρονήματος κενοῦ
καὶ ἀλαζονείας ὑπεπλήσθημεν τυφωθέντες, ἐπι-
στειν (74) εἰς ἀφυκτον κρίμα τοῦ διαβόλου. Ὡστε,
εἰ μὲν, οὕτως ἔχων· διανοίας περὶ ἡμῶν, τοῦτοις
ἐχρήσω τοῖς ῥήμασιν, εὐξάει φυγεῖν ἡμᾶς τὴν πονη-
ρίαν, ἣν ἐξεύρες ἡμῶν ἐν τῷ πρόπῳ· εἰ δὲ συνηθεῖς B
καὶ ἀνεξετάστῳ ἐπὶ τῶν ῥημάτων ἡλθῆν· ἢ γλώττα,
καυτὸς παραμυθησόμεθα, καὶ τὴν σὴν χρηστότητα
τάς ἐκ τῶν πραγμάτων μαρτυρίας προσθεῖναι παρα-
κλιόμεν. Ἐκεῖνο γὰρ εὐ ἴσθι, ὅτι ἡ παροῦσα
φρονὴς ταπεινώσεως ἡμῖν γέγονεν ἀφορμὴ. Ὡστε
οὐ τότε ἐπιλησόμεθα, ὅταν καὶ ἑαυτοὺς ἀγνοήσω-
μεν (75). Μὴ τοίνυν ποτὲ τὰς ἀσχολίας σημεῖον
ἐρεῖω καὶ κακοηθείας ποιήσῃ.

EPISTOLA NZ.

*Meletium hortatur Basilius ut scriberet, et in magnis molestiis versantem consoletur. Optat ut sibi illum ali-
quando ridere contingat; jamque huic cupiditati obsequeretur, nisi fratres retinens nisi certis de causis, quas Theophras-
tus narrabit.*

Μελετίῳ (76), ἐπισκόπῳ Ἀντιοχείας

Εἰ πως ἐγένετο φανερὸν τῇ θεοσεβείᾳ σου τῆς
ἐπιστολῆς; τὸ μέγεθος, ἣν ἐμποιεῖς (77) ἡμῖν ὁσά-
κις ἀνεπιστέλλης, οἶδα, ὅτι οὐκ ἂν ποτε παραπε-
σῶσιν γραμμάτων πρόφασιν ὑπερέδῃς· ἀλλὰ καὶ
ἐπιθήσεις ἀν πολλὰς ἡμῖν ποιεῖν ἐκάστοτε τὰς ἐπι-
στάς; γυμρίζων τὸν ἐπὶ τῇ ἀναπαύσει τῶν θλιβο-
μένων (78) παρὰ τοῦ φιλανθρωποῦ Δεσπότου μισθῶν
ἀποκείμενον. Πάντα γὰρ ἐδύνης τὰ τῆδε πεπλήρω-
ται, καὶ μόνῃ ἡμῖν ἐστὶν ἀποστροφή τῶν δεινῶν ἢ
τῆς σῆς ἐσώτητος ἐννοία· ἣν ἐναργεστέραν ἡμῖν
ἐμποεῖς ἢ διὰ τῶν πάσης σοφίας καὶ χάριτος πεπλη-
ρωμένων γραμμάτων σου ἁμιλία. Ὡστε, ὅταν λά-
βωμεν εἰς χεῖρας τὴν ἐπιστολὴν σου, πρῶτον μὲν
τὸ μέτρον αὐτῆς ἐπισκοποῦμεν, καὶ τοσοῦτον αὐ-
τὴν ἀγαπῶμεν, ὅσῳ περὶ ἀν περισσέῃ (79) τῷ πλή-
θει· ἔπειτα, διεξιόντες, τῷ μὲν ἀεὶ προστυγχάνοντί
τῷ λόγῳ χαίρομεν· τῷ τέλει δὲ τῆς ἐπιστολῆς
προσγγίζοντες, δυσχεραίνομεν. Οὕτω πᾶν ὁ τι-

(71) Καὶ γὰρ εἰ καὶ. Harl. καὶ γὰρ καὶ ἢ. Vat. εἰ
γὰρ καὶ ἢ. Duo alii καὶ γὰρ καὶ εἰ. Ibidem editi τὸ
πλέον. Mss. ut in textu.

(72) Ἐκατέραν τὴν τάξιν. Editi ἐκατέρων τὴν
τάξιν. Legitur in septem codicibus mss. τὴν τάξιν.
Sed vocem ἐκατέραν, quæ maxime necessaria est
ad sententiam illustrandam, in solo Harlæano repe-
rimus. Ibidem editi ὁρᾷς ὅπως. Plerique mss. ut
in textu.

(73) Ἐπάγων. Hanc vocem addidimus ex Harl.,
Med. et Clarom., et delevimus verbum παρεχόμε-
νος, quod erat in editis post xaxiαν.

(74) Ἐπιστειν. Ita mss. quinque. Editi ἐκ-
πίστομεν.

vis enim mea epistola prioris tuæ sit remuneratio,
quia tamen plus duplo modum excedit, utrumque
ordinem explebit. Vides qualia nos cavillari cogat
otium? Tu vero desine, o vir optime, paucis ver-
bis magna crimina, quæque nequitia superari non
possint, inferre. Nam amicorum oblivio et contem-
ptus ex potestate ortus, omnia simul mala com-
plectuntur. Sive enim secundum Domini præcep-
tum non diligimus, neque etiam impositam nobis
notam et characterem retinemus. Sive factu inani
et arrogantia replemur inflati, incidimus in dia-
boli judicium ineluctabile. Quare si de nobis ita
sentiens, his verbis usus es; precare ut improbi-
tatem, quam in nostris moribus deprehendisti,
fugiamus; sin autem consuetudine quadam incon-
siderata ad has voces devenit lingua, nos ipsi
conso labimur, tuamque benignitatem, ut ex factis
testimonia proferat, rogamus. Illud enim probe
scias, hanc sollicitudinem, qua nunc restringi-
mur, occasionem nobis factam esse humilitatis.
Quapropter tui tunc obliviscemur, cum et nosmet-
ipsos **151** ignorabimus. Cave igitur, nequando
negotia indolis ac morum malorum indicium esse
ducas.

EPISTOLA LVII.

Meletio, episcopo Antiochiæ.

Si 'quo modo nota fieret pietati tuæ magnitudo-
lætiæ, quam mihi affers, quotiescunque scribis,
scio te nunquam oblatam scribendi occasionem
prætermisurum fuisse; sed et consulto multas
nobis subinde epistolas facturum, cum non igno-
res mercedem consolationi afflictorum a benigno
Deo repositam. Omnia enim hic dolore plena sunt,
ac una nobis est avocatio malorum, sanctitatis
tuæ cogitatio; quam manifestiorem nobis efficit
tuum per litteras omni sapientia ac gratia refertas
colloquium. Quare cum epistolam tuam in manus
sumimus, primum quidem modum ipsius intue-
mur, eamque tantum diligimus, quanto uberius
fuerit ac copiosior: deinde legentes, semper qui-
dem occurrente oratione delectamur: fini vero
appropinquantes, afficimur molestia; adeo quidquid
dixeris in litteris, bonum est. Nam bonum est quod
a bono corde redundat. Quod si nobis contingeret

(75) Ἀγνοήσωμεν. Μὴ... ποιήσῃ. Ita plerique
mss. Editi ἀγνοήσωμεν. Μὴ... ποιήσῃ.

(76) Μελετίῳ. Titulus hujus epistolæ et aliarum
deinceps, quæ ad Meletium scripta sunt, ex codice
Harlæano sumptus est. in quo epistola 213, alias
272, sic inscribitur. In aliis codicibus omittitur
vox Ἀντιοχείας.

(77) Ἐν ἐμποιεῖς. Duo mss. recentiores ἢς ἐμ-
ποεῖς.

(78) Θλιβομένων. Tres codices recentiores θλί-
ψεων.

(79) Περισσέῃ. Ita Harl., Coisl. primus et tres
alii. Editi περισσούαι.

Alias LVII. Scripta anno 371.

uis precibus, dum in terra versamur, etiam coram congregari, et ab ipsa viva voce utilia documenta recipere, aut aliqua tum ad præsens tum ad futurum sæculum viatica; id certe judicarem bonorum maximum, ac benevolentiae divinæ procœmium reputarem. Jamque huic obsequeremur cupiditati, nisi germanissimi ac in omnibus amantissimi fratres cohulissent: quorum propositum ne litteris evulgem, id fratri Theophrasto exposui, ut præstantiæ tuæ singula declaret.

ἀδελφοὶ ἐπέσχον ἡμᾶς· ὧν ἓνα μὴ γράμμασι (81) δημοσιεύσω τὴν προαίρεσιν, δηγησάμεν τῷ ἀδελφῷ Θεοφράστῳ τῇ σὴ τελειότητι τὰ καθ' ἕκαστον ἀπαγγεῖλαι.

EPISTOLA LVIII.

Carpit Basilius simplicitatem fratris, qui falsam nomine avunculi epistolam attulerat, et aliam pariter falsam postea misit. Cum tertia venisset, merito dubitavit Basilius, qui bis deceptus fuerat, sed tamen respondit episcopis, ut parerent. Hortatur fratrem ut sibi difficilem vitam ingresso adsit, seque venturum promittit, si ab episcopis congruenti modo vocetur.

Gregorio fratri.

Quomodo tecum litteris pugnem? Quomodo te digne tangam ob tuam in omnibus simplicitatem? Quis tertio, dic mihi, in eosdem incidit casses? Quis tertio in eundem incidit laqueum? Ne bellua quidem id facile committat. Fictam mihi epistolam unam attulisti, 152 velut a perquam venerando episcopo et communi nostro patruo conscriptam, decipiens me, nescio qua gratia. Hanc accepi ut ab episcopo per te allatam. Quidni enim? Ostendi amicis multis præ gaudio, gratias egi Deo. Deprehensum est commentum, ipso episcopo propria voce negante. Propterea pudore affecti sumus: optavimus terram nobis dehiscere, fallaciæ et mendaciæ ac fraudis probris aspersi. Aliam rursum mihi reddiderunt, ut per famulum tuum Asterium ab ipso episcopo mihi missam. Ne hanc quidem vere episcopus ipse misit, quemadmodum reverendissimus frater Anthimus nobis renuntiavit. Rursum tertiam nobis attulit Adamantius. Quomodo per te tuosque missam suscipi a me decebat? Cupivi lapideum mihi cor esse, ut neque recorderer præteritorum, neque animadverterem præsentia, ut plagam omnem demissis in terram oculis more

* Alias XLIV. Scripta anno 371.

(80) Ὁ εἰς περ. Sic quinque antiqui codices. Editi δ' περ. Ibidem Vaticanus codex habet τοῖς πράγμασιν pro τοῖς γράμμασι.

(81) Γράμμασι. Hanc lectionem, quæ exstat in Coisl. primo, Harl. et tribus aliis, prætulimus vulgatæ ἐν γράμμασι.

(82) Γρηγορίῳ ἀδελφῷ. Tres antiquissimi codices Harl., Coisl. et Med. sic habent: Γρηγορίῳ ἐπισκόπῳ καὶ ἀδελφῷ. Gregorio episcopo et fratri. Sed huic titulo reclamant ipsa epistola, in qua Basilius difficilem vitam ingressus ad auxilium et solatium suum fratrem invitat, ut hominem episcopalibus curis liberum et solutum,

(83) Τοῦτο. Harl. τοῦτο. Coisl. primus τοιούτου. Harl. et Med. Magis placet hæc lectio codicis Harl. et Reg. primi, et Basillii sententiæ magis videtur hære et conducere, quam vulgata συμπλέξας. Paulo post addimus ἐπισκόπου ex codd. Harl. et Coisl. primo.

(85) Παρ' ἐπισκόπου. Sic codices antiqui sex. Editi παρὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ κοινῷ πατρὶ. Paulo

περ (80) ἂν εἶπης τοῖς γράμμασιν ἔνεστιν ἀγαθόν. Ἀπὸ γὰρ ἀγαθῆς καρδίας ἀγαθόν ἐστι τὸ περισσεῖον. Εἰ δὲ καταξωθεῖμεν ταῖς σαῖς προσευχαῖς, ἕως ἑσμεῖν ἐπὶ γῆς, καὶ τῆς κατ' ὀφθαλμούς συντυχίας, καὶ παρ' αὐτῆς τῆς ζωτῆς φωνῆς λαβεῖν ὠφέλιμα διδάγματα, ἢ ἐφόδια πρὸς τὸν ἐνεστῶτα αἰῶνα καὶ τὸν μέλλοντα. τοῦτο ἂν μέγιστον τῶν ἀγαθῶν ἐκρίναμεν, καὶ προομιον τῆς παρὰ Θεοῦ εὐμελείας ἑαυτοῖς ἐπιθέμεθα. Καὶ ἦδη γε τῆς ὁρμῆς εἰχόμεθα ταύτης, εἰ μὴ οἱ γησιώτατοι καὶ τὰ πάντα φιλοφρονεῖται.

EPISTOLA LVIII.

B

Γρηγορίῳ ἀδελφῷ (82).

Πῶς ἂν σοὶ διὰ γραμμάτων μαχεσθῆιν; Πῶς δ' ἂν ἀξίως σου καθαφαίμην τῆς περιπάτου χρηστότητος; Τρίτον τίς, εἰπέ μοι, τοῖς αὐτοῖς περιπέτοις δικτύοις; Τρίτον τίς τῇ αὐτῇ περιπέτοις πάτῃ; Οὐδ' ἂν τῶν ἀλόγων τι τοῦτο (83) βραδὴκ πάθοι. Μίαν μοι συμπλάσας (84) ἐπιστολὴν ἐκόμισας, ὡς παρὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἐπισκόπου καὶ κοινῷ θεοῦ ἡμῶν, ἀπατῶν με, οὐκ οἶδα ἀνθ' οὗτο. Ἐδέξαμην ὡς παρ' ἐπισκόπου (85) διὰ σοῦ κομισθεῖσθαι. Τί γὰρ οὐκ ἐμελλον; Ἐπέδειξα πολλοῖς τῶν φίλων ὑπὸ περιχαρείας, ἠγάριστιστα τῷ Θεῷ. Ἠλέγηθαι τὸ πλάσμα, αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου διὰ τῆς ἰδίας φωνῆς ἀρνησαμένου. Κατησχύνθημεν ἐπ' ἐκείνη τὴν ἔξοχα ἡμῖν διαστῆναι τὴν γῆν, βραδουργίας καὶ ψεύδους καὶ ἀπάτης ὄνειδος (86) περιδληθέντες. Δευτέραν πάλιν ἀπέδωκαν (87) μοι, ὡς διὰ τοῦ οὐκέτου σου Ἀστέριου, παρ' αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου μοι ἀποσταλεῖσθαι. Οὐδὲ ἐκείνη ἀληθῶς (88) αὐτὸς ὁ ἐπίσκοπος διεπέμφαστο, ὡς ὁ αἰδεσιμωτάτος ἀδελφός Ἀνθίμος ἡμῖν ἀπήγγειλε. Τρίτην πάλιν Ἀδαμάντιος ἤκε πρὸς ἡμᾶς κομίζων. Πῶς εἶδει με ἐξασθαι διὰ σοῦ καὶ τῶν σῶν πεμπομένην; Ἠδέξαμην ἂν λίθου (89) καρδίαν ἔχειν, ὥστε μήτε τῶν παρε-

post deest pariter in sex codicibus conjunctio καὶ, quam editi addunt ante ἠγαρίστησα.

(86) Ὁνειδίσει. Sic mss. et vetustæ editiones. Aliæ ὄνειδος.

(87) Ἀπέδωκαν. Sic quinque veteres libri, alius ἐπέδωκαν. Editio Hagan. ἀπέδωκαν, alia ἀπέδωκας.

(88) Οὐδὲ ἐκείνη ἀληθῶς, etc. Cum hæc lectio sua sponte sana sit, ac præterea in codice Harl. et Coisl. primo reperitur, sequi non libuit aliam quinque codicum lectionem: Οὐδὲ ἐκείνη ἀληθῶς, αὐτὸς ὁ ἐπίσκοπος διεμαρτύρατο ἐπὶ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀδελφοῦ Ἀνθίμου, ὡς αὐτὸς ἡμῖν ἀπήγγειλε. Ne hæc quidem vera sit, ipse episcopus testatus est coram perquam venerabili fratre Anthimo, ut ipse nobis retulit. Paulo post retinimus lectionem vulgatam, quæ exstat in codd. Harl. et Med., quamvis in sex aliis codicibus sic legitur: Πῶς εἶδει με (deest hoc pronomen in quatuor codicibus) ἐξασθαι τὰ διὰ σοῦ καὶ τῶν σῶν πεμπομένα;.

(89) Ἠδέξαμην ἀρ. λίθου. Sic libri veteres septem; editi Ἠδέξαμην γὰρ ἂν λίθου.

θόντων μεμνησθαι, μήτε τῶν παρόντων αισθάνεσθαι, ἵνα πρὸς τὴν πληγὴν εἰς γῆν κεκυφῶς φέρεται ὡς τὰ βοσκίματα. Ἄλλὰ τί πάθω πρὸς τὸν ἑαυτοῦ λογισμὸν, μετὰ μίαν καὶ δευτέραν πείραν οὐδὲν δύναμενον ἀνεξετάστως προστεσθαι; Ταῦτα τῆς σῆς ἀπλότητος καθαπόμμενος ἔγραψα, ἣν οὐδ' ἄλλως (90) πρότερον Χριστιανοῖς, τῷ παρόντι καιρῷ (91) ὁρῶ μὴ ἀρμόζουσαν· ἵνα πρὸς γούν τὸ ἐφεξῆς ἑαυτὸν τε φιλάτοις, κάμου φεῖδῃ· ἐπειδὴ, δεῖ γάρ με πρὸς σὲ μετὰ παρήγορας εἰπεῖν (92) ἂν ὧσιν οἱ ἐπιστολάκις, ἀπεκρινάμεθα αὐτοῖς τὰ εἰκότα. Ἐστε οὖν αὐτὸς ἀπόπειράν μοι καθιεῖς, εἴτε τῷ ὄντι παρὰ τῶν ἐπιστολῶν λαθῶν, τὴν ἐπιστολὴν ἐπεμψας, ἔχεις εἰς ἀποκρίσεις. Σὲ δὲ ἄλλα εἰκὸς ἦν τῷ παρόντι φροντίζειν, ἀδελφόν τε ὄντα, καὶ μήπω τῆς φύσεως ἐπιλελειμμένον, μηδὲ ἐν ἐχθροῦ μοῖρα ἡμᾶς ὄρῶντα· ἐπειδὴ εἰς βίον παρήλθομεν συντριβόντα μὲν ἡμῶν τὸ σῶμα, κακοῦντα δὲ (93) καὶ τὴν ψυχὴν τῷ ὑπερβαίνειν τὴν ἡμετέραν δύναμιν. Ἄλλ' ὅμως ἐπειδὴ ὅπως ἐκπεπολέμωσαι (94), τούτου ἐνεκεν παρεῖναι σε ἔδει νῦν, καὶ κοινωνεῖν τῶν πραγμάτων. Ἀδελφοὶ γάρ, φησὶν, ἐν ἀνάγκῃς ἐστῶσαν χρῆσιμοι. Εἰ δὲ τῷ ὄντι συντυχίαν ἡμετέραν καταδέχονται οἱ αἰδεσιμώτατοι ἐπίσκοποι, καὶ τόπον ἡμῖν ὠρισμένον καὶ χειρὸν γνωρισάτωσαν, καὶ δι' ἰδίῳ ἡμᾶς ἀνθρώπων μεταστελεσθῶσαν. Ὡσπερ γάρ πρὸς τὸ ἐκπετῆσαι αὐτὸς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ θεῖον οὐκ ἀπαξιώ, οὕτως, ἐὰν μὴ μετὰ τοῦ ποθέοντος σχήματος ἡ κλῆσις (95) γένηται, οὐκ ἀνέξομαι.

EPISTOLA NŒ.

Impiū silentium Basilius, ac dissensionis causis in sua peccata rejectis avunculum obtestatur, ut tandem aliquando similitatem deponat, ex qua totæ civitates et populi læduntur. Facturum se promittit quicquid ei pacis conciliandæ causa visum fuerit esse faciendum.

Γρηγορίῳ θεῷ.

1. Ἐσώπησα. Μὴ καὶ ἀεὶ σιωπήσομαι, καὶ ἀνέξομαι ἐπὶ πλεον τὴν δυσφορωτάτην ζημίαν τῆς
 1 Eccl. xl, 24. 2 Isa. xlii, 14.

(90) Ἦν οὐδ' ἄλλως. Contra in sex mss. codicibus, qui habent ἦν ἄλλως, Gregorii simplicitatem Christiano dignam existimat Basilius. Legitur in codicibus Med. et Harl. ἦν ὡς ἄλλως. Equidem, etsi nemini concedo qui plus tribuat antiquis codicibus, vulgatiā tamen lectionem loco inveniendam non puto. Nam primo elevat fidem mss. codicum illud, ὡς, codicum Harl. et Med., quod cum erratum esse videatur, dāi copiam suspicandi aliam vocem, nempe οὐδ', deletam fuisse, et illius loco substitutum ὡς fuisse. Deinde vero cum Gregorii illa simplicitas mendacii officiosi labe non caruerit, adduci non possum ut eam Basilium probasse, et Christianis alioqui dignam iudicasse existimem. Ut nihil delibem ex aliis operibus, certe in hac ipsa epistola fratrem admonet, ut deinceps sibi ipse caveat, ne dum illius simplicitatem alias congruere Christianis crederet. Quinetiam optasse se ait, ut sibi terra delibere, eo quod mendacii probris aspersus easset. Ad eo illi displicebat vel ipsa mendacii suspicio.

(91) Τῷ παρόντι καιρῷ. Coisl. primus et Harl. τοῖς παρούσι καιροῖς.

(92) Ἐλήν οἰστρος. Sic mss. sex. Editi πλὴν εἰ τινες.

(93) Κακοῦντα δέ. Editi συντρίβοντα δέ, quæ scriptura, etsi sua sponte vitiosa non videtur, non tamen præferenda sex codicibus mss. quos secuti sumus.

A pecudum ferrem. Sed quid faciam meo ipsius animo, qui post unum et alterum experimentum nihil inexploratum admittere potest? Hæc scripsi, simplicitatem tuam perstringens, quam alioqui Christianis non congruentem, huic tempori haud convenire video; ut saltem deinceps tum ipse tibi caveas, tum mihi parcas: siquidem, libere enim me ad te loqui oportet, talium minister es fide haud dignus. Verumtamen quicumque fuerint, qui scripserint, eis, ut par erat, jam respondimus. Sive igitur tentamentum mihi injiciens, epistolam misisti, sive revera accepisti ab episcopis, habes responsa. Te vero decebat alia in presenti tempore curare, frater cum sis, necdum naturæ oblitus, neque me inimici loco habeas: quandoquidem vitam ingressi sumus, quæ corpus nostrum conterit, ac animam quoque conficit, propterea quod vires nostras superat. Cæterum quoniam sic mihi bellum indicere statuisti, idcirco adesse te nunc oportebat, atque negotiorum esse participem. *Frates enim, inquit, in necessitatibus utiles sint.* Quod si revera nostrum congressum admittunt episcopi omni reverentia dignissimi, et locum nobis definitum et tempus indicent, meque per suos homines accersant. Ut enim patruo meo occurrere **153** non recuso, ita nisi modo congruenti vocatus fuero, non seram.

EPISTOLA LIX.

Gregorio patruo.

1. Silus. Num et semper silebo, ac amplius committam ² ut molestissimum silentii damnum contra

(94) Ἐκπεπολέμωσαι. Sic codices mss. sex. Editi ἐκπεπολέμωσα. Non siue ironia dicit Basilius fratrem sibi bellum indicere, quia scilicet eo invito Gregorius in pacificationem sese interponebat. Hæc enim est, ni fallor, hujus loci sententia, Gregorium non debuisse ejusmodi temporibus nova fratri negotia facessere; sed tamen quia bellum indicere ei statuerat, saltem Cæsaream venire et curas cum fratre partiri dobuisset. Etsi autem hæc Basilius quadam potius urbanitate quam animi offensione dixit, videtur tamen Gregorius offensus illius animum iudicasse, idque patruo communi indicasse. Hinc Basilius in epist. ad eundem patruum removet a se suspiciones animi in fratrem irati, et bellum sive inimicitias cum propinquis, ut magnum nefas, a se detestatur.

(95) Ἡ κλῆσις. Negat Basilius se aditurum, nisi decenter advocetur, id est, nisi mittantur qui eum in indictum locum deducant. Erat Basilius, ut in ejus modi officiis exhibendis diligentissimus, ita etiam in repositendis attentus. Meletius Antiochenus et Theodorus Nicopolitanus, cum Basilius ad celebritatem quamdam obiter advocasset per Helenium Nazianzi Peræquatorem, nec iterum misissent qui de iisdem admoneret aut deduceret; displicuit Basilio perfunctoria invitandi ratio, ac veritus ne suspectus illis esset, adesse noluit.

1 Alias XLVI. Scripta anno 371.

meipsum obfirmem, nec ipse scribens, nec allo-
quentem audiens? Ego enim cum hactenus in hac
tristi sententia permanserim, videor mihi non im-
merito prophetæ verba et ipse posse proferre : *To-
leravi sicut parturiens* : semper quidem concupi-
scens aut congressum, aut sermonem, semper
autem proposito excidens ob mea peccata. Non
enim ullam aliam eorum, quæ sunt, causam ex-
cogitare queo nisi quod persuasum mihi est vete-
rum me peccatorum in dilectionis tuæ separatione
pœnas luere; si tamen de te separationem vel no-
minare fas est a quolibet homine, nedum a nobis,
quibus ab initio patris loco fuisti. Sed peccatum
meum nunc, velut densa quædam obducta nubes,
horum omnium ignoracionem induxit. Cum enim
considero, præter dolorem qui mihi ea ex re crea-
tus est, aliud nihil inde consecutum me esse,
quomodo non merito nequitiae meæ ascribam præ-
sentia? Cæterum sive peccata sunt eorum quæ
acciderunt causa, hic mihi molestiarum finis esto :
sive aliquid consilii intendebatur, adimpletum
omnino est quod expetebatur. Non enim modicum
est damni tempus. Quapropter continere me am-
plius cum non possem, prior rupi vocem, obse-
crans ut et nostri memor sis, et tui ipsius, qui
per omnem vitam, majorem quam consanguinitas
exigebat, nostri curam ostendisti, nuncque civi-
tatem diligas nostra causa, non autem propter nos
te ipse abalienes a civitate.

2. Si qua igitur consolatio in Christo, si qua
communio Spiritus, si quæ viscera et miserationes,
exple votum meum; siste hic tristitia : initium ali-
quod affer rerum deinceps hilariorum, duces te
aliis præbens ad optima, minime autem alium ad
illicita sequens. Neque enim corporeus character
ita proprius cujusquam deputatus est, ut animi tui
pax et mansuetudo. Par igitur fuerit, cum talis
sis, alios ad te trahere, ac omnibus ad te ac-
cedentibus præstare, ut veluti cujusdam unguenti
fragrantia, morum tuorum lenitate impleantur.
Nam etiamsi quid nunc obsistat, tamen paulo
post ipsum etiam pacis bonum cognoscetur. Quan-
diu autem ob **154** dissensionem calumniæ locum
habebunt, necesse est suspiciones semper in pe-
jus adaugeri. Sane ne illis quidem decorum est
nos negligere, sed maxime omnium, præstantiæ
tuæ. Si quid enim peccamus, meliores erimus
admoniti. Hoc autem fieri non potest citra congres-

• Isa. XLII, 14.

(96) Κατ' ἔμμαντοῦ. Ita quinque mss. Editi κατ'
ἔμμαντόν. Paulo post Harl. τὰ αὐτὰ τῷ προφήτῃ.

(97) Τοῖς γινόμενοις. Ita Harl. et Coisl. primus
cum duobus aliis. Editi τοῖς γενομένοις. Sic etiam
infra τὸ γενόμενον. Ibidem duo codices pro ἐπινοεῖν
habent εἰπεῖν. Paulo post editi εἰ δεῖ καί, quod er-
ratum ope quatuor codicum sustulimus.

(98) Κατορθούμενον, πῶς οὐχί. Ita sex mss.
Editi κατορθούμενος, πῶς οὐκ. Habent κατορθόμε-
νον Hag. et Froben.

(99) Τὸ οἰκονομούμενον. Id est, si quærendi mei

σιωπῆς κυρῶσαι κατ' ἔμμαντοῦ (96) μήτε αὐτὸς ἐπι-
στέλλων, μήτε ἀκούων προσβεβηγομένου; Ἐγὼ μὲν
γάρ, μέχρι τοῦ παρόντος ἐγκατερέθησας τῷ σκυ-
θρωπῷ τούτῳ δόγματι, ἡγοῦμαι πρέπειν κάμολ τὰ
τοῦ προφήτου λέγειν· ὅτι Ἐκατερέθησα ὡς ἡ τι-
κτουσα· αἰεὶ μὲν ἐπιθυμῶν ἢ συντυχίας ἢ λόγων,
αἰεὶ δὲ ἀποτυγχάνων διὰ τὰς ἀμαρτίας τὰς ἔμμαντοῦ.
Οὐ γὰρ δὴ ἄλλην τινὰ αἰτίαν ἔχω τοῖς γινόμε-
νοις (97) ἐπινοεῖν, πλην γε δὴ τοῦ πεπελοῦσθαι πα-
λαιῶν ἀμαρτημάτων ἐκτινύειν δίκα, ἐν τῷ χω-
ρισμῷ τῆς ἀγάπης σου· εἰ δὴ καὶ ὀνομάζειν χωρι-
σμὸν, ὅστιν ἐπὶ σοῦ, καὶ οὐτινοσοῦν τῶν τυχόντων,
μὴ ὅτι γε ἡμῶν, οἷς ἐξ ἀρχῆς ἐν πατρὶς γέγονας
χώρῃ. Ἄλλ' ἡ ἀμαρτία μου νῦν, οἷα νεφέλη βαθεῖα
τις ἐπισχοῦσα, πάντων ἐκείνων ἄγνοιαν ἐνεποίησεν.
B Ὅταν γὰρ ἀπίδω, πλην τοῦ ἔμολ λόπην τὸ γινόμενον
φέρειν, μῆδὲν ἕτερον ἐξ αὐτοῦ κατορθούμενον (98),
πῶς οὐχί εἰκότως ταῖς, ἔμμαντοῦ κακείαις ἀνατίθῃμι
τὰ παρόντα; Ἄλλ' εἶτε ἀμαρτίαι τῶν συμβάντων
αἰτίαι, τοῦτό μοι πέρας ἔστω τῶν δυσχερῶν· εἴτε
τι τὸ οἰκονομούμενον ἦν (99), ἐξεπληρώθη πάν-
τως τὸ σπουδαζόμενον. Οὐ γὰρ ὀλίγος ὁ τῆς ζη-
μίας χρόνος. Διὸ, μηκέτι στέγων, πρῶτος ἐβρέξα
φωνῆν, παρακαλῶν ἡμῶν τε αὐτῶν ἀναμνησθῆναι
καὶ σεαυτοῦ, ὅς πλέον ἢ κατὰ τὸ τῆς συγγενείας
εἰκὸς, παρὰ πάντα τὸν βίον τῆν. κηδεμονίαν
ἡμῶν ἐπεδείξω, καὶ τὴν πόλιν νῦν ἡμῶν ἐνεκεν
ἀγαπᾶν, ἀλλὰ μὴ δι' ἡμᾶς (1) ἀλλοτριῶν σαυτὸν
τῆς πόλεως.

2. Εἰ τις οὖν παράκλησις ἐν Χριστῷ, εἰ τις κοι-
νωνία Πνεύματος, εἰ τινα σπλάγγνα καὶ οἰκτιρμὴ,
πλήρωσον ἡμῶν τὴν εὐχὴν· ἐνταῦθα στήσον (2) τὰ
κατηφῆ, ἀρχὴν τινα ὁδὸς τοῖς φαιδροτέροις πρὸς τὸ
ἐξῆς, αὐτὸς τοῖς ἄλλοις καθηγούμενος ἐπὶ τὰ βελ-
τίιστα, ἀλλ' οὐχὶ ἀκολουθῶν ἕτέρῳ ἐφ' ᾧ μὴ δεῖ. Καί
γὰρ οὐδὲ σώματος χαρακτήρ ἰδίου οὕτω τινὸς ἐν-
μίσηθι, ὡς τῆς σῆς ψυχῆς τὸ εἰρηνικόν τε καὶ ἡμε-
ρον. Πρέποι (3) δ' ἂν οὖν τῷ τοιοῦτῳ τοὺς ἄλλους
ἔλκειν πρὸς ἑαυτὸν, καὶ παρέχειν πᾶσι τοῖς ἐγγί-
ζουσί σοι, ὥσπερ μύρου τινὸς εὐωδίας, τῆς τοῦ σοῦ
τρόπου χρηστότητος ἀναπέμπλασθαι. Καὶ γὰρ εἰ τι
καὶ ἀντιτείνον ἐστὶ νῦν, ἀλλὰ μικρὸν ὕστερον καὶ
αὐτὸ τὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθὸν ἐπιγνώσεται. Ἔως δ' ἂν
ἐκ τῆς διαστάσεως αἱ διαβολαὶ χώραν ἔχωσιν (4),
ἀνάγκη αἰεὶ τὰς ὑποφίας ἐπὶ τὸ χεῖρον συναυξῆσθαι.
D Ἔστι μὲν οὖν οὐδὲ ἐκείνοις πρέπειν ἀμελεῖν ἡμῶν,
πάντων δὲ πλέον τῇ τιμιότητι σου. Καὶ γὰρ εἰ μὲν
ἀμαρτάνομέν τι, βελτίους ἐσόμεθα νοθετούμενοι.

causa id fecisti. Non multo post editi ἀναμνησθαι.
Sex mss. ut in textu. Sic et Paris. 2.

(1) Δι' ἡμᾶς. Ita sex codices mss. Editi δι' ἡμῶν.
Ibidem editi σεαυτόν. Quatuor mss. σαυτόν.

(2) Στήσον. Sic mss. sex pro eo quod est in edi-
tis λύσον. Paulo post editi ἐξῆς, καὶ τοῖς ἄλλοις...
ἀλλ' οὐκ. Sex mss. ut in textu. Cod Harl. ἀκολουθῶν
ἐτέροις. Duo alii ἐφ' ᾧ μὴ δεῖ.

(3) Πρέποι. Ita Harl. et Coisl. primus eum duo-
bus aliis. Editi πρέπειν.

(4) Ἐχωσιν. Ita mss. quinque. Editi ἔχουσιν.

Τούτο δὲ ἀνευ συντυχίας ἀμήχανον. Εἰ δὲ οὐδὲν ἄκουσεν, ἀντί τίνος μισούμεθα; Ταῦτα μὲν δὴ οὐκ ἐστὶν τῆς ἰδίας ἑμαυτοῦ δικαιολογίας (5) προτιγομαι.

3. Ἄ δ' ἂν ὑπὲρ ἑαυτῶν αἱ Ἐκκλησίαι εἴποιεν, οὐκ εἰς καλὸν τῆς διαστάσεως ἡμῶν ἀπολαύουσαι, βέλτων μὲν σιωπήν. Οὐ γὰρ ἕνα λυπήσω, τοὺς λόγους, κέρημαι (6), ἀλλ' ἕνα παύσω τὰ λυπηρά. Τὴν δὲ σὴν σίνεσιν πάντως οὐδὲν διαπέφυγεν, ἀλλὰ πολλῶ μείζω καὶ τελειότερα ὧν ἡμεῖς νοοῦμεν, αὐτὸς ἂν ἐξεύρωσεν τῇ διανοίᾳ, καὶ ἄλλοις εἴποις, ὅς γε καὶ εἶδες πρὸ ἡμῶν τὰς βλάβδας (7) τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ λυπῆ μᾶλλον ἡμῶν, πάλαι δεδιδαγμένους (8) παρὰ τοῦ Κυρίου μηθενὸς τῶν ἐλαχίστων καταφρονεῖν. Νυνὶ δὲ ἡ βλάβη οὐκ εἰς ἕνα ἢ δεύτερον περιορίζεται, ἀλλὰ πάσαις εἰσι καὶ ἡμεῖς τῶν ἡμετέρων παραπολαύουσι συμφορῶν. Τὴν γὰρ ἐπὶ τῆς ὑπερορίας φήμην τί χηρὴ καὶ λέγειν ὅποια τις ἔσται περὶ ἡμῶν; Πρέπει (9) οὖν ἂν τῇ σῆ μεγαλοφυλίᾳ τὸ μὲν φιλόδεικον εἰς ἄλλοις παραχωρεῖν· μᾶλλον δὲ κάκεινων ἐξελεῖν τῆς ζυγῆς, εἴπερ οἶόν τε αὐτὸν δὲ δι' ἀνεξικακίας νικῆσαι τὰ λυπηρά. Τὸ μὲν γὰρ ἀμύνεσθαι παντός ἐστὶ τοῦ ὀργιζομένου· τὸ δὲ καὶ αὐτῆς τῆς ὀργῆς ὑψηλότερον εἶναι, τοῦτο δὴ μόνου σου, καὶ εἰ τίς σοι τὴν ἀρετὴν παραπλήσιος. Ἐκεῖνο δὲ οὐκ ἔρω, ὅτι ὁ ἡμῶν χαλεπαίνων εἰς τοὺς μηδὲν ἀδικήσαντας τὴν ἰσχυρὴν ἐπαφίησιν. Ἐστε οὖν παρούσα, εἴτε γράμματι, εἴτε κληθεῖ τῇ πρὸς ἑαυτὸν, εἴτε ὑπὲρ ἂν ἰθὺσι τρόπῳ, παραμύθησαι ἡμῶν τὴν ψυχὴν (10). Ἡμῶν μὲν γὰρ εὐχὴ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας φανῆναι τὴν θεοσέβειάν σου, καὶ ἡμᾶς τε ὁμοῦ, καὶ τὸν λαὸν θεραπεύσαι αὐτῇ τε τῇ βίβει καὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτός σου. Ἐν μὲν οὖν τούτῳ ἢ δυνατόν, τούτῳ κράτιστον· ἐν δὲ τι ἕτερον δόξῃ, κάκεινο δεξόμεθα. Μόνον παγίως γνωρίσαι ἡμῶν τὸ παριστάμενον τῇ φρονήσει σου πασακλήθητι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ε΄.

Significat Basilium se fratris adventu et litteris avunculi spem pacis afferentibus recreatum fuisse. Probaturum se promittit quidquid avunculo de congressu tempore et loco placuerit. Fratri se diffidere testatur, ob ea quae prius gesta fuerant.

Γρηγορίῳ θείῳ.

Καὶ πρότερον ἠδέως εἶδον τὸν ἀδελφόν μου. Τί γὰρ οὐκ ἐμελλον, ἀδελφόν τε ὄντα ἑμαυτοῦ, καὶ τοιοῦτον; Καὶ νῦν δὲ τῇ αὐτῇ διαθέσει προσεδεξάμην ἐπιδημήσαντα, μηδὲν τι τῆς ἑμαυτοῦ στοργῆς παρατρέψας. Μηδὲ γὰρ γένοιτό τι τοιοῦτο παθεῖν μηδὲν (11), ὅ τῆς φύσεως ἐπιλαθέσθαι, καὶ ἐκπολεωθῆναι πρὸς

(5) *Δικαιολογίας*. Ita mss. septem. Corruptissime editi διστολογίας, unde interpretis: *meam ipsius quidem tanquam bicornem rationem prætendo.*

(6) *Κέρημαι*. Post hanc vocem editio Paris. addit τούτους, quod abest ab omnibus mss. et vetustis editionibus.

(7) *Τὰς βλάβδας*. Ita mss. sex. et vetustæ editiones. Aliæ τῶν Ἐκκλησιῶν τὴν ζημίαν. Ibidem quinque codices ὡστε καὶ εἶδες.

(8) *Δεδιδαγμένους*. Editi et mss. non pauci προδοξαγμένους. Sed multo aptius codices Harl., Med. et Coisl. quos secuti sumus.

A sum. Sin autem nihil facimus mali, cur odio habemur? Atque hæc quidem ad meam ipsius defensionem profero.

3. Quid autem Ecclesiæ, quæ nostri dissidii non ad suam utilitatem participes sunt, pro seipsis dixerint, melius quidem tacere. Non enim ut molestiam exhibeam, verba facio; sed ut molestis rebus finem imponam. Tuam autem prudentiam omnino nihil fugit: sed multo majora ac perfectiora quam quæ nos cogitamus, ipsa tua mente poteris excogitare, aliisque dicere: qui certe etiam ante nos Ecclesiarum vidisti detrimenta, magisque quam nos doles, jam olim edoctus a Domino, neminem ex minimis contemnere. Nunc autem damnum non uno aut altero circumscribitur, sed totæ civitates ac populi calamitatum nostrarum participes sunt. Famam enim in remotis provinciis quid vel dicere attinet, qualis futura sit de nobis? Decet igitur ut tua magnanimitas contentionis studium aliis relinquat, imo ex illorum etiam animis extrahat, si fieri potest: ipse autem patientia molestias superes. Nam ulcisci se, cujusvis irati est: sed ipsa etiam ira superiorum esse, hoc certe tuum est solius, et si quis tibi virtute consimilis. Illud autem non dicam, eum qui nobis succenset, in insontes iram immittere. Itaque sive adveniendum ad nos, sive scribendum, sive ad te accersendum, sive quocumque volueris modo, consolare animum nostrum. Nobis enim in optatis est, ut in Ecclesia appareat pietas tua, et nos simul et populum tum ipso conspectu, tum gratiæ tuæ sermonibus cures. Quod si istud fieri potest, erit optimum: si vero aliud quid videbitur, et illud amplectemur. Hoc tantum a te certo impetrem, ut quod prudentiæ tuæ visum fuerit, id nobis significes.

EPISTOLA LX'.

Gregorio patrno.

Et antea libenter videbam fratrem meum. Quidni enim? cum et frater meus sit, et talis: et nunc eodem affectu suscepi advenientem, nihil meo amore imminuto. Absit enim sic afficiar animo, ut et naturæ obliviscar, et cum propinquis inimicitias geram. Sed et corporis infirmitatum. et aliorum

(9) *Πρέπει*. Tres mss. non antiquissimi *πρέπει*. Coisl. primus *πρέπει* οὖν τῇ σῆ.

(10) *Παραμύθησαι ἡμῶν τὴν ψυχὴν*. Ita codices quatuor, quorum unus antiquissimus, nempe Coislinianus. Editi *παραμύθησαι... καταξίωσον*. Sed si postremum verbum retineatur, legendum erit, ut est in codice Harl. *παραμύθησασθαι... καταξίωσον, consolari dignare.*

(11) *Παθῆσιν*. Deest ea vox in duobus mss. recentioribus. Paulo post editio Paris. ποιήσῃ. Mss. et vetustæ editiones ποιήσαι.

* Alias Xf.V. Scripta anno 371

animi dolorum consolationem duxi esse viri praesentiam, et **155** a praesentia tua per ipsum allatis litteris valde sum delectatus; quas quidem jamdudum mihi cupiebam venire, non aliam ob causam, nisi ut ne et nos vitæ humanæ adderemus tristem historiam mutæ inter propinquissimos dissensionis, voluptatem quidem inimicis asserentis, amicis vero mœrorem, ac Deo displicentis, qui in perfecta dilectione characterem ac notam suorum discipulorum posuit. Quocirca et necessario rescribo, pro nobis ut ores obsecras, et in reliquis rebus curam nobis ut propinquis impendas. Quid autem tibi velint quæ acta sunt, quoniam præ inscitia intelligere non possumus, id statuimus verum judicare, quod ipse nobis exponere dignatus fueris. Necessè est autem reliqua etiam a tua prudentia definiri, mutuum inter nos congressum, tempus accommodum, et idoneum locum. Si igitur omnino gravitas tua ad nostram humilitatem descendere non recusat, nosque aliquo sermone impertire; sive cum aliis, sive privatim fieri congressum volueris, morem geremus; cum semel apud nos statuerimus servire tibi in charitate, ac omnino exsequi quæ ad Dei gloriam a tua pietate nobis præcipiuntur. Cæterum fratrem perquam reverendum non coegimus quidquam nobis viva voce dicere, quia neque antea ipsius sermo operum testimonio confirmabatur.

EPISTOLA LX.

Basilii respondet litteris, quibus Athanasius excommunicatum a se suisse Libyæ ducem nuntiaverat. Declarat ducem ex litteris Athanasii sic Ecclesiæ innotuisse, ut nemo cum eo ignem aut aquam aut lectum communis velii habere.

Athanasio, Alexandriae episcopo.

Legi sanctitatis tuæ litteras, in quibus adversus Libyæ ducem, hominem nefandum, ingemuisti. Ac delevinius quidem patriam nostram, quod talium malorum mater sit et nutrix. Delevimus quoque Libyam regioni nostræ vicinam, malorum nostrorum participem, ac moribus ferinis traditam hominis crudeliter simul et flagitiose viventis. Hoc igitur erat, quod sapienter dixerat Ecclesiastes:

* Alias XLVII. Scripta circa an. 371.

(12) *Πησαύμηρ*. Post hanc vocem Med. et Harl. addunt *αὐταρχεστάτην, uberrimum solatium*.

(13) *Τιμιότιτος*. Coisl. primus *κοσμιότιτος*. Paulo post quatuor codices recentiores did. et ex πολλοῦ.

(14) *Εὐχεσθαί σε*. Deest pronomen in quinque mss., non tamen in Harl., Med. et Coisl. primo. At paulo post Medicæus, Harl. et Vat. cum duobus aliis *κῆδεσθαι* ὡς οἰκείων. Quæ quidem scriptura si probetur, subintelligendum erit ἡμῶν.

(15) *Ἦν προμύμων*. Ita omnes nostri codices mss. cum editione Haganoensi, et Froben. Aliæ τῶν γεγραμμένων, *sensum litterarum*, ut interpretandum monet Combefisius. Contextum immutarunt librarii, cum minus intelligerent, quamvis non valde sit obscurus. Ait enim Basilii pro summa sua humanitate, se eorum, quæ hactenus intercesserant, sensum non intelligere, id est, quam ob causam facta fuerint, minus perspicere; sed tamen asseveranti avunculo crediturum. Similiter in epist. 232, *Μιτῆρι αὐτὸν συμβίη*, inquit, καὶ τὴν διάνοιαν τῶν

τοῦς οἰκείους ποιήσει. Ἄλλα καὶ τῶν τοῦ σωματος ἀβρώστημάτων, καὶ τῶν ἄλλων ἀλογικῶν τῆς ψυχῆς, παραμυθίαν ἠγησάμεν (12) εἶναι τὴν τοῦ ἀνδρός παρουσίαν· τοὺς τε παρὰ τῆς τιμιότιτος (13) σου δι' αὐτοῦ κομισθεῖσι γράμμασιν ὑπερήσθη· ἔ καὶ ἐκ πολλοῦ μοι ἐπεθύμουν ἔλθειν, οὐκ ἄλλου τινὸς ἐνεκεν, ἢ τοῦ μὴ καὶ ἡμᾶς τι ἀκυρωτῶν διήγημα τῷ βίῳ προσθεῖναι, ὡς ἔρα τις εἶη τοῖς οἰκειοτάτοις πρὸς ἀλλήλους διάστασις· ἦδοντῆν μὲν ἐχθροὺς παρασκευάζουσα, φίλοις δὲ συμφορὰν, ἀπαρτίσκουσα δὲ Θεῷ, τῷ ἐν τῇ τελείῃ ἀγάπῃ τὸν χαρακτῆρα τῶν αὐτοῦ μαθητῶν θεμένῃ. Διδ. καὶ ἀντιφθέγγομαι ἀναγκαίως εὐχεσθαί σε (14) ὑπὲρ ἡμῶν παρακαλῶν, καὶ τὰ ἄλλα κῆδεσθαι ἡμῶν ὡς οἰκείων. Τὸν δὲ νοῦν τῶν γινομένων (15) ἐπειδὴ αὐτοὶ ὑπὸ ἀμαθείας συνίεναι οὐκ ἔχομεν, ἐκείνον ἐκρίναμεν ἀληθῆ εἶναι νομίζειν, ὃν ἂν αὐτὸς ἡμῖν ἐξηγήσασθαι καταξιώσης. Ἀνάγκη δὲ καὶ τὰ λειπόμενα παρὰ τῆς σῆς μεγαλονοίας ὀρισθῆναι, τὴν συντυχίαν ἡμῶν τὴν πρὸς ἀλλήλους, καὶ καιρὸν τὸν πρέποντα, καὶ τόπον ἐπιτηδεῖον. Εἴπερ οὖν (16) ὅπως ἀνέχεται καταθῆναι πρὸς τὴν ταπεινώσιν ἡμῶν ἢ σεμνότης σου, καὶ λόγου τινὸς μεταδοῦναι ἡμῖν, εἶτε μετ' ἄλλων, εἶτε κατὰ σεαυτὸν βούλει γενέσθαι τὴν συντυχίαν, ὑπακουσόμεθα, τοῦτο ἄπαξ· ἑαυτοὺς συμβουλεύσαντας, δουλεύειν (17) σοὶ ἐν ἀγάπῃ, καὶ ποιεῖν ἐκ παντὸς τρόπου τὰ εἰς δόξαν Θεοῦ παρὰ τῆς εὐλαβείας σου ἡμῖν ἐπιτασσόμενα. Τὸν δὲ αἰδοσιμώτατον ἀδελφὸν οὐδὲν ἠναγκάσαμεν ἀπὸ γλώττης εἰπεῖν ἡμῖν· διότι οὐτε πρότερον (18) μεμαρτυρημένον εἶχε τὸν λόγον ὑπὸ τῶν ἔργων

EPISTOLA LXI.

Ἀθανασίῳ (19), ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας. Ἐνέτυχον τοῖς γράμμασι τῆς σῆς ὁσιότητος, δι' ὧν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λιβύης (20), τοῦ δυσωνύμου ἀνδρός, κατεστῆναξας. Καὶ ὠδύραμεθα μὲν τὴν ἡμετέραν (21) πατρίδα, ὅτι τοιοῦτων κακῶν μήτηρ ἐστὶ καὶ τροφὸς· ὠδύραμεθα δὲ καὶ τὴν γείτονα τῆς ἡμετέρας Λιβύην, τῶν ἡμετέρων κακῶν ἀπολαύουσαν (22), καὶ θηριώδει ἤθει παραδοθεῖσαν ἀνδρός ὠμότητι τε ὁμοῦ καὶ ἀκολασίᾳ συζώντος. Τοῦτο ἦν

εὐλογικῶν, et missarum eulogiarum sententiam; quippe quia mihi per ænigmata validam precatus es senectutem.

(16) *Εἴπερ οὖν*. Sic mss. Editi et οὖν, in quibus etiam paulo post legitur καὶ κατὰ σεαυτὸν. Deest conjunctio in mss.

(17) *Δουλεύειν*. Ita mss. Editi δουλεύειν, excerpta edit. Paris. 2. Paulo post codex Harl. ἐπιτασσόμενα pro γραφόμενα.

(18) *Πρότερον*. Ita mss. sex. Editi τὸ πρότερον.

(19) *Ἀθανασίῳ*, etc. Sic legitur hic titulus in codicibus Harl., Med., Coisl. primo et Reg. utroque. Editi τῷ μεγάλῳ Ἀθανασίῳ.

(20) *Τῆς Λιβύης*. Articulus additus ex quinque mss. Paulo ante editi τῆς ὁσιότητος σου. Harl., Med. et Coisl. ut in textu.

(21) *Τῆς ἡμετέρας*. Ita tres vetustissimi codices, Harl., Med. et Coisl. Tres alii τὴν ἑαυτῶν, editi τὴν ἑαυτοῦ. Paulo post editio Basil. et Paris. τῆς ἡμετέρας, et τῶν ἡμετέρων. Editio Hagan. et mss. nostri omnes ut in textu.

(22) *Ἀπολαύουσαν*. Coisl. primus ἀπολαύσαν.

ἀρα τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ τὸ σοφόν· *Ὁυαί σοι, πόλις,* ἢ ὁ βασιλεὺς σου νεώτερος (ἐνταῦθα δὲ ἐστὶ τι (23) καὶ χαλεπώτερον), καὶ οἱ ἄρχοντές σου οὐκ ἀπὸ νυκτὸς ἐσθίουσιν, ἀλλὰ μεσοῦσης τῆς ἡμέρας ἀκολασταίνουσι, βοσκημάτων ἀλογώτερον ἄλλοτριος γέμοις ἐπιμαίνόμενοι! Ἐκείνον μὲν οὖν αἱ μάστιγες μένουσι παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ, τῷ ἴσῳ μέτρῳ ἀντιμετρηθῆσόμεναί, ἃς αὐτὸς προλαβὼν ἐπέθηκε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ. Ἐγνωρίσθη δὲ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν ἐκ τῶν γραμμάτων τῆς σῆς θεοσεβείας, καὶ ἀποτρέπαιον αὐτὸν πάντες ἠγγήσονται, μὴ πυρὸς (24), μὴ ὕδατος, μὴ σκέπης αὐτῷ κοινωνούντες, εἴπερ τι ἰστέλος τοῖς οὕτω κεκρατημένοις κοινῆς καὶ ὁμοφύρου καταγνώσεως. Ἀρκοῦσα δὲ αὐτῷ στήλη, καὶ αἰτὰ τὰ γράμματα ἀναγινωσκόμενα (25) πανταχοῦ. Οὐ γὰρ διαλείψομεν πᾶσιν αὐτοῦ καὶ οικείοις καὶ φίλοις καὶ ξένοις ἐπιδεικνύντες. Πάντως δὲ, κὰν μὴ ἔλθῃται αὐτοῦ παραχρῆμα τὰ ἐπιτίμια, ὥσπερ τοῦ Φαραῶ, ἀλλ' εἰς ὑστερόν ποτε βαρβαίαν αὐτῷ καὶ ἀγείνην τὴν ἀνάδοσιν (26) οἴσει.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΒ.

Parnassenam Ecclesiam, cujus episcopus obiit, ex antiquo more consolatur Basilius; denique operam hortatur, ut a Deo pastorem secundum ejus voluntatem impetrent.

Τῇ Ἐκκλησίᾳ Παρνασοῦ παραμυθητικῇ.

Καὶ εἴθει ἐπόμηναι παλαιῶ ἐκ μικρᾶς τῆς ἀκολυθίας κεκρατηχότι, καὶ τὸν καρπὸν τοῦ Πνεύματος, τὴν κατὰ Θεὸν ἀγάπην, ὑμῖν ἐπιδεικνύμενοι, διὰ τοῦ γράμματος τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν ἐπισκεπτόμεθα, κοινωνούντες ὑμῖν τῆς τε ἐπὶ τῷ συμβάντι λύπης, καὶ τῆς φροντίδος τῶν ἐν χερσίν. Ὑπὲρ μὲν οὖν τῶν λυπηρῶν τοσοῦτον λέγομεν, ὅτι καιρὸς ἡμῖν ἀποβλέψαι πρὸς τὰ τοῦ Ἀποστόλου παραγγέλματα, καὶ μὴ λυπεῖσθαι· *Ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα· οὐ μὴν οὐδ' ἀπαθῶς ἔχειν πρὸς τὸ συμβάν, ἀλλὰ τῆς μὲν ζημίας αἰσθάνεσθαι, ὑπὸ δὲ τῆς λύπης μὴ καταπίπτειν, τὸν μὲν ποιμένα τοῦ τέλους μακαρίζοντας, ὡς ἐν γήρᾳ (27) πίονι τὴν ζωὴν καταλύσαντα, καὶ ταῖς μεγίσταις παρὰ τοῦ Κυρίου τιμαῖς ἐναναπαυσάμενον.* Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἐκεῖνα παρααινῶν ἔχομεν, ὅτι προσήκει, πᾶσαν ἀποθιμῆνους κατῆφσαι, ἐαυτῶν γενέσθαι, καὶ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν πρόνοιαν τῆς Ἐκκλησίας διαναστῆναι· ὅπως ἂν ὁ ἅγιος Θεὸς ἐπιμεληθεῖ (28) τοῦ ἰδίου ποιμνίου, καὶ παράσχοιτο ὑμῖν ποιμένα κατὰ τὸ αὐτοῦ θέλημα, ποιμαίνοντα ὑμᾶς μετ' ἐπιστήμης.

* Eccle. x, 16. * 1 Thess. iv, 12.

(23) Ἐστὶ τι. Vocula addita ex quatuor mss. liisqve vetustioribus.

(24) Μὴ πυρὸς. Liqueet hunc ducem non solum a communiōne et precibus remotum fuisse, sed etiam ab Ecclesia prorsus ejectum. Porro in Libya, ubi cum imperii etiam excommunicatus versabatur, nemo poterat eum in his, quæ ad rem publicam pertinent, fugere, nec videtur Athanasius edicere potuisse, ut nemo cum eo ignem aut aquam aut lectulum commune haberet. At is, si in Cappadociam privatim rediisset, merito subisset has ignominie notas. Simili modo Basilium in epist. 288 hominem in vitiiis pertinacem excommunicat, ac jubet toti pago denunciari eum admittendum non esse ad ullam terram ad vitam pertinentium societatem.

(25) Ἀναγινωσκόμενα. Editio Paris. addit ar-

Væ tibi, civitas, cujus rex junior est (est autem hic quiddam etiam molestius), et cujus principes non a nocte comedunt, sed in ipso meridie lascivunt, pecoribus ipsis efferatius in alienas nuptias furentes. Illum quidem flagella manent a justo Judice, æquali mensura ipsi rependenda, quæ prior ipse illius sanctis inflixit. Innotuit autem et Ecclesie nostræ ex litteris pietatis 156 tuæ, et abominandum ipsum existimabunt omnes, sic ut non ignem, non aquam, non tectum cum ipso commune habeant, si quid prosit hominibus ita animi impotentibus communis atque unanimis condemnatio. Satis autem magna illi infamie nota, vel ipsæ litteræ, dum ubique leguntur. Non enim intermittemus eas omnibus ejus et propinquis et amicis et hospitibus ostendere. Omnino autem, etiamsi non eum protinus tangant inflictæ pœnæ, quemadmodum Pharaonem; certe aliquando gravem et acerbam ei remunerationem in posterum ferent.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ LXII.

Ecclesie Parnassi consolatoria.

Et morem sequentes antiquum ex longa temporum serie vigentem, et fructum Spiritus, dilectionem secundum Deum, vobis exhibentes, per litteras pietatem vestram invisimus, ac dolorem vobiscum in hoc eventu, et rerum quæ in manibus sunt sollicitudinem partimur. Ac de molestis quidem rebus hoc tantum dicimus, tempus esse ut respiciamus ad præcepta Apostoli, nec nocereamus *Ut et cæteri, qui spem non habent*; nec tamen hunc casum citra ullum doloris sensum feramus, sed damnum quidem sentiamus: at dolori minime succumbamus, pastorem ob illius obitum beatum existimantes, ut qui in senectute pingui decesserit, et in maximis a Domino honoribus requieverit. De cæteris autem rebus, hæc habemus quæ adhortemur, mœrore omni deposito, ad sese redeundum esse, et ad necessariam Ecclesie curam assurgendum, ut Deus sanctus suum ovile curet, vobisque donet pastorem secundum suam voluntatem, qui vos cum scientia pascat.

ticulum, et paulo post habet *Οὐδὲ γὰρ* et τὰ παραχρῆμα ἐπιτίμια et βαρβαίαν αὐτοῦ. Codices nostri ut in textu. Quibus cum etiam consentiunt editiones Hagan. et Froben., nisi quod habent *Οὐδὲ γὰρ* et τὰ ἐπιτίμια ὥσπερ τοῦ Φαραῶ παραχρῆμα.

(26) Ἀνάδοσιν. Editi ἀντίδοσιν, quæ scriptura etsi prima specie non incommoda videtur, magis tamen arridet ea quam in contextu posuimus, ac præterea sex mss. codicum et editionum Hagan. et Frobenianæ primæ auctoritate nititur.

(27) Ἐν γήρᾳ. Sic Coisl. primus et Med. Editi ἐν γήρᾳ.

(28) Ἐπιμεληθεῖ. Sic iidem Med. et Coisl. cum aliis nonnullis. Editi ἐπιμεληθῆ.

* Alias CLXXXV. Scripta circa an. 371.

EPISTOLA LXIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΓ'.

Basilius perhonorifice salutat principalem Neocæsareæ, quem ex fama tantum et ex colloquiis Elpidii communis amici noverat; petique ab eo ut se numero amicorum adscribat.

Principali Neocæsareæ.

A

Ἠγεμόνι (29) Νεοκαισαρείας

Virum sapientem, etiamsi longe terrarum degat, etiamsi nunquam oculis viderim, amicum judico; sententia tragici Euripidis est. Quapropter etsi nobis ex congressu, qui coram sit, nondum magnanimitatem tuam cognoscere contigit, me tamen tibi amicum esse et familiarem dico. Ne putes ascensionem esse hunc sermonem. Famam enim amicitiae conciliatricem habeo, magno sonitu res tuas omnibus hominibus prædicantem. At postquam et cum **157** digno omni reverentia Elpidio congressi sumus, ita nobis innotuisti et tantopere nos cepisti, ac si diu tecum fuissetis versati, ac longa experientia quæ tibi insunt bona cognovissetis. Non enim desiit ille tua nobis ornamenta sigillatim **narrare**: animi magnitudinem, altam et excelsam mentem, morum facilitatem: rerum experientiam, mentis prudentiam, vitæ gravitatem hilaritate permistam; vim dicendi, et quæcumque alia ipse quidem longo nobiscum colloquio recessit, nobis autem scribere non est integrum, ne ultra modum epistolam producamus. Quomodo igitur virum talem non amarem? quomodo continere me possem, quominus exclamans animi mei affectum declarem? Salutationem itaque suscipe, vir eximie, quæ tibi ex vera ac sincera amicitia adhibetur: longe enim absunt a servili ac illiberali adulatione mores mei: meque scribe in amicorum tuorum numero, literis te frequentibus ostendens et absentiam delinens.

Τὸν σοφὸν ἄνδρα, καὶ ἐκὰς καιρὸν χθόνος, καὶ μήποτε αὐτὸν ὄσσοις προσίδω, κρίνω φίλον· Εὐριπίδου ἐστὶ τοῦ τραγικοῦ λόγος. Ὅστε, εἰ, μήπω τῆς κατ' ὀφθαλμοῦς ἡμῖν συντυχίας τὴν γνώσιν σου τῆς μεγαλοφυΐας χαρισσαμένης, φαμὲν εἶναι φίλοι σου καὶ συνήθεις, μὴ κολακεῖαν εἶναι τὸν λόγον κρίνης. Ἐρχομεν γὰρ φήμην πρόξενον τῆς φιλίας, μεγαλοφύως τὰ σὰ πᾶσιν ἀνθρώποις συμβούσαν. Ἀφ' οὗ μένει καὶ τῷ αἰδεσιμωτάτῳ Ἐλπιδίῳ (30) συνετύχουμεν, τοσοῦτόν σε ἐγνωρίσαμεν, καὶ οὕτω κατ' ἄκρας ἐκλιόκαμὲν σου, ὡσανεὶ πολὺν χρόνον συγγεγονότες, καὶ διὰ μακρᾶς τῆς πείρας τῶν ἐν σοὶ καλῶν τὴν γνώσιν ἔχοντες. Οὐ γὰρ ἐπαύσατο ὁ ἀνὴρ ἕκαστα ἡμῖν τῶν περὶ σέ διηγούμενος· τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς ψυχῆς τοῦ φρονήματος τὸ ἀνάστημα, τῶν τρόπων τὴν ἡμρότητα· ἐμπειρίαν πραγμάτων, σύνεσιν γνώμης, σεμνότητα βίου, φαιδρότητι (31) κεκραμένην λόγου δύναμιν, τἄλλα ὅσα αὐτὸς μὲν διὰ πολλῆς τῆς πρὸς ἡμᾶς, ὀμιλίας ἀπηριθμήσατο, ἡμῖν δὲ γράφειν οὐκ ἔγ δυνατόν, ἵνα μὴ ἐξω τοῦ μέτρου τὴν ἐπιστολὴν προαγάγωμεν. Πῶς οὖν οὐκ ἐμελλοῦν ἀγαπᾶν τὸν τοιοῦτον; πῶς γοῦν ἠδυνάμην ἐμαυτοῦ κρατῆσαι, πρὸς τὸ μὴ οὐχὶ καὶ ἐκδοῦν τὸ τῆς ψυχῆς ἐμυτοῦ πάθος διασημαίνειν; Δέχου τοίνυν τὴν προσηγορίαν, ὡ θαυμάσιε, ἐκ φιλίας ἀληθινης καὶ ἀδόλου σοὶ προαγομένην· πόρρω γὰρ θωπείας δουλοπρεποῦς τὰ ἡμέτερα· καὶ ἔχε (32) ἡμᾶς τῷ καταλόγῳ τῶν σεαυτοῦ φίλων ἐναριθμούς, γράμμασι συνεχέσει σαυτὸν τε δεικνὸς καὶ παραμυθούμενος τὴν ἀπόλειψιν

EPISTOLA LXIV.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΔ'.

Perhonorifice salutat Hesygium, quem et olim cognoverat, et ex sermone Elpidii plurimi faciebatur.

Hesygio

C

Ἠσυχίῳ.

Multa quidem me etiam ab initio cum tua dignitate conjungebant, communis litterarum amor, ubique ab his quæ experti sunt pervulgatus, et antiqua nostra cum viro admirabili Terentio amicitia. At postquam vir optimus, quique mecum omnis necessitudinis nomen adimplet, omni honore dignus frater Elpidius mecum sermonem habuit, ac singula virtutum tuarum ornamenta narravit (est

Ἐμὲ πολλὰ μὲν ἦν καὶ ἐξ ἀρχῆς τὰ συνάπτωνό σου τῆ τιμιότητι, ὅ τε περὶ λόγους κοινὸς ἔρω, πολυλαχοῦ παρὰ τῶν πεπειραμένων περιφερόμενος (33), ἤ τε πρὸς τὸν θαυμάσιον ἄνδρα Τερέντιον (34) ἡμῖν ἐκ παλαιοῦ φίλος· ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ πάντα ἀριστος, καὶ πάσης ἡμῖν οικειότητος ὄνομα ἐκπληρῶν, ὁ αἰδεσιμωτάτος ἀδελφὸς Ἐλπίδιος εἰς λόγους ἀφίκετο, καὶ ἕκαστα τῶν (35) ἐν σοὶ καλῶν διεγγήσατο (δυνατώτα-

* Alias CCCLXXI. Scripta circa an. 371.

(29) Ἠγεμόνι. Ducem Neocæsareæ intelligit vetus interpres. In titulo prorsus similis epistolæ 306 reddit, *Præsidi Sebastie*. Sed in utroque loco non dux aut præses, quorum potestas unius urbis finibus non continebatur, sed potius præpositus urbis indicatur, seu *primus curiæ*, ut legitur in *Cod. Theod.* lib. xii, tit. 4, leg. 127, 171, et 189. Erant enim in unaquaque curia principales, et inter principales unus eminebat dignitate, ac regendæ curiæ et urbis gubernandæ plurimas partes tenebat. Præpositus pagorum similiter vocatur ἡγεμών in epist. 86.

(30) Ἐλπιδίῳ. Harl., Coisl. primus, Med. et Clarom. Ἐλλάδιῳ. Medicæus præmittit vocem ἀδελφῷ, sed idem in sequenti epistola vocatur Elpidius, nullo

prorsus dissentiente ms. codice.

(31) Φαιδρότητι. Sic emendavimus ope codicis Medicæi quod legebatur in editis φαιδρότητα. Codex Parisiensis Ecclesiæ secundæ manu habet ut Medicæus. Ibidem editi λόγων δύναμιν, septem mss. ut in textu.

(32) Καὶ ἔχε. Conjunctio addita ex septem mss. Ibidem editi ἀναριθμούς. Mss. ut in textu.

* Alias CCCL. Scripta circa an. 371.

(33) Περιφερόμενος. Codex Medicæus συμπεριφερόμενος.

(34) Τερέντιον. Sic Clar., Reg. secundus et Coisl. secundus. Editi Τερεντινον. Deest hæc epistola in codl. Harl. et Coisl. primo.

(35) Ἐκαστα τῶν. Articulus additus ex ms

τος δὲ, εἴπερ τ.ς ἄλλος, καὶ ἀρετὴν ἀνθρώπου κα-
ταμαθεῖν, καὶ παραστῆσαι ταύτην τῷ λόγῳ· τοσοῦ-
τον ἡμῖν τὸν ἐπὶ σοὶ πόθον ἐξέκαυσεν, ὥστε εὐχεσθαι
ἡμῖς ἐπιστῆναι σέ ποτε τῇ παλαιᾷ ἐστία ἡμῶν, ἵνα
μὴ ἀκοῆ μόνον, ἀλλὰ καὶ πείρῃ τῶν ἐν σοὶ καλῶν
ἰκλαύσωμεν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕ΄.

Prior scribit Atarbio Basilius, eique cedit quamvis natus major, ac rogat ut et ipse deinceps charitatem præ se ferat, et cogitet quanti intersit mutua concordia ad bellum repellendum, quod in orbem circuibat, ac tandem ad eos perventurum erat.

Ἀταρβίω (36).

Καὶ τί πέρας ἔσται τῆς αὐασιᾶς, εἰ ἐγὼ μὲν, τὰ ἐκ
τῆς ἡλικίας πρεσβεία ἀπατιῶν, ἀναμένομι παρὰ σοῦ
γενέσθαι (37) τὴν ἀρχὴν τῆς προσφωνήσεως, ἢ δὲ σὴ
ἀγάπη ἐπὶ πλεῖον βούλοιο τῇ βλαβεραῖ χρίσει τῆς
ψυχῆς (38) ἐγκαρτερεῖν; Ἄλλ' ὅμως ἐγὼ, τὴν ἐν
ταῖς φιλικαῖς ἤταν νίκης ἔχειν δύναμιν ἠγησάμενος,
ὁμολογῶ σοὶ μὲν παραχωρεῖν τῆς ἐπὶ τῷ δοκεῖν πε-
ρμεγενησθαι τῆς οικείας κρίσεως φιλοτιμίας· αὐτὸς
δὲ πρῶτος ἐπὶ τὸ γράφειν ἤλθον, εἰδὼς, ὅτι ἡ ἀγάπη
πάντα στέγει, πάντα ὑπομένει, οὐδαμῶς ζητεῖ τὸ
ἐαυτοῦ· διόπερ οὐτε ἐκπίπτει ποτέ. Ἀταπεινωτο;
γὰρ ὁ κατὰ ἀγάπην τῷ πλησίον ὑποτασσόμενος. Ὅπως
οὖν καὶ αὐτὸς πρὸς γοῦν τὸ ἐξῆς τὸν πρῶτον καὶ μέ-
γιστον καρπὸν τοῦ Πνεύματος ἐπιδεικνύμενος, τὴν
ἀγάπην, ἀποβρίψῃς μὲν τὸ τῶν ὀργιζομένων σκυ-
θρωπῶν, ὅπερ ἡμῖν διὰ τῆς σιωπῆς ὑποφαίνεις, ἀνα-
λάβῃς δὲ χαρὰν ἐν τῇ καρδίᾳ, εἰρήνην πρὸς τοὺς
ἐμψύχους τῶν ἀδελφῶν, σπουδὴν καὶ μέριμναν ὑπὲρ
τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν (39) τοῦ Κυρίου διαμονῆς. Γέ-
νωσκε γάρ, ὅτι, εἰ μὴ τὸν ἴσον ἡμεῖς ἀγῶνα ὑπὲρ
τῶν Ἐκκλησιῶν ἀναλάβοιμεν, ὅπως ἔχουσιν οἱ ἀντι-
κείμενοι τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ εἰς ἡθαιρῶσιν
αὐτῶν καὶ παντελῆ ἀφανισμόν, οὐδὲν τὸ κωλύον ὀφ-
χεσθαι μὲν παρασυρεῖσιν ὑπὸ τῶν (40) ἐχθρῶν τὴν
ἀλήθειαν, παραπολαῦσαι δὲ τι καὶ ἡμᾶς τοῦ κρίμα-
τος, μὴ πάση σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ ἐν ὁμολογίᾳ τῇ
πρὸς ἀλλήλους καὶ συμπνοίᾳ τῇ κατὰ τὸν Θεὸν τὴν
ἐνδεχομένην μέριμναν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλη-
σιῶν ἐπιδειξαμένους (41). Παρακαλῶ οὖν, ἐκβαλε τῆς
σευτοῦ ψυχῆς τὸ ὀφθεῖναι μηδεὸς ἐτέρου εἰς κοινω-
νίαν προσδεῖσθαι. Οὐ γὰρ κατὰ ἀγάπην περιπατοῦν-
τος οὐδὲ πληροῦντός ἐστι τὴν ἐντολήν (42) τοῦ Χριστοῦ,
τῆς πρὸς τοὺς ἀδελφούς συναφείας ἐαυτὸν ἀποτέμνειν.
Ἄμα δὲ κάκεῖνο λογιζέσθαι τὴν ἀγαθὴν σου προαίρεσιν
βούλομαι, ὅτι τὸ τοῦ πολέου κακὸν κύκλω περιῶν (43),

1 I Cor. xiii, 7 sqq.

(36) Ἀταρβίω. Codex Claromontanus Ἀταρβίω.

(37) Παρὰ σοῦ γενέσθαι. Editi παρὰ σοῦ μοι γε-
νέσθαι, sed illud μοι expunximus, quod et sententiæ
nitorem lædit, et in antiquissimo codice Mediceo et
Coisl. primo deest, in aliis autem codicibus nunc
post ἀρχὴν, nunc post γενέσθαι ponitur; unde non
absurda suspicio hanc voculam e margine in con-
textum ad librariorum arbitrium inductam fuisse.

(38) Ἐνυχίας. Quinque codices mss. συκοφαν-
τίας, in malo calumniandi consilio; sed Harl., Med.
et Coisl. primus longe antiquiores habent ut editi.
Sic etiam Claromontanus codex. Credo librariorum
idecirco hanc vocem συκοφαντίας in textum indu-
xisse, quia Atarbius magis Basilium calumniis

A autem, si quis alius, maxime idoneus, qui et virtu-
tem hominis spectet, eamque sermone prædicet):
in me tantum tui accendit desiderium, ut te nostris
aliquando antiquis laribus adesse precer: quo non
auditione sola, sed experientia etiam ornamentis
tuis fruamur.

EPISTOLA LXV.

Atarbio.

Ecquis erit silentii finis, si ego ætatis repositus
jura, exspectem a te fieri initium salutandi, tua
autem dilectio diutius velit in malo quiescere
consilio perseverare? Sed cum ego 158 in ami-
cicia vinci idem valere existimem ac vincere, pro-
fiteor me tibi concedere hoc laudis et gloriæ in
propria sententia retinenda studium. Ipse autem
prior ad scribendum accessi, non ignorans charita-
tem omnia sufferre, omnia sustinere, nusquam quod
suum est querere; quapropter nunquam excidit.
Nam dejici non potest, qui se per charitatem proximo
submittit. Fac igitur et ipse saltem deinceps pri-
mum et maximum Spiritus fructum, charitatem
præ te ferens, projicias irascentium tristitiam,
quam nobis per silentium declarasti, et concipias
corde lætitiā, pacem cum fratribus idem sentien-
tibus, studium et sollicitudinem pro Ecclesiarum
Domini perpetuitate. Noveris enim, nisi parem nos
laborem pro Ecclesiis suscipiamus, ac sanæ do-
ctrinæ adversarii ad earum eversionem et cumula-
tam ruinam; nihil impedire quominus veritas ab
inimicis eversa pereat, ac condemnationis et ipsi
participes simus, quod non omni studio atque ala-
critate in mutua concordia ac in his quæ ad Deum
spectant conspiratione, sollicitudinem pro virili ad
Ecclesiarum conjunctionem ostenderimus. Hortor
igitur, hanc opinionem ex animo ejicias, te ne-
mine alio ad communionem indigere. Non enim
et viri secundum charitatem ambulantis, aut Christi
legem adimplentis, sese a fratrum conjunctione
abscindere. Simul autem velim et illud cogitet bo-
nus tuus animus, belli malum quod in orbem cir-
cumagitur, tandem aliquando ad nos etiam per-
venturum; ac si nos quoque una cum aliis injuriæ
participes simus, non inventuros, qui commise-

appetit, ut videre est in epist. 126.

(39) Ἐκκλησιῶν. Harl. addit τοῦ Θεοῦ.

(40) Ἐπὶ τῶν. Sic tres vetustissimi codices cum
pluribus aliis. Editi παρὰ τῶν. Mox editi παραπο-
λαῦσαι ἐστ. Codices modo citati ut in textu.

(41) Ἐπιδειξαμένους. Med. ἐπιδειξαμένους, sus-
cipientes.

(42) Τὴν ἐντολήν. Sic tres vetustissimi codices.
Editi τὸν νόμον.

(43) Περιῶν. Sic mss. Editi περιῶν. Ibidem editi
ἐλθοι. Tres vetustissimi codices ut in textu. Liben-
ter legerem et καὶ πρὸς ἡμᾶς εἰσελθοι, si ad nos per-
tinerit. Sed non favent mss. codices.

1 Alias CCCLXIII. Scripta circa an. 371.

rescant, eo quod lætitiæ tempore iis qui injuria affliciebantur commiserationis symbolam non erogaverimus.

Α και πρὸς ἡμᾶς εἰσελθεῖ ποτὲ, κἀν μετὰ τῶν ἄλλων και ἡμεῖς τῆς ἐπιτηρείας παραπολεύσωμεν, οὐδὲ τοὺς συναλοῦντας εὐφρῆσωμεν, διὰ τὸ ἐν καιρῷ τῆς εὐθυμίας (44) ἡμῶν μὴ προκαταβαλέσθαι τῶν ἡδικημένων τὸν τῆς συμπαθείας ἔρανον.

EPISTOLA LXVI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΖ'.

Rogat Athanasium Basilium, ut Occidentales ad succurrendum Orienti excitet; et cum dissidium Antiochenum solus sedere possit, hunc provinciam suscipiat.

Athanasio, episcopo Alexandriae.

Ἄθανασίω, ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας.

1. Nemini arbitror tantam doloris afferre præsentem Ecclesiarum statum, seu potius, ut verius loquar, confusionem, quantum præstantiæ tuæ, qui comparas cum præscis præsentia, quantumque hæc ab illis distent, intelligis, ac illud etiam consideras, si res eodem impetu in pejus dilabantur, nihil prohibiturum, quominus Ecclesiæ brevi in aliam quamdam formam penitus transmutentur. Hæc sæpe mecum ipse cogitavi, si nobis adeo miserabilis Ecclesiarum depravatio videtur, quali eum animo his in rebus esse par sis, qui præscam tranquillitatem **159** et in fide concordiam Ecclesiarum Domini expertus est? At quemadmodum plurima pars doloris ad præstantiam tuam pervenit, ita decere arbitramur, ut et sollicitudinis pro Ecclesiis plurima ad tuam prudentiam pertineat. Dudum novi et ipse, pro mediocri mea rerum notitia, unam esse Ecclesiis nostris auxilii viam, si nobiscum conspirarent Occidentales episcopi. Nam si voluerint, quod adhibuerunt studium in uno aut altero, perverse in Occidente sentire deprehensit, illud etiam pro nostrarum partium parœcia ostendere; fortasse rebus communibus non nihil accesserit utilitatis, imperatore multitudinis auctoritatem reverente et populis ubique ipsos sine dubio sequentibus. Quis autem ad hæc perficienda potentior est prudentia tua? quis ad videndum quid deceat acutior? quis ad perficienda quæ pro sunt efficacior? quis ad dolendum ex fratrum afflictione propensior? quis perquam reverenda canitie tua Occidenti toti venerabilior? Relinque aliquod monumentum mortalibus, tua vivendi ratione dignum, Pater in primis venerande. Innumeros illos pro pietate exantlato labores hoc uno facto exorna: mitte aliquos ex sancta tua Ecclesia viros in sana doctrina potentes ad Occidentales episcopos: expone illis calamitates quibus premimur: suggere

1. Οὐδένα τοσοῦτον ἠγοῦμαι λυπεῖν τὴν παρούσαν τῶν Ἐκκλησιῶν κατάστασιν, μᾶλλον δὲ σύγχυσιν, εἰπεὶν ἀληθέστερον, ὅσον τὴν σὴν τιμιότητα συγκρίνοντα μὲν τοῖς ἀρχαίοις ταυῦν, και παρὰ πόσον ταῦτα ἐκείνων ἐξήλλακται λογιζόμενον, και ὅτι ἐκτὸς κατὰ τὴν αὐτὴν ὁρμὴν ὑποβρέοι (45) ἐπὶ τὸ χεῖρον τὰ πράγματα, οὐδὲν ἔσται τὸ κωλύον, εἴσω οὐκ ἄλλο χρόνον πρὸς ἄλλο τι στήμα παντελῶς μεθαρμοσθῆναι τὰς Ἐκκλησίας. Ταῦτα πολλάκις ἐπ' ἐμαυτοῦ γενόμενος διανοήθην, ὅτι, εἰ ἡμῖν οὕτως ἐλεεινὴ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡ παρατροπή καταφαίνεται, ποῖαν τινὲν εἰκόσ ἐπὶ τούτουσ ψυχὴν ἔχειν τὸν τῆς ἀρχαίας εὐσταθείας και ὁμοιοίας περὶ τὴν πίστιν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Κυρίου (46) πεπειραμένον; Ἄλλ' ὡσπερ τὸ πολὺ τῆς λύπης τὴν σὴν τελειότητα περιίσταται, οὕτως ἠγοῦμεθα προσήκειν και τῆς ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν μερίμνης τὸ πλεόν τῆ σὴ διαφέρειν φρονήσει. Πάλαι οἶδα και αὐτοὺς, κατὰ τὴν ἐνυπάρχουσαν μοι μετρίως τῶν πραγμάτων κατάληψιν, μίαν ἐπιγνοῦσ ὁδὸν βοηθείας ταῖς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαις, τὴν παρὰ τῶν δυτικῶν ἐπισκόπων σύμψνοιαν. Εἰ γὰρ βουληθεῖσιν, ὅν ἀνέλαθον ὑπὲρ ἐνὸς ἢ δύο (47) τῶν κατὰ τὴν ὁδοσ ἐπὶ κακοδοξία φωραθέντων ζῆλων, τοῦτον και ὑπὲρ τῆς παροικίας τῶν καθ' ἡμᾶς μερῶν ἐπιδειξασθαι, τάχα ἂν τι γένοιτο τοῖς κοινοῖς ἐκείνων τε κρατούντων (48) τὸ ἀξιοπίστον τοῦ πληθοσ δυσωπουμένων, και τῶν ἐκασταχοῦ λαῶν ἀκωλυθούτων αὐτοῖς ἀναντιβρήτως. Τίς οὖν ταῦτα διατρέξασθαι τῆς σὴς συνέσεως δυνατώτερος; τίς συνιδεῖν τὸ δέον ὀξύτερος; τίς ἐνεργῆσαι τὰ χρήσιμα πρακτικώτερος; τίς πρὸς τὴν καταπόνησιν τῶν ἀδελφῶν συμπαθέστερος; τίς τῆς σεμνοτάτης σου πολιᾶς (49) πάσῃ τῆ δύσει αἰδεσιμώτερος; Κατάλιπέ τι μνημόσυον τῷ βίῳ τῆς σὴς ἐπάξιον πολιτείας, τιμιώτατος Πάτερ. Τοὺς μυρίους ἐκείνους ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἄλλους ἐνὶ τούτῳ κατακόσμησον (50) ἔργῳ. Ἐκπαμῶν τινας ἐκ τῆς ἀγίας τῆς ὑπὸ σὲ Ἐκκλησίας ἀνδράσ

^a Alias XLVIII. Scripta anno 371.

(44) *Εὐθυμίας*. Sic idem tres codices. Editi εὐθυμίας.

(45) *Υποβρέοι*. Ita sex mss. Editi ὑποβρέοι.

(46) *Τοῦ Κυρίου*. Ita tres vetustissimi codices, Harl., Med. et Coisl. Editi τοῦ Θεοῦ.

(47) *Ἐπὲρ ἐνὸς ἢ δύο*. In ora codicis Regii secundi legitur hoc scholium: Περὶ τῶν κατὰ Ῥώμην ἐπισκόπων Ἀλέξανδρου, και τῶν περὶ αὐτόν.

(48) *Τῶν τε κρατούντων*. Eadem voce imperatorem designat in epist. 68. Sic autem interpretando sustulimus quidquid erat ambigui in Græco contextu. Illud enim, ἀκωλυθούτων αὐτοῖς, non debet referri ad imperatorem; alioqui Basilius profuisset

αὐτῷ, ut in epist. modo citata. Præterea non tantum sibi de Valente pollicebatur, ut eum populus facem ad sanam fidem speraret ostensurum; sed hæc referri debent ad Occidentales. Atque inde nostra firmatur interpretatio. Nam cum hæc verba, *et populus ubique ipsos sine dubio sequentibus*, referri debeant ad Occidentales; si his vocibus, τῶν τε κρατούντων, quæ proxime antecedunt, non unam personam, sed plures designasset.

(49) *Πολιᾶς*. Tres mss. et secunda manu Medici cæus πολιτείας.

(50) *Κατακόσμησον*. Ita mss. septem: editi κάτιστησον, *confirma*.

ἡμετέρας ἐν τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ πρὸς τοὺς κατὰ τὴν οὐσίαν ἐπισκόπους· διηγήσαι αὐτοῖς τὰς κατασχούσας ἡμᾶς συμφορὰς· ὑπόθου τρόπον ἀντιλήψεως· γενῶ Σαμουὴλ ταῖς Ἐκκλησίαις· πολεμουμένους τοῖς ἰσχυροῖς συγκακοπάθησον· ἀνέγκη εἰρηνικὰς (51) πρῶσυχὰς· αἴτησον χάριν παρὰ τοῦ Κυρίου, εἰρήνης ἀμνημόσυνον ἐναφεῖναι (52) ταῖς Ἐκκλησίαις. Οἶδα καὶ ἀσθενεῖς αἱ ἐπιστολαὶ πρὸς συμβολὴν τοῦ τοσοῦτου πράγματος. Ἄλλ' οὔτε αὐτὸς τῆς παρ' ἐτέρων παρακλήσεως χρῆσεις, οὐ μᾶλλον γε ἡ τῶν ἀγωνιστῶν οἱ γενναϊότατοι τῆς παρὰ τῶν παίδων ὑποφωτισεως· οὔτε ἡμεῖς ἀγνοοῦντα διδάσκωμεν, ἀλλ' ἐσπουδακῶτι τὴν ὁρμὴν ἐπιτείνωμεν.

2. Πρὸς μὲν οὖν τὰ λοιπὰ τῆς ἀνατολῆς ἰσως σοὶ αἱ πλειόνων συνεργίας προσδεῖ, καὶ ἀνάγκη ἀναμέμειν τοὺς ἐκ τῆς δύσεως. Ἡ μέντοι τῆς κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν Ἐκκλησίας εὐταξία προδήλως τῆς σῆς ἰρηται θεοσεβείας· ὥστε τοὺς μὲν οἰκονομῆσαι (53), αὐτὸς δὲ καθησυχᾶσαι, ἀποδοῦναι δὲ τὴν ἰσχὺν τῇ Ἐκκλησίᾳ (54) διὰ τῆς συμφωνίας. Καὶ γὰρ ὅτι ὀφείλεις, κατὰ τοὺς σοφωτάτους τῶν λατρῶν, τῆς ἐπιμελείας ἐκ τῶν καιριωτάτων ἀρχεσθαι, παντὸς ἀκριβέστερον αὐτὸς ἐκείσασθαι. Τί δ' ἂν γένοιτο ταῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίαις τῆς Ἀντιόχειας ἐπικαιριώτερον (55); ἢ εἰ συνέβη πρὸς ὁμόνοιαν ἐπαυλεῖν, οὐδὲν ἐκόλυεν, ὥσπερ κεφαλὴν ἐρῶμένην, κεντὶ τῷ σώματι ἐπιχορηγεῖν τὴν ὑγίειαν. Τῷ ὄντι καὶ τῆς σῆς δεῖται σοφίας καὶ εὐαγγελικῆς συμπαιδείας τὰ ἐκείνης τῆς πόλεως ἀρρώστῆματα· ἢ γε οὐχ ἰσχυρῶν αἰρετικῶν διατέμνεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν τὰ αὐτὰ φρονεῖν ἀλλήλοισι λεγόντων διασπᾶται. Ταῦτα δὲ ἐνώσει καὶ εἰς ἐνὸς σώματος (56) συναγαγεῖν ἀρμονίαν ἐκείνου μόνου ἐστὶ, τοῦ καὶ τοῖς ξηροῖς βίαιος τὴν εἰς νεῦρα καὶ σάρκα πάλιν ἐπάνοδον τῇ ἐξίτησιν αὐτοῦ δυνάμει χαριζομένου. Πάντως δὲ τὰ μεγάλα ὁ Κύριος διὰ τῶν ἀξίων αὐτοῦ ἐνεργεῖ. Πάλιν οὖν καὶ ἐνταῦθα τῇ σῇ μεγαλοφυῖᾳ πρέπει τὴν τῶν τριλοκῶτων διακονίαν ἐλπίζομεν, ὥστε καταστορέσει μὲν τοῦ λαοῦ τὸν ταραχόν, παῦσαι δὲ τὰς μερικὰς προσηλασίας, ὑποτάξαι δὲ πάντας ἀλλήλοισι ἐν ἀγάπῃ, καὶ τὴν ἀρχαίαν ἰσχύν ὁποδοῦναι τῇ Ἐκκλησίᾳ.

A modum opis ferendæ; has Samuel Ecclesiis; affligere una cum populis bello oppugnatis; offer pacificas preces; pete gratiam a Domino, ut aliquod pacis monumentum Ecclesiis immittat. Scio epistolas infirmas esse, ut res tanti momenti suadeatur. Sed neque tu aliorum exhortatione indiges, non sane magis quam generosissimi pugiles puerorum acclamatione: neque nos docemus ignorantem, sed festinanti impetum intendimus.

2. Ad reliquas quidem res Orientis fortasse tibi plurium etiam adjumento opus est, atque Occidentales necesse est exspectare. Sed præclarus Antiochenæ Ecclesiæ status aperte ex tua pietate pendet, ita ut in alios quidem temperamento utaris, alios vero compescas, atque Ecclesiæ robur per concordiam restituas. Tibi enim, sapientissimorum medicorum more, curandi initium a præcipuis partibus esse faciendum, melius ipse quam quæquam alius perspicis. Quid autem habeant orbis terrarum Ecclesiæ, quod præferendum sit Antiochiæ? quam si 160 contingeret ad concordiam redire, nihil impediret, quominus velut caput corroboratum universo corpori sanitatem suppeditet. Revera autem tua indigent sapientia et evangelica commiseratione urbis illius ægritudines, quæ non ab hæreticis modo scissa est, sed ab iis etiam, qui idem inter se sentire se dicunt, discerpitur. Hæc vero conciliare, et ad unius corporis harmoniam redigere, illius est solius, qui et siccis ossibus, ut ad nervos et carnem denuo redeant, non enarrabili sua potestate largitur. Dominus autem omnino magna per eos, qui se digni sunt, efficit. Rursus igitur et hic magnanimitatem tuam decere tantarum rerum administrationem speramus, adeo ut populi quidem tumultum compescas, præfecturas autem particulares abroges, et omnes sibi invicem subjicias in dilectione, ac robur priscum Ecclesiæ restituas.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΖ΄.

EPISTOLA LXVII.

Regem Dorothei apertius explicat Basilium, quod prioribus indicaverat litteris, sic Antiochiæ res componendas, ut Melens Ecclesiæ corpori præsit, in alios apertè economiam adhibeatur: ita enim et ipsis Occidentibus placuisse, ut litteræ per beatum Sylvanum allatæ testantur.

Ἀθανασίω, ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας.

Athanasio, episcopo Alexandriæ.

Ἔμοι μὲν ἐξαρκοῦν ἐφάνη ἐν ταῖς προτέροις γράμμασι πρὸς τὴν σὴν τιμωρίαν τοσοῦτον ἐνδει-

Mihi quidem satis esse videbatur in prioribus litteris, præstantiæ tuæ tantum indicare, quidquid

(51) *Εἰρηνικὰς.* Ad oram codicis Regii 25 observat Combefisius hæc scholium legi: "Ὅτι τούτων τῶν εἰρηνικῶν μέμνηται καὶ ἐν ταῖς μυστικαῖς εὐχαῖς τῆς θείας λειτουργίας ὁ μέγας Πατήρ. Harum precationum precam meminit etiam in mysticis precibus dirigens liturgiæ magnus Pater.

(52) *Ἐναφεῖναι.* Ita sex mss. Editi ἐναφεῖναι. Paulo post editi πρὸς συμβολήν. Sex mss. ut in textu.

(53) *Οἰκονομῆσαι.* Spectant hæc ad Paulinum, quem cum prævideret Basilium non libenter de suo opinato jure decessurum, aliquid illi ejusque clericis deferri volebat, quod hanc jacturam compensa-

ret ac molestiam leniret. Clarius hæc indicantur in epistola sequenti.

(54) *Τῇ Ἐκκλησίᾳ.* Ita mss. sex, et paulo post ὀφείλεις. Editi τῆς Ἐκκλησίας et ὀφείλης. Habet ὀφείλεις 2 Paris.

(55) *Ἐπικαιριώτερον.* Ita Med. et Coisl. primus ac prima manu Harl., quam lectionem confirmant quatuor alii codices in quibus legitur ἐπι καιριώτερον. Editi καιριώτερον.

(56) *Εἰς ἐνὸς σώματος.* Coisl. uterque et duo Regii εἰς μίαν σώματος.

Alia L. Scripta anno 371.

ex sanctæ Ecclesiæ Antiochenæ populo in fide firmam est, in unam concordiam et unitatem adducendum esse; id, inquam, satis esse videbatur, ut demonstrarem religiosissimo episcopo Meletio oportere, quæ in plures partes nunc divisa sunt, adjungere. Sed quia idem ille dilectus condiaconus noster Dorotheus clariorem de his mentionem postulavit, necessario testamur et universo Orienti in votis esse, et a nobis Meletio omnimodo conjunctis expeti, ut eum videamus Ecclesiam Domini gubernantem; virum et fide inculpatum, et tum vita nullum cum aliis comparationi locum relinquentem; tum quod ipse universo, ut ita dicam, corpori Ecclesiæ præsit, reliqua vero sint velut partium segmenta. Quare undique necessarium simul et utile, huic viro conjungi alios, velut fluminibus magnis minora: circa alios autem aliquid temperamentum adhiberi, quod et illis conveniat, et pacificet populum, et prudentiæ tuæ ac perquam celebri solertiæ studioque competat. Cæterum eximiam tuam prudentiam nullo modo latet, eadem jam et unanimibus tuis Occidentibus placuisse, ut ostendunt litteræ per beatum Sylvanum nobis allatæ.

161 EPISTOLA LXVIII.

*Cum Meletio agit Basilius de Dorotheo Romam mittendo. Nuntius de Euippii adventu, et aliorum Arianorum ex-
citatione.*

Meletio, episcopo Antiochiæ.

Hactenus quidem volumus retinere apud nos religiosissimum fratrem Dorotheum condiaconum, ut eum sub finem negotiorum dimittentes, singulas res gestas præstantiæ tuæ per ipsum significarem. Sed tamen quoniam, dum diem ex die differimus, in longum tempus protracti sumus, statim atque nobis, ut in rebus difficillimis, consilium aliquod de rebus agendis in mentem venit, misimus prædictum virum, qui sanctitatem vestram conveniat, referatque per se ipse singula, et commentarium nostrum ostendat, ut si utilia videantur quæ a nobis excogitata sunt, ea in rem conferri euret vestra præstantia. Hæc autem, ut in summa dicam, vicit sententia, ut idem ille frater noster Dorotheus Romam proficiscatur, excitetque aliquos ex Italia qui nos invidant, mari utentes, ut interpellatores devitent. Animadverti enim eos qui apud Imperatorem potentes sunt, neque velle, neque posse illum de exsulis submonere: sed quod nihil pejus in ecclesiis fieri videant, id pro lucro

* Alias LVII. Scripta anno 371.

(57) *Ὅτι πᾶν τό.* Ita mss. septem. Editi *ὅτι πᾶν τό.* Paulo post editi *συναχθῆναι.* Harl. et Coisl. primus cum tribus aliis ut in textu.

(58) *Καὶ τῷ.* Editi *καὶ τό.* Sed hoc erratum, quod toti epistolæ tenebras offundebat, sustulimus ope codicum Harl. et Coisl. utriusque, Vat. et Reg. primi. Paulo post editi *οὐ δὲ λοιποί... εἴη.* Septem mss. ut in textu.

(59) *Συνήρουν.* Ita sex codices et vetustæ editiones. Parisiensis *συνήρουν*

ἔξθαι, ὅτι πᾶν τό (57) κατὰ τὴν πίστιν ἐρρωμένον τοῦ κατὰ τὴν ἀγίαν Ἐκκλησίαν Ἀντιοχείας λαοῦ ἐκ μιᾶν συμφωνίαν καὶ ἑνωσιν χρῆ ἐναχθῆναι; πρὸς τὸ δηλωσαι, ὅτι τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκότῳ Μελετίῳ δέοι τὰ εἰς μέρη πλειονα νῦν διηρημένα συναῖαι. Ἐπεὶ δὲ ὁ αὐτὸς ὁστος ὁ ἀγαπητὸς συνδιάκονος ἡμῶν Δωρόθεος ἐναργεστέρην τὴν περὶ τούτων ἐπεστήτη μνήμην, ἀναγκαίως ἐπισημαινόμεθα, ὅτι καὶ πάσῃ τῇ ἀνατολῇ δι' εὐχῆς, καὶ ἡμῖν τοῖς παντοίως αἰσῶν συνημμένοις ἐπιθυμητὸν, αὐτὸν ἰδεῖν τὴν Ἐκκλησίαν διέποντα τοῦ Κυρίου· τῇ τε πίστει ἀνεπιληπτον ὄντα, καὶ τῷ βίῳ οὐδεμίαν πρὸς τοὺς ἄλλους ἐπιδεχόμενον σύγκρισιν, καὶ τῷ (58) τοῦ παντός, ὡς εἶπεν, σώματος τῆς Ἐκκλησίας αὐτὸν προσεσθάναι, τὰ δὲ λοιπὰ οἷον μερῶν ἀποτμήματα εἶναι. Ὅστε πανταχόθεν ἀναγκάζειν τε ἡμῶν καὶ συμφέρον τῷ ἀνδρὶ τούτῳ συναρθῆναι τοὺς ἄλλους, ὡς περὶ τοὺς μεγάλους τῶν ποταμῶν τῶν ἐλάττους· περὶ δὲ τοὺς ἄλλους γενέσθαι τινὰ οἰκονομίαν, τὴν κάκεινους πρέπουσαν, καὶ τὸν λαὸν εἰρηνεύουσαν, καὶ τῇ σῇ συνέσει καὶ περιβοήτῳ ἐντροχίῳ καὶ σπουδῇ ἐπιβάλλουσαν. Πάντως δὲ οὐκ ἐλαθε σου τὴν ἀνυπερβλήτον φρόνησιν, ὅτι ἦδη καὶ τοῖς ὁμοφύχοις σου τοῖς κατὰ τὴν δύσιν τὰ αὐτὰ ταῦτα ἐκήρυσεν (59) ὡς δηλοῖ τὰ γράμματα τὰ διὰ τοῦ μακαρίου Σιλουανῶν κομισθέντα ἡμῖν.

EPISTOLA EPI.

Μελετίῳ, ἐπισκότῳ Ἀντιοχείας.

Τέως μὲν ἠβουλήθημεν κατασχέειν παρ' ἐαυτῶν τὸν εὐλαθέστατον ἀδελφὸν Δωρόθεον τὸν συνδιάκονον, ὡστε, ἐπὶ τῷ τέλει τῶν πραγμάτων ἀποπεμφόμενα, γνωρίσαι δι' αὐτοῦ ἕκαστα τῶν πεπραγμένων τῇ τιμιότητι σου. Ἐπεὶ δὲ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ὑπερβήμανοι εἰς παλὸν τοῦ χρόνου παρετάθημεν, καὶ ἅμα, ὡς ἐκ ἀπόροις, βουλή τις ἡμῖν ἐνέπεσε περὶ τῶν πρακτέων (60), ἀπεστείλαμεν τὸν προσηρμένον ἄνδρα καταλαβεῖν ὑμῶν τὴν ὁσιότητα, καὶ δι' ἑαυτοῦ τε ἐνεργεῖν ἕκαστα, καὶ τὸ ὑπομνηστικὸν ἡμῶν ἐπέειπε, ἵνα, εἰ φανερῆ χρησίμως ἔχειν τὰ παρ' ἡμῶν ἐνωθέντα, εἰς ἔργον ἔλθειν παρὰ τῆς ὑμετέρας τελευτήτος σπουδασθεῖη. Ὡς δὲ συντόμως εἶπεν, γνώμῃ ἐκράτησεν ἐπὶ τὴν Ῥώμην διαβῆναι τὸν αὐτὸν τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν Δωρόθεον, διαναστῆσαι τινὰς τῶν ἐκ τῆς Ἰταλίας, πρὸς τὴν ἐπίσκεψιν ἡμῶν θαλάσσης ἡρησαμένους (61), ἵνα τοὺς ἐμποδιζοντας διαφύγῃ. Τοὺς γὰρ παραδυναστεύοντας τοῖς κρατοῦσιν εἶδη μὴδὲν βουλομένους, μήτε δυναμένους ὑπομνήσαντες αὐτὸν (62) περὶ τῶν ἐκβεβλημένων, ἀλλὰ τὸ μὴ σ

(60) *Περὶ τῶν πρακτέων.* Tres mss. non antiquissimi περὶ τῶν προκειμένων, *de rebus propositis.* Mox editi καταλαβεῖν, excepta editione 2 Paris. Libri veteres ut in textu.

(61) *Χρησαμένους.* Codex Medicæus *χρησομένων.* Paulo ante Med. et Coisl. primus τῶν ἐκ τῆς Ἰταλίας.

(62) *Αὐτόν.* Ita editio Hagan. et 1 Basil. et 2 codices Med. et Coisl. primus cum tribus aliis. Non exstat in Harlemano codice hæc epistola. Edit. 2 Basil. et Paris. αὐτούς.

χρῖον θεῖον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γινόμενον κέρδος τιθε-
 μένου. Εἰ οὖν καὶ τῇ σφῆ φρονήσει χρήσιμον εἶναι τὸ
 βούλευμα παρασταίη, καταξιώσεις καὶ ἐπιστολάς
 εὐπῶσαι, καὶ ὑπομνηστικὰ ὑπαγορευσαί περὶ ὧν χρῆ-
 μαλεγήται αὐτὸν, καὶ πρὸς τίνας (63). Ὅστε δὲ
 ἦν ἀξιοπιστὸν τινὰ τὰ γράμματα, συμπαραλήψῃ
 πάντας τοὺς ὁμογνώμονας, καὶ μὴ παῶσι. Τὰ δ'
 ἐνθάδε εἶσι ἐστὶν ἐν ἀδήλω, τοῦ Εὐῆππου παραγενο-
 μένου μὲν, μηδὲν δὲ τῶς ἐκφάναντος. Ἀπειλοῦσι
 μέντοι καὶ συνδρομήν τινα ὁμογνωμόνων αὐτοῖς ἐκ τε
 τῆς Ἀρμενίας τῆς Τετραπόλεως καὶ ἐκ τῆς Κιλικίας.

EPISTOLA II 30.

Laudat Basilias Athanasii studium et curam omnium Ecclesiarum : gratias agit ob missum ad se Petrum presbyterum.
 Item ad eum mittit Dorotheum, ut ejus consiliis munitus Romam proficiscatur. Narrat visum esse Romam scribere,
 et tale idonei legati mittantur, ac placere nonnullis, ut Romani Marcellum damnum, sibi que idem videri. Rogat deni-
 que ut Dorotheum ad primam navigationem dimittat, et legatos ex Occidente advenientes moneat, quomodo pax conci-
 lianda sit ac in primis Ecclesia Antiochena curanda.

Ἀθανασίῳ, ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας.

1. Ἦν ἐκ παλαιοῦ (64) περὶ τῆς σῆς τιμιότητος
 ἐπλήρη ἐσομεν, ταύτην ὁ χρόνος προῶν ἀεὶ βε-
 βαιῶν· ἄλλον δὲ καὶ συναυξέει ταῖς προσθήκαις τῶν
 κατὰ μέρος ἐπιγινόμενων. Ὅτι τῶν μὲν ἄλλων τοῖς
 κείτοις ἐξαρκεῖ τὸ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστον περισκο-
 πῆν· σοὶ δὲ οὐχ ἱκανὸν τοῦτο, ἀλλ' ἡ μέριμνά σοι
 πάντων τῶν Ἐκκλησιῶν τοσαύτη, ὅση καὶ τῆς ἰδίως
 κατὰ τοῦ κοινοῦ Δεσπότου ἡμῶν ἐμπιστευθείσης
 ἐπίσταται· ὅς γε οὐδένα χρόνον διαλείπεις διαλεγό-
 μενος, κούθετῶν, ἐπιστέλλων, ἐκπέμπων τινὰς ἐκά-
 στου τοῖς ὑποτιθεμένους τὰ βέλτιστα. Καὶ νῦν ἐξ
 ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ πληρώματος τοῦ ὑπὸ σὲ κλήρου τῶν
 ἀδελφωμάτων ἀδελφῶν Πέτρον ἐκπεμφθέντα μετὰ
 πύλης χαρᾶς ἰδεξάμεθα, καὶ τὸν ἀγαθὸν αὐτοῦ τῆς
 ἐπιμελείας σκοποῦν (65) ἀπεδεξάμεθα, ὃν ἐπιδείκνυ-
 ναι κατ' ἐντολὰς τῆς σῆς τιμιότητος, τὰ ἀντιτε-
 λεῶνα προσαγόμενος, καὶ τὰ διεσπασμένα συνάπτων.
 Ὅθεν καὶ ἡμεῖς συμβαλέσθαι τῇ περὶ τοῦτο σπου-
 δῆ βουληθέντες, ἐνομιλάμεν ἐπιτηδευσάμενοι ἀρχὴν
 καὶ πράγμασι δώσωσιν, εἰ, ὡςπερ ἐπὶ κορυφῇ τῶν
 ἡμῶν, τὴν σὴν ἀναδράμομεν τελευτήσαντα, καὶ σοὶ
 κρυβούλη τε χρῆσαιμεθα καὶ ἡγεμόνι τῶν πράξεων.
 Ὅθεν καὶ τὸν ἀδελφὸν Δωρόθεον (66) τὸν διάκονον
 ἡς ὑπὸ τὸν τιμιώτατον ἐπίσκοπον Μελέτιον Ἐκκλη-
 σίας, ἀγαθῶ χρηρημένον περὶ τὴν τῆς πίστεως ὁρ-
 μήσαντα ζήλω, καὶ ἐπιθυμοῦντα καὶ αὐτὸν τὴν εἰρή-
 νην τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιθεῖν, πρὸς τὴν σὴν θεοσέβειαν
 παμπέψαι, ὥστε, ταῖς σοῖς ὑποθήκαις ἀκολουθοῦν-
 ται καὶ τῶ χρόνῳ καὶ τῇ τῶν πραγμάτων περὶ, καὶ
 εἰ τῶ ὑπὲρ τοῦς ἄλλους εἶχειν τὴν ἐκ τοῦ Πνεύμα-
 τος συμβούλην, ἀσφαλεστέρως ποιεῖσθαι δύνασαι),

(63) Πρὸς τίνας. Editi addunt καὶ ὅτε, et quando, sed hoc additamentum deest in sex nostris codicibus. Ibidem ὅς ἐδ. Mss. Ὅστε δέ. Paulo post editi συμπαραλήψῃ καὶ οὕτως. Quinque mss. ut in textu.
 (64) Ἐκ παλαιοῦ. Tres mss. recentiores ἐκπαλαι. In quantum post editiones 2 Basil. et Paris. ὅτε τῶν ἐν. Harl. et Coisl. uterque et uterque Regius ὅτι ἔν μὲν. Sic etiam Hag. et 1 Basil.
 (65) Σκοποῦν. Quamvis hæc scriptura in duobus antiquis codicibus, nempe Coisl. secundo et Reg. secundo, melior tamen videtur quam quod legitur alii mss. et editi κόπον, laborem. Proclive

A ducere. Igitur, si et prudentiæ tuæ utile consilium esse visum fuerit, dignabere et epistolas exarare, et commentarium dictare, de quibus, et ad quos ipsum verba facere oporteat. Atque ut auctoritatem aliquam habeant litteræ, adjunges omnino eos qui idem sentiunt, etiamsi non adeint. Hic autem res incertæ adhuc et dubiæ; cum Euippus advenerit quidem, sed nondum quidquam declaraverit. Minantur quidem et concursum quemdam eorum, qui idem ac illi sentiunt, ex Armenia Tetrappoli et ex Cilicia.

EPISTOLA LXIX.

Athanasio, episcopo Alexandria.

1. Quam dudum de tua præstantia opinionem habemus, eam tempus progrediens semper confirmat: vel potius simul crescit ex eorum quæ singulatim sunt accessionibus. Nam plerisque aliis satis est sua cujusque propria circumspicere: tibi vero id satis non est, sed tanta inest tibi omnium Ecclesiarum cura, quanta illius, quæ privatim tibi a communi nostro Domino concessita est: quippe qui nullum tempus intermittas disserendi, admonendi, scribendi ac subinde mittendi, qui optima commoneant. 162 Atque nunc etiam dignum omni honore fratrem Petrum e sacro cleri tui cætu missum multo cum gaudio excepimus, et bonum peregrinationis ipsius consilium laudavimus, quod quidem præ se fert secundum præstantiæ tuæ mandata, concilians contraria ac divulsa conjungens. Unde et nos cum aliquid in hujus rei studium conferre vellemus, convenientissimum initium rebus daturis duximus, si, velut ad universorum apicem, ad tuam confugeremus perfectionem, ac te et consiliario, et duce eorum quæ agenda sunt uteremur. Hac de causa et fratrem Dorotheum diaconum Ecclesiæ, cui reverendissimus episcopus Meletius præest, bono rectæ fidei studio utentem, et pacis Ecclesiarum videndæ cupidum, ad pietatem tuam remisi, ut consiliis tuis obsequens (quæ et tempore et rerum experientia, et quod præ cæteris habeas a Spiritu consilium, tutiora ac securiora efficere potes), ita denuum expetita ac desiderata aggrediatur. Hunc et suscipies vi-

fuit librariis in hac voce errare. Nam in epist. 211. ubi necessario legendum εὐσεβείας σκοποῦν, habet antiquissimus codex Coisl. κόπον. Paulo post editi τῇ περὶ τοῦτου σπουδῆ. Harl., Coisl. primus, Med. et Reg. secundus περὶ τοῦτου, quæ loquendi ratio usitator Basilio.
 (66) Ὅθεν καὶ τὸν ἀδελφὸν Δωρόθεον... ἀναπέμψαι. Habent duo libri veteres Θεόδωρον. Editi autem ἀνέπεμψα. Sed in sex mss. legitur ἀναπέμψαι. Similis occurrit loquendi ratio in epist. 9 ad Maximum, et 28 ad Ecclesiam Neocæsariensem.
 * Alias LII. Scripta anno 371.

delicet, et intueberis pacificis oculis, eamque precum subsidio firmatum, ac litterarum viatico munitum, imo etiam bonorum qui apud te sunt nonnullis adjunctum, ad proposita deduces. Nobis autem operæ pretium esse visum est ad episcopum Romæ scribere, ut res nostras inuisat, et consilium dare, ut cum illinc communi ac synodico decreto aliquos mitti difficile sit, ipse hoc negotium suo Marte aggrediatur, eligens homines idoneos ad perferendos itineris labores; idoneos ad eos, qui apud nos perversi sunt, lenitate ac animi constantia corrigendos; apte et attemperate utentes sermone, secumque habentes quæcumque post Ariminense concilium gesta sunt, ad eorum quæ per vim illie acta fuerant dissolutionem; iique, nemine sciente, citra strepitum per mare huc adveniant, ut opinionem inimicorum pacis prævertant.

2. Requiritur autem et illud a nonnullis qui hic sunt, ac necessario quidem, ut etiam nobis ipsis videtur, ut ipsi Marcelli hæresim velut perniciosam, et noxiam, et a sana fide alienam exterminent. Nam hactenus in omnibus quas scribunt litteris, Arium quidem infausti nominis virum susque deque anathemate ferire, et ab Ecclesiis relegare non cessant: Marcello vero, qui impietatem ei ex diametro oppositam protulit, et in ipsam divinitatis Unigeniti existentiam impius fuit, et Verbi appellationem prave accepit, nullum videtur intulisse vituperium. Qui Verbum quidem dictum fuisse Unigenitum concedit, ad usum et ad tempus progrediens, sed rursus ad eum undè prodiit revertens, neque ante exitum esse, neque post reditum subsistere. Atque hujus rei argumenta sunt servati apud nos nefariæ illius scriptionis 163 libri. Sed tamen nusquam eum reprobare visi sunt; idque eo nomine vituperati, quod eum ab initio ex veritatis ignoratione in ecclesiasticam etiam communionem receperint. Igitur et illius, ut par est, fieri mentionem res præsentis postulant, ut qui occasionem quærunt, occasionem non habeant, dum sani ad tuam se sanctitatem adjungunt, et qui circa veram fidem claudicant, manifesti omnibus fiunt; ita ut deinceps eos qui idem ac nos sentiunt, agnoscamus, nec jam velut in nocturna pugna nullum sit amicorum et inimicorum discrimen. Hortamur solum, ut statim ad primam navigationem prædictus diaconus mittatur, ut possit saltem anno sequenti aliquid eorum, quæ preca-

ούτως ἔγχειρεῖν τοῖς σπουδαζομένοις. Ὅν καὶ ὁμοδὲξῃ δηλονότι, καὶ προσθλέψεις εἰρηνικοῖς ὀφθαλμοῖς, στηρίξας τε αὐτὸν τῇ διὰ τῶν προσευχῶν βοηθείᾳ, καὶ ἐφοδιάσας γράμμασι, μᾶλλον δὲ καὶ παραξίους τινας (67) τῶν αὐτόθεν σπουδαίων, ἐπὶ τὰ κραιμμένα ὁδηγήσεις. Ἐφάνη δὲ ἡμῖν ἀκολουθεῖν ἐπιστάλαι τῷ ἐπισκόπῳ Ῥώμης, ἐπισκέψασθαι τὰ ἐνεσθαι, καὶ δοῦναι γνώμην, ἐν ἑπειδὴ ἀπὸ κοινοῦ καὶ συν-οδικοῦ δόγματος ἀποσταλῆναι τινας δυσκόλον τῶν ἐκεῖθεν, αὐτὸν ἀθεντήσαι περὶ τὸ πρᾶγμα, ἐλεξάμενον ἄνδρας ἱκανοὺς μὲν ὀδοπορίας πόρους ὑνεγκεῖν (68), ἱκανοὺς δὲ πραότητι καὶ εὐτονίᾳ ἤθους τοὺς ἐνδιαστροφούς τῶν παρ' ἡμῖν νοουτήσαι· ἐπιτηδεύεις δὲ καὶ οἰκονομικῶς κεχρημένους τῷ λόγῳ, καὶ πάντας ἔχοντας μεθ' ἑαυτῶν τὰ μετὰ Ἀρμι- (69) πεπραγμένα, ἐπὶ λύσει τῶν κατ' ἀνάγκην ἐκεῖ γενομένων· καὶ τοῦτο μηδεὸς εἰδότος, ἀφορητὴ διὰ θαλάσσης ἐπιστῆναι τοῖς ὧδε, ὑπὲρ τοῦ φθίσει τὴν ἀσθήσιν τῶν ἐχθρῶν τῆς εἰρήνης.

2. Ἐπιζητεῖται δὲ κάκεινο παρὰ τινων τῶν ἐνεσθαι, ἀναγκαίως, ὡς καὶ αὐτοῖς ἡμῖν καταφαίνεται, τὸ τὴν Μαρκέλλου αἵρεσιν αὐτοὺς ὡς χαλεπὴν καὶ βλαβερὰν, καὶ τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως ἀλλοτριᾶν ἔχουσαν, ἐξορίσαι (70). Ἐπεὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐν πᾶσιν οἷς ἐπιστέλλουσι γράμμασι, τὸν μὲν δυσώνυμον Ἄρειον ἀνω καὶ κάτω ἀναθεματίζοντες καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐξορίζοντες οὐ διαλείπουσι· Μαρκέλλῳ δὲ τῷ κατὰ διάμετρον ἐκεῖνῳ τὴν ἀσέθειαν ἐπιπέσει μὲν, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ὑπαρξιν τῆς τοῦ Μονοθεοῦ θεότητος ἀσέθησαντι, καὶ κακῶς τὴν τοῦ Λόγου προστηγορίαν ἐκδεξαμέντῳ, οὐδεμίαν μέρψιν ἐπεσεύχοντες φαίνονται. Ὅς Λόγον μὲν εἰρησθαι τὸν Μονογενεὶ διδῶσι, κατὰ χρεῖαν καὶ ἐπὶ καιροῦ προελθόντι· πάλιν δὲ εἰς τὸν ὄθεν ἐξῆλθεν ἐπαναστρέψαντα, οὐ πρὸ τῆς ἐξόδου εἶναι, οὔτε μετὰ τὴν ἐπάνοδον ὑεστάναι. Καὶ τούτων ἀπόδειξις αἱ παρ' ἡμῖν ἀποκρυμμένοι βιβλίοι τῆς ἀδίκου ἐκείνης συγγραφῆς ὑπέχουσι. Ἄλλ' ὁμῶς τοῦτον οὐδαμοῦ διαβαλόντες ἐφάνησαν, καὶ ταῦτα αἰτίαν ἔχοντας, ὡς τὸ ἐξ ἐκείνης κατ' ἄγνωμον τῆς ἀληθείας, καὶ εἰς κοινὴν αὐτὸν ἐκκλησιαστικὴν παραδεξάμενοι. (72) Ἐκείνοι οὖν μνησθῆναι πρεπόντως ἀπαιτεῖ τὰ παρόντα, ἃ μὴ ἔχειν ἀφορμὴν, τοὺς θέλοντας ἀφορμὴν, ἐκ τῆς οἰσιότητι συνάπτειν τοὺς ὑγιαίνοντας, καὶ τὴν πρὸς τὴν ἀληθῆ πίστιν ὁκλάζοντας φανεροὺς ποιήσαι· ὥστε τοῦ λοιποῦ γνωρίζειν ἡμᾶς τοὺς ἐφρονάς· καὶ μὴ, ὡς ἐν νυκτομαχίᾳ, μηδεμίαν ὡν καὶ πολεμίων ἔχειν διάκρισιν. Μόνον παρὰ τοῦτον εὐθύς ὑπὸ τὸν πρῶτον πλοῦν ἐκπεμφθῆναι τὸν προειρημένον διάκονον, ἵνα δυνηθῇ κατὰ τὸ ἐφεξῆς ἔτος γενέσθαι τι, ὃν προσευχόμεθα. 1

(67) *Τινὰς*. Ita Harl. et Coisl. primus cum tribus aliis. Editi *τις*.

(68) *ὑνεγκεῖν*. Ita Med., Harl. et Coisl. primus. Editi *διενεγκεῖν*. Paulo post corruptissime iidem editi *ἀπονολεῖ* ἤθους, quod vulnus sanavimus ope quinque mss.

(69) *τὰ μετὰ Ἀρμιῶν*. Ita sex nostri codices pro eo quod prave in editis legebatur τὰ ἐν Ἀρι-

μῖνον, vel est in editione Hagan. τὰ ἐν Ἀρμι- (70) *Ἐξορίσαι*. Ita Med., Harl., Coisl. uterq. Reg. secundus. Editi *ἐξορίζεσθαι*. Habent ibi Med. et Harl. ὑγιαίνουσας διδασκαλίας.

(71) *Οὐδαμοῦ διαβαλόντες*. Ita Harl., Med., C. primus. Editi οὐδαμῶς διαβάλλοντες. Legitur οὐδαμοῦ in Reg. secundo et Coisl. secundo.

(72) Vide Addenda.

οὐδὲ καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων (73) λόγων συνιείς τε αὐτοῖς καὶ φρονιεύει; δηλονότι, ὅπως ἐπιστάντες, ἐὰν ὁ θεὸς βέλῃ, μὴ ἐναφῶσι ταῖς Ἐκκλησιαῖς τὰ σχίσματα, ἀλλὰ τοὺς ἐκ αὐτῶν φρονούντας παντὶ τρόπῳ εἰς ἑνωσιν συναλλάσωσι, κἄν τινὰς ἰδίας τῶν πρὸς ἀλλήλους διαφορῶν ἀφορμὰς εὐρωσιν ἔχοντας (74) ὑπὲρ τοῦ μὴ τὸν ὀρθοδοξοῦντα λαὸν εἰς πολλὰ κατὰ τμήματα μερῶν τοῖς προσετώσι συναφιστάμενον. Πάντα γὰρ δεῖ σπουδάσαι δευτέρα ἡγήσασθαι τῆς εἰρήνης, καὶ πρὸ πάντων τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν Ἐκκλησίας ἐπιμελεσθῆναι, ὡς μὴ ἀσθενεῖν ἐν αὐτῇ τὴν εἰρήνῃ μερῶν περὶ τὰ πρόσωπα σχιζομένην. Μάλιστα δὲ τούτων ἀπάντων καὶ αὐτοῖς εἰς ὕστερον ἐπιμελίῃ, ἐπειδὴν, ὅπερ εὐλόγηθα, Θεοῦ συνσπυρόντος σε, πάντας λάβῃς (75) τὰ τῆς καταστάσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιτρέποντας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Θ΄.

Oriens mala ecclesiis coloribus depingit Basilius, et Damasum rogat, ut ex more et instituto decessorum suorum auxilium ferat, nuprius Dionysii, qui olim in Cappadociam miserat, qui captivos redimerent.

Ἀρεπίγραφος (76) περὶ συνόδου.

Ἀρχαῖα ἀγάπης θεσμούς ἀνανεοῦσθαι, καὶ Πατρῶν εἰρήνην, τὸ οὐράνιον δῶρον Χριστοῦ καὶ σωτηρίαν, ἀπομαρνανθῆν τῷ χρόνῳ, πάλιν πρὸς τὴν ἐκτὴν ἐπαναγαγεῖν, ἀναγκαῖον μὲν ἡμῖν καὶ ὠφέλιμον, τερπνὸν δὲ εὖ οἶδα, ὅτι καὶ τῇ σῆ φιλοχρίστῳ καρδίᾳ καταφανήσεται. Τί γὰρ ἂν γένοιτο χαριέστερον, ἢ τοὺς τοσοῦτῳ τῷ πληθεὶ τῶν τόπων διηρημένους (77) τῇ διὰ τῆς ἀγάπης ἐνώσει καθορᾶν εἰς μίαν μελῶν ἁρμονίαν ἐν σώματι Χριστοῦ δεδέσθαι; Ἢ Ἀνατολὴ πᾶσα σχεδὸν, τιμωύεται Πάτερ (λέγω δὲ Ἀνατολὴν τὰ ἀπὸ τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρις Αἰγύπτου), μεγάλῳ χειμῶνι καὶ κλύδωνι κατασιέεται, τῆς πάλαι μὲν σπαρσίτης ἀρέσκειος ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἀληθείας Ἀρείου, νῦν δὲ πρὸς τὸ ἀναίσχυντον ἐκπνεύσεως, καὶ ὀνοει δόξης πικρῆς καρπὸν ὀλέθρου ἀναδιδοῦσης, κατακρατούσης λοιπὸν διὰ τὸ τοὺς μὲν καθ' ἑκάστην παροικίαν προσετώτας τοῦ θεοῦ λόγου ἐκ συκοφαντίας καὶ ἐπηρείας τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκπνεεῖν, παραδοθῆναι δὲ τοῖς αἰχμαλωτίζουσιν τὰς ψυχὰς τῶν ἀκραιτέρων τὴν τῶν πραγμάτων ἰσχύν· τούτων μίαν προσεδόκησαμεν λύσιν τὴν τῆς ὑμετέρας εὐσπλαγγχίας ἐπίσκεψιν· καὶ εὐχαριστησέν ἡμᾶς αἰετὸν τὸ παράδοξον τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ, καὶ φήμῃ φαιδρότερον πρὸς βραχὺ τὰς ψυχὰς ἀνεπρόσωπην, ὡς ἐσπεμένους ἡμῖν τινος ἐπισκέψεως παρ' ὑμῶν. Ὡς δὲ ἐσπεύρομεν τῆς ἐλπίδος, μηκέτι στέγοντες ἤλθομεν εἰς τὴν διὰ τοῦ γράμματος (78) ἡμῶν παράκλησιν, ἐπιστεῖναι ὑμᾶς πρὸς τὴν ἀντιλήψιν ἡμῶν, καὶ ἀποστεῖλαι τινὰς τῶν ὁμαφύχων, ἢ τοὺς συμβιβά-

A mur, perfici. Illud autem ante etiam quam dicamus, ipse et intelligis, et curabis videlicet, ut ubi, Deo volente, advenerint, non immittant Ecclesiis schismata: sed eos qui eadem sentiunt, omni ratione ad conjunctionem compellant, etiam si nonnullos reperiant, qui privatas quasdam discordiarum inter se causas habeant; ne populus orthodoxus multas in partes scindatur, una cum præpositis abscedens. Studium enim in eo ponendum est, ut paci posthabeantur omnia, ac præ omnibus Ecclesiæ Antiochenæ cura suscipiatur, ne sana illius pars circa personas scissa debilitetur. Sed magis hæc omnia et ipse deinceps curabis, posteaquam, quod optamus, adjuvante te Deo, omnes habueris tibi, quæ ad Ecclesiarum B statum pertinent, committentes.

EPISTOLA LXX.

Sine inscriptione de synodo.

Dilectionis antiquæ leges renovare, et Patrum pacem, coeleste illud Christi donum ac salutare quod tempore exaruit, ad vigorem iterum revocare, necessarium quidem nobis ac utile; jucundum autem, sat scio, et tuo Christi amanti animo videbitur. Quid enim fiat jucundius, quam homines tanto locorum intervallo sejunctos charitatis vinculo videre in unam membrorum harmoniam in corpore Christi colligari? Omnis prope modum Oriens, Pater colendissime (dico autem Orientem quicquid ab Illyrico ad Ægyptum usque protenditur), ingenti tempestate ac æstu exagitatur: cum dudum quidem sparsa hæresis ab inimico veritatis Ario, nunc vero impudenter emergens, ac veluti radix amara fructum exitiosum proferens, jam dominetur; propterea quod sanæ doctrinæ in unaquaque parœcia significat per calumniam ac injuriam exciderunt Ecclesiis, tradita autem illis, qui simpliciorum animas captivos ducunt, rerum potestas. Horum **164** unicam solutionem exspectavimus, miserationis vestræ visitationem: ac nos semper consolata est mirabilis vestra charitas præterito tempore, et læto rumore allato, fore ut a vobis inviseremur, animis ad breve tempus corroborati sumus. Postquam autem spe excidimus, non jam amplius ferentes, eo devenimus, ut vos per litteras obsecremus, ut ad opem nobis ferendam excitemini, et ex his qui idem ac nos sentiunt mittatis aliquos, qui vel dissidentes concillent, vel Dei Ec-

(73) Πρὸ τῶν ἡμετέρων. Ita sex mss. Editi τῶν εἰρημένων. Ibidem editi συνωθήσεις τε. Duo mss. συνέσεις τε. Med., Coisl. prius, Reg. secundus et prima manu Harl. ut in textu.

(74) Εὐρωσιν ἔχοντας. Pro his vocibus legitur in Vaticano codice ac Reg. secundo et Coisl. secundo τύχασιν ἔχοντας.

(75) Vide Addenda.

(76) Ἀρεπίγραφος. Hanc epistolam perspicuum est ad Damasum papam scriptam esse.

(77) Διηρημένους. Ita Coisl. uterque, Clarom. et Reg. secundus. Editi διαιρημένους.

(78) Διὰ τοῦ γράμματος. Ita quique mss.; plures autem in hanc epistolam non habuimus. Editi διὰ γραμμάτων.

Alias CCXX. Scripta anno 371.

clesias ad amicitiam reducant, vel saltem perturbationis auctores vobis clarius indicent; ita ut deinceps vobis manifestum sit, quibuscum communionem deceat habere. Omnino autem nihil exposcimus novi, sed quod et cæteris olim beatis ac Deo dilectis viris usitatum, et præcipue vobis. Novimus enim ex serie memoriæ, a patribus nostris interrogatis et litteris etiamnum apud nos asservatis edocti Dionysium beatissimum illum episcopum, qui apud vos et recta fide et reliquis virtutibus enituit, invisisse Ecclesiam nostram Cæsariensem, et patres nostros per litteras consolatum esse, ac misisse, qui fratres captivos redimerent. Nunc autem difficilior ac tristior est rerum nostrarum status, et cura majore indiget. Neque enim terrenarum ædium lugemus demolitionem, sed excidium Ecclesiarum; neque corporum servitutem, sed animarum captivitatem quotidie ab hæresis propugnatoribus perfici videmus. Quare nisi jam ad suppetias ferendas excitemini, paulo post nec quibus manum porrigatis inventuri estis, omnibus sub hæresis potestatem redactis.

ορώμεν. Ὡστε εἰ μὴ ἤδη διανασταίητε πρὸς τὴν ἀντιλήψιν, μικρὸν ὕστερον οὐδὲ οἷς ὀρέξετα τὴν χεῖρα εὐρήσατε, πάντων ὑπὸ τὴν ἐπικράτειαν τῆς αἵρέσεως γενομένων.

EPISTOLA LXIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΑ'.

Gregorio dolorem suum significat Basilius, quod amicissimi sibi homines cuidam calumniatori aures præbeant. Neque defensione opus esse: culpam rejicit in Gregorium, quod secum magnam anni partem non traducat: rogat ut usque adversus imminentem hostem certaturus veniat. Quo ex certamine sperat se saltem exsiliū laudem reportaturum

Gregorio Basilius.

C

Γρηγορίῳ Βασιλίῳ (81).

1. Accepi pietatis tuæ litteras per fratrem sane quam reverendum Hellenium: et quæcunq; nobis significaveras, ipse aperte narravit. Audientes autem quomodo affecti fuerimus, nihil omnino dubitas. Sed quia decrevimus dolore omni potiore facere nostrum in te amorem, accepimus etiam hæc, ut par erat, ac precamur Deum sanctum, ut **165** reliquos dies vel horas, sic in animi erga te affectione conservemur, quemadmodum et præterito hactenus tempore, in quo nullus nobis ipsis neque parvi neque majoris delicti sumus conscii. Quod

* Alias XXXIII. Scripta anno 374.

(79) Φανερωτέρους. Ita quinque codices. Editi φανερώτερον.

(80) Οὐδὲν καιρόν. Ita Reg. secundus et Coisl. secundus. Editi, Coisl. primus et Paris. οὐδὲν ἀκαιρόν, nihil intempestivum. Clarom. οὐδὲν δεινόν, nihil grave. Quod Basilius de Romanorum episcoporum in alias Ecclesias beneficentia narrat, testimonio confirmatur et Dionysii Corinthiorum episcopi apud Eusebium, *Hist.*, lib. iv, c. 23, et Dionysii Alexandrini lib. vii, c. 5, et ipsius etiam Eusebii, qui hunc morem in postrema persecutione servatum a Romanis fuisse declarat lib. iv, c. 23. Memorata autem a Basilio calamitas sub Gallieno contigit, cum Scythæ Cappadociam et finitimas regiones vastarent, ut testatur Sozomenus, lib. ii, c. 6. Atque ex tantis malis magnum hoc bonum eruit Deus, ut Christiani a barbaris abducti victores suos caperent et ad Christum adducerent. Unde Basilius in epist. **164** prima pietatis semina apud Gothos e Cappado-

ζοντας τοὺς διεστῶτας, ἢ εἰς φίλων τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ἐπανάγοντας, ἢ τοὺς γούν αἰτίους τῆς ἀκαταστασίας φανερωτέρους (79) ὑμῖν καθιστῶντας· ὥστε καὶ ὑμῖν φανερόν εἶναι τοῦ λοιποῦ, πρὸς εἶνας ἔχειν τὴν κοινῶν προσηκῆ. Πάντως δὲ οὐδὲν κινῶν (80) ἐπιζητούμεν, ἀλλὰ τοῖς τε λοιποῖς τῶν πάλαι μακαρίων καὶ θεοφιλῶν ἀνδρῶν σύνηθες, καὶ διαφερόντως ὑμῖν. Οἴδαμεν γάρ, μνήμης ἀκολουθίᾳ, παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν αἰτηθέντων, καὶ ἀπὸ γραμμάτων τῶν ἐστὶ καὶ νῦν πεφυλαγμένων παρ' ἡμῖν, διδασκόμενοι, Διονύσιον ἐκεῖνον, τὸν μακαριώτατον ἐπίσκοπον, παρ' ὑμῖν ἐπὶ τα ὀρθοῦτα πίστεως καὶ τῇ λοιπῇ ἀρετῇ διαπρέψαντα, ἐπισκεπόμενον διὰ γραμμάτων τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν τῶν Καισαρέων, καὶ παρακαλοῦντα τοὺς πατέρας ἡμῶν

διὰ γραμμάτων, καὶ πέμπειν τοὺς ἀπολυτρομένους ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τὴν ἀδελφότητα. Ἐν χαλεποτέρῳ δὲ νῦν καὶ σκυθρωποτέρῳ τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ κλεινοῦς δόγματα τῆς ἐπιμελείας. Οὐ γὰρ οὐλομημάτων γῆινων καταστροφῆν, ἀλλ' Ἐκκλησιῶν ἑλισσιν ὀδυρόμεθα· οὐδὲ δουλείαν σωματικὴν, ἀλλ' αἰχμαλωσίαν ψυχῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐνεργωμένην παρὰ τῶν ὑπερμαχούντων τῆς αἵρέσεως καθ' ἀντιλήψιν, μικρὸν ὕστερον οὐδὲ οἷς ὀρέξετα τὴν χεῖρα εὐρήσατε, πάντων ὑπὸ τὴν ἐπικράτειαν τῆς αἵρέσεως γενομένων.

cia pullulasse ait opera beati Eutychis.

(81) Γρηγορίῳ Βασιλίῳ. Sic editi et vetustissimi codices. Habent alii Γρηγορίῳ ἐταίρω, Gregorio sodali. Nullus ascribit titulum presbyteri quem tamen Basilius omittere non potuit.

(82) Τῆς σῆς εὐλαβείας. Ita Harl., Coisl. primus et Med. Editi τῆς εὐλαβείας σου. De his Gregori litteris, Basilius responsione, et quid Athanasius de Basilio agendi ratione senserit, pluribus disseruimus in *Vita S. Basilii*.

(83) Διηγῆσατο. Sequimur hoc loco duos antiquissimos codices Med. et Coisl., quibus Harlazianum idcirco non consentire arbitror, quia hæc epistola recentiori manu in hoc codice scripta est. Habent autem editi: καὶ ταῦτα διηγῆσαμένου ἀκούσαντες ὄπωρ.

(84) Ἡ ὥρας. Harl. addit ἡμῶν. Ibidem οὕτω deest in antiquissimis illis duobus quos modo dixi codicibus, nec necessarium videtur. Non paulo post editi ἐκλελοιπόσι. Coisl. primus ἐλλειποῦσι.

ἔρπυ παρακύβει φιλοτιμούμενος πρὸς τὸν βίον τῶν Χριστιανῶν, εἶτα οἰόμενος αὐτῷ σεμνότητά τινα φέρειν τὸ ἡμῖν συνανατρίδασθαι· ἃ τε οὐκ ἤκουσε κατασκευάζει, καὶ ἃ μὴ ἐνόησεν ἐξηγεῖται, θαυμαστὸν οἰδέν. Ἄλλ' ἐκεῖνο θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, ὅτι πῶτον ἀχροατὰς ἔχει τοὺς γνησιωτάτους μοι τῶν παρ' ὑμῖν ἀδελφῶν· καὶ οὐκ ἀχροατὰς μόνον, ἀλλὰ καὶ μαθητὰς, ὡς ἔοικεν. Εἴ γε καὶ ἄλλως ἦν παράδοξον τοιοῦτον μὲν εἶναι τὸν διδάσκοντα (85), ἐμὲ δὲ τὸν διασυρόμενον, ἀλλ' οὖν τῶν καιρῶν ἡ καταστροφή ἐπαίδευσεν ἡμᾶς πρὸς μηδὲν δυσκολαίνειν. Πάλαι γὰρ τὰ τούτων ἀτιμότερα συνήθη ἡμῖν γέγονε διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Ἐγὼ τοίνυν, εἰ μὲν οὐδέπω τοῖς αὐτοῦ ἀδελφοῖς δέδωκα πείραν τῆς ἐμαυτοῦ περὶ τὸν θεὸν αἰρέσεως (86), οὐδὲ νῦν ἔχω τι ἀποκρίνασθαι· οἷς γὰρ οὐκ ἔπεισεν ὁ μακρὸς χρόνος, πῶς συμπίσει ἐπιστολῇ βραχεῖα; εἰ δὲ ἐκεῖνα αὐτάρκη, λήροι νομιζέσθωσαν τὰ παρὰ τῶν διαβαλλόντων. Πλήν γε ὅτι, ἐὰν ἐπιτρέψωμεν στόμασιν ἀχαλινώτοις, καὶ καρδίαις ἀπαιδευτοῖς λαλεῖν περὶ ὧν ἂν ἐθέλωσιν, καὶ ἔτοιμα ἔχωμεν πρὸς ὑποδοχὴν τὰ ὧτα, οὐ μόνον ἡμεῖς τὰ τῶν ἄλλων παραδεξόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἕτεροι τὰ ἡμέτερα.

2. Τούτων δὲ αἴτιον ἐκεῖνο, ὃ πάλαι μὲν παρεκάλειον μὴ γίνεσθαι, νῦν δὲ ἀπαγορεύσας σιωπῶ, τὸ μὴ συντυγχάνειν ἡμᾶς ἀλλήλοις. Εἰ γὰρ κατὰ τὰς ἀρχαίας συνθήκας, καὶ κατὰ τὴν ὀφειλομένην νῦν ταῖς Ἐκκλησίαις παρ' ἡμῶν ἐπιμέλειαν, τὰ πολλὰ τοῦ ἐνιαυτοῦ μετ' ἀλλήλων διηγόμεν, οὐκ ἂν ἐδώκαμεν πάροδον τοῖς διαβάλλουσι. Σὺ δὲ (87), εἰ δοκεῖ, τούτους μὲν ἔα χαίρειν· αὐτὸς δὲ παρακλήθητι συγκρίνειν ἡμῖν εἰς τὸν προκειμένον ἀγῶνα, καὶ συντυχεῖν μεθ' ἡμῶν τῷ καθ' ἡμῶν στρατευομένῳ. Εἰ γὰρ ὀρθῆς μόνον, ἐρέξεις αὐτοῦ τὴν ὀρμὴν, καὶ τοὺς συγκροτούμενους ἐπὶ τῷ καταστρέφασθαι τὰ τῆς περιβόου πράγματα διαλύσεις, γινώριμον αὐτοῖς καταστήσας, ὅτι αὐτὸς τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι τοῦ καθ' ἡμᾶς συλλόγου κατάρχεις (88)· καὶ φράξεις πᾶν ἀδίκον στόμα τῶν λαλούντων κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀνομίαν. Ἄν πάντα γένηται, αὐτὰ τὰ πράγματα δεῖξει, τίς μὲν ὁ κατακολοῦσθαι σοι ἐπὶ τὰ καλὰ, τίς δὲ ὁ μετοκλάζων καὶ προδιδοὺς δειλία τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Ἐὰν δὲ τὰ τῆς Ἐκκλησίας προδιδόμενα ἦ, ὀλίγος (89) μοι λόγος διὰ ῥημάτων πείθειν τοὺς τοσούτου με τιθεμένους ἄξιον, ὅσον ἂν τιμήσονται ἄνθρωποι οὐπω ἑαυτοῦς μετρεῖν δεδιδαγμένοι. Μετ' οὐ πολὺ γὰρ, τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἢ διὰ τῶν ἔργων ἀπόδειξις τὰς συγκρατησίας ἐλέγξει· διότι προσδοκῶμεν ὑπὲρ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας τάχα μὲν τι καὶ μεζῶν πείσασθαι· εἰ δὲ μή, πάντως γε τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν

(85) *Τὸν διδάσκοντα*. Editi addunt τοσούτου; δὲ τοὺς ἀνεγομένους, si mirum esset tales esse eos qui *επιπαιδευμένοι*. Sed hæc desunt in antiquissimo codice Coisliniano, ac præterea pugnant cum Basilii sententia, qui paulo ante dixit mirum esse quod *isles* ille auditores haberet : delendæ ergo hæc voces *viss* sunt. Paulo post editi *μη* πρὸς μηδέν. Quinque *miss*. ut in textu. Mox legimus τὰ τούτων, articulo addito ex codicibus Medicæo, Coisliniano primo et Vaticano.

(86) *Αἰρέσεως*. Harl., Vat. et Clar. *προαιρέσεως*.

A si ille, qui nunc primum sese ad vitam Christianorum emergere profitetur, ac sibi honori alicui futurum putat, nobiscum conflictari, ea effingit quæ non audivit, et narrat quæ non intellexit; nihil mirum. Sed illud mirandum et ab opinione abhorrens, quod ejusmodi rerum auditores habet germanissimos mihi apud vos fratres; nec auditores modo, sed et discipulos, ut videtur. Quod si alioquim mirum esset, talem esse eum qui docet, meque eum esse cui maledicuntur; certe temporum infelix status nihil nos ægre ferre docuit. Nam jamdudum majores his contumeliæ familiares nobis factæ sunt ob nostra peccata. Ego igitur, si necdum istius fratribus meæ de Deo sententiæ experimentum dedi, ne nunc quidem habeo quod respondeam. Quibus enim longum B tempus non persuasit, quomodo brevis epistola persuadeat? Sin illa satis sunt, nugæ existuntur quæ proficiscuntur a calumniatoribus. Sed tamen, si permiserimus effrenatis linguis et expertibus disciplinæ cordibus, de quibus voluerint loqui, auresque ad suscipiendum paratas habuerimus, non nos solum res aliorum secus accipiemus, sed nostras etiam alii.

2. His autem illud in causa est, quod pridem hortabar ne fieret, nunc autem defessus sileo, quod non una conveniamus. Nam si ex veteri pacto et pro debita nunc Ecclesiis a nobis cura, magnam anni partem simul traduceremus, aditum non dedissemus calumniatoribus. Tu autem, si videtur, C his quidem vale dicitis; ipse vero exorari te sine, ut nobiscum ad propositum certamen allabores, ac nobiscum occurras ei qui bellum nobis infert. Si enim tantum appareas, suppressis ipsius impetum, eosque, qui ad patriæ res evertendas conspiciunt, dissipabis, ubi ipsis notum feceris te, Dei gratia, cætus nostri duces esse, ac omne os loquentium contra Deum iniquitatem obturabis. Hæc si fiant, res ipsa declarabit quis tui ad præclara facinora sectator, et quis claudicans ac veritatis doctrinæ ignavus proditor. Quod si res Ecclesiæ proditæ sunt, parum mihi curæ fuerit eos verbi convincere, qui tanti me faciunt, quanti facere possint qui nondum suo se modulo metiri didicerunt. Enimvero brevi, Deo largiente, ipsis operum D testimoniis calumniæ arguentur; siquidem expectamus pro veritatis doctrina forte etiam nos majus aliquid passuros; sin minus, saltem omnino ex ecclesiis et patria ejectum iri. 166 Sed, si nihil evenerit eorum quæ speramus, non procul abest Christi judicium. Quare si congressum ob ecclesias

(87) *Σὺ δέ*. Ita Med., Reg. primus, Vat., Clarom. Editi *Σοὶ δέ*. Paulo post editi *παρόντα ἀγῶνα*. Tres antiquissimi codices et Reg. primus ut in textu.

(88) *Κατάρχεις*. Ita Med., Harl. et Coisl. primus. Editi *κατάρχεις*.

(89) *Ὀλίγος*. Coisl. primus οὐδείς. Paulo post editi *τοσούτου σε*. Sed multo melius in edit. Hagan. et tribus vetustissimis codicibus et Clarom., quos secuti sumus. Ibidem editi *τιμήσονται*. Tres supra dicti codices ut in textu.

exposcis, paratus sum, quocumque advocaveris, accurrere; sin autem, ut calumnias diluam, de his respondere nunc mihi non vacat.

τὰς ἐκκλησίας ἐπιζητεῖς, ἔτοιμος συνδραμεῖν ὅπουπερ ἂν προκαλῆ (90)· εἰ δὲ, ἵνα τὰς συκοφαντίας διαλύσω, οὐ σχολή μοι νῦν ἀποκρίνασθαι περὶ τούτων.

EPISTOLA LXXII^a.

Hesychium rogat Basilius, ut sibi in placando Callisthene operam navet.

Hesychio

Novi et amorem in me tuum, et rerum optimarum studium. Quare cum mihi placandus sit desideratissimus filius Callisthenes, existimavi, si te socium caperem sollicitudinis, facilius me perfecturum quod cupio. Succenset ille vir disertissimo Eustochio, nec immerito succenset. Servorum ipsius in se audaciam ac furorem incusat. Hunc rogamus exorari se sinat, ut eo timore contentus, quem et temerariis illis et eorum heris incussit, contentionem, venia data, dissolvat. Nam hoc pacto utrumque consequetur, et honestam speciem apud homines, et laudem apud Deum, si modo terrori velit patientiam admiscere. Tu igitur, si qua tibi cum illo viro intercedit amicitia ac familiaritas, ab eo id beneficii postula: et quos noris in civitate idoneos ad eum sectendum, socios adhibe sollicitudinis, dicens eis rem mihi gratissimam fore. Quin et diaconum sic dimitte, ut quarum rerum causa missus est, his perfectis redeat. Nam pudet me homines, qui ad me confugiunt, nihil juvare posse.

EPISTOLA LXXIII^a.

Laudat Callisthenem Basilius quod Eustochii servis iratus rei arbitrium sibi permiserit. Petenti ut in locum, ubi injuria fecerant, abducantur, demonstrat multa inde consequi incommoda. Concedit ut Sasima usque stantur; rei potius reus ut sibi vindicta permittatur; ac si juravit Callisthenes traditurum se eos ad poenam secundam leges, contentus in poena quam Ecclesiae leges imponunt, et militem, quem miserat, cito revocet.

Callistheni.

4. Gratias egi Deo lectis tuae gravitatis litteris. primum, quod hominis honorem libenter mihi habentis veniret ad me salutatio: siquidem virorum praestantissimorum colloquium plurimi facio; alterum voluptati fuit, recordationem bonam consequi. Signum autem recordationis litterae, quas ubi accepi, ac earum sensum intellexi, miratus sum

* Alias CCCLI. Scripta circa an. 371.

** Alias CCCLXXXVIII. Scripta circa an. 371.

(90) *Προκαλῆ*. Ita Coisl. primus et Med. cum alio. Editi *προκαλῆ*. Paulo post Coisl. primus ἀποκρίνεσθαι.

(91) *Τὴν πρὸς ἡμᾶς*. Ita Coisl. primus et Med. Editi τὴν περὶ ἡμᾶς.

(92) *Παρακληθῆναι, ἀρκεσθέντα*. Med. et Coisl. primus ἀρκεσθῆναι παρακληθέντα. Statim mss. αὐτοῦς τε, vocula aberat ab editis.

(93) *Ἰαδρῆσι*. Harlæanus codex cum recentioribus aliis quatuor ὑπάρχει. Paulo post duo mss. τὸ μακρόθυμον ἀναδείξει.

(94) *Εἰ τίς σοι*. Ultima vocula ex mss. quinque addita.

(95) *Πρόξεντα*. Editi addunt τι, quod deest in

EPISTOLA OB^a.

Ἡσυχίῳ.

Οὐδὰ σου καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς (91) ἀγαπῆν, καὶ τὴν περὶ τὰ καλὰ σπουδῆν. Διόπερ χρῆζων δυσωπίου τὸν ποθεινότατον υἱὸν Καλλισθένην, ἡγησάμην, εἰ κοινωνόν σε λάβοιμι τῆς φροντίδος, ὅσον κατορθώσῃν τὸ σπουδαζόμενον. Λελύπηται ὁ ἀνὴρ κατὰ τὸ λογιωτάτου Εὐστοχίου· καὶ λελύπηται δικαίαν λόγῳ. Ἐγκαλεῖ αὐτοῦ τοῖς οἰκέταις θράσος κατὰ τοῦ καὶ ἀπόνοιαν. Τοῦτον ἀξιούμεν παρακληθῆναι, ἀρκεσθέντα (92) τῷ φόβῳ, ὃν ἐφόβησεν αὐτοῦς πτοῦς θρασυνομένους καὶ τοὺς τούτων δεσπότας, καταλύσαι τὴν φιλονεικίαν, δόντα τὴν χάριν. Οὕτω γὰρ ἀμφοτέρα ὑπάρξει (93)· καὶ τὸ παρὰ ἀνθρώπου πεινὸν, καὶ τὸ παρὰ Θεῷ εὐδόκιμον, ἐὰν τῷ φόβῳ θελήσῃ τὸ μακρόθυμον ἀναμίξει. Αὐτός τε οὖν, εἰ τίς σοι (94) προὔπαρξει φίλα πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ συνήθεια, αἴτησον παρ' αὐτοῦ τὴν χάριν ταύτην· καὶ οὗς ἐὰν γνῶς ἐν τῇ πόλει δυναμένους αὐτὸν ἐσωπῆσαι, κοινωνοὺς λάβε τῆς φροντίδος; εἰπὼν αὐτοῖς, ὅτι τὸ γινόμενον ἐμοὶ μάλιστα κεχαρισμένον ἔσται. Καὶ ἀπέπεμψαι τὸν συνδιάκονον πρόξεντα (95) ὃν ἔνεκεν ἀπεστάλη. Αἰσχύνομαι γάρ, καταφυγόντων πρὸς με τῶν ἀνθρώπων, μὴ δυναθῆναι αἰτίαι γενέσθαι τι χρήσιμον (96).

EPISTOLA OF^a.

Καλλισθέσει.

Ἡχαριστήσα τῷ Θεῷ (97) τοῖς γράμμασιν ἐντυχόν τῆς εὐγενείας σου· πρῶτον μὲν, ὅτι ἀνδρὶ τιμῶν ἡμᾶς προαιρουμένου ἀφίκετό μοι προστηγία· καὶ γὰρ πολλοῦ μὲν ἀξίαν τιθέμεθα τῶν ἀρίστων ἔργων τὴν συντυχίαν· δεύτερον δὲ εἰς εὐφροσύνην το μνήμης ἀγαθῆς τυγχάνειν. Σύμβολον δὲ μνήμης γράμματα, ἅπερ ἐπειδὴ ἐδεξάμην, καὶ κατέμαρην

Harl., Clarom., Paris., Reg. secundo et Coisl. secundo.

(96) *Χρήσιμον*. Quod non possim esse aliquid utile; si verbum verbo reddatur. Utitur Basilius hac loquendi ratione in epist. 74, n. 3: Ἡ γὰρ γενήσῃ τι βελος τοῖς κοινοῖς. Vel enim eris aliquid utilitas communibus rebus. Et n. 4: οὐχ ὡς τι βελος ἐσομένου τοῖς πράγμασιν. Librarii, cum minus essent in stylo Basilii perspicendo versati, possorunt hoc loco γενέσθαι τι χρήσιμος, quae scriptura reperitur in tribus recentioribus mss.

(97) *Τῷ Θεῷ*. Editi addunt τῷ ἁγίῳ, sed haec est in omnibus mss. quos quidem vidimus. Paulo post plures mss. πολλοῦ μοι ἀξίαν τίθεμαι. Coisl. primus πολλοῦ ἀξίαν.

·ὄν ἐν αὐτοῖς πᾶσιν, ἐθαύμασα ὅπως τῆ ὄντι κατὰ ἅν τῶν πάντων ὑπόληψιν, πατρικὴν ἀπένειμε (98) τὴν εἰδῶ. Τὸ γὰρ φλεγμαίνοντα καὶ ὠργισμένον, καὶ ἰρημισαντα πρὸς τὴν τῶν λελυπηκότων ἀμυναν, παρῶσαι μὲν τὸ πολὺ τῆς σφοδρότητος, ἡμᾶς δὲ τοῦ πράγματος κυρίους ποιήσασθαι, ἔδωκεν ἡμῖν εὐφρανθῆναι ὡς ἐπὶ τέκνῳ πνευματικῷ. Ἄντι οὖν τούτων τί ἄλλο λειπόμενόν ἐστιν ἢ εὐχεσθῆαι σοι τὰ ἀγαθὰ· φίλοις μὲν σε ἡδίστον εἶναι, ἐχθροῖς δὲ φοβερὸν, πᾶσι δὲ ὁμοίως αἰδέσιμον, ἵνα καὶ οἱ τῶν βοηθηκόντων τι ἐλλειποτέρες, αἰσθησιν λαθόντες τίς ἐν σοὶ πραότητος, ἑαυτῶν καθάψωνται, ὅτι εἰς τοιούτον (99) σε ὄντα ἐξήμαρτον.

quomodo vere, ut omnium erat opinio, paternam mihi reverentiam exhibuerint. Quod enim aeternans 167 et iratus et ad ulciscendos molestias auctores paratus, multum remisisti de impetu, nosque rei dominos fecisti; id mihi locum dedit in te tanquam in filio spiritali laetandi. Pro his igitur quid aliud superest, nisi ut tibi bona precemur? ut amicis quidem sis gratissimus, inimicis vero formidandus, et omnibus pariter reverendus, ut et qui aliqua in re officio suo defuerint, cognita tua lenitate culpant se ipsi, quod in te virum talem deliquerint.

2. Ἐπειδὴ οὖν (1) προσέταξας τοὺς οἰκέτας ἐπὶ τῶν τῶν ἐν ᾧ τὴν ἀταξίαν ἐπεδείξαντο διαχθῆναι, ἀξιώ· ἴν σκοπὸν μαθεῖν, καθ' ὃν ἐπιζητεῖ τοῦτο ἢ χρηστό· B τῆς σου. Εἰ μὲν γὰρ αὐτὸς παρέση, καὶ αὐτὸς εἰσπράξη (2) τῶν τεταλμημένων τὴν δίκην, παρόνται μὲν οἱ παῖδες· τί γὰρ ἄλλο δεῖ γενέσθαι, εἰ τοῦτό σοι ἀκριταί; πλὴν ἄλλ' ἡμεῖς οὐκ οἶδαμεν ποίαν ἐτι· ῥῆσον εὐφρόντες ἐσόμεθα, ἔάν περ μὴ ἐξαρχέσω· μεν (3) ἐξελέσθαι τοὺς παῖδας τῆς τιμωρίας. Εἰ δὲ· εἰσὶν σε ἢ ἐπὶ τῆς λεωφόρου ἀσχολία καθέξει, τίς ὁ ἰπολεθόμενος ἐκεῖ τοὺς ἀνθρώπους; τίς δὲ ὁ μέλλων· εἰσὶν ἀντι σοῦ ἀμύνεσθαι; Ἄλλ' εἰ δοκεῖ σοι ἐλθεῖν· εἰσὶν εἰς ὕψιν, καὶ τοῦτο πάντως κέκριται· μέχρι· C Σιτίμων κέλευσον γενέσθαι αὐτῶν τὴν παράστασιν, καὶ αὐτοῦ δεῖξον σεαυτοῦ τὸ πρῶτον τοῦ ἤθους καὶ με· γελώθῃμον. Λαθὼν γὰρ ὑποχειρίους τοὺς παροξύναν· τας, καὶ ἐν τούτῳ τὸ εὐκαταφρόνητον τῆς σεαυ· τῶ (4) ἀξίας ἐπιδειχόμενος, ἀφες αὐτοὺς ἀθλαβεῖς, ἔς ἐν τοῖς προτέροις γράμμασι παρεκαλέσαμεν, ἢ· C ὡς ποιεῖς ἀντιδοσὶν ἐκδεχόμενος.

2. Sed quia jussisti famulos in locum, ubi tur· bam ac tumultum excitarunt, abduci, scire velim· quid tuae bonitati sed requirenti propositum sit. Si· enim aderis ipse, et facinoris poenas ipse repetes,· aderunt pueri: quid enim aliud faciendum, si id· tibi statutum est? Sed nescio ego quid jam bene· ficium accepero, si pueros ex supplicio eruere non· valeam. Quod si te negotia per viam detinuerint,· quis homines illic suscipiet? quis pro te illos ul· ciscetur? Quod si videatur tibi in conspectum· prodeant, idque omnino statutum, jube Sasimos· usque sistantur, ac ibi ostende lenitatem morum· tuorum et magnanimitatem. Postquam enim in po· testatem acceperis eos qui offenderunt, et hoc· pacto demonstraveris non contemptui habendam· esse tuam dignitatem, illaesos dimitte, quemadmo· dum prioribus litteris rogavimus, gratiam a nobis· C iniens, et a Deo facti mercedem exspectans.

3. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐχ ὡς οὕτως ὀφελοντος τελε· σθῆναι τοῦ πράγματος, ἀλλὰ συνενδιδοῦς τῇ ὀρμῇ· σου, καὶ φοβούμενος μὴ τι ὑπολείπηται ἀπεπτον τοῦ· θυμοῦ, καὶ ὡσπερ ἐπὶ τῶν φλεγμαινόντων ὀφθαλμῶν· καὶ τὰ ἀπαλύτιστα τῶν βοηθημάτων ὀδυνηρὰ φαίνε· ται, οὕτω καὶ νῦν ὁ ἡμέτερος λόγος ἐξαγριάνη σε· μᾶλλον ἢ κατασταλεῖη. Ἐπεὶ τὸ εὐπρεπέστατον ἦν, καὶ· εὖ μάλιστα κόσμον ἐνεγκεῖν δυνάμενον, καὶ ἐμοὶ· ἀρκούν πρὸς τοὺς ἑμαυτοῦ φίλους καὶ ἡλικιωτάς εἰς· συμλόγημα, τὸ ἡμῖν ἐπιτραπῆναι τὴν ἐκδίκησιν. Πάντως δὲ εἰ καὶ ὁμώμοστα σοι δοῦναι αὐτοὺς εἰς· τιμωρίαν κατὰ τοὺς νόμους, οὕτε ἢ παρ' ἡμῶν ἐπι· τμητικῆς ἐλάττων ἐστὶν εἰς ἐκδίκησιν, οὕτε ὁ θεῖος· νόμος ἀτιμότερος τῶν ἐμπολιτευομένων τῷ βίῳ νο· μίμων. Ἄλλ' ἦν δυνατὸν αὐτοὺς, ἐνταῦθα ἐπιστρα· φέντας τοῖς ἡμετέροις νομίμοις, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς τὴν· ἐπιπῶ εἶχεις (5) τῆς σωτηρίας, καὶ εὖ τῆς ἐπὶ τῷ

ἡμῖν μὲν διδοῦς τὴν χάριν, παρὰ δὲ Θεοῦ τὴν ἐφ· ἴνησιν. Hæc autem dico, non quod res ita perfici· debeat, sed cedens commotioni tuae, ac metuens,· ne quid iracundiæ minus coctum resideat, et· quemadmodum oculis inflammatis vel mollissima· medicamenta dolorem ferunt, ita et nunc oratio· mea accendat te magis quam compescat. Illud· enim maxime decorum foret, ac tibi maximum· ornamentum afferre posset, mihi que non parvam· apud amicos et æquales meos gloriæ materiam,· si vindicta mihi permitteretur. Omnino autem· etiam si juraveris traditurum te eos ad supplicium· D secundum leges; neque animadversio nostra mi· nor est ad vindictam, neque divina lex ignobilior· observatis in sæculo legibus. Sed fieri poterat, ut· hic ex legibus nostris, in quibus et ipse spem sa· lutis positam habes, puniti, et te jurisjurandi ne· cessitate solverent, et ipsi parum peccatis poenam

(98) Ἀπένειμε. Editi ἡμῖν απεναιμες. Tres mss.· recentiores ἀπένειμες. Harl., Coisl. primus et Med.· at in textu, nisi quod in variis Medicæi lectioni· bus non observata fuit secundæ vocis varietas.
(99) Τοιούτον. Sic mss. sex. Editi τοσοῦτον.
(1) Ἐπειδὴ ὄν. Ita Harl., Med. et Coisl. pri· mus. Editi Ἐπειδὴ δέ.
(2) Εἰσπράξη. Ita mss. sex. Editi εἰσπράξεις.
(3) Ἐξαρχέσωμεν. Ita mss. septem. Editi ἐξαρ·

κέσωμεν. Non multo post editi ἀμύνεσθαι. Octo· mss. ut in textu.
(4) Τῆς σεαυτοῦ. Ita mss. octo. Editi τῆς σῆς.
Aliquanto infra editi συνδιδοῦς. Mss. sex ut in textu.
Mox editi. ὑπολείπηται. Harl. et Med. cum tribus aliis· ὑπολείπηται.
(5) Ἐχεις. Ita veteres libri summo consensu· Male in editis εἶχεις. Páolo post editi καὶ αὐτοῖς.
Harl. et Coisl. primus et alii nonnulli ut in textu.

explerent. Sed rursus epistolam longius produco. Nam dum hæc tibi persuadere vehementer studeo, nihil eorum quæ in mentem veniat, præterire possum; veritus scilicet ne ideo irrita sit mea precatio, quod aliquid in docendo prætermiserim. At enim, colendissime ac geruane Ecclesiæ illi, confirma spes meas, quas in te nunc positas habeo, et consentientia 168 omnium de tua animi moderatione et lenitate testimonia; ac militi scribe ut a nobis cito discedat. Is enim hactenus nihil odii aut contumeliæ omisit: quippe cum malit te molestia non afficere, quam omnes nos familiares ac amicos habere.

EPISTOLA LXXIV.

Basilium malorum patriæ descriptione Martinianum adducere conatur, ut imperatorem adeat, et quanta ex ditione Cappadociæ consequatur incommoda demonstret, vel saltem scribendo opem ferat in tanta calamitate.

Martiniano

B

1. Quanti me arbitraris, quanti æstimaturum, ut in unum aliquando inter nos veniamus, tecumque diutius verser, adeo ut omnibus bonis quibus ornatus es, perfruar? Si enim plurimum valet ad eruditionis testimonium, multorum hominum vidisse urbes, et mores nosse; id existimo brevi tempore tuum congressum præstare. Quid enim refert utrum multos sigillatim videas, an unum qui omnium simul experientiam adeptus sit? Imo vero maxime præstare dixerim, quæcunque rerum optimarum cognitionem sine labore conciliant, et puram ab omni vitii permissioe scientiam virtutis colligunt. Enimvero sive facinus præclarissimum, sive sententia memoratu digna, sive virorum alios superantium instituta, omnia in animi tui thesauro reconduntur. Quare non annum tantum, sicut Alcinoüs Ulysem, sed per totam vitam meam audire te exoptarim, eamque longam hac de causa fieri, quamvis mihi gravis sit et molesta. Sed quid ego nunc scribo, cum adesse oporteret? Quia me afflictata patria festinanter ad se vocat. Qualia autem patitur, non ignoras, vir optime. Eam enim, veluti Pentheum, vere Mænades quidam, dæmones, discerpere: siquidem eam secant atque resecant, vulnera, imperitorum medicorum more, per inscientiam suam reddentes graviora. Itaque, cum labore dissecta, reliquum est ut ei tanquam ægrotanti medeamur. Scripserunt igitur ac nos urgent cives, atque

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΑ΄.

Μαρτινιανῶ.

1. Ἐμὲ τί οἶε, πόσου ποτ' ἂν τιμῆσθαι εἰς ταυτὸν ποτ' ἡμᾶς ἀλλήλοις ἐλθεῖν, καὶ ἐπὶ κλείῃ σοι συγγενέσθαι, ὥστε πάντων ἀπολαύσαι τῶν ἐν σοὶ καλῶν; Καὶ γὰρ εἰ μέγα πρὸς μαρτυρίαν παιδείσεως τὸ πολλῶν ἀνθρώπων ἰδεῖν ἄσπετα, καὶ νῦν γινῶσθαι τὸ τοῦτο οἶμαι δι' ὀλίγου χαρίζεσθαι τὴν σὴν ὀμιλίαν. Τί γὰρ διαφέρει πολλοὺς ἰδεῖν κατὰ μέρος, ἢ ἓνα τὸν πάντων (7) ὁμοῦ τὴν πείραν ἀναδεξάμενον; Μᾶλλον δὲ ἐγὼ καὶ πλείστον ἂν ἔχειν εἰποιμι τὸ διάφορον, ὅσα ἀταλαίπωρον τὴν γινῶσιν τῶν καλῶν πράξεων, καὶ καθαρὰν τῆς πρὸς τὸ χεῖρον ἐπιμείλιας σὺ ἀγεῖ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρετῆς. Εἴτε γὰρ πράξις ἀρίστη, εἴτε λόγος μνήμη; ἄξιος, εἴτε πολιτεία (8) ἀνδρῶν ὑπερπεφυκῶτων τοὺς ἄλλους· πάντα τῷ σὲ ταμίειν τῆς ψυχῆς ἐναπόκειται. Ὅστε οὐκ εἰς ἐνιαυτὸν μόνον, ὡς ὁ Ἀλκίνοος (9) τοῦ Ὀδυσσεύς, ἀλλ' εἰς πάντα μου τὸν βίον εὐχαιμην ἂν σου ἀκούειν, καὶ μακρὸν ἂν μοι γενέσθαι τοῦτου γε ἕνεκα τοῦτου, καὶ ταῦτα δυσκόλως πρὸς αὐτὸν διακείμενος. Τί δή ποτ' οὖν ἐπιστέλλω νῦν, παρῆναι δέον; Ὅτι μὲ (10) κάμνουσα ἡ πατρίς ἐπεῖγει πρὸς ἑαυτήν. Θία γὰρ πέπονθεν, οὐκ ἀγνωστὸς, ὡς ἄριστος· ὅτι Πενθέως τροπὸν Μαινάδες ὄντως τινές, δαίμονες (11), αὐτὴν δισεπάσαντο. Διαιροῦσι γὰρ αὐτὴν καὶ ἐπιδιαίρουσιν ὡσπερ οἱ κακοὶ τῶν ἰατρῶν, χαλεπώτερα τὰ εἶκη ποιοῦντες τῇ παρ' ἑαυτῶν ἀπειρίᾳ. Ἐπεὶ οὖν κίχμηκε κατατενομένη, λείπεται αὐτὴν θεραπεύειν, ὡς ἀρρωστοῦσαν. Ἐπέσειλαι οὖν ἐπείγοντες ἡμᾶς οἱ πολῖται· καὶ ἀνάγκη ἀπαντᾶν, οὐκ ὡς τι βραχέος

Alias CCCLXXIX. Scripta anno 371.

(6) *Τιμώτατον*. Tres mss. recentiores *τιμώτατε*. Paulo post duo mss. *πάντων συμφώνους*.

(7) *Τὸν πάντων*. Sic Coisl. primus et Reg. secundus: editi τῶν πάντων. Paulo post ejusdem Coisl. codicis ope emendavimus quod prave in editis legebatur *ὅσων ἀταλαίπωρον*.

(8) *Πολιτεία*. Coisl. primus *πολιτεία*. Paulo post eodem codice nixi et Harl. et Med., mutavimus quod erat in editis *πάντα σου τῷ*.

(9) *Ἀλκίνοος*. Ita Harl. cum duobus aliis: editi *Ἀλκίνοος*. Paulo post editi *δυσχερῶς πρὸς αὐτόν*.

Coisl. primus cum aliis nonnullis ut in textu. Sic etiam Harl. prima manu.

(10) *Ὅτι μὲ*. Sic mss. Male in editione 1 Paris. *ὅτι μὲ*. Tres antiquissimi codices Med. et Coisl. habent *ὅτι κάμῃ*.

(11) *Δαίμονες*. Quamvis hanc vocem habeant omnes veteres libri, videtur tamen e margine in contextum irrepisse. Erit enim multo præclarior Basilii sententia, si homines quidam, vere Mænades, patriam discerpisse dicantur. Hanc autem observationem debeo doctissimo Antonio Mariae Salviniio, qui codicem Medicæum eruditâ sua manu contulit.

ισομένους τοῖς πράγμασιν, ἀλλὰ τὴν ἐκ τῆς ἀπολεί-
ψεως μεμψιν ἐκκλίνοντας. Οἴσθα γάρ, ὡς εὐκολοί
μην ἐλπίζαι οἱ ἀμυχανοῦντες, εὐκολοὶ δὲ που καὶ
καταμέμψασθαι, ἐπὶ τὸ παρεθὲν ἀεὶ τρέποντες τὰς
εἰτίας.

3. Καίτοι ἔγωγε καὶ αὐτοῦ τούτου εννεκὲν ἐδεόμην
σοι συνελθεῖν, καὶ δοῦναι γνώμην· μᾶλλον δὲ παρα-
κλῆσαι ἐνθυμηθῆναι τι νεανικὸν καὶ πρέπον τῷ
αὐτοῦ φρονήματι, καὶ εἰς γόνυ κλιθεῖσθαι τὴν πα-
τριδα ἡμῶν μὴ περιδεῖν, ἀλλὰ καταλαβόντα τὸ στρα-
τόπεδον, εἰπεῖν μετὰ παρήσσιας τῆς σῆς μήτοι νο-
μίζου αὐτοῦς δύο κεκτησθαι ἀντὶ μιᾶς ἐπαρχίας. Οὐ
γὰρ ἐξ ἄλλης τινὸς οἰκουμένης ἐπισηγήγαγον τὴν
ἐτέραν· ἀλλὰ παραπλήσιόν τι πεποιθήκασιν, ὥσπερ
ἂν εἴ τις (12) ἴππον ἢ βοῦν κεκτημένος, εἶτα διχῆ δι-
αλῶν, δύο νομίζου ἔχειν ἐνὸς ἀντι· οὕτε γὰρ δύο
ἵπποι, καὶ τὸν ἓνα διέφθειρεν· εἰπεῖν δὲ καὶ τοῖς
παρδυναστεύουσι, μὴ τοῦτον ἀφῆιν τὸν τρόπον τὴν
βασιλείαν, οὐ γὰρ ἐν ἀριθμῷ εἶναι τὴν δύναμιν, ἀλλ'
ἐν τοῖς πράγμασιν· ἐπεὶ νῦν γε ἠγούμεθα τοὺς μὲν
ἐγὼ εἰς τῆς ἀληθείας ἰσως, τοὺς δὲ τῷ μὴ βούλεσθαι
ἰσπεῖν τοῖς ῥήμασι, τοὺς δὲ καὶ οὐ μέλον αὐτοῖς,
περιρᾶν τὰ γινόμενα. Εἰ μὲν οὖν ἦν δυνατόν αὐτὸν
ἰδεῖν πρὸς βασιλέα, τοῦ κράτιστον μὲν τοῖς πρά-
γμασι, πρέπον δὲ σοῦ τῇ καλῇ (13) τοῦ βίου προαι-
ρέσει. Εἰ δὲ βαρὺ ἄλλως καὶ διὰ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους,
καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν, ὡς αὐτοῖς ἔφη, σύντροφον ἔχου-
σιν ἐν ἑαυτῇ τὸν ὄκνον· ἀλλὰ τὸ γε (14) ἐπιστεῖλαι
πόνος οὐδεὶς. Ὅστε, τὴν ἀπὸ τῶν γραμμάτων βοή-
θειαν χαριζόμενος τῇ πατρίδι, πρῶτον μὲν σαυτῷ
συνειδήσεις, μηδὲν τῶν εἰς δύναμιν ἠρόντων ἐλλει-
πότι· ἔπειτα μέντοι καὶ τοῖς κάμουσι, αὐτῷ τῷ
ἐλπίεσθαι συναλγῶν, ἀκούσαν δῶσις παραμυθίαν.
Ἄλλ' εἴθε γὰρ ἦν ὁδὸν τε, αὐτὸν ἐπιστάντα τοῖς
πράγμασιν, εἴη λαθεῖν αὐτὰ τὰ σκυθρωπά. Οὕτω
γὰρ ἂν ἴσως, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐναργείας τῶν ὀρωμέ-
νων συγκινηθεὶς, ἀφῆκας τίνα φωνῆν πρέπουσαν καὶ
τῇ σῇ μεγαλονοῖα, καὶ τῇ κατηφεία τῆς πόλεως. Σὺ
δὲ ἀλλ' ἡμῖν διηγουμένους μὴ ἀπιστήσης· ἢ ὅτι Σι-
μωνίδου ὄντως, ἢ τινος τοιοῦτου μελοποιῦ ἐδεόμεθα,
ἐναργῶς εἰδότες ἐπιστενάξουσιν τοῖς πάθεσι. Καίτοι
εἰ λέγου Σιμωνίδην; δεῖον Ἀισχύλον εἰπεῖν, ἢ εἰ δὲ τις
ἕτερος, παραπλησίως ἐκείνῳ συμφορᾶς μέγεθος ἐναρ-
γῶς διαθέμενος, μεγαλοφῶνως ὠδύρατο.

.. Σύλλογοι μὲν γὰρ ἐκεῖνοι, καὶ λόγοι, αἱ κατ'
ἐγὼρᾶν συντυχίαι τῶν ἐλλογιμῶν ἀνδρῶν, καὶ ὅσα
πρότερον ἐποίησεν τὴν ἡμετέραν ὀνομαστήν πόλιν (15)
ἐμῆς ἐπιλελοιπασιν· ὥστε τῶν περὶ παιδείαν καὶ
λόγου ἦσαν ἂν φανεῖη νῦν τις ἐμβάλων τῇ ἀγορᾷ
ἢ Ἀθήνῃσι πρότερον οἱ ἀτιμίαν καταγνωσμένοι, ἢ
ταῖς χεῖρας ὄντες μὴ καθαροί. Ἀντισηκται δὲ τούτοις

(12) Ἄν εἴ τις. Deest secunda vocula in multis
codicibus, in quibus etiam paulo post legitur εἴχα.

(13) Τῇ καλῇ. Ita Coist. primus, Med., Harl., Cla-
roni. Editi τῇ ὄλῃ. Paulo post editi καὶ βαρὺ, sed
uicest conjunctio in mss.

(14) Τὸ γ... χαριζόμενος. Ita vetustissimi tres

A accedere necesse est, non quod rebus aliquid al-
laturi simus auxilii, sed ut. derelictionis expo-
sitionem effugiamus. Nesti enim proclives esse
ad sperandum qui in angustiis sunt, proclives et
ad conquerendum, semper id id quod prætermis-
sum est, culpam conferentes.

2. Equidem et ejus rei gratia convenire te de-
bebam, ac consilium dare; vel potius obsecrare
ut strenuum quiddam ac prudentia tua dignum
excogites, nec patriam nostram in genua pro-
lapsam despicias: sed in aulam proficiscens ac
libertate tua utens denunties eis, ne sibi videan-
tur duas ex una possidere provincias: neque enim
ex alia quadam terra alteram harum 169 inducere:
sed idem fere egerunt, ac si quis equum aut bo-
vem possidens, deinde duas in partes dividens,
duos pro uno habere sibi videatur; non enim of-
fecit duos, sed unum e medio sustulit; ac demo-
stres etiam iis qui plurimum possunt, iuperium
non hoc pacto adaugeri, neque enim robur in
numero, sed in ipsis rebus positum esse: siquidem
nunc arbitramur alios quidem fortasse veritatis
ignoratione, alios vero eo quod nolint verbis mo-
lesti esse, alios parvipendentes, ea quæ sunt ne-
gligere. Si igitur imperatorem ipsum adire pos-
ses, id et rebus commodissimum foret et præclaro
vitæ tuæ instituto decorum. Sin autem hoc alio-
qui grave est tum ob anni tempestatem, tum ob
ætatem quæ, uti tu ipse dicis, comitem habet pi-
gritiam; at saltem scribendi nullus labor. Quam-
obrem, si litterarum præsidium patriæ impertias,
primum quidem conscius tibi metipsi eris, nihil
quod in tuâ potestate situm esset, a te fuisse omis-
sum; deinde afflictis etiam, ipsa commiserationis
specie, satis magnum afferes solatium. Sed uti-
nam fieri posset, ut interesses ipsis rebus, ac oculis
tuis mœstitiam videres. Sic enim forte ex rerum
conspectu evidentiâ commotus, vocem ali-
quam et animi tui magnitudinem et civitatis affli-
ctione dignam emitteres. Sed tamen narrantibus
nobis fidem ne deroges. Revera Simonide, aut
aliquo simili poeta indigeremus, evidenter scienti
calamitates lugere. Sed quid dico Simonidem?
Æschylum dicere oportuit, aut si quis alius ei
D similis, calamitatis magnitudinem clare exponens,
voce alta lamentatus est.

3. Nam cœtus illi, sermonesque et eruditorum
virorum in foro colloquia, ac quæcunque civitati
nostræ antea nomen et famam pepererant, hos
deseruere. Quare eruditorum et eloquentium ho-
minum rarius nunc quisquam ad forum accedere
deprehendatur, quam olim Athenis infamiae notis
iniusti, aut manibus non puri. Introducta est au-

ms. et paulo post iidem habent ἐλλειπότι. Edit.
τότε... χαρισάμενος et ἐκλελοιπότι. Ibidem ἠρόντων
deest in Bigot. et Reg. primo, nec necessarium est.

(15) Πόλιν. Ita mss. Editi πόλιν. Ibidem editi
paulo post habent ἐμβάλων et ἀτιμίας. Mss. ut in
textu.

tem horum loco Seytharum quorundam aut Mas- A sagetarum insclitia. Una autem vox est exactorum, et eorum a quibus exigitur, quique flagellis caeduntur. Porticus utrinque lugubre quiddam personantes, velut propriam videntur vocem edere, de his quæ sunt ingementes. Occlusa autem gymnasia et noctes non illustratas non sinit aliquo nos in numero habere ipsa de vita sollicitudo. Non enim leve periculum est, ne amotis optimatibus, velut fulcris corrudentibus, simul evertantur omnia. Equis autem sermo exprimendis nostris malis par fuerit? Alii abierunt fugientes, pars senatus nostri, non ignobilior, perpetuum exsilium Podando præferentes. Cum autem Podandum dico, eadem me Laconicum dicere puta; aut sicubi naturale barathrum vidisti; quæ loca nonnulli Chatonia, nomine sua sponte occurrenti, appellarunt, 170 exitiosam auram exhalantia. Ejusmodi loco persimile existima Podandi malum. Ex tribus igitur partibus, alii cum uxoribus ac focis fugiunt, alii abducuntur ut captivi, maxima pars optimatum civitatis, miserandum amicis spectaculum, inimicorum vota explentes; si quis tamen omnino exstitit, qui nobis tantum mali imprecaretur. Tertia jam relicta pars est. Hi autem amicorum ac familiarium non ferentes secessum, simulque infirmiores quam ut rebus necessariis provideant, vitam ipsam oderunt. Hæc hortamur ut nota omnibus facias, tua ipsius voce ac justa dicendi libertate, quam tibi vita conciliat; clare illud prædicens, nisi cito consilium mutent, non habitatos in quibus humanitatem ostendant. Vel enim aliquid auxilii laturus es communibus rebus, vel saltem idem facturus, quod Solon, qui, cum cives derelictos defendere non posset, arce jam occupata, armatus ante fores sedebat, hoc ipso habitu declarans, se his quæ fiebant non assentiri. Hoc autem pro certo scio, etiam si quis non sententiam tuam non probet, paulo post

Σκυθῶν τιῶν ἢ Μασσαγετῶν ἀμουσία· μία δὲ φωνὴ ἀπαιτούντων, καὶ ἀπαιτούμενων, καὶ θαινομένων ταῖς μαστίξι. Στοὰ δ' ἐκατέρωθεν σκυθρωπῶν ἐπιηχοῦσαι (16), οἷον οἰκείαν δοκοῦσιν ἀφιέναι φωνῆ τοῖς γινομένοις ἐπιστενάξουσαι. Γυμνάσια δὲ κλεισμένα καὶ νύκτας ἀλαμπεῖς οὐκ ἐξ ἡμᾶς οὐδὲν λογιζέσθαι ἢ περὶ τοῦ ζῆν (17) ἀγωνία. Κινῶν γὰρ οὐχ ὁ τυχῶν, τῶν κρατούντων ὑφαιρέθενται, ὡς περ ἐρείσμασι πεσοῦσι, συγκατενεχθῆναι τὰ πάντα. Καὶ τις ἂν λόγος τῶν κακῶν τῶν ἡμετέρων ἐφίκεται; Οἱ μὲν οἴχονται φεύγοντες, μέρος τῆς βουλῆς ἡμῶν, οὐ τὸ φαυλότατον, τὴν ἀειφυγίαν Ποδανδοῦ προτιμῶσαντες. Ὅταν δὲ Ποδανδὸν εἶπω, τὸν Κεάδαν μολοῦ λέγειν τὸν Λακωνικὸν (18), ἢ εἰ ποῦ τῆς οἰκουμένης εἶδες βάραθρον αὐτοφύες, ἃ δὴ καὶ Χαριόνη τίσι προσαγορεύειν αὐτομάτως ἐπῆλθεν, ἀέρα ποταπῶν (19) ἀναπνέοντα. Τοιούτω τινὶ ἐοικὸς νόμισμα καὶ τὸ Ποδανδοῦ κακόν. Τριῶν τρίων μοιρῶν, οἱ μὲν φεύγουσιν αὐταῖς γυναίξιν καὶ ἐστίασι ἀπαναστάται; οἱ δὲ ἀπάγονται ὡς περ ἀλχμάλωτοι, οἱ πλείοσι τῶν ἐν τῇ πόλει ἄριστοι, ἔλειενὸν φίλοις θέαμα, ἐχθρῶς δὲ εὐχῆν ἐκπληροῦντες· εἰ δὴ τις γέγονεν ὁλως ποταπὸν ἡμῖν ἐπαρασάμενος. Τριτάτη δὲ ποῦ μοῖρα ἀλειπται. Οὗτοι δὲ, τὴν τε ἀπόλειψιν τῶν συνήθων (20) οὐ φέροντες, καὶ ἅμα τῆς χρείας ἀτονώτεροι ἀπληροίχομενοι, πρὸς αὐτὸ τὸ ζῆν ἀπειρηχασί. Ταῦτά τε φανερὰ ποιῆσαι πᾶσι παρακαλοῦμεν τῇ σεαυτοῦ φωνῇ καὶ τῇ σεαυτοῦ παρῆρησίᾳ τῇ δικαίᾳ, ἣν ἔχεις ἀπὸ τοῦ βίου· ἐκεῖνο σαφῶς προσιπόντα, ὅτι, ἐὰν μὴ ταχὺ μεταβουλεύσονται, οὐδ' ἔξουσιν εἰς οὐρανὸν ἀνθρώπιαν ἐνδείξονται (21). Ἡ γὰρ γενήσῃ τὸ ἔργον τοῖς κοινοῖς, ἢ τὸ γέ τοῦ Σόλωνος πεποικηκὸς ἔργον τοῖς ἀπολειφθεῖσι τῶν πολιτῶν ἀμύνειν (22) οὐκ ἔχων, τῆς ἀκροπόλεως ἤδη κατεχομένης, τὰ ὅλα ἐνδύς πρὸ τῶν θυρῶν (23) ἐκαθέζετο, εὐδήςλος ἂν τῷ σχήματι, τοῖς γινομένοις οὐ συντιθέμενος. Ἐκεῖν δ' ἀκριβῶς οἶδα, ὅτι, καὶ εἰ τις σου νῦν τὴν γνώμην μὴ ἀποδέχοιτο, μικρὸν ὑστερόν σοι (24) εὐνοίας τε ὁμοῦ καὶ συνέσεως τὴν μεγίστην ὄξαν προσθήσει.

(16) *Ἐπιηχοῦσαι*. Med. ἀπηχοῦσαι. Paulo post editi νύκτες ἀλαμπεῖς. Quinque mss. ut in textu. Erant hæ nocturnæ lucernæ inter ornamenta civitatum, sed in luctu publico intermitteri solebant. Unde Libanius in Orat. ad Antiochenos de Imperatoris ira, suadet civibus, ut has lucernas tantisper seponant, vel rariores accendant. Vide Ammianum, lib. xiv, c. 1, et notam Valesii, ex qua hæc delibavitur.

(17) *Περὶ τοῦ ζῆν*. Ita Med., Harl., Vat. et Coisl. secundus; editi περὶ τὸ ζῆν. Ibidem οὐδὲν deest ante λογιζέσθαι in eodem Bigot.

(18) *Κεάδαν... Λακωνικόν*. Sic vocabatur apud Lacedæmonios horrendum illud barathrum, in quod maximorum criminum reos dejicere solebant, teste Pausania, lib. iv, p. 250.

(19) *Νοσοποιόν*. Ita tres vetustissimi codices: editi φθοροποιόν. Julius Pollux et Suidas docent Charoniam vocatam fuisse Athenis unam carveris jannæ, per quam rei ad mortem ducebantur.

(20) *τῶν συνήθων*. Med. τῶν συνοίκων, et paulo post ἀποβουλεύσονται. Utrumque Harpocranus sic videtur habuisse.

(21) *Ἐνδείξονται*. Ita tres vetustissimi codices cum dædubus aliis: editi ἐνδείξονται. Paulo post quinque codices, sed non antiquissimi, Ἡ γὰρ ἐγένου.

(22) *Ἀμύνειν*. Addunt editi τῆς ἐλευθερίας. Duo mss. τῇ ἐλευθερίᾳ, sed hæc in aliis desunt.

(23) *Πρὸ τῶν θυρῶν*. Tres antiquissimi codices habent πρὸ τῶν πυλῶν, quod cum de urbis portis intelligatur, minus huic loco convenit. Id enim Solonem pro foribus domus suæ fetis discimus ex Plutarcho, qui rem paulo aliter narrat ac Basilium in libro, *An seni gerenda sit respublica*. At enim, ubi deprehensum fuit Pisistratum, gratiam popularem captando, tyrannidem moliri: nemine resistere audente, Solonem sua arma extulisse, et ante domum proposuisse, autem ἐξεργάμενος τὰ ὅλα, καὶ πρὸ τῆς οἰκίας θέμενος, ac cives ad defensionem hortatum esse: cumque ad eum misisset Pisistratus, qui rogarent quantum re fretus hæc faceret, eum respondisse, senectute fretum se esse.

(24) *Ἐστερόν σοι*. Deerat pronomen in editis, additum ex codicibus Harl. et Med.

θεν ἢ τὰ πράγματα κατὰ τὴν πρόβησιν ἀπαντή-
σαντα.

A benevolentiae simul et prudentiae maximam lau-
dem tibi daturum, cum res viderit ita, ut praedictae
fuerant, evenire.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΕ΄.

EPISTOLA LXXV.

*Aburgium movet Basilium quid patriae debeat, sumptus illius malorum pictura permovere conatur, ut auctoritate sua usatur
ad opem civibus ferendam.*

Ἀβουργίῳ (25).

Aburgio.

Πολλῶν ὄντων ἂ τὸ ὄν ἦθος ὕπερ τοῦς ἄλλους
εἶναι πεποιήμεν, οὐδὲν ὁσως ἴδιόν ἐστι ὄν, ὡς ἡ
περὶ τὴν πατρίδα σπουδὴ· δικαίας αὐτῇ ἀκοδιέδντος
σου τὰς ἀμοιβὰς, ἐξ ἧς ὀρηθηεις τοσοῦτος ἐγένου,
ὥστε εἰς πάσης τῆς οἰκουμένης γινώριμον εἶναι σου
τὴν περιφάνειαν. Αὕτη τοίνυν ἡ πατρις, ἡ σὲ ἀνεγ-
κόουσα καὶ θρηψαμένη, εἰς τὴν τῶν παλαιῶν διηγη-
μάτων ἀπιστίαν περιελήλυθε (26)· καὶ οὐκ ἂν τις
ἐπιστὰς ἡμῶν τῇ πόλει, οὐδὲ τῶν πάντων συνήθων,
εὐτήν (27) γνωρίσειεν. Οὕτως εἰς πᾶσαν ἐρημίαν
ἀθρόως μετασκευάσεται, πολλῶν μὲν καὶ κρῆτερον
εἰς τῆς ἀραιθεθέντων τῶν πολιτευσόμενων, ὅν δὲ σχε-
θὼν ἀπάντων εἰς τὴν Ποδαρδὸν μετακισθέντων. Ὡν
ἐκρωτηριασθέντες οἱ λειπόμηναι, καὶ αὐτοὶ εἰς πᾶ-
σαν ἀπόγνωσιν μεταπεπτώκασι (28), καὶ πᾶσι τοσοῦ-
τον ἐνεποίησαν τῆς ἀθυμίας τὸν ἔργον, ὥστε σπανί-
ζουσι καὶ τῶν οἰκητῶρων τὴν πόλιν, καὶ γεγε-
νησθαι τὰ τῆδε ἐρημίαν δευγῆν, ἐλεεινὸν μὲν φησὶς
λέμα, πολλὴν δὲ χαρὰν καὶ εὐθυμίαν φέρον τοῖς
κλαίεδρεύουσιν ἡμῶν τῷ πῶματι. Τίνος οὖν ἐστι
χεῖρα ἡμῖν ὀρέξαι; ἢ τίνος συμπαθὲς ἐφ' ἡμῖν (29)
ἀρεῖναι δάκρυον, ἀλλ' οὐχὶ τῆς σῆς ἡμερότητος,
ὡς καὶ ἄλλοτερία συμπαθοῖς πόλει τοιαῦτα κα-
μύση, μὴ ὅτι γε τῇ σὲ παραγαούση εἰς τὸν βίον;
Ἐἰ τις ὄν δύναμις, ταύτην νῦν ἐπὶ τῆς παρουσίας
χρείας ἡμῖν ἐπιδείξει. Πάντως δὲ μεγάλην ἔχεις τὴν
παρὰ τοῦ Θεοῦ βοήθην, ὡς ἐπ' οὐδενὸς καιροῦ κατα-
λείπει σε, καὶ πολλὰς ἰδοκέ σοι τῆς παρ' ἑαυ-
τοῦ (30) εὐμενείας τὰς ἀποδείξεις· μόνον ἐὰν θελή-
σης ὅπως διαναστήναι πρὸς τὴν ἐπιμίλειαν ἡμῶν,
καὶ τῇ προσούση σοι δυνάμει χρῆσασθαι εἰς τὴν
ὑπερ τῶν πολιτῶν βοήθειαν.

Cum multa sint, quibus indoles tua super alios
eminet; nihil tamen tibi tam proprium est, quam
patriae amor, pendente te justas illi vices, ex
qua ortus talis evasisti, ut claritas tua per totum
orbem terrarum celebretur. Itaque illa ipsa patria,
quae te procreavit ac enutrivit, in veterum historia-
rum incredibilem statum devenit; nec quisquam
in urbem nostram adveniens, etiamsi sit ex iis
quibus maxime nota est, illam agnoscat. Adeo in
omnem solitudinem subita transmutata est; pluri-
bus quidem jam antea magistratibus ei ablatiis,
nunc autem fere omnibus Podandum translatis. Ab
his avulsi qui residui sunt, in omnem et ipsi de-
sperationem inciderunt, ac omnium animos ita in-
fregērunt, ut jam rari sint etiam incolae in civitate,
atque hic ingens facta sit solitudo, miserandum
quidem amicis spectaculum, valde autem jucundum
et gratum insidiantibus dudum nostro casui. Cujus
est igitur manum nobis porrigere? aut cujus,
lacrymas commiserationis nostra causa profundere,
nisi clementiae tuae, quem etiam alienae civitatis si-
militer afflictæ mala tangerent, non modo illius,
quæ te in lucem edidit? Itaque si qua polles po-
tentia, eam in praesens tempus nobis ostende.
Magna profecto habes a Deo adjumenta, qui te
nullo tempore dereliquit, tibi que multa dedit be-
nevolentiae suae argumenta: tantum velis omnino
ad curam nostri suscipiendam exurgere, atque
auctoritatem qua vales, ad opem civibus ferendam
adhibere.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΟΓ΄.

EPISTOLA LXXVI.

*Corporis infirma valetudine et Ecclesiarum cura detinetur Basilium, quominus in aulam proficiatur. Sed interim per
litteras confugit ad Sophronium in summo patriae communi exitio*

Σωφρονίῳ μαγίστρῳ.

Sophronio magistro.

Τὸ μὲν μέγεθος τῶν καταλαβουσῶν συμφορῶν τὴν
πατρίδα ἡμῶν αὐτὸν ἐμὲ ἠνάγκαζε (31), καταλαβόντα
τὸ στρατόπεδον, τῇ τε σῇ μεγαλοφυῶα διηγῆσασθαι
τὴν κατέχουσαν ἡμῶν τὴν πόλιν κατῆφειαν, καὶ τοῖς

D Magnitudo quidem calamitatum, quæ patriæ no-
stræ acciderunt, memetipsum in aulam proficiaci
cogeret, et magnanimitati tuæ mœrorem, quo civi-
tas nostra afficitur, exponere, cæterisque quicun-

(25) Ἀβουργίῳ. Sic vocatur ille vir in omnibus
notis codicibus, Harl., Med., Coisl. utroque, Reg.
utroque, Val., Clarom., Paris., Bigot. et Combells.
Editi Ἀβουργίῳ.

(26) Περιελήλυθε. Tres mss. ἐλήλυθε.

(27) Αὐτήν. Med. et Coisl. primus αὐτῇ. Paulo
infra αὐτῆς deest post πρότερον in eodem Coisl.

(28) Μεταπεπτώκασι. Ita tres vetustissimi codi-
ces: editi καταπεπτώκασι. Non multo post duo ex
his codicibus καὶ γενέσθαι τὰ τῆδε.

(29) Συμπαθὲς ἐφ' ἡμῖν. Ita sex mss. Harl. συμ-
παθὲς ἡμῖν. Corruptissime editio prima Paris. συμ-

παθὲς ἐφ' ἀφείναι. Secunda editio συμπαθὲς ἐπ-
αφείναι. Paulo post editi συμπαθεῖς. Plerique msa.
συμπαθοῖς.

(30) Παρ' ἑαυτοῦ. Ita Harl., Coisl. primus, Reg.
primus et Bigot. Editi παρ' αὐτοῦ. Paulo post editi
καὶ τῇ παρουσίῃ. Tres vetustissimi codices ut in
textu.

(31) Ἡνάγκαζε. Editi post hanc vocem addunt
ἐν, sed hæc vocula deest in utroque Coisl., Harl.,
Med., Reg. secundo et Bigot. utroque.

* Alias CCCLXI. Scripta anno 371.
** Alias CCCXXI. Scripta anno 371.

que plurimum in rebus potestis. Sed quia et corporis infirma valetudo, et Ecclesiarum me cura detinet, interim per epistolam lamentari apud tuam magnitudinem festinavi; declarans nec naviculam in mari vehementibus ventis immersam ita velociter ex oculis unquam evanuisse, neque urbem ullam terræ motibus excussam aut aquis submersam ita subito periisse, ut civitas nostra hac nova rerum administratione absorpta in exitium funditus incidit. Atque adeo nostra in fabulam cessere. Actum est enim de civitatis ordine; omnis autem civilis cœtus ob ea, quæ magistratibus acciderunt, animo concidens, urbanis ædibus desertis, per agros et rura divagatur. Jam defecit rerum necessariorum tractatio: ac omnino spectaculum fœdissimum facta est, quæ prius tum de literatis viris, tum de reliquis bonis, quibus opulentæ urbes abundant, gloriabatur. Unum autem duximus, ut in malis, solatium, calamitates nostras apud tuam clementiam deslere, ac obsecrare, si quid potes, ut civitati in genua provolutæ porrigas manum. Modum vero quo rebus opportune subvenias, equidem ipse indicare non possum. Sed tibi omnino et invenire ob prudentiam facile, et uti inventis ob datam tibi a Deo potestatem non difficile.

172 EPISTOLA LXXVII.

Videtur hanc epistolam Basilium ad Elpidium præsidis Therasii assessorem scripsisse. Hortatur ut a præside non discedat, sed unitas curas, quæ ex divisione Cappadociæ supervenerant, cum eo partiat.

Sine inscriptione de Therasio.

Illud etiam ex bona præfectura magni percepimus Therasii, quod sacundia tua crebro apud nos venerit. Verum hoc ipsum amisimus præside privati. Sed quia quæ nobis semel a Deo concessa sunt, firma manent, atque in nostris invicem animis per memoriam insident, etiamsi corpore disjungamur, saltem frequenter scribamus, et inter nos de necessariis rebus loquamur: maxime autem præsentî tempore, quo hiems hasce inducias brevissimas nobiscum fecit. Spero autem te non discessurum a viro in primis admirando Therasio, decere existimantem cum eo tantas curas partiri, ne-

* Alias CCXXVI. Scripta anno 371.

(32) *Eis áπώλειαν*, etc. Editi sic habent hunc locum: *Eis áπώλειαν ἐχώρησε παντελῶς οὕτως ὡς ἡ ἡμετέρα... εἰς ἀθρόον ἦλθεν ἀφανισμόν*. Tres vetustissimi codices ut in textu: quos quidem eo libentius secutus sum, quod hæc loquendi ratio, παντελῶς οὕτως, ὡς, minus visa est Basilii stylo congruere. Legitur *εἰς áπώλειαν ἐχώρησε παντελῆ* in aliis sex codicibus mss.

(33) *Τὸ πολιτικόν*. De civitatis ordine, id est de curia, quæ ordo vocari solet. Unde illud Amniani de Gallo Cæsare, lib. iv, c. 7: *Antiochensis ordinis vertices sub uno elogio jussit occidi*. Vide *Cod. Theod.* t. IV, p. 356.

(34) *Πολιτικόν*. Vat. πολιτῶν. Paulo post editi *καταλιπόν*. Coisl. primus, Harl., Reg. secundus et Clarom. *καταλιπόντες*, quæ scripturæ non parum aridet.

λοιποῖς ὅσοι ἐπὶ μεγίστης ἐστὶ δυνάμει τῶν πραγμάτων· ἐπειδὴ δὲ ἡ τε τοῦ σώματος ἀρρωστία, καὶ ἡ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιμέλεια κατέχει με, τῶς διὰ γράμματος ἀποδύρασαι πρὸς τὴν σὴν μεγαλόνοιον ἐπέλθην· γνωρίζων, ὅτι οὐτε σκάφος ἐν πελάγει πνεύμασι βιαίοις καταδαπτισθὲν οὕτως ἀθρόως ἤφανισθη ποτὲ, οὐ σεισμοῖς ἐκτριβεῖσα πόλις, οὐχ ὕδασι ἐπικλυθεῖσα εἰς ἀθρόον (32) ἀφανισμὸν ἐχώρησε οὕτως, ὡς ἡ ἡμετέρα τῇ καινῇ ταύτῃ τῶν πραγμάτων οἰκονομίᾳ καταποθεῖσα εἰς ἀπώλειαν ἐχώρησε παντελῆ. Καὶ μῦθος γέγονε τὰ ἡμέτερα. Οἴχεται μὲν γὰρ τὸ πολιτικόν (33) πᾶν δὲ τὸ πολιτικόν (34) σύνταγμα, τῇ περὶ τοὺς κρατοῦντας ἀθυμίᾳ καταλιπόν τὴν ἐν τῇ πόλει οἰκῆσιν, διὰ τῆς ἀγροικίας κλιανᾶται. (35) Ἐπιτέλειοις δὲ λοιπὸν καὶ ἡ τῶν ἀναγκαιῶν διάθεσις, καὶ ὅλων ἀωρότατον θέαμα γιγνέται ἢ πρότερον ἀνδράσι τε λογίοις ἐπαγαλλομένη καὶ τοῖς λοιποῖς, οἷς εὐθηνούνται πόλεις ἀνεδῶς διάγουσαι. Μίαν δὲ ἐνομίσαμεν ὡς ἐν θεοῖς παραμυθίαν εἶναι, τὸ ἐπιτενεῖσθαι τοῖς πάθεσι ἡμῶν πρὸς τὴν σὴν ἡμερότητα, καὶ παρακαλέσαι, εἰ τις δύναμις, χεῖρα ὀρέξαι τῇ πόλει ἡμῶν εἰς γόνυ κλιθεῖση. Τὸν δὲ τρόπον δι' οὗ ἂν γένοιτο ἐν καιρῷ (36) τοῖς πράγμασιν, αὐτὸς μὲν εἰσηγεῖσθαι οὐκ ἔχω· σοὶ δὲ πάντως καὶ εὐρεῖν διὰ τὴν σύνεσιν βῆδιον, καὶ χρῆσασθαι (37) τοῖς εὐρεθεῖσι, διὰ τὴν παρὰ θεοῦ σοὶ δεδομένην δύναμιν, οὐ χαλεπὸν.

EPISTOLA OZ.

C Ἀνεκλήρατος περὶ Θηρασίου.

Ἐν καὶ τοῦτο (38) τῆς ἀγαθῆς ἀρχῆς τοῦ μεγάλου ἀπηλαύσαμεν Θηρασίου, τῆς σῆς λογιστικῆς τὴν ἐπιδημίαν συνεχῶς ἡμῖν γινομένην. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦ ἐξημιώθημεν στερηθέντες τοῦ ἀρχόντος. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ ἀπαῖ ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα μένει βῆβαια, καὶ ταῖς ψυχαῖς ἀλλήλων ἐνοικουμένα διὰ τῆς μνήμης, εἰ καὶ τοῖς σώμασι διωρισμένα, γράφωμεν (39) γοῦν συνεχῶς, καὶ φθεγγόμεθα πρὸς ἀλλήλους τὰ ἀναγκαῖα· καὶ μέλιστα νῦν, ὅτε ὁ χειμῶν τὴν ἐλιγοχρόνιον ταύτην ἐχειρίαν ἐσπέισατο. Ἐπιζόμεν δὲ μὴ ἀπολείψεσθαι σε τοῦ θαυμασιωτάτου ἀνδρός Θηρασίου, πρέπον εἶναι κρίναντα κοινωνεῖν

(35) Vide Addenda.

(36) *Ἐν καιρῷ*. Frustra editi addunt *σωτήρ*, quod deest in utroque Reg., utroque Coisl., Med. et utroque Bigot., nec in Harl. legitur nisi alia manu. Eadem loquendi ratione utitur Basilium in epistola 216: *Γένοιτο δὲ πάντα ἐν καιρῷ περὶ τὴν... Ἐκκλησίαν τὴν Ἰκονίου. Omnia prospere cedant... Ecclesiae Iconiensis*.

(37) *Χρῆσασθαι*. Ita Harl., uterque Coisl. et Reg. secundus et Bigot. alter. Editi *χρῆσθαι*.

(38) *Καὶ τοῦτο*. Coniunctio addita ex sex mss. Ibidem Coisl. secundus et Reg. secundus *μεγάλου ἀπανάμεθα*. Ibidem Clarom. τῆς σῆς *τελειότητος*, et ad marginem vulgata lectio.

(39) *Γράφωμεν*. Ope Reg. secundi et Coisl. secundi hoc verbum et sequens φθεγγόμεθα reposuimus, cum antea legerentur in indicativo. Editio Parisiensis secunda habet φθεγγόμεθα

ἢ ἀνδρὶ τοιούτων φροντιδῶν, ἡγούμενον (40) καὶ μάτην πρόφασιν ἀσμενίζοντα παρέχουσάν σοι (41) ἔχειν τὰ τοῦ φίλου, καὶ παρ' αὐτῶν θεαθῆναι. Πολλὰ δὲ ἔχον εἰπεῖν καὶ περὶ πολλῶν, εἰς τὴν συντυχίαν ὑπερέβην, οὐκ ἀσφαλὲς εἶναι ἡγούμενος ἐπιστολίαις τὰ τοιαῦτα καταπιστεύειν.

EPISTOLAE 08'.

Logi Basilus ut Elpidius vir maxime idoneus qui Cappadociae afflictis rebus succurrat, remanere in hac provincia jubeatur.

Ἀνεπίγραφος ὑπὲρ Ἐλπίδιου.

Οὐκ ἔλαθεν ἡμᾶς ἡ ἀγαθὴ σου σπουδὴ περὶ τῶν εἰσεπιμώτατον ἑταίρων ἡμῶν Ἐλπίδιον· ὅπως τῇ συνήθει σσαυτοῦ συνέσει ἔδωκας καιρὸν φιλανθρωπίας τῷ ἄρχοντι. Ταύτην οὖν τὴν χάριν νῦν σε τελειώσει παρακαλοῦμεν (42) διὰ τοῦ γράμματος, καὶ ὑπαμῆσαι τὸν ἄρχοντα οικεῖν προστάγματι ἐπὶ τῆς πατρὸς ἡμῶν καταστῆναι τὸν ἄνδρα πᾶσαν σχεδὸν τὴν φροντιδᾶ τῶν δημοσίων ἐξερτημένον. Ὅστε πολλὰ ἔξεις καὶ εὐπρόσωπους ὑποβάλλειν προφάσεις ᾧ ἄρχοντι, ἐξ ὧν ἀναγκαίως ἐπιμένειν αὐτὸν τῇ πατρὶδι ἡμῶν προστάξει. Οἶα δὲ τὰ ἐνταῦθα, καὶ τοῦ ἕξις τοῖς πράγμασιν ὁ ἄνθρωπος, πάντως οὐδὲν ἕτησιν παρ' ἡμῶν διδαχθῆναι, αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ συνήθει ἀκριβῶς ἐπιστάμενος.

EPISTOLAE 09'.

Gratus agit Eustathio Basilus, quod ad se certamini expositum scripserit, et Eleusinium optimum commilitonem miserit. Narrat se cum praefecto et cubiculi praeposito jam pugnasse.

Εὐσταθίῳ (43), ἐπισκόπῳ Σεβαστείου.

Καὶ πρὸ τοῦ δέχεσθαι τὰ γράμματα, ἦδειν τὸν πᾶσαν ἔχεις ὑπὲρ πάσης ψυχῆς, ἐξαιρέτως δὲ ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως, διὰ τὸ προθεβλήσθαι ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ· καὶ δεξιόμενος (44) παρὰ τοῦ αἰδεσιμώτατου Ἐλευσινίου τὰ γράμματα, καὶ αὐτῇ αὐτοῦ τὴν παρουσίαν θεασάμενος, ἐδόξασα τὸν θεὸν, τὸν τοιοῦτον παραστάτην καὶ συνασπιστὴν, καὶ τῆς πνευματικῆς βοηθείας ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἐγῶνι χαρισάμενον ἡμῖν. Γινωσκέτω δὲ ἡ ἀνυπέροκλητός σου θεοσέβεια μέχρι νῦν προσβολὰς μὲν τινὰς παρὰ τῶν μεγάλων ἀρχόντων ἡμῖν γεγενησθαι, καὶ ταύτας σφοδρὰς, τοῦ τε ἐπάρχου (45) καὶ τοῦ περὶ τὸν κοιτῶνα διαλεχθέντων ἰδιοπαθῶς ὑπὲρ τῶν (46) ἱκανῶν· τῶς δὲ ἀτρέπτως ἡμᾶς πᾶσαν προσβολὴν ὑπαμείναι τῷ ἔλεει τοῦ Θεοῦ, τῷ χαριζομένῳ (47) ἡμῖν τὴν συνεργίαν τοῦ Πνεύματος καὶ ἐνδυναμῶσαι ἡμῶν δι' αὐτοῦ τὴν ἀσθένειαν

(40) *ἡγούμενον*. Cum hic locus corruptissimus sit, nec sanando vulnere conducant mss. codices, qui cum editis consentiant. legendum puto non inprobabili conjectura, οὐ μὲν οὖν καὶ μάτην, προηγούμενον καὶ μάτην.

(41) *Παρέχουσάν σοι*. Ita Clarom., Reg. secundus et Coisl. secundus, melius quam editi et alii codices praerogant se.

(42) *Παρακαλοῦμεν*. Sic Med. et uterque Coisl. cum aliis nonnullis. Editi παρακαλῶ μὲν.

(43) *Εὐσταθίῳ*, etc. Hunc titulum excerptimus ex codicibus Med. et Coisl. primo. Harlaeanus habet tantum Εὐσταθίῳ.

(44) *Δεξιόμενος*. Post hanc vocem editi addunt

que etiam frustra occasionem amplectentem, ex qua tibi et amicos videre et ab ipsis videri liceat. Multa autem cum habeam dicenda et de multis, in congressum distuli, non tutum esse existimans epistolis res ejusmodi committere.

EPISTOLA LXXVIII.

Sine inscriptione pro Elpidio.

Non me laet bonum illud studium, quo erga colendissimum sodalem nostrum Elpidium afficeris; quomodo pro tua consueta prudentia humanitatis ostendendae occasionem praefecto subministraveris. Nunc igitur ut hoc beneficium absolvas, per epistolam te rogo, ac praefectum moneas, ut peculiari mandato patriae nostrae virum hunc praeficiat, ex quo tota pene publicorum negotiorum cura dependet. Quamobrem multas poteris ac speciosas suggerere causas praefecto, quibus necessario adducatur, ut illum in nostra patria remanere jubeat. Caeterum quo in statu res nostrae sint, et quam vir sit rebus gerendis idoneus, praefecto nihil opus est te a nobis edoceri: cum hoc ipse pro tua prudentia plane intelligas.

EPISTOLA LXXIX.

Eustathio (43), ἐπισκόπῳ Σεβαστείου.

Eustathio, episcopo Sebastiae.

Et antequam litteras tuas acciperem, haud ignorabam quantum pro quavis anima labores, maxime vero pro nostra humilitate, eo quod huic certamini expositus sim: et postquam 173 reddidit litteras perquam colendus Eleusinius, ipsumque praesentem conspexi; Deum laudavi, qui nobis adiutorem talem ac commilitonem per spirituale auxilium in certaminibus pro pietate subeundis concessit. Noscat porro summa tua pietas nobis jam pugnas aliquas cum magnis potestatibus fuisse, easque vehementes; cum et praefectus et cubiculi praepositus ex propria animi affectione pro adversariis nostris disputarent; sed nos hactenus animo inconcusso assultum omnem sustinuisse miseratione Dei, quae nobis suppeditavit opem Spiritus, ac per ipsum imbecillitatem nostram corroboravit.

δὲ, quae vocula rectius deest in duobus mss. Harl. et Med.

(45) *Ἐπάρχου*. Legendum ἐπάρχου. Loquitur enim de praefecto praetorii, ut est apud Gregorium orat. 20, pag. 320.

(46) *ὑπὲρ τῶν*. Editi καὶ ὑπὲρ τῶν. Sed haec conjunctio deest in Harl., in quo tamen secunda manu addita fuit, sed prorsus immerito.

(47) *τῷ χαριζομένῳ*. Reg. secundus et Coisl. secundus τοῦ χαριζομένου, et paulo post ἐνδυναμώσαντος. Sed vetustissimi codices hoc loco non discrepant ab editis.

* Alias CCXV. Scripta anno 371.

** Alias CCCVIII. Scripta anno 371.

EPISTOLA LXXX.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Η.

Sperat Basilius Ecclesias Athanasi precibus et consiliis ex tempestate horrenda servari posse. Hortatur ut nec precari cesset, nec scribere. Prætermittam ab eo scribendi occasionem dolet: magnam sibi solatium a Deo accepisse videtur, si Athanasium videre contingeret.

Athanasio, Alexandriæ episcopo.

Α Αθανασίω, ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας.

Quo magis Ecclesiarum morbi ingravescent, eo magis omnes ad tuam convertimur præstantiam, unum nobis malorum solatium superesse credentes, tutelam tuam; qui et virtute precum, et rerum optimarum in negotiis suggerendarum scientia, servare nos posse ex hac horrenda tempestate apud omnes pariter, qui vel tantillum aut auditu aut experientia præstantiam tuam noverunt, existimaris. Quare ne cesses et precari pro animabus nostris, et nos per litteras excitare: quarum si scires quanta sit utilitas, nunquam sane oblatam tibi ad nos scribendi occasionem prætermisisses. Quod si præcum tuarum opè habere dignus, qui viderem te, ac iis quæ in te sunt bonis perfruerer, atque ad meæ vitæ historiam congressum cum tuo vere magno et apostolico animo adjicerem; profecto mihi viderer ærumnis, quas in omni mea vita perpessus sum, parem a Dei benignitate consolationem accepisse.

Ὅσον τῶν Ἐκκλησιῶν τὰ ἀβήρωσθήματα ἐστὶ ἐμείζον πρόεισι, τοσοῦτον πάντες ἐπὶ τὴν σὴν ἐπιστροφόμεθα τελειότητα, μίαν ἑαυτοῖς ὑπολείπεσθαι τῶν δεινῶν παραμυθίαν τὴν σὴν προστασίαν πεπιστευότες· ὅς καὶ (48) τῇ δυνάμει τῶν προσευχῶν, καὶ τῷ εἶδέναι τὰ βέλτεστα τοῖς πράγμασιν ὑπολείπεσθαι, διασώσασθαι ἡμᾶς ἐκ τοῦ φοβεροῦ τούτου χειμῶνος παρὰ πάντων ὁμοκός τῶν καὶ κατὰ μικρὴν ἢ ἀκοῆν ἢ παύρῳ γνωριζόντων τὴν τελειότητά σου πιστεύῃ. Διὸ μὴ ἀγῆς (49) καὶ προσευχόμενος ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ διεγείρων ἡμᾶς τοῖς γράμμασιν· ὧν εἰ ἤδεις ὅπόσον ἐστὶ τὸ ὑφέλιμον, οὐκ ἂν ποτε παραπεσοῦσάμ σοι γραμμάτων ἀφορίμην πρὸς ἡμᾶς ὑπερέβης. Εἰ δὲ καταξωθεῖμεν τῇ συνεργίᾳ τῶν προσευχῶν σου ἰδεῖν σε καὶ ἀπολαῦσαι τῶν ἐν σοὶ αγαθῶν, καὶ προσθεῖναι τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἡμετέρου βίου τὴν συντυχίαν τῆς μεγάλης σου ὄψεως καὶ ἀποστολικῆς ψυχῆς· πάντως ἂν ἑαυτοῖς (50) ἐλογισάμεθα, ὧν ἐβλίθμεν ἐν πάσῃ τῇ ζωῇ ἡμῶν, ἀντίβροπον παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας λογίζεσθαι παραμυθίαν.

EPISTOLA LXXXI

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΑ'.

Rogatus ab Innocentio Basilius ut, eo mortuo, ipsius Ecclesie curam suscipere, tantum onus a se deprecatur. Sed alteri illius petitioni libenter annuens, offert ei presbyterum omni viriulium genere ornatum, ut eum successorem suum assignet. Alium petierat Innocentius, bonum illum quidem, sed predicto viro longe inferiorem.

Innocentio episcopo.

Ἰννοκεντίῳ ἐπισκόπῳ (51).

Quantum gavisus sum acceptis dilectionis tuæ litteris, tantum dolui quod mihi sollicitudinis, quæ meas vires superat, onus imposueris. Quomodo enim possim ex tanto intervallo tantum munus sustinere? Quandiu enim vos quidem possidet Ecclesia, tanquam in propriis fulcris quiescit: si vero de vestra vita Dominus quidpiam statuerit, quosnam hinc vobis pares 174 ad fratres curandos mittere valeam? Quod spectat ad petitionem tuam, quam per litteras significasti (recte quidem et prudenter faciens, ut vivus videre velis eum, qui electum Domini gregem post te gubernaturus est, id quod et beatus Moses et exoptavit et vidit); cum igitur et locus amplius sit, et celebris; tuumque opus apud multos clarum, ac tempora difficilia, magno indigentia gubernatore ob conti-

Ὅσον εὐθύμησα δεξάμενος γράμματα τῆς ἀγάπης σου, τοσοῦτον ἐλυπήθην, ὅτι βάρος ἐπέβηκε ἡμῖν φροντίδος τῆς υπερβαινούσης ἡμᾶς. Πῶς γὰρ δυνηθῶμεν ἀπὸ τοσοῦτου διαστήματος, τοσούτοις ἡμεῖς οἰκονομίας περιγενέσθαι; Ἔως μὲν γὰρ ὁμᾶς ἔχει ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἰδίους στηρίγμασιν ἐκαναπαύεται· ἐὰν δὲ τι περὶ τῆς ὑμετέρας ζωῆς ὁ Κύριος οἰκονομήσῃ, τίνας δύνάμει (52) ἑμοτίμους ἐντεῦθεν ὑμῖν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἀδελφῶν ἐκπέμπειν; Ὅπερ σὺ (53) ἐπεζήτησας διὰ τῶν γραμμάτων, καλῶς ποῦν καὶ ἐμφορῶς, βουλόμενος ὧν ἰδεῖν τὸν μετὰ σὲ μέλλοντα κυβερνῆν τὸ ἐκλεκτὸν ποίμνιον τοῦ Κυρίου· ὃ καὶ ὁ μακάριος Μωϋσῆς καὶ ἐπεθύμησε καὶ εἶδεν· ἐπεὶ οὖν καὶ ὁ τόπος μέγας καὶ περιβόητος, καὶ τὸ σὸν ἔργον παρὰ πολλοῖς ὀνομαστόν, καὶ οἱ καιροὶ χαλεποὶ, μεγάλου χρεῖαν ἔχοντες

* Alias XLIX. Scripta anno 371, aut 372 ineunte.
** Alias CCCXIX. Scripta anno 372.
(48) Ὅς καὶ... πιστεύῃ. Coisl. primus et Med. ὧς καὶ... πιστεύειν.
(49) Μὴ ἀγῆς. Sic magno consensu mss. et editio Hagan. At Parisiensis μὴ ἀποκνής. Paulo post editi ἐὶ εἶδης. Coisl. primus et tres alii ut in textu.
(50) Ἐαυτοῖς. Ita iidem mss. Editi αὐτοῖς. Ibi-
dem editi ἐβλίθμεν. Mss. septem et editio Hagapnoensis ἐβλίθμεν.
51) Ἰννοκεντίῳ ἐπισκόπῳ. Postrema vox addita ex quinque mss. Addit Clarom. Πώμης, sed prorsus absurde.
(52) Δύναμει. Ita mss. omnes. Editi δύνανται.

D Paulo post editi τῶν αὐτοῦ ἀδελφῶν. Sed deest αὐτοῦ in omnibus mss.
(53) Ὅπερ σὺ. Difficilis et subobscura hæc verborum complexio, tum quia longior est, tum quia superfluum videtur illud οὖν, quod legitur post ἐπεὶ. Lucem afferre conatus sum adhibita parenthesis in interpretatione. Quamvis autem hoc Innocentii consilium cum canonibus minus consentiat, illud tamen Basilius etiam atque etiam probat et laudat. Neque id mirum videri debet. Nam temporum molestia et impendentia ab Arianis pericula necessitatem afferebant de canonum severitate remittendi.

κυβερνήτου, διὰ τὰς συνῆχεις ζάλας καὶ τοὺς ἐπαν-
ισταμένους κλυδωνάς τῃ Ἐκκλησίᾳ· οὐκ ἐνόμισα
ἀσφαλές εἶναι τῇ ἐμῇ ψυχῇ ἀφωσιωμένους τῶν πράγματι
χρησασθαι· μάλιστα μεμνημένος ὧν ἔγραψας, ὅτι
μέλλεις ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἀντικαθίστασθαι μοι, δικα-
ζόμενος πρὸς με ὑπὲρ τῆς ἀμελείας τῶν Ἐκκλησιῶν.
Ἦν οὖν μὴ εἰσελθῶ εἰς κρίσιν μετὰ σοῦ, ἀλλὰ μά-
λλον κοινωνῶν σε εὐρω (54) τῆς ἀπολογίας μου, τῆς ἐπὶ
τῷ Χριστῷ, περιβλεψάμενος ἐν τῷ συνεδρίῳ τοῦ
πρεσβυτερίου τοῦ κατὰ τὴν πόλιν, ἐξελεξάμην τὸ τι-
μώτατον (55) σκεῦος, τὸν ἔκγονον τοῦ μακαρίου Ἐρ-
μογένους, τοῦ τὴν μεγάλην καὶ ἀρρήκτον (56) πίστιν
πράξαντος ἐν τῇ μεγάλῃ συνόδῳ· πρεσβύτερον τῆς
Ἐκκλησίας ἐκ πολλῶν ἤδη ἐτῶν, εὐσταθῆ τὸν
τρόπον, ἐμπειρον κανόνων, ἀκριβῆ τὴν πίστιν, ἐν
ἐγκρατείᾳ καὶ ἀσκήσει μέχρι (57) νῦν διάγοντα· εἰ
καὶ ὅτι τὸ εὐτόνον αὐτοῦ τῆς σκληραγωγίας λοιπὸν
κτεθεσπῆναι (58) τὴν σάρκα· πτωχὸν, καὶ μηδὲνα
παραμὸν (59) ἔχοντα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μηδὲ
ἄρτου αὐτὸν εὐπορεῖν, ἀλλὰ διὰ τῶν χειρῶν ἐκπλέ-
σσειν τὸν βίον μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν συνόντων αὐτῷ.
Ιούτου ἐμοὶ βουλευτὸν ἐστὶν ἀποστεῖλαι. Εἰ οὖν καὶ
αὐτὸς τοιούτου χρήσεις ἀνδρὸς, ἀλλὰ μὴ αὐτὸ τοῦτο
κατεργασθαι (60) τινὸς ἐπιτηδεῖου μόνον πρὸς τὸ πέμ-
πεσθαι καὶ τὰς βιωτικὰς ἐξυπνύειν χρείας, ταχὺ μοι
ἐκ πρώτης ἀφορμῆς ἐπιστεῖλαι καταξίωσον, ἵνα
ἐμὲ σοι τοῦτον τὸν ἄνδρα, ἐκλεκτὸν ὄντα τοῦ
θεοῦ, καὶ τῷ πράγματι ἐπιτήδειον, αἰδέσιμον τοῖς
ἐπιτηδεύουσιν, καὶ ἐν πραότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντι-
κατεμειμένους. Ὅν ἡδυνάμην καὶ εὐθύς ἐκπέμψαι·
ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς προλαβὼν ἐπεζητήσας ἀνθρώπων,
τὰ μὲν ἄλλα καλὸν καὶ ἀγαπῆτον ἦμῖν, τοῦ δὲ προει-
ρημίου ἀνδρὸς παραπολὺ ἀποδέοντα, ἡβουλήθη
ἐν φανεράν γενέσθαι (61) τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην·
ἢ, εἰ χρήσεις ἀνδρὸς τοιούτου, ἢ ἐκπέμψης τινα
τῶν ἀδελφῶν τὸν συμπαραληψόμενον αὐτὸν περὶ τὰς
νηστείας, ἢ ἐπιστελεῖς ἡμῖν, ἐάν μηδὲνα (62) ἔχης
ἢν δυνάμενον τῆς μέχρις ἡμῶν ὁδοπορίας τὸν κάματον ὑποστῆναι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΒ΄.

175 EPISTOLA LXXXII.

Coniugit ad Athanasium in summis Ecclesiae malis, et rogat ut communem epistolam scribat pluribus episcopis eius communionem appetentibus, sed initium ab eo fieri volentibus: aut si suspecti sint episcopi, cum ad se mittat: non prius se illam traditurum, quam responsa ab episcopis acceperit.

Ἀθανασίῳ, ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας.

Athanasio, episcopo Alexandriae.

Ὅταν μὲν πρὸς τὰ πράγματα ἀποβλέψωμεν (63),
καὶ τὰς δυσκολίας κατιδῶμεν, ὅφ' ὧν πᾶσα ἀγαθὴ

Cum quidem ad res ipsas respicimus, intuemur-
que difficultates quibus boni quaelibet effectio quo-

(54) *Εὐρω.* Ita tres vetustissimi codices Med., Coisl. et Harl. cum Clarom. Editi ξῆω. Paulo post deest τῷ πρεσβυτερίου in Val., Coisl. secundo et Reg. secundo, et Bigot. altero.

(55) *Τὸ τιμώτατον.* Harl., Med. et Clarom. τὸ τίμωτον. Ibidem male in editis ἔγγονον, unus codex antiquus τὸ ἔκγονον. Med. ἄνδρα ἔκγονον. Vocatur ille presbyter Hermogenis alumnus, quia ab eo ordinatus fuerat. Unde Bisilius in epist. 237 *Εὐπίπλιον* τῆρα καὶ *Εὐπίπλιον* ἔκγονα vocat episcopos ab Euiprio ordinatos.

(56) *Ἀρρήκτον.* Coisl. primus, Harl. et Clarom., ἀρρήκτον, inenarrabilem.

(57) *Μέχρι.* Hanc vocem addidimus ex septem mss.

(58) *Κατεθεσπῆναι.* Coisl. primus, Harl. et Clarom. κατεδάμασε.

(59) *Παραμὸν.* Harl., Med. et Clarom. παριστα-

μόν. Legitur πορισμόν ad marginem in Med. eadem manu.

(60) *Αὐτὸ τοῦτο κατεργασθαι.* Coisl. primus αὐτονευότερον. Ibidem deest μόνον in Reg. utroque, Val., Coisl. secundo et altero Bigot.

(61) *Σοὶ φανερῶν γενέσθαι.* Ita Harl., Med. et Coisl. primus, et Clarom. Editi φανεράν καταστήσαι σοι. Mox editio prima Paris. ἐκπέμψεις. Secunda et mss. ἐκπέμψης.

(62) *Ἐάν μηδὲνα.* Ita Med., Val., Paris., Reg. secundus et Coisl. secundus. Contra editi ἐάν τινα.

(63) *Ἀποβλέψωμεν.* Quatuor mss. non antiq. iustissimi βλέψωμεν. Mox editi πᾶσα ἀγαθῶν. Tres vetustissimi codices Harl., Coisl., Med. ut in textu.

Alias Ll. Scripta anno 371 exeunte, aut 372 ineunte.

dam quasi vinculo impedita detinetur, tum vero in summam de nobis ipsis desperationem venimus; sed cum rursus in tuam gravitatem conjicimus oculos, cogitamusque te medicum morborum, quibus Ecclesie laborant, a Domino nostro reservatum; animos resumimus, et ex desperatione, in quam lapsi fueramus, ad spem erigimur meliorum. Dissoluta est Ecclesia omnis, quemadmodum neque prudentia tua ignorat. Ac vides prorsus ex mentis contemplatione, velut ex alta quadam specula, quæ ubique gerantur: quomodo velut in pelago, multis simul navigantibus, fluctus violentia omnes simul inter se colliduntur; statque naufragium, partim ob externam causam mare violenter exagitantem, partim ob navigantium sibi mutuo obstantium ac se impellentium perturbationem. Satis est in hac similitudine sermonem concludere, cum nec sapientia tua quidquam amplius requirat, nec rerum status det nobis dicendi libertatem. Ad hæc autem quis idoneus gubernator? quis fide dignus, qui Dominum excitet, ut increpet ventos et mare? Quis alius quam qui a puero pro pietate in certaminibus dimicavit? Quoniam igitur vere nunc propendet quidquid inter nos circa fidem sanum est, ad eorum, qui idem sentiunt, communionem atque unitatem, fidenter patientiam tuam rogatum venimus, ut nobis omnibus scribas epistolam unam, quæ quid agendum sit admoneat. Sic enim volunt a te initium sibi fieri colloquiorum ad communionem pertinentium. Sed quia fortasse suspecti videntur tibi ob memoriam præteritorum, hoc velim, facias, Pater religiosissime, epistolas ad episcopos mihi mitte, aut per aliquem eorum quibus istic fidem habes, aut etiam per fratrem Dorotheum condiaconum nostrum, quas cum accepero non prius dabo, quam ab eis responsa accepero; sin minus, *Peccator ero in te omnibus diebus vitæ meæ*². Hoc profecto majorem metum incutere non debuit ei, qui id primus dixit ad patrem, quam nunc mihi ad te patrem spiritualem dicenti. Quod si hoc omnino apud te desperatum est; saltem nos in hoc ministerio crimine libera, qui sine dolo et artificio, pacis studio et mutua inter nos, qui de **176** Domino idem sentimus, conjunctionis, ad hoc legati et interpretis munus accessimus. **Δ** ἐπιθυμῶν τῶν ὁμοουσύντων εἰς τὰ πρὸς τὸν ἀφικόμενος.

Genes. XLIII, 40.

(64) *Πρὸς τὴν ἐλπίδα*. Vaticanus, Reg. uterque et Coisl. secundus τῆ ἐλπιδι. Ibidem Reg. secundus et Coisl. secundus ἐκ τοῦ ἀπογνώσεως πτώματος.

(65) *Πάντες ὁμοῦ*. Deest ultima vox in quinque mss., non tamen in vetustissimis. Paulo post editi βεβαίως κινούσης. Sex mss. ut in textu. Instituta hic comparatio uberius multo pertractatur in capite ultimo libri *De Spiritu sancto*.

(66) *Τῶν ἐμπλεόντων*. Coisl. primus et Harl. τῶν πλεόντων.

(67) *Θαβρόντως*. Ita Coisl. primus et Reg. pri-

Α ἐνέργεια οἶον ὑπό τινος δεσμοῦ ἐμποδιζομένη κατέχεται, εἰς ἀπόγνωσιν ἑαυτῶν ἐρχόμεθα παντελῶς· ὅταν δὲ πάλιν πρὸς τὴν σὴν ἀπιδόμεν σεμπομπείαν, καὶ λογισώμεθα; ὅτι σὲ λατρῶν τῶν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἀβρωστημάτων ὁ Κύριος ἡμῶν ἐταμιώσατο ἀναλαμβάνομεν ἑαυτῶν τοὺς λογισμούς, καὶ ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ἀπόγνωσιν πτώματος πρὸς τὴν ἐπιδα (64) τῶν χρηστοτέρων διανιστάμεθα. Αἰδύται πᾶσα Ἐκκλησία, ὡς οὐδὲ ἡ σὴ φρόνησις ἀγνοεῖ. Καὶ ὁρᾷ πάντως τὰ ἐκασταχοῦ, οἶον ἀφ' ὕψηλῆς τινος σκοπιᾶς τῆς τοῦ νοῦ θεωρίας· ὅπως, καθάπερ ἐν πελάγει, πολλῶν ὁμοῦ συμπλεόντων, ὑπὸ τῆς βίας τοῦ κλύδωνος πάντες ὁμοῦ (65) ἀλλήλους προσήγγυνται· καὶ γίνεται τὸ ναυάγιον, πῆ μὲν ἐκ τῆς ἐπιθεν αἰτίας βιαίως κινούσης τὴν θάλατταν, πῆ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἐμπλεόντων (66) ταραχῆς ἀντιβαινόντων ἀλλήλους καὶ διωθουμένων. Ἄρχει ἐπὶ τῆς εἰσῆς ἔδσαι τὸν λόγον, οὔτε τῆς σῆς σοφίας ἐπιζητούσης τι πλεόν, οὔτε τῆς καταστάσεως ἐπιτροπούσης ἡμῶν τὴν παρῆσιαν. Καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἰκανὸς κυβερνήτης; τίς ἀξιόπιστος διαναστῆσαι τὸν Κύριον ἐπιτιμῆσαι τῷ ἀνέμῳ καὶ τῇ θαλάσσει; Τίς ἕτερος ἢ ὁ ἐκ παιδὸς τοῖς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐναθῆσαι ἀγῶσιν; Ἐπεὶ οὖν ὠρμηται νῦν γνησίως πᾶν τὸ περὶ ἡμᾶς ὑγιαῖνον κατὰ τὴν πίστιν εἰς τὴν ἐκ τῶν ὁμοδόξους κοινωνίαν καὶ ἐνωσιν, θαρρόντως (67) ἤλθομεν εἰς τὴν παράκλησίν σου τῆς ἀντικακίας, ἐπιστεῖλαι πᾶσιν ἡμῖν ἐπιστολὴν μὴ παραίνεσιν ἔχουσαν τῶν πρακτέων. Οὕτω γὰρ βούλονται παρὰ σοῦ τὴν ἀρχὴν ὑπάρξαι αὐτοῖς τῶν κοινωνικῶν διαλέξεων. Ἐπειδὴ δὲ ἴσως ὑποποι καταφαίνονται (68) σοι τῇ μνήμῃ τῶν παρελθόντων. ἔχεινο ποιήσον, θεοφιλέστατε Πάτερ· ἔμοι τὰς πρὸς τοὺς ἐπισκόπους ἐπιστολάς διάπεμψαι ἢ διὰ τινος τῶν αὐθόθεν πιστῶν, ἢ καὶ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ Δωροθέου τοῦ συνδιακόνου ἡμῶν, ἃς ὑποδεξάμενος ὡ πρότερον δώσω, μὴ λαθῶν (69) τὰς παρ' αὐτῶν ἀποκρίσεις· ἐὰν δὲ μὴ (70), *Ἥμαρτηκῶς ἔσσομαι εἰς σὲ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου*. Πάντως δὲ οὐ πλειονός (71) ἄξιον φόβου τοῦτο τῷ ἐξ ἀρχῆς εἰπόντι πρὸς τὸν πατέρα ἢ ἔμοι νῦν πρὸς εἰ τὸν πνευματικὸν πατέρα λέγοντι. Εἰ δὲ τοῦτο παντὶ τῶν ἀπηγόρευται παρὰ σοῦ, ἀλλ' ἡμᾶς γε τῆς ἐπιτῆς διακονίᾳ αἰτίας ἄφες, ἀδύλως καὶ ἀκατασκευάως.

Β ἐπιθυμῶν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους **Δ** ἐπιθυμῶν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους

Δ ἐπιθυμῶν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους **Δ** ἐπιθυμῶν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους

mus, cum Med. et Harl. Editi θαρρόντως, excerpta editione Haganoensi, quæ habet θαρρόντως.

(68) *Καταφαίνονται*. Sic Harl. et Vat. cum tribus aliis. Editi καταφανήσονται. Paulo post editi ἀδελφοῦ ἡμῶν, sed deest pronomen in mss. Harl. et Coisl. primus τῶν αὐθόθεν.

(69) *Μὴ λαθῶν*. Ita mss. septem. Editi: ἢ λαθῶν.

(70) *Ἐὰν δὲ μὴ*. Deest ultima vocula in duobus mss.

(71) *Οὐ πλειονός*. Ita sex mss. Editi οὐδὲ πλειονός.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΓ΄.

EPISTOLA LXXXIII^a.

Censiozem hortatur Basilium, ut miseræ Cappadociæ calamitates suavelet, eique commenat unus et amicis suis possessionem quandam, quæ circa Chamanenem sita erat, ei tribulis premebatur.

Κηρσίτορι.

A

Censitori.

Ἔμοι πρὸς τὴν σὴν εὐγένειαν συνήθεια μὲν καὶ ἡ κατ' ὀφθαλμούς σου τυχεῖα πάνυ βραχεῖα γέγονε· γνώσις δὲ ἡ ἐξ ἀκοῆς, δι' ἧς πολλοῖς συναπτόμεθα τῶν ἐπιφανῶν, οὐκ ὀλίγη τε, οὐδὲ εὐκαταφρόνητος. Εἰ δὲ καὶ σοὶ τις ἐκ τῆς φήμης περὶ ἡμῶν ὑπάρχει λόγος, αὐτὸς ἂν εἰδείης ἄμεινον. Τὸ δ' οὖν σὸν παρ' ἡμῖν τοιοῦτόν ἐστιν οἷον εἶπομεν (72). Ἐπειδὴ δὲ ἐκάλεσέ σε ὁ Θεὸς εἰς πρῶγμα φιλανθρωπίας ἐπιδείξιν ἔχον, δι' οὗ δυνατόν ἐστι διορθωθῆναι ἡμῶν τὴν παρὰ παντελῶς ἐδαφισθείσαν, ἡγοῦμαι πρέπειν μοι ὑπομῆσαι σου τὴν χρηστότητα, ἵνα ἐπ' ἐλπίδι τῆς παρὰ Θεοῦ ἀνταποδόσεως τοιοῦτον σεαυτὸν κατεξιώσης παρασχέσθαι, ὥστε ἀθανάτου μὲν τῆς μνήμης ἀξιοῦσθαι, γενέσθαι δὲ αἰωνίων ἀναπαύσεων κληρονόμον, ἐκ τοῦ ἐλαφροτέρως ποιῆσαι τοῖς καταπονομένοις τὰς θλίψεις. Ἐπειδὴ δὲ καί μοι τίς ἐστὶ κτήσις περὶ Χαμανηνὴν (73), ἀξιώ σε προστῆναι αὐτῆς, ὡς οικίας. Μὴ θαυμάζης δὲ, εἰ ἐμαυτοῦ λέγω τὰ τῶν φίλων, μετὰ τῆς ἄλλης ἀρετῆς καὶ φιλίαν παιδευμένος, καὶ μεμνημένος τοῦ σοφῶς εἰπόντος, ἄλλον ἑαυτὸν εἶναι τὸν φίλον. Τὴν τοίνυν κτήσιν τὴν διαφέρουσαν τῷδὲ, ταύτην ὡς ἐμαυτοῦ παρατίθεμαι τῇ τιμιότητι σου· καὶ παρακαλῶ, ἐπισκεψάμενον τὰ τῆς οικίας δυσχερῆ, δοῦναι αὐτοῖς καὶ τῶν περιθρότων χρόνων παραμυθίαν, καὶ πρὸς τὸ μέλλον αἰρετὴν αὐτοῖς κατασκευάσαι τὴν οἰκίαν, τὴν φευκτὴν καὶ ἀπηγορευμένην διὰ τὸ πλῆθος τῆς ἐπιχειμένης αὐτῇ συντελείας. Σπουδάσω δὲ καὶ αὐτὸς περιτυχῶν σου τῇ κοσμιότητι ἐντελέστερον περὶ ἐκάστου διαλεχθῆναι.

B

C

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΔ΄.

EPISTOLA LXXXIV^a.

Præsident Cappadociæ, quem Elikam esse credimus perhonorifice salutavit Basilium, ejusque factum reprehendit, quod dum senis cumjudaem nepolem amos quatuor natum curiæ addidit, ipsum senem in nepole rursus ad munera publica pro traxerit. Pluribus probat mulandum esse quod decretum inique fuerat.

Ἡγεμόνι.

Præsidi.

1. Σχεδὸν μὲν ἀπιστόν ἐστιν ὁ μέλλω γράφειν, γράφεται δὲ τῆς ἀληθείας ἕνεκεν· ὅτι, πᾶσαν ἔχων ἐπιθυμίαν, ὡς οἶόν τε ἦν, πυκνότερα διαλέγεσθαι σου τῇ καλοκἀγαθίᾳ, ἐπειδὴ εὖρον ταύτην γραμμάτων τὴν ἀφορμὴν, οὐκ ἐπέδραμον τῷ ἔρματι, ἀλλ' ἀπώκησα καὶ ἀνεδύην. Τὸ οὖν παράδοξον ἐν τούτῳ, ὅτι ἄπερ ἠγχομένη ὑπάρξει (74), ταῦτα γενόμενα οὐκ ἔδεχόμεν. Αἴτιον δὲ, ὅτι αἰσχύνομαι δοκεῖν μὴ φίλιος γε ἕνεκεν καθαρῶς, ἀλλὰ χρεῖαν τινὰ θεραπεύων ἐκάστοτε γράφειν. Ἀλλὰ με ἐκεῖνο εἰσήλθεν (ὃ καὶ σὲ βούλομαι διανοηθέντα, μή τοι νομίσειν ἡμῆς ἐμπορικῶς μᾶλλον ἢ φιλικῶς ποιεῖσθαι τὰς ἐπιλήψεις), ὅτι χρὴ τι διάφορον ἔχειν τὰς τῶν ἀρχόντων προσήσεις παρὰ τοὺς ἰδιώτας. Οὐ γὰρ ἑμοίως ἐντυχετόν ἡμῖν ἱατρῷ τε ἀνδρὶ καὶ τῷ τυ-

D

1. Fere incredibile est quod scripturus sum scriberetur tamen veritatis causa. Etsi cupiditate omni tenebar, quam posseis sæpissime cum tua probitate colloquendi; postquam tamen hanc litterarum occasionem nactus sum, non accurri ad lucrum, sed hæsitavi ac me retraxi. Illud itaque ea in re mirabile est, quod quæ contingere cupiebam, ea ubi contigere, non sum amplexus. Hoc autem fuit causæ, quod puderet me videri non puræ amicitie causa, sed aliquid utilitatis aucupantem subinde scribere. Sed illud mihi in mentem venit (quod et tu considerans velim existimes me non quæstus magis quam amicitie causa in colloquium venire), 177 aliter præsidem alloqui decere ac privatos. Non enim nobis eodem modo

(72) *Εἶπομεν*. Sic ope codicis Claromontani mutilavimus quod erat in editis, εἶπομεν.

(73) *Χαμανηνήν*. Medicæως μηχανήν. Paulo post Coisl. primitus μὴ θαυμάσης

(74) *Υπάρξει*. Coisl. primus et Med. ὑπάρξειεν.

* Alias CCCCXXVII. Scripta anno 372.

** Alias CCCLXXXIX. Scripta anno 372.

adeundus est medicus ac plebeius; neque etiam A
 præsens eodem modo ac privatus: sed danda est
 opera, ut hujus arte, illius auctoritate ad nostros
 usus perfruamur. Quemadmodum enim ad solem
 ambulantes, velint nolint, umbra omnino sequi-
 tur: ita et cum magistratibus colloquia quæstus
 quidam comitatur, levamen afflictorum. Primam
 igitur epistolæ causam adimpleat ipsa magnanimi-
 tatis tuæ salutatio; quod ipsum, etiamsi nullum
 aliud scribendi argumentum suppeteret, causam
 æquam esse putandum est. Saluteris igitur a nobis,
 vir optime, ac omni hominum generi custodiaris, præ-
 lecturas ex præfecturis gerens, et alios atque alios
 tua administratione adjuvans. Id enim et mihi facere
 mos est, et tibi debetur ab iis, qui vel tantillum tuam
 in administranda provincia virtutem experti sunt. B

2. Post votum illud, meam quoque pro misero
 sene precessionem excipe, quem diploma regium
 muneribus publicis exemit; vel potius cui et ipsa
 ante regem senectus immunitatem necessariam
 dederat. Confirmasti et ipse beneficium regis, na-
 turam reveritus, et publicis rebus providens, ut
 mihi videtur, ne quod periculum, homine propter
 ætatem desipiente, in rem publicam invheretur.
 Quomodo autem illum, vir admirande, alia rursus
 via imprudens in media negotia protraxisti? Quod
 enim illius nepotem nondum annos quatuor natum
 curiæ addixisti, quid aliud est quam senem in
 nepote rursus de integro ad publica munera per-
 trahere? Nunc autem rogo ætatis utriusque mise-
 rearis, et utrumque liberes ob ea quæ insunt utri-
 que miseratione digna. Alter quidem parentes
 non vidit, nec cognovit, sed per alienas manus in hanc
 vitam ingressus est, statim a cunabulis parente
 utroque orbatus; alter vero tandiu in vita reser-
 vatus est, ut nullum calamitatis genus effugeret.
 Vidit enim filii mortem immaturam; vidit et
 domum successoribus destitutam: videbit autem
 nunc, nisi quid tua humanitate dignum cogites,
 solamen orbitatis in occasionem sibi innumera-
 billium malorum converti. Non enim puerulus in
 curialium album ascribetur, aut tributa colliget,
 aut militibus annonam suppeditabit: sed rursus
 necesse miseri senis canitiem dedecorari. Concede
 igitur gratiam et legibus consentaneam, et natu-
 ræ congruentem: jubens ut alteri quidem us-
 que ad virilem ætatem concedatur, alter autem in
 lecto mortem expectet. Continua autem negotia et
 ineluctabilem necessitatem alii excusent. Neque
 enim tui moris est aut calamitosos spernere, aut
 leges parvi facere, aut amicis non cedere suppli-
 cantibus, etiamsi te ab hominibus circumsteterint
 negotia.

χρόνῳ· οὐτε ἀρχοντι δηλονότι καὶ ἰδιώτῃ· ἀλλὰ πα-
 ρατέον τοῦ μὲν ἐκ τῆς τέχνης, τοῦ δὲ ἀπὸ τῆς ἐξου-
 σίας ἀπολαύειν εἰς τὰ ἡμέτερα. Ὡσπερ οὖν τοῖς ἐν
 ἡλίῳ βαδίζουσιν ἕπεται πάντως ἡ σκιά, κἄν αὐτοὶ
 μὴ προέλονται· οὕτω καὶ ταῖς πρὸς τοὺς ἀρχοντας
 ὀμιλίαις ἀκολουθεῖ τι καὶ παρεμπόρευμα, ἢ τῶν
 χαμνόντων βοήθεια. Τὴν μὲν οὖν πρώτην αἰτίαν τῆς
 ἐπιστολῆς πληροῦτω αὐτὸ τὸ προσεπειθὲν σου τὴν
 μεγαλόνοιαν· δ, κἄν μηδεμίαν πρόφασιν τῷ γρά-
 φειν (75) προσῆ, ἀγαθὸν κεφάλαιον αὐτὸ χρῆ νομι-
 ζεσθαι. Προσείρησο (76) τοίνυν ἡμῖν, ὦ ἀριστε, καὶ
 φυλάττοιο τῷ βίῳ παντὶ, ἀρχὰς ἐξ ἀρχῶν ἀμείβων,
 καὶ ἄλλοις ἄλλοις ταῖς ἐπιστασιαῖς εὐεργετιῶν. Τοῦτο
 γὰρ ἔμολε τε ποιεῖν σύνηθες, καὶ σοὶ ὀφειλόμενον
 παρὰ τῶν καὶ κατὰ μικρὸν πεπαρηρμένων τῆς παρὰ
 τὸ ἀρχεῖν σου ἀρετῆς.

2. Μετὰ δὲ τὴν εὐχὴν, δέξαι καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ
 ἀθλοῦ γέροντος ἱκεσίαν, ὃν ἀφῆκε μὲν τῶν ἐπιμο-
 σίων γράμμα βασιλικόν· μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τοῦ
 βασιλέως αὐτὸ τὸ γῆρας ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ἀναγ-
 καίαν ἀτέλειαν. Ἐθεδαίωσας δὲ καὶ αὐτὸς τὴν δω-
 θεν χάριν αἰδοῖ τῆς φύσεως, καὶ προμηθεῖα τῶν δη-
 μοσίων, ἐμοὶ δοκεῖν, ὡς ἂν μὴ ἀνθρώπων παρανοοῦντι
 διὰ τὸν χρόνον κινδυνεύοι (77) τῆ τῶν κοινῶν. Δι'
 ἑτέρας δὲ ὁδοῦ πάλιν πῶς αὐτὸν ελαθεῖς, ὦ θαυμάσια,
 παραγαγῶν εἰς τὸ μέσον; Τὸν γὰρ ὕδοῦν (78) αὐ-
 τοῦ, οὕτω τέταρτον ἔτος ἀπὸ γενέσεως ἀγοντα, κε-
 λέύσας τοῦ βουλευτηρίου μετέχειν, τί ἄλλο καὶ οὐχ
 τὸν πρεσβύτην διὰ τοῦ ἐκγόνου πάλιν ἐξ ἀρχῆς παρ-
 ἀγεις εἰς τὰ δημόσια; Ἀλλὰ νῦν ἱκετεύομεν ἀμφο-
 τέρων σε λαβεῖν τῶν ἡλικίων οἴκτον, καὶ ἀμφοτέ-
 ρους ἀνεῖναι διὰ τὰ προσόντα ἑκατέρωφ ἑλεεινά. Ὁ
 μὲν γὰρ οὐκ εἶδε (79) γονέας, οὐδ' ἐγκώρισε, ἀλλὰ
 δι' ἄλλοτριῶν χειρῶν εἰς τὸν βίον τοῦτον εἰσῆλθεν,
 εὐθύς ἐκ σπαργάνων ἀμφοτέρων ὀφραμισθεῖς· ὃ δὲ
 τοσοῦτον ἐταμειύθη τῷ βίῳ, ὡς μηδὲν αὐτὸν εἶδος
 συμφορᾶς παρελθεῖν. Ἐπειδὴ μὲν γὰρ υἱοῦ τελευταῖον
 ἄωρον· εἶδε δὲ οἶκον ἐρημον διαδόχων· θύεται δὲ
 νῦν, ἐὰν μὴ τι αὐτὸς ἄξιον τῆς σεαυτοῦ φιλανθρω-
 πίας διανοηθῆς, τὴν παραμυθίαν τῆς ἀπαιδίας, τῆ-
 τιν ἀφορμὴν αὐτῷ μυρίων γενησομένην κακῶν. Οὐ
 γὰρ δήπου τὸ παιδίον εἰς βουλευτὰς συντελεῖται, ἢ
 ἐκλέξει τὰς εἰσφορὰς, ἢ στρατιώταις χορηγήσει τὸ
 σιτηρῆσιον· ἀλλ' ἀνάγκη πάλιν τοῦ ἀθλοῦ γέρον-
 τος τὴν πολιὰν κατασχύνεσθαι. Ἄδς οὖν χάριν καὶ
 τοῖς νόμοις ἀκόλουθον, καὶ τῇ φύσει συμβαίνουσιν·
 τῷ μὲν προσταξίας μέχρι τῆς τῶν ἀνδρῶν ἡλικίας
 συγχωρηθῆναι, τὸν δὲ ἐπὶ τῆς κλίνης ἀναμένειν
 τὸν θάνατον. Πραγματῶν δὲ συνέχειαν καὶ τὸ τῆς
 ἀνάγκης ἀπαραίτητον ἄλλοι προβαλλέσθωσαν. Οὐ
 γὰρ δὴ τοῦ σοῦ τρόπου ἢ κακῶς πράττοντας περι-
 δεῖν, ἢ νόμων ὀλιγορῆσαι, ἢ φίλοις μὴ εἶχει κα-
 ἱκετεύουσι, κἄν τὰ ἐξ ἀνθρώπων σε περιστήκει (80)
 πράγματα.

ἐγγόνου.

(79) Οὐκ εἶδε. Mss. consentiunt in hac voce. Editi οὐκ οἶδε. Paulo post Coisl. primus ἐπ' ἀμφοτέρων. Harl. et Med. ἀπ' ἀμφοτέρων.

(80) Περιεστήκει. Sic mss. codices summo consensu. Editi περιεστήκει.

(75) Τῷ γράφειν. Harl. et Med. τοῦ γράφειν.

(76) Προσείρησο. Ita novem mss. Editi προσείρησο.

(77) Παρανοοῦντι... κινδυνεύοι. Sic mss. summo consensu. Editi παρανομοῦντι... κινδυνεύη.

(78) Ὑδοῦν. Sic mss. octo. Editi υἱὸν γούν. Paulo post Coisl. primus et R'g. secundus διὰ τοῦ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΕ΄.

178 EPISTOLA LXXXV.

Quod sæpe et in conventibus et in privatis colloquiis rogaverat Basiliius, ut rustici ob vectigalia jurare non cogentur, idem nunc per litteras obtestatur.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ὀρκουῖν (84).

A

De cavendo jurejurando.

Ὁὐ πνύμεθα κατὰ πᾶσαν σύνοδον διαμαρτυρόμενα, καὶ ἰδίᾳ ἐν ταῖς συντυχίαις περὶ τῶν αὐτῶν διαλεγόμενοι, ὥστε τοὺς ὀρκους ἐπὶ τοῖς δημοσίοις τελέσμασι μὴ ἐπάγεσθαι παρὰ τῶν ἀπαιτητῶν τοῖς ἀγροίκοις. Λειπόμενον ἦν (82) καὶ διὰ τοῦ γράμματος περὶ τῶν αὐτῶν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων διαμαρτυράσθαι, ὅτι προσήκει παύσασθαι ὑμᾶς τὸν θάνατον ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων ἐπάγοντας, καὶ ἄλλοις ἐπινοῆσαι τινὰς τρόπους τῶν ἀπαιτήσεων, τὰς δὲ ψυχὰς συγχωρῆσαι τοῖς ἀνθρώποις ἀτρώτους ἔχειν. Ταῦτα πρὸς σὲ γράφομεν, οὐχ ὡς σοῦ δεομένου τῆς ἐκ τῶν λόγων παρακλήσεως (οἰκοθεν γὰρ ἔχεις τὰς περὶ τὸ φοβεῖσθαι τὸν Κύριον (83) ἀφορμὰς), ἀλλ' ἵνα διὰ σοῦ πάντες οἱ ἀνεχόμενοι σου διδαχθῶσι μὴ παροργίζεῖν τὸν Ἄγιον, μηδὲ ἀπηγορευμένον πρᾶγμα τῇ πονηρᾷ συνθηλαῖ εἰς ἀδιαφορίαν καταΐγειν. Καὶ γὰρ οὐτε βραδύς τι αὐτοῖς πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις ἐκ τῶν ὀρκων ἐστὶ, καὶ ὁμολογούμενον κακὸν τῇ ψυχῇ προσλαμβάνουσιν. Ἐπειδὴν γὰρ καταμελήσωσι (84) τὰς ἐπιτοχίας οἱ ἄνθρωποι, οὐκέτι ἑαυτοὺς ἐπείγουσι πρὸς τὴν ἔκτισιν. ἀλλὰ ἀπάτης ὄπλον καὶ ἀναβολῆς ἀφορμὴν ἐξευρησθαι αὐτοῖς τὸν ὀρκον ὁφονται. Ἐἴτε οὖν ὀξεῖαν ἐπάγει τὴν ἀναπόδοσιν τοῖς ἐπιτορηκῶσιν ὁ Κύριος, οὐχ ἔξουσι τοὺς ὑπακούοντας, τῶν ὑπευθύνων ὑπὸ τῆς τιμωρίας ἀναλωθέντων. Ἐἴτε διὰ μακροθυμίας ἀνέχεται ὁ Δεσπότης, ὃ προλαβὼν εἶπον, ὅτι οἱ πεπειραμένοι τῆς ἀνοχῆς τοῦ Κυρίου καταφρονοῦσιν αὐτοῦ τῆς χρηστότητος· μὴ ἀνομειτῶσαν διακενῆς, μηδὲ παροξυνέτωσαν ἐφ' ἑαυτοὺς τὸν Θεόν. Εἴρηται ἡμῖν τὰ ἡμῖν ἐπιβάλλοντα· ὄφονται οἱ ἀπειθοῦντες.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΓ΄.

EPISTOLA LXXXVI.

Petit Basiliius ut per quos direptum Dorothei presbyteri frumentum, per eosdem restituatur.

Τῷ ἡγεμόνι (85).

C

Præposito.

Ὁἶδα μεγίστην καὶ πρώτην σπουδὴν οὖσαν τῇ τιμωτηρίᾳ σου πάντα τρόπον (86) χαρίζεσθαι τῷ δικαίῳ· δευτέρων δὲ τὸ καὶ τοὺς φίλους εὐποιεῖν, καὶ τῶν προσφευγόντων τῇ προστασίᾳ τῆς σῆς μεγαλοπίας ἀντιποιεῖσθαι. Πάντα τοῖνυν εἰς ταυτὸν συνέδραμεν ἐπὶ τῆς παρούσης ὑποθέσεως. Καὶ γὰρ δίκαιόν ἐστι τὸ πρᾶγμα, ὑπὲρ οὗ τὴν πρεσβείαν ποιούμεθα, καὶ ἡμῖν κεχαρισμένον, οὐς ἐν τοῖς φίλοις ἀριθμεῖν τοῖς

(84) *Περὶ τοῦ μὴ δεῖν.* Verbum ultimum addidimus ex Coisl. primo et Med. Tres alii codices, Harl., Reg. secundus et Coisl. secundus, sic exhibent titulum: Ὡστε παύσασθαι τοὺς τῶν δημοσίων πράκτορας τοὺς ὀρκους τοῖς ὑποτέλεισιν ἐπάγοντας. *Ut publicanum pecuniarum exactiores desinant in jusjurandum adigere vectigales.*

(82) *Δεικόμενον ἦν.* Reg. secundus Λειπόμενον ἦν οὖν.

(83) *Τὸν Κύριον.* Ita vetusti codices quinque: editi τὸν Θεόν.

(84) *Καταμελήσωσι.* Editi καταμελήσωσι, quod emendat Harlæanus, codex cum tribus aliis.

Non desinimus in omni conventu contestari, et privatis in colloquiis idem inculcare, ut rustici ob publica vectigalia ad jusjurandum ab exactoribus non adigantur. Reliquum erat, ut etiam per litteras de iisdem coram Deo et hominibus contestaremur, consentaneum esse, ut mortem hominum animabus inferre desinatis, et aliquos alios exigendi modos excogitetis, ac per vos hominibus liceat animas a vulnere integras habere. Ad te hæc scribimus non quod indigeas, ut te verbis hortemur (habes enim domestica Domini metuendi incitamenta), sed ut per te discant omnes, qui ex te pendent, Sanctum ad iracundiam non provocare, et rem velitam mala consuetudine indifferentem non facere. Neque enim eis ullo pacto ad exactiones prosunt juramenta: et malum certissimum in animo suscipiunt. Ubi enim homines in perjuriis exercitati fuerint, non amplius solvere properant, sed fraudis instrumentum ac dilationis ansam sibi inventum esse jusjurandum existimant. Sive igitur Dominus celeres pœnas inferat perjuris; non habebunt qui in jus vocati respondeant consumptis supplicio debitoribus: sive patienti animo eos toleret Dominus, quoniam, ut prius dixi, qui patientiam Domini experti sunt, ipsius contemnant bonitatem; ne frustra legem violent, neque in seipsos Dei iram accendant. Dixi quæ debui, videbunt immorigeri.

Scio maximum et primum præstantiæ tuæ studium esse, ut omni ratione juri faveas. Alterum, ut et amicis benefacias, et eos qui ad tuæ magnanimitatis patrociniū confugiunt, tueare. Concurrent itaque omnia in causa præsentis. Nam et justa res est, pro qua deprecamur; et nobis pergrata, quos inter tuos amicos numerare dignatus es; et eis debita, qui constantiæ tuæ auxilium ad inju-

(85) *Τῷ ἡγεμόνι.* Sic cum editis tres antiquissimi codices Harl., MeJ. et Coisl. In aliis tribus, nempe Reg. secundo et Bigot., hæc adduntur, παραθετικὴ ὑπὲρ πρεσβυτέρων περὶ καθαρπαγῆς εἰτου, *commendatiitia pro presbyteris ob frumenti direptionem.* Patet ex epistola sequenti hanc scriptam D fuisse ad præpositum pagi, in quo educatus fuerat Basiliius, quemque ideo patriam appellat.

(86) *Πάντα τρόπον.* Editio Paris. κατὰ πάντα τρόπον. Sed præpositio melius deest in sex mss. et in edit. Basil.

* Alias CCCV. Scripta anno 372.

** Alias GLXXXIX. Scripta anno 372.

rias quas acceperunt propulsandas implorant. **F**rummentum enim quod duntaxat ad necessarium vitæ usum optatissimus frater Dorotheus habebat, quidam ex iis, **179** quibus rerum publicarum administratio concedita est, in Berisis dirigerunt, sive sua sponte ad hanc violentiam, sive ab aliis inducti. Verum nulla ex parte res culpa caret. Quid enim minus lædit, qui ex se malus est, quam qui aliorum ministrat improbitati? siquidem idem damnus his qui injuria afficiuntur. Petimus igitur, ut per quos hic spoliatus est, ab his frumentum ablatum recipiat, nec eis liceat facinoris culpam in alios rejicere. Quanti autem momenti est rei frumentariæ penuriam effugere, tanti faciemus tuæ magnanimitatis beneficentiam, si eam conferre dignatus fueris

EPISTOLA LXXXVII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΖ΄.

Eadem de re scribit Basilius ad præsidem, quem Eliam esse credimus.

Sine inscriptione de iisdem rebus.

Miratus sum quomodo te sequestro tantum nefas perpetratum sit in compresbyterum; adeo ut quod unicum habebat sustentandæ vitæ præsidium, id ei ereptum sit. Quod autem gravissimum est illud est, quod qui hoc ausi sunt, facinoris culpam in te transferunt: quem par erat non modo non permittere, sed etiam totis viribus impedire quominus hæc committantur, maxime quidem in quosvis homines: sin minus, saltem contra presbyteros, eosque quotquot idem ac nos sentiunt, ac eandem pietatis viam ineunt. Itaque, si qua tibi cura est ut me recrees; fac cito que acta sunt corrigantur. Potes enim, Dei dono, et hæc et his adhuc majora perficere, quibus consultum volueris. Scripsi autem et ad patriæ Præpositum: ut si sua sponte æqua facere noluerint, iudiciorum auctoritate facere cogantur.

* Alias CCCXC. Scripta anno 372.

(87) *Τοῖς σεαυτοῦ.* Med. et Coisl. primus τοῖς σεαυτοῦ. Paulo post Coisl. primus et Reg. secundus εἶχεν εἰς τὴν, etc.

(88) *Ἐν Βηρσίσις.* Coisl. primus ἐν Βηρσίσις. Paris. et Bigot. ἐν Κηρσίσις.

(89) *Τὴ γὰρ ἤττον.* Nulla hoc loco varietas inter editos et manuscriptos codices; sed tamen postulat sententia, ut legamus, *Τὴ γὰρ ἤττον ἀδικεῖ ἢ ὁ οἰκοθεν πονηρὸς, ὁ ἐτέρων κακίᾳ ὑπηρετούμενος; Quid enim minus lædit quam qui sua sponte malus est, qui aliorum ministrat improbitati? Occurrit enim Basilius excusationi, qua videbantur auctores injuriæ usuri, si culpam in alios transferre possent. Ibidem editio Paris. Κατὰ γὰρ τοῖς. Deest γὰρ in septem mss. et edit. Basil.*

(90) *Ἀφηρέθη μὲν.* Editio Paris. addit ἐξ αὐτῶν τὸ ἀφαιρέθην, sed hæc desunt in septem mss. et in edit. Basil. in qua legitur, ἀφηρέθη μὴ ἀπολαβεῖν. Ibidem tres mss. ἀφηρέθημεν, per quos spoliati sumus.

(91) *Ὅσον δὲ... τοσοῦτον.* Sic Harl., Med., Coisl. primus cum duobus aliis. Editi ὅσον δὲ..., τοσοῦτον.

(92) *Ἐπεὶ τῶν αὐτῶν.* Hunc titulum desumpsimus ex codicibus Harl., Coisl. secundo et Regic

A σεαυτοῦ (87) κατηξίωσας· καὶ ὀφειλόμενον τοῖς τῆν στερεώρητά σου εἰς τὴν ὑπὲρ ὧν πεπόνθασαι βοήθειαν ἐπικαλούμενοις. Σίτον γὰρ, ὃν μόνον εἶχε πρὸς τὴν ἀναγκαίαν τοῦ βίου διαγωγὴν ὁ ποθεινότητος ἀδελφὸς Δωρόθεος, διήρπασάν τινες ἐν Βηρσίσις (88), τῶν τὰ δημόσια διοικεῖν πεπιστευμένων, εἶτε ἀφ' αὐτῶν ἐλθόντες ἐπὶ τὴν βίαν, εἶτε καὶ ἐτέρων αὐτοῖς ὑποθεμένων. Πλὴν οὐδαμῶθεν αὐτοῖς τὸ πρᾶγμα ἀνέγκλητον. Τὴ γὰρ ἤττον (89) ἀδικεῖ ὁ οἰκοθεν πονηρὸς ἢ ὁ ἐτέρων κακίᾳ ὑπηρετούμενος; Καὶ τοῖς πεπονθόσιν ἡ ζημία ὁμοία. Τοῦτον ἀξιούμεν, δι' ὧν ἀφηρέθη μὲν (90), ἀπολαβεῖν, καὶ μὴ ἐξείναι αὐτοῖς ἐπὶ ἐτέροις τὴν αἰτίαν τῶν τετολημένων ἀναφέρειν· ὅσον δὲ (91) ἀξιὸν τὸ τὴν ἐκ τῆς σιτοδείας διαφυγεῖν ἀνάγκην, τοσοῦτον τὴν χάριν τιμησόμεθα τὴν παρὰ τῆς **B** τῆς μεγαλοφυίας, ἐὰν ἄρα δοῦναι καταξιώσης.

Ἀρεπιγραφοῦς ὑπὲρ τῶν αὐτῶν (92).

Ἐθαύμασα πῶς, σοῦ μεσιτεύοντος, τοσοῦτον ἐπιμήθη κακὸν κατὰ τοῦ συμπρεσβυτέρου (93), ὅτι ἦν μόνον εἶχεν ἀφορμὴν τοῦ βίου, ταύτην διαρρασθῆναι. Καὶ τὸ δεινότερον, ὅτι οἱ τοῦτο τετολημένους ἐπὶ σὲ τὴν αἰτίαν ὧν πεποιθήκασιν ἀναφέρουσιν· ὃν οὐχ ὅπως (94) ἐπιτρέπειν τὰ τοιαῦτα γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ παντὶ σθένει διακωλύειν ἀκλόουθον ἦν, μάλιστα μὲν κατὰ πάντων· εἰ δ' ἄρα, κατὰ γούν τῶν προσβυτέρων, καὶ τούτων ὅσοι ἡμῖν ὁμόφυχοι, καὶ τὴν αὐτὴν τῆς εὐσεβείας ὁδὸν πορευόμενοι. Εἰ τι ὧν φροντίζεις τοῦ ἀναπαῦσαι ἡμᾶς, ταχέως διορθῶθηναι τὰ γενόμενα ποιήσον. Δύνασαι γὰρ ἂν θεῶν καὶ ταῦτα καὶ ἐτι μείζονα τούτων κατορθοῦν, οἷς ἂν ἐθέλης (95). Ἐπέστειλα δὲ καὶ τῶν ἄρχοντι τῆς πατρίδος (96), ἵνα, ἐὰν ἀφ' αὐτῶν (97) μὴ θελήσῃσι ποιῆσαι τὰ δίκαια, ἐκ τῆς κινήσεως τῶν δικαστηρίων ἀναγκασθῶσι ποιῆσαι.

secundo. Habent alii ἐπὶ ἐκδικήσει, *de ultione*. Editi corrupte ἐπὶ οἰκίσει, Coisl. primus ἐπὶ κήσει.

(93) *Συμπρεσβυτέρου.* Med. et Coisl. primus προσβυτέρου.

(94) *Ὅρ οὐχ ὅπως.* Editi his vocibus præmittunt εἰς. Quæ præpositio legitur etiam in codicibus vetustissimis Coisl. et Med. Sed in his codicibus desunt præcedentia verba ἐπὶ σέ. Harlæanum cum aliis quatuor secutus sum.

(95) *Ἐθέλης.* Coisl. primus ἐθέλεις.

(96) *Τῆς πατρίδος.* Patriam suam vocat Basilius locum, in quo educatus fuerat apud aviam suam. Eundem locum similiter designat supra initio epistolæ 8. Ait in epistola 51 se, cum pluribus in patria timentibus Deum, insolabiliter doluisse, quod Dianius formulæ Constantinopoli allatæ subscripsisset. Hunc autem presbyterum, qui in patria Basilius debebat, non alium esse perspicitur ei presbytero, qui Basilius collactaneus erat, ac demum, in qua Basilius educatus fuerat, certis conditionibus commissam administrabat, ut patet ex epistolis 56 et 37.

(97) *Ἀφ' αὐτῶν.* Ita sex mss. Editi ἀφ' αὐτῶν. Mox Coisl. primus et Med. διὰ τῆς κινήσεως.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΗ΄.

EPISTOLA LXXXVIII.

Horatius fuerat Basilius civitatem ad symbolam auri comparatitii, sed cum magistratus plerique essent in agris, postulat a praeside, ut vel de auri summa aliquid interim remittat, vel tempus praestitutum proroget.

Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ ἀπαιτητῇ χρημάτων.

A Sine inscriptione, causa exactoris pecuniarum.

Τὴν δυσκολίαν τῆς συγκομιδῆς τοῦ πραγματευτικοῦ χρυσίου (98) πάντων μάλιστα ἡ σὴ τιμιότης κατέμαθε· καὶ τῆς πενίας ἡμῶν οὐδένα μάρτυρα τοιοῦτον ἔχομεν, οἷον σὲ, ὃς ἐκ τῆς μεγάλης φιλανθρωπίας καὶ συνέπαθες ἡμῖν, καὶ συμπερινηχῆθης μέχρι τοῦ παρόντος τὰ δυνατὰ, οὐδαμῶς τὸ πρῶτον τῆς ἑαυτοῦ τῶν τρόπων καταστάσεως ἐκ τῆς τῶν ἄνωθεν ἐπιχειρούμενων ταραχῆς παρακινήσας. Ἐπεὶ οὖν ὑπολείπεται ἡμῖν ἐκ τοῦ παντὸς σταθμοῦ ὀλίγον ἔτι χρυσίον, καὶ τοῦτο ἀνάγκη ἐκ τοῦ ἐράνου, εἰς ὃν προετρεφέμεθα πᾶσαν τὴν πόλιν, συγκομισθῆναι· παρακαλοῦμέν σου τὴν ἡμερότητα μικρὸν τι ἐκτείνειν ἡμῖν τὴν προθεσμίαν, πρὸς τὴν καὶ τοὺς ἔξω τῆς πόλεως ὑπομνησθῆναι. Ἐν ἀγροῖς γὰρ ἔστι τὸ πολὺ τῶν ἐν τέλει, ὡς οὐδὲ αὐτὸς ἀγροεῖς. Ἐάν μὲν οὖν ἢ δυνατόν παρὰ τοσάδε λίτρας ἐκπεμφθῆναι, τοσοῦτον γὰρ ἡμῖν ὑπολείπεται, τοῦτο γενέσθαι παρακαλοῦμέν σε· κακίον ἐπαποσταλήσεται ὕστερον· ἐάν δὲ πᾶσα ἢ ἀνάγκη ἀθρόον αὐτὸ παραπεμφθῆναι τοῖς θησαυροῖς, ὑπερ ἐξ ἀρχῆς ἠξιώσαμεν, πλατυτέραν ἡμῖν γενέσθαι τὴν προθεσμίαν.

Quam difficile sit aurum comparatitium cogere, omnium maxime praestantia tua novit: neque ullum paupertatis nostrae testem tam locupletem habemus, quam temetipsum: qui summa humanitate et nostri misertus es, et 180 hactenus, quantum in te fuit, indulgenter nobiscum egisti, nusquam a leni illo morum tuorum statu discedens ob metum eorum, quae a sublimioribus potestatibus imminabant. Quoniam igitur reliquum est nobis de tota summa paululum auri; ac illud ex symbola, ad quam civitatem universam hortati rogamus, necesse est colligi; clementiam tuam rogamus, nobis praestitutum tempus paulisper proroges, ut et qui ab urbe absunt, admoneantur. In agris enim sunt plerique magistratum, ut ne ipse quidem ignoras. Quod si ita mitti potest, ut tot librae desint, tantumdem enim nobis reliquum est, hoc ut fiat, te rogo; et reliquum postea mittetur: sin autem omnino necesse est illud simul transmitti in thesauros; id quod ab initio efflagitavi, ut tempus indictum nobis producas.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΘ΄.

EPISTOLA LXXXIX.

Litteris solatur Basilius desiderium vendendi Meletii, eumque per Dorotheum ostendatur ut pro se oret, et si ad Occidentales scribendum sit, litteras dicet: se enim jam scripsisse per Sabinum, sed tanquam a synodo mittendum quae litteras perferat. Negat se apud Athanasium quidquam promovere posse nisi a Meletio ejusque sociis initium fiat communiensis Athanasio offerendae.

Μελετίῳ ἐπισκόπῳ Ἀρτιοχείας.

Meletio episcopo Antiochiae.

Ὁ ἀγαθὸς Θεὸς, παρασχόμενος (99) ἡμῖν προφανῆς προσηγοριῶν πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα, τὸ σφοδρὸν τοῦ πόθου παραμυθεῖται. Μάρτυς γὰρ αὐτὸς τῆς ἐπιθυμίας ἡμῶν, ἣν ἔχομεν εἰς τὸ θεάσασθαι σου τὸ (1) πρόσωπον, καὶ ἀπολαῦσαι τῆς ἀγαθῆς σου καὶ ψυγυφελοῦς διδασκαλίας. Καὶ νῦν δὲ διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου καὶ σπουδαιοτάτου ἀδελφοῦ Δωροθέου τοῦ συνδικακόνου ἐρχομένου παρακαλοῦμέν σε προηγουμένου προσεύχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα μὴ πρόσκομμα ὦμεν τῷ λαῷ, μηδὲ ἐμπόδιον ταῖς ὑμετέραις εὐχαῖς πρὸς τὸ δυσωπῆσαι τὸν Κύριον· ἔπειτα καὶ ὑπομνησόμεν καταξιῶσαι σε πάντα τυπῶσαι διὰ τοῦ πραιρημένου ἀδελφοῦ· καὶ εἰ τι (2) δεῖ ἐπισταλῆναι ταῖς κατὰ τὴν δύσιν, διὰ τὸ ὀφείλειν ἀναγκαίως καὶ εἰ ἡμετέρου αὐτοῖς ἀπνευχθῆναι γράμματα, αὐτὸν ὑπαγορεύσαι τὰς ἐπιστολάς. Ἡμεῖς γὰρ ἐπιτυγχόντες

1. Bonus Deus occasiones nobis salutandae dignitatis tuae praebens, vehementiam desiderii demulcet. Nam testis ipse est desiderii nostri, quo flagramus, vultus tui vivendi, ac bona tua et utili animabus doctrina perfructuri. Nunc autem per religiosissimum ac optimum fratrem Dorotheum condiaconum advenientem obtestor te, in primis ut depreceris pro nobis, ne populo simus offendiculo, neque precibus vestris impedimento, quominus Dominum placetis. Deinde suggerimus etiam, ut omnia per praedictum fratrem digneris ordinare: ac si ad Occidentales scribendum est, propterea quod litterae sunt necessario etiam ab uno e nostris perferendae, has ipsas litteras dicet. Nos enim nacti diaconum Sabinum ab illis missum scripsimus ad Illyricos, et ad Italiae et Galliae epi-

(98) *Πραγματευτικοῦ χρυσίου.* Aurum illud vocabatur *comparatitium*, quia idcirco conferebatur, ut inde vestes militares compararentur, ut observat Gothofredus ad lib. vii *Cod. Theod.*, tit. 6, leg. 3. Nam provinciae Orientis, exceptis duabus, nempe Osroene et Isauria, non vestem ipsam militare praebant, sed aurum compensationis gratia. Porro Valens in lege secunda ejusdem tituli, quae Marcianopoli data est anno 368, jusserat *Omnem canonem vestium ex Kal. Sept. ad Kal. Aprilis largitionibus tradi: proposita Rectori provinciae vel ejus officio condemnationis poena.* Unde patet hanc Basilii pistolam ad Rectorem Cappadociae, quem Eliam

esse non levibus de causis existimamus, scriptam esse mense Martio ac non longe ante Pascha, quod hoc anno 372 incidit in diem octavum Aprilis.

(99) *Παρασχόμενος.* Editi addunt ante hanc vocem articulum ὃ, qui deest in Coisl. utroque et tribus aliis. Deest haec epistola in codicibus Med. et Harl.

(1) *Σὺν τό.* Sic quatuor mss. pro eo quod erat in editis τοῦτο.

(2) *Εἰ τι.* Voculam τι addidimus ex sex mss.

•• Alias CCXLIII. Scripta anno 372.

•• Alias CCLXXIII. Scripta anno 372.

scopos, et quosdam alios, qui privatim ad nos litteras dederant. Consentaneum autem, ut tanquam a communi synodi mittatur aliquis, qui litteras secundas deferat, quas ipse jubeto exarari. **Ὡς ἀπὸ κοινού** (5) τῆς συνόδου ἀποσταλῆναι τινα τὸν κομίζοντα δεύτερα γράμματα, ἅπερ αὐτὸς κλεισον τυπωθῆναι.

2. Quod jam ad reverendissimum episcopum Athanasium attinet, probe scientem eximiam tuam prudentiam monebo, fieri non posse, ut meis litteris aliquid promoveatur, aut quidquam eorum quæ oportet perficiatur, nisi et a vobis, qui tunc ipsius communionem procrastinatis, hanc ipsam aliquo pacto accipiat. Aiunt enim ipsum omnino propendere ut nobiscum **181** conjungatur, et quidquid poterit, collaturum; sed dolere, quod et tunc dimissus sit sine communionem, et etiamnum promissa mancant irrita. Res autem Orientalium quomodo se habeant nequaquam profecto latet aures pietatis tuæ: ac per se ipse accuratius omnia prædictus frater enarrabit. Quem quidem dignare statim post Pascha dimittere, quia responsa Samosatis exspectat: ejusque et propensam voluntatem approba, et precibus tuis corroboratum ad res propositas agendas dimitte.

EPISTOLA XC.

Declarat Basilium quantum latitiae percepit, ex litteris Occidentalium, et ex adventu Sabini; a quo edoctos Occidentales de rebus Orientis tandem auxilio venturos sperat. Quod quidem ut impetret, Orientalis Eccles. calumnias describit. His quæ canonicè in Occidente gesta sunt assentiri se proficitur.

Sanctissimis fratribus ac episcopis Occidentalibus.

1. Bonus Deus, qui semper afflictionibus consolationes admiscet, nobis etiam nunc largitus est inter multos dolores, ut modicum aliquod solatium nancisceremur ex litteris, quas a vestra integritate reverendissimus Pater noster Athanasius acceptas ad nos transmisit, fidei rectæ testimonium et inviolabilis vestræ concordia atque conspirationis argumentum habentes, ita ut et pastores Patrum vestigia sequentes, et Domini populum cum scientia pascentes exhibeant. Hæc omnia adeo nos exhilararunt, ut maerorem nostrum solverent, et exiguum quemdam risum animis nostris concitarent, ex tristi hoc rerum statu, in quo nunc versamur. Auxit autem nobis solamen Dominus per religiosissimum filium et condiaconum Sabinum, qui et ea quæ apud vos præclare geruntur, enarrans accurate, aluit animas nostras; et de rebus nostris experien-

* Alias LXI. Scripta anno 372.

(3) *Ἐπεστελλαμεν.* Ita mss. tres: male in editis ἀποσταλάμεν, *misimus*, quod pugnat cum sententia Basilii.

(4) *Καὶ Γαλλίαν.* Hæc desunt in Vat., et Reg. secundo et Coisl. secundo, non in Coisl. primo, et Reg. primo et Bigot. altero.

(5) *Ἀπὸ κοινού.* Sic uterque Reg., et uterque Coisl. cum Bigot. altero. Editi ἀπὸ κοινῆς. Dicitur autem hoc loco *commune synodi*, velut apud Ciceronem *commune Asiæ*.

(6) *Ἡ ποιῆσαι.* Ita sex mss. Editi καὶ ποιῆσαι. Infra καὶ ἔτι νῦν ἀτελεῖς. Coisl. primus καὶ ἔτι ἀτελεῖς. Reg. primus et Coisl. secundus ut in textu. Negat Tillemontius Athanasium, de quo hic Basi-

Σαβίνου, τοῦ παρ' αὐτῶν ἀποσταλέντος οιακόνου, ἐπεστελλαμεν (3) πρὸς τε τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ πρὸς τοὺς κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν (4) ἐπισκόπους, καὶ τινὰς τῶν ἰδίως πρὸς ἡμᾶς ἐπιστειλάντων. Εὐλογῶν τὸν κομίζοντα δεύτερα γράμματα, ἅπερ αὐτὸς κλει-

2. Καὶ περὶ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἐπισκόπου Ἀθανασίου ἀκριδῶς γινώσκουσαν τὴν τελείαν σου φρόνησιν ὑπομιμνήσκωμεν, ὅτι ἀμήχανον τοῖς παρ' ἐμοῦ γράμμασιν ἐπιδοῦναι ἢ ποιῆσαι (6) τι τῶν ὑφειλομένω, ἂν μὴ καὶ παρ' ὑμῶν, τῶν τότε τὴν κοινωνίαν αὐτοῦ ἀναβαλλομένων, δέξηται τινα τρόπον. Αὐτὸς γὰρ λέγεται πάντῃ ὠρμηθῆναι πρὸς τὸ συναφθῆναι ἡμῖν, καὶ τὰ κατὰ δύναμιν συμβαλέσθαι, λυπεῖσθαι δὲ, ὅτι καὶ τότε παρεπέμφθη ἀκοινώνητος, καὶ ἔτι νῦν ἀτελεῖς μένουσιν αἱ ὑποσχέσεις. Τὰ δὲ κατὰ τὴν Ἀνατολίην ὄπως διακείται οὐκ ἔλαθε πάντως τὰς ἀκοὰς τῆς θεοσεβείας σου· καὶ δι' ἐαυτοῦ δὲ ἀκριδέστερον πάντα ὁ προαιρημένος ἀδελφὸς διηγήσεται. Ὅν καταξίωσον εὐθὺς ἐκπέμψαι μετὰ τὸ Πάσχα, διὰ τὸ ἀναμένειν τὰς ἀπὸ Σαμοσάτων ἀποκρίσεις· οὐ καὶ τὴν προθυμίαν ἀπέδεξαι, καὶ εὐχαῖς αὐτὸν ἐνισχύσας, πρόπεμψον εἰς τὰ προκείμενα.

EPISTOLA XC.

Τοῖς ἀγιωτάτοις ἀδελφοῖς καὶ ἐπισκόποις τοῖς ἐν τῇ Ἰαλίᾳ.

1. Ὁ ἀγαθὸς Θεὸς, ὁ ἀεὶ ταῖς θλίψεσι τὰς παρακλήσεις παραξενυγὸς, ἔδωκεν ἡμῖν καὶ νῦν ἐπὶ τῷ (7) πληθῆτι τῶν ὀδυνῶν εὐρέσθαι τινα μετρίαν παράκλησιν ἐκ τῶν γραμμάτων, ἃ παρὰ τῆς ὑμετέρας ὀρθότητος ὁ τιμιώτατος Πατὴρ ἡμῶν Ἀθανάσιος (8) ὁ ἐπίσκοπος δεξάμενος διεπέμψατο ἡμῖν, ὑγιοῦς πίστεως μαρτυρίαν, καὶ τῆς ἀνεπιδέσπου ὑμῶν ὁμονοίας καὶ συμπονοίας ἀπόδειξιν ἔχοντα, ὥστε καὶ ποιμένας ἀναδεικνύναι (9) τοῖς ἔγχεσι τῶν Πατέρων ἀκολουθοῦντας, καὶ τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου μετ' ἐπιστήμης ποιμαίνοντας. Ταῦτα πάντα ἠβρῆμεν ἡμᾶς τοσοῦτον, ὥστε λύσαι ἡμῶν τὴν κατάρθειαν, καὶ μειδίαμα τι βραχὺ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐμποιῆσαι ἀπὸ τῆς συθυρωπῆς ταύτης τῶν πραγμάτων καταστάσεως (10), ἐν ἣ νῦν καθεστήκαμεν. Ἐπέτενε δὲ ἡμῖν τὴν παράκλησιν ὁ Κύριος διὰ τοῦ υἱοῦ ἡμῶν τοῦ εὐλαβεστάτου συνδιακόνου Σαβίνου, ὃς, καὶ ἐ-

lius, magnum illum esse episcopum Alexandrinum. Rem expendemus in *Vita Basilii*; neque enim notarum angustias contineri possit.

(7) *Ἐπὶ τῷ.* Coisl. primus ἐν τῷ.

(8) *Ἀθανάσιος.* Deest nomen Athanasii in utroque Regio.

(9) *Ἀναδεικνύναι.* Reg. secundus et Coisl. secundus ἀποδειχθῆναι. Ibidem editi τοὺς τοῖς ἔγχεσι. Sed articulum primum sustulimus, qui melius videtur deesse in tribus mss. licet non vetustissimis. Deest etiam in editionibus Hagan. et Basil.

(10) *Καταστάσεως.* Quatuor mss. non tamen vetustissimi κινήσεως. Paulo post editi καὶ διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου υἱοῦ καὶ, etc. Coisl. primus et Hark. ut in textu.

παρ' ὑμῖν καλὰ διηγησάμενος ἀκριβῶς, ἔθρεψεν ἡμῶν τὰς ψυχὰς· καὶ τὰ ἡμέτερα δὲ, τῇ πείρᾳ μαθῶν, ἐναργῶς ὑμῖν ἀναγγελεῖ, ἵνα προηγουμένως μὲν διὰ τῆς ἐκτενοῦς καὶ φιλοπόνου δεήσεως τῆς πρὸς τὸν Κύριον συναγωνίζησθε ἡμῖν, ἔπειτα δὲ καὶ τῇ ἐνδεχομένῃ ὑμῖν (11) παραμυθίαν ταῖς κατασκευασμέναις Ἐκκλησίαις εἰσενέγκασθαι μὴ παραιτήσθε. Κέκμηκε γὰρ τὰ ἐνταῦθα, ἀδελφοὶ τιμωτάτοι, καὶ ἀπέριηκε πρὸς τὰς συνεχεῖς προσβολὰς τῶν ἐναντιῶν ἢ Ἐκκλησία, ὡσπερ τὴν πλοῖον ἐν πελάγει μέση ταῖς ἐπαλλήλοις πληγαῖς τῶν κυμάτων βασανιζόμενον, εἰ μὴ τις γένοιτο ταχεῖα ἐπισκοπὴ τῆς ἰσχυροῦς τοῦ Κυρίου. Ὅσπερ οὖν ἡμεῖς ἴδιον ἑαυτῶν ἀγαθὸν ποιούμεθα τὴν ὑμετέραν πρὸς ἀλλήλους ἐμπροσθέν τε καὶ ἐνόητα, οὕτω καὶ ὑμᾶς παρακαλοῦμεν συμπαθῆσαι ἡμῶν ταῖς διαιρέσεσι· καὶ μὴ, ὅτι τῇ θέσει τῶν τόπων διεστήκαμεν, χωρίζειν ἑαυτὰ κοινωνία, εἰς τὴν ἐνὸς σώματος ἡμᾶς συμφωνίαν ἀναλαμβάνειν.

2. Γνώριμα δὲ τὰ θλίβοντα ἡμᾶς, κἂν ἡμεῖς μὴ λέγωμεν· εἰς πᾶσαν γὰρ τὴν οἰκουμένην λοιπὸν (12) ἐξήχθηται. Καταπεφρόνηται δὲ τῶν Πατέρων δογματὰ· ἀποστολικά παραδόξια ἐξουθένωται (13)· κωτεροποιῶν ἀνθρώπων ἐφευρέματα ταῖς Ἐκκλησίαις ἐμπολιτεύεται· τεχνολογοῦσι λοιπὸν, οὐ θεολογοῦσι οἱ ἄνθρωποι· ἢ τοῦ κόσμου σοφία τὰ πρωτεῖα φέρεται, παρώταμένη τὸ καύχημα τοῦ σταυροῦ. Ποιμένες ἀπελαύνονται, ἀνταισάγονται δὲ λύκοι βαρεῖς, διαπνῶντες τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ. (14) Οἴκοι εὐκέραιοι, ἐρημοὶ τῶν ἐκκλησιαζόντων· αἱ ἐρημίαι κέραιοι τῶν ὀδυρομένων. Οἱ πρεσβύτεροι ὀδύρονται, τὰ παλαιὰ συγκρίνοντες τοῖς παροῦσιν· οἱ νέοι ἐλειώσονται, μὴ εἰδότες ὧν ἐστέρηται. Ταῦτα ἱκανὰ μὲν κινήσαι πρὸς συμπάθειαν (15) τοὺς τὴν Χριστοῦ ἀγάπην πεπαιδευμένους· συγκρινόμενος δὲ τῇ ἀληθείᾳ τῶν πραγμάτων ὁ λόγος παρὰ πολὺ (16) τῆς ἀφ᾽ αὐτῶν ἀπαλείπεται. Εἰ τι οὖν παραμυθίον ἀγάπης, εἰ τις κοινωνία Πνεύματος, εἰ τινα σπλάγγνα οἰκτιρῶν, κινήθητε πρὸς τὴν ἀντιλήψιν ἡμῶν. Λάβετε ζῆλον εὐσεβείας, ἐξέλεσθε ἡμᾶς τοῦ χειμῶνος πύου. Λαλεῖσθε καὶ παρ' ἡμῖν μετὰ καθήκους τὸ ἀγαθὸν ἐκεῖνο κήρυγμα τῶν Πατέρων, τὸ καταστρέφον μὲν τὴν δυσάνυμον αἵρεσιν τὴν Ἀρειοῦ, οἰκοδομῶν (17) δὲ τὰς Ἐκκλησίας ἐν τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ ἐν ᾗ ὁ Υἱὸς ὁμοούσιος ὁμολογεῖται τῷ Πατρὶ, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁμοτίμως συναριθμεῖται τε καὶ συλλατρεύεται· ἵνα ἦν ὑμῖν ἔδωκεν ὁ Κύριος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καθήκοντα, καὶ τὸ ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς θείας (18) καὶ σωτηρίου Τριᾶδος κήρυγμα, τοῦτο καὶ ἡμῖν διὰ τῶν ὑμετέρων εὐχῶν καὶ τῆς συνεργίας ὑμῶν χαρίζεται. Τὸ δὲ καθέκα-

tia edoctus, perspicue vobis enuntiabit; ut primum quidem constanti et vehementi ad Dominum prece nobiscum decertetis; deinde vero ut et pro viribus solatiuni Ecclesiis afficiatis afferre ne recusetis. Nam hic omnia fatiscunt, fratres reverendissimi; et deficit ad continuos adversariorum assultus Ecclesia, non secus ac navigium quoddam in medio mari fluctuum impulsibus sibi invicem succedentibus agitata; nisi Dei nos bonitas cito visitet. Quemadmodum igitur proprium ipsorum bonum ducimus, vestram inter vos concordiam et unitatem; ita et rogamus, ut nostrarum vos dissensionum misereat; nec, quia locorum situ distiti sumus, nos a vobis sejungatis, sed quia Spiritus communionis coniungimur, nos in unius corporis concentum admittatis.

ἡμᾶς ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλ' ὅτι ἐνούμεθα τῇ κατὰ τὸ

2. Notæ autem calamitates nostræ, vel nobis tacentibus: siquidem per totum terrenum orbem **182** jam personuerunt. Contemnuntur Patrum dogmata; nullo numero habentur apostolicæ traditiones; novatorum inventa regnant in Ecclesiis: de cætero homines verborum artifices sunt, non theologi; primas tenet mundi sapientia, expulsa crucis gloriatione. Abactis pastoribus introducuntur lupi graves, qui Christi gregem discernant. Domus orationis destitutæ concionatoribus, solitudines lamentantibus refertæ. Seniores lugent, dum antiqua comparant cum præsentibus; juniores miserabiliores sunt, qualibus privati sint, ignorantes. Atque hæc quidem apta ad eorum commiserationem commovendam, qui Christi dilectionem edocti sunt; sed comparatus cum rerum veritate sermo longe ab ipsarum magnitudine abest. Si quod igitur solatiū dilectionis, si qua communicatio Spiritus, si qua commiserationis viscera, ad ferendas nobis suppetias concitemini. Arripite studium pietatis: nos ex hac tempestate eripite. Proferatur et apud nos libere bona illa Patrum promulgatio, infamem Arii heresim evertens, Ecclesias vero in sana doctrina ædificans, in qua Filium Patri consubstantialem consistemur, atque Spiritus sanctus pari honore simul et numeratur, et adoratur; ut quam vobis Dominus dedit pro veritate libertatem, et in divinæ salutarisque Trinitatis confessione gloriationem, hanc et nobis per vestras preces opemque vestram largiatur. Cæterum ille ipse, quem jam dixi, diaconus singula dilectioni vestræ nuntiabit. Omnibus autem quæ canonicè a vestra præstantia acta sunt,

(11) Ὑμῖν. Tres vetustissimi codices ἡμῖν. Deest ea vox in quatuor aliis mss. Paulo post editio Paris. et vetustissimi codices τὰ ἐνταῦθα, deest vocula in aliis quatuor mss. et editionibus Hagan. et Basil.

(12) Λοιπὸν. Deest ea vox in quatuor mss. non tamen vetustissimis, in quibus etiam legitur ἐκτέ-

χισται.

(13) Ἐξουθένωται. Tres Regii codices et Coisl. secundus ἐξουθένηται, νεωτέρων ἀνθρώπων. Paulo post Med. et Harl. καὶ οὐχὶ θεολογοῦσιν

(14) Vid. Addenda.

(15) Πρὸς συμπάθειαν. Ita tres mss. vetustissimi: editi εἰς συμπάθειαν.

(16) Παρὰ πολὺ. Deest præpositio in utroque Regio et Coisl. secundo. Ibidem editi ἀπολείπεται. Mss. ut in contextu. Paulo post Reg. uterque et Coisl. secundus εἰ τι σπλάγγνον οἰκτιρῶν.

(17) Οἰκοδομῶν. Ita Coisl. primus et Med. cum tribus aliis. Editi στροφῶν. Harl. cum uno ex Regiis οἰκονομῶν.

(18) Τῆς θείας. Ita septem mss. Editi τῆς ἀληθείας.

assensi sumus, apostolicum vestrum rectæ doctrinæ studium laudantes.

καλονικῶς παρὰ τῆς ὑμετέρας τιμιότητος συνεθέμεθα, τὴν ἀποστολικὸν ὑμῶν ζῆλον ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ἀποδεξάμενοι.

EPISTOLA XCI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΑ'.

Valeriani litteris respondet, eumque per Sabinum salutat, et obtestatur, ut oret pro miseris Ecclesie Orientalis rebus; quibus sanandis necessarium esse docet Occidentis auxilium.

Valeriano, Illyricorum episcopo.

Grates Domino largienti nobis, ut dilectionis veteris fructum in tua puritate videamus: qui scilicet adeo corpore sejunctus, nobis te per epistolam conjunxisti, nosque spirituali tuo et sancto desiderio complexus, non enarrabilem quemdam amorem animis nostris indidisti. Nam reipsa vim didicimus Proverbii illius: *Ut animæ sitiienti aqua frigida, ita nuntius bonus de terra longinqua**. Magna enim est apud nos fames charitatis, frater colendissime. Causa autem manifesta, nimirum eo quod multiplicata sit iniquitas, multorum refrexit charitas. Eam ob causam et litteras tuas plurimam fecimus, et vices rependimus tibi per eundem virum religiosissimum condianoconum nostrum 183 et fratrem Sabinum: per quem et tibi nosmet notos facimus, et te obsecramus, ut in precibus pro nobis invigiles, ut tandem aliquando rebus nostris Deus sanctus tranquillitatem ac quietem impertiat, et ventum hunc ac mare increpet; ita ut liberemur ex illo æstu et perturbatione in qua nunc constituti sumus, summam semper submersionem exspectantes. Sed id nobis magnifice Deus in præsentem indulset, ut vos audiremus summo consensu et unitate inter vos esse conjunctos, ac veritatis doctrinam sine impedimento apud vos annuntiari: siquidem aliquando (si modo non jam conclusum est hujus mundi tempus, sed adhuc vitæ humanæ dies supersunt) necesse est, ut fidem renovetis Orienti, et honorum quæ ab eo accepistis, remunerationem eidem in tempore persolvatis. Nam sana apud nos pars, quæque majorum pietatem tuetur, non parum fatiscit; diabolo multis ac variis artificiorum assultibus pro sua ipsius astutia eam concutiente. Utinam autem vestris precibus, qui Dominum diligitis, extinguatur prava illa et populorum deceptorix erroris Ariani hæresis; reluceat autem bona Patrum nostrorum doctrina, qui Nicæam convenerunt, adeo ut consentanea salutari baptismati glorificatio adimpleatur beatæ Trinitati. Πατέρων ἡμῶν διδασκαλία, τῶν συνελθόντων κατὰ τὴν Νίκαιαν, ὥστε σύμφωνον τῷ σωτηρίῳ βαπτισματι τὴν δοξολογίαν ἀποπληροῦσθαι τῇ μακαρίᾳ Τριάδι.

* Prov. xiv, 25.

* Alias CCCXXIV. Scripta anno 372. Quam dulce Basilio cum episcopis longe remotis charitate conjungi.

(19) Τὸ δὲ καθέκαστον. Hæc et quæ sequuntur œsunt in pluribus mss., non tamen in tribus vetustissimis.

(20) Ἰλλυριῶν. Harl. et Reg. secundus ac Coisl. secundus Ἰλλυριχοῦ. Perspicuum est Aquileiam hic designari, cujus episcopus erat Valerianus.

(21) Τῷ Κυρίῳ. Codices nonnulli τῷ Θεῷ.

Ὁθαλεριανῷ, ἐπισκόπῳ Ἰλλυριῶν (20).

Χάρις τῷ Κυρίῳ (21), τῷ δόντι ἡμῖν ἀρχαίως ἀγάπης καρπὸν ἰδεῖν ἐν τῇ σῆ καθαρότητι: ὅς γε εσσοῦτον διεστῶς τῷ σώματι, συνήψας ἡμῖν σεαυτὸν διὰ γράμματος, καὶ τῷ πνευματικῷ σου καὶ ἀγίῳ πόθῳ περιπτυσάμενος ἡμᾶς, ἀμύθητόν τι (22) ἔλετρον ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐνεποίησας. Ἐργῷ γὰρ ἐμπίθομεν τῆς παροιμίας τὴν δύναμιν, ὅτι "Ὅσπερ ψυχὴ διψῶσα ψυχρὸν ὕδωρ, οὕτως ἀγγελία ἀγαθὴ ἐκ τῆς (23) μακρόθεν. Δεινὸς γάρ ἐστι παρ' ἡμῖν λιμὸς ἀγάπης, ἀδελφε ἐπιμύστατε. Καὶ ἡ αἰτία πρόδηλος, ὅτι διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ἐψύχη (24) τῶν πολλῶν ἡ ἀγάπη. Διὰ τοῦτο καὶ πολλοῦ ἀξίον ἡμῖν ἐφάνη τὸ γράμμα, καὶ ἀμειδόμεθ' αὐτὸν διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς τοῦ εὐλαβεστάτου συνδιακόνου ἡμῶν καὶ ἀδελφοῦ Σαβίνου· δι' οὗ καὶ γνωρίζομεν σοὶ ἐαυτοὺς, καὶ παρακαλοῦμεν σε ἐπαγρυπνεῖν ταῖς ὑπὲρ ἡμῶν προσευχαῖς· ἵνα δῶ ποτε ὁ ἅγιος Θεὸς καὶ τοῖς ἐνταῦθα πράγμασι γαλήνην καὶ ἡσυχίαν, καὶ ἐπιτιμῆσιν τῷ ἀνέμῳ τούτῳ καὶ τῇ θαλάσῃ· ὥστε παύσασθαι ἡμᾶς τοῦ σάλου καὶ τῆς ἀνατροπῆς, ἐν ᾗ νῦν καθιστήκαμεν, ἀεὶ καταποντισθῆσθαι (25) παντελῶς ἀναμένοντες. Ἀλλὰ τοῦτο μέγας ἐν ταῖς παρούσιν ὁ Κύριος ἡμῖν ἐχαρίσατο, τὸ ὑμᾶς ἀκούειν ἐν ἀκριβεῖ συμφωνίᾳ καὶ ἐνόητι εἶναι πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἀκωλύτως παρ' ἑμῖν τὸ κήρυγμα τῆς εὐσεβείας περιαιγγέλλεσθαι· ὅτεδῆποτε γὰρ (εἴπερ μὴ συγκεκλεισταὶ λοιπὸν ὁ χρόνος τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλ' ἐτι ἡμέραι τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ὑπολείπονται) ἀνάγκη παρ' ὑμῶν ἀνανεωθῆναι τὴν πίστιν τῇ Ἀνατολῇ· καὶ ὧν ἐλάβετε παρ' αὐτῆς ἀγαθῶν, τούτων ἐν καιρῷ παρασχέσθαι αὐτῇ τὴν ἀντίδοσιν. Τὸ γὰρ ὑγιαίνειν ἐνταῦθα μέρος, καὶ τὴν τῶν πατέρων εὐσέβειαν ἐκδικεῖν, ἱκανῶς κέκμηκε, πολλαῖς καὶ ποικίλαις μηχανήματων προσβολαῖς ἐν τῇ ἐαυτοῦ μεθοδείᾳ τοῦ διαβόλου αὐτὸ κατασεισάντος. Ἀλλ' εὐχαῖς ὑμετέραις τῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον, σθεθεῖται μὲν ἡ πονηρὰ καὶ λαοκτόνος αἵρεσις τῆς Ἀρείου κακοδοξίας· ἀναλάμψετε δὲ ἡ ἀγαθὴ τῶν

(22) Ἀμύθητόν τι. Coisl. primus et Med. ἀμύθητον τὸ φίλτρον.

(23) Ἐκ τῆς. Med. et Harl. cum aliis quatuor habent ἐκ γῆς.

(24) Ἐψύχη. Tres vetustissimi codices ψυτίζεται, refrigeret.

(25) Καταποντισθῆσθαι... μεγάλη. Ita vetustissimi tres codices cum duobus aliis. Editi καταποντίζεσθαι... μέγας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΒ΄.

EPISTOLA XCII.

Orientalis ad scribendum impellit non solum solatium in narrandis aerumnis; sed etiam spes illa, Occidentales tandem auxilio venturos, ubi de rebus Orientalis ex Sabino cognoverint. Describunt calamitates Orientis, ut his permitti Occidentales episcopi militanti, qui et hæresis progressus coerceant et pacem inter ipsos catholicos reconcilient.

Πρὸς Ἰταλοὺς καὶ Γάλλους.

A

Ad Italos et Gallos.

1. Τοῖς θεοφιλεστάτοις καὶ ὁσιωτάτοις ἀδελφοῖς ἐπιμελητοῦσι κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν ὁμοφύγκως ἐπισκόποις Μελέτιος, Εὐσέβειος, Βασίλειος, Βίττος, Γρηγόριος, Πελάγιος, Παῦλος, Ἄνθιμος, Θεόδωτος, Βίδος, Ἀβραάμιος, Ἰοθίνος (26), Ζήνων, Θεόδωρος, Μαρκιανός, Βάραχος, Ἀβραάμιος, Λιδίνος, Θαλάσσιος, Ἰωσήφ, Βοηθός, Ἰάτριος, Θεόδοτος, Εὐστάθιος, Βαρσούμας, Ἰωάννης, Χοσρόης, Ἰωσάκις, Νάρσης, Μάρις, Γρηγόριος, Δαφνός, ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Φέρει μὲν τινα παραμυθίαν ταῖς ὀνομαζομέναις ψυχαῖς καὶ στεναγμὸς πολλὰκις ἐκ βάθους τῆς καρδίας ἀναπεμπόμενος, καὶ που καὶ ἐκίρην ἀποστάξαν τὸ πολὺ τῆς θλίψεως διεφόρησαν ἡμῖν δὲ οὐχ, ἔσον (27) στεναγμὸς καὶ δάκρυον, παραμυθίαν ἔχει τὸ ἐξέπειν ἡμῶν τὰ πάθη πρὸς τὴν ἀγάπην ὑμῶν· ἀλλὰ τις ἡμᾶς καὶ ἐλπίς χρησιμώτερα θάλπει, ὡς τάχα ἂν, εἰ ἐξαγγελιαίμεν ὑμῖν τὰ λυπούμενα ἡμᾶς, διαναστήσαιμεν (28) ὑμᾶς πρὸς τὴν ἀντηλήψιν ἡμῶν, ἣν πάλαι μὲν προσδοκῆσαιμεν ἐπ' ὑμῶν ταῖς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν Ἐκκλησίαις γενήσασθαι, οὐδέπω (29) δὲ τετυχῆκαμεν, πάντως τοῦ ἐν σφίσι (30) τὰ ἡμέτερα διοικούντος Θεοῦ, κατὰ τὰ ἰδιώματα αὐτοῦ τῆς δικαιοσύνης κρίματα, πλείονι χρόνῳ παραταθῆναι ἡμᾶς ἐν τοῖς πειρασμοῖς τοῦτοις κινουήσαντος. Οὐ γὰρ δῆπου ἠγνοήσατε τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, ὧν ἡ ἀκοή καὶ ἐπὶ τὰ ἔσχατα τῆς οἰκουμένης ἐξέδραμεν (31)· οὐδὲ ἀσυμπαθεῖς ἐσθε ὑμῖς πρὸς τοὺς ὁμοφύγκους τῶν ἀδελφῶν, μαθηταὶ ὑπάρχοντες τοῦ Ἀποστόλου, τοῦ πλήρωμα εἶναι τοῦ νόμου τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην διδάσκοντες. Ἄλλ', ὅπερ εἴπαμεν, ἐπέσχεον ὑμῶν τὴν ἐμὴν ἢ δικαίαν τοῦ Θεοῦ κρίσιν, ἐκπληρωθῆναι ἡμῖν τὴν καταταγμένην ἐπὶ ταῖς ἀμαρτίαις ἡμῶν θλίψιν ἐπιμετροῦσα (32). Ἀλλὰ νῦν γούν, καὶ πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ζῆλον, καὶ τὴν ἡμετέραν συμπάθειαν, ἐκναστῆναι ὑμᾶς παρακαλοῦμεν, πάντα μαθόντας, καὶ ὅσα πρὸς τοῦτου τὰς ἀκοὰς ὑμῶν διέφυγε, παρὰ

1. Religiosissimis ac sanctissimis fratribus ministris in Italia et Gallia unanimis episcopis Meletius, Eusebius, Basilius, Bassus, Gregorius, Pelagius, Paulus, Anthimus, Theodotus, Vitus, Abraamius, Jovinus, Zenon, Theodoretus, Marcianus, Barachus, Abraamius, Libanius, Thalassius, Joseph, Boethus, Iatrius, Theodotus, Eustathius, Barsumas, Joannes, Chosrhoes, Isaacis, Narses, Maris, Gregorius, Daphnus, in Domino salutem. Affert aliquid solatii afflictis animis ipsum suspirium sæpius ex imo corde ductum, ac lacryma erumpens vim afflictionis repellit. Nobis autem non, ut suspirium et lacrymæ, solatium affert mala nostra charitati vestræ narrare: sed præterea nos fovet melior quædam spes, forsitan **184** fore ut, si dolores nostros vobis denuntiaverimus, excitemus vos ad ferendam nobis opem, quam quidem Ecclesiis Orientalibus a vobis adfuturam jampridem speravimus, necdum tamen sumus assecuti; Deo, qui omnia in sapientia moderatur, omnino secundum arcana justitiæ suæ judicia, ut in his tentationibus diutius detineamur, dispensante. Non enim ignorastis, fratres reverendissimi, res nostras, quarum fama ad extremas etiam orbis terrarum partes pervenit: neque certe affectum omnem exuistis erga ananimes fratres, cum discipuli sitis Apostoli, qui proximi dilectionem legis complementem esse docet. Sed, quod jam diximus, inhibuit vestram alacritatem justum Dei iudicium, quod constitutam ob peccata nostra afflictionem nobis plene admetitur. Vos tamen adhortamur, ut nunc saltem et ad veritatis studium, et ad nostri commiserationem excitemini, ubi omnia didiceritis, etiam quæcumque antea aures vestras effugere, a religiosissimo fratre nostro condiacono Sabino, qui poterit vobis ea quoque, quæ epistolam prætereant, per se ipse enarrare: per quem exhorta-

(26) Ἰοθίνος. Sic Harleianus cum utroque Coisl. et Reg. secundo. Vaticanus Ἰουθίνος. Editi Σαβίνας. Paulo post tres codices, nempe Vat., Coisl. secundus et Reg. secundus, habent Ἀτρείος pro Ἰεπίος. Idem Coisl. secundus et Reg. secundus Ἀρσορόης non Χοσρόης. Ἰσαάκις pro Ἰωσάκις legitur in Reg. secundo. Ἰωσάκις in Coisl. secundo. Harl. Ἰωσάκις. De episcopis, quorum nomina huic epistola præscribuntur, agemus in *Vita S. Basilii*. Sed interim observabo post ultimum nomen, quod est Daphnus, male in editis addi καὶ οἱ λοιποὶ, et reliqui: quibus ex verbis colligit Tillemontius multos alios subscripsisse. Sed hæc desunt in Coisl. utroque, Harl., Reg. secundo et Vat. Leguntur in Regio primo, sed causa in promptu est. Cum enim in hoc codice tria tantum priora nomina recensentur, monendum fuit alia fuisse prætermissa. Similiter in codice Medicæo post octo episcoporum nomina, additur, καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς ἀδελφοὶ, et qui cum eis fratres. Hinc perspicitur quomodo error obrepsit. Nam cum vetustæ editiones tres tantum

episcopus numerarent; Parisiensis, quæ lacunam explevit, immerito retinuit, quod in aliis ob vitium, quo carebat ipsa, additum fuerat.

(27) Οὐχ, ἔσον. Regius uterque et Coisl. secundus οὐχ ἔσθην. Paulo post Vat., Reg. secundus et Coisl. secundus τῇ ἀγάπῃ ὑμῶν.

(28) Διαναστήσαιμεν. Ita Med. et Coisl. primus. Duo alii διαναστήσωμεν. Harl. διαναστήσαντες. Editi διαναστήσομεν.

(29) Οὐδέπω. Ita mss. sex. Editi οὐδέποτε.

(30) Τοῦ ἐν σοφίᾳ. Editi τοῦ τοῦ τὰ πάντα ἐν σοφίᾳ. Sed deest τοῦ in Harl. et Coisl. primo. Deest etiam τὰ πάντα in Vat., Reg. primo et duobus aliis, et editione Haganoensi.

(31) Ἐπὶ τὰ... ἐξέδραμεν. Ita tres vetustissimi codices, et paulo post ὅπερ εἴπαμεν. Editi εἰς τὰ... διέδραμεν, et ὅπερ. Editio Haganoensis εἴπωμεν.

(32) Ἐπιμετροῦσα. Ita sex mss. Editi ἐπιμετρήσασα. Hagan. ἐπιμετρήσαι.

Alias LXIX. Scripta anno 372.

mur vos, ut viscera induatis miserationis, omni- que deposita segnitie laborem dilectionis suscipia- tis, et neque viae longitudinem, neque domesticas occupationes, neque aliud quidquam humanum cogitetis.

κόπον τῆς ἀγάπης· καὶ μήτε ὁδοῦ μήκος, μήτε τὰς κατ' οἶκον ἀσχολίας, (34) μήτ' ἄλλο τι τῶν ἀνθρώπων ὑπολογίσασθαι.

2. Neque enim Ecclesia una periclitatur; neque duæ aut tres in gravem hanc tempestatem delapsæ. Nam ferme a finibus Illyrici usque ad Thebaidem hæresis malum depascitur. Cujus prava semina prius quidem infamis Arius jecit: altis autem radicibus firmata a pluribus, qui Arium inter et nostram ætatem interjecti impietatem studiose excoluere, nunc exitiosos fructus protulerunt. Nam B impietatis eversa sunt dogmata: confusæ Ecclesiæ leges. Hominum Dominum non timentium ambitio in præfecturas insilit, jamque aperte præmium impietatis principatus propositus est, ita ut qui graviore blasphemias ructatus est, dignior habeatur, qui populo episcopus præsit. Periiit gravitas sacerdotalis: defecere qui gregem Domini cum scientia pascant: ambitiosis pauperum pecunias in proprio usus et in munerum largitiones semper insumuntibus. Evanuit accurata canonum disciplina; peccandi multa libertas. Nam qui hominum studiis ad principatum devenerunt, in hoc ipso studii gratiam rependunt, quod omnia ad voluptatem indulgeant peccantibus. Periiit judicium æquum: quisque ex sui cordis voluntate ambulat. Nequitia modum nullum habet: exleges populi: deest præpositi collandi libertas. 185 Servi enim eorum, a quibus dicatum beneficium, qui hominum opera sibiipsis dominatum compararunt. Jam quoque et illud mutui belli telum a quibusdam, defensio videlicet doctrinæ sanæ, excogitatum est: et dum privata odia occultant, pro veritate se odisse simulant. Alii vero, dum fugiunt ne turpissimis criminibus arguantur, populis furorem ad mutuam discordiam inspirant, ut communibus malis res suas obum- brent. Quapropter et implacabile est hoc bellum: his qui mala egere, communem pacem, ut occulta ipsorum dedecora detegentem, metuentibus. Ob hæc rident increduli, fluctuant qui firmiter non credunt: fides est ambigua, offunditur animis igno- ratio, eo quod veritatem imitentur, qui doctrinam in malitia adulterant. Silent enim piorum ora; soluta vero blasphema omnis lingua; profanata sunt sancta; fugiunt precationis domos populi saniores, ut impietatis scholas, ac in solitudinibus ad Domi-

A τοῦ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ ἡμῶν τοῦ συνδιακόνου Σεβίνου, ὃς δυνήσεται ὑμῖν καὶ ὄσα τὴν ἐπιστολὴν ἐπαφύγει παρ' ἑαυτοῦ διηγήσασθαι· δι' οὐ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς ἐνδύσασθαι στυγάχνα οἰκτιρμοῦ (33), καὶ ἀποθέσθαι μὲν πάντα ἔκνον, ἀναλαβεῖν δὲ τὸν κατ' οἶκον ἀσχολίας, (34) μήτ' ἄλλο τι τῶν ἀνθρώπων

2. Οὐ γὰρ παρὶ μιᾶς Ἐκκλησίας ὁ κίνδυνος, οἷα δύο ἢ τρεῖς αἱ τῶν χαλεπῶ τούτων χειμῶνι παρα- σῶσαι (35). Σχεδὸν γὰρ ἀπὸ τῶν ὄρων τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρι Θηβαΐδος τὸ τῆς αἵρέσεως κακὸν ἐπέ- μεταται. Ἦς τὰ πονηρὰ σπέρματα πρότερον μὲν ὁ δυσώνυμος Ἀρειὸς κατεβάλετο· ῥιζωθέντα δὲ ἐκ βάθους ὑπὸ πολλῶν τῶν ἐν μέσῳ φιλοπόκων τῆ ἀσέβειαν γεωργησάντων, νῦν τοὺς φοροποιοὺς καρ- πούς ἐξεθλάστησεν (36). Ἀνατέτραπται μὲν γὰρ τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα, συγχέχυνται δὲ Ἐκκλησίας θεσμοί. Φιλαρχαὶ δὲ τῶν μὴ φοβουμένων τὸν Κύριον ταῖς προστασίαις ἐπιτηδῶσι· καὶ ἐκ τοῦ προφανῆς λοιπὸν ἄθλον δυσσεβείας ἡ προεδρία πρόκειται· ὅσα δὲ τὰ χαλεπώτερα βλασφημίας εἰς ἐπισκοπὴν (37) λαοῦ προτιμότερος. Οἴχεται σεμνότης ἱερατικῆ· ἐπι- λελοῦσιν οἱ ποιμαίνοντες μετ' ἐπιστήμης ποίμνην τοῦ Κυρίου· οἰκονομίας πτωχῶν εἰς ἰδίαις ἀποκρί- σεις καὶ δώρων διανομὰς παραναλισκόντων αἰεὶ (38) τῶν φιλαρχούντων. Ἡμαῦρται κανόνων ἀκριβεία· ἐξουσία τοῦ ἀμαρτάνειν πολλή. Οἱ γὰρ διὰ σπουδῆς ἀνθρώπινης (39) παρελθόντες ἐπὶ τὸ ἀρχεῖν ἐν οὐκ τούτῳ τῆς σπουδῆς τὴν χάριν ἀναταπληροῦσι, καὶ πάντα πρὸς ἡδονὴν ἐνδιδόνα (40) τοῖς ἀμαρτάνουσιν. Ἀπόλλω κρῖμα δίκαιον· πᾶς τις τῶν θελήματι τῆς καρδίας αὐτοῦ πορεύεται. Ἡ πονηρία ἄμετρος, ἡ λαὸ ἀνοουτέτητοι, οἱ προσεστῶτες ἀπαρτήσιατα. Δουλοὶ γὰρ τῶν δεδωκότων τὴν χάριν, οἱ δὲ ἀνθρώ- πων ἑαυτοῖς τὴν δυναστείαν κατακτησάμενοι. Πῶς δὲ καὶ ὄπλον τιτὶ τοῦ πρὸς ἀλλήλους πολέμου τῆ ἐκ- δίκησις ὄθηεν τῆς ὀρθοδοξίας, ἐπινενόηται· καὶ τῆς ἰδίας ἔχθρας ἐπικρυψάμενοι, ὅπερ τῆς εὐσεβείας ἐχθραίνειν κατασχηματίζονται. Ἄλλοι δὲ, τὸν ἐπὶ τοῖς ἀσεχιστοῖς ἐκκλίνοντες ἔλεγγον, τοὺς λαοὺς εἰς τὴν κατ' ἀλλήλων φιλονεικίαν ἐκμαίνουσιν, ἵνα τῶν κοινῶν κακοῖς τὸ καθ' ἑαυτοὺς συσκιάσωσι. Διὸ καὶ ἀσπονδὸς ἐστὶν ὁ πόλεμος οὗτος, τῶν τὰ πονηρὰ ἐργασμένων τὴν κοινὴν εἰρήνην, ὡς ἀποκαλύπτουσιν αὐτῶν τὰ κρυπτά τῆς ἀσχύνης, ὑφορωμένων. Ἐπὶ τούτοις γελῶσιν οἱ ἀπιστοὶ, σαλεύονται οἱ ἀνεπί- στοτοι· ἀμφίβολος ἡ πίστις, ἀγνοία κατακέχεται τῶν ψυχῶν, διὰ τὸ μιμῆσθαι (41) τὴν ἀλήθειαν τοὺς δολοῦντας τὸν λόγον ἐν κακουργίᾳ. Σιγᾶ μὲν γὰρ τῶν εὐσεβοῦντων στόματα· ἀνεῖται δὲ πᾶσα βία.

(33) Οἰκτιρμοῦ. Ita quinque mss. Editi οἰκτιρ- μῶν. Paulo post editi ἀνθρώπων. Med., Harl., Coisl. primus et Reg. secundus ut in textu.

(34) Vide Addenda.

(35) Παραπεσούσαι. Ita tres vetustissimi mss. Editi περιπεσούσαι. Non multo post editi κατεβά- λετο. Coisl. primus, Harl. et Reg. secundus κα- τεβάλετο.

(36) Ἐξεθλάστησεν. Ita Medicæus codex, accu- ratius quam editi ἐξεθλάστησαν.

(37) Ἐπισκοπῆς. Sic mss. et editio Haganoæ. Aliæ ἐπίσκοπον.

(38) Αἰεὶ. Pro hac voce habent Med. et Harl. πάντα.

(39) Διὰ σπουδῆς ἀνθρώπινης. Ita tres vetustis- simi codices. Editi σπουδᾶς ἀνθρώπινης.

(40) Ἐνδιδόνα. Ita Harl. cum aliis. Editi δίδου.

(41) Μιμῆσθαι. Med. μιμῆσθαι, eo quod odierit veritatem, etc.

ἡμῶν γλωσσα· ἐδεθλῶθη τὰ ἄγια, φεύγουσι τοὺς ἀπετρίους οἰκούς οἱ ὑγαίνοντες τῶν λαῶν, ὡς ἰατρίας βιάσκαια· κατὰ δὲ τὰς ἐρημίας πρὸς ἡν ἐν οὐρανῷ Δεσπότην μετὰ στεναγμῶν καὶ θαυμάτων τὰς χεῖρας αἵρουσιν. Ἐφθάσε γὰρ (42) πάντες καὶ μέχρις ὑμῶν τὰ γινόμενα ἐν ταῖς πλείοταις ὡς εἶπεν· ὅτι οἱ λαοὶ σὺν γυναιξὶ καὶ παιδίοις (43) αἱ αὐτοῖς τοῖς πρεσβύταις, πρὸ τῶν τειχῶν ἐκχυθέντες, ἐν τῷ ὑπαθρῷ τελοῦσι τὰς προσευχάς, φένας κάσας τὰς ἐκ τοῦ ἀέρος κακοπαθείας σὺν ἄφην ἀναμένοντες.

3. Τίς θρῆνος τῶν συμφορῶν τούτων ἀξίος; ποταὶ ἡγαί ἀακρίων κακοῖς τοσοῦτοις ἀρχέσουσιν (44); Ἐὰς οὐν ἐπὶ δοκοῦσιν ἐστάναι τινὲς, ἕως ἔτι ἔχνος ἐξ παλαιοῦ καταστάσεως διασώζεται, πρὶν τέλειον εἶ· Ἐκκλησίαις ἐπέλθη (45) τὸ ναυάγιον, ἐπεχθητε πρὸ ἡμῶν, ἐπεχθητε ἡδῶν, ναὶ δεόμεθα, ἀδελφοὶ ἡρώτατοι· ὅστε χεῖρα τοῖς εἰς γόνυ κλιθεῖσι. ἐργασθῆτε ἐφ' ἡμῖν τὰ ἀδελφικὰ ὑμῶν σπλέγγνα, προσθήτω δάκρυα συμπαθείας. Μὴ περιίδητε τὸ μισθὸν τῆς οἰκουμένης ὑπὸ τῆς πλάνης καταποθέν· ἢ ἀνάγκησθε ἀποσθεσθῆναι τὴν πίστιν, παρ' οἷς ἦσαν ἐξέλαμψε. Τί οὐν ποιήσαντες ἀντιλήψασθε ἢ πράγματι, καὶ πῶς τὸ πρὸς τοὺς θλιδομένους ὑπαθὲς ἐπιδείξασθε (46), οὐ παρ' ἡμῶν πάντως ἔσαι μαθεῖν (47) ὑμᾶς· ἀλλ' αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑμῖν ὑποθήσεται. Πλὴν γε ὅτι τάχους χρεῖα ἡμεῖς τὸ περισώσασθαι τοὺς περιλειφθέντας, καὶ παρῶν ἀδελφῶν πλειόνων, ὥστε πλήρωμα εἶναι συνῆν τοὺς ἐπιδημούντας, ἵνα μὴ μόνον ἐκ τῆς τῶν ἰσχυρῶν σιμνότητος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ οἰκείου ἡμῶν τὸ ἀξιώσιμον ἔχουσιν εἰς διόρθωσιν· οἱ καὶ ἡν Νικαίᾳ γραφείσαν παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν ἵπιν ἀνανεύουσιν, καὶ τὴν αἵρεσιν ἐκκηρύξωσι (48), καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις τὰ εἰρηνικὰ διαλέξωσι, τοὺς δὲ αὐτὰ φρονούντας συνάγοντες (49) εἰς ἴσκιον. Τοῦτο γὰρ δῆπου τὸ πάντων ἐλεεινότατον, ἡ καὶ τὸ δοκοῦν ὑγιαίνειν ἐφ' ἑαυτὰ ἐμερίσθη· καὶ πρὸς τὴν ἡμῶν, ὡς εἶκοι, παραπλήσια πάθη τοῖς ἡμῶν κατὰ τὴν Οὐεσπασιανῶν πολιορκίαν τὰ Ἱεροσόλυμα περιχοῦσιν. Ἐκεῖνοι τε γὰρ ὁμοῦ μὲν τῷ ἐξωθεν συνείχοντο πολέμῳ, ὁμοῦ δὲ καὶ τῇ ἐνδοθεν πίσει τῶν ὁμοφύλων κατανηλίσκοντο. Ἡμῖν δὲ πρὸς ἡμῶν ἡμερῶν πολέμῳ τῶν αἰρετικῶν ἔτι καὶ ὁ παρὰ ἡμῶν ἰσχυρῶν ὀρθοδοξίῳ (50) ἐπαναστάς, πρὸς ἡμῶν ἀσθενείας τὰς Ἐκκλησίας καθήγαγεν. Ἐφ' ἡμῶν καὶ μάλιστα τῆς παρ' ὑμῶν χρήσομεν βοήθειας, ὥστε τοὺς τὴν ἀποστολικὴν ὁμολογούντας

num in caelis inhabitantem cum gemitibus et lacrymis manus attollunt. Pervenerunt autem profecto et usque ad vos quæ in plerisque civitatibus geruntur. Nimirum populi cum uxoribus liberisque et ipsis senibus pro mœnibus effusi, sub dio preces fundunt, serentes omnes aeris injurias multa cum patientia, et auxilium à Domino expectantes. πολλῇ τῇ μακροθυμίᾳ, τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου ἀντι-

3. Quæ lamentatio his calamitatibus digna? quales lacrymarum fontes his malis parces erunt? Itaque, dum adhuc nonnulli videntur stare, dum adhuc veteris status vestigium servatur, priusquam cumulatam Ecclesiis superveniat naufragium, festinate ad nos, jam festinate, ita precamur, fratres germanissimi: in genua provolutis manum porrigite. Fraternalia viscera commoveantur nostra causa, profundantur lacrymæ commiserationis. Mediâ orbis partem ab errore absorberi ne sinatis: nec fidem apud eos seratis exstingui, apud quos primum illuxit. Quid igitur factum opus sit, ut rebus nostris subveniatis, et quomodo commiserationem ostendatis divexatòs, nullo modo a nobis necesse erit vos discere: sed sanctus ipse Spiritus vobis suggeret. At certe celeritate opus est ad eos, qui supersunt, servandos, et plurimum fratrum præsentia, ut synodi numerum expleant, qui huc advenient, ut non solum ex eorum qui miserint gravitate, sed etiam ex suo ipsorum numero pondus atque auctoritatem ad res emendandas habeant: qui et fidem in Nicæa a nostris Patribus scriptam instaurent, et hæresim proscribant, et Ecclesiis loquantur pacifica, eos qui idem sentiunt, ad concordiam adducentes. Hoc enim profecto omnium maxime dignum est miseratione, quod et ea pars quæ videtur esse sana, divisa **186** est in semetipsam: ac nos circumstant, ut verisimile est, similes calamitates bis, quæ olim Hierosolymis, Vespasiano obsidente, acciderunt. Illi enim simul et externo premebantur bello, et domestica tribulium seditione absumebantur. Apud nos autem, præter apertum hæreticorum bellum, aliud præterea ab his, qui videntur recte sentire, excitatum, ad extremam debilitatem Ecclesias perduxit. Ob quæ et maxime indigemus auxilio vestro, ut qui apostolicam profitentur fidem, excogitata a se schi-

(42) Ἐφθάσε γὰρ. Ita tres vetustissimi codices: ἡμῶν Ἐφθάσε δέ. Ibidem πάντως additum ex quinque mss. Editi τὰ γινόμενα. Plerique mss. τὰ γινόμενα.
 (43) Παιδίοις. Ita Harl., Med. et Coisl. primus. ἡμῶν καὶ πατ. Ibidem editi πρὸ τῶν πυλῶν. Sex mss. ἡ in textu.
 (44) Ἀρχέσουσιν. Ita tres vetustissimi mss. Quatuor alii ἐπαρχέσουσι. Editi ἐπαρχέσουσι.
 (45) Ἐπέλθη. Uterque Regius et Coisl. primus παιδίοις.
 (46) Ἐπιδείξασθε. Coisl. primus et Harl. ἐπιδείξασθε.
 (47) Μαθεῖν. Ita tres vetustissimi mss. Editi μαν-

θάνειν. Paulo post Regius iterque et Coisl. primus ὑπολειφθέντας.
 (48) Ἐκκηρύξωσι. Ita tres vetustissimi codices: tres alii Ἐκκηρύξουσι. Editi ἐκρίζωσουσι, *eradicanbunt*. Ex hac autem vetustissimorum codicum scriptura patet similiter legendum esse ἀνανεύουσιν καὶ διαλέξωνται, quod lucem affert verborum complexioni.
 (49) Συνάγοντες. Harl. et Coisl. primus συναγαγόντες. Paulo post editi ἐλεεινότερον. Septem mss. ut in textu.
 (50) Ὀρθοδοξίῳ. Harl., Vat. et Reg. primus ὁμοδοξίῳ.

smata dissolventes, deinceps auctoritati Ecclesiae subjiciantur, ut perfectum fiat Christi corpus jam in omnibus membris integritati restitutum; ac non solum aliorum bona laudemus, id quod nunc facimus, sed etiam nostras ipsorum Ecclesias in pristinum rectae fidei decus restitutas videamus. Revera enim laude summa dignum est, quod a Domino pietati vestrae datum est, adulterinum quidem a probo ac puro discernere, Patrum vero fidem sine ulla dissimulatione praedicare: quam quidem et nos suscepimus, agnovimusque apostolicis notis signatam: eique et caeteris omnibus, quae in synodico scripto canonice et legitime statuta sunt, assentimur.

EPISTOLA XCIII.

Docet Basilius bonum esse et perutile quotidie communicare: observat quater singulis hebdomadibus Caesarienses, quae etiam saepius communicare. Respondet alteri questionem an persecutionis tempore liceat communionem manu sua accipere, si nec presbyter adsit nec diaconus.

Ad Caesariam patriam, de communione.

Singulis etiam diebus communicare, ac participem esse sancti corporis et sanguinis Christi, bonum est et perutile: cum ipse perspicue dicat: *Qui comedit meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam* *. Quis enim dubitat quin vitae continenter esse participem nihil aliud sit quam multiplice ratione vivere? Nos quidem quater singulis hebdomadibus communicamus, Dominica die, quarta die, in parasceve et Sabbato, et aliis diebus, si sancti alicujus memoria recolatur. Quod autem persecutionum temporibus cogitur quis, absente sacerdote aut **187** diacono,

* Joan. vi, 55.

* Alias CCLXXXIX. Scripta circa ann. 372.

(51) *Ἄ παρπενήσαν.* Ita Coisl. et Harl. Editi *ἀπαρ ἐπενήσαν.*

(52) *Ἐν τῷ συνοδικῷ.* Exstat synodica illa epistola, Graece quidem apud Sozomenum et Theodoretum, Latine vero in collectione Romana ex veteribus monumentis descripta. Sed cum synodus in hac epistola doceat Patrem et Filium et Spiritum sanctum unius esse hypostasis et essentiae, tunc autem tunc ὑποστάσεως καὶ οὐσίας, quomodo Basilius et cum eo plures alii, qui unam in tribus hypostasim ferre non poterant, omnibus tamen, quae synodi litteris continentur, declarant se assentiri? Magnum sane indicium hanc vocem ὑποστάσεως subditiam esse et assutam. Sed huc accedit cum ipsa epistola ab Holstenio edita, in qua legitur tantum Patrem et Filium unius esse substantiae, tum maxime ipsius Basilio testimonium, qui in epist. 214 docet ipsos etiam Occidentales discrimen inter essentiam et hypostasim subindicasse; siquidem in litteris suis, cum lingua sua inopiam suspectam haberent, essentiae nomen Graeca lingua ediderant. Non ergo dixerunt Occidentales Patrem et Filium ejusdem esse ὑποστάσεως καὶ οὐσίας, sed tantum ejusdem οὐσίας, omissa hypostasis voce. Atque inde etiam colligitur eos non Graece scripsisse, nec epistolam, quae est apud Sozomenum et Theodoretum, primum esse et germanissimum exemplar, ut eruditus editor litterarum summorum pontificum contra Tillemontium et alios contendit, sed potiori jure hanc laudem editae ab Holstenio epistolae Latinae tribuendam.

πίστιν, ἀ παρπενήσαν (51) σχίσματα διαλύσαντα, ὑποταγῆναι τοῦ λοιποῦ τῇ αὐθεντίᾳ τῆς Ἐκκλησίας· ἵνα ἄριτον γένηται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, πᾶσι τοῖς μέλεσιν εἰς ὁλοκληρίαν ἐπανελθόν· καὶ μὴ μόνον τι παρ' ἑτέροις μακαρίζωμεν ἀγαθὰ, ὅπερ νῦν ποιῶμεν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἡμετέρας αὐτῶν ἐπίδωμεν Ἐκκλησίας τὸ ἀρχαῖον καύχημα τῆς ὀρθοδοξίας ἀπολαύσας. Τῷ ὄντι γὰρ τοῦ ἀνωτάτου μακαρισμοῦ ἔξω ἀ τῆ ὑμετέρᾳ θεοσεβείᾳ χαρισθὲν παρὰ τοῦ Κυρίου τὸ μὲν κίβδηλον ἀπὸ τοῦ δοκίμου καὶ καθαροῦ ἐκκρίνειν, τὴν δὲ τῶν Πατέρων πίστιν ἀνευ τινὸς ἰστολῆς χρῆσασθαι· ἦν καὶ ἡμεῖς ἐδεξάμεθα, καὶ ἐπέγνωμεν ἐκ τῶν ἀποστολικῶν χαρακτήρων μορφοφωμένην, συνθέμενοι καὶ αὐτῇ καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῷ συνοδικῷ (52) γράμματι κανονικῶς καὶ ἐνθέτως δεδογματισμένοις.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΓ΄.

B Πρὸς Καισαρίαν (53) πατριαν, περὶ κοινωνίας.

Καὶ τὸ κοινωνεῖν δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καὶ μεταλαμβάνειν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καλὸν καὶ ἐπωφελέ· αὐτοῦ σαφῶς λέγει· *Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον.* Τίς γὰρ ἀμφιβάλει, ὅτι τὸ μετέχειν συνεχῶς τῆς ζωῆς οὐδὲν ἄλλο (54) ἐστὶν ἢ ζῆν πολλὰκις; Ἡμεῖς μέντοιγε τέταρτον καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα κοινωνοῦμεν, ἐν τῇ Κυριακῇ ἐν τῇ τετράδι, καὶ ἐν τῇ παρασκευῇ, καὶ τῷ Σάββατῳ, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις, ἐὰν ἡ μνήμη ἁγίου (55) τινός. Τὸ δὲ ἐν τοῖς τοῦ διωγμοῦ καιρῶσι ἀναγκάζεσθαι τινα, μὴ παρόντος ἱερέως ἢ λειτουργ-

(53) *Πρὸς Καισαρίαν.* Colbertinus codex τῆς Καισαρίων πατριαν, περὶ κοινωνίας. In quodam codice Regio occurrit fragmentum hujus epistolae sic inscriptum: *Ἐκ τῆς πρὸς Καισαρίαν ἐπιστολῆς. Ex epistola ad Caesarium.*

(54) *Οὐδὲν ἄλλο.* Quidam mss. οὐδὲν ἄλλο τ.

(55) *Ἅγιου.* Ita duo codices Coisliniani, Val., Paris., Clarom., unus Regius et unus Colb. Non legitur haec epistola in codice Harlezano. Editi μάρτυρος, quam lectionem tuetur Combefissius, et scriptum castigat, quod reddiderit, alicujus sancti, cum soli martyres illis temporibus colerentur. Sed ne id quidem Combefissio concedi potest, martyres solos tunc coli solitos fuisse. Narrat Basilius in epistola ad Ambrosium, Dionysio Mediolanensi eundem ac martyribus honorem delatum fuisse ab incolis illius loci, in quo sepultus fuerat. Nec minor fuit Gregorii apud Neocaesarienses celebritas. Athanasii et Basilio dies festos nemo nescit statim post eorum mortem celebratos fuisse. Atque etiam si demus Combefissio quod contendit, non idcirco mutandus erit contextus. His enim vocibus, *Si sancti alicujus memoria recolatur*, nihil vetat apostolos et martyres intelligere. Sic enim Paulum designat Basilius in epist. 204, sic designantur sacri scriptores in libro secundo *adversus Eunomium*, n. 8. Sed quod nullum prorsus difficultati locum relinquit, Gregorius Nyssenus, *Orat. in laudes Basilio*, pag. 485, negat celebritatem filii diei minorum videri debere aliis sanctorum festis diebus, τῶν ἐπὶ τοῖς ἁγίοις ἑορτῶν.

ἦν, τὴν κοινωνίαν λαμβάνειν τῇ ἰδίᾳ χειρὶ, μηδαμῶς εἶναι βαρὺ περιττόν ἐστι ἀποδεικνύειν, διὰ τὸ καὶ ἦν μακρὰν συνήθειαν τοῦτο δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων πιστώσασθαι. Πάντες γὰρ οἱ κατὰ τὰς ἐρήμους (56) μονάζοντες, ἐνθα μὴ ἔστιν ἱερεὺς, κοινωνίαν οἴκοι κατέχοντες, ἀφ' ἐαυτῶν μεταλαμβάνουσιν. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἕκαστος καὶ τῶν ἐν λαῶν τελούντων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔχει κοινωνίαν ἐν τῇ οἰκῇ αὐτοῦ, καὶ ὅτε βούλεται (57), μεταλαμβάνει δι' ἑαυτοῦ. Ἀπαξ γὰρ τῶν θυσίαν τοῦ ἱερέως τελεώσαντος καὶ δεωκότος, ὁ λαβὼν αὐτὴν ὡς ἄλλν ὁμοῦ, καθ' ἑκάστην μεταλαμβάνειν, παρὰ τοῦ δεωκότου εἰκότως μεταλαμβάνειν (58) καὶ ὁποδὲχθῆναι πιστεύειν ὀφείλει. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ ἱερεὺς ἐπιδίδωσι τὴν μερίδα, καὶ κατέχει αὐτὴν ὁ ὁποδεχόμενος μετ' ἐξουσίας ἀπάσης, καὶ οὕτως κροτάγει τῷ στόματι τῇ ἰδίᾳ χειρὶ. Ταυτὸν τοίνυν ἐπὶ τῇ δυνάμει, εἴτε μίαν μερίδα δέξεται τις παρὰ τοῦ ἱερέως, εἴτε πολλὰς μερίδας ὁμοῦ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΔ'.

Cum complissimam aedificium construeret Basilius, inde illius accusandi arrepta causa: huc accesserunt: ab episcopis dissidentibus aliae criminationes. Primam accusationem repellit, ac aedificium suum imperatoris iudicio comprobatum, et rei publicae utile esse docet. Caeteras differt in aliud tempus. Interim praesidem rogat ut Alexandri factum imuletur.

Ἡλία ἀρχοντι τῆς ἐπαρχίας (59).

Ὁρμησα μὲν καὶ αὐτὸς καταλαβεῖν σου τὴν τιμιότητα, ὡς ἂν μὴ τῇ ἀπολείψει. Διαττόν τι ἔχοιμε τῶν διαβαλλόντων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀβήρωσία τοῦ σώματος διεκάλυψε, σφοδρότερον πολλῶν τῆς συνηθείας ἐπαθεμένη, ἀναγκαιῶς ἤλθον ἐπὶ τὸ γράμμα. Ἐγὼ οὖν, ὡ θαυμάσιε, συντυχῶν πρῶην τῇ τιμιότητι σου, ὀρμησα μὲν καὶ περὶ πάντων τῶν κατὰ τὸν βίον (60) μου πραγμάτων ἀνακοινώσασθαι σου τῇ φρονήσει· ὀρμησα δὲ καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν ἔνεκα ποιήσασθαι (61) τινα λόγον, ὡς ἂν μὴ ταῖς μετὰ ταῦτα ἑσθλαῖς χώρα τις ὑπολείποιτο. Ἄλλ' ἐπέσχον ἐμαυτὸν, λογιζόμενος περιεργὸν εἶναι παντελῶς, καὶ κέρα (62) τοῦ μέτρου φιλότιμον, ἀνδοῦ τοσοῦτον πλῆ-

(56) Ἐρήμους. Multi mss. ἐρημίας.

(57) Καὶ ὅτε βούλεται, etc. Haec desunt in editis, at leguntur in codicibus Med., Coisl. primo, Vat. et pluribus aliis.

(58) Μεταλαμβάνειν. Nonnulli mss. μεταλαμβάνει. Idem ex Theodoro Studita quaesitum cum esset, non idem responsum dedit ac Basilius. Interrogatus enim an per se ipsi monachi et moniales Eucharistiam accipere possint, respondet in epist. 219 libri secundi, pag. 748, ne sacra quidem donaria tangere licitum esse, ἀπασθῆναι οὐδὲ τῶν θεῶν ἀναθημάτων, iis qui sacerdotii participes non sunt, nec, nisi forte necessitate urgente, si desit presbyter vel diaconus, per seipsum sumere Eucharistiam. Quomodo autem tunc sumenda sit, sic praescribit: Τιθεμένης βίβλου ἱερᾶς, καὶ ἐπαυλούμενης ὁδῶν καθαράς, ἡ ἱερὰς ἐπικαλυμματώως, ἐκείσε τοῦ δῶρου ἀπὸ χειρὸς σὺν φόδῳ προτεθέντος, μετὰ τὴν ὑμνωδίαν ἀπὸ στόματος ληπτέον· εἰς ὅτω διακλύσεως οἴνου γινόμενης τῷ λαμβάνοντι: Posito sacro libro, extensoque puto linteo, cui sacro velamine, deposita prius illie e manu cum meta sacra Eucharistia, post hymnorum recitationem ore sumi debet. Postea, qui accepit, abluere os vino debet.

(59) Ἡλία, etc. Deest Heliae nomen in codicibus Med. et Coisl. primo: reperitur in Reg. utroque,

A communionem sua ipsius manu accipere, id grave non esse supervacuum est ostendere; quia hoc diuturna consuetudo ipsis rebus confirmat. Omnes enim in solitudinibus monachi, ubi non est sacerdos, communionem domi servantes, suis ipsorum manibus sumunt. Alexandriae autem et in Aegypto unusquisque etiam de plebe ut plurimum habet domi communionem, et quando vult, per se ipse fit illius particeps. Postquam enim semel sacerdos sacrificium absolvit, ac porrexit: qui illud, ut totum simul accepit, is dum quotidie participat, merito credere debet se ab eo qui dedit participare et accipere. Enimvero etiam in Ecclesia sacerdos porrigit partem: quam qui suscipit, cum omni potestate retinet, et sic ori admovet propria manu. Itaque idem valet, sive quis partem unam a sacerdote accipiat, sive multas simul.

EPISTOLA XCIV.

Heliae rectori provinciae

Volebam et ipse tuam dignitatem adire, ne ob absentiam minus aliquid haberem, quam qui calumniantur; sed quia infirma corporis valetudo prohibuit, solito longe vehementius ingruens, necessario ad scribendum veni. Ego igitur, vir admirande, cum nuper una cum tua praestantia versarer, volebam et de omnibus meis exterioribus negotiis cum tua prudentia communicare; volebam et de Ecclesiis sermonem instituere, ut nihil postea calumniis loci relinqueretur. Sed me repressi, omnino praeposterum esse existimans, ac immoderatum studium, viro tanta negotiorum multitudine onerato curas adhuc, easque non necessarias, inji-

Coisl. secundo, Paris., et secunda manu in Harleano.

(60) Κατὰ τὸν βίον. Pronomen quod sequitur, referri debet ad πραγμάτων. Non enim id dicit Basilius, quod ab eo dictum existimarunt eruditi, voluisse se totius vitae suae rationem Heliae reddere. Distinguit enim negotia illa, de quibus voluerat cum Helia communicare, a negotiis ecclesiasticis, id est ad fidem et disciplinam pertinentibus. Nequaquam autem poterat vitae suae rationem reddere, quin simul de rebus ecclesiasticis ageret. Illa ergo κατὰ βίον πράγματα sunt negotia exteriora, sive, ut vocant, temporalia. In epist. 81 digniorem episcopatu existimati senem omnibus virtutibus ornatum, quam juvenem ad hoc tantum idoneum ut mittatur et exteriora negotia pertractet, πρὸς τὸ πέμπασθαι καὶ τὰς βιωτικὰς ἀνάσιν χρείας. Eodem sensu usurpantur in epist. 195, ἀσχολία τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων.

(61) Ποιήσασθαι. Editi τὸ ποιήσασθαι, sed deest articulus in omnibus mss. Paulo post editi ὑπολείποιτο. Quinque mss. ut in textu.

(62) Καὶ κέρα. Ita mss. omnes: editio prima Paris. καὶ παρά. Paulo post Coisl. primus ἀνδρὶ τοσοῦτω.

Alias CCCLXXII. Scripta anno 372.

cere. Ad hæc, dicitur enim quod res est, et alias A timui ne forte in necessitatem veniremus vulnerandæ mutuis altercationibus animæ tuæ, quæ pura sua in Deum pietate perfectam religiosi cultus mercedem percipere debet. Nam revera si ipsi te ad nos abstrahamus, parum tibi otii ad res publicas relinquemus; ac idem fere faciemus, ac si quis nauclerum, 188 qui navem nuper compactam in magna gubernat tempestate, sarcinis novis prægravel, cum aliquid detrabere oneris, et quantum fieri potest allevare oporteat. Unde mihi videtur et magnus imperator, ubi nostram hanc sollicitudinem perspexit, veniam dedisse, ut Ecclesias per nos ipsi administraremus. Jam vero eos qui sinceris suis auribus obstrepunt, interrogatos volo, quid a nobis rebus publicis allatum sit detrimenti? quid B parvum magnumve in rebus communibus nostra Ecclesiarum gubernatione lædatur? nisi quis dicat damnum ab eo rebus afferri, qui precatationis domum magnifice exstructam erigit Deo nostro, et ædes circum illam, aliam quidem liberali specie, episcopo privatim addictam, alias vero interiores Dei famulis ex ordine distributas; quarum usus communis vobis rectoribus, et vestro comitatu. Ecquem injuria afflicimus, dum peregrinis, sive hac trans-euntibus, sive medela aliqua ob morbum indigentibus hospitia construimus, atque sic necessarium constituimus solatium, ægrorum curatores, medicos, jumenta, deductores? Quibus necesse fuit et artes adjungi, tum quæ ad vitam sunt necessariae, tum quæ ad honestius vitæ institutum fuerunt excogitatae: alias rursus ædes ad faciendi opera idoneas, quæ omnia ipsi loco ornatum, et rectori nostro gloriam ferunt, laude in eum redundante. Tu certe non idcirco ad nos regendos invitatus adductus es, quod solus animi magnitudine possis opera collapsa instaurare, loca non habitata incolis complere, et uno verbo solitudines in urbes transformare. Qui igitur ad hæc se adiutorem præbet, eum abigere et injuriis afflicere consentaneum, an honorare ac colere? Neque existimes, vir optime, verba tantum esse quæ dicimus: siquidem jam in opere versamur, cum materiam hactenus comportaverimus. Hæc igitur ad nostram coram rectore defensionem dicta sint. Quæ autem par est adversus accusatorum querelas, ut Christiano et amico existimationem meam curæ habenti, respondere, ea nunc necesse est prætermittere, ut et epistolæ modo longiora, et aliunde inanimis epi-

σθος πραγμάτων ἐξηρημένῳ ἔτι καὶ τὰς ἔξω τῶν ἀναγκαίων ἐπιβάλλειν φροντίδας. Ὁμοῦ τε (εἰρήμεται γὰρ. τάληθες), καὶ ἄλλως ὠκνησα μήποτε εἰς ἀνάγκην ἔλθωμεν ταῖς κατ' ἀλλήλων ἀντιλογίαις τρώσαι τὴν ψυχὴν σου, ὀφειλουσαν ἐν τῇ καθαρῇ περὶ τῶν Θεῶν εὐλαβεῖα τέλειον τὸν μισθὸν τῆς θεοσεβείας καρποῦσθαι. Τῷ ὄντι γὰρ, ἂν σε πρὸς ἑαυτοῦς ἐπιστρέψωμεν (63) ἡμεῖς, ὀλίγην σοι σχολὴν πρὸς τὰ δημόσια καταλείψομεν· καὶ παραπλήσιον ποιήσομεν, ὡσπερ ἂν εἰ τις κυβερνήτην, νεοπηγὴ ναῦν ἐν μεγάλῳ κλύδωνι διευθύνοντα, τῇ προσθήκῃ τοῦ φόρου καταβαρῶναι, δέον ἀφαιρεῖν τῶν ἀναγκίμων, καὶ συνεπικουφίσκειν ὡς δυνατόν. Ὅθεν μοι δοκεῖ καὶ βασιλεὺς ὁ μέγας, τὴν πολυπραγμοσύνην ἡμῶν ταύτην καταμαθῶν, εἶσαι ἡμᾶς ἐφ' ἑαυτῶν τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομεῖν. Τοὺς μὲντοι ταῖς ἀδίκαις ἀκοαῖς σου παρενοχλοῦντας ἐρωτηθῆναι βούλομαι, τί χεῖρον ἔχει τὰ δημόσια παρ' ἡμᾶς; ἢ τί μικρόν τι μείζον τῶν κοινῶν ἐκ τῆς ἡμετέρας περὶ τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομίας (64) ἡλάττωται; πλὴν εἰ μὴ τις λέγοι βλάβην τοῖς πράγμασι φέρειν, οἷον εὐκτήριον μεγαλοπρεπῶς κατεσκευασμένον ἀναστήσαι τῷ Θεῷ ἡμῶν, καὶ περὶ αὐτὸν οἰκισιν, τὴν μὲν ἐλευθέριον ἐξηρημένην (65) τῷ κορυφαίῳ, τὰς δὲ ὑποδεθικίας τοῖς θεραπευταῖς τοῦ Θεοῦ διανενημημένας ἐν τάξει, ὧν ἡ χρῆσις κοινὴ πρὸς τε ὑμᾶς τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς παρεπομένους ὑμῖν. Τίνα δὲ ἀδικοῦμεν, κτηνώγια τοῖς ξένοις οἰκοδομοῦντες, τοῖς τε κατὰ πόρον ἐπιφοιτῶσι καὶ τοῖς θεραπεῖαις τινὸς διὰ τὴν ἀσθένειαν δεομένοις, καὶ τὴν ἀναγκαίαν τοῦτοισι παραμυθίαν ἐγκαθίστωντες, τοὺς νοσοκομοῦντας, τοὺς ἰατροῦντας, τὰ νοτοφόρα, τοὺς παραπέμποντας (66); Τοῦτοισι ἀνάγκη καὶ τέχνας ἐπεσεῖν, τὰς τε πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίας, καὶ ὅσαι πρὸς εὐσχήμονα βίου διατηγὴν ἐφευρέθησαν· οἰκος πάλιν ἐτέρουσ ταῖς ἐργασίαις ἐπιτηδέους, ἅπερ πάντα τῷ μὲν τόπῳ κόσμος, τῷ δὲ ἄρχοντι ἡμῶν σεμνολόγημα, ἐπ' αὐτὸν τῆς εὐφημίας ἐπανιούσης. Ὅς γε οὐδὲ τούτου ἕνεκεν πρὸς τὴν ἐπιστάσιαν ἡμῶν ἐξεδιάσθη, ὡς μόνος ἐξαρῶν τῷ μεγέθει τῆς γκώμης τὰ τε κατεβρωχότα τῶν ἔργων (67) ἀναλαβεῖν, καὶ οἰκίσαι τὰς αἰκίτας, καὶ ὄλως εἰς πόλεις τὰς ἐργίας μετασκευάσαι. Τὸν οὖν εἰς ταῦτα συνεργοῦντα ἐλαύνειν καὶ ὑβρίζειν, ἢ τιμᾶν καὶ περιέπειν, ἀκολουθότερον ἦν; Καὶ μὴ οἰηθῆς, ὡ ἄριστε, λόγον μόνον εἶναι τὰ παρ' ἡμῶν ἡδὴ γὰρ ἔσμεν ἐν τῷ ἔργῳ, τὰς ὕλας τῶν σωματικῶν ἡμῶν. Τὰ μὲν οὖν πρὸς τὴν τοῦ ἄρχοντος ἀπολογίαν τοιαῦτα. Ἄ ὁ δὲ δεῖ πρὸς τὰς τῶν φιλαίτων μέμψεις, ὡς Χριστιανῷ καὶ φίλῳ πεφροντικῶτι

(63) Ἐπιστρέψωμεν. Ita mss. summo consensu. Editi ἐπιστρέφωμεν.

(64) Οἰκονομίας. Hæc vox addita ex novem mss. Paulo post editi μεγαλοπρεπῶς mss. summo consensu μεγαλοπρεπῶς.

(65) Ἐξηρημένην. Hæc scriptura, quamvis in editis tantum ac Coisl. primo occurrat, videtur tamen ei præferenda, quam habent alii mss. ἐξηρημένην. Paulo post editi ἀντάξαι, pro quo ex mss. posuimus ἐν τάξει.

(66) Παραπέμποντας. Deductores, id est, eos qui obviam ibant, et abeuntis deducebant, Videtur

honoris causa hoc munus clericis sæpe commissum fuisse. Nam Basilium in epist. 243 testatur Arianos sibi omnia ecclesiastica iura arrogare. in his ut deductant proficiscentes. Queritur in epist. 98, quod se Meletius et Theodotius perniciorie invitaverint, nec quemquam miserint. qui iterum admoneret aut deduceret. (Vide Addenda.)

(67) Τῶν ἔργων. Ita tres vetustissimi codices. Harl., Med. et Coisl. primus. Sex alii mss. non ita vetusti pro his vocibus habent τῷ χρόνῳ. Editi utrumque habent τῶν ἔργων et τῷ χρόνῳ.

ἡμῶν τῆς ὑπολήψεως ἀποκρίνασθαι, ἀναγκαῖον νῦν ἀποσιωπῆσαι, ὡς καὶ μακρότερα τοῦ μέτρου τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ἄλλως οὐκ ἀσφαλῆ γράμμασιν ἀψύχως καταπιστεύεσθαι. Ἴνα δὲ μὴ τὸν πρὸ τῆς συντυχίας χρόνον, ταῖς διαβολαῖς τινῶν ὑπαχθῆις, ὑφείναι τι τῆς περὶ ἡμᾶς εὐνοίας ἀναγκασθῆις, τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ποίησον. Καὶ γὰρ ἐκείνῳ φασι, διαβαλλόμενος τινὸς τῶν συνήθων, τὴν μὲν ἑτέραν τῶν ἀκοῶν ἀκείναι τῷ διαβάλλοντι, τὴν δὲ ἑτέραν ἐπιμελῶς ἐπιφράσασθαι τῇ χειρὶ· ἐνδοκινύμενον, ὅτι δεῖο τὸν ὀρθῶς κρίνειν μέλλοντα μὴ ὄλον εὐθὺς τοῖς προλαβούσιν ἀπάγεσθαι, ἀλλὰ τὸ ἡμῖς τῆς ἀκροάσεως ἀκέραιον διατώζειν πρὸς ἀπολογίαν τῷ μὴ παρόντι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΕ΄.

Initiatus a Meletio et Theodoto Basilii ad diem festum, medio mense Junio celebrandum, scripserat ad Eusebium per Theophrastum diaconum. Quo mortuo ante perlatas litteras, cum dies tanquam triginta superessent, litteras in las misit Basilii Eustathii, ut cito perferrentur ad Eusebium. Declarat Eusebium se ad hunc locum et diem venturum, si ipse etiam veniat Eusebius: seius vero, nequaquam iurium, sed potius profecturum ad ipsum Eusebium.

Εὐσεβίω, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Πάλαι ἐπιστεῖλας τῇ θεοσεβείᾳ σου ἄλλων τέτινων ἕνεκεν καὶ τοῦ συντυχεῖν ἡμᾶς ἀλλήλοις, διήμαρτον τῆς ἐλπίδος, οὐκ ἀφικομένων τῶν γραμμάτων εἰς τὰς χεῖρας τῆς σῆς τιμιότητος, τοῦ μακαρίου διακόνου Θεοφράστου δεξαμένου μὲν τὰ γράμματα ἡμῶν ἐπὶ τινᾷ περιοδείᾳ ἀναγκαιῶς ἀποδημούντων (68), μὴ διαπεμφαμένου δὲ τῇ θεοσεβείᾳ σου, τῷ προκαταληθῆναι τῇ ἀβίρωστῳ ὑφ' ἧς ἐτελεύτησεν. Ὅθεν τοσοῦτον ὕστερος ἦλθον τοῦ καιροῦ πρὸς τὴν γράφειν, ὥστε μηδὲ ὑφελός τι ἐλπίζειν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ἔσεσθαι ταύτης, εἰς στενὸν παντελῶς κατακλιθεῖντος τοῦ χρόνου. Ὁ γὰρ τοι θεοφιλέτατος ἐπίσκοπος Μελέτιος καὶ Θεόδωτος ἐπέταξαν ἡμῖν πρὸς αὐτοὺς διαβῆναι, ἀγάπης τε ἐπίδειγμα τὴν συντυχίαν ποιούμενοι, καὶ τινᾷ καὶ διόρθωσιν (69) γενέσθαι τῶν νῦν παραλυπούντων βουλόμενοι. Ἀπίδειξαν τε ἡμῖν χρόνον μὲν τῆς συντυχίας τὰ μέσα τοῦ προσιόντος μηνὸς Ἰουνίου, τόπον δὲ Φαργαμῶν (70) τὸ χωρίον, ἐπίσημον μαρτύρων περιφανῆ (71) καὶ πολυανθρωπία συνόδου τῆς κατὰ ἔτος ἑκαστον παρ' αὐτοῖς τελουμένης. Ἐπεὶ δὲ ἔδει με, κατὰ τὴν ἐπάνοδον μαθόντα τὴν κοίμησιν τοῦ μακαρίου διακόνου, καὶ τὰς ἐπιστολάς ἀργὰς παρ' ἡμῖν κειμένας, μὴ ἠσυχάσαι, διὰ τὸ ἔτι ἡμέρας ἡμῖν ὑπάρχοντα καὶ τρεῖς ἐπὶ τὴν προθεσμίαν ὑπολειπόμενα, ἀπέστειλα κατὰ σπουδὴν τῷ αἰδουσιμωτάτῳ ἀδελφῷ Εὐσταθίῳ τῷ συλλειτουργῷ ἡμῶν τὰ γράμματα ταῦτα, ὥστε δι' αὐτοῦ παραπεμφθῆναι σου τῇ σεμνότητι (72), καὶ πάλιν ἐν τάχει ἀνακομισθῆναι ἡμῖν τὰς ἀποκρίσεις. Εἰ μὲν γὰρ δυνατόν, ἢ ἄλλως ἀρίστον σοι, παραγενέσθαι, καὶ αὐτοὶ παρεσόμεθα· εἰ δὲ μὴ, αὐτῶν μὲν, ἂν ὁ Θεὸς θέλῃ, τὸ περυσινὸν ἀπιστήμενον χρέος τῆς συντυχίας· ἐὰν μὴ τι πάλιν ἐπαγγένηται ἡμῖν ἐξ ἁμαρτιῶν κώλυμα, τὴν δὲ τῶν ἐπισκόπων ἔντευξιν εἰς ἕτερον χρόνον ὑπερβησόμεθα.

(68) Ἀποδημούντων. Ita sex mss. Editi ἀποδημούντος. Ibidem Harl. περίοδον.

(69) Καὶ διόρθωσιν. Coniunctio addita ex sex mss. Quod autem ait Basilii Meletium et Theodotum emendationem eorum, quæ molesta erant, exoptasse. id referri debet ad Eustathium, cuius cum

stolis non tuto committenda. Sed ne ante congressus nostri tempus nonnullorum calumniis inductis, aliquid de tua in me benevolentia remittere cogaris, fac idem quod Alexander. Nam et illum serunt, cum quidam ex familiaribus calumnia appetere-tur, aurium quidem alteram accusatori præbuisse, alteram vero diligenter manu oclusisse: demonstrantem, oportere ut qui recte iudicaturus est, non totus statim a præoccupantibus abducatur, sed dimidium auditus integrum ad defensionem servet absentem.

189 EPISTOLA XCV.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Cum dudum scripssissem pietati tuæ tum aliis de rebus, tum ut in unum veniremus, spe excidi, non perlatis in manus dignitatis tuæ litteris, quas beatus diaconus Theophrastus accepit quidem, dum necessario ad circuitum quemdam conscendum peregrinamur, sed minime transmisit ad tuam pietatem, eo quod illum morbus, ex quo mortuus est, anteverterit. Unde tam sero veni ad scribendum, ut ob summas temporis angustias nihil sit utilitatis ex his litteris exspectandum. Nam religiosissimus episcopus Meletius et Theodotus mihi præcepere ut ad ipsos proficiscar; tum ad amoris emendationem congressum offerentes, tum etiam afferunt, fieri volentes. Indixerunt autem nobis tempus quidem conveniendi, medium mensem Junium proxime sequentem: locum vero Phargamum, locum insignem martyrum splendore, ac frequentissimo conventu singulis annis ab ipsis celebrato. Cum autem mihi, postquam reditu meo didici beatum diaconum obiisse, et litteras apud me inertes jacere, otia dum non esset, eo quod adhuc triginta tres dies nobis ad diem constitutum super-sint; nisi celeriter ad reverendissimum fratrem Eustathium comministrum nostrum has litteras, ut ipsius opera transmittantur ad tuam gravitatem, ac cito rursus responsa ad nos referantur. Etenim si fieri potest, aut alioqui placitum tibi, ut eo venias, nos quoque veniemus; sin minus, nos certe, Deo volente, congressus debitum ab anno præterito contractum persolveremus; nisi rursus impedimentum aliquod nobis acciderit ob peccata: congressum vero cum episcopis in aliud tempus differemus.

Basilio communio lædebat Theodotum.

(70) Φαργαμῶν. Coisl. primus Φαρμαγοῦν.

(71) Περιφανῆ. Ita mss. sex. Editi ἐπιφανῆ.

(72) Σεμνότητι. Ita octo mss. Editi τιμιότητι.

* Alias CCXLI, scripta anno 372.

EPISTOLA XCVI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΣ΄.

Demonstrat Basilius quantum afflictā Cappadocia damnum fecerit, ablato ei præstantissimo præside (Helia). Rogat ut illum Sophronius commendet Imperatori, et illatas ei criminationes diluat.

Sophronio magistro.

A

Σωφρονίῳ μαγίστρω.

Æquis ita civitatem suam diligens, ac patriam, a qua editus in lucem et nutritus æque ac parentes honorans, uti tu ipse, qui et urbi universæ generatim et cuique sigillatim bona precaris, nec precaris solum, sed vota etiam per te ipse confirmas? Hæc enim potes, Deo dante, atque utinam possis quam diutissime, ita benignus ac clemens. Sed tamen, hac te potestate prædito, patria nostra **190** per somnium ditata est, viro quidem commissa, qualem non alium dicunt, qui res nostras antiquissimas sciunt, in rectoris sedem conscendisse; sed cito eo privata improbitate nonnullorum, qui ex illius libero et nescio assentationis animo ansam belli ei inferendi arripuerunt, et calumnias ei in-

B
struxerunt, clam tuæ præstantiæ auribus. Quapropter omnes universe lugemus, rectore ablato, qui solus poterat jam in genua provolutam urbem nostram denuo erigere, æqui sincero custode, affabili injuriam patientibus, terribili delinquentibus, æquabili et eodem pauperibus et divitibus, et quod maximum est, res Christianorum ad antiquum decus revocante. Quod enim a muneribus omnium quos scimus hominum maxime abhorruit, nec cuiquam præter jus gratificatus est, id ut exilius cæteris illius virtutibus prætermittimus. Hæc quidem sero testificamur, nosmetipsos more eorum, qui nœnias cantant, consolantes, nihil rebus auxilii ferentes. Sed tamen nec illud inutile, ut viri memoria in magno tuo pectore recondatur, eique ut bene de patria merito gratiam habeas; ac si quis ex iis, qui se justitiæ posthabitos fuisse moleste ferunt, in ipsum insurrexerit, tuearis ac defendas, omnibusque aperte demonstras eum a te inter necessarios ascribi: satis causæ esse putans ad necessitudinem, tum bonum de eo testimonium, tum ipsam rerum experientiam, quæ tempori minime respondet. Narquæ ne multis quidem annis ab alio fiant, hæc brevi tempore ab eo perfecta. Porro satis magnum nobis beneficium, ac eorum quæ acciderunt solamen, si et illum commendes imperatori, et illatas ei criminationes diluas. Hæc tibi universam existima patriam una voce mea disserere, ac commune omnium votum esse, ut præstantiæ tuæ ope aliquid huic viro prospere ac feliciter cedat.

Και τίς οὕτω φιλόπολις, ὅς τὴν ἐνεγκοῦσαν καθεψαμένην πατρίδα ἴσα γονεῦσι τιμῶν, ὡς αὐτῶν σὺ, κοινῇ τε πάσῃ τῇ πόλει καὶ ἰδίᾳ ἐκάστῳ τὰ ἀγαθὰ συνευχόμενος. καὶ οὐκ εὐχόμενος μόνον, ἀλλὰ καὶ βεβαίων τὰς εὐχὰς διὰ σουτοῦ; Δύνασαι γὰρ πῶς σὺν Θεῷ τὰ τοιαῦτα, καὶ δύναϊδ γε ἐπὶ μέγιστον, οὕτω χρηστὸς ὢν. Ἄλλ' ὁμως ἐπὶ σοῦ ὄναρ ἐπίλοιπῶσεν ἡ πατρις ἡμῶν, ἄνδρα μὲν ἔχουσα τὸν τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῆς ἐπιτραπέντα, οἷον οὐ φαίνεται ἄλλοι τὰ παλαιότατα τῶν παρ' ἡμῖν ἐπιστάμενοι ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν (73) θρόνων πρότερον ἀναβῆναι· ἐπιπέρι δὲ τινων ἀφαιρεθεῖσα ταχέως, οὐ τὸ ἐλεύθερον πῶς ἄνδρὸς καὶ ἀθώπρευτον τοῦ πρὸς αὐτὸν ποίεμα ἀφορμῆν ἐποίησαντο, καὶ διαβολὰς αὐτῷ κατεσκευάσαν, λαθόντες τὰς ἀκοὰς τῆς σῆς τελειότητος. Δὲ πανδημεὶ πάντες σκυθρωπάζομεν, ζημιωθέντες ἔρχοντα, μόνον δυνάμενον εἰς γόνυ κλιθεῖσαν ἔδη τὴν πλὴν ἡμῶν ἀνορθῶσαι, ἀληθῆ (74) φύλακα τοῦ ἡκαίῳ, εὐπρόσβιτον τοῖς ἀδικουμένοις, φοβερὸν τοῖς παρανομοῦσιν, ἴσον καὶ πένητι καὶ πλουσίῳ, καὶ τὸ μέγιστον, τὰ τῶν Χριστιανῶν πράγματα πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐπανάγοντα τιμῆν. Τὸ γὰρ, ὅτι ἀνερότατος ὢν ἴσμεν ἀνθρώπων, καὶ οὐδενὶ (75) παρὶ τὸ δικαίον χαριζόμενος, ὡς μικρότερα τῆς λαοῦ ἀρετῆς τοῦ ἀνδρὸς παρελίπομεν. Ταῦτα ὅλῃ μὲν τοῦ καιροῦ μαρτυροῦμεν, ὥσπερ οἱ μονωδοῦντες ἐκ τοῦ (76) παραμυθούμενοι, οὐχὶ τοῖς πράγμασι ποιούντες χρησίμῳ· πλὴν οὐδὲ τοῦτο ἄχρηστον ἐπὶ τῇ μεγάλῃ σου ψυχῇ τὴν μνήμην τοῦ ἀνδρὸς ἐπιχειρεῖσθαι, χάριν τε εἰδέναι ὡς εὐεργέτη τῆς ἐνεγκοῦσης· καὶ εἰ τις ἐπιφύοιτο αὐτῷ τῶν διὰ τὸ μὴ προτιμηθῆναι τοῦ δικαίου χαλεπαινόντων, ὑπερμαχῶν καὶ προιστασθαι, πᾶσι ποιήσαντα φανερόν, ὅτι αὐτεῖον εἰσεαυτῶ τὴν ἄνδρα τίθεσαι, ἀρκοῦσαν ἀφορμῆν εἰς οικειότητα τὴν ἀγαθὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν τιθέμενος, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων πείραν, οὐ κατὰ τὴν τῶν χρόνων ἀναλογίαν ὑπάρχουσαν. Ἄ γὰρ οὐκ ἂν ἐν πολλοῖς ἔτεσι παρ' ἄλλου γένοιτο, ταῦτα ἐν ὀλίγῳ παρ' αὐτοῦ κατώρθωται. Ἀρκοῦσα δ' ἡμῖν χάρις, καὶ τῶν συμβάντων παραμυθία, ἐὰν καὶ βραδύσυστήσης αὐτὸν, καὶ τὰς ἐπενεχθείσας αὐτῷ διαβολὰς ἀποσκευάσῃ. Ταῦτά σοι πᾶσαν οἴου τὴν πατρίδα διὰ μᾶς τῆς ἡμετέρας φωνῆς διαλέγεσθαι, καὶ κοινῇ εἶναι πάντων εὐχὴν, γενέσθαι τι τῷ ἀνδρὶ διὰ τῆς σῆς τελειότητος δεξιόν.

ter cum genitivo conjungit Basilius in epist. 58.
(74) Ἀληθῆ. Sic Harl., Med., Coisl. primus et Clarom. Editi ἀκριβῆ, accurato æqui custodi.
(75) Οὐδενὶ. Multi codices οὐδέν.
(76) Ἐαυτοῦς. Ita septem mss. Editi ἑαυτοῖς.

* Alias CCCXXXII, scripta anno 372.

(73) Ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν. Ita Coisl. uterque, Harl., Reg. secundus et Bigot. alter. Editi ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν θρόνων. Sed hujus scripturæ videntur auctores fuisse librarii, dum metuunt ne præpositio minus recte cum genitivo conjungatur. Eam tamen simili-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΖ'.

EPISTOLA XCVII'.

Eximium pacis studium declarat Basilius in vehemēti illa dissensione, quæ ei cum Anthimo ob Cappadociæ divisionem supervenit.

Τῇ βουλῇ Τινῶν.

A

Ὁ ἀνακαλύπτων βαθέα, καὶ φανερῶν βουλάς καρδίων, Κύριος ἔδωκε καὶ τοῖς ταπεινοῖς σύνεσιν τῶν δυσθεωρήτων, ὡς τινες οἴονται, τεχνασμάτων. Οὐδὲν οὖν ἡμῶς ἔλαθεν, οὔτε τῶν πεπραγμένων τι κεκρυμμένον· ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς οὔτε ὀρώμεν, οὔτε ἀκούομεν ἄλλο τι ἢ τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ καὶ ὅσα (77), πρὸς αὐτὴν φέροι. Εἰ γὰρ καὶ ἕτεροι δυνατοί, καὶ μεγάλοι, καὶ ἑαυτοῖς πεποιθότες, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ μηδὲν, καὶ τοῦ μηδενὸς ἄξιοι· ὥστε οὐκ ἂν ποτε (78) τοσοῦτον ἑαυτοῖς λάβοιμεν, ὡς ἐν τῇ μονῶσει δύνασθαι νομίσαι περιέσεσθαι τῶν πραγμάτων· ἀκριβῶς εἰδὼς, ὅτι πλέον ἡμεῖς τῆς ἐνός ἐκάστου τῶν ἀδελφῶν ἐπικουρίας δεόμεθα ἢ ὅσον ἡ ἑτέρα τῶν χειρῶν τῆς ἑτέρας. Ἐπεὶ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ σώματος ἡμῶν κατασκευῆς τὸ ἀναγκαῖον τῆς κοινωνίας ὁ Κύριος ἡμῶς ἐδίδαξεν. Ὅταν γὰρ πρὸς αὐτὰ ταῦτα ἀπίδω (79) τὰ μέλη ἡμῶν, ὅτι ἐν οὐδὲν ἑαυτοῦ πρὸς ἐνέργειαν αὐταρκεῖς, πῶς ἑμαυτὸν λογίσσομαι ἐξαρκεῖν ἑαυτοῦ πρὸς τὰ τοῦ βίου πράγματα; Οὔτε γὰρ ἐν πῶς ἀσφαλῶς βαδίσεις, μὴ συνοπισθριζόντος τοῦ ἑτέρου· οὔτε ὀφθαλμὸς ὑγιῶς ἴδοι, μὴ κοινωνῶν ἔχων τὸν ἕτερον, καὶ μετ' αὐτοῦ συμφώνως προσβῆλων τοῖς ὄρατοῖς. Ἡ ἀκοῆ ἀκριβεστέρα ἢ δι' ἀμφότερῶν πόροι· τὴν φωνὴν δεχομένη, καὶ ἀντίληψις κραταιότερα τῇ κοινωνίᾳ τῶν δακτύλων. Καὶ ἀπαξιαπλῶς οὐδὲν οὔτε τῶν ἐκ φύσεως οὔτε τῶν ἐκ προαίρεσεως κατορθουμένων ὄρω ἄνευ τῆς τῶν ὁμοφύλων συμπνοίας ἐπιτελούμενον· ὅπου γε καὶ αὐτὴ ἢ προσευχὴ μὴ ἔχουσα τοὺς συμφωνούντας ἀδρανέστερα ἐστὶ πολλῶ ἑαυτῆς, καὶ ὁ Κύριος ἐπηγγελματομέσος γενήσεσθαι μεταξὺ (80) δύο ἢ τριῶν ἐπικαλουμένων αὐτὸν ἐν ὁμολοίᾳ. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν οἰκονομίαν ὁ Κύριος κατεδέξατο, ἵνα εἰρηνοποιήσῃ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ εἰτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἰτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ὡστε, διὰ ταῦτα πάντα, ἐν εἰρήνῃ μένειν τὰς λειπομένας ἡμῶν ἡμέρας εὐχόμεθα· ἐν εἰρήνῃ δὲ γενέσθαι τὴν κοίμησιν ἡμῶν αἰτούμεν. Ὑπερ ταύτης οὐδὲ πόνον ἐλλείπειν ὄντινα οὐκ ἐγκωκα, οὐ ταπεινὸν τι φθέγγασθαι ἢ ποιῆσαι, οὐχ ἰδοιπορίας μῆκος ὑπολογίσασθαι, οὐκ ἄλλο τι πῶν ὀλληρῶν (81) ὑποστειλασθαι, ὥστε τῶν μισθῶν τῆς εἰρηνοποιίας ἐπιτυχεῖν. Κἂν μὲν ἔπηται (82) τις ταῦτα καθηγούμενος ἡμῖν, τοῦτο φριττον, καὶ εὐχῆς τυγχάνει πέρας· ἐὰν δὲ πρὸς τὴν ἐναντίαν ἀφέλῃ (83), ἐγὼ μὲν οὐδὲ οὕτω τῆς ἑμαυτοῦ χρίσεως ἀποστήσομαι. Αὐτὸς δὲ ἕκαστος τῆς οἰκείας ἐργασίας ἐν ἡμέρᾳ τῆς ἀναποδόσεως τοὺς καρποὺς ἐπιγνώσεται.

(77) *Kal ὅσα.* Editio Paris. addit ταῦτα, quod abest ab omnibus nostris mss. et aliis editionibus. Paulo post uterque Reg. et Coisl. secundus *Ei γὰρ ἔτεροι.*

(78) *Ὡστε οὐκ ἂν ποτε,* etc. Sequimur hoc in loco, ut in pluribus aliis, tres vetustissimos codices Harl., Med. et Coisl. Editi sic habent: Μηδενὸς οὐκ ἂν ποτε τοσοῦτον ἑαυτοῦς ὑπολάβοιμεν, ὥστε. Nunquam nosmetipsos tanti aestimabimus, ut, etc.

(79) *Ἀπίδω.* Ita mss. sex. Editi ἀπίδωμεν. Paulo post Regius uterque et Coisl. uterque ὅτ' ἂν.

Senatui Tyanorum.

Qui occulta revelat, et cordium consilia in lucem profert, Dominus largitus est vilibus et abjectis intelligentiam difficilium ad deprehendendum, ut nonnulli putant, machinationum. Nihil igitur latuit nos, nec quidquam eorum quæ facta sunt, occultum fuit. Attamen nos neque videmus, neque audimus quidquam aliud, quam Dei pacem, et quæ ad eam ferunt. Nam etsi alii potentes sunt, et magni, et sibi ipsis fidentes, tamen nos nihil sumus et nullius pretii; quare nunquam tantum nobis sumemus, et in solitudine videamur nobis negotia conficere posse: quippe cum probe sciamus, magis nos uniuscujusque **191** fratrum auxilio indigere, quam manum alteram alterius ope: siquidem et ex ipsa corporis nostri constitutione societatem necessariam esse Dominus nos docuit. Cum enim hæc ipsa nostra membra considero, quorum nullum sibi ipsi ad agendum satis est: quomodo mihi ipse videbor ad vitæ negotia sufficere? Neque enim pes tuto gradiatur, non suffulciente altero: neque oculus recte videat, non habens alterum consortem, et cum eo socialiter his quæ videntur, intentus. Auditus accuratior, qui per utrosque meatus vocem suscipit, et fortior apprehensio, digitorum conjunctione. Et in summa, nihil neque eorum quæ natura, neque eorum quæ libera voluntate perficiuntur, citra conspirationem eorum quæ ejusdem generis sunt, perfici video; cum et preces ipsæ, si desint qui conspirent, longe sint seipsis debiliores, ac Dominus inter duos aut tres, qui ipsum concorditer invocaverint, medium se fore promiserit. Sed et dispensationem ipsam Dominus suscepit, ut per sanguinem suæ crucis sive terrena sive cælestia pacificaret. Quare. ob hæc omnia, in pace manere reliquos dies nostros optamus, in pace fieri obdormitionem nostram precamur. Statui pacis causa nec laborem ullum prætermittere, non humile dictu quidquam aut factu, non itineris longitudinem vereri, non quidquam aliud molestum refugere, ut mercedem pacificationis adipiscar. Quod si quis nos viam ad hæc monstrantes sequitur, hoc optimum, et voti finis est: sin autem in contrarium trahat, ego certe ne sic quidem a mea sententia recedam. Unusquisque autem operum suorum in remunerationis die fructus agnoscet.

Ἐδίτι οὔτε αῖ. Tres vetustissimi codices οὔτε ὀφθαλμὸς.

(80) *Μεταξὺ.* Hanc vocem addidimus ex tribus vetustissimis codicibus.

(81) *Τῶν ὀλληρῶν.* Coisl. primus, Harl. et Vat. τῶν μοχθηρῶν.

(82) *Ἐπηται.* Ita mss. sex. Editi ἔπειτο.

(83) *Ἀφέλῃ.* Ita sex mss. Mox iidem τῆς ἑαυτοῦ. Editi ἀφέλκοι et τῆς αὐτῆς. Legitur etiam ἀφέλῃ in editionibus Hagan. et Basil.

* Alias LXXVIII, scripta anno 372

EPISTOLA XCVIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙϞϞ.

Rationes exponit cur Nicopolim non iverit. Iturum se dicit in hanc urbem, ut cum Meletio colloquatur; vel etiam cum eodem Samosata venturum. Indictus cum episcopis secundæ Cappadociæ congressus; item alius cum Eustathio. Excusatione utitur, cum missæ non sint ad Eusebium litteræ episcoporum. Perstat in suo consilio ut Gregorius sit episcopus. Nuntiat Palmatum Maximo ad persecutionem ministrare. Rogat Eusebium ut ad se veniat

Eusebio, episcopo Samosatorum.

A Εὐσεβίω, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

1. Cum Nicopolim mente animoque ferrer, postquam urbanitatis tuæ litteras accepi quibus venturum te negabas, relaxatus sum ex mea cupiditate, simulque totius meæ infirmitatis recordatus. Venit autem mihi in mentem et eorum qui advocaverant perfunctoria invitandi ratio, qui cum me per honoratissimum fratrem Hellenium Nazianzi peræquatorem in transcurso vocassent, qui iterum de hisdem submoneret, aut me deduceret, non dignatus sunt mittere. Itaque cum ob peccata nostra simus ipsis suspecti, timuimus ne illorum **192** conventus lætitiæ præsentia nostra obturbaremus. Nam cum magnanimitate tua vel ad magnas tentationes accingi non pigramur; absque te autem vel intuentibus levibus æreanis impares sumus. Quoniam igitur de rebus ecclesiasticis futurus erat mihi cum illis congressus, celebritatis quidem tempus præterivisti, congressum autem in quietum ac expers perturbationis tempus distuli; meque satius esse duxi Nicopolim venientem de necessariis Ecclesiarum rebus cum religiosissimo episcopo Meletio colloqui, si Samosata pergere recuset: sin autem non recuset, simul cum eo advolabimus, modo id mihi ab utroque declaretur, videlicet ab illo ipso nobis de his describente (scripsimus enim), atque a tua pietate. κατάδηλον γένηται, παρά τε αὐτοῦ ἐκείνου ἀντιγράφαντος ἡμῖν περὶ τούτων (ἐπεστείλαμεν γάρ), καὶ παρά τῆς σῆς θεοσεβείας.

2. Eramus etiam cum episcopis secundæ Cappadociæ congressuri: qui postquam alterius provinciae nomen habuerunt, subito existimaverunt se ex alia ac nos natione et gente esse, tantumque nos ignoraverunt, quantum qui nullum prorsus periculum fecere, nec unquam in colloquium venerunt. Expectabatur autem et alius congressus cum reverendissimo episcopo Eustathio, quocum congressi sumus. Nam quia multi clamitabant aliquid ab eo in fide adulterari, venimus ei in colloquium, eumque invenimus Dei ope ad omnem rectam fidem bono animo assectantem. Porro episcoporum litteræ culpa illorum ipsorum, a quibus nostras transmitti oportebat, ad dignitatem tuam missæ non sunt: sed et me fugerunt, e memoria ob assiduas curas elapsæ. Cæterum fratrem Gregorium

1. Πάνω ὠρμημένος καταλαβεῖν τὴν Νικόπολιν, μετὰ τὸ δέξασθαι τὰ παρὰ τῆς οὐσιότητός (84) σου γράμματα ἄρνησιν ἔχοντα τῆς ἀφίξεως, παρείθην ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας (85), καὶ πάσης ὁμοῦ τῆς ἀσθενείας ἀνεμνήσθην. Ἦλθε δὲ μοι εἰς ἔννοιαν καὶ ἡ τῶν κεκληγμένων ἀφοσίωσις, ὅτι, παροδικὴν πρὸς ἡμᾶς ποιησάμενοι τὴν κλήσιν διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀδελφοῦ (86) Ἑλληνίου τοῦ ἐξισούντος Ναζιανζῶν, δεύτερον περὶ τῶν αὐτῶν ὑπομνησκοντα (87), ἣ ὀδηγοῦντα ἡμᾶς, οὐ κατηξίωσαν ἀποστεῖλαι. Ἐπεὶ οὖν ἐπιόπτοι αὐτοῖς ἐσμεν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, ἐκρίθημεν μὴ που τὸ φαῖδρον αὐτοῖς τῆς πανηγύρεως; τῇ παρουσίᾳ ἡμῶν ἐπιθολώσωμεν. Μετὰ μὲν γὰρ τῆς σῆς μεγαλοφυίας καὶ πρὸς τοὺς μεγάλους ἀποδύσασθαι πειρασμούς οὐκ ὀκνοῦμεν· ἀνευ δὲ σοῦ οὐδὲ ταῖς τυχοῦσας θλίψεσιν ἀντιδιδέψαι αὐτάρκως ἔχομεν. Ἐπεὶ οὖν ἐκκλησιαστικῶν ἔνεκεν γίνεσθαι ἡμῶν ἢ πρὸς αὐτοὺς ἐντευχίς ἐμελλε, τὸν μὲν τῆς πανηγύρεως καιρὸν παρελίπομεν, εἰς ἡσυχίαν δὲ καὶ ἀτάραχον διαγωγὴν τὴν συντυχίαν ὑπερεθέμεθα, καὶ προηρηγόμεθα καταλαβόντες τὴν Νικόπολιν διαλαχθῆναι περὶ τῶν ταῖς Ἐκκλησίας ἀναγκάλων τῶ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Μελετίῳ, εἰ μέλλοι παραιτεῖσθαι τὴν ἐπὶ Σαμοσάτα (88) ὁδόν· εἰ δὲ μὴ, αὐτῷ (89) συνδραμούμεθα, ἐὰν παρ' ἀμφοτέρων τοῦτο ἡμῖν συνδραμούμεθα, ἐὰν παρ' ἀμφοτέρων τοῦτο ἡμῖν

2. Ἐπισκόποις δὲ τοῖς ἐκ τῆς δευτέρας Καππαδοκίας συντυχάνειν ἐμέλλομεν· ὅ, ἐπειδὴ ἑτέρας ὀνομασθησαν ἐπαρχίας, ἐνόμισαν ἀθρόως καὶ ἄλλοθεν καὶ ἀλλόφυλοι πρὸς ἡμᾶς γεγενῆσθαι· ὅ τοσοῦτοι ἡμᾶς ἠγνόησαν, ὅσον οἱ μετὰ τὴν ἀρχὴν πεπειραμένοι (90), μηδὲ εἰς λόγους, ποτὲ ἀφικόμενοι (91). Πρὸς εδοκᾶτο δὲ καὶ ἑτέρα συντυχία τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἐπισκόπου Εὐσταθίου, ἣ καὶ γενομένη ἡμῖν. Διὰ γὰρ τὸ παρὰ πολλῶν καταδοῦσθαι αὐτὸν, ὡς περὶ τὴν πίστιν παραχαράσσοντά τι, ἀφικόμεθα αὐτῷ εἰς λόγους, καὶ εὖρομεν σὺν θεῷ πρὸς πᾶσαν ὀρθότητα εὐγνωμόνως ἀκολουθοῦντα. Τὰ δὲ τῶν ἐπισκόπων γράμματα παρὰ τὴν αἰτίαν αὐτῶν ἐκείνων οὐκ ἐκομίσθη τῇ τιμιότητι σου, οὐς ἔχρην τὰ παρ' ἡμῶν διαπέμψασθαι· ἀλλὰ καὶ ἐμὲ παρήλαθε, τῇ συνεχίᾳ τῶν φροντίδων ἐκχρυσθέντα τῆς μνήμης. Τὸν δ'

* Alias CCLIX, scripta anno 372.

(84) Ὀσιότητος. Ita tres vetustissimi codices, quæ scriptura videtur præferenda vulgatæ κοσμιότητος.

(85) Παρείθην ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας. Editi παρείθην ὑπὸ τῆς ἀθυμίας, animo defeci. Harl. ἀπὸ τῆς ἀθυμίας. Solus Medicæus ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας.

(86) Vide Addenda.

(87) Ὑπομνησκοντα. Sic mss. sex: habet Harleianus codex ὑπομνήσκοντα. Sic etiam editio prima Paris. At in secunda legitur ὑπομνήσκοντα.

Aliquanto infra editi ἀντιδέψιν, tres vetustissimi codices ut in textu.

(88) Σαμοσάτα. Harl. Σαμοσάτων.

(89) Αὐτῷ. Sic Harl. prima manu, quam scripturam in textum inducere non dubitavimus pro eo quod vitiose legebatur αὐτοῦ.

(90) Πεπειραμένοι. Ita mss. et paulo post iudem ἀφικόμενοι. Editi πεπειραμένοι et ἀφικόμενοι. Habet tamen editio secunda Paris. πεπειραμένοι.

(91) Vide Addenda.

ἀδελφῶν (92) Γρηγόριον κατὰ ἱβουλόμενν οἰκονομεῖν Ἀ
Ἐκκλησίαν τῆ αὐτοῦ φύσει σύμμετρον. Αὕτη δὲ ἦν
εἷσα εἰς ἓν συναχθεῖσα ἢ ὑφ' ἡλίω (93). Ἐπειδὴ
ἔ τούτο ἀδύνατον, ἔστω ἐπίσκοπος, μὴ ἐκ τοῦ τό-
που σεμνονόμενος, ἀλλὰ τὸν τόπον σεμνύνων ἀρ'
ἐκτου. Ὅντως γὰρ μεγάλου ἐστὶν οὐ τοῖς μεγάλοις
μόνον ἀρκεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ μεγάλα ποιεῖν
τῆ ἐκτου δυνάμει. Τί δὲ δεῖ (94) ποιῆσαι τῷ Παλμα-
τίῳ, μετὰ τοσαύτας παρακλήσεις τῶν ἀδελφῶν ἔτι
ὑπερθετοῦντι τῷ Μαξιμῷ πρὸς τοὺς διωγμούς; Ἄλλ'
ὅμως, οὐδὲ νῦν ὀκνοῦσιν ἐπιστεῖλαι· παραγενέσθαι
γὰρ καὶ ὑπὸ ἀσθενείας σώματος καὶ ὑπὸ ἀσχολῶν
οἰκειᾶν οὐκ ἐπιτρέπονται. Γίνωσκε μέντοι, θεο-
φιλέτατε Πάτερ, ὅτι πάνυ χρῆζει (95) τῆς παρου-
σίας σου τὰ ἡμέτερα; καὶ ἀνάγκη σε τὸ τίμιον γῆ-
ρᾶς ἔτι ἀπαξ κινήσαι, ὑπὲρ τοῦ στήσαι περιφε-
ρόμενν λοιπὸν καὶ ἐγγὺς πτώματος οὖσαν τὴν
Καππαδοκίαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΘ΄.

Terentio exponit Basilius, quomodo desertus a Theodoto perficere non potuerit, quod ex mandato imperatoris et litteris Terentii ausperat, ut episcopus Armeniæ daret. Cæterum curæ sibi iuisse, ut episcopos pacificaret, ac multa non recte fieri soliti in Armenia emendaret. Accipisse etiam se a Satalensibus suffragia, quibus rogabatur ut eis episcopum daret, ac de inflicta Cyrillo Armeniæ episcopo calumniis cognovisse.

Τερεντίῳ Κέμητι.

Πάνυ πολλὴν σπουδὴν ἐνοστήσαμενος πειθαρχῆ-
σαι μερικῶς γοῦν καὶ τῷ βασιλῇ καὶ προστάγματι καὶ
τῷ φιλικῷ τῆς σῆς τιμιότητος γράμματι, οὐ ἐγὼ
πάντα λόγον καὶ πᾶσαν γνώμην γέμειν ὀρθῆς προ-
αίρεσεως καὶ ἀγαθῆς διανοίας πεπίστευκα, εἰς ἔρ-
γον ἀγαγεῖν τὴν προθυμίαν οὐκ ἐπετρέπην (96).
Αἶτιον ἔστι τὸ μὲν πρῶτον καὶ ἀληθέστατον αἰ ἔμαλ
ἀμαρτίαι, πανταχοῦ μοι προαπαντῶσαι, καὶ ὑπο-
σκεκλιζοῦσαι μου τὰ διαθήματα· ἔπειτα καὶ ἡ τοῦ
δολήντος ἡμῖν εἰς συνεργίαν ἐπισκόπου πρὸς ἡμᾶς
ἀλλοτριώσεως. Οὐκ οἶδα γὰρ ὅ τι παθὼν ὁ αἰδεσιμώ-
τατος ἀδελφὸς ἡμῶν Θεόδοτος, ὁ ἐπαγγελιάμενος
ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς πάντα συμπράξειν, καὶ προθύμως
ἡμᾶς ἀπὸ Γετασῶν ἐπὶ Νικόπολιν καταγαγὼν (97),
ἐπειδὴ εἶδεν ἡμᾶς ἐπὶ τῆς πόλεως, οὕτως ἡμᾶς (98)
ἐδεδούξατο, καὶ οὕτως ἐφοδῆθη τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν,
ὡς μήτε εἰς ἑωθινὴν εὐχὴν μήτε εἰς ἑσπερινὴν
ἀνασχέσθαι ἡμᾶς παραλαβεῖν· δίκαια μὲν ποιῶν,
ὡς πρὸς ἡμᾶς, καὶ πρίποντα τῷ ἐμῷ βίῳ, οὐ λυ-
σιτελοῦντα δὲ τῇ κοινῇ καταστάσει τῶν Ἐκκλησιῶν
βουλεύμενος. Τὴν δὲ αἰτίαν τούτων προέφερον ἡμῖν,

(92) Τὸν δ' ἀδελφόν. Editti addunt ἐμὸν, τόν, fratrem meum, quæ quidem unde sumpta sint nescio, cum in nostris novem codicibus desint. Quinetiam ad marginem legitur in Regio primo et Harl. περὶ τοῦ θεολόγου, de theologo. Ibidem Harl. Ἐκκλησίαν σύμμετρον.

(93) Ὑφ' ἡλίω. Med. ὑφ' ἡλίου. Bigot., Reg. secundus et Coisl. secundus ὑφ' ἡλιου. Alterutrum habuit Harl. prima manu. Paulo post editi Ἐπελ ἔ, perique mss. ut in textu.

(94) Τί δὲ δεῖ. Med. Τί δὲ ποιῆσαι.

(95) Πάνυ χρῆζει. Ita mss. septem: editi πάνυ χρῆζει.

(96) Οὐκ ἐπετρέπην. Ita mss. septem. Editti οὐκ ἐτρέπην.

vellem et ego Ecclesiam gubernare ingenio suo parem. Ea autem erat Ecclesia omnis quæ sub sole est, in unum collecta. Cum autem fieri id non queat, episcopus sit, non ex loco ornamentum accipiens, sed loco ex sese addens. Nam viri vere magni est non magnis tantum parem esse, sed etiam, quæ parva sunt facultate sua magna facere. Quid autem faciendum Palmatio, qui post tot ac tantas fratrum admonitiones adhuc ministrat Maximo ad persecutiones? Sed tamen ne nunc quidem litteras ad illum mittere gravantur: nam quominus veniant et corporea in valetudine et domesticis negotiis prohibentur. Noveris porro, Pater Deo dilectissime, res nostras tua omnino præsentia indigere, ac necesse esse ut venerandum senium adhuc semel moveas, quo Cappadociam jam fluctuantem et casui proximam sustentens.

193 EPISTOLA XCIX.

Terentio Comiti.

1. Cum diligenter admodum in id incubuissem, ut ex parte saltem et imperatoris mandato obtemperarem et amicissimis dignitatis tuæ litteris, cuius ego sermonem omnem omnemque sententiam voluntate recta ac bono consilio plenam esse certo scio, studium meum ad opus deducere mihi non licuit. Causa autem prima quidem et verissima, peccata mea, quæ ubique occurrunt mihi, ac meos gressus subvertunt: deinde etiam episcopi, qui datus adjutor fuerat, animi a nobis alienato. Nescio enim quid passus reverendissimus frater noster Theodotus, qui ab initio promiserat mutuum se nobis operam in omnibus daturum, nosque libenter Getasis Nicopolim adduxerat, ubi nos vidit in civitate, sic aversatus sit, sic peccata nostra metuerit, ut neque ad matutinas preces, neque ad vespertinas nos voluerit assumere: æqua ille quidem faciens, quod ad me attinet, ac vitæ meæ convenientia, sed non utiliter communi Ecclesiarum tranquillitati consulens. Horum autem causam nobis afferebat, quod non gravaremur reverendis-

(97) Καταγαγὼν. Sic mss. sex. Editti καταγαγεῖν. Promiserat se Nicopolim deducturum. Nam videtur id promisisse Theodotus, aut certe non perfecit, nec Basilius ea de re queritur. Cum autem dicat infra Basilius relictum se fuisse Getasis a Theodoto Nicopolim redeunte; quod ait hoc loco se Getasis ab eo Nicopolim fuisse adductum, sic intelligi debet, ut id Theodotus non comitando, sed perhumaniter invitando perfecisse dicatur.

(98) Ἡμᾶς. Addidimus ex tribus vetustissimis codicibus hanc vocem, quæ forte in aliis omissa, quia cum paulo ante præcesserit, minus commode repeti videbatur.

Alias CLXXXVII, scripta anno 372.

mur vos, ut viscera induatis miserationis, omni- que deposita segnitie laborem dilectionis suscipia- tis, et neque viae longitudinem, neque domesticas occupationes, neque aliud quidquam humanum cogitetis.

κόπον τῆς ἀγάπης· καὶ μήτε ὁδοῦ μήκος, μήτε τὰς κατ' οἶκον ἀσχολίας, (34) μήτε ἄλλο τι τῶν ἀνθρωπίνων ὑπολογίσασθαι.

2. Neque enim Ecclesia una periclitatur; neque duæ aut tres in gravem hanc tempestatem delapsæ. Nam ferme a finibus Illyrici usque ad Thebaidem hæresis malum depascitur. Cujus prava semina prius quidem infamis Arius jecit: altis autem radicibus firmata a pluribus, qui Arium inter et nostram ætatem interjecti impietatem studiose excoluere, nunc exitiosos fructus protulerunt. Nam pietatis eversa sunt dogmata: confusæ Ecclesiæ leges. Hominum Dominum non timentium ambitio in præfecturas insilit, jamque aperte præmium impietatis principatus propositus est, ita ut qui graviore blasphemias ructatus est, dignior habeatur, qui populo episcopus præsit. Periiit gravitas sacerdotalis: defecere qui gregem Domini cum scientia pascant: ambitiosus pauperum pecunias in proprio usus et in munerum largitiones semper in- sumentibus. Evanuit accurata canonum disciplina; peccandi multa libertas. Nam qui hominum studiis ad principatum devenerunt, in hoc ipso studii gratiam rependunt, quod omnia ad voluptatem indul- geant peccantibus. Periiit judicium æquum: quisque ex sui cordis voluntate ambulat. Nequitia modum nullum habet: exleges populi: deest præpositis dicendi libertas. 185 Servi enim eorum; a quibus collatum beneficium, qui hominum opera sibiipsis dominatum compararunt. Jam quoque et illud mutui belli telum a quibusdam, defensio videlicet doctrinæ sanæ, excogitatum est: et dum privata odia occultant, pro veritate se odisse simulant. Alii vero, dum fugiunt ne turpissimis criminibus arguantur, populis furorem ad mutuum discordiam inspirant, ut communibus malis res suas obum- brent. Quapropter et implacabile est hoc bellum: his qui mala egere, communem pacem, ut occulta ipsorum dedecora detegentem, metuentibus. Ob hæc rident increduli, fluctuant qui firmiter non credunt: fides est ambigua, offunditur animis igne- ratio, eo quod veritatem imitentur, qui doctrinam in malitia adulterant. Silent enim piorum ora; soluta vero blasphema omnis lingua; profanata sunt sancta; fugiunt precationis domos populi saniores, ut impietatis scholas, ac in solitudinibus ad Domi-

Α τοῦ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ ἡμῶν τοῦ συνδιακόνου Σεβίνου, ὃς δυνήσεται ὑμῖν καὶ ὄσα τὴν ἐπιστολὴν ἐπαφύγει παρ' ἑαυτοῦ διηγήσασθαι· δι' οὐ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς ἐνδύσασθαι σπλάγγνα οἰκτιρμοῦ (33), καὶ ἀποθέσθαι μὲν πάντα ἔκνον, ἀναλαβεῖν δὲ τὸν

Γ 2. Οὐ γὰρ περὶ μιᾶς Ἐκκλησίας ὁ κίνδυνος, εἴθε δύο ἢ τρεῖς αἱ τῷ χαλεπῷ τούτῳ χειμῶνι παραπασοῦσαι (35). Σχεδὸν γὰρ ἀπὸ τῶν ὄρων τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρι Θηβαΐδος τὸ τῆς αἰρέσεως κακὸν ἐπέμεται. Ἦς τὰ πονηρὰ σπέρματα πρότερον μὲν ἰδυσώνομος Ἀρειὸς κατεβάλετο· ῥιζωθέντα δὲ ἐκ βάθους ὑπὸ πολλῶν τῶν ἐν μέσῳ φιλοπόνοσ τῆ ἀσέβειαν γεωργησάντων, νῦν τοὺς φοροποιοὺς καρποὺς ἐξεβάλασθησεν (36). Ἀνατέτραπται μὲν γὰρ τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα, συγκέχυνται δὲ Ἐκκλησίας θεσμοί. Φιλαρχαὶ δὲ τῶν μὴ φοβουμένων τὸν Κύριον ταῖς προστασίαις ἐπιτηδῶσι· καὶ ἐκ τοῦ προκίρκου λοιπὸν ἄθλον δυσσεβείας ἡ προεδρία πρόκειται· ὥστ' ὁ τὰ χαλεπότερα βλασφημήσας εἰς ἐπισκοπὴν (37) λαοῦ προτιμότερος. Οἴχεται σεμνότης ἱερατικῆ· ἐπιλελοπάσιν οἱ ποιμαίνοντες μετ' ἐπιτήδεως ποίμνην τοῦ Κυρίου· οἰκονομίας πτωχῶν εἰς ἰδίαις ἀπαιτήσεσι καὶ δώρων διανομᾶς παραναλισκόντων αἱ (38) τῶν φιλαρχούντων. Ἡμαύρωται κανόνων ἀκριβεία· ἔξουσία τοῦ ἁμαρτάνειν πολλή. Οἱ γὰρ διὰ σπουδῆς ἀνθρωπίνης (39) παρελθόντες ἐπὶ τὸ ἀρχεῖν ἐν σὺν τούτῳ τῆς σπουδῆς τὴν χάριν ἀνταναπτέρουσι, καὶ πάντα πρὸς ἡδονὴν ἐνδιδόναι (40) τοῖς ἁμαρτάνουσιν. Ἀπόλλωλε κρίμα δίκαιον· πᾶς τις τῷ θελήματι τῆς καρδίας αὐτοῦ πορεύεται. Ἡ πονηρία ἄμετρος· ὁ λαὸς ἀνοουδέτητοι, οἱ προσετώτερες ἀπαρῆρησται. Δούλοιο γὰρ τῶν δεδωκότων τὴν χάριν, οἱ δι' ἀνθρώπων ἑαυτοῖς τὴν δυναστείαν κατακτησάμενοι. Ἦθη δὲ καὶ ὄπλον τισὶ τοῦ πρὸς ἀλλήλους πολέμου ἢ ἐκδικησις ἦθεν τῆς ὀρθοδοξίας, ἐπινοήσεται· καὶ τῆς ἰδίας ἐχθρας ἐπικρυψάμενοι, ὅπερ τῆς εὐσεβείας ἐχθραίνειν κατασχηματίζονται. Ἄλλοιο δὲ, τὸν ἐπὶ τοῖς ἀσχιστοῖς ἐκκλίνοντες ἐλεγχον, τοὺς λαοὺς ἐκ τῆν κατ' ἀλλήλων φιλονεικίαν ἐκμαίνουσιν, ἵνα τὰς κοινοῖς κακοῖς τὸ καθ' ἑαυτοὺς συσκιώσωσι. Διὸ τὰς ἀσπονδὸς ἐστὶν ὁ πόλεμος οὗτος, τῶν τὰ πονηρὰ εἰργασμένων τὴν κοινὴν εἰρήνην, ὡς ἀποκαλύπτουσαν αὐτῶν τὰ κρυπτὰ τῆς ἀσχύνης, ὕφορμένων. Ἐπὶ τούτοις γελῶσιν οἱ ἀπιστοὶ, σαλεύονται οἱ ἀνέπιστοι· ἀμφίβολοσ ἢ πίστισ, ἄγνοια κατακέχεται τῶν ψυχῶν, διὰ τὸ μιμεῖσθαι (41) τὴν ἀλήθειαν τοὺς δολοῦντας τὸν λόγον ἐν κακοουργίᾳ. Σιγᾶ μὲν γὰρ τὰ τῶν εὐσεβοῦντων σόματα· ἀνεῖται δὲ πᾶσα βία

(33) Οἰκτιρμοῦ. Ita quinque mss. Editi οἰκτιρῶν. Paulo post editi ἀνθρωπικῶν. Med., Harl., Coisl. primus et Reg. secundus ut in textu.

(34) Vide Addenda.

(35) Παραπασοῦσαι. Ita tres vetustissimi mss. Editi περιπασοῦσαι. Non multo post editi κατεβάλετο. Coisl. primus, Harl. et Reg. secundus κατεβάλετο.

(36) Ἐξεβάλασθησεν. Ita Medicæus codex, accuratius quam editi ἐξεβάλασθησαν.

(37) Ἐπισκοπὴν. Sic mss. et editio Haganoæ. Aliæ ἐπίσκοπον.

(38) Ἀἱ. Pro hac voce habent Med. et Harl. πάντα.

(39) Διὰ σπουδῆς ἀνθρωπίνης. Ita tres vetustissimi codices. Editi σπουδαῖς ἀνθρωπίναις.

(40) Ἐνδιδόναι. Ita Harl. cum aliis. Editi δίδοναι.

(41) Μιμεῖσθαι. Med. μιμίσθαι, eo quod odierint veritatem, etc.

ἡρος γλώσσα· ἐθεθλιώθη τὰ ἄγια, φεύγουσι τοὺς ἁγίους οἴκους οἱ ὑγιαίνοντες τῶν λαῶν, ὡς πεδίας ἀδισκαλεῖα· κατὰ δὲ τὰς ἐρημίας πρὸς ἡν ἐν οὐρανῷ Δεσπότην μετὰ στεναγμῶν καὶ δαρίων τῆς χειρὸς αἰρουσιν. Ἐφθασε γάρ (42) πάντες καὶ μέχρις ὑμῶν τὰ γινόμενα ἐν ταῖς πλείσταις ἐν πόλεω· ὅτι οἱ λαοὶ σὺν γυναιξὶ καὶ παιδίοις (43)· αὐτοὶ τὰς πρεσβύταις, πρὸ τῶν τειχῶν ἐκχυθέντες, ἐν τῷ ὑπαίθρῳ τελοῦσι τὰς προσευχὰς, φένας πάσης τὰς ἐκ τοῦ αἵρος κακοπαθείας σὺν ἡν ἀναμίνοντες.

3. Τίς θηήσων τῶν συμφορῶν τούτων ἀξίος; ποῖαι ἡγὰρ θαρῶν κακοὶ τοσοῦτοις ἀρκέσουσιν (44); ἡς σὺν ἐτι δοκοῦσιν ἐστάναι τινές, ἕως ἐτι ἔχνος ἐς παλαιὰ καταστάσεως διασώζεται, πρὶν τέλειον εἶ· Ἐκκλησίαις ἐπέβη (45) τὸ ναυάγιον, ἐπέβηθη τὸ ρῆ; ἡμῶν, ἐπέβηθη τὸ ἦδη, ναὶ δεόμεθα, ἀδελφοὶ ἡρώτατοι· ὅτε χεῖρα τοῖς εἰς γόνυ κλιθεῖσι· ἡγενηθῆτω ἐφ' ἡμῖν τὰ ἀδελφικὰ ὑμῶν σπλάγχνα, ἡρωθῆτω δάκρυα συμπαθείας. Μὴ περιῖθητε τὸ μὲν τῆς οἰκουμένης ὑπὸ τῆς πλάνης καταποθέν· ἡ ἀνάσθησις ἀποσθεσθῆναι τὴν πίστιν, παρ' οἷς ἡμῶν ἐξέλαμψε. Τί οὖν ποιήσαντες ἀντιλήψασθε ἐν τραγμάτων, καὶ πῶς τὸ πρὸς τοὺς θλιβομένους ἡπαθὲς ἐπιδείξεσθε (46), οὐ παρ' ἡμῶν πάντως ἔπει μαθεῖν (47) ὑμῶν· ἀλλ' αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἡν ὑμῶν ὑποθήσεται. Πλὴν γε ὅτι τάχους χρεία ἡς τὸ περιώσασθαι τοὺς περιλειφθέντας, καὶ παρ- κεί; ἀδελφῶν πλειόνων, ὥστε πλήρωμα εἶναι συν- ἡ πῶς ἐπιδημοῦντας, ἵνα μὴ μόνον ἐκ τῆς τῶν πτωχολάντων σεμνότητος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ οἰκείου ἡμῶν τὸ ἀξιώσιμον ἔχωσιν εἰς διόρθωσιν· οἱ καὶ ἡν Νικαίᾳ γραφείσαν παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν ἡν ἀνανεύσονται, καὶ τὴν αἴρσιν ἐκκηρύξω- (48), καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις τὰ εἰρηνικὰ διαλέ- κται, τοὺς τὰ αὐτὰ φρονούντας συνάγοντας (49) εἰς ἡσικαν. Τοῦτο γὰρ δήπου τὸ πάντων ἐλεινότεστον, ἡ καὶ τὸ δοκοῦν ὑγιαίνειν ἐφ' ἑαυτὸ ἐμερῖσθη· καὶ ἡμῶν ἡμῶν, ὡς ἔοικε, παραπλήσια πάθη τοῖς καὶ κατὰ τὴν Οὐσπασιανῶν πολιορκίαν τὰ Ἱεροσό- λυμα περιχοῦσιν. Ἐκεῖνοι τε γὰρ ὁμοῦ μὲν τῷ ἔξω- ἡ σνεῖχοντο πολέμῳ, ὁμοῦ δὲ καὶ τῇ ἐνδοθεν ἡμῶν ὁμοφύλων κατανηλίσκοντο. Ἡμῖν δὲ πρὸς ἡ φανερῶν πολέμῳ τῶν αἰρετικῶν ἐτι καὶ ὁ παρὰ ἡν ὁκούωντων ὀρθοδοξείν (50) ἐπαναστάς, πρὸς ἡσικαν ἀθνεῖας τὰς Ἐκκλησίας κατήγαγεν. Ἐφ' ἡσικαν καὶ μάλιστα τῆς παρ' ὑμῶν χρῆζομεν βοή- θείας, ὥστε τοὺς τὴν ἀποστολικὴν ὁμολογούντας

A num in caelis inhabitantem cum gemitibus et lacrymis manus attollunt. Pervenerunt autem profecto et usque ad vos quæ in plerisque civitatibus geruntur. Nimirum populi cum uxoribus liberisque et ipsis senibus pro moenibus effusi, sub dio preces fundunt, ferentes omnes aeris injurias multum cum patientia, et auxilium à Domino exspectantes. πολλῇ τῇ μακροθυμίᾳ, τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου ἀντι-

3. Quæ lamentatio his calamitatibus digna? quales lacrymarum fontes his malis parces erunt? Itaque, dum adhuc nonnulli videntur stare, dum adhuc veteris status vestigium servatur, priusquam cumulatam Ecclesiis superveniat naufragium, festinate ad nos, jam festinate, ita precamur, fratres germanissimi: in genua provolutis manum porrigite. Fraternalia viscera commoveantur nostra causa, profundantur lacrymæ commiserationis. Mediam orbis partem ab errore absorberi ne sinatis: nec fidem apud eos feratis exstingui, apud quos primum illuxit. Quid igitur facto opus sit, ut rebus nostris subveniatis, et quomodo commiserationem ostendatis erga divexatos, nullo modo a nobis necesse erit vos discere: sed sanctus ipse Spiritus vobis suggeret. At certe celeritate opus est ad eos, qui supersant, servandos, et plurimum fratrum præsentia, ut synodi numerum expleant, qui huc advenient, ut non solum ex eorum qui miserint gravitate, sed etiam ex suo ipsorum numero pondus atque auctoritatem ad res emendandas habeant: qui et fidem in Nicæa a nostris Patribus scriptam instaurent, et hæresim proscribant, et Ecclesiis loquantur pacifica, eos qui idem sentiunt, ad concordiam adducentes. Hoc enim profecto omnium maxime dignum est miseratione, quod et ea pars quæ videtur esse sana, divisa 186 est in semetipsam: ac nos circumstant, ut verisimile est, similes calamitates his, quæ olim Hierosolymis, Vespasiano obsidente, acciderunt. Illi enim simul et externo premebantur bello, et domestica tribulium seditione absumebantur. Apud nos autem, præter apertum hæreticorum bellum, aliud præterea ab iis, qui videntur recte sentire, excitatum, ad extremam debilitatem Ecclesias perduxit. Ob quæ et maxime indigemus auxilio vestro, ut qui apostolicam profitentur fidem, excogitata a se schi-

(42) Ἐφθασε γάρ. Ita tres vetustissimi codices: ἡν Ἐφθασε δέ. Ibidem πάντως additum ex quinque mss. Editi τὰ γινόμενα. Plerique mss. τὰ γινόμενα.

(43) Παιδίοις. Ita Harl., Med. et Coisl. primus. ἡν παῖσι. Ibidem editi πρὸ τῶν πύλων. Sex mss. in textu.

(44) Ἀρκέσουσιν. Ita tres vetustissimi mss. Quatuor alii ἐξαρκέσουσι. Editi ἐπαρκέσουσι.

(45) Ἐπέβη. Uterque Regius et Coisl. primus ἐπέβηθη.

(46) Ἐπιδείξεσθε. Coisl. primus et Harl. ἐπιδείξεσθε.

(47) Μαθεῖν. Ita tres vetustissimi mss. Editi μαν-

θάνειν. Paulo post Regius uterque et Coisl. primus ὁπολειφθέντας.

(48) Ἐκκηρύξουσι. Ita tres vetustissimi codices: tres alii Ἐκκηρύξουσιν. Editi ἐκκρίζουσιν, eradicanunt. Ex hac autem vetustissimorum codicum scriptura patet similiter legendum esse ἀνανεύσονται et διαλέγωνται, quod lucem affert verborum complexioni.

(49) Συνάγοντες. Harl. et Coisl. primus συναγαγόντες. Paulo post editi ἐλεινότερον. Septem mss. ut in textu.

(50) Ὀρθοδοξείν. Harl., Vat. et Reg. primus ὁμοδοξείν.

smata dissolventes, deinceps auctoritati Ecclesiae subjiciantur, ut perfectum fiat Christi corpus jam in omnibus membris integritati restitutum; ac non solum aliorum bona laudemus, id quod nunc facimus, sed etiam nostras ipsorum Ecclesias in pristinum rectae fidei decus restitutas videamus. Vera enim laude summa dignum est, quod a Domino pietati vestrae datum est, adulterinum quidem a probo ac puro discernere, Patrum vero fidem sine ulla dissimulatione praedicare: quam quidem et nos suscepimus, agnovimusque apostolicis notis signatam: et eique et caeteris omnibus, quae in synodico scripto canonice et legitime statuta sunt, assentimur.

EPISTOLA XCIII.

Docet Basilius bonum esse et perutile quotidie communicare: observat quater singulis hebdomadibus Caesarienses, aliquam etiam saepius communicare. Respondet alteri quaestioni an persecutionis tempore liceat communionem manus sua accipere si nec presbyter adsit nec diaconus.

Ad Caesariam patriciam, de communione.

Singulis etiam diebus communicare, ac participem esse sancti corporis et sanguinis Christi, bonum est et perutile: cum ipse perspicue dicat: *Qui comedit meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam*. Quis enim dubitat quin vitae continenter esse participem nihil aliud sit quam multiplici ratione vivere? Nos quidem quater singulis hebdomadibus communicamus, Dominica die, quarta die, in parasceve et Sabbato, et aliis diebus, si sancti alicujus memoria recolatur. Quod autem persecutionum temporibus cogitur quis, absente sacerdote aut **187** diacono,

* Joan. vi, 55.

* Alias CCLXXXIX. Scripta circa ann. 372.

(51) *Ἄ παρεπνόησαν*. Ita Coisl. et Harl. Editi *ἄπαρ ἐπενόησαν*.

(52) *Ἐν τῷ συνοδικῷ*. Exstat synodica illa epistola, Graece quidem apud Sozomenum et Theodoretum, Latine vero in collectione Romana ex veteribus monumentis descripta. Sed cum synodus in hac epistola doceat Patrem et Filium et Spiritum sanctum unius esse hypostasis et essentiae, tunc αὐτῆς ὑποστάσεως καὶ οὐσίας, quomodo Basilius et cum eo plures alii, qui unam in tribus hypostasim ferre non poterant, omnibus tamen, quae synodi litteris continentur, declarant se assentiri? Magnum sane indicium hanc vocem ὑποστάσεως subdititiam esse et assutam. Sed hoc accedit cum ipsa epistola ab Holstenio edita, in qua legitur tantum Patrem et Filium unius esse substantiae, tum maxime ipsius Basilii testimonium, qui in epist. 214 docet ipsos etiam Occidentales discrimen inter essentiam et hypostasim subindicasse; siquidem in litteris suis, cum linguae suae inopiam suspectam haberent, essentiae nomen Graeca lingua ediderant. Non ergo dixerunt Occidentales Patrem et Filium ejusdem esse ὑποστάσεως καὶ οὐσίας, sed tantum ejusdem οὐσίας, ommissa hypostasis voce. Atque inde etiam colligitur eos non Graece scripsisse, nec epistolam, quae est apud Sozomenum et Theodoretum, primarium esse et germanissimum exemplar, ut eruditus editor litterarum summorum pontificum contra Tillemontium et alios contendit, sed potiori jure hanc laudem editae ab Holstenio epistolae Latinae tribuendam.

πίστιν, ἃ παρεπνόησαν (51) σχίσματα διαλύσαντα ὑποταγῆναι τοῦ λοιποῦ τῇ ἀθενεῖα τῆς Ἐκκλησίας. ἵνα ἄρτιον γένηται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, πᾶσι τοῖς μέλεσιν εἰς ὁλοκληρίαν ἐπανεληθόν· καὶ μὴ μόνον παρ' ἑτέροις μακαρίζωμεν ἀγαθὰ, ὅπερ νῦν ποιούμεν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἡμετέρας αὐτῶν ἐπίδωμεν Ἐκκλησίας τὸ ἀρχαῖον καύχημα τῆς ὀρθοδοξίας ἀπολαβούσας. Τῷ ἔντι γὰρ τοῦ ἀνωτάτου μακαρισμοῦ ἄξιον τῇ ὑμετέρᾳ θεοσεβείᾳ χαρισθὲν παρὰ τοῦ Κυρίου τὸ μὲν κίβδηλον ἀπὸ τοῦ δοκίμου καὶ καθαροῦ διακρίνειν, τὴν δὲ τῶν Πατέρων πίστιν ἀνευ τινὸς ὑπερβολῆς κηρύσσειν· ἦν καὶ ἡμεῖς ἐδεξάμεθα, καὶ ἐπέγνωνμεν ἐκ τῶν ἀποστολικῶν χαρακτήρων μνημορφωμένην, συνθέμενοι καὶ αὐτῇ καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῷ συνοδικῷ (52) γράμματι κανονικῶς καὶ ἐνθέου δειδοματισμένοις.

EPISTOLA LII.

B. Pròs Kaisarlan (53) πατρικίαν, περὶ κοινωνίας

Καὶ τὸ κοινωνεῖν δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καὶ μεταλαμβάνειν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καλὸν καὶ ἐπωφελεῖς· αὐτοῦ σαφῶς λέγει τὸς· Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον. Τίς γὰρ ἀμφιβόλλει ὅτι τὸ μετέχειν συνεχῶς τῆς ζωῆς οὐδὲν ἄλλο (54) ἐστὶν ἢ ζῆν πολλὰχῶς; Ἡμεῖς μέντοιγε τέταρτα καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα κοινωνοῦμεν, ἐν τῇ Κυριακῇ ἐν τῇ τετράδι, καὶ ἐν τῇ παρασκευῇ, καὶ τῷ Σαββάτῳ, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις, ἐὰν ἡ μνήμη ἁγίου (55) τινός. Τὸ δὲ ἐν τοῖς τοῦ διωγμοῦ καιροῖς ἀναγκάζεσθαι τινα, μὴ παρόντος ἱερέως ἢ λειτουργοῦ

(53) *Pròs Kaisarlan*. Colbertinus codex τῶν Καίσαρων πατρικίων, περὶ κοινωνίας. In quodam codice Regio occurrit fragmentum hujus epistolae sic inscriptum: *Ἐκ τῆς πρὸς Καίσαριον ἐπιστολῆς. Ἐξ epistola ad Caesarium.*

(54) *Οὐδὲν ἄλλο*. Quidam mss. οὐδὲν ἄλλο τι.

(55) *Ἅγιον*. Ita duo codices Coisl. et Harl. Paris., Clarom., unus Regius et unus Colb. Non legitur haec epistola in codice Harlæano. Editi μάρτυρος, quam lectionem tuetur Combefisius, et Scultetum castigat, quod reddiderit, alicujus sancti cum soli martyres illis temporibus colerentur. Sed ne id quidem Combefisio concedi potest, martyres solos tunc coli solitos fuisse. Narrat Basilius in epistola ad Ambrosium, Dionysio Mediolanensi eundem ac martyribus honorem delatum fuisse ad incolis illius loci, in quo sepultus fuerat. Nec minor fuit Gregorii apud Neocæsarienses celebritas Athanasii et Basilii dies festos nemo nescit statim eorum mortem celebratos fuisse. Atque etiam si demum Combefisio quod contendit, non idcirco mutandus erit contextus. His enim vocibus, *Sancti alicujus memoria recolatur*, nihil vetat apostolos et martyres intelligere. Sic enim Paulum designat Basilius in epist. 204, sic designantur scriptores in libro secundo *adversus Eunomium*, n. 8. Sed quod nullum prorsus difficultati locum relinquit, Gregorius Nyssenus, *Orat. in laudes Basilii*, pag. 485, negat celebritatem filii dei minorum videri debere aliis sanctorum festis diebus, τῶν ἐπὶ τοῖς ἁγίοις ἑορτῶν.

ἢ τὴν κοινωνίαν λαμβάνειν τῇ ἰδίᾳ χειρὶ, μηδαμῶς εἶναι βαρὺ περιττόν ἐστι ἀποδεικνύναι, διὰ τὸ καὶ τῆν μακρὰν συνθήθειαν τοῦτο δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων πιστώσασθαι. Πάντες γὰρ οἱ κατὰ τὰς ἐρήμους (56) μονάζοντες, ἐνθα μὴ ἔστιν ἱερεὺς, κοινωνίαν οἴκοι κατέχοντες, ἀφ' ἑαυτῶν μεταλαμβάνουσιν. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἕκαστος καὶ τῶν ἐν λαῶν τελούντων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔχει κοινωνίαν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ ὅτε βούλεται (57), μεταλαμβάνει δι' ἑαυτοῦ. Ἀπαξ γὰρ τῶν θυσίαν τοῦ ἱερέως τελεώσαντος καὶ δεδυκότος, ὁ λαθῶν αὐτὴν ὡς ἄτην ὁμοῦ, καθ' ἑκάστην μεταλαμβάνων, παρὰ τοῦ δεδυκότος εἰκότως μεταλαμβάνειν (58) καὶ ὑποδέχεται πιστεύειν ὀφείλει. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ ἱερεὺς ἐπιδίδωσι τὴν μερίδα, καὶ κατέχει αὐτὴν ὁ ὑποδεχόμενος μετ' ἐξουσίας ἀπάσης, καὶ οὕτως προβάτει τῷ στόματι τῇ ἰδίᾳ χειρὶ. Ταυτὸν τοίνυν ἰσθὶ τῇ δυνάμει, εἴτε μιαν μερίδα δέξεται τις παρὰ τοῦ ἱερέως, εἴτε πολλὰς μερίδας ὁμοῦ.

EPISTOLA L4'.

Cum amplissimum aedificium construeret Basilius, inde illius accusandi arrepta causa: huc accesserunt ab episcopis dissidentibus aliae criminationes. Primam accusationem repellit, ac aedificium suum imperatoris iudicio comprobatum, et rei publicae utile esse docet. Ceteras differt in aliud tempus. Interim praesidem rogat ut Alexandri factum imitetur.

Ἡλιᾶ ἀρχοῦντι τῆς ἐπαρχίας (59).

Ἦρμησα μὲν καὶ αὐτὸς καταλαβεῖν σου τὴν τιμότητα, ὡς ἂν μὴ τῇ ἀπολείψει Ἐλαττόν τι ἔχοιμε τῶν διαβαλλόντων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀβήρωστια τοῦ σώματος διεκώλυσε, σφοδρότερον πολλῶ τῆς συνθήθειας ἐπιβεμένη, ἀναγκαιῶς ἦλθον ἐπὶ τὸ γράμμα. Ἐγὼ κένων, ὡ θαυμάσιε, συντυχῶν πρώην τῇ τιμιότητι σου, ἤρμησα μὲν καὶ περὶ πάντων τῶν κατὰ τὸν βίον (60) μου πραγμάτων ἀνακοινώσασθαι σου τῇ φρονήσει· ἤρμησα δὲ καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐνεκα ποιήσασθαι (61) τίνα λόγον, ὡς ἂν μὴ ταῖς μετὰ ταῦτα καθολαῖς χώρα τις ὑπολείποιτο. Ἄλλ' ἐπέσχον ἐμαυτῶν, λογιζόμενος περιεργὸν εἶναι παντελῶς, καὶ πέρα (62) τοῦ μέτρου φιλότιμον, ἀνδρὶ τοσοῦτον κλη-

(56) Ἐρήμους. Multi mss. ἐρημίας.

(57) Καὶ ὅτε βούλεται, etc. Haec desunt in editis, et leguntur in codicibus Med., Coisl. primo, Vat. et pluribus aliis.

(58) Μεταλαμβάνειν. Nonnulli mss. μεταλαμβάνει. Idem ex Theodoro Studita quaesitum cum esset, non idem responsum dedit ac Basilius. Interrogatus enim an per se ipsi monachi et moniales Eucharistiam accipere possint, respondet in epist. 219 libri secundi, pag. 748, ne sacra quidem donaria tangere licitum esse, ἀπτεσθαι ἰδέε τῶν θεῶν ἀναθημάτων, iis qui sacerdoti participes non sunt, nec, nisi forte necessitate urgente, si desit presbyter vel diaconus, per seipsum sumere Eucharistiam. Quomodo autem tunc sumenda sit, sic praescribit: Τιθεμένης βίβλου ἱερᾶς, καὶ ἐτραπλουμένης ὀθόνης καθαρᾶς, ἡ ἱερᾶς ἐπιχαλυματίδος, ἐκεῖσε τοῦ δώρου ἀπὸ χειρὸς σὺν φόβῳ προεθέτος, μετὰ τὴν ὑμνωδίαν ἀπὸ στόματος ληπτέον· ἰδὲ οὕτω διακλύσεως ὄθου γινόμενης τῷ λαμβάνοντι· Posito sacro libro, extensoque puro linteo, post sacro velamine, deposita prius illic e manu cum metu sacra Eucharistia, post hymnorum recitationem ore sumi debet. Postea, qui accepit, abluere os vino debet.

(59) Ἡλιᾶ, etc. Deest Heliae nomen in codicibus Med. et Coisl. primo: reperitur in Reg. utroque,

A communionem sua ipsius manu accipere, id grave non esse supervacuum est ostendere; quia hoc diuturna consuetudo ipsis rebus confirmat. Omnes enim in solitudinibus monachi, ubi non est sacerdos, communionem domi servant, suis ipsorum manibus sumunt. Alexandriae autem et in Aegypto unusquisque etiam de plebe ut plurimum habet domi communionem, et quando vult, per se ipse fit illius particeps. Postquam enim semel sacerdos sacrificium absolvit, ac porrexit: qui illud, ut totum simul accipit, is dum quotidie participat, merito credere debet se ab eo qui dedit participare et accipere. Enimvero etiam in Ecclesia sacerdos porrigit partem: quam qui suscipit, cum omni potestate retinet, et sic ori admovet propria manu. B Itaque idem valet, sive quis partem unam a sacerdote accipiat, sive multas simul.

EPISTOLA XCIV'.

Ἡλιᾶ· rectori provinciae

Volebam et ipse tuam dignitatem adire, ne ob absentiam minus aliquid haberem, quam qui calumniantur; sed quia infirma corporis valetudo prohibuit, solito longe vehementius ingruens, necessario ad scribendum veni. Ego igitur, vir admiran- dante, cum nuper una cum tua praesentia versarer, volebam et de omnibus meis exterioribus negotiis cum tua prudentia communicare; volebam et de Ecclesiis sermonem instituere, ut nihil postea calumniis loci relinqueretur. Sed me repressi, omnino praeposterum esse existimans, ac immoderatum studium, viro tanta negotiorum multitudine onerato curas adhuc, easque non necessarias, inji-

Coisl. secundo, Paris., et secunda manu in Harleano.

(60) Κατὰ τὸν βίον. Pronomen quod sequitur, referri debet ad πραγμάτων. Non enim id dicit Basilius, quod ab eo dictum existimantur eruditi, voluisse se totius vitae suae rationem Heliae reddere. Distinguit enim negotia illa, de quibus voluerat cum Helia communicare, a negotiis ecclesiasticis, id est ad fidem et disciplinam pertinentibus. Nequaquam autem poterat vitae suae rationem reddere, quin simul de rebus ecclesiasticis ageret. Illa ergo κατὰ βίον πράγματα sunt negotia exteriora, sive, ut vocant, temporalia. In epist. 81 digniorem episcopatu existimat senem omnibus virtutibus ornatum, quam juvenem ad hoc tantum idoneum ut mittatur et exteriora negotia pertractet, πρὸς τὸ πέμπεσθαι καὶ τὰς βιωτικὰς ἀνάγειν χρείας. Eodem sensu usurpantur in epist. 193, ἀσχολαί: τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων.

(61) Ποιήσασθαι. Editi τοῦ ποιήσασθαι, sed deest articulus in omnibus mss. Paulo post editi ὑπολείποιτο. Quinque mss. ut in textu.

(62) Καὶ πέρα. Ita mss. omnes: editio prima Paris. καὶ παρὰ. Paulo post Coisl. primus ἀνδρὶ τοσοῦτω.

Alias CCCLXXII. Scripta anno 372.

cere. Ad hæc, dicitur enim quod res est, et alias A timui ne forte in necessitatem veniremus vulnerandæ mutuis altercationibus animæ tuæ, quæ pura sua in Deum pietate perfectam religiosi cultus mercedem percipere debet. Nam revera si ipsi te ad nos abstrahamus, parum tibi otii ad res publicas relinquemus; ac idem fere faciemus, ac si quis nauticum, 188 qui navem nuper compactam in magna gubernat tempestate, sarcinis novis prægravet, cum aliquid detrahere oneris, et quantum fieri potest allevare oporteat. Unde mihi videtur et magnus imperator, ubi nostram hanc sollicitudinem perspexit, veniam dedisse, ut Ecclesias per nos ipsi administraremus. Jam vero eos qui sinceris Juis auribus obstrepunt, interrogatos volo, quid a nobis rebus publicis allatum sit detrimenti? quid B parvum magnunive in rebus communibus nostra Ecclesiarum gubernatione lædatur? nisi quis dicat damnium ab eo rebus afferri, qui precationis domum magnifice exstructam erigit Deo nostro, et ædes circum illam, aliam quidem liberali specie, episcopo privatim addictam, alias vero interiores Dei famulis ex ordine distributas; quarum usus communis vobis rectoribus, et vestro comitatu. Ecquem injuria afflicimus, dum peregrinis, sive hac trans-euntibus, sive mediis aliqua ob morbum indigentibus hospitia construimus, atque sic necessarium constituimus solatium, ægrorum curatores; medicos, jumenta, deductores? Quibus necesse fuit et artes adjungi, tum quæ ad vitam sunt necessariae, tum quæ ad honestius vitæ institutum fuerunt excogitatae: alias rursus ædes ad facienda opera idoneas, quæ omnia ipsi loco ornatum, et rectori nostro gloriam ferunt, laude in eum redundante. Tu certe non idcirco ad nos regendos invitatus adductus es, quod solus animi magnitudine possis opera collapsa instaurare, loca non habitata incolis complere, et uno verbo solitudines in urbes transformare. Qui igitur ad hæc se adiutorem præbet, eum abigere et injuriis afflicere consentaneum, an honorare ac colere? Neque existimes, vir optime, verba tantum esse quæ dicimus: siquidem jam in opere versamur, cum materiam hactenus comportaverimus. Hæc igitur ad nostram, coram rectore defensionem dicta sint. Quæ autem D par est adversus accusatorum querelas, ut Christiano et amico existimationem meam curæ habenti, respondere, ea nunc necesse est prætermittere, ut et epistolæ modo longiora, et aliunde inanimis epi-

σθος πραγμάτων ἐξηρημένῳ ἔτι καὶ τὰς ἐξω τῶν ἀναγκαίων ἐπιβάλλειν φροντίδας. Ὅμοῦ τε (εἰρήσεται γὰρ. τάληθες), καὶ ἄλλως ὤκησα μήποτε εἰς ἀνάγκην ἔλθωμεν ταῖς κατ' ἀλλήλων ἀντιλογίαις τῶσαι τὴν ψυχὴν σου, ὀφείλουσαν ἐν τῇ καθαρᾷ περὶ τῶν θεῶν εὐλαβεῖα μελεῖον τὸν μισθὸν τῆς θεοσεβείας καρποῦσθαι. Τῷ ὄντι γὰρ, ἐάν σε πρὸς ἑαυτοὺς ἐπιτρέψωμεν (63)· ἡμεῖς, ὀλίγη σοι στείλη πρὸς τὰ δημόσια καταλείψομεν· καὶ παραπέμψω ποιήσομεν, ὡσπερ ἂν εἴ τις κυβερνήτην, νεοπαγῆ ναῦν ἐν μεγάλῳ κλύδωνι διευθύνοντα, τῇ προσῆκῃ τοῦ φόρτου καταβαρῦνοι, θεῶν ἀφαιρεῖν τι τῶν ἀναγκαίων, καὶ συνεπικουφίσειν ὡς δυνατόν. Ὅθεν μοι δοκεῖ καὶ βασιλεὺς ὁ μέγας, τὴν πολυπραγμοσύνην ἡμῶν ταύτην καταμαθὼν, ἔδσαι ἡμᾶς ἐπ' ἐαυτῶν τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομεῖν. Τοὺς μέντοι ταῖς ἀλλοῖς ἀκοαῖς σου παρενοχλοῦντας ἐρωτηθῆναι βούλομαι, τί χειρὸν ἔχει τὰ δημόσια παρ' ἡμᾶς; ἢ τί μικρὸν ἢ μέζον τῶν κοινῶν ἐκ τῆς ἡμετέρας περὶ τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομίας (64) ἡλάττωται; πλὴν εἰ μή τις λέγοι βλάβην τοῖς πράγμασι φέρειν, οἶκον εὐκτέραν μεγαλοπρεπῶς κατεσκευασμένον ἀναστῆσαι τῷ θεῷ ἡμῶν, καὶ περὶ αὐτὸν οἰκῆσιν, τὴν μὲν ἐλευθέριον ἐξηρημένην (65) τῷ κορυφαίῳ, τὰς δὲ ὑποδοχικὰς τοῖς θεραπευταῖς τοῦ θεοῦ διανενημεμένας ἐν τάξει, ὧν ἡ χρῆσις κοινὴ πρὸς τε ὑμᾶς τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς παρεπομένους ὑμῖν. Τίνα δὲ ἀδικούμεν, πρᾶξιαι τοῖς ξένοις οἰκοδομοῦντες, τοῖς τε κατὰ πόρον ἐπιφοιτοῦσι καὶ τοῖς θεραπεῖαις τινὲς διὰ τὴν ἀσθένειαν δεομένοις, καὶ τὴν ἀναγκαίαν τοῖς παρὰ μῦθιν ἐγκαθιστώντας, τοὺς νοσοκομοῦντας, τοὺς λατρεύοντας, τὰ νεοφόρα, τοὺς παραπέμποντας (66); Τοῦτοις ἀνάγκη καὶ τέχνας ἐπεσθαι, τὰς τε πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίας, καὶ ὅσαι πρὸς εὐσχήμονα βίου διατηρῆσθαι ἐφευρέθησαν· οἴκους πάλιν ἐτέρους ταῖς ἐργασίαις ἐπιτηδείους, ἅπερ πάντα τῷ μὲν τόπῳ κόμος, τῷ δὲ ἄρχοντι ἡμῶν σεμνολόγημα, ἐπ' αὐτὸν τῆς ἐπιφωμίας ἐπανιούσης. Ὅς γε οὐδὲ τοῦτου ἕνεκεν πρὸς τὴν ἐπιστάσιαν ἡμῶν ἐξεβιάσθης, ὡς μόνος ἐξαρκῶν τῷ μεγέθει τῆς γνώμης τὰ τε κατεβύρωχτα τῶν ἔργων (67) ἀναλαβεῖν, καὶ οἰκίσαι τὰς ἀοικίτους, καὶ ὄλους εἰς πόλεις τὰς ἐργωμίας μετασκευάσαι. Τὸν οὖν εἰς ταῦτα συνεργοῦντα ἐλαύνειν καὶ ὑβρίζειν, ἢ τιμᾶν καὶ περιέπειν, ἀκολούθωτον ἦν; Καὶ μὴ οἰηθῆς, ὡ ἄριστε, λόγον μόνον εἶναι τὰ παρ' ἡμῶν· ἡδὴ γὰρ ἐσμεν ἐν τῷ ἔργῳ, τὰς ὕλας τέως συμπυριζόμενοι. Τὰ μὲν οὖν πρὸς τὴν τοῦ ἀρχοντος ἀπολογίαν τοιαῦτα. Ἄ δὲ δεῖ πρὸς τὰς τῶν φιλατιῶν μὲμψεις, ὡς Χριστιανῶ καὶ φίλῳ πεφροντικῶ

(63) Ἐπιτρέψωμεν. Ita mss. summo consensu. Editi ἐπιτρέψομεν.

(64) Οἰκονομίας. Hæc vox addita ex novem mss. Paulo post editi μεγαλοπρεπῶς mss. summo consensu μεγαλοπρεπῶς.

(65) Ἐξηρημένην. Hæc scriptura, quamvis in editis tantum ac Coisl. primo occurrit, videtur tamen ei præferenda, quam habent alii mss. ἐξηρημένην. Paulo post editi ἐντάξει, pro quo ex mss. posuimus ἐν τάξει.

(66) Παραπέμποντας. Deductores, id est, eos qui obviam ibant, et abeuntes deducebant. Videtur

honoris causa hoc munus clericis sæpe commissum fuisse. Nam Basilius in epist. 243 testatur Arianos sibi omnia ecclesiastica munia arrogare, in his ut deducant proficiscentes. Queritur in epist. 98, quod se Meletius et Theodotus perfuntorie invitaverint, nec quemquam miserint, qui iterum admoneret aut deduceret. (Vide Addenda.)

(67) Τῶν ἔργων. Ita tres vetustissimi codices, Harl., Med. et Coisl. primus. Sex alii mss. non ita vetusti pro his vocibus habent τῷ χρόνῳ. Editi utrumque habent τῶν ἔργων et τῷ χρόνῳ.

ἡμῶν τῆς ὑπολήψεως ἀποκρίνασθαι, ἀναγκαῖον νῦν ἀποσιωπῆσαι, ὡς καὶ μακρότερα τοῦ μέτρου τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ἄλλως οὐκ ἀσφαλῆ γράμμασιν ἀψύχως καταπιστεῦσθαι. Ἴνα δὲ μὴ τὸν πρὸ τῆς συντυχίας χρόνον, ταῖς διαβολαῖς τινων ὑπαχθῆς, ὑφείναι τι τῆς περὶ ἡμᾶς εὐνοίας ἀναγκασθῆς, τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου πώλησον. Καὶ γὰρ ἐκαίνον φασι, διαβαλλομένου τινος τῶν συνήθων, τὴν μὲν ἑτέραν τῶν ἀκοῶν ἀνεῖναι τῷ διαβάλλοντι, τὴν δὲ ἑτέραν ἐπιμελῶς ἐπιγράφασθαι τῇ χειρὶ ἠνδρακινύμενον, ὅτι δέοι τὸν ἠρώδῃ κρῖνειν μέλλοντα μὴ ὄλον εὐθὺς τοῖς προλαβούσιν ἀπάγεσθαι, ἀλλὰ τὸ ἡμῶν τῆς ἀκροάσεως ἀέριον διατώζειν πρὸς ἀπολογία τῷ μὴ παρόντι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΕ΄.

Iniuncta a Meletio et Theodoro Basilium ad diem festum, medio mense Junio celebrandum, scripserat ad Eusebium per Theophrastum diaconum. Quo mortuo ante perlatis litteras, cum dies iam triginta superessent, litteras illas misit Basilium Eustathio, ut cito perferrentur ad Eusebium. Declarat Basilium se ad hunc locum et diem venturum, si ipse eam veniat Eusebius: secus vero, nequaquam iurum, sed potius profecturum ad ipsum Eusebium.

Εὐσεβίω, ἐπισκόπῳ Συμοσάτωρ.

Πάλι ἐπιστεῖλας τῇ θεοσεβεῖ σου ἄλλων τέτινων ἔνεκεν καὶ τοῦ συντυχεῖν ἡμᾶς ἀλλήλοις, διήμερον τῆς ἐλπίδος, οὐκ ἀφικομένων τῶν γραμμάτων εἰς τὰς χεῖρας τῆς σῆς τιμιότητος, τοῦ μακαρίου διακόνου Θεοφράστου δεξαμένου μὲν τὰ γράμματα ἡμῶν ἐπὶ τινὰ περιεδίαν ἀναγκαιῶς ἀποδημούντων (68), μὴ διαπεμφαμένου δὲ τῇ θεοσεβεῖ σου, τῷ προκαταληφθῆναι τῇ ἀξίωστί σου ἢ ἐτελεύτησεν. Ὅθεν τοσοῦτον ὕστερος ἦλθον τοῦ καιροῦ πρὸς τὸ γράφειν, ὥστε μηδὲ ὑφελός τι ἐλπίζειν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ἔσεσθαι ταύτης, εἰς στενὸν παντελῶς κατακλεισθέντος τοῦ χρόνου. Ὅ γὰρ τοι θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Μελέτιος καὶ Θεόδοτος ἐπέταξαν ἡμῖν πρὸς αὐτοὺς διαβῆναι, ἀγάπης τε ἐπίδειγμα τὴν συντυχίαν ποιούμενοι, καὶ τινὰ καὶ διόρθωσιν (69) γενέσθαι τῶν νῦν παραλυπούντων βουλόμενοι. Ἀπέβιβαν τε ἡμῖν χρόνον μὲν τῆς συντυχίας τὰ μέσα τοῦ προσιόντος μηνὸς Ἰουνίου, τόπον δὲ Φαργαμῶν (70) τὸ χωρίον, ἐπίσημον μαρτύρων περιφερέα (71) καὶ πολυανθρωπία συνόδου τῆς κατὰ ἔτος ἕκαστον παρ' αὐτοῖς τελουμένης. Ἐπεὶ δὲ ἔδει με, κατὰ τὴν ἐπάνοδον μαθόντα τὴν κοίμησιν τοῦ μακαρίου διακόνου, καὶ τὰς ἐπιστολάς ἀργὰς παρ' ἡμῖν κειμένας, μὴ ἡσυχάσαι, διὰ τὸ ἔτι ἡμέρας ἡμῖν ἔμεινον καὶ τρεῖς ἐπὶ τὴν προθεσμίαν ὑπολειπῆσθαι, ἀπέστειλα κατὰ σπουδὴν τῷ αἰδεσιμωτάτῳ ἀδελφῷ Εὐσταθίῳ τῷ συλλειτουργῷ ἡμῶν τὰ γράμματα ταῦτα, ὥστε δι' αὐτοῦ παραπεμφθῆναι σου τῇ σμύτῃ (72), καὶ πάλιν ἐν τάχει ἀνακομισθῆναι ἡμῖν τὰς ἀποκρίσεις. Εἰ μὲν γὰρ δυνατόν, ἢ ἄλλως ἀρίστον σοι, παραγενέσθαι, καὶ αὐτοὶ παρεσόμεθα· εἰ δὲ μὴ, αὐτῷ μὲν, ἂν ὁ Θεὸς θέλῃ, τὸ περυσινὸν ἀπερισμένον χρέος τῆς συντυχίας· ἐάν μὴ τι πάλιν ἐπαγένηται ἡμῖν ἐξ ἁμαρτιῶν κώλυμα, τὴν δὲ τῶν ἐπισκόπων ἐντευξιν εἰς ἕτερον χρόνον ὑπερησόμεθα.

A stolis non tuto committenda. Sed ne ante congressus nostri tempus nonnullorum calumniis inductus, aliquid de tua in me benevolentia remittere cogaris, fac idem quod Alexander. Nam et illum ferunt, cum quidam ex familiaribus calumnia appetere, aurium quidem alteram accusatori praeuisse, alteram vero diligenter manu oclusisse: demonstrantem, oportere ut qui recte iudicaturus est, non totus statim a praecupantibus abducatur, sed dimidium auditus integrum ad defensionem servet absenti

189 EPISTOLA XCV.

B Eusebio, episcopo Samosatorum.

Cum dudum scripsissem pietati tuae tum aliis de rebus, tum ut in unum veniremus, spe excidi, non perlatis in manus dignitatis tuae litteris, quas beatus diaconus Theophrastus accepit quidem, dum necessario ad circuitum quemdam conficiendum peregrinamur, sed minime transmisit ad tuam pietatem, eo quod illum morbus, ex quo mortuus est, anteverterit. Unde tam sero veni ad scribendum, ut ob summas temporis angustias nihil sit utilitatis ex his litteris exspectandum. Nam religiosissimus episcopus Meletius et Theodotus mihi praeceperunt ut ad ipsos proficiscar; tum ad amoris significationem congressum offerentes, tum etiam emendationem aliquam eorum, quae nunc molestiam afferunt, fieri volentes. Indixerunt autem nobis tempus quidem conveniendi, medium mensem Junium proxime sequentem: locum vero Phargamum, locum insignem martyrum splendore, ac frequentissimo conventu singulis annis ab ipsis celebrato. Cum autem mihi, postquam reditu meo didici beatum diaconum obiisse, et litteras apud me inertes jacere, otlandum non esset, eo quod adhuc triginta tres dies nobis ad diem constitutum superessent; nisi celeriter ad reverendissimum fratrem Eustathium comministrum nostrum has litteras, ut ipsius opera transmittantur ad tuam gravitatem, ac cito rursus responsa ad nos referantur. Etenim si fieri potest, aut alioqui placitum tibi, ut eo venias, nos quoque veniemus; sin minus, nos certe, Deo volente, congressus debitum ab anno praeterito contractum persolvemus; nisi rursus impedimentum aliquod nobis acciderit ob peccata: congressum vero cum episcopis in aliud tempus differemus.

Basilio communicatio laedebat Theodotum.

(70) Φαργαμῶν. Coisl. primus Φαρμαγοῦν.

(71) Περιφανεῖα. Ita mss. sex. Editi ἐπιφανεία.

(72) Σμύτῃ. Ita octo mss. Editi τιμιότητι.

Alias CCXLI, scripta anno 372.

(68) Ἀποδημούντων. Ita sex mss. Editi ἀποδημῶντος. Ibidem Harl. περίοδοι.

(69) Καὶ διόρθωσιν. Coniunctio addita ex sex mss. Quod autem ait Basilium Meletium et Theodotum emendationem eorum, quae molesta erant, cepisse id referri debet ad Eustathium, cuius cum

EPISTOLA XCVI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 46.

Demonstrat Basilius quantum afflicta Cappadocia damnum fecerit, ablato ei præstantissimo præside (Helia). Rogat ut illum Sophraquius commendet Imperatori, et illatas ei criminationes diluat.

Sophronio magistro.

A

Σωφρονίω μαγίστρω.

Ecquis ita civitatem suam diligens, ac patriam, a qua editus in lucem et nutritus æque ac parentes honorans, uti tu ipse, qui et urbi universæ generatim et cuique sigillatim bona precaris, nec precaris solum, sed vota etiam per te ipse confirmas? Hæc enim potes, Deo dante, atque utinam possis quam diutissime, ita benignus ac clemens. Sed tamen, hac te potestate prædito, patria nostra **190** per somnium ditata est, viro quidem commissa, qualem non alium dæunt, qui res nostras antiquissimas sciunt, in rectoris sedem conscendisse; sed cito eo privata improbitate nonnullorum, qui ex illius libero et nescio assentationis animo ansam belli ei inferendi arripuerunt, et calumnias ei in-

Bstruxerunt, clam tuæ præstantiæ auribus. Quapropter omnes universe lugemus, rectore ablato, qui solus poterat jam in genua provolutam urbem nostram denuo erigere, æqui sincero custode, affabili injuriam patientibus, terribili delinquentibus, æquabili et eodem pauperibus et divitibus, et quod maximum est, res Christianorum ad antiquum decus revocante. Quod enim a muneribus omnium quos scimus hominum maxime abhorruit, nec cuiquam præter jus gratificatus est, id ut exilius cæteris illius virtutibus prætermittimus. Hæc quidem sero testificamur, nosmetipsos more eorum, qui næcias cantitant, consolantes, nihil rebus auxilii ferentes. Sed tamen nec illud inutile, ut viri memoria in magno tuo pectore recondatur, eique ut bene de

Cpatria merito gratiam habeas; ac si quis ex iis, qui se justitiæ posthabitos fuisse moleste ferunt, in ipsum insurrexerit, tuearis ac defendas, omnibusque aperte demonstras eum a te inter necessarios ascribi: satis causæ esse putans ad necessitudinem, tum bonum de eo testimonium, tum ipsam rerum experientiam, quæ tempori minime respondet. Nazquæ ne multis quidem annis ab alio fiant, hæc brevi tempore ab eo perfecta. Porro satis magnum nobis beneficium, ac eorum quæ acciderunt solamen, si et illum commendes imperatori, et illatas ei criminationes diluas. Hæc tibi universam existima patriam una voce mea disserere, ac commune omnium votum esse, ut præstantiæ tuæ ope aliquid huic viro prospere ac feliciter cedat.

Και τις οὕτω φιλόπολις, ὅς τὴν ἐνεγκοῦσαν καὶ θρῆψαμένην πατρίδα ἴσα γονεῦσι τιμῶν, ὡς αὐτὸς σὺ, κοινῇ τε πάσῃ τῇ πόλει καὶ ἰδίᾳ ἐκάστῳ τὰ ἀγαθὰ συνευχόμενος, καὶ οὐκ εὐχόμενος μόνον, ἀλλὰ καὶ βεβαιῶν τὰς εὐχὰς διὰ σαυτοῦ; Δύνασαι γὰρ ποὺ σὺν Θεῷ τὰ τοιαῦτα, καὶ δύνασθαι γε ἐπὶ μέγιστον, οὕτω χρηστὸς ὢν. Ἄλλ' ὅμως ἐπὶ σοῦ ἄναρ ἐπιλοπίσεν ἡ πατρις ἡμῶν, ἄνδρα μὲν ἔχουσα τὸν τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῆς ἐπιτραπέντα, ὅσον οὐ φασιν ἄλλον εἶ τὰ καλαιδέατα τῶν παρ' ἡμῖν ἐπιστάμενοι ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν (73) θρόνων πρότερον ἀναβῆναι· ἐπιτρέψαι δὲ τινῶν ἀφαιρεθεῖσα ταχέως, οἷ τὸ ἐλεύθερον τῷ ἀνδρὶ καὶ ἀθώπτειτον τοῦ πρὸς αὐτὸν πολέμου ἀφορμὴν ἐποίησαντο, καὶ διαβολὰς αὐτῷ κατεσκεύασαν, λαθόντες τὰς ἀκοὰς τῆς σῆς τελειότητος. Δὲ πανθὴ μὲ πάντες σκυθρωπάζομεν, ζημιωθέντες ἔρχοντα, μόνον δυνάμενον εἰς γόνυ κλιθεῖσαν ἔφη τὴν πόλιν ἡμῶν ἀνορθῶσαι, ἀληθῆ (74) φύλακα τοῦ οὐκαίφω, εὐπρόσβιτον τοῖς ἀδικουμένοις, φοβερὸν τοῖς παρανομοῦσιν, ἴσον καὶ πέντησι καὶ πλεουσίσι, καὶ τὸ μέγιστον, τὰ τῶν Χριστιανῶν πράγματα πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐπανάγοντα τιμῆν. Τὸ γὰρ, ὅτι ἀειρότατος ὢν ἴσμεν ἀνθρώπων, καὶ οὐδενὶ (75) πρὸς τὸ δίκαιον χαρίζομενος, ὡς μικρότερα τῆς λοιπῆς ἀρετῆς τοῦ ἀνδρὸς παρελπίομεν. Ταῦτα ὅψ' ἐμὲ τῷ καιροῦ μαρτυροῦμεν, ὥσπερ οἱ μονοδούντες ἑαυτοὺς (76) παραμυθούμενοι, οὐχὶ τοῖς πράγμασι τοιοῦντες χρήσιμον· πλὴν οὐδὲ τούτο ἀχρηστοῦ ἐν τῇ μεγάλῃ σου ψυχῇ τὴν μνήμην τοῦ ἀνδρὸς ἀποκεῖσθαι, χάριν τε εἰδέναι ὡς εὐεργέτη τῆς ἐνεγκοῦσης· καὶ εἰ τις ἐπιφύοιτο αὐτῷ τῶν διὰ τὸ μὴ προτιμηθῆναι τοῦ δικαίου χαλεπαινόντων, ὑπερμαχεῖν καὶ προῖστασθαι, πᾶσι ποιήσαντα φανερόν, ὅτι οἰκεῖον σεαυτῷ τὸν ἄνδρα τίθεσαι, ἀρκοῦσαν ἀφορμὴν εἰς οἰκειότητα τὴν ἀγαθὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν τιθέμενος, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων πείραν, οὐ κατὰ τὴν τῶν χρόνων ἀναλογίαν ὑπάρχουσαν. Ἄ γὰρ οὐδ' ἂν ἐν πολλοῖς ἔτεσι παρ' ἄλλου γένοιτο, ταῦτα ἐν ὀλίγῳ παρ' αὐτοῦ κατάρθωται. Ἀρκοῦσα δ' ἡμῖν χάρις, καὶ τῶν συμβάντων παραμυθία, ἐὰν καὶ βεβούλει συστήσῃ αὐτὸν, καὶ τὰς ἐπενεχθείσας αὐτῷ διαβολὰς ἀποσκευάσῃ. Ταῦτά σοι πᾶσαν ὄφου τὴν πατρίδα διὰ μῆδ' τῆς ἡμετέρας φωνῆς διαλέγεσθαι, καὶ κοινῇ εἶναι πάντων εὐχὴν, γενέσθαι τι τῷ ἀνδρὶ διὰ τῆς σῆς τελειότητος δεξιόν.

* Alias CCCXXXII, scripta anno 372.

(73) Ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν. Ita Coisl. uterque, Harl., Reg. secundus et Bigot. alter. Editi ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν θρόνων. Sed hujus scripturæ videntur auctores fuisse librarii, dum metuunt ne præpositio minus recte cum genitivo jungatur. Eam tamen simili-

ter cum genitivo conjungit Basilius in epist. 38.

(74) Ἀληθῆ. Sic Harl., Med., Coisl. primus et Clarom. Editi ἀκριβῆ, accurato æqui custodi.

(75) Οὐδενὶ. Multi codices οὐδέν.

(76) Ἐαυτοῦς. Ita septem mss. Editi ἑαυτοῖς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΖ΄.

EPISTOLA XCVII.

Eximium pacis studium declarat Basilius in vehementi illa disensione, quæ ei cum Anthimo ob Cappadociæ divisionem supervenit.

Τῇ Βουλῇ Τυανῶν.

A

Senatui Tyanorum.

Ὁ ἀνακαλύπτων βαθέα, καὶ φανερῶν βουλάς καρδῶν, Κύριος ἔδωκε καὶ τοῖς ταπεινοῖς σύνεσιν τῶν δυσθεωρήτων, ὡς τινες οἰκονταί, τεχνασμάτων. Οὐδὲν οὖν ἡμᾶς ἔλαθεν, οὔτε τῶν πεπραγμένων τι κεκρυμμένον· ἀλλ' ὕμῳς ἡμεῖς οὔτε ὀρώμεν, οὔτε ἀκούομεν ἄλλο τι ἢ τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ καὶ ὅσα (77), πρὸς αὐτὴν φέρει. Εἰ γὰρ καὶ ἕτεροι δυνατοί, καὶ μεγάλοι, καὶ ἑαυτοῖς πεποιθότες, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ μηδὲν, καὶ τοῦ μηδενὸς ἄξιοι· ὥστε οὐκ ἂν ποτε (78) τοιοῦτον ἑαυτοῖς λάβοιμεν, ὡς ἐν τῇ μονώσει δύνασθαι νῆσαι περίεσσεσθαι τῶν πραγμάτων· ἀκριθῶς εἰδότες, ὅτι πλέον ἡμεῖς τῆς ἐνός ἐκάστου τῶν ἀδελφῶν ἐπικουρίας δεόμεθα ἢ ὅσον ἡ ἑτέρα τῶν χειρῶν τῆς ἑτέρας. Ἐπεὶ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ σώματος ἡμῶν κατασκευῆς τὸ ἀναγκαῖον τῆς κοινωνίας ὁ Κύριος ἡμᾶς ἐδίδαξεν. Ὅταν γὰρ πρὸς αὐτὰ ταῦτα ἀπίθω (79) τὰ μέλη ἡμῶν, ὅτι ἐν οὐδὲν ἑαυτῶ πρὸς ἐέργειαν αὐταρκείας, πῶς ἑμαυτὸν λογίσσομαι ἐξαρκεῖν ἑαυτῶ πρὸς τὰ τοῦ βίου πράγματα; Οὕτε γὰρ ἐν πῶς ἀσφαλῶς βαδίσεις, μὴ συνυποστηρίζοντος τοῦ ἑτέρου· οὔτε ὀφθαλμὸς ὑγιῶς ἴδοι, μὴ κοινωνῶν ἔχων τὸν ἕτερον, καὶ μετ' αὐτοῦ συμφώνως προσβῆλλον τοῖς ὁρατοῖς. Ἡ ἀκοή ἀκριβεστέρα ἢ δι' ἑμφοῖν τοῖν πόροιιν τὴν φωνὴν δεχομένη, καὶ ἀντίληψις κραταιότερα τῇ κοινωνίᾳ τῶν δακτύλων. Καὶ ἀπαξιακῶς οὐδὲν οὔτε τῶν ἐκ φύσεως οὔτε τῶν ἐκ προαιρέσεως κατορθοῦμένων ὀρῶ ἄνευ τῆς τῶν ὁμοφύλων συμπολίαις ἐπιτελούμενον· ὅπου γὰρ καὶ αὐτὴ ἡ προσεχὴ μὴ ἔχουσα τοὺς συμφωνοῦντας ἀδρανεστέρα ἐστὶ πολλῶ ἑαυτῆς, καὶ ὁ Κύριος ἐπηγγεδιατο μέσος γενήσεσθαι μεταξὺ (80) δύο ἢ τριῶν ἐπικαλουμένων αὐτῶν ἐν ὁμοιοίᾳ. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν οἰκονομίαν ὁ Κύριος κατεδέξατο, ἵνα εἰρηνοποιήσῃ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ὡστε, διὰ ταῦτα πάντα, ἐν εἰρήνῃ μένειν τὰς λειπομένας ἡμῶν ἡμέρας εὐχόμεθα· ἐν εἰρήνῃ δὲ γενέσθαι τὴν κοιμησιν ἡμῶν αἰτούμεν. Ὑπὲρ ταύτης οὐδὲ πόνον ἐλλείπειν ὄντινα οὐκ ἔγνωκα, οὐ ταπεινὸν τι φθέγασθαι ἢ ποιῆσαι, οὐχ ὀδοπορίας μῆκος ὑπολογίσασθαι, οὐκ ἄλλο τι τῶν ὀχληρῶν (81) ὑποστειλασθαι, ὥστε τῶν μισθῶν τῆς εἰρηνοποιίας ἐπιτυχεῖν. Κἂν μὲν ἔπηται (82) τις ταῦτα καθηγουμένοις ἡμῖν, τοῦτο φριστον, καὶ εὐχῆς τυγάει· πέρας· ἐὰν δὲ πρὸς τὴν ἐναντίαν ἀφέλκῃ (83), ἐγὼ μὲν οὐδὲ οὕτω τῆς ἑμαυτοῦ κρίσεως ἀποστήσομαι. Αὐτὸς δὲ ἕκαστος τῆς οἰκείας ἐργασίας ἐν ἡμέρᾳ τῆς

A

Qui occulta revelat, et cordium consilia in lucem profert, Dominus largitus est vilibus et abjectis intelligentiam difficilium ad deprehendum, ut nonnulli putant, machinationum. Nihil igitur latuit nos, nec quidquam eorum quæ facta sunt, occultum fuit. Attamen nos neque videmus, neque audimus quidquam aliud, quam Dei pacem, et quæ ad eam ferunt. Nam etsi alii potentes sunt, et magni, et sibi ipsis fidentes, tamen nos nihil sumus et nullius pretii; quare nunquam tantum nobis sumemus, et in solitudine videamur nobis negotia conficere posse: quippe cum probe sciamus, magis nos uniuscujusque **191** fratrum auxilio indigere, quam manum alteram alterius ope: siquidem et ex ipsa corporis nostri constitutione societatem necessariam esse Dominus nos docuit. Cum enim hæc ipsa nostra membra considero, quorum nullum sibi ipsi ad agendum satis est: quomodo mihi ipse videbor ad vitæ negotia sufficere? Neque enim pes tuto gradiatur, non suffulciente altero: neque oculus recte videat, non habens alterum consortem, et cum eo socialiter his quæ videntur, intentus. Auditus accuratior, qui per utrosque meatus vocem suscipit, et fortior apprehensio, digitorum conjunctione. Et in summa, nihil neque eorum quæ natura, neque eorum quæ libera voluntate perficiuntur, citra conspirationem eorum quæ ejusdem generis sunt, perfici video; cum et preces ipsæ, si desint qui conspirent, longe sint seipsis debiliores, ac Dominus inter duos aut tres, qui ipsum concorditer invocaverint, medium se fore promiserit. Sed et dispensationem ipsam Dominus suscepit, ut per sanguinem suæ crucis sive terrena sive cœlestia pacificaret. Quare, ob hæc omnia, in pace manere reliquos dies nostros optamus, in pace fieri obdormitionem nostram precamur. Statui pacis causa nec laborem ullum prætermittere, non humile dictum quidquam aut factum, non itineris longitudinem vereri, non quidquam aliud molestum refugere, ut mercedem pacificationis adipiscar. Quod si quis nos viam ad hæc monstrantes sequitur, hoc optimum, et voti finis est: sin autem in contrarium trahat, ego certe ne sic quidem a mea sententia recedam. Unusquisque autem operum suorum in remunerationis die fructus agnoscat.

A

ἀναποδόσεως τοὺς καρποὺς ἐπιγνώσεται. Editi οὕτε αῖ. Tres vetustissimi codices οὕτε ὀφθαλμῶς.

(80) *Μεταξὺ*. Hanc vocem addidimus ex tribus vetustissimis codicibus.

(81) *Τῶν ὀχληρῶν*. Coisl. primus, Harl. et Vat. τῶν μοχθηρῶν.

(82) *Ἐπηται*. Ita mss. sex. Editi ἔπειτο.

(83) *Ἀφέλκῃ*. Ita sex inss. Mox iidem τῆς ἑμαυτοῦ. Editi ἀφέλκῃ et τῆς αὐτῆς. Legitur etiam ἀφέλκῃ in editionibus Hagan. et Basil.

* Alias LXVIII, scripta anno 372

(77) *Καὶ ὅσα*. Editio Paris. addit ταῦτα, quod abest ab omnibus nostris mss. et aliis editionibus. Paulo post uterque Reg. et Coisl. secundus *Εἰ γὰρ ἐπει.*

(78) *Ὡστε οὐκ ἂν ποτε*, etc. Sequimur hoc in loco, ut in pluribus aliis, tres vetustissimos codices Harl., Med. et Coisl. Editi sic habent: *Μηδενὸς οὐκ ἂν ποτε τοσοῦτον ἑαυτοῦς ὑπολάβοιμεν, ὥστε. Nunquam nosmetipsos tanti aestimabimus, ut, etc.*

(79) *Ἀπίθω*. Ita mss. sex. Editi ἀπίθωμεν. Paulo post Regius uterque et Coisl. uterque οὕτ' ἂν.

EPISTOLA LCVIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΗ΄.

Rationes exponit cur Nicopolim non ierit. Iturum se dicit in hanc urbem, ut cum Meletio colloquatur; reueliam cum eodem Samosata venturum. Indictus cum episcopis secundæ Cappadociæ congressus; item alius cum Eustathio. Excusatione ulitur, cum missæ non sint ad Eusebium litteræ episcoporum. Perstat in suo consilio ut Gregorius sit episcopus. Nuntiat Palmatium Maximo ad persecutionem ministrare. Rogat Eusebium ut ad se veniat

Eusebio, episcopo Samosatorum.

A Εὐσεβίω, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

1. Cum Nicopolim mente animoque ferrer, postquam urbanitatis tuæ litteras accepi quibus venturum te negabas, relaxatus sum ex mea cupiditate, simulque totius meæ infirmitatis recordatus. Venit autem mihi in mentem et eorum qui advocaverant perfunctoria invitandi ratio, qui cum me per honoratissimum fratrem Hellenium Nazianzi peræquidorem in transcurso vocassent, qui iterum de iisdem submoneret, aut me deduceret, non dignati sunt mittere. Itaque cum ob peccata nostra simus ipsis suspecti, timuimus ne illorum **192** conventus lætitiarum præsentia nostra obturbaremus. Nam cum magnanimitate tua vel ad magnas tentationes accingi non pigramur; absque te autem vel intuentibus levibus ærumnis imparces sumus. Quoniam igitur de rebus ecclesiasticis futurus erat mihi cum illis congressus, celebritatis quidem tempus prætermissi, congressum autem in quietum ac experts perturbationis tempus distuli; meque satius esse duxi Nicopolim venientem de necessariis Ecclesiarum rebus cum religiosissimo episcopo Meletio colloqui, si Samosata pergere recuset: sin autem non recuset, simul cum eo advolabimus, modo id mihi ab utroque declaretur, videlicet ab illo ipso nobis de his rescribente (scripsimus enim), atque a tua pietate. κατάδηλον γένηται, παρά τε αὐτοῦ ἐκείνου ἀντιγράψαντος ἡμῖν περὶ τούτων (ἐπεστεπλαμεν γάρ), καὶ παρὰ τῆς σῆς θεοσεβείας.

2. Erasmus etiam cum episcopis secundæ Cappadociæ congressuri: qui postquam alterius provinciae nomen habuerunt, subito existimaverunt se ex alia ac nos natione et gente esse, tantumque nos ignoquant, quantum qui nullum prorsus periculum fecere, nec unquam in colloquium venerunt. Expectabatur autem et alius congressus cum reverendissimo episcopo Eustathio, quocum congressi sumus. Nam quia multi clamitabant aliquid ab eo in fide adulterari, venimus ei in colloquium, eumque invenimus Dei ope ad omnem rectam fidem bono animo assectantem. Porro episcoporum litteræ culpa illorum ipsorum, a quibus nostras transmitti oportebat, ad dignitatem tuam missæ non sunt: sed et me fugerunt, e memoria ob assiduas curas elapsæ. Cæterum fratrem Gregorium

1. Πάνω ὠρμημένος καταλαβεῖν τὴν Νικόπολιν, μετὰ τὸ δέξασθαι τὰ παρὰ τῆς ὁσιότητός (84) σου γράμματα ἄρνησιν ἔχοντα τῆς ἀφίξεως, παρεῖθην ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας (85), καὶ πάσης ὁμοῦ τῆς ἀσθενείας ἀνεμνήσθην. Ἦλθε δέ μοι εἰς ἔννοιαν καὶ ἡ τῶν κεκλήτων ἀφοσίωσις, ὅτι, παροδικὴν πρὸς ἡμᾶς ποιησάμενοι τὴν κλήσιν διὰ τοῦ αἰδεσιμωάτου ἀδελφοῦ (86) Ἑλληνίου τοῦ ἐξιουσῆτος Ναζιανζῶν, δεύτερον περὶ τῶν αὐτῶν ὑπομνησκοντα (87), ἡ ὀδηγούτω ἡμᾶς, οὐ κατηξίωσαν ἀποστειλαί. Ἐπεὶ οὖν ὑποπτοὶ αὐτοῖς ἔσμεν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, ἐφοβήθημεν μὴ ποῦ τὸ φαίδρον αὐτοῖς τῆς πανηγύρεως, τῇ παρουσίᾳ ἡμῶν ἐπιθολώσωμεν. Μετὰ μὲν γὰρ τῆς σῆς μεγαλοφυίας καὶ πρὸς τοὺς μεγάλους ἀποδύσασθαι πειρασμοὺς οὐκ ὀκνοῦμεν· ἀνευ δὲ σοῦ οὐδὲ ταῖς τυχοῦσιν θλίψεσιν ἀντιβλέψαι αὐτάρκως ἔχομεν. Ἐπεὶ οὖν ἐκκλησιαστικῶν ἔνεκεν γίνεσθαι ἡμῶν ἡ πρὸς αὐτοῦς ἔντευξις ἔμελλε, τὸν μὲν τῆς πανηγύρεως καιρὸν παρελίπομεν, εἰς ἡσυχίαν δὲ καὶ ἀτάραχον διαγωγὴν τὴν συντυχίαν ὑπερεθέμεθα, καὶ προσηγόμεθα καταλαβόντες τὴν Νικόπολιν διαλεχθῆναι περὶ τῶν ταῖς Ἐκκλησίας ἀναγκαίων τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Μελετίῳ, εἰ μέλλοι παραιτεῖσθαι τὴν ἐπὶ Σαμοσάτα (88) ὁδόν· εἰ δὲ μὴ, αὐτῷ (89) συνδραμούμεθα, ἐὰν παρ' ἀμφοτέρων τοῦτο ἡμῖν συνδραμούμεθα, ἐὰν παρ' ἀμφοτέρων τοῦτο ἡμῖν

2. Ἐπισκόποις δὲ τοῖς ἐκ τῆς δευτέρας Καππαδοκίας συντυχάνειν ἐμέλλομεν· ὅς, ἐπειδὴ ἑτέρας ὠνομήσθησαν ἐπαρχίας, ἐνόμισαν ἀθρόως καὶ ἀλλοθεῖσαι καὶ ἀλλόφυλοι πρὸς ἡμᾶς γεγενῆσθαι· ὅς τοσοῦτοι ἡμᾶς ἠγνόησαν, ὅσον οἱ μὲδὲ τὴν ἀρχὴν πεπειραμένοι (90), μηδὲ εἰς λόγους ποτὲ ἀφικόμενοι (91). Πρὸς εὐδοκῶτα δὲ καὶ ἑτέρα συντυχία τοῦ αἰδεσιμωάτου ἐπισκόπου Εὐσταθίου, ἡ καὶ γενομένη ἡμῖν. Διὰ γὰρ τὸ παρὰ πολλῶν καταδοῦσθαι αὐτὸν, ὡς περὶ τὴν πίστιν παραχαράσσοντά τι, ἀφικόμεθα αὐτῷ εἰς λόγους, καὶ εὐρομεν σὺν Θεῷ πρὸς πᾶσαν ὀρθότητα εὐγνωμόνως ἀκολουθοῦντα. Τὰ δὲ τῶν ἐπισκόπων γράμματα παρὰ τὴν αἰτίαν αὐτῶν ἐκείνων οὐκ ἐκομίσθη τῇ τιμιότητι σου, οὐς ἐχρῆν τὰ παρ' ἡμῶν διαπέμψασθαι· ἀλλὰ καὶ ἐμὲ παρῆλθε, τῇ συνεχείᾳ τῶν φροντιδῶν ἐκκρουσθέντα τῆς μνήμης. Τὸν δ'

* Alias CCLIX. scripta anno 372.

(84) Ὁσιότητες. Ita tres vetustissimi codices, quæ scriptura videtur præferenda vulgatæ κοσμότητος.

(85) Παρεῖθην ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας. Editi παρεῖθην ὑπὸ τῆς ἀθυμίας, animo defeci. Harl. ἀπὸ τῆς ἀθυμίας. Solus Medicæus ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας.

(86) Vide Addenda.

(87) Ὑπομνησκοντα. Sic mss. sex: habet Harleianus codex ὑπομνήσκοντα. Sic etiam editio prima Paris. At in secunda legitur ὑπομνήσκοντα.

Aliquanto infra editi ἀντιβλέπειν, tres vetustissimi codices ut in textu.

(88) Σαμοσάτα. Harl. Σαμοσάτων.

(89) Αὐτῷ. Sic Harl. prima manu, quam scripturam in textum inducere non dubitavimus pro eo quod vitiose legebatur αὐτοῦ.

(90) Πεπειραμένοι. Ita mss. et paulo post iidem ἀφικόμενοι. Editi πεπειρασμένοι et ἀφικνούμενοι. Habet tamen editio secunda Paris. πεπειραμένοι.

(91) Vide Addenda.

ἀδελφόν (92) Γρηγόριον καὶ τὸ βουλόμην οἰκονομεῖν ἅμα εἰς ἓν συναχθεῖσα ἡ ὑφ' ἡλίου (93). Ἐπειδὴ δὲ τούτα ἀδύνατον, ἔστω ἐπίσκοπος, μὴ ἐκ τοῦ τόπου σεμνυόμενος, ἀλλὰ τὸν τόπον σεμνύων ἀπ' ἐαυτοῦ. Ὅπως γὰρ μεγάλου ἔστιν οὐ τοῖς μεγάλοις μόνον ἀρκεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ μέγιστα ποιεῖν τῆ ἐκτου δυνάμει. Τί δὲ δεῖ (94) ποιῆσαι τῷ Παλματίῳ, μετὰ τσαύτας παρακλήσεις τῶν ἀδελφῶν ἐτι ὑπηρετοῦντι τῷ Μαξιμίῳ πρὸς τοὺς διωγμούς; Ἄλλ' ἔμοι, οὐδὲ νῦν ὀκνοῦσιν ἐπιστεῖλαι· παραγενέσθαι γὰρ καὶ ὑπὸ ἀσθενείας σώματος καὶ ὑπὸ ἀσχολιῶν οἰκειακῶν οὐκ ἐπιτρέπονται. Γίνωσκε μένοι, θεοφιλέστατε Πάτερ, ὅτι πάνυ χηρῶν (95) τῆς παρουσίας σου τὰ ἡμέτερα καὶ ἀνάγκη σε τὸ τίμιον γῆρας ἐπιπαξ κινήσῃ, ὑπὲρ τοῦ στήσαι περιεργεμένην λοιπὴν καὶ ἐγγὺς πτώματος οὔσαν τὴν Κιππαδοκίαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΘ'.

Trentio exponit Basilium, quomodo desertus a Theodoto perficere non potuerit, quod ex mandato imperatoris et litteris Terentii susceperat, ut episcopus Armeniæ daret. Cæterum curæ sibi juisse, ut episcopus pacificaret, ac multa non recte fieri voluit in Armeniâ emendaret. Accepisse etiam se a Satalensibus suffragium, quibus rogabatur ut eis episcopium daret, ac de inflatis Cyrillo Armeniæ episcopo calumniis cognovisse.

Τερεντίῳ Κόμητι.

Πάνυ πολλὴν σπουδὴν ἐνστησάμενος πειθαρχῆσαι μερικῶς γούν καὶ τῷ βασιλῶν προστάγματι καὶ τῷ φιλικῷ τῆς σῆς τιμιότητος γράμματι, οὐ ἐγὼ πάντα λόγον καὶ πᾶσαν γνώμην γέμειν ὀρθῆς προαιρέσεως καὶ ἀγαθῆς διανοίας πεπίστευκα, εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὴν προθυμίαν οὐκ ἐπετρέπη (96). Αἴτιον δὲ τὸ μὲν πρῶτον καὶ ἀληθέστατον αἰ ἐμαὶ ἁμαρτίαι, πανταχοῦ μοι προαπαντῶσαι, καὶ ὑποσκελιζοῦσαι μου τὰ διαβήματα· ἔπειτα καὶ ἡ τοῦ ὀθέντος ἡμῖν εἰς συνεργίαν ἐπισκόπου πρὸς ἡμᾶς ἀλλοτριώσις. Οὐκ οἶδα γὰρ ὅτι παθὼν ὁ αἰδουσιμώτατος ἀδελφὸς ἡμῶν Θεόδωτος, ὁ ἐπαγγελιάμενος ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς πάντα συμπράξεις, καὶ προθύμως ἡμᾶς ἀπὸ Γετασῶν ἐπὶ Νικόπολιν καταγαγῶν (97), ἐπειδὴ εἶδεν ἡμᾶς ἐπὶ τῆς πόλεως, οὕτως ἡμᾶς (98) ἐβελύξατο, καὶ οὕτως ἐροδῆθη τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ὡς μήτε εἰς ἑωθινὴν εὐχὴν μήτε εἰς ἑσπερινὴν ἀναγέσθαι ἡμᾶς παραλαβεῖν· δίκαια μὲν ποιῶν, εἰς πρὸς ἡμᾶς, καὶ πρέποντα τῷ ἐμῷ βίῳ, οὐ λυσιτελοῦντα δὲ τῇ κοινῇ καταστάσει τῶν Ἐκκλησιῶν βουλομένους. Τὴν δὲ αἰτίαν τούτων πρόφερον ἡμῖν,

(92) Τὸν δ' ἀδελφόν. Editi addunt ἐμὸν, τὸν, fratrem meum, quæ quidem unde sumpta sint nescio, cum in nostris novem codicibus desint. Quintiæ etiam ad marginem legitur in Regio primo et Harl. περί τοῦ θεολόγου, de theologo. Ibidem Harl. Ἐκκλησίαν σύμμετρον.

(93) Ὑφ' ἡλίου. Med. ὑφ' ἡλίου. Bigot., Reg. secundus et Coisl. secundus ὑφ' ἡλίου. Alterutrum habuit Harl. prima manu. Paulo post editi Ἐπεὶ ἐπιπεριεγεῖται, ut in textu.

(94) Τί δὲ δεῖ. Med. Τί δὲ ποιῆσαι.

(95) Πάνυ χηρῶν. Ita mss. septem: editi πάνυ χηρῶν.

(96) Οὐκ ἐπιτρέπη. Ita mss. septem. Editi οὐκ ἐπέτρεπον.

vellem et ego Ecclesiam gubernare ingenio suo parem. Ea autem erat Ecclesia omnis quæ sub sole est, in unum collecta. Cum autem fieri id non queat, episcopus sit, non ex loco ornamentum accipiens, sed loco ex sese addens. Nam viri vere magni est non magnis tantum parem esse, sed etiam, quæ parva sunt facultate sua magna facere. Quod autem faciendum Palmatio, qui post tot ac tantas fratrum admonitiones adhuc ministrat Maximo ad persecutiones? Sed tamen ne nunc quidem litteras ad illum mittere gravantur: nam quominus veniant et corporea in valetudine et domesticis negotiis prohibentur. Noveris porro, Pater Deo dilectissime, res nostras tua omnino præsentia indigere, ac necesse esse ut venerandum senium adhuc semel moveas, quo Cappadociam jam fluctuantem et casui proximam sustentens.

193 EPISTOLA XCIX.

Terentio Comiti.

1. Cum diligenter admodum in id incubissem, ut ex parte saltem et imperatoris mandato obtemperarem et amicissimis dignitatis tuæ litteris, cuius ego sermonem omnem omnemque sententiam voluntate recta ac bono consilio plenam esse certo scio, studium meum ad opus deducere mihi non licuit. Causa autem prima quidem et verissima, peccata mea, quæ ubique occurrunt mihi, ac meos gressus subvertunt: deinde etiam episcopi, qui datus adjutor fuerat, animi a nobis alienato. Nescio enim quid passus reverendissimus frater noster Theodotus, qui ab initio promiserat mutuum se nobis operam in omnibus daturum, nosque libenter Getasis Nicopolim adduxerat, ubi nos vidit in civitate, sic aversatus sit, sic peccata nostra metuerit, ut neque ad matutinas preces, neque ad vespertinas nos voluerit assumere: æqua ille quidem faciens, quod ad me attinet, ac vitæ meæ convenientia, sed non utiliter communi Ecclesiarum tranquillitati consulens. Horum autem causam nobis asserbat, quod non gravaremur reverendis-

(97) Καταγαγῶν. Sic mss. sex. Editi καταγαγεῖν, Promiserat se Nicopolim deducturum. Nam videtur id promisisse Theodotus, aut certe non perfecit, nec Basilium ea de re queritur. Cum autem dicat infra Basilius relictum se fuisse Getasis a Theodoto Nicopolim redeunte; quod ait hoc loco se Getasis ab eo Nicopolim fuisse adductum, sic intelligi debet, ut id Theodotus non comitando, sed perhūmaniter invitando perfecisse dicatur.

(98) Ἡμᾶς. Addidimus ex tribus vetustissimis codicibus hanc vocem, quæ forte in aliis ommissa, quia cum paulo ante præcesserit, minus commode repeti videbatur.

Alias CLXXXVII, scripta anno 372.

simiū episcopum Eustathium in communionem recipere. Quod autem egimus, est ejusmodi.

2. Vocati ad conventum, qui a fratre Theodoto habebatur, ac charitate impulsī, ut vocanti obsequeremur, ne congressum videremur irritum et inutilem reddere, dedimus operam ut in colloquio cum praedicto fratre Eustathio veniremus. Ac illi quidem proposuimus quaecunque de fide illum criminatur frater Theodotus; rogavimusque, si rectam fidem sequeretur, manifestum id nobis faceret, ut cum eo communionem haberemus: sin autem alieno esset animo, probe sciret nos quoque ab ipso abalienatum iri. Itaque cum multos sermones inter nos habuissemus, diemque illam totam in his expendendis insumpsissemus; flexo jam in vesperam die, discessimus ab invicem, colloquio nullam ad certam conclusionem perducto. Sed iterum sequenti die mane considerentes, de iisdem disseruimus, accedente jam et fratre Pœmenio, Sebastiaē presbytero, et vehementer adversariam nobis doctrinam defendente. Paulatim igitur et ea dissolvimus, quorum nomine videbatur me accusare, et eos ad assentiendum iis quae a me querebantur adduxi, ita ut gratia Domini inveniremur ne de 194 minimis quidem rebus inter nos dissidentes. Ita igitur circa nonam fere horam surreximus ad precandum, ac Domino gratias egimus, nobis largienti, idem ut sentiremus, idemque loqueremur. Ad hæc oportebat me et scriptam aliquam confessionem ab homine accipere, ut et illius adversariis manifesta fieret hæc assensio, et cæteris idoneum exstaret illius propositi monumentum. Sed ipse volui ob plurimam diligentiam, cum fratre Theodoto congregiēns, libellum fidei ab ipso accipere, et eique quem nominavi viro offerre: ut duo consequeretur, nempe ut et ipse fidem rectam confiteretur, et his satisfaceret, nullam habentibus contradicendi materiam, post acceptas ipsorum condiciones. At Theodotus, priusquam didicisset quam ob causam convenissemus, et quid ex colloquio consecuti essemus, non jam nos ad synodum vocandos judicavit. Sed e medio itinere reversi sumus, animū despondentes, quod nostros pro pace Ecclesiarum labores irritos redderet.

προτρέψασθαι κατηξίωσαν. Ἄλλ' ἀπὸ μέσης ἀνεξεύξαμεν (4) τῆς ὁδοῦ, ἀθυμήσαντες, ὅτι ἀπελεῖς ἡμῖν ποιῶσι τοὺς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τῶν Ἐκκλησιῶν καμάτους.

3. Postea igitur imposita mihi necessitate in Armeniam eundi, cum nossem singulare hominis ingenium, vellemque coram locuplete teste cum ipso rationem eorum quae egeriam reddere, tum

(99) *Τελουμένην*. Ita mss. nostri omnes. Editi *τελειουμένην*. Ibidem Reg. secundus et Coisl. secundus Θεοδώρου, quod manifestum est erratum. Ibidem duo codices habent *κοινωνούς* pro *κοινωνικούς*.

(1) Vide Addenda.

(2) *Προηγάγομεν*. Sic tres vetustissimi codices. Editi *προσηγάγομεν*.

(3) *Ὁμολογηθῆ*. Tres mss. non tamen antiquis-

στι ἡγεσθόμεθα εἰς κοινωνίαν τὴν αἰδεσιμώτατον ἐπίσκοπον Εὐστάθιον παραδέξασθαι. Τὸ μέντοι γινόμενον παρ' ἡμῶν τοιοῦτόν ἐστιν.

2. Ἡμεῖς, κληθέντες εἰς σύνοδον παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ Θεοδοῦ τολουμένην (99), καὶ ὀρμήσαντες δι' ἀγάπην ὑπακούσαι τῇ κλήσει, ἵνα μὴ δόξωμεν ἀπρακτοὺς καὶ ἀργῆν ποιείσθαι τὴν συντυχίαν, ἐσπουδάσαμεν εἰς λόγους ἔλθειν τῷ προσηρημένῳ ἀδελφῷ Εὐσταθίῳ. Καὶ προτεινόμεν αὐτῷ τὰ περὶ τῆς πίστεως ἐγκλήματα, ὅσα προφέρουσιν αὐτῷ οἱ περὶ τὸν ἀδελφὸν Θεόδοτον· καὶ ἡξιώσαμεν, εἰ μὲν ἔσεται τῇ ὀρθῇ πίστει, φανερόν ἡμῖν καταστήσεται, ὥστε ἡμᾶς εἶναι κοινωνικούς· εἰ δὲ ἀλλοτριῶς ἔχει, ἀκριβῶς εἰδέναι, ὅτι καὶ ἡμεῖς ἔξομεν πρὸς αὐτὸν ἀλλοτριῶς. Πολλῶν τοίνυν γενομένων λόγων πρὸς ἀλλήλους, καὶ πάσης ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐν τῇ περὶ τούτων σκέψι: δαπανηθείσης· καταλαβούσης λοιπὸν τῆς ἐσπέρας, διεκρίθημεν ἀπ' ἀλλήλων, εἰς οὐδὲν ὁμολογούμενον πέρας τὸν λόγον προαγαγόντες. Τῇ δὲ ἑξῆς πάλιν, ἔωθεν συγκαθεσθέντες (1), περὶ τῶν αὐτῶν διελεσθόμεθα, ἐπελθόντος ἤδη καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Παιμενίου, τοῦ πρεσβυτέρου τῆς Σεβαστείας, καὶ σφοδρῶς ἡμῖν τὸν ἐναντίον γυμνάζοντος λόγον. Κατὰ μικρὸν ἐν ἡμεῖς τε, ὑπὲρ ὧν ἔδοξεν ἡμῖν ἐγκαλεῖν, ἀπελευθόμεθα, κάκιστους εἰς τὴν τῶν ἐπιζητούμενων ὑφ' ἡμῶν συγκατάθεσιν προηγάγομεν (2)· ὥστε χάριτι τοῦ Κυρίου εὐρεθῆναι ἡμᾶς μηδὲ εἰς τὸ σμικρότατον πρὸς ἀλλήλους διαφερομένους. Οὕτω τοίνυν περὶ ἐναντίου που ὕραν ἀνεστῆμεν ἐπὶ τὰς προσευχάς, εὐχαριστήσαντες τῷ Κυρίῳ, τῷ δόντι ἡμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν, καὶ τὸ αὐτὸ λέγειν. Ἐπὶ τούτοις ἔδει με καὶ ἔγγραφόν τινα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ὁμολογίαν λαθεῖν, ὥστε καὶ τοῖς ἐναντιούμενοις αὐτῷ φανερὸν γενέσθαι τὴν συγκατάθεσιν, καὶ τοῖς λοιποῖς ἱκανῶς εἶναι τοῦ ἀνδρὸς τῆς προαιρέσεως τὴν ἀπόδειξιν.

Ἄλλ' ἐβουλήθη αὐτὸς ὑπὸ πολλῆς ἀκριβείας, τοῖς ἀδελφοῖς συντυχῶν τοῖς περὶ Θεόδοτον, παρ' αὐτῶν λαθεῖν γραμματεῖον πίστεως, καὶ αὐτὸ προτεῖναι τῷ προσηρημένῳ· ἵνα ἀμφοτέρω γένηται, ἧ τε ὀρθῇ πίστις παρ' αὐτοῦ ὁμολογηθῆ (3), καὶ αὐτοῦ πληροφρηθῶσι, μηδεμίαν ἔχοντες ἀντιλογίας ὑπόδειν ἐκ τοῦ τὰς παρ' αὐτῶν προτάσεις παραδεχθῆναι.

Ἄλλὰ πρὶν μαθεῖν τίνος ἕνεκεν συνετύχομεν, καὶ τί ἡμῖν ἐκ τῆς ὀμιλίας κατώρθωται, οἱ περὶ τὸν ἐπίσκοπον Θεόδοτον οὐκέτι ἡμᾶς εἰς τὴν σύνοδον

3. Μετὰ ταῦτα τοίνυν, ἐπειδὴ κατέλαβεν ἡμᾶς ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπὶ τὴν Ἀρμενίαν ὁδοῦ, εἰδὼς τοῦ ἀνδρὸς τὸ ἰδιότροπον, καὶ βουλόμενος ὑπὸ μάρτυρι (3) ἀξιοπιστῶ αὐτὸς τε ὑπὲρ τῶν πεπραγμένων ἀποσими ὁμολογῆται.

(4) *Ἀνεξεύξαμεν*. Ita Reg. uterque et Coisl. uterque cum Med., Vat., Clarom., Paris. et Bigot. Non possum citare Harleianum codicem, in quo folium deest hoc loco, sed non dubium quin hæc scriptura tot nixa libris antiquis præferenda sit vulgatæ ἀνεξεύξαν, *reversi sunt*.

(5) *Ἐπὶ μάρτυρι*. Nonnulli mss. ἐπὶ μάρτυρι

γίσεσθαι, κάκεινον πληροφόρησαι, ἦλθον ἐπὶ τὰ Α illi satisfacere, veni Getasa in agrum religiosissimi episcopi Meletii, ubi et ipse, quem dixi, Theodotus necum interfuit: sicque ibi accusatus ab eo ob conjunctionem cum Eustathio, dixi ex congressu consecutum me esse, ut eum in omnibus idem ac nos sentientem haberem. Cum autem asseveraret Eustathium negasse, postquam ab eo discessimus, suisque propriis ipsum discipulis affirmare, se nulla prorsus in re nobiscum de fide consensisse, ad hæc ego occurrebam (ac vide, vir in primis mirande, an non justissimas huic rei et invictissimas responsiones attulerimus), persuasum mihi esse conjecturam facienti ex reliqua viri constantia, ipsum haud ita leviter in contraria circumferri, neque nunc quidem constiteri, nunc vero negare quæ dixerit; hominem mendacium in rebus minimis, ut horribile quiddam, aversantem, nedum in rebus tanti momenti ac ita omnium fama celebratis veritati unquam adversari velit. Quod si vera esse contingat quæ a vobis dictantur, proponendus est ei libellus, qui omne rectæ fidei specimen complectatur. Quod si eum subscribendo assentiri reperero, manebo in illius communionem: sin autem deprehendero recusantem, ab illius conjunctione discedam. Cum autem hæc probarentur episcopo Meletio, et fratri Diodoro presbytero (nam iis quæ fiebant intererat), illic sane quam reverendus frater Theodotus assensus est; cumque adhortatus esset, ut descenderemus Nicopolim, tum ut Ecclesiam ipsius invisereamus, tum 195 et ipsum itineris comitem Satalos usque haberemus, ac nos Getasis reliquisset, ubi Nicopolim venimus, oblitus eorum quæ et a me audierat, et quæ nobiscum pactus fuerat, nos iis, quas paulo ante retuli, contumeliis ac ignominiosis affectos dimisit.

ἦλθον ἐπὶ τὰ ἀγρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Μελετίου, συμπάρῳτος μοι καὶ αὐτοῦ τοῦ προσηρημένου Θεοδότου· καὶ οὕτως ἐκεῖ, ἐπειδὴ ἐνεκλήθημεν παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τῇ (6) πρὸς Εὐστάθιον συναφείᾳ, εἶπον τὸ ἐκ τῆς συντυχίας κατόρθωμα, ὅτι ἔλαθον αὐτὸν εἰς πάντα ἡμῖν ὁμοδοξοῦντα. Ὡς δὲ διεβόηστο ἔξαρνον γεγενῆσθαι μετὰ τὴν ἀρ' ἡμῶν ἐναχώρησιν, καὶ διαδεβαῖσθαι αὐτὸν τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ μαθηταῖς, ἧ μὲν εἰς μὴδὲν ἡμῖν περὶ τῆς πίστεως συντεθείσθαι, ἀπήντων ἐγὼ πρὸς ταῦτα (καὶ σκόπει, θαυμασιώτατε, εἰ μὴ δικαιοτάτας (7) καὶ ἀναντιβῆτους ἐποιοῦμένην πρὸς τοῦτο τὰς ἀποκρίσεις), ὅτι ἐγὼ μὲν πέπεισμαι, εἰκάζων ἐκ τῆς λοιπῆς εὐσταθείας τοῦ ἀνδρός, μὴ οὕτως αὐτὸν κούφος περιτρέπεσθαι πρὸς τὰ ἐναντία, μὴδὲ νῦν μὲν ὁμολογεῖν, νῦν δὲ ὑπὲρ ὧν εἶπεν ἀρνεῖσθαι· ἄνδρα καὶ τὸ ὑπὲρ τῶν τυχόντων ψεύδος, ὡς φοβερὸν, ἀποφύγοντα, μὴ ὅτι γε περὶ τῶν τηλικούτων πραγμάτων, καὶ οὕτω παρὰ πᾶσι βεβηθημένων (8), ἐλέσθαι ἐν ποτε ἐναντιωθῆναι τῇ ἀληθείᾳ. Εἰ δὲ ἄρα καὶ ἀκρίβη εἶναι συμβῆ τὰ θουλλούμενα παρ' ὑμῶν, προτείνει αὐτῷ γραμματεῖον, πᾶσαν ἔχον τῆς ὀρθῆς πίστεως τὴν ἀπόδειξιν, χρή. Ἐάν μὲν οὖν εὐρω αὐτὸν συνειθέμενον ἐγγράφως, ἐπιμενῶ τῇ κοινῶν· ἐάν δὲ λάθω ἀναδύμενον, ἀποστήσομαι αὐτοῦ τῆς συναφείας. Ἀποδεξαμένου (9) τὸν λόγον τοῦ ἐπισκόπου Μελετίου, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Διοδώρου τοῦ συμπροσβυτέρου (παρῆν γὰρ τοῖς γινομένοις), συνόμενος ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς Θεόδοτος ἐκεῖ, καὶ παρακαλέσας ἡμᾶς καταλιθεῖν ἐπὶ Νικόπολιν, ἵνα καὶ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ ἐπισκεψώμεθα, καὶ αὐτὸν λάθωμεν τῆς μέχρι Σατάλων ὁδοιορίας συνέμπορον, καταλιπόν (10) ἡμᾶς ἐν Γητάσις, ἐπειδὴ κτελάδομεν (11) τὴν Νικόπολιν, ἐπιλαθόμενος ὧν τε παρ' ἐμοῦ ἤκουσεν (12), ὧν τε συνέθετο ἡμῖν, ἐκλείνας ταῖς ὕβρεσι καὶ ταῖς ἀτιμίαις, ἧς μικρῶν πρόσθεν διηγησάμεν, καταισχύνας ἡμᾶς ἀπέπεμψε.

4. Quomodo ergo possem caput præstantissimum, mandatorum quidquam perficere, et episcopos Armeniæ dare? sic erga me affecto curarum socio, cuius opera sperabam me idoneos viros inventurum, eo quod in ejus paræcia non desint et religiosi, et prudentes, et linguæ periti, et qui reliquos usus gentis proprios sciant; quorum nomina cum sciam, volens tacebo, ne quid impediendum nascatur, quominus alio saltem tempore Armeniæ utiliter consulatur. Et nunc cum Satala usque cum tali corpore pervenissem, reliqua quidem visus sum Dei gratia constituere; cum pacem composuerim inter episcopos Armeniæ, eosque, ut par erat, allocutus sim,

(6) Ἐπὶ τῇ. Nonnulli mss. περὶ τῆς... συναφείας. Ibidem Coisl. primus et Med. τὰ κατορθώματα. Paulo post nonnulli codices ἑαυτοῦ μαθηταῖς.

(7) Δικαιοτάτας. Reg. primus et Bigot. alter δικαιοτάτως καὶ ἀναντιβῆτως. Paulo post editi perabsurde ἀσθαλείας.

(8) Βεβηθημένων. Ita mss. sex. Editi διαβεβηθημένων.

(9) Ἀποδεξαμένου. Tres mss. non vetustissimi

addunt οὖν.

(10) Συνέμπορον, καταλιπόν. Ita mss. octo. Editi συνέκπορον καταλιπόντα.

(11) Κατελάδομεν. Quatuor mss. non vetustissimi κατέλαβεν, sed minus commode.

(12) ἤκουσεν. Ita optimi quinque mss. Editi ἤκουσαν. Paulo post male in editis προτεταγμένων. Mss. ut in textu.

(13) Ἐκῶν. Ita plerique mss. Editi ἔκουσας.

ut deponerent consuetam indifferentiam, ac sincerum pro Domini Ecclesiis studium resumerent: quin et regulas ipsis dederim de iis, quæ indifferentiter in Armenia peccabantur, quomodo illos deceret curam suscipere. Accepi autem et a Satalorum Ecclesia suffragia, quibus rogabar ut episcopum ipsis darem. Curæ etiam mihi illud fuit, ut de aspersa criminatione fratri nostro Cyrillo Armeniæ episcopo inquirerem; ac Dei gratia reperimus falso commotam ex calumnia illius inimicorum, quam et manifeste coram nobis confessi sunt. Atque utcumque Satalorum populum visi sumus ipsi placare, ita ut non jam ab illius communione refugiat. Quod si hæc parva sunt, et nihili facienda, at nihil a nobis amplius perfici poterat, ob mutuum inter nos ex diaboli artificio dissensionem. Atque hæc quidem tacenda erant, ne mea ipsius probra vulgare videar; sed quia aliter causam dicere non poteram apud magnanimitatem tuam, in necessitatem veni omnium rerum gestarum veritatis enarrandæ.

Ἦν ἄλλως ἀπολογησασθαί σου τῇ μεγαλοφυίᾳ, εἰς βιργίσασθαι.

EPISTOLA C.

Gratias agit Basilius ob litteras ab Eusebio in vicina Armenis regione acceptas. Retinet antiquum eundi Samosata desiderium, quamvis et aeger sit et negotiorum mole oppressus. Invitat Eusebium ad diem festum sancti Eupseychii, qui erat septimus Septembris. Sibi enim illius consilio ad multa opus esse, in his ut deliberet de molestiis sibi simplicitate Gregorii Nysseni exhibitis.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Sic vidi litteras dilectionis tuæ in regione Armenis vicina, quemadmodum videant navigantes facem cuius in mari splendentem, præsertim si ventis mare intumuerit. Nam natura quidem suaves, ac plurimum habentes 196 solatii litteræ gravitatis tuæ: sed tunc maxime earum suavitate tempus auxit; quod quale fuerit, quantoque nos mœrore affecerit, non equidem dixeriim, cum semel statuerim eorum, quæ molestiam attulerunt, oblivisci, sed condiaconus noster pietati tuæ enarrabit. Me autem reliquit omnino corpus, adeo ut ne levissimos quidem motus possim sine dolore ferre. Sed tamen precor, ut possit mihi antiquum desiderium nunc saltem ope precum tuarum adimpleri; quamquam in multas me difficultates conjecit ipsa peregrinatio, tandiu neglectis Ecclesiæ nostræ rebus. Quod si Deus, dum in terra versamur, concedere dignetur, ut in Ecclesia nostra pietatem tuam videamus, certe bonas spes etiam de futuris rebus habebimus, nos a Dei donis non omnino exclusos esse. Hoc itaque si fieri potest, rogamus ut fiat in solemnibus conventu, quem singulis annis celebramus in me-

λεχθείς αὐτοῖς τὰ πρέποντα, ὥστε ἀποθέσθαι τὴν συνήθη ἀδιαφορίαν (14), καὶ ἀναλαβεῖν τὴν γνησίαν τοῦ Κυρίου ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν σπουδὴν, δούς αὐτοῖς καὶ τύπους περὶ τῶν ἀδιαφόρων κατὰ τὴν Ἀρμενίαν παρανομιουμένων, ὅπως αὐτοῖς προσῆκεν ἐπιμελεῖσθαι: ἐδεξάμην δὲ καὶ ψηφίσματα παρὰ τῆς ἐκκλησίας Σατάλων, παράκλησιν ἔχοντα δοθῆναι αὐτοῖς παρ' ἡμῶν ἐπίσκοπον. Ἐπιμελὲς δὲ μοι τοῦτο ἐγένετο, καὶ τὴν περιχυθεῖσαν βλασφημίαν τῶ ἀδελφῷ ἡμῶν Κυρίλλῳ τῷ ἐπισκόπῳ Ἀρμενίας ἀνερευνησάιν καὶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ εὐρομεν αὐτὴν ψευδῶς κινήθεισαν, ἐκ διαβολῆς τῶν μισούντων αὐτόν: ἦν καὶ φανερῶς ὠμολόγησαν ἐφ' ἡμῶν. Καὶ ἐδόξαμεν μετριῶς ἡμερῶν πρὸς αὐτόν τὸν ἐν Σατάλοις λαόν, ὥστε μηκέτι αὐτοῦ τὴν κοινωνίαν φεύγειν. Εἰ δὲ μικρὰ ταῦτα, καὶ οὐδενὸς ἄξια, ἀλλὰ παρ' ἡμῶν οὐδὲν ἦν πλέον δυνατὸν γενέσθαι, εἰκὲ τὴν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου περιεργίας ἡμῶν αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους ἀσυμφωνίαν. Ταῦτά με ἔδει (15-16) σιωπᾶν, ἵνα μὴ δόξω δημοσιεύειν ἐμαυτοῦ τὰ θνεῖδη: ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἀνάγκην ἤλθον πᾶσαν τῶν γεγονότων τὴν ἀληθεύειν

EPISTOLA P.

Εὐσεβίῳ, ἐπισκόπῳ Σαμοσατίω.

Οὕτως εἶδον τὰ γράμματα τῆς ἀγάπης σου ἐν τῇ γείτοني χώρᾳ τῆς Ἀρμενίας (17), ὡς ἂν ἴδοιεν οἱ θαλαττεύοντες πυρᾶν ἐν πελάγει πόρρωθεν φρυκτωρούμενον, ἄλλως τε καὶ ἀγριαίνουσά πως τύχοι (18) ἡ θάλασσα ὑπ' ἀνέμων. Καὶ γὰρ φύσει μὲν ἡδὺ καὶ παρηγορίαν ἔχον πολλὴν τὸ τῆς σῆς σεμνότητος γράμμα, τότε δὲ μάλιστα τὴν ἀπ' αὐτοῦ (19) χάριν ὁ καιρὸς συνήξησεν, ὅν ὁποῖος ἦν, καὶ ὅπως ἡμᾶς λυπήσας, ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν εἶποιμι, κρίνας ἤπαξ ἐπιλαθέσθαι τῶν λυπηρῶν ὁ μέντοι συνδιάκκος ἡμῶν διηγῆσεται σου τῇ θεοσεθείᾳ. Ἐμὲ δὲ ἐπέλιπε παντελῶς τὸ σῶμα, ὥστε μηδὲ τὰς σμικροτάτας κινήσεις δύνασθαι ἀλύπως φέρειν. Πλὴν ἀλλ' εὐχομαι δυναθῆναι μοι τὴν παλαιὰν ἐπιθυμίαν νῦν γούν διὰ τῆς βοήθειας τῶν σῶν προσευχῶν ἐκπληρωθῆναι: εἰ καὶ ὅτι πολλὴν μοι πεποίηκε τὴν δυσκολίαν ἡ ἀποδημία αὐτῆ, τοσοῦτω χρόνῳ ἀμεληθέντων τῶν κατὰ τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν πραγμάτων. Ἐάν δὲ ὁ Θεὸς ἕως ἐσμὲν ὑπὲρ γῆς, καταξίωσῃ ἡμᾶς ἰδεῖν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν τὴν σὴν θεοσέβειαν: ὄντως ἀγαθὰς ἐλπιδας καὶ ἐπὶ τοῖς μέλλουσιν ἔσομεν, ὡς οὐ πάντῃ ἐσμὲν ἀπόδηλοι: (20) τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτα

(14) Ἀδιαφορίαν. Bigot., Reg. secundus et Coisl. secundus διαφορίαν. Paulo post editi αὐτοῦ Κυρίου. Mss. ut in textu.

(15-16) Ταῦτά με ἔδει. Sic tres vetustissimi codices. Editi Ταῦτα ἔδει μὲν.

(17) Τῆς Ἀρμενίας. Ita Coisl. primus, Med., Harl. et Clarom. Editi τῆς τῶν Ἀρμενίων. Paulo post editi θαλασσοῦτες. Harl., Med. et quatuor alii ut in textu.

(18) Τύχοι. Ita Coisl. primus et Harl. cum pluribus aliis. Editi τύχη.

(19) Τὴν ἀπ' αὐτοῦ. Coisl. primus et Harl. τὴν ἐπ' αὐτῷ. Mox editi προσήξησεν. Mss. omnes ut in textu.

(20) Ἐσμὲν ἀπόδηλοι. Ita Harl., Coisl. primus et Clarom. Editi ἀπόδηλοι τῶν δωρεῶν γενησόμεθα. Alias CCLVI, scripta anno 377.

γῶν, ἐὰν ἢ δυνατόν, παρακαλοῦμεν ἐπὶ τῆς συνόδου γενέσθαι, ἣν δι' ἔτους ἀγομεν ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ μακαρίου (21) μάρτυρος Εὐψυχίου προσεγγιζούση λοιπὴν κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός. Καὶ γὰρ καὶ φρονεῖλος ἀξία ἡμῖν περικεῖται πράγματα τῆς παρὰ σοῦ (22) δεόμενα συνεργίας, εἰς τὰ κατὰσταιν ἐπισκόπων καὶ εἰς βουλὴν καὶ σκέψιν τῶν μελετωμένων καθ' ἡμῶν παρὰ τῆς χρηστότητος Γρηγορίου (23) τοῦ Νυσσαέως, ὃς συνόδους συγκατεῖ κατὰ τὴν Ἀγκύραν, καὶ οὐδένα τρόπον ἐπιβουλεύων ἡμῖν αἰτεῖσιν.

EPISTOLA PA'.

Redux ex Armenia Basilius cum didicisset de morte insignis alicujus personæ, consolatur hac epistola eum, quem præcipue hoc eveniū afflictum sciebat.

Παραμυθητική (24).

Εὐχὴς ἀξιὸν ἦν, πρώτῃν διαπεμπομένους ἐπιστολῆν, εὐθυμότεραν ἔχειν τὴν τῶν γραμμάτων ὑπόθεσιν. Οὕτω γὰρ ἂν ἡμῖν τὰ κατὰ γνώμην ὑπῆρξε, ἐπὶ πᾶσι βουλόμεθα τοῖς ἐν εὐσεβείᾳ ζῆν προαιρουμένοις πάντα τὸν βίον εἰς ἀγαθὸν εὐδοῦσθαι. Ἄλλ' ἰσαῖοι ὁ διοικῶν τὴν ζωὴν ἡμῶν Κύριος, κατὰ τὴν ἐβρόχον αὐτοῦ σοφίαν πάντως πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ψυχῶν τῶν ἡμετέρων ταῦτα ψυχόνησε γενέσθαι, δι' ἃν σοι μὲν ἔδουνηθῶν κατέστησε τὴν ζωὴν, ἡμᾶς δὲ, πῶς τῇ κατὰ Θεὸν ἀγάπῃ συνημένους, εἰς συμπάσαιν ἔγχατε, μαθόντας παρὰ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ἐν εἰς γέγονας ἀναγκαῖον ἡμῖν ἐφάνη, τὴν ἐνδεχομένην παρέχισιν προσαγαγεῖν σοι. Εἰ μὲν οὖν ἦν δυνατόν καὶ διαβῆναι μέχρι τοῦ τόπου ἐν ᾧ συμβαίνει διάγειν σου τὴν εὐγένειαν, περὶ παντός ἂν τοῦτο ἐποιήσαμην· ἰσαῖοι δὲ καὶ ἡ τοῦ σώματος ἀρρώστια, καὶ τῶν συνελόντων ἡμᾶς πραγμάτων τὸ πλῆθος, καὶ αὐτὴν ταύτην ὑπέστημεν ὁδὸν ἐπὶ πολλῇ τῶν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησιῶν ζημίᾳ παρεσκευάσε διὰ γραμμάτων ἐπισκέψασθαι σοὶ τὴν σεμνότητα προσθυμήθημεν, ὑπομνήσκοντες, ὅτι αἱ θλίψεις αὐταὶ οὐκ ἀργῶς τοῖς αἰσίοις τοῦ Θεοῦ παρὰ τοῦ ἐπισκοποῦντος ἡμᾶς Κυρίου γίνονται, ἀλλὰ ἐπὶ δοκιμασίᾳ τῆς ἀληθινῆς πρὸς ἐν κτίσαντα ἡμᾶς Θεὸν ἀγάπης. Ὡς γὰρ τοὺς ἀθλητὰς οἱ τῶν ἀγώνων κάματοι τοῖς στεφάνοις προσέτρουσιν, οὕτω καὶ τοὺς Χριστιανοὺς ἢ ἐν τοῖς (25) πειρασμοῖς δοκιμασία πρὸς τὴν τελειωσιν ἀγει, ἐὰν μετὰ τῆς πρεπούσης ὑπομονῆς ἐν εὐχαριστίᾳ πάσῃ τὰ ὑποκείμενα παρὰ τοῦ Κυρίου καταδεώμεθα. Ἄγα-

(21) *Μακαρίων*. Ita tres vetustissimi codices. Editi *μακαριωτάτου*.

(22) *Τῆς παρὰ σοῦ*. Articulus additus ex tribus vetustissimis codicibus et Vat.

(23) *Γρηγορίου*. Nemo sane non miretur Gregorium Nyssenum concilia coegisse contra Basilium, eique insidias struxisse. Sed quia Basilius id aspernit simplicitati Gregorii, facile perspicitur non malum animum, sed potius immoderatum fratris juvenandi studium reprehendi. Nam cum esset Gregorius homo minime astutus, et ad suspicandam in aliis fraudem tardissimus, merito metuebat Basilius ne, dum is cum hominibus valerrimis consiliatur, et se et fratrem in res molestissimas coniceret. Non multo lenius castigat illius simplicitatem Basilius in epist. 58, queriturque quod sibi bellum indicat; quia sese in pacificationem, invito Basilio, interponebat, et in componendo Basilium inter et avunculum dissidio minus caute versaba-

moriam beatissimi martyris Euppsychii jam appropinquante, die septima mensis Septembris. Nam circumstant non digna sollicitudine negotia, quæ auxilio tuo indigent, tum ad constitutionem episcoporum, tum ad deliberationem et considerationem eorum, quæ in nos meditatur Gregorii Nysseni simplicitas; qui synodus cogit Ancyrae, nec ullum nobis insidiandi modum pretermittit.

EPISTOLA CI'

Consolatoria.

Optandum erat, epistolam primam scribentibus, lætiores habere litterarum materiam. Nam hoc pacto res nobis ex sententia successissent, quia omnibus volumus pietatis institutum profitentibus, totam vitam ad prosperos successus perduci. Sed cum vitæ nostræ moderator Dominus pro non enarrabili sua sapientia, omnino ad utilitatem animarum nostrarum hos eventus dispensaverit, per quos tibi quidem molestam vitam constituit, nos vero qui tibi charitate in Deo conjuncti sumus, a fratribus nostris, quo in rerum statu sis, edoctos ad commiserationem adfluxit; necessarium nobis visum est, solatium, quod in nobis situm est, tibi afferre. Itaque fieri si posset, ut ad eum usque locum, in quo tuæ nobilitati versari contingit, proficiscerer, utique nihil prius fecissem. Quoniam vero et corporis adversa valetudo, et negotiorum quibus distinemur multitudo, **197** hoc ipsum iter, quod subimus, ad magnum Ecclesiarum nostrarum damnum convertit; per litteras præstantiam tuam invisere in animum induximus, adnantes calamitates ipsas non frustra Dei servis a Domino, qui nos gubernat, accidere, sed ad probationem veræ in Deum conditorem nostrum dilectionis. Quemadmodum enim certaminum labor athletas ad coronam, ita etiam Christianos probatio in tentationibus ad perfectionem adducit; si modo ea quæ a Domino dispensantur, cum debita patientia in omni gratiarum actione suscipiamus. Domini bonitate gubernantur.

Insidiæ ergo illæ et concilia adversus Basilium, eodem sensu accipienda, ac bellum in epistola mox citata memoratum, utpote ex eadem profecta simplicitate.

(24) *Παραμυθητική*. Editi addunt τῇ ὁμοζύγῳ Ἀρηνθαίου. Qui quidem titulus unde sumptus sit ignoro. Hæc enim desunt in omnibus, quos quidem viderimus, mss. codicibus, Coisl. utroque, Harl., Med., Regio utroque, Vat., Clarom., Bigotiano utroque. Quin etiam titulus nonnullorum codicum hanc epistolam non ad mulierem, sed ad virum aliquem scriptam esse probat. Sic enim habet Regius secundus: Πρὸς τινα θλίψεσιν ἀδοκῆτοῖς περιπεσόντα. Ad aliquem in ærumnas inexpectatas lapsum. Sic etiam in uno Bigot.: Τινὶ θλίψεσιν ἀδοκῆτοῖς περιπεσόντι.

(25) *Ἢ ἐν τοῖς*. Editi addunt αὐτοῖς, quod non legitur in mss. codicibus.

* Alias CCl, scripta anno 372.

omnia. Nihil eorum quæ nobis accidunt ut molestum accipere oportet, etiamsi in præsentia infirmitatem nostram tangat. Etsi enim rationes ignoramus, ob quas unumquodque eorum quæ contingunt, veluti bonum a Domino nobis exhibetur, tamen hoc nobis persuasum esse debet, omnino utile esse quod evenit, sive nobis ob patientiæ mercedem, sive animæ assumptæ, ne diutius in hac vita immorans, vigente in hoc mundo malitia repletur. Si enim hac vita circumscriberetur Christianorum spes, non immerito sane molestum videretur citius a corpore disjungi: sin autem veræ vitæ initium est, iis qui secundum Deum vivunt, animæ e corporis vinculis solutio; quid tristitia afficimur, sicut et ii qui spem non habent¹⁰? Fac igitur hortatu meo, ut doloribus non succumbas, sed his te celsiorem superioremque ostendas.

EPISTOLA CII.

Certiores facit, præmisso Nicia, Satalenses, se eorum precibus adductum esse, ut eis consanguinem suum, et sibi et magno et populo carissimum, omnibus rebus eorum utilitati posthabitis, episcopum concederet.

Civibus Satalenis.

Ego tum vestris tum populi totius precibus commotus, et Ecclesiæ vestræ curam suscepi, et vobis eoram Domino pollicitus sum, nihil me prætermisurum eorum quæ penes me forent. Quapropter coactus sum, uti scriptum est, quasi pupillam oculi mihi tangere¹¹. Adeo honor quem vobis maximum habeo, rei nullius recordari me sivit, non consanguinitatis, non consuetudinis, quæ mihi puero cum viro exstitit, præ vestris postulatis; sed omnium quæ mihi privatim cum eo ad conjunctionem intercedunt, oblitus, non reputans gemituum copiam, quam populus meus isto præposito destitutus edet, non lacrymas universæ illius cognationis, non ipsius matris jam senis, quæ solo illius auxilio sublevatur, mœstitiam attendens; horum simul omnium, quæ talia et tanta sunt, rationem non habens, id unum spectavi, ut Ecclesiam vestram viri tanti præfectura ornarem, eique succurrerem, jam ob diuturnam præpositi privationem in genua provolutæ, et multo **198** ac valido adminiculo, ut erigatur, indigenti. Nostra itaque sic se habent. Vestra autem jam respicimus, ne minora videantur spe nostra et fide, quam viro dedi, illum a me ad amicos mecumque conjunctissimos mitti, sed ut quisque vestrum alius alium suo in virum studio ac amore superare conetur. Ostendite igitur præclaram illam contentionem, ac magnitudine obsequii cor illius demulcete, ut eum capiat oblivio patriæ, oblivio cognatorum, oblivio populi tantum pendenti ab ejus regimine, quantum infans recens natus ab ubere materno. Præmisimus autem Niciam, ut ea quæ acta

θόττι Δεσπότη οιοικείται τὰ πάντα. Οὐδὲν τῶ συμβαινόντων ἡμῖν ὡς λυπηρὸν ὑποδέχεσθαι χρὴ, καὶ πρὸς τὸ παρὸν ἀπειτηταί τῆς ἀσθενείας ἡμῶν. Εἰ γὰρ καὶ τοὺς λόγους ἀγνοοῦμεν, καθ' οὓς ἕκαστον τῶ γινομένων ὡς καλὸν παρὰ τοῦ Δεσπότη ἡμῖν ἐπιγεται· ἀλλ' ἐκεῖνο πεπεισθαί ὀφειλομεν, ὅτι πάντα συμφέροι τὸ γινόμενον ἢ ἡμῖν διὰ τὸν τῆς ὑπομοχμίσθον, ἢ τῆ παραληφθεῖση ψυχῇ, ἢ γὰ μὴ, ἐπὶ πᾶσι τῇ ζωῇ ταύτῃ ἐπιβραδύνασα, τῆς ἐμπολιτευομένη τῷ βίῳ κακία, ἀναπλησθῆ. Εἰ μὲν γὰρ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἢ τῶν Χριστιανῶν ἐλπίς περιώριστο, εὐκότως χαλεπὸν ἂν ἐνομίσθη τὸ θάττον διαζευθῆναι τὸ σῶματος· εἰ δὲ ἀρχὴ τοῦ ἀληθινοῦ βίου τοῖς κατὰ Θεὸν ζῶσιν ἐστὶ τὸν ἑσμῶν τούτων τῶν σωμάτων κῶν τὴν ψυχὴν ἐκλυθῆναι, τί λυποῦμεθα, ὡς καὶ ἂ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα; Παρακληθῆτι οὖν μὴ ὑποπεσεῖ τῶς πάθεσιν, ἀλλὰ δεῖξαι, ὅτι ὑπέρκεισαι καὶ ὑπερήρας.

EPISTOLA PB.

Σαταλεῦσι πολιταῖς.

Ἐγὼ, τῆς τε ἰδίᾳ ὑμῶν παρακλήσεως καὶ τῆς τοῦ λαοῦ παντὸς δυσωπηθείς, καὶ ἐδεξάμην (26) τῆ φροντίδα τῆς καθ' ὑμᾶς Ἐκκλησίας, καὶ ὑπεσχηθῆ ὑμῖν ἐνώπιον Κυρίου μηδὲν ἐλλείψειν τῶν εἰς δύναμιν ἐμὴν ἤκόντων. Διὸ ἠναγκάσθη, κατὰ τὸ γεγραμμένον (27), ὅσον τῆς κόρης τοῦ ἐμοῦ ὀφθαλμοῦ ἐξείσταν Οὕτως τὸ ὑπερβάλλον τῆς καθ' ὑμᾶς τιμῆς αἰδέσθαι μοι συνεχώρησεν εἰς μὴ μὴν ἐλθεῖν, οὐ συγγενεῖς αὐτῆς ἐκ παιδὸς συνηθείας τῆς ὑπαρχούσης μοι πρὸς τὸν ἄνδρα, πρὸς τῶν παρ' ὑμῶν αἰτηθέντων· ἀλλὰ πάντων μὲν τῶν ἰδίᾳ μοι ὑπαρχόντων πρὸς αὐτὸν ἐπι οικειότητος λόγον ἐπιλαθόμενος, μὴ ὑπολογισάμενος δὲ μὴδὲ τοῦ στεναγμοῦ τὸ πλήθος, ὃ καταστραπέμμου ὁ λαὸς ὁ τὴν προστασίαν αὐτοῦ ζημιωθείς, μὴ πάσης αὐτοῦ τῆς συγγενείας τὸ δάκρυον, μὴ μητρικῆ αὐτοῦ γρηναίας καὶ ἐπὶ μόνῃ τῇ παρ' αὐτοῦ θεραπείᾳ σαλευούσης τὴν θλίψιν εἰς καρδίαν λαβῶν πάσης ὁμοῦ τοιοῦτων ὄντων (28) καὶ τοσοῦτων ἀλογητικῆς ἐνδὸς ἐγενόμην, τοῦ τὴν ὑμετέραν Ἐκκλησίαν καταποσμησαι μὲν τῇ τοῦ τριχούτου ἀνδρὸς προστασίᾳ βοηθησαι δὲ αὐτῇ ἐκ τῆς χρονίας ἀπροστασίας· εἰς τὸν λοιπὸν κλιθεῖση, καὶ πολλῆς καὶ δυνατῆς χειραγωγείας εἰς τὸ διαναστῆναι δεομένη (29). Τὰ μὲν οὖν ἡμετέρα τοιαῦτα. Τὰ δὲ παρ' ὑμῶν ἀπαιτοῦμεν λοιπὸν μὴ ἐλάττονα φανῆναι τῆς ἡμετέρας ἐλπίδος, καὶ τῶν ὑποσχέσεων ἃς πεποιήμεθα τῷ ἀνδρὶ, ὅτι πρὸς οὐκείλους καὶ φίλους αὐτὸν ἐξεπέψαμεν. ἕκαστου ὑμῶν ὑπερβαλέσθαι τὸν ἕτερον ἐν τῇ περὶ τὸν ἄνδρα συνουσίᾳ καὶ ἀγάτῃ προθυμομένου. Ὅπως οὖν ἐπιδείξῃσθε (30) τὴν καλὴν ταύτην φιλοτιμίαν, καὶ τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς θεραπείας παρακαλέσθε αὐτοῦ τὴν κη-

¹⁰ I Thess. iv, 12. ¹¹ Zachar. ii, 8.

* Alias CLXXXIII, scripta anno 372.

(26) *Καὶ ἐδεξάμην.* Harl. κατεδεξάμην.

(27) *Τὸ γεγραμμένον.* Harl. et Med. τὸ εἰρημέγον. Paulo post idem Med. τῶν οικειότητος λόγων.

(28) *Τοιοῦτων ὄντων.* Med. τοιοῦτων ἀλογητικῶν.

(29) *Δεομένη.* Male in editis δεομένης. Errata sustuli operæ codicum mss.

(30) *Ὅπως οὖν ἐπιδείξῃσθε.* Ita mss. nostri summo consensu. Editi ὅπως οὖν ἐπιδείξῃσθε

ἔβην. ὥστε λήθην μὲν αὐτῷ ἐγγενέσθαι πατρίδος, A *sunt dignitati vestræ nota faciat, et diem festum agitis in antecessum, ac Domino, qui opera nostra vestrum votum adimplere dignatus est, gratias respondatis.*

ἔβην δὲ συγγανῶν (51), λήθην δὲ λαοῦ τοσοῦτον ἐξηρημένου τῆς προστασίας αὐτοῦ, ἕσον παιδίον νεαρὸν τῆς μητρῴας θλήτης. Προαπεστελαμεν δὲ Νιχίαν, ἵνα τὰ γενόμενα φανερά καταστήσῃ τῇ τιμιότητι ὑμῶν, καὶ προλαβόντας ὑμᾶς ἑορτάζειν καὶ εὐχαριστῆν τῷ Κυρίῳ τῷ δι' ἡμῶν καταξιώσαντι τὴν εὐχὴν ὑμῶν ἐκπληρωθῆναι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΓ'.

Nuntial Satalensis virum prastantissimum a se episcopum illis concedi.

Satalεύσιν (52).

Ἦγαγεν εἰς ἔργον ὁ Κύριος τοῦ λαοῦ αὐτοῦ τὰ κτήματα, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ διὰ τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως ποιμένα ἄξιον μὲν τοῦ ὀνόματος, καὶ οὐ κατὰ τοὺς πολλοὺς καπηλεύοντα τὸν λόγον, δυναμέων δὲ καὶ ὑμῖν (55) τοῖς τὴν ὀρθότητα τοῦ κηρύγματος ἀγαπῶσι, καὶ τὴν κατ' ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ζωὴν καταδεξιμένοις (54), ἀρέσκειν καθ' ὑπερβολὴν ἐν τῷ ὀνόματι (55) τοῦ Κυρίου τοῦ πληρώσαντος αὐτὸν τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ χαρισμάτων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΔ'.

Em ad alios Cappadociæ calamitates illud accessisset, ut omnes Ecclesiæ ministri censui subijcerentur, rogat Modestum Basilius, ut immunitatem aliquam non denegat, eamque episcopi arbitrio committat.

Μοδέστῳ ὑπάρχω.

Αὐτὴ τὸ γράφειν πρὸς ἄνδρα τοσοῦτον, καὶ μηδεμίαν πρόφασιν ἑτέρα προσῆ, μέγιστόν ἐστι τῶν εἰς τὴν φερδόντων τοῖς αἰσθανομένοις· διότι αὐτὸς πρὸς τοὺς καμπληθῆς (56) τῶν λοιπῶν ὑπερέχοντας ὀμιλεῖται μεγίστην τοῖς ἀξιουμένοις περιφάνειαν προξενουσιν. Ἐμοὶ δ' ὑπὲρ πατρίδος πάσης ἀγωνιῶντι ἀναγκαῖα πρὸς τὴν σὴν μεγαλόνοιαν ἢ ἐντευξίς, ἢ ἰκετεύω καὶ κατὰ τὸν σεαυτοῦ τρόπον ἀνασχέσθαι, καὶ χεῖρα ὀρέξει τῇ πατρίδι ἡμῶν εἰς γόνυ ἤδη κλιθεῖσι (57). "Ἐστὶ δὲ ὑπὲρ οὗ ἰκετεύομέν σε τὸ πρᾶγμα πικρῶν. Τοὺς τῷ Θεῷ ἡμῶν ἱερωμένους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους (58), ὁ παλαιὸς κήρυξ ἀτελεῖς ἀφῆκεν (59). Οἱ δὲ νῦν ἀπογραφάμενοι, ὡς οὐ λα-

EPISTOLA CHII.

Satalensis.

Perduxit ad exitum Dominus populi sui petitiones, eique per nostram humilitatem pastorem dedit, dignum nomine, nec verbum, ut plerique solent, cauponantem, sed qui vobis rectam doctrinam diligentibus, vitamque Domini præceptis consentaneam profitentibus, placere majorem in modum possit in nomine Domini, qui illum spiritualibus suis donis adimplevit.

EPISTOLA CIV.

Modesto præfecto

Ad virum tantum vel litteras dare, etiamsi nulla alia sit causa, maximo est honoris intelligentibus; quia colloquia cum viris dignitate cæteros longe superantibus, plurimum splendoris iis, quibus id obtigerit, afferunt. Mibi autem pro universa patria laboranti necessaria est apud tuam magnanimitatem deprecatio, quam rogo leniter et tuo more perferas, ac patriæ nostræ jam in genua inclinatæ manum porrigas. Negotium porro cuius causa te precamur, ejusmodi est. Eos qui Deo nostro ministrant, presbyteros videlicet et diaconos, vetus census immunes reliquit. Qui autem nunc recensio 199 operam dant, ii, ut

(51) *Συγγενῶν.* Ita omnes nostri codices. Editi *ἐγγενέας*. Sub finem corrupte in editis δι' ἡμᾶς. Mss. ut in textu.

(52) *Σαταλεύσιν.* In codicibus Harl. et Coisl. primo hæc epistola dicitur ἀνεπίγραφος, *sine inscriptione*. In aliis tribus legitur τοῖς αὐτοῖς, *iisdem*. Hæc epistola summam habet necessitudinem cum præcedenti; nec alium Pœmenio Satalensi videtur designare Basilius, dum ait pastorem nomine dignum populo datum fuisse.

(53) *Καὶ ὑμῖν.* Ita sex mss. Editi καὶ ἡμῖν.

(54) *Καταδεξιμένοις.* Ita Harl. et Coisl. primus cum aliis pluribus. Editio Paris. prima καταδεξιμένους.

(55) *Ὀνόματι.* Ita omnes mss. Editi ὀνόματι.

(56) *Καμπληθῆς.* Ita mss. Editi καμπληθεῖς. Non multo post quatuor mss. recensiores δι' ἢ ἰκετεύω.

(57) *Κλιθεῖσι.* Sic omnes mss. pro eo quod erat in editis ἐλθούσι.

(58) *Πρεσβυτέρους καὶ διακόνους.* Leguntur hæc in omnibus codicibus mss. Sed tamen videntur primo apposita ad marginem fuisse, ut explicaretur illud ἱερωμένους, deinde, ut sæpe alias contigit, in contextum irrepserit. 1° Basilius his vocibus, ἱερωμένους, ἱερατικούς, non presbyteros solum et diaconos, sed alios etiam clericos comprehendit, ut observavimus ad epist. 54. 2° Antiqua illa lex,

quam citat Basilius, exstat in codice Theodosiano, tom. VI, tit. 2, p. 34. Ibi Constantius immunitatem a sordidis muneribus, a collatione lustrali et a censibus concedit non solum presbyteris et diaconis, sed etiam aliis clericis et juvenibus, eorumque conjugibus et liberis et ministeriis. Hinc Gregorius Nazianzenus in epistola 166 queritur quod clerici, qui secum erant et in domo sua, immunes non sint, cum in aliis civitatibus omnes qui circa sacrarium versantur πάντας τοὺς περὶ τὸ βῆμα, hoc beneficio perfruantur. 3° Basilius, qui in hac epistola petit ut concessa immunitas iudicio episcopi dispensanda permittatur, non videtur solis presbyteris et diaconis immunitatem petiisse; cum ipsius interesset ut hæc liberalitas ad eos etiam clericos quos domi suæ habebat, et ad alios pauperimos et omnium egenos extenderetur. Videntur ergo hæc voces, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, expungendæ; nec tamen mihi hanc licentiam sumpsit, quia codices mss. repugnabant.

(59) *Ἀφῆκεν.* Male in editis ἀφῆκεν contra omnium codicum mss. fidem. Ibidem Gothofredus, cod. Theod., tom VI, pag. 155, legendum putat ὡς λαβόντες, *ut accepto mandato*. Sed repugnant omnes codices mss., nec levibus causis vulgata scriptura mutitur. Nam Constantii legis non maxima erat

Alias CXXCVI, scripta anno 372.

Alias CCLXXIX, scripta anno 372.

nullo a sublimi tua potestate accepto mandato, eos recensuere, nisi forte quidam aliunde ab ætate immunitatem haberent. Rogamus igitur, ut hoc nobis tuæ beneficentiæ monumentum relinquas, quod venturo omni ævo bonam tui memoriam conservet, nobisque concedas, secundum legem antiquam census, sacros ministros; nec in personis eorum, qui nunc ascripti sunt, conferatur remissio (sic enim beneficium transitorium est ad successores: quos non semper contingit ministerio sacro esse dignos), sed secundum liberæ descriptionis formam, communis quædam clericorum fiat concessio, adeo ut qui Ecclesias gubernant, quovis loco ministrantibus immunitatem donent. Hæc et tuæ magnanimitati immortaliter recte factorum gloriam conservabunt, et imperatoris familiæ precatores multos comparabunt, et ipsis rebus publicis non parum afferent emolumentum; siquidem non omnino clericis, sed iis qui quovis tempore affliguntur, immunitatis solatium præstamus; quod quidem, et cum liberi sumus, non prætermittimus, ut perspicere potest quisquis voluerit.

EPISTOLA CV.

Volere se significat, quod Terentii filius Samosatis non viderit. Laudat eorum in Trinitatis confessione constantiam, quamvis in medio impietatis degant; easque hortatur ut perseverent, et eorum qui Filii aut Spiritus dimissionem veram, communionem et colloquium fugiant.

Diaconissis Terentii Comitibus filiabus.

Ego et cum Samosata advenissem, speravi venturum me in sermonem dignitati vestræ: et hujus rei compos minime factus, æquo animo damnatum non tuli; considerans quandonam futurum sit, ut vel ego possim rursus ad regiones vestras accedere, vel vobis ad nostras venire placeat. Verum hæc sint in Domini voluntate posita. Quod autem nunc agitur, ubi inveni proficiscentem ad vos filium Sophronium, lætus hanc ei epistolam dedi, quæ et salutationem vobis perferat, et nostram animi sententiam declaret, qui sci-

auctoritas: ipse de ea detraxerat per alias leges, et de iis prædiorum possessores censui addixerat. Magna erat in hoc genere varietas, ut modo vidimus ex testimonio Gregorii; unde non mirum, si censitores nihil Basilium concedere voluerunt, quia mandatum a præfecto non acceperant.

* Alias CUCI, scripta anno 372.

(40) *Πρόσταγμα*. Coisl. primus et Harl. *προστάγματα*. Ibidem quinque codices non vetustissimi πλην εἰ ποῦ.

(41) *Ἀρεθῆναι*. Ita Harl., Coisl. primus et alii nonnulli. Editi *ἐναρεθῆναι*.

(42) *Ὁὐ πάντως*. Gothofredus in commentario ad legem modo citatam Basilium potere existimat, ut beneficium successoribus eorum, qui tunc erant, presbyterorum et diaconorum, transdatur. Sed minus vidit hoc in loco vir doctissimus. Quomodo enim Basilium, si quidquam ejusmodi peteret, hac ratione uteretur, quia non semper contingit ecs ministerio sacro dignos esse? Non cadit in Basilium ejusmodi ratiocinatio. Præterea postulat ut ipsi episcopi hanc immunitatem dispensent; quod prorsus inutile fuisse t, si ratum et fixum singulis clericis beneficium fuisset. Videtur ergo Basilii sententia sic accipienda:

δόντες παρὰ τῆς ὑπερφυοῦς σου ἐξουσίας πρὸς ταγμα (40), ἀπαγράφαντο, πλην εἰ μὴ ποῦ τινες διὰ ἰσως εἶχον ὑπὸ τῆς ἡλικίας τὴν ἀφεισιν. Μετέπειτα ἐπὶ μνημόσυνον τῆς σῆς εὐεργεσίας τοῦτο ἤμιν ἀρεθῆναι (41), παντὶ τῷ ἐπιόντι χρόνῳ ἀγαθὴν περιτὴν μνημὴν διαφυλάττον, καὶ συγχωρηθῆναι κατὰ τὴν παλαιὸν νόμον τῆς συντελείας τοῦς ἱερατεύοντας καὶ μὴ εἰς πρόσωπον τῶν νῦν καταλαμβανόμενων γενέσθαι τὴν ἀφεισιν (οὕτω γὰρ εἰς τοῦς διαδύχους ἢ χάρις μεταθίσεται, εὖς οὐ πάντως (42) συμβαίνει τοῦ ἱερατεῦειν ἀξίους εἶναι), ἀλλὰ κατὰ τὸν ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ ἀπογραφῇ τύπον, κοινήν τινα συγχώρησιν κληρικῶν γενέσθαι, ὥστε ὑπὸ τῶν οἰκονομῶν τὰς Ἐκκλησίας τοῖς ἐκάστοτε λειτουργοῦσι τὴν ἀτέλειαν δίδουσαι. Ταῦτα καὶ τῇ σῇ μεγαλοφυίᾳ ἀδύνατον τὴν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς δόξαν διαφυλάξει, καὶ τῇ βασιλικῷ οὐκω πολλοὺς τοῦς ὑπερευχομένους προσκευάσει, καὶ αὐτοῖς τοῖς δημοσίοις μέγα παρῆμι ὄφελος, ἡμῶν οὐ πάντως τοῖς κληρικοῖς, ἀλλὰ (43) τοῖς ἀεὶ καταπονομένοις τὴν ἀπὸ τῆς ἀτελείας παραμυθίαν παρεχομένοις ὅπερ οὖν (44) καὶ ἐπὶ τῇ ἐλευθερίᾳ ποιούμεν, ὡς ἐξεστὶ γινῶναι τῷ βουλομένῳ

EPISTOLA PE.

Διακόνις θυγατρῶσι Τερεντίου Κόμητος (45).

Ἐγὼ καὶ Σαμουάτοις ἐπιστάς προσεδόξαται σπεύζεσθαι τῇ κοσμιότητι ὑμῶν καὶ ἐπειδὴ διήμαρτον τῆς συντυχίας, οὐ μετρίως ἠνεύξα τὴν ζῆλιν, λογιζόμενος πότε εἴη ἢ ἐμοὶ δυνατόν πάλιν πληροῦσαι τοῖς καθ' ὑμᾶς χωρίοις, ἢ ὑμῖν (46) ἀρεθῶν τῇ ἡμετέραν καταλαβεῖν. Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν κείσθω ἐν τῷ θελήματι τοῦ Κυρίου. Τὸ δὲ νῦν ἔχον, ἐπειδὴ εὐνοῦν τὸν υἱὸν Σωφρόνιον πρὸς ὑμᾶς ἐξορμῶντα, ἥδεις αὐτῷ τὴν ἐπιστολὴν ἐπέθηκα (47) ταύτην, προστηρίαν ὑμῖν κομίζουσαν, καὶ τὴν ἡμετέραν γνώμην δηλοῦσαν, ὅτι οὐ διαλιμπάνομεν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι

Petit aliquam immunitatem, episcoporum arbitrio gubernandam, ita ut non minime non tribuatur certis quibusdam ministris, quia eorum successoribus, qui fortasse indigni essent ministerio, transmittetur. Longe satius ei videtur, ut descriptio sit libera, et qui Ecclesias gubernant, immunitatem quovis loco ministrantibus donent, eorumque iudicio permittatur, quinam censui addicendi, quive habendi sint eximii. Hinc se immunitatem non omnino clericis, sed iis qui quovis tempore affliguntur, petere declarat.

(43) Vide Addenda.

(44) *Ὅπερ οὖν*. Sic mss. omnes. Editi *ὡςπερ οὖν*.

(45) *Τερεντίου κόμητος*. Septem codices antiqui copiam dederunt emendandæ editorum prævektionis Φερεντίου κόμητος. Addunt quidam codices *περὶ πίστωως*. Cod. Clarom. *θεολογία τοῦ ἀγίου Πνεύματος*.

(46) *Ἡ ὑμῖν*. Editi ἢ *εἰ ὑμῖν*. Voculam expunctam quatuor mss.

(47) *Ἐπέθηκα*. Sic mss. codices sex Editi *ἐπέθηκα*.

αμνημένοι ὑμῶν, καὶ εὐχαριστοῦντες ὑπὲρ ὑμῶν τῷ Ἰησοῦ, ὅτι ἀγαθῆς βίβης ἀγαθὰ βλαστήματά ἐστε, γαστρα τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις, καὶ τῷ ὄντι ὡς κρίνα ἡμισυ ἀκινθῶν. Τὸ γὰρ ὑπὸ τοσαύτης διαστροφῆς ὡν παραφθειρόντων τὸν λόγον τῆς ἀληθείας περικυλισμένας μὴ ἐνδοῦναι πρὸς τὰς ἀπάτας, μηδὲ τὸ παροικῶν τῆς πίστεως κήρυγμα καταλιπούσας πρὸς τὴν νῦν ἐπιπολάζουσαν καινοτομίαν μετατρέψαι (48), πῶς οὐχὶ μεγάλης μὲν πρὸς τὸν Θεὸν ἡμεροετίας ἄξιον, μεγάλους δὲ ὑμῖν ἐπαίνους δικαιοσύνη προξενεῖ; Εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα επιστάκατε· μὴ προδώτε ταύτην τὴν παρακαταθήκην. Πατέρα τὴν πάντων ἀρχήν· Υἱὸν μονογενῆ, ἐξ ἑαυτοῦ γεννηθέντα, ἀληθινὸν Θεόν, τέλειον ἐκ τελείου, ὡς καὶ ζῶσαν, ὅλον δεικνύοντα ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα· ἵσα ἅγια, ἐκ Θεοῦ τὴν ὑπαρξιν ἔχον (49), τὴν ἡγίαν τῆς ἀγιότητος, δύναμιν ζωῆς παρεκτικὴν, ἵσα τελειοποιῶν, δι' οὗ υἰοθετεῖται ἄνθρωπος, καὶ ἀθανατίζεται (50) τὸ θνητὸν, συνημμένον Πατρὶ καὶ Υἱῷ κατὰ πάντα ἐν δόξῃ καὶ ἀϊδιότητι, ἐν δυνάμει ἡ βασιλείᾳ, ἐν δεσποτείᾳ καὶ θεότητι· ὡς καὶ ἡ τοῦ κτήριου βαπτίσματος παράδοσις μαρτυρεῖ. Οἱ δὲ ἅπαντες λέγοντες ἢ τὸν Υἱὸν ἢ τὸ Πνεῦμα, ἢ ὅλους ὡς ὅτι εἰς τὴν λειτουργικὴν καὶ δουλικὴν κατάρτησιν τάξιν, μακρὰν εἰσι τῆς ἀληθείας, ὡν φεύγειν ῥησθεὶ τὰς κοινωνίας καὶ ἐκτρέπεσθαι τοὺς λόγους, ἢ ἐκλεγεῖσθαι ὅσα ψυχῶν. Ἐάν δὲ ποτε δῶ ἡμῖν ὁ ὅριος γενέσθαι κατὰ ταυτὸν, πλατύτερον ὑμῖν τοὺς ἡμεῖς τῆς πίστεως ἐκθροσόμεθα λόγους· ὥστε μετ' ἀπολείμων γραφικῶν καὶ τῆς ἀληθείας ἰσχυρῶν καὶ τὸ ἄβυσσόν τῆς αἰρέσεως ὑμᾶς ἐπιγυνῶναι.

licet Dei gratia non desinimus vestri meminisse ac pro vobis Domino gratias agere, quod radicis bonæ bonæ sitis germina, bonis operibus secunda, et vere tanquam lilia in medio spinarum. Quod enim cum tanta perversitas hominum veritatis doctrinam **200** corrumpentium vos circumstet, minime tamen fraudibus ceditis, nec ad vigentem nunc novitatem relictis apostolicis fidei documentis transferimini; quomodo non dignum sit, pro quo grates magnæ Deo agantur? quomodo non magnas laudes vobis merito conciliet? In Patrem et Filium et Spiritum sanctum creditis: cavete ne hoc prodatis depositum. Patrem rerum omnium principium; Filium unigenitum, ex eo genitum, verum Deum, perfectum ex perfecto, imaginem vivam, Patrem totum in semetipso ostendentem: Spiritum sanctum, existentiam a Deo habentem, sanctitatis fontem, vim vitæ conciliatricem, gratiam perfectos efficientem: per quem homo in filium adoptatur, et id quod mortale est, immortalitate donatur: conjunctum Patri et Filio in omnibus, in gloria et æternitate, in potestate et regno, in dominio et divinitate, quemadmodum et ipsa baptismatis salutiferi traditio testatur. At vero qui aut Filium aut Spiritum dicunt esse creaturam, aut omnino Spiritum in ministrorum ac servorum redigunt ordinem, longe absunt a veritate; quorum fugienda communio ac sermones vitandi, velut animarum perniciēs. Quod si unquam Domino largiente in unum veniamus, fusius vobis de fide disseram; adeo ut ex deductis e Scriptura demonstrationibus tum veritatis vim tum hæc debilitatem perspicatis.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΓ΄.

EPISTOLA CVI.

Hæc maximus virtutibus præditum Basilium in sua peregrinatione cognoverat. Nunc acceptæ ab eo epistolæ respondet et ad perseverantiam hortatur.

Στρατιωτῆ.

Militi.

ὑπὲρ πολλῶν ἔχοντες εὐχαριστεῖν τῷ Κυρίῳ, ὡν ἀξιώθημεν παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιδημίας ἡμῶν, ἵσταν ἀγαθὸν ἐκρίναμεν τὴν γνώσιν τῆς σῆς τιμῆς, τὴν παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότου πιασχεῖαν ἡμῖν. Ἐγνωμεν γὰρ ἄνδρα δεικνύοντα, ὅτι καὶ τῷ στρατιωτικῷ βίῳ δυνατὸν τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης τὸ τέλειον διασῶσαι· καὶ ὅτι οὐκ ἐν τῇ περιεργίᾳ τῆς ἐσθήτος, ἀλλ' ἐν τῇ διαθέσει τῆς ψυχῆς ὁ βασιλικὸς ὀφείλει χαρακτηρίζεσθαι. Καὶ τότε οὖν καὶ πάσης ἐπιθυμίας συνετύχον ἐσσι καὶ νῦν, ὡς ἂν εἰς μὴ μὴν ἔλθωμεν, μεγίστης ἀπολαύουμεν φρονήτης. Ἀνδρίζου τοίνυν, καὶ ἰσχυε, καὶ τὴν πρὸς τὸν ἀγάπην τρέφειν καὶ πολυπλασιάζειν ἀεὶ σπούδασαι, ἵνα σοὶ καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν παρ' αὐτοῦ χορηγία ἀμείζων προξῆ. Ὅτι δὲ καὶ ἡμῶν μέμνησαι, οὐδέ τις ἐτέρας ἀποδείξεως προσδεόμεθα, τὴν ἐκ τῶν ἀγαθῶν ἔχοντες μαρτυρίαν.

Cum pro multis debeam grates Domino persolvere, quæ ab eo in mea peregrinatione accepi, bonum maximum judicavi, quod boni Domini dono præstantiam tuam cognoverim. Virum enim cognovi, qui in militari etiam vita perfectum Dei amorem et charitatem servari posse, et Christianum non ex vestimenti forma, sed ex animi habitu dignosci debere demonstrat. Et tunc igitur libentissime sum tecum congressus: et nunc, quoties recordor, maxima fruor voluptate. Itaque strenue age, et corroborare, et Dei amorem nutrire ac augere semper stude, ut et tibi honorum ab eo copia accrescat. Nullo autem indigeo argumento, quod te mei memorem esse edocear, cum res ipsæ perhibeant testimonium.

(48) *Μετατρέψαι*. Hanc vocem, quæ deest in his, erui ex mss. quinque. Quidam codices habent ibidem *κενοφωλίαν, rana commenta*.

(49) *Ἰσαρξιν ἔχον*. Quidam codices *ὑπαρχον*.

(50) *Ἀθανατίζεται*. Sic mss. codices. Editi

ἀθανατίζεται.

(51) *Ἀυτό*. Sic invenimus in tribus vetustissimis codicibus et aliis nonnullis. Editi αὐτούς, *Filium et Spiritum*.

Alias CDVII, scripta anno 572.

EPISTOLA CVII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΖ.

Julittam consolatur, quam durus exactor promissi immemor premebat. Scripsisse se ait ad illum et ad Helladium, sed et praefectum scribere ausum non esse.

Julittae viduae.

Omnino dolui, lectis nobilitatis tuae litteris, quod eadem te iterum circumstant angustiae. Ecquid autem faciendum hominibus, **201** ita versipelle ostendentibus ingenium, et alias aliud dicentibus, nec stantibus in suis ipsorum pactis? Si enim post factas coram me et coram expraefectis pollicitationes, nunc quasi nihil dixisset, tempus praestitutum ita coarctat; videtur ille vir omnem erga nos pudorem abjecisse. Litteras tamen ad illum dedi, pudorem incutiens, eique sua promissa in memoriam revocans. Scripsi autem et ad Helladium, praefecti domesticum, ut per ipsum de tuis rebus certior fiat praefectus. Ego enim decere non putavi tantum mihi licentiae sumere cum tanto iudice; eo quod nondum ei de ulla re privata scripserim, verearque ne quo pacto rem improbet: quippe cum summi viri in ejusmodi rebus, ut nosti, facile irascantur. Si ergo aliqui. inde accedet emolumenti, erit Helladio ascribendum, viro et probo et optime de me sentienti, et Deum timentī, et summam libertatem apud praefectum obtinenti. Potest autem sanctus te ex omni xumina eximere, si modo ex animo vero ac sincero spem in eo reponamus.

EPISTOLA CVIII.

Ἰουλίττῃ ἐλευθέρῃ.

Πάνυ ἐθύμισα τοῖς γράμμασιν ἐντυχῶν τῆς εὐχωνείας σου, ὅτι σε πάλιν αἱ αὐταὶ περιέχουσιν ἀνάγκη. Καὶ τί δεῖ ποιεῖν πρὸς ἀνθρώπους οὕτω παλιψηλὸν (52) ἐπιδεικνυμένους τὸ ἦθος, καὶ ἄλλοτε ὡς λέγοντας, καὶ ταῖς ἰδίαις ὁμολογίαις μὴ ἐμμένοντα; Εἰ γὰρ μετὰ τὰς ἐπ' ἐμοῦ (53) καὶ τοῦ ἀπὸ ὑπάρχων (54) ὑποσχέσεις, νῦν, ὡς μηδενὸς εἰρημένου, εὐαγροθυρακῶσαι πρὸς ἡμᾶς ὁ ἀνθρ. Πλὴν ἄλλ' ἐπέστειλα αὐτῷ, ἐντρέπων αὐτὸν καὶ ὑπομιμνήσκων τῶν αὐτῷ ὑποσχέσεων. Ἐπέστειλα δὲ καὶ Ἐλλαδίῳ, τῷ οὐκίῳ τοῦ ὑπάρχου, ἵνα δι' αὐτοῦ διδασθῆ τὰ κατὰ τὸ ὑπαρχος (55). Αὐτὸς γὰρ μέχρι τοσούτου θαρρῆσαι ἔχαστῆ τοσούτῳ οὐκ ἐνόμισα ἐπιθάλλον εἶναι μοι, ἂν τὸ μηδὲ πῶ περὶ ἰδιωτικοῦ πράγματος αὐτῷ ἐπατακῆναι, καὶ ὑφορᾶσθαι κατὰ γνώσιν τινα, ὡς αἰεὶ, εὐκόλως τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἀγριαινόντων πρὸς τὰ τοιαῦτα. Εἰ μέντοι τι ἔσται ὄφελος, ἔσται τοῦτο διὰ τῆς αὐτῶν, ἀνθρώπων καὶ χρηστοῦ καὶ περὶ ἡμῶν διακειμένου, καὶ θεὸν φοβουμένου, καὶ παρρησιαζομένου ἔχοντος πρὸς τὸν ἀρχοντα. Δυνατὸς δὲ ὁ ἅγιος διαγαγεῖν (56) σε πάσης θλίψεως, μόνον ἐν ἀληθινῇ καὶ γνησίᾳ καρδίᾳ ἐπελπίσωμεν ἐπ' αὐτόν.

Mirari se significat, quod cum Julittae tempus concessurum se promississet, nunc promissa perficere noluit. Revocat eam memoriam aliud promissum de clivtis omnibus, si aurum de quo convenerat accepisset, viduae reddentis.

Tutori haeredum Julittae.

Miratus sum, ubi audiavi te bonarum illarum

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΗ.

Τῷ κηθεμόνι τῶν κληρονόμων Ἰουλίττης. Ἐθαύμισα ἀκούσας, ὅτι, τῶν χρηστῶν ἐκείνων

* Alias CCLXXXVII, scripta anno 372.
 * Alias CCLXXXVIII, scripta anno 372.
 (52) *Παλιψηλόν*. Coisl. uterque, Reg. secundus et Clarom. *παλιψηλόν, consilii non tenacem.*
 (53) *Ἐπ' ἐμοῦ*. Sic mss. sex. Editi *ἀπ' ἐμοῦ*.
 (54) *Τοῦ ἀπὸ ὑπάρχων*. Expraefectis dicuntur qui dignitate praefecti perfuncti sunt, vel illius ornamenta per codicillos acceperunt. Quisnam ille sit, de quo Basilius loquitur, et in Cappadocia an quisquam ejusmodi extiterit, plane nescio. Multo libentius legerem τοῦ ἀπὸ ἐπάρχου, *expraesidibus*. Praesides provinciarum vocantur *ἐπαρχοί* infra in epist. 215 et 242. Unde etiam provincia dicitur *ἐπαρχία*. Videtur Basilius aliquem hac dignitate perfunctum designare.
 (55) *Τοῦ ὑπάρχου... ὁ ὑπαρχος*. Legitur τοῦ ἐπάρχου et ὁ ἐπαρχος in omnibus nostris mss., id est Med., Coisl. utroque, Reg. secundo, Vat. et Clarom., nisi quod Coislinianus primus habet τοῦ ὑπάρχου. Sic etiam infra in epist. 109 praefectus praetorio vocatur *ἐπαρχος* tum in editis, tum in quatuor mss., quibuscum illa epistola fuit collata. Valesius cum pluribus doctissimis viris opinatur utraque vocem nullo discrimine solitam usurpari, Not. 4 in lib. iv *De vita Constantini*. Sed tamen discrimen perspicitur ex Notitia imperii et Codice Theodosiano et aliis ejusmodi monumentis, in quibus quoties praefectus tantum dicitur, praefectus praetorio intelligitur; neque hic titulus rectoribus provinciarum aut aliis potestatibus tribuitur, exceptis praefectis Urbis et praefecto Augustali Aegypti. Porro Latinae voci non *ἐπαρχος* respondet, sed *ἐπαρχος*.

Unde colligitur nec vocem *ἐπαρχος* ita propriam esse praefecti praetorio, ut eum vel sola designet; nec *ἐπάρχου* dici debere eos quibus apud Latinos praefecti titulus non deferretur. Haec confirmari possunt ex Dione Cassio, qui de Caesare Augusto sic loquitur lib. lv, pag. 555: *Τότε δὲ πρῶτον καὶ ἐπάρχους τῶν δορυφόρων δύο ἀπέδειξεν*. Οὕτω γὰρ τοὶ αὐτοὺς καὶ ἐγὼ μόνους τῶν ἐπαρχόντων τῶν ἐπιδησῶν ἐκνεύληκην, *δομάτω*. Tunc autem primum et praefectos praetorianorum militum duos instituit. Sic enim et ego hos solos inter eos qui praesunt alicui muneri, quandoquidem ita usus obtinuit, appello. Jam tum ergo aetate Cassii praetorio praefecti proprio quodam titulo designari solebant, qui eis minime communis esset cum aliis potestatibus. Nemo autem id dixerit de *ἐπάρχου* titulo. Unde sequitur titulum *ἐπάρχου* proprium esse praefecti praetorio, ac culpandos esse librariorum in unius littera immutatione; si quando *ἐπαρχος* veluti proprio titulo appelleret, ut in hoc Dionis testimonio, et in locis Basiliis et in titulo historiae Evagrii apud Valesium, aut si rectores provinciarum et comites saeculorum *ἐπαρχοί*, velut cum Julianus Orientis comes appellatur *ἕως ἐπαρχος* apud Theodoret. *Hist. Eccl.*, lib. iii, cap. 11, aut cum Ponticæ Vicarius Gregorius Nazianzenus τῆς Ποντικῆς μοίρας *ἐπαρχὸς* appellat, orat. 20, pag. 353. Titulus *ἐπάρχου* restituentus in superioribus locis, *ἐπάρχου* autem in posterioribus. Vide Notam praecedentem.
 (56) *Διαγαγεῖν*. Sic codices mss. Prima Parisiensis editio *ἀγαγεῖν*.

καὶ προποντων τῇ σῇ ἐλευθερίᾳ ὑποσχέσεων ἐπιλα-
 βήμενος, νῦν σφοδροτάτην καὶ ἀπαραίτητον ἐπάγει
 τὴν ἐπιείκτησιν τῇ ἀδελφῇ τῆδε· καὶ τί εἰκάσω ἐκ τῶν
 ἐγγράφων, οὐκ ἔχω. Σοὶ τε γὰρ πολλὴν παρὰ τῶν
 περιπερμένων σου μαρτυρουμένην ἐλευθερίαν σύννοια,
 καὶ τὸν ὑποσχέσιόν σου μέμνημαι ὡς ἐποίησας ἐπ'
 ἐμοῦ καὶ τοῦδε (57)· λέγων ἐλάττωνα μὲν γράφειν
 χρόνον, πλείονα δὲ συγχωρήσειν, διὰ τὸ (58) βούλε-
 σθαι συμπεριφέρεισθαι τῇ ἀνάγκῃ τοῦ πράγματος,
 καὶ συγγνώμην παρέχειν τῇ ἐλευθερᾷ ἀναγκαζομένη
 πολλῶν ἀθρώπων ἐκ τῆς οἰκίας προίεσθαι χρήμα. Τίς
 ἂν ἴαίτια δι' ἣν ἡ τοσαύτη μεταβολὴ γέγονεν, ἐγὼ
 κενὸς ἔχω. Πλὴν ὅπερ ἂν ἦ, παρακαλῶ σε, με-
 μνησθεὶς τῆς σεαυτοῦ ἐλευθεριότητος, καὶ πρὸς τὸν
 Κύριον ἀπιδόντα τὸν ἀμειβόμενον τὰς χρηστὰς προαι-
 μάτας, δοῦναι τὸν καιρὸν ὃν ἐξ ἀρχῆς ὑπέσχεο τῆς
 ἐπέως, ἵνα δυναθῶσι, συμπικώλησαντες τὰ ἑαυτῶν,
 καύται τὸ χρέος. Ἀἴηλον δὲ, ὅτι κάκεινων μέμνημαι,
 ἐπὶ ὑπέσχεο, εἰ λάβοις τὸ ὁμολογηθὲν χρυσίον, πάντα
 τὰ ὁμολογηθέντα χαρτία, καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἀρχόντων
 πρὸθέντα, καὶ τὰ ἰδιωτικῶς γεγόμενα (59), παρα-
 δῶσαι τῇ προσηρημένῃ. Παρακαλῶ οὖν, καὶ ἡμᾶς
 ἀίτησον, καὶ κτήσαι παρὰ τῷ Κυρίῳ μεγάλην ἑαυτῷ
 εὐλογίαν, ἀναμνησθεὶς τῶν σεαυτοῦ ὑποσχέσεων,
 γνώσκων, ὅτι ἄνθρωπος εἶ, καὶ αὐτὸς (60) ἀναμένειν
 ἐκείναις τοῖς καιροῖς ἐν οἷς δεηθήσῃ τῆς παρὰ τοῦ
 Θεοῦ ἀντιλήψεως· ἦν μὴ ἀποκλείσης σεαυτὸν διὰ τῆς
 παρούσης σκληρότητος· ἀλλ' εὐτρέπισον τοὺς ἰοικτι-
 ροῦς τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σεαυτὸν, πᾶσαν χρηστότητα καὶ
 ἐπιεικίαν τοῖς καταπονουμένοις ἐπιδειξάμενος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΘ'.

Bigot Basilium Helladum comitem, in sua apud præfectum gratia viduam tueatur, quæ præter sortem etiam usuras red-
 dere cogebatur contra pactioem et promissorum fidem.

Ἑλληδὶφ Κόμητι.

Πάν παραιτούμενος δι' ὄχλου εἶναι τῇ χρηστό-
 τητι σου, διὰ τὸ μέγεθος τῆς περὶ ὑμᾶς ἀρχῆς, ἵνα
 μὴ ἕξω ἀμέτρως ἐμπορεῖσθαι τῆς φιλίας ὑμῶν·
 ἵκως ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν ἡσυχάζειν οὐκ ἐπιτρέπομαι.
 Πι γούν ἀδελφὴν τῆνδε, καὶ πρὸς γένος ἡμῖν οὖσαν
 καὶ ἐκ χρείαν καταπονουμένην, καὶ παιδὸς ὀρφανοῦ
 ἡγήματος φροντίζουσαν, ἐπεὶ ἔδον λοιπὸν ὑπὲρ
 ἴστων ἀφορήτοις ἀνάγκαις συνεγομένην, κατελεή-
 ης, καὶ παθῶν τὴν ψυχὴν, ἔσπευσα παρακαλέσαι
 εἰνα, εἰ τις δύναμις, τῷ ἀποσταλέντι παρ' αὐτῆς
 ἡρώπῳ καταξιώσης συμπερᾶσαι, πρὸς τὸ ὅπερ αὐτὴ
 παρούσα (61) ὑπέσχετο ὑφ' ἡμῶν, ἤδη τοῦτο αὐτὴν
 περὶ ἑαυτῆς εἰς τὸ πλέον ἐπηρείας ἀπαλλαγῆναι.
 Ὑπέσχετο γὰρ τὸ κεφάλαιον δοῦσα συγχωρεῖσθαι
 ἕως τόκους. Νῦν τοίνυν οἱ φροντίζοντες αὐτῆς τῶν
 ἀρροχῶν μετὰ τὸ κεφάλαιον καὶ τὴν τῶν τόκων

(57) Καὶ τοῦδε. Non belle Combefisius legendum
 erat τοῦ δὲ λόγου. Indicat Basilium illum expræ-
 didibus, de quo in superiore epistola.

(58) Διὰ τὸ. Sic emendavimus ex codice Claro-
 montano, quod præve in Coisluniano primo et editis
 exhibatur δὲ τῷ. Plures in hanc epistolam codices
 non habuimus. Paulo post editi ἐλευθερία. Uterque
 odes ut in textu.

A promissionum ac liberalitati tuæ convenientium
 oblitum, nunc huic sorori violentissimam ac im-
 placabilem exactionem inferre: et quid conjiciam
 ex his quæ dicuntur, nescio. Nam et tibi plurimam
 eorum, qui tui periculum fecere, testimonio libe-
 raltatem scio attribui, et promissorum memini,
 quibus te coram me et illo obstrinxisti: cum dice-
 res tempus quidem brevius scribi, sed te amplius
 concessurum, eo quod te velles ad rei necessita-
 tem accommodare, et huic viduæ ignoscere, quæ
 tantam simul pecuniæ summam e domo sua emit-
 tere cogitur. Quænam autem causa, cur mutatio
 tanta contigerit, ego intelligere non queo. At quæ-
 cunque fuerit, rogo te, ut tuæ liberalitatis me-
 mor, et ad Dominum bonæ voluntatis remunerato-
 rem respiciens, tempus 202 induciarum initio
 promissum concedas: ut possint venditis rebus
 suis debitum dissolvere. Illud etiam probe memini
 pollicitum te esse, si aurum, de quo convenerat,
 acciperes, chartas omnes, tum eas quæ coram ju-
 dicibus, tum quæ privatim confectæ, mulieri præ-
 dictæ traditurum. Obsecro itaque, et mihi hono-
 rem defer, et magnam tibi apud Dominum bene-
 dictionem compara, in memoriam promissa revo-
 cans, teque hominem esse cognoscens, ac tem-
 pora illa exspectare debere, quibus ope divina
 indigebis. Quam quidem tibi ipse per præsentem
 duritiam ne intercluseris: sed misericordias Dei
 in teipsum converte, benignitatem omnem et cle-
 mentiam afflictis demonstrans.

EPISTOLA CIX'.

Helladio Comiti.

Quamvis benignitati tuæ obstrepere refugiam ob
 magnitudinem potestatis tuæ, ne amicitia tua
 ultra modum impleri videar, tamen me res neces-
 sariæ quiescere non sinunt. Hanc igitur sororem,
 quæ et sanguine mihi conjuncta est, et ob vidui-
 tatem afflicta, et res filii orphani procurat, ubi
 vidi jam ultra vires ærumnis intolerabilibus con-
 stringi, misertus illius, atque animo dolens, ro-
 gare te festinavi, ut si qua suppetat facultas,
 misso ab ea viro operam navare digneris; ut quod
 ipsa præsens coram me proniserat, eo jam red-
 dito nulla amplius ei fiat injuria. Sic enim pacta
 fuerat, ut si sortem solveret, remitterentur usu-
 ræ. Nunc igitur qui res illius hæredum procurant,
 præter sortem usuras etiam conantur exigere. Igi-
 tur ut perspectum et exploratum habens Dominum

(59) Γενόμενα. Sic uterque codex. Editi γινό-
 μενα.

(60) Καὶ αὐτὸς. Iterum editi et Coisl. primus ad-
 dunt καί, quæ conjunctio melius deesse visa est in
 codice Claroni.

(61) Περιούσα. Bigot. alter secunda manu παρ-
 ούσα.

* Alias CXXXII, scripta anno 572.

res viduarum atque orphanorum suas facere : ita A studium tuum et operam impende huic negotio, in spem futuræ ab ipso Deo nostro mercedis. Existimo enim, si præfecti maxime admirandi clementia sortem solutam esse didicerit, fore ut illum misereat domus illius cætera ærumnosæ et infelicis et in genua provolutæ, atque ad injurias, quæ extrinsecus inferuntur, imparis. Rogo igitur, et necessitati ignoscas, quæ ut tibi molestus essem coegit, et in hoc negotium incumbas pro potestate, quam Christus tibi, benignis ac probis moribus prædito, et his quæ accepisti ad optima quæque utenti largitus est.

EPISTOLA CX.

Basiliius data a præfecto scribendi licentia utitur, ut ei commendet Tauri incolas, quibus graviora ferri tributa imponebantur.

Modesto præfecto.

Quantum mihi honoris ac libertatis concessisti, morum lenitate non veritus te ad nos demittere, tanta tibi atque etiam majora, quandiu vixeris, a bono nostro Domino incrementa tribui splendore precamur. Me autem et jam pridem scribere, et honore, qui ex te percipitur, perfrui cupientem retinebat amplissimæ dignitatis reverentia : quippe cum vererer, ne quando libertate immoderatus uti viderer. Nunc vero simul et accepta ab incomparabili tua magnanimitate scribendi licentia, simul et necessaria res hominum afflictorum confidere coegit. Si quid igitur tenuissimorum preces apud viros potentissimos valuerint : sine te, vir in primis admirande, hoc exorem, ut pro tua benigna voluntate, rusticitati miserandæ salutem largiaris, ac jubeas ut ferri tributum iis qui Taurum ferri feracem incolunt, fiat tolerabile, ne statim obruantur, sed publicis usibus diu inserviant : quam rem omnium maxime curæ esse admirandæ tuæ humanitati persuasum habeo.

203 EPISTOLA CXI.

Commendat amicum, qui a præfecto accersitus fuerat ob illatas ei criminationes.

Modesto præfecto.

Alias quidem magnanimitati tuæ obstrepere ausus non fuisset, qui et memet metiri, et potestates dignoscere sciam. Sed ubi amicum mihi hominem vidi difficultatibus implicatum, eo quod accersitus sit, hanc ei epistolam præbere ausus sum, ut eam, veluti quoddam supplicantis insigne offerens, ali-

* Alias CCI.XXVII, scripta anno 372.

** Alias CCLXXVI, scripta anno 372.

(62) Ἐπάργου. Legendum ὑπάργου, ut supra monuimus.

(63) Μεγίστοις. Coisl. primus μεγάλοις.

(64) Ἀνθ' ἱκετηρίας. Reg. uterque et Coisl. secundus ἀνθ' ἱκεσίας. Illa autem vox ἱκετηρία, qua sæpe alias utitur Basiliius, non idem hoc loco sonat ac supplicatio, ut interpretes existimarunt ; sed po-

εἰσπραξίν ἐπιχειροῦσι ποιῆσθαι. Ὡς οὖν εἶδός, ὅτι Κύριός ἐστιν ὁ τὰ τῶν χηρῶν καὶ ὄρφανῶν ἐκποιούμενος, οὕτω σπουδάσον χρήσασθαι ἐαυτῶν τῇ σπουδῇ τῇ ὑπὲρ τοῦ πράγματος, ἐπ' ἐλπίδι τῆς παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μετθαποδοσίας. Οἶμαι γὰρ, καὶ τὴν ἡμερότητα τοῦ θαύμασιωτάτου ἐπάργου (62) μαθοῦσαν, ὅτι τὸ κεφάλαιον ἐκτέτιται, συμπληροῦσιν τῷ ἐλεεινῷ λοιπῶν καὶ ἀθλίῳ οἴκῳ εἰς γόνυ κλισθέντι, καὶ οὐκέτι ἀρκούντι ταῖς ἐξωθεν αὐτῷ ἐπαγόμεναις ἐπιηρείαις. Παρακαλῶ οὖν, καὶ τῇ ἀνάγκῃ σύγγνωθι, δι' ἣν ὠχλησά σοι, καὶ τῷ πράγματι ἐμπραξον κατὰ τὴν δύναμιν, ἣν ἔδωκέ σοι ὁ Χριστὸς χρηστῶ καὶ ἀγαθῶ τὴν τρόπον δοῦντι. καὶ εἰς ἀγαθὸν οἷς ἐλαβες κεχρημένῳ.

EPISTOLA PI.

B

Μοδέστῳ ὑπάργῳ.

Ὅσης ἡμῖν τιμῆς καὶ παρρησίας μεταδίδως, τῇ ἡμερότητι τοῦ τρόπου καταβαίνειν πρὸς ἡμᾶς ἀεχόμενος, τοσαύτην σοι καὶ ἐτι πλείω ἐν παντὶ τῷ βίῳ παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἡμῶν δεσπότου τὴν αὐξάνουσαν εὐδοκίαν τῆς περιφανείας εὐχόμεθα. Ἐμὲ δὲ καὶ πᾶσι ἐπιθυμοῦντα γράφειν, καὶ ἀπολαύειν τῆς παρὰ σὺ τιμῆς, κατέβην ἢ πρὸς τὸ ὑπερέχον αἰδώς· εὐλαβούμενον μήποτε νομισθῶ ἀμέτρως ἐμφορεῖσθαι τῆς παρρησίας. Νῦν δὲ ἑμοῦ μὲν καὶ τὸ λαβεῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπιστέλλειν παρὰ τῆς ἀπαρδιαίτου σου μεγαλοφυίας, ἑμοῦ δὲ καὶ χρεῖα τῶν καταπονόμενων ἐξεδιάσατό με πρὸς τὸ θαρσεῖν. Εἴ τις οὖν καὶ παρὰ τῶν μικρῶν ἐπὶ τοῖς μεγίστοις (63) ἱκετηρίας ἱκετὶ παρακληθῆντι, θαυμασιώτατε, φιλανθρώπων νεύματι ἐλεεινῇ ἀγροικίᾳ τὴν σωτηρίαν χάρισσασθαι, καὶ τὴν τὴν Ταύρον οἰκοῦσι τὸν σιδηροφόρον φορητὴν προσάξει γενέσθαι τὴν τοῦ σιδήρου συντέλειαν ὡς μὴ εἰς ἀπαξ αὐτοὺς ἐκτριβῆναι, ἀλλὰ διαρκῆ αὐτοῖς εἶναι τὴν ὑπηρεσίαν τοῖς δημοσίοις· οὐ μάλιστα πάντων μέλειν τῇ ἀξιαγάτῳ σου φιλανθρωπία πεπίσμεθα.

EPISTOLA PIA

D

Μοδέστῳ ὑπάργῳ.

Ἄλλως μὲν οὐκ ἂν ἐθάρρησα δι' ὄχλου γενέσθαι τῇ μεγαλοφυῖᾳ σου, εἰδώς καὶ ἑμαυτὸν μετρεῖν, καὶ τὰς ἐξουσίας γνωρίζειν· ἐπειδὴ δὲ εἶδον ἄνδρα φῶσιν ἐναγωνίως διακείμενον ἐπὶ τῷ μετακληθῆναι, ἀπετόλμησα αὐτῷ δοῦναι τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἵνα ἀντὶ ἱκετηρίας (64) αὐτὴν προβαλλόμενος τύχη τινὸς φί-

lius id designat, quod supplicantes prætereire solebant, ut eum, cui supplicabant, inflecterent. Observat Chrysostomus, orat. 2 adversus Anomast. plebem, si quid petat ab imperatore, olive ramos prætereire solere. Sed hunc Basilii locum inprimis illustrat Gregorius Nazianzenus, qui desertorem quemdam commendat Olympio in epist. 78, cuiusque ait ad Olympium confugere, et canitiem ac sacerdotium Gregorii, veluti regiam quamdam imaginem

ἀνθρωπίας. Πάντως δὲ, εἰ καὶ ἡμεῖς οὐδενὸς λόγου ἄξιοι, ἀλλ' αὐτὸ τὸ μέτριον (65) ἱκανὸν δυσωπῆσαι τὸν φιλανθρωπώτατον τῶν ὑπάρχων (66), καὶ ἡμῖν δοῦναι συγγνώμην, ἴνα, εἰ μὲν μηδὲν πεπλημυμέληται τῷ ἀνδρὶ, σωθῆναι αὐτὸν δι' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν· εἰ δὲ καὶ ἤμαρτεν, ἀφεθῆναι αὐτῷ (67) δι' ἡμᾶς τοὺς ἱκετεύσαντας. Οἷα δὲ τὰ ἐνταῦθα τῶν πραγμάτων ἐστὶ, τίς μᾶλλον ἐπίσταται σοῦ, τοῦ καὶ ἐπιδέκτου τὰ παρ' ἐκάστῳ (68) σαθρὰ, καὶ τῇ θαυμασίᾳ προμηθείᾳ τὰ πάντα διακρατοῦντος;

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΙΒ.

Cum Demetrius Basilii necessarius in Andronicum, præpotentem virum, peccasset, Basilii hortatur Andronicum, ut Demitrius in metu et ignominia degenti novum supplicium non infligat, cæterisque qui eum intuentur, bene metu moribus et quid futurum sit observantibus, humanitatis laudandæ materiam præbeat.

Ἀνδρονίκῳ (69) ἡγεμόνι.

1. Εἰ μὲν οὕτως εἶχον σώματος, ὥστε βραδίως ὑπομένειν ὀδοπορίας δύνασθαι, καὶ τὰ τοῦ χειμῶνος δυσερῆ φέρειν, οὐκ ἂν ἐπέστελλον, ἀλλ' αὐτὸς παρὰ τὴν θῆν (70) μεγαλοφυχίαν ἐβάδιζον δυοῖν ἔνεκεν· πῶ τε παλαιὸν ὑποσχέσεως ἐκτίσαι χρέος (οἷσα γὰρ ἐμολογήσας παρέσθαι τῇ Σεβαστείᾳ, καὶ ἀπολαύσαι (71) σου τῆς τελευτήτος· ὅπερ ἐποίησα μὲν, ἀίμαρτον δὲ τῆς συντυχίας, μικρὸν κατόπιν τῆς σῆς κλοισαγαθίας παραγενόμενος)· ἑτέρου δὲ, τοῦ τὴν πρεσβείαν δι' ἐμαυτοῦ πληρῶσαι, ἣν ἀποστεῖλαι (72) τίως ἀπόκινουν, μικρότερον ἐμαυτὸν κρίνων ἢ ὥστε τοιαύτης τυγχάνειν χάριτος· καὶ ἕμα λογιζόμενος, οὐ ὅτε ἄρχοντα οὕτε ἰδιώτην ὑπὲρ οὐδενὸς ἂν τις λέγων διὰ γραμμῶν πείσειεν οὕτως, ὡς αὐτὸς παρών, καὶ τὰ μὲν ἀπολυόμενος (73) τῶν ἐγγλημάτων, τὰ δὲ ἱκετεύων, τοῖς δὲ συγγνώμην παραιτούμενος ἔχειν· ὣν οὐδὲν ἂν βραδίως δι' ἐπιστολῆς γένοιτο. Πᾶσιν οὖν τούτοις ἐν ἀντιθείς, σὲ τὴν θείαν κεφαλὴν, καὶ οὐκ ἐξαρχέσει τὴν γνώμην ἐνδείξασθαι σοι, ἣν περὶ τοῦ πράγματος ἔχομεν, τὰ δὲ λοιπὰ προσθήσεις παρὰ σεαυτοῦ, πρὸς τὴν ἐγγχείρησιν οὐκ ἀπάντησα.

obtendere, ὥσπερ τινὰ εἰκόνα βασιλικὴν τὴν πολιτῶν ἡμῶν προβαλλόμενος· καὶ τὴν ἱερωσύνην. Idem Gregorius orat. 22, p. 400, ait de Machabæorum matre, protendebat canitiam filiis suis et senectutem ostendebat velut ea quæ ad supplicandum prætendi solent. Regia imago in primo testimonio adhibita, probat in altero ἱκετηρίαν esse signum supplicandi, non orationem supplicem, ut visum est Billio.

(65) Τὸ μέτριον. Ita Coisl. uterque. Editi τὸ μέτρον.

(66) Ὑπάρχων. Coisl. et Med. ἐπάρχων.

(67) Ἀφεθῆναι αὐτῷ. Unus ex Combefisianis codicibus habet αὐτόν. Simili commendatione utitur Gregorius Nazianzenus epist. 183, narratque olim quemdam ita ad amicum scripsisse: Τὸν δεῖνα, εἰ μὲν οὐδὲν ἄδικεῖ, διὰ τὸ δίκαιον ἄρας· εἰ δὲ ἄδικεῖ, δι' ἡμᾶς ἄρας· Illud, si nihil mali admisit, ob jus ipsum et æquitatem absolvet; si admisit, in nostri gratiam absolvet. Liqueat autem illud crimen, cui Basilii veniam precatur, non majestatis aut aliud gravissimum crimen fuisse, in quo locus ejusmodi precibus non fuisset.

(68) Παρ' ἐκάστῳ. Ita Harl. cum duobus aliis. Editi παρ' ἐκάστου.

PATROL. GR. XXXII.

204 EPISTOLA CXII.

Andronico duci.

1. Si corpore ita valerem, ut facile peregrinationem sustinere possem et hiemis molestias ferre. non equidem scriberem; sed ipse ad tuam magnanimitatem prodiscerer duabus de causis; ut et vetus promissi debitum persolverem (nam promississe scio, venturum me Sebastiam, atque præstantia tua fruiturum: quod quidem feci, sed congressus compos non fui, propterea quod paulo post tuam probitatem adveni), deinde ut et legationem per me ipse obirem, quam mittere hactenus reformidabam, non tanti faciens me, ut ejusmodi beneficium consequar, ac illud etiam cogitans neminem esse qui vel principi vel privato per litteras æque persuadere possit, ac si ipse coram adsit, et ex criminibus alia diluat, pro aliis supplicet, aliis veniam precetur; quorum nihil facile fieri possit per epistolam. Sans his omnibus unum habens quod opponam, te scilicet divinum caput, cui satis erit nostram de re sententiam declarare; reliqua vero addes ex temetipso; rem sine cunctatione aggressus sum.

(69) Ἀνδρονίκῳ. Coisl. primus addit ὑπὲρ πρεσβυτέρου, pro presbytero. Sic etiam Vat. et Med., nisi quod in utroque legitur πρὸ πρεσβυτέρου.

(70) Παρὰ τὴν σῆν. Sic mss. sex. Editi πρὸς τὴν σῆν. Mox iidem codices, uno forte excepto, παλαιόν. Editi παλαιὰς.

(71) Ἀπολαύσαι. Sic tres vetustissimi codices. Editi ἀπολαύσειν.

(72) Ἀποστεῖλαι. Contra editi ὑποστῆναι, Legationem, quam sustinere hactenus reformidabam. Quamvis autem scriptura nitatur auctoritate trium vetustissimorum codicum, non possum tamen hoc loco non plus tribuere tribus aliis codicibus non ita vetustis, nempe Vaticano, Coisl. secundo et Regie secundo. Repugnat enim ut Basilii dicat se hactenus reformidasse hanc legationem per se obire, cum conceptis verbis declarat desiderio suo solam corporis debilitatem obstare. Idem probant allata ab eo rationes: prima, quod sibi non tantum tribuat ut in ejusmodi rebus per alios agat: altera, quod scribendo minus quam adeundo promoveri intelligat. Verebatur ergo legationem mittere, non per se obire.

(73) Ἀπολυόμενος. Quatuor codices non vetustissimi ἀποδύμενος.

Alias CLXIV. Scripta anno 572.

17

2. At vides quomodo circuitione utar, dum aperire vereor ac refugio, qua de causa orationem institutam. Domitianus ille necessarius noster est ab antiquo ex parentibus, sic ut nihil omnino differat a fratre. Quamobrem enim quod verum est non dicam? Deinde causam edoctus, ob quam hæc pertulit, dignum esse dixi qui sic pateretur. Neque enim quisquam sit, qui si parum aut multum in tuam virtutem peccaverit, pœnam effugiat. Sed quoniam videmus hunc in metu et ignominia degentem, salutemque ipsius in tua sententiâ sitam, satis illum pœnæ dedisse iudicavimus, et, ut magnanimum quiddam simul et humanum de eo cogites, obsecramus. Nam rebelles sub potestatem redigere, et fortis est viri, et vere imperantis: at benignum esse ac mansuetum in prostratos, hominis est magnanimitate et clementia omnes superantis. Itaque tibi, si voles, in uno et eodem licebit tam et in ulciscendo et in servando ad arbitrium magnanimitatem ostendere. Hic modus supplicii satis sit Domitiano, metus eorum quæ expectat, et quæ se pati dignum esse novit. His nihil illi ad pœnam adjicias supplicamus. Illud enim considera dominos eorum qui læserant existisse multos ex iis qui ante nos vixere, de quibus nullus ad posteros transmissus 205 sermone; at vero iram remisisse, qui philosophia vulgus antecelluerunt, quorum immortalis memoria in omni ævo perhibetur. Addatur igitur et hoc præconiis tuis. Largire nobis, qui tua celebrare cupimus, ut humanitatis exempla superioribus temporibus decantata laudando superemus. Sic et Cræsus filii interfectori iram remisisse dicitur, seipsum ad supplicium offerenti: et magnus ille Cyrus huic ipsi Cræso amicus post victoriam fuisse. Hos inter te numerabimus, et pro virili hæc prædicabimus, nisi exiles quidam esse omnino tanti viri præcones existimemur.

3. Cæterum illud cæteris necesse est addere, eos qui quidvis deliquerint, non ob ea quæ jam admissa sunt puniri (qua enim arte quæ facta sunt, infecta reddantur?); sed ut aut ipsi deinceps meliores fiant, aut aliis sapiendi sint exemplum. Horum autem neutrum nunc deesse quisquam dixerit: ipse namque horum recordabitur etiam post mortem; reliquos vero, dum in hunc intuentur, metu mortuos esse puto. Quare quidquid supplicio adjecerimus, nostram ipsorum iram explere videbimur: quod multum abesse, ut de te verum sit, ego sane dixerim, neque adduci potuissem, ut ejusmodi verbum ullum proferrem, nisi inajori beneficio affici dantem quam accipientes perspicerem. Neque enim paucis perspicua erit ista animi magnitudo. Nam Cappadoeces omnes quid futurum sit

(74) Ἀμελήσας. Ita Coisl. uterque, Med., Vat., Reg. secundus et Harl. Editi ἀμαρτήσας, quod eodem redit.

(75) Ἐθέλεις. Sic tres vetustissimi codices. Editi ἐθέλης.

2. Ἄλλ' ὄρξες ὅπως κύκλω περιεῖμι ὀκνῶν καὶ ἀναδυόμενος τὴν αἰτίαν ἐκφάνειν ὑπὲρ ὧν ποιῶμαι τοὺς λόγους. Δομειτιανὸς οὗτος ἐπιτήδειος ἡμῖν ἐστὶν ἐκ τῶν γονέων θνωθεν· ὥστε ἀδελφοῦ μὴδ' οἷον διαφέρειν. Τί γὰρ ἂν τις μὴ τάληθῃ λέγοι; Εἶτα τὴν αἰτίαν μαθόντες ἀπ' ἧς ταῦτα πέπονθεν, ἄξιον εἶναι τοῦ παθεῖν οὕτως ἔφαμεν. Μὴδὲ γὰρ ἔστω μηδεὶς, ὅς, μικρὸν ἢ μείζον εἰς τὴν σὴν ἀρετὴν ἀμελήσας (74), τὴν τιμωρίαν ἐκφυγοί. Ἄλλ' ὄρωντες τοῦτον περιδεῶς καὶ ἀδόξως ζῶντα, καὶ ἐπὶ τῇ σὴ ῥήφῳ κειμένην αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν, ἀρκοῦσαν αὐτὴν ἔχειν τὴν δίκην ἐκρίναμεν· μεγαλοψυχόν τε ὁμοῦ καὶ φιλόανθρωπον διανοηθῆναι σε περὶ αὐτοῦ ἰκετεύομεν. Τὸ μὲν γὰρ τοὺς ἀντιτείνοντας ὑπὸ χεῖρα λαμβάνειν ἀνδρείου τε καὶ ἀρχοντος ὡς ἀληθῶς· τὸ δὲ τοῖς ὑποπεπτωκόσι χρηστὸν εἶναι καὶ πρῶτον, μεγαλοφροσύνη πάντων καὶ ἡμερότητα διαφέροντος. Ὅστις ὑπάρξει σοι βουληθέντι ἐν τῷ αὐτῷ τὴν τε πρὸς τὸ ἀμύνασθαι καὶ τὴν εἰς τὸ σώζειν, ὡς ἂν ἐθέλοις (75), ἐπιδειξάσθαι μεγαλοψυχίαν. Τοῦτο μέτρον ἀρκούν Δομειτιανῷ τῆς κόλασεως, τῶν προσδοκωμένων ὁ φόδος, καὶ ὧν ἄξιον οἶδεν ἑαυτὸν παθεῖν ὄντα. Τοῦτοις μὴδὲν εἰς τιμωρίαν προσθεῖναι αὐτῷ ἰκετεύομεν. Καὶ γὰρ ἐκεῖνο σκόπει, ὅτι κύριοι μὲν τῶν ἡδικηκότων πολλοὶ τῶν πρότερον ἤδη γεγόνασιν, ἐν οὐδεὶς πρὸς τοὺς ὑστέρον διεπέμφθη λόγος· ἀφῆκαν δὲ τὴν ὀργὴν οἱ φιλοσοφία τοὺς πολλοὺς ὑπερέφροντες, ὧν ἀθάνατος ἢ μνημὴ τῷ χρόνῳ (76) παντὶ παραδέδοται. Προσκεισθῶ δὲ καὶ τοῦτο τοῖς περὶ σοῦ διηγήμασι. Ἄδς ἡμῖν, τοῖς ὑμνεῖν προαιρουμένοις· τὰ δὲ, τὰς ἐν τοῖς ἀνω χρόνοις ἄδοξας φιλοφροσύνας ὑπερβαλέσθαι. Οὕτω καὶ Κροῖσος τῷ παιδὸφόνῳ τὴν ὀργὴν ἀφείναι λέγεται, ἑαυτὸν παραδόντι εἰς τιμωρίαν· καὶ Κύρος ὁ μέγας αὐτῷ τούτῳ τῷ Κροίσῳ φίλος γενέσθαι μετὰ τὴν νίκην. Τοῦτοις σε συναριθμήσομεν· καὶ, ὅση δύναμις ἡμετέρα, ταῦτα ἀναγορεύσομεν, εἴπερ μὴ μικροὶ τινες εἶναι παντάπασιν ἀνδρὸς τοσοῦτου κήρυκες νομισθῆμεν.

3. Ἐκεῖνο δὲ ἐπὶ πᾶσιν εἰπεῖν ἀναγκαῖον, ὅτι τοῖς οἰοῦν ἀδικούντας οὐχ ὑπὲρ τῶν ἤδη γεγεννημένων κολάζομεν (τίς γὰρ ἂν γένοιτο μηχανὴ μὴ γεγενῆσθαι τὰ πεπραγμένα;) ἀλλ' ὅπως ἂν ἢ αὐτοὶ πρὸς τὸ λοιπὸν ἀμείνους γένοιτο, ἢ ἑτέροις ὑπάρξειαν τῷ σωφρονεῖν παράδειγμα (77). Τοῦτων τοίνυν οὐδέτερον ἐνδεῖν ἂν τις ἐν τῷ παρόντι φήσειεν, αὐτὸς τε γὰρ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦτων μεμνήσεται· τοῖς τε λοιποῖς τεθνήσκειν τῷ δέει πρὸς τοῦτον ἀφορῶντας οἴομαι. Ὄσθ' ὅπερ ἂν προσθῶμεν τῇ τιμωρίᾳ, τὴν ὀργὴν ἡμῶν αὐτῶν ἀποπειμπλάναι δόξομεν· ὁ πολλῶν δεῖν ἐπὶ σοῦ ἀληθὲς εἶναι φαίην ἂν ἔγωγε, καὶ οὐδὲν ἂν τούτων τῶν λόγων προήχθην εἰπεῖν, εἰ μὴ μείζονα τῷ δίδόντι τὴν χάριν ἐνεώρων ἢ τοῖς λαμβάνουσιν. Οὐδὲ γὰρ ὀλίγοις ἐστὶν καταφανῆς ἡ μεγαλοψυχία τοῦ τρόπου. Καππαδόκαι γὰρ ἅπαντες ἀποσκοποῦσι

(76) Τῷ χρόνῳ. Vaticanus codex, Reg. secundus et Coisl. secundus τῷ βίῳ.

(77) Παράδειγμα. Reg. uterque et Coisl. secundus παράδειγματα.

τὸ μέλλον, ὡς εὐδαίμων ἂν μετὰ τῶν λοιπῶν ἀγαθῶν ἂν προσόντων σοι καὶ ταύτην (78) ἀπαριθμήσασθαι. Ὅτι δὲ τοῦ γράφειν παύσασθαι, ἡγούμενος μοι ζημίαν ὄσκειν τὰ παρεθέν. Τσοσούτων γε μὴν προσήσω, ὅτι, πολλῶν ἐπιστολάς ἔχων ἐξαίτουμένους αὐτῶν, παῶν ἡγήσατο προτιμωτέραν εἶναι τὴν παρ' ἡμῶν, οὐκ οἰδᾷ που (79) μαθῶν εἶναι τινα ἡμῶν λόγον παρὰ τῆ σῆ τελειότητι. Ὅπως οὖν μήτε αὐτὸς φευσθῆ τῶν ἐλλείπων, ἃς ἐφ' ἡμῖν ἔσχε, καὶ ἡμῖν ἐπαρῆ πρὸς τοὺς ἐνταῦθα σεμνολογεῖσθαι· παρακέλησο, δέσποτα ἀνυπέρολητε, ἐπινεῦσαι πρὸς τὴν αἴτησιν. Ἐάντως δὲ οὐδενὸς χεῖρον τῶν πῶποτε φιλοσοφῶντων ἐπέσεκεφαί τὰ ἀνθρώπινα· καὶ οἰδᾷς, ὡς καλῶς θησαυρὸς πᾶσι τοῖς δεομένοις ὑπουργεῖν τροποκείμενος (80).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΓ'.

Demostri Basilien in magna rerum ecclesiasticarum perturbatione liberaliter agendum esse cum infirmioribus, nec amplius quidquam a fratribus exposcendum, nisi ul fidem Nicænam recipiant, et Spiritum sanctum fateantur creaturam dici non debere, nec cum iis qui dicunt, communicandum.

Τοῖς ἐν Ταρσῶ πρεσβυτέροις.

Συντυχῶν τῷδε, πολλὴν ἔσχον τῷ ἁγίῳ Θεῷ τὴν χάριν, ὅτι με καὶ διὰ τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἀπὸ πολλῶν θλίψεων παρεμυθήσατο, καὶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἐναργῶς ἔδειξε δι' αὐτοῦ. Σχεδὸν γὰρ τὸν πάντων ὑμῶν περὶ τὴν ἀλήθειαν ζῆλον ἐν τῇ τοῦ ἐνὸς ἀνδρὸς προαιρέσει κατέμαθον. Ἄ μὲν οὖν ἰδίᾳ διελίθημεν πρὸς ἀλλήλους, αὐτὸς ὑμῖν ἀπαγγελεῖ (81)· ἃ δὲ παρ' ἐμοῦ γνωρισθῆναι ὑμῶν προσῆκε τῇ ἀγάπῃ, ταῦτά ἐστιν. Ὁ καιρὸς πολλὴν ἔχει βοήθην πρὸς κατατροπὴν τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τοῦτο πολὺν ἔχομεν ἤδη χρόνον ἐξ οὗ καταμανθάνομεν. Οἰκοδομῆ δὲ Ἐκκλησίας, καὶ σφαλμάτων διόρθωσις, καὶ συμπάθεια μὲν πρὸς τοὺς ἀσθενούντας, ὑπερασπισμὸς δὲ πρὸς τοὺς ὑγαιόντας τῶν ἀδελφῶν οὐδὲ εἰς. Ἄλλ' οὔτε βοήθημα ἢ θεραπευτικὸν (82) τῆς προκατασχούσης νόσου, ἢ προφυλακτικὸν τῆς προσδοκωμένης οὐδέν. Καὶ ὅπως ἴσκει λοιπὸν ἢ τῆς Ἐκκλησίας κατάστασις (ἵνα ἐναργεῖ χρήσωμαι τῷ ὑποδείγματι, κἂν εὐτελέστερον εἶναι δοκῆ) ἵματιῷ παλαυῷ, ὑπὸ τῆς τυχοῦσης προφάσεως βλάβως καταρρηγνυμένῳ, ὃ πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς ἰσχὺν ἐπανελθεῖν πάλιν ἀδυνατεῖ. Ὡς οὖν ἐν καιρῷ τοιοῦτῳ, μεγάλης χρεῖα τῆς σπουδῆς καὶ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας εὐεργετηθῆναι τι τὰς Ἐκκλησίας. Εὐεργεσία δὲ ἐστὶν ἐνωθῆναι τὰ τέως διεσπασμένα (83). Ἐνωσις δ' ἂν γένοιτο, εἰ βουληθεῖν μιν, ἐν οἷς μηδὲν βλάπτομέν τὰς ψυχὰς, συμπεριερχθῆναι τοῖς ἀσθενεστέροις. Ἐπειὶ οὖν πολλὰ στόματα ἤνοικται κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, καὶ πολλὰ γλῶσσαι ἠκόνθηται εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ βλασφημίαν· ἀξιῶμεν ὑμᾶς, ὅσον ἐστὶν ἐφ' ὑμῖν (84), εἰς αἴτιον ἀριεμὸν περιεστῆσαι τοὺς βλασφημοῦντας· καὶ

(78) *Καὶ ταύτην.* Ita mss. septem. Editi καὶ τοῦτο, excerpta tamen editione prima Basileensi.

(79) *Ὅτι οἰδᾷ που.* Ita tres vetustissimi codices. Editi οὐκ οἰδᾷ ὅπως.

(80) *Προποκείμενος.* Sic mss. sex. Editi προαποκείμενος ἐστὶ, excerpta tamen editione prima Basili.

observant, qui quidem optaverim ut inter reliqua tua ornamenta hanc quoque magnanimitatem numerent. Finem epistolæ imponere vereor, ratus, quod omissum fuerit, mihi damno fore. Tantum hoc adjungam, eum etsi a multis epistolas habet ipsius incolunitatem ac salutem exposcentibus, nostram omnibus potiore duxisse, cum nescio unde didicerit nos apud tuam præstantiam in aliquo esse numero. Ut igitur neque eum spes fallat, quam in nobis habet, et nobis liceat apud nostros gloriari; te, domine perquam eximie, exorari sinas, ut nostræ annuas petitioni. Profecto autem nullo deterius eorum qui unquam philosophati sunt, considerasti res humanas; et nosti quam bonus thesaurus iis, qui omnibus egentibus operam suam præbent, jam olim repositus sit.

EPISTOLA CXIII'.

Presbyteris Tarsensibus.

Congressus cum illo, magnas habui Deo sancto gratias, qui et me illius præsentia ex multis angoribus consolatus est, et vestram charitatem perspicue per ipsum ostendit. Nam vestrum fere omnium veritatis studium in viri unius proposito cognovi. Quæ igitur privatim inter nos locuti sumus, ea ipse vobis referet. 206 Quæ autem ex me charitatem vestram par est cognoscere, hæc sunt. Tempus plurimum incumbit ad eversiohem Ecclesiarum, idque jam a longo tempore perspeximus. Ædificatio autem Ecclesiæ, delictorum emendatio, erga debiles commiseratio, sanorum fratrum defensio nulla prorsus est. Sed neque remedium ulum, aut morbus prior curetur, aut impendens caveatur. Ac profecto similis est Ecclesiæ status (ut claro utar exemplo, etiamsi vilis esse videatur) vetusto vestimento, quod facile qualibet occasione discinditur, nec potest iterum ad pristinum robur redire. Itaque ut in tali tempore magno opus est studio ac multa diligentia, ut aliquid accedat emolumentum Ecclesiis. Emolumentum est autem membra prius divulsa conjungi. Fiet autem conjunctio, si velimus, quibus in rebus animas non lædimus, in his nos ad infirmiores accommodare. Cum igitur ora multa in Spiritum sanctum aperta sint, ac linguæ multæ ad jaciendas in illum blasphemias sint exactæ: rogamus vos, ut quantum in vobis est, ad parvum numerum blasphemantes redigatis; et qui Spiritum sanctum creaturam esse non dicunt, eos recipiatis in communionem, ut blasphemii relinquuntur soli, ac vel pudore

(81) *Ἀπαγγελεῖ.* Ita mss. quinque, Editi ἐπαγγελεῖ.

(82) *Θεραπευτικόν.* Med. προθεραπευτικόν.

(83) *Διεσπασμένα.* Duo mss. διεσπαρμένα, dispersa.

(84) *Ἐφ' ὑμῖν.* Ita mss. quinque. Editi ἐφ' ἡμῖν.

* Alias CClII. Scripta circa an. 372.

suffusi ad veritatem redeant, vel si in peccato manent, auctoritate careant ob paucitatem. Nihil igitur amplius exposcamus : sed volentibus nobiscum conjungi fratribus fidem Nicænam proponamus : ac si ei assentiuntur, illud quoque exigamus, Spiritum sanctum creaturam dici non oportere, et eos qui dicunt, recipi ab ipsis in communionem non debere. Nihil autem præter hæc exproscendum esse censeo. Enimvero persuasum mihi est diuturniore inter nos consuetudine ac mutua citra contentionem exercitatione, si etiam quid amplius adjiciendum sit explanandi causa, daturum id Dominum, qui ipsum diligentibus omnia cooperatur in bonum ¹⁹.

EPISTOLA CXIV.

Cum exorta esset in clero Tarsensi aliqua dissensio, Basilii pacis constituendæ cupidus hanc Cyriaco conditionem fert, ut Nicænam fidem nulla prorsus excepta voce recipiat, et fateatur Spiritum sanctum creaturam dici non debere, nec cum iis qui dicunt communicandum. Spondet pro fratribus nihil eos amplius ab eo petituros.

Cyriaco, Tarsi commoranti.

*Quantum sit pacis bonum, quid opus est apud pacis filios dicere? Quia igitur magnum illud bonum, et admirandum, et omnibus qui Dominum diligunt maxime expetendum, jam pene ad nudam vocem redactum est, eo quod multiplicata sit iniquitas, refrigerata jam in multis charitate; hoc unum arbitrator iis qui germane et vere Domino servant, studio esse debere, ut Ecclesias variis partibus multisque modis inter se discissas ad unitatem reducant. Quod et ego facere dum aggressior, immerito curiosi hominis crimen sustineam. Nihil **207** enim Christiani tam proprium est, quam pacem conciliare : unde et hujus rei mercedem maximam nobis Dominus promisit. Postquam igitur cum fratribus congressus sum eorumque perspexi magnum in fratres et in vos, sed et multo majorem in Christum amorem, ac fidei integritatem et firmitatem; et utrumque ipsis magno esse studio, ut neque a vestra charitate segregentur, neque fidem sanam prodant; hac eorum bona mente comprobata, ad vestram gravitatem scribo, obsecrans omni charitate, ut eos vere et ex animo conjunctos omnisque ecclesiasticæ curæ participes habeatis. Quin et illis spondendi rectam esse vestram mentem, ac vos Dei gratia pro vestro veritatis studio ad omnia paratos esse, quæcunque pro veritatis doctrina pati oportuerit. Quæ autem, ut mihi persuadeo, neque vobis adversantur, et prædictis fratribus satis sunt ad integram persuasionem,

¹⁹ Rom. viii, 28.

* Alias CCIV. Scripta circa an. 372.

(85) Πέρα δὲ τούτων... παρ' ἡμῶν. Ita septem mss. Editi Παρὰ δὲ τούτων... παρ' ὑμῶν. Similem prorsus animi moderationem Gregorius Naz. iis exhibet, qui Spiritui sancto divinitatem libenter tribuebant, Dei nomen tribuere verebantur, orat. 44, p. 710.

(86) Τοῖς ἐν Ταρσῶ, etc. Ita Med. et Coisl. pri-

τους μὴ λέγοντας κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγεσθαι εἰς κοινωνίαν, ἵνα μόνοι καταλειφθῶσιν οἱ βλάσφημοι, καὶ ἡ καταίσχυνθέντες ἐπανέλθωσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἢ ἐπιμένοντες τῇ ἀμαρτίᾳ ἀναξίπιστοι ὡς διὰ τὴν ὀλιγότητα. Μηδὲν τοίνυν πλέον ἐπιζητῶμεν, ἀλλὰ προτεινόμεθα τοῖς βουλομένοις ἡμῖν συνάπτεσθαι ἀδελφοῖς τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν· καὶ ἐκείνη συνθῶνται, ἐπερωτῶμεν καὶ τὸ μὴ δεῖν λέγεσθαι κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, μηδὲ κοινωνικούς αὐτῶν εἶναι τοὺς λέγοντας. Πέρα δὲ τούτων (85) ἀξιῶ μηδὲν ἐπιζητεῖσθαι παρ' ἡμῶν. Πέπαισμαι γάρ, ὅτι τῇ χρονιωτέρᾳ συνδιαγωγῇ καὶ τῇ ἀφιλοκλίᾳ συγγυμνασίᾳ, καὶ ἐν τῷ δεοῖ πλέον προστεθῆναι εἰς τράνωσιν, δώσει ὁ Κύριος ὁ πάντα συνεργῶν εἰς ἀγαθὸν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

EPISTOLA ΠΙΔ.

B Τοῖς ἐν Ταρσῶ περὶ Κυριακόν (86).

*Ὅσον ἐστὶ τὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθόν, τί χρὴ λέγειν πρὸς ἄνδρας υἱοῦς τῆς εἰρήνης; Ἐπεὶ οὖν τὸ μέγα τοῦτο, καὶ θαυμαστόν, καὶ πᾶσι περισπούδαστον τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Κύριον, κινδυνεύει λοιπὸν εἰς ὄνομα φίλων περιστῆναι, διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγεῖσθαι λοιπὸν ἐν τοῖς πολλοῖς (87) τῆς ἀγάπης, οἶμαι προσήκειν μίαν ταύτην εἶναι σπουδὴν τοῖς γνησίως καὶ ἀληθινῶς δουλεύουσι τῷ Κυρίῳ, τὸ ἐπαναγαγεῖν πρὸς ἑνωσιν τῆς Ἐκκλησίας, τὰς πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ἀπ' ἀλλήλων διατμηθείσας. Ὅ δὲ καὶ αὐτὸς ἐπιχειρῶν ποιεῖν, οὐκ ἂν δικαίως πολυπράγμωνος αἰτεῖται λάβοιμι. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἰδίῳ ἐστὶ Χριστιανοῦ, ὡς τὸ εἰρηνοποιεῖν· διὸ καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ μισθὸν μέγιστον ἡμῖν ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο. Συντηρῶν τοίνυν τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ θεασάμενος αὐτῶν πολὺ μὲν τὸ φιλάδελφον καὶ τὸ περὶ ὑμᾶς ἀγαπητικόν, πολλῶν δὲ ἐτι πλέον τὸ φιλόχριστον καὶ τὸ περὶ τὴν πίστιν ἀκριβές τε καὶ εὐτόνον· καὶ ὅτι πολλὴν ἀμοφτέρων ποιούσιν αὐτοὺς σπουδῆν, τῆς τε ὑμετέρας ἀγάπης μὴ χωρίζεσθαι, καὶ τὴν ὑγαίνουσαν πίστιν μὴ καταπροδοῦναι· ἀποδεξάμενος αὐτῶν τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν, ἐπιστέλλω τῇ σεμνότητι ὑμῶν, παρακαλῶ πάσῃ ἀγάπῃ ἔχειν αὐτοὺς ἠνωμένους γνησίως, καὶ πάσης ἐκκλησιαστικῆς φροντίδος κοινωνοὺς· ἐγγυησάμενος καὶ αὐτοῖς τὴν ὑμετέραν ὀρθότητα, ὅτι καὶ αὐτοὶ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τῷ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ζήλῳ πρὸς πάντα ἐστὲ παρατεταγμένοι, ὅσαπερ ἂν δέη (88) παθεῖν ὑπὲρ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας. Ἐστὶ δὲ, ὡς ἑμαυτὸν πείθω, τὰ οὕτε ὑμῖν ὑπεναντία, καὶ

mus. Nonnulli alii Τοῖς ἐν Ταρσῶ τοῖς περὶ Κυριακόν. Editi Τοῖς αὐτοῖς περὶ Κυριακόν παραλήσασα.

(87) Ἐν τοῖς πολλοῖς. Præpositio addita ex Coisl. primo et alio ms.

(88) Ἄρ δέη. Sic Med, et Coisl. primus cum nonnullis aliis. Editi ἂν δεοῖ. Paulo post editi ἐκ τῶν Πατέρων. Coisl. primus et duo alii ut in textu.

ταί· προσηρμένους τῶν ἀδελφῶν ἀοτάρκη προς πλη- A
ροφορίαν, ταῦτα, ὁμολογεῖν ὑμᾶς τὴν ὑπὸ τῶν Πατέ-
ρων ἡμῶν ἐκτεθεισάν Πίστιν τῶν ἐν Νικαίᾳ κατὰ
συνελθόντων, καὶ μηδεμίαν τῶν ἐκεῖ λέξεων ἀθετεῖν,
ἀλλ' εἰδέναί, ὅτι τριακόσιοι δέκα καὶ ὀκτώ, ἀφιλοει-
κως συνιώντες, οὐκ ἄνευ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος
ἐνεργείας ἐφθέγγαντο· προσθεῖναι δὲ τῇ Πίστει ἐκεῖνη
καὶ τὸ μὴ χρῆναι λέγειν κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,
μὴ μέντοι μηδὲ τοῖς λέγουσι κοινωνεῖν, ἵνα καθαρὰ
ἢ τοῦ Θεοῦ ἢ Ἐκκλησία, μηδὲν ζιζάνιον ἑαυτῇ
παρამεμιγμένον ἔχουσα. Ταύτης αὐτοῖς τῆς πληρο-
φορίας παρὰ τῆς εὐσπλαγγίας ὑμῶν προτεθείσης,
καὶ αὐτοὶ τὴν πρέπουσαν ὑμῖν ὑποταγὴν ἑτοιμοὶ εἶσι
παρασχεῖσθαι. Αὐτὸς γὰρ ἐγγυῶμαι τὸ μέρος τῶν
ἀδελφῶν, ὡς εἰς οὐδὲν ἀντεροῦσιν, ἀλλὰ πᾶσαν ὑμῖν
ἐπιβεβῆσθαι εὐταξίαν ἀπερδολῆν, ἐνὸς τούτου αὐτοῖς B
τοῦ ἐπιζητουμένου παρ' αὐτῶν ὑπὸ τῆς ὑμετέρας
εὐειότητος ἐτοιμῶς παρασχεθέντος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΙΕ'.

EPISTOLA CXV.

*Incommodam mulierem monet parum proficere sine justitia liberalitatem in pauperes : rogat ut se docere desinat, sed po-
tius cogitet de judicio Dei, ubi nec servi testes aderunt, nec eumuchi. Horum vitia nativis coloribus describuntur.*

Σιμπλικία ἀρετικῇ (89).

Ad Simpliciam hæreticam.

Ἀβούλωσ οἱ ἄνθρωποι καὶ μισοῦσι τοὺς κρείττο-
νας, καὶ φιλοῦσι τοὺς χειρόνας. Διὸ δὴ καὶ αὐτὸς
κατέγω τὴν γλώτταν (90), σιωπῇ τῶν ἐμῶν ὕδρων
πνίγων τὸν θνεῖδον. Ἐγὼ δὲ μενῶ τὸν ἄνωθεν δικα-
στην, ὅς οἶδε πᾶσαν κακίαν ἐν τέλει ἀμύνεσθαι. Κἂν
γὰρ ὑπὲρ ψάμμον ἐκχέῃ (91) τὴν γρήματα, βλάπτει
ψυχὴν, πατήσας τὸ ἔθικαιον. Ἄει γὰρ θυσίαν Θεός, C
οὐχ ὡς χριζῶν, οἶμαι, ζητεῖ, ἀλλὰ θυσίαν πολυτελῆ
τὴν εὐσεβῆ καὶ δικαίαν γνώμην δεχόμενος. Ὅταν
δὲ τις ἑαυτὸν (92) παραβαλῶν πατῆ, κοινὰς λογίζε-
ται τὰς εὐχάς. Σαυτὴν οὖν τῆς ἐσχάτης ἡμέρας
ὑπόμνησον, καὶ ἡμᾶς (93), εἰ βούλει, μὴ διδάσκει.
Ἴσμεν σου κλειόνα, καὶ ταῖς ἐνδοθεν ἀκάνθαις οὐ
τοσοῦτον συμπιγόμεθα· οὐτε ἐν ὀλίγοις καλοῖς
ἐκκαλασίουνα κακίαν ἐπιμύνομεν. Ἐπιγείρας ἡμῖν
σαώρας τε καὶ φρόνουσ, ἐαρὶνὰ δῆθεν θηρία, πλὴν
ἡμῶς ἀκάθαρτα. Ἄλλ' ἤξει πτερὸν (94) ἄνωθεν, τὸ

(89) Argumentum hujus epistolæ, scitu necessa-
rium et publica luce dignum, quod in Operum
S. Basilii editionibus deest, exstat in codice Cæsareo
num. LXVII prænotato ante initium epistolæ
his verbis (a) : Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολῆ πρὸς Σιμπλι-
κίαν περὶ εὐνοῦχων αὐτῆς. Αἰρετικὴ ἦν αὕτη. Ἀρ-
ρωστησάντος δὲ τοῦ μακαρίου Βασιλείου, καὶ εἰσόν-
τος ἐν τινι λουτρῷ λούσασθαι, ἡ αὕτη Σιμπλικία
προσέειπε εὐνοῦχοις καὶ κορασίοις ῥιφῆναι τὰ σά-
βανα (b) αὐτοῦ ἔξω· καὶ παρευθὺς ἡ δικαία χρῆσις
πρὸ Θεοῦ ἀνεῖλε τινὰς ἐξ αὐτῶν· καὶ ἡ αὕτη Σιμπλι-
κία ἐπέμψε χρήματα τῷ αὐτῷ μακαρίῳ Βασιλείῳ
ἐξῆλασμένη τὸ πταίσμα· ὃ δὲ, μὴ δεξάμενος, ἔγρα-
ψεν αὐτῇ ταῦτα. Hoc est : *Ejusdem epistola ad Sim-
pliciam de eunuchis ipsis. Hæretica hæc fuit ; ideo-
que cum S. Basilius ob adversam valetudinem lavandi
causa intrasset balneum, mandavit illa eunuchis ac
puellis suis ut ejus sabana foras projicerent. Quo
facio, statim justa Dei vindicta nonnullas eorum qui
id perpetraverant sustulit. Simplicia igitur, ut per
expiationem illatæ injuriæ S. Basilio reconciliare-*

A hæc sunt : ut fidem a Patribus nostris, qui Nicææ
quondam convenerunt, editam profiteamini, nul-
lamque in ea vocem rejiciatis, sed sciatis trescen-
tos decem et octo Patres, qui citra contentionem
convenerunt, non sine Spiritus sancti afflatus locu-
tos esse ; atque illud etiam huic fidei addatis, Spi-
ritum sanctum creaturam dici non oportere, nec
cum iis qui dicunt, communicandum, ut Dei Ec-
clesia pura sit, zizanium nullum sibi admistum
habens. Hæc si illis vestra cbaritas ad persua-
sionem proposuerit ; ipsi quoque et consenta-
neum vobis parati sunt obsequium exhibere. Ego
enim pro fratribus spondeo, eos nulla in re esse
contradicturos, sed cumulatissime modestiam
omnem vobis exhibituros ; si modo perfectio ves-
tra hoc unum quod a vobis expetunt, lubenter
ipsis concesserit.

Temere homines et odio prosequuntur meliores,
et dilligunt peiores. Quapropter et ipse contineo
linguam, contumeliarum mearum opprobrium silen-
tiosè premens. Ego autem supernum judicem
expectabo, qui novit malitiam omnem in fine
ulcisci. Nam etiamsi quis pecunias arena copiosius
profundat, si justitiam conculcat, animam suam
lædit. Semper enim Deus sacrificium, non quasi,
opinor, eo egeat, quærit ; sed pretiosum sacrifi-
cium, mentem piam ac justam admittit. Quando
autem quispiam prævaricando se ipse proculcat,
ejus preces pro impuris ducit. Itaque de extrema
die te ipsa commoneas, et nos si videbitur, 208
ne doceto. Novimus plura quam tu, et internis
spinis non tam præfocamur, neque paucis bonis
decuplam malitiam admiscemus. Excitasti in nos
et lacertas et rubetas, bestiolas quidem vernas, sed
tur, pecuniam quidem ipsi misit ; sed is, pecunia, quæ
sibi oblata fuerat, non accepta, scripsit hæc. In edi-
tione Operum divi Basilii Benedictina anni 1750
argumentum hoc nostrum scholii saltem vices
obire poterat, nec videmus causam cur fuerit ne-
glectum.

(90) *Τὴν γλώτταν.* Editiones secunda Basileen-
sis et Parisiensis addunt μου, quod deest in Coisl.
utroque, Harl., Reg. secundo et Colb. et antiquio-
ribus editionibus. Non exstat hæc epistola in Me-
dicæ et Regio primo.

(91) *Ἐκχέῃ.* Ita summo consensu veteres libri.
Editi ἐκχέει.

(92) *Ἐαυτόν.* Reg. secundus et Colbert., et in
margine Coisl. secundus ὄλων ἑαυτόν.

(93) *Καὶ ἡμᾶς.* Duo codices ἡμᾶς δέ, et paulo
post Ἴσμεν γάρ. Mox Harl. πνιγόμεθα.

(94) *Πτερὸν.* Regius secundus et Coisl. secun-
dus habent πτηνόν in textu et ad marginem πτα-
ρόν.

* Alias LXXXVII. Scripta circa an. 372.

(a) Lambec. *Commentar. de biblioth. Vindobon.*, tom. III, ed. Kollar., p. 356

(b) Hoc est lintea balnearia.

immundas. At e supernis veniet avis, quæ has depascetur. Mihi enim reddenda ratio, non ut tu existimas, sed ut Deus judicare novit. Quod si et testibus opus erit, non sistentur servi, neque eunuchorum genus inhonestum ac perniciosum, non, inquam, genus illud, neque femineum, neque masculum, mulierum amore insaniens, invidum, mercede vili conductum, iracundum, fractum, ventri serviens, avarum, sævum, cœnæ plorans jacturam, inconstans, illiberale, quidvis accipiens, insatiabile, furiosum, et zelotypum: et quid jam ultra dicendum est? simul ut natum est, ferro damnatum. Quomodo ergo fieri poterit, ut horum mens recta sit, quorum et pedes distorti sunt? Hi caste quidem vivunt absque mercede per ferum: sed amore insaniunt absque fructu, ob suam ipsorum turpitudinem. Non hi producentur iudicii testes, sed oculi justorum, et conspectus virorum perfectorum, quoliquot tunc oculis ea cernent, ad quæ nunc animi cogitatione respiciunt.

EPISTOLA CXVI.

Firminum cum audisset Basilium, relicta vitæ asceticæ exercitatione, arma sequi, dehortatur eum ab hoc consilio, atque auctor est, ut beatos progenitores patriæ regendæ, quam paternam avum armorum professione imitari.

Firmino.

Et raræ sunt litteræ tuæ et breves, sive segnitie scribendi, sive alioqui satietatis, quæ ex copia nasci posset, vitandæ consilio; sive quod etiam te ipse sermonis brevitati assuefacias. Nobis certe nihil satis est, sed etiamsi redundant copia, desiderio impares sunt; eo quod velim singulas res tuas discere, quomodo tibi corpus habeat, quomodo pietatis exercitatio; utrum in iis quæ initio decrevisti, perseveres; an aliquid novi consilii susceperis, ut quæque res accidunt, ita sententiam immutans. Quod si idem permaneres, multitudinem litterarum non exposceremus: sed satis nobis esset hoc tantum: *Ille illi: valere nos scias, et vale.* Quoniam autem audimus, quæ et dicere nos pudet, et relicto beatorum progenitorum ordine ad avum paternum transiungere, et Brettanium fieri velle pro Firmino, hæc ipsa avemus audire, et quibus rationibus ad hanc vitæ viam ineundam adductus sis, discere. Verum quoniam ipse ob consilii pudorem conticuit: nos te adhortamur, ut pudore digna consilia non capias, et si quid subit animum tuum, hoc ex mente expulso, iterum ad te redeas, ac longo dicto, revertare in patriam, satis ad vitæ securitatem et ad omnem splendorem existimans, urbi, itidem ut majores, præesse: id quod tibi citra laborem obventurum confidimus, respicientes tum ad idoneas naturæ dotas, tum ad competitorum

* Alias CLXXIV. Scripta circa an. 372.

(94') *Ἐκαστα.* Editi πάνθ' ἕκαστα, sed prima vox deest in antiquissimis codicibus Coisl. et Med. Deerat etiam in Harlæano, sed addita est ab alia manu.

(95') *Μετατιθέμενος,* etc. Sic quatuor codices et prima manu Harlæanus. Editi μεταθέμενος.

(95') *Διέμεινας.* Med. διέμενες. Paulo post editi

Α ταῦτα νεμόμενον. Ἐμοὶ γὰρ λόγος, οὐχ ὡς οὐ νομίζεις, ἀλλ' ὡς οἶδε κρίνειν Θεός. Εἰ δὲ καὶ μαρτύρων χρῆσι, οὐ δούλοι στήσονται, οὐδὲ εὐνοῦχων γένος ἔτιμον καὶ πανώλεθρον· τοῦτο δὴ τοῦτο, ἄθλιον, ἀνανδρον, γυναικομανές, ἐπιζήλον, κακόμιστον, δόξυθμον, θηλυδριώδες, γαστριδουλον, χρυσομανές, ἀπηγές, κλαυσιδειπνον, εὐμετάβλητον, ἀμετάδοτον, πάνδοχον, ἀπροσκορές, μανικὸν καὶ ζηλότυπον· καὶ τί γὰρ εἶτι εἰπέιν; σὺν αὐτῇ τῇ γενέσει σιδηροκατάδικον. Πῶς οὖν τούτων γνώμη ὀρθή, ὧν καὶ οἱ πόδες στρεβλοὶ; Οὗτοι σωφρονουσι μὲν ἀμισθα διὰ σιδήρου· μαίνονται δὲ ἄκαρπα δι' οἰκείαν αἰσχρότητα. Οὐχ οὗτοι στήσονται τῆς κρίσεως μάρτυρες, ἀλλ' ὀφθαλμοὶ δικαίων, καὶ ὄψεις ἀνδρῶν τελείων· οὗτοι ἴσα δρώσι, πρὸς ἃ βλέποντες νῦν εἰσι συνέσει

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΓ'.

B

Φιρμίνω.

Καὶ σπάνιά σου τὰ γράμματα, καὶ μικρὰ ταῦτα, ἢ ὀκνῶ τοῦ γράφειν, ἢ ἄλλως, τὸν ἐκ τοῦ πλήθους κόρον διαφεύγειν οἰκονομοῦντος, ἦπου καὶ πρὸς βραχυλογίαν ἐαυτὸν συνεθίζοντος. Ἡμῖν μέντοι οὐδὲν ἔφαρκε, ἀλλὰ κἄν ὑπερβάλλῃ τῷ πλήθει, τῆς ἐπιθυμίας ἐστὶν ἐλάττω, διὰ τὸ βούλεσθαι ἕκαστα (94') περὶ σοῦ μανθάνειν· πῶς μὲν σοὶ τὸ σῶμα ἔχει, ὅπως δὲ σοὶ τὰ τῆς ἀσκήσεως· καὶ πότερον ἐπιμένεις τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἐγνωσμένοις, ἢ τι καὶ μεταβουλεύσῃ, πρὸς τὰ συμπύπτοντα τὴν γνώμην μετατιθέμενος (95'). Εἰ μὲν οὖν ὁ αὐτὸς διέμεινας (95') σεαυτῷ, οὐκ ἂν πλήθος γραμμάτων ἐπεζητούμεν, ἀλλ' ἐξήρκει ἡμῖν τοσούτον· *Ὁ θεῖτα τῷ δεῖται· ὑγιαίνειν ἡμᾶς ἴσθι, καὶ ἔρρωσο·* ἐπεὶ δὲ ἀκούομεν

C ἃ καὶ λέγειν αἰσχυνόμεθα, καταλιπόντα σε τὴν τῶν μακαρίων προγόνων τάξιν, ἐπὶ τὸν πρὸς πατρὸς πάππον αὐτομολεῖν, καὶ Βρεττανίον σπουδάζειν γενέσθαι ἀγχι Φιρμίνω· ἐπιζητούμεν αὐτὰ ταῦτα ἀκοῦσαι (96), καὶ τοὺς λογισμοὺς μαθεῖν καθ' ὡς ἐπὶ ταύτην ἔλθειν τοῦ βίου τὴν ὁδὸν ὑπήχθης. Ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς ἀπεσιώπησας αἰδοῦ τοῦ βουλευμάτος, ἡμεῖς σε παρακαλοῦμεν μήτε βουλεύεσθαι αἰσχύνῃ· ἄξια, καὶ εἰ τι ὑπέδραμ' εἰς τὸν νοῦν, ἀτελέσαστα τοῦτο τῆς διανοίας, σεαυτοῦ γενέσθαι πάλιν, καὶ μακρὰ χεῖρειν εἰπόντα στρατεία καὶ ὅπλοις, καὶ ταῖς ἐπὶ στρατοπέδου ταλαιπωρίαις, καταλαθεῖν τὴν πατριδα, ἀρκοῦν πρὸς ἀσφάλειαν βίου καὶ πρὸς πλείων

D περιφάνειαν τὸ ἐξίσου τοῖς προγόνοις κρατῆσαι τῆς πόλεως ἡγησάμενον· ὅπερ ἀπόνως σοὶ παρατηρή-

ἐπεζητούμεν· ἀλλ' ἤρκει. Codices antiquissimi Coisl., Med., Coisl. et Harl. ut in contextu; subinde Med. primus τὰ ἀκούμενα, *Quæ audimus pudet dicere.*

(96) Ἀκοῦσαι. Editio Paris. addit παρὰ σοῦ, sed hæc desunt in edit. Basil. et sex mss. codicibus. Duo autem codices, nempe Vaticanus et Coisl. secundus, habent Βρεττανίον. Non multo post Coisl. primus μήποτε βουλεύεσθαι.

σθασι πιστεύκαμεν, πρὸς τε τὴν ἐκ φύσεως ἐπι-
 τρεδύτητα ἀφορώντας καὶ πρὸς τὴν ἐρημίαν τῶν ἐν-
 ισταμένων. Ἐἴτε οὖν μὴ γέγονεν ἐξ ἀρχῆς ἡ γνώμη,
 εἴτα γενομένη πάλιν ἐκδέβληται, γνώρισον (96*) ἡμῖν
 ἐν τάχει· εἰ δὲ, ὃ μὴ γένοιτο, τὰ αὐτὰ μένει βουλευ-
 ματα, αὐτάγγελτος ἡμῖν ἡκέτω ἡ συμφορὰ· γραμ-
 μάτων δὲ οὐ δεόμεθα.

EPISTOLA PIZ'.

Firmius respondet præcedenti epistolæ, dolorem suum significat, quod a pietatis exercitatione discessisset: promittit incipere se ad priorem vitam rediturum; sequæ impetratum sperat ut dimittatur. Cæterum Dei auxilio confidit suam virginitalis servandæ voluntatem regis mandatis potiorum futuram.

Ἀνεπίγραφος (97), ἐπὶ ἀσκήσει.

Ἐγὼ καὶ ἄλλως ὀφειλοσθαί τῃ ὑμετέρῃ τιμωρίῃ
 ἐμὰνδον νομίζω· καὶ τὸ νῦν δὲ τοῦτο φρόντισμα, ἐν
 ᾧ ἴσμεν, ἀναγκαιῶς ἡμᾶς ὑπευθύνους ταῖς τῶν
 κοινῶν πραγμάτων ὑπηρεσίαις καθίσταται, κἂν οἱ
 τυχόντες ὧσιν (97*) οἱ ἐπιτάττοντες, μὴ ὅτι ὑμεῖς οἱ
 πολλοὶ δικαιοὶ καὶ ἄλλοις πρὸς ἡμᾶς συναπτόμενοι.
 Τὴ μὲν οὖν παρελθόντα εἰς ἐξέτασιν ἀγαγεῖν οὐκ
 ἀναγκαῖον· ἐπεὶ ἐνῆν εἰπεῖν, ὅτι ἡμεῖς ἐγενομέθα
 ἰαυτοῖς τῶν ταραχῶν αἰτιοί, τῆς ἀγαθῆς ἐκείνης
 ἀσκήσεως καὶ μόνης ἀγούσης πρὸς σωτηρίαν φιλονει-
 κήσαντες ἀποστῆναι· διὸ τάχα καὶ τῷ ταραχῶ τούτῳ
 εἰς πειρασμὸν παρεδόθημεν. Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν γέγονε,
 καὶ ὑπομνήσεως ἤξιώθη, ὥστε μὴ δεύτερον ἡμᾶς
 τοῖς ὁμοίοις περιπεσεῖν· τὰ δὲ ἐφεξῆς, πάνυ βούλο-
 μαί πληροφορεῖσθαί σου τὴν εὐλάβειαν, ὅτι, τοῦ Θεοῦ
 συγχορῶντος, ῥᾶστα ἡμῖν προσχωρήσει, τοῦ πράγμα-
 τος καὶ ἐννόμου ὄντος, καὶ οὐδὲν ἔχοντος βαρῦ, καὶ
 τῶν φίλων ἡμῶν πολλῶν (98) ἐτόιμωσ χριζομένων,
 ὄντων ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Τυπωθήσεται οὖν παρ'
 ἡμῶν δέησις, κατὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ προσδοθέντος
 λιβέλλου τῷ βικαρίῳ· ἐν ἧ ἂν μὴ τις γένηται
 παρακλή, εὐθὲως ἀποπεμφόμεθα, τὴν ἐκ τοῦ γράμ-
 ματος (99) ἄδειαν παρεχόμενοι. Πέπεισμαί δὲ ἐν
 κοινοῖς μείζον τῶν βασιλικῶν προσταγμάτων τὴν
 προαίρεσιν ἡμῶν ἰσχύειν, ἣν ἂν ἀτρεπτον καὶ ἀκλινη
 ἐκ τῷ κατὰ τὴν ἀκμὴν βίου ἐπιδειξώμεθα, ἀνεπι-
 χείρητος ἡμῖν καὶ ἄστυλος διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας
 τῆς παρθενίας ἡ φυλακῆς εἴη. Τὸν δὲ ἐγχειρισθέντα ἡμῖν παρὰ σοῦ ἀδελφὸν καὶ θεασάμεθα ἡδέως, καὶ
 ἔρχομεν ἐν τοῖς γνωρίμοις, εὐχόμενοι ἄξιον εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς σῆς μαρτυρίας.

(96*) Γνώρισον. Ita codices mss. summo con-
 sensu. Editi δὴλωσον. Paulo post editio Paris. et
 secunda Basil. ἰκέτω. Editio prima Basil. et mss.
 ἡκέτω.

(97*) Τυχόντες ὧσιν. Sic duo mss.. melius quam
 in editis, τυχόντες εἰσίν.

(98) Πολλῶν. Deest ea vox in codicibus Vati-
 cano et Mediceo. Paulo post Reg. secundus et
 Coisl. secundus προσδοθέντος.

(99) Γράμματος. Legitur in Coisliniano primo
 πράγματος, te ipsa solutionem metus afferes. Sed
 magis placuit vulgata scriptura, ἐκ τοῦ γράμμα-
 τος, id est. scriptio consignatam dimissionem af-

A paucitatem. Sive igitur hoc consilium ab initio
 captum non est, sive captum postea rejectum est,
 cito nobis significato: si vero, quod absit, eadem
 manent consilia, sua sponte nuntiata nobis veniat
 calamitas; litteris vero opus non habemus.

EPISTOLA CXVII'.

Sine inscriptione, piæ ac religiosæ exercitationis
 causa.

Ego et alias tuæ me dignitati deberi puto; et
 nunc illa sollicitudo in qua versor, necessario
 me (1) ejusmodi ministeriis obnoxium facit,
 etiamsi quivis e turba præcepta tradat, nedum tu,
 quem multa mecum et alia jura conjungunt. Ita-
 que præterita expendere necesse non est; siquidem
 dicere licet, causam me fuisse molestiarum; dum
 a bona illa pietatis exercitatione, et quæ sola ad
 salutem ducit, pertinaciter discessi; unde et cito
 huic perturbationi ad tentationem traditi sumus.
 Atque hæc quidem transierunt, nec caruere admoni-
 tione, ut ne iterum in eadem mala incidam. Quod
 attinet ad futura, pietati tuæ persuasissimum esse
 velim, ea nobis Dei dono facillime processura;
 cum res et æqua sit, nec quidquam grave habeat;
 et amici nobis multi, qui sunt in aula, prompto ani-
 mo gratificentur. Itaque delineabitur a nobis ro-
 gatio ad similitudinem dati libelli vicario: quam
 quidem si nulla protrahat mora, statim dimittar,
 ex scripto solutionem metus afferens. Persuasum
 autem habeo in ejusmodi rebus potiorum esse regis
 mandatis voluntatem nostram, quam si immutatam
 ac immotam a proposito vitæ perfectæ exhibuero, in-
 expugnabilis nobis et inviolabilis Dei auxilio virgini-
 tatis erit custodia. Fratrem autem mihi a te tradi-
 tum et lubens vidi, et inter familiares habeo: quem
 et Deo et tuo testimonio dignum esse opto.

ferens, metu omni te exsolvam. Necessariam
 fuisse ejusmodi scriptam dimissionem ut omnis
 metus solveretur, perspicui potest ex epistola 125
 Gregorii Nazianzeni, qui Ellebichum sic alloqui-
 tur: Μάμαντα τὸν ἀναγκώστην, ὄντα μὲν ἀπὸ στρα-
 τιώτου πατρὸς, καθιερωθέντα δὲ τῷ Θεῷ διὰ τὸν
 τρόπον, ἀφες τῷ Θεῷ καὶ ἡμῖν· ἀλλὰ μὴ συναρι-
 θμήσης τοῖς πλάνησι, καὶ δὸς ἔγγραφον τὴν ἐλευθε-
 ρίαν, ἵνα μὴδὲ ὑπὸ ἄλλων ἐπηρεάσῃται. Mamantem
 lectorem, qui cum militem patrem habeat, Deo tamen
 ob morum probitatem consecratus est, Deo ac nobis
 missum fac, nec inter erroneos numera; atque liber-
 tatem ac vacationem ei scripto consignatam tribue,
 ut ne ab aliis quidem per calumniam vexetur.

* Alias CCXXXIV. Scripta circa an. 372.

(1) Vide Addenda.

210 EPISTOLA CXVIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΗ΄.

Jovinum Basilium perhonorifice invitat ut sese inviasat.

Jovino, episcopo Perrhes.

Ἰαβεο te debitorem boni debiti. Nam mutuo dedi tibi charitatem, quam me cum fenore recipere oportet: siquidem et Dominus noster hoc fenoris genus nequaquam aversatur. Solve igitur, o charum caput, in nostram patriam veniens. Et hæc quidem scrs est. Quænam vero versura? Quod is vir ad nos venturus sis, qui tanto nobis præstas, quanto parentes liberis sunt meliores.

EPISTOLA CXIX.

Cum duo Eustathii discipuli, Basilium et Sophronium, perfidiam suam horrendis in Basilium calumniis ac illiberali fuga ex ejus domo inlassent; Basilium Eustathium, misso ad singula narranda fratre Petro, obsecrat, ut improbis discipulis autem non præbeat, ac disjuncta magis astringere conetur, quam dissidium augere.

Eustathio, episcopo Sebastia.

Etiam per dignum omni honore ac religiosissimum fratrem meum Petrum tuam saluto dilectionem, obsecrans, sicut alia quavis in occasione, ita et nunc, ut pro me preceris, ut, ex fugiendis his ac noxiis moribus mutatus, tandem aliquando dignus evadam Christi nomine. Profecto autem etiamsi nihil dicam, colloquemini inter vos de rebus nostris, et quæ gesta sunt, accurate indicabit, ut ne sine examine pravas contra nos suspiciones accipias, quas probabile est eos struere, qui nos contumeliis et præter Dei timorem et præter hominum opinionem vexaverunt. Qualia enim nobis ostenderit oximius ille Basilium, quem veluti vitæ meæ præsidium a tua pietate susceperam, equidem vel dicere verecundor: diases autem singula a fratre nostro edoctus. Atque hæc dico, non eum ulciscens (pre-

A

Ἰοβίνω (2), ἐπισκοπῶ Πέρρης (5).

Ἔχω σε χρεώστην ὀφλήματος ἀγαθοῦ. Ἐδάνευσά γάρ σοι χρέος ἀγάπης, ὃ χρεῖ με ἀπολαβεῖν σὺν τόκῳ. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν τὸ τοιοῦτον εἶδος τῶν τόκων οὐ παρατελεῖται. Ἀπόδος τοίνυν, ὦ φίλη κεφαλῆ, ἐπιστάς ἡμῶν τῇ πατρίδι. Τούτο μὲν σὺν ἔστιν αὐτὸ τὸ κεφάλαιον. Τίς δὲ ἡ προσθήκη; Τὸ σὲ εἶναι τὸν παραγιγόμενον, ἀνθρα τοσοῦτον ἡμῶν διαφέροντα, ὅση πατέρες εἰσι βελτίους παίδων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΘ΄.

Ἐυστάθιω, ἐπισκοπῶ Σεβασταίας.

Καὶ διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ μου (4) Πέτρου προσφθέγγομαι σοὺ τὴν ἀγάπην, παρακαλῶν σε (5) ὡς διὰ πάσης προφάσεως καὶ νῦν προσεύχεσθαι ὡπὲρ ἐμοῦ, ἵνα, μεταβαλλόμενος ἀπὸ τοῦ φευκτοῦ (6) τούτου καὶ βλαβεροῦ τρόπου, γένωμαι ποτε ἄξιος τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ. Πάντως δὲ, κἂν ἐγὼ μὴ λέγω, διαλεχθήσεσθε πρὸς ἀλλήλους περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ γνωρίσει σοὶ τὴν ἀκριβειαν τῶν πεπραγμένων, ὥστε μὴ παραδεχθῆναι ἀβασανίστως; τὰς πονηράς καθ' ἡμῶν ὑπονοίας, ἀς εἰκὸς κατασκευάζειν τοὺς καὶ παρὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον καὶ παρὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπόληψιν εἰς ἡμᾶς ἐξυβρίσαντας. Οἷα γὰρ ἡμῖν ἐνεδείξατο ὁ γενναῖος Βασίλειος, ὃν ἀντὶ φυλακτηρίου (7) τῆς ἐμῆς ζωῆς παρὰ τῆς σῆς εὐλαβίας ὑπεδείξαμην, ἐγὼ μὲ καὶ εἰπεῖν αἰσχύνομαι· εἰση δὲ τὰ καθ' ἑκάστον παρ-

se manum illam ferre posse, quæ sacramenta pei blasphemiam confecta susceperat. Theodoret. lib. IV, c. 15.

(4) Ἀδελφοῦ μου. Voclam desumpsimus ex vetustissimo codice Harlezano.

(5) Παρακαλῶν σε. Ita octo mss. Editi καὶ παρακαλῶ σε.

(6) Φευκτοῦ. Sic tres vetustissimi codices. Editi ἀπεικτοῦ, moribus detestandis. Ibidem Coisl. uterque, Reg. secundus et Bigot. alter μεταβαλλόμενος.

(7) Φυλακτηρίου. Hanc vocem sic interpretatur Tillemontius, quasi discipulus ille Eustathii Basilium quodammodo consiliis rexisset. Fieri quidem potuit, ut Basilium ejusmodi consilii uteretur, atque huc forte referendum quod ait in epist. 223. speculatores sibi sub specie auxilii et amicæ communionis datos fuisse. Sed his vocibus, ἀντὶ φυλακτηρίου, præsidium designari existimo, magis precibus et sanctitate hominis, quam illius consilio et opera constitutum. Nimirum Basilium opinatæ discipulorum Eustathii sanctitati tantum tribuebat, ut quandiu eos domi suæ haberet, tutum se a periculis fore crederet. Sic qui Dionysii Mediolanensis corpus servabant, hoc depositum vite suæ præsidium esse ducebant, τὰ φυλακτήρια τῆς ἐκείνων ζωῆς, infra in epist. Basilii ad Ambrosium. Basilium in libro *De Spiritu sancto*, cap. 10, p. 22, docet professionem fidei, quam in baptismo deditimus, per totam vitam ὡς ἀσφαλούς φυλακτηρίου, instar tutissimi præsidii servandam. Jejunium vocatur bonum animæ φυλακτήριον, oratio in Jejun.

Alias CCCXVIII. Scripta anno 372 exeunte, aut 373 ineunte.

Alias CCCVII. Scripta anno 372 exeunte, aut 373 ineunte.

(2) Ἰοβίνω. Ita cum editis Coisl. primus et Med. quibus adjungi potest Harlezanus codex, in quo non exstat quidem hæc epistola, sed cum idem Jovinus nominetur infra in epistola 127, Ἰουβίνος vocatur in hoc codice Vaticano. Sic etiam apud Theodoretum, lib. IV *Hist.*, cap. 15, vocatur Ἰωβίνος in editione Sirmondi, ex uno codice Regio. At Valesius edidit Ἰωβιανός, qui sic reperit in suis codicibus mss. et apud Epiphanium Scholasticum. Codices Reg. secundus, Coisl. secundus et Paris. habent Ἰεβίνω et infra Ἰουβίνω. Supra in epist. 92, cui subscripsit idem Jovinus, Coisl. uterque et Reg. secundus habent Ἰωβίνος. Vaticanus Ἰουβίνος.

(3) Πέρρης. Sic malimus legere cum quatuor codicibus Vat., Reg. secundo, Coisl. secundo et Paris., quam cum editis Κέρρης aut cum Coisl. primo et Med. et editionibus Theodoretum Πέρρης. Probabilius enim est, ut observat Tillemontius, Jovinum Perrhæ in Syria episcopum fuisse, quam aut Pergæ in Pamphylia, aut Kerrhæ urbis prorsus ignotæ. Fuit enim Jovinus ille amicissimus Eusebio Samosatensi, et in eadem provincia episcopus; siquidem mortuo Eusebio ad electionem episcopi vocatus fuit, et cum manum Antiocho Eusebii successori una cum aliis episcopis imponeret, repulit ejus dexteram Antiochus, quia Arianorum communionem, licet exiguo tempore, admiserat; eumque ex numero consecrantium removeri jussit, negans

D

τῶ ἀδελφεῦ ἡμῶν διδαχθεῖς. Καὶ τοῦτο λέγω οὐκ ἐκείνῳ ἀμυνόμενος (εὐχομαι γὰρ αὐτῷ μὴ λογισθῆναι παρὰ τοῦ Κυρίου), ἀλλὰ βεβαίαν μοι τὴν παρὰ σοῦ ἀγάπην μέναι ἡμῖν διοικούμενος, ἣν φοβοῦμαι μὴ διαπλασθῆσαι ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν διαβολῶν, ἃς εἰς αὐτοὺς κατασκευάσαι εἰς ἀπολογίαν τοῦ πατρῴατος. Ὅπερ δ' ἂν (8) κατηγορήσῃσιν ἡμῶν, ἐκείνο παρὰ τῆς σῆς ἀγχινοίας ἐξεταζέσθωσαν, εἰ ἀνεκάλειπεν ἡμῖν, εἰ τὴν (9) διόρθωσιν τοῦ ἀμαρτήματος, οὗ ἂν ἡμῖν ἐπέγουσιν, ἐπαζήτησαν· εἰ ὅλως φανεράν κεν τὴν πρὸς ἡμᾶς λύπην κατέστησαν. Νῦν δέ, ν φαιδρῶ τῷ προσώπῳ καὶ πεπλασμένοις (10) ἀγάπης ἕμεας ἀμύθητόν τινα δόλου καὶ πικρίας βυθὸν εἰς ψυχῆ συγκαλύπτοντες, διὰ τῆς ἀνελευθέρου φύσεως (11) ἐφανέρωσαν. Ἐφ' ᾧ (12) ὅσον μὲν ἡμῖν πατήσαντο πένθος, ὅσον δὲ τὸν γέλωτα τοῖς ἀεὶ τὸν ἀλαθῆ βίον ἐν τῇ ἀθλίᾳ ταύτῃ πόλει βδελυσομένοις, καὶ τήρην πρὸς τὸ πιστευθῆναι, καὶ σχηματισμὸν εἰς ἀπίστην τὸ πλάσμα τῆς σωφροσύνης (13) διαβεβαιούμενοις ἐπιτηδεύεσθαι, πάντως, κἂν ἡμεῖς μὴ ἠγγελάμεθα, γνῶριμον τῇ συνέσει σου· ὡς μηδὲν πῆθευμα οὕτως ὑποπτον εἶναι πρὸς κακίαν λοιπὸν τοῖς ἐνταῦθα, ὡς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀσκητικοῦ ἰσίου. Ἄ πως χρῆ (14) θεραπευθῆναι, τῆς σῆς ἂν εἴη κενώως φροντίσαι (15). Τὰ γὰρ παρὰ Σωφρονίου ὑβρατόμενα (16) ἐγκλήματα ἡμῖν οὐκ ἀγαθῶν τι προοίμια, ἀλλ' ἀρχὴ διαιρέσεως καὶ χωρισμοῦ, εἰς σπουδῆ τοῦ καὶ τὴν ἐν ἡμῖν ἀγάπην ἀποφυγῆναι. Ὅν ὑπὸ τῆς σῆς εὐσπλαγγνίας περακαλούμεν κατακτῆσαι ἀπὸ τῆς βλαβεράς ταύτης ὀρμῆς, καὶ πεισθῆναι τῇ παρ' ἐαυτοῦ ἀγάπῃ κατασφίγγειν μάλιστ' ἐκ τῶν διστέμενα, καὶ μὴ τοῖς πρὸς διάστασιν (17) φερόμενοις συνεπιταίνειν τὸν χωρισμὸν.

A cor enim non imputari ipsi a Domino), sed providens ut stabilis mihi a te dilectio permaneat, quam vereor ne calamitiarum magnitudine commoveant, quas illos ad lapsus defensionem credibile est adornare. Quodcumque autem nobis crimen inferant, interroget eos prudentia tua, an nos in simulaverint, **211** an peccati, cujus nunc nos incusant, emendationem postulaverint; an omnino sui contra nos doloris significationes dederint. Nunc vero sese vultu hilari ac simulatis dilectionis sermonibus immensam quamdam doli et acerbitalis voraginem animo occultasse, illiberali fuga ostenderunt. In quo quidem quantum nobis mœroris attulerint, quantum risus moverint iis qui semper piam vitam in misera hac urbe exsecrantur, et veluti artem ad fidem faciendam, et simulationem ad decipiendum excogitari commentum pietatis affirmant, profecto, etiamsi nos nequaquam narraverimus, notum est prudentiæ tuæ ac perspectum: adeo ut nullum jam vitæ institutum tam suspectum sit ad improbitatem his civibus, quam vitæ asceticæ professio. Quæ quidem quomodo curanda sint, tuæ erit prudentiæ cogitare. Quæ enim contexit in me crimina Sophronius, honorum non sunt proœmia, sed divisionis separationisque initia, eoque tendunt, ut charitas etiam, quæ in nobis est, refrigeret. Quem quidem ut miseratio tua a noxio illo impetu coerceat, obsecramus: ac tua dilectione coneris ea quæ disjuncta sunt, magis astringere, nec eorum, qui ad dissidium erumpunt, intendere separationem.

EPISTOLA PK'.

EPISTOLA CXX'.

Memius ab Eusebio Basilium scribendum esse ad Occidentales, nec reperiens quomodo scribat, mittit commentarium Meletio per Sanctissimum. Sperat consilia de se Antiochiæ in ita brevi ad exitum ventura. Nuntiat Faustum, qui est cum papa, præter canones ordinatum fuisse loco Cyrilli: Meletium rogat ut illi omnibus indicet.

Μελεσίῳ, ἐπισκόπῳ Ἀντιοχείας.

Meletio, episcopo Antiochiæ.

Γράμματα ἐδεξάμην παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Εὐσεβίου, προστάσσοντα πάλιν γραφῆναι τοῖς ἑσπέραις; περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν. Καὶ ἐβουλήθη παρ' ἡμῶν τυπωθῆναι τὴν ἐπιστολὴν, ὑπογραφῆναι ἐπὶ τὰ πάντων τῶν κοινωνικῶν. Ἐπεὶ δ' οὖν οὐκ εὐσέπως ἐπιστεῖλω περὶ ὧν ἐπέταξες, παρέπεμψα

Litteras accepi a religiosissima episcopo Eusebio, quæ præcipunt, ut rursus scribatur ad Occidentales de rebus quibusdam ecclesiasticis. Et voluit a nobis informari epistolam, eamque ab omnibus communicatoribus subscribi. Quoniam igitur non inveni quomodo scriberem de his quæ

(8) Ὅπερ δ' ἂν. Medicæus, Regius primus et alter οὐπερ δ' ἂν.

testabilior videbatur nonnullorum aliorum impietas et morum dissolutio, maximum dolorem Basilio ac omnibus bonis inurens.

(9) Εἰ τήν. Ita tres vetustissimi codices, et editi post εἰ ὅλως. Editi ἢ τήν... ἢ ὅλως.

(13) Σωφροσύνης Harl., Coisl. uterque et Reg. secundus ταπεινοφροσύνης, humilitatis.

(10) Πεπλασμένοις. Tres codices non antiquissimi τετιμημένοις.

(14) Ἄ πως χρῆ. Sic Harlæanus codex, melius quam editi Ὅπως οὖν χρῆ. Quinque alii codices non antiquissimi Ὅπως δὲ χρῆ.

(11) Φυγῆς. Ita Med. et Harl. pro eo quod in aliis erat σωπῆς, illiberali silentio.

(15) Φροντίσαι. Val. φροντίς. Tres alii codices non antiquissimi καὶ φροντίδος.

(12) Ἐφ' ᾧ. Hic locus sic legitur in Coisl. utroque, Vaticano, Bigot. altero et Regio secundo: ἐφ' ᾧ ὅσον μὲν προξενούμενον τὸν γέλωτα τοῖς, etc. In quo quidem quantum risus commoveamus his, etc.

(16) Ὑβρατόμενα. Ita tres vetustissimi codices. Editi συνεβραμμένα. Hunc autem Sophronium esse credimus, quem supra Basilius filium vocat epist. 105, cuique epistolam dedit ad filias Terentii.

(13) Σωφροσύνης. Ita tres vetustissimi codices. Editi συνεβραμμένα. Hunc autem Sophronium esse credimus, quem supra Basilius filium vocat epist. 105, cuique epistolam dedit ad filias Terentii.

(14) Ἄ πως χρῆ. Sic Harlæanus codex, melius quam editi Ὅπως οὖν χρῆ. Quinque alii codices non antiquissimi Ὅπως δὲ χρῆ.

(15) Φροντίσαι. Val. φροντίς. Tres alii codices non antiquissimi καὶ φροντίδος.

(16) Ὑβρατόμενα. Ita tres vetustissimi codices. Editi συνεβραμμένα. Hunc autem Sophronium esse credimus, quem supra Basilius filium vocat epist. 105, cuique epistolam dedit ad filias Terentii.

(17) Πρὸς διάστασιν. Ita Harl., Coisl. uterque, Reg. secundus et Bigot. alter. Editi πρὸς τὸ διάστασιάζειν.

(17) Πρὸς διάστασιν. Ita Harl., Coisl. uterque, Reg. secundus et Bigot. alter. Editi πρὸς τὸ διάστασιάζειν.

Alias LVIII. Scripta anno 373.

(17) Πρὸς διάστασιν. Ita Harl., Coisl. uterque, Reg. secundus et Bigot. alter. Editi πρὸς τὸ διάστασιάζειν.

Alias LVIII. Scripta anno 373.

præcepit, consuetudinem pietati tuæ misi, ut, et eo lecto, et iis, quæ a desideratissimo fratre Sanctissimo compresbytero referentur, attente auditis, ipse de his rebus, ut tibi videbitur, scribere digneris. Nos parati sumus et scriptum illud comprobare, et communicatoribus cito deferendum curare, ut cum omnium subscriptionibus **212** proficiscatur, qui iturus est ad Occidentis episcopos. Cito nobis quid sanctitati tuæ in mentem venerit, significari jube, ut quæ tibi visa fuerint, non ignoremus. De iis autem quæ struuntur aut etiam jam structa sunt contra nos Antiochiæ, dignitati tuæ ille ipse frater referet; nisi antevertens rerum fama quæ gesta sunt nuntiet. Nam spes est fore, ut minæ ad exitum brevi perveniant. Volo autem pietatem tuam scire, a fratre Anthimo Faustum, qui est cum papa, episcopum ordinatum fuisse, ne suffragiis quidem acceptis, et loco ordinatum reverendissimi fratris Cyrilli, ita ut Armenia seditionibus referta sit. Quapropter ne in nos mentiantur, neve rerum confusio nobis detur crimini, hæc dignitati tuæ significavi. Dignaberis autem absque dubio et ipse ea reliquis indicare. Arbitror enim multos hac ordinis perturbatione afflictum iri.

τῆ σεμνότητι σου. Δῆλον δὲ, ὡς καὶ αὐτὸς καταξιώσεις γνῶριμα ποιῆσαι τοῖς λοιποῖς. Ἡγοῦμαι γὰρ πολλοὺς λυπήσειν τὴν ἀταξίαν ταύτην.

EPISTOLA CXXI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΑ΄.

Theodotum hortatur Basilius ut Sanctissimo aures præbeat; eumque facit de ordinatione Fausti certiozem.

Theodoto, episcopo Nicopolitano.

Acerba hiems ac longissima, adeo ut ne litterarum quidem solatium facile habuerimus. Unde

* Alias CXCIV. Scripta anno 373.

(18) *Παρέπεμψα τὸ ὑπομνηστικόν.* Commentarium hunc Basilius non videtur composuisse, sed accepisse ab Eusebio. Quomodo enim composuisset, qui non reperiebat quomodo scriberet?

(19) *Ἀδελφοῦ.* Hanc vocem addidimus ex sex mss. Legimus autem *Σαγκτισσίμου* cum Harl. et Vat. Editi et alii mss. *Σαγκτησίμου*.

(20) *Παριστάται σοι.* Deest vocula in pluribus mss. non vetustissimis. Ibidem editi *καταξιώσεις*. Mss. summo consensu ut in textu.

(21) *Καὶ αὐτῷ συνθέσθαι.* Editi καὶ σοι αὐτῷ συνθέσθαι, et tibi assentiri. Sed illud σοι deest in sex veteribus libris, ac in editione Haganoensi et prima Basileensi. Præterea quod addit Basilius daturum se operam ut communicatoribus deferatur, argumento est eum de scripto loqui, non de Meletio. Paulo post editi *παραιομισθῆναι*. Harl. et Med. cum duobus aliis ut in textu. Illud autem *κοινωνικοῖς redditus communicatoribus*, quia ea vox apud Latinos scriptores ecclesiasticos usitata. Hinc in Epist. Eutherii et Helladii ad Xystum tertium Joannes Antiochenus *Cyrilli communicator factus* esse dicitur.

(22) *Ταχέως.* Editi addunt οὖν, sed hæc vocula deest in omnibus nostris mss. ac in editione Hag. et prima Basileensi.

(23) *Τυρσομένων.* Ita editio Hagan. et mss. septem pro eo quod erat in aliis editionibus *πορσομένων*. Legitur tamen in secunda editione Parisiensi *πονηρευομένων*. Scriptura, quam in contextum recepimus, confirmatur ex epist. 226. Ibidem Harl. et Vat. *ἐσκαυωμένων*.

(24) *Ἄνοιξι.* Uterque Coisl., Med. et Reg. se-

τὸ ὑπομνηστικόν (18) τῆ θεοσεβείᾳ σου, ἵνα, καὶ αὐτῷ ἐντυχῶν, καὶ τοῖς ἀναφερομένοις παρὰ τοῦ ποθεινοτάτου ἀδελφοῦ (19) *Σαγκτισσίμου* τοῦ συμ-
πρεσβυτέρου προσέχων, αὐτὸς καταξιώσης, ὡς παρ-
ιστάται (20) σοι, περὶ τούτων τυπῶσαι, ἡμῶν ἐτόι-
μως ἐχόντων καὶ αὐτῷ συνθέσθαι (21), καὶ ταχέως
ποιῆσαι περικομισθῆναι τοῖς κοινωνικοῖς, ὥστε τὰς
πάντων ὑπογραφὰς ἔχοντα ἀπελθεῖν τὸν μέλλοντα
ὁρμᾶν πρὸς τοὺς κατὰ τὴν Δύσιν ἐπισκόπους. Τα-
χέως (22) ἡμῖν τὸ παριστάμενον τῆ ὁσιότητι σου
γνωρισθῆναι κέλευσον, ἵνα μὴ ἀγνοῶμεν τὰ δόξαντί
σοι. Περὶ δὲ τῶν τυρσομένων (23) ἢ καὶ ἤδη ἐσκαυω-
ρημένων καθ' ἡμῶν ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ ἀνοιξοί (24)
ὁ αὐτὸς ἀδελφὸς τῆ τιμιότητι σου· ἐάν περ μὴ προ-
λαβοῦσα ἡ φήμη τῶν γενομένων (25) φανερὰ ποιεῖται
τὰ πεπραγμένα. Καὶ γὰρ ἐγγύς ἐστιν ἡ ἐλπίς τῆς
ἐκβάσεως τῶν ἀπειλουμένων. Γινώσκειν δὲ βούληται
τὴν εὐλάβειάν σου, ὅτι ὁ ἀδελφὸς Ἀνθιμος Φαῦστον,
τὸν συνόντα τῷ πάπᾳ (26), ἐπίσκοπον ἐχειροτόνησε,
μηδὲ ψήφους δεξάμενος. καὶ τῷ τόπῳ χειροτονή-
σας (27) τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀδελφοῦ Κυρίλλου· ὡς
στάσεων ἐμπλῆσαι τὴν Ἀρμενίαν. Ἴνα τοίνυν (28)
μὴ καταφεύσωνται ἡμῶν, μηδὲ αὐτοὶ τὴν αἰτίαν
σχῶμεν τῆς ἀταξίας τῶν γενομένων, ἐγκόρισα ταῦτα

ἡμῶν, μηδὲ αὐτοὶ τὴν αἰτίαν
σχῶμεν τῆς ἀταξίας τῶν γενομένων, ἐγκόρισα ταῦτα

C Θεοδότῳ, ἐπισκόπῳ Νικοπόλεως (29).

Πολὺς ὁ χειμὼν, καὶ ἐπὶ τὸ μακρότατον περι-
ταθελς, ὡς μηδὲ τὰς διὰ γραμμάτων παραμυθίαις

cundis ἀνύσει. Sed Harl. et alii ἀνοίσει. Hagan. et
duæ Froben. ἀνοίγει.

(25) *Τῶν γενομένων.* Ita hoc loco et infra opti-
mi quique mss. Editi in utroque loco τῶν γενομέ-
νων. Ibidem editi ποιῆσει. Tres vetustissimi codices
cum pluribus aliis ut in textu.

(26) *Τῷ πάπῳ.* Coisl. secundus et Reg. secundus
τῷ πάπῳ. Sed uterque codex consentit cum aliis
in sequenti epistola, ubi de eodem agitur homine.
Quod si iste papa episcopus fuit, videtur Faustus
unus fuisse ex clericis in illius domo manentibus.
Sic enim designari solent ejusmodi clerici. Basilius
in epist. 218 ad Amphilochem salutatur universum
venerabilem clerum, καὶ τοὺς συνόντας Amphilo-
chio. Theophilus Castabolorum episcopus misit
unum ex clericis, quos secum habebat, ἕνα τῶν αὐ-
τῷ συνόντων, qui Basilio mirum in modum con-
vinciaretur. Plurima alia passim occurrunt ejusmodi
exempla. Cum autem Basilius hunc papam nullo
prorsus honoris titulo prosequatur, qui episcopatum
designet; vel is a Basilio communione abscissus
fuit, si modo episcopus erat: vel vir fuit inter lai-
cos opibus ac dignitate insignis, qui Faustum hono-
ris et amicitiae causa, vel ad ministerium aliquod
non ignobile convictorem habebat.

(27) *Καὶ τῷ τόπῳ χειροτονήσας... ἐμπλήσας.*
Ita mss. summo consensu. Editi vero καὶ καταχει-
ροτονήσας... ἐμπληρώσας.

(28) *Ἴνα τοίνυν.* Ita omnes nostri codices. Editi
Ἴνα τοίνυν.

(29) *Θεοδότῳ... Νικοπόλεως.* Ita Coisl. primus
et Med. Addit Harl. Ἀρμενίας. Codices nonnulli
Ἀρμενίας μικρὰς, et sic habent editi.

ἡμῶν ἡμῖν ὑπάρχειν. Ὅθεν διγνάκις οἶδα καὶ ἐπι-
 πλάσ τῆ εὐλαβείᾳ σου, καὶ δεξάμενος γράμματα.
 Αὐτὴ ἐπιπέδη ὁ ποθεινότητος ἀδελφός ἡμῶν Σαγκτί-
 σμος (50) ὁ συμπεσβύτερος τὴν μέχρις ὑμῶν
 διαπορίαν ὑπέστη, δι' αὐτοῦ καὶ προσφθέγγομαι (51)
 ἐν τῇ κοσμιότητι, καὶ παρακαλῶ προσεύχεσθαι
 ἐν ἑμοῦ, καὶ χρῆσαι τὴν ἀκοὴν τῷ προειρημέ-
 νῳ (52), ὥστε παρ' αὐτοῦ διδαχθῆναι τὰ τῶν Ἐκ-
 κλητῶν ἐν οἷσις (53) ἐστὶ, καὶ τὴν δυνατὴν σπου-
 ρὴν εἰπενέγκασθαι εἰς τὰ προκείμενα. Γίνωσκε δὲ,
 ὡς φάσκει γράμματα ἔχων ἦκε πρὸς ἡμᾶς παρὰ
 ἀπὸ (54), ἀξιούντα αὐτὸν γενέσθαι ἐπίσκοπον.
 Ἐπειδὴ δὲ ἠτήσαμεν ἡμεῖς (55) μαρτυρίαν τῆς σῆς
 ἡλικίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων, καταφρονήσας
 ἡμῶν πρὸς Ἀνθιμον ὤχετο, καὶ παρ' αὐτοῦ λαθῶν
 παύει

A raro me scio et ad tuam pietatem scripsisse, et
 litteras accepisse. Sed quia desideratissimus fra-
 ter noster Sanctissimus compresbyter ad vos usque
 iter suscepit, per ipsum et dignitatem tuam sa-
 luto, et obtestor ut pro me preceris, et memorato
 fratri aurem accommodes, ut quo sint loco res ec-
 clesiarum, ab ipso docearis, atque pro virili stu-
 dium ac operam in res propositas conferas. Scias
 autem Faustum ad nos venisse habentem a papa
 litteras, quæ ut ordinaretur episcopus petebant.
 Cum autem pietatis tuæ et reliquorum episcopo-
 rum posceremus testimonia, contemptis nobis abiit
 ad Anthimum, et ab illo accepta, nobis non ad-
 monitis, ordinatione, rediit.

τὴν χειροτονίαν χωρὶς ἡμετέρας ὑπομνήσεως,

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΒ΄.

213 EPISTOLA CXXII'.

scribit ad Pamenium Basilium de ordinatione Fausti; ac rogat ut certiore se faciat, utrum ea res sanari necne possit.

Ποιμενίῳ, ἐπισκόπῳ Σατάλων.

B

Pæmonio, episcopo Satalorum.

Πάντως ἐπεζητήσας (56) γράμματα παρὰ τῶν
 Ἀρμενίων, ὅτε ἐπανῆκαν διὰ σοῦ· καὶ τὴν αἰτίαν
 ἠρώ, δι' ἣν οὐκ ἔδωκα αὐτοῖς τὴν ἐπιστολήν. Εἰ
 ἐν οἷς εἶπον φιλαλήθως, ἔδωκας ἡμῖν αὐτόθεν τὴν
 ὑγκώμην· εἰ δὲ ἀπεκρύφοντο ἐκείνοι, ὅπερ οὐκ
 ἐβίω (57)· ἀλλὰ παρ' ἡμῶν ἄκουε. Ὅ τὰ πάντα
 πάλαι Ἀνθιμος, ὁ διὰ μακροῦ χρόνου τὴν πρὸς
 ἡμᾶς εἰρήνην σπεισάμενος, ἐπειδὴ εὗρε καιρὸν ἑαυ-
 τῷ τε κενοδοξίαν ἐκπληρῶσαι, καὶ ἡμῖν λύπην
 καὶ πρόξενῆσαι, ἐχειροτόνησε τὸν Φαῦστον ἰδίᾳ αὐ-
 τοῦ καὶ ἰδίᾳ χειρὶ, οὐδενὸς ὑμῶν ἀναμείνας ψῆ-
 φων, καὶ ἡμῶν καταγελάσας ἀκριβολογουμένους περὶ
 αὐτοῦ. Ἐπεὶ οὖν συνέχευε μὲν παλαιᾶν εὐταξίαν,
 ἐπειρόνησε δὲ καὶ ὑμῶν, παρ' ὧν ἀνέμενον ἐγὼ
 ἢ μαρτυρίαν δέξασθαι, ἐποίησε δὲ πρᾶγμα οὐκ
 ἔτι εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τοῦτου ἕνεκεν λυπηθεὶς
 πρὸς αὐτοῦς, οὐδεμίαν ἔδωκα ἐπιστολήν πρὸς οὐδένα
 ἐν Ἀρμενίῳ, οὐδὲ πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν. Ἄλλ'
 ἢ εἰς κοινωσίαν ἐδεξάμην τὸν Φαῦστον, φανερώς
 μαρτυρούμενος, ὅτι, εἰ μὴ ὑμέτερά μοι κοίσεις
 γράμματα, πάντα τὸν χρόνον ἔσομαι καὶ αὐτὸς ἡλ-
 κωμένος, καὶ τοὺς ὁμοψύχους μοι (58) οὕτω δια-
 τῶ πρὸς αὐτὸν ἔχειν. Εἰ μὲν οὖν ἰάσιμα τὰ γενέ-
 σεν, ὑπόδασον αὐτὸς τε ἐπιστεῖλαι μαρτυρῶν αὐ-
 τῷ, εἰ ὄρεξ ἀγαθὴν τοῦ ἀνδρός τὴν ζωὴν, καὶ τοὺς
 ἄλλους προτρέψασθαι· εἰ δὲ ἀνίατα, καὶ τοῦτό μοι
 σκερὸν ποιήσον, ὥστε μηκέτι με αὐτοῖς καθόλου
 πορεύειν· εἰ καὶ ὅτι, ὡς ἔδειξαν, ὠρμῆνται λοι-
 πὸν πρὸς τὸν Ἀνθιμον ἑαυτῶν μεταθεῖναι τὴν κοι-

C

D

per tuam civitatem reversi sunt; et causam didi-
 cisti, cur ipsis non dederim epistolam. Siquidem
 ex amore veritatis locuti sunt, dedisti nobis tua
 sponte veniam: sin autem occultarunt; quod equi-
 dem non existimo; saltem ex nobis audi. Egregius
 ille in omnibus Anthimus, qui jam a multo tem-
 pore pacem nobiscum pepigerat, ubi tempus op-
 portunum invenit suam ipsius gloriam inanem
 explendi, et aliquid molestiæ nobis exhibendi,
 Faustum ordinavit, propria auctoritate propriis-
 que manibus, nullius ex vobis expectato suffra-
 gio, ac nostra huius in rebus irrita diligentia. Quia
 ergo disciplinam veterem perturbavit, vosque est
 aspernatus, quorum ego suffragium præstolabar,
 ac rem fecit, ut equidem arbitror, haud gratam
 Deo; hanc ob causam in illos indignatione com-
 motus, ad neminem Armenorum litteras ulla
 dedi, ne ad tuam quidem pietatem. Sed neque
 Faustum admisi ad communionem, aperte testi-
 ficans, nisi vestras mihi litteras afferat, cum ne
 alienum ab eo omni tempore futurum, tum una-
 nimes meos, ut idem de illo sentiant, adductu-
 rum. Itaque si sanabilia sunt quæ evenere, da
 operam ut et ipse scribas, tribuens ei testimo-
 nium, si vitam illius laudabilem vides, et alios
 adhorteris. Sin autem insanabilia, et hoc mihi
 indica, ut eorum omnino nullam amplius habeam
 rationem; quanquam, uti demonstrarunt, jam

(50) Σαγκτίσσιμος. Sic Harl. et Vat. Quatuor
 in codices Σαγκτίσιμος. Editi Σαγκτήσιμος. Paulo
 vel Harl. μέχρις ἡμῶν.

(51) Προσφθέγγομαι. Coisl. primus et Med.
 προσφθέγγεθα.

(52) Προειρημένῳ. Coisl. primus εἰρημένῳ. Ibi-
 dem Harl. pro ὥστε... διδαχθῆναι habet καὶ... διδα-
 χθῆναι.

(53) Ἐν οἷσις. Ita Harl. cum duobus aliis. Editi
 οἷς.

(54) Παρὰ πάπα. Ita tres vetustissimi cum duo-

bus aliis. Editi παρὰ τοῦ πάπα.

(55) Ἐμῶν δεστ in Coisl. primo et Med.

(56) Ἐπεζητήσας. Ita mss. septem. Editi ἐπιζη-
 τήσας.

(57) Ὅπερ οὐκ ἐβίω. Ita Harlæanus codex, me-
 lius multo quam editi, Ὅπερ οὖν ἐβιάζω, quod equi-
 dem conjicio. Propensior erat Basilium ad benigne
 interpretandum, quam ad malum suspicandum.

(58) Ὅμοψύχους μοι. Coisl. primus ὁμοψύχους
 μου.

Alias CCCXIII. Scriota anno 375.

se in eam partem excitarunt, ut suam ipsorum A
 communionem ad Anthimum transferant, nobis
 nostraque Ecclesia, ut obsoletis ad amicitiam con-
 temptis.

EPISTOLA CXXIII.

*Dolorem significat Urbicio quod ad se tentationum aestu flagrantem non venerit. Hortatur ut veniat aut consolaturus
 deducturus.*

Urbicio monacho.

Eras adventurus ad nos (et in proximo erat bo-
 rum) ut nos summo saltem digito tentationibus
 æstuantem refrigerares. Quid deinde? Obstiterunt
 tua peccata, et impetum represserunt, ut sine
 ulla medela laboremus. Quemadmodum enim in
 fluctibus alius quidem desinit, alius vero insurgit,
 ei alius horrore nigrescit: ita quoque malorum
 nostrorum alia cessavere, alia præsentia sunt,
 exspectantur alia, ac unicum malorum nobis, ut
 plurimum, remedium, temporis cedere, nosque
 persecutoribus subducere. At jam adsis nobis,
 aut consolaturus, aut daturus consilium, aut etiam
 deducturus, ac certe ipso conspectu facturus ut
 melius me habeam. Et quod maximum est, precare
 etiam atque etiam, ut ratio nostra a 214 malo
 et a fluctu non obruatur: sed in omnibus gratum
 Deo animum serveamus, ne inter malos servos nu-
 meremur, beneficienti quidem gratias rependen-
 tes, castiganti vero per adversa, morem non ge-
 rentes; sed potius ex ipsis ærumnis utilitatem ca-
 piamus, tum maxime ei credentes. cum eo indige-
 mus maxime.

EPISTOLA CXXIV.

*Significat suum amicorum desiderium, quibus cum careret inter ærumnas, vitam sibi prorsus injunctam trahere
 videbatur.*

Theodoro.

Dicunt nonnulli eos qui amoris morbo capti
 sunt, cum violenta quadam necessitate ab amatis
 divelluntur, si in dilectæ formæ imaginem intuean-
 tur, morbi vehementiam oculis perfruendo com-
 pescere. Utrum autem hæc vera sint, necne, di-
 cere non queo: sed quod mihi erga tuam probi-
 tatem accidit, ab his non longe abest. Quoniam
 enim evenit mihi affectio quadam in sacram tuam
 ac doll expertem animam, ut ita dicam, amatoria,
 desideratis autem fruendi copia non est, quemad-
 modum neque ullo alio bono, ob peccatorum
 meorum impedimentum, mihi visus sum imagi-
 nem bonitatis tuæ expressissimam in religiosissi-
 morum fratrum nostrorum præsentia videre. Ac
 mihi si contigisset cum tua ingenuitate absque illis

* Alias CCCXLIII. Scripta anno 573.

** Alias CCCXXVIII. Scripta anno 573.

(39) *Καταψύξαι*. Ita Harl., Med., Coisl. primus
 et Clarom. Editi *καταψύξω*.

(40) *Ἀλλὰ καὶ πάρεσο ἡμῖν*. Ita quatuor iidem
 codices. Editi *Ἀλλὰ καὶ ἡμῖν ἦκε μόλις*.

(41) *Προπέμφω*. Ita mss. plerique. Editi *προ-
 πέμψω*.

(42) *Κακοῦ καὶ τοῦ*. Quinque mss. non tamen
 vetustissimi *κακοῦ κλύδωνος, a malo fluctu*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΙ΄.

Οὐρβικίῳ μονάζοντι.

Ἐμελλες ἡμῖν παρέσθαι (καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐγγύς
 ἄκρῳ γοῦν δακτύλῳ καταψύξαι (39) ἡμᾶς, ἐν τῷ
 πειρασμοῖς φλεγομένους. Εἶτα τί; Αἱ ἁμαρτίαι
 ἡμῶν ἀντέβησαν, καὶ διεκώλυσαν τὴν ὁρμὴν, ἢ
 ἀθεράπευτα κάμνωμεν. Ὅσπερ γὰρ ἐν τοῖς κύμασι
 τὸ μὲν λήγει, τὸ δὲ ἀνίσταται, τὸ δὲ ἤδη φρενὸς
 μελαινεται· οὕτω καὶ τῶν ἡμετέρων κακῶν τὰ μὴ
 πέπαιται, τὰ δὲ πάρεσι, τὰ δὲ προσδοκᾶται· καὶ
 μία τῶν κακῶν ἡμῖν, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, ἀπὸ
 λαγῆ, εἴξαι τῷ καιρῷ καὶ ὀπεξελεῖν τοῖς διώκου-
 σιν. Ἀλλὰ καὶ πάρεσο ἡμῖν (40), ἢ παραμυθοῦμε-
 νος, ἢ καὶ γνώμην δώσων, ἢ καὶ προπέμφων (41)
 πάντως δὲ αὐτῷ τῷ ὀφθῆναι ῥάους ποιήσων. Καὶ τὸ
 μέγιστον, εὐχου, καὶ ὑπερεύχου, μὴ καὶ τοῖς λο-
 γισμοῖς ἡμῶν βαπτισθῆναι ὑπὸ τοῦ κακοῦ καὶ
 τοῦ (42) κλύδωνος· ἀλλ' ἐν πᾶσι διαφυλάσσειν τῷ
 Θεῷ τὸ εὐχάριστον, ἵνα μὴ ἐν τοῖς κακοῖς δοῦλος
 ἀριθμηθῶμεν, ἀγαθύνοντι μὲν ἐξομολογούμενοι, πε-
 δεύοντι δὲ διὰ τῶν ἐναντίων μὴ προστιθέμενοι· ἀλλὰ
 καὶ δι' αὐτῶν τῶν δυσχερῶν ὠφελώμεθα, μᾶλλον
 αὐτῷ πιστεύοντες, ὅτε καὶ μᾶλλον χρήσομεν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚΑ΄.

Θεοδώρῳ (43).

Λέγουσι τινες τοὺς ἐαλωκότας τῷ πάθει τοῦ ἔρω-
 τος, ὅταν κατὰ τινα βιαιοτέραν ἀνάγκην τῶν ποθυ-
 μένων ἀπάγωνται, εἰ πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς ἀγαπ-
 θείσης μορφῆς ἀποδύσειαν, τὸ σφοδρὸν ἀναπαύειν
 τοῦ πάθους διὰ τῆς ἐν ὀφθαλμοῖς ἀπολαύσεως. Εἰ
 μὲν οὖν ἀληθῆ ταῦτα, ἢ μὴ (44), λέγειν οὐκ ἔχω·
 ὁ δὲ μοι πρὸς τὴν σὴν συμβέβηκεν ἀγαθότητα, οὐ
 πόρρω τῶν εἰρημέκων ἐστίν. Ἐπειδὴ γὰρ γέγονε
 τὴς διαθέσεως ἐμοὶ πρὸς τὴν ἱερὰν καὶ ἁδολὴν σου
 ψυχὴν, ἴν' οὕτως εἴπω, ἔρωτικῆ, τὸ δὲ ἀπολαύειν
 τῶν ποθυμένων, ὡς οὐδὲ ἄλλο τι τῶν ἀγαθῶν, ἐν
 εὐκολίᾳ ἡμῖν ἐστὶ διὰ τὴν ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν ἐναν-
 τίων· ἐνόμισα εἰκόνα τῆς ἀγαθότητός σου ἐναρ-
 γεστάτην ἐν τῇ τῶν εὐλαβεστάτων ἡμῶν ἀδελφῶν
 παρουσίᾳ ἱωρακῆναι. Καὶ εἰ δίχα τούτων συνέβη (45)

(43) *Θεοδώρῳ*. Editi, Reg. secundus et Coisl.
 secundus addunt *ἀσπαστικῆ*, quod deest in codici-
 bus Med., Coisl. primo, Vat., Clarom. et Reg.
 primo.

(44) *ἢ μὴ*. Ita Coisl. primus cum aliis quatuor.
 Editi ἢ, μὴ.

(45) *Συνέβη*. Hanc vocem addidimus ex sex mss.
 Ibidem editi *καὶ εἰ γάρ*. Nonnulli codices mss. *καὶ
 γάρ* et. Melius Coisl. primus et Med., quos secuti
 sumus.

ἢ τῆ με περιτυχεῖν γνησιότητι, ἐλογισάμην ἂν ἐν
 καί κἀκείνους ἐωρακέναι: διότι τῆς ἀγάπης, λέγω,
 ποῦτον ἐν ἐκάστῳ ὕμῶν τὸ μέτρον ἐστίν, ὡς
 πίστις τὴν περὶ τοῦ πλείονος ἐκάστῳ φιλονεικίαν
 κραίνεισθαι. Ἐπὶ τούτοις ἠγαρήσθησα τῷ ἁγίῳ
 κῆρ, καὶ εὐχομαι, εἴπερ ἔτι ὑπολείπεται τις χρόνος
 ἡμῶν. γενέσθαι μοι διὰ σοῦ τὴν ζωὴν ἡδέϊαν, ὡς
 ὁ γε νῦν ἄθλιον πᾶγμα τὸ ζῆν καὶ φευκτὸν (46)
 εἶναι ἡγοῦμαι, τῆς τῶν φιλάτων συνουσίας κεχω-
 ρισμένον (47). Οὐ γὰρ ἐστὶ, κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν,
 ὃ ἢ τις ἂν εὐθυμήσειε, τῶν ἀληθῶς ἀγαπῶντων
 ἐξευγμένως.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΚΕ΄.

*identibus ad veritatem aut suspectis Nicæna fides præscribenda, secundum sanam interpretationem. Nam Marcellus
 consubstantiali, et quidam a Sabellio orti his vocibus ex alia essentia vel hypostasi abusi sunt, quanvis synodus non
 idem esse doceat essentiam et hypostasim. Fides Nicæna totidem verbis refertur; sed quia de Spiritu sancto obiter
 tantum ibi actum est, illud nunc necessario præscribendum, ut anathematizetur, qui Spiritum creaturam dicunt aut
 sentiant, aut natura sanctum esse non consentiant. Glorificandus est cum Patre et Filio: et ab eorum communione re-
 celeandus, qui illum dicunt creaturam. Additur adversus calumniantes, nec genitum illum, nec ingenitum dici. Ana-
 thematizantur qui eum ad ministratorum dicunt aut Filio præponunt, et Filium Patris.*

Ἀντίγραφον Πίστews ὑπαγορευθεῖσης παρὰ τοῦ
 ἀγιοτάτου (48) Βασιλείου, ἢ ὑπέγραψεν Εὐστά-
 θιος ὁ Σεβασταίας ἐπίσκοπος.

1. Τοὺς ἢ προληφθέντας ἑτέρα πίστews ὁμολογῆ-
 αὶ μετατίθεσθαι πρὸς τὴν τῶν ὀρθῶν συναίρειαν
 κλημένους, ἢ καὶ νῦν πρῶτον ἐν τῇ κατηχήσει τοῦ
 ἁγίου τῆς ἀληθείας ἐπιθυμοῦντας γενέσθαι, διδάσκε-
 θαι χρὴ τὴν ὑπὸ τῶν μακαρίων Πατέρων ἐν τῇ κατὰ
 δικαίαν ποτε συγκροτηθείσῃ συνόδῳ γραφεῖσαν
 Πίστιν. Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο χρῆσιμον ἂν εἴη καὶ πρὸς
 τοὺς ὑπονοουμένους ἐναντίας, ἔχειν τῇ ὑγιαίνουσῃ
 ἡσυχασίᾳ, καὶ συσκιάζοντας ἑαυτῶν ἀποφυγαῖς
 ἀπροσώποις τὸ τῆς κακοδοξίας φρόνημα. Καὶ γὰρ
 αἱ τούτοις αὐτάρκεις ἢ ἔγκλειμνη Πίστις. Ἡ γὰρ
 κερήσονται ἑαυτῶν τὴν ἐν τῷ κρυπτῷ νόσον· ἢ
 κερήσονται αὐτὴν ἐν τῷ βάθει, αὐτοὶ μὲν τὸ
 κρῖμα τῆς ἀπάτης βαστάσουσιν (49), ἡμῖν δὲ τὴν
 ἐκλογίαν κούφην ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως παρα-
 κενάσουσιν, ὅτε ἀποκαλύψει ὁ Κύριος τὰ κρυπτὰ
 τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρ-
 κῶν. Λαμβάνειν τοίνυν αὐτοὺς ὁμολογούντας προσ-
 ἔχει, ὅτι πιστεύουσι κατὰ τὰ ῥήματα τὰ ὑπὸ τῶν
 Πατέρων ἡμῶν ἐκτεθέντα ἐν τῇ Νικαίᾳ καὶ κατὰ τὴν
 ἁγίῳ ὑπὸ τῶν ῥημάτων τούτων ἐμφαινόμενῃ διά-
 κειν. Εἰσὶ γὰρ τινες οἱ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ Πίστει
 κινῶντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, καὶ πρὸς τὸ ἑαυ-
 τῶν βούλημα τὸν νοῦν ἐν αὐτῇ ῥημάτων ἔλκον-
 τας. Ὅπου γε καὶ Μάρκελλος ἐτόλμησεν ἀσεβῶν εἰς
 τὴν ὑπόστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ
 βίβλιν αὐτῶν ἐξηγούμενος λόγον, ἐκεῖθεν προφασί-
 σθαι (50) τὰς ἀρχὰς εἰληφέναι, τοῦ ὁμοουσιου τοῦ

congregi, visus essem mihi et illos in te conspi-
 cere; proptereaquod dilectionis modus in uno-
 quoque vestram tantus est, ut æque quisque su-
 perandi studium præ se ferat. Gratias de iis Deo
 sancto egi; precorque ut, si quod adhuc tem-
 pus ad vivendum supersit, fiat mihi per te vita
 jucunda: quemadmodum nunc quidem miseram
 rem esse vitam ac fugiendam existimo, a charissi-
 morum consuetudine separatam. Non est enim,
 mea sententia, in quo quis bono animo esse possit,
 si ab iis, qui vere diligunt, disjungatur.

EPISTOLA CXXV.

*Exemplar fidei a sanctissimo Basilio dictæ, cui
 subscripsit Eustathius Sebastia episcopus.*

1. Qui aut alia fidei confessione præoccupati
 sunt, et ad orthodoxorum unitatem transire vo-
 lunt, aut etiam nunc primum ad institutionem
 doctrinæ veritatis cupiunt 215 accedere, ii do-
 cendi sunt scriptam a beatis Patribus fidem in con-
 cilio olim Nicææ coacto. Hoc ipsum autem fuerit
 utile etiam adversus eos, quos suspicio est doctri-
 næ sanæ adversari, quique speciosis suis effugiis
 sensum opinionis pravæ contegunt. Nam his quo-
 que sufficit hæc ipsa fides. Vel enim emendabunt
 suum ipsorum occultum morbum: aut eum in imo
 occultantes, ipsi quidem fraudis iudicium ferent,
 nobis vero facilem in die iudicii defensionem pa-
 rabunt, cum revelabit Dominus abscondita tene-
 brarum et patefaciet consilia cordium¹¹. Sic ita-
 que suscipiendi sunt, ut credere se constentur
 secundum verba a Patribus nostris edita Nicææ, et
 secundum sanam his verbis significatam senten-
 tiam. Sunt enim nonnulli, qui in hac etiam fide
 doctrinam veritatis depravant, et illius verborum
 sensum ad suum ipsorum arbitrium detorqueant.
 Siquidem ausus est et Marcellus, cum in Domini
 nostri Jesu Christi hypostasim esset impius,
 ipsaque nudum verbum esse statueret, inde ansam
 principiorum arripere, consubstantialis no-
 tionem male exponens. Et nonnulli ab impia Sa-
 bellii Libyensis hæresi, hypostasim et essentiam
 idem esse rati, ansam inde trahunt ad blasphemiam

¹¹ 1 Cor. iv, 5.

(46) Τὸ ζῆν καὶ φευκτόν. Satis acute in eamdem
 sententiam Gregorius Naz. in epist. 73 in manda-
 tis dat Amazonio, ut si quis quaerat, ubi nunc
 Gregorius, et quid rerum agat, respondere non
 dubitet eum quiete et tranquille philosophari. Quod
 si rursus idem roget, quomodo disjunctionem ferat
 amicorum, non jam hædemter respondeat eum philo-
 sophari, sed animo esse admodum inbelli.

(47) Κεχωρισμένον. Ita mss. Editio secunda Pa-
 ris. κεχωρισμένος.

(48) Ἀγιοτάτου. Ita Med. et Coisl. uterque,
 Vat. et Regius secundus. Duo alii ἁγίου. Editi μα-
 γάλου. Deest ἐπίσκοπος in Harl. et duobus aliis.

(49) Βαστάσουσιν. Ita mss. septem, ac paulo
 post totidem παρασκευάσουσιν. Utraque vox in edi-
 tis tempore præsentis expressa.

(50) Προφασίσσθαι. Coisl. secundus et Reg.
 secundus προφασίζεσθαι.

* Alias LXXXVIII. Scripta anno 373.

suæ defensionem , quod ita in fide scriptum sit : *Si vero quispiam dixerit ex alia essentia aut hypostasi Filium esse , eum anathemate ferit Catholica et Apostolica Ecclesia.* Non enim idem dixerunt illic essentiam et hypostasim. Etenim si una et eadem notio subjecta vocibus, quid opus erat utraque? Sed perspicuum est, aliis quidem (Fili-um) ex Patris essentia esse negantibus, aliis vero neque ex essentia esse, sed ex aliqua alia hypostasi dicentibus, illos ita demum utramque opinionem tanquam a sententia ecclesiastica alienam rejecisse. Nam ubi suam ipsorum declarabant sententiam, dixerunt ex essentia Patris Filium, non amplius adjicientes illud, *ex hypostasi.* Quare illud quidem ad eversionem positum est nequioris sententiæ; hoc vero declarationem habet salutaris dogmatis. Constat igitur est consubstantialem esse Patri Filium, quemadmodum scriptum est. Constat etiam, in propria hypostasi Patrem esse, in propria Filium, in propria Spiritum sanctum, quemadmodum et ipsi manifeste exposuerunt. Plene enim et clare ostenderunt, dicendo, *lumen de lumine*, aliud quidem esse lumen quod genuit, aliud vero quod genitum est, lumen tamen et lumen, ita ut una et eadem sit essentia ratio. Apponamus autem jam et ipsam, quæ Nicææ conscripta est, fidem.

αὐτὸν εἶναι τὸν τῆς οὐσίας λόγον. Ἐγκρίσθω δὴ ἡμῖν καὶ αὐτὴ ἡ Πίστις ἢ κατὰ Νίκαιαν συγγραφή.

διάνοιαν κακῶς ἐξηγούμενος. Καὶ τινες τῶν ἀπὸ τῆς δυσσεβείας τοῦ Λίθου Σαβελλίου, ὑπόστασιν καὶ οὐσίαν ταυτὸν εἶναι ὑπολαμβάνοντες, ἐκείθεν ἔλαβον τὰς ἀφορμὰς πρὸς τὴν κατασκευὴν τῆς ἐαυτῶν βλαφήμας, ἐκ τοῦ ἐγγεγράφου τῆ Πίστις, ὅτι Ἐάν τις λέγῃ (51) ἐξ ἑτέρας οὐσίας ἢ ὑποστάσεως τὸν Υἱὸν, ἀναθεματίζεσθαι ἡ Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. Οὐ γὰρ ταυτὸν εἶπον ἐκεῖ (52) οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν. Εἰ γὰρ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐδῆλον ἔνοιαν αἱ φωναί, τίς χρεῖα ἦν ἐκατέρων; Ἄλλο δὲ ἄλλο, ὅτι, ὡς τῶν μὲν ἀρνούμενων τὸ ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι τοῦ Πατρὸς, τῶν δὲ λεγόντων, οὐτε ἐκ τῆς οὐσίας (53), ἀλλ' ἐξ ἄλλης τινὸς ὑποστάσεως, οὐκ ἀμφοτέρα, ὡς ἄλλότρια τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος, ἀπηγόρευσαν. Ἐπεὶ ὅπου γε τὸ ἐαυτῶν εἶλον φρόνημα, εἶπον ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν· οὐκέτι προσθέντες καὶ τὸ, ἐκ τῆς οὐσίας. Ὅστε ἐκεῖνο μὲν ἐπ' ἀθετήσεται κείτοις τῆς πονηροῦ φρονήματος· τοῦτο δὲ φανέρωσιν ἐξ ἐπιστηρίου δόγματος. Δεῖ τοίνυν ὁμολογεῖν ἑμαυτοὺς τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, καθὼς γέγραπται· ὁμολογεῖτε δὲ ἐν ἰδίᾳ μὲν ὑποστάσει τὸν Πατέρα, ἐν ἰδίᾳ δὲ τὸν Υἱὸν, καὶ ἐν ἰδίᾳ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ αὐτοὶ σαφῶς (54) ἐκδεδώκασιν. Αὐτάρως γὰρ καὶ σαφῶς (55) ἐνεδείξαντο εἰπόντες, φῶς ἐκ φωτός· ὅτι ἕτερον μὲν τὸ γεννησαν φῶς, ἕτερον δὲ τὸ γεννηθὲν, φῶς μέντοι καὶ φῶς· ὥστε ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ εἶναι τὸν τῆς οὐσίας λόγον.

2. *Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium tam visibilium quam invisibilium factorem. Et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei, genitum ex Patre Unigenitum, hoc est, ex essentia Patris. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero: genitum, non actum; consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, tum quæ in cælo, tum quæ in terra. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, factus homo: passus est, et resurrexit tertia die, ascendit ad cælos, venturus ad judicandum vivos et mortuos. Et in Spiritum sanctum. Qui autem dicunt, Erat aliquando, quando non erat, et antequam nasceretur non erat, et quod ex non existentibus, factus est, aut dicunt eum ex alia hypostasi aut essentia esse, aut mutabilem, aut alterabilem Dei Filium, eos anathemate percussit Catholica et Apostolica Ecclesia.*

2. Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητὴν. Καὶ εἰς ἓνα Κύριον (56) Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς Μονογενῆ, τοῦτόστιν, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐν (57) τῇ γῆ. Ὁ δὲ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατεβόητα (58), καὶ σαρκωθεὶς, ἐνανθρωπήσασα, παθόντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀνεβόητα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Τοὺς δὲ λέγοντας· Ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καὶ ὅτι οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως οὐσίας φάσκοντας εἶναι, ἢ τρεπτόν ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τοὺς τοιοῦτους ἀναθεματίζεσθαι ἡ Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία.

(51) Λέγη. Sic Medicæus codex cum tribus aliis. Harl. λέγει. Editi λέγη.
 (52) Ἐκεῖ. Ita septem mss. Editi ἐκεῖνοι.
 (53) Ὅτε ἐκ τῆς οὐσίας. Totus hic locus perdifficilis; sed tamen eum explanare conabimur in Præfatione, ubi sententiam Basilii de hypostasi expendimus. Interim observabo in uno ex codicibus Regiis, quem citat Combefisius, legi ὅτι ἐξ οὐσίας, quæ scriptura plurimum arridei Combefisio.
 (54) Σαφῶς. Non male Harl. et unus ex Regiis codicibus εὐσεβῶς. Nam primum adverbium statim iterum occurrit minus eleganter.

(55) Καὶ σαφῶς. Ita mss. septem. Editi et Harl. secunda manu καὶ σαφῶς. Editio Parisiensis secunda in priore habet σαφῶς, in altero σαφῶς.
 (56) Κύριον. Editi addunt ἡμῶν, quod deest in septem mss.
 (57) Καὶ τὰ ἐν. Addidimus illud τὰ ex sex mss.
 (58) Κατεβόητα. Editiones Parisienses et secunda Basil. addunt ἐκ τῶν οὐρανῶν, quæ deest in octo mss. et vetustis editionibus. Paulo post deest in sex mss. articulus ante οὐρανοῦς, quem tamen habebant editi.

3. Ἐπει οὖν ἐνταῦθα τὰ μὲν ἄλλα ἀρχοῦντως καὶ ἀκριβῶς διώριστα, τὰ μὲν ἐπὶ διορθώσει τῶν βλαβέντων, τὰ δὲ εἰς προφυλαχὴν τῶν προσδοκωμένων ὑποψήσεται· ὁ δὲ περὶ τοῦ Πνεύματος λόγος ἐν παραδρομῇ καίεται, οὐδεμιᾶς ἐξεργασίας ἀξίωθεις, ἀλλ' ἐπὶ μηδέπω τότε τοῦτο κεκινήσεται τὸ ζήτημα, ἀλλ' ἀνεπιβούλευτον ἐνυπάρχειν ταῖς τῶν πιστευόντων ψυχαῖς τὴν περὶ αὐτοῦ διάνοιαν· κατὰ μικρὸν δὲ προϊόντα τὰ πονηρὰ τῆς ἀσεβείας σπέρματα, ἀπὸ πρῶτον μὲν ὑπὸ Ἀρείου τοῦ προστάτου τῆς αἰρέσεως κατεβλήθη, ὑστερον δὲ ὑπὸ τῶν τὰ ἐκεῖνου κηλικῶν διαβεβαμένον, ἐπὶ λύμῃ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐξέρρη, καὶ ἡ ἀκολουθία τῆς ἀσεβείας εἰς τὴν κατὰ τὸ Πνεύματος βλασφημίαν ἀπέσκηψεν (59)· ἀναγκάζον πρὸς τοὺς μὴ φειδομένους ἑαυτῶν, μηδὲ προσημένους τὴν ἀφυκτον ἀπειλήν, ἣν τοῖς βλασφημοῦσιν εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁ Κύριος ἡμῶν ἐπανείνετο (60), ἐκεῖνο προτείνειν, ὅτι χρὴ αὐτοὺς ἀναθεματίζειν τοὺς λέγοντας κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τοὺς νοούντας οὕτω, καὶ τοὺς μὴ ὁμολογόντας αὐτὸ φύσει ἅγιον εἶναι, ὡς ἔστι φύσει ἅγιος ὁ Πατήρ, καὶ φύσει ἅγιος ὁ Υἱός, ἀλλ' ἀποφεινούντας πρὸς τῆς θείας καὶ μακαρίας φύσεως. Ἀπόδειξις δὲ τῷ ἁγίου φρονήματος τὸ μὴ χωρίζειν αὐτὸν πατρὸς καὶ Υἱοῦ (δεῖ γὰρ ἡμᾶς βαπτίζεσθαι μὲν, ὡς παρελθόμενον· πιστεύειν δὲ, ὡς βαπτιζόμεθα· δοξάζειν δὲ, ὡς πιστευσάμενον, Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα), ἀφίστασθαι δὲ τῆς κοινωνίας τῶν κτίσμα λεγόντων, ὡς φανερώς βλασφημούντων· ἐκεῖνου ἀπομολογημένου (ἀναγκαῖα γὰρ ἡ ἐπισημείωσις διὰ τῆς συκοφάντας), ὅτι οὔτε ἀγέννητον λέγομεν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἕνα γὰρ οὐδαμὲν ἀγέννητον καὶ μίαν τῶν ὄντων ἀρχὴν, τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὔτε γεννητόν· ἕνα γὰρ μονογενῆ ἐν τῇ παραδόσει τῆς Πίστεως δεδιδάγμεθα· τὸ δὲ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι διδαχθέντες, ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁμολογούμενον ἀκτίστως. Ἀναθεματίζειν δὲ καὶ τοὺς λειτουργῶν λέγοντας τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς διὰ τῆς φωνῆς ταύτης εἰς τὴν τοῦ κτίσματος κατάγοντας τάς. Τὰ γὰρ λειτουργικὰ πνεύματα κτίσματα ἡμῖν ἡ Γραφή παρέδωκεν, εἰπούσα, ὅτι Πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα. Διὰ δὲ τοὺς πάντα φύροντας, καὶ μὴ φυλάσσοντας τὴν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις διδασκαλίαν, ἀναγκάζοντες καὶ τοῦτο προσδιαστειλάσθαι· ὅτι φεύγειν εἶπὶ καὶ τοὺς τὴν ἀκολουθίαν ἣν παρέδωκεν ἡμῖν ὁ Κύριος· ἐναμείβοντας, ὡς φανερώς μαχομένους τῇ εὐσεβείᾳ (61)· καὶ Υἱὸν μὲν προτάσσοντας τοῦ Πατρὸς, Υἱοῦ δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον προτιθέντας. Ἄκνητον γὰρ καὶ ἀπαρεγγεῖρητον φυλάσσειν προσήκει τὴν ἀκολουθίαν, ἣν ἐξ αὐτῆς τοῦ Κυρίου τῆς φωνῆς παρελάβομεν, εἰπόντος· Πορευθέντες, μα-

3. Quoniam igitur hic cætera quidem plene et accurate definita sunt, partim ad emendanda quæ læsa fuerant, partim ad præcavenda quæ subortitura prævidebantur; doctrina autem de Spiritu sancto strictim posita, nec ullam disquisitionem visa requirere, eo quod nondum tunc esset hæc mota quæstio, sed sine insidiis insita esset credentium animis de illo sententia: paulatim autem crescentia impietatis semina, quæ prius quidem ab Ario hæresis auctore jacta, postea vero ab iis qui illius errores improbe exceperunt, ad Ecclesiarum perniciem enutrita sunt, ipsaque impietatis series in blasphemiam contra Spiritum erupit; propterea adversus eos, qui sibiipsis non parcunt, neque inevitabiles minas a Domino nostro Spiritus sancti blasphematoribus intentatas prospiciunt, illud necessario proponendum est: oportere ut anathemate feriant eos qui Spiritum sanctum dicunt esse creaturam, et eos qui sic sentiunt, et eos qui non confitentur eum natura sanctum esse, sicut natura sanctus est Pater, et natura sanctus est Filius, sed ipsum a divina ac beata natura abalienant. Rectæ autem sententiæ argumentum est, illum non separare a Patre et Filio (oportet enim nos baptizari quemadmodum accepimus, et credere quemadmodum baptizamur, glorificare vero ita, ut credimus, Patrem et Filium et Spiritum sanctum) atque etiam ab eorum qui Spiritum creaturam dicunt, ut aperta blasphemantium, communionem recedere: hoc explorato et citra controversiam manente (nam necessaria est ob sycophantas observatio) neque ingentium dici a nobis Spiritum sanctum; unum enim novimus ingentium, et unum rerum principium, Patrem Domini nostri Jesu Christi: neque genitum; unum enim esse unigenitum, in fidei traditione didicimus: Spiritum autem veritatis ex Patre procedere edocti, ex Deo esse confitemur citra creationem. Præterea anathemate feriendi, qui administratorium dicunt Spiritum sanctum, ut qui illum in creaturarum ordinem hac voce detrudant. Nam administratorios spiritus creaturas esse nobis tradidit Scriptura, ubi dicit: *Omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi*^{14, 15}. Denique propter eos qui omnia permiscent, nec doctrinam in Evangeliiis relictam **217** custodiunt, necesse est hoc quoque declarare, eos etiam qui ordinem nobis a Domino traditum invertunt, et Filium ante Patrem, et Spiritum sanctum ante Filium collocant, fugiendos esse, ut qui aperte cum colatate pugnent. Immutus enim et inviolabilis custodiendus ordo, quem ex ipsa Domini voce traditum accepimus,

^{14, 15} Hebr. 1, 14.

(59) Ἀπέσκηψεν. Coisl. uterque et unus ex Re-
gulis ἐπέσκηψεν.

(60) Ἐπανείνετο. Coisl. primus ἐπαντείνεταιο.

(61) Τῇ εὐσεβείᾳ. Ita novem mss. Editi τῇ ἀλη-
θείᾳ.

dicentis : *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*¹⁶.

Subscriptio Eustathii episcopi.

Eustathius episcopus hæc a me tibi Basilio lecta agnovi; et ea quæ supra scripta sunt, comprobavi. Subscripsi autem una mecum præsentibus fratribus, Frontone nostro, et chorepiscopo Severo, et aliis quibusdam clericis.

EPISTOLA CXXVI.

Atarbius, qui adveniente Nicopolim Basilio aufugerat, commonet Basilius ut ad se veniat, rationem eorum reddita, quæ contra Basilium in Ecclesia, et contra fidem dicitur eum viri graves asseverabat.

Atarbio.

Cum Nicopolim usque venissem, sperans me et tumultus excitatos sedaturum et quantum fieri posset, remedium his quæ præter ordinem ac legem ecclesiasticam acta fuerant, laturum; dolui vehementer, ubi probitatem tuam non offendi, sed te omni celeritate didici excessisse, idque e medio fere conventu, qui a vobis habebatur. Quapropter necessario ad scribendam epistolam veni, qua te ut ad nos accedas commoneo, ut ipse per te mœrorem nostrum lenias, quo ad mortem usque percussus sumus, postquam audivimus te media in ecclesia ausum ea esse, quæ hactenus auribus nostris inaudita erant. Atque hæc quidem etiam molesta ac gravia, adhuc tamen tolerabilia sunt, utpote in hominem gesta, qui vindictam eorum quæ passus est Deo committens, totus in eo est ut concillet pacem, nec sua culpa noxii quidquam populo Dei eveniat. Sed quia nonnulli ex honorandis et fide omni dignis fratribus nuuntia-verunt nobis quædam in fide a te novari, et contra sanam doctrinam pronuntiari; his magis commoti, atque magno æstu agitati, ne præter innumera vulnera ab his qui in Evangelii veritatem pecca-

¹⁶ Matth. xxvii, 19.

* Alias CCCCLXIV. Scripta anno 375.

(62) *Υπογραφή.* Harl. et unus ex Regiis καὶ ὑπεγράψεν Εὐστάθιος ὁ Σεβαστείας ἐπίσκοπος, et subscriptus Eustathius Sebastie episcopus.

(63) *Εὐστάθιος.* Editiones Parisienses cum secunda Basileensi addunt ἐγὼ ante hanc vocem, sed deest in nostris codicibus et in editionibus antiquioribus.

(64) *Χωρεπισκόπου.* Coisl. primus et Reg. secundus ἐπίσκοπου.

(65) *Ἀταρβίω.* Codex Claromontanus, qui recentissimus est, Ἀταρβίω Νικοπόλεως, *Atarbio Nicopolitano.* At id prorsus repugnat, cum Nicopolis non alium tunc habuerit episcopum, quam Theodotum. Codex Coisl. antiquissimus et Med. ita hunc titulum exhibent : Ἀταρβίω Νεοκαισαρείας, *Atarbio Neocesareæ.* Hanc scripturam confirmant non improbabili rationem momenta, de quibus in *Vita S. Basilii.*

(66) *Παραμυθία.* Hac voce designatur temperamentum quoddam et accommodatio in rebus difficilioribus. Hinc Basilius eos, qui juraverant se ordinationem non accepturos, et postea acceperant, negat ministerio perfungi debere, si nulla prorsus sit rei leniendæ ratio, ἐὰν μηδεμίαν ἢ μηδεμὴν παραμυθίαν, can. 4. Ibidem vocat παραμυθίαν pruden-

θητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Υπογραφή (62) Εὐσταθίου ἐπισκόπου.

Εὐστάθιος (63) ἐπίσκοπος τοῦ Βασιλείου ἀναγνώσκει ἐγώ, καὶ συνήνεσά τοις προγεγραμμένοις. Ἐτέγραψα δὲ συμπάρωντων μοι τῶν ἀδελφῶν, τοῦ ἡμετέρου Φρόντωνος, καὶ τοῦ χωρεπισκόπου (64) Σεβίρου, καὶ ἄλλων τινῶν κληρικῶν.

EPISTOLA PKG.

Ἀταρβίω (65).

Παραγενομένοι μέχρι τῆς Νικοπόλεως ἐπ' ἐκείνῃ τοῦ καὶ τὰς κινηθείσας ταραχὰς ἐπανορθώσασθαι, καὶ τὴν ἐνδεχομένην ἐπαγαγεῖν παραμυθίαν (66) τοῖς ἀτάκτως καὶ παρὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν θεσμὸν γενομένοις (67), σφόδρα ἠθυμήσαμεν μὴ καταλάβοντάς σου τὴν χρηστότητα, ἀλλὰ μαθόντες ἐξελθόντες σε πρὸς πᾶσαν ἐπειεῖν, καὶ ταῦτα μεσοῦστος σχεῖν τῆς συνόδου, τῆς παρ' ὑμῶν τελομένης. Διὸ ἀνακαίως ἐπὶ τὸ γράμμα ἤλθομεν, δι' οὗ ὑπομνήσασθαι ἀπαντήσασθαι πρὸς ἡμᾶς, ἵνα αὐτὸς διὰ σεαυτοῦ παραμυθίῃ ἡμῶν τὴν λύπην, ἣν μέχρι θανάτου λελυπήμεθα, ἀκούσαντες ἐπὶ μέσῃ τῆς ἐκκλησίας τετοληθῆσθαι πράγματα οὕτω μέχρι τῆς ἡμέρας ταύτης εἰς ἀκοὴν ἡμετέραν ἐλθόντα. Καὶ ταῦτα μὲν, εἰ καὶ λυπηρὰ καὶ βαρῆα, ἀλλ' ἐπιφορητὰ ἐπὶ τὸ εἰς ἀνθρώπων γεγενῆσθαι, ὅς, τὴν ὑπὲρ ὧν ἐπίπονθεν ἐκδικῆσθαι τῷ Θεῷ ἐπιτρέψας, ὅλος ἐστὶ τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ μηδὲν παρὰ τὴν αὐτοῦ (68) ἐπινοήσασθαι βλαβερὸν γίνεσθαι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ἔτι τις τῶν τιμίων καὶ πάσης πίστεως ἀξίων ἀδελφῶν ἀπειρογέλιαν ἡμῖν, ὡς περὶ τὴν πίστιν καινοτομοῦμένων τινῶν, καὶ λαλουμένων παρὰ σοῦ ὑπεκωντικῶς ἢ ὑγιαίνουσθαι διδασκαλίᾳ ἐπὶ τούτοις (69) εὐλογοῦσθαι

tem illam accommodationem, qua usus est in interpretando jurejurando, quo Cyriacum presbyterum Severus episcopus obstrinxerat. Sperabat ergo Basilius Nicopolim proficiscens, se motus, quos Fausti præter canones ordinatio concitaverat, aliquo temperamento sedaturum. Atque inde colligi potest honorificum Fausto testimonium a Pœuenio tributum fuisse, quem Basilius supra in epist. 122 rogat, ut certiozem se faciat utrum res sana necne possit, numque laudabilis sit Fausti vita significet. Quomodo rem temperaverit Basilius, plene nescio. Sed tamen aliquid communi consensu decretum et constitutum fuisse, perspicui potest ex epistola sequenti, in qua Basilius plurimum se utilitatis ex Jovini episcopi adventu, ac ipsam Ambimum qui Faustum ordinaverat, jam sibi amicum factum esse testatur.

(67) *Γενομένοις.* Med. et Coisl. primus γεγενῆσθαι.

(68) *Παρὰ τὴν αὐτοῦ.* Legitur αὐτοῦ in Coisl. primo. Ibidem editi γενέσθαι. Harl. prima manu et plures alii γίνεσθαι. Mox codex Harl. τῶν τιμωριῶν τῶν.

(69) *Ἐπὶ τούτοις.* Coisl. primus ἐπὶ τούτῳ. Mox editi μὴ πού τε. Sex mss. μὴ πού τε.

ἀντες, καὶ πολλὸν ἀγῶνα ἀγωνιάσαντες τοῦ μὴ ποῦ
 πρὸς τοὺς μυρίους τραύμασιν, οἷς πέπονθαν ἡ Ἐκ-
 κλησία παρὰ τῶν εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου
 ἐξαρπτότων (70), εἶ καὶ ἄλλο ἀναφυῆ κακὸν, ἀνα-
 κούσιον τῆς καλαιδίας τοῦ ἐχθροῦ τῆς Ἐκκλησίας Σα-
 βελίου αἰρέσεως (τούτοις γὰρ οἱ ἀδελφοὶ ἀπήγγειλαν
 (71) ἡμῖν συγγενῆ εἶναι τὰ εἰρημένα), τούτου ἕνεκεν
 ἐπιστελλομεν, ἵνα μὴ ὀκνήσης μικρὸν διάστημα κινή-
 θεις καταλαβεῖν ἡμᾶς, καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις πληρο-
 φροῖαν παρασχόμενος, ἡμῶν τε τὴν ὁδὸν κατα-
 κραῖναι, καὶ τὰς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας παραμυθῆσθαι, τὰς νῦν ἀφορήτως καὶ βαρῶς ἐπὶ ταῖς
 παραγμένοις καὶ ἐπὶ τοῖς θρυλλουμένοις εἰρησθαι παρὰ σοῦ λυπουμένας.

EPISTOLA PKZ

*Narrat se Nicopolis gratibus molestiis laborantem, adventu Jovini recreatum fuisse; ac Eusebium rogat ut cum pro rebus
 sua et canonum causa fortiter gestis collaudet.*

Εὐσεβίω, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτωρ.

Ὁ φιλόδηρος Θεὸς ὁ συμμέτρος ταῖς θλίψεσι
 τὰς παρακλήσεις συνάπτων, καὶ παρακαλῶν τοὺς
 ταπεινούς, ἵνα μὴ λάθωσιν ὑπὸ τῆς περισσοτέρας
 λύπης καταποθέντες, ἴσῃν ταῖς ἐπιγενομέναις ἡμῖν
 κατὰ τὴν Νικόπολιν ταραχαῖς τὴν παραμυθίαν ἐπι-
 ἴγαγε, τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Ἰοβίνον ἐν καιρῷ
 ἐπιστήσας· ὃς ὅπως εὐκαιρῶς ἡμῖν ἐπαφάνη, αὐτὸς
 ἐκηρύξατο. Ἡμεῖς γάρ, φειδόμενοι τοῦ μήκους
 τῆς ἐπιστολῆς, σιωπήσομεν· καὶ ἵνα μὴ δόξωμεν
 τοὺς ἐκ μεταβολῆς ἀγαπητοὺς ἡμῖν γενομένους (72)
 ὡσεὶ τῆ ὑπομνήσεως τοῦ σφάλματος στηλιτεύειν.
 Ἀλλὰ παράσχοι ὁ ἄριστος Θεὸς ἐπιστήναι σε τοῖς
 ἡμετέροις τόποις, ὥστε περιπτύξασθαι μὲν τὴν σὴν
 σεμνοπρέπειαν, δηγησασθαι δὲ τὰ καθ' ἕκαστον.
 Πῶστε γάρ πως τὰ κατὰ τὴν πείραν λυπήσαντα
 φυγαγωγίαν τινὰ (73) ἔχειν ἐν διηγῆμασι. Πλὴν
 ἄλλ' ὑπὲρ ὧν τελείως μὲν ὡς πρὸς τὴν εἰς ἡμᾶς
 ἀγάπην, προηγουμένως; (74) δὲ καὶ σιθερῶς ὡς
 πρὸς τὴν τῶν κανόνων ἀκριβείαν ὁ θεοφιλέστατος
 ἐπίσκοπος ἐκινήθη, ἐπαίναςσον αὐτόν· καὶ εὐχαρίστη-
 σον τῷ Κυρίῳ, ὅτι τὰ σὰ θρέμματα πανταχοῦ τὸν
 χαρακτῆρα τῆς ὁσῆς σεμνότητος δείκνυσιν.

EPISTOLA PKH.

*Eusebio, qui gratiam inter Basilium et Eustathium sarcire voluerat, respondet Basilium se pro pace mori paratum esse,
 sed veram pacem quaerere; atque ut Eustathius clare et sine ambagibus respondeat, optare. Affirmat eum nihil ejus-
 modi facturum, neque a mediis hominis consilio dilaceraturum. Unde concludit se non debere cum eo communicare, ne
 denegatam Eusebio communionem Eusebio similibus reddere videatur. Quid agendum cum aliis fidem Patrum non re-
 cipientibus exponit*

Εὐσεβίω, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτωρ.

1. Ἐγὼ τὴν περὶ τὸ εἰρνεύεσθαι τὰς Ἐκκλησίας
 τοῦ Κυρίου (75) σπουδὴν ἔργῳ μὲν ἐνδείξασθαι ἀξίως

(70) Ἐξαρπτότων. Med. et Bigot. ἐξαρπατα-
 νήτων.

(71) Ἀπήγγειλαν. Ita Moil. et Coisl. primus;
 quatuor alii ἀπήγγελλον. Editi ἀπήγγελον. Mox
 Coisl. primus παραλαβεῖν ἡμᾶς.

(72) Γενομένους. Codices duo vetustissimi Me-
 dicus et Coisl. primus habent γινόμενους, qui
 amici nobis sunt, ex quo sequeretur, tum cum hæc
 scriberet Basilium, nondum ei omnino cum Anthonio
 molestiarum auctore convenisse, sed tantum de
 pace agi coeptum esse.

(73) Φυγαγωγίαν τινὰ. Postrema vox addita ex
 Harl. et Clarom. Ibidem editi διηγῆμασι πολλήν.

PATROL. GR. XXXII.

A verunt, Ecclesiam infecta, adhuc 218 etiam
 malum aliud nascatur, renovata ac redintegrata ve-
 teri hostis Ecclesie Sabellii hæresis (his enim fra-
 tres narraverunt nobis affinita esse dicta), eam ob
 causam scripsimus, ut ne graveris ad nos parvo
 itinere confectio accedere, ac plene de his rebus
 satisfaciens, tum dolorem nostrum mitigare, tum
 Dei Ecclesiam solari, quæ nunc intolerabili et
 gravi dolore et ob ea quæ gesta sunt, et ob ea quæ
 rumor est a te dicta esse, afficiuntur.

EPISTOLA CXXVII.

B Eusebio, episcopo Samosatorum.

Deus benignissimus, qui parva molestiis solatia
 innectit et consolatur humiles, ne imprudentem
 nimia tristitia absorbeantur, æqualem iis, quæ
 nobis Nicopoli obtigerunt, perturbationibus conso-
 lationem adjunxit, religiosissimum episcopum Jo-
 vium in tempore adducens: qui quidem quam
 opportune nobis advenerit, ipse exponat. Nos
 enim, ne epistola multum protrahatur, tacebimus;
 tum etiam ne videamur eos qui inutatis animi-
 amici nobis facti sunt, culpæ commemoratione
 quodam modo notare. Sed largiatur Deus sanctus,
 ut in regiones nostras advenies, ut tuam gravita-
 tem amplectamur ac singula referamus. Solent
 enim quodam modo quæ in experiendo molestiam
 attulerunt, aliquam in narrando consolationem
 habere. Cæterum pro iis quæ cumulate quidem,
 quantum ad ipsius in nos amorem attinet, præ-
 cipue autem ac fortiter, quantum ad accuratam
 canonum observationem, episcopus religiosissimus
 conatus est, lauda illum; ac Domino gratias age,
 quod alumni tui ubique virtutis tuæ effigiem re-
 præsentent.

EPISTOLA CXXVIII.

D Eusebio, episcopo Samosatorum.

1. Ego meum ad pacandas Domini Ecclesie
 studium re quidem demonstrare nondum digne po-

Novem mss. ut in textu.

(74) Προηγουμένως. Combæsis non videtur apta
 satis vox ac sequenti coherens. Unde legendum con-
 jicit ἡγουμένως, aspere, et fastuosè; sic enim ipso
 interpretatur. Vir doctus non intelligit apertissimi-
 mam sententiam. Jovinus cum suo in Basilium
 amori satisfecerit, præcipue tamen in canonem
 defensionem, ut clariorum ipso Basilio, iniecit.
 Cur in hoc scripto nodus quaeratur?

(75) Τοῦ Κυρίου. Quatuor mss. non vetustissimi
 τοῦ Θεοῦ

* Alias CCLXII. Scripta anno 375.

** Alias CCLXV. Scripta anno 375.

13

tui; sed cordi meo tantam inesse hujus rei cupiditatem dico, ut meam etiam libenter vitam profundam, ut odii flamma a maligno accensa extinguatur. Ac nisi pacis studio non abnegaverim venire Coloniā, non pacificetur **219** mihi vita. Veram equidem illam pacem, quæ nobis ab ipso Domino relicta est, exquiro; et quod volui mihi ad persuasionem dari, hominis est nihil aliud quam veram pacem desiderantis, quamvis aliter nonnulli veritatem pervertentes interpretentur. Utantur igitur illi suis linguis, ut volunt; nam profecto illos aliquando horum verborum pœnitēbit.

2. Cæterum sanctitatem tuam oro, ut eorum quæ initio proposita fuere meminerit, nec decipiatur alias pro aliis quæstionibus responsiones excipiens, neque vim et pondus addat eorum cavillationibus, qui sine dicendi facultate, ex solo animi sui proposito omnium nequissime veritatem depravant. Proposui enim simplicita et clara et facilia ad recordandum verba, utrum eos qui non recipiunt Nicænam fidem, arceam a communionē, et utrum cum iis qui creaturam dicere Spiritum sanctum audent, partem habere nolimus. Ille autem, cum ad verbum quæstionibus respondere debuisset, ea nobis quæ misisti consarcinavit, idque non mentis simplicitate, ut aliquis suspicetur, neque ob hanc causam, quod consequentia animadvertere non posset. Sed illud ei in mentem venit, si neget quæ proponimus, fore ut se ipse populis aperiat et nudet; sin autem nobis assentitur, discessurum se ab illo mediū hominis consilio, quo nihil hactenus antiquius habuit. Facum ergo nobis non faciat, neque cum aliis tuam etiam circumveniat prudentiam, sed breve nobis responsum mittat ad quæstionem, aut confitens communionem cum fidei hostibus, aut negans. Hæc ei si persuaseris, et miseris mihi rectas, et quales precor, responsiones; ego sum qui hactenus omnia peccavi: ego illam omnem culpam in me recipio, tunc a me humilitatis significationem reposece. Quandiu autem horum nihil fiet, ignosce, religiosissime Pater, si non possim cum simulatione ad Dei aram accedere. Nisi enim hoc metuerem, cur me ipse ab Euippii communionē sejunxissem, viri adeo in litteris excellentis, adeo ætate provecti, ac tot et tanta amicitia jura mecum habentis? Quod si hæc recte

Α οὔπω δεδύνημαι· ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ μου τσαυτην ἔχειν ἐπιθυμίαν φημι, ὥστε ἡδέως ἂν καὶ τὴν ζωὴν τὴν ἐμαυτοῦ προέσθαι ὑπὲρ τοῦ τὴν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐξαφθεῖσαν φλόγα τοῦ μίσους κατασβεσθῆναι. Καὶ εἰ μὴ τῆς ἐπιθυμίας ἕνεκεν τῆς κατὰ τὴν εἰρήνην ἔσοχόμην ἐγγίσει τοῖς κατὰ Κολώνειαν τόποις, μὴ εἰρηνευθεῖν μοι (76) ἡ ζωὴ. Εἰρήνην μέντοι τὴν ἀληθινήν τὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου καταλειφθεῖσαν ἡμῖν ἐπιζητῶ· καὶ ὁ παρεκάλεσά (77) μοι εἰς πληροζορίαν ὑπάρξαι, οὐκ ἄλλο τι ἐπιθυμοῦντός ἐστιν ἢ τῆς ἀληθινῆς εἰρήνης, κὰν ἄλλως τινὲς διαστρέφοντες τὴν ἀλήθειαν ἐξηγῶνται. Ἐκείνοι μὲν οὖν κεχρησθῶσαν ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐφ' ἃ βούλονται· πάντως γὰρ αὐτοὶ ποτε τῶν βημάτων τούτων μεταμελήσει.

2. Τὴν δὲ σὴν ὁσιότητα παρακαλῶ μνησθῆναι τῶν ἐξ ἀρχῆς προτάσεων, καὶ μὴ παράγεσθαι ἄλλα; ἀποκρίσεις ἀντ' ἄλλων ἐρωτημάτων δεχόμενον (78). μὴδὲ ποιεῖν ἐνεργὰ τὰ σοφίσματα τῶν ἀνευ τῆς περὶ τὸ λέγειν δυνάμεως; ἀπ' αὐτῆς μόνης τῆς γνώμης δεικνύμενα πάντων τὴν ἀλήθειαν κακοεργούντων. Προέτεινα γὰρ ἀπλὰ καὶ σαφῆ καὶ εὐμνημόνευτα ῥήματα· εἰ τοὺς μὴ (79) δεχομένους τὴν ἐν Νικαίᾳ πίπτον παραιτούμεθα εἰς κοινωνίαν, καὶ εἰ μετὰ τῶν κτίσμα λέγειν οὐκ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀποτολμώντων τὸ μέρος ἔχειν τὸ ἀνεχόμεθα. Ὁ δὲ, ἀντὶ τοῦ πρὸς ἔπος ταῖς ἐρωτήσεσιν ἀποκρίνασθαι, ἐκεῖνα ἡμῖν ἐβραβύλωσεν ἄπερ ἀπίστευτος (80)· καὶ τοῦτο οὐκ ὠφελεία γνώμης, ὡς ἂν τῷ δόξει (81), οὐδὲ τῷ μὴ δύνασθαι συνορᾶν τὸ ἀκόλουθον. Ἄλλ' ἐκεῖνο λογίζεται, ὅτι, ἀρνούμενος μὲν ἡμῶν τὴν πρότασιν, τοῖς λαοῖς ἑαυτὸν κατάδηλον ποιήσει· συντίθέμενος δὲ ἡμῖν, τῆς μεσότητος ἀποστήσεται, ἧς οὐδὲν αὐτῷ μέχρι τοῦ νῦν γέγονε προτιμότερον. Μὴ τοίνυν ἡμᾶς κατασοφίσῃσθω, μὴδὲ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὴν σὴν παρακρούσθω φρόνησιν· ἀλλὰ σύντομον ἡμῖν λόγον ἀποσταλάτω πρὸς τὸ ἐρώτημα, ἢ ὁμολογῶν τὴν κοινωνίαν πρὸς τοὺς ἐχθρούς τῆς πίστεως, ἢ ἀρνούμενος. Ἐὰν ταῦτα συμπεῖσῃς αὐτόν, καὶ πέμψῃ; μετὰ ὀφθαλμοῦ, καὶ οἷας εὐχομαι, τὰς ἀποκρίσεις· ἐγὼ εἰμι ὁ τὰ κατόπιν πάντα ἡμαρτηκώς· ἐγὼ δέχομαι πᾶσαν τὴν αἰτίαν ἐκαίην ἐπ' ἐμαυτὸν· τότε με ἀπαίται ταπεινοφροσύνης ἐπιδείξειν. Ἔως δ' ἂν μηδὲν γένηται τούτων, σόγγνωθι, θεοφιλέστατε Πάτερ, μὴ θνητῶν μετὰ ὑποκρίσεως θυσιαστηρίω Θεοῦ παρεστάναι (82). Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἐφοβοῦμην, τίνας ἕνεκεν ἐμαυτὸν ἐχωρίζον Εὐῖππιου, τοιοῦτου μὲν τὰ περὶ λόγους, τοσοῦτον δὲ χρόνον (83) προήκοντος, τσαυτὰ δὲ τῆς πρὸς ἡμᾶς φιλίας εὐκαίᾳ κεκτημένους; Εἰ δὲ

(76) *Μὴ εἰρηνευθεῖν μοι.* Legitur μου .in Coisl. primo.

(77) *Ὁ παρεκάλεσα.* Ita mss. sex. Editi ἔπερ ἐκάλεσα.

(78) *Δεχόμενον.* Ita Harl., Med. et Coisl. primus. Editi δεχομένον. Ibidem ἐρωτημάτων deest in Regio primo. In uno autem codice, quem citat Combef., legitur ἄλλας ἐρωτήσεις ἀντ' ἄλλων ἐρωτημάτων, alias pro aliis quæstiones.

(79) *Εἰ τοὺς μὴ.* Sic ope codicum Coisl., Med., Harl. et Regii utriusque emendavimus, quod prave in editis legebatur εἰς τοὺς μὴ.

(80) *Ἄπερ ἀπίστευτος.* Quamvis hæc scriptura solo Coislino primo nitatur, nec statuere possim an in aliis occurrat, eam tamen non dubito præferendam esse vulgatæ ἐπίστευτος, quæ scriptis

(81) *Ὁς ἂν τῷ δόξει.* Ita Harl., Med., Clarom. et alii a Combefatio citati. Editi ὡς αὐτῷ δόξει.

(82) *Παρεστάναι.* Ita Coisl. primus et Harl. cum duobus aliis. Editi παριστάναι. Regius secundus et Coisl. secundus παρίστασθαι.

(83) *Χρόνον.* Ita tres vetustissimi codices, melius quam editi χρόνον. Ibidem editi τῆς περὶ ἡμᾶς. Mss. sex ut in textu.

ἐκείνα καλῶς καὶ προστηρόντως ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἄ
ἐπράξαμεν, γελοῖον δὴ ποῦ τοὺς τὰ αὐτὰ ἐκείνω
λέγουσι διὰ τῆς εὐφωῶν τούτων καὶ χαριέν-
των μεσότητος (84) συναπτόμενον φαίνεσθαι.

3. Οὐ μὴν οὐδὲ παντελῶς μοι δοκεῖ τῶν μὴ δεχο-
μένων τὴν πίστιν ἀλλοτριῶν ἑαυτοὺς, ἀλλὰ ποιησα-
σθαι τινα τῶν ἀνδρῶν ἐπιμέλειαν (85) κατὰ τοὺς
ἐλαιούς θεσμούς τῆς ἀγάπης, καὶ ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς
ἀπὸ μῆς γνώμης, πᾶσαν παράκλησιν μετ' εὐσπλαγ-
χίας προσάγοντας, καὶ τὴν τῶν Πατέρων πίστιν
προσκειμένους, προκαλεῖσθαι αὐτοὺς εἰς συνάφειαν·
εἶν μὲν πείσωμεν, κοινῶς αὐτοῖς ἐνωθῆναι· ἐάν δὲ
ἐπιτύχωμεν, ἀρκεῖσθαι ἡμᾶς ἀλλήλους, τὸν δὲ ἐπαμ-
ροσερῆμόν τούτων ἐξορίσαι τοῦ ἡθους, ἀναλαβόντας
ἐν εὐαγγελικῇ καὶ ἁθολῶν πολιτείᾳ, ἧ συνέζων εἰ
τῆς ἐρχῆς προσελθόντες τῷ λόγῳ. Ἦν γάρ, φησὶ, τῶν
πιστευσάντων καρδίαι καὶ ψυχὴ μία. Ἐάν μὲν
ὡν πεισθῶσί σοι, ταῦτα ἄριστα· εἰ δὲ μὴ, γνωρί-
σπε τοὺς πολεμοποιούς, καὶ παύσασθε ἡμῖν τοῦ
κατοῦ περὶ διαλλαγῶν ἐπιστελλόντες.

EPISTOLA PKΘ'.

*Refert Basilus absurdum quoddam Apollinaris testimonium, cujus ut auctor ipse Basilus existimaretur, Sebasteni sue-
runt machinati. Nunquid quae de se apud aulam statuta fuerant, et postea rescissa vel dilata. Agit etiam de Sanctissime
ac de litteris ad Occidentales mittendis, quos rogandos putat ut communionem suam non sine delectu concedant.*

Μελετίῳ, ἐπισκόπῳ Ἀρτιοχίας.

1. Ἦδειν, ὅτι ξενίσαι τὴν ἀκοήν τῆς τελειότητός
σου τὸ νῦν ἐπιφύεν ἔγκλημα τῷ πάντα εἰπεῖν εὐκόλῳ
Ἀπολιναρίῳ. Καὶ γὰρ οὐδὲ αὐτὸς τὸν πρὸ τούτου
χρόνον ἡμῖν ἐπιστάμενος ἔχειν· ἀλλὰ νῦν οἱ Σεβα-
στηνοὶ διερευνησάμενοί ποθεν αὐτὰ (86) εἰς τὸ μέσον
ἤνευξαν, καὶ περιφέρουσι σύνταγμα, ἐξ οὗ μάλιστα
καὶ ἡμεῖς καταδικάζουσι, ὡς τὰ αὐτὰ φρονούντας,
ἔχον ῥήσεις τοιαύτας· Ὅστε πανταχῆ συνελ-
θόντες, μᾶλλον δὲ ἠνωμένως τῇ ἐτερότητι τοῖν
ἀναγκαῖον εἶναι πρῶτην ταυτότητα· καὶ δευτέραν
καὶ τρίτην λέγοντας εἶναι αὐτήν. Ὅπερ γὰρ ἐστὶ
πρῶτως ὁ Πατήρ, τοῦτό ἐστι δευτέρως ὁ Υἱός,
καὶ τρίτως τὸ Πνεῦμα. Αὐθις δὲ, ὅπερ ἐστὶ πρῶ-
τως τὸ Πνεῦμα, τοῦτο δευτέρως τὸν Υἱόν, καθὸ
εἶ καὶ ὁ Κύριός ἐστι τὸ Πνεῦμα (87)· καὶ τρίτως
τὸν Πατέρα, καθὸ δὴ Πνεῦμα ὁ Θεός. Καὶ ὡς
βλασφημῶν σημῶναι (88) τὸ ἄρρητον, τὸν Πατέρα

¹ Act. iv, 32.

(84) διὰ τῆς... μεσότητος. Mirum videri possit,
cur Basilus communicare cum Arianis sibi videretur,
si cum Eustathio communicaret. Nam Eusta-
thius nondum cum Arianis communicabat, neque
hoc facinus aggressus est, nisi anno 375 exeunte.
Ipse Basilus, postquam communionem Eustathio
renuntiavit, non se ab omnibus Eustathii commu-
nicationibus disjunctum, ut patet ex epistolis 245 et
250, ad Theophilum et Patrophilum. Cur ergo visus
sibi fuisset cum Arianis per Eustathium conjungi,
quod tamen cum Arianis non communicabat: cum
ipso autem Eustathio conjungi per eos sibi non vi-
debatur, qui cum Eustathio communicabant? Aliud
causae esse non puto cur ita se gesserit Basilus,
nisi quod Eustathii communicatores nequaquam
illius sententiae ascriptores et stipulatores essent:
Eustathius vero Arianorum errorem damnare, et

et, ut par erat, pro veritate gessimus, ridiculum
utique fuerit cum iis, qui eadem ac ille dicunt, per
hosce perpolitos ac lepidos homines, qui medii vi-
dentur, conjunctum videri.

3. Non tamen mihi omnino faciendum videtur,
ut nos ab his, qui fidem non recipiunt, aliene-
mus, sed ut aliquam illorum curam secundum
antiquas charitatis leges suscipiamus, 220 ipsis-
que scribamus unanimi consensu, omnem consola-
tionem cum misericordiae visceribus adhibentes, ac
Patrum proposita fide ad communionem illos pro-
vocemus; ac si eos quidem ad assentiendum ad-
duxerimus, nos communiter cum illis conjunga-
mus; sin autem id non assequamur, nobis inter
nos contenti simus, et alternantem illum animum e
nostris moribus amoveamus, revocantes evangeli-
cam et doli expertem disciplinam, in qua vivebant
qui ab initio accedebant ad fidem. *Erat enim, in-
quit, credentium cor unum et anima una* ¹. Itaque
tibi si auscultaverint, id optimum est; sin minus,
agnoscite belli auctores, ac deinceps de reconcilia-
tione ad nos litteras dare desinate.

EPISTOLA CXIX'.

Μελετίῳ, ἐπισκόπῳ Ἀρτιοχίας.

1. Sciebam novum auribus praestantiae tuae vi-
sum iri, quod nunc infertur crimen proclivi ad
omnia dicenda Apollinario. Nam nec ipse ante hoc
tempus eum accusari noveram: sed nunc Seba-
steni alicunde illa perscrutati, in medium protule-
runt, ac scriptum, ex quo maxime nos etiam ut
eadem sentientes condemnant, talia habens verba
circumferunt: *Quare ubique conjuncte, magis vero
unite alicuiusmodi intelligere necesse est primam identi-
tatem; secundam et tertiam eandem dicentes. Quod
enim primo est Pater, hoc est secundo Filius, et ter-
tio Spiritus sanctus. Rursus autem, quod primo est
Spiritus, hoc secundo Filius, quatenus etiam Do-
minus est Spiritus: et tertio Pater, quatenus videli-
cet Spiritus est Deus. Et ut violentius significetur res
non enarrabilis, Pater paterne Filius est, Filius
vero filialiter Pater. Atque similiter de Spiritu;*

catholicam fidem profiteri nolet. Quomohrem si
cum Eustathio communicasset, visus sibi fuisset
Arianam haeresim fovere, vel saltem tolerare: at
ideri in incommodum non incurrebat, cum iis
communicans, qui se ab Eustathio nondum disjau-
xerant.

(85) Ἐπιμέλειαν. Eadem pacis constituendae ra-
tio proponitur a Gregorio Nazianzeno, orat. 12,
p. 205.

(86) Ἀδρδ. Sic niss. sex et antiquae editiones.
Legitur in Frob. secunda et Paris. αὐ-δ.

(87) Καθὸ δὲ καὶ ὁ Κύριός ἐστι τὸ Πνεῦμα. Haec
addidimus ex septem mss.

(88) Σημῶνας. Ita Harl. cuius ope sustulimus
corruptissimam lectionem vulgatam σημῶνας.

¹ Alias LIX. Scripta anno 373.

quatenus sane unus Deus Trinitas est. Hæc sunt quæ divulgantur, quæ quidem nunquam possum credere commenta esse circumferentium, quamvis ex eorum in nos calumnia nihil illos existimem non audere. Cum enim ad quosdam ex suis scriberent, postquam calumniam in nos effudere, hæc addiderunt, hæreticorum quidem verba esse asseverantes, scripti autem parentem tacentes, ut apud vulgus nos existimemur auctores esse. Sed tamen non eo usque, ut verba comminiscerentur, processisset eorum astus, ut mihi quidem ipse persuadeo. Unde, **221** ut et criminationem in nos invalescentem propulsarem, et omnibus ostenderem nihil nobis cum his qui hoc dicunt commune esse, coacti sumus viri illius, ut ad Sabellii impietatem accedentis, mentionem facere. Et hæc quidem hactenus.

2. Venit autem ex aula quidam nuntians, post primam imperatoris motionem, ad quam eum impulerunt qui calumnias nobis inferunt, latam esse alteram quamdam sententiam, ut ne dedermur accusatoribus, neque illorum traderemur voluntati: id quod initio fuerat decretum; sed interim fieret aliqua dilatio. Si igitur aut ista ita maneat, aut aliquid aliud humanius statuatur, pietati tuæ significabimus. Sin autem priora vincant, ne hoc quidem te latebit.

3. Cæterum frater Sanctissimus a multo sane tempore apud vos est, et quid requirat, præstantiæ tuæ innotuit. Itaque, si quid necessarium habere videatur epistola ad Occidentales, eam a te exaratam ad nos mittere digneris, ut ab unanimibus subscribi curemus, ac paratam habeamus subscriptionem in charta separata, quam possimus connectere cum charta quæ a fratre nostro commentario circumfertur. Ego enim cum in commentario nihil invenirem quod rem causamque contineret, non habui qua de re scriberem Occi-

(39) *Περιφερόντων*. Ita sex mss. Editi προφεροντων. Similiter Basilii in epist. 263 non audeat Eustathio tantum facinus attribuere: at si hæc verba sint Apolinarii, merum Sabellianismum esse pronuntiat. Citantur, ut Apolinarii, a Timotheo presbytero Constantinopolitano in libro *De receptione hæreticorum*, apud Cotelerium, tom. III *Monument. Græc.*, p. 395. Sed tamen in Apolinario licentia magis scribendi, quam Sabelliana impietas vituperanda. Id enim videntur indicare Orientales, dum in epist. Basilii 263 queruntur, quod Apolinarii *de theologia*, id est, de personis divinis, *disputationes non petitis et Scripturæ probationibus, sed humanis argumentis nitantur*. Plurimum se amabant Apolinariæ de catholica Trinitatis fide, ac de hujus dogmatis defensione, ut videre est apud Gregor. Naz., orat. 51 Neque hanc laudem Apolinario negat Epiphanius, hæres. 77, sed dolet quod eam impiis de Incarnatione erroribus perverterit. Adeo autem non laborabat Sabellii morbo Apolinarius, ut interdum in Arianam hæresim ferri videretur, gradus in Trinitate fingens, et magnum, majorem et maximum inducens, ut ei exprobrant Gregorius Nazianus, orat. 51; et Theodoretus, lib. v *Hist.*, c. 3.

πατρικῶς γινῶν εἶναι, τὸν δὲ γινῶν υἱικῶς Πατέρα. Καὶ ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ Πνεύματος, καθὼ δὲ εἰς Θεὸς ἢ Τριάς. Ταῦτά ἐστι τὰ θρυλλούμενα, ἀ οὐδέποτε δύναμαι πιστεῦσαι πλάσματα εἶναι τῶν περιφερόντων (89), εἰ καὶ ὅτι ἐκ τῆς καθ' ἡμῶν (90) συκοφαντίας οὐδὲν λογίζομαι αὐτοῖς ἀτόλητον εἶναι. Γράφοντες γὰρ τισὶ τῶν καθ' ἑαυτοῦς, καὶ προσθέντες (91) τὴν καθ' ἡμῶν διαβολὴν, ἐπέγαγον ταῦτα, ῥήματα μὲν αἰρετικῶν ὀνομάσαντες (92), τὸν δὲ πατέρα τῆς συγγραφῆς ἀποκρυφάμενοι, ἵνα τοῖς πολλοῖς ἡμεῖς νομισθῶμεν εἶναι οἱ λογογράφοι. Πλὴν ἀλλ' οὐκ ἂν μέχρι τοῦ καὶ ῥήματα συνθεῖναι προῆλθεν αὐτῶν ἢ ἐπινοῦναι, ὡς γε ἑαυτοὺς πείθω. Ὅθεν, ὑπὲρ τοῦ καὶ τῆν καθ' ἡμῶν κρατούσαν βλασφημίαν ἀνώσασθαι, καὶ δαίξαι πᾶσιν, ὡς οὐδὲν ἡμῖν ἐστὶ κοινὸν πρὸς τοὺς ἐκεῖνο λέγοντας, ἠναγκάσθημεν μνησθῆναι τοῦ ἀνδρός, ὡς προσεγγίζοντος τῇ ἀσθελεῖ τῷ Σεβαστείου. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον.

2. Ἀπὸ δὲ τοῦ στρατοπέδου ἤκε τις ἀγγέλιον, ἐπὶ τῇ πρώτῃ κινήσει τοῦ κρατοῦντος, ἣν ἐκίνησαν αὐτῶν οἱ τὰς διαβολὰς ἡμῶν (93) καταχέοντες, γεγενῆσθαι τινα καὶ δευτέραν γνώμην, ὥστε μὴ δοθῆναι ἡμᾶς ἐκδότους τοῖς κατηγοροῖς, μήτε παραδοθῆναι ἡμᾶς τῷ ἐκείνων θελήματι. ὅπερ ἦν ἐξ ἀρχῆς ὀρισθέν· ἀλλὰ τινα γενέσθαι τῶς ἀναβολῆν. Ἐὰν οὖν ἡ ταῦτα μὲν, ἢ τοῦτων τὴ δόξη φιλανθρωπότερον, σηματοῦμέν σου τῆ θεοσεβείᾳ. Ἐὰν δὲ κρατῆ τὰ πρότερα, οὐδὲ τοῦτό σε λήσεται.

3. Ὁ μέντοι ἀδελφὸς Σαγκτισσιμος πάντως ἐπὶ παρ' ὑμῖν πάλαι, καὶ ἀ ἐπιζητεῖ, δῆλα γέγονε τῇ τελειότητι σου. Εἰ οὖν φαίνεται ἀναγκαῖόν τι εἶναι ἢ πρὸς τοὺς δυτικῶς ἐπιστολῆ, καταξίωσον τῶ πῶσας αὐτῆν διαπέμψασθαι (94) ἡμῖν, ὥστε ποιηθῆται ὑπογραφῆναι παρὰ τῶν ὁμοφύων, καὶ ἐτοίμην εἶναι τὴν ὑπογραφὴν, ἐν χάριτι κεχωρισμένῃ (95) ἐντετατωμένην, ὃν δυνάμεθα συνάψαι τῷ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν (96) τοῦ συμπρεσβυτέρου περιχομιζομένῃ. Ἐγὼ μὲν γὰρ, οὐδὲν εὐρών (97) συνεκτικὸν ἐν τῷ ὑπομνηστικῷ, οὐκ ἔσχον ὑπὲρ οὗ ἐπιστεῖλω τοῖς ἐν

(90) *Καθ' ἡμῶν*. Tres vetustissimi codices et Reg. primus καθ' ἡμᾶς. Sic etiam editio Hagan. et 4 Basil. Sed tamen nihil mutandum videtur.

(91) *Προσθέντες*. Coisl. secundus et Reg. secundus προσθέντες.

(92) *Ὀνομάσαντες*. Ita sex mss. Editi ὀνομάζοντες.

(93) *Ἡμῶν*. Ita veteres libri pro eo quod vitiosus in editis legebatur ἡμῖν.

(94) *Καταξίωσον... διαπέμψασθαι*. Ita veteres libri quinque. Editi καταξίωσον... διαπέμψαι. Editio Haganoensis habet καταξίωσαν. Paris. secunda καταξίωσον.

(95) *Κεχωρισμένῃ*. Addidimus hanc vocem et sex mss.

(96) *Τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν*. Male in editione Paris. additur Δωροθέου, quod in editione Hagan. et in prima Basileensi deest, et in omnibus mss. nec conciliari potest cum Basilii sententia, a quo Sanctissimus paulo ante nominatus est.

(97) *Ὑδὲν εὐρών*. Ita Coisl. primus et Med. cum duobus aliis. Harl. οὐδὲν εὐρών..., καὶ οὐκ ἔσχον. Editi οὐχ εὐρών.

ἴδουσι. Τὰ μὲν γὰρ ἀναγκαῖα προεληπται· τὰ δὲ περιττὰ γράφειν πανελῶς μάταιον. Περὶ δὲ τῶν αὐτῶν ἐνοχλεῖν μὴ καὶ γελῶν εἶη; Ἐκεῖνη δὲ μοι ἔδοξεν ὡσπερ ἀγύμναστος εἶναι ἡ ὑπόθεσις, καὶ χώρον παρέχειν γράμμασι (98), τὸ παρακαλέσαι αὐτούς, μὴ ἀκριτῶς δέχεσθαι τὰς κοινωνίας τῶν ἐκ τῆς ἀνατολῆς ἀφικνουμένων· ἄλλ' ἀπαξ μίαν μερίδα ἐκλεξαμένους, τοὺς λοιποὺς ἐκ τῆς μαρτυρίας τῶν κοινωνικῶν προσλαμβάνεσθαι· καὶ μὴ παντὶ τῷ πίστιν γράφοντι ἐπὶ προφάσει δὴ τῆς ὀρθοδοξίας προστίθεσθαι. Οὕτω γὰρ εὐρεθῆσονται τοῖς μαχομένοις κοινωνοῦντες, οἱ τὰ μὲν ῥήματα πολλάκις τὰ αὐτὰ προβάλλονται, μάχονται δὲ ἀλλήλοις, ὅσον οἱ πλείστον διεστηκότες. Ἴν' οὖν μὴ ἐπὶ πλείον ἢ αἵρεσις ἐξίπτηται (99) τῶν πρὸς ἀλλήλους διαστασιαζόντων ἀπιπροβαλλομένων τὰ παρ' αὐτῶν γράμματα (1), παρακληθῆναι αὐτοὺς ἔδει, κεκριμένας ποιεῖσθαι καὶ τὰς τῶν ἐντυγχανόντων αὐτοῖς κοινωνίας (2), καὶ τὰς ἑγγράφως γινομένας κατὰ τὸν τύπον τῆς Ἐκκλησίας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑ'.

Reprehensus a Theodoro Basilius quod nihil scripsisset de Eustathio, respondet se idcirco non scripsisse, quod res omnia sit, non quod pure facienda. Neque enim Eustathii discussio a communione Basilii, convicia in Basilium adjuvante Theophilo Cilicie, fides Ariana Gelasio data in Cilicia, scripta in Basilium calumnias referta, reordinatio, novum facinus de Eustathio nuntiatum, videri levia possint, ut quidam Basilio videri dictabant. Duae causas offeri cur Eustathio non responderit.

Θεοδότῳ, ἐπισκόπῳ Νικοπόλεως.

1. Καλῶς καὶ προσηκόντως ἡμῶν καθήψω, τιμῶναι ὡς ἀληθῶς καὶ ποθεινότετε ἀδελφῆ, ὅτι ἐξ οὗ ἀνεχωρήσαμεν τότε τῆς σῆς εὐλαβείας τὰς περὶ τῆς πίστεως ἐκείνας προτάσεις τῷ Εὐσταθίῳ φέροντες, οὐδὲν σοι οὕτε μικρὸν οὕτε μείζον τῶν κατ' αὐτὸν ἐθελώσαμεν. Ἐγὼ δὲ οὐχ ὡς εὐκαταφρονήτων (3) τῶν παρ' αὐτοῦ γενομένων εἰς ἡμᾶς ὑπερεῖδον· ἀλλ' ὡς εἰς πάντας λοιποὺς τοὺς ἀνθρώπους διαδοχῆς τῆς φήμης, καὶ οὐδενὸς τῆς παρ' ἡμῶν διδασκαλίας εἰς τὸ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀνδρὸς διδαχθῆναι προδομένου. Τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸς ἐπενόησεν, ὥστε φοβούμενος μὴ ὀλίγους σῆς τῆς ταυτοῦ γνώμης μαρτυρας, εἰς πᾶσαν ἐσχатиὰν τὰς ἐπιστολάς

(98) *Γράμμασι*. Ita mss. quinque. Editi γράμματι.

(99) *Ἐξάπτηται*. Ita Harl. et Coisl. primus cum aliis aliis. Editi ἑξαπατῆται.

(1) *Γράμματα*. Hæc Tillemontius interpretatur de diversis Meletii et Paulini partibus, nec non de Marcellianis et Apollinaristis. Sed iidem designari videntur hæretici, de quibus agit Basilius in epistola præcedenti: idque accuratius in *Vita S. Basilii* expenditur.

(2) *Κοινωνίας*. Duplicem communicandi rationem esse ex hoc loco et ex epist. 224 perspicuum, alteram cum iis qui coram accedunt, alteram per litteras. Prima aut ad sacram Eucharistiam, aut ad preces admittendo sebat. Iratus Theodotus, ut supra vidimus in epist. 99, quod Basilius ab Eustathii communione non discederet, contumeliam eo perduxit, ut illum nec ad matutinas, nec ad vespertinas preces assumeret. Ipse Basilius adversarios provocat in epist. 224, ut aliquem a se ex clericis Apollinaris ad communionem aut ad preces admissum fuisse demonstrent. Quod spectat ad alterum communionis genus, non omnes litteræ signum erant communionis, sed quæ, ut ait Basilius, se-

dentalibus. Necessaria enim præoccupata sunt: superflua vero scribere prorsus vanum est. De iisdem autem molestiam exhibere, nonne etiam ridiculum fuerit? Illa autem mihi visa est velut intacta esse materia, locumque litteris dare, si ipso adhæsemus, ne sine iudicio recipiant communionem ex Oriente venientium, sed semel una parte electa, reliquos communicatorum testimonio admittant, nec cuilibet fidei formulam scribentis, sub doctrinæ orthodoxæ obtentu assentiantur. Ita enim reperientur cum hominibus inter se pugnantibus communicare: qui verba quidem sæpe eadem proferunt, sed pugnant inter se, quantum qui maxime dissentiant. Itaque, ne magis hæresis accendatur, dum qui inter se dissentiant, acceptas ab ipsis litteras sibi mutuo obijciunt, rogandi sunt, ut cum iudicio communionem peragant, et eas quæ cum accedentibus ad ipsos, et eas quæ scripto secundum Ecclesiæ normam sunt.

222 EPISTOLA CXXX.

Theodoro, episcopo Nicopolitano.

1. Recte atque convenienter nos tetigisti, frater colendissime prorsus ac desideratissime, quod ex quo a tua pietate tunc discessimus, ferentes Eustathium illas de fide propositiones, nihil tibi neque parvum neque magnum de illius rebus significaverimus. Ego autem non quod facile contemnenda sint, quæ ab eo in me commissa sunt, neglexi: sed quod fama apud omnes jam homines pervulgata sit, nec quemquam a me doceri opus sit, ut hominis propositum cognoscat. Huic enim rei et ipse providit, quasi metueret ne paucos haberet sententiæ testes, epistolas contra me conscriptas in remotissima quæque loca transmittens. Itaque se

cunam Ecclesiæ normam sehabant, sive litteræ canonice. Sic enim appellat Basilius in eadem epist. 224, ubi, communionem cum Apollinaris inicitæ suspicionem repellens, negat se unquam litteras canonicas ad eum dedisse. Unde confirmari potest, quod in *Vita S. Cypriani* novæ edit. probatum est, epistolam Stephani papæ ad Cyprianum, non esse certissimum communionis argumentum, et contra quam videtur Tillemontio, post negatam legatis episcopis communionem scribi potuisse. Una autem ex notis, quibus ejusmodi epistolæ dignoscebantur, ea videtur exstitisse, ut is ad quem scribebatur, episcopus salutaretur, si hac dignitate ornatus esset. Discimus enim ex epist. 240, Theophilum Castabalarum episcopum, cum nec aperte conjungi cum Basilio vellet, nec aperte disjungi, scribere ad eum noluisse, ne ut episcopum salutare cogeretur, Basilius postquam se ab Eustathii communione disjunctum, nunquam illum episcopum vocat.

(3) *Εὐκαταφρονήτων*. Ita Harl., Med. et tres alii. Editi καταφρονήτων.

* Alias CXXVI. Scripta anno 373.

ipse a nostra communione abscidit, neque in constitutum locum convenire nobiscum in animum inducens, neque discipulos suos adducens, ut promiserat: sed me dilacerans una cum Theophilo Cilice in frequentissimis conventibus, nuda et aperta criminatione, ut aliena ad ipsius doctrina populi animis dogmata insererent. Hæc quidem satis magna erant, ut nostram omnem cum eo conjunctionem dirimerent. Postquam vero et in Cili- ciam venit, atque Gelasium quemdam conveniens, eidem fidem exposuit, quam conscribere erat Arii solius, et si quis germanus illius discipulus: tum demum magis etiam in disjunctione obfirmati sumus, illud animo considerantes, neque Æthiopem pellem suam unquam mutaturum, neque pantheram maculas suas¹⁸, neque hominem in perversis nutritum dogmatibus hæresis vitium deterere posse.

2. His audax facinus addidit, ut in nos scriberet vel potius componeret longos sermones omni convicia ac calumnia refertos: quibus nihil respondimus haecenus, propterea quod edocti sumus ab Apostolo non nosmetipsos ulcisci, sed locum iræ dare¹⁹; tum etiam quia cum considerarem dissimulationis profundum, qua sese nobis omni tempore insinuavit, muti quodam modo præ stupore effecti sumus. Verum etiamsi nihil horum esset, id quod recens ausus est, cuius horrorem et hominis detestationem penitus non exgeneret? Qui videlicet ut audio (si modo verus rumor, nec commentum est ad calumniam exco- gitatum), etiam reordinare nonnullos ausus est, quod hactenus ab hæreticorum nemine factum videtur. Quomodo ergo hæc teniter ferre possimus, et sanabilia hominis peccata existimare? Itaque sermonibus falsis ne abducamini, neque hominum facile **223** omnia in malam partem accipientium suspicionibus fidem adhibeatis, quasi nos res huiusmodi in indifferentibus ponamus. Hoc enim tibi persuadeas, vir nobis desideratissime ac colendissime, nunquam me tantum doloris animo meo acceptum scire, quantum nunc, cum de ecclesiasticarum legum perturbatione audivi. Sed solum precare, ut det nobis Dominus nihil ex iracundia agere, sed charitatem habere, quæ se indecore non gerit, nec inflatur²⁰. Vide enim quemadmodum qui ea carent, supra mensuram humanam elati sint, et indecore se gerant, ea facinora audentes, quorum præteritum tempus non habet exempla.

¹⁸ Jer. xiii, 23. ¹⁹ Rom. xi, 19. ²⁰ I Cor. xiii, 4.

(4) Τῆς ἐαυτοῦ. Ita tres vetustissimi codices cum Regio secundo. Editi τῆς αὐτοῦ. Paulo post editi ἐναπαύρατος. Tres iidem codices cum Clarom. et Reg. secundo ἐναπαύρατας.

(5) Vide Adtenda.

(6) Ἦν μόνου. Ita Harl., Med., Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi ἦν μόνου.

(7) Συγγράμματα. Vide supra notas ad epistolam

αὐτῶν καὶ ἡμῶν συνέγραψε διαπεμφόμενος. Τῆς μὲν οὖν κοινωνίας ἡμῶν αὐτὸς ἀπέβρηξεν ἑαυτὸν, μή τι κατὰ τὸν ὠρισμένον τόπον συνδραμεῖν ἡμῖν ἀναγκά- μενος, μήτε τοὺς μαθητὰς ἑαυτοῦ παραγαῶν, ὅσοι ὑπέσχετο· ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς στηλιτευῶν ἐν πανδήμῳ συνόδοις, μετὰ τοῦ Κιλικίως Θεοφίλου, γυμνῆ καὶ ἀπαρακαλύπτῳ τῇ βλασφημίᾳ, ὡς ἀλλότρια τῆς ἑαυτοῦ (4) διδασκαλίας ταῖς ψυχαῖς τοῦ λαοῦ ἐναπαύ- ραντας δόγματα. Ἰκανὰ μὲν οὖν ἦν καὶ ταῦτα πᾶσαν ἡμῶν τὴν πρὸς αὐτὸν συνάφειαν διαλύσαι (5). Ἐπα- δὴ δὲ καὶ εἰς Κιλικίαν ἐλθὼν, καὶ συντυχὼν Γελασίῳ τιμῆ, πείσιν αὐτῷ ἐξέθετο, ἦν μόνου (6) ἦν Ἀρείου συγγράμματα, καὶ εἰ τις αὐτοῦ γνήσιος μαθητὴς· τότε δὲ καὶ πλέον πρὸς τὸν χωρισμὸν ἐβεβαιώθημεν· λογιζόμενοι, ὅτι οὔτε Αἰθιοψὶ ἀλλάξει ποτὲ τὸ δέγμα αὐτοῦ, οὔτε Πάρδαλις τὰ ποικίλα ματα αὐτῆς, οὔτε ὁ ἐν διαστρόφοις δόγμασι συντραφεὶς ἀποτρέψασθαι δύναται τὸ κακὸν τῆς αἰρέσεως.

2. Ἐπενεανεύσατο δὲ τούτοις καὶ γράφας καὶ ἡμῶν, μᾶλλον δὲ συγγράμματα (7) λόγους μακροῦς πά- σης λοιδορίας καὶ συκοφαντίας γέμοντας· ὑπὲρ ὧν οὐδὲν ἀπακρινόμεθα τέως, διὰ τὸ διδασκῆσθαι παρὰ τοῦ Ἀποστόλου, μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικεῖν, ἀλλὰ διδοῖν τόπον τῇ ὀργῇ· καὶ ἅμα ἐνοήσαντες τὸ βάθος τῆς ὑποκρίσεως, μετ' ἧς πάντα τὸν χρόνον ἡμῖν προσημέχθη, ἀραξαί τιμῆ ὑπὲρ ἐκπλήξεως κατεσχέθημεν. Εἰ δὲ καὶ μηδὲν ἦν ἐκείνων, τὸ ὑπόγειον τοῦτο, τὸ τολμηθὲν αὐτῷ, τίνοι οὐκ ἂν φρίκην καὶ ἀποστροφήν παντελῆ τοῦ ἀνδρὸς ἐνεποίησεν; ὅς γε, ὡς ἀκούω (εἶγε ἀληθὴς ὁ λόγος, καὶ μὴ πλάσμα ἐστὶν ἐπὶ δια- βολῆ συντεθὲν), ὅτι καὶ ἀναχειροτονῆσαι τινὰς ἐπέ- μνησεν, ὃ μέχρι σήμερον οὐδεὶς τῶν αἰρετικῶν ποιή- σασ φαίνεται. Πῶς οὖν δυνατὸν πράξως φέροιμ ἡμᾶς τὰ τοιαῦτα, καὶ λάσιμα εἶναι νομίζειν τοῦ ἀνδρὸς τὰ ἁμαρτήματα; Μὴ τοίνυν ψευδέσι λόγοις παράγεσθε, μηδὲ ὑπονοίας ἀνδρῶν πάντα εὐκόλως πρὸς τὸ κα- κὸν ἐκλαμβάνοντων παύσεσθε, ὡς ἄρα ἡμεῖς ἀδιέ- φορα (8) τιθέμεθα τὰ τοιαῦτα. Γίνωσκis γὰρ, ποιη- νότατε ἡμῖν καὶ τιμώτατε, ὅτι οὕτω οἶδα τοσοῦτον πένθος ἄλλοτε τῇ ψυχῇ μου παραδεξάμενος, ἔσθιν νῦν, ὅτε ἤκουσα τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν τῆν σύγχυσιν. Ἀλλὰ μόνον εἶχου, ἵνα δόξη ἡμῖν ὁ Κύ- ριος μηδὲν κατὰ θυμὸν ἐνεργεῖν, ἀλλ' ἔχειν τὴν ἀγά- πην, ἥτις οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ φουσιούται. Ὅρα γὰρ ὄπως (9) οἱ μὴ ἔχοντες ταῦτα τὴν ἐπήρθησαν μὲν ὑπὲρ τὰ μέτρα τὰ ἀνθρώπινα, ἐνασχημονοῦσι δὲ τῷ βίῳ, κατατολμῶντες πράξεων (10), ὧν ὁ παρελθὼν χρόνος οὐκ ἔχει τὰ ὑποδείγματα.

21, quæ ad Athanasium Ancyranum scripta est.

(8) Ἀδιέφορα. Reg. secundus et Coisl. secundus ἀδιέφορον.

(9) Ὅρα γὰρ ὄπως. Ita mss. sex. Editi Ὅρα γὰρ πῶς.

(10) Κατατολμῶντες πράξεων, etc. Hoc reordina- tionis facinus, quod rumor ad Basilium detulit, non videtur certis indiciis fuisse confirmatum.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑΑ'.

EPISTOLA CXXXI'.

Significat Basilium acceptum dolorem ex Eustathii calumniis. Hæc tribuit peccatis suis, Declarat se nec tres deos admittere, nec Apollinarii communionem amplecti, quamvis ad eum ante plures annos scripserit. Fusius diluet singulas criminationes, si opus erit.

Ὀλυμπίω (11).

A

1. Ὅπως ἡ τῶν ἀπροσδοκῆτων ἀκοή ἰκανὴ ἐστὶ παῖσαι ἀνθρώπου (12) ἠχῆσαι ἀμφοτέρω τὰ ὦτα. Ὅ καὶ ἐμοὶ νῦν συνέβη. Εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα γεγυμνασμέναις μου λοιπὸν ταῖς ἀκοαῖς προσέπεσε (13) τὰ περιφερόμενα καθ' ἡμῶν ταῦτα συντάγματα, διὰ τὸ καὶ πρότερον αὐτὸν ἐμὲ διδέχθαι τὴν ἐπιστολήν, πρότερον μὲν ταῖς ἐμαῖς ἀμαρτίαις, οὐ μὴν προσδοκῆσαν ποτε γραφῆσεσθαι παρὰ τῶν ἐπιστευλάντων· ἀλλ' ὁμως τὰ δεύτερα τοσαύτην ὑπερβολὴν ἐπέτη ἡμῖν ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τῆς πικρίας, ὥστε ἐπισκοπεῖσαι τοῖς προλαβοῦσι. Πῶς γὰρ οὐ μικροῦ τῶν φρενῶν ἔξω ἐγενόμην τῶν ἐμαυτοῦ, ἐντυχὼν τῇ πρὸς τὸν εὐλαβίστατον ἀδελφὸν Δαζλίαν (14) ἐπιστολῇ, μυσίων μὲν ὑβρεων καὶ κατηγοριῶν ἀφορήτων γεμῶση καθ' ἡμῶν καὶ ἐπαναστάσεων, ὡς ἐν τοῖς χλιπεπώτοις ἡμῶν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας βουλευμασιν εὐρεθέντων; Εὐθύς δὲ καὶ ἀποδείξεις τοῦ ἀληθεῖς εἶναι τὰς καθ' ἡμῶν βλασφημίας ἐπέκηθησαν ἀπὸ συγγράμματος οὐκ οἶδα ὑπὸ τίνος γραφέντος. Μέρη μὲν γὰρ ἐπέγκων, ὁμολογῶ, παρὰ τοῦ (15) Λαοδικέως Ἀπολιναρίου γεγράφθαι, καὶ αὐτὰ οὐδὲ ἀναγνῶσκοντες ἐξ ἔργου ποτὲ, ἀλλ' ἀκούσας ἐτέρων ἀπαγγελλάντων. Ἄλλα δὲ τινα εὐρὸν ἔγγεγραμμένα, ἃ μῆτε ἀνέγκων ποτὲ, μῆτε ἐτέρου λέγοντος ἤκουσα· καὶ τούτων ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός. Πῶς οὖν οἱ τὸ ψεῦδος (16) ἀποστρεφόμενοι, οἱ τὴν ἀγάπην πλήρωμα εἶναι τοῦ νόμου δεδιδασκόμενοι, οἱ τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βασιάζειν ἀπαγγελλόμενοι, ταύτας ἡμῖν καταδέξαντο τὰς συκοφαντίας ἐπενεγκέιν,

Olympio.

1. idoneus certe rerum inopinatum auditus, ut tinnitum in utrisque hominis auribus efficiat. Quod et mihi nunc contigit. Etsi enim maxime jam exercitatis meis auribus acciderunt scripta illa, quæ in me circumferuntur, propterea quod et prius ego ipse epistolam accepi, meis quidem peccatis dignam, sed quam ab iis a quibus scripta est, nequaquam expectassem; tamen posteriora tantum mihi visa sunt in se habere acerbitatis, ut obscurarent priora. Quomodo enim non fere de meæ mentis statu dejectus sum, cum in epistolam ad religiosissimum fratrem Dazinam scriptam incidi, innumeris contumeliis, intoleratisque in me accusationibus et assultibus refertam, quasi in deterrimis contra Ecclesiam consiliis deprehensus essem? Sed et statim argumenta, ut vera esse conjecta in nos probra viderentur, apposita sunt ex scriptis nescio a quo compositis. Ac partem quidem agnovi, fateor, ab Apollinario Laodicensi scriptam esse; neque tamen hoc ipsum d.ta opera unquam legi, sed ex aliis audivi narratibus. Alia vero nonnulla reperi ascripta, quæ nec unquam legi, nec alio referente audiui; atque horum testis est in cælo fidelis. Quomodo igitur, qui mendacium aversantur, 224 qui charitatem complementum legis esse didicerunt, qui debilitum infirmitates portare se profitentur, adduci potuerint, ut, his nos calumniis appetent, et ex alienis scriptioni-

Nulla enim illius mentio in aliis Basilii epistolis, quæ adversus Eustathium scriptæ sunt. Quod autem spectat ad alios hæreticos, non accuratissimum videtur, quod ait Basilium nulla apud eos exstare reordinationis exempla. Nam *execrabiles Ariani*, ut est in libello precum Fausti et Marcellini, *Biblioth. Patr. tom. V. p. 655. in partibus Orientis et maxime Ægyptio non fuerunt hoc solo contenti, ut episcopi, damnata fide integra, in eorum impiam sententiam declinarent: sed hos ipsos qui primum fuerant per catholicos episcopos ordinati, ubi pro eorum desiderio subscripserunt, in laicorum numerum exigebant, et postea iterum eos iidem hæretici episcopos ordinabant, ut non solum fidem catholicam damnare viderentur, sed ordinationem factam per episcopos catholicos. In eodem libello, p. 658 et 659, plebs Oxyrynchi communionem episcopi sui execrata dicitur, quia non solum impie subscripserat, sed etiam se a Georgio laicum fieri, et denuo episcopum ordinari passus fuerat. Hæc confirmari possunt ex epistola Constantii ad Auxumitanos principes, in qua jubet Constantius ut Frumentius Auxumeos episcopos quam primum mittatur in Ægyptum ad honoratissimum episcopum Georgium et alios Ægypti episcopos, quibus ordinandi et ejusmodi res dijudicandi major inest potestas, ὅτι τοῦ χειροτονεῖν καὶ χρῆσθαι τὰ τοιαῦτα κύριοι μᾶλλον εἰσιν. Addit postea, καὶ καταστήσεται παρ' αὐτῶν, εἰ μέλλοι τῷ ὄντι κατὰ τὸ δίκαιον ἐπίσκοπος εἶναι δοκεῖν, et ab eis constituetur, si verus episcopus juxtaque leges ordinatus haberi velit, Athanas., *Apol.*, p. 315. Videtur*

hoc Georgii scelus, quod sua sponte gravissimum erat, cum multis aliis sceleribus longe gravioribus adjunctum esset, minus insigne exstitisse, nec ad Basilii aures pervenisse.

(11) Ὀλυμπίω. Harl. et. Regius primus τῷ αὐτῷ. In Harl. autem codice præcedunt epistolæ plures ad Olympium. At in Regio præcedit epistola 325, quæ scripta est ad Magninianum.

(12) Ἀνθρώπου. Reg. secundus, Bigot. et Coisl. secundus ἀνθρώπου.

(13) Προσέπεσε. Ita Harl. et. Coisl. primus cum aliis nonnullis. Editi προσέπεσον.

(14) Δαζλίαν. Med. et Clarom. Δαζλίαν.

(15) Παρὰ τοῦ. Sic Reg. secundus et Coisl. secundus, Paris. et Harl. secunda manu. Editi παρὶ τοῦ. Ibidem editi Ἀπολλιναρίου. Aliter scribitur hoc nomen in optimis quibusque codicibus, quos secuti sumus.

(16) Τὸ ψεῦδος. Præclare describitur speciosa illa pellis, qua se turpis introrsum Eustathius tangebatur. Præ se enim terebat maximum amorem veritatis, et mendacium vel in minimis rebus, ut *harribile quiddam*, aversari videbatur, nedum in gravissimis velle mentiri. Hoc ei testimonium tribuit in epist. 99 Basilium, qui, his artibus deceptus, et ex tota Eustathii vita conjecturam faciens, perinque illi notam mendacii a Theodoto Nicopolitano iniuri contendebatur. Unde etiam Eustathium sic compellat Basilium in epist. 223: *O vir amice veritatis, qui mendacium diaboli setum esse didicisti.*

Alias CCCLXXXII. Scripta anno 375.

bus condemnarent, multa mecum considerans, causam invenire non possum, nisi quod, id quod initio dixi, hujus etiam rei molestiam, pœnarum, quæ mihi ob peccata debita sunt, partem esse judicavi.

2. Nam primum quidem animo dolui, quod veritates a filiis hominum diminutæ sint: deinde vero egomet mihi timui, ne etiam aliis peccatis odium hominum adjicerem, nihil esse fidei in ullo prorsus homine existimans; siquidem illi ipsi, quibus in maximis rebus confidebam, tales erga me, tales erga ipsam veritatem sese præbuerunt. Noveris igitur, frater, et quisquis veritatis amator, nec mea esse scripta, nec mihi probari, siquidem non ex mea sententia composita fuerunt. Quod si scripsi aliquando ante annos multos ad Apolinarium aut ad aliquem alium, accusari non debeo. Nam nec ipse accuso, si quis ex sodalitate aliquo in hæresim abscissus est (omnino autem homines novistis, tametsi nominatim non appello), quia unusquisque suo ipsius peccato morietur. Hæc quidem ad missum tomum respondi, ut et ipse veritatem intelligas, et iis qui veritatem in injustitia detinere nolunt, manifestam facias. Quod si fusiis singulas criminationes diluere oportuerit, et hoc, adjuvante Deo, præstabo. Nos, frater Olympi, neque deos tres dicimus, nec cum Apolinario communicamus.

A καὶ ἀπ' ἀλλοτρῶν (17) συγγραμμάτων ἡμᾶς κατακρίναι (18), πολλὰ λογισάμενος κατ' ἑμαυτὸν, ἐπινοεῖν τὴν αἰτίαν οὐκ ἔχω, εἰ μὴ, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς εἶπον, μέρος ἔκριναι εἶναι τῶν ὀφειλομένων μοι διὰ τὰς ἁμαρτίας κολάσεων, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦτοις λύπην.

2. Πρῶτον μὲν γὰρ κατεπένησα τῇ ψυχῇ, ὅτι ὀλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων· ἔπειτα δὲ καὶ ἐφοβόθην αὐτὸς περὶ ἑμαυτοῦ, μὴ ποτε πρὸς ταῖς (19) ἄλλαις ἁμαρτίαις καὶ τὴν μισανθρωπίαν πάθω, οὐδὲν πιστὸν ἐν οὐδενὶ λογισάμενος εἶναι, εἴπερ οἱ εἰς τὰ μέγιστα παρ' ἐμοῦ πιστευθέντες τοιοῦτοι μὲν περὶ ἐμὲ, τοιοῦτοι δὲ περὶ αὐτῶν ἐφάνθησαν τὴν ἀλήθειαν. Γίνωσκω τοίνυν, ἀδελφε, καὶ πᾶς ὅστις τῆς ἀληθείας φίλος, μήτε ἐμὲ εἶναι τὰ συντάγματα, οὔτε ἀρέσκεισθαι (20) αὐταῖς, ἐπεὶ μὴ τῇ ἐμῇ γνώμῃ συγγεγράφαί. Εἰ δὲ ἐπέστειλὰ ποτε πρὸ πολλῶν ἐνιαυτῶν (21) Ἀπολιναρίου ἢ ἄλλου τινὸς, ἐγκαλεῖσθαι οὐκ ὀφείλω. Οὔτε γὰρ αὐτὸς (22) ἐγκαλῶ, εἰ τις ἐκ τῆς εταιρίας τινὸς εἰς αἵρεσιν ἀπεσχίσθη (ἴσατε δὲ πάντως τοὺς ἄνδρας, καὶ ὄνομαστὶ μὴ λέγω), διότι ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ ἁμαρτίᾳ ἀποθάνεται. Ταῦτα νῦν μὲν ἀπεκρινάμεν πρὸς τὸν ἀποσταλέντα τὸμον (23)· ἵνα αὐτὸς τε εἰδῆς τὴν ἀλήθειαν, καὶ τοῖς βουλομένοις μὴ κατέχειν ὡς ἐν ἀδικίᾳ (24) τὴν ἀλήθειαν φανεράν καταστήσῃ· ἐν δὲ δέη καὶ πλατύτερον ὑπέρ ἑκάστου τῶν ἐνανεχθέντων ἡμῖν ἀπολογησάσθαι, καὶ τοῦτο ποιήσωμεν, τοῦ Θεοῦ συνεργοῦντος. Ἡμεῖς, ἀδελφε, Ὀλίμπιε, οὔτε τρεῖς θεοὺς (25) λέγομεν, οὔτε Ἀπολιναρίῳ κοινωνοῦμεν.

EPISTOLA CXXXII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑΒ΄.

Cum varii de Abramo sermones essent, scribit ad eum Basilius statim ac dicit in verbis Saturnini comitis Antiochiae versari.

Abramo, episcopo Batnorum.

Quo in loco pietas tua versetur ab autumnino prorsus ignoravi. Etenim incertos rumores repe-

Alias CCCXV. Scripta anno 378.

(17) Ἀπ' ἀλλοτρῶν. Coisl. primus ἐπ' ἄλλοτρῶν.

(18) Κατακρίναι. Harl., Reg. primus et Clarom. κατακρίνειν, et paulo post κατανοεῖν. Hic autem apposita erat in editis interrogationis nota, quam tollere satius esse existimavi; neque tamen contendam, si quis apponendam judicet.

(19) Πρὸς ταῖς. Uterque Reg. et uterque Bignt. cum Coisl. secundo μὴ ποτε προσῶ ταῖς... μισανθρωπίαν οὐδέν.

(20) Ἀρέσκεσθαι. Ita octo mss. Editi ἀρκεῖσθαι. Ibidem tres vetustissimi codices ἐπεὶ μὴ τῇ ἐμῇ. Editi μηδὲ τῇ ἐμῇ, nec ex mea sententia composita fuisse.

(21) Ἐνιαυτῶν. Ita tres antiquissimi codices. Editi ἐπὶ τῶν.

(22) Ἐγκαλῶ. Editi addunt ἐγώ, quod deest in sex nostris codicibus. Hic autem videtur Basilius Arium et Actium designare, quorum primus Eustathii magister, alter discipulus fuerat, ut discimus ex epistolis 223 et 240.

(23) Τόμον. Editi post hanc vocem addunt ἄλλα, sed melius deest in tribus vetustissimis codicibus.

(24) Ὡς ἐν ἀδικίᾳ. Deest prima vocula in multis veteribus libris, non tamen in antiquissimis. Ibidem editi καταστήσας. Mss. ut in textu.

Ἀβραμῶ, ἐπισκόπῳ Βατνῶν.

Πάντα τὸν ἀπὸ τοῦ μετοπίου χρόνον ἠγγήσα περὶ τῆς εὐλαβείας σου, ὅπου διάγεις. Καὶ γὰρ

(25) Τρεῖς θεοὺς. Sæpe alias hunc trium deorum errorem Catholicis Ariani afflixerunt. Hunc Gregorius Nazianzenus, orat. 1, et 29, p. 16, et 489, refellit, ut a nonnullis propugnatum, quos nimis orthodoxos vocat. Sed tamen, cum nulla extant sæculo quarto hujus erroris vestigia, credere malim ita locutum esse Gregorium, non quod ipse hujus hæresis sectatores deprehendisset, sed quod ea de re, quæ rem causamque non continebat, cum Arianis litigare nollet. Sic Basilius inter ea, quæ Eustathio subscribenda proponit in epist. 125, non omittit fugiendos esse eos qui Filium Patri, et Filio Spiritum sanctum præponunt. At id Basilius videtur potius concessisse Eustathio, quam sua sponte necessarium duxisse. Neque enim probable est hoc errore quemquam insanivisse: sed Eustathius et alii Pneumatomachi hanc notam inire tentabant veritatis defensoribus, ac in primis Basilio qui calumniam a se propulsat in epist. 251. Simile exemplum suppeditant Apolinariæ, qui et catholico dogmati invidiam crearent, duos Filios ab adversariis suis admitti et Mariam hominiparæ dici sangebant. Gregorius Nazianzenus hunc errorem recens exortum esse dicit in orat. 14, p. 221. Nyssenens vero ut commentitium et ab Apolinariis impudenter sictum exprodit in epist. ad Eustathium, tom. III, p. 660.

επιληγμένας τὰς φήμας εὐρισκον, τῶν μὲν ἀπαγ-
 γιλθέντων ἐν Σαμοσάτοις διατρίβειν σου τὴν εὐλό-
 βειαν, τῶν δὲ ἐν τῇ χώρᾳ ἄλλων δὲ περὶ τὰς Βάτνας
 αὐτὰς διαβεβαιωμένων ἐωρακεῖναι· διδ' οὐδὲ συνεχῶς
 ἐπίσειλα. Νῦν δὲ, μαθὼν ἐν Ἀντιοχείᾳ διάγειν,
 ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Σατορνίνου τοῦ κό-
 μητος, ἔδωκα τὴν ἐπιστολὴν προθύμως τῷ ποδει-
 νοτάτῳ καὶ εὐλαβεστάτῳ ἀδελφῷ Σαγκτισσίμῳ τῷ
 συμπεσβυτέρῳ (26), δι' οὗ προσφθέγγομαί σου τὴν
 ἐρίπην, παρακαλῶν, ὅπουπερ ἂν ἦς, μεμνησθαι
 μάλιστα μὲν τοῦ Θεοῦ, εἶτα καὶ ἡμῶν, οὓς ἀγαπᾶν
 εἰς ἀρχῆς προέδου, καὶ ἔχειν ἐν τοῖς οἰκειοτάτοις
 ἀριθμομένοις.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑΓ'.

*Petrus salutat et hortatur, ut, quemadmodum cæterarum rerum, ita etiam Athanasii in se amoris successor sit, et fra-
 ternitatis ubique diffusæ curam eodem studio, ac beatissimus ille vir, suscipiat.*

Πέτρο, ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας.

Τῆς μὲν σωματικῆς φιλίας ὀφθαλμοὶ πρόξενοι
 γίνονται, καὶ ἡ διὰ μακροῦ χρόνου ἐγγινομένη συν-
 θέσις βεβαίη· τὴν δὲ ἀληθινὴν ἀγάπην ἡ τοῦ Πνεύ-
 ματος ὠρεὰ συνίστησι, συνάπτουσα μὲν τὰ μακρῶ
 ἐπιστώτα τόπων, γνωρίζουσα δὲ ἀλλήλοις τοὺς ἀγα-
 πητοὺς, οὗ διὰ σωματικῶν χαρακτήρων, ἀλλὰ διὰ
 τῶν τῆς ψυχῆς (27) ἰδιωμάτων. Ὁ δὲ καὶ ἐφ' ἡμῶν
 ἡ τοῦ Κυρίου χάρις ἐποίησε, παρασχομένη ἡμᾶς ἰδεῖν
 αὐτὸς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς, καὶ περιπτύξασθαι σε
 τῇ ἀγάπῃ τῇ ἀληθινῇ, καὶ οἶονεὶ συμφυῆναί σοι, καὶ
 εὖ μίαν ἔλθειν ἔνωσιν ἐκ τῆς κατὰ τὴν πίστιν
 κοινωνίας. Πεισίσμεθα γὰρ σε ἄνδρὸς τοσοῦτου
 βλέμμα ὑπάρχοντα, καὶ τὴν ἐκ παλαιοῦ διατριβὴν
 ἐκ' αὐτοῦ λαχόντα, τῷ αὐτῷ κορευέσθαι πνεύματι,
 καὶ τοῖς αὐτοῖς στοιχεῖν τῆς εὐσεβείας δόμασι. Διὰ
 καὶ προσφθεγγόμεθά σου τὴν τιμιότητα, καὶ παρα-
 κλοῦμεν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς διά-
 λειν τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς διαδέξασθαι· ἐπιστέλλειν
 τε ἡμῖν συνθήκας τὰ κατὰ σαυτὸν, καὶ ἐπιμελεῖσθαι
 τῆς πανταχοῦ ἀδελφότητος τοῖς αὐτοῖς σπλάγγνοις
 καὶ τῇ αὐτῇ προθυμίᾳ (28), ἣ καὶ ὁ μακαριώτατος
 ἐν ἀληθείᾳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑΔ'.

Gratias agit quod nuper scripserit. Hortatur ut scripius scribat. Negat se copiam habere librarii aut notarii.

Παιονίῳ πρεσβυτέρῳ.

Ὅσον ἠύφρανας ἡμᾶς τοῖς γράμμασιν, εἰκάσεις
 πῶς πάντως αὐτοῖς οἷς ἐπέστειλας· οὕτω τὸ καθα-
 ρὸν τῆς καρδίας, ἀφ' ἧς προῆλθεν ἐκεῖνα τὰ ῥήματα,
 ἀκριβῶς ἐκ τῶν γραμμάτων κατεμηνύετο. Καὶ γὰρ
 αὐτὸς (29) μὲν ὕδατος δείκνυσι τὴν οἰκείαν πηγὴν,
 λόγῳ δὲ φύσις τὴν προενεγκούσαν αὐτὸν καρδίαν χα-
 ρακτηρίζει. Ὅστε ἄτοπόν τε καὶ πολὺ τοῦ εἰκότος
 παραλλαγμένον πεποθέναι ὁμολογῶ. Σπουδαῖων γὰρ
 αἱ γράμμασιν ἐντυγχάνειν τῆς τελειότητός σου,
 αἱ ἐπιθὲ διαβῶν εἰς χεῖρας τὴν ἐπιστολὴν, καὶ ἀν-

(26) Συμπεσβυτέρῳ. Editi addunt ἡμῶν, quod
 deest in omnibus codicibus mss.

(27) Τῆς ψυχῆς. Sic Coisl., primus et Med.
 Editi τῆς ἀρετῆς, virtutis proprietatibus.

(28) Προθυμία. Ita iidem duo vetustissimi
 codices, multo melius quam alii et editi προμη-
 θεία, quæ tamen scriptura legitur ad marginem co-

riebam, aliis te Samosetis commorari nuntianti-
 bus, aliis rure, aliis vero te circa Batnas ipsus
 visum a se esse affirmantibus: quapropter haud
 crebro scripsi. Nunc autem simul ut didici te An-
 tiochiæ versari in ædibus colendissimi 225 Sa-
 turnini comitis, dedi epistolam libenter desidera-
 tissimo ac religiosissimo fratri Sanctissimo com-
 presbytero: per quem saluto dilectionem tuam,
 obsecrans ut ubicunque fueris, in primis quidem
 memineris Dei, deinde et nostri, quos ab initio
 diligere statuisti, et inter maxime necessarios nu-
 merare.

EPISTOLA CXXXIII'.

Petro, episcopo Alexandria.

Corporalis quidem amicitia conciliatores sunt
 oculi, eamque diuturna consuetudo confirmat. Sed
 veram charitatem donum Spiritus constituit, con-
 jungens longo distantia locorum intervallo, ac ami-
 cis præstans ut sese invicem cognoscant, non
 corporeis notis, sed animæ proprietatibus. Quod
 ipsum et in nobis Domini gratia perficit, largiens
 ut te videremus animi oculis, teque amplectere-
 mur vera dilectione, ac veluti cohæreremus tibi,
 et in unam veniremus unionem ex fidei commu-
 nione. Nobis enim est persuasum te, viri talis
 alumnum, et longa illius consuetudine usum, ead-
 dem incedere spiritu, eademque pietatis dogmata
 sequi. Quapropter et tuam saluto præstantiam, ob-
 testorque ut cum cæteris rebus etiam magni illius
 viri in nos amorem excipias, mihi que sæpe de tuis
 rebus scribas, et curam suscipias fraternitatis
 ubique diffusæ, visceribus iisdem ac studio eodem,
 quo et beatissimus ille vir in omnes, qui Deum
 in veritate diligunt, usus est.

κεῖνος περὶ πάντας ἐχρήτο τοὺς ἀγαπῶντας τὸν Θεὸν

EPISTOLA CXXXIV'.

Παιονίῳ πρεσβυτέρῳ.

Quantopere me litteris oblectaveris, profecto ex
 his quæ scripsisti conjecturam facis: adeo puritas
 cordis, ex quo verba illa profluxere, accurate
 ex litteris perspiciebatur. Nam æquarum rivulus
 fontem suum indicat; sermonis autem natura pe-
 ctus, unde emanavit, depingit ac designat. Quare
 absurdum quiddam et a verisimili longe alienum
 mihi fateor evenisse. Cum enim tuas semper litte-
 ras legere percuperem, ubi epistolam in manus
 sumpsi, ac legi, iis quæ scripta erant non sum
 dicis Coisliniiani.

(29) Ὀλκός. Ante hanc vocem editi habent
 καί, sed abest ab antiquissimis codicibus et pluri-
 bus aliis.

Alias CCCXX. Scripta anno 373.

Alias CCCLXI. Scripta anno 373.

delectatus magis, quam dolui, jacturam considerans, quanta nobis per silentii tempus evenerit. Sed quia scribere cœpisti, hoc facere ne intermit- tas; nam magis delectabis, quam qui multas pecunias avaris mittunt. Scriptor autem nullus 226 mihi aderat, neque ex iis qui eleganter scribunt, neque ex iis qui velociter. Nam quos exercueram, horum alii ad pristinum vitæ genus redire; alii vero diuturnis morbis afflictati labores ferre non possunt.

EPISTOLA CXXXV.

Basiliius ingenue exponit quid de duobus libris a Diodoro compositis sentiat, et de dialogis scribendis multa peracutè observat. Sperat Diodorum plura scripturum: ipse vero tantum se a scribendo, quantum a valetudine et otio remanere esse dicit. Primum librum remittit; alterum retinet, volens describere, nec copiam habens tachygraphi.

Diodoro, Antiochiæ presbytero.

1. Legi missos a tua præstantia libros, Et secundo quidem valde oblectatus sum, non solum propter breviter, ut par erat hominem jam ad omnia segniter et debiliter sese habentem, verum etiam quod simul et frequens est sententiis, ac perspicue tum adversariorum objecta, tum etiam objectis responsa continet: et simplex nec elaboratum dicendi genus congruere mihi visum est (Christiani proposito, non tam ad ostentationem, quam ad communem utilitatem scribentis. Prior vero, vim quidem eandem in rebus habens, sed dictione uberiore et variis figuris ac dialogorum gratiis exornatus, multo mihi visus est et tempore ad legendum et mentis labore ad colligendas sententias ac memoria tenendas indigere. Adversariorum enim intertextæ vituperationes, laudesque nostrorum, etsi quasdam ex dialogo suavitates operi videntur afferre; quia tamen delinunt et morantur, continuationem sententiæ divellunt, atque contentiosæ orationis firmitatem relaxant. Illud enim omnino solertiæ tuæ notum est, eos etiam ex philosophis exteris qui dialogos scripsere, Aristotelem quidem et Theophrastum statim res ipsas attigisse, quod conscii sibi essent deesse sibi lepores Platonicos. Plato autem ea est dicendi facultate, ut simul et sententias impugnet, et personas comico more describat, Thrasy Machi quidem temeritatem ac impudentiam vituperans, Hippiciæ vero levitatem mentis atque ignaviam, arrogantiam quoque et fastum Protagoræ. Ubi vero indefinitas personas in dialogos introducit, utitur quidem personis dissidentibus ad rerum perspicuitatem, sed nihil aliud ex personis admiscet argumentis: id quod in *Legibus* præstitit.

προσδιαλεγόμενοις (37), οὐδὲν δὲ ἕτερον ἐκ τῶν προσώπων ἐπισκοπῶν ταῖς ὑποθέσεσιν ὅπερ ἐποίησεν ἡ τοῖς *Νόμοις*.

* Alias CLXVII. Scripta anno 373.

(30) *Μη διαλίπης*. Multi codices non vetustissimi *μη διαλίποις*.

(31) *Διοδώρω*. Coisl. primus et Med. *Θεοδώρω*.

(32) *Εἶναι*. Hanc vocem addidimus ex Med., Parl., Coisl. primo et utroque Regio.

(33) *Συγγραφοῦτος*. Ita tres vetustissimi codices. Editi *γράφουτος*.

ἔργων αὐτὴν, οὐχ ἤσθην μᾶλλον τοῖς ἐπεσταλμένοις ἢ ἠνιάθην, τὴν ζημίαν, ὅπως γέγονεν ἡμῖν κατὰ τὸν τῆς σωτῆς χρόνον, διαλογιζόμενος. Ἄλλ' ἐπειὶ ἤρξω γράφειν, μὴ διαλίπης (30) τοῦτο ποιῶν. Ἐντροπὴν γὰρ πλέον ἢ οἱ τὰ πολλὰ χρήματα τοῖς φιλίκοις διαπεμπόμενοι. Τῶν δὲ γραφέων οὐδὲν μοι παρῆν, οὐτὰς τῶν καλλιγραφούντων οὐκ εἶμι ταχυγράφων. Ὅθις γὰρ ἔτυχον ἐξασκήσας, οἱ μὲν ἀνέδραμον ἐπὶ τὴν πρώτην τοῦ βίου συνήθειαν, οἱ δὲ ἀπειρήχασιν πρὸς τοὺς πόνους, χρονίαις ἀρρώστιας κεκακωμένοι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑΕ.

Β Διοδώρω, πρεσβυτέρω Ἀντιοχείας (31).

1. Ἐνέτυχον τοῖς ἀποσταλείσιν βιβλίοις παρὰ τῆς τιμιότητός σου. Καὶ τῶν μὲν δευτέρω ὑπερήσθην, ἐν δὲ τῆν βραχυτέτα μόνον, ὡς εἰκός ἦν τὸν ἀρῆς πρὸς πάντα καὶ ἀσθενῶς λοιπὸν διακαίμενον, αἰεὶ δὲ πυκνὸν τε ἅμα ἐστὶ ταῖς ἐννοίαις, καὶ εὐκρινῶς ἐν αὐτῷ ἔχουσιν αἱ τε ἀντιθέσεις τῶν ὑπεναντίων, καὶ αἱ πρὸς αὐτὰς ἀπαντήσεις: καὶ τὸ τῆς λέξεως ἀπλοῦν τε καὶ ἀκατάσχετον πρᾶτον ἐδοξέ μοι εἶναι (32) προθέσει Χριστιανοῦ, οὐ πρὸς ἐπιθεῖν μᾶλλον ἢ κοινήν ὠφέλειαν συγγραφοῦτος (33). Τὸ δὲ πρότερον, τὴν μὲν δύναμιν ἔχον τὴν αὐτὴν ἐν ταῖς πράγμασι, λέξει δὲ πολυτελεστέρα καὶ σχηματικὴ πολλίκοις καὶ διαλογικαῖς χάρισι κεκομψυμένοι, πολλοῦ μοι ἐφάνη καὶ χρόνου πρὸς τὸ ἐπιθεῖν (34), καὶ πόνου διανοίας πρὸς τὸ καὶ συλλέξαι τὰς ἐννοίας, καὶ παρακατασεῖν αὐτὰς τῇ μνήμῃ δεόμενον. Αἱ γὰρ ἐν τῷ μεταξύ παρεμβαλλόμεναι διαβολαὶ τῶν ὑπεναντίων, καὶ συστάσεις τῶν ἡμετέρων, εἰ καὶ γλυκύτητάς τινας ἐπεισάγειν δοκοῦσι διαλεκτικᾶς (35) τῷ συγγραμμάτι: ἀλλ' οὖν τῷ σχολῆν καὶ διατριβῆν ἐμπόειν, διασπῶσι μὲν τὸ συνεχὲς τῆς ἐννοίας, καὶ τοῦ ἐναγωνίου λόγου τὸν τόνον ὑποχαυνοῦσιν. Ἐπειὶ γὰρ πάντως συνεῖδ' (36) σου ἡ ἀρχινοία, ὅτι καὶ τῶν ἔξωθεν φιλοσόφων οἱ τοὺς διαλόγους συγγραψάντες, Ἀριστοτέλης μὲν καὶ Θεόφραστος, εἰδὲς αὐτῶν ἠφάντο τῶν πραγμάτων, διὰ τὸ συνεῖναι ἑαυτοῖς τῶν Πλατωνικῶν χαρίτων τὴν ἐνδειαν Πλάτωνος δὲ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ λόγου ὁμοῦ μὲν τοῖς ὄγμασι μάχεται, ὁμοῦ δὲ καὶ παρακομψοῦ τὰ πρόσωπα, Θρασυμάχου μὲν τὸ θρασυ καὶ ἱσαμὸν διαβάλλον, Ἰππίου δὲ τὸ κοῦφον τῆς διανοίας καὶ χαῦνον, καὶ Πρωταγόρου τὸ ἀλαστονικὸν καὶ ὑπέροργον. Ὅπερ δὲ ἀρίστα πρόσωπα ἐπεισάγει τοῖς διαλόγοις: τῆ μὲν εὐκρινείας ἐνεκεν τῶν πραγμάτων κέρηται τοῖς

(34) *Ἐπιθεῖν*. Sic mss. sex pro eo quod est in editis ἐξελεῖν, vel ut in editione 2 Paris. ἐπιθεῖν.

(35) *Γλυκύτητάς... διαλεκτικᾶς*. Med. et Han prima manu γλυκυτάτας... διαλέξεις.

(36) *Συνεῖδ'ε*. Harl. σύνειδε. sed secunda manu

(37) *Προσδιαλεγόμενοις*. Tres codices non vetustissimi *προδιαλεγόμενοις*.

2. Δεῖ ὧν καὶ ἡμᾶς τοὺς οὐ κατὰ φιλοτιμίαν ἀγγελλόμενοι ἐπὶ τὸ γράφειν, ἀλλ' ὑποθήκας καταλιμπάνειν ὠφελίμων λόγων τῇ ἀδελφότητι προελομένου, ἐν μὲν τι πᾶσι προκεκηρυγμένον ἐπὶ αὐθαλείᾳ πρόσωπον ὑποβαλλόμεθα (38), τινὰ καὶ ἐπὶ προσώπου ποιότητος παραπλέκει τῷ λόγῳ, ἵπερ ὅπως ἐπιβάλλει ἡμῖν διαβάλλειν ἀνθρώπους, τῶν πραγμάτων ἀφεμένους (39). Ἐὰν δὲ ἀόριστον ἢ τὸ ἀελεγόμενον, αἱ πρὸς τὰ πρόσωπα διαστάσεις (40) τῶν μὲν συνάφειαν διακόπτουσι, πρὸς οὐδὲν δὲ τέρας χρητῶν ἀπαντῶσι (41). Ταῦτα εἶπον ἵνα δευχθῆ, ὅτι οὐκ εἰς κόλακος χεῖρας ἀπέστειλάς σου τοὺς πόνοους, ἀλλὰ ἀδελφῶ τῷ γνησιωτάτῳ ἐκοινωνήσας τῶν καμμάτων. Εἶπον δὲ οὐ πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν γεγραμμένων, ἀλλὰ πρὸς φυλακὴν τῶν μελλόντων. Πάντως γὰρ ὁ τοσαύτη περὶ τὸ γράφειν ἔξει καὶ σπουδῇ ἐκρηγμένος οὐκ ἀποκνήσει γράφειν· ἐπειδὴ οὐδὲ ἡ (42) τὰς ὑποθέσεις παρέχοντας ἀπολήγουσιν. Ἡμῖν δὲ ἀρκίσει μὲν ἀναγινώσκειν τὰ ὑμέτερα· τοῦ δὲ ἴνασθαι γράφειν τι (43), τοσοῦτον ἀποδέομεν, ὅσον μικρὸν ὄλω λέγειν, καὶ τοῦ ὑγιαίνειν, ἢ καὶ τοῦ μετρίαν σχολὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν πραγμάτων. Ἀπέστειλα δὲ νῦν διὰ τοῦ ἀναγιώστου τὸ μεῖζον καὶ πρότερον, ἐπιθὼν αὐτὸ ὡς ἐμοὶ δυνατόν. Τὸ δὲ δεύτερον (44) παρακτέσχον, βουλόμενος αὐτὰ μεταγράψαι, καὶ μὴ εὐπόρων τέως τινὸς τῶν εἰς τάχος γραφόντων. Μέχρι γὰρ τοσαύτης ἤλθε πενίας τὰ ἐπιφθονα Καπαδοκίων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑΖ'.

Notum suam describit Basilius, queritur res ecclesiasticas dilapsas esse et proditas. Jamdudum Eusebium invisisset, nisi eum detinisset per duos menses Eustathii diaconi morbus, ac deinde alii, qui cum Basilio erunt, aegrotassent, ac postremo ipse Basilius.

Εὐσεβίῳ, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

1. Ἐν οἷσις ἡμᾶς ὄντας κατέλαθεν ὁ χρηστὸς Ἰσαάκις (45), αὐτὸς σοὶ ἄμεινον διηγήσεται, εἰ καὶ μὴ ἐκώσταν ἔχει τὴν γλῶσσαν, ὥστε τραγικῶς ἐξαγγεῖλαι τὸ ὑπεραίρον τῶν παθῶν τοσοῦτον ἦν τῆς ἀρρώστιας τὸ μέγεθος. Καὶ τὸ εἶδος δὲ παντὶ γνώριμον, ὡς ἐμὲ καὶ κατὰ βραχὺ ἐπισταμένῳ. Εἰ γὰρ ἐν τῇ ἀκούσῃ εὐεξία τῶν ἀπεγνωσμένων πρὸς τὸ ζῆν ὑπενέσπερον διεκρίμην, γινώσκεις ἔξεστι τίς ἀν ἡμῶν ἐπὶ τῆς ἀρρώστιας. Καίτοιγε ἐρχῆν (ὅδς γὰρ τῷ πυρετῷ συγγνώμην ἐρεογελοῦντι), ἐπειδὴ μοι κατὰ φύσιν ἦν τὸ νοσεῖν, ἐν τῇ μεταβολῇ ταύτῃ (46) τῆς ἔξωσ ὑγείας μοι νῦν τὸ κράτιστον περιείναι.

(38) Ἰποβαλλόμεθα. Post hanc vocem editi addunt γρή, quæ vox cum perincommode posita sit, quia deus paulo ante præcessit, nec in Harl. codice reperitur, nisi secunda manu, merito visa est delenda. Ibidem Vat. et Coisl. secundus et duo Negii codices: γρή τινα καὶ ἀπὸ προσώπου περιεμένα.

(39) Ἀφεμένους. Ita tres vetustissimi codices cum duobus aliis. Editi immutatione prorsus inuivili ἀφεμένοις.

(40) Διαστάσεις. Ita Med., Coisl. uterque, Harl. prima manu et Reg. secundus. Editi διαστάσεις.

(41) Ἀπαντῶσι. Post hoc verbum editi addunt τῷ λόγῳ. Sed hæc desunt in sex mss. et in prima editione Basiliensi.

2. Oportet itaque et nos, qui non gloriæ studio ad scribendum ducimur, sed documenta relinquere utilium sermonum fraternitati instituimus, si quam omnibus jam decantatam ex morum perviciâ personam subjiciamus, nonnulla etiam ex personæ indole orationi atterere; si tamen nobis omnino decorum est homines vituperare, rebus omissis. Sed si indefinitæ 227 sint personæ disserentes, illi adversus personas excursus intercidunt continuationem, nec ad ullum finem utilem pertingunt. Hæc eo dixi, ut exploratum sit, te non misisse labores tuos in adulatoris manus, sed cum fratre maxime ingenue comunicasse. Dixi autem non ad eorum quæ scripta sunt correctionem, sed ad eorum quæ scribentur, cautionem. Nam profecto qui tanta in scribendo facultate et diligentia utitur, non deterrebitur a scribendo; quandoquidem et qui suppeditant argumenta, minime cessant. Nobis autem satis erit vestra legere: tantum enim abest ut scribere possimus, quantum ferme dixerim, ut valeamus, aut vel modicum otium habeamus a negotiis. Remisi autem nunc per lectorem majus ac primum volumen, a me, quantum mihi licuit, perfectam. Alterum vero retinui volens describere, nec copiam hactenus habens cujusquam, qui velociter scribat. Ad tantam enim penuriam invidendæ Cappadocum res devenere.

EPISTOLA CXXXVI.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

1. Quo in statu deprehenderit nos vir probus Isaacus, ipse tibi melius enarrabit, licet lingua illius par non sit, ut tragice exponat quæ majorem in modum patiebar: tanta erat morbi magnitudo. Sed tamen quid verisimile sit, quisquis me vel paululum novit, perspicere potest. Nam, si dum videbar valere, iis, quorum desperatur salus, infirmior eram, qualis in morbo fuerim cognoscere licet. Quanquam oportebat (da enim veniam febri ineptenti), cum mihi morbus secundum naturam esset, in hac habitus mutatione nunc me in præclarissima valetudine constitui. Sed quia Domini

(42) Οὐδὲ οἱ. Editi καὶ οἱ... οὐκ ἀπολήγουσιν. Sed sequi maluimus tres optimos et vetustissimos libros.

(43) Γράφειν τι. Voculam addidimus ex Med., Harl., Coisl. utroque et Reg. secundo.

(44) Δεύτερον. Editiones Parisienses addunt καὶ μικρότερον, sed hæc in nullo codice ms. reperimus, neque etiam occurrunt in editionibus Basiliensibus.

(45) Ἰσαάκις. Ita Coisl. primus, Harl., Med. et Reg. primus et Bigot. alter. Editi Ἰσαάκιος. Quatuor alii mss. Ἰωσάκις.

(46) Ταύτην. Quatuor mss. non vetustissimi ταύτης. Mox editi παρτίνα. Tres vetustissimi codices cum pluribus aliis περιείναι.

* Alias CCLVII. Scripta anno 373.

flagellum est, quod accessioibus pro merito nostro dolores intendit, in morbum ex morbo incidi, adeo ut quod inde consequitur, vel puero manifestum sit, nostrum illud integumentum necessario solutum iri; nisi forte Dei benignitas tempus nobis pro sua patientia ad poenitentiam concedens, efficiat etiam nunc, ut sæpe antea, solutionem quamdam et exitum ex malis inextricabilibus. Atque hæc quidem, ut ei gratum et nobis utile, ita se habebunt.

2. Res autem ecclesiasticæ quomodo dilapsæ et proditæ sint, dum nos propriæ securitatis causa quæ ad proximum attinent negligimus, ac ne hoc quidem intelligere possumus, rebus communibus male cadentibus, privatas etiam simul perire, quid attinet vel dicere? Præsertim **228** ad te, qui cuncta longe ante prævidens et in antecessum testatus es et declarasti, et prior ipse exsurrexisti, et alios excitasti, litteras scribens, coram accedens, quid non agens, quam vocem non emittens! Quorum quidem meminimus, ut quæque res evenit, sed inde nihil jam adjuvamus. Nunc autem, nisi mihi mea peccata obstulissent (ac primum quidem religiosissimus ac dilectissimus frater noster Eustathius condiaconus in morbum gravem delapsus, totos me duos menses distinxit, dum diem ex die valetudinem illius exspecto: deinde qui mecum sunt omnes ægrotarunt, quorum reliquias narrabit frater Isaaces; postremo tandem ego ipse hoc sum morbo correptus), jamdudum apud tuam præstantiam forem, non rebus communibus quidpiam asserens emolumentum, sed mihi metipsi lucrum non parvum ex tuo congressu concilias. Etenim statueram extra ecclesiastica esse tela, eo quod imparati simus adversus ea quæ struuntur ab adversariis. Servet te omnibus hominibus magna Dei manus, generosum fidei custodem, ac vigilantem Ecclesiarum defensorem, dignosque nos efficiat, qui tuo congressu ac colloquio ante obitum ad animarum nostrarum utilitatem potiamur.

(47) *Τούτο*. Ita mss. quatuor. Editi tούτου. Desunt hoc loco multæ voces in Med., Harl. et Coisl. primo, in quibus legitur *ολήσεται*, ac statim, cæteris omissis, *ἐν τῇ μακροθυμίᾳ*.

(48) *Δεινῶν*. Coisl. primus *κακῶν*.

(49) *Κακοπραγία*. Reg. secundus et Coisl. secundus *δυσπραγία*.

(50) *Τὸ μὲν πρῶτον*. Ita mss. Editio 4 Paris. τὸ μὴ πρῶτον.

(51) *Σκευωρούμενα*. Harl., Paris. et Clarom. *σκαυρούμενα*. Hujus loci, qui subobscurus est, ea videtur esse sententia. Non dicit Basilius sibi in votis esse iter Samosatense, ut extra tela inimicorum sit. Quomodo enim tutior fuisset in extera regione? Metuendum potius erat ne in gregem eo absente lupi irruerent; quod periculum episcopis

Ἄλλ' ἐπειδὴ μάστιξ τοῦ Κυρίου ἐστὶ προσθήκαι τὰς κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀξίαν τὸ ἀλγεῖν ἐπιβουσα, ἀσθένειαν ἐπὶ τῇ ἀσθενείᾳ προσεκτερόμη, ὥστε τὸ ἀπὸ τούτου καὶ παιδί φανερόν εἶναι, ὅτι πᾶσα ἀνάγκη ὀληθροῦσθαι ἡμῖν τὸ ἔλυστρον τοῦτο (47) πλὴν εἰ μὴ που ἄρα ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία, ἡμῖν ἐν τῇ μακροθυμίᾳ αὐτοῦ χρόνους εἰς μετέπειτα χαρίζομένη, ποιήσῃ καὶ νῦν, ὡς καὶ πολλάκις πρότερον, λύσιν τινὰ καὶ πόρον ἐκ τῶν ἀμηχάνων ἐσῶν (48). Ταῦτα μὲν οὖν ἔξει, ὡς αὐτῷ φίλον καὶ ἡμῖν συμφέρον.

2. Τὰ δὲ τῶν ἐκκλησιῶν, ὅπως οὐγεται καὶ προέπονται, ἡμῶν τῆς οικειᾶς ἀσφαλείας ἕνεκεν τὰ τῶν πλησίον περιωρῶνται, καὶ οὐδὲ τοῦτο συνορῶν θυμῶν, ὅτι τῇ τοῦ κοινοῦ κακοπραγίᾳ (49) καὶ τὸ καθ' ἕκαστον συναπόλλυται, τί χρὴ καὶ λέγειν; Ἄλλως τε καὶ πρὸς ἄνδρα, ὃς, πόρρωθεν ἕκαστα προειδῶς, καὶ προδιεμαρτύρω καὶ προεκκήρυξας, καὶ αὐτὸς τε προεξανέστης, καὶ τοὺς λοιποὺς συνεπήγυρας, ἐπιστελλῶν, αὐτὸς παραγινόμενος, τί οὐ ποιοῦ, τίνα φωνὴν οὐκ ἀφίεις! Ὅν μνησθήμεθα μὲν ἐξ ἑκάστου τῶν ἐκβαινόντων, ὡφελούμεθα δὲ ἀπ' αὐτῶν οὐκέτι. Καὶ νῦν εἰ μὴ αἱ ἀμαρτίαι ἀντέστησαν καὶ τὸ μὲν πρῶτον (50) ὁ εὐλαδέστατος καὶ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς ἡμῶν Εὐστάθιος ὁ συνδιάκονος, εἰς νόσον χαλεπὴν καταπεσὼν, εἰς δλοὺς με δύο παρτίους μῆνας, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ περιμένοντα. Ἐπειτα δὲ οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες ἠσθένησαν, ὧν τὰ μὲν καταλείμματα ἐξαριθμησεται ὁ ἀδελφὸς Ἰσαάκης. τὸ δὲ τελευταῖον αὐτὸς ἐγὼ τῇ ὥσφ κατεσθῆην ταύτῃ. ἐπεὶ πάλαι ἂν ἡμῖν παρὰ τὴν σὴν τιμιότητα, οὐκ ὀφελὸς τι τοῖς κοινοῖς παρεχόμενα, ἀλλ' ἐμαυτῷ μέγα κέρδος ἐκ τῆς συντυχίας σου κτῆμενος. Καὶ γὰρ ἐγνώκειν ἔξω τῶν ἐκκλησιαστικῶν γενέσθαι βελῶν διὰ τὸ ἀφύλακτον ἡμῶν πρὸς τὸ σκευωρούμενα (51) παρὰ τῶν ἐναντιῶν. Σώζοι σε τῷ βίῳ παντὶ ἡ μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ χεῖρ, τὸν γενναῖον φύλακα τῆς πίστεως, καὶ νήφοντα τῶν Ἐκκλησιῶν προστάτην. καὶ καταξιώσειεν ἡμᾶς πρὸς τῆς ἐξέβου τῆς συντυχίας σου ἐπ' ὀφελείᾳ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

diu absentibus imminere ait pluribus locis. Rationem ergo reddit, cur colloquium et conspectum Eusebii non ad communem utilitatem, sed ad propriam profuturum speraret. Cum enim ei mutuas operas episcopi ad communem utilitatem non traherent, imparem se videbat evertendis adversariorum consiliis, satisque magnum sibi facturus videbatur, si sibi ipse consulens extra eorum tela esset, æque eorum subduceret furori, id quod etiam testatur supra in epistola ad Urbicium monachum. Sic animo affectus Samosatam cogitabat non communis, sed propriæ utilitatis causa. Nihil prorsus vidit in hoc loco Combefissius, qui sic interpretandum docet: *Putaveram esse me extra ecclesiasticorum tela, etc.*

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΑΖ'.

EPISTOLA CXXXVII.

Uisus cum jam totum mensem aquis calidis curaretur, hac utitur excusatione, cur, Antipatro gubernacula capes xente, adessee non possit. Rogat ut iudicium de quodam Palladiæ propinquæ suæ negotio in adventum suum differatur.

Ἀντιπάτρῳ.

A

Antipatro.

Νῦν μοι δοκῶ μάλιστα ἐπισθάνεσθαι τῆς ζημίας, ὑπομένω διὰ τὸ ἀρρώσασθαι· ὅποτε, ἀνδρὸς τοιοῦτο τὴν πατρίδα ἡμῶν ἐφέποντος, αὐτὸς ἀπεινᾷ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ σώματος ἀναγκάζομαι. Μῆνα ἔρῳον ἤδη προσκαθέζομαι (52) τῇ ἐκ τῶν αὐτωὺς θερμῶν (53) ὑδάτων θεραπείᾳ, ὡς δὴ τι ἕφελος πεῦθεν ἔξω. Ἔοικα δὲ διακενῆς πονεῖν ἐπὶ τῆς σπῆς, ἢ καὶ γέλωτος τοῖς πολλοῖς ἄξιος εἶναι αἰνεσθαι, μὴδὲ τῆς παροιμίας ἀκούων τῆς οὐδὲν πλὴν θερμῶν ἕφελος εἶναι τοῖς τεθνηκόσι λεγουσῆς. Ὑπερ καὶ οὕτως ἔχων βούλομαι πάντα παρεῖς καταλείβειν σου τὴν σεμνοπρέπειαν· ὥστε τῶν ἐν σοὶ κλιῶν ἀπολαύειν, καὶ τὰ κατὰ τὸν οἶκον τὸν ἑαυτοῦ πράγματα διὰ τῆς σῆς ὀρθότητος εὐπρεπῶς διαθεῖναι. Ἐμὲς γάρ ἐστιν ἴδιος ὁ τῆς σεμνοτάτης μητρὸς ἡμῶν Παλλαδίας οἶκος· ἦν οὐ μόνον ἡ τοῦ γένους οικειότης ἡμῖν συνάπτει, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ ῥήπου δεξιὸν ἀντὶ μητρὸς ἡμῖν εἶναι πεποίηκεν. Ἐπὶ οὖν κεινῆται τις ταραχὴ περὶ τὸν οἶκον αὐτῆς, ἀξιοῦμέν σου τὴν μεγαλόνοιον μικρὸν ὑπερθεσθαι ἢ ἐξέτασιν, καὶ ἀναμεινᾷ ἡμῶν τὴν παρουσίαν, ἢ ὥστε διαφθαρήναι τὸ δίκαιον (μυριακίς γὰρ ἀνπαθεῖν ἔλοιμην, ἢ τοιαύτην αἰτῆσαι χάριν παρὰ καστοῦ φίλου τοῖς νόμοις καὶ τῷ δικαίῳ), ἀλλ' ἵπτα ἂ οὐκ εὐπρεπὲς ἐμοὶ γράφειν, ταῦτα ἀπὸ στόματος· ἐπαγγέλλοντός μου μαθεῖν. Οὕτω γὰρ οὔτε ἄλλῃ τῆς ἀληθείας διαμαρτήσῃ, οὔτε ἡμεῖς πεισόμεθα τὴν τῶν ἀβουλήτων. Δέομαι οὖν, τοῦ προσώπου ἢ ἐπιπέλας ὄντος καὶ κατεχομένου παρὰ τῆς τάξεως, ἢ ἐπαχθῆ ταύτην χάριν καὶ ἀνεπίφθονον ἡμῖν καταλείβειν.

Nunc mihi videor maxime sentire damnum quod ex morbo patior, quando, tanto viro patriæ nostræ gubernacula capessente, ipse abesse ob curationem corporis cogor. Jam enim totum mensem aquis natura calidis curor, ut inde aliquid utilitatis accepturus. Videor autem frustra laborare in solitudine, vel etiam dignus esse quem plerique rideant, ut qui ne proverbium quidem intelligam, quod mortuos calidis non juvari dicit. Quapropter, quanquam ita me habeo, prætermisissis rebus omnibus, ad tuam amplitudinem proficisci volo, ut bonis quæ in te sunt, perfruar, et domus meæ rebus, per integritatem tuam, ut par est, consulam. Propria enim mea est matris nostræ colendissimæ Palladiæ domus: quam non solum generis propinquitas nobis conjungit, sed etiam morum probitas fecit, ut matris loco eam haberemus. Cum igitur tumultus quidam circa illius domum commotus sit, rogamus tuam magnanimitatem, ut paulisper disquisitionem differas, adventumque nostrum exspectes, non ut jus corrumpatur (nullies enim mori mallet, quam ejusmodi gratiam a iudice 229 legum jurisque amante exposcere), sed ut ea quæ a me scribi non decet, me referente ex meo ipsius ore discas. Nam hoc pacto neque tu a veritate aberrabis, neque nos quidquam molesti patiemur. Rogo igitur, ut, cum persona in tuto posita sit atque a cohorte detineatur, hanc gratiam molestia et invidia carentem nobis non deneges.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΑΗ'.

EPISTOLA CXXXVIII.

Mortuo Faustino, cæjus tum quinquagesimus erat dies, excusat, cur in Syriam proficisci non possit, quamvis hujus rei cupidissimus sit, ut consiliis Eusebii ad multa, quæ scribere non licet, utatur. Interim nuntiat ei quid Evagrius Romæ relictus proposuerit. Narrat Sebastianos detecto ulcere Eustathii ad se confugere, sequæ ab Iconiensibus advocari, ut episcopum illis det, mortuo Faustino. His de rebus consilium exquiri Eusebii.

Εὐσεβίῳ, ἐπισκόπῳ Συμοσάτων.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

1. Τίνα με ολεῖ ψυχὴν ἐσχηκέμαι, ὅτε τὴν ἐπιστολὴν ἰδεξάμην τῆς θεοσεβείας σου; Ἐὶ μὲν γὰρ πρὸς τὴν ἐν τῷ γράμματι ἀπειθὸν διάθεσιν, εὐθὺς ὤρμων παθεῖν τὴν εὐθὺς Σύρων· εἰ δὲ πρὸς τὴν ἀρρώσασθαι τοῦ σώματος, ὑφ' ἧς πεπαιδευμένος ἐκείμην, ἔθεσάμην οὐχὶ τοῦ πέτεσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς κλίνης στρέφεσθαι ἐνδεῶς ἔχων. Πεντηχοστὴν γὰρ ταύτην ἡμέραν ἦγον ἐν τῇ ἀρρώσασθαι, καθ' ἣν ἐπέστη ἡμῖν ὁ ἀγαπητὸς καὶ σπουδαιότατος ἀδελφὸς ἡμῶν συνδιάκονος Ἐλπίδιος· πολλὰ μὲν τῷ παρεπὶ δαπανηθεῖς· ὅς, ἀπορία τῆς τρεφούσης αὐτὸν

1. Quo me animo putas fuisse, cum epistolam accepi pietatis tuæ? Si enim ad studium quod mihi in epistola significasti, respiciebam, statim ut recta ad Syros convolare, incitabar; sin autem ad corporis imbecillitatem, qua constrictus decumberebam, non modo id mihi deesse sentiebam, ut volare possem, sed etiam ut me in lecto convertere. Nam quinquagesimum hunc diem agebam in infirmitate, cum advenit nobis dilectus ac optimus frater noster condiaconus Elpidius. Multum quidem febre eram confectus: quæ nutriente ma-

(52) Ἦδη προσκαθέζομαι. Ita Harl. et Med. cum tribus aliis. Deerat ἤδη in editis, et legebatur προσκαθέσομαι.

(53) Θερμῶν. Deest ea vox in codicibus Med et Coisl. primo. Sed cum illud, αὐτοφωῶν θερμῶν, quod est in aliis mss. et editis, vitiosum sit, legere

non dubitavi αὐτοφωῶς, ut in epistola sequenti ad Eusebium, omnibus codicibus niss. et editis consentientibus, legitur.

Alias CCCLXVI. Scripta anno 573.

Alias VIII. Scripta anno 575.

teria destituta, et in arida hac carne velut in exusto quodam ellychnio circumvoluta, marcorem ac longam ægritudinem peperit. Deinde vero antiqua mea plaga, jecur illud accedens, exclusit me a cibis, expulit ab oculis somnum, et in confiniis detinuit vitæ ac mortis, tantum vivere siuens, quantum opus erat ad sentiendos dolores, quibus me extimulabat. Quare et aquis usus sum natura calidis, et nonnulla a medicis remedia accepi. Omnia autem superavit ingens illud malum, quod quidem, si adsit consuetudo, forte alius perferat, subito autem inflictum nullus adeo adamantinus ut sustineat. A quo diu vexatus, nunquam tantum dolui, quantum nunc ab eo impeditus, quominus in sinceræ tuæ dilectionis congressum colloquiumque veniam. Quali enim sim animi voluptate privatus, novi et ipse, etsi extremo digito dulcissimum Ecclesiæ vestræ mel-animo præterito degustavi.

3. Mibi autem et ob alia necessaria negotia opus erat, tuam ut pietatem convenirem, ac de multis communicarem, et multa discerem. Neque enim licet hic veram charitatem deprehendere. Quod si quis etiam omnino amantem inveniat, tamen nemo est, qui possit æque ac perfecta tua prudentia atque experientia, quam ex multis pro Ecclesiis laboribus consecutus es, consilium nobis de rebus propositis dare. Ac cætera quidem scribere non licet: quæ vero vel proferre tutum sit, hæc sunt. Presbyter Evagrius, Pompeiani Antiochensis filius, qui 230 quondam in Occidentem cum beato Eusebio profectus fuerat, rediit nunc Roma, petens a nobis epistolam, ad verbum ipsa illa quæ ab eis scripta sunt, continentem (nostra autem nobis retro retulit, ut viris illic accuratioribus non placentia), ac legationem aliquam per viros fide dignos celeriter mitti, ut speciosam illi occasionem habeant nos invisendi. Qui Sebastie idem ac nos sentiunt, occulto pravæ opinionis Eustathii ulcere detecto, aliquam a nobis ecclesiasticam sollicitudinem exposcunt. Iconium civitas est Pisidiæ, olim quidem post primam maxima, nunc vero et ipsa prasidet ei parti, quæ ex diversis segmentis com-

ἄλλης, τῆ ἑρημῆ ταύτης σαρκί, ὡς ἄν θρωαλλῆ κενὴ μὲν περιουλούμενος, μαρσμὸν (54) καὶ χρονία ἐπέγαγεν ἀρρωστία· τὰ δὲ ἐφεξῆς, ἡ ἀρχαία πύργη μου, τὸ ἦπαρ τοῦτο διαδεξάμενον, ἀπέκλεισε μὲν με τῶν σιτίων, ἀπέδωξε δὲ τῶν ὀμμάτων τὸν ὕπνον, ἐν μεθορίοις δὲ κατέσχε ζωῆς καὶ θανάτου, τοσοῦτον ζῆν ἐπιτρέπον (55), ὅσον τῶν ἀπ' αὐτοῦ δυσχερῶν ἐπαισθάνεσθαι. Ὅσα καὶ ὕδασιν ἐχρησάμην ἀποφυῶς θερμοῖς, καὶ τινὰς παρ' ἱατρῶν ἐπιμαΐας κατεδεξάμην. Ἀπαντὰ δὲ ἡλεγε τὸ νεανικὸν τοῦ κακῶν· ὁ, τοῦ μὲν ἔθους παρόντος, καὶ ἄλλος ἐνεγκοί (56), ἀμελετήτος δὲ προσπεσόντος, οὐδεὶς ὅπως ἀδαμάντινος ὥστε ἀντισχεῖν. Ἐφ' οὐ πολὺν ὀχλήθεις χρόνον, οὐδέποτε οὕτως ἠνιάθην, ὅσον νῦν, ἐμπόσθεις παρ' αὐτοῦ πρὸς τὴν συντυχίαν τῆς ἀληθείας ἀγάπης σου. Ὅσα γὰρ ἀπεστερηθήμεν (57) θυμῆς, οὐδα καὶ αὐτὸς, εἰ καὶ ἀκριβὲς δακτύλῳ τοῦ γλυκυτάτου μελιτος τῆς παρ' ὑμῖν Ἐκκλησίας ἀπαυτῶσάμην πέρυσιν.

2. Ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλων ἀναγκαίων ἐνεκεν πραγμάτων ἰδομένην εἰς ταυτὸν (58) γενέσθαι τῆ θεοσεβείας σου, καὶ περὶ πολλῶν μὲν ἀνακοινώσασθαι, πάλιν δὲ μαθεῖν. Καὶ γὰρ οὐδὲ ἐστὶν ἐνταῦθα οὐδὲ ἀγάπη, ἀληθινής ἐπιτυχεῖν. Ὅταν δὲ καὶ πάντοις ἀγαπῶντα εὐροί (59), οὐκ ἐστὶν ὁ δυνάμενος παραλίσις τῆ τελείᾳ σου φρονήσει καὶ τῆ ἐμπειρίᾳ, ἢ ἐκ πολλῶν τῶν περὶ τὰς ἐκκλησίας συνελθῶ καμάτων, δοῦναι γνώμην ἡμῖν περὶ τῶν προκειμένων. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα οὐκ ἐπὶ γράφειν· ὁ δ' οὖν καὶ ἐξεγενετικὴ ἀσφαλῆς, ταῦτά ἐστιν. Ὁ πρεσβύτερος Εὐάγριος, ὁ οὐδὲς Πομπητιανοῦ τοῦ Ἀντιοχείου, ὁ συναπάρας ποτὲ ἐπὶ τὴν δίσκον τῶ μακαρίῳ (59) Εὐσέβει ἐπαυτῆκε νῦν ἐκ τῆς Ῥώμης, ἀπαιτῶν ἡμᾶς ἐπιτολήν, αὐτὰ τὰ παρ' ἐκείνων γεγραμμένα ἔχουσιν ἐπιτολεξέει (ἀνεκόμισε δὲ ἡμῖν εἰς τοῦπίσω τὰ παρ' ἡμῶν, ὡς οὐκ ἀρέσαντα τοῖς ἀκριβεστέροις τῶν ἐκεῖ), καὶ πρεσβεῖαν τινὰ δι' ἀνδρῶν ἀξιολόγων ἤδη κατεπεύχασθαι, ὑπὲρ τοῦ εὐπρόσωπον ἔχειν ἀφορμὴν τοῖς ἀνδρας τῆς ἐπισκοπέως ἡμῶν. Οἱ κατὰ Σεβάστειαν τὰ ἡμέτερα φρονούντες, Εὐστάθιου τὸ ὑπουλον τῆς καθοδοξίας ἔλκος ἀπογομνῶσαντες, ἀπαιτοῦσι τινὰ παρ' ἡμῶν ἐκκλησιαστικὴν (60) ἐπιμῆλειαν. Ἰκόνιον πόλις ἐστὶ τῆς Πισιδίας, τὸ μὲν παλαιὸν μετὰ τὴν μεγίστην

(54) *Μαρσμὸν*. Ita Harl. et Med. Editi *μαρσμῶδη*. Coisl. primus et Reg. secundus *μαρσμῶδη*.

(55) *Ἐπιτρέπον*. Ita mss., melius quam editi *ἐπιτρέπων*.

(56) *Ἐνεγκοί*. Ita mss. octo. Editio Hagan. *ἐνεγκος*. Aliæ *ἤνεγκεν*.

(57) *Ἀπεστερηθήμεν*. Sic duo antiquissimi codices Harl. et Coisl. primus. Editi *ἀπεστερήθη*. Paulo post quatuor codices recentiores *ἀπεγευσάμεθα*.

(58) *Εἰς ταυτὸν*. Harl. *εἰς ταυτό*. Paulo post editi *καὶ γὰρ οὐδέν*. Sex mss. et editio Hagan. ut in textu.

(59) *Εὐροί*. Sic tres vetustissimi codices. Editi *εὐρη*.

(60) *Μακαρίῳ*. Quatuor codices non vetustissimi addunt *ἀνδρῖ*. Paulo post editio Basilensis secunda et Parisiensis *ἔχει κατεπεύχασθαι*. Septem mss. et vetustiores editiones ut in textu. Qui contextum

demendare voluerunt, cum minus animadvertent illud ἤδη ἐπαίγεσθαι referri ad verbum ἀπαιτῶν quod præcedit, posuerunt *ἔχει* pro ἤδη. Lucem attulimus ope parenthesis. Vide Addenda.

(60) *Ἐκκλησιαστικὴν*. Editio Parisiensis addit αὐτῶν, quæ vox melius et elegantius deest in aliis editionibus et mss. Perspicuum ex epistola 151, multis Sebastie a comunione Eustathii secessisse. Hi ad Basillum, ut primatum in has regiones habentem, confugerunt. Cura autem ecclesiastica, quam a Basilio petunt, interdum eo spectat, ut pulso episcopo alius ordinetur; velut cum Xystus III, epist. 1, p. 1235, minatur episcopis hæresi faventibus: *Ecclesiarum ab ipsis occupatarum curam fore, si non ipsi sibi consuluerint*. At Sebasteni non videntur id petiisse; neque enim sub Valente fieri potuisset; sed Basilio regendos se ac gubernandos, ut episcopo carentes, commisisse.

ἡ πρώτη, νῶν δὲ καὶ αὐτὴ προκἀθηται (61) μέρους, ἅ ἐκ διαφόρων τμημάτων συναχθὲν, ἐπαρχίας ἰδίας ἰκονομίαν ἐδέξατο. Αὐτὴ καλεῖ (62) καὶ ἡμᾶς εἰς πείθειν, ὥστε αὐτῇ δοῦναι ἐπίσκοπον. Τελευτή-
 αι γὰρ ὁ Φαυστίος. Εἰ οὖν δεῖ μὴ κατοκνεῖν τὰς
 παρορίους χειροτονίας, καὶ ποίαν τινὰ χρῆ δοῦναι
 πρὸς Σαβαστηνοῖς ἀπόκρισιν, καὶ πῶς πρὸς τὰς τοῦ
 Ἐβηγρίου διατεθῆναι γνώμας· ἐδεόμην δεδαχθῆναι
 πρὸς δι' ἑμαυτοῦ συντυχῶν τῇ τιμιότητι σου, ὧν
 ἐνίων (63) ἀπεστερήθην διὰ τὴν παροῦσαν ἀσθένειαν.
 Ἐάν μὲν οὖν ἦ τινος ἐπιτυχεῖν ταχέως πρὸς
 μᾶς ἀπικνουμένον, καταξίωσον παρὶ πάντων ἀποστεί-
 λαι μοι τὰς ἀποκρίσεις· εἰ δὲ μὴ, εὐξάι ἔλθειν ἐπὶ νοῦν
 καὶ, ὅπερ εὐάρεστον ἦ τῷ Κυρίῳ. Ἐν δὲ τῇ συνόδῳ
 τῆμεν ἡμῶν κέλευσον γενέσθαι, καὶ αὐτὸς δὲ πρόσ-
 ραί· ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τὸν λαὸν συμπαράλαβε (64), ἵνα
 ἡς λειπομένης ἡμέρας ἢ ὥρας τῆς παροικίας ἡμῶν
 καταξιωθῶμεν δουλεῦσαι, ὡς ἔστιν εὐάρεστον τῷ
 Κυρίῳ.

posita, propriae provinciae sortita est gubernatio-
 nem. Ipsa et nos iuvat, ut se invisam, ut epi-
 scopum ei demus. Mortuus est enim Faustinus. An
 igitur ordinationes peregrinas oporteat non detre-
 ctare, qualemque oporteat dare Sebastenis respon-
 sionem, et quomodo erga Evagrii consilia
 par sit, edoceri ipse per me volebam, consensiens
 tuam praestantiam : quibus omnibus praesens me
 infirmitas privavit. Si quem ergo nactus fueris cito
 ad nos venientem, dignare de omnibus mihi res-
 ponsa mittere : siu minus, precare in mentem
 mihi veniat quod fuerit Deo acceptum. In conventu
 autem mentionem nostri iube fieri, et ipse quoque
 precare pro nobis, et populum tibi adijunge, ut re-
 liquos dies aut horas peregrinationis nostrae ser-
 vire, ut Domino gratum est, nobis donetur.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑΘ'.

EPISTOLA CXXXIX'.

Alexandrinis oblata occasione Eugenii monachi consolatur Basilium, et ad constantiam gravissima persecutione vexatos hortatur. Libenter eos inviseret, nisi morbo et laborum metu abesse prohiberetur

Τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν

Alexandrinis.

1. Ἡμᾶς μὲν ἡ ἀκοὴ τῶν γεγενημένων κατὰ τε τὴν
 Λιβυανίαν καὶ τὴν λοιπὴν Αἴγυπτον διωγμῶν
 πῶς κατέλαβε, καὶ διέθηκε τὰς ψυχὰς, ὡς εἰκὸς
 ἦ. Ἐλογισάμεθα γὰρ τὸ ἐντεχνον τοῦ διαβολικοῦ πο-
 ἔμου· ὅς, ἐπειδὴ (65) εἶδεν ἐν τοῖς παρὰ τῶν
 χθρῶν (66) διωγμοῖς πληθυνομένην τὴν Ἐκκλησίαν
 καὶ πολλὰν θάλλουσαν, μετέστρεψεν ἑαυτοῦ τὴν βου-
 λήν (67), καὶ οὐκέτι ἐκ τοῦ προφανοῦς πολεμεῖ, ἀλ-
 λ' ἐκρυμμένα ἡμῖν τὰ ἐνέδρα τίθησι, καλύπτων
 ἐπὶ τὴν ἐπιβουλὴν διὰ τοῦ ὀνόματος ὃ περιφέρου-
 σιν, ἵνα καὶ πάθωμεν τὰ αὐτὰ τοῖς πατράσιν ἡμῶν,
 καὶ μὴ δόξωμεν πάσχειν ὑπὲρ Χριστοῦ, διὰ τὸ
 κριταίων ὄνομα ἔχειν καὶ τοὺς διώκοντας. Ταῦτα
 ἰσχυρόμενοι πολλὸν χρόνον ἐκαθέστημεν ἢ ἐπὶ τῇ ἀγ-
 γελίᾳ τῶν γεγενημένων (68) ἐκπατηγμένοι. Καὶ
 γὰρ τῷ ὄντι ἤχησαν ἡμῶν ἀμφοτέρα τὰ ὦτα, μα-
 θόντα τὴν ἀναίδῃ καὶ μισάνθρωπον αἵρεσιν τῶν διω-
 ξάντων ἡμᾶς· ὅτι οὐχ ἡλικίαν ἠδέσθησαν, οὐ τοὺς

1. Ad nos quidem jamdudum persecutionum,
 quae Alexandriae ac in reliqua Aegypto factae sunt,
 rumor ac fama pervenit, atque, ut par erat, animos
 nostros affecit. Perspeximus enim astutiam belli
 diabolici, qui, ubi vidit in hostium persecutionibus
 multiplicari Ecclesiam ac magis florere, mutavit
 suum ipsius consilium, nec jam aperte bellum
 gerit, sed occultas nobis insidias struit, obtegens
 callidam nocendi voluntatem nomine quod circum-
 ferunt, ut et patiamur eadem quae patres
 nostri, nec videamur pati pro Christo, eo quod
 Christianorum nomen habeant et ipsi persecutores.
 Haec considerantes diu sedimus, nuntio rerum ge-
 starum obstupescimus. Revera namque insonuerunt
 utraeque nostrae aures, cum didicimus impudentem
 atque inhumanam haeresim persecutorum vestro-
 rum, qui non aetatem reveriti sunt, non labores
 vitae pie actae, non amorem populorum ; imo vero

(61) Προκἀθηται. Tres mss. non vetustissimi
 πρώτη κἀθηται.
 (62) Καλεῖ. Harl. et Coisl. primus καλέηται. Med.
 κεκλήθηται.
 (63) Ἐν ἰόντων. Harl. prima manu et Med. ὡς
 ἰόντων.
 (64) Συμπαράλαβε. Rogat Eusebium Basilium, ut
 praeter consuetas orationes unam aliquam pro se
 indicat, et populo ipse praecat; velut cum Athana-
 sius dicebat : Precemur pro salute religiosissimi im-
 peratoris Constantii : statimque populus una voce
 acclamavit : Christe, auxiliare Constantio. (Apol. ad
 Constant., n. 10.) Fiebant interdum ejusmodi extra
 ordinem preces. Audierat Joannes Hierosolymitanus
 S. Epiphanium sic pro eo in sacrificiis solum pre-
 cari : Domine, praesta Joanni ut recte credat. Fate-
 tur Epiphanius in epistola ad eumdem Joannem se
 corde quidem sic semper orasse; sed negat se ejus-
 modi preces in alienas aures protulisse; sed tan-
 tummodo in completa oratione secundum ritum
 posteriorum et pro omnibus et pro Joanne quoque
 dicere : Custodi illum, qui praedicat veritatem, vel

certe ita : Tu praesta, Domine, ut ille verbum predi-
 cet veritatis. Non videtur Epiphanius ante has preces
 populum admonuisse. At Basilium rogat Eusebium
 ut id non omittat.
 (65) Ὅς, ἐπειδὴ. Ita vetustissimi duo codices
 Med. et Coisl. In Harlaeano non exstat haec epistola.
 Editi πῶς, ἐπειδὴ
 (66) Τῶν ἐχθρῶν. Vaticanus et quatuor alii
 codices habent τῶν ἐθνῶν, in gentium persecutionibus.
 Sed tamen quia Medicæus codex et Coisl. primus
 retinent vulgatam lectionem, quae sua sponte vi-
 tiosa non est, nihil mutandum existimavi.
 (67) Ἐαυτοῦ τὴν βουλήν. Ita sex mss. pro eo
 quod erat in editis αὐτοῦ τὴν ἐπιβουλὴν. Habet etiam
 Vaticanus codex αὐτοῦ τὴν βουλήν. Paulo post Coisl.
 primus κερυμμένας τὰς ἐνέδρας. Ibidem Coisl. se-
 cundus et tres Regii καλύπτων αὐτῶν.
 (68) Γεγενημένων. Coisl. secundus et tres Regii
 γενομένων. Paulo post editi τὰ ὦτα, μαθόντων. Med.
 et Coisl. primus ut in textu.
 * Alias LXXI. Scripta anno 373.

cruciarunt corpora, affeceruntque ignominia, et in A
 exsilium eiecerunt, et quorum bona invenire potuerunt, ea diripere: neque hominum veriti improbatorem, neque horrendam justis iudicis remunerationem praevidentes. Haec nos perculserunt, et propemodum mente emoverunt. Ad has autem cogitationes illa etiam accessit: Num Dominus Ecclesias suas reliquit? num novissima hora est, et defectio per haec ingreditur, ut reveletur tandem iniquus ille, filius perditionis qui adversatur, et effertur adversus omnem qui dicitur Deus aut numen? 1

2. Sed tamen sive temporaria est ista tentatio, forte illam, boni Christi athletae: sive etiam res summo interitui tradita sunt, animo ne concidamus ob praesentia, sed expectemus e caelis revelationem, et adventum magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. Etenim, si creatura omnis dissolvetur, et transmutabitur mundi hujus figura, quid mirum est nos quoque, qui rerum creaturarum pars sumus, communibus malis affici, ac tradi afflictionibus, quas pro vitium nostrarum modulo impigit nobis justus iudex, non tentari nos sinens supra id quod possumus, sed dans una cum tentatione exitum, ut perferre possimus? Expectant vos, fratres, martyrum coronae; parati sunt confessorum chori manus vobis porrigere, inque 27um numerum recipere. Memineritis veterum sanctorum, quorum nemo deliciis inserviens, aut adulationibus delinitus, coronas patientiae consecutus est; sed omnes, per magna afflictiones quasi per ignem tentati, experimentum sui dederunt. Alii enim ludibriis et flagris probati sunt, alii dissecti sunt, alii denique occisione gladii occubuerunt 28. Haec sunt gloriationes sanctorum. Beatus qui dignus habetur qui patitur pro Christo. Beatior qui majora patitur, quandoquidem afflictiones temporis praesentis dignae non sunt quae comparentur cum gloria quae deinceps revelabitur in nobis 29.

1 II Thess. II, 4. 2 I Cor. X, 13. 3 Hebr. XI, 35-37. 4 Rom. VIII, 18.

(69) Πολιτεία. Ita Med. et Coisl. uterque cum duobus Regiis. Edd. πολιὰ, labores in canitia. Non omnino displicet vulgata scriptura: confirmari enim posset ex epistola Petri Alexandrini apud Theodoretum, Hist., lib. IV, c. 22, ex qua discimus Arianorum furorem in novemdecim presbyteros et diaconos, quorum nonnulli octogesimum annum excesserant, exarsisse. Sed praeferenda videtur codicum mss. auctoritas. His enim verbis, non aetatem reveriti sunt, satis indicavit Basilium nefaria haereticorum facinora in senes et pueros; nam ne pueris quidem pepercissent. Quamobrem legendum duximus ἐν τῇ πολιτείᾳ, labores vitae pie institutos, id est, vitae monasticae sanctitatem. Ex iis enim qui custodire mancipati, verberati, lacerati, torti, ad Phoenensiam et Proconnesiam metalla damnati sunt, plerosque monachos fuisse docet epistola modo citata. Non dissimulabo tunc ἐν τῇ πολιτείᾳ καμάτων, de laboribus in republica administratione susceptis intelligi posse; sed magis placet prima interpretatio.

(70) Κατάχρησις. Med. et Coisl. ἡ κατάχρησις.

ἐν τῇ πολιτείᾳ (69) καμάτων, οὐ λαῶν ἀγάπην· ἀλλὰ καὶ ἠέλιαντο τὰ σώματα, καὶ ἠτίμωσαν, καὶ ἐξορίας παρέδωκαν, καὶ διήρπασαν τὰς ὑπάρξεις ὧν εὐρεῖν ἰδυνήθησαν· οὐτε τὴν παρὰ ἀνθρώπων κατάχρησιν (70) ἐντροπόμενοι, οὐτε τὴν φοβερὰν τοῦ δικαίου Κριτοῦ ἀνταπόδοσιν προσορώμενοι. Ταῦτα ἡμᾶς ἐξέπληξε, καὶ μικροῦ ἔξω ἐποίησε τῶν ἰσχυρισμῶν. Συνεισηῆθε δὲ τούτοις τοῖς διαλογισμοῖς καὶ κείνη ἡ ἐννοία· Ἄρα μὴ ἐγκατέλειπεν ἐξουσίαν τῆς Ἐκκλησίας παντελῶς ὁ Κύριος; ἄρα μὴ ἐγγίτη ὥρα ἐστὶ, καὶ ἡ ἀποστασία διὰ τούτων λαμβάνει τὴν εἴσοδον, ἵνα λοιπὸν ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνομος, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος, καὶ ὑπεραιρέμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα;

2. Πλὴν εἴτε πρόσκαιρός ἐστιν ὁ πειρασμός, ἢ ἐστᾶτε αὐτόν, οἱ καλοὶ τοῦ Χριστοῦ ἀγωνισταί· εἴτε καὶ τῇ παντελεῖ ῥορᾷ τὰ πράγματα παραδίδονται (71), μὴ ἀκηδίασμεν πρὸς τὰ παρόντα, ἀλλ' ἀναμεινόμεν τὴν ἐξ οὐρανῶν ἀποκάλυψιν καὶ ἐμφάνειαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἰ γὰρ πᾶσα ἡ κτίσις λυθῆσεται, καὶ μεταποιεθῆσεται τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, τί θαυμαστόν ἐστὶν ἡμᾶς, μέρος ὄντας τῆς κτίσεως, παθεῖν τὰ κοινὰ πάθη, καὶ παραδοθῆναι θλίψεσιν; κατὰ τὸ μέτρον τῆς δυνάμεως ἡμῶν (72) ἐπέμει ἡμῖν ὁ δίκαιος Κριτής, οὐκ ἔων ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ τὴν δυνάμεθά, ἀλλὰ διδοῦς σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἐκδοσιν, τοῦ δυναθῆναι ὑπενεργεῖν; Ἀναμεινόμενοι ὑμεῖς, ἀδελφοί, οἱ τῶν μαρτύρων στέφανοι· ἔτοιμοι εἰσιν οἱ χοροὶ τῶν ὁμολογητῶν κρατεῖν ὑμῖν τὰς χεῖρας, καὶ ὑποδέξασθαι ὑμᾶς εἰς τὸν καιρὸν ἀριθμῶν. Μνήσθητε τῶν πάλαι ἀγίων, οἱ οὐδέποτε ῥηφῶν, οὐδὲ κολακευόμενος (73), τῶν στεφάνου τῆς ὑπομονῆς ἠξιώθη· ἀλλὰ πάντες, διὰ μεγάλων θλίψεων πυρωθέντες (74), τὸ δοκίμιον ἐπέδειξαν. Οἱ μὲν γὰρ ἐμπαιγμῶν καὶ μαστίγων πείραν εἶδον, ἄλλοι δὲ (75) ἐπίσθησαν, οἱ δὲ ἐν φόβῳ μαγείρας ἀπέθανον. Ταῦτα ἐστὶ τὰ σεμνολογήματα τῶν ἀγίων. Μακάριος ὁ καταξυμβεὶς τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων. Μακαριώτερος δὲ ὁ κλεινός ἐστις ἐν τοῖς παθήμασι· διότι οὐκ ἔξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δοξάν ἀποκαλυφθῆναι (76) εἰς ἡμᾶς.

(71) Παραδίδονται. Ita Med. et Coisl. primus cum pluribus aliis. Editi paradidontai.

(72) Ἡμῶν. Ita mss. Editio prima Paris. ἡμῶν. In vetustioribus deest. Paulo post editio I Paris. δυναθῆναι ἡμῶν, secunda δυναθῆναι ἡμᾶς. Deest ultima vox in quatuor mss. Med. et Coisl. primo et duobus Regiis et antiquis editionibus.

(73) Οὐδὲ κολακευόμενος. Ita Med. et Coisl. primus cum pluribus aliis. Editi οὐ κολακευόμενος. Secunda Paris. ἡ κολακευόμενος.

(74) Πυρωθέντες. Ita Coisl. uterque cum tribus Regiis. Editio Hagan. πορωθέντες. Basil. et Paris. πορευθέντες. Ibidem Reg. secundus ὑπεδέξαντο, ac cepervnt.

(75) Ἄλλοι δὲ, etc. Sic Vat. et Coisl. secundus cum tribus Regiis. Editi ἄλλοι δὲ ἐπιπάσθησαν· ἐπίσθησαν, ἐν φόβῳ.

(76) Ἀποκαλυφθῆναι. Quatuor mss. ἀποκαλύττασθαι. Mox in tribus legitur αὐτῷ μοι, et infra in quatuor δύνασθαι μεταβαλῆναι.

3. Εἰ μὲν οὖν ἦν δυνατόν αὐτόν μὲ παραγενέσθαι, ἂν εἶδεν ἂν προετιμησα τῆς συντυχίας ὑμῶν· ὥστε καὶ κείνους ἀθλητάς τοῦ Χριστοῦ, καὶ περιπτύξασθαι, καὶ κοινωνῆσαι τῶν προσευχῶν καὶ τῶν πνευματικῶν ἐν ὑμῖν χαρισμάτων· ἐπειδὴ δὲ τὸ σῶμά μοι λοιπὸν ὑπὸ χρονίας νόσου κατανάλωται, ὡς μηδὲ ἐπὶ τῆς κλίνης δύνασθαι με καταβαίνειν, καὶ οἱ ἐκτρέφοντες ἡμῖν πολλοί, ὡς λύκοι ἔρπαγες, ἐπιτρουνεῖς κειρὸν, πότε δυναθῶσι διαρπάσαι τὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ, ἀναγκαιῶς ἐπὶ τὴν διὰ τοῦ γράμματος ἐπίσκεψιν ἤλθον· παρακαλῶν προηγουμένως μὲν ἐκτενεῖς τὰς ὑπὲρ ἐμοῦ ποιεῖσθαι ὑμᾶς ἀφ᾽ ἑαυτοῦ, ἵνα καταξιωθῶ τὰς γούνας λειπομένας ἡμέρας ἢ ὥρας δουλεύσαι τῷ Κυρίῳ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας· ἐπειτα καὶ συγγνώμην ἔχειν μου ἐξ ἀπολείπει καὶ τῇ βραδυτῆτι ταύτῃ τῶν γραμμάτων. Μόλις γὰρ τῷ ὑπορήσαμεν ἀνθρώπου, τοῦ δυναμένου ἐξυπηρετήσασθαι ἡμῶν τῇ ἐπιθυμίᾳ. Λέγομεν δὲ τὸν υἱὸν ἡμῶν Εὐγένιον τὸν μονάζοντα· δι' οὗ παρακαλῶ εὐξασθαι ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας πάσης, καὶ ἀντιγράψαι ἡμῖν τὰ περὶ ὑμῶν, ἵνα γόνις εὐθυμότερον διατεθῶμεν.

EPISTOLA PM'.

Antiochenus Basilium ob corporis debilitatem invisere non potest, sed eos per litteras in arumnis consolatur et ad pietatem hortatur. Apponit fidem Nicænam, mentis suæ fetus tradere non audens; additque Pneumatomachos communicandos.

Τῇ Ἀρτιοχέων Ἐκκλησίᾳ.

1. Τίς δώσει μοι πτέρυγας, ὥστε περιστρεῶς; καὶ αἰτασθῆσομαι (77) πρὸς ὑμᾶς, καὶ καταπαύσω τὸν πόθον ὃν ἔχω ἐπὶ τῇ συντυχίᾳ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης. Νυκτὶ δὲ οὐχὶ πτερυγῶν ἐνδεῶς ἔχω μόνον, ἀλλὰ καὶ αἰτοῦ τοῦ σώματος, πάλαι μὲν μοι ὑπὸ μακρᾶς τῆς ἀβήσσιας πεπονηκότος, νῦν δὲ ὑπὸ τῶν συνεστῶν θλίψεων παντελῶς συνετριμμένου. Τίς γὰρ ὡς ἀδαμάντινος τὴν ψυχὴν, τίς οὕτω παντελῶς ἀσυμπαθῆς καὶ ἀνήμερος, ὡς ἀκούων τοῦ πανταχῶς ἡμᾶς (78) προσβάλλοντος στεναγμοῦ, οἷον ἀπὸ πικροῦ χοροῦ κατηφοῦς κοινόν τινα θρήνον καὶ σύμφωνον προσχοῦντος, μὴ οὐχὶ παθεῖν τὴν ψυχὴν, καὶ κατακαμψθῆναι εἰς γῆν, καὶ ταῖς ἀμηχάνοις ταῖς μερίμναις παντελῶς ἐκταχθῆναι; Ἀλλὰ δυνατὸς ὁ ἅγιος Θεὸς δοῦναί τινα λύσιν τῶν ἀμηχάνων, καὶ χαρίσασθαι ἡμῖν τινα τῶν μακρῶν πόνων ἐπιποθῶν. Ὅτε καὶ ὑμᾶς τὴν αὐτὴν ἔχειν ἀξίω παρακληθῆναι, καὶ τῇ ἐλπίδι τῆς παρακλήσεως χαίροντας ὑμᾶς τὸ παρὸν ἀλγεινὸν τῶν θλίψεων ὑπομένειν. Ἐστε γὰρ ἀμαρτημάτων ἀποστίνυμεν δίκας, ἵνα καὶ αἱ μάλιστα πρὸς παραίτησιν (79) λοιπὸν τῆς ἐπ' ἡμῖν ὀργῆς τοῦ Θεοῦ· εἰτε εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς εἰσεβείας ἀγῶνας διὰ τῶν πειρασμῶν τούτων κελύμεθα (80), δίκαιος ὁ ἀθλοθέτης μὴ ἔξοιαι ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα ὑπενεργεῖν· ἀλλ' ἐπὶ τοῖς προπεπονημένοις ἀποδοῦναι ἡμῖν τὸν τῆς ὑπο-

⁷⁷ Psal. LIV, 7.

(77) *Πτασθῆσομαι*. Unus Regius codex a Combellisio citatus *πτασθῆσομαι*.

(78) *Ἡμᾶς*. Reg. secundus et Coisl. secundus ἡμῖν.

(79) *Πρὸς παραίτησιν*. Ita sex mss., Editi πρὸς

5. Quod si fieri possent, ut ad vos ipse proficiscerer, nihil prætulisset congressus vestro, ut et Christi athletas viderem amplectererque, et precum, ac donorum spiritualium, quæ in vobis sunt, particeps fierem. Sed quia corpus meum jam diuturno morbo confectum est, adeo ut ne e lecto quidem possim descendere; et quia multi nobis insidiantur, instar luporum rapacium, occasionem observantes, si quando Christi oves rapere possint, necessario vos per litteras invisere constitui: adhortans vos, primum quidem, ut intente precemini pro me, ut dignus sim, qui reliquos saltem dies aut horas Domino secundum regni Evangelium serviam; deinde vero ut etiam ignoscatis absentiar meæ et huic litterarum dilationi ac moræ. Vix enim copiam habuimus hominis, qui nostro desiderio posset subservire. Dico autem filium nostrum Eugenium monachum, per quem obsecro vos, ut pro nobis ac universa Ecclesia oretis, ac nobis rescribatis de rebus vestris. ut his cognitis lætiores efficiamur.

EPISTOLA CXL'.

Ecclesiæ Antiochenæ.

1. Quis dabit mihi alas, sicut columbæ? et volabo ^{ad} ad vos, ac explebo meum congregandi cum vestra charitate desiderium. Nunc autem non solum alas mihi desunt, sed ipsum etiam corpus, dudum quidem mihi longa ægritudine debilitatum, nunc vero molestiis continuis penitus attritum. Quis enim animo ita adamantino, quis ita commiserationis omnis ac mansuetudinis expertus, ut audiens gemitum undique aures nostras ferientem, velut ex tristi quodam choro communem quamdam ac consonam lamentationem edente, non animo doleat, non humi procumbat, et non penitus inextricabilibus his curis tabescat? Sed Deus sanctus potest nos ex iis quæ inextricabilia sunt solvere, et aliquam nobis ex diutinis laboribus respirationem largiri. Quare et vos idem volo solatium habere, ac spe consolationis gaudentes præsentem afflictionum dolorem perferre. Sive enim peccatorum solvimus poenas, sufficiunt flagella ad avertendam deinceps Dei in nos iram; sive ad sustinenda pro pietate certamina his tentationibus vocamur, justus est certaminum arbiter, ut non sinat tentari nos ultra quam ferre possumus: sed nobis reddat pro toleratis jam laboribus, patientiæ et spei in ipsum nostræ coronam. Itaque ne defatigemur, obeundis pro pietate certaminibus,

παρέχτιν.

(80) *Κελύμεθα*. Sic Med. et Coisl. primus cum aliis quatuor. Editi *βεβαιούμεθα, confirmamur*

• Alias LX. Scripta anno 575.

neque per desperationem labores jam a nobis exantlatos projiciamus Non enim una res fortiter gesta, neque brevis labor constantiam animi declarat : sed qui **233** corda nostra probat, vult ut longa et proluxa probatione coronam justitiæ consequamur. Solum infractus servetur animus noster, inconcussus custodiatur fidei in Christum firmamentum, et veniet cito adiutor noster : veniet, et non tardabit. *Expecta enim tribulationem super tribulationem, spem super spem : adhuc parum, adhuc parum.* Sic novit recreare promissione futuri alumnos suos Spiritus sanctus. Spes enim post afflictiones, nec longe absunt quæ sperantur. Nam etiamsi quis totam dicat humanam vitam, brevissimum est omnino spatium, si conferatur cum infinito illo sæculo, quod in spe repositum est.

ἀνθρώπων βίον, μικρότατόν ἐστι διάστημα παντελῶς, συγκρίσει ἐκείνου τοῦ ἀπεράντου αἰῶνος τοῦ ἐν ταῖς ἐλπίσιν ἀποκειμένου.

2. Fidem autem nos neque ab aliis scriptam nobis recentiore suscipimus, neque ipsi mentis nostræ fetus tradere audemus, ne humana faciamus pietatis verba : sed quæ a sanctis Patribus edocti sumus, ea iis qui nos interrogant, annuntiamus. Viget igitur a patrum nostrorum temporibus in nostra Ecclesia fides a Patribus Nicææ congregatis conscripta, quam arbitramur et apud vos etiam in ore esse : sed tamen non recusamus, ne segnitiei crimen sustineamus, ipsa quoque verba in epistola referre. Hæc autem sunt : *Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium sive visibilium, sive invisibilium factorem. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei, genitum ex Patre unigenitum, hoc est, ex essentia Patris ; lumen de lumine, Deum verum ex Deo vero : genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, et quæ in cælo sunt, et quæ in terra. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit : incarnatus est, homo factus est, passus est, et resurrexit tertia die : ascendit ad cælos, venturus est ad judicandum vivos et mortuos. Et in Spiritum sanctum. Qui autem dicunt, erat aliquando, quando non erat ; et antequam gigneretur, non erat ; et quod ex non existentibus factus est ; aut ex alia hypostasi aut essentia esse dicunt, aut mutabilem, aut alterabilem Filium Dei, eos anathematizat catholica et apostolica Ecclesia. His credimus : sed quia definita non est de Spiritu sancto doctrina, nondum tunc pneumatomachis*

(81) Ἀποδειχθῆναι. Ita Med. et Coisl. uterque, et Vat. cum duobus Regiis. Editi ἀναδειχθῆναι. Non multo post editi post στερέωμα addunt ἡμῶν, quæ vox deest in quinque mss.

(82) Ποιήσωμεν. Ita septem mss. ; unde miror legi in editis λογίζονται.

(83) Τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν. Nicænam formulam Cæsaream attulerat S. Leontius, qui huic synodo interfuerat. Ejusdem fidei acerrimus defensor exstitit Hermogenes, Leontii successor, ut perspicitur ex epist. 81. At Dianius qui Hermogeni successit, non videtur ejus vestigiis semper institisse. Sæpe enim Arianorum formulis subscripsit. Non

μονῆς καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος στέφανον. Μὴ ὡς ἀποκάμωμεν ἀναθλούντες εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας, μηδὲ δι' ἀνεπιστίας τὰ ποιηθέντα ἡμῖν προώμεθα. Οὐ γὰρ μία πρᾶξις ἀνδρείας, ἀλλ' ἡ βραχὺς πόνος τὸ τῆς ψυχῆς καρτάρων διαδείκνυσιν· ἀλλ' ὁ δοκιμάζων ἡμῶν τὰς καρδίας διὰ μακρῆς καὶ παρατεταμένης τῆς δοκιμασίας βούλεται ἡμᾶς τῆς δικαιοσύνης στεφανίτας ἀποδειχθῆναι (81). Μόνον ἀνένδοτον φυλασσεσθῶ τὸ φρόνημα ἡμῶν, ἀεὶ στον τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως διατηρήσθω, καὶ ἤξει ἐν τάχει ὁ ἀντιληφόμενος ἡμῶν· ἤξει καὶ οὐ χρονιεῖ. Προσδέχου γῆρ θλίψιν ἐπὶ θλίψει, ἐλπιδὰ ἐπ' ἐλπίδι· ἐτι μικρόν· ἐτι μικρόν. Οὕτως οἶδε ψυχαγωγεῖν τῇ ἐπαγγελίᾳ τοῦ μέλλοντος τοὺς ἑαυτοῦ προφήτους τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Μετὰ γὰρ τὰς θλίψεις ἡ ἐλπίς· ἐκ τοῦ σύννεγγυς δὲ πάρεστι τὰ ἐλπιδόμενα. Κἂν γὰρ ὄλον τις εἴποι τὸν

2. Πιστὴν δὲ ἡμεῖς οὔτε παρ' ἄλλων γραφομένην ἡμῖν νεωτέραν παραδεχόμεθα. οὔτε αὐτοὶ τὰ τῆς ἡμετέρας διανοίας γεννήματα παραδίδοιμι τοῖσι μὲν, ἵνα μὴ ἀνθρώπινα ποιήσωμεν (82) τὰ τῆς εὐσεβείας ῥήματα· ἀλλ' ἄπειρὰ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων δεδιδάγμεθα, ταῦτα τοῖς ἐρωτῶσιν ἡμᾶς διαγγέλλομεν. Ἔστι τοίνυν ἐκ πατέρων ἐμπολιτευμένη τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν (83) ἡ γραφεῖσα παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων πίστις τῶν κατὰ τὴν Νικαίαν συνελθόντων· ἦν ἡγοούμεθα μὲν διὰ στόματος εἶναι καὶ παρ' ὑμῶν, οὐ παρατιθέμεθα δὲ, ἵνα μὴ ὀκνοῦ ἐγκλημα ἀπειρηκόμεθα, καὶ αὐτὰ τὰ ῥήματα ἐνσημαῖναι τῷ γράμματι. Ἔστι δὲ ταῦτα· Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, ὁρατῶν τε ἀόρατων ποιητὴν. Καὶ εἰς ἓνα Κύριον (84) Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς μονογενῆ· τουτέστιν, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς· ὡς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐν τῇ γῆ. Τὸν δι' ἡμῶν τοῖς ἀθρώποις καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα (85)· σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα (86), καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· ἀνεληθόντα εἰς οὐρανούς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Τοὺς δὲ λέγοντας, Ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν· καὶ, Πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν· καὶ, δι' ἧς οὐκ ὄντων ἐγένετο· ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας γένεσθαι εἶναι,

ideo tamen Nicæna formula Cæsareæ obliterata, ut hoc loco testatur Basilius : ac ipsius Dianii perhenorifitium de hac fide et de Nicænis Patribus testimonium habemus in epist. 51.

(84) Κύριον. Editio Paris. et Basileensis secunda addunt ἡμῶν, quæ vox deest in antiquioribus editionibus et codicibus Med. Coisl. primo et tribus aliis.

(85) Κατελθόντα. Editi addunt ἐκ τῶν οὐρανῶν, quæ desiderantur in sex mss.

(86) Παθόντα. Hanc vocem addidi ex Med. et Coisl. utroque, et utroque Regio.

ἡ τρεπτὸν, ἡ ἀλλοιωτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τοῦ-
τους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ
Ἐκκλησία. Πιστεύομεν τούτοις. Ἐπειδὴ δὲ ἀδιώ-
μητός ἐστιν ὁ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγος, οὕτω
εἶπε τῶν πνευματομάχων ἀναφανέντων, τὸ χρῆναι ἀναθεματίζεσθαι τοὺς λέγοντας τῆς χριστιᾶς εἶναι
καὶ θουλικῆς φύσεως τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰσηγησαν. Οὐδὲν γὰρ ὅπως τῆς θείας καὶ μακαρίας Τριάδος
κτιστόν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΑ'.

*Cum questus fuisset Eusebius quod Basilius ad se non venisset, cumque eum hortatus fuisset ad rerum ecclesiastica-
rum defensionem, Basilius absentium tunc morbi excusatione; res ecclesiasticas non sua culpa adversariis tradi
demonstrat, sed episcoporum sibi communiione conjunctorum, ad quos et Bosphorus nuper accessit. Narrat quomodo
eos hortatus sit, cum ad urbem ipsius morte audita venisset; sed queritur, quod statim ac recesserunt, ad ingenium
redanti.*

Εὐσεβίῳ, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

1. Ἐδεξάμην ἤδη δύο ἐπιστολάς παρὰ τῆς ἐνθέου
καὶ τελειοτάτης φρονήσεώς σου ὧν ἡ μὲν ὑπέγραψεν
ἡμῖν ἐναργῶς, ὅπως μὲν προσεδοκῆθημεν ὑπὸ τοῦ
κυρίου τοῦ ὑπὸ τὴν χειρὰ τῆς σοφίας σου, ὅσον δὲ
ἐπισημασμεν ἀπολειφθέντες τῆς ἁγιωτάτης συνόδου.
Ἡ δὲ ἑτέρα, ἡ παλαιότερα μὲν, ὡς εἰκάσω τῷ γράμ-
ματι, ὕστερον δὲ ἡμῖν ἀποδοθεῖσα, διδασκαλίαν
περιεχεῖ πρόπουσάν σοι καὶ ἡμῖν ἀναγκασίαν, μὴ
καταρῆσθαι τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, μηδὲ κατὰ
μὲν προῖσθαι τοῖς ὑπεναντίοις τὰ πράγματα·
ἀπ' ὧν τὰ μὲν ἐκείνων αὐξήσαι, τὰ δὲ ἡμέτερα
μειωθῆσαι. Καὶ οἶμαι πρὸς ἑκατέραν ἀποκεκρί-
σθαι· πλὴν ἀλλὰ καὶ νῦν (ἐπειδὴ ἄδηλον εἰ οἱ πι-
στευθέντες τὴν διακονίαν διέσωσαν ἡμῶν τὰς ἀπο-
κρίσεις) περὶ τῶν αὐτῶν ἀπολογούμαι· πρὸς μὲν
τὴν ἀπολειψὶν ἀληθεστάτην πρόφασιν γράφων, ἧς
οἶμαι τὴν ἀκοήν καὶ μέχρι τῆς σῆς σοφίας δια-
βεβηκέναι, ὅτι ὑπὸ ἀβρῶστίας κατασχέθη, τῆς μέ-
γλης αὐτῶν με τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου καταγαγού-
σης. Καὶ ἔτι καὶ νῦν, ἠνίκα ἀπέστειλλον περὶ τούτων,
λίπανα φέρων τῆς ἀβρῶστίας ἔγραψον. Ταῦτα δὲ
ἔτι ταῦτα, ὥστε ἐξαρκεῖν ἑτέρῳ νοσήματα (87)
εἶναι δύσφορα.

2. Πρὸς δὲ τὸ, ὅτι οὐ βραθυμῶς ἡμετέρῳ τὰ τῶν Ἐκ-
κλησιῶν τοῖς ἐναντίοις προδεδόται, εἰδέναι βούλομαι
τὴν θεοσεβειάν σου, ὅτι οἱ κοινωτικοὶ ὄθηεν ἡμῖν τῶν
ἐπισκόπων, ἡ δυνῶς, ἡ τῷ πρὸς ἡμᾶς ὑπόπτως ἔχειν
εἶναι καὶ μὴ καθαρῶς, ἡ τῇ παρὰ τοῦ διαδόλου ἐγγι-
νωμένῃ πρὸς τὰς ἀγαθὰς πράξεις ἐναντιώσαι, συνάρα-
σθαι (88) ἡμῖν οὐκ ἀνέχονται. Ἀλλὰ σχήματι μὲν
ὄθηεν οἱ πλείους ἐσμὲν μετ' ἀλλήλων, προστεθέντος
ἡμῖν καὶ τοῦ χρηστοῦ Βοσπορίου· ἀληθεῖς δὲ πρὸς
ὡδὲν ἡμῖν τῶν ἀναγκαιοτάτων συναίρονται· ὥστε
με καὶ ὑπὸ τῆς ἀθυμίας ταύτης τὸ πλείστον μέρος
πρὸς τὴν ἀνάληψιν ἐμποδίζεσθαι, συνεχῶς μοι τῶν
ἀβρῶστιαμάτων ἐκ τῆς σφοδρᾶς λύπης ἀποστρεφόν-
των. Τί δ' ἂν ποιήσαιμι μόνος (89), τῶν κανόνων,

(87) Ἐτέρῳ νοσήματα. Ita Harl., Med., Coisl.
primus, V. n., Clarom. Editi ἑτέρων νοσήματα. Non-
nulli mss. ἑτέρῳ νοσήματι.

(88) Συνάρασθαι. Ita tres antiquissimi codices
cum pluribus aliis. Editi συναίρεσθαι.

(89) Μόνος. Haec vox addita ex septem mss.
Canonibus illos, qui apostolis afflicti fuere, nonnun-
quam citat Basilius in Epistolis canonicis. Videtur
hoc loco respicere ad vigesimum septimum, ubi
praescribitur, ut in unaquaque provincia episcopi

A apparentibus, anathematizandos esse eos, qui di-
cunt creatæ esse ac serviliz naturæ Spiritum san-
ctum, silentio prætermiserunt. Nihil enim omnino
in divina ac beata Trinitate creatum est.

234 EPISTOLA CXLII'.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

1. Jam duas litteras accepi a divina tua et abso-
lutissima prudentia, quarum una nitide nobis de-
scribebat, quomodo a populo sub manu sanctitatis
tuæ constituto exspectati fuerimus, quantumque
intulerimus doloris a sanctissimo conventu absen-
tes. Altera vero, antiquior quidem, ut e scriptura
conjicio, sed posterius nobis reddita, documenta
continebat te digna et nobis necessaria, ut ne Dei
Ecclesias negligamus, neve paulatim negotia adver-
sariis tradamus, unde res eorum augeantur, no-
stræ vero minuantur. Ac mihi quidem videor utri-
que respondisse, sed tamen etiam nunc (siquidem
incertum est an ii quibus hoc ministerium commis-
sum fuerat, responsa nostra servaverint) de iisdem
causam dico: quod quidem ad absentiam attinet,
excusationem verissimam scribens, cujus famam
etiam usque ad tuam sanctitatem pervenisse puto:
quod morbo detentus fuerim, qui me usque ad ip-
sas mortis januas perduxit. Imo etiam nunc cum
de his scriberem, adhuc ferens morbi reliquias
scribebam. Hæ autem sunt ejusmodi, ut alteri pos-
sint esse morbus ad ferendum difficilis.

2. Quod autem non nostra segnitie res Ecclesia-
rum adversariis traditæ sunt, hoc pietati tuæ per-
spectum esse volo, episcopos nobis communionem
conjunctos, sive socordia, sive quod adhuc suspi-
cioso in nos nec puro affecti sunt animo, sive dia-
bolo bonis operibus obstante, suam nobis operam
præstare nolle. Sed specie quidem plures inter nos
conjungimur, adjuncto nobis et optimo Bosphorio:
at revera nullam ad rem ex his, quæ maxime sunt
necessariæ, nos adjuvant: ita ut maxima ex parte
hæc animi obstet ægritudo, quominus vires resu-
mam, continenter mihi morbis ex vehementi mœ-
rore redeuntibus. Quid autem solus facere possim,
quandoquidem canones, ut et ipse non ignoras, uni

nihil majoris rei incipiant sine sententia illius, qui
inter eos primus, ac unusquisque iis contentus sit,
quæ ad parociam suam pertinent: sed nec ille
absque omnium voluntate quicquam faciat. Erat
Basilius hujus canonis observandi studiosus, et
quamvis nominis fama et sedis dignitate plurimum
posset, nunquam ab eo communionis restitutionem
impetrare

* Alias CCLXII. Scrip̄ta anno 373.

ministeria ejusmodi non concedunt? Jam vero quodnam remedium non adhibui? Quodnam iudicium ipsis non revocavi in memoriam, partim per litteras, partim cum coram congressi essent? Venerunt enim et usque ad urbem, audito mortis mee nuntio. Sed quia Deo visum est, ut me vivum deprehenderent, eos, ut par erat, sum allocutus. Ac presentem quidem reverentur, et omnia quaecunque officii sunt pollicentur: at simul ut recesserunt, iterum recurrunt ad suam ipsorum sententiam. In his nos quoque communis rerum status participes sumus, Domino 235 palam nos deserente, quorum charitas ob multiplicatam iniquitatem refrixit. Sed nobis ad omnia sufficiat magna tua ac potentissima apud Deum deprecatio. Forte enim aut rebus aliquid proderimus, aut si optato exitu absterremus, condemnationem effugiemus.

EPISTOLA CXLII.

Regat Basilium ut pauperum hospitia vectigalibus eximantur.

Numerario praesidum.

Convocavi omnes ad conventum oeuu martyris Euppsychii fratres nostros chorepiscopos, ut notos facerem dignitati tuae. Sed quia abfuiisti, per litteras eos necesse est sistere integritati tuae. Cognosce igitur fratrem istum, qui dignus est ob Domini timorem cui tua prudentia fidem habeat. Et quaecunque pauperum causa ad tuam bonam voluntatem retulerit, ei ut verum dicenti digneris fidem habere, atque afflictatos pro virili adjuvare. Dignaberis autem procul dubio et pauperum domum ad pagos ipsi commissos pertinentem invisere, ac omnino vectigalibus eximere. Hoc enim jam et tuo collegae visum est exiguam egenorum possessionem tributis eximere.

EPISTOLA CXLIII.

Idem petit ab altero numerario.

Alteri numerario.

Mihi quidem si liceret dignitatem tuam convenire, per me ipse prorsus retulisset quibus de rebus sollicitus sum, et afflictorum defensionem suscepissem. Sed cum me corporis infirma valetudo ac negotiorum impedimenta retrahant, mei loco hunc fratrem chorepiscopum tibi commendo, ut ei aures

impetrare potuerunt Marcelli discipuli, antequam Petri Alexandrini auctoritas accessisset: et cum ab episcopis in Palaestina exsulantibus non expectato aliorum episcoporum consensu restituti fuissent, factum moleste tulit et libere reprehendit, epist. 265.

• Alias CCCCXVIII. Scripta anno 373.

•• Alias CCCCXIX. Scripta anno 373.

(90) *Χρήσιμοι*. Legendum puto *χρήσιμον*, ut jam observavi ad epist. 72.

(91) *Διαμαρτόντες*. Ita quinque mss. Editi *διαμαρτάνοντες*. Reg. secundus et Paris. *διαμαρτώντες*.

ως και αυτος οιδας, ενι τας τοιαυτας οικονομιας μη συγχωρουντων; Καιτοι ετινα θεραπειαν ουκ ιθεραπειυσα; Ποιου χριματος αυτους ουκ ανεμνησα τα μεν δια γραμματων, τα δε και δια της συντυχιας; Ήθη γαρ και μεχρι της πολεως, κατα ακοην του εμου θανατου. Ήπει δε εδοξε τῷ Θεῷ ζῶντας ημῶς παρ αυτων καταληφθῆναι, διελεχθημεν αυτοις τα εικοτε. Και παροντα μεν αιδουνται, και υπισχοϋνται τα εικοτα παντα· απολειφθεντες δε παλιν προς την εαυτων ανατρεχουσι γνωμην. Ταυτα και ημεις της κοινης καταστασεως των πραγματος απολαομεν, προδηλως του Κυριου εγκαταλιποντος ημας, τος δια το πληθυνθηναι την ανομιαν ψυξαντας την αγληπην. Αλλα προς παντα ημιν αρκεσατω η μεγαλ σου και δυνατωτατη προς Θεον ικεσια. Ταχα γαρ αν η γενοιμεθα τι τοις πραγμασι χρησιμοι (90). η, διαμαρτόντες (91) των σπουδαζομενων, φυγομεν την καταχρησιν.

EPISTOLA PMB.

Νουμεραριῳ ἐπάρχων (92).

Συνήγαγον (93) μεν παντας εν τη συνοδη του μακαριου μαρτυρος Ευψυχιου τους αδελφους ημων τος χωρεπισκοπους, ωστε γνωριμους ποιησαι τη τιμητηρι σου· επει δε απλειφθης, δια γραμματων αυτοις αναγαλδον εστι προσαχθηναι σου τη τελειοτητι. Γνωριζε τοινυν τον αδελφον τονδε, αξιον οντα τῷ πιστευεσθαι παρ της σης φρονησεως δια τον φόβου του Κυριου. Και απερ αν των πτωχων ενεκεν αναφερη σου τη αγαθη προαιρεσει, καταξιωσον ως αιθευοντι πεθεσθαι, και την δυνατην επικουριαν παρεχεσθαι τοις καταπονομενοις. Καταξιωσεις δε διλονοτι και πτωχοτροφιαν της συμμοριας της υπ αυτον επισκαψασθαι, και παντη ανειναι της συντελειας. Τουτο γαρ ηδη και τῷ εταρω σου συνηρεσε την μικραν κτησιν των πενητων αλειτουργητον καταστησαι.

EPISTOLA PMΓ.

Ήτερω νουμεραριῳ.

Ει μεν αυτω μοι δυνατον ην συμπαρειναι τη τιμητηρι σου, δι' εμαυτου αν παντως ανηγεγα περι των εδουλομην, και προεστην των καταπονομενων· επει δε με αρρωστια σωματος και ασχολια πραγματος αφελκουσιν (94), αντ' εμαυτου σοι τον αδελφον τονε τον χωρεπισκοπον συνιστημι· ωστε, σε αυτω γι-

(92) *Ήπαρχων*. Reg. secundus et Coisl. secundus επαρχιων. Sanxerat Valens anno 363, ut numerarii consularium et praesidum vocarentur deinceps tabularii. Sed forte lex illa minus fuit observata: vel huic epistolae, ut pluribus aliis, non a Basilio, sed post eum a librariis titulus praestus.

(93) *Συνήγαγον*. Coisl. uterque et Reg. secundus συνηγαγομεν.

(94) *Αφέλλκουσιν*. Ita sex codices mss. pro eo quod est in editis ανθελκουσιν. Paulo post ope Coisl. primū et Reg. secundi emendavimus quod erat in editis ωστε σεαυτω.

σίω; προσχοντα, χρήσασθαι συμβούλω. ὡς φιλαλη- A
θός και ἐμφρόνως δυναμένω συμβουλεύσαι περι τῶν
πραγμάτων. Τὸ γὰρ πτωχοτροφεῖον τὸ παρ' αὐτοῦ
οἰκονομούμενον ἐπειδὴν καταξιώσης θεάσασθαι [ἴψαι
γάρ, εὐ οἶδα, και οὐ παραδραμῆ, ἐπειδὴ οὐδὲ ἀπει-
ρος (95) εἰ τοῦ ἔργου· ἀλλ', ὡς ὁ δεῖνά μοι ἀνήνεγκεν,
ἐν τῶν ἐν τῆ Ἀμασειᾷ ἐξ ὧν ἔδωκέ σοι ὁ Κύριος
διατρέφεις (96)], ἐπειδὴν οὖν Ἰῆης και τοῦτο, πάντα
αὐτῷ παρέξῃ τὰ ἐπιζητούμενα. Ἦδὴ γάρ μοι και
ἡ ταίρος σου (97) κατεπηγγελατοφιλανθρωπίαν τινὰ
περὶ τὰ πτωχοτροφεῖα. Τοῦτο δὲ λέγω, οὐχ ἵνα ἄλλον
αὐτῷ μιμήσῃ (σὲ γὰρ εἰκὸς ἑτέροις εἶναι τῶν καλῶν
ἡγεμόνα), ἀλλ' ἵνα γνῷς, ὅτι δὴ περι αὐτῶν τούτων
και ἄλλοι ἡμᾶς ἔδυσωπήθησαν (98).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΔ'.

Eandem immunitatem petit ac in duabus præcedentibus epistolis.

Τρακτευτῆ τῶν ἐπάρχων.

Γνωρίζεις πάντως τόνδε ἐκ τῆς κατά τὴν πόλιν
ἐντυχίας· ὁμοῦς δὲ σοι αὐτὸν και διὰ τῆς ἐπιστολῆς
προσάγομεν συνιστῶντες, ὅτι εἰς πολλά σοι τῶν
σπουδαζομένων χρήσιμος ἔσται, διὰ τὸ και συνετῶς
και εὐλαβῶς δύνασθαι ὑποτίθεσθαι τὰ πρακτικά. Ἄ
εἰ μοι εἰς τὸ οὐς διαλέχθης, ταῦτα νῦν ἔστι καιρὸς
ἐπιδείξασθαι, ἐπειδὴν σοι ὁ προειρημένος ἀδελφὸς
τὰ τῶν πτωχῶν ὑποδείξῃ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΕ'.

Quomodo nullæ magnæque rationes Eusebium prohibere videantur, quominus peregre eat; non tamen desperat Basilius cum omnia impedimenta superavit. Quare eum rogat, ne spem Ecclesiæ Cæsariensis irritam faciat, quam de eius adventu Basilius anno præterito Syria rediens attulerat.

Εὐσεβίω, ἐπισκόπῳ Σαμοσατῶν.

Οἶδα τοὺς μυρίους πόνους (99) σου, οὓς ἀνέτλης
ὑπερῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ· και τῶν ἀσχολιῶν τὸ
πλεῆθος οὐκ ἀγνοῶ, ἃς ἔχεις· τὴν οἰκονομίαν οὐ παρ- C
έργως, ἀλλὰ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου διατιθέ-
μενος. Καὶ τὸν ἐκ γειτόνων ἡμῶν ἐπικαθήμενον
ἐνωῶ (1), ᾧ ἀνάγκη ἡμᾶς, ὥσπερ ὄρνιθας ἀετῶν
ὑποστήσουσας, μὴ πόρρω τῆς σκέπης ἔκαστον
ἀποτρέχειν. Τούτων μὲ οὐδὲν λήθηεν. Ἄλλ' ὁ πόθος
πράγμα βίαιον, και ἐλπίσαι τὰ μὴ ἐνδεχόμενα, και
ἐχειρήσαι τοῖς ἀδυνάτοις (2)· μᾶλλον δὲ ἡ ἐπὶ Κύ-
ριον ἐλπίς ἰσχυρότατον πάντων. Οὐ γὰρ ἀλόγῳ ἐπι-
θυμῆ, ἀλλ' ἰσχυρῇ πίστει προσδοκῶ και πόρον ἐν
ἐπιχθάνοις φανήσεσθαι, και πάντων βράδιως σε (3)

(95) Ἄπειρος. Uterque Coisl. cum Reg. secundo
et Paris. ἄπορος, Non careres facultatibus ad hoc
opus.

(96) Διατρέφεις. Ita Coisl. uterque et Vat. Editio
prima Paris. διατρέφοις. Paulo post editi παρέξεις.
Coisl. uterque, Med. et Reg. secundus ut in textu. D

(97) Ὁ ταίρος σου. Duo erant numerarii in una-
quaque provincia. Non tamen collega hoc loco in-
telligitur alter numerarius, cui superior inscripta
epistola. Huic enim Basilius similiter dicit benefi-
cium sibi in pauperes ab ipsius collega promissum
fuisse. Quare collegam utriusque numerarii inter-
pretor tractatorem præsidium, cuius promissa in
epistola sequenti repossuntur. Is cum munus ad-
ministraret magna cum numerariis necessitudine
conjunctum, eorum collega dici poterat.

(98) Ἐδυσωπήθησαν. Sic Coisl. secundus e

sincere accommodans, ipso utaris consiliario, ut
homine et amore veritatis et prudentia ad consi-
lium de rebus dandum idoneo. Postquam enim pau-
perum hospitium ab eo gubernatum visere dignatus
fueris (invises enim, sat scio, nec præteribis: siqui-
dem nec rei inexpertus es: sed, ut a quodam ad me
relatum est, unum ex his quæ Amasæe constructa
sunt, ex bouis quæ tibi Dominus tradidit sustentas),
ubi, inquam, et hoc videris; concedes ei omnia
quæ opus erunt. Jam enim et collega tuus aliquam
mibi erga egenorum hospitia humanitatem pollicitus
est. Hoc autem dico, non ut alium ipse imiteris
(par enim te aliis recte factorum ducem esse), sed
ut scias jam nobis ab aliis reverentiam his in rebus
habitam fuisse.

236 EPISTOLA CXLIV.

B Tractatori præsidium.

Cognoscis profecto illum ex mutuo in urbe col-
loquio. Sed tamen eum tibi et per litteras sisto et
commendo, ut ad multa, quæ tibi curæ sunt, utilem
futurum, eo quod pie ac prudenter possit agenda
suggerere. Quæ autem mibi in aurem dixisti, ea
nunc tempus est exæqui; postquam memoratus
frater pauperum statum tibi indicaverit.

EPISTOLA CXLV.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Novi innumeros labores tuos, quos pro Dei Ec-
clesiis exantlasti; nec negotiorum multitudinem
ignoro, quibus detineris; commissam administra-
tionem non perfunctorie, sed secundum Dei volun-
tatem gerens. Illum etiam cogito, qui vobis e pro-
pinquo imminet, sub quo vos necesse est, veluti
aves sub aquila formidantes, non longe a suo
quemque tecto excurrere. Horum nihil me lateat.
Sed desiderium res violenta, tum in iis sperandis
quæ parabilia non sunt, tum in aggrendendis quæ
feri non possunt: vel potius spes in Domino om-
nium rerum fortissima. Non enim temeraria cupi-
ditate, sed fidei robore exspecto aliquem futurum

Reg. secundus. Editi ἔδυσώπησαν.

(99) Πόνους. Quatuor mss. κόπους. Infra Harl.,
Med. et Clarom. θέλημα τοῦ Θεοῦ.

(1) Ἐνωῶ. Quamvis hoc verbum non omnino
necessarium sit: quia tamen legitur in codicibus
Harl., Med., Clarom., Coisl. secundo, et Reg. secundo,
recipiendum visum est in contextum. Ibidem editi
ᾧ ἀνάγκη ἡμᾶς. Melius in Coisl. primo et aliis non-
nullis quos secuti sumus.

(2) Ἀδυνάτοις. Editi post hanc vocem addunt
ποιεῖ, sed in nullo prorsus ex nostris octo mss. re-
peritur.

(3) Πραδίως σε. Deest vocula in editis, legitur in
omnibus mss. Ibidem editi περιγενέσθαι. Harl. et
Coisl. primus ut in textu.

Alias CCCCX. Scripta anno 373.

.. Alias CCLV. Scripta anno 375.

etiam in rebus difficillimis exitum, teque omnia impedimenta superaturum, ut Ecclesiarum amicissimam videas, atque etiam ab ipsa conspiciaris: quod quidem omnium illi bonorum antiquissimum est, vultum tuum conspicerere, ac tuam vocem audire. Cave igitur spes illius vanas ac irritas facias. Anno enim præterito cum e Syria rediens, promissum quod acceperam reportavi, quomodo eam putas spe suspensam a me fuisse? Ne igitur in aliud tempus differas illius visitationem, vir admirande. Nam etiamsi fieri possit, ipsam ut aliquando invisas, sed non etiam nobiscum, quos urget morbus ab hac tandem ærumnosa vita secedere.

EPISTOLA CXLVI*.

Antiochum, qui manu sua salutem apposuerat, vicissim salutem Basilium et hortatur, ut animæ salutem animam intendat.

Antiocho.

Non possum te inertię aut pigritię accusare, quod cum tempus incidisset scribendi, conticueris. Quam enim veneranda mihi **237** manu salutem misisti, hanc pluris facio quam multas epistolas. Te igitur vicissim saluto, ac exhortor, ut strenue ad animæ salutem incumbas, omnes carnis affectiones ratione frenans, ac indesinenter Dei cogitationem velut in sanctissimo quodam templo, ita in animo tuo consecratam habens: atque ut in actione omni et in omni sermone ante oculos habeas Christi iudicium; ita ut tibi opera singula ad accuratum illud ac tremendum examen collecta, gloriam in die remunerationis afferant, coram omni creatura laudem consequenti. Quod si non gravetur ad nos usque proficisci magnus ille vir, parum non erit lucris **C** de qua cum ipso in nostra regione conspicerere.

EPISTOLA CXLVII*.

Aburgio Basilium Maximum commendat, ac rogat, ut hominem longe optimum, qui Cappadocię præses fuerat, omnibus rebus spoliatum, et in ærumnis jacentem adversus calumniam iuventur.

Aburgio.

Fabulam hactenus credebam Homeri carmina, cum perlegere alteram illius poesis partem, in qua Ulyssis calamitates narrat. Sed fabulosa illa hactenus et incredibilia, omnino nos probabilia existimare docuit longe optimi Maximi calamitas. Nam et hic præfuit genti non vilissimæ, quemadmodum ille dux fuit Cephalleniorum. Ac Ulysses quidem

* Alias CCLXVIII, Scripta anno 373.

** Alias CCCLVI. Scripta anno 373.

(4) Προσβλέψαι. Ita summo consensu veteres libri. Editio prima Paris. προβλέψαι.

(5) Ἐπανελθῶν. Sic Harl. et Coisl. primus cum pluribus aliis. Editio I Paris. ἀπανελθῶν.

(6) Ἀντεῆς. Hanc vocem addidimus ex septem mss. Harlaeanus codex autῶν.

(7) Ἀντιόχῳ. Legitur in omnibus mss. et editis τῷ αὐτῷ, quia scilicet hæc epistola sequitur epistolam 54. alias 267. Sed tamen perspicuum est hanc epistolam non inscriptam fuisse Eusebio, quem Basilium designat his verbis: *Quod si magnus ille vir, etc.*, sed ipsius fratris filio, quem Basilium

τῶν κωλυμάτων περιγενήσεσθαι, πρὸς τὸ ἰδεῖν αὐτὴν φιλιτάτην τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ μέντοι καὶ ὁρῶσθαι παρ' αὐτῆς ὁ πάντων αὐτῆ τῶν ἀγαθῶν προμύστατον, τῷ σὺ προσβλέψαι (4) προσώπῳ, καὶ τῆς σῆς ἀκοῦσαι φωνῆς. Μὴ τοίνυν αὐτῆ τὰς ἐλπίδας ἀτελεῖς καταστήσης. Καὶ γὰρ πέρυσιν, ἀπὸ τῆς Συρίας ἐπανελθῶν (5), ἦν ἐδεξάμην ἐπαγγελίαν, ταύτην διακομίσας, πῶς οἶμι μετέωρον αὐτῆν κείσθησθαί τις ἐλπίσει; Μὴ οὖν εἰς ἄλλον καιρὸν ὑπέσθη τῆν ἐπίσκεψιν αὐτῆς (6), ὧ θαυμάσιε. Καὶ γὰρ ἐν ἡ ἔδνατον ἰδεῖν αὐτῆν πότε, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μετ' ἡμῶν, οὐς ἐπειγείη ἡ νόσος ἀπάραι λοιπὸν τοῦ ὄντην τοῦτου βίου.

EPISTOLA PMΓ.

Ἀντιόχῳ (7).

Οὐκ ἔχω μέμψασθαι σοὶ ἀργίαν οὐδὲ ῥαθυμίαν, ὅτι, καιροῦ παραπεσόντος (8) γραμμάτων, ἀπισώπησας. Ἦν γὰρ διὰ τῆς τιμίας ἐμοὶ χειρὸς δι-επέμψω προσηγορίαν, πολλῶν ἐπιστολῶν τιμιώτερον ποιῶμαι. Ἄντι οὖν ταύτης προσαγορεύω σε, καὶ παρακαλῶ σπουδαίως ἀντέχουσαι τῆς κατὰ φύσιν σωτηρίας, πάντα τὰ πάθη τῆς σαρκὸς παιδαγωγούντα τῷ λόγῳ, καὶ διηνεκῶς τὴν περὶ Θεοῦ ἐνοσίαν, οἶον ἐν ναῶντι ἀγιωτάτῳ, τῆ σαυτοῦ ψυχῆ ἐνδρυσμένην ἔχοντα ἐπὶ πάσης δὲ πράξεως καὶ παντὸς λόγου πρὸ ὀφθαλμῶν λαμβάνειν τὸ τοῦ Χριστοῦ (9) δεικαστήριον, ὥστε σοὶ τὰς κατὰ μέρος ἐνεργείας συναρχεῖσθαι ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐκείνης καὶ φοβερῆς ἐξετάσεως ὅσῃαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀναποδόσεως ἐνεγκεῖν, ἐπὶ πάσης τῆς κτίσεως τῶν ἐπαίνων ἀξιωμένην. Εἰ δὲ καταδέχοιτο τὴν μέχρις ἡμῶν ἰδὼν ὁ μέγας, οὐ μικρὸν κέρδος ἰδεῖν σε μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας.

EPISTOLA PMΔ.

Ἀβουργίῳ.

Μῦθον ἐνόμιζον τέως τὰ τοῦ Ὀμήρου, ὅτε ἐπῆεν αὐτοῦ τὸ ἕτερον μέρος τῆς ποιήσεως, ἐν ᾧ τὰ τοῦ Ὀδυσσεῦς πάθη μεταδιδάσκει. Ἄλλ' ἐκεῖνα τὰ μυθικὰ τέως καὶ ἄπιστα πάνυ ἡμᾶς πιθανὰ νομίζειν ἐδίδαξεν ἡ περὶ τὸν πάντα ἄριστον Μάξιμον περιπέτεια. Καὶ γὰρ καὶ οὗτος ἄρχων ἐγένετο ἔθνους οὐ φαυλοτάτου, ὡσπερ ἐκεῖνος ὁ στρατηγός (10) τῶν

ut æqualem, vel forte etiam natu minorem, ad pietatem hortatur.

(8) Παραπεσόντος. Sic quatuor vetustissimi codices, Harl., Med., Coisl., Vat. et alii nonnulli. Editio παραπεσόντος. Paulo post auctoritate quinque codicum, quorum nonnulli antiquissimi, transposuimus ἐμοί, cum legeretur in editis ἐμοὶ δι-επέμψω.

(9) Χριστοῦ. Sic plerique mss. codices. Editi Κυρίου.

(10) Ὁ στρατηγός. Additus articulus ex tribus vetustissimis codicibus et tribus aliis. Ibidem. Reg. secundus et Coisl. secundus Κεφαλῆων.

Κεραλλήνων. Καὶ πολλὰ χρήματα ἄχων ἐκεῖνος, ἅ cum pecuniæ plurimum exportasset, nudus reversus γυνὴς ἐπανήλθε· καὶ τοῦτον οὕτως ἢ συμφορὰ δι- est: hunc autem eo res adversæ redegerunt, ut ἴθρην, ὡς κινδυνεύσαι ἐν ἀλλοτρίοις ῥάκεσιν ἐφθῆναι pene in alienis et laceris pannis domui suæ visus τοῖς οἴκοι (11). Καὶ ταῦτα πέπονθε, Λαιστρυγόνας sit. Atque hæc perpeusus est, forte quia Læstrygo- τὰχα που ἐφ' ἑαυτὸν παροξύνας, καὶ Σκύλλη περιπε- nas in se instigavit, ac in Scyllam incidit, habentem ἐν γυναικεῖζ μορφῇ κυνεῖαν ἐχοῦση ἀπανθρω- tum in muliebri forma caninam immanitatem ac fer- πλαν καὶ ἀγριότητα. Ἐπεὶ οὖν μόλις αὐτῷ ὑπῆρξε ritatem. Cum igitur vix ei licuerit ex ineluctabili illa procella emergere, te mea opera supplex rogat, ut naturam communem revereris, ac calamitati- τὸν ἀρπυκτον τοῦτον διανήξασθαι κλύδωνα, σὲ δι' bus, quas non merito suo passus est, commotus ἡμῶν ἱκετεύει, ἀξίων αἰδεσθῆναι τὴν κοινήν φύσιν, μή σωπῆ κρύψαι τὰ κατ' αὐτὸν, ἀλλὰ διαγγεῖλαι τοῖς ἐνδυνάμει. ὥστε μάλιστα μὲν καὶ γενέσθαι τινὰ αὐτῷ βοήθειαν πρὸς τὴν σκευωρηθεῖσαν (12) ἐπ- Non leve enim homini injuriis affecto solatium, B eorū, qui ipsi insidiati sunt, improbitatis decla- τῆριαν· εἰ δὲ μή, δημοσιευθῆναι γούν τὴν προαίρεσιν ratio.

EPISTOLA PMF.

Maximam Trajano commendat Basilium, ac rogat ut ei in judicio patrocinium impendat.

Τραϊανῷ.

Πολλὴν φέρει τοῖς καταπονουμένοις παραμυθίαν, καὶ τὸ ἔχειν ἀποδύρασθαι τὰς ἑαυτῶν συμφορὰς· καὶ μάλιστα, ὅταν ἀνδρῶν ἐπιτύχῃσι δυναμένων ἐκ τῆς τοῦ τρόπου καλοκαγαθίας συμπαθῆσαι τοῖς ἀλ- γαινοῖς. Ὅθεν καὶ ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς Μάξιμος, ἡ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἡγησάμενος, παθῶν οἷα οὐδέ- πω (13) τις ἀνθρώπων ἕτερος, καὶ πάντων μὲν γυ- μνωθεὶς τῶν προσόντων, ὅσα τε ἦν αὐτῷ πατρῷα, C καὶ ὅσα ἐκ προτέρων πόνων ὑπῆρχε (14) συνει- λεγμένα, κακοπαθῆσας δὲ τῷ σώματι μυρία ταῖς δρω (15) καὶ κάτω πλάναις, καὶ οὐδὲ αὐτὴν τὴν ἐπιτιμίαν ἀνεπηρέαστον διασίουσας, ἧς ἕνεκα πάντα πονεῖν τοῖς ἐλευθέροις σύντηθες, πολλὰ μὲν πρὸς ἡμῖς περὶ τῶν συμβάντων αὐτῷ ἀπωλοφύρατο, ἡμίστε δὲ δι' ἡμῶν, ὡς ἐν κεφαλαίῳ φανερῶν γε- νῆσαι σοι τὴν περιστάσαν αὐτῷ τῶν κακῶν Ἰλιάδα. Κἀγὼ, ἐπειδὴ ἄλλως οὐδὲν ἀρελεῖν αὐτοῦ τῶν δει- κῶν ἠδυνήθην, ἐταίμως ταύτην ἔδωκα τὴν χάριν· τὸ ἄλλα ἐκ πολλῶν, ὧν ἤκουσα παρ' αὐτοῦ, διαγγεῖλαι τῇ κοσμίῳ σου· ἐπειδὴ αὐτὸς ἐρυθριᾶν μοι ἔδωκε τὰς ἑαυτοῦ συμφορὰς ἐναργῶς διηγῆσασθαι. Εἰ γὰρ καὶ ποιητὴν τὸν ἠδικηκότα συνίστησι τὰ γενό- μενα (16), ἀλλ' οὖν γε τὸν πεπονηθέντα τῆς ἐλεεινοτά- D τῆς ὄντα μερίδος δείκνυσιν· ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ περιπε- σεῖν τοῖς θεηλάτοις κακοῖς ἀπόδειξιν πως ἔχειν δοκεῖ τοῦ παραδεδοσθαι τοῖς πάθεσιν. Ἄλλ' ἀρκεῖ (17) αὐτῷ πρὸς παραμυθίαν τῶν συμβάντων τὸ εὐμενεῖ αὐτὸν προσδέξαι τῷ ἑαυτοῦ σε, καὶ τὴν πολυαρκῆ χάριν, ἧς πάντες ἀπολαύοντες δαπανᾶν οὐ δύνανται (τὴν τῆς σῆς ἡμερότητος λέγω), καὶ ἐπ' αὐτὸν ἀφ-

EPISTOLA CXLVIII.

Traiano.

Multum affert afflictis solatii vel posse deslere ca- lamitates suas; maxime, cum viros nacti fuerint morum probitate idoneos, qui eorum doloribus commoveantur. Unde et omni honore dignus frater Maximus, qui patriæ nostræ præfuit, talia passus, qualia nondum quisquam hominum, et suis rebus omnibus tum paternis tum pristino labore partis nudatus, 238 innumeris afflictus corporis incom- modis, dum susdenque errat, ac ne ipsum quidem civis statum, cujus causa liberi nihil intentatum relinquere solent, ab injuriis integrum retinens, pluribus apud me casus suos lamentatus est. ac rogavit, ut malorum suorum Iliadem breviter tibi ante oculos ponerem. Ego autem cum aliter illius ærumnas levare non possem, libenter id præstiti beneficii, ut pauca ex multis quæ ab eo audivi, dignitati tuæ referrem, quandoquidem eum pudebat, ut mihi videbatur, calamitates suas aperte exponere. Nam quæ evenere, si auctorem injuriæ nequam esse demonstrant, certe eum qui passus est, maxima miseratione dignum ostendunt: siquidem illud ipsum in mala divinitus immissa incidere argumento est quodammodo eum qui hæc patitur afflictationibus esse traditum. Sed tamen satis est illi ad solatium malorum, ut benigno illum aspicias oculo, ac uberem illam gratiam, quam omnes experiuntur, nec tamen possunt absumere (gratiam dico lenitatis tuæ) etiam in illum extendas. In judicio autem magno ei fore ad vincendum præsidio patro- cinium tuum. nobis omnibus certo persuasum est.

(11) Τοῖς οἴκοι. Sic tres vetustissimi codices et Clarom. Editi τοῖς οἰκείοις.

(12) Σκευωρηθεῖσαν. Harl. et Clarom. σκαλωρηθεῖσαν.

(13) Οὐδέπω. Ita Harl. cum quinque aliis. Editi οὐπω.

(14) Ὑπῆρχε. Hoc verbum addidimus ex Harl., Med. et Clarom.

(15) Ταῖς δρω. Ita Harl., Med., Coisl. pterque. Reg. uterque et uterque Bigot. Editi ταῖς τε δρω.

(16) Τὰ γενόμενα. Sic tres vetustissimi codices et alii nonnulli. Editi τὰ γεγονότα.

(17) Ἀρκεῖ. Male in editione f Paris. ἀρκεῖν contra veterum codicum fidem.

* Alias CCLXXVI. Scripta anno 375.

Atque omnium dignissimus est ipse ille, qui meas litteras, ut sibi aliquid profuturas poposcit, quem cum aliis videamus totis suæ vocis viribus laudes gravitatis tuæ prædicantem.

αθήναι. Ὅτι δὲ καὶ ἐν δικαστηρίοις μεγάλη αἰτιῶ ἀφορμὴ πρὸς τὴν νίκην ἢ παρὰ σοῦ βοήθῃ, πάντες ἀκριδῶς πεπεισμεθα. Δικαιώτατος δὲ πάντων καὶ αὐτὸς οὗτος, ὁ τὴν ἐπιστολὴν ἡμῶν, ὡς τι βλαβερά αὐτῷ ἐσομένην, ἐπιζητήσας· ὃν μετὰ τῶν ἄλλων ἴδοιμεν τῇ κατὰ δύναμιν αὐτοῦ (18) φωνῇ τὴν σὴν εὐφροσύνην ἀναγγέλλειν.

EPISTOLA CXLIX.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΜΘ'.

Is ad quem scripta est hæc epistola, viderat primordia ærumnarum Maximi; sed postea pœnæ ac contumeliæ graviores inflictæ sunt, ac vicarius modo advenerat, ut mala expleret. Homini miserrimo opem implorat Basilium.

Trajano.

Τραϊανῷ (19).

Ipse oculis vidisti calamitatem viri quondam clari, sed nunc miserrimi omnium Maximi qui patriæ nostræ præfuerat, atque utinam non præfuisset! Existimo enim fore, ut multi gentium gubernacula fugiant, si administrationes ad ejusmodi exitum rediturae sunt. Quare quid opus est singula enarrem, et quæ vidi, et quæ audivi, viro ob eximiam ingenii aciem idoneo, qui ex paucis factis ea quæ omittuntur existimet? Sed tamen forte superflua loqui tibi non videbor, hoc si dixerō, cum multa et gravia ante tuum adventum in ipsum perpetrata sint, quæ postea gesta sunt talia esse, ut superiora humanitatem existimare cogant. Tantam contumeliæ et damni et ipsius corporis incommodorum magnitudinem **239** habuere, quæ in ipsum postmodum a vicario excogitata sunt. Et nunc cum cohortalibus apparitoribus venit, ut reliqua sua mala hic impleat, nisi tu magnam tuam manum præstare velis afflicto. Supervacaneam rem scio me facere, qui tuam clementiam ad humanitatem adhorter. Quia tamen hunc virum cupio juvare, dignitatem tuam rogo, ut innatæ tibi ad bonum propensioni aliquid mea causa adjicias: adeo ut manifesta sit homini meæ pro illo deprecationis utilitas.

Καὶ αὐτὸς ὑπέβαλες (20) ὀφθαλμῶν τὴν κακοπαθειαν τοῦ πρότερον μὲν εὐδοκίμου, νῦν δὲ ἐλευθεριώτατου πάντων Μαξιμίου, τοῦ ἀρξάντος τῆς πατρίδος ἡμῶν, ὡς οὐκ ἔωφελεν (21)! Οἶμαι γὰρ ἂν πολλοὶς ἀπευκτὴν ἔσσεαι τὴν τῶν ἐθνῶν ἀρχὴν, εἰ πρὸς τοιοῦτον πέρας μέλλουσι καταστρέφειν αἱ προστασίαι. Ὅστε τί δεῖ ἡμᾶς τὰ καθ' ἕκαστον ἐπαγγέλλειν, ὧν τε εἶδομεν, ὧν τε ἠκούσαμεν, ἀνδρὶ ἐκ πολλῆν τῆς διανοίας ἐξύτητα ἱκανῶς ἐξ ὀλίγων τῶν πραχθέντων στοχάσασθαι τὰ λειπόμενα; Πλὴν ἐκεῖνό γε εἰπὼν, ἴσως οὐ περιττός σοι φανήσομαι, ὅτι πάλιν ὄντων καὶ δεινῶν τῶν εἰς αὐτὸν τολμηθέντων πρὸ τῆς σῆς παρουσίας, τοιαῦτα γέγονε τὰ μετὰ ταῦτα, ὡς φιλανθρωπίαν ποιήσαι νομισθῆναι καὶ φθάσαντα. Τοσαύτην εἶχεν ὑπερβολὴν ὑβρεως καὶ ζημίας, καὶ τῆς εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα κακοπαθείας (22), τὰ δὲ ὑστερον αὐτῷ παρὰ τοῦ κρατοῦντος ἐξευρεθέντα. Καὶ νῦν ἐμπροσθεν ἔχει τὰ λείψανα τῶν ὀλέθρων κακῶν αὐτοῦ ἀποπληρώσων, ἐὰν μὴ σὺ τὴν μεγάλην σαυτοῦ χεῖρα ὑπερσχεῖν ἐθέλῃς τῷ καταπονυμένῳ. Περιττόν μὲν οὖν οἶδα ποιῶν, τὴν σὴν χρηστότητα εἰς φιλανθρωπίαν παρακαλῶν. Πλὴν ἂν ἐπειδὴ βούλομαι γενέσθαι χρήσιμος τῷ ἀνδρὶ, κατεύω σου τὴν σεμνοπρέπειαν προσθεῖναι τι τῇ ἐκ φύσεως περὶ τὸ καλὸν σπουδῇ δι' ἡμᾶς, ὥστε ἐναργῆς τῷ ἀνδρὶ γενέσθαι τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ παρακλήσεως ἡμῶν τὸ θεῖος.

* Alias CCCLXXVII. Scripta anna 373.

(18) Αὐτοῦ. Hanc vocem addidimus ex Harl., Med. et Clarom.

(19) Τραϊανῷ. Legitur in omnibus editis et mss. codicibus τῷ αὐτῷ, eidem, Trajano scilicet: ad quem scripta superior epistola. Quare non ausus sum hunc titulum mutare: sed tamen nullus dubito, quin hæc epistola ad Trajanum minime scripta sit. Is enim ad quem scripta est, oculis suis viderat calamitates Maximi. At Trajanus nihil prorsus audierat de his ærumnis: et ideo Basilium Maximus rogavit, ut eas Trajano breviter exponeret.

(20) Ὑπέβαλες. Med., Reg. secundus et Coisl. secundus ὑπέλαβες.

(21) Οὐκ ἔωφελεν. Ita mss. sex. Editi οὐκ ἔωφελεν.

(22) Κακοπαθείας. Hac voce non questionis tormenta, quibus subjici non poterant præsidēs provinciarum, nisi in crimine majestatis, sed ea

potius incommoda intelligi debent, quæ ab homine lautiori vitæ assueti, dum bonis omnibus spoliatus fugit, abesse non possunt. Hinc in præcedenti epistola, ut ex octo veteribus libris legimus, corporis incommoda, quæ Maximus sustinuit, ex illis potissimum fuga et variis susceque erroribus repetuntur. Videtur autem accusatus repetundarum fuisse, et ideo omnibus rebus spoliatus; quia etsi minime convictus fuit, per vim tamen et impressionem vicarii, quadrupli poenam, quam leges convictis infligebant, coactus est persolvere. Hinc etiam civis statu non omnino excidit, nec eum tamen integrum et illæsum retinuit, ut in superiori epistola legimus. Nam judices repetundarum convicti ablati codicillorum insignibus, et honoris exuti, inter pessimos quoque et plebeios habebantur, ut sancit Cod. Theod. lib. 1, tit. 27, leg. 4; nec tamen infames et intestabiles erant, ut observat Gothofredus ad eandem legem.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΝ'.

EPISTOLA CL'.

Heraclides ab Amphilochio accusatus, quod non secum secederet in deserta loca, ut promiserat, pluribus refellit hanc criminationem. Exponit quid rerum agat in pauperum hospicio ad urbem Cæsaream; seque ab Amphilochio separari negat, quamvis locorum intervallo disjunctus sit. Refert deinde quæ præcepta a Basilio acceperit: hortatur ut Amphilochius ad Basilium veniat, a quo erudiri melius esse statuit, quam in desertis locis vagari.

Ἀμφιλοχίω, ὡς παρὰ Ἑρακλείδου.

A

Amphilochio, Heraclidæ nomine.

1. Ἐγὼ καὶ τῶν ὁμιληθέντων ἡμῖν πρὸς ἀλλήλους πρὸς μὲν μνημαί, καὶ ὧν τε αὐτὸς εἶπον, ὧν τε ἤκουσα παρὰ τῆς εὐγενείας σου, οὐκ ἐπιλέλησμαι. Καὶ ἡν βίος μὲν με δημόσιος οὐ κατέχει. Εἰ γὰρ καὶ τῆ καρδίᾳ ὁ αὐτὸς εἰμι, καὶ οὕτω τὸν παλαιὸν ἀπεδυσάμην ἀνθρώπων, πλὴν τῷ γε σχήματι, καὶ τῷ μακρὰν ἔμαυτὸν (23) ποιῆσαι τῶν τοῦ βίου πραγμάτων, ἐξῆς λοιπὸν, ὅσον ἐπιθεθηκέναι τῆς ὁδοῦ (24) τῆς κατὰ Χριστὸν πολιτείας. Καθέζομαι δὲ ἐπ' ἑμαυτοῦ, ὡς περ οἱ εἰς πέλαγος ἀφίενται μέλλοντες, ἀποσκοπεῖων τὸ μέλλον. Οἱ μὲν γὰρ πλεόντες ἀνέμων χρεῖσται πρὸς τὴν εὐπλοίαν, ἡμεῖς δὲ τοῦ χειραγωγηθέντος ἡμᾶς, καὶ ἀσφαλῶς διὰ τῶν ἀλμυρῶν κινήτων τοῦ βίου παραπέμφοντος. Χρηζέιν γὰρ ἑμαυτὸν λογιζομαι πρῶτον μὲν χαλινουτὸν πρὸς τὴν κέητα, ἔπειτα κέντρων (25) πρὸς τὸν δρόμον τῆς εὐσεβείας. Τούτων δὲ πρόξενος λόγος δηλονότι, νῦν μὲν παιδαγωγῶν ἡμῶν τὸ ἀτακτον, νῦν δὲ τὸ νωθρὸν τῆς ψυχῆς διεγείρων. Πάλιν μοι χρεια φαρμάκων ἐτέρων, ὥστε τὸν ἐκ τῆς συνηθείας ἀποπλύνασθαι βίον. Οἶδας γὰρ, ὅτι ἡμεῖς, οἱ πολὺν χρόνον ἐνθεθῆντες τῇ ἀγορᾷ, ἀφειδῶς μὲν ἔχομεν τῶν ῥημάτων, ἀφυλάκτως δὲ πρὸς τὰς ἐν τῇ διανοίᾳ συνιστάμενας ἐκ τοῦ πονηροῦ (26) φαντασίας. Ἡττήμεθα ἔτι καὶ τιμῆς, καὶ τὸ ἐφ' ἑαυτοῖς τι φρονεῖν οὐ βροῦς ἀποτιθέμεθα. Πρὸς ταῦτα μέγα μοι δεῖν καὶ ἐμπεῖρου λογιζομαι διδασκάλου. Ἐπειτα μέντοι καὶ τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς ἀποκαθαρθῆναι, ὥστε εἶεν τὴν ἀπὸ τῆς ἀγνοίας ἐπισκότησιν, οἷον εἴ τινα ἔμνη, ἀφαιρεθέντα, δύνασθαι ἐνατενίζειν τῷ κάλλει τῆς ὁδοῦ τοῦ Θεοῦ, οὐ μικροῦ ἔργου κρίνω, οὐδ' ἐπ' ἄλλων τὴν ὠφέλειαν φέρειν. Ἄ καὶ τὴν σὴν λογιστικὴν ἐμπερῶν, καὶ ἐπιθυμεῖν ὑπάρξαι τινὰ εἰς ταύτην τὴν βροῦς ἀκριβῶς ἐπίσταμαι (27) καὶ ἐάν ποτε δῶ ἰθεὶς εἰς ταυτὸν ἀφικέσθαι τῇ κοσμιότητι σου, βροῦς πλείονα μαθήσομαι ὑπὲρ ὧν φροντίζειν με εἶμι. Νῦν γὰρ ὑπὸ πολλῆς ἀμαθίας οὐδὲ ὄσων ἐνέμνη, (28) εἰμι γνωρίζειν δύναμαι· πλὴν γε ὅτι οὐδὲν μετεμέλησέ μοι τῆς πρώτης ὁρμῆς, οὔτε ἐκλάζει με ἡ ψυχὴ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ κατὰ Θεὸν βίου, ἡμπερ ἡγωνίασας ἐπ' ἔμοι, καλῶς καὶ προσηκόντως ἐμπερ ποῶν, μήποτε, στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, στήλη γένομαι ἀλός, ὅπερ γυνὴ τις ἑσπευεν, ὡς περ ἀκούω.

1. Ego et eorum, quæ inter nos aliquando disseruimus; memini: nec quid dixerim, quid ex generosa tua indole audierim, oblitus sum; et nunc vita publica non distineor. Quoniam eniui corde idem sum, ac veterem hominem nondum exui; tamen ipsa specie, et quod longe a sæculi negotiis recesserim, videor jam vitæ secundum Christum viam ingressus esse. Sedeo autem mecum ipse, velut qui sese mari commissuri sunt, prospiciens futurum. Nam qui navigant, ventis indigent ad felicem cursum; nobis vero opus est qui nos manu ducat, ac tuto per amaros vite fluctus transvehat. Nam indigere me perspicio, primum quidem freno adversus juventutem; deinde stimulis ad pietatis cursum. Horum autem conciliatrix ratio videlicet, nunc quidem temperans quod in nobis incompositum est, nunc vero animæ pigrilitiam excitans. Rursus indigeo remediis aliis, ut sordes ex consuetudine contractas eluam. Scis enim nos, qui diu foro assuefacti fuimus, nec parcos esse verborum, nec cautos adversus eas, quæ in mente excitantur a maligno, cogitationes. Vincimur autem et honore, nec facile de nobis ipsis magni aliquid sentire desinimus. Adversus hæc magno mihi opus esse et perito arbitror magistro. Deinde vero expurgari etiam animæ oculum, ut omnibus ignorantibus tenebris quasi lippitudine aliqua liberatus, fixo intuitu pulchritudinem majestatis Dei conspiciere possit, non parvi laboris esse reor, neque parum afferre utilitatis. Atque hæc tuam quoque prudentiam perspiciere, ac optare ut aliquis detur ad eam rem adjutor, exploratum habeo: ac si Deus aliquando dederit, ut tuam dignitatem conveniam, plura certe de quibus sollicitum me esse par est, ediscam. Nunc enim, 240 quæ mea est imperitia, quot et quantis indigeam ne cognoscere quidem possum; sed tamen me primi conatus non pœnitet, neque labat et vacillat anima in proposito vivendi secundum Deum; quod ipsam mihi tenuisti, præclare teque digne faciens, ne conversus retrorsum, salis statua fierem, quod mulieri cuidam contigisse audio²⁸. Sed adhuc me

²³ Gen. xii, 26.

(23) Ἐμαυτὸν. Hanc vocem addidimus ex novis mss.

(24) Τῆς ὁδοῦ. Regius quidam ms. τοῦ οὐδοῦ, inueni ingressus: quæ quidem scriptura valde arriretet, si faverent alii codices, aut vitium inesset vulgato contextui. Paulo post Coisl. primus σκοπεῖων.

(25) Κέντρων. Quatuor mss. κέντρων. Paulo post editi λόγος τις. Vocula desit in quinque veteribus libris, non tamen in antiquissimis.

(26) Ἐκ τοῦ πονηροῦ. Quinque mss. ἐκ τῆς πονηρίας. Sed Coisl. primus et Medicæus consentiunt cum editis. In Harlemano autem codice non reperitur hæc epistola.

(27) Ἐπίσταμαι. Med. et Coisl. primus πίπτεισμαι.

(28) Ὅσον ἐνδεής. Coisl. primus et quidam Reg. ὅσον ἐνδεής. Infra idem Coisl. et Med. ὡς ἀκούω.

Alias CCCXCII. Scripta anno 375.

colibent externæ potestates, quasi magistratus desertorem aliquem reposcant. Detinet autem me maxime meum ipsius cor, eorum quæ dixi sibi consciunt.

2. Quoniam autem meministi pactorum, teque denunciasti accusaturum, mihi in hac mea tristitia risum movisti, quod etiamnum rhetor sis, nec a timore incutiendo discedas. Ego namque ita existimo, nisi omnino ut imperitus aberrem a veritate, unam esse viam ad Dominum ducentem, et quicumque ad ipsum pergunt, itineris ejusdem esse socios, ad eodem vitæ fœdere progredi. Quare quo abiens separari a te possum, nec tecum simul vivere, et tecum servire Deo, ad quem simul confugimus? Corpora enim nostra locis disjunguntur; sed profecto Dei oculus ambos simul intuetur; siquidem et vita mea digna fuerit, quæ a Dei oculis conspiciatur; hoc enim legi alicubi in Psalmis: *Oculi Domini super justos*²⁷. Equidem cupio et tibi et cuivis alii propositum tuo simile habenti etiam corpore conjungi, et ante Patrem nostrum, qui in cœlis est, tota nocte ac die tecum genua flectere, et si quis alius est, qui rite Deum invocet. Novi enim communionem in precibus multum utilitatis asserre. Quod si quoties mihi contigerit in diverso angulo jacenti ingemiscere, mendacium me omnino sequetur; pugnare non possum adversus ea quæ a te dicta sunt, meque ipse ut mendacem condemno, si quid ejusmodi locutus sum secundum pristinam indifferentiam, quod me mendacii crimine obstringat.

3. Postquam prope Cæsaream veni, ut rerum statum perspicereim, in ipsa urbe nolui commorari, sed ad proximum pauperum hospitium confugi, ut ibi discerem quæ volebam. Deinde cum eo venisset ex more religiosissimus episcopus, retuli ad eum quibus de rebus mandaverat eruditio tua. Quæ autem respondit, ea nec memoria retineri poterant, et epistolæ modum superabant. In summa autem de paupertate hunc dixit esse modum, ut extrema tunica suam quisque possessionem definiat. Atque ex Evangelio testimonia exhibebat: unum quidem Joannis Baptistæ dicentis: *Qui habet duas tunicas, det non habenti*²⁸: aliud autem Domini vetantis, ne discipuli duas

Ἄλλ' ἐτι μὲν με καὶ αἱ ἐξωθεν ἀρχαὶ συστῆλλοντι, ὡσπερ λειποτάκτην τινὰ τῶν ἀρχόντων ἀναζητούντων (29)· ἐπέχει δὲ με μάλιστα ἡ ἐμοῦ αὐτοῦ καρδία, ἐκείνα μαρτυροῦσα ἐαυτῆ ἄπερ εἶρηκα.

2. Ἐπειδὴ δὲ συνθηκῶν ἐμνήσθης, καὶ κατηγορεῖν ἐπηγγείλω, γελάσαι με ἐποίησας ἐν ταύτῃ τῇ κατηγορίᾳ μου, ὅτι ἐτι ῥήτωρ εἶ, καὶ τῆς δεινότητος οὐκ ἀπίστασαι. Ἐγὼ γὰρ οὕτω νομίζω (30), εἰ μὴ πάντῃ ὡς ἀμαθὲς διαμαρτάνω τῆς ἀληθείας, μὴ εἶναι ὁδὸν τὴν πρὸς τὸν Κύριον ἀγούσαν. καὶ πάντα τοὺς πρὸς αὐτὸν πορευομένους συνοδεύει ἀλλήλων, καὶ κατὰ μίαν συνθήκην τοῦ βίου πορεύεσθαι. Ὅσα τοῦ ἀπελθῶν χωρισθῆναι σου δύναμαι, καὶ μὴ μετὰ σοῦ ζῆν, καὶ μετὰ σοῦ δουλεύειν Θεῷ, ἢ κοινῇ προσεφύγομεν; Τὰ μὲν γὰρ σώματα ἡμῶν τόποις ἐσταθῆσεται· ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμὸς κοινῇ ἀμφοτέρους ἐφορᾷ δηλονότι· εἶπερ οὖν ἄξιός καὶ ὁ ἐκ βίος ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Θεοῦ ἐποπτεύεσθαι· ἀνέγνω γὰρ ποῦ ἐν Ψαλμοῖς, ὅτι Ὑφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους. Ἐγὼ μὲν γὰρ εὐχομαι καὶ σοὶ ἐπὶ παντὶ τῷ παραπλήσιός (31) σοὶ προαιρουμένῳ καὶ τῷ σώματι συνεῖναι, καὶ πᾶσαν νύκτα καὶ ἡμέραν μετὰ σοῦ κλίνειν τὰ γόνατα πρὸς τὸν Πατέρα ἡμῶν τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ εἰ τις ἄλλος ἄξιός ἐπικαλούμενος τὸν Θεόν· οἶδα γὰρ τὴν ἐν ταῖς προσευχαῖς κοινωνίαν πολὺ τὸ κέρδος φέρουσαν (32)· ἐν ταῖς δὲ ὁστάκι· ὑπάρξει μοι ἐν διαφόρῳ γωνιδίῳ (33) περιβριμμένῳ στενάξειν, ἀκολουθήσει μοι πάντως τὸ ψεῦδος, μάχεσθαι μὲν (34) πρὸς τὸν λόγον οὐκ ἔστι, ἥδη δὲ ὡς ψεύστου ἑμαυτὸν κατακρίνω, εἰ τι τούτων κατὰ τὴν παλαιὰν ἀδιαφορίαν ἐφθεγγάμεν, ὁ μὲν τῷ κρίματι τοῦ ψεύδους ὑπόδικον καθιστᾷ.

3. Γενόμενος δὲ πλησίον Καισαρείας, ὥστε γερῆσαι τὰ πράγματα, καὶ αὐτῇ παραβαλεῖν τῇ πόλει ἀνασχόμενος, τῷ πλησίον προσέφυγον πτωχοποιεῖν, ὥστε ἐκεῖ μαθεῖν περὶ ὧν ἐβουλόμην. Ἐτα καὶ συνήθειαν ἐπιδημήσαντι τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ ἀνήνεγκα περὶ ὧν ἐπέταξεν (35) ἡμῖν ἡ λογία σου. Καὶ ἃ μὲν ἀπεκρίνατο, οὔτε τῇ μνήμῃ ἐμνήχθηται παρ' ἡμῶν δυνατὸν (36) ἦν, καὶ ἐπιτόλῃ ὑπερέβαινε μέτρον. Ὡς ἐν κεφαλῆτι δὲ περὶ τῆς ἀκτημοσύνης ἐκεῖνο εἶπε τὸ μέτρον εἶναι, ὥστε εἰ τὸν ἔσχατον χιτῶνα ἕκαστον ἑαυτῷ περιεστάναι (37) τὴν κτῆσιν. Καὶ παρείχετο ἡμῖν ἐκ τοῦ εὐαγγελίου τὰς ἀποδείξεις· ἕκαστον μὲν, ὡς Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ εἰπόντος· Ὁ ἔχωρ δύο χιτῶνας μεταδῶν τῷ

²⁷ Psal. xxxiii, 16. ²⁸ Luc. iii, 11.

(29) Ἀναζητούντων. Ita mss. sex. Editi ἀνεπιζητούντων. Ibidem non male Coisl. primus et Med. ἐπέχει δὲ μάλιστα.

(30) Οὕτω νομίζω. Deest οὕτω in sex mss., non tamen in Coisl. et Med., quorum in postremo legitur οὕτως.

(31) Παραπλήσιός. Ita Coisl. primus cum aliis quatuor, quibus favent duo Regii, in quibus legitur παραπλίως. Editi παραπλήσιον.

(32) Φέρουσαν. Tres codices recentiores ἔχουσαν.

(33) Γωνιδίῳ. Sic Coisl. primus et Paris. et quidam Regius. Alius apud Combesium γωνίᾳ. Editi

γωνιδίῳ.

(34) Μάχεσθαι μὲν. Editi addunt γάρ, sed pro suis vitiose. Quamobrem cum hæc verba desint in tribus mss., delendam duximus. Ibidem quatuor mss. non vetustissimi ὡς ψεύστου ἑμαυτοῦ.

(35) Ἐπέταξεν. Ita Coisl. primus et Med. cum duobus aliis.

(36) Δυνατόν. Deest ἦν in nonnullis mss. non antiquissimis. Legitur etiam paulo post in nonnullis ὑπερβαίνει.

(37) Περιεστάναι. Coisl. primus et Med. περιεστῆσαι.

μη ἔχοντι· ἑτέραν δὲ, ὡς τοῦ Κυρίου τοῖς μαθηταῖς ἄπογορεύσαντος μη ἔχειν (38) δύο χιτῶνας. Προσεπιθεὶ δὲ τούτοις καὶ τὸ· *Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ἔλαττε, πώλησον σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός ταυτοῖς.* Ἔλεγε δὲ καὶ τὴν τοῦ μαργαρίτου παραβολὴν εἰς τοῦτο φέρειν· ὅτι ὁ ἔμπορος ὁ εὐρών τὸν πλούσιον μαργαρίτην, ἀπελθὼν ἐπώλησεν ἑαυτοῦ πάντα τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ἠγόρασεν ἐκεῖνον. Προσεπιθεὶ δὲ τούτοις, ὅτι οὐδὲ ἑαυτῷ τινα ἐπιτρέπειν χρῆσθαι τῶν χρημάτων διανομήν, ἀλλὰ τῷ τὰ τῶν πτωχῶν οἰκονομεῖν πεπιστευμένῳ (39). Καὶ τοῦτο ἐπὶ τῶν Πράξεων ἐπιστοῦτο· ὅτι, πωλοῦντες τὰ προσόντα αὐτοῖς, φέροντες ἐτίθουν παρά τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων, καὶ παρ' ἐκείνων διεδίδοντο ἐκάστῳ, καθὼς ἂν τις χρεῖαν εἶχεν. Ἔλεγε γὰρ ἐμπειρίας χρῆσθαι τὴν διάγνωσιν τοῦ ἀληθῶς δεομένου, καὶ τοῦ κατὰ πλεονεξίαν αἰτοῦντος. Καὶ ὁ μὲν τῷ θλιβομένῳ ἕως τῷ Κυρίῳ ἔδωκε, καὶ παρ' αὐτοῦ λήφεται τὸν μισθόν· ὁ δὲ τῷ περιεργομένῳ παρασχόμενος παντὶ (40) προσέβραβε· κυνί, φορτικῶ μὲν διὰ τὴν ἀναίεσταν, οὐκ ἐλεεινῶ δὲ διὰ τὴν ἔνδειαν.

4. Περὶ δὲ τοῦ πῶς χρῆσθαι βίου ἡμᾶς καθ' ἡμέραν, ἄλλα μὲν ἐβόη εἰρηκίως ὡς πρὸς τὴν τῆς ὑποθέσεως μέθεος· πλην ἄλλ' ἐβουλόμην παρ' αὐτοῦ ἐκεῖνου ἐμαθεῖν. Ἐμὲ γὰρ ἀφανίζουσιν τὴν ἀκριβείαν τῶν λέξεων οὐκ εὐλογον. Ἡχρόμην δὲ μετὰ σοῦ ποτε ἀταλαβεῖν αὐτὸν, ἵνα, καὶ τῇ μνημῆ ἀκριβῶς φυλάξῃς τὰ λεχθέντα, καὶ τῇ σεαυτοῦ συνέσει προσέβραβε τὰ λείποντα. Ἐκεῖνο γὰρ (41) μέμνημαι ἐκ τῶν πολλῶν ὧν ἤκουσα, ὅτι ἡ περὶ τοῦ πῶς χρῆσθαι τὸν Χριστιανὸν διδασκαλία οὐ τοσοῦτον δεῖται λόγου, ὅσον τοῦ καθημερινοῦ ὑποδείγματος. Καὶ ἴσα, ὅτι, εἰ μή σε κατεῖχεν ὁ δεσμός τῆς γηροκομίας τοῦ πατρὸς, οὐκ ἂν οὕτε αὐτὸς ἄλλο τι προετίμησας τῆς συντυχίας τοῦ ἐπισκόπου, οὐτ' ἂν ἐμοὶ συνεβούλευσας καταλιπόντι τοῦτον εἰς ἐρημίαν πλανᾶσθαι. Τὰ μὲν γὰρ σπῆλαια καὶ αἱ πέτραι ἀναμένουσιν ἡμᾶς· αἱ δὲ παρὰ τῶν ἀνδρῶν ὠφέλεια οὐκ ἀεὶ ἡμῖν παραμένουσιν. Ὅστε, εἰ ἀνέχη μου συμβουλιάντος, τυπώσεις τὸν πατέρα μικρὸν ἐπιτρέπειν σοὶ ἀναχωρεῖν αὐτοῦ, καὶ περιτυγχάνειν (42) ἀνδρὶ πάλιν καὶ ἐκ τῆς ἐτέρων πείρας, καὶ ἐκ τῆς οικείας συνέσεως καὶ εἰδότε, καὶ παρέχειν τοῖς προσοῦσιν αὐτῷ δυναμένῳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΝΑ'.

Incipit ad scribendum, ac declarat nonnullorum factum, qui discesserant a communione (episcopi sui Eustathii), non sibi esse voluptatis, quemadmodum nec merces libenter navigantes ejiciunt; sed tamen a se non improbari, quia veritatis amatoribus nihil Deo antiquius.

Εὐσταθίῳ ἀρχιάτρῳ (43).

D

Εἰ τι ὑπελος ἡμετέρων (44) γραμμάτων, μηδένα χρόνον

Math. x, 10. ²⁰ Math. xix, 21. ³⁰ Math. xiii, 45. ³¹ Act. ii, 45.(38) *Μὴ ἔχειν.* Negatio addita ex sex mss.

(39) *Πεπιστευμένῳ.* Sic Med. et Coisl. uterque et plures alii. Editi ἐμπειριστευμένῳ. Jam dudum videtur hoc institutum in monasteriis Basilii, ut patet ex Regulis majoribus, interrog. 9. Alter Bibl. ἐπισταμένῳ. Infra editi χρῆσθαι. Quatuor mss. ut in textu.

(40) *Παρασχόμενος παντὶ.* Hæc verba in quatuor mss. desunt non antiquissimis.

(41) *Ἐκεῖνο γάρ.* Quinque mss. Ἐκεῖνον γάρ.

tunicas haberent ³⁸. Addebat autem his et illud : *Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, et da pauperibus* ³⁹. Aiebat et ipsam margaritæ parabolam ad hoc pertinere : quod qui margaritam perquam pretiosam invenit mercator, abiens vendidit omnia sua bona, et illam emit ⁴⁰. Rursus his addebat, non oportere, ut quis sibi ipse rerum suarum distributionem committat, sed ei, cui hoc munus creditum est, ut res pauperum dispenset. Atque id ipsum ex Actis confirmabat ⁴¹, quippe quia vendita bona sua afferentes, ante apostolorum pedes ponebant, et ab eis unicuique, prout cuilibet opus erat, distribuebatur. Dicebat enim experientia opus esse, ut is qui vere pauper est ab eo, qui ex avaritia mendicat, secernatur. Et quidem quisquis calamitoso dedit Domino, et ab eo mercedem accipiet : qui vero errabundo omni tribuit, projicit cani, molestus quidem ob impudentiam, sed non miserando ob indigentiam.

4. Quomodo autem nos quotidie vivere oporteat, de eo pauca dicere incipit, pro rei magnitudine ; sed vellem ab ipso illo disceres. Non enim a me obliterrari accuratam documentorum diligentiam convenit. Mihi autem in optatis est, tecum aliquando illum adire, ut et memoria accurate dicta retinens, tua etiam ipsius prudentia quæ defuerint invenias. Illud enim memini ex multis quæ audiavi, doctrinam illam quomodo Christianum vivere oporteat, non tantum indigere sermone, quantum exemplo quotidiano. Scio autem nisi te detineret vinculum fovendæ patris senectutis, nec te quidquam aliud antepositurum episcopi colloquio, nec mihi auctorem futurum, ut eo relicto in desertis locis vager. Spemuncæ enim et saxa exspectant nos : sed hominum subsidia nobis non semper adsunt. Quare si me tibi consilium dare pateris, persuadabis patri, ut tibi a se ad breve tempus discedendi concedat facultatem, et virum adeundi, qui multa cum facto aliorum periculo, tum sua ipsius prudentia et novit et impertire ad euntibus potest.

EPISTOLA CLI'.

Eustathio archiatro.

Si qua utilitas litterarum nostrarum, nullum

Sed Coisl. et Med. cum editis consentiunt. Paulo ante legi posset *φωλάξαις*, nihil tamen mutavimus, quia cum editis consentiunt codices mss.

(42) *Περιτυγχάνειν.* Med. συντυγχάνειν.

(43) *Εὐσταθίῳ ἀρχιάτρῳ.* Ita Vaticanus codex legitur Ionice ἀρχιήτρῳ in Harlaezano, Coisl. utroque et Reg secundo. Alii cum editis Εὐσταθίῳ ἱατρῷ

(44) *Ἡμετέρων.* Tres vetustissimi codices Vaticanus

* Alias LXXXI. Scripta anno 375.

tempus intermitte scribendi nobis et excitandi ad scribendum. Ipsi enim manifeste latiores efficiuntur, dum prudentium virorum, qui Dominum diligunt, epistolas legimus. Utrum autem et ipsi apud nos aliquid, quod operæ pretium sit, inveniatis, nosse vestrum est, qui nostra legitis. Equidem nisi negotiorum multitudine abducerer, scribendi assidue gaudium **242** non abstinerem. Vos vero, quibus minus est curarum, quoties fieri potest, litteris nos demulcete. Nam puteos aiunt haustos meliores fieri. Videtur autem tuarum admonitionum, quæ ex arte medica petuntur, supervacaneus labor; cum nos ferrum non adhibeamus, sed in semetipsos ruant, qui facti sunt inutiles. Hæc est igitur Stoici sententia: Quoniam, inquit, res non sunt ut volumus, ut fiunt volumus. Ego autem his quæ sunt, ex animo assentiri non possum: sed tamen aliquid necessarium a nonnullis præter animi sententiam fieri, haud improbo. Neque enim vos medici, ægrotum urere, aut alio modo dolorem creare vultis: sed tamen sæpe id faciendam existimatis, morbi difficultatem sequentes. Neque navigantes libenter merces eiciunt: sed ut naufragia effugiant, ejectionem perferunt, pauperem vitam morti præferentes. Quare existima nos etiam separationem eorum, qui se separaverunt, moleste quidem et cum uberrimis lacrymis ferre, sed ferre tamen: siquidem veritatis amatoribus, nihil est Deo et spe in Deum antiquius.

EPISTOLA CLII.

Silentii aut causam exponit Basiliius, confidenter deinceps scripturum se promittit. Gratias agit quod suas pro Ecclesia preces Victor antevertit.

Victori exercitus duci.

Ad aliquem alium si non scriberem, forte non immerito sustinerem segnitiei aut oblivionis crimen. Tui vero quomodo possim oblivisci, cuius nomen apud omnes homines prædicatur? aut quomodo te negligere, qui omnes fere in terrarum orbe fastigio dignitatum antecellis? Sed silentii mei manifesta est causa. Viro tanto molestiam

Vaticanus *ὁματέρων. Si qua utilitas vestrarum litterarum.*

• Alias CCCLXXIV. Scripta circa ann. 373.

(45) *Ἐύρισκετε.* Ita septem mss. Editi *εὐρήσατε.*

(46) *Ἀπηγόμεθα.* Non male Coisl. secundus et Reg. secundus *ἀπειχόμεθα.*

(47) *Γίνεσθαι.* lidem duo codices *γίνεται* et *φησίν.*

(48) *Ἐπαγόντων.* Tres codices non antiquissimi *ἐπαγόντων.* Ibidem Harl. τὸ σιδήριον, et Reg. secundus *περιπτόντων.*

(49) *Βουλόμεθα.* Ita Harl. et Med. Sic etiam videtur prima manu habuisse Coisl. primus. Editi *βουλόμεθα.* Reg. secundus et Coisl. secundus *ὡς ἂν γίνηται βουλόμεθα.*

(50) *Συγκατατίθεσθαι.* Harl., Reg. primus et Vat. *συμμετατίθεσθαι.*

(51) *Ἐν ἀρισταμένω.* Hæc intelligi non debent de Eustathii separatione a communione Basilii, sed potius de Sebastenorum nonnullorum ab ipso Eustathio discessione. Tota res enitescit ex superio-

A διαλήψεως ἐπιστελλῶν ἡμῖν, καὶ διεγείρων ἡμᾶς πρὸς τὸ γράφειν. Αὐτοὶ μὲν γὰρ προδήλιως ἡδῆ τῶν γινόμενων ἐντυγχάνοντας ἐπιστολαῖς συντεῶν ἀνδρῶν ἀγαπῶντων τὸν Κύριον· εἰ δὲ καὶ αὐτοὶ τι ἀξίον σπουδῆς εὐρίσκετε (45) παρ' ἡμῖν, ὑμέτερον εἶδέναι τῶν ἐντυγχάνοντων. Εἰ μὲν οὖν μὴ ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἀσυχλιῶν ἀπηγόμεθα (46), οὐκ ἂν τῆς ἐκ τοῦ γράφειν συνεχῶς εὐφροσύνης ἀπειχόμεθα· ὑμεῖς δὲ, εἰ ἐλάττους αἱ φροντίδες, δασάκις ἂν οἶόν τε ἦ, κατακλιεῖτε ἡμᾶς τοῖς γράμμασι. Καὶ γὰρ τὰ φέρεται φασὶν ἀντλούμενα βελτίω γίνεσθαι (47). Ἐοικασί σου αἱ ἐξ Ιατρικῆς παραινήσεις εἰς πάρεργον χυρεῖν, οὐχ ἡμῶν ἐπαγόντων (48) τὸν σίδηρον, ἀλλ' ἑαυτοῖς ἐκπιπτόντων τῶν ἀπαχραιομένων. Ὁ μὲν οὖν τοῦ Στωϊκοῦ λόγος· Ἐπειδὴ, φησὶ, μὴ γίνεσθαι τὰ πράγματα ὡς βουλόμεθα, ὡς γίνεται βουλόμεθα (49)· ἐγὼ δὲ τοῖς μὲν πράγμασι τὴν γνώμην συγκατατίθεσθαι (50) οὐ καταδέχομαι· τὸ δὲ ἀβολήτως τινὰς ποιεῖν τῶν ἀναγκαίων οὐκ ἀποδεχόμεθα. Οὕτε γὰρ ὁμῖν τοῖς Ιατροῖς τὸ καίειν τὸν ἄρρωστον, ἢ ἄλλως ποιεῖν ἀγαεῖν, βουλητόν· ἀλλ' οὖν καταδέχεσθε πολλὰκις τῇ δυσχερεῖα τοῦ πάθος ἐπιόμενοι. Οὕτε οἱ πλεόντες ἐκουσίως ἐκβάλλουσι τὸ ἀγώγιμα· ἀλλ' ὥστε διαφυγεῖν τὰ ναύαγα, ἵστανται τὴν ἐκβολὴν, τὴν ἐν πεινῆ βίῳ τοῦ ἀπογεῖν προτιμώντες. Ὄστε καὶ ἡμᾶς οἴου ἀγαεῖν μὲν καὶ μετὰ μυρίων ὀδύρων φέρειν τὸν χωρεῖν τῶν ἀρισταμένων (51)· φέρειν δ' οὖν ὁμῶς ἐπιπέτῃ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐπ' αὐτὸν ἐλπίδος οὐδὲν τοῖς τίς ἀληθείας ἐρασταῖς προτιμότερον.

EPISTOLA PNB.

C

Ὀδοκτορι στρατηλάτῃ.

Ἄλλω μὲν τινι μὴ ἐπιστελλῶν, τάχα ἂν δεξιῶς δικαίως ἔγκλημα βραδυμίας ἢ λήθης· σοὺ δὲ πᾶς ἔστιν ἐπιλαθέσθαι, οὐ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις λαίπυται τὸ ὄνομα; πῶς δὲ καταβραθυμῆσαι, ὃ; πᾶσιν σχεδὸν τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην τῶ ὕψει τῶν ἑσπεμάτων ὑπερανέστησας; Ἄλλὰ δήλη ἡμῶν τὴ σιωπῆς. Ὅκνουμέν δι' ὄχλου γίνεσθαι (52) ἀπὸ

ribus verbis, sed tamen aliquid necessarium a nonnullis præter animi sententiam fieri, non improbo. Hæc profecto referenda ad separationem eorum, qui se separaverunt. Huic eorum facto non assentiebatur ex animo Basiliius, quemadmodum nec medici libenter urunt, nec navigantes libenter merces eiciunt. Sed tamen eos non improbat, quia veritatis amatoribus nihil est Deo et spe in Deum antiquius. Hæc optime congruunt Sebastenis illis, qui, ut supra vidimus in epist. 238, occulto præter opinionem Eustathii vulnere detecto aliquam ecclesiasticam sollicitudinem a Basilio posebant. Unde Basiliius Eustathium consulit, quid Sebastenis respondendum sit. Eis autem Basilium communionem et patrociniis concessisse perspicimus cum ex hac epistola, tum etiam ex epist. 233, ubi narrat Basiliius eos, qui secum Sebastia: communicant, curiæ additos a Demosthene fuisse, magnos autem honores amicum Eustathii delatos.

(52) *Γίνεσθαι.* Multi codices mss. *γενέσθαι.*

σώσω. Εἰ δὲ πρὸς τῇ λοιπῇ σου ἀρετῇ καὶ τοῦτο
πεδέξω, οὐ μόνον πεμπόμενα παρ' ἡμῶν δέχεσθαι
γράμματα, ἀλλὰ καὶ ἐλλειφθέντα ἐπιζητεῖν, ἰδοὺ
εἰ γράζομεν νῦν τεθαβρήκτως (53), καὶ γράφομεν
εἰς τὸ ἐρεξῆς· εὐχόμενοι τῷ ἀγίῳ Θεῷ δοθῆναι σοί
ἢ ἀμοιβὴν τῆς περὶ ἡμᾶς τιμῆς. Ὑπὲρ δὲ τῆς
ἐκκλησίας προέλαβες ἡμῶν τὰς παρακλήσεις, πάντα
κίττας ὅσα ἐν ἡμεῖς ἐπεζητήσαμεν. Ποιεῖς δὲ οὐκ
ἄνθρωπος χαριζόμενος, ἀλλὰ Θεὸς τῷ τιμησαντί σε·
τὸ μὲν ἔδωκεν ἐν τῇ νῦν ζωῇ ἀγαθὰ, τὰ δὲ δώσει
τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἀνθ' ὧν μετὰ ἀληθείας ἐπο-
εῖθες τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, ἀκλινη τὴν καρδίαν ἐν τῇ
ἀλήθειᾳ τῆς πίστεως ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος διασωσά-
στος

A exhibere vereor. Quod si ad reliquias virtutes tuas
hæc accessit, ut non modo litteras quæ a me mit-
tuntur suscipias, sed eas etiam quæ non mittuntur,
requiras; ecce et nunc confidenter scribo, et scri-
bam deinceps: Deum sanctum orans, ut tibi hon-
oris, quem mihi habes, vices recipiat. Meas
porro pro Ecclesia preces antevertisti, cum omnia
feceris, quæcunque ego petissem. Facis autem
non hominibus gratificans, sed honoranti te Deo:
qui tibi alia quidem bona in præsentī vita largitus
est, alia autem dabit in futuro ævo, propterea quod
cum veritate in illius viis ambulasti, ac cor tuum
ab initio ad usque finem in fidei integritate im-
motum ac inconcussum servasti.

EPISTOΛΗ ΠΝΓ΄.

243 EPISTOLA CLIII.

Gratias agit Victori Basilius quod sui memor sit, nec amorem ob ullam calumniam imminuat.

Βικτορι ἀπὸ ὑπάτων.

Victori ex-cōnsuli.

Ὅσάκις ἂν ἡμῖν ὑπάρξῃ γράμμασιν ἐντυχεῖν τῆς
κωμότητος σου, τοσαυτάκις χάριν ὁμολογοῦμεν τῷ
Θεῷ, ὅτι διαμένεις καὶ μεμνημένος ἡμῶν, καὶ ὑπ'
ἡμεῖς διαβολῆς τὴν ἀγάπην ἐλαττῶν, ἣν ἀπαξ
πίστις τῇ ὀρθοτάτῃ ἢ συνθηλαῖ χρηστῇ ἀναλαθεῖν
πέπεισθαι. Εὐχόμεθα οὖν τῷ ἀγίῳ Θεῷ καὶ σὲ δια-
εῖναι ἐν τῇ ὁμοίᾳ πρὸς ἡμᾶς διαθέσει, καὶ ἡμᾶς
ἕως εἶναι τῆς παρὰ σοῦ τιμῆς, ἣν τιμᾶς ἡμᾶς διὰ
τῷ γράμματος.

B Quoties mihi contingit litteras legere dignitatis
tuæ, toties gratias ago Deo sancto, quod perstes
et memor mei, et amorem, quem semel rectissimo
iudicio, sub bona consuetudine suscipere voluisti,
nullam ob calumniam imminuens. Rogo igitur
Deum sanctum, ut et tu permanes in eodem erga
me animo, et ego dignus sim honore, quo me per
epistolam prosequeris.

EPISTOΛΗ ΠΝΔ΄.

EPISTOLA CLIV.

respondet Basilius litteris Ascholie, cujus laudat charitatem, ut rem maxime raram, ac studium in beatissimum Athanasium, ut certissimum sanæ doctrinæ argumentum. Rogat ut qualibet occasione oblata scribat.

Ἀσχολίῳ (54), ἐπισκόπῳ Θεσσαλονίκης.

Ascholio, episcopo Thessalonicensi.

Καίως ἐποίησας, καὶ κατὰ τὸν τῆς πνευματικῆς
τῆς νόμον, κατάρξας τῶν πρὸς ἡμᾶς γραμμάτων,
καὶ τῷ ἀγαθῷ ὑποδείγματι πρὸς τὸν ὁμοιον ζῆλον
μεῖς ἐκκαλεσάμενος. Καὶ γὰρ ἡ μὲν τοῦ κόσμου
αἰεὶ ὀφθαλμῶν δεῖται καὶ συντυχίας, ὥστε ἐκείθεν
ἐξῆν τῆς συνθηλαῖς γενέσθαι· οἱ δὲ πνευματικῶς
ἡμεῖς εἰδότες οὐ τῇ σαρκὶ προξένῳ κέχρηται τῆς
αἰσῆς, ἀλλὰ τῇ τῆς πίστεως κοινωνίᾳ πρὸς τὴν
πνευματικὴν συνάφειαν ἀγονται. Χάρις οὖν τῷ
ἁγίῳ Θεῷ παρακαλέσαντι ἡμῶν τὰς καρδίας, ἐν τῷ
ἔξῃ (55), ὅτι οὐκ ἐν πᾶσι κατέφυκται ἡ ἀγάπη·
ἀλλ' εἰσὶ που τῆς οἰκουμένης, οἱ τῆς Χριστοῦ μα-
ρτυρίας τὸν χαρακτήρα δεκνύοντες. Καὶ τοίνυν ἔδοξε
καὶ τὸ καθ' ὑμᾶς τοικεῖναι πράγμα ἄστροις ἐν νυκτε-
ρῇ συναφείᾳ. Ἄλλοις κατ' ἄλλα μέρη τοῦ οὐρανοῦ
καὶ ἐπιπέδου, ὧν χάριεσσα μὲν ἡ λαμπρότης, χα-
λεπτερον δὲ δέξου τὸ ἀπροσδόκητον. Τοιοῦτοι δὲ
καὶ ἡμεῖς, οἱ τῶν Ἐκκλησιῶν φωστῆρες, ὀλίγοι παν-
κλίως καὶ εὐαρίθμητοι ἐν τῇ σκυθρωπῇ ταύτῃ κατα-
στάσει, οἷον ἐν σκοτομήνῃ διαφαινώμενοι, πρὸς τῷ

C Recte fecisti, et secundum dilectionis spiritua-
lis legem, quod prior ad nos scripseris, nosque
egregio exemplo ad simile studium provocaveris.
Nam mundi amicitia oculis indiget ac congressu,
ut inde nascatur consuetudinis initium: sed quæ
spiritualiter amare sciunt, nequaquam carne utun-
tur amicitie conciliatrice; sed fidei communionem
ad spiritualem conjunctionem ducuntur. Itaque
grates Deo, qui corda nostra consolatus est, dum
charitatem non in omnibus refrixisse ostendit:
sed reperiri alicubi terrarum, qui discipulorum
Christi propriam notam præ se ferant. Ac res qui-
dem vestræ persimiles mihi visæ sunt sideribus in
nebulosa nocte alias aliis cœli partes illustranti-
bus: quorum gratus quidem splendor, sed eo gra-
tior, quod non exspectatur. Tales et vos estis,
Ecclesiarum lumina, pauci admodum et facile nu-
merabiles, in hac tristi rerum conditione, quasi
in nocte illumi coruscantes, præter virtutis gra-
tiam, inde etiam quod rari sitis inventu, deside-

(53) Τεθαβρήκτως. Sic uterque Coisl. cum aliis.
ἰδίῃ τεθαβρήκτως. Paulo post editi πρὸς τὸ ἐφ-
ξῆς. Tres antiquissimi codices, Harl., Med., Coisl.
et in textu.

προσδυτέρῳ, Ascholio monacho et presbytero. Reg.
primus et Bigot. habent tantum Ἀσχολίῳ μονά-
ζοντι.

(54) Ἀσχολίῳ, etc. Ita editi et vetustissimi co-
dices. At in Coisl. secundo, Reg. secundo, Vat. et
Paris, sic legitur titulus Ἀσχολίῳ μονάζοντι καὶ

(55) Ἐν τῷ δεῖξαι. Ita Med., Harl. et Coisl.
primus. Editi ex τῷ δεῖξαι.
* Alias CCCCXXXVIII. Scripta anno 375.
** Alias CCCXXVII. Scripta anno 373.

rium moventes. Caterum litteræ tuæ tuum nobis **A** animum abunde patefecere. Quamquam enim breves erant syllabarum numero, at ex recta sententia idoneum nobis tui propositi specimen dedere. Nam beatissimi Athanasii studiosum esse, argumentum evidentissimum est sanæ in maximis rebus sententiæ. Pro accepta ergo ex litteris lætitia, plurimam habemus gratiam prætantissimo filio nostro Euphemio: cui et ipse precor auxilium omne a sancto contingere, et te hortor ut mecum preceris ut cito eum recipiamus cum ornatissima conjuge ipsius, filia nostra in Domino. Ipse autem exorari te sine, ut ne lætitiā nostram exordio circumscribas, sed oblata **244** quovis tempore occasione scribas, et amorem in nos tuum colloquio frequenti adaugeas: ac de Ecclesiis, quæ apud vos sunt, quomodo concordiam servent, significes; pro nostris autem preceris, ut etiam apud nos tranquillitas magna fiat, Domino nostro ventos ac mare increpante. ταῦθα προσεύεσθαι, ὥστε γενέσθαι καὶ παρ' ἡμῖν τῷ ἀνέμῳ καὶ τῇ θαλάσῃ.

EPISTOLA CLV.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΝΕ'.

Basilius Sorani Scythiæ ductis, propinqui sui, querelis respondet: rationem reddit cur ad eum non scripserit, demerstrat se illius oblivisci non posse, nec in precibus ecclesiasticis, nec privatim: et a se et a chorepiscopo accusari non nescio quomodo repellit. Hortatur ut persecutionem pro Christo patientibus pergat succurrere. Rogat denique ut patrum titulum reliquias martyrum.

Sine inscriptione causa aliptæ.

* Ἀρελίγραφος (60) ἐπὶ ἀλειπτη

Epistola, quam primam et solam dignata est nobis nobilitas tua scribere, multæ continentur ac- **C** cusationes, quibus incertus sum quomodo respondeam; non justarum rationum inopia, sed quia in criminationum multitudine difficilis est præcipuarum delectus, et unde initium nobis medelæ sumendum sit. Sed forte eodem ordine quo res scriptæ sunt, incedentes, sic singulis occurrere debemus. Quinam hinc in Scythiam proficiscerentur hactenus ignoravi; ac ne de iis quidem, qui e domo tua profecti sunt, admonitus sum, ut per illos te salutarem; quamvis omnino id mihi studio habeam, ut dignitatem tuam quavis occasione oblata salutem. Fieri autem non potest tui ut obliviscar in precibus, nisi prius nostrum illud opus, ad quod nos Dominus destinavit, oblivioni tradamus. Nam profecto meministi ecclesiasticarum prædicationum, cum fidelis sis Dei gratia, in

Πρὸς πολλὰς τὰς διὰ τῆς ἐπιστολῆς, ἦν πρότερον καὶ μόνην κατηξίωσεν ἡμῖν ἡ εὐγένειά σου διαπέψασθαι, ἐγγεγραμμένας κατηγορίας ἀπορῶ (61) ἀπολογησασθαι· οὐ διὰ τὴν τοῦ δικαίου ἐνείκην, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐν πληθει τῶν ἐπιφερομένων δυσχεῶν εἶναι τῶν καιρωτέρων τὴν προτέμησιν, καὶ ὅθεν διὰ πρῶτον ἡμᾶς ἀρξασθαι τῆς θεραπείας. Ἡ τάχα διὰ αὐτῇ τῇ (62) τάξει τῶν γεγραμμένων χρησαμένης ὀδῷ πρὸς ἕκαστον ἀπαντᾶν. Τοὺς ἐπὶ Σκυθίαν ἀπέβροντας ἐντεύθειν μέχρι σήμερον οὐκ ἐγνωρίσαμεν· ἀλλ' οὐδέ τῶν ἐκ τῆς οἰκίας (63) ὑπέμνησαν ἡμᾶς, ὥστε προσεπειν σε (64) δι' αὐτῶν· καίτοι πάντῃ ἐκ σπουδῆς τιθεμένους ἐπὶ πάσης προφάσεως προσεβήθη γέσθαι σου τὴν τιμιότητα. Ἐπιλαθέσθαι δὲ σου ἐν προσευχαῖς ἀδύνατον, εἰ μὴ πρότερον τοῦ ἔργου ἡμῶν ἐπιλαθώμεθα, εἰς ὃ ἔταξεν ἡμᾶς ὁ Κύριος· Μέμνησαι γὰρ πάντως τῶν κηρυγμάτων (65) τῶν ἐκκλησιαστικῶν, πιστὸς ὢν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι· ἐπὶ

* Alias CCXLI. Scripta anno 373.

(56) Ὑγιῶς ἔχειν. Ita mss. omnes quos quidem viderimus. Editi ἁγιῶς ἔχειν. Paulo post iidem editi ὑπάρχειν, mss. ut in textu.

(57) Ὁμόζυγος. Ita tres antiquissimi codices: alii et editi συζύγου.

(58) Ἡμῖν στήσαι. Deest prima vox in quinque mss., non tamen in tribus antiquissimis.

(59) Τῶν αὐτοῦ. Ita septem mss. Editi τῶν σαυτοῦ.

(60) Ἀρελίγραφος. Hanc epistolam Sorano Scythiæ duci scriptam esse probamus in *Vita S. Basilii*. Vide Addenda.

(61) Ἀπορῶ. Duo mss. recentiores ἀπορῶν.

(62) Ἀεὶ αἰατῇ τῇ. Hæc scriptura etsi in duobus

tantum occurrit codicibus, nempe Coisl. secundo et Reg. secundo, non dubium tamen quin præterita sit vulgata: δι' αὐτὴν τῇ.

(63) Οἰκίας. Ita mss. quatuor. Editi οἰκίας.

(64) Προσεπειν σε. Vocula addita ex qualitate mss.

(65) Τῶν κηρυγμάτων. Eadem voce Firmilianus Casariensis episcopus ecclesiasticas preces designavit in epistola ad Cyprianum. Nam in Latina interpretatione ejusdem epistolæ, quæ est inter Cyprianicas 75, legitur mulierem quamdam hoc facinus ausam esse, ut et invocatione non contemptibili sanctificare se panem et Eucharistiam facere simularet, et sacrificium Domini non sine sacramentis solitæ prædicationis offerret

καὶ ὑπερ τῶν ἐν ἀποδημίαις ἀδελφῶν δαδόμεθα, καὶ ὑπερ τῶν ἐν ταῖς στραταιαῖς ἐξεταζομένων, καὶ ὑπερ παθήσασθαι διὰ τὸ ὄνομα Κυρίου, καὶ ὑπερ τῶν τοῖς πνευματικοῦς καρποῦς ἐπιδεικνυμένων, ἐν τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ τὰς εὐχὰς ποιούμεθα· ἐν πάντως ἐν τοῖς πλείοσιν (66) ἢ καὶ ἐν τοῖς πᾶσι νομιζόμεν καὶ τὴν σὴν ἐμπεριλαμβάνεσθαι τιμίδεσθαι. Ἰδίᾳ δὲ σου ἡμεῖς πῶς ἂν ἐπιλαθώμεθα, τοσαύτην ἔχοντες τὰ κινουῦντα ἡμᾶς πρὸς μνήμην, ἀδελφὴν τοιαύτην, ἀδελφίδου τοιούτους, συγγένειαν εὖτε χρηστὴν, οὕτως ἀγαπῶσαν ἡμᾶς, οἶκον, οἰκέτας, φίλους· ἐξ ὧν, κἂν μὴ βουλώμεθα, ἀναγκαίως ὑπομνησκόμεθά σου τῆς ἀγαθῆς προαιρέσεως; Περὶ δὲ τοῦδε ὁ ἀδελφός ὁ δεῖνα οὐδὲν ἡμῖν ἠνεγκεν ἐπαγγελίας, οὐδὲ παρ' ἡμῶν βλέπτουσα αὐτὸν τις κλίσις ἐξενήνεκται οὐδεμία. Τρέφον οὖν τὴν λύπην ἐπὶ τοῖς τὰ ψευδῆ διηγησαμένους, ἀπολύσας πάσης μίμης καὶ τὸν χωρεπίσκοπον καὶ ἐμέ. Εἰ δὲ τίνα ἔτι γυμνάζει ὁ σχολαστικός ὁ δεῖνα, ἔχει δικαστήρα θεμῶσα καὶ νόμους. Ἄξιόν οὖν ὑμᾶς ἐπὶ τοῦτοις ρηθιμῶν ἔχειν μίμην. Αὐτὸς δὲ ὅσα ποιεῖς ἀγαθὰ, σεαυτῷ θησαυρίζεις· καὶ ἦν παρέχη ἀνάπαυσιν τοῖς ἐπὶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου διωκόμενοις, ταύτην σεαυτῷ ἐν ἡμέρᾳ τῆς μισθοδοσίας προστοιμάσεις. Καλῶς ἔπιποιεῖς, ἐὰν καὶ λαίψανα μαρτύρων τῇ πατρὶδι ἐπιπέμης· ἐπερ, ὡς ἐπέστειλας ἡμῖν, ὁ ἐκεῖ διωγμὸς ποιεῖ καὶ νῦν μάρτυρας τῷ Κυρίῳ.

A quibus et pro fratribus peregrinantibus precamur; et pro iis qui inter militares copias recensentur, et pro iis qui ob Domini nomen libere loquuntur, et pro iis qui spirituales fructus edunt, preces in sancta Ecclesia facimus: quorum omnino in plerisque vel etiam in omnibus arboramur tuam quoque praestantiam comprehendere. Caeterum qui tui privatim possem oblivisci, cum tam multa sint, quae commoveant me ad recordationem: talis soror, filii sororis tales, cognatio tam egregia, tam nostri amans, domus, domestici, amici: quae quidem nobis, etiamsi nolimus, bonam tuam voluntatem in memoriam necessario revocant? Quod autem ad aliud attinet, ille frater nihil mihi intulit molestiae, neque sententia ulla fuit a nobis prolata, B quae illum laederet. Dolorem itaque in eos qui mendacia retulerunt, converte, meque et chorepiscopum reprehensione omni exsolve. Quod si litem intendat ille scholasticus, tribunalia publica et leges habet. Itaque te rogo, ut de his nihil prorsus conqueraris. Tu vero quidquid facis boni, tibi ipsa colligis: et quod levamen affers his qui 245 ob Domini nomen persecutionem patuntur, illud tibi ipsi in antecessum in die remunerationis praeparas. Recte autem feceris, si et reliquias martyrum patriae mittas; siquidem ut nobis scripsisti, persecutio illic etiam Domino martyres facit.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΝΓ'.

EPISTOLA CLVI.

Laetae Basilii in Evagrio et ipse praese fert studium pacis; sed eam conciliare difficillimum scilicet esse, nec sibi laetare ut id solus aggrederetur; cum praesertim episcopus s. l. Antiochiae Meletius, ad quem proficisci non potest; sed tamen scripturam se ad illum promittit. Declarat se nec partium studiosum esse, nec accusationibus in quemquam provocatum. Mirum sibi accidisse dicit, quod ex Dorotheo acceperat, Evagrium noluisse Dorothei conventus esse participem. Adhuc sibi iniegrum non esse Romanum nullere: animum suum ab adversariis quaeri, nec tamen se quidquam de suo Ecclesiae defendendae studio remissurum.

Εὐαγγίῳ πρεσβυτέρῳ.

C

Evagrio presbytero.

1. Τοσοῦτον ἀπέσχον τοῦ δυσχερᾶναι πρὸς τὸ μήκρος τῶν γραμμάτων, ὥστε καὶ μικρὰ μοι ἔδοξεν εἶναι ἡ ἐπιστολὴ ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἡδοκῆς. Τί γὰρ ἕδιον ἄκουσμα τοῦ τῆς εἰρήνης ὀνόματος; ἢ τί τοῦ ὑπερ (67) τῶν τοιοῦτων βουλευέσθαι ἡροπρεπέστερον, καὶ μάλλον τῷ Κυρίῳ κεχαρισμένῳ; Σοὶ μὲν οὖν παράσχοι ὁ Κύριος τὸν μισθὸν τῆς ἐργασίας, οὕτω καλῶς προαιρουμένῳ, καὶ σπουδαίως ἐγκαιμένῳ πράγματι μακαριστῷ· ἡμᾶς δὲ ἡμεῖς, τιμὰ κεφαλῆ, ἔνεκα μὲν τοῦ προσηρῆσθαι, καὶ εὐχεσθαι ἰδεῖν ποτε τὴν ἡμέραν ἐν ἣ πάντες τὸν εἶπὸν πληρώσουσι σύλλογον, οἱ ταῖς διανοαῖς ἀλλήλων μὴ ἀπεσχισμένοι, μηδὲν παραχωρεῖν τῶν εἰς τὴν σπουδὴν ταύτην πρωτείων. Καὶ γὰρ ἂν εἰρημένῳ; ἀλθῶς πάντων ἀνθρώπων ἀποπώτατοι, σχίσματα καὶ κατατομαῖς Ἐκκλησιῶν ἐφηρόμενοι (68), καὶ μὴ τὴν συνάφειαν τῶν μελῶν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τιθέμενοι. Ὅσον μᾶλλον τῆς ἐπιθυμίας ἡμῖν περίεστι, τοσοῦτον γίνω-

1. Tantum absuit ut moleste ferrem longitudinem litterarum, ut contra brevis mihi visa sit epistola praee legendi voluptate. Quid enim pacis nomine jucundius auditu? aut quid sanctius et Domino gratius, quam de rebus hujusmodi consilium inire? Tibi igitur praestet Dominus mercedem pacificationis, tam praecleara tibi proponenti, et tam studiose in rem, quae beata praedicatur, incumbenti. Nos autem existima, caput venerandum, quod spectat ad voluntatem et desiderium videndi aliquando illius diei, quo omnes eundem caelum implebunt qui sententia inter se divisi non sunt, nemini in hoc studio primas concedere. Perfecto enim essemus vere mortalium omnium absurdissimi, si schismatibus ac divisionibus Ecclesiarum oblectaremur, nec conjunctionem membrorum corporis Christi maximum bonorum duceremus. At quantum nobis inest desiderii, tantum scito facultatis deesse. Non enim ignorat perfecta

(66) Ἐν τοῖς πλείοσιν. Ita quinque mss. Editi ἐν τοῖς χρόνοις. Codex a Combefisio citatus ἐν τοῖς πρώτοις.

(67) Ἦ τί τοῦ ὑπερ. Deest ἢ in Med. et Harl.

(68) Ἐφηρόμενοι. Harl. et Reg. secundus ἐν ῥόδοις.

Alias CCCXLI. Scripta anno 373.

tua prudentia, tempore corroborata mala primum quidem tempore indigere ut sanentur: deinde forti ac firma agendi ratione, si quis velit ad imum ipsum pertinere, adeo ut ægrotantium morbi radicibus evellantur. Non te fugit quod dico, ac si clarius loquendum nullus timor.

2. Amorem sui consuetudine diutina radices in animis habentem neque vir unus exstirpare potest, nec epistola una, nec tempus breve. Suspicionem enim ac contradictionum iurgia, nisi sit aliquis pacis sequester auctoritate pollens, omnino tolli non possunt. Quod si gratiæ rivi in me affluerent, si et sermone et opere et donis spiritualibus idoneus essem, ut eos qui sibi invicem adversantur, flecterem, negotium tantum esset suscipiendum. Forte tamen ne tunc quidem nobis suaderes, ut soli ad emendationem aggredieremur, cum episcopus sit Dei gratia, ad quem Ecclesiæ cura præcipue pertinet, qui neque ad nos venire potest, neque nobis interim ob hiemem peregrinari facile, vel potius nullo modo integrum est, non solum quia corpus mihi **246** infirmitate diutius confectum est, sed etiam quia Armeniacorum montium transitus paulo post fiet impervius etiam iis qui ætate omnino vigent. Atque hæc quidem ei per litteras significare non gravabor. Nihil tamen exspecto ex litteris alienius momenti eventurum, tum viri accuratam agendi rationem considerans, tum ipsam litterarum naturam, quia non solet idoneus esse ad clare persuadendum sermo transmissus. Nam multa opus est dicere, ac multa vicissim audire, et quæ obijciuntur solvenda, et inferenda quæ suffulciunt, quorum nihil potest litterarum sermo, iners et inanimus in charta projectus. Verumtamen, quod jam dixi, scribere non gravabor. Scias autem, frater vere religiosissime et nobis desideratissime, nullam mihi cum quoquam, Dei gratia, privatam esse contentionem. Neque enim memini me curiose inquirere crimina, quibus quisque obnoxius est aut dicitur. Quare sic vos attendere sententiæ meæ convenit ut hominis, qui nihil ex propensione facere possit, neque accusationibus in quemquam præoccupatus sit. Tantum-

σε τῆς δυνάμεως ἐνδεῖν. Οὐ γὰρ ἀγνοῶ σου τὴν ταλαιφρόντην, ὅτι τὰ χρόνῳ κρατυνθέντα πάθῃ πρῶτον μὲν χρόνου δεῖται πρὸς τὴν διόρθωσιν· ἔπειτα ἰσχυρὰς καὶ εὐτονωτέρας ἀγωγῆς (69), εἰ μέλλοι τις τοῦ βήθους αὐτοῦ καθικνεῖσθαι, ὡς πρὸ βόριζα ἐξελεῖν τῶν καυμόντων τὰ ἀρρώστια. Οἶδας δὲ ὃ λέγω, καὶ εἰ δεῖ τρανότερον εἰπεῖν, οὐδέ τις ὁ φόβος.

2. Τὴν φιλαυτίαν εἶθε μακρῶ ταῖς ψυχαῖς ἐβρίθῃθεισαν εἰς ἀνήρ (70) ἀνελεῖν οὐχ οἷός τε, οὐδ' ἐπιστολὴ μία, οὐδὲ χρόνος βραχύς. Τὰς γὰρ ὑπονοίας καὶ τὰς ἐξ ἀντιλογιῶν παρατριβὰς πανταίως ἀναιρεῖσθαι, μὴ ἀξιόπιστον τινὸς μεσιτεύοντος τῆ εἰρήνῃ, ἀμήχανον. Καὶ εἰ μὲν ἐπέβριε ἡμῖν τὰ παρὰ τῆς χάριτος, καὶ ἤμεν δυνατοὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ τῶν πνευματικῶς χαρίσμασι δυσωπῆσαι τοὺς ἀντιπαθεμένους (71), εἶδει κατατολμῆσαι τοῦ τοσοῦτο πράγματος· τάχα δὲ οὐδ' ἂν τότε συνεβοῦλεται ἡμῖν μόνους ἔλθειν ἐπὶ τὴν ἐπανόρθωσιν, ὅπως τοῦ ἐπισκόπου τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι, ᾧ ἡ φροντίς ἀνήκει (72) προηγουμένης τῆς Ἐκκλησίας· ὃν οὐτε αὐτὸν ἔλθειν πρὸς ἡμᾶς οἶόν τε, καὶ ἡμῖν ἀποδημῆσαι τὰς ὑπὸ τοῦ χειμῶνος ὧν ῥάδιον, μέλλον δὲ πανταίως ἀδύνατον, οὐ μόνον καθότι τὸ σῶμά μοι (73) ὑπὸ μακρῶς ἀρρώστιας ἀπέληκον, ἀλλ' ὅτι καὶ αἱ τῶν Ἀρμενικῶν αἱ ὑπερβάσεις μικρὸν ὕστερον ἔδοτο (74) γίνονται καὶ τοῖς πάνσι καθ' ἡλικίαν σφραγῶσι. Γράμματι δὲ αὐτῷ σημεῖναι (75) ταῦτα οὐ φαίνεται. Οὐ μέντοι προσδοκῶ τι ἐκ τῶν γραμμάτων ἀξιόλογον ἀποθῆσθαι, τῆς τε τοῦ ἀδελφῆ ἀκριβείας στοχαζόμενος καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν γραμμάτων· ὅτι οὐ πέφυκεν ἐναργῶς δύνασθαι ὡς ὡπεῖν ὁ διαπεμπόμενος λόγος. Πολλὰ καὶ ἀνεπαρκῆ καὶ ὑσαοῦντα, ὧν οὐδὲν δύναται ὃ ἐν τοῖς γράμμασι λόγος, ἀργὸς καὶ ἀψυχὸς ἐν τῷ χάρτη διεβριμένως. Πλὴν ἀλλ', ὅπερ ἔφη, οὐκ ἀποκνήσω (77) γράψαι. Γίνωσκε μέντοι, ὡς ἀληθῶς εὐλαβέσθαι καὶ πολυπόθητε ἡμῖν ἀδελφε, ὅτι οὐδεμία μοι πρὸς οὐδένα τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἰδιάζουσα ἐστὶ φιλονεικία. Οὐδὲ γὰρ πολυπραγμονήσας οἶδα τὰ ἐγκλήματα, οἷς ἕκαστος ὑπεύθυνος ἢ ἐστίν, ἢ ὀνομάζεται. Ὅστε οὕτως ὑμᾶς προσέχειν τῆ ἡμετέρας διανοῆς προσήκει, ὡς μηδὲν ἡμῶν δυναμένων ποιῆσαι κατὰ πρόσκλησιν (78), μηδὲ προειλημμένων εἰς τὴν κατὰ

(69) Ἀγωγῆς. Ita mss. octo. Editi διαγωγῆς. Nec multo post editi καὶ οὐδέ τις ὁ φόβος. Deest conjunctio in tribus vetustissimis codicibus et Regio secundo.

(70) Ἀνήρ. Deest in Coisl. primo et Med.

(71) Τοὺς ἀντιπαθεμένους. Ita sex mss. Editi τοῖς ἀντιδιαθεμένοις.

(72) Ἀνήκει. Ita Harl., Med. et Coisl. primus. Editi ἀνήκει. Paulo post tres eosdem codices cum Regio secundo æquimur in hac voce ἀποδημῆσαι pro eo quod erat in editis ἀποδημῆναι.

(73) Σῶμά μοι. Med. et Coisl. primus et unus ex Regiis σῶμά μου.

(74) Ἔδοτο. Sic editi et Harl. secunda manu; at in aliis septem nss. legitur ἀδύνατο. Sic etiam habuit Harizanus codex prima manu. Crediderim Basilium scripsisse ἔδοτο.

(75) Σημεῖναι. Tres mss. non antiquissimi σημεῖναι.

(76) Ἀνεπαρκῆ. Coisl. primus ἀνεπαρκῆ. Idem codex cum Harl., Med., Coisl. secundo et Reg. habet τὰ ὑφορμῶντα.

(77) Οὐκ ἀποκνήσω. Ita sex mss. Editi οὐδ'.

(78) Πρόσκλησιν. Nititur hæc scriptura Regii secundo codice et Coisl. secundo, et Harl. secunda manu. Editi πρόσκλησιν. Hic autem licet animadvertere summam Basilii inter ipsas dissensiones charitatem. Meletium et causa et sanctitate potiorē deserere non poterat; sed a Paulino illiusque sectatoribus, ut orthodoxis fratribus, diligendis non discedebat, idque confirmat in epist. 211 ad Terentium comitem. Eadem animi moderationem præ se fert in epist. 258 ad Eriphanium, ubi si quæ sit multa quidem ex fratribus audivisse de

των διαβολῶν. Μόνον εἰ εὐδοκία γένοιτο (79) τοῦ Ἀκυρίου ἐκκλησιαστικῶς πάντα καὶ ἀκολούθως πράττειται.

3. Ἐλύπησε δὲ ἡμᾶς ὁ ποθενότατος υἱὸς Ἀωρόθεος (80) ὁ συνδιάκονος, ἀπαγγέλλας περὶ τῆς εὐλαθείας σου, ὅτι ὠκνησας μετασχεῖν αὐτῷ τῆς συνάξεως. Καίτοι οὐ τοιαῦτα ἡμῖν ἦν τὰ ὠμολημένα (81), εἰ τι ἐγὼ μέμνημαι. Ἀποστεῖλαι μέντοι πρὸς τὴν ἕσιν ἐμοὶ μὲν παντελῶς ἐστὶν ἀδύνατον, οὐδένα ἔχοντι τῶν εἰς τὴν διακονίαν ταύτην ἐπιτηδεύων. Τῶν δὲ αὐτῶν ἀδελφῶν, ἐάν τις αἰρήται τὸν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν λόπον ἀναδέξασθαι, οἶδε (82) δηλονότι καὶ πρὸς τίνας ἐρμήσει, καὶ ἐπὶ πολὺ σκοπεῖ, καὶ παρὰ τῶν ἐφοδιασθῆναι τοῖς γράμμασι, καὶ ποταποῖς τούτοις. Ἐγὼ μὲν γὰρ, ἐν κύκλῳ περισκεψάμενος, ἐγὼ μὲν ἑαυτοῦ οὐδένα. Καὶ εὐχομαι μὲν τοῖς ἑπακιστοῖς ἐναριθμηθῆναι τοῖς μὴ κάμψαι τὸν τῆ Βάαλ (83). Ἰδὴν δὲ ζητοῦσι καὶ ἡμῶν τὴν ψυχὴν, οἱ πᾶσι τὰς ἑαυτῶν ἐπιβάλλοντες χεῖρας. Οὐ μέντοι τούτου γὰρ ἐνεκεν ἐλλείφομεν τι τῆς ὀφειλομένης σπουδῆς ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις.

EPISTOLA PNZ.

Dolorem suum significat Basilium quod præterita ætate non inviserit Eusebium. Queritur quod ad se ne scribat quidem Eusebius, eumque accusat pigritiæ; rogat ut pro se precetur.

Ἀντιόχῳ (84).

Πῶς οἶε βαρῶς ἤνεγκα διαμαρτῶν σου τῆς συντυχίας κατὰ τὸ θέρος; Καίτοι οὐδὲ ἡ τῶν (85) ἄλλων κακότη γέγονεν, ὥστε μέχρι κόρου ἡμῖν προσελθεῖν. Ἄλλ' οὐ καὶ ὄντα ἰδεῖν τὰ ποθούμενα φέροι τινὰ τοῖς ἐπακίσι παραμυθίαν. Σὺ δὲ οὐδὲ ἐπιτελέεις, οὕτως ἐργάζεαι ὥστε μηδὲ τὴν ὑπόλειψιν ἄλλη τινα αἰτία μᾶλλον, ἢ τῷ ἀργῶς ἔχειν πρὸς τὰς ὑπὲρ τῆς ἀγάπης ἀποδημίας, λογιζέσθαι. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν πεπύσθη ἡμῖν. Εὐχοῦ δὲ ὑπὲρ ἡμῶν (86), καὶ παρακαλεῖ τὸν Κύριον μὴ ἐγκαταλίπειν ἡμᾶς ἄλλ' ὡς ἐκ τῶν ἐπελεθόντων παραγάγειν ἡμᾶς πειρασμῶν, οὕτω καὶ ἐκ τῶν προσδοκωμένων βύσασθαι εἰς δόξαν τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ, ἐφ' ᾧ ἠλπίσασμεν.

Paulino, sed minime comprobasse, eo quod non vidisset is qui incusabatur. Quamvis autem Paulini fama apud ecclesiasticos scriptores nulla prorsus criminacione videatur fuisse contacta, ex his tamen Basilii locis nonnulla ei objecta esse perspicitur: sed hæc fortasse iniquis magis suspicionibus, quam certis iudiciis continebantur.

(79) *Γένοιτο*. Ita quatuor mss., quorum tres vetustissimi. Editi γίγνοιτο.

(80) *Ἀωρόθεος*. Unus ex Regg. codicibus Θεόδωρος. Paulo post editi μετασχεῖν αὐτῶν. Harl., Med., Clarom. et unus ex Regiis ut in textu.

(81) *ὠμολημένα*. Sic tres vetustissimi codices eam duobus aliis. Editi τὰ ὠμολογημένα. Scripura quam in textum recepimus, confirmatur ex primis verbis epistolæ 150.

(82) *οἶδε*. Ut hæc intelligantur, conferenda sunt eum aliis locis. His enim verbis, *is scit procul dubio et ad quos profecturus sit*, indicat Basilium sibi Occidentales parum satisfacere, id quod in aliis epistolis vehementius declarat, nempe in epist. 212 et 235. Nec profecto placere illi poterant, quæ Evagrius Roma rediens ei narraverat, ut supra vidimus in epist. 138. Illud autem, *et ad quem finem*, illustratur ex epistola 129, n. 3, ubi fatetur Basilium reperire se non posse, qua de re scribendum

modo, Dei voluntate, omnia ex institutis ecclesiasticis et rite fieri.

5. Tristitia autem nos affecit desideratissimus filius Dorotheus condiaconus, dum de pietate tua nuntiavit, refugisse te illius conventus esse participem. Atqui hæc non erant, de quibus collocti inter nos fueramus, si ego memini. Mittere autem in Occidentem mihi prorsus integrum non est, neminem habenti idoneum ad hoc ministerium. Quod si quis ex fratribus qui apud vos sunt, Ecclesiæ causa laborem suscipere volet, is scit procul dubio et ad quos profecturus sit, et ad quem finem, et quorum sit litteris communiendus et qualibus. Ego namque conjectis in orbem oculis mecum video neminem. Ac precor quidem, ut inter septies mille viros numerer, qui genu ante Baal non incurravere. Cæterum animam quoque nostram quærun, qui suas manus in omnes injiciunt; sed non propterea de studio Ecclesiæ Dei debito quidquam remittam.

247 EPISTOLA CLVII.

Dolorem suum significat Basilium quod præterita ætate non inviserit Eusebium. Queritur quod ad se ne scribat quidem Eusebius, eumque accusat pigritiæ; rogat ut pro se precetur.

Ἀντιόχῳ.

Quam moleste tulisse me putas, quod tuo congressu præterita ætate caruerim? Atqui ne aliis quidem annis congressus talis fuit, mihi ut satisfactionem afferret, sed tamen res desideratæ etiam per somnium visæ nonnihil afferunt diligentibus solatii. Tu vero ne scribis quidem, adeo piger es; unde et tua absentia nulli alii causæ magis tribuenda, quam quod pigeris ad peregrinationes charitatis causa suscipiendas. Sed ea de re nihil amplius a nobis dicatur. Precare autem pro me, ac Dominum roga, ut ne me deserat: sed quem admodum me a præteritis tentationibus exemit, ita etiam ab imminentibus liberet, ad gloriam nominis ipsius, in quo spem collocavimus.

sit in Occidentem; quæ enim necessaria sunt, jam præoccupata esse, superflua autem scribere, vanum ac inutile esse, de iisdem autem rebus obstrepere, etiam ridiculum videri. At autem se neminem habere quem mittat, quia episcopi cum Basilio communione juncti, operam ei navare nolebant, qua de re queritur in epist. 141. Cæterum et a suis desertus et ab hæreticis impugnatus precatur, ut inter septies mille viros numeretur qui genu ante Baal non incurravere, sequæ de studio Ecclesiæ Dei debito nihil remissurum pollicetur.

(83) *τῇ Βάαλ*. Ita novem mss. Editi τῷ Βάαλ.

(84) *Ἀντιόχῳ*. Quamvis Antiocho hanc epistolam tribuant omnes codices mss. et editi, eam tamen Eusebius restituendam fatebitur, quisquis leget attentius.

(85) *οὐδὲ ἡ τῶν*. Ut aliqua hic constet sententia, legendum οὐδὲ ἐτῶν ἄλλων, ut in interpretatione expressimus. Cui lectioni favet codex Med. in quo legitur οὐδὲ ἐτῶν ἄλλων. Bis enim Eusebium invisit Basilium; primum quidem anno 360, nondum episcopus, deinde anno 372.

(86) *ὑπὲρ ἡμῶν*. Duo codices non antiquissimi per ἡμῶν.

Alias CCLXX. Scripta anno 373.

EPISTOLA CLVIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠNH'.

Dolet Basilius quod Antiochum non viderit; rogat ut pro se precetur; commendat fratrem camelis præpositum.

Antiocho.

Quandoquidem obstiterunt mihi peccata mea, quominus possem quod dudum habebam tui congressus desiderium, ad exitum perducere; litteris saltem absentiam delinio, atque adhortor, ut ne mei in tuis precibus intermittas meminisse, ut si vivam, mihi te perfrui donetur: sin minus precibus tuis adjutus cum bona spe ex hoc mundo emigrem. Cæterum fratrem camelis præpositum tibi commendamus

EPISTOLA CLIX.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠNΘ'.

Gaudet Basilius interrogari se ab hominibus timentibus Deum. Declarat se adherere fidei Nicænae, sed ob exortum de Spiritu sancto quæstionem, addere glorificationem Spiritus sancti cum Patre et Filio, nec ad communionem admittere eos, qui Spiritum sanctum creaturam dicunt. Differt in aliud tempus uberiora documenta.

Eupaterio, et filiæ.

1. Quantum voluptatis attulerint mihi litteræ dignitatis tuæ, conjicis profecto ex his ipsis quæ scripsisti. Quid enim jucundius sit homini, in optatis habenti cum timentibus Deum semper colloqui, et utilitatis, quæ ab illis percipitur, esse participem, quam ejusmodi litteræ, quibus Dei inquiritur cognitio? Si enim vita nobis Christus est, consequens est et sermonem nostrum de Christo esse, et cogitationem atque actionem omnem ex illius pendere mandatis, et animam nostram ad illius imaginem debere effingi. Itaque de ejusmodi rebus interrogatus, gaudeo ac gratulor interrogantibus. A nobis igitur, **248** ut verbo dicam, Patrum Nicææ congregatorum fides omnibus postea excogitatis præfertur: in qua constituentur Filium esse consubstantiali Patri, ejusdemque naturæ, cujus est qui genuit. Nam lumen de lumine, et Deum de Deo, et bonum de bono, tum sancti illi Patres confessi sunt, tum nos qui eorum vestigiis insistere laudi duclimus, hoc ipsum nunc testificamur.

2. Sed quia nunc prodiens ab hominibus semper novi aliquid inducere conantibus quæstio, ab antiquioribus autem prætermissa eo quod nempe contradiceret, relicta est inexpplanata (dico quæstionem de Spiritu sancto), ideo aliquid ea de re adjicimus, Scripturæ menti convenienter; quia ut baptizamur, ita et credimus: ut credimus, ita et glorificamus. Cum igitur baptismum nobis a Salvatore datum sit, in nomen Patris et Filii et Spi-

* Alias CCLXXI. Scripta anno 373.

** Alias CCCLXXXVII. Scripta circa an. 373.

(87) *Εἶχον*. Quatuor mss. Sed recentiores *ἔσχον*.
(88) *Παρακαλοῦμεν*. Editi addunt *ὑμᾶς*, sed deest in tribus vetustissimis codicibus. Ibidem editi *μη διαλείπειν*. Sex mss. ut in textu.

(89) *Μεταναστεύομεν*. Ita tres vetustissimi codices. Editi *μεταναστῶμεν*.

(90) *Ἐπὶ ταῖς καμήλοις*. Sic Med., Coisl. primus, Clarom. et Harl. qui tamen secunda manu

Ἀντιόχῳ.

Ἐπειδὴ ἀντέστησάν μοι αἱ ἀμαρτίαι μου πρὸς τὴν μὴ δυνηθῆναι με εἶναι πάλαι εἶχον (87) ἐπιθυμίαν τῆς ὑμετέρας συντυχίας ἀγαγεῖν εἰς πέρας· γράμματι γοῦν παραμυθοῦμαι τὴν ἀπόλειψιν, καὶ παρακαλοῦμεν (88) μὴ διαλείπειν μεμνημένους ἡμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς, ἵνα, ἂν ζῶμεν, καταξωθῶμεν ὑμῶν ἀπολαύσαι· εἰ δὲ μὴ, διὰ τῆς βοηθείας τῶν προσευχῶν ὑμῶν μετὰ ἀγαθῆς ἐλπίδος μεταναστεύομεν (89) ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου. Τὸν δὲ ἀδελφόν, τὸν ἐπὶ ταῖς καμήλοις (90), παρατιθέμεθα ὑμῖν.

B

Εὐπατερῖῳ (91), καὶ τῇ θυγατρὶ.

1. Ὅσην εὐφροσύνην παρέσχε μοι τὸ γράμμα τῆς κοσμιότητός σου, εὐχαρίζεις πάντως αὐτοῖς τοῖς (92) ἐπεσταλμένοις. Τί γὰρ ἂν ἥδιον γένοιτο ἀνθρώπῳ εὐχὴν ποιουμένῳ φοβουμένου Θεοῦ ἀεὶ προσομῆναι, καὶ τοῦ παρ' αὐτῶν κέρδους μεταλαμβάνειν, γραμμάτων τοιούτων, δι' ὧν ἡ Θεοῦ γνώσις ἐπιζητεῖται; Εἰ γὰρ τὸ ζῆν ἡμῖν Χριστὸς, ἀκολουθῶς καὶ ὁ λόγος ἡμῶν περὶ Χριστοῦ ὀφείλει εἶναι, καὶ ἡ ἔννοια καὶ πᾶσα πράξις τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ ἡρτησθαι, καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατ' αὐτὸν μεμροφῶσθαι. Χαίρω τοίνυν περὶ τοιούτων ἐρωτώμενος, καὶ συγχαίρω τοῖς ἐρωτώσιν. Ἡμῖν τοίνυν ἐνὶ μὲν λόγῳ ἡ τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων Πατέρων πίστις πασῶν τῶν ὑπερῆν ἐφευρεθεισῶν προτετιμῆται· ἐν ἧ ὁμοούσιος ὁμολογεῖται ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, καὶ τῆς αὐτῆς ὑπάρχει φύσεως ἧς ὁ γεννήσας. Φῶς γὰρ ἐκ φωτός, καὶ Θεὸν ἐκ Θεοῦ, καὶ ἀγαθὸν ἐξ ἀγαθοῦ, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, ὑπὸ τε τῶν ἁγίων ἐκείνων ὠμολογήθη, καὶ ὑφ' ἡμῶν νῦν, τῶν εὐχομένων κατ' ἔχνη βαίνειν ἐκεῖνος, προσμαρτυρεῖται.

C

2. Ἐπειδὴ δὲ τὸ νῦν ἀνακύψαν παρὰ τῶν ἀεὶ (93) καινοτομεῖν ἐπιχειρούντων ζήτημα, παρασιωπηθὲν τοῖς πάλαι διὰ τὸ ἀναντιρρήτον, ἀδιάρθρωτον κατελείφθη (λέγω δὴ τὸ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος), προστίθεμεν τὸν περὶ τούτου λόγον, ἀκολουθῶς τῆς τῆς Γραφῆς ἔννοια· ὅτι ὡς βαπτίζομεθα, οὕτω καὶ πιστεύομεν· ὡς πιστεύομεν, οὕτω καὶ δοξολογοῦμεν. Ἐπειδὴ οὖν βάπτισμα ἡμῖν δέδοται παρὰ τοῦ Σωτῆρος εἰς ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος·

habet ἐπὶ τῶν καμήλων. Editi ἐπὶ τὰς καμήλους.
(91) *Εὐπατερῖῳ*. Coisl. primus et Med. *Εὐπατερῖῳ*.

(92) *Ἀυτοῖς τοῖς*. Ita Coisl. uterque, Med., Harl. et Reg. secundus. Editi αὐτοῖς τοῖς.

(93) *Παρὰ τῶν ἀεὶ*. Editi addunt *τι*, sed cum desit hæc vocula in vetustissimis tribus codicibus nostris, delendam existimavimus. Paulo post Med. et Coisl. primus ἀδιάρθρωτον κατελείφθη, *citra emendationem relicta est*.

ἀκούον τῷ βαπτίσματι τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως παραχόμεθα, ἀκούουθον δὲ καὶ τὴν δοξολογίαν τῆς πίστεως· συνδοξάζοντες Πατρὶ καὶ Υἱῷ τῷ ἅγιον Πνεῦμα, τῷ πατεῖσθαι μὴ ἄλλοτριον εἶναι τῆς θείας φύσεως. Οὐ γὰρ τῶν αὐτῶν μετέσχε τιμῶν τὸ ἀπεγνωμένον κατὰ τὴν φύσιν. Τοὺς δὲ κτίσμα λέγοντας τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐλευούμεν, ὡς εἰς τὸ ἀσυγγώρητον πῶμα (94) τῆς εἰς αὐτὸ βλασφημίας διὰ τῆς κακῆς φωνῆς καταπίπτοντας. Ὅτι γὰρ διώρισται κτίσις θεότητος, οὐδενὸς λόγου προσθεὶ τοῖς κατὰ μικρὸν (95) ταῖς Γραφαῖς ἐγγεγυμνασμένοις. Ἡ μὲν γὰρ κτίσις δουλεύει, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐλευθεροῖ· ἡ κτίσις ζωῆς προσθεῆς ἐστὶ, τὸ Πνεῦμά ἐστὶ τὸ ζωοποιούνη· κτίσις διδασκαλίας προσθεῖται, τὸ Πνεῦμά ἐστὶ τὸ διδάσκων· ἡ κτίσις ἀγιάζεται, τὸ Πνεῦμά ἐστὶ τὸ ἀγιάζων. Κἰν ἀγγέλους εἶπης, κἰν ἀρχαγγέλους, κἰν πάσας τὰς ὑπερκοσμίους (96) δυνάμεις, διὰ τοῦ Πνεύματος τὴν ἀγρωσίνην λαμβάνουσιν. Αὐτὸ δὲ τὸ Πνεῦμα φυσικῆ γαί τὴν ἀγιοῦτητα, οὐ κατὰ χάριν λαθόν, ἀλλὰ συνουσιωμένην αὐτῷ· ὅθεν καὶ τῆς προσηγορίας τῆς τῷ ἁγίῳ ἐξαίρετως τετύχηκεν. Ὁ τοίνυν φύσει ἄγιον, ὡς φύσει ἅγιος ὁ Πατήρ, καὶ φύσει ἅγιος ὁ Υἱός, οὕτε αὐτοὶ τῆς θείας καὶ μακαρίας Τριάδος χωριστοὶ καὶ διατεμεῖν ἀνεχόμεθα, οὕτε τοὺς εὐκόλως τῆ κτίσις συναριθμοῦντας ἀποδεχόμεθα. Ταῦτα, ὡς ἐν κεφαλαιῷ, ἀρκούντως τῆ εὐλαβείᾳ ὡμῶν εἰρήσθω. Ἀπὸ γὰρ μικρῶν σπερμάτων γεωργήσατε τὸ πλεῖον τῆς εὐσεβείας, συνεργούντος ὡμῶν (97) τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Δίδου γὰρ σοφῶ ἀφορμήν, καὶ σοφώτερος ἐσται. Τὴν δὲ τελευταίαν διδασκαλίαν εἰς τὴν κατ' ὀφθαλμοῦς συντυχίαν ὑπερβησόμεθα· δι' ἧς καὶ τὰ ἀντικείμενα ἐπιλύσασθαι, καὶ πλαυτέρας τὰς ἐκ τῶν Γραφῶν παρασχέσθαι μαρτυρίας, καὶ πάντα τύπον τῶν ὀγιῶν τῆς πίστεως βεβαιώσασθαι ἔσμεν. Τὸ δὲ νῦν ἔχον συγγνώμην νείματε τῇ βραχύτητι. Καὶ γὰρ οὐδ' ἂν ἐπέσειλα τὴν ἀρχὴν, εἰ μὴ μείζονα ἠγούμην τὴν βλάβην ἀρνήσασθαι τὴν αἴτησιν ἐπιτελεῖν, ἢ ἑλλιπῶς παρασχέσθαι.

ritus sancti; consentaneam baptismati confessionem fidei, consentaneam etiam fidei glorificationem adhibemus: Spiritum sanctum una cum Patre et Filio glorificantes; eo quod persuasum sit nobis, illum a natura divina non esse alienum. Neque enim eorundem honorum esset particeps quod alienum foret secundum naturam. Eorum autem qui Spiritum sanctum creaturam esse dicunt, miseremur, ut qui in peccatum non condonabile blasphemiae in illum emissae, per hanc vocem incidant. Nam rem creatam a divinitate divisam esse nihil opus est eos monere, qui vel tantillum in Scripturis exercitati sunt. Creatura servit, Spiritus liberat; creatura vita indiget, Spiritus est qui vivificat; creatura doctrinaeget, Spiritus est qui docet; creatura sanctificatur, Spiritus est qui sanctificat. Sive dixeris angelos, sive archangelos, sive caelestes omnes potestates, per Spiritum sanctimoniam accipiunt. Spiritus autem naturalem habet sanctitatem, non gratia acceptam; sed ipsius essentiae insitam: unde et sancti appellationem singulari ratione obtinet. Quod ergo natura sanctum est, quemadmodum Pater natura sanctus est, et Filius natura sanctus; id nec patimur a beata ac divina Trinitate separari et abscindi; nec admittimus eos, qui facile ipsum inter creaturas recensent. Haec quasi in summa dicta sint, vestrae tamen pietati satis copiose. Nam ab exiguis seminibus uberem pietatis fructum, Spiritu sancto vobis opitulante, demetelis. *Da enim occasionem sapienti, et erit sapientior***. Caterum uberiora documenta in congressum differemus, in quo et objecta solvere, et ampliora ex Scripturis proferre testimonia, et sanam omnem fidei rationem confirmare poterimus. Impraesentiarum autem, brevitati ignoscite. Nam ne scripsissem quidem omnino, nisi damnum majus existimassem petita prorsus dedegare, quam inchoate satisfacere.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΕ΄.

249 EPISTOLA CLX.

Quia Basilium ab initio episcopatus prohibuisset matrimonium cum uxoris mortuae sorore; quidam hoc lege offensus literas sub Diodori nomine adversus eum circumtulit. Inde nata occasio hujus Basilii epistolae, in qua decretum suum defendit ex consuetudine Ecclesiae suae: objectum ex Moysi silentio argumentum dissolvit; imo Moysen non tacuisse ostendit: ac postremo naturalem cognationem his nuptiis confundi demonstrat.

Διοδώρῳ.

D

Diodoro.

1. Ἀρξίκετο ἡμῖν γράμματα τὴν ἐπιγραφὴν ἔχοντα Διοδώρου, τὰ δὲ ἐφεξῆς ἄλλου τινὸς πρόποντα εἶναι πᾶλλον ἢ Διοδώρου. Δοκεῖ γὰρ μοι τις τῶν τεχνικῶν (98), τὸ σὸν πρόσωπον ὑποδύς, οὕτως ἑαυτὸν

1. Venerunt nobis litterae nomine Diodori inscriptae, at in reliquis quemvis alium potius decentes quam Diodorum. Videtur enim astutus aliquis personam tuam induens, sic sibi voluisse

** Prov. ix, 9.

(94) Πῶμα. Duo mss. πᾶσιμα.

(95) Κατὰ μικρὸν. Editi κἂν μικρὸν, quae lectio etsi sua sponte nihil habet vitii, non tamen videtur a Basilio adhibita hoc loco. Plus enim tribuendum vetustissimis tribus codicibus, in quibus legitur κατὰ μικρὸν, quam editis et aliis mss. Verisimile est hanc loquendi rationem ut minus accuratam a librariis immutatam fuisse. Sed tamen ea Basilium in rebus s. millimis persaepe utitur. Eosdem codices paulo post sequimur in hac voce προσδεῖται. Editi δεῖται.

(96) Τὰς ὑπερκοσμίους. Sic mss. sex. Editi τὰς ὑπερκοσμίας.

(97) Συνεργούντος ὡμῶν. Harl. συνεργούντος ἡμῶν.

(98) Τίς τῶν τεχνικῶν. Pro his vocibus habet Harl. codex τάχα τις τῶν βαναύσων τεχνικῶν, forte aliquis ex mechanicis artificibus. Medicæus cum duobus aliis τῶν βαναύσων τεχνῶν.

Alias CXCvii. Scripta circa an. 375.

auctoritatem apud auditores comparare. Qui quidem ab aliquo interrogatus, an sibi liceret mortuæ uxoris sororem in matrimonium ducere, interrogationem non perhorruit, sed placide etiam audit, ac lascivam libidinem fortiter prorsus et pugnaciter adjuvit. Quod si adessent litteræ, eas ad te misissem, satisque haberes facultatis et ad tam et ad veritatis defensionem. Sed quia qui illas ostenderat, rursus abstulit, et contra nos, qui id ab initio prohibuimus, velut tropæum quoddam circumtulit, licentiam se habere dicitans scripto mandatam; nunc ad te scripsi, ut duplici manu spuriam illam epistolam oppugnemus; nec quidquam ei roboris relinquamus, ne facile possit legentibus nocere.

2. Primum itaque, quod in ejusmodi rebus maximum est, morem nostrum objicere possumus, ut vim legis habentem, eo quod nobis a viris sanctis traditæ sint regulæ. Mos autem ille est ejusmodi, ut si quis impuritatis vitio aliquando victus in illicitam duarum sororum conjunctionem inciderit, neque id matrimonium existimetur, neque omnino in Ecclesiæ cœtum admittantur, priusquam a se invicem dirimantur. Quare etiam si nihil aliud dici posset, satis esset ipsa consuetudo ad boni custodiam. Sed quia qui hanc scripsit epistolam, adulterino argumento malum tantum conatus est in mores hominum inducere, necesse est, ut nec ratiocinationum subsidium omittamus, quanquam, in rebus valde conspicuis, argumentatione potior est uniuscujusque prænotio.

3. Scriptum est, in Levitico: *Uxorem super sorore ejus non accipies æmulam, ad revelandam turpitudinem ejus super eam, adhuc vivente ea*⁹⁹. Inde igitur manifestum esse dicit mortuæ sororem accipere licere. Ad hoc primum quidem dicam, quæcumque lex dicit, iis qui in lege sunt dicere; alioqui sic et circumcissioni et Sabbato et abstinentiæ ciborum subjiciemur. Neque enim si quid inveniamus appositum nostris voluptatibus, jugo servitutis legis nos ipsi subjiciemus: si quid autem visum fuerit grave in legalibus, tunc ad libertatem, **250** quæ in Christo est, confugiemus. Interrogati sumus an scriptum sit, ut accipiatur uxor post ipsius sororem. Di-

⁹⁹ Levit. xviii, 18.

(99) *Αὐτῶ*. Sic tres vetustissimi codices et Coisl. secundus. Editi αὐτόν. Deest ea vox in codice Coisl. qui sæculo nono exaratus, atque hanc epistolam cum aliis synodorum et sanctorum Patrum canonibus complectitur.

(1) *Γεννῶν*. Editi addunt αὐτῶ, quod deest in tribus vetustissimis codicibus.

(2) *Ἐξήρκεις*. Sic mss. novem. Editi ἐξήρκει.

(3) *Τούτου*. Ita octo mss. quorum quatuor longe vetustissimi. Editi τούτο.

(4) *Καλοῦ*. Sic editi et codices Harl. et Med. Legitur in tribus Coisliniæ codicibus et quatuor aliis κακοῦ, ad malum cavendum. Utra scriptura potior videri debeat, nec facile est statuere, nec

ἀξιοπίστον ἐθελῆσαι ποιῆσαι τοῖς ἀκρωμένοις. Ὅς γε, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, εἰ θεμιτὸν αὐτῶ (99) πρὸς γάμον ἀγαγέσθαι τῆς γυναικὸς τελευτησάσης τὴν ἀδελφὴν, οὐκ ἐφριξε τὴν ἐρώτησιν, ἀλλὰ καὶ πρῶς ἤνεγκε τὴν ἀκοήν, καὶ τὸ ἀσελγὲς ἐπιθύμημα πάνυ γενναίως (1) καὶ ἀγωνιστικῶς συγκατέπραξεν. Εἰ μὲν οὖν παρῆν μοι τὸ γράμμα, αὐτὸ ἂν ἀπέστειλα, καὶ ἐξήρκεις (2) αὐτῶ τε ἀμύναι καὶ τῇ ἀληθείᾳ. Ἐπεὶ δὲ ὁ δεύς πάλιν ἀφείλετο, καὶ ὡσπερ τι τροπαιὸν καθ' ἡμῶν περιέφερε, κεκωλυκότων τὸ ἐξ ἀρχῆς, ἔγγραφον ἔχειν λέγων τὴν ἐξουσίαν· ἐπέστειλα νῦν σοι, ὡστε διπλῆ τῇ χειρὶ ἡμᾶς εἶλθῃ ἐπὶ τὸν νόθον ἐκείνον λόγον, καὶ μηδεμίαν αὐτῶ ἰσχὺν καταλιπεῖν, ἵνα μὴ ἔχη βλάβειν βλάβως τοὺς ἐντυγγόνους.

2. Πρῶτον μὲν οὖν, ὃ μέγιστον ἐπὶ τῶν τοιούτων ἐστὶ, τὸ πορ' ἡμῖν ἔθος, ὃ ἐχομεν προβάλλειν, νόμον δύνανται ἔχον, διὰ τὸ ὅφ' ἁγίων ἀνδρῶν τοὺς δεσμούς ἡμῖν παραδοθῆναι. Τοῦτο δὲ τοιούτον ἐστὶν ἴαν τις, πάθει ἀκαθαρσίας ποτὲ κρατηθεὶς, ἐκπέτη πρὸς δευτὴν ἀδελφῶν ἀθεσμον κοινωνίαν, μήτε γάμον ἡγεῖσθαι τοῦτον (3), μηθ' ἄλλως εἰς Ἐκκλησίας πλήρωμα παραδέχεσθαι πρότερον, ἢ διαλύσαι αὐτοὺς ἀπ' ἀλήλων. Ὅστε εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον εἰπέιν ἦν, ἐξήρκει τὸ ἔθος πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ (4) φυλακῆν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τὴν ἐπιστολήν γράψας, ἐπιχειρήματι κινῶν κακὸν τοσοῦτον ἐπεράθη τῶ βίῳ ἐπαγαγεῖν, ἀνάγκη μὴδὲ ἡμᾶς τῆς ἐκ τῶν λογισμῶν βοηθείας ὑπέσθαι· καίτοι γε ἐπὶ τῶν σφόδρα ἐναργῶν μείζων ἐστὶ τὸ λόγου ἢ παρ' ἐκάστου (5) πρόληψις.

3. Γέγραπται, φησὶν, ἐν τῷ Λευιτικῷ *Γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῆ αὐτῆς οὐ λήψῃ ἀντίκληλον, ἀκαλύψαι τὴν ἀσχημοσύνην αὐτῆς ἐπ' αὐτῆ, ἐτιζῶν αὐτῆς*. Ἄηλον δὲ οὐκ ἐκ τούτου εἶναι φησὶν, οἱ συχωρεῖται λαμβάνειν τελευτησάσης. Πρὸς δὲ τοῦτο πρῶτον μὲν ἐκεῖνο ἐρῶ· οἱ, ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ (6)· ἐπεὶ οὕτω γε καὶ περιτομῆ, καὶ Σαββάτῳ, καὶ ἀποχῆ βρωμάτων ὀπουκοιούμεθα. Οὐ γὰρ δὴ, ἐὰν μὲν τι εὖρωμεν συντρέχον ἡμῶν ταῖς ἡθοναῖς, τῷ ζυγῷ τῆς δουλείας τοῦ νόμου ἐαυτοὺς ὑποθήσομεν· ἐὰν δὲ τι φανῆ βαρὺ τῶν νομίμων, τότε πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ ἐλευθερίαν ἀποδραμούμεθα. Ἠρωτήθημεν (7) εἰ γέγραπται λαμβάνειν γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῆ. Εἴπομεν, ὅσαρ ἀσφαλὲς ἡμῖν

magni momenti. Vu'gatam retinere malui, quam confirmat Gregorius Nazianzenus orat. xxi, p. 410, ubi Heronem canem esse dicit, non latrat, sed boni custodia, et vigiliis pro animarum salute suscipit. Οὐδὲ τὴν ὕλακην, ἀλλὰ τὴν φυλακῆν τοῦ καλοῦ, καὶ τὸ ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἀγρυπνῶν.

(5) *Παρ' ἐκάστου*. Quatuor mss. recentiores παρ' ἐκάστῳ. Sic etiam habet vetustissima canonum collectio Coisliniæ.

(6) *Ααλεῖ*. Quatuor codices non antiquissimi λέγει.

(7) *Ἠρωτήθημεν*. Non male unus codex Regius ἠρώτησεν, et paulo post εἰπωμεν, interrogavit... dicamus, etc. Consentit in secunda voce Coisl. secundus.

καὶ ἀληθές, ὅτι οὐ γέγραπται. Τὸ δ' ἐκ τῆς τοῦ ἀκο-
 λούθου ἐπιφορᾶς, τὸ σιωπηθὲν συλλογιζέσθαι νομο-
 θετούντος ἔστιν, οὐ τὰ τοῦ νόμου λέγοντος· ἐπεὶ οὕτως
 ἐξέσται τῷ βουλομένῳ κατατολήσει καὶ ἐπι-
 ζῶσης τῆς γυναικὸς λαμβάνειν τὴν ἀδελφὴν. Τὸ γάρ
 αὐτὸ τοῦτο σόφισμα καὶ ἐπ' ἐκείνου ἀρμόζει. Γέ-
 γραπται· γὰρ, φησὶν, *Οὐ λήψῃ ἀντίζηλον*, ὡς τὴν
 γε ἐξω τοῦ ζήλου λαβεῖν οὐκ ἐκώλυσεν. Ὁ δὲ συν-
 γροῶν τῷ πάθει ἀζηλότυπον εἶναι διοριεῖται τὸ
 ἦθος τῶν ἀδελφῶν. Ἀνηρημένης οὖν τῆς αἰτίας,
 ἐπ' ἀνηγόρευσε τὴν ἀμφοτέρων συνοίκησιν, τί τὸ
 κώλυον ἔσται (8) λαμβάνειν τὰς ἀδελφάς; Ἄλλ' οὐ
 γέγραπται ταῦτα, φήσομεν. Ἄλλ' οὐδὲ ἐκεῖνα ὠρι-
 σται. Ἡ δὲ ἐννοια τοῦ ἀκολούθου ὁμοίως ἀμφοτέ-
 ραι· (9) τὴν ἀδειαν δίδωσιν. Ἔδει δὲ, καὶ μικρὸν (10)
 ἐπὶ τὰ κατόπι τῆς νομοθεσίας ἐπαναδραμόντα,
 ἀπὸλλάτθαι πραγμάτων. Ἔοικε γὰρ οὐ πᾶν εἶδος
 ἁμαρτημάτων περιλαμβάνειν ὁ νομοθέτης· ἀλλ'
 ἰδίως ἀπαγορεύειν τὰ τῶν Αἰγυπτίων, ὅθεν ἀπῆρ-
 ἐν Ἰσραὴλ, καὶ τὰ τῶν Χαναανίων, πρὸς οὓς μεθ-
 ἵστανται. Ἐχει γὰρ οὕτως ἡ λέξις· *Κατὰ τὰ ἐπιτη-
 δεύματα τῆς Αἰγύπτου, ἐν ἧ παρακλήσατε ἐπ'
 αὐτῆς, οὐ ποιήσετε· καὶ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα
 τῆς Χαναάν, εἰς ἣν ἐγὼ εἰσάξω ὑμᾶς ἐκεῖ, οὐ
 ποιήσετε, καὶ ἐν τοῖς νομίμοις (11) αὐτῶν οὐ
 περυσέσθε.* Ὡστε τοῦτο εἰκὸς ποῦ (12) τὸ εἶδος
 τῆς ἁμαρτίας μὴ ἐμπολιτεύεσθαι τότε παρὰ τοῖς
 ἔθνεσι· διὸ μηδὲ τῆς ἐπ' αὐτῷ φυλακῆς προσδε-
 ῖναι τὸν νομοθέτην, ἀλλ' ἀρκεσθῆναι τῷ ἀδιδάκτω
 ἔθνεσι πρὸς τὴν τοῦ μύστου διαβολήν. Πῶς αὖν, τὸ
 μῆλον ἀπαγορεύσας, τὸ ἔλαττον ἐσιώπησεν; Ὅτι
 ἰσχύει πολλοὺς τῶν φιλοσφάρκων, πρὸς τὸ ἐπιζῶσαις
 ἀεὶ λαίβεσθαι συνοικεῖν, τὸ ὑπόδειγμα βλάπτειν τοῦ
 πατριάρχου. Ἡμεῖς δὲ τί χρὴ ποιεῖν; Τὰ γεγραμ-
 μένα λέγειν, ἢ τὰ σιωπηθέντα προσεξεργάζεσθαι;
 Αἰσχρὰ τὸ μὴ δεῖν μὴ ἑταίρῳ κεχρησθαι πατέρα
 καὶ υἱὸν ἐν μὲν τοῖς νόμοις τούτοις οὐ γέγραπται,
 παρὰ δὲ τῷ Προφήτῃ μεγίστης κατηγορίας ἤξιωται.
 Υἱὸς γάρ, φησὶ, καὶ πατὴρ πρὸς τὴν αὐτὴν και-
 ρίτικην εἰσεπορεύοντο. Πόσα δὲ εἶδη ἄλλα τῶν ἀκα-
 θάρτων παθῶν τὸ μὲν τῶν δαιμόνων διδασκαλεῖον
 ἐξείρεν, ἢ δὲ θεία Γραφή ἀπεσιώπησε, τὸ σεμνὸν
 ἐκ τῆς ταῖς τῶν αἰσχρῶν ὀνομασίαις καταβρυχαίνειν
 οὐχ αἰρουμένη, ἀλλὰ γενικοῖς ὀνόμασι τὰς ἀκαθαρ-
 σίας διέθελεν! Ὡς καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος φησι·
*Πορνεία δὲ καὶ ἀκαθαρσία πάντα μηδὲ ὀνομαζέσθω
 ἐν ἡμῖν, καθὼς πρέπει ἁγίοις· τῷ τῆς ἀκαθαρσίας
 ὀνόματι τὰς τε τῶν ἀρρένων ἀρρήτοποιίας καὶ τὰς
 τῶν θηλειῶν περιλαμβάνων.* Ὡστε οὐ πάντως ἡ σιωπὴ
 ἀδειαν φέρει τοῖς φιληθδόνους.

cinus, quod tutum nobis est et verum, hoc scri-
 ptum non esse. Quod autem silentio prætermis-
 sum est, id per consecutionis illationem colligere,
 legislatoris est, non legem recitantis; siquidem hoc
 pacto licebit volenti facinus aggredi, etiam adhuc
 viventis uxoris accipere sororem. Nam ipsum
 illud sophisma etiam ad eam rem appositum est.
 Scriptum est, inquit, *Non accipies æmulam*·
 proinde accipi eam extra æmulationem non pro-
 hibuit. Qui autem libidini patrocinabitur, æmu-
 lationis expertem esse affirmabit indolem soror-
 um. Quare sublata causa, ob quam ambarum
 connubium prohibuit, quid impedit quominus
 sorores accipiantur? Sed hæc scripta non sunt,
 aiemus. Sed neque illa statuta sunt. Consecu-
 tionis autem intelligentia pariter ambarum licen-
 tiam tribuit. Verum oportebat paulisper ad ea
 quæ legem præcedunt recurrendo, difficultate
 liberari. Videtur enim non omne peccatorum ge-
 nus comprehendere legislator: sed peculiariter
 Ægyptiorum unde Israel exierat, et Chanaanæ-
 orum ad quos transferebatur, mores interdiceret.
 Sic enim habet ad verbum: *Secundum instituta
 terræ Ægypti, in qua habitastis in ea, non fa-
 ciatis: et secundum instituta terræ Chanaan, in
 quam ego inducam vos illuc, non facietis, neque
 in legitimis eorum ambulabitis*²⁵. Verisimile est
 hoc peccati genus tunc inter gentes non viguisse.
 Quapropter opus non fuit legislatori, ut illud ca-
 vendum curaret: sed satis ei fuit mos non doctus
 ad sceleris reprehensionem. Quomodo igitur ma-
 jore vetito, minus prætermisit? Quia videbatur
 multis carni indulgentibus, ut cum sororibus ad-
 huc viventibus habitarent, noxium esse exem-
 plum patriarchæ. Nos autem quid facere oportet?
 Quæ scripta sunt dicere, an prætermissa accuratius
 scrutari? Protinus, non oportere uti una
 pellice patrem et filium, in his legibus scriptum
 non est, sed apud Prophetam crimini maximo
 datur. *Filius enim, inquit, et pater ad eandem
 puellam ingrediebantur*²⁶. Quot autem alia cupi-
 ditatum impurarum genera dæmonum quidem
 doctrina excogitavit, tacuit vero divina Scriptura,
 honestatem suam rerum turpium appellationibus
 fœdare nolens, sed generatim impuritatis vitupe-
 ravit! Sic ut et Apostolus Paulus ait: *Fornicatio,
 autem et omnis immunditia ne nominetur quidem
 in vobis, sicut decet sanctos*²⁷: immunditiæ no-
 mine tum virorum tum mulierum obscena facinora
 comprehendens. Quare non omnino silentium licen-
 tiam dat voluptariis.

²⁵ Levit. xviii, 3. ²⁶ Amos ii, 7. ²⁷ Ephes. v, 3.

8) *Κωλύον ἔσται*. Ita mss. octo. Editi κωλύον. ἐπι.

9) *Ἀμφοτέραις*. Ita tres vetustissimi codices. Editi ἀμφοτέρως.

10) *Καὶ μικρόν*. Deest conjunctio in uno codice Regio et in Coisluniana canonum collectione.

11) *Ἐν τοῖς νομίμοις*. Præpositio addita ex tri-

bus vetustissimis mss.

(12) *Τοῦτο εἰκὸς ποῦ*. Editi τοῦτ' εἰ καὶ ποῦ, et paulo post φυλακῆς προσδεχθῆναι. Omnes mss. ut in textu, nisi quod nonnulli habent δεηθῆναι. Non multo post editi πολλοῖς τῶν φιλοσφάρκων, quod omen-
 davimus ope codicis Coisl. secundi.

4. Ego autem neque tacitam illam partem fuisse dico : imo etiam a legislatore vehementer admodum fuisse prohibitam. Illud enim, *Non ingredieris ad omnem carnis tuæ affinem ad revelandam eorum turpitudinem* ³⁷, hanc etiam affinitatis speciem complectitur. Etenim quid **251** viro affino magis est quam sua ipsius uxor, imo quam sua ipsius caro? Non enim amplius duæ sunt, sed una caro. Itaque per uxorem soror ad viri affinitatem transit. Quemadmodum enim matrem uxoris non assumet, neque filiam uxoris, propterea quod neque suam ipsius matrem, neque suam ipsius filiam; ita nec uxoris sororem, propterea quod neque suam ipsius sororem. Et vice versa, neque uxori licebit sese viri affinibus conjugere. Sunt enim utrinque communia affinitatis jura. Ego porro cuilibet de nuptiis consulenti testiflor, præterire figuram hujus mundi, et tempus breve esse, *Ut qui habent uxores tanquam non habentes sint* ³⁸. Quod si mihi perperam legat illud: *Crescite et multiplicamini* ³⁹: rideo legum tempora non discernentem. Fornicationis remedium nuptiæ secundæ, non occasio lasciviæ. Si se non continent, nubant, inquit ⁴⁰, non vero et nubentes legem violent.

5. Isti autem, quorum animus vitio turpitudinis hippus est, ne ad naturam quidem respiciunt, quæ jam olim generis nomina discrevit. Ex qua enim cognatione natos appellabunt? Fratresne, an consobrinos vocabunt? siquidem nomen utrumque eis ob confusionem congruit. Ne facias, o homo, amitam novercam infantium; nec quæ in matris loco fovere debet, eam æmulatione implacabili armaveris. Nam solum novercarum genus etiam post mortem odium ac inimicitiam extendit. Imo, alii inimici mortuis reconciliantur; novercæ odisse post mortem incipiunt. Summa dictorum hæc est: Si quis legitime nuptias appetit, totus orbis terrarum patet: sin libidine impellitur, ob id magis etiam excludatur, *Ut discat vas suum possidere in sanctificatione et honore, non in passione desiderii* ⁴¹. Me plura dicere parantem modus epistolæ cohibet. Precor autem, ut vel nostra admonitio vitium superet, vel non serpat in nostram regionem hoc piaculum; sed in quibus admissum **D** est locus, in his permaneat.

4. Ἐγὼ δὲ οὐδὲ σσιωπῆσθαι τὸ μέρος τοῦτο φημι, ἀλλὰ καὶ πάνυ σφοδρῶς ἀπηγορευκέναι τὸν νομῆ-
την. Τὸ γὰρ, *Ὅτι εἰσελεύσῃ πρὸς πάντα οικίαν σαρκὸς σου, ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην αὐτῶν*, ἐμπεριεχτικῶν ἐστὶ καὶ τούτου τοῦ εἵους τῆς οικειότητος. Τί γὰρ ἂν γένοιτο οικειότερον ἀνδρὶ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς, μᾶλλον δὲ τῆς ἑαυτοῦ σαρκὸς; Ὅ γὰρ ἐστὶ εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. Ὡστε διὰ τῆς γυναικὸς ἢ ἀδελφῆ πρὸς τὴν τοῦ ἀνδρὸς οικειότητα μεταβαίνει. Ὅς γὰρ μητέρα γυναικὸς οὐ λήψεται, οὐδὲ θυγατέρα τῆς γυναικὸς, διότι μηδὲ τὴν ἑαυτοῦ μητέρα, μηδὲ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα· οὕτως οὐδ' ἀδελφὴν γυναικὸς, διότι μηδὲ ἀδελφὴν ἑαυτοῦ. Καὶ τὸ ἀνάπαλιν, οὐδὲ τῆ γυναικὶ ἐξέσται τοῖς οἰκείοις τοῦ ἀνδρὸς συνοικεῖν. Κοινὰ γὰρ ἐπ' ἀμφοτέρων τῆς συγγενείας ἐπέ-
κατα. Ἐγὼ δὲ παντὶ τῷ περὶ γάμου βουλευομένῳ διαμαρτύρομαι, ὅτι παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ὁ καιρὸς συνεσταλαμένος ἐστίν, *Ἴνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν*. Ἐἴν ἐ μοι παραναγινώσκῃ τὸν, *Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε· καταγελῶ τοῦ τῶν νομοθεσιῶν τοὺς καιροὺς μὴ διακρίνοντος*. Πορνεῖας παραμυθία ὁ δεύτερος γάμος, οὐκ ἐφόδιον εἰς ἀσέλγειαν. Εἰ οὐκ ἐγκατερεύονται, γαμησάτωσαν, φησὶν· οὐχὶ δὲ καὶ γαμοῦντες παραναμείτωσαν.

5. Οἱ δὲ οὐδὲ πρὸς τὴν φύσιν ἀποβλέπουσιν, οἱ τῆ ψυχῆν λημῶντες τῷ πάθει τῆς ἀτιμίας, πάλαι ἐκκρίνασαν τὰς τοῦ γένους προσηγορίας. Ἐκ ποίας γὰρ συγγενείας τοὺς γεννηθέντας προσαγορεύουσιν; Ἀδελφοὺς αὐτοὺς ἀλλήλων ἢ ἀνεψιούς προσερούσιν:
C ἀμφοτέρα γὰρ αὐτοῖς προσαρμόσει διὰ τὴν σύγγασιν. Μὴ ποιήσης, ὦ ἄνθρωπε, τὴν θείαν μητρικὴν τῶν νηπίων· μηδὲ τὴν ἐν μητρὸς τάξει θάλπειν φειλουσαν, ταύτην ἐφοπλίσης ταῖς ἀμελικτοῖς ἡ-
λοτυπίας. Μόνον γὰρ τὸ γένος (13) τῶν μητρικῶν καὶ μετὰ θάνατον ἐλαύνει τὴν ἔχθραν· μᾶλλον δὲ οἱ μὲν ἄλλως πολέμοι τοῖς τεθνηκόσι σπένδονται· αἱ δὲ μητρικαὶ τοῦ μέσους μετὰ τὸν θάνατον ἔργονται. Κεφάλαιον δὲ τῶν εἰρημένων, εἰ μὲν νόμῳ τις ὀρμέται πρὸς τὸν γάμον, ἡνοικταὶ πᾶσα ἡ οἰκουμένη· αἱ δὲ ἐμπαθῆς αὐτῷ ἢ σπουδῆ, διὰ τοῦτο καὶ πλέον ἀποκλεισθήτω, *Ἴνα μάθῃ τὸ ἑαυτοῦ σκευὸς κτάσθαι ἐν ἀγιασμῷ καὶ τιμῇ, μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας*. Πισιόνά με λέγειν ὠρμημένον τὸ μέτρον ἐπέχει (14) τῆς ἐπιστολῆς. Εὐχομαι δὲ ἢ τὴν παραινέσιν ἡμῶν ἰσχυροτέραν τοῦ πάθους ἀποδειχθῆναι, ἢ μὴ ἐπιδημῆσαι τῇ ἡμετέρᾳ (15) τὸ δῆλος τοῦτο· αἰετὶ ἐν οἷς ἂν ἐτολμήθη τύποις ἐναπομείναι.

³⁷ Levit. xviii, 6. ³⁸ I Cor. vii, 29. ³⁹ Gen. i, 28; ix, 1. ⁴⁰ I Cor. vii, 9. ⁴¹ I Thess. iv, 4.

(13) Τὸ γένος. Sic tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi τὸ μέσος. Ibidem Coisl. primus καὶ ὑπὲρ θάνατον.

(14) Ἐπέχει. Sic iidem codices. Editi ἐπέσχει.

(15) Τῇ ἡμετέρᾳ. Perspicitur ex conclusione hujus epistolæ incestas illas nuptias, quæ huic epi-

stolæ occasionem dederunt, non contractas in Ecclesia Cæsariensi fuisse. Ac profecto, qua erat constantia Basilius in vindicandis Ecclesie suæ institutis, minime dubium quin ei, qui uxoris mortuæ sororem duxerat, longe fuisset epistolæ Diodori afflictæ præsidium.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΞΑ΄.

EPISTOLA CLXI.

Amphilochium consociatur Basilium, tum cum fugeret ordinationem, gratiæ retibus irretitum. Hortatur ut pravæ doctrinæ perniciem moribus constanter obsistat. Rogat ut si se longo morbo debilitatum invisere velit, nec tempus nec signum speret.

Ἀμφιλοχίω (16), χειροτονηθέντι ἐπισκόπῳ. **A**

Amphilochio, ordinato, episcopo.

1. Ἐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὁ τοὺς καθ' ἑκάστην γενεὰν εἰραστοῦντας αὐτῷ ἐκλεγόμενος, καὶ γνωρίζων τὰ σκεῆ της ἐκλογῆς, καὶ κεχρημένος αὐτοῖς πρὸς τὴν λειτουργίαν τῶν ἁγίων· ὁ καὶ νῦν σε φεύγοντα, ἕως αὐτὸς φῆς, οὐχ ἡμᾶς, ἀλλὰ τὴν δι' ἡμῶν προσδοκωμένην κλησιν, τοῖς ἀφύκτοις δικτύοις τῆς χάριτος σαγήνεύσας, καὶ ἀγαγὼν εἰς τὰ μέσσια τῆς Πιστείας, ὥστε ἀνθρώπους ζωγραφεῖν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔλκεν ἀπὸ τοῦ βυθοῦ εἰς τὸ φῶς τοὺς ἐζωγραφημένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα. Λέγει οὖν καὶ εὐ τὰ τοῦ μακαρίου Δαβὶδ· *Ποῦ κορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου; καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου αὐτοῦ φῶς;* Τοιαῦτα γὰρ θαυματοῦργεὶ ὁ φιλόανθρωπος ἡμῶν Δεσπότης. Ὅνοι (17) ἀπόλλυνται, ἵνα βασιλεῖς Ἰσραὴλ γέννηται. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν, Ἰσραηλῆτις ὢν, τῷ Ἰσραὴλ ἐδόθη· σὲ δὲ ἡ θρησκευμένη καὶ πρὸς τοσοῦτον ἀναδιβάσασα τῆς ἀρετῆς ὕψος οὐκ ἔχει, ἀλλὰ τὴν γέστονα ὄρῳ τῷ ἰδίῳ κόσμῳ σεμνυμένην. Ἐπειδὴ δὲ εἰς λαὸς πάντες οἱ εἰς Χριστὸν ἠλπιότες, καὶ μία Ἐκκλησία νῦν οἱ Χριστοῦ, καὶ ἐκ διαφόρων τόπων προσαγορεύεται, χαίρει καὶ ἡ πατρὶς καὶ εὐφραίνεται ταῖς τοῦ Κυρίου οἰκονομίαις, καὶ οὐχ ἡρεῖται ἕνα ἀνδρα ἐζημιῶσθαι, ἀλλὰ δι' ἑὸς Ἐκκλησίας ὅλας προσειληφέναι. Μόνον παράσχοι ὁ Κύριος καὶ παρόντας ὄρῳ ἡμᾶς (18), καὶ ἀπόντας ἀκούειν τὴν προκοπὴν σου, τὴν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, καὶ τὴν εὐταξίαν τῶν Ἐκκλησιῶν.

2. Ἀνδρίζου τοίνυν καὶ ἰσχυε, καὶ προπορεύου τοῦ λαοῦ, ὃν ἐπίστευσε τῇ δεξιᾷ σου ὁ Ὑψιστος. Καὶ ὡς νόημων κυβέρνησιν ποιησάμενος, πάσης ζάλης ἀπὸ τῶν αἰρετικῶν πνευμάτων ἐχειρομένους ὑψηλότερος γενόμενος τῇ γνώμῃ, ἀθάπτιστον τοῖς ἀλμυροῖς καὶ πικροῖς τῆς κακοδοξίας κύμασι διαφύλασσε (19) τὴν ὀκνάδα, ἀναμένων τὴν γαλήνην, ἣν παύσει ὁ Κύριος, ἐπειδὴν εὐρεθῆ ῥωνὴ ἀξία τοῦ διασωθῆσαι αὐτὸν πρὸς τὴν ἐπιτίμησιν τῶν πνευμάτων καὶ τῆς θαλάσσης. Εἰ δὲ βούλει ἡμᾶς λοιπὸν ὑπὸ τῆς μακρᾶς ἀρρώστιας ἐπιγεομένους (20) πρὸς τὴν ἀναγκαίαν ἔξοδον ἐπισκέψασθαι, μήτε κερὴν ἀναμείνης μήτε τὸ παρ' ἡμῶν σύνθημα· εἰδὼς, ὅτι πατρικοῖς σπλάγγνοις πᾶσα εὐκαιρία ἐπὶ περιπτύσσεισθαι τέκνον ἀγαπητὸν, καὶ λόγῳ παντὸς κρείττων ἢ κατὰ ψυχὴν διάθεσις. Βάρος δὲ ὑπερβαῖνον τὴν δύναμιν μὴ ὀδύρου. Εἰ μὲν γὰρ αὐτὸς ἦς ὁ μέλλων φέρειν τὸ βάσταγμα τοῦτα,

1. Benedictus Deus, qui sibi placentes in singulis ætibus eligit, electionisque secernit vasa, et his utitur ad ministerium sanctorum: qui nunc etiam te, cum fugeres, ut tunc dixisti, non nos, sed vocationem quam per nos futuram suspicabaris, inevitabilibus gratiæ retibus illigavit, ac in mediam Pisidiam deduxit, ut homines Domino capias, et ex profundo pertrahas ad lucem, quos cepit diabolus, ut suam ipsius faciant voluntatem. Dic **252** igitur et tu quæ beatus David dicebat: *Quo ibo a spiritu tuo? et quo a facie tua fugiam* ⁴²? Talia enim operatur miracula benignissimus Dominus noster. Asinæ pereunt ⁴³, ut rex Israel fiat. Sed ille cum Israelita esset, Israeli datus est: te vero non habet quæ enutrivit et ad tantum perduxit virtutis apicem: sed vicinam videt proprio ornatu decoram. Sed quia unus populus sunt quotquot in Christum sperant, et nunc una Ecclesia qui Christi sunt, quanquam ex multis locis nominatur; gaudet etiam patria, et lætatur Domini dispensationibus, neque amisisse se unum virum existimat, sed per unum totas Ecclesias acquisivisse. Tantummodo largiatur Dominus, ut et præsentibus videamus, et absentibus audiamus tuum in Evangelio profectum ac rectum Ecclesiarum ordinem.

2. Proinde age viriliter, corroborare, et præpopulo, quem credidit dextræ tuæ Altissimus. Atque, ut peritus gubernator, tempestate omni ab hæreticorum ventis excitata superior animo, immersabile custodi salsis et amaris pravæ doctrinæ fluctibus navigium; et expectans tranquillitatem, quam faciet Dominus, simul ut vox inventa fuerit digna, quæ ipsum excoitet ut ventos et mare increpet. Quod si nos jam longa ægritudine properantes ad necessarium exitum invisere cupis, nec tempus nec a nobis signum exspectes: quippe cum scias nullum tempus paternis visceribus commodum non esse ad dilecti filii complexum, ac sermone omni præstantiorem esse mentis affectionem. Noli onus viribus fortius lamentari. Si enim ipse hoc esses oneris portaturus, ne sic quidem grave foret, sed prorsus intolerabile. Si vero Dominus tecum portat, *Jacta super Dominum curam tuam,*

⁴² Psal. cxxviii, 7. ⁴³ I Reg. ix, 3.

(16) Ἀμφιλοχίω, etc. Hunc titulum erimus ex codicibus Coisl. primo, Med., Vat. et uno ex Regis. Editi habent tantum τῷ αὐτῷ.

(17) Ὅνοι. Ita Coisl. primus et Med. cum duobus Regis et utroque Bigot. Editi ἔχθροί, inimici periculi. Non exstat hæc epistola in codice Harlecano.

(18) Ὅρῳ ἡμᾶς. Ita plerique mss. Editi ὄρῳ ἡμᾶς, ut te videam.

(19) Διαφύλασσε. Ita mss. novem. Editi διαφύλαξαι.

(20) Ἐπιγεομένους. Coisl. primus ἐπαγομένους. ⁴ Alias CCXCIII. Scripta anno 374.

et ipse faciet⁴⁴. Sine te hoc unum commoneam, A ut in omnibus caveas, ne ipse pravis moribus una cum aliis abripiare, sed mala quæ prius obtinuerunt, per datam a Deo tibi sapientiam in melius transferas. Misit enim te Christus, non ut alios sequere, sed ut ipse præceas his qui salvantur. Quin etiam, rogo, pro me preceris, ut si adhuc in hac vita remaneo, dignus habear qui te una cum tua Ecclesia videam; sin hinc jam abire jubeor, illic vos videamus apud Dominum, illam quidem, tanquam vitem, bonis operibus affluentem; te vero, tanquam sapientem agricolam et bonum servum demenso conæervis tempestive distribuendo, mercedem fidelis prudentisque dispensatoris reportantem. Quotquot mecum sunt, pietatem tuam salutant. Valens lætusque sis in Domino: clarus in donis Spiritus et sapientiæ custodiaris.

σὸν κομιζόμενον. Οἱ σὺν ἡμῖν πάντες ἀσπάζονται σου τὴν εὐλάβειαν. Ἐβρωμένος καὶ εὐθυμος ἐν Κυρίῳ εἶης· εὐδοκίμων ἐπὶ χαρίσμασι Πνεύματος καὶ

οὐδὲ οὕτως ἀν ἦν βαρὺ, ἀλλὰ φορητὸν (21) πανταλῶς· εἰ δὲ Κύριος ὁ συνδιαφέρων, Ἐπίβριστεν ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου, καὶ αὐτὸς ποιήσει. Μόνον ἐκίνο παραφυλάσσειν ἐν πᾶσι παρακλήθητι, μὴ αὐτὸς τοῖς μοχθηροῖς ἔθει συμπεριφέρεσθαι, ἀλλὰ τὰ κακῶς προειλημμένα διὰ τῆς δεδομένης σοι παρὰ Θεοῦ σοφίας μετατιθέναι πρὸς τὸ χριστιανόν. Καὶ γὰρ ἀπέστειλέ σε Χριστὸς οὐχ ἑτέροις κατακολουθεῖν, ἀλλ' αὐτὸν καθηγεῖσθαι τῶν σωζομένων. Καὶ παρακαλοῦμεν προσεύχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα, ἐὰν μὲν ἐτι ὦμεν ἐπὶ τῆς ζωῆς ταύτης, ἴδωμεν σε μετὰ τῆς Ἐκκλησίας καταξιοθῶμεν· ἐὰν ἂν ἀπελθεῖν λοιπὸν προσηλωθῶμεν, ἐκεῖ ὑμᾶς ἴδωμεν παρὰ τῷ Κυρίῳ, τὴν μὲν ὡς ἀμπέλον εὐθροῦσαν ἐπ' ἀγαθοῖς ἔργοις· ἐπεὶ δὲ, ὡς σοφὸν γεωργὸν καὶ ἀγαθὸν δούλον ἐν καιρῷ διδόντα τοῖς ὁμοούλοις τὸ σιτομέτριον, πιστοῦ καὶ φρονίμου οἰκονόμου τὸν μισοῦ σου τὴν εὐλάβειαν. Ἐβρωμένος καὶ εὐθυμος ἐν Κυρίῳ εἶης· εὐδοκίμων ἐπὶ χαρίσμασι Πνεύματος καὶ σοφίας φυλαχθείης.

253 EPISTOLA CLXII'.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΕΒ'.

Non desperat Basilius se precibus Eusebii impetraturum, ut ad eum veniat, et morbo sanetur, quo a die Pasche usque ad hunc diem laborat, tam vario et multiplici ut exprimi non possit. Sperat tamen Barachium fratrem satis male dicturum, ut causa dilutionis probetur.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Εὐσεβίω, ἐπισκόπῳ Σαμοσατῶν.

Videtur me res eadem et tardum facere ad scribendum, et rursus scribendi necessitatem afferre. Cum enim ad itineris mei respicio debitum, et congressus emolumentum considero, plane mihi epistolas contemnere subit, ut quæ ne umbræ quidem rationem explere possint, si cum veritate comparentur. Rursus autem cum cogito hoc unicum solatium maximis et præcipuis privato superesse, ut virum tantum salutem, et pro more solito rogem, ut ne mei obliviscatur in precibus; subit mihi litteras non parvi facere. Ac spem quidem adventus nec ipse projicere animo volo, nec tuam pietatem desperare. Pudet enim me, si non precibus tuis tantum videar confidere, ut vel juvenis ex sene nam, si hoc necessarium sit, non solum paulo valentior, ex infirmo et prorsus attenuato, qualis sane nunc sum. Cur autem jam non adsim, causas verbis dicere haud mihi facile, non solum præsentī infirmitate impedito, sed etiam nunquam habenti tantam dicendi facultatem, ut multiplicem ac varium morbum perspicue exprimam. Cæterum a die Paschæ usque ad hunc diem febres, ventris resolutiones, et viscerum commotiones, sicut fluctus me immergentes, emergere

Ἐοικέ μοι τοῦτο καὶ ἄνθρωπον ἐμποιεῖν πρὸς τὸ γράφειν, καὶ ἀναγκαῖον αὐτὸ πάλιν ὑποδεικνύσθαι. Ὅταν μὲν γὰρ πρὸς τὸ τῆς ἐπιδημίας τῆς ἐμαντοῦ ἀλῶ (22) χρέος, καὶ τὸ τῆς συντυχίας ὑπολογίσωμαι βρελος, πάνυ μοι τῶν ἐπιστολῶν ὑπερορᾶν ἔπειν, ὡς οὐδὲ σκιάς λόγον ἐκπληροῦν δυναμένων πρὸς τὴν ἀλήθειαν· ὅταν δὲ πάλιν λογίσωμαι, ὅτι μόνη παραμυθία ἐστὶ τῶν μεγίστων καὶ πρώτων διαμαρτόντων προσεπειν ἄνθρωπον τοσοῦτον, καὶ ἰκατεῦσαι συνήθως (23), ὥστε μὴ ἐπιλανθάνεσθαι ἡμῶν ἐπὶ τῶν προσευχῶν, οὐ μικρὸν τί μοι κρίνειν τὸ τῶν ἐπιστολῶν ἔπεισι. Τὴν μὲν οὖν ἐλπίδα τῆς παρουσίας αὐτοῦ εὐχόμενος τῆς ψυχῆς βεβύλωμαι, οὕτως τὴν σὴν θεοσέβειαν ἀπογνώσκω. Αἰσχύνομαι γὰρ εἰ μὴ ταῖς σαῖς εὐχαῖς τοσοῦτον φανεῖν θαρσύνω, ὡς καὶ νέος (24) ἐκ γέροντος ἔσεσθαι, εἰ τούτου γένοιτο χρεία, οὐ ὅπως ἐβρωμενέστερος μικρὸν ἐξ ἀσθενούς καὶ ἐπιτήλου παντάπασιν, ὁποῖος δὴ νῦν εἰμι. Τοῦ δὲ μὴ ἔχειν παρῆναι τὰ αἰτία λόγῳ μὲν εἰπεῖν οὐ βόδιον, οὐ μόνον ὑπὸ τῆς παρουσίας ἀσθενείας ἐξαιρεγομένων, ἀλλ' οὐδὲ σθένει ποτὲ τοσαύτου τοῦ λόγου δύναμιν, ὥστε παντοδαπὴν (25) καὶ ποικίλην νόσον ἐξαγγεῖλαι. Πλὴν ὅτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα μέχρι νῦν (26) πυρετοὶ καὶ διάρροιαί, καὶ σπλάγγων ἐπιναστίαι,

⁴⁴ Psal. LIV, 23.

* Alias CCLVIII. Scripta anno 374.

(21) Ἀλλὰ φορητὸν. Legendum ἀφορητὸν, ut sententiam habeantius Basilio dignam. Non enim is erat qui episcopale onus sine Christo prorsus tolerabile diceret.

(22) Ἀλῶ. Sic mss. septem. Editi ἐπιλῶ. Mox editi πάνυ μ. Octo mss. πάνυ μοι.

(23) Συνήθως. Sic tres vetustissimi codices. Editi τὰ συνήθη.

(24) Ὡς καὶ νέος. Sic Harl., Coisl. primus et plerique alii. Editio 4 Paris. ὡς καὶ νέους. Mox editi εἰ καὶ τοῦτο γένοιτο χρέος. Novem mss. ut in textu, nisi quod in tribus recentioribus legitur γένηται.

(25) Παντοδαπὴν. Quatuor mss. non vetustissimi addunt οὕτω.

(26) Μέχρι νῦν. Sic tres vetustissimi codices et alii nonnulli. Editi μέχρι τοῦ νῦν.

ἴσπερ κίματα με ἐπιδαπτίζοντα ὑπερσχεῖν οὐκ ἐξ. A
 Τὰ δὲ παρόντα οἷα καὶ τίνα (27) ἦν, εἴποι ἂν καὶ ὁ
 ἄλλος Βάραχος (28), εἰ καὶ μὴ τῆς ἀληθείας ἀξίως,
 ἀλλ' ὅσον μαρτυρησάτω τῇ αἰτίᾳ τῆς ὑπερθέσεως (29).
 Πάνυ δὲ πέπεισμαι, εἰ γνησίως ἡμῖν συνεύξαιο,
 εἴη ἡμῖν λυθῆσθαι (30) βραδίως τὰ δυσχερῆ.

non sinunt. Præsentia autem quæ et qualia sint,
 dicere poterit et frater Barachus, si minus eo
 modo qui dignus sit veritate, saltem quantum satis
 est ad dilationis causam significandam. Omnino
 autem persuasum mihi est, si nobiscum sincere
 precatus fueris, me ab omnibus molestiis facile
 liberatum iri.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΕΓ'.

Laudat Jovini litteras, in quibus ejus animus depictus erat. Libenter eum inviseret, nisi morbo detineretur, quæ et quantum
 sit, narrandum testi oculato Amphilochio relinquit.

Ἰοβίνῳ κόμητι.

Ἐδὼν σου τὴν ψυχὴν ἐν τοῖς γράμμασι. Καὶ γὰρ
 οἷον οὐδεὶς γραφεὺς χαρακτῆρα σώματος οὕτως
 ἀκριβῶς ἐκλαβεῖν δύναται, ὡς λόγος ἐξεικονίσει τῆς B
 ψυχῆς τὰ ἀπόβητα. Τότε γὰρ τὸ τοῦ ἤθους εὐστα-
 θέα, καὶ τὸ τῆς τιμῆς ἀληθινὸν (31), καὶ τὸ τῆς
 γνώμης ἐν πᾶσιν ἀκέραιον (32) ἱκανῶς ἡμῖν ὁ ἐν
 τοῖς γράμμασι λόγος ἐχαρακτήρισεν· ὅθεν καὶ μεγάλ-
 ῃ ἡμῖν παραμυθίαν τῆς ἀπολείψεώς σου παρέσχετο.
 Μὴ τοίνυν διαλίπῃς τῇ αἰεὶ παραπιπτούσῃ προφάσει
 χρώμενος πρὸς τὸ ἐπιστέλλειν, καὶ τὴν διὰ μακροῦ
 ταύτην ὁμιλίαν χαρίζεσθαι· ἐπειδὴ τῆς κατ' ὄφθαλ-
 μὸς συντυχίας (33) ἀπόγνωσιν ἡμῖν λοιπὸν ἢ ἀσθέν-
 νεια τοῦ σώματος ἐμποιεῖ. Ἦν ὁπόση ἐστὶν ἐρέει σοι
 ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ἀμφιλόχιος, ὁ καὶ γνω-
 ρίτης τῷ ἐπὶ πλείον συγγενεῖσθαι ἡμῖν, καὶ δυνα-
 τὴς ἂν λόγῳ παραστῆσαι τὰ θεαθέντα. Γνωρίζεσθαι
 δὲ βούλομαι τὰ ἐμαντοῦ δυσχερῆ οὐκ ἄλλου τινὸς C
 ἔσκεν ἢ τῆς πρὸς τὸ ἐφεξῆς συγγνώμης, ὡς μὴ βρ-
 θυμίας ἔχειν καταγνώσιν, ἐκὼν ἄρα ἐλλίπωμεν τὴν
 ἐπίσκεψιν ὑμῶν. Καίτοιγε οὐκ ἀπολογίας μᾶλλον ἢ
 παραμυθίας δεῖ πρὸς τὴν ζημίαν ταύτην. Εἰ γὰρ ἦν
 μοι δυνατόν συνεῖναι σοι τῇ σεμνότητι, πολλῶ ἂν ἐγὼ
 τῶν παρ' ἄλλοις σπουδαζομένων ταύτην ἐμαντῶ
 προσημιότεραν ἐθέμην

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΕΔ'

Laudat Basilium eximias Ascholi litteras, et gratias agit ob missum ad se martyris corpus, cujus hortator fuerat Ascho-
 lius. Sed mærore affectum se dicit, dum comparat cum præsentis rerum statu, quæ de beato Eutyche et de martyrum
 constantia scripserat Ascholius.

Ἀσχολίῳ, ἐπισκόπῳ Θεσσαλονίκης.

1. Ὅσης ἡμεῖς εὐφροσύνης ἐνέπλησε τὰ γράμ-
 ματα τῆς οἰότητός σου, ἡμεῖς μὲν οὐκ ἂν βραδίως
 ἐκείζεσθαι δυνηθείμεν, ἀσθενούντος τοῦ λόγου D
 πρὸς τὴν ἐνάργειαν (34)· αὐτὸς δὲ καὶ παρὰ σεαυ-
 τῷ (35) εἰκάζειν ὀφείλεις, τεκμαιρόμενος τῷ κάλ-
 αει τῶν ἐπεσταλμένων. Τί γὰρ οὐκ εἶχε τὰ γράμ-

(27) Καὶ τίνα. Hæc addita ex tribus vetustissimis
 codicibus et pluribus aliis.

(28) Βάραχος. Sic scribitur hoc nomen in utro-
 que Coisl., Med., Harl., duobus Regiis et utroque
 Bigot. Editi Βάρουχος.

(29) Ὑπερθέσεως. Male in septem mss. non ve-
 tustissimis ὑποθέσεως.

(30) Λυθῆσθαι. Sic mss. summo consensu.
 Editi λυθῆσται.

(31) Ἀληθινόν. Ita tres vetustissimi codices.
 Editi ἀληθές.

(32) Ἀκέραιον. Sic Medicæus codex, melius
 nullo quam editi καίριον, sententiæ in omnibus

EPISTOLA CLXIII'

Jovino comiti.

Vidi tuum animum in litteris. Nam revera pictor
 nullus tam accurate corporis effigiem assequi po-
 test, quam oratio mentis arcana exprimere. Nam
 et morum gravitatem, et honoris veritatem, et
 animi in omnibus sinceritatem apte nobis effinxit
 litterarum sermo; unde et tuæ absentiae magnum
 nobis solatium attulit. Quare non te fugiat qualibet
 oblata scribendi occasione uti, atque hoc ex longo
 intervallo colloquium impertire; quandoquidem
 254 coram conveniendi spem abstulit corporis
 infirmitas; quæ quanta sit dicet tibi religiosissimus
 episcopus Amphilochius, qui et rem novit eo quod
 multum nobiscum fuerit, et quæ vidit verbis expri-
 mere potest. Cæterum nota esse volo incommoda
 mea, non aliam ob causam, nisi ut deinceps veniam
 consequar, et pigritiæ crimen effugiam, si vos invi-
 sere omitam. Quanquam hujus rei jactura non
 tam accusatione indiget quam consolatione. Nam si
 nossem cum tua gravitate convenire, id equidem
 iis, quæ studio digna aliis videntur, longe antiquius
 haberem.

EPISTOLA CLXIV'.

Ascholio, episcopo Thessalonice.

1. Quanto nos gaudio repleverint litteræ sancti-
 tatis tuæ, nos sane non facile demonstrare possi-
 mus; sermo siquidem rei clare explicandæ impar
 est; ipse autem apud teipsum existimare debes,
 ex eorum quæ scripsisti pulchritudine conjectu-
 ram faciens. Quid enim non habebat epistola?

opportunitatem. Codex Harlæanus prima manu ἐδ-
 καίριον.

(33) Συντυχίας. In hac voce tres vetustissimos
 codices secuti sumus. Editi ὁμιλίας.

(34) Πρὸς τὴν ἐνάργειαν. Ita quinque codices
 non antiquissimi, nempe Coisl. secundus, Regius
 secundus, Clarom., Paris. et Bigot. In aliis legitur
 ἐνάργειαν, sicque habuit prima manu Harlæanus.
 Sed cum in aliis hujus epistolæ simillimis locis le-
 gatur ἐνάργειαν, nullo dissentiente codice; nihil
 mutandum duximus.

(35) Παρὰ σεαυτῷ. Harl. παρὰ σεαυτοῦ.

Alias CCCLXXXVIII. Scripta anno 374.

.. Alias CCCXXXVIII. Scripta anno 374.

Nonne in Dominum amorem? Nonne mirum quidam de martyribus, ita perspicue certaminis modum describens, ut res nobis poneret ob oculos? Nonne et in nos ipsos honorem ac dilectionem? Nonne quidquid præclarissimum quis dixerit? Ita ut, ubi epistolam in manus sumpsit, eamque legi sæpius, ac redundanter in ea gratiam Spiritus perspexit, mihi viderer priscis temporibus versari, cum florent Ecclesiæ Dei, fide radicata, conjunctæ charitate, membris variis quasi in corpore uno unam conspirationem habentibus: cum manifesti essent qui persequebantur, manifesti itidem qui patiebantur persecutionem: cum populi bello oppugnati multiplicarentur, ac martyrum sanguis Ecclesias irrigans, veritatis athletas multo plures aleret, posterioribus priorum exemplo sese ad certamen parantibus. Tunc Christiani pacem habebamus inter nos: pacem illam quam reliquit Dominus, cujus nunc ne vestigium quidem nobis jam superest, adeo illam crudeliter a nobis invicem abegimus. Verumtamen redierunt animi nostri ad priscam illam beatitudinem, ubi litteræ ex remota regione venerunt, dilectionis pulchritudine efflorescentes; ac martyr nobis advenit a barbaris ultra Istrum habitantibus, per se ipse prædicans fidei illic vigentis integritatem. Quis animarum nostrarum his in rebus lætitiā enarrare possit? Quænam excogitetur dicendi vis, quæ clare valeat affectum in corde nostro reconditum **255** enarrare? Profecto cum vidimus athletam, illius hortatorem felicem prædicavimus: qui apud justum judicem justitiæ coronam et ipse recipiet, eo quod multos ad certandum pro pietate corroboraverit.

2. Quoniam beatum virum Eutychem in memoriam nobis revocasti, patriamque nostram exornasti, ut quæ pietatis semina præbuerit, oblectasti quidem nos recordatione præteritorum, sed affectisti tristitia his quæ videmus arguendis. Enimvero nemo nostrum Eutychem virtute similis: qui utique tantum abest ut barbaros Spiritus virtute ac donorum illius efficacia mansuefaciamus, ut eos etiam qui mansueti sunt, peccatorum nostrorum magnitudine feroces reddamus. Nobis enim causam et peccatis nostris ascribimus, cur tantopere diffusa sit hæreticorum potentia. Etenim nulla fere pars orbis terrarum hæresis incendium effugit. Tua autem narratio, athletica certamina, corpora pro pietate dilacerata, furor barbarorum ab hominibus corde impavidis contemptus, varia tormenta persequebantur, decertantium in omnibus constantia, lignum, aqua, quibus consummati martyres. No-

(36) Τῆς ἀθλήσεως. Male in quatuor mss. non vetustissimis legitur τῆς φύσεως.

(37) Ἡμῖν. Ita Harl. et Coisl. primus. Editi ἡμῶν. Ibidem editi τὴν καθ' ἡμᾶς. Tres antiquissimi codices cum duobus aliis ut in textu.

(38) Ἡγομεν. Ita Harl. et Coisl. primus cum tribus aliis. Editi εἰχομεν.

ματα; Οὐ τὴν πρὸς Κύριον ἀγάπην; Οὐ τὸ περὶ τοῦ μάρτυρας θαῦμα, οὕτως ἐναργῶς τὸν τρόπον τῆς ἀθλήσεως (36) ὑπογράφοντα, ὥστε ὑπ' ἑβὴν ἡμῖν (37) ἀγαγεῖν τὰ πράγματα; Οὐ τὴν περὶ ἡμᾶς αὐτοῦ τιμὴν τε καὶ διάθεσιν; Οὐχ ὁ τι ἂν εἴποι τις τῶν καλλίστων; ὥστε, ὅτε εἰς χεῖρας τὴν ἐπιστολὴν ἐδεξάμεθα, καὶ ἀνεγνώμεν αὐτὴν πολλὰκις, καὶ τὴν βρούσαν ἐν αὐτῇ χάριν τοῦ Πνεύματος κατεμάθεμεν, νομίσαι ἡμᾶς ἐπὶ τῶν ἀρχαίων καιρῶν γεννησθαι, ἥνικα ἤρθουν αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ, ἰδριζόμεναι τῇ πίστει, ἠνωμένοι τῇ ἀγάπῃ, ὡς περ ἐν ἐνὶ σώματι μιᾶς συμπνοίας διαφόρων μελῶν ὑπαρχούσης· ὅτε φανεροὶ μὲν οἱ δίκαιοντες, φανεροὶ δὲ οἱ δικαζόμενοι· πολεμούμενοι δὲ οἱ λαοὶ πλείους γίνοντο, καὶ τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων, ἄρθον τὰς Ἐκκλησίας, πολυπλασιῶντας τοὺς ἀγωνιστάς τῆς εὐσεβείας ἐξέτρεφε, τῷ ζήλω τῶν προλαβόντων ἐπαυθόμενων τῶν ἐφεξῆς. Τότε Χριστιανοὶ μὲν πρὸς ἀλλήλους εἰρήνην ἠγομεν (38)· εἰρήνην ἐκείνην, ἣν ὁ Κύριος ἡμῖν κατέλειπεν, ἥς νῦν οὐδ' ἔχομεν ἡμῶν λοιπὸν ὑπολείπεται, οὕτως αὐτὴν ἀπηνῶς ἀπὸ ἀλλήλων ἀπεδιώξαμεν. Πλὴν ἀλλ' ὅτι αἱ ψυχὰς ἡμῶν πρὸς τὴν παλαιὰν ἐκείνην μακαριότητα ἐπανηθόν, ἐπειδὴ γράμματα μὲν ἦλθεν ἐκ τῆς μακρόθεν (39), ἀνθούοντα τῷ τῆς ἀγάπης κάλλει, μάρτυς δὲ ἡμῶν ἐπεδήμησεν ἐκ τῶν ἐπέκεινα Ἰστροῦ βαρβάρων, δι' αὐτοῦ κηρύσσων τῆς ἐκεῖ πολιτευομένης πίστεως τὴν ἀκρίθειαν. Τίς ἂν τὴν ἐπὶ τούτοις εὐφροσύνη τῶν ψυχῶν ἡμῶν διηγῆσαιτο; Τίς ἂν ἐπινοήσῃ τὴν δύναμιν λόγου ἐναργῶς ἐξαγγεῖλαι τὴν ἐν τῷ κρηστῷ τῆς καρδίας ἡμῶν διάθεσιν δυναμένην; Ὅτε μέντοι εἶδομεν τὸν ἀθλητὴν, ἐμακαρίσαμεν αὐτοῦ τὸν αἰετήτην· ὃς παρὰ τῷ δικαίῳ κρηστῷ τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον καὶ αὐτὸς ἀπολήφεται, πολλοὺς εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐπιβρώσας ἀγῶνα.

2. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦ μακαρίου ἀνδρὸς Εὐτυχῆος εἰς μνήμην ἡμᾶς ἤγαγες, καὶ ἐσέμνυνας ἡμῶν τὴν πατρίδα, ὡς αὐτὴν παρασχομένην τῆς εὐσεβείας τὰ σπέρματα· εὐφραναι μὲν ἡμᾶς τῇ ὑπομνήσει τῶν παλαιῶν, ἐλύπησας δὲ τῷ ἐλέγχῳ τῶν ὁρωμένων. Οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν Εὐτυχεῖ τὴν ἀρετὴν παραπλήσιον· οἱ γε τοσοῦτον ἀπέχομεν βαρβάρους ἐξημερώσει τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος, καὶ τῇ ἐνεργείᾳ τῶν παρ' αὐτοῦ χαρισμάτων, ὥστε καὶ τοὺς ἡμέρωσ ἔχοντες τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν ἐξηγγιώσασθαι· Ἐαυτοῖς γὰρ λογίζομεθα καὶ ταῖς ἡμετέραις ἀμαρτίαις τὴν αἰτίαν τοῦ ἐπὶ τοσοῦτον χυθῆναι τὴν τῶν ἀρετικῶν δύνασταν. Σχεδὸν γὰρ οὐδὲν μέρος (40) τῆς οἰκουμένης διαπέφυγε τὸν ἐκ τῆς αἰρέσεως ἐμπρησμόν. Τὰ δὲ σὰ διηγῆματα, ἐνοστάσεις ἀθλητῶν καὶ (41), σώματα ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καταφανόμενα, θυμὸς βαρβαρικὸς ὑπὸ τῶν ἀκαταπλήκτων τῶν καρδιῶν καταφρονούμενος, αἱ ποικιλίαι βάσανοι τῶν

(39) Ἐκ τῆς μακρόθεν. Harl., Med., Reg. primus. Vat. et Bigot. alter ἐκ τῆς μακρόθεν.

(40) Μέρος. Editi addunt ἔτι, quod melius videtur deesse in tribus antiquissimis codicibus.

(41) Ἐνοστάσεις ἀθλητικῶν. Ita Harl., Med. et Coisl. primus. Editi ἐνοστάσεις ἀθλητικῆς.

ἀποπέμπων, αἱ διὰ πάντων ἐνοστάσεις τῶν ἀγωνιζομένων, τὸ ξύλον, τὸ ὕδωρ (42), τὰ τελειωτικά τῶν μαρτύρων. Τὰ δὲ ἡμέτερα οἶα; Ἀπέφυκται ἡ ἀγάπη. Πορθεῖται ἡ τῶν Πατέρων διδασκαλία· καὶ τὰ περὶ τὴν πίστιν πυκνά· σιγῆ τῶν εὐσεβούντων τὰ στόματα· λαοὶ τῶν εὐκτηρίων οἰκῶν ἐλαθέστες ἐν τῷ ὑπαίθρῳ πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῦς ἀσπίτην τὰς χεῖρας αἴρουν. Καὶ αἱ μὲν θλίψεις βαρεῖαι, μαρτύριον δὲ οὐδαμοῦ, διὰ τὸ τοὺς κακίους ἡμᾶς τὴν αὐτὴν ἡμῖν ἔχειν προσηγορίαν. Ἐπεὶ τοῦτον αὐτὸς τα δεθήθητι τοῦ Κυρίου, καὶ πάντα τοὺς γενναίους ἀθλητάς τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν ὑπερ τῶν Ἐκκλησιῶν (43) προσευχὴν συμπράξαι· ἵνα, εἴπερ ἐτι χρόνοι· τινὲς ὑπολείπονται τῇ ἐστάσει τοῦ κόσμου, καὶ μὴ πρὸς τὴν ἐναντίαν φορὰν συναλύνεται τὰ πάντα, διαλλαγεὶς ὁ Θεὸς αἰ; αὐτοῦ Ἐκκλησίαις, ἐπαναγάγῃ αὐτάς πρὸς τὴν ἀρχαίαν εἰρήνην.

Astra vero qualia sunt? Refrixit charitas. Patrum vastatur doctrina: naufragia circa fidem crebra: silent piorum ora: populus a precationis ædibus abactus, sub dio ad Dominum, qui in coelis est, manus attollit. Ac graves quidem sunt afflictiones, nusquam tamen martyrium; eo quod qui nos vexant, eodem ac nos appellentur nomine. Eam ob causam cum ipse Dominum precare, tum strenuos omnes Christi athletas ad adhibendas pro Ecclesiis preces tibi adjunge: ut si quid adhuc temporis superest mundi constitutioni, nec jam in contrarium impetum feruntur omnia, reconciliatus Ecclesiis suis Deus, ipsas ad priscam pacem reducat.

φορὰν συναλύνεται τὰ πάντα, διαλλαγεὶς ὁ Θεὸς αἰ; αὐτοῦ Ἐκκλησίαις, ἐπαναγάγῃ αὐτάς πρὸς τὴν ἀρχαίαν εἰρήνην.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΕΕ΄.

Narrat Basilium acceptam ex Sorani litteris lætitiā, eumque laudat, quod et antea pro fide certamina sustinuerit, et nunc martyris nuper coronati corpore patriam honoraverit. Rogat ut pro se precetur.

Ἀσכולίῳ (44), ἐπισκόπῳ Θεσσαλονίκης.

EPISTOLA CLXV.

Ascholio, episcopo Thessaloniciæ.

Παλαίαν ἡμῖν εὐχὴν ὁ ἅγιος Θεὸς ἐξεπλήρωσε, καταξιώσας ἡμᾶς γράμμασι τῆς ἀληθινῆς σου θεοσεβείας ἐντυγεῖν. Τὸ μὲν γὰρ μέγιστον καὶ τῆς μεγίστης σπουδῆς ἄξιον, αὐτόν σε ἰδεῖν καὶ ὁφθῆναι σοί, καὶ τῶν ἐν σοὶ τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων δι' ἐκτῶν ἀπολαῦσαι· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἡ τε τοῦ τόπου ἀίστασις ἀφαιρεῖται, καὶ αἱ ἰδίαι ἐκάτερον ἡμῶν κἀπύρουσαι περιστάσεις· δευτέρας εὐχῆς ἄξιον γράμμασι· συνεχέσι τῆς ἐν Χριστῷ σου (45) ἀγάπης τρέφουσαι τὴν ψυχὴν. Ὁ καὶ νῦν ἡμῖν ὑπῆρξεν, ὅτε ἰάδομεν εἰς χεῖρας τὴν ἐπιστολὴν τῆς συνέσεώς σου. Πλέον γὰρ ἡ διπλάσιος ἐγεγόμεθα τῇ ἀπολαύσει τῶν ἐπεσταλμένων. Καὶ γὰρ ἦν τῷ ὄντι καὶ αὐτὴν σου καθορᾶν τὴν ψυχὴν, οἷον δι' ἐσπέρου τῆς ἐν λόγων διαφανομένην. Πολυπλασίονα δὲ ἡμῖν τὴν εὐφροσύνην ἐποίησε οὐ μόνον τὸ τοιοῦτον εἶναι σε ὁποῖον ἡ πάντων μαρτυρία παρίστησιν, ἀλλ' ὅτι τὰ ἐν σοὶ κατὰ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἐστὶ ἀμυρολόγηματα. Οἷον γὰρ εὐθαλῆς τις κλάδος βίβης γενναίως ἀφορμηθεὶς, τῶν πνευματικῶν καρπῶν τὴν ὑπερβολὴν ἐνέπλησας. Ὅστε εἰκότως ἡ πατρὶς ἡμῶν τοῖς οἰκειοῖς βλαστήμασιν ἐπαγάζεται. Καὶ ἦν καὶ τοὺς ὑπερ τῆς πίστεως ἀγῶνας διήθλεις (46), ἰδέσθαι τὸν Θεόν, ἀκούουσα τὴν τῶν Πατέρων ἀγαθὴν κληρονομίαν διαφυλαττομένην ἐν σοί. Οἶα δὲ

Votum nobis antiquum adimplevit Deus sanctus, cum nobis dignatus est concedere, ut veræ pietatis tuæ litteras acciperemus. Hoc enim maximum est et maxime exoptandum, videre te et videri a te, ac Spiritus donis, quæ in te sunt, per nosmetipsos perfrui. Sed quia id et loci distantia aufert, et negotia quibus privatim uterque nostrum detinemur; in 256 secundis votis fuerit, ut anima frequentibus tuæ in Christo charitatis litteris alatur. Quod et nunc nobis contigit, eum prudentiæ tuæ epistolam in manus sumpsimus. Plus enim quam gemini facti sumus, iis quæ a te scripta sunt perfruentes. Erat enim revera et tuam ipsius intueri animam, velut in speculo quodam, ita in sermone relucentem. Illud autem multiplici me lætitia affecit, non solum quod is sis quem omnium testimonia prædicant: sed etiam quod egregiæ tuæ dotes patriæ nostræ sint ornamenta. Enim vero veluti viridis quidam surculus ab eximia radice profectus, fructibus spiritualibus nationem exterram replevisti. Quare nec injuria patria nostra de suis gloriatur germinibus. Et cum pro fide certamina sustineres, Deum glorificabat, bonam Patrum hæreditatem in te audiens custodiri. Tua autem nunc qualia sunt? Martyre, qui nuper in vicina

(42) Τὸ ξύλον, τὸ ὕδωρ. Hæc facile explicantur et illustrantur ex epistola Ecclesiæ Gothiæ, quæ simul cum corpore S. Sabæ martyris ad Ecclesiam Cæsariensem missa est. Sic legitur sub finem hujus epistolæ: Τότε κατάγουσιν αὐτὸν εἰς τὸ ὕδωρ εὐχαριστοῦντα καὶ δοξάζοντα τὸν Θεόν... Καὶ βίψαντες αὐτόν, καὶ ἐπιθέντες αὐτῷ ξύλον κατὰ τοῦ τραχήλου, ἐπίεζον εἰς τὸ βάθος. Καὶ οὕτω τελειωθεὶς διὰ ξύλου καὶ ὕδατος, ἀχραντὸν ἐφύλαξε τῆς σωτηρίας τὸ σῆμα, ὡς ἐτῶν τριάκοντα ὀκτώ. *Tunc ab eis deducitur est ad aquam, gratias agens et glorificans Deum. Ac præcipit illi dantes, et lignum illius collo imponentes, mersaverunt profundo. Sicque conuincuntur per lignum et aquam,*

navit salutis symbolum, annos natus triginta octo.

(43) Ἐπεὶ τῶν Ἐκκλησιῶν. Sic iidem tres antiquissimi codices. Editi ὑπερ τῆς Ἐκκλησίας.

(44) Ἀσכולίῳ. Quamvis omnes codices mss. et editi hanc epistolam Ascholio inscribant, nullus tamen dubito, quin Sorano Scythiæ duci scripta fuerit: idque in *Vita S. Basilii* probare conabimur.

(45) Τῆς ἐν Χριστῷ σου. Illud pronomen. quod ad sententiæ seriem necessarium videtur, desumpsimus ex codice Harlemano.

(46) Διήθλεις. Ita novem mss. Editi διήθλεις. Alias CCCXXXIX. Scripta anno 374.

vobis barbaria decertavit, patriam honorasti, velut A
gratus agricola ad eos qui semina præbuerunt,
fructuum primitiis mittens. Vere digna Christi
athleta dona; martyr veritatis nuper justitiæ co-
rona redimitus, quem et læti suscepimus, ac Deo,
qui jam in omnibus gentibus Christi sui Evange-
lium adimplevit, gloriam dedimus. Sine autem hoc
te rogem, ut nostri qui te diligimus, memineris
in precibus, ac sedulo Dominum pro animabus no-
stris preceris; ut et nobis aliquando donetur Deo
incipere servire secundum viam mandatorum ipsius,
quæ nobis dedit ad salutem.
τῷ Κυρίῳ, ἵνα καταξιοθῶμέν ποτε ἀρξασθαι καὶ
αὐτοῦ, ὡς ἔδωκεν ἡμῖν εἰς σωτηρίαν.

EPISTOLA CLXVI.

*Basilium seu potius Gregorium beatum prædicat Eupraxium, quæ ab Eusebio se conferat; sed multo beatiorum ipsius
Eusebium, cui exsilium gratulatur, eumque rogat ut pro se precetur et ad se vergat scribere.*

Eusebio, episcopo Samosatorum.

B

Εὐσεβίῳ (51), ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Carus mihi in omnibus, etc. 257

Τὰ πάντα τίμιος ὢν ἡμῖν, κ. τ. λ.

Vide inter S. Gregorii Nazianzeni Epistolas, epist. 65.

EPISTOLA CLXVII.

*Basilium, seu potius Gregorium acceptam ex litteris Eusebii lætitiæ significat; molestias excusat et negotia, quod am-
non invidiat; ipsius litteras sibi et tuæ et honori apud multos esse testatur.*

Eusebio, episcopo Samosatorum.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΞΖ'.

Εὐσεβίῳ (52), ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Et cum scribis, et cum nostri memor es, lætitia
nos afficis; et quod hoc majus est, cum nobis in
litteris benedicis. Nos porro, si digni tuis labori-
bus et tuo pro Christo certamine essemus, conces-
sum nobis fuisset, ut ad te perfecti pietatem tuam
complecteremur, ac patientiæ in ærumnis exem-
plum caperemus. Sed quia ea re indigni sumus, C
molestiis multis ac negotiis detenti, quod secun-
dum est, facimus; salutamus tuam præstantiam,
precamurque ut ne nostri defatigeris meminisse.
Nam litteris tuis dignos haberi non lucrum dun-
taxat nobis est; sed gloriatio etiam apud multos
atque ornamentum, quod apud virum virtute tanta
præditum, tamque Deo conjunctum, ut ei alios etiam
tum sermone, tum exemplo conjungere queat, ali-
quod in numero simus.

EPISTOLA CLXVIII.

*Quantum dolet Basilium Ecclesiam pastore destitutam, tantum Antiochi felicitatem prædicat, quod cum Eusebio versetur.
Antiocho, presbytero, fratris Eusebii filio, qui cum D
patruo exsulante versabatur.*

Quantum doleo Ecclesiam pastoris tanti destitu-

*Ὅσον ὀδύρομαι τὴν Ἐκκλησίαν τὴν στερηθεῖσαν

* Alias CCLI. Scripta anno 374.

** Alias CCLII. Scripta anno 374.

*** Alias CCLXIX. Scripta anno 374.

(47) *Ὅλα δέ σου.* Med. et alii nonnulli ὅλα δέ
σοι.(48) *Μάρτυρι νέον.* Ita Coisl. primus, Vat., Reg.
secundus et Paris. Editi μαρτυρεῖ νέω. Ibidem
quinque mss. ἀνθήσαντα. Bigot. et Harl. secunda
manu ἀθλήσαντα.(49) *Ὅντως.* Editi addunt γάρ, quod melius
deest in sex mss. Ibidem editi ἀληθῆ Χριστοῦ.(50) *Μάρτυς... ἀναδησάμενος.* Medicæus codex

σου (47) καὶ τὰ παρόντα; Μάρτυρι, νέον (48) ἀδί-
σαντι ἐπὶ τῆς γείτονος ὑμῖν βαρβάρου, τὴν ἐπι-
κοῦσαν ἐτίμησας, οἷόν τις εὐγνώμων γεωργὸς τὴς
παρὰχομένοις τὰ σπέρματα τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρ-
πῶν ἀποπέμπων. Ὅντως (49) πρέποντα ἀληθῆ
Χριστοῦ τὰ δῶρα· μάρτυς (50) τῆς ἀληθείας ἀπὸ
τῶν τῆς δικαιοσύνης ἀναδησάμενος στέφανον, ἐν καὶ
ὑπεδεξάμεθα χαίροντες, καὶ ἔδοξάσαμεν τὸν θεὸν
τὸν ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι πληρώσαντα λοιπὸν τὸ Εὐα-
γγέλιον τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. Παρακέκλησο δὲ καὶ ἡμῶν
τῶν ἀγαπῶντων σε μεμνησθαι ἐν ταῖς προσευχαῖς,
καὶ σπουδαίως ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν προσεύχεται
αὐτοὶ δουλεύειν τῷ Θεῷ, κατὰ τὴν ὁδὸν τῶν ἐπιτιμῶν

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΞΖ'.

B

Εὐσεβίῳ (51), ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Τὰ πάντα τίμιος ὢν ἡμῖν, κ. τ. λ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΞΖ'.

Εὐσεβίῳ (52), ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Καὶ γράφων καὶ μεμνημένος εὐφραίνεις ἡμᾶς, καὶ
τὸ τοῦτο μείζον, εὐλογῶν ἡμᾶς ἐν τοῖς γράμμασιν.
Ἡμεῖς δὲ, εἰ μὲν (53) ἔξιμοι τῶν σῶν παθημάτων, καὶ
τῆς ὑπὲρ Χριστοῦ ἀθλήσεως, κατηξιώθημεν ἂν καὶ
μέχρι σου γενόμενοι περιπτύξασθαι σου τὴν θεοσι-
βειαν, καὶ τύπον λαβεῖν τῆς ἐν τοῖς παθήμασι καρ-
τερίας· ἐπιθεὶ δὲ ἀνάξει τοῦτο τυγχάνομεν, πᾶ-
λαις θλίψεσι καὶ ἀσχολαῖς ἐνεχόμενοι, ἃ δεύτερὸν
ἔστι ποιοῦμεν· προσαγορεύομεν τὴν σὴν τελειότητα,
καὶ ἀξιούμεν μὴ κάμνειν σε μεμνημένον ἡμῶν. Οὐ
γὰρ ὠφέλεια μόνον ἡμῖν τῶν σῶν καταξιοῦσθαι
γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ καύχημα πρὸς τοὺς πολλοὺς
καὶ καλλώπισμα, ὅτι λόγος ἡμῶν ἔστι παρὰ ἀνδρῶν
τοσοῦτον τὴν ἀρετὴν καὶ τοσαύτην ἔχοντι πρὸς θεῷ
οἰκειότητα, ὥστε καὶ ἄλλους οἰκειοῦν δύνασθαι καὶ
λόγῳ καὶ ὑποδείγματι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΞΗ'.

*Antiochi felicitatem prædicat, quod cum Eusebio versetur.
Ἀντιόχῳ, πρεσβυτέρῳ, ἀδελφιδῶ συνόντι ἐν τῇ
ἔξορίᾳ.*

cum Regio secundo et Coisl. secundo μάστορι...
ἀναδησάμενον.(51) *Εὐσεβίῳ, etc.* Addunt editi πρεσβύτερος ὢν,
sed prorsus vitiose; nec leguntur apud Gregorium
Nazianzenum, cujus inter epistolas hæc trigesima
est, ipsique videtur tribuenda. Hinc a nostris codi-
cibus abest, excepto Coisl. primo.(52) *Εὐσεβίῳ.* Hæc etiam epistola Gregorio adju-
dicanda, nec eam ullus habet ex codicibus nostris
præter Coisl. primum.(53) *Εἰ μὲν.* Sic Gregorius Nazianzenus et Coisl.
primum. Editiones Basilii τσμέν. Paulo post pro eo

ἢς τοῦ τοιοῦτου ποιμένος ἐπιστάσις, τοσοῦτον μα-
 κρῶ ὑμᾶς καταξιοθέντας ἐν τοιοῦτῳ καιρῷ συνει-
 ναι ἀνὸρ τὸν μέγαν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας (54)
 ἀποθλῶντι ἀγῶνα. Πέπεισμαι γάρ, ὅτι ὁ Κύριος καὶ
 ἡμᾶς τῆς αὐτῆς μερίδος καταξιώσει, τοὺς καλῶς
 ἀειπόντας καὶ ἐπεγειρόντας αὐτοῦ τὴν προθυμίαν.
 Ἔλιπον δὲ κέρδος ἐν ἡσυχίᾳ θραεῖα ἀπολαύειν ἀν-
 ἥρῃ τοσαῦτα μὲν ἐκ τῆς μαθήσεως, τοσαῦτα δὲ
 ἐκ τῆς πείρας τῶν πραγμάτων συνειληχότος! Ὡστε
 πίπεισμαι ὑμᾶς νῦν ἐγνωκέναι τὸν ἄνδρα, ἥλικος
 ἐστὶ τὴν σύνεσιν διότι ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ καὶ
 ἀπὸς τὴν διάνοιαν εἶχεν εἰς πολλὰ σχιζομένην, καὶ
 ἡμῖς οὐκ ἤγατε σχολὴν ἀπὸ τῶν τοῦ βίου πραγμά-
 των, ὥστε ὅλοι προσκείμεθα τῷ πνευματικῷ νόματι
 τῷ ἐπὶ καθαρᾶς καρδίας τοῦ ἀνδρός προχοομένου.
 Ἀλλὰ παράσχοι ὁ Κύριος ὑμᾶς καὶ αὐτῷ παράκλησιν
 εἶναι, καὶ αὐτοὺς μὴ δεῖσθαι τῆς ἐτέρων παρηγορίας.
 Ὅσοι οὖν καὶ πίπεισμαι περὶ τῶν καρδιῶν ὑμῶν,
 κεκμηρόμενος τῇ τε ἐμμαντοῦ πείρᾳ, ἣν πρὸς ὀλίγον
 ὑμῶν ἐπειράθην, καὶ τῇ μεγάλῃ διδασκαλίᾳ τοῦ κα-
 λῶ καθηγητοῦ, οὐ μὲν ἡμέρας συνουσία αὐταρκέ-
 εἶν ἐφθίον πρὸς σωτηρίαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΕΘ΄.

*Gregorius quidam diaconus, cum multas virgines congregasset, et noctu aufugiens choros cum illis duceret, Gregorius
 viros captivitatē collegit. Unde eum rogat Basilius, ut Glycerium redire jubeat, virginesque a tyrannide liberet, sal-
 tem eis quæ redire volunt. Glycerio modeste redeuntī veniā promittit; secus vero, depositionem minatur.*

Γρηγορίῳ (55) Βασίλειος.

Πρῶγμα μὲν ὑπέστης ἐπιεικὲς καὶ ἡμερον (56) καὶ
 φιλόφρονον, τὴν τοῦ καταφρονητοῦ Γλυκερίου
 (ἑὴς γὰρ οὕτω γράφομεν) αἰχμαλωσίαν συναγαγῶν,
 καὶ τὴν κοινήν ἀσχημοσύνην ἡμῶν, ὡς ὀδὸν τὴν
 σκαλιώδης δε δὲ θυμῶς τὴν σὴν εὐλάβειαν μαθοῦσαν
 τὴν κατ' αὐτὸν, οὕτω λύσαι τὴν ἀτιμίαν. Οὗτος ὁ νῦν
 σδαρῆς καὶ σεμνὸς ὑμῖν Γλυκερίος ἐχειροτονήθη
 μὲν παρ' ἡμῶν τῆς κατὰ Οὐήνεσαν (57) Ἐκκλησίας
 διάκονος, ὡς καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ διακονήσων, καὶ
 τῷ ἔργῳ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιμελησόμενος. Καὶ γάρ
 εἰσι, εἰ καὶ τὰ ἄλλα δύστροπος ὁ ἀνὴρ, ἀλλὰ τὰ
 ἐπιχειρα οὐκ ἀφυῆς. Ἐπεὶ δὲ κατέστη, τοῦ μὲν ἔργου
 ἡμέλεισε τοσοῦτον, ὅσον οὐδὲ τὴν ἀρχὴν γεγονότος.
 Παρθένους δὲ ἀθλίας συναγαγῶν, κατ' ἰδίαν ἐξουσίαν
 καὶ αὐθεντίαν, τὰς μὲν ἐκούσας προσδραμούσας αὐτῷ
 εἶσθαι δὲ τὸ τῶν νέων περὶ τὰ τοιαῦτα πρόχειρον),
 τὰς δὲ ἀκούσας ἀγελαρχεῖν ἐπεχείρησε, καὶ πα-
 τριαρχίας ὄνομα ἐαυτῷ καὶ σχῆμα παρθένων, ἐξαι-
 ρητικῶς ἐσοδαρεύσατο, οὐκ ἐκ τινος ἀκολουθίας (58) καὶ
 εὐσεβείας ἐπὶ τοῦτο ἐλθῶν, ἀλλ' ἀφορμὴν βίου ταύτης

quod desumpsimus ex Gregorio, κατηξιώθημεν ἂν
 εἰ μὲν σοὶ γενόμενοι περιπτύξασθαι σου τὴν θεο-
 πείθειαν, editiones Basilii habebant εὐχόμεθα ἰδεῖν
 τὴν σὴν θεοσεβείαν.

(54) Τῆς εὐσεβείας. Tres codices recentiores τῆς
 Ἐκκλησίας.

(55) Γρηγορίῳ. Nysseum aut Nazianzenum in-
 elligit Tillemontius, sed Nazianzeno inscribunt ve-
 usti codices. Nam in Coisl. primo inscribitur τῷ
 ἐπιτῷ. Præcedit autem epistola 71, quam ad Nazian-
 zenum scriptam esse nemo dubitat. In Harlezano
 vicem legitur manu recentiore Γρηγορίῳ ἐπιτῷ,
 cui titulus jejuniior quidem est et exilior, quam ut
 prescopos deceat, sed tamen indicat epistolam ad

tam regimine, tantum felices vos prædico, quibus
 contigit ejusmodi tempore cum viro esse magnum
 pro pietate certamen decertante. Persuassum enim
 mihi est vos quoque, a quibus propensa illius
 voluntas præclare excitatur et exstimulatur, ean-
 dem sortem a Domino consecuturos. Quantum au-
 tem lucrum in summo otio perfrui viro tot ac tanta
 tum ex doctrina, tum ex rerum experientia conse-
 cuto! Quare certo scio vobis nunc demum cog-
 nitum esse virum illum, quali sit prudentia; pro-
 pterea quod præterito tempore et ipse mentem habe-
 bat in multa distractam, nec vobis tantum erat a
 vitæ negotiis otii, ut toti 258 accumberetis
 ad spirituale fluentum e puro viri pectore proma-
 nans. Sed largiatur Dominus, ut et vos ei sitis so-
 latio, et ipsi aliorum non indigeatis consolatione.
 Quod ntiq̄ue persuassum habeo de cordibus vestris,
 conjecturam faciens et ex mea ipsius experientia,
 qua vestri paulisper periculum feci, et ex optimi
 magistri summa doctrina, quocum vel unum diem
 versari satis est ad salutem viatici.

EPISTOLA CLXIX.

Gregorio Basilios.

Negotium quidem suscepisti lene, atque huma-
 num, cum contemptoribus Glycerii (sic enim interim
 scribimus) captivitatē collegisti, communeque no-
 strum dedecus, quoad ejus fieri potuit, contexisti.
 Operæ autem pretium est, ut pietas tua gestarum
 ab eo rerum certior facta, sic ignominiam diluat.
 Gravis ille nunc et venerandus apud vos Glycerius
 a me quidem ordinatus est Venensis Ecclesiæ dia-
 conus, ut et presbytero ministraret, et opus Eccle-
 siæ curaret. Est enim, quamvis ad alia absurdus,
 saltem ad manuum officia haud male a natura com-
 paratus. Posteaquam autem diaconus institutus
 est, opus quidem perinde neglexit, ac si nullum ei
 prorsus impositum esset. Coactis autem miseris
 virginibus, privata auctoritate atque potentia, par-
 tim sua sponte ad eum accurrentibus (nec enim te
 fugit, quam ad hujusmodi res prompta sit juven-
 tus), partim invititis et repugnantibus, gregis imperium
 sibi arrogare aggressus est; ac patriarchæ nomine
 et habitu sibi imposito, statim insolenter se effere

Gregorium Nazianzenum scriptam fuisse. Reperitur
 eadem epistola cum duabus sequentibus inter epi-
 stolas Gregorii Nazianzeni, suntque 205, 206, 207.

(56) Ἐπιεικὲς καὶ ἡμερον. Harl. recentiore manu
 ἐπιεικῶς ἡμερον. Sic etiam legitur apud Gregorium
 Nazianzenum.

(57) Οὐήνεσαν. Harl. Σύναςαν. Coisl. Οὐήνεσαν.
 Naz. Οὐήνεσαν.

(58) Ἀκολουθίας. Editi addunt δικαίας, quod
 merito expungunt codices Med. et Coisl. primus.
 In Harlezano tota pene epistola scripta est manu
 recenti.

Alias CCCXII. Scripta circa annum 374.

coepit, non causa aliqua probabili ac pietate eo deveniens, verum hanc parandi victus rationem, ut alius quamlibet aliam, sibi proponens: ac parum abfuit quin totam etiam Ecclesiam sedibus suis commoveret; contemnens presbyterum suum, virum et vitæ instituto et ætate venerandum, contemnens chorepiscopum, ac nos etiam tanquam nullius pretii homines; semperque tumultibus ac perturbationibus urbem atque universum clerum implens. Ac tandem, ubi a me et a chorepiscopo levibus verbis objurgatus est, ne contemptor evaderet (nam juvenes etiam ad eandem contumaciam exercebat), facinus admodum audax et inhumanum excogitat. Virgines, quotquot potuit, per sacrilegium prædatus, nocte observata, fugam capessit. Omnino tibi gravia hæc videbuntur. Tempus 259 quoque considera. Habebatur ibi conventus, atque ingens undecunque, ut par est, confluebat multitudo. Ille autem vicissim chororum suum introduxit, juvenes sequentem ac tripudiantem, ac plurimum quidem tristitiæ piis afferentem, plurimum autem risus lascivis et lingua procacibus. Neque his contentus, etsi tam atrocibus et horrendis; sed etiam parentes, ut audio, virginum orbitatem non ferentes, atque dispersam urbem reducere cupientes, et ad filiarum suarum pedes cum gemitibus, ut consentaneum est, accidentes, admirandus juvenis cum prædatoria sua manu contumeliis atque ignominia afficit. Hæc velim ne ferenda existimet pietas tua: etenim hoc ludibrium commune omnium nostrum est; sed in primis jube eum cum virginibus redire. Misericordiam enim aliquam, si modo cum tuis litteris revertatur, poterit consequi; sin minus, virgines saltem ad Ecclesiam earum matrem remitte. Quod si hoc fieri nequit, at certe in eas quæ redire volunt, tyrannidem exerceri ne patiaris; sed persuade ut ad nos revertantur; alioqui Deum et homines testamur hæc minime recte fieri, nec ex Ecclesiæ legibus. Glycerius autem si cum disciplina et congruenti modestia redeat, id optimum: secus vero, sit a ministerio remotus.

(59) Τὸν χωρεπισκοπον. Med. et Coisl. primus τὸν ἐπίσκοπον.

(60) Ἴνα τι. Combefisius legendum putat ἴνα μή. Quasi dicat Basilii Glycerium ne increparetur aufugisse. Sed nihil prorsus mutandum, cum illud ἴνα idem sonet hoc loco ac ubi sive postquam. Hoc enim sensu usurpatur in epist. 199. Sic etiam in oratione S. Ephrem in S. Basilium p. 58. Ἴνα οὖν καὶ ὁ Κύριος σπλαγχνισθῆ ἐπ' ἐμέ: Ubi ergo Dominus erga me misericordia commotus fuit.

(61) Φανεῖται. Harl. φαίνεται.

(62) Ὁ δὲ... ῥέουσ. Legitur Ὁ δὲ... νέος apud Gregorium.

(63) Ἀτιμοί. Harl. ἀτιμάζει. Sed prima manu habuit ἀτιμοί. Legitur etiam ἀτιμάζει apud Gregorium.

(64) Καὶ γὰρ κοινός. Ita tres nostri vetustissimi codices: plures enim in hanc epistolam reperire

ἄσπερ ἄλλος ἄλλην τινα προσθησάμενος, καὶ μαρτυρῶν τὴν Ἐκκλησίαν πᾶσαν ἀνάστατον πεποίηκε, περιφορῶν μὲν τὸν ἑαυτοῦ πρεσβύτερον, ἀνδρα καὶ πολιτικῶν καὶ ἡλικίᾳ αἰδέσιμον, περιφρονῶν δὲ τὸν χωρεπίσκοπον (59), καὶ ἡμᾶς ὡς οὐδενὸς ἄξιους· θορόβων δὲ αἰεὶ καὶ ταραχῶν πληρῶν τὴν πόλιν, καὶ σύμμενον τὸ ἰσραταῖον. Καὶ τέλος, ἴνα τι (60) λόγῳ ἐπιτιμηθῆ μικρὸν παρ' ἡμῶν καὶ τοῦ χωρεπισκόπου, πρὸς τὸ μὴ καταφρονεῖν αὐτὸν (καὶ γὰρ καὶ τοὺς νέους ἐγύμναζεν εἰς τὴν αὐτὴν ἀπόνοιαν), πρᾶγμα διανοεῖται λίαν τολμηρὸν καὶ ἀπάνθρωπον. Συλῆσας τῶν παρθένων δσα· ἠδύνατο, καὶ νύκτα τηρήσας, δραπέτης γίνεται. Πάνυ σοι δευνὰ ταῦτα φανεῖται (61). Σκόπει καὶ τὸν καιρὸν. Ἦγετο μὲν ἡ ἐκεῖσε σύνοδος, καὶ πᾶσι πανταχόθεν, ὡς εἰκός, ἐπέβρει τὸ πλῆθος. Ὁ δὲ ἀντεξίγη τὸν ἑαυτοῦ χορὸν νέους (62) ἐπόμενον, καὶ περιχορεύοντα, καὶ πολλὴν μὲν κατήφειαν κινῶντα τοῖς εὐλαβέσι, πολλὴν δὲ γέλωτα τοῖς ἀκατάεσι καὶ τῇ γλώσσαν ἐτοιμοτέροις. Καὶ οὐκ ἀρκεῖ ταῦτα, καίπερ τηλικαῦτα ὄντα τὸ μέγεθος· ἀλλ' ἐτι καὶ τοὺς γυναικας, ὡς πυνθάνομαι, τῶν παρθένων τὴν ἀτεκνίαν τὴν φέροντας, καὶ τὴν διασκορὰν ἐπαναγαγεῖν βουλομένους, καὶ μετ' ὀδυρμῶν προσπίπτοντας, ὡς εἰκός, ταῖς ἐκπτῶν θυγατρῶσι, περιύβριζει καὶ ἀτιμοί (63) ὁ θαυμαστός νεανίσκος μετὰ τοῦ ληστρικοῦ συντάγματος. Ταῦτα μὴ ἀνεκτὰ φανήτω τῇ σῇ εὐλαβείᾳ καὶ γὰρ κοινός (64) πάντων ἡμῶν ὁ γέλως· ἀλλὰ μέλιτα μὲν αὐτὸν κέλευσον μετὰ τῶν παρθένων ἐπαυεῖσθαι. Τύχοι γὰρ ἂν τινος φιλανθρωπίας, εἰ μετὰ τῶν ἐπανάηχοι γραμμάτων· εἰ δὲ μὴ, τὰς γε παρθένους ἀπόπεμψον τῇ μητρὶ αὐτῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Εἰ δὲ μή (65), τὰς γε βουλομένας τυραννεῖσθαι μὴ συγχωρήσας, ἀλλ' ἐπανελθεῖν τύπωσον (66) πρὸς ἡμᾶς ἢ μαρτυρόμεθά σοι (67) ὁ καὶ Θεῶ καὶ ἀνθρώποις, ὅτι μὴ καλῶς ταῦτα γίνεται, μὴδὲ θεομοῖς Ἐκκλησίᾳς. Γλυκέριος δὲ εἰ μὲν ἐπανέλθοι μετ' ἐπιστήμης (68) καὶ τῆς πρεπούσης (69) εὐσταθείας, τοῦτο ἀριστον· εἰ δὲ μὴ, ἔστω πεπαιμμένος τῆς ὑπηρεσίας.

non licuit. Sic etiam apud Greg. Editiones Basilii. Καὶ γὰρ κοινόν.

(65) Εἰ δὲ μή. Editi addunt τοῦτο, quod deest in tribus nostris mss.

(66) Τύπωσον. Vox Basilio familiaris. Sic enim pluribus in locis usurpatur.

(67) Μαρτυρόμεθά σοι. Coisl. μαρτυρόμεθί σοι. Harl. μαρτυρόμεθα θεῶν καὶ ἀνθρώπων· testamur Deum et homines. Sic etiam apud Gregorium, nisi quod legitur μαρτυρώμεθα.

(68) Ἐπιστήμης. Legendum putat Combefisius ἐπιστολῆς. Sic legitur apud Greg. Nazianz., et ad margineim ἐπιστήμης. Quæ quidem vox cum legatur in tribus nostris vetustissimis codicibus, non fidei cur mutanda sit. Sæpe enim idem valet ac disciplina et ordo.

(69) Πρεπούσης. Ita mss. et Greg. Naz. Editiones Basilii παρούσης.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟ'.

EPISTOLA CLXXII.

Glycerio veniam pollicetur Basilius, si cilo redeat, secus vero, depositionem minatur.

Γλυκερίω.

A

Glycerio

Μέχρι τίνος ἀπονοή, καὶ κακῶς μὲν βουλευὴ περι-
καυτοῦ, κινεῖς δὲ (70) ἡμᾶς, αἰσχύνεις δὲ τὸ κοινὸν
ἔργον τῶν μοναστῶν; Ἐπάνελθε οὖν τῷ Θεῷ θαρρῶν
καὶ ἡμῖν, οὐ τὴν φιλανθρωπίαν μιμούμεθα. Εἰ γὰρ
καὶ πατρικῶς ἐπειμησάμεν, ἀλλὰ καὶ συγγνωσό-
μεθα πατρικῶς (71). Ταῦτά σοι παρ' ἡμῶν ἐπειδὴ
πολλοὶ τε ἱκετεύουσιν ἄλλοι, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ὁ
ὡς πρεσβύτερος, οὐ τὴν πολιτὴν αἰδοῦμεθα καὶ τὴν
εὐπλαγγίαν. Εἰ δὲ μακρύνεις (72) ἀφ' ἡμῶν, τοῦ
βιβίου μὲν πάντως (73) ἐκπέπτωκας· ἐκπεσῆ δὲ
καὶ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν μελῶν σου καὶ τῆς στολῆς,
ὡς ἄγεις τὰς νέας οὐ πρὸς Θεὸν, ἀλλ' εἰς βάρ-
αθρον.

Quousque tandem amentia præceps ageris, et
tibi quidem ipse male consules, animos autem no-
stros concitabis, atque universum monachorum
cœtum infamia et dedecore afficies? Redi igitur
Deo fretus et nobis, qui ejus benignitatem imita-
mur. Nam si paterno animo reprehendimus, etiam
paterno animo ignoscemus. Ita tecum agimus: si-
quidem multi alii tua causa supplicant, et ante alios
presbyter tuus, cujus canitiam et misericordiam
reveremur. Quod si diutius a nobis te removes,
gradu quidem omnino excidisti; Deum autem etiam
amittes, cum tuis cantilenis et stola: quibus rebus
ducis adolescentulas non ad Deum, sed ad bara-
thrum.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΑ'.

EPISTOLA CLXXIII.

Queritur iterum Basilius, quod Glycerius et virgines nondum redierint.

Γρηγορίω.

B

Gregorio.

Ἐπιστολικά σοι καὶ πρῶτον περὶ Γλυκερίου καὶ
τῶν παρθένων. Οἱ δὲ οὐδέπω καὶ τήμερον ἐπαν-
τῆσαν, ἀλλ' ἔτι μέλλουσιν, οὐκ οἶδα ὅθεν καὶ ὅπως.
Ὅτι γὰρ ἂν ἐκεῖνό σου καταγνοίην, ὡς ἐφ' ἡμετέρα
καθολή τοῦτο ποιεῖς, ἢ αὐτὸς πάσχων τι πρὸς ἡμᾶς,
ἢ ἄλλος χαριζόμενος. Ἠκέτωσαν οὖν μηδὲν δεδοι-
κίαι· σὺ γενοῦ τούτου (74) ἐγγυητής. Καὶ γὰρ
ἀγνοοῦμεν τεμνομένων (75) τῶν μελῶν, εἰ καὶ κα-
λῶς (76) ἐτμήθησαν. Εἰ δὲ ἀντιταίνοντες, ἐπ' ἄλλους
τὸ βάρος, ἡμεῖς δὲ ἀποκλυθόμεθα.

Scripti ad te et antea de Glycerio et virginibus.
At illi necdum hodie redierunt: verum adhuc mor-
rantur; qua de causa, et quomodo nescio. Neque
enim tibi hoc crimen intulerim, quod invidiæ no-
bis creandæ causa id facias, vel ipse nonnihil
nobis offensus, vel gratiam ab aliis iniens. Veniant
igitur, omni metu posito: esto tu hujus rei spon-
sor. Angimur enim dum membra abscinduntur,
etiamsi recte præcisâ sint. Quod si restiterint, alio-
rum erit onus, nos autem abluimur.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΒ'.

EPISTOLA CLXXIIII.

*Significat Basilius se ex Sophronii litteris et lætitiâ eo majorem, quo tunc rarior erat charitas, collegisse; et summum cum hoc Patrum fidei defensore colloquendi desiderium concepis-
se.*

Σωφρονίω ἐπισκόπῳ (77).

C

Sophronio episcopo.

Ὅπως ἠδωρανας ἡμᾶς τοῖς γράμμασιν, οὐδὲν
ἐλάττω γράφειν. Εἰκάσεις γὰρ πάντως αὐτοῖς οἷς
ἐπιτελεῖς τοιούτους οὔσι. Τὸν γὰρ πρῶτον καρπὸν
τοῦ Πνεύματος, τὴν ἀγάπην, εἰδείξας ἡμῖν διὰ τοῦ
γράμματος. Τούτου δὲ τί ἂν γένοιτο τιμιώτερον ἡμῖν
ἐν τῇ παρουσίᾳ τῶν καιρῶν καταστάσει, ἡνίκα, διὰ
τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ἐψύγη τῶν πολλῶν ἡ
ἀγάπη; Οὐδὲν γὰρ οὕτω σπάνιον νῦν ὡς ἀδελφοῦ
συνυχία πνευματικοῦ, καὶ ῥῆμα εἰρηγικόν, καὶ
πνευματικὴ κοινωνία, ἣν εὐρόντες ἐν τῇ σῇ τελειό-
τητι ὑπερυχαριστήσαμεν τῷ Κυρίῳ, δέσμενοι καὶ
τῆς τελείας ἐπὶ σοὶ μετασχεῖν εὐπροσύνης. Εἰ γὰρ

Quanta me lætitiâ litteræ tuæ affecerint, scribere
nihil mihi opus est. Id enim profecto conjicis ex
his quæ scripsisti, cum talia sint. Primum enim
Spiritus fructum, charitatem, mihi per epistolam
ostendisti. Quid autem ea re mihi possit esse anti-
quius in hoc temporum statu, quo propter multi-
plicatam iniquitatem refrixit multorum charitas?
Nunc enim nihil est tam rarum, quam spiritualis
fratris congressus, et verbum pacificum, et spiri-
tualis communio: quam in tua integritate nactus,
Domino gratias ægi, orans ut et cumulata in te læ-
titiâ perfruar. Si enim tales epistolæ, qualis con-

(70) *Κινεῖς δέ.* Ita Harl. Editi κινεῖς μὲν. Habet D
etiam Gregorius Nazianzenus ut edidimus.

(71) *Συγγνωσόμεθα πατρικῶς.* Male apud Grego-
rium legitur πνευματικῶς.

(72) *Μακρύνεις.* Harl. μακρύνεις.

(73) *Πάντως.* Reg. secundus πάντως.

(74) *Σὺ γενοῦ τούτου.* Ita mss. tres. Editi συγ-
γνοῦ τούτου. Legitur etiam τούτων apud Greg.

(75) *Τεμνομένων.* Legitur apud Greg. τεμνομένοι
τῶν μελῶν· abscissi a membris.

(76) *Καλῶς.* Ita Harlæani codicis ope emendavi-

mus quod in editis legebatur κακῶς.

(77) *Σωφρονίω ἐπισκόπῳ.* Sic editi, Coisl. pri-
mus, Med. et alii nonnulli. Vat. et Clarom. habent
tantum Σωφρονίω. At prorsus mendose Harlæanus
codex et alii nonnulli, in quibus præcedit epistola
ad Sophronium magistrum, habent τῷ αὐτῷ. Per-
spicuum enim est hanc epistolam ad episcopum,
non ad magistrum officiorum scriptam esse.

* Alias CCCCXIV. Scripta circa annum 374.

** Alias CCCCXIII. Scripta circa annum 374.

*** Alias CCCXXXV. Scripta circa annum 374.

gressus? Et si eminus sic capis, quanti eris pretii
um cum cominus conspicias? Scito autem, nisi
negotiorum innumerabilium multitudo detineret ac
ineluctabilis illa necessitas qua constringor, ipsum
me ad tuam integritatem properaturum fuisse.
Quonquam magnum quidem impedimentum est,
quominus movear, vetus illa corporis aegritudo;
sed tamen ob speratam utilitatem hoc impedimen-
tum esse non duxissem. Congredi enim cum viro,
eadem sentiente, et Patrum fidem defendente, uti
de te venerandi fratres et compresbyteri narrant,
est profecto ad priscam Ecclesiarum beatitudinem
reverti; cum pauci quidem disputandi morbo labo-
rarent, omnes autem tranquillo essent animo, man-
data citra pudorem perficientes, per nudam et sim-
plicem confessionem Domino servientes ⁴², ac si-
dem in Patrem et Filium et Spiritum sanctum in-
violabilem et minime curiosam servantes.

EPISTOLA CLXXXIII.

*Declarat Basilius se raro scribere, dum metuit ne litteræ interceptantur: exponit in quo consistat vitæ evangelicæ insti-
tutum, quod Theodora amplexa fuerat.*

Theodoræ canonica.

Tardus sum ad scribendum, quod minime per-
suasum mihi sit litteras meas omnino reddi charitati-
tuae, sed perferentium improbitate innumeros alios
eas prius legere; **261** cum præsertim ea nunc sit
rerum perturbatio in orbe terrarum. Quare exspecto
dum quoddam modo incuser, ac litteræ violenter
repositantur: ut hoc argumento eas reddi cogno-
scam. Sive autem scribam, sive taceam, unum mihi
opus est, in animo dignitatis tuæ retinere memo-
riam, ac Dominum precari, ut det tibi cursum boni
illius instituti, quod elegisti, absolvere. Vere enim
non leve certamen est promittenti, quæ ex promissis
consequuntur adjicere. Nam evangelicum vi-
vendi genus amplecti cujusvis est: sed etiam ad
minima quæque observationem perducere, nec quid-
quam eorum, quæ illic scripta sunt negligere, hoc
pauci admodum ex his quos novimus, perfecere:
nempe lingua refrænata uti, et erudito ex Evangelii
mente oculo: operari manibus secundum proposi-
tum Deo placendi: pedes item movere, et uno quo-

⁴² II Tim. II, 15.

* Alias CCCII. Scripta circa annum 374.

(78) *Εὐ δὲ ἴσθι*. Pro his vocibus legitur in Coisl. primo ὥστε με. In Mediceo ὥστε μοι.

(79) *Πλήθος*. Editi addunt ἡμᾶς, quod deest in novem codicibus mss.

(80) *Λόγος*. Hic etiam editi addunt περὶ σοῦ, quæ verba nullo prorsus in codice ms. reperiuntur.

(81) *Ἐντολῶν*. Editi addunt τοῦ Θεοῦ sine necessaria ratione et præter omnium codicum mss. fidem.

(82) *Λατρεύοντες τῷ Κυρίῳ, καί*. Desunt hæc verba in Coisl. primo et in Mediceo.

(83) *Πρὸς Θεοδώραν κανονικῆν*. Ita mss. sex. Editi Θεοδώρα κανονικῆ. Addit Harl. Περὶ βίου κα-
λονικοῦ, de vita canonica.

ἐπιστολαὶ τοιαῦται, ὅποια ἡ συντυχία; Καὶ εἰ πέρ-
βωθεν οὕτως αἰρεῖς, πόσου ἀξίος ἔση ἐγγύθεν ἡμῖν
ἐπιφανεῖς; Εὐ δὲ ἴσθι (78), εἰ μὴ μυρίων ἀρχόντων
περιεῖχε πλήθος (79), καὶ αἱ ἀπαραίτητοι αἵται
ἀνάγκαι αἷς ἐνδεδέμεθα, αὐτόν με ἐπειχέθηναι πρὸς
τὴν σὴν τελειότητα. Καίτοιγε μέγα μοι ἐμπόδιον
ἔστι πρὸς τὰς κινήσεις ἡ παλαιὰ αὕτη τοῦ σώματος
ἀρρωστία, ἀλλ' ὁμως οὐκ ἂν ὑπελογισάμην τούτου
ἐμπόδιον τῆς προσδοκωμένης ἕνεκεν ὠφελείας. Τῷ
γὰρ ἀνδρὶ τὰ αὐτὰ φρονοῦντι, καὶ τὴν τῶν Πατέρων
πρεσβεύοντι πίστιν, ὅς ὁ τῶν τιμίων ἀδελφῶν καί
συμπροσθευτέρων λόγος (80), καταξιοθῆναι περ-
τυχεῖν, ὅντως ἔστιν εἰς τὴν ἀρχαίαν μακαροσύνην
τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπανελθεῖν, ὅτε ὀλίγοι μὲν ἦσαν εἰ-
νοσοῦντες περὶ ζητήσεως, ἐν ἡσυχίᾳ δὲ ἦσαν πίστεως
ἔργαται ὄντες τῶν ἐντολῶν (81) ἀνεπαύστοντοι, ἐκ
τῆς ἀπλῆς καὶ ἀπεριέργου ὁμολογίας λατρεύοντες
τῷ Κυρίῳ (82), καὶ ἄσπυλον τὴν πίστιν καὶ ἀπερίεργον
τὴν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἁ-
φύλασσαντες.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΓ'.

Πρὸς Θεοδώραν κανονικῆν (83).

Ὅκνηρός ἡμᾶς ποιεῖ πρὸς τὸ γράφειν τὸ μὴ πε-
πεισθαι τὰς ἐπιστολάς ἡμῶν πάντως (84) ἐγγυ-
ζεσθαι τῇ σῇ ἀγάπῃ, ἀλλὰ κακίᾳ τῶν διακονούντων
μυρίους προεντυγχάνειν ἐτέρους, καὶ μάλιστα τῶν
οὕτω τετραραγμένων (85) τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην
πραγμάτων. Διόπερ ἀναμένω τρόπον τινὰ μεμετρη-
ναί, καὶ ἀπατηθῆναι βιαίως τὰς ἐπιστολάς, ὥστε
αὐτῷ τούτῳ τεκμηρίῳ χρῆσασθαι τῆς ἀποδόσεως.
Καὶ γράφοντες μὲν οὖν καὶ σιωπῶντες ἐν ἔργῳ
ἔχομεν, ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν φυλάσσειν τὴν μή-
μην τῆς κοσμοκτονεύσεώς σου, καὶ προσεύχεσθαι τῷ
Κυρίῳ δοῦναι σοὶ τελέσσειν τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς
πολιτείας, καθὰ προσέλιου. Τῷ ὄντι γὰρ οὐ μικρὸς
ἄγων ὁμολογοῦντι (86) τῆς ἐπαγγελίας τὰ ἐξέτι
ἐπάγειν. Τὸ μὲν γὰρ προσέσθαι τὴν κατὰ τὸ Εὐα-
γγέλιον πολιτείαν παντός· τὸ δὲ καὶ μέχρι τῶν με-
κροτάτων ἀγειν τὴν παρατήρησιν, καὶ μὴδὲν τῶν
ἐκεῖ γεγραμμένων παρορᾶν, τοῦτο πάνυ ὀλίγοι τῶν
εἰς ἡμετέραν γνῶσιν ἠρόντων κατάρθωται· ὥστε
καὶ γλώσσην πεπεδημένην (87) κεχρησθαι καὶ ὀφθαλμῶν

(84) *Πάντως*. Ita omnes nostri veteres libri. Editi
παντας. Paulo post iidem editi μυρίους... ἐτίρας.
Septem mss. ut in textu.

(85) *Τετραραγμένων*. Ita Coisl. uterque. Harl.,
Med. et Bigot. Editi τετραμένων. Paulo post editi
ἀναμένοντες. Omnes mss. ut in textu.

(86) *Ὁμολογοῦντι*. Ita tres vetustissimi codices.
Editi ὁμολογοῦντά τι. Ibidem quinque mss. τῇ ἐπαγ-
γελίᾳ. Sed sequi maluimus tres vetustissimos, qui
hoc loco cum editis consentiunt, nisi quod habent
ἐπάγειν pro eo quod erat in editis ἐπαγαγεῖν.

(87) *Πεπεδημένην*. Magis placuit hæc scriptura
codicum Harl. et Coisl. primi, quam vulgata πεπα-
δευμένη, lingua castigata. Iidem codices et alii non
nulli κεχρησθαι. Editi χρησθαι.

πεπειθαυγημένω κατὰ τὸ βούλημα τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ χειρὶν ἐνεργεῖν κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς εὐαρεστῆ-
σαις τοῦ Θεοῦ, καὶ πόδας κινεῖν, καὶ ἐκάστῳ τῶν
μελῶν οὕτω κεχρησθαι, ὡς ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεοποιεὶς
ἐξῆς ὑπονόησε· τὸ ἐν τῇ καταστολῇ κόσμιον, τὸ
ἐν ταῖς συντυχίαις τῶν ἀνδρῶν πεφυλαγμένον, τὸ ἐν
βρώμασιν αὐταρκες, τὸ ἐν τῇ κυήσει τῶν ἀναγκαίων
ἐπίριτον. Ταῦτα πάντα μικρὰ μὲν ἀπλῶς οὕτω
λεγόμενα, μεγάλου δὲ ἀγῶνος εἰς τὸ κατορθωθῆναι
χρῆνται, ὡς ἐπ' αὐτῆς (88) τῆς ἀληθείας εὐρομεν.
καὶ μὲν καὶ τὸ ἐν τῇ ταπεινοφροσύνῃ τέλειον, ὡς
ἤματι προγῶνων περιφανείας μεμνησθαι, μήτε, εἰ τι
ὑπάρχει (89) ἡμῖν ἐκ φύσεως πλεονέκτημα ἢ κατὰ
τῶνα ἢ κατὰ ψυχὴν, τοῦτω ἐπαίρεσθαι, μήτε τὰς
ἐξῆς περὶ ἡμῶν ὑπολήψεις ἀφορμὴν ἐπάρεσώς τε
καὶ ζυγίσεως ποιῆσθαι, ταῦτα τοῦ εὐαγγελικοῦ B
ἔργου βίου. Τὸ ἐν ἐγκρατεῖ εὐτονον, τὸ ἐν προσ-
εργαίᾳ φιλόπονον, τὸ ἐν φιλαδελφίᾳ συμπαθές, τὸ
πρὸς τοὺς θεομένους κοινωνικόν, τὸ τοῦ φρονήματος
καταβληγμένον, ὁ συντριμμὸς τῆς καρδίας, τὸ τῆς
εἰσπῶς ὑγιές, τὸ ἐν σκυθρωπότητι ὀμαλδόν, μηδέ-
ποτε τῆς ἐννοίας ἡμῶν λειπούσης (90) τοῦ φοβεροῦ
ἐπιγεγόμεθα μὲν ἅπαντες, μέμνηνται δὲ αὐτοῦ,
σοι: (91).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΔ'.

Uro scribit huic viduæ Bastius, ne quid ei periculi creet. Hortatur ut a divini iudicii cogitatione animum non dimoveat, nec tamen nimia distringatur sollicitudine.

Πρὸς ἑλευθέραν.

Ἐγὼ, καὶ πάνυ βουλόμενος συνεχῶς ἐπιστέλλειν C
τῇ εὐγενεῖ ὑμῶν, ἐπέσχογον (92) ἑμαυτὸν ἀεὶ, μήπως
ἕξω πινὰς ὑμῖν πειρασμοὺς ἐπεγεῖρειν, διὰ τοὺς
φιλέθρους πρὸς ἡμᾶς διακειμένους· καὶ, ὡς ἀκούω,
μήτε καὶ τούτων τὴν ἔχθραν ἐλαύνοντας, ὥστε πο-
λυπραγμανεῖν (93) εἰ πού τις καλὸ γράμμα ἡμέτερον
ἔρχετο. Ἐπειδὴ δὲ αὐτῆ, καλῶς ποιοῦσα, κατήρ-
ξας τοῦ γράμματος, καὶ ἐπέσειλας ἡμῖν ἃ ἔχρη
περὶ τῶν κατὰ τὴν ψυχὴν σου πραγμάτων ἀνακοι-
νωμένη, προετράπην εἰς τὸ ἀντεπιστεῖλαι· ὁμοῦ
πρὸς τὰ ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ ἐλλειφθέντα ἐπαν-
ορθώμενος, ὁμοῦ δὲ καὶ πρὸς τὰ ἐπεσταλμένα παρὰ
τῆς σῆς εὐγενείας ἀποκρινόμενος. Ὅτι μαχαρία ἐστὶ
ψυχή, ἢ νυκτὸς καὶ ἡμέρας μηδεμίαν ἄλλην μέρι-
σαν στέφουσα, ἢ πῶς ἐπὶ τῆς μεγάλης ἡμέρας, D
καὶ ἐν πᾶσι ἢ κτίσις περιστήσεται τὸν κριτὴν, τὰς
εὐθύναις τῶν πεπραγμένων ἀποδοῦσα, καὶ αὐτῆ

(88) Ὡς ἐπ' αὐτῆς. Deest ὡς in quatuor mss. non antiquissimis. Ibidem editi εὐρήκαμεν. Tres vetustissimi codices et alii nonnulli ut in textu.

(89) Ὑπάρχει. Ita tres antiquissimi codices. Editi ἐνυπάρχει. Ibidem Med. et Coisl. primus φύσεως πλεονέκτημα sine præpositione.

(90) Ἡμῶν λειπούσης... τὴν μνήμην. Ita tres vetustissimi codices et Clarom. nisi quod Harlæanus codex habet ἐπιλειπούσης. Editi non habent τὴν μνήμην, sed hunc locum sic exhibent: μηδέποτε τῆς ἐννοίας ἐπιλειπούσης ἡμᾶς τοῦ, etc. Nunquam nobis recedente cogitatione terribilis illius, etc.

(91) Supplementum ad hanc epistolam ut anecdotum Latine tantum et corruptissime edidit Petrus Aloysius Gallatinus (ap. Anadoluzzi *Anecdota litteraria*, tom. I, p. 23). Incipit: *Multis vero assistenti-*

que membro sic uti, ut initio Conditor noster ordina-
vit: modestia in vestitu, cautio in virorum collo-
quiis, in cibis frugalitas, in rerum necessariorum
possessione nihil superflui. Hæc omnia exigua qui-
dem dum sic simpliciter narrantur, sed magno
certamine ad perficiendum indigent, quemadmo-
dum reipsa comperimus. Sed et humilitatis perfe-
ctio, adeo ut neque majorum claritatis meminerimus,
nec si quid nobis inquit a natura aut corporis aut
animi ornamentum, inde efferamur, neque externas
de nobis opiniones ansam elationis ac tumoris fa-
ciamus: hæc cum vita evangelica connexa sunt.
Ad hæc constantia in abstinentia, in precando se-
dulitas, in fraterna dilectione commiseratio, libe-
ralitas erga indigentes, spiritus animique abjectio,
cordis contritio, fidei sanitas, in mœrore æquabili-
tas; nunquam intermittente cogitatione nostra
terribilis illius et ineluctabilis iudicii recordatio-
nem, ad quod omnes quidem festinamus, sed qui
illius reminiscantur, ac de illius exitu sint solliciti,
paucissimi sunt.

καὶ ἀπαραιτήτου δικαστηρίου τὴν μνήμην· πρὸς δ
καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἔκθασιν ἀγωνιώσιν ἐλάχι-

EPISTOLA CLXXIV.

Ad viduam.

Equidem etsi omnino cupiebam ad tuam nobili-
tatem sæpissime scribere, me ipse semper cobi-
bui, ne quas vobis tentationes viderer suscitare,
propter eos qui infenso in me sunt animo, atque
etiam, ut audio, inimicitiam eo usque perducunt,
ut curiosius inquirent, an quis a me litteras acci-
piat. Sed quia 262 ipsa præclare faciens, litteras
cœpisti mittere, ac scripsisti nobis, ut par erat,
de rebus animæ tuæ communicans, incitatus sum
ad rescribendum, cum ea quæ præterito tempore
omissa sunt, sarcians, tum etiam ad ea quæ a
tua nobilitate scripta sunt, respondens. Nempe
beata est anima illa, quæ noctu ac interdiu nul-
lam aliam curam versat, nisi quomodo in die illa
magna, in qua creatura omnis actionum suarum
rationem redditura iudicem circumstabit, possit et
ipsa vitæ suæ rationem facile ponere. Qui enim

*bus quæ a divina Scriptura manifestata sunt, et his qui a studiosis debent dirigi et Deo placere festinan-
tibus in præsentiarum moti, a vobis solum, sicut di-
dici, etc., corrupte. Desinit: Fructusque dignos pœ-
nitentiæ ostendere Dei beneplacencia et cooperatione
Domini nostri Jesu Christi. Amen. Sed quæ inedita
putavit vir doctissimus, ea totidem verbis Græcæ
et Latine, emendatius etiam, legere est epist. 22,
supra. Edit.*

(92) Ἐπέσχογον. Ita mss. summo consensu, et paulo post φιλέθρους. Editi ἀπέσχογον et φιλεθρῶς.

(93) Πολυπραγμανεῖν. Harl. et Coisl. primus φλοπραγμανεῖν, quod idem significat. Paulo post idem Coisl. ὡς ἔχρη.

Alias CCLXXXIII. Scripta circa anno 574.

diem illam atque horam ante oculos positam habet, A
semperque suam pro illo tribunali, quod decipi
nequit, defensionem meditatur, is aut nihil aut
omnino levissima peccabit; quia peccare nobis
ob absentiam timoris Dei contingit. Quibus autem
clare obversabitur intentarum minarum expecta-
tio, his nullum tempus dabit insitus timor in invo-
luntarias actiones aut cogitationes incidendi. Itaque
Dei memineris, et illius timorem in corde habeto,
atque ad communionem precum omnes adjuuge.
Magnum enim est eorum qui Deum placare pos-
sunt auxilium. Neque hæc facere intermiseris.
Nam et viventibus nobis in hac carne bona erit
adjutrix precatio, et inde proficiscentibus idoneum
viaticum ad futurum ævum. Quemadmodum autem
sollicitudo res bona est, ita rursus animum
despondere et desperare, ac de salute diffidere,
res sunt animæ noxiæ. Spem itaque in Dei bonitate
colloca, et illius auxilium expecta: certo sciens,
si recte ac sincere ad ipsum convertamur, futu-
rum ut non modo nos omnino non rejiciat, sed etiam
nobis adhuc precum verba proferentibus dicat:

οὐκ ἀπορρίψει ἡμᾶς εἰς τὸ παντελὲς, ἀλλ' ἔτι λαλούντων ἡμῶν τὰ ῥήματα τῆς προσευχῆς ἔρει· ἰδοὺ
πάρεμ

δυνηθῆ καὶ φῶς ἀποθέσθαι τὸν λόγον τῶν βεβιωμέ-
νων. Ὁ γὰρ ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν πρὸ
ὀφθαλμῶν τιθέμενος, καὶ ἀεὶ μελετῶν τὴν ἐπὶ τοῦ
ἀπαρалоγίστου (94) κριτηρίου ἀπολογίαν, ὁ τοιοῦτος
ἢ οὐδὲν παντελῶς, ἢ ἐλάχιστα ἀμαρτήσεται· διότι
τὸ ἀμαρτάνειν ἡμῖν κατὰ ἀπουσίαν τοῦ φόβου τοῦ
Θεοῦ (95) γίνεται. Οἷς δ' ἂν ἐναργῆς παρῆ τῶν ἀπει-
λουμένων ἢ προσδοκία, οὐδένα καιρὸν δώσει τοῖς
τοιοῦτοις ὁ σύνοικος φόβος εἰς ἀβουλήτους πράξεις·
ἢ ἐνθυμήσεις ἐκπεσεῖν (96). Καὶ μένησο τοῖνυν τοῦ
Θεοῦ, καὶ ἔχε τὸν αὐτοῦ φόβον ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ
πάντας εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν εὐχῶν παραλάμβανε.
Μεγάλη γὰρ καὶ ἡ τῶν δυναμένων δυσωπεῖν τὴν
Θεὸν βοήθεια. Καὶ μὴ διαλίπης ταῦτα ποιούσα. Καὶ
γὰρ καὶ ζῶσιν ἡμῖν τὴν ἐν σαρκὶ ταύτῃ ζωὴν ἀγαθὴ
ἔσται βοήθης ἢ προσευχῆ· καὶ ἀπερχομένοις ἐντεῦθεν
ἐφόδιον διαρκὲς πρὸς τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα. Ὡσπερ
δὲ ἡ φροντίς πρῶτῳ ἔστιν ἀγαθόν, οὕτω πάλιν ἡ ἀθυ-
μία καὶ ἡ ἀπόγνωσις, καὶ τὸ δυσελπίστως ἔχειν πρὸς
σωτηρίαν, τῶν βλαπτόντων ἔστι τὴν ψυχὴν. Ἐπι-
πίψε τοῖνυν τῇ ἀγαθότητι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκδέχου
αὐτοῦ τὴν ἀντιληψίν. γινώσκουσα, ὅτι, ἐὰν καιρῶς
καὶ γνησίως πρὸς αὐτὸν ἐπιστραφῶμεν, οὐ μόνον

EPISTOLA CLXXV.

EPISTOLA POE.

De fide nihil vult scribere Basilius, ac de calumniatoribus suis queritur.

Mageniano comiti.

C

Μαγνητιανῷ (97) κόμητι.

Non ita pridem scribebat mihi gravitas tua, cum
nonnulla alia, tum ut de fide scriberem, aperte
præcipiens. Ego porro tuum hujus rei admiror stu-
dium, ac Deum rogo, ut indefessa tibi insit bono-
rum electio, ac semper progrediens tum scientia, tum
bonis operibus, perfectus evadas. Sed quia nolo de
fide scriptum relinquere, nec diversas fidei profes-
siones scribere, recusavi mittere quæ postulastis.
Cæterum mihi videmini erudiri ab hominibus illic
nihil agentibus, qui ut me calumnientur nonnulla
proferunt; quasi inde seipsos sint commendaturi,
si de me turpissima mentiantur. Illos enim nudat
præteritum tempus, et progrediens experientia
notiores faciet. Nos autem præcipimus tuis, qui in
Christum sperant, nihil curiose præter antiquam
263 fidem inquirere: sed quemadmodum credi-
mus, ita et baptizari, et quemadmodum baptiza-
mur, ita et glorificare. Nomina autem nobis satis
est ea confiteri quæ a sancta Scriptura accepimus,
et in his novitatem vitare. Non enim in inventione

D

Πρῶτον ἐπέστειλέ μοι ἡ σεμνότης σου ἄλλα τιπᾶ,
καὶ περὶ πίστεως γράψαι ἡμᾶς ἐναργῶς προστά-
σουσα. Ἄλλ' ἐγὼ τὴν μὲν σὴν περὶ τὸ πρᾶγμα
ἀγαμαί σπουδὴν, καὶ εὐχομαί τῷ Θεῷ ἀνευδότη-
σαι τῶν ἀγαθῶν τὴν αἰρεσίαν ἐνυπάρχειν, καὶ ἀεὶ σε
προκόπτοντα καὶ γινώσκαι καὶ ἔργοις ἀγαθοῖς τε-
λειοῦσθαι· διὰ δὲ τὸ μὴ βούλεσθαι περὶ πίστεως
σύνταγμα καταλιμπάνειν, μὴδὲ γράφειν διαφόρου·
πίστεις, παρετηρησάμην ἀποστεῖλαι ἃ ἐπεζητήσατε.
Πλὴν δοκεῖτέ μοι περιηχεῖσθαι παρὰ τῶν αὐτῶν,
τῶν μὴδὲν ἐργαζομένων, οἳ ἐπὶ (98) διαβολῆς ἡμε-
τέρῃ λέγουσίν τινα, ὡς ἐκ τούτου ἑαυτοὺς συστή-
σοντες (99), ἐὰν ἡμῶν τὰ αἰσχίστα καταψεύσωνται.
Ἐκείνους μὲν γὰρ φανεροὶ ὁ παρελθὼν χρόνος, καὶ
προϊούσα ἢ πείρα φανερωτέρους ποιήσει· ἡμεῖς δὲ
παρακαλοῦμεν τοὺς ἡλικιώτας εἰς Χριστὸν, μὴδὲν
παρὰ τὴν ἀρχαίαν περιεργάζεσθαι πίστιν· ἀλλ' ὡς
πιστευόμεν, οὕτω καὶ βαπτίζεσθαι, ὡς δὲ βαπτι-
ζόμεθα, οὕτω καὶ δοξολογεῖν. Ὀνόματα δὲ ἡμῖν
ἀρκεῖ (1) ἐκεῖνα ὁμολογεῖν, ἃ παρελάβομεν παρὰ τῆς

* Alias CCCCX. Scripta circa ann. 374.

(94) Ἀπαρалоγίστου. Ita mss. septem. Editi ἀπαρалоγήτου. Paulo post ope codicum Harl. et Coisl. primi emendavimus quod erat in editis ἢ οὐδὲν ἢ παντελῶς ἐλάχιστα.

(95) Τοῦ Θεοῦ. Ita tres vetustissimi codices. Desunt in aliis. Editi τοῦ Κυρίου. Paulo post editi ἐνεργῆς παρῆ τῶν ἀπαιτούμενων. Omnes mss. ut in textu.

(96) Ἐκπεσεῖν. Multi codices non antiquissimi ἐκπίπτειν. Non multo post plures mss. ταύτην ζωὴν.

(97) Μαγνητιανῷ. Med. Μαγνητιανῷ. Editi Μαγνητιανῷ.

(98) Οἳ ἐπὶ. Ita Coisl. primus et Reg. secundus. Editi ὁ ἐπὶ.

(99) Συστήσοντες. Ita Coisl. primus, Med., Vat., Clarom. et Reg. secundus. Editi συστήσαντες.

(1) Ἀρκεῖ. Medicæus codex ἀρκεῖν.

ἀγίας Γραφῆς, καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις καινοτομίαν Ἀ
καρτεῦσαι. Οὐ γὰρ ἐν τῇ ἐφευρέσει τῶν προσηγο-
ριῶν ἡ σωτηρία ἡμῶν, ἀλλ' ἐν τῇ ὑγιεὶ περὶ τῆς
θεότητος εἰς τὴν πεπιστεύκαμεν ὁμολογίᾳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΖ'.

Amphilochium invitat Basilium ad diem festum S. Euprychii, rogatque ut tribus diebus ante ipsum diem festum adveniat

Ἀμφιλοχίω, ἐπισκόπῳ Ἰκονίου.

Παράσχοι ὁ ἅγιος Θεὸς ἐρῶμένω σοι τὸ σῶμα,
καὶ ἀπὸ πάσης ἀσχολίας ἀνειμένω, καὶ πάντα πράτ-
τωνι κατὰ νοῦν, τὴν ἐπιστολὴν ἡμῶν ταύτην εἰς
χείρας ἔλθειν, ἵνα μὴ ἀπρακτος ἡμῶν ἡ παράκλησις
γίνεται, ἣν παρακαλοῦμεν νῦν ἐπιφανῆναι σε ἡμῶν
τῇ πόλει, ἐπὶ τῷ σεμνοτέρῳ γενέσθαι τὴν παν-
ήγυριν, ἣν δι' ἔτους ἀγειν ἐπὶ τοῖς μάρτυσιν ἔθος.
ἔστιν ἡμῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Πέπεισο γὰρ, τιμιωτάτῃ
μοι καὶ ποθεινότατῃ ὡς ἀληθῶς, ὅτι πολλῶν εἰς
πείραν ἔλθῶν ὁ παρ' ἡμῶν (2) λαός, τῆς οὐδενὸς οὕτως
ἀνέχεται ἐπιτυχίας, ὡς τῆς σῆς παρουσίας· τοιοῦ-
τον κέντρον ἀγάπης ἐκ τῆς μικρᾶς ἐκείνης συντυχίας
ἐνιστήσας. Ἴνα οὖν καὶ ὁ Κύριος δοξασθῇ, καὶ λαοὶ
εὐφρανθῶσι, καὶ τιμηθῶσι μάρτυρες, καὶ ἡμεῖς οἱ
γέροντες τῆς ὀφειλομένης ἡμῖν παρὰ τέκνου γνησίου
τύχουμεν θεραπείας, καταξίωσον ἀόκνως μέχρις ἡμῶν
διαβῆναι, καὶ προλαβεῖν τὰς ἡμέρας τῆς συνόδου·
ὥστε ἐπὶ σχολῆς ἡμᾶς ἀλλήλοις συγγενέσθαι, καὶ
συμπρακληθῆναι διὰ τῆς κοινωνίας τῶν πνευματι-
κῶν χαρισμάτων. Ἔστι δὲ ἡ ἡμέρα τῇ πέμπτῃ (3) τοῦ
Σεπτεμβρίου. Διὰ παρακαλοῦμεν πρὸς τριῶν ἡμερῶν
ἐπιστῆναι, ἵνα καὶ τοῦ πτωχοτροφείου τὴν μνήμην (4)
μεγάλῃ ποιήσῃς τῇ παρουσίᾳ. Ἐρῶμένος καὶ
εὐθυμὸς ἐν Κυρίῳ ὑπερευχόμενός μου διαφυλα-
χθεῖς μοι καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ χάριτι τοῦ
Κυρίου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΖ'.

Commendat Basilium Eusebium, qui calumniis appetitus gravissimum iudicium sustinebat tempore molestissimo.

Σωφρονίῳ μαγίστρῳ.

Καταλέγειν μὲν πάντας τοὺς δι' ἡμᾶς (5) εὐερ-
γετηθέντας παρὰ τῆς σῆς μεγαλονοίας οὐ ῥάδιον·
οὕτω πολλοὺς μὲν σύναμεν ἑαυτοῖς εὐπεποιηκόσι
διὰ τῆς μεγάλης σου χειρὸς, ἣν ὁ Κύριος ἡμῖν σύμ-
μαχον ἐπὶ τῶν μεγίστων καιρῶν ἐχσρίσατο· δικαιο-

(2) *Παρ' ἡμῶν.* Editi παρ' ἡμῶν contra veterum
codicum fidem.

(3) *Τῇ πέμπτῃ.* Nolui immutare hunc contextum,
quia sic reperitur in utroque Coisl., Med. utroque,
Reg., Vat. et utroque Bigot. Nisi quod in nonnullis
legitur τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τῇ πέμπτῃ. Non ex-
stat hæc epistola in codice Harlezano. Legitur in
editis τῇ ε'. Sed tamen legendum videtur τῇ ἑβδό-
μῃ die septima Septembris. Hoc enim die memoria
S. Euprychii martyris apud Græcos celebratur: id-
que Basilium ipse testatur in epistola 100, consen-
tientibus tribus vetustissimis codicibus, et utroque
Regio, Coisl. secundo, Vat. ac Bigot. altero.

(4) *Τῆς μνήμης.* Existimat Tillemontius Amphi-
lochium sic invitari, ut dum in ptochotrophio di-
versatur, locus ex ejus præsentia memorabilis fie-
ret. Sed quid necesse fuit eum tribus ante diem
festum diebus advenire? Num si ad diem præsti-

nominum nostra salus, sed in sana divinitatis, in
quam credimus, confessione.

EPISTOLA CLXXVI'.

Amphilochio, episcopo Iconii.

Faxit Deus sanctus, ut tibi corpore valenti, et
omnibus negotiis soluto, et omnia ex sententia
gerenti hæc epistola nostra in manus veniat; ut
inanis et irrita non sit nostra adhortatio, qua
te rogamus, ut nunc in civitatem nostram adve-
nias, quo conventus, quem quotannis agere in
honorem martyrum mos est Ecclesiæ nostræ, illu-
strior fiat. Nam persuasum sit tibi, vir mihi
colendissime et vere quam desideratissime, popu-
lum nostrum, cum multos expertus sit, nullius
præsentiam ita desiderare, ut tuam, tantum ei
amoris æculeum brevi illo congressu immixisti. Ut
igitur et Domino gloria tribuatur, et populi lætitia,
et honore martyres afficiantur, ac nos senes debita
nobis a filio germano consequamur obsequia, ne
dedigneris ad nos usque impiger accedere, atque
conventus dies prævertere; ut otiose mutuum
inter nos colloquium habeamus, nosque invicem
donorum spiritualium communicatione console-
mur. Præstitutus porro dies est Septembris quintus.
Quamobrem, quæso, tribus diebus tempus illud
anticipato, ut et memoriam ptochotrophii præsen-
tia tua insignem efficias. Sanus, lætusque in
Domino, et pro me deprecans serveris mihi et Ec-
clesiæ Dei per gratiam Domini.

EPISTOLA CLXXVII'.

Sophonio magistro.

Recensere omnes, qui propter me beneficiis a
tua magnanimitate affecti sunt, non facile est;
adeo multis conscius mihi sum me bene fecisse
per magnam tuam manum, quam mihi Dominus
gravissimis temporibus adiutricem largitus est.

tum venisset, ptochotrophio nihil honoris ex illius
præsentia accessisset? Itaque τὴν μνήμην interpre-
tor, ecclesiam in ptochotrophio exstructam, de qua
Basilium loquitur in epist. 94. Nemo nescit Eccle-
sias, in quibus martyrum reliquiæ asservabantur,
memorias dici solere. Porro Amphilochius, si tri-
bus ante festum diebus venisset, non dubium est,
quin ptochotrophio exceptus (ibi enim excipiebantur
insignes personæ), mysteria in ecclesia illius
loci celebrasset. Quamobrem rogat Basilium tempus
tribus diebus anticipet, ut non solum S. Euprychii
diem festum obeat, sed et memoriam ptochotrophii
præsentia sua insignem efficiat.

(5) *Δι' ἡμᾶς.* Ita Coisl. primus; quæ scriptura
magis placet quam vulgata δι' ἡμῶν, per me.

* Alias CCCXCIV. Scripta anno 374.

** Alias CCCXXXIV. Scripta anno 374

Omniū autem dignissimus est qui iuuetur, is quem nunc tibi per litteras meas sisto. colendissimus frater noster Eusebius, absurda appetitus calumnia, quam propulsare solius tuæ est probitatis. Quapropter rogo, ut et juris habens rationem, et ad humanam conditionem respiciens, et consueta in me beneficia conferens, huic viro omnium loco sis, eumque una cum veritate adjuves. Nam præsidii non parum in jure positum habet; quod quidem, nisi tempus præsens læserit, facile erit clare et ineluctabiliter demonstrare.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΒ.

Commendat Basilius eundem Eusebium, ac rogat, ne quia multi in atrocissimis sceleribus deprehensi, in eum hæc suspicio redundet

*A*burgio.

Scio me tuæ dignitati multos sæpenumero commendasse, et gravissimis temporibus non parum afflictis profuisse. Sed nullum antea missum a me ad tuam præstantiam memini, qui mihi charior foret, aut qui de rebus majoris momenti decertaret, quam desideratissimus filius Eusebius, qui nunc tibi has a me litteras reddit. Qui quidem quali implicatus sit negotio, ipse, si modo tempus idoneum nanciscatur, gravitati tuæ narrabit. Quæ autem a me dici par est, hæc sunt: non committendum esse ut viri causa detorqueatur; aut quia multi in atrocissimis sceleribus deprehensi sunt, in eum hæc multorum suspicio redundet; sed iudicium ei concedendum esse, et in illius vitam inquirendum. Ita enim facillime calumnia manifesta fiet, ac vir ille justissimum patrociniū nactus, perpetuus erit beneficii a tua humanitate accepti præco.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΒ.

Commendat Basilius hominem gravi calumnia in iudicium vocitum.

*A*rinthæo.

Libertati amicū te esse et perhumanum satis nos docent et generosa indoles, et quod te communem omnibus præbes. Quapropter fidenter deprecatorē me præbeo pro viro ex longa quidem majorum serie claro, sed per se majori honore ac reverentia digno ob insitam morum suavitatem; ut meo rogatu opem illi feras, iudicium sustinenti leve illud quidem et contemnendum, si veritas spe-

* Alias CCCLX. Scripta anno 374.
 ** Alias CCCLXXX. Scripta anno 374.

(6) *Τυγχάνει*. Sic mss. octo. Editi *τυγχάνειν*.
 (7) *Ἀδελφός*. Ante hanc vocem editi apponunt ἡμῶν, quod deest in tribus vetustissimis codicibus.
 (8) *Ἐπιδειχθήσεται*. Ita Harl. codex, cui favent sex alii, in quibus legitur *ἐπιδειχθήσεται*. Editi *ἐπιδειχθῆναι*.
 (9) *Ἐπὶ ταῖς χαλεπωτάταις*. Indicat Basilius horribilem illam tragediam, quæ sub Valente acta est, cum deprehensi fuissent qui de illius successore per sortes inquisierant. Tunc omnium fere ordinum multitudo, quam nominalim recensere est arduum, inquit Ambrosius, in plagas calumniarum

Α τatos δὲ πάντων καὶ ὁ νῦν προσαγοµενος διὰ τοῦ γράµµατος ἡµῶν τυγχάνει (6), ὁ ἀδελφιµώτατος ἀδελφός (7) Εὐσεβίος, παραλόγῳ συκοφαντίᾳ περιπεσὼν, ἦν ἀποσκευασθαι μόνῃς ἐστὶ τῆς σῆς ὀρθότητος. Διὸ παρακαλοῦµεν, καὶ τῷ δικαίῳ χαρίζοµενον, καὶ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ἀφορῶντα, καὶ ἡµῖν τὰς συνθήκεις παρεχόµενον χάριτας, ἀντὶ πάντων γενέσθαι τῷ ἀνδρὶ, καὶ προσθῆναι αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀληθείας. Ἔχει γάρ οὐ μικρὰν συµμαχίαν τῆν ἀπὸ τοῦ δικαίου ἦν, εἰ μὴ ὁ παρῶν καιρὸς καταδιλάττει, πάντῳ ῥάδιον σαφῶς καὶ ἀναντιρρόθως ἐπιδειχθῆσεσθαι (8).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΒ.

B

Ἄβουργῳ.

Πολλοὺς οἶδα πολλάκις συστήσας τῇ τιµιότητι σου, καὶ γενόμενος ἐπὶ μεγίστων καιρῶν χρῆσιμος ἱκανῶς τοῖς καταπονουµένοις. Οὐ μὴν τιμιώτερόν γε ἐμῷ οὐδ' ὑπὲρ µειζόνων ἀγωνιζόµενον οἶδα πρότερον παραπέµψας τῇ κοσµιότητι σου τοῦ ποθεινοτάτου υἱοῦ Εὐσεβίου, τοῦ νῦν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἔγγειρίζοντός σοι παρ' ἡµῶν. Ὅς ποταπῷ μὲν συμπλεκταὶ πράγματι, αὐτὸς, ἂν τύχοι τινὸς καιροῦ, διηγησεται σου τῇ σεµνότητι. Ἄ δὲ παρ' ἡµῶν λεχθῆναι προσήκει, ταῦτά ἐστι· μὴ παρασυρῆται τὸν ἀνδρα, μηδὲ τῷ πολλοὺς πεφνηνέται τοὺς ἐπὶ ταῖς χαλεπωτάταις (9) πράξεις ἐλαωκότας, καὶ αὐτὸν τι τῆς τῶν πολλῶν ὑπονοίας παραπολαῦσαι· ἀλλὰ τυχεῖν δικαστηρίου, καὶ εἰς ἐξέτασιν αὐτοῦ τὸν βίον ἀγθῆναι. Ῥᾶστα γὰρ οὕτω καὶ ἡ συκοφαντία φανερά γενήσεται, καὶ ὁ ἀνὴρ τυγχῶν τῆς δικαιοτάτης προστασίας κήρυξ ἔσται διτνεκτῆς τῶν ὑπεργυµένων αὐτῷ παρὰ τῆς σῆς ἡµερότητος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΟΒ.

Ἄριθθαῳ.

Καὶ φιλελεύθερόν σε εἶναι καὶ φιλόανθρωπον τὸ τῆς φύσεως εὐγενὲς καὶ τὸ πρὸς πάντας κοινωτικῶν ἱκανῶς ἡµᾶς ἐκδιδάσκει. Διὸ θαρρόντως (10) προσβέουµεν ὑπὲρ ἀνδρὸς λαµπροῦ μὲν ἄνωθεν καὶ ἐκ προγόνων (11), πλεονος δὲ δι' ἑαυτὸν τιμῆς καὶ αἰδοῦς ἀξίῳ διὰ τὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτῷ τῶν τριπῶν ἡµερότητα· ὥστε σε παρακληθῆντα ὑφ' ἡµῶν παραστῆναι αὐτῷ ἀγωνιζοµένῳ δίκην, τῆς μὲν ἀλ-

conjecta, percussorum dexteris fatigavit, tormentis et plumbis ei verberibus ante debilitata: sumptuosaque est de quibusdam sine spiramento vel mora supplicium, dum quaeritur an sumi deberet: et ut periculum ubique trucidatio vernebatur. Rerum crudeliter gestarum seriem et modos accurate describit idem scriptor lib. xxix, c. 1 et 2. Merito ergo metu bene Basilius, ne his calumniis implicatus Eusebius partem haberet in sua innocentia praesidii.

(10) *Θαρρόντως*. Tres recentiores codices *θαρρόντες*.
 (11) *Καὶ ἐκ προγόνων*. Conjunctio addita a Coisl. primo et Harl.

θείας ἔνεκεν (12) εὐκαταφρόνητον, ἐναγώνιον δὲ ἄλλως διὰ τὸ τῆς συκοφαντίας βαρῦ. Μεγάλη γὰρ ἂν γίνετο αὐτῷ βροτὴ πρὸς σωτηρίαν, εἰ καταξιώσειάς τι βῆμα φιλόανθρωπον ὑπὲρ αὐτοῦ προέσθαι (13), προηγούμενος μὲν τῷ δικαίῳ χαρίζομενος, ἔπειτα καὶ ἡμῖν τοῖς ἐξαιρέτως σου τὴν συνήθη τιμὴν καὶ χάριν καὶ ἐν τούτῳ χαρίζομενος.

EPISTOLAM PII'.

Sophronio Basilius commendat Eumathium nobilem et disertum virum gravissima calamitate afflictum.

Σωφρονίῳ μαγίστρῳ, Εὐμαθίου ἔνεκεν.

Ἄνδρὶ ἀξιολόγῳ περιτυχῶν περιστάσει οὐκ ἀνεπιχειρήμενῳ, ἔπαθον τὴν ψυχὴν. Τί γὰρ οὐκ ἐμῆλον, ἀνθρώπος ὢν, ἀνθρώπῳ ἐλευθέρῳ παρ' ἀβίαν ἐμπεπλεγμένῳ πράγμασι συναλεγεῖν; Καὶ βουλευσάμενος (14) πῶς ἂν γενομένη αὐτῷ χρήσιμος, μίαν εὐρον λύσιν τῆς κατεχούσης αὐτὸν δυσχερείας, εἰ τῆ σῆ κοσμιότητι ποιήσαιμι γνώριμον. Σὺν οὖν τῷ ἐρεξῆς, τὴν σουτοῦ σπουδὴν, ἣν εἰς πολλοὺς ἐφ' ἡμῖν (15) μάρτυσιν ἐπιδέδειξαι, καὶ αὐτῷ παρασχέσθαι. Τὸ δὲ πρᾶγμα γνωρίσει ἡ ἐπιδοθεῖσα παρ' αὐτοῦ δέξις τοῖς βασιλεῦσιν, ἣν καὶ λαβαῖν εἰς χεῖρας, καὶ συμπερᾶξαι τῷ ἀνδρὶ τὰ δυνατὰ παρακλήθητι. Καὶ γὰρ Χριστιανῷ χαρίζῃ (16), καὶ εὐγενεῖ, καὶ ἀπὸ λόγου πολλοῦ τὸ αἰδέσιμον ἐπαγομένῳ. Ἐὰν δὲ προσθῶμεν, ὅτι καὶ ἡμεῖς μεγάλην διὰ τῆς εἰς αὐτὸν εὐποιίας ὑποδεχόμεθα (17) χάριν, πάντως, κἀν μικρὸν ἢ ἄλλως τὸ ἡμέτερον, ἀλλὰ τῆς σῆς σεμνότητος (18) ἀεὶ ἐν λόγῳ ποιεῖσθαι τὰ καθ' ἡμᾶς ἀνεχομένους, οὐ μικρὸν φανείηται τὸ χαρισθὲν ἡμῖν.

EPISTOLAM PIIA'.

Rogari Otreium Basilius ut sese invicem consoentur; iste quidem quæ Samosatis perferentur, ad Basilius scribendo; Basilius vero, quæ ex Thracia didicerit, ei nuntiando.

Ὀτρηίῳ Μελητινῆς.

Ὅσα, ὅτι καὶ τῆς σῆς εὐλαβείας τοσοῦτον ἄπτεται ὁ χωρισμὸς τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Εὐσεβίου, ὅσον καὶ ἡμῶν αὐτῶν. Ἐπεὶ οὖν ἀμφοτέρωτεροι χρῆσομεν παρακλήσεως, ἀλλήλοις γενώμεθα παραμυθία. Καὶ σύ τε ἡμῖν ἐπίστελλε τὰ ἐκ Σαμοσάτων, ἡμεῖς τε ἄπερ ἂν μάθωμεν ἀπὸ τῆς Θράκης, ἀπαγγελοῦμεν. Φέροι γὰρ ἐμοὶ μὲν τὸ γινώσκαι τοῦ λαοῦ τὴν ἔνστασιν οὐ μικρὰν ῥαστώνην ἐκ τῶν παρθίων λυπηρῶν, τῆ δὲ σῆ χρηστότητι τὸ διδάσκεισθαι ἐν οἷς ἔστιν ὁ κοινὸς ἡμῶν πατήρ. Ἀμέλει καὶ νῦν οὐ γράμμασι σημαίνειν ἔχομεν· ἀλλ' αὐτὸν παραστήσαμέν σοι τὸν ἀκριβῶς εἰδῶτα, καὶ ἀπαγγέλλορτα (19) ἐν οἷς αὐτὸν κατέλιπε, καὶ ὅπως καὶ φέροντα (20) τὰ συμπίπτοντα. Εὐχου τοίνυν καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ὁ Κύριος ταχέαν ἀπαγάγῃ τῶν δεινῶν τούτων τὴν λύσιν.

(12) Ἐνεκεν. Ita sex mss. Editi ἐνεκα.

(13) Προέσθαι. Ita mss. sex. Editi προἰεσθαι.

(14) Βουλευσάμενος. Editi addunt οὖν, quod abest a novem mss.

(15) Ἐφ' ἡμῖν. Sic Med. et Coisl. 4, melius quam alii et editi ὑφ' ἡμῖν.

(16) Χαρίζῃ. Ita Coisl. primus cum quatuor aliis et Harl. secunda manu. Editi χαρίζει.

(17) Ὑποδεχόμεθα. Ita mss. sex. Coisl. primus ἀποδεχόμεθα. Editi ἀποδέχόμεθα.

(18) Τῆς σῆς σεμνότητος. Sic tres vetustissimi codices, et nullo nost ἀνεχορένης. Quæ quidem

actetur, sed alioqui difficile et molestum ob calumniæ vehementiam. Multum enim illi accedet ad salutem momenti, si quid benigne pro eo dicere digneris, in primis id juri deferens: deinde etiam et nobis summis tuis amicis, consuetum honorem et officium in hoc quoque tribuens.

265 EPISTOLA CLXXX'.

Sophronio magistro, in Eumathii gratiam.

In egregium virum cum incidissem calamitate intolerabili afflictum, animus invasit dolor. Quomodo enim potuissem, cum sim homo, hominis ingenii præter meritum negotiis implicati dolore non moveri? Mecum autem reputans quomodo ei prodesse possem, unam inveni molestiæ illum detinentis solutionem, si eum tuæ dignitati notum facerem. Jam autem tuum est, idem studium, quod in multos, nobis testibus, ostendisti, huic quoque exhibere. Rerum autem cognitam faciet supplex libellus ab eo imperatoribus tra hitus: quem velim et in manus sumas, et pro virili adsis homini. Certe enim in Christianum beneficus eris, et nobilem, et ob multam doctrinam venerandum. Quod si addiderim te conferendo in eum beneficio magnam apud nos quoque inire gratiam, certe quamvis res meæ parvi sint pretii, tua tamen gravitate earum semper rationem habere non dedignante, non parvum videbitur quod mihi gratum fiet.

EPISTOLA CLXXXI'.

Otreio Meletines.

Haud ignoro tuam pietatem separatione ac exsilio Eusebii episcopi religiosissimi tam moveri, quam memetipsum. Cum itaque uterque indigemus consolatione, simus alter alteri solatio. Et tu scribe nobis quæ Samosatis ad te perferentur, et ego quæ ex Thracia didicero, nuntiabo. Nam nec mihi, populi constantiam cognoscere, parvam affert ex præsentibus molestiis allevationem, nec tibi, de communis patris nostri rebus edoceri. Nunc sane non possumus hæc perscribere: sed tibi sistimus, qui ea accurate novit, et narrabit quo in statu ipso reliquerit, et quo animo ærummas perferentem. Precare igitur et pro ipso et pro me, ut Dominus quam celerrime ab his nos angustiis liberet.

D scriptura, cum per se nihil habeat vitii et tanta auctoritate nitatur, visa est præferenda vulgatæ τῆ σῆ σεμνότητι... ἀνεχομένῳ. Videntur ita scripsisse librarii, ut scriptura clarior fieret, quamvis non esset obscura.

(19) Ἀπαγγέλλορτα. Coisl. secundus et Reg. secundus ἀπαγγελοῦντα.

(20) Καὶ φέροντα. Ita tres vetustissimi codices cum aliis quatuor. Vulgata scriptura φέροντο nullo prorsus in codice ms. legitur.

* Alias CCCXXXIII. Scripta anno 374.

** Alias CCCXVI. Scripta anno 374.

EPISTOLA CLXXXII*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΠΒ*.

Gratulatur de praeliis pro fide; precatur ut perseverantia donetur a Domino

Presbyteris Samosatensibus.

A

Τοῖς πρεσβυτέροις Σαμοσαίων (21).

Quantum doleo orbatam considerans Ecclesiam, tantum vos beatos prædico, ad talem perductos certaminis mensuram: quam 266 quidem det vobis Dominus patienter decurrere, ut et fidelis dispensationis et generosæ constantiæ, quam pro Christi nomine ostendistis, mercedem magnam consequamini.

Ὅσον λυπούμεθα ἐνθυμούμενοι τὴν ἐρημίαν τῆς Ἐκκλησίας, τοσοῦτον μακαρίζομεν ὑμᾶς, εἰς τοῦτο φθάσαντας τὸ μέτρον τῆς ἀθλήσεως, ὃ παράγω ὑμῖν (22) ὁ Κύριος μακροθύμως παρελθεῖν, ἵνα καὶ τῆς πιστῆς οἰκονομίας, καὶ τῆς γενναίας ἐνοστάσεως, ἣν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἐπέδειξατε, τὴν μέγαν μισθὸν ὑποδέξησθε.

EPISTOLA CLXXXIII*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΠΓ*.

Laudat Basilius Samosatensium labores et pro fide praelia: hortatur ad perseverantiam ac rogat ut ad se scribant.

Samosatorum senatui.

Πολιτευομένοις Σαμοσαίων (25).

Cum considero tentationem per totum jam orbem esse diffusam, ac maximas Syriæ urbes eadem ac vos mala expertas; nullibi tamen adeo spectatum, ac bonis operibus clarum senatum esse, ut nunc vester ob honorum operum studium fama celebratur: parum abest quin gratias etiam habeam his quæ Deus fieri permisit. Nisi enim evenisset illa calamitas, probatio vestra non inclauisset. Quare videtur, quod caminus est auro, id esse virtutis cultoribus, tolerata pro spe in Deum afflictatio. Ergo agite, o admirandi, date operam, ut jam exantlatis laboribus alios deinceps dignos adjiciatis, ac fundamento amplo videamini imponere coronidem illustriorem, et circumstetis ecclesiæ pastorem, ubi Dominus ei dederit in suo conspicui throno, alii aliud pro Dei Ecclesia gestum narrantes, in illa autem magna Domini die, unusquisque pro laborum ratione a Deo magnificentissimo mercedem recepturi. Quod si memineritis nostri, et ad nos, quoties integrum erit, detis litteras; æqua sane facietis, par pari referentes, et simul nos voluptate afficietis non levi, vocis vestræ nobis jucundissimæ manifesta per litteras signa mittentes.

ἄμψ οὐ μικρῶς ἡμᾶς εὐφρανεῖτε, τῆς ἡδίστης ἡμῖν διαπεμπόμενοι.

Ὅταν ἀπίδω, ὅτι ὁ μὲν πειρασμὸς κατὰ πίστιν ἤδη κέχυται τῆς οἰκουμένης, καὶ αἱ μέγισται τῶν ἐπὶ Συρίας πόλεις τῶν Ἰσων ὑμῖν (24) πεπειραται παθημάτων, οὐ πανταχοῦ δὲ οὕτω δοκιμον καὶ ἀπρεπὲς ἐπ' ἀγαθοῖς ἔργοις τὸ βουλευτήριον, ὡς τὸ ὑμέτερον νῦν ἐπὶ τῇ σπουδῇ τῶν ἀγαθῶν ἔργων διαθεβόηται· ἐγγύς εἰμι καὶ χάριν ἔχειν τοῖς οἰκονομηθεῖσιν (25). Εἰ γὰρ μὴ ἐγεγόνοι ἡ θλίψις αὐτῆ, οὐκ ἂν ὑμῶν διεφάνη τὸ δοκιμον. Ὡστε ἔοικεν, ὅπερ ἐστὶ κάμινος χρυσοῦ, τοῦτο εἶναι ἡ ὑπὲρ τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος θλίψις τοῖς ἀντιποιουμένοις τινὲς ἀρετῆς. Ἄγε οὖν, ὦ θαυμάσιοι, ὅπως τοῖς προπεπονημένοις δεξια ἐπαγάγητε τὰ ἐπόμυνα, καὶ ἐντὶ μεγάλη κρηπίδι ἀξιολογωτέραν ἐπιτιθέντες τὴν κορυφήν (26) καὶ περιστῆτε μὲν τὸν ποιμένα τῆς ἐκκλησίας, ὅταν δὴ ὁ Κύριος αὐτὸν ἐπὶ τῶν ἰδίων (27) φανήναι θρόνων, ἄλλος ἄλλο τι τῶν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ πεπολιτευμένων ἡμῖν διηγούμενα· ἐν δὲ τῇ μεγάλῃ τοῦ Κυρίου ἡμέρᾳ ἕκαστος κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν πεπονημένων παρὰ τοῦ μεγάλου δώρου Θεοῦ δεχόμενοι τὴν ἀντίδοσιν. Ἡμῶν δὲ μνησθέντες, καὶ ἐπιστελλόντες ὁσάκις ἂν ἡ δυνατόν, δικαίᾳ τε ποιήσετε τοῖς ἰσοῖς ἡμᾶς ἀμειδόμενοι, καὶ φωνῆς ὑμῶν ἐναργῆ σύμβολα διὰ τῶν γραμμάτων Ἰσων ἡμῖν.

* Alias CCLXVI. Scripta anno 374.

** Alias CCXCIV. Scripta anno 374.

(21) *Τοῖς πρεσβυτέροις Σαμοσαίων.* Sic legitur hic titulus in tribus vetustissimis codicibus et ad marginem in Claromontano. Occurrit iterum hæc epistola in codice Mediceo, ac secundo loco inscribitur Παυλίνῳ πρεσβυτέρῳ. Sic etiam habent Reg. uterque, Coisl. secundus et Parisiensis. Codex Claromontanus Παυλίνῳ πρεσβυτέρῳ ἐν ἐξορίᾳ ὄντι, Paulino presbytero exsultanti. Editi Παυλίνῳ πρεσβυτέρῳ, Paulino sent. Appositam in contextu lectionem confirmat ipsa epistola non unum tantummodo alloquens, sed omnes generatim Samosatenses presbyteros, quorum in persecutione enituit, absente Eusebio, constantia.

(22) *Ἰμῖν.* Coisl. primus et Mediceus utroque loco ἡμῖν.

(23) *Πολιτευομένοις Σαμοσαίων.* Editi et Reg. secundus ac Coisl. secundus addunt ἀγαπητικῆ προσφώνησις, amica salutatio; sed hæc desunt in aliis mss.

(24) *Τῶν Ἰσων ὑμῖν.* Editi et nonnulli mss. τῶν

(25) *Ἐχειν τοῖς οἰκονομηθεῖσιν.* Nititur hæc scriptura solo codice Mediceo; sed prorsus necessaria videtur esse, ut dignam habeamus Basilio sententiam. Nam si legamus cum editis et aliis mss. χάριν ἔχειν ἐπὶ τοῖς οἰκονομηθεῖσιν, sensus erit: Parum absuit quin gratias agerem Deo ob ea quæ vobis evenire permisit. At quomodo Basilius parum absuisse dicit, quin faceret quod præscriptum est, ut Deo in omnibus gratiæ agantur? Multo ergo dignior Basilio sententia: Parum absuit quin gratias haberem iis quæ vobis evenerunt. In eadem sententiam loquitur Basilius in libro *De Spiritu sancto* cap. 6, p. 40, cum ait se inimicis gratias acturum ob eorum convicia, nisi de ipsorum exitio doleret. Sic etiam Machabeorum mater apud Gregorium Nazianzenum orat. 22, p. 405, ait se tyranno pene gratias agere.

(26) *Κορυφήν.* Reg. secundus et Coisl. secundus ac Paris. κορυφίδες. Paulo post idem ἐάν ὄψ.

(27) *Ἐπὶ τῶν ἰδίων,* etc. Ita Harl. cum tribus aliis. Editi ἐπὶ τῶν ἰδίων φανήναι θρόνων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΗΔ'.

EPISTOLA CLXXXIV'.

Basilius rogat Basilius ut quomvis in defendenda Ecclesia occupatus sit ad se tamen scribat, quoties poterit, sequē idem facturum promittit.

Εὐσταθίῳ, ἐπισκόπῳ Ἰμμερίας (28). A

Eustathio, Himmeriæ episcopo.

Οἶδα, ὅτι συγγοποῖν πρᾶγμα ἢ ὄρανα, καὶ καλυάσχολον, διὰ τὸ ἐρημίαν ἐπάγειν τῶν προσετώτων. Ὅθεν λογίζομαι καὶ τὴν σὴν εὐλάβειαν ἐπισυγγάζουσιν τοῖς συμβεβηκόσι μὴ ἐπιστέλλειν ἡμῖν, καὶ ὁμοῦ ἐν πλεονίαι εἶναι νῦν ἀσχολλῆ, περιτρέχειν (29) τὰ τοῦ Χριστοῦ πόλμνια, διὰ τὴν πανταχῶθεν τῶν ἐχθρῶν ἐπανάστασιν. Ἄλλ' ἐπειδὴ πάσης λύπης παρηγορία ἡ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους ἐστὶν ὁμιλία, καταξίου, ὁσάκις ἂν δυνατόν σοι, ἐπιστέλλειν ἡμῖν, καὶ αὐτὸς τε ἀναπαύεσθαι ἐν τῷ ψθέγγεσθαι πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἡμᾶς παρηγορεῖν ἐν τῷ μεταδίδοναι ἡμῖν τῶν σεαυτοῦ ρημάτων. Τοῦτο δὲ καὶ ἡμεῖς σπουδάσομεν ποιῆσαι, ὁσάκις ἂν ἡμῖν ἐνδιῶ τὰ πρᾶγματα. Εὐχου δὲ καὶ αὐτὸς καὶ πᾶσαν τὴν ἀδελφότητα παρακάλεσον σπουδαίως δυσωπεῖν τὸν Κύριον, ἵνα δεῖξῃ ποτὲ ἡμῖν λύσιν τῆς περιεχούσης ἡμᾶς κατηφείας.

Scio rem permolestam esse orbitatem ac negotiosam, eo quod solitudinem a præpositis inducat. Unde arbitror tuam quoque pietatem de iis quæ acciderunt ingemiscentem ad me non scribere, et simul nunc pluribus negotiis occupari, ac circumcursare Christi ovilia, ob hostium undelibet insurgentium impetum. Sed quia omnis mœroris solatium est cum unanimis colloquium, fac, quoties poteris, ad me scribas, ac nobiscum colloquendo et ipse acquiescas, et nos verbis tuis impertiendo consoleris. 267 Idem et ego facere studebo, quoties mihi per negotia licuerit. Tute autem et ipse precare ac fratres omnes hortare, Dominum ut sedulo exorent, ut tandem a circumstante nos tristitia liberet.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΠΕ'

EPISTOLA CLXXXV'.

Rogat Theodotium Basilius ne oblatas scribendi occasiones omittat: precatur ut sibi eum videre contingat.

Θεοδότῳ, ἐπισκόπῳ Βεροίας.

Theodoto, episcopo Berææ.

Οἶδα, ὅτι, εἰ καὶ μὴ ἐπιστέλλεις ἡμῖν, ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὑπάρχει ἡ μνήμη ἡμῶν. Καὶ τοῦτο τεκμαίρομαι, οὐχ ὅτι αὐτὸς ἀξίως εἰμι μνήμης τιῶς δεξιᾶς, ἀλλ' ὅτι ἡ σὴ ψυχὴ πλουτεῖ ἐν τῇ τῆς ἀγάπης περιουσίᾳ. Πρὴν ἀλλ' ὅσον δυνατόν σοι, ταῖς παραμπιπτούσαις προφάσεσι χέρησο εἰς τὸ ἐπιστέλλειν ἡμῖν, ἵνα καὶ ἡμεῖς μᾶλλον εὐφυχῶμεν μανθάνοντες τὰ περὶ ὑμῶν, καὶ ἀφορμὴν λαμβάνωμεν εἰς τὸ καὶ αὐτοὶ σημαίνειν ὑμῖν τὰ ἡμέτερα. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ τρόπος τῆς ὁμιλίας τοῖς τοσοῦτον ἐξευγμένοις (30) τῷ σώματι, ὁ δὲ ἐπιστολῶν, οὐ μὴ ἀποστερωμένων ἀλλήλους, καθόσον ἂν ἐνδιῶ τὰ πρᾶγματα. Παράσχοι δὲ ὁ Κύριος καὶ τὴν κατ' ὀφθαλμοῦς ἡμῖν συντυχίαν, ἵνα καὶ τὴν ἀγάπην αὐξήσωμεν, καὶ τὴν εἰς τὸν Δεσπότην ἡμῶν εὐχαριστίαν πλεονάσωμεν, ἐπὶ μεῖζοσι ταῖς παρ' αὐτοῦ δωραταῖς.

Quanquam ad nos non scribis, scio tamen nostri memoriam tuo pectori insidere. Hoc autem conjicio, non quod ipse officiosa ulla recordatione dignus sim, sed quod anima tua charitatis copia ditescat. Sed tamen, quantum in te erit, occasionibus occurrentibus utere ad mittendas nobis litteras; ut et nos meliore animo simus vestrarum rerum facti certiores, et ipsi etiam occasionem nostrarum vobis significandarum accipimus. Nam hic colloquendi modus est his qui corpore adeo disjuncti sunt, per litteras videlicet; quo quidem nos invicem non defraudemus, quantum per negotia licuerit. Largiatur autem Dominus, ut coram etiam inter nos congregiamur; quo et augeamus charitatem, et Domino nostro gratiarum actionem ob majora ab eo accepta dona multiplicemus.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΠΖ'.

EPISTOLA CLXXXVI'.

Festive gratulatur præsidî Basilius, quod eum crambe aceto condita pristino vigori restituerit.

Ἀντιπατρὶ ἡγεμόνι.

Antipatro præsidî.

Ὡς καλὴ ἡ φιλοσοφία, τὰ τε ἄλλα, καὶ ὅτι οὐδὲ λατρεύεσθαι πολυτελεῶς τοῖς τροφίμοις αὐτῆς ἐπιτρέπει· ἀλλὰ τὸ αὐτὸ καὶ ὅσον ἐστὶ παρ' αὐτῇ, καὶ πρὸς ὑγίειαν (31) ἀρκεῖ. Τὰς γάρ τοι ὀρέξεις ἀποκαμύσας, ὡς ἐπιθόμην, κράμβαις ἐν ὄξει ταριχευθείσας ἀνεκαλέσω· ἃς ἐγὼ πρότερον μὲν ἐδυσχέρανον καὶ διὰ τὴν παροιμίαν, καὶ ὅτι ὑπόμνημα ἦσαν τῆς συντροφίου πενίας· νῦν δὲ μοι δοκῶ καὶ ἑμαυτὸν

Quam pulchra est philosophia, cum ob alia, tum quia suis alumnis ne curari quidem magnis sumptibus sinit, sed eadem res apud ipsam et opsonium est, et ad sanitatem sufficit! Nam, appetentiam ciborum jam lassam, ut audivi, crambe aceto condita revocasti: quam ego prius quidem ægre ferebam, tum ob proverbium, tum quia comitem paupertatem mihi in memoriam revocabat. Nunc vero mihi

† (28) Ἰμμερίας. Coisl. secundus et Reg. secundus Ἐμέρεως. Deest ea vox in codice Harleano.

(29) Περιτρέχειν. Coisl. primus et Med. περιέπειν. Legendum περιτρέχειν τε.

(30) Διευγμένους. Sic tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi διαευγμένους.

(31) Πρὸς ὑγίειαν. Med. et alii nonnulli ποδὺς ὕγιαν.

* Alias CCCVI. Scripta anno 374.

** Alias CCCX. Scripta circa an. 374

*** Alias CCXIII. Scripta circa an. 374.

videor et sententiam mutare, et proverbium ridere, A
videns tam eximiam juventutis nutricem, quæ nostrum præsidem pristino vigori restituit. Nec quidquam jam præ illa æstimabo: non modo Homeri lotum, sed ne illam quidem ambrosiam, quæcumque tandem fuerit, quæ cælestes exsatiabat.

EPISTOLA CLXXXVII.

Respondet præses peraculæ Basilii epistolæ.

Antipater Basilio.

Bis crambe mors, ait invidium proverbium. Ego vero qui sæpe petii, semel moriar: omnino vero, etiamsi non petissem. Quod si omnino: ne te pigeat comedere suave obsonium, frustra a proverbio vituperatum.

268 EPISTOLA CLXXXVIII.
CANONICA PRIMA.

Respondet Basilius pluribus Amphilocho quæstionibus ad canones pertinentibus, ac nonnulla Scripturæ loca ejusdem scopi rogatu explicat.

Amphilochio de canonibus.

Stulto interroganti, inquit, sapientia reputabitur⁴⁴. Sapientis autem, ut videtur, interrogatio etiam stultum sapientem efficit: quod Dei gratia accidit nobis, quoties laboriosæ tuæ animæ litteras accipimus. Etenim doctiores quam eramus, ac prudentiores sumus ex ipsa interrogatione, multa quæ ignorabamus ediscentes; ac nobis magistri loco est respondendi cura. Certe et nunc cum de interrogatis tuis nunquam hactenus sollicitè cogitasset, coactus sum diligenter attendere, et si quid a senioribus audieram, recordari, et cognata iis quæ didiceram, per me ipse ratiocinari.

Canon I. Quod igitur ad Catharos pertinet, et C prius dictum est, et recte admonuisti uniuscujusque regionis morem sequi oportere: quod ii, qui tunc de illis statuerunt, in varias de ipsorum baptismate sententias abierint. Pepuzenorum autem baptismata nullam mihi habere rationem videtur, et miratus sum quomodo hoc Dionysium, hominem canonum

⁴⁴ Prov. xvii, 28.

^{*} Alias CCXIV. Scripta circa an. 274.

^{**} Alias I. Scripta anno 374.

(32) *Μεταπέσειν*. Sic mss. summo consensu. Editi μεταπεσεῖν.

(33) *Ἐπερωτήσαντι*. Editi addunt σοφίαν, *Interroganti sapientiam sapientia reputabitur*. Quæ quidem vox a recentioribus librariis videtur addita fuisse. Deest enim in tribus Coislinianis codicibus, et in quatuor Regiis. Deest etiam in codice Alexandrino et pluribus aliis sacræ Scripturæ codicibus.

(34) *Περὶ τὸ ἀποκρίνασθαι*. Nonnulli codices ἀποκρίνασθαι. Unus περὶ τοῦ. Legitur περὶ τὸ ἀκριεῖς in Coisliniiano vetustiore et duobus aliis. Illud autem ex verbis Basilii colligi non debet, eum hactenus in canonibus parum fuisse versatum. Nam ab initio episcopatus multa de matrimonio, de ordinationibus clericorum et eorum singularitate statuerat, ut patet ex epistolis ad Diodorum, ad chor-episcopos, ad episcopos sibi subditos. et ad Pare-

μεταπέσειν (32), καὶ τῆς παροιμίας καταγέλασθαι, ὁρῶν αὐτὴν οὕτως ἀγαθὴν κουροτρόφον, ἢ τὴν ἐρχοῦσα ἡμῶν εἰς ἀκμὴν ἐπανήγαγε. Καὶ οὐδὲν εἶναι τοῦ λοιποῦ κατ' αὐτὴν ἠγήσομαι, οὐχ ὅπως τὸν Ὀμηρικὸν λωτὸν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἀμβροσίαν ἐκείνην, ἥτις ποτ' ἄρα ἦν, ἢ τοὺς Ὀλυμπίους χορτάζουσα.

EPISTOLA PIIZ.

Ἀντίπατρος Βασιλείῳ.

Δὺς κρέμνη θάνατος, ἢ βάσανός φησι παροιμία. Ἐγὼ δὲ, πολλάκις αἰτήσας, ἀπαξ ἀποθανοῦμαι πάντως δὲ καὶ μὴ αἰτήσας. Εἰ δὲ πάντως, μὴ κατόκειν ἐσθλὴν ἔψον ἡδύ, μάτην ὑπὸ τῆς παροιμίας Β λοιδορηθῆν.

EPISTOLA PIIH.

ΚΑΝΟΝΙΚΗ Α'.

Ἀμφιλοχίῳ περὶ κανόνων.

Ἀνοήτω, φησὶν, ἐπερωτήσαντι (33) σοφία λογισθήσεται. Σοφοῦ δὲ, ὡς εἰοικεν, ἐπερώτημα καὶ τὸ ἀνόητον σοφίζει· ὅπερ τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι συμβαίνει ἡμῖν, ὁσάκις ἀν δεξιόμεθά σου τῆς φιλοπόνη ψυχῆς τὰ γράμματα. Ἐπιστατικώτεροι γὰρ ἐσὺν καὶ ἐμφορονέστεροι γινόμεθα ἀπ' αὐτῆς ἢ; ἐρωτήσεως, πολλὰ, ὧν οὐκ ἐπιστάμεθα, διδάσκμενοι· καὶ γίνεται ἡμῶν διδάσκαλος ἢ περὶ τὸ ἀποκρίνασθαι (34) μέριμνα. Ἀμίλει καὶ νῦν, οὐδέποτε λαβόντες ἐν φροντίδι τὰ ἐπερωτήματά σου, ἡγυκάσθημεν ἐπισκέψασθαι ἀκριβῶς, καὶ εἰ τέ τι ἠκούσαμεν παρὰ τῶν πρεσβυτέρων, ἀναμνησθῆναι, καὶ τὰ συγγενῆ ὧν ἐδιδάχθημεν, παρ' ἑαυτῶν ἐπιλογίσασθαι.

Α'. Τὸ μὲν οὖν περὶ τοὺς Καθαροὺς ζήτημα καὶ εἶρηται πρότερον, καὶ καλῶς ἀπεμνημόνευσας, ὅτι δεῖ τῷ Θεῷ τῶν καθ' ἑκάστην χώραν ἔσεσθαι, ὡς τὸ διαφόρως ἐνεχθῆναι (35) περὶ τοῦ βαπτίσματος αὐτῶν τοὺς τότε περὶ τούτων διαλαβόντας· τὸ δὲ τῶν Πεπουζηνῶν οὐδένα μοι λόγον ἔχειν δοκεῖ· καὶ θαύμασα πῶς κανονικὸν ὄντα τὸν Διονύσιον (36) παρ-

gorium. Scripserat etiam ad clericos Antiochenos de jurejurando, ut ipse testatur can. 18. Sed cum latissime pateat hæc materia, non mirum si vel doctissimis semper novi aliquid occurrit. Idem de se fatetur Innocentius papa in epist. ad Exsuperium. *Mihi quoque ipsi, inquit, de collatione docilitas accedit, dum perscrutatis rationibus ad propositum respondere compellor: eoque fit ut aliquid semper adiscat, qui postulat ut doceat.*

(35) *Ἐνεχθῆναι*. Ita mss. summo consensu. Editi ἐνδενεχθῆναι.

(36) *Τὸν Διονύσιον*. Editi τὸν μέγαν Διονύσιον. Sed deest hoc loco in nostris sexdecim codicibus hæc honorifica appellatio, quæ tamen postea eidem Dionysio in hoc ipso canone tribuitur, consentientibus libris veteribus et editis. Duo autem in hoc Basilii testimonio observanda. 1° Pugnat aperte Basilius cum Hieronymo, qui in libro *De scriptoribus ecclesiasticis* testatur Dionysium idem ac Cy-

ἴθην. Ἐκείνο γὰρ ἔκρινον οἱ παλαιοὶ δέχεσθαι ἅ
 βάπτισμα, τὸ μὴδὲν τῆς πίστεως παρεκβαίνειν (57)·
 ὅθεν τὰς μὲν αἵρέσεις ὠνόμασαν, τὰ δὲ σχίσματα (58),
 τὰς δὲ παρασυναγωγὰς. Αἵρέσεις μὲν τοὺς παντελεῶς
 ἀπεβόημένους, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν πίστιν ἀπὸ πλο-
 τρωμένων· σχίσματα δὲ τοὺς δι' αἰτίας τινὰς ἐκ-
 ἀριστοτικὰς καὶ ζητήματα ἰσάμα πρὸς ἀλλήλους
 ἀνεχθέντας· παρασυναγωγὰς δὲ τὰς συνάξεις τὰς
 παρὰ τῶν ἀνυποτάκτων πρεσβυτέρων ἢ ἐπισκόπων
 καὶ παρὰ τῶν ἀπαιδευτῶν λαῶν γινομένας. Οἷον εἴ-
 τις, ἐν πταίσματι ἐξετασθεὶς, ἐπεσχέθη τῆς λει-
 ουργίας, καὶ μὴ ὑπέκυψε τοῖς κανόσιν, ἀλλ' ἐαυτῷ
 ἐξέδικησε τὴν προεδρίαν καὶ τὴν λειτουργίαν, καὶ
 ἀναπλήθων τοῦτω τινὲς καταλιπόντες τὴν καθολικὴν
 Ἐκκλησίαν, παρασυναγωγῇ τὸ τοιοῦτο. Σχίσμα δὲ
 τὸ περὶ τῆς μετανοίας διαφόρος ἔχειν πρὸς τοὺς ἀπὸ
 τῆς Ἐκκλησίας. Αἵρέσεις δὲ, οἷον ἡ τῶν Μανιχαίων,
 καὶ Οὐαλεντινῶν, καὶ Μαρκιονιστῶν, καὶ αὐτῶν τοῦ-
 των τῶν Πεπουζηνῶν· εὐθύς γὰρ περὶ αὐτῆς τῆς εἰς
 θεὸν πίστεώς ἐστιν ἡ διαφορὰ. Ἔδοξε τοίνυν τοῖς
 ἐξ ἀρχῆς (59), τὸ μὲν τῶν αἱρετικῶν παντελεῶς

peritum, fugerit. Antiqui enim illud baptisma sus-
 picendum putavere, quod nihil a fide recedit ;
 unde alias quidem hæreses, alia schismata, alias
 parasynagogas appellarunt. Hæreses quidem eos,
 qui penitus resecti sunt, et in ipsa fide abalienati ;
 schismata vero, eos, qui propter ecclesiasticas
 quasdam causas et questiones inter utramque par-
 tem non insanabiles dissident ; parasynagogas au-
 tem, conventus illos qui ab immorigeris presbyte-
 ris aut episcopis et a populis 269 disciplinæ
 expertibus fiunt. Velut si quis in delicto depre-
 hensus, a ministerio arceatur, nec se canonibus
 summittat, sed sibi principatum et ministerium
 vindicet, ac nonnulli una cum eo, relicta catholica
 Ecclesia, discedant ; hoc dicitur parasynagoga.
 Schisma autem est, de pœnitentia ab iis qui ex
 Ecclesia sunt, dissentire. Hæreses autem, velut
 Manichæorum, et Valentinianorum, et Marcionista-
 rum, et horum ipsorum Pepuzenorum ; statim enim
 de ipsa in Deum fide dissensio est. Visum est ergo
 antiquis hæreticorum quidem baptisma penitus re-
 prium de baptismo sensisse. Videtur hac in re
 major auctoritas Basilio attribuenda quam Hiero-
 nymo. Plus operæ insumperat Basilius in ea re
 examinanda. Præterea cum illius testimonio con-
 gruit tota Dionysii agendi ratio, qui deprecato-
 rem pro Asiaticis et Afris interposuit : nedum in
 eadem ac illi causa versaretur. Quin etiam suam ac-
 cessorum suorum sententiam satis declaravit,
 cum hominem impio et blasphemiz pleno baptismo
 apud hæreticos initiatum, sed jamdudum sive ba-
 ptismo ab antecessoribus suis receptum, ante non
 minus est baptizare, quam Xystum episcopum Ro-
 manum consuluisse, Euseb. Hist. l. vii, c. 9.
 Et si testatur Basilius non rejectum a Dionysio
 visse baptisma Pepuzenorum ; non tamen videtur
 existimasse magnum illum virum eadem indulgen-
 tia in alios hæreticos usum fuisse. Miratur enim
 tur tam liberaliter egerit cum Pepuzenis utpote
 hæreticis ; quod profecto mirum ei visum non
 fuisset, si ipsos etiam Marcionitas et Valentinianos
 ab eo sine baptismo receptos credidisset. Quam-
 obrem Basillii sententia paulo restrictius accipienda,
 quam vulgo accipitur. Constat illius de Pepuzenis
 sine baptismo receptis testimonium, atque ex hoc
 testimonio illud etiam colligi potest, quodlibet
 baptisma, modo ritus legitimus non deesset, ratum
 a Dionysio habitum fuisse. Sed Basilius ipse de
 aliis Pepuzenis loquitur, et in hoc ipso canone
 magni Dionysii erratum (sic enim appellat) in eo
 manifestum et ante oculos positum esse declarat,
 quod aliter hæretici, aliter schismatici recipiantur.
 Credebat ergo opinatam illam regulam in aliis hæ-
 resibus a Dionysio observatam fuisse.

(57) Τὸ μὴδὲν τῆς πίστεως παρεκβαίνειν. His
 verbis Basilius, qui nihil a fide recedit, baptisma
 intelligit, quod ab hominibus nihil in fidem peccan-
 tibus extra Ecclesiam datur. Nam in toto hoc ca-
 none non quaerit, utrum observata necne fuerit
 præscripta a Christo forma : sed eam rem, ut mi-
 nime controversam prætermittens, baptismi reji-
 cendi aut probandi regulam repetit ex sana aut
 hæretica doctrina. Hinc illa hæresum, schismatum
 et parasynagogarum distinctio, ex qua profecto di-
 nosci non possit, utrum observati necne fuerint
 ipsius ritus. Hinc etiam Basilius hæreticorum
 baptismum, etsi a fide recedit, interdum tamen ra-
 tum esse patitur, si ita postulet publica utilitas.

At profecto nunquam tanta usus esset indulgentia,
 si baptisma a fide recedere aut non recedere existi-
 masset, prout præscripta a Christo forma violatur
 aut servatur. Denique sancit can. 47 baptizandos
 Encratitas, quamvis dicant, *In Patrem et Filium et
 Spiritum sanctum baptizati sumus*. Rejecerat ergo
 illud baptisma non ob violatos baptizandi ritus,
 sed quia Encratitæ, ut ibidem testatur, Deum au-
 ctorem malorum existimabant, itidem ut Marcion et
 aliæ hæreses.

(58) Τὰ δὲ σχίσματα. Sic plerique mss. Editi
 τὰς δὲ. Nonnulli codices habent τὰς δὲ παρασυ-
 ναγωγὰς.

(59) Τοῖς ἐξ ἀρχῆς. Quosnam hic antiquos in-
 telligit Basilius ? An Firmilianum, an ejus anteces-
 sores, an successores ? Non loquitur de Firmiliano ;
 ejus enim sententiam non parum ab ista discrepan-
 tem infra exponit. Si de successoribus loquitur,
 nihil erit ambigui, nihil non accurate dictum. Nam
 cum Firmilianus nullo discrimine habuisset bap-
 tisma sive in hæresi, sive in schismate, sive in pa-
 rasynagogis datum, ut patet ex ejus epistola ad
 Cyprianum et ex hoc ipso canone ; de illius severi-
 tate aliquid postea limatum, et ea inducta distin-
 ctio quam Basilius commemorat. Sed videtur Basi-
 lius episcopos Firmiliano antiquiores designare.
 Hæc enim verba τοῖς ἐξ ἀρχῆς satis apte eos indi-
 cant, qui de baptismo primi pertractarunt. Præter-
 ea miratur Basilius, quod Dionysius, qui æqualis
 fuit Firmiliani, ab hac distinctione discesserit in
 recipiendo Pepuzenorum baptismo. Jam tum ergo
 illam viguisse credebat. Hæc autem sancti doctoris
 opinio cum sua sponte non verisimilis est, tum ab
 ipso Firmiliano refellitur, qui sententiam suam a
 majoribus accepisse se testatur. *Nec meminimus,*
 inquit in epistola inter Cyprianicas 75, p. 149 no-
 væ edit., *hoc apud nos aliquando cæpisse, cum sem-
 per istic observatum sit, ut non nisi unam Dei Eccle-
 siam nossemus, et sanctum baptisma non nisi sanctæ
 Ecclesiæ computaremus*. Credebat ergo Firmilianus
 ignotam majoribus suis fuisse distinctionem hære-
 ticorum et schismaticorum in baptismo : longe
 aliter visum Basilio. Unde patet summos illos viros,
 Firmilianum et Basilius, errasse, dum suam uter-
 que opinionem justo longius repetit, alter ab ipsis
 apostolis, alter a temporibus ante Firmilianum
 elapsis.

licere; schismaticorum vero, ut adhuc ex Ecclesia existentium, admittere; eos tandem qui sunt in parasynagogis, justa poenitentia et animadversione emendatos rursus Ecclesiae conjungere; adeo ut sæpe et ii qui in gradu collocati una cum rebellibus abierant, postquam poenitentiam egerint, in eundem ordinem admittantur. Pepuzeni ergo sunt aperte hæretici: nam in Spiritum sanctum blasphemaverunt, Montano et Priscillæ Paracleti appellationem nefarie impudenterque attribuentes. Igitur, sive quia hominibus divinitatem attribuant, condemnandi sunt: sive quia Spiritum sanctum afficiunt injuria, dum eum comparant cum hominibus, sic etiam sunt æternæ condemnationi obnoxii, quod condonari non possit blasphemia in Spiritum sanctum. Quia igitur ratione eorum baptisma admittatur, cum in Patrem et Filium et Montanum aut Priscillam baptizent? non enim baptizati sunt qui in ea, quæ nobis tradita non sunt, baptizati fuere. Quare, etsi hoc Dionysium magnum latuit, servanda nobis non est imitatio erroris. Hoc enim quam absurdum sit, sua sponte perspicuum est, ac omnibus evidens, qui vel leviter ratiocinari possunt. Cathari sunt et ipsi ex iis qui sunt abscissi. Cæterum antiquis visum est, Cypriano **270** dico, et nostro Firmiliano, hos omnes uni calculo subjicere, Catharos, et Encratitas, et Hydroparastatas; propterea quod principium quidem separationis per schisma factum fuerat: qui autem ab Ecclesia se separaverant, non habebant amplius, in se gratiam

ἀθετήσαι, τὸ δὲ τῶν ἀποσχισάντων (40), ὡς ἐστὶ ἐν τῆς Ἐκκλησίας ὄντων, παραδέξασθαι· τοὺς δὲ ἐν ταῖς παραsynαγωγαῖς, μετανοοῖα ἀξιολόγω καὶ ἐπιστροφῇ βελτιωθέντας, συνάπτεισθαι πάλιν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὥστε πολλάκις καὶ τοὺς ἐν βαθμῶ, συναπειθόντας τοῖς ἀνοποτάτοις, ἐπειδὴν (41) μεταμεληθῶσιν, εἰς τὴν αὐτὴν παραδέξασθαι τάξιν. Οἱ τοίνυν Πεπουζηνοὶ προδήλως εἰσὶν αἰρετικοί· εἰς γὰρ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐβλασφήμησαν, Μοντανῶ καὶ Πρισκίλλῃ τὴν τοῦ Παρακλήτου προσσηγορίαν ἀθεμίτως καὶ ἀναισχύντως ἐπιφημισαντες. Εἴτε οὖν ὡς ἀθρώπους θεοποιούντες, κατάκριτοι· εἴτε ὡς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῇ πρὸς ἀνθρώπους συγκρίσει καθυβρίζοντες (42), καὶ οὕτω τῇ αἰωνίῳ καταξίῳ ὑπεβήνοιοι, διὰ τὸ ἀσυγγώρητον εἶναι τὴν εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημίαν. Τίνα οὖν λόγον ἔχει τὸ τούτων βάπτισμα ἐγκριθῆναι τῶν βαπτίζοντων εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Μοντανὸν ἢ Πρισκίλλαν (43); οὐ γὰρ ἐβαπτίσθησαν οἱ εἰς τὰ μὴ παραδεδομένῃ ἡμῖν βαπτισθέντες. Ὅστε, εἰ καὶ τὸν μέγαν Διονύσιον τοῦτο παρέλαθεν, ἀλλ' ἡμῖν οὐ φυλακτέον τῆς μμῆσιν τοῦ σφάλματος. Τὸ γὰρ ἄστοπον αὐθιχὸν πρόδηλον, καὶ πᾶσιν ἐναργές, οἷς τι καὶ μικρὸν τοῦ λογιζέσθαι μέτεστιν. Οἱ Καθαροὶ καὶ αὐτοὶ τῶν ἀποσχισμένων εἰσὶ. Πλὴν ἀλλ' ἔδοξε τοῖς ἀρχαῖς, τοῖς περὶ Κυπριανὸν λέγω καὶ Φιρμιλιανὸν τὸν ἡμέτερον, τούτους πάντας μιᾷ ψήφῳ ὑπεβαλεῖν, Καθαροῦς, καὶ Ἐγκρατίτας, καὶ Ὑδροπαραστάτας (44)· διότι ἢ μὲν ἀρχὴ τοῦ χωρισμοῦ διὰ σχίσματος γέγονεν· οἱ δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἀποστάνας οὕτως

sunt quoad baptisma.

(41) Ἐπειδὴν. Editi addunt δέ, sed hæc vocula deest in omnibus mss.

(42) Καθυβρίζοντες. Ita omnes mss. Editi καθυβρίζοντες.

(43) Μοντανὸν ἢ Πρισκίλλαν. Nonnulli mss. codices καὶ Πρισκίλλαν. Non ait Basilium Pepuzenon in baptizando Montanum aut Priscillam nominatim appellasse: sed Pepuzenorum baptisma rejicit, quia aperte sunt hæretici; et cum eos Montano credentem Spiritus sancti nomen deferre, inde concludit eos dum baptizant in nomine Spiritus sancti, Montanum intelligere. Simili ratione rejicit Cyprianus baptisma Marcionis in epist. ad Jubaianum, p. 131 novæ edit. Nunquid, inquit, hanc Trinitatem Marcion tenet? Nunquid eundem asserit, quem et nos Patrem creatorem? Nunquid eundem novum Filium Christum de Maria virgine natum? Firmilianus negat Calaphrygas in eundem ac Catholicos Christum baptizare, quia si queramus quem Christum prædicent, respondebunt eum se prædicare qui miserit Spiritum per Trinitatem et Priscillam locutum, p. 145 ejusdem edit. Quemadmodum ex his Cypriani et Firmiliani testimoniis non sequitur hæreticos alios ac catholicos in baptizando verbis usos fuisse; ita nec de Montanistis id Basilium testari credendus est.

(44) Ὑδροπαραστάτας. Editi addunt ἀποκρίτας, sed hæc desunt in nostris omnibus codicibus; et apud Balsamonem ac Zonaram. Ibidem editi δὲ ὁ ἢ. Melius plerique codices quos secuti sumus. Paulo post sex mss. ἐφ' ἑαυτούς. Sic etiam vetustissima canonum collectio Joannis patriarchæ Constantinopolitani, quæ asservatur in bibliotheca Coisliniana. Sed alii codices cum editis consequuntur.

(40) Ἀποσχισάντων. Ita plerique mss. Editi ἀποσχισθέντων. Coisl. primus ἀποσχιστων. Quod autem addit Basilium, ut adhuc ex Ecclesia existentium, non ideo addit quod schismaticos in Ecclesiae membris numeraret. Illius verba si quis in deteriorem partem rapiat, facilis et expedita responsio. Nam sub finem hujus canonis de Encratitis ipsis, id est, de hæreticis Incarnationem et Dei singularitatem negantibus, ait sibi non jam integrum esse eos qui huic sectæ conjuncti sunt ab Ecclesia separare, quia duos eorum episcopos sine baptismo ac sine nova ordinatione receperat. Nemo autem suspicabitur Basilium ejusmodi hæreticos ab Ecclesia alienissimos non judicasse. Quare quidquid schismaticis tribuit, in sola baptismi societate positum est. Nam cum Cyprianus et Firmilianus schismaticos et hæreticos ita ab Ecclesia distractos crederent, ut nihil prorsus ad eos ex fontibus Ecclesiae perflueret; Basilium huic sententiæ non assentitur, et in schismaticis quia fidem Ecclesiae retinent, vestigium quoddam agnoscit necessitudinis et societatis cum Ecclesia, ita ut valida sacramentorum administratio ab Ecclesia ad illos permanere possit. Hinc sibi integrum negat detestandos hæreticos ab Ecclesia separare, quorum baptisma ratum habuerat. Idem docent duo præstantissimi unitatis defensores, Optatus et Augustinus. Quod enim scissum est, inquit Optatus lib. iii, n. 9, ex parte divisum est, non ex toto: cum constet merito, quia nobis et vobis ecclesiastica una est conversatio, et si hominum litigant mentes, non litigant sacramenta. Vid. lib. iv, n. 2. Sic etiam Augustinus lib. i De baptismo, n. 3: Itaque isti (hæretici et schismatici) in quibusdam rebus nobiscum sunt: in quibus autem nobiscum non sunt, ut veniendo accipiant, vel redeundo recipiant, adhortamur. Vid. lib. iii, n. 26. Sic ex Basilio hæretici nobiscum

ἔχον τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ἑαυτοῖς· ἡλικίαι γὰρ ἢ μετέδοις τῶ διακοπῆναι τὴν ἀκολουθίαν. Οἱ μὲν γὰρ πρῶτοι ἀναχωρήσαντες παρὰ τῶν πατέρων ἔσχον τὰς χειροτονίας, καὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν αὐτῶν εἶχον τὸ χάρισμα τὸ πνευματικόν· οἱ δὲ ἀποβραγύντες, λαϊκοὶ γενόμενοι, οὕτε ποὶ βαπτίζουσιν, οὕτε τοῦ χειροτονεῖν εἶχον τὴν ἐξουσίαν, οὐκέτι δυνάμενοι χάριν Πνεύματος ἁγίου ἐτέρους παρέχειν, ἥς αὐτοὶ ἐκπεπτώκασι. Διὸ, ὡς παρὰ λαϊκῶν βαπτιζομένους τοὺς παρ' αὐτῶν, ἐκέλευσαν ἐρχομένους ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῶ ἀληθινῷ βαπτίσματι τῶ τῆς Ἐκκλησίας ἀνακαθαίρεσθαι. Ἐπειδὴ δὲ ὅλος ἔδοξέ τισι τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν οἰκονομίας ἕνεκα τῶν πολλῶν δεχθῆναι αὐτῶν τὸ βάπτισμα, ἔστω δεκτόν. Τὸ δὲ τῶν Ἐγκρατιτῶν (45) κακοῦργημα νοῆσαι ἡμᾶς δεῖ, ὅτι, ἐν' αὐτοὺς ἀπροσέκτως ποιήσωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπεχείρησαν λοιπὸν ἰδίῳ προκαταλαμβάνειν βαπτίσματι· ὅθεν καὶ τὴν συνήθειαν τὴν ἑαυτῶν παρεχάραξαν. Νομίζω τοίνυν, ὅτι, ἐπειδὴ οὐδὲν ἔστι περὶ αὐτῶν φανερώς διηγορούμενον, ἡμᾶς προσήκεν ἀθετεῖν αὐτῶν τὸ βάπτισμα· κἢ τις ἢ παρ' αὐτῶν εὐληθῶς, προσίοντα τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτίζειν. (Ἐὰν μὲντοι μέλλοι (46) τῇ καθύλου οἰκονομίᾳ ἐμπόδιον ἔσσεσθαι τοῦτο, πάλιν τῶ ἔθει χρῆστον, καὶ τοῖς οἰκονομήσαι τὰ καθ' ἡμᾶς Πατέρισιν ἀκολουθητέον. Ὑπορώμαι γὰρ μήποτε, ὡς βουλόμεθα ὀκνηροὺς αὐτοὺς περὶ τὸ βαπτίζειν ποιῆσαι, ἐμποδίσωμεν τοῖς σωζομένοις διὰ τὸ τῆς προτάσεως αὐστηρόν.) Εἰ δὲ ἐκείνοι φυλάσσωσι τὸ ἡμέτερον βάπτισμα, τοῦτο ἡμᾶς μὴ δυσωπεῖτω. Οὐ γὰρ ἀντιπρόδοι αὐτοὺς ὑπεύθυνοι χάριν ἔσμεν, ἀλλὰ ἐπιλείπειν ἀκριβεῖα κανόνων. Παντὶ δὲ λόγῳ τυπωθήτω, τοὺς ἀπὸ τοῦ βαπτισμοῦ ἐκείνων (47) προσερχομένους χρίεσθαι ἐπὶ τῶν πιστῶν δηλονότι, καὶ οὕτω προσίεσθαι τοῖς μυστηρίοις. Οἶδα δὲ, ὅτι τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς περὶ Ἰζοῖν (48), καὶ Σατορνίον, ἀπ' ἐκείνης ὄντας τῆς τάξεως, προσεδεξάμεθα εἰς τὴν καθέδραν τῶν ἐπισκόπων. Ὅστε τοὺς τῶ

A Spiritus sancti : defecerat enim communicatio, interrupta continuatione. Qui enim primi recesserant, ordinationem a patribus habebant, et per manuum eorum impositionem habebant donum spirituale; qui autem resecti sunt, laici effecti, nec baptizandi, nec ordinandi habebant potestatem, ut qui non possent amplius Spiritus sancti gratiam aliis præbere, a qua ipsi exciderant. Quare eos, qui ab ipsorum partibus stabant, tanquam a laicis baptizatos, jusserunt vero Ecclesiæ baptismate ad Ecclesiam venientes expurgari. Sed quoniam nonnullis Asiaticis omnino visum est eorum baptismata, pluribus consulendi causa, suscipiendum esse, suscipiatur. Encratitarum autem facinus oportet nos intelligere. Nimirum, ut reditum sibi in Ecclesiam intercludant, aggressi sunt deinceps proprio baptismate præoccupare : unde et suam ipsorum consuetudinem violarunt. Existimo itaque, quoniam nihil de illis aperte dictum est, eorum baptismata a nobis rejiciendum esse; ac si quis ab eis acceperit, accedentem ad Ecclesiam baptizandum. (Quod si hoc generali œconomizæ impedimento erit, rursus consuetudine utendum est, et sequi oportet Patres, qui quæ ad nos pertinent, dispensaverunt. Vereor enim, ne, dum eos volumus ad baptizandum tardos facere, impedimento propter sententiæ severitatem simus iis qui salvantur.) Quod si illi nostrum baptismum servant, hoc nos non moveat. Neque enim debemus par pari referre, sed accuratæ canonum observationi servire. Omni autem ratione statuatur, ut ii qui ab illorum baptismo veniunt, ungantur coram fidelibus videlicet, et ita demum ad mysteria accedant. Scio autem, fratres, Izoinum, et Saturninum, qui erant ex illorum ordine, in episcoporum cathedram a nobis esse susceptos. Quare eos qui illorum ordini conjuncti sunt, non possumus amplius ab Ecclesia separare : qui scilicet com-

(45) *Ἐγκρατιτῶν*. Hoc Encratitarum facinore non corrupta essentialis baptismi forma, sed novæ quædam adjectæ cæremoniæ. Nam in canone ὅτ sic eos loquentes inducit, *In Patrem et Filium et Spiritum baptizati sumus*. Hinc eorum baptismataium habet, si qua incidit magni momenti causa. Quod autem ait hoc facinus eos incipere, ut reditum sibi in Ecclesiam intercludant, videtur id prima specie in eam sententiam accipiendum, quasi Encratitæ baptismata suam ea mente immutassent, ut Catholicos ad illud rejiciendum incitarent, sicque plures in secta contineret odium et fuga novi baptismatis. Abhorrebat enim ab omnium animis iteratus baptismus, ut pluribus exemplis probat Augustinus, lib. *v* *De baptismo*, n. 5. Videtur ergo prima specie Encratitis, ea, quam dixi, existitisse causa, cur baptismum immutarent. Atque ita hunc locum interpretatur Tillemontius, tom. IV, p. 628. Sic etiam illius exemplo interpretatus sum in Præf. novæ Cypriani operum editioni præmissa cap. 4, p. 12. Sed huic interpretationi non convenit cum his quæ addit Basilius. Vereri enim se significat ne Catholici, dum Encratitas ab hac baptismi immutatione detertere volunt, nimium restricti sint et severi in eorum baptismo rejicien-

do. Sperabant ergo Catholici tardiores ad ejusmodi baptismata Encratitas futuros, si illud Catholicis ratum habere nollent; nedum ipsi Encratitæ baptismatis immutationem eo consilio induxerint, ut ejusmodi baptismata a Catholicis rejiceretur. Quamobrem hæc verba, *ut reditum sibi in Ecclesiam intercludant*, non consilium et propositum Encratitarum designant, sed incommodum quod ex eorum facinore consequeretur; velut si dicamus aliquem scelus admittere, ut æternam sibi damnationem accersat.

(46) *Μέλλοι*. Sic plerique mss. Editi μέλλῃ.

(47) *Ἀπὸ τοῦ βαπτισμοῦ ἐκείνων*. Sic emendavimus ope duorum codicum Regiorum, nempe 2505 et 2508, quod legebatur in editis ἐπὶ τῶ βαπτισμῷ ἐκείνω. Quidam codices ἐπὶ τῶ βαπτισμῷ ἐκείνω. Alii cum editis consentiunt, nisi quod habent ἐκείνων. Ibidem editi ὅπ τῶν πιστῶν. Omnes mss. ut in textu.

(48) *Ἰζοῖν*. Cum magna sit hac in voce codicum mss. varietas, sequi maluimus tres codices optimæ notæ, nempe duos Regios et Coislinianum primum. His favent plures alii in quibus legitur, Ἰζῶν, vel Ἰζῶτον, vel Ἰζῶν. Alii habent Ζῶτον. Pauci cum editis Ζῶτον.

munionis cum ipsis quasi canonem quemdam, episcopus suscipiendo, ediderimus.

271 II. Quæ de industria fetum corruptit, cædis pœnas luit. De formato autem aut informi subtilius non inquirimus. Hic enim non id modo quod nasciturum erat, vindicatur, sed etiam illa ipsa, quæ sibi insidias paravit, quoniam ut plurimum intereunt in ejusmodi inceptis mulieres. Huc autem accedit et fetus interitus, cædes altera, saltem si consilii eorum qui hæc audent, ratio habeatur. Oportet autem non ad obitum usque pœnitentiam earum extendere, sed decem quidem annorum mensuram accipiant; definiatur autem curatio non tempore, sed pœnitentiæ modo.

III. Diaconus post diaconatum fornicatus, diaconatu ejicietur quidem, sed in laicorum detrusus locum, a communione non arcebitur. Quoniam antiquus est canon, ut ii qui gradu exciderunt, huic soli pœnæ generi subjiciantur, antiquis, opinor, secutis legem illam, *Non vindicabis bis in idipsum*⁴⁷: atque etiam propter aliam causam; quod qui in ordine sunt laico, si a loco fidelium ejiciantur, rursus in eum, ex quo ceciderunt, locum recipiuntur; diaconus vero semel habet semper mansuram pœnam depositionis. Quoniam igitur diaconatus ei non restituitur, in ea sola multa steterunt. Atque hæc quidem sunt quæ ex constitutionibus habentur. In omnibus autem verior medicina est recessus a peccato. Quare qui propter carnis voluptatem gratiam abjecit, is si carnem conterendo et in omnem, secundum continentię præscripta, servitute redigendo secedat a voluptatibus, a quibus victus et prostratus est, plenum nobis suæ curationis specimen dabit. Itaque scire nos utraque oportet, et quæ sunt summi juris, et quæ sunt consuetudinis: sequi autem in iis quæ summum jus non admittunt, formam traditam.

⁴⁷ Nabum 1, 9.

(49) *Ἐκείνων*. Ita mss. plerique. Editi *ἐκείνων*.

(50) *Γεννηθῆσόμενον*. Hic locus sic legitur in pluribus mss. codicibus: γεννηθόμενον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἑαυτῷ ἐπιβουλεύσας.

(51) *Δέχεσθαι μὲν τὸ μέτρον*. Consentiant hoc loco codices mss. Unde miror in editis legi μετὰ τὸ μέτρον, post mensuram decem annorum eas oportet recipere.

(52) *Ἀρχαίος ἐστὶ κανὼν*. Respicit, ni fallor, ad canonem 25 apostolorum, ad quem Balsamon et Zonaras observant nonnulla esse peccata, quibus excommunicatio, non solum depositio infligitur; velut si quis pecunia, vel magistratus potentia sacerdotium assequatur, ut sancitur can. 29 et 30.

(53) *Συντριμμοῦ τῆς σαρκὸς*. Duo veteres libri συντριμμοῦ τῆς καρδίας, per contritionem cordis. Constat autem hic canon duabus partibus. Prima diaconis excommunicationis et graduum pœnitentiæ molestiam eximit. Altera veram et in omnibus servandam præscribit medicinam, quæ est recessus a peccato, nec diaconos ab exhibendo curationis suæ specimine immunes relinquit. Unde colligitur clericis lapsis non statim concessum fuisse corpus

τάγματι ἐκείνων (49) συνημμένους οὐκέτι δυνατόν διακρίνειν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, οἷον κανὼνα τῆς τῆς πρὸς αὐτοὺς κοινωνίας ἐκθέμενοι διὰ τῆς τῶν ἐπισκόπων παραδοχῆς.

B. Φθείρασα κατ' ἐπιτήδευσιν, φόβου δίκην ὑπέχει. Ἀκριβολογία δὲ ἐκμυρορφωμένου καὶ ἀνεξικονίτου παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν. Ἐνταῦθα γὰρ ἐκδικεῖται ὁ μόνον τὸ γεννηθῆσόμενον (50), ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἑαυτῇ ἐπιβουλεύσασα· διότι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐναπαθήσκουσι ταῖς τοιαύταις ἐπιχειρήσεσιν αἱ γυναῖκες. Πρόσοσι δὲ τούτῳ καὶ ἡ φθορὰ τοῦ ἐμβρύου, ἕτερος φόβος, κατὰ γὰρ τὴν ἐπίνοιαν τῶν ταῦτα πωμῶντων. Δεῖ μέντοι μὴ μέχρι τῆς ἐξόδου παρατίκειν αὐτῶν τὴν ἐξομολόγησιν, ἀλλὰ δέχεσθαι μὲν τὸ μέτρον (51) τῶν δέκα ἐτῶν· ὀρίζειν δὲ μὴ χροῖαν.

B ἀλλὰ τρόπον τῆς μετανοίας τὴν θαρραλεῖαν.

Γ. Διάκονος, μετὰ τὴν διακονίαν πνεύσεως, ἐπιβλητός μὲν τῆς διακονίας ἔσται· εἰς δὲ τὸν τῶν λαϊκῶν ἀπωσθεὶς τόπον, τῆς κοινωνίας οὐκ εἰρήσεται. Διότι ἀρχαίος ἐστὶ κανὼν (52) τοὺς ἀπὸ βιβίου πεπτωκότας τούτῳ μόνῳ τῷ τρόπῳ τῆς κτίσεως ὑποβάλλεσθαι· ἀκολουθησάντων, ὡς οἱ αὐτῶν ἐξ ἀρχῆς τῷ νόμῳ ἐκείνῳ τῷ, οὐκ ἐκδικησεὶς δις ἐπὶ τὸ αὐτό· καὶ δι' ἑτέραν δὲ αἰτίαν· οὐκ ἔστι μὲν ἐν τῷ λαϊκῷ ὄντες τάγματι, ἐκθεισθέντες τῷ τόπῳ τῶν πιστῶν, πάλιν εἰς τὸν ἀφ' οὗ ἐξέπεσαν τόπον ἀναλαμβάνονται· ὁ δὲ διάκονος ἀπὸς ἐκείνης διαρκῆ τὴν δίκην τῆς καθαιρέσεως. Ὡς οὖν οὐκ ἀποδομένης αὐτῷ τῆς διακονίας, ἐπὶ ταύτης ἔστηκε μόνος τῆς ἐκδικήσεως. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ ἐκ τῶν τύπων. Καθόλου δὲ ἀληθέστερόν ἐστιν ἵνα ἡ τῆς ἀμαρτίας ἀναχώρησις. Ὅστε ὁ διὰ σαρκὸς ἦνθη ἀθετήσας τὴν χάριν, διὰ τοῦ συντριμμοῦ (53) τῆς σαρκὸς καὶ πάσης δουραγωγίας τῆς κατ' ἐγκράτειαν ἀποστάς τῶν ἡδονῶν, ὑφ' ὧν κατεστράφη, τελειῶν ἡμῖν παρέξει τῆς ἰατρούσεως αὐτοῦ τὴν ἀπόδειξιν. Ἀμφοτέρα τοίνυν εἰδέναι ἡμᾶς δεῖ, καὶ τὰ τῆς ἀρθείας καὶ τὰ τῆς συνηθείας· ἐπεσθαι δὲ ἐπὶ τῶν μὴ καταδεξμένων τὴν ἀκρότητα τῷ παραδοθέντι τύπῳ.

Domini, sed eorum conversionem proatam aliquandiu fuisse, quamvis depositionis pœnæ excommunicationi non adderetur. Sic etiam Basilium, can. 1, testatur clericos, qui cum rebellibus abierant, redeuntes sæpe in eodem ordine recipi, sed postquam pœnitentiam egerint, non illam quidem publicam, sed eam quæ in vitiorum emendatione et legitimis conversi cordis significationibus posita est. Late patet hæc observatio in canonibus Basilii; eademque adhibita ratio in iis curandis et sanandis, qui quamvis inter pœnitentes non amandarentur, sed cum fidelibus consistentes, non tamen idcirco ad Eucharistiam accedebant. Hinc iis qui in bello acciderunt auctor est Basilium, ut a communione per tres annos abstineant, can. 13. Eandem pœnam imponit iis qui adversus latrones arma sumserunt, can. 55. Furi sponte confesso locum inter alios fideles relinquit; ita tamen ut annum unum communione careat. Eum autem qui usuras accipit, ad sacerdotium admitti patitur, sed si voluerit injustum lucrum in pauperes insumere, et deinceps ab avaritiæ morbo liberari.

Δ'. Περί τριγάμων καὶ πολυγάμων τῶν αὐτῶν ἄριστον (54) κανόνα. Ἦν καὶ ἐπὶ τῶν διγάμων, ἀναλόγως· ἐνιαυτὸν μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν διγάμων, ἄλλοι δὲ δύο ἔτη. Τοὺς δὲ τριγάμους ἐν τρισὶ καὶ τέταρσι πολλάκις ἔτεσιν ἀφορίζουσιν. Ὀνομάζουσι δὲ τὸ ταῦτον οὐκ ἔτι γάμον, ἀλλὰ πολυγαμίαν, μᾶλλον δὲ πορνείαν κεκολασμένην. Αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος τῆ Σαμαρείτιδι πέντε ἀνδρας διαμειψάσῃ, Ὁρ νῦν, φησὶν, *εἰς, οὐκ ἔστι σου ἀνήρ*· ὡς οὐκέτι ἀξίων ὄντων τῶν ὑπερεκπεσόντων τοῦ μέτρου τῆς διαγάμιας τῷ τῷ ἀνδρὸς ἢ τῆς γυναίκος καλεῖσθαι προσρήματι. Συνήθειαν δὲ κατελάβομεν ἐπὶ τῶν τριγάμων πενταετίας ἀφορισμὸν οὐκ ἀπὸ κανόνων (55), ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν προειληφότων ἀκολουθίας. Δεῖ δὲ μὴ πάντῃ αὐτοὺς ἀπείργειν τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀκροάσεως αὐτοὺς ἀξιῶν ἐν δύο που ἔτεσιν ἢ τρισὶ· καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιτρέπειν συστῆκειν μὲν, τῆς δὲ κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ ἀπέχεσθαι, καὶ οὕτως ἐπιδειξαμένους καρπὸν τινα μετανοίας ἀποκαθιστῶν τῷ τόπῳ τῆς κοινωνίας.

Ε'. Τοὺς δὲ ἐπὶ ἐξῶθεν μετανοοῦντας τῶν αἰρετικῶν δέχεσθαι χρὴ· δέχεσθαι δὲ δηλονότι οὐκ ἀκρίτως, ἀλλὰ δοκιμάζοντας εἰ ἀληθινῶς ἐπιδεικνύνται μετανοίαν, καὶ εἰ τοὺς καρποὺς (56) ἔχουσι μαρτυροῦντας τῇ πρὸς τὸ σωθῆναι σπουδῇ.

Ζ'. Τῶν κανονικῶν (57) τὰς πορνείας εἰς γάμον μὴ καταλογίζεσθαι, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ διασπᾶν αὐτῶν τὴν συνάφειαν. Τοῦτο γὰρ καὶ τῆ Ἐκκλησίᾳ πρὸς ἰσραήλειαν λυσιτελεῖς, καὶ τοῖς αἰρετικοῖς οὐ δώσει καθ' ἑμῶν λαβὴν, ὡς διὰ τὴν τοῦ ἀμαρτάνειν ἄδειαν ἐπισπωμένων πρὸς ἑαυτούς.

Ζ'. Ἀρξενοφθόροι καὶ ζωοφθόροι, καὶ φονεῖς, καὶ φαρμακοὶ, καὶ μοιχοὶ, καὶ εἰδωλόλατραι τῆς αὐτῆς καταδίκης εἰσὶν ἠξιωμένοι. Ὡστε ὃν ἔχεις ἐπὶ τῶν ἄλλων τύπων, καὶ ἐπὶ τούτων φύλαξον. Τοὺς δὲ ἐν τριάκοντα ἔτεσι (58) μετανοήσαντας ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ,

⁴ Joan. iv, 18.

(54) *μικτῶν*. Sic mss. summo consensu. Editi *ὀρίσθαι*.

(55) *Ἀπὸ κανόνων*. Plures codices mss. ἀπὸ κανόνος. Ibidem post vocem ἀκολουθίας legitur in uno codice Regio et in uno Coisliano recentiore *ἦτοι ταῖς προλαβοῦσιν ἀκολουθοῦντες πατέρας, scilicet eos qui præcesserunt patres sequendo*. Sed hæc explicandi causa ad marginem apposita, in contextum postea irrepsisse perspicuum est.

(56) *Τοὺς καρποὺς*. Statuit synodus Eliberitana, can. 59, ut genilibus, si vita eorum honesta fuerit, baptismus in fine concedatur. Sed non puto Basilium in eamdem sententiam de hæreticis loqui. Fructus enim in hæreticis redeuntibus intelligendi sunt, non anteacta vita, sed præsens hæresis delectatio, veritatis amor, ac sincerus omnibus Ecclesię documentis assensus. Porro non mirum si Basilium redeuntibus hæreticis non sine examine in exitu recipi jubeat; cum de Catholicis ipsis sanciat synodus Nicæna, can. 13, ut quisquis communionem ætat in exitu, eum episcopus μετὰ δοκιμασίας, cum *carissime* impertiat oblatione.

(57) *Τῶν κανονικῶν*. Clericos sive eos qui in canone recensentur hac voce designari hæcenus existimavit Basilii interpretes, ac ipsi etiam Zozaras et Balsamon. Sed ut canonicas sive sacras

IV. De trigamis et polygamis definire eundem canonem, quem et de digamis, servata proportione: annum videlicet in digamis, alii vero duos annos. Trigamos autem tribus, et sæpe quatuor annis segregant. Id autem non amplius conjugium, sed polygamiam appellant, vel potius moderatam fornicationem. Quapropter et Dominus Samaritanæ, quæ maritos quinque per vices habuerat, *Quem nunc, inquit, habes, maritus non est*⁴: quippe quod ii qui digamie mensura exciderunt, digni non sint qui vel mariti vel uxoris nomine appellentur. Jam vero consuetudine accepimus in trigamis quinquennii segregationem, non a canonibus, sed eos qui præcesserunt sequendo. Oportet 272 autem eos non omnino arcere ab Ecclesia, sed auditione dignari duobus vel tribus annis: ac posthac ipsis permittere, ut consistant quidem, abstineant vero a boni communionem, et sic, exhibito pœnitentię aliquo fructu, communionis loco restituere.

V. Hæreticos in exitu pœnitentiam agentes recipere oportet. Recipere autem, non sine iudicio, sed examinantes una veram pœnitentiam ostendant, fructusque habeant, qui salutis studium testificantur.

VI. Canonicarum supra pro matrimonio non reputentur, sed earum conjunctio omnino divellatur. Hoc enim et Ecclesię ad securitatem est utile, et hæreticis non dabit adversus nos ansam, quasi per peccandi libertatem ad nos atrahamus.

VII. Masculorum et animalium corruptores, et homicidæ, et venefici, et adulteri, et idololatræ, eadem condemnatione digni habentur. Quare quam in aliis habes formam, in iis quoque serva. Si autem qui triginta annos pœnitentiam egerunt pro-

virgines interpretet, plurimus rationum momentis adducor: 1° Basilium hoc nomine clericos appellare non solet, sed sacras virgines, ut perscipi potest ex epistolis 52 et 173; 2° præscriptum Basilii non convenit in clericos, quorum nonnullis, nempe lectoribus et aliis ejusmodi venia dabatur ineundi matrimonii, quamvis in canone recensentur; 3° prohibet Basilium ejusmodi supra quæ honesto matrimonii nomine prætexi solebant. At id non quadrat in clericos, quorum aliis, ut jam dixi, non inconcessum erat matrimonium, alios vero matrimonium post ordinationem inire nulla prorsus Ecclesia patiebatur, aut certe matrimonii pretium erat depositio. Contra virginibus nubentibus non longior pœna pluribus in locis imponebatur, quam digamis, ut perspicitur ex canone 18, ubi Basilium hanc consuetudinem abrogat, ac virginum matrimonii instar adulterii existimat.

(58) *Ἐν τριάκοντα ἔτεσι*. Manifestum est in hoc triginta annorum numero erratum, quamvis omnes libri veteres cum editis consentiant. Quomodo enim imprudenter commisso imposita fuisset, quod qui scientes et volentes admiserant, per annos tantum quindecim a communionem arcebantur, ut patet ex canonibus 58, 62, 63? Deinde vero testatur Basi-

pter immunditiam, quam in ignorantia fecerunt, quin recipiendi sint, ne dubitare quidem nos oportet. Nam eos venia dignos efficit et ignorantio, et spontanea confessio, et temporis tanta diuturnitas. Fere enim totam hominis ætatem Satanæ traditi sunt, ut discant non gerere se turpiter. Quamobrem jube eos absque dilatione suscipi, maxime si lacrymas habent, quæ tuam clementiam flectant, et vitam ostendunt commiseratione dignam.

VIII. Qui ob iracundiam securi adversus uxorem suam usus est, est homicida. Recte autem me admonuisti, et uti tuam sapientiam decuit, ut fuisus de his dicerem, propterea quod multa in voluntariis et involuntariis discrimina. Est enim involuntarium omnino, et longe a consilio ejus qui inceptit, remotum, dum lapis jacitur in canem aut arborem, hominem attingere. Propositum enim fuit bestiam propulsare aut fructum excutere: sed ictum fortuito subiit qui transiens occurrit, quare hoc involuntarium est. Et illud quoque involuntarium est, si quis volens aliquem castigare, loro vel virga non dura eum percutiat, moriatur autem qui percussus est. Propositum enim hic consideratur, **273** quia peccantem corrigere voluit, non interimere. Recensetur et illud inter involuntaria, cum quis in pugna aliquem ligno vel manu repellens, non parce in præcipuas partes ictum torquet, ut eum lædat, non ut omnino interficiat. Sed hoc quidem accedit ad voluntarium. Qui enim ejusmodi instrumento ad se defendendum usus est, vel qui non parce ictum inflixit, liquet eum ideo homini non pepercisse, quod ira victus fuerit. Sic et qui gravi ligno, et qui lapide majore, quam pro viribus humanis, usus est, in involuntariis numeratur, ut qui aliud voluerit, aliud fecerit. Nam præ ira ictum talem intulit, ut etiam percussum interficeret; quamquam forte in animo habebat eum conterere, non autem omnino interimere. Qui autem ense vel quavis re simili usus est, nullam habet excusationem: et maxime, qui securim jaculatus est. Manifestum est enim illum manu non percussisse, ita ut ictum ad arbitrium moderari posset: sed jaculatus est, ita ut et gravitate ferri et acie et motu e longinquo, ictus necessario lethalis fieret. Rursus autem omnino est voluntarium, ac nullam habens dubitationem, quod fit a latronibus, et in bellicis incursionibus. Hi enim propter pecunias

lius eos fere hominis ætatem Satanæ traditos fuisse. At ætas hominis (γενεά) sæpe annorum viginti spatio existimatur: velut cum ait Dionysius Alexandrinus apud Eusebium, lib. vii, cap. 21, Israelitas in deserto fuisse duabus ætatibus. Ipse Basilius in epistola 201, quæ scripta est anno 375, Neocæsarienses incusat quod sibi jam totam fere hominis ætatem succenseant; quos tamen non ita pridem amicos habuerat, ac anno 568, Musonii morte afflicto litteris amicissimis consolatus fuerat. Sæculum apud Latinos non semper stricte sumitur; velut cum ait Hieronymus in epist. 27 ad *Murcellam*, in Christi verbis explicandis *per tanta*

ἤν ἐν ἀγνοίᾳ ἔπραξαν, οὐδ' ἀμφιβάλλειν ἡμᾶς προῆκεν εἰς τὸ παραδέξασθαι. Ἡ τε γὰρ ἄγνοια συγγνώμης ἀξίους αὐτοὺς ποιεῖ, καὶ τὸ ἔκουσιον τῆς ἐξαγορεύσεως, καὶ ἡ παράτασις ἐν τοσοῦτω χρόνῳ γενομένη. Σχεδὸν γὰρ ὅλην γενεάν ἀνθρώπου παρέβησαν τῷ Σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ ἀσχημονεῖν. Ὡστε κέλευσον αὐτοὺς ἦδη ἀνυπερβέτως δεχθῆναι, μάλιστα εἰ καὶ δάκρυα ἔχουσι δυσωποῦντά σου τῆν εὐσπλαγγνίαν, καὶ βίον ἐπιδείκνυνται ἄξιον συμπαθείας.

H'. Ὁ ἀξίην παρὰ τὸν θυμὸν κατὰ τῆς ἐπιτοῦ γαμετῆς χρησάμενος φονεὺς ἐστὶ. Καλῶς δὲ με ὑπέμνησας καὶ ἀξίως τῆς σεαυτοῦ συνέσεως εἰπέ μοι περὶ τούτων πλατύτερον· διότι πολλοὶ ἐν τοῖς ἔκουσίοις καὶ ἀκουσίοις διαφορᾶ. Ἀκουσίον μὲν γὰρ ἐστὶ παντελῶς καὶ πόρῳ τοῦ κατάρξαντος τὸ ἀκοντίσαντα (59) λίθον ἐπὶ κύνα ἢ δένδρον, ἀνθρώπου τυχεῖν. Ἡ μὲν γὰρ ὀρμηὴ ἦν τὸ θηρίον ἀμύνασθαι, ἢ τὸν καρπὸν κατασεῖσαι· ὑπέβη δὲ αὐτομάτως τῆ πληγῆ κατὰ πάροδον ὁ παραπεσών· ὥστε τὸ τοιοῦτον ἀκουσίον. Ἀκουσίον μέντοι καὶ εἰ τις βουλόμενος ἐπιστρέψαι τινα, ἰμάντι ἢ ῥάβδῳ μὴ σκληρᾷ τύπτει· ἀποθάνη δὲ ὁ τυπτόμενος. Ἡ γὰρ προθέσις ἐντελεῖ σκοπεῖται, ὅτι βελτιώσαι ἠδούλετο τὸν ἀμαρτάνοντα, οὐκ ἀνελεῖν. Ἐν τοῖς ἀκουσίοις ἐστὶ κακείνο (60), τὸ ἀμυνομένον τινα ἐν μάχῃ ξύλῳ ἢ χειρὶ, ἀφειδῶς ἐπὶ τὰ καίρια τὴν πληγὴν ἐνεγκεῖν, ὥστε κακῶσαι αὐτὸν, οὐχ ὥστε παντελῶς ἀνελεῖν. Ἄλλὰ τοῦτο ἦδη προσηγορεῖται τῷ ἀκουσίῳ. Ὁ γὰρ τοσοῦτω χρησάμενος ἔργανῳ πρὸς ἀμυναν, ἢ ὁ μὴ πεφεισμένως τὴν πληγὴν ἐπαγαγών, δηλὸς ἐστὶ, διὰ τὸ κεκρατῆσθαι ὑπὸ τῷ πάθῳ, ἀφειδῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁμοίως καὶ ὁ ξύλῳ βαρεῖ, καὶ ὁ λίθῳ μείζονι τῆς δυνάμεως τῆς ἀνθρωπίνης χρησάμενος, τοῖς ἀκουσίοις ἐναριθμεῖται, ἄλλο μὲν τι (61) προελόμενος, ἄλλο δὲ τι ποιήσας. Τοῦ γὰρ τοῦ θυμοῦ τοιαύτην ἤνεγκε τὴν πληγὴν, ὥστε ἀνελεῖν τὸν πληγέντα· καίτοι ἡ σπουδὴ ἦν αὐτῷ συντρίψαι τυχόν, οὐχὶ δὲ καὶ παντελῶς θανατῶσαι. Ὁ μὲντοι ξίφει χρησάμενος, ἢ ὄντινιόν τοιοῦτον, εὐδελίαν ἔχει παραίτησιν· καὶ μάλιστα ὁ τὴν ἀξίην ἀκοντίσας. Καὶ γὰρ οὐδὲ ἀπὸ χειρὸς φαίνεται πῶς ἔστι· ὥστε τὸ μέτρον τῆς πληγῆς ἐπ' αὐτῷ εἶναι, ἀλλ' ἠκόντισεν, ὥστε καὶ τῷ βάρει τοῦ σιδήρου, καὶ τῇ ἀκμῇ, καὶ τῇ διὰ πλείστου φορᾷ, ὀλεθρίαν ἀναγκάως τὴν πληγὴν γενέσθαι. Ἐκουσίον δὲ πᾶν παντελῶς, καὶ οὐδελίαν ἀμφιβολίαν ἔχον, οἷον ἐστὶ τὸ τῶν ληστῶν καὶ τῶν πολεμικῶν ἐφόδων. Ὅσα μὲν γὰρ διὰ χρήματα ἀναίρουσι, τὸν ἔλεγγον ἀπο-

jum sæcula tantorum ingenia sudasse: vel cum auctor libri *De rebaptismate* in Cyprianum tacito nomine invehitur, quod *adversus prisca consilia posuit tot sæculorum tantam seriem nunc primum repente sine ratione iusurgat*, p. 357. De hoc ergo triginta annorum numero non paucos deducendos esse crediderim.

(59) *Ἀκοντίσαντα*. Sic plerique mss. Editi *ἀκοντίζοντα*.

(60) *Κακείνο*. Editi addunt *ὁμοίως*, quod deest in omnibus mss.

(61) *Ἄλλο μὲν τι*, etc. Sic plerique mss. codices. Editi *ἄλλο μὲν τοι*, et paulo post *ἄλλο δὲ ποιήσας*.

φεύγοντες· οί τε ἐν τοῖς πολέμοις ἐπὶ φόνους ἔρχον-
ται, οὔτε φοβῆσαι, οὔτε σωφρονίσει, ἀλλ' ἀνελεῖν
τοὺς ἐναντιουμένους (62) ἐκ τοῦ φανερῶς προαιρού-
μενοι. Καὶ μέντοι, κἀν δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν περιέρ-
γον φάρμακόν τις ἐγκεράσῃ, ἀνέλη δέ, ἐκούσιον
τιθέμεθα τὸ τοιοῦτον· οἷον ποιοῦσιν αἱ γυναῖκες πολ-
λάκις, ἐπαοιδαῖς τισι καὶ καταδέσμοις πρὸς τὸ ἑαυ-
τῶν φίλτρον ἐπάγεσθαι τινὰς πειρώμεναι, καὶ προσ-
ᾄδουσαι αὐτοῖς φάρμακα, σκότισιν ἐμποιοῦντα ταῖς
δαινοῖσι. Αἱ τοιαῦται τοῖνυν ἀνελοῦσαι, εἰ καὶ ἄλλο
προελόμεναι, ἄλλο ἐποίησαν, ὅμως διὰ τὸ περιέργον
καὶ ἀπηγορευμένον τῆς ἐπιτηδεύσεως ἐν ταῖς ἐκουσίως
φρονέουσι καταλογίζονται. Καὶ αἱ τοῖνυν τὰ ἀμβλω-
θρίδια διδοῦσαι φάρμακα φονεύτρια εἰσι καὶ αὐταί,
καὶ αἱ δεχόμεναι τὰ ἐμβροκτόνα δηλητήρια. Ταῦτα
μὴν εἰς τοσοῦτον.

Θ. Ἡ δὲ τοῦ Κυρίου ἀπόφασις, κατὰ μὲν τὴν τῆς
ἐνοίας ἀκολουθίαν, ἐξ Ἰσοῦ καὶ ἀνδράσι καὶ γυναίξιν
ἀρμόζει, περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι γάμου ἐξίστασθαι, παρ-
εκτὸς λόγου πορνείας. Ἡ δὲ συνθήθεια οὐχ οὕτως
ἔχει· ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν γυναικῶν πολλὴν εὐρίσκομεν
ἀκριβολογίαν, τοῦ μὲν Ἀποστόλου λέγοντος· Ὅτι ὁ
κολλώμενος τῇ πόρῃ, ἐν σώμᾳ ἐστὶ· τοῦ δὲ Ἱερε-
μίου· Ὅτι, ἐὰν γένηται γυνὴ ἀνδρὶ ἐτέρῳ, οὐκ
εἰσιτρέψεται πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ἀλλὰ μαινο-
μένη μισθήσεται· καὶ πάλιν· Ὁ ἔχων μοιχαλίδα
ἄφρων καὶ ἀσεβής. Ἡ δὲ συνθήθεια καὶ μοιχεύοντας
ἀφράς καὶ ἐν πορνείαις ὄντας κατέχεσθαι ὑπὸ γυναι-
κῶν προστάσει. Ὅποτε ἡ τῷ ἀφαιμένῳ ἀνδρὶ συνοι-
κοῦσα οὐκ οἶδα εἰ δύναται μοιχαλῆς χρηματίζειν (63).
Τὸ γὰρ ἔγκλημα ἐνταῦθα τῆς ἀπολυσάσης τὸν ἄνδρα
ἴπεται, κατὰ ποίαν αἰτίαν (64) ἀπέστη τοῦ γάμου.
Ἔτε καὶ τυπομένη, μὴ φέρουσα (65) τὰς πληγὰς,
ὑπομένειν ἐχρῆν μᾶλλον ἢ διασευχθῆναι τοῦ συνοι-
κόντος· ἔτε τὴν εἰς τὰ χρέματα ζημίαν μὴ φέ-
ρουσα, οὐδὲ αὐτὴ ἢ πρόφασις ἀξιόλογος. Εἰ δὲ διὰ τὸ
ἐν πορνείᾳ αὐτὸν ζῆν, οὐκ ἔχομεν τοῦτο ἐν τῇ συν-
θεῖξ τῇ ἐκκλησιαστικῇ τὸ παρατήρημα· ἀλλὰ καὶ
ἀπίστου ἀνδρὸς χωρίζεσθαι οὐ προσετάχθη (66) γυνή,
ἀλλὰ παραμένειν, διὰ τὸ ἀδῆλον τῆς ἐκβάσεως. Τί
γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα ὄσωεις; Ὅποτε ἡ
καταλιπούσα, μοιχαλῆς, εἰ ἐπ' ἄλλον ἦλθεν ἄνδρα. Ὁ
ὃ καταλειφθεὶς συγγνωστός ἐστι, καὶ ἡ συνοικοῦσα
τῷ τοιοῦτῳ οὐ κατακρίνεται. Εἰ μέντοι ὁ ἀνήρ, ἀπο-
στῆς τῆς γυναικὸς, ἐπ' ἄλλην ἦλθε, καὶ αὐτὸς μοιχός,

A interimunt, caventes ne convincantur : et qui in
bellis ad cædem feruntur, his nec terrere, nec ca-
stigare, sed adversarios interficere aperte proposi-
tum est. Atque etiamsi quis propter aliquam aliam
causam curiosum pharmacum miscuerit, et inter-
fecerit, id pro voluntario ducimus ; ut sæpe faci-
ciunt mulieres, quæ quibusdam incantationibus
et amuletis ad sui amorem aliquos attrahere con-
nantur, dantque eis pharmaca mentibus tenebras
offundentia. Hæ ergo, si interfecerint, etiamsi aliud
volentes, aliud fecerint, tamen propter curiosum
et prohibitum opus inter voluntarios homicidas
reputantur. Itaque et quæ præbent pharmaca abor-
tum cientia, sunt et ipsæ homicidæ, sicut et quæ
venena fetum necantia accipiunt. Hæc quidem **huc**
B usque.

IX. Æque viris et mulieribus convenit secun-
dum sententiæ consecutionem quod a Domino pron-
untiatum est, non licere a matrimonio discedere,
nisi ob fornicationem. Consuetudo autem non ita
se habet, sed mulieribus quidem multa accurate
observari deprehendimus, cum Apostolus quidem
dicat, *Quod qui adhæret meretrici, fit unum cor-
pus* 67 ; Jeremias vero, *Quod si fuerit mulier cum
alio viro, non revertetur ad virum suum, sed polluta
polluetur* 68 ; et iterum, *Qui habet adulteram, stul-
tus est et impius* 69. Consuetudo autem etiam adul-
teros viros et in fornicationibus versantes jubet a
mulieribus retineri. Quare quæ una cum viro dis-
misso habitat, nescio an possit adultera appellari.
C Crimen enim hic attingit mulierem, quæ **274**
vrum dimisit, quanam de causa a conjugio disces-
serit. Sive enim percussa plagas non ferat, ferre
satius erat quam a conjugio separari : sive damnum
in pecuniis non ferat, ne hæc quidem justa excu-
satio : sin autem, quoniam ipse vivit in fornica-
tione, non habemus hanc in ecclesiastica consuetu-
dine observationem, imo vero ab infideli viro non
iussa est mulier separari, sed propter eventum in-
certum remanere. *Quid enim scis, mulier, an virum
salvum sis factura* 70 ? Quare, quæ reliquit, est
adultera, si ad alium virum accessit. Qui autem
relictus est, dignus est venia, et quæ tunc cum eo
habitat, non condemnatur. Sed si vir, qui ab uxore
D discessit, accessit ad aliam, est et ipse adulter,

67 1 Cor. vi, 16. 68 Jerem. iii, 1. 69 Prov. xviii, 22. 70 1 Cor. vii, 16.

(62) Τοὺς ἐναντιουμένους. Editi αὐτοὺς ἐναντιου-
μένους. Melius in plerisque mss. quos secuti sumus.
(63) Χρηματίζειν. Ita fere omnes unss. Editi χρη-
ματίζονται.

(64) Κατὰ πόλις αἰτίας. Sequitur in hoc canone
Basilii Romanas leges, quas tamen factur cum
Evangelio minus consentire. Lex Constantini jubet
in repudio mittendo a femina hæc sola crimina in-
quiri, si homicidam, vel medicamentarium, vel se-
pulcrorum dissolutorem maritum suum esse proba-
verit. At eadem lege viris conceditur, ut adulteras
uxores dimittant. Aliud discrimen hoc in canone
uxores inter et maritos ponitur, quod uxor injuste
dimittitur, si ab alio ducatur, adulterii notam non

effugiat ; dimissus autem injuste maritus nec adul-
ter sit, si aliam ducat, nec quæ ab eo ducitur,
adultera. Cæterum Basilii ante episcopatum eod-
dem jure uxorem ac maritum esse censebat. Nam
in *Moralibus*, reg. 75, p. 308, statuit *virum ab
uxore, aut uxorem a viro non debere separari, nisi
quis deprehendatur in adulterio*. Utrique pariter in-
terdicitur novis nuptiis, sive repudient, sive repu-
diuntur.

(65) Μὴ φέρουσα. Sic mss. plerique omnes. Editi
μὴ φέρει.

(66) Προσετάχθη. Sic mss. plerique omnes. Editi
προσετάγη.

quia facit ut ipsa adulterium committat; et quia una cum ipso habitat, est adultera, quia alienum virum ad se traduxit.

X. Qui jurant se ordinationem non accepturos, ejurantes, ne cogantur pejerare. Etsi enim videtur aliquis esse canon, qui ejusmodi hominibus concedat; experientia tamen cognovimus eos qui pejerarunt, felices exitus non habere. Consideranda autem sunt, et species jurisjurandi, et verba, et animus quo juraverunt, et sigillatim quæ verbis addita fuerunt, adeo ut si nulla prorsus sit rei leniendæ ratio, tales omnino dimittendi sint. Quod autem attinet ad Severi negotium, videlicet ad presbyterum ab ipso ordinatum, videtur mihi res temperamentum ejusmodi habere, si idem et tibi videatur. Agrum illum Mestiæ subjectum, cui ille vir addictus fuit, jube Vasodis subesse. Sic enim nec pejerabit ille a loco non recedens, nec Longinus, secum habens Cyriacum, in causa erit cur deserta sit ecclesia, neque animam suam per otium damnabit. Neque nos aliquid præter canones efficere videbimur, accommodatione utentes in Cyriacum, qui cum se Mindanis permansurum jurasset, tamen translationem suscepit. Reditus enim erit jurisjurandi observatio. **275** Œconomix autem a

(67) *Κανόν*. Videtur hunc canonem secutus esse S. Athanasius, cum Dracontium, qui juraverat se abiturum, si ordinaretur episcopus, ac ordinatus fugerat, ad suscipiendam Ecclesiæ curam, nulla habita jurisjurandi ratione, hortatus est.

(68) *Κατά Σευήρον*. Perobscurus hic canon videtur sic explicari posse. Longinus presbytero erat in agro Mestiæ subjecto. Sed cum is depositus esset ob aliquod delictum, ac forte honorem sacerdotii retineret, ut nonnunquam fiebat, Severus episcopus in ejus locum transtulit Cyriacum, quem antea Mindanis ordinaverat, ac jurare coegerat se Mindanis mansurum. Nihil hac in re statui posse videbatur, quod non in magnam aliquam difficultatem incurreret. Nam si in agro Mestiæ subjecto Cyriacus remaneret, perjurii culpam sustinebat. Si rediret Mindana, ager Mestiæ subjectus presbytero carebat, atque hujus incommodi culpa redundabat in caput Longini, qui ob delictum depositus fuerat. Quid igitur Basilus? Utrique occurrit incommodo; jubet agrum, qui Mestiæ subjectus erat, Vasodis subjici, id est loco, qui subjecta erant Mindana. Hoc ex remedio duo consequeretur Basilus, ut et ager ille presbytero non careret, et Cyriacus ibi remanens, Mindana tamen redire censeretur, cum jam hic locus eidem ac Mindana chorepiscopo pareret.

(69) *Μηστία*. Sic quatuor mss. Editi *Μεστία*. Coisl. primus *Μηστία*. Nonnulli mss. *Μησεία*. Paulo post editi *Ουασάδοις*, plerique mss. ut in textu.

(70) *Παρορκήσι*. Sic mss. plerique. Editi *παρορκίσει*.

(71) *Διὰ τῆς ἀργίας καταδικάσει*. His vocibus rite explicatis, totus canon qui valde obscurus est, illustrabitur. Balsamon et Zonaras tenebras offundunt, dum Longinum illum existimant hominem potentem fuisse, qui se vastaturum Ecclesiam minabatur, nisi in agro suo retineret Cyriacum presbyterum. At illud, *διὰ τῆς ἀργίας*, neque per otium animam suam condemnabit, depositum fuisse probat Longinum agri Mestiæ subjecti presbyterum. Id enim sonat *ἀργία* apud Basilium. Sic can. 69: *Lector si cum sua sponsa ante matrimonium commer-*

δὲ ὅτι ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι· καὶ ἡ συνοικεῖσα αὐτῷ, μοιχαλῆς, διότι ἀλλότριον ἄνδρα πρὸς ἑαυτὴν μετέστησεν.

I. Οἱ ὀμνύοντες μὴ καταδέχεσθαι τὴν χειροτονίαν, ἐξομνύμενοι, μὴ ἀναγκαζέσθωσαν ἐπιορκεῖν. Εἰ γὰρ καὶ δοκεῖ τις εἶναι κανὼν (67) ὁ συγχωρῶν τοῖς τοιοῦτοις· ἀλλὰ πείρα ἐγνώκαμεν, ὅτι οὐκ εὐδοκῶνται οἱ παρορκήσαντες. Σκοπεῖν δὲ δεῖ καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὄρκου, καὶ τὰ ῥήματα, καὶ τὴν διάθεσιν ἀφ' ἧς ὁμολόκασι, καὶ τὰς κατὰ λεπτὸν ἐν τοῖς ῥήμασι προσθήκας· ὡς, ἐὰν μηδεμία ἢ μηδαμόθεν παραμυθία, γρηπαντελῶς ἔξιν τοὺς τοιοῦτους. Τὸ μέτοι κατὰ Σευήρον (68) πρᾶγμα, ἦτοί τὸν ὑπὸ τούτου χειροτονηθέντα προσβύτερον, τοιαύτην τινὰ μοι δοκεῖ παραμυθίαν ἔχειν, εἰ καὶ σοι συνδοκεῖ. Τὸν ἀγρὸν ἐκεῖσε τὸν ὑποκαίμενον τῇ Μηστίᾳ (69), ᾧ ἐπεκτελέγη ὁ ἀνθρωπος, κέλευσον Οὐασάδοις ὑποτελεῖν. Οὕτω γὰρ κἀκεῖνος οὐ παρορκήσει (70) μὴ ἀναχωρῶν τοῦ τόπου καὶ ὁ Λογγίνος, ἔχων τὸν Κυριακὸν μεθ' ἑαυτοῦ, οὐκ ἐρημώσει τὴν ἐκκλησίαν, οὐδὲ τὴν ἐκαστοῦ ψυχήν διὰ τῆς ἀργίας καταδικάσει (71). Καὶ ἡμεῖς ὀφείμεν μὴ παρὰ κανόνας ποιεῖν τι, συμπεριφερόμενοι τῇ Κυριακῷ, ὁμῶσαντι μὲν συμπαραμένειν Μινδανοῖς (72), καταδεξαμένῳ δὲ τὴν μετάθεσιν. Ἡ γὰρ ἐπάνω φυλαχὴ ἐστὶ τοῦ ὄρκου. Τὸ δὲ εἶσαι αὐτὸν τῇ οἰκί-

cium habuerit, eviautem ἀργίας, postquam anno otialis fuerit, ad legendum suscipietur. Paregorio in epist. 55 sic minas intentat, nisi mulierem dimittat subintroducendam: Τελευτήσεις ἀργῶν. καὶ ὄπισθε τῷ Κυρίῳ λόγον τῆς σεαυτοῦ ἀργίας. *Mortieris otiosus et rationem Domino reddes otii tui*. In canone 15 Apostol. ἀργία est depositionis poena. Eodem sensu apud Epiphanium, hæres. 73, cap. ultimo usurpatur verbum ἀργεῖν. Erat ergo dejectus sacerdotio Longinus ob aliquod delictum, quod multo gravius visum fuisset, si recedente Cyriaco, nemo alius regendæ Ecclesiæ idoneus occurrisset. Huic incommodo ut medeatur Basilus, rem tractat ita prudenter, ut nec Cyriacus perjurii reus sit, nec Longini peccato quidam veluti cumulus ob desertam et viduam ecclesiam addatur.

(72) *Μινδανοῖς*. Erant ergo Mindana Vasodis subjecta, id est chorepiscopo Vasodis sedenti; siquidem Basilus agrum Mestiæ subjectum Vasodis subjici jubet, ut Cyriacus ex agro, in quem translatus fuerat, non discedens, redire tamen Mindana censeatur. Ex quo etiam colligi potest vel Cyriacum non stricte jurasse Mindanis se mansurum, sed paulo latius de tota regione, quæ sub eodem erat ac Mindana chorepiscopo, jusjurandum concepisse; vel Basilium, ut in re difficili ac molesta, benignam interpretationem adhibuisse. Sed prior sententia magis arridet, quia summa erat Basilii in jurisjurandi observatione religio. Exemplum satis simile occurrit apud S. Augustinum, qui rem paulo aliter ac Basilus temperavit. Nam cum Timotheus quidam Severo episcopo jurasset nunquam se ab eo recessurum, isque postea ordinatus alibi diaconus, nec redire posse videretur ad Severum ob susceptam ordinationem, nec ubi ordinatus fuerat remanere ob religionem jurisjurandi; censuit Augustinus rem cum Alypio et Sanisucio non futurum perjurii rem Timotheum, si non per ipsum, sed per Severum fieret, ut ab eo discederet; quandoquidem de sua Timotheus, non de Severi voluntate juraverat, nec vicissim Severus sese jurejurando obstrinxerat. Aug., epist. 62 et 63.

νμεις ετιορξίαν αυτω ου λογισθησεται, δια το μη A
προσεσθαι τω δρκω, μηδε προς βραχυ αναχωρη-
σιν (73) Μινδάνων, αλλά παραμενειν εις το εφεξης.
Σουρω δε, προσφασισόμεν ην λήθην, ημεις συγχω-
ρησμεν, ειπόντες, ετι των κρυπτων γνώστης ου πε-
ρράζεται την εαυτου Έκκλησιαν υπό τοιούτου λυμαι-
νομένην· ποιούντος μὲν άκανόνιστως το εξ άρχης,
δρκω δε καταδεσμούντος παρα τα Ευαγγέλια· παρορ-
κιν δε διδάσκοντος δι' ών μετετέθη, ψευδομένου δε
νιν δι' ών (74) την λήθην σχηματίζεται. Έπειδη δε
οικ ισμεν καρδιων κριται, άλλ' εξ ών άκούομεν κρι-
νομεν· δώμεν τή Κυρίω άλλ' εκδικησιν, αυτοι δε
άκαριτως αυτον δεξώμεθα, συγγνώμην δόντες άν-
θρωπίνω πάθει, τη λήθη.

IA. 'Ο δε τον άκούσιον ποιήσας φόνον άρκουντος B
εξεπλήρωσε την δικην εν τοις ένδεκα έτεσι. Αηλον
γάρ, ετι επί των πληγέντων τα Μωυσεώς παρατη-
ρήσομεν· και τον κατακλιθέντα μὲν επί των πλη-
γών ά· ελαθε, βαδίσαντα δε πάλιν επί τη ράβδω
αυτου, ου λογισόμεθα πεφονεύσθαι. Ει δε και ουκ
έξινεστη μετα τας πληγας, άλλ' ουν τω μη προ-
έσθαι αυτον άναλειν ο τυπτήσας φονευτης μὲν, άλλ'
επίσιος δια την πρόθεσιν.

IB. Τους διγάμους παντελώς ο κα·ών της ύ-
πηρεσίας άπέκλεισε.

IP. Τους εν πολέμοις φόνους οι πατέρες ημών εν
τοις φόνοις ουκ έλογισαντο· έμοι δοκείν, συγγνώμην
δίντες τοις ύπερ σωφροσύνης και ευσεβειας άμνο-
μένοις. Τάχα δε καλώς έχει συμβουλεύειν, ως τας C
χειρας μη καθαρούς, τριών έτων (75) της κοινωνίας
μόνης άπέχεσθαι.

IA. 'Ο τόκος λαμβάνων (76), εδν καταδέξεται το
έκον κέρδος εις πτωχους αναλώσαι, και του λοιπου
τω νοσήματος της φιλοχρηματίας άπαλλαγηναι,
καπός εστιν εις Ιερωσύνην.

IE. Θαυμάζω δε ου, την γραμματικην άκριθειαν
επί της Γραφης άπαιτούντος, και λογιζομένου, ετι
ηγκυκαμένη εστιν η λέξις της έρμηνείας το αυτης
εθνησμον εκδιδούσης, ου το κυριως υπό της Έβραι-
της φωνης σημαίνόμενον μετατιθείσης. Έπει δε δεί
μη άργώς παρελθειν το ύπ' άνδρος ζητητικού κινή-
θεν πρόβλημα, τα πετεινά του ουρανού και οι Ιχθύες

(73) Άναχωρησειν. Sic plerique mss. Editi άνα-
χωρησαι.

(74) Νυν δι' ών. Primam voculam, quæ deest
in editis, agnoscunt plerique mss. codices.

(75) Τριών έτων. Multa observant in hoc loco
Basili canonum interpretes Balsamon, Zonaras et
Alexius Aristenus: 1° Consilium dari a sanoto Pa-
tre, non legem imponi, nec militum conscientiam
si pollentiam videri, sed manus non puras; 2° obje-
xisse hunc canonem episcopo imperatori Phocæ,
qui eos qui in bello occiderant inter martyres re-
ferri vellet; 3° hunc canonem non fuisse observa-
tum, ut pote minus appositam ad publicam utilita-
tem, ac præterea minus consentaneum Athanasii
sententiae, qui in epistola ad Amun, adversarios in
ello occidere, et legitibus vermiosum et laude dignum
esse pronuntiat.

(76) Τόκος λαμβάνων. Ex his patet ejusmodi

dispensationi si cesserit, id ei perjuri loco non
imputabitur, quippe quia jurijurando adjectum non
est ne paululum quidem Mindanis recessurum, sed
deinceps permansurum. Nos autem Severo oblivio-
nem causanti sic ignoscemus, ut eum moneamus,
occultorum cognitorem suam ipsius Ecclesiam non
passurum ab ejusmodi homine labefactari: qui
præter canones ab initio fecit, ac jurejurando con-
tra Evangelia astringit, et perjurium transfe-
rendo edocet, ac postremo, dum oblivionem simu-
lat, mentitur. Sed quoniam cordium iudices non
sumus, sed ex iis quæ audimus, judicamus, de-
mus Domino vindictam, eumque citra examen sus-
piciamus, humano vitio, oblivioni scilicet, igno-
scentes.

XI. Qui autem involuntariam cædem fecit, unde-
cim annorum spatio abunde iudicio satisfacit. Nam
dubio procul, erga eos qui percussi sunt, Moys's
præscripta observabimus, ac eum qui decubuit qui-
dem post acceptas plagas, sed iterum baculo suo
innixus ambulavit, non censebimus occisum fuisse.
Sin autem non surrexit post plagas, quia tamen non
voluit occidere is qui percussit, homicida quidem
est, sed involuntarius propter propositum.

XII. Canon omnino digamos a ministerio exclu-
sit.

XIII. Cædes in bellis factas patres nostri pro cæ-
dibus non habuere; iis, ut mihi videtur, qui pro
pudicitia ac pietate pugnant, ignoscentes. Fortasse
tamen recte suadebitur, ut ipsi, cum manus eo-
rum puræ non sint, per tres annos a sola commu-
nionem abstineant.

XIV. Qui usuras accipit, si voluerit injustum
lucrum in pauperes insumere, et deinceps ab avari-
tiae morbo liberari, ad sacerdotium admitti potest.

XV. Miror sane quod grammaticam in scriptura
diligentiam requirās, ac dictionem coactam esse
putes illius interpretationis, quæ suum ipsius si-
gnificatum commode exprimit, neque id transfert,
quod proprie Hebraica voce significatur. Sed quia
segniter non prætereunda quæstio, quæ a viro que-
rendi studioso proposita est: aves cæli, et pisces

peccatum non in insignibus pœnitentiæ gradibus,
sed inter consistentes expiatum fuisse. Alioqui ad
itum in sacerdotium non reliquisset Basilius. Atque
ex hac lenitate illud etiam colligi possit, canonem
17 Nicænum, qui clericos usuram exigentes depōni
jubet, non sine benigna interpretatione in Cappado-
cia observatum fuisse. Videntur enim Græci cano-
nem 44 apostolorum sequi maluissimam quam Nicæ-
num; siquidem in canone decimo Trulliano, iidem
ut in canone pseudoapostolico, sanciant, ut epi-
scopus, presbyter, vel diaconus, qui usuras vel quæ
dicuntur centesimas accipit, vel cesset vel deponatur.
Conjici ergo possit Basilium ejusmodi peccato, quod
in laicis leniter punit, non gravissimam pœnam in
clericis statim irrogasse. Illius autem lenitatem inde
repetit Balsamon, quod senus civilium legum aucto-
ritate comprobaretur.

maris **, etiam in mundi creatione eandem sortiti sunt generationem. Nam genera utraque ex aquis producta sunt. Causa autem, quod utrisque eadem est proprietates. Hi enim in mari natant, illæ vero in aere. Itaque eam ob causam communiter eorum facta mentio. Hoc autem loquendi genus, quod ad pisces quidem attinet, non convenienter redditum est: at quod ad omnia in aquis degentia, **276** valde etiam proprie. Nam aves cæli sunt homini subjectæ, itemque maris pisces, et non ipsi solum, sed omnia etiam, quæ marium semitas perambulant. Non enim si quid est aquatile, continuo piscis est, ut sunt cetæ, balæne, et zygæne, et delphines, et phocæ, ad hæc et equi, et canes, et serræ, et gladii, et boves marini; si vis autem, et urticæ, et pectines, et omnia testacea, quorum nullum est piscis, et omnia quæ semitas marium perambulant: quare tria sunt genera, aves cæli, pisces maris, et quæcunque aquatilia quidem sunt, sed a piscibus distincta, semitas marium ipsa quoque perambulant.

XVI. Neeman autem non magnus apud Dominum, sed apud dominum suum **, hoc est, unus erat ex iis qui magna pollebant auctoritate apud regem Syrorum. Itaque animum diligenter attende ad Scripturam, et uxæstionis sua sponte occurrerit solutio.

EPISTOLA CLXXXIX.

Exudat Eustathium Basilius, quod sibi dolorem abstersisset in gravissimis inimicorum injuriis, nunc hoc, nunc illud, nunc tres deos, nunc Sabellii errorem affingentium. His criminibus depulsi, novitatem officiebant, eo quod unam divinitatem admittent in tribus personis. Faletur Basilius de postremo crimine: et cum illi unam in tribus divinitatem rejicerent, ut excluderent Spiritum sanctum, demonstrat eum ut in baptismo, illa in aliis etiam Patri et Filio adjungi debere; et cum eidem nomina tribuantur, Dei nomen non esse denegandum, quod etiam simulacris et demoniis tribuitur. Cum autem objicerent hac voce naturam designari, probat in tribus personis, ut unam operationem, illa unam esse naturam.

Eustathio archiætro.

1. Omnibus quidem vobis, qui artem medicam tractatis, humanitas disciplina est. Ac mihi videtur, qui omnibus rebus, quæ quidem in vita studio habentur, scientiam vestram anteponit, decenter judicare, nec aberrare a recto; siquidem pretiosissima omnium rerum vita fugienda est et molesta, nisi Nilam liceat cum sanitate conjunctam habere; vestra autem ars conciliatrix est sanitatis. Sed in te præsertim scientia suis est absoluta numeris, ac majores tibi ipse constituis humanitatis terminos, non corporibus definiens artis beneficium, sed et animi morborum suscipiens curationem. Hæc au-

** Psal. viii, 9. ** IV Reg. v, 1.

* Alias LXXX. Scripta anno 374 exeunte, aut ineunte 375.

(77) Ἀποδοθέν. Sic omnes mss. Editi ἀπεδόθη.

(78) Φάλαιραι. Ita quinque melioris notæ codices, quibus favent plures alii, in quibus legitur φάλαιραι. Editi βάλαιραι et ζύγεναι. Mss. ζυγαίραι. Paulo post editi βόες, mss. βούς.

(79) Θαλασσῶν. Consentiant in hac voce mss. codices. Editi θαλάσσης.

(80) Νεσαῦν. Sic mss. codices plerique, nonnulli Νασαῦν.

(81) Ἀρχιάτρον. Sic, pro eo quod erat in editis

A τῆς θαλάσσης καὶ ἐν τῇ κοσμοποιῇ τὴν αὐτὴν ἔαρον γένεσιν. Ἐκ τῶν ὑδάτων γὰρ ἐξήχθη ἀμφοτέρω τὰ γένη. Τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι ταυτὸν ἐστὶν ἑκατέρας ἰδίωμα. Τὰ μὲν γὰρ διανήχεται τὸ ὕδωρ, τὰ δὲ ἐπινήχεται τῷ ἀέρι. Διὰ τοῦτο μὲν οὖν κοινῇ αὐτῶν ἐπεμνήσθη. Τὸ δὲ σχῆμα τοῦ λόγου ὡς μὲν πρὸς τοὺς ἰχθύας ἀκαταλλῆλως ἀποδοθὲν (77), ὡς δὲ πρὸς πάντα τὰ ἐν ὕδασι διαιτώμενα καὶ πάνυ οικείως. Τὴ γὰρ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ὑποτέτακται τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ οὐκ αὐτοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ διαπορευόμενα τριβους θαλασσῶν. Οὐ γὰρ εἰ τι ἐνυδρον, καὶ ἰχθύς ἐστίν, ὡς τὰ κητώδη, φάλαιραι (78), καὶ ζύγεναι, καὶ δελφίνες, καὶ φῶκαι, καὶ προσέτι ἵπποι, καὶ κύνες, καὶ πρόνες, καὶ ξιφίαι, καὶ οἱ θαλάσσιοι βούς· εἰ δὲ βούλι, καὶ ἀκαλῆραι, καὶ κτένες, καὶ τὰ ὀστρακώδη πάντα, ὧν οὐδὲν ἐστὶν ἰχθύς, καὶ πάντα ἃ διαπορεύεται τριβους θαλασσῶν (79)· ὡς εἶναι τρία τὰ γένη, πετεινὰ οὐρανοῦ, ἰχθύας θαλάσσης, καὶ ὅσα τῶν ἐνὸνδρον τοῖς ἰχθύσιν ἀντιστελλόμενα διαπορεύεται καὶ αὐτὰ τὰς τριβους θαλασσῶν.

17. Ὁ δὲ Νεσαῦν (80) οὐχὶ μέγας παρὰ Κυρίῳ, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ κυρίῳ αὐτοῦ· τοῦτέστι, τῶν παραδυναστευόντων ἦν τῷ βασιλεῖ τῶν Σύρων. Πρῶτον οὖν ἀκριβῶς τῇ Γραφῇ, καὶ αὐτέθεν εὐρήσεις τῆ λύσει τοῦ ζητήματος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΠΘ.

Εὐσταθίῳ (81) ἀρχιάτρῳ.

C 1. Ἔστι μὲν καὶ πᾶσιν ὑμῖν τοῖς τὴν ἰατρικὴν μετιοῦσι φιλανθρωπία τὸ ἐπιτηδεῖν. Καὶ μοι δοκεῖ τῶν κατὰ τὸν βίον σπουδαζομένων ἀπάντων ὁ τῆς ὑμετέρας προτιθεῖς ἐπιστήμην ἐπιτυχεῖν ἂν τῆς προτιθεῖς κρίσεως, καὶ μὴ διαμαρτεῖν τοῦ προσήκοντος (82)· εἴπερ τὸ πάντων προτιμώτερον, ἢ ζωὴ φευκτόν ἐστι καὶ ἐπώδυνον, ἔάν μὴ μεθ' ὑγίαις ἐξῆ ταύτην ἔχειν· ὑγείας δὲ χορηγὸς ἡ ὑμετέρα τέχνη. Ἄλλὰ σοὶ διαφερόντως περιεξέλιξ ἐστὶν ἡ ἐπιστήμη, καὶ μειζονας ποιεῖς σεαυτῷ τῆς φιλανθρωπίας τοὺς ἔρους, οὐ μέχρι τῶν σωμάτων περιοριζῶν τὴν ἐκ τῆς τέχνης χάριν, ἀλλὰ καὶ τῶν

latrῶν, posuimus, ut in epist. 151. Legitur hæc epistola inter opera S. Gregorii Nysseni tom. III, p. 6. In ora Regii ejusdam codicis num. 2896 hæc leguntur: Ἰστέον, ὅτι τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τοῦ Νεσαῦς εἶναι λέγουσιν τινες. Ἔοικε δὲ, ὅσον ἀπὸ τοῦ χαρακτῆρος τῆς γραφῆς. Sciendum est hæc epistola Nysseni esse nonnullos dicere; idque verisimile est quantum ex scribendi ratione perspicitur.

(82) Τοῦ προσήκοντος. Vat., Coisl. secundus et duo Regii τοῦ κρένοντος. Medicæus consentit cum editis. In Harlæno autem et Coisluniano primo non reperitur hæc epistola.

ζυγκῶν ἀβρωστημάτων ἐπινοῶν τὴν διόρθωσιν. Α Ταῦτα δὲ λέγω, οὐ μόνον ταῖς τῶν πολλῶν φήμιας ἐπίμενος, ἀλλὰ καὶ τῇ κατ' ἐμαυτὸν διδαχθεὶς πείρῃ, ἐν πολλοῖς τε ἄλλοις, καὶ διαφερόντως νῦν ἐν τῇ τῶν ἐθρῶν ἡμῶν ἀνεκδιηγήτῳ κακίᾳ ἢν βέουματος πονηροῦ δίκην κατὰ τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐπιβρῦεταν (83) εὐμηχάνως διέχεσας, τὴν βαρβαρίαν ταύτην φλεγμονὴν εἰς καρδίαν ἡμῶν τῇ ἐπαντήσει τῶν παρηγορικῶν λόγων διαφορήσας. Ἐγὼ γὰρ (84), πρὸς τὴν ἐπέλλητων τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν καὶ ποικίλην καθ' ἡμῶν ἐπιχειρήσιν ἀποβλέπων, σωπιζῶ ὕμνην δεῖν, καὶ δέχεσθαι καθ' ἡσυχίαν τὰ ἐπαγόμενα. (85) μὴ δὲ ἀντρεῖν τοῖς κατωπλισμένοις τῷ ψεύδει, τῷ πονηρῷ τοῦτω ὄπλῳ, τῷ καὶ διὰ τῆς ἀληθείας πολλῶν καὶ τῶν ἀμῆν εἰσωθοῦντι. Σὺ δὲ, καλῶς ποιῶν, μὴ καταπροδιδόναι τὴν ἀλήθειαν ἐνεκλεούου (86), ἀλλὰ δι-

εἰγεῖν τοὺς συκοφάντας, ὡς ἂν μὴ πολλοὶ παραθλαβεῖεν, κατευμεροῦντος τῆς ἀληθείας τοῦ ψεύδους·
 2. Ἐδοξεν οὖν μοι παραπλήσιόν τι ποιεῖν τῷ Αἰσωπιζῶ μύθῳ οἱ τὸ ἀπροφάσιστον καθ' ἡμῶν ἀναλαβότες μίτος. Ὡς γὰρ ἐκεῖνος ἐγκλήματὰ τινα τῷ ἀνῆν τὸν λύκον προφάσειν ἐποίησεν, αἰσχυνόμενον οἶθεν τὸ δοκεῖν ἀνευ δικαίας προφάσεως ἀναίρειν τὴν μὴδὲν προλυπήσαντα· τοῦ δὲ ἀρνός (87) πᾶσαν τὴν ἐκ συκοφαντίας ἐπαγομένην αἰτίαν εὐχερῶς διαλύοντος, μὴδὲν μᾶλλον ὑπέσθαι τῆς ὀρθῆς τὸν λύκον, ἀλλὰ τοῖς μὲν δικαίως ἠττάσθαι, τοῖς δὲ ὀνοῦσι νικᾶν· οὕτως οἷς τὸ καθ' ἡμῶν μίτος ὡς τὶ τῶν ἀγαθῶν ἐσπουδάσθη, ἐρυθρῶντες τάχα τὸ δοκεῖν ἀνευ αἰτίας μισεῖν, αἰτίας πλάττουσι καθ' ἡμῶν καὶ ἐγκλήματα, καὶ οὐδενὶ τῶν λεγομένων μέχρι παντὸς ἐπιμένουσιν· ἀλλὰ νῦν μὲν τοῦτο, μετ' ὀλίγον δὲ ἄλλο, καὶ αὐθις ἕτερον τῆς καθ' ἡμῶν δυσμενείας τὸ αἶνον λέγουσι. Βέβηκε δὲ αὐτοῖς ἐπ' οὐδενός ἢ κακία· ἀλλ' ὅταν τοῦτου τοῦ ἐγκλήματος ἀποσισθῶσιν, ἐτέρῳ προσηύονται, καὶ ἀπ' ἐκεῖνου πάλιν καταλαμβάνουσιν ἕτερον· κἂν πάντα διαλυθῇ τὰ ἐγκλήματα, τοῦ μισεῖν οὐκ ἀφίστανται. Τρεῖς θεοὺς (88) προσθεύεσθαι παρ' ἡμῶν αἰτιῶνται, καὶ περιηχοῦσι τὰς ἀκούς τῶν πολλῶν, καὶ πιθανῶς κατασκευάζοντες τὴν διαβολὴν ταύτην οὐ παύονται. Ἄλλ' ὑπερμάχεται· ἡμῶν ἡ ἀλήθεια, καὶ ἐν κοινῷ πρὸς πάντας, καὶ ἰδίᾳ πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας, δεικνύοντων ἡμῶν, οἱ ἀναθεματίζονται παρ' ἡμῶν πᾶς ὁ τρεῖς λέγων θεοῦς, καὶ οὐδὲ Χριστιανός εἶναι κρίνεται. Ἄλλ' ὅταν τοῦτο ἀκούσωσι, πρόχειρος αὐτοῖς καθ' ἡμῶν ὁ Σαβέλλιος, καὶ ἡ ἐξ ἐκεῖνου νόσος ἐπιθρυλλεῖται τῷ ἡμετέρῳ λόγῳ. Πάλιν καὶ πρὸς τοῦτο ἡμεῖς τὸ σύνθετος ὄπλον τὴν ἀλήθειαν προβαλλόμεθα· δεικνύοντες, ὅτι ἐπίσης τῷ Ἰουδαϊσμῷ καὶ τὴν τοιαύτην αἵμασιν φρίττομεν.

3. Τί οὖν; ἄρα μετὰ τοσαύτας ἐγχειρήσεις ἀποκαμόντες (89) ἠσύχασαν; Οὐκ ἔστι ταῦτα (90). Ἄλλὰ

(85) *Ἐπιβρῦεσαν*. Ita Vat. cum tribus aliis et Nyss. ac editione Hagan. Legitur *ἐπιβρῦεσαν* in Parisiensi, et *ἀποβρῦεσαν* in Basileensi.
 (84) *Ἐγὼ γάρ*. Ita Med. cum tribus aliis et Nyss. Editi *Ἐγὼ δὲ*.
 (85) Vide Addenda.
 (86) *Ἐνεκλεούου*. Ita mss. sex. Editi *ἐνεκλεούου*. Nyss. *ἐνεκλεούου*.
 (87) *Τοῦ δὲ ἀρνός*. Leve discrimen inter hanc

tem dico non solum famam plurimorum sequens, sed mea etiam edoctus experientia, cum in aliis multis rebus, tum maxime nunc in hac inimicorum nostrorum non enarrabili malitia, quam in nostram vitam mali fluenti more effusam solenter dissipasti: cum gravem illam cordis nostri inflammationem infusis consolationis verbis excussisti. Ego enim ad alternantem inimicorum nostrorum variumque contra nos conatum respiciens, tacere existimabam oportere, ac inflictam mala silentio perferre, neque contradicere hominibus mendacio armatis, malo illo jaculo, quod et per ipsam veritatem non raro cuspidem adigit. Tu vero recte 277 fecisti, quod hortatus es, ut ne veritatem proderem, sed redarguerem sycophantas, ne plures lædantur, prosperos B mendacio contra veritatem successus habente.

2. Visi sunt igitur mihi simile quiddam facere *Æsopi fabulæ*, qui sine ulla prorsus causa odium in nos susceperunt. Quemadmodum enim ille fingit, crimina quedam agno lupum inferre, verecundantem videlicet sine justa causa eum, qui prius nihil læsisset, occidere videri; sed cum agnus omnem ex calumnia illatam criminationem facile diluisset, non idcirco lupum de impetu quidquam remittere, sed jure quidem vinci, dentibus vero vincere: ita qui odium nostri veluti præclarum quiddam studio habuere, eum forte erubescerent, si sine causa odisse viderentur, causas contra nos et criminationes fingunt, nec in ullo eorum quæ dictitant, constanter insistunt, sed modo hanc paulo post illam, et rursus aliam suæ in nos inimicitiae causam assignant. Nulla autem in re consistit eorum malitia; sed postquam hac criminatione depulsi fuerint, ad aliam adhærescunt, et rursus ab ista ad aliam confugiunt; nec, si omnia dissoluta fuerint crimina, odisse desistunt. Tres deos a nobis prædicari causantur, atque hac eorum criminatione aures vulgi circumsonant, neque hanc calumniam subtiliter struere desinunt. Sed pugnat pro nobis veritas; cum et publice omnibus, et privatim accedentibus demonstramus, anathematizari a nobis quisquis tres deos dicit, ac ne Christianum quidem judicari. Sed ubi hoc audiverint, in promptu illis contra nos Sabellius: et illius morbum doctrinæ nostræ rumor affingit. Rursus his quoque consueta arma, veritatem opponimus; demonstrantes æque ac Judæismum hanc nos hæresim perhorrescere.

3. Quid igitur? num post tantos conatus defessis quieverunt? Nequaquam. Sed novitatem nobis obscripturam et vulgatam τοῦ δὲ ἀρνίου, sed eam sequi maluimus quam quinque veteres libri commentant, et editio Haganæensis. Nyssenus τοῦ δὲ ἀρνίου.
 (88) *Τρεῖς θεοῦς*. De hoc trium deorum errore vide Not. ad epist. 131.
 (89) *Ἀποκαμόντες*. Ita Med. et tres au. Editi *ἀποκαμόντες*.
 (90) Vide Addenda.

ciunt, qui nos sic incusant quod tres hypostases A
consteamur: criminantur quod unam bonitatem et
unam potentiam et unam divinitatem dicamus.
Neque id extra veritatem: dicimus enim. Sed cri-
minando objiciunt, non sic suam habere consuetu-
dinem, nec Scripturam assentiri. Quid igitur ad
hoc quoque nos? Non putamus æquum esse, ut
vigentem apud ipsos consuetudinem, rectæ do-
ctrinæ legem et normam ducamus. Etenim si valet
ad rectæ doctrinæ demonstrationem consuetudo,
licet et nobis profecto usitatum apud nos mo-
rom opponere. Quod si hunc illi rejiciunt, neque
nobis prorsus illos sequi necesse. Itaque Scri-
ptura divinitus inspirata nobis sit arbitra; et apud
quos inventa fuerint dogmata divinis verbis con-
sona, ad eos accedet omnino veritatis suffragium.
Quodnam igitur crimen est? Duo enim simul in
accusatione nobis illata objecerunt; unum, quod
dividamus hypostases; alterum, quod nullum ex
nominibus quæ 278 Deo conveniunt, pluraliter
numeremus, sed unam, ut dictum est, bonitatem
et potentiam, et divinitatem, et quæcunque talia
sunt, singulariter enuntiemus. Quod quidem attinet
ad divisionem hypostaseon, ab ea minime alieni
fuerint, qui essentialium diversitatem in divina de-
cernunt natura. Non enim par est, ut qui tres di-
cant essentias, non etiam tres hypostases dicant.
Itaque hoc solum crimini datur, quod quæ de divina
natura dicuntur nomina, singulariter pronuntiemus.

4. Sed prompta nobis adversus hoc et manifesta
ratio. Qui enim condemnat eos qui unam dicunt
divinitatem, necessario aut multas dicenti, aut nul-
lam assentietur. Non enim potest aliud quidquam,
præter id quod dictum est, excogitari. Sed nec
multas dici divinitus inspirata patitur doctrina,
quæ sicubi meminit divinitatis, singulariter eam
commemorat, nempe: *In ipso habitat omnis pleni-
tudo divinitatis* 278; et alibi: *Invisibilia enim ipsius
a creatione mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta
conspiciuntur, tum sempiterna ejus virtus, tum divi-
nitas* 278. Si igitur in multitudinem extendere nume-
rum divinitatum, illorum solum est, qui errore
multitudinis deorum laborant: omnino autem divi-
nitatem negare, atheorum fuerit; qua ratione incu-
samur, quod unam consteamur divinitatem? Sed
apertius orationis suæ nudant propositum: Patri
quidem convenire, ut Deus sit, ac Filium similiter
divinitatis nomine honorari assentientes; Spiritum
vero, qui una cum Patre et Filio numeratur, divi-

278 Colos. 11, 9. 278 Rom. 1, 20.

(91) Ὁμολογούντων. In uno ex Regiis codicibus
ὁμολογούντας, et paulo post in Medicæo λέγοντας
ἡμᾶς.

(92) Οὐδὲ ἡμῖν. Primam vocem addidimus ex
sex mss. et Nysseno. Paulo post editi ἐπὶ τούτους
ἔξει; πάντως ἢ θεία τῆς. Sex mss. et Nyssenus ut

καινοτομίαν ἡμῖν προφέρουσιν, οὕτως τὸ ἔγκλημα
καθ' ἡμῶν συντιθέντες τρεῖς ὑποστάσεις ὁμολογούν-
των (91)· μίαν ἀγαθότητα, καὶ μίαν δύναμιν, καὶ
μίαν θεότητα λέγειν ἡμᾶς αἰτιῶνται. Καὶ οὐκ ἔξω
τούτῳ φασι τῆς ἀληθείας· λέγομεν γάρ. Ἄλλ' ἔγκυ-
λῶντες τούτο προφέρουσιν, ὅτι ἡ συνθήθεια αὐτῶν
τούτο οὐκ ἔχει, καὶ ἡ Γραφή οὐ συντίθεται. Τί οὖν
καὶ πρὸς τούτο ἡμεῖς; Οὐ νομίζομεν δίκαιον εἶναι
τὴν παρ' αὐτοῖς ἐπικρατοῦσαν συνθήθειαν νόμον καὶ
κανόνα τοῦ ὀρθοῦ ποιῆσθαι λόγου. Εἰ γὰρ ἰσχυρὸν
ἔστιν εἰς ἀπόδειξιν ὀρθότητος ἡ συνθήθεια, ἔξεισι καὶ
ἡμῖν πάντως ἀντιπροβάλλεσθαι τὴν παρ' ἡμῖν ἐπι-
κρατοῦσαν συνθήθειαν. Εἰ δὲ παραγράφονται ταύτην
ἐκεῖνοι, οὐδὲ ἡμῖν (92) πάντως ἀκολουθητέον ἐκείνους.
Οὐκοῦν ἡ θεόπνευστος ἡμῖν διατησάτω Γραφή· καὶ
παρ' οἷς ἂν εὐρεθῇ τὰ δόγματα συνωδὰ τοῖς θεοῖς
λόγοις, ἐπὶ τούτους ἔξει πάντως τῆς ἀληθείας ἡ ἔξ-
φος. Τί οὖν ἐστὶ τὸ ἔγκλημα; Δύο γὰρ κατὰ ταῦτον
ἐν τῇ κατηγορίᾳ τῇ καθ' ἡμῶν προσηνέχεται· ἐν μὲν
τὸ διαιρεῖν τὰς ὑποστάσεις· ἕτερον δὲ τὸ μᾶκτι
μῆδὲν τῶν θεοπρεπῶν ὀνομάτων πληθυντικῶς ἀρ-
θμεῖν, ἀλλὰ μίαν, καθὼς προείρηται, τὴν ἀγαθότητα,
καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν θεότητα, καὶ πάντα τὰ
τοιαῦτα μοναδικῶς ἐξαγγέλλειν. Πρὸς μὲν οὖν
τὴν διαίρεσιν τῶν ὑποστάσεων οὐκ ἂν ἔχονεν ἀλλο-
τρίως οἱ τὴν ἑτερότητα τῶν οὐσιῶν ἐπὶ τῆς θείας
δογματίζοντες φύσεως. Οὐ γὰρ εἰκόσ ἐστὶ τοὺς τρεῖς
λέγοντας οὐσίας μὴ καὶ τρεῖς ὑποστάσεις λέγειν.
Οὐκοῦν τούτο μόνον ἔστιν ἐν ἔγκληματι, τὸ τὰ ἐπι-
C λεγόμενα τῇ θεῖᾳ (95) φύσει ὀνόματα μοναδικῶς
καταγγέλλειν.

4. Ἄλλ' ἔτι οἷος ἡμῖν πρὸς τούτο καὶ σαφὲς ὁ λόγος.
Ὁ γὰρ καταγινώσκων τῶν μίαν λεγόντων θεοῖς
ἐξ ἀνάγκης τῶ πολλὰς λέγοντι, ἢ τῶ μηδεμίαν συν-
θήσεται. Οὐ γὰρ ἐστὶ δυνατόν ἕτερόν τι παρὰ τὸ
εἰρημένον ἐπινοῆσαι. Ἄλλ' οὕτε πολλὰς λέγειν ἢ
θεόπνευστος συγχωρεῖ διδασκαλία, εἴπου καὶ μί-
μνηται, μοναχῶς τῆς θεότητος (94) μνημονεύουσα. Ἐν
αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότη-
τος· καὶ ἐτέρωθι· Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτί-
σεως κόσμου τοῖς ποιήμασι ροοῦμενα καθαροῦτα,
ἢ τε ἀίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεότης. Εἰ οὖν εἰς
πλήθος ἐκτείνειν τὸν ἀριθμὸν τῶν θεότητων, μόνον
D τῶν τὴν πολὺθειαν πλάνην νενοσηκότων ἐστὶ· τὸ δὲ
καθόλου ἀρνεῖσθαι τὴν θεότητα τῶν ἀθέων ἂν εἴη,
εἰς λόγος ἐστὶν ὁ διαβάλλων ἡμᾶς ἐπὶ τῶ μίαν ὁμολο-
γεῖν τὴν θεότητα; Ἄλλ' ἔκκαλύπτουσι φανερώτε-
ρον τὸν τοῦ λόγου σκοπὸν· ἐπὶ μὲν τοῦ Πατρὸς κη-
ταδέχεσθαι τὸν θεὸν εἶναι, καὶ τὸν Υἱὸν ὡσαύτως
τιμᾶσθαι τῶ τῆς θεότητος ὀνόματι συντιθέμενον·
τὸ δὲ Πνεῦμα, Πατρὶ καὶ Υἱῶ συναριθμώμενον,

in textu.

(93) Τῇ θεῖᾳ. Editi ἐν τῇ θεῖᾳ, sed deest pro-
positio in sex nostris mss.

(94) Μοναχῶς τῆς θεότητος. Ita sex mss. et
velustæ editiones ac Greg. Nyss. Edmjo Paris. τῶ
θεότητος μοναδικῶς αὐτῆς.

μηρία καὶ τῇ τῆς θεότητος ἐννοία συμπαραλαμβά-
νοσθαι· ἀλλ' ἐκ Πατρὸς μέχρι τοῦ Υἱοῦ Ἰσταμένῃν
τῆν τῆς θεότητος δύναμιν, ἀποκρίνειν τῆς θεικῆς
ἕξης τὴν φύσιν τοῦ Πνεύματος. Οὐκοῦν ἀπολογη-
τῶν καὶ ἡμῖν, ὡς ἂν οἶοι τε ὤμεν, διὰ βραχέων καὶ
πρὸς ταύτην τὴν ἐννοίαν.

5. (95) Τίς οὖν ὁ ἡμέτερος λόγος; Παραδιδούς ὁ Κύ-
ριος τὴν σωτήριον πίστιν τοῖς μαθητευομένοις τῷ
λόγῳ, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ συνάπτει καὶ τὸ Πνεῦμα
τὸ ἅγιον. Τὸ δὲ συνημμένον ἅπασι διὰ πάντων φαμέν
τὴν συνάφειαν ἔχειν. Οὐ γὰρ, ἐν τινὶ συντεταγμέ-
νῳ, ἐν ἐτέροις ἀποσχοινίζεται. Ἄλλ' ἐν τῇ ζωοποιῷ
ἀνάμει, καθ' ἣν ἐκ τοῦ φθαρτοῦ βίου εἰς ἀθανασίαν
ἡ φύσις ἡμῶν μετασκευάζεται, συμπαραληφθεῖσα ἡ
τοῦ Πνεύματος δύναμις Πατρὶ καὶ Υἱῷ, καὶ ἐν πολ-
λοῖς ἐτέροις, οἷον ἐν τῇ κατὰ τὸ ἀγαθὸν ἐννοίᾳ, καὶ
τὸ ἅγιόν τε καὶ ἄδιδον, σοφὸν, εὐθές, ἡγεμονικόν, δυ-
νατὸν, καὶ πανταχοῦ θελονόντι τὸ ἀχώριστον ἔχει ἐν
ἐκείνῳ πρὸς τὸ κρείττον ὑπελημμένους ὀνόμα-
σιν (96). Οὐκοῦν ἡγούμεθα καλῶς ἔχειν τὸ ἐν το-
σαύταις ἐννοίαις ὑψηλαῖς τε καὶ θεοπρεπέσι συναπτό-
μενον Πατρὶ καὶ Υἱῷ ἐν οὐδενὶ διακεκρίσθαι νομί-
ζειν. Οὐδὲ γὰρ οὐδαμῶν τινα τῶν περὶ τὴν θείαν φύ-
σιν ἐπισοιμένων ὀνομάτων τὴν κατὰ τὸ κρείττον
καὶ τὸ χεῖρον διαφορᾶν· ὡς εὐαγές (97) εἶναι ὀλεσθαι
τὴν ἐν τοῖς καταβεβητοῖς τῶν ὀνομάτων κοινωνίαν
συγχωροῦντας τῷ Πνεύματι, τῶν ὑπαρξάντων κρίνειν
ἀνάξιον. Πάντα γὰρ τὰ θεοπρεπῆ νοήματα τε καὶ ὀνό-
ματὰ ὀμοτιμῶς ἔχει πρὸς ἀλλήλα, τῷ μηδὲν περὶ τὴν
τοῦ ὑποκειμένου διαφωνεῖν (98) σημασίαν. Οὐ γὰρ
ἐπ' ἄλλο τι ὑποκειμενον χειραγωγεῖ τὴν διάνοιαν
τοῦ ἀγαθοῦ ἢ προσηγορία, ἐπ' ἕτερον δὲ ἢ τοῦ σο-
φοῦ, καὶ τοῦ δυνατοῦ, καὶ τοῦ δικαίου· ἀλλ' ὅσα περ
ἐν εἴπῃ ὀνόματα, ἐν διὰ πάντων ἐστὶ τὸ σημαίνον-
μενον. Κἂν θεὸν εἴπῃ, τὸν αὐτὸν ἐνεδείξω ὅν διὰ
τῶν λοιπῶν ὀνομάτων ἐνόησας. Εἰ δὲ πάντα τὰ ὀνό-
ματα τῇ θεῷ φύσει ἐπιλεγόμενα ἰσοδυναμεῖ ἀλλήλοισ
κατὰ τὴν τοῦ ὑποκειμένου ἐνδειξίν, ἀλλὰ κατὰ (99)
ἑλίαν ἔμφασιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὴν διάνοιαν ἡμῶν ὀδη-
ροῦντα· τίς ὁ λόγος τὴν ἐν τοῖς ἄλλοις ὀνόμασι κοινω-
νίαν, πρὸς Πατέρα τε καὶ Υἱὸν συγχωροῦντα τῷ
Πνεύματι, μόνῃς ἀποσχοινίζειν αὐτὸ τῆς θεότητος;
ἀνάγκη γὰρ πᾶσα ἢ καὶ ἐν τούτῳ διδοῖαι τὴν κοι-
νωνίαν, ἢ μηδὲ τὴν ἐν τοῖς λοιποῖς συγχωρεῖν. Εἰ
γὰρ ἐν ἐκείνοις ἄξιον, οὐδὲ ἐν τούτῳ (1) πάντως ἀν-
άξιον. Εἰ δὲ μικρότερον, κατὰ τὸν ἐκείνων λόγον,
ἐστὶν ἢ ὥστε τοῦ τῆς θεότητος ὀνόματος πρὸς Πα-
τέρα τε καὶ Υἱὸν τὴν κοινωνίαν χωρῆσαι, οὐδὲ ἄλλου
τινὸς τῶν θεοπρεπῶν ὀνομάτων μετέχειν ἄξιον (2).
Καταμνησθέντα γὰρ καὶ συγκρινόμενα πρὸς ἄλ-
ληλα τὰ ὀνόματα διὰ τῆς ἐκάστοις (3) ἐνθεωρουμέ-

A nitatis notione minime comprehendendi, sed a Patre
ad Filium usque terminata divinitatis potentia,
naturam Spiritus a divina gloria secerni. Disse-
rendum igitur et nobis, ut poterimus, breviter,
contra hanc quoque sententiam.

5. Quæ est igitur nostra ratio? Tradens Domi-
nus salutarem fidem iis, qui in doctrina instituun-
tur, Patri ac Filio conjungit et Spiritum sanctum.
Quod autem semel conjunctum est, id per omnia
conjunctum esse dicimus. Non enim in aliquo
conjunctum, in aliis sejungitur. Sed in potentia
vivifica, per quam ex corruptibili vita ad immor-
talitatem natura nostra transfertur, potentia Spiritu
una cum Patre et Filio assumpta. et in multis
B aliis, velut in notione boni, et sancti, et æterni,
sapientis, recti, principalis, potentis, etiam ubique
inseparabilis est, videlicet in omnibus nominibus
præstantiorem intelligentiam habentibus. Quapro-
pter id rectum esse arbitramur, ut, qui in tot
sublimibus Deoque competentibus notionibus con-
jungitur Patri et Filio, eum nulla in re separari
existimemus. Neque enim novimus ullam nominum,
quæ circa divinam naturam intelliguntur, secun-
dum melius ac deterius differentiam, ut pius esse
existimemus, nomen inferiorum communionem
concedentes Spiritui, præstantioribus indignum
judicare. Omnia namque Deo competentia tum cog-
itata, tum 279 nomina sunt inter se ejusdem
dignitatis, eo quod nihil circa subjecti significa-
tionem habeant discriminis. Non enim mentis cogi-
tationem ad aliud quoddam subjectum perducit
boni appellatio, et ad aliud, sapientis, potentis, et
justi: sed quæcunque protuleris nomina, unum
prorsus omnia significant. Quod si dixeris Deum,
eumdem significasti, quem per reliqua nomina
intellexisti. Quod si omnia quæ de divina natura
dicuntur, nomina, idem inter se, ad subjecti desi-
gnationem valent, alia pro alia rei considerandæ
ratione mentem nostram ad idem deducunt; quæ
ratio est, aliorum nominum communionem Spiritui
cum Patre et Filio concedentem, a sola illum ar-
cere divinitate? nam necesse est omnino, aut com-
munionem in hoc etiam dare, aut nec in reliquis
deferre. Etenim si in illis dignus, profecto neque
in hoc indignus. Quod si minor est, ut isti dicti-
tant, quam ut divinitatis nomen cum Patre et Filio
commune habeat; neque dignus erit, qui ullius
alius ex nominibus Deo competentibus particeps
sit. Considerata enim et comparata inter se nomina
per eam notionem, quam in singulis speculamur,

gorius Nyssenus. Editiones vetustæ Basilii διαφέ-
ρεται. Basileensis secunda et Paris. διαφέρειται
(99) Ἄλλα κατὰ. Unus ex Regiis ἀλλ' οὐ κατὰ.
(1) Οὐδὲ ἐν τούτῳ. Medicæus cum tribus aliis
οὐδὲ ἐν τούτοις.
(2) Ἄξιον. Editi ἦν ἄξιον. Deest vocula in quin-
que mss. et apud Greg. Nyss.
(3) Ἐκάστοις ἐνθεωρουμένης. Ita mss. quinque,
pro eo quod erat in editis ἐν ἐκάστοις θεωρου-
μένης.

(95) Vide Addenda.

(96) Ὀνόμασιν. Editi addunt καὶ τὴν συνάφειαν.
Sed hæc desunt in Med. et Coisl. secundo ac Reg.
secundo et Nyss. In tribus aliis codicibus legitur
tantum τὴν συνάφειαν sine conjunctione.

(97) Ὡς εὐαγές. Sic Med. et tres Regii. Sic
etiam legitur apud Gregorium Nyss. Editiones Ba-
siliæ, excepta Haganoensi, ὡς ἐναγές, ut nefas du-
camus.

(98) Διαφωνεῖν. Ita mss. quatuor. Sic etiam Gre-

Invenientur Dei appellatione non inferiora. Ejus rei argumentum est, quod hoc nomine multa etiam ex inferioribus vocantur; imo Scriptura divina non parca est hujus equivocæ appellationis, ne in absurdis quidem et repugnantibus rebus, velut cum simulacra Dei appellatione designat. *Dii enim, inquit, qui caelum et terram non fecerunt, tollantur, et subter terram conjiciantur* 57; item: *Omnes, inquit, dii gentium daemonia* 58. Et pythionissa cum incantationibus suis Sauli animas evocaret, de iis animabus quæ requirebantur, deos vidisse se dixit 59. Quin et ipse Balaam, cum augur quidam esset et vates, et per manum, ut ait Scriptura, vaticinia ferret, et dæmonum doctrinam per auguralem curiositatem sibi ipse comparasset, Deum consuluisse memoratur a Scriptura 60. Ac multa ejusmodi licet ex Scripturis divinis colligentem demonstrare, hoc nomen supra reliquis appellationes, quæ Deo dignæ sunt, nihil habere præcipui: quandoquidem ipsum, ut dictum est, etiam de rebus absurdis et repugnantibus æquivocæ usurpatum invenimus. At sancti nomen, et incorrupti, et recti, et boni, nusquam communicatum cum rebus indignis a Scriptura edocti sumus. Igitur si nomina, quæ præcipuo modo de sola divina natura pie usurpantur, Spiritui sancto cum Patre et Filio communia esse non negant; quæ jam ratio est, illud solum contendere, non communicari, quod, secundum æquivocum quemdam usum, et dæmoniis et simulacris impertiri demonstratum est?

290 6. Sed aiunt naturam hæc appellatione demonstrari, communem autem non esse cum Patre et Filio Spiritus naturam, ac proinde nec in hoc nomine communionis eum esse participem. Ostendant igitur, quibus rebus diversitatem naturæ agnoverint. Si enim posset ipsa per se natura divina cerni, et quid ei proprium, quid alienum ex manifestis rebus inveniri; sane opus nobis non esset verbis aut signis aliis ad rei quæsitiæ intelligentiam. Sed quoniam illa quidem sublimior est, quam ut a quærentibus possit intelligi, ex quibusdam autem conjecturis de rebus cognitionem nostram fugientibus ratiocinamur; necesse prorsus est ex operationibus nos manu duci ad divinæ naturæ investigationem. Itaque si viderimus inter se differre operationes, quæ a Patre et Filio et Spiritu sancto fiunt, naturas etiam, quæ operantur, inter

νης ἐμφάσεως, εὐρεθήσεται μῆδεν τῆς τοῦ Θεοῦ προσηγορίας ἑλαττον ἔχοντα. Τεκμηρίον δὲ, ὅτι τοιαῦτα μὲν τῷ ὀνόματι πολλὰ καὶ τῶν καταδεστέρων ἐπονομάζεται· μᾶλλον δὲ οὐ φέιδεται ἡ θεία Γραφή τῆς ὁμωνυμίας ταύτης, οὐδὲ ἐπὶ τῶν ἀπεμπαίνοντων πραγμάτων, ὡς ὅταν τὰ εἰδῶλα τῆ τοῦ Θεοῦ προσηγορία κατονομάζη. Θεοὶ γάρ, φησὶν, οἱ οὐκ ἐποίησαν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἀρθήτωσαν, καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς βληθήτωσαν· καὶ, Πάτερ, φησὶν, οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια. Καὶ ἡ ἐγγαστριμυθος, ἐν ταῖς μαγγανείαις αὐτῆς ψυχαγωγῶσα τῷ Σαούλ (4) τὰς ἐπιζητούμενας ψυχὰς, θεοὺς ἐπαρκέει φησὶν. Ἄλλὰ καὶ ὁ Βαλαάμ οἰωνιστὴς οὐκ ὦν καὶ μάντις, καὶ διὰ χειρὸς τὰ μαντεία φέρων, καθὼς φησὶν ἡ Γραφή, καὶ τὴν ἐκ δαιμόνων διδασκῶσαν διὰ τῆς οἰωνιστικῆς περιεργίας ἐκτυτῶ καταρτίσας, παρὰ Θεοῦ συμβουλεύεσθαι ὑπὸ τῆς Γραφῆς ἰστορεῖται. Καὶ πολλὰ τοιαῦτά ἐστι συλλεξάμενοι ἐκ τῶν θείων παραθέσθαι Γραφῶν· ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο οὐδὲν ὑπὲρ τὰς λοιπὰς τὰς θεοπροπειεῖς προσηγορίας πρωτεύει, ὅτε, καθὼς εἴρηται, καὶ ἐπὶ τῶν ἀπεμπαίνοντων ὁμωνύμως λεγόμενον εὐρίσκομεν. Τὸ δὲ τοῦ ἁγίου ὄνομα, καὶ τοῦ ἀφώρτου, καὶ τοῦ εἰδῆς, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, οὐδαμῶς κοινοποιούμενον πρὸς τὰ μὴ δέοντα παρὰ τῆς Γραφῆς ἐδιδᾶχθαι μὲν. Οὐκοῦν, εἰ ἐν τοῖς ἐξαιρέτως ἐπὶ μόνῃς τῆς θείας φύσεως ἐσθεῶς λεγομένοις ὀνόμασι κοινωνοῦν τὸ ἅγιον Πνεῦμα πρὸς τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα οὐκ ἀντιλέγουσι, τίς ὁ λόγος, τοῦτω μόνῃ κατασκευάζειν ἀκοινωνητοῦ εἶναι, οὐ μετέπειν ἐδείχθη, κατὰ τινὰ ὁμωνυμῶν χρῆσιν καὶ τὰ δαιμόνια καὶ τὰ εἰδῶλα;

6. Ἄλλὰ λέγουσι φύσεως ἀνδεικτικὴν εἶναι τὴν προσηγορίαν ταύτην· ἀκοινωνητον δὲ εἶναι πρὸς Πατέρα καὶ Υἱὸν τὴν τοῦ Πνεύματος φύσιν, καὶ διὰ τοῦτο μῆδὲ τῆς κατὰ τὸ ὄνομα τοῦτο κοινωνίας μετέχειν. Οὐκοῦν δεῖξάτωσαν, διὰ τίνων τὸ τῆς φύσεως παρηλλαγμένον ἐπέγνωσαν. Εἰ μὲν γὰρ ἦν δυνατόν αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς τὴν θείαν φύσιν θεωρηθῆναι, καὶ τὸ τε οἰκείως ἔχον καὶ τὸ ἀλλοτρίως διὰ τῶν φαινομένων εὐρεῖν, οὐκ ἂν πάντως ἐδείχθημεν λόγον ἢ τεκμηρίων ἐτέρων πρὸς τὴν τοῦ ζητουμένου κατάληψιν· ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲν ὑψηλοτέρα τῆς τῶν ζητούμενων ἐστὶ κατανοήσεως, ἐκ δὲ τεκμηρίων τινῶν πρὸς τῶν διαφευγόντων τὴν γνώσιν (5) ἡμῶν λογισόμεθα ἀνάγκη πᾶσα διὰ τῶν ἐνεργειῶν ἡμᾶς χειραγωγῆσθαι πρὸς τὴν τῆς θείας φύσεως ἔρευναν. Οὐκοῦν, ἐὰν ἴδωμεν διαφερούσας ἀλλήλων τὰς ἐνεργείας τὰς παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύ-

57 Jer. x, 11. 58 Psal. xcvi, 5. 59 I Reg. xxviii, 15. 60 Num. xxii, 19 seqq.

(4) Τῷ Σαούλ. Sic emendamus ope codicis Medicæi, quod prave in editis legebatur τὸν Σαούλ, demulcens Saulom. Videtur hunc locum admodum negligenter legisse Scultetus, dum putat animam Samuelis hoc loco evocatum dici. Unde concludit hanc sententiam pugnare cum iis quæ leguntur in commentario in *Isaiam* n. 218, ubi sic legitur: Ἡ ἐγγαστριμυθος τῷ Σαούλ διὰ τῶν δαιμόνων ἀνήγειρε τὴν μέλλουσαν ἔσταν. Δαίμονες γὰρ ἦσαν οἱ κατασχηματίζοντες ἑαυτοὺς εἰς τὸ τοῦ Σαμουὴλ πρόσωπον. *Ventriloqua Sauli per dæmones enuntiavit su-*

turam eadem. Erant enim dæmones qui induerant Samuelis personam. Hæc profecto non pugnant cum his quæ in hac epistola leguntur. Nam Basilius non solum non dicit animam Samuelis vere apparuisse, sed etiam non obscure indicat dæmones sub animarum specie evocatos fuisse. Probat enim hoc loco Dei nomen in Scriptura ipsis etiam interdum tribui dæmonibus: atque in hunc usum adhibet pythionissæ testimonium, quæ evocatas animas deos appellavit.

(5) Τὴν γνώσιν. Ita mss. sex. Editi μνήμην.

μτος ἐνεργουμένης, διαφόρους εἶναι καὶ τὰς ἐνεργου-
σάσας φύσεις ἐκ τῆς ἑτερότητας τῶν ἐνεργειῶν
στοχασόμεθα (6). Οὐδὲ γὰρ ἐνδέχεται τὰ διεστῶτα
κατὰ τὸν τῆς φύσεως λόγον πρὸς τὸ τῶν ἐνεργειῶν
εἶδος ἀλλήλοις συνενεχθῆναι· (7) οὕτως φύχει τὸ πῦρ,
οὕτως θερμαίνει ὁ κρύσταλλος· ἀλλὰ τῆ τῶν φύσεων
διαφορᾷ συνδιαχωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων καὶ αἱ παρὰ
αὐτῶν ἐνεργεῖαι. Ἐάν δὲ μίαν νοήσωμεν τὴν (8)
ἐνεργεῖαν Πατρὸς τε καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου,
ἐν μηδὲν διαφέρουσάν τι ἢ παραλλάσσουσάν· ἀνάγκη
τῇ ταυτότητι τῆς ἐνεργείας τὸ ἠνωμένον τῆς φύσεως
ἐλλογίζεσθαι.

7. Ἀγιάζει, καὶ ζωοποιεῖ, καὶ φωτίζει, καὶ παρα-
καλεῖ, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, ὁμοίως ὁ Πατὴρ καὶ
ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ μηδεὶς κατ' ἐξ-
αίρετον ἀπονεμέτω τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Πνεύματος τὴν
ἀναγκαστικὴν ἐξουσίαν, ἀκούσας τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ Εὐ-
αγγελίῳ περὶ τῶν μαθητῶν πρὸς τὸν Πατέρα λέγοντος·
Πάτερ, ἀγάσσορ αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματι σου. Ὡσαύ-
τως δὲ καὶ τὰ ἄλλα πάντα κατὰ τὸ ἴσον ἐνεργεῖται τοῖς
ἄλλοις παρὰ τοῦ Πατρὸς τε καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου
Πνεύματος· πᾶσα χάρις καὶ δύναμις, ἡ ὁδὴγία, ἡ
ζωή, ἡ παράκλησις, ἡ πρὸς τὸ ἀθάνατον μεταβολή,
ἡ εἰς ἐλευθερίαν μεταστάσις, καὶ εἰ τι ἄλλο ἐστὶν
ἄγαθόν, ὃ μέχρις ἡμῶν (9) καταβαίνει. Ἡ δὲ ὑπὲρ
ἡμᾶς οἰκονομία, ἐν τε τῇ νοητῇ κτίσει καὶ τῇ αἰ-
σθητῇ, εἰ τι χρὴ διὰ τῶν γνωσκομένων ἡμῶν καὶ περὶ
τῶν ὑπερκειμένων στοχάζεσθαι, οὐδὲ αὐτῆ τῆς τοῦ
ἁγίου (10) Πνεύματος ἐνεργείας καὶ δυνάμεως ἐξω
καθέτηκεν, ἐκάστου κατὰ τὴν ἰδίαν ἀξίαν τε καὶ
χρῆσιν τῆς ὠφελείας μεταλαμβάνοντος. Εἰ γὰρ καὶ
ἕκαστος τῇ αἰσθησει τῇ ἡμετέρᾳ ἢ περὶ τῶν ἄνω τῆς
ἡμετέρας φύσεως διάταξις (11) τε καὶ διοικήσις,
ἕως ἐκ τῆς ἀκολουθίας εὐλογώτερον ἂν τις σύνθοιτο
διὰ τῶν ἡμῶν γνωρίμων ἐνεργῶν εἶναι καὶ ἐπ' ἐκείνων
τὴν τοῦ Πνεύματος δύναμιν, ἢ ἀπεξενῶσθαι τῆς ἐν
τοῖς ὑπερκειμένοις οἰκονομίας. Ὁ μὲν γὰρ ἐκείνο
ἄνω ψάλην καὶ ἀκατάσχετον τὴν βλασφημίαν προ-
βάλλεται (12), οὐδὲν λογισμῶ κατασκευάζων τὴν
ἀποτίαν· ὁ δὲ συντιθέμενος καὶ τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς μετὰ
Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος οἰκονο-
μεῖσθαι, ἐναργεῖ τεκμηρίῳ τῷ κατὰ τὴν ἰδίαν ζωὴν
ὑπερκειόμενος περὶ τούτων δισχυρίζεται. Οὐκοῦν ἢ
τῆς ἐνεργείας ταυτότητος ἐπὶ Πατρὸς τε καὶ Υἱοῦ καὶ
Πνεύματος ἁγίου δεῖκνυσσι σαφῶς τὸ τῆς φύσεως
ἀπαράλλακτον. Ὡστε, κ' ἐν φύσιν σημαίη τὸ τῆς
θεότητος ὄνομα, κυρίως καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι τὴν
προσηγορίαν ἐφαρμόζεσθαι ταύτην ἢ τῆς οὐσίας
κοινῆς συντίθεσθαι.

¹ Joan. xvii, 17.

(6) Στοχασόμεθα. Sic emendavimus ex Greg. Nyss. quod erat in editionibus Basilii στοχασόμεθα.

(7) Vide Addenda.

(8) Ἐάν δὲ μίαν νοήσωμεν τὴν. Sic Medicæus odex cum tribus aliis et Greg. Editi ἴδοντες οὕτω.

(9) Ἡμῶν. Editi addunt τῶν ἀνθρώπων, quod est in Medicæo et quatuor aliis et Greg. Nyss.

se differentes esse, ex operationum diversitate conjiemus. Neque enim fieri potest, ut quæ naturæ ratione discrepant, in forma operationum inter se consentiant : nec ignis refrigescit, nec glacies calefacit ; sed cum naturarum differentia simul etiam inter se discrepant quæ ab illis fiunt operationes. Si autem unam intellexerimus et Patris et Filii et Spiritus sancti operationem, nihil in ulla re differentem aut variantem ; necesse est ex operationis identitate unitatem colligi naturæ.

7. Sanctificat, et vivificat, et illuminat, et consolatur, et omnia ejusmodi pariter facit Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Nec quisquam præcipue tribuat Spiritui sancto potestatem sanctificandi, cum audiat Salvatorem in Evangelio de discipulis dicentem Patri : *Pater, sanctifica eos in nomine tuo* ¹. Similiter autem et reliqua omnia ex æquo peraguntur in iis qui digni sunt, a Patre et Filio, et Spiritu sancto : omnis gratia et virtus, ductus, vita, consolatio, ad immortalitatem transmutatio, transitus ad libertatem, et si quid aliud boni, quod ad nos usque pertingat. Œconomia itidem, quæ supra nos est, sive ad spiritualem sive ad sensibilem creaturam spectet, si ex iis quæ cognoscimus, etiam de iis quæ supra nos sunt conjiendum, ne ipsa quidem citra Spiritus sancti operationem ac virtutem constituit, unoquoque pro propria dignitate et usu beneficium accipiente. Etsi enim obscura est sensui nostro eorum, quæ supra naturam nostram sunt, ordinatio et gubernatio, tamen æquius quis ex consuetudine colligat per ea quæ nobis nota sunt, Spiritus virtutem in illis etiam esse efficacem, quam esse a rerum supernarum gubernatione abalienatam. Qui enim illud dicit, nudam et inconcinnam blasphemiam profert, nulla ratione absurdum commentum confirmans : qui vero confitetur ea etiam quæ supra nos sunt, cum Patre et Filio virtute Spiritus **281** regi, claro indicio ex sua ipsius vita ducto innixus, de his affirmat. Itaque operationis identitas in Patre et Filio et Spiritu sancto perspicue ostendit absolutissimam naturæ similitudinem. Quare etiamsi divinitatis nomen naturam indicet, proprie tamen appellationem illam sancto quoque Spiritui aptari, essentiæ communio demonstrat.

lidem editi ἡμᾶς. Quinque mss. et Greg. Nyss. ut in textu.

(10) Τοῦ ἁγίου. Ita mss. sex et Greg. Nyss. Editi τοῦ παναγίου.

(11) Διάταξις. Sic emendat editio Greg. Nyss. quod legebatur in editionibus Basilii διάλεξις.

(12) Προβάλλεται. Ita codices mss. et Greg. Nyss. Editi προσβάλλεται.

8. Sed Ignoro quo pacto ad naturæ significationem nomen divinitatis trahant, qui nihil non conflungunt : quasi non audierint ex Scriptura, id quod a natura est institutione et electione non comparari. Moses enim deus institutus est Ægyptiorum, cum is, qui oraculum dabat, ita ad ipsum locutus : *Deum te dedi Pharaoni* 68. Appellatio igitur notam potestatis cujusdam, sive inspectricis sive operatricis, præ se fert. At natura divina, in omnibus quæ excogitantur nominibus, ipsa, ut est, manet inexplicabilis ; quæ nostra est doctrina. Cum enim beneficium, iudicium, et bonum, et justum et reliqua alia ejusdem generis didicimus, operationum edocti sumus differentiam : sed operantis naturam nihilo magis ex operationum notione cognoscere possumus. Si quis enim definitionem reddat unuscujusque horum nominum, et ipsius naturæ, circa quam nomina, non eandem utrorumque reddet definitionem. Quorum autem definitio alia, horum etiam natura diversa. Igitur aliud quidem est essentia, ad quam exprimentam nondum vox ulla inventa est : alia vero nominum ipsius significatio, quæ ex operatione aliqua aut dignitate imponuntur. Itaque nullum esse in operationibus discrimen ex nominum communione comperimus : at naturæ diversitatem nullo argumento clario deprehendimus : siquidem, ut dictum est, operationum identitas naturæ communionem significat. Sive igitur nomen est operationis divinitas ; ut unam Patris et Filii et Spiritus sancti operationem, ita divinitatem unam esse dicimus : sive divinitatis nomen, quæ est multorum opinio, naturam indicat ; quia nulla invenitur in natura diversitas, non immerito unius divinitatis esse sanctam Trinitatem definimus.

68 Exod. vii, 1.

(13) *Χειροτονητή*. Ita mss. septem. Editiones Basilii et Basileensi prima, quæ consentiunt cum codicibus mss. Similiter Basilii in epist. 8, num. 11, demonstrat immerito Dei titulum Pneumatomachos deferre nolle Spiritui sancto ; siquidem Dei nomen ex operatione, nempe *ex eo quod posuerit omnia, vel spectet omnia*, deducitur. Si quis autem hanc epistolam, in qua diserte Spiritus sanctus appellatur Deus, idcirco Gregorius Nysseno adjudicet potius quam Basilio, quia Basilius Dei appellatione, cum de Spiritu sancto loqueretur, parcius creditur usus fuisse ; hæc certe ratio levissima videri debet. Etsi enim Basilius in una aliqua oratione, nempe anno 371, cum adessent malevoli exploratores, hac voce magnis de causis abstinuit, non idcirco aliis temporibus pariter abstinuisse credendus est. Nam sæpe, ut testatur Gregorius Nazianzenus orat. 20, pag. 363, Deum Spiritum e superiore loco prædicabat, ubi per tempus licebat, et privatim interrogantibus libenter confitebatur : *Ἐπεὶ ὅτι γε παντός μᾶλλον ἴδαι τὸ Πνεῦμα Θεόν, ὅθλον μὲν ἐξ ὧν καὶ δημοσίᾳ τεύτε πολλάκις ἐκέρυ-*

8. Ἄλλ' οὐκ οὐδα μὲν ἐπὶ τὴν τῆς φύσεως ἐκείνην τὴν προσηγορίαν τῆς θεότητος φέρουσι, οἱ πάντα κατασκευάζοντες, ὡς περ οὐκ ἀκηκόοτες παρὰ τῆς Γραφῆς, ὅτι χειροτονητή (13) φύσις οὐ γίνεται. Μιωσύτης δὲ τῶν Αἰγυπτίων χειροτονηθῆ θεός, οὕτω πρὸς αὐτὸν εἰπόντος τοῦ χρηματιζόντος, ὅτι θεὸς σε δέδωκε τῷ Φαραῶ (14). Οὐκοῦν ἐξουσίας τινός, εἶτε ἐποπτικῆς εἶτε ἐνεργητικῆς, ἐνδείξιν ἡ προσηγορία φέρει. Ἡ δὲ θεία φύσις ἐν πᾶσι τοῖς ἐπινοημένοις ὀνόμασι, καθὼ ἐστὶ, μένει ἀστήματος, ὡς ὁ ἡμέτερος λόγος. Εὐεργέτην γὰρ, καὶ κριτὴν, ἀγαθὸν τε καὶ δίκαιον, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα μαθόντες (15), ἐνεργειῶν διαφορὰς εἰδιδάχθημεν· τοῦ δὲ ἐνεργούντος τὴν φύσιν οὐδὲν μᾶλλον διὰ τῆς τῶν ἐνεργειῶν κατανοήσεως ἐπιγνώσθαι δυνατόμεθα. Ὅταν γὰρ ἀποδοῖ τις λόγον ἐκάστου τε τούτων τῶν ὀνομάτων καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως περὶ ἣν τὰ ὀνόματα, οὐ τὸν αἰῶνα ἀμφοτέρων ἀποδώσει λόγον. Ὅν δὲ ὁ λόγος ἕτερος, τούτων καὶ ἡ φύσις διάφορος. Οὐκοῦν ἄλλο μὲν ἐστὶν ἡ οὐσία, ἣς οὕτω λόγος (16) μνηστῆς ἐξευρέθη· ἕτερα δὲ τῶν περὶ αὐτὴν ὀνομάτων ἡ σημασία, ἐξ ἐνεργείας τινός ἢ ἄξιᾶς ὀνομαζομένων. Τὸ μὲν οὖν ἐν ταῖς ἐνεργείαις μηδεμίαν εἶναι διαφορὰν ἐκ τῆς τῶν ὀνομάτων κοινωνίας εὐρίσκομεν· τῆς δὲ κατὰ τὴν φύσιν παραλλαγῆς οὐδεμίαν καταλαμβάνομεν ἐναργῆ τὴν ἀποδείξιν· καθὼς εἴρηται, τῆς τῶν ἐνεργειῶν ταυτέτητος τὸ κοινὸν τῆς φύσεως ὑποσημανοῦσης (17). Εἶτε οὖν ἐνεργείας ὄνομα ἡ θεότης, ὡς μίαν ἐνεργείαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, οὕτω μίαν φασὲν εἶναι τὴν θεότητα (18)· εἶτε, κατὰ τὰς τῶν πολλῶν δόξας, φύσεως ἐκείνην ἐστὶν τὸ τῆς θεότητος ὄνομα· διὰ τὸ μηδεμίαν εὐρίσκειν ἐν τῇ φύσει παραλλαγὴν, ὡς ἀπεικότως μίᾳς θεότητος τὴν ἁγίαν Τριάδα διορίζομεθα.

ξεν, εἴποτε καιρὸς ἦν, καὶ ἰδίᾳ τοῖς ἐρωτῶσι πρὸ θυμῶς ἀνωμολόγησε. In libro *De Spiritu sancto* probat cap. 21, Spiritum esse Dominum ex variis Scripturæ testimoniis ; Deum etiam vocari in Scripturis sic ibidem docet : *Τὸ δὲ, ὁ θεόπνευστος τὴν Γραφὴν ὀνομάζων, διὰ τῆς ἐπινοίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος συγγραφείσαν, μὴ τοῖς τοῦ καθυβρίζοντος καὶ κατασμικρύνοντος αὐτὸ προσήμασι κέχρηται ; Quid, qui Scripturam divinitus inspiratam appellat, eo quod afflatu Spiritus scripta sit, num communitatis et Spiritum attenuantibus verbis utitur ?*

(14) *Τῷ Φαραῶ*. Legitur τοῦ Φαραῶ in duobus codicibus, nempe Coisl. secundo et uno ex Regiis.

(15) *Μαθόντες*. Codex Medicæus *μαθάνοντες*.

(16) *Λόγος*. Deest ea vox in uno ex Regiis codicibus.

(17) *ὑποσημανοῦσης*. Codex Medicæus *ἐπισημανοῦσης*.

(18) *τὴν θεότητα*. Legitur καὶ τὴν θεότητα in tribus codicibus non antiquissimis. Sic etiam paulo post in Regio secundo et uno ex Regiis εἶτε καὶ κατὰ τὰς τῶν πολλῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΚ΄.

282 EPISTOLA CXC.

Amphilochium adnotes Basilium de ratione et modo episcopatus in Ecclesia Isaurorum restituentis. Tum narrat se cum Gregorio collocatum esse et ad Valerium scripsisse, ut Amphilochius mandaverat. Breviter etiam de rebus Nysensis et de iurisdictionum molitionibus. Philonis de matris sententiam, et Scripturam de carribus Pharaonis testimonium exponit: et acceptas a Synipio communionis litteras commemorat.

Ἀμφιλοχίω, ἐπισκόπῳ Ἰκονίου.

A Amphilochio, episcopo Iconii.

1. Ἀξίως τῆς σεαυτοῦ (19) ἐμμελείας καὶ σπουδῆς, ἧς ἀεὶ ἐπαινέτης εἰμι ἐγὼ, ἐμερίμνησας τὰ περὶ τῆς Ἐκκλησίας Ἰσαύρων (20). Ὅτι μὲν οὖν τῷ παντὶ κατατελέστερον ἦν εἰς πλειόνας ἐπισκόπους καταδιαιρεθῆναι τὴν μέριμναν, αὐτόθεν εἶναι ὄγλον καὶ τῷ τυχόντι νομίζω· οὐδὲ γὰρ τὴν σὴν σύναξιν τοῦτο εἶσθεν, ἀλλ' ὡς ἔχει καὶ ἐπισσημῶ καλῶς, καὶ ἐγκρίσεις ἡμῖν· ἀπεὶ δὲ (21) οὐκ εὐκολον εὐρεῖν ἀλόγως ἀξίους, μή που (22) ἕως βουλόμεθα τὸ ἐκ τοῦ αἵθρου ἀξιόπιστον ἔχειν, καὶ οὐκ πλείονων ἀκριτέστερον ποιεῖν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ εἰκονομεῖσθαι, λάθωμεν διὰ τὸ τῶν καλουμένων ἀδόκιμον εἰς εἰσέλιπον τὸν λόγον καταβαλόντας, ἀδιαφορίας μελέτην τοῖς λαοῖς ἐμποιεῖν; Οἷδας γὰρ καὶ αὐτὸς, ὅτι ἐποικίῃ ἂν ὤνιν οἱ πρεσβύτεροι, τοιαῦτα ὡς ἐπὶ τὸ τοῦ (23) καὶ τὰ ἔβη τῶν ἀρχομένων γίνεσθαι εἴσθεν. Ὅπως τάχα βέλτιον ἕνα τινὰ δόξαμον, εἴπερ καὶ αὐτὰ ῥάδιον, προβαλέσθαι τῆς πόλεως προστατήν, καὶ ἐπιτρέψαι τῷ ἐκεῖνου κινδύνῳ οἰκονομεῖσθαι τὰ καθ' ἕκαστον· μόνον ἂν ἦ τις δοῦλος Θεοῦ, ἐργίτης ἀνεπαίσχυντος, μὴ σκοπῶν τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἕνα σωθῶσιν· ὅς, ἂν εἰδῆ ἑαυτὴν μικρύτερον πρὸς τὴν φροντίδα, προσλήψεται ἐργάτας εἰς τὸν θηρισμόν. Ἐάν οὖν εὐρωμεν τοιοῦτον, ἠμολογῶ πολλῶν ἀντάξιον εἶναι τὸν ἕνα, καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις λυσιτελέστερον, καὶ ἡμῖν δὲ ἀκινδυνότερον, οὕτως οἰκονομησαί τῶν ψυχῶν τὴν ἐπιμέλειαν. Ἐάν δὲ τοῦτο μὴ ῥάδιον ἦ (24), σπουδῆ γενέσθω ἡμῖν πρότερον (25) ταῖς μικροπολιτικαῖς ἦτοι μικροκομιαῖς ταῖς ἐκ' παλαιῶ ἐπισκόπων θρόνον ἐκρίσεις δοῦναι τοῖς προϊσταμένοις· καὶ τότε τὸν τῆς πόλεως ἀναστήσομεν (26), μήποτε ἐμπόδιον ἡμῖν πρὸς τὴν μετὰ ταῦτα οἰκονομίαν γένηται ὁ προβαλλόμενος (27), καὶ εὐθύς ἀρξώμεθα ἡμεῖς τοῖς οἰκοκλιμαῖς, διὰ τὸ πλείονων βούλεσθαι ἄρχειν· καὶ μὴ καταδέχηται τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων. Ἐάν

1. Prout dignum erat tua concinnitate ac diligentia, cujus semper ego laudator, curasti res Ecclesiae Isaurorum. Illud autem universis utilius esse, ut in plures episcopos dividatur sollicitudo, sua sponte manifestum cuique esse arbitror. Neque enim tuam hoc prudentiam latet: sed quomodo res se habeat et recte observasti, et nobis significasti. Sed quia non facile est reperire qui digni sint, annon forte, dum volumus ex multitudine auctoritatem habere, ac perficere, ut Dei Ecclesia a pluribus accuratius gubernetur; imprudentes doctrinam ob eorum, qui vocati fuerint, indignitatem in contemptum adducentes, ludifferentiae populos assuefaciemus? Nam et ipse nasti, quales sint qui praesuat, tales plerumque et eorum qui parent mores esse solere. Quamobrem forte satius esset unum aliquem probatum et spectatum, si et id facile fieri potest, praeficere civitati, eique committere singula suo ipsius periculo dispensanda: tantum Dei servus sit, operarius non prave pudens, non suis, sed multorum attentus commodis, ut salutem adipiscantur: qui si se ipse noverit imparem sollicitudini, adjunget sibi operarios ad messem. Si quem ergo ejusmodi inveniamus, fateor multorum instar unum esse, ac Ecclesiis utilius esse et nobis tutius, sic animarum curam dispensare. Quod si id non facile, demus primum operam, ut parvis civitatibus sive parvis pagis jam olim episcopalem sedem habentibus demus praepositos; ac tum demum civitatis restituemus episcopum, ne forte nobis ad futuram deinceps oeconomiam obstat, qui ordinatus fuerit, ac statim ineptiamus bello domestico laborare, dum pluribus praesse vult, nec consentit ordinationi episcoporum. Quod si hoc grave fuerit, nec per tempus liceat, id tua prudentia faciendum

(19) Τῆς σεαυτοῦ. Editio secunda Parisiensis et nonnulli mss. τῆς ἑαυτοῦ.
(20) Ἰσαύρων. Hoc negotium diu protractum est; nam Basilium anno 375 in Pisidiam profectus, ut episcopus, cum Amphilochio haec de causa congregatos, consilio ac sententia sua juvaret. Ipse testatur in epist. 216, venisse se in Pisidiam, ut cum episcopis illius provinciae ea constitueret, quae ad fratres Isauriae spectant, τὰ κατὰ τοὺς ἐν τῇ Ἰσαυρίᾳ ἀδελφούς. Existimat Tillemontius non de Isauriae provincia hic agi, sed tantum de civitate, quae Isaurus dicebatur. Unde varias in conjecturas fertur: vel enim legendum esse putat ἐν τῇ Ἰσαύρῳ, vel Isauriae nomine hanc civitatem vocatam fuisse, ut in Testamento S. Gregorii Nazianzeni appellatur: vel denique Amphilochium hanc urbem in Isauriae provincia collocare, quamvis attributa aliae provinciae esset: quemadmodum etiam Iconium in Pisidia collocat. Libenter amplecterer doctissimi viri opinionem, nisi me deterrerent haec epistolae

verba, ut Isaurorum episcopo suus circumscriptur circulus, eo quod nonnullos vicinos ordinet. Ex his enim perspicitur non de solo urbis episcopo, non de vicinis tantum episcopis, quos ille ordinabat, sed de pluribus aliis deliberationem fuisse.
(21) Ἐπει δέ. Sic Reg. secundus et Coisl. secundus. Claromontanus ἐπειδὴ δέ. Editi ἐπειδὴ.
(22) Μή που. Editi μήπω, quod emendavimus ope Coisl. primi.
(23) Ἐπὶ τὸ πολὺ. Nonnulli codices recentiores ἐπὶ πολὺ.
(24) Ῥάδιον ἦ. Sic emendavimus ope Reg. secundi et Coisl. secundum quod prave in editis legabatur ῥάδιον, ἢ σπουδῆ.
(25) Vide Addenda.
(26) Ἀναστήσομεν. Coisl. primus ἀναστήσωμεν.
(27) Ὁ προβαλλόμενος. Duo mss. ὁ προβαδλημένος. Mox Coisl. secundus et Reg. secundus τοὺς οἰκοκλιμαῖς. Ibidem malim καταδέχσθαι.
* Alias CCCCVI Scripta anno 374.

curet, ut circumscribatur Isaurorum episcopo A
suis circulus, eo quod vicinos quosdam ordinet.
Reliquum autem **283** nobis reservatum erit, ut
reliquis omnibus episcopos demus, quos maxime
idoneos ipsi iudicaverimus multo examine præ-
misso.

2. Georgium, ut pietas tua jussit, percontati
sumus: respondit autem ea quæ tua etiam religio
retulit; sed de his rebus necesse est quieto animo
simus, curam domus in Dominum projicientes.
Confido enim Deo sancto, daturum illum intelli-
gentiam, ut alio modo liberemur a necessitatibus,
et vacuum molestiis vitam consequamur. Hoc
certe si visum non fuerit, ipse digneris ad me
commentarium mittere, de qua oporteat dignitate
curam impendere, ut hoc beneficium a potentio-
ribus quibusque amicis aggrediamur exposcere,
sive gratis, sive etiam modico pretio, prout Do-
minus nobisnaverit. Scripsi, ut præcepisti, ad
fratrem Valerium. Res Nyssenæ eo in statu sunt,
in quo erant a te relicta, et ope tuarum precum
cedunt in melius. Eorum autem, qui tunc a nobis
abscissi sunt, alii quidem ad aulam se contulerunt,
alii vero remanent, inde exspectantes rumorem.
Potest autem Dominus tum horum spem frustrari,
tum illorum reditum irritum reddere.

3. Manna Philo explicans ait, velut ex traditione
quadam Judaica edoctus, illius qualitatem esse ejus-
modi, ut pro comedentis desiderio mutaretur; ac
per se quidem esse tanquam milium mellis inco-
ctum; nunc autem panis, nunc carnis vicem ex-
plere: carnis autem, vel volatilium vel terrestrium
animalium: modo etiam olerum saporem referre,
idque pro uniuscujusque desiderio: piscium ite-
dem, adeo ut proprietas qualitatis uniuscujusque

(28) Τῷ Ἰσαύρῳ. Ita Reg. secundus et Coisl.
secundus. Editi τῷ Ἰσαύρῳ. Videtur Amphilo-
chius hoc Basilii consilium secutus esse, id est, Isaurorum
episcopo summum circulum circumscripsisse, ac sibi
jus episcopatus in aliis civitatibus restituendi reti-
nuisse. Nam cum Macedonius præcipuè civitati
præset, ut perspicitur ex initio epistolæ tertiæ
canonicæ; cumque alia superessent oppida episcopo
destituta; Basilus, qui unum aliquem e suo clero
promiserat, nec eum morbo debilitatum et imparem
episcopalibus muniis factum mittere poterat, auctor
est Amphilochio in eadem epistola canonica, ut
a iquem ex recens baptizatis, sive Macedonio videat-
ur, sive non, episcopum constituat.

(29) Κυριωτέρους. Quamvis ita habeant omnes
mss. codices, vix tamen dubium quin legendum sit
καιριωτέρους, atque hanc lectionem in interpretando
secutus sum.

(30) Δώσει σὺν ἡμῖν. Nullus ex his verbis sen-
sus eruatur, nisi legamus δώσει σύνεσιν. Ibidem
editi πρὸς τῷ, quod emendavimus ope Coisl. sec-
cundi. Paulo post vocem Κύριος addidimus ex co-
dice Medicæo. Videtur autem illa dignitas, quam se
amici alicujus causa petiturum promittit Basilus,
hæc administratio aliqua fuisse, sed tantum codi-
cillaria dignitas. Hoc enim consilio hanc dignitatem

A δὲ τοῦτο βαρὺ ἦ, καὶ ὁ χρόνος μὴ ἐπιτρέπη, ἐκείν
σπουδασάτω ἢ σὴ σύνεσις, τοῦ ποιῆσαι περιγράψαι
τῷ Ἰσαύρῳ (28) τὸν ἴδιον κύκλον, διὰ τὸ χειρο-
νῆσαι αὐτὸν προσκόχους τινάς. Τὸ δὲ ἐφεξῆς τῆς
ὑπάρξει τεταμιευμένον, εἰς τὸ κατὰ τὸν προσκόχου
καιρὸν δοῦναι πᾶσι τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις, οὗς ἡ
κυριωτέρους (29) εἶναι κρίνωμεν αὐτοί, διὰ πολλῶν
ἐξετάσεως δοκιμάσαντες.

B 2. Ἠρωτήσαμεν Γεώργιον, ὡς ἐκέλευεν ἡ θεοὺς
θεὰ σου, καὶ εἶπεν ἡ καὶ ἡ σὴ εὐλάβεια ἀνήνεγκεν
ἐφ' οὗς ἀνάγκη ἡμᾶς τὴν ἡσυχίαν ἀγειν, ἐπιβόησαν
τας ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμναν τοῦ οἴκου. Πιστῶ
γὰρ τῷ ἁγίῳ Θεῷ, ὅτι δώσει σὺν ἡμῖν (30), πρὸς τὴν
ἐτέρῳ τρόπῳ ἐξελεῖσθαι τῶν ἀναγκῶν, καὶ ἡμῖν ἕν-
πον (31) τὴν ζωὴν προσενηθῆσαι. Ἐὰν οὖν οὐ δοκῆ
τοῦτο, αὐτὸς καταξίωσον ὑπομνηστικόν μοι ἀπο-
στελλαι, περὶ τίνος χρῆ ἀξιώματος σπουδῆν εἰσακ-
κασθαι, ἵνα ἀρξώμεθα αἰτεῖν ἕκαστον τῶν ἐν ἐν-
μει φίλων τὴν χάριν ταύτην, εἴτε καὶ
μετρίως τιμηματος, ὡς ἀν ἡμᾶς Κύριος εὐδόκησεν.
Ἐπέστειλα τῷ ἀδελφῷ Οὐαλερίῳ (33), ὡς προεπι-
ξας. Τὰ Νύσσης πράγματα ὁμοία ἐστὶ τοῖς παρὰ
τῆς σῆς θεοσεβείας καταλειφθεῖσι (34), καὶ προα-
πτει ἐπὶ τὸ βέλτιον τῆ συνεργίᾳ τῶν σὺν προσεν-
χῶν. Οἱ μέντοι τότε ἀποβράχυντες ἡμῶν, οἱ μὴ
ἀπῆλθον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, οἱ δὲ μένουσι, (35) τῆ
ἐκείθεν ἀναμένοντες φήμην. Δυνατὸς δὲ ὁ Κύριος
καὶ τούτων ματαιῶσαι τὰς ἐλπίδας, κάκεινους ἀπρα-
κτον τὴν ἐπάνοδον ποιῆσαι.

C 3. Τὸ μάνα ὁ Φίλων ἐρμηνεύων ἐφη, ὡσπερ ἐν
παραδόσεώς τινος Ἰουδαϊκῆς δεδιδαγμένος, τοιαύτην
αὐτοῦ εἶναι τὴν ποιότητα, ὥστε κατὰ τὴν φαντασίαν
τοῦ ἐσθίουτος μετακρίνασθαι· καὶ εἶναι μὲν καθ' ἐπι-
τὸ οἶνον ἐγγύχρον ἐψημένον (36) ἐν μέλιτι, παρέχον
δὲ νῦν μὲν ἄρτου, νῦν δὲ κρέως· καὶ κρέως τοιαύτη,
ἢ πετεινοῦ ἢ χερσαίου· νῦν δὲ λαχάνου, καὶ λαχάνου
τοῦ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἕκαστου· καὶ ἰχθύος, ὡς ἐν
ἴδιωμα τῆς καθ' ἕκαστον γένος ποιότητος ἀκριβῶς

petere statuerat, ut amici domus magnum aliquod
incommodum effugeret. Porro in hunc usum impe-
trari solebant codicilli, ut curia, vel saltem diuini-
viratus et civitatis cura vitarentur. Pretio autem
impetratos non modo nulla immunitas, sed etiam
multa sequebatur, ut perspicitur ex *Cod. Theod.*
lib. vi, tit. 22. Sic enim habet lex secunda impera-
toris Constantii: *Ab honoribus mercandis per suffragia, vel qualibet ambitione querendis, certa nullis prohibuit: cui addimus, ut quicumque fugientes obsequia curiarum, umbras et nomina affectaverint dignitatum, tricenarum libras argenti inferre cogantur, manente illa præterita inflatione auri, qua perpetua lege restricti sunt. Unde miror Basilium ab hac via tentanda non omnino alienum fuisse. Sed forte hæc leges non admodum accurate servabantur sub Valente.*

(31) Ἄλυκον. Sic ope codicum mss. emendari-
mus. Male in editis ἄλυτον.

(32) Ὁ δὲ δοκῆ. Coisl. secundus δοκῆ.

(33) Οὐαλερίῳ. Coisl. secundus Οὐαλερίῳ.

(34) Καταλειφθεῖσι. Coisl. primus καταληφθεῖσι
in eo statu, in quo erant a te incepta.

(35) Vide Addenda.

(36) Ἐψημένον. Nonnulli codices ἐψημένον

ἐν τῇ γέυσει τοῦ ἐσθίοντος διασώζεσθαι. Ἄρματα ἀνάβιας τριστάτας ἔχοντα οἶδεν ἡ Γραφή, διὰ τὸ τῶν λοιπῶν ἀρμάτων δύο εἶναι τοὺς ἐπιβάτας, τὸν τε ἡνίοχον καὶ τὸν ὑπλίτην· τὰ δὲ τοῦ Φαραῶ δύο μὲν εἶχε τοὺς πολεμοῦντας, ἕνα δὲ τὸν τὰς ἡνίας τῶν ἱππῶν ἔχοντα. Σύμπιος ἡμῖν ἐπίστευε θεραπειτικῆν ἐπιστολὴν καὶ κοινωνικὴν, ἣ ἡμεῖς ἀντιγράφαντες ἐπέμψαμεν τῇ εὐλαβείᾳ σου τὰ γράμματα, ἵνα ἄγαν ἐγκρίνας κελεύσης αὐτῷ ἀποσταλεῖναι, δηλονότι μετὰ προσθήκης καὶ σῶν γραμμάτων. Ἐρῶμένως, εὐθυμος ἐν Κυρίῳ, ὑπερευχόμενός μου χαρισθείης μοι καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ τῇ τοῦ Ἁγίου φιλανθρωπία.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΓΑ'.

Gratias agit Basilius cuidam episcopo, qui prior scripserat; eumque hortatur, ut ipso uigente cum vicinis episcopis locus et tempus synodi indicentur, ad pristinum communionem, quam variae suspiciones interrupperant, tandem aliquando inter remotas Ecclesias instaurandam.

Ἀμφιλοχίῳ (37), ἐπισκόπῳ Ἰκονίου.

Ἐυχρόντες τοῖς γράμμασι τῆς εὐλαβείας σου, πάλιν τῷ Θεῷ τὴν χάριν ἔσχομεν, ὅτι ἀρχαίας ἀγίας ἔχνη εὐρομεν ἐν τοῖς ῥήμασι τῆς ἐπιστολῆς· ἵα γε οὐκ ἔπαθεσ τὸ τῶν πολλῶν, οὐδὲ φιλονεικῶς ἔχης· πρὸς τὸ μὴ καὶ αὐτὸς κατάρξαι τῆς ἀγαπητικῆς ὁμιλίᾳς· ἄλλ' ὡς παιδαυόμενος τὸ ἐκ ταπεινοφροσύνης μεγαλεῖον περιγινόμενον τοῖς ἁγίοις, οὕτως εἶλον διὰ τῶν δευτερείων ἐμπροσθεν ἡμῶν ἀποφανθῆναι. Καὶ γὰρ οὗτος νόμος τῆς ἐν Χριστιανοῖς νίκης, καὶ ὁ Ἐλαττον ἔχειν καταδεξάμενος στεφανούται. Ἴνα οὖν μὴ ἀπολειφθῶμεν τοῦ ἀγαθοῦ ζήλου, καὶ αὐτοὶ ἀντιφθεγγόμεθα σου τὴν σεμνότητα, καὶ δεικνύμεν τὴν προαίρεσιν ἡμῶν, ὅτι, Θεοῦ χάριτι τῆς κατὰ τὴν πίστιν συμφωνίας ἐρῶμένης ἡμῶν (38), οὐδὲν ἑτερόν ἐστι τὸ ἐμποδίζον πρὸς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, καθὼς ἐκλήθημεν ἐν μιᾷ ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς κλήσεως. Τῆς οὖν σῆς ἐστὶν ἀγάπη τῇ ἀγαθῇ ἀρχῇ καὶ τὰ ἐφεξῆς ἀποδοῦναι, συστατῶν (39) μὲν περὶ σεαυτῶν τοὺς ὁμοψύχους, δηλώσαι δὲ καὶ χρέον καὶ τόπον τῆς συντυχίας, ἵνα οὕτω, τῇ

(37) Ἀμφιλοχίῳ. Codices omnes, editi et mss., hanc epistolam inscribunt Amphilochio: sed luce clarius est ad eum scriptam non fuisse: nec difficile est conijcere ad illum episcopum datam fuisse, de quo mentio facta in epistola praecedenti. Suspicatur Tillemontius hanc epistolam scriptam esse ad aliquem ex Lyciae episcopis, de quibus agit Basilius in epistola 218. Cum enim audiisset hos episcopos ab Arianis alienos esse, et ipsius communionem amplecti velle; scripsit Amphilochio, eumque hortatus est, ut illorum animos periclitaretur. Inde conijcit Tillemontius aliquem ex illis episcopis, accepta Amphilochii epistola, ad Basilium scripsisse. Sed tempus non quadrat. Cum enim verisimillimum sit hanc epistolam in praecedenti indicari et designari; cumque epistola 218, in qua de episcopis Lyciae agitur, anno 375 scripta sit post reditum ex Ponto: necesse est hoc loco aliud negotium, ac alios, quam Lyciae, episcopos intelligere. Deinde vero, ut observat idem doctissimus scriptor, videtur episcopus, cui scribit Basilius, metropolitānus fuisse; siquidem locat Basilium ut unanimes suos consociet, ac locum et tempus conveniendi designet. At episcopus Myrae, qui Lyciae metropolitanus erat, non recensetur inter eos

A speciel in comedentis gustu omnino servaretur. Currus qui sessores tres haberent, agnovit Scriptura, siquidem reliquorum currum sessores duo erant, auriga et miles armatus: Pharaonis autem currus bellatores duos habebant, et unum equorum habenas tenentem. Scripsit mihi Sympius epistolae officii et communionis causa, cui ego rescribens, litteras meas ad tuam pietatem misi, ut diligenter probatas ad illum jubeas transmitti, additis videlicet et tuis ipsius litteris. Valens, in Domino hilaris, pro me precans, serveris mihi et Dei Ecclesiae, per sancti misericordiam.

284 EPISTOLA CXCI'.

Amphilochio, episcopo Iconii.

B Lectis litteris pietatis tuae, plurimas Deo gratias egi, quod antiquae charitatis vestigia invenirem in verbis epistolae; siquidem non quo pterique morbo laborasti, neque illud pertinaciter tenuisti, ne ipse inceptor esses amici colloqui: sed ut edoctus quam magnifica ex humilitate merces sanctis eveniat, ita elegisti secundas tenendo, prior me inveniri. Haec enim lex est Christianae victoriae, et qui minus habere non recusat, coronatur. Ne igitur desimus bono studio, ecce et nos gravitatem tuam resalutamus, et quid nobis sit sententiae demonstramus: nempe firmato inter nos, Dei gratia, in fide consensu, nihil esse quod impediatur, quominus simus unum corpus et unus spiritus, sicut vocati sumus in una spe per vocationem. Itaque charitatis tuae est, bono initio et quae consequuntur adjicere, unanimes tuos tecum conjungere, ac tempus et locum congressus indicare, ut sic, Dei gratia nos invicem excipientes, ad priscam dilectionis formam Ecclesiam gubernemus; fratres ex

qui Basilius communionem appetebant: sed tribus ejusdem urbis presbyteris haec laus tribuitur, quod argumento est episcopum male audivisse. Longe ergo probabilior alia Tillemontii conjectura, hanc epistolam inscribi Sympio, de quo in epist. praecedenti, sive Symposio Seleuciae episcopo, qui concilio Constantinopolitano interfuit anno 381. Haec sententia confirmatur ex epist. 204, in qua Basilius Isauros enumerat inter suos communicatores. Porro nemo non videt facile fuisse librariis in his Sympii et Symposii vocibus errare. Quaecumque autem statuatur opinio, facile perspicitur gravissimum esse in titulo epistolae erratum. Neque enim de reconciliatione Basilius agere potuit cum Amphilochio, cum inter utrumque semper existerit arcissima conjunctio.

(38) Ἡμῖν. Quamvis in quatuor veteribus libris legatur ὑμῖν, magis tamen arridet scriptura codicum Coisl. primi et Med. qui cum editis consentiunt. In Harleano autem non exstat haec epistola. Paulo post idem Coisl. primus ἐπίτῃ τῆς κλήσεως. Medicus ἐπίτῃ τῆς κλήσεως.

(39) Συστατῶν. Codices tres non antiquissimi συντάττειν.

* Alias CCCXCviii. Scripta anno 374.

utraque parte venientes tanquam propria membra auscipiendo, tanquam ad amicos mittendo, et rursus tanquam ab amicis excipiendo. Hæc enim erat olim Ecclesie gloria, ut ab orbis termino ad terminum brevibus tesseres, veluti viatico instructi fratres ex unaquaque Ecclesia patres ac fratres omnes invenirent; quod ipsum cum aliis nunc bestis Ecclesiarum Christi de nobis prædatus est, ac singulis civitatibus circumscribimur, et unusquisque proximum suspectum habemus. Et 285 quid aliud dicam, nisi charitatem nostram refrixisse, qua sola Dominus noster suos discipulos dixit, veluti propria nota, dignosci? Ac prius quidem, si videbitur, ipsi vos ipsos mutuo cognoscite, ut sciamus quibuscum nobis futura sit consensus. Atque hoc pacto consensu uno locum aliquem utrisque commodum, tempusque itineri faciendo idoneum eligentes, alii ad alios convolabimus, nosque in via diriget Dominus. Valeas, lætusque sis ac preceris pro me, mihi que Sancti benignitate doneris.

EPISTOLA CXCII.

Cum Sophronius petenti aliquid Basilio ita ammisset, ut seipse duplex beneficium accepisse diceret, nempe litteras Basilii et occasionem bene de eo merendi, Basilium gratias agi in hac epistola, sibi que rem eo gratiorem fuisse significat, quod a Sophronio proficisceretur.

Sophronio magistro.

Si ipse duplex accepisti beneficium, quemadmodum mihi immensa quadam bene faciendi voluntate scripsisti, unum, quod acceperis litteras, alteram, quod tuam meo usui operam navaveris; quantam existimandum est me habere gratiam, qui et litteras suavissimæ tuæ vocis legi, et id quod

* Alias CCCXXX. Scripta anno 374.

(40) Ὑποδεχόμενοι. Ita septem mss. Editi ἀποδεχόμενοι.

(41) Συμβόλοις. Sic Coisl. primus et Med. Editi συμβολαίοις. Ad auctoritatem vetustissimorum codicum accedit ipsius Basilii testimonium, qui eadem voce utitur in loco simillimo ex epistola 203, in qua sic loquitur: Ἡμεῖς δὲ, ἐκείνων ὄντες τῶν πατέρων, οἱ ἐνομοθέτησαν διὰ μικρῶν χαρακτήρων τὰ τῆς ἐπιμειξίας σύμβολα ἀπὸ περάτων τῆς γῆς εἰς πέρατα περιφέρειν, καὶ πάντας πᾶσι πολίτας καὶ οἰκελοὺς εἶναι, νῦν ἀποτέμνομεν ἑαυτοὺς τῆς οἰκουμένης, καὶ οὕτως ἐπισχυρόμεθα τῇ μονῶσει, ὅτε ζημίαν φέρειν τὴν διασπασμὸν τῆς ὁμονοίας τιθέμεθα, ὅτε φρίσσομεν, ὅτι εἰς ἡμᾶς φθάσει ἡ φθορὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν προφητεία, εἰπόντος, etc.: Nos autem, qui filii sumus illorum patrum, qui legem tulerunt, ut brevibus notis commercii signa a terminis orbis terrarum usque ad terminos circumferrentur, ac omnes omnibus cives et propinqui essemus, nunc abscindimus nosmetipsos ab orbe terrarum, neque nos pudet solitudinis, nec damnum ferre dissolutionem concordie ducimus; neque horrescimus, quod ad nos pervenerit terribilis Domini nostri prophetia dicentis, etc. Sæpe alias Basilium luctuosa tempora deplorat. Sed tamen cum dissolutionem concordie in allato testimonio describit, vel, cum ait infra in hac epistola, singulis civitatibus circumscribimur, non de se ipso loquitur, sed aliorum mala deflet, ut sua propria. Quanto enim studio arserit forendæ cum omnibus communionis,

τοῦ Θεοῦ χάριτι ἀπολαβόντες ἀλλήλους, τῷ ἀγαθῷ εἶδει τῆς ἀγάπης τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομήσωμεν τοὺς παρ' ἑκατέρου μέρους βαδίζοντας τῶν ἀδελφῶν ὡς ἴδια μέλη προσέμενοι, προπέμποντες ὡς ἐπὶ οἰκελοὺς, καὶ ὑποδεχόμενοι (40) πάλιν ὡς παρ' οἰκελοὺς. Τοῦτο γὰρ ἦν ποτὲ τῆς Ἐκκλησίας τὸ καύχημα, ὅτι ἀπὸ τῶν περάτων τῆς οἰκουμένης ἐπὶ τὰ πέρατα μικροῖς συμβόλοις (41) ἐποδιαζόμενοι οἱ εἰς ἐκάστης Ἐκκλησίας ἀδελφοὶ πάντας πατέρας καὶ ἀδελφοὺς εὕρισκον· ὁ νῦν μετὰ τῶν ἄλλων ἀφῆρηται ἡμῶν ὁ ἐχθρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ, καὶ κατὰ πόλεις περιγεγραμμένα, καὶ ἕκαστος δι' ὑποφίας ἔχομεν τὸν πλησίον. Καὶ τί γὰρ ἄλλο, ἢ ἐψύξαμεν τὴν ἀγάπην, ἀφ' ἧς μόνως τοὺς ἑαυτοῦ μεθητάς ὁ Κύριος ἡμῶν εἶπε χαρακτηρίζεσθαι; Καὶ εἰ δοκεῖ, πρότερον αὐτοὶ μετ' ἀλλήλων γνωρίζεται ἑαυτοὺς, ἵνα ὄντως πρὸς τίνας ἡμῖν ἔσται ἡ συμφωνία. Καὶ οὕτως ἐκ κοινῆς συγκαταθέσεως τῶν τινὰ τοῖς ἀμφοτέροις (42) ἀνεπαχθῆ, καὶ χρόνον ταῖς ὁδοπορίαις πρέποντα ἐκλεξάμενοι, δραμοῦμεθα παρ' ἀλλήλοις, καὶ ὁ Κύριος ἡμᾶς κατευοώσει. Ἐρρωμένος καὶ εὐθυμὸς εἶης, ὑπερευχόμενός μου, καὶ χαρισθείης μοι τῇ τοῦ Ἁγίου (43) φιλανθρωπείᾳ.

EPISTOLA PLB.

Σωφρονίῳ μαγίστρῳ.

Εἰ αὐτὸς διπλὴν ἔλαδες χάριν, ὡς αὐτὸς τῇ ἀνυπερβλήτῳ προθυμίᾳ περὶ τὰ ἀγαθὰ ἔργα ἐπέσειπας ἡμῖν, μίαν μὲν τῷ δέξασθαι (44) γράμματα, δευτέραν δὲ τῷ ὑπουργῆσαι τῇ χρεῖᾳ ἡμῶν· πόσῃ τινὰ χρῆ νομίζειν ἡμᾶς ἔχειν τὴν χάριν, γράμμασί τε τῆς ἡδίστης φωνῆς ἐντυχόντας, καὶ τὴν ἐπιζητηθείαν

perspicitur, tum ex lætitia, quam ei litteræ ab Ecclesiis remotis scriptæ afferrebant, tum ex iis quæ scripsit et gessit, ut maritimos episcopos, Neocæsarienses, Lyciæ Ecclesias sibi charitate devinceret. Testatur in epistola 204, secum communicare Pisidas, Lycæones, Isaurus, Phryges, Armenos Neocæsariensibus vicinos, Macedones, Achæos, Illyrios, Gallos, Hispanos, totam simul Italiam, Siculos, Afros, et quidquid sani in Ægypto et Syria supererat.

(42) Τοῖς ἀμφοτέροις. Ita Coisl. primus et Med. Editi τὸν ἀμφοτέροις. Paulo post editi παρ' ἀλλήλους. Uterque Coisl. et plures alii ut in textu. Utrum ad effectum perducta fuerint, quæ hic proponuntur a Basilio, nullo cognoscimus monumento. Semel eum in Pysidiâ, nempe anno 375, venisse et cum Amphilochio ac vicinis episcopis consiliatum esse scimus. Sed ante hoc tempus jam Isaurus inter communicatores suos enumeraverat in epist. 204, ex quo conjicimus Basiliûm, etiamsi cum his episcopis non convenerit, pacem cum illis et communionem per litteras redintegrasse. Præterquam quod nulla necessitas erat conveniendi, cum tota res per litteras confici posset; forte congressum anni tempestas et Basilii morbi interpellarunt.

(43) Τοῦ ἁγίου. Editi addunt Θεοῦ. Sed ea vox deest in codicibus Med. et Coisl. utroque et tribus aliis.

(44) Τῷ δέξασθαι. Legitur τὸ in utroque Coisl. et Rrg. secundo, et paulo post τὸ ὑπουργῆσαι

ῥεῖαν τοσούτω ταχεὶ πληρωθεῖσαν ὀρώντας! Ὅστε, A
 βέως δεξάμενοι τὸ ἀποσταλὲν (45) διὰ τὴν οἰκίαν
 αὐτοῦ φύσιν, πολλῶ ἤδιον αὐτὸ προσηκάμεθα τῷ σέ
 ἵνα: τὸν τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ προσεστώτα. Παρά-
 γρη δὲ ἡμῖν ὁ Κύριος ἰδεῖν σε ἐν τάχει, ὥστε ἀπὸ
 βιώτης ὁμολογήσαι τὴν χάριν, καὶ πάντων ὁμῶ
 σὴν ἐν σοὶ καλῶν ἀπολαύσαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΛΓ'.

*Peracule Basilium sese cum gruibus comparat. Quominus se ad solitudinem Meletii conferret, tum negotiorum exteriorum
 occupationibus detentus fuerat, tum vehementibus ac continuis febribus, quæ illum ita debilitaverant, ut aranea infir-
 mior videretur. Venturum se ad Meletium promittit verno tempore, si Dei ope ex hoc morbo evaserit.*

Μελετίῳ ἀρχιάτρῳ (46).

Ἡμῖν (47) οὐδ' ὅσον ταῖς γεράνοισι ὑπάρχει τὰ
 δυσχερῆ τοῦ χειμῶνος διαφυγεῖν· ἀλλ' ἔνεκα μὲν τοῦ
 ἐροῖδέσθαι τὸ μέλλον, οὐδὲν ἴσως τῶν γεράνων χει- B
 ρους (48) ἐσμέν· τῷ δὲ κατὰ τὸν βίον αὐτεξουσίῳ
 ἰσοῦτον τῶν ὀρνίθων ἀπολιμπανόμεθα, ὅσον καὶ
 τοῦ πέτεσθαι δύνασθαι, μικροῦ δεῖν. Πρῶτον μὲν
 γὰρ με ἀσχολίαι τινὲς τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμά-
 των ἐπέσχον (49)· ἔπειτα δὲ πυρετοὶ συνεχεῖς καὶ
 ἰάδροι οὕτω μου τὸ σῶμα κατεδαπάνησαν, ὥστε
 ἐπὶ τὴν τι καὶ ἐμοῦ λεπτότερον, αὐτὸς ἐγὼ ἐμαυτοῦ·
 εἶτα τεταρταίων προσβολαὶ πρὸς πλείον ἢ εἰκοσι
 καρκίνοισι κύκλους. Νυνὶ δὲ, ὅτε δοκῶ τῶν πυρε-
 τῶν ἀπηλλάχθαι, οὕτως ὑπὸ τῆς ἀδυναμίας διακεί-
 μαι, ὥστε μηδὲν ἐν τούτῳ ἀποδεῖν ἀραχνίου. Ὅθεν
 με πᾶσα μὲν ὁδὸς ἀδατος, πᾶσα δὲ πνεύματος
 προσβολὴ πλείονα φέρει τὸν κίνδυνον ἢ αἱ τρικυμῖαι
 τῆς πλεύουσι. Ἀνάγκη τοίνυν ὑπὸ δωματίῳ κεκρύ- C
 φθαι, καὶ ἀναμῖνειν τὸ ἔαρ, ἐάνπερ διαρκέσαι πρὸς
 αὐτὸ θυγηθῶμεν, ἀλλὰ μὴ προδιαμάρτοιμεν (50) ὑπὸ
 τοῦ κακοῦ τοῦ τοῖς σπλάγγχοις ἐνδεδυμένου. Ἐὰν δὲ
 θεώσῃ ἡμᾶς ὁ Κύριος τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ χειρὶ,
 ἐρμενέστατα μὲν τὴν ἐσχατιὰν ὑμῶν καταληψόμεθα·
 ἐρμενέστατα δὲ σὲ τὴν φιλῆν ἡμῖν κεφαλὴν περι-
 πύξομεθα. Μόνον εὐχου πρὸς τὸ συμφέρον τῆ ψυχῆ
 τὴν ζωὴν ἡμῶν οἰκονομῆσθαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΛΔ'.

*Idi litteris respondet Basilium, hortatur ut sæpe scribat. Morbi sui magnitudinem exprimi non posse dicit; sed vires o
 Deo exspectat ad patienter ferendum.*

Ζωιλῷ.

Ὅλα ποιεῖς, ὦ θαυμάσιε, προλαμβάνων ἡμᾶς εἰς
 τὴν ταπεινώσεως μέτρον; ὅς γε, τοιοῦτος ὢν τὴν D
 πλῆυσιν, καὶ οὕτως εἰδῶς ἐπιστέλλειν, ὡς δηλοῖ
 τὰ γράμματα, ὁμῶς ἀξίως, ὡς ἐπὶ τολμηροτέρῃ

(45) Τὸ ἀποσταλὲν. Manifesta est necessitudo
 hujus epistolæ cum centesima nonagesima. Pro-
 miserat Basilium se apud potentiores amicos actu-
 rum, si ita Amphilochio videretur, et dignitatem
 aliquam petitorum, ut amici domus magnum ali-
 quod incommodum effugeret. Observavimus hanc
 dignitatem non in aliqua administratione, sed in
 codicillis positam fuisse. Quod ergo tam celeriter
 confectum misit Sophronius magister officiorum,
 nihil aliud videtur esse, quam codicillaria aliqua
 dignitas. Id autem pretio impetratum fuisse, nec
 Sophronii liberalitas patitur suspicari, nec scripturæ
 ab eo ad Basilium perhonorifice litteræ.

(46) Ἀρχιάτρῳ. Medicæ codex est duo ahi
 recentiores ἀρχιήτρῳ. Regius primus et Bigot.

EPISTOLA CXCIII'.

Μελετίῳ ἀρχιάτρῳ:

Nobis ne quantum quidem gruibus licet hiemis
 incommoda effugere; sed quantum quidem ad fu-
 turi prænotionem attinet, nihil forte deteriores
 gruibus sumus; quod vero ad vitæ libertatem spe-
 ctat, tanto fere ab avibus distamus, quanto a vo-
 landi facultate. Primum quidem occupationes me
 nonnullæ negotiorum exteriorum detinuerunt
 deinde continuæ ac vehementes febres corpus
 meum usque adeo consumpserunt, ut visum sit ali-
 quid etiam me tenuius, ego videlicet meipso. Præ-
 terea quartanarum accessus ultra viginti 286
 vires persisterunt. Nunc autem cum a febribus libes
 esse videor, ita sum debilis, ut nihil in hoc ab ara-
 nea differam. Unde mihi omne iter impervium,
 et quilibet auræ impulsus periculosior, quam flu-
 ctus decumani navigantibus. Necesse est ergo domi
 latitare, et tempus vernum exspectare, si mode
 eo usque perdurare possim, nec prius spe exci-
 dam ob morbum visceribus insidentem. Quod si
 me Dominus magna sua manu servaverit, libentis-
 sime me conferam ad vestram solitudinem: liben-
 tissime te charum mihi caput amplectar. Tantum
 roga, ut de mea vita, prout animæ meæ conducit,
 statuatur.

EPISTOLA CXCIV'.

Ζωίλο

Quid agis, vir egregie, prævertens me humilitatis
 modo? qui cum tanta sis ornatus eruditione, ac
 scribendi adeo peritus, ut litteræ demonstrant,
 tamen postulas, ut in audaciore quodam conatu

λατῶν.

(47) Ἡμῖν. Coisl. primus et Harl. Ἡμῖν δέ.

(48) Χείρουσ. Hanc vocem addidimus ex septem
 mss.(49) Ἐπέσχον. Ita tres vetustissimi codices.
 Editi κατέσχον. Paulo post iidem codices cum tri-
 bus aliis οὕτω μου. Editi οὕτως μου.(50) Προδιαμάρτοιμεν. Non male Vaticanus co-
 dex et ad marginem Claromontanus προδιαρπασθῶ-
 μεν, nisi prius abripiat morbo visceribus insidente.
 Nihil tamen mutandum duximus, quia vulgata scri-
 ptura nec sua sponte vitiosa est, et pluribus anti-
 quis codicibus nititur.

* Alias CCCLXIX. Scripta anno 375.

** Alias CCCLXVIII. Scripta anno 375.

et meritis tuis majore, veniam tui a nobis dari. Verum prætermissa hac ironia, scribe nobis ad omnem occasionem. Sive enim eloquentiæ non sum expers, eloquentis viri litteras libentissime legam: sive quantum sit charitatis bonum, e Scriptura didici, maximo prorursus in pretio est hominis me diligentis colloquium. Utinam autem perscribas quæ tibi precor bona, corporis valetudinem, ac domus totius prosperitatem! Jam quod ad res nostras spectat, scito eas solito non esse tolerabiliores. Satis autem erit hoc dicere, ut tibi corporis nostri infirmitas demonstretur. Nam morbi nunc detinentis magnitudinem, nec verbis demonstrare facile, nec re persuadere: siquidem iis quæ noveras, majus quidpiam a nobis ad infirmitatem inventum est. Jam Dei boni opus est vires mihi sufficere, ut patienter feram inflictas corporis ad nostram utilitatem plagas ab eo qui bene nobis facit Deo.

EPISTOLA CXCIV.

Rationem reddit Basilius cur raro scribat: ad postulandum a Deo reditum episcoporum hortatur.

Euphronto, episcopo Coloniae Armeniæ.

Propterea quod longe dissita est a viis publicis Colonia, quam tibi Dominus gubernandam credit, etiamsi sæpe cæteris minoris Armeniæ fratribus scribam, ægre tamen ad tuam pietatem litteras mitto, neminem sperans futurum, qui illas eo usque perferat. Cum autem nunc sperem aut te adfuturum, aut epistolam ab episcopis quibus scribo, esse **287** ad te transmittendam; et tuæ scribo pietati, et te per litteras saluto; cum te certiore faciens videri me adhuc in terra versari; tum adhortans, pro me ut preceris, ut ærumnas ac calamitates minuat Dominus, et vehemens illud doloris pondus, nunc cordibus nostris incumbentis, veluti nubem quamdam, a nobis submoveat. Hoc autem continget, si celerem det reditum religiosissimis episcopis, qui nunc dispersi sunt, pœnas pro pietate pendentes.

EPISTOLA CXCVI.

Basilii Aburgio gratulatur summos honores, ac prosperum incepti exitum precatur, sequæ gravissimis morbis debilitatum significat.

Aburgio

Prosilire te instar stellarum, modo in hac, modo in illa barbarorum regione apparentem, nunc quidem annonam militibus subministrantem, nunc vero imperatori in splendido apparatu

* Alias CCCXII. Scripta anno 375.

** Alias CCCLIX. Scripta anno 375.

(51) *Ἐντευξόμεθα*. Sic mss. codices et prima editio Parisiensis. Legitur in secunda *ἐντευξόμεθα*.

(52) *Στρατιωτικὴ παρέχοντα*. Sic Harl. et uter-

τινὶ ἐγγειροῦσαι καὶ ἀπερβαίνουσα σου τὴν ἀξίαν, συγγνώμης παρ' ἡμῶν τυγχάνουσα. Ἄλλα, τῆς εἰρηνείας ταύτης ἀφέμενος, ἐπίσταλλε ἡμῖν δεῦρ' ἀπὸ προφάσεως. Ἐπεὶ γὰρ ἡμῖν λόγων μέτεστιν, ἥματα λογιῶ ἀνδρὸς γράμμασιν ἐντευξόμεθα (51)· εἴτε καὶ τὸ τῆς ἀγάπης καλὸν ὅσον ἐστὶ, παρὰ τῆς Γραφῆς πεπαιδευόμεθα, τοῦ παντὸς ἀξίαν τιθέμεθα ἀνδρὸς ἀγαπῶντος ἡμᾶς ὁμίλιαν. Εἴη δέ σε γράφειν εἰς ἡχομέθ' ἀγαθὰ, ὑγίαιν σώματος, καὶ εὐδαιμονοῦσθαι οἴκου παντὸς! Τὰ δὲ ἡμέτερα μηδὲν ἀνεκτότερα γινώσκω τῆς συνηθείας εἶναι. Ἄρχει δὲ τοσούτων εἰπεῖν, καὶ ἐνδείξασθαι σοι τοῦ σώματος ἡμῶν τὴν ἀσθενείαν. Τὴν γὰρ νῦν κατέχουσιν ἡμᾶς εἰς τὸ ἀβρωστεῖν ὑπερβολὴν, οὕτε λόγῳ ἐνδείξασθαι μῆτις, οὕτε ἔργῳ πεισθῆναι· εἴπερ ἐκεῖνων, ὡν εὐχὴ ἦδεις, εὐρέθη τι πλεόντων παρ' ἡμῶν εἰς ἀβρωστεῖν. Θεοῦ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ ἔργον δοῦναι ἡμῖν δύναμιν, πρὸς τὸ ἐν ὑπομονῇ φέρειν τὰς ἐπὶ συμφέροντι ἡμῶν ἐπιχομιένας εἰς τὸ σῶμα πληγὰς παρὰ τοῦ εὐεργετοῦντος ἡμᾶς Κυρίου.

EPISTOLA PLIV.

Euphronto, episcopo Coloniae Armeniæ.

Διὰ τὸ μακρὰν ἀπικεῖσθαι τῶν ὁδοιπορῶν τῶν Κολώνων, ἣν ὁ Κύριος ἔδωκεν ὑπὸ σοὶ διαβιβεῖσθαι, πολλὰ καὶ τῶν ἄλλοις ἀδελφοῖς ἐπιπέλωμεν τοῖς κατὰ τὴν μικρὰν Ἀρμενίαν, ὁκνηρὰς πέμπομεν γράμματα πρὸς τὴν εὐλαβειάν σου, μηδὲν ἐλπίζοντες εἶναι τὸν μέγιστον ἐκείνων διακρίζοντα. Ἄλλα νῦν ἢ αὐτὸν σε παρέσσεσθαι προσδοκῶντες, ἢ διαπεμφθῆσεσθαι τὴν ἐπιστολὴν παρὰ τῶν ἐπισκόπων οἷς ἐπεστείλαμεν, καὶ γράφομεν τῇ εὐλαβείᾳ σου, καὶ προσαγορευόμεν σε διὰ τοῦ γράμματος, ὁμοῦ μὲν σημαίνοντες, ὅτι δοκοῦμεν εἶναι ὑπὲρ τῆς γῆς, ὁμοῦ δὲ παρακαλοῦντες προσεῦχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ὁ Κύριος ἐλαττώσῃ τὴν θλίψιν σου, καὶ τὸ πολὺ τοῦτο βάρος τῆς δούλης τῆς νῦν ἐπιχειμένης ταῖς καρδίαις ἡμῶν, οἷόν τι νέφος ἀφ' ἡμῶν ἀπαγάγῃ. Ἔσται δὲ τοῦτο· εἰάν ταχέως ἢ τὴν ἐπάνοδον τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, ἃ νῦν εἰσιν ἐν τῇ διασπορᾷ, δικὰς διδόντες ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας.

EPISTOLA PLIV.

Aburgio

Διὰ τῆς σε ὡς τοὺς ἀστέρας, ἄλλοτε καὶ εἰς μέρος τῆς βαρβαρικῆς ἀνίσχοντα, νῦν μὲν στρατιωτικὰ παρέχοντα (52), νῦν δὲ βασιλικὸν φαινόμενον μετὰ λαμπροῦ τοῦ σχήματος, ἢ τῶν

que Coisl. cum Reg. secundo. Editi τῶν στρατιωτικῶν. Sæpe in provincias extra ordinem militabantur qui annonam militarem expedirent et diligentius curarent, ut docet Gothofredus ad lib. vii. c. 1. Theod. Manus ejusmodi Aburgio commissum gratulatur Basilius.

ἀγαθῶν ἄγγελος φήμη ἀγγέλλουσα ἡμῖν (53) οὐ
 διαλείπει. Εὐχόμεθα δὲ τῷ Θεῷ, κατὰ λόγον (54)
 οὐ προϊούσαν τὴν ἐπιχείρησιν, ἐπὶ μέγα σε προελ-
 θεῖν, καὶ φανῆναι ποτε τῇ πατρίδι ἕως ἔσμεν ὑπέρ-
 γῆς, καὶ τὸν ἀέρα τοῦτον ἀνέλωμεν (55). Τοσοῦ-
 τῶν γὰρ μέτεστιν ἡμῖν τοῦ βίου, ὅσον ἀναπνεῖν μόνον.

EPISTOLA PLZ.

Ambrosius missis clericis Basilium rogaverat, ut sibi corpus beati Dionysii Mediolanensis redderetur. respondet ejus litteris Basilinus, mirabilem gratulatur electionem, hortatur ad Patrum sequenda vestigia, narratque accurale, quomodo corpus beati Dionysii a fidelibus, qui illud custodiebant, impetratum fuerit, ac verus esse illius reliquias asseverat, et certissimis argumentis confirmat.

Ἀμβροσίῳ, ἐπισκόπῳ Μεδιολάνῳ.

1. Μεγάλα· αἰεὶ καὶ πολλὰ τοῦ Δεσπότης ἡμῶν αἰ
 ἔωρεται, καὶ οὕτε τὸ μέγεθος αὐτῶν μετρητῶν, οὕτε
 τὸ πλῆθος ἀριθμητῶν. Μία δὲ τῶν μεγίστων δωρεῶν
 ἐστὶ τοῖς εὐαισθητῶς δεχομένοις τὰς χάριτας καὶ ἡ
 παρούσα αὕτη, ὅτι πλείστον (56) ἡμᾶς τῇ θέσει τοῦ
 τόπου διηρημένους ἔδωκεν ἀλλήλοις συνάπτεσθαι διὰ
 τῆς ἐν τοῖς γράμμασι προσφωνήσεως. Καὶ γνώσεως
 τρόπον διττὸν ἡμῖν ἐχαρίσατο· ἓνα μὲν διὰ τῆς
 συντυχίας, ἕτερον δὲ τὸν διὰ τῆς τοῦ γράμματος
 ἑμῆς. Ἐπεὶ οὖν ἐγνωρίσαμεν σε δι' ὧν ἐφθέγγω
 καὶ ἐγνωρίσαμεν, οὐ τὸν σωματικὸν χαρακτήρα ταῖς
 μήμαις ἡμῶν ἐντυπωσάμενοι, ἀλλὰ τοῦ ἔσω ἀν-
 θρώπου τὸ κάλλος τῇ ποικιλίᾳ τῶν λόγων καταμα-
 θόντες, ὅτι ἕκαστος τῆ ἡμῶν ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς
 κερδίας λαλεῖ· ἐδοξάσαμεν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τὸν καθ'
 ἐκείνην γενεὴν ἐκλεγόμενον τοὺς αὐτῷ εὐαρεστούν-
 τας· ὃς πρότερον μὲν ἐκ τῶν ποιμνίων τῶν πρόδα-
 τῶν ἠγείρεν ἀρχοντα τῷ λαῷ αὐτοῦ· καὶ τὸν Ἀμῶν
 ἐκ τοῦ αἰπολλοῦ ἐνδυναμώσας διὰ τοῦ Πνεύματος,
 ἔβασεν εἰς προφήτην· νῦν δὲ ἄνδρα ἐκ τῆς βασι-
 λευοῦσας πόλεως, ἀρχὴν ὄλου ἔθνους πεπιστευμένον,
 ἠφ' ἧν τῷ φρονήματι, γένους λαμπρότητι, περιφα-
 κείῳ βίῳ, λόγων δυνάμει, πᾶσι τοῖς (57) κατὰ τὸν
 βίον περιέλεπτον, εἰλκυσεν εἰς τὴν τῶν ποιμνίων
 τοῦ Χριστοῦ ἐπιμέλειαν. Ὅς, πάντα βίβας τὰ τοῦ
 βίου πλεονεκτητήματα, καὶ ἠγῆσάμενος αὐτὰ ζημίαν
 ἐν Χριστῷ κερδήσῃ (58), τοὺς οἵακας διέξασθαι ἐπ-
 τράπη τῆς μεγάλης καὶ περιβοήτου νηὸς ἐπὶ τῇ εἰς
 Θεὸν πίστει, τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ἄγε τοῖνον,
 ὃ Θεοῦ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ οὐ παρ' ἀνθρώπων παρ-
 ἕως ἢ ἐδιδάχθης τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ,
 ἀλλ' αὐτός σε ὁ Κύριος ἀπὸ τῶν κριτῶν τῆς γῆς
 ἐκ τῆν καθέδραν (59) τῶν ἀποστόλων μετέθρην,

⁵³ Matth. xii, 34.

(53) Ἀγγέλλουσα ἡμῖν. Duo vetustissimi codices Coisl. et Med. ἀγγέλλουσα ὑμᾶς.

(54) Κατὰ λόγον. Mallet Combelsius κατὰ νοῦν. Sed inutilis illius conjectura. Quemadmodum enim dicitur παράλογος συμφορά, calamitas inopinata, ut est apud Plutarchum initio libri *De consolatione*; eum non etiam dicatur inceptum aliquod κατὰ λόγον succedere, cum expectationi et meritis respondet?

(55) Ἀνέλωμεν. Ita mss. sex, pro eo quod erat in editis ἔλωμεν.

(56) Ὅτι πλείστον. Ita mss. et antiquæ editiones. Editio Parisiensis ὅτι πλείον.

(57) Πᾶσι τοῖς. Ita Harl. uterque Reg. et uter-

que Coisl. Editi πράγμασι τοῖς. Editio Hag. ἔργοις τοῖς, *rebus in sæculo gestis*.
 cessat. Deum autem precor, ut, incepto tibi pro-
 meritis succedente, ad magnam quiddam eveha-
 ris: et tandem aliquando conspiciaris in patria,
 dum in terris versor atque hunc aerem duco.
 In hoc enim tantum vitæ particeps sum, quod
 respiro.

EPISTOLA CXCVII.

Ambrosio, episcopo Mediolanensi.

1. Magna semper et multa Domini nostri dona,
 nec eorum magnitudinem meiri, aut multitudi-
 nem fas est numerare. Unum autem ex maximis
 donis, illud etiam est his qui non sine sensu be-
 neficia suscipiunt, quod nunc longissime nobis
 locorum intervallo distantibus dedit inter nos con-
 jungi per litterarum allocutionem. Ac cognoscendi
 quidem modum duplicem nobis impertivit: unum
 per congressum, alterum vero per litterarum col-
 loquium. Quoniam igitur cognovimus te ex his quæ
 locutus es: cognovimus autem, non corporis figu-
 ram memoriæ nostræ imprimentes, sed hominis
 interni pulchritudinem ex sermonum varietate
 perspicientes, siquidem unusquisque nostrum ex
 abundantia cordis loquitur⁵³; glorificavimus Deum
 nostrum qui singulis ætatuibus eligit eos qui ipsi
 placent, ac prius quidem ex ovium grege suscitavit
 principem populo suo, et Amos ex caprili corrobora-
 tum a Spiritu in prophetam evexit; nunc autem
 virum ex regia urbe, gentis totius rectorem, **288**
 animo sublimem, generis claritate, opum splen-
 dore, dicendi facultate omnibus in sæculo degen-
 tibus conspicuum, ad gregis Christi curam per-
 traxit. Qui projiciens omnia sæculi ornamenta,
 eaque damnium existimans ut Christum lucrifaciat,
 commissa gubernacula suscepit magnæ et ob fidem
 in Deum celeberrimæ navis, Christi Ecclesiæ. Age
 igitur, o homo Dei, quandoquidem non ab homi-
 nibus accepisti aut edoctus es Evangelium Christi,
 sed ipse te Dominus ex terræ iudicibus ad cathedram
 apostolorum transtulit: certa bonum certamen: infirmitates populi cura, si quem forte Ari-
 næ insanix labes attingit: renova vetera Patrum

que Coisl. Editi πράγμασι τοῖς. Editio Hag. ἔργοις τοῖς, *rebus in sæculo gestis*.

(58) Κερδήσῃ. Harlaeanus codex cum Medicæο κερδήσῃ, et mox ἐπετράπη. Ibidem deest δέξασθαι in utroque Regio et Coisl. secundo, quod quidem elegantius videtur abesse, nec tamen delevi, quia non omnino vitiosum est et in aliis antiquioribus codicibus legitur. Mox vitiose in utroque Regio et Coisl. secundo τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ.

(59) Ἐπὶ τῆν καθέδραν. Sic tres vetustissimi codices. Editi ἐπὶ τὴν προεδρίαν. Legitur vulgata scriptura ad oram codicis Harl.

* Alias LV. Scripta anno 375.

vestigia, et dilectionis erga nos fundamenta, quod a te jactum est, da operam ut superstruas frequentia salutationum. Sic enim poterimus vicini inter nos esse spiritu celsissimi habitatione terrestri plurimum coniungamur.

εχειρ των προσητησεων. Ουτω γαρ δυνασόμεθα ἐγγύς ἀλλήλων εἶναι τῷ πνεύματι, εἰ καὶ τῇ οὐσίᾳ τῇ ἐπὶ τῆς γῆς παμπληθὲς ἀπώκισμαθα.

2. Tuus autem in beatissimum Dionysium episcopum ardor animi omnem de te erga Dominum amorem, reverentiam in antecessores, et studium fidei testatur. Animi enim erga fideles conservos affectio refertur ad Dominum, cui servierunt; et quisque eos, qui pro fide decertarunt, honorat, eodem se fidei ardore accendi ostendit, ita ut una et eadem actio multiplicis virtutis testimonium habeat. Notum autem facimus tuæ in Christo charitati, optimos fratres, qui a tua pietate ad boni operis ministerium electi fuerunt, primum quidem toti clero laudem conciliasse morum suorum concinnitate; siquidem sua ipsorum modestia communem omnium gravitatem indicabant; deinde vero omni studio ac diligentia usos, hiemem imperviam non reformidasse, ac omni constantia fidelibus beati corporis custodibus persuasisse, ut ipsis suæ ipsorum vitæ præsidium concederent. Noveris autem, nunquam futurum fuisse, ut principatus aut hominum potestates vim hominibus illis afferre possent; nisi horum fratrum animi firmitas eos flexisset ut cederent. Contulit autem plurimum ad optatam rem conficiendam et charissimi ac religiosissimi filii nostri Therasii presbyteri præsentia, qui laboribus itineris sponte susceptis, vehementiorem fidelium illius loci impetum compressit, et cum reluctantes oratione sua flexisset, coram presbyteris, diaconis, multisque aliis Deum timentibus sublatis cum debita reverentia reliquias fratribus servavit: quas vos tanto cum gaudio suscipite, quanto cum mœnore persecuti sunt illarum custodes. Nemo dubitet, nemo **289** ambigat: hic ille est invictus athleta. Ossa illa novit Dominus, quæ una cum beata anima dimicarunt. Hæc cum ipsa coronabit in justa illa remunerationis ipsius die, uti scriptum est: Oportet nos stare ante tribunal Christi, ut referat unusquisque secundum ea quæ per corpus egit. Una arca erat, quæ venerandum illud corpus exceperat: nullus prope ipsum jacuit; insigne fuit sepulcrum; martyris honor ei delatus. Christiani, qui ipsum hospitio exceperant, tunc et suis manibus deposuerunt, et nunc extulerunt. Hi fleverunt quidem tanquam patre et patre suo orbat:

⁴⁴ Rom. xiv, 10; II Cor. v, 10.

(50) Ἀρσιανῆς. Sic tres vetustissimi codices cum Regio primo. Editi Ἀρσιανικῆς.

(61) Κατεβάλλου. Ita inss. codices. Editi κατεβάλλου. Ibidem editi τούτων θεμέλιον. Prima vox melius abest a codicibus Harl. et Med.

(62) Ἡ δὲ περὶ τὸν μακαριώτατον. Ante hæc

ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα, διόρθωσαι τὰ ἀβ' ὡστίματα τοῦ λαοῦ, εἰ τινοὺς ἀρα τὸ πάθος τῆς Ἀρσιανῆς (60) μανίας ἤψατο· ἀνανέωσαι τὰ ἀρχαῖα τῶν Πατέρων ἔχνη, καὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης ὃν κατεβάλλου (61) θεμέλιον ἐποικοδομεῖν σπουδάξε τῆ συνεχῆ.

2. Ἡ δὲ περὶ τὸν μακαριώτατον (62) Διονύσιον τὸν ἐπίσκοπον φιλοτιμία σου καὶ σπουδὴ πᾶσάν σοι μαρτυρεῖ ἀγάπην πρὸς τὸν Κύριον, τιμὴν εἰς τοὺς προλαβόντας, σπουδὴν περὶ τὴν πίστιν. Ἡ γὰρ πρὸς τοὺς εὐνοὺς τῶν ὁμοδοῦλων διάθεσις τὴν ἀναστροφήν ἐπὶ τὸν Δεσπότην ἔχει, ᾧ δεδουλεύησαι· καὶ ὁ τοῦ διὰ πίστιν ἠθλητικῆς τιμῶν δῆλος ἐστὶ τὸν ἴσον ζῆλον ἔχων τῆς πίστεως· ὥστε μία αὐτῆς πρὸς πολλῆς ἀρετῆς· ἔχει τὴν μαρτυρίαν. Γνωρίζομεν ἡμῶν σου τῇ ἐν Χριστῷ ἀγάπῃ, ὅτι οἱ σπουδαίοντα ἀδελφοὶ, οἱ παρὰ τῆς εὐλαβείας σου εἰς τὴν πῶ ἀγαθοῦ ἔργου διακονίαν προτιμηθέντες, πρῶτον μὲν παντὶ τῷ κλήρῳ ἔπαινον ἤνεγκαν διὰ τῆς ἐπιμελείας τῶν τρόπων· ἐν γὰρ τῇ καθ' ἑαυτοῦ εὐσηχημοσύνῃ τὸ κοινὸν πάντων εὐσταθῆς κατεμύνη· ἔπειτα, πάσῃ σπουδῇ καὶ ἐπιμελείᾳ χρησάμενοι, κατετόλησαν μὲν χειμῶνος ἀβάτου, ἔπεισαν δὲ μετὰ πάσης εὐτονίας τοὺς πιστοὺς φύλακας τοῦ μακαρίου σώματος τὰ φυλακτήρια τῆς ἑαυτῶν ζωῆς παραχωρήσαι τούτους. Καὶ γίνωσκε, ὅτι οὕτως ἀρχῆς, οὕτε δυναστεία ἀνθρώπων ἐξίσχυσαν ἐν ποτὶ διάσασθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους· εἰ μὴ τὸ εὐνοῦν τῆς προαιρέσεως τῶν ἀδελφῶν τούτων ἐξεδουλώθησαν αὐτοὺς πρὸς τὴν συγχώρησιν. Συνήγγησε δὲ μάλιστα πρὸς τὸ καταπραχθῆναι τὰ σπουδαζόμενα καὶ ἡ παρουσία τοῦ ποθεινοτάτου καὶ εὐλαβεστάτου υἱοῦ ἡμῶν Θερασίου τοῦ συμπερεσυτέρου, ὃς, ἀσθαίρτως τὸν κόπον τῆς ὁδοπορίας ὑποδέξαμενος, ἔπαυσε μὲν τὸ σφοδρὸν τῆς ὀρμῆς τῶν ἐκεῖ παύων, λόγῳ δὲ συμπείσας τοὺς ἀντεχομένους, ἐπὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καὶ ἄλλων πολλῶν τῶν φρονιμῶν μένων τὸν Κύριον μετὰ τῆς προεπίσεως εὐλαβείας ἀνελόμων τὰ λελύμενα, συνδέσασσε τοὺς ἀδελφοὺς· δὲ μετὰ τοσαύτης χαρᾶς ὑποδέξασθε, μεθ' ὧν λίπης προέπεμψαν οἱ φυλάσσοντες. Μηδεὶς διακρινέσθω· μηδεὶς ἀμφιβαλλέτω· οὗτός ἐστιν ἐκεῖνος ὁ ἀήτητος ἀθλητής. Ταῦτα γνωρίζει τὰ ὅσα ὁ Κύριος, τὰ συνδιαθήσαντα τῇ μακαρίᾳ ψυχῇ. Ταῦτα μετ' αὐτῆς στεφανώσῃ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀναπαύσεως· αὐτοῦ τῇ δικαίᾳ, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἐπὶ δεῖ ἡμᾶς παραστῆναι τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομισθῆται ἕκαστος πρὸς δὲ ἔπραξε διὰ τοῦ σώματος. Μία λάρναξ ἦν ἡ ὑποδεξαμένη τὸ τίμιον ἐκεῖνο σῶμα· οὐδεὶς δὲ κληίσιν αὐτοῦ κατακείμενος· ἐπιστήμα

verba desinit epistola Basilii in omnibus editis et mss. codicibus, excepto Harlemano codice, qui incognum hanc partem, qua translationis S. Dionysii historia narratur, percominade nobis suppedavit.]

ἡ ταφή· μάρτυρος ἡ τιμή. Χριστιανοί, οἱ ξένισαν-
τες, καὶ ταῖς ἰδίαις χεραὶ κατέθεντο τότε, καὶ
ἀνεβλόντο νῦν. Ὅδοι ἐκλαυσαν μὲν ὡς πατέρος καὶ
προστώτου στερούμενοι· προέπεμφαν δὲ, τὴν ὑμε-
τέραν χαρὰν τῆς ἰδίας παρακλήσεως προτιμωτέραν
θέμενοι. Οἱ παραδόντες τοίνυν εὐλαβεῖς· οἱ ὑποδεξάμενοι ἀκριβεῖς. Οὐδαμοῦ ψεῦδος· οὐδαμοῦ δόλος·
μάρτυροῦμεν ἡμεῖς· ἀσυκοφάνητος ἔστω παρ' ὑμῶν ἡ ἀλήθεια.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙ.Η'.

Ca non saepe scripserit, excusat hiemem, ei clericorum suorum alium a peregrinando animam. Scribit tandem per fratrem rure accersitum, quocum dimisit Eusebium lectorem, quem properantem ad Eusebium retinuerat. Nihil dicit de iis quæ novata sunt in Oriente; quia hæc fratres nuntiabunt. Ita se egrotare significat, ut vivendi spem abjecerit.

Eusebio (63), ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

1. Μετὰ τὴν ἐπιστολὴν, τὴν διὰ τῶν (64) ὀφφικιαλίων
κομισθεῖσαν ἡμῖν, μίαν ἄλλην ἐδεξάμην μετὰ ταύ-
τη πρὸς ἡμᾶς ἀποσταλείσαν. Αὐτοὶ δὲ ἐπεστελλά-
μεν οὐ πολλὰς μὲν, διὰ τὸ μὴδὲ ἐπιτυχεῖν τῶν πρὸς
ὑμᾶς ἀφικνουμένων, πλην πλείους τῶν τεσσάρων,
ἐν αἷς καὶ τὰς ἀπὸ Σαμοσάτων κομισθείσας ἡμῖν ἐπι-
τοὶς πρώτοις γράμμασι τῆς σῆς θεοσεβείας ἐσφρα-
γισμένης διεπεμφάμεθα τῷ αἰδεσιμωτάτῳ ἀδελφῷ
Λεοντίῳ τῷ ἐξισωτῇ τῆς Νικαίας, παρακαλέσαντες
ὁ· ἐκεῖνου τῷ φροντίζοντι τῆς οἰκίας τοῦ αἰδεσιμω-
τίτου ἀδελφοῦ Σωφρονίου ἀποκομισθῆναι, ὥστε
ἐκεῖνον ἐπιμεληθῆναι τῆς πρὸς ὑμᾶς διακομιδῆς (65).
Ἐπεὶ οὖν πολλὰς διαβαίνουσι χεῖρας αἱ ἐπιστολαί,
εἰκὸς τὴν παρὰ ἓνα ἀσχολίαν ἢ βρθυρίαν αἰτίαν
γενέσθαι τοῦ μὴ ὑποδέχεσθαι τὴν σὴν εὐλάβειαν.
Ἵστε συγγνώμην ἔχε, παρακαλοῦμεν, τῇ σπᾶνει
τῶν γραμμάτων. Τὸ δὲ, ὅτι, ἀποστελλοῖ τινα δέον
εἰς ἡμῶν ἀδελφῶν, οὐκ ἐποιήσαμεν, τοῦτο αὐτὸς μὲν
τῆ σεαυτοῦ συνέσει ὀρθῶς ἐπεζήτησας (66), καὶ καθ-
ήκως ἡμῶν γίνωσκε δὲ τὸν παρ' ἡμῖν χειμῶνα τοσοῦτον
γεγενησθαι, ὥστε πάσας μὲν ὁδοὺς ἐγκλεισθῆναι
μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, μὴδένα δὲ ἡμᾶς
ἔχειν τὸν εὐθαρῶς πρὸς τὰ τῆς ὁδοῦ δυσχερῆ δια-
κείμενον. Καὶ γὰρ, εἰ καὶ πολυάνθρωπόν πως εἶναι
δοκεῖ τὸ ἱερατεῖον ἡμῶν, ἀλλὰ ἀνθρώπων ἀμελε-
τήτως ἐχόντων πρὸς τὰς ὁδοπορίας, διὰ τὸ μὴτε
ἐμπορεύεσθαι, μὴτε τὴν ἐξω διατριβὴν αἰρεῖσθαι,
τὰς δὲ ἐδραίας τῶν τεχνῶν μεταχειρίζεσθαι τοὺς
πολλοὺς, ἐκεῖθεν ἔχοντας τὴν ἀφορμὴν τοῦ ἐφημέ-
ρου (67) βίου. Αὐτίκα καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦτον, ὃν

(65) *Eusebio*. Satis absurde in tribus recentioribus codicibus, nempe Reg. secundo, Coisl. secundo et Paris., hic titulus apponitur. Τῷ αὐτῷ ὄντι ἐν ἐξορίᾳ καθ' ὃ μὴ δυνήθη τις τῶν πρεσβυτέρων πρὸς αὐτὸν σταῖλαι. *Eidem exsulanti, cur non potuerit ad eum quosdam ex presbyteris mittere.* Codex Parisiensis habet πρὸς αὐτούς, ad ipsos. Perspicuum est Basilium non de presbyteris loqui, sed de clericis inferioribus, quos episcopi solebant ad hoc munus litterarum perferendarum adhibere. Presbyteri vero non mittebantur, nisi aliquid majoris rei tractandum esset, velut cum Athanasius Petrum misit ad Basilium, Petrum presbyterum Basilium ad maritimos episcopos; vel cum Dorotheus et Sanctissimus ab Orientalibus in Occidentem missi.

(64) *Ὀφφικιαλίων*. Hoc nomine generatim designantur omnium dignitatum sive civilium, sive

PATROL. GR. XXXII.

EPISTOLA CXCVIII.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

1. Post epistolam, quam officiales ad me detulerunt, unam aliam postea accepi ad me missam. Ego autem scripsi, non multas quidem, eo quod nactus non sim qui ad vos proficiscerentur, sed tamen plus quatuor, in quibus et eas, quæ ad me Samosatis post priores pietatis tuæ epistolas delatæ fuerant, obsignatas misimus colendissimo fratri Leontio Nicææ peræquatori, adhortantes, ut illius opera colendissimi fratris Sophronii domus procuratori darentur, ita ut ille ad te perferendas curaret. Cum igitur per multas transeant manus epistolæ, verisimile est unius alicujus negotiis aut segnitie fieri, ut pietas tua eas non recipiat. Quare veniam da, rogamus, litterarum paucitati. Quod autem, cum aliquem mittere oporteret ex nobis ipsis, minime fecimus; id recte pro tua prudentia requisivisti, nosque reprehondisti. Noveris tamen tantam apud nos fuisse hiemem, et viæ omnes usque ad dies Paschæ fuerint interclusæ, nec quemquam haberemus, qui sibi ad itineris incommoda sponderet. Quanquam enim etiam hominum numero ingens quodammodo videtur esse clerus noster; at hominum ad itinera inexercitatorum, eo quod neque mercaturam faciant, neque libenter extra patriam **290** morentur: sed sedentarias artes exercent plerique, unde victam sibi quotidianum comparant. Quinetiam ecce hoc fratre, quem nunc ad tuam pietatem misimus, rure accersito, litterarum ad tuam pietatem ministro usi sumus, ut et res nostras clare tibi exponat, et tuas nobis per-

palatarum, sive militarium apparitores. Hic autem præsidis Cappadociæ officiales non crediderim interpretandos (his enim causa non erat, cur in Thraciam irent, ubi exsulabat Eusebius), sed eos potius officiales, qui in provinciis mittebantur tam ad necessitates publicas, quam privatas, non sine consensu principis officii, ut legimus in libro sexto cod. Theod. tit. 28, leg. 4 et 3.

(65) *Τῆς πρὸς ὑμᾶς*. Ita mss. summo consensu. Editi τῆς πρὸς ἡμᾶς. Paulo post ex iisdem veteribus libris πολλάς addidimus, legimusque ὑποδέχεσθαι, pro eo quod erat in editis ἀποδέχεσθαι.

(66) *Ἐπεζήτησας*. Ita mss. sex. Editi ἐπεζήτησας.

(67) *Ἐφημέρου*. Sic Coisl. primus, Harl. et multi alii. Editi ἐφ' ἡμέραν.

Alias GCLXIII. Scripta anno 375

apicue ac cito, Deo largiente, referat. Et desideratissimum fratrem Eusebium lectorem, jam pridem ad tuam pietatem proficiisci gestientem, retinui, aerem temperatum exspectantes. Ac nunc quidem non mediocriter sollicitus sum, ne insueta peregrinatio aliquid ei afferat novi incommodi, et morbi causam præbeat corpori ad ægrotandum proclivi.

Καὶ νῦν μέντοι ἐν φροντίδι οὐ τῇ τυχούσῃ εἰμι, μήποτε αὐτῷ τὸ περὶ τὰς ὁδοπορίας ἀθῆρας ξενισμὸν ἐμποιήσῃ, καὶ ἀβρωστίας αἰτίαν ἀσθένειαν.

2. Quæ porro in Oriente novata, supervacaneum litteris significare, cum fratres ipsi accurate possint per se ipsi narrare. Scias autem, venerandum mihi caput, me, cum hæc scriberem, ita male affectum fuisse, ut jam me omnes vendi spes reliquerint. Etenim ne numerari quidem potest eorum quæ mihi ingruerunt multitudo, et quanta infirmitas, febriumque acerbitas, et mala habitudo; nisi quod hoc unum ex omnibus colligitur, impletum jam mihi esse tempus commorationis in hac infelici et ærumnosa vita.

EPISTOLA CXCIX.

Canonica secunda.

Pluribus Amphilochoi questionibus ad canones spectantibus respondet Basilius, ac multa explicat et confirmat, quæ in prima epistola canonica statuerat, de matrimonio, de virginibus lapsis, de baptismo hæreticorum. Hæc autem responsa non statim missa sunt ac scripta, propterea quod moram attulerunt Basilio morbus ac ministrorum penuria.

Amphilochio de canonibus.

Cum pridem ad propositas nobis a tua pietate quæstiones respondiissem; non nisi scriptum, partim quidem longo et periculoso morbo detentus, partim vero propter penuriam ministrorum. Pauci enim apud nos, et vix periti, et parati ad ejusmodi ministeria. Quare, cognitis morarum causis, ignosce nobis. Admirati autem sumus tuum discendi studium, simul et humilitatem, quod et discere non graveris, cum docendi locus tibi commissus sit, et a nobis discere, quibus nihil est magni ad scientiam. Sed tamen quia non gravis ob timorem Dei rem facere, quam alius haud facile faciat, oportet ut et nos tuæ alacritati ac bono studio opem etiam ultra vires seramus.

XVII. Interrogasti nos de Bianore presbytero, an in clerum admitti possit, propter jusjurandum. Ego autem me jam communem aliquam regulam de omnibus qui una cum eo juraverant, Antiochenis clericis edidisse memini; ut ipsi a publicis quidem conventibus abstineant, privatim 291 vero

Alias II. Scripta anno 375.

(68) Ὁμοία. Editi ὁποίας, repugnantibus mss. vetustissimis et aliis recentioribus.

(69) Προαβίστας. Ita octo saltem mss. Editi προαβίστας. Deest initium hujus epistolæ in pluribus mss. usque ad hæc verba Ἡρώτησας ἡμᾶς.

(70) Ἰδίᾳ δὲ ἐνεργεῖν. Sæpe vituperantur apud sanctos Patres, qui sacra in privatis ædibus sive

Α νῦν ἀπασταλαμεν πρὸς τὴν εὐλάβειαν σου, ἐκ τῆς χώρας μεταστειλάμενοι, ἐχρησάμεθα αὐτῷ διακονῶν τῶν πρὸς τὴν σὴν ὁσιότητα γραμμάτων, ἵνα καὶ τὰ ἡμέτερα σαφῶς διαγγεῖλη, καὶ τὰ αὐτόθεν ἡμῖν ἐναργῶς καὶ ταχέως τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἐκπομίση. Καὶ τὸν ποθινότερον ἀδελφῶν Εὐσέβιον τὸν ἀναγνώστην πάλα ἐπειγόμενον πρὸς τὴν σὴν θεοσέβειαν ἐπέσχομεν, τὸ τῶν ἀέρων εὐκραεῖς ἀπαμείνωσθαι.

2. Τὰ μέντοι καινοτομηθέντα περὶ τὴν ἀνατολὴν περιττὸν ἡμᾶς ἐστὶ διὰ γραμμάτων σημαίνειν, αὐτῶν τῶν ἀδελφῶν ἀκριβῶς δυναμένων ἀφ' ἐαυτῶν διαγγεῖλαι. Γίνωσκε δὲ, τιμωτάτῃ μοι κεφαλῇ, ὅτι, ἤνικα ταῦτα ἐπέστελλον, οὕτω διεκείμην ψύλλως, ὥστε πάσας με λοιπὸν τοῦ ζῆν τὰς ἐπιπέρας ἐπιλελοιπένα. Καὶ γὰρ οὐδὲ ἐξαριθμησέσθαι δυνατὸν τῶν ἐπιγινομένων μοι συμπτωμάτων τὸ πλῆθος, καὶ τὴν ἀσθένειαν, καὶ τὸ μέγεθος τῶν πνευματικῶν, καὶ τὴν κακοθῆβαιαν ὅποια (68)· πλὴν ἐστὶ ἐκ πάντων ἐν τῷ συναγόμενον, πληρῶσαι ἡμᾶς κατὰ τὸν χρόνον τῆς παροικίας τοῦ δυστήνου τούτου καὶ θύνηροῦ βίου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΙΘ.

Κανονικὴ δ'.

Κανονικὴ δ'.

C Ἀμφιλοχίῳ περὶ κανόνων. Πάλα πρὸς τὰς παρὰ τῆς εὐλαβείας σου προαβίστας (69) ἡμῖν ἐρωτήσεις ἀποκρινάμενος, οὐκ ἀπέστειλα τὸ γράμμα, τοῦτο μὲν ὑπὸ τῆς ἀβρωστίας τῆς μακρᾶς καὶ ἐπικινδύνου ἀσχοληθείς, τοῦτο δὲ ὑπὸ τῆς ἀπορίας τῶν διακονουμένων. Ὀλίγοι γὰρ παρ' ἡμῖν καὶ ὁδοῦ ἐμπειροί, καὶ παρεσκευασμένοι πρὸς τὰς τοιαύτας ὑπηρεσίας. Ὡστε, μαθὼν τὰς αἰτίας τῆς βραδυτήτος, ὅς ἡμῖν τὴν συγγνώμην. Ἐξαιρέτως μάλιστα δὲ σου τὴν φιλομάθειαν ὁμοῦ καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην· ὅτι καὶ μαθεῖν καταδέχη, τὴν τοῦ διδάσκειν τάξιν πεπιστευμένος, καὶ μανθάνειν παρ' ἡμῶν, οἷς οὐδὲν μέγα πρόσεστι πρὸς γνῶσιν. Ἀλλ' ὁμως, ἐπειδὴ καταδέχη διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ποιεῖν πρᾶγμα οὐ βραδίως παρ' ἐτέρου γινόμενον, D χρὴ καὶ ἡμᾶς τῇ προθυμίᾳ σου καὶ τῇ ἀγαθῇ σπουδῇ συναίρεσθαι καὶ ὑπὲρ δύναμιν.

IZ'. Ἡρώτησας ἡμᾶς περὶ Βιάνορος τοῦ πρεσβυτέρου, εἰ δεκτός ἐστιν εἰς τὸν κληρὸν, διὰ τὸν ἔρκον. Ἐγὼ δὲ ἤδη τινὰ κοινὸν ὄρον περὶ πάντων ὁμοῦ τῶν μετ' αὐτοῦ ὁμωμοχέτων τοὺς κατ' Ἀντιόχειαν κληρικούς οἶδα ἐκτεθεικώς· ὥστε τῶν μὲν δημοσίων αὐτοὺς ἀπέχεσθαι συλλόγων, ἰδίᾳ δὲ ἐνεργεῖν (70) τὰ

domesticis oratoriis celebrant. Hinc Irenæus, lib. iv, cap. 28, oportere ait eos, qui assistunt a principali successione et quocumque loco colligunt, suspicios habere, vel quasi hæreticos et malæ sententiæ, vel quasi acidentis et elatos et sibi placentes; aut rursus ut hypocritas quæstus gratia et vanæ gloriæ hoc operantur. Basilius, in psalm. xxvii, n. 3: Non igitur extra sanctam hanc aulam adorare oportet, sed intra

τῶν πρεσβυτέρων. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ πρὸς τὴν Α
ἐκτοῦ ὑπηρεσίαν ἀδειαν αὐτῷ παρέχει· διότι οὐκ
ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐστὶν ἡ ἱερωσύνη, ἀλλ' ἐν Ἰκονίῳ·
ἦν, ὡς αὐτὸς ἐπέσειλας ἡμῖν, τῆς Ἀντιοχείας εἰς
οἰκὴν ἀντηλλάξατο. Ἔστιν οὖν δευτέρως ἐκείνος ὁ
ἀνὴρ, ἀπαιτούμενος παρὰ τῆς εὐλαβείας σου μετα-
μελεσθαι ἐπὶ τῇ εὐκολίᾳ τοῦ ὄρκου, ὃν ἐπὶ τοῦ ἀπί-
στου ἀνδρός (71) ἐξωμόσατο, βασιτάσαι τὴν ἐν-
δύχλησιν τοῦ μικροῦ ἐκείνου κινδύνου μὴ δυνηθείς.

ΠΡ. Περὶ τῶν ἐκπισουσῶν παρθένων τῶν καθομο-
λογησαμένων τὸν ἐν σεμνότητι βίον τῷ Κυρίῳ, εἶτα,
διὰ τὸ ὑποπεσεῖν τοῖς πάθεσι τῆς σαρκὸς, ἀθετουσῶν
τὰς ἑαυτῶν συνθήκας, οἱ μὲν πατέρες ἡμῶν,
ἀπλῶς (72) καὶ πρῶτως συμπεριφερόμενοι ταῖς ἀσθε-
νείαις τῶν κατολισθαίνοντων, ἐνομοθέτησαν δευτέρως
εἶναι μετὰ τὸν ἐνιαυτὸν (73), καθ' ὁμοίότητα τῶν
ἐγγέμων διαταξάμενοι· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, ἀπειθῆ τῇ τοῦ
θεοῦ χάριτι προτιοῦσα ἡ Ἐκκλησία, κραταιοτέρα
γίνεται, καὶ κληθύνεται νῦν τὸ τάγμα τῶν παρθέ-
νων (74), προσέχειν ἀκριβῶς τῷ τε κατ' ἐννοίαν φαι-
νομένῳ πράγματι καὶ τῇ τῆς Γραφῆς διανοίᾳ, ἣν
δυνατὸν ἐξευρεῖν ἀπὸ τοῦ ἀκολουθοῦ. Χρηρεῖ γὰρ
παρθενίας ἐλάττων· οὐκοῦν καὶ τὸ τῶν χηρῶν ἀμάρ-
τημα πολλῶν δευτέρον ἐστὶ τοῦ τῶν παρθένων. Ἴδω-
μεν τοίνυν τί γέγραπται Τιμοθέῳ παρὰ τοῦ Παύλου·
Νεωτέρας δὲ χήρας παρατιοῦ. Ὅταν γὰρ κατι-
στρηνώσῃσι τοῦ Χριστοῦ, γαμῶν θέλουσιν,
ἐχρῶσαι κρίμα, ὅτι τὴν πρώτην ἀσιν ἠθέτησαν.

“1 Tim. v, 11, 12.

ipsam, etc. Similia habet Eusebius in eundem C
psalms p. 313. Sic etiam Cyrillus Alexandrinus
in libro *adversus Anthropomorphitas*, cap. 12, et in
libro decimo *De adorat.*, p. 356. Sed his in locis
perspicuum est hæreticorum aut schismaticorum syn-
tagmas notari, vel quos vocat Basilium, can. 1. πα-
ρασκευασίας, sive illicitos conventus a presbyteris
aut episcopis rebellibus habitos, aut a populis disci-
plinæ expertibus. At interdum graves causæ sub-
erant, cur sacra in privatis ædibus impermissa
non essent. Ipsa persecutio necessitatem hujus rei
sæpe afferbat, cum catholici episcoporum hære-
ticorum communionem fugerent, ut Sebastiiæ
contigit; vel etiam, ut in pluribus aliis locis,
ecclesiarum aditu prohiberentur. Minime ergo mi-
rum, si presbyteris Antiochenis eam sacerdotii
perfunctionem Basilium reliquit, quæ et ad jurisju-
randi religionem et ad temporum molestias accom-
modata videbatur. Synodus Laodicensis vetat, can.
58, in domibus fieri oblationem ab episcopis vel
presbyteris. Canon 31 Trullanus id clericis non
interdicit, modo accedat episcopi consensus. Non
inusitata fuisse ejusmodi sacra in domesticis ora-
toriiis confirmat canon Basilii 27, ubi vetatur, ne
presbyter illicitis nuptiis implicatus privatim aut
publice sacerdotii munere fungatur. Eustathius
Sebastenus Ancyrae cum Arianis in domibus com-
municavit, ut ex pluribus Basilii epistolis disci-
mus, cum apertam ab eis communionem impetrare
non posset.

(71) Ἀπίστον ἀνδρός. Videtur infidelis ille vir,
unus aliquis fuisse ex potentioribus Arianis, ejus-
que furor idcirco in presbyteros Antiochenos inci-
tatus, quod hi Ecclesiam absente Meletio regerent,
ac maximam civium partem in illius fide et com-
munionem continerent. Ejusmodi enim jusjurandum
nemo extorquere potuit, nisi qui potestatem cum

munia obeant presbyterorum. Id ipsum autem
etiam ei muneris sui peragendi præbet libertatem,
quod non sit Antiochiæ sacerdotium, sed Iconii:
quam urbem, ut ipse ad nos scripsisti, Antiochia
ad habitandum permutavit. Ergo vir ille suscipi
potest; postulante ab eo pietate tua, ut pen-
itentiam agat, ob facilem et promptum ad jus-
jurandum animum, quod coram infideli viro
juravit, molestiam ferre exigui illius periculi non
valens.

XVIII. De lapsis virginibus, quæ vitam castam
professæ Domino, deinde carnis libidinibus victæ,
pacta sua irrita faciunt, patres quidem nostri,
cum simpliciter ac leniter sese ad eorum qui la-
buntur infirmitatem accommodarent, censuerunt
ipsas post annum admitti posse, de illis ad simi-
litudinem digamorum judicantes. Verum mihi
quidem videtur, quoniam Dei dono progrediens
Ecclesia fit fortior, ac nunc multiplicatur ordo
virginum, diligenter considerandam esse et rem
ipsam, prout consideranti manifesta est, et Scri-
pturæ sententiam quæ ex consecutione inveniri
potest. Viduitas enim virginitate inferior; ergo
et viduarum delictum longe minus quam virgi-
num. Videamus ergo quid ad Timotheum a Paulo
scriptum sit: *Juniores autem viduas devita.*
Postquam enim lascivierunt adversus Christum,
nubere volunt, habentes condemnationem, quod
primam fidem irritam fecerunt“. Itaque si vidua

summa improbitate conjunctam haberet, et in ab-
strahendis a sacerdotio catholicis presbyteris ma-
gnam quiddam sibi proponeret: quod quidem, nisi
Ariano, convenit nemini. Neque etiam jusjurand-
um ab aliis extorsit, quam a Meletio presbyteris.
Nam præterquam quod Paulini partes persecutio
non videtur attigisse, certe parum profuisset ali-
quos ei presbyteros auferre, cum per se ipse
parvam ecclesiam regeret, et alios presbyteros
creare posset. At si idem commissum fuisset in
eos qui absente S. Meletio gubernacula tenebant,
magnus lupus aditus ad gregem discernendum pa-
tuisset. Præterea, cum iidem presbyteri Basilium
consuluerint, id argumento est eos S. Meletio aff-
ixos fuisse. Nemo enim Meletio amior erat quam
Basilium, nemo in defendenda illius causa constan-
tior. Longe errat Aristenus, cum presbyteros illos
sua sponte et ulciscendæ alicujus injuriæ causa
existimat jurasse. Non enim lenitatem in Bianore
requirit Basilium, sed constantiam: eumque magis
indicat periculo territum, quam ob acceptam inju-
riam iratum fuisse.

(72) Ἀπλῶς. Quamvis quatuor codices opti-
mæ notæ habeant ἀπλῶς, *clementer*, non ta-
men videtur vulgata lectio mutanda, cui multo
plures codices favent, inter quos nonnulli
perantiqui. Legitur in nonnullis aliis ἀπλοικῶς.

(73) Μετὰ τὸν ἐνιαυτόν. Respicere videtur ad
canonem decimum nonum synodi Ancyranæ, in quo
virginibus promissa violentibus pœna digamorum
decernitur.

(74) Τὸ τάγμα τῶν παρθένων. Idem testatur
S. Gregorius Nyssenus in libro *De virginitate*
cap. 24, hujus vitæ decus sua ætate, si un-
quam alias, maxime florere, et ad summam
perfectionem paulatim crescendo perductum esse.

judicio subicitur gravissimo, ut quæ fidem in Christum irritam fecerit, quid nobis putandum de virgine, quæ sponsa est Christi, et sacrum vas Domino dedicatum? Magnum quidem est peccatum, vel ancillam clandestinis matrimoniis sese dantem, stupro domum implere, et deteriore-vita injuriam possessori facere: longe autem gravius est sponsam fieri adulteram, ac suæ cum sponso conjunctioni dedecus ferentem, impudicis voluptatibus se dedere. Proinde vidua quidem, ut corrupta ancilla, condemnatur; virgo vero adulteræ judicio **292** subicitur. Quemadmodum igitur eum qui cum aliena est muliere, adulterum nominamus, non prius admittentes ad communionem, quam a peccato cessaverit: ita profecto et de eo qui virginem habet statuemus. Illud autem nunc in antecessum statuere nobis necesse est, virginem vocari, quæ se sua sponte obtulit Domino, ac nuntium nuptiis remisit, et sanctimoniam institutum amplexa est. Professiones autem ab eo tempore admittimus, quo ætas rationis complementum habuerit. Neque enim pueriles voces omnino ratas in ejusmodi rebus habere convenit: sed quæ supra sexdecim vel septemdecim annos nata, ratiocinationum suarum arbitra, diu examinata ac probata, deinceps perseveravit, et ut admittatur constanter rogaverit, tum demum inter virgines referenda, ejusque rata habenda professio, ac illius violatio inexorabiliter punienda. Multas enim parentes adducunt et fratres et propinquorum nonnulli ante ætatem, non sua sponte ad cælibem vitam incitatas, sed ut sibi ipsi aliquid in vita commodum provideant. Tales non facile admittendæ, donec aperte ipsarum perscrutati fuerimus sententiam.

XIX. Virorum autem professiones non novimus, præterquam si qui se ipsi monachorum ordini ascripserint: qui quidem tacite vitam cælibem videntur suscepisse. Verumtamen in illis quoque illud opinor præmitti oportere, ut ipsi interrogentur, accipiaturque eorum professio clara ac perspicua: ut, cum se ad libidinosam et voluptariam vitam converterint, eorum qui fornicantur punitioni subiciantur.

XX. Quæcumque mulieres, cum essent in hæresi, virginitatem professæ sunt, sed postea matrimonium prætulere, non arbitror eas condemnari oportere. *Quæcumque enim dicit lex, iis qui in lege sunt dicitur*⁶⁶. Quæ autem jugum Christi nondum subierunt, eæ nec Domini leges agnoscat. Quare sunt in Ecclesiam recipiendæ; cum omnibus etiam horum remissionem habentes ex fide

⁶⁶ Rom. iii, 19.

(75) *Τὰς δὲ ὁμολογίας... συμπλήρωσιν.* Ita codices mss. summo consensu. Editi *Τὴν δὲ ὁμολογίαν... ἐμπλήρωσιν.* Hoc Basilii decretum de professionis ætate citatur in canone quadragesimo synodi in Trullo, et decem et septem anni, quos Basilius requirit, ad decem rediguntur.

A *Εἰ τοίνυν χήρα κρίματι ὑπόκειται βαρυτάτω, ὡς τῆς εἰς Χριστὸν ἀθετήσασα πίστιν, τί χρὴ λογίζεσθαι ἡμᾶς περὶ τῆς παρθένου, ἥτις νύμφη ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ σκευὸς ἱερὸν ἀνατεθὲν τῷ Δεσπότη; Μέγα μὲν ἀμάρτημα καὶ δούλην λαθραίοις γάμοις ἐαυτὴν ἐπιδιδούσαν φθορᾶς ἀναπλῆσαι τὸν οἶκον, καὶ καθυβρίζειν διὰ τοῦ πονηροῦ βίου τὸν κεκτημένον πολλῶ δὲ δῆπου χαλεπώτερον τὴν νύμφην μοιχαλίδα γενέσθαι, καὶ τὴν πρὸς τὸν νυμφίον ἔνωσιν ἀτιμάσασαν, ἡδοναῖς ἀκολάστοις ἐαυτὴν ἐπιδοῦναι. Οὐκοῦν ἢ μὲν χήρα, ὡς δούλη διεσθαρμένη, καταδικάζεται· ἢ δὲ παρθένος τῷ κρίματι τῆς μοιχαλίδος ὑπόκειται. Ὅσπερ οὖν τὸν ἄλλοτρίᾳ γυναῖκα συνιόντα μοιχὴν ὀνομάζομεν, οὐ πρότερον παραδεξάμενοι εἰς κοινωνίαν, πρὶν ἢ καύσασθαι τῆς ἀμαρτίας· οὕτω ἔσθω ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ τὴν παρθένου ἔχοντος διατεθῆσμεθα. Ἐκεῖνο δὲ νῦν προδιομολογεῖσθαι ἡμῖν ἀναγκαῖον, ὅτι παρθένος ὀνομάζεται ἢ ἔκουσίως ἐαυτὴν προσαγοῦσα τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀποταξαμένη τῷ γάμῳ, καὶ τὸν ἐν ἀγιασμῷ βίον προτιμήσασα. Τὰς δὲ ὁμολογίας τότε ἐγκρίνομεν, ἀπ' οὗπερ ἂν ἡ ἡλικία τῆς τοῦ λόγου συμπλήρωσιν (75) ἔχη. Οὐδὲ γὰρ τὰς παιδικὰς φωνὰς πάντως κυρίας ἐπὶ τῶν τοιοῦτων ἡγεῖσθαι προσήκειν, ἀλλὰ τὴν ὑπὲρ τὰ δέκα ἕξ ἢ δέκα καὶ ἑπτὰ γενομένην ἔτη, κυρίαν οὔσαν τῶν λογισμῶν, ἀνακριθεῖσαν ἐπὶ πλείον, εἶτα παραμείναςαν, καὶ λιπαροῦσαν διὰ ἰκεσιῶν πρὸς τὸ παραδεχθῆναι, τότε ἐγκαταλέγεσθαι χρὴ ταῖς παρθένους, καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς τοιαύτης κυροῦν, καὶ τὴν ἀθέτησιν αὐτῆς ἀπαραιτήτως κολάζειν. Πολλὰς γὰρ γονεῖς προσαγοῦσι καὶ ἀδελφοί, καὶ τῶν προσηκότων τινεῖς πρὸ τῆς ἡλικίας, οὐκ οἰκοθεν ὀρμηθείσας πρὸς ἀγαμίαν, ἀλλὰ τι βιωτικὸν ἑαυτοῖς διοικούμενοι. Ἄς οὐ βραδίως προσδέχεσθαι δεῖ, ἕως ἂν φανερώς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐρευνήσωμεν γνώμην.*

B **10.** Ἄνδρῶν δὲ ὁμολογίας οὐκ ἐγνωμεν, κλῆν εἰ μὴ τινες ἑαυτοὺς τῷ τάγματι τῶν μοναζόντων ἐγκατηρήθησαν· οἱ κατὰ τὸ σιωπώμενον δοκοῦσι παραδεδέχθαι τὴν ἀγαμίαν. Πλὴν καὶ ἐπ' ἐκείνων ἐκεῖνο ἡγοῦμαι προσηγεῖσθαι προσήκειν (76), ἐρωτᾶσθαι αὐτοὺς, καὶ λαμβάνεσθαι τὴν παρ' αὐτῶν ὁμολογίαν ἐναργῆ, ὥστε, ἐπειδὴν μετατίθενται πρὸς τὸν φιλόσαρκον καὶ ἡδονικὸν βίον, ὑπάγειν αὐτοὺς τῷ τῶν πορνεύοντων ἐπιτιμίῳ.

C **K.** Ὅσαι γυναῖκες, ἐν αἰρέσει οὔσαι, παρθενίαν ὁμολόγησαν, εἶτα μετὰ ταῦτα γάμον ἀνθελλοντο, οὐχ ἡγοῦμαι χρῆναι καταδικάζεσθαι ταύτας. Ὅσα γὰρ ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ. Αἱ δὲ μήπω ὑπελθοῦσαι τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ οὐδὲ τὴν νομοθεσίαν ἐπιγινώσκουσι τοῦ Δεσπότη. Ὅστε δεκταὶ εἰσι τῇ Ἐκκλησίᾳ, μετὰ πάντων καὶ τὴν ἐπὶ τοῦτοῦ ἀφῆσιν ἔχουσαι (77) ἐκ τῆς πίστεως τῆς εἰς Χριστόν.

(76) *Προσηγεῖν.* Editi et nonnulli coarctes mss. *προσήκειν.* Sed in pluribus et antiquioribus legitur *προσηγεῖν.*

(77) *Ἐχουσαι.* Sic mss. summo consensu. Editi *ἔχουσι*

Καὶ καθόλου τὰ ἐν τῷ κατηχουμένῳ βίῳ γινόμενα (78) αἱ εὐθύναι οὐκ ἀγεται. Τούτους δὲ δηλονότι ἀνευ βαπτίσματος ἡ Ἐκκλησία οὐ παραδέχεται. Ὡστε ἐναγκαλιότατον (79) ἐπὶ τούτοις τὰ πρεσβεία τῆς γενέσεως.

ΚΑ'. Εἰ ἀνὴρ (80) γυναικὴ συνοικῶν, ἐπειδὴν, μὴ ἰρκεσθεὶς τῷ γάμῳ, εἰς πορνείαν ἐκπέσῃ, πόρνον κρινόμενον τὸν τοιοῦτον· καὶ πλεον αὐτὸν παρατείναντες ἐν τοῖς ἐπιτίμοις· οὐ μέντοι ἔχομεν κανόνα, τῷ τῆς μοιχείας αὐτὸν ὑπαγαγεῖν (81) ἐγκλήματι, ἐὰν εἰς ἐλευθέραν γάμου ἢ ἀμαρτία γένηται· διότι ἡ μαχαλὶς μὲν, *Μιαιουμένη*, φησὶ, *μιανθήσεται*, καὶ οὐκ ἀναστρέψει πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς· καὶ ὁ *κατέχων μοιχαλίδα ἄφρων καὶ ἀσεβής*· ὁ μέντοι πορνέυσας οὐκ ἀποκλεισθήσεται τῆς πρὸς γυναῖκα ἑαυτοῦ συνοικίσεως. Ὡστε ἡ μὲν γυνὴ ἀπὸ πορνείας ἐπανίοντα τὸν ἄνδρα αὐτῆς παραδέξεται, ὁ δὲ ἀνὴρ (82) ἴτην μιανθεῖσαν τῶν οἰκῶν ἑαυτοῦ ἀποπέμψει. Καὶ τοῦτων δὲ ὁ λόγος οὐ βράδιος· ἡ δὲ συνήθεια οὕτω κεράτηκε

ΚΒ'. Τοὺς ἐξ ἀρπαγῆς ἔχοντας γυναῖκας, εἰ μὲν ἄλλοις προμενηστευμένας εἶεν ἀφηρημένοι, οὐ πρότερον χρὴ παραδέχεσθαι, πρὶν ἢ ἀφελῆσθαι αὐτῶν, καὶ ἐπ' ἐξουσίᾳ (83) τῶν ἐξ ἀρχῆς μνηστευσαμένων ποιῆσαι, εἴτε βούλοιντο λαβεῖν αὐτάς, εἴτε ἀποστήναι· εἰ δὲ σχολάζουσάν τις λάβοι, ἀφαιρεῖσθαι μὲν δεῖ, καὶ τοῖς οἰκείοις ἀποκαθιστᾶν, ἐπιτρέπειν δὲ τῇ γνώμῃ τῶν οἰκείων, εἴτε γονεῖς εἶεν, εἴτε ἀδελφοί, εἴτε οἵτινες οὖν προεστῶτες τῆς κόρης· κἄν μὲν ἕλωσται αὐτῷ παραδοῦναι, ἵστασθαι δὲ συνοικέσιον· εἰν δὲ ἀνανεύσῃ (84), μὴ βιάζεσθαι.

⁶⁷ Jerem. III, 1. ⁶⁸ Prov. XVIII, 22.

(78) *Γενόμενα*. Male Angli in Pandectis et alii interpretes reddunt, *quæ in catechumenica vita fiunt*. Non enim dicit Basilius ea non puniri quæ in hoc statu peccantur, sed tantum peccata ante baptismum commissa baptismo expiari, nec jam esse iudicio ecclesiastico obnoxia. Hinc observat Zonaras non pugnare hunc canonem cum canone quinto Neocæsariensi, in quo pænæ catechumenis peccantibus decernuntur.

(79) *Ἀναγκαλιότατον*. Legitur in Regio quodam codice ἀναγκαιότατα.

(80) *Εἰ ἀνὴρ*. Deest conjunctio in duobus recentioribus codicibus. Legitur Ἐὰν ἀνὴρ in antiquissima collectione canonum Coisliniana et in Pandectis. Commodius sane est conjunctionem tollere, eoquæ consilio videtur in codicibus modo citatis delenda. Sed tamen plus tribuendum tot aliis codicibus.

(81) *Ὑπαγαγεῖν*. Consentiant in hac voce mss. codices. Editi ὑπάγειν. Supra vidimus, can. 9, Basilium in iis quæ ad repudium attinent, duo virum inter et mulierem discrimina ponere. Hic autem tertium adjicit, ac virum quidem in ipso matrimonio, si cum soluta et libera peccaverit, adulterii nomine non condemnat, sed fornicationis: uxorem autem in eodem peccato certissimam adulteram declarat.

(82) *Ὁ δὲ ἀνὴρ... ἀποπέμψει*. Non solus Basilius hanc consuetudinem secutus. Auctor *Constitutionum apostolicarum* sic loquitur lib. vi, cap. 14: *Ὁ κατέχων τὴν παραφρασεῖσαν φύσεως θεσμοῦ παράνομος*· ἐπεὶ περὶ ὁ κατέχων μοιχαλίδα ἄφρων καὶ ἀσεβής. Ἀπότεμε γὰρ αὐτὴν, φησὶν, ἀπὸ τῶν σαρ-

A in Christum. Ac omnino quæ in catechumenica vita facta sunt, in iudicium non vocantur. Tale autem videlicet sine baptismate Ecclesia non recipit. Quare generationis jura sunt in ipsis maxime necessaria.

XXI. Si vir una cum uxore habitans, postea matrimonio non contentus, in fornicationem incidit; fornicatorem eum iudicamus, ipsumque longius producimus in impositis pœnis: sed tamen canonem non habemus, qui eum adulterii crimini subiciat, si in solutam a matrimonio **293** peccatum commissum sit: propterea quod adultera quidem, inquit, *Polluta polluetur* et ad virum suum non revertetur ⁶⁷, et, *Qui adulteram detinet, stultus est et impius* ⁶⁸: sed qui fornicatus est, non excludetur quominus cum uxore habitet. Quare uxor quidem a fornicatione revertentem virum suum excipiet: vir vero pollutam e suis ædibus ejiciet. Atque horum quidem ratio non facilis, sed consuetudo sic invaluit.

XXII. Qui ex raptu mulieres habent, siquidem aliis jam desponsas abripuerint, ante admittendi non sunt, quam ab eis ablatae sint et eorum quibus ab initio desponsæ erant, potestati reddita, utrum eas velint accipere, an desistere. Si quis autem vacantem acceperit, auferre quidem oportet, suisque restituere, et ipsorum voluntati permittere, sive sint parentes, sive fratres, sive quivis alii puellæ moderatores: ac si ei quidem tradere velint, oportet matrimonium constituere: sin autem renuerint, nequaquam vim inferre. Eum

κῶν σου. Οὐ γὰρ ἐστὶ βοήθης, ἀλλ' ἐπίβουλος, πρὸς ἄλλον ἀποκλίνουσα τὴν διάνοιαν. *Qui corruptam retinet, naturæ legem violat: quandoquidem qui retinet adulteram, stultus est et impius*. Abscinde enim eam, inquit, a carnibus tuis. *Nam adjutrix non est, sed insidiatrix, quæ mentem ad alium declinat*. Canon 8 Neocæsariensis laicis, quorum uxores adulterii convictæ, aditum ad ministerium ecclesiasticum claudit; clericis depositionis pœnam irrogat, si adulteram nolint dimittere. Canon 65 Eliberitanus sic habet: *Si cujus clerici uxor fuerit mœchata, et scierit eam maritus suus mœchari, et non eam statim projecerit, nec in fine accipiat communionem*. Hernas lib. 1, c. 2, adulteram ejici jubet, sed tamen pœnitentem recipi. S. Augustinus adulterium legitimam esse dimittendi causam pronuntiat, sed non necessariam, lib. II *De adulter. nuptiis*, cap. 5, n. 15.

(83) *Ἐπ' ἐξουσίᾳ*. Unus codex Reg. ἐπ' ἐξουσίας.

(84) *Ἀνανεύσῃ*. Sic veteres libri summo consensu. Editi ἀνανεύσῃ. Mirari autem subit cur quos leges civiles capitali supplicio puniebant, nec raptio sinebant perfrui, ut videre est cod. Theodos., lib. IX, tit. 25, iis Basilius tam leves pœnas irroget, nec a matrimonio excludat, si parentum virginis consensus accedat, ut videre est in canone 22. Sed credo sanctum doctorem ea mente leniter egisse, ne quibus ipsa fuga impunitatem et licentiam dare poterat, hi et matrimonii desperatione et gravioris pœnæ metu in scelere obdurerent. Hinc de sacrarum virginum raptu non loquitur, sed de iis tantum, quorum peccato matrimonium mederi poterat.

autem qui ex stupro, sive latentis sive violento uxorem habet, necesse est fornicationis poenam agnoscere. Est autem in quatuor annis praefinita fornicantibus poena. Oportet eos anno primo a precibus expelli, et flere ad fores ecclesiae: secundo ad auditionem admitti, tertio ad poenitentiam: quarto ad standum una cum populo, abstinentes ab oblatione; deinde eis permitti boni communionem.

XXIII. De iis autem qui duas sorores uxores ducunt, vel de eis quae duobus fratribus nubunt, a nobis edita est epistola, cujus misimus exemplar tuae pietati. Qui autem sui fratris uxorem acceperit, non prius admittetur, quam ab ea recesserit.

XXIV. Viduam, quae in viduarum numerum relata est, hoc est, quae ab Ecclesia alitur, iudicavit Apostolus nubentem contemni debere⁸⁵. Viro autem viduo lex imposita non est, sed tali sufficit poena digamorum. Porro vidua sexaginta annos nata, si rursus una cum viro habitare voluerit, boni communione non dignabitur, donec ab impuritatis vitio destiterit. Sed si ante sexaginta annos eam ascripserimus, nostra est, non mulieris culpa.

XXV. Qui a se stupratam pro uxore detinet, stupri quidem poenam subibit, sed ei licebit eam uxorem habere.

294 XXVI. Fornicatio matrimonium non est, sed ne matrimonii quidem initium. Quare si fieri potest, ut qui per fornicationem conjuncti sunt, separentur, id quidem optimum est. Sin autem eis omnino placeat conjugium, fornicationis quidem poenam agnoscat; sed minime separentur, ne quid deterius accidat.

XXVII. De presbytero, qui insciens illicitis nuptiis implicatus est, statui quae oportebat, cathedrae quidem participem esse, sed a reliquis munitis abstinere. Nam satis est ejusmodi homini venia. Ut autem alium benedicat, qui propria curare debet vulnera, minime consentaneum. Benedictio enim sanctificationis communicatio est. Quam qui non habet, propterea quod insciens lapsus est, quomodo aliis impertiet? Itaque nec publice nec privatim benedicat, nec corpus Christi distribuatur aliis, nec quodvis aliud sacrum munus obeat, sed, honorifica sede contentus, roget cum lacrymis Dominum, ut sibi ignorantiae peccatum remittatur.

⁸⁵ I Tim. v, 11, 12.

(85) *Εἶτα αὐτοῦς*. Plures codices non antiquissimi εἶτα αὐτοῦς.

(86) *Ἀποστέλλωμεν*. Sic codices mss. pro eo quod erat in editis ἀπέστειλα. Epistolium, de quo hic Basilii, est epistola 160.

(87) *Διακονομένην*. In hac voce interpretanda secutus sum Zonaram. Minus commode alii interpretes, quae ab Ecclesia in diaconatum suscepta est. Illud autem παρορᾶσθαι idem esse monent interpretes ac contemni, nec jam Ecclesiae sumptibus sus-

ἐκ διαφορᾶς εἶτα λαθραίας εἶτε βιασιτέρας γυναῖκα ἔχοντα ἀνάγκη τὸ τῆς πορνείας ἐπιτιμῶναι ἐπιτίμιον. Ἔστι δὲ ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ὠρισμένη τοῖς πορνεύουσιν ἡ ἐπιτίμησις. Χρὴ τῷ πρώτῳ ἐκβάλλεσθαι τῶν προσευχῶν, καὶ προσκλαίειν αὐτοὺς τῇ θύρᾳ τῆς ἐκκλησίας· τῷ δευτέρῳ δεχθῆναι εἰς ἀκράσιν· τῷ τρίτῳ εἰς μετάνοιαν· τῷ τετάρτῳ εἰς σύστασιν μετὰ τοῦ λαοῦ, ἀπεχομένους τῆς προσφορᾶς· εἶτα αὐτοῦς (85) ἐπιτρέπεσθαι τὴν κοινωνίαν τοῦ ἀγαθοῦ.

ΚΓ'. Περὶ δὲ τῶν δύο ἀδελφῶν γαμούντων, ἡ ἀδελφοῖς δυοῖν γαμουμένων, ἐπιστολῶν ἡμῖν ἐκπεφώνηται, οὗ τὸ ἀντίγραφον ἀπεστελλόμεν (86) σοι τῇ εὐλαβείᾳ. Ὁ δὲ ἀδελφοῦ ἰδίου γυναῖκα λαβὼν οὐ πρότερον δεχθήσεται πρὶν ἀποστῆναι αὐτῆς.

ΚΔ'. Χήραν, τὴν καταλείψασαν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν χηρῶν, τούτεστι, τὴν διακονομένην (87) ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἐκρινεν ὁ Ἀπόστολος γαμουμένην παρορᾶσθαι. Ἄνδρι δὲ χηρεύσαντι οὐδεὶς ἐπίκειται νόμος, ἀλλ' ἰκανὸν τῷ τοιοῦτῳ τὸ τῶν διγάμων ἐπιτίμιον. Ἦ μέντοι χήρα, ἐξηκονταετῆς γεγονυῖα, ἢ ἐληται πάλιν ἀνδρὶ συνοικεῖν, οὐ καταξωθήσεται τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας, ἕως ἂν τοῦ πάθους τῆς ἀκαθαρσίας παύσῃται. Ἐάν μέντοι πρὸ ἐξήκοντα ἐτῶν ἀριθμησώμεν (88) αὐτὴν, ἡμέτερον τὸ ἐγκλημα οὐ τοῦ γυναίου.

ΚΕ'. Ὁ τὴν διεφθαρμένην ὄψ' ἑαυτοῦ εἰς γυναῖκα κατέχων τὸ μὲν ἐπὶ τῇ φθορᾷ ἐπιτίμιον ὑποστῆσεται, τὴν δὲ γυναῖκα ἔχειν συγχωρηθήσεται.

ΚΓ'. Ἡ πορνεία γάμος οὐκ ἐστίν· ἀλλ' οὐδὲ γὰρ μου ἀρχή. Ὡστε, ἐάν ἡ δυνατόν τοὺς κατὰ πορνείαν συναπτομένους χωρίζεσθαι, τοῦτο κράτιστον. Ἐάν δὲ στέργωσιν ἐκ παντὸς τρόπου τὸ συνοικέσθαι, τὸ μὲν τῆς πορνείας ἐπιτίμιον γνωρίζετωσαν ἀριθμώσαν δὲ, ἵνα μὴ χειρόν τι γένηται.

ΚΖ'. Περὶ τοῦ πρεσβυτέρου, τοῦ κατ' ἔργον ἀθέσμων γάμων (89) περιπαρέντος, ὡρῖσα ἡ ἐχρήν· καθέδρας μὲν μετέχειν, τῶν δὲ λοιπῶν ἐνεργειῶν ἀπέχεσθαι. Ἀρχετὸν γὰρ τῷ τοιοῦτῳ ἡ συγγνώμη. Εὐλόγειν δὲ ἕτερον, τὸν τὰ οἰκεία τημελεῖν ὀφειλοντα τραύματα, ἀνακόλουθον. Εὐλογία γὰρ ἀγιασμοῦ μετίδοσις ἐστίν. Ὁ δὲ τοῦτο μὴ ἔχων, διὰ τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας παράπτωμα πῶς ἑτέρῳ μεταδώσει; Μῆτε τοίνυν δημοσίᾳ μῆτε ἰδίᾳ εὐλογεῖτω, μῆτε τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ κατανεμέτω ἑτέροις, μῆτε τι ἄλλο λειτουργεῖτω, ἀλλὰ ἀκούμενος τῇ προσεδείκτῃ προσκλαίετω (90) τῷ Κυρίῳ, συγχωρηθῆναι αὐτῷ τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας ἀνόμημα.

tentari.

(88) *Ἀριθμησώμεν*. Sic plerique codices mss. Editi ἀριθμώμεν.

(89) *Ἀθέσμων γάμων*. .licitas nuptias interpretatur Balsamon, si quis ducat eam, cujus vel ipse tutor est, vel ipsius pater, vel monialem, vel consanguineam. Zonaras consanguineam vel monialem intelligit, Alexius Aristenus viduam, aut insanam, aut e scenicis, aut Deo consecratam.

(90) *Προσκλαίετω*. Addunt editi et tres rece-

ΚΒ. Ἐκαίνω γε μὴν γελοῖόν μοι κατεφάνη, τὸ ἀξιασθῆναι τινα ὑέτων ἀπέχεσθαι κρεῶν. Ὅστε κατεφάνησιν διδάσκειν (91) αὐτοὺς τῶν ἀπαιδεύτων προσευχῶν καὶ ἐπαγγελίῶν ἀπέχεσθαι· τὴν μόνον χρῆσιν ἀδιάφορον εἶναι συγχώρησον. Οὐδὲν γὰρ κτίσμα Θεοῦ ἀπὸδότην μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον. Ὅστε ἡ εὐχὴ καταγέλαστος, οὐχ ἡ ἀποχὴ ἀναγκαία.

ΚΓ. Ἀρχοντας μόντοι ὀμνύειν, ἐπὶ τὸ κακοποιεῖν τοὺς ἀρχομένους, καὶ πάνυ θεραπεύεσθαι προσήκει (92). Θεραπεία δὲ τούτων διττὴ· μία μὲν, μὴ ὀμνύειν αὐτοὺς διδάσκεισθαι προχειρῶς· ἑτέρα δὲ, μὴ ἐπιμένειν ἐν ταῖς πονηραῖς κρίσεσιν. Ὅστε, ὄρκω πρὸς φθίσει τις εἰς κακοποιίαν ἑτέρου, τὴν μὲν ἐπὶ τῇ προπέττει τῷ ὄρκῳ μετάνοιαν ἐπιδεικνύσθω, μὴ μόντοι προσήματι εὐλαβείας τὴν πονηρίαν ἑαυτοῦ βεβαιώσθω. Οὐδὲ γὰρ Ἡρώδη συνήγειρεν εὐορκήσαντι, ὅς, ἵνα μὴ ἐπιορκήσῃ δῆθεν, φονεὺς ἐγένετο τοῦ προφήτου. Ἄπαξ δὲ ὁ ὄρκος ἀπηγόρευται· κολλῶ δὲ ἕηπου εἰκὸς τὸν ἐπὶ κακῷ γινόμενον κατακεκρίσθαι. Ὅστε μεταφρονεῖν τὸν ὀμνύοντα χρῆ, οὐχὶ σπουδάζειν βεβαιοῦν ἑαυτοῦ τὸ ἀνόσιον. Ἐξέτασον γὰρ πλατύτερον τὴν ἀτοπίαν. Εἰ τις ὁμώσειν (93) ἐνεφύξειν τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀδελφοῦ, εἰ καλὸν τὸ τοιοῦτον εἰς ἔργον ἀγαγεῖν αὐτῷ; εἰ τις φονεύσει; εἰ τις ὄλωσεν δι' ὄρκου ἐντολήν τινα παραθήσει; Ὅμοσα γὰρ καὶ ἔσθησα, οὐχὶ τὴν ἀμαρτίαν, ἀλλὰ τοῦ φυλάξασθαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου. Ὅσπερ δὲ τὴν ἐντολήν ἀμεταθέτοις κρίμασι προσῆκει βεβαιωθῆναι; οὕτω τὴν ἀμαρτίαν παντοίως καθήκει ἀκυροῦσθαι καὶ ἀφανίζεσθαι.

Α'. Περὶ τῶν ἀρπαζόντων κανόνα μὲν παλαιῶν ἔχομεν, ἰδίαν δὲ γνώμην ἐποίησάμεθα· τρία ἔτη (94), καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς συναρπάζοντας αὐτοῖς ἕξ τῶν εὐχῶν γίνεσθαι. Τὸ δὲ μὴ βίαιως γινόμενον (95), ἀνεύθυνόν ἐστιν, ὅταν μὴ φθορὰ ἢ μὴδὲ κλοπὴ ἡγουμένη τοῦ πράγματος. Αὐτερουσία δὲ ἡ χίρα, καὶ ἐπ' αὐτῇ τὸ ἀκολουθῆσαι. Ὅστε τῶν σχημάτων ἡμῶν οὐ φροντιστέον.

⁹¹ 1 Tim. iv, 4. ⁹² Matth. xiv, 10. ⁹³ Matth. v, 34. ⁹⁴ Psal. cxviii, 106.

tiores mss. ἑτέροις καὶ, etc., *stat coram aliis et coram Deo*; sicque legitur apud Balsamonem et Zonaram. Sed hæc desunt in omnibus aliis codicibus mss. et in concilio Trullano, ubi hic canon Basilii est inter canones concilii vicesimus sextus. Præterea repugnat ut Basilii eidem presbytero et honorem cathedræ conservet, et ad januas ecclesie accedere præscribat.

(91) *Διδάσκειν*. Ita plerique mss. Editi *διδάξει*, *προσῆκει*. Sic legitur in omnibus mss. Editi *προσῆκει*.

(92) *Ὅμοσειν*. Editi *ὁμώσει*, et paulo post *εὐχῶν*. Codices mss. vix ullo dissentiente habent ut in textu posuimus.

(94) *Τρία ἔτη*. Tres annos extra preces decernit, ac proinde quartus addetur inter consistentes. Nam supra, can. 22, quatuor annos decernit, ut fornicatoribus. Tres autem illos extra preces annos, inter audientes traduci existimant Zonaras et Balsamon inter substratos Aristenus. Zonaræ et Balsamonis sententia inde firmari possit, quod duo

XXVIII. Illud quidem mihi visum est ridiculum, vovere aliquem se a suillis carnibus s̄bstanturum. Quamobrem dignare eos docere, ut ab ineptis votis et promissis abstineant; sed usum nihilominus indifferentem esse sine. Nulla enim Dei creatura, quæ cum gratiarum actione percipitur, rejicienda est ⁹⁰. Quare votum est ridiculum, abstinentia non necessaria.

XXIX. Quod homines potestate præditi jurant, se male iis quibus præsumunt facturos, illud et maxime curatum oportet. Medela autem eorum est duplex: una quidem, ut doceantur non facile jurare, altera vero, ne in malis consiliis persistent. Idcirco qui jurejurando ad alterius maleficium præoccupatus est, is suæ in jurando temeritatis pœnitentiam ostendat, non autem per causam pietatis improbitatem suam confirmet. Neque enim Herodis jusjurandum observasse profuit, qui videlicet, ne pejeraret, prophetam occidit ⁹¹. Omnino quidem jusjurandum prohibitum est ⁹²: sed multo magis consentaneum est, ut quod ad malum interponitur, condemnnetur. Quare is qui juravit, sententiam mutare debet, non id studio habere ut proprium nefas confirmet. Fac enim latius consideres absurditatem. Si quis juret effossurum se oculos fratris, an præclarum est ejusmodi jusjurandum ad opus perducere? si quis se interfectorum? si quis omnino mandatum aliquod transgressurum? Juravi enim et statui, non peccatum patrare, sed servare judicia justitiæ tuæ ⁹³. Quemadmodum enim præceptum immutabilibus consiliis confirmandum est, ita peccatum omnino infirmare et delere convenit.

XXX. De iis qui rapiunt, canonem quidem antiquum non habemus, sed propriam sententiam **295** proferimus, ut et ipsi et qui una cum ipsis rapiunt, tribus annis sint extra preces. Quod autem violenter non sit, pœnæ nulli obnoxium est, si nec stuprum nec furtum rem præcesserit. Est autem vidua sui juris, et sequendi potestas penes ipsam est. Quare simulationem ac prætextum cura nulla nobis habenda est.

precum genera in his Basilii canonibus distinguuntur. Aliæ enim sunt fidelium, aliæ substratorum preces. Nam, can. 75, de eo qui cum sua sorore pollutus est decernit, ut postquam tres annos inter flentes traduxerit, postea alio triennio *ad solam auditionem admittatur, ac Scripturis doctrinaque auditibus ejiciatur, nec dignus habeatur oratione*. Vide canones 56 et 82. Expelli a precibus idem est in canone 22, ac inter flentes amandari. Si tamen pœnæ raptoribus eadem imponantur ac fornicatoribus, ut fatetur Aristenus, non video cur quatuor anni non eodem modo in utroque peccato disponantur. Nam fornicatores per triennium excluduntur in canone 22 a precibus fidelium, ita ut primo anno inter flentes sint, secundo inter audientes, tertio inter substratos, quarto consistent cum fidelibus.

(95) *Γυρόμυρον*. Pures codices mss. *γερόμυρον*. Quod autem de vidua statuit hoc loco Basilii, id clarius ipse explanat can. 53.

XXXI. Cujus vir discessit, nec comparet, ea antequam de ejus morte certior facta sit, una cum alio habitans mœchatur.

XXXII. Peccatum ad mortem peccantes clerici, de gradu dejiciuntur, a laicorum autem communione non arcentur. *Non enim vindicabis bis in idipsum*⁷⁴.

XXXIII. Mulier quæ in via peperit, et fetus sui curam non suscepit, cædis crimini subjiciatur.

XXXIV. Mulieres adulterio pollutas, et ob pietatem confitentes, aut quoquomodo convictas publicari patres nostri noluerunt, ne causam mortis præbeant convictis; consistere autem illas sine communione jusserunt, donec impleatur tempus pœnitentiæ.

XXXV. In marito ab uxore derelicto considerata derelictionis causa: ac si eam præter rationem recessisse constiterit, ille quidem dignus venia, hæc vero mulcta. Venia autem ei, ut Ecclesiæ communicet, dabitur.

XXXVI. Militum uxores, quæ maritis suis non comparentibus, nupserunt, rationi eidem subjiciuntur, cui et illæ, quæ ob peregrinationem maritorum, roditum non exspectavere: sed tamen res nonnullam hic veniam admittit, quod major sit mortis suspicio.

XXXVII. Qui aliena sibi ablata uxorem duxit, in prima quidem adulterii crimen sustinebit, in secunda vero reus non agetur.

XXXVIII. Puellæ, quæ præter patris sententiam secutæ sunt, fornicantur: reconciliatis autem parentibus videtur res remedium accipere; non tamen statim in communionem restituuntur, sed triennio puniuntur.

XXXIX. Quæ vivit cum adultero, adultera est omni tempore.

XL. Quæ præter heri sententiam se viro tradit, fornicata est; quæ vero postea matrimonio libero

⁷⁴ Nah. 1, 9.

(96) *Ἡ ἀναχωρήσαντος*. Synodi in Trullo nonagesimus tertius canon continet hunc canonem cum tricesimo sexto et quadragesimo sexto.

(97) *Τὴν πρὸς θάνατον*. Peccato ad mortem sive mortali sæpe veteres eandem ac nos hodie adjungimus, sæpe aliam notionem subjiciunt. Sic ipse Basilius in cap. IV Isaïæ, n. 137, p. 475, peccata ad mortem vocat, quæ post acceptam cognitionem voluntarie admittuntur, ac ea opponit peccatis ignorantia. At in eodem Commentario, n. 166, p. 497, peccata ad mortem vocat quæcumque in infernum deducunt. Quænam ergo ad mortem peccata in hoc canone 32 intelligit? Id perspicui potest ex canonibus 69 et 70. Ibi enim clericorum peccatis, quæ non gravissima quidem, sed tamen mortalia erant, et necessario confitenda, leviores pœnas infligit, quam peccato ad mortem in canone 32. Videtur ergo hanc vocem paulo strictius in hoc canone 32 usurpasse, neque omnia peccata, quæcumque a Deo separant, sed graviora tantum designasse. Eodem sensu synodus Eliberitana vetat can. 32 apud presbyterum, si quis gravi lapsu in

ΛΑ'. Ἡ ἀναχωρήσαντος (96) τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ἀζουὺς ὄντος, πρὸ τοῦ πεισθῆναι περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐτέρῳ συνοικήσασα μοιχᾶται.

ΛΒ'. Οἱ τὴν πρὸς θάνατον (97) ἀμαρτίαν ἀμαρτίνοντας κληρικοὶ τοῦ βαθμοῦ κατὰγονται, τῆς κοινωvίας δὲ τῶν λαϊκῶν οὐκ ἐξείργονται. Οὐ γὰρ ἐκδιήσεις δις ἐπὶ τὸ αὐτό.

ΛΓ'. Ἡ γυνὴ, ἡ διὰ τῆς ὁδοῦ κυήσασα, καὶ ἀμλήσασα τοῦ κυήματος, τῷ τοῦ φόνου ἐγκλήματι ὑποκείσθω.

ΛΔ'. Τὰς μοιχευθείσας γυναῖκας καὶ ἐξαγορευθῆσας δι' εὐλάβειαν, ἡ ὁπωσούν ἐλεγχόμενας, δημοσιεύειν οὐκ ἐκέλευσαν οἱ πατέρες ἡμῶν, ἵνα μὴ θανάτου αἰτίαν παράσχωμεν ἐλεγχθείσαις. Ἰτασοὶ δὲ αὐτὰς ἀνευ κοινωvίας προσέταξαν, μέχρι τῆς συμπληροῦσθαι τὴν χρόνον τῆς μετανοίας.

ΛΕ'. Ἐπὶ δὲ τοῦ καταλειφθέντος ἀνδρὸς ὑπὸ τῆς γυναικὸς χρὴ σκοπεῖν τὴν αἰτίαν τῆς ἐγκαταλείψεως καὶ φανῆ ἀλόγως ἀναχωρήσασα, ὁ μὲν συγγνώμη ἐστὶν ἄξιος, ἡ δὲ ἐπιτιμίου. Ἡ δὲ συγγνώμη τοῦ πρὸς τὸ κοινωvεῖν τῇ Ἐκκλησίᾳ δοθήσεται.

ΛϚ'. Στρατιώτιδες, αἱ τῶν ἀνδρῶν ἀφανῶν ὄντων γαμηθεῖσαι, τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται λόγῳ. Ὅπερ ἂν καὶ αἱ διὰ τὴν ἀποδημίαν τῶν ἀνδρῶν μὴ ἀναμείνας τὴν ἐπάνοδον· πλὴν ἔχει τινὰ συγγνώμην τὸ πρῶτον ἐνταῦθα, διὰ τὸ μᾶλλον πρὸς θάνατον εἶναι τὴν ὑπόνοιαν.

Λζ'. Μετὰ τὸ ἀφαιρεθῆναι τὴν ἀλλοτρίαν ὁ γαμήσας, ἐπὶ μὲν τῇ πρώτῃ μοιχείᾳ ἐγκληθήσεται· ἐπὶ δὲ τῇ δευτέρᾳ ἀνεύθυνος ἔσται.

Λη'. Αἱ κόραι, αἱ παρὰ γνώμην πατρὸς ἀκούθησασαι, πορνεύουσι· διαλλαγέντων δὲ τῶν γονέων, δοκεῖ θεραπείαν λαμβάνειν τὸ γεγονός· οὐκ εἴς; δὲ εἰς τὴν κοινωvίαν ἀποκαθίστανται, ἀλλ' ἐπιτιμῶνθονται τρία ἔτη (98).

Λθ'. Ἡ τῷ μοιχῷ συζῶσα μοιχαλὶς ἐστὶ πάντα τὸν χρόνον (99).

Μ'. Ἡ παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότη ἀνδρὶ ἑαυτῇ ἐκδιδοῦσα (1) ἐπόρνευσεν· ἡ δὲ μετὰ ταῦτα παπὴ-

ruinam mortis inciderit, agere pœnitentiam debere, sed potius apud episcopum. Diaconus detectus in crimine mortis ante ordinationem commissio, pœnitentiæ subjicitur can. 76 ejusdem synodi.

(98) *Ἐπιτιμηθήσονται τρία ἔτη*. Zonaras, Balsamon et Aristenus hunc canonem accipiunt non de raptis virginibus, sed de iis quæ præter patris sententiam nubunt. Illis autem communionem post tres annos reddi existimant Balsamon et Zonaras. At Aristenus ait: τριετίαν ὑποπίπτει, triennio substernatur. Valde dubito an non præter tres annos substrationis alius inter consistentes præscriptus fuerit. Sic enim supra tres annos irrogat raptoribus, quibus tamen canone 22 iidem ut fornicatoribus quatuor annos imposuerat.

(99) *Πάντα τὸν χρόνον*. Sic mss. summo consensu. Sic etiam Zonaras, Balsamon et Alexius Aristenus. Editi pro his vocibus habent παντὶ τρόπῳ.

(1) *Ἐκδιδοῦσα*. Sic mss. quatuor, iique melioris notæ. Editi ἐκδοῦσα. Paulo post legitur in uno codice παπαρρησιασμένη.

ρησαυμένη γάμω χρησαυμένη ἐγγήματο. Ὅστε A 296
εἰς τὸ μὲν πορνεία, τοῦτο δὲ γάμος. Αἱ γὰρ συνθη-
και τῶν ὑπαζουσίων οὐδὲν ἔχουσι βέβαιον.

MA. Ἡ ἐν τῇ χηρείᾳ ἐαυτῆς ἐξουσίαν ἔχουσα
ἀδελφὸν συνοικεῖν ἀνέγκλητος, εἰ μηδεὶς ἐστιν ὁ δια-
σπῶν τὸ συνοικεῖσθαι· τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος·
Ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστίν, ᾧ
θέλει, γαμηθῆναι· μόνον ἐν Κυρίῳ.

MB. Οἱ ἀνευ τῶν κρατούντων γάμοι πορνεῖαι εἰ-
σι. Οὔτε οὖν πατὴρ ζῶντος, οὔτε δεσπότου, οἱ
συνώνας ἀνεύθυνοι εἰσι· ὡς, ἐὰν (2) ἐπινεύσωσιν
εἰ κίρια τὴν συνοικησιν, τότε λαυδάνει τὸ τοῦ γά-
μου βέβαιον.

MF. Ὅς θανάτου πληγὴν τῷ πλησίον ἔδωκε,
φοβῆς ἐστίν· εἴτε ἤρξε τῆς πληγῆς, εἴτε ἡμύ- B
ντο.

MA. Ἡ διάκονος ἡ τῷ Ἑλληνι συμπορευούσα
ἐκτὴ ἐστίν εἰς μετάνοιαν (3), εἰς δὲ τὴν προσφορὰν
ἡθῆσται τῷ ἐδόμῳ ἔτει, δηλονότι, ἐν ἀγνεῖα
ῶσα. Ὁ δὲ μετὰ τὴν πίστιν Ἑλλην πάλιν τῇ ἱερο-
σαλίᾳ προσῶν, ἐπὶ τὸν ἔμετον ὑποστρέφει. Ἡμεῖς
δὲ τῆς διακόνου τὸ σῶμα, ὡς καθιερωμένον, οὐκέτι
ἐπιτρέπομεν ἐν χρήσει εἶναι σαρκικῇ.

ME. Ἐάν τις, τὸ ὄνομα (4) λαβὼν τοῦ Χριστια-
νισμοῦ, ἐνυβρίσῃ τὸν Χριστόν, οὐδὲν ὄφελος αὐτῷ
παρὰ τῆς προσηγορίας.

MF. Ἡ δὲ τῷ καταλειφθέντι πρὸς καιρὸν (5) παρὰ
τῆς γυναικὸς κατὰ ἄγνοιαν γηραμένη, εἴτα ἀφ- C
εῖται, διὰ τὸ ἐπανελθεῖν πρὸς αὐτὸν τὴν προτέρα,
ἐκέρυσε μὲν, ἐν ἀγνοίᾳ δέ. Γάμου οὖν οὐκ εἰρχθή-
σεται. Κἄλλιον δὲ, ἐὰν μείνῃ οὕτως.

MZ. Ἐγκρατῆται (6) καὶ σακκοφόροι, καὶ ἀπο-
κατῆται τῷ αὐτῷ (7) ὑπόκεινται λόγῳ, ᾧ καὶ Ναυα-

¹¹ I Cor. vii, 39.

(2) Ὅς ἐὰν. Codex Regius 3027 ὥστε ἐάν. Le-
gitur in Pandectis ἕως ἀν.

(3) *Εἰς μετάνοιαν*. Hanc scripturam eruimus ex
codice Regio 3027 antiquo et in membranis scripto.
Eam confirmat Alexius Aristenus, qui Basilii voces
hoc verbo commutat, ὑποπιπέτω, sit inter substra-
tas. Legitur in omnibus aliis codicibus mss. δεκτή
ἐστίν εἰς τὴν κοινωνίαν, recipienda est in commu-
nionem. Sic habent Balsamon et Zonaras qui la-
icam diaconissam ad communionem precum ad-
mittunt existimant, eique, itidem ut clericis lapsis,
non aliam quam depositionis poenam imponi. Le-
gitur in editionibus S. Basilii οὐ δεκτή ἐστίν, etc.,
ὡς recipienda in communionem. Scriptura quam
aequimus, praeter auctoritatem codicis ms. et Ari-
steni, nihil etiam manifesto argumento. Nam
communio apud Basilium non idem valet ac pre-
mum communio; et cum Basilium lapsae diaconissae
Eucharistiam non concedat nisi anno septimo, quo-
modo videri possit eadem in illam indulgentia uti
et in clericis, quibus nihil poenarum imponit,
praeter depositionem? Melius multo Alexius Ari-
stenus duplicem poenam huic diaconissae irrogari
conservat, depositionem et poenitentiam.

(4) *Ἐάν τις τὸ ὄνομα*. Satis apposite ad hanc
sententiam Basilium in Commentario in Isaiam
pag. 425, n. 64: Nemo se ipse seducat, inquit, in-
habens his verbis: tametsi peccator sum, at certe sum

Christianus: non igitur incidam in gehennam, ubi
idololatrae. Ipsum Christiani nomen erit mihi adju-
mento, etiamsi praecipua Christi violaverim. Vide
Reg. 7 Moral., pag. 240.

XL. Quae in viduitate habet sui potestatem, una
cum viro habitare potest sine reprehensione, si
nemo est qui conjugium divellat, cum Apostolus
dicat: Si mortuus sit maritus, libera est ut nubat
cui velit; tantum in Domino ¹⁵.

XLII. Matrimonia sine iis qui potestatem habent,
fornicationes sunt. Neque ergo vivente patre, ne-
que hero, qui conveniunt extra reprehensionem
sunt, quemadmodum si annuant cohabitationi,
quos penes hujus rei est arbitrium, tunc firmita-
tem conjugii accipit cohabitatio.

XLIII. Qui mortis ictum dedit proximo, est ho-
micida, sive percutere incepit, sive ultus est.

XLIV. Diaconissa quae cum Graeco fornicata est,
ad poenitentiam admittenda est: ad oblationem vero
admittetur anno septimo, si videlicet in castitate
vitam agat. Graecus autem qui post fidem receptam
rursus ad sacrilegium accedit, ad vomitum rever-
titur. Nos porro diaconissae corpus, utpote conse-
cratum, non amplius permittimus in usu esse car-
nali.

XLV. Si quis, accepto nomine Christianismi,
Christum contumelia afficit, nihil ei prodest appel-
latio.

XLVI. Quae viro ad tempus ab uxore derelicto
insciens nupsit, ac deinde dimissa est, quod prior
ad ipsum reversa sit, fornicata quidem est, sed im-
prudens. A matrimonio ergo non arcebitur, sed
melius est si sic permaneat.

XLVII. Encratitae, et Saccophori et Apotactitae
non subjiciuntur eidem rationi, cui et Novatiani,

*Christianus: non igitur incidam in gehennam, ubi
idololatrae. Ipsum Christiani nomen erit mihi adju-
mento, etiamsi praecipua Christi violaverim. Vide
Reg. 7 Moral., pag. 240.*

(5) *Πρὸς καιρὸν*. Hic canon inter Trullanos est
nonagesimus tertius. Diligenter autem observan-
dum est illud, ad tempus. Nam si penitus ille vir
dimissus et repudiatus fuisset ab uxore, mulierem
illam non condemnasset S. Pater. Sic enim statuit
can. 9. Sed cum matrimonium minime dissolutum
censeret, quia prima uxor ad tempus tantum dis-
cesserat; secundam uxorem in fornicationis pecca-
tum inscientem et imprudentem incidisse pronun-
tiat. In hac interpretatione consentiunt Balsamon,
Zonaras et Aristenus.

(6) *Ἐγκρατῆται*, etc. Quemadmodum has sectas
Basilium hoc loco Marcionitis, veluti quoddam ger-
men, ascribit, ita a Theodosio Manichaeis ascri-
buntur, Cod. Theod. tom. VI, p. 121. Cum enim
duo principia admitterent impiae illae sectae, itidem
ut Marcionitae et Manichaei, minime mirum si nunc
ad illos referuntur. Saccophori in cod. Theodosiano
vocantur etiam Hydroparastatae.

(7) *Τῷ αὐτῷ*. Sanando hujus loci vulnere nec
codices mss. conducunt, nec Balsamon, Zonaras
et Aristenus. Quinetiam Basilium adeo lippis oculis
legerunt Zonaras et Aristenus, ut Novatianos in
hoc canone Marcionistarum germen appellari vu-

quia de illis editus canon, etsi varius; quæ autem ad istos pertinent, silentio sunt prætermissa. Nos autem una ratione tales rebaptizamus. Quod si apud vos prohibita est rebaptizatio, sicut et apud Romanos, œconomix 297 alicujus gratia, nostra tamen ratio vim obtineat. Quoniam enim veluti germen Marcionitarum est eorum hæresis, ut qui nuptias abhorreant, et vinum aversentur, ac dicant Dei creaturam inquinatam esse, idcirco ipsos in Ecclesiam non admittimus, nisi in nostrum baptisma fuerint baptizati. Etenim ne dicant: *In Patrem et Filium et Spiritum sanctum baptizati sumus*; qui videlicet Deum esse malorum effectorem existimant, exemplo Marcionis et reliquarum hæresum. Quamobrem, si hoc placuerit, oportet episcopos plures in unum convenire, et ita demum canonem edere, ut et is qui agit, periculo careat, et qui respondet, in dando ejusmodi quæstionibus responso auctoritatem habeat.

XLVII. Quæ a marito relicta est, mea quidem sententia, manere debet. Si enim Dominus dixit, *Si quis relinquat uxorem, excepta fornicationis causa, facit eam mæchari*¹⁶; ex eo quod eam adulteram vocet, præcluserit ei conjunctionem cum alio. Quomodo enim possit vir quidem esse reus, ut adulterii causa, mulier vero inculpada, quæ adultera a Domino ob conjunctionem cum alio appellata est?

XLIX. Supra quæ per vim inferuntur, non sint accusationi obnoxia. Quare etiam serva, si vis ei a proprio hero illata sit, libera est a culpa.

L. Trigamiæ lex non est. Quare lege matrimonium tertium non contrahitur. Ac talia quidem, ut Ecclesiæ inquinamenta, habemus. Sed condemnationibus publicis non subjicimus ut soluta fornicatione magis eligenda.

¹⁶ Matth. v, 32.

tent. Luce clarius est legendum esse οὐ τῷ αὐτῷ, id quod in interpretando sum secutus. Vulgata lectio ferri non potest. Quomodo enim dicere potuisset Basilius Encratitas, Saccophoros et Apotactitas eidem subijci rationi, cui et Novatianos, quia magnum inter utrosque discrimen, ac de Novatianis canon editus fuit licet varius, de aliis vero nequaquam? Confirmatur hæc emendandi ratio ex canone primo; ubi Basilius Novatianorum baptisma ratum habet, *quoniam nonnullis Asiaticis omnino visum est, pluribus consulendi causa suscipiendum esse*: rejicit vero Encratitarum, *quoniam nihil de illis aperte dictum est*. Improbabile ergo prorsus est, quibus causis adductus fuit Basilius in canone primo, ut baptismum Novatianorum ratum haberet, Encratitarum autem rejiceret, iisdem illum adduci in canone 47, ut utrumque baptismum rejiciat.

(8) *Ἀναβαπτίζομεν*. Dicebat S. Cyprianus hæreticos non rebaptizari, sed baptizari, epist. 71 et 73. Unde Adelphius a Thasvalle in concilio Carthaginensi: *Sine causa quidam, inquit, falso et invidioso verbo impugnant veritatem, ut rebaptizare nos dicant, quando Ecclesia hæreticos non rebaptizat, sed baptizet*, p. 334 novæ edit. Cum Basilio

τιανοί, οὗτοι περὶ μὲν ἐκείνων κανῶν ἐξεφωνήθη, καὶ διάφορος τὰ δὲ κατὰ τοὺτους ἀποστασίουται. Ἡμεῖς μέντοι ἐν λόγῳ ἀναβαπτίζομεν (8) τοὺς τοιοῦτους. Εἰ δὲ παρ' ὑμῶν ἀπηγόρευται τὸ τοῦ ἀναβαπτισμού, ὡς περὶ οὖν καὶ παρὰ Ῥωμαίοις, οἰκονομίας τινὸς ἕνεκα· ἀλλ' ὁ ἡμέτερος λόγος ἰσχυρὸν ἔχει τῷ. Ὅτι ἐπειδὴ, ὡς περὶ Μαρκιωνιστῶν ἐστὶν ἀπειθία τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας, ἀποστρεφόμενοι τὸν οἶνον, καὶ τὴν κτῆσιν τοῦ Θεοῦ μεμιασμένην εἶναι λεγόντων, οὐ ἐξέμεθα αὐτοὺς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐὰν μὴ βαπτισθῶσιν εἰς τὸ ἡμέτερον βάπτισμα. Μὴ γὰρ λέγεται ὅτι *Εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα ἰβαπτισθήμεν*, οἱ γὰρ, κακῶν ποιητῶν ὑποτιθέμενοι τὸν Θεόν, ἐφαρμύλλως τῷ Μαρκιωνί καὶ ταῖς λοιπαῖς αἵρεσεσιν. Ὡστε, ἐὰν ἀρέσῃ τοῦτο, δεῖ πλείονας ἐπισκόπους ἐν ταυτῷ γενέσθαι, καὶ οὕτως ἐκδέσθαι τὴν κανόνα, ἵνα καὶ τῷ ποιήσαντι τὸ ἀκίνδυνον ᾖ, καὶ ὁ ἀποκρινόμενος τὸ ἀξιόπιστον ἔχη ἐν τῇ περιουσίᾳ τοιοῦτων ἀποκρισῆι.

MH'. Ἡ δὲ ἐγκαταλειφθεῖσα παρὰ τοῦ ἀνόμου κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, μένειν (9) ὀφείλει. Εἰ γὰρ Κύριος εἶπεν, ὅτι *Ἐὰν τις καταλίπη γυναῖκα ἐκ τῆς ἰσότητος τοῦ σώματος, ποιεῖ αὐτὴν μοιχεύσαι* ἐκ τῆς τοῦ μοιχεύου αὐτὴν ὀνομάσαι, ἀπέκλεισεν αὐτὴν τῆς πρὸς ἕτερον κοινωνίας. Πῶς γὰρ δύναται ὁ μὴ ἀνὴρ ὑπεύθυνος εἶναι, ὡς μοιχείας αἰτίας, ἢ ἢ γὰρ ἀνέγκλητος εἶναι, ἢ μοιχαλὶς παρὰ τοῦ Κυρίου δεῖ τὴν ποδὸς ἕτερον ἄνδρα κοινωνίαν προσσχευθεῖσα,

C MH'. Αἱ πρὸς ἀνάγκην (10) γενόμεναι φθοραὶ ἀποθνήσκουσιν. Ὡστε καὶ ἡ δούλη, εἰ ἐδιδόθη παρὰ τοῦ οἰκείου δεσπότη, ἀνεύθυνος ἐστίν.

N. Τριγαμίας νόμος οὐκ ἐστίν. Ὡστε ἡ τρίτη γάμος τρίτος οὐκ ἄγεται. Τὰ μέντοι τοιαῦτα ὡς βλαπτάσματα τῆς Ἐκκλησίας ὀρωμεν· δημοσίας δὲ καταδικαίας (11) οὐχ ὑποβάλλομεν, ὡς τῆς ἀνεμῆτος πορνείας αἰρετώτερα.

consentit canon 19 Nicænus, in quo statuitur eorum qui ex Paulianis ad Ecclesiam catholicam confugerunt, rebaptizari debere.

(9) *Μένειν*. Editi *ἀγαμος μένειν*, sed prima vox in nullo reperitur ms. codice, nec necessaria est. (10) *Πρὸς ἀνάγκην*. Zonaras stupro per vim illato sic veniam concedi existimat, ut diaconissa, si hanc contumeliam passa sit, deponatur. Probat opinionem suam ex canone 28 Basiliæ et ex primo Ancyrano. Sed tamen magnum videtur esse discrimen inter diaconissam, quæ nullum prorsus peccato consensum præbuit, et presbyterum qui illegitimis nuptiis imprudens implicatus est, ut in canone 28 Basiliæ legitur; aut sacrificavit, et postea reluctatus est, ut refertur in canone primo Ancyrano.

(11) *Καταδικαίας*. Mirari subit cur id Basilius publice condemnari neget, quod in can. 4 ab Eucharistia quinquennium excludi decernit. Sed observandum est trigamos, etsi annis quinque ab Eucharistia removerentur, non tamen in æternum aut substratorum locum, velut in graviori peccato, amandatos fuisse. Erant enim hi duo ordines ad poenitentiam notam maxime insignes, ita ut sub-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Σ.

EPISTOLA CC.

Basilii morbis et negotiis detentum nihil Amphilochio per totam hiemem scripserat, sed oblata occasione scribit per Meletium: hortatur ut sibi solutionem e corpore precetur, et Ecclesiae suae, sine se vivo, sive ad Dominum translato, curam suscipiat. Meletium et Melitium et commendat, eamque involvat ad memoriam S. Eupsychii.

Ἀμφιλοχίω, ἐπισκόπῳ Ἰκονίου.

A

Amphilochio, Iconii episcopo.

Ἡμᾶς ἀρρώστικι ἐξ ἀρρώστων τε διαδέχοντι, καὶ ἀσυχλαί ἐκκλησιαστικῶν τε ὁμοῦ πραγμάτων αἰ πῶνται; Ἐκκλησίαις ἐπηρεάζοντων (12), συνέσχον παρὰ πάντα τὸν χειμῶνα, καὶ τὸν μέχρι ταύτης τῆς ἐπιπέλας χρόνον. Διὸ οὔτε ἀποστείλαι τινα, οὔτε ἐπιπέλασθαι (13) τὴν εὐλάβειάν σου δυνατὸν ἡμῖν ἴγένετο. Εἰκάζομεν δὲ καὶ τὰ σὰ τοιαῦτα ἕτερα εἶναι· οὐ κατὰ τὴν ἀρρώστιαν λέγω, μὴ γένοιτο· παράσχοι γὰρ ὁ Κύριος ὑγίαν τῷ σώματι σου διαρκῆ πρὸς ἡμετέραν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ· ἀλλ' ὅτι ἡ μέριμνα τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ σοὶ τὸν αὐτὸν ἐμβάλλει περισπασμὸν. Καὶ νῦν ἐμελλόν τινα ἀποστέλλειν αὐτοῦ τούτου ἕνεκα, ὥστε γνωρίσαι ἡμῖν τὰ περὶ τῆς διαθέσεώς σου. Ἐπεὶ δὲ ὁ ποθεινότητος υἱὸς Μελέτιος, παραπέμπων τοὺς νεολέκτους, ὑπέμνησεν ἡμᾶς, ὅτι εἴη σὶ δι' αὐτοῦ προσειπεῖν, ἐδεξάμεθα τὴν ὑπόθεσιν αἰν γραμμάτων ἄσμενοι, καὶ τῷ διακόνῳ (14) τῶν ἐπιστολῶν ἐπεδράμομεν, ἀνδρὶ ἐξαρκούντι καὶ ἀντ' ἐπιστολῆς εἶναι, διὰ τε τὸ τοῦ τρόπου φιλάληθες, καὶ ἐὰν τὸ μηδὲν ἀγνοεῖν τῶν καθ' ἡμᾶς. Δι' οὐ παρακαλοῦμεν τὴν εὐλάβειάν σου προηγουμένως εὐχέσθαι ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα διῷ Κύριος ἐμοὶ μὲν ἀπαλλαγὴν τοῦ ρητορικῆς τούτου σώματος, ταῖς δὲ Ἐκκλησίαις αὐτοῦ ἐνηερέην, σοὶ δὲ ἡσυχίαν καὶ ἄδειαν τοῦ, ἐπειδὴν ἔσθαι (15) τὰ κατὰ τὴν Λυκαονίαν ἀποστολικῶς, ὡς ἐπὶ ἡμεῖς, ἐπισκέπτεσθαι καὶ τὰ ἄδη, καὶ τὴν ἐνδὴ μὴ μὲν τῆ σαρκί, καὶ ἀποδημηῖσαι ἤδη πρὸς τὸν Κύριον ἐπαχθῶμεν, ἵνα αὐτὸς, ὡς ἰδίῳ, ὅπερ οὖν· καὶ εἶπεν, ἀντέχη τῶν καθ' ἡμᾶς τόπων, καὶ στηρίζῃς μὲν τὰ σαθρά, ἐπεγείρης δὲ τὰ κωδρά, πάντα δὲ τῆ χάριτι τοῦ Πνεύματος, τοῦ ὄντος ἐν σοὶ, μετακομηθῆς πρὸς τὸ εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ. Τοὺς δὲ τιμιωτάτους υἱοὺς ἡμῶν Μελέτιον καὶ Μελίτιον (16), οὓς πῶρῳθεν οἶδας καὶ ἑαυτοῦ κρίνεις, ἔχε ἐν παρακαθήκῃ, εὐχόμενος ὑπὲρ αὐτῶν. Αὐταρχεὶς γὰρ

Morbi me ex morbis excipiunt, et occupationes tum ex negotiis ecclesiasticis ortae, tum ab iis qui Ecclesiis nocent, exhibita, per totam hiemem et usque ad hujus epistolae tempus detinuerunt. Quare nec quemquam mittere, nec pietatem tuam invisere, integrum nobis fuit. Conjectio autem et reliquas tuas res similiter se habere; non quoad valetudinem dico, absit; det enim Dominus sanitatem corpori tuo continuam ad exsequenda ipsius **298** mandata: sed quod sollicitudo Ecclesiarum te quoque simili modo districtum teneat. Et nunc eram aliquem missurus hac ipsa de causa, ut de rerum tuarum statu certior fierem. At ubi desideratissimus filius Meletius, qui milites recens collectos deducit, copiam esse indicavit, ut te ipsius opera salutarem, libenter amplexus sum scribendi occasionem, et ad ministrum litterarum accurri, virum qui possit etiam epistolae esse loco, tum propter animum veriamantem, tum quod nihil rerum nostrarum ignoret. Per hunc tuam pietatem adhortamur, in primis ut pro me preceris, ut concedat Dominus mihi quidem solutionem ex hoc importuno corpore, suis autem Ecclesiis pacem, tibi vero quietem et facultatem, postquam more apostolico, ut coepisti, res Lycaoniae composueris, etiam huc nostra invisendi, sive in carne versemur, sive jam ad Dominum migrare jussi fuerimus, ut ipse tanquam tuarum, quod sane verum est, curam suscipias nostrarum regionum: ac infirma constabillas, languida excites, et omnia Spiritus, qui in te est, gratia in id quod Domino placitum fuerit, transmutes. Caeterum valde honorandos filios nostros Meletium et Melitium, quos jamdudum nosti, quosque tuos esse judicas, commendatos habe, ac pro ipsis precare. Hoc enim ipsis satis erit ad omnem securitatem. Quare et

stratorum locus proprie vocetur *pœnitentia* can. 22, ubi Basilii jubet raptores primo anno *flere*, secundo *ad auditionem admitti*, tertio *ad pœnitentiam*. At obscurior erat inter consistentes pœnitentia; mulierum adulterarum vita in periculum non veniebat, si in hoc ordine pœnitentiam agerent: nec usura et alia ejusmodi peccata, quae inter consistentes expiata fuerant, aditum ad sacerdotium, Basilii judicio, præcludebant. Non immerito ergo Basilii publice trigamos condemnari negat, quos can. 4 non inter flentes aut substratos rejecerat, sed duobus aut tribus annis audire, ac postea jussu consistere. Vide canonem 80, ubi de trigamis longe severius statuit. Balsamon et Zonaras trigamiam publice non condemnari idem esse putant ac non dissolvi; sed veriorem, mea quidem sententia, Aristenus hanc causam affert, quod cum flentibus non collocarentur.

(12) *Ἐπηρεάζοντων*. Eadem utitur excusatione in epist. 203 ad episcopos maritimos, ubi sua cum iis, qui doctrinam veritatis impugnant, certamina commemorat. Videtur autem in utraque epistola

non solum exhibita ab hæreticis nunquam quiescentibus negotia indicare, sed etiam operam quam inscribendo ad eos refellendos libro *De Spiritu sancto* impendebat.

(13) *Ἐπιπέλασθαι*. Hunc locum corruerunt qui in editis post hanc vocem addiderunt τινὰ πρὸς τὴν. Hæc enim desunt in novem mss.

(14) *Τῷ διακόνῳ*. Dubitat Tillemontius utrum litterarum minister intelligi debeat is qui fert litteras, an qui scribit. At liquet Meletium hic designari, eumque non alio quam perferendæ Basilii epistolæ munere perfunctum. Præterea *διάκονος*, sive minister litterarum, apud Basilium dici solet is qui eas perfert, ut perscipi potest ex pluribus locis, quæ longum sit annuere.

(15) *Διαθῆ*. Multi codices non tamen antiquissimi *διαθῆς*. Ibidem infra *μετακομιθῆς* πρὸς τὸ

(16) *Καὶ Μελίτιον*. Legitur Μελέτιον καὶ Μελίτιον in omnibus fere melioris notæ codicibus, Harl., Med., Coisl. utroque et uno ex Regiis. Ibidem nonnulli veteres libri ἔχε ἐν παραθήκῃ.

* Allas CCCXCVII, scripta anno 375.

eos qui una cum tua sanctitate sunt, et clerum omnem, populumque qui a te pascitur, et religiosissimos fratres nostros ac comministros dignare nostro nomine salutare. Memoriae beatissimi martyris Euppsychii memineris, nec expectes ut moneam te iterum: neque des operam ut ad ipsum praestitutum diem accedas: sed ut hunc praevenias, neque exhiberes, si modo adhuc in terra, versemur. Interim valens in Domino, ac pro nobis orans, serveris nobis et Dei Ecclesiis sancti gratia.

αὐτοῖς τοῦτο πρὸς πᾶσαν ἀσφάλειαν. Ὅστε καὶ τοὺς συνόντας τῇ οὐσίῳ σου, καὶ πάντα τὸν κλήρον καὶ τὸν λαὸν τὸν ὑπὸ σοῦ ποιμαινόμενον, καὶ τοὺς θεοφιλεστάτους ἀδελφούς ἡμῶν (17) καὶ συλλειτουργοὺς προσεπεινὴν παρ' ἡμῶν καταξίωσον. Τῆς μνήμης τοῦ μακαριωτάτου μάρτυρος Εὐψυχίου μέμνησαι καὶ μὴ ἀναμείνης δευτέραν ὑπόμνησιν, μηδὲ ἐμπροθεσμον σπουδάσης ποιήσασθαι τὴν ἀπάντησιν, ἀλλὰ προλαβεῖν καὶ εὐφρᾶναι ἡμᾶς, ἐὰν ἄρα ἔτι ὤμω ἐπὶ τῆς γῆς. Ἔως τότε ἐβρωμένος ἐν Κυρίῳ, ὑπερ-

[EPISTOLA CCI.]

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΔ'.

Pluribus de causis congregari cum Amphilochio cupiebat Basilius; sed cum utrumque morbus detinisset, veniam r. Basilium ac vicissim concedit.

Amphilochio, Iconii episcopo

B

Ἀμφιλοχίῳ, ἐπισκόπῳ Ἰκονίου.

Multis de causis cupio tecum congregari, ut et te consiliario utar de rebus quæ in manibus sunt, ac omnino ut te longo videns intervallo solatium aliquod habeam absentiae. Sed cum eadem utrumque distinerent, tum quæ tibi incidit infirmitas, tum mea illa vetustior ægrotatio, quæ nondum abscessit; veniam utrique, si placet, uterque demus, ut per nosmetipsos culpam invicem dimittamus.

Πολλῶν ἐνεκεν ἐπιθυμῶ (19) συντυχεῖν σοι, ἵνα καὶ συμβουλίῳ χρήσωμαι περὶ τῶν ἐν χερσὶ πραγμάτων καὶ ὅλων, ἵνα διὰ μακροῦ θεασάμενός σε, ἔχω παραμυθίαν τινὰ τῆς ἀπολείψεως. Ἐπειδὴ δὲ τὰ αὐτῶ ἀμφοτέρους ἐπέσχευεν, ἢ τε ὑμῖν συμβῶσα ἀσθένεια, καὶ ἡ παλαιότερα ἡμῶν ἀβρωστία, μήπω ἀποκλιψασα, ἀμφοτέροις ὄμω συγγνώμην, εἰ βούλει, ἀφρότεροι ὥστε δι' ἑαυτῶν ἀλλήλους ἀφεῖναι τοῦ ἐγκλήματος.

299 EPISTOLA CCII.]

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕ'.

Basilius morbi reliquiis detentus Amphilochium rogat, ut synodus differatur in paucos dies: aut, si urgent negotia, ipse tanquam praesens numeretur.

Amphilochio, Iconii episcopo.

C

Ἀμφιλοχίῳ, ἐπισκόπῳ Ἰκονίου.

Et alias quidem pro magno ducerem cum gravitate tua congregari, sed nunc maxime, cum talis sit conveniendi causa. Sed quia reliquiae morbi mei tales sunt, ut ne minimum quidem mihi motum permittant, quippe qui, postquam curru ad martyres usque profectus sum, rursus fere in eundem reciderim morbum; ideo veniam mihi a vobis dari necesse est. Quod si fieri potest ut res in paucos dies differatur, et adero vobiscum, Deo largiente, et sollicitudines partiar. Sin autem urgent negotia, peragite, Deo adjuvante, quæ in manibus sunt: me autem inter vos tanquam praesentem, et eorum, quæ praeclare gerentur, socium annumate. Sanus et in Domino laetus, et pro me orans serveris Dei Ecclesiae, sancti gratia.

Καὶ ἄλλως μὲν μοι πολλοῦ ἄξιον τὸ συντυχεῖν τῇ σεμνότητι σου, νῦν δὲ καὶ μάλιστα, ὅτε τοιοῦτον ἔστι τὸ σὺνάγον ἡμᾶς πρᾶγμα. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ λοιπὰ τῆς ἀβρωστίας μου τοιαῦτα, ὡς μηδὲ τὴν βραχυτάτην μοι κίνησιν συγχωρεῖν, ὅς γε, ἵνα τὴν μέγιστῶν μαρτύρων (20) ὀδὸν ὀχθήματι πορευθῶ, πάλιν μικροῦ πρὸς τὴν αὐτὴν ὑπέστρεψα νόσον, ἀνάγκη συγγνώμης τυχεῖν παρ' ὑμῶν. Κἂν μὲν ἢ δυνατόν ὑπερτεθῆναι τὸ πρᾶγμα ὀλίγαις ἡμέραις, καὶ συνέσομαι ὑμῖν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, καὶ κοινωνήσω τῶν φροντισίων. Ἐὰν δὲ ἐπιείγη τὰ σπουδαζόμενα, πράξατε μὲν τῇ τοῦ Θεοῦ συνεργίᾳ τὰ ἐν χερσὶ συναριθμήσατε δὲ με ἑαυτοῖς, ὡς παρόντα, καὶ τῶν καλῶς γινομένων συνεφαπτόμενον. Ἐβρωμένος καὶ εὐθυμος ἐν Κυρίῳ, ὑπερευρόμενός μου, φυλαχθεῖς τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ χάριτι τοῦ ἁγίου.

* Alias CCII. Scripta anno 375.

** Alias CCCXCVI. Scripta anno 375.

(17) Ἀδελφούς ἡμῶν. Pro his vocibus legitur ἐπισκόπους in codice Claromontano. Revera episcopos designat Basilius; sed hæc scriptura e margine videtur in textum irrepsisse.

(18) Ὑπερευρόμενος. Hanc vocem, quæ deerat in editis, reperimus in octo mss. codicibus.

(19) Ἐπιθυμῶ. Vat. ἐπεθύμω.

(20) Μέγιστῶν μαρτύρων. Conjicit Tillemontius Basilius curru vectum fuisse ad Memoriam S. Euppsychii. Sed non quadrant tempora. Scripta enim

hæc epistola est multo ante mensem Septembrem, quo mense dies festus S. Euppsychii recolabatur. Multæ aliæ erant martyrum Memoriae prope Cæsaream, velut S. Julii et S. Gordii, tom. II, p. 54 et 141. Neutrum tamen a Basilio designari puto: quia utriusque anniversarius dies mense Januario redibat. Sed minime dubium quin plures alios haberet Cæsarea. Nam Gregorius Nysenus in epistola de iis qui adeunt Hierosolyma, declarat plura prope modum esse altaria in Cappadocia, quam in toto terrarum orbe, tom. III, p. 653.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΓ΄.

EPISTOLA CCIII.

missum cum episcopis maritimis congregari cupientem multa detinere: expectantem dum Cappadociam ab hæreticis vexatam inviserent, aut scriberent, spes sefellit. Prior itaque scribit; sequæ aut paratum esse accusatoribus coram eis respondere, ac sese eorum iudicio committere. Sed rogat ne se indicta causa condemnent, nec aliorum communiõne videatur sibi non indignere, cum nihil hac cogitatione alienum magis sit ab unitate et ecclesiasticis institutis. Postulat ut vel ad se veniant, vel locum congressus indicent, nec sibi necessitatem afferant doloris, quem hactenus corde pressit, aliis Ecclesiis significandi. Hæc solus quidem scripsit, sed aliorum Cappadocum hortatu per fratrem Petrum presbyterum misit.

Τοῖς παραλιώταις ἐπισκόποις.

A

Maritimis episcopis

1. Ἐγένετό μοι πολλή ὀρητή τῆς συντυχίας ὑμῶν, καὶ αἰεὶ τι ἐπεγένετο (21) κώλυμα, ἐμποδίζον μου τῆς προθυμίας. Ἦ γὰρ ἡ τοῦ σώματος ἀσθένεια συνεπέδισέ με, ὅς μιν οὐκ ἀγνοεῖτε πάντως, ὅση μοι πάρεστιν ἐκ τῆς πρώτης ἡλικίας μέχρι τοῦ γήρως τούτου, συντραπέζα μοι, καὶ παιδεύουσά με, κατὰ τὴν δικαίαν βίαν τοῦ πάντα ἐν σοφίᾳ οἰκονομοῦντος Θεοῦ, ἣ αἰεὶ ἐν Ἐκκλησιῶν ἐπιμέλειαι, ἣ οἱ πρὸς τοὺς ἐπανισταῖντος τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας ἀγῶνες. Διὰ μέγρι τοῦ πρώτου ἐν θλίψει πολλῇ καὶ λύπῃ διάγω, συνειδῶς, καὶ τὸ καθ' ὑμᾶς ἐλλείπειται μοι. Ἐγὼ γὰρ ἀκούσας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ διὰ τοῦτο τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιδησίαν καταδεξαμένου. Ἰνα καὶ τοῖς ὑποδείγμασι τῶν φακτέων βυθμίση τὸν βίον ἡμῶν, καὶ διὰ τῆς ἰδίας ὡπὴς ἀναγγελίῃ ἡμῖν τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ Ἐν τούτῳ ἠγγύονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταίστε, ἔὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους (22)· καὶ ὅτι ἐξἑτήριον ὄρον (23) τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, μέλλων συμπληρῶν τὴν ἐν σαρκὶ οἰκονομίαν, τὴν ἑαυτοῦ εἰρήνην ὁ ὁριος κατέλιπεν εἰπὼν· Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν διδομι ὑμῖν (24)· οὐ δύναμαι εἶπαι ἑμαυτὸν, ὅτι ἀνευ τῆς ἐν ἀλλήλους ἀγάπης καὶ νευ τοῦ, τὸ εἰς ἐμὲ ἔχον (25), εἰρηνεύειν πρὸς πάντας, δύναμαι ἀξίως κληθῆναι δούλος Ἰησοῦ Χριστοῦ. καὶ μὲν γὰρ ἀνέμεινα χρόνον, εἶποτε καὶ παρὰ ἕξ ὑμετέρας ἀγάπης γένηται τις πρὸς ἡμᾶς ἐπίσκεψις. Οὐ γὰρ ἀγνοεῖτε, ὅτι, δημοσίᾳ προκειμένοι ἐσμ, ὡς περ οἱ ἐν τῇ θαλάσῃ προβεβλημένοι σκόλοιοι, ἡμεῖς τὸν θυμὸν τῶν αἰρετικῶν κυμάτων ὑποτρέμεθα, καὶ περὶ ἡμᾶς ῥηγνύμενοι (26), τὰ κατὰ τῶν ἡμῶν οὐκ ἐπικλύζουσι. Τὸ δὲ, ἡμεῖς, ὅταν εἶπω, εἰς εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀναφέρω δύναμιν, ἀλλ' εἰς ἡν τοῦ Θεοῦ χάριν, τοῦ ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τῶν ἀνθρώπων τὸ δυνατὸν ἑαυτοῦ δεικνύντος, καθὰ φησιν ὁ

1. Inerat mihi magnum desiderium vestri congressus, sed semper aliquid supervenit impedimenti, meæ obstans cupiditati. Vel enim me corporis infirmitas constrinxit (quam prorsus non ignoratis, quanta mihi adsit, a prima ætate ad hanc usque senectutem enutrita mecum, inique castigans secundum justum Dei iudicium, qui omnia in sapientia moderatur), vel Ecclesiarum sollicitudines, vel cum iis, qui doctrinam veritatis impugnant, certamina. Quocirca in hunc usque diem in multa afflictione tristitiaque dego, eo quod mihi conscius sim vestra mihi deesse. Ego enim cum audiverim a Deo, qui eam ob causam carnem assumere voluit, ut et exemplis rerum agendarum dirigeret vitam nostram, et propria voce annuntiaret nobis Evangelium regni: cum, inquam, ex eo audiverim: *In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si diligatis invicem* 17, cumque extremum munus discipulis suis, suam 300 in carne dispensationem absoluturus, pacem suam Dominus reliquerit, dicens: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis* 18; mihi ipse persuadere non queo, me sine mutua charitate, et nisi, quantum in me est, pacem cum omnibus habeam, dignum posse Jesu Christi servum vocari. Longo enim exspectavi tempore, an et vestra nos aliquando charitas visitaret. Non enim ignoratis, nos palam omnibus propositos, veluti scopulos in mari prominentes, furorem fluctuum hæreticorum excipere: eosque dum circa nos franguntur, ea quæ retro nos sunt, non alluere. Illud autem, nos, cum dico, non ad humanas refero vires, sed ad Dei gratiam, qui in hominum imbecillitate potentiam suam declarat, quemadmodum ait propheta ex persona Domini

17 Joan. xiii, 35. 18 Joan. xiv, 27.

(21) Ἐπεγένετο. Ita mss. septem. Editi ἐγένετο. Paulo post Harl. et Med. συνεπέδισέ με. Editi ἐπέδισέ μοι. Ibidem Vat. et Reg. primus τὴν προθυμίαν.

(22) Ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. Ita tres vetustissimi codices, Harl. prima manu, Med. et Coisl. rimus, qui ad marginem habet vulgatam lectionem eadem manu, ἔὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις. habent etiam ἔχητε duo alii mss. Editi ἔχετε.

(23) Ἐξἑτήριον ὄρον. Gregorius Nazianzenus rat. 14, p. 223, *Christus hinc discedens*, inquit, *acem reliquit nobis*, ὡς περ ἄλλο τι ἐξἑτήριον, *veluti* *quoddam extremum munus*. Ideo autem hoc testimonium Gregorii attuli, quia appositum videtur ad emendandum quod supra legitur in libro *De spiritu sancto*, cap. 29, n. 73, nempe Athenogenem reliquisse hymanum discipulis suis ὡς περ τι ἀλεξήτριον, *tanquam aliquod amuletum*. Satius videtur

legere, ut in quatuor mss., ὡς περ ἄλλο τι ἐξἑτήριον.

(24) Ἐμῶν. Hanc vocem addidimus ex sex veteribus libris. Ibidem editi τῆς πρὸς ἀλλήλους. Quatuor mss. τῆς εἰς ἀλλήλους. Tres vetustissimi ut in textu.

(25) Ἄνευ τοῦ, τὸ εἰς ἐμὲ ἔχον. Emendavimus ope duorum codicum, Harl. et Med., quod prave in aliis et editis legebatur, ἀνευ τοῦ εἰς ἐμὲ ἔχοντος. Paulo post etsi satis commode Reg. secundus et Coisl. secundus habent ἀξίως κληθῆναι, non tamen mutavimus scripturam aliorum mss. et editorum, quæ vitiosa non videtur.

(26) Ῥηγνύμενοι. Ita Haganoensis editio et Basiliensis prima et sex mss. Editiones aliæ ῥηγνύμενα.

1 Al'as LXXVII. Scripta anno 375.

dicens : An me non timebitis, qui arenam mari terminum posui? nam omnium infirmissima ac vilissima re, arena, ingens ac grave pelagus constrinxit Omnipotens. Quoniam igitur et res nostræ sic se habent ; par erat a vestra charitate aliquos ex germanis fratribus continenter mitti, qui nos afflicto inviserent, et amicas litteras ad nos venire crebrius, quæ partim studium nostrum confirmarent, partim vero, si qua in re offendimus, corrigerent. Non enim negamus nos innumeris erratis obnoxios esse, cum homines simus et in carne vivamus.

2. Sed quia superiori tempore, vel minus videntes quid deceret, non præstitistis quæ nobis debebantur, fratres in primis colendi, vel nonnullorum in nos calumniis præoccupati dignos non judicastis, quos ex charitate inviseretis ; ecce nunc priores scribimus : ac illata nobis crimina, profitemur paratos esse, coram vobis diluere ; modo tantum adducantur qui nobis injuriam faciunt, ut contra nos adversa fronte coram vestra pietate prodeant. Nam et nos convicti peccatum nostrum agnoscemus : et vobis postquam convicti fuerimus, venia erit apud Dominum, quod vos ex nostra peccatorum communionem subtraxeritis : et qui convicerint, mercedem habebunt, ut qui occultam nostram malitiam patefecerint. Sed si antequam convincamur, nos condemnetis ; nos quidem nihil lædemur, nisi quod rei omnium nobis pretiosissimæ, charitatis vobiscum intercedentis, jacturam faciemus : vos vero et hoc idem pati, si nos non habeatis, et cum 301 Evangelio videbimini pugnare dicenti : Nunquid lex nostra judicat hominem, nisi prius audierit, et cognoverit quid faciat? Et qui in nos calumnias effundit, eorum quæ dicit argumenta non proferens, comperietur sibi ipse nomen pravum asciscere ex illegitimo verborum usu. Calumniantem enim quomodo vocare convenit, nisi ei cognomen, quod ex ipsa re profletur, imponendo? Neque igitur is qui nobis conviciatur, diabolus sit, sed accusator : imo vero

Jer. v, 22. Joan. vii, 51.

(27) Πάντων. Deest in Vat. et duobus aliis. Paulo post editi τοιοῦτό τι. Uterque Coisl. et Harl. et uterque Reg. ut in textu.

(28) Πρὸς ἡμᾶς. Editi addunt ἐπιτρέψασθαι. Duo mss. ἐπιτρέψατε. Sed multo commodius hoc verbum deest in Harlæano, Medicæo et duobus aliis.

(29) Ἐπανορθούμενα. Ita Harl., Med. et Coisl. primus. Editi διορθούμενα.

(30) Παρελίπετε. Sic Harl. et Coisl. primus cum tribus aliis. Editi παραλείπεται. Ibidem Coisl. primus et alii nonnulli τὰ σφειλόμενα ὑμῖν. Sed præferenda videtur aliorum mss. et editorum scriptura.

(31) Ἔχειν. Ita mss. octo. Editi ἔχοντες. Ibidem editi μόνως ἔάν. Harl., Coisl. primus et alii nonnulli ut in textu.

(32) Τῶν ἁμαρτωλῶν. Harl. τῶν ἁμαρτιῶν.

A προφήτης ἐκ προσώπου Κυρίου λέγων Ἡ ἐμὸ σφοδρήσασθε, τὸν καθάρων ἄμμιον ὄριον τῆ θελάσση ; τῷ γὰρ ἀσθενεστάτῳ πάλω (27) καὶ ἐκ ταφρονήτῳ πράγματι, τῇ ψάμμῳ, τῆσ μεγάλῃ κβαρείαν θάλασσαν ἐπέδησαν ὁ δυνατός. Ἐπὶ α τοιοῦτόν τι ἐστὶ καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς, ἀκούσθον ἢ παρὰ τῆσ ὑμετέρας ἀγάπῃσ καὶ τῶν γνησίῳν πὴ ἀποστέλλεσθαι συνεχῶσ εἰς ἐπίσκεψιν ἡμῶν τῶν καταπονουμένων, καὶ γράμματα ἀγαπητικὰ γράφῃ πρὸς ἡμᾶς (28) συνεχέστερον, τοῦτο μὲν στήριγμα ἡμῶν τῆν προθυμίαν, τοῦτο δὲ, καὶ εἰ τι σφειλόμεθα ἔπανορθούμενα (29). Οὐκ ἀρνούμεθα γὰρ μὴ σφάλμασιν ὑποκείσθαι, ἄνθρωποι ὄντεσ καὶ ἐν σαρκὶ ζῶντεσ.

B 2. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸν πρὸ τοῦτου χρόνον, ἢ διὰ τὸ μὴ συνιδεῖν τὸ πρέπον, παρελίπετε (30) τὰ σφειλόμενα ἡμῖν, ἀδελφοὶ τιμώτατοι, ἢ διὰ τὸ προληψῆσθαι παρὰ τινῶν εἰς τὰσ καθ' ἡμῶν διαβολὰσ, οὐκ ἐπισησατε ἡμᾶσ ἀξίουσ εἶναι ἀγαπητικῆσ ἐπισκέψασ ἰδοῦ νῦν καὶ κατάρχομεν τοῦ γράμματος αὐτοῦ, καὶ τὰσ ἐπιφερομένας ἡμῖν αἰτίας ὁμολογοῦμεν ἐν ἑαυτῷ ἔχειν (31) ὅψ' ὁμῶν ἀποδύσασθαι· μόνον εἶν κατέλιχοντα οἱ ὀδρίζοντεσ ἡμᾶσ, ἀντιπρόσωποι ἡμῖν ἐστὶν τῆσ ὑμετέρας εὐλαθείασ καταστήνα. Ἐλεγχθέντα μὲν γὰρ καὶ ἡμεῖσ τῆν ἁμαρτίαν ἡμῶν ἐπιγνωμέθα· καὶ ὑμεῖσ μετὰ τοῦσ ἐλέγχουσ συγγνώμῃ ἐξετε παρὰ τῷ Κυρίῳ, ἐκ τῆσ τῶν ἁμαρτιῶν (32) ἡμῶν κοινωνίασ ἑαυτοῦσ ὑποστέλλοντεσ· καὶ οἱ ἐξέξαντεσ, μισθὸν ἔχουσιν, ὡσ τῆν κεκρυμμένην ἡμῶν κακίαν δημοσιεύσαντεσ. Ἐάν δὲ πρὸ τῶν ἐλεγχκαταδικάζητε ἡμᾶσ, ἡμεῖσ μὲν οὐδὲν ἐσόμεθα ἢ κημένοι, ἐκτὸσ τοῦ ζημιωθῆσθαι τὸ πάντων ἡμῶν πμώτατον κτήμα τῆν πρὸσ ὑμᾶσ ἀγάπην (33). Ὑμῶ δὲ, καὶ τοῦτο αὐτὸ πάσασθαι (34) ἡμᾶσ οὐκ ἔχοντεσ καὶ τῷ Εὐαγγελίῳ δόξετε μάχεσθαι τῷ εἰπόντι· Ἡ ὀνόμοσ ἡμῶν κρῖνε τὸν ἄνθρωπον, εἴην μὴ ἀκρίτη πρῶτον, καὶ γινῶ τί ποιεῖ ; Ὁ δὲ καταχέων ἡμᾶσ τὰσ λοιδορίασ, τὸν δὲ τῶν λεγομένων ἐλεγχουσ ἐπάγων, φανήσεται πονηρὸν ἑαυτῷ προστηρῆσ ἐπενεγκῶν, ἐκ τῆσ ἀτόπου τῶν λόγων χρήσεω. Το γὰρ διαβάλλοντα πῶσ ἄλλωσ προσῆκεν ὀνομάσθαι ἢ οὐχὶ ἦν ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἐπιτηδύειν πρὸσ ἠγορίαν αὐτῷ τιθεμένουσ ; Μῆτε οὖν ὁ λοιδορῶ

D (33) Τῆν πρὸσ ὑμᾶσ ἀγάπην. Combefisius pronuntiat plane legendum πρὸσ ἡμᾶσ. Sed nihil proferimus mutandum. His enim verbis, τῆν πρὸσ ὑμᾶσ ἀγάπην, designat Basilius charitatem sibi cum maritimiis episcopis intercedentem. Simili sensu legitimus in epist. 245, τῆν πρὸσ σὲ ἀγάπην, civilitiam mihi tecum intercedentem. Unde etiam illud Plutarchi in libro Περὶ πολυφιλίας, Τὸ σφόδρα εὖ λείν καὶ φιλεῖσθαι πρὸσ πολλοῦσ οὐκ ἐστίν, vehementer diligere ac diligi inter multos non contingit.

(34) Πάσασθαι. Sic cum Harl., Vat. et Coisl. primo legitimus, referendo ad verbum quod sequitur, nempe δόξετε. Editi πάσασθε. Paulo post Med. et Coisl. primus ὀνόμοσ ὁμῶν. Legitur ἡμῶν in Harlæano codice. Quatuor alii mss. ὁ νόμοσ κοῖνετ.

ἡμεῖς διέβολος ἔστω, ἀλλὰ κατήγορος· μᾶλλον δὲ ἡμεῖς τὸ τοῦ κατηγόρου δεχέσθω ὄνομα, ἀλλ' ἀδελφός ἔστω ἐν ἀγάπῃ νοουστῶν, καὶ ἐπὶ διορθώσει ἐπάγων τὴν διεγχοῦ· μήτε ὑμεῖς λοιδοριῶν γένησθε (35) ἡρασαί, ἀλλ' ἐλέγχων δοκιμασαί· μήτε ἡμεῖς ἐκείρενοι καταλειφθῶμεν, μὴ φανερούμενης ἡμῶν τῆς ἀμαρτίας ἡμῶν.

3. Μὴ γὰρ ἐκεῖνος ὑμᾶς ὁ λογισμὸς καταχέτω, ὅτι ἐν τῇ παραλίᾳ οἰκοῦντες ἔξω ἐσμὲν τοῦ πάθους τῶν παλίων, καὶ οὐδὲν τῆς παρ' ἐτέρων ἐπικουρίας δεόμεθα· ὥστε τίς ἡμῶν χρεῖα τῆς πρὸς ἐτέρους κοινωνίας; Ὁ γὰρ Κύριος τὰς μὲν νήσους τῆς (36) ἡπειροῦ ἀπὸ θαλάσσης διέστησε, τοὺς δὲ νησιώτας τοῖς ἡπειρώταις διὰ τῆς ἀγάπης συνέδησεν. Οὐδὲν ἡμᾶς χωρίζει ἐκ ἀλλήλων, ἀδελφοί, ἐὰν μὴ τῇ προαιρέσει τὸν χωρισμὸν ὑποστώμεν. Ἐἰς ἡμῶν Κύριος, μία πίστις, ἑλπίς ἡ αὐτή. Ἐἴτε κεφαλὴν ἑαυτοῦ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας λογίσεσθε, οὐ δύναται ἡ κεφαλὴ εἰπεῖν τοῖς ποῦ, Χρεῖαν ὑμῶν οὐκ ἔχω· εἴτε καὶ ἐν ἄλλῃ τάξει τῶν ἐκκλησιαστικῶν μελῶν ἑαυτοῦς τάσσετε, οὐ δύναται λέγειν τοῖς ἐν τῷ αὐτῷ σώματι κατατεταγμένοις (37) ἡμῶν τὸ, Χρεῖαν ὑμῶν οὐκ ἔχομεν. Αἶ τε γὰρ χεῖρος ἀλλήλων δέονται, καὶ οἱ πόδες ἀλλήλους περιέρουσι, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν τῇ συμφωνίᾳ τὸ ἰσχυρὸς τῆς καταλήψεως ἔχουσιν. Ἡμεῖς μὲν γὰρ βρωγοῦμεν τὸ ἑαυτῶν ἀσθενές· καὶ ἐπιζητοῦμεν τὴν συμπνοίαν ὑμῶν. Οἶδαμεν γὰρ, ὅτι, κἂν μὴ παρῆτε τῷ σώματι, τῇ δὲ τῶν εὐχῶν βοήθειά μέγα παρέξετε ἡμῖν ἐν τοῖς ἀναγκαιωτάτοις καιροῖς ἡμετέρας. Ὅμως δὲ οὐκ ἔστιν οὔτε παρὰ ἀνθρώποις εὐπρεπές, ὅτε τῷ θεῷ εὐάρεστον ταῖς τοιαύταις κεχρησθῶμεν φωναῖς, αἷς οὐδὲ τὰ ἔθνη κέχρηται· τὰ μὴ εἰδὸτα ὦν θεόν. Ἀλλὰ κάκεινα ἀκούομεν, κἂν εἰς πάντα εὐτάχῃ τὴν χώραν νέμονται, τῆς γούν τῶν μελλόντων ἡμετέρας ἀδελφίας τὴν πρὸς ἀλλήλους συμμαχίαν ἀπαρτίζονται, καὶ τὴν ἐπιμιξίαν ὡς ἔχουσάν τι κέρδος μεταδώσειν. Ἡμεῖς δὲ, ἐκεῖνον ὄντες τῶν πατέρων, ἀνομοθέτησαν διὰ μικρῶν χαρακτήρων τὰ τῆς κοινότητος (38) σύμβολα ἀπὸ περάτων τῆς γῆς εἰς πέρατα περιπέσειν, καὶ πάντας πᾶσι πολιτας καὶ οἰκείους εἶναι, ὡς ἀποτετέμενον ἑαυτοῦς τῆς οἰκουμένης, καὶ ἡμεῖς ἐπαισχυνομένη τῇ μονώσει, οὔτε ζημίαν φέρειν ἀνομοσασμόν τῆς ὁμοιοῦς τιθέμεθα· οὔτε φρίσσομεν, ὅτι εἰς ἡμᾶς φθάσει ἡ φοβερὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν κροταλία, εἰπόντος, ὅτι Διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομιαν, ψυγῆσεται ἡ ἀγάπη τῶν κολλῶν.

4. Μὴ ταῦτα, ἀδελφοί τιμιώτατοι, μὴ ἀνάσχησθε αὐτοῖς (39), ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς παρελθοῦσι παρακαλέσατε ἡμᾶς γράμμασιν εἰρηνικοῖς καὶ ἀγαπητικαῖς προσωπήσεσιν, ὡς οὐκ ἐπιτρέψωμι τινὶ ἐπαφῇ τὸ τῆς ἐπιείκειας ἡμῶν ἔλκος, ὃ ἐκ τῆς παρελθούσης ἀμελείας ἐκπέσει ἡμῶν, παραμυθούμενοι. Καὶ εἴτε αὐτοῖ

¹¹ Ephes. iv, 5. ¹² I Cor. xii, 14-21. ¹³ Matth. xxiv, 12

(35) *Γένησθε*. Harl. et Med. γίνεσθε.

(36) *Τὰς μὲν νήσους τῆς*. Ita sex mss. Editi τὰς νήσους μὲν ἀπὸ τῆς.

(37) *Κατατεταγμένοις*. Ita mss. septem. Editi τεταγμένοις. Ibidem Harl. et Med. οὐκ ἔχω.

(38) *Κοινωνίας*. Ita Harl., Med. et Coisl. primus,

A neque accusatoris accipiat nomen, sed frater sit admonens in charitate, et ad emendationem arguens; neque vos conviciorum auditores sitis, sed argumentorum iudices: neque nos incurati relinquamur, nostro nobis non indicato delicto.

3. Non enim vos illa cogitatio detineat: Nos qui maritima loca incolimus, extra multorum malum sumus, nec aliorum indigemus auxilio: quamobrem quid nobis opus est cum aliis communio? Dominus enim insulas quidem a continente per mare divisit: insularum vero incolae per charitatem cum incolis continentis junxit. Nihil nos ab invicem, fratres, separat, nisi animi proposito dissociemur. Unus nobis est Dominus, una fides¹¹, spes eadem. Sive caput vos ipsos universæ Ecclesiæ existimatis, non potest caput dicere pedibus: Non est mihi opus vobis. Sive vos in alio membrorum ecclesiasticorum ordine reponitis, nobis in eodem corpore constitutis non potestis dicere: Vestri non indigemus¹². Nam et manus altera alteri egret, et pes alter alterum firmat, et oculi per concordiam clare ac perspicue vident. Nos enim nostram ipsorum imbecillitatem confitemur, ac conspersionem vestram exposcimus. Novimus enim fore, ut etiamsi corpore non adsitis, precum subsidio non parum nobis emolumenti, temporibus maxime necessariis, asseratis. Vos autem nec coram hominibus decorum est, nec Deo placitum ejusmodi uti vocibus, quibus ne gentes quidem utuntur, quæ Deum ignorant. Quin et illas audimus, etiamsi omnibus abundantem regionem incolant, saltem ob incertum futurorum eventum, sædus inter se libenter inire, ac commercium tanquam alicui rei utile persequi. Nos autem ex illis orti patribus, qui legem tulerunt, ut brevibus notis communionis signa a terminis orbis terrarum usque ad terminos circumferrentur, atque omnes omnibus cives et propinqui essent: nunc nos ipsi abscindimus ab orbe terrarum, nec nos pudet solitudinis: nec damnum ferre distractionem concordiae ducimus: neque horremus, quod ad nos pervenerit formidanda prophetia Domini nostri, qui dixit: *Quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum*¹³.

4. Nolite, fratres reverendissimi, nolite hoc ferre, sed nos potius de præteritis consolemini, pacificis litteris et amicis salutationibus, veluti **302** leni quodam contactu, pectoris nostri vulnus, quod nobis per præteritam incuriam fecistis, demulcentes. Ac sive ipsi vultis ad nos accedere,

qui tamen habet in margine ἐπιμιξίας, ut editi.

(39) *Τούτο*. Hanc vocem apposimus ex mss. septem, pro eo quod erat in editis ταῦτα. Deest primum ταῦτα in duobus codicibus non antiquissimis, nempe Regio primo et Coisl. secundo.

et per vos ipsi morbos nostros perscrutari, utrum vere tales sint, quales auditis, an ex mendacii ad-
ditamentis graviora vobis peccata nostra nuntien-
tur, etiam id fiat. Parati sumus supinis manibus
advenientes vos excipere, nosque ipsi ad diligens
examen offerre; tantummodo iis quæ fient, præcat
charitas. Sive vultis apud vos aliquem locum de-
signare, in quo et debitum vobis visitationis offi-
cium persolvamus; et nos ipsi, quantum fieri po-
test, probandos exhibeamus, ut et præterita
sanentur, et deinceps nullus calumniæ locus relin-
quatur; et hoc fiat. Omnino enim, quanquam
infirmam circumferimus carnem, tamen quandiu
respirabimus, nihil debemus eorum omittere, quæ
ad ædificationem Ecclesiarum Christi pertinent.
Itaque hanc nostram obstestationem ne eludatis,
neque nos eo necessitatis adducatis, ut et aliis
dolorem nostrum aperiatur. Nam hactenus,
quod quidem vos non lateat, fratres, mœstitiam in
nobis ipsis premimus; cum pudeat remotioribus
nostris communicatoribus, vestram a nobis aliena-
tionem declarare, ne et illos affligamus, et gaudium his
qui nos oderunt, afferamus. Nunc solus hæc scripsi;
sed de consilio omnium in Cappadocia fratrum
misi, qui et me rogarunt ut ne quovis uterer mini-
stro litterarum, sed idoneo viro, qui quæcunque
omisimus in epistola, ne longius sermo protraheretur,
sua ipsius prudentia, quam ex Dei gratia ha-
bet, expleat. Dicimus autem optatissimum nobis
ac religiosissimum fratrem Petrum compresbyterum,
quem et excipite in charitate, atque ad nos
cum pace dimittite, ut nobis honorum nuntius sit.
eὐλαβέστατον ἀδελφῶν Πέτρον τὸν συμπρεσβύτερον,
εἰρηνικῶς, ἵνα γένηται ἡμῖν ἀγαθῶν ἄγγελος.

EPISTOLA CCIV.

Queritur Basilium apud presbyteros Neocæsarienses, ac per eos apud totam civitatem, quod cum sibi tot ac tantæ cum illis necessitudines intercedant, absentem se condemnent et oderint, ac calumniis in vitam suam et fidem instructis ausu præbeant. Declarat se non tam sua, quam illorum causa ad defensionem aggredi. Postulat ut si sanabilia sunt ea peccata, admoneretur; sin autem insanabilia, publice ab adversario produmie arguatur. Quod spectat ad fidem, rogat ut idonei instructi sint præsidii, qui de suis scriptis iudicium ferent; ea tamen libenter illorum iudicio committit. Fidem suam defendit et ex puerili institutione accepta ab avia Macrina; et ex perpetuo Ariana hæresis odio, ex quo quos redeuntes suscepit, fidem Nicænam confitentem recepit, idque comprobante beatissimo Athanasio. His addit causam plurimam Ecclesiarum, quas recenset, communionem: unde demonstrat ab illarum Ecclesiarum communionem discessisse, si a sua discedant, ac rogat ne se cogant apud has Ecclesias dolorem hactenus corde pressum depromere, sed potius muniter intiquæ inter Ecclesiam Cæsariensem et Neocæsariensem conjunctionis.

Ad Neocæsarienses.

1. Multo tempore siluimus inter nos, fratres
omni honore dignissimi nobis ac charissimi, non
secus ac qui ad iram concitati **303** sunt. Quis
autem ita iratus et implacabilis injuriæ auctori, ut
ortam ex odio iracundiam per totam fere hominis

* Alias LXXV. Scripta anno 375.

(40) *Ὅλα ἀκούετε.* Ita mss. septem. Editi &
ἀκούετε.

(41) *Ἐγείσθω.* Ita tres vetustissimi codices.
Editi προηγείσθω. Paulo post editi καὶ ἡμῖν τό. Sex
mss. ut in textu. Ibidem legimus γενόμενοι et infra
γενέσθω, quia sic habent plerique mss.

(42) *Διαβολαῖς.* Sic tres vetustissimi codices
cum duobus aliis. Editi διαβολῆς.

(43) *Ἀναπνέωμεν.* Ita Harl. et Coisl. primus.

βούλεσθε πρὸς ἡμᾶς ἀπαντῆσαι, καὶ δι' ἑαυτῶν ἐρε-
νῆσαι τὰ ἀρρώστηματα ἡμῶν, εἰ ὄντως τοιαῦτά
ἐστὶν ὅσα ἀκούετε (40), ἢ ταῖς ἐκ τοῦ φεύδους προ-
θήκαις βαρύτερα ὑμῖν ἀπαγγέλλεται τὰ ἀμαρτήματα
ἡμῶν, γενέσθω καὶ τοῦτο· ἔτοιμοι ἡμεῖς ὄπιθεν
χερσὶ τὴν παρουσίαν ὑμῶν ὑποδέξασθαι, καὶ προελ-
ναὶ ἑαυτοὺς εἰς ἀκριθεῖ βάσανον· μόνον ἀγάπῃ ἠνεί-
σθω (41) τῶν γινομένων· εἴτε καὶ βούλεσθε παρ'
ἑαυτοῖς ὑποδείξει τινα τόπον, ἐν ᾧ γενόμενοι, καὶ
ὑμῖν τὸ ὀφειλόμενον τῆς ἐπισκέψεως χρέος ἀπο-
πληρώσομεν, καὶ ἑαυτῶν τὴν ἐνδεχομένην πᾶσαν
παρέξομεν, ὥστε καὶ τὰ προλαβόντα ἰάσασθαι,
καὶ τοῦ λοιποῦ μηδεμίαν διαβολαῖς (42) χάρι-
καταλιπεῖν· καὶ τοῦτο γενέσθω. Πάντως γὰρ, εἰ
καὶ ἀσθενῆ περιφέρομεν σάρκα, ἀλλ' ἕως ἀναπνεύ-
ωμεν (43), ὑπεύθυνοι ἐσμεν μηδὲν ἐλλειπῆναι τῶν
εἰς οἰκοδομὴν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ. Μὴ οὖν
παρалоγίσθητε ἡμῶν τὴν παράκλησιν ταύτην, καὶ
εἰς ἀνάγκην ἡμᾶς ἀγάγητε, καὶ πρὸς ἄλλους ἐπι-
πεῖν τὴν ὀδύνην ἡμῶν. Μέχρι γὰρ νῦν, γινώσκοντες,
ἀδελφοί, ἐν ἑαυτοῖς τὴν λύπην στέγομεν, αἰσχυνόμενοι
τοῖς πόρρωθεν ἡμῶν κοινωνικοῖς τὴν πρὸς ἡμᾶς
ἀλλοτριωσιν ὑμῶν διαγγεῖλαι· ἵνα μὴ χάριτος
θλιψώμεν, καὶ χαρᾶν τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς ἐμπροσθα-
μεν. Ταῦτα μόνος ἐπέστειλα νῦν· γνώμη δὲ τῶν ἐν
Καππαδοκίᾳ πάντων ἀδελφῶν ἐπεμψα (44), οἱ καὶ
παρεκάλεσάν με, μὴ τῷ τυχεῖν χρῆσασθαι διακόνου
τοῦ γράμματος, ἀλλ' ἀνδρὶ, ὃς δυνήσεται ὅσα διὰ τῆς
ἐπιστολῆς παρήκαμεν, φοβοῦμενοι μὴ εἰς ἀμελεῖαν
πολλὴν τὸν λόγον ἐκβάλωμεν, ταῦτα διὰ τῆς ἐπι-
συνέσεως, ἣν ἔχει ἐκ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἀνα-
πληρώσαι. Λέγομεν δὲ τὸν ποθεινότατον ἡμῖν καὶ
ὄν καὶ δέξασθε ἐν ἀγάπῃ καὶ προπέμψατε πρὸς ἡμᾶς

EPISTOLA ΣΔ.

Τοῖς Νεοκαισαρεῦσιν (45).

1. Πολλὸν χρόνον ἀπεισιωπήσαμεν πρὸς ἀλλήλους
ἀδελφοί τιμώτατοι ἡμῖν καὶ περιπόθητοι, ὡς παρ'
οἱ πρὸς ὀργὴν διαναστάτες. Καίτοι τίς οὕτω βαρῆ-
μηνις καὶ δυσδιάλλακτος τῷ λελυπηκότι, ὥστε διὰ
σχεδὸν ἀνθρώπου γενεᾶ τὴν ἐκ τοῦ μίσους ὀργὴν

Nonnulli alii ἀναπνέωμεν. Editi δὲ πνέωμεν.

(44) *Ἐπεμψα.* Ita Harl. et Med. multo melius
quam editi ἔγραψα.

(45) *Τοῖς Νεοκαισαρεῦσιν.* Scripta est hæc epi-
stola presbyteris Neocæsariensibus, per quos ad
infra, n. 2, se totam civitatem alloqui. Eandem
epistolam indicat in epist. 207, cum ait se ante
toti scripsisse presbyterio, nec responsum accep-
pisse.

συμπεριτείναι; Ὁ περὶ ἡμᾶς ἔστιν ἰδεῖν γινόμε-
 νον (46-47), οὐδεμίαν τοῦ διεξευχθῆαι δικαίας ἀφορμῆς
 ὑπαρχούσης. οὐκοῦν ἔσα γε ἴσμεν αὐτοί· ἀλλὰ τὸ ἐναν-
 τίων, πολλῶν καὶ μεγάλων πρὸς τὴν ἄκραν ἡμῖν φιλίαν
 καὶ ἔκωσιν ἐνυπαρχόντων τὸ ἐξ ἀρχῆς· ἐνδὸς μὲν τοῦ
 μεγίστου καὶ πρῶτου, τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου διαβ-
 ῆδην εἰπόντος, ὅτι Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες,
 ἔτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστέ, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους·
 καὶ πάλιν τοῦ Ἀποστόλου σαφῶς τὸ τῆς ἀγάπης
 καὶ ἐνυπαρχόντων ἡμῖν, τοῦτο μὲν ἐν οἷς ἀποραίνε-
 ται· πλήρωμα νόμου εἶναι τὴν ἀγάπην, τοῦτο δὲ
 ἔστιν προστίθῃσι πάντων ὁμοῦ τῶν μεγάλων τὸ τῆς
 ἀγάπης καλὸν, ἐν οἷς φησιν· Ἐὰν ταῖς γλώσσαις
 τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην
 ἐμὴ μὴ ἔχω, γέροντα χαλκὸς ἤχων, ἢ κύμβαλον
 ἀλαλάζον. Καὶ ἐὰν ἔχω προφητείας, καὶ εἰδῶ τὰ
 μυστήρια πάντα, καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἔχω
 κἄρα τὴν πίστιν ὥστε ὄρη μεταστῆν (48), ἀγά-
 πην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν εἰμι. Κἂν ψωμίσω πάντα
 τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα
 κτηθῆ, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι·
 εἰς ὅς δυναμένου ποτὲ τῶν ἀπρηριθμημένων ἐκάστου
 εἶνα τῆς ἀγάπης ἐνεργηθῆναι, ἀλλὰ βουλομένου τοῦ
 θεοῦ, ὡς αὐτὸς εἶπε, τῷ καθ' ὑπερβολὴν τρόπῳ
 τὴν κατὰ πάντων ὑποσπογὴν προσμαρτυρῆσαι τῇ ἐν-
 τολῇ.

2. Δεύτερον δὲ, ὅτι, εἰ τι μέγα συμβάλλεται πρὸς
 συνάφειαν καὶ τὸ τῶν αὐτῶν μεταστῆν διδασκάλων,
 εἰ αὐτοὶ ὅμῳ τέ εἰσι καὶ ἡμῖν διδάσκαλοι τε τῶν
 μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, καὶ πατέρες πνευματικοί, οἱ
 ἐξ ἀρχῆς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ὑμετέραν θεμελιώσαν-
 τες Γρηγόριον λέγω τὸν πᾶν, καὶ ὅσοι ἐφεξῆς ἐκείνῳ
 τῆς παρ' ὁμῶν (49) ἐπισκοπῆς τὸν θρόνον διαδεξά-
 μενοι, ἄλλος ἐπ' ἄλλῳ, ὡς περ τινὲς ἀστῆρες ἐπανα-
 τίλλοντες, κατὰ τῶν αὐτῶν ἰχνῶν ἐπέβησαν, ὥστε
 ἐγγνώστα καταλείπειν τῆς κατ' οὐρανὸν (50) πολιτείας
 τὰ σημεῖα τοῖς βουλομένοις. Εἰ δὲ καὶ αἱ σωματι-
 καὶ οἰκειώτερες οὐκ ἀπόβλητοι, ἀλλὰ καὶ μέγα (51)
 συμβαλλόμεναι πρὸς ἀρραγῆ συνάφειαν καὶ κοινω-
 νίαν βίου· καὶ ταῦτα ἡμῖν ὑπῆρξε πρὸς ὁμᾶς τὰ
 εἰκτα. Τίνος οὖν ἕνεκεν, ὡς σεμνοτάτῃ πόλει (δι'
 ὁμῶν γὰρ τῇ πόλει πάση διαλέγομαι), οὐ γράμμα
 ἡμερον (52) αὐτόθεν, οὐ φωνὴ δεξιᾶ, ἀλλ' ἦνοικται
 μὲν ὁμῶν τὰ ὦτα τοῖς διαβάλλειν ἐπιχειροῦσιν;
 ὥστε τοσοῦτον πλεόν στενάξειν ὀφείλω, ὅσῳ περ ἂν

etatem extendat? Quod tamen videre est usu no-
 bis evenisse : quamvis nulla sit justa disjunctio-
 nis causa, quod quidem sciamus ; sed contra,
 multa et magna ad summam nobis amicitiam et
 conjunctionem exstiterint ab initio ; unum qui-
 dem, illudque maximum et primum, Domini præ-
 ceptum diserte dicentis : *In hoc cognoscent omnes,
 quod discipuli mei estis, si vos mutuo diligitis* 46.
 Quod quidem charitatis bonum rursus Apostolus
 perspicue nobis exponit, modo quidem, cum pro-
 nuntiat complementum legis esse charitatem, modo
 vero, cum charitatis bonum omnibus simul magnis
 bonis præfert, dum ait : *Si linguis hominum loquar
 et angelorum, charitatem autem non habeam, factus
 sum æs sonans, ut cymbalum tinniens. Et si habeam
 prophetiam, et noverim mysteria omnia, et omnem
 scientiam : et si habeam fidem omnem, ita ut montes
 transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum.
 Et si insumam in alimoniam omnes facultates,
 meas et tradam corpus meum ut comburatur, chari-
 tatem autem non habeam, nihil utilitatis capio* 47 ;
 non quod possint aliquando singula, quæ enume-
 rata sunt, sine dilectione perfici : sed quod San-
 ctus voluerit, ut ipse dixit, adhibita hyperbolæ
 figura, præstantiam omnia superantem huic man-
 dato tribuere.

2. Alterum huc accedit, quod, si quid magni
 affert ad conjunctionem, etiam iisdem uti magi-
 stris, iidem nobis sint ac vobis magistri mysterio-
 rum Dei, et patres spirituales, qui initio Ecclesiam
 vestram fundarunt : Gregorium dico summum il-
 lum virum, et quotquot post eum sedi apud vos
 episcopali succedentes, alius post alium, veluti
 stellæ quædam exorientes, iisdem vestigiis instite-
 runt, adeo ut nemini obscura reliquerint cælestis
 instituti monumenta. Quod si et corporeæ necessi-
 tudines contemnendæ non sunt, sed multum etiam
 ad firmam conjunctionem vitæque societatem con-
 ducunt, hæc quoque nobis jura vobiscum inter-
 cedunt. Quare ergo, o urbium ornatissima (per
 vos enim urbem totam alloquor), nullæ istinc
 mansuetæ litteræ, nulla vox optabilis, sed æper-
 tæ sunt aures vestræ, his qui calumniari conantur ?
 unde eo plus ingemiscere debeo, quo magis video
 ad exitum perduci quod intendunt : siquidem

46 Joan. xiii, 35. 47 I Cor. xiii, 1-5.

(46-47) *Γινόμενον*. Ita tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi *γενόμενον*.

(48) *Μεθιστῆν*. Sic uterque Coisl., Harl. et Med. Editi *μεθιστάσιν*. Paulo post Harl. et Coisl. secundus *κἂν παραδῶ*. Non longe Med. et Coisl. primus *μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ*.

(49) *Τῆς παρ' ὁμῶν*. Ita Coisl. primus et Harl. cum aliis nonnullis. Editi *τῆς παρ' ὁμῶν*.

(50) *Κατ' οὐρανόν*. Sic mss. sex pro eo quod erat in editis *κατ' αὐτῶν*. Ibidem editio Hagan. et Basileensis prima et septem mss. *δύσγνωστα καταλείπειν, obscura cælestis instituti monumenta*. Quod erratum miror in tot codices irrepsisse. Cæterum

recte emendatum est in editionibus recentioribus, quas secuti sumus.

(51) *Καὶ μέγα*. Ita sex mss. Editi καὶ *μεγάλα*. Paulo post editi ὁμῶν ὑπῆρξε πρὸς ἡμᾶς. Iidem mss. ut in textu.

(52) *Ἡμερον*. Quamvis hanc scripturam solus codex Reg. secundus suppeditet, eam tamen adsciscere in textum non dubitavi, tum quia illud, *γράμμα ὑμέτερον*, quod habent editi, idem prorsus sonat ac *γράμμα αὐτόθεν*, tum quia favent Harl. et uterque Coisl. in quibus legitur *γράμμα ἡμέτερον*. Ibidem vocula μὲν addita ex septem mss. Idem Reg. codex non multo post τοσοῦτῳ πλεόν.

calumniæ opus auctorem manifestum habet : qui, cum ex multis malefactis notus sit, tamen hac maxime nequitia dignoscitur, ita ut nomen ei factum fuerit peccatum. Sed tamen forte meam dicendi libertatem : utramque aurem meis psychopantibus aperientes, omnia animo citra examen recipitis, nec quisquam **304** est qui mendaciam a veritate serernat. Quis unquam malarum criminatationum penuria laboravit, solus contendens? quis mentiens convictus, absente eo qui calumniis appetitur? quænam oratio non probabilis audientibus, si maledicus asseveret rem ita se habere, is autem cui maledicatur, nec adsit, nec contumelias audiat? Nonne et ipsa sæculi consuetudo hæc vos edocet, eum, qui æquus et communis auditor futurus est, non debere totum abduci a præoccupante, sed et defensionem exspectare ejus, qui reus agitur, ut sic ex collatione utriusque sermonis, veritas elucescat? *Justum judicium judicate* ⁶⁶ : præceptum est unum ex maxime necessariis ad salutem.

5. Atque hæc dico, non oblitus verborum Apostoli, qui fugiens humana judicia, totam suam vitam illius judicii, quod decipi non potest, examini reservabat, ubi ait : *Mihi autem pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die* ⁶⁷. Sed tamen quia aures vestras falsæ criminatationes præoccuparunt, ac calumniis petita est vita nostra, petita etiam nostra in Deum fides ; haud ignorans tres simul personas a calumniatore lædi : nocet enim et ei quem calumniatur, et iis quos alloquitur, et sibi ipse : de meo equidem damno tacuissimam, probe sciatis, non quod vestram existimationem contemnam (quomodo enim qui, ne eam amittam, hæc scribo et nunc contendo?), sed quod videam ex tribus qui læduntur, eum qui minus læditur, me esse. Ego enim vestri jacturam facio, vobis veritas eripitur ; et qui horum auctor est, me quidem a vobis sejungit, ipse vero se a Domino abalienat : fieri enim non potest ut quis Deo, vetita patrando, jungatur. Vestra igitur causa magis quam mea loquor, et ut vos damno intolerabili eximam. Quod enim majus cuiquam malum accidat, quam si rem omnium pretiosissimam amittat veritatem?

4. Quid igitur dico, fratres? Non peccati expertem me esse, nec vitam meam refertam non esse innumeris delictis. Nam me ipse novi, nec cesso lacrymas ob peccata perfundere, si forte possim

⁶⁶ Joan. vii, 24. ⁶⁷ I Cor. iv, 3.

(53) *Φυλοκρινῶν*. Ita tres vetustissimi codices, nisi quod in Med. legitur φυλλοκρινῶν. Editi φιλοκρινῶν. Scriptura codicum mss. confirmatur ex libro *De Spiritu sancto* c. 29, p. 73, et epist. 237.

(54) *Γενέσθαι*. Med. et Coisl. primus γενέσθαι.

(55) *Τῆς παρ' ὑμῶν*. Ita tres vetustissimi codices

ἄλλοι ἴδω τὸ σπουδαζόμενον· ἐπειδὴ τὸ τῆς ἀσολῆς ἔργον φανερόν ἔχει τὸν καθηγούμενον· ἐς ἀπὸ πολλῶν ὑπάρχων ἀδικημάτων γινώριμος, ἀπὸ ταύτης μάλιστα τῆς πονηρίας χαρακτηρίζεται, ὥστε καὶ ὄνομα αὐτῷ γενέσθαι τὴν ἀμαρτίαν. Πλὴν ἀλλ' ὑμεῖς ἀνάσχεσθέ μοι τῆς παρρησίας· ἀμφοτέρας τὰς ἀκοὰς τὸς διαβάλλουσιν ἡμᾶς ἀναπετάσαντες, πάντα ἀνεξετάστως ταῖς ψυχαῖς παραδέξασθε· καὶ οὐδεὶς ἵππὸ ἀλήθους τὸ ψεῦδος φυλοκρινῶν (53). Τίς ἠπόρησεν πονηρῶν ἐγκλημάτων μόνος ἀγωνιζόμενος; τίς ἠέχθη ψευδόμενος, μὴ παρόντος τοῦ συκοφαντουμένου; ποῖον ῥῆμα οὐκ ἐστὶ πιθανὸν τοῖς ἀκούουσιν, ἐν ᾧ μὲν λοιδοροῦνται, ἢ μὴν οὕτως ἔχειν, ὃ ἔλελοιδορούμενος μῆτε παρῆ, μῆτε ἐπακοῦη τῶν βλαφημιῶν; Οὐδὲ αὐτὴ ἡ τοῦ βίου συνήθεια κατεῖται ὑμᾶς πρὸς ταῦτα, ὅτι δεῖ τὸν μέλλοντα ἴσον καὶ πονῶν ἀκρατῆν γενήσασθαι (54), μὴ ὄλον ἀπάγεσθαι· παρὰ τὸ προλαβόντος, ἀλλ' ἀναμένειν καὶ τὴν ἐπιλογίαν τοῦ ἐναγομένου, ἢ οὕτως ἐκ τῆς παραθέσεως, ἐκατέρων τῶν λόγων διαδειχθῆ ἡ ἀλήθεια; ἔκρινμα δίκαιον κρίνατε· πρόσταγμα ἐστὶν ἐν τῶν ἀσκαιοτάτων εἰς σωτηρίαν.

5. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐκ ἐπιλελησμένοι τῶν ἀπὸστολικῶν ῥημάτων, ὅτι, ψεύγων ἐκεῖνος τὰ ἀνθρώπινα κριτήρια, ὄλον ἑαυτοῦ τὸν βίον ταῖς εὐθείαις τοῦ ἀνεξαπατήτου δικαστηρίου ἐταμιεύετο ἐν οἷς γίνονται· Ἐμοὶ δὲ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν ἵνα ὅς ἡμῶν ἀνακριθῶ, ἢ ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας. Ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ προλαβούσαι διαβολαὶ ψευδεῖς κατέχον ὑμῶν τὰς ἀκοὰς, καὶ διαβέβληται μὲν ἡμῶν ὁ βίος, διαβέβληται δὲ ἡ περὶ τὸν Θεὸν ἡμῶν πίστις, εἰδὸς, ὅτι τρισὶν ὁμοῦ προσώποις τὴν βλάβην προστρέβεται ἡ διαβάλλων· τὸν τε γὰρ συκοφαντούμενον ἀδικεῖ καὶ πρὸς οὐδὲν λόγος ἐστὶν αὐτῷ, καὶ ἑαυτοῦ· τῆς μὲν ἑμαυτοῦ βλάβης κἂν ἀπεσιώπησα, εὐ ἴστε, οὐ γαταφρονῶν τῆς παρ' ὑμῶν (55) ὀπολήψεως, (πῶς γὰρ ἔγε, ἵνα μὴ ταύτην ζημιωθῶ, ταῦτα ἐπιστέλλω καὶ ἀγωνίζομαι νῦν;) ἀλλ' ὁραῖν, ὅτι ἐν τρισὶ τοῖς βλαπτομένοις τὰ ἐλάττωνα ζημιούμενος, εἰμὶ ἐγώ. Ἐγὼ μὲν γὰρ ὑμᾶς ἀποστερούμαι, ὑμεῖς δὲ τὴν ἀλήθειαν ἀφαιρεῖσθε· καὶ ὁ τοῦτον αἴτιος ἐμὲ μὲν ὑμῶν ἵστησιν, ἑαυτὸν δὲ ἄλλοτριῶν τοῦ Κυρίου· διότι οὐκ ἐστὶ Θεὸς ἐκ τῶν ἀπηγορευμένων οἰκειωθῆναι. Ἐγὼ οὖν μᾶλλον ἔνεκεν ἡ ἑμαυτοῦ ποιούμαι τοὺς λόγους, καὶ τοῦ ὑμᾶς ἐξελέσθαι βλάβης οὐκ ἀνεκτῆς. Τί γὰρ ἂν καὶ μεῖζον πάθος (56) κακόν τις τὸ τιμωμάτων τῶν ὄντων ζημιωθείς, τὴν ἀλήθειαν;

4. Τί οὖν φημι, ἀδελφοί; Οὐχ ὅτι ἀναμάρτητός τις ἐγώ, οὐδ' ὅτι ὁ βίος ὁ ἐμὸς οὐχὶ πλήρης ἐστὶ μαρτίων ἐλαττωμάτων· οἶδα γὰρ ἑμαυτὸν, καὶ οὐ δαίλιον γε στάζων τὸ δάκρυον ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν

et Reg. primus. Editi τῆς παρ' ὑμῶν. Mox editio 2 Paris. εἰμί. Ἐγὼ μὲν γὰρ. Aliæ et mss. ut in textu.

(56) *Πάθος*. Ita tres vetustissimi mss. et alii nonnulli. Editi πάθη, excepta tamen editione Hagana.

των, εἰ πως δυνηθείην ἐξιλάσασθαι μου τὸν Θεόν, A καὶ διαφυγεῖν τὴν ἀπειληθεῖσαν κόλασιν· ἀλλ' ὅτι ὁ τὰ ἡμέτερα κρίνων, εἰ μὲν καθάρων ἔχειν διαβεβαιουῦται τὸν ὀφθαλμὸν, καρφολογεῖτω ἡμῶν τὸ ὄμμα (57). Ὁμολογοῦμεν γὰρ δεῖσθαι πολλῆς τῆς ἐκ τῶν ὑγιαίνωντων ἐπιμελείας· εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἂν εἴποι, καὶ τοσοῦτον γε πλεον οὐκ ἔρει, ὅσῳ περ ἂν μάλλον ἤ καθάρως (διότι ἴδιον τῶν τελειῶν τὸ μὴ ἑαυτοὺς ὑπεραίρειν· ἐπεὶ πάντως ὑπόδεικοι τῇ ἀλαζονείᾳ τοῦ Φαρισαίου γενήσονται, ὅς, ἑαυτὸν δικαίων, κατέκρινεν τὸν τελώνην), μετ' ἐμοῦ (58) ζητεῖτω τὸν ἱατρὸν, καὶ μὴ πρὸ καιροῦ κρινέτω, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος, ὅς ἀποκαλύψει τὰ κρυπτά τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν. Μεμνήσθε δὲ καὶ τοῦ ἐπιπόντου· *Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε· καὶ, Μὴ καταδικάζετε, ἵνα μὴ καταδικασθῆτε.* Ὡς δὲ, ἀδελφοί, εἰ μὲν ἴασιμα ἡμῶν ἐστὶ τὰ πλημμελήματα, τί οὐχὶ πείθεται (59) τῷ διδασκάλῳ τῶν Ἐκκλησιῶν λέγοντι· *Ἐλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον;* Ἐἰ δὲ ἀνιάτος ἡμῶν ἡ ἀνομία, τί οὐχὶ εἰς πρόσωπον ἡμῶν ἀντικαθίσταται, καὶ δημοσιεύσας ἡμῶν τὰ ἀνομήματα, ἐλευθεροῖ τῆς καρτῆς ἡμῶν βλάβης τὰς Ἐκκλησίας; Μὴ τοίνυν ἀνάσχῃς τῆς ὑπ' ὀδόντα λαλουμένης καθ' ἡμῶν λοιδορίας. Τοῦτο γὰρ κἀν παιδίσκη μίαν τῶν ἐκ μύλωνος κησῆσε, κἀν τῶν ἀγοραίων τις μεθ' ὑπερβολῆς ἐπιδέξαιτο, οἷς ἡ γλῶσσα πρὸς πᾶσαν ἠκρόνῃται λοιδορίαν. Ἄλλ' εἰσὶν ἐπίσκοποι· κληθῶσιν εἰς ἀκράσιαν. Ἔστι κληρὸς κατὰ πᾶσαν τοῦ Θεοῦ παροικίαν συναχθήτωσαν οἱ δοκιμώτατοι. Λεγέτω μετὰ παρήσας ὁ βουλόμενος, ἵνα ἔλεγχος ᾗ τὸ γινόμενον, καὶ μὴ λοιδορία. Ὑπ' ἔβην ἀγέτω τὰ λαυθάνοντά μου τῆς πονηρίας· μισεῖτω δὲ μηδὲ τότε, ἀλλὰ νοουθετεῖτω ὡς ἀδελφόν. Ἐλεῖσθαι ποῦ δικαιοτέροι ἐσμεν παρὰ τῶν μακαρίων ἀνδρῶν καὶ ἀναμαρτήτων οἱ ἁμαρτωλοὶ (60) ἡμεῖς μάλλον ἢ χαλεπαίνεσθαι.

5. Εἰ δὲ περὶ πίστιν τὸ σφάλμα, δειχθήτω ἡμῖν ἡ συγγραφὴ· πάλιν ἴσον καὶ κοινὸν κριτήριον καθίστατω. Ἀναγκασθήτω τὸ ἔγκλημα. Δοκιμασθήτω, εἰ μὴ ἀγνοία τοῦ ἐγκαλουμένου ἐγκλημα εἶναι δοκεῖ μάλλον, ἢ τῇ ἑαυτοῦ φύσει κατεγνημένον ἐστὶ τὸ γράμμα. Πολλὰ γὰρ τῶν καλῶν οὐ δοκεῖ εἶναι τοιαῦτα πᾶσι τὸ κριτήριον τῆς διανοίας οὐκ ἀκριθὲς κεκτημένους. Ἐπεὶ καὶ τὰ ἰσοβαρῆ τῶν ὄγκων οὐκ ἴσα εἶναι δοκεῖ, ὅταν μὴ ἰσορρόπως ἔχῃσι πρὸς ἀλλήλας αἰκίστιγγες. Καὶ τὸ μέλι ἤδη πικρὸν τισὶ κατεψάνη, D τὴν γευστικὴν αἰσθησιν ὑπὸ τοῦ πάθους διεφθαρμένως. Ἄλλὰ καὶ ὀφθαλμοὶ οὐκ ὑγιῶς ἔχων πολλὰ μὲν τῶν ὄντων οὐκ εἶδε, πολλὰ δὲ τῶν οὐκ ὄντων ἵκνῃτο. Καὶ τοίνυν καὶ ἐπὶ τῆς τῶν λόγων δυνάμεως τὸ ἴσον ὁρῶ πολλάκις γινόμενον, ὅταν τῆς τῶν

Deum meum placare, et supplicium intentatum effugere. Sed hoc dico : is qui nostra iudicat, si purum quidem habere se oculum affirmat, festucas in nostris oculis investiget. Constemur enim nos plurima bene valentium cura indigere. Quod si hoc non dixerit et certe tanto minus dicet, quanto purior fuerit (siquidem proprium est perfectorum sese non efferre; alioquin omnino obnoxii arrogantiae Pharisaei essent, qui sese justificans publicanum condemnabat), mecum quaerat medicum; nec ante tempus iudicet, donec veniat Dominus, qui revelabit occulta tenebrarum, et deteget consilia cordium⁵⁷. Meminerit autem et illius, qui dixit : *Nolite iudicare ut non iudicemini*⁵⁸ : item, *Nolite condemnare, ut non condemnemini*⁵⁹. Omnino **305**

B autem, fratres, siquidem sanabilia sunt nostra delicta; cur morem non gerit doctori Ecclesiarum dicenti, *Argue, increpa, obsecra*⁶¹? Sin autem insanabilis nostra iniquitas, cur contra non stat adversa fronte et evulgans nostra delicta, liberat a pernicie, quam inferimus, Ecclesias? Itaque ne feratis prolatum intra dentes contra nos convicium. Id enim vel una aliqua ex pistrino ancilla fecerit; in hoc supra modum enituerit unus aliquis ex hominibus abjectissimis, quorum lingua ad omne exacuta convicium. Sed sunt episcopi : vocentur ad audiendum. Est clerus in unaquaque Dei parocia : congregentur spectatissimi. Libere loquatur qui vult, ut quod fiet probatio sit, non convicium. Oculis subjiciatur occulta mea improbitas : oderit autem ne tunc quidem, sed admoneat ut fratrem. *Aequum est ut misericordiam hominibus beatis et peccati expertibus nos peccatores moveamus, magis quam indignationem.*

5. Quod si circa fidem error est, ostendatur nobis scriptum : rursus aequum et commune iudicium sedeat. Legatur crimen. Expendatur an non magis accusantis ignorance crimen esse videatur, quam scriptum sua sponte condemnandum sit. Multa enim ex his quae praecclare se habent, talia esse non videntur hominibus accuratum mentis iudicium non habentibus. Nam et aequalis ponderis moles non videntur esse aequales, si lances inter se aequilibras non sint. Ipsum etiam mel nonnullis visum est amarum, quorum gustus morbo corruptus. Sed et oculus non sanus multa eorum quae sunt non videt, et multa quae non sunt comminiscitur. Atque etiam in iudicio de scriptis ferendo idem plerumque video fieri, cum eorum,

⁵⁷ I Cor. iv, 5. ⁵⁸ Matth. vii, 1. ⁵⁹ Luc. vi, 37. ⁶¹ II Tim. iv, 2.

(57) Ἡμῶν τὸ ὄμμα. Coisl. primus et Med. habent ἡμῖν. Paulo post editis καθάρως αὐτός. Omnes mss. ut in textu.

(58) Μετ' ἐμοῦ. Sic libri veteres, pro eo quod erat in editis μήτ' ἐμοῦ. Paulo post editis κριθῆτε καὶ τοῦ. Deest articulus in omnibus mss.

(59) Πείθεται. Sic Med. et Harl. cum tribus aliis. Editi πείθεσθε. Confirmatur haec scriptura, tum ex

his quae sequuntur, tum etiam ex aliis ad Neocæsarienses epistolis, in quibus Basilii odii et dissensionis causas in eorum episcopum videtur potissimum conferre. Sed ea de re uberius agemus in Vita S. Basilii.

(60) Οἱ ἁμαρτωλοὶ. Sic mss. sex. Editi et ἁμαρτωλοί.

qui scripserunt, facultate iudex inferior est. Nam iisdem fere præsiidiis instructos esse oportet, et qui de scriptis iudicat, et qui scribit. Nisi forte de agriculturæ operibus non potest iudicare qui non est agricola; et quid dissonum consonumve in musicis modis non dignoscet musicæ non peritus: statim vero sermonum erit iudex, quicumque voluerit; qui tamen nec præceptorem suum potest ostendere, nec tempus quo didicit, nec quidquam omnino majus minusve de litteris audivit. Jam vero ego novi et in Spiritus oraculis non licere cuilibet examen aggredi verborum; sed ei, qui Spiritum habet discernendi; quemadmodum docuit nos Apostolus, qui in donorum divisionibus dixit: *Hinc quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii vero sermo scientiæ secundum eundem Spiritum: alii fides in eodem Spiritu: alii operationes virtutum: alii prophetia, alii discretionis spirituum*⁶³. Quare si nostra quidem spiritualia sunt, ostendat se habere donum discretionis spiritualium, qui nostra iudicare vult. Sin autem, ut ipse conviciatur, a **306** sapientia hujus mundi proficiuntur; ostendat peritum sese, mundi sapientiæ, et tunc ei suffragia iudicii commitemus. Nec quisquam putet hæc ad fugiendas probationes a me excogitari. Permitto enim vobis, fratres optatissimi, ut eorum, de quibus accusor, examen penes vos sit. An usque adeo tardo estis ingenio, ut omnibus patronis indigeatis ad veritatem inveniendam? Sed si per se minime controversa vobis videantur, persuadete nugatoribus, ut contentionis studium dimittant. Si vero non nihil videtur esse ambigui, interrogate nos per aliquos internuntios, qui nostra ministrare fideliter possint: aut etiam scriptas, si ita videbitur, exposcite a nobis explanationes. Omnino autem omni modo curate, ut ne ista citra examen relinquatis.

. Nostræ autem fidei quæ possit illustrior esse probatio, quam quod educati sumus sub avia beata muliere, ex vobis orta? Macrinam dico celeberrimam illam, a qua edocti sumus beatissimi Gregorii verba, quæcunque usque ad ipsam memoriæ con-

⁶³ I Cor. xii, 8-10.

(61) *Ὁ δύνατός.* Harl. et duo alii *ἀδύνατος*.

(62) *Ὁ βουλόμενος ἔσται.* Ita mss. sex. Editi *ἔσται*.

(63) *Λόγους τοῦ Πνεύματος.* Ita mss. et vetustæ editiones. Basileensis secunda et Paris. habent *λόγους Πνεύματος ἁγίου*.

(64) *Πνεύματι.* Addunt editi ἄλλω δὲ *χαρίσματα* *ιαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι*. Sed hæc desunt in omnibus nostris mss.

(65) *Τοῦ κόσμου.* Editi addunt τούτου quod deest in sex nostris mss. Non difficile est ex hoc loco perspicere, episcopum illum Neocæsariensem, qui Basilio tantum molestiæ exhibuit, inductum hominem fuisse. Atque id confirmatur ex epistola 207, n. 1, ubi eum Basilius ait lingua perstrepere, et cavillationibus suis verisimilitudinis colorem illinere non posse.

A συγγραφεμένων ἔξωθεν ὁ κριτὴς ἀπολιμπάνεται. Δὲ γὰρ σχεδὸν ἐκ τῆς αὐτῆς παρασκευῆς ὠρμηθεῖται τὸν τε κρίνοντα τοὺς λόγους καὶ τὸν συγγράφοινα. Ἡ τὰ μὲν γεωργίας ἔργα οὐ δυνατός; (61) ἔστι κρίνειν ὄγε μὴ γεωργικὸς, καὶ τὸ ἐκμελῆς τε καὶ ἐμμελὲς τῶν κατὰ μουσικὴν ῥυθμῶν οὐ διαγνώσεται ὁ μὴ τῆς ἐπιτητῆμιν ἔχων τῆς μουσικῆς· λόγων δὲ κριτὴς εὐθύς ὁ βουλόμενος ἔσται (1.2), ὁ μὴ τε διδάσκων ἔχων ἑαυτοῦ δεικνύσαι, ὅτε χρόνον ἐν ᾧ μεμάθηκεν, οὕτε ὅλως ἐπαίων τι μικρὸν ἢ μεῖζον τῶν περὶ λόγους. Ἐγὼ δὲ ὄρω, ὅτι καὶ ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Πνεύματος (63) οὐ παντὶ ἐξῆν ἐπιβάλλειν τῆ ἐξέτασιν τῶν εἰρημένων, ἀλλὰ τῷ ἔχοντι τὸ Πνεῦμα τῆς διακρίσεως, καθὼς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος, ἐν ταῖς διαιρέσεσι τῶν χαρισμάτων εἰπὼν· *Ἐ μὲν γὰρ ἐκ τοῦ Πνεύματος διδοται λόγος σοφίας, ἀλλὰ ἐκ λόγος γνώσεως, κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα· ἕτερον δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι* (64)· *Ἄλλω δὲ ἐπιτητῆματα δυνάμειων· ἄλλω προφητεία, ἄλλω ἐκ κρίσεις πνευμάτων*. Ὅστε εἰ μὲν πνευματικὰ τὰ ἡμέτερα, δεικνύτω ἑαυτὸν ἔχοντα τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευματικῶν ὁ τὰ ἡμέτερα κρίσει βουλόμενος· εἰ δὲ ὡς αὐτὸς λοιδορεῖ, ἀπὸ τῆς σοφίας ἔσται τοῦ κόσμου τούτου, δεῖξάτω ἑαυτὸν ἐμπειρον τῆς σοφίας τοῦ κόσμου (65), καὶ τότε αὐτῷ τὰς ψήφους τῆς κρίσεως ἐπιτρέψομεν. Καὶ μηδεὶς ἀέσω ταῦτα πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐλέγχων ἐπινοεῖσθαι παρ' ἡμῶν. Ὑμῖν γὰρ ἐπιτρέπω, ποθεινώτατοι ἀδελφοί, ἐφ' ἑαυτῶν ποιήσασθαι τῶν ἐγκαλουμένων ἡμῖν τῆν ἐξέτασιν. Οὕτως ἔσπε βραβεῖς τὴν διάνοιαν, ὥστε πάντων δεῖσθαι (66) τῶν συνηγῶρων πρὸς τὴν πύλην ἀληθοῦς εὐρεσιν; Ἄλλ' ἐὰν μὲν ἀναντιρρήτως ὑμῖν φανῆ ἐφ' ἑαυτῶν, πείσατε τοὺς ἐρεσχελοῦντας ἀρεῖσθαι πάσης φιλονεικίας· ἐὰν δὲ τι δοκεῖ (67) καὶ ἀμφίβολον ἔχειν, ἐρωτήσατε ἡμᾶς διὰ τινων μεσιτῶν, δυναμένων πιστῶς διακονήσασθαι τὰ ἡμέτερα· ἢ καὶ ἐγγράφους, εἰ δοκεῖ, ἀπαιτήσατε ἡμᾶς τὰς ἀποδείξεις. Πάντως δὲ παντὶ τρόπῳ σπουδάσατε μὴ ἀνεῖστα ταῦτα καταλιπεῖν.

6. Πιστεως δὲ τῆς ἡμετέρας τίς ἂν καὶ γένοιτο (68) ἐναργεστέρη ἀπόδειξις ἢ ὅτι τραπέντες ἡμεῖς ἐπὶ τίτθῃ μακαρίᾳ γυναίκῃ, παρ' ὁμῶν ὠρμημένῃ; Νεκρίνον λέγω τὴν περιβόητον, παρ' ἧς ἐδιδάχθημεν τὸ τοῦ μακαριωτάτου Γρηγορίου ῥήματα, ὅτι πρὸς

D (66) *Πάντων δεῖσθαι*. Editio Basileensis secunda et Parisiensis πάντως δεῖσθαι, *ut omnino patronis indigeatis*. Etsi hæc scriptura videtur prima specie satis commode posita, tamen longe præferenda est ea quam in textum recepimus. Nititur enim incertitate sex codicum mss., Harl., Med., Coisl. utriusque et utriusque Regii, et editionum Hagani. ac Basileensis primæ. Præterea melius conducit proposito Basilius, qui peracute declarat absurde facturos Neocæsarienses, si per se ipsi dijudicare nolint, quasi omnes patroni et ejusmodi iudicium essent advocandi.

(67) *Δοκεῖ*. Sic tres vetustissimi codices. Editi *δοκῆ*, excepta tamen editione Haganoensi.

(68) *Καὶ γένοιτο*. Coniunctio addita ex sex mss.

αὐτὴν ἀκολουθεῖα μνήμης διασωθέντα αὐτὴ τε ἐφύλασσε, καὶ ἡμᾶς ἔτι νηπίους ὄντας ἐπλάττε καὶ ἐμόρφου τοῖς τῆς εὐσεβείας δόγμασιν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν τοῦ φρονεῖν δύναμιν ἀπελάβομεν, τοῦ λόγου ἡμῖν διὰ τῆς ἡλικίας συμπληρωθέντος, πολλὴν ἐπιθόντες γῆν τε καὶ θάλασσαν, εἰ τινὰς εὐρομένων παραδοθέντι κανόνι τῆς εὐσεβείας στοιχοῦντας, τοῦτους καὶ πατέρας ἐπεγραψάμεθα, καὶ ὁδηγούς τῶν ψυχῶν ἡμῶν εἰς τὴν πρὸς Θεὸν πορείαν ἐποιήσαμεθα. Καὶ μέχρι γε τῆς ὥρας ταύτης, χάριτι τοῦ κλειστός ἡμᾶς κλήσει ἀγίῃ εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐπίγνωσιν, οὐδένα οἶδαμεν λόγον ἐχθρὸν τῆς ὑγιαίνουσας ὁλοκαλίας ταῖς καρδίαις παραδεξάμενοι· οὐδὲ μολιθίντες ποτὲ τὰς ψυχὰς τῆς δυσωνύμων τῶν Ἀρειανῶν βλασφημίας. Ἄλλ' εἰ τινὰς ποτε ὠρμηθένους ἐξ ἐκείνου τοῦ διδασκάλου εἰς κοινωνίαν προσελαθόμεθα, ἐπικρυπτομένους τὴν ἐν τῷ βάθει νόσον, καὶ ῥήματα λαλοῦντας εὐσεβῆ, ἢ τοῖς γε παρ' ἡμῶν λεγομένοις μὴ ἀντιτείνοντας, οὕτω προσηγάμεθα, οὕτε πᾶσαν ἐκείνοις τὴν κατ' αὐτοὺς (69) κρίσιν ἐπιτρέψαντες, ἀλλὰ ταῖς προεξενηθείσαις περὶ αὐτῶν ψήφοις παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν ἀκολουθήσαντες. Ἐγὼ γὰρ δεξιμένος γράμματα (70) τοῦ μακαριωτάτου Πατρὸς Ἀθανασίου τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπου, ἃ καὶ ἐγὼ ἐν ταῖς χερσὶ, καὶ προβάλλομαι τοῖς ἐπιζητούσιν, ἐν οἷς φανερώς διηγόρευσαν, εἰ τις ἐκ τῆς τῶν Ἀρειανῶν αἰρέσεως βούλοιο μετατίθεσθαι, ἐμολογῶν τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν (71), τοῦτον προσεσθῆναι, μὴδὲν διακρυπτομένους ἐπ' αὐτῷ· καὶ τοῦτο τοῦ ὁγήματος κοινωνοὺς μοι παρεχομένου τοὺς τε τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀχαΐας ἐπισκόπους ἄπαντας νομίζων ἀναγκαῖον εἶναι ἀκολουθεῖν ἀνδρὶ τοσοῦτον ἃ τὸ ἀξιώπιστον τῶν νομοθετησάντων, ὁμοῦ δὲ καὶ ἐπιθύνων τὸν τῆς εἰρηνοποιίας μισθὸν ὑποδέξασθαι, τῆς μερίδος τῶν κοινωνικῶν.

7. Δικαιότερον δὲ τὰ καθ' ἡμᾶς κρίνεσθαι μὴ ἐξ ἐκείνου ἢ δευτέρου τῶν μὴ ὀρθοποδούντων πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἐκ τοῦ πλήθους τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐπισκόπων συνημμένων ἡμῖν χάριτι τοῦ Κυρίου. Ἐξετασθῶσι δὲ Πισίδια, Λυκαόνες, Ἰσαυροὶ, Φρύγες ἐκείνοι, Ἀρμενίαν ὅσον ὡμῖν ἔστι πρόσσιον, Μακεδόνας, Ἀχαιοὶ, Ἰλλυριοὶ, Γάλλοι, Ἰσπανοὶ (72), Ἰταλία σύμπασα, Σικελιώται, Ἄφροι, Αἰγύπτου τὸ ὑγαίνον, τῆς Συρίας ὅπως οὐκ εἴδον· οὕτως· πέμπουσι τε πρὸς ἡμᾶς γράμματα, καὶ πάλιν δέχονται παρ' ἡμῶν. Ὅν ἔστιν ὡμῖν ἐκ τε τῶν ἐκείθεν φερομένων γραμμάτων μαθεῖν καὶ ἐκ τῶν ἐντευθέντων πάλιν ἀντιπεμπομένων αὐτοῖς διδαχθῆναι, ὅτι εὐμύθοι πάντες ἐσμέν, τὸ ἐν φρονούντες. Ὡστε

(69) Οὕτως... κατ' αὐτούς. Ita mss. sex. Editio... κατὰ τοὺς τοιοῦτους. Ibidem Coisl. primus προσενηθείσαις.

(70) Γράμματα. Editio Paris. addit παρὰ, sed præpositio deest in septem mss. et antiquioribus editionibus. Quod autem de Athanasii sententia testatur Basilius, id confirmatur cum ab ipso Athanasio, qui in epist. ad Rufinum non solum in Ægypto, sed etiam in Græcia, in Hispania et Gallia et ubique idem episcopis placuisse declarat; tum etiam a Liberio papa, qui in epist. 13 Ægyptios omnes et Achivos ejusdem sententiæ testes citat.

A tinuatione conservata cum ipsa custodiebat, tum nos adhuc infantes fingebat et informabat pietatis dogmatibus. Postquam autem et nos sapiendi facultatem accepimus, ratione in nobis per ætatem completa, multum telluris ac pelagi peragrantes, si quos invenimus secundum traditam pietatis regulam ambulantes, eos et patrum loco habuimus, et duces animarum nostrarum, in via quæ ad Deum ducit, secuti sumus. Atque ad hanc usque horam, gratias illius, qui nos vocavit vocatione sancta ad sui cognitionem, nec sermonem ullum scimus sanæ doctrinæ inimicum in corda nostra intrasse; nec animas nostras infami Arianorum blasphemia contaminatas unquam fuisse. Sed si quos aliquando ab illo magistro profectos in communionem admisiimus, morbum intimo corde occultantes, et pia verba loquentes, aut certe iis quæ a nobis dicebantur, non repugnantes, ita suscepimus; cum non omne de talibus iudicium nobis ipsis permitteremus, sed sententiam, quæ prius lata de illis fuerat a Patribus nostris, sequeremur. Ego enim cum accepissem litteras beatissimi Patris Athanasii Alexandriæ episcopi, quas et in manibus habeo, et ostendo exposcentibus, in quibus clare pronuntiavit, si quis ex Arianorum hæresi voluerit transferri Nicænam fidem constans, eum admittendum esse, nec esse in eo recipiendo hæsitandum; cumque ille mihi hujus decreti socios citasset, tum

Macedoniæ, tum Achaiæ episcopos omnes; rursus

307 necesse esse tantum virum sequi ob eorum, qui legem tulerant, auctoritatem, simulque cupiens pacificationis mercedem consequi, fidem illam constantes ascribebam numero communicatorum

τούς ταύτην ὁμολογούντας τὴν πίστιν ἐγκατέτασσον

7. Justius est autem res nostras judicari, non ex uno aut altero non recte in veritate ambulanti-bus, sed ex multitudine episcoporum, qui nobis in toto terrarum orbe per Domini gratiam conjuncti sunt. Interrogant autem Pisdæ, Lycaones, Isauri, Phryges utrique, Armeniorum quidquid vobis est vicinum, Macedones, Achæi, Illyrii, Galli, Hispani, Italia tota, Siculi, Afri, Ægypti pars sana, quidquid est reliqui in Syria: qui et ad nos litteras mittunt, et rursus a nobis accipiunt. Ex quibus litteris, tum quæ illinc asferuntur, tum quæ rursus vice versa hinc ad ipsos mittuntur, discere vobis licet nos omnes esse unanimes, idemque sentire. Quapropter communionem nostram qui refugit,

Sed mirum est cur Occidentalium testimonium aut Athanasius in epistola ad Basilium prætermiserit, vel ipse Basilius hac in epistola prætermittat. Causam investigare conabimur in Vita S. Basilii.

(71) Τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν. Ita mss. sex. Editi τῶν ἐν Νικαίᾳ τὴν πίστιν.

(72) Ἰσπανοί. Legitur Σπάνοι in codicibus Harl., Vat. Coisl. secundo et utroque Regio. Inter has provincias non recenset Basilius Ciliciam et Galatiam, quia his in regionibus grassabatur hæresis, neque etiam Asiæ diocesium, quam Basilio valde suspectam fuisse perspicimus ex epist. 218.

sinceritas vestra noverit eum sese a tota Ecclesia separare. Circumspicite, fratres, quibuseum vobis sit communio: si eam a nobis non suscipiatis, quis jam vos agniturus est? Nos eo necessitatis ne perducatis, ut triste quidpiam de charissima nobis Ecclesia statuamus. Ne committatis, ut quæ nunc corde premo, mecum ingemiscens, et deplorans luctuosum tempus, quo citra ullam causam Ecclesiæ maximæ, et jam olim inter se fraternis animis conjunctæ, nunc dissident; ne committatis, inquam, ut hæc apud omnes simul communicatores deplem. Ne cogatis me voces promere, quas hactenus rationis freno occultatas apud me contineo. Satius est nos e medio tolli et Ecclesias inter se consentire, quam propter pueriles nostras simultates tantum mali populis Dei inferri. Percontamini Patres vestros, et annuntiabunt vobis, paræcias, etsi locorum situ videbantur inter se divisæ, at animo unum fuisse, unoque consilio solitas gubernari. Frequentissime populus misccebatur; frequentissime e clero alii ad alios veniebant; ipsi vero pastoribus tantum inerat mutui amoris, ut uterque altero in iis, quæ ad Dominum attinent, magistro ac duce uteretur.

αὐτοῖς δὲ τοῖς ποιμεσι τοσοῦτον περιῆν τῆς πρὸς ἀσφάλῃ τῷ ἑτέρῳ καὶ ἡγεμονίᾳ χρῆσθαι εἰς τὰ πρὸς

ὁ τὴν πρὸς ἡμᾶς κοινωνίαν ἀποδιδράσκων μὴ λανθάνεω ὑμῶν τὴν ἀκριθείαν, πάσης ἑαυτὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀποβήγγυς (75). Περιβλέψασθε (74), ἀδελφοί, πρὸς τίνας ἐστὶν ὑμῖν ἡ κοινωνία· ἐπειδὴν παρ' ἡμῶν μὴ δεχθῆτε, τίς λοιπὸν ὑμᾶς ἐπιγνώσεται; Μὴ ἀγάγητε ἡμᾶς εἰς ἀνάγκην σκυθρωπῶν τι βουλεύσασθαι περὶ τῆς φιλαδέφειας ἡμῶν Ἐκκλησίας. Μὴ ποιήσητέ με, ἀ νῦν ἐν τῇ καρδίᾳ κρύπτω τῇ ἑμαυτοῦ, κατ' ἑμαυτὸν στενάζων καὶ ὑδρόρριμος τοῦ κειροῦ τὴν κακότητα, ὅτι, αἰτίας οὐκ οὖσης, αἱ μέγισται τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ἐκ παλαιοῦ πρὸς ἀλλήλας ἀδελφῶν τάξιν ἐπέχουσαι (75), αὐταὶ νῦν διεστῆχασιν· μὴ με ποιήσητε ταῦτα πρὸς πάντας ὁμοῦ τοὺς κοινωνικοὺς ἀποδύρασθαι. Μὴ ἐκδιδήσῃ με ἀφείναι ῥήματα, ἀ μέχρι τοῦ νῦν τῷ ἐκ τοῦ λογισμοῦ χαλεπῶ κεκρυμμένα ἔχω παρ' ἑμαυτῶ. Βέλτιόν ἐστιν ἡμῖν ἐκ ποδῶν γενέσθαι, τὰς δὲ Ἐκκλησίας ὁμονοεῖν πρὸς ἀλλήλας, ἢ διὰ τὰς μειρακιδώδεις ἡμῶν μικροφυχίας κακὸν τοσοῦτον ἐπάγεσθαι τοῖς λαοῖς τοῦ Θεοῦ. Ἐρετήσατε τοὺς Πατέρας ὑμῶν, καὶ ἀναγγελοῦσιν ὑμῖν, ὅτι, εἰ καὶ τῇ θέσει τοῦ τόπου διηρησῆσιν ἰδοῦσαν αἱ παροικίαι (76), ἀλλὰ τῷ γε φρονήματι ἐν ἤσαν, καὶ μὴ γνώμῃ ἐκυβερνῶντο. Συνεχεῖς μὲν τοῦ λαοῦ αἱ ἐπιμειζίαι· συνεχεῖς δὲ τοῦ κλήρου ἐπιδημίαι· ἀλλήλους ἀγάπης, ὥστε ἐκάτερον αὐτῶν διδά-

Κύριον.

308 EPISTOLA CCV.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕ'.

Elpidium rogat, misso iterum Meletio presbytero, ut, eo agente cum episcopis maritimis, locus et tempus ad concordiam stabilendam constituantur.

Elpidio episcopo.

Rursus dilectum et compresbyterum Meletium impulimus, ut tuæ dilectioni nostram salutationem perferat. Cui quanquam omnino statueram parcere ob infirmitatem, quam sponte sibi ipse ascivit, redigens carnem in servitute ob Evangelium Christi; tamen cum mihi ipsi decorum esse existimans salutare te per ejusmodi viros, qui, quæcunque litteras effugerint, per se valeant supplere, et veluti loco epistolæ vivæ esse et scribenti et epistolam recipienti: tum etiam ipsius desiderium explens, quo semper tuam præstantiam prosequitur, ex quo honorum quibus præditus es, periculum fecit; ipsum etiam nunc ut ad te proficiscatur exoravi, ac per eum et visitationis solvimus debitum, et rogavi ut pro nobis ac pro Ecclesia

C

Ἐλπίδιῳ ἐπισκόπῳ.

Πάλιν ἡμεῖς τὸν ἀγαπητὸν καὶ συμπρεσβύτερον (77) Μελέτιον ἐκίνησαμεν, ἐπὶ τὴν σὴν ἀγάπην προστορίας ἡμῶν διακομιζόντα. Οὐ εἰ καὶ πάντῃ ἐγκώσιμην φειδεσθαι διὰ τὴν ἀσθένειαν, ἣν ἐκουσίως ἑαυτὸν ἐπηγάγετο, δουλαγωγῶν τὴν σάρκα διὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ὅμως καὶ ἡμῖν αὐτοῖς πρέπει εἶναι κρίναντες (78) διὰ τοιούτων προσφθέγγεσθαι σε, τῶν δυναμένων ὅσα διαφεύγει τὸ γράμμα παρ' ἑαυτῶν ῥαδίως ἀναπληρῶσαι, καὶ οἰοῦναι ἀντ' ἐπιστολῆς ἐμφύχου γενέσθαι τῷ τε γράφοντι καὶ τῷ δεχομένῳ· καὶ τὸν αὐτοῦ δὲ πόθον ἀναπληροῦντες, ὃν ἔχει ἀεὶ περὶ τὴν σὴν τελειότητα, ἀφ' οὗ εἰς πείραν ἀφίκετο τῶν ἐν σοὶ καλῶν· καὶ νῦν αὐτὸν ἔλθειν ὡς σὲ (79) ἔδυσωπήσαμεν, δι' οὗ καὶ τὸ τῆς ἐπισκέψεως ἀποπληροῦμεν χρέος, καὶ παρακαλοῦμεν

ferre, non dubium quin omnes illius causæ favissent, et justissima in Neocæsarienses indignatione exarsissent.

(74) *Περιβλέψασθε.* Editi addunt οὖν, quæ vobis deest in omnibus nostris mss.

(75) *Ἐπέχουσαι.* Coisl. primus κατέχουσαι.

(76) *Αἱ παροικίαι.* Editiones Basileensis secunda et Parisiensis addunt καὶ Ἐκκλησίαι, sed repugnant septem mss. et antiquiores editiones.

(77) Vide Addenda.

(78) *Κρίναντες.* Sic multi codices mss. Sed recentiores habent κρίνοντες.

(79) *Ἐλθεῖν ὡς σὲ.* Hæc desunt in culicibus Mcd. et Harl.

Alias CCCXXII. Scripta anno 375.

(73) *Ἀποβήγγυς.* Vetus est apud ecclesiasticos scriptores effatum, eum schismatis crimen incurere, qui alium præter fas et jura excommunicat. Sed tamen ejusmodi schismatici non ideo ab exteriori Ecclesiæ communione discedebant. At Basilii loquitur de hæc exteriori communione, eaque carituros declarat, qui a sua discesserint. Quod quidem non accuratissime dictum videretur, nisi præcipue de Neocæsariensibus dictum esset. Nam Paulinus Antiochenus carebat communione Basilii, nec tamen Ecclesiarum Occidentalium communionem amiserat. At Neocæsarienses si in injuria Basilio facienda perstitissent, eumque cogissent apud communicatores suos querelas de-

προσεύχεσθαι σε ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ
 θεοῦ· ἵνα δῶ (80) ἡμῖν ὁ Κύριος ἡρεμον καὶ ἡσύχιον
 βίον διάγειν, τῆς ἐκ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Εὐαγγελίου
 ἰπταρίας ἀπαλλαγέντας (81). Εἰ δὲ καὶ τῇ σῆ συνέσει
 ἀκολουθοῦν καὶ ἀναγκαῖον καταφαίνεται εἰς ταυτὸν
 ἡμᾶς ἀλλήλους ἐλθεῖν, καὶ συντυχεῖν καὶ τοῖς λοιποῖς
 τιμιωτάτοις ἀδελφοῖς τοῖς τὴν παραλίαν κατοικοῦσιν
 ἱεσκόποις, αὐτῆς καὶ ἡμῖν ἀπόδειξον τόπον καὶ και-
 ρὸν καθ' ὃν ἔσται τοῦτο, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἐπίσται-
 ῖον, ἵνα, ἐπὶ ὠρισμένοις καταλιπόντες ἕκαστος τὴν
 ἐν χερσὶν ἀσχολίαν, δυνθῶμέν τι τῶν εἰς οἰκοδομήν
 τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ποιῆσαι, καὶ ἀνελεῖν μὲν
 τὰς ἐξ ὑπονοῶν νῦν ἡμῖν πρὸς ἀλλήλους ἐγγυνομέ-
 νας λύπας, κυρῶσαι δὲ τὴν ἀγάπην. ἥς ἀνευ ἀτελεῖ
 εἶναι πάσης ἐντολῆς ἐργασίαν αὐτὸς ἡμῖν ὁ Κύριος
 ἐωρῆσατο.

A Dei preceris, ut Dominus det nobis ab injuria
 inimicorum Evangelii liberatis tranquillam ac quietam
 vitam agere. Quod si et tuæ prudentiæ consentaneum
 et necessarium videbitur, ut in unum veniamus, con-
 grediamurque etiam cum reliquis reverendissimis
 fratribus maritimarum civitatum episcopis, ipse etiam
 nobis designa locum et tempus, quo hæc fient, et
 scribe fratribus, ut præstito tempore relinquentes
 unusquisque ea quæ in manibus negotia, possimus
 aliquid ad ædificationem Ecclesiæ navare, ac tollere
 insitas nobis nunc ex suspicionibus inter nos molestias,
 ac charitatem firmare, sine qua mancam et imperfectam
 esse cujusvis præcepti observationem ipse nobis
 Dominus declaravit.

B

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΖ'.

EPISTOLA CCVI'

Consolatur Elpidium, nepotis morte afflictum, ac speratum congressum ne dolor interpellat, hortatur.

Ἐπιιδίῳ ἐπισκόπῳ (82) παραμυθητικῇ.

Elpidio episcopo consolatoria.

Νῦν μάλιστα τῆς τοῦ σώματος ἀσθενείας αἰσθάνομαι,
 ὅτε ὁρῶ μοι τοσοῦτον ἐμποδίζουσαν τῇ τῆς
 ψυχῆς ὠφέλειᾳ. Εἰ γάρ μοι κατὰ νοῦν (83) ἐχώρει
 τὰ πράγματα, οὐκ ἂν δι' ἐπιστολῶν, οὐδὲ διὰ μέσων
 ἀνθρώπων προσεφθεγγόμεν ὑμᾶς· ἀλλ' αὐτὸς ἂν
 δι' ἐμαυτοῦ καὶ τὸ τῆς ἀγάπης ἀπεπλήρου χρέος,
 καὶ ἐγγύθεν ἀπέλαυον τοῦ πνευματικοῦ (84) κέρδους.
 Νῦν δὲ οὕτω διάκειμαι, ὡς ἀγαπητῶς καὶ τὰς τῆς
 πατρίδος κινήσεις ὑφίστασθαι, ἅς ἀναγκαῖως ποιού-
 μεθα ἐπισημειώμενοι ἅς κατὰ τὴν χώραν ἡμῶν παρ-
 οικίας. Ἄλλὰ παράσχοι ὁ Κύριος καὶ ὑμῖν ἰσχὺν
 καὶ προθυμίαν, καὶ ἐμοὶ πρὸς τῇ σπουδῇ (85) ἦν
 ἔχω νῦν. καὶ δύναμιν, ὥστε, καθὼς παρεκάλεσα ὑμᾶς,
 πραγματεῦσασθαι ἡμῖν τὴν ἀπόλαυσιν, γενομένοις
 ἐπὶ τῆς Κομανικῆς ἐνορίας. Φοβούμαι δὲ περὶ τῆς
 σῆς κωσμιότητος, μήπου σοι ἐμπόδιον γένηται ἡ περὶ
 τῶν οἰκειῶν λύπη. Καὶ γὰρ ἔμαθον, ὅτι σε ἔβληψε
 παιδίον τελευτῆ· οὐ τὴν στέρησιν, ὡς μὲν πάππῳ,
 λυπηρὰν εἰκὸς εἶναι. ὡς δὲ ἀνδρὶ πρὸς τοσοῦτον ἤδη
 διαθεθῆκότι τῆς ἀρετῆς, καὶ ἐπισταμένῳ τῶν ἀνθρω-
 πίνων τὴν φύσιν ἐκ τῆς κιτὰ τὸν χρόνον ἐμπειρίας,
 καὶ ἐκ τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας, ἀκόλουθον μὴ
 πάντῃ δύσφορον εἶναι τῶν οἰκειοτάτων τὸν χωρι-
 σμόν. Καὶ γὰρ οὐ τὰ αὐτὰ ἀπαιτεῖ ἡμᾶς τε καὶ
 τοὺς τυγχόντας τῶν ἀνθρώπων ὁ Κύριος. Οἱ μὲν γὰρ
 συνθηεῖα ζῶσιν· ἡμεῖς δὲ κανόνι τῆς πολιτείας τῇ
 ἐντολῇ τοῦ Κυρίου κεχρήμεθα, καὶ τοῖς προλαβοῦσι

C

D

Nunc maxime corporis infirmitatem sentio, cum
 eam video mihi tantopere obstare animæ utilitati.
 Si enim mihi res succederent ex sententia, non
 vos per litteras, neque per internuntios alloquerer,
 sed ipse per me et charitatis exsolverem debitum,
 et cominus perfruerer spirituali emolumento. Nunc
 autem ita me habeo, ut præclare mecum agi putem
 si vel in patria motus sustinere possim, quos mihi
 necesse est nostræ parœciæ pagos visitanti susci-
 pere. Sed et vobis Dominus robur et alacritatem
 et mihi præter studium, quod nunc **309** habeo
 largiatur et vires, ut, quemadmodum vos rogavi,
 fiat mihi copia vobis fruendi, cum in fines Coma-
 nicos venero. Metuo autem tuæ dignitati, ne te do-
 mesticus dolor interpellat. Didici namque afflictum
 te fuisse filiioli interitu: cujus jacturam, ut avo,
 molestam quidem esse par est; sed ut viro tantos
 jam in virtute progressus adepto, et perspectam
 habenti rerum humanarum naturam tum ex tem-
 poris experientia, tum ex spirituali doctrina, con-
 sentaneum est intolerabilem non esse propinquissi-
 morum disjunctionem. Non enim ideam a nobis
 Dominus exposcit, quod a quibuslibet hominibus.
 Hi enim vivunt ex consuetudine: nobis autem
 vivendi regula. Domini præceptum ac præterita
 beatorum virorum exempla, quorum magnitudo
 animi adversis temporibus maxime declarata est.

(80) Δῶ. Nonnulli mss. δῶη.

(81) Ἀπαλλαγέντας. Ita Med. et Harl. quæ quidem scriptura Basilio usitata et familiaris, sed a recentioribus libraribus videtur fuisse mutata in ἀπαλλαγῆσιν, ut habent editi.

(82) Ἐπιιδίῳ ἐπισκόπῳ. Hunc titulum sic reposuimus, quia in tribus antiquissimis codicibus legitur: Τῷ αὐτῷ παραμυθητικῇ *Eidem consolatoria*. Præcedit autem in his codicibus epistola 205 ad eundem Elpidium. Deest episcopi vox in editis. At in codicibus Vat. et Reg. primo legitur tantum: Παραμυθητικῇ, omisso Elpidii nomine. In codice Regio secundo legitur ἐτέρῳ ὁμοίᾳ ἐπὶ ἐκγόνου ἀποβολῇ, et in codice Parisiensis Ecclesiæ: Παραμυθη-

τικῇ τινι ἐπὶ ἐκγόνου ἀποβολῇ. *Cuidam consolatoria ob mortem nepotis*. Præter auctoritatem vetustissimorum codicum, tanta est necessitudo huic epistolæ cum præcedenti, ut dubium esse non possit, quin ad Elpidium episcopum scripta sit.

(83) Κατὰ νοῦν. Harl. κατὰ ῥοῦν.

(84) Πνευματικοῦ. Editi addunt τοῦτου quod deest in sex mss.

(85) Πρὸς τῇ σπουδῇ. Ita tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi πρὸς τὴν σπουδῆν. Paulo post iidem editi πραγματεῦσασθαι ὑμῖν. Novem mss. ἦμῖν Subinde sex mss. μὴ που σοί. Editi μὴ πως σοί.

Alias C&CXLVIII. Scripta anno 375.

Ut igitur et ipse fortitudinis ac vere ob sperata bona animi affectionis exemplum hominibus relinquas, invictum te a dolore ac molestis rebus excelsiorem exhibe, patiens in afflictione, spe lætus. Horum itaque nihil speratum nobis congressum impediatur. Infantibus namque satis est ætas ut inculpati sint: nos autem debemus præscripta nobis ministeria Domino exhibere, atque in omnibus parati et expediti esse ad Ecclesiarum administrationem, cujus magna præmia fidelibus et prudentibus administris Dominus noster reservavit.

αἰῶν, ἧς μεγάλους τοὺς μισθοὺς τοῖς πιστοῖς καὶ φρονίμοις οἰκονόμοις ὁ Κύριος ἡμῶν ἐταμιεύσαστο.

EPISTOLA CVII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΖ'.

Cum Neocæsarienses clerici omnes ad unum in odio Basilii cum episcopo suo consentirent: Basiliius admonet eos, ut ne assentiant homini errorem Sabellii inducenti, neve patiantur populum ab eo decipi. Is Basilium fugiebat, argui melius: somnia fingebat, ut Basilii doctrinam persuaderet esse perniciosam. Cuiusam odii rogatus, non aliam afferret præter psalmos et canitum ac monasticam vitam: quæ instituta, nondum in Neocæsariensi Ecclesia recepta, rigebant a Cæsariensi. Utrumque illud institutum Basilii et sibi honori esse, et in aliis Ecclesiis vigere demonstrat. Objicientibus, hæc non fuisse tempora Gregorii, respondet nec Iulianus tunc fuisse, nec quidquam fere ea illius institutum apud eos sperasse. Unde eos monet ut trabem ex oculis suis ejiciant, ac hæresim vitent; alioquin lacere se non posse in tanta amarum pernicie.

Ad clericos Neocæsarienses.

B Τοῖς κατὰ Νεοκαισάρειαν (86) κληρικοῖς.

4. Consensus in mei odio, et quod omnes ad unum belli nobis illati ducem sequimini, suadeoat mihi, ut erga omnes pariter conticescerem, neque amici scripti, aut ullius colloqui essem inceptor, sed in silentio mœrorem meum concoquerem. Sed quia calumniæ silentio non prætermittendæ, non ut contradicendo nos ipsi ulciscamur, sed ne mendacium progredi et deceptos lædi patiamur, necessarium visum est hoc etiam omnibus proponere, et prudentiæ vestræ scribere, quamvis cum nuper toti presbyterio communiter scripseris, nulla me responsione dignati sitis. Nolite assentari, fratres, iis, qui prava dogmata in animos vestros inducunt: neque despiciat, dum populus Dei, vobis scientibus, **310** per impia dogmata subvertitur. Sabellius Afer et Marcellus Galata, soli ex omnibus ea ausi sunt et docere, et scribere, quæ nunc apud vos, velut sua ipsorum inventa, proferre aggreuntur populi duces, lingua perstrepen-
tes, sed ne verisimilitudinis quidem colorem his tricis et cavillationibus illinere valentes. Hi fanda atque nefanda in nos concionantur, et omni modo congressum nostrum declinant. Quamobrem? Nonne quia timent ne de pravis suis dogmatibus arguantur? Hi videlicet eo usque impudentiæ contra nos devenere ut et somnia suædam in nos

1. Ἡ μὲν συμφωνία τοῦ καθ' ἡμῶν μίσους, καὶ τὸ μέχρις ἐνδὸς πάντας ἀκολουθεῖσθαι τῷ προσιτυτῷ τοῦ καθ' ἡμῶν πολέμου, ἐπειθε με ὁμοίως ἀποσιωπῆν πρὸς ἅπαντας, καὶ μήτε γράμματος φίλικου μήτε τινὸς ὁμιλίας κατάρχειν, ἀλλ' ἐν ἡσυχίᾳ πέττειν τὴν ἑμαυτοῦ λύπην· ἐπειδὴ δὲ χρὴ πρὸς τὰς διαβολὰς μὴ (87) ἀποσιωπᾶν, οὐχ ἵνα διὰ τῆς ἀντιλογίας ἡμᾶς αὐτοὺς ἐκδικῶμεν, ἀλλ' ἵνα μὴ συγχωρῶμεν εὐδοθεῖναι τῷ ψεύδει, καὶ τοὺς ἡπατημένους μὴ ἐναφῶμεν τῇ βλάβῃ, ἀναγκαῖον ἐφάνη μοι καὶ τοῦτο προθεῖναι τοῖς πᾶσι, καὶ ἐπιστεῖλαι ὑμῶν τῆ συνέσει, εἰ καὶ, ὅτι πρῶην κοινῇ παντὶ τῷ πρεσβυτερίῳ γράψας, οὐδεμιὰς παρ' ὑμῶν ἀποκρίσεως ἤξιώθην (88). Μὴ κολακεύετε, ὡ ἀδελφοί, τοὺς τὰ πονηρὰ δόγματα ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐπάγοντας· μὲν καταδέξθηθε περιρᾶν ἐν γνώσει ὑμετέρᾳ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ἀσεβῶν διδαγμάτων καταστρεφόμενον. Σαβέλλιος ὁ Αἴβυς καὶ Μάρκελλος ὁ Γαλάτης, μόνοι ἐκ πάντων ἐτόλμησαν καὶ διδάξαι ταῦτα καὶ γράψαι, ἅπερ νῦν παρ' ἡμῖν, ὡς ἴδια αὐτῶν εὐρέματα, ἐπιχειροῦσι προφέρειν οἱ καθηγούμενοι τοῦ λαοῦ, βαμβαίνοντες (89) τῇ γλώσσῃ, καὶ οὐδὲ εἰς πῆθανν κατασκευὴν ἄγειν (90) τὰ σοφίσματα ταῦτα καὶ τοὺς παραλογισμοὺς ἐξαγορεύετε. Οὗτοι ῥητὰ καὶ ἔρρητα καθ' ἡμῶν δημηγοροῦσι, καὶ πάντα τρόπον τὰ συντυχίας ἡμῶν ἐκκλίνουσι. Τίνος ἐνεκεν; Οὐχὶ τὴν

* Alias LXIII. Scripta anno 375.

(86) Κατὰ Νεοκαισάρειαν. Ita mss. tres vetustissimi cum duobus Regiis et Coisl. secundo. Male in editis κατὰ Νεοκαισαρείας. Non enim sic loqui solet Basiliius. Post ope veterum codicum emendavimus quod minus accurate scriptum erat in editis μέχρις ἐνδὸς et πεσείν τὴν ἑμαυτοῦ λύπην. In duobus tamen recentioribus mss. et in editionibus Hag. et Basil. legitur πέσσειν. Paris. 2 πέττειν.

(87) Πρὸς τὰς διαβολὰς μὴ. Quinque codices non antiquissimi μήτε πρὸς τὰς διαβολὰς. Ne ca-

lumniam quidem silentio prætermittendæ. Post nonnulli codices recentiores προσθεῖναι τοῖς πᾶσι. *He etiam omnibus addere.*

(88) Γράψας... ἤξιώθην. Ita tres vetustissimi codices. Editi γράψαντες... ἤξιώθημεν.

(89) Προφέρειν... βαμβαίνοντες. Ita Harl., Medl. Coisl. uterque cum tribus Regiis. Editi προσφέρειν... βομβαίνοντες.

(90) Ἄγειν. Ita tres vetustissimi codices; quinque alii ἀγαγεῖν. Editi ἐξαγαγεῖν.

ἐπὶ τοῖς πονηροῖς δόγμασιν ἑαυτῶν (91) ἔλεγχον ὑφ-
 ορώμενος; Οἱ γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον ἡμῶν κατηναισχύντη-
 σαν, ὥστε καὶ ὄνειρους τινὰς ἐφ' ἡμᾶς συμπλάσαι,
 διαβάλλοντες ἡμῶν τὰς διδασκαλίας, ὡς βλαβεράς·
 2, καὶ πάντα τὰ τῶν φυλλοχθῶν μνηῶν φαντάσμα-
 τα ταῖς ἑαυτῶν κεφαλαῖς ὑποδέξωνται, οὐδεμίαν
 ἡμῖν βλασφημίαν δυνήσονται προστερίψασθαι, πολλῶν ὄντων τῶν (92) ἐφ' ἑκάστης Ἐκκλησίας μαρτυρούν-
 των τῇ ἀληθείᾳ.

2. Καὶ τὴν αἰτίαν ἐρωτηθῶσι τοῦ ἀκηρύκτου τού-
 του καὶ ἀσπόνδου πολέμου, ψαλμοὺς λέγουσι καὶ
 τρόπον μελωδίας τῆς παρ' ὑμῖν (93) κεκρατηκυίας
 συνθεσίας παρηλλαγμένον, καὶ τοιαῦτά τινα, ἐφ' οἷς
 ἔχρη ἀυτοὺς ἐγκαλύπτεσθαι. Ἐγκαλούμεθα δὲ, ὅτι
 καὶ ἀνθρώπους ἔχομεν τῆς εὐσεβείας ἀσκητὰς, ἀπο-
 ταξιαμένους τῷ κόσμῳ, καὶ πάσαις ταῖς βιωτικαῖς
 μερίμναις, ἃς ἀκάνθαις παρεϊκάζει ὁ Κύριος, εἰς
 καρποφορίαν ἐλθεῖν (94) τὸν λόγον μὴ συγχωροῦσαις.
 Οἱ τοιοῦτοι τὴν νεκρότητα τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι
 περιφέρουσι· καὶ ἄραντες τὸν ἑαυτῶν σταυρὸν,
 ἔπονται τῷ Θεῷ. Ἐγὼ δὲ παντὸς ἀν τιμησαίμην
 τοῦ ἑαυτοῦ βίου, ἐμὰ εἶναι τὰ ἀδικήματα ταῦτα, καὶ
 ἔχειν ἀνδρας παρ' ἑαυτοῦ, ὅπ' ἐμοὶ διδασκάλῳ,
 τὴν ἀσκησιν ταύτην προελομένους. Νῦν δὲ ἐν Αἴ-
 γύπτῳ μὲν ἀκούω τοιαύτην εἶναι ἀνδρῶν ἀρετὴν·
 καὶ τάχα τινὲς καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης τὴν κατὰ
 τὸ Εὐαγγέλιον πολιτείαν κατορθοῦσιν. Ἀκούω δὲ
 τινὰς καὶ ἐπὶ τῆς Μέσης τῶν ποταμῶν τελείους καὶ
 μακαρίους ἀνδρας. Ἡμεῖς δὲ παῖδες ἐσμεν πρὸς γὰρ
 τὴν τῶν τελείων σύγκρισιν. Εἰ δὲ καὶ γυναῖκες
 εὐαγγελικῶς ζῆν προελόμεναι, παρθενίαν μὲν γάμου
 προτιμῶσαι, δουλαγωγοῦσαι (95) δὲ τὸ φρόνημα τῆς
 σαρκὸς, καὶ ἐν πένθει ζῶσαι τῷ μακαριζομένῳ,
 μακάριαι τῆς προαιρέσεως, ὅπου ἀν ὡς τῆς γῆς.
 Παρὰ δὲ ἡμῖν (96) μικρὰ ταῦτα, στοιχομένων ἔτι
 καὶ εἰσαγομένων πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Εἰ δὲ τινα
 ἀκοσμίαν τῷ βίῳ τῶν γυναικῶν ἐπιφέρουσιν, ἀπο-
 λογισθῆναι μὲν ὑπὲρ αὐτῶν οὐ καταδέχομαι· ἐκεῖνο
 δὲ ὑμῖν διαμαρτύρομαι, ὅτι ἄ μεχρι νῦν ὁ Σατανᾶς
 ὁ πατὴρ τοῦ ψεύδους εἰπεῖν οὐ κατεδέξατο, ταῦτα
 αἱ ἀφοδοὶ καρδίαι, καὶ τὰ ἀγαλλύοντα στόματα
 αἰ (97) φθέγγεται ἀδεῶς. Γινώσκουν δὲ ὅμας βού-
 λονται, ὅτι ἡμεῖς εὐχόμεθα καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν
 συντάγματα (98) ἔχειν· ὧν τὸ πολίτευμά ἐστιν ἐν
 οὐρανοῖς, τῶν τὴν σάρκα σταυρωσάντων σὺν τοῖς
 παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις· οἳ οὐ μεριμνῶσι
 περὶ βρωμάτων καὶ ἐνδυμάτων· ἀλλ' ἀπερίσπαστοι
 ὄντες καὶ εὐπάρεδροι τῷ Κυρίῳ, νυκτὸς καὶ ἡμέρας
 προσμένουσι ταῖς δεήσεσιν. Ὡν τὸ στόμα οὐ λαλεῖ τὰ
 ἔργα τῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ ψάλλουσιν ὕμνους (99) τῷ
 Θεῷ ἡμῶν διηνεκῶς, ἐργαζόμενοι ταῖς ἑαυτῶν χερ-
 σίν, ἵνα ἔχωσι μεταδιδόναι τοῖς χρεῖαν ἔχουσι.

(91) *Δόγμασιν ἑαυτῶν*. Sic tres iidem vetustis-
 simi codices. Editi ἑαυτῶν διδάγμασιν. Ibidem
 quibusque codices non ita vetusti tunc ἐν τοῖς.

(92) *Ὅρων τῶν*, etc. Deest hic articulus in
 quatuor mss. non antiquissimis.

(93) *Τῆς παρ' ὑμῖν*. Posterior editio Parisiensis
 et Regii duo codices ac Coisl. secundus et Harl.
 secunda manu τῆς παρ' ἡμῖν.

(94) *Ἐλθεῖν*. Ita septem mss. Editi ἀνελεθεῖν.

(95) *Δουλαγωῦσαι*. Reg. secundus δουλαγω-

comminiscantur, doctrinam nostram ut pernicio-
 sam calumniantes : qui etiam omnia mensium,
 quibus folia cadunt, somnia et visa capitibus suis
 colligant, nullum nobis probrum poterunt inurere.
 cum plures sint in unaquaque Ecclesia, qui testi-
 monium dent veritati.

2. Quod si causam rogentur implacabilis illius
 et inexpiabilis belli, psalmos dicunt, et melodiae
 modum a consuetudine, quæ apud vos invaluit,
 diversum, et quædam ejusmodi, quorum eos par
 erat pudere. Incusamur autem, quod etiam ho-
 mines habeamus pietatis cultores, qui nuntium
 remiserunt mundo et omnibus sæculi curis, quas
 spinis comparat Dominus, verbum ad fructum
 ferendum pervenire non sinentibus. Ejusmodi
 homines mortificationem Jesu in corpore circum-
 ferunt, et crucem suam portantes, Deum sequun-
 tur. Ego vero tota mea vita mercarer, ut mea
 essent hæc delicta, haberemque apud me viros
 et doctore, hanc pietatis exercitationem profiten-
 tes. Nunc autem in Ægypto quidem audio talem
 esse virorum virtutem : ac fortasse nonnulli et in
 Palæstina evangelicam vitam excolunt : audio rur-
 sus aliquos et in Mesopotamia perfectos ac beatos
 viros. Nos autem pueri sumus, siquidem cum per-
 fectis comparemur. Quod si et mulieres evangeli-
 cum vivendi genus profitentur, virginitatem præfe-
 rentes nuptiis, petulantiam carnis redigentes in
 servitutem et in luctu illo degentes qui beatus
 prædicatur, beatæ sunt ob propositum suum, ubi-
 cunque fuerint terrarum. Apud nos autem hæc
 parva et exilia sunt, ac hominum adhuc elementa
 discentium, quique introducuntur ad pietatem. Jam
 si quid dedecoris vitæ mulierum inferunt, eas de-
 fendere non libet. Illud tamen vobis testificor, quæ
 hactenus pater mendacii Satanas dicere non ausus
 est, ea semper a cordibus metus expertibus et
 effrenatis linguis audacter efferri. Scire autem vos
 volo, nos laudi ducere, quod virorum et mulierum
 cælus habeamus, quorum conversatio in cælis est :
 qui suam carnem una cum affectionibus ac cupi-
 ditatibus crucifixæ sunt : **311** qui nec de cibis nec
 de indumentis sunt solliciti, sed minime distracti,
 et Domino continenter astantes, noctu diuque per-
 severant in orationibus. Quorum os non loquitur
 opera hominum ; sed hymnos Deo nostro conci-
 nunt continenter, operantes manibus suis, ut ha-
 beant unde impertiant indigentibus.

γουσι, et paulo post ζῶσι. Sed frustra librorum
 aliqui emendare voluit scripturam non vitiosam.

(96) *Παρὰ δὲ ἡμῖν*. Emendavimus ope Har-
 læani codicis et Medicæi quod minus commode in
 aliis et in editis legebatur *Παρὰ δὲ ἡμῶν*.

(97) *Ἀστ*. Deest ea vox in Vaticano, Reg. secun-
 do et Coisl. secundo.

(98) *Συντάγματα*. Ita mss. octo. Editi συστή-
 ματα.

(99) *Ὑμνους*. Ita veteres libri summo consensu.

Ut igitur et ipse fortitudinis ac veræ ob sperata bona animi affectionis exemplum hominibus relinquas, invictum te a dolore ac molestis rebus excelsiorem exhibe, patiens in afflictione, sicut lætus. Horum itaque nihil speratum nobis progressum impediatur. Infantibus namque satis ætas ut inculpati sint: nos autem debemus scripta nobis ministeria Domino exhibere, in omnibus parati et expediti esse ad Ecclesie administrationem, cujus magna præmia et prudentibus administris Dominus novavit.

EPISTOLA CVII.

Cum Neocæsarienses clerici omnes ad id assententur homini errorem Sabellii tuens: somnia fingebat, ut Basilii doctor præter psalmos et cantum ac monasterii Cæsariensi. Utrumque illud instituit hæc non fuisse tempora Gregorii, reperesse. Unde eos monet ut trabem marum pernicite.

Ad clericos Neocæsarienses.

4. Consensus in mei odium bellum nobis illatum ducat mihi, ut erga omnes neque amici scripti, auctoritas inceptor, sed in silentio querem. Sed quia calumniam mittendæ, non ut contenti mur, sed ne mendaciam patiamur, necessarium proponere, et pravis cum nuper totis assentari, nulla me vestros inducant Dei, vobis subvertitur. Sane soli ex omnibus quæ nunc proferre audent. Sane his tris in modo Nonne arguunt tra-

... studio ha... optarim... vivere... pro pec... Spiritus Deum... fuisse sub... testes, qui... conser... et Coisl. uter... post diligens... labor, sed... quidem labor... Omnes... in illis: et in... Editiones Basil... In uno ex... Sed... Liqueat enim... et Coisl. secundus... supplicationes sive... in Euchologio Græ... ponit Basilii inter... Cæsariensium, quod pri... Porro nullum processio... confessionis cantandi... observatur.

... δὲ τὸ ἐπὶ ταῖς ψαλμωδίας ἔργημα ἢ τῶν ἀπλουστέρους φοβοῦσιν οἱ διαβάλλοντες... εἰπεῖν ἔχω· ὅτι τὰ νῦν κεκρατήκεται... ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις συνῶδά ἐστι... ἡ... Ἐκ νυκτὸς γὰρ ὀρθρίζει παρ' ἡμῶν ὁ... τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς, καὶ ἐν πόνῳ καὶ... καὶ συνοχῇ δακρῶν ἐξομολογούμενοι τῷ Θεῷ... στατον ἐξαναστάντες τῶν προσευχῶν, εἰς τὴν... μωδιαν καθίστανται· Καὶ νῦν μὲν, διχῆ διακ... θέντες, ἀντιφάλλουσιν ἀλλήλοις, ὁμοῦ μὲν τῆ... μελέτην τῶν λογίων ἐντεῦθεν κρατύνοντες, ὁμοῦ δὲ καὶ τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἀμετεώριστον τῶν καρῶν ἑαυτοῖς διοικούμενοι (1)· ἔπειτα πάλιν ἐπιτρέψαντες ἐνὶ κατάρχειν τοῦ μέλους, οἱ λοιποὶ ὑπάρχουσι καὶ οὕτως ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῆς ψαλμωδίας τὴν νύκτι διενεγκόντες, μεταξὺ προσευχόμενοι, ἡμέρας ἢ ὑπολαμπούσης, πάντες κοινῆ, ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος καὶ μιᾶς καρδίας, τὸν τῆς ἐξομολογήσεως ψαλμὸν (2) ἀναφέρουσι τῷ Κυρίῳ, ἴδια ἑαυτῶν ἕκαστος τὰ ῥήματα τῆς μετανοίας ποιούμενοι. Ἐπὶ τοῦτοις λοιπὸν εἰ ἡμᾶς ἀποφύγετε, φεύξεσθε (3) μὲν Αἰγυπτίους· φεύξεσθε δὲ καὶ Αἰθῶνας ἀμφοτέρους, Θηβαίους, Παλαιστίνους, Ἀραβίους, Φοίνικας, Σύρους, καὶ τὰς πρὸς τῷ Εὐφράτῃ κατοικισμένους, καὶ πάντας ἀπὸ ἀπλῶς, παρ' οἷς ἀγρυπνίαι καὶ προσευχαί, καὶ εἰ κοινὰ ψαλμωδία τετίμηται.

4. Ἄλλ' οὐκ ἦν, φησὶ, ταῦτα ἐπὶ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου. Ἄλλ' οὐδὲ αἱ λιτανεῖαι (4), ἃς ὑμεῖς νῦν ἐπιτηδεύετε. Καὶ οὐ κατηγορῶν ὑμῶν λέγω· τὴν γὰρ πάντα ὑμᾶς ἐν δάκρυσιν ζῆν, καὶ μετανοίας διηγεῖσθε. Ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς οὐδὲν ἕτερον ἢ λιτανεῶν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· κτὴν ὅσον οὐκ ἀνθρωπίνους ῥήμασιν, ὡσπερ ὑμεῖς, ἀλλὰ τοῖς λογίοις τοῦ Πνεύματος τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐξηλεούμεθα. Ὅτι ἐὰν ἦν ταῦτα ἐπὶ τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου, τίνας ἔσται μάρτυρας (5), οἱ γὰρ οὐδὲν τῶν ἐκείνου (6) μέχρι νῦν

Harl., Med. et Coisl. primus. Editi μαρτυρας. Ibidem editi post hanc vocem addunt εἰπεῖν, sed hoc verbum deest in octo nostris codicibus, ex quibus ibidem addidimus οἱ γὰρ, quæ voculae deerant in editis.

(6) Οὐδὲν τῶν ἐκείνου. Videntur prima specie cum hac epistola pugnare, quæ in libro De Spiritu sancto legitur cap. 29, n. 74. Ibi docet Basilii tantum esse Gregorii apud Neocæsarienses admirationem, ut non factum aliquod, non dictum, non ritum ullum mysticum, ultra quam ille reliquit, Ecclesie adjecerint. Unde ait evenisse, ut multa apud illos manca essent et inchoata. Cur ergo in hac epistola nonnulla recens in Ecclesiam inducta commemorat, imo eos negat ex Gregorii institutis quidquam retinere? Hæc ut conciliantur, observandum est, 1. Quæ leguntur in libro De Spiritu sancto accipi de insignibus et præcipuis institutis debere. His nihil addi, nihil detracti passi sunt Neocæsarienses. Hinc nulla apud eos monasteria, nec apud alias Ecclesias, doctrinae Gregorii in episcopis Gregorii tamen es erant; quæ ad nos ad hæc usque senus, obiect

κατεκαλύπτετο ἐπὶ τῶν
 Ἀποστόλου γνήσιος
 προσευχόμενος
 κατασχῆναι
 οὐκ ὀφείλει
 αὐτοῦ (7), εἰκὼν
 εὐεργε τοὺς ὄρκους ἢ
 τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύ-
 ματος τῶν καὶ τῶν οὐ, διὰ
 τοῦ Κυρίου τοῦ εἰπόντος· Ἐγὼ δὲ
 οὐκ εἶμι δλωσ. Οὐκ ἠνείχετο εἰπεῖν
 ἄλλο μωρὸν ἐκείνος· ἐφοβεῖτο γάρ
 τοῦ Κυρίου (8). Θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ
 τοῦ στόματος ἐκείνου οὐκ ἐξεπορεύετο.
 ἐμίσησε ὡς εἰς βασιλείαν οὐρανῶν οὐκ εἰς-
 τὸν οὐρανόν, καὶ ὑπερηφάνεια τῆς ἀδόλου ψυχῆς
 ἀπελήλατο. Οὐκ ἂν παρέστη τῷ θυσιαστη-
 ρίῳ καταλλαγῆναι τῷ ἀδελφῷ. Ψευδῆ λόγον
 ἀπεικονίζον ἐπὶ διαβολῇ τινῶν μεμπτανημένον οὐ-
 πως ἐδέδωκετο, ὡς εἰδὼς, ὅτι τὸ ψεῦδος ἐκ τοῦ
 ἐκδόλου γένηται, καὶ ὅτι Κύριος ἀπολεῖ πάντας
 τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος. Τούτων εἰ μηδὲν ἔστιν ἐν
 ὑμῖν, ἀλλὰ καθαρεύετε πάντων· τῶν ὄντων ἐστὲ μα-
 θηταὶ τοῦ μαθητοῦ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου. Εἰ δὲ
 μὴ, σκοπεῖτε μὴ τὸν κώνωπα διυλιζέτε, περὶ μὲν
 ἔχου φωνῆς τοῦ κατὰ τὰς ψαλμωδίας ἀκριβολογού-
 μοι, τὰς δὲ μεγίστας τῶν ἐντολῶν παραλύοντες.
 Εἰς τοὺς με τοὺς λόγους ἡγαγὼν ἢ ἀνάγκη τῆς
 ἀπολογίας, ἵνα διδαχθῆτε ἐκβάλλειν τὴν δοκὴν τῶν
 ἰσχυρῶν ὑμῶν, καὶ τότε ἐξαιρεῖν τὰ ἀλλότρια
 κίρρη. Πλὴν ἀλλὰ πάντα συγχωροῦμεν, εἰ καὶ ὅτι
 οὐδὲν ἀνεξέταστον παρὰ τῷ Θεῷ. Μόνον ἐβρώσω τὴν
 προσηγόμενα, καὶ τὰς περὶ τὴν πίστιν καινοτομίας
 κατασιγάσατε. Τὰς ὑποστάσεις μὴ ἀθετεῖτε. Τὸ ὄνομα
 τοῦ Χριστοῦ μὴ ἀπαρνείθε. Τὰς τοῦ Γρηγορίου
 φωνὰς μὴ παρεξηγεῖσθε. Εἰ δὲ μὴ, ἕως ἂν ἐμπνέω-
 μεν καὶ δυνώμεθα φθέγγεσθαι, ἀμήχανον ἡμᾶς ἐπὶ
 ταυτῇ λύμῃ ψυχῶν σιωπᾶν.

A vastis? Gregorius non operiebatur **312** in pro-
 cibus. Quomodo enim? qui verus erat Apostoli disci-
 pulus dicentis: *Omnis vir orans aut prophetans
 velato capite, deturpat suum* ⁹³, et *Vir quidem
 non debet velare caput suum, cum sit imago et gloria
 Dei* ⁹⁴. Juramenta fugiebat pura illa anima, et digna
 Spiritus sancti consortio, contenta his vocibus: *Ita et Non, propter præceptum Domini, qui dixit:
 At ego dico vobis, ne juretis omnino* ⁹⁵. Non aude-
 bat ille fratrem suum fatuum appellare ⁹⁶; vereba-
 tur enim comminationem Domini. Indignatio et ira
 et acerbitas ex illius ore non proficiscebantur.
 Convicium odio habebat, ut in regnum cœlorum
 non perducens. Invidia et arrogantia ab illa dolii
 experte anima facescebant. Non accessisset ad
 B aware, antequam reconciliaretur fratri. Mendacem
 sermonem et artificiosum ad aliorum calumniam
 instructum ita abominabatur, ut qui aciret menda-
 cium ex diabolo ortum esse, Dominumque eos
 omnes qui mendacium loquuntur, perditurum ⁹⁷.
 Horum si nihil in vobis est, sed puri estis ab om-
 nibus; vere discipuli estis ejus, qui mandatorum
 Domini discipulus fuit. Sin minus, videte ne culi-
 cem coletis, de vocis quidem sono in psalmodum
 cantu litigantes, mandata vero maxima dissolven-
 tes. Ad hos me sermones adduxit necessitas causæ
 defendendæ, ut discatis trabem ex oculis vestris
 ejicere, et ita demum festucas alienas extrahere.
 Verumtamen omnia condonamus; quantum nihil
 C est quod non perscrutetur Dominus. Tantummodo
 sana sint quæ sunt præcipua, et novitates circa
 fidem compescite. Hypostases ne evertatis. Nomen
 Christi ne abnegetis. Gregorii verba ne falso inter-
 pretemini. Alioquin dum respirabimus, loquendi-
 que erit facultas, fieri non poterit ut in tanta ani-
 marum pernicie sileamus.

EPISTOLA 58.

EPISTOLA CCVIII.

Eulancium rogat ne se Neocæsariensium causa oderit, qui olim propter se ab aliis odio habebatur.

Εὐλαγκίῳ (9).

Eulancio

Μακρὸν ἀπεσιώπησας χρόνον, καὶ ταῦτα λαλίστα-
 τος ὢν, καὶ μελέτην τοῦτο καὶ τέχνην ποιησάμενος,
 αἰετὶ λαλεῖν (10) καὶ σεαυτὸν δεικνύοναι διὰ τῶν

Diu tacuisti, idque cum sis loquacissimus, atque
 hoc exercitationis artis loco habueris, semper
 aliquid loqui, et teipsum dicendo ostendere. Sed

⁹³ I Cor. xi, 4. ⁹⁴ ibid. 7. ⁹⁵ Matth. v, 35. ⁹⁶ ibid. 22. ⁹⁷ Psal. v, 7.

cessa in martyrum Memorii fuisse, ut eorum, qui D
 simulacrorum cultu recentes venerant, infirmi-
 tali consuleret; sed ea temporis progressu in
 spiritualem lætitiā magna ex parte conversa,
 Vi. Greg., p. 574., 2. Neque etiam secum ipse
 at Basiliius, cum Neocæsarienses laudat in
 Spiritu sancto, quod Gregorii instituta
 teneant, hic autem vituperat, quod ea
 teneant. Illic enim respicit ad exte-
 riora, hic autem ad virtutum exempla, con-
 fugam, odium jurisjurandi et
 αὐτοῦ
 hęc verba in
 teneo autem et

Harl. deest tantum illud αὐτοῦ. Videtur hanc Neocæsariensium consuetudinem animo intueri Basiliius, cum statuit in Regula morali 56, cap. 7, nec viros tecto capite, nec mulieres detecto, precari debere.
 (8) Τοῦ Κυρίου. Harl. et Med. τοῦ Θεοῦ.
 (9) Εὐλαγκίῳ. Addunt Coisl. primus et Med. φιλικὴ προσηγορία, amica salutatō. Harl. Εὐλαγκίῳ.
 (10) Αἰετὶ λαλεῖν. Coisl. primus, Harl. et Paris. ἀεὶ, τὸ λαλεῖν, hoc exercitationis artis loco semper habueris, loqui etc., id est, dicendi arti semper studueris. Quamvis hæc scriptura non omnino displiceat, potior tamen videtur vulgata, et magis
 * Alias CCLXXXI. Scripta anno 375.

3. Quod autem spectat ad psalmodiæ criminatorem, qua maxime simpliciores territant ii, quibus calumniantur, illud dicere habeo, recepta nunc instituta omnibus Dei Ecclesiis consona esse et consentientia. De nocte siquidem consurgit apud nos populus ad domum preceationis, et in labore, in afflictatione ac jugibus lacrymis constantes Deo, tandem a preceatione surgentes, ad psalmodiam transeunt. Et nunc quidem in duas partes divisi, alternis succinentes psallunt, ac simul et meditationem Scripturarum inde corroborant, et animum attentum et cor evagationis expers sibi ipsi comparant. Postea rursus uni committentes, ut prior canat, reliqui succinunt; et sic posteaquam in psalmodiæ varietate noctem traduxere intermistis precibus, die jam illucescente, omnes simul velut ex uno ore et uno corde psalmodiam confessionis Domino concinunt, propria sibi unusquisque verba pœnitentiæ facientes. Cæterum horum gratia si nos fugitis, fugietis Ægyptios, fugietis et utrosque Libyes, Thebæos, Palæstinos, Arabes, Phœnices, Syros, et eos qui ad Euphratem habitant, ac omnes uno verbo apud quos vigiliæ precesque et conmunnes psalmodiæ in prelio sunt.

4. Sed hæc, inquit, non erant tempore magni Gregorii. Sed neque litanias, quas nunc studio habetis. Neque id dico, ut vos redarguam; optarim enim vos omnes in lacrymis et jugi pœnitentia vivere. Nam et nos nihil aliud facimus, nisi quod pro peccatis nostris supplicamus; sed ita tamen, ut non humanis verbis, uti vos, sed oraculis Spiritus Deum nostrum placemus. Hæc autem non fuisse sub admirando Gregorio, quosnam habetis testes, qui quidem nihil ex illius institutis hactenus conser-

Editi ὕμνον. Mss. tres, nempe Harl. et Coisl. uterque, interpunctionis notam apponunt post διηγεῖς, quod editi male conjungebant cum ἐργαζόμενοι. Non enim continuus erat manuum labor, sed continua psalmodia, quam ne ipse quidem labor interpellabat. Paulo post editi ἐν ψαλμῶδαις. Omnes mss. ut in textu. Non longe iisdem auctoribus mutavimus quod in editis legebatur ἐν θλίψει καὶ ἐν συνοχῇ... ἀναστάντες.

(1) Διοικούμενοι. Ita octo mss. Editiones Basil. et Paris, διακονούμενοι. Hagana, διακούμενοι.

(2) Τὸν τῆς ἐξομολογήσεως ψαλμῶν. In uno ex codicibus Regiis ad marginem legitur, τὸ, δόξα ἐν ὕψιστοις, λέγει. Gloria in altissimis, dicit. Sed hujus scholii non magna auctoritas. Liqueat enim psalmodium quinquagesimum designari.

(3) Φεύξεσθε. Reg. secundus et Coisl. secundus φεύξεσθε. Paulo post iisdem codices συναπιθευέετε. Mox editi Εὐφράται. Mss. ut in textu.

(4) Λιτανεΐαι. Hac voce non supplicationes sive processiones designantur, ut in Euchologio Gregoriorum, sed preces ad pœnitentiam accommodatæ. Hoc enim tantum discriminis ponit Basiliius inter Neocæsariensium ritum et Cæsariensium, quod primi humanis verbis, Cæsarienses vero oraculis Spiritus sancti Deum placent. Porro nullum processio- nis vestigium in illo psalmi confessionis cantandi ritu, qui Cæsareæ observatur.

(5) Μάρτυρας. Ita tres vetustissimi codices,

3. Πρὸς δὲ τὸ ἐπὶ ταῖς ψαλμῶδαις ἐγκλημα, ἡ μάλιστα τοὺς ἀπλουτέρους φοβούσιν οἱ διαβάλλοντες ἡμᾶς, ἐκεῖνο εἰπεῖν ἔχω· ὅτι τὰ νῦν κεκρατημένα ἔθνη πάσαις ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις συμφάται καὶ σύμφωνα. Ἐκ νυκτὸς γὰρ ὀρθρίζει παρ' ἡμῶν ὁ λαὸς ἐπὶ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς, καὶ ἐν πόνῳ καὶ θλίψει καὶ συνοχῇ δακρῶν ἐξομολογούμενοι τῷ Θεῷ, τελευταῖον ἐξαναστάντες τῶν προσευχῶν, εἰς τὴν ψαλμῶδιαν καθίστανται. Καὶ νῦν μὲν, διχῆ διανεμηθέντες, ἀντιβάλλουσιν ἀλλήλοις, ὁμοῦ μὲν τὴν μελέτην τῶν λογίων ἐντεῦθεν κρατύνοντες, ὁμοῦ δὲ καὶ τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἀμετεώριστον τῶν καρδιῶν ἑαυτοῖς διοικούμενοι (1)· Ἐπειτα πάλιν ἐπιτρέψαντες ἐνὶ κατάρχειν τοῦ μέλους, οἱ λοιποὶ ὑπάρχουσι· καὶ οὕτως ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῆς ψαλμῶδαις τὴν νύκτα διενεγκόντες, μεταξὺ προσευχόμενοι, ἡμέρας ἤδη ὑπολαμπύσης, πάντες κοινῆ, ὡς ἐξ ἐνὸς στόματος καὶ μιᾶς καρδίας, τὸν τῆς ἐξομολογήσεως ψαλμῶν (2) ἀναφέρουσι τῷ Κυρίῳ, ἴδια ἑαυτῶν ἕκαστος τὰ ἔμματα τῆς μετανοίας ποιούμενοι. Ἐπὶ τοῦτοις λοιποῖς εἰ ἡμᾶς ἀποφεύγετε, φεύξεσθε (3) μὲν Αἰγυπτίους· φεύξεσθε δὲ καὶ Αἰθίους ἀμφοτέρους, Θηβαίους, Παλαιστίνους, Ἀραβας, Φοίνικας, Σύρους, καὶ τὰς πρὸς τῷ Εὐφράτῃ κατοικιζόμενους, καὶ πάντας ἀπὸ ἀπλῶς, παρ' οἷς ἀγρυπναίαι καὶ προσευχαί, καὶ αἱ κοιναὶ ψαλμῶδαις τετίμηται.

4. Ἄλλ' οὐκ ἦν, φησὶ, ταῦτα ἐπὶ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου. Ἄλλ' οὐδὲ αἱ λιτανεΐαι (4), ἃς ὑμεῖς νῦν ἐπιτηθευέετε. Καὶ οὐ κατηγορῶν ὑμῶν λέγω· τὴν γὰρ πάντας ὑμᾶς ἐν δάκρυσιν ζῆν, καὶ μετανοίας διηγεῖσθαι. Ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς οὐδὲν ἕτερον ἢ λιτανεύομεν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν· πλὴν ὅσον οὐκ ἀνθρωπίνους βήμασιν, ὡς περ ὑμεῖς, ἀλλὰ τοῖς λόγοις τοῦ Πνεύματος τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐξιλοούμεθα. Ὅτι ἐὰν ἦν ταῦτα ἐπὶ τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου, τίνας ἔχρη μάρτυρας (5), οἱ γὰρ οὐδὲν τῶν ἐκεῖνου (6) μέχρι νῦν

Harl., Med. et Coisl. primus. Editi μαρτυρας. Ibidem editi post hanc vocem addunt εἰπεῖν, sed hoc verbum deest in octo nostris codicibus, ex quibus ibidem addidimus οἱ γὰρ, quæ vocalis decessit in editis.

(6) Οὐδὲν τῶν ἐκεῖνου. Videntur prima specie cum hac epistola pugnare, quæ in libro De Spiritu sancto leguntur cap. 29, n. 74. Ibi docet Basiliius tantum esse Gregorii apud Neocæsarienses admirationem, ut non factum aliquod, non dictum, non ritum ullum mysticum, ultra quam ille reliquit, Ecclesiæ adjecerint. Unde ait evenisse, ut multa apud illos manca essent et inchoata. Cur ergo in hac epistola nonnulla recens in Ecclesiam inducta commemorat, imo eos negat ex Gregorii institutis quidemquam retinere? Hac ut concilietur, observandum est, 1. Quæ leguntur in libro De Spiritu sancto accipi de insignibus et præcipuis institutis debere. His nihil addi, nihil detrahi passi sunt Neocæsarienses. Hinc nulla apud eos monasteria, nec liturgia, ut apud alias Ecclesias, novis ritibus locupletata. Doctrinæ Gregorii ita erant addicti, ut cum eorum episcopus Sabellianismum inducere tentaret, Gregorii verbis errorem prætexere cogeretur. Sed tamen in rebus levioris momenti non ita difficiles erant, sed non nulla ad usus suos adjunxerunt; quales erant litanie: quale est etiam quod narrat Gregorius Nyssenus, oblectamenta quædam a Gregorio con-

ἀπεσιώσθησθε; Γρηγόριος οὐ κατακαλύπτετο ἐπὶ τῶν προσευχῶν. Πῶς γάρ; ὁ γε τοῦ Ἀποστόλου γνήσιος μαθητὴς τοῦ εἰπόντος· Πᾶς ἀνὴρ προσευχόμενος ἢ προφητεύων κατὰ κεφαλῆς ἔχων καταισχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· καὶ, Ἀρτὴ μὲν οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ (7), εἰκῶν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχων. Ἐφευγε τοὺς ὄρκους ἢ καθαρὸν ἐκείνη ψυχὴ, καὶ ἀξία τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος κοινωνίας, ἀρκουμένη τῷ ναὶ καὶ τῷ οὐ, διὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου τοῦ εἰπόντος· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμῶσαι ὀρκῶν. Οὐκ ἠλείγετο εἰπεῖν τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν μαρὸν ἐκεῖνος· ἐφοβεῖτο γὰρ τὴν ἀπειλὴν τοῦ Κυρίου (8). Θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ κριεὶ ἐκ τοῦ στόματος ἐκείνου οὐκ ἐξεπορεύετο. ἑσθίον ἐμίσει ὡς εἰς βασιλείαν οὐρανῶν οὐκ εἰσάγουσαν. Φθόνος καὶ ὑπερηφάνεια τῆς ἀδελφῆς ψυχῆς ἐκείνης ἀπελήλατο. Οὐκ ἂν παρέστη τῷ θυσιαστηρίῳ, πρὶν καταλλαγῆναι τῷ ἀδελφῷ. Ψευδοῦ λόγον καὶ τεχνικὸν ἐπὶ διαβολῇ τινῶν μεμηχανημένον οὕτως ἐδόκῃ, ὡς εἰδῶς, ὅτι τὸ ψεῦδος ἐκ τοῦ διαβόλου γεγένηται, καὶ ὅτι Κύριος ἀπολεῖ πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος. Τούτων εἰ μηδὲν ἐστὶν ἐν ὑμῖν, ἀλλὰ καθαρεύετε πάντων· τῷ ὄντι ἐστὲ μαθηταὶ τοῦ μαθητοῦ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου. Εἰ δὲ μὴ, σκοπεῖτε μὴ τὸν κῶνον διυλιζετε, περὶ μὲν ἡσυχίας τοῦ κατὰ τὰς ψαλμῶδίας ἀκριβολογούμενοι, τὰς δὲ μαγίστας τῶν ἐντολῶν παραλύοντες. Εἰς τοὺς με τοὺς λόγους ἤγαγεν ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπιλογίας, ἵνα διδασθῆτε ἐκβάλλειν τὴν δοκὴν τῶν ἐπιβαλῶν ὑμῶν, καὶ τότε ἐξάλλειν τὰ ἀλλότρια κέρως Ἰδὴν ἀλλὰ πάντα συγχωροῦμεν, εἰ καὶ ὅτι ὄντως ἀνεξέταστον παρὰ τῷ Θεῷ. Μόνον ἐβρώσθη τὰ προσηγόμενα, καὶ τὰς περὶ τὴν πίστιν καινοτομίας καταπαύσατε. Τὰς ὑποστάσεις μὴ ἀθετεῖτε. Τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ μὴ ἀπαρνεῖσθε. Τὰς τοῦ Γρηγορίου φωνὰς μὴ παρεξηγεῖσθε. Εἰ δὲ μὴ, ἕως ἂν ἐμπνέωμεν καὶ δυνώμεθα φθέγγεσθαι, ἀμήχανον ἡμᾶς ἐπὶ τῶν αὐτῶν λύμῃ ψυχῶν σιωπᾶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΗ΄.

Eulancium rogat ne se Neocæsariensium causa oderit, qui olim propter se ab aliis odio habebatur.

Εὐλαγκίῳ (9).

Μαρὸν ἀπεσιώπησας χρόνον, καὶ ταῦτα λαλίστατος ὢν, καὶ μελέτην τοῦτο καὶ τέχνην ποιησάμενος, αἰ τι λαλεῖν (10) καὶ σεαυτὸν δεικνύναι διὰ τῶν

“ I Cor. xi, 4. “ ibid. 7. “ Matth. v, 35. “ ibid. 22. “ Psal. v, 7.

cessa in martyrum Memoriae fuisse, ut eorum, qui a simulacrorum cultu recentes venerant, inermi-
tali consuleret; sed ea temporis progressu in
spiritualem lætitiā magna ex parte conversa,
VII. Greg. p. 574., 2. Neque etiam secum ipse
pugnat Basilium, cum Neocæsariensē laudat in
libro *De Spiritu sancto*, quod Gregorii instituta
arctissime teneant, hic autem vituperat, quod ea
omnino reliquerint. Illic enim respicit ad exte-
riora instituta, hic autem ad virtutum exempla,
convicii et iracundiæ fugam, odium jurisjurandi et
mendacii.

(7) *Τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ*. Desunt hæc verba in
quinque veteribus libris. In Medicæo autem et

A vastis? Gregorius non operiebatur **312** in pro-
cibus. Quomodo enim? qui verus erat Apostoli disci-
pulus dicentis: *Omnis vir orans aut prophetans*
velato capite, deturpat caput suum”, et *Vir quidem*
non debet velare caput suum, cum sit imago et gloria
Dei”. Juramenta fugiebat pura illa anima, et digna
Spiritus sancti consortio, contenta his vocibus:
Ita et Non, propter præceptum Domini, qui dixit:
At ego dico vobis, ne juretis omnino”. Non aude-
bat ille fratrem suum fatuum appellare”; vereba-
tur enim comminationem Domini. Indignatio et ira
et acerbitas ex illius ore non proficiscebantur.
Conviciū odio habebat, ut in regnum cælorum
non perducens. Invidia et arrogantia ab illa doli
experte anima facessebant. Non accessisset ad
B alkare, antequam reconciliaretur fratri. Mendacem
sermonem et artificiose ad aliquorum calumniam
instructum ita abominabatur, ut qui sciret menda-
cium ex diabolo ortum esse, Dominumque eos
omnes qui mendacium loquuntur, perditurum”.
Horum si nihil in vobis est, sed puri estis ab om-
nibus; vere discipuli estis ejus, qui mandatorum
Domini discipulus fuit. Sin minus, videte ne culi-
cem coletis, de vocis quidem sono in psalmore
cantu litigantes, mandata vero maxima dissolven-
tes. Ad hos me sermones adduxit necessitas causæ
defendendæ, ut discatis trabem ex oculis vestris
ejicere, et ita demum festucas alienas extrahere.
Verumtamen omnia condonamus; quanquam nihil
est quod non perscrutetur Dominus. Tantummodo
sana sint quæ sunt præcipua, et novitates circa
fidem nescite. Hypostases ne evertatis. Nomen
Christi ne abnegetis. Gregorii verba ne falso inter-
pretemini. Alioquin dum respirabimus, loquendi-
que erit facultas, fieri non poterit ut in tanta ani-
marum pernicie sileamus.

EPISTOLA CCVIII΄.

Eulancium

Diu tacuisti, idque cum sis loquacissimus, atque
hoc exercitationis artis loco habueris, semper
aliquid loqui, et teipsum dicendo ostendere. Sed

D Harl. deest tantum illud αὐτοῦ. Videtur hanc Neo-
cæsariensium consuetudinē animo intueri Basilium,
cum statuit in Regula morali 56, cap. 7, nec viro
tecto capite, nec mulieres detecto, precari debere.

(8) *Τοῦ Κυρίου*. Harl. et Med. τοῦ Θεοῦ.

(9) *Εὐλαγκίῳ*. Addunt Coisl. primus et Med.
φιλικὴ προσηγορία, amica salutatio. Harl. Εὐλαγκίῳ.

(10) *Αἰ τι λαλεῖν*. Coisl. primus, Harl. et Pa-
ris. *αἰ*, τὸ λαλεῖν, hoc exercitationis artis loco
semper habueris, loqui etc., id est, dicendi arti
semper studueris. Quamvis hæc scriptura non om-
nino displiceat, potior tamen videtur vulgata, et
magis

* Alias CCLXXXI. Scripta anno 375.

calumniæ opus auctorem manifestum habet : qui, cum ex multis malefactis notus sit, tamen hac maxime nequitia dignoscitur, ita ut nomen ei factum fuerit peccatum. Sed tamen ferre meam dicendi libertatem : utramque aurem meis sycophantis aperientes, omnia animo citra examen recipitis, nec quisquam 304 est qui mendacium a veritate serrenat. Quis unquam malarum criminationum penuria laboravit, solus contendens? quis mentiens convictus, absente eo qui calumniis appetitur? quænam oratio non probabilis audientibus, si maledicus asseveret rem ita se habere, is autem cui maledicatur, nec adsit, nec contumelias audiat? Nonne et ipsa sæculi consuetudo hæc vos edocet, eum, qui æquus et communis auditor futurus est, non debere totum abduci a præoccupante, sed et defensionem exspectare ejus, qui reus agitur, ut sic ex collatione utriusque sermonis, veritas elucescat? *Justum judicium judicate* 46 : præceptum est unum ex maxime necessariis ad salutem.

3. Atque hæc dico, non oblitus verborum Apostoli, qui fugiens humana judicia, totam suam vitam illius judicii, quod decipi non potest, examini reservabat, ubi ait : *Mihi autem pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die* 47. Sed tamen quia aures vestras falsæ criminaciones præoccuparunt, ac calumniis petita est vita nostra, petita etiam nostra in Deum fides ; haud ignorans tres simul personas a calumniatore lædi : nocet enim et ei quem calumniatur, et iis quos alloquitur, et sibi ipse : de meo equidem damno tacuissim, probe scialis, non quod vestram existimationem contemnam (quomodo enim qui, ne eam amittam, hæc scribo et nunc contendo?), sed quod videam ex tribus qui læduntur, eum qui minus læditur, me esse. Ego enim vestri jacturam facio, vobis veritas eripitur ; et qui horum auctor est, me quidem a vobis sejungit, ipse vero se a Domino abalienat : fieri enim non potest ut quis Deo, vetita patrando, conjungatur. Vestra igitur causa magis quam mea loquor, et ut vos damno intolerabili eximam. Quod enim majus cuiquam malum accidat, quam si rem omnium pretiosissimam amittat veritatem?

4. Quid igitur dico, fratres? Non peccati expertem me esse, nec vitam meam refertam non esse innumeris delictis. Nam me ipse novi, nec cesso lacrymas ob peccata perfundere, si forte possim

46 Joan. vii, 24. 47 I Cor. iv. 3.

(53) Φυλοκρινῶν. Ita tres vetustissimi codices, nisi quod in Med. legitur φυλοκρινῶν. Editi φυλοκρινῶν. Scriptura codicum mss. confirmatur ex libro *De Spiritu sancto* c. 29, p. 73, et epist. 237.

(54) Γενήσεσθαι. Med. et Coisl. primus γενέσθαι.

(55) Τῆς παρ' ὑμῶν. Ita tres vetustissimi codices

A μάλλον ἰδῶ τὸ σπουδαζόμενον· ἐπειδὴ τὸ τῆς ἀσολῆς ἔργον φανερὸν ἔχει τὸν καθηγούμενον· ὅς, ἀπὸ πολλῶν ὑπάρχων ἀδικημάτων γινώριμος, ἀπὸ ταύτης ἄλιστα τῆς πονηρίας χαρακτηρίζεται, ὥστε καὶ ὄνομα αὐτῷ γενέσθαι τὴν ἀμαρτίαν. Πᾶν αὖτις ὑμεῖς ἀνάσχεσθέ μου τῆς παρῆρησίας· ἀφοριέρας τῆς ἀκοῆς τοῖς διαβάλλουσιν ἡμᾶς ἀναπετάσαντες, πάντα ἀνεξετάστως ταῖς ψυχαῖς παραδέχεσθε· καὶ οὐδεὶς ἴστω ἀληθοῦς τὸ ψεῦδος φυλοκρινῶν (53). Τίς ἠπόρησε πονηρῶν ἐγκλημάτων μόνος ἀγωνιζόμενος; τίς ἠλόγηθη ψευδόμενος, μὴ παρόντος τοῦ συκοφαντουμένου, ποῖον ῥῆμα οὐκ ἔστι πιθανὸν τοῖς ἀκούουσιν, ἐν ᾧ μὲν λοιδορὸς διατείνεται, ἡ μὴν οὕτως ἔχει, ἐν ᾧ λοιδορούμενος μῆτε παρῆ, μῆτε ἐπακοῦη τῶν βλαφημιῶν; Οὐδὲ αὐτὴ ἡ τοῦ βίου συνθήκη παύεται ὑμᾶς πρὸς ταῦτα, ὅτι δεῖ τὸν μέλλοντα ἴσον καὶ πικρὸν ἀκρατῆν γενήσεσθαι (54), μὴ ὅλον ἀπάγεσθαι παρὰ τοῦ προλαβόντος, ἀλλ' ἀναμένειν καὶ τὴν ἰσολογίαν τοῦ ἐναγομένου, ἢ οὕτως ἐκ τῆς παραθέσεως, ἑκατέρων τῶν λόγων διαδειχθῆ ἡ ἀλήθεια; Κρίμα δίκαιον κρίνατε· πρόσταγμα ἔστιν ἐν τῶν ἀναγκαιοτάτων εἰς σωτηρίαν.

3. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐκ ἐπιλεησμένοις τῶν ἀποστολικῶν ῥημάτων, ὅτι, φεύγων ἐκεῖνος τὰ ἀνθρώπινα κριτήρια, ὅλον ἑαυτοῦ τὸν βίον ταῖς ἐθέουσιν ἀνεξαπατήτου δικαστηρίου ἐταμιεύετο ἐν οἷς ἔτρεσσιν· Ἐμοὶ δὲ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν ἴνα ὕψ' ἡμῶν ἀνακριθῶ, ἢ ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας. Ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ προλαβόντος διαβολῆς ψευδεῖς κατέσχον ὑμῶν τῆς ἀκοῆς, καὶ διαβέβληται μὲν ἡμῶν ὁ βίος, διαβέβληται δὲ ἡ περὶ τὸν Θεὸν ἡμῶν πίστις, εἰδὼς, ὅτι τρισὶν ὁμοῦ προσώποις τὴν βλάβην προστρέβεται: ἐ διαβάλλων· τὸν τε γὰρ συκοφαντούμενον ἀδικεῖ, καὶ πρὸς οὗς ὁ λόγος ἐστὶν αὐτῷ, καὶ ἑαυτὸν· τῆς μὲν ἑμαυτοῦ βλάβης κἂν ἀπεσιώπησα, εὖ ἴστε, οὐ νασιφρονῶν τῆς παρ' ὑμῶν (55) ὑπολήψεως, (πῶς γὰρ ἔγγε, ἴνα μὴ ταύτην ζημιωθῶ, ταῦτα ἐπιστέλλω καὶ ἀγωνίζομαι νῦν;) ἀλλ' ὁρῶν, ὅτι ἐν τρισὶ τοῖς βλαπτομένοις ὁ τὰ ἐλάττωνα ζημιούμενος, εἰμὶ ἐγὼ. Ἐγὼ μὲν γὰρ ὑμᾶς ἀποστερούμαι, ὑμεῖς δὲ τὴν ἀλήθειαν ἀφαιρεῖσθε· καὶ ὁ τούτων αἴτιος ἐμὲ μὲν ὑμῶν ἕλσθησιν, ἑαυτὸν δὲ ἄλλοτριῶν τοῦ Κυρίου· δεῖτε: αὐτὸ ἔστι Θεῷ ἐκ τῶν ἀπηγαρευμένων οἰκειωθῆναι. Ὑμῶν οὖν μάλλον ἔνεκεν ἡ ἑμαυτοῦ ποιούμαι τοὺς λόγους· καὶ τοῦ ὑμᾶς ἐξελεῖσθαι βλάβης οὐκ ἀνεκτῆς. Τί γὰρ ἂν καὶ μείζον πάθοι (56) κακόν τις τὸ τιμωστέον τῶν ὄντων ζημιωθείς, τὴν ἀλήθειαν;

4. Τί οὖν φημι, ἀδελφοί; Οὐχ ὅτι ἀναμάρτητός τις ἐγὼ, οὐδ' ὅτι ὁ βίος ὁ ἐμὸς οὐχὶ πλήρης ἐστὶ μύριων ἐλαττωμάτων· οἶδα γὰρ ἑμαυτὸν, καὶ οὐ ἐλαίπω γε στάζων τὸ δάκρυον ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν.

et Reg. primus. Editi τῆς παρ' ὑμῶν. Mox editio 2 Paris. εἰμί. Ἐγὼ μὲν γὰρ. Aliæ et mss. ut in textu.

(56) Πάθοι. Ita tres vetustissimi mss. et alii nonnulli. Editi πάθη, excepta tamen editione Hagana.

των, εἰ πως θυνηθεῖν ἐξιλάσασθαι μου τὸν Θεὸν, ἅ
καὶ διαφυγεῖν τὴν ἀπειληθεῖσαν κόλασιν· ἀλλ' ὅτι ὁ τὰ
ἤμετερά κρινῶν, εἰ μὲν καθαρὸν ἔχειν διαβεβαιούται
τὸν ὀφθαλμὸν, καρφολογεῖται ἡμῶν τὸ ὄμμα (57).
Ὁμολογοῦμεν γὰρ δεῖσθαι πολλῆς τῆς ἐκ τῶν ὑγια-
ίνων ἐπιμελείας· εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἂν εἴποι,
καὶ τοσοῦτον γε πλεον οὐκ ἔρει, ὅσῳ περ ἂν μάλλον
ἢ καθαρὸς (διότι ἴδιον τῶν τελείων τὸ μὴ ἑαυτοῦς ὑπερ-
αἰρεῖν· ἐπεὶ πάντως ὑπόδικοι τῇ ἀλαζονείᾳ τοῦ Φαρι-
σαίου γενήσονται, ὅς, ἑαυτὸν δικαίων, κατέκρινε τὸν τε-
λῶντην), μετ' ἐμοῦ (58) ζητεῖται τὸν ἱατρὸν, καὶ μὴ πρὸ
καιροῦ κρινέτω, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος, ὅς ἀποκαλύψει
ἐκρυπτά τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν
καρδιῶν. Μεμνήσθε δὲ καὶ τοῦ εἰπόντος· *Μὴ κρίνετε,
ἵνα μὴ κριθῆτε· καὶ, Μὴ καταδικάζετε, ἵνα μὴ
παδικασθῆτε.* Ὅπως δὲ, ἀδελφοί, εἰ μὲν λάσιμα B
ἡμῶν ἐστὶ τὰ πλημμελήματα, τί οὐχὶ πείθεται (59)
τῷ ὀδασκάλῳ τῶν Ἐκκλησιῶν λέγοντι· *Ἐλεῖξον,
λαίμησον, παρακάλεσον;* Εἰ δὲ ἀνίαντος ἡμῶν
ἢ ἀνομία, τί οὐχὶ εἰς πρόσωπον ἡμῶν ἀντικαθίσταται,
καὶ δημοσιεύσας ἡμῶν τὰ ἀνομήματα, ἐλευθεροῖ τῆς
πρὸ ἡμῶν βλάβης τὰς Ἐκκλησίας; Μὴ τοίνυν ἀνά-
σχῆθε τῆς ὑπ' ὀδόντα λαλουμένης καθ' ἡμῶν λαιδο-
ρίας. Τοῦτο γὰρ κἀν παιδισκῆ μία τῶν ἐκ μύλωνος
ποιήσῃ, κἀν τῶν ἀγοραίων τις μεθ' ὑπερβολῆς
ἐπιείξεται, οἷς ἡ γλῶσσα πρὸς πᾶσαν ἠκρόνηται
λοιδορίαν. Ἄλλ' εἰσὶν ἐπίσκοποι· κληθῶσιν εἰς
ἐκράσιον. Ἔστι κληρὸς κατὰ πᾶσαν τοῦ Θεοῦ παροι-
κίαν· συναχθήτωσαν οἱ δικαιοτάτοι. Λεγέτω μετὰ
πῆρσις ὁ βουλόμενος, ἵνα ἐλεγχῶς ἢ τὸ γινόμενον,
καὶ μὴ λαιδορία. Ἰπ' ἔψιν ἀγέτω τὰ λαθάνοντά μου C
τῆς ποιηρίας· μισεῖτω δὲ μηδὲ τότε, ἀλλὰ νοθε-
αίτω ὡς ἀδελφόν. Ἐλεῖσθαι που δικαιοτέροι ἐσμεν
παρὰ τῶν μακαρίων ἀνδρῶν καὶ ἀναμαρτήτων οἱ
ἁμαρτωλοὶ (60) ἡμεῖς μάλλον ἢ χαλεπαίνεσθαι.

5. Εἰ δὲ περὶ πίστιν τὸ σφάλμα, δειχθήτω ἡμῖν ἡ
σηγραφὴ· πάλιν ἴσον καὶ κοινὸν κριτήριον καθ-
ίσταται. Ἀναγνωσθήτω τὸ ἔγκλημα. Δοκιμασθήτω, εἰ
μὴ ἄγνοια τοῦ ἐγκαλοῦντος ἔγκλημα εἶναι δοκεῖ
ἄλλον, ἢ τῇ ἑαυτοῦ φύσει κατεγνωσμένον ἐστὶ τὸ
γρᾶμμα. Πολλὰ γὰρ τῶν καλῶν οὐ δοκεῖ εἶναι τοιαῦτα
αἷς τὸ κριτήριον τῆς διανοίας οὐκ ἀκριβὲς κεκτη-
μένως. Ἐπεὶ καὶ τὰ ἰσοβαρῆ τῶν βγαίων οὐκ ἴσα εἶναι
δοκεῖ, ὅταν μὴ ἰσορρόπως ἔχωσι πρὸς ἀλλήλας αἱ
πάστιγγες. Καὶ τὸ μέλι ἤδη πικρὸν τισι κατεφάνη, D
τὴν γευστικὴν αἴσθησιν ὑπὸ τοῦ πάθους διεφθαρμέ-
νος. Ἄλλὰ καὶ ὀφθαλμὸς οὐκ ὑγιῶς ἔχων πολλὰ
μὲν τῶν ὄντων οὐκ εἶδε, πολλὰ δὲ τῶν οὐκ ὄντων
ὀπίσθετο. Καὶ τοίνυν καὶ ἐπὶ τῆς τῶν λόγων δυνά-
μειος τὸ ἴσον ὄρω πολλάκις γινόμενον, ὅταν τῆς τῶν

Deum meum placare, et supplicium intentatum
effugere. Sed hoc dico : is qui nostra judicat, si
purum quidem habere se oculum affirmat, festucas
in nostris oculis investiget. Conftemur enim nos
plurima bene valentium cura indigere. Quod si hoc
non dixerit et certe tanto minus dicet, quanto pu-
rior fuerit (siquidem proprium est perfectorum sese
non efferre; alioquin omnino obnoxii arrogantiae
Pharisaei essent, qui sese justificans publicanum
condemnabat), mecum quaerat medicum; nec ante
tempus judicet, donec veniat Dominus, qui revela-
bit occulta tenebrarum, et deleget consilia cor-
dium⁸⁸. Meminerit autem et illius, qui dixit : *No-
lite judicare ut non judicemini*⁸⁹ : item, *Nolite con-
demnare, ut non condemnemini*⁹⁰. Omnino 305
autem, fratres, siquidem sanabilia sunt nostra deli-
cta; cur morem non gerit doctori Ecclesiarum
dicenti, *Argue, increpa, obsecra*⁹¹? Sin autem in-
sanabilis nostra iniquitas, cur contra non stat ad-
versa fronte et evulgans nostra delicta, liberat a
pernicie, quam inferimus, Ecclesias? Itaque ne fe-
ratis prolatum intra dentes contra nos convicium.
Id enim vel una aliqua ex pistrino ancilla fecerit;
in hoc supra modum enituerit unus aliquis ex ho-
minibus abjectissimis, quorum lingua ad omne
excacuta convicium. Sed sunt episcopi : vocentur
ad audiendum. Est clerus in unaquaque Dei paro-
chia : congregentur spectatissimi. Libere loquatur
qui volit, ut quod fiet probatio sit, non convi-
cium. Oculis subjiciatur occulta mea improbitas :
oderit autem ne tunc quidem, sed admoeat ut fra-
trem. Aequum est ut misericordiam hominibus
beatis et peccati expertibus nos peccatores mo-
veamus, magis quam indignationem.

5. Quod si circa fidem error est, ostendatur
nobis scriptum : rursus aequum et commune judi-
cium sedeat. Legatur crimen. Expendatur an non
magis accusantis ignoratione crimen esse videat-
ur, quam scriptum sua sponte condemnandum
sit. Multa enim ex his quae praecclare se habent, ta-
lia esse non videntur hominibus accuratum men-
tis judicium non habentibus. Nam et aequalis pon-
deris moles non videntur esse aequales, si lances
inter se aequilibras non sint. Ipsum etiam mel
nonnullis visum est amarum, quorum gustus
morbo corruptus. Sed et oculus non sanus multa
eorum quae sunt non videt, et multa quae non sunt
commisiscitur. Atque etiam in judicio de scriptis
ferendo idem plerumque video fieri, cum eorum,

⁸⁸ I Cor. iv, 5. ⁸⁹ Matth. vii, 1. ⁹⁰ Luc. vi, 37. ⁹¹ II Tim. iv, 2.

(57) Ἡμῶν τὸ ὄμμα. Coisl. primus et Med. ha-
bent ἡμῶν. Paulo post editi καθαρὸς αὐτός. Omnes
mss. ut in textu.

(58) Μετ' ἐμοῦ. Sic libri veteres, pro eo quod
erat in editis μήτ' ἐμοῦ. Paulo post editi κριθῆτε
καὶ τοῦ. Deest articulus in omnibus mss.

(59) Πείθεται. Sic Med. et Harl. cum tribus aliis.
Ediit παθεσθε. Confirmatur haec scriptura, tum ex

his quae sequuntur, tum etiam ex aliis ad Neocæ-
sariensis epistolis, in quibus Basilium odii et dis-
sensionis causas in eorum episcopum videtur po-
tissimum conferre. Sed ea de re uberius agemus
in Vita S. Basilii.

(60) Οἱ ἁμαρτωλοὶ. Sic mss. sex. Editi εἰ ἁμαρ-
τωλοὶ.

qui scripserunt, facultate iudex inferior est. Nam iisdem fere præsidiis instructos esse oportet, et qui de scriptis iudicat, et qui scribit. Nisi forte de agriculturæ operibus non potest iudicare qui non est agricola; et quid dissonum consonumve in musicis modis non dignoscet musicæ non peritus; statim vero sermonum erit iudex, quicumque vulerit; qui tamen nec præceptorem suum potest ostendere, nec tempus quo didicit, nec quidquam omnino majus minusve de litteris audivit. Jani vero ego novi et in Spiritus oraculis non licere cuilibet examen aggredi verborum; sed ei, qui Spiritum habet discernendi; quemadmodum docuit nos Apostolus, qui in donorum divisionibus dixit: *Huic quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii vero sermo scientiæ secundum eundem Spiritum: alii fides in eodem Spiritu: alii operationes virtutum: alii prophetia, alii discretionis spirituum*⁹⁹. Quare si nostra quidem spiritualia sunt, ostendat se habere donum discretionis spiritualium, qui nostra iudicare vult. Sin autem, ut ipse conviciatur, a **306** sapientia hujus mundi proficiuntur; ostendat peritum sese, mundi sapientiæ, et tunc ei suffragia iudicii commitemus. Nec quisquam putet hæc ad fugiendas probationes a me excogitari. Permitto enim vobis, fratres optatissimi, ut eorum, de quibus accusor, examen penes vos sit. An usque adeo tardo estis ingenio, ut omnibus patronis indigeatis ad veritatem inveniendam? Sed si per se minime controversa vobis videantur, persuadete nugatoribus, ut contentionis studium dimittant. Si vero non nihil videtur esse ambigui, interrogate nos per aliquos internuntios, qui nostra ministrare fideliter possint: aut etiam scriptas, si ita videbitur, exposcite a nobis explanationes. Omnino autem omni modo curate, ut ne ista citra examen relinquantis.

. Nostræ autem fidei quæ possit illustrior esse probatio, quam quod educati sumus sub avia beata iuliere, ex vobis orta? Macrinam dico celeberrimam illam, a qua edocti sumus beatissimi Gregorii verba, quæcunque usque ad ipsam memoriæ con-

⁹⁹ I Cor. xii, 8-10.

(61) *Οὐ δυνατός*. Harl. et duo alii *ἀδύνατος*.

(62) *Ὁ βουλόμενος ἔσται*. Ita mss. sex. Editi *ἔσται*.

(63) *Λόγοις τοῦ Πνεύματος*. Ita mss. et vetustæ editiones. Basileensis secunda et Paris. habent *λόγοις Πνεύματος ἁγίου*.

(64) *Πνεύματι*. Addunt editi *ἄλλω δὲ χαρίσματα* *ἰαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι*. Sed hæc desunt in omnibus nostris mss.

(65) *Τοῦ κόσμου*. Editi addunt tούτου quod deest in sex nostris mss. Non difficile est ex hoc loco perspicere, episcopum illum Neocæsariensem, qui Basilio tantum molestiæ exhibuit, indoctum hominem fuisse. Atque id confirmatur ex epistola 207, n. 1, ubi eum Basilius ait lingua perstrepere, et cavillationibus suis verisimilitudinis colorem illinere non posse.

συγγραφευμένων ἔξωθεν ὁ κριτὴς ἀπολειμάνηται. ἀλλὰ γὰρ σχεδὸν ἐκ τῆς αὐτῆς παρασκευῆς ὠρμηθεὶς τὸν τε κρινόντα τοὺς λόγους καὶ τὸν συγγράφοντα. Ἡ τὰ μὲν γεωργικὰ ἔργα οὐ δυνατός (61) ἔστι κρῖνον ὄγε μὴ γεωργικὸς, καὶ τὸ ἐκμελῆς τε καὶ ἐμμελῆς τῶν κατὰ μουσικὴν ῥυθμῶν οὐ διαγνώσεται ὁ μὴ τῆς ἐπιτήμην ἔχων τῆς μουσικῆς· λόγων δὲ κριτὴς εὐθύς ὁ βουλόμενος ἔσται (62), ὁ μὴτε διδάσκων ἔχων ἑαυτοῦ δεικνύναι, οὐτε χρόνον ἐν ᾧ μεμάθηεν, οὐτε ὅλως ἐπαῖων τι μικρὸν ἢ μείζον τῶν περιλήγουσιν. Ἐγὼ δὲ ὄρω, ὅτι καὶ ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Πνεύματος (63) οὐ παντὶ ἐξῆν ἐπιβάλλειν τῇ ἐξέτασι τῶν εἰρημένων, ἀλλὰ τῷ ἔχοντι τὸ Πνεῦμα τῆς ἀκρισεως, καθὼς ἐδίδαξεν ἡμεῖς ὁ Ἀπόστολος, ἐν αἷς διαίρεσεσι τῶν χαρισμάτων εἰπὼν· *Ἐάν μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος διδοται λόγος σοφίας, ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως, κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα· ἕτεροι δὲ πιστῆς ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι* (64). *ἄλλω δὲ ἐπαρηγήματα δυνάμεων· ἄλλω προφητεία, ἄλλω ἐκκρίσεις πνευμάτων*. Ὅστε εἰ μὲν πνευματικὰ τὰ ἡμέτερα, δεικνύτω ἑαυτὸν ἔχοντα τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευματικῶν ὁ τὰ ἡμέτερα κρῖνον βουλόμενος· εἰ δὲ, ὡς αὐτὸς λοιδορεῖ, ἀπὸ τῆς σφίλας ἔστι τοῦ κόσμου τούτου, δεῖξάτω ἑαυτὸν ἐμπειρον τῆς σοφίας τοῦ κόσμου (65), καὶ τότε αὐτῷ τὴν ψήφου τῆς κρίσεως ἐπιτρέψομεν. Καὶ μηδεὶς αἰετῶ ταῦτα πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐλέγχων ἐπινοεῖσθαι παρ' ἡμῶν. Ὑμῖν γὰρ ἐπιτρέπτω, ποθεινότετοι ἀδελφοί, ἐφ' ἑαυτῶν ποιήσασθαι τῶν ἐγκαλουμένων ἡμῖν τὴν ἐξέτασιν. Οὕτως ἔσπε βραβεῖς τὴν διάνοιαν, ὅσα πάντων δεῖσθαι (66) τῶν συνηγῶρων πρὸς τὴν πᾶν ἀληθοῦς εὐρεσιν; Ἄλλ' ἐάν μὲν ἀναντιρρήτα ὑμῖν φανῇ ἐφ' ἑαυτῶν, πείσατε τοὺς ἐρεσχελοῦντας ἀρεθῆσθαι πάσης φιλονεικίας· ἐάν δὲ τι δοκεῖ (67) καὶ ἀμφίβολον ἔχειν, ἐρωτήσατε ἡμᾶς διὰ τινῶν μεσῶν, δυναμένων πιστῶς διακονήσασθαι τὰ ἡμέτερα· ἢ καὶ ἐγγράφους, εἰ δοκεῖ, ἀπαιτήσατε ἡμᾶς τὰς ἀποκρίσεις. Πάντως δὲ παντὶ τρόπῳ σπουδάσατε μὴ ἀνεπίστατα ταῦτα καταλιπεῖν.

6. Πίστewe δὲ τῆς ἡμετέρας τίς ἂν καὶ γένοιτο (68) ἐναργεστέρη ἀποδείξεις ἢ ὅτι τραπέντες ἡμεῖς ἐπὶ τίτῃ μακαρίᾳ γυναικί, παρ' ὁμῶν ὠρμημένε; Νεκρὸν λέγω τὴν περιθήστον, παρ' ἧς ἐδιδάχθημεν τὰ τοῦ μακαριωτάτου Γρηγορίου ῥήματα, ὅσα πρὸ;

D (66) *Πάντων δεῖσθαι*. Editio Basileensis secunda et Parisiensis πάντως δεῖσθαι, ut omnino patronis indigeatis. Etsi hæc scriptura videtur prima specie satis commode posita, tamen longe præferenda est ea quam in textum recepimus. Nisi enim vetustitate sex codicum mss., Harl., Med., Coisl. utriusque et utriusque Regii, et editionum Hagan. et Basileensis primæ. Præterea melius conducit proposito Basilio, qui peracute declarat absurde facturos Neocæsarienses, si per se ipsi dijudicare nolint, quasi omnes patroni et ejusmodi iudicium essent advocandi.

(67) *Δοκεῖ*. Sic tres vetustissimi codices. Editi *δοκῆ*, excepta tamen editione Haganœnsi.

(68) *Καὶ γένοιτο*. Conjunctio addita ex sex mss.

αὐτὴν ἀκολουθίᾳ μνημῆς διασωθέντα αὐτῆς τε ἐφύλασσε, καὶ ἡμᾶς ἔτι νηπίους ὄντας ἐπλαττε καὶ ἐμόρφου τοῖς τῆς εὐσεβείας δόγμασιν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν τοῦ φρονεῖν δύναμιν ἀπελάδομεν, τοῦ λόγου ἡμῖν διὰ τῆς ἡλικίας συμπληρωθέντος, πολλὴν ἐπιθέοντες γῆν τε καὶ θάλασσαν, εἴ τινας εὕρομεν ἢ παραδοθέντι κανόνι τῆς εὐσεβείας στοιχοῦντας, τοὺτους καὶ πατέρας ἐπεγραφέμεθα, καὶ ὁδηγούς τῶν ψυχῶν ἡμῶν εἰς τὴν πρὸς Θεὸν πορείαν ἐποιήσαμεθα. Καὶ μέχρι γε τῆς ὥρας ταύτης, χάριτι τοῦ κλειστόντος ἡμᾶς κλήσει ἀγίᾳ εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐπίγνωσιν, οὐδένα οἶδαμεν λόγον ἐχθρὸν τῆς ὑγιαίνουσας ὡσαυτάλλας ταῖς καρδίαις παραδεξάμενοι· οὐδὲ μολυβίντες ποτὲ τὰς ψυχὰς τῆ ὁσονούμω τῶν Ἀρειανῶν βλασφημίᾳ. Ἄλλ' εἴ τινας ποτε ὠρμημένους ἐξ ἐκείνου τοῦ διδασκάλου εἰς κοινωνίαν προσελαθόμεθα, ἐπαρρητομένους τὴν ἐν τῷ βάθει νόσον, καὶ ῥήματα κλιόντας εὐσεβῆ, ἢ τοῖς γε παρ' ἡμῶν λεγομένοις μὴ ἀντιτείνοντας, οὕτω προσηκάμεθα, οὔτε πᾶσαν ἐκείναις τὴν κατ' αὐτοὺς (69) χρίσιν ἐπιτρέψαντες, ἀλλὰ ταῖς προεξενεχθείσαις περὶ αὐτῶν ψήφοις παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν ἀκολουθήσαντες. Ἐγὼ γάρ δεξιόμενος γράμματα (70) τοῦ μακαριωτάτου Πατρὸς Ἀθανασίου τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπου, ἃ καὶ ἔγω ἐν ταῖς χερσὶ, καὶ προσβάλλομαι τοῖς ἐπιζητούντων, ἐν οἷς φανερώς διηγόρευσαν, εἴ τις ἐξ τῆς τῶν Ἀρειανῶν αἰρέσεως βούλοιο μετατίθεσθαι, ἐμολογῶν τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν (71), τοῦτον προσέειπαι, μὴδὲν διακρινομένους ἐπ' αὐτῷ· καὶ τούτου τοῦ λόγου κοινωνοὺς μοι παρεχομένου τοὺς τε τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀχαΐας ἐπισκόπους ἅπαντας νομίζων ἀναγκαῖον εἶναι ἀκολουθεῖν ἀνδρὶ τοσοῦτον ἢ τὸ ἀξιόπιστον τῶν νομοθετησάντων, ὁμοῦ δὲ καὶ ἐπιθυμῶν τὸν τῆς εἰρηνότητος μισθὸν ὑποδέξασθαι, τῇ μερίδι τῶν κοινωνικῶν.

7. Δικαιότερον δὲ τὰ καθ' ἡμᾶς κρίνεσθαι μὴ ἐξ ἐκείνου ἢ δευτέρου τῶν μὴ ὀρθοποδούντων πρὸς τὴν ἐπίθεσιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ πληθους τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐπισκόπων συνημμένων ἡμῖν χάριτι τοῦ Κυρίου. Ἐξετασθῶσι δὲ Πισιδαί, Λυκαῶνες, Ἰσαυροί, Θρύγες ἐκότεροι, Ἀρμενίων ὅσον ὑμῖν ἐστὶ πρόσκοιτων, Μακεδόνες, Ἀχαιοί, Ἰλλύριοι, Γάλλοι, Ἰσπανοί (72), Ἰταλία σύμπασα, Σικελιώται, Ἄφροι, Αἰγύπτου τὸ ὑγιαῖνον, τῆς Συρίας ὅπσον λείψανον· οἷτις πέμπουσί τε πρὸς ἡμᾶς γράμματα, καὶ πάλιν λέγονται παρ' ἡμῶν. Ὡν ἐστὶν ὑμῖν ἐκ τῶν ἐκείθεν φερομένων γραμμάτων μαθεῖν καὶ ἐκ τῶν ἐντεῦθεν πάλιν ἀντιπεμπομένων αὐτοῖς διδαχθῆναι, ὅτι σύμφωνοι πάντες ἐσμέν, τὸ ἐν φρονούντες. Ὅστε

(69) *Ὅτε... κατ' αὐτοῖς.* Ita mss. sex. Editio... κατὰ τοὺς τοιοῦτους. Ibidem Coisl. primus προεξενεχθείσαις.

(70) *Γράμματα.* Editio Paris. addit παρὰ, sed repositio deest in septem mss. et antiquioribus editionibus. Quod autem de Athanasii sententia estatur Basilii, id confirmatur cum ab ipso Athanasio, qui in epist. ad Rufinum non solum in Aegypto, sed etiam in Graecia, in Hispania et Gallia ubique idem episcopis placuisse declarat; tum etiam a Liberio papa, qui in epist. 15 Aegyptios omnes et Achivos ejusdem sententiae testes citat.

A continuatione conservata cum ipsa custodiebat, tum nos adhuc infantes fingeat et informabat pietatis dogmatibus. Postquam autem et nos sapiendi facultatem accepimus, ratione in nobis per aetatem completa, multum telluris ac pelagi peragrantes, si quos invenimus secundum traditam pietatis regulam ambulantes, eos et patrum loco habuimus, et duces animarum nostrarum, in via quae ad Deum ducit, secuti sumus. Atque ad hanc usque horam, gratias illius, qui nos vocavit vocatione sancta ad sui cognitionem, nec sermonem ullum scimus sanae doctrinae inimicum in corda nostra intrasse; nec animas nostras infami Arianorum blasphemia contaminatas unquam fuisse. Sed si quos aliquando ab illo magistro profectos in communionem admisiimus, morbum intimo corde occultantes, et pia verba loquentes, aut certe iis quae a nobis dicebantur, non repugnantes, ita suscepimus; cum non omne de talibus iudicium nobis ipsis permitteremus, sed sententiam, quae prius lata de illis fuerat a Patribus nostris, sequeremur. Ego enim cum accepissem litteras beatissimi Patris Athanasii Alexandriae episcopi, quas et in manibus habeo, et ostendo exposcentibus, in quibus clare pronuntiavit, si quis ex Arianorum haeresi voluerit transferrī Nicænam fidem constans, eum admittendum esse, nec esse in eo recipiendo haesitandum; cumque ille mihi hujus decreti socios citasset, tum Macedoniae, tum Achaiae episcopos omnes; talis

307 necesse esse tantum virum sequi ob eorum, qui legem tulerant, auctoritatem, simulque cupiens pacificationis mercedem consequi, fidem illam constantes ascribebam numero communicatorum

τούς ταύτην ὁμολογοῦντας τὴν πίστιν ἐγκατέτασσαν

7. Justius est autem res nostras judicari, non ex uno aut altero non recte in veritate ambulanti-bus, sed ex multitudine episcoporum, qui nobis in toto terrarum orbe per Domini gratiam juncti sunt. Interrogentur autem Pisidae, Lycaones, Isauri, Phryges utrique, Armeniorum quidquid vobis est vicinum, Macedones, Achaei, Illyrii, Galli, Hispani, Italia tota, Siculi, Afri, Aegypti pars sana, quidquid est reliqui in Syria: qui et ad nos litteras mittunt, et rursus a nobis accipiunt. Ex quibus litteris, tum quae illinc afferuntur, tum quae rursus vice versa hinc ad ipsos mittuntur, discere vobis licet nos omnes esse unanimes, idemque sentire. Quapropter communionem nostram qui refugit,

Sed mirum est cur Occidentalium testimonium aut Athanasius in epistola ad Basilium praetermiserit, vel ipse Basiliius hac in epistola praetermittat. Causam investigare conabimur in Vita S. Basilii.

(71) *Τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν.* Ita mss. sex. Editio τῶν ἐν Νικαίᾳ τὴν πίστιν.

(72) *Ἰσπανοί.* Legitur Σπάνοι in codicibus Harl., Vat., Coisl. secundo et utroque Regio. Inter has provincias non recenset Basiliius Ciliciam et Galatiam, quia his in regionibus grassabatur haeresis, neque etiam Asiae dioecesis, quam Basiliius valde suspectam fuisse perspiciamus ex epist. 218.

sinceritas vestra noverit eum sese a tota Ecclesia separare. Circumspicite, fratres, quibuscum vobis sit communio: si eam a nobis non suscipiatis, quis jam vos agnitus est? Nos eo necessitatis ne perducatis, ut triste quidpiam de charissima nobis Ecclesia statuamus. Ne committatis, ut quæ nunc corde premo, necum ingemiscens, et deplorans luctuosum tempus, quo citra ullam causam Ecclesiæ maximæ, et jam olim inter se fraternis animis conjunctæ, nunc dissident; ne committatis, inquam, ut hæc apud omnes simul communicatores deplem. Ne cogatis me voces promere, quas hactenus rationis freno occultatas apud me contineo. Satius est nos e medio tolli et Ecclesias inter se consentire, quam propter pueriles nostras simultates tantum mali populis Dei inferri. Percontantini Patres vestros, et annuntiabunt vobis, paræcias, etsi locorum situ videbantur inter se divisæ, at animo unum fuisse, unoque consilio solitas gubernari. Frequentissime populus misciebatur; frequentissime e clero alii ad alios veniebant; ipsis vero pastoribus tantum inerat mutui amoris, ut uterque altero in iis, quæ ad Dominum attinent, magistro ac duce uteretur.

αὐτοῖς δὲ τοῖς ποιμεσι τοσοῦτον περιτὴν τῆς πρὸς σκάλῳ τῷ ἐτέρῳ καὶ ἡγεμόνι χρῆσθαι εἰς τὰ πρὸς Κύριον.

308 EPISTOLA CCV.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕ'.

Elpidium rogat, misso iterum Meletio presbytero, ut, eo agente cum episcopis maritimis, locus et tempus ad concordiam stabilendam constituantur.

Elpidio episcopo.

Rursus dilectum et compresbyteram Meletium impulimus, ut tuæ dilectioni nostram salutationem perferat. Cui quanquam omnino statueram parcere ob infirmitatem, quam sponte sibi ipse ascivit, redigens carnem in servitutem ob Evangelium Christi; tamen cum mihi ipsi decorum esse existimans salutare te per ejusmodi viros, qui, quæcumque litteras effugerint, per se valeant supplere, et veluti loco epistolæ vivæ esse et scribenti et epistolam recipienti: tum etiam ipsius desiderium explens, quo semper tuam præstantiam prosequitur, ex quo honorum quibus præditus es, periculum fecit; ipsum etiam nunc ut ad te proficiscatur exoravi, ac per eum et visitationis solvimus debitum, et rogamus ut pro nobis ac pro Ecclesia

Alias CCCXXII. Scripta anno 375.

(75) *Ἀποβόρηγνός*. Vetus est apud ecclesiasticos scriptores effatum, eum schismatis crimen incurere, qui alium præter fas et jura excommunicat. Sed tamen ejusmodi schismatici non idcirco ab exteriori Ecclesiæ communione discedebant. At Basilius loquitur de hac exteriori communione, eaque carituros declarat, qui a sua discesserint. Quod quidem non accuratissime dictum videretur, nisi præcipue de Neocæsariensibus dictum esset. Nam Paulinus Antiochenus carebat communione Basillii, nec tamen Ecclesiarum Occidentalium communionem amiserat. At Neocæsarienses si in injuria Basilio facienda perstitissent, eumque cogissent apud communicatores suos querelas de-

Α ὁ τὴν πρὸς ἡμᾶς κοινωνίαν ἀποδιδράσκων μὴ λαθηνέτω ὑμῶν τὴν ἀκριβείαν, πάσης ἐαυτὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀποβόρηγνός (75). Περιβλέψασθε (74), ἀδελφοί, πρὸς τίνος ἐστὶν ὑμῖν ἡ κοινωνία· ἐπειδὴν παρ' ἡμῶν μὴ δεχθῆτε, τίς λοιπὸν ὑμᾶς ἐπιγνώσεται. Μὴ ἀγάγητε ἡμᾶς εἰς ἀνάγκην σκυθρωπὸν τι βουήσασθαι περὶ τῆς φιλιτάτης ἡμῖν Ἐκκλησίας. Μὴ ποιήσῃτέ με, ἃ νῦν ἐν τῇ καρδίᾳ κρύπτω τῇ ἡμαυτοῦ, κατ' ἑμαυτὸν στενάζων καὶ ἔδουρῶμενος τοῦ καιροῦ τὴν κακότητα, ὅτι, αἰτίας οὐκ οὔσης, αἱ μέγιστα τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ἐκ παλαιοῦ πρὸς ἀλλήλιας ἀδελφῶν τάξιν ἐπέχουσαι (75), αὐταὶ νῦν διεσπάρησαν· μὴ με ποιήσῃτε ταῦτα πρὸς πάντας ὁμοῦ τοὺς κοινωνικοὺς ἀποδύρασθαι. Μὴ ἐκδιόσηθέ με ἀρεῖναι βήματα, ἃ μέχρι τοῦ νῦν τῷ ἐκ τοῦ λογισμοῦ χαλεπῶ κεκρυμμένα ἔγω παρ' ἑμαυτῶ. Βέλτιόν ἐστιν ἡμῖν ἐκ ποδῶν γενέσθαι, τὰς δὲ Ἐκκλησίας ὁμοσεῖν πρὸς ἀλλήλιας, ἢ διὰ τὰς μειρακλιώδεις ἡμῶν μικροψυχίας κακὸν τοσοῦτον ἐπάγεσθαι τοῖς λαοῖς τοῦ Θεοῦ. Ἐμνήσατε τοὺς Πατέρας ὑμῶν, καὶ ἀναγγελοῦσιν ὑμῖν, ὅτι, εἰ καὶ τῇ θέσει τοῦ τόπου διετρηθῆσαι ἔδοξαν αἱ παροικίαι (76), ἀλλὰ τῷ γε φρονήματι ἐν ἔσαν, καὶ μὴ γνῶμῃ ἐκυβερνῶντο. Συνεχεῖς μὲν τοῦ καιροῦ αἱ ἐπιμιξίαι· συνεχεῖς δὲ τοῦ κλήρου ἐπιτηδεῖαι· ἀλλήλους ἀγάπης, ὥστε ἐκάτερον αὐτῶν δια-

C

Ἐλπίδιῳ ἐπισκόπῳ.

Πάλιν ἡμεῖς τὸν ἀγαπητὸν καὶ συμπεσσύτερον (77) Μελέτιον ἐκινήσαμεν, ἐπὶ τὴν σὴν ἀγάπην προστηγορίας ἡμῶν διακομίζοντα. Οὐ εἰ καὶ πάντοτε ἐργάσιμον φεῖσθαι διὰ τὴν ἀσθένειαν, ἣν ἐκουσίως ἐαυτῷ ἐπηγάγετο, δουλαγωγῶν τὴν σάρκα διὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ὅμως καὶ ἡμῖν αὐτοῖς προσκολληθεῖσθε, τῶν δυναμένων ὅσα διαφεύγει τὸ γράμμα παρ' ἐαυτῶν ῥαδίως ἀναπληρῶσαι, καὶ οἷον εἰ ἀντ' ἐπιστολῆς ἐμψύχου γενέσθαι τῷ τε γράφοντι καὶ τῷ δεχομένῳ· καὶ τὸν αὐτοῦ δὲ πόθον ἀναπληροῦντες, ὃν ἔχει ἀεὶ περὶ τὴν σὴν τελειότητα, ἀφ' οὗ εἰς πείραν ἀφίκετο τῶν ἐν σοὶ καλῶν· καὶ νῦν αὐτὸν ἐλπίειν ὡς σὲ (79) ἔδυσωπήσαμεν, δι' οὗ καὶ τὸ τῆς ἐπισκέψεως ἀποπληροῦμεν χρέος, καὶ παρακαλοῦμεν

ferre, non dubium quin omnes illius cause favissent, et justissima in Neocæsarienses indignatione exarsissent.

(74) *Περιβλέψασθε*. Editi addunt οὖν, quæ titula deest in omnibus nostris mss.

(75) *Ἐπέχουσαι*. Coisl. primum κατέχουσαι.

(76) *Αἱ παροικίαι*. Editiones Basileensis secunda et Parisiensis addunt καὶ Ἐκκλησίαι, sed repugnans septem mss. et antiquiores editiones.

(77) Vide Addenda.

(78) *Κρίναρτες*. Sic multi codices mss. Sed recentiores habent κρίνοντες.

(79) *Ἐλπίειν* ὡς σὲ. Hæc desunt in codicibus Med. et Harl.

προσέγεσθαι σε ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ· ἵνα δὲ (80) ἡμῖν ὁ Κύριος ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγειν, τῆς ἐκ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἰπτασίας ἀπαλλαγέντας (81). Εἰ δὲ καὶ τῇ σῆ συνέσει ἀκλόουθον καὶ ἀναγκαῖον καταφαίνεται εἰς ταυτὸν ἡμᾶς ἀλλήλους ἐλθεῖν, καὶ συντυχεῖν καὶ τοῖς λοιποῖς πτωχότοις ἀδελφοῖς τοῖς τὴν παραλίαν κατοικοῦσιν ἰσχυροῖς, αὐτὸς καὶ ἡμῖν ἀπόδειξον τόπον καὶ καιρὸν καθ' ὃν ἔσται τοῦτο, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἐπίστειον, ἵνα, ἐπὶ ὤρισμένοις καταλιπόντες ἕκαστος τὴν ἐν χερσὶν ἀσχολίαν, δυνηθῶμεν τι τῶν εἰς οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ποιῆσαι, καὶ ἀνελεῖν μὲν καὶ ἐξ ὑπονοῶν νῦν ἡμῖν πρὸς ἀλλήλους ἐγγινομένης λύπας, κυρῶσαι δὲ τὴν ἀγάπην. ἥς ἀνευ ἀτελεῖ ἵνα πάσης ἐντολῆς ἐργασίαν αὐτὸς ἡμῖν ὁ Κύριος ἐποίησεν.

B

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΖ'.

Consolatur Elpidium, nepotis morte afflictum, ac, speratum congressum ne dolor interpellet, hortatur.

Ἐλπίδιῳ ἐπισκόπῳ (82) παραμυθητικῇ.

Νῦν μάλιστα τῆς τοῦ σώματος ἀσθενείας αἰσθάνομαι, ὅτε ὁρῶ μοι τοσοῦτον ἐμποδίζουσαν τῇ τῆς ψυχῆς ὠφέλειᾳ. Εἰ γὰρ μοι κατὰ νοῦν (83) ἐχθρῶν τὰ πράγματα, οὐκ ἂν δι' ἐπιστολῶν, οὐδὲ διὰ μέσων ἀνθρώπων προσεφθεγγόμεν ὑμᾶς· ἀλλ' αὐτὸς ἂν ἐμπαυτοῦ καὶ τὸ τῆς ἀγάπης ἀπεπλήρου χρέος, καὶ ἐγγύθειν ἀπέλασον τοῦ πνευματικοῦ (84) κέρδους. Νῦν δὲ οὕτω διακρίνομαι, ὡς ἀγαπητῶς καὶ τὰς τῆς πατρίδος κινήσεις ὑφίστασθαι, ἃς ἀναγκάως ποιούμεθα ἰσχυροῦσιν ἐπιπέσειν ἄς κατὰ τὴν χώραν ἡμῶν παρακαίωσι. Ἀλλὰ παράσχοι ὁ Κύριος καὶ ὑμῖν ἰσχύον καὶ προθυμίαν, καὶ ἐμοὶ πρὸς τῇ σπουδῇ (85) ἣν ἔχω νῦν. καὶ δύναμιν, ὥστε, καθὼς παρεκάλεσα ὑμᾶς, πραγματεύεσθαι ἡμῖν τὴν ἀπόλαυσιν, γενομένοις ἐπὶ τῆς Κομανικῆς ἐνορίας. Φοβούμαι δὲ περὶ τῆς σῆς κοσμιότητος, μήπου σοι ἐμποδίσον γέννηται ἡ περὶ τῶν οἰκείων λύπη. Καὶ γὰρ ἔμαθον, ὅτι σε ἔθλιψε παιδίου τελευτῇ· οὗ τὴν στέρησιν, ὡς μὲν πάππῳ, λυπηρὴν εἰκὸς εἶναι. ὡς δὲ ἀνδρὶ πρὸς τοσοῦτον ἦδη λαβεθηκότι τῆς ἀρετῆς, καὶ ἐπισταμένῳ τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν ἐκ τῆς κατὰ τὸν χρόνον ἐμπειρίας, καὶ ἐκ τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας, ἀκλόουθον μὴ πάντι, δύσφορον εἶναι τῶν οἰκειοτάτων τὸν χωρισμόν. Καὶ γὰρ οὐ τὰ αὐτὰ ἀπαιτεῖ ἡμᾶς· τε καὶ τὸς τυγχόντας τῶν ἀνθρώπων ὁ Κύριος. Οἱ μὲν γὰρ σνηθεία ζῶσιν· ἡμεῖς δὲ κανόνι τῆς πολιτείας τῇ ἐντολῇ τοῦ Κυρίου κεχρημέθα, καὶ τοῖς προλαβοῦσι

D

(80) Δφ. Nonnulli mss. δῶν.

(81) Ἀπαλλαγέντας. Ita Med. et Harl. quæ quidem scriptura Basilio usitata et familiaris, sed a recentioribus librariis videtur fuisse mutata in ἀπαλαγείσιν, ut habent editi.

(82) Ἐλπίδιῳ ἐπισκόπῳ. Hunc titulum sic reposuimus, quia in tribus antiquissimis codicibus legitur: Τῷ αὐτῷ παραμυθητικῇ· *Eidem consolatoria*. Præcedit autem in his codicibus epistola 205 ad eundem Elpidium. Deest episcopi vox in editis. At in codicibus Vat. et Reg. primo legitur tantum: Παραμυθητικῇ, omisso Elpidii nomine. In codice Regio secundo legitur ἑτέρῳ ὁμοίᾳ ἐπὶ ἐχθρῶν ἀποβολῇ, et in codice Parisiensis Ecclesiæ: Παραμυθη-

Dei preceris, ut Dominus det nobis ab injuria inimicorum Evangelii liberatis tranquillam ac quietam vitam agere. Quod si et tuæ prudentiæ consentaneum et necessarium videbitur, ut in unum veniamus, congregiamurque etiam cum reliquis reverendissimis fratribus maritimarum civitatum episcopis, ipse etiam nobis designa locum et tempus, quo hæc fient, et scribe fratribus, ut præstituto tempore relinquentes unusquisque ea quæ in manibus negotia, possimus aliquid ad ædificationem Ecclesiæ navare, ac tollere insitas nobis nunc ex suspicionibus inter nos molestias, ac charitatem firmare, sine qua mancam et imperfectam esse cujusvis præcepti observationem ipse nobis Dominus declaravit.

EPISTOLA CCVI.

Consolatur Elpidium, nepotis morte afflictum, ac, speratum congressum ne dolor interpellet, hortatur.

Elpidio episcopo consolatoria.

Nunc maxime corporis infirmitatem sentio, cum eam video mihi tantopere obstare animæ utilitati. Si enim mihi res succederent ex sententia, non vos per litteras, neque per internuntios alloquerer, sed ipse per me et charitatis exsolverem debitum, et cominus perfruerer spirituali emolumento. Nunc autem ita me habeo, ut præclare mecum agi putem si vel in patria motus sustinere possim, quos minime necesse est nostræ paræciæ pagos visitanti suscipere. Sed et vobis Dominus robur et alacritatem et mihi præter studium, quod nunc **309** habeo largiatur et vires, ut, quemadmodum vos rogavi, fiat mihi copia vobis fruendi, cum in fines Comanicos venero. Metuo autem tuæ dignitati, ne te domesticus dolor interpellet. Didici namque afflictum te fuisse filiioli interitu: cujus jacturam, ut avo, molestam quidem esse par est; sed ut viro tantos jam in virtute progressus adepto, et perspectam habenti rerum humanarum naturam tum ex temporis experientia, tum ex spirituali doctrina, consentaneum est intolerabilem non esse propinquissimorum disjunctionem. Non enim idem a nobis Dominus exposcit, quod a quibuslibet hominibus. Hi enim vivunt ex consuetudine: nobis autem vivendi regula, Domini præceptum ac præterita beatorum virorum exempla, quorum magnitudo animi adversis temporibus maxime declarata est.

τικῇ τινι ἐπὶ ἐχθρῶν ἀποβολῇ· *Cuidam consolatoria ob mortem nepotis*. Præter auctoritatem vetustissimorum codicum, tanta est necessitudo huic epistolæ cum præcedenti, ut dubium esse non possit, quin ad Elpidium episcopum scripta sit.

(83) Κατὰ νοῦν. Harl. κατὰ ροῦν.

(84) Πνευματικοῦ. Editi addunt τοῦτο quod deest in sex mss.

(85) Πρὸς τῇ σπουδῇ. Ita tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi πρὸς τὴν σπουδῇν. Paulo post iidem editi πραγματεύεσθαι ὑμῖν. Novem mss. ἡμῖν. Sabinde sex mss. μὴ που σοί. Editi μὴ πως σοί.

Alias CCCLVIII. Scripta anno 375.

Ut igitur et ipse fortitudinis ac veræ ob sperata bona animi affectionis exemplum hominibus relinquas, invictum te a dolore ac molestis rebus excelsiorem exhibe, patiens in afflictione, spe lætus. Horum itaque nihil speratum nobis congressum impediatur. Infantibus namque satis est ætas ut inculpati sint: nos autem debemus præscripta nobis ministeria Domino exhibere, atque in omnibus parati et expediti esse ad Ecclesiarum administrationem, cujus magna præmia fidelibus et prudentibus administris Dominus noster reservavit.

σιῶν, ἧς μεγάλους τοὺς μισθοὺς τοῖς πιστοῖς καὶ

τῶν μακαρίων ἀνδρῶν ὑποδείγμασιν, ὧν τὸ μεγαλοφυῆς τῆς διανοίας ἐπὶ τῶν περιστατικῶν καιρῶν μάλιστα διεδεικνυτο. Ἴνα οὖν καὶ αὐτοὶ ὑπέδειγμα ἀνδρείας καὶ τῆς ἐπὶ τοῖς ἐλπίζομένοις ἀληθινῆς διαθέσεως καταλήψῃς τῷ βίῳ, δεῖξον σαυτὸν μὴ καμψόμενον τῷ πάθει, ἀλλ' ὑψηλότερον ὄντα τῶν λυπηρῶν, τῇ μὲν θλίψει ὑπομένων, τῇ δὲ ἐλπίδι χαίρων. Μηδὲν οὖν τούτων γένηται κύλυμα πρὸς τὴν ἐλπίζομένην ἡμῖν συντυχίαν. Τοῖς μὲν γὰρ νηπιῶσι αὐτάραξ; ἡ ἤλικία πρὸς τὸ ἀνέγκλητον· ἡμεῖς δὲ ὑπεύθυνοι ἔσμεν τὰ διατεταγμένα ἡμῖν ὑπηρετεῖν τῷ Δεσπότη, καὶ εἰς πάντα εὐθετοὶ εἶναι τῇ οἰκονομίᾳ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἧς μεγάλους τοὺς μισθοὺς τοῖς πιστοῖς καὶ φρονίμοις οἰκονομοῖς ὁ Κύριος ἡμῶν ἑταμίευστο.

EPISTOLA CVII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΖ'.

Cum Neocæsarienses clerici omnes ad unum in odio Basilii cum episcopo suo consentirent; Basilius admonet eos, ut assentiantur homini errorem Sabellii inducenti, neve patiantur populum ab eo decipi. Is Basilium fugiebat, argui petuens: somnia fingebat, ut Basilii doctrinam persuaderet esse perniciosam. Causam odii rogatus, non aliam offerens præter psalmos et cantum ac monasticam vitam: quæ instituta, nondum in Neocæsariensi Ecclesia recepta, videbantur in Cæsariensi. Utrumque illud institutum Basilium et sibi honori esse, et in aliis Ecclesiis vigere demonstrat. Objiciuntibus, hæc non fuisse tempora Gregorii, respondet nec litaniis tunc fuisse, nec quidquam fere ea illius institutis apud eos perferri. Unde eos monet ut trabem ex oculis suis ejiciant, ac hæresim vitent; alioquin iacere se non posse in via amarum perniciæ.

Ad clericos Neocæsarienses.

B Τοῖς κατὰ Νεοκαισάρειαν (86) κληρικοῖς.

4. Consensus in mei odio, et quod omnes ad unum belli nobis illati ducem sequimini, suadeoat mihi, ut erga omnes pariter conticescerem, neque amici scripti, aut ullius colloquii essem inceptor, sed in silentio mœrorem meum conquererem. Sed quia calumniæ silentio non prætermittendæ, non ut contradicendo nos ipsi ulciscamur, sed ne mendacium progredi et deceptos lædi patiamur, necessarium visum est hoc etiam omnibus proponere, et prudentiæ vestræ scribere, quamvis cum nuper toti presbyterio communiter scripsissem, nulla me responsione dignati sitis. Nolite assentari, fratres, iis, qui prava dogmata in animos vestros inducunt: neque despiciate, dum populus Dei, vobis scientibus, **310** per impia dogmata subvertitur. Sabellius Afer et Marcellus Galata, soli ex omnibus ea ausi sunt et docere, et scribere, quæ nunc apud vos, velut sua ipsorum inventa, proferre aggrediuntur populi duces, lingua perstreptentes, sed ne verisimilitudinis quidem colorem his tricus et cavillationibus illinere valentes. Hi fanda atque nefanda in nos concionantur, et omni modo congressum nostrum declinant. Quamobrem? Nonne quia timent ne de pravis suis dogmatibus arguantur? Hi videlicet eo usque impudentiæ contra nos devenere ut et somnia ouædam in nos

1. Ἡ μὲν συμφωνία τοῦ καθ' ἡμῶν μίσους, καὶ τὸ μέχρις ἐνδὸς πάντας ἀκολουθεῖσαι τῷ προσηπῶν τοῦ καθ' ἡμῶν πολέμου, ἐπειθὲ με ὁμοίως ἀποσιωπῶν πρὸς ἅπαντας, καὶ μήτε γράμματος φιλικοῦ μήτε τινὸς ὁμιλίας κατάρχειν, ἀλλ' ἐν ἡσυχίᾳ πέττειν τὴν ἑμαυτοῦ λύπην· ἐπειθὲ δὲ χρὴ ἵνα διὰ τῆς ἀντιοχίας ἡμᾶς αὐτοὺς ἐκδικῶμεν, ἀλλ' ἵνα μὴ συγχωρησώμεν εὐδοθεῖναι τῷ ψεύδει, καὶ τοὺς ἡπατημένους μὴ ἐναφῶμεν τῇ βλάβῃ, ἀναγκαῖον ἐφάνη μοι καὶ τοῦτο προθεῖναι τοῖς πᾶσι, καὶ ἐπιστεῖλαι ὑμῶν τῇ συνέσει, εἰ καὶ, ὅτι πρώην κοινῇ παντὶ τῷ πρεσβυτερίῳ γράψας, οὐδεμίαν παρ' ὑμῶν ἀποκρίσιν ἤξιώθη (88). Μὴ κολακεύετε, ὦ ἀδελφοί, τοὺς τὴν πονηρὰ δόγματα ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐπάγοντας· μὴ καταδέξησθε περιρῶν ἐν γνώσει ὑμετέρᾳ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ἀσεβῶν διδαγμάτων καταστρεφόμενον. Σαβέλλιος ὁ Αἴθιος καὶ Μάρκελλος ὁ Γαλάτης, μόνοι ἐκ πάντων ἐτόλμησαν καὶ διδάξαι ταῦτα καὶ γράψαι, ἅπερ νῦν παρ' ὑμῖν, ὡς ἴδια ἐαυτῶν εὐρέματα, ἐπιχειροῦσι προφέρειν οἱ καθηγούμενοι τοῦ λαοῦ, βαμβαινόντες (89) τῇ γλώσσῃ, καὶ οὐδὲ εἰς παθάνην κατασκευὴν ἀγειν (90) τὰ σοφίσματα ταῦτα καὶ τοὺς παραλογισμοὺς ἐξαρκούντες. Οὗτοι βῆτα καὶ ἀβῆτα καθ' ἡμῶν δημηγοροῦσι, καὶ πάντα τρόπον τῆς συντυχίας ἡμῶν ἐκκλίνουσι. Τίνος ἕνεκεν; Οὐχὶ τῶν

* Alias LXIII. Scripta anno 375.

(86) Κατὰ Νεοκαισάρειαν. Ita mss. tres vetustissimi cum duobus Regiis et Coisl. secundo. Male in editis κατὰ Νεοκαισάρειαν. Non enim sic loqui solet Basilius. Post opē veterum codicum emendavimus quod minus accurate scriptum erat in editis μέχρις ἐνδὸς ἐτ πεσεῖν τὴν ἑμαυτοῦ λύπην. In duobus tamen recentioribus mss. et in editionibus Hag. et Basil. legitur πέσσειν. Paris. 2 πέπτειν.

(87) Πρὸς τὰς διαβολὰς μή. Quinque codices non antiquissimi μήτε πρὸς τὰς διαβολὰς. Ne ca-

lumniam quidem silentio prætermittendæ. Post nonnulli codices recentiores προσθεῖναι τοῖς πᾶσι. Hoc etiam omnibus addere.

(88) Γράψας... ἤξιώθη. Ita tres vetustissimi codices. Editi γράψαντες... ἤξιώθημεν.

(89) Προφέρειν... βαμβαινόντες. Ita Harl., Mel., Coisl. uterque cum tribus Regiis. Editi προσφέρουσιν... βομβαινόντες.

(90) Ἀγειν. Ita tres vetustissimi codices; quinque alii ἀγαγεῖν. Editi ἐξαγαγεῖν.

ἐπὶ τοῖς πονηροῖς δόγμασιν ἑαυτῶν (91) ἔλεγον ὑφωρώμενοι; Οἱ γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον ἡμῶν κατηναισχύντησαν, ὥστε καὶ ὄνειρους τινὰς ἐφ' ἡμᾶς συμπλάσαι, διαβάλλοντες ἡμῶν τὰς διδασκαλίας, ὡς βλαβεράς· καὶ πάντα τὰ τῶν φυλλολόγων μνηῶν φαντάσματα ταῖς ἑαυτῶν κεφαλαῖς ὑποδέχονται, οὐδεμίαν ἡμῖν βλασφημίαν δυνήσονται προστρίψασθαι, πολλῶν δυντων τῶν (92) ἐφ' ἐκάστης Ἐκκλησίας μαρτυρούντων τῇ ἀληθείᾳ.

3. Κὰν τὴν αἰτίαν ἐρωτηθῶσι τοῦ ἀκηρύχτου τοῦτου καὶ ἀσπόνδου πολέμου, ψαλμοῦς λέγουσι καὶ τρέπον μελωδίας τῆς παρ' ὑμῖν (93) κεκρατηκυίας συνθεσίας παρηλλαγμένον, καὶ τοιαυτὰ τινα, ἐφ' οἷς ἐχρῆν αὐτοὺς ἐγκαλύπτεσθαι. Ἐγκαλούμεθα δὲ, ὅτι καὶ ἀνθρώπους ἔχομεν τῆς εὐσεβείας ἀσκητὰς, ἀποταξάμενους τῷ κόσμῳ, καὶ πάσαις ταῖς βιουτικαῖς μερίμναις, ἀς ἀκάνθαις παρεκάζει ὁ Κύριος, εἰς καρποφορίαν ἔλθεῖν (94) τὸν λόγον μὴ συγχωρούσαις. Οἱ τοιοῦτοι τὴν νεκρότητα τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέρουσι· καὶ ἀραντες τὸν ἑαυτῶν σταυρὸν, ἴπονται τῷ Θεῷ. Ἐγὼ δὲ παντὸς ἀν τιμησαίμην τοῦ ἑμαυτοῦ βίου, ἐμὰ εἶναι τὰ ἀδικήματα ταῦτα, καὶ ἔχειν ἀνδρας παρ' ἑμαυτῷ, ὅπ' ἐμοὶ διδασκάλῳ, τὴν ἀσκησιν ταύτην προελομένους. Νῦν δὲ ἐν Αἰγύπτῳ μὲν ἀκούω τοιαύτην· εἶναι ἀνδρῶν ἀρετὴν· καὶ τάχα τινὲς καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτείαν κατοροθοῦσιν. Ἀκούω δὲ τινὰς καὶ ἐπὶ τῆς Μέσης τῶν ποταμῶν τελείους καὶ μακαρίους ἀνδρας. Ἡμεῖς δὲ παῖδες ἔσμεν πρὸς γὰρ τῶν τῶν τελείων σύγκρισιν. Εἰ δὲ καὶ γυναῖκες εὐαγγελικῶς ζῆν προσελόμεναι, παρθενίαν μὲν γάμου προτιμῶσαι, δουλαγωγούσαι (95) δὲ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, καὶ ἐν πένθει ζωῆσι τῷ μακαριζομένῳ, μακάριαι τῆς προαιρέσεως, ὅπου ἀν ὡσι τῆς γῆς. Παρὰ δὲ ἡμῖν (96) μικρὰ ταῦτα, στοιχοῦμενων ἔτι καὶ εἰσαγομένων πρὸς τὴν εὐσέθειαν. Εἰ δὲ τινα ἀοσμίαν τῷ βίῳ τῶν γυναικῶν ἐπιφέρουσιν, ἀπολογεῖσθαι μὲν ὑπὲρ αὐτῶν οὐ καταδέχομαι· ἐκεῖνο δὲ ὑμῖν διαμαρτύρομαι, ὅτι ἀ μέχρι νῦν ὁ Σατανᾶς ὁ πατήρ τοῦ ψεύδους εἰπεῖν οὐ κατεδέξατο, ταῦτα αἱ ἀφροδοὶ καρδίαι, καὶ τὰ ἀγαλίνουσα στόματα αἱ (97) φθέγγεται ἀδεῶς. Γινώσκειν δὲ ἡμᾶς βούλομαι, ὅτι ἡμεῖς εὐχόμεθα καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν συντάγματα (98) ἔχειν· ὧν τὸ πολίτευμά ἐστιν ἐν ὄρνθοις, τῶν τὴν σάρκα σταυρωσάντων σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις· οἱ οὐ μεριμνῶσι περὶ βρωμάτων καὶ ἐνδυμάτων· ἀλλ' ἀπερίσπαστοι ὄντες καὶ εὐπάρεδροι τῷ Κυρίῳ, νυκτὸς καὶ ἡμέρας προσμένουσι ταῖς δεήσεσιν. Ὡν τὸ στόμα οὐ λαλεῖ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ ψάλλουσιν ὕμνους (99) τῷ Θεῷ ἡμῶν διηνεκῶς, ἐργαζόμενοι ταῖς ἑαυτῶν χερσίν, ἵνα ἔχωσι μεταδιδόναι τοῖς χρεῖαν ἔχουσι.

(91) *Δόγμασιν ἑαυτῶν*. Sic tres iidem vetustissimi codices. Editi ἑαυτῶν διδάγμασιν. Ibidem quinque codices non ita vetusti τὸν ἐν τοῖς.

(92) *Ὅρων τῶν*, etc. Deest hic articulus in quatuor mss. non antiquissimis.

(93) *Τῆς παρ' ὑμῖν*. Posterior editio Parisiensis et Regii duo codices ac Coisl. secundus et Harl. secunda manu τῆς παρ' ἡμῖν.

(94) *Ἐλθεῖν*. Ita septem mss. Editi ἀνελεθεῖν.

(95) *Δουλαγωγούσαι*. Reg. secundus δουλαγω-

A comminiscantur, doctrinam nostram ut perniciosam calumniantes : qui etiam omnia mensium, quibus folia cadunt, somnia et visa capitibus suis colligant, nullum nobis probum poterunt inurere, cum plures sint in unaquaque Ecclesia, qui testimonium dent veritati.

δυντων τῶν (92) ἐφ' ἐκάστης Ἐκκλησίας μαρτυρούντων τῇ ἀληθείᾳ.

2. Quod si causam rogentur implacabilis illius et inexpiabilis belli, psalmos dicunt, et melodia modum a constetudine, quæ apud vos invaluit, diversum, et quædam ejusmodi, quorum eos par erat pudere. Incusamur autem, quod etiam homines habeamus pietatis cultores, qui nuntium remiserunt mundo et omnibus sæculi curis, quas spinis comparat Dominus, verbum ad fructum ferendum pervenire non sinentibus. Ejusmodi homines mortificationem Jesu in corpore circumferunt, et crucem suam portantes, Deum sequuntur. Ego vero tota mea vita mercarer, ut mea essent hæc delicta, haberemque apud me viros, me doctore, hanc pietatis exercitationem profitentes. Nunc autem in Ægypto quidem audio talem esse virorum virtutem : ac fortasse nonnulli et in Palæstina evangelicam vitam excolunt : audio rursus aliquos et in Mesopotamia perfectos ac beatos viros. Nos autem pueri sumus, siquidem cum perfectis comparemur. Quod si et mulieres evangelicum vivendi genus profitentur, virginitatem præferentes nuptiis, petulantiam carnis redigentes in servitutem et in luctu illo degentes qui beatus prædicatur, beatæ sunt ob propositum suum, ubicunque fuerint terrarum. Apud nos autem hæc parva et exilia sunt, ac hominum adhuc elementa discentium, qui que introducuntur ad pietatem. Jam si quid dedecoris vitæ mulierum inferunt, eas defendere non libet. Illud tamen vobis testificor, quæ hactenus pater mendacii Satanas dicere non ausus est, ea semper a cordibus metus expertibus et effrenatis linguis audacter efferri. Scire autem vos volo, nos laudi ducere, quod virorum et mulierum cœtus habeamus, quorum conversatio in cœlis est : qui suam carnem una cum affectionibus ac cupiditatibus crucifixerunt : **311** qui nec de cibis nec de indumentis sunt solliciti, sed minime distracti, et Domino continenter astantes, noctu diuque perseverant in orationibus. Quorum os non loquitur opera hominum ; sed hymnos Deo nostro concinnunt continenter, operantes manibus suis, ut habeant unde impertiant indigentibus.

γούσι, et paulo post ζῶσι. Sed frustra librorum aliqui emendare voluit scripturam non vitiosam.

(96) *Παρὰ δὲ ἡμῖν*. Emendavimus ope Harlæani codicis et Medicæi quod minus commode in aliis et in editis legebatur *Παρὰ δὲ ἡμῶν*.

(97) *Ἀστ*. Deest ea vox in Vaticano, Reg. secundo et Coisl. secundo.

(98) *Συντάγματα*. Ita mss. octo. Editi συστήματα.

(99) *Ὑμνους*. Ita veteres libri summo consensu.

3. Quod autem spectat ad psalmodiæ criminatorem, qua maxime simpliciores territant ii, qui nos calumniantur, illud dicere habeo, recepta nunc instituta omnibus Dei Ecclesiis consona esse et consentientia. De nocte siquidem consurgit apud nos populus ad domum precationis, et in labore, in afflictatione ac jugibus lacrymis constantes Deo, tandem a precatione surgentes, ad psalmodiam transeunt. Et nunc quidem in duas partes divisi, alternis succinentes psallunt, ac simul et meditationem Scripturarum inde corroborant, et animum attentum et cor evagationis expers sibi ipsi comparant. Postea rursus uni committentes, ut prior canat, reliqui succinunt; et sic posteaquam in psalmodiæ varietate noctem traduxere intermistis precibus, die jam illucescente, omnes simul velut ex uno ore et uno corde psalimum confessionis Domino concinunt, propria sibi unusquisque verba pœnitentiæ facientes. Cæterum horum gratia si nos fugitis, fugietis Ægyptios, fugietis et utrosque Libyes, Thebæos, Palæstinos, Arabes, Phœnices, Syros, et eos qui ad Euphratem habitant, ac omnes uno verbo apud quos vigiliæ precesque et communes psalmodiæ in preio sunt.

4. Sed hæc, inquit, non erant tempore magni Gregorii. Sed neque litaniz, quas nunc studio habetis. Neque id dico, ut vos redarguam; optarim enim vos omnes in lacrymis et jugi pœnitentia vivere. Nam et nos nihil aliud facimus, nisi quod pro peccatis nostris supplicamus; sed ita tamen, ut non humanis verbis, uti vos, sed oraculis Spiritus Deum nostrum placemus. Hæc autem non fuisse sub admirando Gregorio, quosnam habetis testes, qui quidem nihil ex illius institutis hactenus conser-

Editi 5. mss. tres, nempe Harl. et Coisl. uterque, interpunctionis notam apponunt post διηγετώως, quod editi male conjungebant cum ἐργαζόμενοι. Non enim continuus erat manuum labor, sed continua psalmodia, quam ne ipse quidem labor interpellabat. Paulo post editi ἐν ψαλμωδίας. Omnes mss. ut in textu. Non longe iisdem auctoribus mutavimus quod in editis legebatur ἐν θλίψει καὶ ἐν συνοχῇ... ἀναστάντες.

(1) Διοικούμενοι. Ita octo mss. Editiones Basil. et Paris, διακονοῦμενοι. Hagan. διακούμενοι.

(2) Τὸν τῆς ἐξομολογήσεως ψαλμόν. In uno ex codicibus Regiis ad marginem legitur, τὸ Δόξα ἐν ὑψίστοις, λέγει. Gloria in altissimis, dicit. Sed hujus scholii non magna auctoritas. Liqueat enim psalimum quinquagesimum designari.

(3) Φεύξεσθε. Reg. secundus et Coisl. secundus φεύξασθε. Paulo post iidem codices συνεπιτηδεύετε. Mox editi Εὐφράτε. Mss. ut in textu.

(4) Λιτανεΐαι. Hac voce non supplicationes sive processiones designantur, ut in Euchologio Gregoriorum, sed preces ad pœnitentiam accommodatæ. Hoc enim tantum discriminis ponit Basilius inter Neocæsariensium ritum et Cæsariensium, quod primi humanis verbis, Cæsarienses vero oraculis Spiritus sancti Deum placent. Porro nullum processionis vestigium in illo psalmi confessionis cantandi ritu, qui Cæsareæ observatur.

(5) Μάρτυρας. Ita tres vetustissimi codices,

3. Πρὸς δὲ τὸ ἐπὶ ταῖς ψαλμωδίας ἐγκλημα, ἡ μάλιστα τοὺς ἀπλουστέρους φοβοῦσιν οἱ διαβάλλοντες ἡμᾶς, ἐκεῖνο εἰπεῖν ἔχω· ὅτι τὰ νῦν κεκατηγμένα ἔθνη πάσαις ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις συμφά ἐστι καὶ σύμφωνα. Ἐκ νυκτὸς γὰρ ὀρθρίζει παρ' ἡμῶν ἡ λαὸς ἐπὶ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς, καὶ ἐν πόνῳ καὶ θλίψει καὶ συνοχῇ δακρύων ἐξομολογοῦμενοι τῷ Θεῷ, τελευταῖον ἐξαναστάντες τῶν προσευχῶν, εἰς τὴν ψαλμωδίαν καθίστανται. Καὶ νῦν μὲν, διχθὶ διανεμηθέντες, ἀντιψάλλουσιν ἀλλήλοις, ὁμοῦ μὲν τὴν μελέτην τῶν λογίων ἐντεῦθεν κρατύνοντες, ὁμοῦ δὲ καὶ τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἀμετεώριστον τῶν καρδίῶν ἐαυτοῖς διοικούμενοι (1)· ἔπειτα πάλιν ἐπιτρέφονται ἐνὶ κατάρχειν τοῦ μέλους, οἱ λοιποὶ ὑπηχοῦσι· καὶ οὕτως ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῆς ψαλμωδίας τὴν νύκτα διανεγχόντες, μεταξύ προσευχόμενοι, ἡμέρας ἤδη ὑπολαμπύσης, πάντες κοινῇ, ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος καὶ μιᾶς καρδίας, τὸν τῆς ἐξομολογήσεως ψαλμόν (2) ἀναφέρουσι τῷ Κυρίῳ, ὅσα ἐαυτῶν ἕκαστος τὴν ἡμέματα τῆς μετανοίας ποιούμενοι. Ἐπὶ τούτοις λαλῶν εἰ ἡμᾶς ἀποφεύγετε, φεύξεσθε (3) μὲν Διγυπτίους· φεύξεσθε δὲ καὶ Λίβυας ἀμφοτέρους, Θηβαίους, Παλαιστίνους, Ἀραβας, Φοινίκας, Σύρους, καὶ τοὺς πρὸς τῷ Εὐφράτῃ κατοικισμένους, καὶ πάντας ἀπέσπλωσθε, παρ' οἷς ἀγρυπνία καὶ προσευχαί, καὶ αἱ κοιναὶ ψαλμωδίαί τε τίμηνται.

4. Ἄλλ' οὐκ ἦν, φησὶ, ταῦτα ἐπὶ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου. Ἄλλ' οὐδὲ αἱ λιτανεΐαι (4), ἃς ὑμεῖς νῦν ἐπιτηδεύετε. Καὶ οὐ κατηγορῶν ὑμῶν λέγω· ἡρόμεν γὰρ πάντας ὑμᾶς ἐν δάκρυσι ζῆν, καὶ μετανοίας διηνεκεῖ. Ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς οὐδὲν ἕτερον ἢ λιτανεῖαν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν· πλὴν ὅσον οὐκ ἀνθρωπίνους ῥήμασιν, ὡσπερ ὑμεῖς, ἀλλὰ τοῖς λόγοις τοῦ Πνεύματος τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐξιλεούμεθα. Ὅτι· ἐὰν ἦν ταῦτα ἐπὶ τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου, τίνας ἔχρη μάργυρας (5), οἱ γὰρ οὐδὲν τῶν ἐκείνου (6) μέχρι νῦν

Harl., Med. et Coisl. primus. Editi μαρτυρας, ibidem editi post hanc vocem addunt ἐπιτείν, sed hoc verbum deest in octo nostris codicibus, ex quibus ibidem addidimus οἱ γὰρ, quæ voculæ deerant in editis.

(6) Οὐδὲν τῶν ἐκείνου. Videntur prima specie cum hac epistola pugnare, quæ in libro De Spiritu sancto leguntur cap. 29, n. 74. Ibi docet Basilius tantum esse Gregorii apud Neocæsarienses adpirationem, ut non factum aliquod, non dictum,

non ritum ullum mysticum, ultra quam ille reliquit, Ecclesiæ adjecerint. Unde ait evenisse, ut multa apud illos manca essent et inchoata. Cur ergo in hac epistola nonnulla recens in Ecclesiam inducitur commemorat, imo eos negat ex Gregorii institutis quidquam retinere? Hæc ut conciliantur, observandum est, 1. Quæ leguntur in libro De Spiritu sancto accipi de insignibus et præcipuis institutis debere. His nihil addi, nihil detrabi passi sunt Neocæsarienses. Hinc nulla apud eos monasteria, nec liturgia, ut apud alias Ecclesias, novis ritibus locupletata. Doctrinæ Gregorii ita erant addicti, ut cum eorum episcopus Sabellianismum inducere tentaret, Gregorii verbis errorem prætexere cogeretur. Sed tamen in rebus levioris momenti non ita difficiles erant, sed nonnulla ad usus suos adjuverunt; quales erant litaniz: quale est etiam quod narrat Gregorius Nyssenus, oblectamenta quædam a Gregorio con-

διώσασθε; Γρηγόριος οὐ κατακαλύπτετο ἐπὶ τῶν προσευχῶν. Πῶς γάρ; ὁ γε τοῦ Ἀποστόλου γνήσιος μαθητὴς τοῦ εἰπόντος· Πᾶς ἀνὴρ προσευχόμενος ἢ προσητεύων κατὰ κεφαλῆς ἔχων καταισχύσει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· καὶ, Ἀνὴρ μὲν οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ (7), εἰκῶν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπέρχων. Ἐφείγε τοὺς ὄρκους ἢ καθαρὸν ἔκρινε ψυχὴ, καὶ ἀξία τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος κοινωνίας, ἀρκουμένη τῷ ναὶ καὶ τῷ οὐ, διὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου τοῦ εἰπόντος· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι δλωρ. Οὐκ ἠνείχετο εἰπεῖν τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν μωρὸν ἐκείνος· ἐφοβείτο γὰρ τὴν ἀπειλὴν τοῦ Κυρίου (8). Θυμὸς καὶ ὄργη καὶ παρὰ ἐκ τοῦ στόματος ἐκείνου οὐκ ἐξεπορεύετο. Λοδορίαν ἐμίσει ὡς εἰς βασιλείαν οὐρανῶν οὐκ εἰσαγόουσαν. Φθόνος καὶ ὑπερηφάνεια τῆς ἀδόλου ψυχῆς ἐκείνης ἀπελήλατο. Οὐκ ἂν παρέστη τῷ θυσιαστηρίῳ, πρὶν καταλαγῆναι τῷ ἀδελφῷ. Ψευδῆ λόγον καὶ τεχνικὸν ἐπὶ διαβολῇ τιμῶν μεμηχανημένων οὕτως ἐδέουττετο, ὡς εἰδῶς, ὅτι τὸ ψεῦδος ἐκ τοῦ θαλάμου γεγένηται, καὶ ὅτι Κύριος ἀπολεῖ πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος. Τούτων εἰ μηδὲν ἔστιν ἐν ὑμῖν, ἀλλὰ καθαρεύετε πάντων· τῷ ὄντι ἐστὲ μαθηταὶ τοῦ μαθητοῦ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου. Εἰ δὲ μὴ, σκοπεῖτε μὴ τὸν κώνωπα διυλίζετε, περὶ μὲν ἔχου φωνῆς τοῦ κατὰ τὰς ψαλμωδίας ἀκριβολογούμενοι, τὰς δὲ μεγίστας τῶν ἐντολῶν παραλύοντες. Εἰς τοὺτους με τοὺς λόγους ἤγαγεν ἡ ἀνάγκη τῆς ἀπολογίας, ἵνα διδαχθῆτε ἐκβάλλειν τὴν δοκὴν τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν, καὶ τότε ἐξαιρεῖν τὰ ἀλλότρια κέρρη. Πλὴν ἀλλὰ πάντα συγχωροῦμεν, εἰ καὶ ὅτι ὡδὲν ἀνεξέταστον παρὰ τῷ Θεῷ. Μόνον ἐβρώσω τὰ προηγούμενα, καὶ τίς περὶ τὴν πίστιν καινοτομίας καταπιάσατε. Τὰς ὑποστάσεις μὴ ἀθετεῖτε. Τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ μὴ ἀπαρνεῖσθε. Τὰς τοῦ Γρηγορίου φωνὰς μὴ παρεξηγεῖσθε. Εἰ δὲ μὴ, ἕως ἂν ἐμπνέωμεν καὶ δυνώμεθα φθέγγεσθαι, ἀμήχανον ἡμᾶς ἐπὶ ταύτῃ λύμῃ ψυχῶν σιωπᾶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΗ΄.

Eulancium rogat ne se Neocæsariensium causa oderit, qui olim propter se ab aliis odio habebatur.

Εὐλαγκίῳ (9).

Μακρὸν ἀπεσιώπησας χρόνον, καὶ ταῦτα λαλίστατος ὢν, καὶ μελέτην τοῦτο καὶ τέχνην ποιησάμενος, αἰετὶ λαλεῖν (10) καὶ σεαυτὸν δεικνύναι διὰ τῶν

¹ I Cor. xi, 4. ² ibid. 7. ³ Matth. v, 35. ⁴ ibid. 22. ⁵ Psal. v, 7.

cessa in martyrum Memoriis fuisse, ut eorum, qui a simulacrorum cultu recentes venerant, infirmitati consuleret; sed ea temporis progressu in spiritualem lætitiā magna ex parte conversa, VII. Greg., p. 574., 2. Neque etiam secum ipse pugnat Basilius, cum Neocæsariensium laudat in libro *De Spiritu sancto*, quod Gregorii instituta acutissime teneant, hic autem vituperat, quod ea omnino reliquerint. Illic enim respicit ad exteriora instituta, hic autem ad virtutum exempla, convicii et iracundiæ fugam, odium jurisjurandi et mendacii.

(7) *τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ*. Desunt hæc verba in quinque veteribus libris. In Medicæo autem et

A vastis? Gregorius non operiebatur **312** in precibus. Quomodo enim? qui verus erat Apostoli discipulus dicentis: *Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput suum* ²³, et *Vir quidem non debet velare caput suum, cum sit imago et gloria Dei* ²⁴. Juramenta fugiebat pura illa anima, et digna Spiritus sancti consortio, contenta his vocibus: *Ita et Non, propter præceptum Domini, qui dixit: At ego dico vobis, ne juretis omnino* ²⁵. Non audebat ille fratrem suum fatuum appellare ²⁶; verebatur enim comminationem Domini. Indignatio et ira et acerbitas ex illius ore non proficiscebantur. Convicium odio habebat, ut in regnum cœlorum non perducens. Invidia et arrogantia ab illa doli experte anima facescebant. Non accessisset ad alkare, antequam reconciliaretur fratri. Mendacem sermonem et artificiose ad aliquorum calumniam instructum ita abominabatur, ut qui sciret mendacium ex diabolo ortum esse, Dominumque eos omnes qui mendacium loquuntur, perditurum ²⁷. Horum si nihil in vobis est, sed puri estis ab omnibus; vere discipuli estis ejus, qui mandatorum Domini discipulus fuit. Sin minus, videte ne culicem coletis, de vocis quidem sono in psalmodiarum cantu litigantes, mandata vero maxima dissolventes. Ad hos me sermones adduxit necessitas causæ defendendæ, ut discatis trabem ex oculis vestris ejicere, et ita demum festucas alienas extrahere. Verumtamen omnia condonamus; quanquam nihil est quod non perscrutetur Dominus. Tantummodo sana sint quæ sunt præcipua, et novitates circa fidem compescite. Hypostases ne evertatis. Nomen Christi ne abnegetis. Gregorii verba ne falso interpretemini. Alioquin dum respirabimus, loquendi que erit facultas, fieri non poterit ut in tanta animarum pernicie sileamus.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ CCVIII΄.

Eulancio

Diu tacuisti, idque cum sis loquacissimus, atque hoc exercitationis artis que loco habueris, semper aliquid loqui, et teipsum dicendo ostendere. Sed

Harl. deest tantum illud αὐτοῦ. Videtur hanc Neocæsariensium consuetudinem animo intueri Basilius, cum statuit in Regula morali 56, cap. 7, nec viro tecto capite, nec mulieres detecto, precari debere.

(8) *Τὸν Κύριον*. Harl. et Med. τοῦ Θεοῦ.

(9) *Εὐλαγκίῳ*. Addunt Coisl. primus et Med. φιλικὴ προσηγορία, amica salutatio. Harl. Εὐλαγκίῳ.

(10) *Ἄετ τι λαλεῖν*. Coisl. primus, Harl. et Paris. αἰετὶ, τὸ λαλεῖν, hoc exercitationis artis que loco semper habueris, loqui etc., id est, dicendi arti semper studueris. Quamvis hæc scriptura non omnino displiceat, potior tamen videtur vulgata, et

* Alias CCLXXXI. Scripta anno 375.

videtur Neocæsarea tui erga me silentii esse causa. **A** Ac in beneficii quidem loco videmur accipere, quod qui illic sunt nostri non meminerint : siquidem non honorifica, ut referunt qui audierunt, de nobis mentio. Sed tu olim eras ex iis qui nostra causa odio habebantur, non ex iis qui me propter alios odisse velint. Itaque idem sis ; et scribens ubicunque fueris, et nostri, ut par est, memor, si qua tibi æquitatis cura. Æquum est enim his, qui priores amarunt, parem amorem rependere.

313 EPISTOLA CCIX.

Gratias agit Basilius amico pro se prælia sustinenti ; hortatur, ut litterarum paucitatem incusare et talia debita perge exigere.

Sine inscriptione defensionis causa.

Sortito tibi obtigit, ut mecum molestias partiretis et prælia pro me sustineres. Id autem fortis animi demonstrationem habet. Nam qui nostra moderatur Deus, his qui magna ferre possunt certamina, majores probandæ virtutis occasiones præstat. Et tu ergo ad explorationem tuæ in amicitia virtutis, veluti fornacem auro, tuam ipsius vitam proposuisti. Precamur igitur Deum, ut et cæteri meliores flant, et tu similis tui ipse permanes ; nec talia desinas incusare, qualia nunc incusas, litterarum paucitatem instar maximæ injuriæ nobis objiciens. Est enim amici accusatio, ac persta in talibus exigendis debitis : non enim adeo absurdus quidam sum amicitiaë debitor.

EPISTOLA CCX.

Cum Basilio prope Neocæsaream adveniente ortus fuisset tumultus in civitate, ac alii fugerent, alii somniis fictis errorum spargerent ; Basilius causam exponit cur ad hæc loca venerit. Causam tumultus rejicit in ducum invidiam et consilium inducendæ hæresis Sabellianæ. Hunc hæresim refellit Basilius, ac promittit se molestum non fore, si errore non persistat ; sed si persistit in errore, ad alias Ecclesias scripturum. Locum Gregorii explicat, quo isti in epistola ad Anthonium abusi fuerant. Ipsum etiam Meletium, misso aliquo scripto, periclitati fuerant. Neocæsarienses monent ne falsis somniis decipiantur, quæ etiamsi essent Evangelio consentanea, quia tamen charitatem lædunt, iis prorsus superseedendam esset.

Ad primores Neocæsareæ.

1. Plane nihil opus erat, ut meum vobis enuntia-rem consilium, aut quibus nunc de causis in his sim locis, exponerem. Nam alioqui, neque unus sum ex iis qui publico gaudent, neque res tot testibus digna est. Sed opinor, non quæ volumus facimus, sed ea ad quæ nos provocant vestri duces. Mihi enim omnino ignorari magis studio fuit, quam gloriæ cupidis in luce versari. Sed quia omnium, ut audio, qui in vestra civitate sunt, aures circumsonuerunt, et quidam verborum artifices et mendacii architecti, ad hoc ipsum mercede conducti, res meas vobis enarrant ; faciendum minime duxi, ut

* Alias CCXXVII. Scripta anno 375.

** Alias LXIV. Scripta anno 375.

magis consentanea loquacitati, quam non sine lepore Basilius objicit Eulancio. Similiter in epist. 20 linguam sophistæ negat silere unquam posse.

(11) Τὸ μὴ παρὰ τοῖς αὐτοῦ. Sic ope utriusque Coisl. emendavimus quod erat in editis τὸ μνημονεύσθαι παρὰ τοῦ αὐτοῦ. Paulo post editi ἀγαθὴ ὁμοίως ἐστὶν ὡσπερ. Sex mss. ut in textu.

(12) Δε' ἐτέρους. Ita sex mss. Editi τῶν ἐτέρων. Paulo post mss. septem ἔσο. Editi ἔση.

λόγων. Ἄλλ' εἴκειν ἡ νεοκαισάρεια αἰτία εἶναι αὐτῆς πρὸς ἡμᾶς σωτηρίας. Καὶ εἰκόμαεν ἀντὶ χάριτος δέχεσθαι τὸ μὴ μνημονεύσθαι παρὰ τοῖς αὐτοῦ (11)· ἐπειδὴ ἡμῖν ἡ μνημη οὐκ ἀγαθὴ ἐστίν, ὡς ὁ τῶν ἀκούοντων λόγος. Ἄλλ' αὐτὸν ἐτέρους (12) ἡμᾶς μὲν ἀνεχομένους. Ὁ αὐτὸς τοῖνον ἔσο, καὶ ἐπιστέλλων οὐπερ ἂν ἦς, καὶ μεμνημένος ἡμῶν τὰ εἰκότα, εἰ τι σοὶ μέλει τοῦ δικαίου. Δίκαιον δὴπου τῆς ἀγίας τοῖς ἴσοις ἀμείβεσθαι τοὺς ὑπάρξαντας.

EPISTOLA CΘ.

Ἀρεπλίγραφος ἐπὶ ἀπολογία.

Συνεκληρωθῆς ταῖς λύπαις καὶ τοῖς ὑπὲρ ἡμῶν ἀγῶσι. Τούτο δὲ ἀπόδειξιν ἔχει νεανικῆς ψυχῆς. Ὁ γὰρ τὸ ἡμέτερα οἰκονομῶν Θεὸς τοὺς τὰ μετὰ διαφέρειν δυναμένους ἀγωνίσματα μελίζοντας ὑπαθέσει ; εὐδοκίμησων προξενεῖ. Καὶ σὺ τοῖνον ἔσανον τῆς περὶ τοὺς φίλους ἀρετῆς (13), ὡσπερ τῆς χάμινον τῷ χρυσίῳ, τὸν σαυτοῦ βίον προέθηται. Εὐχόμεθα οὖν τῷ Θεῷ καὶ τοὺς λοιποὺς βέλτερος γινέσθαι, καὶ σὲ ὅμοιον ἑαυτῷ διαμεῖναι ; καὶ ταῖς τοιαῦτα ἐγκαλοῦντα μὴ παύσασθαι, οἷα νῦν ἐνεκάλεσας, τῆν τῶν γραμμάτων ἐνδειαν ἀντὶ μεγίστης ἀδικίας ἡμῖν προσέφων. Φίλου γὰρ τὸ ἐγκλημα, καὶ ἀνάμμεν τῷ τὰ τοιαῦτα (14) ἀπαιτεῖν ὀφλήματα. Ὁ γὰρ οὕτω τις ἄποπός εἰμι φιλίας χρήστης (15).

EPISTOLA CΠ.

Τοῖς κατὰ Νεοκαισάρειαν λογιωτάτοις (16).

1. Ὅμως μὲν οὐδὲν ἐδεόμην τὴν ἑμαυτοῦ γνώμην δημοσιεύειν ὑμῖν, οὐδὲ τὰς αἰτίας λέγειν, δι' ἧς νῦν ἐγὼ ἐπὶ τῶν τόπων εἰμι τούτων ; καὶ γὰρ οὐδὲ ἀλλως τῶν φανητιῶντων ἐγὼ, οὐδὲ τὸ πρᾶγμα τῶν μαρτύρων ἀξίον ; ἀλλ' οἶμαι, οὐχ ἂν βουλόμην ποιοῦμεν, ἀλλ' ἐφ' ἃ προκαλοῦνται ἡμᾶς οἱ καθ' ἡγοῦμενοι. Ἐπεὶ ἔμοιγε τὸ παντελῶς ἀγνωστὸν πλέον ἐσπούδασται ἢ τοῖς φιλοδόξοις τὸ διαφανέσθαι. Ἐπεὶ δὲ πάντων, ὡς ἀκούω (17), τῶν κατὰ τὴν ὑμετέραν πόλιν τὰ ὅσα διατεθροῦληται, καὶ εἰσὶ τινες λογοποιοὶ, δημιουργοὶ τοῦ ψεύδους, πρὸς αὐτὸ τοῦτο μεμισθωμένοι, οἱ τὰ ἐμὰ ὑμῖν ἐξηγοῦν-

(13) Τῆς... ἀρετῆς. Codex Vaticanus τὴν ἀρετῆν.

(14) Τῷ τὰ τοιαῦτα. Prima vocula, quam et Coisl. secundo et Reg. secundo erimus, deest in editis. Coisl. primus τὸ τὰ τοιαῦτα.

(15) Χρηστής. Ita Coisl. uterque, Vat. et Reg. secundus. Vox illa in Medicæo codice corrupta. Editi χρεώστης, quod idem sonat.

(16) Τοῖς... λογιωτάτοις. Harl., Coisl. primus et unus ex Regiis πρὸς τοὺς... λογιωτάτους. Duo alii τοῖς αὐτοῖς.

(17) Ὡς ἀκούω. Ita novem mss. Editi ὡς ἀκούω.

καὶ οὐκ ᾤθηθην δεῖν περιδεῖν ὑμᾶς γνώμη πονηρᾶ ἢ φωνῇ βυβλίῳ διδασκομένους, ἀλλ' αὐτὸς εἰπεῖν ἃ ἐμαυτοῦ ὅπως ἔχει. Ἐγὼ καὶ διὰ τὴν ἐκ παιδὸς καὶ πρὸς τὸ χωρίον τοῦτο συνήθειαν (ἐνταῦθα γὰρ πράξην παρὰ τῇ ἐμαυτοῦ τίτῳ [18]), καὶ διὰ τὴν μετὰ ταῦτα ἐπὶ πλείστον διατριβὴν, ὅτε φεύγων οὗς πολιτικούς θορούβους, ἐπιτήδειον ἐμφιλοσοφῆσαι διὰ τὴν ἐκ τῆς ἐρημίας ἡσυχίαν τὸ χωρίον τοῦτο καταμαθῶν, πολλῶν ἐτῶν ἐφεξῆς ἐνδιέτριψα χρόνον. καὶ διὰ τὴν νῦν τῶν ἀδελφῶν ἐνοίκησιν, βραχείας ἀναπνοῆς ἐκ τῶν κατεχουσῶν ἡμᾶς ἀσχολιῶν πετυχῶν, ἀσμενος ἦλθον ἐπὶ τὴν ἐσχατιὰν ταύτην· ἔχ' ὡς ἑτέροις ἐντεῦθεν πράγματα παρέξων, ἀλλ' ἵς αὐτὸς τὴν ἐμαυτοῦ θεραπεύσω (19) ἐπιθυμίαν.

2. Τί οὖν κρῆ πρὸς ὄνειρους καταφεύγειν, καὶ νευροκόπους μισθοῦσθαι, καὶ ἐν ταῖς πανθήμοις πιάσεις ἡμᾶς ποιεῖσθαι παροῖνιον διήγημα; Ἐγὼ ἄρα, εἰ καὶ παρ' ἄλλοις τισὶν ἦσαν αἱ διαβολαί, ὑμᾶς ἰν τῆς ἐμαυτοῦ γνώμης μάρτυρας παρεστησάμην. ἰαὶ νῦν ἀξιώ αὐτῶν ἕκαστον τῶν παλαιῶν ἐκεῖνων νεμνησθῆναι, ὅτε ἐκάλει μὲν ἡμᾶς ἡ πόλις ἐπὶ τὴν τῶν νέων ἐπιμέλειαν, πρεσβεία δὲ παρῆν τῶν παρ' ὑμῖν ἀνδρῶν οἱ ἐν τέλει· μετὰ δὲ ταῦτα, ὅπως πᾶνθ' ἡμᾶς πάντες περιχυθέντες ἡμᾶς, τί μὲν οὐχὶ ἰδόντες; τί δὲ οὐχὶ ὑπισχομένοι; ὁμως κατασχέειν ἡμᾶς οὐκ ἠδυνήθησαν. Πῶς οὖν ὁ τότε καλούμενος οὐχ ὑπακούων, νῦν ἐπεχείρουν ἀκλήτος εἰσθίεσθαι (20); πῶς δὲ ὁ τοὺς ἐπαινοῦντάς με καὶ κυμᾶζοντας ἀποφεύγων, ἐμελλον ἂν νῦν διώκειν οὗς διαβάλλοντας; Μὴ οἰηθῆτε, ὦ ἄριστοι· οὐχ ὅπως εἶωνα (21) τὰ ἡμέτερα. Οὐτε γὰρ ἂν τις ἀκυβερνήτου πλοίου σφαιρονῶν ἐπιβαίῃ, οὔτε Ἐκκλησίᾳ παραβάλοι, ἢ τὸν κλύδωνα καὶ τὴν ζάλην αὐτοὶ ἐπὶ τῶν οἰάκων καθεζόμενοι ἐμποιοῦσι. Πῶθεν γὰρ ἔγνε θορούβου πλήρης ἡ πόλις, ὅτε οἱ μὲν ἐφευγον, ὀδενὸς διώκοντος, οἱ δὲ ὑπεξήσαν (22), οὐδενὸς πύκτος· χρησιμολόγοι δὲ καὶ ὄνειροσκόποι πάντες (23) ἐμυρομολύττοντο; πῶθεν ἄλλοθεν ταῦτα; Ἡ οὐχὶ καὶ παιδὶ γνῶριμον, ὅτι ἐκ τῶν ἡγουμένων τοῦ λαῖου; ὦν τὰς αἰτίας τῆς ἐχθρας ἐμοὶ μὲν οὐκ ὑπερπεὺς λέγειν, ὑμῖν δὲ συνορᾶν καὶ πάνυ βράδιον. Ὅταν γὰρ ἡ μὲν πικρία καὶ ἡ διάστασις μηδεμίαν γῆν (24) ὑπερβολὴν εἰς χαλεπότητα, ἡ δὲ τῆς αἰτίας ἐγγίσις ἀνυπόστατος παντελῶς καὶ καταγέλαστος, δῆλόν ἐστι τῆς ψυχῆς τὸ ἀρρώστημα, ἀλλοτριῶν μὲν ἀγαθοῖς ἐπισυμβαίνον, οἰκεῖον δὲ καὶ πρῶτον (25) κακὸν ὑπάρχον τῷ κερτιμένῳ. Οἷς καὶ ἄλλοις τὶ χάριεν πρόσεστιν. Ἀμυσσόμενοι γὰρ ἐν τῷ ἄδει καὶ ὀδυνώμενοι, ἐκλαλῆσαι τὴν συμφροσάν

A vos parvi penderem malo animo sordidaque voce edoceri, sed ut mea ipse eloquerer, quomodo se habeant. Equidem et quia huic loco assuetus sum a puero (hic enim apud aviam meam educatus sum), et quia ibi postea per diu sum commoratus, cum civiles tumultus fugiens, in hoc loco, quem ad philosophandum ob solitudinis quietum idoneum esse cognoveram, annos plures continuos consumpsi; et quia fratres nunc ibi habitant, brevem a negotiis quibus detineor, respirationem nactus, lubens ad hanc solitudinem accessi; non ut inde alii negotia exhiberem, sed ut meo ipse morem gererem desiderio.

B 2. Quid igitur opus est ad somnia confugere, et somniorum speculatores conducere, et nos in publicis conviviis inter pocula fabulam facere? Ego enim si apud alios calumniis peterer, vos meæ sententiæ testes citassem. Et nunc unumquemque vestrum rogo, ut vetera illa in memoriam revocetis, cum nos civitas ad curam juvenum suscipiendam vocaret, ac legatio adesset optimatum: quomodo etiam postea omnes passim nos circumsteterint, quid non dantes? quid non pollicentes? nec tamen delinere nos potuerint. Quomodo igitur qui tunc vocatus morem non gessi, nunc me intrudere aggrederer invocatus? quomodo qui laudantes me atque admirantes fugiebam, nunc calumniantes persequer? Hoc in animum ne inducatis, o optimi; non ita viles sunt res nostræ. Neque enim quisquam, si sapiat, navigium gubernatore destitutum conscendet, neque ad Ecclesiam accedet, in qua tempestatem ac procellam illi ipsi, qui ad clavum sedent, excitant. Unde enim existit tumultu plena civitas, cum fugerent alii, nemine persequente, alii clanculum egredierentur, nemine invadente, arioli vero et somniorum interpretes omnes terrorem aspergerent? ex qua alia hæc causa? Nonne vel puero compertum ex populi ducibus esse? quorum inimicitia causas mihi quidem non decorum dicere, vobis vero intelligere omnino facile est. Quando enim acerbitas et discordia ad extremum sævitia cumulum perducuntur, causæ autem expositio inanis prorsus est et ridicula, manifestus est animi morbus, alienis quidem bonis superveniens, sed domesticum ac primum malum ægrotantis. Inest etiam illis aliud lepidum. Dum enim dilacerantur intus, et cruciantur, calamitatem prodere per pudorem non licet. Atque hæc eorum animi labes non

(18) *Τίτῳ*. Coisl. primus et unus ex Regiis τῆθ. quod idem prorsus significat. Hic autem perpicuum est non nutricem a Basilio designari, sed viam Maerinam, a qua se educatum fuisse supra licebat in epist. 204.

(19) *θεραπεύσω*. Nonnulli codices mss. θεραπεύω.

(20) *Εἰσθίεσθαι*. Sic mss. octo, pro eo quod erat ο editis εἰσοικίζεσθαι. Paulo ante editi καὶ οὐχ ὑπακούων. Deest illud καὶ in codicibus Harl., Med. et tribus aliis et editione Haganoensi.

(21) *Εἶωνα*. Harl. et unus ex Regiis εἶωλα. Paulo

post editi παραβάλοι. Sex mss. ut in textu.

(22) *ὑπεξήσαν*. Harl. et Med. cum uno ex Regiis ἐπεξήσαν.

(23) *Πάντες*. Editi πάντας, neminem non terrent, excepta tamen editione Haganoensi et Basiliensi prima. Lectio hæc satis communis videtur, sed nullo prorsus nititur codice ms

(24) *Ἐγῶ*. Ita Harl., Med., Coisl. primus, et unus ex Regiis. Tres alii ἔγη. Editi ἔγει.

(25) *Πρῶτον*. Ita octo mss. Editi πρώτως. Paulo post editi καὶ ἄλλο τι. Idem mss. ut in textu.

ex iis solum, quæ adversum nos acta sunt, sed ex reliqua etiam vita perspicitur. Quod si etiam ignota esset, non magnum rebus accederet detrimentum. Certissimam autem causam, cur congressum nostrum fugiendum censeant, ignotam fortasse pluribus vestrum, ego docebo. Audite igitur.

3. Fidei eversio apud vos excogitatur inimica apostolicis et evangelicis doctrinis, inimica traditioni Gregorii vere magni, et eorum, qui ei successerunt usque ad beatum Musonium, cujus profecto documenta etiamnum in vestris auribus resonant. Nam Sabellii malum, olim quidem exortum, sed traditione magni illius viri extinctum, conantur nunc isti renovare, qui dum timent ne arguantur, somnia in nos fingunt. Vos autem capita illa vino gravata valere jubentes, quæ per crapulam evectus, ac 315 deinde exæstuans vapor in visa impellit; a nobis qui vigilamus, et ob Dei timorem tacere non possumus, perniciem vestram audite. Judæismus et Sabelliana hæresis, sub Christianismi specie in evangelicam prædicationem inverta. Qui enim rem unam, personis multiplicem, Patrem et Filium et Spiritum sanctum dicit, unamque trium ponit hypostasim, quid aliud facit, nisi quod Unigeniti sempiternam negat præexistentiam? Negat autem et dispensatorium ejus ad homines adventum, descensum ad inferos, resurrectionem, judicium: negat etiam proprias Spiritus operationes. Apud vos autem nunc et audaciora audio tentari, quam ab insulso Sabellio. Narrant enim, ut referunt qui audierunt, contendere eos qui apud vos sapientes sunt, ac dicere traditum non esse nomen Unigeniti, sed nomen adversarii; eoque in hoc letari ac efferrī, ut in proprio invento. Dictum est enim, inquit, *Ego veni in nomine Patris mei, et non recepistis me: si alius in nomine suo venerit, hunc recipietis*³⁶. Et quoniam dictum est: *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*³⁷. perspicuum est, inquit, nomen unum esse. Non enim dictum est, in nominibus, sed, in nomine.

αὐτῶν ἀρῆσθαι, Μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δῆλον ἐστίν, φασίν (32), ὅτι ἐν ἑστίν ὄνομα. Οὐ γὰρ εἰρηται, εἰς τὰ ὄνόματα, ἀλλ', εἰς τὸ ὄνομα.

4. Hæc nos sine rubore scripsi vobis, quia con-

³⁶ Joan. v, 43. ³⁷ Matth. xxviii, 19.

(36) Ἀγροῦτο. Sic mss. codices octo. Editio Parisiensis ἠγροῦτο, Basil. et Hagan. ἀγροῦτο. Infra editi ἐναυλά ἐστι καὶ νῦν ἡμῖν. Septem mss. ut in textu.

(37) Τοῦ μεγάλου. Ita tres vetustissimi codices cum duobus Regiis, et editione Haganoensi et Basileensi. Parisiensis addit Γρηγορίου. Similiter Basilius in epist. 146 Eusebium designat, non addito nomine Eusebii. Duo alii codices Regii cum Vaticano et Coisl. secundo κατασβεσθὲν δὲ παρὰ τῶν πατέρων.

(38) Ἐγκυμαίνων. Harl. et unus ex Regiis ἀτμός ἐκμαίνων. Deest etiam εἴτα in codice Mediceo.

ὑπὸ τῆς αἰσχύνῃς οὐκ ἐπιτρέπονται. Τοῦτο μὲν οὐκ ἐκ τῶν πρὸς ἡμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ λοιποῦ βίου γνώριμόν ἐστι τῆς ψυχῆς αὐτῶν τὴ πάθημα· εἰ δὲ καὶ ἀγνοοῖτο (26), οὐ μεγάλη ζημία τοῖς πράγμασι. Τὴν δὲ ἀληθεστάτην αἰτίαν δὲ ἐν φευκτῆν ἡμῶν τὴν συνευχίαν τίθενται, λαμβάνουσαν ἰσως τοὺς πολλοὺς ὑμῶν. ἐγὼ διδάσκω. Ἄλλ' ἀκούσατε.

3. Πίσταως διαστροφή παρ' ὑμῖν μελετᾶται, ἐξ ἧς μὲν τοῖς ἀποστολικῶς καὶ εὐαγγελικῶς δόγματι, ἐξ ἧρὰ δὲ τῇ παραδίδει τοῦ μεγάλου ὡς ἀληθῆς Γρηγορίου, καὶ τῶν ἐφεξῆς ἀπ' ἐκεῖνου μέχρι τοῦ μακαρίου Μουσωνίου· οὐ τὰ διδάγματα ἐναυλά ἐστίν ἐστίν ἐτι καὶ νῦν δηλονότι. Τὸ γὰρ τοῦ Σαβελίου κακὸν, πάλαι μὲν κινήθη, κατασβεσθὲν δὲ τῇ παραδίδει τοῦ μεγάλου (27), ἐπιχειροῦσι νῦν ἀνανεοῦσθαι οὗτοι, οἱ φθῶν τῶν ἐλέγχων τοὺς καθ' ἡμῶν δυνείρους πλάττοντες. Ἄλλ' ὑμεῖς τὰς οἰνοβαρεῖς κφαλάς, ἃς ὁ ἐκ τῆς κραυπᾶλης ἀναφερόμενος ἀτμός, εἴτα ἐγκυμαίνων (28), καταφαντάζει, χρίτειν ἀρεῖτες, παρὰ τῶν ἐγγρηγορίων ἡμῶν (29), καὶ διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον μὴ δυναμένων ἡσυχάζειν, τὴ βλάβην ὑμῶν ἀκούσατε. Ἰουδαϊσμός ἐστίν ὁ Σαβελισμός, ἐν προσήματι Χριστιανισμοῦ τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι ἐπισησγόμενος. Ὁ γὰρ ἐν πράγμα πολυπρόσωπον (30) λέγων Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ μίαν τῶν τριῶν τὴν ὑπόστασιν ἐπιθέμενος, τὴ ἄλλο ποιεῖ, ἢ οὐχὶ ἀρνεῖται μὲν τὴν προαιώνιον τοῦ Μονογενοῦς ὑπαρξιν; ἀρνεῖται δὲ καὶ τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἐπιμίαν, τὴν εἰς ἄδου κάθοδον, τὴν ἀνάστασιν, τὴν κρίσιν· ἀρνεῖται δὲ καὶ τὰς ἰδιαζούσας τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας. Παρὰ δὲ ὑμῖν νῦν καὶ νεανιωτέρα ἀκούω τομᾶσθαι τοῦ ματαιόφρονος Σαβελίου. Λέγουσι γὰρ, ὡς οἱ ἀκηκοῦτες (31) φασίν, διατίθεσθαι τοὺς παρ' ὑμῖν σοφοὺς καὶ λέγειν, ὅτι ὄνομα τοῦ Μονογενοῦς οὐ παραδέδοται, ὄνομα δὲ τοῦ ἐπιτικαιμένου ἐστίν· καὶ ἐπὶ τούτῳ γάνυσθαι μὲν, ἐπὶ μέγα φρονεῖν, ὡς ἐπὶ οἰκείῳ εὐρήματι. Εἰρηται γὰρ φησίν· Ἐγὼ ἤλθον ἐν τῷ ὄνόματι τοῦ Πατρὸς μου, καὶ οὐκ ἐλάθετέ με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ἰδίῳ ὄνόματι, ἐκείνον λήψεσθε. Καὶ διὰ τὸ φασίν (32), ὅτι ἐν ἑστίν ὄνομα. Οὐ γὰρ εἰρηται, εἰς τὰ ὄνόματα, ἀλλ', εἰς τὸ ὄνομα.

4. Ταῦτα ἐρυθριῶν ἔγραψον ὑμῖν, ὅτι ἀφ' αἰμα-

(29) Ἡμῶν. Hanc vocem addidimus ex mss. octo.

(30) Πολυπρόσωπον. Ita Hagan. editio et Basileensis et octo mss. Editio Parisiensis πολυώνυμον. Infra Basilius hanc hæresim vocat ἀνώνομον, et nomen Filii ab ea negari declarat. Paulo post editi ἄλλο ποιεῖ, οὐχὶ. Ibidem mss. ut in textu.

(31) Ἀκηκοῦτες. Editio Paris. addit αὐτῶν, quod nec sua sponte necessarium est, et in octo mss. ac in antiquis editionibus deest. Non multo infra idem editi Εἰρηται γὰρ, φασίν. Octo mss. et editio Hagan. ut in textu.

(32) Φασίν. Medicæus et unus ex Regiis φασίν.

της ημετέρου εἶσιν οἱ τούτοις ἔνοχοι, καὶ καταστε-
νῶ τῆς ἡμαυτοῦ ψυχῆς, ὅτι ἀναγκάζομαι, ὡσπερ
οἱ πρὸς δύο πικτεύοντες, τὰς ἐφ' ἑκάτερα τοῦ λό-
γου παρατροπὰς κρούων τοὺς ἐλέγχους, καὶ κατα-
βέλλων, τὴν προσήκουσαν ἰσχὴν ἀποδιδοῦσα τῇ ἀλη-
θείᾳ. Ἐντεῦθεν γὰρ ὁ Ἄνθμοιος ἡμᾶς σπαράσσει·
ἐπίρωθεν δὲ, ὡς ἔπικεν, ὁ Σαβέλλιος. Ἄλλ' ὁμᾶς
παρακαλῶ, τοὺς βδελυροὺς τούτοις καὶ μηδένα πα-
ρατρέψαι δυναμένοις σοφίσμασι μὴ προσέχειν τὸν
κῆρ· εἰδέναι δὲ, ὅτι ἔστι τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ (33)
ὅ ἐστὶ πᾶν ὄνομα, αὐτὸ τὸ καλεῖσθαι (34) αὐτὸν
Ἰὼν τοῦ Θεοῦ, καὶ κατὰ τὸν Πέτρον λόγον· Οὐδέ-
στις ἕτερον ὄνομα ὑπὸ τῶν οὐρανῶν, τὸ δεδο-
μένον ἐν ἀνθρώποις (35), ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι
ἡμᾶς. Πρὸς δὲ τὸ, ὅτι Ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι
τοῦ Πατρὸς μου, ἐκεῖνο εἰδέναι χρῆ, ὅτι, ἀρχὴν
ἐαυτοῦ καὶ αἰτίαν ἐπιγραφόμενος τὸν Πατέρα, ταῦτα
λέγει. Εἰ δὲ εἴρηται· Πορευθέντες βαπτίζετε εἰς
τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου
Πνεύματος (36), οὐ παρὰ τοῦτο χρῆ νομίζειν ἐν ἡμῖν
ἄνομα παραδεδοῦσθαι. Ὡς γὰρ ὁ εἰπὼν, Παῦλος καὶ
Λίοντος καὶ Τιμόθεος, τρία μὲν εἶπεν ὀνόματα,
συνέθετε δὲ αὐτὰ ἀλλήλοις διὰ τῆς, καὶ, συλλαβῆς·
ὡς οὗτος εἰπὼν ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου
Πνεύματος, τρία εἰπὼν, συνέπλεξεν αὐτὰ τῷ συν-
δέσμῳ, ἐκάστῳ ὀνόματι ἴδιον ὑποβεβλήσθαι τὸ ση-
μαίνον ἐκδιδάσκων· διότι πραγμάτων ἐστὶ ση-
ματικά τὰ ὀνόματα. Τὰ δὲ πράγματα ἰδιάζουσιν
καὶ εὐστολεῖ τὴν ὑπαρξίν ἔχειν οὐδεὶς τῶν καὶ μι-
κρῶν μετεχόντων τοῦ φρονεῖν ἀμφιβάλλει. Πατὴρ
γὰρ καὶ Υἱὸς καὶ ἁγίου Πνεύματος φύσις μὲν ἡ
ἐστὶ, καὶ θεότης μία· ὀνόματα δὲ διάφορα, πε-
ρισσεύμενα καὶ ἀπηρτισμένα τὰς ἐνοίας ἡμῖν
περιτιθέντα. Ἀμφιχανον γὰρ, μὴ ἐν τοῖς ἐκάστου
ἑκάστῳ τὴν διάνοιαν γενομένην ἀσύγχυτον, δυνη-
θῆναι Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι τὴν δοξο-
λογίαν ἀποπληρωῦνται. Ἐὰν μὲν οὖν ἀρῶνται μὴ λέ-
γειν ταῦτα, μηδὲ διδάσκειν οὕτω, κατέρωθαι ἡμῖν
τὰ σπουδαζόμενα. Καίτοι χαλεπὴν αὐτοῖς οὖσαν ὀρῶ
τὴν ἀρῆσιν, διὰ τὸ πολλοὺς ἔχειν τῶν λόγων τού-
των τοὺς μάρτυρας. Πλὴν ἄλλ' οὐ σκοποῦμεν τὰ
περιθέντα, τὰ παρόντα μόνον ὑγιαίνετωσαν. Ἐὰν
ἢ τὰς αὐτοῖς ἐπιμένωσιν, ἀνάγκη καὶ πρὸς ἄλλας
Ἐκκλησίας ἐκδοῆσαι ἡμᾶς τὴν καθ' ὁμᾶς συμφορὰν,
καὶ ποιῆσαι παρὰ πλειόνων ἐπισκόπων γράμματα
ἡμῖν ἀρκεῖσθαι, τὸ μέγεθος τοῦτο τῆς ὑποκατασκευαζομένης (37) ἀσθείας καταρῆγγύντα. Ἡ γὰρ
πρῶτον τι ἔσται εἰς τὴν σπουδὴν, ἢ πάντως ἢ παροῦσα διαμαρτυρία ἀφήσει ἡμᾶς τῆς αἰτίας ἐπὶ
τῷ κριτηρίου.

5. Ἡδὲ καὶ ἐν συντάγμασιν οικείαις κατεβάλλοντο
τοὺς λόγους τούτους· οὐσπερ καὶ ἀπέστειλαν πρῶ-
¹ Act. iv, 12.

(33) Χριστοῦ. Addit editio Paris., Ἰησοῦ, sed deest
in octo mss. et antiquis editionibus.

(34) Τὸ καλεῖσθαι, etc. Editio Paris. τοῦτο κα-
λεῖσθαι αὐτὸν Ἰὼν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν τοῦ, etc. Co-
dices nostri et antiquæ editiones summo consensu
in textu.

(35) Ἐν ἀνθρώποις. Deest præpositio in Med.,
lat. et uno ex Regiis.

(36) Πνεύματος. Editio Paris. addit καὶ οὐκ εἰς

A sanguinei nostri sunt, qui his implicantur, et de
animæ meæ situ ingemisco, quod cogar, velut ii
qui contra duos pugnant, doctrinæ ex utraque parte
corruptelas argumentis pulsans et evertens, con-
sentaneum veritati robur reddere. Hinc enim nos
dilacerat Anomæus: illinc, ut apparet, Sabellius.
Verum obsecro vos, ut ne execrandis his ac nemi-
nem subvertere valentibus sophismatibus animam
intendatis: sed sciatis, Christi nomen quod est su-
per omne nomen, hoc ipsum esse, quod Filius Dei
vocatur; et secundum Petri dictum, *Neque esse
aliud nomen sub celo datum hominibus, in quo oportet
nos salvos fieri*. Quod autem attinet ad illud,
Ego veni in nomine Patris mei, sciendum est eum,
cum Patrem profiteretur sui ipsius principium ac
causam, hæc dixisse. Quod si dictum est: *Funtes
baptizate in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*,
non idcirco putandum est nomen unum nobis fuisse
traditum. Quemadmodum enim qui dicit, Paulus et
Silvanus et Timotheus, tria quidem pronuntiavit
nomina, sed ea inter se per *et* syllabam colligavit,
sic qui dicit nomen Patris et Filii et Spiritus sancti,
tria dicens, connexuit ipsa per conjunctionem, uni-
cuique nomini proprium subesse significatum **316**
docens; nam res ipsas significant nomina. Res au-
tem propriam existentiam ac per se perfectam ha-
bere, nemo vel parum intelligens dubitat. Nam
Patris et Filii et Spiritus sancti natura quidem ea-
dem et divinitas una: nomina vero diversa, cir-
cumscriptas et absolutas notiones nobis exhibentia.
C Fieri enim non potest, ut mens, nisi in uniuscujus-
que proprietatibus sine confusione considerandis
versetur, Patri et Filio et Spiritui sancto glorifica-
tionem persolvat. Jam si negent se hæc dicere, aut
ita docere, propositum sumus assecuti. Quanquam
difficile illis esse video negare, proptereaquod non
pauci sunt horum sermonum testes. Sed tamen non
spectamus præterita, tantummodo sana sint præ-
sentia. Quod si in iisdem perseveraverint, necesse
habebimus et ad alias Ecclesias calamitatem vestram
clamitare, ac perlicere ut ad vos veniant a pluribus
episcopis litteræ, quæ hanc assurgentis impietatis
molem perfringant. Vel enim id ad propositum
nostrum proderit, vel sane hæc obtestatio nos a
culpa in iudicio liberabit.

5. Jam autem et in propriis scriptis injecerunt
hos sermones, quos primum quidem miserunt ho-

τὰ ὀνόματα. Sed repugnant octo codices nostri et
vetustæ editiones, in quibus hæc desunt. Iisdem
codicibus freti mutavimus quod infra in editis lege-
batur ταῦτα ἀλλήλοις et τῷ καὶ συνδέσμῳ. Habent
etiam τῷ συνδέσμῳ vetustæ editiones.

(37) Ὑποκατασκευαζομένης. Ita octo mss. Editio
ὕποκατασκευαζομένης. Paulo post editio Paris. ἐκ τῆς
σπουδῆς. Iidem codices et editiones vetustæ ut in
textu:

mini Dei Meletio episcopo: deinde acceptis ab ipso convenientibus responsis, quemadmodum monstrorum matres pudore suffusæ ob naturæ vitia, ita ipsi quoque turpes suos foetus in congruentibus tenebris abditos enutriunt. Immisere etiam per epistolam tentamenta quædam unanimi nostro Anthimo Tyanorum episcopo, quasi Gregorius in fidei expositione dixerit Patrem et Filium mentis quidem cogitatione duo esse, sed hypostasi unum. Hoc autem non docendi causa, sed decertandi in dialogo cum Æliano dictum esse, intelligere non potuerunt, qui sibi ipsi ob ingenii subtilitatem beati videntur. Qua in disputatione multa sunt librorum errata, ut ex ipsis verbis ostendemus, si Deus volet. Deinde vero gentilem erudiens non existimabat accuratius discipandum esse de verbis; sed nonnihil etiam indoli illius, qui introducebatur, concedendum, ut ne iis qui præcipua sunt, repugnaret. Quapropter et multas illic invenias voces, quæ nunc robur maximum hæreticis præbent, quales sunt *creatura* et *factura*, et si quid ejusmodi. Multa autem et de conjunctione cum homine dicta ad divinitatis rationem referunt, qui inscite scripta illa intelligunt, quale est et hoc ipsum, quod ab ipsis decantatur. Est enim probe sciendum, quemadmodum qui essentia communionem non constitetur, in errorem multorum deorum incidit, ita qui hypostasew proprietatem non admittit, in Judaismum ferri. Oportet enim ut mens nostra velut aliquo fulta subjecto, et illius considerans proprietates, ita demum in illius, quem **317** desiderat, cognitione versetur. Si enim paternitatem non intellexerimus, neque circa quem hæc proprietas definita sit, adverterimus; quomodo poterimus Dei Patris notionem accipere? Non enim satis est personarum numerare differentias: sed unamquamque personam in vera hypostasi existere fatendum est. Illud enim hypostasi carens personarum commentum ne Sabellius quidem rejecit; quippe cum dicat eundem Deum, cum subjecto unus sit, pro occurrentibus subinde occasionibus transformatum, modo ut Patrem, modo ut Filium, modo ut Spiritum sanctum loqui. Hunc olim extinctum errorem renovant nunc hujusce innominatæ hæresis inventores, qui

(38) Ὑποστάσι δὲ ἔν. Credere non possum Gregorium dixisse Patrem et Filium, si simul considerentur, cogitatione duo esse, hypostasi unum. Hæc enim gemella essent hæresi Sabellianæ, quam supra Basilius Gregorii traditione extinctam docet. Sed his in verbis vel erratum aliquod librorum, ut placet Basilio, suspicandum est, vel de Patre et Filio separatim sumptis accipi debent. Quo sensu magister Gregorii Origenes dixit de Christo: Τὸ μὲν ὑποκειμένον ἔν ἐστι, ταῖς δὲ ἐπινοίαις τὰ πολλὰ ὀνόματα ἐπὶ διαφόρων. *Suppositum quidem unum est, sed cogitatione plura nomina variis rebus imponuntur*, Homil. 8 in Jerem. p. 96.

(39) Ἀλλιανόν. Coisl. uterque et duo Regii Γελλιανόν.

(40) Καὶ συνδιδόντα. Ita Coisl. primus, Harl. et Med. cum duobus Regiis. Editi καὶ συνδιδοῦναι.

(41) Εὐ γάρ. Editi addunt καὶ τοῦτο, quæ desunt

τον τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ Μελετίῳ τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ λαβόντες παρ' αὐτοῦ τὰς προσηκούσας ἀπακρίσεις, ὡς αἱ τῶν τεράτων μητέρες ἐπαισχυόμεναι τοῖς πηρώμασι τῆς φύσεως, οὕτω καὶ αὐτοὶ τὰς ἀσχηρὰς ἑαυτῶν ὠδύνας τῷ προσήκοντι σκότῳ κατακρύψαντες τιθηνόυνται. Καθῆκεν δὲ τινα πείραν ἐπιτολῆς καὶ πρὸς τὸν ὁμόψυχον ἡμῶν Ἀνθιμον τὸν Τυάνων ἐπίσκοπον· ὡς ἄρα Γρηγορίου εἰπόντος ἐν ἐκθέσει Πιστεως Πατέρα καὶ Υἱὸν ἐπινοῖαν εἶναι δύο, ὑποστάσι δὲ ἓν (38). Τοῦτο δὲ ὅτι οὐλογητικῶς εἴρηται, ἀλλ' ἀγωνιστικῶς ἐν τῇ πρὸς Ἀλιανόν (39) διαλέξει, οὐκ ἠδυνήθησαν συνιδεῖν αἱ ἐπιλεπτότητι τῶν φρενῶν ἑαυτοῦς μακαρίζοντες. Ἐν ἧ πολλὰ τῶν ἀπογραψαμένων ἐστὶ σφάλματα, ὡς ἐπ' αὐτῶν τῶν λέξεων δεῖξομεν ἡμεῖς, ἐὰν ὁ θεὸς θέλη. Ἐπειτα μέντοι τὸν Ἑλληνα πείθων, οὐκ ἠγεῖτο χρῆναι ἀκροβολογεῖσθαι περὶ τὰ ῥήματα· ἀλλ' ἐστὶν ὅπη καὶ συνδιδόντα (40) τῷ θεῷ τοῦ ἐναγεμένου, ὡς ἂν μὴ ἀντιτείνῃ πρὸς τὰ καιρία. Διὲ καὶ πολλὰς ἂν εὐροὶς ἐκεῖ φωνάς, τὰς νῦν τοῖς αἰρετικοῖς μεγίστην ἰσχὺν παρεχομένης· ὡς τὸ κίσσμα, καὶ τὸ ποίημα, καὶ εἰ τι τοιοῦτον. Πολλὰ ἔτι καὶ περὶ τῆς πρὸς τὸν ἀνθρώπον συναφείας εἰρημμένα εἰς τὸν περὶ τῆς θεότητος ἀναφέρουσι λόγον, οἱ ἀπαιδεύτους πρὸς γεγραμμένων ἀκούοντες· ὅτι ἐστὶν ἐστὶ καὶ τοῦτο, τὸ παρὰ τούτων περιφερόμενον. Εὐ γάρ (41) εἰδέναί χρῆναι, ὅτι, ὡς περὶ ὁ τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας μὴ ὁμολογῶν εἰς πολυθεῖαν ἐκπίπτει, οὕτως ὁ τὸ ἰδιάζον τῶν ὑποστάσεων μὴ διδοὺς εἰς τὸν Ἰουδαϊσμὸν ὑποφέρεται (42). Δεῖ γάρ τὴν διάνοιαν ἡμῶν οἰνοῖ ἐπεραιοθεῖσαν ὑποκειμένῳ τινὶ, καὶ ἐναγεῖ αὐτοῦ ἐντυπωσαμένην τοὺς χαρακτῆρας, οὕτως ἐν περινοίᾳ γενέσθαι τοῦ ποθομένου. Μὴ γάρ νοήσαντες (43) τὴν πατρότητα, μὴδὲ περὶ ὃν ἀφώρισται τὸ ἰδίωμα τοῦτο ἐνθυμηθέντες, πῶς δυνατόν Θεοῦ Πατρὸς (44) ἔννοιαν παραδέξασθαι; Οὐ γάρ ἐξαρταί διαφορὰς προσώπων ἀπαριθμησασθαι, ἀλλὰ χρεῖ ἕκαστον πρόσωπον ἐν ὑποστάσει ἀληθινῇ ὑπάρχον (45) ὁμολογεῖν. Ἐπεὶ τὸν γε ἀνυπόστατον τῶν προσώπων ἀναπλασμὸν οὐδὲ ὁ Σαβέλλιος παρητήσατο εἰπὼν τὸν αὐτὸν Θεόν, εἶνα τῷ ὑποκειμένῳ (46) ὄντι, πρὸς τὰς ἐκάστοτε παραπιπτούσας χρεῖας μεταμορφούμενον, νῦν μὲν ὡς Πατέρα, νῦν δὲ ὡς Υἱόν, νῦν δὲ ὡς Πνεῦμα ἅγιον διαλέγεσθαι. Ταύτην αἰτι-

in octo nostri mss.

(42) Ὑποφέρεται. Ita octo mss. Editi ἀποφέρεται.

(43) Νοήσαντες. Coisl. primus cum aliis quatuor νοήσαντας et mox ἐνθυμηθέντας. Sed tamen vulgatam lectionem mutare nolui, quæ sæpe alias in locis similibus occurrit apud Basilium, ac reperitur in codicibus Harl. et Med. et uno ex Regiis. Habent illi quidem tres codices paulo post πῶς δύνανται ἂν. Sed credo inductam a librariis hanc immutationem nimio grammaticæ studio, quemadmodum in aliis quinque codicibus eadem de causa nominativus in accusativum immutatus.

(44) Θεοῦ Πατρός. Sic novem mss. pro eo quod erat in editis πρὸς Θεοῦ.

(45) Ὑπάρχον. Sic iidem mss. Editi ὑπάρχειν.

(46) Τῷ ὑποκειμένῳ. Editio Basil. secunda et Paris. τῶν ὑποκειμένων, repugnantibus omnibus mss. et vetustioribus editionibus.

καταθεσθεῖσαν τὴν πλάνην ἀνανεοῦνται νῦν οἱ τῆς Ἀ
 ἠωνίου (47) ταύτης αἰρέσεως φευρεταί· οἱ τῆς
 ἰσοπέσεις ἀθετοῦντες, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ
 Θεοῦ ἀπαρνούμενοι. Οὐς, ἐὰν μὴ παύσωνται λαλοῦν-
 τες κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν, ὀδύρεσθαι χρὴ μετὰ
 τῶν ἄρησιχρίστων.

6. Ταῦτα ἀναγκαίως ὑμῖν διεστειλάμεθα, ἵνα τὰς
 ἀπὸ τῶν πονηρῶν διδαγμάτων βλάβας φυλάξῃσθε.
 Ἐν ἔντι γὰρ, εἰ χρὴ τὰς πονηρὰς διδασκαλίαις τοῖς
 ἁεθροῖς φαρμάκοις ἐξομοιοῦν, ὡς οἱ παρ' ὑμῖν ἰατρι-
 κοὶ φασι, ταῦτά ἐστι καὶ κώνειον, καὶ ἀκόνιτον,
 καὶ εἴτι ἕτερον φάρμακον ἀνδροφρόνον. Ταῦτα ψυχῶν
 δηλητήρια, οὐχ οἱ ἡμέτεροι λόγοι, ἀπερ αἱ οἰνό-
 φλυκτοὶ (48) μὴνιγγες ἐκδοῶσι, πολυφάνταστοι οὔσαι
 καὶ τὸ πάθος· οὐς, εἴπερ ἐσωφρόνουσι, ἐχρῆν εἰδέναι,
 ὅτι ταῖς ἀχράντοις καὶ πάσης κηλίδος κεκαθαρμέναις
 ψυχαῖς τὸ προφητικὸν ἐναυγάξει χάρισμα. Οὕτε γὰρ
 κατὰ τὴν βουλήν τι δύνατον τῶν ἐκόντων δέξασθαι
 τὰς ἐμψύσεις, οὔτε ψυχὴν ταῖς βιωτικαῖς προεπιλημ-
 μένῃ μερίμναις, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ φρονήματος τῆς
 σαρκὸς ἐπισκοτουμένην πάθεισι, δύνατον ὑποδέξασθαι
 τὸ ἅγιον Πνεῦμα τῆς ἐλλάμψεως. Οὐ γὰρ πᾶν
 ἐπίπνοιον εὐθύς προφητεία, ὡς φησι Ζαχαρίας· Κύ-
 ριος ἐποίησε φαντασίας, καὶ ὄρεδον χιμερινὸν,
 διὰ τὸ ἀποφθεγγόμενοι ἐλάλησαν λόγους, καὶ
 τὰ ἐνάγκια ψευδῆ ἐλάλουν. Οὗτοι δὲ κάκεινο
 ἐρωτοῦσι, οἱ κατὰ τὸν Ἡσαϊαν ἐνυπνιαζόμενοι καὶ
 κλιτὴν φιλοῦντες νυστάζει, διὰ πολλὰκις ἐνέργεια
 πλάνης ἀποστέλλεται ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας.
 Καὶ ἐστὶ πνεῦμα ψευδές, δ, ἐν τοῖς ψευδοπροφη-
 ταῖς (49) γενόμενον, τὸν Ἀχαάβ ἐξηπάτησε. Ταῦτα
 εἰδότες (50), εἶδει μὴ τοσοῦτον ὑπεραρθῆναι, ὥστε
 ἐκαστὸς προφητεῖαν προσμαρτυρεῖν, οἱ γὰρ δεικνύνται
 καὶ τοῦ οἰωνοσκόπου Βαλαάμ τῆς ἀκριβείας ἀπολει-
 πόμενοι. Ὁς, ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Μωαβιτῶν ἐπὶ
 μεγίσταις ὠρεαῖς μετακλήθει, οὐχ ἠνέσχετο (51)
 ἀρεῖναι φωνὴν παρὰ τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ ἀρά-
 σασθαι τὴν Ἰσραήλ, ἣν οὐκ ἀράται Κύριος. Εἰ μὲν
 ὦνταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου αἱ κατὰ τὸν ὕπνον αὐ-
 τῶν φαντασίαι συντρέγουσιν, ἀρκεῖσθωσαν τοῖς
 Ἐαγγελίοις, οὐδεμιὰς βροθείας ἐκ τῶν ὄνειρων εἰς
 τὴν ἀξιοπιστίαν προσθεομένους· εἰ δὲ ὁ μὲν Κύριος
 τὴν ἑαυτοῦ εἰρήνην ἀφῆκεν ἡμῖν, καὶ ἐντολὴν καινὴν
 ἔθηκεν ἡμῖν, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, τὰ δὲ ὄνειρα
 μήτε καὶ διάστασιν καὶ ἀγάπης ἀφανισμόν ὑφ-
 ἔρειται (52)· μὴ δίδωσιν καιρὸν τῷ διαβόλῳ διὰ
 τὸ ὕπνου ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἐπιβαίνειν· μηδὲ κυριώτερα
 ποιῶσιν τὰ παρ' ἑαυτῶν (53) φαντάσματα
 τῶν σωτηρίων διδαγμάτων.

hypostases repudiant, et nomen Filii Dei negant.
 Quibus quidem, nisi desinant loqui adversus Deum
 iniquitatem, lugendum est cum iis qui Christum
 negant.

6. Hæc vobis necessario scripsimus, ut damna
 a pravis documentis impendentia caveatis. Nam re-
 vera, si pravæ doctrinæ cum pharmacis exitiosis
 comparandæ, quemadmodum apud vos somniorum
 interpretes dicunt, hæc sunt et cicuta et aconitum,
 et si quod aliud lethale pharmacum. Hæc sunt ani-
 marum venena, non nostri sermones, ut temulenta
 illa cerebellorum involucra clamitant, visis multis
 ob morbum referta: quos quidem, si saperent,
 nosse oportebat, intaminatis et ab omni macula
 expurgatis mentibus propheticum donum illucere.
 Neque enim speculo sordido possunt imaginum
 excipi species; neque anima sæcularibus præoc-
 cupata curis, et cui carnalis sensus affectio tene-
 bras offundit, illustrationem Spiritus sancti reci-
 pere potest. Non enim omne somnium statim pro-
 phetia est, ut ait Zacharias: *Dominus fecit phanta-
 sias, et pluviam hibernam, quia sermocinantes
 locuti sunt labores, et somnia falsa loquebantur*.
 Illi autem qui secundum Isaiam somniant et dormi-
 tare amant in cubili, illud etiam ignorant, sæpe
 operationem erroris immitti in filios diffidentia.
 Est et spiritus mendax, qui cum in falsis prophē-
 tiis esset, Achab decepit. Hæc scientes non oportebat
 adeo superbire, ut sibiipsis prophetiæ donum
 ascriberent: qui ne auguris quidem Balaam dili-
 gentiam assequi deprehenduntur. Is enim a Moabi-
 tarum rege, magnis muneribus oblatis, accersitus,
 adduci non potuit, ut vocem præter Dei volunta-
 tem emitteret, aut Israeli malediceret, cui Domi-
 nus non maledicebat. Itaque si præceptis Domini
 oblata illis per somnum visa consentiunt, contenti
 sint Evangeliiis, quæ somniorum præsidio ad fidem
 faciendam non indigent. **318** Quod si pacem suam
 nobis reliquit Dominus, novumque nobis manda-
 tum dedit, ut diligamus invicem, somnia vero pu-
 guam ac dissidium et charitatis extinctionem in-
 ducunt; non dent occasionem diabolo ipsorum
 animas per somnum invadendi, nec suis visionibus
 plus tribuant, quam salutaribus documentis.

¹ Psal. lxxiv, 6. ² Zach. x, 1, 2. ³ Isa. xxix, 8. ⁴ Ephes. ii, 2. ⁵ III Reg. xxii, 22. ⁶ Num. ii, 11 sqq.

(47) Τῆς ἀνωρύμου. Videtur Basilius hæresim
 hanc innominatam, sive nomine carentem dicere,
 quia nomen Filii tollebat, ac traditum negabat.

(48) Ἀπερ αἱ οἰνόφλυκτοὶ. Sic omnes nostri
 codices, uno excepto, qui habet ἄπερ αἱ οἰνόφλυκτοὶ.
 alii ἀλλ' ἄπερ αἱ οἰνόφλυκτοὶ.

(49) Ψευδοπροφήταις. Coisl. primus et Med.
 ψευδῆταις.

(50) Ταῦτα εἰδοτες. Coisl. uterque, Med. et unus
 x Regiis ταῦτα εἰδόμενοι. Nihil tamen mutandum
 ut videtur, ob eas causas quas modo diximus.

Neque enim repugnat vulgata scriptura stylo Ba-
 silii, ac præterea reperitur in Harlezano et aliis
 codicibus.

(51) ἠνέσχετο. Sic plerique codices mss. Editi
 ἠνέσχετο. Paulo post editi ἢ οὐ καταράται, et infra
 πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν. Codices mss. summo con-
 sensu ut in textu.

(52) Ὑψηγείται. Ita novem mss. Editi ἀψηγείται.

(53) Παρ' ἑαυτῶν. Sic tres vetustissimi codices.
 Editi παρ' αὐτοῦ.

EPISTOLA CCXI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΑ'.

Significat se, lectis Olympii litteris filiisque illius visis, oblitum esse veneni Neocæsariensium: addit se jam litteras adesse et daturum, si volet Olympius.

Olympio.

A

Ὀλυμπίω.

Et lectis præstantiæ tuæ litteris, factus sum meipso hilarior ac alacrior, et ubi cum optatissimis tuis filiis sum collocutus, teipsum videre mihi visus sum. Hi, cum afflictam omnino meam animam offendissent, sic affecerunt, ut obliviscerent veneni, quod apud vos somniorum venditores cauponisque, ut a quibus conducti sunt gratiam ineant, contra nos circumferunt. Epistolas quidem jam nonnullas misi, alias autem in posterum dabimus, si voles. Tantummodo prosint accipientibus.

Καὶ τοῖς γράμμασιν ἐντυχὼν τῆς τιμιότητος σου, ἠδίων ἔμαυτοῦ καὶ εὐθυμότερος ἐγενόμην, καὶ τὰς ποθεινοτάτοις υἱέσιν εἰς ὀμίλιαν ἔλθων, αὐτὸν αἰδοῦσα καθορᾶν. (54) Πάνυ μου (54) τὴν ψυχὴν κεκωμμένην παραλαβόντες, οὕτω διέθηκαν, ὥστε ἐπιθέσθαι με τοῦ παρ' ὑμῖν κωνείου, ὃ οἱ ὄνειροπώλαι (55) καὶ ὄνειροκάπηλοι, εἰς τὴν τῶν ἐκμίσθωμένων αὐτοὺς χάριν, καθ' ἡμῶν περιφέρουσι. Ἐπιστολάς δὲ τὰς μὲν ἐπεμψα (56), τὰς δὲ καὶ εἰς ὑπερον δώσομεν, ἐὰν ἐθέλῃς. Μόνον εἴη τι ὑπέλπις τῶν αὐτῶν τοῖς λαμβάνουσιν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ CCXII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΒ'.

Dolorem suum significat quod Dazimone Hilarium non viderit. Injurias inimicorum commemorat ac sua cum Anonca bella, et cum iis qui medii sibi videntur. Hilarium morbis laborantem ad patientiam hortatur.

Hilario.

B

Ἰλιάρῳ.

1. Quid passum me esse putas, aut quo animo fuisse, cum Dazimona veni, ac didici paucis post adventum meum diebus facundiam tuam extiisse? Non enim solum ob illam admirationem, qua te a teneris prosecutus sum, statim ab ipsis scholarum exercitationibus colloquium tuum semper plurimi feci, sed etiam quia nihil nunc tanto amore dignum, quam animus veritatis amans, ac recto de rebus iudicio præditus, quod quidem apud te servari arbitramur. Nam cæterorum hominum plerosque videmus, ut in equestri cursu, alios quidem istis, alios vero his favendo dividi, ac factionis ducibus acclamare. Te vero, cum et timore et assentatione et ignavo omni affectu excelsior sis, non mirum est oculo sano veritatem speculari. Nam et te intelligo non leviter tangi rebus Ecclesiarum, quandoquidem et ad me misisti quamdam de his epistolam, ut his proximis litteris declarabas; quam quidem quis perferendam acceperit, libenter didicerim, ut hominem de me male meritum cognoscam. Nondum enim tuas ad me his de rebus litteras vidi.

1. Ἐμὲ δὲ τί οἶσι πεπονθέναι, ἢ τίνα γὰρ ἐσχληκέναι (57), ἐπεὶ διὰ ἐπαδμήματα μὲν τῷ Δαζιμόνῳ (58), (59) ἔμαθον δὲ ὀλίγαις ὑστερον ἡμέραις τῆς παρουσίας ἡμῶν ἐξεληλυθέναι σου τὴν λογιότητα. Οὐ γὰρ μόνον διὰ τὸ ἐκ παιδὸς θαῦμα ὃ ἔχον περὶ σὲ, εὐθύς ἀπὸ διατριβῶν αὐτῶν ἀεὶ πολλοῦ ἔμην ἐθέμην τὴν ὀμίλιαν σου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μὴ εἶναι σπουδαῖον (60) εἶναι νῦν, ὡς φιλαλήθῃ ψυχῇ, ὑπὸ τῶν πραγμάτων τὸ κριτήριον κεκτημένην ὑπερήγομεθα παρὰ σοὶ διακώζεσθαι. Καὶ γὰρ τῶν ἰατρῶν τοὺς πλείστους ὀρώμεν, ὥσπερ ἐν ταῖς ἰατροδρομίαις, τοὺς μὲν ὡς τούτους, τοὺς δὲ ὡς ἐκείνους διηρημένους, καὶ συνεκδοῦντας τοῖς στασιάζουσιν. Σὲ δὲ, καὶ φόβου καὶ βεραπειᾶς καὶ παντὸς ἀγενεῖς πάθους ὑψηλότερον ὄντα, εἰκὸς ὀφθαλμῷ ὑμῶν καθορᾶν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ γὰρ αἰσθάνομαι σου μὴ παρέργως (61) ἔχοντος πρὸς τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ἔργα καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐπιμψάς τινα περὶ τούτων ἐπιστολήν, ὡς ἐν τοῖς ἐναγχοῦς τούτοις ἐδήλους (62) γράμμασιν, ἦν τις ὁ παραλαβὼν ὥστε διακομίσει ἡδέως ἂν μάθοιμι, ὥστε εἶδέναι τὸν ἀδικήσαντα. Ὁ γὰρ ἐντυχὼν πῶ γράμμασι σοὶ πρὸς ἡμᾶς (63) περὶ τούτων.

2. Quanti ergo putas empirum me fuisse tuum colloquium, ut tibi aperirem quæ me affligunt (affert enim, ut nosti, vel ipsa narratio aliquid solatii dolentibus), et ad quæ sita responderem, 319 non

2. Πόσου ποτ' ἂν οὖν οἶσι πρᾶσθαι με τὴν ἐμίλιαν σου, ὑπὲρ τοῦ γνωρῆσαι μὲ σοὶ τὰ λυποῦντά με (64) γὰρ, ὡς οἶσθα (64), καὶ τὸ ἐξεπεῖν βραδύων τῶν τοῖς ὀδυνωμένοις, ἀποκρινασθαι τε περὶ τῶν ἐπιτή-

* Alias CLXX. Scripta anno 375.

** Alias CCCLXX. Scripta anno 375.

(54) *Ὁ πανύ μου.* Deest ultima vocula in duobus vetustissimis codicibus Harl. et Coisl., nec necessaria videtur.

(55) *Ὀνειροπώλαι.* Ita Harl. et Reg. primus. His favent tres alii in quibus legitur ὄνειροπόλαι. Editi ὄνειροπόλοι.

(56) *Ἐπεμψα.* Regius uterque et Coisl. secundus *ἔγραφα.*

(57) *Ἐσχληκέναι.* Codices multi, sed non vetustissimi, *ἔσχεν.*

(58) *Δαζιμόν.* Coisl. primus τῷ Δαζιμόνῳ.

(59) Vide Addenda.

(60) *Σπουδαῖον.* Legit Combefisius *σπάνον. nihil adeo rarum.*

(61) *Παρέργως.* Ita sex mss. Editi *περιέργως.*

(62) *Ἐδήλους.* Ita septem. mss. Editi *ἐδήλους.* Paulo post Medicæus et Coisl. prius *ὥστε ἐκινῶνται.*

(63) *Σοὶς πρὸς ἡμᾶς.* Ita Coisl. et Med. et pluribus alii. Editi *τοῖς πρὸς ἡμᾶς;* Paulo post Medicæus cum tribus aliis *οὖν οἶσι.* Deest vocula in editis. Legitur *ὀη* in Coisl. secundo et Reg. secundo.

(64) *Ὡς οἶσθα.* Multi codices ὡς οἶσθα. Paulo post Coisl. primus, Med. et alii plures *ἀποκρινάσθαι.* Editi *ἀποκρίνασθα.*

τοῦ μένου· οὐ γράμμασιν ἀψύχοις καταπιστεύσαντα, A litteris inanimis committens, sed per me ipse clare exponens singula, ac edisserens. Animati enim sermones efficaciorē habent persuasionem, nec tam facile quam scripti, impugnari possunt et calumniis appeti. Nihil enim jam cuiquam intentatum relictum est; siquidem ii quibus maxima quæque credideramus, quosque dum inter homines videmus, majus quidpiam esse credebamus, quam ferat humana natura, hi adducti sunt, ut cujusdam scripta, qualiacunque illa sint, tanquam nostra transmitterent, et ob ea invidiam apud fratres crearent, adeo ut nihil jam nostro nomine detestabilius sit apud pios. Nam cum ab initio latere stude- rim, haud scio an magis quam quisquam eorum, qui imbecillitatem humanam consideraverunt; B nunc quasi contra propositum mihi fuisset omnium hominum fama celebrari, sic ubique terrarum, ad- dam et marium, decantatus sum. Nam et qui in extremo impietatis termino sese exercent, et im- pium dissimilitudinis dogma in Ecclesias invehant, bellum mecum habent. Et qui viam mediam, ut sibi videntur, incedunt, et ab iisdem illis princi- piis profecti, ratiocinationum consecutioni non sub- scribunt, eo quod abhorreat a multorum auribus, hi nobis infensi sunt ac conviciis perfundunt, quantum possunt, nec ulla prætermittunt insi- dias, quamvis Dominus eorum conatus irritos red- diderit. Quomodo hæc molesta non forent? quo- modo non acerbam mihi vitam facerent? qui pro- fecto unicum habeo malorum solatium, carnis C infirmitatem, quæ mihi persuadet non multum tem- poris me in hac infelici vita mansurum. Hæc au- tem hactenus. Te autem in corporis infirmitatibus adhortor, ut constanter et digne Deo, qui nos vo- cavit, te geras: qui, si nos viderit cum gratiarum actione præsentia suscipere, aut sedabit dolores, uti in Jobo, aut magnis patientiæ coronis remun- ratur in futuro post hanc vitam statu.

(65) Ἐπ' αὐτοῖς. Ita mss. tres non antiquissimi. Sed profecto hæc scriptura longe præferenda vul- gari ep' αὐταῖς.

(66) Ἐπάγοντες. Sic mss. omnes, quos quidem viderimus. Editi ἐπαγαγόντες.

(67) Ἐξίστωρ. Satis commode editi ἀπὸ μὲν τῶν αἰσίων ἐκείνοις ἀρχῶν, ab iisdem ac illi principiis profecti. Sed in omnibus nostris codicibus legitur ἐκείνων, quod eodem redit. Videtur prima specie Eustathius Sebastenus his verbis designari, qui vitam mediam, ut sibi videntur, incedunt. Hunc enim Basilium in epist. 128 medium esse ait, nec quid- quam medii hominis statu antiquius habere. Sed tamen, si res attentius consideretur, non Eusta- thium proprie hoc loco, sed generatim eosdem hæ- reticos, quos contra liber *De Spiritu sancto* scriptus est, perspicuum erit notari. Nam medius ille Eusta- thii status in eo positus erat, quod nec catholicus

potentioribus Arianis catholicis videri vellet. Non- dum aperte cum Arianis conjunctus, nec negare audebat nec probare quæ ipsi a Basilio propone- bantur. At quos hic commemorat Basilium, hi catho- licæ doctrinæ bellum apertum indixerant, et quam- vis dissimilitudinis impietatem fugere viderentur, iisdem tamen, ac Anomæi, principiis stabant. Hoc eis exprobrat Basilium in libro *De Spiritu sancto*, cap. 2, ubi impias eorum de Filio ac Spiritu sancto nugas ex principiis Aetii deductas esse demonstrat. Iidem hæretici non desierunt nefaria Basilii expel- lendi consilia inire. Eorum convicia in Basilium, insidias et nefarias molitiones, furorem ac bellum inexpiabile, vide in libro *De Spiritu sancto*, num. 43, 25, 34, 52, 60, 69, 75.

(68) Κατασκευάζοντα. Sic Coisl. uterque cum tribus aliis. Editi κατασκευάζονται.

EPISTOLA CCXII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΓ'

Gratias agit quod se inter molestias a numerosi hominum multitudine eorumque ductoribus acceptas litteris recreaverit. Implorat illius preces pro miserabili sua vita. Narrat se exspectare dum in aulam accersatur : sibi que episcopus qui. ndam, ubi hæc audivit, auctorem fuisse, ut in Mesopotamiam se conferat, ibique coactis episcopis idem sententiâ, imperatorem una cum illis adeat. Rogat quid faciendum sit.

Sine inscriptione, viri pii causa.

Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ ἀνδρὶ εὐσεβεῖ.

1. Dominus, qui celerem mihi in afflictionibus opem præstat, ipse tibi allevationis, qua me in præsentem per litteras visitatione **320** recreasti, vicem rependat, vera ac magna spiritus lætitia mercedem ob consolationem humilitatis nostræ adimplens. Eram enim quodammodo male affectus animo, cum in magna hominum multitudine ferinam quamdam ac rationis omnino expertem populi vidissem socordiam, et ductorum inveteratam vixque emendabilem mali consuetudinem. At ubi vidi litteras, et reconditum in iisdem charitatis thesaurum, agnovi illuxisse nobis in amaritudine viventibus dulce solatium ab eo qui nostra moderatur. Quare sanctitatem tuam resaluto, solita prece orans, ut pro miseranda mea vita precari non cesses, ne forte mundi hujus specie immersus, obliviscar Dei qui egenum e terra erigit⁶, et aliqua elatus superbia in judicium incidam diaboli⁷: aut neglecta administratione dormiens a Domino deprehendar, aut per noxia opera illam gerens, et conservorum percussiens conscientiam⁸, aut etiam cum ebriis immorans, in justo Dei judicio pœnas malis administratoribus intentatas sustineam. Itaque Deum, quæso, in omnibus precibus ores, ut vigilem in omnibus, ne dedecus ac probrum sim nomini Christi, in revelatione arcanorum cordis nostri, in magno illo die adventus Salvatoris nostri Jesu Christi.

ἀποκαλύψει τῶν κρυπτῶν τῆς καρδίας ἡμῶν, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (71).

2. Cognosce autem ne exspectare, dum per hæreticorum improbitatem ad aulam accersar, obtentu pacis videlicet: et episcopum illum, ubi hæc audivit, mihi scripsisse, ut festinanter me in Mesopotamiam conferam, illicque eos qui idem ac nos sentiunt ac Ecclesias confirmant, in unum cogens, una cum ipsis proficiscar ad imperatorem. Mihi autem forte ne ipsum quidem corpus ad hoc iter hieme sufficiet. Neque hactenus res visa est necessaria, nisi ipse aliquid suaseris. Nam et tuum exspectabo consilium, ut sententia firmetur. Quapropter rogo, ut cito nobis per aliquem ex probis fratribus, quid visum fuerit tuæ perfectioni ac divinitus motæ prudentiæ, significes.

στὰν τῇ τελειότητι σου καὶ ἐνθὲν συνέσει φανερωθῆναι.

⁶ Psal. cxii, 7. ⁷ 1 Tim. iii, 6. ⁸ 1 Cor. viii, 12.

⁶ Alias CCLXII. Scripta anno 375.

(69) *τὴν δουλιότητα.* Reg. secundus, Paris. et Coisl. secundus τῇ δουλιότητι. Paulo post idem codices ὑπὲρ εὐχόμενον τῆς.

(70) *τοῦ ἐπιείροτος.* Coisl. primus et Paris. τοῦ ἐπιείραντος.

(71) *ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.* Ita omnes mss. Editi ἡμῶν τῆ του Χριστοῦ. Ibidem male in editis Γίνωσκε δὲ μή. Mss. ut in textu.

(72) *Ἀκούσῃς.* Ope Reg. secundi et Coisl. se-

1. Κύριος ὁ παρασχόμενός μοι ταχεῖαν ἐπὶ ταῖς θλίψειςι τὴν ἀντίληψιν, αὐτός σοι τῆς ἀναπαύσεως ἦν ἀνέπαυσας ἡμᾶς ἐν τῇ παρουσίᾳ διὰ τοῦ γράμματος ἐπισκέψῃ, παράσχοιτο τὴν ἀντίληψιν, τῇ ἀλγίστῃ καὶ μεγάλῃ εὐφροσύνῃ τοῦ πνεύματος τὸν ἐπὶ τῇ παρακλήσει μισθὸν τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν ἀποτρεῶν. Ἐτυχον γάρ πως τὴν ψυχὴν κεκακωμένῃς ἐν πολυανθρώπῳ συλλήψῃ κτηνώδη τινὰ καὶ παντελῆς ἄλογον τοῦ λαοῦ καταμαθὼν ῥαθυμίαν, καὶ τὸν ἀνθρώπων αὐτοὺς παλαιὰν καὶ δυσδιόρθωτον συνῆθειαν τοῦ κακοῦ. Ἐπεὶ δὲ εἶδον τὰ γράμματα, καὶ τὸν ἐν εἰστοῖς τῆς ἀγάπης θησαυρὸν, ἐπέγγων, ὅτι ἐπέλαμπεν ἡμῖν τοῖς ἐν πικρῇ ζωῇ γλυκεῖαν παρανομίαν ἐοικονομῶν τὰ ἥκιστα. Διὸ καὶ ἀντιφθέγγομαι κατὰ τὴν δουλιότητα (69) παρακαλῶν τὴν συνῆθην παλαιῶν, μὴ διαλιπεῖν σε εὐχόμενον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας μου ζωῆς· μήποτε, τῇ φαντασίᾳ τοῦ βίου τούτου καταδαπτισθεῖς, ἐπιλάθωμαι μὲν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐπιείροτος (70) ἀπὸ γῆς πτωχῶν, ἔπαρσιν δὲ τινα παθεῖν, εἰς κρίμα ἐμπέσω τοῦ διαβόλου· ῥαθυμίας δὲ τῆς οἰκονομίας, καθέδων ὑπὸ τοῦ δεσπότη καταληθῆναι, ἢ καὶ διὰ τῶν βλαβερῶν ἔργων προστιθεῖς, καὶ τύπτων τὴν συνέληξιν τῶν συνδούλων, ἢ καὶ μετὰ τῶν μεθούτων γινόμενος, ἐν τῇ δικαιοκρασίᾳ τοῦ Θεοῦ πάθω τῶ τοῖς πονηροῖς τῶν οἰκονομῶν ἡμετέρων. Παρακαλῶ οὖν σε ἐπὶ πάσῃ προσευχῇ εἶσθαι τοῦ Θεοῦ νῆψιν ἡμᾶς ἐν πᾶσιν· ἵνα μὴ αἰσχύνῃ γινώμεθα καὶ θνεῖδος τῷ ὄνοματι τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῇ τῇ μεγάλῃ ἡμέρᾳ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος

2. Γίνωσκε δὲ με ἐν προσδοκίᾳ εἶναι τοῦ κατ' ἐπιείροτος τῶν αἰρετικῶν ἀνακληθῆσεσθαι εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐπὶ προσφάσει δὲ τῆς εἰρήνης· καὶ τούτοις ἀκούσαντα (72) καὶ τὸν ἐπίσκοπον τόνδε ἐπιστάλκειναι ἡμῖν σπουδαῖα περὶ τὴν Μεσοποταμίαν γενέσθαι, καὶ τῶν ἐκεῖ τοὺς ὁμοδόξους καὶ ἐπικρατούοντας (71) τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν συναγαγόντα, μετ' αὐτῶν ἔμμεναι πρὸς τὸν βασιλέα. Ἐμοὶ δὲ τάχα μὲν οὐδὲ τὸ σῶμα αὐτὸ πρὸς τὴν ἐν τῷ χειμῶνι ὁδοιπορίαν ἀρκέσει· τέως δὲ οὐδὲ ἀναγκαῖον τὸ πρᾶγμα ἐστίν· πλὴν εἰ μὴ αὐτὸς συμβουλευσῆς (74). Ἀναμενῶ γὰρ καὶ τὴν παρὰ τῆς θεοσεβείας σου συμβουλήν, ἵνα κρατυνθῆναι τὴν γνῶμην. Διὸ παρακαλῶ ἕσθαι ἡμῖν διὰ τινος τῶν σπουδαίων ἀδελφῶν τὸ παρα-

D cuncti emendavimus quod prave in editis legebatur ἀκούσαντες. Ibidem editi ἀπεσταλκῆναι. Coisl. uterque, Reg. secundus, Paris. et Clarom. ut in textu. Episcopus qui hæc Basilio scripsit, videtur Meletius fuisse, idque colligitur ex initio epistolæ 216. (73) *Ἐπικρατούοντας.* Ita mss. sex pro eo quod erat in editis ἐπικρατούοντας.

(74) *Συμβουλευσῆς.* Coisl. uterque et Reg. secundus συμβουλευσῆς. Sub finem editi ἐν Θεῷ. Basilius Coisl. uterque, quos secuti sumus.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΔ'.

EPISTOLA CCXIV.

Cum Paulini amici Terentium partibus suis assequere conarentur, ac litteras Roma allatas circumferrent, monet Basilus ut his iuberis et a iis ab Athanasio ad Paulinum scriptis moretur. Paulinum ejusque amicos pro catholicis fratribus habet: sed Meletii jura defendit; quæstionem de hypostasi, de qua nata dissensio, negat levis esse momenti, ut tandem rogat, ut ad reditum exsulum episcoporum res integra servetur.

Τερεντίω κόμητι (75).

A

Terentio comiti.

1. Ὅτε ἤκούσαμεν τὴν σεμνότητά σου πάλιν ἐκβεβίβηαι πρὸς τὴν τῶν κοινῶν ἐπιμέλειαν, εὐθύς μὲν διατράχθημεν (εἰρήσεται γὰρ τάληθές), λογιζόμενοι ὅπως σοι παρὰ γνώμην ἔστιν, ἀπαξ ἀφελθέντι τῶν δημοσίων φροντίδων, καὶ σχολάσαντι τῇ ἐπιμελείᾳ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, πάλιν ἀναγκάζεσθαι πρὸς τὰ αἰετὸ ὑποστρέφειν (76). Ἐπειτα εἰς ἔννοιαν ἔλθόντες, ὡς οἱ τάχα ὁ Κύριος, βουλόμενος τῶν μυρίων ὀδυνῶν, αἶ νῦν τὰς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας συνέχουσαι, μίαν ταύτην χάριτασθα παραμυθίαν, τὴν σὴν σεμνοπρέπειαν πάλιν ὑποκόμησεν ἐπὶ τῶν πραγμάτων φανῆναι· καὶ δὴ καὶ (77) εὐθυμότεροι ἤμας, ὡς μέλλοντες ἔτι γούν ἀπαξ, πρὶν ἀπιέναι τῆς ζωῆς ταύτης, συντεύξεσθαι τῇ τιμιότητι σου.

2. Ἀλλὰ πάλιν ἡμᾶς ἑτέρα φήμη κατέσχευεν, ὡς ἐπὶ τῆς Ἀντιοχείας διάγοντος, καὶ τὰ ἐν χερσὶ πράγματα ταῖς μεγάλας ἀρχαῖς συνδιέποντος. Πρὸς δὲ τῇ φήμῃ ταύτῃ κατέλαθεν ἡμᾶς ἀκοή, ὅτι καὶ οἱ τῆς κατὰ Παυλίνο συντάξεως ἀδελφοὶ διαλέγονται τινα (78) τῇ ὀρθότητι σου περὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐνώσιω· ἡμᾶς δὲ λέγουσιν τοὺς τῆς μερίδος τοῦ ἀνθρώπου πῶ θεοῦ, Μελετίου, τοῦ ἐπισκόπου. Οὓς καὶ γράμματα (79) ἀκούω νῦν τῶν Αὐτικῶν περιφέρειν, αὐτοῖς τὴν ἐπισκοπὴν τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν Ἐκκλησίας ἐπιτρέποντα, παραλογιζόμενα δὲ τὸν θαυμασιώτατον ἐπίσκοπον τῆς ἀληθινῆς τοῦ θεοῦ Ἐκκλησίας Μελετίου. Καὶ οὐ θαυμάζω τοῦτο. Οἱ μὲν γὰρ ἀγνοοῦσι παντελῶς τὰ ἐνταῦθα· οἱ δὲ, καὶ δοκοῦντες εἰδέναι, φιλονεικότερον μᾶλλον ἢ ἀληθέστερον αὐτοῖς ἐγγίνονται. Πλὴν ἀλλ' ἐκείνους μὲν οὐδὲν ἀπεικὸς ἢ ἀγνοεῖν τὴν ἀλήθειαν, ἢ καὶ ἀποκρύπτεισθαι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν εἰς τὸ γράφειν Παυλίνο ἦλθεν ὁ μακαριώτατος ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος. Τὴν δὲ σὴν τελειώματα αὐτοῦ ἔχουσαν τοὺς δυναμένους τὰ μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων (80) γενόμενα ἐπὶ τῆς Ἰουδαίου βασιλείας

1. Postquam audivimus gravitatem tuam coactam iterum fuisse communium rerum curam suscipere, statim quidem perturbati sumus (verum enim dicitur), cum cogitaremus, quam non ex tua sententia accidisset, ut **321** semel publicis curis solutus et otium ad tuam ipsius animam curandam impendens, iterum cogereris ad eadem redire. Deinde ubi in mentem venit, forte Dominum volentem innumeris doloribus, quibus nunc Ecclesiae nostrae premuntur, unum hoc concedere solatium, perfecisse ut dignitas tua iterum ad res gerendas prodiret; tum vero et hilariores facti sumus, ut adhuc venturi saltem semel, antequam exeamus ex hac vita, in praestantiae tuae congressum.

B

2. At rursus rumor alius ad nos pervenit, versari te Antiochia, et quae in manibus sunt negotia cum summis potestatibus administrare. Praeter hunc rumorem illud etiam accepimus, stantes a Paulino fratres nonnulla tecum disserere de conjunctione nobiscum ineunda, id est, cum iis qui sunt ex parte hominis Dei, Meletii, episcopi. Quos etiam et litteras audio nunc Occidentalium circumferre, quae episcopatum Ecclesiae Antiochenae ipsis attribuiunt, Meletium autem maxime admirandum verae Dei Ecclesiae episcopum frustrantur. Neque hoc miror. Illi enim res nostras omnino ignorant; isti autem, etsi videntur scire, partium magis quam veritatis studio ipsis narrant. Caeterum verisimile est eos aut veritatem ignorare, aut etiam causam occultare, cur adductus fuerit beatissimus episcopus Athanasius, ut Paulino scriberet. Sed cum ibi habeat praestantia tua, qui res imperante Joviano inter episcopos gestas sedulo enarrare possint, rogo ut ab ipsis edocearis. Verumtamen quia accusanus neminem, imo erga omnes charitatem

(80) Τὰ μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων. Id est, inter Athanasium et Meletium. Nam beatissimus papa Athanasius, inquit Basilus in epist. 258, cum Alexandriam advenisset, omnino optabat, ut sibi cum eo (Meletio) communicatio conciliaretur. Sed multum consiliatorum in aliud tempus dilata illorum communicatio: quod utinam non evenisset! Hoc Athanasii cum Meletio communicandi desiderium argumento erat, quid de Meletii, quid de Paulini episcopatu sentiret. Sed tamen cum ejus consilia ad exitum perducta non fuissent, interim oblata Paulino fidei formula, cui Paulinum purgandi sui causa subscripsisse narrat Epiphanius haeres. lxxvii, n. 20, communicavit cum eo Antiochia, et Alexandriam re. lux ad eum scripsit. Existunt Tillemontius tom. VIII, p. 221, Athanasium, antequam Antiochiam veniret, auditis quae de Paulini fide parum honorifice dicebantur, ad eum scripsisse. At quia de re scripsit Athanasius ad Paulinum, statui non potest: scripsisse autem postquam Antiochia discessit, inde perspicitur, quod Basilus his, quae Antiochia inter episcopos gesta fuerant, adductum fuisse dicit

D

Aliis CCCXLIX. Scripta anno 375.

(75) Τερεντίω κόμητι. Post hanc lectionem alia apponitur in vetustissimis codicibus Coisl. et Med. Primum sic habet: γρ. Τερτινῶ Κ'ω. Teratino domino. Alter γρ. Καὶ Τερεντίω κόμητι, et Terentio comiti. Comitem Orientis vocat codex Claromontanus.

(76) Ὑποστρέφειν. Ita tres vetustissimi codices cum nonnullis aliis. Editi ἐπιστρέφειν. Paulo post multi codices, sed recentiores, ἔλθόντες, ὅτι τάχα.

(77) Καὶ δὴ καὶ. Postrema vocula deest in codice Harl. et alio quodam.

(78) Διαλέγονται τινα. Deest postrema vox in tribus codicibus non vetustissimis.

(79) Γράμματα. Exstant hae Damasi litterae, in Paulinum quidem liberales et proluxae, cui de Vitali in communionem recipiendo iudicium committunt, in Meletium autem; parum honorificae, quem notare Damasus videtur, cum eos, qui de Ecclesiis ad Ecclesiam migraverunt, a sua communiione alienos pronuntiat. Paulo post Harl. et Med. et unus ex Regis καὶ θαυμάζω τοῦτο, mirum id mihi videtur.

habere cupimus, et maxime erga domesticos fidei, gratulamur iis qui litteras Roma acceperunt. Atque etiamsi quod honorificum et magnum ferant illis testimonium, optamus verum illud esse, et operibus ipsis confirmatum. Non idcirco tamen mihi ipse unquam persuadere possim, ut aut Meletium ignorem, aut Ecclesiam cui præest obliviscar, aut quæstiones, de quibus ab initio nata dissensio, exiles putem, et parvi ad pietatis propositum momenti. Ego enim non solum, si quis ob acceptam ab hominibus epistolam eferatur, non idcirco abstrahi me unquam et subduci patiar: sed neque, si ex ipsis missa sit cælis, nec sanam ille profiteatur fidei doctrinam, possum illum sanctorum communionis participem existimare.

σταλήναι ποτε καταδέξομαι· ἀλλ' οὐδ' ἂν ἐξ αὐτῶν τῆς πίστεως, δύναμαι αὐτὴν κοινῶν ἡγήσασθαι τῶν

3. 322 Illud enim cogita, vir admirande, veritatis corruptores, qui Arianum schisma in sanam patrum inducunt fidem, nullam aliam proferre causam, cur pium patrum dogma non recipiant, præter consubstantialis notionem, quam prave ipsi et ad fidei totius calumniam exponunt, dum Filium a nobis dictitant secundum hypostasim consubstantialiæ asseverari. His si quam occasionem dederimus, dum ab iis abripimur, qui simplicitate magis quam malitia hæc aut his similia dicunt, nihil impedit quominus ineluctabiles in nos ansas præbeamus, eorumque roboremus hæresim, quibus, hæc una exercitatio est, dum in Ecclesia loquuntur, non sua stabilire, sed nostra calumniari. Quænam autem hæc calumnia gravior esse possit, et ad multos commovendos aptior, quam si qui ex nobis videantur Patris et Filii et Spiritus sancti unam hypostasim dicere, qui, etiamsi omnino personarum differentiam aperte doceant: quia tamen hoc ipsum prius usurpatum est a Sabellio, unum quidem hypostasi Deum esse dicente, sed sub diversis personis a Scriptura repræsentari, pro propria occurrentis subinde usus ratione; ac nunc quidem paternas illum sibi accommodare voces, cum hujus personæ adest occasio: nunc vero eas quæ Filium decent, cum ad nostri suscipiendam curam, aut ad alias quasdam œconomicas operationes descendit: nunc tandem Spiritus induere personam, cum tempus proprias hujus personæ voces exposcit; si qui ergo etiam apud nos unum subjecto Patrem et Filium et Spiritum sanctum dicere deprehendantur, tres vero personas perfectas confiteri: quomodo non apertum

Athanasium, ut scriberet Paulino. Præterea non dubium, quin hæc epistola Paulinum episcopum salutaverit: alioqui nihil ei profuisset. At causæ Paulini Athanasius aperte non favit, antequam veniret Antiochiam. Tunc enim propensior erat in Meletium, ac omnino optabat, ut sibi cum eo communio conciliaretur.

(81) Πληροφορηθῆναι. Sic vetustissimi tres mss. et alii duo. Editi διδασθῆναι.

(82) Vide Addenda.

ἀκριβῶς διηγήσασθαι, παρακαλοῦμεν ὑπ' αὐτῶν πληροφορηθῆναι (81). Πλην ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδενὸς κατηγοροῦμεν, (82) πρὸς πάντας δὲ ἔχειν εὐχόμεθα τὴν ἀγάπην, καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς οικείους τῆς πίστεως, συγχαίρομεν τοῖς κομισαμένοις καὶ ἀπὸ Ῥώμης γράμματα Κἂν τινα σεμνὴν καὶ μεγάλην ἔχη αὐτῆς μαρτυρίαν, εὐχόμεθα ἀληθῆ εἶναι ταύτην, καὶ ἐ' αὐτῶν (83) τῶν ἔργων βεβαιουμένην. Οὐ μόνον τοῦτου γε ἔνεκεν δυνάμεθά ποτε ἑαυτοὺς πείσαι· Μελέτιον ἀγνοῆσαι, ἢ τῆς ὑπ' αὐτὸν Ἐκκλησίας ἐπιλαθέσθαι, ἢ τὰ ζητήματα, ὑπὲρ ὧν ἐξ ἀρχῆς ἡ διάστασις γέγονε, μικρὰ ἡγήσασθαι, καὶ ὀλίγην ἔχει διαφορὰν νομίζαι πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας σκοπὸν. Ἐγὼ γάρ, οὐχ ὅπως εἰ ἐπιστολὴν τις ἀνθρώπων δεξάμενος, ἐπ' αὐτῇ μέγα φρονεῖ, τοῦτου ἔνεκεν ὑπο

B 5. Ἐνθυμήθητι γάρ, ὦ θαυμάσιε, ὅτι οἱ παραγράφεται τῆς ἀληθείας, οἱ τὸ Ἀρειανὸν σχίσμα τῆ ὑγίει τῶν πατέρων ἐπισαγαγόντες (84) πίστει, οὐκ ἔμειναν ἀλλήν αἰτίαν προβάλλουσαι τοῦ μὴ παραδέχεσθαι τὸ εὐσεβὲς τῶν πατέρων δόγμα, ἢ τὴν τῶ ὁμοουσίου διάνοιαν, ἣν αὐτοὶ πονηρῶς καὶ ἐπιδιαβολῆ τῆς ὁλης (85) πίστεως ἐξηγοῦνται, λέγοντες τὸν Υἱὸν κατὰ τὴν ὑπόστασιν ὁμοούσιον λέγεσθαι παρ' ἡμῶν. Οἷς ἐάν τινα δῶμεν ἀφορμὴν, ἐκ τοῦ περιφέρεισθαι· τοῖς δι' ἀπλότητα μᾶλλον, ἢ διὰ κακίαν ταῦτα ἢ τὰ τοῦτοις παραπλήσια λέγουσιν, οὐκ ἰκανῶς καὶ ἡμᾶς ἀναντιρρήτους μὲν δοῦναι καθ' ἑαυτῶν τὰς λαβὰς, ἰσχυρὰν δὲ ἐκείνοις κατασκευάσαι τὴν ἀίρεσιν, οἷς μία μελέτη ἐστίν, ἐν τοῖς ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας λόγοις οὐ τὰ ἑαυτῶν κατασκευάζειν, ἀλλὰ τὰ ἡμέτερα διαβάλλειν. Τίς δ' ἂν γένοιτο τῆς διαβολῆς ταύτης χαλεπωτέρα, καὶ μᾶλλον δυναμένη τοὺς πολλοὺς διασαλεύσαι, ἢ εἰ (86) φανεῖσάν τινες ἐξ ἡμῶν Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιος Πνεῦματος μία ὑπόστασις λέγοντες, οἱ, κἂν πάντῃ τῶν προσώπων διάφορον ἑναργῶς δογματίζωσιν, ἀλλ' οὖν τῷ περι τοῦ Σαβελίου προσηληθῆναι τὸ αὐτὸ τοῦτο λέγοντας· ἓνα μὲν εἶναι τῇ ὑποστάσει τὸν Θεὸν, προσωποποιεῖσθαι δὲ ὑπὸ τῆς Γραφῆς διαφόρως, κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς ὑποκειμένης ἐκάστοτε χρείας· καὶ νῦν μὲν τὰς πατρικὰς ἑαυτῷ περιτιθέναι φωνὰς, ὅταν τοῦτου καιρὸς ἢ τοῦ προσώπου· νῦν δὲ τὰς Υἱοῦ περιποιῆσαι, ὅταν πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐπιμέλειαν ἢ πρὸς ἄλλας τινὰς οἰκονομικὰς ἐνεργείας ὑποβαίη· νῦν δὲ τὸ τοῦ Πνεύματος ὑποδέσθαι προσωπεῖον (87), ὅταν ὁ καιρὸς τὰς ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου προσώπου φωνὰς ἀπατητῇ· ἐάν οὖν καὶ παρ' ἡμῖν φανῶσι τινες· ἐί

(83) Καὶ δι' αὐτῶν. Conjunctio addita ex quinque mss., quorum tres vetustissimi. Ibidem nonnulli mss. ἀληθεύειν αὐτὴν δι' αὐτῶν.

(84) Ἐπισαγαγόντες. Ita tres vetustissimi codices cum uno ex Regiis. Editi ἐπισάγοντες.

(85) Ὁλης. Deest in quinque mss., non tamē vetustissimis.

(86) Ἢ εἰ. Prima vocula addita ex septem mss.

(87) Προσωπεῖον. Quatuor mss. recentiores προσώπων.

τῶ ὑποκειμένῳ Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα A et insuperabile videbuntur asserre argumentum, λέγοντες, τρία δὲ πρόσωπα τέλεια (88) ὁμολογοῦν- cur vera sint quæ de nobis dicuntur? τες· πῶς οὐχὶ σαφῆ καὶ ἀναντιρρήτων δόξουσι παρέχεσθαι τὴν ἀπόδειξιν τοῦ ἀληθῆ εἶναι τὰ λεγόμενα περὶ ἡμῶν;

4. Περὶ δὲ τοῦ, ὅτι ὑπόστασις καὶ οὐσία οὐ ταυτὸν ἐστὶ, καὶ αὐτοὶ, ὡς νομίζω, ὑπεσημήναντο οἱ ἀπὸ τῆς ὕσεως ἀδελφοί, ἐν οἷς τὸ στενὸν τῆς ἑαυτῶν γλώττης ὑφορώμενοι, τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα τῇ Ἑλλάδι φωνῇ παρεδεδώκασιν· ἵνα, εἰ τις εἴη διαφορὰ τῆς ἑνοίας, σώζοιτο αὐτῇ ἐν τῇ εὐκρινεῖ καὶ ἀσυγχύτῳ διαπέσει τῶν ὀνομάτων. Εἰ δὲ δεῖ καὶ ἡμᾶς τὸ δοκῶν ἡμῖν ἐν βραχεῖ εἰπεῖν, ἐκείνο ἐροῦμεν, ὅτι ὅν ἔχει λόγον τὸ κοινὸν πρὸς τὸ ἴδιον, τοῦτον (89) ἔχει ἡ οὐσία πρὸς τὴν ὑπόστασιν. Ἐκαστος γὰρ ἡμῶν καὶ τῶ κοινῷ τῆς οὐσίας λόγῳ τοῦ εἶναι μετέχει, καὶ τοῖς B ἐπι αὐτῶν ἰδιώμασιν ὁ δεῖνὰ ἐστὶ καὶ ὁ δεῖνα. Οὕτω κακεῖ ὁ μὲν τῆς οὐσίας λόγος κοινός· οἷον ἡ ἀγαθότης, ἡ θεότης (90), ἡ εἰ τι ἄλλο νοοῖτο· ἡ δὲ ὑπόστασις ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς πατρότητος, ἡ τῆς υἰότητος, ἡ τῆς ἀγιστικῆς δυνάμεως θεωρεῖται. Εἰ μὲν οὖν ἀνυπόστατα λέγουσι τὰ πρόσωπα, αὐτὸθεν ἔχει ὁ λόγος τὴν ἀποκρίαν· εἰ δὲ ἐν ὑποστάσει εἶναι αὐτὰ ἀληθῆ συγχωροῦσιν (91), ὁ ὁμολογοῦσι, καὶ ἀριθμεῖται- σιν, ἵνα καὶ ὁ τοῦ ὁμοουσίου λόγος διαφυλαχθῇ ἐν τῇ ἐνώτητι τῆς θεότητος, καὶ ἡ τῆς εὐσεβείας ἐπι- γωσις, Πατρός καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, ἐν τῇ ἀπρισιμένῃ καὶ ὀλοτελεῖ ἐκάστου τῶν ὀνομα- ζομένων ὑποστάσει κηρύσσεται. Ὅμως (92) δὲ ἐκείνο βούλομαι πεπεισθαι τὴν σεμνότητά σου, ὅτι καὶ σὲ καὶ πάντα τὸν παραπλησίως σοι τῆς ἀληθείας C φρονιζόντα, καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιζο- μένους μὴ ἀτιμάζοντα, ἀναμένειν δεῖ καθηγήσασθαι τῆς συναφείας ταύτης καὶ τῆς εἰρήνης τοὺς προστά- τας τῶν Ἐκκλησιῶν, οὓς ἐγὼ στύλους καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας τίθεμαι, καὶ πιστῶν πλέον αὐτοὺς αἰδοῦμαι, ὅσῳ ἂν μακρότερον ἔξηκισθῶσιν, ἀντὶ τιμωρίας αὐτοῖς ἐπαγομένου τοῦ χωρισμοῦ. Παρακαλῶ οὖν, φύλαξον ἡμῖν σεαυτὸν ἀπρόληπτον (93), ἵν' ἐχωμέν σοι γοῦν ἐπαναπαύεσθαι, ἐχαρίσατο.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΕ΄.

Nunquid Basilium se Terentio protinus scripsisse : dehortatur Dorotheum ab itinere Romam suscipiendo, nisi mari ual- tur : ambivali an frater Gregorius ejusmodi legationem obire velit, aut ad uulititer obeundam idoneus sit.

Δωροθέῳ πρεσβυτέρῳ.

Εὐθὺς ἐπιτυχῶν ἀφορμῆς, ἐπέσειλα τῷ θαυμα- B σιωτάτῳ ἀνδρὶ Τερεντίῳ τῷ κόμητι· λογισάμενος ἀνυποπτότερον εἶναι τὸ διὰ ξένων αὐτῷ γράφειν περὶ τῶν προκειμένων, καὶ ἅμα βουλόμενος μηδεμίαν ἐγγενέσθαι διατριβὴν τῷ πράγματι τὸν ποθεινότατον ἀδελφῶν Ἀκάκιον. Τῷ διαψηφιστῇ τῆς τάξεως τῶν ἐπάρχων ἔδωκα οὖν (94) τὴν ἐπιστολὴν δημο-

(88) Τέλεια. Deest in codicibus Harl., Med. et uno ex Regia.

(89) Τοῦτον. Editi et codices vetustissimi τοῦτο. Sed melius recentiores mss. quinque τοῦτον.

(90) Θεότης. Pro hac voce legitur in codice Mediceo ἀγιότης. Ibidem editi καὶ εἰ τι. Mss. summo consensu ut in textu.

(91) Συγχωροῦσιν. Quidam recentiores codices συγχωρήσουσιν.

(92) Ὅμως. Ita omnes nostri veteres libri. Editi

4. Quod autem hypostasis et essentia idem non sunt, id et ipsi, ut puto, subindicarunt Occidentales fratres, dum linguæ suæ angustias subveriti, essentia nomen lingua Græca tradiderunt; ut et, si qua esset sententiæ discrepantia, illa ipsa servaretur in clara et minime confusa nominum diversitate. Quod si et mihi quid sentiam breviter dicendum, illud dicam, quæ ratio est communi cum eo quod proprium, eandem esse essentia cum hypostasi. Nam unusquisque nostrum et per communem essentia rationem esse participat, et per suas proprietates ille et ille existit. Ita et illic ratio quidem essentia communis, velut bonitas, divinitas, aut si quid aliud cogitatur: hypostasis vero in proprietate paternitatis, aut filiationis, aut potentia sanctificantis perspicitur. Si ergo personas dicunt non subsistere, per se absurda hæc doctrina: sin concedunt illas esse in vera hypostasi, quod fatentur, hoc etiam numerent, ut et consubstantialis ratio servetur in unitate divinitatis, et pietatis 323 cognitio, Patris et Filii et Spiritus sancti, in perfecta et integra uniuscujusque eorum, qui nominantur, hypostasi prædicetur. Illud tamen tuæ dignitati persuasum volo, et te et quisquis simili veritate decertant, expectare debere, dum duces sint et auctores hujus conjunctionis ac pacis præfecti Ecclesiarum, quos ego columnas ac firmamentum veritatis et Ecclesie esse pono, et eo magis revereor, quo longius ablegati sunt, inflicto illis exsilio in pœnæ loco. Rogo itaque, serva te nobis ab anticipata opinione liberum, ut in te acquiescere valeamus, quem in omnibus baculum nobis et fulcrum Deus largitus est.

ὅν ἐν πᾶσι βακτηρίαν ἡμῖν καὶ ἔρεισμα ὁ Θεός.

EPISTOLA CCXV.

Nunquid Basilium se Terentio protinus scripsisse : dehortatur Dorotheum ab itinere Romam suscipiendo, nisi mari ual- tur : ambivali an frater Gregorius ejusmodi legationem obire velit, aut ad uulititer obeundam idoneus sit.

Dorotheo presbytero.

Statim occasionem nactus, scripsi viro in primis admirando comiti Terentio, minus suspectum esse existimans per ignotos ad eum de propositis rebus scribere, simulque rei moram afferri nolens a charissimo fratre Acacio. Numerario officii præsidis dedi igitur epistolam cursu publico proficiscenti; cui etiam præcepi ut vobis prius litteras ostende- ὁμοῦ. Paulo post iidem editi ἂν μένεν. Omnes inss. ut in textu.

(93) Σεαυτὸν ἀπρόληπτον. Plures mss. αὐτὸν ἀπρόληπτον. Sic exhibet hunc locum codex Claromontanus: σεαυτὸν ἀπροσωπόληπτον, ἵνα ἐχωμέν σοι γνησίως ὡς υἱὸν ἐπαναπαύεσθαι.

* Alias CCL. Scripta anno 375.

(94) Ἐδωκα οὖν. Postremam vocem erui ex codice Mediceo. Deest hæc epistola in Harlemano et pluribus aliis.

ret. Iter autem Romam nescio quomodo nemo prudentiæ tuæ nuntiaverit hieme omnino confici non posse; cum interjecta a Constantinopoli usque ad fines nostros regio hostibus referta sit. Quod si utendum est mari, erit tempus; modo non recuset navigationem et de ejusmodi rebus legationem religiosissimus episcopus frater Gregorius. Ego enim, nec qui cum ipso proficiscantur video, et ipsum negotiorum ecclesiasticorum prorsus inexpertum cognosco; ac illius quidem congressum benigno ac mihi viro venerabilem et in plurimo pretio fore; sed cum elato et sublimes et altius sedenti, qui quæ propterea veritatem humi prædicantes audire non possit, quid rebus communibus prosit viri hujusmodi congressus, cujus mores ab illiberali adulatione alieni?

δυναμένω, τί ἂν γένοιτο ἔφελος τοῖς κοινοῖς παρὰ θωπείας ἀνελευθεροῦ τὸ ἦθος;

Α σίω δρόμῳ ὁδεύοντι, ἤ καὶ ἐνετειλάμην πρώτοις ὑμῖν ἐμφανίσαι τὸ γράμμα. Τὴν δὲ ἐπὶ Ῥώμῃ ὁδὸν οὐκ οἶδα ὅπως οὐδεὶς ἀνήγγειλε τῇ συνέξει ὑμῶν, ὅτι ἐν τῷ χειμῶνι παντελῶς ἐστὶν ἄσπρος, τῆς μεταξὺ χώρας ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ὄρων πολεμίων πεπληρωμένης. Εἰ δὲ δεῖ θαλάσση χρήσασθαι, ἔσται καιρὸς· μόνον ἐν καταδέξῃται καὶ τὸν πλοῦν, καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν τοιοῦτων πραγμάτων προσβεβάν ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Γρηγόριος ὁ ἀδελφός. Ἐγὼ μὲν γὰρ οὐτὰ τὰς συναπερχομένους αὐτῷ ὄρω, καὶ αὐτὸν γινώσκω παντελῶς ἄπειρον ὄντα τῶν κατὰ τὰς Ἐκκλησίας (95) καὶ εὐγνώμονι μὲν ἀνδρὶ αἰδέσιμον αὐτῷ καὶ πολλοῦ ἀξίαν τὴν συντυχίαν, ὕψι γὰρ καὶ μετώρῳ, ἄνω που καθήμενῳ, καὶ διὰ τοῦτο ἀκούει τῶν χαμόθεν αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν φθεγγομένων μὴ τῆς τοῦ τοιοῦτου ἀνδρὸς ὀμιλίας, ὅς ἀλλότριον ἔστι

EPISTOLA CCXVI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΓ'.

Narrat Basilius peregrinationes a se susceptas, sequæ ad Terentium statim post reditum scripsisse, ut eorum fraudes edoceret, qui hanc comitem a Meletio abstrahere, et in partes suas allicere volebant.

Meletio, Antiochiæ episcopo.

Μελετίῳ, ἐπισκοπῷ Ἀντιοχείας.

Multæ nos et aliæ peregrinationes a patria avocarunt. Nam et in Pisidiam usque venimus, ut cum ejusdem regionis episcopis quæ 324 ad fratres Isauriæ spectant, componeremus. Atque inde nos in Pontum excepit peregrinatio, cum Dazimonem satis perturbasset Eustathius, multosque illic adduxisset, ut se ab Ecclesia nostra abscinderent. Sed et usque ad Petri mei fratris ædes me contuli: quæ cum Neocæsarea non longe distent, plurimæ perturbationis Neocæsariensis causam attulerunt, mihi vero plurimæ contumeliæ materiam præbuere. Illi enim fugerunt, nemine persequente: nos autem videbamur cupiditate laudum ab ipsis consequendum etiam invocati nos obtrudere. Postquam autem reddivimus, ex imbribus ac molestiis plurima infirmitate collecta, statim nos ab Oriente litteræ exceperunt quibus significabatur, Paulino ab Occidente litteras quasdam, veluti cujusdam principatus tesseram, allatas fuisse, valdeque efferrî hujus partis duces et gloriari de litteris; deinde etiam fidem proponere, ac ea conditione paratos esse cum nostra Ecclesia conjungi. Ad hæc mihi et illud nuntiatum

Πολλὰ μὲν ἡμᾶς καὶ ἄλλαι (96) ἀποδημίαι τῆς πατρίδος ἀπήγαγον. Καὶ γὰρ μέχρι τῆς Πισιδίας διεθήμεν, ὥστε μετὰ τῶν ἐκεῖ ἐπισκόπων τὰ κατὰ τοὺς ἐν τῇ Ἰσαυρίᾳ ἀδελφούς τυπῶσαι. Κάκειθεν ἡ ἐπὶ τὸν Πόντον ἡμᾶς διεδέξατο ἀποδημία, ἐκπὸς τὸν Δαζιμῶνα ταράξαντος τοῦ Εὐσταθίου, καὶ πολλοὺς ἀνατείσαντος τῶν ἐκεῖ ἀποσχισθῆναι τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Ἐγενόμεθα δὲ καὶ μέχρι τοῦ οἰκίτου Πέτρου τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν, ὃ, διὰ τὸ (97) προσεγγίζον τοῖς κατὰ Νεοκαισαρίαν τόποις, πολλῆς μὲν τῆς ἐκεῖ παραχῆς παρέσχεν αἰτίαν, πολλῆς δὲ ὕβρεως ἡμῖν ὑπόθεσιν προσέζηνησεν. Οἱ μὲν γὰρ ἐφευγόντες οὐδενὸς διώκοντος· ἡμεῖς δὲ ἐνσυμίζόμεθα ἐπιθυμίᾳ τῶν παρ' αὐτοῖς ἐπαίνων καὶ ἀκλήτοι εἰσθερίζεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἐπὶ ἀνήλθομεν, ἐκ τῶν ὄψεων καὶ τῶν ἀνθυμῶν πολλὴν ἀβήρωστίαν συναγαγόντες, εὐθύς ἡμεῖς ἐκ τῆς Ἀνατολῆς κατέλαβε γράμματα, σημαίνοντα τοῖς περὶ Παυλίον ἀπὸ τῆς Δύσεως ἐπιστολάς τινας, ὥσπερ τινὸς ἀρχῆς συνθήματα, κεκομισθῆναι, καὶ μὲν φρονεῖν τοὺς στασιαστὰς τοῦ μέρους ἐκεῖνου, καὶ ἐπαγγάλλεσθαι τοῖς γράμμασιν, εἶτα καὶ πίστιν πρετείνεσθαι, καὶ ἐπὶ ταύτῃ (98) ἐτοίμως ἔχειν ὡς

* Alias CCLXXII. Scripta anno 375.

(95) Τῶν κατὰ τὰς Ἐκκλησίας. Ex quatuor codicibus, in quibus hæc epistola exstat, nempe Med., Coisl. primo, Reg. secundo et Clarom., solus Regius profuit ad emendam lectionem vulgatam τῶν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας.

(96) Καὶ ἄλλαι. Quod ait Basilius se multas et alias peregrinationes suscepisse, id argumento est aliquam ei præter eas, quas jam exegerat, propositam a Meletio fuisse. Unde colligimus episcopum, qui, ut est in epist. 213, Basilio auctor fuerat, ut celeriter Mesopotamiam peteret, ibique coactis idem sentientibus episcopis imperatorem adiret, non alium Meletio fuisse. Quamvis autem Basilius non declaret in hac epistola, quid de Meletii consilio

sentiat; non idcirco mutila videri debet. Res enim maximi momenti erat, ac litteris non temere committenda. Hinc Basilius in epist. 213 auctorem consilii non nominat. Quamobrem verisimile est Basilius idem in hac epistola, ac in pluribus aliis et præsertim in epistola 57 ad eundem Meletium, fecisse, ut quæ tuto scribi non poterant, ea in articulis mandatis daret referenda.

(97) Ὅ, διὰ τὸ. Legit Combefisius ὅς διὰ τὸ, id quod loca Neocæsareæ vicina prope adiit. Sed repugnant mss. ac ipsa historia.

(98) Ἐπὶ ταύτῃ. Ea conditione, id est si nihil amplius ab eis exigatur. Nam etsi unam hypostasim dicebant, hanc tamen legem non imponebant aliis. Imo videntur persuadere voluisse totam rem

ἀπεσθαι τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ. Πρὸς δὲ τούτοις A
 κείνοι ἡμῖν ἀπηγγέλη (99), ὅτι ὑπηγάγοντο πρὸς
 τὴν ὑπὲρ αὐτῶν σπουδὴν τὸν πάντα ἄριστον ἄνδρα,
 Γερμένιον, ᾧ ταχέως ἐπέστειλα, καθ' ὅσον ἦν μοι
 ἑνατὸν, ἐπέχων αὐτὸν τῆς ὁρμῆς, καὶ διδάσκων τὴν
 κατ' αὐτοὺς ἀπάτην.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΖ'

Edux e Pontio Basilius summum videndi Amphilochoii desiderium significat, ac de nonnullis rebus ad Isauros spectan-
tiibus sententiam suam aperit. Tum venit ad canones, et in eo maxime constituendo immoratur, quot quisque
epos in variis praesentium ordinibus traduceret

Ἀμφιλοχίῳ, περὶ κἀνόρων.

Ἀπὸ ὁδοῦ μακρᾶς ἐπανελθὼν (ἐγενόμην γὰρ μέ-
 χρι τοῦ Πόντου (1) ἐκκλησιαστικῶν ἔνεκεν χρεῶν
 καὶ κατ' ἐπίσκεψιν τῶν ἐπιτηδείων), καὶ τὸ σῶμά
 μου συντετριμμένον ἐπαναγαγὼν, καὶ τὴν ψυχὴν B
 μετρίως (2) κεκακωμένος, ἐπειδὴ τὸ γράμμα τῆς
 ἐπιπέλειάς σου ἐπὶ χεῖρας ἔλαθον, πάντων ἀθρόως
 ἐπιδόμην, καὶ τῆς φωνῆς τῆς πασῶν ἔμοι ἡδίστης,
 καὶ χεῖρὸς τῆς φιλικῆς ὑποδεξάμενος σύμβολα.
 Ὅς οὖν (3) ἐκ τῶν γραμμάτων οὕτως ἐγενόμην
 ἠλίθιος, εἰκάζειν ὀφείλεις πόσου ἀξίαν ποιῶμαι
 τῆν συντυχίαν σου, ἣν οἰκονομήσειεν ὁ Ἅγιος
 γενέσθαι, ὅπου ἀνεπαχθὲς ἦ, καὶ αὐτὸς ἡμᾶς προσ-
 καίτη. Καὶ γὰρ οὐ χυλὸν μοι, εἰ καταλά-
 βας τὸν οἶκον τὸν ἐπὶ τῆς Εὐφημιᾶδος, γενέ-
 σθαι ὁμοῦ, τὰ τε ὧδε ὀχληρὰ διαφεύγοντι, καὶ
 πρὸς τὴν ἀνυπόκριτόν σου ἀγάπην ἐπειγομένῳ. Τά-
 ρα δέ μοι καὶ ἄλλω; ἀναγκαῖαν ποιεῖ τὴν μέτριον
 Ναζιανζοῦ ὁδὸν ἢ ἀθρόα τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκό-
 που Γρηγορίου ἀναχώρησις, μετὰ ποίας αἰτίας γε-
 κμένη, ἀγνωσμένη μέχρι τοῦ νῦν. Ὁ δὲ ἀνθρώπος,
 περὶ οὗ κἀγὼ ἤμην διαλεχθεὶς τῇ τελειότητι (4) σου,
 καὶ αὐτὸς νῦν ἠλπίσας ἔτοιμον εἶναι, γίνωσκε, ὅτι,
 μακρὰ ἀβρῶστίε περιπεσὼν, καὶ κάμωνν λοίπῳν
 περὶ αὐτῆς τὰς ὕψεις, ἐκ τοῦ παλαιοῦ πάθους καὶ
 τῆς ἐναγχοῦ αὐτῷ ἐπισυμβάσης νόσου, παντελῶς
 ἀχρηστος πρὸς τὰς τυχοῦσας ἐνεργείας ἀπέμεινε.
 Ἄλλος δὲ οὐκ ἔστι παρ' ἡμῖν. Ὡστε βέλτιον, εἰ καὶ
 ἡμῖν ἐπέτροψαν τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' οὖν ἐξ αὐτῶν
 ἐκείνων τινὰ προβληθῆναι. Καὶ γὰρ ἔγχεσθαι χρῆ
 ταῖτα μὲν τῆς ἀνάγκης εἶναι τὰ βήματα, τὴν δὲ
 ψυχὴν αὐτῶν ἐκείνο βούλεσθαι, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἐπε-

EPISTOLA CCXVII.

Amphilochio, de canonibus.

Ex longo reversus itinere (abieram enim usque
 in Pontum negotiorum ecclesiasticorum causa et
 ut inviserem propinquos), cum et meum corpus
 contractum retulissem, et animo satis afflictarer,
 ubi primum pietatis tuæ litteras in manus umpsi,
 omnium statim oblitus sum, et vocis mihi omnium
 jucundissimæ, et manus amiccissimæ signis acceptis.
 Cum igitur litteris tuis sim ita recreatus, conjicere
 debes quanti faciam tuum congressum, quem uti-
 nam, Sancto moderante, consequar, ubi molestum
 non fuerit, ac nos ipse advocaveris. Neque enim, si
 ad ædes quæ Euphemiade sunt, accesseris, grave
 mihi erit in unum venire et molestias hic ingruen-
 tes fugienti et ad tuam 325 minime fucatam di-
 lectionem festinanti. Fortasse autem mihi et alio-
 qui necessitatem affert Nazianzum usque profici-
 endi repentina religiosissimi episcopi Gregorii
 discessio, quæ quibus de causis acciderit, hactenus
 ignoro. Cæterum virum illum, de quo et ego cum
 tua præstantia locutus eram, quemque nunc ipse
 paratum esse speras, scias velim, diuturno morbo
 correptum, ac de cætero ipsis oculis laborantem,
 cum ex veteri morbo, tum ex ægitudine, quæ re-
 cens ei supervenit, inutilem omnino ad quælibet
 munia relictum esse. Alius autem non est apud
 nos. Quare satius est, etiamsi rem arbitrio nostro
 permiserint, aliquem tamen ex illis ipsis designari.
 Nam credere par est, hæc quidem necessitatis esse
 verba, sed eorum animum id velle quod ab initio
 deposcerant, ut suorum aliquis præficiatur. Quod
 si quis sit ex neophytis, sive Macedonio ita vidca-

levis esse momenti : unde Basilius hanc opinio-
 nem refellit in epist. 214. Rem astu tractabant,
 et idcirco fraudis infra accusantur. Denique perin-
 commodum fore ait Basilius, in epist. 214 : Si qui
 er nobis, inquit, videantur unam hypostasim dicere.
 Non ergo omnes id dixissent, sed quidam tantum,
 nempe Paulinus et qui cum eo erant.

(99) Ἀπηγγέλη. Ita Harl. et Coisl. primus,
 quibus faveat codex insignis Ecclesie Parisiensis,
 in quo legitur ἀπηγγέλη. lidem codices et alii
 nonnulli ὑπηγάγοντο. Editi ἀπηγγέλη, ὅτι ὑπηγά-
 γον. Paulo post editi ἀπέστειλα... ἐπισχῶν. Sex
 mss. ut in textu.

(1) Τοῦ Πόντου. Sic legitur in codicibus, in quibus
 exstat initium hujus tertie epistolæ; deest
 enim in nonnullis. Editi τῆς Πόντου.

(2) Μετρίως. Hanc vocem Tillemontius idem so-
 nare existimat ac mediocriter. Unde colligit mo-
 lestiis, quæ Basilio a Neocæsariensis accide-
 runt, nihil Ponti episcopus addidisse. sed potius
 gratiam inter eos et Basilium sartam fuisse. Non

quadrat hæc sententia cum pluribus Basilii litteris,
 in quibus acceptum ex Neocæsariensis conviciis
 dolorem sic describit, ut mediocris videri non
 possit. Quamobrem malim cum Combesio illud
 μετρίως magni doloris indicium existimare. Sæpe
 ejusmodi vocibus, μετρίως, ἐπιεικῶς, non minu-
 tur res, sed augetur. Quale est illud Gregorii
 Nazianzeni in oral. 20, p. 327, de Iudo Atheis
 in hospites studiorum causa advenientes Iudi
 solito. Καὶ τὸ πρᾶγμα ἐστὶν ἐπιεικῶς ἀτοπον καὶ
 δαιμόνιον. Atque ea res vehementer absurda et pro-
 digiosa. Μετρίως apud eundem Greg. idem sonat
 ac abunde. Sic enim initio oral. vi, pag. 137 : Ἄρ'
 οὖν ἰκανὰ ταῦτα, καὶ μετρίως ὑμῖν τὸν ἄνδρα ὁ λόγος
 ἔγραψεν; An vero hæc sufficiunt, et abunde vobis
 oratio hunc virum depinzit?

(3) Ὅς οὖν. Legitur in nonnullis codicibus mss.
 ὡς οὖν. In alio Ὅσον οὖν.

(4) Τῇ τελειότητι. Sic mss. plerique. Editi τῇ
 τελειότητι.

* Alias III. Scripta anno 375.

tur, sive non, ille ordinetur. Informabis autem A ipsum ad officium, Domino, qui tibi in omnibus opitulatur, etiam ad id gratiam largiente.

δὲ αὐτὸν πρὸς τὸ δέον, τοῦ ἐν πᾶσι συνεργοῦντός σοι Κυρίου καὶ τὴν εἰς τοῦτο χάριν παρεχομένου (6).

LI. Quod ad clericos attinet, indefinite canones exposuerunt, unam lapsis jubentes poenam infligi, ejectionem a ministerio: sive in gradu fuerint, sive etiam in ministerio, quod manuum impositione non datur, permaneant.

LII. Quæ fetum in via editum neglexit, si cum servare posset, contempsit, aut peccatum inde celaturam se existimans, aut belluina et inhumana cogitatione utens, tanquam in homicidio judicetur. Sin autem eum fovere non potuit, et propter solitudinem rerumque necessariorum inopiam fetus interit, matri est ignoscendum.

LIII. Vidua ancilla fortasse non multum lapsa est, quæ secundas nuptias per raptus speciem legit. Quamobrem ob id incusanda non est. Non enim prætextus judicantur, sed voluntas. Illam autem, ut perspicuum est, manet digamix poena.

LIV. Involuntariorum cædium discrimina scio me ante tempus pietati tuæ pro viribus descripsisse, neque his amplius quidquam dicere queo; est autem tuæ prudentiæ, pro casus cujusque 326 ratione poenas intendere, aut etiam remittere.

LV. Qui in latrones ex adverso feruntur, si sint quidem laici, a boni communione arcentur; si vero

(3) *Τῶν νεοφυτῶν.* Miratur Tillemontius, quod auctor sit Basilius, ut neophytus ordinetur, sibi obscurem hujus loci sententiam videri fatetur. Sed temporum difficultas hujus rei necessitatem attulerat, ut laicus vel etiam neophytus, si modo esset eximius veritatis defensor, præterretur clerico, aut aliqua erroris labe asperso, aut præditi ad fidei defensionem necessariis destituto. Quare hæc verba, *Quod si quis sit ex neophytis, idem valent ac, si quis sit episcopatus idoneus.* Vituperat ejusmodi ordinationes Siricius papa, sed tamen fatetur interdum ob imminetia ab hæreticis pericula necessaria fuisse. *Certe etiam illud, inquit in epist. 6, n. 5, non fuit prætermittendum, ut quod semel aut secundo necessitas hæreticorum intulit contra apostolica præcepta, velut lege licitum cæpisse præsumi, neophytum vel laicum, qui nullo ecclesiastico functus fuerit officio, inconsultate vel presbyterum vel diaconum ordinare: quasi meliores apostolis sint, quorum audeant mutare præceptum.*

(6) *Παρεχομένου.* Sic in editis reponitur totidem verbis canon decimus, cum hoc tamen discrimine, quod in canone decimo habent omnes codices mss. et editi τὰς κατὰ λεπτὸν προσθήκας, hic autem legitur συνθήκας, *intra sigillatim pacta.* Cum autem minus commode videretur hic canon repeti, cumque nec apud Balsamonem, Zonaram, Aristenum, n. c. in plerisque codicibus mss. reperiatur ante canone 51, expungendum duximus.

(7) *Εἰς τὴν βαθμῶν.* In gradu collocant Balsamon et Zonaras presbyteros, diaconos et subdiaconos: in ministerio autem sine impositione manuum dato lectores, cantores, sacrorum vasorum custodes et alios ejusmodi. Alexius Aristenus presbyteris, diaconis et subdiaconis adjungit cantores et lectores, in inferiore autem ministerio numerat eos qui sa-

ζήτησαν, οὐκ εἶναι τὸν κατηγορούμενον. Εἰ δὲ ἐστὶ τις τῶν νεοφυτῶν (5), καὶ δοκῇ τῷ Μακεδονίῳ, καὶ μη, ἐκεῖνος προβληθήτω. Τυπώσεαι σοι Κυρίου καὶ τὴν εἰς τοῦτο χάριν παρεχομένου (6).

NA'. Τὸ κατὰ τοὺς κληρικοὺς ἀδιορίτως εἰ κλονές ἐξέθεντο, κελύσαντες μίαν ἐπὶ τοῖς παραπισοῦσιν ὀρίζεσθαι τιμωρίαν, τὴν ἐκπτώσιν τῆς ἑρασίας: εἴτε ἐν βαθμῶν (7) τυγχάνοιεν, εἴτε καὶ ἀεροθέτῳ (8) ὑπηρεσίᾳ, προσκαρτεροῖεν.

NB'. Ἡ τοῦ κυήματος κατὰ τὴν ὁδὸν ἀμελήσει, εἰ μὲν αὖν δυναμένη περισώσασθαι κατεφρόνησεν, ἢ συγκαλύψει τὴν ἀμαρτίαν ἐντεῦθεν νομίζουσα, ἢ ὅπως θηριώδει καὶ ἀπανθρώπῳ λογισμῶ χρησαμένη, ὡς ἐπὶ φόνῳ κρινέσθω. Εἰ δὲ οὐκ ἔβληθη περιστείλαι, καὶ δι' ἐρημίαν καὶ ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων διεφθάρη τὸ γεννηθὲν (9), συγγνωστὴ ἢ μήτηρ.

NI'. Ἡ χήρα δούλη (10) τάχα οὐ μέγα ἐπαιται, ἐλομένη δεύτερον γάμον ἐν σχήματι ἀρπαγῆς. Ὅσα οὐδὲν τοῦτου ἔνεκεν ἐγκαλεῖσθαι χρή. Οὐ γὰρ τὰ σχήματα κρίνεται, ἀλλ' ἡ προαίρεσις. Ἄηλον δὲ, ὡς τὸ τῆς διαγάλης μένει αὐτὴν ἐπιτίμιον.

ND'. Τὰς τῶν ἀκουσίων φόνων διαφορὰς πρὸ γένου οἷα ἐπιστελλας τῆ θεοσεβείᾳ σου κατὰ τὸ ἐμὸν δυνατόν: καὶ πλέον ἐκείνων οὐδὲν εἰπεῖν δύναμαι: τῆς δὲ σῆς συνέσεώς ἐστὶ κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς περιστάσεως ἐπιτελεῖν τὰ ἐπιτίμια, ἢ καὶ ὑφαίνα.

NE'. Οἱ τοῖς λησταῖς ἀντεπεξίόντες, ἔξω μὲν ὄντες (11), τῆς κοινωνίας εἰργονται τοῦ ἀγαθοῦ:

causa vasa custodiunt, aut qui candelas accendunt, aut quibus commissa sanctarum altaris forium custodia. Aristeni sententiam confirmant ipsa canonis verba, *Sive in ministerio, quod manuum impositione non datur, permaneant.* Inde enim patet ulterius non promoveri eos qui in hoc ministerio erant, sed in eo permanere solitos esse: quod de lectoribus et cantoribus dici non potest. Videtur autem huic canonis locum dedisse exorta dubitatio, an ii, quos ejusmodi ministerium a laicis non multum segregabat, eodem jure esse deberent, ac alii clerici, quibus in vitium lapsis sola depositionis poena, non publica poenitentia imponebatur. Eodem jure esse debere pronuntiat Basilius.

(8) *Ἀεροθέτῳ.* Consentiant in hac voce optimi quique et antiquissimi codices. Editi ἀεροτόνητῳ.

(9) *Τὸ γεννηθὲν.* sic mss. coarces et Pandectæ. Legitur in uno codice τὸ κυηθὲν. Editi τὸ γενθὲν. Hic autem fusius explicat Basilius quod canone 51 edixerat.

(10) *Ἡ χήρα δούλη.* Idem jam statuerat Basilius, can. 50, de vidua, quæ secundi cupida matrimonii, sed verecundia quadam, ut interpretatur Balsamon, ab eo ineundo deterrita ad raptus simulationem confugit. Quod autem ait idem Balsamon hanc viduam olim quidem ancillam fuisse, sed tacite liberam, domino primis nuptiis consentiente, evasisse, id et Basilius verbis repugnat, qui eam nominatim ancillam vocat, et a Zonara et Alexio Aristeno refellitur, qui tum deum huic viduæ veniam concedi existimant, si heri consensus accedat.

(11) *Ἐξω μὲν ὄντες.* Balsamon et Zonaras in Pandectis habent: Ἐξω μὲν ὄντες τῆς Ἐκκλησίας, εἰργονται τῆς κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ. Si sint quidem extra Ecclesiam, arcentur boni communione. Legentur

ἀρχικοί δὲ ὄντες, τοῦ βαθμοῦ καθαιροῦνται. Πᾶς Ἀ κlerici, a gradu deiciuntur. *Quisquis enim. in-*
qu. φησιν, ὁ λαβὼν μάχαιραν ἐν μαχαίρᾳ ἀπο-
κρεῖται.

ΝΖ. Ὁ ἐκουσίως φονεύσας, μετὰ δὲ τοῦτο μετα-
 εἰρηθὲς, εἴκοσιν ἔτεσιν ἀκοινωνήτος ἔσται τοῖς
 μύημασι. Τὰ δὲ εἴκοσιν ἔτη οὕτως οἰκονομηθή-
 εται ἐπ' αὐτῷ. Ἐν τέσσαρσιν ἔτεσι προσκλαίειν
 φαίει, ἔξω τῆς θύρας ἐστὼς τοῦ εὐκτηρίου οἴκου,
 καὶ τῶν εισιόντων πιστῶν δεόμενος εὐχὴν ὑπὲρ αὐ-
 τοῦ ποιῆσθαι, ἐξαγορεύων τὴν ἰδίαν παρανομίαν.
 Μετὰ δὲ τὰ τέσσαρα ἔτη εἰς τοὺς ἀκρωμένους δε-
 ρήσεται· καὶ ἐν πέντε ἔτεσι μετ' αὐτῶν ἐξελεύ-
 εται. Ἐν ἑπτὰ ἔτεσι μετὰ τῶν ἐν ὑποπίπτουσι προσ-
 κλημένος (12) ἐξελεύσεται. Ἐν τέσσαρσι συστήσεται
 ἰθὺν τοῖς πιστοῖς, προσφορὰς δὲ οὐ μεταλήψεται.
 Περὸν δὲ τούτων μετέξει τῶν ἁγιασμάτων.

ΝΞ. Ὁ ἀκουσίως φονεύσας ἐν δέκα ἔτεσιν (13)
 ἀκοινωνήτος ἔσται τῶν ἁγιασμάτων. Οἰκονομηθή-
 εται δὲ τὰ δέκα ἔτη ἐπ' αὐτῷ οὕτω. Δύο μὲν ἔτη
 προσκλαίσει· τρία δὲ ἔτη (14) ἐν ἀκρωμένους δια-
 κλάσει, τέσσαρσιν ὑποπίπτων, καὶ ἐνιαυτῷ συστα-
 ῖσθαι μόνον· καὶ τῷ ἑξῆς εἰς τὰ ἅγια δεχθή-
 σεται.

ΝΗ. Ὁ μοιχεύσας ἐν ἑ' ἔτεσιν ἀκοινωνήτος ἔσται
 τῶν ἁγιασμάτων (15)· ἐν τέσσαρσι μὲν προσκλαίων
 ἔσται, ἐν πέντε δὲ ἀκρωμένος· ἐν τέσσαρσιν ὑπο-
 πίπτων, ἐν δύο συνεστῶς ἀνευ κοινωνίας.

ΝΘ. Ὁ πόρνος ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν (16) ἀκοινωνήτος
 ἔσται τῶν ἁγιασμάτων· δύο προσκλαίων, καὶ δύο
 ἀκρωμένος· καὶ δύο ὑποπίπτων, καὶ ἐν συνεστῶς
 μόνον· τῷ ὀγδῶ δεχθήσεται εἰς τὴν κοινωνίαν.

Ξ. Ἡ παρθενίαν ὀμολογήσασα, καὶ ἐκπεσοῦσα τῆς
 ἐπιγγελίας, τὸν χρόνον τοῦ ἐπὶ τῆς μοιχείας (17)

" Matth. xvi, 52.

dum pronuntiat Combefissius τῆς Ἐκκλησίας, et
 delendum τῆς κοινωνίας. Consentit Alexius Ariste-
 nus cum omnibus nostris codicibus niss. et editis.
 Legitur tamen in uno aut altero codice ἔξω μὲν
 ὄντας, εἰργονταί τῆς κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ. Sed hæc
 scriptura eodem redit ac vulgata. Cæterum hanc
 legem Balsamon variis interpretationibus demiti-
 gat, æquo duriorum existimat Zonaras; nihil in ea
 animadvertit Aristenus, quod aut obscurum aut
 reprehendum videatur.

(12) Προσευχόμενος. Sic niss. summo con-
 sensu. Editi, exceptis Pandectis, προσευχομένωv. D
 Lenior est Basilius quam synodus Ancyra quæ
 voluntariis cædibus communionem in sine vitæ
 concedit.

(13) Ἐν δέκα ἔτεσι. Synodus Ancyra quinquē
 annos imponit huic peccato: septem a patribus
 impositos testatur. Severior his Basilius: non tamēn
 videtur eadem pœna omnes involuntarias cæ-
 des comprehendere, quas canone 8 recensuit, sed
 eas tantum, quas ibidem ad voluntarium accedere
 declarat.

(14) Τρία δὲ ἔτη. Sic mss. melius quam editi
 τρία μὲν ἔτη.

(15) Τῶν ἁγιασμάτων. Editi addunt οἰκονομηθή-
 σεται τὰ ἑ' ἔτη ἐπ' αὐτῷ οὕτως, quindecim anni sic
 in eo dispensabuntur. Sed hæc non leguntur nisi in
 recentioribus nonnullis codicibus.

(16) Ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν. Laborant Balsamon et
 Zonaras in hoc canonē conciliando cum vicesimo
 secundo, atque id causæ afferunt, cur in vicesimo

LVI. Qui voluntarie interfecit, et postea pœni-
 tentia ductus est, annis viginti sacramentorum
 non erit particeps. Viginti autem anni sic in eo
 dispensabuntur. Annis quatuor flere debet, stans
 extra fores domus orationis, et ingredientes fide-
 les rogans, ut pro ipso precentur, suamque iniqui-
 tatem confitens. Post quatuor autem annos inter
 audientes recipietur, et quinque annis cum ipsis
 exhibit. Annos septem una cum iis, qui in substrat-
 tione sunt, orans egredietur. Annos quatuor stabit
 solum cum fidelibus, sed oblationis non erit par-
 ticeps. His autem expletis particeps erit sacramen-
 torum.

LVII. Qui non voluntarie interfecit, per decem
 annos sacramentorum non erit particeps. Anni
 autem decem sic in eo dispensabuntur. Duos qui-
 dem annos flebit, tres autem annos inter audien-
 tes perseverabit, quatuor substratus, et anno uno
 consistet tantum; et deinceps ad sancta admit-
 tetur.

LVIII. Qui mœchatus est, per quindecim annos
 sacramentorum non erit particeps: quatuor annis
 flens, quinque audiens, quatuor substratus, per
 duos consistens sine communione.

LIX. Fornicator septem annis sacramentorum
 non erit particeps, duobus flens, et duobus au-
 diens, et duobus substratus, et uno consistens
 tantum: octavo ad communionem admittetur.

LX. Quæ virginitatem professa, a suo pro-
 misso lapsa est, peccati adulterii tempus in com-

secundo quatuor anni, septem in altero decernantur,
 quod Basilius in vicesimo secundo antiqua
 Patrum placita sequatur, suam in altero propriam
 sententiam exponat. Eundem hunc canonem
 Alexius Aristenus, ut clarum et perspicuum, negat
 explicatione indigere. Videbat nimirum doctis-
 simus scriptor duplicem a Basilio distingui forni-
 cationem, leviorē alteram, alteram graviorē.
 Levior dicitur, quæ inter personas matrimonio solu-
 tæ committitur: gravior, cum conjugati hominis
 libido in mulierem solutam erumpit. Priori anni
 quatuor, septem alteri imponuntur. Manifesta res
 est ex canone 21, ubi conjugati peccatum cum solu-
 ta fornicationem appellat Basilius, ac longiori-
 bus pœnis coerceri, non tamen instat adulterii,
 testatur. In canone autem 77 eum qui legitimam
 uxorem dimittit, et aliam ducit, adulterum qui-
 dem esse ex Domini sententia testatur, sed tamen
 ex canonibus Patrum annos septem decernit, non
 quindecim, ut in adulterio cum aliena uxore com-
 misso. Secum ergo non pugnat cum fornicationi
 nunc annos quatuor, nunc septem, adulterio nunc
 septem, nunc quindecim indicit. Eandem in sen-
 tentiam videtur accipiendus canon quartus epistolæ
 Sancti Gregorii Nysseni ad Letoium. Nam cum for-
 nicationi novem annos, adulterio decem et octo
 imponit, gravior illa intelligenda fornicatio, quam
 conjugatus cum soluta committit. Hinc illam adul-
 terium videri fatetur his qui accuratius examinant.

(17) Τῆς μοιχείας. Hæc consentanea sunt ca-
 noni 18, in quo decernit Basilius adulteram esse

tinentiæ præscripto complebit. Idem et in iis qui vitam monasticam professi sunt, et labuntur.

LXI. 327 Qui furatus est, siquidem sponte pœnitentia motus, seipsum accusarit, annum a sola sacramentorum communione arcebitur: sin autem convictus fuerit, annos duos. Dividetur autem ei tempus in substrationem et consistentiam; et tunc communione dignus habeatur.

LXII. Qui turpitudinem in maribus patravit, tempus illius qui adulterii scelus admisit, ei dispensabitur.

LXIII. Qui suam in brutorum concubitu impietatem confitetur, idem tempus in pœnitentia servabit.

LXIV. Perjurus annis decem non erit communionis particeps: annis duobus flens, tribus audiens, quatuor substratus, uno consistens tantum; et tunc communione dignus habeatur.

LXV. Qui præstigias vel veneficium confitetur, is homicidæ tempus in pœnitentia ducet; et cum illo agetur, velut cum eo qui se ipse in hoc peccato prodit.

LXVI. Qui sepulcra effodit, annis decem carebit communione: duobus flens, tribus audiens, quatuor substratus, uno consistens: et tunc admittetur.

LXVII. Cum sorore coitus, homicidæ tempus in pœnitentia explebit.

LXVIII. Cognationis in humanis nuptiis prohibite conjunctio, si in peccatis deprehendatur, adulterorum pœnas subibit.

LXIX. Lector, si cum sua sponsa ante matrimonium commercium habuerit, postquam auno cesaverit, ad legendum suscipietur; non tamen ul-

virginem ipsam. Multi alii Patres cum Basilio faciunt. Augustinus, qui rem subtilius persequitur, negat adulterium esse hujusmodi peccatum, sed tamen adulterio gravior fatetur. *Quapropter non possum dicere, inquit lib. De bono viduitatis, n. 14, a proposito meliore lapsas, si nusperint, feminas, adulteria esse, non conjugia: sed plane non dubitaverim dicere, lapsus et ruinas a castitate sanctiore, quæ vocetur Domino, adulteriis esse peiores.*

(18) Τῆς καθ' ἑαυτὴν ζωῆς. Continentia ejusmodi verbis apud antiquos designari solet; cujus rei satis erit illud exemplum afferre ex Hieronæ lib. II, cap. 4: *Qui nubit, non peccat, sed si per se manserit, magnum sibi conquirit honorem apud Dominum.* Confirmatur hæc explicatio ex canonicis 18 et 44, quorum in primo Basilius lapsis virginibus, itidem ut adulteris, non prius reddendam communionem decernit, quam a peccato recesserint; in altero autem lapsæ cum Græco diaconissæ communionem post septem annos ea conditione concedit, ut perpetuam castitatem colat.

(19) Ἀξιούσθω. Ita plerique mss. Editi ἀξιούσθω, exceptis Pandectis. Tres anni convicto furi decernuntur in recentissimo codice Coisliliano. S. Gregorius Nyssenus cum qui aliena la-

ἀμαρτήματος ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς καθ' ἑαυτὴν ζωῆς (18) πληρώσει. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν βίον μοναζόντων ἐπαγγειλαμένων, καὶ ἐκπιπτόντων.

ΞΑ'. Ὁ κλέψας, εἰ μὲν ἀπ' ἑαυτοῦ μεταμειβεῖς κατηγορήσειεν ἑαυτοῦ, ἑνιαυτὸν κωλυθήσεται μόνον τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων· εἰ δὲ ἐλεγχεῖται, ἐν δυσὶν ἔτεσι. Μερισθήσεται δὲ αὐτῷ ὁ χρόνος εἰς ὑπόπτωσιν καὶ σύστασιν· καὶ τότε ἀξιούσθω (19) τῆς κοινωνίας.

ΞΒ'. Ὁ τὴν ἀσχημοσύνην ἐν τοῖς ἄρρεσιν ἐπιεικνύμενος τὸν χρόνον τοῦ ἐν τῇ μοιχείᾳ παρανομῆτος οἰκονομηθήσεται.

ΞΓ'. Ὁ ἐν ἀλόγοις τὴν ἑαυτοῦ ἀσέβειαν ἐξαγορεύων τὸν αὐτὸν χρόνον ἐξομολογούμενος παρανομῆτος ἀλάξεται.

ΞΔ'. Ὁ ἐπιπόρχος ἐν δέκα ἔτεσιν ἀκοινωνήτος ἔσται· ἐν δυσὶν προσκλαίων, τρισὶν ἀκροώμενος, εἰσαρσιν ὑποπίπτων, ἑνιαυτὸν συνεστῶς μόνον καὶ τότε τῆς κοινωνίας ἀξιούμενος.

ΞΕ'. Ὁ γοητεῖαν ἢ φαρμακείαν ἐξαγορεύων τὸν τοῦ φονέως χρόνον ἐξομολογήσεται, οὕτως οἰκονομούμενος, ὡς ἐν ἐκείνῳ (20) τῷ ἀμαρτήματι ἐπιπτόντος ἐλέγξας.

ΞΖ'. Ὁ τυμβωρύχος ἐν δέκα (21) ἔτεσιν ἀκοινωνήτος ἔσται· ἐν δυσὶν προσκλαίων, ἐν γ' ἀκροώμενος, ἐν δ' ὑποπίπτων, ἑνιαυτὸν συνεστῶς· καὶ τότε δεχθήσεται.

ΞΖ'. Ἀδελφομειξία τὸν τοῦ φονέως χρόνον ἐξομολογούμενος ἀλάξεται.

ΞΗ'. Ἡ τῆς ἀπειρημένης συγγενείας εἰς γάμον ἀνθρώπων (22) σύστασις, εἰ φωραθεῖ ἐν ἀμαρτήμασι γεγεννημένη, τὰ τῶν μοιχῶν (23) ἐπιπτόντος δέξεται.

ΞΘ'. Ἀναγνώστης, εἰ τῇ ἑαυτοῦ μνηστῆρι πρὸς τὸ γάμου συναλλάξσειεν, ἑνιαυτὸν ἀργήσας, εἰς τὸ ἀναγινώσκειν δεχθήσεται, μένων ἀπρόκοπος. Κλεψύπτε-

tenter rapuit, et sponte confessus est, non addidit gradibus pœnitentiæ, sed, itidem ut Basilius, inter consistentes curandum censet, can. 6. Non editi τῷ χρόνῳ. Mss. ut in textu.

(20) Ἐν ἐκείνῳ. Labbeus, Beveregius et Combesius legunt ἐν ἐκάστῳ, in unoquoque peccato.

(21) Ἐν δέκα. Hervetus, Labbeus et Beveregius, quasi legerent ἐνδέκα, reddiderunt undecim. Simile erratum ab Herveto commissum in interpretatione canonum 56 et 66.

(22) Ἀνθρώπων. Hanc vocem quæ deerat in editis, reperimus in plerisque omnibus codicibus mss. Ibidem legitur στάσις in pluribus mss. Habebant enim editi ὡς ἐν ἀμαρτήμασιν ἀνθρώπων, sed deest ὡς in omnibus mss., ἀνθρώπων in vetustissimis.

(23) Τὰ τῶν μοιχῶν. Hunc canonem sic interpretatur Aristenus: Matrimonium cum propinquo legibus prohibitum, eadem ac adulterium pœna castigatur: et cum diversæ sint adulterorum pœnæ; sic etiam pro ratione propinquitatis tota res temperabitur. Hinc duas sorores ducenti septem anni pœnitentiæ irrogantur, ut in adulterio cum muliere libera commisso, non quindecim, ut in graviore adulterio.

μήτας δὲ ἀνευ μνηστειας, παυθήσεται τῆς ὑπηρεσίας. Τὸ αὐτὸ καὶ ὑπηρετήτης (24).

Θ. Διάκονος ἐν χεῖλεσι μιανθεὶς (25) καὶ μέχρι τούτου ἡμαρτηθῆναι ὁμολογήσας, τῆς λειτουργίας ἐκπεθήσεται· τοῦ δὲ μετέχειν τῶν ἀγιασμάτων μετὰ τῶν διακόνων ἀξιοθήσεται. Τὸ δὲ αὐτὸ καὶ κρεσβύτερος. Εἰ δὲ τι τούτου πλεον φωραθῆι τις ἡμαρτηκῶς, ἐν οἷῳ ἂν ἦ βαθμῷ, καθαιρεθήσεται (26).

ΟΑ'. Ὁ συνεγνωκῶς ἐκάστω τῶν προειρημένων ἁμαρτημάτων, καὶ μὴ ὁμολογήσας, ἀλλ' ἐλεγχθεὶς, τῷ ποσούτῳ χρόνῳ, εἰς ὃν ἐργάτης τῶν κακῶν ἐπιτίμηται, καὶ αὐτὸς ἔσται ἐν ἐπιτιμίῳ.

ΟΒ'. Ὁ μάντεσιν ἑαυτὸν (27) ἐπιδοῦς, ἢ τισι τοιούτως, τὸν χρόνον τοῦ φονέως καὶ αὐτὸς οἰκονομηθήσεται.

ΟΓ'. Ὁ τὸν Χριστὸν ἀρνησάμενος καὶ παραβάς τὸ τῆς σωτηρίας μυστήριον, ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ (28) τῆς ζωῆς αὐτοῦ προσκλαλεῖν ὀφείλει, καὶ ἐξομολο-

(24) Καὶ ὑπηρετήτης. Balsamon et Zonaras ministri nomine intelligunt subdiaconum: Aristenus vero ejusmodi clericos interpretatur, quibus manus non imponatur, ἀχειροτονήτους ὑπηρετάς. Minus probabilis videtur Aristeni sententia. Nam qui erant in ejusmodi ministerio, non solebant ulterius promoveri, ut observavimus ad canonem 51. At ministro, de quo agitur in hoc canone, itidem ut lectori, in pœnæ loco imponitur, ut altius non provehatur. Longe ergo satius, ministri nomine subdiaconum intelligere, ut in epist. 54 ad chorepiscopos.

(25) Ἐν χεῖλεσι μιανθεὶς. Balsamon, Zonaras et Aristenus varia commentantur in hunc canonem, sed a mente Basilii multum abludentia. Lique enim hoc labiorum peccatum, cui remissior pœna infligitur, ipsa actione, quam Basilius minime ignoscendam esse judicat, levius existimari debere. Simili ratione sanctus Pater in cap. vi Isaiæ n. 183, p. 516, labiorum peccata actionibus, ut leviora, opponit, et prophetæ delicta non ad actionem et operationem erupisse, sed labijs tenuis consuetudine observat. In eodem commentario n. 170, p. 504, impuritatis peccatum varijs gradibus considerare demonstrat, inter quos enumerat ῥήματα φθοροποιά, verba ad corruptelam apta, ὀμιλίαι μακράς, longas confabulationes, quibus ad stultitiam pervenitur. Ex his perspicit arbitror peccatum aliquod in hoc canone designari, quod ipsa actione levius sit; nedum ea suspicari liceat, quæ Basilii interpretibus in mentem venerunt. Sed tamen cum dico Basilius in puniendis labiorum peccatis leniorem esse, non quodlibet turpium sermonum genus, non immunda colloquia (quomodo enim presbyteris hoc vitio pollutis honorem caelestis reliquisset?), sed ejusmodi intelligenda est peccandi voluntas, quæ foras quidem aliquo sermone prodit, sed tamen quominus in actu erummat, subeunte meliori cogitatione, reprimitur. Quemadmodum enim peccata, quæ sola cogitatione committuntur, idcirco leviora esse pronuntiat Basilius, comment. in Isaiam n. 115, pag. 459, et n. 147, p. 564, quia repressa est actionis turpitudine; ita hoc loco non quælibet labiorum peccata, non alumnias, non blasphemias, sed ea tantum lenius tractat, quæ adeo gravia non erant, vel etiam ob declinatam actionis turpitudinem, ut patet ex his

tra promovendus. Quod si absque desponsatione furtim coierit, cessabit a ministerio. Eadem et ministri ratio.

LXX. Diaconus qui pollutus est in labris, seque eo usque peccasse confessus est, a ministerio amovebitur; sed ei concedetur, ut cum diaconis particeps sit sacramentorum. Idipsum autem presbyter quoque. Si quid autem amplius quis peccasse deprehensus fuerit, in quocunque sit gradu, deponetur.

328 LXXI. Qui uniuscujusque prædictorum peccatorum conscius est, nec confessus, sed convictus est, tanto tempore, quanto malorum auctor punitus est, ipse quoque punietur.

LXXII. Qui se vatibus vel ejusmodi aliis tradit, ipse quoque homicidæ tempore punietur

LXXIII. Qui negavit Christum et salutis mysterium violavit, toto vitæ suæ tempore flere, et pœnitentiam agere debet, siq̄ tamen, ut tempore

verbis, seque eo usque peccasse confessus est, aliquid indulgentiæ merere videbantur.

(26) Καθαيرهθήσεται. In his canonibus quos de clericorum peccatis edidit Basilius, duo videntur silentio prætermissa. Quæri enim possit 1º Cur suspensionis pœnam soli lectori ac ministro, sive subdiacono, imponat, diaconis autem et presbyteris depositionem absque ulla prorsus exceptione infligat, nisi quod eis communionem cum diaconis et presbyteris relinquit, si peccatum non ita grave fuerit. Erat tamen suspensionis pœna in ipsos presbyteros non inusitata, ut patet ex pluribus apostolicis canonibus, in quibus presbyteri ac ipsi etiam episcopi segregantur, ac postea, si sese non emendaverint, deponuntur. Forte hæc Basilius reliquit episcopo dijudicanda, quemadmodum ejusdem arbitrio permittit in canonibus 74 et 84, ut pœnitentiæ tempus imminuat, si bonus evaserit is qui peccavit. 2º Hæc etiam possit institui quæstio, utrumne in gravissimis quidem criminibus pœnitentiam publicam depositioni adjecerit. Adhibita ratio in canone 3, cur aliquid discriminis clericos inter et laicos ponendum sit, non solum ad gravia peccata, sed etiam ad gravissima pertinet. Ait enim æquum esse ut, cum laici post pœnitentiam in eundem locum restituantur, clerici vero non restituantur, liberalius et mitius cum clericis agatur. Nolebat ergo clericos lapsos quadruplicem pœnitentiæ gradum percurrere. Sed quemadmodum lapsus in fornicationem diacono non statim communionem reddit, sed ejus conversionem et morum emendationem probandam esse censet, ut ad eumdem canonem tertium observavimus, ita dubium esse non potest, quin ad criminis magnitudinem probandi modum et tempus accommodaverit.

(27) Ἐαυτόν. Eos intelligit qui se vatibus tradunt ad eorum artem ediscendam. Sic enim interpretatur Aristenus. Iis autem qui vates consulunt aut in suam domum introducunt, sex anni irrogantur in canone 83.

(28) Ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ. Basilius, ut ipsius interpretes observant, etsi discedit a vetustiorum Patrum decretis, non tamen ab eorum mente discedit. Illi enim pacem dederunt post aliquot annorum pœnitentiam his qui persecutionis tempore Christum negaverant. At æquum fuit severiora in eos exempla statui, qui tranquillis temporibus hoc scelus admitterent.

quo e vita excedit, sacramento dignus habeatur ob fidem in Dei clementiam.

LXXIV. Quod si unusquisque eorum, qui in praeclis peccatis fuere, poenitentiam agens, bonus evaserit, is cui a Dei benignitate ligandi atque solvendi credita potestas, si clementior fiat, perspecta illius qui peccavit poenitentiae magnitudine, ad diminuendum poenarum tempus, non erit dignus condemnatione, cum ea quae est in Scripturis, historia nos doceat, eos qui cum majore labore poenitentiam agunt, cito Dei misericordiam consequi.

LXXV. Qui cum sua ex patre vel ex matre sorore pollutus est, in domum orationis ne permittatur accedere, donec ab iniqua et nefaria actione desistat. Postquam autem in horrendi peccati sensum et animadversionem venerit, triennio fleat, stans propter fores domus orationis, et rogans populum ingredientem ad orationem, ut unusquisque misericorditer pro ipso intensas ad Dominum preces fundat. Postea autem alio triennio ad solam auditionem admittatur, et, Scripturis doctrinaeque auditis, ejiciatur, nec dignus habeatur oratione. Deinde, si modo illam cum lacrymis exquisierit, et Dominum cum cordis contritione et valida humiliatione supplex procciderit, detur ei substratio per alios tres annos. Et, postquam poenitentiae fructus dignus ostenderit, anno decimo in fidelium orationes suscipiatur sine oblatione: et vbi annis duobus una cum fidelibus steterit ad orationem, ita demum dignus habeatur boni communionem.

LXXVI. Eadem est ratio de iis quoque qui suas nurns accipiunt.

329 LXXVII. Qui relinquit legitime sibi copulatam mulierem, et aliam ducit, ex Domini sententia

(28*) *Τῆς ἐν ταῖς Γραφαῖς.* Observat Zonaras sanctum Patrem ad ea, quae narrantur de Manasse, Ezechia et aliis ejusmodi, digitum intendere. Hanc autem canonis esse sententiam contendit Balsamon, ut episcopi non solum poenarum tempus immutent, sed ipsas etiam poenas commutent: in quo quidem sibi nonnullos ait non assentiri. Ipse tamen fatetur magnam esse debere cautionem. Narrat enim cum miles voluntarii homicidii reus a quodam episcopo post breve admodum poenitentiae tempus absolutus fuisset tempore Lucae patriarchae, synodum jussu imperatoris graviter id ferentis convocata, de episcopi facto deliberasse. Ac episcopum quidem sese hujus canonis et aliorum similium auctoritate defendisse, sed ad tempus a ministerio remotum fuisse, et militem rursus poenitentiae subjectum: pronuntiante synodo licere quidem episcopis canonicas poenas augere et minuire, sed araneum filis ligare, quae debent tribus rudentibus alligari, non licere.

(29) *Καταλιμπάνων.* Loquitur S. Pater de viro injuste legitimam uxorem dimittente. Nam si adulterium intercessisset, non jam legitima uxor esset ex sententia Basilii, qui adulteram ejici jubet, non modo permittit. Atque hoc quidem peccatum hominis legitimam uxorem dimittentis et aliam ducitis, adulterium fatetur esse, si Domini sen-

teatizari chreosatei, ἐν τῷ καιρῷ ἢ ἐκβαίγει τοῦ βίου, τοῦ ἀγιάσματος ἀξιούμενος, πίστει τῆς παρὰ θεοῦ φιλανθρωπίας.

ΟΔ'. Ἐὰν μέντοιγε ἕκαστος τῶν ἐν ταῖς προγραμμένοις ἀμαρτήμασι γενομένων σπουδαῖος γένηται, ἐξομολογούμενος· ὁ πιστευθεὶς παρὰ τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας λύειν καὶ δεσμεῖν, εἰ φιλοφρότερος γένοιτο, τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἐξομολογήσεως ὁρῶν τοῦ ἡμαρτηκότος, εἰς τὸ ἐλαττώσαι τὸν χρόνον τῶν ἐπιτιμίων, οὐκ ἔσται καταγνώσεως ἄξιος· τῆς ἐν ταῖς Γραφαῖς (28*) ἱστορίας γνωρίζουσης ἡμῖν τοῦ μετὰ μείζονος πόνου ἐξομολογουμένους ταχέως τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν καταλαμβάνειν.

ΟΕ'. Ὁ ἀδελφῆ ἰδίᾳ ἐκ πατρός ἢ ἐκ μητρὸς συμμιανθεὶς εἰς οἶκον προσευχῆς μὴ ἐπιτρέπεσθω παρὲν εἶναι, ἕως ἂν ἀποστῆ τῆς παρανόμου καὶ ἀθεμιτοῦ πράξεως. Μετὰ δὲ τὸ ἐλθεῖν εἰς συναίσθησιν τῆς φοβερᾶς ἀμαρτίας ἐκείνης, τριετίαν προσκλιθεὶς τῇ θύρᾳ τῶν εὐκτηρίων οἰκῶν παραστηκώς, καὶ λαόμενος τοῦ λαοῦ εὐχιάοντος ἐπὶ τὴν προσευχὴν, ὡς ἕκαστον μετὰ συμπαιδείας ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκτενεὶς ποιῆσαι πρὸς τὸν Κύριον τὰς δεήσεις. Μετὰ δὲ τῆς ἄλλῃ τριετίαν εἰς ἀκράσιν μόνην παραδεχθῆναι, καὶ ἀκούων τῶν Γραφῶν καὶ τῆς διδασκαλίας ἐπαλλέσθω, καὶ μὴ καταξιοῦσθω προσευχῆς. Ἐπειὰ εἴπερ μετὰ δακρῶν ἐξεζητήσεν αὐτὴν, καὶ προσέπεσε τῷ Κυρίῳ μετὰ συντριμμοῦ καρδίας καὶ ταπεινώσεως ἰσχυρᾶς, διδόσθω αὐτῷ ἡ ὑπόστασις ἐν ἄλλοις τρισὶν ἔτεσι. Καὶ οὕτως, ἐπειδὴ τῶν καρπῶν τῆς μετανοίας ἀξίους ἐπιδείξεται, τῷ ἐκκάτω ἔσται εἰς τὴν τῶν πιστῶν εὐχὴν δεχθῆναι χωρὶς προσφορᾶς· καὶ δύο ἔτη συστάς εἰς τὴν εὐχὴν τῶν πιστῶν, οὕτω λοιπὸν καταξιοῦσθω τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας.

ΟΖ'. Ὁ αὐτὸς τύπος καὶ περὶ τῶν τὰς νύμφας ἑαυτῶν λαμβανόντων.

ΟΖ'. Ὁ μέντοι καταλιμπάνων (29) τὴν νομίμως αὐτῷ συναφθεῖσαν γυναῖκα, καὶ ἑτέραν συνατόμενην

tentia spectetur, secus, si canones Patrum. Quamobrem eandem poenam imponit ac graviori formationi in canone 59, cum hoc tamen levi discrimine quod in canone 59 duo anni inter seculum assignantur, unus vero in hoc septuagesimo septimo. Hoc autem matrimonium, quod legitima uxore dimissa contrahitur, etsi Basilii instar adulterii non jubet puniri, minime tamen dubium, quin poenitentiam ad solvendum esse duxerit, nec ante restituta communionem, quam illegitima uxor esset dimissa. Illud autem difficilium est statuere, quid de matrimonio post ejectam uxorem adulteram contracto senserit. Kalum a Basilio habitum fuisse ejusmodi matrimonium pronuntiat Aristenus. Atque id quidem Basilius conceptis verbis non declarat; sed tamen videtur hac in re a saniori ac meliori sententia discessisse. Nam 1º maritum injuste dimissum ab alio matrimonio non excludit, ut videmus in canonibus 9 et 35. Porro non videtur jure dimittenti denegasse, quod injuste dimisso concedebat. 2º Cum jubeat uxorem adulteram ejici, non dubium est quin matrimonium adulterii uxoris dissolutum existimaverit. Praeterea dura admodum fuisset mariti, ac multo durior, quam uxoris conditio, si nec adulteram retinere, nec aliam ducere integrum fuisset.

κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν, τῷ τῆς μοιχείας ἄδικαιον κρίματι. Κεκαυόνισται δὲ παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν τοὺς τοιοῦτους ἐνιαυτὸν προσκλαίειν, ἐστὶν ἱεραροῦσθαι, τριετὶν ὑποπίπτειν· τῷ δὲ ἰδιώτῃ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς· καὶ οὕτω τῆς προπορῆς καταξιῶσθαι, ἐὰν μετὰ δακρῶν μετανοήσωσιν.

OH. Ὁ δὲ αὐτὸς τύπος κρατεῖται καὶ ἐπὶ τῶν τὰς εἰς ἀδελφὰς λαμβανόντων εἰς συνοικέσιον εἰ καὶ κατὰ διαφόρους χρόνους.

Θθ. Οἱ δὲ ταῖς μητρικαῖς ταῖς ταυτῶν ἐπιμεινόμενοι τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται κανόνι, ὃ καὶ οἱ ταῖς ταυτῶν ἀδελφαῖς (30) ἐπιμεινόμενοι.

Π. Τὴν δὲ πολυγαμίαν (30) οἱ Πατέρες ἀπεισιώπησαν ὡς πτηνὴν, καὶ παντελῶς ἀλλοτριαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. Ἡμῖν δὲ παρίσταται πλέον τι πορνεύειν εἶναι τὸ ἀμαρτήματα. Διὸ εὐλογον τοὺς τοιοῦτους ὑπεβάλλεσθαι τοῖς κανόσι· δηλονότι ἐνιαυτὸν προσκλαίοντας, καὶ ἐν τριεσὶν ὑποπεσόντας, οὕτω δεκτοὺς εἶναι (31).

ΠΑ. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ ἐν τῇ τῶν βαρβάρων καταδρομῇ παρέβησαν τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, ὄρκους ἔθνηκως ἐπιτελέσαντες, καὶ ἀθεμίτων τινῶν γευσάμενοι, τῶν ἐν τοῖς εἰδώλοις (32) τοῖς μαγικοῖς προσεγγθέντων αὐτοῖς, οὕτοι κατὰ τοὺς ἦδη παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν (33) ἐξενεχθέντας κανόνας (34) οἰκονομείσθωσαν. Οἱ μὲν γὰρ ἀνάγκην χαλεπὴν ἐκ βασιλέων ὑπομείναντες, καὶ μὴ φέροντες τοὺς πόρους, καὶ ἔλκυσθέντες πρὸς τὴν ἀρνησιν, ἐν τριεσὶν ἔτεσιν ἄλιπτους εἶναι, καὶ ἐν δυοῖν ἀποδοῦσθαι· καὶ ἐν τριεσὶν ὑποπεσόντας, οὕτω δεκτοὺς γενέσθαι εἰς τὴν κοινωνίαν· οἱ δὲ ἀνευ ἀνάγκης μεγάλης προδόντας τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, καὶ ἀφάμενοι τῆς τραπίεζης τῶν λαμῶν, καὶ ὁμόσαντες ὄρκους Ἑλληνικοὺς, ἐκβάλλεσθαι μὲν ἐν γ' ἔτεσι, καὶ ἐν β' ἀποδοῦσθαι· ἐν

lia adulterii subicitur iudicio. Sed statutum est Patrum nostrorum canonibus, ut ii anno fiant, biennio audiant, triennio substernantur, septimo consistant cum fidelibus, et ita oblatione digni habeantur, si cum lacrymis poenitentiam egerint.

LXXVIII. Eadem autem forma observetur et in eos qui sorores duas in matrimonium ducunt, etsi diversis temporibus.

LXXIX. Qui autem in suas novercas insanunt, sunt eidem canonibus, cui et ii, qui insanunt in suas sorores.

LXXX. Polygamiam Patres silentio praetermiserunt, ut belluinam, prorsusque ab hominum genere alienam. Ea autem nobis videtur peccatum esse fornicatione majus. Quapropter consentaneum est eos subijci canonibus, ut scilicet postquam anno fieverint, et tribus substrati fuerint, sic suscipiantur.

LXXXI. Quoniam autem multi in barbarorum incursione fidem in Deum violarunt, sacramenta gentilia jurantes, et nefanda quaedam gustantes, quae ipsis in magicis idolorum templis apposita fuere, ii secundum canones jam a Patribus nostris editos dispensentur. Nam qui vim gravem per tormenta sustinuerunt, nec ferentes labores, ad negationem tracti sunt, tribus annis non recipiantur, et duobus audiant, et ubi annis tribus substrati fuerint, sic ad communionem admittantur. Qui vero sine magna vi fidem in Deum prodiderunt, mensamque auigerunt daemoniorum, et gentilium sacramenta jurarunt, ejiciantur quidem tribus annis, duobus audiant: ubi vero annis tribus in substratione oraverint, et per 330 alios tres cum

(30) Ταῖς ταυτῶν ἀδελφαῖς. Prima specie non omnino perspicuum est utrum sorores ex utroque parente intelligat, an tantum ex alterutro. Nam cum in canone 79 eos qui suas nurus accipiunt non severius puniat, quam cui cum sorore ex matre vel ex patre rem habent, forte videri posset idem statuere de iis qui in novercas insanunt. Sed tamen multo probabilius est eandem illis poenam imponi, ac iis qui cum sorore ex utroque parente contaminantur. Non enim distinctione utitur Basilius ut in canone 75; nec mirum si peccatum cum noverca gravius quam cum nuru, ob factam patri injuriam, judicavit.

(30) Τὴν δὲ πολυγαμίαν. Polygamiae nomine Zonaras et Balsamon non trigamiam interpretantur, sed tetragamiam. Trigamiam canonibus et legibus permissam esse, vetitam autem tetragamiam testantur. Unde nihil in hoc canone durius aut justo severius animadvertunt. Videtur idem sentire Aristenus, qui polygamiam, de qua in hoc canone agitur, scelus appellat. Valde mihi arridet haec interpretatio; demittat enim hujus canonis asperitatem. Sed tamen magnis illis interpretibus assentiri non possum. Nam ipsam trigamiam polygamiae nomine notari ait Basilius in canone 4, eamque ex lege contrahi negat in canone 50. Praeterea animadvertendum est Basilii propositum. Cur enim polygamiam in hoc canone octogesimo subicitur canonibus, id est inter flentes poenitentiam agere jubet, nisi quia eos publicis condemnationibus subijci non so-

lere dixerat in canone 50? At canon ille 50 de trigamis nominatim agit. Videtur ergo ad eosdem referendus octogesimo. Justo sane severior haec doctrina videbitur: sed ita de trigamis statuisset Basilius minime mirabitur quisquis similia plurimum Patrum dicta pensabit, imprimis Gregorii Nazianzeni apud quem in orat. 31 tertiae nuptiae παρανομία, iniquitas dicuntur. Vide Addenda.

(31) Οὕτω δεκτοὺς εἶναι. Recipi eos in consistentium locum existimant Balsamon et Zonaras, in ipsam communionem Aristenus, qui quatuor tantum annos unuerat, hanc tamen conditionem addens. ut matrimonium dissolvatur. Confirmari potest Zonaræ et Balsamonis sententia ex canone 4, ubi quinque anni trigamiam decernuntur. De hac severitate non videtur detrudere hic canon octogesimo, qui ad intendendas poenitentiam quam remittendas trigamiorum poenas instituitur est.

(32) Εἰδώλοις. Lego eum Combessio εἰδωλοῖς.

(33) Πατέρων ἡμῶν. Ancyranos Patres designat, quorum magna videtur fuisse in Cappadocia et finitimis provinciis auctoritas. Quanquam in hoc tantum eos sequitur, quod eorum exemplo discrimen ponat inter eos, qui tormentis cesserunt, et eos qui facilius superati sunt. Nam Ancyrani Patres multo sunt leniores, ac iis qui solis supplicii aut honorum direptionis aut exilii minis cesserunt, non longiorem sexennio poenitentiam imponunt can. 6.

(34) Κανόνας. Sic nostri codices mss. Editi νόμους καὶ κανόνας.

fidelibus ad orationem steterint, sic admittantur A ad boni communionem.

LXXXII. De iis etiam qui pejerarunt, si vi quidem atque necessitate iuramenta transgressi sunt, pœnis levioribus subjiciuntur, sic ut post sex annos possint suscipi. Sin autem, vi non illata, fidem suam prodiderunt, ubi duobus annis fleverint et duobus annis audierint, et per quinque oraverint in substratione, et per alios duos sine oblatione ad precatōnis communionem fuerint admissi, ita demum, digna videlicet pœnitentia ostensa, in corporis Christi communionem restituentur.

LXXXIII. Qui vates consulunt, et consuetudines gentium sequuntur, aut aliquos in suas aedes introducunt ad remediorum inventionem, et expiationem, hi in canonem cadant sexennii. Postquam anno fleverint, et anno audierint, et annis tribus fuerint substrati, et anno cum fidelibus steterint, sic admittantur.

LXXXIV. Hæc autem omnia scribimus, ut fructus probentur pœnitentiæ. Non enim omnino tempore dijudicamus res ejusmodi, sed ad modum pœnitentiæ attendimus. Quod si qui difficile avellantur a propriis moribus, carnisque voluptatibus servire malint quam Domino, et vitam secundum Evangelium instituire nolint, nulla est nobis cum illis communis ratio. Nos enim in populo inobsequenti et contradicenti edocti sumus audire: *Servans serva animam tuam* 12. Ne igitur committamus, ut cum talibus pereamus: sed grave iudicium formidantes, et terribilem retributionis Domini diem ob oculos habentes, ne velimus una cum alienis peccatis perire. Si enim nos non erudierunt terribilia Domini, nec tales plagæ adduxerunt, ut nos a Domino propter nostram iniquitatem derelictos, barbarorumque in manus traditos sentiremus, et populum apud hostes captivum abductum esse, ac dispersioni traditum, quia hæc audebant qui Christi nomen circumferunt: si non noverunt, neque intellexerunt, propterea venisse in nos iram Dei; quæ res nobis cum his communis est? Sed tamen obtestari eos et noctu et interdium, et publice et privatim debemus; nos autem simul

12 Gen. xix, 17.

(35) *Ἐν πέντε*. Sic codices melioris notæ. Nonnulli habent *ἐν πέμπτῳ*, in quinto. Sic videtur legitime interpretari. Sed hæc scriptura minime probabilis. Vix enim gravius puniretur jusjurandum libere et sponte infractum, quæ vi et impressione violatum; nec aliud esset inter utrumque, quam unius anni discrimen. Legitur *ἐν πέμπτῳ* in Pandectis. Sed Balsamon et Zonaras et Aristenus in suis interpretationibus agnoscunt undecim annos. Præterea decem anni imponuntur perjuris in canone 64, cui quidem canonis aliqua videtur inesse cum hoc octogesimo secundo discrepantia; forte quia in priore nulla statuitur distinctio coacti et voluntarii perjurii.

(36) *Φαρμακῶν*. Longe alio sensu usurpatur hoc loco ea vox ac in canone 65, in quo venefica ad perniciem inventa designat: hic autem remedia ad

ὑποπτώσει δὲ εὐξαμένους ἐν γ' ἔτεσι, καὶ ἐν ἑλλὰς γ' συστάνας τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν δέησιν, οὕτω ἐκτοῦς εἶναι τῆ τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνία.

ΠΒ'. Καὶ περὶ τῶν ἐπισηροσάντων, εἰ μὲν ἐξ βίας καὶ ἀνάγκης παρέθησαν τοὺς ὄρκους, κωφετέρας ὑπόκεινται ἐπιτιμῶσι, ὥστε μετὰ γ' ἔτη εἶναι αὐτοὺς δεκτοὺς· εἰ δὲ ἄνευ ἀνάγκης προδόντες τὴν ἐαυτῶν πίστιν, ἐν δυσὶν ἔτεσι προσκλαύσαντες, καὶ ἐν ἐπιπέντε ἀκροασάμενοι, καὶ ἐν πέντε (35) ἐν ὑποπτώσει εὐξαμένοι, καὶ ἐν δυσὶν ἄλλοις ἄνευ προσφορᾶς εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς προσευχῆς παραδεχθέντες, οὕτω τελευταῖον ἀξιόλογον, δηλαδὴ, τὴν μετάνοιαν ἐπιδειξάμενοι, ἀποκαταστήσονται εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ.

ΠΓ'. Οἱ καταμαντευόμενοι, καὶ ταῖς συνήθειαις τῶν ἔθνων ἀκολουθοῦντες, ἢ εἰσαγόντες τινας εἰς τοὺς ἐκκεντῶν ὄρκους ἐπὶ ἀνευρέσει φαρμακῶν ἴδω, καὶ καθάρσει, ὑπὸ τῶν κανόνα πιπτέτων τῆς ἐπιτείας. Ἐνιαυτὸν προσκλαύσαντες, καὶ ἐνιαυτὸν ἀκροασάμενοι, καὶ ἐν γ' ἔτεσιν ὑποπίπτοντες, καὶ ἐνιαυτὸν συστάνας τοὺς πιστοὺς, οὕτω δεχθήτωσαν.

ΠΔ'. Πάντα δὲ ταῦτα γράφομεν, ὥστε τοὺς καρποὺς δοκιμάζεσθαι τῆς μετανοίας. Οὐ γὰρ πάντας τῶ χρόνῳ κρίνομεν τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τῶ τρίτῳ τῆς μετανοίας προσέχομεν. Ἐὰν δὲ δυσασπιστίας ἔχωσι τῶν ἰδίων ἔθων, καὶ ταῖς ἡδοναῖς τῆς σαρκὸς μᾶλλον δουλεύειν θέλωσιν ἢ τῶ Κυρίῳ, καὶ τῆ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ζωὴν μὴ καταδέχονται, οὐδέ τις ἡμῖν πρὸς αὐτοὺς κοινὸς λόγος. Ἡμεῖς γὰρ ἐν ἰσῷ ἀπειθεῖ καὶ ἀντιλέγοντι δεδιδάγμεθα ἀκούειν, ὅτι

C *Σῶζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν. Μὴ τοίνυν καταδεξώμεθα συναπόλλυσθαι τοὺς τοιοῦτους· ἀλλὰ φοβηθέντες τὸ βαρὺ κρίμα, καὶ τὴν φοβεράν ἡμέραν τῆς ἀναποδόσεως τοῦ Κυρίου πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν λαθόντες, μὴ θελήσωμεν ἀμαρτίας ἄλλοτριαις συναπόλλυσθαι. Εἰ γὰρ μὴ ἐπαίδευσεν ἡμᾶς τὰ φοβερά τοῦ Κυρίου, μηδὲ αἱ τηλικαῦται πληγαὶ εἰς αἰσθητὴν ἡμᾶς ἤγαγον (37), ὅτι διὰ τὴν ἀνομίαν ἡμῶν ἐγκατέλιπεν ἡμᾶς ὁ Κύριος, καὶ παρέδωκεν εἰς χεῖρας βαρβάρων, καὶ ἀπήχθη αἰχμάλωτος εἰς τοὺς πλεμῶνους ὁ λαός, καὶ παρεδόθη τῇ διασπορᾷ, διότι ταῦτα ἐτόλμων οἱ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ περιφέροντες· εἰ μὴ ἔγνωσαν (38), μηδὲ συνήκαν, ὅτι διὰ ταῦτα ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ· τίς ἡμῖν κοινὸς πρὸς τοῦτους λόγος; Ἀλλὰ διαμαρτύρεσθαι αὐτοῖς καὶ*

D morbos pellendos, ut observant Balsamon et Zonaras. Hinc multo lenior in hoc canone pœnitentia, quam in sexagesimo quinto. Distinctione utitur S. Gregorius Nyssenus in statuenda hujus peccati pœnitentia. Sancit enim canone 3 ut qui se convertunt ad præstigiatores, aut vates, aut eos qui dæmonum opera piacula quædam et malorum avertendorum artem profitentur, hi si fidei negandæ consilio id fecerint, iisdem pœnis ac apostatæ subjiciantur; sin autem gravissimo quodam dolore et damno perculti, eodem modo puniantur, ac qui tormentis tempore confessionis cesserunt.

(37) *Ἠγάγον*. Sic mss. codices melioris notæ. Editi ἤγον. Pandectæ cum codicibus mss. consentiunt.

(38) *Εἰ μὴ ἔγνωσαν*. Sic antiquissimi codices et Pandectæ. Editiones Basilii et μὴ συνέγνωσαν.

καὶ καὶ ἡμέρας, καὶ δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ ὀφειλομέν· ἅ αβριπὶ eorum improbitatibus, ne feramus, maxime quidem optantes eos lucrifacere, et a maligni laqueo eripere; sed si hoc non possumus, studeamus saltem animas nostras ab aeterna condemnatione servare.

Aabripi eorum improbitatibus, ne feramus, maxime quidem optantes eos lucrifacere, et a maligni laqueo eripere; sed si hoc non possumus, studeamus saltem animas nostras ab aeterna condemnatione servare.

EPISTOLA SIII.

331 EPISTOLA CCXVIII.

Basilis, paucis de Aelianii negotio et de suo post iter Ponticum morbo praemissis, Amphiloctum rogat, ut episcoporum Lyciae, quos aedierat ab Asianorum haeresi alienos esse, ac suam communionem amplecti velle, sententiam exploret, probo aliquo viro in hanc regionem misso.

Ἀμφιλοχίω, ἐπισκόπω Ἰκονίου.

Amphilochio, Iconii episcopo.

Τὴν μὲν χρεῖαν, ἧς ἔνθεν παρεγένετο ὁ ἀδελφός Αἰλιανός, κατώρθωσεν ἐφ' ἑαυτοῦ, οὐδεμιᾶς παρ' ἡμῶν συνεργίας προσδεθεῖς· ἡμῖν δὲ διπλὴν ἔδωκε χάριν, κομίσας τε γράμματα τῆς σῆς θεοσεβείας, καὶ ἀπορμὴν τῶν πρὸς σὲ γραμμάτων ἡμῖν παρασχόμενος. Καὶ προσαγορεύομεν οὖν δι' αὐτοῦ τὴν ἀληθινήν σου καὶ ἀμίμητον ἀγάπην· καὶ παρακαλοῦμεν προσεῖσθαι περὶ ἡμῶν, νῦν, εἴπερ ποτὲ, τῆς ἐκ τῶν προσευχῶν σου βοηθείας προσδοκώμενων. Τὸ γὰρ σώμα μου, ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς ἐπὶ τὸν Πόντον συντριβέν, ὑπὸ ἀβραστίας συνέχεται οὐκ ἀνεκτῶς. Ἐκεῖνο δὲ καὶ πάλαι ἐβουλόμην γινώριμον ποιῆσαι τῇ σῇ συντάξει (ὡς ὡς (39) ὑπ' ἄλλης προηγουμένης αἰτίας κερουστῆς ἐξελαθόμεν)· νῦν δὲ ὑπομιμνήσκω, ἵνα καταύσης ἄνδρα σπουδαῖον πέμψαι εἰς τὴν Λυκίαν, κατασκέψασθαι, τίνες εἰσὶν οἱ τῆς ὀρθῆς πίστεως. καὶ γὰρ τάχα μὴ παρορθῆναι αὐτοὺς, εἴπερ ἀληθῆς ἴσθαι ἂ τις τῶν ἐκεῖθεν παραγενομένων πρὸς ἡμᾶς ἰλιαδῶν διηγήσατο· οἷ, πάντῃ πρὸς τὸ Ἀσιανὸν γρόνθια ἀππλοστρωμένοι, ἡμᾶς καταδέχονται ἐπιτρέψασθαι κοινωνούς. Εἰ δὲ μέλλει τις ἀπίεῖναι, ἐπιτηροῦσθαι ἐν Κορυθαίοις Ἀλέξανδρον ἀπὸ μοναζόντων ἐπίσκοπον, καὶ ἐν Λιμύρᾳ Διάτιμον, καὶ ἐν Κύροις (40) Τατιανὸν καὶ Πολέμωνα καὶ Μακάριον πρεσβυτέρους, ἐν Πατάροις ἐπίσκοπον Εὐδήμιον, ἐν Τελμεσῷ Τάριον ἐπίσκοπον, ἐν Φέλω Λολλιανὸν (41) ἐπίσκοπον. Τούτους καὶ ἔτι πλείους ἀνεγνώρισέ τις ἡμῖν, ὡς ὑγαινοντας περὶ τὴν πίστιν· καὶ πολλὴν σπῆν (42) χάριν τῷ Θεῷ, εἴ τινες ὄλωσ' ἐν τῷ κλίματι τῷ Ἀσιανῷ ἔξω εἰσὶ τῆς βλάβης τῶν αἰρετικῶν.

Illud quidem negotium, cuius causa venerat frater Aelianus, ipse per se confecit, nec ulla nostra ope indiguit. Duplicem autem a nobis inuit gratiam, et quod litteras pietatis tuae attulit, et quod litterarum ad te occasionem nobis subministravit. Per eum igitur et tuam salutamus genuinam ac non imitabilem charitatem, ac rogamus ut pro nobis preceris, qui nunc, si unquam alias, precum tuarum ope indigemus. Nam meum corpus ex itinere Pontico contractum, morbo afficitur intolerabili. Illud autem et dudum volebam tuae prudentiae notum facere, non quod alia potiore interpellante causa oblitus sim; sed nunc commonefacio, ut virum diligentem digneris in Lyciam mittere, qui verae fidei quinam sint sectatores exploret. Fortasse enim non sunt negligendi, siquidem vera sunt, quae unus aliquis ex piis viris illinc ad nos venientibus narravit, eos ab Asianorum sententia prorsus alienos, communionem nostram amplecti velle. Si quis autem iturus est, perquirat Corydalis Alexandrum ex monacho episcopum, Limyræ Diatimum, Cyris Tatianum et Polemona et Macarium presbyteros, Patariis Eudemum episcopum, Telmesi Biliarium episcopum, Pheli Lollianum episcopum. Hos et plures adhuc indicavit mihi aliquis recte de fide sentire: ac gratias Deo habui plurimas, si qui omnino in Asiano tractu extra labem haereticorum sint. Itaque si fieri potest, interim eos sine litteris exploremus: re autem perspecta, tum demum et litteras dabimus. cura-

(39) ὡς ὡς. Legit Combefisius οὐ ὡς. Cujus rei filius erat cespitanie memoria ob aliam rem maiori momenti. Sed displicet haec emendatio, non solum quia nullo nititur vetere libro, sed etiam maxime quia non redolet summam Basilii pietatem, si nihil antiquius erat pace et unitate Ecclesiam.

(40) Ἐν Κύροις. Codex Claromontanus ἐν Νύροις. Sed legendum ἐν Μύροις. Non Tatianus ille cuius est episcopus Myrensis, ac interfuit concilio C. P. Nondum ad hanc dignitatem pervenerat, cum se scriberetur epistola; nam ei Basilium non solum quam presbyteri titulum defert, qui ei cum oleone et Macario communis est. Videtur etiam iustinus nequaquam Limyræ episcopus fuisse; sed iustus presbyter. illum enim episcopi nomine non signat Basilium; et presbyteri titulus ad eum, idem ut ad tres alios, videtur referri. Silentium Basilii de episcopis Limyræ et Myræ argumento est

eos male audisse. Porro non mirum in tanta rerum ecclesiarum perturbatione, si ejusmodi presbyterorum communionem appetebat, quorum cum episcopis non communicabat. Sic enim cum presbyteris Tarsensibus, minime vero cum episcopo Tarsensi conjunctus erat: plures in Sebastiae presbyterio communicatores habebat, quamvis ab Eustathii communione discessisset, ut patet ex epistolis 113, 114, 237. Paulo ante legitur in codice Vaticano ἀπὸ μοναζόντων καὶ ἐπίσκοπον, monachum et episcopum.

(41) Λολλιανόν. Ita Med., Vat. et Clarom. Editi Λουκιανόν. Coisl. primus Λουλιανόν. Scriptura quam sequimur consentit cum subscriptionibus concilii C. P. inter quas legitur Lollianus. Ibidem codex Vaticanus ἐν Φελλῷ.

(42) Ἐσχον. Sic veteres libri, pro eo quod erat in editis ἔχον. Alias CCCCIII. Scripta anno 375.

limusque ut aliquem ex illis ad congressum nostrum advocemus. Cedant autem omnia commode ac prospere Ecclesiae Iconiensi nobis desideratisimae. Honorandum omnem clerum et eos qui una cum tua pietate sunt, per te salutamus. ἡμῖν Ἐκκλησίαν τὴν Ἰκονίου. Πάντα τὸν τίμιον κληρὸν καὶ τοὺς συνόντας τῇ θεοσεβείᾳ σου ἀσπαζόμεθα διὰ σοῦ.

332 EPISTOLA CCXIX.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΙΘ'.

Cum Basilius a Theodoro subdiacono didicisset dissensiones in clero Samosatensi exortas esse; etsi sciebat Eusebium de re ad illos scripsisse, sumum quoque illis dolorem significat, hortaturque ne laudem ex persecutione comparatam dissensionibus amittant.

Clero Samosatensi.

Τῷ Σαμοσατέων κληρῷ.

1. Qui omnia in pondere et mensura¹³ definit nobis Dominus, et tentationes inducit¹⁴ quæ vires nostras non superent, sed probat quidem pietatis athletas per afflictionem, nec tamen ultra quam ferre queunt, sinit tentari¹⁵, datque potum in lacrymis in mensura¹⁶ iis, qui debent ostendere, an in afflictionibus gratum Deo animum servant; in hac maxime circa vos dispensatione suam benignitatem declaravit, non sinens vobis ab inimicis persecutionem ejusmodi inferri, quæ posset aliquos evertere, aut de fide in Christum commovere. Vos enim cum levibus et quos facile sit superare adversariis conjungens, præmium vobis patientiæ in illis vincendis præparavit. Sed communis ille nostræ vitæ hostis, qui suis artificibus benignitati Dei adversatur, postquam vos vidit validi muri instar assaultum extrinsecus contemnere, id, ut audio, excogitavit, ut inter vos mutuae quædam offensiones et pusilli animi dissidia nascerentur: quæ initio quidem parva, et facile sanabilia, temporis progressu per contentionem aucta in malum prorsus insanabile vergere solent. Quapropter adductus sum ut per hanc epistolam vos adhortarer. Quod si fieri posset, venissem ipse, vosque per me ipse rogassem. Sed quia id tempora non sinunt, hanc vobis epistolam, veluti aliquod supplicantis insigne, prætendimus, ut adhortationes nostras reveriti, solvatis omnem inter vos contentionem, mihi que cito bonum nuntium mittatis dimissarum inter vos offensionum.

διαπέμψθησε τὴν ἀγαθὴν ἀγγελίαν, ὅτι ἀφήκατε ἀλλήλοις τὰς μέμφεις.

¹³ Sap. xi, 21. ¹⁴ Matth. vi, 15. ¹⁵ I Cor. x, 13. ¹⁶ Psal. lxxix, 6.

* Alias CCLXXX. Scripta anno 375.

(43) *Κυτασπεφώμεθα*. Clarom. ἐπισπεφώμεθα. Paulo post legimus cum codicibus Med. et Coisl. primo ἀποστέλλομεν ἐτ σπουδάσομεν. Deest hæc epistola in Harlæano. Pro hac autem loquendi ratione habebant editi ἀποστελοῦμεν ἐτ σπουδάσομεν, quod quidem libris nimium ad grammaticæ leges attentis tribuendum videtur. Scriptura, quam in contextum recepimus, confirmatur simili loco epistolæ 244, n. 5, ubi Basilius Patrophilo significat dubium sibi non esse, quin Eustathii contumeliosa scripta noverit. Tum addit: *Εἰ δ' οὐκ ἦλθεν εἰς σὲ τὰ γράμματα, ἀλλ' ἐγὼ σοὶ ἀποστέλλω. Quod si ad te scripta illa non pervenerunt, at ego ad te mittam.*

(44) *Δάκρυον*. Editi præmittunt ἐν quæ præπο-

Α Ἐὰν μὲν οὖν ἦ δυνατόν, τῶς ἀνευ γραμμάτων αὐτοὺς κατασπεφώμεθα (43)· πεισθέντες δὲ, λοιπὸν καὶ ἀποστέλλομεν ἐπιστολὴν, καὶ σπουδάσομεν τινα ἐξ αὐτῶν προσκαλέσασθαι εἰς τὴν συντυχίαν ἡμῶν. Γένοιτο δὲ πάντα ἐν καιρῷ περὶ τὴν ποθεινότητι καὶ τοὺς συνόντας τῇ θεοσεβείᾳ σου ἀσπαζόμεθα

1. Ὁ πάντα μέτρῳ καὶ σταθμῷ ὀρίζων ἡμῖν Κύριος, καὶ τοὺς πειρασμοὺς ἐπάγων μὴ ὑπερβήσασθαι τῶν δυνάμιν, ἀλλὰ δοκιμάζων μὲν διὰ τῆς περιστάσεως τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας, οἱ αὖτε δὲ πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνανται ὑπενεγκεῖν, καὶ ποτίζων δάκρυον (44) ἐν μέτρῳ τοὺς ὀφελόντας ἐδιδάχθη (45), εἰ ἐν ταῖς θλίψεσι τὸ πρὸς τὸν θεὸν εὐχάριστον διασώζουσι· μάλιστα ἐπὶ τῆς οἰκονομίας τῆς καθ' ἡμᾶς τὸ αὐτοῦ φιλάνθρωπον ἐφανέρωσεν, μὴ συγχωρήσας ἡμῖν τὸν παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἔργων τοιοῦτον ἐπενεχθῆναι, οἷον δύνασθαι περιβῆναι τινὰς ἢ διασαλευσάσθαι ἀπὸ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Κούφοι γὰρ καὶ εὐκαταγωνιστοὶ ἀντιπάλους παραζεύξας ἡμᾶς, ἐν τῇ καθ' αὐτῶν νίκῃ τὸ βραβεῖον ἡμῖν τῆς ὑπομονῆς ἠτύτρεψεν. Ἄλλ' ὁ κοινὸς ἐχθρὸς τῆς ζωῆς ἡμῶν, ὁ ταῖς αὐτοῦ μεθοδεύει ἀντιμαχόμενος τοῦ θεοῦ τῇ χρηστότητι, ἐπειδὴ εἶδεν ἡμᾶς ὡς τείχος κραταῖον τῆς ἐξωθεν προσβολῆς καταφρονήσας, ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, ὡς ἀκούω, ἐπινόησε γενέσθαι τινὰς λύπας πρὸς ἀλλήλους καὶ μικροψυχίας· αἱ γὰρ μὲν τὴν πρώτην μικραὶ εἶσι καὶ εὐθεράπευτοι, πρὸν τὸν θεὸν δὲ τοῦ χρόνου ὑπὸ φιλονεικίας αὐξανόμεναι (46), εἰς ἀνάτατον παντελῶς ἐκπίπτειν περὶ καὶ. Αὐτὸ ὄρωμα πρὸς τὴν διὰ τοῦ γράμματος τοῦδε παράκλησιν. Εἰ μὲν ἦν (47) δυνατόν, αὐτὸς ἂν παρεγενόμεν, καὶ δι' ἑμαυτοῦ ἰκέτευσά ἡμᾶς· ἐπεὶ δὲ τοῦτο οἱ καιροὶ οὐκ ἐπιτρέπουσι, τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀνθ' ἰκετηρίας ἡμῖν προτεινόμεν· ἵνα, αὐθιγέντες ἡμῶν τὰς παρακλήσεις, καταλύσῃτε πίστιν τὴν πρὸς ἀλλήλους φιλονεικίαν (48), καὶ ταχέως με-

D sitio deest in sex mss.

(45) *Διδάχθηται*. Duo Regii codices, Vat., Paris. et Coisl. secundus διεδείχθηται. Clarom. δεῖχθηται. Nihil mutandum. Illud enim διεδάχθηται idem valet ac δεῖχθηται, id est, ostendere et docere, ut perspicui potest ex epist. 244, n. 3.

(46) *Αὐξανόμεναι*. Med. et Coisl. primus αὐξόμεναι.

(47) *Εἰ μὲν ἦν...* παρεγενόμεν καὶ. Ita tres vetustissimi codices et Clarom. Editi *Εἰ μὲν οὖν ἦν...* παρεγενόμενος δι' ἑμαυτοῦ.

(48) *Πρὸς ἀλλήλους*. Coisl. primus εἰς ἀλλήλους. Paulo post idem codex cum Med. καταλίθητις. Clarom. ὑπολιθίθεις. Ibidem nonnulli codices καὶ... δεξάμενος τὰ, alii δεῖξάμενος τὰ.

2. Ἐκείνο γὰρ εἶδέναι βούλομαι τὴν σύνεσιν ὑμῶν, ἅτι ἐκεῖνος μέγας παρὰ Θεοῦ, ὁ ταπεινοφρόνως ὑποκατακλιθεὶς τῷ πλησίον, καὶ ἀνεπαίχυντος ἐφ' ἑαυτὸν ἀναδεξάμενος τὰ ἐγκλήματα, κἀν μὴ ἀληθῆ ἦ, ὑπὲρ τοῦ τὸ μέγα ὄφελος τὴν εἰρήνην χαρίσασθαι τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ. Γενέσθω οὖν ἐν ὑμῖν ἀμύλλα ἀγαθῆ, εἰς πρῶτος καταξωθῆ ὑδὸς Θεοῦ κληθῆναι, διὰ τῆς εἰρηνοποιίας ἑαυτῷ τὸ ἀξίωμα τοῦτο περιποιησάμενος. Ἐπέστειλε δὲ καὶ ὁ θεοφιλέτατος ἐπίσκοπος ὑμῖν τὰ πρέποντα, καὶ ἐπιστέλει (49) πάλιν τὰ ἐπιβάλλοντα αὐτῷ. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς, διὰ τὸ ἔτι (50) συγκεχωρησθαι ἐγγύτερον ὑμῶν εἶναι, ἀμελεῖν τῶν καθ' ὑμᾶς οὐ δυνάμεθα. Ὅθεν καὶ παραγενομένου τοῦ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ Θεοδώρου τοῦ ὑποδιακόνου, καὶ εἰπόντος τὴν Ἐκκλησίαν ἐν λύπῃ εἶναι καὶ ταραχῇ, σφοδρῶς συντριβέντες καὶ βαθεῖα ὀδύνη τὴν καρδίαν πληγέντες, ἤσυχάσαι οὐκ ἠνειχόμεθα· ἀλλὰ παρεκαλέσαμεν ὑμᾶς, πᾶσαν δικαιολογίαν τὴν πρὸς ἀλλήλους ῥίψαντας, καταπράξασθαι τὴν εἰρήνην, ἵνα μήτε ἡδονὴν εἰς ἐναντίους παράσχῃσθε, μήτε τὸ καύχημα τῆς Ἐκκλησίας προδῶτε, ὃ νῦν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διαθεβόηται, ὅτι οἱ πάντες, ὡς ὑπὸ μιᾶς ψυχῆς καὶ καρδίας οἰκονομούμενοι, ἐν ἐνὶ σώματι οὕτω διάγετε. Πάντα τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, τοὺς τε ἐν ἀξιώμασι καὶ δυναστείαις πολιτικάς (51), καὶ τοὺς παντὸς κλήρου τὸ πλήρωμα διὰ τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας κατασπαζόμεθα, καὶ παρακαλοῦμεν ὁμοίους ἑαυτοῖς διαμεῖναι. Οὐδεμίαν γὰρ προσθήκην ἐπιζητοῦμεν, διὰ τὸ πᾶσαν ὑπερβολὴν προλαβόντας αὐτοὺς διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐπιδείξεως ἀποκλείσαι (52).

2. Sciat enim hoc, venim, prudentia vestra, illum magnum esse apud Deum, qui se proximo humiliter submittit, ac citra verecundiam crimina in seipso recipit, etiamsi vera non sint, ut pacem, magnum illud emolumentum, Dei Ecclesiae conciliet. Sit itaque inter vos certamen bonum, quis prior consequatur, ut filius Dei vocetur, hanc sibi dignitatem ob pacem compositam comparans. Scripsit autem et religiosissimus episcopus vobis quae conveniunt, ac rursus scribet quae ipsum decet. Verumtamen et nos, eo quod adhuc concessum sit, ut vobis propiores simus, negligere res vestras non possumus. Unde et cum advenisset religiosissimus frater Theodorus subdiaconus, dixissetque Ecclesiam in moestitia esse ac perturbatione, tum valde contriti, **333** et imo cordis dolore perculti, conticere non potuimus: sed vos adhortati sumus, ut omnem inter vos juris disceptationem projicientes, pacem componatis, ne afferatis laetitiam adversariis, neve hanc Ecclesiae gloriationem prodatis, quae nunc per totum terrarum orbem praedicatur, vos videlicet tanquam anima una et corde uno gubernatos, ita in uno corpore versari. Omnem Dei populum, honoratos et magistratos, et totius cleri caetum per vestram pietatem salutamus, adhortamurque ut sui ipsorum semper permanentes similes. Nam incrementum nullum exposcimus, eo quod accessionem omnem jam ipsi per edita bonorum operum specimina excluderint.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚ'.

EPISTOLA CCXX'.

Tulatur Basilium clericis Berœnsibus, se ad eorum amorem exarsisse, lectis eorum litteris, et ipsorum ac totius populi virtutis cognitâ ex sermone Acucii presbiteri. Pacem illis oral post tot certamina, et ad perseverantiam hortatur.

Πρὸς τοὺς ἐν Βερολίᾳ

Berœnsis.

Μεγάλην ὁ Κύριος ἔδωκε παραμυθίαν τοῖς ἀπολιμπανόμενοις τῆς κατ' ὀφθαλμοὺς συντυχίας, τὴν διὰ τοῦ γράμματος ὀμιλίαν, ἐξ ἧς ἔστι μανθάνειν ὡς τὸν σωματικὸν χαρακτήρα, ἀλλ' αὐτῆς τῆς ψυχῆς τὴν διάθεσιν. Ὅθεν καθ' ὑμῶν, δεξάμενοι τὰ γράμματα τῆς εὐλαβείας ὑμῶν, ὁμοῦ τε ἐγνωρίσαμεν ὑμᾶς, καὶ τὴν περὶ ὑμᾶς (53) ἀγάπην ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἀνιλάβομεν, οὐ δεηθέντες χρόνου μακροῦ συνήθειαν ἐμποιοῦντος ἡμῖν. Ἐξ αὐτῆς γὰρ τῆς ἐναποκειμένης τοῖς γράμμασι διανοίας εἰς τὸ φίλτρον τοῦ κίλλου τῆς ψυχῆς ὑμῶν ἐξεκαύθημεν. Καὶ γὰρ πρὸς τοὺς ἐπισταλμένους, τοιοῦτοις οὖσιν, ἔτι καὶ ἡ τῶν μεστειούτων ἀδελφῶν ἐπιτηδειότης ἐναργέστερον ἡμῖν ἔδεικνυ τὰ καθ' ὑμᾶς. Ὅ γὰρ ποθεινότατος καὶ εὐλαβεστάτος συμπερεσβύτερος ἡμῶν Ἀχάκιος, πλείονα τῶν ἐπισταλμένων διηγούμενος, καὶ ὑπ' ὅψιν

Magnum Deus præbuit solatium his, qui coram congredi non possunt, colloquium per litteras; ex quo discere est non corpoream effigiem, sed animi ipsius indolem. Unde et nunc, postquam pietatis vestrae litteras accepimus, simul et vos cognovimus, et vestri amorem corde concepimus, non opus habentes longo tempore ad consuetudinem conciliandam. Ex ipsa enim insita litteris sententia ad amorem pulchritudinis animæ vestrae exarsimus. Nam præter litteras, quæ quidem tales sunt, adhuc etiam fratrum internuntiorum habilis et apta indoles illustrius vestra nobis expressit. Nam desideratissimus atque religiosissimus comprehbyter Acacius, plura quam scripistis enarrans, et quotidianum vestrum certamen, strenuamque pro pietate dimicationem ipsis oculis subiiciens, tan-

(49) Καὶ ἐπιστέλει. Ita tres vetustissimi codices, quibus alii favent, in quibus legitur ἐπιστέλλει. At editi admodum mendose καὶ ἐπιστέλλειν ὑμᾶς δεῖ πάλιν, ac vos decet iterum ad eum convenientia scribere.

(50) Ἐτι. Hanc vocem addidimus ex septem mss. Ibidem Coisl. primus ἐγγυτέρω.

(51) Πολιτικάς. Sic mss. septem. Editi πολιτι-

κούς.

(52) Ἀποκλείσαι. Addunt clausulae loco ἐβόωσθε. valete, tres codices, nempe Harl., Coisl. primus et Clarom.

(53) Τὴν περὶ ὑμᾶς. Hæ voces additæ sunt ex septem mss. Vaticanus codex τὴν περὶ ὑμῶν.

* Alias CCXCIX. Scripta anno 375.

tam mihi incussit admirationem, ac tantum accendit desiderium vestris bonis perfruendi, ut Dominum regem, tempus aliquando dari, quo propria etiam experientia rerum vestrarum statum cognoscant. Nuntiavit enim mihi non solum vestram, quibus commissum est altaris ministerium, accuratam agendi rationem, sed populi etiam totius concordiam, et eorum qui civitati præsunt, illiusque res gerunt, magnanimos mores, ac sincerum in Deum amorem; adeo ut beatam prædicem Ecclesiam ex talibus constantem, ac nunc vehementius precer spiritalem vobis tranquillitatem concedi, ut quæ nunc certaminis tempore peregristis, iis tempore quietis fruamini. Solent enim quodammodo quæ in experiendo molesta sunt, voluptatem afferre recordantibus. Jam vero quod ad præsentia attinet, adhortor vos ut ne malis cedatis, neve animum ob continentes ærumnas despondeatis. Prope enim coronæ, et prope Domini auxilium. Cavete effundatis quæ jam exantlastis: neve irritum reddatis **334** laborem toto terrarum orbe celebratum. Brevissimus rerum humanarum status: *Omnis caro fenum, et omnis gloria hominis tanquam flos feni. Exaruit fenum, et flos decidit; verbum autem Domini manet in æternum* ¹⁷. Præcepto permanenti adhærentes, fluxam rerum speciem spernamus. Non paucas Ecclesias erexit vestrum exemplum. Multam nec opinantes vobis comparastis mercedem, dum rudiores ad parem æmulationem provocastis. Locuples est remunerator, ac potest vobis digna largiri certaminum præmia.

Πολὺν, κατὰ τὸ λαθάνον, ἑαυτοῖς συνηγάγετε τὸν μισθὸν, δι' ὧν τοὺς ἀπειροτέρους εἰς τὸν ὅμοιον ἤκειν ποσοσεκαλέσασθε. Πλουσίος ὁ μισθαποδότης, δυνάμενος ὑμῖν ἀξία χάρισσασθαι τῶν ἀγῶνων τὰ ἑπαθλα.

EPISTOLA CCXXI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΑ'.

Significat Basiliius plebi Bergensi ad amorem, quo illos fama cognitos prosequeretur, plurimum accessisse ex eorum litteris. Laudat eorum constantiam, et oserverantiam illis precatur.

Bergæsis.

Πρὸς τοὺς ἐν Βεροῖα.

Noveramus vos jam antea, desideratissimi, ex celeberrima vestra pietate et ex corona in Christi confessione comparata. Et forsitan aliquis vestrum dicturus est: Ecquis hæc in regionem longe distantem exportavit? Dominus ipse: qui suos cultores instar lucernæ collocans in candelabro, perficit ut toto terrarum orbe eluceant. An non victores athletas celebrare solet palma victoriæ, et artifices operis solertia? Quod si ob hæc et alia ejusmodi immortalis memoria permanet; eos qui pie secundum Christum vivunt, de quibus ipse ait, *Glorificantes me glorificabo* ¹⁸,

¹⁷ Isa. xl, 6-8. ¹⁸ I Reg. ii, 30.

* Alias CCXCVIII. Scripta anno 375.

(54) Ἡγεῖρε. Ita sex mss. Editi ἐνήγειρε.

(55) Ἐξέπεσε. Deest hoc verbum in codice Mediceo.

(56) Τὸ καθ' ὑμᾶς. Male in editione I Paris. τὸ καθ' ἡμᾶς.

(57) Τοῦ στεφάνου. Ita octo mss. Editi τοὺς

ἀγῶν τὴν καθημερινὴν ὁμῶν ἀθλήσιν, καὶ τὴν εὐσυνον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐνστασιν, τοσοῦτον ἦμῖν ἐνεποίησε τὸ θαῦμα, καὶ τοσοῦτον ἠγεῖρε (54) τὸν πόθον τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἐν ὑμῖν καλῶν, ὥστε προσεύχεσθαι ἡμᾶς τῷ Κυρίῳ γενέσθαι ποτὲ καιρὸν καὶ διὰ τῆς οἰκείας πείρας γνωρίσαι τὰ καθ' ὑμᾶς. Καὶ γὰρ ἀπήγγειλεν ἡμῖν οὐ μόνον ὁμῶν τῶν τῆς λειτουργίας τοῦ θυσιαστηρίου πεπιστευμένων τῆς ἀκρίβειας, ἀλλὰ καὶ τοῦ δήμου παντὸς τὴν συμφωνίαν, καὶ τῶν καθηγουμένων τῆς πόλεως καὶ προπαιτευομένων αὐτῆς τὸ μεγαλοφύες τῶν τρόπων, καὶ τὸ γνήσιον τῆς περὶ Θεὸν διαθέσεως, ὥστε μακαρίσαι ἡμᾶς τὴν ἐκ τῶν τοιούτων συμπληρουμένην Ἐκκλησίαν, καὶ εὐχεσθαι νῦν πλέον δοθῆναι ὑμῖν τὴν πνευματικὴν γαλήνην· ἵνα ἂ νῦν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀθλήσεως ἐπεδείξασθε, τοῦτων ἐν τῷ τῆς ἀνάσεως χρόνῳ κομισθῆτε τὴν ἀπόλαυσιν. Πέφυκε γὰρ πᾶς τὸ δυσχερῆ κατὰ τὴν πείραν ἠδονὴν φέρειν τοῖς ὑπομιμνησκομένοις. Τὸ δὲ νῦν ἔχον παρακαλοῦμεν ὑμᾶς μὴ ἐκκαεῖν, μηδὲ ἀπαγορεύειν πρὸς τὴν συνέχειν τῶν κακώσεων. Ἐγγὺς γὰρ οἱ στέφανοι, καὶ ἡγῆς ἡ ἀντίληψις τοῦ Κυρίου. Μὴ ἐκχέετε τὰ προπεποιημένα ὑμῖν· μὴ ἀχρειώσητε τὸν κόπον τὸν διὰ πάσης τῆς οἰκουμένης βεβοημένοι. Ὀλιγοχρόνια τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων αἱ καταστάσεις· Πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἀνθος χόρτου. Ἐξηράνηθι ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄθος ἐξέπεσε (55)· τὸ δὲ ῥῆμα Κυρίου μένει εἰς τὴν αἰῶνα. Τῆς διαμενουσῆς ἐντολῆς ἀντεχόμενοι, τῆς παρερχομένης φαντασίας καταφρονήσωμεν. Πολλὴς Ἐκκλησίας ἀνώρθωσε τὸ καθ' ὑμᾶς (56) ὑπέδειγμα.

Ἐκκλησίας ἀνώρθωσε τὸ καθ' ὑμᾶς (56) ὑπέδειγμα.

Ἐγνωμεν ὑμᾶς πρόλαβόντες, ποθεινότατοι, ἐκ τῆς ἐκδοθημένης ὑμῶν εὐλαβείας, καὶ τοῦ στεφάνου (57) τῆς κατὰ Χριστὸν ὁμολογίας. Καὶ ἴσως ἐν τις ὑμῶν φαίη· Καὶ τίς ὁ εἰς τὴν μακρὰν (58) ταῦτα διαπορθμεύσας; Κύριος αὐτὸς, ὃς τοὺς εὐσεβοῦντας εἰς αὐτὸν τρόπον λύχνου τιθεῖς ἐπὶ τὴν λυχνίαν, φαίνειν ποιεῖ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης. Ἡ οὐχὶ τοῖς ἀριστέας τῶν ἀγωνιστῶν ἀνακηρύττειν εἰσθε τὸ τῆς νίκης βραβεῖον, καὶ τοὺς μηχανικοὺς ἢ τοῦ ἔργου ἐπίνοια; Εἰ δὲ ἐπὶ τοῦτοις καὶ τοῖς τοιούτοις ἀπιστος (59) ἡ μνήμη διαμένει, τοὺς κατὰ Χριστὸν εὐσεβοῦντας, περὶ ὧν αὐτὸς φησιν ὁ Κύριος, *Τοῖς*

στεφάνους.

(58) Εἰς τὴν μακρὰν. Ita Coisl. primus et Harl. prima manu cum pluribus aliis. Editi εἰς τὴν μακρὰν. Ibidem Coisl. uterque et unus ex Regiis εἰς τὴν μακρὰν ταύτην.

(59) Ἀπιστος. Ita mss. sex. Editi ἀληθός.

δοξάζοντάς με δοξάσω, πῶς οὐχὶ γνωρίζουσι καὶ ἁφρανεῖς τοῖς πᾶσι καταστήσει, ταῖς ἀκτίσι τοῦ ἡλίου συνεφαπλῶν (60) τῆς ἐξαστραπτούσης αὐτῶν λαμπρόδος τὸ φαῖδρόν; Μελίζονα δὲ αὐδῖς ἡμῖν τὸν περὶ ὑμᾶς πόθον ἐνεθήκατε γραμμάτων ἡμᾶς ἀξιῶντες, καὶ γραμμάτων τοιοῦτων, ἐν οἷς πρὸς τοῖς προλαβοῦσιν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας παλαίσμασι πλουσιῶν καὶ ἀκμαιοτέρων τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς πίστεως κριτεροφυλίαν ἐπεδαψιλεύσασθε (61). Ἐφ' οἷς συνήρμεθα ὑμῖν, καὶ συνευχόμεθα, ὅπως ὁ τῶν ὀλων θεός, οὗ ὁ ἀγών, καὶ οὗ τὸ σκάμμα, καὶ δὲ οὗ οἱ στέφανοι, προθυμίαν ἐμποίησεν, ῥῶσιν ψυχῆς παράσχη, καὶ εἰς τελείαν εὐδοκίμησιν (62) τὴν παρ' αὐτῶν ἐργον ὑμῶν ἀγάγη.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΒ'.

Significat Basilium se lectis eorum litteris respirasse ex ærumnis, et cognita eorum adversus hæreticos, quos primi repulsi, constantia ac cleri præeuntis et populi subsequenti consensu, acriorem factum esse ad pugnam, quæ Cappadocia imminet, sustinendas. Hortatur ut in hoc consensu perseverent.

Πρὸς Χαλκιδέας.

Τὸ γράμμα τῆς εὐλαβείας ὑμῶν τοιοῦτον γέγονεν ἡμῖν ἐν καιρῷ θλίψεως ἐπιφανῆν, ὅποιον γίνεται πάλαις ἀγωνισταῖς ἵπποις, ἐν μεσημβρίᾳ σταθερᾷ λίθῳ τῷ ἀσθματι κόνιν σπυρμένους ἐν μέσῳ τῷ σταδίῳ, ὕδωρ τοῖς στόμασι προσχυθέν. Ἀνεπνεύσαμεν γὰρ ἐκ τῆς συνεχείας τῶν πειρασμῶν, καὶ ἡμῶν τε τοῖς ῥήμασιν ὑμῶν ἐπερῶσθημεν, καὶ τῇ μνήμῃ τῶν καθ' ὑμᾶς ἀγωνισμάτων εὐτονώτεροι γεινόμεν πρὸς τὸ ἀνεκδότως ὑπενεργεῖν τὸν προκείμενον ὑμῖν ἀγῶνα. Ὁ γὰρ ἐμπρησμός, ὁ τὰ πάλαι τῆς Ἀνατολῆς ἐκινειμάμενος, ὑφέρπει ἤδη καὶ τὴν ἡμετέραν (63), καὶ τὰ κύκλιον πάντα περιφλέσας, ἀπεισθαί φιλονεικεῖ καὶ τῶν ἐν Καππαδοκίᾳ Ἐκκλησιῶν, ἃς τέως ἐκίνει πρὸς δάκρυον ὁ ἐκ γειτόνων καπνός. Ἀπεισθαί δ' οὖν λοιπὸν καὶ ἡμῶν ἐπαίγεται, ἐν ᾧ Κύριος ἀποστρέψει τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ διακέρψει τὴν φλόγα τοῦ πονηροῦ τούτου πρὸς! Τίς γὰρ οὕτω δεῖλός καὶ ἀνάνδρος, ἢ πρὸς πόνους (64) ἀθλητικῶς ἀμελέτητος, ὡς μὴ τοῖς ὑμετέροις ὑποφωνήμασιν ἐπιβρωσθῆναι πρὸς τὸν ἀγῶνα, καὶ εὐχεσθαί μεθ' ὑμῶν στεφανίτης ἀναβρῆθῆναι; Προλαβόντες γὰρ ἐναπεδύσασθε τῷ τῆς εὐσεβείας σταδίῳ, καὶ πολλὰς μὲν ἀπεκρούσασθε πείρας αἰρετικῶν παλαισμάτων, πολλὴν δὲ τὸν καύσωνα τῶν πειρασμῶν ὑπηγάκατε, οἱ τε κορυφαῖοι τῆς Ἐκκλησίας ὑμεῖς, οἷς ἡ θεραπεία τοῦ θυσιαστηρίου πιστεύεται, καὶ οἱ καθ' ἓνα τοῦ λαοῦ, οἱ δυνατότεροι (65). Τοῦτο γὰρ καὶ μάλιστα θαυμαστὸν ὑμῶν καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιον, ὅτι πάντες εἰς ἓστε ἐν

B

EPISTOLA CCXXII'.

Ad Chalcidenses.

Litteræ pietatis vestræ tales nobis afflictionis tempore acciderunt, qualis sæpe certatoribus equis, ferventissima meridie pulverem vehementi anhelitu in medio stadii atrahentibus, aqua ori infusa. Respiravimus enim ex continuis tentationibus, simulque verbis 335 vestris corroborati sumus, et certaminum vestrorum memoria firmiores facti, ut propositum nobis certamen nescio cedere animo subeamus. Enimvero incendium, quod plerasque Orientis partes devastavit, serpit jam et in nostram regionem, atque iis quæ circa nos sunt incensis, ad ipsas etiam Cappadocia Ecclesias, quas antea fumus e vicinis locis ad lacrymas commovebat, pertingere conatur. Jam ergo et nos properat attingere: quod Dominus spiritus oris sui avertat, et mali illius ignis flammam intercitat! Quis enim tam timidus est et ignavus, aut in laboribus athleticis inexercitatus, ut non vestris acclamationibus ad certamen corroboretur, optetque vobiscum victor renuntiari? Vos enim priores pugnastis in pietatis stadio, ac multa repulistis tentamina hæreticarum pugnarum, et ingentem tentationum æstum pertulistis, tum vos Ecclesie coryphæi, quibus altaris cura commissa, tum singuli ex plebe et potentiores quique. Hoc enim in vobis et maxime admirandum est, et approbatione omni dignum, quod omnes unus estis in Domino, alii quidem præeuntes ad bonum, alii summo consensu sequentes. Unde et superiores

uterque Regius. Editi πρὸς πόνους.

(65) *Οἱ δυνατότεροι.* Legendum καὶ οἱ δυνατότεροι. Sic enim in epist. 220 laudat non solum eorum, quibus commissum est altaris ministerium, accuratam agendi rationem, sed populi etiam totius concordiam, et eorum qui civitati præsunt, illiusque res gerunt, magnanimos mores. Præterea his verbis, singulis ex plebe, designatur tota plebs; quare apponenda conjunctio his quæ sequuntur. Hanc tamen nolui in contextum inserere, quia in nullo vetere libro reperitur.

* Alias CCXC VII. Scripta anno 375.

60) *Συνεφαπλῶν.* Ita mss. octo. Editi συνεφαπτων.

61) *Ἐπεδαψιλεύσασθε.* Hanc scripturam codicum Medicæi et Coisl. primi prætulimus lectioni aliorum quatuor codicum, in quibus legitur ἐπεδαψιλεύσαθε. Editi ἐπεδαψιλεύσαθε.

62) *Εὐδοκίμησιν.* Medicæus codex, Vaticanus et Reg. secundus dieudoκίμησιν.

63) *Καὶ τὴν ἡμετέραν.* Editi καὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν. Sed præpositio deest in codicibus nostris Harl., Med., utroque Coisl., Vat. et Reg. secundo.

64) *Πρὸς πόνους.* Ita Harl., Coisl. uterque et

estis adversariorum conatu, nullam præbentes ex ullo membro ansam adversantibus. Quapropter precamur noctu et interdiu Regem sæculorum, ut custodiat quidem populum in fidei integritate; custodiat autem ei clerum, tanquam caput illæsum in summitate constitutum, subjectisque corporis membris providens. Oculis enim officio suo fungentibus, opera manu affabre fiunt, et pedes sine offendiculo moventur, nulla corporis pars cura convenienti destituitur. Hortamur ergo vos, quod ipsum facitis et facturi estis, ut vobis invicem adhæreatis, ac vos, quibus animarum cura credita, singulos regatis, et tanquam filios charissimos foveatis: populus vero debitam patribus reverentiam et honorem vobis exhibeat, ut decore Ecclesiæ statu conservetur robur vestrum, ac fidei in Christum firmamentum, glorificeturque Dei nomen, ac redundet et augeatur charitatis bonum. Nos autem, cum hæc audierimus, de vestro in Deo profectu lætemur: ac si quidem adhuc per carnem diversari in hoc mundo jubemur, vos etiam videamus aliquando in Dei pace: sin autem jubemur tandem de hac vita exire, vos in sanctorum splendore una cum his, qui laudem et gloriam per patientiam et per omnem honorum operum demonstrationem consequuntur, coronatos videamus.

λευσθῶμεν λοιπὸν ἀπάραι τῆς ζωῆς ταύτης, ἴδωμεν (70) ὑμᾶς ἐν τῇ λαμπρότητι τῶν ἀγίων, μετὰ τῶν δι' ὑπομονῆς καὶ πάσης ἐπιδείξεως ἀγαθῶν ἔργων εὐδοκιοῦντων στεφανωθέντας.

336 EPISTOLA CCXXIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΥ.

Rumpit silentium Basilii iam tribus annis servatum, suasque desert querelas, quod cum redux in patriam ad amicum Eustathii sese applicuisset, et cum eo ejusque discipulis etiam episcopus amantissime vixisset, nunc ab eis omni modo dicta et famosis epistolis dilaceretur. Demonstrat periniquè eos facere, quod sibi hominis in Syria scribentis epistolas affingant, quia ante annos vixit unam huic homini scripserat epistolam: atque hanc agendi rationem eo iniquiorem esse, quod se tot locis de fide disserentem audierint, ut sua illos sententia latere non potuerit; atque etiam si labuisset, non tamen amicitiam sine certissimis argumentis rumpi debuisset. Hanc ergo odii germanissimam causam assignat, quod et sua communio, et fidei professio, quam ab illis acceperat, ad recuperationem polestatis illis obstaret. Denique addit argumenti loco prius illos epistolam ad alios quam ad se misisse.

Adversus Eustathium Sebastenum.

C

Πρὸς Εὐστάθιον (71) τὸν Σεβαστηνόν.

1. Tempus, inquit, tacenai, et tempus loquendi, sententia est Ecclesiastæ¹⁹. Itaque et nunc, cum satis diu siluerimus, tempus est os aperiendi, ut rerum latentium veritas in lucem edatur. Nam et magnus Job diu ille quidem calamitates pertulit silentio, fortitudinem animi hoc ipso demonstrans, quod in gravissimis malis perstaret. Sed

C

1. Καιρὸς, φησὶ, τοῦ σιγῆν, καὶ καιρὸς τοῦ λαλεῖν, ὁ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ λόγος. Οὐκοῦν καὶ νῦν, ἐπειδὴ αὐτάρκης ὁ τῆς σωπῆς ἐγένετο χρόνος, εὐκαιρον λοιπὸν ἀνοῖξαι τὸ στόμα εἰς φανέρωσιν (72) τῆς ἀληθείας τῶν ἀγνωστούμενων, Ἐπεὶ καὶ ὁ μέγας Ἰὼβ πολλὸν μὲν χρόνον σωπῆ τὰς συμφορὰς ἤνεγκεν, αὐτῷ τούτῳ τὴν ἀνδρεία ἐπιδεικνύμενος, τῷ ἔγκαρ-

¹⁹ Eccle. iii, 7.

¹ Alias LXXIX. Scripta anno 375.

(66) *Τοῖς ἀνταγωνιστέμοις.* Ita Med. et Regius uterque et uterque Bigot. Editi ἀνταγωνιστέμοις. Harl. et Coisl. uterque ἀγωνιστέμοις.

(67) *Ἀντέχεσθαι.* Ita Harl., Coisl. et uterque Reg. Editio ἄντέχεσθε.

(68) *Ἐπιδημεῖν.* Legitur ἐνδημεῖν in duobus codicibus, nempe Coisliniano secundo et Regio secundo.

(69) *Κελεύμεθα.* Harlezanus codex habet κελεύμεθα.

(70) *Ἰδωμεν.* Ita Harl. et Med. cum aliis quatuor. Editi ἴδοιμεν.

(71) *Πρὸς Εὐστάθιον.* Hæc scriptura uno ntitur codice Coisl. primo; sed longe præferenda vulgata

τῷ αὐτῷ Εὐσταθίῳ Σεβαστείας ἐπισκόπῳ, vel simpliciter Εὐσταθίῳ, ut legitur in sex codicibus mss. Non enim hæc ad Eustathium, sed ad omnes homines scripta adversus Eustathium. Citat Basilii hanc epistolam in epistola ad Genethium presbyterum, ut idoneam ad iis satisfaciendum, qui totam rem accuratius scire avent.

(72) *Εἰς φανέρωσιν.* Hunc locum Regius secundus et Coisl. secundus sic exhibent: εἰς φανέρωσιν τῶν ἀγνωστούμενων καὶ τῆς ἀληθείας ἀπόδειξιν, ad declarationem eorum quæ ignorantur et ad veritatis demonstrationem. Quamvis autem hæc satis commode dicta videantur, nihil tamen cogit hos codices tot aliis melioris notæ hæc in re præponere.

περὶν ταῖς δυσφορωτάτοις πάθεσιν· ὅτε δὲ ἰκανῶς ἄ
 ἐν τῇ σιωπῇ διήθλησε, καὶ διέμεινε ἐν τῷ βάθει
 τῆς καρδίας ἀποστέγων τὴν ἀλγυδῶνα, τότε ἀνοίξας
 τὸ στόμα, ἀπεφθέγγετο (73) ἐκεῖνα ἃ πάντες ἴσασι.
 Καὶ ἡμῖν τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦτο ἐτος τῆς σιωπῆς ζηλω-
 τὸν ἐγένετο τοῦ Προφήτου τὸ καύχημα λέγοντος·
 Ἐπεθύμη ὡσεὶ ἄνθρωπος οὐκ ἀκούων, καὶ οὐκ
 ἔχω ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἐλεημοσύνην. Διὸ ἐναπε-
 κείσασμεν τῷ βάθει τῆς καρδίας ἡμῶν τὴν ἐκ τῆς
 συκοφαντίας ἡμῖν ἐγγινομένην (74) ὀδύνην. Τῷ ὄντι
 γὰρ συκοφαντία ἄνδρα ταπεινοῦ, καὶ συκοφαντία περι-
 φέρει πτωχόν. Εἰ οὖν τοσοῦτον τὸ ἐκ τῆς (75) συκο-
 φαντίας κακόν, ὥστε καὶ τὸν τέλειον ἦδη (τοῦτο γὰρ
 ἐκ τῆς προσηγορίας τοῦ ἀνδρός ὁ λόγος αἰνίσσεται)
 κατέγειν ἀπὸ τοῦ ὕψους, καὶ τὸν πτωχόν (76), τουτ-
 ἐστὶ τὸν ἐνδεῶς ἔχοντα τῶν μεγάλων δογματικῶν
 (καθὼς καὶ τῷ προφήτῃ δοκεῖ λέγων· Ἰσως ἀπώ-
 χολ εἰσι· διὰ τοῦτο οὐκ ἀκούσονται· πορεύσομαι
 πρὸς τοὺς ἀδρούς· πτωχὸς τοὺς περὶ τὴν σύνοσον
 ἐνδεῖς λέγων· καὶ ἐνταῦθα, δηλονότι, τοὺς οὐπῶ κα-
 τρητισμένους τὸν ἔσω ἄνθρωπον, οὐδὲ εἰς τὸ τέλειον
 ἐμβακότας τῆς ἡλικίας μέτρον, τούτους περιφέρεισθαι
 καὶ σαλευέσθαι ἢ παροϊμία φησιν)· ἀλλ' ὅμως ἕμην
 γρη῏ναι σιωπῇ φέρειν τὰ λυπηρά, ἐκδεχόμενός τινα
 ἐ' αὐτῶν τῶν ἔργων ἐπανάρθωσιν. Οὐδὲ γὰρ κακία
 τινι, ἀλλ' ἀγνοία τῆς ἀληθείας ἡγούμην ἐκεῖνα καθ'
 ἡμῶν εἰρηθεῖν. Ἐπειδὴ δὲ ὅρῳ τῷ χρόνῳ συμπεροῦ-
 σαν τὴν ἔχθραν, καὶ μὴ μεταμειλομένους (77) ἐπὶ
 ταῖς ἐξ ἀρχῆς λαληθεῖσαι, μὴδ' ὅπως τὰ παρελθόντα
 ἐξίσταιντο ποιουμένους τινα φροντίδα, ἀλλ' ἐπεξε-
 γασμένους, καὶ πρὸς τὸν ἐξ ἀρχῆς σκοπὸν συντε-
 ταγμένους (78), ὃν ἐνεστήσαντο, κακῶσαι ἡμῶν τὴν
 ζωὴν, καὶ χράναι τὴν ὑπόληψιν παρὰ τοῖς ἀδελφοῖς
 μηχανώμενοι, οὐκέτι μοι τὸ τῆς σιωπῆς ἀσφαλὲς κα-
 ταφαίνεται. Ἄλλ' εἰσῆλθέ με (79) τὸ τοῦ Ἡσαίου
 λέγοντος· Ἐσιώπησα, μὴ καὶ ἀεὶ σιωπήσομαι καὶ
 ἀνέξομαι; Ἐκαρτέρησα ὡς ἡ τίκτουσα. Γένοιτο
 ἔ καὶ ἡμᾶς καὶ τὸν ἐπὶ τῇ σιωπῇ μισθὸν δέξασθαι,
 καὶ λαθεῖν τινα ἐπὶ τοῖς ἐλέγχοις δύναμιν· ὥστε
 ἠέγγαντας ἡμᾶς ξηρᾶναι τὸν πικρὸν τοῦτον τῆς

cum satis in silentio decertasset, ac dolorem in
 timo corde premens perdurasset, tum demum os
 aperiens, ea dixit quæ omnibus nota sunt ¹⁰. E
 nobis igitur jam tertium hunc silentii annum
 æmulationi exstitit Prophetæ gloriati dicentis :
 Factus sum sicut homo non audiens, et non ha-
 bens in ore suo redargutiones ¹¹. Quapropter in-
 clusimus in imo cordis nostri recessu inustum
 nobis ex calumnia dolorem. Nam revera calumnia
 virum humiliat, et calumnia circumfert paupe-
 rem ¹². Etsi igitur tantum est ex calumnia malum,
 ut et jam perfectum (hoc enim significat viri
 appellatione Scriptura) ex alto dejiciat, ac pau-
 perem circumferat, id est, eum, qui egregiorum
 dogmatum paupertate laborat (quemadmodum
 etiam prophetæ videtur, qui dicit : *Fortasse pau-
 peres sunt, idcirco non audient, ibo ad opulen-
 tos* ¹³, pauperes vocans intelligentiæ inopes : hic
 etiam profecto eos, qui nondum in interiori ho-
 mine perfecti sunt, nec ad perfectam ætatis men-
 suram pervenere, circumferri jactarique dicit
 proverbium), tamen existimabam me silentio
 molestias ferre debere, exspectans aliquam ex
 ipsis factis emendationem. Neque enim malitia
 aliqua, sed veritatis ignoratione existimabam hæc
 in nos dicta esse. Sed quia video simul cum tem-
 pore progredi inimicitiam, nec illos pœnitere
 eorum quæ ab initio dixerunt, nec quomodo præ-
 terita sanent, cogitationem ullam suscipere, sed
 nova opera, et facto agmine in id incumbere,
 quod sibi ab initio proposuere, **337** ut vitam
 meam affligant, et existimationem apud fratres
 artificis suis contaminent; non jam amplius si-
 lentium mihi tutum videtur. Sed in mentem venit
 mihi illud Isaïæ, qui ait : *Silui, num et semper
 silebo, et sustinebo? Patiens fui sicut pariens* ¹⁴.
 Utinam autem et nos silentii mercedem assequa-
 mur, et aliquam ad redarguendum vim atque fa-
 cultatem recipiamus; ut redarguendo exsiccemus
 amarum illum effusæ in nos falsæ accusationis tor-

¹⁰ Job III, 4, sqq. ¹¹ Psal. xxvii, 15. ¹² Eccl. vii, 8. ¹³ Jer. v, 4. ¹⁴ Isa. xlii, 14.

(73) Ἀπεφθέγγετο. Sic tres vetustissimi codices. Editi ἐφθέγγετο.

(74) Ἐγγινομένην. Coisl. primus ἐγγενομένην. Ibidem hæc verba, τῷ ὄντι, etc., non solum ad caput septimum et versiculum octavum Ecclesiastæ, sed etiam ad cap. xiv. Prov., vers. 31, videntur referenda : quanquam neutro in loco satis aperte occurrunt.

(75) Τὸ ἐκ τῆς. Coisl. primus et Harl. τὸ ἀπὸ τῆς. (76) Καὶ τὸν πτωχόν. Editi καὶ περιφέρειν. Sed illud περιφέρειν nullo prorsus in codice ms. reperitur. Deest etiam in editione Haganoensi et prima Basileensi; debet tamen suppleri. Paulo post editi οὐκ ἀκούουσι. Tres vetustissimi codices cum Regio secundo et Coisl. secundo ut in textu. Mox tres iidem antiquissimi codices habent ἐνδεῖς pro eo quod legitur in editis ἐνδεῶς ἔχοντας.

(77) Μεταμειλομένους. Ita mss. sex. Editi μεταβαλλομένους. Paulo post editi ἐξίσταιντο. Tres vetustissimi codices ut in textu.

(78) Συντεταγμένους. Harl. συντεταμένους, acriter contententes. Etsi autem hic codex plurimum

profuit in hac epistola emendanda, hic tamen nævo non caret. Nam multo præclarior sententia vulgatæ scripturæ. In simili loco de Spiritu sancto cap. 29, p. 64, cum editi haberent συντεταμένους, in nostris codicibus scriptum invenimus συντεταγμένους. Ibi optat Basilius sic pacem a Deo concedi, *ut isti, qui in nos fremunt, inquit, et in nos atrociter conglomerati insurgunt, in spiritu lenitatis et charitatis com-
 pascantur*, τοὺς σφριγώντας καθ' ἡμῶν τοῦτους καὶ συντεταγμένους τοῦτους, etc. Hæc de Pneumatomachis dicta, quos inter insignis erat Eustathius. Præterea minime dubium, quin antequam hæc scriberetur epistola, plurimos in suas partes trahere conatus fuerit, ut Basilium opprimeret. Dazimoneum perturbaverat, ibique multos abstraxerat a communione Basili, ut legimus in epist. 216.

(79) Εἰσῆλθέ με. Ita Med., Coisl. uterque, Regii duo, et Harl. secunda manu. Editi εἰσῆλθέ μοι. Paulo post Coisl. uterque et Reg. secundus ὡς εἰ τίκτουσα. Paulo post editi ἐν ταῖς ἐλεγχοῖς et ψευδογρολας. Tres vetustissimi codices ut in textu.

rentem; sic ut nobis quoque necesse dicitur: *Torrentem pertransiuit anima nostra* ²⁶. Et illud: *Nisi Dominus fuisset in nobis, cum insurgerent homines in nos, forsitan vinos deglutissent nos; forsasse aqua absorbuisset nos* ²⁶.

2. Ego cum multum temporis impendissem vanitati, totamque fere iuventutem meam perdidissem inani labore, quem in discendis infatuatæ a Deo sapientiæ disciplinis occupatus suscipiebam, ubi tandem aliquando velut ex alto somno expergefactus, respexi ad lumen admirabile veritatis Evangelii, ac vidi inutilitatem sapientiæ principum hujus sæculi, qui destruuntur ²⁷; miserabilem meam vitam plurimum deflens, optabam dari mihi disciplinam, quæ me ad pietatis dogmata introduceret. Ac mihi quidem ante omnia curæ erat, ut emendationem aliquam morum facerem, quos diuturna cum improbis consuetudo perverterat. Itaque cum legissem Evangelium, ibique perspexissem plurimum ad perfectionem valere, bona sua dividere, et cum egenis fratribus communicare, ac nulla prorsus hujus vitæ sollicitudine distringi, nec ulla affectione ad res terrenas animo converti; cupiebam invenire aliquem ex fratribus qui hanc vitæ viam elegisset, ut una cum ipso brevem hujus vitæ fluctum transirem. Ac multos quidem inveni Alexandriæ, multos etiam in reliqua Ægypto, et in Palæstina alios et Cœlesyria ac Mesopotamia: quorum mirabar abstinentiam in victu, mirabar tolerantiam in laboribus, stuebam ad constantiam in precibus, quomodo somnum superarent, naturali nulla necessitate infracti: quomodo excelsam semper et indomitam animi sententiam servantes, in fame et siti, in frigore et nuditate ²⁸, nusquam ad corpus conversi, nec ullam ei curam impendere volentes, sed tanquam in aliena carne viventes, reipsa ostenderent quid sit in hac vita peregrinari ²⁹, et quid civitatem in cœlo habere ³⁰. Hæc cum mirarer, ac beatam putarem virorum vitam, quod factis ostenderent se mortificationem Jesu in corpore circumferre ³¹; optabam et ipse, quantum possem attingere, imitator esse hominum illorum.

338 3. Quamobrem cum vidissem nonnullos in patria imitari illorum instituta conantes, mihi visus sum adjumenti aliquid reperisse ad meam sa-

²⁶ Psal. cxxiii, 5. ²⁶ ibid. 4-4. ²⁷ I Cor. ii, 6. ²⁸ II Cor. iv, 10.

(80) Ἐραρτισίας. Med. et Coisl. primus ἀφαρτίας.

(81) Χειραγωγίας. Ita Med., Harl., Coisl. uterque et Reg. uterque. Editi χειραγωγόν, ductorem.

(82) Τὸν βραχὺν. Ita tres vetustissimi codices, quorum ab auctoritate nolui discedere, quamvis non incommode in editis legatur τὸν βαθὺν, vradum.

Α καθ' ἡμῶν ρυεῖσις ψευδολογίας χειμαρρὸν ὡςτι ἐν εἰπεῖν καὶ ἡμᾶς ὅτι, Χειμαρρὸν διήλθεν ἡ ψυχή ἡμῶν καὶ τὸ, Εἰ μὴ Κύριος ἦν ἐν ἡμῖν, ἐν τῷ ἐπαυσιστηναὶ ἀνθρώπους ἐφ' ἡμᾶς, ἀρα ζωίας ἀν κατέπιον ἡμᾶς, ἀρα τὸ ὕδωρ ἀν κατεπέτωσε ἡμᾶς.

2. Ἐγὼ, πολὺν χρόνον προσαναλώσας τῇ μεταίτητι, καὶ πᾶσαν σχεδὸν τὴν ἑμαυτοῦ νεότητα ἐναφανίσας (80) τῇ μεταιοποσίᾳ, ἣν εἶχον προσδιατρέψων τῇ ἀναλήψει τῶν μαθημάτων τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ μωρανοθείσης σοφίας, ἐπειδὴ ποτε, ὡσπερ ἐξ ὑπνοβαθέος διαναστάς, ἀπέβλεψα μὲν πρὸς τὸ θαυμαστὸν φῶς τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου, κατεῖδον δὲ τὸ ἀχρηστὸν τῆς σοφίας τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων, πολλὰ τὴν ἐλεεινὴν μου ζωὴν Β ἀποκλαύσας, ἠυχόμεν δοθῆναι μοι χειραγωγίαν (81) πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν δογμάτων τῆς εὐσεβείας. Καὶ πρό γε πάντων ἐπιμελὲς ἦν μοι διώρθωσίν τινα τοῦ ἥθους ποιησασθαι, πολὺν χρόνον ἐκ τῆς πρὸς τοὺς φαύλους ὀμίλλας διαστραφέντος. Καὶ τοίνυν ἀναγνοὺς τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ θασάμενος ἔχει μάλιστα ἀφορμὴν εἰς τελείωσιν τὴν διάπρασιν τῶν ὑπαρχόντων, καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς τῶν ἀδελφῶν κοινωνίαν, καὶ ὅπως τὸ ἀφροντιστικὸν ἔχειν τοῦ βίου τούτου, καὶ ὅπως μηδεμίαν συμπαιδείαν πρὸς τὰ ὡς τὴν ψυχὴν ἐπιστρέφασθαι, ἠυχόμεν εὐρεῖν τινα τῶν ἀδελφῶν ταύτην ἐλόμενον τὴν ὁδὸν τοῦ βίου, ὡς αὐτῷ συνδιαπαιρωθῆναι τὸν βραχὺν (82) τῶν τοῦ βίου κλύδωνα. Καὶ δὴ πολλοὺς μὲν εὔρον κατὰ C τὴν Ἀλεξάνδρειαν, πολλοὺς δὲ κατὰ τὴν λοιπὴν Αἴγυπτον, καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης ἐτέρους, καὶ τῆς κοίτης Συρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας· ὧν ἑκάστα μὲν τὸ περὶ διαίταν ἐγκρατέες, ἐθαύμαζον δὲ τὸ καρτερικὸν ἐν πόνοις, ἐξεπλάγη τὴν ἐν προσηυαίᾳ εὐτονίαν, ὅπως ὑπνοῦ (83) κατεκράτουν, ὅπως ὡδεμιὰς φυσικῆς ἀνάγκης κατακαμπτόμενοι, ὑψηλὸν δὲ καὶ ἀδόουλωτον τῆς ψυχῆς τὸ φρόνημα διασώζοντες, ἐν λιμῷ καὶ δίψει (84), ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι, μὴ ἐπιστροφόμενοι πρὸς τὸ σῶμα, μηδὲ καταδεχόμενοι αὐτῷ προσαναλώσασθαι τινα φροντίδα, ἀλλ' ὡς ἐν ἀλωτρύᾳ τῇ σαρκὶ διάγοντες, ἐργῷ ἐδείκνυσαν, τί τὸ παρ-οικεῖν τοῖς ὡδε, καὶ τί τὸ πολίτευμα ἔχειν ἐν ἡρανῷ. Ἐκεῖνα θαυμάσας, καὶ μακαρίσας τῶν ἀνδρῶν τὴν ζωὴν, ὅτι ἐργῷ δεικνύουσι τὴν νέκρωσιν D τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ἠυχόμεν καὶ αὐτοὺς, καθόσον ἐμοὶ ἐφικτὸν, ζηλωτῆς εἶναι τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων.

3. Τούτου γοῦν ἕνεκεν θασάμενός τις ἐπὶ τῆς πατρίδος ζηλοῦν τὰ ἐκείνων ἐπιχειροῦντας, ἐνὸς μὲν τινα βοήθειαν εὐρηθῆναι πρὸς τὴν ἑμαυτοῦ σωτη-

²⁶ II Cor. xi, 27. ²⁶ Hebr. xi, 13. ²⁶ Phil. iii, 20.

fundum.

(83) Ὅπως ὑπνοῦ. Editi ὅπως δὲ ὑπνοῦ. Nonnulli mss. ὅπως τε. Deest vocula in vetustissimis.

(84) Καὶ δίψει. Ita tres vetustissimi codices cum aliis duobus. Editi δίψῃ. Mox iidem editi ἐργῷ ἐδείκνυσαν. Harl., Med. et Coisl. primus ἐδείκνυσαν.

ρίαν, καὶ ἀπόδειξιν ἐπιούμην τῶν ἀφανῶν τὰ ὀρώμενα. Ἐπεὶ οὖν ἀδηλα ἐκάστου ἡμῶν (85) τὰ ἐν τῷ κρυπτῷ, ἡγούμην αὐτάρχη μηνύματα εἶναι τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ ταπεινὸν τοῦ ἐνδύματος, καὶ ἔρχεται μοι πρὸς πληροφρορίαν τὸ παχὺ ἱμάτιον, καὶ ἡ ζώνη, καὶ τῆς ἀδεψήτου βύρσης τὰ ὑποδήματα. Καὶ πολλῶν ἀπαγόντων με τῆς πρὸς αὐτοὺς συντηθείας, οὐκ ἠνειχόμην, ὀρῶν αὐτοὺς τοῦ ἀπολαυστικῷ βίου τὸν καρτερικὸν προτιμώντας· καὶ διὰ τὸ παρηλλαγμένον τῆς πολιτείας ζηλοτύπως εἶχον πρὸς αὐτούς. Ὅθεν οὐδὲ τὰς περὶ τῶν δογμάτων διαβολὰς προσιέμην· καίτοι πολλῶν διαθεβαιουμένων μὴ ὀρθὰς εἶναι περὶ Θεοῦ τὰς ὑπολήψεις, ἀλλὰ τῷ προστάτῃ τῆς νῦν αἰρέσεως μαθητευθέντας, τὰ ἐκείνου λάθρα καταστρεφειν διδάγματα (86) ὧν ἐπειδὴ οὐδέποτε αὐτίκῃ εἰσὶν ἐγενόμην, συκοφάντας ἡγούμην τοὺς ἀπαγγέλλοντας. Ἐπεὶ δὲ λοιπὸν ἐκλήθημεν εἰς τὴν προστάσιαν τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς μὲν παραδοθέντας ἡμῖν φύλακας καὶ σκοπευτάς τοῦ βίου ἐν προσποίῃσιν δὴ βοηθείας καὶ κοινωνίας ἀγαπητικῆς σιωπῷ, ἵνα μὴ δόξω ἢ ἀπιστὰ λέγων ἑμαυτὸν διαβάλλειν, ἢ πιστευόμενος μισανθρωπίας ἀφορμὴν τοῖς πιστεύουσιν (87) ἐμποιεῖν. Ὅ καὶ ἐμοὶ μικροῦ συνέθη, εἰ μὴ με ταχὺ προκατελάβοντο οἱ οἰκτιρμολογοῦντες Θεοῦ. Μικροῦ γὰρ εἰς τὴν κατὰ πάντων ἐξέπεσον ὑπόψιν, οὐδὲν ἡγούμενος εἶναι παρ' οὐδενὶ πιστὸν, ἐκ τῶν ὀλερῶν τραυμάτων (88) τὴν ψυχὴν πεπληγμένος. Ἀλλ' ὅμως ἐδόκει τέως εἶναι τι ἡμῖν σῆμα τῆς πρὸς αὐτοὺς συνηθείας. Καὶ προσβολαὶ μὲν (89) ἐγένοντο ἡμῖν περὶ δογμάτων καὶ ἄπαξ καὶ εἰς· καὶ ἐδόξαμεν μὴ διακρίνεσθαι συμφωνήσαντας. Ὅς δὲ ἠύρισκον μὲν ἡμᾶς τὰς αὐτὰς ἀφιέντας φωνὰς περὶ τῆς εἰς Θεὸν πίστεως, ἃς παρὰ πάντα (90) τὸν χρόνον ἔχουσαν παρ' ἡμῶν. Εἰ γὰρ καὶ τὰλλα ἡμῶν στεναγμῶν ἀξία, ἀλλ' οὖν ἐν γε τοῦτο τολμῶ καυχᾶσθαι (91) ἐν Κυρίῳ, ὅτι οὐδέποτε πεπλανημένος ἔσχον τὰς περὶ Θεοῦ ὑπολήψεις, ἢ ἐτέρως φρονῶν μετέμαθον ὕστερον. Ἀλλ' ἦν ἐκ παιδὸς ἔλαβον ἔννοιαν περὶ Θεοῦ παρὰ τῆς μακαρίας μητρός μου καὶ τῆς μάμμης Μακρίνης, ταύτην αὐξήθεισαν ἔσχον ἐν ἑμαυτῷ· οὐ γὰρ ἄλλα ἐξ ἄλλων μετέλαθον ἐν τῇ τοῦ λόγου συμπλήρωσι, ἀλλὰ τὰς παραδοθείσας μοι παρ' αὐτῶν ἀρχὰς ἐτελείωσα. Ὅσπερ γὰρ τὸ σπέρμα (92) αὐξανόμενον, μεῖζον μὲν ἀπὸ μικροῦ γίνεται, ταυτὸν δὲ

ludem, et indicium ducebam eorum quæ non videntur, ea quæ videntur. Quoniam igitur obscura sunt in unoquoque nostrum, quæ in latebris versantur, arbitrabar satis magna esse argumenta humilitatis humilem vestem, mihi que satis erat ad persuasionem vestimentum crassum, et zona, et e rudi corio calceamenta. Et cum multi abducerent me ad ipsorum consuetudinem, non ferebam, videns eos voluptariæ vitæ laboriosam præferre; et ob insolitum vivendi genus morosus eram illorum laudis defensor. Unde nec de dogmatibus accusationes admittebam; quamvis multi affirmarent non rectas illos habere de Deo sententias, sed a signifero vigentis nunc hæresis edoctos, illius clanculum spargere doctrinam: quæ cum ipse nunquam audissem, sycophantas existimabam qui hæc nuntiabant. Postquam autem deinceps vocati sumus ad gubernacula Ecclesiæ, datos mihi custodes et speculatores vitæ, sub specie auxilii et amicæ communionis, prætermitto, ne videar aut incredibilia dicens de me ipso detrahare, aut fidem faciens, causam afferre credentibus, cur humanum genus oderint. Quod et mihi pene contigisset, nisi me præoccupassent Dei miserationes. Prope enim factum est ut omnes mihi in suspicionem venirent, nec fidem apud quemquam esse crederem, dolosis vulneribus animo percussus. Sed tamen videbatur interim aliqua nobis inesse species consuetudinis cum illis, atque etiam disputationes habitæ inter nos de dogmatibus semel atque iterum; ac visi sumus inter nos non pugnare, sed consentire. Invenierunt autem nos easdem de fide in Deum voces proferre, quas omni tempore ex nobis audierant. Etsi enim aliæ res meæ gemitibus dignæ: at certe de hoc uno gloriari audeo in Domino, quod nunquam falsas habuerim de Deo opiniones, nec aliter sentiens postea dedidicerim. Sed quam a puero accepi notionem de Deo a beata mea matre et avia Macrina, eam crescentem in meipso continebam; neque enim alias ex aliis mutavi, cum adolevit ratio; sed tradita mihi ab ipsis principia perfecit. Ut enim semen, dum crescit, majus quidem ex parvo sit, sed tamen

(85) Ἐκάστου ἡμῶν. Editi τὰ ἐν τῷ κρυπτῷ κάστου ἡμῶν. Sed elegantior visa est constructio in tribus antiquissimis codicibus, quos secutus sum. Paulo post Harl., Med., Vat., Coisl. secundus et Reg. secundus ἀνεψήτου βύρσης. Sic etiam utraque Basilicensis editio. Deest hic periodi finis in Haganoensi.

(86) Διδάγματα. Ita mss. sex. Editi δόγματα. Infra editi ἐν προσποίῃσιν ἔθεν. Tres vetustissimi codices ut in textu.

(87) Πιστεύουσιν. Coisl. primus et Harl. πιστεύουσαι.

(88) Τραυμάτων. Ita Harl., Med., Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi πραγμάτων.

(89) Προσβολαὶ μὲν. Ita tres vetustissimi codices. Editi προσβολαὶ δέ. Ex iisdem codicibus conjunctio addita ante ἄπαξ. Paulo post iidem editi συμφωνήσαντας contra veterum codicum fidem. Ibidem qui-

dam codices Ὅς γὰρ. Illud autem ὡς δὲ neglexi in interpretando, quia longior parenthesis fuisset apponenda, quam tamen in Græco contextu apponendam duxi. Sic enim series orationis colligenda: *Quod autem invenerunt nos easdem de Deo voces proferre... perscrutentur suam ipsorum conscientiam.* Sæpe Basilium, cum magnos motus animo impressos sequitur, longas ejusmodi periodos, ac legibus orationis exilioribus solutas devolvit.

(90) Παρὰ πάντα. Ita Harl., Coisl. primus et alii plures. Editi παρ' ἅπαντα.

(91) Καυχᾶσθαι. Harl. et Coisl. secundus καυχῆσασθαι. Paulo post editi μάμμης μου et ἄλλας ἐξ ἄλλων. Codices mss. magno consensu ut in textu. Ibidem Harl. et Med. ἔχον παρ' ἑμαυτῷ.

(92) Σπέρμα. Deest ea vox in duobus recentioribus mss. Ibidem Coisl. primus αὐξόμενον. Paulo post duo Regii ταυτὸν δὲ ἐστὶν αὐτῷ.

idem est in semetipso, nec secundum genus A mutatur, sed incrementis perficitur: ita et mihi arbitror eandem doctrinam proficiendo auctam fuisse, nequaquam autem in illius locum quæ ab initio fuerat, eam quæ nunc est successisse. **339** Quare suam ipsorum perscrutentur conscientiam, animo intueantur Christi tribunal, an aliquando aliquid aliud ex nobis audierint, quam quod nunc dicimus; qui nunc nomine pravæ doctrinæ nos decantarunt, et famosis epistolis, quas contra nos conscripsere, omnium aures obtuderunt; unde et nobis imposita necessitas hujus defensionis.

4. Accusamur enim blasphemix in Deum, cum neque ex scripto antea de fide a nobis edito argui possimus, neque ex iis quæcunque sine scripto in B Ecclesiis Dei viva voce palam et aperte semper disseruimus. Sed nec testis inventus, qui se ex nobis arcano loquentibus impii quidquam audivisse diceret. Unde igitur condemnatur, si nec scribimus impie, nec concionamur damnose, neque in domesticis colloquiis eos, qui nos conveniunt, pervertimus? O novum commentum! Ille, inquit, in Syria nonnulla scripsit haud pie: tu vero scripsisti ei ante viginti annos et amplius. Tu igitur communicator es hominis, et illius crimina etiam tua sint. At, o amice veritatis homo, qui mendacium fetum esse diaboli edoctus es, quomodo persuasum habes meam esse illam epistolam? Non enim misisti, nec interrogasti, nec a C me, qui tibi verum dicere poteram, didicisti. Sed etiamsi meæ essent litteræ, unde compertum tibi est, volumen illud, quod nunc in manus tuas incidit, æquale esse litteris meis? quis tibi dixit viginti esse annorum id volumen? unde etiam exploratum est, illius ipsius hominis esse scriptiorem, ad quem et a me missa epistola? Quod si et ille scriptor est, et ego ad illum scripsi, et unum ac idem tempus mearum litterarum et hujus scripti, suscepisse me illud animo, ejusque sententiam in meipso tenere, quo liquet argumento?

5. Percontare te ipse: quoties me invisisti in monasterio ad Iridem fluvium, cum mecum una adesset religiosissimus frater Gregorius, idem ac ego vitæ institutum sequens? Num quid ejusmodi audivisti? num significationem accepisti parvam aut magnam? Quot autem dies in vico, qui est ad aliam fluvii ripam, transegimus apud meam matrem, ubi velut amici inter nos degebamus, no-

στιν ἐν ἑαυτῷ, οὐ κατὰ γένος μεταβαλλόμενον, ἀλλὰ κατ' αὐξήσιν τελειούμενον· οὕτω λογίζομαι καὶ ἐμὸν τὸν αὐτὸν λόγον διὰ τῆς προκοπῆς ἠύξησθαι, οὐχ ἢ ἀντὶ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ὄντος τὸν νῦν ὑπάρχοντα (95) γεγενῆσθαι. Ὡστε ἐρευνάτωσαν μὲν τὸ ἑαυτῶν συνείδησιν, ἐνθυμεισθῶσαν δὲ τὸ τοῦ Χριστοῦ δικαστήριον, εἴ ποτε ἄλλο τι ἤκουσαν παρ' ἡμῶν, παρ' ὃ νῦν λέγομεν, οἱ νῦν ἡμᾶς διαβρυλλήσαντες ἐπὶ κακοδοσίᾳ, καὶ ταῖς στηλιτευτικαῖς ἐπιστολαῖς, ἃς συνέγραψαν καθ' ἡμῶν, πᾶσαν περικυττήσαντες ἀκοήν· οὗτοι καὶ ἡμεῖς πρὸς τὴν ἀνάγκην ἤλθομεν τῆς ἀπολογίας ταύτης.

4. Ἐγκαλούμεθα γὰρ τὴν εἰς Θεὸν βλασφημίαν, οὐτε ἀπὸ συγγραφῆς, ἣν αὐτοὶ (94) προκατεβαλόμεθα περὶ πίστεως, ἐλεγχθῆναι δυνάμενοι, οὐτε ἀπὸ ἡρμάτων, ὅσα ἀγράφως ἀπὸ στόματος ἀεὶ ἐν τῷ φανερωτῆ ταῖς Ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ διελέχθημεν. Ἄλλ' οὐδὲ μάρτυς εὐρέθη ὁ λέγων παρ' ἡμῶν ἀκηροῦναι τῶν ἀσεβῶν ἐν παραβύστω φθειγεμένων. Πῶθεν οὖν κρινόμεθα, εἴ μήτε συγγράφομεν ἀσεβῶς, μήτε δημηγοροῦμεν ἐπιθλαδῶς, μήτε ἐν ταῖς κατ' οἶκον (95) ὁμιλίαις τοῦς ἐντυχάνοντας διαστρέφομεν; Ὡ τοῦ καινοῦ δράματος! Ὁ δεινα, φησὶν, ἐπὶ τῆς Συρίας κειραψέ τινα ὡς οὐκ εὐσεβῶς· σὺ δὲ ἐπιστελλας αὐτῷ πρὸς εἰκοσὶν ἐτῶν καὶ πλείονων. Κοινωνὴς ἄρα σὺ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὰ ἐκεῖνου κατηγορήματα καὶ εἰ γινέσθω. Ἄλλ', ὦ φίλε τῆς ἀληθείας ἄνθρωπε, ὃ τὸ ψεῦδος γέννημα εἶναι τοῦ διαβόλου δεδιδασγμένος, πῶς ἐπέστῃς ἐμῆν εἶναι τὴν ἐπιστολὴν ἐκεῖνην; Οὐ γὰρ ἀπέστειλας, οὐδ' ἠρώτησας, οὐδὲ παρ' ἐμοῦ, τοῦ δυναμένου σοὶ τάληθές εἰπεῖν (96), ἐδιδάχθης. Εἰ δὲ καὶ ἐμὸν τὸ γράμμα, πῶθεν δῆλον, ὅτι τοῦτο τὸ νῦν σοὶ ἐμπεισὸν σύταγμα (97) σύγγρονον τοῖς ἐμοῖς γράμμασι; τίς σοὶ εἰπέων, ὅτι εἰκοσὶν ἐστὶν ἐτῶν ἡ συγγραφή αὐτῆ; πῶθεν δὲ δῆλον, ὅτι ἐκεῖνου ἐστὶ τοῦ ἀνθρώπου τὸ σύνταγμα, πρὸς ὃν καὶ ἡ παρ' ἐμοῦ ἐπιστολὴ διεπέμφθη; Εἰ δὲ κάκεινος ὁ συγγραφεὺς, καὶ γὰρ ἐκείνη ἐπέστειλά, καὶ χρόνος εἰς τῶν τ' ἐμῶν γραμμάτων καὶ τοῦ συγγράμματος, ὅτι παρεδεξάμην αὐτὴν τῆς διανοίας, καὶ ἔχω ἐν ἐμαυτῷ ἐκεῖνο τὸ φρόνημα, τίς ἡ ἀπόδειξις;

5. Ἐρώτησον σεαυτὸν· ποσάκις ἡμᾶς ἐπισκέψῃ D ἐπὶ τῆς μονῆς τῆς ἐπὶ τῷ Ἰριδι ποταμῷ, ὅτε ἐξ συμπαρῆν μοι ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφὸς Γρηγόριος, τὸν αὐτόν μοι τοῦ βίου σκοπὸν διανύων; Εἰ ἔπασάς (98) τι τοιοῦτον; ἢ ἑλαβες ἐμφασιν μικράν ἢ μέγαν; Πόσας δὲ ἡμέρας ἐπὶ τῆς ἀντιπέρας (99) κώμης, παρὰ τῆς μητρὸς μου, ἔνθα ὡς φίλοι (1) μετ' ἀλλήλων διάγοντες, καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ λόγων

(95) Τὸν νῦν ὑπάρχοντα. Sic ope Harlæani codicis emendavimus quod erat in editis τὸν νῦν ὑπάρχον.

(94) Ἦν αὐτοὶ... ἡρμάτων. Quod addidimus hoc loco, desumptum est ex codice Harlæano. Editi ἦς προβαλλόμεθα ἢ ὅσα ἀγράφως.

(95) Κατ' οἶκον. Coisl. primus κατοίκους ὁμιλίαις... ἐνδιαστρέφουεν. Legitur κατ' οἴκους in Mediceo.

(96) Τάληθές. Med. et Coisl. primus τάληθῆ

(97) Σύνταγμα. Coisl. primus σύγραμμα.

(98) Εἰ ἤκουσας. Ita sex codices mss. Editi ἦ ἤκουσας.

(99) Ἀντιπέρας. Harl., Coisl. primus et Reg. primus ἀντιπέρα.

(1) Ἐνθα ὡς φίλοι. Pro his vocibus legitur in Harl. ἐν Θεῷ φίλη, charæ in Deo matri. Paulo post idem codex cum alio συγγενῆς τούτων.

νομένων ἡμῖν; Εἰ εὐρέθημέν τι συγγενὲς ἔχοντες ἢ τῆ διαβολῆ; Ὅτε δὲ τὸν μακάριον Σιλβανὸν κατὰ τὸν ἐπισκεπτόμεθα, οὐχ ἡ ὁδὸς ἡμῖν τοὺς περὶ αὐτῶν εἰς λόγους; Ἐπὶ δὲ τῆς Εὐσινόης, ὅτε μετὰ αἰσίων ἐπισκόπων μέλλοντες ὁρᾶν ἐπὶ Λάμφακον, προσκαλέσασθέ με, οὐ περὶ πίστεως ἦσαν οἱ λόγοι; Οὐχὶ δὲ πάντα τὸν χρόνον οἱ σοὶ ταχυγράφοι παρήσαν ἐμοὶ ὑπαγορεύοντι τὰ πρὸς τὴν αἵρεσιν; ὁ τῶν σῶν μαθητῶν οἱ γνησιώτατοι πάντα μοι τὸν χρόνον παρήσαν (2); Οὐ τὰς ἀδελφότητας ἐπισκεπτόμενοι, καὶ συνδιανυκτερεύων αὐταῖς ἐν ταῖς προσευχαῖς, λέγων καὶ ἀκούων αἰετὰ τὰ περὶ Θεοῦ ἀφιλονεικίας, οὐκ ἀκριβεῖς παρήσαν τῆς ἐννοίας ἐμαυτοῦ; ἀποδείξεις; Πῶς σὺν ἡ ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ πείρα αἰσίων ἐφάνη τῆς οὕτω σαθρᾶς καὶ ἀβρανοῦς ὑποκαίσεως; Τὰ ἐπὶ Χαλκηδόνος (3) λαληθέντα ἡμῖν περὶ πίστεως, τὰ ἐν Ἡρακλειᾷ πολλὰκις, τὰ πρότερον ἐπὶ τῆς Καισαρείας ἐν τῷ προαστείῳ, εἰ μὴ πάντα σύμφωνα παρ' ἡμῶν; εἰ μὴ πάντα ἀλλήλοις συμβαίνοντα; ἐκτὸς τοῦ, ὅπερ εἶπον, ἐκ προκοπῆς πρὸς ἀξίτησιν ἐπιθεωρεῖσθαι τοῖς λεγομένοις, ὅπερ οὐχὶ μεταβολὴ ἐστὶν ἐκ τοῦ χείρονος πρὸς τὸ βέλτερον, ἀλλὰ συμπλήρωσις τοῦ λείποντος κατὰ τὴν προσθήκην τῆς γνώσεως. Πῶς δὲ κάκεινο οὐκ ἐννοεῖται, ὅτι πατὴρ οὐ λήφεται ἀμαρτίαν παιδὸς, οὐδὲ υἱὸς λήφεται ἀμαρτίαν πατρὸς, ἕκαστος δὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἀμαρτίᾳ ἀποθάνεται; Ἐμοὶ δὲ οὕτε πατὴρ ὁ παρὰ εὐ διαβαλλόμενος, οὐδ' υἱός. Οὐτε γὰρ διδάσκαλός μου γέγονεν, οὕτε μαθητής. Εἰ δὲ δεῖ τὰς τῶν γεννητῶν ἀμαρτίας ἐγκλήματα τοῖς τέκνοις γίνεσθαι, καὶ δίκαιότερον τὰ Ἀρείου κατὰ τῶν (4) μαθητῶν αὐτοῦ γίνεσθαι· καὶ εἰ τις Ἀείτιον ἐγέννησε τὸν αἵρετικόν, ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ πατρὸς ἀναβαίνειν τὸ παιδὸς τὰ ἐγκλήματα. Εἰ δ' οὐ δίκαιον ἐπ' ἐκείνῳ; ἐγκαλεῖσθαι τινα, πολλῷ ὀρθῶς δίκαιότερον ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς μηδὲν ἡμῖν προσήκουσι μὴ ὑπέχειν εὐθύναν; (5), εἰ γὰρ καὶ ἤμαρτον ὄλω, εἴ τι καὶ γέγραπται αὐτοῖς ἄξιον κατακριθῆναι. Συγγνώμῃ γὰρ μοι ἀποστῶντι τοῖς κατ' αὐτῶν λεγομένοις, ἐπειδὴ ἡ κατ' ἐμοῦ πείρα τὸ πρὸς συκοφαντίαν εὐκολὸν τῶν κατηγορούντων συνίστησι.

6. Καὶ γὰρ εἰ μὲν ἀπατηθέντες, καὶ νομίσαντες ἐμὲ κοινῶν εἶναι τῆς γνώμης τῶν συγγραφάντων ἐκείνῃ τὰ Σαβελλίου ῥήματα, ἅπερ αὐτοὶ περιφέρουσιν, ἐπὶ τὴν κατ' ἐμοῦ διαβολὴν ἦλθον, οὐδ' οὕτω μὲν ἦσαν συγγνώμης ἄξιοι, πρὸ ἐναργῶν ἀποδείξεων εὐθὺς ταῖς βλασφημίαις βέβηλοντες καὶ τιτρώσκοντες
Ezech. xviii, 20.

(2) Παρήσαν. Ita tres codices. Editi συνῆσαν. Eodem codex Harlæanus τὰς ἀδελφότητας ἐπιπορευόμενος, cum fraternitates percurrerem. Interdum hac voce designatur Ecclesiæ, velut in epist. 226, ubi Eustathius dicitur suas adversus Eudoxium litteras ad omnes fraternitates misisse. Interdum etiam monasterium vocatur fraternitas, ut in epist. 257. Monasteria, quibus præerat Eustathius, vel saltem quibuscumque amicitia conjunctus erat, hoc loco indicari crediderim. Id enim probant et noctes in precibus traductæ et mutua de rebus divinis colloquia. Non dicit Basilius se una cum Eustathio hæc in-

ctaque et interdum colloquia habebamus inter nos? Num quidpiam affine in animo habere deprehensimus? Quando vero beatum Silvanum simul visitabamus, nonne iter nobis de his rebus sermones habuit? Eusinoe itidem, quando una cum pluribus episcopis Lampsacum profecturi, me accersivistis, nonne de fide erant sermones? Nonne omni tempore notarii tui mihi aderant adversus hæresim dictanti? nonne charissimi tui discipuli mecum omni tempore fuerunt? Quid, cum fraternitates inviserem, 340 unaque cum illis in precationibus pernoctarem, disserens et audiens semper de Deo sine contentione, an non accurata exhibui sententiæ meæ argumenta? Quomodo ergo tanti temporis experientia minor esse visa est putrida adeo ac infirma suspicione? Quem autem te priorem ac potiolem animi mei testem esse oportebat? Quæ Chalcedone de fide a nobis dicta sunt, quæ sæpenumero Heracleæ, quæ prius in Cæsareæ suburbio, an non ex nostra parte consona sunt omnia? an non omnia inter se consentiunt? nisi quod incrementi, ut dixi, aliquid ex profectu conspicitur in sermonibus: quod immutatio non est ex deteriori in melius, sed eorum quæ deerant complementum ex scientiæ accessione²². Quomodo autem illud etiam non cogitas, patrem non accepturum peccatum filii, neque filium peccatum patris accepturum; sed in suo quemque peccato moriturum? Mihi autem neque pater est is qui apud te male audit, neque filius. Neque enim magister meus fuit, neque discipulus. Quod si oportet parentum peccata filii crimina fieri, multo æquius ut quæ sunt Arii, in ejus discipulos vertantur, et si quis Aetium genuit hæreticum, in caput parentis resiliant filii criminationes. Sine autem injustum est propter illa quempiam culpam, multo profecto justius est, ut ob eos qui ad nos non pertinent, in judicium non vocemur, si tamen peccaverunt omnino, si quid ab ipsis scriptum est condemnatione dignum. Venia enim mihi danda non credenti quæ adversus illos dicuntur; siquidem mea ipsius experientia quanta sit ad calumniam proclivitas accusatorum declarat.

6. Nam etiamsi decepti, meque existimantes consortem esse sententiæ eorum, qui conscripserunt illa Sabellii verba, quæ ab ipsis circumferuntur, ad accusandum me venissent; ne sic quidem venia digni essent, quod ante manifesta indicia, protinus maledictis figant ac vulnerent homi-

nasteria invisisse; sed fidem suam ex his, quæ illic disseruit, exploratam Eustathio esse debuisse: quod argumento est monachos illos Eustathio subiectos fuisse; vel saltem amicos et familiares.

(3) Χαλκηδόνος. Coisl. secundus et Reg. secundus Καλχηδόνος. Mox Harlæanus τὰ ἐπὶ πρότερον.

(4) Κατὰ τῶν. Ita sex mss. Editi τὰ τῶν. Codex Harlæanus κατὰ τῶν.

(5) Ὑπέχειν εὐθύναν. Harlæanus codex hanc nobis suppeditavit lectionem. Legitur enim in aliis codicibus mss. et editis λόγων ἔχειν εὐθύναν.

nes, nullius injuriæ reos, ne dicam, arctissima A
amicitia conjunctos; tum quia qui falsas in seipsis
habent suspensiones, id argumento est, eos a Spi-
ritu sancto non duci. Multa enim animo volvenda,
multæ noctes ducentæ sunt insomnes, multisque
cum lacrymis a Deo veritas exquirenda est ei, qui
se ab amicitia fratris abscindere meditatur. Nam
si mundi hujus iudices, quando facinorosum quem-
piam morti addicturi sunt, remonent vela, et peri-
tissimos 341 quosque ad rei propositæ considera-
tionem advocant, ac multum temporis insument,
nunc quidem legis austeritatem intuentes, nunc
vero naturæ communitatem reverentes, ac dum
multum ingeniscunt, et necessitatem deplorant,
iudicium omnibus faciunt invitos se legi servire,
neque ex libidine sua sententiam ferre damnan-
tem; quanto rem majore diligentia ac sollicitudine
et cum pluribus deliberatione dignam existimare
debet, qui se a fratribus amicitia longo tempore
confirmata abrumpere meditatur? At una epistola
eque ambigua. Neque enim dixerint ex subscri-
ptionis signis eam sibi cognitam esse, qui profecto
non eam quæ primo scripta est, sed exemplum in
manus acceperunt. Ex epistola igitur una, eque
vetusta. Anni enim sunt hactenus viginti, ex quo

(6) *Τοὺς μὴδὲν ἀδικήσαντας*. Hanc quoque le-
ctionem codici Harlezano acceptam referimus. Editi
τοὺς μὴδὲ αὐτοὺς συνδιατρίψαντας. Sex mss. codices
τοὺς μὴδὲν συνδιατρίψαντας, qui nunquam eorum
consuetudine nisi sunt. Nemo non videt quantum re-
pugnet hæc scriptura historiæ S. Basilii ac nomi-
natum pluribus locis hujus epistolæ, ex quibus patet
Basilium cum Eustathio ejusque discipulis arctis-
sima conjunctum amicitia fuisse; nedum se eorum
consuetudine usum neget.

(7) *Πολλὰ γὰρ*. Voculam, quæ deerat in editis,
desumpsimus ex codice Harlezano, ac omnino nec-
essaria videtur ad orationis juncturam.

(8) *Ἀφέλκονται*. Ita codex Harlezanus. Alii codi-
ces mss. et editi *ἐφέλκονται*. Valesius in notis ad
cap. 2. libri xviii Am. Marcellini, et Gothofredus
comment. in lib. 1. *Cod. Theod.*, pag. 42, hoc Basilii
testimonium utuntur, ut probent in gravioribus causis
velum obtendi et contrahi solitum fuisse, ut iudices
attentius deliberarent, plebe non obstrepente. Sed
tamen contrariam prorsus in sententiam Basilii
verba videntur accipi debere. Nam illud *ἀφέλ-
κονται*: non idem sonat ac *obducunt vela*, sed idem
potius ac *retrahunt et remonent*. Deinde vero quod
addit Basilium πάνδημοι πάσι γίνονται, iudicium de-
signat in clarissima luce et omnium oculis exposi-
tum. Quare etiamsi legeremus *ἐφέλκονται*, nequa-
quam vertendum esset, *vela obducunt*, sed potius
contrahunt, ut iudices ab omnibus videantur. Atque
eo sensu usurpatur illa vox apud Joannem Chryso-
stomum hom. 56 in *Matth.* ubi sic legitur: Ἐπι-
τοὺς δικασταῖς, ὅταν δημοσίᾳ κρίνωσι, τὰ παραπε-
τάσματα συνελκύσαντες οἱ παροσιώτες πᾶσιν αὐτοὺς
δεικνύουσι. Cum publice sententiam iudices prolaturi
sunt, velamina statores contrahunt ut ab omnibus
videantur. Sic etiam ait Basilium, homil. in *psalm.*
xxxii, p. 140, num. 8, ut Deus videat quæ ab homi-
nibus fiunt, non portas aperiri, non vela contrahi,
ὡ παραπετάσματα συνάγονται. Ipse Gothofredus
videtur erratum suum agnovisse; nam in observa-
tionibus ad librum xiii, tit. 9, leg. 6, in qua decer-
nitur ut de submersis navibus levato velo iustæ
causæ cognoscantur, ex his Basilii verbis repetit

τοὺς μὴδὲν ἀδικήσαντας (6)· ἵνα μὴ εἴπω, ὅτι καὶ
τοὺς εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτοῖς φίλιαν συνδεδεμένους·
καὶ ὅτι ἀπόδειξις τοῦ μὴ Πνεύματι ἀγεσθαι ἄξιον τὸ
ψευδεῖς ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τὰς ὑπολήψεις. Παλλὰ
γὰρ (7) δεῖ μεριμνησῆαι καὶ πολλὰς ἀγρόπλους νύκτας
διενεγκεῖν, καὶ μετὰ πολλῶν διακρύων ἐκζητῆται
παρὰ Θεοῦ τὴν ἀλήθειαν, τὸν μέλλοντα φίλιας ἀδεί-
φοῦ διατέμνεσθαι. Εἰ γὰρ οἱ τοῦ κόσμου ταῦτα
ἀρχόντες, ὅταν τινὰ τῶν κακοῦργων θανάτῳ κατα-
δικάζειν μέλλωσιν, ἀφέλκονται (8) τὰ παραπετά-
σματα, καλοῦσι δὲ τοὺς ἐμπειροτάτους πρὸς τὴν
ὑπὲρ τῶν προκειμένων σκέψιν, καὶ πολλὸν ἐνοχιά-
ζουσι χρόνον, νῦν μὲν τοῦ νόμου τὸ αὐστηρὸν ὁρῶν-
τες, νῦν δὲ τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως δυσωπούμενοι,
καὶ πολλὰ στενάξαντες (9) καὶ τὴν ἀνάγκην ἀπει-
φυρόμενοι, πάνδημοι (10) πᾶσι γίνονται πρὸς ἀνάγκην
(11) ὑπηρετοῦντες τῷ νόμῳ, οὐ κατ' οἰκίαν
ἡδονὴν ἐπάγοντες τὴν κατάκρισιν· πόσῳ χρητέ-
ριος σπουδῆς ἄξιον ἡγεσθαι καὶ μεριμνησῆαι καὶ τῆς
μετὰ πλειόνων βουλῆς τὸν μέλλοντα φίλιας ἀδείκτων
ἀπορρήγνυσθαι, τῆς ἐν πολλῷ χρόνῳ βεβαιωθείσης·
'Ἀλλὰ μὲν ἐπιστολῆ, καὶ αὐτὴ ἀμφίβολος. Οὐδὲ γὰρ
ἂν εἴποιεν (12) ἐκ τῶν τῆς ὑπογραφῆς συμβῶν
αὐτὴν ἐπεγνωκέναι, οἳ γε οὐχὶ τὴν πρώτως γραφέ-
σαν, ἀλλὰ τὴν μεταγραφείσαν εἰς χεῖρας ἔλαβον.

exemplum iudicii patente velo peracti.¹

(9) *Στενάξαντες*. Ait auctor *Constitutionum apo-
stolicarum*, l. ii, c. 52, iudicem, cum sententiam
capitale laturus est, sublatis ad caelum manibus,
contestari insontem se esse humani sanguinis: Ὅρον
καὶ ψῆφον θανάτου ὁ μέλλων ἐκφέρειν κατ' αἵμα,
πρὸς τὸν φίλιον ἐπάρας τὰς χεῖρας, διαμαρτύρεται
ἀθῶος ὑπάγειν τοῦ αἵματος τοῦ ἀνθρώπου.

(10) *Πάνδημοι*. Quamvis satis commode legatur
in editis ὅηλοι, præferenda tamen fuit sex codicum
mss. auctoritas, nempe Harl., Med., Coisl. utrius-
que, Vaticani et Regii secundi, in quibus est πάν-
δημοι. Illud autem observandum est, non loqui
Basilium de omnibus iudicibus, sed de iis qui
suam æquitatem omnibus notam esse et testatam
volebant. Sic Gregorius Nazianzenus laudat Candi-
dianum in epistola 194, quod sub clara luce, ὡς
λαμπρῶ τῷ φωτὶ controversias dirimat. Julianus,
teste Ammiano lib. xviii, cap. 1: Numerium Nar-
conensis paulo ante rectorem, accusatum ut iuram,
inutilitate censorio vigore pro tribunali palam ad-
missis volentibus audiebat. Multa alia occurrunt
ejusmodi exempla, quæ cum referri soleant ut in-
signia quædam æquitatis specimina, argumentis
sunt, nec legem fuisse, nec omnium iudicium mo-
rem, ut velum expanderetur. Coniux Galli Cæsaris
non audebat secretarium ingredi, sed exsertat
aurem subinde per aulæum, ut ait Ammianus lib.
xiv, c. 9. In *Constitutionibus apost.* lib. ii, cap. 52,
proponitur iudicibus ecclesiasticis exemplum iudi-
cium sæcularium, qui reum non statim ad supplicium
mittunt, sed pluribus diebus cum multa consulta-
tione et interjecto velo inquirent de crimine, μετὰ
συμβουλίῳ πολλοῦ καὶ παραπετάσματος μέτρον. In
codice Theodosiano nulla alia lex præscribit, ut le-
vato velo causæ cognoscantur, præter eam, quam ab
Honorio de submersis navibus latam modo citavi-
mus.

(11) *Πρὸς ἀνάγκην*. Desunt hæc verba in Med.,
Coisl. primo et Reg. secundo.

(12) *Ἐπιοιεν... οἳ γε... ἔλαβον*. Ita codex Harl.
Tres alii εἴποις... ὅς γε... ἔλαβες.

Ἐς ἐνὸς τοίνυν γράμματος, καὶ τούτου παλαιοῦ. Ἐκείνη γὰρ ἐστὶν εἰς τὸν νῦν χρόνον ἀφ' οὗ γράμματα τι πρὸς τὸν ἀνδρᾶ ἐκείνον. Ἐν δὲ τῷ μετὰ τούτω χρόνῳ οὐδένα τοιοῦτον ἔχω μάρτυρα τῆς ἑμαυτοῦ προαιρέσεως καὶ τοῦ βίου, ὡς τοὺς νῦν ἐπιπτώσας μοι κατηγοροῦς.

7. Ἄλλ' οὐ γὰρ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ χωρισμοῦ αἰτία, εἴτις δὲ ἐστὶ τῆς διαστάσεως ἡ ὑπόθεσις, ἣν ἐγὼ λέγειν αἰσχύνομαι, κἄν ἐσίγησα (13) δὲ πάντα τὸν χρόνον, εἰ μὴ τὰ νῦν πεπραγμένα ἀναγκαίαν μοι καθίστη διὰ τὸ τῶν πολλῶν λυσιτελεῖς τῆς ὅλης αὐτῶν προαιρέσεως τὴν φανέρωσιν. Ἐνόμισαν οἱ χρηστοὶ ἐπιβῶν αὐτοῖς εἶναι πρὸς τὴν τῆς δυναστείας ἀνάγκην τὴν πρὸς ἡμᾶς κοινωνίαν. Καὶ ἐπειθὴ ὑπογραψῆ τινα πίστειως προσελήφθησαν, ἣν ἡμεῖς αὐτοῖς πρᾶξιναμεν, οὐκ αὐτοὶ ἀπιστοῦντες αὐτῶν τῷ φρονήματι (ὁμολογῶ γὰρ), ἀλλὰ τὰς ἐπ' αὐτοῖς ὑπονοίας, ἃς οἱ πολλοὶ τῶν ὁμοφύχων ἡμῶν ἀδελφῶν εἶχον, θεραπεῦσαι βουλόμενοι, ἵνα μηδὲν ἐκ τῆς βιολογίας ἐκείνης δόξῃ αὐτοῖς ἐμπόδιον ἀπαντᾶν, πρὸς τὸ ὑπὸ τῶν νῦν κρατούντων (14) παραβεχθῆναι, ἀπέπειναν τὴν πρὸς ἡμᾶς κοινωνίαν· καὶ ὑπόθεσις τῆς ἀποβήξεως τὸ γράμμα τοῦτο ἐπενοήθη. Σμῆμιον δὲ τῶν λαγομένων ἐναργέστατον, ὅτι, ἀποκρίσαντες (15) ἡμᾶς, καὶ συνθέντες τὰς μέμφεις ἃς ἔβουλοντο καθ' ἡμῶν, πρὶν ἡμῖν ἀποσταλαί, τὰ γράμματα περιέπεμπον πανταχοῦ. Ἐπιτὰ γὰρ πρότερον ἡμέραις τοῦ εἰς τὰς ἐμὰς ἀρικήσθαι χεῖρας παρ' ἄλλοις (16) ἐφάνη ἡ ἐπιστολὴ· οἱ, ἐξ ἐτέρων καλεζόμενοι, ἐτέροις ἐμελλόν παραπέμπειν. Οὕτω γὰρ ἐπενοήσαν ἵνα ἐνὶ παραδιδόναί, ἵνα ταχεῖα αὐτοῖς (17) κατὰ πᾶσαν τὴν χώραν γένηται ἡ διάδοσις. καὶ ταῦτ' ἐλάγγοτο μὲν ἐτι τότε παρὰ τῶν σαφέστατα τῶν τὰ ἐκείνων ἐξαγγελλόντων. Ἐκρίναμεν δὲ σωτηρίαν, ἕως ἂν ὁ ἀποκαλύπτων τὰ βαθέα σαφεστάτοις καὶ ἀναντιβῆθῆτοις ἐλέγχοις δημοσιεύσῃ τὰ κατ' αὐτοῦς.

aliquid ad virum illum scriptum est. Interjecto autem illo tempore talem sententiæ meæ ac vitæ testem habeo neminem, quales qui nunt in me invehuntur accusatores.

7. At enim epistola separationis causa non est, verum alia est disjunctionis ratio, quam equidem referre verecundor, ac semper siluisse, nisi ea quæ nunc gesta sunt, necessitatem mihi attulissent totius eorum consilii ob multorum utilitatem oculis exponendi. Existimarunt boni viri impedimento sibi esse ad recuperationem potestatis communionem nostram. Et quia fidei quadam subscriptione præoccupati sunt, quam nos ipsis proposueramus, non quod ipsi illorum sententiæ diffideremus (factor enim), sed quod suspiciones, quas de illis multi ex unanims nostris fratribus habebant, sanare vellemus; ne quid ex illa confessione videatur ipsis impedimenti occurrere, quominus ab iis qui nunc dominantur, suscipiantur, communionem nobis renuntiarunt; ac materia disjunctionis, hæc epistola excogitata est. Indictum autem eorum, quæ dico, manifestissimum est, quod cum descripsissent nos, et querelas, ut ipsis libebat, contra nos finxissent, antequam ad nos litteras mitterent, eas quoquoversum sparserint. Septem namque dies priusquam in nostras manus perveniret, visa est illorum epistola apud alios, 342 qui eam ab aliis acceptam ad alios missuri erant. Ita enim statuerant ipsam ab altero alteri tradi, ut celeriter in universam regionem distribueretur. Atque hæc dicebantur quidem jam tum ab iis, qui illorum agendi rationem manifestissime nobis annuntiarunt. Censuimus tamen silendum esse, donec qui arcana revelat, clarissimis atque evidentissimis argumentis consilia ipsorum proderet.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΔ'.

EPISTOLA CCXXIV.

Exponit astutiam Eustathii, qui epistolæ convitiis in Basilium refertæ hæretica verba subjecerat, tacito auctoris nomine, ut ipse Basilium auctor esse videretur. Objectam sibi communionem cum Apollinario, re, ellit, suamque sententiam declarat, cum omnibus notam esse ac ipsi etiam Eustathio; tum facile perspicui posse ex ipsa illa fide, cui Eustathius subscripsisse se dolebat, nec tamen dolorem suum palam testari audebat, quamvis revera ab hac fide discessisset, et aliam omnino contrariam Gelasio tradidisset.

Γενεθλίῳ πρεσβυτέρῳ.

Genethlio presbytero.

1. Ἐδεξάμην τὰ γράμματα τῆς σῆς εὐλαβείας (18) καὶ ἐπήνεσα τὴν προσηγορίαν ἣν εὐστόχως ὠνόμασας τὸ βιβλίον τὸ ὑπ' αὐτῶν συγγεγραμμένον, προσαγο-

1. Accepi litteras pietatis tuæ, et laudavi appellationem, qua apte nominasti scriptum ab illis libellum, cum libellum repudii appellasti. Quem qui-

(15) *Kâr ἐσίγησα.* Ita Harl. Editi καὶ ἐσίγησα. Paulo post Coisl. primus et Med. cum duobus aliis ἀναγκαῖόν μοι. Mox editi Νομιζοῦσι γὰρ. Med., Coisl. uterque et Regius primus νομιζέτωσαν. Regius secundus νομιζέτω σε. Harlæanus codex ut in lecta.

mendosior in codicibus manu exaratis. Sed Harlæanus codex, ut multa alia, ita hoc quoque in loco sanavit quod prave in editis et aliis codicibus mss. legebatur ἀποστήσαντες ἡμᾶς.

(14) *Τῶν νῦν κρατούντων.* Sæpe Basilium hac voce imperatorem designat, ut observavimus in notis ad epistolam 66. Sed non dubium est quin Euzoius hoc loco designetur. Nam veram dissensionis causam hanc offert Basilium in epistola 226, n. 3, quod Eustathius existimaret, tum demum se Euzoio probatum iri, si se a Basilio abalienasset.

(16) *Παρ' ἄλλοις.* Hæc addita ex cod. Harl.
(17) *Αὐτοῖς.* Legitur αὐτῆς. in quatuor codicibus mss. nempe Val., Regio utroque et Coisl. secundo. Atque hæc quidem scriptura satis commoda videri possit; sed tamen vulgatam prætulimus, quæ et sua sponte melior videtur, et melioris notæ codicum auctoritate nititur.

(15) *Ἀποκρυφάρτες.* Nulla fere Basilii epistola

(18) *Τῆς εὐλαβείας σου.* Sic mss. tres vetustissimi. Editi τῆς εὐλαβείας σου.
*Alias CCCXLV. Scripta anno 375.

dem qui scripsere, quæ sibi paraverint pro eo defensionem apud Christi tribunal, quod decipi non potest, intelligere non possum. Nam accusationem in me proferentes, meque perstringentes vehementer; narrantes quæ volebant, non quæ veritati consona; plurimam præ se humilitatem ferentes, mihi superbix tumorem affingentes, quod eos, qui missi ab ipsis fuerant, non exceperim, falsa omnia, aut saltem pleraque ne periculose loquar; tanquam hominibus, et non Deo suadentes, quærentesque placere hominibus, et non Deo, apud quem nihil veritate pretiosius, ita conscripserunt. Deinde scriptis in nos litteris hæretica verba subjecerunt, celato impietatis auctore, ut multi ac simpliciores ex præmissa in nos accusatione nostra esse crederent, quæ subjuncta fuerant; propterea quod, qui nos artificiose calunniantur, prætermisissent nomen parentis pravorum dogmatum, ac simplicioribus suspicandum reliquissent, nos esse qui hæc aut excogitavimus aut scripsimus. Itaque cum hæc vobis explorata sint, adhortor ut nec ipsi turbemini, et vacillantium perturbationem sedetis; quamquam non ignoro defensionem meam non facile admissum iri, eo quod nefaria maledicta, a personis auctoritate pollutibus in nos effusa, aures præoccupaverint.

2. Quod autem nostra non sunt, quæ ut nostra circumferuntur, arbitror equidem, etsi furor in me conceptus omnino rationi eorum tenebras offundit, quominus quid utile sit videant, **343** tamen si a vobis ipsis interrogentur, nequaquam fore ut ita percalleant et obdurescant, ut audeant mendacium eloqui suo ipsorum ore, ac mea esse scripta illa dicere. Quod si mea non sunt, cur condemnor ob aliena? Sed dicturi sunt communicatorem Apollinarii me esse, ac ejusmodi dogmatum pravitatem animo amplecti. Reposcantur ab eis argumenta. Nam si cor humanum scrutari sciunt, hoc ipsum profiteantur, et vos agnoscite verum ab illis in omnibus dici. Sin autem ex rebus apertis et ante omnium oculos positis meam arguunt communionem, ostendant aut canonicas litteras a me ad ipsum missas, aut ab illo ad me, aut cleri-

(19) Ἀπὸ τῆς ἀγάπης ἡμῶν ἀποστήναι. Hæc verba perincommodè hoc loco posita sunt, nec aptè cohærent cum his quæ præcedunt. Si quis autem diligentius attendat, facile perspiciet his verbis rationem afferri, cur libellus ab Eustathio compositus, libellus repudiî vocatus sit, nempe quia per hunc libellum a charitate Basilii decesserat, sive, ut verbum verbo reddam, a discedendo a charitate Basilii. Quare non difficilis conjectura est hanc observationem sive explicationem libelli repudiî, non ab ipso Basilio, quem minime decuisset in rem manifestam, sed ab alio appositam fuisse, idque ad marginem, unde postea in contextum irrepserit.

(20) Ὀὐχ οὐα. Sic Harl. et Coisl. primus cum Regio secundo. Editi οὐχ ἄ. Habet etiam antea Harlæanus οὐα ἐβούλοντο.

(21) Ὡς μὴ δεξαμένοις. Harl. et Med. ὡς μὴ δεξαμένων.

(22) Αὐτῶν. Deest in Regio utroque et Coisl.

ρεύσας βιβλίον ἀποστασίου. Ὅτι οἱ συγγράμματα (ἀπὸ τῆς ἀγάπης ἡμῶν ἀποστήναι [19]) τίνα ἰερείπιασιν τὴν ἀπολογία ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀπαρρηγόιστου βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἐννοεῖν οὐκ ἔχω. Προθέτοντες γὰρ ἡμετέραν κατηγορίαν, καὶ σφοδρῶς τῶν καταδραμόντων, καὶ διηγησάμενοι ἄ ἐβούλοντο, οὐ οὐα (20) ἢ ἀλήθεια ἔχει, σχηματισάμενοι ἐαυτῶν πολλὴν ταπεινωσιν, καὶ ἡμῖν περιθέτοντες ὑπερηφανίας ἔγκον, ὡς μὴ δεξαμένοις (21) τοὺς παρ' αὐτῶν ἀποσταλέντας, πάντα ψευθεῖ, ἢ τὰ γε κλειστοῦ αὐτῶν (22), ἵνα μὴ ἐπικινδύνως φθέξωμαι, ὡς ἀνθρώπου κίθοντες, καὶ οὐχὶ Θεοῦ, καὶ ζητοῦντες ἀνθρώπου ἀρέσαι, καὶ οὐχὶ Θεοῦ, παρ' ᾧ οὐδὲν ἐστὶν ἀλήθεια; προτιμότερον, οὕτως συνέγραψαν. Ἐἴτα ἐκεῖνοι οὐ καθ' ἡμῶν γράμμασιν ὑπέταξαν βήματα αἰρετικῶν τῶν συγγραφέα τῆς ἀσεβείας ἀποκρυφάμενα (23), ἵν' οἱ πολλοὶ καὶ ἀπλούστεροι ἐκ τῆς προεταγμένης ἡμῶν κατηγορίας ἡμέτερα εἶναι νομίσωσι τὰ σημειώμενα, διὰ τὸ παρὰ τῶν τεχνικῶς ἡμᾶς διαβαλλόντων σιωπηθῆναι μὲν τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τῶν κληρῶν δογμάτων, καταλειφθῆναι δὲ τῇ ὑπονοίᾳ τῶν ἀραιοτέρων τὸ ἡμᾶς εἶναι τοὺς ταῦτα ἢ ἐνθυμηθέντας ἢ γράψαντας. Ταῦτα οὖν γινώσκοντας ἡμεῖς (24) παρακαλοῦμεν αὐτοὺς τε μὴ ταράσσεσθαι, καὶ τῶν σαλευομένων τοὺς θορύβους κατασιγάξαι· εἰ καὶ οἱ οὐκ ἔδωκαν δὲσπαράδεκτον ἡμῶν οὐσαν τὴν ἀποσθεθῆναι ἡμῶν τὰς κληρῶν βλασφημίας.

2. Περὶ μὲν οὖν τοῦ, ὅτι οὐκ ἐστὶν ἡμέτερα τὰ ἡμέτερα περιφερόμενα, νομίζω, εἰ καὶ πάντῃ ἐκ τῶν ἡμῶν θυμῶς ἐπισκοτεῖ τοῖς λογισμοῖς αὐτῶν πρὸς τὸ συνορᾶν τὸ συμφέρον, ὁμῶς ἐὰν ἐρωτηθῶσι παρ' ὑμῶν αὐτῶν, μὴ ἀν' αὐτοὺς εἰς τοσοῦτον εἶδεν σκληρότητος, ὥστε τολμῆσαι φθέξασθαι τῷ ἐπιστόματι τὸ ψεῦδος, καὶ εἰπεῖν, ὅτι ἐμὰ ἐστὶ τὰ συτάγματα. Εἰ δ' οὐκ ἐμὰ, διὰ τί κρίνομαι ὑπὲρ τῶν ἀλλοτρίων (25); Ἄλλ' ἐροῦσιν, ὅτι κοινῶς Ἀπολλινάριου (26) ἔγῳ, καὶ τῶν τοιοῦτων δογμάτων τῆς διαστροφῆς ἔγῳ ἐν ἡμαυτῷ. Ἀπατηθήσαντες τῆς ἀποδείξεως. Εἰ μὲν γὰρ καρδίαν ἀνθρώπου διερευνῆσαι, τοῦτο ὁμολογησάτωσαν· καὶ γνωρίσατε αὐτῶν τὴν περὶ πάντα ἀλήθειαν· εἰ δὲ ἐκ τῶν φαινόμενων καὶ πᾶσι προδήλων ἐλέγχουσι μου τὴν κωνονίαν, δεξιζάτωσαν ἢ κωνονικὰ (27) γράμματα παρ' ἐμοῦ πρὸς αὐτὸν διαπεμπόμενα, ἢ παρ' ἐκεῖνου πρὸς

D secundo.

(23) Ἀποκρυφάμενοι. Coisl. primus et Harl. ἐπικρυφάμενοι. Paulo post editi ἐκ τῆς προγεγραμμένης. Tres vetustissimi codices ut in textu.

(24) Ἡμᾶς. Hanc vocem addidimus ea sex mss.

(25) Ὑπὲρ τῶν ἀλλοτρίων. Med. et Coisl. primus ὑπὸ τῶν, etc.

(26) Ἀπολλινάριου. Ita scriptum in nostris mss. quinque. Harl., Med., Coisl. utroque et Reg. secundo. Editi Ἀπολλινάριου.

(27) Κωνονικὰ. Ita Harl., Med. et Coisl. utroque Regio secundus et Paris. Editi habent κωνονικὰς, litteras communionis. Consentit cum nostris mss. codicibus concilii Antiocheni canon octavus, qui vetat, ne presbyteri, qui sunt in pagis, deni canonicas epistolas, μηδὲ πρεσβυτέρους τοὺς ἐν ταῖς χύραις κωνονικὰς ἐπιστολάς διδόναι. Vide notas in epist. 129.

ἐμὲ ἢ τῶν κληρικῶν τὰς πρὸς ἡμᾶς ἐπιμιξίας, ἢ εἰ
 να (28) αὐτῶν εἰς κοινωνίαν εὐχῆς ἐδεξάμεθά ποτε.
 Εἰ δὲ ἐπιστολὴν προφέρουσι τὴν λοιπὴν πρὸ κα' ἐτῶν
 γράψαντες αὐτῶ, παρὰ λαϊκοῦ πρὸς λαϊκόν· καὶ
 οὐδὲ ταύτην ὡς γέγραπται παρ' ἐμοῦ, ἀλλὰ μετα-
 ποιθεῖσαν, ὑπὸ τίνων δὲ, ὁ Θεὸς οἶδε· γνωρίσατε
 αὐτόθεν τὴν ἀδικίαν, ὅτι οὐδεὶς ἐν ἐπισκοπῇ ὦν
 ἐγκαλεῖται, εἰ τι κατὰ ἀδιαφορίαν ἐν τῷ λαϊκῷ βίῳ
 ἀπαρητήτως ἔγραψε· καὶ τοῦτο μὴδὲ περὶ πί-
 στως, ἀλλὰ ψιλὸν γράμμα φιλικὴν ἔχον προσηγο-
 ρίαν. Τὰχα δὲ κάκεινοι φαίνονται καὶ Ἑλλῆσι καὶ
 Ἰουδαίοις γράψαντες, καὶ μὴ ἔχοντες ἔγκλημα. Μά-
 χρι γὰρ σήμερον, οὐδεὶς ἐκρίθη ἐπὶ τοιούτῳ πρά-
 γματι, ἐφ' ᾧ ἡμεῖς καταδικαζόμεθα παρὰ τῶν δι-
 υλιζόντων τοὺς κύνωπας. Ὅτι μὲν οὖν (29) οὕτε ἐγρά-
 ζομεν ἐκεῖνα, οὕτε συντεθείμεθα αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ
 ἀναθεματίζομεν τοὺς ἔχοντας ἐκεῖνο τὸ πονηρὸν
 φρόνημα, τὸ τῆς συγχύσεως τῶν ὑποστάσεων, ἐν ᾧ
 ἢ ἀσεβοστάτη αἵρεσις τοῦ Σαβελλίου ἀνευεώθη·
 τοῦτο μὲν οὖν γνῶριμον τῷ Θεῷ, τῷ τὰς καρδίας
 γινώσκοντι· γνῶριμον δὲ καὶ πάση τῇ ἀδελφότητι,
 τῇ εἰς παῖραν ἐλθούσῃ τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως.
 Καὶ αὐτοὶ δὲ ἐκεῖνοι, οἱ νῦν σφοδροὶ κατήγοροι
 ἡμῶν, ἐρευνησάτωσαν τὸ ἴδιον συνειδὸς, καὶ γνῶ-
 σκται, ὅτι ἐκ παιδὸς μακρὰν ἐγένόμεθα τῶν τοιού-
 των ὁγμάτων.

3. Τί δὲ ἐστὶ τὸ ἡμέτερον φρόνημα, εἰ τις ἐπι-
 ζῆσι, γινώσκειται ἀπ' αὐτοῦ τοῦ γραμματίου (30), ἐν
 ᾧ ἢ ὑπογραφῇ αὐτοῦ (31) ἐστὶν ἰδιόχειρος, ἣν ἐκεῖ-
 νοι βουλόμενοι ἀθετήσαι, τὴν ἐαυτῶν μεταβολὴν
 κρῖπτουσι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ συκοφαντίᾳ. Οὐ γὰρ
 ἠκολογοῦσιν, ὅτι μετεμελήθησαν τῷ παρ' ἡμῶν ἐπι-
 δόλῳ αὐτοῖς βιβλίῳ ὑπογράφοντες· ἀλλ' ἡμῖν ἐπι-
 ζήρουσι ἐγκλήματα ἀσεβείας, νομίζοντες ἀγνοεῖ-
 σθαι, ὅτι πρόσχημα μὲν αὐτοῖς ἐστὶν ἢ ἀπ' ἡμῶν
 ἀναχώρησις· τῇ δὲ ἀληθείᾳ τῆς πίστεως ἀνακεχω-
 ρήσαν, ἣν πολλάκις ἐπὶ πολλῶν ἐγγράφως ὁμο-
 λογησάντες, τὸ τελευταῖον καὶ παρ' ἡμῶν ἐπιδοθεῖ-
 σαν ἐδέξαντο, καὶ ὑπέγραψαν, ἃ πᾶσιν (32) ἔξεστι
 ἀναγινώσκειν, καὶ παρ' αὐτῶν τῶν γραμμάτων δι-
 ἄκχεσθαι τὴν ἀλήθειαν. Γνωρίμη δὲ αὐτῶν ἐστὶ ἢ
 προαιρέσις, ἐὰν τις μετὰ τὴν ὑπογραφὴν, ἣν ἡμῖν
 ἐπέδωκαν (33), ἀναγνῶ τὴν πίστιν, ἣν Γελασίῳ
 ἐπέδωκαν, καὶ γνῶ πόσον τὸ διάφορον ἐκείνης τῆς
 ἡμολογίας πρὸς ταύτην. Οἱ τοίνυν οὕτως εὐκόλως
 πρὸς τὰ ἐναντία μετατρέπομενοι μὴ τὰ ἀλλότρια
 χάρη διερευνάτωσαν· ἀλλὰ τὴν δοκὸν τὴν ἐν τῷ
 οἰκίῳ ὀφθαλμῷ ἐκβαλλέτωσαν. Ἐντελέστερον δὲ δι'
 ἄλλης ἐπιστολῆς περὶ πάντων καὶ ἀπολογούμεθα καὶ
 ἐδάσκαμεν, ἥτις πληροφορήσει τοὺς τὸ πλέον ἐπι-
 ζήσοντας. Ὑμεῖς δὲ ἐν τῷ παρόντι ταῦτα ἡμῶν

²⁸ Matth. xxiii, 24. ²⁹ Matth. vii, 4. ³⁰ II Cor. ii, 8.

(28) *Ἡ εἰ τινα.* Voculam εἰ addidi ex Harl. et
 Med. Paulo post editi εἰς κοινωνίαν ἢ εὐχῆν. Tres
 niss. εἰς κοινωνίας εὐχῆν. Melius Harl. et Coisl.
 primus, quos in textu secuti sumus.

(29) *Ὅτι μὲν οὖν.* Ultima vocula addita ex Harl.
 et Coisl. primo. Ibidem editi συντεθείμεθα. Iidem
 duo codices ut in textu.

(30) *Γραμματίου.* Coisl. uterque, Regius secun-

A corum nobiscum commercia, aut quempiam eo-
 rum ad precum communionem an unquam admise-
 rim. Quod si epistolam proferunt, cæterum ante
 annos viginti quinque ad ipsum scriptam, a laico
 ad laicum, et ne hanc quidem ut a me scripta est,
 sed adulteratam, a quibus autem, Deus scit; hinc
 manifeste injuriam agnoscite, quod episcopus nul-
 lus accusatur, si quid laicus in re indifferenti mi-
 nus considerate scripserit: idque non de fide quid-
 quam: sed simplex scriptum amicam habens salu-
 tationem. Forte autem et ipsi comperiuntur et ad
 gentiles et ad Judæos scripsisse; nec crimen sus-
 tinere. Nam ad hunc usque diem nemo de re
 ejusmodi in judicium vocatus est, de qua nos ab
 iis qui culices percolant²⁸, condemnamur. Quod
 igitur neque hæc scripsimus, neque probavimus,
 sed et anathematizamus eos, qui pravam hanc tenent
 sententiam, hypostaseon confusionem, in
 qua maxime impia hæresis Sabellii renovata est;
 id quidem notum est Deo, qui corda cognoscit;
 notum et fraternitati omni, quæ meæ humilitatis
 periculum fecit. Imo etiam illi ipsi, qui me nunc
 vehementer incusant, suam ipsorum conscientiam
 perscrutantur, ac noscent me a puero longe ab
 ejusmodi dogmatibus remotum fuisse.

3. Quid autem sentiam, si quis requirat, id per-
 spiciet ex illo scripto, cui apposita est eorum prop-
 ria manu subscriptio, quam dum volunt delere,
 mutationi suæ latebras in calumniis nostris quærunt.
 Non enim fatentur se poenitere, quod tradito ipsis
 a me libello subscripserint: sed mihi inferunt crimi-
 na impietatis, rati neminem videre, prætextum
 esse ipsorum a me disjunctionem; at revera eos a
 fide defecisse, quam sæpe coram multis scripto
 professi, tandem et a me traditam susceperunt, ac
 iis subscripserunt, quæ omnibus legere licet, et ab
 ipsis scriptis edoceri veritatem. Manifestum autem
 illorum erit propositum, si quis post subscriptio-
 nem, quam nobis **344** dederunt, legat fidem quam
 Gelasio tradidere, et animadvertat quantum hæc
 ab illa confessio differat. Quocirca qui tam facile
 in contraria vertuntur, ne scrutentur alienas festu-
 cas: sed irabem in suo ipsorum oculo hærentem
 D ejiciant²⁹. Cæterum plenius in alia epistola de om-
 nibus respondemus et docemus: quæ quidem plura
 desiderantibus satisfaciet. Vos autem in præsentia
 acceptis his meis litteris, tristitiam omnem depo-
 nite, et charitatem erga nos confirmate³⁰, ob quam
 vobis conjungi vehementer ambio. Mæror autem
 mihi maximus et dolor animo insolabilis, si tan-

dus γραμματίου.

(31) *Υπογραφῇ αὐτοῦ.* Ita tres vetustissimi co-
 dices. Editi ὑπογραφῇ αὐτῶν.

(32) *Ἄ πᾶσιν.* Ita mss. quinque. Editi δ; πᾶσιν.

(33) *Ἐπέδωκαν.* Harl. prima manu et Coisl.
 primus ἀπέδωκαν. Mox Med. cum tribus aliis Γε-
 λασίῳ ἔδωκαν.

tum apud vos potuerint calumniæ, quibus impu-
gnor, ut refrigerent charitatem, nosque ab invicem
abalienent. Valet.

ἡμῖν ἔστι λύπη, καὶ ἀπαραμύθητος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ ἡμῶν, ἔαν τοσοῦτον κατισχύσωσιν ὑμῶν αἱ κατ'
ἡμῶν διαβολαί, ὥστε ψῦξαι τὴν ἀγάπην, καὶ ἀπαλλοτριῶσθαι ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων. Ἐρρωσθε.

EPISTOLA CCXXV.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΕ΄.

*Cum Gregorius Nyssenus jussu Demosthenis ob Philocharis calumnias a militibus comprehensus fugisset, vicariam pro-
care conatur Basilium, eique demonstrat factum Gregorii nec publicæ rei nec ecclesiasticæ nocere. Si enim de pecuniis
agatur, paratos esse pecuniæ sacræ custodes rationem reddere; sin autem de ordinatione, non Gregorii culpam esse,
qui invitatus ordinatus est, sed eorum qui ordinaverunt, quorum provincia necessaria præsentia. Rogat ergo ne se infir-
mum et senem in alienum provinciam trahat, et cum episcopis, quibuscum nondum pax composita, comitari
cogat.*

Demostheni, aliorum episcoporum nomine.

Plurimas semper gratias habemus Deo et impe-
ratoribus curam nostri gerentibus, quandocunque
videmus patriæ nostræ gubernacula viro commissa,
primum quidem Christiano, deinde moribus recto,
et accurato legum custodi, secundum quas in hu-
manis rebus vivimus. Sed præcipue adventu tuo
hanc gratiam Deo et dilecto Deo imperatori retuli-
mus. Cum autem sensissemus, nonnullos pacis ini-
micos meditari reverendum tuum tribunal contra
nos commovere, exspectavimus dum vocaremur a
tua magnanimitate, ut disceres veritatem a nobis;
si tamen velit summa tua prudentia rerum eccle-
siasticarum sibi vindicare examina. Sed postquam
nos tribunal contempsit, nostrum autem fratrem ac
comministrum Gregorium commota tua potestas ob
Philocharis calumnias abripi jussit: ac ille quidem
mandato obtemperavit, (qui enim non obtemperas-
set?) at lateris dolore correptus, ac præterea ob
frigus, quod collegit, consueta infirmitate renum ei
superveniente, coactus est, inexorabilibus militibus
eum detinentibus, corporis curandi causa, et le-
niendorum intolerabilium dolorum, in quietum
345 aliquem locum transferri: ea de causa veni-
mus omnes amplitudini tuæ supplices, ut ne tibi
occursus dilatus indignationem moveat. Nam nec
publicæ res pejus se habuerunt ex nostra dilatione,
neque inde ecclesiasticæ quidquam detrimenti ac-
ceperunt. Quod si de pecuniis quasi essent dis-
sipatæ, agitur; ibi sunt pecuniarum sacrarum cu-
stodes, rationes his qui voluerint parati reddere, et

ἀδεξάμενοι τὰ γράμματα, πῶσιν ἀπετε (34) λύπη,
καὶ κυρώσατε τὴν εἰς ἡμᾶς ἀγάπην, δι' ἣν σφοδρῶς
ἀντέχομαι τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐνώσεως. Καὶ μεγίστη
ἡμῶν, ἔαν τοσοῦτον κατισχύσωσιν ὑμῶν αἱ κατ'
ἡμῶν διαβολαί, ὥστε ψῦξαι τὴν ἀγάπην, καὶ ἀπαλλοτριῶσθαι ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων. Ἐρρωσθε.

Δημοσθένει, ὡς ἀπὸ τοῦ κοινοῦ (35).

Πολλὴν χάριν ἔχομεν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ βασιλεῦ-
σι τοῖς ἐπιμελομένοις ἡμῶν, ὅταν ποτὲ ἴδωμεν τῆ;
B πατρὸς ἡμῶν τὴν ἀρχὴν ἀνδρὶ πιστευθεῖσαν πρῶ-
τον μὲν Χριστιανῷ, ἔπειτα ὀρθῶ τὸν τρόπον, καὶ
ἀκριβεῖ τῶν νόμων φύλακι, καθ' οὗς πολιτευόμεθα
τὰ ἀνθρώπινα. Διαφερόντως δὲ ἐπὶ τῆς σῆς ἐπι-
μίας ταύτης τὴν χάριν ὠμολογήσαμεν τῷ Θεῷ καὶ
τῷ Θεοφιλεῖ βασιλεῖ. Αἰσθόμενοι δὲ, ὅτι τινὲς τῶν
ἐχθρῶν τῆς εἰρήνης ἔμελλον ἐκ σεμνά σου δικασ-
τηρια καθ' ἡμῶν διοχεῖν, ἐξεδεχόμεθα κληθῆσεσθαι
παρὰ τῆς μεγαλονοίας σου, ὥστε διδαχθῆναι παρ'
ἡμῶν τὴν ἀλήθειαν· εἴπερ ἄρα κατεδέχετό (36) σου
ἡ μεγάλη φρόνησις τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων
οἰκιοῦσθαι τὰς ἐξετάσεις. Ἐπειδὴ δὲ ἡμᾶς μὲν παρ-
εἶδε τὸ δικαστήριον, τὸν δὲ ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ σύ-
λλειτουργὸν Γρηγόριον κινήσειά σου ἡ ἐξουσία ἐπὶ
C ταῖς Φιλοχάρους (37) λοιδορίαις ἀναρπαγῆναι προσ-
έταξεν, ὃ δὲ ὑπέκρουσε μὲν τῷ προστάγματι· (πῶς
γὰρ οὐκ ἔμελλεν;) ὑπὸ δὲ πλεουρητικῷ πάθους κα-
τασχεθεὶς, καὶ ἄμα ἐκ τῆς προσγενομένης αὐτοῦ
φύξεως, τῆς τῶν νεφρῶν ἀρρωστίας συνθήσας ἐκ-
αναστάσης, ἠναγκάσθη, ἀπαραιτήτως ὑπὸ τῶν στρα-
τιωτῶν κατεχόμενος, ἐπιμελείας ἔνεκεν τοῦ σώ-
ματος καὶ παραμυθίας τῶν ἀφορητῶν ὀδυνῶν, ἐπὶ
τι χωρῶν ἡσυχίαν ἔχον μετατεθῆναι· τούτου χάριν
πάντες ἠλοιομεν ἐπὶ τὸ ἰκετεῦσαι τὸ μέγεθός σου,
μηδὲν ἀγανακτήσαι τῇ ἀναβολῇ τῆς ἀπαντήσεως.
Καὶ γὰρ οὐτε τι τῶν δημοσίων χειρῶν ἔσχεν ἐκ τῆς
ἡμετέρας ὑπερθέσεως, οὐτε τι τῶν ἐκκλησιαστικῶν
τούτου ἔνεκεν παρεβλάθη. Ἄλλ' εἰ μὲν περὶ ἡμῶν

* Alias CCCLXXXV. Scripta anno 375.

(34) Ἄπετε. Ita Harl. et Med. Editi ἀφέλετε.

(35) *Δημοσθένει*, etc. Sic legitur hic titulus in
codicibus Coisl. primo, Vat. et Clarom. Tres alii,
nempe Harl., Reg. secundus et Coisl. secundus, sic
habent: *Δημοσθένει, ὡς ἀπὸ κοινοῦ τῶν ἐπισκόπων, οἳ
τινῶν παρὰ κανόνας γεγενῆσθαι συκοφαντησάντων τὴν
τοῦ ἀγίου Γρηγορίου χειροτονίαν· Demostheni, ut a
communi episcoporum; quippe cum nonnulli præter cano-
nes factam esse calumniati fuissent S. Gregorii ordi-
nationem.* Revera hanc epistolam aliorum Cappado-
ciæ episcoporum nomine scriptam fuisse patet ex his
verbis: *Venimus omnes*, etc. Editi non sine turpi
errore: *Δημοσθένει, ὡς ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, περὶ τοῦ Θεο-
λόγου· Demostheni, aliorum episcoporum nomine pro
Theologo.*

(36) *Κατεδέχετο*. Sic Med., Harl., Coisl. uterque
et Regius secundus. Editi ἀπεδέχετο. Sæpe vicario
Basilium in hac epistola leniter insinuat, res eccle-

D siasticas illius judicii non esse. Supra docet epi-
scopos legibus subjectos esse in humanis rebus.
Sic etiam infra: *Sin autem est aliquid aliud cano-
nicum... idque magnanimitas tua audire et judicare
vult*, etc. Ubi etiam illud observandum est, Basili-
um aliquid discriminis ponere inter ea quæ ad
sacram pecuniam spectant, et ea quæ ad ordina-
tionem; ita ut de pecunia quidem non valde repu-
gnet, quominus illius ratio reddatur; de ordina-
tione autem palam et aperte moneat, judicium
sine episcopis provinciæ institui non posse.

(37) *Φιλοχάρους*. Ita Harl., Coisl. uterque, Bigot.
uterque et Reg. primus. Editi *Φιλοχαρίαις*. Med.
et Clarom. *Φιλοχάρει*. Nonnulli alii *Φιλοχάρου*.
Hunc Philocharem Basilium vocat hominem igno-
bilem in epist. 237. Paulo post editi ἀπὸ δὲ πλεου-
ρητικῷ, omnes miss. ut in textu. Ibidem hæ vocæ
τῷ προστάγματι desunt in Coislano primo.

μάτων ἐστὶν ὁ λόγος, ὡς διαφορηθέντων, αὐτοῦ (38) A εἰσὶν οἱ ταμίαι τῶν ἱερῶν χρημάτων ἐτοιμοὶ δοῦναι ἴσον τῷ βουλομένῳ, καὶ δεῖξαι τὴν συκοφαντίαν τῶν κατατολησάντων τῆς ἀκριβοῦς ἀκοῆς σου· μίθιον γὰρ αὐτοῖς ἀπ' αὐτῶν τῶν γραμμάτων τοῦ μακαρίου (39) ἐπισκόπου φανερῶν τὴν ἀλήθειαν τοῖς ἐπιζητούσι ποιῆσαι· εἰ δέ τι ἑτερόν ἐστι κανονικῶν ἐξετάσεως δεόμενον, καὶ τούτου καταδέχεται ὑποδέξασθαι τὴν ἀκρόασιν καὶ τὴν κρίσιν ἡ μεγαλυνκά σου· πάντων ἡμῶν χρεῖα, ὅτι, εἴπερ τι ἐλλείπειται (40) τῶν κανονικῶν, οἱ χειροτονήσαντες αἱνοῖ, οὐχ ὁ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην ὑποδέξασθαι τὴν λειτουργίαν ἐκθιασθεῖς. Ὡστε ἱκετεύομέν σε φυλάξαι ἡμῖν τὴν ἀκρόασιν ἐπὶ τῆς πατρίδος, καὶ μὴ ἔλκειν εἰς τὴν ὑπερορίαν (41), μηδὲ εἰς ἀνάγκην ἄγειν συντυχίας ἐπισκόπων, πρὸς οὓς οὕτω τὰ περὶ B τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων ἀπελυσάμεθα. Ὅμοῦ δὲ καὶ φερασθαι τοῦ γήρωος ἡμῶν καὶ τῆς ἀσθενείας δεόμεθα. Γνώσθι γὰρ αὐτῇ τῇ πείρᾳ, τοῦ Θεοῦ βουλομένου, ὡς οὕτε μικρὸν οὕτε μείζον παρέρχεται τι τῶν κανονικῶν ἐν τῇ καταστάσει τοῦ ἐπισκόπου. Εὐχόμεθα οὖν ἐπὶ τῆς σῆς ἀρχῆς καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἀδελφούς ἡμῶν ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην καταπραχθῆναι· ἥς μήπω γενομένης, βαρὺ ἡμῖν ἐστὶ καὶ τὸ τῆς συντυχίας, διὰ τὸ πολλοὺς τῶν ἀπληστέριον

eorum calumniam detegere, qui accuratum tunc auditum non timuerunt. Facile enim illis est ex ipsis beati episcopi scriptis manifestam veritatem quaerentibus facere. Sin autem est aliquid aliud canonicum, quod examine indigeat, idque magnanimitas tua audire ac iudicare vult; nos omnes adesse necesse est, quia si quid deficit eorum quæ ad canones spectant, culpam sustinent qui ordinavere; non is qui omni imposita necessitate ministerium suscipere coactus est. Quare te obsecramus, ut nobis auditum serves in patria, nec pertrahas in exteram regionem, neque necessitatem imponas conveniendi cum episcopis, quibuscum nobis de quaestionibus ecclesiasticis nondum convenit. Simul etiam ut parcas senectuti nostræ ac infirmitati rogamus. Nam, Deo volente, experientia ipsa cognoscet nihil, neque parvum neque magnum quod ad canones attineret, in episcopi ordinatione omisum fuisse. Optamus igitur, ut sub tua administratione, ipsa etiam cum fratribus nostris concordia et pax componatur: qua nondum constituta, molestus est nobis etiam ipse congressus, propterea quod multi ex simplicioribus nostra inter nos dissensione læduntur.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΖ.

EPISTOLA CCXXVI.

Cum videret Basilium silentium suum a pluribus in deteriorem partem accipi, monachos hortatur ne se calumniis provocari sinant, sed potius veritatem ante oculos positam intueantur; siquidem Eustathius, qui Arianos acerrime insectatus fuerat, nunc cum illis coniungitur compendii sui causa. Demonstrat hanc veram esse causam dissidii, non quod illi scriptum non fuerit, ejusque chorepiscopi non suscepti, sed quod gratiam ab Euzoio intrevoluerit. Hinc et fidem Nicænam exagitat, cui omni subscripserat, et Basilii de Spiritu sancto doctrinam novitatis accusat, eumque ob scriptam ante annos viginti ad Apollinariū salutandam causam epistolam condemnat. Tantam nequitiam litteris suis comprimere posse non putat Basilium, sed a monachis rem factu facilem petit, ut verum, ut par est, examinent.

Τοῖς ὄψ' ἑαυτὸν ἀσκηταῖς (42).

C

Monachis suis.

1. Δυνατὸς μὲν ὁ ἅγιος Θεὸς καὶ τὴν διὰ τῆς συντυχίας εὐπροσύνην ἡμῖν χαρίσασθαι τοῖς ἐπιθυμοῦσι καὶ βλέπειν ὑμᾶς ἀεὶ καὶ ἀκούειν τὰ περὶ ὑμῶν· ἀεὶ ἐν οὐδενὶ ἐτέρῳ ἔγομα τὴν ἀνάπαισιν τῶν ψυχῶν ἢ ἐν τῇ προκοπῇ τῇ ὑμετέρᾳ καὶ τῇ διὰ τῶν ἐπιπέλων τοῦ Χριστοῦ τελειώσει· ἕως δὲ τοῦθ' ἡμῖν οὐχ ὑπάρχει, ἀναγκαῖον τιθέμεθα διὰ τῶν γνησιωτάτων καὶ φοβουμένων τὸν Κύριον ἀδελφῶν (43) ἐπισκέπτεσθαι ὑμᾶς, καὶ γράμμασι προσομιλεῖν τῇ ἐγάτῃ ὑμῶν. Αὐτοῦ οὖν τούτου ἔνεκεν ἀπεσταλάμεν τὸν εὐλαδέστατον καὶ γνησιώτατον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συνεργὸν τοῦ Εὐαγγελίου Μελέτιον (44)

1. Potest quidem sanctus Deus et congressus laticitiam nobis largiri, qui semper et videre vos et de rebus vestris audire cupimus: quandoquidem nulla alia in re animus noster acquiescit, nisi in profectu vestro, ac perfectione in Christi mandatis. Interea vero, dum hoc nobis non conceditur, necessarium ducimus, per germanissimos ac Domini metuentes fratres vos iavisere, et cum vestra dilectione per litteras colloqui. Hanc 346 ipsam igitur ob causam misimus religiosissimum ac charissimum fratrem nostrum et laboris evangelici consortem Meletium compresbyterum, qui vobis

(38) Διαφορηθέντων, αὐτοῦ. Hæc interpunctio in plerisque mss. codicibus observatur. Editi διαφορηθέντων αὐτοῦ, quod cum perobscurum esset, apposita fuerat stellula in editione Parisiensi.

(39) Μακαρίου. Coisl. 1 et Med. μακαριωτάτου.

(40) Ἐλλείπειται. Ita Harl. et plures alii. Editi ἐλλείπειται.

(41) Εἰς τὴν ὑπερορίαν. Erat tunc vicarius in Galatia, ubi synodum impiorum coegerat, ut discimus ex epist. 237. Favere Basilii petitioni lex data a Valente, anno 375: Ultra provincie terminos accusandi licentia non progrediatur. Oportet enim illic criminum iudicia agitari, ubi facinus dicitur admissum. Peregrina autem iudicia presentibus legibus coercemus. Cod. Theod. lib. ix, tit. 1, leg. 10 Crediderim hac lege vicarios potius coer-

ceri, quam præsidet, ut existimat Gothofredus. Nam reos ex remota provincia pertractos opprimere multo facilius fuit vicariis, qui plures provincias regebant, quam præsidibus qui unicam administrabant.

(42) Ἀσκηταῖς. Addit Cod. Harlezanus ἐν ὁροδιάνῃ καὶ χαλάννῃ. Vat., Reg. secundus et Coisl. secundus ἐν ὁροδιάνῃ καὶ χαλάννῃ. Medicæus ἐν Ἡραδιάνῃ χαλάννῃ. Coisl. primus ἐν ὁροδιάνῃ καὶ χαλάννῃ.

(43) Ἀδελφῶν. Editi addunt ἡμῶν, quod pronomen deest in sex mss. Paulo post editi γράμματι. Harl., Coisl. uterque et Reg. secundus ut in textu.

(44) Μελέτιον. Coisl. secundus et Reg. secundus Μελέτιον.

* Alias LXXIII. Scripta anno 375.

narrabit desiderium, quo vos prosequimur, ac sollicitudinem animæ nostræ: quippe cum noctu ac interdiu Dominum rogemus²⁴, ut probati et spectati sitis, ut et nos habeamus fiduciam in die Domini nostri Jesu Christi ob vestram salutem, et vos effulgeatis in splendore sanctorum, cum opus vestrum sub justo Dei judicio expendetur. Simul autem multum nobis sollicitudinis injicit præsentis temporis difficultas, in quo Ecclesiæ omnes commotæ sunt, et omnes animæ cribrantur. Aperuerunt enim nonnulli immodice ora sua adversus conservos. Prædicatur libere mendacium, veritas absconditur. Et accusati quidem condemnantur sine judicio, accusatoribus vero creditur sine examine. Unde et ego cum audissem multas in me circumferri epistolâs, quæ pungunt et decantant et de rebus insimulant, pro quibus parata nobis apud veritatis tribunal defensio, tacere equidem statui; quod et præstiti. Tertius enim jam hic annus est, ex quo verberatus calumniis flagella accusationis perfero; contentus quod Dominum, qui arcana novit, calumniæ testem habeam. Sed quia video multos jam silentium nostrum ad calumniarum confirmationem accepisse, nec nos patientia existimasse adductos silere, sed quod contra veritatem hiscere non possumus; idcirco scribere vobis aggressus sum, obsecrans vestram in Christo dilectionem, ut concinnatas ab una parte calumnias non omnino admittatis ut veras: quandoquidem, ut scriptum est, neminem lex judicet, nisi prius audiat, et cognoscat quid fecerit.

2. Quanquam æquo quidem judici res ipsæ sufficiunt ad declarandam veritatem. Quare etiamsi nos taceamus, licet vobis respicere ad ea quæ fiunt. Qui enim nos doctrinæ pravæ insimulant, hi nunc aperte visi sunt hæreticorum partibus adjuncti: qui nos ob aliena scripta condemnant, confessionibus suis, quas nobis scriptas tradidere, adversari comperiuntur. Considerate consuetudinem eorum, qui hæc audent; mos enim illis est semper ad potentiorum partem transfugere, et infirmiores quidem amicos conculcare, colere autem potentes. Nam qui celeberrimas illas epi-

²⁴ Coloss. 1, 9.

(45) *Ἡμῶν*. Deest in editis; legitur in Coisl. utroque, Med. et Reg. secundo. Harl. et Reg. primus habent ἡμῶν

(46) *Διὰ τῆς ἡμῶν*. Ita tres vetustissimi codices et alii nonnulli cum editione Hagan. et Paris. secunda. Aliæ editiones διὰ τῆς ἡμῶν. Paulo post editi ἡμῶν τοῦ ἔργου, quod quinque mss. ope emendavimus.

(47) *Ἐπὶ πράγμασιν*. Ita Harl., Vat., Regius utroque et Coisl. secundus, Editi minus accurate ἐπὶ γράμμασιν. Easi enim ex scriptis Apollinarii ausam arripuit Eustathius, ad invidiam Basilio con-

τὸν συμπρασότερον, ὃς διηγήσεται ὑμῖν τὸν ἡμέτερον πόθον ὃν ἔχομεν ἐφ' ὑμῖν, καὶ τὴν μέριμναν τῶν ψυχῶν ἡμῶν (45), ὅτι νυκτὸς καὶ ἡμέρας δέμεθα τοῦ Κυρίου περὶ τῆς ὑμῶν εὐδοκίμησεως, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἔχωμεν παρῆρσιαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς ὑμῶν (46) σωτηρίας, καὶ ὑμεῖς ἐκλάμψητε ἐν τῇ λαμπρότητι τῶν ἁγίων, δοκιμαζομένου ὑμῶν τοῦ ἔργου ὑπὸ τῆς δικαιοκρασίας τοῦ Θεοῦ. Ἄμα δὲ ἡμῖν πολλὴν μέριμναν ἐμποιεῖ τοῦ κατασχόντος καιροῦ τούτου ἡ χελεπότης, ἐν ᾗ πᾶσαι μὲν Ἐκκλησίαι ἐσαλεύθησαν, πᾶσαι δὲ ψυχὰι σινιάζονται. Ἦνοιξαν γὰρ αἱ ἀπειθῶς στόματα κατὰ τῶν ὁμοδούλων. Χαλεπὴται τὸ ψεῦδος ἀπόδοξ· ἡ ἀλήθεια συγκεκάλυπται. Καὶ οἱ μὲν κατηγορούμενοι καταδικάζονται ἀκρίτως· οἱ δὲ κατηγοροῦντες πιστεύονται ἀνεξετάστως. Ὅθεν κατ' ἀκούσας, ὅτι πολλὰ κατ' ἐμοῦ περιφέρονται ἐπιστολαὶ, στίξουσαι ἡμᾶς καὶ στηλιτεύουσαι καὶ κατηγοροῦσαι ἐπὶ πράγμασιν (47), ὧν τὴν ἀπολογίαν ἐτοίμην ἔχομεν ἐπὶ τοῦ δικαστηρίου τῆς ἀληθείας, ὠρμησα μὲν σιωπῆσαι, ὃ καὶ ἐποίησα· τρίτον γὰρ ἤδη τοῦτο ἔτος ἐστίν, ἐν ᾗ τυπτόμενος (48) ὑπὸ τῶν διαβολῶν φέρω τὰς τῆς κατηγορίας μάστιγας, ἀρκούμενος, ὅτι ἔχω Κύριον, τὸν τῶν κρυπτῶν γνώστην, μάρτυρα τῆς συκοφαντίας· ἐπειδὴ δὲ ὄρω, ὅτι πολλοὶ ἤδη τὴν σιωπὴν ἡμῶν εἰς βεβαίωσιν τῶν διαβολῶν παρεδέξαντο, καὶ οὐ διὰ μακροθυμίαν ἐμίσησαν ἡμᾶς σιωπᾶν, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ἔχειν διῆρα στόμα πρὸς τὴν ἀλήθειαν· τούτου ἕνεκεν ἐπεράβητ' ἐπιστεῖλαι ὑμῖν, παρακαλῶν τὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπην ὑμῶν ὥστε τὰς ἐξ ἑνὸς μέρους γινομένας διαβολὰς μὴ πάντῃ παραδέχεσθαι ὡς ἀληθεῖς· διότι, καθὼς γέγραπται, οὐδένα κρίνει ὁ νόμος, ἐὰν μὴ πρῶτον ἀκούσῃ καὶ γνῶ τί ποιεῖ.

2. Καίτοι εὐγνώμονι κριτῇ ἀρκεῖ αὐτὰ τὰ κρίγματα πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας φανέρωσιν. Ὅστε, κἂν ἡμεῖς σιωπήσωμεν (49), ἔξεστιν ὑμῖν διαλέξαι πρὸς τὰ γινόμενα. Οἱ γὰρ ἡμῖν κακοδοξίαν ἐγκαλοῦντες ἐφάνησαν νῦν ἐκ τοῦ προφανοῦς τῇ μερίδι τῶν αἰρετικῶν προστιθέμενοι· οἱ ὑπὲρ ἄλλοτρίων συνταγμάτων (50) ἡμᾶς κατακρίνοντες ταῖς ἰδίαις ὁμολογίαις, ἃς ἐγγράφως (51) ἡμῖν κατέθεντο, ἐναπειθόμενοι φαίνονται. Νοήσατε τὴν συνήθειαν τῶν ταῦτα τολμώντων, ὅτι ἔθος αὐτοῖς εἶναι πρὸς τὸ δυνατὸν μετατίθεσθαι μέρος, καὶ τοὺς μὲν ἀσθενήτας τῶν φιλῶν καταπατεῖν, θεραπεύειν δὲ τοὺς

flandam, non tamen hoc unicum nequitiae telum adhibuit.

(48) *Τυπτόμενος*. Ita mss. quinque. Editi τυπόμενος.

(49) *Σιωπήσωμεν*. Ita tres vetustissimi codices. Editi σιωπήσωμεν. Paulo post editi ἀνεγκαλοῦντες, ἐφάνησαν ὄν. Sex mss. ut in textu.

(50) *Συνταγμάτων*. Harl. et Coisl. primus συνταγμάτων.

(51) *Ἐγγράφως*. Ita tres vetustissimi codices. Editi ἐγγράφως.

χαριστώντας. Οἱ γὰρ τὰς πολυθρῦλλήτους (52) ἐκείνας ἐπιστολάς κατὰ Εὐδοξίου καὶ πάσης αὐτῶν τῆς μερίδος συγγράφοντες, καὶ περιπέμποντες (53) πάσαις ταῖς ἀδελφότησι, καὶ διαμαρτυρόμενοι φεύγειν τὴν κοινωνίαν αὐτῶν ὡς ὄλεθρον τῶν ψυχῶν, καὶ διὰ τοῦτο μὴ καταδεξάμενοι τὰς ἐπὶ καθαιρέσει αὐτῶν ἐξενεχθείσας ψήφους, ἐπειδὴ παρ' αἰρετικῶν ἦσαν γινόμεναι, ὡς ἐπειθον ἡμᾶς τότε, οὗτοι νῦν, πάντων ἐπιλαθόμενοι, μετ' αὐτῶν γεγόνασι. Καὶ ἀνεμίλια αὐτοῖς ἄρησις καταλείπεται· φανερώς γὰρ ἀπεκάλυψαν ἑαυτῶν τὴν προαίρεσιν, ἐν Ἀγκύρῃ τὰς κατ' οἶκον αὐτῶν κοινωνίας κατασπαζόμενοι (54), ἐπειδὴ εἰς τὸ κοινὸν ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων οὕτω (55) ἐβλήθησαν. Ἐρωτήσατε οὖν αὐτούς, εἰ ὀρθόδοξος νῦν Βασιλείδης ὁ κοινωνικὸς Ἐκδικίου, διὰ τί, ἀπὸ τῆς Λαρκάνιας ἐπανιόντες, τὰ θυσιαστήρια ἐκείνου ἐν τῇ χώρῃ τῶν Γαγγρηῶν κατέστρεφον, καὶ ἑαυτῶν τραπέζας ἐτίθεισαν; διὰ τί καὶ μέχρι νῦν (56) ἐπέρχονται ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Ἀρασειᾶς καὶ Ζήλων, καὶ παρ' ἑαυτῶν ἐγκαθιστώσι πρεσβυτέρους καὶ διακόνους; Εἰ μὲν γὰρ οἱ ὀρθόδοξοι κοινωνοῦσι, τίνας ἔκκεν ὡς αἰρετικοὺς ἐπέρχονται; εἰ δὲ ὡς αἰρετικῶς (57) ἐπειλήφασιν, πῶς τὴν κοινωνίαν αὐτῶν οὐκ ἐκτρέπονται; Ταῦτα οὐχὶ καὶ παιδιτικῆ διαβολῆ ἔχεται, ἀδελφοὶ τιμώτατοι, ὅτι ἀεὶ πρὸς τὸ ἴσον συμφέρον βλέποντες ἢ διαβάλλειν τινὰς. ἢ συνιστῆν ἐπιχειροῦσι; Καὶ ἡμῶν τοίνυν ἀπέστησαν, ὡς ἀνεκατήσαντες, ὅτι οὐκ ἀντεγράψαμεν (58) (τοῦτο γὰρ ἔστιν ἐφ' οὗ μάλιστα λέγουσι παρωξύνεσθαι), οὕτε ὅτι τοὺς χωρεπισκόπους, οὓς λέγουσιν ἀπεσταλμέναι, οὐκ ἐδεξάμεθα. Καίτοι δώσουσι λόγον τῷ Κυρίῳ οἱ τοῦτο κατασκευάζοντες. Εἰς γὰρ τις Εὐστάθιος, ἀποσταλεὶς, καὶ γράμματα διαδοὺς τῇ τάξει τοῦ Οὐκαρίου (59), τρεῖς ἡμέρας ποιήσας ἐπὶ τῆς

A stolas contra Eudoxium totamque ejus factionem conscripserunt, et ad omnes fraternitates transmissere, quique obtestati sunt, ut eorum fugeretur communio, tanquam animarum pernicies, ad idcirco latas de sua depositione sententias non admiserunt, eo quod 347 ab hæreticis latæ essent, uti tunc nobis persuadebant; ii nunc omnium oblitii, una cum ipsis versantur. Neque ullus illis relinquendus negandi locus: manifeste enim nudaverunt suum ipsorum propositum, cum Ancyræ in domibus communionem eorum amplexi sunt, et quod publice ab illis nondum recepti sint. Itaque eos interrogate, si nunc orthodoxus Basilides Ecdicii communicator, cur ex Dardania revertentes, altaria illius in Gangrenorum regione subverterint, et mensas ipsi suas posuerint: cur etiam hactenus insectati sint Ecclesias Amasæ et Zolorum, ac per se ipsi presbyteros illic ac diaconos constituerint? Etenim si ut cum orthodoxis communicant, cur ut hæreticis insectantur? sin autem hæreticos existimant, cur communionem eorum non aversantur? Nonne hoc, fratres cumprimis colendi, vel pueri clare perspiciant, semper eos compendii causa facere, ut aliquos accenserent, aut commendent? Et a nobis itaque defecerunt, neque id indignantes, quod non rescripserimus (illud enim est quo se maxime offensos dicunt fuisse), neque quod chorepiscopos quos se mississe aiunt, non exceperimus. Verum Domino rationem reddent, qui hoc comminiscuntur. Missus enim unus aliquis Eustathius, cum litteras tradidisset cohorti Vicarii, ac dies tres in urbe commoratus esset; ad sua reversurus, multo jam vespere, dormiente me, dicitur ad nostras ædes

(52) Πολυθρῦλλήτους. Harl. et Coisl. primus πολυθρῦλλήτους. Ibidem Reg. secundus et Coisl. secundus καὶ πάσης αὐτοῦ.

(53) Περιπέμποντες. Ita tres vetustissimi codices cum Vat. et Regio primo. Editi παραπέμποντες.

(54) Κατασπαζόμενοι. Ita tres vetustissimi codices. Editi ἀσπαζόμενοι.

(55) Ἐκείνων οὕτω. Ita septem mss. Editi ὑπ' αὐτῶν οὕτως. Codicum mss. lectio confirmatur ex epist. 237, ubi ait Basilium nondum Eustathium admitti ad peroptatam Arianorum communionem potuisse.

(56) Καὶ μέχρι νῦν. Nimum stricte hæc interpretatur Tillenontius, tom. IX, pag. 236. Existimat enim Eustathium, tum cum acerrime Basilium exagitaret anno 375, Arianos harum Ecclesiarum episcopos insectatum esse, ut catholicam plebem ad se alliceret, et a Basilio abstraheret; atque hos esse motus, quos ab Eustathio in Dazimone excitatus queritur Basilium in epistola 216. Sed 4° Dazimone non perturbavit Eustathius insectandis Arianis, sed exagitando Basilio et calumniis ac opprobriis conperiendo, ut ex epistola 205 perspicui potest. 2° Verisimile non fit Eustathium, postquam discessit a communione Basilii, ac gratiæ apud Euzonium inuendæ consilium cepit, tam insignem Arianis contumeliam fecisse, ut in Ecclesiis, quas invaserant, catholicos presbyteros et diaconos ordinaret. Hoc ei magnum vitium inerat, quod se ad munus temporum et vicissitudinum colorem sineret, ac mutatis rebus totus immutaretur ab eo

qui antea visus fuerat: sed nimium rebus suis attentus erat, quam ut Arianis bellum audacter inferret, tum cum eorum gratiæ vilem se captorem præberet. 3° Illud καὶ μέχρι νῦν, etiam hactenus, de iis dici potest, quæ sua sponte satis remota, cum aliis comparata, recentia videntur. Sic in comment. in Isaiam, n. 252: Ἡ νῦν παραδυστήσασα τῶν Ἀνομοίων αἵρεσις. Quæ nunc pullulavit Anomæorum hæresis. In epist. 169, τὸ νῦν ἀνακύψαν τῶν ἀεὶ κατωτομεῖν ἐπιχειροῦντων ζήτημα, Nunc prodians ab hominibus semper novi aliquid inducere conantibus quæstio. Vide notas ad epistolam 237. Ideo ergo Basilium Eustathium Ecclesias Zolorum et Amasæ etiam hactenus insectatum esse dicit, quia hoc illius factum multo recentius erat iis, quæ ex Dardania rediens sub Juliano in Gangrenorum regione designaverat. Sed quamvis hoc facinus altero recentius sit, videtur tamen illud addidisse Eustathius, antequam a Basilio discederet, vel etiam antequam aucta, Valentis præsentia, Arianorum auctoritas metum ei incussisset.

(57) Ὡς αἰρετικῶς. Deest vocula in Regio utroque. Vat. et Coisl. secundo.

(58) Ὅτι οὐκ ἀντεγράψαμεν. Hæc addita ex septem mss. Ibidem Regius uterque et Coisl. secundus παρωξύνεσθαι.

(59) Εἰς γὰρ τις... τοῦ Οὐκαρίου. Ita septem mss. Editi εἰς γὰρ ἐστὶ... τοῦ Ἰκαρίου. Ibidem editti διδοῦς. Harl. uterque Coisl. et uterque Regius διαδοῦς.

venisse. At dormire me cum audisset, abiit, nec jam postridie ad me accessit : sed ad hunc modum suo erga nos officio perfunctorie expleto, rediit. Atque hoc est crimen, quod nos commisimus, et patientes illi homines delictum illud præterita nostra servitute, quam ipsis in dilectione servivimus, non compensarunt : sed iram in nos suam usque adeo incenderunt ob hoc erratum, ut nos ab omnibus orbis terrarum Ecclesiis, saltem quantum in ipsis fuit, excommunicari fecerint.

3. At revera non ea est dissidii causa : sed quæ existimarunt tum demum se Euzoio probatum iri, si ipsi se a nobis abalienarent, illas sibi ipsis causas excogitaverunt, ut aliquam apud illos commendationem ex bello nobis indicto reperirent. Hi nunc et de Nicæna detrahunt **348** fide, nosque vocant *homoousiastas*, quia in illa fide unigenitum Filium Deo et Patri *homoousion* constitemur, non quod una essentia in duo fraterna sit divisa, absit ! non enim id cogitavit sancta illa ac Deo dilecta synodus, sed quia quod est Pater secundum essentiam, hoc et Filius intelligi debet. Sic enim nobis illi exposuerunt, cum dixerunt : *Lumen de lumine*. Est autem Nicæna fides, allata ab ipsis ex Occidente formula, quam Tyanensi synodo tradiderunt, a qua et suscepti sunt. Sed habent sapientem quamdam regulam ad suas ejusmodi mutationes, ut fidei verbis, non secus ac medici, utantur pro tempore, aliter alias sese ad propositos morbos accommodantes. Cujus sophismatis imbecillitatem non me arguere, sed vos decet intelligere. Dabit enim vobis Dominus intelligentiam ¹⁷, ut cognoscatis quæ recta sit doctrina, et quæ obliqua ac perversa. Si enim aliam alias fidei formulam scribere decet, et cum tempore immutari, falsa est sententia dicentis : *Unus Dominus, una fides, unum baptisma* ¹⁸. Sin hæc vera sunt, nemo vos decipiat inanibus his verbis ¹⁹. Nos enim calumniantur, quasi novi aliquid tradamus de Spiritu sancto. Rogate igitur quænam illa novitas. Constitemur enim nos, quod ad accepimus, cum Patre et Filio conjunctum esse Paracletum, nec cum creatura numerari. Nam in

A πόλεως, και μέλλων ἀπαρτειν ἐπὶ τὰ ἴδια, ἰστέρας ἤδη βαθείας, καθεύδοντέ μοι λέγεται πλησῆσαι τῷ οἰκῆματι ἡμῶν. Ἀκούσας δὲ, ὅτι καθεύδω, ἀπελθὼν, οὐκέτι τῇ ὑστεραίᾳ ἡμῖν προσήγγισεν, ἀλλ' οὕτως ἀφοσιωσάμενος τὸ καθ' ἡμᾶς, ἐπανήθε. Καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ ἐγκλημα, ὃ ἠδικήσαμεν ἡμεῖς, καὶ οἱ μακρόθυμοι οὐκ ἀντεστάθμησαν (60) τὴν πρὸ τούτου δουλείαν ἡμῶν, ἣν ἐδουλεύσαμεν αὐτοῖς ἐν ἀγάπῃ, τῷ πταίσματι τούτῳ· ἀλλὰ τοσοῦτον ἰδάρων τὴν καθ' ἡμῶν ὀργὴν ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἀμαρτίᾳ, ὥστε πάσαις ταῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίαις, τό γε εἰς αὐτοὺς ἦγον, ἐκκηρύχτους ἡμᾶς ποιῆσαι.

B 3. Οὐ μὴν αὕτη γέ ἐστι κατὰ ἀλήθειαν (61) τῆς διαστάσεως ἡ αἰτία· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνόμισαν εὐδοκίμῆσαι τότε παρὰ τῷ Εὐζοίῳ, εἰ ἡμῶν ἑαυτοὺς ἀλλοτριώσαιαν, ἐκεῖνας ἑαυτοῖς ἐπεισήσαν τὰς προσφάσεις, ἵνα εὐρωσὶ τίνα σύστασιν παρ' αὐτοῖς διὰ τὸ πρὸς ἡμᾶς πολέμου. Οὗτοι νῦν (62) καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ διαβάλλουσι πίστιν, καὶ ὁμοουσιαστὰς ἡμᾶς ἀποκαλοῦσι· διὰ τὸ ἐν ἐκείνῃ τῇ πίστει τὸν μονογενῆ Υἱὸν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ὁμοούσιον ὁμολογεῖσθαι· οὐχ ὡς ἀπὸ μᾶς (63) οὐσίας μερισθείσης εἰς δύο ἀδελφὰ, μὴ γένοιτο· οὐ γὰρ τοῦτο ἐνόησεν ἡ ἀγία ἐκείνη καὶ θεοφιλῆς σύνοδος, ἀλλ' ὡς, ὅπερ ἐστὶ κατὰ τὴν οὐσίαν ὁ Πατήρ, τοῦτο ὀφείλοντος νοεῖσθαι καὶ τοῦ Υἱοῦ. Οὕτω γὰρ (64) ἡμῖν ἐκείνοι αὐτοὶ ἠρμήνευσαν εἰπόντες, *Φῶς ἐκ φωτός*. Ἔστι δὲ ἡ ἐν Νικαίᾳ πίστις, ἡ παρ' αὐτῶν ἀπὸ τῆς δύσεως κομισθεῖσα, ἣν ἐπέδωκαν τῇ συνόδῳ τῇ ἐν Τυάνῳ, ὑφ' ἧς καὶ παρεδέχθησαν. Ἄλλ' ἔχουσι τι σοφὸν λόγον εἰς τὰς τοιαύτας ἑαυτῶν μεταβολὰς· ὅτι τοῖς ῥήμασι τῆς πίστεως ὡς ἱατροὶ κέχρηται κατὰ καιρὸν, ἄλλοτε ἄλλως πρὸς τὰ ὑποκείμενα πάθῃ μεθαρμοζόμενοι. Τοῦτο δὲ τοῦ σοφίσματος τὸ σαθρὸν οὐκ ἐμὲ ἐλέγχειν προσῆκεν, ἀλλ' ὑμᾶς νοεῖν. Δώσει γὰρ ὑμῖν ὁ Κύριος σύνεσιν πρὸς τὸ γνωρίζειν, τίς μὲν ὁ εὐθεῖς λόγος (65), τίς δὲ ὁ σχολιδῆς καὶ δισοτραμμένος. Εἰ γὰρ ἄλλοτε ἄλλας δεῖ πιστεῖς συγγράφειν, καὶ μετὰ τῶν καιρῶν ἀλλοιοῦσθαι, ψευδῆς ἡ ἀπόφασις τοῦ εἰπόντος· *Εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βασιλευμα*. Εἰ δὲ ἐκεῖνα ἀληθῆ, μηδὲς ὑμᾶς ἐξαπατάτω τῶς κενοῖς (66) τοῦτοις λόγοις. Διαβάλλουσι (67) γὰρ ἡμᾶς ὡς καινοτομοῦντας περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου. Ἔρω· ἤσατε οὖν τίς ἡ καινοτομία. Ἡμεῖς

¹⁷ II Tim. II, 7. ¹⁸ Ephes. IV, 5. ¹⁹ Ephes. V, 6.

(60) Ἀντεστάθμησαν. Coisl. primus et Regius primus ἀντεστάθμισαν. Paulo post editio Paris. ἐν ἀγάτῃ πολλῇ. Deest postrema vox in septem mss. et vetustioribus editionibus.

(61) Κατὰ ἀλήθειαν. Editi ἡ κατὰ ἀλήθειαν contra veterum codicum fidem. Paulo post editi ἀλλοτριώσαιαν. Harl. et Coisl. primus cum duobus aliis ut in textu. Sic etiam vetus editio Haganoensis et Paris. secunda.

(62) Οὗτοι νῦν. Ita Harl. et Regius primus. Editi τοῖνων. Coisl. primus αὐτοῖς τοῖνων. Med. αὐτοῖς νῦν. Reg. secundus et Coisl. secundus Οὗτοι τοῖνων.

(63) Ἀπὸ μᾶς. Præpositio addita ex septem mss. et editione Hagan. et Froben. I. Mox editio Froben. 2 et Paris. εἰς δύο, ἀδελφῶν. Hagan. et

Frob. I εἰς δύο ἀδελφῶν. Sex mss. ut in textu. Occurrit Basilii eorum cavillationi qui, ut ait in epist. 51, consubstantialis voce, et substantiam communem, et ea quæ ex substantia orta sunt, designari volebant. Unde sequeretur Patrem et Filium fratrem inter se cognationem habere; quia, ut ibidem ait, *fraterna sunt inter se quæ ex uno ore sunt*, Ἀδελφὰ γὰρ ἀλλήλοις τὰ ἐξ ἑνὸς ὑπερσώτα. (64) Οὕτω γὰρ. Vat., uterque Reg. et Coisl. secundus Τοῦτο γὰρ.

(65) Ὁ εὐθεῖς λόγος. Ita Harl., Coisl. uterque et alii nonnulli. Editi ὁ εὐθεῖς λόγος.

(66) Τοῖς κενοῖς. Codex Medicæus τοῖς καινοῖς. novis sermonibus.

(67) Διαβάλλουσι γὰρ ἡμᾶς. Regius uterque et Coisl. secundus διαβάλλουσιν ἡμᾶς.

γὰρ ὁμολογοῦμεν ὃ καὶ παραλάβομεν, μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τετάχθαι τὸν Παράκλητον, οὐ μετὰ τῆς πίστεως ἀριθμῆσθαι. Εἰς γὰρ Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἄγιον Πνεῦμα πεπιστεύκαμεν· καὶ βαπτισθέντες εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διὰ τοῦτο οὐδέποτε τῆς πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν συναφείας τὸν Παράκλητον ἀποσπῶμεν. Ὁ γὰρ νοῦς ἡμῶν φωτισθὲν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος πρὸς Υἱὸν ἀναβλέπει, καὶ ἐν αὐτῷ ὡς ἐν εἰκόνι θεωρεῖ τὸν Πατέρα. Ὅτε οὖν ὀνόματα παρ' αὐτῶν ἐπινοοῦμεν, ἀλλὰ Πνεῦμα ἄγιον καὶ Παράκλητον ὀνομάζομεν, οὐτὰ τὴν ὀφειλομένην αὐτῷ δόξαν ἀθετεῖν καταβροχόμεθα. Ταῦτά ἐστι τὰ ἡμέτερα μετὰ πάσης ἀληθείας. Ἐπὶ τούτοις ὁ κατηγορῶν κατηγορεῖται· ὁ δὲ βίων ἡμᾶς διωκέτω· ὁ πιστεύων ταῖς καθ' ἡμῶν διὰ βολαῖς ἐτοιμαζέσθω πρὸς τὴν διαδοχασίαν. Ὁ Κύριος ἔγγυς· μηδὲν μεριμνῶμεν.

4. Εἰ τις ἐν Συρίᾳ συγγράφει, τοῦτο οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, φησὶ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ (68). Οἱ ἐμοὶ λόγοι ἐμὲ κρινέτωσαν· ὑπὲρ δὲ ἄλλοτριῶν ἡμᾶς σφαλμάτων μηδεὶς καταδικάζετω, μηδὲ τὰς πρὸ εἰκοσιν ἐτῶν γραφείσας παρ' ἡμῶν ἐπιστολάς εἰς ἀπόδειξιν προβαλλέσθω τοῦ νῦν κοινωνικούς ἡμᾶς εἶναι τοῖς ἐκεῖνα συγγράψασιν. Ἡμεῖς γὰρ πρὸ τῶν συγγραμμάτων, λαϊκοὶ ὄντες πρὸς λαϊκοὺς ἐπεστέλλομεν (69), πρὸ τοῦ τινὰ καὶ ὑπόνοιαν τοιαύτην κατ' αὐτῶν κινεῖσθαι· καὶ ἐπεστέλλομεν οὐδὲν περὶ πίστεως, οὐδ' οἷα νῦν ἐπὶ τῇ καθ' ἡμῶν διαβολῇ περιφέρουσιν οὗτοι, ἀλλὰ ψιλὰς προσηγορίας, ἀγαπητικῆν προσφώνησιν ἀποπληρούσας. Ἡμεῖς γὰρ ὁμοίως καὶ τοὺς τὰ Σαβελλίου νοσοῦντας, καὶ τοὺς τὰ Ἀρείου ἔργματα ἐκδικούντας, ὡς ἀσεβεῖς, ἀποφεύγομεν καὶ ἀναθεματίζομεν. Εἰ τις τὸν αὐτὸν Πατέρα λέγει καὶ Υἱὸν καὶ ἄγιον Πνεῦμα, καὶ ἐν πρᾶγμα πολυώνυμον ὑποτίθεται, καὶ μίαν ὑπόστασιν ὑπὸ τριῶν προσηγοριῶν ἐκφωνουμένην, τὸν τοιοῦτον ἡμεῖς ἐν τῇ μεριδί τῶν Ἰουδαίων τάσσομεν. Ὁμοίως καὶ εἰ τις ἀνόμιον λέγει, κατὰ τὴν οὐσίαν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, ἢ εἰς κτίσμα κατάγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, ἀναθεματίζομεν, καὶ ἔγγυς εἶναι τῆς Ἑλληνικῆς τιθέμεθα πλάτης. Ἀλλὰ τὰ μὲν στόματα τῶν κακηγορούντων ἡμᾶς ἐπισχεθῆναι διὰ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων ἀμήχανον· μᾶλλον μὲν οὖν εἰκὸς καὶ ἐρεθίζεσθαι αὐτοὺς ἐπὶ ταῖς ἀπολογίαις ἡμῶν, καὶ μείζονα καὶ χελεπώτερα καθ' ἡμῶν κατασκευάζειν· τὰς μέντοι ἡμετέρας ἀκοὰς φυλαχθῆναι οὐ χελεπόν. Ὡστε, ὃ ἐστὶν ἐφ' ὑμῖν, τοῦτο ποιήσατε. Ἀκεραίαν ἡμῖν καὶ ἀπρόληπτον ταῖς διαβολαῖς τὴν καρδίαν ὑμῶν φυλάξατε· καὶ πρὸς τὰ προβαλλόμενα ἐγκλήματα ἀπαυτεῖτε ἡμᾶς τὰς εὐθύνας. Καὶ εἰ μὲν εὐρησε παρ' ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν, μὴ δῶτε χώραν τῷ ψεύδει· ἐάν δὲ ἀποκύντων ἡμῶν πρὸς τὴν ἀπολογίαν ἀσθηθεῖτε, τότε πιστεύσατε τοῖς κατηγοροῖς ἡμῶν ὡς ἀληθεύουσιν. Ἄγρυπνοῦσιν ἐκεῖνοι πρὸς τὸ ἡμᾶς κακοποιῆσαι· τοῦτο παρ' ὑμῶν οὐκ ἐπιζητῶμεν. Ἐμπορικὸν βίον

Patrem et Filium et Spiritum sanctum credimus, atque in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti baptizamur. Quapropter nunquam Paracletum ab illius cum Patre et Filio conjunctione avellimus. Mens enim nostra a Spiritu illustrata ad Filium respicit, et in illo velut in imagine Patrem videt. Neque igitur nomina ex nobis ipsis comminiscimur, sed Spiritum sanctum Paracletum nominamus, neque debitam ei gloriam destruere volumus. Vere omnino hæc nostra sunt. Horum gratia qui accusat, accuset: qui nos persequitur, persequatur: qui fidem habet calumniis quibus impetitur, paratus sit ad iudicium. Dominus prope est, nihil solliciti sumus⁶⁸.

4. Si quis in Syria scribit, hoc nihil ad nos. *Ex his enim, inquit, verbis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis*⁶⁸. Mea me verba iudicent; propter alienos vero errores nemo nos condemnet, neque ante viginti annos scriptas a nobis epistolas proferat, ut demonstret nunc communicatores nos esse eorum qui ista scripserunt. Nos enim, antequam hæc scriberent, laici ad laicos scripsimus, antequam vel suspicionem ejusmodi quisquam in illos moveret; nec de fide quidquam scripsimus nec qualia illi nunc ad invidiam nobis creandum circumferunt, sed salutationes nudas, quæ amicam compellationem persolvebant. 349 Nos enim pariter et eos qui Sabellii morbo laborant, et eos qui Arii dogmata tuentur, ut impios fugimus, et anathematizamus. Si quis eundem Patrem dicit ac Filium et Spiritum sanctum, ac rem unam multis nominibus designatam esse statuit, unamque hypostasim tribus appellationibus expressam; talem nos in Judæorum parte numeramus. Sic etiam, si quis Filium Patri secundum essentiam dissimilem dicit, aut ad creaturam detrahit Spiritum sanctum, anathematizamus, et a gentiliū errore non longe abesse ducimus. Sed ora accusatorum nostrorum comprimi litteris nostris non possunt; imo verisimile est, illos etiam defensionibus nostris irritari, et majora ac graviora in nos machinari. Cæterum aures vestras custodiri non difficile. Quare quod in vobis situm est, præstate. Sincerum nobis et minime præoccupatum calumniis cor vestrum servate: atque objectorum nobis criminum rationem a nobis postulate. Ac veritatem quidem si apud nos inveneritis, ne detis locum mendacio. Sin autem nos ad defensionem infirmos senseritis, tunc credite accusatoribus nostris, ut vera dicentibus. Vigilant illi, nobis ut noceant: hoc a vobis non exoptamus. Nundinariam vitam agentes, structam nobis calumniam ad lucri accessionem convertunt: vos autem adhortamur, ut maneat in domo, ac

⁶⁸ Philipo. iv. 5, 6. ⁶⁹ Math. xii, 37.

(68) Καταδικασθήσῃ. Ita mss. sex. Editi κατακρίσῃ.

(69) Ἐπεστέλλομεν. Coisl. primus et Mss. ἐπεστέλλομεν.

decere vos geratis, opus Christi in quiete perfici-
cientes **, illorum vero congressus, qui ad audito-
res evertendos dolose sunt, declinetis : ut et dile-
ctionem erga nos sinceram custodiat, patrumque
fidem servetis integram ac inoffensam, et probati
ac spectati, tanquam veritatis amici, apud Domi-
num comperiamini.

στον διασώσῃτε, καὶ παρὰ τῷ Κυρίῳ εὐδόκιμοι φανῆτε, ὡς φίλοι τῆς ἀληθείας.

EPISTOLA, CCXXVII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΖ'.

*Cum Euphronium Coloniensem episcopi ad sedem Nicopolitanam transferendum decrevisset, permolestum id accidit clericis Coloniensibus, quorum nonnulli iracundiam eo perduxerunt, ut se ad tribunalia abituros minarentur, ac res suas hominibus evertendarum Ecclesiarum cupidis commissuros. Basilius laudat eorum amorem in episcopum, sed mo-
dum requirit. Demonstrat eis provideri, dum Nicopoli providetur, nec eos deserturum episcopum. Spem offert amplioris solutii, sequē ad eos venturum.*

Clericis Coloniensibus consolatoria.

Et quid ita pulchrum et spectatum apud Deum
et homines, ut charitas perfecta, quam comple-
mentum totius esse legis ** a sapiente didicimus
magistro? Quapropter approbo vestri in pasto-
rem amoris ardorem. Nam nec tenero filio boni
patris privatio, nec Christi Ecclesiae pastoris ac
magistri recessus tolerabilis. Quare praeclearae ac
bonae voluntatis indicium in hac praestantissima
erga episcopum vestrum animi affectione prae-
buisit. Sed tamen vestrum illud praeclearum erga
patrem spirituale studium, si modo et ratione
contineatur, laudandum est; sin autem 350
limites transcendat, non jam eadem approbatione
dignum est. Praecleara aeternitas erga religiosissimum
fratrem nostrum et comministrum Euphro-
nium ab his, quibus Ecclesiae commissae sunt
gubernandae, facta est, necessaria tempori, per-
utilis et Ecclesiae ad quam translatus est, et vobis
ipsis a quibus assumptus. Hanc ne existimetis hu-
manam, aut ex cogitationibus susceptam homi-
num terrena sentientium; sed eos, quibus Eccle-
siarum Dei sollicitudo incumbit, ex consuetudine
et conjunctione quam habent cum Spiritu, id
fecisse persuasum habete, atque hoc eorum in-
ceptum animis vestris mandate, et operam date
ut perficiatur. Suscipite igitur tranquille et cum
gratiarum actione id quod factum est, habentes

** I Thess. iv, 11. ** Rom. xiii, 10.

* Alias CCXCII. Scripta anno 375.

(70) Τοῦ Χριστοῦ. Ita tres vetustissimi codices, pro eo quod erat in editis τοῦ Κυρίου.

(71) Φυλάξῃτε. Ita sex mss. Editi διαφυλάξῃτε.

(72) Τοῖς ἐν Κολωνίᾳ. Coisl. primus et Med. non sine manifesto errore πρὸς Νικοπόλει κληρικοῖς παραμυθητικῇ, Ad clericos Nicopolitanos consolatoria. Deest παραμυθητικῇ in duobus Regiis codicibus.

(73) Χριστοῦ. Non male in codice insignis Ecclesiae Parisiensis χρηστοῦ, boni pastoris recessus.

(74) Ἀπόδειξιν. Editi addunt ἡμῖν. Sed melius ea vox abesse visa est a codicibus vetustissimis Med. et Coisl. primo. Paulo post idem Coisl. ἀγάπῃ παρέχεσθε.

(75) Τοῖς ὄροις. Ita Coisl. primus et Med. Deest haec epistola in Harlaeano codice. Editi τοῦ ὄρου.

(76) Μετετέθη. Ita mss. summo consensu. Editio Paris. μετέθη. Paulo post satis commode Coisl.

μεταχειριζόμενοι, παρεμπόρευμα ποιούνται τῶν ἡμετέραν διαβολῆν· ὁμᾶς δὲ οἱκοί μένειν καὶ εὐσχημο-
νεῖν, ἐν ἡσυχίᾳ τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ (70) πληρῶνται,
παρακαλοῦμεν, τὰς μέντοι συντυχίας αὐτῶν, τὰς δο-
λερῶς ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκουόντων γινομένας,
ἐκκλίνειν· ἵνα καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην ἀπεραΐαν
φυλάξῃτε (71), καὶ τὴν τῶν πατέρων πίστιν ἀβρα-
στον διασώσῃτε, καὶ παρὰ τῷ Κυρίῳ εὐδόκιμοι φανῆτε, ὡς φίλοι τῆς ἀληθείας.

Τοῖς ἐν Κολωνίᾳ (72) κληρικοῖς παραμυθητικῇ.

Καὶ τί οὕτω καλὸν καὶ εὐδόκιμον παρὰ Θεῷ καὶ
ἀνθρώποις, ὡς ἀγάπῃ τελείᾳ, ἣν πληρῶμα παντὸς
εἶναι νόμου παρὰ τοῦ σοφοῦ δευδάγμαθα διδασκᾶσαι;
Ἄσπε ἀποδέχομαι ὁμῶν τὸ διάπυρον τῆς περὶ τὸν
ποιμένα ὁμῶν διαθέσεως. Οὐτε γὰρ παιδί φιλοπάτερ
πατρός ἀγαθοῦ στέρησις ἀνεκτὴ, οὔτε Ἐκκλησίᾳ Χρι-
στοῦ (73) ποιμένος καὶ διδασκάλου ἀναχώρησις
φορητῆ. Ἄσπε καλῆς καὶ ἀγαθῆς προαιρέσεως ἀπέ-
δειξιν (74) ἐν τῇ ὑπερβαλλούσῃ περὶ τὸν ἐπίσκοπον
ὁμῶν διαθέσει παρέχεσθε. Ἄλλὰ τὸ χρηστὸν ὁμῶν
τοῦτο καὶ περὶ τὸν πνευματικὸν πατέρα ἐνδιόθετον,
μέτρῳ καὶ λογισμῷ γινόμενον, ἀπόδεκτόν ἐστι·
ἐκβαῖνον δὲ τοὺς ὄρους (75), οὐκ ἐτι τῆς αὐτῆς ἀπο-
δοχῆς ἄξιον γίνεται. Οἰκονομία καλῇ περὶ τὸν θεογι-
λέστατον ἀδελφὸν ὁμῶν τὸν συλλειτουργὸν Εὐφρόνιον
παρὰ τῶν οἰκονομῶν τὰς Ἐκκλησίας πεπιστευμέ-
νων γαγένηται, ἀναγκαῖα τῷ καιρῷ, λυσαιτέλης
καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ πρὸς ἣν μετετέθη (76), καὶ ὁμῶν
αὐτοῖς ἀφ' ὧν ἐλήφθη. Ταύτην μὴ ἀνθρωπίνῃ
νομίσῃτε, μηδὲ ἐκ λογισμῶν κεινησθαι τὰ γῆνα
φρονούντων ἀνθρώπων· ἀλλὰ τῇ συνηθείᾳ τοῦ
Πνεύματος τούτου τῆν μέριμναν ἀνηρημένους (77)
τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ τοῦτο ποιῆσαι πέπεισθε,
καὶ ἐμβάλλεσθε τῇ διανοίᾳ τὴν ὁρμὴν ταύτην, καὶ
σπουδάσατε αὐτὴν τελειῶσαι. Δέξασθε οὖν ἡσυχῇ (78)
καὶ μετ' εὐχαριστίας τὸ γινόμενον, ἐκαίνο πεπιστευμέ-
νοι, ὅτι οἱ μὴ δεχόμενοι παρὰ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ

D primus et Med. τῇ συνηθείᾳ τοῦ Πνεύματος, ἐκ
consuetudine Spiritus, id est, ex societate et con-
junctione, quam habent cum sancto Spiritu. In hanc
sententiam Tatianus, orat. adversus Graecos: Γέγονε
μὲν οὖν συνδίατον ἀρχῆθεν τὸ Πνεῦμα τῇ ψυχῇ, ἐστὶ
quidem ab initio Spiritus convictor anima. Legatur
in editis τῇ συνεργίᾳ τοῦ Πνεύματος, οπε Spiritus.
Quae quidem scriptura facilis et plana est. Sed quo
planior et faciliior, eo minus proclive fuit eam im-
mutare, praesertim antiquioribus libraribus, qui non
tantum sibi licentiae sumebant, quantum recentio-
res. Alteram autem, quam in contextum recepimus,
cum obscura nonnullis videri potuerit, non miror
inmutatam fuisse.

(77) Ἀνηρημένους. Reg. secundus et Coisl. secundus ἀνηρημένους. Mox Coisl. primus et Med. ἐμβάλλεσθε.

(78) Ἠσυχῇ. Ita sex mss. Editi ἡσυχῶς. Ibidem Coisl. primus et tres alii τὸ γινόμενον.

Θεοῦ τὰ ταῖς Ἐκκλησίαις διατυπούμενα τῆ τοῦ Θεοῦ Α
 διαταγῆ ἀνθίστανται. Μὴ δικαιολογεῖσθε πρὸς τὴν
 μητέρα ὑμῶν τὴν ἐν Νικοπόλει Ἐκκλησίαν. Μὴ τρα-
 χύνετε πρὸς τοὺς τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἀναδεγμέ-
 τος (79) τὴν μέριμναν. Ἐν γὰρ τῷ τὰ τῆς Νικοπό-
 λεως συνεστάναι πράγματα καὶ τὸ καθ' ὑμᾶς μέρος
 συνδιασθῆσεται (80)· ἐὰν δὲ ἐκείνης ἀψηφῆται τις
 ὄσλος, καὶν μυρίους ἔχητε τοὺς φυλάσσοντας ὑμᾶς,
 συμπαραναλωθῆσεται τῷ κεφαλαίῳ καὶ τὸ μέρος.
 Ὡς οὖν οἱ τοῖς ποταμοῖς παροικούντες, ἐπειδὴν
 ἰασί τινος πόρρωθεν ὄχρωμάτα καταβαλλομέ-
 νους (81) τοῖς βρύμασιν, ἴασιν, ὅτι αὐτοῖς προδοι-
 κῶνται τὴν ἀσφάλειαν, τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βρυμάτων
 ἀπαρροῦμενοι· οὕτω καὶ οἱ νῦν τὸ βῆρος τῆς φρον-
 τίδος τῶν Ἐκκλησιῶν (82) ἀναδεξάμενοι ἐν τῇ τῶν
 ἄλλων φυλακῇ τὴν καθ' ὑμᾶς ἄδειαν διοικούνται· Β
 καὶ ἐν σκέπη γενήσεσθε πάσης παραχῆς, ἐτέρων
 ὑποδεχομένων τοῦ πολέμου τὰς προσβολὰς. Πρὸς δὲ
 κικαίνο (83) ἐνθυμῆσθαι ὑμᾶς προσῆκεν, ὅτι οὐχ
 ὑμᾶς ἀπέβαλεν, ἀλλ' ἐτέρους προσέλαβεν. Οὐ δὴπου
 γὰρ βάσανοι τινές ἐσμεν ἡμεῖς, ὥστε τὸν δυνάμε-
 νον καὶ ἄλλοις τῶν ἑαυτοῦ χαρισμάτων μεταδιδόναι
 ἀναγκάζειν ἑμῖν (84) ἐναποκλείειν τὴν χάριν, καὶ τὸ
 καθ' ὑμᾶς μόνῳ χωρίῳ στενοχωρεῖν. Οὐτε γὰρ ὁ
 πηγὴν περιφράσων, καὶ ὕδατος ἔξοδον λυμαινόμε-
 νος, οὕτε ὁ διδασκαλίαν διαρκῆ κωλύων ἐπὶ πλείον
 χωρεῖν ἔξω τοῦ πάθους τῆς βασκανίας ἐστίν. Ἐχέτω
 τῶν καὶ τὴν Νικοπόλεως μέριμναν, καὶ τὸ ὑμέτε-
 ρον προσθήκη ἔστω τῶν ἐκεῖ φροντισμάτων. Τῷ μὲν
 γὰρ ἀνδρὶ πλείων προσῆλθεν (85) ὁ κόπος, ὑμῶν δὲ
 οὐδὲν ἐλαττοῦται ἢ ἐπιμέλεια. Ἐκεῖνο δὲ με πάνυ C
 ἐλύπησε, καὶ ἔξω ἐφάνη τοῦ μέτρου, τὸ εἰρησθαι,
 ὅτι, ἀποτυχόντες τῶν ἐπιζητούμενων, τὰ δικαστή-
 ρια καταληφόμεθα, καὶ ἐπιστήσομεν (86) ἀνθρώπους
 τοῖς πράγμασιν, οἷς ἡ καταστροφή τῶν Ἐκκλησιῶν
 εὐχῆς ἐστὶ τὸ κεφάλαιον. Μὴ ποτε οὖν ἄφρονι θυ-
 μῷ φερόμενοι (87) τινες παραπέσωσιν ὑμᾶς φθέγα-

(79) Ἀναδεγμένους. Coisl. primus ἀναδει-
 γμένους. Paulo post Medicæus codex ἐστάναι πρά-
 γματα.

(80) Συνδιασθῆσεται. Coisl. primus συνδιασώ-
 ζεται. Infra Vat., Reg. secundus, Coisl. secundus,
 Paris. et ad marginem Clarom. τῷ κεφαλαίῳ καὶ
 τὸ ὑμέτερον. Ὡς οὖν.

(81) Καταβαλλομένους. Med. codex προκατα-
 βαλλομένους.

(82) Τῶν ἐκκλησιῶν. Ita Coisl. uterque, Med.,
 Reg. secundus et Paris. Editi τῶν ἐκκλησιαστικῶν.

(83) Πρὸς δὲ κικαίνο, etc. Dubitarunt eruditi
 viri, utrum Euphronius, relicta Coloniensi Eccle-
 sia, ad Nicopolitanam translata fuerit, an utram-
 que simul regendam susceperit. Utrumvis factum
 fuerit, cum ad summam Ecclesie utilitatem neces-
 sario tempore factum sit, maxima laude dignum
 videri, et Spiritui sancto attribui debet. Sed per-
 spicere mihi videor, ita rem constitutam fuisse ut
 alius Coloniæ, præter Euphronium, episcopus non
 daretur. Promittit enim Coloniensibus Basilius,
 eos et communem cum aliis provinciæ Ecclesiis
 utilitatem percepturos, et Euphronium ab illis pro-
 prie regendis non discessurum. In aliorum custo-
 dia, inquit, securitati vestræ provident, tutique eri-
 tis ab omni tumultu, aliis belli impetum sustinenti-
 bus. Hæc communia Coloniensibus erant futura
 cum aliis provinciæ Ecclesiis. Quid autem Colo-

pro certo, eos qui res in Ecclesiis a Dei electis
 constitutas non admittunt, Dei ordinationi resi-
 stere. Cavete litigetis cum vestra matre Ecclesia
 Nicopolitana; nec animum in eos, qui vestrarum
 animarum curam susceperunt, exasperate. Dum
 enim res Nicopolitanæ consistent, vestra etiam
 pars simul servabitur; sed si illam aliqua tempe-
 stas attigerit, etiamsi adsint vobis custodes innum-
 meri, pars quoque una cum capite absumetur.
 Quemadmodum igitur qui ad fluvios habitant, si
 quos procul videant valida præsidia aquis obji-
 cere, intelligunt securitati suæ provideri, dum
 incursus aquarum repelluntur; ita etiam qui nunc
 pondus sollicitudinis Ecclesiarum sustinent, in
 aliorum custodia securitati vestræ provident, tuti-
 que eritis ab omni tumultu, aliis belli impetum
 sustinentibus. Ad hæc illud etiam vobis conside-
 randum est, non vos ab eo repudiatos, sed alios
 assumptos. Non enim invidi quidam sumus, ut
 qui sua dona etiam cum aliis communicare pos-
 sit, eum cogamus gratiam inter vos concludere.
 et solis loci vestri finibus coerceamus. Nam nec
 qui fontem circumsepit, et aquarum exitum labe-
 factat, nec qui doctrinam uberem prohibet latius
 fluere, extra invidiæ crimen est. Suscipiat itaque
 et Nicopolis curam, et ad futuras illic sollicitu-
 dines vestri cura accedat. Illi enim plus accessit
 351 laboris, sed de vestri cura nihil decessit.
 Hoc autem mihi et maxime doluit, et modum mihi
 visum est excedere, quod videlicet dixistis: voto-
 rum compotes si non sumus, ad iudicium tribuna-
 lia abibimus, ac res hominibus commitemus,
 quibus Ecclesiarum eversio caput est votorum.
 Cavete igitur ne qui unquam insano furore acti
 vobis persuadeant, ut quidquam apud publica sub-
 sellia proferatis, atque inde aliqua accidat eversio,
 cujus pondus in eorum capita, qui causam præbue-

niensibus proprie servaretur, indicant quæ sequun-
 tur: Ad hæc illud etiam vobis considerandum est,
 non vos ab eo repudiatos, sed alios assumptos...
 Suscipiat itaque et Nicopolis curam, et ad futuras
 illic sollicitudines vestri cura accedat, etc. Similia
 leguntur in epistola sequenti, in qua Basilius Colo-
 nienses magistratus rogat, ut boni vasis usum com-
 munem habere cum vicinis non recusent; ac Euphro-
 nium Coloniæ et Nicopolis communem patrem
 futurum pollicetur. Ridicula sane et absurda pro-
 missa, si Euphronium Colonia non cum Nicopoli,
 sed cum aliis Ecclesiis episcopalibus Nicopoli sub-
 jectis communem patrem erat habitura.

(84) Ἰγμίρ. Ita mss. summo consensu, et paulo
 post τῷ καθ' ὑμᾶς. Editi ἡμῖν et τῷ καθ' ἡμᾶς.
 Paulo post λυμαινόμενος ἐταινετός. Sed postrema
 vox multo melius deest in codicibus Med. et
 Coisl. primo. Ibidem Coisl. primus κωλύων μὴ ἐπὶ
 πλείον.

(85) Πλείων προσῆλθεν. Coisl. primus προσῆλθεν.
 Med. πλείον προσῆλθεν. Paulo post deest τὸ ἐν quin-
 que mss. ante εἰρησθαι, non tamen deest in Coisl.
 primo et Med.

(86) Ἐπιστήσομεν. Coisl. primus ἐπιπέσωμεν.
 Vat., Paris., Coisl. secundus et Reg. secundus ἐπι-
 στήσομεν.

(87) Φερόμενοι. Coisl. primus περιφερόμενοι.
 Paulo post deest in eodem codice et in Medicæo

rint, convertatur. Sed recipite et consilium nostrum, quod vobis in paternis visceribus davius, et religiosissimorum episcoporum dispensationem, quæ secundum Dei voluntatem facta est. Quin et exspectate nos, qui ubi advenerimus, si nobis Domini fuerit, quæcunque vestram pietatem per epistolam commoneo non licuit, ea coram suggestimus, et ipsa re et opere, quantum in nobis erit, vis solari conabimur.

καλώσει τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν, δι' αὐτῶν πραινεσομεν, καὶ τὴν ἐνδεχομένην παραμυθίαν δι' αὐτῶν τῶν ἔργων ἐπαγαγεῖν ὑμῖν πειρασόμῃσα.

EPISTOLA CCXXVIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΗ'

Laudat Colonie magistratus, quod res ecclesiasticas non negligant: matrem discessu episcopi sui hortatur, ut patri Nicopoli communem parentem cedant, qui eos regere non desinet, ac temporum difficultate considerata, episcopis ignoscant, qui hoc consilium necessitate adducti ceperunt. Promittit majus solatium eorum quæ facta fuerant, si Domini dederit, ut ad eos veniat.

Coloniæ magistratibus.

B

Πολιτευομένοις Κολωνίας.

Accepi litteras dignitatis vestræ, et gratias egi Deo sanctissimo, quod rerum publicarum curis occupati, ecclesiasticas haud parvi penditis; sed de iis unusquisque velut de proprio negotio et ex quo vita sua pendeat, ita solliciti fuistis mihi- que scripistis mœrentes discessu religiosissimi episcopi vestri Euphronii: quem non abstulit vobis Nicopolis, sed si ex jure ageret, suum proprium recepisse se diceret; sed liberalius agens, vocem edet teneræ matri decoram, se communem vobiscum patrem habituram, qui ex parte utrisque de sua communicabit gratia: neque illos quidquam pati sinet ab adversariorum incurisibus, neque vos consueta sollicitudine privabit. Igitur et temporis difficultatem considerantes, et œconomia necessitatem prudenter intelligentes, episcopos ignoscite, qui hanc viam ad constituendum Domini nostri Jesu Christi Ecclesiarum ordinem inierunt; vobis autem ipsi ea suggerite, quæ viris et perfecta propria intelligentia præditis, et amantium consilia ad usus suos adjungere scientibus congruant. Vos enim verisimile est multa eorum quæ commoventur ignorare, eo quod sitis in extrema Armenia constituti: nos vero qui mediis in rebus versamur, et quorum aures undique unoquoque die rumore eversarum ecclesiarum percutiuntur, valde anxii sumus, ne forte communis 352 hostis diuturnæ vitæ vestræ tranquillitati invidens, in vestris quoque locis sua ipsius zizania serere possit, cedatque et Armeniorum regio in escam adversariis. Sed nunc quidem tranquillii et quieti sitis, veluti boni vasis usum communem habere cum vicinis vestris non recusantes. Paulo post autem, si

σθαί τι εἰς τὸ δημόσιον, καὶ γένηται μὲν τις ἐν τεύθεν καταστροφή (88), περιτραπῆ δὲ τῶν γνωμένων τὸ βάρος ταῖς κεφαλαῖς τῶν τὴν αἰτίαν παρασχομένων. Ἄλλὰ δέξασθε καὶ τὴν ἡμετέραν συμβαλὴν ἐν πατρικοῖς ὑμῶν σπλάγγχιος προσαγομένην, καὶ τὴν τῶν θεοφιλῶν ἐπισκόπων οἰκονομίαν, κατὰ βούλησιν Θεοῦ γενομένην (89). Καὶ ἀναμεινέτε καὶ ἡμᾶς, οἱ παραγενόμενοι, ἐὰν ὁ Κύριος ἡμῶν συνεργήσῃ, ὅσα οὐκ ἐνεχώρει διὰ τῆς ἐπιστολῆς παρακαλώσει τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν, δι' αὐτῶν πραινεσομεν, καὶ τὴν ἐνδεχομένην παραμυθίαν δι' αὐτῶν τῶν ἔργων ἐπαγαγεῖν ὑμῖν πειρασόμῃσα.

Ἐδεξαμην τα γράμματα τῆς κοσμιότητος ὑμῶν, καὶ εὐχαρίστησα τῷ παναγίῳ Θεῷ, ὅτι, ἀσφάλως ὄντες περὶ τὴν μέριμναν τῶν δημοσίων, οὐκ ἐν περιέργῳ τῖθεσθε τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν· ἀλλ' ἕκαστος, ὡς ὑπὲρ (90) ἰδίου πράγματος καὶ συνέχοντος αὐτοῦ τὴν ζωὴν, οὕτως ἐμερίμνησε, καὶ ἐπεσεύλατε ἡμῖν ἀνώμενοι ἐπὶ τῷ χωρισμῷ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου ὑμῶν Εὐφρονίου· ὃν οὐκ ἀφείλετο ὑμῶν ἡ Νικόπολις, ἀλλὰ δικαιολογούμενη μὲν εἶποι ἂν, ὅτι τὸν οἰκεῖον ἀπέλαβε· θεραπευομένη δὲ φθέγγεται ὑμῖν φωνὴν μητρὶ φιλοστόργῳ πρέπουσαν, ὅτι κοινὴ ἔξει πρὸς ὑμᾶς τὸν πατέρα, ὃς ἐν μέρει ἑκατέρας τῆς ἑαυτοῦ μεταδώσει χάριτος, ὅτε ἐκείνους (91) ἔξει τι παθεῖν ἐκ τῆς τῶν ἐναντιῶν ἐπιδρομῆς, καὶ ὑμᾶς τῆς συνήθους κηδεμονίας οὐκ ἀποστερήσει. Τοῦ τε οὖν καιροῦ τὴν χαλεπότητα λογισάμενοι, καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας ἀναγκαῖον σὺφρονη γνώμῃ καταμαθόντες, σύγγνωτε μὲν τοῖς ἐπισκόποις ἐπὶ ταύτην ἔλθοῦσι τὴν ὁδὸν τῆς καταστάσεως τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· παραινέσατε ἑαυτοῖς, ὃ πρέπει ἀνδράσι τέλειον μὲν τὸν οἰκεῖον νοῦν κεκτημένοις, εἰδῶσι δὲ καὶ εἰς παρὰ τῶν ἀσπώντων ὑποθήκας προσέειναι. Ὑμᾶς μὲν γὰρ εὐχὴ πολλὰ τῶν κινουμένων ἀγνοεῖν, διὰ τὸ ἐν ἰσοπέδῃ τῆς Ἀρμενίας τετάχθαι· ἡμεῖς δὲ οἱ μέσοις ἐμπεδηκότες τοῖς πράγμασι, καὶ πανταχόθεν ἐφ' ἑκάστης ἡμέρας πλὴς ἀποκλῆς βαλλόμενοι (92) τῶν καταστρεφόμενων ἐκκλησιῶν ἐν πολλῶν ἀγῶνι ἔσμεν, μήποτε ὁ κοινὸς ἐχθρὸς, τῇ μακρᾷ εἰρήνῃ τοῦ βίου ὑμῶν (93) βλασφήμας, ἐπισπειραὶ δυναθῆ τὰ ἑαυτοῦ ζιζάνια καὶ τοῖς καθ' ὑμᾶς τόποις, καὶ γένηται καὶ τὸ τῶν Ἀρμενίων μέρος κατάβρωμα τῶν ὑπεναντιῶν. Ἄλλὰ νῦν μὲν ἡσυχάσατε, ὡσπερ σεαυτοὺς ἀγαθοῦ χριστιανοί.

περὶ τούτων, quod in editis legebatur post φθέγγασθαι.

Alias CCXC. Scripta anno 375.
 (88) Ἐργεῦθεν. Tres mss. recentiores ἐνταῦθα.
 (89) Γενομένην. Coisl. uterque et Reg. secundus γενομένην. Infra Coisl. primus ἐγχορεῖ.
 (90) Ὡς ὑπὲρ. Ita omnes mss. Editi ὡσπερ.
 (91) Ὅτε ἐκείνους. Codex Medicæus ὅτε ἐκείνοις.

vois.
 (92) Τὰς ἀποκλῆς βαλλόμενοι. Tres codices recentiores ταῖς ἀποκλῆς βαλλόμενοι.
 (93) Τοῦ βίου ὑμῶν. Quatuor mss. τοῦ βίου ἡμῶν. Sed Coisl. primus et Med. cum editis consentiunt. Nihil mutandum esse inde patet, quod longa illa pax non ad Basilium, qui in ipso incendio versabatur, sed ad Coloniam referenda sit.

κοινή ἔχειν πρὸς τοὺς γείτονας ὑμῶν καταδεξά-
μενοι· μικρὸν δὲ ὑστερον, ἂν δῶ ὁ Κύριος τὴν ἐπι-
θρῆμιν ἡμῶν, καὶ τελευταίαν παραμυθίαν τῶν
γενομένων ἐκδέξεσθε (94), ἐὰν τοῦτο ὑμῖν ἀναγκαῖον
εἴη.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΚΘ΄.

*Spiritus sancti consilio factum esse non dubitat, quod apud eos factum fuerat. Laudat Pœmenii prudentiam et in resti-
tutione perficienda fortitudinem. Hortatur ne Colonienſes irritent: spem effert se ad eos venturum.*

Τοῖς κληρικοῖς Νικοπόλεως.

1. Καὶ παρ' ἐνὸς εὐλαβοῦς καὶ δευτέρου γενόμε-
νον πληροφορεῖ ἡμᾶς τῇ συμβουλίᾳ τοῦ Πνεύ-
ματος γίνεσθαι. Ὅταν γὰρ μηδὲν ἢ ἀνθρώπινον
ἐπὶ ὀφθαλμῶν κείμενον, μηδὲ σκοπιῶν οἰκειᾶς ἀπο-
κρίσεως πρὸς τὰς ἐνεργείας ὁρμῶσιν οἱ ὄσιοι (95),
ἀλλ' ὅτι εὐάρεστον τῷ Θεῷ προθέμενοι, ὄχι, ὅτι
Κύριός ἐστιν ὁ τὰς καρδίας αὐτῶν κατευθύνων.
Ὅπου δὲ ἄνδρες πνευματικοὶ τῶν βουλευμάτων
παύρουσιν, ἔπεται δὲ τούτοις λαὸς Κυρίου ἐν συμ-
μονῇ τῆς γνώμης, τίς ἀμφισβητεῖ μὴ οὐχὶ τῇ κοι-
νῇ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ τὸ αἷμα
εἶπυ ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκχέαντος (96), τὴν
καλὴν γεγενῆσθαι; Ὅθεν καὶ αὐτοὶ καλῶς εἰκάσατε
ἐν θεωρίᾳ ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ συλλειτουργῶν
Κομνίων (97) κατὰ Θεὸν κεινῆσθαι, ὅς καὶ ἐπέστη
ἡμῖν ἐν καιρῷ, καὶ ἦλθεν ἐπὶ τὸν πρόπον τοῦτον τῆς
παραμυθίας. Οὐ ἐγὼ οὐχὶ τὴν εὐρεσίαν μόνον τοῦ
πυρόμενος ἐπαίνω, ἀλλὰ καὶ τὴν γνώμην γεν-
αίων θαυμάζω, ὅτι, μὴ εἰς ὑπερθέσεις ἀγαγὼν τὸ
πνεῦμα, ἐξέλιπε μὲν τὴν σπουδὴν τῶν ἐπιζητούν-
των, ἔθηκε δὲ καιρὸν φυλακῆς τοῖς ἀντιποιουμένοις,
ἤγειρε δὲ τὰς ἐπιθουλὰς τῶν ἐπεδρευόντων, ἀλλ'
ὅτις τῷ καλῷ βουλευματι τὸ τέλος ἐπήγαγεν.
Ὡς πάντων (98) φυλάξαιεν ὁ Κύριος τῇ ἑαυτοῦ
ἀρετῇ (99), ὥστε τὴν Ἐκκλησίαν ὅμοιαν ἑαυτῇ δια-
σταίην ἐν τῇ ὁμοίμῃ τοῦ προλαβόντος διαδοχῆς, καὶ
εἴ δοῦναι χώραν τῷ πονηρῷ, ὅς νῦν, εἴπερ ποτὲ,
ἦ καταστάσει τῶν Ἐκκλησιῶν δυσχεραίνει.

2. Τοὺς δὲ ἐν Κολωνίᾳ ἀδελφούς πολλὰ μὲν καὶ
μετὰ παρεκάλεσθαι διὰ γραμμάτων· καὶ ὑμεῖς
ἐὰν ἀποδέξεσθαι αὐτῶν ὀφείλετε τὴν διάθεσιν μᾶλλον
ἢ παρεξίνειν αὐτοὺς, ὡς διὰ μικρότητα παροφθέν-
τος, μηδὲ τῇ κοταφρονήσει προάγειν αὐτοὺς εἰς φι-
λονεικίαν. Διότι περὶ καὶ πῶς οἱ φιλονεικοῦντες
ἰδιώτεροι γίνεσθαι, καὶ πολλὰ τῶν ἰδίων κακῶς δια-
κρίνει: ὑπὲρ τοῦ λυπησάμενος τοὺς ἐναντιούμενους. Οὐ-
δέ ὅτι μικρὸς ὡς μὴ δύνασθαι νῦν κακῶν μεγά-
λων ἀφορμὴν παρασχέιν τοῖς ἐθέλουσιν ἀφορμῆν. Καὶ
καὶ οὐ στοχαζόμενοι λέγομεν, ἀλλὰ πείρα κακῶν
ἐκείνων διδασκόμενοι, ἢ παραγάγοι ὁ Θεὸς ταῖς ὁμετέ-
ραις προσευχαῖς (1). Συνεῦξασθε δὲ καὶ ἡμῖν τὴν εὐ-

*A Dominus dederit ut ad vos veniam, majus etiam
eorum quæ facta sunt solatium accipietis, si
modo id vobis necessarium videbitur.*

EPISTOLA CCXXIX.

Clericis Nicopolitanis.

1. Quæ ve. an uno aut altero homine pio fa-
ctum est, id nobis certo persuadet, rem consilio
Spiritus sancti. Etenim ubi nihil humani ob oculos
positum, neque studio proprii commodi ad agen-
dum sancti feruntur, sed quod Deo gratum est,
sibi proponunt; liquet Dominum esse, qui eorum
corda dirigit. Cum autem spirituales viri consi-
liorum auctores sunt, eosque sequitur plebs Do-
mini concordia sententia, quis dubitabit, quin com-
municatione Domini nostri Jesu Christi, qui suam
sanguinem pro Ecclesiis effudit, consilium captum
sit? Unde et ipsi recte existimastis religiosissimum
fratrem nostrum et comministrum Pœmenium
divinitus fuisse permotum: qui et adfuit vobis
opportune, et hanc consolandi rationem invenit.
Quem quidem ego non solum ob rem utilem exco-
gitatam laudo, sed animi etiam fortitudinem ad-
mior; quod nequaquam, dilationibus rem protra-
hens, debilitaverit efflagitantium studium, dede-
ritque tempus adversariis sibi providendi, ac
insidiatorum insidias exsuscitaverit, sed confestim
præclarum consilium ad exitum perduxerit. Quem
quidem cum omni familia custodiat Dominus
gratia sua, ut Ecclesia sui similis permaneat in
successione non degenerare ab antecessoris vir-
tute, nec detur locus maligno, qui nunc, si
unquam alias, ægre fert præclarum Ecclesiarum
statum.

2. Fratres autem qui in Colonia sunt, pluribus
quidem et nos adhortati sumus per litteras: sed
et vos debetis eorum studium probare magis,
quam quasi ob tenuitatem contemptos irritare, aut
contemptu ad contentionem provocare. Solent
enim qui contendunt, inconsultius se gerere, et
multis rebus suis male consulere, ut molestiam
exhibeant adversariis. Nemo autem adeo parvus
est, qui nunc non possit magnorum malorum
occasionem subministrare iis, qui occasionem
querunt. Neque id ex conjecturis dicimus, sed
experientia propriorum malorum edocti, quæ
353 Deus precibus vestris avertat. Simul autem

ἀρεσταύειν. Consentit cum editis Coisl. primus.

(96) Ἐκχέαντος. Ita mss. septem. Edit. ἐκχέον-
τος.

(97) Ποιμένιον. Addidimus hoc nomen ex octo
mss.

(98) Πανέστιον. Male interpres Panestium.

(99) Χάρτι. Coisl. secundus, Reg. secundus et
Bigot. χρηστότητι.

(1) Προσευχαῖς. Coisl. primus et Med. εὐχαῖς.
Alia CXCIII. Scripta anno 375.

(94) Τῶν γενομένων. Hæc addidimus ex mss.
pluribus. Coisl. primus ibidem δέξεσθε. Quatuor
alii ἐκδέξασθε. Medicus δέξασθε. Solatii autem
nomine his in locis intelligitur remedium quoddam
et temperamentum, ut in difficilibus et molestias
ebus. Vide Notæ ad epist. 126.

(95) Οἱ ὄσιοι. Ita mss. omnes, uno Bigotiano
excepto, qui ad marginem habet οἱ ὄσιοι, et in
alio, ut editi οἱ ἄγιοι. Ibidem Paris., Bigot. et
al. ἀλλ' ἢ τοῦ εὐαρεσταύειν. Duo alii ἀλλ' ἢ τὸ εὐ-

et nobis prosperum iter precemini, ut advenientes A
vobiscum gaudeamus de praesenti pastore, nosque
mutuo de obitu communis patris nostri consolemur.

οδίαν (2), ἵνα παραγεγόμενοι ἐφησθῶμεν (3) ἰμῆ
ἐπὶ τῷ παρόντι ποιόμενι, καὶ συμπαρακληθῶμεν ἐπὶ
τῇ ἀναχωτήσει τοῦ κοινοῦ πατρὸς ἡμῶν.

EPISTOLA CCXXX.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑ'.

Magistratus Nicopolis hortatur ut, cum impletum sit quod penes episcopos erat, jam ipsi confirmet id quod ab episcopis constitutum est, et, eorum opera, omnium et in urbe et rure consensus in suscipiendo episcopo et repellendis externis tentationibus conspiret. Summum desiderium significat invisendae Ecclesiae Nicopolitanae, quam rectae doctrinae metropolim vocal.

Magistratibus Nicopolitanis.

Πολιτευομένοις Νικοπόλεως (4).

Ecclesiasticae oeconomiae ab iis quidem sunt, quibus Ecclesiarum commissa sunt gubernacula : sed a plebe confirmantur. Quare quod penes religiosissimos episcopos erat, impletum est : quod autem reliquum est, jam ad vos spectat, si velitis prompto animo complecti datum vobis episcopum, et tentationes externas strenue repellere. Nihil enim adeo pudorem incutit sive potestatibus, sive reliquis, quicumque invident vestrae tranquillitati, ut concors in datum episcopum amor, et in resistendo firmitas. Id enim illos in desperationem conjicit nefarii omnis conatus, si viderint artificia sua neque a clero neque a plebe admitti. Quo ergo in bonum estis animo, date operam, ut eodem civitas animetur ; et tum populos, tum omnes rure degentes, ut par est, alloquimini ; bona eorum proposita roborantes, adeo ut vera vestra in Deum charitas omnium fama celebretur. Utinam autem nos quoque digni habeamur, qui veniamus aliquando ad vos, et Ecclesiam pietatis altricem invisamus : quam ut rectae doctrinae metropolim veneramur, quod jamdudum a viris perquam venerandis, et Dei electis, atque amplectentibus cum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, gubernetur : quibus dignum esse eum, qui nunc designatus est, et vos judicastis, et nos consensimus. Tantum Dei gratia custodiamini, qui et prava inimicorum consilia dissolvat, et robur ac constantiam vestris animis ad ea, quae praeclare decreta sunt, tuenda inspiret.

Αἱ περὶ τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομίαι γίνονται μὲν παρὰ τῶν πεπιστευμένων τὴν προστασίαν αὐτῶν, βεβαιοῦνται δὲ παρὰ τῶν λαῶν. Ὅστε (5) ὁ μὲν ἔτι ἐπὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, πεπληρωται· τὸ δὲ λειπόμενον ἤδη πρὸς ὑμᾶς βλέπει, ἐὰν καταξιώσασθε ἐκθύμως (6) περιέχεσθαι τοῦ δεδομένου ἰμῆ ἐπισκόπου, καὶ τὰς παρὰ τῶν ἔξωθεν πείρας ἰσχυρῶς ἀποκρούεσθαι. Οὐδὲν γὰρ οὕτω δυσωπεῖ ὡς ἀρχοντας οὐτε τοὺς λοιποὺς, ὅσοι βασκαίνουσιν ὑμῶν τῇ εἰρηνικῇ καταστάσει, ὡς σύμφωνον περὶ τὴν τοῦ δεδομένου ἀγάπην, καὶ τὸ ἰσχυρὸν τῆς ἐνστάσεως (7). Ἀπόγνωσιν γὰρ ἐμποιοῖ αὐτοῖς πάσης ἐπιχειρήσεως πονηρᾶς, ἐὰν ἴδωσι μῆτε κληρὸν μῆτε λαὸν τὰς ἐν τῷ ἐπινοίας παραδεχόμενον. Ἦν οὖν γνώμη ἔσται περὶ τοῦ καλοῦ, ταύτην κοινὴν ποιήσασθε τῆς πόλεως· καὶ τοῖς δήμοις, καὶ πᾶσι τοῖς οἰκοῦσι τὴν χώραν διαλέθητε ἐπιβρώσαντες (8) αὐτῶν τὰς καὶς προαιρέσεις, ὥστε διαδοθῆναι παρὰ πᾶσι τὸ γνήσιον ὑμῶν τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης. Ἐὰν δὲ (9) καὶ αὐτὴ καταξιώθῃ ποτε παραγενέσθαι καὶ ἐπισκέψασθαι τὴν Ἐκκλησίαν τὴν τροφὴν τῆς εὐσεβείας, ἣν ὡς μητρόπολιν τῆς ὀρθοδοξίας τιμῶμεν, διὰ τὸ ἐκ παλαιοῦ ὑπὸ τιμιωτάτων (10) ἀνδρῶν καὶ ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ οἰκονομεῖσθαι αὐτὴν ἀντεχομένων τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ὧν ἄξιον εἶναι τὸν νῦν (11) ἀναφανέντα καὶ ὑμεῖς ἔδοκιμάσατε, καὶ ἡμεῖς συνεθέμεθα. Μόνον φυλαχθεῖτε (12) παρὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, παραλύοντος (13) μὲν τὰ πονηρὰ βουλήματα τῶν ἐχθρῶν, ἰσχυρὸν δὲ καὶ εὐτονίαν πρὸς τὴν κήν τῶν καλῶς δεδογμένων ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐπιποιούντος.

* Alias CXCV. Scripta anno 375.

(2) *Τὴν εὐοδίαν*. Coisl. primus τὴν ὑγείαν. Clarom. τὴν ὑγείαν καὶ τὴν εὐοδίαν. Ibidem Medicus συνύξασθε ἀεὶ μοι καὶ ὑμῖν.

(3) *Ἐφησθῶμεν*. Coisl. uterque, Med., Vat., Reg. secundus et Bigot. ὀρμισθῶμεν, acquiescamus.

(4) *Νικοπόλεως*. Editi et plures mss. recentiores addunt διὰ τὸν χειροτονηθέντα ἐπίσκοπον, *ordinati causa episcopi*. Sed haec melius desunt in antiquioribus codicibus. Non enim ordinatus fuit episcopus Euphronius, qui dudum Coloniae Ecclesiam regabat. Scribit autem ad magistratus Basilius, non solum quia plurimum poterant in temperandis populi animis, sed etiam quia eorum ad electionem confirmandam consensus requirebatur. Unde Coelestinus papa in epist. 7 : *Nullus, inquit, invitatus detur episcopus. Cleri, plebis et ordinis consensus, et desiderium requiratur*. Gregorius Theologi pater in epist. 22, quam scripsit vacante sede Caesariensi, Basilium presbyterum commendat clero, honoratis, et curialibus, ac toti populo.

(5) *Ὅστε*. Editi addunt καὶ νῦν. Sed haec desunt in omnibus mss. Ibidem Coisl. et Med. δ μὲν ἦν ἐν τοῖς.

(6) *Ἐκθύμως*. Ita septem mss. Editi εὐθὺς.

(7) *Ἐνστάσεως*, etc. Ita mss. Editi ἀναστάσεως. Ἐμποιοῖ γοῦν ἀπόγνωσιν.

(8) *Ἐπιβρώσαντες*. Ita Med., Coisl. primus et Paris. Editi ἐπιβρώσαντες.

(9) *Ἐὰν δέ*, etc. Ita septem mss. Editi εἰδὲ ἐ καταξιώθειμεν, quod eodem redit. Sed videtur typographi nimio grammaticae studio contextum immutasse.

(10) *Τιμιωτάτων*. Coisl. primus et Med. τιμίαι.

(11) *Τὸν νῦν*. Posterior vocula addita ex octo mss.

(12) *Φυλαχθεῖτε*. Coisl. primus et Med. φυλάξτε, *custodiat*. Quae quidem scriptura eo magis arripit, quod idem Basilius de Euphronio dicit in epistola praecedenti. Sed tamen nihil immutandum duxi, quia quae sequuntur, non ad Praemianum, sed ad Nicopolitanos referuntur.

(13) *Παραλύοντος*. Regius uterque, Coisl. secundus, Vat., Paris. et Bigot. alter παραλύοντος, et paulo post ἐπιποιούντες. Ibidem Coisl. primus et alii nonnulli ψυχὰς ἡμῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑΑ'.

354 EPISTOLA CCXXXI'.

Basilii Amphilochio commendat Elpidium, mentiat de fratris fuga, de insidiis inimicorum suorum, et de Doarorum Ecclesiae perturbatione. Hortatur ut se invisat, promittit se brevi missurum opus de Spiritu sancto, quod erit absolutum.

Ἀμφιλοχίω, ἐπισκόπῳ Ἰκονίου.

A

Amphilochio, Iconii episcopo.

Ὀλίγας εὐρίσκω τοῦ γράφειν πρὸς τὴν θεοσεβείαν σου τὰς ἀφορμὰς, καὶ λυπεῖ με τοῦτο οὐ μικρῶς. Ὅμοιον γάρ, ὡσπερ ἂν εἰ καὶ ἔξην πολλὰκις ὄρῳναι καὶ ἀπολαύειν σου, ὀλιγάκις ἐποιοῦν τοῦτο. Ἄλλ' οὐκ ἔστι μοι γράφειν δι' ἀπορίαν τῶν ἐντεῦθεν πρὸς ὑμᾶς ἀφικνουμένων· ἐπεὶ οὐδὲν ἐκώλυεν, εἰσὶ ἐφημερίδα τοῦ ἐμοῦ βίου τὰ γράμματα εἶναι, τὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν συμπύπτοντα διαγγέλλειν (14) σου τῇ ἀγάπῃ. Ἐμοὶ τε γὰρ κουφισμὸν φέρει τὸ ἀνακοινῶσθαί σοι τὰ καθ' ἡμᾶς, σέ τε οἶδα σὶδὲν οὕτω μεριμνῶντα, ὡς τὰ ἡμέτερα. Ἄλλὰ νῦν Ἐλπίδιος, πρὸς τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην ἐπειγόμενος, πῶ ἀποδύσασθαι τὰς διαβολὰς τὰς ψευδῶς αὐτῷ παρὰ τινῶν ἐχθρῶν κατασκευασθείσας, ἤτησεν ἡμᾶς τὴν ἐπιστολήν. Δι' οὗ καὶ προσφθεγγόμεθά σου τὴν εὐλάβειαν, καὶ συνιστῶμέν σοι τὸν ἄνδρα διὰ τε τὸ ἕκαστον ἀξίον εἶναι τῆς παρὰ σοῦ προστασίας, καὶ δι' ἡμᾶς· οἱ εἰ καὶ (15) μὴδὲν ἄλλο ἔχομεν αὐτῷ μαρτυρεῖν, ἀλλ' ὅτι περὶ πολλοῦ ἐποιήσατο γραμμάτων ἡμετέρων γενέσθαι διάκονος, τοῦτον τε ἔχει ἐν τοῖς οικείοις, καὶ ἡμῶν μνήμησιν, καὶ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας εὐχου. Γνωσκε δὲ, ὅτι ὁ μὲν θεοφιλέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν ἠερόριος ἐστὶ, τὰς ὀχλήσεις μὴ φέρων τῶν ἀναισθητῶν. Δάρα δὲ χειμάζεται, τοῦ κήτους τοῦ πολυέχρου τὰ ἐκεῖ συνταράσσοντος. Ἡμῖν δὲ οἱ ἐχθροὶ τὰς ἐπιβολὰς ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου τυρεύουσιν, ὡς ἰ τῶν εἰδῶτων λόγος· ἡ δὲ χεὶρ τοῦ Κυρίου τέως ἐστὶ μεθ' ἡμῶν. Μόνον εὐχου μὴ ἐγκαταλειφθῆναι ἡμᾶς εἰς τέλος. Καὶ γὰρ καὶ ὁ ἀδελφὸς διάγει ἀνεπαρκῶς· καὶ δάρα τὸν παλαιὸν ἀπέλαθε μουλιωνα· εἰδὸν δὲ ἔχει οὐδέν· καὶ τὰς βουλὰς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν διασκεδάσει (16) Κύριος. Πάντων μέντοι καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν προσδοκωμένων λυπηρῶν λύσεις ἡμῖν τὸ σὲ θεάσασθαι. Ὡστε, ἐὰν γένηται σοὶ ποτε ἕνα τὸν, ἕως ἔτι ἐσμέν ὑπὲρ γῆς, καταξίωσον ἡμᾶς ἰδεῖν. Τὸ περὶ τοῦ Πνεύματος (17) βιβλίον γέγραπται μὲν ἡμῖν καὶ ἐξεργασται, ὡς αὐτὸς οἶδας· ἀποστελεῖ δὲ ἐν χάριτι γεγραμμένον ἐκώλυσάν με οἱ μετ' ἐμοῦ ἀδελφοί, εἰπόντες παρὰ τῆς εὐγενείας σου ἐντολὰς εἶναι ἐν σωματικῷ γράφαι. Ἴν' οὖν μὴ τι δίζωμεν ὑπεραντίον ποιεῖν τῷ προστάγματι σου, ἐπέσχομεν νῦν, ἀποστελοῦμεν δὲ μικρὸν ὑστερον, μόνον ἂν τινος ἐπιτηδείου τοῦ διακομιζόντος ἐπιτύχομεν. Ἐρρωθήμενος καὶ εὐθυμος εὐχόμενος (18) τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ ἡμῶν χαρισθείης μοι καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ τῇ νῦν ἁγίου φιλανθρωπίᾳ.

A

B

C

D

Paucas invenio scribendi pietati tuae occasiones, idque me angit non leviter. Perinde enim est, ac si videre te saepe cum possem, teque frui, raro hoc facerem. Sed scribere mihi non licet, eo quod desint, qui hinc ad vos profisciscantur; siquidem nihil impediret, quominus veluti quaedam vitae meae ephemeris essent litterae, quae quotidie contingunt nuntiantes dilectioni tuae. Nam et mihi solatium affert de rebus meis tecum communicare: teque novi nihil magis curantem, quam res meas. Nunc autem Elpidius ad suum herum festinans, ut propulset calumnias sibi ab inimicis nonnullis structas, petiit a me epistolam. Per quem et tuam saluto pietatem ac tibi hominem commendo, cum suo jure patrocinio tuo dignum, tum nostra causa: cui etiamsi nullum aliud testimonium dare possemus, at profecto quia permagni fecit, ut meas ad te litteras perferret, hunc inter familiares recense, meique sis memor, et pro Ecclesia precare. Notum autem tibi sit religiosissimum fratrem meum exsulare, cum molestias sibi ab hominibus impudentibus exhibitas haud ferret. Doara autem valde exagitantur, ceto obeso res hujus loci perturbante. Nobis autem inimici insidias in aula struunt, ut rerum gnari referunt: manus autem Domini hactenus nobiscum est. Tantum precare, ut ne perpetuo deseramus. Nam et frater tranquillo est animo; et Doara antiquum receperunt mulionem; nihil autem habent amplius: ac consilia inimicorum nostrorum dissipabit Dominus. Porro omnium et praesentium et impendentium molestiarum solutio in eo posita, ut te videam. Quare siquando tibi licuerit, dum adhuc in terra versamur, ne graveris nos invisere. De Spiritu liber scriptus quidem a nobis est et absolutus, ut ipse nosti. Quominus autem mitterem in charta descriptum, prohibuere qui mecum sunt fratres, cum se a te mandata habere dicerent, ut in membranis describant. Ne quid igitur contra praecipitum tuum facere videamur, nunc procrastinavimus, sed paulo post mittemus, si quem idoneam ad perferendum nanciscamur. Valens latusque et pro me apud Dominum deprecator doneris mihi et Dei Ecclesiae, per sancti benignitatem.

(14) Διαγγέλλειν. Vel legendum διαγγέλλοντα, ut secunda manu scriptum invenitur in codice insignis Ecclesiae Parisiensis; vel verbum εἶναι delendum. Idem codex habuit prima manu διαγγέλλων, itidem ut Clarom. et Bigot. alter.

(15) Οἱ εἰ καὶ. Ita septem mss. Editi εἰ καὶ. Sed ut plena sit hujus loci emendatio, legendum εχοιμεν, ut in interpretando expressimus. Hunc enim hominem Basilii Amphilochoi patrocinio dignum

esse asseverat; nedum ei nullum testimonium tribuere possit; ut omitam ejusmodi commendationem longe a Basilii urbanitate distare.

(16) Διασκεδάσει. Duo mss. διασκεδάσοι.

(17) Πνεύματος. Editi addunt ἁγίου. Sed ea vox nullo in codice mss. reperta.

(18) Εὐχόμενος. Regius uterque, Bigot. alter et Coisl. secundus ὑπερευχόμενος.

Alias CCCXCV. Scripta anno 375.

355 EPISTOLA CCXXXII*

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑΒ΄.

Perurbane gratias agit Basilius Amphilochio ob missa ad Natale Domini munuscula. Nuntiat de fratris fuga; hortatur ut se invisat; mittit in commentario responsa Amphilochii quaestionibus.

Amphilochio, Iconii episcopo.

Quicumque dies litteras habeat tuae pietatis, festus mihi dies est, et festorum dierum maximus. Cum autem accedunt etiam festi symbola, quid aliud appellare oportet, nisi festum festorum, quemadmodum lex veteris Sabbata Sabditorum solebat appellare? Deo igitur gratias ago, ex quo didici te et corpore valere, et Ecclesia in pace constituta salutifera dispensationis commemorationem peregrisse. Nos autem turbarunt quidam tumultus; nec sine summo dolore fuimus, eo quod religiosissimus frater noster fugatus sit. Sed pro ipso precare, ut det illi Deus aliquando Ecclesiam suam videre a morsuum haereticorum vulneribus curatam. Nos autem etiam atque etiam velis invisere, dum adhuc in terra versamur. Fac rem tibi quidem consentaneam, a me autem maximis votis expectandam. Mirari autem licet ipsam etiam eulogiarum sententiam: quippe quia per aenigmata validam mihi precatus es senectutem. Ostendisti enim te per lampenas ad labores nocturnos excitare: per bellaria vero integram partium omnium valetudinem spondere. Non enim mihi est aetas ad rogendum, cum jam pridem dentes et tempore et infirmitate sint extriti. Quod quidem ad interrogata attinet, factae sunt in commentario responsiones quaedam, quales potui, et ut per tempus licuit.

EPISTOLA CCXXXIII*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑΓ΄.

Contra Euzoianos, qui sibi divinae essentiae comprehensionem arrogabant, demonstrat Basilius bonum quiddam mentis esse ac mentis operationem, eamque si Spiritui sancto se tradat, ad Dei cognitionem evelli; sed tantum cognoscit quantum fas est inspicere majestatem a tenuissimo cognosci.

Amphilochio, qui eum consuluerat.

1. Scio me et ea de re audivisse, nec ignoro hominum constructionem. Quid ergo dicemus ad haec? Nempe praecclarum quiddam mens est: et in ea habemus id quod est ad imaginem creatoris. Praecclarum etiam quiddam est mentis operatio, quae

* Alias CCCXCIV. Scripta anno 376.

** Alias CCCXCIX. Scripta anno 376.

(19) *Σάββατα*. Hanc vocem addidimus ex codicibus Med., Coisl. primo et Clarom. Plures in hanc epistolam non habuimus. Festi symbola pariter apud Greg. Naz. in epist. 53 et 54 de acceptis ab Helladio muneribus intelligi debent, non, ut visum est Billio, de litteris quaquaversum missis ut dies festus nuntiaretur. Interdum etiam praesentibus clericis ejusmodi munera dari solebant. Legimus enim apud Facundum lib. v, c. 2. Iam solitum esse in die sancto Paschae, aut ante diem, dare de manu clericis quaedam pro festivitate.

(20) *Δηγμάτων*. Sic ope codicis Clarom. emendatum quod corrupte in editis legebatur τραυμάτων. Favent huic emendationi Coisl. primus et Med. in quibus legitur δειγμάτων, *terrorum*.

(21) *Δαμπνηρών*. Vertit interpres gestatorios currus. Combefisius rhedas nobiles, *tecos* currus. Sed quid ejusmodi rheda: et currus ad nocturnos labo-

A *Ἀμφιλοχίω, επισκόπω Ἰκονίου*

Πᾶσα ἡμέρα γράμματα ἔχουσα τῆς θεοσεβείας σου ἑορτὴ ἡμῖν ἐστὶ, καὶ ἑορτῶν ἡ μεγίστη. Ὅταν δὲ καὶ σύμβολα ἐπιφέρηται ἑορτῆς, τί ἄλλο χρὴ θεμάζειν ἢ οὐχὶ ἑορτὴν ἑορτῶν, ὡς περὶ ὁ παλαιὸς νόμος Σάββατα (19) Σαββάτων προσαγορεύει εἶδαι; Εὐχαριστοῦμεν οὖν τῷ Κυρίῳ, μαθόντες, ὅτι καὶ ἔβρωσαι τῷ σώματι, καὶ εἰρηνεύουση τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς σωτηρίου οἰκονομίας τὴν ἀνάμνησιν ἐπέλασας. Ἡμεῖς δὲ θόρυβοι τινες διατάραξαν· οὐ μὴν ἔβρωσαι κατηφείας διηγήμενοι, τῷ τὸν θεοφιλέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν πεφυγαδευμένον εἶναι. Ἄλλ' ὅτι μὲν ἐκείνω προσεύχου, ἵνα δῶν αὐτῷ ὁ θεὸς ποτε ἐπιδείν τῆ ἐλευθερίας τῶν αἰρετικῶν δηγμάτων (20) τὰ τραύματα ἰαθεῖσαν· ἡμεῖς δὲ λίαν καταξίωσον ἐσκέψασθαι, ἕως εἰ ἐσμέν ἐπὶ γῆς. Πολλοὶ σὺν ἐργασαυτῷ μὲν ἀκλόουθον, ἡμῖν δὲ εὐχῆς ἀξίον τῆς μεγίστης. Θαυμάσαι δὲ ἐστὶ καὶ τὴν διάνοιαν τῶν εὐλογιῶν· ὅτι δι' αἰνιγμάτων τῷ ἕξω ἡμῖν γῆρας ἰαγρόν. Ἐδειξας γάρ, ὅτι διὰ μὲν τῶν λαμπηρῶν (21) πρὸς τοὺς νυκτερινοὺς διεγείρεις καμάτους· διὰ δὲ τῶν τραγημάτων τὸ πᾶσι τοῖς μέρεσι τετονώσθαι κατεγγυῶ. Οὐ γὰρ ἔμοιγε καθ' ἡλικίαν τὸ πρόβατον, πάλαι τῶν ὀδόντων ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀβηστίας ἐκτετριμένον. Πρὸς μὲν οὖν τὰ ἐπερωτηθέντα γεγονάσι τινες ἐν τῷ ὑπομνηστικῷ ἀποκρίσεις, οἷας ἐμοὶ δυνατόν ἦν, καὶ ὡς ὁ κυριὸς ἔδωκεν (22).

C *Ἀμφιλοχίω (23) ἐρωτησάντι.*

1. Οἶδα καὶ αὐτὸς ἀκούσας τούτου, καὶ γνωστῶ τῶν ἀνθρώπων τὴν κατασκευὴν. Τί οὖν ἐρώμεν πρὸς ταῦτα; Ὅτι καλὸν μὲν ὁ νοῦς· καὶ ἐν τούτῳ ἔχομεν τὸ καθ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος. Καὶ καλὸν τὸ νοῦ ἡ ἐνέργεια· καὶ ὅτι, ἀεικίνητος ὢν ὄντος, πᾶσι-

res prodesset poterant? Lampades ergo vel candelas cereas sententia hujus loci interpretari cogit: quo sensu lampenas interdum usurpari probant Martinus et Cangius. Ingeniosam munusculorum exhibitionem habemus apud Hieronymum in epistola ad *Marcellam*, quae cum ei varia munera, in his cereas, misisset, in singulis Hieronymus aliqua mysteria tum sibi tum virgini convenientia peracue exquirat. Cereas autem non ut Basilius ad nocturnos labores revocat: sed in virgine hanc vim habere dicit, ut *accenso lumine, sponsi expectetur adventus*: in seipso autem, ut et propter nocturnos metus, et animos semper malo conscientiae formidantes, cereas quoque accendisse sit gratum.

(22) *Ἐδίδου*. Coisl. ἐνεδίδου. Med. ἀνεδίδου.

(23) *Ἀμφιλοχίω*, etc. Hunc titulum eruiimus et codicibus Med., Coisl. primo et Vaticano. Addunt quinque codices τὴν τοῦ νοῦ ἐνέργεια, *qui quaesierat quanam sit mentis operatio*. Editi habebant τῷ αὐτῷ.

; μὲν φαντασιῶται περὶ τῶν οὐκ ὄντων ὡς ὄντων, A cum in perpetuo motu versatur, sæpe vanas species sibi effingit de iis quæ non sunt, quasi sint; sæpe etiam recta ad veritatem fertur. Sed quia dux illi adsunt virtutes, secundum nostram, qui 356 in Deum credimus, sententiam, prava una, quæ dæmonum est, ad propriam defectionem nos attrahens; diviniior altera et bona, quæ nos ad Dei similitudinem deducit; mens intra se cum manserit, parva intuetur ac suo modulo æqualia: cum vero decipientibus se tradiderit, proprium iudicium oblitescens, in visis versatur absurdis. Tunc lignum non lignum esse existimat, sed Deum: et aurum non pecuniam esse iudicat, sed nummum. Si vero ad diviniorem sese converterit partem, ac Spiritus susceperit gratias, tunc percipit diviniiora, quantum ipsius natura potest attingere. Tres igitur sunt veluti vitæ conditiones, totidemque mentis nostræ operationes. Vel enim prava sunt studia nostra, ac pravi nostræ videlicet mentis motus; ut adulteria, furta, idololatria, calumniæ, rixæ, iræ, contentiones, animi tumor, et quæcunque inter opera carnis apostolus Paulus recensuit⁴⁴. Vel media quædam est mentis operatio, nec damnaandum quidquam habens nec laudabile, velut artium cognitio et perceptio, quas videlicet medias et indifferentes vocamus, nec ad virtutem nec ad vitium ex seipsis propendentes. Ecquid enim mali habet ars gubernandi aut medendi? Neque etiam ipsæ per se sunt virtutes, sed ex utentium proposito ad utramvis oppositorum partem deflectunt. Quæ autem Spiritus divinitati mens immiscetur, ea jam speculatur magna, divinasque intuetur pulchritudines, quantum quidem gratia impertit, ipsiusque capit constitutio.

2. Ὅστε, ἀφέντες ἐκεῖνας τὰς διαλεκτικὰς ἐρωτήσεις, μὴ κακιντρέχως, ἀλλ' εὐλαβῶς ἐξεταζέτωσαν τὴν ἀλήθειαν. Δέδοται ἡμῖν τὸ τοῦ νοῦ κριτήριον εἰς τὴν τῆς ἀληθείας σύνεσιν. Ἔστι δὲ ἡ ἀποστολικὴ οὐθεὶς ἡμῶν. Ὅστε προηγούμενον ἔστιν τῷ νῷ τὸν θεὸν ἡμῶν ἐπιγινώσκειν· ἐπιγινώσκειν δὲ οὕτως ὡς

⁴⁴ Galat. v, 19.

(24) Παραπεφύκασι. Ita octo mss. Editi πεφύκασιν. Illud autem παραπεφύκασι idem sonat ac adsumi, sive assectantur. Sic in epist. 272 ait magnis potestatibus illiberales assentationes solere παραφύκασθαι. Multi autem ex antiquis scriptoribus duos genios nobis adesse dixerunt, ut pluribus testimoniis probat Cotelerius in Notis ad librum II Hermæ. Hic autem Basilius bonæ potestatis nomine non angelum intelligit, sed diviniorem potestatem, quæ nos ad Dei similitudinem deducit, diviniorem partem, Spiritus sancti gratias. Similia habemus in Commentario in Isaiam n. 21, p. 394, ubi docet Basilius Spiritum sanctum ab anima infructuosa recedere, tumque cadere sepes, angelorum custodiam; et peregrinos irrere, nempe potestates peccatorum circa scientiam effectrices. Ibidem unus codex κατὰ γ. Tres alii, in his Medicæus, κατὰ τ.

(25) Τὰ ἐαυτῶ. Coisl. primus τὰ ἐν ἐαυτῶ.

(26) Τῶν βαρυσῶν τούτων. Id est, illiberalium

D illarum artium. Si quis faveret ms. codex, libenter eliminassem hæc verba, quæ spuria esse nullus dubito, et idcirco in Latina interpretatione omittenda esse duxi. Totam enim Basilii sententiam penitus deformant, quæ cum artes generatim complectitur, immerito illiberalium artium angustiis coerceretur. Præterea profert Basilius exempli loco artem gubernandi et medicinam, quas absurdum sit inter artes illiberales numerare, præsertim medicinam. Hanc artem ipse Basilius aprinine callebat, teste Gregorio Naz., orat. xx, pag. 333. Quanti medicos faceret, perspicui potest ex epist. 189 ad Eusebium archiatrum, ubi assentiri se profitetur iis, qui omnibus rebus, quæ quidem in vita studio habentur, medicorum scientiam anteponunt. Vide epist. 84, num. 1.

(27) Κεχηρημένων. Ita decem mss. Editi κερχημένων.

(28) Ἐρδιδῶσι. Medicæus codex δῖδῶσι.

potest infinita majestas a tenuissimo. Neque enim propterea quod oculi ad res visibiles percipiendas destinantur, ideo jam res omnes visibiles cadunt in conspectum. Non enim cœli hæmisphærium uno obtutu conspicitur, sed objecta quidem oculis specie nos circumstat, at reipsa multa, ut ne dicam omnia, in ipso ignorantur: stellarum natura, earum magnitudo, distantia, motus, concursus, declinationes, habitudines reliquæ, ipsa firmamenti natura, altitudo quæ se a concava circumferentia ad usque convexam superficiem extendit. Non tamen dixerimus cœlum esse invisibile, ob ea quæ ignorantur: sed visibile, ob pauca quæ in eo cognoscuntur. Ita et de Deo. Si labefacta est a dæmonibus mens, **357** simulacra colet, aut in aliam aliquam speciem impietatis abducetur. Si vero Spiritus sese dederit auxilio, veritatem intelliget, et Deum cognoscat. Cognoscat autem, ut ait Apostolus, ex parte, sed in futura vita perfectius; *Cum enim venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est* ⁴⁴. Quocirca et bona est mentis judicandi facultas, et ad finem utilem, Dei cognitionem, tendit, sed tamen tantum operatur, quantum assequi potest.

Α δυνατὸν γνωρίζεσθαι τὸν ἀπειρομεγέθη ὑπὸ τοῦ μικροτάτου. Οὐδὲ γὰρ, ἐπειδὴ ὀφθαλμοὶ εἰς κατηύθυνται τῶν ὁρατῶν εἰς τεταγμένοι, ἤδη πάντα τὰ ὁρατὰ ὑπὸ τὴν ὄψιν ἔχεται. Οὐδὲ γὰρ τὸ ἡμισφαίριον τοῦ οὐρανοῦ ἐν μιᾷ ὀψί (29) καθορᾶται, ἀλλὰ παντασία μὲν ὁφθαλμοῦ περιίσταται, κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν πολλὰ, ἵνα μὴ πάντα εἶπω, ἔστιν ἐν αὐτῷ τὰ ἀγνωσόμενα· ἀστέρων φύσις (50), μεγέθη πῶτων, διαστήματα, κινήσεις, συνδρομαί, ἀποστάσεις, αἰλοῖται σχέσεις, αὐτὴ ἡ οὐσία τοῦ στερεώματος, τὸ βάθος τὸ ἀπὸ τῆς κοίτης περιφερείας ἐπὶ τὴν κυρτὴν ἐπιπέδειαν. Ἄλλ' ὁμοῦ οὐκ ἂν εἴποιμεν ἀβυσσὸν εἶναι τὸν οὐρανὸν διὰ τὰ ἀγνωσόμενα, ἀλλ' ὁρατὸν διὰ τὴν μετρίαν αὐτοῦ κατανόησιν. Οὕτω καὶ περὶ Θεοῦ. Εἰ μὲν βεβλαμμένος ἐστὶν ὑπὸ λαίμωνος ὁ νοῦς, εἰδωλοκατάρθει, ἢ πρὸς ἄλλο τι εἰς ἀσθελεῖα παρατραπήσεται· εἰ δὲ τῆ τοῦ Πνεύματος ἑαυτὸν ἐπιδέδωκε βοήθειαν, τὴν ἀλήθειαν γνωρίσει, καὶ Θεὸν ἐπιγνώσεται (31). Ἐπιγνώσεται δὲ, ὡς ὁ Ἀπόστολος εἶπεν, ἐκ μέρους· ἐν δὲ τῇ μετὰ ταῦτα ζωῇ τελειώτερον· Ὅταν γὰρ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται (32). Ὅστε καὶ κἄν τοῦ νοῦ τὸ κριτήριον, καὶ πρὸς εὐχρηστον τέλος, τὴν Θεοῦ κατανόησιν, δεδομένον, ἐνεργῶν μόνον τοσοῦτον ὅσον αὐτῷ χωρητόν.

EPISTOLA CCXXXIV.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑΔ'.

Refellitur Anomæorum cavillatio quærentium, Coline quod nosti, an quod ignoras?

Eidem ad aliam questionem responsio.

C Τῷ αὐτῷ (33) πρὸς ἄλλο ἐρώτημα.

1. Quod nosti colis, an quod ignoras? Si respondemus: Quod cognoscimus, hoc colimus; cito ab illis occurritur: Quænam est essentia illius quod colitis? Quod si nos ignorare fateamus essentiam, retorquent denuo: Igitur quod ignoratis, hoc colitis. Nos vero dicimus illud scire multiplicem habere sententiam. Nam dicimus a nobis cognosci majestatem Dei, et potentiam, et sapientiam, et bonitatem, et providentiam, qua nostri eorum gerit, et justitiam illius iudicii: non ipsam essentiam. Itaque captiosa interrogatio. Non enim qui se essentiam non nosse dicit, confessus est se Deum ignorare, cum ex multis quæ recensuimus colligatur nobis Dei notio. Sed Deus, inquit, simplex est, et quidquid in ipso recensueris ceu notum et cognitum, ad essentiam attinet. Hoc ipsum sophisma est, innumeris ineptis refertum. Cum tot et tanta sint quæ enumeravimus, utrum hæc omnia essentia unius sunt nomina, idemque inter se va-

1. Ὁ οἶδας, σέβεις; ἢ δ' ἀγνοεῖς; Ἐν ἀπαρινώμεθα, Ὁ οἶδαμεν (34), τοῦτο προσκυνούμεν, ταχεῖα παρ' αὐτῶν ἢ ἀπάντησις, Τίς ἡ οὐσία (35) τοῦ προσκυνουμένου; Ἐὰν δὲ ἀγνοεῖν ὁμολογήσωμεν τὴν οὐσίαν, πάλιν ἡμῖν περιτρέψαντες λέγουσιν, εἰ οὐκοῦν δ' οὐκ οἶδατε προσκυνεῖτε. Ἡμεῖς δὲ λέγομεν (36), ὅτι τὸ εἰδέναι πολὺσημον. Καὶ γὰρ τὴν μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ εἰδέναι λέγομεν, καὶ τὴν ἐξουσίαν, καὶ τὴν σοφίαν, καὶ τὴν ἀγαθότητα, καὶ τὴν πρόνοιαν ἢ ἐπιμελείαν ἡμῶν, καὶ τὸ δίκαιον αὐτοῦ τῆς κρίσεως· οὐκ αὐτὴν τὴν οὐσίαν. Ὅστε ἐπιμελετικὴ ἡ ἐρώτησις. Οὐ γὰρ ὁ τὴν οὐσίαν μὴ γάρ τι εἰδέναι ὁμολόγησε τὸν Θεὸν μὴ ἐπίστασθαι, ἐκ πολλῶν ὧν ἀπρηριθμήσαμεν συναγομένης ἡμῖν τῆς περὶ Θεοῦ ἐνοίας. Ἄλλ' ἀπλοῦς, φησὶν, ὁ Θεός, καὶ πᾶν ὅπερ ἂν αὐτοῦ ἀπρηριθμῆσθαι γνωστὸν, τῆς οὐσίας ἐστὶ. Τοῦτο δὲ σοφισμὰ ἐστὶ μυρίας τὰς ἀπορίας ἔχον. Τοσοῦτων τῶν ἀπρηριθμημένων ὄντων, πόσων ταῦτα πάντα μιᾶς οὐσίας ὀνόματα; καὶ ἰσοδυναμῶν

⁴⁴ I Cor. xiii 9.

* Alias CD. Scripta anno 376.

(29) Ἐν μιᾷ ὀψί. Reg. secundus ἐν μιᾷ τοῦ οὐρανοῦ ὀψί.

(30) Φύσις. Coisl. uterque cum duobus Regiis habent φύσις.

(31) Ἐπιγνώσεται. Editi bis habent ἐπιγνώσεται. Mss. utroque loco ἐπιγνώσεται.

(32) Καταργηθήσεται. Medicæus codex καταργήσεται.

(33) Τῷ αὐτῷ, etc. Nunc titulum eripimus ex codicibus Med., Coisl. secundo Vaticano. et aliis

nonnullis.

(34) Ὁ οἶδαμεν. Quinque codices præmittunt ὅτι, quod tamen nec Medicæus, nec Harlezanus, nec Coislinianus primus agnoscunt.

(35) Τίς ἡ οὐσία. Medicæus et Regius secundus τί ἡ οὐσία.

(36) Λέγομεν, etc. Deest illud ὅτι in tribus mss. non vetustissimis. Max editi εἰδέναι δηλωθεῖ, sed abest postrema vox ab antiquissimis codicibus et pluribus aliis.

λήλους τὸ φοβερόν αὐτοῦ καὶ τὸ φιλανθρωπικόν, τὸ ἀγαποδοτικόν, τὸ μεγαλειόν καὶ τὸ προνοητικόν; καὶ ὅπερ ἂν τούτων εἴπωμεν, τὴν οὐσίαν δηλοῦν: Ἐπεὶ γὰρ τοῦτο λέγουσι, μὴ ἐρωτάωσαν, εἰ οὐσίαν οἶδαμεν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πυνθανέσθωσαν ὡς, εἰ φοβερόν οἶδαμεν τὸν Θεόν, ἢ εἰ δίκαιον, εἰ (37) φιλόφρονον; Ταῦτα ὁμολογοῦμεν εἰδέναι. Ἐὰν ἄλλο τι λέγουσι τὴν οὐσίαν, μὴ παραλογιζέσθωσαν ἡμᾶς διὰ τῆς ἀπλότητος. Αὐτοὶ γὰρ ὠμολόγησαν ὡς ἢ ἄλλο εἶναι τὴν τε οὐσίαν καὶ τῶν ἀπηριθμημένων ἕκαστον. Ἄλλ' αἱ μὲν ἐνεργεῖαι ποικιλταί, ἢ οὐσία ἀπλή. Ἡμεῖς δὲ ἐκ μὲν τῶν ἐνεργειῶν χωρίζομεν τὸν Θεόν ἡμῶν, τῇ δὲ οὐσίᾳ αὐτῇ προσεγγίζομεν οὐχ ὑπισχνόμεθα. Αἱ μὲν γὰρ ἐνεργεῖαι αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἢ δὲ οὐσία ἑαυτοῦ μένει ἀπρόσιτος.

2. Ἄλλ' εἰ τὴν οὐσίαν, φησὶν, ἀγνοεῖς, αὐτὸν γνοῖς. Σὺ δὲ ἀντίστροφον, ὅτι εἰ τὴν οὐσίαν λέγεις εἰδέναι, αὐτὸν οὐκ ἐπίστασαι. Οὕτε γὰρ ὁ λυσισώφρων, βλέπων τὸν κύνα ἐν τῇ φιάλῃ, πλεῖον ὄρα ἢ ὑγαινόνητον· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐλεεινός, ὅτι οἴεται λέπειν ἢ μὴ ὄρα. Μὴ οὖν θαυμάσης τοῦτον τῆς παραγγελίας, ἀλλὰ τῆς παρανοίας αὐτοῦ ἐλεεινὸν γίνωσκον. Γίνωσκει τοῖνον, ὅτι παιζόντων ἐστὶν ἡ φωνή· ἢ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἀγνοεῖς, ὃ μὴ γινώσκεις, φησὶς. Ἐγὼ δὲ, ὅτι μὲν ἐστὶν, οἶδα· τί δὲ ἡ οὐσία, πρὸς διάνοιαν τίθεμαι. Πῶς οὖν σώζομαι; Διὰ τῆς πίστεως. Πίστις δὲ αὐτάρκης εἰδέναι, ὅτι ἐστὶ Θεός, ἢ τί ἐστὶ· καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδοθεὶς γίνεται. Εἰδῆσις ἄρα τῆς θείας οὐσίας ἢ ἀσθητικὴ αὐτοῦ τῆς ἀκαταλήφιας· καὶ σεπτὸν οὐ τὸ καταφθῆναι τὴν οὐσίαν, ἀλλ' ὅτι ἐστὶν ἡ οὐσία.

3. Καὶ ἀντερωτάσθωσαν οὕτω. Θεὸν οὐδεὶς εἶδεν· ὁ μόνος υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ὁ ὢν ἐξήγησάτο. Τί ἐξηγήσάτο τοῦ Πατρὸς ὁ Μονογενής; Τὴν οὐσίαν, ἢ τὴν ἐνάμιν; Εἰ τὴν ἐνάμιν (38), ὅσον ἐξηγήσάτο ἡμῖν, τοσοῦτον γνωρίζομεν. Εἰ τὴν οὐσίαν, εἰπέ, πῶς εἶπεν αὐτοῦ τὴν ἀγεννησίαν οὐσίαν; Ἀβραὰμ πῶς προσεκύνησεν; Οὐχ ὅτε ἐπίστευσε; Πῶς δὲ ἐπίστευσεν; Οὐχ ὅτε ἐκλήθη; Ποῦ οὖν ἐναυθῶν ἢ ἐκλήθη αὐτῷ ἐμαρτυρήθη παρὰ τῆς Γραφῆς; Οἱ μαθηταὶ δὲ αὐτὸν πῶς προσεκύνησαν; Οὐχ ὅτε τὴν κτίσιν αὐτῷ εἶδον ὑποτεταγμένην; Ἄπὸ γὰρ θαλάσσης καὶ ἀνέμων ὑπακουσάντων αὐτῷ ἐγνωρίσαν αὐτοῦ τὴν θεότητα. Οὐκοῦν ἀπὸ μὲν τῶν ἐνεργειῶν ἢ γνώσεως, ἀπὸ δὲ τῆς γνώσεως ἢ προσκύνησις. Πιστεύεις, ὅτι δύναιμι τοῦτο ποιῆσαι; Πιστεύω, Κύριε· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ. Οὕτως ἢ μὲν προσκύνησις τῇ πίστει ἀκολουθεῖ· ἢ δὲ πίστις ἀπὸ ἐνάμινως βεβαιούται. Εἰ δὲ λέγεις τὸν πιστεύοντα

lent terror illius et benignitas, justitia et vis creatrix, prænatio et remunerandi ratio, magnificentia et providentia; an quodcunque horum dixerimus, essentiam declaravimus? Nam si illud dicunt, ne interrogent an essentiam noverimus Dei, sed percontentur an metiendum noverimus Deum, an justum, an misericordem? Hæc nobis nota esse confitemur. Quod si quid aliud dicunt essentiam, ne nos ludificentur per illius simplicitatem. Ipsi siquidem confessi sunt aliud atque aliud esse essentiam et unumquodque eorum quæ enumeravimus. Sed variaz quidem operationes, essentia vero simplex. Nos autem ex operationibus cognosci a nobis dicimus Deum nostrum, sed ad ipsam essentiam accessuros non pollicemur. Ipsius siquidem operationes ad nos descendunt, essentia autem illius manet inaccessa.

2. Sed si essentiam, inquit, ignoras, ipsum ignoras. Tu vero converte: Essentiam si dicis te nosse, ipsum non cognoscis. Neque enim, qui morsus a cane rabido videt canem in phiala, plus videt quam qui sani sunt; sed idcirco dignus commiseratione est, quod putet se **358** videre quæ non videt. Illum ergo ne mireris ob promissionem, sed ob dementia miserum judica. Perspectum itaque tibi sit vocem esse ludificantium: Si essentiam Dei ignoras, quod ignoras colis. Ego vero illum esse novi: quid autem essentia, supra intelligentiam esse duco. Quomodo igitur salvor? Per fidem. Fides porro satis idonea est, Deum esse scire, non quid sit; eumque remuneratorem esse eorum qui ipsum quærunt. Cognito igitur essentia in hoc posita, ut ipsum non posse comprehendi persequamur: non quid sit ejus essentia, sed hanc existere essen-

3. Sed sic vicissim interrogentur. Deum nemo vidit unquam: unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ille enarravit ⁴⁶. Quid enarravit de Patre Unigenitus? Essentiam, an potestatem? Si potestatem, quantum nuntiavit nobis, tantum cognoscimus. Si essentiam, dic ubinam dixerit ingenerationem esse ipsius essentiam. Quando Abraham adoravit? Nonne quando credidit? Quando autem credidit? Nonne quando vocatus est? Ubinam tandem illum Scriptura testatur comprehendisse? Quando itidem discipuli ipsum adoravere? Nonne cum creaturam ei viderent esse subjectam? Nam ex mari et ventis ei obtemperantibus agnovere ipsius divinitatem. Igitur ex operationibus cognitio, ex cognitione autem adoratio. *Credis me hoc facere posse? Credo, Domine: et adoravit eum* ⁴⁷. Sic fidem sequitur adoratio, fides vero per potentiam corroboratur. Quod si dicis credentem jam cognoscere; per quæ credit, per hæc et cognoscit: aut

⁴⁶ Joan. 1, 18. ⁴⁷ Matth. ix, 28.

(37) Ἡ εἰ. Postrema vocula addita ex novem mss.

(38) Εἰ τὴν ἐνάμιν. Hæc addita ex mss. decem;

ac prorsus necessaria sunt ad absolvendam sententiam.

etiam vice versa, per quæ cognoscit, per hæc et A
credit. Cognoscimus autem Deum per potestatem.
Quare credimus quidem ei qui cognitus est : eum
vero qui creditus est, adoramus.

EPISTOLA CCXXXV.

Huius questionis, priorne cognitio an fides? sic respondet Basilius, ut fidem in disciplinis, cognitionem in Christiana religionis præire concedat. Sed cum Eunomiani, si quis Deum a se cognosci iuteretur, statim concluderent, Dei naturam cognosci: absurdum hæc illorum cavillatio refellitur.

Eidem ad aliam questionem responsio.

1. Priorne cognitio, an fides? Nos porro dici-
mus generatim quidem in disciplinis fidem cog-
nitioni præire : at in nostra doctrina si quis dicat
præire cognitionem fidei, non contendemus; cog-
nitionem quidem humano captui accommodatam. B
Nam in disciplinis quidem oportet primum cre-
dere hoc elementum alpha esse; et ubi figuras et
pronuntiationem didiceris, tum demum accurata-
mentum percipere notionem potestatis elementi. At
in fide quæ circa Deum versatur, præit illa cog-
nitio, Deum esse : hanc autem ex creaturis colligimus.
Sapientiam namque, et potentiam, et
bonitatem, et omnia ejus invisibilia ex mundi
creatione intelligentes, sic cognoscimus. Ita sane
illum ceu nostrum ipsorum 359 Dominum suscipimus.
Quoniam enim totius mundi conditor Deus,
nos autem mundi pars sumus; noster igitur etiam
conditor Deus. Cognitionem istam fides sequitur,
et fidem talem adoratio.

2. Nunc autem propterea quod multa significat
cognitionis nomen, qui simplicioribus illudunt,
ac gloriam ex paradoxis querunt, instar eorum
qui in theatris sub omnium oculis calculos sub-
ducunt, interrogatione universe instituta, omnia
simul complectuntur. Cum enim cognitionis no-
men ad multa pertineat, cumque aliquid sciri
possit partim ex numero, partim ex magnitudine,
partim ex potentia, partim ex modo existendi,
partim ex tempore generationis, partim ex essen-
tia : illi interrogatione dum totum comprehen-
dunt, si nos ceperint contentes Deum a nobis
cognosci, essentiae cognitionem a nobis expetunt;
si vero nos viderint in affirmando timidos, im-
pietatis labem nobis affingunt. Nos vero id quod
de Deo potest cognosci, scire constemur, scire
autem rursus, quid nostram fugiat intelligentiam.
Quemadmodum igitur si a me scisciteris an co-
gnoscam quid sit arena, meque scire respondeam;
manifeste calumniaberis, si statim et illius nume-

* Alias CCCCI. Scripta anno 376.

(39) Πιστεύομεν μὲν τῷ. Sic codices mss. summo
consensu. Editi πιστεύομεν καὶ τῷ.

(40) Τῷ αὐτῷ. Hic titulus desumptus ex codici-
bus Med., Coisl. primo et Vaticano.

(41) Καὶ μαθόντα. Conjunctio, quæ deest in edi-
tis, legitur in decem nostris codicibus.

(42) Ἐπιδεικνύμενοι. Legitur in sex mss. ἐν-
επιδεικνύμενοι. Sed tres vetustissimi cum editis con-
sentiant.

καὶ γινώσκειν, ἀφ' ὧν πιστεύει, ἀπὸ τούτων καὶ γ-
νώσκει· ἢ καὶ ἀνάπαλιν, ἀφ' ὧν γινώσκει, ἀπὸ τού-
των καὶ πιστεύει. Γινώσκουμεν δὲ ἐκ τῆς· δυνάμεως
τὸν Θεόν. Ὡστε πιστεύομεν μὲν τῷ (39) γινώσκειν,
προσκυνοῦμεν δὲ τῷ πιστευθέντι.

EPISTOLA ΣΑΕ'.

Τῷ αὐτῷ (40) πρὸς ἄλλο ἐρώτημα.

1. Τί πρότερον, ἡ γνῶσις, ἢ ἡ πίστις; Ἡμεῖς δὲ
λέγομεν, ὅτι καθόλου μὲν ἐπὶ τῶν μαθημάτων τι-
στις γνώσεως προηγείται· ἐπὶ δὲ τοῦ καθ' ἑμῆς
λόγου, κὰν λέγη τις προκατάρχειν τὴν γνῶσιν τῆς
πίστεως, οὐ διαφερόμεθα· γνῶσιν μέντοι τὴν τῆ
ἀνθρωπίνῃ καταλήψει σύμμετρον. Ἐπὶ μὲν γὰρ
τῶν μαθημάτων πιστεῦσαι δεῖ πρῶτον, ὅτι αἷμα
λέγεται, καὶ μαθόντα (41) τοὺς χαρακτήρας καὶ τὴν
ἐκφώνησιν, ὑστερον λαβεῖν καὶ τὴν ἀκριβῆ στα-
σίωσιν τῆς δυνάμεως τοῦ στοιχείου· ἐν δὲ τῇ ἐπι-
θεοῦ πίστει ἡγέται μὲν ἡ ἔννοια ἢ περὶ τοῦ, ὅτι
ἔστι Θεός· ταύτην δὲ ἐκ τῶν δημιουργημάτων συ-
άγομεν. Σοφὸν γὰρ, καὶ δυνατόν, καὶ ἀγαθόν, καὶ
πάντα αὐτοῦ τὰ ἀόρατα ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου κτίσεως
νοοῦντες ἐπιγινώσκουμεν. Οὕτως δὲ καὶ Δεσπότην
ἐαυτῶν αὐτὸν καταδεχόμεθα. Ἐπειδὴ γὰρ παντὸς
μὲν τοῦ κόσμου δημιουργὸς ὁ Θεός, μέρος δὲ κόσμου
ἡμεῖς, καὶ ἡμῶν αἰρα δημιουργὸς ὁ Θεός. Ταύτην δὲ
τῇ γνῶσει ἢ πίστις ἀκολουθεῖ, καὶ τῇ τοιαύτῃ πίστι
ἢ προσκύνησις.

2. Νῦν δὲ, ἐπειδὴ πολύσημόν ἐστι τὸ τῆς γνώσεως
ὄνομα, οἱ καταπαίζοντες τῶν ἀκεραιότερων, καὶ
ὁμοίως ἐπιδεικνύμενοι (42) τοὺς παραδόξους, ὡς οἱ ἐν
τοῖς θεάτροις ἐν ταῖς πάντων ἕβαις τὰς ψήφους κέ-
πτοντες, τῇ ἐρωτήσει τοῦ καθόλου τὸ πᾶν ἀναρ-
πάζουσιν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ τῆς γνώσεως ὄνομα ἐπὶ
πολὺ διαβαίνει, καὶ γνωστόν τί ἐστὶ, τὸ μὲν κατὰ
ἀριθμὸν, τὸ δὲ κατὰ μέγεθος, τὸ δὲ κατὰ δύναμιν,
τὸ δὲ κατὰ τὸν τρόπον τῆς ὑπάρξεως, τὸ δὲ κατὰ
τὸν χρόνον τῆς γενήσεως, τὸ δὲ κατὰ οὐσίαν ὅτι
ἐν ἐρωτηματί (43) τὸ ὅλον παραλαμβάνοντες, ἐν
μὲν λάβωσιν ἡμᾶς ὁμολογοῦντας, ὅτι γινώσκουμεν,
ἀπαιτοῦσιν ἡμᾶς τῆς οὐσίας τὴν εἶδωσιν· ἐάν δὲ
ἴδωσιν ἡμᾶς εὐλαβομένους πρὸς τὴν ἀπόφασιν, ἐπι-
ριτρέπουσιν ἡμῖν τῆς ἀσθελας τὸ ἐνείδος. Ἄλλ'
ἡμεῖς εἰδέναι μὲν ὁμολογοῦμεν τὸ γνωστόν τοῦ θεοῦ
εἰδέναι (44) δὲ τί πάλιν ὃ ἐκφεύγει ἡμῶν τὴν ἐπι-
ληψίν. Ὡς οὖν ἐάν με ἐρωτήσης, εἰ οἶδα, τί ἐστὶν
ἄμμος, κὰν ἀποκρίνωμαι (45), ὅτι ἐπίσταμαι· συ-
κοφαντήσεις προδήλως, ἐάν εὐθὺς καὶ τὸν ἀριθμὸν

(43) Ἐν ἐρωτηματί. Reg. secundus, Paris. et Coisl.
secundus ἐν τῷ ἐρωτηματί, una interrogatōne.

(44) Εἰδέναι. Legitur μὴ εἰδέναι in Regio secundo,
οὐκ εἰδέναι in codice insignis Ecclesiae Parisiensis.
Sed melius alii codices mss. et editi negatione ca-
rent. Hæc enim si apponeretur, legendum esset : μὴ
εἰδέναι, ὅτι πάλιν ἐκφεύγει, Nescire quod nostrum
fugit intelligentiam.

(45) Ἀποκρίνωμαι. Ita mss. plerique. Editi ἀπο-
κρίνομαι.

αὐτῆς ἀπειτήσης· δεῖται ἡ μὲν πρώτη σου ἐρώτησις ἄρως εἰδος ἔφερε τῆς ἀμμου, ἡ δὲ δευτέρα συκοφαντία περὶ τὸν ἀριθμὸν αὐτῆς περιετράπη. Ὅμοιον ἐστὶ τοῦτο τὸ σόφισμα τῶν λέγοντι· Οἶδας Τιμόθεον; Ὁμοῦν ἐὰν Τιμόθεον οἶδας, οἶδας αὐτοῦ καὶ τὴν φύσιν· ἀλλὰ μὴν ὠμολόγησας εἰδέναι Τιμόθεον, ἀπέσας τοῖνον ἡμῖν τὸν λόγον τῆς Τιμοθέου φύσεως. Ἐγὼ δὲ καὶ οἶδα Τιμόθεον, καὶ οὐκ οἶδα· οὐ μὴν κατὰ ταυτὸν, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ. Οὐ γὰρ καθ' ὃ οἶδα, κατὰ τοῦτο καὶ οὐκ οἶδα· ἀλλὰ καθ' ἄλλο μὲν οἶδα, κατ' ἄλλο δὲ ἀγνοῶ. Οἶδα μὲν γὰρ αὐτὸν κατὰ τὴν χαρακτῆρα, καὶ τὰ λοιπὰ ἰδιώματα· ἀγνοῶ δὲ αὐτοῦ τὴν οὐσίαν. Ἐπεὶ καὶ ἐμαυτὸν οὕτω τοῦ τῷ λόγῳ καὶ οἶδα καὶ ἀγνοῶ. Οἶδα μὲν γὰρ ἐμαυτὸν ὅστις εἰμί· οὐκ οἶδα δὲ, καθὼς τὴν οὐσίαν μου ἀγνοῶ.

3. Ἐπεὶ ἐξηγησάσθησαν ἡμῖν, πῶς εἶπεν ὁ Παῦλος, ὅτι *Nūn μὲν ἐκ μέρους γινώσκωμεν*. Ἄρα ἐκ μέρους τὴν οὐσίαν αὐτοῦ γινώσκωμεν, οἷον ἐκ μέρους τῆς οὐσίας αὐτοῦ γινώσκωμεν; Ἄλλ' ἄποπον, ἀμερῆ; γὰρ ὁ Θεός. Ἄλλ' ὅλην αὐτὴν γινώσκωμεν; Πῶς οὖν, *Ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται*; Οἱ δὲ εἰδωλόλατραι τί ἐγκαλοῦνται; Οὐχ ὅτι, γνόντες τὸν Θεόν, οὐχ ὡς Θεὸν ἐδύξασαν; Ἡ Γαλάται (46) δὲ οἱ ἀνόητοι ὑπὸ τοῦ Παύλου διὰ τί ὀνειδίζονται, λέγοντος· *Nunī δὲ, γνόντες τὸν Θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ Θεοῦ, πῶς ἐπιστρέφετε πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα*; Γνωστὸς δὲ πῶς ἦν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεός; Ἄρα ἐπειδὴ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἡ οὐσία, ἣτις ποτὲ (47) ἦν, ἐπεγνώσθη; Ἐγὼ, φησὶ, *βοῦς τὸν κηράμερον αὐτόν* (48)· δηλονότι ὁ βοῦς καθ' ὑμᾶς ἔγνω τὴν οὐσίαν τοῦ κυρίου· καὶ *δρος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ*. Ἐγὼ οὖν καὶ ὁ βνος τῆς φάτνης τὴν οὐσίαν. Ἰσραὴλ δὲ με, φησὶν, οὐκ ἔγνω. Τοῦτο ἐγκαλεῖται καθ' ὑμᾶς Ἰσραὴλ, ὅτι τὴν οὐσίαν, ἣτις ποτὲ ἐστὶ, τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐπέγνω. *Ἐρχεορ, φησὶ, τὴν ὀργὴν σου ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ γνωσαστά σε*· τουτέστι, τὰ τὴν οὐσίαν σου μὴ καταληφῆτα. Ἄλλὰ πολλαχῶς ἡ γνῶσις, ὡς ἔφαμεν. Ἡ τε γὰρ τοῦ κτείσαντες ἡμᾶς σύνοσις, καὶ ἡ τῶν θαυμασιῶν αὐτοῦ κατανόσις, καὶ ἡ τήρησις τῶν ἐπιτολῶν, καὶ ἡ οἰκτωσις ἡ πρὸς αὐτόν. Οἱ δὲ, πάντα ταῦτα παρωσάμενοι, ἐπὶ ἐν σημαίνοντον τὴν γνῶσιν ἔλκουσι, τὴν θεωρίαν αὐτῆς (49) τοῦ Θεοῦ τῆς οὐσίας. *Θήσεις, φησὶν, ἀπέναντι τῶν μαρτυρίων, ὅθεν γνωσθήσομαι σοὶ ἐκείθεν*. Ἄρα τὸ, *Γνωσθήσομαι, ἀντὶ τοῦ τὴν οὐσίαν μου ἐμφανίσω*; Ἐγὼ Κύριος τοῦ δροτῆς αὐτοῦ. Ἄρα οὖν τῶν μὲν ἑαυτοῦ τὴν οὐσίαν ἔγνω, τῶν δὲ ἀπειθοῦντων ἔγνωε τὴν οὐσίαν; Ἐγὼ Ἀδάμ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. Ἄρα τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἐγνώρισε; Καὶ περὶ

⁴¹ I Cor. xiii, 9. ⁴² ibid. 10. ⁴³ Galat. iv, 9. 44. ⁴⁴ II Tim. ii, 19.

(46) Ἡ Γαλάται. Deerat ἡ in editis, quod ex sex mss. codicibus restitimus.

(47) Ἐτις ποτέ. Sic emendavimus ex uno codice Regio quod in editis legebatur ἦτις τότε. Infra omnibus codicibus mss. et editis consentientibus legitur

PATROL. GR. XXXII.

rum exposcas; quia prima tua interrogatio ad arenæ speciem spectabat, posterior vero calumnia ad illius numerum defectit. Ejusmodi est hoc sophisma ac si quis dicat: Nosti Timotheum? Profecto si Timotheum nosti, nosti et illius naturam: sed cognoscere te Timotheum confessus es: redde igitur nobis rationem Timothei naturæ. Ego vero et novi Timotheum, et non novi, non quidem secundum eamdem rationem, et in eodem genere. Non enim secundum quod novi, secundum illud et non novi; sed secundum aliud novi, et secundum aliud non novi. Novi enim illum secundum figuram ac reliquas proprietates: illius vero ignoro essentialiam. Nam sic et me ipse hac ratione et novi et non novi. Novi enim quis ipse
B sim: non novi autem, quatenus naturam meam ignoro.

3. Alioqui exponant nobis isti, quomodo dixerit Paulus: *Nunc quidem ex parte cognoscimus*⁴⁶. Num igitur ex parte essentialiam illius cognoscimus, ac veluti partes essentialiæ illius cognoscimus? Sed hoc est absurdum, siquidem partium experts Deus. An essentialiam totam cognoscimus? Quomodo igitur subjungit: *Cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est*⁴⁷. Jam vero idololatræ cur incusantur? Nonne ideo quod cognoscentes Deum, non tanquam Deum glorificaverint? Aut etiam Galatæ insani cur probris afficiuntur a Paulo, qui dicit: *Nunc autem cum cognoveritis Deum, imo cogniti sitis a Deo: quomodo convertimini iterum ad infirma et egena elementa*⁴⁸? Quomodo autem cognitus erat in Judæa Deus? An quia in Judæa notum erat qualis tunc esset illius essentialia? *Cognovit*, inquit, *bos possessorem suum*⁴⁹. Scilicet vestro iudicio 360 bos novit essentialiam heri. *Et asinus præsepis domini sui*. Novit igitur etiam asinus præsepis essentialiam. *Israel autem*, inquit, *me non cognovit*. Id ex vestra sententia Israel incusatur, quod qualis tandem sit Dei essentialia non agnovit. *Esfunde*, inquit, *iram tuam in gentes quæ te non noverunt*⁵⁰; hoc est, quæ tuam essentialiam non comprehenderunt. At, ut diximus, cognitio est multiplicis generis. Cognoscimus enim, si conditorem nostrum scimus, si intelligimus ejus mirabilia, si mandata servamus, si cum ipso conjungimur. Ipsi autem, omnibus his rejectis, cognitionem ad unum significatum trahunt, contemplationem ipsius Dei essentialiæ. *Pones*, inquit, *ante testimonia, unde cognoscar a te inde*⁵¹. Num illud, *Cognoscar*, idem valet ac naturam meam revelabo? *Dominus cognovit qui sunt ejus*⁵². Num ergo naturam eorum qui ipsius sunt cognovit, inobsequen-

ἦτις ποτέ.

(48) Αὐτόν. Decst in tribus mss. Habent Harl et Med. αὐτήν.

(49) Αὐτῆς. Ita mss. octo. Editi αὐτήν.

tium vero ignorat naturam? *Cognovit Adam uxorem suam* 55. Num naturam ipsius cognovit? Et de Rebecca dicitur: *Virgo erat, vir illam non cognoverat* 56. Et, *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco* 57? Scilicet naturam Rebeccae nemo cognovit? Num Maria hoc dicit: *Nullius viri cognovi naturam*? Nonne potius illud, *Cognovit*, de conjugalibus amplexibus solet in Scriptura usurpari? Et quod dicitur fore ut cognoscatur Deus ex propitiatorio, idem est ac manifestus fiet sibi servantibus. Et, *Dominus cognovit qui sunt ejus*, idem est ac in suam familiaritatem illos ob opera bona recepit.

EPISTOLA CCXXXVI.

Pergit Basilii variis Amphilochoi quaestionibus respondere: quomodo Christus nescire dicatur diem et horam; de Ieremiae vaticinio in Iechoniam; de Encratitarum quadam cavillatione; de fato; de emersione in baptismate; de natura spiritus de essentia et hypostasi; de mediis rebus in indifferentibus, a quo gubernentur.

Eidem Amphilochio.

1. Quod jam a multis investigatum est evangelicum dictum, quomodo nesciat Dominus noster Jesus Christus diem consummationis ac horam 58, quodque maxime ab Anomaeis perpetuo objicitur ad eversionem Unigeniti gloriae, ut ostendatur essentiae dissimilitudo et inferior dignitatis gradus, cum nec eandem naturam habere possit qui non omnia noscit, neque in una similitudine intelligi cum eo, qui universorum cognitionem sua praesenscendorum et assequendorum futurorum facultate complectitur; id nunc a tua prudentia nobis ut novum, propositum est. Itaque quae a puero ex patribus audivimus, et ob honorum rerum amore citra examen suscepimus, haec possumus dicere; quanquam illa quidem Christomachorum impudentiam non dissolvent (quae enim oratio eorum impetu fortior videatur?), sed iis, qui Dominum diligunt, et antecaptam ex fide doctrinam deducta ex ratione demonstratione fortiolem tenent, satis magnam fortasse persuasionem 361 exhibebunt. Nimirum illud, *nemo*, generale quidem videtur esse nomen, adeo ut ne una quidem persona per hanc vocem excipiat. Sed non ita apud Scripturam usurpatur, quemadmodum observavimus in illo, *Nemo bonus nisi unus Deus* 59. Neque enim hic se ipse excludens a boni natura Filius haec dicit. Sed cum Pater primum bonum sit, illud, *nemo*, subintellecta hac voce,

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑΓ΄.

Τῷ αὐτῷ Ἀμφιλοχίῳ.

1. Ἐξητημένον (51) ἤδη παρὰ πολλοῖς τὸ εὐαγγελικὸν ῥητὸν περὶ τοῦ ἀγνοεῖν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὴν ἡμέραν τοῦ τέλους, καὶ τὴν ὥραν, καὶ μάλιστα συνεχῶς προβαλλόμενον παρὰ τῶν ἄνομοιων ἐπὶ καθαιρέσει τῆς δόξης τοῦ Μονογενοῦς εἰς ἀπόδειξιν τοῦ κατὰ τὴν οὐσίαν ἀνομοίου, καὶ τῆς κατὰ τὴν ἀξίαν ὑφέσεως, ὡς οὐ δυναμένου οὕτως εἶναι αὐτὴν ἔχειν φύσιν, οὕτως ἐν ὁμοιότητι μιᾷ νοεῖσθαι τοῦ μὴ πάντα εἰδότες πρὸς τὸν ἐμπεριλαβόντα τῆς εἰδησιν τῶν ὅλων τῆ προγνωστικῆς ἑαυτοῦ καὶ ἐπιβλητικῆς τῶν μελλόντων δυνάμει· τοῦτο νῦν (52) παρὰ τῆς σῆς συνέσεως ἡμῶν ὡς καινὸν προεβλήθη. Ἄ τὸινυν ἐκ παιδὸς παρὰ τῶν πατέρων ἠκούσαμεν, καὶ διὰ τὴν πρὸς τὰ καλὰ φίλων ἀδασανίαν παρεδεξάμεθα, ταῦτα εἰπεῖν ἔχομεν, τῶν μὲν Χριστομάχων τὴν ἀναισχυνησίαν οὐ διαλύοντα, (τίς γὰρ ἐκεῖ καὶ φανερὴ λόγος τῆς ὁρμῆς αὐτῶν ἰσχυρότερος;) τοῖς δὲ ἀγαπίοις τὸν Κύριον, καὶ τῆς ἐκ τοῦ λόγου ἀποδείξεως (53) ἰσχυροτέραν τὴν ἐκ πίστεως πρὸς πληψιν κεκτημένοις, ἀκούσαν ἰσως παρεχόμενα τῆς πληροφορίας. Ὅτι τὸ, οὐδεὶς (54), καθολικὸν μὲν εἶναι δοκεῖ ῥῆμα, ὡς μηδὲ ἐν πρόσωπον διὰ τῆς φωνῆς ταύτης ὑπεξηρήθησθαι· ἔστι δὲ οὐχ οὕτως παρὰ τῆς Γραφῆς ἀναφερόμενον, ὡς τετηρήκαμεν ἐπὶ τοῦ Οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός. Οὐδὲ γὰρ εἰς ἑαυτὸν ἔξω τιθεὶς τῆς τοῦ ἀγαθοῦ φύσεως ὁ Υἱός, ταῦτα λέγει. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ πρῶτον ἀγαθὸν ὁ Πάτερ, τὸ, οὐδεὶς (55), συνυπακουόμενον τοῦ, πρῶ-

55 Gen. iv, 4. 56 Gen. xxiv, 16. 57 Luc. i, 54. 58 Marc. xiii, 32. 59 Marc. x, 18.

* Alias CCCXCI. Scripta anno 376.

(50) Πῶς ἔσται. Editi addunt μοι quod deest in septem mss.

(51) Ἐξητημέρον. Editi τὸ ἐξητημένον, sed deest articulus in decem mss. codicibus.

(52) Τοῦτο νῦν. Medicæus cum uno ex Regiis τοῦτο νῦν δὴ παρὰ τῆς, etc.

(53) Ἀποδείξεως. Ita editi et codex Harl. cum Bigot. et Reg. primo. At in codicibus Med., Coisl. utroque, Vat. Paris. et Regiis duobus legitur ἀποδείξεως, ducta ex ratione responsione. Sed magis placet vulgata scriptura, cum praesertim veterum librorum auctoritate non destituatur.

(54) Ὅτι τὸ, οὐδεὶς. Ita Harl., Med., Coisl. primus, Clarom. et unus ex Regiis. Editio 1 Paris. ὁ τὸ οὐδεὶς. Secunda τὸ δὲ, οὐδεὶς. Paulo post Coisl. primus cum uno ex Regiis ὑπεξαιρεῖσθαι.

(55) Τὸ, οὐδεὶς. Corruptissima in editis et multis mss. codicibus hæc verborum constructio. Sic enim habent: τῷ οὐδεὶς ὑπακουόμενον τοῦ πρώτου, τὸ δεύτερον εἰρησθαι πιστεύομεν. Sed illud τὸ δεύτερον, quod totum hunc locum denormabat, deest in quatuorque libris. Totidem habent τοῦ πρώτου. Legitur τὸ οὐδεὶς in sex aliis, quorum duo antiquissimi, Harl. et Coisl. primus.

ος, εἰρησθα: πιστεύομεν· καὶ τὸ, *Οὐδεὶς οἶδε ἄ* *Primus*, dictum esse credimus; et illud: *Nemo novit Filium nisi Pater*⁶⁰. Neque enim hic ignorantiae Spiritum accusat; sed naturæ suæ cognitionem Patri primo inesse testatur. Sic et illud, *Nemo scit*⁶¹, ab eo primam eorum quæ sunt, et quæ futura sunt cognitionem ad Patrem referente, et in omnibus primam causam hominibus demonstrante dictum credimus. Alioqui quomodo aut cum reliquis Scripturæ testimoniis consentiat dictum illud, aut cum communibus nostris notionibus quadrare possit, qui credimus imaginem esse Dei invisibilis Unigenitum; imaginem autem non figuræ corporeæ, sed ipsius divinitatis, et magnificorum attributorum, quæ in Dei essentia intelliguntur: imaginem virtutis, imaginem sapientiae, quatenus Christus dictus est Dei virtus, et Dei sapientia⁶²? Profecto autem pars est sapientiae cognitio, quam non totam representat, si quid ei desit. Quomodo autem Pater ei, per quem sæcula condidit, minimam partem sæculorum, diem illum et horam, non ostendit? Aut quomodo universorum Conditor, minimæ partis eorum, quæ a se condita sunt, cognitione destituerit? Qui autem dicit, appropinquante fine, hæc et illa in cælo signa et in terris visum iri, quomodo ipsum finem ignorat? Dum enim dicit: *Nondum finis*⁶³, non quasi dubitans, sed ut sciens affirmat. Deinde, si quis æquo animo consideret, multa et ex humana parte Dominus disserit hominibus: nam illud, *Da mihi bibere*⁶⁴, vox est Domini, corpoream indigentiam explens. Atque is quidem qui petebat, non caro erat inanimata, sed divinitas carne animata utens. Ita et nunc si quis ignorantiam illam ad eum referat, qui omnia per dispensationem suscepit, et coram Deo et hominibus sapientia et gratia profecit; is extra piam non feretur sententiam.

2. Τῆς σῆς ὁ ἄν εἴη φιλοπονίας (58) ἐκθεσθαι τὰς ἀγγελικὰς ῥήσεις, καὶ συγχεῖν αἰ ἀλλήλαις τὴν τοῦ Ματθαίου καὶ τὴν Μάρκου. Οὗτοι γὰρ μόνοι συντρέχοντες περὶ τὸν τόπον τοῦτον ἀλλήλοις φαίνονται. Ἡ μὲν οὖν τοῦ Ματθαίου λέξις οὕτως ἔχει· *Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας* (59) *οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰ μή ὁ Πατὴρ μόνος*· ἡ δὲ τοῦ Μάρκου· *Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι οἱ ἐν οὐρανῶ* (60), *οὐδὲ ὁ Υἱός, εἰ μή ὁ Πατὴρ*. Τί τοίνυν ἐστὶν ἐν τούτοις ἐπιστημηνασθαι ἔξω; Ὅτι ὁ μὲν Ματθαῖος οὐδὲν εἶπε περὶ τῆς τοῦ τοῦ ἀγγελίας· δοκεῖ δὲ τῷ Μάρκῳ συμφέρεσθαι

⁶⁰ Matth. xi, 27. ⁶¹ Matth. xxiv, 36. ⁶² I Cor. i, 24. ⁶³ Matth. xxiv, 6. ⁶⁴ Joan. iv, 7.

⁶⁵ Matth. xxiv, 36. ⁶⁶ Marc. xiii, 32.

(58) Ἀλλὰ πρῶτον. Duo Regii codices, Vat., Clarom., Bigot. et Paris. habent ἀλλὰ πρῶτον. Cum aliis alii codices consentiunt.

(59) Τοῖς ἀνθρώποις· ὅλων. Hæc addita ex codicibus Med., Harl., Coisl. primo et uno ex Regiis. Editi diallegata. Τὸ γὰρ. Mox hæ voces, τοῦ Κυρίου, desunt in codicibus Vat., Coisl. secundo et duobus Regiis. Paulo post septem codices: Ὅστω

τοίνυν τὸ τῆς ἀγγελίας ἐπὶ τὸν προκόπτοντα. Cætera desunt.

(58) *Φιλοπονίας*. Coisl. primus φιλοσοφίας, et ad marginem ut in editis.

(59) *Καὶ τῆς ὥρας*. Hæc desunt in pluribus mss. Paulo post quinque codices ἡ ὥρα.

(60) *Οἱ ἐν οὐρανῶ*. Deest prima vocula in Coisl. secundo.

lud, solus, ut angelis opponatur, dictum fuisse, minime vero Filium una cum suis servis comprehendendi, quantum attinet ad ignorantiam. Est enim verax qui pronuntiavit : *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt* 47. Unum autem eorum, quæ habet, est et ipsa hujusce diei et horæ cognitio. Silentio igitur prætermittens, ut minime controversam, suam ipsius personam in Matthæi dicto Dominus, angelos dixit ignorare, scire autem Patrem solum, Patris cognitionem tacite suam ipsius esse docens, eo quod et alibi pronuntiavit : *Sicut cognoscit me Pater, et ego cognosco Patrem* 48. Quod si Pater Filium totum totaliter cognoscit, ita ut et reconditam in ipso sapientiam omnem perspiciat : pari mensura et a Filio cognoscetur, cum omni insita illi sapientia et prænotione futurorum. Sic igitur illud Matthæi, *Nisi solus Pater*, interpretando leniendum, ducimus. Marci autem verba, quia aperte videntur ipsum Filium a cognitione excludere, ita intelligimus : Nemo novit, neque angeli Dei, sed nec Filius nosset, nisi nosset Pater ; hoc est, causa et principium cognitionis Filii a Patre est. Ac violenta quidem non est, si quis æquo animo audiat, hæc expositio ; quandoquidem non adjicitur *solus*, ut apud Matthæum. Mens igitur Marci est ejusmodi : De die autem illa aut hora nemo scit, neque angeli Dei, sed nec Filius quidem nosset, nisi nosset Pater ; siquidem ei a Patre data cognitio. Hoc autem de Filio et maxime pium et divinitati non indecorum dictum est, eum ab eo, cui consubstantialis est, habere ut cognoscat, atque in omni sapientia et majestate divinitati suæ consentanea conspiciatur.

ὁμοούσιος, ἐξ αὐτοῦ καὶ τὸ γινώσκειν ἔχει, καὶ τὸ θεότητι θεωρεῖσθαι.

3. Quod spectat ad Jechoniam, quem proseriptum ex Judæa terra fuisse dicit propheta Jeremias his verbis : *Inhonoratus est Jechonias tanquam vas, cujus non est utilitas ; et quia rejectus est ipse et semen ejus, neque ex semine ejus exsurget qui sedeat super solium David, princeps in Juda* 49 : simplex et clara est oratio. Nam eversis Hierosolymis a Nabuchodonosor, dissolutum fuerat regnum : nec jam patriæ successiones principatum, ut antea, vigeant : sed tunc, imperio defecti, in captivitate vivebant Davidis posterii. Reversi autem Salathiel et Zorobabel modo magis populari præerant populo 50, translato deinceps ad sacerdotium imperio, propterea quod sacerdotalis et regia tribus inter se commiacerentur. Unde Dominus et rex est

47 Joan. xvi, 15. 48 Joan. x, 15. 49 Jer. xxii, 28-30. 50 I Esdr. iii, 2.

(61) Ἀντιδιαστολήν. Harl. cum uno ex Regiis διαστολήν.

(62) Αὐτῶ. Editi ἐν αὐτῶ. Sed deest præpositio in pluribus mss. codicibus, iisque optimæ notæ.

(63) Οὐδὲ ὁ Υἱός. Legitur in editis οὐδ' ἂν ὁ Υἱός ἔγω. Sed deest ἂν in Coisl. primo, Harl., Med. et uno Regio.

A κατὰ τὴν ἔννοιαν, ἐκ τοῦ φάναι, *Εἰ μὴ ὁ Πάτερ μόρος*. Ἡμεῖς δὲ ἠγοῦμεθα τὸ, *μόρος*, πρὸς τῶν ἁγγέλων ἀντιδιαστολήν (61) εἰρησθαι· τὴν δὲ Υἱὸν μὴ συμπαραλαμβάνεσθαι τοῖς αὐτοῦ βούλας, κατὰ τὴν ἄνοιαν. Ἀψευδὴς γὰρ ὁ εἰπὼν, *ὅτι Πάτερτα ὅσα ἔχει ὁ Πάτερ ἐμὰ ἔστιν*. Ἐν δὲ, ὡν ἔχει, καὶ ἡ γνώσις ἐστὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας. Παρασιωπήσας τοίνυν, ὡς ὁμολογοῦμενον, τὸ αὐτοῦ πρόσωπον ἐν τῇ λέξει τοῦ Ματθαίου ὁ Κύριος, τοὺς ἁγγέλους εἶπεν ἀγοεῖν, εἰδέναι δὲ τὸν Πάτέρα μόνον· τὴν τοῦ Πατρὸς γνώσιν κατὰ τὸ σωπώμενον καὶ αὐτοῦ εἶναι λέγων, διὰ τὸ καὶ ἐν ἄλλοις εἰρησθαι· *Καθὼς γινώσκει με ὁ Πάτερ, καὶ γινώσκω τὸν Πάτέρα*. Εἰ δὲ γινώσκει ὁ Πάτερ τὸν Υἱὸν ὅλον δι' ὅλου, ὥστε καὶ τὴν ἐναποκειμένην B αὐτῶ (62) σοφίαν πᾶσαν ἐπίστασθαι· κατὰ τὸ ἴσον μέτρον καὶ ἐπιγνωσθήσεται παρὰ τοῦ Υἱοῦ, ὁμολοῦντι, μετὰ πάσης τῆς ἐνυπαρχούσης αὐτῶ σοφίας καὶ τῆς προγνώσεως τῶν μελλόντων. Ταύτης μὲν οὖν ἀξιοῦμεν τῆς παραμυθίας τὸ παρὰ τῷ Ματθαίῳ κείμενον· *Εἰ μὴ ὁ Πάτερ μόρος*. Τὸ δὲ Μάρκου, ἐπεὶ φανερῶς δοκεῖ καὶ τὸν Υἱὸν ἀπεριρίζειν τῆς γνώσεως, οὕτω νοοῦμεν· ὅτι οὐδεὶς οἶδεν, οὔτε οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐδὲ ὁ Υἱός (63) ἔγω, εἰ μὴ ὁ Πάτερ· τοῦτέστιν, ἡ αἰτία τοῦ εἰδέναι τὸν Υἱὸν παρὰ τοῦ Πατρὸς. Καὶ ἀβλασῶς ἐστὶ τῷ εὐγνωμόνως ἀκούοντι ἡ ἐξηγησις αὕτη· ἐπεὶ οὐ πρόκειται τὸ *μόρος*, ὡς καὶ παρὰ τῷ Ματθαίῳ. Ἔστιν οὖν ὁ νοῦς ὁ παρὰ τῷ Μάρκῳ τοιοῦτος· *Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης (64) ἡ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὔτε οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐδ' ἂν ὁ Υἱός ἔγω, εἰ μὴ ὁ Πάτερ*· ἐκ γὰρ τοῦ Πατρὸς αὐτῶ ὑπέπερ δεδομένη ἡ γνώσις. Τοῦτο δὲ εὐφημώτατόν ἐστι καὶ θεοπροπέως περὶ τοῦ Υἱοῦ λέγειν, ὅτι οὐπὲρ ἔστιν C ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ δόξῃ (65) τῇ προπεύσῃ αὐτοῦ τῇ

3. Περὶ δὲ τοῦ Ἰεχονίου, ὃν ἐκχερυκτον ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας γῆς γεγενῆσθαι φησὶν ὁ προφήτης Ἰερεμίας εἰπὼν· *Ἠτιμώθη Ἰεχονίας ὡς σκεῖος, ὃ οὐκ ἔστιν αὐτοῦ χρεια· καὶ ὅτι ἀπεβρίχη αἰτὴς καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀναστῆ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου Δαβὶδ, ἀρχὼν ἐν τῷ Ἰουδα*· ἀπλοῦς καὶ σαφὴς ἐστὶν ὁ λόγος. Καθαριθεῖσις γὰρ τῆς Ἰερουσαλήμ D ὑπὸ Ναβουχοδονόσορ, λέλυτο μὲν τὰ βασίλεια, οὐκ ἔστι δὲ πατρικαὶ διαδοχαὶ τῶν ἡγεμονιῶν (66) ἔστιν, ὡσπερ καὶ πρότερον· ἀλλὰ τότε μὲν ἐξ ἀρχῆς ἐστὶ τῆς αἰχμαλωσίας διήγον οἱ ἀπόγονοι τοῦ Δαβὶδ· ἐπανελθόντες δὲ οἱ περὶ τὸν Σαλαθιήλ καὶ Ζοροβὰβελ, δημοτικώτερον καθηγούντο τοῦ λαοῦ, τῆς ἀρχῆς λοιπὸν ἐπὶ τὴν Ἰερουσαλήμ μεταπεσοῦσις, διὰ τὸ

(64) Ἐκείνης. Deest ea vox in pluribus codicibus non antiquissimis.

(65) Καὶ δόξη. Pro his vocibus Coisl. secundus καὶ γνώσει, et scientia.

(66) Ἠγεμονιῶν. Ita omnes nostri codices. Editi ἡγεμονικῶν. Ibidem editi τὸ πρότερον. Deest vocula in tribus vetustissimis codicibus.

ἐναμιγῆναι τὴν ἱερατικὴν καὶ τὴν βασιλικὴν φυλὴν. **A** Ὅθεν ὁ Κύριος καὶ βασιλεὺς ἐστὶ καὶ ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ οὐκ ἐξέλιπε μὲν ἡ βασιλικὴ φυλὴ μέχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας· οὐ μὴν ἐτι ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ θρόνου Δαβὶδ τὸ σπέρμα τοῦ Ἰακώβου. Θρόνος γὰρ θηλονότι λέγεται τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα. Πάντως δὲ τῆς ἱστορίας μύθησαι, ὅτι ὑπόφορος μὲν ἦν τῷ Δαβὶδ πᾶσα ἡ Ἰουδαία, καὶ ἡ Ἰουδαία χώρα, καὶ ἡ Μωαβίτις, καὶ τῆς Συρίας ὅσα τε πρόσχωρα καὶ τὰ πορθώτερον μέχρι τῆς Μέσης τῶν ποταμῶν· καὶ καθ' ἕτερον (67) μέρος ἕως ποταμοῦ Αἰγύπτου. Εἰ οὖν οἶδετε ἐφάνη ἐπὶ τοσούτου ἀξιώματος τῶν μετὰ ταῦτα, πῶς οὐκ ἀληθὴς ὁ τοῦ προφήτου λόγος, ὅτι οὐκ ἐτι καθιέται ἐπὶ τοῦ θρόνου Δαβὶδ ἐκ τοῦ σπέρματος Ἰακώβου; Οὐδεὶς γὰρ φαίνεται τῆς ἀξίας ταύτης ἐπιλημμένος ἐξ αὐτοῦ. Οὐ μέντοι ἐξέλιπεν ἡ τοῦ Ἰούδα φυλὴ, ἕως οὐ ἦλθεν ᾧ ἀπέκτειτο, ὃς οὐδὲ αὐτὸς ἐκαθέσθη ἐπὶ τοῦ σωματικοῦ θρόνου, μετακτίσεως λοιπὸν τῆς Ἰουδαϊκῆς βασιλείας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀσκαλωνίτου Ἀντιπάτρου Ἡρώδην, καὶ τοὺς ἐκείνου παῖδας, οἱ εἰς τέσσαρας ἀρχὰς κατανείμματο τὴν Ἰουδαίαν, ἡγεμονεύοντες μὲν Πιλάτου, τὸ δὲ σύμπαν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς κράτος ἔχοντες Τιβερίου (68). Ἀλλὰ θρόνον λέγει Δαβὶδ, ἐφ' ὃν ὁ Κύριος ἐκάθισε, τὴν ἀκαθαίρετον βασιλείαν. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶ *προδοκία ἐθνῶν*, οὐχὶ τοῦ ἐλαχίστου μέρους τῆς οἰκουμένης. *Ἔσται γὰρ, φησὶν, ἡ βίβλα τοῦ Ἰεσου, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἀρχεὺς ἐθνῶν· ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἀλπιούσι. Τέθεικα γὰρ σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς γῶς ἐθνῶν. Καὶ θήσομαι, φησὶν, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τὸ σπέρμα αὐτοῦ, καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ ὡς τὰς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ.* Οὕτως οὖν καὶ ἱερεὺς (69) διέμεινεν, εἰ καὶ μὴ τὰ σκήπτρα τῆς Ἰουδαίας παρέλαβε, καὶ βασιλεὺς πάσης τῆς γῆς ὁ Θεός, καὶ ἡ εὐλογία τοῦ Ἰακώβ ἐβεβαίωθη· καὶ *ἐνευλογηθήσονται τῷ* (70) *σπέρματι αὐτοῦ* μακάρισι τὸν Χριστόν.

4. Τοῖς δὲ κομφοῖς Ἐγκρατίταις πρὸς τὸ σεμνὸν αὐτῶν πρόβλημα, διὰ τί καὶ ἡμεῖς οὐχὶ πάντα ἐπιβόμεν, ἐκεῖνο λεγέσθω, ὅτι καὶ τὰ περιττώματα ἡμῶν βδελυσσόμεθα. Κατὰ μὲν γὰρ τὴν ἀξίαν, λάχανα χόρτου ἡμῖν ἐστὶ τὰ κρέα· κατὰ δὲ τὴν τῶν συμφερόντων διάκρισιν, ὡς καὶ ἐν λαχάνοις τὸ βλαβερὸν τοῦ καταλλήλου χωρίζομεν, οὕτω καὶ ἐν τοῖς κρέασι τοῦ χρησίμου τὸ βλαβερὸν διακρίνομεν. Ἐπεὶ τοὶ λάχανόν ἐστι καὶ τὸ κώνειον, ὥσπερ κρέας ἐστὶ καὶ τὸ γύπτιον· ἀλλ' ὅμως οὔτε ὕοσκύαμον φάγοι ἂν τις σὺν ἔχων, οὔτε κυνὸς ἀφαίτο μὴ μεγάλης ἀνάγκης κατεπιγούσης· ὡς ὃ γε φαγὼν οὐκ ἠνόμησεν.

5. Πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας καθ' ἑμαυρμένην διοικεῖσθαι τὰ ἀνθρώπινα, μὴ παρ' ἡμῶν ζῆτει λόγους, ἀλλὰ ταῖς οικείαις τῆς ρητορικῆς ἀκρίαν αὐτοῦς κα-

et pontifex in iis quæ sunt ad Deum⁷¹. Ac tribus quidem regia ad usque Christi adventum nunquam defecit; nec tamen amplius sedit in solio Davidis semen Jechonix. Nam solum profecto regia dignitas nuncupatur. **363** Omnino autem historiae meministi, videlicet Judæam omnem Davidi vectigalem fuisse, et Idumæam, et Moubitarum regionem, et Syriæ partes tum viciniores tum remotiores ad usque Mesopotamiam, et ex altera parte usque ad flumen Ægypti. Itaque si nullus e posteris ad tantam potestatem pervenit, quomodo verum non fuit quod dictum est a propheta, neminem sessurum in solio Davidis ex semine Jechonix? Nemo enim ex ipso ortus, hanc gloriam consecutus comperitur. Non tamen defect tribus Juda, donec venit cui repositum erat⁷²: qui ne ipse quidem in corporali throno consedit; quippe cum translatum jam esset Judaicum regnum in filium Ascalonitæ Antipatri Herodem, ejusque liberos, qui Judæam in quatuor principatus diviserunt, præside quidem Pilato, summam autem imperii Romani potestatem tenente Tiberio. Sed thronum dicit Davidis, in quo Dominus sedit, regnum everstoni nulli obnoxium. *Ipse enim est exspectatio gentium⁷³, non autem minimæ partis orbis terrarum; Erit enim, inquit, radix Jesse, et qui consurgit ut princeps sit gentium: in ipso gentes sperabunt⁷⁴. Posui enim te in sædus populi, in lucem gentium⁷⁵. Et ponam, inquit, in sæculum sæculi semen ejus, et thronum ejus sicut dies cæli⁷⁶.* Sic igitur et sacerdos permansit, quanquam Judææ sceptra non accepit, et rex universæ terræ Deus. Atque confirmata est benedictio Jacob, *Et benedicentur in semine ipsius omnes tribus terræ⁷⁷*, et omnes gentes Christum beatum prædicabunt.

πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ πάντα τὰ ἔθνη μα-

4. Lepidis autem Encratitis ad præclaram eorum quæstionem, cur nos etiam non omnibus vescimur, hoc detur responsi, nos etiam excrementa nostra aversari. Ac quantum quidem ad dignitatem, olera herbæ nobis sunt carnes: quantum vero ad utilium discretionem, quemadmodum et in oleibus noxium a salubri separamus, ita et in carnibus ab utili noxium secernimus. Nam certe et cicuta olus est, sicut etiam caro est vulturina caro: sed tamen nec hyoscyamum sanus quisquam comedet, nec cane vescetur, nisi urgente summa necessitate: qui tamen comedit, non peccat.

5. Jam quod attinet ad eos qui dicunt fato gubernari res humanas, ne me interrogas, sed propriis rhetoricæ telis eos confige, siquidem longior

⁷¹ Hebr. x, 1. ⁷² Gen. XLIX, 10. ⁷³ ibid. ⁷⁴ Isa. XI, 10. ⁷⁵ Isa. XLII, 6. ⁷⁶ II Reg. VII, 13. ⁷⁷ Gen. XXII, 18.

(67) *Kath' ἕτερον*. Ita Regii duo codices et Coisl. secundus, sicque legit interpret. Editi *kath' ἐκάτερον*.

(68) *Tiberίου*. Editi addunt *Καίσαρος*, quod deest in mss. novem.

(69) *Kal ἱερεύς*. Pro hac voce legendum putat Combessius βασιλεύς. Sed inutilis emendatio, nec

ullo nititur codice ms. Supra docet Basilium Christum et regem esse et pontificem.

(70) *Ἐνευλογηθήσονται τῷ*. Ita decem mss. excepto tamen quod in nonnullis legitur ἐν τῷ. Editi *εὐλογηθήσονται ἐν τῷ*.

est hæc quæstio pro mea præsentî infirmitate. De emersione autem in baptismo haud scio cur tibi in mentem venerit interrogare, siquidem accepisti immersionem trium dierum figuram adimplere. Ter enim mergi non potest, nisi qui toties emergat. Quantum ad vocem φάγον atinet, acutum tonum in prima syllaba reponimus.

6. Eadem est essentiam inter et hypostasim differentia, ac inter commune et singulare, inter animal et illum hominem. Quapropter 364 essentiam quidem unam in divinitate confitemur, adeo ut essentiæ definitio non diversæ reddatur: hypostasim vero propriam et singularem, ut inconfusa nobis et clara de Patre et Filio et Spiritu sancto insit notio. Si enim non consideremus definitas uniuscujusque proprietates, puta paternitatem, filiationem, et sanctificationem, sed ex communi essentiæ ratione Deum confiteamur, fieri non potest ut sana fidei ratio reddatur. Oportet igitur, ut communi proprium adjungentes, ita fidem profiteamur: Commune deitas, proprium paternitas; atque hæc conjungendo dicamus: Credo in Deum Patrem. Ac rursus in Filii confessione faciendum est similiter; adjungendum est communi proprium, ac dicendum: Credo in Deum Filium. Pariter et de Spiritu sancto ad appellationis rationem accommodanda pronuntiatio ac dicendum: Credo et in divinum Spiritum sanctum; adeo ut omnino et unitas servetur in unius deitatis confessione; et id quod personarum proprium est confiteamur in discretionem earum proprietatum, quæ in unaquaque intelliguntur. Qui autem idem esse dicunt essentiam et hypostasim, coguntur personas tantum confiteri differentes, et dum refugiunt dicere tres hypostases, Sabellii labem inveniuntur non effugere; qui et ipse sæpe, etsi confundit notionem, conatur personas distinguere, dum hypostasim eandem ait pro usu subinde occurrente varias personas induere.

7. Jam ad illam quæstionem, quomodo media et indifferentia circa nos gubernentur; utrum fortuito quodam casu, an justa Dei providentia; hoc respondemus, sanitatem et morbum, divitias et paupertatem, gloriam et ignominiam, quatenus bonos non reddunt possessores, non esse ex eorum numero, quæ natura sunt bona: quatenus vero prosperitatem quamdam in vita nostra efficiunt, magis contrariis eligenda esse præposita, et aliquam verbo dignitatem habere. Atque hæc quidem

(71) Ἀνανεύσεως. Codex Parisiensis ἀναδεύσεως, secunda manu.

(72) Τοσαυτάκις. Ita mss. plerique. Editi τοσάκις.

(73) Ἡμῖν. Editi ἡμῖν τε. Sed deest vocula in tribus antiquissimis codicibus et aliis nonnullis.

(74) Εἰς τὸ θεῖον. Videtur in Harleazano codice scriptum prima manu εἰς τὸν Θεόν.

(75) Παρεμπιπτόσαν. Med., Coisl. primus et unus ex Regiis παραπίπτοσαν. Existimat Combefisius verbum μετασχηματίζεσθαι sic reddendum:

τατίτρωσκε· μακρότερον γὰρ ἐστὶ τὸ πρόβλημα τῆς παρουσίας μου ἀσθενείας. Περὶ δὲ τῆς ἐν τῷ βαπτισματι ἀνανεύσεως (71) οὐκ οἶδα τί ἐπῆλθέ σοι ἐρωτῆσαι, εἴπερ ἐδέξω τὴν κατάδυσιν τὸν τύπον τῶν κριῶν ἡμερῶν ἐκπληροῦν. Βαπτισθῆναι γὰρ τρισάκις ἀδύνατον μὴ ἀναδύνα τοσαυτάκις (72). Τὸν δὲ φάγον παροξυτονοῦμεν ἡμεῖς.

6. Οὐσία δὲ καὶ ὑπόστασις ταύτην ἔχει τὴν ἐκφορὰν, ἣν ἔχει τὸ κοινὸν πρὸς τὸ καθ' ἕκαστον ὡς ἔχει τὸ ζῶον πρὸς τὸν δεῖνα ἀνθρώπον. Διὰ τοῦτο οὐσίαν μὲν μίαν ἐπὶ τῆς θεότητος ὁμολογοῦμεν, ὥστε τὸν τοῦ εἶναι λόγον μὴ διαφόρως ἀποδοῖναι· ὑπόστασιν δὲ ἰδιάζουσαν, ἐν' ἀσύγχυτος ἡμῖν (73) καὶ τετρανωμένη ἡ περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος ἔννοια ἐνυπάρχη. Μὴ γὰρ νοσητῶν ἡμῶν τοὺς ἀφωρισμένους περὶ ἕκαστον χαρακτῆρας, ὡς πατρότητα καὶ υἰότητα καὶ ἁγιασμόν, ἀλλ' ἐκ τῆς κοινῆς ἐννοίας τοῦ εἶναι ὁμολογούντων Θεοῦ, ἀμύχανον ὑγιῶς τὸν λόγον τῆς πίστεως ἀποδοῖσθαι. Χρῆσθαι οὖν, τῷ κοινῷ τὸ ἰδιάζον προστιθέντας, οὕτω τὴν πίστιν ὁμολογεῖν· κοινὸν ἢ θεότης, ἴδιον ἢ πατρότης· συνάπτοντας δὲ λέγειν· Πιστεύω εἰς Θεὸν Πατέρα. Καὶ πάλιν ἐν τῇ τοῦ Υἱοῦ ὁμολογίᾳ τὸ παραλήσιον ποιεῖν, τῷ κοινῷ συνάπτειν τὸ ἴδιον, καὶ λέγειν· Πιστεύω εἰς Θεὸν Υἱόν. Ὅμοιος καὶ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου κατὰ τὸ ἀκόλουθον τῆς ἐκφωνήσεως τὴν προφορὰν σχηματίζοντας λέγειν· Πιστεύω καὶ εἰς τὸ θεῖον (74) Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ὥστε δι' ὅλου καὶ τὴν ἐνότητα σώζεσθαι ἐν τῇ τῆς μιᾶς θεότητος ὁμολογίᾳ, καὶ τὸ τῶν προσηγοριῶν ἰδιάζον ὁμολογεῖσθαι ἐν τῷ ἀφορισμῷ τῶν περὶ ἕκαστον νοουμένων ἰδιωμάτων. Οἱ δὲ ταυτὸν λέγοντες οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν ἀναγκάζονται πρόσωπα μόνον ὁμολογεῖν διάφορα, καὶ ἐν τῷ περιεσθαι λέγειν τρεῖς ὑποστάσεις, εὐρίσκονται μὴ γίνοντες τὸ τοῦ Sabellίου κακόν, ὅς καὶ αὐτὸς, πάλαι συγγένη τὴν ἔννοιαν, ἐπιχειρεῖ διαιρεῖν τὰ πρόσωπα, τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν λέγων πρὸς τὴν ἐκάστοτε παρεμπιπτόσαν (75) χρεῖαν μετασχηματίζεσθαι.

7. Καὶ περὶ ὧν ἠρώτησας, πῶς τὰ μέσα καὶ τὰ ἀδιάφορα (76) περὶ ἡμᾶς οἰκονομεῖται, εἴτε συντυχῆ τινα αὐτομάτῳ, εἴτε τῇ δικαίᾳ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ, ἐκεῖνό φαμεν, ὅτι ὑγεία καὶ νόσος, πλοῦτος καὶ πένια, δόξα καὶ ἀτιμία, καθὼ μὲν οὐ ποιεῖ τοὺς ἔχοντας ἀγαθοῦς, οὐκ ἐστὶ τῶν κατὰ φύσιν ἀγαθῶν· καθὼ δὲ εὐροίαν τινα παρέχεται ἡμῶν (77) τῷ βίῳ, αἰρετώτερά ἐστὶ τῶν ἐναντίων τὰ προηγούμενα, καὶ ἔχει τινὰ ἀξίαν λεγόμενα. Ταῦτα μέντοι τοῖς μὲν οἰκονομίαις (78) ἐνεκεν δίδονται παρὰ Θεοῦ, ὡς τῷ

esse, in varias formas mutari. Sed id non dicebat Sabellius. Hoc tantum dicebat, ut legimus in epist. 214: *Unum quidem hypostasi Deum esse, sed sub diversis personis a Scriptura representari.*

(76) Ἀδιάφορα. Legitur διάφορα in tribus vetustissimis codicibus et plerisque aliis.

(77) Ἡμῶν. Deest in septem mss., non tamen in vetustissimis tribus.

(78) Οἰκονομίαις. Hac voce eleemosynam, sive largitiones in pauperes, significari probavimus ad

Ἀβραάμ, καὶ τῷ Ἰώδ (79), καὶ τοῖς τοιοῦτοις· τοῖς ἄ φαυλοτέροις πρὸς κλησίαν ἐστὶ τοῦ βελτιωθῆναι κατὰ τὴν τρόπον· ὡς ὄγῃ μετὰ τοσαύτην παρὰ Θεοῦ δεξιῶν ἐπιμένον τῇ ἀδικίᾳ ἀναντιρρήτως ἑαυτὸν ἐπιδοκῶν τῇ κατακρίσει καθίστησιν. Ὁ μέντοι δικαίος οὔτε παρόντος ἐπιστρέφεται τοῦ πλοῦτου, οὔτε μὴ παρόντος ἐπιζητεῖ· οὐ γὰρ ἀπολαυστικός ἐστὶ τῶν δεδομένων, ἀλλ' οἰκονομικός. Οὐδεὶς δὲ τῶν νοῦν ἐχόντων ἐπιτρέχει τῇ ἀσχολίᾳ τῆς τῶν ἀλλοτρίων ἁανομῆς, ἐὰν μὴ πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ἀποβλέπη ὄξιν, οἱ θαυμάζουσι καὶ ζηλοῦσι τοὺς ἐν ἐξουσίᾳ τῇ καθεστῶτας. Τὴν δὲ νόσον ὡς ἀθλήσιν οἱ δίκαιοι ἐβρῶνται, μεγάλους ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ τοὺς στεφάνους ἀναμένοντες. Ἄλλον δὲ τίνα ἐπιστῆν τῇ διοικήσει πότων οὐκ ἀπεμφαίνον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀσεβές.

A nonnullis ad distribuendum dantur a Deo velut Abraham, Job, et similibus. Improbis vero provocatio sunt, ut se ad meliorem frugem recipient, ita ut qui post tantam a Deo benignitatis significationem perseverat in iniquitate, se ipse sine ulla excusationis venia obnoxium condemnationi constituat. Qui quidem justus est, neque ad divitias, cum adsunt, adjungit animum: neque eas, cum absunt, exquirat; siquidem non fruitur concreditis, sed earum administrator est. Nemo autem prudens negotium ambit in alienis rebus distribuendis, nisi respexerit ad laudem vulgi, cui homines in aliqua auctoritate constituti admirationi sunt ac æmulationi. Morbos autem tanquam certamen suscipiunt justis, coronas magnas ob patientiam expectantes. Cæterum quemvis alium his rebus gubernandis præficere non solum est absurdum, sed etiam impium.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΑΖ'.

365 EPISTOLA CCXXXVII.

Nulla Basilii litteræ ad Eusebium non perlatæ. In his autem nuntiæ de adventu Demosthenis, de synodo ab eo coacta in Galatia, de expulso Hypsino. eique suscepto Ecdicio, Gregorio abduci jussu, omnibus clericis Cæsariensibus curis addictis, eodem onere Sebasticæ imposto his qui cum Basilio communicabant. Rursus alia synodus Nysæ ex Galatis et Ponticis, qui nescio quem ad Ecclesias mittunt. Cum Eustathio conspirant de episcopo Nicopolitani dando in locum Theodoti mortui. Reserunt Nicopolitani. Rumor synodi ad Basilium aut cogendum cum illis communicare aut pellenam. Graviter ægrotabat

Εὐσεβίω, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

B Eusebio, episcopo Samosatorum.

1. Ἐγὼ καὶ διὰ τοῦ βικαρίου (80) τῆς Θράκης ἐπέπελα τῇ θεοσεβείᾳ σου, καὶ διὰ τίνος πραιποσίτου τῶν κατὰ Φιλίππουπόλιν θησαυρῶν ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐπὶ τὴν Θράκην διαβαίνοντος ἔγραψα ἐτέρας ἐπιστολάς (81), καὶ παρεκάλεσα αὐτὸν ἀνελεῖσθαι, ὅταν ἀπέιρη. Ἄλλ' οὔτε ὁ βικάριος ὑπέδεξάτο ἡμῶν τὰ γράμματα. Περιουθενόντων γὰρ ἡμῶν τῶν παροικίαν, ἐπιστάς τῇ πόλει ἐσπέρας, ὄρθρου βαθείας πάλιν ἀπήλασεν· ὥστε τοὺς οἰκονόμους λαθεῖν τῆς ἐκκλησίας τὴν τοῦ ἀνδρός ἐπιδημίαν (82), καὶ οὕτω μείναι παρ' ἡμῖν τὰ γράμματα. Ὁ δὲ πραιποσίτος, τάχα ἀβουλήτου τινὸς αὐτὸν περιστάσεως κατασχούσης, ἐξώρμησε, μήτε τὰς ἐπιστολάς ἀνελόμενος, μήτε ἡμᾶς θεασάμενος. Ἄλλου δὲ οὐδενὸς ἦν ἐπιτελεῖν· ὅθεν ἐμείναμεν λυπούμενοι, ὅτι μήτε ἐπιστέλλειν ἡμῖν ἔξεστι, μήτε δέχεσθαι παρὰ τῆς σῆς θεοσεβείας γράμματα. Καίτοιγε ἐβουλόμην, εἰ μοι ἦν δυνατόν, τὰ ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας συμπύπτοντα ἡμῖν διαγγέλλειν σοι. Οὕτω γὰρ πολλὰ καὶ παράδοξά ἐστι τὰ πράγματα, ὥστε ἱστορίας ἐφημερίδος χρῆσθαι, ἣν καὶ συνέταξα, εἴ ἴσθι, εἰ μὴ τῇ συνεχείᾳ τῶν προσπιπτόντων τοὺς λογισμοὺς εἶχον τῶν προκειμένων ἐκκρουομένων.

1. Ego et per vicarium Thraciæ scripsi pietati tuæ; et per præpositum quemdam Philippopolis thesaurorum, ex nostra regione in Thraciam abeuntem, scripsi alias epistolas, eumque rogavi, ut illas proficiscens sumeret. Sed neque vicarius litteras nostras suscepit. Peragrantibus enim nobis parociam, cum advenisset in urbem vespere, summo mane rursus abiit; adeo ut œconomos ecclesiæ lateret viri adventus, sicque manerent apud me litteræ. Præpositus vero, forte inexpectata aliqua illum necessitate urgente, profectus est, nec litteris susceptis, nec nobis salutatis. Alius autem nullus reperiri poterat; unde tristes mansimus, quod nec scribere nobis liceret, nec accipere a tua pietate litteras. Atque equidem volebam, si res fieri potuisset, quæ singulis diebus nobis accidunt, tibi nuntiare. Tam multa enim sunt, tamque præter opinionem, ut ephemeride opus esset: quam etiam, probe scias, composuissem, nisi assiduitate eventuum mentem e proposito avocatum habuissem.

2. Ἐπεδήμησεν ἡμῖν βικάριος, τὸ πρῶτον κατὰ μέγιστον τῶν ἡμετέρων κακῶν· ἄνθρωπος εἰ μὲν καὶ αἰρετικός τὸ φρόνημα, οὐκ ἐπίσταμαι (οἶμαι γὰρ αὐτὸν παντὸς ἔπειρον εἶναι λόγου, καὶ μηδὲ εἶναι τινὰ σπουδὴν μηδὲ μελέτην περὶ τὰ τοιαῦτα· ἐν ἄλλοις γὰρ αὐτὸν ὁρῶ τῇ ψυχῇ καὶ τῇ σαρκὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἐνασχολούμενον), πλὴν

2. Advenit nobis vicarius primum et maximum malorum nostrorum: homo, an sententia hæreticus, nescio (arbitror enim illum omnis expertem esse doctrinæ, nec habere studium ullum aut usum ejusmodi rerum; nam in aliis illum video anima et carne, noctu et interdiu occupatum), ac certe hæreticorum amicus: nec magis eos dili-

epist. 31. Hæc interpretatio confirmatur ex commentario in *Isaiam* n. 54, p. 420, ubi divites dicuntur opes accepisse, ut pauperes juvent.

(79) Καὶ τῷ Ἰώδ. Ita codices mss. septem. Editi τῷ Ἰακώδ. Neutrum legitur in Coisl. primo, sed desunt tres hæ voculæ.

(80) Βικαρίων. Duo codices Vaticani καὶ διὰ τοῦ Μακαρίου βικαρίου, Et per Macarium vicarium.

(81) Ἐτέρας ἐπιστολάς. Hæc desunt in codice Coisl. primo.

(82) Ἐπιδημίαν. Ita mss. decem. Editi ἀποδημίαν. Alias CCLXIV. Scripta anno 376.

gens, quam nos odio habens. Coegit enim synodum impiorum media hieme in Galatia, et ejecit quidem Hypsinum, ejus autem loco Ecdicium constituit. Jussit abduci fratrem meum, ab uno homine, roque ignobili, accusatum. Deinde paulisper occupatus circa res militares, rursus ad nos accessit, iram cædemque spirans, ac omnes voce unica clericos Ecclesiæ Cæsariensis tradidit curiæ. Sedit autem Sebastii plures dies, secernens suos ab alienis, ac nostros quidem communicatores curiales appellans, ac muniis publicis addicens, eos vero qui Eustathio affixi sunt, maximis fovens honoribus. Rursus Nyssæ synodum Galatarum et Ponticorum celebrari præcepit. Illi autem morem gessere, **366** et convolantes miserunt quemdam ad Ecclesias, qui qualis sit, nolim ego dicere; sed conjicere licet prudentiæ tuæ, qualem illum esse verisimile sit, qui talibus hominum voluntatibus ministrat. Et nunc, tum cum hæc scriberem, ipsum illud agmen Sebastiani venit, ut et conjungantur cum Eustathio, et una cum ipso res Nicopolitano- rum evertant. Nam beatus Theodotus obdormivit. Illi autem hactenus primos vicarii assulus generose ac fortiter repulere. Persuadere enim eis conabatur, Eustathium ut reciperent, ac per eum acciperent episcopum. Postquam autem vidit illos libenter non cedere, nunc conatur violentiore manu datum illis episcopum constituere. Rumore autem jactatur et quædam exspectatio synodi, ad quam me accersitum statuerunt aut communicatorem habere, aut sua uti consuetudine. Ac res quidem ecclesiarum sic se habent. Ego autem quomodo me corpore habeam, tacere arbitrator satius esse quam scribere: propterea quod vera dicens tristitia afficiam, mentiri vero non possum.

σιωπῆν ἡγοῦμαι βέλτιον εἶναι ἢ γράφειν· διότι τὰ ἔγομαι.

(83) Τὸν Ὑψίν. Ita mss. decem. Editi Ὑψιον.

(84) Vide Addenda.

(85) Καὶ φόνου. Græci. primus et editi habent καὶ φόνου, spirans invidiam. Sed alii codices φόνου, quod mellius videtur.

(86) Φυλοκρινῶν. Codices nonnulli φιλοκρινῶν. Simili sensu legitur φυλοκρινῶν in libro *De Spiritu sancto* cap. 29, et epist. 204, n. 2.

(87) Ὑπηρεσία. Ita veteres libri. Editi ὑπηρετή- σια, quod tamen emendatum est in editione Paris. secunda.

(88) Ἐπεμφάν τινα. Suspicitur Tillemontius huic homini datum fuisse quamdam visitandi Ecclesiarum provinciam. Sed illud, miserunt ad Ecclesias, idem esse crediderim ac episcopum ordinaverunt. Sic enim videtur ipse Basilius interpretari in epistola 259 ubi de eodem homine loquens ait: *Et ad miseros homines, vernarum vernas, devenit nunc episcopatus nomen... qualis est qui nuper ab Anysio et Ecdicio Parnasseno missus est, quem quidam qui constituit, pessimum sibi ipsi futura vitæ viaticum in Ecclesias immisit.* Et in epist. 240, de Frontone loquens ordinato ab Arianis episcopo, ait: *Οἱ ἐπιπεμφθέντες ἡμῖν, qui in nos immissi sunt.* Verisimile ergo est hunc hominem idcirco in Ecclesias immisum dici, quia ab illius nequitia periculum impendebat, non unius Ecclesiæ evertendæ, sed

ἄλλα φιλιερτικός· καὶ οὐ πλέον ἐκείνους φίλων ἢ πρὸς ἡμᾶς ἀπεχθῶς ἔχων. Συνεκρότησε μὲν γὰρ σύνοδον ἀθετούντων ἐν μέσῳ τῶ χειμῶν ἐπὶ τῆς Γαλατίας· καὶ ἐξέβαλε μὲν τὸν Ὑψίν (83), ἀντικατέστησε δὲ τὸν Ἐκδίκιον. Ἀγώγιμον δὲ προσέταξε γενέσθαι τὸν ἀδελφὸν τὸν ἐμὸν, ὑπὸ ἐνὸς ἀνθρώπου, καὶ τούτου ἀσχημοῦ, αἰτιαθέντα. Εἶτα μικρὸν ἐγγληθεὶς (84) περὶ τὸ στρατόπεδον, πάλιν ἡμῖν ἐπὶ θυμῷ καὶ φόνου (85) πνέων, καὶ πάντας μὲν μετ' ἑωυτοῦ τοὺς ἱερατικούς τῆς ἐν Καισαρείᾳ Ἐκκλησίας παρέδωκε τῇ βουλῇ· ἐν δὲ Σεβαστείᾳ ἐκαθέσθη πῶ- λας ἡμέρας φυλοκρινῶν (86)· καὶ τοὺς μὲν ἡμῖν κωνοῦντας βουλευτὰς ὀνομάζων, καὶ καταδικάζων τὴ ὑπηρεσίᾳ (87) τῶν δημοσίων· τοὺς δὲ τῷ Εὐσταθίῳ προσκειμένους ταῖς μεγίσταις τιμαῖς περιέπων.

Πάλιν σύνοδον περὶ Νύσσαν Γαλατῶν καὶ Ποντικῶν συγκροτηθῆναι προσέταξεν. Οἱ δὲ ὑπήκουσαν, καὶ συνδραμόντες ἐπεμφάν τινα (88) ταῖς Ἐκκλησίας, ὃν οὐκ ἂν ἔλοιμην ἐγὼ εἰπεῖν ὅποιος, εἰκάζειν δὲ ἔξεστι τῇ σῆ φρονήσει ποσῶν εἰκὸς εἶναι τὸν αὐταῖς προαιρέσειν ἀνθρώπων ὑπηρετούμενον. Καί νῦν, ὅτε ταῦτα ἐπέστελλον, τὸ αὐτὸ τοῦτο συνέτημι ἐπὶ τὴν Σεβάστειαν ὄρμησε, τῷ τε Εὐσταθίῳ συν- αφθῆναι, καὶ μετ' αὐτοῦ τὰ τῶν Νικοπολιτῶν κατα- στρέψασθαι. Ὁ γὰρ μακάριος Θεόδοτος κεκοιμήται. Καὶ τέως μὲν τὰς πρώτας τοῦ βικαρίου προεδρίας γενναίως καὶ καρτερῶς ἀπεκρούσαντο (89)· καίτοι γὰρ αὐτοὺς ἐπειράτο δέξασθαι τὸν Εὐστάθιον, καὶ δι' αὐτοῦ λαβεῖν τὸν ἐπίσκοπον· ὡς δὲ εἶδεν αὐτοὶ, ἐκόντας οὐκ ἐνδιδόντας, νῦν πειράται βιασιτέρῳ χεῖρ' ἔγκαταστήσαι τὸν διδόμενον. Ὑποθρυλλεῖται δὲ τῆς καὶ συνόδου προσδοκία, καθ' ἣν προαιροῦνται καὶ πάντες ἡμᾶς ἢ λαβεῖν κοινωνοῦς, ἢ χρῆσασθαι τῇ συνηθείᾳ. Τὰ μὲν οὖν τῶν Ἐκκλησιῶν ταῦτα ἔγω δὲ αὐτὸς ὅπως διάκειμαι κατὰ τὸ σῶμα, μὲν ἀληθῆ λέγων λυπήσω, ψεύσασθαι δὲ οὐκ ἐν

plurium et vitæ exemplo et nefarlis molitionibus laudandarum.

(89) Ἀπεκρούσαντο. Male in editis ἀπεκρούσαντο. Quod erratum ope veterum codicum sustulimus. Totum hunc locum minus belle interpretatur Tillemontius. Existimat vicarium, cum primo repulsus fuisset a Nicopolitano, postea violentiore manu rem aggredi cœpisse; et idcirco immisisse agmen Arianorum. Sed cum Ariani Frontonem episcopum ordinaverint, ut per se patet; adhibita a vicario violentia, ut datum episcopum constitueret, de immisisse Arianis intelligi non debet, sed de iis, quæ postea vicarius per vim et impressionem egit, ut ordinationem illam tueretur. Deceperunt Tillemontium hæc verba, Καὶ νῦν, ὅτε ταῦτα ἐπέστελλον, Et nunc cum hæc scriberem, ipsum illud agmen, etc., iudeque adductus est, ut crederet ante adventum Arianorum jam repulsus vicarii conatus fuisse. Sed ejusmodi loquendi rationes non tam stricte accipiendæ. Potuit enim dicere Basilius: *Et nunc cum hæc scriberem, ipsum illud agmen Sebastiani venit,* quamvis ab hoc eventu aliquod tempus effluxisset. Hinc in epist. 259 de rebus, quæ non paulo ante contigerant, eodem modo loquitur. Ait enim nunc episcopatus nomen ad miseros homines et vernas vernarum devenisse; *qualis est qui nunc ab Anysio et Ecdicio missus est... Hi nunc fratrem meum Nyssæ expulerunt.*

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΔΗ.

EPISTOLA CCXXXIX.¹

Cum Fronto presbyter Ecclesiae Nicopolitanae episcopatum ab Arianiis accepisset, ac unum aut alterum ex eodem clero secum abstraxisset, consolatur Nicopolitanos presbyteros Basilium, eosque nec horum hominum lapsu anxi debere demonstrari, nec quod ipsi extra muros precari cogantur, sed quo plures extiterint tentationes, eo uberiores a Deo mercedem expectandam.

Νικοπολίταις πρεσβυτέροις.

A

Nicopolitanis presbyteris.

Ἐδεξιμὴν τὰ γράμματα τῆς εὐλαβείας ὑμῶν· καὶ οὐδὲν ἔσχον καινότερον τῶν ἐγνωσμένων ἤδη παρ' αὐτῶν διδαχθῆναι. Καὶ γὰρ ἔφθασεν ἡ φήμη εἰς πᾶσαν τὴν περιοικίδα, τοῦ παρ' ὑμῖν καταπεσόντος τὴν αἰσχύνην περιαιγγέλλουσα (90), ὃς ἐπιθυμίᾳ δόξης κενῆς τὴν αἰσχίστην ἑαυτοῦ συνήγαγεν ἀτιμίαν, καὶ εὐρέθη τῶν μὲν ἐπὶ τῇ πίστει μισθῶν διὰ τὴν φιλαυτίαν ἐκπεσῶν· αὐτὸ δὲ τὸ δύστηνον ἐξάρτιον, οὗ ἐπιθυμήσας ἐπράθη τῇ ἀσεβείᾳ, οὐκ ἔχον διὰ τὸ δίκαιον μῖσος τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον. Ἀλλὰ ἐκεῖνος μὲν παντὸς τοῦ ἑαυτοῦ βίου ἐναργέστατον ἐξήνεγκε δείγμα ἐκ τῆς νῦν προαιρέσεως, οἱ οὐδέποτε ἐξῆ ἐπ' ἐλπίδι τῶν ἀποκαίμενων τῶν ἐπαγγελιῶν παρὰ τοῦ Κυρίου· ἀλλὰ εἰ τι ἑαυτῷ ἐπραγματεύετο τῶν ἀνθρωπίνων, καὶ ῥήματα πίπτω;, καὶ πλάσμα (91) εὐλαβείας, πάντα πρὸς τῆν τῶν ἐντυγχανόντων ἀπάτην ἐπετηδεύετο· ὡμὰς δὲ τί καταπονεῖ τὸ συμπῶν; Τί χεῖρους ἑαυτῶν γεγόνατε παρὰ τοῦτο; Ἐλείψεν εἰς ἐκ τοῦ πληρώματος ὑμῶν· εἰ δὲ καὶ συναπλήθε (92) ποῦ ἄλλος εἰς, ἡ δεύτερος, ἔλεινοι (93) τοῦ πτώματος οὔτοι, ὑμῶν δὲ τὸ σῶμα ὀλόκληρόν ἐστι τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι. Καὶ γὰρ καὶ τὸ ἀχρεωθὲν ἀπερρύθη, καὶ οὐκ ἐκλιόθη τὸ μένον. Εἰ δὲ ἀνιᾶ ὡμὰς, ὅτι τῶν τοιῶν ἐξεβλήθητε· ἀλλ' ἐν σκέπῃ τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ αὐλισθήσεσθε, καὶ ὁ ἄγγελος ὁ τῆς Ἐκκλησίας ἔτορος συναπλήθεν ὑμῖν. Ὅστε κενοῖς ἐγκατακλίνονται (94) καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἐκ τῆς διασπορᾶς τοῦ λαοῦ βαρὺ ἑαυτοῖς τὸ κρίμα κατασκευάζοντες. Εἰ δὲ τις καὶ κόπος ἐστὶν ἐν τῷ πράγματι, πέπεισμαι τῷ Κυρίῳ μὴ εἰς κενὸν ὑμῖν ἀποδίσσασθαι τοῦτο. Ὅστε ὅσῳ ἄν (95) ἐν πλείοσι πειρατηρίοις γένησθε, τοσούτω πολυτελέστερον παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ μισθὸν ἀναμένετε. Μήτε οὖν δυσφορεῖτε τοῖς παροῦσι, μήτε ἀποκάμνετε τῇ ἐλπίδι. Ἐτι γὰρ μικρὸν ὅσον ὅσον (96), ἤξει πρὸς ὡμὰς ὁ ἀντιλαμβάνομενος ὑμῶν, καὶ οὐ χρονεῖ (97).

ἘΠΙΣΤΟΛΗ ΣΔΘ.

EPISTOLA CCXXXIX.²

Deplorat Basilium aeternis Ecclesiae, hominibus nequissimis ad episcopatum evectis, quibus erat is quem Anysius et Ecdicius in Ecclesiam immiserant. Iidem Nysse vile mancipium, Doaris, ut mulierculæ impiæ assentarentur, hominem pestilentem, fugitivum servum constituerant. Quærit deinde Basilium quales danda Dorotheo litteræ, quem cum Sanctissimo Romano iurum suspicabatur. Parum sperat ex hac legatione, et Occidentales accusat quod veritatem audire nolint. Venerat in mentem Basilio privatim ad eorum coryphæum scribere.

Εὐσεβίῳ, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

D

Eusebio, episcopo Samosatorum.

1. Ἐδωκεν ὁ Κύριος ἡμῖν καὶ νῦν διὰ τοῦ ποσειδάτου καὶ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ ἡμῶν Ἀντιόχου

1. Dedit nobis Dominus etiam nunc per desideratissimum ac religiosissimum fratrem nostrum

¹ Psal. xc, 1. ² Habac. ii, 3; Hebr. x, 37.

(90) Περιαιγγέλλουσα. Coisl. primus et Med. διαγγέλλουσα.

cundus et Paris. ἐγκατακλίνονται.

(91) Πλάσμα. Coisl. primus πλάσματα.

(95) Ὅσῳ ἄν. Sic Med. et Coisl. uterque. Editi ὅσον. Deest ἄν in pluribus mss.

(92) Εἰ δὲ καὶ συναπλήθε. Duxæ priores voculæ desunt in vetustissimis codicibus Med. et Coisl.

(96) Ὅσον. Addidimus ex Coisl. utroque, Reg. secundo et Bigot. Semel tantum legebatur in editis.

(93) Ἐλεινοί. Ita mss. summo consensu. Editi λεινοῦ.

(97) Χρονεῖ. Med. et Coisl. primus χρονεῖται.

(94) Ἐγκατακλίνονται. Coisl. uterque, Reg. se-

Alias CXCl. Scripta anno 376.

Alias X. Scripta anno 376.

Antiochum compresbyterum salutare sanctitatem tuam, teque ut pro more tuo pro me preceris adhortari, et ex litterarum colloquio aliquod longæ absentiae solatium consequi. Hoc autem orans primum et maximum, quæso, pete a Domino, ut nos a nefariis et pravis hominibus liberemur: qui populos ita in suam potestatem redegerunt, ut nihil aliud nunc, nisi Judaicæ captivitatis imaginem intueri videamur. Quanto enim Ecclesiæ sunt debiliores, tanto amplius efflorescunt hominum imperandi cupiditates: et ad miseros homines, vernarum vernas, devenit nunc episcopatus nomen; cum nullus ex Dei famulis eorum competitor fieri velit, sed tantum homines desperati, qualis est qui nunc ab Anysio Evippii alumno, et ab Ecdicio Parnasseno missus est: quem qui constituit, pessimum sibiipsi futuræ vitæ viaticum in Ecclesias immisit. Hi nunc fratrem meum Nyssa expulerunt, et ejus loco introduxerunt **368** hominem, vel potius mancipium paucis obolis venale, sed quod ad fidei corruptelam attinet, his qui constituere, non inferius. Quin et hominem pestilentem, pupillorum famulum, eumdemque a suis ipsius heris fugitivum, ut assententur mulierculæ impiæ, quæ prius quidem Georgio ad suum arbitrium usa erat, nunc vero hunc illius successorem nacta est, in oppidulum Doara miserunt, miserandum episcopatus nomen contumelia afficientes. Quis autem possit, ut par est, res Nicopolitarum lugere? Nimirum miser ille Fronto prius quidem defensionem simulaverat veritatis, sed tandem turpiter prodidit et fidem et seipsum, ac mercedem prodicionis accepit nomen ignominiae. Accepit enim ab illis episcopatus dignitatem, ut existimat, sed Dei gratia factus est communis execratio totius Armeniae. Sed tamen nec quidquam est quod non audeant, nec destituuntur dignis se adiutoribus. Cæterum reliquas Syriæ

A τῷ συμπρεσβυτέρῳ προσφθέξασθαι σου τὴν ἰσότητά· καὶ σὲ μὲν παρακαλέσαι τὰ συνήθη καί, προσεύχασθαι ὑπὲρ ἡμῶν· ἐαυτοῖς δὲ εὐρεῖν τινὲς τῆς μακρᾶς (98) ἀπολείψεως παραμυθίαν ἐκ τῆς ἐκ τοῦ γράμματος ὁμιλίας. Προσευχόμενος δὲ τῷ πρῶτον καὶ μέγιστον παρακαλοῦμεν αἰτεῖν (99) παρὰ τοῦ Κυρίου, ῥυθθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἀτόπων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων, οἱ τοσοῦτον κατεκράτησαν τῶν λαῶν, ὥστε οὐδὲν ἕτερον νῦν ἢ τὰ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀλώσεως (1) ἡμᾶς ἐνεικονίζεσθαι πράγματα. Ὅσα γὰρ ἐπὶ τὸ ἀσθενέστερον ὑποβρέουσιν αἱ Ἐκκλησίαι, τοσοῦτον (2) ἐπακμάζουσιν αἱ τῶν ἀνθρώπων ψυχῆς. Καὶ εἰς δυστήνους ἀνθρώπους οἰκόμενός περὶ ἐστὶν νῦν τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ὄνομα, οὐδὲν εἰρουμένη ἀντεισάγειν ἐαυτῶν τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, B ἢ τῶν ἀπεγνωσμένων, ὅποιοι εἰσιν οἱ νῦν ἐπιπεφθέντες παρ' Ἀνυσίου τοῦ θρέμματος Εὐπιπίου, καὶ Ἐκδικίου (3) τοῦ Παρνασηνοῦ· ὃν κακῶν (4) ἐαυτῷ τῆς μελλούσης ζωῆς ἐφόδιον ἐναφήκε τῆς Ἐκκλησίας ὁ καταστήσας. Οὗτοι νῦν ἐξέλασαν μὲν τῆς Νύσσης (5) τὸν ἀδελφὸν τὸν ἐμὸν, καὶ ἀντεισάγον ἄνδρα, μᾶλλον δὲ ἀνδράποδον ὀλίγων ὀδῶν ἀξιῶν, τὴν δὲ τῆς πίστεως διαφθορὰν ἐπαμίλων τοῖς καταστήσασι. Δοάροις δὲ τῇ κίωμῃ φθορὸν ἐπιθρονον, ὄρφανῶν (6) οἰκέτην, ἀποδράντα μὲν πᾶς ἐαυτοῦ ἀσπότης, διὰ δὲ κολακείας ἀθέου γυναικί, ἢ πρῶτερον μὲν Γεωργίῳ ἐκέχρητο πρὸς τὸ ἴσων θέλημα, νῦν δὲ τοῦτον ἔσχε διάδοχον ἐκεῖνου, ἐπεψαν, τὸ ἐλεεινὸν τῆς ἐπισκοπῆς καθυβρίζοντες ὄνομα. Τὰ δὲ Νικοπολιτῶν τίς ἂν πρὸς ἀξίαν ὀδύρατο; C τοῦ ἀθλοῦ Φρόντωνος πρῶτερον μὲν δῆθεν τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας συνηγορίαν σχηματιζομένου (7), τελευταῖον δὲ αἰσχροῦς προδότος καὶ τὴν πίστιν καὶ ἐαυτὸν, καὶ μισθὸν τῆς προδοσίας λαβόντος ὄνομα ἐπίμιας. Ἐδέξατο μὲν γὰρ παρ' αὐτῶν ἐπισκοπῆς ἀξίωμα, ὡς οἰεται· γέγονε δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι κινὸν βδέλυγμα πάσης τῆς Ἀρμενίας. Πλὴν οἷοι ὅτι αὐτοῖς (8) ἀτόλητόν τι, οὔτε ἀπορούσι τῶν ἀξίων

(98) Τῆς μακρᾶς. Coisl. primus et Med. τῆς μακρᾶν.

(99) Αἰτῆσιν. Ita Harl. et Coisl. primus. Editi αἰτεῖ. [Bene.]

(1) Ἰουδαϊκῆς ἀλώσεως. Non captivitatem Babyloniam intelligit Basilii, sed eas calamitates, quæ Hierosolymis, obsidente Vespasiano, acciderunt; cum simul et externo premerentur bello, et domesticis seditionibus absumerentur, ut aiunt Orientales episcopi in epist. 92, ubi cum hoc Judæorum statu comparant Orientis Ecclesias, quæ præter apertum hæreticorum bellum, domesticis inter Catholicos dissensionibus laborabant. Eadem comparatione tutur Basilii in commentario in *Isaiam*, p. 455.

(2) Τοσοῦτον. Med., Coisl. primus et alii duo recentiores τοσοῦτον. Paulo post iidem duo codices Med. et Coisl. περίσσει νῦν.

(3) Καὶ Ἐκδικίου. Mallet Combessius *Et Ecdicii Parnasseni*. Sed repugnant non solum mss. codices, in quibus punctum ponitur post Εὐπιπίου, ut indicetur Anysium non esse alumnum Evippii et Ecdicii, sed ipsa etiam historia. Nam Ecdicius ille nuper fuerat creatus episcopus, ut est in præcedenti ad Eusebium epistola. Quare Anysius non potuit

Ecdicii simul et Evippii longe antiquioris, ut patet ex epist. 128, aluminus dici, id est, ab Ecdicio et Evippio ordinatus et institutus. Sed cum Ecdicius a Demosthene constitutus fuisset episcopus Parnassenus, conjunxit se in concilio Nysseno cum Anysio Evippii alumno, et cum illo ea facinora designavit, D quæ Basilii et bonorum omnium lacrymis ac gemitibus materiam dederunt.

(4) Ὅν κακῶν. Quamvis antea Basilii plurali numero usus fuerit, unum tamen et eundem hominem designat, ut perspicitur ex præcedenti ad Eusebium epistola.

(5) Νύσσης. Quidam codices mss. cum editis Νύσσης.

(6) Ὅρφανῶν. Duo codices non vetustissimi ὄρφανῶν.

(7) Σχηματιζομένου. Reg. secundus et Coisl. secundus κατασχηματιζομένου. Hoc Basilii iudicium de Frontone confirmatur ex præcedenti epistola. Cur autem eum existimet larvam pietatis hactenus præ se tulisse, nec sibi tem unquam vere et ex animo defendisse, examinamus in *Vita S. Basilii*.

(8) Ὅστε αὐτοῖς. Ita Harl. cum tribus aliis. Edit' ὅστε ἐαυτοῖς.

αὐτοῖς συνεργῶν. Τὰ δὲ λοιπὰ τῆς Συρίας ἄμεινον ἡμῶν καὶ οἷδε καὶ διηγῆσεται ὁ ἀδελφός (9) Ἀντίοχος.

1. Τοῖς δὲ ἐκ τῆς δύσεως αὐτοῖς προενέτυχε, διηρημένον πάντα τοῦ ἀδελφοῦ Δωροθέου· ὃ ποταπὴν χρῆ δούναί πάλιν ἐπιστολάς ἀπόντι; Ἴσως γὰρ κοινωῆσει τῆς ὁδοῦ τῷ καλῷ Σαγκτισσίμῳ (10), πολλὴν ἔχοντι σπουδὴν, καὶ περιούνη τὴν ἀνατολήν, καὶ παρ' ἑκάστου τῶν ἐπιστήμων ὑπογραφὰς καὶ ἐπιστολάς κομιζομένῃ. Τίνα οὖν δεῖ ἐπιστεῖλαι δι' αὐτῶν, ἢ τοῖς ἐπιστέλλουσι πῶς συνθέσθαι, αὐτοῖς μὲν ἀπορῶ· ἐάν δὲ εὐρῆς ἐν τάξει τοὺς πρὸς ἡμῖν ἀφικνούμενους, καταξίωσον ἡμῖν γνωρίσαι. Ἐμοὶ μὲν γὰρ τὸ τοῦ Διομήδους ἐπέρχεται λέγειν· *Μὴ θεάμενος ἀποσσεσθαι* (11)· *δίδει, φησίν, ἀγρήνωρ ἱστὶρ ὁ ἀνήρ*. Τῷ δὲ γὰρ θεραπευόμενα τὰ ὑπερήματα ἤθη ἑαυτῶν ὑπεροπτικώτερα γίνεσθαι πέφυκε. Καὶ γὰρ, ἐάν μὲν Ἰλασθῆ ἡμῖν ὁ Κύριος, ποίας ἐτίρας προσθήκης δεόμεθα· ἐάν δὲ ἐπιμεῖνῃ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, ποία βοήθεια ἡμῖν τῆς δουτικῆς ὀφρῦος; Οἱ δὲ ἀληθῆς οὔτε Ἰσασιν, οὔτε μαθεῖν ἀνέχονται, φερόμενοι δὲ ὑπονοταίσι προσιλημμένοι, ἐκείνα ποιοῦσιν, ἃ πρότερον ἐπὶ Μαρκελίῳ· πρὸς μὲν τοὺς τὴν ἀλήθειαν αὐτοῖς ἀπαγγέλλοντας φιλονεικῆσαντες, τὴν δὲ αἴρεσιν δι' ἑαυτῶν βεβαιώσαντες. Ἐγὼ μὲν γὰρ αὐτὸς ἀνευ τοῦ κοινοῦ σχήματος ἐβουλόμην αὐτῶν ἐπιστεῖλαι τῷ κορυφαίῳ· περὶ μὲν τῶν ἐκκλησιαστικῶν οὐδὲν, εἰ μὴ ὅσον παραινίσασθαι, ὅτι οὔτε Ἰσασιν τῶν παρ' ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν, οὔτε τὴν ἑὴν δι' ἧς ἂν μανθάνοιεν (12) καταδέχονται· καθόλου δὲ περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοῖς ὑπὸ τῶν πειρασμῶν ταπεινωθεῖσιν ἐπιτίθεσθαι, μηδὲ ἀξίωμα κρίνειν ὑπερηφανίαν, ἀμάρτημα καὶ μόνον ἀρχοῦν ἔχθραν ποιῆσαι εἰς Θεόν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜ'.

Basilius hortatur ad constantiam in persecutione, ac spe auxilii a Deo venturi consolatur: monet ne succum illis faciat Frontonis rectæ fidei simulatio. Negat se uiquam commissurum, ut Frontonem agnoscat episcopum, vel recipiat quos ille ordinaverit.

Νικοπολίταις πρεσβυτέροις.

1. Καὶ ἐπιστεῖλαντες ἡμῖν καλῶς (13) ἐποιήσατε, καὶ διὰ τοιοῦτου ἀνδρὸς ἐπιστεῖλαντες, ὃς καὶ ἀνευ γραμμάτων ἐξήρκεσεν ἂν ἡμῖν τὴν τε ἐπὶ ταῖς φρονήσι παραμυθίαν ἱκανὴν παρασχέειν, καὶ διδασκαλίαν ἀκριβῆ τῶν πραγμάτων ποιήσασθαι. Πολλὰ γὰρ ἦν ἃ ἐπεζητούμεν παρὰ τοῦ σαφέστατα ἐπιστάμενου μαθεῖν, διὰ τὸ τὰς φήμας πεπλανημένους πρὸς ἡμῖν διαβλίνειν, ἃ πάντα (14) εὐσταθῶς καὶ ἐμπείρους διηγῆσατο ἡμῖν ὁ ποθεινότατος καὶ τιμιώτατος ἀδελφός ἡμῶν Θεοδόσιος ὁ συμπεσβύτερος. Ἄ τοι-

(9) Ὁ ἀδελφός. Editi addunt ἡμῶν, quod deest in sex mss.

(10) Σαγκτισσίμῳ. Ita Harl., Vat., Regius uterque et Coisl. secundus. Editi, Σαγκτησίμῳ. Paulo post editi ἐάν σὺ δέ. Deest pronomen in septem mss. In editionibus Hag. et Froben. I deest etiam alia vocula. Paulo post Medicæus codex συνεπιστέλλουσι.

(11) Ἀποσσεσθαι. Citat Basilijus ex *Iliad.* I, versus 695 et 696.

(12) Μανθάνοιεν. Ita quinque nostri codices op-

A res accuratius quam nos et novit et enarrabit frater Antiochus

2. De rebus autem Occidentalibus prius ipse didicisti, narrante omnia fratre Dorotheo, cui quales dandæ rursus litteræ abeunti? Fortasse enim se itineris socium junget optimo Sanctissimo, qui magno ardet studio ac Orientem peragrat, et ab insignioribus quibusque subscriptiones et epistolas colligit. Quæ igitur per ipsos scribenda sint, aut quomodo cum scribentibus consilia conjungenda, equidem dubito; sed si cito reperias, qui ad nos proficiscantur, nobis exponere ne graveris. Mihi enim venit in mentem illud Diomedis usurpare: *Utinam precatus non esses, quoniam, inquit, vir est superbus*. Nam revera animi elati, dum obsequio coluntur, solito arrogantiores fieri solent. Etenim si nobis placetur Dominus, quonam alio adminiculo indigemus? Sin autem perseveret ira Dei, quale nobis præsidium supercillii Occidentalis? Qui veritatem neque norunt, neque discere volunt, sed falsis suspicionibus præoccupati eadem nunc faciunt, ac prius in Marcelli causa, in qua cum hominibus veritatem sibi nuntiantibus delitigarunt, hæresim vero per seipsos confirmarunt. Ego ipse citra communem formam ad eorum coryphæum scribere volebam, de rebus quidem ecclesiasticis nihil, nisi quatenus subobscurè insinuassem, neque illos de rebus nostris vera nosse, neque viam qua addiscere possint, amplecti; ac generatim admonuissem hominibus, quos tentationes affligerunt, insultandum non esse, neque dignitatem æstimandam superbiam: quod peccatum vel unicum id valet, ut inimicos Deo efficiat.

369 EPISTOLA CCXL.

Nicolopolitanis presbyteris.

1. Recte fecistis, et quod scripseritis, et quod per talem virum scripseritis, qui etiam sine litteris potuisset nobis et idoneum in sollicitudinibus solatium præstare, et accurate de rebus edocere. Multa enim erant, quæ avebamus ex aliquo accuratissime sciente cognoscere, propterea quod rumores vagi apud nos spargerentur; sed omnia constanter ac perite exposuit nobis optatissimus ac reverendissimus frater noster Theodosius compresbyter. Itaque quæ mihi ipse suadeo, hæc

timæ notæ. Editi μάθοιεν.

(13) Καλῶς. Ita sex mss. Editi καλόν. Paulo post Coisl. primus et Med. ἐπιζητούμεν.

(14) Ἄ πάντα. Coisl. primus et Med. πάντα. Nec longe iidem codices παρόντα βίον. Sic videtur legisse Scultetus. Vertit enim in *præsentī vita*. Unde vapulat Combefisio. Sed non vidit Combefisius βίον sive vitam hoc loco et pluribus aliis idem ac *seculum* sonare.

* Alias CXII. Scripta anno 376.

etiam ad vestram pietatem scribo : multis jam eadem ac vobis contigisse ; ac non solum hac ætate, sed præterito etiam tempore innumera ejusmodi exempla, partim historiarum monumentis consignata, partim nobis non scripta recordatione a peritis tradita fuisse, quemadmodum virilium et oppidatim tentationes pro nomine Domini corripuerint eos, qui in ipsum sperabant. Sed tamen præterierunt omnia, nec ærumna prorsus ulla perpetuam habet molestiam. Quemadmodum enim grandines, torrentesque et quæcunque mala casu accidunt, mollibus quidem facile nocent ac ea vastant ; sed si in duriora incidunt, patiuntur aliquid potius quam lædunt : ita et vehementes tentationes in Ecclesiam concitatæ, imbecilliores fidei in Christum firmitate deprehensæ sunt. Quemadmodum ergo grandinis nubes præteriit, et torrens alveum præterfluxit (illa enim in serenitatem dissoluta ; hic vero evanuit in profundum, viam, qua effluxit, siccam et aridam relinquens) ; ita et nunc ingruentes nobis procellæ paulo post non erunt. Tantummodo in animum inducamus non ad præsentia respicere, sed paulo remotiora spe intueri.

2. Sive igitur, fratres, gravis tentatio ; labores ac difficultates perferamus ; nemo enim non percussus in certamine, nec pulvere aspersus, coronatur ; sive levia hæc diaboli ludibria, et qui in nos sunt immissi, molesti quidem sunt, eo quod ejus sint ministri, contemnendi tamen, quia Deus illorum nequitia debilitatem junxit ; caveamus ne ob magnos in parvis incommodis ejulatus condemnemur. Unum enim dolore dignum, illius ipsius pernicies, qui se ob temporariam gloriam (si tamen gloria dicenda, palam se dedecorare) æterno justorum honore spoliavit. Filii confessorum, filii estis martyrum, qui ad sanguinem usque peccato restiterunt. Domesticis utatur quisque exemplis ad robur pro pietate ostendendum. Nemo nostrum plagis dilaniatus est : **370** nullius ædes publicatæ sunt ; exsules non fuimus ; carceres experti non sumus. Quidam mali nobis accidit ? nisi forte hoc sit molestum, quod nihil perpessi sumus, neque digni habiti, qui pro Christo pateremur **. Sin autem quod ille domum occupat precationis, vos autem sub dio adoratis cœli et terræ Dominum, id vos angit, cogitate, undecim discipulos in cœnaculo conclusos fuisse, cum cum ii, qui Dominum crucifixerant, in celeberrimo tem-

** Act. v, 41.

(15) Συμβουλευόμεν. Codex Med. βουλευόμεν.

(16) Ὡς γάρ. Posterior vocula addita ex Reg. secundo et Coisl. secundo. Illud autem ὅσα τῶν κακῶν αὐτοσχέδια interpretandum putat Combefisius, quæcumque mala subito accidunt, sed mihi videtur Basilium ea αὐτοσχέδια vocare, ut opponantur iis, quæ hominum malitia inferuntur.

(17) Δίδοι τούτου. Med. δίδοι τοιαῦτοι. Tres alii codices δίδοι τοιούτου.

αὐτοῖς συμβουλευόμεν (15), ταῦτα καὶ πρὸς τὴν ὑμετέραν εὐλάβειαν γράφομεν· ὅτι πολλοῖς συνέβη ταῦτα, ἃ καὶ ὑμῖν· καὶ οὐ κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ μυρία τῶν τοιούτων τὰ ὑποδείγματα· τὰ μὲν ἐγγράφως αἱ ἱστορίαι καταλείπονται, τὰ δὲ τῆ ἀγράφῳ μνήμῃ παρὰ τῶν εἰδῶτων διεδεξάμεθα· ὅτι καὶ κατὰ ἄνδρα ἕκαστον, καὶ κατὰ πόλεις πειρασμοὶ περιέσχον ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου τοῖς εἰς αὐτὸν ἠλπικέτας. Ἄλλ' ὁμοῦς παρῆλθε πάντα, καὶ οὐδὲν τῶν σκυθρωπῶν ἀθάνατον ἔσχε τὸ λυτῆρῆν. Ὡς γάρ (16) αἱ χάλασαι, καὶ οἱ χειμαρροὶ, καὶ ὅσα τῶν κακῶν αὐτοσχέδια, τὰ μὲν μαλακὰ βλάψαι ἔδωκε καὶ διελυμήνατο, τοῖς δὲ ἀντιτύποις περτυχόντα ἐπαθέ τι μᾶλλον ἢ ἔδρασαν· οὕτω καὶ εἰς B λάδροι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας πειρασμοὶ κοιτηθέντες ἀσθενέστεροι τοῦ στερεώματος τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως διεδείχθησαν. Ὡς οὖν παρῆλθε τῆς γαλάζης τὸ νέφος, καὶ παρερῆθη τὴν χαράδραν ὁ χειμαρρὸς (τὸ μὲν γὰρ εἰς αἰθήριαν διελύθη, ὁ δὲ ἐνηφανίσθη τῷ βυθῷ, ξηρὰν καὶ ἀνικμον τὴν ὄδον· ἡ δὲ ἐρῆμη καταλίπων)· οὕτω καὶ τὰ νῦν ἡμᾶς τυμίζοντα μικρὸν ὑπεροχὴν οὐκ ἔσται. Μόνον ἐὰν καταδεξώμεθα μὴ τὸ παρὸν ὄραν, ἀλλὰ τοῖς μικροῖς πορρωτέρω ταῖς ἐλπίσιν ἐνατενίζεσθαι.

2. Εἴτε οὖν βαρὺς ὁ πειρασμός, ἀδελφοί, ὑπομεινωμεν τὰ ἐπίπονα· οὐδεὶς γὰρ μὴ πληγῆς ἐν ἀγῶσι, μηδὲ κοινασάμενος, στεφανούται· εἴτε κῆρυ ταῦτα τοῦ διαβόλου τὰ παίγνια, καὶ οἱ ἐπιπεμφθέντες ἡμῖν, ὀχληροὶ μὲν, δίδοι τούτου (17) εἶσιν ὑπὲρ τῆς εὐκαταφρόνητοι δὲ, ὅτι τῇ πονηρίᾳ αἰτῶν ὁ θεὸς ἀδυναμίαν συνῆψε· φυλαξώμεθα τὴν κατάγνωσιν, ὡς ἐπὶ μικροῖς παθήμασι μεγάλη δούρομεν. Ἐν γὰρ ἐστὶν ὀδύνης ἄξιον, ἢ αὐτοῦ ἐκείνου ἀπίστια τοῦ τῆς προσκαίρου ἔνεκεν δόξης (εἴπερ οὖν ἐξῆν χρὴ λέγειν τὸ δημοσίᾳ ἀσχημονεῖν) τῆς αἰωνίας τῶν δικαίων τιμῆς ἑαυτὸν ἀποστερήσαντος. Τέκνα ὀρολογητῶν, καὶ τέκνα μαρτύρων ἐστὲ, τῶν μέγιστον αἵματος ἀντικαταστάτων πρὸς τὴν ἀμαρτίαν. Τοῖς οικείοις ἕκαστος χρησάσθω ὑποδείγματα· πρὸς τὴν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἔνοστασιν (18). Οὐδεὶς ἡμῶν (19) πληγῆς κατεξάνθη, οὐδεὶς οἶκος ἐδημεύθη· οὐ τὴν ὑπεροχὴν ψήκασμεν, οὐ δεσποτικῆρον ἐγνωρίσαμεν. Τί πεπόνθαμεν δεινόν ; εἰ μὴ τάχα τοῦτο λυτῆρῶν, ὅτι μηδὲν προσθαμεν, μηδὲ ἐνομισθημεν ἄξιοι τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων. Εἰ δὲ ὅτι ὁ δεῖνα τὸν οἶκον κατέχει τῆς προσευχῆς, ὁμεῖς δὲ ἐν τῷ ὑπαίθρῳ προσκυνοῦτε τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς Δεσπότην, τοῦτο ὁμᾶς ἀνιᾶ, ἐνθυμηθήτε (20), ὅτι οἱ μὲν ἐνέει μάθηται ἐν τῷ ὑπερφῶ ἦσαν ἀποκεκλεισμένοι, εἰ

(18) Ἐνοστασιν. Male Combefisius vertendum pronuntiat, adversus vim, quæ pietati inferitur.

(19) Ἡμῶν. In tota hac verborum completionem primam personam apposuimus, quia sic reperimus in sex mss. codicibus. Editi ὁμῶν, et sic deinceps ψήκαστε... ἐνομισθήτε.

(20) Ἐνθυμηθήτε. Editi apponunt hic ἀδελφοί. Sed ea vox deest in sex codicibus mss.

ἃ σταυρώσαντες τὸν Κύριον ἐν τῷ περιδοῆται ναφῶ A τὴν Ἰουδαϊκὴν λατρείαν ἐπλήρουν. Ἰούδας γάρ, τὸν ἐξ ἀρχόντης θάνατον τοῦ μετ' αἰσχύνης ζῆν προτιμήσας, ἔδειξε τάχα τῶν νῦν ἀπερυθριασάντων (21) πρὸς πᾶσαν ἀνθρώπων κατὰγνωσην, καὶ διὰ τοῦτο ἀναιδῶς πρὸς τὰ αἰσχρὰ διαχειμένων, ἑαυτὸν αἰρετώτερον.

3. Μόνον μὴ ἐξαπατηθῆτε ταῖς ψευδολογίαις αὐτῶν (22) ἐπαγγελομένων ὀρθότητα πίστεως. Χριστέμπροιοι γάρ οἱ τοιοῦτοι, καὶ οὐ Χριστιανοί, τὸ ἀεὶ αὐτοῖς κατὰ τὸν βίον τούτον λυσιτελοῦν τοῦ κατ' ἀφῆθειαν ζῆν προτιμώντες. Ὅτε ἐνόμισαν κτᾶσθαι τὴν κενὴν ταύτην ἀρχὴν, προσέθεντο τοῖς ἐχθροῖς τοῦ Χριστοῦ· ὅτε εἶδον τοὺς λαοὺς ἀγριαίνοντας, σηματοῖζονται πάλιν τὴν ὀρθότητα. Οὐκ οἶδα ἐπίσωπον, μηδὲ ἀριθμῆσαιμι ἐν ἱερεῦσι Χριστοῦ τὸν παρὰ τῶν βεβήλων χειρῶν ἐπὶ καταλύσει τῆς πίστεως εἰς προστασίαν προβεβλημένον. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐμὴ κρίσις. Ὑμεῖς δὲ εἰ τινα ἔχετε μεθ' ἡμῶν μερίδα, ταυτὰ ἡμῖν φρονήσετε δηλονότι· εἰ δὲ ἐφ' ἑαυτῶν (23) βουλευέσθε, τῆς ἰδίας γνώμης ἕκαστος κύριός ἐστιν, ἡμεῖς ἀθῶοι ἀπὸ τοῦ αἵματος τούτου. Ταῦτα δὲ ἔγραψα, οὐχ ὑμῖν ἀπιστῶν, ἀλλὰ τὸ τινων ἀμφίβολον στηρίζων ἐκ τοῦ γνωρίζαι τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην, ὡς μὴ προληφθῆναι (24) τινα εἰς κοινωνίαν, μηδὲ τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐπιβολὴν δεξαμένους, μετὰ ταῦτα εἰρήνης γενομένης, βιάζεσθαι ἑαυτοὺς ἐναριθμεῖν τῷ ἱερατικῷ πληρώματι. Πάντα τὸν κληρὸν, τὸν τε κατὰ τὴν πόλιν, καὶ τὸν ἐπὶ τῆς, παροικίας, μετὰ παντὸς τοῦ λαοῦ τοῦ φοβουμένου τὸν Κύριον, ἀσπαζόμεθα δι' ὑμῶν (25).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΑ'.

EPISTOLA CCXLI'.

Latentem reddit Basilium, cur sæpe in litteris res molestas Eusebio nuntiet, nempe ut se ipse subleuet gemendo, et Eusebium ad intentiorem pro Ecclesia precem excitet.

Eusebio, ἐπισκόπῳ Σαμοσάτων.

Eusebio, episcopo Samosatorum.

Οὐχ ὥστε πλείους ποιῆσαι τὰς ἀθυμίας, τῶν δυσχερῶν πολλάκις ἐν τοῖς πρὸς τὴν τιμιότητά σου γράμμασιν οὐ φειδόμεθα, ἀλλ' ὥστε ἑαυτοῖς τέτινα (21) παραμυθίαν δοῦναι διὰ τῶν στεναγμῶν, οὐ πεφύκασι πως τὸ ἐν τῷ βᾶθει ἀλγεινὸν διαφορεῖν, ὅταν γίνονται· καὶ τὴν σὴν μεγαλόνοιαν πρὸς ἕκτεροστέραν τὴν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν εὐχὴν παρορμήσαι. Ἐπεὶ καὶ Μωϋσῆς ἠύχετο μὲν ἀεὶ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ δηλονότι· ὅτε μέντοι πρὸς τὸν Ἀμαλὴκ ἀγὼν αὐτῷ συνεστήκει, οὐ καθῆκε τὰς χεῖρας ἐξ ἑω μέχρως ἑσπέρας· ἀλλ' ἡ ἕκτασις τῶν χειρῶν τοῦ ἀγίου τῷ τέλει τῆς μάχης συναπηρέζετο.

¹¹ Exod. xvii, 12.

21) Ἀπερυθριασάντων. Ita mss. quinque. Editi D ἀπερυθριαζόντων.

22) Αὐτῶν. Ita iidem sex mss. Editi ἀνθρώπων.

23) Ἐφ' ἑαυτῶν. Ita Coisl. primus cum tribus aliis. Editi ἀφ' ἑαυτῶν.

24) Μὴ προληφθῆναι τινα. Paris. et Reg. secundus μὴ προληφθῆναι τινας. Ibidem editi χεῖρας αὐ-

pro cultum Ju-laicum adimplerent. Judas enim qui suspendio interire maluit, quam cum dedecore vivere, forsitan iis qui nunc ad omnem hominum condemnationem sine rubore sese obfirmant, et idcirco impudentiam ad turpia præ se ferunt meliorem se exhibuit.

3. Tantum ne decipiāmini illorum mendaciis, dum rectam fidem præ se ferunt. Christi enim mercatores ejusmodi homines, non Christiani; semper id, quod ipsis in hac vita utile est, vitæ ad veritatem accommodatæ antepontes. Cum speraverunt adepturos se inanem illum principatum, adjunxerunt se inimicis Christi: ubi populos ira efferatos vident, rursus rectam fidem simulant. Non agnosco episcopum, nec numerarim inter Christi sacerdotes eum qui a profanis manibus ad eversionem fidei principatum accepit. Hoc meum est judicium. Vos autem si quam partem mecum habetis, eadem utique ac ego, sentietis: sin autem vobis ipsi seorsum consilium capitis, suæ quisque sententiæ dominus est, nos ab hoc sanguine insonites sumus. Hæc autem scripsi, non quod vobis diffidam, sed ut nonnullorum dubitationem significatione meæ sententiæ confirmem, ne qui communionem præoccupentur, neve, accepta ab eis manus impositione, postea pace reddita, vim faciant, ut in sacro cœtu recenseantur. Clerum omnem tum qui in urbe, tum qui in parœcia una cum omni populo Dominum timente per vos salutamus

C Non ut mœrorem augeam, sæpe rerum molestarum in datis ad tuam dignitatem litteris non parces memini, sed ut et mihi ipse solatium feram per gemitus, qui solent quodammodo intimum dolorem dissolvere, dum erumpunt; et magnum animum tuum ad intentiorem pro Ecclesiis precem excitem. Nam et Moses semper quidem pro populo orabat: at cum pugnam cum Amalec committeret, non remisit manus ab aurora ad vesperam¹¹; sed sancti manuum extensio non alio, quam pugna, terminata est sine.

τοῦ. Coisl. uterque et Regius uterque ut in textu. (25) Δι' ὑμῶν. Mel., Coisl. uterque et Reg. secundus διὰ σοῦ.

(26) Ἐαυτοῖς τέ τινα. Coisl. secundus et Reg. secundus τινα ἑαυτοῖς. Harl. αὐτοῖς.

¹¹ Alias CCXL. Scripta anno 376.

371 EPISTOLA CCXLII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΒ.

Orientalibus inter molestissimas procellas spem suam in Deo collocant; mirantur nihil adhuc auxilii ab Occidentalibus venisse; brevi malorum suorum descriptione conantur eos ad opem ferendam excitare.

Occidentalibus.

A

Τοῖς δυτικοῖς (27).

1. Cum Deus sanctus exitum ex omni afflictione his, qui in ipsum sperant, promiserit, quamvis in medio malorum pelago deprehensi simus, ac procellis, quæ a spiritibus nequitæ in nos excitatæ sunt, prohemur; tamen resistimus in Christo nos corroborante, nec dissolvimus vigorem nostri in Ecclesiis studii, neque veluti fluctibus in tempestate prævalentibus salutem desperantes, interitum exspectamus: sed adhuc quantum possumus, studium retinemus, haud nescii eum etiam qui a ceto voratus fuerat, eo quod de se non desperaverit, sed clamaverit ad Dominum, salutem esse consecutum. Ita sane et ipsi in extremum lapsi malorum, spem in Domino collocare non desinimus: sed undique illius opem circumspicimus. Unde ad vos quoque, fratres nobis perquam colendi, nunc respeximus, quos sæpe quidem ærumnarum tempore nobis in conspectum prodituros speravimus: sed ea spe dejecti, nos etiam diximus ad nosmetipsos: *Exspectavi, qui simul contristaretur, et non fuit; et qui consolaretur, et non inveni*²⁷. Sunt enim ejusmodi calamitates nostræ, ut ad vestri etiam orbis terminos pervenerint; et quoniam patiente uno membro, patiuntur simul membra omnia²⁸, decebat sane ut nobiscum, jam diu laborantibus, misericordia vestra simul doleret. Non enim locorum vicinitas, sed spiritus conjunctio necessitudinem facere solet, quam quidem nobis cum vestra dilectione intercedere credimus.

2. Qui sit igitur, ut non litteræ consolationis, non fratrum visitatio, non aliud quidquam eorum, quæ nobis ex dilectionis lege debentur, evenerit? Jam enim annus decimus tertius est, ex quo hæreticum in nos bellum exortum est; in quo plures evenerunt Ecclesiis afflictiones, quam evenisse memorantur, ex quo Evangelium Christi annuntiat. Quas quidem singulas recensere vobis nolumus, ne sermonis nostri debilitas malorum evidentiam enervet: simul etiam non existimamus

²⁷ Psal. LXXVIII. 25. ²⁸ I Cor. XII, 26.

²⁸ Alias CLXXXII. Scripta anno 376.

(27) *Τοῖς δυτικοῖς.* Sic Coisl. uterque, Med., Harl. et Vat. Editi: δυτικοῖς ἐπισκόποις ὥστε συναρᾶσθαι ταῖς Ἐκκλησίαις ἀνατολῆς καυνοῦσαις τῷ Ἀρειανικῷ διωγμῷ, *Occidentalibus episcopis ut opem ferant Ecclesiis Orientalibus Ariana persecutione vexatis.*

(28) *Ἀπελήφθημεν.* Coisl. secundus et Reg. secundus. ἀπελείφθημεν.

(29) *Ἐγειρομένοις.* Ita sex mss. Editio 1 Paris. ἐπαγειρομένοις. Coisl. primus et editio 2 Paris. ἐγειρομένοις.

(30) *Ἀφιέμεθα.* Harl. ἀφιστάμεθα. Ibidem editi ἐπισκοπούμεθα. Septem codices mss. ut in textu. Non multo post Harl. et alii nonnulli ὑπῆρχε.

(31) *Τῆς καθ' ἡμᾶς.* Quamvis omnes codices mss. et editi sic habeant, legendum tamen puto τῆς

1. Θεοῦ τοῦ ἀγίου τὴν ἐκ πάσης θλίψεως διέξοδον τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπ' αὐτὸν ὑποσχομένου, εἰ καὶ ἐν μέσῳ πελάγει κακῶν ἀπελήφθημεν (28), καὶ τρικυμίας παρὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ἐγειρομένοις (29) ἡμῖν βατανίζόμεθα, ὅμως ἀντέγομεν ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι ἡμᾶς Χριστῷ, καὶ οὐ παρελύσαμεν τὸν τόνον τῆς ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν σπουδῆς, οἷον, ὡσπερ ἐν χειμῶνι τοῦ κλύδωνος ὑπερέχοντος ἀπογνόντες τῆς σωτηρίας, τὴν διάλυσιν ἀναμένομεν· ἀλλ' ἔτι ἐχόμεθα τῆς ἐνδεχομένης ἡμῖν σπουδῆς, εἰδότες, ὅτι καὶ ὁ καταποθεὶς ὑπὸ τοῦ κήτους, διὰ τὸ μὴ ἀπογῶναι ἐαυτοῦ, ἀλλὰ βοῆσαι πρὸς Κύριον, τῆς σωτηρίας κατηξιώθη. Οὕτω δὴ καὶ αὐτοί, πρὸς ἔσχατον ἤκοντες τῶν κακῶν, τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος οὐκ ἀφιέμεθα (30)· ἀλλὰ πανταχόθεν αὐτοῦ περιποιούμεθα τὴν βοήθειαν. Ὅθεν καὶ πρὸς ὑμᾶς ἐπεβλέψαμεν νῦν, τιμωτάτοι ἡμῖν ἀδελφοί, οὗς πάλαι μὲν ἐν καιρῷ τῶν θλίψεων ἐπιφανίσθησθε ἡμῖν προσοδοκῆσαμεν· ἀποπεσόντες δὲ τῆς ἐλπίδος, εἰπόμεν πρὸς ἑαυτοὺς καὶ ἡμεῖς, ὅτι Ὑπέμεινεν οὐλοπούμενοι, καὶ οὐκ ὑπῆρξες, καὶ παρακαλεῖται, καὶ οὐκ εἶδρον. Τοιαῦτα γὰρ ἡμῶν τὰ πάθηματι, ὡς καὶ τῶν περᾶτων ἐφικέσθαι τῆς καθ' ἡμᾶς (31) οἰκουμένης· καὶ εἴπερ πάσχοντος μέλους ἐνὸς συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, ἔπρεπε δήπου καὶ ἡμῖν ἐν πολλῷ χρόνῳ πεπονηκόσι συνδιατεθῆναι τὴν εὐσπλαγχνίαν ὑμῶν. Οὐ γὰρ ἡ τῶν τόπων ἐγγύτης, ἀλλ' ἡ κατὰ πνεύμα συνάφεια ἐμποιεῖν πέφυκε τὴν οἰκίωσιν, ἣν ἡμῖν εἶναι πρὸς τὴν ἀγάπην ὑμῶν πεπιστώκαμεν.

2. Τί δήποτε οὖν οὐ (32) γράμμα παρακλήσεως, οὐκ ἀδελφῶν ἐπίσκεψις, οὐκ ἄλλο τι τῶν θεολογίων ἡμῖν παρὰ τοῦ θεομοῦ τῆς ἀγάπης γεγένηται; Τρισκαίδεκατον γὰρ ἔτος ἐστίν, ἀφ' οὗ ὁ αἰρετικὸς ἡμῖν πόλεμος ἐπανέστη· ἐν ᾧ πλείους γεγονόσι ταῖς Ἐκκλησίαις αἱ θλίψεις τῶν μνημονευομένων ἀφ' οὗ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καταγγέλλεται. Ὅν τὰ καθ' ἕκαστον διηγείσθαι (33) ὑμῖν παραιτούμεθα, μήποτε τὸ τοῦ λόγου ἡμῶν ἀσθενὲς τὴν ἐνάργειαν (34) τῶν κακῶν ὑπεκλύσῃ· καὶ ἅμα οὐδὲ (35) ἡγοῦμεθα ὑμᾶς

καθ' ὑμᾶς, ut in epistola sequenti, τῷ κρατοῦντι τῆς καθ' ὑμᾶς οἰκουμένης. *Imperatori orbis reip.* Si Basilius dixisset τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης, Orientem designasset: vel ergo legendum καθ' ὑμᾶς, vel simpliciter τῆς οἰκουμένης, ut in epist. 92, n. 1, ubi Orientales dicunt calamitatum suarum famam etiam ad terminos orbis pervenisse, καὶ ἐπὶ τὰ ἔσχατα τῆς οἰκουμένης.

(32) *Τί δήποτε οὖν οὐ.* Ita mss. et 2 editio Paris. Prima habet Τί δήτω οὖν γράμμα. Ibidem Harl. γράμματα.

(33) *Διηγείσθαι.* Med. et Coisl. primus τὰ καθ' ἕκαστα διηγῆσασθαι.

(34) *Ἐνάργειαν.* Codex Harlaeanus habet ἐνέργειαν.

(35) *Καὶ ἅμα οὐδὲ.* Ita sex mss. Editi habent οὐδέν.

ἀδικαλίαις προσδεῖσθαι, τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων πάλαι τῇ φήμῃ δεδιδραγμένους. Κεφάλαιον δὲ τοῦ κειμένου οἱ λαοὶ, τοὺς τῶν προσευχῶν καταλειπόντας ἀκούσας, ἐν ταῖς ἐρήμοις (36) συνάγονται. Θέαμα λειψίων, γυναῖκες, καὶ παῖδια, καὶ γέροντες, καὶ οἱ ἄλλοι (37) ἀσθενεῖς, ἐν δρυμοῖς λαβροτάτοις, καὶ νεφεταῖς καὶ ἀνέμοις καὶ παγετῶ τοῦ χειμῶνος, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν θέρει ὑπὸ τὴν φλόγα τοῦ ἡλίου ἐν τῷ ὑπάλθρῳ ταλαιπωροῦντες. Καὶ ταῦτα πάσχουσι ἐκ τῆς πονηρᾶς ζύμης Ἀρείου γενέσθαι (38) μὴ καταδέεσθαι.

3. Πῶς ἂν ἡμῖν ταῦτα λόγος ἐναργῶς παραστήσειεν, εἰ μὴ αὐτὴ (39) ἡ πέτρα καὶ ἡ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν θεὰ κινήσειεν ὑμᾶς πρὸς συμπάθειαν; Ὅστε παρακλοῦμεν ὑμᾶς νῦν γούνην χεῖρα δρέξαι ταῖς κατὰ τὴν ἀνατολήν Ἐκκλησίαις εἰς γόνυ κλιθείσαις ἤδη, καὶ ἀποστελεῖται τινὰς τοὺς τῶν μισθῶν ὑπομιμνήσκοντας τῶν ἀποκειμένων ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων. Οὐ γὰρ τοσοῦτον ὁ συνήθης λόγος ἐνεργεῖν πέφυκεν, ὅσον ἡ ξένη φωνὴ ἐμποιεῖν τὴν παράκλησιν, καὶ ταῦτα παρὰ ἀνδρῶν γινομένη πανταχοῦ (40) ἐπὶ τοῖς καλλίστοις τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι γκωριζομένων, ὁποῖους ὑμᾶς ἡ φήμη πᾶσιν ἀνθρώποις περιεγγέλλει (41), ἀπρώτους κατὰ τὴν πίστιν ὑπαρμέναντας, ἄσυλον τὴν ἀποστολικὴν παρακαταθήκην διαφυλάξαντας. Ἄλλ' οὐχὶ καὶ τὰ ἡμέτερα ποιῶσα ἄλλ' ἔχομεν τινὰς ἐπιθυμίᾳ δόξης, καὶ τῇ μάστιγα καταστρεφούσῃ Χριστιανῶν ψυχὰς φουσῶνται, καταθάρσυναντάς (42) τινῶν καινοτομίας βημάτων, ὅθεν αἱ Ἐκκλησίαι σαθρωθεῖσαι, ὡς περ ἀγγεῖα ἀραιωθέντα, τὴν αἰρετικὴν διαφθορὰν εἰσρῦσαι ἐδέξαντο. Ἄλλ' ὑμεῖς, ὡ ἀγαπητοὶ ἡμῖν καὶ περιεβητοὶ, γένεσθε τῶν μὲν τραυματιῶν ἰατροὶ, τῶν δὲ ὑγιαίνοντων παιδοτρίβαι· τὸ μὲν νεοσηκὸς ὑγιάζοντες (43), τὸ δὲ ὑγιαῖνον ἀλείφοντες εἰς εὐσέβειαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΓ΄.

Occidentalium opem implorat Basilius ac non solum Orientis malorum descriptione eos tangere conatur, sed etiam periculum esse docet ne incendium Occidentem pervadat; unde quanta sit blasphemiae impietas et licentia exponit. Legatus missus Dorotheus, cum episcopis ob metum hostium abesse non liceret.

Πρὸς Ἰταλοὺς (44) καὶ Γάλλους ἐπισκόπους, περὶ τῆς κατωστάσεως καὶ συγχύσεως τῶν Ἐκκλησιῶν.

1. Τοῖς ὡς ἀληθῶς θεοφιλεστάτοις καὶ ποθεινοτάτοις ἀδελφοῖς καὶ ὁμοφύλοις συλλειτουργοῖς, τοῖς κατὰ τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν ἐπισκόποις, Βασιλείου

(36) Ἐρήμοις. Med. et Coisl. primus ἐρημίαις. (37) Οἱ ἄλλοι. Med. et Coisl. primus οἱ ἄλλοι. Et alii infirmi. Paulo post editi ἐν νεφεταῖς. Deest praeposito in mss. codicibus.

(38) Γενέσθαι. Codex Bigotianus a Combessio citatus et Paris. secunda manu habent γένεσθαι, quod nolint pravum Aarii fermentum gustare. Sed simili sensu Basilius in epist. 250: Σύγγνωθι ἡμῖν μὴ καταδεχομένοις τῆς ζύμης γενέσθαι τῶν ἑτεροδοξατοκούντων, Ignosce nobis, si committere nolumus, ut fermenti eorum, qui aliter docent, participes simus.

(39) Εἰ μὴ αὐτὴ. Coisl. primus et Med. ἐὰν μὴ αὐτῇ.

(40) Πανταχοῦ. Deest in Harl., Vat., Reg. se-

condesse esse vos docere, cum veritatem rerum jam dudum fama didiceritis. Summa autem mali haec est: plebs relictis precum domibus, in desertis locis congregatur. Spectaculum miserabile; mulieres, pueri, senes, et qui aliter infirmi sunt, inter imbres vehementissimos, nives, ventos, hiemalem 372 glaciem, similiter quoque per aestatem inter solis ardorem sub dio misere persistunt. Atque haec patientur, quod nolint pravi Aarii fermenti participes fieri.

3. Quomodo haec vobis oratio clare exprimat, nisi experientia ipsa et spectaculum rei ob oculos positae excitet vos ad commiserationem? Obsecramus itaque, ut vel nunc tandem porrigatis manum Orientalibus Ecclesiis jam in genua inclinat, et mittatis, qui admoneant de reservatis ob mala pro Christo tolerata praemiis. Non enim tantum consueta oratio efficere, quantum peregrina vox solet afferre solatii, praesertim ab hominibus veniens ubique praeclarissimam in partem Dei gratia cognitis, quales vos fama omnibus hominibus annuntiat, ut qui permanseritis fide illaesi, apostolicumque depositum inviolabile servaveritis. At non ita res nostrae se habent: sed apud nos sunt qui gloriae desiderio, et maxime evertente animas Christianorum timore, effutierunt quorundam novitatem verborum: unde Ecclesiae quassatae, quasi vasa quaedam luxata, influentem haereticam corruptelam receperunt. Sed vos, o dilectissimi nobis ac optatissimi, sauciorum quidem sitis medici, sanorum vero hortatores; quod aegrotum est ad sanitatem revocantes, et quod sanum incitantes ad pietatem.

EPISTOLA CCXLIII^a.

Ad episcopos Italos et Gallos, de perturbatione ac confusione Ecclesiarum.

1. Vere religiosissimis ac charissimis fratribus et unanimis comministris Galliae et Italiae episcopis, Basilius Caesareae Cappadociae episcopus. Do-

cundo, Coisl. secundo et altero Bigot.

(41) Περιεγγέλλει. Ita Harl., Coisl. uterque et Regius uterque. Editi παραγγέλλει.

(42) Καταθάρσυναντας. Harl. et Reg. uterque et Bigot. καταθάρσυναντας. Infra editi ὡς ἀγαπητοὶ ἐπὶ τραυματιῶν. Codices mss. summo consensu, ut in textu.

(43) Ὑγιάζοντες. Coisl. primus ὑγιαίνοντες et πρόσ εὐσέβειαν.

(44) Πρὸς Ἰταλοὺς, etc. Hunc titulum desumpsimus ex codicibus Harl., Med. et Coisl. primo. In editis tituli loco apposita fuerant haec verba τοῖς ὡς ἀληθῶς, etc., quae cum ipso contextu epistolae conjuncta sunt in tribus praedictis codicibus.

Alias LXX. Scripta anno 376.

minus noster Jesus Christus, cum suum ipsius corpus dignatus sit appellare universam Dei Ecclesiam, nosque sigillatim aliorum invicem membra effecerit, dedit et nobis omnibus ad omnes necessitudinem habere secundum membrorum concordiam. Quapropter, etsi quam longissime ab invicem sejuncti sumus habitationibus, at, conjunctionis habita ratione, vicini inter nos sumus. Quoniam igitur non potest caput pedibus dicere: Ὅπως vobis non habeo⁴⁵; nec vos profecto committetis, ut nos velut alienos rejiciatis, sed tantum dolebitis ex ærumnis nostris, quibus traditi sumus ob nostra peccata, quantum nos vobiscum lætamur, qui in pace vobis a Domino data gloriam habetis. **373** Jam quidem et alias clamavimus ad dilectionem vestram, ut nobis opem et commiserationem impenderetis: sed profecto, quia non impleta erat vindicta, concessum vobis non fuit ad auxiliandum exsuscitari. Illud enim maxime exquirimus, ut ipsi quoque orbis vestri imperatori vestræ pietatis opera innotescat rerumstrarum perturbatio; aut si id difficile fuerit, saltem a vobis veniant, qui visitent et consolentur afflictos, ut oculis suis subjiciant Orientis miseras, quæ nequeunt auribus accipi, quia nulla invenitur oratio, quæ res nostras clare vobis exprimat.

2. Persecutio apprehendit nos, fratres in primis colendi, et persecutionum sævissima. Nam abiguntur pastores, ut greges dispergantur. Et quod gravissimum est, nec qui vexantur, mala in martyrii fiducia perferunt, neque plebs in martyrum loco athletas colit, quia Christianorum nomine persecutores ornati sunt. Unum crimen est, quod nunc vehementer punitur, accurata custodia paternarum traditionum. Eam ob causam patria expelluntur pii; in desertas regiones transferuntur. Non canities apud iudices iniquitatis reverentiam habet, non

⁴⁵ I Cor. xii, 21.

(45) *Τὴν ἐκδίχσιν.* Editi addunt ἡμῶν, quod deest in tribus vetustissimis codicibus et in uno ex Regiis. Harleani codicis non parum arripit hæc scriptura, διὰ τὸ ἀναπληρωθῆναι τὴν ἐκδίχσιν, eo quod vindicta impleatur.

(46) *ὑποβάλλωσι.* Ita Harl., Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi ὑποβάλλωσι. In alio codice Regio, qui est 1824, legitur ὑποβάλλωσι. Paulo post editi *παριστάντα.* Septem mss. ut in textu.

(47) *Οἱ μὲν κακούμενοι.* Ita septem mss. Editi οἱ κακούμενοι. Ibidem nonnulli codices οἱ δὲ λαοὶ οὐκ ἐν, etc. Sæpe alias Basilius, dum persecutiones Orientis describit, hoc incommodum commemorat, quod non idem sit martyrii splendor ac sub ethnicis imperatoribus. Non idcirco tamen de eorum qui patiebantur merito detrahi putabat. Nam in epist. 257 testatur persecutores ipsos Christianum nomen obijcere, ut adversariis martyrii existimationem eripiant, ac simpliciores hac cavillatione decipi: at revera ejusmodi persecutionis, quæ a tribulibus accidit, eo uberiora esse contendit præmia, quo et gravior et ad cavendum difficilior est, ac minus ad martyrii laudem insignis, quam si ab ethnicis excitaretur. Sic etiam Cyprianus in epistola 55: *Nihil interest quis tradat aut sciant, cum Deus tradi per-*

A ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Καρπαδοκίας. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, σῶμα ἑαυτοῦ καταδεξιμένως ὀνομάσαι τὴν πᾶσαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ τοὺς καθ' ἓνα ἡμῶν ἀλλήλων ἀποδείξας μὲν, ἔδωκε καὶ ἡμῖν πᾶσι πρὸς πάντας ἔχειν οἰκειῶς, κατὰ τὴν τῶν μελῶν συμφωνίαν. Διόπερ εἰ καὶ πλείστον ἀλλήλων διωρίσμεθα ταῖς οἰκείσεσιν, ἀλλὰ τῷ γε λόγῳ τῆς συναφείας ἐγγὺς ἀλλήλων ἐσμέν. Ἐπεὶ οὖν οὐ δύναται ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσὶν εἰπεῖν, Χρεῖται ὑμῶν οὐκ ἔχω, πάντως οὐδὲ ὑμεῖς ἀνέξεσθε ἀποποιεῖσθαι ἡμᾶς, ἀλλὰ τοσοῦτον συμπάθησθε ἡμῶν ταῖς βλάβεσιν αἷς παρεδόθημεν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἵνα καὶ ἡμεῖς συγχαίρομεν ὑμῖν δοξαζομένοις ἐν τῇ εἰρήνῃ, ἣ ἔχαρισται ὑμῖν ὁ Κύριος. Ἦδη μὲν ἐν καὶ ἄλλοτε ἐπεδοησάμεθα τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἐν **B** ἀντιλήψιν ἡμῶν καὶ συμπάθειαν· ἀλλὰ πάντως ἐκ τὸ μὴ ἀναπληρωθῆναι τὴν ἐκδίχσιν (45), οὐ συνεκρήθητε διαναστῆναι πρὸς τὴν ἀντιλήψιν. Ἐπιζητοῦμεν γὰρ μάλιστα μὲν καὶ αὐτῷ τῷ κρατοῦντι τῆς καθ' ὑμᾶς οἰκουμένης φανερὰν γενέσθαι ἐκ τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας τὴν ἡμετέραν σύγχυσιν· εἰ δὲ τοῦτο δύσκολον, ἀλλ' ἔλθεῖν τινὰς παρ' ὑμῶν εἰς ἐπίσκεψιν καὶ παραμυθίαν τῶν θλιβομένων, ἢ ὀφθαλμοῖς ὑποβάλλωσι (46) τὰ πάθη τῆς ἀνατλήσεως, ἅπερ ἀνοκτῆς ἀδύνατον παραδέξασθαι, τῷ μέγα λόγον εὐρίσκεισθαι ἑναργῶς παριστάνοντα ὑμῖν τὰ ἡμέτερα.

2. Διωγμὸς κατελήφεν ἡμᾶς, ἀδελφοὶ τιμωτάτω, καὶ διωγμῶν ὁ βαρύτερος. Διώκονται γὰρ ποιμένες, ἵνα διασκορπισθῶσι τὰ ποίμνια. Καὶ τὸ βαρύτερον, **C** ὅτι οὐτε οἱ μὲν κακούμενοι (47) ἐν πληροφωρίᾳ μαρτυρίου τὰ πάθη δεχόμενοι, οὐτε οἱ λαοὶ ἐν μαρτυρῶν τάξει τοὺς ἀθλητὰς θεραπεύουσι, διὰ τὸ Χριστιανῶν ὄνομα τοὺς διώκουσι περικεῖσθαι. Ἐν ἔστιν ἐγκλημα νῦν σφοδρῶς ἐκδικούμενον, ἢ ἀκριβῆς τήρησις τῶν πατρικῶν παραδόσεων. Διὰ τοῦτο ἀπελαίνονται μὲν τῶν πατρικῶν οἱ εὐσεβεῖς· πρὸς δὲ τὰς ἐρημίας μετακίζονται. Οὐ πολὺ τοῖς (48) κριταῖς τῆς βί-

mittat quos disponit coronari. Neque enim nobis ignominia est pati a fratribus quod passus est Christus, nec illis gloria est facere quod fecerit Judas. Item docet concilium Sardicense in epistola ad Julium papam, et Liberius papa in epistola septima ad Dionysium, Eusebium et Luciferum in exsilio constitutos. Gregorius Nazianzenus orat. xliii, p. 416, de Valentis persecutione sic loquitur: "Ἄρτι δὲ ὁ ἀπὸ τῆς ἀρχεται, καὶ τὸ ἀμύνην Χριστιανοὺς πρόσημα ἔχων τῆς ἀσεβείας, τοῖς ἀληθῶς Χριστιανοῖς ἐπιτίθεται· καὶ τοσοῦτον ἐκστίνου χαλεπώτερος γίνεται, ἵνα τότε μὲν ἡ θόλησις περιφανέστερα καὶ λαμπρότερα, νῦν δὲ καὶ τὸ παθεῖν ἀφιλότιμον, παρὰ γε τοῖς οὐ δικαίοις τῶν παθῶν λογιστὰς. Nunc autem turpis et indecora persecutio cooritur; quæ, Christianorum peritrocinium ad defensionem impietati suæ præterea, veros Christianos aggreditur: hoc utique nomine in periore persecutione acerbius, quod tam quidem minime dubia et obscura erat martyrum decertatio: nunc autem res eo rediit, ut cruciatus quoque ipse laude careat, saltem apud ignavos cruciatum ipse dicat.

(48) *Οὐ πολὺ τοῖς.* Simplicior hæc scriptura edicium Harl. et Coisl. primi, quam vulgata οὐ πολὺ πρὸς τοὺς.

κίας αἰδέσιμος, οὐκ ἀσκησις εὐσεβείας, οὐ πολιτεία A
κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἐκ νεότητος εἰς γῆρας διανο-
σθεῖσα. Ἄλλα κακοῦργος μὲν οὐδείς ἀνευ ἐλέγχων
καταδικάζεται· ἐπισκοποὶ δὲ ἀπὸ μόνης (49) συκο-
φαντίας ἐάλωσαν, καὶ μηδεμιᾶς ἀποδείξεως τοῖς
ἐγκλήμασιν ἐπανεχθίσθησαν ταῖς τιμωραῖς ἐκδίδονται.
Τινὲς δὲ οὐτε ἐγνώρισαν (50) κατηγοροῦν, οὐτε εἶδον
δικαστήρια, οὐτε ἐσυκοφαντήθησαν τὴν ἀρχὴν, ἀλλ'
ἄωρὶ τῶν νυκτῶν βιαίως ἀναρπασθέντες εἰς τὴν
ὑπερλίαν ἐφυγαδαύθησαν, ταῖς ἐκ τῆς ἐρημίας κα-
κοπαθείαις παραδοθέντες εἰς θάνατον. Τὰ δὲ τούτοις
ἐτόμιμα γνώριμα παντὶ, καὶ ἡμεῖς σιωπήσωμεν·
φυγαὶ πρεσβυτέρων, φυγαὶ διακόνων, καὶ παντός
τοῦ κλήρου λεηλασία (51). Ἀνάγκη γὰρ ἦ προσκυνήσαι
τῇ εἰκόνι, ἢ τῇ πονηρᾷ φλογὶ τῶν μασιγῶν παρα-
δοῆναι. Στεναγμοὶ (52) λαῶν, δάκρυον διηνεχῆς καὶ B
κατ' οἴκους καὶ δημοσίᾳ, πάντων πρὸς ἀλλήλους
ὠδυρομένων ἢ πάσχουσιν. Οὐδείς γὰρ οὕτω λίθινος
τὴν καρδίαν, ὥστε, πατὴρ στερηθεὶς, πρῶτος φέρειν
τὴν ὀρφανίαν. Ἦχος θρηνοῦντων ἐν πόλει, ἦχος ἐν
ἀγροῖς, ἐν ὁδοῖς, ἐν ἐρημίαις. Μία φωνὴ ἕλεεινὰ
πάντων (53) καὶ σκυθρωπὰ φθεγγομένων. Ἐξήρται
χαρὰ καὶ εὐφροσύνη πνευματικῆ. Εἰς πένθος ἐστρά-
φησαν ἡμῶν αἱ ἑορταὶ· οἴκοι προσευχῶν ἐπεκλεί-
σθησαν· ἀργὰ τὰ θυσιαστήρια τῆς πνευματικῆς
λατρείας. Οὐκέτι σύλλογοι Χριστιανῶν, οὐκέτι διδα-
σκαλῶν προεβρίαι, οὐ διδάγματα σωτήρια, οὐ πανη-
γύρεις, οὐκ ὕμνωδία νυκτεριναὶ, οὐ τὸ μακάριον (54)
ἐκίνο τῶν ψυχῶν ἀγαλλίαμα, τὸ ἐπὶ ταῖς συνάξεσι C
καὶ τῇ κοινωνίᾳ τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων ταῖς
ψυχαῖς ἐγγινόμενον τῶν πιστευόντων εἰς Κύριον.
Ἡμῖν πρέπει λέγειν, ὅτι Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ κειρῷ
τούτῳ ἀρχῶν, οὐτε προφήτης, οὐτε ἡγούμενος,
οὐτε προσφορὰ, οὐτε θυμίαμα, οὐ τόπος τοῦ
κρυπῶσαι ἐνώπιον Κυρίου, καὶ εὐρεῖν ἔλεος.

3. Ταῦτα εἰδόσιν ἐπιστάλλομεν, διότι οὐδὲν μέρος
ἔστι τῆς οἰκουμένης, ἢ τὰς ἡμετέρας λοιπὴν ἡγήνησε
συμφορὰς. Ὡστε οὐ διδασκαλίας ἔνεκεν τοῦ· λόγους
τούτους ποιῆσθαι ἡμᾶς νομίζειν προσήκειν, οὐδὲ
τοῦ (55) ὑπομνησθαι ἡμῶν τὴν ἐμμέλειαν. Οἴδαμεν
γὰρ, ὅτι οὐκ ἂν ποτε ἐπιλάβοισθε ἡμῶν, οὐ μᾶλλον
τε ἢ ἡ μήτηρ τῶν ἐγγόνων τῆς κοιλίας αὐτῆς.
Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ περιωδονίξ (56) τιμὴ κατεχόμενοι διὰ
τῶν στεναγμῶν κουφίζειν πως τὰς ἀλγηδόνας πε-
φύκασιν, τούτο καὶ ἡμεῖς ποιούμεν· οἷον ἀποσκευα- D

exercitatio pietatis, non vita secundum Evangelium
a juventute ad senectam usque transacta. Sed sceleratus
quidem nullus sine certis indicibus condem-
natur : episcopi autem ex sola calumnia damna-
sunt , ac nullo argumento criminationibus adjecto,
suppliciis traduntur. Imo nonnulli neque accusato-
res agnoverunt, neque viderunt tribunalia, neque
omnino calumniis appetiti fuerunt, sed intem-
pesta nocte violenter rapti, in longinquas regiones
fugati sunt , ex solitudinis incommodis ad mortem
objecti. Quæ autem ex his sequuntur, nota sunt
omnibus, etiamsi taceamus ; fugæ presbyterorum,
fugæ diaconorum, ac cleri totius depopulatio. Ne-
cesse enim est aut imaginem adorare⁵⁵, aut pravæ
flammæ flagellorum tradi. Populorum gemitus ,
continuæ privatim ac publice lacrymæ, omnibus
inter se mala sua deflentibus. Nemo enim corde
est adeo lapideo, ut patre privatus, animo æquo
ferat orbitatem. Sonus lamentantium in urbe, so-
nus in agris, in viis . 374 in solitudinibus. Vox
una auditur, miseranda omnibus ac tristitia lo-
quentibus. Sublatum est gaudium, et lætitia spiri-
tualis. Versi sunt in luctum festi dies nostri⁵⁶ ;
conclusæ precationum domus ; vacant altaria cultu
spirituali. Non jam conventus Christianorum, non
jam præsidentes doctores, non documenta saluta-
ria, non solemnitates, non hymnorum nocturni
cantus, neque beata illa animarum exultatio, quæ
ex synaxibus et communicatione donorum spiri-
tualium animabus credentium in Dominum inna-
scitur. Decet nos dicere : *Non est in tempore hæc
princeps, neque propheta, neque dux, neque oblatio,
neque suffitus, neque locus sacrificandi coram Do-
mino, et inveniendi misericordiam*⁵⁷.

3. Scribimus hæc scientibus, cum pars nulla sit
orbis terrarum, quæ jam calamitates nostras igno-
ret. Quare non docendi causa hæc a nobis disseri
credendum, aut ut commonefaciam vestram di-
ligentiam. Novimus enim nunquam vos nostri oblī-
tuos esse, non magis sane quam matrem filiorum
matri sui⁵⁸. Sed quoniam qui dolore aliquo detinen-
tur, gemitibus levare aliquo modo angores solent,
idem et nos facimus ; excutimus quodammodo
mæroris pondus, dum dilectioni vestræ multipli-

⁴⁹ Dan. III, 10. ⁵⁰ Amos VIII, 10. ⁵¹ Dan. III, 58, 59. ⁵² Isa. XLIX, 15.

(49) Ἀπὸ μόνης. Quatuor codices non antiquis-
simi ὑπὸ μόνης.

(50) Οὐτε ἐγνώρισαν. Neque agnoverunt, id est,
accusatores producti coram illis non fuerunt. Desi-
gnat illa vox ἐγνώρισαν eum cognoscendi modum
qui certis et exploratis constat indicibus. Sic Basilii
in epist. 202 : Πρῶτερον αὐτοὶ μετ' ἀλλήλων γνωρί-
σατε ἑαυτούς, ἵνα γνῶμεν πρὸς τίνας ἡμεῖς ἔσται ἡ
συμφορὰ.

(51) Λεηλασία. Ita veteres libri septem. Editi
λεηλασία.

(52) Στεναγμοί. Codices recentiores non pauci
στεναγμός. Ibidem δάκρυον διηνεχῆς in prima edi-
tione Paris. Aliter aliis in codicibus editis et mss.

(53) Πάντων. Sic omnes mss. Editi πάντων. Hic

autem occurrit insignis varietas in quatuor mss.
non vetustissimis, in quibus sic legitur : Μία φωνὴ
ἕλεεινὴ· πάντων τὰ σκυθρωπὰ φθεγγομένων.

(54) Οὐ τὸ μακάριον. Ita codices mss. vet. Editi
οὐτε. Paulo post editi δ ἐπὶ ταῖς... ἐγγίνεται. Tres
vetustissimi codices ut in textu.

(55) Οὐδὲ τοῦ. Tres vetustissimi codices οὐδὲ τῷ.
Paulo post editi ἐπιλάβοισθε. Harl. et Coisl. primus
ut in textu.

(56) Οἱ περιωδονίξ. Sic tres vetustissimi codices,
quibus favent tres alii in quibus legitur ὥσπερ οἱ
ὀδόνιξ. Legitur in Regio 1824, οἱ περὶ εὐδονίξ. Editi
ὀδόνιξ. Paulo post editi διαγγέλλομεν. Tres vetustis-
simi codices ἐξαγγέλλομεν.

res nostras calamitates nuntiamus, si quo modo vehementius ad precandum pro nobis commoti, Dominum exoretis ut reconcilietur nobis. Quod si erumnæ quæ nos affligunt solæ essent, statuissimus utique apud nosmetipsos tacere, atque in incommodis pro Christo perferendis gaudere: *Non enim sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis* ⁵⁷. Nunc autem veremur, nequando ingravescens malum, velut flamma quædam ardentem materiam pervadens, postquam consumpserit quæ proxima sunt, attingat etiam et remotiora. Depascitur enim hæreseos malum, et timor est ne, voratis Ecclesiis nostris, serpat postea usque ad sanam partem vestræ paræciæ. Fortasse igitur, quia apud nos abundavit peccatum, primi in escam traditi sumus crudelibus inimicorum Dei dentibus. Fortasse etiam, quod et verisimilius est, quoniam Evangelium regni, capto a nostris locis initio, in omnem pervenit terrarum orbem, idcirco communis animarum nostrarum hostis perficere conatur, ut defectionis semina, sumpto ab iisdem locis initio, in totum terrarum orbem diffundantur. Quibus enim affulsit illuminatio cognitionis Christi ⁵⁸, ad eos ut veniant etiam impietatis tenebræ, machinatur.

4. Vestras igitur existimate afflictiones nostras, ut veri discipuli Domini. Non de pecuniis, non **375** de gloria, non de ulla alia ex rebus temporariis bellum sustinemus: sed de communi hæreditate, patrio thesauro sanæ fidei stantius decertantes. Dolorem nostrum dolete, o vos fratrum amantes, quoniam occlusa sunt apud nos piorum ora, aperta vero omnis audax et blasphemata lingua loquentium adversus Deum iniquitatem ⁵⁹. Columnæ et fulcrum veritatis in dispersione; nos vero, qui ob tenuitatem contempti fuimus, loquendi destituimur libertate. Decertate pro populis, nec spectate modo vestrum statum, videlicet quod in portibus tranquillis statis, Dei gratia omnino a turbine malorum ventorum vos protegente. Sed manum etiam Ecclesiis tempestate exagitatis porrigite, nequando derelictæ, penitus fidei naufraga

⁵⁷ Rom. VIII, 18. ⁵⁸ II Cor. IV, 6. ⁵⁹ Psal. LXXIV, 6.

(57) *Δυσωπήσητε*. Ita sex mss. Editi *δυσωπήσατε*.

(58) *Βαδίζουσα*, *ἐπειδὴν καταναλώση*. Ita octo mss., nisi quod in nonnullis recentioribus legitur *βαδίσασα*. Editi *βαδίζουσα*, *ἐπειδὴν καταλάβοι* καὶ *καταναλώσει*.

(59) *Εἰς κατάδρωσιν τοῖς... τοῦ Θεοῦ*. Ita tres vetustissimi codices. Editi *εἰς κατάδρωμα τοῖς... τοῦ Χριστοῦ*. Paulo post quinque codices non antiquissimi *ἀποστασίας ῥήματα*.

(60) *Καταπολεμούμεθα*. Quinque codices recentiores *πολεμούμεθα*. Sic etiam habent editiones Haganoensis et Frobenianæ. Ibidem editi *ὑπὲρ τοῦ κοινού θησαυροῦ τοῦ πατρικοῦ κτήματος*. Codices mss. omnes ut in textu. In codice Vaticano legitur *πνευματικῶν κτήματος*.

ζόμεθα τῆς λύπης τὸ βάρος, δι' ὧν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην τὰς πολυειδεῖς ἡμῶν συμφορὰς ἐξηγήλλομεν, εἰ πως ἂν σφοδρότερον εἰς τὰς ὑπὲρ ἡμῶν προσευχὰς κινήθηντες, δυσωπήσητε (57) τὸν Κύριον διαλλαγῆναι ἡμῖν. Εἰ μὲν οὖν αἱ θλίψεις ἦσαν μόλιαι αἱ καταπονοῦσαι ἡμᾶς, καὶ συνεβουλεύσαμεν ἐαυτὰς τὴν ἡσυχίαν ἀγεῖν, καὶ χαίρειν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ παθήμασιν, ἐπειδὴ *Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν θόξαν ἀποκαλυφθῆσθαι εἰς ἡμᾶς*· νῦν δὲ φοβοῦμεθα, μήποτε αὐξανόμενον τὸ κακὸν, ὡςπερ τις φλὴξ διὰ τῆς καιομένης ὕλης βαδίζουσα (58), ἐπειδὴν καταναλώση τὰ πλησίον, ἄψηται καὶ τῶν πόρρω. Ἐπινεμεταί γάρ τὸ κακὸν τῆς αἰρέσεως· καὶ θεός ἐστι, μή, τὰς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καταφαγοῦσα, ἐρψη λοιπὴν καὶ ἐπὶ τὸ ὑγιαῖνον μέρος τῆς καθ' ἑμᾶς παροικίας. Τῆς μὲν οὖν, διὰ τὸ παρ' ἡμῖν πλεονάσαι τὴν ἀμαρτίαν, πρῶτο: παρεδόθημεν εἰς κατάδρωσιν τοῖς ὁμοφύτοις ὁδοῦσι τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ (59)· τάχα εἶ, ὃ καὶ μᾶλλον ἐστὶν εἰκάσαι, ὅτι, ἐπειδὴ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας; ἀπὸ τῶν ἡμετέρων τόπων ἀρξάμενον, εἰς πᾶσαν ἐξήλθε τὴν οἰκουμένην· διὰ τοῦτο ὁ κολῶν τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἐχθρὸς, τὰ τῆς ἀποστασίας σπέρματα, ἀπὸ τῶν αὐτῶν τόπων τὴν ἀρχὴν λαβόντα, εἰς πᾶσαν οἰκουμένην διαδοθῆναι φιλονεικεῖ. Ἐφ' ὧς γὰρ ἔλαμψεν ὁ φωτισμὸς τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ τοῦτου ἐλθεῖν καὶ τὸ τῆς ἀσεθείας σάτος ἐπινοεῖ.

4. Ἑμετέρα οὖν λογισασθε τὰ πάθη ἡμῶν, ὡς γνήσιοι μαθηταὶ τοῦ Κυρίου. Οὐχ ὑπὲρ χρημάτων, οὐχ ὑπὲρ δόξης, οὐχ ὑπὲρ ἄλλου τινὸς τῶν προσωκαίρων καταπολεμούμεθα (60)· ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ κοινῶν κτήματος, τοῦ πατρικοῦ θησαυροῦ τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως, ἐστῆκαμεν ἀγωνιζόμενοι. Συναληφθεταί ἡμῖν, ὡ φίλαδελφοί, ὅτι ἀποκλείεται μὲν παρ' ἡμῖν τῶν εὐσεβούντων τὰ στόματα, ἦνοιχται (61) δὲ πᾶσα θρασεῖα καὶ βλάσφημος γλῶσσα τῶν λαλούντων κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν. Οἱ στυλοὶ καὶ τὸ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας ἐν διασπορᾷ· ἡμεῖς δὲ, οἱ διὰ σμικρότητα (62) παροφθόντες, ἀπαρῆσαστοί. Ἀγωνιάσατε ὑπὲρ τῶν λαῶν· καὶ μὴ τὸ καθ' ἑαυτοὺς σκοπεῖτε μόνον, ὅτι ἐν λιμέσιν εὐδοίαις ὀρμίζεσθε, τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος πᾶσαν ὑμῖν σκέπην χαρισμένης (63) ἐπὶ τῆς ζάλης τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας. Ἀλλὰ καὶ ταῖς χειμαζόμεναις τῶν Ἐκκλησιῶν χεῖρα ὀρέξατε

(61) *ἦνοιχται*. Ita tres vetustissimi codices. Editi *ἦνοιγη*.

(62) *Οἱ διὰ σμικρότητα*. His ex verbis concludit Combefisius hanc epistolam a solo Basilio scriptam non fuisse. *Id enim, inquit, in sua Basilius persona, idque solius, non facile dicat, tantæ sedis antistes, ipseque sic clarus*. Nulla ratione nititur eruditi viri observatio. Ut omittam loca pene innumerabilia, in quibus de se ipso Basilius demississime loquitur; certe in epistola 225 contemptum se fuisse dicit a iudicibus, qui furorem suum in Gregorium Nyssenum verterant.

(63) *Χαρισμένης*. Ita tres vetustissimi codices cum uno ex Regiis Editi *χαρίζομένης*.

μήποτε, ἔγκαταλειφθεῖσαι, παντῶς ὁπομείνωσι τῆς πίστεως τὸ ναύαγιον. Στενέξατε ἐφ' ἡμῖν, ὅτι ὁ Μονογενὴς βλασφημεῖται, καὶ ὁ ἀντιλέγων οὐκ ἔστι. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀθετεῖται, καὶ ὁ δυνάμενος ἰδέγειν ἀποδιώκεται. Πολυθεία κεκράτηκε. Μέγας θεὸς παρ' αὐτοῖς καὶ μικρὸς. Υἱὸς (64) οὐχί φύσεως ἴσωμα, ἀλλὰ τιμῆς τινος εἶναι προσηγορία νενομίσται· τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐ συμπληρωτικὸν εἶναι τῆς ἁγίας Τριάδος, οὐδὲ κοινῶν τῆς θείας καὶ μακαρίας φύσεως, ἀλλ' ἐν τι τῶν ἐκ τῆς κτίσεως, εἰκῆ, καὶ ὡς ἔτυχε, Πατρὶ καὶ Υἱῷ προσεβήθη. Τίς ῥώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς (65) μου πηγὴν δακρύων; καὶ κλαύσομαι τὸν ἴαν ἡμέρας πολλάς, τὸν ταῖς πονηραῖς ταύταις διασκαίαις πρὸς τὴν ἀπίδειαν συνωθούμενον. Παρασίρονται τῶν ἀκραιτέρων αἱ ἀκοαί· εἰς συνήθειαν λοιπὸν ἦλθον τῆς αἰρετικῆς δυσσεβείας. Συνεκτρέφεται τὰ νῆπια τῆς Ἐκκλησίας τοῖς λόγοις τῆς ἀσεβείας. Τί γὰρ καὶ ποιήσοις; Βαπτίσματα παρ' ἐκείνων (66), προπομπαὶ τῶν ἐξοδούντων, ἐπισκέψεις τῶν ἀσθενούντων, παρακλήσεις (67) τῶν λυπομένων, βοήθεια τῶν καταπονουμένων, ἀντιλήψεις παντοδαπαῖ, μυστηρίων κοινωναί· ἀ πάντα, δι' ἐκείνων ἐπιταλούμενα, σύνδεσμος γίνεται τοῖς λαοῖς τῆς πρὸς αὐτοῦ ἁρμοσίας· ὥστε, μικροῦ χρόνου προσελθόντος, μὴ εἰ γένοιτό τις ἄδεια, ἐλπίδα λοιπὸν εἶναι τοὺς τῆν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἀνακληθῆναι.

5. Τούτων ἐνεκεν πολλοὺς ἡμᾶς ἐχρῆν συνδραμεῖν πρὸς τὴν ὑμετέραν σεμνότητα, καὶ ἕκαστον τῶν ἐπιτοῦ πραγμάτων ἐξηγήτην γενέσθαι. Νῦν δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο δεῖγμα γενέσθω ὑμῖν τῆς κακοπαθείας, ἐν ἧ διαγομεν, ὅτι οὐδ' ἀποδημίας ἐσμὲν κύριοι. Εἰ γὰρ τις καὶ πρὸς τὸ βραχύτατον τῆς Ἐκκλησίας ἐπιτοῦ (68) ἀποσταίη, ἐκδότους ἀφήσει τοὺς λαοὺς τοῖς ἐξεδρεύουσιν. Ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἕνα ἀπ-

¹¹ Jerem. ix, 1.

(64) Υἱὸς. Editi præmittunt articulum, qui deest in tribus vetustissimis codicibus.

(65) Τοῖς ὀφθαλμοῖς. Sic tres vetustissimi codices. Editi τοῖς βλεφαροῖς.

(66) Παρ' ἐκείνοις. His etiam sequimur tres vetustissimos codices. Editi παρ' ἐκείνων. Sequentia verba sic interpretaretur Combefissius: *excedentium pompæ funebres, deducta funera*. Si cui magis arideat hæc interpretatio, libera datur optio eligendi. Sed cum Basilius hoc loco recenset præcipuos Arianorum aditus ad errorem insinuandum, multo aptior videtur hunc ad usum fuisse proficiscentium deductio, quam pompæ funebres. Supra observavimus morem fuisse, ut si quis episcopus ad concilium aut ad celebritatem aliquam vocaretur, mitteretur qui eum deduceret. Unde Basilius hoc officium in se advocandum prætermissum a Theodoro et Meletio queritur in epist. 98. Negat se adfuturum in epist. 58, nisi, ut par est, advocetur. Eustathii clerici Arianos per totam diocesim perhonorifice deduxerunt, epist. 251.

(67) Παρακλήσεις. In pluribus mss. recentioribus legitur παρακλήσις et βοήθεια. Paulo post editi πάντα. Harl., Coisl. primus et plures alii ut in lectu. Quæ autem hic recensentur a Basilio, magna ex parte officia sunt episcoporum et presbyterorum. Inducant autem hæc verba non solum Arianos ad has dignitates evehi solitos esse, quod sane

gium perpetiantur. Ingemiscite nostra causa, quia Unigenitus blasphematur, nec est qui contradicat. Spiritus sanctus rejicitur, et qui redarguere potest, fugatur. Multitudo obtinuit deorum. Magnus Deus apud illos et parvus. Filius non naturæ nomen, sed dignitatis alicujus appellatio esse; Spiritus sanctus non complere Trinitatem sanctam; neque particeps esse divinæ ac beatæ naturæ, sed una aliqua ex rebus creatis, temere et fortuito Patri et Filio adjectus existimatur. *Quis dabit capiti meo aquam, et palpebris meis fontem lacrymarum*¹¹? et diebus multis populum deslebo pravis istis doctrinis ad exitium impulsus. Seducuntur simpliciorum aures, jamque assuetæ sunt hæreticæ impietati. Enutriuntur Ecclesiæ infantes in doctriinis impiis. Quid enim facient? *Baptismata apud illos, deductiones proficiscentium, visitationes ægrotantium, consolationes mœrentium, adjuvmenta omnis generis, mysteriorum communionem*: quæ omnia, per eos administrata, populis vinculum sunt concordiæ cum eis ineundæ; adeo ut intra breve tempus, etiamsi qua libertas detur, nullæ jam spes sit futura homines diuturnæ deceptione detentos, iteram ad veritatis agnitionem revocatur iri.

ὑπὸ τῆς χρονίας ἀπάτης καταγεθέντας, πάλιν πρὸς

5. His de causis plures ex nobis oportebat ad vestram dignitatem accedere, et unumquemque rerum suarum narratorem fieri. Nunc vero et hoc ipsum vobis indicio sit illius in qua degimus afflictionis, quod ne facultas quidem nobis est itineris suscipiendi. Etenim si quis vel brevissimo tempore a sua Ecclesia abfuerit, traditus relinquet populos insidiantibus. Sed, Dei gratia, unum misimus vice

nirum non fuisset sub hæretico imperatore, sed etiam eos ecclesiastica munia sibi arrogasse, ut Catholicos excluderet. Non alio consilio Ariani presbyteros Antiochenos, ut discimus ex canone 17 Basilii, jurare coegerunt, se nunquam sacerdotio publice perfuncturos. Quinetiam ambitionem suam ad alias Ecclesias extendebant. Nam Eustathius, qui eorum ingenium noverat, hac arte eorum captavit benevolentiam: advocavit eos in Ecclesiam suam, concionati sunt summa cum potestate, traditus est eis populus, traditum altare, ac totam regionem peragrarunt, ubique episcopalem honorem et observationem habentes, ut perspicitur ex epistolis 244 et 251.

(68) Ἐαυτοῦ. Sic codices plerique mss. pro eo quod erat in editis αὐτοῦ. Non sine causa Orientales hac excusatione utebantur. Metuendi enim locus erat, ne Occidentales suboffenderent, si episcopi non venirent. Anno 371, cum Orientales diaconum misissent, diaconum pariter miserunt Occidentales. Anno 372 nemo missus ab Orientalibus, sed per litteras suppliciter petierunt, ut plures episcopi ad ferendum Orienti auxilium mitterentur. At nullam prorsus responsionem impetrarunt: imo rediens Roma Evagrius presbyter nuntiavit Basilio, ipsius scripta Romani displicuisse, ac viros autoritate præditos Romam esse mittendos.

multorum, religiosissimum et dilectissimum fratrem nostrum Dorotheum compresbyterum : qui et quæcunque effugerunt litteras nostras sua ipsius narratione potest supplere, cum omnia secutus sit accurate, et defensor sit rectæ fidei. Hunc suscipientes in pace, celeriter dimittite, bonum nobis nuntium afferentem studii vestri ad fratres adjuvandos.

ἢν ἔχετε πρὸς τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι τῆς ἀδελφότητος.

EPISTOLA CCXLIV.

Cum Patrophilus miraretur disruptum inter Basilium et Eustathium amicitiam, ac Basilium reprehendere videretur, exponit ei Basilium omnes ab origine dissensionis causas et modos. Declarat sibi in exigenda ab Eustathio fidei formula propositum aliud nihil fuisse, nisi ut a se et ab ipso Eustathio calumnias propulsaret. Narrat quomodo Eustathius a Theophilii agendi ratione afflictus, litteras acceperit ab Eustathio, quæ communionem Basilii renuntiabant, eo quod scripsisset ad Apollinarium, et cum Diodoro presbytero communicaret. His litteris attonitum et stupentem Basilium ane exceperunt, quæ erant ad Nazianum scriptæ, et Basilio perfidiam et corruptionem Ecclesiæ exprobabant, in primis vero quod ex dolo et insidiis formulam proposuisset. Testem conscientia suæ Deum invocat Basilium, sed mirari se dicit, cur Eustathius tantopere exarserit ob ejusmodi formulam, quæ ipsius manu subscripta Romæ asservabatur, quæque ipse synodo Tyanaensi obtulerat. Sed hunc fidem damnat nunc Eustathius, eandemque in actionibus inconstantiam declarat. Nam qui a quingentis episcopis damnatus, acquiescere non aeral, sed eos episcopos non esse contentuēbat, non aperte conjungitur cum iis, quos illi ordinaverunt. Quali vita et moribus sint ejusmodi homines, tacere mavult Basilium: sed narrat quid sibi post morbum gravissimum anno præterito in mentem venerit de hominum inconstantia. Quo in genere nemini Eustathium cedere ait, idque probat ex variis illius partium mutationibus, et ex variis formulis, quibus subscripsit. Postremo rogat Patrophilum ut ad se scribat, utrum idem erga se permanere velit, an ex congressu cum Eustathio mutatus sit.

Patrophilo, Ægeensis Ecclesiæ episcopo.

1. Legi litteras tuas, quas per fratrem nostrum Strategium compresbyterum misisti, et legi libenter. Quidni enim libenter legereim, et a viro prudente scriptas, et a corde, quod dilectionem erga omnes ex Domini præcepto edoctum est servare? Et fere cognovi cur præterito tempore silueris. Hærenti enim similis eras et stupenti, quod Basilium ille, qui cuidam a puero taliter inservit, qui talibus quibusdam temporibus hæc et illa fecit, qui bellum eum innumeris aliis unius colendi causa suscepit, is nunc alius ex alio factus sit, et bellum pro charitate præ se ferat, et quæcunque alia scripsisti, satis animi stuporem in hac rerum præter opinionem mutatione demonstrans. **377** Quod si me aliquantum etiam perstrinxisti, id ægre non tuli. Non enim ita sum indocilis, ut amicas objurgationes fratrum moleste feram. Tantum enim abest, ut iis quæ scripsisti, fuerim offensus, ut fere etiam mihi risum moverint, quod cum tot ac tanta sint, quæ nobis videbantur mutuam amicitiam antea firmare, ipse ob exilia, quæ usque ad te pervenerunt, in tantum te scriberes stuporem incidisse. Itaque et tibi idem, quod multis usu venit, qui omisso naturæ rerum examine, hominibus, de quibus agitur,

* Alias LXXXII. Scripta anno 376.

(69) Δωρόθεον. Missus etiam cum Dorotheo presbyter Sanctissimus, ut patet ex epist. 253 et sequentibus. Quinetiam in epist. 265 gratias agunt Occidentalibus Orientales ob litteras per compresbyteros missas. Mirum autem videri non debet, quod solus Dorotheus nominetur. Sæpe enim in ejusmodi litteris solus ille nominatur, qui præcipuas commissi muneris partes sustinebat. Sic in epist. 220 solus Acacius, in epist. 264 solus Dominus commemorantur, quanvis utrique comes adjunctos fuisse pateat, Acacio quidem ex epist. 220, Dominino autem ex 267. Initio epist. 48 unum epistolæ bajulum memorat Basilium, sed tamen plures

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΑ.

Β Πατροφιλω, ἐπισκόπῳ τῆς ἐν Αἰγαίῃ (71) Ἐκκλησίας.

1. Ἐνέτυχόν σου τοὺς γράμματα, ἃ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν Στρατηγίου τοῦ συμπρεσβυτέρου ἐστειλάς, καὶ ἐνέτυχον ἡδέως. Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον, καὶ παρὰ ἀνδρὸς συνετοῦ γεγραμμένοις, καὶ παρὶ καρδίας τὴν πρὸς πάντας ἀγάπην ἐκ τῆς ἐπιτοῆς τοῦ Κυρίου κατορθοῦν δεδιδασμένῃς; Καὶ σθένος ἐγνώρισα τῆς ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ σωτῆρος τῆς αἰτίας. Ἀποροῦντι γὰρ εἴποις καὶ ἐθαμβουμένῳ, εἰ Βασίλειος ἐκεῖνος, ὁ τοῖσδε δουλεύσας ἐκ παιδὸς τῷ δεῖνι, ὁ τὰδε ποιήσας ἐπὶ τῶν καιρῶν τῶνδε καὶ τὰδε, ὁ τὴν πρὸς τοὺς μυρίους πόλεμον τῆς πρὸς τὸν ἕνα θεραπειᾶς ἔνεκεν καταδεξάμενος· οὗτος νῦν ἕτερος γέγονεν ἐξ ἑτέρου, καὶ πόλεμον ἀντὶ τῆς ἀπίστης ἀνήρηται, καὶ ὅσα ἄλλα ἐπέστειλάς, ἰκανῶς τῆς ψυχῆς τὴν ἐκπλήξιν ἐν τῇ παραλόγῳ τῶν πραγμάτων μεταβολῇ ἐνδεικνύμενος. Καὶ εἰ τι ἡμῶν καὶ καθήψω (72), οὐκ ἐδεξάμην τοῦτο δυσκλῶς. Οὐ γὰρ οὕτως εἰμι ἀνοουθῆτος, ὥς πρὸς τὰς ἀγαπητικὰς ἐπιπλήξεις τῶν ἀδελφῶν δυσχεραίνειν. Τισάντων γὰρ ἀπέχω τοῖς ἐπεσταλμένοις ἀχθεσθαι, ὥστε μικροῦ καὶ ἐγέλασα ἐπ' αὐτοῖς· εἰ, τοσοῦτων ὄντων καὶ τηλικούτων, ἃ ἡμῖν ἐδόκει τὴν πρὸς ἀλλήλους φιλίαν πρότερον βεβαιοῦν, αὐτὸς ἐπὶ μικροῖς πῆξι μὲχρι σου φθάσαι τηλικαύτην ἔγραφας (73) τῆ

missos fuisse patet ex his ejusdem epistolæ verbis, ut ipsi illi narrabunt. Similiter Cyprrianus in epist. 43 solum Mettium subdiaconum nominat, quanvis ei socium adjunxisset Nicephorum acolythum: et in epist. 46, quæ est S. Cornelii, de solo Nicephoro sit mentio, ac prætermittitur Mettius.

(70) Ἐπίπιν. Hanc vocem addidimus ex tribus vetustissimis codicibus.

(71) Ἐν Αἰγαίῃς. Sic legitur in sex veteribus libris. Editi habent τῆς ἐν Ἀγαίῃς. Vox Ἐκκλησίας addita ex codicibus Harl., Meib. et Coisl. primo

(72) Καὶ καθήψω. Deest vocula in Coisl. secundo.

(73) Ἐγραψας. Ita tres vetustissimæ codicibus. Editi ἔγραφες

ἐπιλήξιν πεπονηθέναι. Ἄρ' οὖν καὶ σὺ τὸ τῶν πολλῶν πίπνονας, οἱ, καταλιπόντες τῶν πραγμάτων ἐπιτίξιν τὴν φύσιν, τοῖς ἀνθρώποις προσέχουσι, περὶ ὧν οἱ λόγοι, καὶ γίνονται οὐχὶ τῆς ἀληθείας ἐξετάσται, ἀλλὰ τῆς διαφορᾶς τῶν προσώπων δοκιμασται, ἐπιλαθόμενοι τῆς παραίνεσις, ὅτι Ἐπιπρώσκειν πρόσωπον ἐν κρίσει (74), οὐ καλόν.

2. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ Θεὸς πρόσωπον ἐν κρίσει ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει, ἦν πρὸς τὸ μέγα δικαστήριον ἀπολογίαν παρεσκευάσασα, ταύτην καὶ σοὶ γνωρίσαι ἢ παραιτήσομαι. Ὅτι οὐδὲν παρ' ἡμῶν τὸ ἐξ ἀρχῆς, οὔτε μικρὸν οὔτε μεῖζον γέγονε τῆς διαστάσεως αἰτίων· ἀλλ' ἀνθρώποι μισοῦντες ἡμᾶς, δι' ἃς ἴσασιν προσάσεις (75) αὐτοὶ (οὐ γὰρ ἐμὲ χρὴ λέγειν περὶ αὐτῶν οὐδὲν), συνεχεῖς ἐποιούοντο τὰς διαβολὰς. Καὶ ἕκαστὸν μὲν ταύτας καὶ δις ἀπεδυσάμεθα· ὡς δὲ ἀπερῶντων ἦν τὸ πρᾶγμα, καὶ οὐδὲν ὕψους τῆς συνεχῆς ἀπολογίας, ἡμῶν μὲν μακρὰν ἀπωξισμένων, τῶν δὲ ψευδολόγων ἐγγύθειν ἐχόντων ταῖς καθ' ἡμῶν τιρώσκειν διαβολαῖς καρδίαν εὐκαταγώνιστον, καὶ ὡς διδασκόμενην τὴν ἑτέραν τῶν ἀκοῶν ἀπεραΐαν ἐμάττειν τῷ μὴ παρόντι· τῶν Νικοπολιτῶν ἀπαϊτωνίων τινὰ πληροφορίαν πίστεως (ὅ πάντως οὐδὲ ἡμεῖς ἠγνοήσατε), ἔδοξεν ἡμῖν τὴν διακονίαν τοῦ γράμματος ὑποδέξασθαι. Ἐλογισάμεθα γὰρ δύο καταρθώσκειν ἐν ταυτῷ· τοὺς τε Νικοπολίτας πείσειν μὴ κακῶς φρονεῖν περὶ τοῦ ἀνδρός, καὶ τῶν διαβαλλόντων ἡμᾶς ἐμφοράζειν τὰ στόματα, τῆς κατὰ τὴν πίστιν συμφωνίας τὰς ἐκατέρωθεν συκοφαντίας ἀποκλειούσης. Καὶ δὴ καὶ συγγέγραπτο μὲν ἡ πίστις, προσηγέθη δὲ παρ' ἡμῶν ὑπεγράφη δέ. Ὡς ὑπεγράφη (76), καὶ χωρίον ὑπεδείχθη συνόδου δευτέρης, καὶ καιρὸς ἕτερος· ὥστε καὶ τοὺς κατὰ τὴν παροικίαν ἀδελφοὺς ἡμῶν συνελθόντας ἐνωθῆναι ἀλλήλοις, καὶ γνησίαν καὶ ἀδολον τοῦ λοιποῦ εἶναι τὴν κοινωνίαν. Ἡμεῖς μὲν οὖν ἀπηνητήσαμεν κατὰ τὴν προθεσίαν, καὶ οἱ σὺν ἡμῖν ἀδελφοὶ οἱ μὲν παρήσαν, οἱ δὲ ἐπέβρεον, φαιδροὶ πάντες καὶ πρόθυμοι, ὡς ἐπὶ εἰρήνην τρέχοντες· καὶ γράμματα παρ' ἡμῶν, καὶ ἡμεροδρόμοι σημαίνοντες, ὅτι πάρεσμεν· καὶ γὰρ ἡμέτερον ἦν τὸ χωρίον τὸ ἀποδεδειγμένον εἰς ὑπόθεσιν τῶν συντρεχόντων. Ὡς δὲ ἐκ τοῦ ἑτέρου μέρους οὐδεὶς ἦν, οὔτε προτρέχων, οὔτε εὐαγγελιζόμενος τὴν παρουσίαν τῶν προσδοκωμένων· οἱ δὲ παρ' ἡμῶν ἀποσταλέντες ἐπανήλθον κατῆφειαν. πολλὴν καὶ γογγυσμὸν τῶν ἐκείῃ διηγούμενοι, ὡς καινῆς πίστεως παρ' ἡμῶν καταγγελλείσης· καὶ ἐλέγοντο διορίζεσθαι, ἢ μὴν μὴ ἐπιτρέψειν τῷ ἐπισκόπῳ αὐτῶν πρὸς ἡμᾶς διαβῆναι· ἦλθε δὲ τις καὶ γράμμα φέρων ἡμῖν ἀπωσιωμένον, καὶ οὐδεμίαν ἔχον μνήμην τῶν ἐξ ἀρχῆς συγκειμένων· καὶ ὁ πάσης δέ μοι αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἄξιος ἀδελφὸς Θεόφιλος, ἕνα τῶν αὐτῶν συνόντων ἀποστειλάς, ἐδήλωσέ τινα, ἃ ἐνόμισε καὶ αὐτῷ ἐπιβάλλοντα εἶναι εἰπεῖν, καὶ ἡμῖν ἀκοῦσαι

attendunt, fluntque non veritatis inquisitores, sed differentiae personarum aestimatores, obliiti admonitionis illius, *Cognoscere personam in judicio non est bonum*¹¹.

2. Sed quia Deus personam in hominis iudicio non accipit, quam mihi apud magnum tribunal defensionem paravi, eam et tibi notam facere non recusabo. Nimirum nulla a nobis ab initio neque parva neque major orta est dissidii causa: sed homines nobis non amici, ob quas ipsi sciunt causas (non enim opus est me quidquam de his dicere), continuas mihi calumnias struxerunt. Ac illas quidem repulimus semel atque iterum: sed cum finem illi non facerent, nec quidquam prodesset continua defensio, proptereaquod, nobis procul dissitis, mendacii auctores cominus poterant suis contra nos vulnerare calumniis cor facie superabile, nec edoctum aurem alteram absenti integram servare; Nicopolitanis aliqua fidei indicia ad persuadendum apta exposcentibus (quod ne vos quidem prorsus ignorastis), nobis visum est scripti ministerium suscipere. Putavi enim me duo perfecturum una et eadem opera; et Nicopolitanis persuasurum, ne male de viro sentirent, et calumniatorum nostrorum ora obturaturum, fidei consensu calumnias utrinque excludente. Ac fides quidem conscripta est, et a nobis allata: subscripta est etiam. Postquam subscripta, locus designatus est alterius conventus, et tempus aliud constitutum, ut et fratres nostri, qui in parocia sunt, convenientes, conjungerentur inter se, et genuina ac sincera deinceps foret communio. Itaque nos quidem advenimus praestituto tempore, et qui mecum conjuncti erant fratres, partim aderant, partim confluebant, haec omnes atque alicres, ut ad pacem currentes: litterae etiam a nobis ac cursores, qui nos adesse significarent, siquidem noster erat ille locus ad eos qui concurrebant excipiendos designatus. Sed cum ex altera parte nemo adesset, aut praecurrens, aut nuntians adventum eorum qui exspectabantur; qui autem a nobis missi erant, cum rediissent multam eorum qui illic sunt tristitiam ac murmurationem enarrantes, quasi nova fides a nobis promulgata esset, hique statuisse dicerentur, se certe suo episcopo ad nos proficiscendi copiam facturos non esse; cumque venisset quidam afferens nobis **378** epistolam perfunctorie scriptam, et quae nullam eorum de quibus ab initio convenerat, mentionem habebat; et cum omni mihi reverentia et honore dignus frater Theophilus uno ex his qui cum eo sunt missi, nonnulla declarasset, quae nec sibi

¹¹ Deut. 1, 17; Prov. xviii, 5.

(74) *Ἐν κρίσει*. Haec desunt in quinque nostris codicibus, leguntur in Coisl. primo.

(75) *Προφάσεις*. Ita septem omnes nostri codices. Editi αἰτίας. Paulo post editio Parisiensis ἀπεδυσάμεθα. Coisl, uterque, Hart. et Med. et ve-

tustae editiones ut in textu.

(76) *Ὡς ὑπεγράφη*. Editi his vocibus praemittunt et, quae conjunctio deest in sex mss. et editione Hagan. et Basil. prima. Ibidem editi: ἀπεδείχθη. Tres vetustissimi codices ut in textu.

indecora dictu et nobis auditu congruentia esse ducebat. Scribere enim non dignatus est, non tam metuens ne ex litteris argueretur, quam sollicitus ne nos necesse haberet ut episcopus salutare; sed certe verba erant vehementia, et ex pectore fervente prolata. In his discessimus, pudore affecti, concidentesque animo, nec habentes quod interrogantibus responderemus. Interim non multum tempus, et iter in Ciliciam: inde reditus, ac statim litteræ communionem nobis renuntiantes.

3. Ruptæ autem communionis causa, quod Apollinario, aiebat, scripsissenus, et quod compresbyterum nostrum Diodorum habereimus communicatorem. Ego autem Apollinarius quidem nunquam inimicum duxi, imo non desunt ob quæ etiam reverear virum: sed tamen non ita me homini conjunxi, ut illius crimina ipse suscipiam, cum certe et ipse nonnulla habeam, quæ in illo reprehendam, lectis illius libris nonnullis. Non tamen de Spiritu sancto aut librum me ab eo petere memini, aut missum accipere. Sed copiosissimum illum audio omnium scriptorum existisse: legi autem perpauca ex illius scriptis, neque enim mihi otium est talia scrutandi; ac præterea difficilis quidam sum ac morosus ad recentiora admittenda; quippe cum mihi per corpus ne in lectione quidem divinitus inspiratæ Scripturæ laboriose atque ut par est, perstare liceat. Quid hoc igitur ad me, si quis quid scripsit, quod cuidam non placeat? Quanquam et oportet alium pro alio rationem reddere, is qui me accusat de Apollinario, respondeat nobis de Ario proprio suo magistro, et de Aetio proprio suo discipulo. Nos autem neque discipulum ulla in re habuimus, neque magistrum hunc hominem, cujus crimina in nos convertunt. Diodorum autem, ut beati Sylvani alumnus, ab initio suscepimus: nunc vero et diligimus et complectimur ob insitam illi sermonis gratiam, qua multi ex iis qui illum conveniunt, meliores fiunt.

4. Propter has litteras, ut decebat, affectus, et ad tam inexpectatam ac subitam mutationem obstupescens, ne respondere quidem potui. Constrictum enim erat mihi cor, resoluta lingua, manus torpebat, atque in animi non fortis vitium incidi (dicetur enim quod verum est, sed tamen venia dignum): prope factum est, ut me generis humani odium caperet, nec ulli mores suspecti mihi non essent, crederemque non esse in hominis natura charitatis bonum; sed nomen esse speciosum his qui illud pronuntiant aliquid honoris ferens, non tamen revera inesse hominis cordi hanc affectionem. Si enim qui videbatur a puero ad 379 sum-

(77) Κοινωνιῶν. Ita sex mss. Editi κοινωνῶν.

(78) Συνταγμάτων. Ita tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi συγγραμμάτων. Paulo post editi ὅν γε τὸ σῶμα. Uterque Coisl., Med., Harl. et Reg. primus ut in textu. Editio Hagan. et Basileensis prima ὡς γε τὸ σῶμα.

(79) Ἀπολογησθῶ. Harl. et Coisl. primus ἀπο-

πρέποντα. Ἐπιστεῖλαι γὰρ οὐκ ἤξιωσεν, οὐ τὸν ἐν τῶν γραμμάτων ἐλεγχον ὑφωρώμενος τοσοῦτον, ὅσο φροντιστῶν τοῦ μὴ εἰς ἀνάγκην εἰσελθεῖν προσεπειν ἡμεῖς ὡς ἐπισκόπους· πλὴν γε δὴ, ὅτι σφοδρὰ ἦν τὰ ἔργα, καὶ ἀπὸ καρδίας ἐκθερμανθείσης ἐξενηθέντι Ἐπὶ ταύτοις διελύθημεν κατησχυμμένοι, καὶ συμπειπωκότες τῇ γνώμῃ, οὐκ ἔχοντες ὁ τι τοῖς ἐρωτῶσιν ἀποκρινοῦμεθα. Χρόνος δὲ οὐ πολὺς ἐν ἡμέσῃ, καὶ ἀποδημία μέχρι Κιλικίων· κάκειθεν ἐπιποδοσ, καὶ γράμματα εὐθύς. ἀπαγορευσιν ἔχοντα τῆς πρὸς ἡμᾶς κοινωνίας.

5. Ἡ δὲ αἰτία τῆς ἀπορήξεως, ὅτι Ἀπολλινάριον, φησὶν, ἐπιστεῖλαμεν, καὶ τὸν συμπεροσβύτερον ἡμεῖς Διόδωρον ἔχομεν κοινωνικόν (77). Ἐγὼ δὲ Ἀπολλινάριον μὲν ἔχθρον οὐδέποτε ἠγησάμην, ἀλλ' ἔστιν ἐμοῖς καὶ αἰδοῦμαι τὸν ἄνθρωπον· οὐ μὴν οὕτως ἐμπερὶ τοῦ ἀνθρώπου συνήψα, ὥστε τὰ ἐκείνου ἐγκλήματα αὐτὸς ὑποδέχεσθαι· ὅπου γε ἔχω τινα καὶ αὐτὸς ἐγκαλεῖν αὐτῷ, ἐντυχόν τισι τῶν συναγμάτων αὐτοῦ. Οὐ μὴν περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἢ αἰτίας αὐτὸν οἶδα βιβλίον, ἢ ἀποσταλὲν ὑποδεξάμενος. Ἀλλ' ἰσοφρονέτατον μὲν αὐτὸν ἀκούω πάντων συγγραφέων γεγενῆσθαι· ὀλίγοις δὲ ἐντετύχηκα τῶν συναγμάτων (78) αὐτοῦ· οὐδὲ γὰρ σχολὴ μοι ἐπι ταῦτα διερευνᾶσθαι, καὶ ἅμα δυσχερὲς τις εἶμι πρὸς τὴν τῶν νεωτέρων παραδοχὴν, ἣ γε τὸ σῶμα οὐδὲ τῇ ἀναγνώσει τῶν θεοπνευστῶν Γραφῶν φιλοπόνησ κα καθ' ὃν δεῖ τρόπον συγχωρεῖ παραμένειν. Τί οὐκ ἔστιν ἐμὲ τοῦτο, εἰ τις συνέγραψέ τι μὴ ἀρέσκον τῷ θεῷ; Καίτοι εἰ δεῖ ἄλλου ὑπερ ἄλλου τὰς εἰδήσεις ὑπέχειν, ὁ ἐμοὶ ἐγκαλῶν ὑπερ Ἀπολλινάριου ἀπολογησθῶ (79) ἡμῖν, ὑπερ Ἀρείου τοῦ ἰδίου διδασκάλου, καὶ ὑπερ Ἀετίου τοῦ ἰδίου αὐτοῦ μαθητοῦ. Ἡμεῖς δὲ οὔτε ἐδιδάχθημεν τι, οὔτε ἐμαθητεύθημεν τῷ ἀνδρὶ, οὐδὲ τὰ ἐγκλήματα ἡμῖν περιτρέπονται. Διόδωρον δὲ, ὡς θέλημα τοῦ μακαρίου Σιλουανῆ, τῆς ἀρχῆς ὑπεδέξαμεθα (80)· νῦν δὲ καὶ ἀγαπῶμεν καὶ περιέπομεν διὰ τὴν προσουσαν αὐτῷ τοῦ λόγου χάριν, δι' ἧς πολλοὶ τῶν ἐντυχανόντων βελτίους γίνονται.

4. Ἐπὶ ταύτοις τρεῖς γράμμασι διατεθείς, ὡς εἰσὶ ἦν, καὶ ἐκπλαγεὶς πρὸς τὴν οὕτω παράλογον καὶ ἀθρόαν μεταβολὴν, οὐδὲ ἀντιφθέγγασθαι ἠδυνήθη. Συνδέδετο μὲν γὰρ μοι ἡ καρδία, παρεῖτο δὲ ἡ γλῶσσα. νεναρκήκει δὲ ἡ χεὶρ· καὶ ἔπαθον πάθος ψυχῆς ἀγεννοῦς (εἰρήσεται γὰρ τάληθες, πλὴν ἀλλὰ συγκνώμης ἄξιον) μικροῦ καὶ εἰς μισανθρωπίαν ἐπέπεσον, καὶ πᾶν μοι ἦθος ὑποπτον ἐνομισθῆναι, καὶ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώπου φύσει (81) τὸ τῆς ἀγάπης καὶ ἀλλὰ ῥῆμα εἶναι εὐπρόσωπον καλλωπισμένον τινὰ παρέχον τοῖς κεχρημένοις, οὐ μὴν ἐνυπάρχειν κατ' ἀλήθειαν καρδίᾳ ἀνθρώπου τὴν διδάσκειν ταύτην. Εἰ γὰρ ὁ δοκῶν ἐκ παιδὸς εἰς γῆρας βαθὺ ἐπιμύειν

λογησάσθω.

(80) Ὑπεδέξαμεθα. Ita mss. sex et vetustæ editiones. Parisiensis ἀπεδέξαμεθα.

(81) Φύσει. In natura hominis, id est, non esse in homine veram et sinceram charitatem. Vide supra notas in epist. 23.

ἐαυτοῦ πεποιθῆσθαι ἐκ τοιούτων προφάσεων οὕτως ἂν
 ῥῶως ἐξηγριώθη, μηδὲν τῶν ἡμετέρων ὑπολογισά-
 μενος, μηδὲ τὴν ἐν τῷ παρελθόντι πείραν τῆς οὕτως
 εὐτακτοῦ διαβολῆς κυριωτέραν θέμενος· ἀλλ' οἷόν τις
 πῶλος ἀδάμαστος, οὐπω φέρον καλῶς τὸν ἀναβάτην
 ἐδιδασκόμενος, ἐκ μικρᾶς ὑποψίας ἀνεχαίτισε καὶ
 ἐπεσεῖσατο, καὶ χαμᾶς ἐρρίψεν οἷς πρότερον ἐπυ-
 γάλλετο· τί χρὴ περὶ τῶν ἄλλων ὑπονοεῖν, πρὸς οὓς
 οὔτε ἡμῖν τοσαῦτα τῆς φιλίας ἐστὶν ἐνέχυρα, οὔτε
 παρ' αὐτῶν τοιαύτη τῆς τῶν τρόπων ἐπιμελείας
 ἐπιδείξις; Ταῦτα κατ' ἑμαυτὸν ἀνέλυσον ἐν τῇ
 ψυχῇ, καὶ συνεχῶς στρέφων ἐν τῇ καρδίᾳ, μᾶλλον δὲ
 ἀναστρεφόμενος (82) ὑπ' αὐτῶν τὴν καρδίαν, οὕτως
 ἁκανόντων με καὶ νυσοόντων διὰ τῆς μνήμης, οὐδὲν
 ἐκείνοις ἀπεκρινάμην τοῖς γράμμασιν· οὐχ ὑπεροψία
 σωπῆσας (μὴ τοῦτο οἰηθῆς, ἀδελφέ· οὐ γὰρ ἀνθρώ-
 πους ἀπολογούμεθα, ἀλλὰ κατενώπιον τοῦ Θεοῦ ἐν
 Χριστῷ λαλοῦμεν), ἀπορία δὲ καὶ ἀμυχανία καὶ τῷ
 μὴ ἔχειν εἰπεῖν τι τῆς λύτης ἄξιον.

5. Ἔως ἐν τούτοις ἤμην, ἐπικατέλαθεν ἡμᾶς ἕτερα
 γράμματα πρὸς Δαζίζαν (83) τινὰ γεγραμμένα δῆ-
 θεν, τῇ δὲ ἀληθείᾳ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπεσταλμένα, ὡς
 δηλοῖ αὐτῶν ἡ οὕτως ὀξεῖα διάδοσις, ὡς ἐν ὀλίγαις
 ἡμέραις ἐν παντὶ μὲν τῷ Πόντῳ κατασπαρῆναι καὶ
 τὴν Γαλατίαν ἐπιδραμεῖν. Φασὶ δὲ τινες, ὅτι καὶ
 Βιθυνοὺς διεξεληθόντες οἱ τῶν ἀγαθῶν τούτων ἀγγε-
 λαι μέχρις αὐτοῦ ἐφθασαν Ἑλλησπόντου. Τίνα δὲ
 ἦν τὰ καθ' ἡμῶν πρὸς Δαζίζαν ἐπεσταλμένα, πάν-
 τως μὲν οἶδας. Οὐ γὰρ οὕτως σε μακρὰν τῆς ἑαυτῶν
 φιλίας τίθενται, ὥστε σε μόνον ἀγέραστον τῆς τιμῆς
 ἐκείνης καταλιπεῖν. Εἰ δὲ οὐκ ἦλθεν εἰς τὰ γράμ-
 ματα, ἀλλ' ἐγὼ σοι ἀποπέλλω (84). Ἐν οἷς εὐρύ-
 σεις ἡμᾶς κατηγορουμένους, δόλον καὶ ῥαδιουργίαν,
 φθορὰν Ἐκκλησιῶν, καὶ ψυχῶν ἀπώλειαν, καὶ τὸ
 πάντων, ὡς αὐτοὶ νομίζουσιν, ἀληθέστερον (85), ὅτι
 ἐγκάθετον ἐκείνην τὴν προβολὴν τῆς πίστεως ἐποη-
 σάμεθα, οὐ Νικοπολίταις διακονούμενοι, ἀλλ' αὐτοὶ
 λαβεῖν δολερῶς ὁμολογίαν ἐπινοήσαντες. Τούτων μὲν
 ὦν κριτὴς Κύριος. Καὶ γὰρ τίς ἂν γένοιτο τῶν ἐν
 καρδίᾳ λογισμῶν ἐναργῆς ἀπόδειξις; Ἐκεῖνο δὲ ἀ-
 τῶν ἑθαύμασα, εἰ, ὅτι μὲν (86) τῷ παρ' ἡμῶν ἐπιδο-
 θέντι βιβλίῳ ὑπέγραψαν, τοσαύτη κέχρηται διατί-
 σαι, ὥστε καὶ ὄντα καὶ μὴ ὄντα εἰς τὴν τῶν ἐγκα-
 λόντων αὐτοῖς πληροφορίαν συμφύρειν· ὅτι δὲ ἐν τῇ
 Πρώτῃ ἔγγραφος αὐτῶν ὁμολογία τῆς ἐν Νικαίᾳ
 πίστεως ἀπόκειται, τοῦτο οὐκ ἐνοοῦσιν· οὐδὲ ὅτι
 διὰ τῆς ἑαυτῶν χειρὸς ἐπέδωκαν τῇ ἐν Τυάνοις συν-
 ὄψῃ τὸ ἀπὸ Πρώτης βιβλίον, ὃ παρ' ἡμῶν κατέκειται,
 τὴν αὐτὴν ταύτην πίστιν ἔχον. Καὶ τῆς ἰδίας ἑαυτῶν
 ὁμηγορίας ἐπαλάθοντο, ἦν εἰς τὸ μέσον καταστάν-

mam usque senectam sibi ipsi invigilasse, talibus
 de causis ita facile efferatus est, nullam habens
 rerum nostrarum rationem, neo præteriti temporis
 experientiam calumnia adeo vili potterem ducens:
 sed veluti quidam pullus indomitus ascensorem
 recte ferre nondum eductus, ob exiguum suspicio-
 nem recalcitravit, excussitque et humi projecit eos
 de quibus antea gloriabatur. Quid de aliis suspican-
 dum, quibuscum neque nobis tot ac tanta sunt
 amicitiae pignora, quique tot ac tanta non dederunt
 morum probitatis specimina? Hæc mecum animo
 cum volverem, ac indesinenter corde versarem,
 imo potius cum ab his cor meum versaretur, sic
 mordentibus me et recordatione pungentibus, nihil
 illis respondi litteris; non ex contemptu silens (ne id
 cogites, frater; non enim apud homines causam
 dicimus, sed coram Deo in Christo loquimur), sed
 hæsitacione ac consilii inopia et quod nihil mœrere
 dignum dicere possemus.

5. In his dum versaremur, exceperunt nos lit-
 teræ aliæ, ad Dazizan quemdam scriptæ videli-
 cet, sed revera ad omnes homines missæ, ut de-
 clarat earum celerrima distributio, ita ut paucis
 diebus per omnem Pontum dispergerentur, et Ga-
 latiam percurrerent. Quinetiam nonnulli dicunt ho-
 rum bonorum nuntios etiam peragrata Bithynia
 usque ad ipsum Hellespontum penetrasse. Qualia
 vero fuerint ad Dazizan contra nos scripta, om-
 nino quidem nosti. Non enim te adeo longe ab
 amicitia sua removeat, ut solum te honore illo non
 donatum reliquerint. Quod si litteræ ad te non per-
 venerunt, at ego tibi eas mittam. In his hæc no-
 bis affingi crimina videbis, dolum et perfidiam,
 corruptionem Ecclesiarum, et animarum perniciem,
 et quod omnium, ut ipsi existimant, verissimum
 est, quod ex insidiis illam fidei formulam propo-
 suerimus, non Nicopolitanis operam navantes, sed
 ipsi eliciendæ per dolum confessionis consilium in-
 tendentes. Horum quidem iudex est Dominus. Quæ-
 nam enim esse possit cogitationum cordis clara
 demonstratio? Hoc autem in ipsis sum miratus,
 cur ob subscriptum libellum, quem ipsis obtulimus,
 tanto utantur dissidendi studio, ut et quæ sunt, et
 quæ non sunt, iis, a quibus accusantur, satisfac-
 iendi causa, commisceant; illud autem non cogi-
 tent, suam fidei Nicænae confessionem Romæ scri-
 ptam servari, seque propria manu obtulisse synodo
 Tyansenis allatum: Roma libellum, qui apud nos
 servatur, eandem fidem continens. Quin et concio-
 nis tunc a se habitæ obliti sunt, cum in medium

(82) Ἀναστρεφόμενος. Ita tres vetustissimi co-
 dices cum aliis duobus. Editi στρεφόμενος. Paulo
 post editi ἀμυσοόντων, dilacerantibus. Coisl. primi
 et Harl. scriptura inulto aptior et sanior, quam in
 contextum adscivimus.

(83) Δαζίζαν. In epistola ad Olympium, quæ est
 151, legitur Δαζίαν, exceptis codicibus Med. et
 Vat. qui habent Δεζίαν, et Harlæano, qui sic etiam
 habuit prima manu. Ultra lectio potior habenda sit,
 non facile statuam. Sed tamen quia omnes codices

in hac epistola consentiunt, etiam ii qui in prioræ
 habebant Δεζίαν, malim huic hominem Dazizan
 vocare.

(84) Ἀποπέλλω. Reg. secundus et Coisl. se-
 cundus ἀποτελώ.

(85) Ἀληθέστερον. Med., Coisl. secundus et Re-
 gius secundus ἀληθέστατον.

(86) Εἰ, ὅτι μὲν. Ita tres vetustissimi codices
 cum duobus aliis, et editiones Haganoensis et
 prima Basileensis. Habent aliæ εἰ, ὅτι μὲν.

proleunt fraudem deplorarunt, qua decepti, tomo A ab Eudoxii factione composito consenserant; unde et hanc invenerunt errati illius purgandi rationem, ut Romam profecti, inde fidem Patrum acciperent, ita ut quod 380 Ecclesiis detrimenti intulerant malo approbando, id meliore introducendo emendarent. At qui itinera longissima pro fide sustinuerunt, et sapientem illam concionem habuerunt, nunc nobis conviciantur, ut dolose ambulantes et sub dilectionis specie ea quæ insidiatorum sunt, facientibus. Patet autem etiam ex iis, quæ nunc circumferuntur, condemnatam ab illis esse fidem Nicænam. Viderunt enim Cyzicum, et cum alia fide reversi sunt.

6. Sed quid in verbis inconstantiam dico, cum multo majora ex ipsis rebus gestis habeam illorum in contraria mutationis argumenta? Qui enim quingentorum episcoporum sententiæ contra ipsos lata non cesserunt, neque a gubernaculis Ecclesiarum discedere voluerunt, quamvis tot episcopi in eorum depositionis sententiâ conspirassent, propterea, inquit, quod Spiritus sancti participes non erant, nec Dei gratia Ecclesias gubernabant, sed humana potentia ac inanis gloriæ cupiditate principatus raperant: hi nunc eos qui ab illis ordinati sunt, ut episcopus suscipiant. Quos meo nomine roges velim, etiamsi homines omnes contemnunt, quasi neque oculos habeant, neque aures, neque cor sensu præditum, ut intelligere possint eorum quæ C sunt repugnantiam; roges, inquam, saltem in corde suo quidnam habeant sententiæ? Quomodo ambo possunt esse episcopi, et qui ab Evippio depositus, et qui ab eo ordinatus? nam res utraque est manus ejusdem opus. Qui nisi datum Jeremiæ donum habuisset diruendi ac reædificandi, eradicandi ac plantandi⁸⁷, utique non hunc eradicasset, neque illum plantasset. Quod si alterum ei dederis, alterum etiam ei concedes, Sed illis, ut videtur,

⁸⁷ Jerem. 1, 10.

(87) Ἀποδείξεις. Ita mss. sex. Editi ὑποδείξεις.

(88) Θεοῦ. Deest ea vox in codice Medicæo. Paulo post nonnulli codices recentiores κατ' ἐπιθυμίαν.

(89) Τῶν γενομένων. Ita tres vetustissimi codices. Editi γινομένων.

(90) ὑπὸ Εὐιππίου. Sic tres vetustissimi codices. Editi παρὰ Εὐιππίου. Ibidem Medicæus codex παρὰ τοῦτου. Cōisl. uterque et Reg. secundus παρὰ τοῦ αὐτοῦ. Consentit Harlæanus cum editis. Mox editi ἀμφοτέρων. Quinque mss. ut in textu. Sic etiam habet Haganoensis editio et prima Basiliensis.

(91) Ἐφύττευσεν. Hoc in loco et in aliis similibus, nempe in epistolis 226 et 254, non suo nomine loquitur Basilius, sed potius Eustathii, quem deducto ex ipsius sententiâ argumento in angustias concludit. Depositus enim a quingentis episcopis, eorum sententiæ non cessit: sed eos negavit episcopus esse, utpote non participes Spiritus sancti, ut supra legimus in hac ipsa epistola. Sequeretur

τες τότε, ᾠδύροντο μὲν τὴν ἀπάτην, δι' ἧς ὑπῆρξαν συνθέσθαι τῷ τόμῳ τῷ παρὰ τοῦ συστήματος Εὐδοξίου συντεταγμένῳ· διότι ταύτην ἐπαύρησαν τοῦ σφάλματος ἰκεῖνου ἀπολογίαν, τὸ ἀπελθόντες εἰς Ῥώμην, ἐκεῖθεν λαβεῖν τὴν τῶν Πατέρων πίστιν· ἣν ἐποίησαν βλάβην ταῖς Ἐκκλησίαις τῆ πρὸς τὸ κακὸν συνθήκη, ταύτην ἐπαυροῦσάντων τῆ ἐπισεισγωγῆ τοῦ βελτίου. Ἄλλ' οἱ τὰς μακροτάτας ἐπιδημίας ὑπὲρ τῆς πίστεως ὑποστάντες, καὶ τὰ σέβει ταῦτα δημηγορήσαντες, νῦν λοιδοροῦνται ἡμᾶς, ὡς δολίως πορευομένους, καὶ ἐν σχήματι ἀγάπης τὰ πῶς ἐπιβουλεύοντων ποιοῦντας. Διηλοῖ δὲ καὶ τὰ νῦν περφερόμενα κατεργασμένοι αὐτοὺς τῆς ἐν Νικαίᾳ πίστεως. Εἶδον γὰρ Κύζικον, καὶ μετ' ἄλλης πίστεως ἐπανήλθον.

B 6. Καὶ τί τὸ ἐν τοῖς ῥήμασι εὐμετάθετον λέγει πολλῶν μείζονας ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων τῆς ἐκ τὰ ἐναντία περιτροπῆς ἔχων τὰς ἀποδείξεις (87); Οἱ γὰρ πεντακοσίων ἐπισκόπων ῥήματι κατ' αὐτῶν ἐξενεχθέντι μὴ εἰζαντες, μηδὲ καταδεξάμενοι τῆς οἰκονομίας τῶν Ἐκκλησιῶν ἀποστῆναι, τοσούτων εἰς τὴν τῆς καθαιρέσεως αὐτῶν γνώμην συμφωνησάντων, διότι, φησὶν, οὐκ ἦσαν Πνεύματος ἁγίου μέτοχοι, οὐδὲ Θεοῦ (88) χάριτι τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομοῦντες, ἀλλ' ἀνθρωπίνῃ δυναστείᾳ καὶ ἐπιθυμίᾳ δόξης κενῆς τὰς προστασίας ἀρπάσαντες· οὗτοι νῦν τοὺς παρ' ἑκείνων χειροτονηθέντας ὡς ἐπισκόπους δέχονται. Οὐδ' ἐρωτήσων ἀντ' ἐμοῦ, εἰ καὶ τῶν ἀνθρώπων πάντων κεραιφοροῦσιν, ὡς οὐτ' ὀφθαλμοῖς ἔχόντων, οὐτ' ὠτα, οὐτε καρδίαν αἰσθητικῆν, ἔσονται γοῦν δύνασθαι συνιδεῖν τῶν γενομένων (89) τὸ ἀνακόλουθον, ἐν τῇ αὐτῶν καρδίᾳ τίνα διάνοιαν ἔχουσι; Πῶς δύναται δύο εἶναι ἐπίσκοποι, ὃ τε καθηρημένος ὑπὸ Εὐιππίου (90), καὶ ὃ παρ' αὐτοῦ χειροτονημένος; τῆς γὰρ αὐτῆς χειρὸς ἔργον ἀμφοτέρα. Ὅς, εἰ μὴ εἶχε τὴν δεδομένην τῷ Ἱερεμίᾳ χάριν, κατασκάπτειν καὶ ἀνοικοδομεῖν, ἐκρίζου καὶ κεραιφευεῖν, οὐτ' ἂν ἐξῆρρίξωσε τοῦτον, οὐτ' ἂν ἐκάλω ἐφύτευσεν (91). Εἰ δὲ τὸ ἕτερον αὐτῷ δίδως, συγχω

ex hac Eustathii ratiocinatione, si strictius sumeretur, datam ab hæreticis ordinationem non modo non legitimam, sed etiam invalidam ac prorsus nullam esse, ac Spiritum sanctum ab eis conferri non posse. Sed si ea fuit Eustathii sententiâ, certe Basilio assigni non potest. Is enim testatur, can. 1, Izoinum et Saturninum ex Eneatitarum hæresis in episcopalem cathedram a se susceptos esse. Rejicit in eodem canone principium Cypriani et Firmiliani, qui nulli prorsus hæretico aut schismatico relinquebant baptizandi aut ordinandi potestatem, ut qui non possent amplius Spiritus sancti gratiam alii præbere, a qua ipsi exciderant. In epistola autem 240, cum denuntiat Nicopolitanis ne quis communionem Frontonis præoccupetur, neve accepta ab eo manus impositione, postea reddita pace vim faciat ut in clero recenseatur; cum hoc, inquam, denuntiat, declarat ille quidem se hac in re de canonum severitate nihil remissurum; sed tamen non obscure fatetur ejusmodi ordinationes validas esse, ac interdum in Ecclesia pacis causâ ratas haberi.

ρήσεις αὐτῶ καὶ τὸ ἕτερον. Ἄλλ' εἰς σκοπὸς, ὡς εἶπε, τὸ αὐτῶν ζητεῖν πανταχοῦ, καὶ φίλον μὲν ἡγεῖσθαι τὸν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν συνεργούντα, πόλεμον δὲ κρίνειν, καὶ μηδεμιᾶς κατ' αὐτοῦ διαβολῆς φείδεται, τὸν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν ἀντιστάμενον.

7. Οἵα γὰρ αὐτῶν καὶ αἱ νῦν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀπονομίαι; Φρικταὶ μὲν διὰ τὴν τῶν ποιούντων (92) εὐκλίαν, ἐλεεινὰ δὲ διὰ τὴν τῶν πασχόντων ἀνασθησίαν. Εὐιππίου τέκνα, καὶ Εὐιππίου ἔκγονα διὰ πρεβείας ἀξιοπίστου ἐκ τῆς ὑπερορίας μετακληθέντες εἰς τὴν Σεβάστειαν, ἐπιστεύθησαν τὸν λαόν. Παρέλαθον τὸ θυσιαστήριον, ζῦμη ἐγένοντο τῆς ἐκεί Ἐκκλησίας. Παρ' ὧν ἡμεῖς μὲν ὡς ὁμοουσιασταὶ ἐκώμεθα. Εὐστάθιος δὲ ὁ βασιτάσας (93) ἐν τῷ χρίστῳ ἀπὸ Ῥώμης μέχρι Τυάνων τὸ ὁμοούσιον, οὐκ ἔστιν αὐτοῖς ἀνακείμενος· εἰ καὶ ὅτι παραδεχθῆναι εἰς τὴν πολυπλοκότητα αὐτῶν κοινωνίαν οὐκ ἠδυνήθη· ἡ ῥηθῆντων τὸ πλῆθος τῶν κατ' αὐτοῦ συμφωνησάντων, ἢ αἰδουμένων τὸ ἀξιοπίστον. Τίνας γὰρ ἦσαν αἱ συνελεγμένοι, καὶ πῶς μὲν χειροτονηθεὶς ἕκαστος, ἐπὶ ποίῳ δὲ τοῦ ἐξ ἀρχῆς βίου ἐπὶ ταύτην παρεῖχε (94) τὴν δυναστείαν νῦν, ἐγὼ μὲν μὴ ποτε οὕτω σπλάζαιμι, ὥστε τὰς ἐκείνων πράξεις ἐκδιηγῆσθαι (95). Ἐμαθον γὰρ προσεύχεσθαι, Ὅπως ἂν καὶ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων· αὐτοῖς δὲ ἐρευνήσας μαθήσῃ· κἀν σε διαφύγῃ· ἂν χριστὴν πάντως οὐ λήσεται.

8. Ὁ μόντος πέπονθα πάθος, οὐ παραιτήσομαι καὶ ἰσὺς τὴν σὴν ἐξεῖπειν ἀγάπην, ὅτι πέρυσιν, ὅσπερ ἦσεν περὶ τῶ λαβροτάτῳ (96), καὶ ἐγγύσας μέχρις αὐτῶν τῶν πολλῶν τοῦ θανάτου, εἶτα ὑπὸ τῆς τοῦ καὶ φιλοφροσύνης ἀνακλήθεις, δυσχερῶς εἶχον ἰσὺς τὴν ἐπάνοδον, λογιζόμενος εἰς οἷα πάλιν ἐρομαι· κακὰ· καὶ κατ' ἐμαυτὸν ἐσκοπῶν, τί ποτε με εἶσι τὸ ἐν τῷ βάθει τῆς σοφίας ἀποκείμενον ἐν θεοῦ, δι' ὃ ἐμοὶ πάλιν τῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς ἡμέτερα συνεχωρήθησαν. Ἐπειδὴ δὲ ἔγνω ταῦτα, ἐλοισίμην, ὅτι ἐβουλήθη ἡμᾶς ὁ Κύριος ἰδεῖν παυσαίνους τοῦ σώλου τὰς Ἐκκλησίας, ὃν ἔπαθον πρὸ αὐτοῦ ἐπὶ τῷ χωρισμῷ τῶν διὰ τὴν περιπεπλαμένην (97) αὐτοῖς σεμνότητα πάντα πιστευομένων. Ἰκαὶ τάχα τονῶσαι μου τὴν ψυχὴν καὶ νηπιτικωρῶν πρὸς γε τὸ ἐφεξῆς καταστήσαι ὁ Κύριος ἐβουλήθη, ὡς μὴ προσέχειν ἀνθρώποις, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀγγελικῶν ἐντολῶν καταρτίζεσθαι, ἀλλ' οὕτως καὶ ἐπιστάσεσιν ἀνθρωπίνων πραγμάτων συμμετέλλονται, ἀλλ' αἱ αὐταὶ διαμένουσιν, ὡς προηγήσαν ἀπὸ τοῦ ἀψευδοῦς καὶ μακαρίου στόματος, καὶ διακρινόμεναι.

⁹² Psal. xvi, 4.

⁹² Τῶν ποιούντων. Ita sex mss. Editi τῶν οὐκ ἔστιν.

⁹³ Ὁ βασιτάσας. Pro his vocibus quæ in sex libris mss. leguntur, habent editi Σεβαστάσας. οὐ quidem errato cum sensus perturbatus esset, arii post ὁμοούσιον addiderunt κομίσας, quod deimms.

⁹⁴ Παρέλαθε. Regius uterque et Coisl. secundum παρελθών. Ibidem νῦν addidimus ex sex mss.

A propositum unum est, suum ipsorum compeniamur ubique querere, et amicum quidem ducere eum. qui ipsorum cupiditatibus obsecundat: inimicis vero iudicare, nec ulli in eum calumniæ parcere, qui ipsorum cupiditatibus obsistit.

7. Quales enim sunt etiamnum ipsorum contra Ecclesiam œconomizæ? Horrendæ quidem ob eorum, qui id faciunt, instabilitatem, miserandæ vero ob eorum, qui patiuntur, stupiditatem. Eviippi filii et Eviippii nepotes per legationem fide dignam ab extera regione accersiti sunt Sebastiam. His creditus est populus: potiti sunt altaribus, ejus quæ illic est Ecclesiæ fermentum facti sunt. Nō nos tanquam homoousiastas persequuntur; Eustathius autem, qui in charta consubstantiale Roma Tyanos usque 381 attulit, nunc illis admistus est: quanquam admitti in optatissimam ipsorum communionem non potuit, sive quod metuerint multitudinem eorum qui adversus illum consenserant, sive quod eorum reveriti sint auctoritatem. Quales enim essent qui congregati sunt, et quomodo eorum quisque ordinatus, et a quali vita ab initio ducta ad hunc dominatum pervenerit, precor equidem nunquam mihi tantum otii contingere, ut res illorum enarrem. Didici enim precari, *Ut es membra opera hominum non loquatur*⁹². Ipse autem hæc, si scrutatus fueris, edisces; et si te effugerint, profecto iudicem non latebunt.

C 8. Quo tamen fuerim animo, non gravabor et uæ exponere dilectioni: nimirum anno præterito cum ægrotassem febre gravissima, et ad ipsas mortis portas appropinquassem, ac deinde Dei benignitate essen sanitati restitutus, ægre ferebam reditum, reputans necum ad quam redire mala; atque apud me ipse considerabam quidnam tandem esset in profundo Dei sapientiæ reconditum, propter quod mihi rursus dies ad vivendum in carne concessi fuissent. Ubi autem hæc cognovi, voluisse Dominum arbitratus sum, ut viderem Ecclesias tempestate liberatas, quam antea perturbarent ex separatione eorum, quibus omnia obstrictam eorum gravitatem credebantur. Aut fortasse etiam roborare animum meum et saltem in posterum vigilantiorem edicere voluit Dominus, ut ne hominibus attendat, sed per evangelica præcepta perficiatur: quæ neque cum temporibus, neque cum humanarum rerum circumstantiis immutantur, sed eadem permanent, ut a veraci ac beato ore prolata sunt, ita perseverantia.

⁹⁵ Ἐκδιηγῆσθαι. Ita Harl., Coisl. uterque, Reg. uterque. Editi ἐκδιηγῆσασθαι. Ibidem tres vetustissimi codices τὰς ἐκείνων πράξεις. Editi τὰ ἐκείνων.

⁹⁶ Λαβροτάτῳ. Ita tres vetustissimi codices. Editi βαρυντάτῳ. Ibidem editi ἐγγύσας σχεδόν. Melius Harl., Med., quos seculi sumus.

⁹⁷ Περιπεπλαμένην. Sic mss. quinque. Editi πεπλαμένην.

9. Homines vero nubibus similes sunt, quæ pro ventorum mutatione alias in aliam aeris partem feruntur. Et maxime isti, de quibus nobis sermo est, omnium, quorum periculum fecerimus, visi sunt inconstantissimi. An etiam in reliquis vitæ rebus, dixerint qui una cum ipsis vixerunt; sed quam in ipsis circa fidem inconstantiam ac levitatem perspexi, non memini me in aliis hactenus aut per me ipsum vidisse aut ex aliis audivisse. Arium initio sequebantur. Ad Hermogenem postea sese transtulerunt, ex diametro inimicum perversæ Arianæ opinionis, ut demonstrat illa ipsa fides quæ Nicææ ab illo viro prædicata est ab initio. Obdormivit Hermogenes, et rursus ad Eusebium transierunt, coronæ Arianæ coryphæum, ut afferunt qui experti sunt. Hinc cum excidissent ob quasvis tandem causas, iterum reversi sunt in patriam, et iterum Ariam occultabant sententiam. Promoti ad episcopatum, ut media incidam, quot fidei formulas ediderunt? Aliam Ancyrae, aliam Seleuciæ, aliam Constantinopoli, eamque celeberrimam, 382 Lampſaci aliam, posthac Nice in Thracia aliam, nunc rursus aliam Cyzici, cujus quidem reliqua ignoro, sed hoc tantum audio, eos consubstantiali prætermissio, simile secundum essentiam nunc inferre, atque una cum Eunomio blasphemias in Spiritum sanctum conscribere. Istæ autem fidei formulæ, quas recensui, etsi non omnes inter se pugnant, at certe pariter animi ostendunt inconstantiam, propterea quod nunquam iisdem in verbis pernent. Hæc vera sunt, innumeris aliis silentio præteritis. Quoniam autem nunc etiam ad vos transierunt, rescribas velim per eundem virum (dico autem consubstantiarum nostrum Strategium), utrum idem erga nos esse pergas, an sis ex congressu alienatus. Nam nec eos verisimile est tacuisse, nec te ipsum, qui talia nobis scripsisti, non etiam erga illos dicendi libertate usum fuisse. Quod si manes in nostra communione, optimum hoc et omnibus votis exoptandum. Sin autem te ad se pertraxere, triste id quidem: quidni enim fratris talis disjunctio? Sed tamen si nihil aliud, saltem in ejusmodi dispendiis ferendis abunde ab illis ipsis exercitati sumus.

(98) Ἐρμογένης. Harl. Ἐρμογένη.

(99) Ἐγθρόν. Non male abest ea vox a codice Mediceo: Baronius ad annum Christi 325, ex his verbis, ut demonstrat ipsa illa fides quæ Nicææ ab illo viro prædicata est ab initio, concludit memoria lapsam esse Basilium: siquidem non Hermogenes, sed Leonius Cæsariensis episcopus interfuit concilio Nicæno. Hæc autem verba sic accipi possent, ut Hermogenes Nicænam fidem prædicasse ab initio diceretur; id est, olim, jamdudum, non multo post synodum ipsam, ut in can. 1: Ἐδοξε τοῖς ἐκείνης, visum est antiquis. Sed cogunt me assentiri Baronio quæ de eodem Hermogene leguntur in epist. 84, p. 174. Ibi enim conceptis verbis dici-

9. Ἄνθρωποι δὲ ταῖς νεφέλαις τοῖκασι, πρὸς τὰ τῶν πνευμάτων μεταβολὰς ἄλλοτε κατ' ἄλλο μέρος τοῦ ἀέρος ἐμφορομένης. Καὶ μάλιστα οἱ οἱ, περὶ ὧν ὁ λόγος, πολυτροπώτατοι τῶν εἰς ἡμετέραν πείραν ἠκόντων ἐφάνησαν. Εἰ μὲν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τοῦ βίου πράγματα, εἴποιεν ἂν οἱ συμβεβηκυῖαι; ὁ δ' οὖν ἐμοὶ ἐφάνη, τὸ περὶ τὴν πίστιν αὐτῶν εὐμετάθετον, οὐκ οἶδα ἕως ἄρτι τοῦ νῦν ἐν ἑλλάδι, οὔτε αὐτὸς ἱστορήσας, οὔτε ἀκούσας ἑτέρων. Ἀρειῶν κατηκολούθουν τὸ ἐξ ἀρχῆς μετέθεντο πρὸς Ἐρμογένην (98), τὸν κατὰ διάμετρον ἐγθρόν (99) ὅτι τῆς Ἀρειῶν κακοδοξίας, ὡς δηλοῖ αὐτὴ ἡ πίστις ἡ κατὰ Νίκαιαν παρ' ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς ἐκφωνηθεῖσα ἐξ ἀρχῆς. Ἐκοιμήθη Ἐρμογένης, καὶ πάλιν μετέπησαν πρὸς Εὐσέβιον, ἀνδρα κορυφαῖον τοῦ κατὰ Ἀρειῶν κύκλου, ὡς οἱ πειραθέντες φασίν. Ἐκείθεν ἐκπεσόντες δι' ἃς δήποτε αἰτίας, πάλιν ἀνέβησαν εἰς τὴν πατρίδα, καὶ πάλιν τὸ Ἀρειῶν ὑπέκρυτον φρόνημα. Παρελθόντες εἰς τὴν ἐπισκοπήν, ἵνα τὰ ἐν μέσῳ παραλίτω, ὅσας ἐξέθεντο πίστας; Ἐπ' Ἀγκύρας ἄλλην, ἑτέραν ἐν Σελευκείᾳ, ἴσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν πολυθρόλλον, ἐν Λαμφάκῳ ἑτέραν, (1) μετὰ ταῦτα τὴν ἐν Νίκῃ τῆς θράκης, νῦν πάλιν τὴν ἐν Κυζίκῳ (2). Ἡς τὰ μὲν εἰδικτὰ ἐπίσταται, τοσοῦτον δὲ ἀκούω, τὸ ὁμοούσιον κατασείσαντες, τὸ κατ' οὐσίαν ὁμοιον νῦν ἐπιφέρουσι. καὶ τὰς εἰς Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημίας μετ' Εὐνομίου συγγράφουσι. Τοῦτων δὲ τῶν πίστεων ἕξ ἀκριβοῦσάμην, εἰ καὶ μὴ πᾶσαι πρὸς ἀλλήλας ἐναντιῶνται, ἀλλ' οὖν τὸ εὐμετάβολον τοῦ τρόπου ἡμῶν συνιστάτωσι, διὰ τὸ μηδέποτε αὐτοὺς ἐπὶ τῶν εἰρημῶν ἐστάναι βημάτων. Ταῦτα ἐστὶν ἀληθῆ, μυρῶν ἐπιρῶν ἀποσιωπηθέντων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πρὸς ἡμᾶς διέβησαν νῦν (4), ἀξιοῦμεν ἀντιγράψαι διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς (λέγω δὲ τοῦ συμπροσφυτέρου ἡμῶν Στρατηγίου), εἴτε ὁ αὐτὸς διέμεινας πρὸς ἡμᾶς, εἴτε καὶ ἡλιωίδης ἀπὸ τῆς συντυχίας. Οὔτε γὰρ ἐπιτοκίαι εἰκὸς ἦν σιωπῆσαι, οὔτε αὐτὸν σὲ, τὸν ἡμῶν ταπεινῶν γράψαντα, μὴ οὐχὶ καὶ πρὸς ἐκείνους τῇ παρότρυνσιν χρῆσασθαι. Εἰ μὲν οὖν μένοις (5) ἐν τῇ πρὸς τὴν κοινωνίᾳ, τοῦτο ἀριστον, καὶ εὐχῆς τῆς ἀνωτάτης ἀξιῶν· εἰ δὲ σε πρὸς ἑαυτοὺς μετέβησαν, λυπηθῶ μὲν πῶς γὰρ οὐκ ἀδελφοῦ τοιοῦτου χωρισμός; Πᾶσι εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο, τὸ γοῦν φέρειν τὰς τοιαύτας ἡμῶν μίας παρ' αὐτῶν ἐκείνων ἱκανῶς ἐγυμνάσθημεν.

tur: *Magnam illam et insuperabilem fidem accepisse in magna synodo.*

(1) Vide Addenda.

(2) Ἐν Κυζίκῳ. Unus codex a Combesio citatus ἀπὸ Κυζίκου.

(3) Ἐπιφέρουσι. Ita Harl. et Coisl. primus. Legitur περιφέρουσι in Reg. secundo et Coisl. secundo. Edidit ἐπιφέρουσι.

(4) Διέβησαν νῦν. Hic virgulam apposimus ut in quatuor mss. invenimus, nempe Harl., Coisl. utroque et Regio secundo.

(5) Μένοις. Coisl. uterque et Reg. secundus μένεις.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΕ΄.

EPISTOLA CCXLV.

Per Strategium respondet Theophilo Basilius ac declarat se nunquam ab eo amando discessisse, quamvis multa doloris causa occiderint; ceterum se cum hominibus fidei iam sæpe mutansibus communicare non posse.

Θεοφίλω ἐπισκόπω.

Theophilo episcopo

Πάλαι δεξάμενος τὰ παρὰ τῆς σῆς ἀγάπης (6) γράμματα, ἀνέμενον διὰ γνησίου προσώπου ἀνεπιστελαί, ἵνα καὶ ὅσα τὴν ἐπιτολὴν διαφύγη ὁ εἰκονος τῶν γραμμάτων ἀναπληρώσῃ. Ἐπεὶ οὖν παρεγένετο ἡμῖν ὁ ποθεινότατος καὶ εὐλαβέστατος ἀδελφός ἡμῶν Στρατήγιος, αὐτῷ ἐνόμισα δίκαιον εἶναι χρῆσασθαι διακόνω, τῷ καὶ εἶδότε τὴν ἡμετέραν γνώμην, καὶ δυναμένω γνησίως τε ἄμα καὶ εὐλάβως διακονῆσαι (7) τὰ παρ' ἡμῶν. Γίνωσκε τοίνυν, ποθεινότατε ἡμῖν καὶ τιμιώτατε (8), πολλοῦ ἀξίαν τιθεσθαι ἡμᾶς τὴν πρὸς σὲ ἀγάπην, ἧς, ἕνεκα μὲν τῆς κατὰ ψυχὴν διαθέσεως, οὐδεμίαν ὥραν (9) ἀπολειφθεῖσιν ἑαυτοῖς συνεγνώκαμεν, εἰ καὶ ὅτι πολλὰ καὶ μεγάλα λύπης εὐλόγος (10) γεγονασιν ἀφορμαί. Ἄλλ' οὖν ἐκρίναμεν τοῦτο, ὥσπερ ἐν τρυφῇ, τὰ χρηστότερα τοῖς ἀηδεστέροις ἀντιτιθέντες (11), τῇ τῶν ἀμεινόνων ῥοπή προσθέσθαι τὴν γνώμην (12). Ἐπειδὴ δὲ τὰ πράγματα ἡλλοιώθη παρ' ὧν ἤκιστα ἐχρῆν τοῦτο γενέσθαι, συγγίνωσκε καὶ ἡμῖν οὐχὶ τὴν γνώμην ἀλλοιωθεῖσιν, ἀλλὰ τὴν τάξιν (13) μεταθεμένους. Μᾶλλον δὲ ἡμεῖς μὲν ἐπὶ τῆς αὐτῆς μενουμένον τάξεως, ἕτεροι δὲ εἰσιν οἱ συνήθως μετατιθέμενοι, νῦν δὲ καὶ φανερώς πρὸς τοὺς ἐναντίους αὐτομολοῦντες ὧν ὅσου ἀξίαν ἐπιθέμεθα τὴν κοινωνίαν, ἕως ἦσαν (14) ἐπὶ τῆς ὑγιαίνουσας μερίδος, οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς. Νῦν δὲ, εἰ μῆτε ἐκείνους μενέμεθα, καὶ τοὺς τὰ αὐτὰ φρονούντας αὐτοῖς ἐκλιόμενα, συγγνώμης ἂν δικαίως (15) τύχοιμεν. μᾶλλον προτιμότερον τῆς ἀληθείας καὶ τῆς οἰκείας ἑαυτῶν ἀφραλείας τιθέμενοι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΓ΄.

EPISTOLA CCXLVI.

Basilius Nicopolitani cleri animos erigere conatur spe divini auxilii, hortaturque ut quod hactenus docuere, opere perficiant.

Νικοπολίταις,

Nicopolitanis.

Ὅταν ἴδω καὶ τὸ κακὸν (16) εὐδοῦμενον, καὶ τὴν ἑμετέραν εὐλάβειαν κεκμηκυῖαν καὶ ἀπαγορεύουσαν (17) πρὸς τὸ συνεχὲς τῶν ἐπιρρειῶν, ἀθυμίας πηροῦμαι. Ὅταν δὲ πάλιν τὴν μεγάλην χεῖρα τοῦ θεοῦ ἐνοήσω, καὶ ὅτι οἶδεν ἀνορθοῦν τοὺς κατεβραχμένους, καὶ ἀγαπᾶν δικαίους, συντρέχειν δὲ υπερβάνους, καὶ καθαιρεῖν ἀπὸ θρόνων δυναστας.

(6) Τῆς σῆς ἀγάπης. Nonnulli mss. ἀγάπης scilicet. Sed Coisl. primus et Med. consentiunt cum editis, excepto quod editi habent ἀγάπης σῆς.

(7) Διακονῆσαι. Sic Med. et Coisl. primus. Editi λακονίσει. Non exstat hæc epistola in cod. Harl. (8) Τιμιώτατε. Addunt editi ἀδελφὲ Θεόφιλε. Sed hæc desunt in septem mss.

(9) Ὅραν. Sic Med. et Coisl. primus. Editi ἡμέραν. (10) Εὐλόγος. Hanc vocem addidimus ex sehem mss.

(11) Ἀντιτιθέντες. Ita Coisl. primus cum duobus aliis. Editi ἀντιθέτες.

(12) Τὴν γνώμην. Codex Medicæus τῆ γνώμην. dem paulo post habet τοῦτο γίνεσθαι.

(13) Τὴν τάξιν. Id est, non jam sumus in partibus et communionem Eustathii. Communio S. Me-

A

B

C

D

Cum jam pridem accepissem a tua dilectione litteras, exspectavi dum per idoneam personam rescriberem, ut et quidquid litteras effugisset, id minister litterarum suppleret. Cum igitur accesserit ad nos desideratissimus ac religiosissimus frater noster Strategius, æquum mihi visum est ut eo uterer ministro, quippe qui et meum animum cognitum habeat, ac possit apte simul et religiose res nostras ministrare. Scias igitur, desideratissime ac honoratissime, plurimi a me fieri charitatem mihi tecum intercedentem, a qua quidem quantum ad ænimi affectionem attinet, ne unam quidem horam mihi conscius sum me discessisse; quamvis multa ac magnæ justî doloris causæ acciderint. Sed illud statuimus, velut in trutina, molestis jucunda opponentes, meliorum momento animum adjicere. Sed quia res mutatae sunt a quibus minime oportebat id fieri, ignosce et nobis, qui non animo et sententia mutati, sed partibus transpositi sumus. Imo vero nos quidem in iisdem manebimus partibus, **383** sed alii sunt qui perpetuo transmutantur, et nunc aperte etiam ad adversarios transfugiunt. Quorum quanti fecerimus communionem, quandiu a sanis partibus stabant, ne ipse quidem ignoras. Nunc autem si neque illos sequimur, et eos qui idem ac illi sentiunt fuginios, venia sane immerito nobis denegetur, nihil antiquius veritate ac propria securitate habentibus.

Cum video et malum ad optatos exitus perducî, et vestram pietatem defatigari, animumque despondere ob continuas calamitates; mœstitia repleor. Sed rursus cum magnam Dei manum considero, eumque nosse et contractos erigere, et justos diligere, superbos vero contere, et potentes de suis sedibus dejicere; rursus immu-

letii vocatur σύνταξις in epist. 214. Gregorius de monachorum cœtu, qui ab ipsius patris communionem discesserat, ait, μεθαρμόζεται καὶ μετατάσσεται, orat. 3, p. 51. Basilius hom. 1 De jejuniis, p. 8, eadem voce utitur, de eo loquens, qui relictis carnis partibus ad spiritum transit, ὁ πρὸς τὸ πνεῦμα μεταταξάμενος.

(14) ἕως ἦσαν. Coisl. primus ἕως ἂν ἦσαν.

(15) Δικαίως. Med. et Coisl. primus δικαίας.

(16) Καὶ τὸ κακόν. Conjunctio addita ex Mediceo. Coisl., utroque et Regio primo. Deest hæc epistola in codice Harlezano.

(17) Ἀπαγορεύουσαν. Ita Coisl. uterque et Regio. Editi ἀπαγορεύσασαν.

Alias CCCIX. Scripta anno 376.

Alias LXXVI. Scripta anno 376.

taus spe concepta allevor : ac confido vestris precibus futurum, ut celerem nobis Dominus pacem ostendat. Tantum ne defatigemini precando : sed quæ verbis docetis, eorum nunc opere clara omnibus studete exempla proponere.

EPISTOLA CCXLVII.

Nicopolitanos inter ærumnas spe divini auxilii consolatur, sequæ ait de illorum rebus cum potentioribus viris et coram a per litteras egisse.

Nicopolitanis.

Cum sanctitatis vestræ litteras legi, quantum ingemui et lamentatus sum, quod meis ipsius auribus hæc etiam mala accepissem, verbera et contumellas in vos ipsos, depopulationem ædium, civitatis vastitatem, patriæ totius eversionem, vexationem Ecclesiæ, sacerdotum expulsionem, incursionem luporum, et gregis dispersionem. Sed postquam cessavi ingemere ac lacrymari, ad Dominum, qui in cœlis est, respiciens, novi, et persuasum habeo, quod et vobis notum esse volo, celerem adfuturam opem, nec perpetuam derelictionem futuram. Quod enim passi sumus, sibi peccata nostra passi sumus; sed opem suam, sibi suum in Ecclesias amorem ac misericordiam, benignus ostendet. Minime tamen omisimus et coram supplicare potentioribus viris, et ad eos qui eos in aula diligunt, scribere, ut rabidi hominis sæa comprimatur. Ac fore arbitror ut a multis conlemnetur, nisi forte tempus perturbationis plenum

ἄλλιν μεταβαλὼν κουφότερος γίνομαι ταῖς ἐπιτίταις καὶ οἶδα, ὅτι διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν ταχεῖα δεῖξει ἡμῖν (18) ὁ Κύριος τὴν γαλήνην. Μόνον μὴ ἀποκάμητε (19) προσευχόμενοι· ἀλλ' ὡν λόγους ἐπιδιδάσκαλοι, τούτων ἐπὶ τοῦ παρόντος καιροῦ ἐργασίαν ἐναργῆ σπουδάσατε ποθεῖναι (20) τὰ ὑπερήματα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΖ.

Νικοπολίταις (21).

Ὅτε ἐνέτυχον τοῖς γράμμασι τῆς οὐσίτης ὑμῶν, ὅσον ἐστέναξα καὶ ὠδύραμην, ὅτι καὶ ταῦτα τὰ κακὰ ταῖς ἐμαυτοῦ ἀκοαῖς ὑπέδεξάμην, πληγὰς μὲν καὶ ὄφθεις εἰς ὑμᾶς αὐτοὺς, πόρθησιν δὲ οἰκῶν, καὶ ἐρημωσιν πόλεως, καὶ πατριδος ὅλης ἀνατροπῆν, διασπορὰν Ἐκκλησίας καὶ φυγὴν ἱερέων, ἐπανάστασιν λύπης, καὶ ποιμνίων διασπορὰν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐπαυσίην τοῦ στεναγμοῦ καὶ τῶν δακρύων, πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Δεσπότην ἀποβλέψας, οἶδα καὶ πέπεισμαι, ὅτι καὶ ὑμᾶς γινώσκω βούλομαι, ὅτι ταχεῖα ἔσται ἡ ἀντίληψις, καὶ οὐκ εἰς τέλος ἔσται ἡ ἐγκατάλειψις. Ὅ μὲν γὰρ πεπόνθαμεν, διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν πεπόνθαμεν· τὴν δὲ αὐτοῦ βοήθειαν διὰ τὴν περὶ τῆς Ἐκκλησίας ἑαυτοῦ ἀγάπην καὶ εὐσπλαγγίαν ὁ εὐάνθρωπος (22) τοὺς ἐν δυνάμει καθικετεύοντες, καὶ ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου τοῖς ἀγαπῶσιν ἡμᾶς ἐπιστέλλων; ἐπισχεθῆναι τῆς ὀργῆς τὸν λυσσῶντα. Καὶ οἶμαι περὶ πολλῶν ἤξειν αὐτῷ κατὰ γυνωσιν, ἐὰν μὴ ἔρα ὁ καιρὸς θορύβου (23) πεπληρωμένος μηδεμίαν ἐφ' ὧν περὶ ταῦτα τοῖς ἐπὶ τῶν πραγμάτων.

384 EPISTOLA CCXLVIII.

Minus molestum Basilio abesse Amphiloichium, eo quod absit a persecutione usque ad sanguinis effusionem veniente. Quod enim Asclepius ex plagis mortuus. Spem habet Basilius in Amphiloichii precibus; monet ut mittat qui librum de Spiritu sancto ferat.

Amphilochio, Iconthi episcopo.

Ad desiderium nostrum dum respicimus, angimur quod tantopere a tua pietate simus dissiati: dum vero ad tuæ vitæ tranquillitatem, gratias ago Domino, qui tuam pietatem exemit ab hoc incendio, quod majorem in modum provinciam nostram devastavit. Dedit enim nobis secundum nostra opera justus iudex angelum Satanæ, qui nos

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΗ.

Ἀμφιλοχίῳ, ἐπισκόπῳ Ἰκονίου.

Ὅταν μὲν πρὸς τὴν ἡμετέραν αὐτῶν ἐπιθυμίαν ἀπίδωμεν, ἀχθόμεθα τοσοῦτον διωχισμένοι τῆς εὐσεβείας σου· ὅταν δὲ πρὸς τὸ εἰρηνικὸν τῆς σαυτοῦ διαγωγῆς, εὐχαριστοῦμεν τῷ Κυρίῳ, τῷ ἐξελθόντι (24) τὴν εὐλάβειάν σου ἀπὸ τοῦ ἐμπρησμοῦ τούτου, ὃς πλέον ἐπενείματο τὴν καθ' ἡμᾶς πικρίαν. Ἔδωκε γὰρ ἡμῖν κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν ὁ ἄ-

* Alias CXG. Scripta anno 376.

** Alias CCCCV. Scripta anno 376.

(18) Ἡμῖν. Ita Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi ὑμῖν.

(19) Ἀποκάμητε. Sic Med., Coisl. uterque et Regius primus. Editi ἀποκάμωτε.

(20) Ποθεῖναι. Coisl. primus et Vat. προσθεῖναι.

(21) Νικοπολίταις. Codex Claromontanus addit προσβυτέρους. Qui quidem titulus confirmari potest ex codicibus Med., Coisl. primo et Regio primo, in quibus hæc epistola proxime antecedit epistolam 246 ad presbyteros cum hoc titulo scriptam, τοῖς αὐτοῖς. Unde utramque presbyteris scriptam esse colligendum esset. Sed melius codex Vaticanus, in

quo hæc epistola ducentesimam trigesimam ad magistratus Nicopolitanos scriptam proxime sequitur cum hoc titulo, τοῖς αὐτοῖς, iisdem. Ad eosdem libentius retulerim hanc epistolam, vel ad cives. Videtur enim iisdem de rebus agere ac præcedere, quæ clericis scripta est. Præterea his verbis, verbera et contumelias in vos ipsos, sacerdotum expulsionem, non obscure Basilius eos, quos alloquitur, a sacerdotibus distinguit.

(22) Καὶ παρόντες. Hæc desunt in codice Mediceo.

(23) Θορύβου. Coisl. primus θορύβων.

(24) Τῷ ἐξελθόντι. Coisl. primus ἐξελθόντι. Med. ἐξελθόντι.

κιοκρίτης ἄγγελον Σατάν, ἱκανῶς ἡμᾶς κατακον-
δύζοντα, καὶ σφοδρῶς μὲν ἐκδικοῦντα τὴν ἀβρυσιν·
μέχρι τοσούτου δὲ τὸν πρὸς ἡμᾶς ἐξαγαγόντα πό-
λεμον, ὥστε μηδὲ αἵματος φείσασθαι τῶν εἰς Θεὸν
πιστευόντων. Πάντως γὰρ οὐκ ἔλαθέ σου τὴν
ἀγάπην, ὅτι Ἀσκληπίος τις, διὰ τὸ μὴ ἐλθεῖν τὴν
πρὸς τὸν Διῶκ κοινωσίαν, τυπτόμενος παρ' αὐτῶν
ταῖς πληγαῖς ἐναπέθανε, μᾶλλον δὲ διὰ τῶν πλη-
γῶν εἰς τὴν ζωὴν μετετέθη. Ἀκόλουθα δὲ ἐκείνῳ
πάντα αὐτοῦ γίνεσθαι τὰ λοιπὰ· διωγμοὺς πρεσβυτέ-
ρων καὶ διδασκάλων, τὰ ἄλλα ὅσα ἂν ποιήσειαν
ἄνθρωποι τῇ ἐκ τῆς ἀρχῆς δυναστείᾳ πρὸς τὸ ἐαυ-
τῶν βούλημα κακῶς κακῶς. Ἀλλὰ τούτων μὲν τὴν
λύσιν ἡμῖν ὁ Κύριος ταῖς σαῖς εὐχαῖς ὀώσει, καὶ τὴν
ὑπομονὴν ὥστε βαστάσαι ἡμᾶς τὸ βάρος τῶν πει-
ρασμῶν ἁγίως τῆς ἐπ' αὐτὸν ἐλπίδος· αὐτὸς δὲ κατ-
εξίου καὶ ἐπιστέλλειν ἡμῖν συνεχῶς περὶ τῶν κατὰ
σαυτὸν. Ἐάν εὖρης τινὰ τὸν πιστῶς σοι δυνάμενον
διακομίσαι τὸ πονηθὲν ἡμῖν βιβλίον, καταξίωσον
μεταστῆλασθαι, ἵνα, τῇ σῇ ἐπικρισίᾳ θαρρήσαντες,
καὶ εἰς ἄλλων χειρὰς αὐτὸ διαπεμφώμεθα. Ἐρρωμέ-
ως, εὐθυμοῦ τῷ Κυρίῳ, ὑπερευχόμενος (25), χα-
ριθεῖς μοι καὶ τῇ τοῦ Κυρίου Ἐκκλησίᾳ χάριτι τοῦ
Ἁγίου (26).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΜΘ'.

*Commendat aliquem in hac epistola Basilii, quem beatum existimat quod hisce tumultibus liberetur, et convictum cum
hominibus Deum timentibus elegerit*

Ἀνεπίγραφος, ἐπ' ἀνδρὶ εὐλαβεῖ.

Ἐυχχαίρω τῷ ἀδελφῷ τῷδε, καὶ τῶν ἐνταῦθα
θροῶν ἀπαλλαστομένῳ, καὶ τὴν σὴν εὐλόγησαν
καταλαμβάνοντι. Ἀγαθὸν γὰρ αὐτῷ ἐφόδιον πρὸς
τὸν ἐφεξῆς αἰῶνα, τὴν μετὰ τῶν φοβουμένων τὸν
Κύριον ἀγαθὴν διαγωγὴν, ἐξελέξατο. Ὅν καὶ παρα-
τιθέμεθα σοι τῇ τιμιότητι, καὶ παρακαλῶ δι' αὐτοῦ
εὐχεσθαι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν ζωῆς, ἵνα, ρυσθέν-
τες τῶν πειρασμῶν τούτων, ἀρξώμεθα (27) δουλεύειν
τῷ Κυρίῳ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝ'.

*Gratias agit Patrophilo Basilium, quod ad se per Strategium scripserit, et a se diligendo non discedat. Rationem reatit
cur cum Eustathio communicare non possit.*

Πατροφίλω, ἐπισκόπῳ τῆς ἐν Αἰγιαῖς Ἐκκλησίας

Ὅψι μὲν ἐδεξάμην τὰς ἐπὶ τοῖς προτέροις γράμ-
μασιν ἀποκρίσεις· ἐδεξάμην δ' οὖν ὁμοῦ διὰ τοῦ
κλεινοτάτου Στρατηγίου, καὶ εὐχαρίστησα τῷ Κυρίῳ,
ὅτι διαμένεις ὁ αὐτὸς ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπῃ. Ἄ δὲ
νῦν κατηξίωσας περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐπιστελλαι,
ἐπόδειξιν ἔχει τῆς ἀγαθῆς σου προαιρέσεως· ὅτι
φρονεῖς τὰ δεόντα, καὶ συμβουλεύεις ἡμῖν τὰ λυσι-
τελεῖ. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ πάλιν ὁρῶ μακρότερον
μοι (28) τὸν λόγον γινόμενον, εἰ μέλλοιμι πρὸς
κακὸν τῶν ἐπισταλμένων παρὰ τῆς σῆς συνέσεως

(25) Ὑπερευχόμενος. Codex Claromontanus ad-
dit ἡμῶν, quod non legitur in Mediceo et Coisl.
nimo, nec necessarium est. Alios in hanc episto-
am codices non habuimus præter tres illos quos
statuimus.

(26) Χάριτι τοῦ Ἁγίου. Hæc desunt in codice Me-
dicæo.

(27) Ἀρξώμεθα. Ita Coisl., utriusque, Med. et Reg.

A satis superque vexat, hæresimque acriter defen-
dit, et bellum in nos eo perduxit, ut ne sanguini
quidem pareat credentium in Deum. Nam profe-
cto dilectionem tuam non latet, Asclepium quem-
dam, eo quod communionem cum Doec inire nol-
let, ab illis verberatum, ex plagis mortuum esse,
vel potius per plagas ad vitam esse translatum.
Consentanea autem huic facinori reliqua omnia
esse existima, persecutiones presbyterorum ac
magistrorum, et quæcunque alia fecerint homi-
nes imperii auctoritate ad suum ipsorum arbi-
trium abutentes. Sed horum solutionem nobis
Dominus precibus tuis dabit et patientiam, ut
tentationum pondus seramus, ita ut spe in ipso
reposita dignum est. Ipse vero digneris ad nos
frequenter scribere de rebus tuis. Ac si reperias
qui fideliter possit ad te perferre elaboratum a
me librum, accersere ne graveris, ut tua appro-
batione confisi, in aliorum etiam manus illum
transmittamus. Valens, lætus in Domino, et pre-
cans, nihi et Domini Ecclesiæ concedaris, per San-
cti gratiam.

EPISTOLA CCXLIX'.

Sine inscriptione, viri pii causa.

Gratulor huic fratri, quod et hisce nostris tumul-
tibus liberetur, et pietatem tuam adeat. Nam bonum
sibi viaticum ad futuram vitam, bonum cum homi-
nibus Dominum timentibus convictum, elegit. Quem
et tuæ dignitati commendo, et adhortor per eum, ut
preceris pro mea miserabili vita, ut, liberatus ab his
tentationibus, incipiam servire Domino secundum
Evangelium.

385 EPISTOLA CCL'.

Patrophilo, Ægeensis Ecclesiæ episcopo.

Sero quidem accepi tua prioribus litteris re-
sponsa; sed tamen accepi per optatissimum Stra-
tegium, et gratias egi Domino, quod idem in di-
lectione erga nos permanes. Quæ autem nunc
dignatus es de eodem argumento scribere, de-
monstrationem habent bonæ tuæ voluntatis; cum
sentias ea quæ decent et suadeas nobis utilia. Sed
tamen quia rursus video longiorem mihi sermo-
nem futurum, si velim unicuique eorum, quæ
scripta sunt a tua prudentia, respondere: tan-
secundus. Editi ἀξιώμεθα, ut dignus sim qui Do-
mino serviam. Deest hæc epistola in codice Har-
lezano.

(28) Μακρότερόν μοι. Tres codices non anti-
quissimi μακρόν μοι.

Alias CCXXXVIII. Scripta anno 376.

Alias LXXXV. Scripta anno 376.

tum dicam, si pacis bonum solo pacis nomine circumscribitur, ridiculum esse hunc et illum eligentes, iis sois pacem impertire, alios vero innumerabiles et illius boni communicatione excludere. Sed si cum perniciosis hominibus consensus, iis, a quibus suscipitur, sub pacis specie damnum infert hostile; considera quinam sint illi, quibus se ipsos admiscuerunt qui nos iniquo odio oderunt; quinam, inquam, sint, nisi homines ab eorum partibus stantes, qui nobiscum non communicant: neque enim nunc mihi opus est nominatim illorum meminisse. Hi et accersiti sunt ab ipsis Sebastiam, et acceperunt Ecclesiam, et sacrificaverunt in altari, et proprium panem omni distribuerunt populo, episcopi appellati apud illius loci clerum, et per omnem regionem velut sancti ab illis et communicatores deducti. Quorum si oportet amplecti partem, ridiculum est ab unguibus ordiri, et non magis cum ipsis illorum capitibus rem habere. Quod si igitur neminem oportet omnino hæreticum iudicare, neque aversari, cuius rei gratia, dic, quæso, te ipse separas, et fugis nonnullorum communione? Si vero quidam fugiendi sunt, secundum accuratæ regulæ rationem, dicant nobis hi, quorum agendi ratio in omnibus accurata est, ex qua sint parte quos ad seipsos ex Galatia accersiverunt? Ista si tibi mœrore digna videantur, eorum auctoribus imputa separationem; sin autem indifferentia iudicas, ignosce nobis committere nolentibus, ut fermenti eorum, qui aliter docent, participes sinus. Quare, si videbitur, speciosis illis prætermisissis sermonibus, cum omni libertate eos, qui non recte ambulant in Evangelii veritate, redargue.

(29) *Ἐπιρρῦσιν*. Vat., Reg. secundus et Coisl. secundus *εὐρηγάλου* [sic]. Paulo post edit. Paris. τὸ καλὸν ἔχειν. Deest ultima vox in quinque nostris codicibus et in vetustis editionibus.

(30) *Σκόπει*. Ita tres vetustissimi codices. Editi σκόπησον.

(31) *Προσδιιάλεσθαι*. Id est, si eorum, quos advocavit Eustathius, amplectenda communio; ridiculum est eorum ducibus Euzoio et Eudoxio et aliis impudentioribus Arianis eundem honorem non habere.

(32) *Προσηγάγοντο*. Medicæus codex ἐπηγάγοντο.

(33) *Σύγγνωθι*. Coisl. secundus et Reg. secundus συγγώση. Iidem codices paulo post habent ἐπεροδιδασκόντων.

(34) *Τῆς ζύμης γενέσθαι*. Supra legebatur in epist. 242 *γεύσθαι* in quodam codice ms. Sed hic nulla codicum varietas. Simillima Basilio suo disserit Gregorius in orat. xii, pag. 203, ubi declarat non omnem pacem esse amplectendam, sed ut optimam quamdam dissensionem, ita perniciosissimam quamdam esse concordiam. Deinde hanc regulam apponit, que cum Basilio agendi ratione mirifice congruit: Ἄλλ' οὐ μὲν ἂν ἡ πρόδρα τὰ

ἀποκρίνεσθαι, τοσούτον λέγω ὅτι, τὸ τῆς εἰρήνης καλὸν εἰ μὲν ἐν τῷ ὀνόματι τῆς εἰρήνης περιγράφεται μόνον, καταγέλαστον ἐστὶ, τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα ἐκλεγομένους, τοῦτους μόνον μεταδιδόναι τοῦ εἰρηνεύειν (29), ἐτέρους δὲ μωρίους ἀποκλείειν τῆς πρὸς τὸ καλὸν κοινωνίας: εἰ δὲ ἡ πρὸς τοὺς βλαβεροὺς συμφωνία ἐν εἰρήνης προσήματι τὰ τῶν πολέμων τοὺς προσδεχομένους ἐργάζεται, σκόπει (30) τίνας εἶσιν, οἳ ἀνέμιξαν ἑαυτοὺς, οἱ τὸ ἄδικον μίαν ἐμίσησαν ἡμᾶς, ἀλλ' οἱ τῆς μερίδος τῶν ἀκοινωνήτων ἡμῶν οὐδὲ γὰρ δεόμεναι νῦν ὀνομασθὶ μεμνησθῆναι. Οὗτοι καὶ ἐκλήθησαν παρ' αὐτῶν εἰς τὴν Σεβάστηαν, καὶ παρέλαβον τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἐλειτούργησαν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ τοῦ ἰδίου ἄρτου παντὶ μετέβηκαν τῷ λαῷ, ἐπίσκοποι κηρυσσόμενοι παρὰ τῷ ἐπί κλήρω, καὶ διὰ πάσης τῆς χώρας, ὡς ἅγιοι παρ' ἐπιτῶν καὶ κοινωνικοὶ παραπεμπόμενοι. Ὡν εἰ χρὴ ἐλέσθαι τὴν μερίδα, καταγέλαστον ἐστὶν ἐκ τῶν ὀνύχων ἄρχεσθαι, καὶ μὴ αὐταῖς αὐτῶν ταῖς κεφαλαῖς προσδιιάλεσθαι (31). Εἰ μὲν οὖν οὐδένα δεῖ καθῶς αἰρετικῶν νομίζειν, οὐδὲ ἐκτρέπεσθαι, ἀντὶ τίνας εἰπέ μοι, σεαυτὸν ἀφορίζεις σὺ, καὶ ὑπερβίβλη τῆς τινῶν κοινωνίαν; εἰ δὲ εἶσὶ τινες φευκτοί, κατὰ τὴν τῆς ἀκριθείας λόγον, εἰπάτωσαν ἡμῖν, οἱ πάντα ἀκριθεῖς, τῆς ποίας εἰσὶ μερίδος, οὓς ἐκ τῆς Γαλιτίας πρὸς ἑαυτοὺς προσηγάγοντο (32); Ταῦτα εἰ μὲν ἄξι λύπης σοι καταφαίνεται, τοῖς αἰτίοις τούτων λογίζον τὸν χωρισμὸν, εἰ δὲ ἀδιάφορα κρίνεις, σύγγνωθι (33) τῷ ἡμῶν μὴ καταδεχομένους τῆς ζύμης γενέσθαι (34) τῶν ἐπεροδιδασκούντων. Ὄστε, εἰ δοκεῖ, τῶν εὐπροσώπων ἐκείνων (35) ἀφέμενος λόγων, ἐν πάσῃ περίπτωσηί εἰλεγε τοὺς μὴ ὀρθοποδοῦντας πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου.

τῆς ἀσθείας, καὶ πυρὶ, καὶ σιδήρῳ, καὶ καιροῖς, καὶ δυνάσταις, καὶ πᾶσι πρότερον ὁμῶς χωρητέον, ἢ τῆς ζύμης μεθεκτέον τῆς πονηρίας, καὶ συγκαταθέτεον τοῖς κακῶς ἔχουσι: καὶ οὐδὲν οὕτω τῶν ἀπίστων φοβητέον, ὡς ἄλλο τι πρὸ Θεοῦ φοβηθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο προδοῦναι περὶ τῆς πίστεως λόγους, καὶ τῆς ἀληθείας, ἀληθεῖα δουλευοντας: οὐ δὲ τὸ λυπεῖν ὑπόνοια καὶ φόβος ἀνεξέταστος, βελτίων τοῦ τῆρος ἢ μακροθυμία, καὶ τῆς αὐθαδείας ἢ συγκατάβησι: Verum ubi aperte se prodit impietas, tum vero, nobis faciendum, ut adversus ignem et ferrum, et tempora, et principes, ac denique prius adversus omnia cominus seramur, quam ut mali fermenti participes efficiamur, ac male affectis assentiamur. Nec quæquam perinde meliendum, quam ne quid magis quam Deum meliimus, ac propterea fidei et veritatis, cum veritati serviamus, doctrinam perfide deseramus. At cum suspicio sola animum nostrum male habet, timorque nullis certis argumentis innixus, tum vero lenitatem potius quam celeritatem, et indulgentiam demissionem potius quam arrogantiam et contumaciam adhibere convenit.

(35) *Ἐκείνων*. Deest ea vox in codicibus Harl. et Med

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝΑ'

386 EPISTOLA CCLI'.

Eusebicus laudat Basilium quod stetit in fide, ac gratias agit, quod aures non praeberint calumniis quas Eustathius et siraxerat, dolens se, eo postulante, fidei Nicænae subscripsisse, quamvis antea eidem fidei Romæ subscripsisset. Demonstrat Eustathium in aliis rebus secum ipsum pugnavisse. Nam cum Arianos, a quibus depositus fuerat, negasset oīum episcopos esse, nunc iis, quos illi ordinaverunt, supplicat: et cum violenter exagitasset eos qui cum Arianis communicabant, nunc Arianorum communionem suppliciter petit: sui semper compendii causa laudans aut vituperans, ac Basilium bellum indicens, ut placeat Euzoio. Declarat Basilium fidem suam unam semper et eundem esse: negat se Spiritum Patris aut Filio præferre, ut maledicti dicebant. Hortatur Eusebicus, ut in fide perseverent.

Τοῖς Εὐαγγελιστοῖς (36).

A

Eusebicus.

1. Εἰ καὶ πολὺ τὸ πλῆθος τῶν περιεχόντων (37) ἡμῶν πραγμάτων, καὶ φροντίαι μυρίαὶ συνέχεται ἡμῶν ἢ διάνοια, ὅμως οὐδέποτε τῆς μνήμης ἡμῶν ἐξεβλίμεν τὴν περὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης μέριμναν, δέμενοι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν διαμεῖναι ὑμᾶς ἐν τῇ πίστει, ἐν ᾗ (38) ἐστήκατε καὶ καυχᾶσθε ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἰσχύος τοῦ Θεοῦ. Τῷ ὄντι γὰρ δυσέμετρον λοιπὸν καὶ πᾶν σπάνιον ἰδεῖν Ἑκκλησίαν εὐλαβημένην, μηδὲν ἐκ τῆς τῶν καιρῶν (39) χαλεπότητος παραβλαβείσαν, ἀλλ' ἀκεραίαν (40) καὶ ἄθραυστον τὴν ἀποστολικὴν ἐκπύουσαν διδασκαλίαν, ὅταν τὴν καθ' ὑμᾶς εἰδείξεν ἐν τοῖς παρούσι καιροῖς ὁ ἀναδεικνύς τοὺς καθ' ἑκάστην γενεάν ἀξιόλους τῆς ἑαυτοῦ κλήσεως. Καὶ δὴ Κύριος ὑμῖν τὰ ἀγαθὰ Ἰερουσαλήμ τῆς ἄνω, ἀνθ' ὧν τὰς ψευθεῖς καθ' ἡμῶν διαβολὰς ἐπὶ τὰς τῶν ἡμιδολῶν κεφαλὰς ἀπεπέμψασθε, μὴ δόντες αὐταῖς εἰσοδὸν ἐπὶ τὰς καρδίας ὑμῶν. Καὶ οἶδα καὶ πιστεύω ἐν Κυρίῳ, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν οὐρανοῖς (41), καὶ ἐπὶ τῇ πράξει ταύτῃ. Ἐλοίασθε γὰρ τοῦτο σοφῶς παρ' ἑαυτοῖς, ὃ καὶ ἔστι κατ' ἀλήθειαν, ὅτι οἱ ἀνταποδιδόντες μοι πονηρὰ ἢ καλῶν (42), καὶ μῖσος ἀντὶ τῆς ἀγαπήσεώς μου ἦς εἰς αὐτοὺς, διαβάλλουσι με νῦν ἐπ' ἐκεῖνοις, εἰς αὐτοὺς εὐρίσκονται ἐγγράφους (43) ὁμολογίας ἐκ ἡμέμων.

2. Καὶ οὐ μόνον εἰς ταύτην ἐνέπεσον τὴν ἐναντίωσιν, ἴδια ἐγγράφα ὑμῖν ἀντὶ κατηγορίας προφέροντες (44), ἀλλ' ὅτι καὶ καμψήφῃ (45) παρὰ τῶν νεελθόντων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καθαιρεθέντων, οὐκ ἐδέξαντο τὴν καθαιρεσὶν αὐτῶν, σύνοδον θεοσπόντων προσαγορεύοντες, καὶ μὴ καταδεχόμενοι πᾶσκόπους αὐτοὺς λέγειν, ἵνα καὶ τὴν κατ' αὐτῶν ἐνεκρίθωσαν ψήφον κυρώσουσι. Καὶ τὴν αὐτίαν προετίθεισαν τοῦ μὴ εἶναι αὐτοὺς ἐπισκόπους, διότι ἰρίσεως, φησὶ, πονηρὰς προεστήκασιν. Ταῦτα δὲ

* Psal. cxxiii, 5.

(36) Εὐαγγελιστοῖς. Coisl. primus εὐαγγελιστοῖς, tum eadem manu additur γρ. Θεοσπονδοῖς, scriptum inventum, Thysianis. Codex Medicæus Εὐασινοῖς, Regius secundus Εὐδοσινοῖς.

(37) Περιεχόντων. Ita sex mss. codices. Editi περιεχόντων. Ibidem duo recentiores mss. φροντίαι ἡμῶν, gravibus curis.

(38) Ἐν ᾗ. Præpositio addita ex codicibus Med., Coisl. primo et tribus aliis. Deest hæc epistola in codice Harlezano. Ibidem Regius secundus et Coisl. secundus καυχᾶσθαι, et gloriemini. Paulo post iidem codices habent δυσέμετρον, pro eo quod erat in litis δυσάρεστον.

(39) Τῶν καιρῶν. Vaticanus codex, Coisl. secundus et Reg. secundus τοῦ καιροῦ.

(40) Ἀλλ' ἀκεραία. Hæc desunt in Coisl. primo uno ex tribus Regiis. Non multo post Medicæus dicit καὶ δοτὴν Κύριος.

1. Etsi magnus numerus detinentium nos negotiorum, sollicitudinibusque infinitis occupatur noster animus, nunquam tamen e memoria nostra projecimus vestræ charitatis curam, precantes Deum nostrum ut permaneat in fide, in qua statis et gloriamini in spe gloriæ Dei. Nam revera difficile jam inventu ac prorsus rarum, Ecclesia sincera, nihil ex temporum difficultate læsa, sed integram et inoffensam servans apostolicam doctrinam, qualem vestram ostendit his temporibus Ecclesiam qui manifestos in singulis generationibus facit eos, qui ipsius vocatione digni sunt. Ac det vobis Dominus bona Jerusalem supernæ, pro eo quod falsas contra nos calumnias in mentientium capita rejecistis, minime dantes eis aditum in corda vestra. Et scio et persuasum habeo in Domino, mercedem vestram copiosam esse in cælis, vel ob hanc actionem. Illud enim considerastis sapienter apud vos, quod quidem et veritati consentaneum, eos qui retribuunt mihi mala pro bonis et odium pro mea in illos dilectione*, calumnias mihi nunc ob ea struere, quæ ipsi reperiuntur scriptis confessionibus comprobasse.

2. Neque in hanc solam inciderunt repugnantiæ, ut propria scripta nobis criminis loco objicerent, sed etiam omnibus suffragiis ab iis, qui convenere Constantinopolim, depositi, illorum de depositione decretum non receperunt, synodum impiorum appellantes, nec dignati episcopos illos appellare, ne latam contra se sententiam confirmarent. Et causam adjecerunt, cur non essent episcopi: eo quod hæresis, aiebant, nefariæ essent signiferi. Hæc autem evenerunt ante decem et

(41) Πολὺς ἐν, etc. Medicæus cum quinque aliis πολὺς ἐν τῇ πράξει ταύτῃ, cæteris omissis. Coisl. nianus primus consentit cum editis. Non multo post quatuor codices non vetustissimi ἀνταποδόντες.

(42) Καλῶν. Ita Coisl. primus et Med. cum uno ex Regiis. Editi ἀγαθῶν.

(43) Ἐγγράφους. Hic locus illustratur ex epistola 244, n. 5, ubi Basilium miratur, cur bilem Eustathii adeo moverit ob postulatam ab eo fidei Nicænae confessionem; cum ejusdem fidei confessio Romæ servetur Eustathii manu scripta, a quo etiam synodo Tyanensi oblata est.

(44) Προφέροντες. Ita Coisl. primus et Med. cum tribus aliis. Editi προσφέροντες.

(45) Καμψήφῃ. Vaticanus codex καμψήφῃ. Paulo post multa desunt in Coisl. primo et tribus aliis, in quibus legitur ἐπισκόπους, διότι ἀίρίσεως. Alias LXXII. Scripta anno 376.

septem non exactos annos. Erant autem duces eorum, qui illos deposuere, Eudoxius, Evippius, Georgius, Acacius et alii vobis ignoti. Qui vero nunc in Ecclesiis dominantur, eorum 387 successores sunt, alii illorum loco ordinati, alii ab ipsis constituti.

3. Nunc igitur qui nos pravæ doctrinæ nomine incusant, dicant nobis, quomodo hæretici quidem fuerint ii, quorum decretum de depositione non receperunt? quomodo verò orthodoxi isti, qui ab illis constituti sunt, et eandem sententiam ac patres sui conservant? Nam si orthodoxus Evippius, quomodo non laicus Eustathius, qui ab eo depositus est? Sin autem ille hæreticus, quomodo nunc communicator Eustathii, qui ejus manu ordinatus est? Sed hi sunt ludi, quos contra Ecclesias Dei ludunt; ad suam utilitatem et accusare homines et rursus commendare aggredientes. Basilidis Paphlagonis altaria evertit transiens per Paphlagoniam Eustathius, ac in propriis mensis sacrificavit: et nunc supplex est Basilidi, ut recipiatur. Segregavit Elpidium religiosissimum fratrem ob illius cum Amasiensibus conjunctionem: et nunc supplex est Amasiensibus, quærens eorum conjunctionem. Illius autem adversus Evippium prædicationes et vos ipsi scitis quam essent horrendæ. Et nunc qui Evippii sententiam tenent, eos laudibus ob rectam doctrinam extollit, modo ut ad illius restitutionis studium, operam navent. Nos autem traducimur, non quia mali quidquam admittimus, sed quia id existinavit sibi laudem conciliaturum apud Antiochenos. Quos autem anno præterito ex Galatia accersivere, ut idoneos, per quos liberam episcopa-

ἐγένετο (46) πρὸ δέκα καὶ ἑπτὰ οὐχ ὅλων ἐτῶν. Ἦσαν δὲ οἱ ἐξάρχοντες τῶν καθελόντων αὐτοὺς, Εὐδόκιμος, Εὐίππιος, Γεώργιος, Ἀκάκιος, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ὑμῖν (47) ἀγνοουμένων. Οἱ δὲ νῦν κρατοῦντες (48) τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐκείνων εἰσι διάδοχοι· οἱ μὲν, ἀπὸ αὐτῶν χειροτονηθέντες, οἱ δὲ, ἐπὶ ἐκείνων αὐτῶν προαχθέντες.

3. Νῦν οὖν οἱ ἡμῖν τὴν κακοδοξίαν ἐγκαλοῦντες εἰπάτωσαν ἡμῖν, πῶς μὲν αἰρετικοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι, ὧν τὴν καθάρσειν οὐκ ἐδέξαντο; πῶς δὲ ὀρθόδοξοι οὗτοι οἱ παρ' ἐκείνων προαχθέντες; καὶ τὸ αὐτὸ φρόνημα τοῖς πατέραςιν αὐτῶν διασώζοντες; Εἰ μὲν γὰρ ὀρθόδοξος Εὐίππιος, πῶς οὐχὶ λαϊκὸς Εὐστάθιος, ὁ παρ' ἐκείνου καθηρημένος; εἰ δὲ αἰρετικὸς ἐκεῖνος, πῶς κοινωνικὸς Εὐστάθιος νῦν (49), ὁ δὲ ἐπὶ ἐκείνου χειρὸς προαχθεὶς; Ἄλλὰ παύσαι αὐτῶν, κατὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ παιζόμεναι, πρὸς τὸ ἑαυτῶν (50) συμφέρον, καὶ διαβάλλειν ἀνθρώπους, καὶ πάλιν συνιστᾶν ἐπιχειροῦντων. Τὰ Βασιλεῖον τοῦ Παφλαγόνος θυσιαστήρια ἀνέτρεψε (51) παρὶν τὴν Παφλαγονίαν Εὐστάθιος, καὶ ἐπὶ ἰδίῳ τραπέζῳ ἐλειτούργει· καὶ νῦν ἰκέτης ἐστὶ Βασιλεῖου, ὥστε δεχθῆναι. Ἀφώρως τὸν εὐλαβέστατον ἀδελφὸν Ἐλπίδιον διὰ τὴν πρὸς τοὺς ἐν Ἀμασίᾳ συνάφειαν· καὶ νῦν ἰκέτης τῶν Ἀμασέων (52), ἐπιζητῶν αὐτῶν τὴν συνάφειαν. Τὰ κατὰ Εὐίππιον κηρύγματα (53) καὶ ὅμοια αὐτοῖς ἐπίστασθε ὅπως ἦν φρικτά. Καὶ νῦν τοὺς τὰ ἐκείνου φρονούντας ἐπὶ ὀρθότητι ἀποσεμνύνει, μόνον ἂν εἰς τὴν τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ σπουδῆν συνεργήσωιν. Ἡμεῖς δὲ διαβαλλόμεθα (54). οὐκ ἐπειδὴ ἡμεῖς ἀδικοῦμέν τι, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἐνόμισαν εἰδοκίμησιν αὐτῶν φέρειν παρὰ τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ. Οὐδὲ πέρυσιν ἐκ τῆς Γαλατίας μετεστεφανῶντο, ὡς ἐκ αὐτῶν δυνάμενοι τὴν παρῆρσιαν τῆς ἐπισκοπῆς ἐπι-

(46) Ἐγένετο. Ita Medicæus codex cum alio. Editi ἐγένοντο.

(47) Ἰμῖν. Sic Med. et Coisl. primus cum uno ex Regiis, melius quam editi ἡμῖν.

(48) Νῦν κρατοῦντες. Hæc verba sic reddi possent, qui nunc Ecclesias regunt. Sed credo Basilium respicere ad violentam illam Arianorum dominationem, qui per fas et nefas episcopatus invadebant. Hinc in epist. 244 *δυναστεῖαν*, dominationem vocat episcopalem illorum dignitatem. Ait in epist. 223 Eustathium captare gratiam eorum, qui nunc dominantur, τῶν νῦν κρατούντων, Euzoium designans. Demonstrat in epist. 243, n. 4, Arianos omnia ecclesiastica munia in suam potestatem ac ditionem redigere conari.

(49) Κοινωνικὸς Εὐστάθιος νῦν. Sic codices nostri mss. summo consensu. Editi κοινωνικὸς Εὐστάθιος ἦν.

(50) Ἐαυτῶν. Ita Coisl. primus et Med. cum uno ex Regiis. Editi αὐτῶν.

(51) Ἀνέτρεψε. Sic Coisl. primus et Med. cum tribus aliis. Editi ἀνέστρεψε. Ibidem Med. παρὶν.

(52) Τῶν Ἀμασέων. Amasiensium nomine intelligit Basilium, non cives Amasiæ, sed hujus urbis episcopum. Non enim populis supplicabat Eustathius, sed episcopis, quorum gratiam ambiebat ut episcopatum retineret. Sed paulo post his verbis, πρὸς τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ, Euzoium designat Basilus. In epistola 244 Nicopolitanos vocat Theodotum Nicopolis episcopum, Sebastenos in epist. 129 Eustathium Sebastenum. Huc accedit, quod Amasia

civitas erat catholicæ fidei retinentissima, etiam sub Ariano episcopo, quem, pulso Eulalio, Ariani intruserant. Hunc hominem sic aversata est civitas, ut rediens Eulalio post pacem mortuo Valente concessam, non plures ex tota urbe, quam quinquaginta homines, cum hæretico communicantes inveniret. Hæc discimus ex Sozomeno, lib. vii, cap. 2. Quare Elpidii cum Amasiensibus civibus communicatio reprehendi non poterat: sola cum episcopo urbis communicatio causam Eustathio potuit afferre.

(53) Κηρύγματα. Videntur indicari celeberrimæ illæ Eustathii litteræ, in quibus cum Eudoxium ejusque gregales acerrime exagitaret, ut est in epist. 226, Evippium præcipue videtur aceto perfudisse. Illa enim κηρύγματα sive prædicationes distingui debent a concione, quam Eustathius habuisse dicitur in epist. 244. In ea enim non videtur tam vehementer in hæreticos invectus fuisse: sed suum ipse peccatum plorabat, quod compositæ ab illis formulæ subscripsisset. At in celeberrimis litteris, quas ad omnes fraternalitates misit, eos, a quibus depositus fuerat, negabat episcopos esse, ut pote hæreticos, eorumque communionem, ut perniciem animarum, fugiendam docebat. Refertur ergo ad has litteras horrendæ in Evippium prædicationes.

(54) Διαβαλλόμεθα. Editi, excepta Paris. editione 2, præmittunt ἐν, quæ conjunctio melius deest in Coisl. primo et duobus aliis. Paulo post addimus vocem εἰδοκίμησιν ex septem mss

λαβεῖν, τοιοῦτοί εἰσιν, οὓς ἴσασι μὲν καὶ οἱ (55) πρὸς ἄλλον συγγεγονότες αὐτοῖς. Ἔμοι δὲ μὴ παράσχοι ὁ Κύριος τοσαύτην σχολήν ποτε, ὥστε τὰς ἐκείνων πράξεις ἀπαριθμεῖσθαι (56). Πλήν ἄλλ' ὑπὸ δουροφόροις τοῖς τιμωτάτοις αὐτῶν καὶ συμμύσταις παραπεμφθέντες, διεξήλθον μὲν διὰ πάσης αὐτῶν τῆς χώρας τὰς τῶν ἐπισκόπων τιμὰς καὶ θεραπείας ἔχοντες· εἰσῆχθησαν δὲ περιφανῶς εἰς τὴν πόλιν ἐκκλησιασάντες μετὰ αὐθεντίας. Παρεδόθη γὰρ αὐτοῖς ὁ λαὸς, παρεδόθη τὸ θυσιαστήριον. Οὐ, ἐπειδὴ (57) μέχρι Νικοπόλεως προελθόντες οὐδὲν ἰδύνθησαν, ὧν ἐπηγγείλαντο διαπράξασθαι, πῶς ἐπανήλθον, καὶ πῶς ὤφθησαν κατὰ τὴν ἐπάνοδον, ἴσασι οἱ παρόντες. Οὕτως αἰεὶ πρὸς τὸ ἐαυτῶν συμφέρον πάντα ποιοῦντες φιλῶνται. Εἰ δὲ λέγουσιν, ὅτι μετενόησαν, δειζάτωσαν εἰτὼν ἔγραψον τὴν μετάνοιαν, καὶ ἀναθεματισμὸν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πίστεως, καὶ χωρισμὸν τῶν αἰρετικῶν, καὶ μὴ ἐξαπατάτωσαν τοὺς ἀκεραιότερους. Καὶ τὰ μὲν ἐκείνων τοιαῦτα.

4. Ἡμεῖς δὲ, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, μικροὶ μὲν καὶ ταπεινοί, οἱ αὐτοὶ δὲ αἰεὶ τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι, οὐδέποτε ταῖς μεταβολαῖς τῶν πραγμάτων συνδιετέθημεν. Πίστις παρ' ἡμῖν οὐκ ἄλλη μὲν ἐν Σελευκείᾳ, ἄλλη δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἄλλη ἐν Ζήλοις, καὶ ἐν Λαμψάκῳ ἄλλη, καὶ ἐπὶ Ῥώμης (58) ἕτέρα· καὶ ἡ νῦν περιφερομένη οὐ διάφορος παρὰ τὰς προτέρας, ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ αἰεὶ (59). Ὡς γὰρ παρελάβομεν παρὰ τοῦ Κυρίου, οὕτω βαπτίζομεθα· ὡς βαπτίζομεθα, οὕτω πιστεύομεν· ὡς πιστεύομεν, οὕτω καὶ δοξολογοῦμεν· οὐτὲ χωρίζοντες Πατρός καὶ Υἱοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, οὐτε προτιθέντες Πατρός, ἢ πρεσβύτερον εἶναι τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα λέγοντες· ὡς αἱ τῶν βλασφημιῶν γλῶσσαι κατασκευάζουσι. Τίς γὰρ οὕτω τολμηρὸς, ὅς, τὴν (60) Δεσποτικὴν παρωσάμενος νομοθεσίαν, ἰδίαν τολμᾷ τοῖς ὀνόμασι τάξιν ἐπινοεῖν; Ἄλλ' οὕτε κτιστὸν λέγομεν τὸ Πνεῦμα, τὸ μετὰ Πατρός καὶ Υἱοῦ τεταγμένον· οὕτε δουλικὸν τολμῶμεν εἶπεν τὸ ἡγεμονικόν. Καὶ ὑμᾶς παρακαλοῦμεν μνησθῆναι τῆς τοῦ Κυρίου ἀπειλῆς, τοῦ εἰπόντος, *Pāca āmartia kai blasphemia āpethēsetai tois anthrōpōis· ἡ δὲ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημία οὐκ ἀpethēsetai, οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶρι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι*· φυλάξατε (61) ἐαυτοῦς τῶν διαβερωῶν κατὰ τοῦ Πνεύματος διδαγμάτων. Στήκατε ἐν τῇ πίστει, περιβλέψατε εἰς τὴν οἰκουμένην, καὶ ᾄετε, ὅτι μικρόν ἐστι τοῦτο τὸ μέρος τὸ νεοσηκός· ἡ δὲ λοιπὴ πᾶσα Ἐκκλησία, ἡ ἀπὸ περάτων εἰς πέρατα δεξαμένη τὸ Εὐαγγέλιον, ἐπὶ τῆς ὑγιούς

A tus possessionem recipere, hi tales sunt, quales sciunt qui vel paululum cum illis versati sunt. Mihi vero nunquam largiatur Dominus tantum otii, ut illorum actiones enumerem. Sed tamen eorum quibus illi plurimum honoris et fidei habent, satellitio stipati, peragrarunt omnem illorum regionem, episcoporum honoribus et officiis ornati. Introducti autem sunt perhonorifice in urbem, concionem habentes summa cum potestate. Traditus enim est illis populus, traditum altare. Hi Nicopolim usque progressi, cum nihil potuissent eorum quæ promiserant perlicere, quomodo redierint, qualesque in redeundo visi sint, norunt qui adfuerunt. Ita semper proprii compendii causa omnia facere deprehenduntur. Quod si dicant eos B respuisse, demonstrant scripto consignatam eorum poenitentiam, 388 et anathematismum fidei Constantinopolitanae et secessionem ab hæreticis, nec decipiant simpliciores. Atque illorum quidem res sic se habent.

4. Nos autem, dilecti fratres, parvi quidem et humiles sumus, semper tamen iidem Dei gratia, nec unquam cum rebus immutati sumus. Fides apud nos, non alia Seleuciæ, alia Constantinopoli, alia Zelis, et Lampsaci alia, et Romæ alia: nec quæ nunc circumfertur, a prioribus diversa, sed una et eadem semper. Quemadmodum enim accepimus a Domino, sic baptizamur; quemadmodum baptizamur, sic credimus; quemadmodum credimus, sic et glorificamus; neque separantes a Patre et Filio Spiritum sanctum, neque præferentes Patri, aut antiquiorem Filio Spiritum dicentes, ut maledicentium linguæ conflungunt. Quis enim adeo temerarius Dominicam reprobans institutionem, nominibus proprium audeat ordinem excogitare? Sed nec creatum dicimus Spiritum, qui cum Patre et Filio conjunctus est, nec servilem audemus dicere eum, qui principalis est⁷⁷. Ac vos adhortamur ut memores minarum Domini, qui dixit: *Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus: blasphemia autem in Spiritum sanctum non remittetur, neque in hoc sæculo, neque in futuro*⁷⁸, caveatis a pernicioso contra Spiritum doctrinis. State in fide⁷⁹, circumspicite orbem terrarum, et videte exiguum esse hanc partem, quæ morbo laborat; reliquam autem Ecclesiam, quæ a terminis usque ad terminos Evangelium suscepit, in sana hac versari et incorrupta doctrina. Quorum et nos precamur, ne excidamus communionem, partemque vobiscum habea-

⁷⁷ Psal. l., 14. ⁷⁸ Matth. xii, 31, 32. ⁷⁹ I Cor. xvi, 13.

(55) Καὶ ol. Conjunctio addita ex Coisl. primo et Med. et uno ex Regiis.

(56) Ἀπαριθμεῖσθαι. Medicæus ἀπαριθμεῖσθαι. Mox Vaticanus τιμωτάτοις αὐτῶν.

(57) Ἐπειδὴ. Sic Med. et Coisl. primus cum uno ex Regiis. Editi ἐπει. Infra eosdem codices secuti mutavimus quod erat in editis, αἰεὶ μένοντι οἱ αὐτοί.

(58) Ἐπὶ Ῥώμης. Sic Med., Vat. et unus ex Regiis. Editi ἐπὶ Ῥώμη. Coisl. uterque ἐπὶ Ῥώμην. Mox deest negatio ante διάφορος in Coisl. utroque,

Vat. et duobus Regiis.

(59) Ἡ αὐτὴ δα. Postrema vox addita ex Coisl. primo, Med. et uno ex Regiis. Paulo post plures codices ἀπὸ τοῦ Κυρίου.

(60) Ὅς, τὴν. Sic mss. summo consensu. Editi ὡς τὴν.

(61) Φυλάξατε. Editi addunt οὖν, quod deest in sex mss. Legendum videtur φυλάξα, ἐαυτοῦς. Mox Coisl. primus cum uno ex Regiis περιβλέψασθε.

mus in justo Domini nostri Jesu Christi die, cum **A** ἐστί ταύτης καὶ ἀδιαστρόφου διδασκαλίας. Ἐν καὶ veniet unicuique nostrum secundum opera sua daturus. ἡμεῖς εὐχόμεθα τῆς κοινωνίας μὴ ἐκπεσεῖν, καὶ ὑμῖν (69) συνευγόμεθα τὴν μερίδα λαβεῖν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῇ δικαίᾳ, ὅταν ἔλθῃ δοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν αὐτοῦ.

EPISTOLA CCLII*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝΒ.

Invitat Basilius Ecclesiae suae nomine, ut consuetudinem veniendi ad diem festum sancti Euppsychii redintegret.

Ponticæ diœcesis episcopis.

Martyrum honores omnibus quidem in Dominum sperantibus, summo studio esse debent; sed præcipue vobis virtutis cultoribus, qui vestra erga claros ac celebres conservos voluntatis propensione amorem in communem Dominum ostenditis: et maxime, quod aliquid affinitatis habeat accurata vivendi ratio cum iis qui per animi fortitudinem consummati sunt. Cum igitur celeberrimi sint martyres Euppsychius et Damas eorumque chorus, quorum memoria quotannis ab urbe nostra et tota vicinia celebratur, admonet vos, proprium suum decus, Ecclesia, ac nostra **389** voce adhortatur; ut antiquam resumatis visitandi consuetudinem. Itaque ut magno quæstu vobis proposito in plebe quæ a vobis ædificari cupit, atque ut præmiis honori martyrum repositis, ita nostram suscipite adhortationem et huic annuite petitioni, magnum nobis beneficium non multo labore tribuentes.

Ἐπισκόποις τῆς Ποντικῆς (65) διοικήσεως.

Μαρτύρων τιμὰ πᾶσι μὲν περισπούδαστοι τοῖς ἐπὶ Κύριον ἠλπιχοῖσιν, ἐξαιρέτως δὲ ὑμῖν, τοῖς ἀρετῆς ἀντιποιοιμένοις, οἱ διὰ τῆς πρὸς τοὺς εὐδοκίμους τῶν ὁμοδούλων διαθέσεως τὴν πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην εὐνοίαν ἐπιδείκνυσθε. Ἄλλως τε καὶ διὰ τὴ συγγενὲς τι ἔχειν τὸν ἐν ἀκριθείᾳ βίον πρὸς τοὺς διὰ καρτερίας τελειωθέντας. Ἐπεὶ οὖν ἐπιστημότατοι μαρτύρων Εὐψύχιος καὶ Δάμας, καὶ ὁ περὶ αὐτοῦ χορὸς, ὧν ἡ μνήμη δι' ἔτους παρὰ τῆς πόλεως ἡμῶν καὶ τῆς περιουκίδος πάσης τελεῖται, ὑπομνησθεῖτε ὑμᾶς, τὸν ἴδιον ἑαυτῆς κόσμον, ἢ Ἐκκλησίαν, διὰ τῆς ἡμετέρας φωνῆς παρακαλοῦσα, τὴν ἀρχαίαν ἀπολαβεῖν τῆς ἐπισκέψεως ὑμῶν συνήθειαν (64). Ὡς οὖν ἐργασίας μεγάλης προκειμένης (65) ὑμῖν ἐν λαῷ ἐπιζητοῦντι τὴν παρ' ὑμῶν οἰκοδομήν, καὶ μισθὸν ἐν τῇ τιμῇ τῶν μαρτύρων ἀποκείμενον, δέξασθε ἡμῶν τὴν παράκλησιν, καὶ ἐπινεύσατε πρὸς τὴν χάριν μικροῦ πόνου μεγάλην ἡμῖν εὐεργεσίαν παρεχόμενοι (66).

EPISTOLA CCLIII*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝΓ.

Basilius ex his, quæ audient Antiocheni presbyteri a Sanctissimo, eorum sollicitudinem partim sedanaam esse, partim acuendam nuntiât.

Presbyteris Antiochiæ.

C

Πρεσβυτεροῖς Ἀντιοχείας.

Sollicitudinem, quam pro Dei Ecclesiis habetis, partim quidem sedabit desideratissimus ac religiosissimus frater noster Sanctissimus presbyter, totius Occidentis erga nos amorem ac studium exponens; partim vero exsuscitabit ac magis exacuet, quantum studii res præsentēs requirant, clare vobis per se ipse demonstrans. Nam omnes alii veluti ex dimidio nuntlaverunt nobis et sententias Occidentalium, et rerum statum: ipse vero, cum idoneus sit qui et hominum consilia perspiciat, et rerum statum accurate investiget; narrabit vobis omnia, ac bonum vestrum studium ad omnia quæsi manu ducet. Quare materiam habetis congruentem eximio vestro proposito, quod semper vestra pro Dei Ecclesiis sollicitudine declarastis. **D** τολίκα ὑμῶν προαιρέσει ἢν ἀεὶ ἐν ταῖς ὑπὲρ τῶν

τὴν μέριμναν, ἣν ἔχετε ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, ἐν μέρει μὲν διαναπαύσει ὁ ποθεινότατος καὶ εὐλαβέστατος ἡμῶν ἀδελφὸς Σαγκτισσῖμος ὁ συμπρεσβύτερος, διηγησάμενος πάσης τῆς δύσεως τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην τε καὶ διάθεσιν· ἐν μέρει δὲ καὶ διαναστήσει καὶ πλέονι παροξυνεῖ, ὅσην σπουδὴν ἐπιζητεῖ τὰ παρόντα πράγματα, ἐναργῶς ὑμῖν δι' ἑαυτοῦ παραστήσας. Καὶ γὰρ τῶν μὲν ἄλλων ἕκαστος, ὥσπερ ἐξ ἡμῶν, ἡμῖν ἀπήγγειλε (67) καὶ τὰς γνώμας τῶν ἐκάστη ἀνδρῶν, καὶ τὴν κινήσασιν τῶν πραγμάτων· αὐτὸς δὲ, ἰκανὸς ὢν καὶ προαιρέσει ἀνδρῶν καταμαθεῖν, καὶ κατάστασιν πραγμάτων ἀκριβῶς διερευνησασθαι, πάντα ὑμῖν ἔρει, καὶ πρὸς πάντα χειραγωγῆσει τὴν ἀγαπῆν σπουδῆν ὑμῶν. Ὡστε ἔχετε (68) ὕλην πρέπουσαν τῇ Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ μερίμναις εἰδείξαι.

* Alias CCXCI. Scripta anno 376.

** Alias CXCI. Scripta anno 376.

(62) Καὶ ὑμῖν. Sic mss. septem. Editi καὶ ἡμῖν. Sub finem editi δοῦναι ἡμῖν. Postrema vox melius deesse visa est in Coisl. primo et uno ex Regiis. Editio Paris. 2 habet ἡμῶν. Ibidem duo codices recentiores κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

(65) Τῆς Ποντικῆς. Deest ea vox in cod. Harl. — Vide Addenda.

(64) Ἑμῶν συνήθειαν. Ita Harl. et Coisl. primus

cum tribus aliis. Editi ἡμῶν referendo ad ἐπισκῶν φεως, visitandi nostri consuetudinem.

(65) Προκειμένης. Ita Harl. et plures alii. Editi προσκειμένης.

(66) Παρεχόμενοι. Coisl. et alii nonnulli παρεχομένην.

(67) Ἀπήγγειλε. Ita sex codices mss. Editi ἀνήγγειλεν.

(68) Ἐχετε. Sic Harl., Clarom., Bigot. alter, Regius uterque, Coisl. secundus. Editi ἔχειν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΝΑ΄.

EPISTOLA CCLIV.

Salutat per Sanctissimum, sequæ ejus precibus commendat.

Πελαγίω (69), ἐπισκόπῳ Λαοδικείας Συρίας. A

Pelagio, episcopo Laodiceæ Syriæ.

Παράσχοι ὁ Κύριός ποτε καὶ αὐτῷ μοι εἰς ὄψιν εἶθεῖν τῇ ἀληθινῇ σου θεοσεβείᾳ, καὶ ὅσα ἐνελίπομεν τῷ γράμματι, ταῦτα ἀναπληρῶσαι ἡμᾶς τῇ παρουσίᾳ. Ὅψὲ γάρ τοῦ γράφειν ἠρξάμεθα, καὶ πολλὴ ἡμῖν (70) τῆς ἀπολογίας χρεῖα. Ἐπειδὴ δὲ πάρεστιν ὁ ποθεινότητος καὶ εὐλαβέστατος ἀδελφός Σαγκτισσιμος ὁ συμπρεσβύτερος, αὐτὸς πάντα διηγῆσθαι σοι, τὰ τε ἡμέτερα (71) καὶ τὰ ἀπὸ τῆς Δύσεως. Καὶ ἐπ' ἐκείνους μὲν εὐφρανεῖ· τὰς δὲ ἡμᾶς κατασχούσας ταραχὰς εἰπὼν, ἰσως προσθήσει τινὰ λύπην καὶ φροντίδα τοῖς ἤδη ἐναποκειμένοις τῇ ἀγαθῇ σου καρδίᾳ. Οὐ μὴν ἄχρηστον τὸ λυπεῖσθαι ὑμᾶς τοὺς δυναμένους δυσωπεῖν τὸν Κύριον. Εἰς δέον γάρ ἡμῖν ἀποθήσεται ἡ ὑμέτερα μέριμνα· καὶ οἶδα ὅτι τευζόμεθα τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ (72) ἀντιλήψεως, ἔχοντες τὴν παρὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν συνεργίαν. Ἐὸν δὲ συνεύξη ἡμῖν ἀπαλλαγῆν τῶν φροντιδῶν, καὶ προσθήκη τινὰ τῇ δυνάμει τοῦ σώματος ἡμῶν αἰτήσῃ, κατευδώσει (73) ἡμᾶς ὁ Κύριος πρὸς τὸ τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῖν ἐκπληρωθῆναι, καὶ εἰς ὄψιν εἶθεῖν τῇ κοσμιότητι σου (74).

R

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΝΕ΄.

390 EPISTOLA CCLV.

Honorifica saluatio per Sanctissimum ab Occidente redeuntem.

Βίτῳ (75), ἐπισκόπῳ Καρβῶν.

Vito, Carrhorum episcopo.

Ἐἴθε ἦν μοι δυνατὸν καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐπιστέλλειν τῇ εὐλαβείᾳ σου. Ἄφ' οὗ γάρ εἰς πείραν ἦλθον τῆς ἀγάπης σου, πολὺν ἔχω τὸν πόθον μέλιστα μὲν τοῦ συνδιαγίνειν σοι, εἰ δὲ μὴ, ἐπιστέλλειν γούν καὶ δέχεσθαι γράμματα, ἵνα ἔχω καὶ σημαίνειν τὰ κατ' ἐμαυτὸν, καὶ μανθάνειν τὰ περὶ τῆς διαθεσεώς σου. Ἐπειδὴ (76) δὲ οὐχ ὅσα βουλόμεθα ὑπάρχει ἡμῖν, ἀλλ' ὅσα ὁ Κύριος δίδωσι, ταῦτα ὀφειλομένους δέχεσθαι μετ' εὐχαριστίας· ἡ εὐχαριστήσαμεν τῷ ἁγίῳ Θεῷ παρασχομένῳ ἡμῖν ὑπόθεσιν γραμμάτων πρὸς τὴν εὐλαβειάν σου, τὴν ἀφίξιν τοῦ ποθεινοτάτου καὶ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ ἡμῶν Σαγκτισσίου τοῦ συμπρεσβυτέρου· ὃς, πολὺν ὑποστάς ἐν τῇ ὁδοπορίᾳ τὸν κόπον (77), πάντα διηγῆσθαι σοι μετ' ἀκριβείας ὅσα κατέλαβεν ἐν τῇ δύσει. Ὑπὲρ ὧν καὶ εὐχαριστεῖν ὀφειλομένον τῷ Κυρίῳ, καὶ προσκυνεῖν αὐτὸν. ἵνα δῶ καὶ ἡμῖν τὴν αὐτὴν εἰρήνην, καὶ ἀπολάβωμεν ἀλλήλους μετ' ἐλευθερίας. Πᾶσαν τὴν ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα ἀσπασαί παρ' ἡμῶν.

C

(69) *Πελαγίω*. Consentium cum editis in hoc titulo codices antiquissimi. Coisl. secundus et Reg. secundus *Πελαγίω Λαοδικείας*. Reg. primus *Πελαγίω ἐπισκόπῳ*.

(70) *Πολλὴ ἡμῖν*. Sic Coisl. primus et Med., quod melius visum est quam vulgata scriptura πολλῆς ἡμῖν. Quanquam tota res parvi momenti, nec magni discrimen.

(71) *Ἡμέτερα*. Editi addunt τὰ παρεθέντα, sed hæc desunt in septem mss.

(72) *Παρὰ τοῦ Θεοῦ*. Ita Harl. cum tribus aliis. Legitur in Medicæo et Coisl. primo τῆς παρ' αὐτοῦ ἀντιλήψεως.

(73) *Αἰτήσῃ, κατευδώσει*. Ita novem mss. co-

D dices. Editi αἰτήσεις, ἵνα κατευδώσῃ.

(74) *Τῇ κοσμιότητι σου*. Pronomen deerat in editione 1 Paris. Legitur in Medicæo et Coisl. primo τῆς κοσμιότητός σου.

(75) *Βίτῳ*. Cod. Clarom. Τίτῳ, et ad marginem Βίτῳ. Codex Medicæus Βίτῳ. Ibidem editi Καρῶν. Harl., Regius uterque, Coisl. secundus et Bigot. alter habent Καρβῶν.

(76) *Ἐπειδὴ*. Ita Harl., Coisl. uterque et alii nonnulli. Editi ἐπεὶ.

(77) *Κόπον*. Coisl. primus et Med. κίνδυνον, periculum.

* Alias CCCXI Scripta anno 376.

** Alias CCCXIV. Scripta anno 376.

EPISTOLA CCLVI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝΓ΄.

Cum audisset Basilius monachorum cedes ab Arianis igne succensas, futurum sperabat ut ad se in cœmnis confugerent. Sed cum id eis in mentem non venisset, saltem ad eos hortandi causa scribere cupiebat. Tandem hoc eis exhibet officium, oblata facultate Sanctissimi presbyteri, eosque consolatur spe futuræ mercedis, et ut pro Ecclesia orari adhortatur.

Desideratissimis et religiosissimis fratribus comprehensyteris Acacio, Aetio, Paulo, et Silvano, et Silvino et Lucio diaconis et cæteris fratribus monachis, Basilius episcopus.

Ego cum audissem vehementem illam persecutionem quæ in vos excitata est, et statim post Pascha eos, qui ad judicia et pugnas jejunarunt¹, vestris tabernaculis supervenientes, igni tradidisse labores vestros, vobis quidem domicilium in cœlis non manufactum præparantes, sibi vero ignis thesaurum comparantes, quo ad vobis nocendum usi sunt; ingemui ex hoc eventû, non vestri, fratres, commiserescens, absit! sed eorum qui ita sunt a malitia absorpti, ut eo usque nequitiam suam extenderint. Futurum autem exspectabam, ut confestim ad paratum perflugium, humilitatem nostram, omnes accurreretis; sperabamque daturum mihi Dominum ex vestro complexu respirationem a continuis doloribus, meque præclarum illum sudorem, quem pro veritate stillatis, hoc inertis corpore excipientem, præmiorum, quæ vobis a veritatis iudice reposita sunt, in partem aliquam venturum. Sed quia id vobis ne in mentem quidem venit, nec quidquam a nobis exspectastis solatii, cupiebam saltem frequentes ad vos **391** scribendi invenire occasiones, ut more eorum qui certantibus acclamant, ego etiam aliquid vobis per litteras ad boni vestri certaminis hortatum clamarem. Sed ne hoc quidem nobis facile fuit duas ob causas: primum, quod ubi degeretis ignorabam: deinde quod non multi hinc ad vos proficiscantur. Sed nunc Dominus adduxit nobis desideratissimum ac religiosissimum fratrem Sanctissimum et comprehensyterum, per quem et vestram charitatem saluto, et adhortor ut pro nobis precemini lætantes et exsultantes, quod merces vestra multa est in cœlis²: et quia ad Dominum loquendi habetis fiduciam, ne intermittatis noctu ac interdiu ad ipsum clamare, ut hæc Ecclesiarum sedeturprocella, plebi reddantur pastores, et Ecclesia ad suam ipsius dignitatem revertatur. Est enim mihi persuasum, si modo reperiatur vox, quæ Deum bonum flectat, non longe facturum illum miserationes suas, sed et nobis deinceps daturum

¹ Isa. LVIII, 4. ² Matth. v, 12.

Alias CC. Scripta anno 376.

(78) Συμπρεσβυτέρους. Sic mss. plerique. Editi πρεσβυτέρους.

(79) Καὶ Σιλουίνῳ. Hæc addita ex Coisl. primo, Val. et Clarom.

(80) Καταβαπτισθεῖσιν. Medicæus βαπτισθεῖσιν.

(81) Ἀνάπνευσιν. Harl. ἀναπνεῦσαι. Ibidem Coisl. secundus et Reg. secundus τῶν συνεχῶν ὀδυσμῶν.

Α Τοῖς ποθεινοτάτοις καὶ εὐλαβεστάτοις ἀδελφοῖς συμπρεσβυτέροις (78) Ἀχακίῳ, Ἀετίῳ, Παύλῳ καὶ Σιλουάνῳ, καὶ Σιλουίνῳ (79), καὶ Λουκίῳ διακόνῳ καὶ λοιποῖς μονάζουσιν ἀδελφοῖς, Βασίλειος ἐπίσκοπος.

Ἐγὼ, ἀκούσας τὸν βαρὺν ἐκεῖνον διωγμὸν ἐπαναστάνα ὑμῖν, καὶ ὅτι εὐθέως μετὰ τὸ Πάσχα οἱ εἰς κρίσεις καὶ μάχας νηστεύσαντες, ἐπελθόντες ὑμῶν ταῖς σκηναῖς, πυρὶ παρέδωκαν τοὺς πόνοους ὑμῶν, ὑμῖν μὲν τὴν ἐν οὐρανοῖς οἰκίαν τὴν ἀχειροποιήτων εὐτρεπίζοντες, ἑαυτοὺς δὲ τὸ πῦρ θησαυρίζοντες, ἢ εἰς τὴν καθ' ὑμῶν ἐχρήσαντο βλάβην, ἐστάναι μὲν ἐπὶ τῷ συμβάντι, οὐχ ὑμῖν συναλγῶν, ἀδελφοί, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ τοῖς οὕτω καταβαπτισθεῖσιν (80) ὑπὸ τῆς κακίας, ὥστε μέχρι τοσούτου τὴν ἑαυτῶν πονηρίαν ἐκτείνειν· προσεδόκησα δὲ εὐθέως

Β ἐφ' ἐτοίμην καταφυγὴν τὴν ἡμετέραν ταπεινώσει πάντας ὑμᾶς δραμεῖσθαι· καὶ ἐν ἐλπίδι εἶχον, ὅτι δώσει μοι ὁ Κύριος ἀνάπνευσιν (81) τῶν συνεχῶν ὀδυσμῶν ἐκ τοῦ περιπτύξασθαι ὑμᾶς, καὶ τὸν καλὸν ἰδρώτα, ὃν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας στάζειτε (82), ἢ ἀργῶ τοῦτω (83) σώματι ὑποδεξάμενος; ἔξειν τινα κοινωνίαν τῶν ἀποκειμένων ὑμῖν ἄθλων παρὰ τοῦ κριτοῦ τῆς ἀληθείας. Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῦτο μὲν οὐδ' εἰς ἔννοιαν ὑμῖν ἦλθεν, οὐδὲ προσεδόκησατέ τινα ἀνάπνευσιν ἔξειν παρ' ἡμῶν, ἐπεθύμου ὑποθέσεις γῶν εὐρίσκειν συνεχεῖς τῶν πρὸς ὑμᾶς γραμμάτων, ὡς ὡσπερ οἱ τοῖς ἀγωνιζομένοις ὑποφθεγγόμενοι, καὶ αὐτὸς τινα ὑμῖν διὰ γραμμάτων εἰς προτροπήν (84) τῆς ἀγαθῆς ὑμῶν ἀθλήσεως ἐνεβόησα. Ἐγένετο δὲ ἡμῖν οὐδὲ τοῦτο ῥᾶδιον διὰ δύο προφάσεις· μίαν μὲν, ὅτι οὐκ ᾔδειμεν ὅπου διάγετε (85)· ἑτέραν δὲ, ὅτι οὐδὲ πολλοὶ εἰσιν οἱ παρ' ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς ἀπίστοντες. Ἀλλὰ νῦν ὁ Κύριος ἤγαγεν ἡμῖν τὸν ποθεινότερον καὶ εὐλαβέστατον ἀδελφὸν Σαγκρεῖσιμον τὸν συμπρεσβύτερον, δι' οὗ καὶ προσφθεγγόμεθα ὑμῶν τὴν ἀγάπην, καὶ παρακαλοῦμεν προσεύεσθαι ὑμᾶς ὑπὲρ ἡμῶν, χαίροντας καὶ ἀγαλλιωμένους, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολλὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὡς ἔχοντες παρῆρσιαν πρὸς τὸν Κύριον, μὴ ἀνεῖναι νυκτὸς καὶ ἡμέρας βοῶντας πρὸς αὐτὸν, ὑπὲρ τοῦ παύεσθαι μὲν τὸν σάλον τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων (86), ἀποδοθῆναι δὲ τοῖς λαοῖς τοὺς ποιμένας, ἐπανελθεῖν δὲ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὸ οἰκεῖον αὐτῆς ἀξίωμα. Πέ-

Δ (82) Στάζειτε. Medicæus codex κάμνετε.

(83) Τοῦτω. Editi addunt ἑαυτοῦ, quod melius deest in codicibus Med. et Coisl. primo. Harl. σώματι τῷ ἑαυτοῦ.

(84) Εἰς προτροπήν. Harl. et Med. εἰς προκοπήν, ad boni vestri certaminis profectum.

(85) Διάγετε. Editi καὶ διάγετε. Abest ab omnibus mss. conjunctio.

(86) Τοῦτω. Coisl. uterque et Reg. secundus τοῦτων.

πισμαι γάρ, ὅτι, ἐὰν εὐρεθῆ φωνὴ δυσωπούσα **A** una cum tentatione exitum, ut ferre possimus². τὸν ἀγαθὸν Θεὸν (87), οὐκ εἰς μακρὰν ποιήσεις τὰ Omnes in Christo fratres verbis meis salutate. εἰλέη αὐτοῦ· ἀλλὰ παρέξει ἡμῖν λοιπὸν σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκθεσιν, τοῦ δύνασθαι (88) ὑπενεργεῖν. Πᾶσαν τὴν ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα ἀσπάσασθε ἐξ ἡμῶν (89).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΖ.

EPISTOLA CCLVII.

Oscendit etsi Christiani vocantur persecutores, non idcirco eorum qui vexantur mimis mercedem, sed etiam augeri. Hortatur, ut nec exiliis episcoporum, nec nonnullorum e clero perfidia, nec errantium multitudine moveantur.

Μοράζουσι (90) κατάπονηθεῖσιν ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν.

Ad monachos ab Arianis vexatos.

Ἄ κατ' ἐμαυτὸν ἐφθεγξάμην, ἀκούσας περὶ τοῦ πειρασμοῦ τοῦ ἐπαχθέντος ὑμῖν παρὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ, ταῦτα δὴ διὰ γράμματος ἀπαγγεῖλαι πρὸς ὑμᾶς καλῶς ἔχειν ἐνόμισα, ὅτι ἐν καιρῷ νομιζομένην εἰρηνεύεσθαι ἐκτίσασθε ἑαυτοῖς μακαρισμὸν, τὸν ὑπὲρ τῶν διωκομένων ἔνεκεν τοῦ ὀνόματος τοῦ **B** Χριστοῦ ἀποκείμενον. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ ὄνομα προσήγρηες καὶ ἦπιον περιέχεται τοῖς τὰ πονηρὰ ἐργαζομένοις, τοῦτο ἔνεκεν καὶ τὰ πράγματα νομίζειν χρὴ μὴ πολεμίῳ εἶναι. Καλεπώτερον γὰρ κρίνω ἐγὼ τὸν παρὰ τῶν ὁμοφύλων πόλεμον· διότι τοὺς μὲν προεκτερυγμένους ἐχθροὺς καὶ φυλάξασθαι ῥάδιον, τοῖς δὲ ἀναμειγμένοις ἡμῖν ἀνάγκη ἐκδότους εἶναι πρὸς πᾶσαν βλάβην· ὁ καὶ ὑμεῖς πεπνόθατε. Ἐδιδώχθησαν μὲν γὰρ καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν (91), ἀλλὰ παρὰ τῶν εἰδωλοατρούντων· καὶ διηρπάγη αὐτῶν ὁ βίος, καὶ οἰκοὶ ἀνετράπησαν, καὶ αὐτοὶ ἐφυγαδεύθησαν, παρὰ τῶν (92) φανερώς πολεμοῦντων ἡμῖν διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Οἱ δὲ νῦν ἀναφανέντες διώκται μισοῦσι μὲν ἡμᾶς οὐδὲν ἤττον ἢ ἐκεῖνοι, εἰς δὲ τὴν τῶν πολλῶν ἀπάτην τὸ τοῦ Χριστοῦ προβάλλονται ὄνομα **C**, ἵνα μὴδὲ τὴν ἐκ τῆς ὁμολογίας παραμυθίαν ἔχουσιν οἱ διωκόμενοι, τῶν πολλῶν καὶ ἀκρασιότερων ἀδικεῖσθαι μὲν ἡμᾶς ὁμολογούντων, εἰς μαρτύριον δὲ ἡμῖν τὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας θάνατον μὴ λογισομένων. Διόπερ ἐγὼ πέπεισμαι μείζονα ὑμῖν (93) ἢ τοῖς τότε μαρτυροῦσι τὸν παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ μισθὸν ἀποκεῖσθαι, εἴπερ ἐκεῖνοι καὶ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἀποδοχὴν ὁμολογουμένην εἶχον, καὶ τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ μισθὸν ἐξεδέχοντο, ὑμῖν δὲ (94) ἐπ' ἴσοις τοῖς κατορθώμασιν αἱ παρὰ τῶν λαῶν τιμαὶ οὐχ ὑπάρχουσιν· ὥστε εἰκὸς πολυπλάσιον ἀποκεῖσθαι ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῶν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας πόρων τὴν ἀντιμισθίαν.

² I Cor. x, 13.

(87) *Τὸν ἀγαθὸν Θεόν.* Deest postrema vox in **D** Medicæo et Coisl. primo. Reg. secundus et Coisl. secundus τὸν ἀγαθὸν Κύριον.

(88) *Τοῦ δύνασθαι.* Editi addunt ἡμᾶς, quod deest in sex mss., non tamen in Coisl. primo.

(89) *Ἐξ ἡμῶν.* Non male Harlæanus codex et Medicæus παρ' ἡμῶν. Sed in simili clausula sequentis epistolæ legitur ἐξ ἡμῶν omnibus codicibus consentientibus.

(90) *Μοράζουσι, etc.* Ita tres antiquissimi codices. Addunt Medicæus et Coisl. primus: Εὐθαλεστάτη πρὸς ὑπομονὴν παράκλησις καὶ σύγκρισις τοῦ τε ἀπὸ τῶν εἰδωλοατρῶν καὶ τοῦ ἀπὸ αἰρετικῶν ἐπαγομένου διωγμοῦ, καὶ ὅτι οὐ πλήθει ὀριστέον τὴν σωτηρίαν. *Præclarissima ad patientiam adhortatio, et comparatio persecutionis a simulacrorum cultori-*

Quæ mecum ipse sum locutus, audita tentatione, quæ vobis a Dei hostibus illata est, ea et per litteras vobis significare præclarum esse duxi: scilicet, eo tempore quod pacatum existimatur, comparastis vobismetipsis beatitudinem his qui persecutionem pro Christi nomine patiuntur, repositam. Non enim quia nomen blandum et lenè his qui male faciunt, impositum est, idcirco res hostiles non esse existimandum. Ego enim truculentius iudico a tribulibus bellum, quia hostes prius denuntiatis etiam effugere facile: at iis qui nobiscum commiscuntur, necesse est ad omnem injuriam expositos esse; quod et ipsum vobis accidit. Nam et majores nostri persecutionem perpessi sunt, sed a simulacrorum cultoribus: et facultates eorum direptæ sunt, et ædes eversæ, et ipsi fugati ab iis, qui bellum nobis aperte propter Christi nomen inferebant. Qui vero nunc prodierunt persecutores, oderunt quidem nos æque ac illi, sed ad multorum deceptionem Christi ostendunt nomen, ut ne confessionis quidem solatium habeant, qui vexantur: multis ac simplicioribus injuriam quidem nobis fieri fatentibus, at in martyrii loco nobis **392** mortem pro veritate toleratam non ascribentibus. Quapropter persuasum mihi est majora vobis, quam iis qui tunc martyrium passi sunt, a justo iudice præmia servari; siquidem illi et ab hominibus certam et exploratam laudem consequabantur, et a Deo mercedem expectabant; vobis autem in paribus præclare factis honores a populis non deferuntur; unde par est multiplicatam reponi in futuro ævo laborum pro pietate susceptorum remunerationem.

bus illatæ cum ea quæ ab hæreticis insertur, et quæa multitudine non definienda salus. Editi Πρὸς μονάζοντας ὑπὸ Ἀρειανῶν καταπονηθέντας.

(91) *Πατέρες ἡμῶν.* Ita tres vetustissimi codices cum aliis pluribus. Editi πατέρες ὑμῶν.

(92) *Παρὰ τῶν.* Editi præmittunt ἀλλά, quod deest in novem mss.

(93) *Μείζονα ὑμῖν.* Coisl. uterque, Med. et Reg. secundus μείζονα ἡμῖν. Sed Harlæanus et alii consentiunt cum editis.

(94) *Ἰμῖν δέ.* Editi præmittunt καί, quam voculam sustulimus, quia melius abest a tribus mss. etsi non vetustissimis. Hæc epistola in Harlæano codice sic finitur: ὁμολογουμένην εἶχον ἐπ' ἴσοις τοῖς κατορθώμασιν.

* Alias CCCIII, scripta anno 376.

2. Quare adhortamur vos, ut ne animo in ærumnis concidatis, sed in Dei dilectione renovemini, ac quotidie studio vestro adjiciatis : scientes in vobis debere reliquias pietatis servari, quas veniens Dominus in terra inventurus est. Sive autem ejecti sunt episcopi e suis Ecclesiis, hoc vos nequaquam concutiat ; sive proditores nonnulli ex ipsis prodire clericis, neque hoc vestram in Deo fiduciam infirmet. Non enim nomina sunt quæ salvos nos facient, sed propositum, ac vera in Creatorem nostrum dilectio. Considerate in insidiis quæ Domino nostro structæ sunt, principes sacerdotum et scribas et seniores dolum concinnasse, qui autem doctrinam sincero animo susceperunt, paucos ex populo inventos esse, noque multitudinem esse quæ salvatur, sed electos Dei. Quamobrem nunquam vos perterreat magna populi multitudo ; qui velut aquæ maris a vento in alias atque alias partes feruntur. Nam etiamsi unus salvetur velut Loth Sodomis, manere debet in recto iudicio, immobilem retinens in Christo spem, quia non derelinquet Dominus sanctos suos. Omnes in Christo fratres meo nomine salutate : pro miserabili mea anima sincere precamini.

EPISTOLA CCLVIII .

Laudat Basilius charitatem Epiphani, qui ad se scripserit et fratres miserit, ac de componendis in Elæone monte dissensionibus cogitet. Delatam sibi ab Epiphanio sedandæ controversiæ provinciam recusat ; seque ait jam per litteras significasse Palladio et Innocentio, nihil a se addi posse Nicæno symbolo, nisi tantum de Spiritu sancto. Quod spectat ad Antiochenam dissensionem, declarat se cum Meletio semper communicasse ac semper communicaturum, ac ipsam eam Athanasium cum eo communicare voluisse : cum iis autem qui post Meletium venerunt, nunquam se communicasse, quamvis eos non condemnet, nec adduci posse ut ad eos scribat. Ipsum Epiphanium rogat, ut dissensionem componere conetur, et cum tres hypostases necesse esse existimet confiteri, hoc etiam doceat fratres Antiochenos. Denique respondet quæstioni in aliis litteris propositæ, quid sint Magusei.

Epiphanio episcopo.

1. Quod jam pridem expectatum est ex Domini vaticinio, ac nunc tandem rerum experientia confirmatum, fore videlicet ut propter multiplicatam iniquitatem charitas multorum refrigescat ; id jam apud nos adimpletum visæ sunt abolere litteræ præstantiæ tuæ ad nos allatæ. Vere enim charitatis indicium non mediocre, primum quidem quod nostri memineris, qui adeo viles et nullius pretii sumus : deinde etiam quod fratres miseris invivendi nostri causa, idoneos ministros pacificarum litterarum. Hoc enim spectaculo nullum rarius est, cum jam omnes omnibus suspecti sint. Nusquam enim misericordia, **393** nusquam commiseratio, nusquam fraternæ lacrymæ ob fratrem laborantem. Non persecutionis pro veritate toleratæ, non totæ Ecclesiæ ingemiscentes, non magnus ærumnarum nos circumstantium numerus ad mutuum nos sollicitudinem commovere potest. Sed lapsibus insultamus ; lancinamus vulnera ; illatas ab hæreticis injurias, qui idem videmur inter nos sentire, in-

* Matth. xxiv, 12.

* Alias CCCXXV. Scripta circa annum 377. (95) *Εἰδότας*. Mss. quinque non tamen antiquissimi *εἰδότες*.

(96) *Ἔδη*. Sic mss. novem pro eo quod erat in editis τὸ δέ. Paulo post editi μεμνησθαι τῶν. Harl.,

2. Διὸ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλ' ἀνανεοῦσθαι τῇ πρὸς Θεὸν ἀγάπῃ, καὶ καθ' ἡμέραν προστιθεῖναι τῇ σπουδῇ, εἰδότας (95), ὅτι ἐν ὑμῖν ὀφείλει τὸ λείψανον τῆς εὐσεβείας σωθῆναι, ὃ ἐλθὼν ὁ Κύριος εὐρήσει ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ εἴτε ἀπειδιώχθησαν ἐπίσκοποι τῶν Ἐκκλησιῶν, τοῦτο ὑμᾶς μὴ σαλευέτω· εἴτε προδότες ἐξ αὐτῶν ἐρήσαν τῶν κληρικῶν, μηδὲ τοῦτο τὴν κεκοιτησιν ὑμῶν τὴν εἰς Θεὸν σαθροῦτω. Οὐ γὰρ τὰ ὀνόματα ἐστὶ τὰ σώζοντα ἡμᾶς, ἀλλ' αἱ προαιρέσεις, καὶ ἡ ἀληθινὴ περὶ τὸν κτίσαντα ἡμᾶς ἀγάπη. Ἐνθυμήθητε, ὅτι καὶ ἐν τῇ κατὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐπιβουλῇ ἀρχιερεῖς μὲν καὶ γραμματεῖς καὶ πρεσβύτεροι τὸν δόλον συνεσκευάσαντο, ὄλιγοι δὲ τῶν ἐκ τοῦ λαοῦ εὐρίσκοντο οἱ γνησίως τὸν λόγον καταδεχόμενοι· καὶ ὅτι οὐ τὸ πλῆθος ἐστὶ τὸ σωζόμενον, ἀλλ' οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ. Ἄστε μηδέποτε ὑμᾶς πταίετω λαοῦ πολυοχλία, οἱ ὡσπερ ὕδωρ θαλάσσης ὑπὸ πνευμάτων μεταφερόμενοι. Ἐὰν γὰρ καὶ εἰς σωθῆ ὡσπερ Ἄωτ ἐν Σοδόμοις, μένειν ὀφείλει ἐπὶ τῆς ὀρθῆς κρίσεως, ἀμετακίνητον ἔχων τὴν ἐν Χριστῷ ἐλπίδα, διότι οὐκ ἐγκαταλείψει Κύριος τοὺς ὁσίους αὐτοῦ. Πᾶσαν τὴν ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα ἀσπίτασθε ἐξ ἐμοῦ· προσεύχεσθε γνησίως ὑπὲρ τῆς ψυχῆ μου τῆς ἐλευθέρῃς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΝΗ'.

Ἐπιφανίῳ ἐπισκόπῳ.

1. Τὸ πάλαι προσδοκῆθῆν ἐκ τῆς τοῦ Κυρίου προφήσεως, νῦν δὲ λοιπὸν τῇ παῖρα τῶν πραγμάτων βεβαιούμενον, ὅτι διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ψυγῆσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν, ἦδη (96) κεκρατημένον παρ' ἡμῖν, ἔδοξε λύειν τὰ γράμματα τῆς τιμωτητός σου κομισθέντα. Ὅντως γὰρ ἀγάπης ἐνδείγμα οὐ τὸ τυχόν, πρῶτον μὲν μνησθῆναι ἡμῶν τῶν οὐτω μικρῶν καὶ μηδενὸς ἀξίων· ἔπειτα καὶ ἀδελφοὺς ἀποστεῖλαι εἰς ἐπίσκεψιν ἡμετέραν, πρόποντας εἶναι διακόνους εἰρηνικῶν γραμμάτων. Οὐδὲν γὰρ τοῦτου σπανιώτερον θέαμα, πάντων πρὸς πάντας λοιπὸν ὑπόπτως διακειμένων. Οὐδαμοῦ γὰρ εὐσπλαγγνία, οὐδαμοῦ συμπάθεια, οὐ δάκρυον (97) ἀδελφικὸν ἐπ' ἀδελφῷ κάμνοντι. Οὐ διωγμοὶ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, οὐκ Ἐκκλησίαι στενάζουσαι (98) πανδημεῖ, οὐχ ὁ πολὺς οὗτος τῶν περιεχόντων ἡμᾶς δυσχερῶν κατὰ λογὸς κινεῖν δύναται ἡμᾶς πρὸς τὴν ὑπὲρ ἀλλήλων μέριμναν. Ἀλλὰ τοῖς πτώμασιν ἐναλλόμεθα, τὰ τραύματα ἐπιβαίνομεν, τὰς παρὰ τῶν αἰρετικῶν ἐπηρείας, οἱ δοκοῦντες τῷ αὐτῷ κοινωνεῖν φρονί-

Coisl. uterque et quatuor alii ut in textu. (97) *Ὁὐ δάκρυον*. Ita tres vetustissimi codices. Editi hic etiam repetunt οὐδαμοῦ. (98) *Στενάζουσαι*. Sic mss. omnes. Editi στενάζουσι.

ματι, ἐπιτείνομεν, καὶ οἱ ἐν τοῖς καιριωτάτοις ἄ
 ἔγοντες συμφωνίαν ἐνὶ γέ τινι πάντως διεστήκασιν
 ἀπ' ἀλλήλων. Πῶς οὖν μὴ θαυμάσομεν τὸν ἐν τοιοῦ-
 τοῖς πράγμασι καθαρὰν καὶ ἀδολὸν τὴν πρὸς τοὺς
 πλησίον ἀγάπην ἐπιδεικνύμενον, καὶ διὰ τοσαύτης
 θαλάσσης καὶ ἡπείρου, τῆς χωριζούσης ἡμᾶς σωμα-
 τικῶς, τὴν ἐνδεχομένην ἐπιμέλειαν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν
 χαριζόμενον;

2. Ἐθαύμασα δέ σου κάκεινο, ὅτι καὶ τὴν ἐν τῷ.
 Ἐλαιῶνι τῶν ἀδελφῶν διάστασιν λυπηρῶς ἐδέξω,
 καὶ βούλει τινὰ αὐτοῖς γενέσθαι πρὸς ἀλλήλους
 συμβιβασμόν. Καὶ ὅτι σε οὐδὲ τὰ παρευρεθέντα
 ὑπὸ τινῶν, καὶ ταραχὰς ἐμποίησαντα τῇ ἀδελφ-
 τητι, παρέλαθεν (99), ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις μέ-
 ριμναν ἀνεδέξω, καὶ ταῦτα ἀπεδεξάμην. Ἐκεῖνο
 δὲ οὐκέτι τῆς σῆς ἐνώμισα εἶναι συνέσεως ἄξιον, τὸ
 ἡμῖν τὴν περὶ τῶν τηλικούτων διόρθωσιν ἐπιτρέ-
 πειν, ἀνθρώποις οὐτε χάριτι Θεοῦ ἀγομένους, διὰ
 τὸ ἀμαρτίας συζῆν, οὐτε τινὰ κεκτημένους περὶ
 τοὺς λόγους δύναμιν, διὰ τὸ τῶν μὲν ματαίων ἀγα-
 πητῶς (1) ἀποστῆναι, τῶν δὲ τῆς ἀληθείας δογμα-
 των μήπω τὴν προσήκουσαν ἐξίγ ἀναλαθεῖν. Ἐπ-
 στεῖλαμεν οὖν ἤδη τοῖς ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν,
 τοῖς κατὰ τὸν Ἐλαιῶνα, Παλλαδίῳ πῶ ἡμετέρῳ καὶ
 Ἰνοκεντίῳ (2) τῷ Ἰταλῷ, πρὸς τὰ παρ' αὐτῶν ἡμῖν
 ἐπεσταλμένα· ὅτι οὐδὲν δυνάμεθα τῇ κατὰ Νίκαιαν
 πίστει προστιθέναι ἡμεῖς, οὐδὲ τὸ βραχύτατον,
 πλὴν τῆς εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δοξολογίας, διὰ
 τὸ ἐν παραδρομῇ τοὺς πατέρας ἡμῶν τούτου τοῦ
 μέρους ἐπιμνησθῆναι· οὐκ οὐκ κατ' αὐτὸ ζήτη-
 ματος τότε κεινημένου. Τὰ δὲ προσυφαινόμενα (3)
 τῇ πίστει ἐκεῖνη δόγματα περὶ τῆς τοῦ Κυρίου
 ἐνανθρωπήσεως, ὡς βαθυτέρα τῆς ἡμετέρας κατα-
 λήψεως, οὐτε ἐδασανίσασμεν, οὐτε παρεδεξάμεθα·
 εἰδότες, ὅτι, ἐπειδὴν τὴν ἀπλότητα τῆς πίστεως
 ἀπαξ παρακινήσωμεν, οὐτε τι (4) πέρας τῶν λό-
 γων εὐρήσομεν, ἀεὶ τῆς ἀντιλογίας εἰς τὸ πλεον
 ρων παρατάρᾳζομεν (5) τῇ παρεισαγωγῇ τῶν ξενιζόντων.

3. Τὴν δὲ κατὰ Ἀντιόχειαν Ἐκκλησίαν, λέγω δὴ
 τὴν τῷ αὐτῷ φρονήματι συμβαίνουσαν, δῶψ ποτὲ
 ὁ Κύριος ἰδεῖν αὐτὴν ἠνωμένην. Κινδυνεύει γάρ
 αὕτη μάλιστα δεδέχθαι τὰς ἐπιβουλὰς τοῦ ἐχθροῦ,
 μνηστρακοῦντος αὐτῇ διὰ τὸ πρῶτον τοῖς ἐκεῖ τὴν

(99) *Παρέλαθεν*. Editi præmittunt οὐ. Sed hæc
 negatio melius abest a codicibus Med., Reg. primo,
 Coisl. secundo, Paris. et Bigot.

(1) *Ἀγαπητῶς*. Ita mss. novem. Editi ἀγαπητι-
 κῶς.

(2) *Ἰνοκεντίῳ*. Coisl. uterque, Harl., Med. et
 Reg. secundus Ἰνοκεντίῳ.

(3) *Τὰ δὲ προσυφαινόμενα*. Quod ait Basilius,
 se attexta Nicænae fidei dogmata de Incarnatione
 nec examinasse, nec recepisse, id de ipso dogmate
 accipi non debet, sed de modo dogmatis ita expri-
 mendi, ut hæretici eludere non possint. Nam ipsum
 quidem dogma certissime tenebat Basilius, neque
 ad eam rem opus habebat examine. Sed cum non-
 nulli formulæ Nicænae aliquid de Incarnatione ad-
 derent ad comprimensos Apollinaristas; id Basilius
 nec examinaverat, nec receperat, tum quia altius
 intelligentia sua esse ducebat; tum quia metuebat
 ne finem non haberent ejusmodi quæstiones, ac

tendimus; et qui in præcipuis capitibus inter se
 consentiunt, in una aliqua re prorsus ab se invi-
 cem dissident. Quomodo igitur eum non admire-
 mur, qui in tali rerum statu purum ac sincerum
 erga fratres amorem ostendit, et ex tanto maris et
 terræ, quibus corpore sejungimur intervallo, quan-
 tum in se est, animarum nostrarum curam sus-
 cipit?

2. Illud autem etiam in te miratus sum, quod et
 fratrum, qui in Elæone sunt, moleste tuleris dis-
 sensionem, velisque aliquam ipsis fieri inter se
 conciliationem. Quod autem te non latuerunt quæ
 a nonnullis male excogitata, fratres conturbarunt,
 ac de his quoque sollicitudinem suscepisti, hæc
 etiam mihi probata sunt. Illud vero non jam tua
 judicavi esse prudentia dignum, quod nobis harum
 rerum emendationem commiseris, hominibus ne-
 que gratia Dei ductis, ut qui in peccatis vivamus,
 nec ulla dicendi facultate præditis, eo quod a vanis
 quidem libenter recesserimus, veritatis autem do-
 gmatum nondum assecuti idoneum usum sumpsit.
 Jam igitur respondimus dilectis fratribus nostris
 in Elæone degentibus, Palladio nostro et Innocentio
 Italo, ad ea quæ nobis ab ipsis fuerunt scripta, nos
 scilicet nihil posse Nicænae fidei adjicere, ne bre-
 vissimum quidem, excepta Spiritus sancti glorifica-
 tione, propterea quod majores nostri cursim hujus
 partis meminerint, nondum tunc de Spiritu mota
 quæstione. Quæ autem adtexuntur huic fidei do-
 gmata, de Domini Incarnatione, ea ut altiora no-
 stra intelligentia, neque examinavimus, neque recep-
 imus: scientes, ubi simplicitatem fidei semel sus-
 tulerimus, nullum jam sermonum finem nos esse
 inventuros, contradictione nos semper ulterius
 abripiente; ac simpliciorum animas conturbaturos,
 novis rebus introducendis.

3. Quod autem attinet ad Ecclesiam Antioche-
 nam, illam dico, quæ in eadem doctrina consentit,
 largiatur aliquando Dominus ut **394** eam videa-
 mus conjunctam. Periculum enim est, ne ipsa maxi-
 me pateat insidiis inimici, qui ei succenset, quia

D simpliciorum animi novis rebus in symbolum in-
 ductis læderentur. Minime autem mirum, si, quam-
 vis Basilius nemo intelligendi et explicandi dogma-
 tis dono superaret, suarum tamen virium ac suæ
 facultatis esse non putabat, attexta fidei Nicænae
 de Incarnatione dogmata examinare. Longe enim
 difficillimum sciebat esse formulam fidei ita consti-
 tuere, ut, quod omnino necessarium esse ad legiti-
 mam formulam docet lib. 1 in *Eunom.*, p. 215, nihil
 ei desit, et hæreticorum usu teri non possit. Nec
 eum latebat ipsos etiam Nicænos Patres formulæ,
 quam primo considerant, aliquid addere coactos
 fuisse, postquam illam ab hæreticorum auribus nos
 abhorre animadverterunt.

(4) *Οὐκ ἐτι*. Sic omnes mss. Editi οὐκέτι.

(5) *Παρατάρᾳζομεν*. Ita Harl., Reg. primus, Pa-
 ris. et Bigot. Legitur τάρᾳζομεν in tribus aliis,
 nempe Coisl. utroque et Regio secundo. Editi παρα-
 τάρᾳζομεν.

illie primum Christianorum viguit appellatio. Ac scissa quidem est hæresis contra rectam doctrinam, scissa etiam et ipsa contra se recta fides. Nos autem, quia qui prior veritatem libere defendit, et bonum illud certamen Constantio imperante certavit, Meletius est reverendissimus episcopus; et quia eum habuit Ecclesia mea communicatorem, magnopere eum diligens ob fortem illam ac invictam dimicationem, idcirco habemus illum hactenus, Deo largiente, communicatorem, et certe, si Deus voluerit, habebimus. Nam et beatissimus papa Athanasius, cum Alexandriam venisset, omnino optabat, ut sibi cum ipso communio conciliaretur; sed malitia consiliariorum in aliud tempus dilata eorum conjunctio: quod utinam non evenisset! Nullius autem ex his, qui postea introierunt, communionem unquam admisimus: non quod eos judicemus indignos, sed quod nihil habeamus, unde hunc condemnemus. Atqui multa quidem audivimus a fratribus, sed fidem non adhibuimus, eo quod coram accusatoribus non starent accusati, sicut scriptum est: *Lex nostra non judicat hominem, nisi prius eum audierit et noverit quid faciat*. Quare nondum possumus, frater colendissime, litteras ad illos dare, neque ad hoc cogi debemus. Illud autem pacifico tuo animo dignum fuerit, non, unum quidem conjungere, aliud vero disjungere, sed ad eam conjunctionem, quæ prior exstitit, ea quæ sunt separata reducere. Quapropter primum quidem precare, deinde etiam, quantum in te sit, tum ad robur Ecclesiæ restituendum, tum ad comprimendum inimicorum furorem inter se reconcilientur. Valde autem meum illud etiam animum recreavit, quod diligentia tua cæteris præclare et accurate tractatis adjecit, tres necesse esse hypostases confiteri. Quapropter hoc etiam a te fratres Antiocheni edoceantur: profecto autem jam edocti sunt. Nam sine dubio eorum amplexus non esses communionem, nisi maxime tibi de hoc capite cautum esset.

4. Gens autem Magusæorum (id quod alteris mihi litteris indicare gravatus non es) frequens est apud nos, per omnes fere agros sparsa, coloniis huc jam pridem Babylone adductis. Hi utuntur moribus peculiaribus: nulla ipsis cum reliquis hominibus societas, nec fieri ullo modo potest, ut cum illis sermo habeatur, siquidem

Joan. vii, 51.

(6) *Ἐχομεν*. Ita tres mss. vetustissimi. Editi καὶ ἔχομεν.

(7) *Κρίνει*. Sic plerique mss. Editi κρίνει. Paulo ante, quamvis in omnibus codicibus legatur περὶ τῶν ἀδελφῶν, multa audivimus de fratribus, legendum tamen videtur παρὰ τῶν ἀδελφῶν. Hic enim fratrum nomine probabilius est eos designari, qui a S. Meletii partibus stabant, quam qui a Paulini.

τῶν Χριστιανῶν προσηγορίαν ἐμπολιτεύεσθαι. Καὶ τέτμηται μὲν ἡ αἵρεσις πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν τέτμηται δὲ καὶ αὐτὴ πρὸς ἑαυτὴν ἢ ὀρθότης. Ἡμεῖς δὲ, ἐπειθὴ καὶ ὁ πρῶτος παρῆρησιασάμενος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ τὸν καλὸν ἔκεινον διαβλήσας ἀγῶνα ἐπὶ τῶν καιρῶν Κωνσταντίου, ὁ αἰδεσιμώτατος Μελετίος ἐστὶν ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ἔσχεν αὐτὸν ἢ ἐμὴ Ἐκκλησία κοινωνικὸν, ὑπεραγαπήσασα αὐτὸν ἐν τῇ καρτερᾷ ἐκείνῃ καὶ ἀνένδοτον ἔνστασιν ἔχομεν (6) αὐτὸν κοινωνικὸν μέχρι τοῦ νῦν τῇ πρὸς Θεοῦ χάριτι, καὶ ἐξομέν γε, ἂν ὁ Θεὸς θέλῃ. Ἐπεὶ καὶ ὁ μακαριώτατος πάπας Ἀθανάσιος, ἐπιστᾷ ἀπὸ Ἀλεξανδρείας, πάνυ ἐθούλετο αὐτῷ τὴν πρὸς αὐτὸν κοινωνίαν καταπραχθῆναι· ἀλλὰ κακίᾳ συμβούλων εἰς ἕτερον καιρὸν ὑπερετέθη αὐτῶν ἢ συμβάφεια ὡς οὐκ ὤφειλε! Τῶν δὲ τελευταίων ἐπειτεθόντων οὐδεὶς οὐδέπω τὴν κοινωνίαν προσήκαμεθα· οὐκ ἐκείνους κρίνοντες ἀναξίους, ἀλλὰ μὴ ἐχοντες τοῦτο καταγινώσκειν. Καίτοι πολλὰ μὲν ἠκούσαμεν περὶ τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ' οὐ προσήκαμεθα, διὰ τὸ μὴ ἀντικαταστήναι τοῖς κατηγοροῦσιν τοὺς ἐγκαλουμένους κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει (7) τὸν ἄνθρωπον, ἂν μὴ πρῶτον αὐτοῦ ἀκουσῇ, καὶ γινῶ τί ποιεῖ. Ὅσα οὕτω δυνάμεθα αὐτοῖς ἐπιστέλλειν, τιμώμετε ἀδελφεῖ, οὐτε ἀναγκάζεσθαι εἰς τοῦτο ὀφειλομεν. Πρέπει δ' ἂν εἴη τῇ εἰρηνικῇ σου προθέσει μὴ τὸ μὲν συνάπτειν, τὸ δὲ διασπᾶν, ἀλλὰ τῇ προὔπαρχούσῃ ἐνώσει τὰ κεχωρισμένα προσάγειν. Ὅσατε πρῶτον μὲν εὔξαι, ἔπειτα καὶ, ὅση δύναμις, παρακάλεσον, βίψαντας αὐτοὺς ἐκ τῶν ψυχῶν τὸ φιλότιμον, καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀποδοῦναι τὴν ἰσχύον τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ καθελεῖν τὸ φρύαγμα τῶν ἐχθρῶν, συμβῆναι αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους. Ἰκανῶς δὲ μου κάκεινο τὴν ψυχὴν παρεκάλεσε, τὸ προστεθὲν παρὰ τῆς σῆς ἀκριβείας τοῖς λοιποῖς καλῶς καὶ ἀκριβῶς θεολογηθεῖσι· τὸ τρεῖς ἀναγκαῖον εἶναι τὰς ὑποστάσεις ὁμολογεῖν. Ὅσατε τοῦτο καὶ οἱ κατὰ Ἀντιόχειαν ἀδελφοὶ διδάσκέσθωσαν παρὰ σοῦ· πάντως δὲ πού καὶ ἐδιδάχθησαν. Οὐ γὰρ ἂν εἴλου (8) δηλονότι τὴν πρὸς αὐτοὺς κοινωνίαν, μὴ τοῦτο αὐτῶν μάλιστα τὸ μέρος ἀσφαλισάμενος.

4. Τὸ δὲ τῶν Μαγούσαιων ἔθνος (ὅπερ διὰ τῆς ἐτέρας ἐπιστολῆς σημήναι (9) ἡμῖν κατεξίωσας) πολὺ ἐστὶ παρ' ἡμῖν κατὰ πᾶσαν σχεδὸν τὴν χώραν διεσπαρμένον, ἀποίκων τὸ παλαιὸν (10) ἐκ τῆς Βαβυλωνίας ἡμῖν ἐπεισασθέντων. Οἱ ἔθρουν ἰδιόρουν κέχρηται, ἄμικτοι ὄντες πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους· λόγῳ δὲ πρὸς αὐτοὺς κερῆσθαι, καθό (11)

(8) *Ἄν εἴλου*. Codex Medicæus εἴλω.

(9) *Σημήναι*. Ita tres vetustissimi codices. Editi σημᾶναι.

(10) *Τὸ παλαιόν*. Ita mss. quinque. Editi τὸ παλαι.

(11) *Καθό*. Med. et Coisl primus, καθ' ἔσον. Harl. καθ' ὄν.

σιν ἐξωγρημένοι: ὑπὸ τοῦ διαβόλου εἰς τὸ ἐκείνου ἄλημα, παντελῶς ἐστὶν ἀδύνατον. Οὐτε γὰρ βιβλία περὶ αὐτοῖς, οὔτε διδάσκαλοι δογματῶν, ἀλλὰ καὶ ἀλόγῳ συντρέφονται, παῖς παρὰ πατρός διαδεδυμένοι τὴν ἀσέβειαν. Ἐκτὸς δὲ τούτων, ἃ ὑπὸ ἰστων ὁράται, τὴν ζωοθυσίαν παρατιοῦνται ὡς ἱεῖα, δι' ἄλλοτριῶν χειρῶν τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἢ κατασφάττοντες (12). γάμοις ἐπιμαίνονται παρ' ἑαυτοῖς καὶ τὸ πῦρ ἡγούνται θεῶν· καὶ εἰ τι κούτο. Τὰς δὲ ἐκ τοῦ Ἀβραάμ γενεαλογίας οὐκ ἔμειν μέγρι τοῦ παρόντος τῶν μάγων ἐμυθολόγησαν· ἀλλὰ Ζαρνοῦάν τινα ἑαυτοῖς ἀρχηγὸν τοῦ ἐνοῦς ἐπερημίζουσι. Διόπερ οὐδὲν ἔχω (13) πλέον πιστέλλειν ὑπὲρ αὐτῶν τῆ τιμιότητι σου.

EPISTOLA ENΘ.

Wet Basilii quod pacem conciliari non potuerit, sed tamen nemini succenset. Non petit ut se crebro invisant Palladius et Innocentius, sed ut pro se presentur.

Παλλαδίῳ καὶ Ἰννοκέντιῳ μονάζουσιν (14). B

Ἐγὼ πόσον μὲν ὑμᾶς ἀγαπῶ, εἰκάζειν ὀφείλετε ἢ ὧν ἡμεῖς αὐτοὶ ἀγαπάτε. Καὶ εἰρήνης μὲν ἐπιθύμησα ἀεὶ γενέσθαι βραβευτής, ἀποσυγχάνων δὲ ὑποῦμαι μὲν. Πῶς γὰρ οὐ; Οὐ μὴν (15) ἐχθραίνειν ἑαυτῶν τισι τούτου γε ἔνεκεν, εἰδὼς, ὅτι πάλαι ἐπ' ἡμῶν ἦρθη τὸ τῆς εἰρήνης καλόν. Εἰ δὲ παρ' ἡμῶν ἡ αἰτία τῆς διαστάσεως, παράσχοι Κύριος ἐπίστασθαι τοὺς τὰς διχοστασίας ποιοῦντας. Οὐ μὲν οὐδὲ ἐπιζητῶ συνεχῆ ὑμῶν τὴν ἐπιδημίαν· ὥστε πούτου ἔνεκεν μὴδὲ ἀπολογεῖσθαι (16) μοι. Οἶδα γὰρ, ὅτι ἄνδρες τὸν πεπονημένον προσελάμβανον βίον, καὶ εἰ δὲ τῶν χειρῶν ἑαυτοῖς τὰ ἀναγκαῖα συμποριζόμενοι, πολὺν ἀποδημῶν χρόνον τῶν ἰδίων οὐ δύνασται. Ἄλλ' ὅπουπερ ἂν ἦτε, μέμνησθε ἡμῶν· καὶ ἐροσεύχεσθε ὑπὲρ ἡμῶν (17), ἵνα αὐτοὶ γοῦν πρὸς ἐκτελεστὴς εἰρήνην ἔχωμεν καὶ πρὸς τὸν Θεόν, μὴδὲ μᾶς τοῖς λογισμοῖς ἡμῶν ταραχῆς ἐνοικουήσῃς.

EPISTOLA ΣΣ.

Wet Optimi pluribus explicat Basilium illud Scripturæ: Omnis qui occiderit Cain, septem vindictas exsolvet; tum etiam Lamechi ad uxores verba, et Simeonis ad Mariam.

Ἐπίσκοπῳ ἐπισκόπῳ.

1. Καὶ ἄλλως (18) μὲν ἠδέως ὁρῶν τοὺς ἀγαθοὺς

(12) *Κατασφάττοντες.* Codices nonnulli κατασφάττοντες. Basilii narrationem confirmant Barlesanes apud Eusebium, *Præp. evangel.*, lib. vi, p. 275, et ipse Epiphanius in *Expositione cathol.* *fid.* Primus testatur legem esse apud Persas ut filias et matres in matrimonium ducant; neque id in Perside solum fieri, sed etiam quotquot e Perside migrarunt, quos Magusæos vocant, iisdem in flagitiis manere, et filias quasi patriam hæreditatem hos mores tradere. Addit multos hactenus Magusæos reperiri in Media, Ægypto, Phrygia, et Galatia. Vide p. 259. Epiphanius ait Magusæos apud Persas simulacra delectari, sed ea tamen adorare, siquidem adorant ignem, solem et lunam.

(13) Ἐχω. Coisl. primus εἶχον. Ibidem editi τῆ τιμιότητι σου ὑπὲρ αὐτῶν. Tres codices vetustissimi, ut in *textu*, nisi quod Harlæanus habet *περὶ αὐτῶν*.

(14) *Μονάζουσιν.* Sic legitur in sex nostris codi-

A diaboli facti sunt præda, ut illius inserviant voluntati. Nam nec libri apud illos, nec dogmatum magistri, sed moribus insulsis instituntur, filius a patre impietatem excipientes. Jam vero præter hæc quæ conspiciuntur ab omnibus, animalium eadem aversantur ut inquinamentum, alienis manibus animalia ad suos usus necessaria 395 mactantes: nuptiis insaniunt illegitimis, ac ignem deum esse arbitrantur; et si quod aliud institutum ejusmodi. Cæterum magorum ab Abrahamo genealogias nemo hactenus nobis narravit: sed Zarnuam quemdam generis sui auctorem esse ferunt. Quapropter nihil amplius habeo, quod de his dignitati tuæ scribam.

EPISTOLA CCLIX.

Palladio et Innocentio monachis.

Quantum ego vos diligam, conjicere debetis ex vestro in me amore. Et pacis quidem semper optavi conciliator esse, sed, re infecta, mæreo. Quomodo enim non mærerem? Sed tamen ea causa succensere nemini possum; quippe cum sciam pacis bonum jam olim a nobis esse sublatum. Quod si in aliis causa residet dissensionis, faxit Dominus ut dissidiorum auctores conquiescant. Non sane a vobis peto, ut me crebro conveniatis. Quare non est cur ea de re causam apud me dicatis. Novi enim homines, pauperem amplexos vitam, ac semper suis manibus sibi necessaria comparantes, longo peregrinari tempore a suis ædibus non posse. Sed ubicunque locorum fueritis, nostri mementote: ac pro nobis precamini, ut nos saltem nobiscum ipsi pacem habeamus et cum Deo, nulla cogitationibus nostris perturbatione insidente.

EPISTOLA CCLX.

Optimo episcopo.

1. Cum et alias libenter videam optimos pueros,

cibus. Editi *μοναχοῖς*. Tres codices, nempe Harl., Coisl. primus et Clarom. habent *πρεσβυτέρους* καὶ *μονάζουσιν*.

(15) *Οὐ μὴν.* Ita tres vetustissimi codices. Plures alii οὐ μὴν δέ. Editi οὐ μὴν δέ.

(16) *Μηδὲ ἀπολογεῖσθαι.* Ita tres vetustissimi codices. Editi *μη ἀπολογεῖσθε*.

(17) *Ἐπερ ἡμῶν.* Hæc desunt in Vaticano, Coisl. secundo et Reg. secundo.

(18) *Καὶ ἄλλως.* Post hæc verba addidimus *voculam ex codicibus Harl. et Med. et uno ex Regiis.* Ibidem Harlæanus codex prima manu ὁρῶ, et postea ἐπειδὴ δὲ καὶ μετὰ γραμμάτων. *Et alias quidem libenter video, etc., at ubi cum litteris etiam tuis.* Editi ἐπειδὴ δὲ καὶ μετὰ γραμμάτων. Deest prima vocula in quinque veteribus libris, altera in tribus.

* Alias CLXXXIV. Scripta anno 377

** Alias CCCXVII. Scripta anno 377.

tum quia illorum mores ultra ætatem egregie compositi, tum propter eorum cum tua pietate necessitudinem, ex qua etiam magni aliquid ab eis expectare licet; postquam cum litteris tuis vidi eos ad me venientes, duplicavi in illos amorem. Ubi autem legi epistolam, ac in ea perspexi cum providam animi tui de Ecclesiis sollicitudinem, tum legendæ Scripturæ divinæ studium; gratias egi Domino, ac bona precatus sum his qui tales nobis afferebant litteras, imprimis vero ipsi illi, qui nobis scripsit.

2. Quæsvisti, celeberrimum illud dictum et apud omnes susdeque versatum, quam solutionem **396** habeat: nempe illud: *Omnis qui occiderit Cain, septem vindictas solvet*⁶. Hac autem interrogatione, primum quidem teipsum demonstrasti id quod Paulus præcepit Timotheo⁷ accurate servare (liquet enim te attentum esse lectioni); deinde vero et nos, qui senes sumus, et jam emarcuimus et tempore et imbecillitate corporis, et multitudine afflictionum, quæ plurimæ in nos concitatæ vitam nostram prægravarunt, tamen exsuscitasti, ac servens spiritu nos frigescentes, tanquam latentia in lustris animalia, ad mediocrem vigilantiam et vitalem operationem revocas. Atque illud quidem dictum et simpliciter sic intelligi potest, et variam accipere explanationem. Simplicior autem et quæ cuilibet possit sua sponte occurrere sententia, hæc est: oportere Cain septemplexem dare poenam peccatorum. Non enim est justis iudicis, pares paribus statuere mercedes: sed necesse est ut mali inceptor cumulatus persolvat debita, si modo et ipse melior ex suppliciis futurus sit, et alios meliores facturus exemplo. Quoniam igitur statutum est, ut septemplexem Cain adimpleat peccatorum poenam, dissolvit, inquit, id quod divino iudicio de eo decretum est, qui eum occidet. Hæc est sententia sua sponte ex prima lectione nobis occurrens.

3. Sed quia solet profunda scrutari hominum laboris amantium animus, quærit quomodo iustitia in septemplexi adimpleatur, et quid sint tā ἐκδικούμενα, utrum peccata septem, an unum peccatum, et septem pro uno supplicia? Semper quidem Scriptura remissionem peccatorum numero septenario definit. *Quoties, inquit, peccabit in me frater, et remittam illi* (Petrus est qui hæc Domino dicit)?

⁶ Gen. iv, 15. ⁷ I Tim. iv, 13.

(19) Περὶ τὰς Ἐκκλησίας. Sic mss. octo. Editi περὶ τῆς.

(20) Τιμοθέου. Post hanc vocem addunt editi ποιῶν, quod melius multo deesse visum est in duobus Regiis, Bigot. altero, Coisl. secundo et uno Colbertino.

(21) Ἐδάρησαν. Coisl. primus ἐδάρουσαν.

(22) Ἐπανάγεις. Ita tres vetustissimi codices. Editi ἐπανήγαγες.

Α παιδας διὰ τε τὸ ὑπὲρ τὴν ηλικίαν τῶν ἡθῶν εὐποθὲς καὶ διὰ τὸ πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν αἰκαίον, ἐπ' οὗ τι καὶ μέγα προσδοκᾶν ἔστιν ἐπ' αὐτοῖς ἐπιπέτῃ καὶ μετὰ γραμμάτων σῶν εἶδον αὐτοὺς προσόντας μοι, ἐδιπλασίασα τὸ ἐπ' αὐτοῖς φίλτρον. Ὅτι δὲ ἀνέγνων τὴν ἐπιστολήν, καὶ εἶδον ἐν αὐτῇ ἡμῶν μὲν τὸ περὶ τὰς Ἐκκλησίας (19) προνοητικὴν τῆς σῆς διαθέσεως, ὁμοῦ δὲ τὸ περὶ τὴν ἀνάγκησιν τῶν θείων Γραφῶν ἐπιμελὲς, τῷ χαρίσθησά τῷ Κυρίῳ καὶ ἐπηρξάμεν τὰ ἀγαθὰ τοῖς τὰ τοιαῦτα ἡμῖν ἐκχομιζουσι γράμματα, καὶ πρό γε αὐτῶν αἰσῶν τῷ γράψαντι ἡμῖν.

2. Ἐπεζητήσας τὸ πολυθρόλλητον ἐκεῖνο, καὶ παρὰ πᾶσιν ἄνω καὶ κάτω περιφερόμενον ἔβην, τίνα τὴν λύσιν ἔχει· τὸ, Πᾶς ὁ ἀποκτείνων Κάιν ἐπτά ἐκδικούμενα παραλύσει. Διὰ τοῦτου δὲ τῆς μὲν αὐτὸς σεαυτὸν συνέστησας, τὸ τοῦ Τιμοθέου θῶ, δὲ παρέδωκεν αὐτῷ Παῦλος, ἀκριβῶς φυλάττωσα (δηλὸς γὰρ εἶ προσέχων τῇ ἀναγνώσει)· ἐπειτα καὶ ἡμᾶς τοὺς γέροντας, καὶ νεοαρχικότητας εἶδη καὶ τῷ χρόνῳ καὶ τῇ ἀσθενείᾳ τοῦ σώματος, καὶ τῷ πῶποτε τῶν θλίψεων, αἱ πολλαὶ νῦν περὶ ἡμᾶς κινήσεις ἐδάρησαν (21) ἡμῶν τὴν ζωὴν, ὁμοῦ διανεύσασθαι, καὶ ζῶων τῷ πνεύματι καταφυγμένους ἡμᾶς, ὡς τὰ φωλεύοντα τῶν ζῶων, εἰς ἐγγρήγορσιν μετρίαν καὶ ζωτικὴν ἐνέργειαν ἐπανάγεις (22). Ἔστι δ' οὗ τὸ βῆτον καὶ ἀπλῶς οὕτω νοηθῆναι δυνάμενον, ἐπὶ ποικίλον ἐπιδέξασθαι (23) λόγον. Ἡ μὲν οὖν ἐπιπέτῃ καὶ παντὶ δυναμένη ἐκ τοῦ προχείρου παραστήναι διάνοια αὕτη ἐστίν· ὅτι δεῖ τὸν Κάιν ἐπιπλασίονα ἀποδοῦναι (24) τὴν τιμωρίαν ὑπὲρ ἡμάρτεων. Οὐ γὰρ ἐστὶ δικαίου κριτοῦ ἴσας πρὸς ἴσας ὀρίζειν τὰς ἀντιδόσεις (25)· ἀλλ' ἀνάγκη, τὸν κατέβησαντα κακοῦ μετὰ προσθήκης ἀποτίσαι τὰ βραβεύμενα, εἰ μέλλοι αὐτοὺς τε βελτίων ταῖς τιμωρίαις γενήσεσθαι, καὶ τοὺς λοιποὺς σωφρονεστέρους ποιῆσειν (26) τῷ ὑποδείγματι. Οὐκοῦν, ἐπειδὴ τέταρτα ἐπτάκις ἀποπληρῶσαι τὴν δίκην τῶν ἡμαρτημάτων τὸν Κάιν, παραλύσει, φησὶ, τοῦτο τὸ ὑπὲρ τῆς βίας κρίσεως ἐπ' αὐτῷ δεδογμένον, ὁ ἀποκτείνων αὐτόν. Οὗτός ἐστιν ὁ νοῦς ὁ ἐντεῦθεν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀναγνώσεως ἡμῖν προσπίπτων.

3. Ἐπειδὴ δὲ ἔρευνην πέφυκε τὰ βάθη τῶν φρονιμωτέρων ἢ διάνοια, ἐπιζητεῖ, τὸ δίκαιον πῶς ἐπὶ τῷ ἐπτάκις ἀποπληρῶται, καὶ τί τὰ ἐκδικούμενα, πότερον τὰ ἀμαρτηθέντα ἐπτά ἐστίν, ἢ ἐν μὲν τὰ ἀμάτημα, ἐπτά δὲ ἐπὶ τῷ ἐνὶ αἰ κολάσει; καὶ μὲν οὖν ἡ Γραφὴ τὴν ἐπτά ἀφέσεως τῶν ἀμαρτημάτων ἀριθμῶν ἐν τοῖς ἐπτά περιορίζει. Ποσάκις φησὶν, ἀμαρτήσῃς εἰς ἐμέ ὁ ἀδελφός μου, καὶ

(23) Ἐπιδέξασθαι. Nonnulli codices ἐπιπέτῃ σθαι. Quidam alii ὑποδέξασθαι.

(24) Ἀποδοῦναι. Ita Harl. et Coisl. primus. Med. ἀποδίδοναι. Editi δοῦναι.

(25) Ἀντιδόσεις. Ita Harl. et Coisl. primus cum Anglicano et uno ex Regiis.

(26) Ποιῆσειν. Multi codices sed recentiores ποιεῖν.

(27) Ποσάκις. Editi addunt γὰρ, quæ vocat

ρω αὐτῷ; (Ὁ Πέτρος ἐστὶ λέγων τῷ Κυρίῳ.) Ἄ
 εἰς ἑπτὰκις; Εἶτα ἀποκρισὶς τοῦ Κυρίου· Οὐδέ-
 σοι ἕως ἑπτὰκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις
 β. Οὐ γὰρ ἐπ' ἄλλον ἀριθμὸν μετέθη ὁ Κύριος,
 τὸν ἑπτὰ πολυπλασιάσας, ἐν αὐτῷ τὸν ὅρον
 τῆς ἀφέσεως. Καὶ δι' ἑπτὰ μὲν ἐτῶν ὁ Ἑβραῖος
 ἔλυτο τῆς δουλείας· ἑπτὰ δὲ ἑβδομάδες ἐτῶν τὸν
 παστὸν Ἰωθλαῖον ἐποιοῦν ἐν τοῖς πάλαι, ἐν ᾧ
 βλάτιζε μὲν ἡ γῆ, χρεῶν δὲ ἦσαν ἀποκοπαι,
 κείας ἀπαλλαγῆ, καὶ οἰνοὶ νέος ἀνωθεν καθ-
 ἔρο βίος, ἐν τῷ ἑβδοματικῷ ἀριθμῷ τοῦ παλαιῦ
 κων τινὰ τὴν συντέλειαν δεχομένου. Ταῦτα δὲ
 οἱ τοῦ αἰῶνος τούτου, ὅς διὰ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν
 περικλούμενος ἡμᾶς παρατρέχει· ἐν ᾧ γίνονται
 τῶν μετριωτέρων ἀμαρτημάτων ἐκτίσεις, κατὰ
 φιλόανθρωπον ἐπιμέλειαν τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότου,
 μὴ τῷ ἀπεράντῳ αἰῶνι παραδοθῆναι ἡμᾶς εἰς
 αἰων. Τὸ μὲν οὖν ἑπτὰκις διὰ τὴν πρὸς τὸν κό-
 σμον τοῦτον συγγένειαν, ὡς τῶν φιλοκόσμων ἀν-
 ὄρων ἀπ' αὐτῶν ὀφειλόντων μάλιστα ζημιούσθαι,
 ἔνεκεν εἴλοντο πονηρεύεσθαι (28). Ἐκδικούμενα
 εἶτε τὰ παρὰ τοῦ (29) Κάιν ἡμαρτημένα λέγοις,
 ῥήσεις ἑπτὰ· εἶτε τὰ παρὰ τοῦ χριτοῦ ἐπ' αὐτῷ
 ῥαθέντα (30), καὶ οὕτως οὐκ ἀποτεύξη τῆς ἐν-
 ἰας. Ἐν μὲν οὖν τοῖς παρὰ τοῦ Κάιν τετολημέ-
 ρισ πρῶτον ἀμάρτημα φθόνος ἐπισημῶς προτιμήσει
 ὁ Ἄβελ· δεύτερον δόλος, μεθ' οὗ διελέχθη τῷ
 εὐφῷ, εἰπὼν· Διέλθωμεν εἰς τὸ πεδῖον· τρίτον
 φόνος, προσθήκη τοῦ κακοῦ· τέταρτον, ὅτι καὶ
 εὐφῷ φόνος, μελίων ἢ ἐπίτασις· πέμπτον, ὅτι
 πρῶτος φονεὺς ὁ Κάιν, πονηρὸν ὑπόδειγμα τῷ
 ἡ καταλιπὼν· ἕκτον ἀδίκημα, ὅτι γονεῦσι πέν-
 ρισ ἐποίησεν (31)· ἑβδομον, ὅτι θεῷ ἐψεύσατο· ἔρωτη-
 ρισ γὰρ, Πού Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου; εἶπεν, Οὐκ
 οἶδα. Ἐπτὰ οὖν τὰ ἐκδικούμενα παρελύτο ἐν τῷ
 αἰρεθῆναι τὸν Κάιν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος,
 ἰ· Ἐπικατάρατος ἡ γῆ, ἢ ἔχαιρε δέεσθαι τὸ
 μα τοῦ ἀδελφοῦ σου· καὶ, Στένων καὶ τρέμων
 ἡ ἐπὶ τῆς γῆς· ὁ Κάιν φησὶν· Εἰ ἐκβάλλεις με
 ἡμερον ἀπὸ τῆς γῆς (32), καὶ ἀπὸ τοῦ προσ-
 τευ σου κρυθῆσομαι, καὶ ἴσομαι στένων καὶ
 ἔμων ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ πᾶς ὁ εὐρίσκων με
 τοκτερεῖ με. Πρὸς δὲ τοῦτο ὁ Κύριός φησιν· Οὐχ
 ἴτω· πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάιν ἑπτὰ ἐκδικούμενα
 φαύσει. Ἐπειδὴ γὰρ ἐνόμισεν εὐάλωτος εἶναι
 οὐκ ὁ Κάιν, διὰ τὸ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς (33) ἀσφά-
 λειαν μὴ ἔχειν (ἐπικατάρατος γὰρ ἡ γῆ ἀπ' αὐτοῦ),
 ἰ τῆς ἀπὸ Θεοῦ βοηθείας ἡρημῶσθαι, ὀργισθέντος

Num usque septies? Deinde responsum Domini: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies. Non enim ad alium numerum transiit Dominus, sed septenarium multiplicans, in illo modum constituit remissionis. Post septem annos Hebraeus liberabatur a servitute. Septem hebdomades annorum celeberrimum jubilæum olim efficiebant, quo sabbatum terra servabat, debita rescindebantur, servi in libertatem asserebantur, ac veluti novum de integro constituebatur ævum, vetere per septenarium numerum quodam modo finem accipiente. Hæc autem figuræ eran hujus sæculi, quod per septem dies revolutum præterit; in quo mediocrium peccatorum pœnæ solvuntur, secundum benignam divini nostri Domini providentiam, ut ne infinito sæculo tradamur ad supplicium. Illud igitur, septies, propter hujus mundi amorem dictum est, eo quod mundi amatores ex his debeant maxime puniri, quorum causa improbi esse voluerunt. Quæ autem dicuntur ἐκδικούμενα, sive admissa a Cain 397 peccata intelligas, invenies septem: sive pœnas illi a iudice constitutas, ne sic quidem a sententia aberrabis. In iis igitur quæ Cain perpetravit, primum peccatum, invidia ob prælatum Abelem: secundum, dolus, quo allocutus est fratrem, dicens, Transeamus in campum; tertium, cædes, mali accessio; quartum, etiam fratris cædes, intentior iniquitas; quintum, quod primus homicida Cain, malum exemplum sæculo reliquens; sextum, quod parentibus luctum incussit; septimum, quod Deo mentitus est; interrogatus enim: Ubi Abel frater tuus? dixit Nescio. Septem igitur ἐκδικούμενα dissolvebantur in Caini nece. Cum enim dixisset ei Dominus: Maledicta terra, quæ aperuit os suum accipere sanguinem fratris tui; et: Gemens et tremens eris super terram; dixit Cain: Si ejicis me hodie de terra, et a facie tua abscondar, et ero gemens et tremens super terram; et omnis qui invenerit me, occidet me. Ad hoc autem dixit Dominus: Non sic: qui occiderit Cain, septem vindictas exsolvet. Quoniam enim credidit Cain se facile a quolibet captum iri, eo quod securitatem super terram non haberet (maledicta enim terra propter illum) et a Dei auxilio desertus esset, qui ei iratus erat ob cædem; ut neque e terra, neque e cælo relicta illi ope: Erit, inquit, omnis qui invenerit me, occidet me. Arguens illius errorem Scriptura dicit, Non

• Matth. xviii, 21, 22. • Deut. xv, 12. • Lev. xv, 10. • Gen. iv, 8. • ibid. 9. • ibid. 12, 14, 15.

est in tribus vetustissimis codicibus: deest se-
 mens verbum in pluribus recentioribus. Ibidem
 es iidem codices ἀδελφός μου. Deerat vocula in
 iis et in editis.

(28) Πονηρεύεσθαι. Editi τὸ πονηρεύεσθαι. Deest
 ticutus in codicibus Harl., Coisl. utroque et duo-
 is Regiis.

(29) Παρὰ τοῦ. Ita Harl., Coisl. uterque et Reg-
 imus.

(50) Ἐραχθέντα. Sic tres vetustissimi codices.
 Editi ὀργισθέντα.

(31) Ἐποίησεν. Ita Harl., Coisl. uterque et unus ex
 Regiis. Editi ἐνεποίησεν. Ibidem eorumdem codicum
 auctoritate emendavimus quod erat in editis Θεδν
 ἐψεύσατο.

(32) Ἀπὸ τῆς γῆς. Ita tres vetustissimi codices
 cum pluribus aliis. Editi ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.

(33) Ἐπὶ τῆς γῆς. Sic Coisl. primus et Harl.
 Quatuor alii ex τῆς γῆς. Editi ἀπὸ τῆς γῆς.

sic, id est, non occideris. Lucrum enim mors est A his qui puniuntur, solutionem afferens ex molestiis. Sed produceris in vita, ut pro meritis peccatorum rependantur tibi supplicia. Quoniam igitur illud ἐκδικούμενον duplici sensu intelligitur, nempe peccatum, cui vindicta infligitur, et modus supplicii, per quod vindicta; videamus an septem suppliciorum modi inflicti fuerint ei, qui male fecerat.

τηθὲν, ἐφ' ᾧ ἡ ἐκδίκησις, καὶ ὁ τρόπος τῆς τρῶποι βασιανιστηρίων ἐπηνέχθησαν (35) τῷ πονηρευσαμένῳ.

4. Septem quidem peccata Caini superior enume-
ravit oratio. Nunc autem quærimus an septena
sint, quæ ipsi ad supplicium inferuntur; ac sic
disserimus. Interrogavit Dominus ¹⁶: *Ubi est Abel
frater tuus?* quod quidem non discere volens, sed
pœnitentiæ illi occasionem præbens, benignus
Dominus quæsivit, ut demonstrant ipsa verba.
Postquam enim negavit ille, cito arguit, dicens: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me.* Quare
illud, *Ubi est Abel frater tuus?* occasionem ei dabat
persentiendi peccati, non Deo cognitionem afferebat.
Nam si caruisset inspectione Dei, prætextum
habuisset, ut derelictus, nec ullo instructus præ-
sidio ad pœnitentiam. Nunc autem apparuit ei
medicus, ut ad eum ægrotus confugiat. Ille autem
non modo **398** abscondit ulcus, sed aliud insu-
per efficit, cæli mendacium adjungens, *Nescio.*
Num custos fratris mei sum ego? Inde jam enu-
mera supplicia. *Maledicta terra propter te.* Unum
supplicium. *Operaberis terram.* Aliud supplicium.
Necessitas enim arcana quædam imposita illi erat,
ad opus agriculturæ urgens, ita ut ne volenti qui-
dem liceret requiescere, sed semper cruciaretur cum
inimica sua terra, quam maledictam ipse sibi fe-
cerat, polluens eam fratris sanguine. *Operaberis
ergo terram.* Grave supplicium, cum iis, qui odio
habet, degere, comitem habere hostem, implaca-
bilem inimicum. *Operaberis terram;* hoc est, in-
tentus ad opera agriculturæ, nullum tempus re-
mitteres, nec nocte nec die solutus a laboribus,
sed domino quodam acerbo molestiorem habens
arcanam necessitatem, ad opera te incitantem. *Et
non adjiciet dare virtutem suam.* Atque etiamsi
illud non intermissum opus aliquem habuisset
fructum; ipse labor non mediocri fuisset cru-

¹⁶ Gen. iv, 9 sqq.

(34) Ἐλέγχει. Editi ἐλέγχει δέ, sed hæc vocula
deest in septem codicibus mss.

(35) Ἐπηνέχθησαν. Harl. et Coisl. primus
ἐπήχθησαν.

(36) Οὕτως. Ita tres vetustissimi codices. Editi
οὕτω. Mox iidem codices ἀδελφός σου ἐστίν; οὐχὶ
μαθεῖν. Totus hic locus non satis astrictus est: id
quod Basilio nonnunquam accidit; nam ut verbo-
rum constructio perspicuiatur, cogitatione interpo-
nenda est quædam parenthesis ab his verbis ἢν οὐχὶ
μαθεῖν, usque ad illa Ὁ δὲ οὐ μόνον, vel etiam illa
Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἀριθμεῖ. Sed hæc in interpretando
perspicuitatis causa negleximus.

αὐτῷ ἐπὶ τῷ φόνῳ, ὡς οὐτε ἀπὸ γῆς, οὐτε ἀπὸ
ρανῶ ἀντιλήψεως αὐτῷ λειπομένης. Ἔσται, ἡ
πᾶς ὁ εὐρίσκων μὲ, ἀποκτενεῖ μὲ. Ἐλέγχει δὲ
αὐτοῦ τὸ σφάλμα ὁ λόγος λέγων, Οὐχ οὕτω, καὶ
ἐστίν, οὐκ ἀναίρεθῆθη. Κέρδος γὰρ τοῖς κολασ-
νοῖς ὁ θάνατος, ἀπαλλαγὴν φέρων τῶν λυπη-
ρῶν. Ἄλλὰ παρατάθη τῷ βίῳ, ἵνα κατ' ἀξίαν τῶν
ἡμαρτημένων ἀντιμετρηθῇ σοι τὰ κολαστήρια. Ἐπὶ
δὲ τὸ ἐκδικούμενον διχῶς νοεῖται, τὸ τε ἡμαρ-
τιολογίας, δι' οὗ ἡ ἐκδίκησις. ἴδωμεν εἰ ἐπὶ

4. Τὰ μὲν οὖν ἑπτὰ ἁμαρτήματα τοῦ Κἄιν
τοῖς κατόπιν ὁ λόγος ἀπριθμήσατο. Νῦν δὲ ζητοῦμεν
εἰ ἑπτὰ ἐστὶ τὰ εἰς κόλασιν αὐτῷ ἐπαγόμενα, καὶ
φασιν οὕτως (36). Μετὰ τὴν πεῦσιν τοῦ Κυρίου, λέγει
Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου; ἢν οὐχὶ μαθεῖν βουλομένη
ἀλλὰ μετανοίας αὐτῷ ἀφορμὴν παρεχόμενος, ὁ δὲ
θρησκῶς Δεσπότης προσήγαγεν, ὡς δηλοῦν αὐτῶν
ῥήματα. Ἀρνησαμένῳ γὰρ αὐτοῦ, ταχὺν πωλεῖται
τὸν ἔλεγχον, εἰπόν· Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου
βοᾷ πρὸς μὲ. Ὡστε τὸ, Ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου
ἐκεῖνῳ ἀφορμὴν ἐδίδου τῆς συναισθήσεως τῆς
τημένου, οὐ τῷ Θεῷ ἐγένετο διδασκαλίας πρὸς
εἰ γὰρ μὴ ἔτυχεν ἐπισκοπῆς Θεοῦ, εἴχεν ἂν πρὸς
σιν ὡς ἐγκαταλειμμένος, καὶ οὐδεμίαν λαβὴν ἐπι-
μὴν εἰς μετάνοιαν. Νῦν δὲ ἐπερᾶν αὐτῷ ὁ ἴσχυρ
ἵνα προσφύγῃ αὐτῷ (37) ὁ ἀσθενῶν. Ὁ δὲ οὐ μόνον
οὐ (37*) κρύπτει τὸ ἔλλκος, ἀλλὰ καὶ ἕτερον προσέτι
ζεταί, τῷ φόνῳ τὸ ψεῦδος ἐπισυνάπτων, οὐκ ἔλα.
φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἰμι ἐγώ; Ἐντεῦθεν
πὸν ἀριθμεῖ (38) τὰς τιμωρίας. Ἐπικατάραται
γῆ ἀπὸ σου. Μία κόλασις. Ἐργῶ τὴν γῆν. ἀπὸ
αὐτῆ. Ἀνάγκη γὰρ τις δόρητος αὐτῷ συνέταται
πρὸς τὸ ἔργον τῆς γῆς αὐτὸν καταπέμψουσα· ὡς
μηδὲ βουλομένη αὐτῷ ἐξεῖναι ἀναπαύεσθαι, ἀλλὰ
αὐτὸν προσταλαίπωρεῖσθαι τῇ ἐχθρᾷ αὐτοῦ τῇ
ἐπικατάρατον αὐτὸς ἑαυτῷ (39) ἐποίησε, μίνας π
τὴν ἀδελφικῶν αἵματι. Ἐργῶ οὖν τὴν γῆν. ἀπὸ
τιμωρία, ἡ μετὰ τῶν μισούντων διαγωγῆ, οὐκ
ἔχειν πολέμιον, ἀπαυστον ἐχθρόν (40). Ἐργῶ τὴν
γῆν· τούτεστι, κατατεινόμενος τοῖς ἔργοις τοῖς τι-
πονικοῖς, οὐδένα χρόνον ἀνήσεις, οὐτε νυκτὸς
ἡμέρας ἐκλυόμενος ἐκ τῶν πόνων, ἀλλὰ δεσπότη
τινὸς πικρῶ χαλεπωτέραν ἔχων τὴν δόρητον ἀπὸ
κην, ἐπὶ τὰ ἔργα σε διεγείρουσαν. Καὶ οὐ προσέτι
δοῦναι τὴν ἰσχὺν αὐτῆς. Καίτοι εἰ καὶ τὸ τῆς γῆς

(37) Αὐτῷ. Multis in codicibus recentioribus
deest.

(37*) Habent iidem codices οὐ μόνον κρύπτει
et sic legit interpres.

(38) Ἀριθμεῖ. Ita tres vetustissimi codices. Editi
ἀπαριθμεῖ. Mox iidem et multi alii ἐργῶ. Editi
ἐργάση. Eadem infra occurrit varietas in hac voce
inter editos et mss. codices.

(39) Αὐτὸς ἑαυτῷ. Deest prima vox in multis re-
centioribus codicibus. Paulo post iidem non habent
αὐτῆ post μένας.

(40) Ἐχθρόν. Pro hac voce legitur τὸ μένος in
tribus vetustissimis codicibus.

ἄπαστον εἶχε τινα καρπὸν, αὐτὸς δὲ πόνος οὐκ ἔσται· ἄπαστος ἦν τῷ ἀεὶ κατατεινομένῳ (41) καὶ ὡντι. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐργασία ἄπαστος, καὶ ἄπαστος ἢ περὶ γῆν ταλαιπωρία (οὐ γὰρ ἐδίδου τὴν γῆν)· τρίτη αὕτη ἐστὶ τιμωρία τῆ ἀκαρπία τῶν πόνων. καὶ τὴν καὶ τρέμων ἔσθ' ἐπὶ τῆς γῆς. Δύο προσέθηκεν αὐτῷ ταῖς τριῖσι· στεναγμὸν διηνεκῆ, καὶ τρέμον σώματος, τὸν ἐκ τῆς ἰσχύος στηριγμὸν πῶν μελῶν ἐχόντων. Ἐπειδὴ γὰρ κακῶς ἐχρήσατο τῇ δυνάμει τοῦ σώματος, ὑπερβῆθε αὐτοῦ ὁ τόνος, ὥστε κλονεῖται αὐτὸν καὶ κατασειεσθαι, οὔτε ἄρτον (42) ὡς προσφέρειν δυνάμενον τῷ στόματι, οὔτε ποτὸν ποιεῖν· τῆς πονηρᾶς χειρὸς μετὰ τὴν ἀντιπρᾶξιν οὐδὲ ταῖς ἰδίας καὶ ἀναγκαῖαις ταῖς τοῦ σώματος λοιπὸν ὑπερτείσσεται (44) συγκολλημένης. Ἄλλη τιμωρία, ἣν αὐτὸς ἀπεκάλυψε Β ἄν, εἰπὼν· *Εἰ ἐκβάλλεις με νῦν ἀπὸ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυθήσομαι. Τί ἐστὶ ἐὰν ἐκβάλλεις με ἀπὸ τῆς γῆς; Τουτέστιν, εἰ κείεις με τῆς ἀπ' αὐτῆς ὠφελείας. Οὐ γὰρ μετ' ἔθετο ἐφ' ἕτερον τόπον, ἀλλ' ἠλλοτριούτο τῶν ἀπ' αὐτοῦ (45) καλῶν. Καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυθήσομαι. Ἡ βαρυτάτη κλάσις τοῖς εὐφρονοῦ- (46) ὁ ἀπὸ Θεοῦ χωρισμός. Καὶ ἔσται, ἐφ' ἧσ, ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμεῖς ἀποκτενεῖ με. Εἰκάζει ἐκ τοῦ ὁμοίου τῶν προαγόντων (47). Εἰ ἀπὸ τῆς γῆς ἐθλιμαί, εἰ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυθήσομαι, αὐτὸ ἀπὸ παντὸς ἀναρτείσθαι. Τί οὖν ὁ Κύριος; καὶ οὕτως. Ἄλλ' ἔθετο σημεῖον ἐπ' αὐτόν. Ἐδόμη ἡ τιμωρία, τὸ μηδὲ κρυπτεσθαι τὴν τιμωρίαν, ἀ καὶ σημεῖον προδήλω πᾶσι προκεκηρύχθαι, ὅτι C ἐστὶν ὁ τῶν ἀνοσιῶν ἔργων δημιουργός. Καὶ τῷ ὀρθῶς λογιζομένῳ βαρυτάτη κολάσεων ἡ ἐξουσία ἦν καὶ περὶ τῆς κρίσεως μεμαθήκαμεν, αἰσῆσιν καὶ ὀνειδισμὸν (48) αἰώνιον.*

Ἀκολουθεῖ τούτῳ ζήτημα συγγενές, τὸ παρὰ Λάμεχ ταῖς γυναῖξιν εἰρημένον, ὅτι Ἄνδρα κτεῖνα (49) εἰς τραῦμα ἔμοι, καὶ νεανίσκον εἰς ὠπιά μοι· ὅτι εἰ ἐπτάκις ἐκδεδικηταὶ ἐκ Κάιν, δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἐπτά. Καὶ νομίζουσι καὶ ὑπὸ τοῦ Λάμεχ ἀνηρῆσθαι τὸν Κάιν· ὡς μέχρι γενεᾶς ἐκείνης διαρκέσαντος αὐτοῦ, ἐπὶ τῷ μακάρων δοῦναι τὴν τιμωρίαν. Ἔστι δὲ οὐκ ἀληθές. γὰρ φαίνεται φόνους πεποιτηκώς, ἐξ ὧν αὐτὸς φαίνεται· Ἄνδρα ἀπέκτεινα καὶ νεανίσκον· τὸν D πα εἰς τραῦμα, καὶ νεανίσκον εἰς μῶλωπα. Ἄλλο τραῦμα, καὶ ἄλλο μῶλωψ· καὶ ἄλλο ἀνήρ, καὶ

¹ Dan. xii, 2. ¹⁶ Gen. iv, 23, 24.

(41) *Κατατεινομένῳ*. Sic mss. summo consensu, s̄ tamen commode legitur in editis κατατειρο-

(42) *οὔτε ἄρτον*. Editi præmittunt καί, quod in novem veteribus libris.

(43) *Ἀνοσίαι*. Sic reperimus in octo mss. Editi σιν.

(44) *ὑπερτείσθαι*. narl. ὑπερετίσασθαι.

(45) *ἀπ' αὐτῆς*. Præpositio addita ex novem mss.

(46) *εὐφρονοῦσιν*. Ita tres vetustissimi codices. in σωφρονοῦσιν. Paulo post editi καὶ ἐστὶ. Mss. in textu.

ciatus semper intento et laboranti. Sed quia et opus non intermissum, et infructuosæ circa terram ærumnæ (non enim dabat virtutem suam); tertium est hoc supplicium, inutilitas laborum. *Gemens et tremens eris super terram*. Duo alia tribus adjecit : gemitum continuum, et tremorem corporis, virium firmitate membris destitutis. Nam quia male usus fuerat viribus corporis, subtractum illi robur, ita ut titubaret et quateretur, nec panem facile posset ori admovere, aut potum sumere, cum improba manus post nefarium scelus ne propriis quidem et necessariis corporis usibus jam ministrare sineretur. Aliud est supplicium, quod ipse patefecit Cain, dicens : *Si ejicias me nunc de terra, et a facie tua abscondar*. Quid est illud, *Si ejicias me de terra?* Id est, si me excludis ab utilitate quæ ex ea percipitur. Non enim transferebatur in alium locum, sed excludebatur ab illius bonis. *Et a facie tua abscondar*. Gravissimum hoc supplicium cordatis viris, separari a Deo. *Et erit, inquit, omnis qui invenerit me, occidet me*: Conjecturam facit ex præcedentibus consentaneam. Si de terra ejicior, si a facie tua abscondar, relinquitur ut a quolibet occidar. Quid igitur Dominus? *Non sic*. Sed posuit signum super ipsum. Septimum hoc supplicium, ut ne abscondatur quidem pœna, sed manifesto signo omnibus prædicetur hunc esse nefandorum scelerum inventorem. Est enim, si quis recte ratiocinetur, gravissima pœnarum opprobrium : quod quidem et in judicio futurum didicimus, quia alii resurgent in vitam æternam, et alii in opprobrium et dedecus sempiternum ¹⁵.

ὅτι οὗτοι ἀναστήσονται εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ οὗτοι,

5. Sequitur hanc quæstionem alia similis, 399 quod a Lamech uxoribus dictum est : *Occidi virum in vulnus mihi, et adolescentulum in livorem mihi : quoniam septies vindicatum est de Cain : de Lamech autem septuagies septies* ¹⁶. Existimant nonnulli a Lamech occisum esse Cain, quasi is usque ad hanc ætatem vixerit, ut longiores persolveret pœnas. Sed id verum non est. Duas enim illum cædes patrasse perspicitur ex his quæ ipse narrat : *Virum occidi, et adolescentulum* ; virum in vulnus, et adolescentulum in livorem. Aliud igitur vulnus, et aliud livor : ac aliud vir, et aliud adolescentu-

(47) *τῶν προαγόντων*. Coisl. secundus et Reg. secundus τῶν πραγμάτων, et paulo post ὑπὸ παντὸς.

(48) *καὶ ὀνειδισμὸν*. Ita tres vetustissimi codices cum quatuor aliis. Editi καὶ εἰς ὀνειδισμὸν.

(49) *Ἄνδρα ἀπέκτεινα*. In Coisl. utroque, duobus Regiis, Vaticano et Bigot. altero sic legitur hoc Scripturæ testimonium : *Ἄνδρα ἀπέκτεινα καὶ νεανίσκον*. τὸν ἀνδρα εἰς τραῦμα, καὶ νεανίσκον εἰς μῶλωπα μοι. *Virum occidi et adolescentulum*. *Virum in vulnus et adolescentulum in livorem mihi*. Consentiant cum editis Medicæus, Harlæanus et Colbertinus.

lus. *De Cain vindicatum est septies, de Lamech vero scriptuages septies. Æquum est ut quadringenta et nonaginta subeam supplicia; si justum Dei iudicium de Cain, ut septem ille persolveret pœnas. Ille enim, quemadmodum ab alio non didicit occidere, ita non vidit pœnas subeuntem homicidam. Ego autem ante oculos habens eum qui gemebat, et tremebat, et magnitudinem iræ Dei, sapiens non factus sum exemplo. Unde æquum est ut quadringenta et nonaginta luam supplicia. Quidam autem in ejusmodi sententiam delati sunt, quæ non abhorret ab ecclesiastico dogmate: scilicet a Cain usque ad diluivum septem præterierunt generationes, et inflictum est universæ terræ supplicium, eo quod late diffusa esset iniquitas. Peccatum autem Lamechi non indiget diluivio ad curandum, sed ipso illo qui tollit peccatum mundi¹⁷. Enumera igitur ab Adam usque ad adventum Christi generationes; et invenies secundum Lucæ genealogiam in septuagesima et septima generatione natum esse Dominum. Atque hæc quidem pro viribus investigata sunt, multis, quæ investigari poterant, prætermisissis, ne ultra epistolæ modum sermonem producamus; sufficiunt autem prudentiæ tuæ vel exigua semina. *Da enim, inquit, sapienti occasionem, et sapientior erit*¹⁸; et: *Sermonem accipiens sapiens, laudabit illum, et adjiciet super illum*¹⁹.*

6. Simeonis autem ad Mariam verba nihil habent quod aut varium sit, aut profundum. *Benedixit enim illis Simeon, et dixit ad Mariam matrem ejus: Ecce hic positus est in ruinam et resurrectionem multorum in Israel, et in signum, cui contradicetur. Tuam autem ipsius animam pertransibit gladius, ut reventur ex multis cordibus cogitationes*²⁰. In quibus illud miratus sum, quomodo, præcedentia ut clara prætermittens, de hoc uno quæsieris: *Tuam autem ipsius animam pertransibit gladius*. Ac mihi quidem non minus videtur difficile, quomodo idem in ruinam positus sit et in resurrectionem, et quid sit signum cui contradicetur, quam illud tertium, quomodo Mariæ animam pertransibit gladius.

7. Existimo igitur in ruinam et resurrectionem esse Dominum, non quod alii cadant, **400** et alii resurgant, sed quod vitium in nobis cadat, et virtus resurgat. Eversor est enim corporearum libidinum Domini adventus, et excitator animæ proprietatum. Velut cum ait Paulus: *Cum enim infirmor, tunc potens sum*²¹; idem infirmatur et potens

ἄλλο νεανίσκος. Ὅτι ἐκ Καὶν ἐκδοδίκηται ἐπὶ ἑπτὰ καὶ ἐνενήκοντα τιμωρίας ὑποσχέιν εἰμι ἕκαστος εἰπερ δίκαια ἢ τοῦ Θεοῦ κρείσσιν ἐπὶ τῷ Καὶν, ἐπὶ αὐτὸν παρασχεῖν τὰς κολάσεις. Ὁ μὲν ὡσπερ οὐκ ἔμαθε παρ' ἄλλου φονεύειν, ὡς οὐκ οἶδε τιμωρίαν ὑπέχοντα φονευτὴν· ἐγὼ δὲ, ἐν ὄψει τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐσωφρονισθῆναι τῷ ἔργῳ δειγματι. Ὅθεν ἀξίως εἰμι τετρακοσίας καὶ ἐνενήκοντα δοῦναι κολάσεις. Ἔνοιός ἐστιν ὅτι τῶν τοιούτων ὀρμησαν λόγον, οὐκ ἀπάθοντα τοῦ ἐκείνου στικτοῦ δόγματος· ὅτι ἀπὸ τοῦ Καὶν ἕως τοῦ κατακλισμοῦ ἑπτὰ παρεληλύθασι γενεαί, καὶ ἐπὶ ἑπτά πάσῃ τῇ γῆ τὴ τιμωρία, διὰ τὸ πολλὴν γενέσθαι τῆς ἁμαρτίας. Τὸ δὲ ἁμάρτημα τοῦ Λάμεχ ὡς κατακλισμοῦ δέεται πρὸς θεραπείαν, ἀλλ' αὐτοῦ πᾶσι ῥόντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Ἀριθμῶμεν γὰρ ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ πέντε γενεάς, καὶ εὐρήσεις, κατὰ τὴν τοῦ Λουκᾶ γενεαλογίαν, τῇ ἑβδομηκοστῇ καὶ ἑβδόμῃ διαδοχῇ γεννημένον (52) τὸν Κύριον. Ταῦτα μὲν ὄν ἐκ τῆς ἐξητάστη, πολλῶν τῶν ἐνόνητων ἐξετασθήκασι καὶ ἐθνήτων, ἵνα μὴ ἐξω τοῦ μέτρου τῆς ἐπιτοῦς λόγον προσαγάγωμεν· ἀρκεῖ δὲ τῇ συνέσει σου καὶ βραχεῖα σπέρματα. Δίδου γάρ, φησὶ, τῷ σοφῷ ἀγαθὸν μῆν, καὶ σωώτερος ἔσται· καὶ, ἄλλοις λέγει, ὁ σοφὸς σοφός, ἀνέσει αὐτὸν, καὶ ἐκ' αὐτῶν ἀγαθήσει.

6. Τὰ δὲ τοῦ Συμεὼν ῥήματα πρὸς τὴν Mariam οὐδὲν ἔχει ποικίλον, οὐδὲ βαθύ· Ἐὐλόγησε γὰρ αὐτὴν Συμεὼν, καὶ εἶπε πρὸς Mariam τὴν μητέρα αὐτοῦ Ἰησοῦ οὗτος κείται ἐκ πτωσῶν καὶ ἀνάστα πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ ἐκ σημείων ἀντιφρόνων. Καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν ἑλεῖ ὁ σπῆρμα τοῦ ἁμαρτωλοῦ· ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ τῆς καρδίας διαλογισμοί. Ἐν οἷς ἐκεῖνο ἔθηκε πῶς, τὰ προάγοντα ὡς σαφῆ παρελθόντα, ἐν τούτῳ ἐπεξήτησας, τὸ, Καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν ἑλεύσεται ῥομφαία. Καίτοι ἐμοὶ οὐκ ἦτοον φανεροῦ ἀπορον, πῶς ὁ αὐτὸς ἐκ πτωσῶν κείται καὶ ἀνάστασιν· καὶ τί τὸ σημεῖον τὸ ἀντιλεγόμενον· καὶ τὸν (54), πῶς τῆς Marias τὴν ψυχὴν ἑλεύσεται ῥομφαία.

7. Ἦγοῦμαι τοίνυν ἐκ πτωσῶν καὶ ἀναστῆναι τὸν Κύριον, οὐκ ἄλλων πιπτόντων, καὶ ἄλλων ἰσταμένων, ἀλλὰ τοῦ ἐν ἡμῖν χείρονος καταπίπτου καὶ τοῦ βελτιόρους διανισταμένου. Καθαίρειται γὰρ τῶν σαματικῶν παθῶν ἔστιν ἡ τοῦ Κυρίου ἐκφάνεια, διεγερτικὴ δὲ τῶν τῆς ψυχῆς ἰσχυρίων ὡς ὅταν λέγῃ Παῦλος (55)· Ὅταν ἀσθενῶ, τί

¹⁷ Joan. i, 29. ¹⁸ Prov. ix, 9. ¹⁹ Eccli. xxi, 18.

²⁰ Luc. ii, 34, 35. ²¹ II Cor. xii, 10.

(50) Ἔνοιός ἐστιν. Postrema vox addita ex tribus velnustissimis codicibus.

(51) Καὶ ἐπὶ ἑπτά. Sic iidem tres mss. Editi καὶ εὐθέως ἐπὶ ἑπτά· et statim inflictum est, etc.

(52) Γεγεννημένον. Ita plerique mss. codices. Editi γεγεννημένον.

(55) Ἐκ τούτου. Sic ope mss. codicum emenda

vimus quod prave in editis legebatur ἐν τούτῳ. (54) Καὶ τρίτον. Legendum ἢ τρίτον, aut poterit erui ex his verbis sententia.

(55) Λέγει Παῦλος. Ita Coisl. uterque, Med. tres alii. Editi λέγει ὁ Παῦλος. Non tamen deest titulus in Medicæo codice, sed deest in Harleian

κατὸς εἰμι· ὁ αὐτὸς καὶ ἀσθενεῖ καὶ δύναται, ἀλλ' ἔνευ μὲν τῇ σαρκί, δυνατὸς δὲ ἐστὶ τῷ πνεύματι. καὶ ὁ Κύριος οὐχὶ τοῖς μὲν τοῦ πίπτειν τὰς ῥημῶν παρέχει, τοῖς δὲ τοῦ ἀνίστασθαι. Οἱ γὰρ ποτε ἀπὸ τῆς στάσεως, ἐν ἣ ποτε ἦσαν, καταποῦσι. Ἀπλὸν δὲ ὅτι οὐδέποτε στήκει (56) ὁ ἄπιστος, ἀλλ' ἁμαρτῶν συρόμενος, μετὰ τοῦ θρασυῦς, ὅς συν-
 56) ἔχει οὐκ ἔχει οὖν ὄθεν πέση, διὰ τὸ προκαταβε-
 57) ἔχει οὐκ ἔχει οὖν ὄθεν πέση, διὰ τὸ προκαταβε-
 58) ἔχει οὐκ ἔχει οὖν ὄθεν πέση, διὰ τὸ προκαταβε-
 59) ἔχει οὐκ ἔχει οὖν ὄθεν πέση, διὰ τὸ προκαταβε-
 60) ἔχει οὐκ ἔχει οὖν ὄθεν πέση, διὰ τὸ προκαταβε-
 61) ἔχει οὐκ ἔχει οὖν ὄθεν πέση, διὰ τὸ προκαταβε-
 62) ἔχει οὐκ ἔχει οὖν ὄθεν πέση, διὰ τὸ προκαταβε-
 63) ἔχει οὐκ ἔχει οὖν ὄθεν πέση, διὰ τὸ προκαταβε-
 64) ἔχει οὐκ ἔχει οὖν ὄθεν πέση, διὰ τὸ προκαταβε-

A est, sed infirmatur quidem carne, potens est autem spiritu. Ita et Dominus nequaquam aliis quidem cadendi causas præbet, aliis vero resurgendi. Nam qui cadunt, ex statu, in quo aliquando erant, cadunt. Liqueat autem nunquam stare infidelem, ut qui semper humi repat cū serpente quem assectatur. Non habet igitur unde cadat, jam præcipitatus infidelitate. Quare primum beneficium est, ut qui stat in peccato, cadat et moriatur, deinde vivat justitiæ et resurgat, utrumque fide in Christum nobis largiente. Cadant pejora, ut locum habeant meliora resurgendi. Nisi cadat fornicatio, temperantia non resurget. Nisi id quod a ratione alienum est, conteratur, id quod rationale est in nobis non B florebit. Sic igitur in ruinam et resurrectionem multorum.

8. In signum autem cui contradicetur. Proprie signum novimus in Scriptura crucem appellari. Posuit enim, inquit, Moses serpentem super signum²², id est, super crucem. Vel signum est inopinatæ ejusdem et obscuræ rei indicium : ac videtur quidem a simplicioribus, intelligitur autem ab his qui mente sunt perspicaces. Quoniam igitur non cessant digladiari de Incarnatione Domini : alii quidem cum corpus assumpsisse, alii vero incorporeum illius adventum fuisse decernentes : alii passibile corpus habuisse, alii specie quadam corpoream dispensationem adimplevisse : alii terreste, alii cœleste corpus : alii eum ab æterno C. præexistisse, alii ex Maria initium accepisse : propterea In signum cui contradicetur.

9. Gladium autem dicit sermonem tentandi vim habentem et discernendi cogitationes, pertingentem usque ad divisionem animæ et spiritus, artuum quoque et medullarum²³. Quoniam igitur omnis anima passionis tempore cuidam veluti dubitationi subjecta fuit, secundum Domini vocem, dicens : Omnes scandalizabimini in me²⁴ ; vaticinatur Simeon et de ipsa Maria, astante cruci, et vidente quæ gerebantur, et voces audiente ; post Gabrielis testimonium, post arcanam divinæ conceptionis cognitionem, post plurima exhibita miracula, erit, inquit, quædam et circa animam

¹ Num. xxi, 8. ²² Hebr. iv, 12. ²³ Matth. xxvi, 51.

56) Στήκει. Tres codices non vetustissimi habent εἰστέκει. In iisdem desunt paulo post hæc ἢ συνέπεται.

57) Εἶτα ζῆσαι. Consentiant in hac scriptura tres libri. Editi εἶτα τὸ ζῆσαι.

58) Πίσσεως. Pro hæc voce miror legi γνώ-
 59) τῶν τριῶν vetustissimis codicibus. Paulo post
 60) hi codices recentiores τὰ βελτίω εἰς τὴν ἀνά-
 61) σταν.

59) Τὸ λογιστικὸν ἐν ἡμῖν. Ita Harl. et Coisl. nus. Editi τὸ λογιστικὸν τὸ ἐν ἡμῖν. Legitur λογιστικὸν in quinque codicibus non antiquissimis.

60) Πολλῶν. Εἰς δὲ σημείον ἀντιλεγόμε-
 61) νων, etc. Consentientibus veteribus libris hunc
 62) am sanavimus. Legebantur enim in editis hæc

D verba post εἰρημένον. Paulo post legitur in pluribus recentioribus codicibus ὁ σημεῖον ἐστὶ, super crucem, quæ signum est.

(61) Παρὰ τῶν ἐντροχῶν. Pro his vocibus legitur in quatuor codicibus non vetustissimis παρ' αὐτῶν.

(62) Καὶ ἄλλοι χοῖκόν. Deest conjunctio in Mediceo et Coisl. primo.

(63) Καὶ πνεύματος. In Mediceo, Harl., Coisl. primo et Reg. primo legitur καὶ σώματος, usque ad divisionem animæ et corporis.

(64) Καὶ κριτικὸν ἐνθυμήσεων. Hæc desunt in nonnullis codicibus recentioribus, et videntur redundare.

tuam fluctuatio. Oportebat enim Dominum 401 A pro omnibus gustare mortem, ac propitiationem mundi factum, omnes justificare in suo sanguine. Et te igitur ipsam, quæ cœlitus didicisti quæ ad Dominum spectant, tanget quædam dubitatio. Hoc designat gladius. *Ut reveletur ex multis cordibus cogitationes*: significat, post scandalum, quod in Christi cruce contigit, discipulis ac ipsi Mariæ celerem quamdam medicinam affuturam a Domino, quæ ipsorum corda confirmaret in illius fide. Sic enim videmus et Petrum, postquam scandalum passus est, firmiter fidem in Christum retinuisse. Quod igitur humanum erat, imbecillum esse probatum est, ut potentia Domini demonstraretur.

EPISTOLA CCLXI.

Cum scripissent Basilio Sozopolitani nonnullos carnem cœlestem Christo affingere et affectus humanos in ipsam divinitatem conferre; breviter hunc errorem refellit; ac demonstrat nihil nobis prodesse passiones Christi, si non carnis a nos carnem habuit. Quod spectat ad affectus humanos, probat naturales a Christo assumptos fuisse, vitiosos vero et quaquam

Sozopolitanis.

1. Legi litteras vestras, fratres perquam reverendi, quas de rebus vestris scripsistis. Atque equidem quod nos sollicitudinum socios adhibuistis ad rerum vobis necessariarum ac studio dignarum curam, Domino egimus gratias. Sed ingenuimus, ubi audivimus præter turbas, quas Ariani in Ecclesiis excitarunt, ac confusionem, quam in fidei doctrinam induxerunt, adhuc et aliam quamdam novitatem, quæ in plurimum mœrorem, ut mihi scripsistis, conjicit fraternitatem, vobis obortam esse, ab hominibus nova et auribus fidelium inaudita veluti ex Scripturæ doctrina introducuntibus. Scripsistis enim nonnullos apud vos esse, qui dissolvant salutarem dispensationem Domini nostri Jesu Christi, quantum in ipsis est, ac evētant magni mysterii gratiam, taciti quidem a sæculis²², sed declarati suis temporibus, cum Dominus, qui jam omnia ad generis humani medelam attinentia percurrebat, post omnia suum nobis largitus est

²² I Tim. III, 16.

²³ Alias LXV. Scripta circa annum 377.

(65) *Σάλος*. Fatendum sane est hoc loco S. Basilium (quod equidem me certo scio non sine ipsius pace dicturum) longe aberrare et ab evangelica historia et a recta Simeonis verborum interpretatione. Nihil enim ejusmodi de sanctissima Deipara suspicari sinunt, cum ipsius constantia in filii morte oculis suis spectanda, tum teneræ ad eam filii moriensis voces. Sed quamvis illius fides minime vacillaverit, non idcirco tamen materna viscera dolore illo caruerunt, quem ei sub gladii nomine Simeon prædicat. Videtur Basilium hanc opinionem hausisse ex Origenis fontibus, quamvis in hoc legendo scriptore satis cautus fuerit. Id enim docet Origenes homil. 27 in *Lucam*. Nonnulli alii post Basilium scriptores idem commentum secuti sunt, quos recenset Petavius lib. XIV *De Incarn.*, c. 1.

(66) *Υπὲρ πάντων*. Consentiant in hac scriptura codices mss. Editi ὑπὲρ πάντων. Paulo ante editi

ἐπίδειξιν, γενήσεται, φησί, τις καὶ περὶ τῆς ψυχῆς σάλος (65). Ἐδει γὰρ τὸν Κύριον ὑπὲρ πάντων (66) γεύσασθαι θανάτου, καὶ ἰαστῆριον γενέσθαι τοῦ κόσμου, πάντας δικαιῶσαι ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι. Καὶ σοῦ οὖν αὐτῆς, τῆς ἀνωθεν δεδομένης τὰ περὶ τοῦ Κυρίου, ἀψεται τις διάκρισις. Τοῦτο ἐστὶν ἡ ῥομφαία. Ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἀπὸ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί· ἀνιίττεται, ὅτι μετὰ τὸν σκανδαλισμὸν, τὸν ἐπὶ τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ γενόμενον, τοῖς τε μαθηταῖς καὶ αὐτῇ τῇ Μαρτῆ χαρὴ τῆς ἰαστῆς ἐπακολούθησεν παρὰ τοῦ Κυρίου, βεβαίωσα αὐτῶν τὴν καρδίαν εἰς τὴν ἐκείνου πίστιν. Οὕτω γὰρ εἶδομεν καὶ Πέτρον μετὰ τὸν σκανδαλισμὸν βεβαίωτερον τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἀντισχόμενον. Τὸ ἀνθρώπινον οὖν σαθρὸν ἐπέλεθη. B Ἐνα τὸ ἰσχυρὸν τοῦ Κυρίου διαδειχθῆ.

EPISTOLA ΣΣΑ'

Τοῖς ἐν Σαζοπόλει.

1. Ἐνέτυχον τοῖς γράμμασιν ὑμῶν, ἀδελφοί μου, καὶ περὶ τῶν καθ' ὑμᾶς πραγμάτων ἐπιστελάτε. Καὶ ὅτι μὲν ἡμᾶς κοινονοῦς φρονήσας παρελάβετε (67) εἰς τὴν τῶν ἀναγκαίων ὑμῶν σπουδῆς ἀξίῳ ἐπιμέλειαν, ἡ χάρισις ἡμῶν ἐκείνου ῥίψω. Ἐστειλάμεν δὲ, ἀκούσαντες, ὅτι πρὸς τὴν παρὰ τῶν Ἀρειανῶν ἐπαγομένην παραχρῆ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆ συγχύσει, ἣν ἐκαίνοι περὶ τὸν τῆς πίστεως λόγον πεποιήθησαν, ἐτι καὶ ἄλλη τις ὑμῖν ἀνεφάνη καινοφρονία, εἰς πολλὴν ἀδημονίαν ἐμβάλλουσα τὴν ἀδελφότητα, ὡς ἐπιστελάτε ἡμῖν, ἀνθρώπων καὶ καὶ ἀσυνήθη ταῖς ἀκοαῖς τῶν πιστῶν ὡς ἐκ τῆς τῶν Γραφῶν διδασκαλίας δῆθεν παρεισαγόντων. Ἐγράψαμε γὰρ εἶναι τινὰς παρ' ὑμῖν τοὺς λύοντας τὴν οἰκονομίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ἀθετοῦντας τοῦ μεγάλου μυστηρίου τὴν χάριν, τοῦ σεσηγημένου μὲν ἀπὸ τῶν αἰώνων φανερωθέντος δὲ καιροῖς ἰδιοῖς, ὅτι ὁ Κύριος, τῶν διεξελθῶν (69) τὰ εἰς ἐπιμέλειαν ἔχοντα τοῦ

τῆν ψυχὴν τὴν σὴν. Mss. ut in textu. (67) *Παρελάβετε*. Coisl. primus et Med. λαμβάνετε.

(68) *Ἀνεφάνη*. Ita Coisl. primus et Med. tribus aliis. Editi ἐνεφάνη, exceptis tamen vetustis editionibus. Paulo post iidem duo codices Ἐγράψαμε γὰρ εἶναι pro eo quod erat in editis Ἐγράψαμε εἶναι.

(69) *Διεξελθῶν*. Notandum diligenter hoc verbum, quod idcirco simillima voce Latina reddidimus, nempe *percurrebat*, quia indicat Basilium Filium Dei, antequam nasceretur ex Virgine, a patribus apparuisse. Hinc contendit in libello suo in *Eumonium*, eum qui Deus et angelus vocatur ac Moysi apparuit, non alium esse quam Filium Simili sensu Filium Dei apud Clementem Alexandrinum in libro *Quis dives salvandus*, n. 8, dicitur *A creatione mundi usque ad signum crucis humanitatem percussisse*: Ἀπὸ γενέσεως μέχρι τοῦ σημεῖου τὴν ἀνθρωπότητα διατρέχων.

τῶν ἀνθρώπων (70), ἐπὶ πᾶσι τὴν οἰκειαν ἐχαρίσατο ἡμῖν ἐπιδημίαν. Ὀφείλησε γὰρ τὸ ἑαυτοῦ πλάσμα, πρῶτον μὲν διὰ πατριαρχῶν, ὧν οἱ βίοι ὑποδείγματα καὶ κανόνες προετίθησαν τοῖς βουλομένοις ἀκολουθεῖν τοῖς ἔχουσι τῶν ἁγίων, καὶ κατὰ τὸν ὅμοιον ἐκείνους ζῆλον φθάσαι πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων τελείωσιν· εἶτα νόμον ἔδωκεν εἰς βοήθειαν, δι' ἀγγέλων αὐτὸν διαταξάμενος ἐν χειρὶ Μωϋσέως· εἶτα προφήτας, προκαταγγέλλοντας τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι ζωτηρίαν, κριτὰς, βασιλεῖς, δικαίους, ποιούντας δυνάμεις ἐν χειρὶ κρυφαῖα (71). Μετὰ πάντας τούτους, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν αὐτὸς ἐφανερῶθῃ ἐν σὰρξι, Γενόμενος ἐκ γυναικὸς (72), γενόμενος ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν.

2. Εἰ τοίνυν μὴ γέγονε τοῦ Κυρίου ἢ ἐν σὰρξι ἐπιδημία, οὐκ ἔδωκε μὲν ὁ Αὐτρωτῆς τὸ ὑπὲρ ἡμῶν τίμημα τῷ θανάτῳ, οὐ διέκοψε δὲ τοῦ θανάτου τὴν βασιλείαν δι' ἑαυτοῦ. Εἰ γὰρ ἄλλο μὲν ἦν τὸ βασιλευόμενον ὑπὸ τοῦ θανάτου, ἄλλο δὲ τὸ παρὰ τοῦ Κυρίου προσληφθὲν, οὐκ ἂν μὲν ἐπαύσατο τὰ ἑαυτοῦ (73) ἐνεργῶν ὁ θάνατος· οὐκ ἂν δὲ ἡμέτερον κέρδος ἐγένετο τῆς σαρκὸς τῆς θεοφόρου τὰ πάθη· οὐκ ἀπέκτεινε δὲ τὴν ἀμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί· οὐκ ἐξωπονήθημεν ἐν τῷ Χριστῷ οἱ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀποθανόντες· οὐκ ἀνεπίσθη τὸ διαπαπτωκὸς· οὐκ ἀνωρθώθη τὸ κατεβύχμενον· οὐ προσωκειώθη τῷ Θεῷ τὸ διὰ τῆς ἀπάτης τοῦ ὄφρου· ἀλλοτριωθὲν. Ταῦτα γὰρ πάντα ἀναίρεται παρὰ τῶν οὐράνιων σώμα λεγόντων ἔχοντα τὸν Κύριον παραγεγενῆσθαι. Τίς δὲ χρεῖα τῆς ἁγίας Περθέου, εἰ μὴ ἐκ τοῦ φυράματος τοῦ Ἀδὰμ ἐμῆλεν ἢ θεοφόρος σὰρξ (74) προσλαμβάνεσθαι; Ἀλλὰ τίς οὕτω τολμηρὸς, ὥστε τὸ πάλαι σιωπηθὲν Οὐαλεντινίου δόγμα νῦν πάλιν διὰ σοφιστικῶν ῥημάτων καὶ τῆς ἐκ τῶν Γραφῶν δῆθεν μαρτυρίας ἀνανεοῦσθαι; Οὐ γὰρ νεώτερον τοῦτο τῆς δοκίσεως (75) τὸ ἀσέθημα, ἀλλὰ πάλαι ἀπὸ τοῦ μεταϊόφρονος ἀρξάμενον Οὐαλεντινίου, ὅς, ὀλίγας τοῦ Ἀποστόλου λέξεις ἀποσπαράξας, τὸ δυσσεβὲς ἑαυτῷ κατεσκευάσε πλάσμα, μορφήν λέγων δούλου, καὶ οὐχὶ αὐτὸν τὸν δούλον ἀνεληφέναι, καὶ ἐν σχήματι λέγων τὸν Κύριον γενεῆσθαι, ἀλλ' οὐχὶ αὐτὸν τὸν ἀνθρώπον παρ' αὐτοῦ

A adventum. Juvat enim suam ipsius creaturam, primum quidem per patriarchas, quorum vitæ, ut exempla ac regulæ, volentibus sanctorum sequi vestigia similique ac illi studio ad bonorum perfectionem pervenire, propositæ fuerunt; deinde legem in auxilium dedit, per angelos eam ordinans in manu Mosis²⁶: tum prophetas, qui salutem futuram prænuntiarent, judices, reges, justos, qui in manu⁴⁰² occulta ederent virtutes. Post hos omnes in extremis diebus ipse manifestatus est in carne, Factus est ex muliere, factus sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus²⁷.

B 2. Itaque si Domini in carne adventus non fuit, non dedit Redemptor pro nobis pretium morti, nec per seipsum mortis regnum resecurit. Si enim aliud esset quod mortis imperio subjectum erat, aliud quod assumptum a Domino; non desisset mors ea quæ sua sunt, operari, nec lucrum nostrum factæ fuissent deiferæ carnis passiones: non interemisset peccatum in carne; non in Christo vivificati fuissetus, qui eramus in Adamo mortui; non resartum fuisset, quod collapsum erat; non instauratum, quod constractum; non conjunctum Deo, quod serpentis fraude fuerat abalienatum. Hæc enim omnia tolluntur ab iis, qui dominum dicunt cœleste corpus habentem advenisse. Quid autem opus sancta Virgine, si non ex Adami massa assumenda erat caro deifera? At quis ita audax, ut jamdiu silentio sopitum Valentini dogma nunc rursus verbis sophisticis Scripturarumque scilicet testimonio renovet? Non enim recens est impium illud de apparentia dogma, sed jam olim ab insulso initium habuit Valentino, qui paucas Apostoli dictiones divellens, impium sibi ipse commentum struxit, formam dicens servi, et non ipsum servum assumptum fuisse, et in similitudine Dominum factum esse pronuntians, sed non ipsum hominem ab eo fuisse assumptum. His cognata videntur isti effutire, quibus quidem

²⁶ Galat. iii, 19. ²⁷ Galat. iv, 4.

(70) *Τῶν ἀνθρώπων*. Ita Coisl. uterque, Vat. et duo Regii. Editi πάντων ἀνθρώπων. Paulo post Coisl. primus et Med. ἑσαρκος ἐπιδημία. Non existat hæc epistola in codice Harlezano.

(71) *Κρυφαῖα*. Ita vetustæ editiones et omnes mss. Editio Parisiensis χραταιᾶ, in manu forti.

(72) *Γενόμενος ἐκ γυναικὸς*. Regius secundus et Coisl. secundus γεννώμενος. Paulo post editi ὑπὸ νόμου. Plerique mss. ὑπὸ νόμου.

(73) *Τὰ ἑαυτοῦ*. Coisl. secundus et tres Regii codices τὸ ἑαυτοῦ. Paulo post Med. et Coisl. primus ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀπονήσκοντες.

(74) *Ἡ θεοφόρος σὰρξ*. Male in Vaticano et tribus Regiis ἢ χριστοφόρος σὰρξ. Mox illud δῆθεν, scilicet, ironiam indicat.

(75) *Τῆς δοκίσεως*. Illud *apparentiæ* commentum proprie illis tribuitur, qui carnem phantasticam Christo attribuebant: quales fuere post Simonem Basilides, Marcion et Cassianus, qui Do-

D cetarum princeps dictus est. Verum ab his discrepabat Valentinus, eumque testatur Tertullianus carnem et nativitatem Christo attribuisse, lib. *De carne Christi* cap. 1, quamvis hanc carnem per Mariam veluti per tubum transiisse fingeret. Cur ergo τῆς δοκίσεως auctorem illum facit Basilius? Videtur S. Pater de Valentino sic statuisse, quia illius de cœlesti carne Christi commentum eodem redibat ac Marcionis *apparentiæ*. Utraque enim opinio Incarnationem evertabat: utraque carnem ejusmodi affingebat Christo, quæ cum eadem videretur ac nostra, nec tamen eadem esset, non immeritò phantastica dici potuit. Eo libentius in eam partem accipio S. Basilii sententiam, quod eum minime latuerint commenta Valentini. Nam paulo ante eum eos notaret, qui Dominum dicebant *cœleste corpus habentem adventisse, tamdiu silentio sopitum Valentini dogma* ab eis renovari declarat.

lugere convenit, novas inter vos turbas inducendibus.

3. Quod autem dicunt affectus humanos in ipsam divinitatem transire, eorum est, qui in suis cogitationibus nullum ordinem servant, neque norunt alios esse carnis affectus, alios carnis animatæ, alios animæ corpore utentis. Est igitur carnis proprium secari, imminui et dissolvi: et rursus carnis animatæ, fatigari, dolere, esurire, sitire et somno opprimi: animæ vero corpore utentis proprii sunt mœrores, et anxietates, et curæ, et reliqua ejusmodi. Quorum alia quidem naturalia sunt, et animali necessaria: alia vero ex prava voluntate, propter vitam male institutam, nec virtute informatam, superinducta. Unde liquet Dominum naturales quidem affectus suscepisse, **403** ad confirmationem veræ, nec phantasticæ Incarnationis, vitiosos vero affectus, qui nostræ vitæ puritatem coinquant, ut intaminata divinitate indignos rejecisse. Eam ob causam dictum est, factum eum fuisse in similitudine carnis peccati; non utique in similitudine carnis, ut his videtur, sed in similitudine carnis peccati⁷⁶. Quare carnem nostram una cum naturalibus ipsius affectibus assumpsit, peccatum vero non fecit⁷⁷. Sed quemadmodum mors, quæ in carne per Adamum ad nos transmissa, absorpta fuit a divinitate: sic et peccatum absumptum a justitia quæ in Christo Jesu est⁷⁸: ut in resurrectione resumamus carnem, nec obnoxiam morti, neque subjectam peccato. Hæc sunt, fratres, Ecclesiæ mysteria, hæc Patrum traditiones. Obtestor hominem omnem, qui Dominum timet, Deique judicium exspectat, ut ne variis doctrinis abripiatur. Si quis aliter docet, nec accedit ad sanos fidei sermones, sed Spiritus oracula rejiciens, propriam doctrinam potiore habet evangelicis documentis; talem vitate. Utinam autem Dominus largiatur, ut etiam aliquando in unum conveniamus, ut quæ nostrum sermonem effugerunt, ea coram congregantes suppleamus! Nam vobis pauca ex multis scripsimus, modum epistolæ excedere nolentes, tum etiam quia persuasum habemus, iis, qui Dominum timent, satis esse vel brevem admonitionem

⁷⁶ Rom. viii, 3. ⁷⁷ I Petr. ii, 22. ⁷⁸ Rom. v, 12 sqq.

(76) *Ἀποδύρεσθαι*. Coisl. primus ἀποδύρασθαι. Non incommode reddi posset: qui quidem lugendi sunt, sicque habuit prior interpretatio. Sed sequi malui simillimum Basilii locum in epist. 210, ubi de iis qui Sabellianam impietatem renovabant, sic loquitur n. 5: Οὗς, ἐὰν μὴ παύσωνται λαλεῖν κατὰ Θεοῦ ἀδικίαν, ὀδύρεσθαι χρὴ μετὰ τῶν ἀρνησιχριστῶν. Quibus quidem, nisi desinant loqui adversus Deum iniquitatem, lugendum est cum iis qui Christum negant. Ibidem editi hujus ἐπεισάγοντας. Coisl. uterque cum duobus Regiis habent ὁμῖν. Legitur etiam βλασφημίας pro ταραχάς in Coisl. secundo et duobus Regiis.

(77) *τὰ τοῦ ἀνθρώπου*. Ita Med. et Coisl. ori-

προσελιθῆσθαι. Τούτους εἰκόασι συγγενῆ φθέγγεσθαι: οὗτοι, οὗς ἀποδύρεσθαι (76) προσήκει, τὰς νεωτερικὰς ὁμῖν ἐπεισάγοντας ταραχάς.

3. Τὸ δὲ ἐπ' αὐτὴν λέγειν τὴν θεότητα τὰ τοῦ ἀνθρώπου (77) διαβαίνει πάθῃ οὐδαμῶς σωζόντων ἐστὶ τὸ ἐν διανοίαις ἀκλόουθον, οὕτε εἰδότεον, ἔτι: ἄλλα σαρκὸς πάθῃ, καὶ ἄλλα σαρκὸς ἐμφύχου, καὶ ἄλλα ψυχῆς σώματι κεχρημένης. Σαρκὸς μὲν ὧν ἴδιον τὸ τέμνεσθαι, καὶ μειοῦσθαι, καὶ διαλύεσθαι: καὶ πάλιν σαρκὸς ἐμφύχου τὸ κοποῦσθαι, καὶ ὀλιγίσθαι, καὶ πεινᾶν, καὶ διψᾶν, καὶ ὑπῶν κρατεῖσθαι: ψυχῆς δὲ σώματι κεχρημένης λύπαι, καὶ ἀδριμονίαι, καὶ φροντίδες, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ὅν τὰ μὲν φυσικὰ καὶ ἀναγκαῖα τῷ ζῳῷ, τὰ δὲ ἐκ προαιρέσεως μοχθηρᾶς, διὰ τὸ ἀνάγκων τοῦ βίου καὶ πρὸς ἀρετὴν ἀγύμναστον ἐπεισαγόμενα. Ὅθεν φαίνεται ὁ Κύριος τὰ μὲν φυσικὰ πάθῃ παραδεξάμενος (78) εἰς βεβαίωσιν τῆς ἀληθινῆς, καὶ οὐ κατὰ φαντασίαν ἐκθερωπῆσεως, τὰ δὲ ἀπὸ κακίας πάθῃ, ὅσα τὸ καθαρὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐπιβρῦσαι, ταῦτα ὡς ἀνάξια τῆς ἀχράντου θεότητος ἀπωσάμενος. Διὰ τοῦτο εἰρηται ἐν ὁμοιώματι γεγενῆσθαι σαρκὸς ἀμαρτίας. Οὐ γὰρ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς, ὡς τούτοις δοκεῖ, ἀλλ' ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἀμαρτίας. Ὅστε σάρκα μὲν τὴν ἡμετέραν ἀνέλαθε μετὰ τῶν φυσικῶν αὐτῆς παθῶν ἀμαρτίαν δὲ οὐκ ἐποίησεν. Ἄλλ' ὥσπερ ὁ θάνατος, ὁ ἐν τῇ σαρκί, διὰ τοῦ Ἀδάμ εἰς ἡμᾶς παραπεμφθεῖς, κατεπόθη ὑπὸ τῆς θεότητος, οὕτω καὶ ἡ ἀμαρτία ἐξανηλώθη (79) ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ: ὥστε ἡμᾶς ἐν τῇ ἀναστάσει ἀπολαβεῖν τὴν σάρκα, μῆτε ὑπόδικον θανάτου, μῆτε ὑπεύθυνον ἀμαρτίας. Ταῦτα ἔστιν, ἀδελφοί, τὰ τῆς Ἐκκλησίας μυστήρια, αὐταὶ τῶν Πατέρων αἱ παραδόσεις. Διαμαρτυρούμεθα παντὶ ἀνθρώπῳ φοβουμένῳ τὸν Κύριον καὶ χριστὸν Θεοῦ ἀναμένοντι (80), διδασκαίς ποικίλαις μὴ παραφέρεσθαι. Εἰ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ, καὶ μὴ προσέρχεται ὑγαίνουσι λόγοις τῆς πίστεως, ἀλλ' ἀπαρῶντος τὰ τοῦ Πνεύματος λόγια, τὴν οἰκίαν διδασκαλίαν κυριωτέραν (81) ποιεῖται τῶν εὐαγγελικῶν διδασμάτων, φυλάσσετε τὸν τοιοῦτον. Παράτῃ δὲ ὁ Κύριος καὶ εἰς ταυτὸν ἡμᾶς ἀλλήλοις συνελθεῖν ποτε: ὥστε ὅσα τὸν λόγον ἡμῶν διέφυγε, ταῦτα διὰ τῆς κατ' ὀφθαλμοῦς συντυχίας ἀναπληρῶσαι (82). Καὶ γὰρ ὀλίγα ἐκ πολλῶν ὁμῖν ἐπεστελαμεν, οὐ βολόμενοι ἐξω γενέσθαι τοῦ μέτρου τῆς ἐπιστολῆς: καὶ ἅμα πεπεισμένοι, ὅτι τοῖς φοβουμένοις τὸν Κύριον ἐξαρκεῖ καὶ ἡ δι' ὀλίγων ὑπόμνησις.

mus. Editi τὰ ἀνθρώπων.

(78) *Παραδεξάμενος*. Sex mss. παραδεχόμενος, nempe Vaticanus, Coisl. secundus et quatuor Regii. Sed Coisl. primus et Med. cum editis consentiunt.

(79) *Ἐξανηλώθη*. Codices nonnulli ἐξανάλωθη.

(80) *Ἀναμένοντι*. Coisl. secundus et Reg. secundus διαναμένοντι.

(81) *Κυριωτέραν*. Coisl. secundus cum quatuor Regiis προτιμωτέραν.

(82) *Ἀναπληρῶσαι*. Ita Coisl. primus et tres Regii. Editi ἐναπληρῶσαι. Ibidem Coisl. primus et Med. ἀπὸ πολλῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΨΕΒ.

EPISTOLA CCLXII.

Cum ad Basilium Urbicius non sine aliqua timiditate et excusatione scripsisset, jubet eum Basilium hanc timiditatem eicere, rogatque ut sæpe ad se scribat, et quinam in sua Ecclesia sani sint in fide nuntiet. Audierat enim nonnullos ex his, qui cum Urbicio erant, Deum in carnem conversum fingere. Horum errorem breviter refellit, Urbiciumque hortatur, ut ecclesiastica emendatione hæc impietas non careat.

Ὀὐρβικίῳ μονάζοντι (83).

A

Urbicio monacho.

1. Καλῶς ἐποίησας ἐπιστελλας ἡμῖν· ἔδειξας γὰρ οὐ μικρὸν τὸν καρπὸν τῆς ἀγάπης· καὶ συνεχῶς ποιεῖς τοῦτο. Μὴ μέντοι νομίσης ἀπολογίας σοι δεῖν, ἔταν ἡμῖν ἐπιστέλλης. Γνωρίζομεν γὰρ ἑαυτοὺς, καὶ οἶδαμεν, ὅτι παντὶ ἀνθρώπῳ πρὸς πάντας ὁμοτιμίας ἰσότης ἐστὶ (84) κατὰ τὴν φύσιν· ὑπεροχὰ δὲ ἐν ἡμῖν οὐ κατὰ γένος, οὐδὲ κατὰ περιουσίαν χρημάτων, οὐδὲ κατὰ τὴν τοῦ σώματος κατασκευὴν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ φόβου τοῦ πρὸς τὸν Θεόν. Ἄπτε, τί κωλύει σε, πλεῖον (85) φοβούμενον τὸν Δεσπότην, μείζονα ἡμῶν εἶναι κατ' αὐτὸ τοῦτο; Συνεχῶς οὖν ἡμῖν ἐπίστελλε, καὶ γνῶριζε. πῶς ἢ περὶ σὲ ἀδελφότης, καὶ τίνες τῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς καθ' ὑμᾶς (86) ὑγιαίνουσιν· ἵνα εἰδῶμεν οἷς χρὴ γράφειν, καὶ τισὶν ἐπαναπαύεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἀκούω τινὰς εἶναι τοὺς τὸ εὐθὲς περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου δόγμα ἐν διαστρόφοις ὑπολήψαι παραχαράσσοντας (87), παρακαλῶ αὐτοὺς διὰ τῆς σῆς ἀγάπης ἀποσχέσθαι τῆς ἀπόπου ἐκεῖνης ἐννοίας, ἣν ἔχειν τινὲς ἡμῖν καταγγέλλονται, ὡς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς σάρκα τραπέντος; καὶ οὐχὶ προσλαβόντος, διὰ τῆς ἁγίας (88) Μαρίας τὸ τοῦ Ἀδάμ φύραμα, ἀλλ' αὐτοῦ τῆ οικείᾳ θεότητι εἰς τὴν ὑλικὴν φύσιν μεταβληθέντος.

2. Τοῦτο δὲ τὸ ἀποπον ἐλέγξει καὶ πᾶν ῥάδιον. Ἄλλ' ἐπειδὴ αὐτόθεν ἔχει τὸ ἐναργὲς ἢ βλασφημία, νομίζω τῷ φοβουμένῳ τὸν Κύριον ἀρκεῖν καὶ μόνῃ τὴν ὑπάμνησιν. Εἰ γὰρ ἐτράπη, καὶ ἠλλοιώθη. Τοῦτο δὲ ἀπείη καὶ λέγειν καὶ ἐννοεῖν, τοῦ Θεοῦ εἰπόντος· Ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐκ ἠλλοίωμαι. Ἐπειτα, πῶς εἰς ἡμᾶς διέβη ἡ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὠφέλεια, εἰ μὴ τὸ ἡμέτερον σῶμα, τῇ θεότητι συναφθὲν, κρεῖττον ἐγένετο τῆς τοῦ θανάτου ἐπικρατείας; Οὐ γὰρ τραπέεις (89) οικεῖον ὑπεστήσατο σῶμα, ὅπερ, παχυνθείσης αὐτῷ τῆς θεϊκῆς φύσεως, ὑπέστη. Πῶς δὲ ἡ ἀπερληπτος θεότης εἰς μικροῦ σώματος ὄγκον περιεγράφη, εἴπερ ἐτράπη πᾶσα ἡ τοῦ Μονογενοῦς φύσις; Ἄλλὰ τοῦτο μὲν οὐδένα ἡγοῦμαι νοῦν ἔχοντα, καὶ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ κεκτημένον, πάσχειν τὸ ἀρρώστημα. Ἐπειδὴ δὲ ἦλθεν εἰς ἐμὲ ἡ φήμη, ὅτι

¹ Malach. III, 6.

(83) *Ὀὐρβικίῳ μονάζοντι*. Sic tres vetustissimi codices. Editi cum duobus Regiis et Coisl. secundo addunt: "Ὅτι οὐκ ἐτράπη εἰς σῶμα ὁ Θεὸς Λόγος, ἀλλ' ἠγώσεν ἑαυτῷ τὸ τοῦ Ἀδάμ φύραμα." *Quod Deus Verbum non conversum sit in corpus, sed sibi uniterit Adami massam.*

(84) *Ὀμοτιμίας ἰσότης ἐστὶ*. Ita Harl., Med., Coisl. primus et Clarom. Editi ὁμοτιμία ἐστὶ.

(85) *Πλεῖον*. Harl., Colbert. et Clarom. addunt ἡμῶν.

(86) *Τῆς καθ' ὑμᾶς*. Male in editis τῆς καθ' ἡμᾶς, quod non minus pugnat cum antiquis codicibus, quam cum Basilii sententia, Ibidem in non-

A

B

C

D

1. Recte fecisti, quod ad me scripseris: ostendisti enim fructum non exiguum charitatis, idque velim frequenter facias. Nec putes tibi opus esse excusatione, cum ad me scripseris. Nam me ipse novi, et scio quemlibet hominem omnibus parem esse honore secundum naturam: præstantiam autem in nobis, non ex genere, neque ex pecuniarum copia, neque ex corporis constitutione, sed ex excellentiori timoris Dei gradu proficisci. Proinde, quid impedit quominus Dominum magis metuens, major me in hoc ipso sis? Scribe igitur nobis assidue, ac significa quid rerum agat fratrum qui tecum sunt conventus, et quinam in vestra Ecclesia sani sint; ut sciam quibus scribendum sit, et in quibus acquiescendum. Sed quia audio nonnullos esse, qui rectam de **404** Incarnatione Domini doctrinam perversis opinionibus depravent; adhortor eos per tuam charitatem, ut abstineant absurda illa opinione, quam quidam teneré nobis nuntiantur, Deum ipsum in carnem conversum fuisse, nec assumpsisse Adami massam, per sanctam Mariam, sed ipsum in sua ipsius divinitate in materialem naturam fuisse transmutatum.

2. Absurdum illud commentum confutare omnino facile. Sed quia sua sponte evidentiam habet blasphemia, arbitror Dominum timenti satis esse, vel solam admonitionem. Si enim conversus, etiam mutatus. Absit autem ut id aut dicamus, aut cogitemus, cum Deus dicat: *Ego sum, et non mutator* ¹! Deinde, quomodo ad nos transit Incarnationis fructus, si non corpus nostrum divinitati conjunctum, mortis dominatum superavit? Si enim conversus est, proprium constituit corpus, quod videlicet, densata in ipso deitate, substitit. Quomodo autem incomprehensibilis divinitas parvi corporis mole circumscripta est, si nempe conversa est tota Unigeniti natura? Verum hoc neminem arbitror, modo mente præditus sit, Deique timorem habeat, morbo laborare. Sed quia venit ad me ru-

nullis codicibus recentioribus legitur sine conjunctione τινες τῶν τῆς καθ' ὑμᾶς.

(87) *Παραχαράσσοντας, παρακαλῶ αὐτούς*. Ita octo mss., excepto quod in Mediceo et Harleano legatur οὐς παρακαλῶ. Editi παραχαράσσονται αὐτούς, διὰ, etc. Ibidem legitur in codicibus Harl. et Med. πρὸς τὴν σάρκα.

(88) *Ἁγίας*. Deest ea vox in tribus mss. non vetustissimis.

(89) *Ὁ γὰρ τραπέεις*. Legendum videtur *Εἰ γὰρ τραπέεις*, vel *Ὁ γὰρ τραπέεις*. Postremam scripturam in solo invenimus Coisliliano secundo. Cæteri consentiunt cum editis.

¹ Alias CCCXLIV. Scripta circa annum 377.

mor, nonnullos ex iis qui cum tua charitate versantur, hac infirmitate mentis teneri, necesse esse duxi, ut salutatione nuda non uterer, sed mea epistola aliquid tale contineret, quod posset etiam animas Dominum timentium ædificare. Adhortor igitur, ut hæc ecclesiastica emendatione non careant, et vos ab hæreticorum communione sejungatis: scientes indifferentia his in rebus nostram in Christo libertatem tolli.

EPISTOLA CCLXIII.

Gratias agunt Orientales Occidentalibus, quod magnum succurrēdi Orienti studium significaverint. Rogant ut hoc beneficium impendant vel invisendo vel saltem scribendo; eorum enim sententiam eo majoris futuram ponderis, quo magis alieni sunt a similitatis suspicione. Rerum autem perturbationem non iam Arianis attribunt, quam iis qui sub pelle oris latentes grassantur, nempe Eustathio et Apollinario. Primi inconstantiā in fide describitur; alterius variū errorū recensentur. Accusatur etiam Paulinus quod Marcelli sectatores recipiat. Rogantur Occidentales, ut decernant recipiendū esse eos qui ab errore discedent, obstinatos autem excommunicandos.

Occidentalibus.

1. Dominus Deus noster, in quem speravimus, tantam cuique vestrum gratiam largiatur, ut ad propositam spem perveniatis, quanto ipsi gaudii corda nostra implevistis, tum ex litteris, quas nobis per optatissimos compresbyteros scripistis, tum ex commiseratione, quam ærumnis nostris impendistis, ut induti viscera misericordiæ, quemadmodum prædicti viri nobis annuntiaverunt. Etsi enim vulnera nostra eadem permanent, ali-quod tamen solatium est, paratos **405** habere medicos, qui possint, si tempus nanciscantur, ce-lerem afferre nostris doloribus medelam. Quapropter rursus etiam vos per dilectos et salutamus, et adhortamur, ut si Dominus quidem facultatem vobis dederit ad nos proficiscendi, ne pigremini nos invisere. Maximum enim mandatum est infirmorum visitatio. Quod si bonus Deus ac sapiens vitæ nostræ moderator, hoc beneficium in aliud tempus reservat; saltem nobis scribite quæcunque a vobis scribi decet ad solamen afflictorum et erectionem confractorum. Jam enim multæ contriti-ones Ecclesiæ exstiterunt, nobisque magna ex eis afflictio: nec aliunde expectatio ulla auxilii, nisi Dominus per vos, a quibus sincere colitur, miserit medelam.

2. Audax quidem illa ac impudens Arianorum hæresis, palam abscissa a corpore Ecclesiæ, manet in suo ipsius errore, nobisque non mul-
D tum nocet, quia omnibus aperta ipsorum im-pietas. Qui autem pellem ovinam induti sunt,

* Alias LXXIV. Scripta anno 377.

(90) Ἀδιαφορεῖν. Med. et Clarom. ἀδιάφορον.

(91) Τοῖς Δυτικοῖς. Ita Harl., Med., Coisl. primus et tres Regii. Alius itidem Regius cum Coisl. secundo et editi addunt: Ἐπισκόποις περὶ Εὐσταθίου Σεβαστηνοῦ, καὶ Ἀπολλινάριου, καὶ Παυλίνου, καὶ τῆς ἐκείνου τούτων αἰρέσεως, Ad Occidentales episcopos de Eustathio Sebasteno, Apollinario et Paulino, daque unius istorum cuiusque hæresi.

(92) Ἠλιόσαμεν. Ita mss. septem et editiones Hagau. et Basil. prim. Αἰτιᾶ ἐπιζόμεν. Paulo post editio Basil. secunda et Paris. ἀνεπλήσασα. Septem mss. et editiones antiquæ, ut in textu. Nec longe

A τινὲς τῶν μετὰ τῆς ἀγάπης σου ἐν τῇ ἀσθενείᾳ ταύτῃ τῶν λογισμῶν εἶσιν, ἀναγκαῖον ἠγησάμεν, μὴ ψιλλῆ ποιήσασθαι τὴν πρόσρησιν, ἀλλ' ἔχειν τι τὴν ἐπι-στολὴν ἡμῶν τοιοῦτον, ὃ δύναιται καὶ οἰκοδομήσαι τὰς ψυχὰς τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον. Ταῦτα οὖν παρα-καλοῦμεν διορθώσεως τυχεῖν ἐκκλησιαστικῆς, καὶ τῆς πρὸς τοὺς αἰρετικούς κοινωνίας ὑμᾶς ἀπέχεσθαι· εἰδότες, ὅτι τὸ ἐν τούτοις ἀδιαφορεῖν (90) τὴν ἐπὶ τῷ Χριστοῦ παρῆρσιαν ἡμῶν ἀφαιρεῖται.

EPISTOLA CCLXIII.

Τοῖς Δυτικοῖς (91).

1. Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐφ' ὃν ἠελπίσαμεν (92), πα-
C σαύτην ὑμῶν ἐκάστω παράσχοι χάριν εἰς τὸ ἐπι-
χεῖν τῆς προκειμένης ἐλπίδος, ὅστις αὐτοὶ χαρὰς τὰς
καρδίας ἡμῶν ἐνεπλήσασατε, ἐκ τε τῶν γραμμάτων
ἃ ἐπεστείλατε ἡμῖν διὰ τῶν ποθεινοτάτων συμπε-
σθυτέρων ἡμῶν, καὶ ἐκ τῆς συμπαθείας τῶν κατ'
ἡμᾶς λυπηρῶν, ἣν συνεπαθήσατε ἡμῖν, ὡς ἐνδει-
μῆνοι σπλάγγνα οἰκτιροῦ, καθὼς ἀπηγγεῖλαν ἡμῖν
οἱ προειρημένοι. Καὶ γὰρ, εἰ καὶ τὰ τραύματα ἡμῶν
ὁμοία διαμένει, ἀλλ' οὖν φέρει τινὰ ἡμῖν βελτίωσιν
τὸ ἐτοίμους ἔχειν τοὺς ἰατροὺς, δυναμένους, εἰ και-
ροῦ λάθοιντο, ταχέϊαν ἐπαγαγεῖν (93) τῶν ἀλγμάτων
τὴν ἴασιν. Διὸ καὶ πάλιν ὑμᾶς διὰ τῶν ἀγαπητῶν καὶ
προσφθεγγόμεθα, καὶ παρακαλοῦμεν, εἰ μὲν θύωσιν
C ὑμῖν ὁ Κύριος ἄδειαν τοῦ ὡς ἡμᾶς (94) ἀφικέσθαι, μὴ
ὀκνησαί ἡμῶν τὴν ἐπίσκεψιν· ἐντολῆς γὰρ ἐστὶ τῆς
μεγίστης ἢ τῶν ἀσθενούντων ἐπίσκεψις. Εἰ δὲ ὁ ἀγα-
θὸς Θεὸς καὶ σοφὸς τῆς ζωῆς ἡμῶν οἰκονόμος τῆ
χάριν ταύτην εἰς ἕτερον καιρὸν ταμιεύεται (95), ἀλλ'
ἐπιστείλατε ἡμῖν ὅσα παρ' ὑμῶν πρέπει γραφῆναι εἰς
παράκλησιν μὲν τῶν θλιβομένων, διόρθωσιν δὲ τῶν
συντετριμμένων. Πολλὰ γὰρ ἤδη τὰ συντερίματα τῆς
Ἐκκλησίας γέγονε, καὶ πολλὴ ἡμῖν ἐπ' αὐτοῖς ἡ
θλίψις· καὶ προσδοκία βοηθείας ἐτέρωθεν οὐδαμῶθεν,
ἐὰν μὴ ὁ Κύριος δι' ὑμῶν τῶν γνησίως δουλεύοντων
αὐτῷ ἐξαποστείλῃ τὴν ἴασιν.

2. Τὸ μὲν οὖν (96) ἰταμὸν καὶ ἀναίσχυντον τῆς
αἰρέσεως τῶν Ἀρειανῶν, φανερώς ἀπορήραγεν τὸ
D σώματος τῆς Ἐκκλησίας, μένει ἐπὶ τῆς ἰδίας πλά-
νης, καὶ ὀλίγα ἡμᾶς λυμάλινται, διὰ τὸ πᾶσι πρὸς
λον αὐτῶν τὴν ἀσέβειαν εἶναι· οἱ δὲ τὴν ὁρᾶν τῶν

quidam codices ἀπεστείλατε et σπλάγγνα οἰκτιροῦμεν.

(93) Ἐπαγαγεῖν. Ita octo mss. Editi ἐπάγειν. Mox editi καὶ προσαγορεύομεν. Octo mss. ut in textu.

(94) Ὡς ἡμᾶς. Coisl. primus et Med. πρὸς ἡμᾶς. Harl. et tres alii ὡς ἡμᾶς πορεύεσθαι. Duo alii πορεύεσθαι.

(95) Ταμιεύεται. Regius secundus et Coisl. se-
cundus ταμιεύεται. Non longe inepte in duobus
Regiis codicibus προσδοκία μοι. Non enim hæc
epistola unius scripta Basilii nomine.

(96) Τὸ μὲν οὖν. Deest ultima vocula in codicibus
Med. et Coisl. primo. Legitur τὸ μὲν γὰρ in Harlcano.

προβάτου περιβεβλημένοι, καὶ τὴν ἐπιφάνειαν ἡμε-
ρον προβαλλόμενοι καὶ πραιάν, ἔνδοθεν δὲ σπαράσ-
σοντες ἀφειδῶς τὰ τοῦ Χριστοῦ ποίμνια, καὶ διὰ τὸ
ἐξ ἡμῶν ὠρμηθεῖν, εὐκόλως ἐμβάλλοντες βλάβην
τοῖς ἀπλουτέροις· οὗτοι εἰσιν οἱ χαλεποὶ καὶ δυσ-
φύλακτοι. Οὗς ἀξιοῦμεν παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀκρι-
θείας πρὸς πάσας τὰς κατὰ τὴν Ἀνατολήν Ἐκκλη-
σίας δημοσιεῦσθαι· ἵνα, ἢ ὀρθοποθήσαντες, γνη-
σίως ὥσι σὺν ἡμῖν, ἢ μένοντες ἐπὶ τῆς διαστροφῆς,
ἐν ἑαυτοῖς μόνοις τὴν βλάβην ἔχωσι, μὴ δυνάμενοι
ἐκ τῆς ἀφυλάκτου κοινωρίας τῆς ἰδίας νόσου μεταδι-
δόναι (97) τοῖς πλησιάζουσιν. Ἀνάγκη δὲ τούτων
ὄνομαστὶ μνησθῆναι, ἵνα καὶ αὐτοὶ γνωρίσῃτε τοὺς
ταραχὰς παρ' ἡμῖν (98) ἐργαζομένους, καὶ ταῖς Ἐκ-
κλησίαις ἡμῶν φανερόν καταστήσατε (99). Ὁ μὲν
γὰρ παρ' ἡμῶν λόγος ὑποπτός ἐστι τοῖς πολλοῖς, ὡς
τάχα διὰ τινὰς ἰδιωτικὰς φιλονεικίας τὴν μικροψυ-
χίαν πρὸς αὐτοὺς ἐλομένω· ὑμεῖς δὲ, ὅσον μακρὰν
αὐτῶν (1) ἀπικισμένωι τυγχάνετε, τοσούτῃ πλέον
παρὰ τοῖς λαοῖς τὸ ἀξιοπίστον ἔχετε, πρὸς τῷ καὶ
τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ (2) χάριν συναίρεσθαι ὑμῖν εἰς
τὴν ὑπὲρ τῶν καταπονουμένων ἐπιμέλειαν. Ἐὰν δὲ
καὶ συμφῶνως πλείονες ὁμοῦ τὰ αὐτὰ δογματίσητε,
ἅπλῃ, ὅτι τὸ πλῆθος τῶν δογματισάντων ἀναντιρ-
ρήτων πᾶσι τὴν παραδοχὴν κατασκευάσει τοῦ δό-
γματος.

3. Ἔστι τοίνυν εἰς τῶν πολλῶν ἡμῖν κατασκευα-
ζόντων (3) λύπην Εὐστάθιος ὁ ἐκ τῆς Σεβαστείας
τῆς κατὰ τὴν μικρὰν Ἀρμενίαν· ὅς, πάλαι μαθη-
θευθεὶς τῷ Ἀρείῳ, καὶ ὅτε (4) ἤκμαζεν ἐπὶ τῆς
Ἀλεξανδρείας, τὰς πονηρὰς κατὰ τοῦ Μονογενοῦς
συντιθεῖς βλασφημίας, ἀκολουθῶν ἐκαίνω, καὶ τοῖς
γνησιωτάτοις αὐτοῦ τῶν μαθητῶν ἐναριθμούμε-
νος (5), ἐπειδὴ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ, τῷ μακα-
ριωτάτῳ ἐπισκόπῳ (6) Ἐρμογένει τῷ Καισαρείας,
κρίνοντι αὐτὸν ἐπὶ τῇ κακοδοξίᾳ, ὁμολογῶν ἔδωκε
πίστεως ὑγιούς. Καὶ οὕτω τὴν χειροτονίαν ὑπ' αὐ-
τοῦ δεξάμενος (7), μετὰ τὴν ἐκαίνου κοίμησιν πρὸς
τὸν ἐπὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Εὐσέβιον ἔδραμεν,
οὐδενὸς ἔλαττον καὶ αὐτὸν τὸ δυσσεβὲς ὄγμα τοῦ
Ἀρείου πρεσβεύοντα. Εἶτα ἐκείθιν διὰ οἴας δῆ-
ποτε (8) αἰτίας ἀπελαθεῖς, ἐλθὼν τοῖς ἐπὶ τῆς πα-
τριδος ἀπελογήσατο πάλιν· τὸ μὲν δυσσεβὲς ἐπι-
κρυπτόμενος φρόνημα, ῥημάτων δὲ τινὰ ὀρθότητα
προβαλλόμενος (9). Καὶ τυχὼν τῆς ἐπισκοπῆς, ὡς

A ac speciem blandam præ se ferunt ac lenem,
intus vero dilaniant crudeliter Christi gregem,
et propterea quod ex nobis exorti sunt, facile
perniciem inferunt simplicioribus; hi sunt, qui
molestiam exhibent, ac ægre vitari possunt.
Hos rogamus ut vestra diligentia omnibus Ori-
entis Ecclesiis denuntiet, ut, aut rectam viam
ingressi sincere versentur nobiscum, aut, si
in sua permaneant perversitate, damnum in-
tra se solos contineant, nec possint ex incauta
communione morbum suum cum proximis com-
municare. Necessè est autem horum nominatim
meminisse, ut et ipsi cognoscatis eos qui tur-
bas apud nos movent, eosque nostris Ecclesiis
manifestos facite. Nam sermo noster suspectus
est pluribus, quasi forte ob privatas quasdam
similitates exili et jejuno in illos animo simus.
Vos vero quanto ob illis longius degitis, tanto
majorem apud populos habetis auctoritatem, præ-
terquam quod Dei etiam gratia vos adjuvat ad
succurrendum iis qui vexantur. Quod si etiam
concordi animo plures simul eadem decernetis,
perspicuum est multitudinem decernentium omnibus
persuasuram, ut decretum citra controversiam sus-
cipiant.

3. Est itaque unus ex iis, qui nobis multum
exhibent molestiæ, Eustathius ex Sebastia in
minore Armenia, qui olim edoctus ab Ario, et
cum is floreret Alexandriae pravus in Unigenitum
constuens blasphemias, eum secutus, 408 at-
que inter germanissimos illius discipulos nume-
ratus, posteaquam rediit in patriam, beatissimo
Cæsareæ episcopo Hermogeni, ipsum ob pravam
doctrinam condemnanti, confessionem sanæ fi-
dei obtulit. Atque ita ab ipso ordinatus, post
illius dormitionem statim ad Eusebium Constan-
tinopolitanum accurrit, qui et ipse nemini con-
cedebat in impio Arii dogmate tuendo. Deinde
hinc ob aliquas causas, quæcumque illæ sint,
expulsus, cum ad suos populares venisset, ite-
rum sese purgavit; impiam quidem occultans
sententiam; in verbis autem recti aliquid et accu-
rati præ se ferens. Episcopatum forte adeptus,
illico comperitur anathematismum consubstan-

(97) *Μεταδιδόναι*. Coisl. primus et Med. μετα-
δύναται.

(98) *Παρ' ἡμῖν*. Editi addunt καὶ τὰ σκάνδαλα.
Quod additamentum deest in octo mss.

(99) *Φανερόν καταστήσατε*. Videtur prima specie
accuratior editorum lectio φανεροῦς καταστήσατε.
Sed tamen discere non libet ab auctoritate octo ve-
terum librorum, cum præsertim eorum scriptura,
quam in textu posuimus, commodo sensu non ca-
reat. Legitur etiam φανερόν in editione Hagan. Ibidem
Medicæus codex cum tribus Regiis Ἐκκλησίαις
ὑμῶν. Sed magis placet vulgata scriptura. Supra enim
rogantur Occidentales, ut ejusmodi homines Oriens
Ecclesiis denuntiet.

(1) *Μακρὰν αὐτῶν*. Coisl. primus et Med. μα-
κρὰν αὐτοῖς. Ibidem editi τοσούτων. Coisl. primus et
tres alii ut in textu. Mox codices nonnulli πρὸς τό.

(2) *Παρὰ τοῦ Θεοῦ*. Deest præpositio in Coisl. 1.

(3) *Κυριοσκευαζόντων*. Ita mss. octo. Editi παρα-
σκευαζόντων.

(4) *Καὶ ὅτε*. Conjunctio addita ex sex mss.

(5) *Ἐναριθμούμενος*. Ita octo mss. Editi ἐν τοῖς...
ἀριθμούμενος, excepta tamen editione Hagan. quæ
cum mss. consentit.

(6) *Ἐπισκόπῳ*. Deest ea vox in codice Medicæo.

(7) *Δεξάμενος*. Hic editi addunt Εὐστάθιος, quod
melius abest a codicibus Harl. et Coisl. primo.
Paulo post Medicæus codex ἐν Κωνσταντινουπόλει.

(8) *Διὰ οἴας δῆποτε*. Ita Med. et Coisl. primus.
Editi δι' ἁς δῆποτε. Paulo post in Coisl. primo et
aliis nonnullis legitur ἀπελογήσατο, πάλιν τό, etc.

(9) *Προβαλλόμενος*. Ita mss. sex. Editi προσβαλ-
λόμενος. Paulo post editi φαίνεται γράψαι. Sex mss.
ut in textu.

talitatis scripserunt in Ancyranæ synodo, quæ ab ip-
 sis habebatur. Hinc autem cum Seleuciam ve-
 nisset, ea gessit cum sæ sententiæ consortibus
 quæ omnes norunt. Constantinopoli autem iterum
 assensus est iis quæ ab hæreticis proposita fue-
 runt. Atque ita ex episcopatu ejectus, propterea
 quod antea Melitinæ depositus esset, hanc sibi
 restitutionis viam invenit, ut ad vos se confer-
 ret. Quænam autem ei proposita fuerint a beatis-
 simo episcopo Liberio, et quibusnam assensus
 sit, ignoramus, nisi quod epistolam attulit, quæ
 eum restituebat, eaque ostensa concilio Tyanensi
 in suum locum restitutus est. Hic nunc depopu-
 latur fidem illam, ob quam susceptus est, atque
 una cum iis est, qui consubstantialia anathemati-
 zant, seque ducem præbet hæresis Pneumatoma-
 chorum. Quoniam igitur istinc evenit illi facul-
 tas lædendi Ecclesias, ac data a vobis fiducia
 utitur ad subversionem multorum, necesse est
 istinc quoque venire et emendationem, ac per lit-
 teras Ecclesiis significari, quibusnam conditionibus
 susceptus sit, et quomodo nunc immutatus irritum
 faciat beneficium sibi concessum a Patribus qui
 tunc erant.

4. Secundus post ipsum est Apolinarius, non
 parum et ipse Ecclesias contristans. Cum enim
 scribendi facilitate lingua ei ad omne argumen-
 tum prompta sit, replevit scriptis suis orbem ter-
 rarum, contempta objurgatione illius, qui dicit :
Cave facere libros multos ²¹ : ita quoque profecto
 in multitudine peccata multa sunt. Quomodo
 enim possit in multiloquio ²² peccatum vitari ?
 Illius igitur de theologia disputationes, non pe-
 titis e Scriptura probationibus, sed humanis ar-
 gumentis nituntur. Sunt autem illi et de re-
 surrectione elucubrationes fabulose scriptæ, vel
 potius Judaice : in quibus ait nos rursus ad lega-
 lem reversuros cultum, rursusque circumcisum
 iri, et Sabbata observaturos, atque abstenturos
 a cibis, et victimas oblaturus Deo, et adoraturus
 Jerusalem **407** in templo, ac omnino Judæos ex
 Christianis futuros. Quibus quidnam magis ridi-
 culum esse possit, aut ab evangelio dogmate magis
 alienum ? Deinde ea etiam quæ de Incarnatione
 tradidit, tantam intulerunt fratribus perturba-
 tionem, ut jam pauci ex iis qui legerunt, pris-
 cam pietatis formam conservent : contra, plerique
 novitatibus intenti, ad quæstiones et ad pertinaces
 inutilium horum verborum investigationes de-
 flexerint.

²¹ Eccle. xii, 12. ²² Prov. x, 19.

(10) *Δέδρακε*. Sex codices mss. ἔγραψεν. Coisl. primus et Med. cum editis consentiunt.

(11) *Μελιτινῆ*. Medicæus cum tribus Regiis Με-
 λιτινῆ.

(12) *Τοῦ ἐγκλήματος τοῦ*, etc. Ita mss. septem.
 Alius habet τοῦ ἐντάλματος. Editi τοῦ Ἐκκλησια-
 στοῦ λέγοντος.

ἔτυχεν, εὐθὺς φαίνεται γράφας ἀναθεματισμὸν τοῦ
 ὁμοουσίου, ἐν τῷ κατὰ Ἀγκύραν γενομένῳ αὐτῆς
 συλλόγῳ. Κάκειθεν ἐπὶ τὴν Σελεύκειαν εἰδὼν, ἄ-
 δρακα (10) μετὰ τῶν αὐτοῦ ὁμοδόξων ἅ πάντες λα-
 σιν, Ἐν δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει συνέθετο πάλιν
 τοῖς ἀπὸ τῶν αἰρετικῶν προταθεῖσι. Καὶ οὕτως ἀπε-
 λαθεὶς τῆς ἐπισκοπῆς, διὰ τὸ ἐν τῇ Μελιτινῇ (11)
 προκαθηρῆσθαι, ἔδωκ ἑαυτῷ τῆς ἀποκαταστάσεως
 ἐπενόησε τὴν ὡς ἡμᾶς ἀφίξιν. Καὶ τίνα μὲν ἐστὶν ἡ
 προετάθη αὐτῷ παρὰ τοῦ μακαριωτάτου ἐπισκόπου
 Λιβερίου, τίνα δὲ ἅ αὐτὸς συνέθετο, ἀγνοοῦμεν, κτῆ
 ὅτι ἐπιστολὴν ἐκόμισεν ἀποκαθιστῶσαν αὐτὸν, ἢ
 ἐπιδείξας τῇ κατὰ Τύανα συνόδῳ, ἀποκατέστη τῷ
 τόπῳ. Οὗτος νῦν πορθεὶ τὴν πίστιν ἐκείνην, ἐν ᾗ
 ἐδέχθη, καὶ τοῖς ἀναθεματιζοῦσι τὸ ὁμοούσιον ἐπι-
 σκεῖται, καὶ πρωτοστάτης ἐστὶ τῆς τῶν πνευματωμέ-
 χων αἰρέσεως. Ἐπει οὖν αὐτόθεν γέγονεν αὐτῷ ἡ
 δύναμις τοῦ ἀδικεῖν τὰς Ἐκκλησίας, καὶ τῇ παρ'
 ἡμῶν δεδομένῃ αὐτῷ παρῆρησία κέχρηται· εἰς κατα-
 στραφὴν τῶν πολλῶν, ἀνάγκη αὐτόθεν εἶναι καὶ
 τὴν διόρθωσιν, καὶ ἐπισταλῆναι ταῖς Ἐκκλησίαις,
 τίνα μὲν ἐστὶν ἐφ' οἷς ἐδέχθη, πῶς δὲ νῦν μεταβλη-
 θεὶς ἀκροῖ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ διὰ τῶν
 τότε Πατέρων.

4. Δεύτερος μετ' αὐτὸν ἐστὶν Ἀπολινάριος, ὁ
 μικρῶς καὶ αὐτὸς τὰς Ἐκκλησίας παραλυτῶν. Τῆ
 γὰρ τοῦ γράφειν εὐκολία πρὸς πᾶσαν ὑπόθεσιν ἔην
 ἀρκούσαν αὐτῷ τὴν γλῶσσαν, ἐνέπλησε μὲν τῶν
 αὐτοῦ συνταγμάτων τὴν οἰκουμένην, παρακούσας
 τοῦ ἐγκλήματος τοῦ (12) λέγοντος, ὅτι *Φύλαξαι
 ποιῆσαι βιβλία πολλά*· ἐν δὲ τῷ πληθεὶ δημοσίᾳ
 πολλά καὶ ἡμάρτηται. Πῶς γὰρ δυνατὸν ἐκ πολυλογίας
 ἐκφυγεῖν ἁμαρτίαν ; Ἔστι μὲν οὖν αὐτοῦ καὶ τὰ τῆς
 θεολογίας οὐκ ἐκ γραφικῶν ἀποδείξεων, ἀλλ' ἐξ ἀνθρω-
 πίνων ἀφορμῶν (13) τὴν κατασκευὴν ἔχοντα· ἐστὶ δὲ
 αὐτῷ καὶ τὰ περὶ ἀναστάσεως μυθικῶς συγχεῖμα.
 μᾶλλον δὲ Ἰουδαϊκῶς· ἐν οἷς φησι πάλιν ἡμᾶς πρὸς
 τὴν νομικὴν ὑποστρέφειν (14) λατρείαν, καὶ πάλιν
 ἡμᾶς περιτμηθῆσθαι, καὶ σαββατίζειν, καὶ βρω-
 μάτων ἀπέχεσθαι, καὶ θυσίας προσοίσειν θεῷ, καὶ
 προσκυνήσειν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τοῦ ναοῦ, καὶ
 ὅλων ἀπὸ Χριστιανῶν Ἰουδαίους γενήσασθαι. Ὅν τι
 ἂν γένοιτο καταγελαστότερον, μᾶλλον δὲ ἀλλοτριώ-
 τερον τοῦ εὐαγγελικοῦ δόγματος ; Εἶτα καὶ τὰ περὶ
 σαρκώσεως τσαυτὴν ἐποίησε τῇ ἀδελφότητι τὴν τε-
 ραχὴν, ὥστε ὀλίγοι λοιπὸν τῶν ἐντετυχηκότων τῷ
 ἀρχαίῳ τῆς εὐσεβείας διασώζουσι χαρακτήρα· οἱ δὲ
 πολλοὶ, ταῖς καινοτομίαις προσέχοντες, ἐξετράπησαν
 εἰς ζητήσεις καὶ φιλονεικίας ἐφευρέσεις τῶν ἀνωτέ-
 ρων τούτων ῥημάτων.

(13) *ἀφορμῶν*. Coisl. secundus et Regius secundus λογισμῶν.

(14) *ὑποστρέφειν*. Ita septem mss., quorum is-
 men duo habent ἀποστρέφειν. Sic etiam editio Il-
 lanoensis. Aliæ vero ὑποστρέφειν. Paulo post editio
 Parisiensis προσφέρειν. Vetustæ editiones, Harl. et
 Vat. cum tribus aliis ut in textu. Duo alii προσφέρειν.

5. Ὁ μέντοι Παῦλινος, εἰ μὲν τι καὶ περὶ τὴν Ἀ
 χειροτονίαν ἐπιλήψιμον ἔχει, αὐτοὶ ἂν εἴποιτε· ἡμᾶς
 δὲ λυπεῖ, τοῖς Μαρκελλοῦ προσπεπονθῶς (15) δό-
 γμασι, καὶ τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ ἀδιακρίτως εἰς
 τὴν κοινωνίαν ἑαυτοῦ προσιέμενος. Οἴδατε δὲ, ἀδελ-
 φοὶ τιμῶσάτο, ὅτι πάσης ἡμῶν τῆς ἐλπίδος ἀθέτη-
 σιν ἔχει τὸ Μαρκελλοῦ δόγμα, οὔτε Ἰῶν ἐν ἰδίᾳ ὑπο-
 σάσει ὁμολογοῦν, ἀλλὰ προενεχθέντα, καὶ πάλιν
 ὑποστέψαντα εἰς τὸν ὄθεν προήλθεν, οὔτε τὸν Πα-
 ράκλητον ἰδίως ὑφেষτηκένας συγχωροῦν· ὥστε οὐκ
 ἂν τις ἀμάρτοι Χριστιανισμοῦ μὲν παντελῶς ἄλλο-
 τριαν ἀποφαίνων τὴν ἀρεσιν, Ἰουδαϊσμὸν δὲ παρ-
 εφθαρμένον αὐτὴν προσαγορεύων. Τούτων τὴν ἐπι-
 μέλειαν γενέσθαι παρ' ὑμῶν ἐπιζητούμεν. Γένοιτο
 ὃ ἂν, εἰ ἐπιστελαί καταζώσητε πάσαις ταῖς κατὰ
 τὴν Ἀνατολὴν Ἐκκλησίαις, τοὺς ταῦτα παραχαράσ-
 σοντας, εἰ μὲν διορθοῖντο, εἶναι κοινωνικούς· εἰ δὲ
 ἐπιμένειν φιλονεικῶς βούλοιντο ταῖς καινοτομίαις,
 χωρίζεσθαι ἀπ' αὐτῶν. Καὶ ὅτι μὲν ἔδει ἡμᾶς συν-
 εφρεύοντας μετὰ τῆς ὑμετέρας φρονήσεως ἐν κοινῇ
 σέψαι τὰ περὶ τούτων διαλαθεῖν, οὐδὲ αὐτοὶ ἀγνοοῦ-
 μεν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ καιρὸς οὐκ ἐνόδιωσι, καὶ τὸ
 ἀναβάλλεσθαι βλαβερὸν, τῆς ἀπ' αὐτῶν (16) βλάβης
 ἐβρίζωμένης, ἀναγκαιῶς ἀπεστελαμεν τοὺς ἀδελ-
 φούς· ἵνα ὅσα καὶ τὴν ἐκ τοῦ γράμματος διδασκα-
 λίαν παρέλαθε, ταῦτα παρ' ἑαυτῶν ἀναδιδάξαντες,
 κινήσωσιν ὑμῶν τὴν εὐλάβειαν εἰς τὸ παρασχέσθαι
 τὴν ἐπιζητουμένην βοήθειαν ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλη-
 σίαις.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΞΔ'.

*Barsam Basilius, oblata occasione Domini et sociorum ejus, saluat et hortatur ut oret pro Ecclesia, cui quidem sperat
 Basilius pacem datum iri, nisi appropinquet defectio.*

Βάρσα, ἐπισκόπων Ἐδέσσης, ἐν ἔξορᾳ ὄντι. C

Τῷ ὡς ἀληθῶς θεοφιλεστάτῳ καὶ πάσης αἰδοῦς
 καὶ τιμῆς ἀξίῳ ἐπισκόπῳ Βάρσῃ Βασίλειος ἐν Κυρίῳ
 χαίρειν. Ἐρχομένων τῶν γνησιωτάτων ἀδελφῶν τῶν
 περὶ Δομνίνον (17) πρὸς τὴν εὐλάβειάν σου, ἡδέως
 τὴν ἀφορμὴν τῶν γραμμάτων ἐδεξάμεθα, καὶ προσ-
 αγορεύομεν σε δι' αὐτῶν, εὐχόμενοι τῷ ἁγίῳ Θεῷ
 μέχρι τοσούτου φυλαχθῆναι (18) τῇ ζωῇ ταύτῃ, μέ-
 χρις οὐ καταξιωθῶμεν ἰδεῖν σε, καὶ ἀπολαῦσαι τῶν
 ἐν σοὶ χαρισμάτων. Μόνον εὐχου, παρακαλῶ, ἵνα ὁ
 Κύριος μὴ παραδῷ ἡμᾶς εἰς τέλος τοῖς ἐχθροῖς τοῦ
 σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ φυλάξῃ (19) τὰς ἑαυτοῦ
 Ἐκκλησίας μέχρι τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης, ἣν αὐτὸς
 οὐδὲν ὁ δίκαιος κριτὴς πότε ἀποδώσει. Ἀποδώσει

(15) *Προσπεπονθῶς*. Ita Harl. cum Coisl. secundo et quatuor codicibus Regiis. Medicæus et Coisl. primus: προσπεπονθῶς. Editi πεποιθῶς. Paulo post editi κοινωνίαν αὐτοῦ προέμενος. Octo mss. ut in textu. Sic etiam emendatum est in secunda editione Patiensis.

(16) *Τῆς ἀπ' αὐτῶν*. Ita veteres libri summo consensu. Editi τῆς ὑπ' αὐτῶν.

(17) *Τῶν περὶ Δομνίνον*. Existimat Combefisius solum Dominum sic honoris causa nominari, nec illos designari comites. Atque id quidem libenter assentior doctissimo viro, solum hic Dominum nominari; non idcirco tamen, quod sociis careret, sed quia illi præcipue honor habebatur. Sic enim feri solere observavimus ad epist. 243, ut cum

5. Paulinus autem utrum aliquid et circa ordinationem reprehensionem obnoxium habeat, ipsi dixeritis. Nos sane mœrere afficit, quod in Marcelli dogmata propendet, ac illius sectatores sine discrimine ad suam communionem admittit. Scitis enim, fratres maxime colendi, spem nostram omnem everti Marcelli dogmate, quod neque Filium in propria hypostasi confitetur, sed prolatum esse, et rursus reversum ad eum, ex quo processerat, neque Paracletum hypostasim propriam habere concedit: quare non aberraverit, qui a Christianismo penitus alienam hæresim pronuntiet, ac Judaïsmum corruptum illam appellet. A vobis ut horum curam suscipiatis efflagitamus. Suscipietis autem, si omnibus Orientis Ecclesiis scribere non gravemini, eos qui hæc depravant, si corrigantur, admittendos ad communionem; sin autem pertinaciter novitatibus adhærescere voluerint, ab Ecclesiis abscondendos. Atque id quidem factum a nobis oportuisse, ut una cum vestra prudentia sedentes, communi deliberatione de his ageremus, ne ipsi quidem ignoramus. Sed quoniam tempus non permittit, et dilatio exitiosa est, illato ab ipsis damno radice agente, necessario hos fratres misimus, ut et quæcunque litterarum documenta effugerunt, hæc per se ipsi edocentes, pietatem vestram incitent ad expetiturum Dei Ecclesiis ferendum auxilium.

EPISTOLA CCLXIV'.

Barsæ, Edessæ episcopo, exsulanti.

Vere religiosissimo omnique reverentia et honore digno episcopo Barsæ Basilius in Domino salutem. Cum proficisceretur germanissimus frater Dominus ad tuam pietatem, libenter occasionem scribendi excepimus, teque per illum salutamus, Deum sanctum precantes, ut tandiu custodiamur in hac vita, donec digni habeamur, qui te videamus, ac donis, quæ in te sunt, perfruamur. Tantum precare, obsecro, ut Dominus 408 non tradat nos in perpetuum inimicis crucis Christi, sed custodiat Ecclesias suas usque ad tempus pacis, quam novit ipse justus iudex, quando sit redditurus. Reddet enim, nec nos perpetuo

D plures mitterentur, unus tamen nominaretur. Dominino autem aliquem adfuisse comitem conjicimus ex epist. 267 ad eundem Barsam, ubi Basilius latrotes litterarum suarum fratres commemorat, hanc ipsam epistolam indicans. Ait enim se Barsæ non sæpe quidem scripsisse, sed tamen scripsisse: quibus verbis unica designatur epistola.

(18) *Φυλαχθῆναι*. Ita mss. septem. Editi διαφυλαχθῆναι. Paulo post editi καὶ αὐτοπροσώπως ἰδεῖν σε, octo mss. ut in textu.

(19) *Φυλάξῃ*. Sic Vat., Coisl. uterque et Reg. secundus ac Bigot. alter. Quatuor alii φυλάξει. Editi φυλάξει.

* Alias CCCXXVI. Scripta circa annum 377,

aceret. Sed quemadmodum Israelitis annos septuaginta praestituit pro peccatis ad captivitatis poenam²⁴; ita forte et nos omnipotens per statum aliquod tempus traditos aliquando revocabit, ac in pristinam pacem restituet; nisi forte appropinquat defectio, et quae nunc sunt, exordia sunt ingressus Antichristi. Quod quidem si ita sit, precare ut aut ærumnas auferat, aut nos inter ærumnas invictos bonus ille custodiat. Omnem illum cœtum, qui pietatis tuæ consuetudine dignus habitus est, per te salutamus. Pietatem tuam omnes, qui nobiscum sunt, salutant. Valens ac lætus in Domino, et pro me orans, Ecclesiae Dei serveris, Sancti gratia.

γάρ, καὶ οὐκ ἐγκαταλείψει ἡμᾶς εἰς τὸ παντελές· Ἄλλ' ὡσερ τοῖς Ἰσραηλίταις τὴν ἐβδομηκονταετηρίαν ὤρισεν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτημάτων εἰς τὴν τῆς αἰχμαλωσίας καταδίχην, οὕτω τάχα καὶ ἡμᾶς ὁ ὀνητής χρόνῳ τινὶ ὀρισμένῳ παραδοῦς ἀνακαλέσεται πάλιν καὶ ἀποκαταστήσει εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς εἰρήνην· εἰ μὴ ἴδρα ἐγγύς ποῦ ἐστὶν ἡ ἀποστασία, καὶ τὰ νῦν γινόμενα προοιμιά ἐστι τῆς εἰσόδου τοῦ Ἀντιχρίστου. Ὅπερ δὲ ἐὰν ᾖ, προσεύχου ἵνα ἡ τὰς θλίψεις παρένγκη, ἡ ἡμᾶς ἀπταίστους διὰ τῶν θλίψεων ὁ ἀγαθὸς διασωθῆται. Πῶσαν τὴν συνοδίαν τὴν καταξωθεῖσαι συνεῖναι τῇ εὐλαβείᾳ σου ἀσπαζόμεθα διὰ σοῦ. Τῆ σὴν εὐλαβείαν οἱ σὺν ἡμῖν πάντες προσαγορεύουσι. Ἐρρωμένος καὶ εὐθυμὸς ἐν Κυρίῳ, ὑπερευχόμενος μοι, φυλαχθείης (20) τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ χεῖρι (21) τοῦ Ἁγίου.

EPISTOLA CCLXV.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΞΕ.

Basilus gratias agit Deo, quod iis, apud quos exsulant confessores, auxilia ad salutem providerit: sequitur peragitur illorum fidei studio adductum esse ait, ut diaconum Eupidium cum iisteris ad eos mitteret. Ludit etiam eos quod dixerint Apollinarium, cujus et nefarias molitiones, et impios de Trinitate, de incarnatione et promissionibus errores recusat. Sed queritur quod Marcelli discipuli a confessoribus recepti fuerint sine Occidentalium et aliarum Ecclesiarum consensu. Scire cupit quibus conditionibus recepti fuerint.

Eulogio, Alexandro et Harpocrati, Aegypti episcopis exsulibus.

Εὐλογία καὶ Ἀλεξάνδρῳ καὶ Ἀρποκρατίῳ, ἐπισκόποις Αἰγύπτου (22) ἐξορισθεῖσιν.

1. Magnam in omnibus reperimus boni Dei erga suas Ecclesias providentiam; ita ut quae molesta esse videntur, nec omnino ex sententia occurrunt, ea etiam ad multorum utilitatem dispensentur in occultissima Dei sapientia, et indeprehensis illius iustitiae iudiciis. Ecce enim et dilectionem vestram ex Aegypti locis excitans Dominus, in media Palaestina constituit, ad exemplum antiqui Israel, quem captivum in Assyriorum terram abducens, exstinxit illic simulacrorum cultum per sanctorum adventum. Itaque et nunc ita factum invenimus, cum reputamus Dominum, dum vestrum pro pietate certamen in medio proponit, vobis quidem exsilio stadium aperuisse beatorum certaminum; iis vero, quibus vestrum illud eximium propositum ante oculos versatur, manifesta ad salutem largitum esse exempla. Cum igitur Dei gratia didicerimus vestrum rectae fidei studium, didicerimus et sollicitudinem erga fratres, vosque non perfunctorie aut negligenter quae ad communem utilitatem spectant et ad salutem necessaria sunt, exhibere, sed si quid ad Ecclesiarum aedificationem conducatur, libenter suscipere; aequum esse putavimus, ut in bonae vestrae partis veniremus communionem, nosque

1. Μεγάλῃ ἐν πᾶσιν εὐρίσκομεν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν περὶ τὰς Ἐκκλησίας αὐτοῦ οἰκονομίαν, ὥστε καὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι σκυθρωπά, καὶ μὴ πάντῃ κατὰ βούλησιν ἀπαντῶντα, καὶ ταῦτα ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν πολλῶν οἰκονομεῖσθαι, ἐν τῇ δυσθεωρήτῳ τοῦ Θεοῦ σοφίᾳ, καὶ τοῖς ἀνεξεχνιάτοις αὐτοῦ τῆς δικαιοσύνης κρίμασιν. Ἰδοὺ γὰρ καὶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἐκ τῶν κατ' Αἴγυπτον τόπων ἀναστήσας, ὁ Κύριος, εἰς μέσῃ ἀγαθῶν τὴν Παλαιστίνην ἰδρύσατο, κατὰ μίμησιν τοῦ πάλου Ἰσραὴλ, ὃν διὰ τῆς αἰχμαλωσίας ἀγαγὼν εἰς τὴν Ἀσσυρίαν γῆν, ἐσθεσε τὴν ἐκεῖ ἐπιδηλοῦσαν διὰ τῆς τῶν ἁγίων ἐπιδημίας. Καὶ νῦν τοίνυν οὕτως εὐρίσκομεν, λογιζόμενοι, ὅτι τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀθλον ὑμῶν (23) προβαλλόμενος ὁ Κύριος, ὑμῖν μὲν διὰ τῆς ἐξορίας στάδιον ἔθηκε τῶν μακαρίων ἀγωνισμάτων, τοῖς δὲ περιτυγχάνουσιν ὑμῶν τῇ ἀγαθῇ προαιρέσει ἐναργῆ τὰ πρὸς σωτηρίαν ἐχαρίσατο ὑποδείγματα. Ἐπεὶ οὖν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἐμάθομεν ὑμῶν τὴν ὀρθότητα τῆς πίστεως, ἐμάθομεν δὲ τὸ περὶ τὴν ἀδελφότητα ἐπιμελεῖσθαι (24) ὅτι οὐ παρέργως οὐδὲ ἡμελημένως παρέχεσθε (24) τὰ κοινωφελῆ καὶ ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν, ἀλλ' εἰ τι πρὸς οἰκοδομὴν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐνεργεῖν προαρεῖσθε· δίκαιον ἐλογισάμεθα (25) κοινῶν γενέσθαι

²⁴ Jerem. xxv, 12.

²⁴ Alias CCXCIII. Scripta anno 377. (20) Φυλαχθείης. Sic tres antiquissimi codices et Bigot. alter. Editi διαφυλαχθείης. (21) Χεῖρι τοῦ Ἁγίου. Sic mss. septem. Editi χεῖρι αὐτοῦ. (22) Αἰγύπτου. Ita tres vetustissimi codices. Editi Αἰγυπτίους. Ibidem Reg. secundus, Coisl. secundus et Paris. habent Ἀδελφοκρατίων, quod nomen inscite videtur unum ex duobus esse factum, id est ex Ἀδελφῶν et Ἀρποκρατίων. Nam inter hos exsules episcopos numeratur Adelphius apud

Epiphanium cum pluribus aliis. haeres. lxxv. Smplicior Regii primi titulus, Ἐπισκόπος Αἰγυπτίους ἐξορισθεῖσιν, Episcopis Aegyptiis exsulantibus. (23) Ἐργῶν. Ita Harl. et Coisl. primus. Editi ὑμῶν. Codex Medicæus ἡμῶν. (24) Παρέχεσθε. Legitur in quatuor recentioribus codicibus παρέχεσθε. (25) Ἐλογισάμεθα. Ita tres vetustissimi codices. Editi ἐνομίσασμεν. Eosdem codices paulo post secuti mutavimus quod erat in editis Ἐπίδον τὸν συνδέκον. Ibidem codex Medicæus ἀπέστειλα.

τῆς ἀγαθῆς μερίδος ὑμῶν, καὶ συνάψαι ταυτοὺς διὰ τοῦ γράμματος τῇ ὑμετέρᾳ εὐλαθείᾳ. Οὐπερ ἕνεκα ἀπεστεύλαμεν καὶ τὸν ποθεινότατον υἱὸν ἡμῶν καὶ συνδιόκονον Ἐλπίδιον, ὁμοῦ μὲν τὴν ἐπιστολὴν διακομίζοντα, ὁμοῦ δὲ καὶ παρ' ἑαυτοῦ δυνάμενον ἀπαγγεῖλαι ὑμῖν ὅσα τὴν ἐκ τοῦ γράμματος ἐκφύγη (26) διδασκαλίαν.

2. Μάλιστα δὲ ἡμᾶς ἐπέβρωσε πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς συναφείας ὑμῶν ἡ ἀκοή τοῦ περὶ τὴν ὀρθότητα ζήλου τῆς εὐσεβείας ὑμῶν ὅτι οὐτε πλήθει συναγαγμάτων, οὐτε ποικιλίᾳ σοφισμάτων παρελήθη ὑμῶν τὸ στερρόν τῆς καρδίας· ἀλλ' ἐπέγνωτε μὲν τοὺς κατὰ τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων καινοτομοῦντας, σιωπῇ δὲ κατασχεῖν τὴν ἐνεργουμένην παρ' αὐτῶν βλάβην οὐ κατεδέξασθε. Καὶ γὰρ τῷ ὄντι πολλὴν εὐρομεν λύπην παρὰ πᾶσι τοῖς ἀνευχομένοις τῆς τοῦ Κυρίου εἰρήνης ἐπὶ ταῖς νεωτεροποιίαις ταῖς παντοδαπαῖς Ἀπολιναρίου τοῦ Λαοδικέως· ὃς τοσοῦτω πλέον ἐλύπησεν ἡμᾶς, ὅση ἔδοξεν εἶναι ἐξ ἡμῶν (27) τὸ ἐξ ἀρχῆς. Τὸ μὲν γὰρ παρὰ φανεροῦ πολεμίου παθεῖν τι, κἂν ὑπερβάλλῃ τῷ ἀλγεινῷ, φορητόν πως ἐστὶ τῷ καταπονουμένῳ, καθὼς γέγραπται, ὅτι *Εἰ ὁ ἐχθρὸς ὠρῆθιςέ με, ἐπήνευγα ἄν*· τὸ δὲ παρ' ὁμοφύχου καὶ οἰκείου βλάβης τινὸς πειραθῆναι, τοῦτο δύσφορον παντελῶς, καὶ οὐδεμίαν ἔχον παραμυθίαν. Ὅν γὰρ προσεδόχησαμεν συνασπιστὴν ἕξειν (28) τῆς ἀληθείας, τοῦτον εὐρομεν νῦν ἐν πολλοῖς ἐμποδίζοντα τοῖς σωζομένοις, ἐκ τοῦ περιέλειν αὐτῶν τὸν νοῦν καὶ ἀποσπᾶν τῆς εὐθύτητος τῶν δογμάτων. Τί γὰρ ἐν ἔργοις παρ' αὐτοῦ τολμηρὸν καὶ θερμὸν οὐκ ἐπράχθη; Τί δὲ ἐν λόγοις οὐ παρεπενοήθη νεώτερον καὶ ἐπικεκινδυνευμένον; Οὐ πᾶσα μὲν Ἐκκλησία ἐφ' ἑαυτὴν ἐμερίζθη, μέλιστα δὲ ταῖς ὑπὸ τῶν (29) ὀρθοδόξων κυβερνωμέναις ἐπιπεμφθέντων παρ' αὐτοῦ πρὸς τὸ σχίσαι, καὶ ἰδίαν τινὰ παρασυναγωγὴν ἐκδικῆσαι; Οὐχὶ γέλαται τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον, ὡς ἀνευ λῶν καὶ κλήρου ἐπισκόπων περιερχομένων, καὶ ὄνομα ψιλὸν περιφερόντων, οὐδὲν δὲ κατορθούντων εἰς προκοπὴν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης καὶ σωτηρίας (30); Οὐχὶ οἱ περὶ τοῦ Θεοῦ λόγοι πλήρεις παρ' αὐτῷ εἰσὶν ἀσεβῶν δογμάτων, τῆς παλαιᾶς ἀσεβείας τοῦ ματαιόφρονος Σαβελλίου δι' αὐτοῦ νῦν ἀνανεωθείσης ἐν τοῖς συντάγμασιν; Εἰ γὰρ ἂ περιφέρουσιν οἱ Σεβαστηνοὶ, μὴ συμπέλασται παρ' ἐχθρῶν, ἀλλὰ κατ' ἀλήθειαν αὐτοῦ εἰσι συγγραφαί, οὐδεμίαν εἰς ἐσέθειαν ὑπερβολὴν καταλείοιπε, τὸν αὐτὸν Πατέρα λέγων καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα (31), καὶ ἄλλα τινὰ

²⁶ Psal. LIV, 13.

(26) Ἀπαγγεῖλαι ὑμῖν, ὅσα... ἐκφύγη. Sic tres idem codices. Editi ἀναγγεῖλαι ὑμῖν ὅσου... διαπέφυγε. Legitur ὅσα in secunda editione Parisiensi.

(27) Εἶναι ἐξ ἡμῶν. Harl. et Med. εἶναι ἡμῶν. Ibidem tres vetustissimi codices τοσοῦτον πλέον ἐλύπησεν, ὄσον. Sed res tantū non videtur, ut coniecturam mutemus.

(28) Ἐξείν. Coisl. primus ἔχειν. Ibidem νῦν addidimus ex Coisl. utroque, Harl. et duobus Regiis. Paulo ante Coisl. primus κἂν ὑπερβάλλῃ τὸ ἀλγεινόν.

409 per epistolam cum vestra pietate conjungeremus. Quapropter misimus etiam desideratissimum filium nostrum Elpidium condiaconum, qui et epistolam perferret, et per se ipse potest nuntiare vobis, quaecunque litterarum effugerint documenta.

2. Illud autem me maxime impunit, ut vobiscum conjungi cuperem, quod vestrum rectæ doctrinæ studium ad meas aures pervenit: quippe cum nec librorum multitudine, nec sophismatum varietate emota sit cordis vestri firmitas: sed eos agnovistis, qui contra dogmata apostolica novitatem inducunt, nec silentio continere damnum ab illis illatum potueritis. Nam revera magnum reperimus dolorem in omnibus Domini pacem cordi habentibus, ex omnigenis Apollinarij Laodiceni novitatibus: qui eo magis nos afflixit, quod ex nobis ab imitio esse videbatur. Aliquid enim ab hoste manifesto pati, etiamsi id sit molestissimum, res est tamen quodammodo tolerabilis patienti, sicut scriptum est: *Si inimicus probris me affecisset, sustinuissem utique*²⁶. Sed ab unanimi et necessario aliquid accipere detrimenti, id omnino ad ferendum difficile, nec ullam habens consolationem. Quem enim exspectaveramus socium nobis in defensione veritatis futurum, eum nunc invenimus in multis obstantem his qui salvantur, dum illorum abducit mentem, et avellit a rectis dogmatibus. Quid enim in actionibus ab eo non callide et audacter perpetratum? Quid in sermonibus non juveniliter et periculose excogitatum? Nonne Ecclesia omnis inter se divisa est, præsertim ex quo in gubernatas ab orthodoxis Ecclesias immisit qui scindant, et illegitimos conventus proprios sibi vindicent? Nonne ridetur magnum pietatis mysterium, episcopis sine populo ac clero obambulantibus, ac nomen nudum circumferentibus, nec quidquam ad promovendum pacis et salutis Evangelium facientibus? Nonne illius de Deo sermones pleni sunt impiis dogmatibus, antiqua insulsi Sabelli impietate nunc ab eo in scriptis renovata? Nam si quæ circumferunt Sebasteni, ficta non sunt ab iænicis, sed vere ipsius scripta sunt, nullum impietatis superandæ locum reliquit, eundem dicens Patrem et Filium et Spiritum, et alias quasdam tenebrosas impietates, quas nos ne auribus quidem admisimus, quippe cum precemur ut nullam

(29) Ὑπὸ τῶν. Ita tres vetustissimi codices. Editi παρὰ τῶν. Ibidem Coisl. primus ἐφ' ἑαυτῆς.

(30) Καὶ σωτηρίας. Hæc desunt in Harl. et Med. In aliis nonnullis desunt hæc verba εἰρήνης καὶ.

(31) Καὶ Πνεῦμα. Editi addunt καὶ πάλιν Υἱὸν καὶ Πατέρα, quæ melius multo absunt a tribus vetustissimis codicibus et Bigot. Ibidem legimus ex codice Harlæano σκοτεινὰ ἀσεδήματα. Illud autem τινὰ deprompsimus ex eodem codice et ex Coisl. primo, in quo legitur καὶ ἄλλα τινὰ ἀσεθῆ βήματα, et alia quædam impia verba. Scriptura codicis Har-

partem cum iis qui sic loquuntur habeamus. A Nonne doctrinam confundit Incarnationis? nonne dubia multis facta est salutifera Domini nostri dispensatio ex lutulentis et tenebrososis illius de Incarnatione quaestionibus? Quae omnia ut colligantur et arguendi 410 causa exponantur, longo tempore et sermone opus est. Promissionum autem doctrinam quis sic obliteravit ac delevit, ut illius fabulosae nugae? Qui quidem beatam spem repositam his, qui secundum Christi Evangelium vixerint, ita exilliter et demisse ausus est interpretari, ut ad fabulas aniles et Judaica commenta deflectat. Denuo pollicetur templi instaurationem et cultus legalis observationem, pontificem typicum post verum pontificem, vicinias pro peccatis post Agnum Dei qui peccatum mundi tollit³⁶, baptismata B varia post unicum baptismum, et iuvenae cineres, quibus aspergatur Ecclesia, quae ob fidem in Christum non habet maculam nec rugam nec quidquam ejusmodi³⁷: lepra expurgationem post resurrectionis statum perpeccationis expertem; zelotypiae oblationem, ubi neque matrimonium contrahunt, neque connubio junguntur; panes propositionis, post panem illum qui de caelo descendit: lucernas ardentem, post verum lumen. Et in summa, si mandatorum lex in dogmatibus abolita est, palam est tunc Christi dogmata in praecipitis legalibus antiquatum iri. Ob haec pudor et verecundia vultus nostros operuit, et tristitia vehemens corda nostra opplevit. Quapropter adhortor vos tanquam C medicos peritos, et scientes in lenitate erudire eos qui adversantur, ut illum conemini ad rectum Ecclesiae ordinem reducere, eique persuadere, ut commentationum suarum loquacitatem contemnat (etenim confirmavit verba proverbii: *Non est in multo sermone peccatum effugere*³⁸); eique fertiter rectae fidei dogmata proponatis, ut illius emendatio manifesta fiat, ac fratribus innotescat illius poenitentia.

(ἐθεβάλωσε γὰρ τὸν τῆς παροιμίας λόγον, ὅτι οὐκ στεφρώς δὲ αὐτῷ προβάλλειν τὰ τῆς ὀρθοδοξίας δόγματα, ἵνα κἀκείνῳ ἢ ἐπανόρθωσις φανερὰ γίνηται, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ γνωρισθῆ ἢ μεταμέλεια.

5. Nec abs re fuerit de Marcelli discipulis pietatem vestram commonere, ut nihil inconsiderate, nihil facile de illis statuatis. Sed cum ob impia

³⁶ Joan. i, 29. ³⁷ Ephes. v, 27. ³⁸ Prov. x, 19.

leani eo magis arrisit, quod ei favet Medicæus cum tribus aliis, in quibus legitur σκοτεινὰ ἀσεβῆ ῥήματα. Editi καὶ ἄλλα σκοτεινὰ καὶ ἀσεβῆ ῥήματα.

(32) *Παραδέξασθαι*. Hanc vocem, quæ necessaria quidem non videtur, sed tamen nihil nocet, addidimus ex tribus vetustissimis codicibus et totidem aliis non ita antiquis.

(33) *Ἐφάνισε*, etc. Sic tres vetustissimi codices. Editi ἠμαύρωσε καὶ ἠφάνισε μυθολογία.

(34) *Πολιτευσαμένοις*. Coisl primus πολιτευομένοις.

(35) *Γραώδεις*. Ita mss. codices sex. Editi γραϊώδεις.

(36) *Ἄνωθεν ἐπαγγέλλεται*. Codices Harl. et Med. καὶ ἄνωθεν ἐπαγγέλλεσθαι.

σκοτεινὰ ἀσεβήματα, ἃ ἡμεῖς οὐδὲ ταῖς ἀκοαῖς ἡμῶν καταδεξάμεθα παραδέξασθαι (32), εὐλόγετο μὲν μίαν μερίδα ἔχειν πρὸς τοὺς ἐκείνα τὰ ῥήματα φθεγγαμένους. Οὐχὶ συγκέχυται παρ' αὐτῷ ὁ τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγος; οὐκ ἀμφίβολος γέγονε τῶν πολλοῖς ἡ σωτήριος τοῦ Κυρίου ἡμῶν οικονομία ἐν τῶν θολερῶν αὐτοῦ καὶ σκοτεινῶν περὶ σαρκώσεως ζητημάτων; Ἄ πάντα συναγαγεῖν καὶ εἰς εἰρηρῆ καταστήσαι μακροῦ καὶ χρόνου καὶ λόγου δεῖται. Τὸν δὲ τῶν ἐπαγγελιῶν τόπον τίς οὕτως ἠφάνισε (33); καὶ ἠμαύρωσεν, ὡς ἡ τούτου μυθοποιία; Ὅς γὰρ τῆς μακαρίας ἐλπίδα, τὴν ἀποκειμένην τοῖς πολιτευομένοις (34) κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, οὕτω ταπεινῶς καὶ ἐβρίμμενως ἐτόλμησεν ἐξηγήσασθαι, ὥστε εἰς γραώδεις (35) μύθους καὶ λόγους τοιαύτους ἐκτραπήσῃ.

Ἄνωθεν ἐπαγγέλλεται (36) τὸ πᾶν τὴν ἀνανέωσιν, καὶ τῆς νομικῆς λατρείας τὴν πατήρησιν, καὶ πάλιν ἀρχιερέα τυπικὸν μετὰ τῆς ἀληθινῆς ἀρχιερέα, καὶ θυσίαν (37) ὑπὲρ ἁμαρτιῶν μετὰ τὸν ἄμυνον τοῦ Θεοῦ τὸν ἀφροντα (38) τῆς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου· καὶ βαπτίσματα μερικὰ μετὰ τὸ ἐν βάπτισμα, καὶ σποδὸν σαμάλως βαντίζουσαν τὴν Ἐκκλησίαν τὴν οὐκ ἔχουσαν διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως σπῖλον ἢ ρυτίδα, ἢ τι τῶν τοιούτων καὶ καθαρισμὸν λέπρας μετὰ τὴν ἀπάθειαν τῆς ἀσπτάσεως· καὶ ζηλοτυπίας προσφορὰν, ὅτε οὕτως γαμοῦσιν, οὕτε γαμίσκονται· ἄρτοι (39) πρόθετοι μετὰ τὸν ἄρτον τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· λύχνος καίωμενος μετὰ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν· καὶ ὄλωσεν εἰ νῦν ὁ νόμος τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καθήρηται, ὅτι τὸ

(40) τὰ δόγματα τοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς νομικοῖς ἐπιτάγμασι ἀκυρωθήσεται. Ἐπὶ τούτοις αἰσχρὸν μὲν καὶ ἐντροπή ἐκάλυψεν ἡμῶν τὰ πρόσωπα· ὡς ἡ βαρβαρία πεπλήρωκεν ἡμῶν τὰς καρδίας. Διὸ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ὡς ἐπιστήμονας λατρῶν καὶ ἐβδουδαγμένους ἐν πρᾶττι (41) παιδεύειν τοὺς ἀντικαταθεμένους, πειραθῆναι αὐτὸν ἐπαναγαγεῖν πρὸς τὴν εὐταξίαν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ πείσαι αὐτὸν καταφρονῆσαι τῆς πολυφωνίας τῶν συνταγμάτων· ὅστιν ἐκ πολυλογίας ἐκφυγεῖν (42) ἁμαρτίας.

Ἐπὶ τούτοις αἰσχρὸν μὲν καὶ ἐντροπή ἐκάλυψεν ἡμῶν τὰ πρόσωπα· ὡς ἡ βαρβαρία πεπλήρωκεν ἡμῶν τὰς καρδίας. Διὸ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ὡς ἐπιστήμονας λατρῶν καὶ ἐβδουδαγμένους ἐν πρᾶττι (41) παιδεύειν τοὺς ἀντικαταθεμένους, πειραθῆναι αὐτὸν ἐπαναγαγεῖν πρὸς τὴν εὐταξίαν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ πείσαι αὐτὸν καταφρονῆσαι τῆς πολυφωνίας τῶν συνταγμάτων· ὅστιν ἐκ πολυλογίας ἐκφυγεῖν (42) ἁμαρτίας.

3. Εὐλογον δὲ καὶ περὶ τῶν κατὰ Μάρκελλον ἐπιμνησῆναι (43) τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν, ἵνα μηδὲν ἀπρόσκέπτως, μηδ' εὐκόλως περὶ αὐτῶν τυπώσῃτε. Ἄν

(37) *Καὶ θυσίαν*. Ita sex mss. codices. Editi καὶ θυσίας.

(38) *Τὸν ἀφροντα*. Ita tres vetustissimi codices. Editi τὸν ἀφροντα.

(39) *Ἄρτοι*. Sic habent omnes editi et mss., nisi quod in codice ms. insignis Ecclesiae Paris. legitur ἄρτους et paulo post λύχνους.

(40) *Καθήρηται*, ὅτι τὸς. Ita Regius uterque, Coisl. secundus, Paris. et Bigot. Editi καθήρηται, ὅτι τὸς.

(41) *Πρᾶττι*. Harl. et Med. ἐν πρᾶττι.

(42) *Ἐκφυγεῖν*. Coisl. primus διαφυγεῖν. Med. ἐκφυγεῖν.

(43) *Ἵπομνησῆναι*. Quatuor codices non antiquissimi ὑπομνησῆναι.

ἐπιπέδη δογμάτων ἔνεκεν ἀσεβῶν ἐξῆλθε τῆς Ἐκκλησίας (44) ἐκεῖνος, τοὺς ἐπομένους αὐτῷ ἀναγκαῶν, ἀναθεματίζοντας ἐκεῖνην τὴν αἵρεσιν οὕτω δεκτοῦς (45) γενέσθαι τῇ κοινωνίᾳ, ἵν' οἱ ἡμῖν συν-ἀπόμνηνοι δι' ὑμῶν παρὰ πάσης δεχθῶσι τῆς ἀδελφότητος. Ἐπεὶ νῦν γε οὐ μετρία κατέσχε λύπη τοὺς πολλοὺς, ἀκούσαντας, ὅτι παραγενομένου πρὸς τὴν ὑμετέραν τιμιότητα καὶ προσήκασθε, καὶ κοινωνίας αὐτοῖς ἐκκλησιαστικῆς μετεδώκατε. Καίτοι γε εἰδέναι ὑμᾶς ἐχρήν, ὅτι τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι οὔτε κατὰ τὴν Ἀνατολὴν μόνοι ἐστέ, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἔχετε τῆς ἐκτῶν μερίδος, οἱ τὴν τῶν Πατέρων ἐκδικουῖσιν ὀρθοδόξαν, τῶν κατὰ Νίκαιαν τὸ εὐσεβὲς δόγμα τῆς πίστεως ἐκθεμένων· καὶ οἱ τῆς Δύσεως πάντες σύμ-φωνοι ὑμῖν τε καὶ ἡμῖν τυγχάνουσιν· ὧν δεξάμενοι τῆς πίστεως τὸν τόμον ἔχομεν παρ' ἑαυτοῖς, ἐπόμενοι αὐτῶν τῇ ὑγιαίνουσῃ (46) διδασκαλίᾳ. Ἔδει οὖν πάντας κληροφθεῖσθαι τοὺς ἐν τῇ αὐτῇ συναφείᾳ τυγχάνοντας ὑμῖν, ἵνα καὶ τὰ γινόμενα μᾶλλον βεβαιωθῆ (47) ἐν τῇ πλειόνων συγκαταθέσει, καὶ ἡ εἰρήνη μὴ διεσπᾶτο, ἐν τῇ τιμῶν προσλήψει ἐτέρων ἀφισταμένων. Οὕτως οὖν ἦν πρέπον βουλευσασθαι ὑμᾶς σιβαρώς καὶ πράως περὶ πραγμάτων πάσαις ταῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίαις διαφερόντων. Οὐ γὰρ ὁ ταχύ τι δογματικῆς ἐπαινετὸς, ἀλλ' ὁ παγίως καὶ ἀσφαλῶς ἕκαστα κανονίσας, ὥστε καὶ εἰς τὴν μετὰ ταῦτα χρόνον ἐξεταζομένην τὴν γνώμην βικιωτέραν φαίνεσθαι, οὗτος ἀπόδεκτος καὶ παρὰ θεῶν καὶ ἀνθρώπων, ὡς οἰκονομῶν τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει. Ταῦτα, ὅσα εἶδον ἡμῖν ἡ διὰ τοῦ γράμματος ὁμίλια, προσεφθεγγάμεθα ὑμῶν τὴν εὐλόγησαν. Παράσχοι δὲ ὁ Κύριος καὶ εἰς ταυτὸν ἡμᾶς ἀλλήλοις γενέσθαι ποτέ· ἵνα, πάντα πρὸς καταρτιστῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ μεθ' ὑμῶν οἰκονομήσαντες, μεθ' ὑμῶν δεξώμεθα τὸν μισθὸν τὸν ἡτοιμασμένον παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ τοῖς πιστοῖς καὶ προνομίαις οἰκονόμοις. Τέως δὲ νῦν καταξιώσατε ἡμῖν ἰσοπέδισθαι τὰς προτάσεις, ἐφ' αἷς ἐδέξασθε τοὺς Μωκέλλου, ἐκείνο εἶδοτες, ὅτι καὶ πάντῃ τὸ κατ' ἑαυ-

* Psal. cxi, 5.

(44) Ἐξῆλθε τῆς Ἐκκλησίας. Mirum id videtur ac prima specie vix credibile, Marcellum ob pios errores ex Ecclesia exiisse. Nam S. Athanasius suspectum illum quidem, sed tamen purgatum habuit, teste Epiphano, hæres. LXXII, p. 837. Hinc illius discipuli communicatorias beatissimi papæ Athanasii litteras ostenderunt confessoribus Ægyptiis, ibid. pag. 843. Testatur idem Epiphanius varia esse Catholicorum de Marcellō iudicia, aliis eum accusantibus, aliis defendentibus, pag. 834. Paulinus ejus discipulos sine discrimine recipiebat, ut in superiore epistola vidimus. Ipse Basilius in epist. 69 queritur quod eum Ecclesia Romana in communionem ab initio suscepisset. Quomodo ergo exiisse dicitur ex Ecclesia qui tot habuit communicatores? Sed tamen S. Basilius testimonium cum ea sponte magni est momenti (non enim ut in iudicandis Marcelli scriptis, ita in ejusmodi factō voclive fuit errare), tum etiam hoc argumento confirmatur quod Athanasius extremis vitæ suæ annis Marcellum a communione sua removerit. Neque enim, si semper cum eo communicasset

A dogmata exierit ille ex Ecclesia, necesse est illius sectatores, anathematizata illa hæresi, sic ad communionem admitti, ut qui nobis conjuncti per vos fuerint, ab omni recipiantur fraternitate. Nunc enim pluribus non mediocri dolor inflicto, ubi audierunt eos ad vestram præstantiam 411. accedentes, et admissos esse a vobis, et communionis ecclesiasticæ factos esse participes. Ac vos quidem par erat intelligere, Dei gratia nec in Oriente solos vos esse, sed et multos habere communicatores, Patrum illorum, qui Nicææ pium fidei dogma exposuerunt, recte fidei defensores; et in Occidente omnes vobiscum ac nobiscum consentire: quorum fidei tomum acceptum apud nos custodimus, et sanam ipsorum doctrinam sequimur. Decebat igitur, omnibus, qui in eadem ac vos communionem sunt, satisfieri, ut res gestæ magis firmentur ex multorum consensu, nec pax scindatur, aliis abscedentibus dum alii admittuntur. Sic igitur decebat concilium a vobis graviter ac leniter iniri de rebus ad omnes orbis terrarum Ecclesias spectantibus. Non enim qui cito aliquid decernit, laudandus est; sed qui firma et immobili norma omnia constituit, adeo ut examinata subsequenti tempore sententia probatior et spectatior fiat, is Deo et hominibus acceptus est, ut qui sermones suos disponat in iudicio. His verbis, quantum per litteras colloqui mihi licuit, pietatem vestram compellavi. Faxit autem Dominus, ut nos mutuo aliquando in unum conveniamus: ut omnia ad Ecclesiarum Dei concinnitatem vobiscum constituentes, vobiscum recipiamus mercedem præparatam a justo iudice fidelibus prudentibusque dispensatoribus! Nunc interim dignemini ad me propositiones mittere, quibus assentientes Marcelli discipulos recepistis; haud illud ignorantes, etiamsi omnino id quod in vobis situm est, sartum tectumque præstetis, non tamen vos rem tanti momenti vobismetipsis attribuere solis debere; sed oportere, ut et Occidentales, et qui in

Athanasius, opus habuissent illius discipuli confessione fidei ad impetrandam confessorum Ægyptiorum communionem: nec Petrus Athanasii successor canones violatos, concessa illis communione, quereretur, ut videmus in epistola sequenti, si Ægyptum inter ac Marcellum ejusque clerum et plebem non fuisset rupta communio. Videtur ergo Marcellus sub finem vitæ aliquid peccasse, quod Anathasium ab ejus communione discedere cogere: et cum jamdudum a toto fere Oriente damnatus esset, amissa Athanasii communione, quæ unicum fere illius refugium erat, desertus ab omnibus videri debuit, nec ei nova ignominia notato prodesset poterat concessa olim a Romana Ecclesia communio.

(45) Οὕτω δεκτοῦς. Has voces addidimus ex octo mss.

(46) Τῇ ὑγιαίνουσῃ. Ita tres vetustissimi codices. Editi τῇ ὑγιεί.

(47) Βεβαιωθῆ. Ita Harl. et Med. Editi ἐβεβαιώθη. Ibidem editi ἐν τῇ τῶν πολλῶν et διέσπαστο. Tres vetustissimi codices ut in textu.

Oriente sunt communicatores, restitutioni eorum consentiant.

Ἄ τῆς ἀσφαλισθοῦς, μόνοις ἑαυτοῖς ἐπιτρέψαι πρῶτον τοσοῦτον οὐκ ὀφείλετε, ἀλλὰ χρῆ καὶ τοὺς ἐν τῇ Δύσει, καὶ τοὺς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν κοινωνοῦς, συμψήφους αὐτῶν τῇ ἀποκαταστάσει γενέσθαι.

EPISTOLA CCLXVI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕΣΓ'.

Faletur Basilius minus recte a se factum, quod non scripserit ad Petrum de iis quæ egerant confessores; ceterum in assuetum se esse iis, quæ non solum ab Arianis, sed etiam ab unanimibus suis molestia sibi accidunt, ut ejusmodi rebus nec commotus fuerit, nec nuntiandus Petro duxerit. Sed tamen se ad confessores scripsisse, eosque hortatum esse, ut mali remedium ab iis expectent, quibus hæc curare convenit. Laudat hac in re constantiam Petri et studium canonum; æque ait eodem studio adductum fuisse, ut nihil hactenus Galatis responderet, quia Petri iudicium expectabat; sed tamen eos sperat ad Ecclesiam ita adductum iri, ut ipsi ad Catholicos, non ad eos Catholici accessisse videantur. Dicit quod Dorotheus Petrum minus leniter allocutus fuerit; sed indigne factum esse demonstrat, ut Meletius et Eusebius inter hæreticos eorum Damaso et Petro numerarentur. Præsertim obtivioni tradenda censet; plurimi enim iusticia, et nunc maxime pax servetur.

Petro, episcopo Alexandriæ.

Πέτρον (48), ἐπισκόπον Ἀλεξανδρείας.

1. Recte me reprehendisti, et ut decebat fratrem spiritualem, dilectionem veram a Domino edoctum, quod non te de omnibus quæ hic geruntur, sive parvis sive magnis, certiorum facimus. Nam et tibi convenit nostra curare, et nobis ad tuam charitatem de rebus nostris referre. Sed noveris, frater nobis colendissime atque desideratissime, continuas illas ærumnas vehementemque illum tumultum, **412** quo nunc exagitantur Ecclesiæ, id efficere, ut nihil ex his quæ sunt, novum nobis videatur. Quemadmodum enim ii, quorum aures in officinis ærariis obtunduntur, ad sonos audiendos exercitati sunt: ita nos assiduitate absurdorum nuntiorum assuefacti jam sumus, ut animum imperturbatum habeamus et interritum ad casus inopinatos. Quæ quidem ab Arianis jampridem in Ecclesiis struuntur, etsi multa et magna, et per totum divulgata terrarum orbem; sunt tamen nobis tolerabilia, eo quod a manifestis inimicis ac veritatis doctrinæ hostibus fiant: quos quidem, cum consuevit non faciunt, tunc miramur, minime vero, cum magni aliquid aut temerarii contra pietatem moliantur. Sed mœrorem nobis ac perturbationem afferunt, quæ ab unanimis et idem sentientibus sunt. Attamen et hæc ipsa, propterea quod multa sunt, ac frequenter incidunt in nostras aures, ne inexpectata quidem videntur. Quamobrem nec commoti sumus ob ea quæ nuper præter ordinem gesta sunt, nec aures tuas obtudimus; partim quidem cum sciremus famam sua sponte res gestas perlaturam, partim expectantes, dum alii has molestias nuntiarent: postremo decorum esse non judicantes, ut ob talia indignaremur, quasi contemptos nos esse ægre ferremus. His tamen qui hæc fecerunt scripsimus quæ conveniebant, adhortantes

1. Καλῶς μου καθήψω καὶ πρεπόντως πνευματικῶν ἀδελφῶν, ἀληθινὴν ἀγάπην παρὰ τοῦ Κυρίου ἐκδεδωγμένῃ, ὅτι σοι μὴ πάντα καὶ μικρὰ καὶ μείζω φανερὰ ποιούμεν τῶν τῆδε. Καὶ γὰρ ἐπιβόλλε: καὶ σοι φροντίζεῖν τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ ἡμῖν τῆ σὲ ἐπιπέπλη ἀναφέρειν τὰ ἡμέτερα. Ἀλλὰ γίνωσκε, τιμώμεθα ἡμῖν καὶ ποθεινότερα ἀδελφῆ, ὅτι τὸ συνεχὲς τῶν θλίψεων, καὶ ὁ πολὺς οὔτος ὁ κλόνος, ὁ οὖν καιρὸς τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς οὐδὲν ἡμᾶς ξενίζεσθαι: τὴν γινόμενων ποιεῖ. Ὡς γὰρ οἱ ἐν τοῖς χαλκείοις τῆς ἀκοῆς κατακτυπούμενοι (49) ἐν μελέτῃ εἰσι τῶν ψόφων, οὕτως ἡμεῖς τῇ πυκνότητι τῶν ἀποστολικῶν ἀγγελῶν εἰθίσθημεν λοιπὸν ἀτάραχον ἔχειν καὶ ἀπόρητον τὴν καρδίαν πρὸς τὰ παράλογα. Τὴν οὖν παρὰ τῶν Ἀρειανῶν ἐκ παλαιοῦ (50) κατὰ τῆς Ἐκκλησίας σκευωρούμενα, εἰ καὶ πολλὰ καὶ μέγιστα, καὶ κατὰ πάσαν διαβεδομημένα τὴν οἰκουμένην, ἀλλ' οὖν φορητὰ ἡμῖν ἐστί, διὰ τὸ παρὰ φανερῶν ἐχθρῶν καὶ πολεμίων τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας γίνεσθαι: οὐδ, ὅταν μὴ ποιήσωσι τὰ συνήθη, θαυμάζομεν οὐχ ὅταν μέγα τι καὶ νεανικὸν κατὰ τῆς εὐπείθειας τολμήσωσι. Λυπεῖ δὲ ἡμᾶς καὶ ταράσσει: τὴν παρὰ τῶν ὁμοψύχων καὶ ὁμοδόξων γινόμενα. Ἀλλ' ὁμως καὶ ταῦτα, διὰ τὸ πολλὰ εἶναι, καὶ συνεχῶς ἐμπέπτειν ἡμῶν ταῖς ἀκοαῖς, οὐδὲ ταῦτα παρατόλμω καταφαινεταί. Ὅθεν οὕτε ἐκινήθημεν ἐπὶ τοῖς πρώτοις γινόμενοις ἀτάκτως, οὕτε τὰς σὲ διακλήσωμεν ἀκοῆς: τοῦτο μὲν εἰδότες, ὅτι φήμη διακομίζεται αὐτομάτως (51) τὰ πεπραγμένα, τοῦτο δὲ ἀναμένοντες ἑτέρους ἀγγέλους τῶν λυκτρῶν γενέσθαι: ἐπειδ οὕτε χρίναντες εὐλογον εἶναι ἡμᾶς ἀγανακτεῖν ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις, ὥσπερ δυσχεραίνοντας διὰ τὴν ἀπόρητον ὄψθημεν. Αὐτοῖς μέντοι ταῖς ταῦτα ποιήσωσι ἐπιστελλόμεν τὰ πρέποντα, παρακαλοῦντες αὐτοὺς ἐπειδὴ τινα διχόνοιαν ἐπαθον οἱ ἐκεῖ ἀδελφοί, τῆ

* Alias CCCXXI. Scripta anno 377.

(48) Πέτρον, etc. In codicibus melioris notæ legitur τῷ αὐτῷ, quia scilicet præcessit alia ad eundem Petrum epistola: cujus titulum hic apposuimus. In editis autem habetur argumentum quoddam totius epistolæ, quod ex tribus codicibus mss. emendatum proferimus: Τῷ αὐτῷ, ἀπολογία καθ' ἡμᾶς, διότι μὴ ἐσήμαινεν αὐτῷ τὰ κινούμενα, καὶ εἴπερ ἀνάσταντο αὐτοῦ, οἱ κατὰ Μάρκελλον ἐνοῦνται πρὸς αὐτὸν, καὶ μαρτυρία τῆς ὀρθοδοξίας Μελετίου καὶ Εὐσεβίου τῶν ἐπισκόπων: Eidem, responsio ad illius querelas, quod non ei Basilius significasset ea

quæ movebantur: secum conjunctum iri Marcellinum, si se patienter audiant. Item testimonia de recta sententia Meletii et Eusebii episcoporum.

(49) Κατακτυπούμενοι. Ita omnes mss. Editi κατατυπόμενοι.

(50) Ἐκ παλαιοῦ. Ita tres vetustissimi codices. Editi ἐκ παλαι. Paulo post Coisl. primus et Har. beδομημένα.

(51) Αὐτομάτως. Ita Coisl. uterque, Harl., Regiæ secundus et Paris. Editi αὐτόματος. Paulo post Coisl. primus χρίνοντας.

ἀν ἀγάπης μὴ ἀποστῆναι, τὴν δὲ διόρθωσιν ἀναμέ-
 εν παρὰ τῶν δυναμένων ἐκκλησιαστικῶς λατρεύειν
 ἔ παίσματα. Ὅπερ ἐπειδὴ ἐποίησας, καλῶς καὶ
 ῥοπήκωντος κινήσεις, ἐτημέσαμέν σε, καὶ ἡγάρι-
 ησαμεν (53) τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἐστὶ λειψάνον τῆς
 λαϊκῆς εὐταξίας (53) σωζόμενον παρὰ σοί, καὶ ἡ
 ἐκκλησία τὴν ἐαυτῆς ἰσχύιν οὐκ ἀπώλεσεν ἐν τῷ
 κατέρῳ διωγμῷ. Οὐ γὰρ μεθ' ἡμῶν ἐδιώχθησαν
 εἰ οἱ κανόνες. Πολλάκις σὺν ὀχληθεὶς παρὰ τῶν
 ἀιστῶν, οὐδέποτε ἤθουνηθην αὐτοῖς ἀποκρίνασθαι,
 κημένων τὰς ὑμετέρας ἐπικρίσεις. Καὶ νῦν, ἐὰν ὁ
 ὕψος θεῶ, καὶ θελήσωσιν ἀνασχέσθαι ἡμῶν, ἐλπί-
 ρηεν τὸν λαὸν προσάξειν τῇ Ἐκκλησίᾳ· ὡς μὴ αὐ-
 ρὴς ἡμᾶς ὀνειδίξεσθαι Μαρκελλιανούς προσκεχωρη-
 ναί (54), ἀλλ' ἐκείνους μέλι γενέσθαι τοῦ σώματος
 ἡ Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ· ὥστε τὸν πονηρὸν φό-
 σον, τὸν κατασκευασθέντα ἐκ τῆς αἰρέσεως, ἐναφα-
 σθῆναι τῇ ἡμετέρᾳ προσλήψει, καὶ μὴ ἡμᾶς κατ-
 ιχνυθῆναι ὡς προσθεμένους αὐτοῖς.

2. Ἐλύπησε δὲ ἡμᾶς ὁ ἀδελφὸς Δωρόθεος, ὡς αὐ-
 κ ἐπέσειλας, μὴ πάντα προσηγῶς, μηδὲ πρῶως
 ἀλεχθεὶς τῇ κοσμιότητι σου. Καὶ τοῦτο τῇ τῶν
 κρῶν λογίζομαι (55) δυσκολία. Ἐοίκαμεν γὰρ εἰς
 ἡν εὐδοῦσθαι ὑπὸ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, εἴπερ
 ἰ σπουδαιότατοι τῶν ἀδελφῶν οὐχ εὐρίσκονται προσ-
 κει, οὐδὲ εὐθετοὶ ταῖς διακονίαις, τῷ μὴ πάντα
 ἐκ γνώμῃν ἡμετέραν ἐπιτελεῖν (56). Ὅς ἐπανε-
 ἴν ἀιγησάτο ἡμῖν τὰς ἐπὶ τοῦ σεμνοτάτου ἐπι-
 κίου Δαμάσου πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα γενομένης
 ἰσῷ διαλέξεις, καὶ ἐλύπει ἡμᾶς λέγων τοῖς Ἀρειο-
 σιταῖς συγκατηριθμηθῆσθαι (57) τοὺς θεοφιλεστάτους
 κληρῶς ἡμῶν τοὺς συλλειτουργοὺς Μελέτιον καὶ
 εὐσεβιον. Ὅν εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο συνίστη τὴν ὀρθο-
 ξίαν, ὁ γοῦν παρὰ τῶν Ἀρειανῶν πόλεμος ἀπόδει-
 νέγει ὀρθότητος οὐκ ὀλίγην τοῖς εὐγνωμόνως λογι-
 κμένοις. Τὴν δὲ σὴν εὐλάβειαν συνάπτειν αὐτοῖς εἰς
 γάπην ὀφείλει καὶ ἡ κοινωλία τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ
 πῶν ματῶν. Ἐκείνο δὲ πέπεισο, ὡς ἀληθῶς τιμῶ-
 κει, ὅτι οὐκ ἐστὶ τι ῥῆμα ὀρθοδοξίας, ὃ μὴ μετὰ
 ἴσως παρῆστας παρὰ τῶν (58) ἀνδρῶν τούτων
 ἐρῶνθη ὑπὸ Θεῶ μάρτυρι καὶ ἀκραταῖς ἡμῖν.
 ἰ οὐδ' ἀν πρὸς ὥραν αὐτῶν ἐδεξάμεθα τὴν συν-

(52) Ἐὐχαριστήσαμεν. Sic Harl. et Coisl. pri-
 ms. Editi εὐχαριστήσαμεν. Ibidem editi ὅτι ἐστὶ τὸ
 ἰψάνον. Deest vocula in iisdem duobus mss.

(53) Εὐταξίας. Editi addunt ἐκείνης, quod nullo
 i codice ms. reperitur.

(54) Προσκεχωρημένοι. Codex Medicæus παρα-
 κηρημένοι.

(55) Λογίζομαι. Coisl. primus et Meil. λογίζομεθα.

(56) Ἐμετέραν ἐπιτελεῖν. Harl. et Med. ὑμετέ-
 ρων ἐπιστέλλειν.

(57) Συγκατηριθμηθῆσθαι. Hæc scriptura antiquis-
 simi codicis Coisl. videtur præferenda vulgatæ συ-
 γκατηριθμῆσθαι. Vix credibile est tam iniquum ser-
 monem ex ore Petri Alexandrini emissum fuisse.
 ed tamen Basilii querelæ non alium petere viden-
 τ, quamvis leniter rem insinuet et cum urbanis-
 sima quadam circumsione. Ait enim sibi narrasse
 botheum quos cum Petro sermones coram Da-
 maso habuisset, seque addit vehementer doluisse,
 um is diceret Meletium et Eusebium numeratos in

A eos, quia dissensio aliqua inter fratres, qui illic
 sunt, intercesserat, ut a charitate quidem non
 discedant, ab his autem qui ecclesiastico jure erra-
 tis mederi possunt, expectant emendationem.
 Quod cum præstiteris præclaro ac convenienti con-
 silio, laudavi te, ac Domino egi gratias, quod ali-
 quæ veteris disciplinæ reliquiæ apud te serventur,
 nec Ecclesia suum ipsius robur in nostra persecu-
 tione amiserit. Non enim nobiscum persecutionem
 passi sunt et canones. Itaque sæpe a Galatis im-
 portune rogatus, nondum illis potui respondere,
 vestrum expectans iudicium. Et nunc si Deus de-
 derit, nobisque patientem aurem præbeant, spe-
 ramus nos populum ad Ecclesiam adducturos, ita
 ut non ipsis nobis exprobretur nos ad Marcellia-
 nos accessisse, sed illi membra corporis Eccle-
 siæ Christi flant: et malum dedecus, quod ex
 hæresi aspersum est, nostra suscipiendi ratione
 deleatur, nec nobis opprobrium iuratur, ut ad illos
 translatis.

2. Nos autem in tristitiam conjecit frater Doro-
 theus, quod, ut ipse scripsisti, non omnia leniter
 et mansuete dixerit dignitati tuæ. Atque id equi-
 dem temporum attribuo difficultati. Videor enim
 mihi nulla in re ob mea peccata prosperos habere
 successus: siquidem fratrum optimi non compe-
 riantur lenes, neque ad obeunda munera idonei,
 eo quod ex mea sententia non omnia peragunt. Is
 reversus mihi narravit quos coram Damaso epi-
 scopo reverendissimo cum tua præstantia sermones
 C 413 habuisset: ac dolorem mihi afferbat cum
 diceret numeratos in Arianis fuisse religiosissi-
 mos fratres comministros nostros Meletium et Eu-
 sebiium. Quorum rectam doctrinam etiamsi nihil
 aliud commendaret, saltem illatum ab Arianis bel-
 lum non exile rectæ fidei indicium apud æquos rerum
 æstimatores haberet. Tuam autem pietatem
 conjungere cum illis ad charitatem debet ipsa
 etiam ærumnarum pro Christo toleratarum socie-
 tates. Persuasum autem sit tibi, vir certe reveren-
 tissime, nullum rectæ doctrinæ verbum esse, quod
 ab his viris cum omni libertate non fuerit prædi-
 catum, Deo teste et audientibus nobis. Qui profe-

Arianis fuisse. Non alius ergo collocutus est cum
 Dorotheo, nec alius Meletium et Eusebium tam in-
 honeste appellavit. His adde adhibitam a Basilio ope-
 ram, ut eximium illud par episcoporum apud Pe-
 trum Alexandrinum purget. Demonstrat eum vel
 ob solam persecutionis societatem conjungi cum
 illis viris debuisse; præterita libenter oblivioni tra-
 dit, modo deinceps initium aliquod pacificum insti-
 tuatur. Hæc profecto probant iniquum illud de Me-
 letio et Eusebio iudicium, quod Basilio tantum
 inussit dolois, a Petro profectum esse. Mirum id
 de tanto viro ac luctuosum: sed inde perspicitur
 quid peccent studia partium. Videntur enim hanc
 Petro opinionem injecisse calidiores Paulini asti-
 pulatores. Non æquior fuit in Meletium Hierony-
 mus, ut patet ex ejus epistola ad Damasum papam.

(58) Παρὰ τῶν. Ita tres vetustissimi codices cum
 pluribus aliis. Editi ὑπὸ τῶν. Paulo post quatuor
 iuss. recentiores ἐπεδεξάμεθα.

cto ne ad horam quidem admissemus eorum communionem, si illos in fide claudicantes deprehendissemus. Sed, si videbitur, omittamus præterita, futuris autem initium aliquod demus pacificum. Nam nobis invicem indigemus omnes secundum membrorum societatem, et maxime præsentis temporis, quo Orientis Ecclesiæ ad nos respiciunt, ac vestra quidem illis concordia roboris et firmitatis erit occasio; sed si vos sentiant mutua aliqua suspitione laborare, resolventur ac manus remittent, quominus obstant fidei hostibus.

EPISTOLA CCLXVII.

Basilius gravi corporis infirmitate, quominus Barsam invisit, et Ecclesiarum cura detentus, desiderio suo per litteras satisfacit, eunque rogat ut pro se et pro Ecclesia oret; jam se ad eum scripsisse de laras, et quedam misi manuscula.

Barsæ, episcopo Edessæ, exsulanti.

Equidem pro mea in tuam pietatem animi affectione exoptarem coram adesse, et veram tuam dilectionem per me ipse amplecti, ac Dominum glorificare, qui in te magnificatus est, ac venerandam tuam senectutem omnibus Dominum in terrarum orbe timentibus illustrem ac conspicuam præstitit. Sed quia et gravis corporis infirmitas me affligat, et Ecclesiarum cura non enarrabilis mihi incumbit, nec in mea situm est potestate, ut quo velim proficiscar, et congregiar quibuscum cupio; per litteras lenio meum bonis, quæ in te sunt, perfruendi desiderium ac eximiam tuam pietatem adhortor, ut pro me ac Ecclesia preceris, ut Dominus det nobis sine offensione decurrere reliquos dies aut horas peregrinationis nostræ, ac præstet etiam, ut videamus pacem Ecclesiarum ipsius, et tum de reliquis tuis comministris ac commilitonibus audiamus ea quæ precamur, tum de teipso, quæ die ac nocte populi tibi subditi efflagitant a Domino justitiæ. Scito autem me **414** non sæpe quidem scripsisse, nec quoties par fuerat, sed tamen scripsisse ad tuam pietatem. Ac forte non poterunt servare salutationes meas, qui ministerium litterarum susceperant fratres. Sed nunc cum copia sit mihi quorundam e nostris ad tuam præstantiam proficiscentium, et litteras eis commisi libenter, et misi nonnulla, quæ dignare a mea humilitate suscipere sine fastidio, ac mihi exemplo Isaac patriarchæ benedicere⁶⁰. Quod si quid etiam, ut occupati animumque curarum multitudinis obrutum habentes, decori negleximus, mihi ne imputaveris, neque afficiaris tristitia: sed tuam in omnibus perfectionem imitare: ut et nos virtute tua perfruamur, quemadmodum et reliqui omnes. Sa-

⁶⁰ Gen. xxvii, 27.

⁶⁰ Alias CCCXXVII. Scripta videtur anno 377 exeunte, aut 378 ineunte.

(59) *Πρὸς ἡμᾶς*. Harl., Coisl. primus, Regius primus, Paris. et Bigot. πρὸς ἡμᾶς. Infra Reg. secundus et Coisl. secundus τὴν ἡμετέραν, et ἀσθυναί ται ἡμᾶς.

ἀφειαν, εἰ σκάζοντας αὐτοὺς περὶ τὴν πίστιν εὐρομεν. Ἀλλὰ, εἰ δοκεῖ, τὰ παρελθόντα ἐάσωμεν, κτὶ δὲ ἐφεξῆς ἀρχὴν τινα δώμεν εἰρηγικὴν. Χρηζόμεν γὰρ ἀλλήλων πάντες κατὰ τὴν τῶν μελῶν κοινωνίαν, καὶ μάλιστα νῦν, ὅτε αἱ τῆς Ἀνατολῆς Ἐκκλησίαι πρὸς ἡμᾶς (59) ἀποβλέπουσι, καὶ τὴν μὲν ὑμετέραν ἡμῶν ἀφορμὴν εἰς στηριγμὸν καὶ βεβαιότητα λαμβάνουσι· ἐὰν δὲ ἀσθυναί: ὑμᾶς ἐν ὑποψίᾳ τῶν πρὸς ἀλλήλους εἶναι, ἐκλυθῆσονται καὶ παρήσσονται ἐκ τῶν τὰς χεῖρας, πρὸς τὸ μὴ ἀνταίρειν τοῖς πολεμίοις τῆς πίστεως.

EPISTOLA CCLXVII.

B Barsæ, ἐπισκόπῳ Ἐδέσσης, ἐν ἐξορίᾳ ὄντι.

Ἐγὼ τῆς διαθέσεως μὲν ἐνεκεν, ἧς ἔγω περὶ τὴν σὴν θεοσέβειαν, ἐπεθύμου αὐτὸς παραγενέσθαι, καὶ δι' ἐμαυτοῦ περιπετῆσθαι σου τὴν ἀληθινὴν ἀγάπην, καὶ δοξάσαι τὸν Κύριον τὸν ἐν σοὶ μεγαλύνθοντα, καὶ τὸ τίμιόν σου γῆρας περιφανῆς καταξίωσαντα πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκουμένῃ φοβουμένοις αὐτόν· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀσθένεια τοῦ σώματος βαρεῖα καταπονέει με, καὶ φροντίς Ἐκκλησιῶν ἐπίκειται μοι ἀριθνητος, καὶ οὐκ εἰμι ἐμαυτοῦ κύριος πρὸς τὸ ἀποδιδέμεν ὅπου βούλομαι, καὶ συντυγχάνειν οἷς ἐπιθυμῶ, διὰ τοῦ γράμματος ἀναπαύω τὸν πόθον ὃν ἔχω ἐπὶ τῇ ἀπολαύσει τῶν ἐν σοὶ καλῶν, καὶ παρακαλῶ τὴν ἀνυπέροβλητόν σου εὐλάβειαν εὐχεσθαι ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα ὁ Κύριος δῶ ἡμῖν ἀπροσκόπως παρελθεῖν τὰς λυπουμένας ἡμέρας ἢ ὥρας τῆς περιεπιδημίας ἡμῶν· παράσχοι δὲ ἡμῖν καὶ ἵεναι τὴν εἰρήνην τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτοῦ, καὶ ἀκούσαι περὶ τῶν λοιπῶν συλλειτουργῶν σου καὶ τῶν συναθροιστῶν ἀ εὐχόμεθα, καὶ περὶ σοῦ αὐτοῦ, ἀ νυκτός (60) καὶ ἡμέρας οἱ ὑπὸ σὲ λαοὶ ζητοῦσι παρὰ τοῦ Κυρίου τῆς δικαιοσύνης. Γίνωσκς δὲ, ὅτι πολλάκις μὲν οὐκ ἐπιστελλάμεν, οὐδὲ ὁσάκις ὀφειλόμενον ἦν, ἐπιστελλάμεν δὲ διὰ τῆς θεοσεβείας σου. Καὶ τὰς εἰς ἡδυνήθησαν διασῶσαι τὰς προσηγορίας ἡμῶν οἱ πιστευθέντες τὴν διακονίαν τῶν γραμμάτων ἀδελφοί. Ἀλλὰ νῦν, ἐπειδὴ ἐπετύχομεν ἡμετέρων τῶν ἀποροῦντων πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα, καὶ τὰ γράμματα αὐτοῖς ἐνεχειρίσαμεν προθύμως, καὶ ἀπεπέλαμέν (61) τινα, ἀ καταξίωσον ὑποδέξασθαι περὶ τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως ἀνυπερηφάνως, καὶ εὐλογῆσαι ἡμᾶς κατὰ μίμησιν τοῦ πατριάρχου Ἰσακ. Εἰ δέ τι, καὶ ὡς ἀσχολούμενοι, καὶ ὑπὸ τῶν φροντιδῶν τὸν νοῦν βαπτισμένον ἔχοντες, παρεϊόμεν τῶν πρεπόντων, μὴ λογισθῆ ἡμῖν, μηδὲ λυπηθῆ:

(60) Ἄ νυκτός. Editi ἀ καὶ νυκτός. Deest conjunctio in plerisque mss. Paulo ante Coisl. primus ἀθλητῶν.

(61) Ἄππεστέλλασθ. Quinque codices ἐπιστελλάμεν. Quatuor ἐπιστελλάμεν. Mox codex Medicus ἀξασθαι.

ἀλλὰ μίμησαι τὴν σεαυτοῦ ἐν πάσι τελειότητα, ἵνα **A** nus, in Domino lætus, ac pro me orans, conceda-
 καὶ ἡμεῖς ἀπολαύσωμέν σου τῆς ἀρετῆς, ὡς καὶ ris mihi et Dei Ecclesiæ.
 εἰ λοιποὶ πάντες. Ἐββρωμένος, εὐθυμος (62) ἐν Κυρίῳ, ὑπερευχόμενός μου, χαρισθεῖς μοι καὶ τῇ τοῦ
 Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ

EPISTOLA ΞΞΗ.

EPISTOLA CCLXVIII.

*Eusebio mirabiliter servato gratulatur, ejusque reditum sperat Ecclesiarum precibus concessum iri. De rebus illius ex Libanio diacono edoctus, cætera scire avel, aut citius, aut saltem per Paulum presbyterum, cum redibit. Nihil ei in manus tradere ausus est; eo quod viæ latronibus et desertoribus planæ sint. Exercitus adventu nuntiato sperat mox-
 cam tranquillitatem; tumque mille aliquem e suis ad Eusebium.*

Eusebio ἐν ἐξορίᾳ ὄντι.

Eusebio exsuli.

Ἔδειξε καὶ ἐφ' ἡμῶν ὁ Κύριος, ὅτι οὐκ ἐγκατα-
 λείπει τοὺς ὁσίους αὐτοῦ, τῇ μεγάλῃ καὶ κραταιᾷ
 χειρὶ αὐτοῦ περισκεπάσας τὴν ζωὴν τῆς ὁσιότητός
 σου. Σχεδὸν γὰρ παραπλήσιον τοῦτο τιθέμεθα τῷ ἐν
 κοιλίᾳ κήτους ἀπαθῆ διαμείναι τὸν ἄγιον, καὶ ἐν
 πρὸ λάθρῃ ἀβλαβῶς διαιτᾶσθαι τοὺς φοβούμενους **B**
 τὸν Κύριον· ὅπου γε καὶ τὴν σὴν θεοσέβειαν παντα-
 χόθεν ὑμῖν, ὡς ἀκούω, τοῦ πολέμου περιχυθέντος,
 ἀβλαβῆ διεφύλαξε. Καὶ φυλάξειε γε (63) πρὸς τὸ ἐξῆς
 ὁ δυνατὸς Θεὸς ἡμῖν, ἐὰν ἐτι ζῶμεν (64), τὸ πολυε-
 κτον θέαμα· ἢ τοῖς γούν ἄλλοις, οἱ τὴν σὴν ἐπάνοδον
 οὕτως ἀναμένουσιν, ὡς οἰκτεῖν ἑαυτῶν σωτηρίαν.
 Πέπεισμαι γὰρ, ὅτι τοῖς δάκρυσι τῶν Ἐκκλησιῶν,
 καὶ τοῖς στεναγμοῖς οἷς ἐπὶ σοὶ (65) πάντες στενά-
 ζουσι προσχῶν ὁ φιλόθρωπος, διαφυλάξει σε τῷ βίῳ,
 ἕως ἂν δῶ τὴν χάριν τοῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας δεομέ-
 νους αὐτοῦ. Τὰ μὲν οὖν μέγρι τῆς ἐπιδημίας τοῦ
 ἀγαπᾶτοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν Λιβανίου τοῦ συνδιακόνου
 πεπραγμένα καθ' ὑμῶν (66) δι' αὐτοῦ κατὰ τὴν
 πάροδον ἱκανῶς ἐδιδάχθημεν· τὰ δὲ ἀπ' ἐκείνου τοῦ
 χρόνου δεόμεθα μαθεῖν. Μειζὼνα γὰρ ἐν τῷ μεταξὺ **C**
 καὶ χαλεπώτερα ἀκούομεν γεγενῆσθαι πάθη περὶ
 τοὺς τόπους (67) ἄπερ, ἐὰν μὲν ἦ δυνατὸν, καὶ θάτ-
 τον (68), εἰ δὲ μὴ, διὰ γούν τοῦ εὐλαβεστάτου ἀδελ-
 φοῦ Παύλου τοῦ συμπερσυντέρου ἐπανιόντος· μάθοι-
 μεν, ὡς εὐχόμεθα, ὅτι ἀβλαβῆς καὶ ἀνεπηρέαστος
 ὑμῶν φυλάττεται ἡ ζωὴ. Διὰ δὲ τὸ ἀκούσαι πάντα
 ληστῶν καὶ δημορτόρων (69) πεπληρωσθαι τὰ τῆς
 ὁδοῦ, ἐφοβήθημέν τι εἰς χεῖρας ἐμβαλεῖν τοῦ ἀδελφοῦ,
 μὴ καὶ αὐτῷ (70) παραίτιοι θανάτου γενώμεθα. Ἐὰν
 δὲ δῶ ὁ Κύριος μετρίαν γαλήνην, ὡς ἀκούομεν τοῦ
 στρατοπέδου τὴν πάροδον, σπουδάσομεν καὶ τῶν
 ἡμετέρων ἐκπέμψαι τινα, τὸν ἐπισκεψόμενον καὶ
 ἕκαστα ἡμῖν τῶν παρ' ὑμῖν (71) ἀναγγέλλοντα.

Docuit nostra etiam ætate Dominus, sanctos suos
 a se non deseri, dum magna et potenti manu sua
 vitam sanctitatis tuæ protexit. Fere enim simile id
 ducimus ac in ventre ceti illasum permanere sanc-
 tum, et in vehementi flamma citra damnum ver-
 sari homines Dominum timentes; quandoquidem
 pietatem tuam bello undique, ut audio, vos cir-
 cumstante, incolumem servavit. Et utinam servet
 omnipotens Deus nobis, si vixerimus, peroptandum
 spectaculum, aut saltem aliis, qui tuum reditum
 perinde exspectant ut suam ipsorum salutem! Nam
 futurum mihi persuadeo, ut Ecclesiarum lacrymis
 et gemitibus, quos tua causa omnes effundunt, at-
 tentus misericors Deus incolumem te custodiat,
 donec annuat iis, qui eum noctu ac interdiu pre-
 cantur. Equidem quæ usque ad dilecti fratris nos-
 tri Libanii condiaconi adventum contra vos acta
 sunt, satis ex ipso transeunte edocti sumus: quæ
 vero ab illo tempore contigerunt, discere cupi-
 mus. Majora enim interjecto tempore et graviora
 audimus mala istic evenisse: quæ quidem, si fieri
 possit, etiam citius, sin minus, saltem per religio-
 sissimum fratrem Paulum compresbyterum, cum
 revertetur, discamus ita esse, ut precamur, nempe
 vitam tuam incolumem et illæsam custodiri. Quo-
 niam autem audivimus cunctas prædonibus ac de-
 sertoribus refertas esse vias, veriti **415** sumus
 quidquam in fratris manus tradere, ne ei etiam
 mortis causa simus. Quod si dederit Dominus mo-
 dicam tranquillitatem (siquidem exercitus audi-
 mum adventum), curabimus et nostrorum aliquem
 mittere, qui vos invisat, et singula quæ ad vos
 spectant, nobis nuntiet.

62) *Εὐθυμος*. Editi καὶ εὐθυμος. Deest conjunctio in plerisque mss.

63) *Παραχόθην... φυλάξειε γε*. Ita veteres libri summo consensu. Editi πανταχόσε, et paulo post διαφυλάξειε γε.

64) *Ἐτι ζῶμεν*. Ita tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi ἐπιζῶμεν.

65) *Οἷς ἐπὶ σοὶ*. Plerique mss. οὗς ἐπὶ σοὶ. Harlæanus et Medicæus consentiunt cum editis.

66) *Καθ' ὑμῶν*. Multi codices καθ' ὁμᾶς.

67) *Γεγενῆσθαι πάθη περὶ τοὺς τόπους*. Ita Harl., Coisl. uterque, Vat. et Reg. secundus et veterustæ editiones. Parisiensis γίνεσθαι πάθη περὶ ἐκείνους τοὺς τόπους. |

68) *Καὶ θάττον*. Conjunctio addita ex quinque mss. melioris notæ. Sic etiam eosdem secuti mutavinus quod infra legebatur in editis διαφυλάττονται ὑμῶν.

69) *Καὶ δημορτόρων*. Ita codex Vaticanus in duobus locis; his enim hæc epistola in eodem codice reperitur. Sic etiam codex Claromontanus. Regius primus δημορτόρων· secundus διαερτόρων. Coisl. primus διαερτόρων· secundus διαερτόρων. Medicæus δυσερτόρων secunda manu; at prima scriptum fuisse δεσερτόρων conjicit doctissimus Salvinus. Harlæanus nunc habet ut editi διαερτόρων, at olim videtur habuisse δυσερτόρων. Non dubium est quin legendum sit δημορτόρων, vel δεσερτόρων, cum constet tunc Thraciam, ubi exsulabat Eusebius, gravissimo bello arsisse.

70) *Καὶ αὐτῷ*. Conjunctio addita ex sex mss.

71) *Παρ' ὑμῖν*. Consentiant in hac voce libri veteres. Editi παρ' ὁμῶν. Ibidem Coisl. secundus et Reg. secundus τὸν καὶ ἐπισκεψόμενον καὶ ἀγγελοῦντα. Alias IX. Scripta anno 378.

EPISTOLA CCLXIX.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΣΘ.

Arinthæi mortui uxorem consolatur Basilius, eique auctor est, ut et rerum humanarum conditionis memor, et mariti bene in hac vita splendorem considerans, tum etiam in altera felicitatem ob susceptam uxoris opera et consilio benivolum, et ad promissam patientiæ mercedem respiciens, dolori modum imponat.

Ad conjugem Arinthæi ducis consolatoria.

Α Τῇ ὁμοζύγῳ Ἀρινθαίου στρατηλάτου (72) παραμυθητικῆ.

1. Consentaneum quidem erat et debitum animi tui statui, ut ipse coram adessem et eorum quæ acciderant particeps fierem. Sic enim et dolorem meum lenissem, et apud tuam dignitatem consolationis officium implevissem. Sed quia non jam fert amplius corpus meum longiores motus, eo redactus sum ut tecum per litteras colloquar, ne omnino videar aliena existimare quæ acciderunt. Quis ergo virum illum gemitu non prosecutus est? quis adeo corde lapideo, ut ipsius causa ferventes lacrymas non profunderet? Me vero tristitia singulari implevit, tum honores, quos mihi privatim habuit, considerantem, tum commune Ecclesiarum Dei patrocinium. Sed tamen mihi in mentem venit illum, cum homo esset ac convenienti in hac vita munere esset perfunctus, congruis temporibus rursus a Deo rerum nostrarum moderatore assumptum fuisse. Quæ quidem ut tua etiam prudentia considerans, casum animo æquo ferat hortamur, et, quantum fieri potest, ærumnam moderate sustineat. Idoneum quidem et tempus, ut cor tuum leniat, et locum det rationi: sed tamen suspectus mihi est ingens tuus mariti amor, ac tua in omnes benignitas; ne forte mœrori te dedas, ob simplicitatem morum profundam accipiens plagam doloris. Ac semper quidem utilis Scripturarum doctrina, sed maxime ejusmodi temporibus. Memento igitur latæ a Creatore nostro sententiæ, per quam quoquoque ex terra orti sumus, in terram revertimur¹: nec quisquam ita magnus, ut dissolutioni non sit obnoxius.

2. Admirandus ille vir erat quidem eximius et magnus, et corporis robori parem habens animi virtutem, fateor et ego, nemini sane in utroque secundus; sed tamen homo erat, et mortuus est, ut Adam, ut Abel, ut Noe, ut Abraham, ut Moses, ut alius quisvis, quem ejusdem naturæ participem nominaveris. Non igitur quod is ereptus fuerit indignemur: sed **416** quod ab initio conjuncti cum

¹ Gen. iii, 19.

Alias CLXXXVI. Scripta anno 378.

(72) *Στρατηλάτου*. Hanc vocem addidimus ex tribus antiquissimis codicibus.

(73) *Τῇ σεμνότητι σου*. Sic iidem tres codices. Editi τῇ σῆ σεμνότητι.

(74) *Ἠλόμην*. Ita tres iidem codices. Editi ἤλθον. Ibidem Coisl. primus πάντη. Harl. prima manu παντί.

(75) *Ἐπ' αὐτῷ*. Ita mss. sex. Editi ὑπ' αὐτῷ.

(76) *Παρά τοῦ*. Ita tres vetustissimi codices. Editi ὑπὸ τοῦ. Mox plures codices non antiquissimi πρὸς τὸ συμβάν.

(77) *Καρδίαν σου*. Vocula addita ex iisdem tribus mss. Paulo post editi πρὸ πάντα. Harl. et quatuor alii ut in textu. Ibidem Med. et Coisl. primus

1. Τὸ μὲν ἀκόλουθον ἦν καὶ ὀφειλόμενόν σου τῷ διαθέσει, ἡμᾶς αὐτοὺς παρῆναι, καὶ συμμετέχειν τῶν γινομένων. Οὕτω γὰρ ἂν ἐαυτῶν τε τὴν λύπην κατεπραύναμεν, καὶ τῇ σεμνότητι σου (73) τῆς παρακλήσεως τὸ εἶδος ἀπεπληρώσαμεν. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔμοι φέρει τὸ σῶμα τὰ μακροτέρα κινήσεις, ἐπὶ τὴν διὰ τοῦ γράμματος ἤλθομεν (74) ὁμιλίαν, ὡς ἂν μὴ παντάπασιν δόξαιμεν ἄλλοτριως ἔχειν πρὸς τὰ συμβάντα. Τίς μὲν οὖν τὸν ἄνδρα ἐκείνον οὐκ ἐστίναξες; τίς δὲ οὕτω λίθινος τὴν καρδίαν, ὡς μὴ θερμὸν ἐπ' αὐτῷ (75) ἀρεῖναι δάκρυον; Ἐμὲ δὲ καὶ διαφερόντως κατηφείας ἐπλήρωσε, τὰς τε ἰδίας περὶ ἐμὲ τιμὰς τοῦ ἀνδρὸς λογιζόμενον, καὶ τὴν κοινὴν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ προστασίαν. Ἄλλ' ὅμως ἐλογισάμεθα, ὅτι, ἄνθρωπος ὢν, καὶ λειτουργῆσαι τῷ βίῳ τούτῳ τὰ ἐπιβάλλοντα, τοῖς καθήκουσι χρόνοις πάλιν παρὰ τοῦ (76) οἰκονομοῦντος τὰ ἡμέτερα Θεοῦ προσελήφθη. Ἄ καὶ τὴν σὴν φρόνησιν ἐνθουσιάζουμένην πρᾶως ἔχειν ἐπὶ τῷ συμβάντι παρακαλοῦμεν, καὶ, ὡς οἶόν τε, μετρίως φέρειν τὴν συμφορὰν. Ἰκανὸς μὲν οὖν καὶ ὁ χρόνος μαλάξαι τὴν καρδίαν σου (77), καὶ πάροδον δοῦναι τοῖς λογισμαῖς: ἀλλ' ὅμως ὑποποτὸν ἡμῖν ἐστὶ τὸ ἄγαν σου φιλεῖν τὴν (78) πληγὴν δεξαμένη τῆς λύπης. Πάντοτε μὲν οὖν χρήσιμον τὸ τῶν Γραφῶν διδασκάλιον (79), μέγιστα δὲ ἐπὶ τῶν τοιούτων καιρῶν. Μνήσθητι τῶν τῆς τοῦ κτίαντος ἡμᾶς ἀποφάσεως, δι' ἧς (80) κίνηται οἱ ἐκ τῆς γῆς φύντες πάλιν εἰς γῆν ὑποστρέφομεν· καὶ οὐδαὶ οὕτω μέγας, ὥστε βελτίων φανῆναι τῆς διαλύσεως.

2. Καλὸς μὲν οὖν καὶ μέγας ὁ θαυμαστός (81) ἐκείνος, καὶ ἐφάμλλος τῇ βώμῃ τοῦ σώματος τῆς ψυχῆς ἀρετῆν, φημί καὶ γὰρ, οὐμενοῦν ἔχων ὑπερβολὴν εἰς ἑκάτερον, ἀλλ' ὅμως ἄνθρωπος, καὶ τέθνηκεν, ὡς Ἀδάμ, ὡς Ἄβελ, ὡς Νῶε, ὡς Ἀβραάμ, ὡς Μωσῆς, ὡς ὅστις ἂν εἴποις τῶν τῆς αὐτῆς φύσεως μετασχόντων (82). Μὴ οὖν, ἐπειδὴ ἀφῆρέθημεν αὐτῷ, ἀγανακτῶμεν· ἀλλ' ὅτι τὴν ἀρχὴν συνακρήσαμεν

δὴς σαυτὴν τῷ. Harl. δὴ σαυτῆς τῷ.

(78) *Βαθειαν τῆς*. Sic mss. codices octo. Editi βάθει αὐτῆς.

(79) *Διδασκάλιον*. Harl. διδασκαλεῖον.

(80) *Δι' ἧς*. Ita tres vetustissimi codices. Editi δι' ἧς. Paulo post editi ἀποστρέφομεν. Octo codices ut in textu.

(81) *Ὁ θαυμαστός*. Sic tres vetustissimi codices. Editi ὁ θαυμαστός.

(82) *Τῶν... μετασχόντων*. Ita tres vetustissimi codices et Bigot. Editi τῶν... μετασχόντα. Mss. codices quatuor τῶν μετεχόντων. Mox Harleianus codex χάριν ἔχουεν. Plures alii non antiquissimi συνακρήσαμεν, χάριν ἔχουεν.

αὐτῶν, χάριν ἔχωμεν τῷ συζεύξαντι. Τὸ μὲν γὰρ (85) A στερηθῆναι ἀνδρὸς κοινὸν σοι πρὸς τὰς ἄλλας γυναῖκας· ἐπὶ δὲ τοιαύτη συνοικήσει, οὐκ οἶμαι ἄλλην γυναικῶν τῆ Ἰσα ἔχειν σεμνύνεσθαι. Ἐν γὰρ τῶν βυτι ὑπόδειγμα τῆς ἀνθρωπείας φύσεως τὸν ἄνδρα ἐκείνον ὁ κτίσας ἡμᾶς ἐδημιούργησεν· ὥστε πάντες μὲν ὀφθαλμοὶ πρὸς αὐτὸν ἐφέροντο, πᾶσα δὲ γλῶσσα τὰ κατ' αὐτὸν διεξήκει· γραφεῖς δὲ καὶ πλάσται τῆς ἀξίας ἀπελιμπάνοντο· ἱστορικοὶ δὲ ἄνδρες, τὰ κατὰ τοὺς πολέμους ἀνδραγαθήματα διηγούμενοι, πρὸς τὴν τῶν μύθων ἐκπίπτουσιν ἀπιστίαν. Ὅθεν οὐδὲ πιστεύειν ἤνευγοντο οἱ πολλοὶ τῇ φήμῃ τὴν σκυθρωπὴν ἐκείνην ἀγγελίαν περιαιούση, οὐδὲ καταδέχεσθαι ὄλωσ, οὐκ ἐτέθηκεν Ἀρινθαῖος. Ἄλλ' ὅμως πέπονθεν ἂ ὀρανῶ καὶ ἡλίω καὶ γῆ συμδῆσεται. Οἴχεται καταλύσας λαμπρῶς, μὴ ὑπὸ γήρους κατακαμφθεῖς, μὴ καθυρεῖς (84) τι τῆς περιφανείας· μέγας μὲν ἐν τῷ παρόντι βίω, μέγας δὲ ἐν τῷ μέλλοντι· μηδὲν ἐκ τῆς παρούσης λαμπρότητος πρὸς τὴν ἐλπίζομένην δόξαν ζημιωθεῖς, διὰ τὸ πᾶσαν κηλῖδα τῆς ψυχῆς πρὸς αὐταῖς ταῖς (85) ἐξόδοις τοῦ βίου τῷ λουτρῷ τῆς παλιγγενείας ἀποκαθήρασαι. Ὡν αὐτὴ πρόξενος αὐτῶ καὶ συνεργὸς γενομένη, μεγίστην ἔχει παραμυθίαν· καὶ μετὰ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν παρόντων ἐπὶ τὴν τῶν μελλόντων μέριμναν, ὥστε καταξιωθῆναι δι' ἔργων ἀγαθῶν τὸν ὄμιον αὐτῷ τῆς ἀναπαύσεως τόπον καταλαβεῖν. Φείδω μητρὸς γρηαιῶς, φείδω θυγατρὸς νεαρᾶς, αἷς μόνῃ πρὸς παραμυθίαν λέλειψαι. Γενοῦ ὑπόδειγμα ἀνδρείας ταῖς λοιπαῖς γυναῖξι· καὶ οὕτω τὸ πάθος μέτρησον, ὡς μήτε ἐκβαλεῖν τῆς καρδίης, μήτε καταποθῆναι ὑπὸ τῆς λύπης. Ἐπιπᾶσι πρὸς τὸν μέγαν τῆς ὑπομονῆς μισθὸν ἀπόδιδόν, τὸν παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἀναποδόσει τῶν βεβιωμένων ἡμῖν ἐπηγγελμένον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΥ΄.

Presbyterum aliquem Basilium in puniendis raptoribus sequirem objurgat : ac sancit ut puella parentibus restituitur, raptor a precibus ejiciatur, et excommunicatus denunciatur, ejus adjuutores per tres annos cum tota sua familia a precibus ejiciuntur. Totum etiam pagum, qui raptam receperat, aut custodierat, aut pro ea retinenda pugnaverat, a precibus pariter ejicit.

Ἀνεπίτητος, ὑπὲρ ἀρπαγῆς.

Πάνυ λυπούμαι, ὅτι οὐχ εὐρίσκω ὑμᾶς ἐπὶ τοῖς ἀπηγορευμένοις οὔτε ἀγανακτοῦντας, οὔτε δυναμένους λογίζεσθαι, ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν βίον καὶ τὴν ζωὴν τὴν ἀνθρωπίνην παρανομία ἐστὶ καὶ τυραννίς ἢ γινομένη αὐτῇ ἀρπαγῇ, καὶ ὕβρις κατὰ τῶν ἐλευθέρων. Οἶδα γὰρ, ὅτι, εἰ τοιαύτην εἶχετε γνώμην πάντες, οὐδὲν ἐκώλυε πάλαι τοῦ κακοῦ τὴν συνήθειαν τούτου ἐξελαθῆναι τῆς πατρίδος ἡμῶν. Ἀνάλαβε τοίνυν ἐπὶ τοῦ παρόντος ζῆλον Χριστιανοῦ· καὶ κινήθητι ἀξίως τοῦ ἀδικήματος. Καὶ τὴν μὲν παῖδα, ὅπου περ ἂν εὕρης, ἀφελόμενος πάση εὐτονίᾳ, ἀποκατάστησον τοῖς γονεῦσι· καὶ αὐτὸν δὲ ἐκείνον ἐξόρισσον τῶν εὐχῶν, καὶ ἐκχρήκτον ποιήσον· καὶ τοὺς

(85) Τὸ μὲν γὰρ. Postrema vocula addita ex octo mss. Paulo post iisdem frelī codicibus immutavimus quod erat in editis ἄλλην γυναῖκα. Nec longe editi δημιουργήσας ἡμᾶς ἐκτίσεν. Tres vetustissimi codices ut in textu.

(84) Μὴ καθυρεῖς. Cōisl. primus cum alio ἡ

PATROL. GR. XXXII.

A ipso vixerimus, gratias agamus ei qui conjunxit. Etenim viro orbari, tibi cum aliis mulieribus commune est : sed de tali conjugio non arbitror aliam mulierem æque posse gloriari. Unum enim revera exemplar naturæ humanæ virum illum Conditor noster creaverat, unde omnes in eum conjiciebantur oculi, et lingua omnis res illius prædicabat : pictores autem et statuarii formæ dignitatem assequi non poterant : historici vero, dum res præclare in bello gestas referunt, in fabularum incredibilium incommodum incidunt. Quare ne adduci quidem plerique poterant ut famæ tristem illum nuntium circumferenti crederent, aut omnino mortuum esse Arinthæum faterentur. Sed tamen perpressus est, quæ et cælo et soli et terræ accident. Abiit splendidus nactus exitum, non senio fractus, claritate nihil imminuta : magnus in præsentī vita, magnus etiam in futura ; nec ex præsentī splendore detrimentum ullum passus expectatæ gloriæ : eo quod omnem animæ maculam in ipso vitæ exitu lavacro regenerationis repurgaverit. Quorum illi conciliatrix cum fueris et adiutrix, maximum habe solatium, ac transfer animum a præsentibus ad futurorum curam, ut digna habearis, quæ per bona opera parem ac ille requietis locum consequare. Parce matri senio confectæ, parce filix teneræ, quibus sola ad solatium relicta es. Sis exemplum fortitudinis cæteris mulieribus ; et ita dolori moderare, ut neque illum animo proicias, neque a tristitia absorbearis. In omnibus ad magnam patientiæ mercedem respice, quæ a Domino nostro Jesu Christo in vita : a nobis actæ remuneratione promissa est.

EPISTOLA CCLXX.

Sine inscriptione, de raptu.

Valde doleo, quod vos in vetitis rebus nec indignari reperiam, nec intelligere posse in ipsam hominum vitam et in humanum genus scelus esse ac tyrannidem, commissum illum raptum, et factam liberis injuriam. Scio enim, si id vobis omnibus esset sententiæ, jamdudum nihil prohibitorum fuisse, quominus mali illius consuetudo ex patria nostra pelleretur. Assume igitur in re præsentī zelum Christiani, et pro sceleris merito commovere. Ac puellam quidem, ubicunque inveneris, omni constantia auferens, restitue parentibus : hunc ipsum autem arce a precibus, eumque excommunicatum denuntia : atque eos etiam, qui cum eo

καθυρεῖς. Ibidem multi codices non antiquissimi χαμφθεῖς.

(85) Πρὸς αὐταῖς ταῖς. Ita omnes mss. Editi πρὸς ταῖς.

* Alias CCXLIV. Scripta post annum 374.

facinus aggressi sunt, secundum 417 canonem jam a nobis vulgatum, tres annos cum lotis suis familiis a precibus ejice. Quin et illum ipsum pagum, qui raptam recepit ac custodivit, aut etiam ad eam retinendam pugnavit, universum a precum societate absconde: ut discant omnes, tanquam serpentem, tanquam aliam quamvis bestiam, communem hostem existimantes raptorem, ita eum insectari et injuria affectis opitulari.

EPISTOLA CCLXXI.

Significat Basilium Eusebio, quicum olim et domum et pædagogum et omnia communia habuerat, quantum doloris acciperet, eo in civitate, in quam advenerat, non invento. Inlerim sese scribendo consolatur, eique Cyriacum, ut presbyterum criminis expertem secumque conjunctum commendat.

Eusebio sodali commendatitia pro Cyriaco presbytero.

Statim et e vestigio post tuum discessum cum in civitatem advenissem, quanta, te non invento, affectus sim tristitia, quid attinet dicere ad virum verbis non indigentem, sed experientia edoctum, ut qui eodem modo affectus sit? Quanti enim mihi fuisset pretii, Eusebium perquam optimum videre et amplecti, ac recordatione ad juventutem iterum redire, et dierum illorum meminisse, in quibus nobis et domus una, et focus unus, et pædagogus idem, et animi relaxatio, et studium, et delicia, et inopia, et omnia inter nos ex æquo erant communia! Quanti me putas æstimaturum fuisse, ut hæc omnia in memoriam per tuum congressum revocarem, et gravi hoc senio absterso, juvenis iterum ex sene factus viderer? Sed his voluptatibus carui. Ut autem per literas prudentiam tuam viderem, meque ipse quo poteram modo consolarer, id mihi ereptum non est, reverendissimo presbytero occurrente Cyriaco, quem me tibi pudet commendare, eumque tibi proprium per memet reddere, ne forte perperam facere videar, ut tibi adducam, quæ tibi propria sunt et eximia. Sed

* Alias XI. Scripta in postremis annis S. Basilii.

(86) *Κήρυγμα*. Satis commode hac voce intelligi posset epistola ad promulgandam excommunicationem quoqueversum missa. Sed verisimile non est hunc hominem a Basilio jam palam et aperte proscriptum et excommunicatum fuisse. Tunc enim in presbyteris, qui ejusmodi hominem ab episcopo excommunicatum ad preces admisissent, audacia et temeritas reprehendi deberent, non negligentia, quæ tamen sola a Basilio reprehenditur. Quare κήρυγμα nihil aliud videtur esse quam canon Basilii trigesimus, in quo de iis qui raptorem adjuvant eadem ac in hac epistola discernuntur.

(87) *Πανοικελ*. Coisl. uterque et Med. πανοικελ.

(88) *Παροδημει*. Visi sunt sibi in hoc Basilii decreto eruditi viri imaginem quamdam generalis interdicti perspicere. Sed tamen non leve discrimen intercedit. Nam 1° quod sceleris conscios arcet a precibus argumento est liturgiam in hoc pago minime intermissam fuisse. 2° Inde etiam sequitur non omnes pagi incolas a precibus remotos fuisse, sed eos tantum, qui scelus adjuverant. 3° Id confirmatur ex accurata enumeratione eorum qui operam suam contulerant, aut puellam recipiendo, aut occultando, vel etiam dimicando. Inutile enim et absurdum fuisset tam accurate varia delictorum

Α συνεπελθόντας αὐτῷ, κατὰ τὸ ἤδη προλαβὼν παρ' ἡμῶν κήρυγμα (86), τριετίαν πανοικελ (87) τῶν ὑγῶν ἐξόρισον. Καὶ τὴν κώμην τὴν ὑποδεξαμένην ἤν ἀρπαγεῖσαν, καὶ φυλάξασαν, ἥτοι ὑπερμαρτυρήσαν, καὶ αὐτὴν ἐξω τῶν εὐχῶν πανδημει (88) ποιήσαν ἵνα μάθωσι πάντες, ὡς ὄφιν, ὡς ἄλλο τι θηρίον, κοινὸν ἐχθρὸν ἡγοούμενοι τὸν ἀρπαγα, ὅπως ἀποδιώκειν (89) αὐτὸν, καὶ προστάσθαι τῶν ἀδικούντων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΑ'.

Εὐσεβίῳ ἐταίρῳ συστατικῆ ἐπὶ Κυριακῷ ἀρεστυτέρῳ.

Β Εὐθύς καὶ κατὰ πόδας (90) τῆς σῆς ἀναχωρήσεως ἐπιστάς τῇ πόλει, ὅσον ἠθύμῃσα διαμαρτῶν σου, τί δεῖ καὶ λέγειν πρὸς ἄνδρα οὐ λόγου δεόμενον, ἀλλὰ παῖρα εἰδῶτα, τῷ τὰ (91) ὅμοια πεπονθένει; Ὅσον γὰρ ἦν ἄξιον ἐμοὶ ἰδεῖν τὸν πάντα ἀριστην Εὐσεβίον, καὶ περιπτύξασθαι, καὶ πρὸς τὴν νεότητά πάλιν τῇ μνήμῃ ἐπανελθεῖν, καὶ ὑπομνησθῆναι ἡμερῶν ἐκεῖνων, ἐν αἷς καὶ δωμάτιον ἡμῶν ἐν, καὶ ἐστία μία, καὶ παιδαγωγὸς ὁ αὐτὸς, καὶ ἀσπασ, καὶ σπουδὴ, καὶ τρυφή, καὶ ἐνδεῖα, καὶ πάντα ἡμῶν ἐξ Ἰσοῦ (92) πρὸς ἀλλήλους ὑπῆρχε. Πόσον οὖν τίθεισθαί με ἄξιον πάντα ταῦτα διὰ τῆς σῆς συντυχίας ἀναλαβεῖν τῇ μνήμῃ, καὶ τὸ βαρὺ τοῦτο γῆρας ἐπιβουσαμένον, νέον δοκεῖν πάλιν ἐκ γέροντος γενεῆσθαι; Ἄλλ' ἐκεῖνων μὲν με διέφυγεν ἡ ἀπολαύσις; τὸ δὲ διὰ γράμματος ἰδεῖν σου τὴν λογιστήριαν, καὶ τὸν ἐνόητα τροπὸν ἑαυτὸν παραμυθησασθαι, οὐκ ἀφηρέθη τῇ συντυχίᾳ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Κυριακοῦ τοῦ συμπρεστυτέρου· ὃν αἰσχύνομαι συνιστῆσαι καὶ οικεῖον ποιῶν δι' ἑμαυτοῦ, μὴ ποτε δόξω περιεργῶν τι ποιεῖν, σοὶ πρόσάγων τὰ ἰδιά σου καὶ ἐξαιρέτα. Ἄλλ' ἐπειδὴ με δεῖ καὶ μάρτυρα εἶναι τῆς

genera recensere, si eadem sententia comprehensivum fuissent, qui nihil prorsus commiserant. Pagus ergo intelligi debet magna pars incolarum. Si quis tamen existimet nullum in hoc pago presbyterum fuisse, universosque incolas a precibus, quæ in alterius pagi ecclesia fiebant, exclusos fuisse; illud semper manebit, quod mihi probandum proposui, nullam prorsus ecclesiam generali decreto interdictam a Basilio fuisse. Præterea cum accurate distingui delictorum species, inde sequitur, vel omnes nocentes fuisse, vel nocentium et innocentium habitum fuisse discrimen. Ex his illud etiam colligi potest, eos, qui raptorem juverunt, idcirco cum tota familia puniri, quia familia sceleris experts non erat: idque confirmat ipse Basilius, qui eus secundum canonem jam a se editum puniri jubet. Porro in hoc canone nemini prorsus nisi nocenti pena imponitur.

(89) *Ἀποδιώκειν*. Ita mss. quatuor. Editi ἐπιώκειν.

(90) *Καὶ κατὰ πόδας*. Deest conjunctio in quibusque codicibus, non tamen in Coisl. primo, nec inutilis videtur.

(91) *Ὁὐ λόγων... εἰδῶτα, τῷ τὰ*. Ita sex mss. Editi οὐ λόγων... εἰδῶτα τὰ.

(92) *Ἐξ Ἰσοῦ*. Ita plerique mss. Editi ἐξ ἰσῆς.

ἀληθείας, καὶ τοῖς συνημμένοις πνευματικῶς τὰ μέ-
γιστα τῶν ἐμοὶ προσόντων χαρίζεσθαι· τὸ μὲν περὶ
τῆν ἱερωσύνην ἀνεπηρέαστον τοῦ ἀνδρός ἡγοῦμαι
καὶ σοὶ φανερόν εἶναι· βεβαιῶ δὲ καὶ γὰρ (93), οὐδε-
μίαν γνωρίζων κατ' αὐτοῦ παρὰ τῶν πᾶσιν ἐπιβαλ-
λόντων τὰς χεῖρας. τῶν μὴ φοβουμένων τὸν Κύριον,
ἐπιτρέψαν. Καίτοι γε εἰ τι ἐγεγόνει (94)· παρ' αὐτῶν,
οὐδ' οὕτως ἀνάξιός ἦν ὁ ἀνὴρ. Οἱ δὲ ἐχθροὶ τοῦ Κυ-
ρίου βεβαιούσι τοὺς βαθμοὺς μᾶλλον οἷς ἂν προσπο-
λεμῶσιν, ἢ ἀφαιροῦνται τι τῆς ὑπαρχούσης αὐτοῖς
παρὰ τοῦ Πνεύματος χάριτος. Πλὴν ἀλλ', ὅπερ ἔφην,
οὐδὲ κατεπενοήθη τι τοῦ ἀνδρός (95). Ὡς οὖν πρεσβύ-
τερον ἀνεπηρέαστον, καὶ ἡμῖν συνημμένον, καὶ πάσης
αἰδοῦς ἄξιον, οὕτω καταξίου αὐτὸν ὄρᾶν, σαυτὸν τε
ὠφελῶν, καὶ ἡμῖν χαρίζεμενος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΒ'.

*Cum nuntiasset Basilio Actiacus diaconus Sophronium ipsi succensere, nonnullorum sermonibus deceptum; mirari se si-
gnificat Basilius, quod adulatoribus aures praeberisset Sophronius; seque declarat, cum multos ab infantia usque ad se-
nitatem dilexerit, nemini plus tribuisse, quam Sophronio. Quamobrem nihil magis a se alienum esse, quam Hymetium
ipsi praeferre, aut in Memnoniano neotio contra ejus voluntatem aut rem venire. Ingenioso autem narrat quid hac in re dixe-
rit. Rogat ut has sibi suspiciones remittat, ac deinceps Basilii erga se amorem calumnia omni potorem ducat.*

Σωφρονίῳ μαγίστρῳ (96).

1. Ἀπήγγειλέ μοι Ἀκτιάκος (97) ὁ διάκονος, ὅτι
σὲ τινες ἐλύπησαν καθ' ἡμῶν, διαβάλλοντες ἡμᾶς ὡς
ἐκ ἐυνοϊκῶς πρὸς τὴν σὴν διακειμένους σεμνότησα.
Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐθαύμασα εἰ τινὲς εἰσιν ἀνδρὶ τοσοῦτω
παρεστώμενοι κόλακας. Πεφύκασι γὰρ πως ταῖς με-
γάλαις δυναστείαις αἱ ἀνελεύθεροι αὐταὶ παραφύε-
σαι θεραπεύει· οἱ δὲ διὰ τὸ ἀπορεῖν οἰκίαι ἀγαθοῦ,
οἱ οὐ γνωρισθῶσιν, ἐκ τῶν ἄλλοτριῶν κακῶν ἐαυ-
τοῦς συνιστῶσι. Καὶ σχεδόν, ὡς περ ἡ ἐρουσίδη τοῦ
σίτου ἐστὶ φθορὰ ἐν αὐτῷ γινομένη τῷ σίτῳ, οὕτω
καὶ ἡ κολακεία τὴν φιλίαν ὑποδυομένη, λύμη ἐστὶ
τῆς φιλίας. Οὐ τοίνυν ἐθαύμασα, ὡς ἔφην, εἰ τινες,
ὡς περ οἱ κηφῆνες τὰ σμῆνη, οὕτως αὐτοὶ (98) τὴν
λαμπράν σου καὶ θαυμαστήν ἐστιαν περιδομοῦσιν.
Ἄλλ' ἐκεῖνό μοι θαυμαστὸν ἐφάνη καὶ παντελῶς
παράλογον, τὸ σὲ, ἀνδρᾶ ἐπὶ τῷ βάρει τοῦ ἤθους
μάλιστα διαφανῆ, ἀνασχέσθαι αὐτοῖς ἀμφοτέρας
ἀεῖναι τὰς ἀκοάς, καὶ διαβολὴν κατ' ἐμοῦ παρα-
δέξασθαι (99)· ὅς πολλοὺς ἀγαπήσας ἐκ τῆς πρώτης
ἡλικίας μέχρι τοῦ γήραος τούτου, οὐδένα οἶδα εἰς
φιλίαν τῆς σῆς τελειότητος προτιμήσας. Καὶ γὰρ
καὶ εἰ μὴ ὁ λόγος ἔπεισέ με ἀγαπᾶν τοιοῦτον ὄντα,
ἐξήκει ἢ ἐκ παιδὸς συνήθεια προσδῆσαι με τῇ ψυχῇ
σου. Οἶδας δὲ ὅσον δύναται (1) πρὸς φιλίαν τὸ ἔθος.
Εἰ δὲ οὐδὲν δείκνυμι τῆς προαιρέσεως ταύτης ἄξιον,
σύγγνωθὲ μοι τῇ ἀσθενείᾳ. Καὶ γὰρ οὐδὲ αὐτὸς

(93) *Βεβαιῶ δὲ καὶ γὰρ.* Sic Harl., Med., Coisl. uterque et Regius primus. Editi Paris. βεβαιῶ σε καὶ γὰρ. Haganoensis et Basileenses βεβαιῶ καὶ γὰρ.

(94) *Εἰ τι ἐγεγόνει.* Ita Harl., Med. et Coisl. 2. Editi εἰ τις ἐγεγόνει. Paulo post editi, Εἰ γὰρ ἐχθροί. Sex mss. ut in textu. Sic etiam editio Hagani. et prima Basileensis.

(95) *Κατεπενοήθη τι τοῦ ἀνδρός.* Ita iidem sex mss., nempe Harl., Med., Coisl. uterque et Regius uterque. Editi κατὰ ἀνδρός.

(96) *Σωφρονίῳ μαγίστρῳ.* Ita Harl., Med. et Coisl. primus. Alii τῷ αὐτῷ, quia ad Sophronium

A quoniam oportet me et testem esse veritatis, et his, qui spiritualiter conjuncti sunt, largiri quae habeo maxima; viri quidem in sacerdotio innocentiam atque integritatem arbitror tibi quoque notam esse ac perspectam, tamen et ego hoc confirmo, cum nullam ei sciam ab iis, qui manus in omnes injiciunt, nec Dominum timent, structam fuisse calumniam. Atque etiamsi quid ab eis accidisset, ne sic quidem indignus esset **418** ille vir. Nam Domini hostes gradus eorum quos impugnant, magis confirmant, quam de concessa illis a Spiritu gratia quidquam detrahunt. Sed, ut dixi, ne excogitatum quidem fuit aliquid in virum. Itaque illum ut presbyterum calumniae expertem, nobisque conjunctum, et reverentia omni dignum videre ne grave-

B ris, et tibi ipse consulens utiliter, et nobis gratum faciens.

EPISTOLA CCLXXII'.

Sophronio magistro.

1. Nuntiavit mihi Actiacus diaconus, nonnullos tibi ut nobis succenseres persuasisse, calumniam nobis inferentes, ut animo non amico erga tuam affectis gravitatem. Ego autem miratus non sum, si quidam tantum virum assectentur adultores. Solent enim quodammodo magnis potestatibus illiberales ejusmodi cultus adherere, quibus cum desit bonum proprium unde cognoscantur, sese ex alienis malis commendant. Et fere, quemadmodum rubigo pestis est tritici in ipso nata tritico; ita et assentatio se in amicitiam insinuans, pestis est amicitiae. Non igitur, ut dixi, miratus sum si, quemadmodum fuci apiaria, ita isti splendidam tuam ac illustrem domum circumstrepant. Sed illud mihi mirum et omnino inexpectatum visum est, te, virum gravitate morum maxime conspicuum, adductum esse, ut utramque illis praeberes aurem, et contra me calumniam acciperes: qui cum multos dilexerim a prima aetate usque ad hoc senium, neminem novi quem in amicitia integritati tuae praetulerim. Nam etiamsi ratio non persuaderet, ut te talem virum adamarem, inita tamen tecum a puero consuetudo satis me tuae agglutineret animae. Quantum autem valeat ad amicitiam consuetudo, haud ignoras. Quod si nihil exhibeo hac voluntate dignum, da veniam meae imbecillitati. Neque enim

praecesserat epistola. Editi τῷ αὐτῷ διὰ διαβολὴν αὐτοῦ, *Eidem ob calumniam sibi instructam.*

(97) *Ἀκτιάκος.* Ita Harl., Coisl. primus, Med., Vat., Reg. primus, Clarom. et Bigot. Legitur Ἀκτιανός in aliis tribus, nempe Reg. secundo, Coisl. secundo et Paris. Editi habebant Ἀντίλογος.

(98) *Ὅπως αὐτοί.* Coisl. primus et Harl. οὕτως οὗτοι.

(99) *Παραδέξασθαι.* Coisl. primus ἀναδέξασθαι.

(1) *Ὅσον δύναται.* Harl. et Med. ὅσα δύναται. Alias CCCXXX. Scripta in postremis annis S. Basilii:

ipse opus a me in amicitiae specimen exquires : sed voluntatem videlicet optima quæque tibi precantem. Absit enim ut aliquando res tuæ eo usque deprimantur, ut adeo tenuium, qualis ego sum, beneficio egeas.

2. Quomodo igitur ego contra te dicerem quidquam aut facerem in Memnonii negotio? Hæc enim mihi narravit diaconus. Quomodo familiaritati tuæ Hymetii opes anteposuissem, hominis ita prodigere suam absumentis? Profecto nihil horum verum est : neque dixi, neque feci quidquam contra te. **419** Illud autem fortasse occasionem dedit mentientibus, quod a me nonnullis tumultuantibus dictum est : Si statuit ille vir ad opus perducere consilium suum, sive tumultuemini, sive non, fient profecto, et loquentibus vobis et tacentibus, nihilominus quæ sibi proponit. Sin autem sententiam mutaverit, cavete deturpetis venerandum amici nostri nomen : neque sub specie studii in patronum vestrum, vobis lucrum per terrores ac minas, quas intentatis, comparate. Ad illud autem qui testamenta conscripsit, neque per me neque per alium de hoc negotio magnum minusve quidquam locutus sum.

3. Fidem autem his non debes denegare, nisi me omnino desperatum esse putes, ac magnum mendacii peccatum parvipendere. Sed omnino mihi et de hoc negotio suspicionem remitte, et in posterum calunnia omni majorem existima meam in te animi affectionem : ac imitare Alexandrum, qui cum epistolam contra medicum ut insidiatorem accepisset, atque hoc ipso tempore medicamentum ad bibendum sumeret, tantum abfuit ut fidem adhereret calumnianti, ut simul legeret epistolam, et potionem hiberet. Nullo enim ex iis, qui amicitiae laude spectati sunt, ignobiliorem me esse profiteor, siquidem nunquam in amicitia peccasse deprehensus sum, ac præterea a Deo meo mandatum charitatis accepi : cujus tibi sum debitor, non solum ob communem hominum naturam, sed etiam quia privatim te tum in me, tum in patriam beneficium agnosco.

EPISTOLA CCLXXIII *.

Heram commendat homini jam sæpe de se bene merito.

Sine inscriptione, pro Hera.

Cum omnino persuasum sit mihi me a tua dignitate ita diligi, ut quæ ad me spectant, tua reputes ;

* Alias CCXVI. Scripta in postremis annis S. Basilii.

(3) *Ἐπιζητήσεις.* Ita Harl., Med. et Coisl. primus. Editi *ἐπιζητεῖς*. Paulo post eosdem tres codices secuti mutavimus quod erat in editis *εἰς τοσούτων καταβαίη*.

(3) *Ἰμμετίου.* Reg. primus et Bigot. *Ἰμμετίου*.

(4) *Ολικώσεως.* Coisl. uterque, Reg. secundus et Paris. *οικίας*. Harleianus et alii cum editis consentiunt. Videtur non sine ironia Basilii Hymetii

ἔργον παρ' ἐμοῦ εἰς ἀπόδειξιν τῆς εὐνοίας ἐπιζητήσεις (2)· ἀλλὰ προαίρεσιν δηλονότι τὰ βέλτιστά σου συνευχομένην. Μὴ γάρ ποτε εἰς τοῦτο καταβαίη τὰ σά, ὥστε τῆς παρὰ τῶν οὕτω μικρῶν, ὅποῖος αὐτὸς εἰμι, εὐεργεσίας προσδεθῆναι.

2. Πῶς οὖν ἔμελλον ἐγὼ ὑπεναντίον τί σοι λέγειν, ἢ πράττειν ἐν τοῖς κατὰ Μεμμόνιον πράγμασι; Ταῦτα γάρ μοι ἀπήγγειλεν ὁ διάκονος. Πῶς δὲ τὴν Ἰμμετίου (3) εὐπορίαν προτιμοτέραν ἐπιθέμην τῆς σῆς ολικώσεως (4), ἀνδρὸς οὕτω δαπανῶντος τὴν οὐσίαν; Ἄλλ' οὐκ ἔστι τούτων οὐδὲν ἀληθές· οὐτε εἰρηται παρ' ἐμοῦ, οὔτε πέπρακται ὑπεναντίον. Ἐκεῖνο δὲ ἴσως ἀφορμὴν ἔδωκε τὰ ψευδῆ λέγουσι, τὸ παρ' ἐμοῦ πρὸς τινὰς τῶν θορυβούντων λεχθέν· ὅτι, Εἰ μὲν προεῖρηται εἰς ἔργον ἀγαθὴν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ὁ ἄνθρωπος, καὶ θορυβῶνται ὑμεῖς, καὶ μὴ, γενήσεται πάντως καὶ λαλούντων ἡμῶν καὶ σιωπῶντων οὐδὲν ἤττον τὰ σπουδαζόμενα· εἰ δὲ μεταβουλεύσεται, μὴ παρασύρηται τὸ σεμνότητος (5) ὄνομα τοῦ φίλου ἡμῶν, μηδὲ ἐν προσοχήματι δῆθεν τῆς περὶ τὸν προστάτην ἡμῶν σπουδῆς, ἐκτοῖς τι κέρδος ἐντεῦθεν, ἐξ ὧν ἐπανατείνεσθε φίλων καὶ ἀπειλήν, καταπράττεσθε. Πρὸς δὲ αὐτὸν ἐκείνῳ τὸν τάς διαθήκας γράφοντα οὐτε δι' ἑμαυτοῦ οὐτε δι' ἑτέρου ἐφθεγγάμην ἢ μικρὸν ἢ μείζον περὶ τοῦ πράγματος τούτου.

3. Καὶ τούτοις ἀπιστεῖν οὐκ ὀφείλεις, εἰ μὴ παντελῶς με ἀπεγνωσμένον ἠγγῆ (6), καὶ καταφρονεῖς τῆς μεγάλης ἀμαρτίας τοῦ ψεύδους. Ἀλλὰ πάν. ἡμῖν αὐτὸς καὶ τὴν ἐπὶ τῷ πράγματι τούτῳ ὑπόνοιαν ἄφες, καὶ τοῦ λοιποῦ πάσης διαβολῆς ὑψηλοτέραν ποιῶ τὴν ἐμὴν περὶ σὲ (7) δι' ἄθεσιν, τὸν Ἀλέξανδρον μιμούμενος, ὃς, ἐπιστολήν κατὰ τοῦ ἱατροῦ δεξάμενος ὡς ἐπιβουλεύοντος, ἐπειδὴ ἔτυχεν ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ φάρμακον λαθῶν ὥστε πσιεῖν, τασσοῦσεν ἀπέχεσθαι πιστεῦσαι τῷ διαβάλλοντι, ὥστε ἑμοῦ τε τῆς ἐπιστολῆς ἀνεγνώσκα, καὶ τὸ φάρμακον ἔπιπεν. Οἰδενὸς γὰρ τῶν ἐπὶ φιλικῶν γνωριμῶν ἀτιμότερον ἑμαυτὸν ἀξιώ τλῆσθαι, τῷ μῆτε ἀλῶναί ποτε εἰς φίλων ἐξαμαρτῶν, καὶ ἐτι παρὰ τοῦ Θεοῦ μου λαθεῖν τὴν ἐντολήν τῆς ἀγάπης, ἧς χρεώστης εἰμὶ οὐ μόνον κατὰ τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἰδίως εὐεργετήν σε γνωρίζω ἑμαυτοῦ τε καὶ τῆς πατρίδος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΓ'.

D

Ἀνεπίγραφος, περὶ Ἡρα.

Ἀκριβῶς πεπεισμένος οὕτως ἡμᾶς ἀγαπῶν τὴν σὴν τιμιότητα, ὥστε τὰ ἡμῖν διαφέροντα οἰκία λο-

opes prædicare, quem prodigere res suas ait absumere.

(5) *Τὸ σεμνότερον.* Ita tres vetustissimi codices. Editi τὸ σεμνόν.

(6) *Ἀπεγνωσμένον ἠγγῆ.* Ita Harl. et alii nonnulli. Editi ὡς ἀπεγνωσμένον εἶναι ἠγγῆ. Deest ὡς etiam in Coisl. primo. Ibidem multi codices καταφρονεῖν με.

(7) *Περὶ σέ.* Harl. et Coisl. primus πρὸς σέ. Infra iidem codices πρὸς φίλων.

γίεσθαι, τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν ἡμῶν Ἡραν, A
 ἢ οὐ κατὰ συνήθειάν τινα ἀδελφὸν ἡμῶν προσαγο-
 ρεῖομεν, ἀλλὰ κατὰ ἀκριβεστάτην καὶ οὐδεμίαν ἔχου-
 σαν (8) ὑπερβολὴν τῆς φιλίας διάθεσιν, συνιστῶ σου
 τῇ ὑπερφυεῖ καλοκαγαθίᾳ, καὶ παρακαλῶ οἰκείως (9)
 τα αὐτὸν θεάσασθαι, καὶ τὴν κατὰ δύναμίν σοι πα-
 ρασέσθαι αὐτῷ προστασίαν ἐν οἷς ἂν δέηται τῆς
 μεγαλονοίας σου· ὥστε με τοῖς πολλοῖς οἷς ἦδη
 τετύχηκα παρὰ σοὶ ἀγαθοῖς καὶ ταύτην ἔνειν τὴν
 εὐεργεσίαν συναριθμεῖν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΔ'.

Commendat Himerio eundem Heram, quem ab infantia usque ad senectutem amicum habuerat.

Ἱμερίῳ (10) μαγίστρω.

Ἡ πρὸς τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν Ἡραν φιλία B
 καὶ συνήθεια, οὗτις ἐκ πᾶν παιδὸς τὴν ἀρχὴν
 λαβε, καὶ μέχρι γήρωος συμπαρέμεινε (11) τῇ τοῦ
 θεοῦ χάριτι, παντὸς ἀμείνων καὶ αὐτὸς ἐπίστασαι.
 Ἐγεθὼν γὰρ καὶ τὴν τῆς σῆς μεγαλοφυίας ἀγάπην
 ἐξ ἐκείνου ἡμῖν ὁ Κύριος ἐχαρίσατο, ἐξ οὗ καὶ
 τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμῖν γνῶσιν προεξένησεν. Ἐπεὶ
 οὖν δεῖται τῆς παρὰ σοῦ προστασίας, παρακαλῶ σε
 καὶ καθικετεῦω, τῇ τε ἀρχαίᾳ (12) περὶ ἡμᾶς δια-
 θέσει χαριζόμενον, καὶ τῇ νῦν κατασχούσῃ ἀνάγκῃ
 προσχόντα, οὕτως οἰκειώσασθαι τὰ κατ' αὐτὸν πρά-
 γματα, ὥστε μηδεμίαν αὐτὸν ἑτέρας προστασίας
 δεθῆναι, ἀλλ' ἐπανελθεῖν πρὸς ἡμᾶς πάντα καταπρα-
 ξίμενον τὰ κατ' εὐχάς· ὥστε ταῖς πολλαῖς αἰς πε-
 πνυμένον παρὰ σοῦ εὐεργεσίας, καὶ ταύτην ἡμᾶς
 ἔχειν συναριθμεῖν, ἧς οὐκ ἂν μείζονα ἑαυτῶς, C
 οἷδ' ἄλλοι ἡμῖν διαφέρουσαν εὐρίσκοντες οἰκειού-
 μεθα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΕ'.

Eidem Herae patrociniū implorat adversus inimicorum calumnias.

Ἀρεστίγραφος, περὶ Ἡρα.

Πρόλαβες τὰς παρ' ἡμῶν (13) παρακλήσεις ἐν τῇ
 πρὸς τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν (14) ἡμῶν Ἡραν
 διαθέσει, καὶ γέγονας αὐτῷ εὐχῆς ἀμείνων τῶν τε
 ἡμῶν ταῖς ὑπερβολαῖς αἰς εἰς αὐτὸν ἐπεδείξω (15)
 καὶ ταῖς ἐφ' ἐκάστου καιροῦ προστασίαις. Ὅμως δὲ
 καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ σιωπῇ φέρειν τὰ κατ' αὐτὸν οὐ
 δύναμεθα, παρακαλοῦμέν σου τὴν ἀνυπέρολητον τι-
 μότητα καὶ εἰς ἡμετέραν χάριν προσθεῖναι τῇ εἰς D
 οὖν ἄνδρα σπουδῆ, καὶ ἀποπέμψαι αὐτὸν τῇ πατρίδι
 κρείττονα τῆς παρὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ἐπιρρείας·
 ἐπεὶ νῦν γε οὐκ ἔξω ἐστὶ βελῶν τοῦ φθόνου, πολλῶν

(8) Ἐχουσαν. Editi hunc locum sic exhibent :
 Καὶ οὐδεμίαν ὑπερβολὴν τῆς φιλίας διάθεσιν ὑπερ-
 χομῆν. Coisl. primus et Medicæus nihil discre-
 pant ab editis, nisi quod habent : καὶ τῆς φιλίας
 διάθεσιν ὑπερεχόμενον. Combefisius ut lucem afferat,
 legit παρεχομένον. Sed tota res enitescit ex co-
 dicibus Regio secundo, Coisl. secundo, ex quibus
 addidimus ἔχουσαν et delevimus ὑπερεχομένην.

(9) Οἰκείως. Sic Med. et Coisl. primus cum aliis
 duobus. Editi οἰκεῖον. Mox Regius secundus et
 Coisl. secundus οἷς ἦδη πέπνοθα παρὰ σοῦ.

(10) Ἱμερίῳ. Coisl. primus et Clarom. Ἡμε-
 ρίῳ.

colendissimum fratrem nostrum Heram, quem non
 ex quadam consuetudine fratrem appello, sed ex
 accuratissima, et qua major esse non possit ami-
 citiæ affectione, summæ tuæ probitati commendo,
 ac rogo, ut et illum non secus ac necessarium
 tuum conspicias, eique pro viribus patrociniū
 impendas, quibus in rebus opus ei fuerit tua pru-
 dentia; adeo ut inter multa, quæ jam de me meri-
 tus es, hoc etiam beneficium numerare possim.

420 EPISTOLA CCLXXIV'.

Himerio magistro.

Meam cum fratre colendissimo Hera amicitiam
 et consuetudinem a puero prorsus incepisse et ad
 senectutem usque Dei dono perseverasse, nemo
 est qui melius quam tu perspexerit. Ferme enim
 et tuæ magnanimitatis amicitiam ab illo tempore
 nobis Dominus largitus est, ex quo etiam inter
 nos, eo donante, cognovimus. Cum igitur ei tuo
 patrociniū opus sit, adhortor te ac rogo, ut et ve-
 teri nostræ amicitiae aliquid tribuens, et ad urgen-
 tem nunc necessitatem attentus, ita negotia illius
 tua facias, ut nullo alio patrociniū egeat : sed
 omnibus ex sententia confectis, ad nos revertatur :
 adeo ut inter multa beneficia quæ tu in me contu-
 listi, illud etiam queam numerare, quo majus
 aliud, aut quod magis mea referat, mihi attribuere
 ac vindicare non possim.

EPISTOLA CCLXXV'.

Sine inscriptione, pro Hera.

Prævertisti preces meas tua erga colendissimum
 fratrem nostrum Heram animi affectione, ac libe-
 ralius cum eo egisti, quam precati fuissetis, cum
 eximiis honoribus quos ei habuisti, tum suscepto
 illius, quolibet tempore, patrociniū. Sed tamen cum
 res illius silentio præterire non possim, eximiam
 tuam dignitatem rogo, ut et mea causa tuo in virum
 studio aliquid addas, eumque inimicorum suorum
 calumniis superiorem in patriam remittas; non
 enim nunc est extra invidiæ tela, multis illius vitæ
 tranquillitatem perturbare conantibus. Quos contra

(11) Συμπαρέμεινε. Med. et Vat. cum Reg. se-
 cundo et Coisl. secundo παρέμεινε.

(12) Ἀρχαία. Deest ea vox in Coisliniano primo.

(13) Παρ' ἡμῶν. Præpositio addita ex quatuor
 mss., nempe Med., Vat., Reg. secundo et Clarom.

(14) Ἀδελφόν. Coisl. secundus et Reg. secundus
 et Clarom. ἑταίρον.

(15) Ἐπεδείξω. Ita Coisl. uterque et Reg. se-
 cundo. Editi ἀπέδειξω.

* Alias CCCCXVI. Scripta eodem tempore ac præ-
 cedens.

** Alias CCXVII. Scripta eodem tempore.

unum habebimus praesidium insuperabile, si tua A
illum manu protegere volueris.

αὐτοῦ (16) ἐπιηράζειν ἐπιχειροῦντων τῇ ἀπραγμο-
σύνη τοῦ βίου. Πρὸς οὓς μίαν εὐρήσομεν ἀσφάλειαν
ἄβηκτον, εἰ αὐτοὺς ὑπερσχεῖν τὴν χεῖρα τοῦ ἀνδρὸς
θελήσειας.

EPISTOLA CCLXXVI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΓ'.

Cum filius Harmatii a simulacrorum cultu ad religionem Christianam conversus fuisset, hortatur patrem Basilium, ut sibi
in iis, quae ad corpus attinent, obedientiam contentus, idem jus sibi in animam non arroget, sed potius illius animi forti-
tudinem admiretur, quod veri Dei cultum paterno obsequio antiquiorem habuerit.

Harmatio magno.

Et communis hominum omnium lex communes
parentes dedit adolescentibus senes: et nostra
Christianorum propria nos seniores in parentum
loco talibus constituit. Itaque 421 ne me inutiliter
existimes ac citra necessitatem curiosum esse,
si deprecatorem me praëbeo pro tuo apud te filio.
Hujus quidem in cæteris obedientiam a te reposci
æquum judicamus: enim vero obnoxius tibi est,
quantum ad corpus attinet, et ex lege naturæ et ex
civilis illa qua regimur. Animam autem, ut ex divi-
nioribus acceptam, credere par est alteri subijci
oportere, ac debitis longe omnium præstantissimis
Deo obstrictam esse. Quoniam igitur nostrum
Christianorum Deum, eumque verum, pluribus
vestris diis, et qui per corporea symbola coluntur,
anteponit, non ideirco illi succenseas, sed potius
admirare animi fortitudinem, quod timore et obse-
quio paterno antiquius ei fuerit, per veram cogni-
tionem ac vitam virtutis consentaneam conjungi
cum Deo. Exorabit quidem te et natura ipsa, et
morum lenitas in omnes ac mansuetudo, ut ne tan-
tillum quidem illi succensere in animum inducas.
Profecto autem nec meam deprecationem fastidies,
vel potius per me adimpletam tuæ civitatis depre-
cationem: quæ quia te amat, libique bona omnia
precatur, teipsum quoque sibi videtur Christianum
suscepisse. Tanto illos gaudio perfudit fama subito
civitati allata.

Ἀρματίῳ (17) τῷ μεγάλῳ.
Καὶ ὁ κοινὸς πάντων ἀνθρώπων νόμος κοινῶς
πατέρας ποιεῖ τοὺς ἐν ἡλικίᾳ (18) πρεσβύτας, καὶ
ὁ ἡμέτερος δὲ τῶν Χριστιανῶν ἴδιος τοὺς γέροντας
ἡμᾶς ἐν γονέων τάξει καθίστασι τοῖς τηλικούτους.
Ὅστε μὴ περιττόν με ἡγήσῃ, μηδὲ ἔξω τῶν ἀναγ-
B καίων περιεργάζεσθαι, εἰ ὑπὲρ τοῦ παιδὸς ἐγὼ
πρεσβεύω τοῦ σοῦ πρὸς σέ. Οὐ τὴν μὲν ἐν τοῖς ἔλ-
λοις ὑπακοὴν ἀξιουμένον σε ἀπαιτεῖν· ὁπεύθυνος γὰρ
ἐστίν εἰς τὸ σῶμα, καὶ τῷ νόμῳ τῆς φύσεως, καὶ
τῷ πολιτικῷ τοῦτο καθ' ὃν οἰκονομούμεθα· τὴν μὲν-
τοι ψυχὴν, ὡς ἐκ θειοτέρων ἔχων ἦκεν, ἄλλω νομι-
ζειν (19) ὑποκείσθαι προσήκον, καὶ Θεῷ ὀφειλεῖται
παρ' αὐτῆς χρεῖα τὰ πάντων χρεῶν πρεσβύτας.
Ἐπεὶ οὖν τὸν Θεὸν τὸν ἡμέτερον τῶν Χριστιανῶν,
τὸν ἀληθινόν, πρὸ τῶν παρ' ὑμῖν πολλῶν, καὶ δι'
ὕλικῶν συμβόλων θεραπευομένων προσέλετο, μὴ δυσ-
χεραίνειν αὐτῷ, μᾶλλον δὲ καὶ θαυμάζειν τῆς ψυ-
χῆς τὸ γενναῖον, ὅτι καὶ φόβου καὶ θεραπείας πατρι-
κῆς προτιμώτερον ἔθετο διὰ τῆς ἀληθοῦς ἐπιγνώσεως
καὶ τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου οἰκειωθῆναι Θεῷ. Δυσ-
ωπήσει μὲν οὖν σε καὶ αὐτὴ ἡ φύσις, καὶ τὸ τοῦ τρέ-
που πρᾶον περὶ πάντα (20) καὶ ἡμερον, οὐδὲ πρὸς
ὀλίγον ἐπιτρέψαι σοὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ λύπην· πάντως
δὲ οὐδὲ τὴν ἡμετέραν ἀτιμώσεις (21) πρεσβεῖαν
μᾶλλον δὲ τὴν τῆς σῆς πόλεως δι' ἡμῶν κληρουμέ-
νην, ὅτι τῷ (22) περὶ σὲ φίλτρῳ, καὶ τῷ πάντα σοὶ
εὐχέσθαι τὰ καλὰ, καὶ σὲ αὐτὸν οἴονται Χριστιανὸν
ὑποδέξασθαι. Οὕτως αὐτοὺς περιχαρεῖς διέθηκε φήμη
ἀθρόως ἐμπεσοῦσα τῇ πόλει.

EPISTOLA CCLXXVII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΖ'.

Basilium cum audisset ex Theoteco de Maximi virtutibus, gratulatur ei, quod ex illustri genere ad evangelicam vitam
translatus fuerit; eique demonstrat unum esse expetendum et laudabile, æternum bonum: cætera autem umbra esse te-
nuiora et somniti fallaciora.

Maximo scholastico.

Μαξιμῷ (23) σχολαστικῷ.

Retulit mihi honestus ac bonus Theotecnus quæ D

Ἀνήγγειλέ μοι ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς Θεότεκνος τὰ

* Alias CCLXV. Scripta in postremis annis
S. Basilii.

(19) Νομίζειν. Harl. et Med. νομίζων. Illud au-
tem νομίζειν eodem modo intelligendum, ac infra
μὴ δυσχεραίνειν, vel referendo ad superius verbum
ἀξιουμένον, vel subaudiendo χρῆ, ut in pluribus apud
Basilium locis.

** Alias XLII. Scripta in postremis annis S. Ba-
silii.

(16) Πολλῶν αὐτοῦ. Sic tres iidem codices.
Editi πολλῶν αὐτόν.

(20) Περὶ πάντα. Quinque codices recentiores
habent περὶ πάντα, et paulo post ἐπιτρέψει. Sed
vetustissimi codices cum editis consentiunt

(17) Ἀρματίῳ. Non legitur τῷ μεγάλῳ in non-
nullis codicibus mss. recentioribus.

(21) Ἀτιμώσεις. Ita tres vetustissimi codices et
alii nonnulli. Legitur ἀτιμώσεις in Regio primo et
Bigot. altero. Editi ἀτιμώσεις.

(18) Τοὺς ἐν ἡλικίᾳ. Nullus dubito quin legen-
dum sit τοῖς ἐν ἡλικίᾳ, adolescentibus. Combefisius
legendum putat νέων πατέρας, juvenum parentes.
Sed vir doctus idem commisit ac interpres, ut his
verbis ἐν ἡλικίᾳ adolescentiam designari non intel-
ligeret. Sequentibus autem verbis τοὺς γέροντας
ἡμᾶς, nos seniores, non ætatem, sed dignitatem
sacerdotii indicari existimo, ita ut idem valeant
ac nos presbyteros.

(22) Οἱ... οἴονται. Ita Coisl. primus, cui favent
Harl., Med., Reg. secundus et Coisl. secundus, in
quibus legitur οἴονται. Editi ἦ... οἴεται. Mox Coisl.
primus περιχαρῆς, id est, lætus nuntius

(23) Μαξιμῷ σχολαστικῷ. Sic reperimus in sex
veteribus libris, nempe Coisl. utroque, Harl., Med.,

περὶ τῆς σεμνότητός σου, καὶ ἐνεποίησέ μοι πόθον ἅδ
 τῆς σῆς συντυχίας, ἐναργῶς (24) ὑπογράφων τῷ
 λόγῳ τῆς ψυχῆς σου τὸν χαρακτήρα· καὶ τοσοῦτον
 ἐξέκασέ μοι τὸ περὶ σέ φίλτρον, ὥστ', εἰ (25) μὴ
 καὶ τῷ γήρῳ ἐδαρυνόμενῃ, καὶ τῇ συντρόφῳ κατειχί-
 μῃ ἀσθενείᾳ, καὶ μυριάσι ταῖς κατὰ τὴν Ἐκκλη-
 σίαν φροντίσιν ἡμῖν πεπεδημένος, οὐδὲν ἂν με κα-
 τέχεν αὐτὸν γενέσθαι παρὰ σέ. Καὶ γὰρ οὐ μικρὸν
 τῷ ὄντι κέρδος, ἐξ οἰκίας μεγάλης καὶ γένους περι-
 ρανούς πρὸς τὸν εὐαγγελικὸν (26) μεταστάντα βίον,
 χαίνῳσαι μὲν λογισμῷ τὴν νεότητα, τὰ δὲ τῆς σαρ-
 κὸς πάθη δοῦλα τῷ λόγῳ (27) ποιήσαι· ταπεινοφρο-
 σῆν δὲ κεχρησθαι, τῇ ὀφειλομένῃ Χριστιανῷ, φρο-
 νῶντι περὶ ἑαυτοῦ, ὅσα εἰκόσ, ὅθεν ἐφυ, καὶ ὅ (28)
 πορεύεται. Ἡ γὰρ τῆς φύσεως ἔννοια καταστέλλει
 μὲν τῆς ψυχῆς τὸ φλεγμαῖνον, ἀλαζονείαν δὲ πᾶσαν
 καὶ αὐθάδειαν ὑπερορρίζει· καὶ τὸ ὅλον, μεθιτην τοῦ
 Κυρίου καθίσταται, τοῦ εἰπόντος· *Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ*,
 ὅτι *πρῶτος εἰμι καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ*. Τῷ ὄντι
 γὰρ, φιλάτε παῖδων, μόνον περισπούδαστον καὶ
 ἐπιανετὸν τὸ διαρκὲς ἀγαθόν. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ παρὰ
 Θεοῦ τιμὴ. Τὰ δὲ ἀνθρώπινα ταῦτα σκιᾶς ἐστὶν ἀμυ-
 δρότερα, καὶ ὀνειρων ἀπατηλότερα. Ἡ τε γὰρ νε-
 οτῆς τῶν ἡρινῶν ἀνθέων ὀξύτερον καταρῆει, καὶ ὥρα
 σῶματος ἢ νόσῳ ἢ χρόνῳ καταμπαίνεται (29). Καὶ
 πλοῦτος μὲν ἀπιστος, δόξα δὲ εὐπερίτρεπτος. Αἱ τε
 περὶ τὰς τέχνας διαπονήσεις τῷ χρόνῳ τούτῳ συναπ-
 αρίζονται. Ἀλλὰ καὶ τὸ περισπούδαστον ἅπασιν,
 οἱ λόγοι ἄχρι τῆς ἀκοῆς χάριν ἔχουσιν. Ἀρετῆς δὲ
 ἀσκησις τίμιον μὲν κτήμα τῷ ἔχοντι, ἡδιστον δὲ
 θεσμάτων (30) τοῖς ἐντυγχάνουσιν. Ὡν ἐπιμελου-
 μένος, ἀξίον σεαυτὸν καταστήσεις τῶν ἐν ἐπαγγε-
 λίᾳ ἀποκειμένων παρὰ τοῦ Κυρίου ἀγαθῶν. Τίνι
 ἢ ἂν τρόπῳ ἔλθοις πρὸς τὴν τῶν καλῶν ἀνάληψιν
 καὶ ὅπως ἂν τὰ κτηθέντα διασώσαιο (31), μακρότε-
 ρον εἰπεῖν ἢ κατὰ τὴν παρούσαν ὁρμὴν τοῦ λόγου.
 Ἐπῆλθε δ' οὖν ἐμοὶ καὶ αὐτὰ ταῦτά (32) σοι προ-
 φερέσθαι, ἐξ ὧν ἤκουσα παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ Θεο-
 τέκνου· ὃν πάντοτε μὲν εὐχομαι ἀληθεύειν, μάλιστα
 δὲ ἐν τοῖς περὶ σοῦ λόγοις, ἵνα πλέον δοξάζηται ἐπὶ
 σοὶ ὁ Κύριος, ἀπὸ βίβης ἀλλοτρίας τοῖς πολυτιμῆτοις
 καρποῖς τῆς εὐσεβείας βρῶντι.

⁴⁴ Matth. xi, 29.

Vat. et Reg. secundo. Regius primus et editi τῷ
 αὐτῷ, id est, Maximo philosopho, cui inscripta
 erat epistola alias 41, istam præcedens in antiquo
 litterarum ordine. Utrumque Maximum distinguen-
 dum esse ostendetur in *Vita S. Basilii*.

(24) Ἐναργῶς. Sic mss. septem. Editi σαφῶς.

(25) Ἐξέκασέ μοι... ὥστ', εἰ. Sic tres vetustis-
 simi codices. Editi ἐξέκασέ μου... ὡς. Habent etiam
 Coisl. secundus et Reg. secundus ἐξέκασέ μοι.

(26) Εὐαγγελικόν. Ita Harl., Coisl. uterque,
 Med. et Reg. secundus. Editi ἀγγελικόν.

(27) Τῷ λόγῳ. Ita Harl., Coisl. primus et Med.
 Editi τῷ λογισμῷ.

(28) Καὶ εἰ. Voculam secundam addimus ex sex
 mss. ibidem quidam codices πορεύεται. Non multo
 post editi μαθητὴν τοῦ Χριστοῦ. Tres vetustissimi

ad tuam gravitatem spectant, mihique injecit desi-
 derium tui congressus, clare depingens oratione
 animi tui effligem; ac tantum in me tui amorem
 incendit ut, nisi et senio gravarer, et tecum nu-
 trita detinerer infirmitate, et innumeris Ecclesie
 curis constrictus essem, nihil remorari me posset,
 quominus te convenirem. Neque enim parvum re-
 vera lucrum est, ex ampla familia et illustri genere
 ad evangelicam translatum vitam, refrenare ratione
 juventutem, carnisque libidines rationis imperio
 subjicere, et humilitatem amplecti consentaneam
 Christiano, de seipso, ut par est, unde scilicet pro-
 dierit, et quo abiturus sit, sentienti. Nam naturæ
 consideratio reprimit animi tumorem, et omnia
 jactantiam ac contumaciam exterminat; ac uno
 verbo, discipulum constituit Domini, qui dixit:
*Discite a me quia mitis sum et humilis corde*⁴⁴. Re-
 vera enim, fili charissime, unum est expetendum
 et laudabile, æternum bonum; **422** hoc autem
 est, in pretio et honore esse apud Deum. At hu-
 mana hæc tenuiora sunt umbra, et somniis falla-
 ciora. Juventus enim vernis floribus citius defluit,
 et corporis venustas aut morbo aut tempore sac-
 cescit. Atque divitiæ quidem infidæ sunt: gloria
 vero facile mutabilis. Ipsa etiam artium studia hu-
 jus ævi finibus continentur. Sed et eloquentia, quæ
 studio digna omnibus videtur, auribus tenuis gra-
 tiam obtinet. Sed virtutis exercitatio pretiosa est
 habenti possessio, spectaculum occurrentibus ju-
 cundissimum. His studium impendens, dignum te-
 ipsum præstabis promissis a Domino bonis. Cæle-
 rum quomodo ad optimarum rerum acquisitionem
 pertingas, et quomodo acquisitas conserves, longius
 est dicere, quam pro præsentis sermonis instituto:
 sed tamen venit mihi in mentem, hæc ipsa tibi
 dicere, ob ea quæ a fratre Theoteco audivi; quem
 semper quidem optarim verum loqui, maxime vero
 cum de te sermonem habet, ut uberius glorificetur
 in te Dominus, pretiosissimis pietatis fructibus ex
 radice aliena abundantanti.

D codices et Reg. secundus ut in textu.

(29) Καταμπαίνεται. Harl. ἀπομαρτάνεται. Qua-
 tuor alii codices non antiquissimi μαρτάνεται.

(30) Θεσμάτων. Ita Harl., Coisl. primus et plures
 alii. Vat. θαυμάτων, *miraculum jucundissimum*.
 Editi θέαμα. Ibidem editi ἡς ἐπιμελούμενος. Septem
 mss. ut in textu. Paulo post iisdem freti codici-
 bus mutavimus quod erat in editis παρὰ Θεοῦ ἀγα-
 θῶν, τὸ δὲ, ποιῶ ἂν... καὶ πῶς.

(31) Διασώσαιο. Ita tres vetustissimi codices.
 Tres alii διασώσιο. Editi διασώσεις.

(32) Αὐτὰ ταῦτα. Ita mss. sex. Vaticanus codex
 αὐτοῦ ταῦτα. Editiones Hagan. et Basil. τοῦ ταῦτα.
 Paris. prima τὰ ταῦτα. Altera cum antiquioribus
 consentit.

EPISTOLA CCLXXVIII*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΦ΄.

Cum sæpe Valeriani videndi spes Basilium frustrata esset, rogat eum per litteras ut ad se venire non gravetur.

Valeriano.

A

Ὁβαλεριανῶ.

Tuam ego nobilitatem, etiam in Orphanene cum essem, cupiebam videre. Sperabam enim te Corsagænis versantem, libenter ad nos accessurum, si conventum in Attagænis celebrarem. At cum hunc conventum non habuerim, in monte videre te exoptabam. Rursus enim hic Evesus, cum non longe absit, spem congressus augebat. Sed cum neutrum in locum venerim, scribere institui, ut ad me digneris proficisci, cum rem æquam faciens, dum juvenis ad senem accedes; tum per congressum aliquod a me consilium accepturus, propterea quod negotia Cæsareæ cum nonnullis habes, quæ ut componantur, opera mea indigent. Itaque, si molestum non est, ne pigeris ad me venire.

Ἐγὼ τὴν εὐγένειάν σου, καὶ κατὰ τὴν Ὀρφανήν (53) γενόμενος, ἐπεθύμουν ἰδεῖν. Προσεύξασαι γάρ σε ἐν Κορσαγαίοις διάγοντα μὴ ἀκνήσειν πρὸς ἡμᾶς διαθῆναι ἐν Ἀτταγαίοις (54) τελούοντας τὴν σύνοδον. Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνης διήμερον τῆς συνόδου, ἐπεθύμουν ἰδεῖν ἐν τῷ ὄρει. Πάλιν γὰρ ἔκει ἡ Εὐήσος (55), πλησίον οὖσα, τὴν ἐλπίδα τῆς συντυχίας ἐπέτεινεν. Ὡς δὲ ἀμφοτέρων διήμερον, ἦλθον ἐπὶ τὸ γράφειν, ἵνα καταξιώσῃ με καταλαβεῖν· ἐμὴ μὲν τὸ εἰκὸς ποιῶν, νέος φοιτῶν παρὰ γέροντι, ἐμὸν δὲ καὶ διὰ τῆς συντυχίας δεχομένός τινα παρ' ἡμῶν συμβουλήν, διὰ τὸ εἶναι σοὶ πράγματα πρὸς τινὰς τῶν ἐν Καισαρείᾳ, τὰ δεόμενα τῆς ἡμετέρας μεσιτείας πρὸς τὴν διόρθωσιν. Ἐάν οὖν ἀνεπαχθὲς ᾖ, μὴ κατοκνήσης ἡμᾶς καταλαβεῖν.

B

EPISTOLA CCLXXX**.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΟΘ΄.

Commendat præfecto civem Tyancensem.

Modesto præfecto.

Μοδέστῳ (56) ὑπάρχῳ.

Quamvis multi litteras a me ad tuam dignitatem perferant, tamen ob eximium honorem, quem mihi habes, magnanimitati tuæ nullam arbitror molestiam multitudine litterarum exhiberi. Quamobrem libenter huic 423 etiam fratri hanc epistolam tradidi; cum mihi compertum sit et ipsa omnium, quæ in optatis habet, compotem fore, et me apud te inter beneficos numerandum, qui beneficiorum occasiones bonæ tuæ voluntati ministrem. Quam ad rem itaque patrocinio tuo indigeat, ipse tibi exponet, si modo illum benigno digneris aspicere oculo, eique apud præstantissimam tuam potestatem loquendi fiduciam dederis. Ego autem id quod in me situm est, per litteras declaro, quidquid in illum flet, proprium mihi emolumentum videri; præsertim quia Tyanis profectus, hanc ob causam ad me venit, quasi magnum aliquod lucrum habiturus, si epistolam meam veluti supplicantis insigne proferret. Itaque, ut et ipse de spe non decidat, et ego honore consueto perfruar, et tuum illud bonarum rerum studium etiam in præsentis negotio adimpleatur, precamur, illum a te benigne suscipi, et inter tuos maxime necessarios numerari.

C

Κἂν πολλοὶ ὦσιν οἱ γράμματα παρ' ἡμῶν προσκομίζοντες τῇ τιμιότητι σου, ἀλλὰ διὰ τὸ ὑπερέβαλλον τῆς σῆς περὶ ἡμᾶς (57) τιμῆς ἡγοῦμαι· τὸ πλεονεξίας τῶν γραμμάτων ὄχλον μηδένα παρέχειν τῇ μεγαλοφύᾳ σου. Διὰ τοῦτο προθύμως καὶ τῷ ἀδελφῷ τούτῳ τὴν ἐπιστολήν ἔδωκα (58) ταύτην· εἰδὼς ὅτι καὶ αὐτὸς πάντων τρύφετα τὸν σπουδαζομένων, καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς εὐεργεταῖς λογισησόμεθα παρὰ σοὶ, ἀφορμὰς εὐποιῶν προξενούντες τῇ ἀγαθῇ παρουσίᾳ σου. Τὸ μὲν οὖν πρᾶγμα εἰς ὃ δέεται τῆς προστασίας σου, αὐτὸς ἔρει, ἐάν αὐτὸν εὐμενεῖ καταξιώσῃς προσιδεῖν τῷ βλέμματι, καὶ διὼς αὐτῷ θάρσος ὥστε φωνὴν ῥῆξαι ἐπὶ τῆς μεγάλης σου καὶ ὑπερφυδῶς ἐξουσίας· ἡμεῖς δὲ τὸ ἡμέτερον διὰ τοῦ γράμματος παριστώμεν, ὅτι ἐὶς αὐτὸν γινόμενον εἰκεῖον ἡγοῦμεθα κέρδος· διὰ τὸ μάλιστα, ἐκ τῆς Τυανέων αὐτὸν ἀναστάντα, τούτου ἕνεκεν ἐλθεῖν πρὸς ἡμᾶς, ὡς μέγα τι ἕξοντα κέρδος, εἰ τὴν ἡμετέραν ἐπιστολήν ἀνθ' ἰκετηρίας προβάλοιτο. Τί οὖν μήτε αὐτὸς τῶν ἐλπίδων ἐκπέσῃ, καὶ ἡμεῖς τῆς συνθήκας τιμῆς ἀπολαύσωμεν, καὶ σοὶ ἡ περὶ τὰ ἀγαθὰ σπουδὴ καὶ ἐπὶ τῆς παρουσίας ὑποθέστας πληρωθῇ, ἀξιούμεν δεχθῆναι αὐτὸν εὐμενῶς, καὶ ἐναρβίμιον γενέσθαι τοῖς οικειοτάτοις σου.

EPISTOLA CCLXXX***.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠ΄.

Commendat hominem sibi propinquum, quemque in filii loco habebat.

Modesto præfecto.

D

Μοδέστῳ ὑπάρχῳ.

Quamquam audacia est tanto viro per litteras

εἰ καὶ τολμηρὸν ἀνδρὶ τοσοῦτῳ διὰ γραμμάτων

* Alias CCCCXXV. Scripta in episcopatu.

** Alias CCLXXIV. Scripta in episcopatu.

*** Alias CCLXXV. Scripta in episcopatu.

(53) Ὀρφανήνη. Coisl. primus et Clarom. Ὀρφανήν.

(54) Ἀτταγαίους. Coisl. primus Ἀταίνοις.

(55) Εὐήσος. Coisl. primus Εὐήσας.

(56) Μοδέστῳ. Hic obiter monebo veteres libros, in quibus hæc epistolæ vario ordine continentur, non ὑπάρχου, sed ἐπάρχου titulum Modesto tribuere. Quod quidem recte emendatum fuit in editis.

(57) Περὶ ἡμᾶς. Ita plerique mss. Editi πρὸς ἡμᾶς.

(58) Ἐδωκα. Reg. secundus δέδωκα.

ικεσίας προσάγειν, ἀλλ' οὖν ἡ προὔπαρχουσα περὶ ἡμᾶς παρὰ σοῦ τιμῆ ἀφαιρεῖται τῆς καρδίας ἡμῶν τὸ δεῖδον, καὶ καταθαβρόμεν ἐπιστέλλειν ὑπὲρ ἀνθρώπων, οἰκειῶν μὲν ἡμῖν κατὰ γένος, τιμῆς δὲ ἀξίων ὀδία τὴν δεξότητα τῶν ἡθῶν. Ὁ τοίνυν τὴν τᾶς καθέστηκεν. Ἐπεὶ οὖν δεῖται μόνος τῆς παρὰ τοῦ εὐμενείας εἰς τὸ γενέσθαι αὐτῷ τὰ ἐπιζητούμενα, καταξίωσον δέξασθαι μου τὸ γράμμα, ὃ ἀνθ' ἱκετηρίας προτείνεται σοι ὁ προειρημένος· καὶ δοῦνα· αὐτῷ καιρὸν διηγῆσασθαι τὰ καθ' ἑαυτὸν (40), καὶ διαλεχθῆναι τοῖς δυναμένοις αὐτῷ συνεργῆσαι, ἵνα τῷ προστάγματί σου ταχέως τύχη τῶν σπουδαζομένων, καὶ ἐμοὶ ὑπάρξῃ καλλωπίσασθαι (41) ὅτι μοι δέδοται τοιοῦτος παρὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ προστατῆς, ὃς τοὺς ἐμοὶ προσήκοντας ἰδίους ἡγεῖται ἱκίας καὶ πρόσφυγας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΑ΄.

Rogat ut Helladius peræquatoris munere liberetur.

Μοδέστω ὑπάρχῳ.

Μνήμημαι τῆς μεγάλης σου τιμῆς, ὅτι μοι (42) μετὰ τῶν ἄλλων ἔδωκας καὶ τὸ θαρσεῖν ἐπιστέλλειν σου τῇ μεγαλοφυίᾳ. Κέχηρμαι τοίνυν τῇ δωρεᾷ. καὶ ἀπολαύω τῆς φιλανθρωποπάτης χάριτος, ὁμοῦ μὲν ἐμπυτὸν εὐφραίνων ἐκ τοῦ διαλέγεσθαι ἀνδρὶ τοσοῦτῳ, ὁμοῦ δὲ καὶ τῇ σῆ μεγαλονοίᾳ καιρὸν ἐνδοῦς σεμνύνειν ἡμᾶς καὶ ἀποκρίσεις. Ἐπεὶ δὲ ἰκέτευσα (43) τὴν σὴν ἡμερότητα ὑπὲρ τοῦ ἐταίρου ἡμῶν Ἑλλαδίου τοῦ πρωτεύοντος, ὥστε, τῆς ἐπὶ τῇ ἐξισώσει φροντίδος αὐτὸν ἀνεθέντα, ἐν τοῖς πράγμασι τῆς πατρίδος ἡμῶν συγχωρηθῆναι μορθεῖν, καὶ τινος εὐμενοῦς νεύματος ἡξιώθην, ἀνανοῦμαι τὴν αὐτὴν πρεσβείαν, καὶ σε καθικετεύω καταπεμφθῆναι πρόσταγμα τῷ ἄρχοντι τῆς ἐπαρχίας συγχωρῆσαι αὐτῷ τὴν ἐνόχλησιν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΒ΄.

Invitat ad celebritatem martyrum, non sine peracuta reprehensione, quod non vocatus queratur, vocatus vero non veniat.

Πρὸς ἐπίσκοπον (44).

Μὴ καλούμενος ἐγκαλεῖς, καὶ καλούμενος οὐχ ὑπακούεις. Ἐκ δὲ τῶν δευτέρων δῆλος εἶ καὶ τῇ προτέρᾳ σκέψῃ μάτην χρησάμενος. Οὐ γὰρ ἂν ἦκες, ἐκ τῶν εἰκότων, οὐδὲ τότε κληθεῖς. Ἐπάκουσον οὖν κλιούσι νῦν, καὶ μὴ γένη πάλιν ἀγνώμων· εἰδὼς, ὅς ἐγκλήματι προστιθέμενον ἐγκλημα βεβαίον καὶ πιστοτέραν ἐργάζεται τοῦ προτέρου τὴν κατηγορίαν τὸ δεύτερον. Ἄεὶ δὲ σε καὶ ἡμῶν ἀνεχέσθαι παρακαλώ· εἰ δὲ ἡμῶν οὐκ ἀνέχη, ἀλλ' οὐ τῶν μαρτύρων ἀμελήσῃς δίκαιον· ὦν ταῖς μνείαις κοινωνήσων καλῇ. Ἄδς οὖν πρῶτον μὲν ἀμφοτέροις, εἰ δὲ τοῦτό σοι μὴ δοκεῖ (45), τοῖς γούν τιμωτέροις τὴν χάριν.

(39) Ἐπιδιδούς. Coisl. secundus ἐπιδούς.

(40) Τὰ καθ' ἑαυτὸν. Itafmss. Editi τὰ καθ' αὐτόν.

(41) Ὑπάρξῃ καλλωπίσασθαι. Ita tres vetustissimi codices. Editi ὑπάρξῃ καλλωπίζεσθαι.

(42) Ὅτι μοι. Coisl. primus et Med. ὅτι με.

(43) Ἐπεὶ δὲ ἰκέτευσα. Coisl. primus ἐπειδὴ δὲ ἰκέτευσα.

supplicare, tamen honor, quem a te præcepi, timiditatem e meo corde expellit, ac fidenter ad te scribo pro hominibus mihi quidem genere propinquis, sed honore dignis ob morum probitatem. Itaque qui hanc nostram reddit epistolam, mihi loco filii est. Cum ergo sola tua benevolentia ei opus sit, voti ut compos fiat, litteras meas quas tibi vir memoratus, veluti quoddam supplicantis insigne offert, digneris accipere, eique tempus concedere res suas enarrandi, et cum iis qui illum juvare possunt colloquendi, ut, jubente te, cito optata consequatur, ac mihi gloriari liceat, quod Dei dono datus sit mihi patronus, qui meos necessarios, proprios supplices ac perfugas esse ducit.

EPISTOLA CCLXXXI'.

Modesto præfecto.

Memini magni honoris a te delati, cum mihi inter alia fiduciam magnanimitati tuæ scribendi dedisti. Utor igitur dono, ac beneficio humanissimo fruor; cum ipse gaudens, quod cum tanto viro colloquar, tum etiam magnanimitati tuæ occasionem me responsis honestandi ministrans. Cum autem jam tuæ clementiæ pro sodali meo Helladio principali supplicaverim, ut exæquandi cura liberato laborem in res patriæ nostræ impendere liceat, cumque me benevolo quodam nutu dignatus sis, preces easdem renovo, obtestorque mandatum ad provinciam rectorem mittas, ut ei hanc molestiam condonet.

EPISTOLA CCLXXXII'.

Ad episcopum.

Non vocatus quiritas, vocatus vero non obsequeris. Liqueet autem ex secundis te in prioribus inani prætextu usum esse. Neque enim venisses. ut credere par est, etiamsi vocatus tunc fuisses. Obtempera igitur nunc vocantibus, et ne iterum fias iniquus, cum probe scias, crimen crimine accedente confirmari, et secunda culpa certiosem fieri accusationem prioris. Te autem semper adhortor, me ut patienter feras: quod si me non fers patienter, saltem æquum fuerit, ut martyres nequaquam contempnas, quorum ut memoriis communices advocaris. Fac igitur in primis ab utrisque, sin hoc tibi visum non fuerit, saltem a præstantioribus gratiam in eas.

(44) Πρὸς ἐπίσκοπον. Harl. et Clarom. ἐπισκόπων καλουμένῳ εἰς σύνοδον, Ἐπίσκοπο ad conventum vocato.

(45) Μὴ δοκεῖ. Harl. μὴ δοκεῖ.

Alias CCLXXXVIII. Scripta in episcopatu.

** Alias CCCXXXVI. Scripta in episcopatu.

EPISTOLA CCLXXXIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΓ.

Spem offert viduæ se illam visurum, alio conventu, post eos quos brevi habiturus erat, iudicto. Somnium quoddam illius interpretatur.

Ad viduam.

Α

Ἐλευθέρα.

Diem quidem conventui idoneum inventuros nos speramus, post eos conventus, quos in montanis locis indicturi sumus. Colloqui autem tempus, præter conventus celebrationem, nullum aliud nobis apparet, nisi quid præter spem Dominus dispensaverit. Conjecturam autem facere debus ex statu rerum tuarum. Si enim nobilitatem tuam de una domo sollicitam tanta circumstat turba curarum, quantis putas me quotidie negotiis distineri? Tuum autem somnium perfectiore quadam ratione arbitror id significare, contemplationis animi curam aliquam esse suscipiendam; ac oculos illos, quibus Deus conspici potest, esse sanandos. Cæterum solatium ex Scripturis divinis habens, neque me, neque alio quoquam ad ea quæ decent perspicenda indigebis, satis munita Spiritus sancti consiliis, ejusque præsidio, ad ea quæ conducunt.

Ἡμέραν μὲν ἐπιτηδεῖαν τῆς συνόδου (46) ἐκπιζομεν εὐρίσκειν μετὰ τὰς κατὰ τὴν ὀρεινὴν μελλούσας παρ' ἡμῶν τυποῦσθαι· συντυχίας δὲ (47) καιρὸς ἄνευ τῆς κατὰ τὴν σύνοδον λειτουργίας ἄλλως ἔμην οὐχ ὑποφαίνεται· πλὴν ἐάν μή τι ἐξω τῶν ἐλπίζομένων ὁ Κύριος οἰκονομήσῃ. Στοιχάζεσθαι δὲ ὀφείδεις ἐκ τῶν κατὰ σεαυτὴν (48) πραγμάτων. Εἰ γὰρ τῆ σὴ εὐγενείᾳ μιᾶς φροντισούσῃ (49) τοσοῦτος περιεχεται· ὄχλος μεριμνῶν, πόσας νομίζεις ἡμᾶς τὰς ἐφ' ἐκίστης ἡμέρας ἀσχολίας ἔχειν; Τὸ δὲ σὸν ἕναρ ἡτύμαί τελεióτερον ἐνδείκνυσθαι, ὡς ἄρα δέοι περὶ τῆς κατὰ ψυχὴν θεωρίας ποιῆσθαι τινα ἐπιμέλειαν, κἀκείνους τοὺς ὀφθαλμοὺς θεραπεύειν οἷς ὁ θεὸς ὄρᾶσθαι πέφυκεν. Ἐχουσα δὲ τὴν ἐκ τῶν θείων Γραφῶν παράκλησιν, οὕτε ἡμῶν οὕτε ἄλλου. τινὸς δευθῆσῃ πρὸς τὸ τὰ δέοντα συνορᾶν, αὐτάρκτη τὴν ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔχουσα συμβουλίαν καὶ ὁδηγίαν πρὸς τὸ συμφέρον.

EPISTOLA CCLXXXIV.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΔ.

Petit ut monachi a tributis sint immunes.

Ad censitorem, causa monachorum.

Περὶ μοναζόντων (50), κηρίστορι.

Equidem puto jam normam aliquam constitutam esse apud tuam dignitatem de iis quæ spectant ad monachos, adeo ut necesse non habeam peculiare beneficium ipsis 425 petere, sed satis sit eis, communi cum omnibus perfrui humanitate. Sed tamen mei officii esse ducens, horum hominum pro viribus curam gerere, ad eximiam tuam prudentiam litteras mitto, ut qui jam olim sæculo nuntium remiserunt, ac suum ipsorum corpus ita mortificaverunt, ut neque pecuniis, neque corporeo labore quidquam prodesse publicæ rei possint, tributis eximantur. Enimvero, si modo secundum professionem vivant, neque pecunias, neque corpora habent; cum illas videlicet in egenorum usus profuderint, hæc vero jejunando ac precando contriverint. Scio autem fore, ut nihil magis reverearis, quam homines ita viventes, tibi quoque illos adjuutores parare velis, ut qui per evangelicum vivendi genus Dominum placare possint.;

Οἶμαι μὲν τινα ἤδη τύπον κεκρατῆσθαι παρὰ τῆς τιμότητι σου τῶν μοναζόντων ἔνεκεν, ὡς μὲν ἡμᾶς δεῖσθαι ἰδιόζουσαν χάριν ἐπ' αὐτοῖς αἰτεῖν, ἀλλ' ἐξαρκεῖν αὐτοῖς, εἰ τῆς κοινῆς μετὰ πάντων ἀπολαύσειαν φιλανθρωπίας· ὁμως δὲ καὶ ἐμαυτῶ ἐπιβάλλειν ἠγούμενος φροντίζειν, τὰ δυνατὰ, τῶν τοιοῦτων, ἐπιστέλλω τῆ τελείᾳ συνέσει σου τὰς πάλαι μὲν ἀποταξαμένους τῷ βίῳ, νεκρώσαντας ἑαυτῶν τὸ σῶμα, ὡς μήτε ἀπὸ χρημάτων μήτε ἀπὸ τῆς σωματικῆς ὑπηρεσίας δύνασθαι τι παρέχειν τοῖς δημοσίοις χρήσιμον, ἀφιέναι τῶν συντελειῶν. Ἐσὶ γὰρ εἴπερ εἰσι κατὰ τὸ ἐπάγγελμα ζῶντες, οὕτε χρήματα ἔχουσιν οὕτε σώματα· τὰ μὲν εἰς τὴν τῶν δεομένων κοινωνίαν ἀποκτησάμενοι, τὰ δὲ ἐν ησστελείᾳ καὶ προσευχαίᾳ κατατρέψαντες. Οἶδα δὲ, ὅτι τοὺς οὕτω βεβιωκότας παντὸς μᾶλλον δι' αἰδοῦς ἄξις, καὶ βουλήσει (51) σεαυτῷ κτήσασθαι βοηθοὺς, δυνατοὺς διὰ τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτείας ἀνωπῆσαι τὸν Κύριον.

* Alias CCLXXXIV. Scripta in episcopatu.

** Alias CCCIV. Scripta in episcopatu.

(46) *Τῆς συνόδου.* Synodi nomine multa apud Basilium significari solent, interdum episcoporum concilia, interdum fidelium conventus ad dies festos martyrum, ut in epistolis 95, 98, 126. Ipsæ etiam ecclesiæ vocantur synodi in epist. 286 et 321. Hic autem eos conventus designat Basilius, quos, cum ecclesiæ agrorum visitaret, convocatis presbyteris, indicare solebat: horum exempla habes in epistola 278.

(47) *Συντυχίας δέ.* Ita Coisl. uterque, Reg. secundus et Clarom. Plures codices non habuimus in

D hanc epistolam. Editi συντυχίας καιρός.

(48) *Κατὰ σεαυτὴν.* Sic iidem mss. Editio prima Paris. κατὰ σεαυτόν.

(49) *Μιᾶς φροντισούσῃ.* Coisl. secundus et Reg. secundus adiunt, quod deest tum in editis, tum in codicibus Coisl. primo et Clar., οἰκίας.

(50) *Περὶ μοναζόντων.* Hunc titulum sic exhibent Coisl. primus et Med. Alii codices et editi addunt ὥστε αὐτοὺς τῶν συντελειῶν διαφεῖναι, et eos a tributis eximat.

(51) *Βουλῆσει.* Ita Coisl. primus et Med. cum aliis nonnullis. Editi βουλήσει.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΕ΄.

EPISTOLA CCLXXXV*.

Commentarij Ecclesie possessiones quæ multis tributis premebantur.

Βρασίλαρος, ἐπὶ τῇ τῆς Ἐκκλησίας προ- A
στασίᾳ.

Sine inscriptione, ut patrocinium Ecclesie conciliet.

Ὁ τῆς Ἐκκλησίας φρονεῖνων, καὶ διὰ χειρὸς ἔχων
ὡν κτήσεων τὴν ἐπιμέλειαν, αὐτὸς ἐστὶν ὁ τὴν ἐπι-
πολὴν ἐπιδοῦς σοι ταύτην, ὁ ἀγαπητὸς υἱὸς ὁ δεῖνα.
ὡς κατὰ ξίωτον, περὶ ὧν ἀναφέρει τῇ κοσμιότητι
σου, δοῦναι καὶ λόγου παρῆρησιαν, καὶ περὶ ὧν δια-
εβαίουται (52) προσχεῖν· ἵνα ἀπὸ γούν τοῦ νῦν
σηθῆ ἡ Ἐκκλησία ἑαυτὴν ἀναλαβεῖν, καὶ τῆς πο-
κεφάλου ταύτης ὑδρας ἀπαλλαγῆται. Τοιαύτη γάρ
τῶν πτωχῶν κτήσεις, ὥστε αἰ ἡμᾶς ζητῆσαι τὸν
ποδεχόμενον αὐτήν, διὰ τὸ προσαναλίσκειν μᾶλλον
ἢ Ἐκκλησίαν, ἢ τινα καρπὸν ἔχειν ἀπὸ τῶν κτη-
μάτων.

Qui Ecclesie curam gerit, cuique possessionum
administratio commissa, ipse est, qui hanc tibi
tradit epistolam, dilectus ille filius. Huic digneris
quibus de rebus ad tuam dignitatem referet, tum
loquendi libertatem dare, tum asseveranti aures
præbere: ut saltem nunc recreare se possit Eccle-
sia, et ab illa multorum capitum hydra liberari.
Pauperum enim possessio est ejusmodi, ut sem-
per quæramus, qui eam suscipiat; eo quod Ec-
clesia suum insuper potius absumat, quam ex pos-
sessionibus aliquod percipiat emolumentum.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΓ΄.

EPISTOLA CCLXXXVI*.

*Significat Basilium fures in ecclesia comprehensos a se judicari debere, ac immerito Commentariensem sibi eorum recep-
tionem arrogare.*

Κομενταρησίῳ.

B

Commentariensi.

Ἐπειδὴ τινες ἐν τῇ συνόδῳ (53) τῆδε συνεληφθη-
σαν τῶν τὰ πονηρὰ ἐργαζομένων, καὶ κλεπτόντων
παρὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἰμάτια εὐτελῆ πτω-
χῶν ἀνθρώπων, οὓς ἐνδοεῖν μᾶλλον ἐχρῆν ἢ ἀπο-
θεῖν· συνελάθοντο μὲν αὐτοῦς οἱ τῆς εὐταξίας
ἐπιμέλομενοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς, νομισίας (54) δὲ
ἀπέσοι διαφέρειν, ὡς τὰ δημόσια πράττοντι, τὴν τῶν
κρίτων ὑποδοχὴν (55), ἐπέσειλά σοι, γνωρίζων, ὅτι
τὰ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀμαρτανόμενα ὑφ' ἡμῶν (56)
προσέχει τῆς περὶ τούτων τυγχάνειν διορθώσεως, δι-
αιτίας δὲ περὶ τούτων μὴ παρενοχλεῖσθαι. Διὰ τοῦτο
καὶ τὰ σῦλα αὐτῶν, ἀ δὲλοι τὸ παρὰ σοὶ κείμενον,
καὶ ἡ ἐπὶ πάντων τῶν παρόντων γενομένη ἀντι-
γραφή, ὑποδεχθῆναι προσέταξα, καὶ τὰ μὲν ταμειου-
χῆν τοῖς ἐπερχομένοις, τὰ δὲ διαδοθῆναι τοῖς παρ-
ούσι· τοῖς δὲ ἀνθρώποις ἐπιστρέψαι ἐν παιδείᾳ καὶ
σθεσίᾳ Κυρίου, οὓς σῆμαι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ
ἐκείνου ποιήσῃς πρὸς τὸ ἐφεξῆς. Ἄ γὰρ αἱ τῶν
καστηρίων πληγαὶ οὐκ ἐργάζονται (57), ταῦτα
γινόμεναι πολλάκις τὰ φοβερὰ κρίματα τοῦ Κυρίου
στορβοῦντα. Εἰ δὲ δοκεῖ σοι καὶ περὶ τούτων ἀν-
κειμεῖν τῷ κόμητι (58), τοσοῦτον θαρρόμεν τοῖς
καίσις καὶ τῇ τοῦ ἀνδρὸς ὀρθότητι, ὅτι ἐπιτρέπο-
μέν σοι ποιεῖν ὃ βούλει.

Cum nonnulli in hac ecclesia comprehensi sint
malefici, qui furati sunt contra Domini præcep-
tum vilia pauperum vestimenta, quos induere
oportebat magis, quam exuere; cumque ab iis,
quibus recti in Ecclesia ordinis cura incumbit,
comprehensi fuerint, ad te autem existimaveris,
ut qui rem publicam geras, ejusmodi personarum
receptionem pertinere; dedi ad te litteras, ut te
facerem certiores, quæ in ecclesiis peccantur, ea
a nobis, ut par est, emendari debere, nec de his
rebus judices esse interpellandos. Quapropter
vestes sacrilege subreptas, quas depositum apud
te inventarium, et in omnium astantium oculis
exscriptum exemplar declarat, recipi præcepi, et
alias quidem venturis servari, alias vero iis qui
aderant tradi, 426 homines vero in disciplina
atque admonitione Domini corrigi: quos spero in
Dei nomine meliores deinceps me redditurum.
Quæ enim tribunalium plagæ non efficiunt, ea
plerumque novimus tremenda Domini judicia per-
ficere. Quod si tibi visum fuerit et de his ad Co-
mitem referre, adeo et juri, et viri integritati
confidimus, ut per me tibi liceat facere quod li-
buerit.

(52) Διαβεβαίουται. Sic mss. tres. Editi βεβαι-
οῦται.

(53) Ἐν τῇ συνόδῳ τῆδε. Quamvis hæc verba
sic reddi possint, in hoc conventu, id est, in aliquo
sacrum festo, videtur tamen Basilium ipsum lo-
qui, ut Commentariensi notum, designare, non
item festum, qui forte illi non tam cognitus erat.
Errone ecclesias vocari synodos perspicimus ex
pist. 321.

(54) Νομισίας. Quamvis in hac voce consentiant
editi et mss. codices, nullus tamen dubito quin
legendum sit ἐνόμισας, ut legit interpres ac legen-
dum monet Combellsius. Nam si legamus νομι-
σίας, referendum id erit ad Basilium. At quomodo
Basilium ejusmodi personarum receptionem ad Com-
mentariensem pertinere existimasset, qui non alio

consilio hanc epistolam scribit, nisi ut sibi judi-
cium hujus rei vindicet?

(55) Ὑποδοχῆν. Ad Commentariensem recepta-
rum personarum custodia observatioque pertinet,
ait lex data anno 371, cod. Theod. lib. ix, tit. 3,
p. 38.

(56) Ὑφ' ἡμῶν. Ita Coisl. uterque et Reg. se-
cundus. Editi ὑφ' ἡμῶν.

(57) Ἐργάζονται. Coisl. primus ἐξεργάζονται.

(58) Τῷ κόμητι. Comitem Orientis intelligit Go-
thofredus in notis ad legem modo citatam. Sed non
video cur non potius intelligendus sit comes Ponti-
cæ, cujus in diocesi erat Cæsarea.

* Alias CCXXXIX. Scripta in episcopatu.

** Alias CCCCXVII. Scripta in episcopatu.

EPISTOLA CCLXXXVII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΗΖ'.

Removet a precibus hominem nequissimum cum tota familia.

Sine inscriptione, contra ultores.

A

Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ ἐκδικηταῖς.

Difficillimum est cum hoc homine negotium. Non enim habemus quid faciamus tam versipelli ingenio atque, ut ex rebus ante oculos positis conjicere est, desperato. Nam in iudicium vocatus, non respondet; quod si advenerit, tanta ubertate utitur dicendi ac jurandi, ut præclare nobiscum agi putemus, si cito ab illo discedamus. Sæpe etiam illum vidi crimina in accusatores convertentem. Et in summa, natura nulla est inter ea quæ hanc terram depascunt, tam versuta, tamque ad malitiam flexibilis, quam est viri illius, quemadmodum levi facto periculo spectare licet. Quid autem me percontamini, ac non vobis ipsi persuadetis, ut illius toleretis injurias, tanquam iram quamdam divinitus invectam? Sed ne vos peccatorum communicatio contamine, cum omni sua familia a precum consortio et a reliqua cum sacratis communione separetur. Forte jam res cavenda effectus, pudore suffundetur.

Δυσμεταχειρίστον εἶκεν εἶναι τὸ κατὰ τόνδε. Οἱ γὰρ ἔχομεν τί χρῆσόμεθα οὕτω πολυτρόπως ἦναι, ὡς ἐκ τῶν ὀρωμένων ἔστιν εἰκάζειν, ἀπεγνωσμένῳ. Εἰς κρίσιν μὲν γὰρ καλούμενος, οὐχ ὑπακούει (59)· κἂν ἀπαντήσῃ, τοσαύτη χρεῖται περιουσίᾳ λόγων καὶ ὄρων, ὡς ἀγαπητὸν ἡμῖν ποιεῖν τὸ ταχέως αἰσῆ χωρισθῆναι. Εἶδον δὲ αὐτὸν πολλάκις καὶ περιτρώφοντα τὰς αἰτίας τοῖς ἐγκαλοῦσι. Καὶ ὅπως αἰθερίας φύσις τῶν ὄσα τὴν γῆν ἐπιβόσκειται οὕτω κοικίῃ καὶ πρὸς κακίαν εὐπλαστος, ὡς ἡ τοῦ ἀνθρώπου τούτου· ὡς ἐξ ὀλίγης (60) τῆς πείρας ἔστι τὸ κατ' αὐτὸν τεκμηρασθαι. Τί δὲ ἔρωτᾷτέ με, καὶ οὐ πείθετε ἑαυτοὺς ὑπομένειν (61) τὰς παρ' αὐτοῦ ἀδικίας, ὡς ὀργὴν τινα θεήλατον; Ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ ὑμᾶς μολύνεσθαι ἐν κοινωνίᾳ τῶν ἀμαρτημάτων, πανοικεῖ (62) τῶν εὐχῶν κεχωρισθῶ, καὶ τῆς ἄλλης τῆς πρὸς τοῖς ἱερατικοῦς κοινωνίας. Ἴσως (63) παραφύλαγμα γινόμενος, ἐντραπησεται.

EPISTOLA CCLXXXVIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΗΗ'.

Nefarium hominem, primum coram uno aut altero, deinde coram Ecclesia frustra reprehensum et a precibus remotum excommunicat Basilius, ac velat ne quis cum eo misceatur.

Sine inscriptione, contra ultores.

Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ ἐκδικηταῖς.

Quos communes pœnæ ad sanam mentem non revocant, nec a precum communione separatio ad pœnitentiam adducit, eos necesse est traditis a Domino canonibus subijcere. Scriptum est enim: *Si frater tuus peccaverit, corripe eum inter te et ipsum: si te non audierit, assume tecum alium: quod si ne sic quidem, dic Ecclesiæ: si vero neque Ecclesiam audierit, sit tibi de cætero ut ethnicus et publicanus*⁴³; quod ipsum et in isto factum fuit. Semel accusatus est: coram uno et altero convictus fuit, tertio coram Ecclesia. Cum igitur **427** eum obtestati fuerimus, nec acquieverit, sit deinceps excommunicatus. Et hoc pago toti nuntietur, eum admittendum non esse ad ullam rerum ad

Οὓς τὰ κοινὰ ἐπιτίμια οὐ σωφρονίζεις, οὕτε τὸ εἰρηθῆναι τῶν εὐχῶν ἄγει εἰς μετάνοιαν, ἀνάγκη τοῖς παρὰ τοῦ Κυρίου δοθεῖσι κανόσιν ὑποβάλλειν. Γέγραπται γάρ· Ἐὰν ὁ ἀδελφός σου ἀμαρτή, ἐλεῆξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ· ἐὰν σοὶ μὴ ἀκούσῃ, παρῶλε μετὰ σεαυτοῦ ἄλλοι· ἐὰν δὲ μὴδὲ οὕτως, εἰπὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἐὰν δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοὶ ὡς ἔθνη καὶ ὡς ἔθνηκός (64) καὶ ὁ τελώνης· ὃ οὖν ἐγένετο (65) καὶ ἐπὶ τοῦδε. Ἄπαξ ἐνεκλήθη· ἐπὶ ἐνὸς καὶ δευτέρου διηλέγχθη· τρίτον ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπὶ οὖν διεμαρτυράμεθα αὐτῷ, καὶ οὐ κατεδέξατο, κινῶν ἔστω (66) ἐκκήρυκτος. Καὶ διαγγελοῦνται πᾶσι τῇ κώμῃ ἀπρόσδεκτον αὐτὸν εἶναι πρὸς πᾶσαν κοινότητα.

⁴³ Matth. xviii, 15-17.

* Alias CCXLV. Scripta in episcopatu.

** Alias CCXLVI. Scripta in episcopatu.

(59) *Οὐχ ὑπακούει*. Negatio addita ex Medicæo et duobus aliis. Ibidem Coisl. primus τοσαύτην χρεῖται περιουσίαν.

(60) *Ἐξ ὀλίγης*. Coisl. primus ἐξ ὀλῆς. Medicæus cum Reg. secundo et Coisl. secundo ἐξ ὀλίγου. Plures in hanc epistolam codices non habuimus.

(61) *ὑπομένειν*. Coisl. secundus et Reg. secundus φέρειν. Vituperat S. Augustinus in epist. 250 factum Auxilii episcopi, qui virum spectabilem Classicianum cum tota familia excommunicaverat. Discrepat ergo Basilius ab Augustino, si hominis nocentis innocentem familiam arcet a communione. Sed nihil cogit ejusmodi decretum ei attribuire. Nullo certe in canone pœnam ejusmodi imponit. In epistola sequenti gravissimam infligit excommunicationem, sed nocentis familiam non tangit. Quod si in epistola 270 eos, qui raptorem juverunt, cum

totis familiis arcet a precibus; communem improbi pœnam, quia, ut ibidem observavimus, commune peccatum erat. Quinetiam in hac ipsa epistola cum ait, *sed ne vos peccatorum communicatio contamine, cum omni sua familia a precum consortio et reliqua cum sacratis communione separetur*, satis indicat sibi innocentem hominis familiam non videri, sequere metuere ne pravo exemplo corrupta similem perniciem aliis inferat.

(62) *Πανοικεῖ*. In Coisl. utroque, et Med. et Reg. secundo scribitur πανοικεῖ.

(63) *Ἴσως*. Sic quatuor nostri codices pro eo quod erat in editione 2 Paris. ἦς ὡς.

(64) *Ἐθνηκός*. Editi ὁ ἐθνηκός. Melius deest articulus in Coisl. primo.

(65) *Ἐγένετο*. Editi addunt τοῦτο, quod melius deest in Reg. secundo et Coisl. secundo.

(66) *Ἐστω*. Sic iidem duo codices. Editi ἔστω. Ibidem editi διαγγελοῦνται. Mss. διαγγελοῦνται.

ωνίαν χρέως βιωτικῆς, ὡς, ἐκ τοῦ μὴ συνανα-
μῆνσθαι ἡμᾶς αὐτῶ, γένηται παντελῶς κατάβρωμα
τοῦ διαβόλου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΠΘ'.

*Rationes exponit cur eripere non possit hominem nocentem, qui sacram virginem famoso libello lacetaverat, et legibus iu-
nitus calumnias de integro renovaverat.*

Ἀρεαίγραφος, περὶ γυναικὸς καταπονομένης.

Ἐγὼ ἴσον ἀμάρτημα κρίνας, καὶ ἀνεπιτιμήτους
ἐν τοῖς ἀμαρτάνοντας, καὶ ὑπερβαίνειν τὸ μέτρον
τῆ τιμωρίᾳ (67), τὴν ἐμοὶ ἐπιβάλλουσαν ἐπέθηκα
ἄκην τῷδε, ἐφορίσας αὐτὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοι-
ωνίας· καὶ τοῖς ἡδικημένοις παρήνεσα μὴ ἑαυτοὺς
ἐδικεῖν, ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ τὴν ἀναπόδοσιν ἐπιτρέ-
ψαι. Ὄστε, εἰ τι ἐφελος ἡμῶν (68) παραγγελά-
των, τότε ἂν ἠκούσθην, πολλῶ ἀξιοπιστότερον κε-
χρημένος τῷ λόγῳ ἢ ὅσον ἂν δυνηθεῖ δυσωπῆσαι
τὰ γράμματα. Ἐπεὶ δὲ ἤκουσα ῥημάτων πολλῶν (69)
ἐχόντων βαρύτητα, καὶ τότε ἠσύχασα, καὶ νῦν οὐκ
οἶμα: πρέπον εἶναι μοι περὶ τῶν αὐτῶν διαλέγεσθαι.
Ἐγὼ γάρ, φησὶν, ἀνδρὸς ὑπερεῖδον, καὶ παιδοποιίας
καὶ βίου, ἵνα ἐνὸς τούτου τύχοιμι, τῆς παρὰ Θεοῦ (70)
ἐδόκιμήσεως, καὶ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τοῦ βελτίονος
ἐξοῦσθαι λόγου. Ἐπειδὴ ἀνθρώπος ἐκ παιδὸς ταῖς
ἀκορβορίαις ἐντεθραμμένος, εἰσβιασάμενός ποτε τῆ
συνήθει ἑαυτοῦ ἀναιδεῖα ἐνέπεσεν ἡμῶν τῷ οἴκῳ,
καὶ μέχρι ψιλῆς συντυχίας ἐγένετο γνώριμος ἡμῖν,
καὶ ἀγνοία τῶν κατ' αὐτὸν, καὶ αἰδοῖ τινι ἀπαιδεύτω
προφανῶς αὐτὸν αἰσχυνομένη ἐλάσαι· εἰς τοσοῦτόν
ἐβλήθη ἀσεβείας καὶ ὕβρεως, ὥστε ἐμπλήσαι μὲν
τὴν πόλιν πᾶσαν τῶν κατ' ἐμοῦ (71) βλασφημιῶν,
προγράμματι δὲ δημοσίῳ στηλιτεῦσαι, ἐκτεθέντι ἐπὶ
τῶν προθύρων τῆς ἐκκλησίας. Ἐφ' οἷς καὶ τυχῶν
τινος παρὰ τῶν νόμων ἀγανακτήσεως, πάλιν ἐπαν-
ελθὼν (72) ἀνενώσατο τὰς αὐτοῦ βλασφημίας. Πά-
λιν τῶν ἐμῶν λοιδοριῶν πλήρης ἡ ἀγορὰ, τὰ γυμνά-
σια, τὰ θέατρα, αἱ οἰκίαι τῶν δι' ὁμοιότητα τοῦ βίου
ἐχομένων αὐτόν. Καὶ μηδὲ ἐπὶ τοῖς βελτίοις γνω-
ρίζεσθαι, ἐν οἷς εὐπρεπὲς ἦν, ὑπήρξέ μοι ἐκ τῶν
αἰσχρῶν, διὰ τὸ παρὰ πᾶσι τῆ ἀκολάστῳ γνώ-
μῃ (73) γενέσθαι περιφανῆ. Ἐπὶ τούτοις, φησὶν, οἱ μὲν
ἦθονται ταῖς βλασφημίαις, διὰ τὸ φύσει χαίρειν ταῖς
λοιδορίαις τοῦ ἀνθρώπου· οἱ δὲ ἐχθεσθαι μὲν λέ-
γουσιν, οὐ συναλγοῦσι δὲ· ἄλλοι πεῖθονται ἀληθεῖς
εἶναι τὰς λοιδορίας· ἄλλοι ἀμφίβολοι εἶσι, τῷ πλη-
θει: τῶν ἔρκων αὐτοῦ προσέχοντες. Ὁ δὲ συναλγῶν
οὐκ ἔστιν· ἀλλ' ὄντως νῦν τῆς ἐρημίας ἠσθήμη (74)·

(67) *Τῆ τιμωρίᾳ.* Med. et Vat. τὴν τιμωρίαν.

(68) *Ἡμῶν.* Duo codices recentiores ἐμῶν. Mox
multi codices τῷ λόγῳ, ὅσον. Nonnulli καὶ ὅσον.

(69) *Ἐπεὶ δὲ... πολλῶν.* Ita Reg. secundus et
Coisl. secundus. Alii et editi Ἐπειδὴ... πολλῶν.

(70) *Παρὰ Θεοῦ.* Sic Med. et Coisl. primus. Editi
κατὰ Θεοῦ. Paulo post legendum Ἐπεὶ δὲ.

(71) *Κατ' ἐμοῦ.* Ita Coisl. primus. Editi κατ'
ἐμαυτοῦ. Paulo ante legendum αἰσχυνομένη, mu-
lato, ut sæpe alias, numero, vel αἰσχυνομένης.

(72) *Ἐπανελθὼν.* Ex his patet auctorem libelli
exilio damnatum.

(73) *Γνώμη.* Mallet Combesius γλώσση. Sed non
favent codices mss., nec opus est sanam lectionem

EPISTOLA CCLXXXIX.

Sine inscriptione, de muliere afflicta.

Ego par peccatum esse judicans et impunitos
relinquere delinquentes, et modum transgredi
plectendo, pœnam quæ mihi competebat, huic viro
infixi, arcens eum a communione ecclesiastica;
et eos qui læsi sunt hortatus sum, ut se ipsi non
ulciscerentur, sed Domino ultionem permitterent.
Quare si qua esset utilitas mearum admonitionum,
tunc fuissem exauditus, sermone utens ejusmodi
qui multo esset ad fidem faciendam aptior, quam
litteræ ad flectendum. Sed postquam verba au-
divi valde gravia, et tunc silui, et nunc decere
me non arbitror de iisdem agere. Ego enim, inquit,
virum, liberorumque procreationem et sæculum
contempsi, rei unius consequendæ causa, ut Deo
probata essem, et bene apud homines audirem.
Sed postquam homo a puero in corrupendis do-
mibus institutus, solita impudentia sese obtrudens
in domum meam aliquando irrupit, mihiq; co-
gnitus tantum fuit ex simplici colloquio, quæ igno-
ratione illius morum ac imperito quodam pudore
illum aperte verecundabar expellere; eo incipietatis
ac contumeliæ devenit, ut civitatem totam injurio-
sis in me sermonibus replet, meque famoso li-
bello valvis ecclesiæ affixo decantaret. Ob quæ etiam
indignationem aliquam a legibus expertus, iterum
rediens maledicta sua renovavit. Rursus referta
conviciis meis, forum, gymnasia, theatra ac ædes
eorum qui illum ob vitæ similitudinem recipiunt.
Nec mihi turpissima convicia attulerunt, ut ex me-
lioribus rebus, ut oportebat, cognoscerer, eo quod
apud omnes intemperantis animi notis inusta sim.
In his, inquit, alii quidem lætantur maledictis,
propterea quod natura conviciis gaudent homines;
alii vero se indignari dicunt, non tamen mecum
dolent; aliis persuasum est vera esse convicia;
dubitant alii, dum ei toties juranti animum atten-
dunt. Non est autem qui mei commiserescat:
sed vere nunc solitudinem sensi, meque ipsa lu-
geo, non fratrem, non amicum, non cognatum,

emendare. Subobscura autem hujus loci sententis
sic videtur explicari posse: Erat illa virgo ob fa-
mosos libellos omnibus cognita, ita ut in omnium
sermone versaretur. Itaque si calumniæ non ipsam
pudicitiam, sed aliud quidpiam oppugnasset, illud
saltem ex calumniis consecuta esset, ut eam omnes
virginem esse scirent. Sed cum maledicta in ipsam
pudicitiam erupissent, non jam sua illam virgini-
tas, utpote incontinentis animi notis inustam, apud
homines commendare potuit.

(74) *Ἡσθήμη.* Quatuor codices ἠσθήνη. Vat.
ἠσθήνη. Reg. secundus ἠσθήνη.

* Alias CCLXIX. Scripta in episcopatu.

non servum, non p̄berum, necinam **428** omnino A hominum habens qui meo dolore moveatur; et, ut mihi videtur, solam me hac urbe miseriorem invenio, in qua tam pauci improbos oderunt: qui quidem illatam his et illis contumeliam non vident in orbem progredi, ac ipsos aliquando apprehensuram. Cum hæc et alia longe adhuc graviora mihi cum innumeris lacrymis exposuisset, abiit ne me quidem a querelis immunem dimittens, quod cum paterno animo dolere cum illa deberem, indifferens essem in tanto malo, et in alienis ærumnis philosopharer. Non enim jubes, aiebat, ut pecuniarum jacturam contemnami, neque ut corporis labores perferam, sed ut lædar in ipsa fama, cujus jactura sit cleri commune damnum. Ad hæc verba quid me illi respondere velis, B ipse, o admirande, judica; cum apud me statutum habeam, ut nocentes magistratibus non tradere, ita nec traditos eripere; quibus id jam olim ab Apostolo dictum est, ut magistratum in malo opere timeant: *Non enim sine causa gladium portat*⁴⁴. Quemadmodum igitur tradere inhumanum est: ita etiam eripere illius est qui contumeliam alit. Forte introitus in causam differetur ad nostrum usque adventum; et tunc ostendemus, nihil nos prodesse posse, quod non sint qui morem gerant ac obsequantur.

EPISTOLA CCXC.

Expositi Nectario quomodo eorum, qui pagis præficiuntur, id est chorepiscoporum, electiones peragi debeant.

Nectario.

Bona multa eveniant iis, qui tuam dignitatem ad continuum mecum per litteras colloquium incitant. Non enim putes consuetudinis causa dici a nobis talia, sed ex vero animi affectu vocem tuam a me maximi fieri. Quid enim mihi charius esse possit Nectario, qui mihi a puero ex dotibus perquam eximiis notus fuit, nunc vero omni vir tute ad tantum splendorem pervenit? Quare mihi amicorum omnium amicissimus qui tuas ad me

⁴⁴ Rom. xiii, 4.

* Alias CCCXXIII. Scripta in episcopatu.

(75) **Ἀφαιρῆσιν*. Mallet Combefisius ἀφαιρῆσιν. Sed nihil mutandum.

(76) *Μηδὲ ἐξαιρῆσθαι*. Notum est olim episcopus pro nocentibus deprecatorum munere fungi solitus esse. Videbitur forte Basilius ab hac humanitate discedere: non tamen discedit, nec pugnat cum Augustino, qui reorum patrociniū apud iudices merito ab episcopis suscipi docet epist. 153 ad Macedonium. Nam fatetur Augustinus in illa epistola n. 20, pro iis qui aliena rapuere, magis apud eos qui repetunt, quam apud eos qui iudicant, intercedere convenire. Id autem perfecit Basilius; at ubi vidit nihil se apud virginem læsam promovere, incepto destitit. Deinde vero addit idem Augustinus n. 22, non audere se dicere, interveniendam esse pro aliquo, ut quod scelere abstulit, sceleris impunitate possideat. Quamobrem non erat, cur Basilius deprecatorem se præberet pro ejusmodi sycophanta, quem perspicuum est ex tota hac epistola calumnias et

καὶ ἐμαυτὴν ἐδύρομαι, οὐκ ἀδελφόν, οὐ φίλον, οὐ συγγενῆ, οὐ δοῦλον, οὐκ ἐλεύθερον, οὐδένα ἀνθρώπου τὸ παράπαν ἔχουσα συναλγούντα· καὶ, ὡς ἔσκει, μόνην ἑαυτὴν ἐλειονοτέρην τῆς πόλεως εὐρίσκειν ἐν ἧ τσοαύτῃ σπάνις μισοπονήρων ἔστιν· οἱ τῆς ἐξ ἀλλήλους γινομένην παρῖοντα ὀλονται βλαδίους ἐν κύκλῳ, καὶ αὐτοὺς ποτε καταλήψασθαι. Ταῦτα καὶ πολλῶν ἔτι πληκτικώτερα μετὰ ἀμυθήτων λατρῶν πρὸς ἐμὲ διεξελθούσα, ἀπῆλθεν, οὐδὲ ἐμὲ τῶν μέρψων ἐλεύθερον ἀφείσα, ὅτι, δέον πατρικῶς εἰς συναλγεῖν, ἐναδιαφορῶ κακῶ τοσοῦτω, καὶ φίλοισι ἐν ἄλλοις παθήμασιν. Οὐ γὰρ χρημάτων ἀρεσιν ἴω κελύεις ὑπεριδεῖν, οὐδὲ τοὺς εἰς τὸ σῶμα πῶς συνενεργεῖν· ἀλλ' εἰς αὐτὴν ζημιωθῆναι τὴν ψυχῆν, ἧς ἡ βλάβη κοινὴ ζημία τοῦ κλήρου γίγεται. Ἐπὶ τούτοις τοῖς ῥήμασι τίνα με βούλει νῦν πρὸς αὐτὴν εἰπεῖν, αὐτὸς δοκίμασον, ὦ θαυμάσια, ἔστιν τοιαύτην κρίσιν παρ' ἑαυτῷ, μὴ παραδίδουσι τῆς ἀρχαῖς τοῖς κακοῦργοις, μὴ μέντοι μὴδὲ ἐξαιρῆσθαι (76) παραδοθέντας· οἷς πάλαι προείρηται καὶ τοῦ Ἀποστόλου φοβεῖσθαι τὸν ἄρχοντα ἐπὶ τῷ πνευρῷ ἔργῳ· Ὁ γὰρ εἰκῆ, φησί, τὴν μάχαιραν φέρει. Ὅσπερ οὖν τὸ παραδόναι οὐ φιλόανθρωπον (11), οὕτω καὶ τὸ ἐξαιρῆσθαι τρέφοντός ἐστι τὴν παρηνίαν. Ἰσως δ' ἂν γένοιτό τις ὑπέρθεις τῆς εἰρημίας μέχρι τῆς ἡμῶν αὐτῶν παρουσίας· καὶ τότε δείξεται, ὅτι οὐδὲν ἡμῶν ὄφελος, ἐκ τοῦ μὴ εἶναι τοὺς πατέρους.

EPISTOLA CCL.

Nectario (78).

Πολλὰ ἀγαθὰ γένοιτο τοῖς κινουσι τὴν τιμωρίαν σου πρὸς τὴν συνεχῆ ὀμίλιαν ἡμῶν, τὴν διὰ τῶν γράμματων (79). Μὴ γὰρ οὖο συνηθείας ἐνεκεν ἰσχυροῦσθαι παρ' ἡμῶν τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ ἐκ διαθέσεως ἀσθινης πλείστου ἀξίαν τίθεσθαι ἡμᾶς τὴν φωνὴν σου. Τί γὰρ ἂν ἐμοὶ Νεκταρίου γένοιτο τιμωρῆτον, τῷ ἐκ παιδὸς μὲν ἀπὸ τῶν καλλίστων ἡμῖν γνωρισθέντος, νῦν δὲ ἐκ παντοίας ἀρετῆς εἰς τοσοῦτον περφανείας ἀναδραμόντος; Ὅστε μοι φίλων ἀπόντων

opprobria recantare noluisse. Ubi autem rei, incolunt æquitate, liberari poterant, non deerat opera Basilius, ut perspicui potest ex pluribus epistolis.

D. (77) *Ὁὐ φιλόανθρωπον*. Reg. secundus et Coisl. secundus ἀφιλόανθρωπον.

(78) *Νεκταρίῳ*. Reg. secundus et Coisl. idem secundus τῷ αὐτῷ, quia videlicet in utroque codice præcedit epistola 5 ad Nectarium qui illum amiserat. Addit uterque codex cum editis Ὅτι οὐκ ἀνθρώπινῃ περιώρμη τὸς ἐπισκόπους δεῖ προεπιρῆσθαι, ἀλλὰ κατ' ἐκλογὴν τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ. Quod non humana concursatione promoveri oportet episcopos, sed per electionem Dei qui est super omnia. Verum hæc melius desunt in aliis mss., nec de episcopis, sed de chorepiscopis agit Basilius.

(79) *Τὴν διὰ τοῦ γράμματος*. Primus articulus abest a codicibus Harl., Med., Coisl. secundo et Reg. secundo, et Bigot. altero; sed legitur in Coisl. primo et Reg. primo. Infra Coisl. primus T: ἡμῶν.

ἐκάστος ὁ σά μοι γράμματα διαφέρων. Περὶ μέντοι Ἀ τῆς τῶν προσηχομένων τῆς συμμορίας (80) ἐκλογῆς, εἰ μὲν ἀνθρώποις χαριζόμενος, ἢ ἰκεταίαις ἐνδιδοῦς, ἢ ῥόβῳ εἰκων ποιῶ τῆ, μήτε ταῦτα (81) ποιῶσαιμι. Οὐ γὰρ οἰκονόμος, ἀλλὰ κάπηλος ἔσομαι, τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρωπίνης φιλαίας διαμειθεύμενος. Εἰ δὲ αἱ μὲν διδόμεναι ψῆφοι παρὰ ἀνθρώπων δίδονται, ἐκ τῆς ἐξωθεν ἐπιφανείας μαρτυρεῖν ἐχόντων, ἅπερ ἂν μαρτυρῶσιν, αἱ δὲ κρίσεις τῶν ἐπιτηδεωτέρων τῶ ἐλδοῖσι τὰ ἀπόρρητα τῶν καρδιῶν παρὰ τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως ἐπιτρέπονται· τάχα τῶ παντὶ βέλτιον καταθέμενον τὴν μαρτυρίαν, σπουδῆς μὲν καὶ διαστάσεως πάσης ὥσπερ οἰκειῶν (82) τῶν μαρτυρηθέντων ἀρίστασθαι, προσεύχεσθαι δὲ τῶ Θεῷ μὴ λαθεῖν τὸ συμφέρον. Οὕτω γὰρ οὐκέτι ἀνθρωπῶν τῆς ἐφ' ἑκάτερα ἐκδάσεως αἰτιασόμεθα, ἀλλὰ τῶ Θεῷ τὴν χάριν τῶν γενομένων εισόμεθα. Καίτοι εἰ κατὰ ἀνθρωπῶν γίνεται ταῦτα, οὐδὲ γίνεται· ἀλλὰ μίμησις μὲν ἐστὶ, τῆς ἀληθείας δὲ (83) πάμπληθες ἀπλείπεται. Σκέψαι δὲ, ὅτι οὐδὲ μικρὸς τις παραπίπτει κίνδυνος τῶ ἐκ παντὸς τρόπου τὸ ἑαυτοῦ κρατῆσαι φιλονεικοῦντι, μὴ ποτε τῶν ἁμαρτανομένων ἐφ' ἑαυτοῦ ἐλαχίσωμεν τὴν μερίδα. Πολλὰ γὰρ ἂν ἁμαρτηθεῖ καὶ παρὰ τῶν οὐκ ἂν προσδοκηθέντων (84) ποτὲ, διὰ τὸ εὐκολόν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Εἶτα ἴδια μὲν τοῖς φίλοις συμβουλευσάντες πάλαις τὰ κράτιστα, κἂν ἀπίθανοι δόξωμεν τοῖς βουλευομένοις, οὐ χαλεπαίνωμεν· ἐν οἷς δὲ οὐ βουλή ἀνθρώπων, ἀλλὰ κρίσις ἐστὶ Θεοῦ, μὴ καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων προσηγορευθέντες δυσχερανοῦμεν; Εἰ μὲν οὖν παρὰ ἀνθρώπων δίδεται, τί χρεὶ παρ' ἡμῶν αἰτεῖν; ἀλλ' οὐχὶ αὐτὸν παρ' ἑαυτοῦ λαμβάνειν; εἰ δὲ παρὰ Κυρίου, εὐχεσθαι προσήκειν, ἀλλ' οὐχὶ ἀγαπᾶσθαι· καὶ ἐν τῇ εὐχῇ, μὴ τὸ ἴδιον θέλημα αἰτεῖν, ἀλλ' ἐπιτρέπειν τῶ οἰκονομοῦντι τὸ συμφέρον Θεῷ (85). Ὁ δὲ Θεὸς ὁ ἅγιος ἀπαγάγει πᾶσαν πείραν κτηρῶν πραγμάτων ἀπὸ τοῦ οἴκου ὑμῶν καὶ αὐτῶν τε σοὶ καὶ πᾶσι τοῖς προσήκουσι σοι ἄνοσον καὶ ἰσχυρὴν ἐν πάσῃ (86) εὐθηνίαν τὸν βίον ἐπιμετρήσειεν.

(80) *Τῆς συμμορίας.* Hac voce non designatur tota diocesis, sed certus quidam pagorum numerus chorepiscopo commissus, ut patet ex epist. 142, ubi Basilius sic loquitur de quodam chorepiscopo: καταξιώσεις δὲ, δηλονότι, καὶ πτωχοτροφίαν τῆς συμμορίας τῆς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκέψασθαι. *Dignaberis enim et pauperum domum ad pagos ei commissos visitantem invisere.* Ex hac autem epistola patet chorepiscopos non ad arbitrium episcoporum designari solitos esse, sed rem electioni commissam esse. Quod minime mirum, cum ipsi etiam in pauperibus presbyteri et diaconi non sine electione ordinantur, ut patet ex epist. 54. Erat autem chorepiscoporum sedes insigni alicui affixa pago, cui alii agi attribuebantur. Unde Basilius in epist. 148, an. 10, auctor est Amphilochio ut agrum Mestiae subiectum Vasodis subiciat.

(81) *Μήτε ταῦτα.* Ita Harl., Coisl. primus et Med. dicit μήτε ταῦτα. Verendum putat Combefisius, esse nunquam fecerim. Sed nostra interpretatio confirmatur ex his quae infra dicit Basilius: *At proleto si hac secundum hominem sunt, ne sunt quidem.* (82) *Ὅσπερ οἰκειῶν.* Nititur haec scriptura au-

litteras affert. Quod autem attinet ad electionem eorum qui pagis praeficiendi sunt, si quid certe aut gratiam apud homines iniens, aut precibus indulgens, aut timori cedens fecero; quidvis potius quam electionem peragam. Non enim dispensator ero, sed caupo humanis amicitias Dei donum permutans. Quod si data suffragia ab hominibus dantur, qui ex specie externa testari possunt, quaecumque testantur, illa autem iudicia, quinam magis idonei sint, ei qui cordium arcana novit, a nostra humilitate permittuntur; illud sane universis satius fuerit, dicto testimonio, a studio et contentione omni pro iis quibus datum est testimonium, quasi pro necessariis, abstinere: Deum autem precari, ut quod utile fuerit, non lateat. Sic enim non jam homini eventum in utramque partem ascribemus, sed Deo gratias ob ea quae evenerint referemus. Ac profecto si haec secundum hominem fiunt, ne fiunt quidem: sed imitatio quidem sunt, a veritate autem absunt longissime. Illud etiam considera, ei, qui ut sua ipsius sententia vincat, omni modo contendit, non leve periculum propositum esse ne peccatorum partem ad nos aliquando trahamus. Enimvero etiam ab iis a quibus id nunquam expectasses, multa peccantur ob naturae humanae proclivitatem. Deinde vero privatim amicis consilia dantes saepe optima, etiamsi consulentibus nihil videamur dicere quod persuadeat, aegre non ferimus: quibus autem in rebus non hominum voluntas, sed Dei iudicium est, nos etiam Dei iudicium non anteponi indignabimur? Itaque si hoc ab hominibus datur, quid opus est a nobis petere? nonne potius par fuerit quemvis hoc ipsum a semetipso accipere? Sin autem a Domino datur, precari decet, non vero indignari. Atque inter precandum nostra ipsorum voluntas exproscenda non est: sed quod utile est permittendum dispensanti Deo. Deus autem sanctus omnem rerum molestarum experientiam a vestra domo arceat, atque tum tibi, tum omnibus

etoritate antiquissimorum codicum, Coisl., Med. atque etiam Harl. qui sic habuit prima manu. Editi ὡς ὑπὲρ οἰκειῶν. Possent autem Basilius verba sic intelligi: Abstinentium a contentionibus, quasi non unus aliquis inter eos, quibus datum est testimonium, sed omnes nostri sint necessarii. Sed magis arridet sensus, quem in interpretando secuti sumus. Similiter Basilius in caput III Iacobi, pag. 456, vituperat ejusmodi electiones, in quibus unusquisque non virtutem, sed necessitudinem et consanguinitatem spectat.

(85) *Τῆς ἀληθείας δὲ.* Sic Medicæus et Harlaeanus. Editi μίμησις μὲν ἐστὶ τῆς ἀληθείας, αὐτῆς δὲ τῆς ἀληθείας, etc. *Sed imitatio quidem sunt veritatis, ab ipsa autem veritate absunt longissime.*

(84) *Προσδοκηθέντων.* Tres mss. non vetustissimi προσδοκωμένων.

(85) *Τὸ συμφέρον Θεῷ.* Regius uterque et Coisl. secundus cum utroque Bigot. Θεῷ τὸ συμφέρον. Hac lectione confirmatur nostra interpretatio. Aliter enim reddi potuisset, *dispensanti quod utile est Deo.*

(86) *Ἐν πάσῃ.* Deest praepositio in tribus vetustissimis codicibus.

EPISTOLA CCXCI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΔΑ.

Timotheum chorepiscopum, qui ex summo asceticæ vitæ fervore ad sæcularia negotia delapsus fuerat, ad pristinam pietatem Basilium revocare conatur.

Timotheo chorepiscopo.

A

Τιμοθέω χωρεπισκόπῳ.

Et scribere omnia quæcunque sentio, neque epistolæ modo convenire video, neque alias salutationis speciem decere; et silentio præterire pene impossibile mihi est, justa in te iracundia corde fervente. Mediam igitur viam inibo, alia quidem scribens, alia prætermittens. Volo enim te reprehendere, si fas est, amica dicendi æqualitate. Quomodo Timotheus ille, quem a pueritia ita sese ad rectam et asceticam vitam intendisse novimus, ut immoderationis in his rebus accusaretur; **430** nunc ab ea re unice consideranda discedens, quid faciendum sit, ut cum Deo jungamur, respicis ad ea quæ de te nescio quis existimat, et suspensam ex aliorum sententia vitam habes, et quomodo nec amicis inutilis sis, nec inimicis ridiculus consideras, ac ignominiam apud multos ut magnum aliquod malum formidas; nec cogitas te dum in his rebus immoraris, imprudentem præcipuum ac primarium vitæ genus negligere? Plenæ enim sunt Scripturæ testimoniis, quibus edocemur non posse simul utraque retineri, mundi hujus negotia et vitam secundum Deum; plena est etiam ipsa natura ejusmodi exemplis. Nam in mentis actione duo simul cogitare omnino non possumus. Atque in iis quæ sensu percipiuntur, duæ voces simul emissæ auribus capi eodem momento et discerni non possunt; idque cum duo nobis ad audiendum meatus aperti sint. Oculi quoque, nisi ambo in una aliqua re visibili defigantur, suum munus accurate obire non queunt. Atque ita est in rebus naturalibus. Jam Scripturarum testimonia tibi referre non minus ridiculum, quam noctuam, ut aiunt, Athenas ferre. Quid igitur miscemus quæ misceri non possunt, tumultus civiles et pietatis exercitationem, ac non potius a tumultibus, et a negotiis gerendis aut alii exhibendis recedentes, nobiscum ipsi versamur; et quod dudum suscepimus pietatis propositum, opere confirmamus, et calumniari volentibus ostendimus situm in illis non esse, ut molestiam nobis creent, cum voluerint? Hoc autem fiet, ubi nos ab omni ansa liberos exhibuerimus. Et hæc quidem hactenus. Utinam autem et simul aliquando congregiamur, et diligentius deliberemus de iis quæ nostris animabus conducunt, ne inter inanes curas deprehendamus, necessario exitu nobis superveniente. Cæterum iis quæ tua charitas

Και τὸ πάντα γράφειν, ὅσα φρονῶ, οὔτε τῷ μέτρῳ τῆς ἐπιστολῆς ἑρῶ συμβαίνει, οὔτε ἄλλως πρὸς τῷ τῆς προσηγορίας εἶδει· καὶ τὸ σιωπῆ παρεῖναι μικροῦ καὶ ἀδύνατον (87) ἐστὶ μοι, δικαίῳ θυμῷ τῆς καρδίας σου φλεγμαινούσης μοι τῆς καρδίας. Μὴ οὖν βαδιοῦμαι, τὰ μὲν γράφων, τὰ δὲ παρῆς· καὶ ἀψασθαι γὰρ σου βούλομαι, εἰ θέμις ἐστίν, ἐν ἰσχυρῆ φιλικῇ. Εἰ Τιμόθεος· ἐκεῖνος, ὃν ἐκ παιδὸς ὠμίμεν τοσοῦτον πρὸς τὴν ὀρθότητα καὶ τὸν κατηχημένον βίον τῷ τόκῳ χρώμενον, ὥστε ἐγκαλεῖσθαι τὴν ἐν τούτοις (88) ἀμετρίαν, ἀποστὰς νῦν τοῦ σκεπεῖν πάντα τρόπον ὃ τι χρῆ ποιούντα τῷ θεῷ προσοικειοῦσθαι, ἀποδέλπει; πρὸς τὰ τῷ δεῖν δοκῶντα περὶ σοῦ, καὶ τῆς ἐτέρων γνώμης τὴν ζωὴν ἐκείνη ἐξηρητημένην, καὶ ὅπως μὴ φίλιος ἀχρηστος, μὴ ἐχθροῦς ἢ καταγέλαστος ἐνθυμῆ, καὶ τὴν παρὰ πάλιν αἰσχύνῃ, ὡς δεινόν τι, φοβῆ, καὶ οὐκ ἐννοεῖ, ὅτι ἐν ὅσῳ περὶ ταῦτα τριβῆ, λαμβάνεις σεαυτὸν τῆς προηγουμένης ζωῆς ἀμελῶν; Ὅτι γὰρ οὐκ ἐγγυεῖ ἀμφοτέρων ὁμοῦ περιγενέσθαι, τῶν τε κατὰ τὸν κόσμον τούτον πραγμάτων, καὶ τῆς κατὰ θεὸν πωλείας, πλήρεις μὲν (89) αἱ θείαι Γραφαί, ὧν εἰδὼς τὴν ἡμᾶς· πλήρης δὲ καὶ αὐτὴ ἡ φύσις τῶν τοιοῦτων ὑποδειγμάτων ἐστίν. Ἐν τε γὰρ τῇ κατὰ τὸν κόσμον ἐνεργεῖα δύο νοῆσαι κατὰ ταυτὸν νοήματα παντελῶς ἀμήχανον· Ἐν τε ταῖς κατὰ τὴν αἰσθησὶν ἀντιλήψεις δύο φωνᾶς ὁμοῦ προσπιπτούσας ταῖς ἀκοαῖς δέχεσθαι ἐν ταυτῷ καὶ διακρίνειν ἀδύνατον· καὶ τῶν δύο ἀκουστικῶν πόρων ἡμῖν ἀνεωγμένων. Ὑπερβαρῶν δὲ, ἐὰν μὴ ἀμφοτέροι πρὸς ἐν τι τῶν ὁρατῶν ἰσχυθῶσιν, ἐνεργεῖν τὸ ἑαυτῶν ἀκριβῶς οὐ δύναται. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ παρὰ τῆς φύσεως· τὰ δὲ ἐκ τῶν Γραφῶν σοι διηγεῖσθαι οὐκ ἤττον ἐστὶ καταγέλαστον ἢ γλαῦκα, φησὶν (90), Ἀθηναῖος ἀγειν. Τί ὧν τι ἀμικτα μίγνυμεν; θορύβους πολιτικούς καὶ εὐσεβείας ἀσκησιν; ἀλλ' οὐχὶ ἀποστάντες τῶν θορύβων, καὶ τοῦ πράγματα (91) ἔχειν καὶ παρέχειν ἐτέροις, ἡμῶν αὐτῶν γινόμεθα· καὶ ὃν πάσαι ὑπεθέμεθα τῆς εὐσεβείας σκοπὸν βεβαιούμεν τῷ ἔργῳ, καὶ δεικνύμεν τοῖς ἐπιηράζειν ἡμῖν βουλομένοις, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐπ' αὐτοῖς τὸ λυπεῖν ἡμᾶς ὅταν ἐθέλωσι; Τοῦτο ἔσται ἐπειδὴν πάσης λαβῆς ἐλευθέρους ἑαυτοῦ ἀπὸ δείξωμεν. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Εἴη δὲ ἡμῖν ποτε καὶ ἐν ταυτῷ γενέσθαι, καὶ ἀκριβέστερον συλλεῦσθαι περὶ τῶν συμφερόντων ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, ἵνα μὴ ἐν τῇ περὶ τῶν ματαίων φροντίδι καταληθῶμεν, τῆς ἀναγκαίας ἐξόδου ἐπελθούσης ἡμῖν. Ἰσὶ δὲ ἀποσταλεῖσι παρὰ τῆς ἀγάπης σου ὑπερίσθη-

* Alias CCCXL. Scripta in episcopatu.
 (87) Ἀδύνατον. Sic veteres libri sex. Corrupte in editis ἀδύνατον. Mox tres codices φλεγμαινούσης μου.
 (88) Ἐν τούτοις. Tres mss. ἐπὶ τούτοις. Mox deest νῦν in Medicæo.
 (89) Πλήρεις μὲν. Quatuor codices non antiquis-

simi πλήρης μὲν ἡ θεία Γραφή ὧν εἰδὼς τὴν Paulο post Harlæzanus codex Ἐν τῇ γὰρ εἰ καὶ ταυτῷ.
 (90) Φησὶν. Coisl. primus et alius quidam φησὶν.
 (91) Καὶ τοῦ πράγματα. Ita Coisl. primus, Harl. primus, Harl. et Clarom. Editi et nonnulli mss. τῶν πραγμάτων.

ὁπῆρχε μὲν ἡδίστοις εἶναι καὶ κατὰ τὴν ἑαυτῶν A
iv· πολλαπλασίονα δὲ τὴν ἡδονὴν ἐνεποιεῖ (92)
προσθήκη τοῦ ἀποστειλαντος. Τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ Πόν-
τηρούς καὶ ἄκοπα, ἡδέως δέξαι, ὅταν ἀποστεί-
εν· νῦν γὰρ ἡμῖν οὐ παρῆν.

92) Ἐνεποιεῖ. Sic Med., Harl. et Coisl. primus.
ii ἐποιεῖ. Paulo post auctoritate eorumdem trium
icum mutavimus, quod nimio grammaticæ stu-

misit, sum valde delectatus: quæ quidem
et sua sponte erant jucundissima: at multipli-
cem fecit voluptatem quod accessit a mittente.
Ponti autem munuscula, ceras videlicet et acopa,
cum misero, libenter suscipe: nunc enim his
carebam.

dio inductum videtur fuisse in textum, ἄκοπα καὶ
κτρούς.

CLASSIS TERTIA.

Epistolæ nulla temporis nota signatæ. cum pluribus dubiis et spuriiis nonnullis.

431 ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΔΒ΄.

EPISTOLA CCXCII.

nificat suum videndi Palladii desiderium, cuius uxorem viderat, eumque hortatur ut vestimentum immortalitatis, nu-
per in baptismo acceptum, ab omni macula purum conservet.

Παλλιδίω.

B

Palladio.

Ὡς ἡμεῖς τῆς ἐπιθυμίας ἡμῶν ἐξεπλήρωσεν ὁ
ως θεός, οἰκονομήσας τὴν συντυχίαν τῆς κοσμιω-
της ἀδελφῆς ἡμῶν τῆς συμβίου σου. Δυνατὸς δὲ
ραγεῖν καὶ τὸ λειπόμενον, ὥστε ἰδόντας (95) ἡμᾶς
ἐ τὴν σὴν εὐγένειαν, τελείαν ἀποδοῦναι τῷ Θεῷ
ν χάριν. Ἐν πολλῇ γὰρ ἐσμεν ἐπιθυμία· μάλιστα
ν, ὅτε ἠκούσαμεν τιμηθῆσαι σε τῇ μεγάλῃ τιμῇ,
ἰ ἀθανάτω ἐνδύματι, ὃ περισχὼν (94) ἡμῶν τὴν
θραυπότητα, τὸν ἐν τῇ σαρκὶ θάνατον ἐξηφάνισε,
ἰ κατεπόθη τὸ θνητὸν ἐν τῷ τῆς ἀφθαρσίας ἐνδύ-
ματι. Ἐπειδὴ οὖν οἰκτεῖον μὲν σε ἑαυτῷ (95) ὁ Κύ-
ριος διὰ τῆς χάριτος ἐποίησεν, ἡλλοτρῶσε δὲ πάσης
ἰς ἁμαρτίας, ἦνοιξε δὲ βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ
ὅς τὰς ἀπαγούσας πρὸς τὴν ἐκεῖ μακαριότητα
τίθει· παρακαλωμένον σε, ἄνδρα τοσοῦτον φρονή-
των λοιπῶν ὑπερέχοντα, λελογισμένους τὴν χάριν
ἔσθαι, καὶ πιστὸν φύλακα γενέσθαι τοῦ θησαυροῦ,
ἔρη ἐπιμελεῖα τηροῦντα τῆς βασιλικῆς παρακα-
τάκης τὴν φυλακὴν, ἵνα ἄσυλον τὴν σφραγίδα δια-
σώμενος παραστῆς τῷ Κυρίῳ ἐκλάμπων ἐν τῇ
ἰμπρότητι τῶν ἁγίων, μηδένα σπῖλον ἢ ῥυτίδα ἐμ-
ῶν (96) τῷ καθαρῷ τῆς ἀφθαρσίας ἐνδύματι,
ἰ ἐν παντί τοῖς μέλεσι τὸν ἁγιασμὸν διασώζων,
ἰ Χριστὸν ἐνδυσάμενος. "Ὅσοι γάρ, φησὶν, εἰς
ἰστίαν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε." Ἐστω
ἰ πάντα τὰ μέλη ἅγια, πρέποντα εἶναι σπέκεσθαι
ἰ ἁγίῳ καὶ φωστεινῷ περιβλήματι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΔΓ΄.

EPISTOLA CCXCIII.

re ac et Basilii an Julianus usum manus receperit; multa præclare dicit de firmo et constanti mentis statu. Rogat Ju-
lianum ut sepe ad se scribat.

Ἰουλιανῷ (97).

D

Juliano.

Ὡς σο. τὸν ἐν μέσῳ τοῦτον χρόνον τὸ σῶμα
ἰν; εἰ καθαρῶς ἀπέλαβες τῆς χειρὸς τὴν ἐνέο-

Quomodo tibi hoc interjecto tempore corpus se
habuit? omnino manus usum recepisti? Quomodo

Galat. iii, 27.

95) Ἰδόντας. Habent εἰδόντας Harl. et Coisl. pri-
m. In Medicæo codice non exstat hæc epistola.
94) Ὁ περισχὼν. Ita Harl. et quinque alii. Editi
Coisl. primus περιέχων.
95) Μὲν σε ἑαυτῷ. Ita mss. tres. Editi σεαυτῷ.
ii. et Paris. μὲν σε αὐτῷ. Paulo post Harl. πα-
ρὰ τῆς ἁμαρτίας, ab antiquo peccato.

(96) Ἐμβάλων. Quinque mss. non vetustissimi
ἐπιβάλλον.
(97) Ἰουλιανῷ. Medicæus et Coisl. primus addunt
ἡθικὴ πάνυ ὠραία, moralis omnino pulchra.
* Alias CCCLXXXVI.
* Alias CLXVI.

etiam reliquæ res vitæ? an tibi ex sententia cedunt, quemadmodum optamus, et uti instituto tuo lebitum est? Etenim his quibus facile mutabilis sententia, his minime mirum est vitæ ordinem non constare; quibus vero firma mens est, semperque constans et eadem, his consentaneum est vitam instituto congruentem ducere. Nam re ipsa nauclero non licet tranquillitatem facere cum voluerit; sed nobis tranquillam nobis ipsis vitam constituere, etiam omnino facile, si tumultus nobis intus ex vitiliis insurgentes compescamus, **432** et his quæ extrinsecus accidunt, altiozem animam stabiliamus. Nam nec damna, nec morbi nec reliqua vitæ incommoda probum virum attingunt, quandiu animam habuerit in Deo ambulantem, et prospicientem futura, ac procellas e terra excitas leviter et expedite superantem. Siquidem qui vitæ curis admodum detenti sunt, veluti carnosæ aves frustra alis instructæ humi serpunt una cum pecoribus. Te vero tantum videre per negotia nobis licuit, quantum qui se in mari invicem prætereunt. Attamen quoniam vel ex ungue licet totum cognoscere leonem, videmur nobis ex modico experimento satis te cognovisse. Unde et hoc magni facimus, res nostras a te in aliquo numero poni, nosque a tua mente non abesse, sed tecum jugiter per memoriam versari. Scribere autem recordationis est significatio: quod crebrius feceris, eo nobis gratius facies.

δὲ μνήμης τὸ γράφειν· ὅπερ ὅσω ἂν συνεχέστερον

A γειαν; Πῶς δὲ τὰ λοιπὰ τοῦ βίου πράγματα; εἰ κατὰ γνώμην χωρεῖ σοι, ὡς περ εὐχόμεθα, καὶ ὡς ἔστιν ὀφειλόμενον τῇ σῆ προαιρέσει; Καὶ γὰρ οὐ μὲν εὐχολος πρὸς μεταβολὴν ἢ διάνοια, τοῦτοις οὐδὲν ἀπεικὸς καὶ τὸν βίον εἶναι μὴ τεταγμένον ὡς δὲ πεπηγυῖα ἢ γνώμη, καὶ ἀεὶ ἑστῶσα καὶ ἡ αὐτὴ, τοῦτοις (98) ἀκόλουθον συμφώνως τῇ προαιρέσει τῆ ζωῆν διεξάγειν. Τῷ ὄντι γὰρ κυβερνήτῃ (99) μὲν οὐκ ἐφεῖται γαλήνην ποιεῖν ὅτε βούλεται· ἡμῶν δὲ ἀκύμονα ἐκυτοῖς καθιστᾶν τὸν βίον καὶ πάνυ ῥᾶν, ἔξιν τοῖς ἐνδοθεν ἐκ τῶν παθῶν ἐπανισταμένους ἡμῶν θορόδους κατασιγάσωμεν, καὶ τῶν ἐξῆς προσπιπτόντων ὑψηλοτέραν τὴν γνώμην καταπράσωμεθα. Καὶ γὰρ οὔτε ζημία, οὔτε ἀβρωσία, οὔτε αἱ λοιπαὶ δυσχέρειαί τοῦ βίου, ἀφνίζονται τοῦ σπουδαίου, ἔως ἂν ἔχη τὴν διάνοιαν τῷ θεῷ ἐμπροσθεν (1), καὶ τὸ μέλλον ἀποσκοποῦσαν, καὶ τῆς χαμόθεν ἐγειρομένης ζάλης κούφως καὶ εὐπλῶς ὑπεραίρουσαν. Ἐπεὶ οἱ γε σφοδρῶς ταῖς τῷ βίου μερίμναις κατειλημμένοι, οἷον ὄρνιθες πᾶσσαρχοι εἰκῆ τὸ πτερὸν ἔχοντες, κάτω πρὸς σῶμα μετὰ τῶν βοσκομάτων. Σὲ δὲ τοσοῦτον ἰδεῖν ἐκ τῶν πραγμάτων ἐπετρέπημεν, ὅσον οἱ ἐν πᾶσι ἀλλήλους παραμειδόμενοι. Πλὴν ἀλλ', ἐπειδὴ καὶ ἡ ὕλη οὐκ ἔστιν ὅλον γνωρίζαι τὸν λέοντα, ἐκ βραχίας τῆς πείρας ἡγούμεθα σε ἰκανῶς ἐγνωκῆναι. Ὅτι καὶ μέγα ποιοῦμεθα τὸ ἐν λόγῳ (2) σέ τι εἰ καὶ ἡμᾶς τίθεσθαι, καὶ μὴ ἀπειθα σου τῆς διπλοῦς, ἀλλὰ διηγεκῶς σοι συνεῖναι διὰ τῆς μνήμης. Λίγηρ ποιῆς (3), τοσοῦτω πλέον ἡμῶν χαριεῖ.

EPISTOLA CCXCIV.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΣΔ'.

Significat se vehementer optare ut pietas, quam teneris eorum animis olim inseverat, ad summum perveniat. Demanda utilitatem doctrinæ libris consignatæ, quæ et absentibus et posteris prodest.

Festo et Magno.

Φήστῳ καὶ Μάγνῳ (4).

Decet quidem et patres filiis providere, et agricolas plantarum et seminum curam suscipere, et magistros de suis discipulis esse sollicitos, maxime cum ob egregiam indolem meliores de se ipsis spes ostendunt. Nam et agricola laboribus gaudet, cum spicæ ipsi turgescunt, ac plantæ crescunt; et discipulis magistri lætantur, et liberis parentes cum illi quidem virtute, hi vero corporis mole augentur. Nos autem tanto majorem de vobis habemus curam spemque præstantiorem, quanto pietas arte omni et omnibus animantibus simul et fructibus melior est; quam teneris adhuc et puris animabus vestris radicitus insitam a nobis et nutritam, etiam ad perfectum

C Πρέπει μὲν πρὸς καὶ πατράσι παιδῶν ἰδίων πρόνοια, καὶ γεωργοῖς φυτῶν ἢ σπερμάτων ἐπιμέλεια, καὶ διδασκάλους μαθητῶν φρονεῖς, μάλιστα ὅταν δι' εὐφυῆ βελτίους ἐφ' ἑαυτοῖς ὑποφαίνουσι (5) τῆς ἐλπίδας. Χαίρει γὰρ πονῶν καὶ γεωργὸς, ἀβρωσιῶν αὐτῷ (6) τῶν ἀσταγῶν ἢ τῶν φυτῶν αἰσθημένων· εὐφραίνουσι δὲ καὶ μαθηταὶ διδασκάλους, καὶ παῖδες πατέρας, οἱ μὲν πρὸς ἀρετὴν, οἱ δὲ πρὸς αὐξησιν ἐπιδιδόντες. Ἡμεῖς δὲ τοσοῦτον μείζονα ἐφ' ὑμῖν ἔχομεν τὴν φροντίδα, κρείττονα ἢ τῆς ἐλπίδα, ὅσον εὐσέβεια πάσης μὲν τέχνης, πάντων δὲ ζῶων ὁμοῦ καὶ καρπῶν ἔστιν ἀμείνων, ἢ τῆς ἀπαλαῖς ἔτι καὶ καθαραῖς ταῖς ὁμετέραις ψυχαῖς ῥιζωθεῖσαν ὑφ' ἡμῶν καὶ τραφεῖσαν ἰδεῖν εὐχόμεθα.

* Alias CCX.

(98) Τούτοις. Reg. secundus et Coisl. secundus τούτους.

(99) Κυβερνήτῃ. Reg. secundus κυβερνήτην. Idem cum duobus aliis οὐκ ἐφέται.

(1) Ἐμπροσθεν. Sic Coisl. primus et Harl. Habet Medicæus ἐμπροσθεν. Editi συμπορευομένην.

(2) Ἐν λόγῳ, etc. Reg. secundus et Coisl. secundus ἐν λόγῳ σε τὸ κατ' ἡμᾶς.

D (3) Ποιῆς. Harl. ποιεῖς.

(4) Φήστῳ καὶ Μάγνῳ. Tres codices addunt ὅτι ἐπιτείνειν τὴν πρὸς τὴν κρείττονα μάθησιν. *Uti meliora studium intendunt.*

(5) Ὑποφαίνουσι. Duo Regii codices et Coisl. centior ὑποφαίνουσι.

(6) Αὐτῷ. Ita codices quinque mss. Editi αὐτῷ. Paulo ante Reg. secundus et Coisl. secundus cum utroque Bigot. Χαίρει γὰρ πόνῳ. *Garitier πόνῳ.*

καὶ προελθοῦσαν εἰς ἀκμὴν τελείαν, καὶ εἰς καρ-
ποὺς ὠραίους, συλλαμβανομένης ἡμῶν ταῖς εὐχαῖς
τῆς ὑμετέρας φιλομαθείας. Εὐ γὰρ ἴστε καὶ τὴν
ἡμετέραν εἰς ὑμᾶς εὐνοίαν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ συνερ-
γίαν ταῖς ὑμετέραις ἐναποκεισθαι γνώμας, ὧν πρὸς
τὸ δέον εὐθυνομένον, Θεὸς συνεργὸς καλούμενος
παρέσται καὶ ἀκλήτος, καὶ πᾶς φιλόθεος ἄνθρωπος
πρὸς διδασκαλίαν αὐτεπάγγελτος. Ἀνίκητος γὰρ ἡ
προθυμία τῶν διδάσκειν τι χρῆσιμον δυναμένων,
ὅταν αἱ τῶν μανθανόντων ψυχὰς πάσης καταρεῦσιν
ἀντιτυπίας. Οὐκοῦν οὐδὲ σώματος κωλύει χωρισμὸς,
τοῦ δημιουργήσαντος ἡμᾶς δι' ὑπερβολὴν σοφίας
καὶ φιλανθρωπίας μὴ συμπεριορίσαντος τοῖς σώ-
μασι τὴν διάνοιαν, μήτε μὴν τῇ γλώττῃ τῶν λόγων
τὴν δύναμιν· δόντος δὲ τι πλεον καὶ ἀπὸ τοῦ χρό-
νω τοῖς ὠφελεῖν δυναμένοις, ὡς μὴ μόνον τοῖς μα-
κρὰν διεστηκόσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῖς λίαν ὀψιγόνοις
παραπέμπειν δύνασθαι τὴν διδασκαλίαν. Καὶ τοῦτον
ἡμῖν ἡ πείρα πιστοῦται τὸν λόγον· ἐπεὶ περ οἱ τε
πολλοί, πρότερον ἔτεσι γενόμενοι διδάσκουσι τοὺς
νέους, σωζομένης ἐν γράμμασι τῆς διδασκαλίας·
ἡμεῖς τε κεχωρισμένοι τοσοῦτον τοῖς σώμασι, τῇ
διανοίᾳ σύνεσμεν ἀεὶ, καὶ προσομιλοῦμεν ῥαδίως, τῆς
διδασκαλίας οὔτε ὑπὸ γῆς οὔτε ὑπὸ θαλάσσης κωλυο-
μένης, εἰ τίς ἐστὶν ὑμῖν τῶν ἰδίων ψυχῶν φροντίς.

EPISTOLA ΣΖΕ'.

Horatur ut cœnobiticam vitam amolectantur, caveantque ne quis eos a Patrum fide abducat.

Μονάζουσι (7).

Ἡγοῦμαι μὲν μηδεμίαν ἐτέρας ὑμᾶς τῇ τοῦ Θεοῦ
χάριτι παρακλήσεως δεῖσθαι, μετὰ τοὺς λόγους οὓς
δι' ἡμῶν αὐτῶν ἐποίησάμεθα πρὸς ὑμᾶς, παρακα-
λοῦντες ὑμᾶς πάντας τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζῶην κατα-
δέξασθαι εἰς μίμημα τῆς ἀποστολικῆς πολιτείας,
ὃ καὶ ἐδέξασθε ὡς ἀγαθὸν δίδαγμα, καὶ τῷ χαριστή-
σατε δι' αὐτὸ τῷ Κυρίῳ. Ἐπεὶ οὖν οὐχὶ ῥήματα
ἦν τὰ παρ' ἡμῶν λαληθέντα, ἀλλὰ διδάγματα εἰς
ἔργον προελθεῖν (8) ὀφειλοντα ἐπὶ ὠφελείᾳ μὲν ὑμῶν
τῶν ἀνεχομένων, ἐπ' ἀναπαύσει δὲ ἡμετέρᾳ τῶν
ὑποδεμένων τὴν γνώμην, εἰς δόξαν δὲ καὶ ἔπαινον
τοῦ Χριστοῦ, οὗ τὸ ὄνομα ἐπιπέκλῃται ἐφ' ἡμᾶς·
τούτου χάριν ἀπέστειλα τὸν ποθεινότατον ἡμῶν ἀδελ-
φόν, ἵνα καὶ τὸ πρόθυμον γνωρίσῃ, καὶ τὸ κωθρὸν
διεγερῇ, καὶ τὸ ἀντιτείνον φανερὸν ἡμῖν καταστή-
σῃ. Πολλὴ γὰρ ἡ ἐπιθυμία καὶ ἰδεῖν ὑμᾶς συνηγμέ-
νους, καὶ ἀκοῦσαι περὶ ὑμῶν, ὅτι οὐχὶ τὸν ἀμάρ-
τυρον ἀγαπᾶτε βίον, ἀλλὰ μᾶλλον καταδέχεσθε πάν-
τας καὶ φύλακες τῆς ἀλλήλων ἀκριβείας εἶναι, καὶ
μάρτυρες τῶν κατορθουμένων. Οὕτω γὰρ ἕκαστος
καὶ τὸν ἐφ' ἑαυτῷ μισθὸν τέλειον ἀπολήψεται (9), καὶ
τὸν ἐπὶ τῇ τοῦ ἀδελφοῦ προκοπῇ· ὃν καὶ λόγῳ καὶ

⁴⁴ Jerem. xiv, 9.

(7) *Μονάζουσι*. Sic Harl., Coisl. primus et Regius primus. At Regius 2897 et Coisl. secundus sic habent: Πρὸς μονάζοντας, δι' ἧς ἐπιστηρίζει αὐτοὺς πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ πολιτείαν καὶ πίστιν· *Monachis quos confirmas in vita secundum Christum et in fide*. Editi addunt καὶ φησιν, ὅτι ἡ πίστις ἐστὶν ἡ σώζουσα διὰ ἀγάπης ἐνεργουμένη· *Et ait fidem quæ salvat eam esse quæ per charitatem operatur*.

A incrementum, maturosque fructus perductam vi-
dere cupimus, vestro discendi studio nostra
vota adjuvante. Probe enim scitis et nostram in
vos benevolentiam, et Dei auxilium in vestris si-
tum esse voluntatibus : quibus ad id quod decet
directis, Deus adjutor vocatus aderit et invocatus ;
et quisquis Deum diligit. sua sponte ad docendum
se offeret. Est enim invicta alacritas eorum qui
utile aliquid docere possunt, cum discitentium men-
tes ab omni puræ sunt oblectandi vitio. Itaque
ne corporis quidem disjunctio est impedimento ;
quippe cum Conditor noster, ob sapientiæ ac be-
nignitatis magnitudinem, nec corporibus cogita-
tionem, nec lingua dicendi facultatem circum-
scripsit ; sed et ab ipso tempore amplius quid-
dam iis, qui prodesse possunt, largitus sit, ita ut
non solum longe dissitis, sed etiam sero admodum
nascituris doctrinam transmittere valeant. Atque
hanc nobis sententiam confirmat experientia :
quandoquidem 433 et qui multis ante annis vix-
erunt, erudiunt juniores, conservata in scriptis
doctrina : et nos, corpore ita dissiti, animo semper
adsumus, ac facile colloquimur ; cum doctrina
neque terra neque mari prohibeatur, si qua vobis
vestrarum animarum cura ac sollicitudo.

EPISTOLA CCXCV .

Μοναχίσις.

Arbitror equidem nullam aliam vobis Dei gratiæ
opus esse adhortationem, post eos sermones, quos
per me ipse apud vos habui, cum vos omnes hor-
tarer, ut vitam communem ad exemplum apostolicæ
instituti amplecteremini ; quod et accepistis u'
bonum documentum, et de hoc ipso gratis Domini
egistis. Cum igitur verba non fuerint quæ a nobis
dicta sunt, sed documenta in rem conferenda ad
utilitatem vestram, qui me disserentem pertulistis,
et ad consolationem meam, qui id dabam consilii,
ac tandem ad gloriam et laudem Christi, cujus
nomen super nos invocatum est⁴⁴ ; hanc ob causam
desideratissimum nostrum fratrem nisi, ut et
quod alacere est cognoscat, et quod pigrum excitet,
et quod reluctatur nobis indieat. Nam vehementer
cupio tum videre vos coadunatos, tum id de vobis
audire non jam vobis testibus carentem placere
vitam, sed id potius omnes amplecti, ut et cu-
stodes sitis vestræ inter vos diligentia et testes
præclare factorum. Sic enim unusquisque et pro se
ipse mercedem perfectum accipiet et pro fratris
progressu ; quam quidem par est ut vobis invicem

(8) *Προελθεῖν*. Ita Harl., Med., Reg. uterque, Coisl. secundus et Bigot. Habet Coisl. primus προσ-
ελθεῖν. Editi ἐλθεῖν.

(9) *Ἀπολήψεται*. Duo mss. λήψεται. Paulo post
tres mss. παρασχέσθαι ὑμᾶς. Sed Harl. et Med. cum
editis consentiunt.

⁴⁵ Alias CCXCV.

verbo et opere concilietis ex continuis colloquiis et adhortationibus. In primis autem adhortor vos, ut Patrum fidei memores sitis, nec ab iis qui vos in vestra solitudine abripere conantur, commoveamini: illud scientes neque accuratam vitam, si fide in Deum illuminata non sit, per se ipsam prodesset; neque rectam confessionem, si bonorum operum sit expert, commendare nos Domino posse; sed necesse esse utrumque concurrere; ut Dei homo integer sit ac, perfectus, nec aliqua re deficiente, vita nostra elaudicet. Fides enim quae salvos nos facit, ea est, ut ait Apostolus, *quae per charitatem operatur* ⁴⁴.

EPISTOLA CCXCVI.

Excusatione utitur, quod viduae mulabus d'u usus sit: eximia ipsi ejusque filiae praecepta tradit.

Vidua.

Considerans tuum in me animum, ac studium erga Dei opus cognitum habens, nuper tecum tanquam cum filia liberius **434** egi, atque diutius roulabus tuis usus sum, parce quidem tanquam meis utens: sed tamen illarum usum produxi longius. Haec certe tuae gravitati scribenda erant, ut scires animi affectus iudicium esse quod factum est. Simul autem dignitatem tuam per litteras submonemus, ut Domini memineris, et exitum ex hoc mundo semper ante oculos habens, tuam ipsius vitam dirigas et praepares ad causae coram iudice qui decipi non potest, defensionem; ut ob bona opera fiduciam habeas coram eo qui nostrorum cordium arcana revelaturus est in die visitationis ejus. Filiam nobilissimam per te salutamus; atque adhortor ut in meditandis Domini oculis vitam degat: quo illius animus doctrina optima nutriatur, mensque illius crescat et adolescat magis, quam ipsum corpus, dum a natura augetur.

EPISTOLA CCXCVII.

Hortatur ad pietatem et commendat mulierem quae hanc epistolam pererebat.

Vidua.

Cum omnino mihi congruere iudicarem, tum **D**

⁴⁴ Galat. v, 6.

* Alias CCLXXXV.

** Alias CCLXXXVI

(10) *Ἐν τῇ ἡμετέρῃ.* Ita Harl. prima manu, et plures alii. Editi *ἡμετέρῃ.*

(11) *Εἰδότης.* Medicæus codex *εἰδότης.*

(12) *Ἄρτιος ἦ.* Mss. duo *ἄρτιος εἴη.*

(13) *Ἐλευθέρα.* Reg. secundus et Coisl. secundus *Ἐλευθέρα ἐτέρῃ, ad aliam viduam.*

(14) *Ἐπὶ πλείον.* Sic Med., Coisl. primus et Reg. secundus. Editi *ἐπὶ πλείον.* Paulo post voculam *δέ* addimus ex duobus mss. ante *οὖν* *ὁμῶς.* Subinde editi *τῇ* *σῆ* *σεμνότητι.* Coisl. primus, Med. et Reg. secundus ut in textu.

(15) *Ἡμετέρας.* Legit Combessius cum interprete *ἡμετέρας, parce quidem tanquam tuis utens.* Sed repugnant mss. codices, nec necessaria immu-

A *ἔργῳ παρέχεσθαι ὑμᾶς ἀλλήλοις προσέχει ἐκ τῆς συνεχοῦς ὁμιλίας καὶ παρακλήσεως. Ἐπὶ πάντων δὲ παρακαλοῦμεν μεμνησθαι ὑμᾶς τῆς τῶν Πατέρων πίστεως, καὶ μὴ σαλευέσθαι ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ἡμετέρῃ (10) ἡσυχίᾳ περιφερόμεν ὑμᾶς ἐπιχειροῦντων· εἰδότης (11), ὅτι οὕτε πολιτείας ἀκρίβεια καθ' ἐαυτὴν, μὴ διὰ τῆς εἰς Θεὸν πίστεως περαιομένη, ὠφέλιμος, οὕτε ὀρθὴ ὁμολογία, ἀγαθῶν ἔργων ἀμειβομένη, παραστῆσαι ἡμᾶς δυνήσεται τῷ Κυρίῳ· ἀλλὰ δεῖ ἀμφοτέρωθεν συνεῖναι, ἵνα ἄρτιος ἦ (12) ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, καὶ μὴ κατὰ τὸ ἐλλείπον γελευθῆ ἡμῶν ἡ ζωῆ. Πίστις γάρ ἐστιν ἡ σώζουσα ἡμᾶς, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη.*

EPISTOLA ΣΙΖ.

Ἐλευθέρα (13).

B Στοχαζόμενός σου τῆς περὶ ἡμᾶς διαθέσεως, καὶ ἦν ἔχεις περὶ τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου σπουδὴν ἐπιτηρώσκοντες, κατεθαρήσαμεν ὡς θυγατρὸς πρότη, καὶ ταῖς ἡμετέροις ἐπὶ πλείον (14) ἐχρησάμεθα, πεφαισμένως μὲν ὡς ἡμετέροις (15) χρώμενοι· παρετίναμεν δ' οὖν ὁμῶς αὐτῶν τὴν ὑπηρεσίαν. Ταῦτα οὖν ἔδει ἐπισταλῆναί σου τῇ σεμνότητι ὥστε εἰδέναι, ὅτι ἀπόδειξις ἐστὶ τῆς διαθέσεως τὸ γενόμενον (16). Ὁμοῦ δὲ καὶ ὑπομινησόμεθα διὰ τοῦ γράμματος τὴν κοσμιότητά σου, μεμνησθαι τοῦ Κυρίου, καὶ τὴν ἔξοδον τὴν ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς ὀφθαλμῶν ποιουμένην ἀεὶ, τὸν βίον ἐαυτῆς ρυθμίζειν πρὸς ἀπολογίαν τοῦ ἀπαραλογίστου κριτοῦ, ἵνα γένηται σοὶ παρήγορα ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις ἐμπροσθεν τοῦ τὰ κρυπτὰ τῶν καρδιῶν ἡμῶν ἀποκαλύπτειν μέλλοντος ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ. Τὴν εὐγενεστάτην θυγατέρα ἀσπαζόμεθα διὰ σοῦ καὶ παρακαλῶ ἐν τῇ μελέτῃ τῶν λογίων (17) τοῦ Κυρίου διάγειν αὐτὴν, ἵνα ἐκτρέφεται ὑπὸ τῆς ἀγαθῆς διδασκαλίας τὴν ψυχὴν, καὶ ἐπιιδεῖν πρὸς ἀξίτητον καὶ μέγεθος τῆς διάνοια αὐτῆς μάλλον ἢ τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς φύσεως.

EPISTOLA ΣΙΖ'.

Ἐλευθέρα (18).

D Πάνω ἑμαυτῷ ἐπιβάλλειν κρίνων καὶ διὰ τὸ τῆς

tatio. Nam cum soleant nomines suarum quisque rerum curam gerere; nihil mirum si Basilius mulabur parce ut suis usum se esse dicit, simul et suam in illis conservandis diligentiam, et amicam in utendo fiduciam indicans. Porro ea diligentius curari, quibus quis utitur ut suis, ex alio Basilius loco perspicui potest, ubi diabolus his, qui se illi addixerunt, non ut propriis mancipiis uti, sed tanquam alienis abuti docet Comment. in Isaiam n. 109, pag. 454.

(16) *Τὸ γενόμενον.* Ita Regius codex multo melius quam alii et editi τὸ γινόμενον.

(17) *Τῶν λογίων.* Sic Regius et Coisl. primus. Editi τῶν λόγων.

(18) *Ἐλευθέρα.* Addit Coisl. recentior *Ἰουλιτῶ.*

ἡλικίας πρεσβυτικῶν, καὶ διὰ τὸ τῆς πνευματικῆς ἀποθέσεως γνήσιον τὴν ἀσύγκριτόν σου εὐγένειαν καὶ ἐν τῇ σωματικῇ παρουσίᾳ ἐπισκεπτεσθαι, καὶ ἀπόσης (19) μὴ ἀπολιμπάνεσθαι, ἀλλὰ γράμμασιν ἀποληροῦν τὸ ἐνδόν, ἐπειδὴ εὗρον πρέπουσαν ἀξίον τῶν πρὸς τὴν σὴν σεμνότητα γραμμάτων τῆδε, δι' αὐτῆς προσφθέγγομαι σε, προηγουμένως παρορμῶν ἐπὶ τὸ ἔργον τὸ τοῦ Κυρίου, ἵνα σε ὁ ἅγιος Θεὸς, τιμῶς παρενεγκῶν τὰς ἡμέρας τῆς παρικίας σου ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι, ἀξίαν καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν καταστήσειεν. Ἐπειτα δὲ καὶ τὴν προειρημένην θυγατέρα παρακατατίθεμαι (20) σοι, ἵνα ὡς ἐμὴν μὲν θυγατέρα, σεαυτῆς δὲ ἀδελφὴν οὕτω δέξῃ, καὶ περὶ ὧν ἂν τῇ εὐσχημονί σου καὶ καθαρᾷ ψυχῇ ἀνακοινώσεται, ἰδιοπαθήσης, καὶ ἀντιλάβῃ αὐτῆς, ὡς παρὰ τοῦ Κυρίου προηγουμένως ἔχουσα τὸν μισθόν· Ἐπειτα καὶ ἡμᾶς ἀναπαύουσα τοὺς ἐν σπλάγχνοις Χριστοῦ τὸ τῆς ἀγάπης σοι (21) μέτρον ἀποληροῦντας

EPISTOLA ΣΙΗ΄.

Refellit cuiusdam hominis dolum, qui aquæ vim quamdam prorsus absurdam inesse persuadebat.

Ἀνεπίγραφος, ἐπ' ἀνδρὶ εὐλαθεῖ.

Ὅτι μὲν περὶ πάντων καταξιοῖς συμβούλοις ἡμῶν καὶ κοινωνοῖς φροντισμάτων κεχρησθαι, ποιεῖς πρόπον (22) τῇ σεαυτοῦ τελειότητι· καὶ σε ὁ Θεὸς τῆς ἐξ ἀγάπης τῆς περὶ ἡμᾶς, καὶ τῆς ἐπιμελείας τῆς κατὰ τὸν βίον ἀμεύσαιο (23)· ὅτι δὲ σου ἤφατο ἡ ἀπάτη τούτου, ἐθαύμασα, καὶ ὕδατι (24) τινὰ δύναμιν ἄλογον παρεῖναι πεπίστευκας· καὶ ταῦτα, οὐδεμίαν μαρτυρίαν βεβαιούσης τὴν φήμην. Οὐκ οὐκ ἐστὶ τις τῶν ἐκείθεν οὐ μικρὸν, οὐ μείζον λαδὼν εἰς τὸ σῶμα, ὧν ἤλπισε, τὸ ἑαυτοῦ ἀγαθόν· ἢ εἰ μὴ τινι ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου γέγονε παραμυθία τις· ὅποια (25) καὶ καθυδούσι καὶ ἄλλα τινὰ κατὰ τὸν βίον ἐνεργοῦσιν ἐπιγίνεσθαι πέφυκεν. Ἄλλ' ὁ ἀναιρῶν τὴν ἀγάπην τὰ αὐτόματα τῇ τοῦ ὕδατος φύσει λογίζεσθαι τοὺς ἀπλουστέρους ἀναπίθει. Ὅτι δὲ ἀίτηθης ἡμῶν ὁ λόγος, ἔξεστιν ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας σε διαγαθῆναι.

EPISTOLA ΣΙΘ΄.

Eximium virum qui e potentia civili ad tranquillam vitam recesserat, hortatur, ut censitoris manus in regione Iboritarum, spe mercedis a Deo consequendæ, suscipiat.

Κηροτόρι (26).

Εἰδότε μοι ἔγραψες, ὅτι δυσκόλως ἔχεις πρὸς τὴν τῶν κοινῶν ἐπιμέλειαν. Καὶ γὰρ παλαιὸς ἐστὶ λόγος, τοὺς ἀρετῆς μεταποιουμένους μὴ μεθ' ἡδονῆς ἐπιβᾶλλειν ἀρχαίς. Τὰ γὰρ τῶν λατρευόντων βία, ταῦτα ὀρῶ καὶ τῶν ἀρχόντων ὄντα. Ὅρῳσι γὰρ

(19) Ἀπόσης. Sic Clarom. melius quam alii et editi ἀπούση. Hoc enim verbum apud Basilium semper cum genitivo conjunctum.

(20) Παρακατατίθεμαι. Clarom. παρακατατίθημι. Paulo post editi ἀντιλάβης. Coisl. primus et Med. ut in textu.

(21) Ἀγάπης σοι. Hanc voculam addidimus ex Med., Val. et Calrom.

(22) Πρέπον. Coisl. secundus et Regius secundus πρεπῆντως.

propter provecctam ætatem, tum propter spiritualis affectus sinceritatem, nulli comparabilem tuam nobilitatem et corpore præsentem invisere, et absentem non deesse, sed litteris, id quod deest, supplere : ubi nactus sum idoneam banc ministram litterarum ad tuam gravitatem perferendam, per ipsam te saluto, in primis adhortans ad Domini opus, ut te Deus sanctus, cum honore deducens dies incolatus tui in omni pietate atque gravitate, dignam etiam futuris bonis constituat. Deinde vero et memoratam filiam commendo tibi, ut eam sicut meam quidem filiam, tuam vero sororem suscipias ; et quibus de rebus cum præclara tua ac pura anima communicabit tuas proprias esse existimes, ac opem feras, primum quidem ac præcipue ut a Domino mercedem habens ; deinde etiam ut nobis pergratum faciens, qui tibi in Christi visceribus charitatis mensuram adimplemus.

EPISTOLA CCXCVIII *.

Sine inscriptione, causa pii viri.

Quod me quidem dignaris in omnibus consiliario et curarum consorte uti, rem tua integritate dignam facis ; teque Deus et pro tuo in me amore, et pro vitæ instituendæ 435 diligentia remuneretur. Illud autem miratus sum quod te hujus hominis dolus attigerit, et aquæ vim quamdam absurdam inesse credideris ; idque, nullo testimonio famam confirmante. Nemo sane est eorum qui illic degunt, qui speratum corporis levamen magnum minusve consecutus sit ; nisi quis casu et fortuito nonnihil acceperit levaminis ; quale et dormientibus et alia quædam in vita agentibus accidere solet. Sed qui e medio tollit charitatem, is persuadet simplicioribus, ut ea quæ fortuito obveniunt, naturæ aquæ ascribant. Cæterum quæ dico vera esse, potest ex ipsa experientia discernere.

EPISTOLA CCXCIX **.

D

Censitori.

Scienti mihi scripsisti permolestam tibi esse rei publicæ administrationem. Nam antiqua sententia est, virtutis studiosos haud libenter in magistratus sese conjicere. Quæ enim medicorum, ea magistratuum quoque propria esse video.

(23) Ἀμεύσαιο. Cum alfo Coisl. primus ἀμεύσεται.

(24) Καὶ ὕδατι. Med., Coisl. secundus, Reg. secundus εἰ ὕδατι. Mox editi ὡς τὸ σῶμα. Mss. quatuor ut in textu. Paulo post ex totidem mss. emendavimus quod vitiose erat in editis ἢ τι μὴ τινι.

(25) Ὅποια. Sic mss. tres. Editi οἷα.

(26) Κηροτόρι. Ita summo consensu mss. codices. Editi Κηροτόρι.

* Alias CCXXXV.

** Alias CCCLII.

Vident enim mala, experiunturque insuavia, et ex aliorum incommodis proprios percipiunt dolores; saltem qui vere magistratus sunt. Nam quicumque aucupantur quæstum, et ad divitias respiciunt, ac gloriam præsentem admirantur, hi maximum bonorum ducunt, potestatem aliquam assequi, unde amicis benefacere possint, et inimicos ulcisci, ac sibi ipsis optata comparare. At tu non talis es. Quomodo enim? qui e potentia civili, eaque tanta tua sponte recessisti; et cum tibi liceret civitati, tanquam domui uni, dominari, quietam ac tranquillam amplexus es vitam: nec habere negotia, nec exhibere aliis pluris existimans, quam alii morosos se præstare. Sed cum Domino visum sit Iboritarum regionem cauponibus non subjici, neque mancipiorum foro descriptionem similem esse: sed unumquemque ut æquum est describi; accipe negotium, licet alias molestum, sed tamen quod tibi apud Deum laudem et approbationem conciliare possit. Neque potentiam formides, neque paupertatem contemnas; sed animi æquitatem iis quos reges, trutina omni æquiores exhibe. Sic enim et iis qui tibi hoc muneris crediderint, manifestum fiet tuum justitiæ studium, et te ante alios mirabuntur. Aut etiamsi hoc illos lateat, Deum nostrum non latebit, qui magna nobis proposuit bonorum operum præmia.

436 EPISTOLA CCC :

Patrem consolatur fuit morte in ipso ætatis flore abrepti afflictum.

Patri scholastici cujusdam fato functi consolatoria.

Cum in secundo patrum loco nos Dominus constituerit Christianis, puerorum nobis in eum credentium commissa ad pietatem institutione; afflictionem tuam beati tui filii causa ortam nostram quoque propriam esse judicavimus, ac ingenuimus immaturo illius discessu; dolentes maxime tua causa, ac considerantes quantum sit futurum doloris pondus ei qui natura pater est, cum nobis etiam, qui ex præcepto propinqui sumus, tanta cordis mœstitia obvenerit. Illius enim causa nihil triste aut pati aut loqui oportebat: sed miserandi sunt, qui spe de eo concepta exciderunt. Ac vere multis lacrymis ac gemitibus digni qui, cum filium in ipso ætatis flore ad litterarum studia misissent,

* Alias CCI.

(27) *Πλειρορος*. Editi addunt σπουδῆς, quod percommode deest in codice Harlæano.

(28) *Ὅσπερ ἀνδραπόδων ἀγοράν*. Ita Harl. prima manu et Med. melius quam alii et editi ὥσπερ ἐν ἀνδραπόδων ἀγορᾷ.

(29) *Ἀπογράφεσθαι*. Sex antiqui codices γράφεσθαι. Sed tres antiquissimi ut in editis.

(30) *Πάσης*. Hanc vocem addidimus ex Harl., Vat., Coisl. secundo et tribus Regiis.

(31) *Θαυμάσονται σε*. Deest vocula in codice Med.

(32) *Τὰ δθλα*. Duo mss. τὰ ἐπαθλα.

δεινὰ, καὶ πειρῶνται ἀηδῶν· καὶ ἐπ' ἄλλοις συμφοραῖς οἰκείας καρποῦνται λύπας· οἱ γὰρ ἀληθῶς ἄρχοντες. Ἐπεὶ ὅσον ἐμπορικὸν τῶν ἀνθρώπων, καὶ πρὸς χρήματα βλέπον, καὶ περὶ τὴν δόξαν ταύτην ἐπτοχόμενον, μέγιστον τῶν ἀγαθῶν εἶναι τὸ παραλαβεῖν τινα δυναστείαν, ἀφ' ἧς δύνηται φίλους εὖ ποιεῖν, καὶ ἐχθροὺς ἀμύνεσθαι, καὶ ἑαυτοῖς κατακτᾶσθαι τὰ σπουδαζόμενα. Ἄλλ' οὐ τοιοῦτος σὺ. Πόθεν; ὅς γε καὶ τῆς πολιτικῆς ἐνιμμεως τοσαύτης οὕτης ἐκὼν ἀνεχώρησας· καὶ ἐξήσοι κρατεῖν πόλεως, ὡς μιᾶς οἰκίας, σὺ δὲ τῶν ἀπράγμονα καὶ ἡσύχιον εἶλου βίον, τὸ μῆτε ἐξαιετὰ πράγματα, μῆτε παρέχειν ἐτέροις πλείονος (31) ἄξιον τιθέμενος, ἢ ὅσου οἱ λοιποὶ τιμῶνται τὸ εὐτροπεύειν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἠβουλήθη ὁ Κύριος τῶν Ἰβωριτῶν χώρων μὴ ὑπὸ καπηλοῖς ἀνθρώποις γενέσθαι, μὴδὲ ὥσπερ ἀνδραπόδων ἀγορᾶν (28) εἶναι τὴν ἀποτίμησιν, ἀλλ' ὡς ἔστι δίκαιον, ἕκαστον ἀπογράφεσθαι (29)· δέξαι τὸ πρᾶγμα, εἰ καὶ αἰῶς ὀχληρὸν, ἀλλ' οὖν ὡς πρόξενόν σοι γενέσθαι δυνάμενον τῆς παρὰ Θεοῦ εὐδοκίμησεως. Καὶ μῆτε δυναστείαν ὑποπτήξῃς, μῆτε πενίας καταφρονήσῃς, ἀλλὰ τὸ τῶν λογισμῶν ἀρρεπὲς τρυτάνης πάσης (30) ἀρρεπέστερον παράσχου τοῖς διοικουμένοις. Οὕτω γὰρ καὶ τοῖς πεπιστευκόσι φανερὰ γενήσεται σου ἡ περὶ τὸ δίκαιον σπουδὴ, καὶ θαυμάσονται σε (31) παρὰ τοὺς ἄλλους. Ἡ κἂν ἐκεῖνος διαλάβῃ τὴν Θεὸν ἡμῶν οὐ λήσεται, τὸν μεγάλα ἡμῖν πρὸθέντα τῶν ἀγαθῶν ἔργων τὰ ἄθλα (32).

EPISTOLA T.

Πρὸς πατέρα σχολαστικοῦ (33) τελευταίαν παραμυθητικὴν.

Ἐπειδὴ ἐν δευτέρᾳ τάξει πατέρων ἔθετο ἡμεῖς ὁ Κύριος τοῖς Χριστιανοῖς, τῶν παιδῶν ἡμῶν τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων τὴν διὰ τῆς εὐσεβείας μάρτυσιν ἐπιτρέψας· τὸ συμβᾶν ἐπὶ τὸν (34) μακάριον υἱόν σου πάθος καὶ ἡμέτερον ἴδιον εἶναι ἐλογισάμεθα, καὶ ἐπεστενάξαμεν αὐτοῦ τῇ ἀωρίᾳ τοῦ χωριμαῖ· συμπιθόντες μάλιστα σοι, καὶ ὑπολογισάμενα ἦσαν ἔσται τῆς δδύνης τὸ βάρος πατρὶ τῶν κατὰ φύσιν, ὅπου γε καὶ ἡμῖν, τοῖς κατὰ τὴν ἐντολήν ὀφειμμένοις, τοσαύτον τῆς καρδίας τὸ κατηφές ἐνεγένετο. Ἐπ' ἐκείνῳ μὲν γὰρ οὐδὲν ἔδει σκυθρωπῶν οὕτε παθεῖν, οὕτε φθέγγεσθαι· ἐλεεινοὶ δὲ οἱ τῶν ἐπ' αὐτῷ ἐλπιδῶν διαμαρτόντες. Καὶ τῶ ὄντι πολλῶν ἐσπέρων καὶ στεναγμῶν ἄξιοι, ἐκπέμψαντες (35) παῖδα ἐν

(33) *Σχολαστικοῦ*. Coisl. primus, Harl. et Med. Πατρὶ σχολαστικοῦ παραμυθητικῆ. Deest σχολαστικοῦ in Regio primo.

(34) *Ἐπὶ τόν*, etc. Sic Med., Harl., Coisl. et Bazar. Editi περὶ τόν. Ibidem deest ἡμέτερον in codicibus Med. et Harl. Legitur ἡμῶν ἴδιον in Reg. secundus et Coisl. secundo. Paulo post Harl. et Med. et duo alii ἐνεγένετο. Editi ἐγένετο.

(35) *Ἐκπέμψαντες*. Sic Coisl. primus, Harl. et Clarom. Alii ἐκπέμψαντα. Editi ἐκπέμψαντας. Ibidem Coisl. secundus et Reg. secundus ἄξιον. Paulo post editi ἀπευκτῆν. Med., Harl. et Coisl. ut in textu.

ὅτῳ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας ἐπὶ λόγων ἄσκησιν, ὑπο-
 ἔξασθαι σιωπῶντα τὴν μακρὰν ταύτην καὶ ἀπει-
 κίαν σιωπῆν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὡς ἀνθρώπους
 μὲς εὐθὺς ἐκίνησε· καὶ δάκρυον ἐξεχάσαμεν προ-
 πῆς, καὶ στεναγμὸν ἀφήκαμεν ἐκ μέσης τῆς καρ-
 ρίης ἀπαίδευστον· τοῦ πάθους ἀθρώως (36), οἶδν τινος
 ἐφέλης, τὸν λογισμὸν ἡμῶν περισχόντος. Ἐπεὶ δὲ
 ἡμῶν αὐτῶν ἐγενόμεθα, καὶ διεβλέψαμεν τῷ τῆς
 ὀφθαλμῷ πρὸς τὴν φύσιν τῶν ἀνθρωπίνων,
 ἢ μὲν Κυρίῳ ἀπελογησάμεθα, ἐφ' οἷς κατὰ συν-
 κριτικὴν ἢ ψυχὴν ἡμῶν διετέθη πρὸς τὸ συμβᾶν,
 αὐτοὺς δὲ ἐνουθετήσαμεν μετρίως φέρειν ταῦτα, ἐκ
 τῆς παλαιᾶς τοῦ Θεοῦ ἀποφάσεως συγκληρωθέντα
 ἐπὶ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων. Οἴχεται παῖς αὐτὸ τῆς
 ἡλικίας ἄγων τὸ βιώσασθαι, διαπρέπων ἐν χοροῖς
 ἡμελικῶν, ποθεινὸς διδασκάλους, ἀπὸ ψιλῆς τῆς ἐν-
 τείσεως εἰς εὐνοίαν δυνάμενος καὶ τὸν ἀγριώτατον
 ἐπιπάσασθαι· ὀξὺς ἐν μαθήμασι, πρὸς τὸ ἦθος,
 ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν κατεσταλμένος (37)· καὶ πλείω
 τούτων εἰπὼν, ἐλάττω ἂν τις εἴποι τῆς ἀληθείας·
 ἀλλ' ὅμως ἀνθρώπος παρ' ἀνθρώπου γενόμενος (38).
 Τί τοῖνον λογίζεσθαι τὸν πατέρα τοῦ τοιοῦτου προσ-
 ῖξε; Τί ἄλλο γέ τῃ ἀναμνησθῆναι τοῦ αὐτοῦ πατρὸς,
 εἶ τιθέντις; Τί οὖν θαυμαστόν, ἐκ θνητοῦ γεννη-
 θέντα, θνητοῦ γενέσθαι πατέρα; Τὸ δὲ πρὸ ὥρας,
 καὶ πρὶν κορεσθῆναι τοῦ βίου, καὶ πρὶν εἰς μέτρον
 ἡλικίας ἔλθειν, καὶ φανῆναι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ δια-
 ὀχητὴν τοῦ γένους καταλιπεῖν· ταῦτα οὐκ αὐξήσις
 τοῦ πάθους, ὡς ἑμαυτὸν πείθω, ἀλλὰ παραμυθία
 τοῦ γεγονότος ἐστίν. Εὐχαριστεῖσθαι ὀφείλει τοῦ
 Θεοῦ ἢ διατάξις, ὅτι μὴ κατέλιπεν ὑπὲρ γῆς ὀρφανὰ
 τέκνα· ὅτι μὴ γυναῖκα χήραν θλίψει μακρὰ ἔκδοτον
 ἀφῆκεν, ἢ ἀνδρὶ ἐτέρῳ συνοικήσουσαν, καὶ τῶν προ-
 τέρων τέκνων καταμελήσουσαν. Τὸ δὲ, ὅτι οὐ παρ-
 εἰδή τῷ βίῳ τούτῳ ἢ ζωῇ τοῦ παιδός, τίς οὕτως
 ἀρῶμων, ὡς μὴ τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τοῦτο
 νομίζειν εἶναι; Ἡ γὰρ ἐπὶ πλείον ἐνταῦθα διατριβὴ
 πλείονων κακῶν ἐστὶν ἀφορμὴ. Οὐκ ἐποίησε κακόν·
 οὐκ ἔβραβε δόλον τῷ πλησίον· οὐκ εἰς ἀνάγκην ἤλθε
 φρατρίαις (39) καταμιγθῆναι πονηρευομένον· οὐκ ἐν-
 ἐπάκη τοῖς κατ' ἀγορὰν κακοῖς· οὐκ ὑπέμεινεν ἀνά-
 γκα ἀμαρτημάτων, οὐ ψεῦδος, οὐκ ἀγνωμοσύνην,
 ὡς πλεονεξίαν, οὐ φιληθονίαν, οὐ τὰ τῆς σαρκὸς πάθη,
 ὅσα ταῖς ἀναγωγαῖς ψυχαῖς ἐγγίνεσθαι πέφυκεν· οὐ-
 ἔμιψ (40) κηλίδι (41) τὴν ψυχὴν ἀπῆλθε κατεστι-
 γμένος, ἀλλὰ καθαρὸς ἀνεχώρησε πρὸς τὴν ἀμείνω
 ἰσχύν. Οὐ γὰρ κατέκρυψε τὸν ἀγαπητὸν, ἀλλ' οὐρανὸς
 ὑπεδέξατο. Θεὸς ὁ τὰ ἡμέτερα οἰκονομῶν, ὁ τὰς τῶν
 χρόνων ὀροθεσίας ἐκάστω νομοθετῶν, ὁ ἀγαγὼν εἰς
 τὴν ζωὴν ταύτην, αὐτὸς καὶ μετέστησεν. Ἐχομεν
 διδασκάλιον (42) ἐν ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν συμφορῶν,
 τὴν περιβόητον ἐκείνην φωνὴν τοῦ μεγάλου Ἰωβ·

A longo illo ac tristi silentio conticentem receperunt.
 Sed hæc nos quidem, tanquam homines, statim
 commoverunt, illacrymatique sumus immodice,
 ac gemitum emisimus ex medio corde non decorum,
 cum subito casus, veluti quadam nubes, rationem
 nostram occupasset. At ubi ad nos reversi sumus,
 ac respeximus mentis oculo ad naturam rerum
 humanarum, veniam quidem a Domino petivimus,
 quod abrepta mens nostra sic eventum illum sen-
 sisset; nos ipsos vero monuimus, ut moderate ea
 feramus, quæ ex antiqua Dei sententia humanæ
 naturæ sors existunt. Mortuus est puer vitalem
 ipsam ætatem agens, clarus in æqualium choris,
 magistris charus : idoneus qui ex solo congressu
 vel ferocissimum ad benevolentiam pertraheret;
 B acutus in disciplinis, ingenio mitis, supra ætatem
 temperatus : et si quis plura dixerit, veritatem
 tamen dicendo non assequetur : sed tamen homo ex
 homine genitus. Quid igitur talis pueri patrem
 cogitare decet? Quid aliud, nisi ut sui ipsius patris
 recordetur, qui mortuus est? Quid igitur mirum,
 ex mortali genitum, mortalis patrem factum esse?
 C Quod autem immature, et priusquam vita satiaretur;
 priusquam ad ætatis mensuram perveniret, et
 innotesceret hominibus, ac generis relinqueret
 successionem : nequaquam hæc doloris accessio,
 ut mihi ipse persuadeo, sed eventus sunt sola-
 tium. Gratiaæ agenda sunt divinæ dispositioni, quod
 non reliquerit in terra liberos orbos, nec viduam
 aut ærumnis diuturnis obnoxiam, aut cum altero
 viro habituram et liberos priores neglecturam.
 Quod autem vita pueri longius in hoc sæculo pro-
 ducta non fuit; quis adeo inconsideratus, ut id
 maximum 437 bonorum esse non iudicet? Lon-
 gior enim hic commoratio, malorum plurium occa-
 sio est. Non admisit malum, non struxit dolum
 proximo; non in id necessitatis venit, ut iniquo-
 rum societati admisceretur; non implicatus est
 malis forensibus; non sustinuit necessitatem pec-
 candi, non mendacium, non animi ingrati vitium,
 non avaritiam, non amorem voluptatum, non
 vitia carnis, quæcunque animis dissolutis in-
 nasci solent; nulla macula inustus animo migra-
 vit, sed purus abscessit ad sortem meliorem. Non
 contexit terra dilectum, sed cælum suscepit. Deus
 qui res nostras moderatur, qui unicuique tem-
 porum terminos præstituit, qui in hanc vitam
 hunc deduxerat, ideu etiam transtulit. Habemus
 documentum in maximis calamitatibus, celeberrimam
 illam magni Jobi vocem : *Dominus dedit, Dominus abstulit : sicut Domino visum est, ita et*

(36) Ἀθρώως. Harl. et Med. ἀθρώων.
 (37) Κατεσταλμένος. Reg. secundus et Bigot.
 κατεσταμένος.
 (38) Γενόμενος. Ita Med., Harl. et Coisl. primus.
 Eilii γεννηθείς. Reg. secundus γεννηθείς. Infra eos-
 dem codices secuti mutavimus quod erat in edi-
 tis ἐπὶ γῆς et τῶν προτέρων γάμων.

(39) Φρατρίαις. Medicæus codex φρατρία.
 (40) Ὀυδέμιψ. Editi addunt τούτων, nulla harum
 rerum macula. Sed ea vox melius videtur deesse in
 codice Harlezano.
 (41) Κηλίδι. Sic plerique mss. Editi κηλίδα.
 (42) Διδασκάλιον. Nonnulli codices recentiores
 διδασκαλείον.

factum est. Sit nomen Domini benedictum in sæcula 47.

Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὁ Κύριος ἔδωκεν, οὕτω καὶ ἐγένετο. Εἰη τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου εὐλογημένων εἰς τοὺς αἰῶνας.

EPISTOLA CCCI.

EPISTOLAH TA.

Consolatur morte uxoris afflictum.

Maximo consolatoria.

Μαξίμω (43) παραμυθητική.

Quomodo affectus fuerim audito casu, nulla mihi oratio ad clare exprimendum satis esse possit; cum quidem nunc considerarem illatum piorum communi damnatum amissa ordinis sui principe femina; nunc vero quantam in tristitiam delapsa esset gravitatis tuæ serenitas cogitarem: ac domum, cujus fortunas omnes laudabant, in genua prolapsam, et convictum, qui harmonia summa conglutinatus erat, somno citius dissolutum animo intuerer. Quomodo, etiam si essemus adamantini, non inflexi animo fuissetis? Mihi vero etiam ex primo congressu necessitudo quædam exstitit cum tua dignitate; tanque tuæ virtuti favi, ut omni hora laudes tuas in ore haberem. At ubi etiam mihi cum beata illa anima exstitit familiaritas, mihi vere fuit persuasum, hanc Proverbiorum sententiam in vobis fuisse confirmatam, mulierem videlicet viro a Deo aptari 48. Adeo moribus congruebat inter vos, utroque tanquam in speculo alterius mores in seipso repræsentante. Etiam si quis plura dixerit, ne minimam quidem partem eorum quæ pro merito dicenda essent, assequatur. Sed quid sentiendum de Dei lege dudum vigente, ut qui stato tempore in lucem editus est, rursus abeat; et unaquæque anima, ubi necessariis vitæ officiis functa est, tum demum vinculis corporis solvatur? Neque primi id passi sumus, vir admirande, neque soli: sed quæ parentes et avi et majores retro 438 omnes experti sunt, ea nos etiam experimur. Atque hæc vita exemplis ejusmodi referta est. Te autem tanto cæteris virtute præstantem, in mediis etiam ærumnis par est animæ tuæ magnitudinem infractam custodire, non damnatum præsens iniquo animo ferentem, sed ob beneficium initio collatum gratias iargitori habentem. Mori enim commune est eorum qui ejusdem naturæ participes sunt: sed bonæ uxoris consortio frui, paucis contigit, qui in vita felices prædicati sunt; quippe cum ipse ex sepa-

ἄν ἡμῖν λόγος εἰς παράστασιν τῆς ἐναργείας καὶ ἀρχέσει· νῦν μὲν τὴν ζημίαν λογιζόμενοι (43), ἐπὶ τὸ κοινὸν τῶν εὐλαβῶν ἐζημιώθη, τὴν προσίτην τοῦ καθ' ἑαυτὴν τάγματος ἀπολέσαν (46)· νῦν ἔτι φαιδρότητα τῆς σῆς σεμνότητος εἰς οἶαν μετρία κατήφειαν ἐνοοῦντες· οἶκον τοῖς πᾶσι μακαρίων εἰς γόνυ κλιθέντα, καὶ συμβίωσιν διὰ τῆς ἡμετέρας ἀρμονίας συμπεφυκυῖαν ὄνειρου (47) θάπτοντα· ὅθεν βίωσαν βλέποντες τῆς διανοίας. Πῶς οὐκ ἂν καὶ ἀδαμάντινος ἦμεν, τὰς ψυχὰς κατακάμφθημεν; Ἡ δὲ καὶ ἐκ τῆς πρώτης μὲν ὀμιλίας οἰκειότης ἐκείνου πρὸς τὴν σὴν σεμνοπρέπειαν, καὶ τοσοῦτον πρὸς τῆς ἀρετῆς προσετέθημεν, ὥστε ἐπὶ πάσης ὕψους γλώττης ἔχειν τὰ σά· ὅτε δὲ καὶ τῆς μακαρίας ἐκείνης ψυχῆς ἐγενόμεθα ἐν συνθηθείᾳ, ὅπως ἐπιστήθημεν τὸν τῆς Παροιμίας λόγον ἐφ' ὑμῖν βεβαιούμενον, ὅτι παρὰ Θεοῦ ἀρμύζεται γυνὴ ἀνδρὶ ὅταν πρὸς τρόπους (48) ἀλλήλοις ἦτε· ὡς περ ἐν κριτικῇ ἐκάτερος τὸ τοῦ ἐτέρου ἦθος ἐν ἑαυτῷ προδεικνύει. Καὶ πολλὰ ἂν εἰπῶν τις οὐδὲ πολλοστοῦ μέρους τῆς ἀξίας ἐφίκοιτο. Ἀλλὰ τί χρὴ παθεῖν πρὸς ἔλεος Θεοῦ πάλαι κεκατηγότα, τὸν ἐλθόντα εἰς γένεσιν τοῖς καθήκουσι χρόνοις πάλιν ὑπεξελεθεῖν, καὶ ψυχῇ ἐκάστην λειτουργήσασαν τῷ βίῳ τὰ ἀναγκαῖα, ἐπὶ τῶν δεσμῶν (49) τοῦ σώματος ἀπολύεσθαι; Οἱ μὲν πρώτοι πεπόνθαμεν, ὡς θαυμάσια, οὕτε μόνον· ἀλλ' ὡν γονεῖς πεπειρανται καὶ πάπποι, καὶ οἱ ἐκ τῶν γένους ἅπαντες, τούτων καὶ ἡμεῖς ἐν πείρᾳ γεγόναμεν. Καὶ πλήρης ὁ παρὼν βίος τῶν τοιοῦτων παραδειγμάτων. Σὲ δὲ, τοσοῦτον τῆς ἀρετῆς τῶν ἡμετέρων διαφέροντα, καὶ ἐν μέσοις τοῖς πάθεσι προσήκει τῆς ψυχῆς (50) μεγαλοφυῶς ἀταπεινωτὸν ἐπιπέσειν (51), μὴ τῇ νῦν ζημίᾳ δυσχεραίνοντα, ἀλλὰ τῆς ἐξ ἀρχῆς ἑωρεᾶς χάριν εἰδοῦσα τῷ δεδιωκότι. Τὸ μὲν γὰρ ἀποθανεῖν κοινὸν τῆς αὐτῆς μετασχέμεν φύσεως· ἐδὲ ἀγαθῇ συνοικῆσαι ἄλλοις τοῖς κατὰ τὸν βίον μακαρισθεῖσιν ὑπήρξεν· ὅπου (52) καὶ ἐστὶ

47 Job 1, 21. 48 Prov. xix. 14.

Alias CCCXLVI.

43) Μαξίμω. In editis hæc epistola dicitur ἀνεπιγραφῶς. Nomen Maximi, cui inscripta est, cruius ex codicibus Harl. et Clarom.

(44) Ἐναργείας. Ita Harl. et Bigot. Editi ἐναργείας. Ibidem editi ἀρχέσει, plerique mss. ut in textu.

(45) Λογιζόμενοι. Uterque Coisl., Regius secundus, Paris. et Clarom. λογιζόμενοι. Sed erratum esse patet ex his quæ sequuntur. Paulo post editi καθ' ἑαυτὸν. Sex mss. ut in textu. Harl. secunda manu et Med. καθ' ἑαυτοῦς.

(46) Ἀπολέσαν. Ita mss. quinque. Editi ἀπώλεσαν. Ibidem Harlæanus codex νῦν δὲ καὶ τὴν φαιδρότητα.

(47) Ὀνειρου. Harl. et Coisl. primus ὄνειρατος.

D (48) Πρὸς τρόπους. Ita Coisl. primus, Harl. et Med. et alii nonnulli. Editi πρὸς τρόπον. Mox codices sex προδεικνύς. Editi προσδείκνυ. Sulinde editi τί δεῖ παθεῖν. Tres vetustissimi codices cum alio ut in textu.

(49) Τῶν δεσμῶν. Coisl. primus τὸν δεσμῶν. (50) Τὸ τῆς ψυχῆς. Ita Harl. et Coisl. primus. Editi τὸ τῆς τῆς ψυχῆς.

(51) Διασώζειν. Sic Harl., Med. et Coisl. primus. Editi διασώσαι. Ibidem editi τὴν νῦν ζημίαν. Quatuor mss., in his Harl. et Coisl. primus, ut in textu.

(52) Κατὰ τὸν βίον... ὅπου. Sic emendavimus ope codicum Harl. et Med. quod erat in editis κατὰ θεὸν... ἦπου. Paulo post editi διδύκειν, ἐν ἑστῇ. Tres vetustissimi codices ut in textu.

δολιπρωῶς ἐνεγκεῖν τὴν διάζευξιν οὐ μικρὸν ἐστὶ ἄν ἐκ Θεοῦ δωρεῶν τοῖς εὐγνωμόνως λογιζομένοις. Ἰλλοὺς γὰρ ἔγνωμεν τὴν διάλυσιν τῆς ἀκαταλλή-
ου (53) συνοικήσεως ὡσπερ βάρους ἀπόθεσιν δεξα-
ῆνος. Ἀπόβλεψον πρὸς τὸν οὐρανὸν τοῦτον, καὶ
ἐν ἡλίον, καὶ πᾶσαν περισκεψαί τὴν κρίσιν ἐν
ὕλῳ, ὅτι ταῦτα μὲν, τοσαῦτα ὄντα καὶ τηλικαῦτα,
κρὸν ὑστερον οὐ φανήσεται· καὶ ἐκ πάντων τούτων
κεῖνο συνάγαγε, ὅτι, μέρος ὄντες τῆς ἀποθηρισκούσης
τίσεως, τὸ ἐκ τῆς κοινῆς φύσεως (54) ἐπιθάλλον
μὲν ὑπεδεξάμεθα· ἐπεὶ καὶ ὁ γάμος αὐτὸς τοῦ
ποθῆτακιν ἐστὶ παραμυθία. Διότι γὰρ εἰς τὸ παν-
εἰς παραμένειν οὐκ ἐνῆν, τῇ διαδοχῇ τοῦ γένους
ἢ πρὸς τὸν βίον διαρκῆς ὁ Δημιουργὸς ἐμηχανήσατο.
Ἐπεὶ, ὅτι θάπτων προσηπῆεν ἡμῶν, ἀνώμεθα, μὴ
επχαίνωμεν τῇ μὴ ἐπὶ πολὺ τῶν ὀχληρῶν τοῦ βίου
ναπληθεΐσῃ, ἀλλὰ κατὰ τὴν χάριν τὴν τῶν ἀνθῶν
τι ποθοῦντας ἡμᾶς ἐπιλιπούση (55). Πρὸ πάντων δέ
ε τοῦ τῆς ἀναστάσεως δόγμα ψυχαγωγησάτω, Χρι-
τιανὸν ὄντα, καὶ ἐπ' ἐλπίδι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν
ἢ ζωὴν διεξάγοντα. Οὕτως οὖν διανοεῖσθαι προσ-
κεν, ὡς ὁδὸν τινα παρελθούσης (56), ἦν καὶ ἡμᾶς
ἔπει πορεύεσθαι. Εἰ δέ, ὅτι πρὸ ἡμῶν, οὐκ ὀδυρ-
ῶν τοῦτο ἄξιον. Μικρὸν γὰρ ὑστερον τυχόν τὸ ἡμέ-
ερον ἐλεεινότερον, εἰ, ἐπὶ πλεῖον παραταθέντες,
λείψει γενοίμεθα τιμωρίας ὑπόχρητοι. Ἀλλὰ τῆς
ὑπὲρ τὸ βάρος ὁ λογισμὸς ἡμῶν ἀποσεισάμενος, τὴν
εἶν τῷ Κυρίῳ φροντίδα μεταλαβέτω (57).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΒ΄.

Brisonis mortui uxorem consolatur.

Ἐπὶ τὴν ὀμόζυγον Βρίσωνος (58) παραμυθη-
τικῇ.

Ὅσον μὲν ἐστενάξαμεν ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ πάθους
οὐ κατὰ τὸν ἄριστον τῶν ἀνδρῶν Βρίσωνα, τί χρῆ-
σι λέγειν; Πάντως γὰρ οὐδεὶς οὕτως ἐστὶ (59)
ἰθὺν ἔχων τὴν καρδίαν, ὅς, εἰς πεῖραν ἀφικόμενος
οὐ ἀνδρὸς ἐκείνου, εἶτ' ἀκούσας αὐτὸν ἀθρόως ἐξ
ἰθρόπων ἀνηρπασμένον, οὐχί, ὡς κοινὴν ζημίαν
οὐ βίου, τὴν τοῦ ἀνδρὸς στέρησιν ἐλογίσαστο. Ἡμῶν
εὐθὺς τὴν λύπην ἡ ἐπὶ σοὶ φροντίς διεδέξατο. Ἡμῶν
ἰεθόμενων, ὅτι, εἰ τοῖς πόρθω τῆς οικειότητος
ἰτω βαρὺ καὶ δύσφορον τὸ συμβῆν, πῶς εἰκὸς ὑπὸ
οὐ πάθους τὴν σὴν διατεθῆναι ψυχὴν, οὕτω μὲν
ὅσει χρηστὴν οὖσαν, καὶ πρὸς τὰς συμπαθείας
ἰκλον δια τὴν τοῦ τρόπου ἡμερότητα, οὕτω δὲ
ἰκαίμενην τῷ πάθει, ὥστε οἰονεὶ διχοτομίας τινὸς
ἰσθάνεσθαι ἐν τῷ χωρισμῷ τοῦ ὀμόζυγος. Καὶ γὰρ,
τῷ ὄντι κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον οὐκέτι εἰσὶ

⁵³ Matth. xix. 6.

(53) Ἀκαταλλήλου. Harl. et Med. κατ' ἀλλήλους. Idem multi codices recentiores δεχομένους. Paulo post editi eis τὸν οὐρανόν. Tres vetustissimi codices in textu. Mox Regius uterque, Coisl. secundus et alicanus ex πάντων τούτων, sine conjunctione.

(54) Φύσεως. Med. κτίσεως. Paulo post idem cum Harl. Διότι ἕνα εἰς τό, etc.

(55) Ἐπιλιπούση. Sic idem tres antiquissimi codices. Editi ἀπολιπούση.

ratione dolor non parvum sit Dei donum, his qui rem æquo animo reputant. Novi enim multos, qui tanquam oneris depositionem, matrimonii non congruentis dissolutionem amplexi sunt. Respice in cælum et solem : et creaturas omnes undelibet collustra, hæc quæ tot et tanta sunt, paulo post non comparebunt; atque ex his omnibus illud collige, nos, cum peritura creaturæ pars simus, id quod nobis ex communi natura convenit, accepisse; siquidem et conjugium ipsum mortis est solamen. Nam quia semper permanere non dabatur, successionem generis perpetuitatem vitæ Creator conciliavit. Quod si id angimur, quod citius ante nos abierit, illi ne invidemus, quod molestiis vitæ haud multum oppleta fuerit, sed instar florum nitentium nos eam adhuc desiderantes reliquerit. Sed te ante omnia recreet resurrectionis dogma, hominem Christianum, atque in futurorum bonorum spe viventem. Quare par fuerit de ea ita cogitare, quasi viam quamdam conserit, quam et nos oportebit ingredi. Quod si nobis præiit, id gemitu dignum non est. Nam forte paulo post sors nostra misera bilior erit, si diutius dilati, pluribus flamus suppliciis obnoxii. Proinde ratio nostra, mœroris excusso onere, id curet, quomodo deceat nos in posterum Domino placere.

περὶ τοῦ πῶς ἡμᾶς προσήκε πρὸς τὸ ἐφεξῆς εὐαρ-
τεῖν

EPISTOLA CCCH'.

Uxori Brisonis consolatoria.

Quantum ingemuerim, nuntiato optimi hominum Brisonis casu, quid vel dicere attineat? Nam profecto nemo ita corde lapideo, ut virum illum expertus ac deinde audiens ex hominibus subito ereptum esse, non commune humanæ vitæ damnum illius jacturam existimaverit. Mœrorem autem meum sollicitudo de te statim excepit, cum cogitarem, si his qui non sunt affinitate conjuncti, id quod accidit adeo grave et ad perferendum 439 difficile, quomodo verisimile sit animam tuam in hoc casu affici, quæ et natura adeo benigna est et ad commiserationes propensa propter morum lenitatem, et ipsi casui ita subjecta, ut veluti bipartitam quamdam sectionem in conjugis separatione senserit. Etenim si revera, secundum Domini sermonem, jam non sunt duo, sed una caro ⁵³, profecto separatio ejus-

(56) Πανελθούσης. Harl. προελθούσης.

(57) Μεταλαβέτω. Ita sex mss. Editi μεταβαλλέτω.

(58) Βρίσωνος. Reg. secundus et Coisl. secundus Βρίσωνος. Addunt editi χηρευούσαν, viduam, quæ vox deest in plerisque mss.

(59) Οὕτως ἐστὶ. Sic Harl. et Med. Deest ἐστὶ in editis. Statim editi αὐτὸς ἀθρόως. Mss. αὐτόν. Subinde Harl. et Med. ἀναρπασθέντα οὐκ ὡς.

⁵³ Alias CCCXLVII.

modi non minus habet doloris, quam si media nostri corporis pars discinderetur. Ac tristia quidem ejusmodi, et his majora : sed quæ eorum quæ evenerunt consolatio? Primum quidem, vigens illa ab initio lex Dei nostri, necesse omnino esse, ut quisquis natus fuerit, stato tempore de vita exeat. Si igitur sic res humanæ ab Adam ad nostra usque tempora constitutæ sunt, communis naturæ leges animo iniquo ne feramus, sed Dei erga nos dispensationem amplectamur : qui jussit sortem illam animam ac invictam, non consumpto morbis corpore aut ætate confecto migrare ex sæculo ; sed in ipso ætatis flore et in splendore rerum egregie in bello gestarum vitam finire. Quamobrem moleste illud, ferre non debemus, quod a tali viro sumus separati ; sed Domino gratias agamus, quod talis viri convictu dignati fuerimus, cujus jacturam totum fere imperium Romanum persensit ; quem et imperator ipse desideravit, et milites planxerunt, et viri in maximis dignitatibus constituti ut germanum filium deflexerunt. Cum igitur tibi suæ ipsius virtutis reliquerit monumentum, satis magnum existima habere te tui doloris solatium. Deinde et illud scire te volo, eum qui non succumbit afflictionibus, sed per spem in Deum doloris pondus tolerat, magnam habere apud Deum patientiæ mercedem. Neque enim nobis itidem ut externis, licet contristari de dormientibus per præceptum Apostoli^{40*}. Sint et liberi tui tanquam imagines vivæ, absentiam illius quem desideras demulcentes. Quare educandorum liberorum cura animum tuum a mœrore avocet ; et sollicita quomodo reliquum tibi tempus sic transigas, ut placeas Deo, egregia occupatione cogitationes tuas delinies. Nam præparatio ad causam coram Domino nostro Jesu Christo dicendam, ac studium veniendi in numerum eorum qui illum diligunt, idonea sunt quæ mœrori tenebras offundant, ut ab eo minime absorbeamur. Largiatur autem Dominus cordi tuo consolationem ex bono suo Spiritu ; ut et nos, audito rerum tuarum statu, recreemur, et omnibus tuis æqualibus exemplum sis præclarum vitæ secundum virtutem institutæ.

ἀγαθού, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀκούσαντες τὰ περὶ σοῦ ἀνεθώμεν, καὶ πάσαις ταῖς καθ' ἡλικίαν σοῦ ὁμοίμαι ὑπόδειγμα ἢς ἀγαθὸν τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου.

440 EPISTOLA CCCIII *

Rogat ut imposita ob falsas criminationes equarum præstatio dimittatur.

Comiti privatarum.

Illius loci incolæ ex falsa, opinor, calumnia dignitati tuæ persuaserunt, ut istis equarum præsta-

^{40*} I Thess. iv, 12.

* Alias CCCCXXIII.

(60) *Τῆς φύσεως νόμοις.* Harl. et Med. τῆς φύσεως ἡμῶν παθήμασιν.

(61) *Κατορθωμάτων.* Harl. et Med. ἀνδραγαθημάτων.

(62) *Ἐψησθητο.* Reg. secundus, Clarom. et Bigot. ἐψησθητο. Mox deest articulus in nonnullis codicibus, conjunctio in aliis nonnullis.

(63) *Οἰκείας αὐτοῦ.* Codex Medicæus οἰκείας

ἀ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία, δηλονότι οὐχ ἡττόν ἐστιν ἀγαθὴ ἢ τοιαύτη διάζευξις, ἢ εἰ τὸ ἡμισυ ἡμῶν τοῦ σώματος ἀπεβῆγγυτο. Ἀλλὰ τὰ μὲν λυπηρὰ τοιαῦτα, καὶ μεῖζω τούτων ἢ δὲ ἐπὶ τοῖς συμβῆσι παραμυθίαις ; Πρῶτον μὲν, ἢ ἐξ ἀρχῆς κεκρατηκυῖα τοῦ θεοῦ ἡμῶν νομοθεσία τὸ χρῆναι πάντως τὸν εἰς γένεσιν παρελθόντα τοῖς καθήκουσι χρόνοις ἀπέναῖναι τοῦ βίου. Εἰ οὖν οὕτως ἀπὸ Ἀδάμ μέχρις ἡμῶν τὰ ἀνθρώπινα διατέτακται, μὴ ἀγανακτῶμεν ἐπὶ τοῖς κοινῶς τῆς φύσεως νόμοις (60), ἀλλὰ καταδεχώμεθα τὴν ἐφ' ἡμῶν τοῦ θεοῦ οἰκονομίαν, ὃς ἐκέλευσεν ἐκείνην τὴν γενναίαν ψυχὴν καὶ ἀήτητον, μὴ νόσῳ δεπηθῆντος τοῦ σώματος, μηδὲ χρόνῳ καταμαραθίντος, ἀναχωρῆσαι τοῦ βίου, ἀλλ' ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας καὶ ἐν τῇ λαμπρότητι τῶν κατὰ πόλεμον κατορθωμάτων (61) τὴν ζωὴν καταλύσαι. Ὡστε οὐχ ὅτι ἐγνωρίσθημεν ἀνδρὸς τοιοῦτου, δυσχεραίνειν ὀφειλομένῳ ἀλλ' ὅτι τῆς πρὸς τὸν τοιοῦτον ἀνδρα συνοικίης κατηξιώθημεν, εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ, ὃς πᾶσα σχεδὸν ἢ Ῥωμαϊκῆ ἀρχὴ τῆς ζημίας ἐψησθητο (62) ὃν καὶ ὁ βασιλεὺς ἀνεκαλέσατο, καὶ στρατιώται ὠδύραντο, καὶ οἱ ἐπὶ τῶν μεγίστων ἀξιωμάτων ἕως γνήσιον οὖδον κατεπένησαν. Ἐπεὶ οὖν κατέλιπέ σε τὴν μνήμην τῆς οἰκείας αὐτοῦ (63) ἀρετῆς, ἀρκοῦσαι νόμιζε εἶχειν παραμυθίαν τοῦ πάθους. Ἐπειτα καὶ ἐκεῖνο εἰδέναι σε βούλομαι, ὅτι ὁ μὴ ὑποπεσῶν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ διὰ τῆς πρὸς θεὸν ἐλπίδος τῆς λύπης τὸ βάρος ἀπενεγκῶν, μεγάλην ἔχει παρὰ τῷ θεῷ τῆς ὑπομονῆς τὴν ἀντίδοσιν. Οὐδὲ γὰρ ἴσα τοῖς ἐξῴθεν ἐπετραπῆμεν λυπεῖσθαι ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις παρὰ τῆς νομοθεσίας τοῦ Ἀποστόλου. Ἔστωσαν καὶ οἱ παῖδες σου ὡσερ εἰκόνες ἐμφυγοί, τὴν ἀπουσίαν τοῦ ποθουμένου παραμυθούμενοι. Ὡστε ἢ περὶ τὴν τεκνοτροφίαν ἀσχολία ἀπαγέτω σου τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν λυπηρῶν καὶ μεριμνῶσα δὲ περὶ τοῦ πῶς εὐαρίστως τῷ Κυρίῳ τὸν λειπόμενον ἑαυτῆς χρόνον ἀενέγκῃς, καλὴν ἀσχολίαν ἐπινοήσεις (64) τοῖς λογισμοῖς. Ἡ γὰρ ἐτοιμασία τῆς ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπολογίας, καὶ ἡ σπουδὴ τοῦ εὐρεθῆναι ἡμᾶς ἐναριθμίους τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, ἱκανὸς ἐστὶν ἐπισκοπεῖσθαι τῇ λύπῃ, ὥστε μὴ καταποθῆναι ἡμᾶς ὑπ' αὐτῆς. Παράσχοι δὲ ὁ Κύριος (65) τῇ καρδίᾳ σου τὴν ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ παράκλησιν τοῦ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΓ'.

D

Κόμησι πριβατῶν.

Οἱ τοῦ χωρίου τοῦδε ἐκ διαβολῆς, οἶμαι, ψευδῶς ἔπεισαν τὴν τιμιότητά σου φοράδων τέλοςμα ἐαυτοῦ.

(64) *Ἐπινοήσεις.* Reg. secundus, ἐπιθήσεις.

(65) *Ὁ Κύριος.* Restituimus ex sex miss. cum editis deeset.

(66) *Φοράδων τέλοςμα.* Recte Scultetum castigat Combelsius quod *raptim vectigal* reddiderit. At idem immerito putat ob equarum possessionem tributum aliquod ejusmodi hominibus impositum fuisse. Perspicuum est equas ipsas iis, quibus

κίσεσ ἐπαγαγεῖν. Ἐπεὶ οὖν καὶ τὸ γινόμενον ἄδικον, ἅδι καὶ διὰ τοῦτο ἀπαρέσκειν ὀφείλων τῇ τιμότητι σου, καὶ ἡμῖν λυπηρὸν διὰ τὴν πρὸς τοὺς ἡδικομένους ἡμῖν ὑπάρχουσαν οἰκειότητα· ἐσπεύσαμεν παρακαλέσαι τὴν χρηστότητά σου μὴ ἔδσαι προδῆναι τοῖς δίκαιον ἐπιχειροῦσι τὴν ἐπήρειαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑ΄

Commendat aliquem de quo antea fuerat locutus.

Ἄβουργίω.

Ὅτις ἐστὶν ὑπὲρ οὗ καὶ πρότερον διελέχθη σοι ἐν τοῦ διακόνου. Ἐπειδὴ οὖν ἔχων ἤκε τὴν ἐπιστολὴν πρὸς ἡμῶν, ἀπέλθοι ἔχων ἃ βούλεται παρὰ σοῦ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΕ΄

Commendat amicis suis hominem bene de illis meritum.

Ἀρεπίγραφος, ἐπὶ ἐναρέτοις ἀνδράσιν.

Ἦδη γινώριμος ὑμῖν ἐστὶν ὁ δείνα, ὡς αὐτὰ δεῖτὰ διηγήματα τοῦ ἀνδρός. Ἐπὶ πάσης γὰρ ὑμᾶς προσάσεως ἔχει ἡ γλώσσα αὐτοῦ, ἐν ὀρθοδόξων μνήμῃ, ἐν ἀσκητῶν φιλοξενίᾳ, ἐν πάσῃ ἀρετῇ πρώτους μᾶς ὁ ἀνὴρ ἄγει. Κἄν διδασκάλων τις μνησθῆ, ἢ ἀνέχεται προθεῖναι ὑμῶν ἐτέρους· ἐὰν ἀγωνιστὴς τῆς εὐσεβείας, καὶ ἱκανοὺς τὸ πιθανὸν τῆς αἰσεως διελέξαι, οὐκ ἂν ἔλοιτο ἕτερον πρὸ ὑμῶν ρημῆσαι, πρὸς πάντα (67) ἄμαχον ὑμῖν καὶ ἀναντῶντον τὴν ἀρετὴν μαρτυρῶν. Καὶ οὐ πολλὸς ὑπὸ πόνου πείσαι, ταῦτα λέγοντι. Διηγέεται γὰρ καὶ μείζονα ἐπισταμένων ἀνθρώπων, ἢ ὧν ἂν τις ομνησθῆ μεθ' ὑπερβολῆς ἀπαγγέλλειν. Οὗτος τοίνυν παντῶν πρὸς ὑμᾶς γράμματα ἤτησεν, οὐχ ἵνα ἐαυτὸν ὑμῖν οἰκειώσῃ δι' ἡμῶν, ἀλλ' ἵνα ἐμὲ εὐεργετήσῃ, τοῦ προσφθέξασθαι τοῖς ἀγαπητοῖς μου (68) φρομὴν παρασχόμενος· δὲ ἀμείψατο ὁ Κύριος τῆς γαθῆς προαιρέσεως. Καὶ ὑμεῖς δὲ αὐτῷ εὐχαῖς καὶ ἡ ἀγαθῇ ὑμῶν περὶ πάντας προαιρέσει τὴν κατὰ ὑμῶν χάριν διανεῖματε (69). Σημαίνετε ἡμῖν καὶ ἃ τῶν Ἐκκλησιῶν ὅπως ἔχει.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΓ΄

legat ut civibus Alexandrimis propinqui corpus, Sebastiae mortui, publico mandato exportandum concedat, et aliquid subsidii ex publico cursu ferri jubeat.

Ἡγεμόνι (70) Σεβασταίας.

Ἀσθάνομαι τῆς τιμότητός σου ἡδέως τὰς ἐπιστολὰς ἡμῶν προσειμέτης, καὶ τὴν αἰτίαν γνωρίζω. Ἐλάθως γὰρ ὦν, καὶ πρὸς εὐποιίας πρόχειρος, περὶ τινὰ ἐκάστοτε ὕλην παρεχόμεθά σοι ἱκανῆν

rocinatur Basilius, imperatas fuisse, idque in ultae magis quam in tributis loco; siquidem eos omnes rei privatae falsis criminationibus deceptus damnaverat. Sic etiam Gregorius Naz. epist. 184 temesium flectere conatur, qui Valentiniano equo multam ob aliquod delictum inflixerat. Nec mirum est in Cappadocia, quae optimos equos alebat, ejusmodi multas impositas fuisse.

(67) Πρὸς πάντα. Ita Med., Coisl. uterque et leg. secundus. Editi πρὸς πάντας.

(68) Ἀγαπητοῖς μου. Reg. secundus et Coisl. secundus ἀγαπητοῖς μοι. Paulo post Coisl. primus, lat. et Clarom. ἀμείψεται.

tionem indiceres. Cum igitur id quod factum est, injustum sit, et idcirco displicere debens dignitati tuae, et mihi molestum propter necessitudinem mihi cum iis qui laesi sunt intercedentem; rogare festinavi benignitatem tuam, ut ne hominibus nocere volentibus injuriam ex sententia procedere patiaris.

EPISTOLA CCCIV**.

Aburgio.

Hic est ille, de quo mihi tecum etiam antea per diaconum sermo fuit. Cum ergo a me tibi litteras deferat, a te his quae cupit impetratis discedat

EPISTOLA CCCV**.

Sine inscriptione, causa virorum quorundam virtute clarorum.

Jam notus vobis ille est, ut ipsius ostendunt narrationes. Nam ad omnem vos occasionem in ore habet: in orthodoxorum recordatione, in ascetis hospitio excipiendis ac in omni virtute primas vobis defert. Si quis de doctoribus mentionem injiciat, non patitur alios vobis anteponi: si de pietatis propugnatoribus et ad confutandas haereticorum cavillationes idoneis, alium ante vos numerare nolit, testimonium vobis tribuens virtutis, quam nemo vincere et expugnare possit. Nec magnus illi labor haec dicendo persuadere. Loquitur enim aurbus hominum, qui norunt majora, quam quae quis enarrans exaggerare videatur. Is igitur ad vos rediens petiit litteras, non ut se mea opera in vestram familiaritatem insinuaret, sed ut beneficium in me conferret, occasionem praebens salutandorum amicorum: cujus remuneretur Dominus bonam voluntatem. Vos autem ei precibus et bona vestra erga omnes voluntate gratias pro viribus persolvite. Significate etiam nobis quo sint loco res Ecclesiarum.

441 EPISTOLA CCCVI***.

Principalis Sebastiae.

Intelligo dignitatem tuam libenter litteras meas accipere, nec causam ignoro. Amans enim boni cum sis, et ad beneficentiam propensus, quoniam tibi aliquam subinde materiam suppeditamus ido-

(69) Διανεῖματε. Ita Med., Coisl. uterque, Vat. et Reg. secundus. Editi διανείμαντες.

(70) Ἡγεμόνι. Vide notas ad epist. 67, ubi eadem voce non ducem aut praesidem, sed principalem seu primum curiae designari observamus. Neque obstat huic interpretationi precatio Basilii, ut viris illis aliquid subsidii ex cursu publico concedatur. Nam curialium nonnullas fuisse partes in regendo cursu publico observat Gothofredus in tit. De cursu publico, pag. 508.

* Alias CCCLVII.

** Alias CCXXXII.

*** Alias CCCXXIV.

neam, in qua animi tui magnitudinem ostendas, A ad meas epistolas accurris, ut quæ honorum operum occasiones habeant. Venit igitur et alia occasio, quæ tuæ in omnes benignitatis notis signari potest, simulque virtutum tuarum præconem in medium adducit. Viri enim Alexandria profecti, necessarii officii causa, quodque communi totius naturæ jure mortuis hominibus debetur, indigent patrocínio tuo; adeo ut jubeas, ut ipsis propiniqui corpus Sebastię, exercitu ibi commorante, mortui, publico mandato exportandum concedatur: deinde et quantum licebit, subsidium ipsis feratur ex publico cursu, sicque inveniant aliquod longæ peregrinationis per tuam magnanimitatem solatium. Hæc autem ad magnam usque transitura Alexandriam, atque ad illius incolas miram tuæ dignitatis humanitatem perlatura, perspicuum est prudentiæ tuæ, etiamsi ego non dicam. Ego autem et in multis, quæ jam accipi, hoc quoque beneficium numerabo.

EPISTOLA CCCVII.

Hortatur ut inter duos litigantes judicem se præbeat.

Sine inscriptione.

Repellunt sæpe vel utiles sententiæ contentiosæ indoles, idque præclarum et utile judicant, non quod aliis omnibus videtur, etiamsi profuturum sit, sed quod ipsis solis placet, etiamsi damnosum. Causa autem, insipientia, morumque perversitas, non aliorum consiliis attendens, sed solis suis confidens sententiis, ac subeuntibus cogitationibus. Subeunt autem ea quibus gaudent; gaudent autem iis quæ volunt. Qui autem ea quæ vult, judicat utilia, non tutus est justus iudex, sed cæcis quos cæci ducunt, consimilis. Hinc et in damna facile incurrit, et utilitatis magistram habet experientiam. Huic nunc vitio obnoxius est qui cum hoc viro contendit. Nam cum oporteret iudicium permittere communibus amicis; imo cum a multis sæpe iudicatus esset, quibus jus et veritas curæ erant, nunc cucurrit ad iudices, et ad tribunalium iudicium, mavultque multis amissis pauca lucrari. Data autem a magistratibus iudicia ne victoriam quidem sine detrimento ferunt. Sis ergo adiutor, 442 o charum caput; maxime quidem utrique litiganti (id enim pium est) prohibens ne ad iudicem introeant; teque ipsius loco iudicem illi præbens. Quod si alteruter non obtemperat, nec sententiæ cedit, fave injuriam patienti; et ei qui justa postulat, patrocínium tuum impende.

• Alias CCCXLVII.

(71) Δέξασθαι. Legendum conjicit Combefisius δεξασθαι. Sed minime necessaria emendatio. Probabilior videtur infra ejusdem eruditi viri conjectura, ubi legendum putat καθήκοντος.

(72) Διακορήσει. Sic editi et tres codices, quibuscum collata fuit hæc epistola, nempe Med., Coisl. primus et Vaticanus. Sed tamen merito

δέξασθαι σου τῆς προαιρέσεως τὸ μεγαλοφύει, προστρέχεις ἡμῶν ταῖς ἐπιστολαῖς, ὡς ἔργων ἀγαθῶν ὑποθέσεις ἐχοῦσαις. Ἦκει τὸν ἄλλο ὑπέδειξε δυναμένη δέξασθαι (71) τῆς σῆς περὶ πάντα δεξιότητος τοὺς χαρακτῆρας, ὁμοῦ καὶ κήρυκα τῶν αὐτῶν ἀγαθῶν ἐπαγομένη. Ἄνδρες γὰρ ἀπὸ τῆς Ἀλεξάνδρειας κινήσαντες καθήκοντως ἐνεκεν ἀνγκυλίου, καὶ κοινῶς πάσῃ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων τοῖς ἀπειθῶσιν ὀφειλομένου, δέονται τῆς παρὰ σοῦ προστασίας ὥστε κλεῦσαι αὐτοῖς σῶμα οἰκείου ἀνδρός, κατὰ τῆς ἐπιδημίας τοῦ στρατοπέδου τελευτήσαντος ἐν ἡμῖν ἐν τῇ Σεβαστείᾳ, προσταγμάτι δημοσίῳ συγχωρηθῆναι κινήσαι. Ἐπειτα μέντοι καὶ τὴν δυνατὴν εἰς τοὺς παρασχεθῆναι βοήθειαν ἐκ τοῦ δημοσίου ἐξήμου, ὥστε εὐρεῖσθαι τινὰ τῆς μακρᾶς πλάνης διὰ τῆς σῆς μεγαλοφύειας παραμύθιον. Ταῦτα δὲ ὅτι μέχρι τῆς μεγάλης διαθήσεται Ἀλεξανδρείας, καὶ τὰς ἐκεῖ διακορήσει (72) τὸ θαῦμα τῆς σῆς τιμιότητος φανερὸν τῇ συνέσει σου, κἄν ἐγὼ μὴ λέγω. Ἡμῖν τε πρὸς πολλοὺς οἷς ἐλήφραμεν ἤδη καὶ ταύτην τῆ χάριν ἀναριθμήσομεν.

EPISTOLA TZ.

Ἀρεπίγραφος.

Διωθῶνται πολλάκις καὶ τὰς χρηστὰς διανοίας αἱ φιλόνοιχοι φύσεις, καὶ κρίνουσι καλὸν καὶ χρησίμον οὐ τὸ πᾶσι τοῖς ἄλλοις δοκοῦν, κἄν ἢ λυστέλις, ἀλλὰ τὸ μόνοις αὐτοῖς ἀρέσκον, κἄν ἐπιζημιον ᾖ. C τὸ δὲ αἴτιον ἀνοία καὶ σκαιότης τρόπων, οὐ προσεχόμεναι ταῖς παρ' ἐτέρων συμβουλαῖς, μόναις δὲ πιστεύουσαι γινώσκουσι οἰκείας καὶ τοῖς ὑποπίπτουσι λογισμαῖς Ὑποπίπτουσι δὲ οἷς χαίρουσι· χαίρουσι δὲ οἷς βουλονται. Ὁ δὲ βούλεται νομίζων λυστέλις, οὐκ ἐπιμασφαλῆς τοῦ δικαίου κριτῆς, ἀλλ' ἔοικε τυφλοῖς ὑπὸ τυφλῶν ὀδηγουμένοις. Ἐντεῦθεν καὶ προσπαῖς ζημίας εὐκόλως· καὶ τοῦ συμφέροντος διέσκεπτος ἔχει τὴν πείραν. Τοῦτο νῦν (73) τὸ πάθος ὑπομένει ὁ τῷ παρόντι συνεζευγμένος ἀνδρὶ. Δέον γὰρ τῆν κρίσιν ἐπιτρέψαι φίλοις κοινῶς, μᾶλλον δὲ παρὰ πολλοῖς πολλάκις κριθεῖς, οἷς ἔμελε τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας, νῦν ἔδραμεν ἐπ' ἄρχοντας καὶ τῆν τῶν δικαστηρίων κρίσιν, καὶ αἰρεῖται, πολλὰ ζημιωθεῖς, ὀλίγα κερδάναι. Αἱ δὲ παρὰ ἄρχουσι κρίσεις οὐδὲ τίνικην ἀζημιον φέρουσι. Γενοῦ (74) δὴ βοήθης, ἐφίλη κεφαλῆ, μάλιστα μὲν ἀμφοτέροις τοῖς κρινόμενοις (εὐσεβῆς γὰρ) κωλύων τὴν εἴσοδον τῆν πρὸς τὸν ἄρχοντα, καὶ γινόμενος αὐτοῖς ἀντ' ἐκείνου δικαστῆς. Εἰ δὲ ἀπαιθεῖ θάτερος, καὶ μάχεται ταῖς ψήφοις, σύμπραξον τῷ ἀδικουμένῳ, καὶ πρόστις τὴν παρὰ σοῦ βοήτην τῷ ζητούντι τυχεῖν τῶν ἐκαίων.

Combefisius legendum docet διακομίσει.

(73) Τοῦτο νῦν. Ita Harl. et Med. Edit., Τοῦτο τὸν. Titulum huic epistolæ apposimus, qualem in codice Harlezano et nonnullis aliis reperimus. Editi addunt ἐπὶ ἀποκαλύψει κρυπτῶν, occultiorum manifestationis causa.

(74) Γενοῦ. Ita vetustissimi tres mss. et alii nonnulli. Editi γίνου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΗ΄.

EPISTOLA CCCVIII *.

Pauperes et afflictos Capralis incolas commendat.

Ἀρεπίγραφος, ἐπὶ προστασίᾳ.

A

Sine inscriptione, patrocinii causa.

Καὶ παρούσης τῆς τιμιότητός σου τοῖς ἀδελ-
 γῆς (75), τῶν ἀπὸ τοῦ χωρίου Καπράλεως ἐνεκεν,
 λέγθην, καὶ προσήγαγον αὐτοὺς τῇ ἡμεροῦστί
 , παρακαλέσας σε ἔχοντα πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν παρὰ
 ἰ Κυρίου μισθοποδοσίαν, προϊστασθαι αὐτῶν, ὡς
 ἤτων καὶ καταπονουμένων ἐν ἅπασι. Καὶ νῦν
 λν δὲ τοῦ γράμματος τῆν αὐτὴν ἀνανεοῦμαι πα-
 κίτην, εὐχόμενος τῷ ἁγίῳ Θεῷ καὶ τῆν ὑπάρ-
 σιάν σοι περιφάνειαν καὶ λαμπρότητα τοῦ βίου
 ντηρηθῆναι, καὶ ἐπὶ μείζονα ἐλθεῖν, ἵνα ἀπὸ μεί-
 ας δυνάμει πολυτελέστερα ἡμᾶς ἐχῆς εὐεργε-
 ῖν. Ὅτι γὰρ μὲν ἡμῖν εὐχὴ (76) ἡ παντὸς τοῦ
 οἰκῶν σωτηρία, ἡγοῦμαι πεπεσθαι σε.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΘ΄.

EPISTOLA CCCIX **.

Commendat senem ex divite pauperrimum, et tribus liberis oneratum, de domus suæ censu sollicitum.

Ἀρεπίγραφος, ἐπὶ ἐνδεῖ.

B

Sine inscriptione, pro egeno.

Πῖνυ κατέγνων τοῦ ἀδελφοῦ τοῦδε φροντίζοντος
 ἰ τῇ ἀπογραφῇ τοῦ οἴκου· ὅς γε (77) προλαβὼν
 ν ἀναγκαίαν ἀτέλειαν ἔχει ἀπὸ τῆς πενίας. Ἀπὸ
 ρ βίου εὐπόρου, οὕτω τοῦ Κυρίου ἐπὶ συμφέροντι
 ; ψυχῆς αὐτοῦ οἰκονομήσαντος, νῦν εἰς τὴν ἐσχά-
 ν πένιαν περιετράπη, ὡς μόλις μὲν καὶ τῆς ἐφ’
 ἴραν (78) τροφῆς εὐπορεῖν, ἀνδραπόδου δὲ μηδὲ
 ἰς κατάρχειν, ἀπὸ πολλῶν ὧν πρότερον εἶχεν ἐν
 ἰ αὐτοῦ δεσποτεῖα. Τοῦτω τὸ σῶμα περιλέλειπται
 ἰσι, καὶ τοῦτο ἀσθενὲς καὶ γηραιὸν, ὡς καὶ αὐτὸς
 ἰς· καὶ παῖδες τρεῖς, προσθήκη φροντίζων ἀνδρὶ
 ντη. Ὅτι μὲν οὖν οὐδὲν ἐδεῖτο τῆς ἡμετέρας
 κείρας, ἰκανὴν ἔχων τὴν πένιαν δυσωπῆσαι (79)
 ἰ τὸ φιλόδηρον τοῦ τρόπου, ἀκριβῶς ἡπιστάμην.
 ἰ καὶ δὲ δυσάρεστοι οἱ αἰτοῦντες, ἐφοδῆθην μήποτε
 ἰ λιμπάνη (80) τι τῶν εἰς αὐτὸν ὀφειλομένων, καὶ
 ἰ πέπαιλα, εἰδὼς, ὅτι ἡ ἡμέρα αὐτῷ, ἐν ἣ ἂν πρῶ-
 ἰ τῆ σου τὴν σεμνότητα, ἀρχὴ εὐθιμοῦ βίου πρὸς
 ν μετὰ ταῦτα χρόνον γενήσεται, καὶ δώσει τινα
 ἰ κτίονα τῶν πραγμάτων αὐτοῦ (81) μεταβολήν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΙ΄.

443 EPISTOLA CCCX ***.

Commendat cognatos suos ac cæteros Ariarathicæ incolas.

Ἀρεπίγραφος, ὑπὲρ συγγενῶν.

Sine inscriptione, pro cognatis.

Αὐτῷ μοι περισπούδαστον ἦν συντυχεῖν σου τῇ

Mihī ipsi admodum in optatis erat cum tua fa-

(75) Τοῖς ἀδελφοῖς. Mutata interpungendi ra-
 one lucem huic loco asferre conatus sum. Sic
 im erat in editis. Καὶ παρούσης τῆς τιμιότητός
 ν, τοῖς ἀδελφοῖς... διελέχθην. Unde interpres, ser-
 onem habui cum fratribus, eorum, qui Capralis re-
 one orti sunt, gratia: sed quos hic Basilius fratres
 ppebat, hi alii esse non possunt, quam selecti cives
 apralenses ac de rebus patriæ missi. Quare ne-
 itaquam his fratribus res Capralenses commenda-
 ti, sed potius ei ad quem hæc scripta epistola
 os enim coram illo antea produxit, ut de rebus
 apralensium ageret: nunc eosdem cum litteris
 iitit. Cæterum clarior multo esset tota verborum
 mplexio, si deessent hæc voces, τοῖς ἀδελφοῖς. Sed
 retineantur, non puto aliter, ac interpretatus
 um, accipi debere.

(76) Ἡμῖν εὐχὴ. Coisl. secundus et Reg. secun-
 dus ἡμῶν εὐχὴ.(77) Ὅς γε. Sic Med., Coisl. primus et Vat. Editi
 D ὅς γε. [Recte.](78) Ἐφ’ ἡμέραν. Reg. secundus et Coisl. secun-
 dus ἐφημέριον. Ibidem Vaticanus codex ἀνδραπόδου
 δὲ μηδενός.(79) Δυσωπῆσαι. Reg. secundus et Coisl. secun-
 dus δυσωπῆσαι σε.(80) Ἐλλιμπάνη. Coisl. secundus et Reg. secun-
 dus ἐλλιμπάνειν.(81) Αὐτοῦ. Ita Coisl. primus et Vat. Editi αὐτῷ.
 * Alias CCXXXIII.

** Alias CCXXX.

*** Alias CCXXXVII.

cundia congrredi pluribus de causis : primum, ut bonis, quæ tibi insunt, longo intervallo perfruerer; deinde, ut etiam pro Ariarathicæ incolis te precarer : quibus jamdudum gravatis dedit Dominus dignum solatium, probitatis tuæ administrationem illis concedens. Est autem et alia quædam meorum cognatorum possessio, quæ valde gravatur, ac fere caput est inopiæ Ariarathicæ : cui etiam precor, ut benignitas tua, quantum fieri potest, medeatur, quo ab iis qui potiuntur, deinceps ferri possit.

EPISTOLA CCCXI *.

Rogat ut illius domus, qui hanc epistolam ferebat, publicis muneribus gravata sublevetur.

Principali.

Multas me cogunt litteras dignitati tuæ scribere qui asseverationum mearum rationem non habent, sed proprium quiddam ac eximium in suis rebus exquirunt. Jamdudum enim eis testificatus sum, ita te communem fore et æquabilem nobis juris custodem, ut nemo amplius quidquam ad humanitatem requisitor sit, nisi plus justo avidus fuerit. Sed tamen ut huic homini satisfaceremus, dedimus ei epistolam, commendantes eum tibi, rogantesque ut et liberet ipsum videas, et quia tempore fatiscit illius domus in obeundis muneribus, eam, quantum fas erit, allevare digneris.

EPISTOLA CCCXII **.

Commendat aliquem metuentem ne ex novo censu læderetur.

Censitori.

Nosti quæ accedant hominibus ex censibus tum luca tum detrimenta. Quare huic ignosce in id vehementer incumbenti, ne quid damni accipiat : quinetiam ei ad jus obtinendum pro virili patrocinari in animum inducas.

EPISTOLA CCCXIII ***.

Rogat Galatiæ Censitorem, ut de censu domus Sulpicii aliquid remittat.

Censitori.

Non licet eminus providentiam divinam intueri : sed nos homines præ animi imbecillitate quæ ante pedes posita sunt respicimus ; et sæpe dum ad bonum finem deducimur, moleste ferimus, tolerante nostras inscitias eo, qui omnia in sapientia moderatur, Domino. Meministi enim quam moleste tunc tulerimus impositam nobis sollicitudinem : quot advocaverimus amicos, ut illorum opera in-

* Alias CCCXXI.

** Alias CCCXXVI.

*** Alias CCCLIII.

(82) *Αὐτοῖς*. Hanc vocem addidimus ex quinque mss. codicibus.

(83) *Ὁ καὶ παρακαλῶ*. Deest conjunctio in Mediceo, Coisl. secundo et Reg. secundo.

(84) *Υπερβάλλη*. Coisl. secundus et Reg. secun-

λογιότητα πολλῶν ἔνεκεν· πρῶτον μὲν, ὥστε ἀπολαῦσαι τῶν ἐν σοὶ καλῶν διὰ πολλοῦ τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνον· ἔπειτα δὲ, καὶ περὶ τῶν κατὰ Ἀριαραθίαν ἀνθρώπων παρακαλέσαι σε· οἷς ἐκ παιδιᾶς θλιβομένοις ἔδωκεν ὁ Κύριος ἀξίαν παραμυθίαν, τῆς σῆς ὀρθότητος τὴν ἐπιστάσιαν αὐτοῖς (82) χάρισάμενος. Ἔστι δὲ τι καὶ ἕτερον τῶν συγγενῶν τῶν ἐμῶν πᾶνυ βεβαρημένον, καὶ σχεδὸν τὸ καμάρυτον τῆς Ἀριαραθικῆς ἀπορίας ὑπάρχον· καὶ παρακαλῶ (83) κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον λατρευθῆναι περὶ τῆς σῆς χρηστότητος, ὥστε φορητὸν τοῦ λοιποῦ γίνεσθαι τοῖς κεκτημένοις.

EPISTOLA TIA'.

Πρωτεύοντι.

Πολλὰς ἡμῖν ποιούσι τὰς ἐπιστολάς πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα οἱ ταῖς διαβεβαιώσασιν ἡμῶν μὴ προσέχοντες, ἀλλ' ἴδιόν τι καὶ ἐξαιρέτον ἐν ταῖς ἐπισημασίαις. Πάλαι γὰρ ἡμεῖς αὐτοῖς ἡμετέραις ἐπισημασίαις, οὕτως ἔση κοινὸς καὶ ἴσος τῶν ἁγίων ἡμῖν φύλαξ, ὥστε μηδένα πλὴν ἐπισημασίαις τῶν εἰς φιланθρωπιαν, ἐάν μὴ πού ὑπερβάλλῃ τῇ ἀπληστία. Ὅμως δὲ πληροφοροῦντες ὅτι, ἔδωκαμεν αὐτῷ τὴν ἐπιστολήν, συνιστῶντες αὐτῷ τὸν ἄνδρα, καὶ παρακαλοῦντες καλῶς τε αὐτὸν ἰεῖν, καὶ διὰ τὸ χρόνον κεκμηκέναι αὐτοῦ τὸν οἶκον ἐπὶ ταῖς λειτουργίαις, τῆς ἐνδεχομένης αὐτὸν παραμυθίας ἀξιώσασιν.

EPISTOLA TIB'.

Κηρσίτορι.

Οἶδας τὰς ἐκ τῶν κήρσων καὶ ὠφελείας καὶ μισθῶν, τὰς γινομένας τοῖς ἀνθρώποις. Ὅστε σὴν ὡφελῆσαι πολλὴν ποιησάμενος σπουδὴν μηδεμίαν ἐπιμενεῖν βλάβην, καὶ συνάρασθαι αὐτῷ κατὰ δικαιοσύνην τὸ δίκαιον προθυμήθητι.

EPISTOLA TII'.

Κηρσίτορι.

Οὐκ ἔστι πόρρωθεν ἰδεῖν τὰς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ὑπὸ μικροψυχίας οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸ ἐν ποσὶ ἀποβλέπομεν· καὶ πολλάκις ἐπὶ ἀπληστίας ἀγόμενοι δυσχεραίνομεν, ἀνεχομένοις ἡμῶν τῆς ἀμαθίας τοῦ πάντα ἐν τῇ ἑαυτοῦ (85) σαρξὶ ἐμπερικουήσαντος Δεσπότητος. Μέννησαι γὰρ δήπου εἶπον ἔδωκαμεν (86) τότε πρὸς τὴν ἐπιτεθεισάν τῃ φροντίδα, ὅσους παρελάβομεν τῶν φθῶν, εἰς τὸ

αὐτὸν ὑπερβάλλῃ.

(85) *τῇ ἑαυτοῦ*. Sic tres vetustissimi codices Editi τῇ αὐτοῦ.

(86) *Ἐδυσχεραίνωμεν*. Regius uterque et Coisl. secundus ἔδυσχεραίνωμεν. Paulo post editi ἔδυσχεραίνωμεν. Sed potior visa Regii primi et Parisiensis Bigot. scriptura, quam secuti sumus.

ἰσῶν ἀπόστασαι τὴν ἐπήρειαν. Οὕτω γὰρ ὀνομά-
 ρημεν τὸ πρῶμα. Ἄλλὰ νῦν ὁρᾷς ὅποια τὰ παρόντα.
 Ἰαρέσθαι γὰρ σοι ὁ Θεὸς ἀφορμὴν τοῦ τὴν καλοκαγα-
 λίας τῶν τρόπων εἰς φανερόν ἀγαγεῖν, καὶ παντὶ τῷ
 φεῖς βίῃ ἀγαθῆς μνήμης ἀφορμὰς ἐναφεῖναι.
 Ὅποια γὰρ ἂν ὦσιν αἱ ἀποτιμήσεις αὐταί, τοιαῦ-
 ται καὶ αἱ ἐπ' αὐταῖς μνήμαι παρὰ τῶν ἐπιγινο-
 μένων διασώζεσθαι πεφύκασιν (87). Ἐπεὶ δὲ οὐδὲ εὐ-
 ρεμένοις Γαλάταις ὑπῆρξεν ἂν φιλανθρωποτέρου
 βίου ἐπιτυχεῖν, ἀκριβῶς ἐγὼ πέπεισμαι. Ἔχω δὲ
 ὁ Γαλάτας μακαρίζειν τῆς σῆς ἐπιστάσεως μόνον,
 ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐμαυτὸν (88). Ἔστι γὰρ κάμοι οἶκος
 ἐν Γαλατίᾳ, καὶ οἶκων γε ὁ λαμπρότατος σὺν Θεῷ,
 ἐν εἰ τύχοιμι παρὰ σοῦ τινας βοηθείας (τεύξομαι
 εἰς ἂν ἡ φιλία τὴν οἰκείαν ἰσχύιν ἔχη), μεγάλην
 ἴσμαι τῷ Θεῷ τὴν χάριν. Εἰ οὖν τις λόγος παρὰ τῆ
 ἡ τιμωτῆτι τῆς ἐμῆς φιλίας, ὁμολογουμένην τινα
 βλάβειαν παρὰσχέσθαι τῷ οἴκῳ τοῦ θαυμασιωτάτου
 ἱεροῦτος Σουλπικίου (89), ἡμῶν ἐνεκεν παρακλήθητι·
 ὅστε ὑφελὲν τι τῆς νῦν οὐσης ἀπογραφῆς, μάλιστα
 ἐν ἀξιολογῶν, καὶ τῆς σῆς μεγαλονοίας ἀξίον,
 προσθήσω δὲ, ὅτι καὶ τῆς ἡμετέρας πρεσβείας (90)
 τῶν ἀγαπῶντων σε· εἰ δὲ μὴ, ἀλλ' ὅσον οἱ τε και-
 ροὶ (91) συγχωροῦσι, καὶ ἡ τῶν πραγμάτων ἐπιδέ-
 ρεται φύσις· πάντως δὲ ὑφελὲν, καὶ μὴ ἔδεισσαι ἐπὶ
 τῆς ταυτότητος· ὥστε ἡμᾶς (92) μυρίων ὧν ἔχομεν
 παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἀρχοντος εὐεργεσιῶν μίαν χάριν
 αὐτῆν διὰ τῆς σῆς σεμνότητος ἀντεκτίσαι.

EPISTOLA TLV.

Rogal ut sua causa amore erga fratrem, qui hanc epistolam ferebat, multiplicet.

Ἀρεπλίγραφορ, ἐπὶ οἰκέτη.

Καὶ πῶς ἐμελλον ἐγὼ γραμμάτων οἰκείαν ἀφορ-
 μὴν παρόψεσθαι, καὶ μὴ προσερεῖν (93) τὴν σὴν τι-
 μωτῆτα, τοῦδε πρὸς ὑμᾶς ἀφικνουμένου; Ὅς ἐξήρ-
 και μὲν καὶ ἀπ' ἐαυτοῦ εἰπεῖν τὰ ἡμέτερα, καὶ τὴν τῆς
 ἐπιστολῆς ἀποπληρῶσαι (94) χρεῖαν· ἡβουλήθη δὲ καὶ
 γραμμάτων διάκονος γενέσθαι, διὰ τὸ σφόδρα ἡμᾶς
 ἀγαπᾶν, καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς προσκαίεσθαι ἡμῖν. Παν-
 τὶ (95) τρόπῳ καὶ τὰ ὑμέτερα βήματα ἐπικολιζεσθαι
 βούλεται, καὶ ὑμῖν διακονεῖσθαι. Ἐδώκαμεν οὖν αὐτῷ
 τὴν ἐπιστολήν, δι' ἧς πρῶτον μὲν ὑμῖν εὐχόμεθα
 πάντα τὰ ἀγαθὰ, ἅτε ὁ βίος οὗτος ἔχει, καὶ ὅσα τὸν
 ἐν ταῖς (96) ἐπαγγελίαις μακαρισμῶν ἀποκείμενα
 φυλάσσει· ἔπειτα καὶ δεόμεθα τοῦ ἀγίου Θεοῦ οἰκο-
 νομηθῆναι δευτέρον ἡμῖν τὴν συντυχίαν ὑμῶν, ἕως

(87) *Τοιαῦται... πεφύκασιν.* Sic tres vetustis-
 simi codices. Editi τοιαύτη καὶ ἡ ἐπ' αὐτοῖς μνήμη...
 πέφυκε. Habent etiam ἐπ' αὐταῖς sex alii codices.

(88) *Ἐμαυτὸν.* Sic tres vetustissimi codices.
 Editi ἐαυτὸν.

(89) *Σουλπικίου.* Ita Harl. prima manu. Editi
 Οὐλπικίου.

(90) *Πρεσβείας.* Immorari non soleo in observan-
 dis interpretum erratis; sed tamen hoc loco appo-
 nam speciem eruditionis Sculteti, ut quisque vi-
 deat quantum huic homini tribuendum sit. Sic igi-
 tur interpretatur: *Quod ille sit ex ordine presbytero-
 rum nostrorum.* Unde Combefisius: *Vapulet tiro
 qui sic deliret: eritque nobis homo sic inficetus do-*

A juriam propulsaremus. Sic enim rem appellabamus
 Sed hunc vides qualia sint praesentia. Praebuit
 enim tibi Deus occasionem morum integritatis in
 lucem proferendae, totique posteritati argumenta
 bonae memoriae relinquendi. Quales enim descri-
 ptiones censuum ipsae fuerint, talis etiam earum
 recordatio a posteris conservari solet. Mihi autem
 Galatas ne optando quidem potuisse ingenium
 humanius nancisci exploratum et persuasum est.
 Nec Galatas solum beatos praedicare possum ob
 tuam administrationem, sed et meipsum. Est enim
 mihi etiam domus in Galatia; ac domorum quide
 Dei dono longe splendidissima, in quam quidem
 si mihi aliquid praesidii concesseris (concede
 autem quardiu amicitia suo stabit robore), in-
 gentes Deo gratias habiturus sum. Si qua igitur
 ratio apud tuam dignitatem amicitiae meae, ut
 ratum quoddam beneficium tribuas domui ma-
 gistratus maxime admirandi Sulpicii, fac mea
 causa exoreris: adeo ut de censu praesenti aliquid
 demas, maxime quidem quod memorabile sit,
 et tua magnanimitate dignum, addam etiam et
 nostra qui te diligimus precatone. Sin minus,
 saltem quantum tempora concedunt, et rerum
 natura patitur: omnino autem aliquid demas,
 nec in eodem statu relinquantur: ut pro innumera-
 bilibus beneficiis, quae ab egregio illo magistratu
 accepimus, hanc unam gratiam tuae gravitatis
 opera referamus.

EPISTOLA CCCXIV.

C

Sine inscriptione, pro famulo.

Et quomodo ego domesticam scribendi occa-
 sionem negligere, nec tuam salutarem dignita-
 tem, hoc ad vos proficiscente? Qui quidem et per
 se posset nostra narrare, litterarumque vicem
 explere: voluit tamen litteras etiam perferre,
 eo quod me vehementer diligit, ac mihi ex toto
 animo affixus sit. Cupit omnino et tuum respon-
 sum referre, et tibi suam operam praestare. Ita-
 que ei dedi epistolam, qua tibi primum bona
 omnia precor, tum quae haec vita habet, tum
 quae promissam beatitudinem reposita servant:
 deinde etiam Deum sanctum rogo, ut eo ita dis-
 pensante iterum vobiscum congregiamur, dum
 in terra versamur. Caeterum, quin erga memo-

D ctrinae Patrum verique eorum sensus arbiter.

(91) *Καυροί.* Sic novem mss. Editi χρόνοι.

(92) *Ὅστε ἡμᾶς.* Coisl. primus et Med. ὡς
 ἡμᾶς.

(93) *Μὴ προσερεῖν.* Negatio addita ex Coisl.
 secundo et Reg. secundo.

(94) *Ἀποπληρῶσαι.* Iidem duo codices cum
 Med. πληρῶσαι.

(95) *Ἡμῖν. Παντὶ τρόπῳ.* Uterque Coisl. ἡμῖν
 παντὶ τρόπῳ.

(96) *Ὅσα τὸν ἐν ταῖς, etc.* Reg. secundus et
 Coisl. secundus ὅσα τῶν ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις τὸν
 μακαρισμῶν ἀποκείμενον φυλάσσει.

* Alias CCXXXI.

ratum fratrem amorem multiplices mea causa, A nullus dubito. Quare fac exoreris ut id reipsa experiatur.

ἔσμεν ὑπὲρ γῆς. Τὴν δὲ εἰς τὸν προειρημένον ἀεὶ φὸν ἀγάπην ὅτι πολυπλασιάσεις ἡμῶν ἕνεκεν, οὐκ ἀμφιβάλλω. Ὅστε παρακλήθητι ἔργῳ αὐτῷ παραγί- σθαι τὴν πείραν.

445 EPISTOLA CCCXV.

EPISTOLA TIE.

Commendat viduam sibi propinquam ejusque pupillos.

Sine inscriptione, pro propinqua.

Cum omnino persuasum habeam impetratum me quicquid juste a tua dignitate petivero, libenter epistolam dedi ornatissimæ huic pupillorum curatrici, quæ ædes incolit hydra quadam multorum capitum acerbiores. Quibus omnibus accedit, ut sanguine inter nos conjuncti simus: Quapropter nobilitatem tuam rogo, ut et mihi aliquid tribuens et honorem pupillorum avo debitum conservans, aliquid feras auxilii: quo deinceps fiat illis hæc possessio tolerabilis.

Ἀνεπίγραφος, ὑπὲρ συγγενοῦς.
Πάνυ πεπεισμένος μηδὲν διαμαρτῆσθαι περὶ ἐν ἂν μετὰ τοῦ δικαίου παρακαλέσω τὴν τιμιότητα σου, προθύμως ἤλθον ἐπὶ τὸ δοῦναι τὴν ἐπιστολὴν τῇ κοσμιωτάτῃ τῆδε ὄρφανῳ προεστῶσῃ, καὶ οἰκίῳ ἐκουσίῃ ὕδρας τινὸς πολυκεφάλου χαλεπωτέραν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τοῦτοις ὑπάρχει ἡμῖν τὸ καὶ οἰκείως ἔχει ἀλλήλοις κατὰ γένος. Διὸ παρακαλοῦμέν σου τῆ εὐγένειαν, καὶ ἡμᾶς τιμῶντα, καὶ τῷ πάππῳ τῶν ὄρφανῶν τὴν ἐφειλομένην ἀποσώζοντα τιμὴν, παρασχέσθαι τινὰ βοήθειαν· ὥστε φορητὴν τοῦ λαοῦ τὴν κτῆσιν αὐτοῖς καταστήσαι.

EPISTOLA CCCXVI.

EPISTOLA TIG.

Commendat hominem patrocinio ad ea, quæ sibi proponebat, indigentem.

Sine inscriptione, pro divexato.

Ququam omnino persuasum habeo litteris non indigere qui tuam clementiam adeunt, propterea quod ex animi probitate plura facis, quam quis obsecrans ad bonum adhortetur; quia tamen hujusce filii cura majorem in modum tangor, adductus sum ut ad puram tuam et doli expertem animam scriberem, commendans tibi hominem ac rogans, ut quibus rebus poteris præstes, ei ad ea, quæ sibi proponit, tuum pro viribus auxilium. Nullum autem alium ei opus fore patronum, si digneris totam potestatem quam tibi Dominus largitus est, ad illius patrocinium impendere, mihi omnino persuasum est.

Ἀνεπίγραφος, ὑπὲρ κατακοινομένου (97).
Πάνυ πεπεισμένος μηδὲν δεῖσθαι γραμμάτων τοὺς πρὸς τὴν σὴν χρηστότητα ἀφικομένους, εἰς τὴ πλεῖον ποιεῖν ἐκ τῆς τοῦ τρόπου καλοκαγαθίας ἢ ὅσον ἂν τις παρακαλέσας προτρέψαιτό σε πρὸς τὸ ἀγαθόν, ὁμως, διὰ τὸ καθ' ὑπερβολὴν φροντίζειν τοῦ υἱοῦ τοῦδε, ἐπιστελλαι τῇ καθαρᾷ σου καὶ ἀδῶ ψυχῇ προήχθην, συνιστῶν σοι τὸν ἄνδρα, καὶ παρακαλῶν, ἐν οἷς ἂν ἦ δυνατόν, παρασχέσθαι αὐτῷ εἰς τὰ προκείμενα τὴν κατὰ δύναμίν σοι ἐπιχορίαν. Ὅτι δὲ οὐδένοθς ἐτέρου δεηθήσεται προστατοῦ, σὺ καταξιώσαντος πάσῃ δυνάμει ἣν ἔδωκέ σοι ὁ Κύριος, χρήσασθαι εἰς τὴν ὑπὲρ αὐτῷ προστασίαν, ἀκρίβως ἐπίσταμαι.

EPISTOLA CCCXVII.

EPISTOLA TIZ.

Amici occupationibus tribuit, quod raro litteris suis respondeat. Rogat ut is qui epistolam ferebat, non frustra se pertinuisse sentiat.

Sine inscriptione, pro egeno.

Raras mihi ad tuam dignitatem efficiunt litteras rara a te responsa. Indicium enim facio, cur molestiam meas litteras afferre dignitati tuæ putem, quod non accipiam his quæ subinde scribo responsiones. Sed rursus ad aliam traducit cogitationem consideratio multitudinis negotiorum tuorum; ac tot et tanta in manibus habenti ignosco, si mei obliviscaris: cujus ne si summum quidem esset otium et quies, ob vilem et abjectam vitam facile esset recordari. Te quidem sanctus ille et ad majorem splendorem perducatur, et te sua ipsius gratia in præsentem claritate conservet. Mihi autem quælibet occasiones, novæ sunt scribendi

Ἀνεπίγραφος, ὑπὲρ ἐνδοεῶς.
Σπανίως ἡμῖν τὰς πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα κατασκευάζει ἐπιστολάς τὸ σπάνιον τῶν αὐτόθι (98) ἀποκρίσεων. Δεῖγμα γὰρ ποιούμεθα τοῦ ὄχλου ἡμῶν τὸ γράμμα φέρειν τῇ τιμιότητι σου, τὸ μὴ δέχεται ἐφ' οἷς ἂν ἐκάστοτε γράφομεν (99) τὰς ἀποκρίσεις. Πάλιν δὲ εἰς ἐτέραν μεθίστησι διάνοιαν ἡ ἔννοια τοῦ πλήθους τῶν περὶ σὲ πραγμάτων, καὶ συγγνώμην ἔχοντι τῷ τοσαῦτα διὰ χειρὸς ἔχοντι ἐπιλανθανομένῳ ἡμῶν, ὧν οὐδὲ εἰ πᾶσα ἦν σχολὴ καὶ ἡσυχία, διὰ τὸ ταπεινὸν τοῦ βίου μεμνησθαι βῆδιον. Σὺ μὲν οὖν ὁ ἅγιος (1) καὶ ἐπὶ μέλζοντα τῆς περιφανείας ἀγάγοι, καὶ τῇ παρουσίᾳ λαμπρότητι συντηρήσαι τῇ ἑαυτοῦ χάριτι· ἡμεῖς δὲ πᾶσαν πρόφασιν ἀμειβόμεθα.

* Alias CCXVIII.

** Alias CCXIX.

*** Alias CCXXII.

(97) Ὑπὲρ κατακοινομένου. Ita Med. et duo alii. Editi et Coisl. primus, ὑπὲρ καταποιουμένου.

(98) Αὐτόθι. Coisl. secundus et Reg. secundus

αὐτόθεν.

(99) Γράφομεν. Idem duo codices cum Med. γράφομεν.

(1) Ἄγιος. Vaticanus et Claromontanus addunt Θεός.

μεθα γράμμασιν, οὐχ ἥμισυ δὲ τὴν παρούσαν διὰ τὸνδε, ὃν καὶ παρακατατιθέμεθα σοι, καὶ ἀξιούμεν λαβεῖν τινα αὐτὸν τῆς τῶν γραμμάτων ἡμῶν (2) διακονίας ἀσθησιν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΙΉ

Rogat ut epistolam ferenti et sua et patriæ prosil commendatio.

Βασιλείου, ἀνεπίγραφος, ὑπὲρ πατριῶτον.

Τοὺς ἐκ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἀφικομένους συνίστη-
σι σοι αὐτὸ τῆς πατρίδος δίκαιον· εἰ καὶ ὅτι τῆ τοῦ
τρόπου χρηστότητι πάντας ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ ἀγείας
πρόνοιαν, τοὺς ὅπως δεικνύουσιν τινὸς ἀντιλήψεως.
Καὶ τὸν ἐγχειρίζοντα τοίνυν τὴν ἐπιστολὴν τῆ κο-
σμιότητι σου, τὸν υἱὸν τοῦδε, δέξαι, καὶ ὡς πατριῶ-
την, καὶ ὡς δαδόμενον ἀντιλήψεως, καὶ ὡς παρ' ἡμῶν
συνιστάμεν σοι· καὶ ἐκ πάντων τούτων ἐν αὐτῷ B
ὑπερξάτω, τυχεῖν τῆς ἐνδεχομένης παρὰ σοῦ βοη-
θείας εἰς τὰ προκείμενα. Δῆλον δὲ, ὅτι ἐπὶ τοῖς ἀγα-
θοῖς ἔργοις αἱ ἀναποδόσεις, οὐ παρ' ἡμῶν τῶν μι-
κρῶν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Κυρίου, τοῦ τὰς ἀγαθὰς
προαιρέσεις ἀμειβομένου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΙΘ΄

Commendat hospitem omni subsidio in terra extranea egentem.

Ομοίως ὑπὲρ ξένου.

Κατὰ πόδας τῆς ἀναχωρήσεώς σου ἐπέστη ἡμῖν
ὁ υἱὸς οὗτος ὁ τὴν ἐπιστολὴν σοι ταύτην ἀποδιδούς,
χρεῖαν ἔχων, ὡς ἀνήρ ἐν ἀλλοδαπῇ διάγων, πάσης
τῆς παρὰ τῶν Χριστιανῶν οφειλομένης τοῖς ξένοις C
παραμυθίας. Τὸ μὲν οὖν πρᾶγμα οὗτός σοι ἕναρ
ἔσπερον διηγήσεται· τὴν δὲ βοήθειαν αὐτὸς παρ
ἔξει, τὴν σοι κατὰ δύναμιν, καὶ ἀναγκαίαν τοῖς προ-
κειμένοις. Ἐάν μὲν οὖν παρῆ ὁ ἡγεμῶν, αὐτὸς ξε-
καγήσεις πρὸς αὐτὸν δηλονότι. Ἐπεὶ δὲ τῶν πολι-
τευομένων παρέξεις αὐτῷ τὰ σπουδαζόμενα. Οὐ γὰρ
μικρῶς μοι μέλει τὸ πάντα αὐτὸν κατὰ γνώμην
πράξαντα ἐπανελθεῖν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚ΄

Testatur eum qui ad negotia procuranda missus fuerat, etsi re infecta rediit, non tamen pigritiæ accusandum. Scire oportet quo loco sint res ecclesiasticæ.

Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ προσηγορία.

Διὰ μακροῦ ἡμῖν ὑπῆρξε προσεπιεῖν τὴν τιμιό-
τητά σου, τῷ τὸν ἀνακομίζοντα τὰς ἀποκρίσεις πο-
λὸν χρόνον ἐνδιατρίψαι τῆ ἡμετέρα, καὶ ἀνδράσι
καὶ πράγμασι δυσχερεστέροις (3) περιπεσεῖν. D
Ἐνιαυτὸν γὰρ ὅλον ἀπεξενώθη τῆς ἐνεγκούσης.
Ἀπάταις ἀνθρώπων καὶ διαλύσεσιν ὑπαχθεῖς, εἰ τῆς
παρούσης αὐτῷ κακουργίας κρατήσεις, τοῦ παντὸς
πριεσσεσθαι, ὅψε τοῦ κεφαλαίου τῆς ζημίας ἐψηθε-
α, ἐν τῇ κατὰ μικρὸν ἀπάτῃ τῆς αἰσθήσεως κλεπτο-
λένης. Ἐπεὶ οὖν ἐπάνεισι, τῶν τε τοῦ ἀέρος ὄχλη-

(2) Ἡμῶν. Coisl. primus ἡμῖν. Paulo ante legit
omnibefisius πρὸς πᾶσαν πρόφασιν. Sed minus intel-
xit illud ἀμειδόμεθα, cujus hæc videtur esse sen-
tentia : Quot occasiones occurrunt, totidem scri-
endi vices usurpo.

(3) Δυσχερεστέροις. Sic uterque Coisl., Med, et

ΠΑΤΡΟΛ. GR. XXXII.

vices ; ista imprimis, propter hunc hominem, quem
tibi commendo ac rogo, ut se meas ad te litteras
non frustra pertulisse sentiat.

446 EPISTOLA CCCXVIII.

Basilii, carens titulo, pro conterraneo.

Eos qui e patria nostra adveniunt, ipsum tibi
commendat patriæ jus : tametsi morum benignitate
cunctos qui quomodocunque tuo auxilio indigent,
sub tuam adducis providentiam. Hunc itaque qui
epistolam comitati tuæ traditurus est, filium illius
suscipe, et tanquam popularem, et tanquam opis
indigum, denique tanquam per nos tibi commen-
datum ; atque iis ex omnibus unum quoddam illi
contingat, ut scilicet auxilium a te quantum fieri
poterit consequatur in negotiis suis. Liqueet autem
bonis operibus paratam esse remunerationem,
non per nos quidem pusillos homines, sed per
Dominum, qui præclaris institutis mercedem re-
pendit.

EPISTOLA CCCXIX.

Similiter pro hospite.

E vestigio recessus tui accessit ad me filius
iste, qui hanc epistolam tibi porrigit : is velut
homo in terra extranea degens, omni eget sub-
sidio, quod hospitibus debetur per Christianos.
Et negotium quidem ipse tibi clarius enarrabit :
tu vero auxilium præbebis pro viribus, atque
necessarium rebus præsentibus. Si itaque aderit
præses, ipse videlicet ad eum duces hospitem.
Alioqui, per eos qui rempublicam gerunt con-
ficiet ei quæ expetit. Non enim mediocriter mihi
curæ est, ut peractis ex animi sententia omnibus
revertatur.

EPISTOLA CCCXX.

Sine inscriptione, salutandi gratia.

Longo intervallo nobis contigit tuam dignitatem
salutare ; eo quod qui responsa refert, diu in no-
stra regione commoratus sit, ac tum in viros
morosissimos, tum in negotia difficillima inciderit.
Nam annum totum absfuit patria. Is hominum dolis
et transactionibus in eam spem inductus se, si
presentem nequitiam superaret, rei totius sum-
mam obtenturum, sero damni caput persensit :
cum fraus paulatim progrediens sensum præter-
fugisset. Cum igitur redeat et ab aeris molestiis

Reg. secundus. Editi δυσχερεστάτοις. Statim editi
ἀπάταις γάρ, sed vocula deest in mss. quatuor.
Plures autem non habuimus in hanc epistolam.

* Ex Cotelerii *Monum. Ec. Gr.* t. II, p. 94.

** Ibid., p. 95.

*** Alias CCXXI.

et ab hominum nequitia liberatus : salutamus te A per illum, rogantes ut nostri memineris in precibus (nam precum auxilio valde indigemus), simul etiam certiozem te facio, quos beatus episcopus debito solvendo obnoxios reliquerat (siquidem in suo testamento et debiti fecit mentionem, et unde et a quibus illud 447 solvi oporteret), eos amicis admonitionibus spretis necessitatem tribunalium exspectare. Quare sodalis noster re infecta rediit, atque hæc ipsa rogavit ut de eo testaremur, ne segnitiei aut pigritiæ apud tuam dignitatem incusaretur. De his hactenus. Cæterum quo in statu sint res Ecclesiarum, utrum concedatur ut in eodem statu permaneant, an in pejus vergant, aut spem aliquam habeant futuræ in melius mutationis, per aliquem e charis fratribus certiozem B me facere digneris.

EPISTOLA CCCXXI.

Auctor hujus epistolæ, quem Gregorium Nazianzenum esse non obscure perspicitur, non sine solito lepore Theclæm rogat, ut his qui ecclesiæ conspectum exstruebant, vinum suppeditet, propterea quod vehemens anni præteritii frigus eis succiderat.

Theclæ.

Præterito anno, etc.

Vide inter S. Gregorii Nazianzeni epistolas, epist. 57.

EPISTOLA CCCXXII.

Rationem redditû cur sero respondeat : rogat ut post longam hiemis absentiam saltem ad Paschæ diem cum consue redeat.

Sine inscriptione, ut cum amico Pascha celebret.

Acceptis tuæ dignitatis litteris, gavisus sum, ut par erat, et Domino gratias egi, atque paratus eram respondere, si quis opportune de rescribendo submonuisset. Nam negotium illud, de quo mihi mandaveras, temporis progressu absolutum est. Non erat 448 autem, antequam consiceretur, tutum quidquam respondere. Hæc mei silentii fuit causa : non enim segnitiei, neque officii ignoratio. Etiamsi enim omnino piger essem, tamen vitia mea coram tua dignitate occultare omni modo studuissem. Nunc vero non possum ego tui oblivisci, ne brevissimo quidem temporis spatio : aut certe quispiam se ipse potius ignoret : sed sive scribam, sive non, inflixum te meo cordi circumfero : et longam illam hiemis absentiam ita moleste fero, ut precer, si integrum tibi ipsi non est ob eas, de quibus adivi, occupationes, rusticos relinquere, mihi occasionem dari ad loca illa veniendi, ac vera illa tuorum morum integritate ac ornamentis tuis perfruidi. Omnino autem salutarem Paschæ diem nobiscum conaberis transigere, una cum

* Alias CCCII.

** Alias CCXXIII.

(4) *Ἐπιπέθειναι*. Duo codices *ἐπιπέθειναι*. Paulo post male in editis *ἐσπερος*. Mss. *ἐταίρος*.

(5) *Ἀπόδόν*. Non male deest in codice Vaticano.

(6) *Ἦ τίνα*. Duo codices *ἐτε τίνα*. Ibidem editi *γνωρίσας*. Quatuor mss. ut in textu.

(7) *Ἐπέθ' οὐ*. Duo mss., *περὶ οὐ*. Paulo post edi-

ρῶν καὶ τῆς τῶν ἀνδρῶν μοχθηρίας ἀπαλλαγίς, ἀσπαζόμεθά σε δι' αὐτοῦ, παρακαλοῦντες μεμνησθαι ἡμῶν ἐπὶ τῶν προσευχῶν (πολλῆς γὰρ τῆς ἐκ τῶν εὐχῶν βοηθείας δεόμεθα), καὶ ἅμα σημαίνουμέν, ὅτι οἱ ὑπεύθυνοι καταλειφθέντες πρὸς τὴν τοῦ ἐφέληματος ἔκτισιν παρὰ τοῦ μακαρίου ἐπισκόπου, ἐμνησθέντος ἐν ταῖς διαθήκαις αὐτοῦ τε τοῦ χρέους, καὶ ὅθεν προσήκειν ἐκτισθῆναι (4), καὶ διὰ τίνων, ὑπεριδόντας τῶν φιλικῶν ὑπομνήσεων, τὰς ἐκ τῶν δικαστηρίων ἀνάγκας ἐκδέχονται. Διὸ ἀπραγὰς ἐπανήλθεν ὁ ἐταίρος ἡμῶν, καὶ ταῦτα αὐτῷ ἔβωσεν αὐτὸν (5) παρ' ἡμῶν μαρτυρηθῆναι, ὡς μὴ ἄγίας μηδὲ βραθυμίας ἐγκλημα σχεῖν παρὰ τῆ τιμότητι σου. Ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Τὰ δὲ τῶν Ἐκκλησιῶν ὅπως ἔχει, εἴτε συγκεχώρηται μένειν ἐπὶ τῆς μοιότητος, εἴτε καὶ πρὸς τὸ χεῖρον ἐκπέπτωκεν, ἢ τίνα (6) ἔλπίδα τῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον ἔχει μεταβολῆς, γνωρίσας ἡμῖν διὰ τινος τῶν γνησίων ἀδελφῶν καταξίωσον

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚΑ.

Θέκλιη.

Τὸ παριπεῦσαν ἔτος, κ. τ. λ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚΒ.

* Ἀρεσιγράφος, ἐπὶ φιλίῳ συμπασχάσαι.

Δεξάμενος τὰ γράμματα τῆς σῆς τιμότητος ἡσθην, ὡς εἶδος, καὶ εὐχαρίστια τῷ Κυρίῳ, καὶ προθύμως εἶχον ἀντιφθέγγασθαι, ἐάν τις κατὰ κερδὸν περὶ ἀντιγράφων ὑπέμνησε. Τὸ γὰρ πρῶτον ὑπὲρ οὗ (7) ἐπέταξας ἡμῖν, χρόνον ἐλάμβανε τὴν ἐτάσασιν. Οὐκ ἐνῆν δὲ πρὸ τοῦ πέρατος ἀσφαλῆς οὐδὲν ἀποκρίνασθαι. Αὕτη ἡ αἰτία τῆς σιωπῆς ἡμῶν· οὐ γὰρ δὴ βραθυμία, οὐδὲ ἀγνοία τοῦ προσήκοντος. Εἰ γὰρ καὶ ὅλως ἤμεν (8) βράθυμοι, ἐσπουδάσαμεν πάντως ἐπὶ τῆς σῆς τιμότητος συσκιᾶσαι ἡμῶν τὰ ἐλαττώματα. Νῦν δὲ οὐκ ἔστιν ἡμῶν ἐπιλαθέσθαι σου οὐδὲ τὸ βραχύτατον (ἢ πρότερον ἂν τις ἐκ τῶν ἀγνοήσειεν)· ἀλλὰ καὶ ἐπιστέλλωμεν, καὶ μὴ, ἐνιδρυμένον σε ταῖς καρδίαις ἐαυτῶν περιφερόμεν, καὶ πρὸς τὴν μακρὰν ἀπόλειψιν τοῦ χειμῶνος οὕτω ἐσκόλλως ἔχομεν, ὥστε εὐχεσθαι, εἰ μὴ αὐτῷ σοι (9) δυνατὸν, διὰ τὰς ἀκουόμενας ἀσχολίας, καταλείψῃ τοὺς ἀγροίκους, ἡμῖν ἐγγενέσθαι πρόφασιν ἐπιστήναι τοῖς τόποις, καὶ τῆς ἀληθινῆς εὐσταθείας τῶν αἰντρόπων καὶ τῆς κοσμιότητος ἀπολαῦσαι. Πάντως δὲ τὴν σωτήριον ἡμέραν τοῦ Πάσχα μετ' ἡμῶν ποιῆσαι προθυμηθήσῃ, μετὰ τῆς κοσμιωτάτης συμβίου σου.

tio Paris., οὐκ εἶην δέ. Mss. ut in textu. Sabine de quatuor codices, σιωπῆς ἡμῶν. Editi σιωπῆς ἡμῶν.

(8) *Ἦμεν*. Deest ea vox in Méd. et Coisl. prima. Duo codices, εἰ γὰρ καὶ ἄλλως ἐσμέν.

(9) *Εἰ μὴ αὐτῷ σοι*. Sanum locum Combefisius corrumpit, dum emendare cupit. Legendum putat *εἰ μὴ αὐτῷ σοι*, repugnantibus codicibus mss. ac ipsa etiam sententia.

καὶ προσαγορεύομεν διὰ σοῦ, καὶ παρακαλοῦμεν ἄ
 νθρωποις ἡμῖν εἰς τὸ ἐπειξᾶι σε πρὸς ἡμᾶς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚΓ'.

iratus agit Deo, quod Philagrio servorum fuga ipsius litteras sibi conciliaverit : hortatur ut sæpe ad se scribat de domesticis et ecclesiasticis rebus, ac operam suam Ecclesiarum pacificationi impendat. Cæterum sibi epistolam aëro redactam a Cyriaco ; sed tamen diligentiam suam non defuisse.

Φιλαγγρίῳ Ἀρχιῆρω (10).

Χάρις τῷ ἁγίῳ Θεῷ· οὐ γὰρ ἂν εἶποιμι χάριν
 ἔχειν τοῖς ἡδικοῦσίν σε, ὅτι μοι γεγονάσι γραμμάτων
 ἰσθῆσις. Ἄλλ' ὁ πανταχόθεν εὐεργετῶν ἡμᾶς Κύριος
 ἴδεν καὶ διὰ τῶν λυπηρῶν πληρῶν κολλάκις τὰς
 παραλήσεις. Ὅθεν καὶ ἡμῖν τὴν εἰκαιότητα (11)
 τῶν ἀποδράντων σε (12), εὐφροσύνης ἐποίησεν ἀφορ-
 μὴν. Ἄλλὰ γράφοις ἡμῖν διὰ πάσης προφάσεως
 καὶ τὰ γράφων, οὕτω μὲν ἀπὸ χρηστῆς γνώμης.
 ἴτω δὲ ἀπὸ γλώττης κεκαθαυμένης. Καὶ γὰρ εἰ μὴ
 ῥαμεν προσποιεῖσθαι τὸ ἐν τῇ λέξει τερπνόν, ἀλλ'
 ἴν φυσικῶς πως κατακηλούμεθα παρ' αὐτοῦ, καὶ
 ἴγετε ἡμᾶς, οἱ τὸν λόγον χαρίεντες, ὥσπερ οἱ τὰς
 μέλισσας διὰ τῶν κρουμάτων (13). Πολλὰς γε οὖν
 ἔμπε τὰς ἐπιστολάς, καὶ μακρὰς ὡς ἐνὶ μάλιστα·
 ἢ γὰρ δὴ ἀρετὴ ἐπιστολῆς ἢ βραχυτέρας, οὐ μᾶλλον
 γὲ ἢ ἀνθρώπου. Γράφε δὲ ἡμῖν τὰ τε κατὰ τὸν οἶκον,
 ἴπως διακείται, καὶ αὐτό σοι τὸ σῶμα ὅπως ὑγείας
 ἔχει· καὶ, εἰ τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡσυχάζει· μέλει
 γάρ σοι καὶ τούτων καλῶς ποιοῦντι. Καὶ μέντοι καὶ
 ἴ τις δύναμις συμπονεῖν τῇ εἰρήνῃ καὶ τῇ ἔνωσει
 τῶν διεστηκότων, μὴ παραίτου. Ὅ δὲ χρηστός Κυ-
 ριακὸς ἤψατο πρότερον τῆς σπουδῆς, καὶ τότε ἡμῖν
 ἐπέσπευξε τὴν ἐπιστολήν· ἐπὶ δὲ (14) τὰ λειψάνα τοῦ
 ἀργάματος ἔσχε συναιρομένους, τὰ ἡμῖν δυνατὰ.
 Ἐπεστεύλαμεν γὰρ τῷ χωρεπισκόπῳ τῶν τόπων· ὅς
 ἴαν ποιῆσῃ τι τῶν προστεταγμένων, αὐτὰ γνωρίσει
 καὶ πράγματα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚΔ'.

Hortatur ut sibi caveat a Patricio homine vaserrimo.

Πασινικῷ (15) ἱατρῷ.

Δεῖγμα (16) τοῦ μὴ παρέργως σε ἔχειν περὶ ἡμᾶς,
 ἢ εὐθύς ἀπ' αὐτῶν, ὡς εἰπεῖν, τῶν θυρῶν τῆς εἰσ-
 ἔου (17) προσφθέγγεσθαι ἡμᾶς. Ἔστι μὲν οὖν καὶ
 ἐπὶ σπουδῆς ἄξιον, τὸ ἐντυχεῖν γράμμασι φιλικοῖς·
 ἴδεν δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς μεγίστοις χρεῖαν ἀνύῃ τὰ

(10) Φιλαγγρίῳ Ἀρχιῆρω. Sic tres vetustissimi
 codices, itidem ut editi. Reg. secundus et Coisl.
 secundus, Φιλαγγρίῳ Ἀρχιῆρω. Reg. primus, Φιλα-
 γρίῳ, tantum. Duo iidem mss. initio epistolæ, ὑπο-
 κείεις.

(11) Εἰκαιότητα. Sic uterque Coisl. cum Regio
 primo et Paris. Huic scripturæ favet etiam Vaticani-
 nus, qui habet, ἐκκαιότητα. Harl. et Reg. primus
 cum editis, σκαύτητα.

(12) Ἀποδράντων σε. Sic Harl., Coisl. primus,
 Reg. primus et Vat. Editi, ἀποδρασάντων σε. Cla-
 rom., ἀποδράντων σου.

(13) Κρουμάτων. Ita tres vetustissimi codices
 mss. et alii duo. Editi, κρουμάτων.

(14) Ἐπὶ δέ. Sic mss. Editi, ἐπεὶ δέ.

EPISTOLA CCCXXIV'.

Philagrio Arceno.

Gratiæ Deo sancto ; non enim dixerim me gra-
 tiam habere his qui te læserunt, quod mihi litte-
 rarum occasio exstiterint. Sed qui nos undecun-
 que beneficiis afficit Dominus, novit per ipsas
 etiam molestias implere sæpe consolationes. Unde
 et mihi levitatem eorum qui a te aufugerunt,
 gaudii occasionem effecit. Verum, qualibet oblata
 occasione, ad me scribe, cum scribas talia, ex
 voluntate adeo bona, et lingua adeo pura. Quan-
 quam enim orationis suavitate sectari me non
 affirmo, tamen natura duce per illam demulceor ;
 et vos quorum oratio suavis est ac jucunda, me
 perinde ducitis, ac apes tinnitibus ducuntur.
 Multas igitur mitte epistolas, et quam poteris
 longissimas ; non enim virtus epistolæ brevitatis,
 non sane magis quam hominis. Scribe autem no-
 bis et de rebus tuis domesticis, quo sint loco ; et
 corpus tuum ut valeat, et utrum res Ecclesiarum
 tranquillæ sint. Nam et hæc tibi curæ sunt, nec
 immerito. Imo etiamsi qua facultas de pace et
 dissidentium conjunctione allaborandi, ne refu-
 giatis. Cæterum bonus ille Cyriacus prius diligen-
 tia usus est, et tunc mihi reddidit epistolam : de-
 inde ad id quod supererat negotii adjuutores nos ha-
 buit pro nostris viribus. Scripsimus enim ad loco-
 rum chorepiscopum : qui quidem utrum aliquid ex
 iis, quæ in mandatis habet perfecturus sit, res ipsa
 demonstratura est.

449 EPISTOLA CCCXXIV'.

Pasinico medico.

Argumento est me a te non negligi, quod
 statim ab ipsis iudicii, ut ita dicam, januis me
 salutasti. Atque illud quidem optabile est, lit-
 teras amicas accipere : sed si quæ scribuntur, in
 rebus maximis usui sint, certe in pretio longe

(15) Πασινικῷ. Clarom., Παιωνικῷ.

(16) Δεῖγμα. Editi addunt, μέγιστον, sed deest illa
 vox in sex codicibus. Ibidem Coisl. primus, ἔχειν
 πρὸς ἡμᾶς. Coisl. secundus et Reg. secundus, μὴ
 παρέργως ἔχειν.

(17) Τῆς εἰσόδου. Magis arrisit hæc scriptura
 Reg. secundi et Coisl. secundi, quam quod legitur in
 aliis codicibus et editis, τῆς ὁδοῦ, ab ipsis via januis.
 Εἰσόδος in epist. 289 et 307 idem sonat ac iudicium,
 sive introitus in causam, qui quidem sensus mirifice
 quadrat cum hac epistola. Ibidem Coisl. primus, προσ-
 φθέγγεσθαι. Paulo post Med, Harl., Coisl. primus,
 εἰ δὲ καὶ τὴν... ἀνοῖαι.

* Alias CCCLV.

** Alias CCCLXXV.

majori sunt habenda. Itaque pro certo scias, A Patricium virum perquam optimum tanta suadæ pharmaca in suis labiis ferre, ut, non modo quod tu scripsisti, sed etiamsi Sauromatam quemdam aut Scytham offenderit, ei facile quidquid libuerit persuadeat. Verumtamen illa hilaritatis verba non ex corde proficiscuntur. Jamdudum enim obtinuit illa species, voce tenus simplices esse et ineptos, ac paratos res suas cuius iudicio committere; sed ubi ad rem ipsam ventum erit, tu vero illic haud reperiaris. Sed hæc apud te dicta sint, ut ipse agnoscas virum hunc alioqui non eum esse, quem facile ducas quo velis; atque etiam in animum tuum inducas, nequaquam verbis decoris attendere, sed dum rebus ipsis comprobentur, expectare.

γραφομένα, πολλῶ πλείονος βξια γίνεται δηλονότι. Εὐ τοίνυν (18) ἴσθι, ὡς ὁ τὰ πάντα (19) ἄριστος ἀνήρ Πατρικίος τοσαῦτα ἐπὶ τῶν χειλέων αὐτοῦ τῆς πειθοῦς φέρει φάρμακα, ὥστε μὴ ὅτι σὺ (20) ἐπέστελλας, ἀλλὰ καὶ Σαυρομάτην τινὰ ἢ Σκύθην λάβῃ, πείσαι ἀν (21) ῥαδίως περὶ ὧν ἐθελήσειεν. Οὐ μὴν ἀπὸ καρδίας ἐστὶ τὰ τῆς εὐφροσύνης (22) ἐκείνα ῥήματα. Πάλαι γὰρ ἐπιτετηθέντα τὸ σχῆμα τοῦ· μέχρι φωνῆς (23) χρηστούς καὶ ἀπειροχάλους ὄφθην καὶ ἐτοίμους εἶναι ἐπιτρέπειν παντὶ δικαστηρίῳ τὰ κατ' αὐτούς· ἐπειδὴν δὲ ἐπ' αὐτῶν γέωνται τῶν πραγμάτων, μὴ σὺ γε ἐκεῖ (24) τύχοις. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν μοι πρὸς σὲ εἰρησθῶ, ἐν' αὐτοῦς τα εἰδείεις (25) καὶ (26) τὸν ἄνδρα οὔτε ἄλλως ὄντα εὐπαράγωτον, ἔτι καὶ παρὰ σεαυτοῦ πεισθῆς, μὴ τῇ τῶν ῥημάτων προσέχειν εὐπρεπέα, ἀλλὰ τοὺς ἐκ τῶν πραγμάτων ἀναμμένων ἐλέγχους.

EPISTOLA CCCXXV.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚΕ.

Gratias agit quod ad se scripserit per commanem filiam Icelium, quam laudat perhonorifice.

Magniniano.

Μαγνινιανῶ (27)

Satis erant vel litteræ tuæ gravitatis ad me omni lætitia perfundendum. Nunc vero cum et mulierum ornatissima, communis nostra filia Icelium, tuam mihi epistolam tradidit, lætitiæ meam plus quam duplicavit non solum quod viva sit imago probitatis tuæ, sed etiam quod per se omne demonstrat virtutis studium. Quare primum quidem eam libenter excepi propter te, deinde vice versa, beatum te propter illam prædicavi, quod te talis liberorum educationis merces maneat a Domino Deo. Utinam autem et te aliquando videamus, atque bonis tuis perfruamur, neque corporis infirma valetudine, neque ulla alia molestia congressum nostrum impediente.

Ἐξήρκει καὶ τὸ γράμμα τῆς σεμνότητός σου πᾶσαν ἡμῖν ἐξεργάσασθαι εὐφροσύνην. Νυνὶ δὲ καὶ ἡ κοσμιωτάτη γυναικῶν Ἰκέλιον (28), ἡ κοινὴ θυγάτηρ ἡμῶν, τὴν ἐπιστολὴν ἀποδοῦσα, πλείον ἢ εἰς τὸ διπλάσιον τὴν εὐφροσύνην ἐπηύξησεν· οὐ μόνον τῷ ἔμφυχος εἰκὼν εἶναι τῆς σῆς (29) καλοκάγαθιας, ἀλλὰ καὶ τῷ παρ' ἐαυτῆς πᾶσαν ἐπιδεικνύουσα ἀρετῆς ἐπιμέλειαν. Ὅστε πρότερον αὐτὴν ἀσμένως ἰεξάμενοι διὰ σέ, ὕστερον ἀναστρέψαντες ἐμακαρῖσαμέν σε δι' αὐτὴν, ὅτι τοιαύτης τεκνοτροφίας μισθοὶ σε μένουσι παρὰ τοῦ Δεσπότητος Θεοῦ. Ἄλλ' ἴδοιμὲν ποτε καὶ αὐτὸν σέ, καὶ τῶν ἐν σοὶ καίων ἀπολαύσαιμεν, μὴτε ἀβρωστίας, μὴτε ἐτέρας τινὸς δυσχερείας ἐμποδιζούσης ἡμῶν τῇ συντυχίᾳ (30).

450 EPISTOLA CCCXXVI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΚΖ.

Salutat oblata occasione et hortatur, ut per totam vitam Dei meminerit.

Sine incriptione, admonitionis causa.

Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ ρουθελῶ.

Dedit mihi Deus sanctus commodissimam lit-

Ἐδωκεν ἡμῖν ὁ ἅγιος Θεὸς οικειωτάτην πραγμά-

· Alias CCCLXXXI.

· Alias CCXXIV.

(18) *Εὐ τοίνυν.* Medicæus codex, σὺ τοίνυν.

(19) *Ὡς ὁ τὰ πάντα.* Duo mss. ὅτι ὁ πάντων.

(20) *Μὴ ὅτι σὺ.* Coisl. primus et Med., μὴδ' ὅτι σὺν.

(21) *Πείσαι ἀν.* Sic Coisl. primus. Tres alii recentiores, πείσει ἀν. Editi πείσει ἀν.

(22) *Εὐφροσύνης.* Sic mss. Editi, ἀφροσύνης.

(23) *Φωρής.* Editi addunt, εἶναι, quod deest in quatuor mss. iisque antiquissimis. Ibidem Coisl. secundus, ἐτοίμους ἐπιτρέπειν. Idem codex cum tribus aliis habet, καθ' ἑαυτούς.

(24) *Ἐκεῖ.* Deest ea vox in codice Medicæo.

(25) *Εἰδέτης.* Mss. quatuor, εἰδέης. Mox codex Medicæus, πεισθεῖς.

(26) *Kal.* Fortasse istud καὶ collocandum sit statim ante vocem ἔτι quæ mox sequitur. EDIT.

(27) *Μαγνινιανῶ.* Hunc Magninianum diversum esse puto a Magniniano comite, ad quem scripsit

Basilium epistolam 175. Non solum comitis titulus deest in hac epistola, sed etiam Μαγνινιανός vocatur in codicibus Harl., Coisl. secundo et Reg. secundo et editis. In Medicæo autem et Coisl. primo dicitur Μαγνημιανός. Sic etiam Harlæanus secunda manu. At in epistola 175 Medicæus codex habet Μαγνινιανῶ, Coisl. primus et Clarom., Μαγνημιανῶ. Editi, Μαγνημιανῶ. Quanquam forte hæc varietates librorum negligentia sunt tribuendæ, unæque et idem Magninianus, sive Magnenianus, sive etiam Magnemianus. Nonnulli codices initio, ἐξεργάσασθαι.

(28) *Ἰκέλιον.* Vat. et Bigot., Εἰκέλιον.

(29) *Τῆς σῆς.* Sic Harl., Coisl. primus. Editi, τῆς ὑμετέρας. Paulo post iidem antiquissimi codices habent, δεικνύουσι, et infra, Δεσπότητος Χριστοῦ. Harlæanus tamen secunda manu, Θεοῦ.

(30) *Τῇ συντυχίᾳ.* Nonnulli codices, τὴν συντυχίαν.

ων (31) υπόθεσιν, τον ἀδελφὸν τόνδε γνωρίσας ἡμῖν, ἄνδρα, ᾧ κατὰ τὴν ἐπάνοδον τὴν πρὸς τὴν σὴν τιμότητα ἐχρησάμεθα τῆς ἐγγράφου (31*) ταύτης ἡμῶν διακόνῳ· εὐχόμενοι τῷ Θεῷ, ἐπὶ μεῖζόν ἐν περιφανείας καὶ δόξης προϊόντα, κοσμεῖν καὶ ἡμᾶς καὶ τὴν πατρίδα πᾶσαν ἐπὶ οἰκειᾷ σεαυτοῦ ἰσότητι (32). Παρακαλοῦμεν δὲ σε παρὰ πάντα τὸν χρόνον μνησθαι τοῦ χτίσαντός σε Θεοῦ καὶ τιμήσαντός· ἵνα πρὸς τῇ τοῦ βίου τούτου λαμπρότητι ἐτιμῶναι καὶ τῆς (32*) οὐρανίου δόξης ἀξιωθῆς, ἥς ἔνεκεν πάντα ποιητέον ἡμῖν, τοῖς πρὸς τὴν μακαρίαν ἐλπίδα τὴν ζωὴν ἡμῶν ἀπευθύνουσιν.

EPISTOLA TKZ'.

Viro præpotenti bene precatur, ob honorem sibi ab illo habitum. Hortatur ut ad Ecclesie defensionem incumbat

Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ παρακλήσει.

B

Ἐπεὶ ὦν παρόντας ἡμᾶς ἐτίμησας, καὶ ἀπόντων μνησθαι καταξιώεις (33) (ἦλθε γὰρ εἰς ἡμᾶς ἡ ἐκκοή), παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότου γένοιτό σοι ἀντιδοίς· καὶ σε ἰδοίμεν (34) ἐν τῇ μεγάλῃ ἡμέρᾳ τῆς κικαιρωσίας τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς ἐδόξασιν· ἵνα ὡσπερ τῆς ἐνταῦθα περιφανείας ἰξιώσῃται, οὕτω καὶ παρὰ τῷ οὐρανίῳ βασιλεῖ σεμνότητος ἀπολαύσῃ. Παρακαλοῦμεν οὖν προηγουμένως, τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ διαρκῆ παρασχεῖσθαι τὴν σπουδὴν· ἔπειτα καὶ τὸ εἰς ἡμᾶς εὐμενὲς ἐπαυξήσῃται, μνήμης τε πάσης καὶ προστασίας ἡμᾶς ἀξιούντα, κενύοντα ἡμᾶς καὶ γράμμασιν· ὥστε ἀπόδειξιν ἡμᾶς ἔχοντα, ὅτι οὐ βαρύνῃ ἡμᾶς ἐπιστέλλοντα (35), συνέχεστερόν σου τῇ μεγαλοσίᾳ καταθαρήσῃται.

EPISTOLA TKH'.

Salutat Hyperechium, seque ait non melius solito valere.

Ἐπερχίῳ.

Καὶ προσαγορεύω τὴν τιμιότητά σου, καὶ εὐχαριστοῦμαι σοὶ τὰ ἀγαθὰ· ἑμαυτὸν δὲ κατατηνύω σπουδῆν ἔχειν πάντως εἰδέναι τὰ καθ' ἡμᾶς, μηδὲν ἀμεινονὲς συνθείας πράττοντα (36). Τῶν γὰρ δυσφημιῶν φείδομαι, ὡς ἂν μὴ πάνυ λυποῖν τὸν τὰ ἄλλα ἡμῖν συνευχόμενον.

EPISTOLA TKΘ'.

Gratias agit ob pisces ad se missos, sed multo magis ob litteras.

Φαλερίῳ.

D

Πάνυ ἡδέως ἐτέρφθην τοῖς ποταμίους ἰχθύσι, μνηστικῶς (37) αὐτῶν τὴν φυγὴν ἣν ἐφυγον ὑπο-

(31) *Πραγματῶν. Commodissimam negotiorum exiendorum occasionem.* Legendum putat Combefisius, γραμμάτων. Valde arridet hæc sententia; quia nullus favel ms. codex, nihil ausi sumus ipso contextu mutare.

(31*) *Ἐγγράφου.* Ita mss. omnes. Editi, ἐγγράφου.

(32) *Πᾶσαν... ἀρετῇ.* Hæc addita ex Med., Coisl. imo, Vat. et duobus aliis.

(32*) *Ἐτι καὶ τῆς.* Primam vocem addidimus ex quinque mss.

(33) *Καταξιώεις.* Ita mss. quatuor: editi, καταξίωεις. Paulo vult Medicæus codex. ἦλθεν γὰρ ὡς

terarum occasionem: qui mihi hunc fratrem notum fecit, virum nempe illum, quo ad tuam dignitatem revertente hujus per litteras colloquii ministro usus sum: Deum rogans, ut magis ac magis dignitate ac gloria crescens, et nos, et patriam omnem propria tua virtute exornes. Adhortor autem te, ut per totam vitam Dei memineris, qui te condidit, ac honore cumulavit: ut præter hujus vitæ splendorem adhuc etiam gloriam cœlestem consequaris: ob quam nobis, qui ad beatam spem vitam nostram dirigimus, facienda sunt omnia.

EPISTOLA CCCXXVII'.

Hortatur ut ad Ecclesie defensionem incumbat

Sine inscriptione, exhortatoria.

Pro eo quod præsentem mihi honorem habuisti, et absentis meminisse dignaris (ita enim auditione accipi), remunerationem consequaris a Domino optimo: teque videamus in magna illa justiciæ Dei nostri die ob bona opera probatum et spectatum: ut quemadmodum in hac vita inclaruisti, ita etiam splendorem apud cœlestem regem adipiscaris. Adhortamur igitur te ante omnia, ut in Dei Ecclesiam jure conferas studium: deinde etiam, ut benevolentiam in nos adaugeas, meque recordatione omni ac patrocinio dignatus, litteris etiam cohonestes, ita ut ubi compertum erit me tibi molestum non esse, audeam ad tuam magnanimitatem crebrius scribere.

EPISTOLA CCCXXVIII'.

Hyperechio.

Et saluto tuam dignitatem, et tibi bene precor. Meas autem res scire etiam atque etiam aventi, declaro melius solito mihi non esse. Nolim enim gravius quidquam dicere, ne prorsus eum, qui mihi optima precatur, afficiam tristitia.

451 EPISTOLA CCCXXIX'.

Phalerio.

Suaviter omnino delectatus sum fluvialibus piscibus, fugamque ultus sum, quam concre-

ἡμᾶς.

(34) *Ἰδοίμεν.* Sic duo mss. Editi, ἴδωμεν. Paulo post mss. tres, ἤξλωσεν.

(35) *Ἐπιστέλλοντα.* Editi addunt, σοι, sed deest hæc vocula in quatuor mss. Deest etiam ἡμᾶς in codice Vaticano.

(36) *Πράττοντα.* Ita mss. Editi, πράττοντι.

(37) *Μνηστικῶς.* Hæc scriptura, quæ in editis et nonnullis exstat mss. ac olim prima manu exstitit in Harlæano, displicet Combefisio, legendum: Alias CXXV.

** Alias CCCLXVII.

*** Alias CCLXXXII.

tum ex glacie tectum subeundo ceperant. Ego tamen tuas litteras pluris facio quam pisces. Quapropter scribas potius quam mittas. Quod si tibi magis libuerit silere, saltem pro me precari ne intermittas.

EPISTOLA CCCXXX'.

Queritur quod ad se non scribat.

Sine inscriptione.

Diligi te a me, disce ex his quæ scribo: me a te odio haberi, ex silentio agnovi. Scribe saltem in posterum, calamo et atramento ac exili charta amantem redamans.

EPISTOLA CCCXXXI'.

Queritur quod iterum eadem de re scribere cogatur, monet ut vel sibi obsequatur, vel causam reddat, cur non obsecutus sit

Sine inscriptione.

Frustra de hisdem bis scribitur. Aut enim res ejus naturæ non est, ut emendari possit, ac frustra nobis adeuntes molesti sunt: aut nos contemnunt qui epistolas accipiunt, sicque desipimus contemptoribus scribentes. Cum igitur jam de eodem acceperis litteras, coactusque sim denuo scribere; aut corrige, si potes: aut causam indica cur quæ præceperam non sint jamdudum peracta.

EPISTOLA CCCXXXII'.

Peracute nimium silentium exorobrat.

Alia sine inscriptione.

Unum vitæ indicium est sermo. Quomodo igitur tu super terram versari putaberis, nunquam loquens? Sed pelle silentium istud tuum, scribens nobis, ac te vivere indicans.

EPISTOLA CCCXXXIII'.

Monet ut notas et characteres perfectos faciat, et interpunctionibus sit attentus.

Notario.

Sermones naturam habent aliam. Quapropter notis indigent, ut avolantium celeritatem scriptor apprehendat. Tu igitur, o puer, notas ac characteres perfectos facias, **452** et loca ex ordine interpunctionibus distingue. Nam pusillo errore multa vitatur oratio; scriptoris autem diligentia perficitur sermo.

que putat, μη κακήσας, non vituperari. Legitur in quatuor mss., μη κακίσας. Med., μη μνησικακήσας. Hujus lectionis hæc erit sententia: non vituperat Basilius piscium fugam, fortasse quia sub glacie creverant. Sed magis arridet vulgata scriptura, nec sine lepore significat Basilius ultimum se esse fugam piscium, et laborem in illis capiendis impensum.

(38) Σιωπῶν. Editi, τὸ σιωπῶν, sed deest articulus in quatuor mss.

(39) Διαλίπης. Ita Reg. primus, Harl. et Coisl. primus et Bigot. Tres alii, μη διαλίπεις. Editi, μη

* Alias CLXXVI.

** Alias CCXL.

*** Alias CLXXVII.

**** Alias CLXXVIII.

δραμόντες τὴν σκέπην τὴν ἐκ τοῦ κρούς. Ἰχθῶν δὲ ἡμῖν τιμιώτερά σου τὰ γράμματα. Ὅτε ἐπιστella μᾶλλον ἢ ἀπόσella. Εἰ δὲ ἦδόν σοι σιωπῶν (38), σὺ δὲ ἄλλ' εὐχόμενος ὑπὲρ ἡμῶν μὴ διαλίπης (39).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑ'.

Ἀνεπίγραφος.

Ὅτι σε φιλῶ, οἷς ἐπιστέλλω μάθε. Ὅτι με μισεῖς, οἷς σιωπῶς ἔγνω. Γράφε δὲ κἄν τοῦ λαπῶ, καλὰ μὲν καὶ μέλανι καὶ βραχεῖ χάριτι φιλοῦντας (40) φιλῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΑ'.

Ἀνεπίγραφος (41).

Μάταιόν ἐστι δις περὶ τῶν αὐτῶν ἐπιστέλλειν. Ἡ γὰρ φύσιν οὐκ ἔχει διορθώσεως τὸ πρῆγμα, καὶ μάτην ἡμῖν ἐνοχλοῦσιν οἱ προσιδόντες, ἢ οἱ δεχόμενα τὰς ἐπιστολάς παρορῶσιν (42) ἡμῶν· καὶ οὕτω μεταιοφρονούμεν τοὺς καταφρονηταῖς (43) ἐπιστέλλοντες. Ἐπεὶ οὖν ἦδη περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδέξω γράμματα, ἠναγκάσθημεν δὲ καὶ δευτέρον ἐπιστεῖλαι· ἢ ἐδῶθεσαι, εἰ σοι δύναμις, ἢ γνώρισον ἡμῖν τὴν αἰτίαν ἐπὶ τὴν πάλαι οὐ γέγονε τὰ προστεταγμένα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΒ'.

Ἄλλη ἀνεπίγραφος.

Ἐν γνώρισμα τοῦ ζῆν ὁ λόγος. Πῶς δὲ σὺ (44) ὑπὲρ γῆν εἶναι νομισθείης, μηδέποτε φθεγγόμενος; Ἄλλ' ἀπώσαι τὴν σιωπὴν σου, γράψας ἡμῖν, καὶ ἐμφανίσας σεαυτὸν διτιπερ ζῆς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΓ'.

Νοταρίῳ.

Οἱ λόγοι τὴν φύσιν ὑπόπτερον ἔχουσι. Διὰ τῶν σημείων χρῆζουσιν, ἵνα ἱπταμένον αὐτῶν λάβῃ (45) τὸ τάχος ὁ γράφων. Σὺ οὖν, ὦ παῖ, τὰ χαράριτα τέλεια ποίει, καὶ τοὺς τόπους (46) ἀκολουθεῖς κατὰ τῆς. Ἐν γὰρ μικρᾷ πλάνῃ πολλὸς ἡμάρτηται λόγος, τῆ δὲ ἐπιμελείᾳ τοῦ γράφοντος κατορθοῦται τὸ ἰσόμενον.

διαλείπης.

(40) Φιλοῦντας. Harl., φιλοῦντα.

(41) Ἀνεπίγραφος. Reg. secundus et Coisl. secundus addunt περὶ τοῦ αὐτοῦ. Editi τῶ αὐτῶ. Iidem codices infra habent ἡμῖν ἐνοχλοῦσιν, quod melius videtur, quam quod est in editis ὑμῖν διοχλοῦσιν.

(42) Παρορῶσιν. Coisl. secundus et Reg. secundus ὑπερορῶσιν.

(43) Καταφρονηταῖς. Ita mss. Editi καταφρονηταῖς.

(44) Πῶς δὲ σὺ. Quatuor mss. πῶς γὰρ σὺ. Iidem ex Med. et Coisl. primo legimus ὑπὲρ γῆν. A paulo post φθεγγόμενος. Editi ὑπὲρ γῆς et φθεγγόμενος.

(45) Ἀδῶν. Medicæus et Reg. secundus λάθε.

(46) Τοὺς τόπους. Ita Reg. secundus, Coisl. primus et Med. Editi τοὺς τύπους

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΔ'.

EPISTOLA CCCXXXIV *

Multa tradit praecepta recte scribendi.

Καλλιγράφω (47).

Librario.

Ὅρθά γράφε, καὶ χρῶ τοῖς στίχοις ὀρθῶς· καὶ μήτε αὐωρεῖσθω πρὸς ὕψος ἢ χειρ, μήτε φερέσθω κατὰ κρημνῶν. Μὴδὲ βιάζου τὸν κάλαμον λοξὰ βιάζειν, ὡσπερ τὸν παρ' Αἰσώπῃ καρκίνον· ἀλλ' εὐθὺ χώρει, ὡσπερ ἐπὶ στάθμης βαδίζων τεκτονικῆς (48), ἢ πανταχοῦ φυλάττει τὸ ἴσον, καὶ πᾶν ἀναρεῖ τὸ ἀνώμαλον. Τὸ γὰρ λοξὸν, ἀπρεπές· τὸ δὲ εὐθὺ, τερπνὸν τοῖς ὀρῶσιν, οὐκ ἔων ἀνανεύειν καὶ κατανεύειν, ὡσπερ τὰ κηλόνεια, τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀναγινωσκόντων· ὁποῖόν τι κάμολ συμβέβηκε τοῖς γράμμασιν ἐντυχόντι τοῖς σοῖς. Τῶν γὰρ στίχων κειμένων κλιμακηδόν, ἤνικα ἔδει μεταβαίνειν ἐφ' ἕτερον ἀφ' ἑτέρου (49), ἀνάγκη ἦν ἔξορθῶν πρὸς τὸ τέλος τοῦ προσιόντος (50). Ἐν ᾧ μῆθεμοῦ φαινομένης τῆς ἀκολουθίας, ἀνατρέχειν ἔδει πάλιν καὶ τὴν τάξιν ἐπιζητεῖν, ἀναποδίζοντα καὶ παρεπόμενον τῷ ἀύλακτι, καθάπερ τὸν Θησέα τῷ μίῃ τῆς Ἀριάδνης φασί. Γράφε τοίνυν ὀρθῶς, καὶ μὴ πλάνα τὸν νοῦν τῷ πλαγίῳ καὶ λοξῷ τῶν γραφομένων.

A

Recta scribe, ac rectis utere versibus: nec evahatur in altum manus, nec feratur in praecipitia. Neque cogas calamus oblique instar cancri Aesopici procedere: sed recta perge, velut ad amussim progrediens fabrilium, quae ubique servat aequalitatem, et inaequalitatem omnem tollit. Quod enim obliquum, indecorum est: quod autem rectum, jucundum aspicientibus, non sinens legentium oculos sursum ac deorsum instar tollenonum commeari: quale est quod mihi accidit scripta tua legenti. Cum enim versus in scalae modum disponerentur; ubi ab altero ad alterum erat transeundum, necesse erat ad finem proximi assurgere: in quo series cum nunquam appareret, erat rursus recurrendum, ordoque inquirendus retrocedendo, sulcumque sequendo, quemadmodum Theseum Ariadnes filium secutum visse ferunt. Scribe igitur recta, nec mentem obliquitate scriptorum atque inaequalitate in errorem inducas.

B

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΕ'.

EPISTOLA CCCXXXV *

Significat Basilium se libenter omnes Cappadoces Libanio erudiendos missurum: nunc autem mittit nobilem aulescentem, amici filium, quem Libanio commendat.

Βασίλειος Λιβανίῳ.

Basilius Libanio.

Αἰσχύνομαι καθ' ἓνα σοι προσάγων τοὺς Καππαδόκας, ἀλλὰ μὴ πάντας τοὺς ἐν ἡλικίᾳ πείθων, λόγων καὶ παιδείσεως (51) ἀντιποιεῖσθαι, καὶ σοὶ κεχρησθαι τῆς ἀσχέσεως διδασκάλη. Ἄλλ' ἐπειδὴ πάντων εἰσάπαξ ἐπιτυχεῖν, τὰ προσήκοντα σοῖσιν αὐτοῖς αἰρουμένων, οὐχ οἶόν τε· τοὺς ἐκάστοτε πειθόμενους παραπέμπομέν (52) σοι, τοσοῦτον αὐτοῖς χαριζόμενος, ὅσον καὶ οἱ τοῖς διψῶσι καθηγούμενοι πρὸς τὰς πηγὰς (53). Ὁ δὲ νῦν προσίων, μικρὸν ὑστερον ἑαυτοῦ ἔνεκεν σπουδασθήσεται, ἐπειδὴν σοι συγγένηται. Νῦν δὲ ἀπὸ πατρός ἐστι γνῶριμος, μέγα ἐπὶ ὀρθότητι βίου καὶ δυνάμει πολιτικῆ παρ' ἡμῖν λαβόντος ὄνομα· ὅς καὶ ἐμοὶ (54) εἰς τὴν ἄκραν φιλιαν ἤρμοσται. Ἦς ἀμειβόμενος αὐτὸν, τῷ παιδί ταύτην τὴν χάριν δίδωμι, σοὶ ποιῶν αὐτὸν γνῶριμον· πρᾶγμα μεγίστης εὐχῆς ἄξιον τοῖς ἀρετῆν ἀνδρὸς χρίναι ἐπισταμένοις.

C

Pudet me tibi Cappadoces singulatim adducere, ac non omnibus adolescentibus persuadere, ut litteris ac doctrinae dent operam, teque utantur exercitationis magistro. Sed quia omnes simul nancisci non possumus ita affectos, ut convenientia sibi ipsis eligant; quibus subinde persuadeo, eos ad te mitto, tantum in eos conferens beneficii, quantum qui sitientes ad fontes deducunt. Qui vero nunc te adit, paulo post sua ipsius causa in pretio erit, postquam tecum fuerit versatus. Nunc autem ex patre notus est, magnum integritate vitae ac civili potentia apud nos habente nomen, mibique summa amicitia devincto. Pro qua ut illum remunerer, hoc filio beneficium tribuo, ut ipsum tibi discipulum faciam; rem sane maximis votis dignam apud eos, qui de viri virtute scienter judicant.

D

(47) Καλλιγράφω. Addit Harl. στρεβλοὺς ποιοῦντι τοὺς στίχους, *lortinosos facienti versus*. Quinque alii codices πρὸς καλλιγράφω.

(48) Ἐπὶ στάθμῃ... τεκτονικῆς. Nonnulli codices στάθμη... τεκτονικῆ.

(49) Ἐφ' ἕτερον ἀφ' ἑτέρου. Ita sex mss. Editi ἀφ' ἑτέρου εἰς ἕτερον.

(50) Τοῦ προσιόντος. Ita tres vetustissimi codices cum Reg. secundo et Coisl. secundo. Editi τοῦ προιόντος.

(51) Παιδεύσεως. Editi addunt τῆς σῆς, quae verba

multo melius absunt ab omnibus nostris mss. codicibus.

(52) Παραπέμπομεν. Sic mss. codices magno consensu. Editi παραπέμπομαι.

(53) Πρὸς τὰς πηγὰς. Praepositio addita ex codice Harlezano.

(54) Ὅς καὶ ἐμοί. Coisl. uterque et Reg. secundus ὅς καὶ ἐμοί. Ibidem Medicæus, Coisl. secundus et Reg. secundus εἰς τὴν ἄκραν καὶ μεγάλην φιλιαν.

* Alias CLXXX.

** Alias CXLII.

453 EPISTOLA CCCXXXVI :

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΓ΄.

Declarat Libanius se Basilii adolescentis virtutem admiratum esse, et Celsi fortunam laudasse, quod is una cum Basilio Athenas peteret : ubi autem didicit Basilium. reversum in patriam, præstantissimum vitæ genus amplectam esse, et ipsum et Cappadoces beatos existimasse. Basilii laudes de Firmo confirmat. Querit quid Firmianus rerum agit : cuiusque virtutem laudat, partim de illo queritur.

Libanius Basilio.

A

Λιβάνιος Βασιλείῳ.

4. Aliquandiu est quod ad nos Cappadox venit adolescens. Primum hoc lucrum quod Cappadox. Sed et ex prima familia ille Cappadox. Alterum hoc lucrum est. Sed et litteras admirandi Basilii afferens nobis. Quo quid majus quis dixerit? Ego enim, quem tui oblitum putas, etiam olim adolescentem reverebar : et temperantia cum senibus certantem videns, idque in illa urbe quæ voluptatibus scatet, et disciplinarum jam partem magnam consecutum. Sed quoniam tibi visendas quoque Athenas duxisti, idque Celso persuasisti ; gratulabar Celso, quod ab animo tuo penderet. Cum autem reversus esses, patriamque incoleres, necum ipse dicebam : Quid nunc nobis Basilium gerit, et quod vite genus amplexus est? Num in foro versatur, veteres illos rhetores imitatus? an rhetores fortunatorum patrum filios efficit? Cum autem nonnulli venissent, qui nuntiarent te viam longe his præstantiorem ingressum esse, hocque magis spectare, quomodo Deo amicus evadas, quam quomodo aurum colligas; et te et Cappadoces beatos prædicabam; te quidem, qui talem te esse velles; illos vero, qui talem possent civem ostendere.

2. Firmum autem illum ubique constantem perdurasse satis scio; hinc enim ei eloquentiæ facultas. Sed cum laudes multas adeptus sit, haud scio an unquam tantas, quantas nunc ex tuis litteris intellexi. Quod enim tu es, qui dicas neminem illius gloriam superasse: quam hoc illi honorificum censeris debet? Puto autem hos a te prius missos esse, quam Firminum videres; neque enim de illo nihil habuissent litteræ. Et nunc quid rerum agit, aut quid meditatur Firminus? Distineturne adhuc nuptiarum desiderii? an illa jam dudum cessarunt, sed urget curia ac omnino necesse est manere? an est spes aliqua illum denuo studiorum socium fore? Det nobis aliquod responsum, atque illud quidem, ut opto, commodum. Sed si quid creabit molestiæ, saltem nos respiciendi ad portas molestia liberabit. Sed si Firminus nunc Athenis versaretur, quidnam facerent vestri curiales? Num Sala-

* Alias CXLIII.

(55) Ὁ Καππαδόκης. Hæc desunt satis commode in Regio secundo et Coisl. secundo. Mox Medicæus dicit τις.

(56) Ὀρμηκεν. Ita tres vetustissimi codices cum pluribus aliis. Editi Ὀρμηκεν.

(57) Τρέπεται. Non male Coisl. secundus et Reg. secundus trépetai.

(58) Εὐδαιμόνησα. Nonnulli codices recentiores εὐδαιμόνησα.

(59) Φίρμος. Sic mss. novem. Editi Φιρμίνος. Scriptura veterum codicum hinc etiam confirmatur, quod is quem tantopere laudaverat Basilius in epistola sua, necessario distinguendus a Firmino, de quo nihil habuerant Basilii litteræ. Illud autem, ὡς

4. Διὰ χρόνον πρὸς ἡμᾶς Καππαδόκης ἔχει νέος. Ἐν τούτῳ κέρδος, ὅτι Καππαδόκης. Ἄλλὰ καὶ τοῦ πρώτου γένους οὗτος ὁ Καππαδόκης (55). Δεύτερον τοῦτο κέρδος. Ἄλλὰ καὶ γράμμα τοῦ θαυμαστικῶν Βασιλείου κομιζῶν ἡμῖν. Τοῦτ' ἐστὶν, ὅτου τις εἶπα μείζων; Ἐγὼ γὰρ ὄν ἐπιλαλήσθαι σου νομίζεις, καὶ πάσαι νέον ὄντα ἠδοῦμην· σωφροσύνη τε πρὸς τοὺς γέροντας ἀμιλλώμενον ὄρων, καὶ ταῦτα ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει, τῇ ταῖς ἡδοαῖς βρουούση· καὶ λόγων ἔφη μάραν κεκτημένον μεγάλῃν. Ἐπειδὴ δὲ ὥφθης εἰς καὶ τὰς Ἀθήνας ἰδεῖν, καὶ τὸν Κέλσον ἐπέειπε· συνέχαιρον τῷ Κέλσῳ, τῆς σῆς ἐξηρητημένῳ ψυχῇ. Ἐπανήκοντος δὲ σου καὶ ἔχοντος τὴν πατρίδα, ἔλεγον πρὸς ἑαυτὸν· Τί νῦν ἡμῖν ὁ Βασιλείος ἐστὶν, καὶ πρὸς τίνα βίον ὄρμηκεν (56); Ἄρ' ἐν δικαστηρίοις τρέπεται (57), τοὺς παλαιούς ῥήτορας ἑλπίων; ἢ ῥήτορας εὐδαιμόνων πατέρων ἀπεργάζεται παιδᾶς; Ὡς δὲ ἤκόν τινες ἀπαγγέλλοντες ἀμῖν ὡς σε πολλῶν τουτωνι, τῶν ὁδῶν πορεύεσθαι, καὶ σκοπεῖν, ὅπως ἂν γένοιτο θεῶν μᾶλλον φίλος, ἢ συλλέξεις χρυσίον, εὐδαιμόνησα (58) σὲ τε καὶ Καππαδόκα· σὲ μὲν, τοιοῦτον βουλόμενον εἶναι· ἐκείνους δὲ, τοιοῦτον δυναμένους δεικνύναι πολιτῶν.

2. Φίρμος (59) δὲ ἐκείνος, ὡς πανταχοῦ διετέλεσε κρατῶν, εὐ οἶδα· ἐντεῦθεν γὰρ αὐτῶν τῶν λόγων ἡ δύναμις. Πολλῶν δὲ ἐπαίνων ἀπολαύσας, οὐκ οἶδα, ὅτι πώποτε τηλικούτων, ἡλικίαν νῦν ἐν τοῖς σὲς ἀκήκοα γράμμασι. Τὸ γὰρ μηδένα ἂν τὴν ἐκείνου δόξαν ὑπερβαλέσθαι σὲ τὸν λέγοντα εἶναι, πόσον τὴν χρῆ νομίζειν ἐκείνω; Δοκεῖ δὲ μοι καὶ τούτους (60) ἀπεσταλκέναι πρὶν ἢ τὸν Φιρμίνον ἰδεῖν· οὐ γὰρ ἂν αὐτὸν (61) οὐκ εἶχε τὰ γράμματα. Καὶ νῦν τί ποιῶν, ἢ τί μέλει Φιρμίνος; Ἐστὶν ἐν τοῖς τῶν γάμων πόθοις (62), ἢ ἐκείνα μὲν πάσαι πέπαιται, βαρεῖα (63) δὲ ἡ βουλή, καὶ πᾶσα ἀνάγκη μένει; ἢ τίνες εἰσὶν ἐλπίδες, ὡς αὐθις ἔσται λόγων κοινωνός; Ἀπαρναθῶν τε ἡμῖν· καὶ εἴη μὲν τὴν χρηστόν. Εἰ δ' αὖν τὴν καὶ λυπήσει, τοῦ βλέπειν γε ἡμᾶς πρὸς τὰς πόλεις ἀπαλλάξει. Εἰ δὲ Ἀθήνησι νῦν ὁ Φιρμίνος ἐτύχηεν ὢν, τί ἂν ἔδρων οἱ βουλευόντες παρ' ἡμῖν; ἢ τὴν Σαλαμινίαν ἐπεμπεύον ἂν ἐπ' αὐτόν; Ὅραξ, ὅτι

πανταχοῦ διετέλεσε κρατῶν, vertit Combessius. *ubi que firma memoria fuerit, vel retinuerit, ac vituperat interpretem, qui sic reddiderat: Firmianus vero ille, quam ubique tibi constanter adherendo perduraverit scio.*

(60) Ἐκείνω... καὶ τούτους. Sic plerique codices mss. Editi ἐκείνον... ταῦτα.

(61) Οὐ γὰρ ἂν αὐτόν. Hunc locum sanatinus partim omnium codicum, qui habent αὐτόν, partim Harlezani ope, in quo legitur οὐ γὰρ ἂν. Editi ἔ, γὰρ ἂν αὐτός.

(62) Πόθοις. Codex Harlezanus πόθοις, nuptialibus conviviis, sicque legit interpretes.

(63) Βαρεῖα. Nonnulli codices βαρεῖα Paulo post editi μένει. Multi codices mss. ut in textu.

καὶ μόνον ὑπὸ τῶν σῶν ὑβρίζομαι πολιτῶν. Οὐ μὴν ἔγωγε τοῦ φιλεῖν καὶ ἐπαινεῖν Καππαδόκας παύσομαι· ἀλλ' εὐχομαι μὲν αὐτοὺς ἀμεινούς γενέσθαι· ἀλλ' ἐμὲ, μένοντας δὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν ὄσω. Φιρμίνος δὲ μῆνας ἡμῖν συνεγένετο τέτταρας· ἡμέραν δὲ ἔργησεν οὐδεμίαν. Τὸ δὲ συνελεγμένον ὅσον ἐστίν, αὐτὸς εἶση, καὶ ἴσως οὐ μέμψῃ. Πρὸς δὲ τὸ πάλιν αὐτὸν δεῦρο δυνηθῆναι· ἐλθεῖν, τίνα χρῆ προσπαρκαλεῖν σύμμαχον; Ἐπερ γὰρ εὐ φρονούσιν οἱ βουλευόντες (64) (πρέπει δ' ἂν ἀνθρώποις πεπαιδευμένοις), τιμῆσουσι (65) τοῖς δευτέροις, ἐπειδὴ τοῖς πρώτοις ἐλύπησαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΖ'.

Alium Cappadocem mittit Libanio Basilium, quem filium suum appellat, utpote in ea dignitate constitutus, quæ ipsum omnium patrem efficiebat. Hunc comitabatur alius adolescens, nobilis et ipse ac Basilii necessarius, sed non dives

Βασίλειος Λιβανίου.

Ἴδού σοι καὶ ἕτερος ἔχει Καππαδόκης, υἱὸς ἐμὸς καὶ αὐτός· πάντας γὰρ ἡμῖν εἰσποιεῖ (66) τὸ σχῆμα τοῦτο, ἐν ᾧ νῦν ἐσμεν. Ὅστε κατὰ γε τοῦτο ἀδελφός ἂν εἴη τοῦ προλαβόντος, καὶ τῆς αὐτῆς σπουδῆς ἔξως, ἐμοὶ τὴν πατρὶ καὶ σοὶ τῷ διδασκάλῳ· εἴπερ τι ὧλιον πλέον δυνατὸν ἔχειν (67) τοὺς παρ' ἡμῶν ἐρχομένους. Τοῦτο δὲ λέγω, οὐχ ὡς οὐκ ἂν τῆς σῆς λογιότητος πλείον τι τοῖς παλαιοῖς τῶν ἐταίρων χρυζομένης, ἀλλ' ὡς ἀφθόνου πᾶσι τῆς ὠφελείας σου προκειμένης. Ἀρκούν δ' ἂν εἴη τῷ νεανίσκῳ, καὶ τῆς ἐκ τοῦ χρόνου πείρας, ἐν τοῖς οἰκειοῖς τετάχθαι· ὃν ἀποπέμψω ἡμῖν, ἄξιον τῶν τε ἡμετέρων εὐγῶν καὶ τῆς σαυτοῦ δόξης, ἣν ἔχεις ἐν τοῖς λόγοις. Ἐπάγεται δὲ καὶ ἡλικιωτῆρην τὴν Ἰσην ἔχοντα περὶ τοῖς λόγοις σπουδῆν, εὐπατριδῆν καὶ αὐτὸν καὶ ἡμῖν οἰκεῖον· ὃν οὐδὲν ἑλαττον ἔξιν πιστεύομεν, καὶ κλειστόν τῶν ἄλλων τοῖς χρήμασιν ἀπολείπειτο.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΗ'.

Gratias agit Libanius quod Cappadoces ad se mittat Basilium. Narrat se lecta privatim illius epistola victum se ab eo concessum esse, et cum postea eandem Alypius coram pluribus honoratis viris legisset, omnes Basilio palmam detulisse. Declinat se non curare quam divites sint discipuli, sed et egenos, modo studiosi sint, divitiis antepone.

Λιβανίου Βασιλείου.

Οἶδα, ὅτι πολλὰκις τοῦτο γράφεις, τὸ Ἴδού σοι καὶ ἕτερος ἔχει Καππαδόκης. Πολλοὺς γὰρ, οἶμαι, πέμψεις· ἀεὶ μὲν καὶ πανταχοῦ τοῖς ἐγκωμίοις τοῖς κατ' ἐμοῦ χρώμενος, τοῦτω δὲ αὐτῷ καὶ πατέρας κινῶν καὶ παῖδας. Ἄλλ' ὅ γε ἐγένετο περὶ τὴν ἐπιστολήν σου τὴν καλὴν, οὐ καλὸν σιωπῆσαι. Πανεκάθρητό μοι τῶν ἐν ἀρχῇ γεγενημένων ἄλλοι τε οὐκ αἰγίοι, καὶ ὁ πάντα ἀριστος Ἀλύπιος Ἱεροκλέους ἀνεψιός ἐκείνου. Ὡς οὖν ἔδοσαν οἱ φέροντες τὴν ἐπιστολήν, σιγῇ διὰ πάσης ἐλθῶν, Νενικημέθα, ἔφην, μετιῶν τε ἅμα καὶ χαίρων. Καὶ τίνα σὺ νενίκησαι νίχην; ἤρροντο· καὶ πῶς οὐκ ἀγαθὸς νενικημένος;

(64) Βουλευόντες. Harl. βουλευταί. Ibidem nonnulli codices, πρέπει.

(65) Τιμῆσουσι. Reg. secundus et Coisl. secundus timῆσουσι με. Alii nonnulli τιμῆσουσι σε.

(66) Ἐμῖν εἰσποιεῖ. Coisl. primus et Med habent, ἡμᾶς.

miniam ad ipsum mitterent? Vides me a solis tuis civibus injuria affici. Neque tamen ego propterea Cappadoces amare ac laudare desinam. Verum optarim quidem illos in me 454 fieri æquiores : sed si iidem permanserint, feram. Firminus menses quatuor apud nos commoratus est : diem autem nullam otiosus transegit. Quantum autem sibi comparaverit, ipse cognosces, et fortasse non conquereris. Huc autem ut ipse iterum venire possit, quinam adjutor advocandus? Enimvero si recte sentit curia (hoc autem decuerit homines eruditos), honorabit me posterioribus : quandoquidem prioribus tristitia affecit.

EPISTOLA CCCXXXVII'.

Basilium Libanio.

Ecce tibi et alius venit Cappadox, meus et ipse filius; omnes enim nobis adoptat dignitas illa in qua nunc sumus. Quamobrem hoc nomine frater sit illius qui prius ad te venit, et cura eadem dignus, tam mihi patri, quam tibi præceptori; si fieri omnino potest, ut aliquid amplius habeant, qui a nobis veniunt. Hoc autem dico, non quod facundia tua non plus aliquid amicis veteribus tribuat; sed quod uberrima utilitas tua omnibus proposita sit. Satis autem fuerit adolescenti, si ante temporis experimentum inter familiares collocetur : quem ad nos remittas velim, dignum et nostris votis, et gloria ista tua, quam es eloquentia consecutus. Ducit autem secum et coætaneum, pari litterarum studio præditum, et ipsum quoque ex nobili familia prognatum, nobisque necessarium : quem nulla re inferiorem fore confidimus; etiamsi plurimum ab aliis pecunia superetur.

EPISTOLA CCCXXXVIII'.

Libanium Basilio.

Scio te hoc crebro scripturum : Ecce tibi et alius venit Cappadox. Multos namque, puto, missurus es; semper et ubique me laudibus efferens, atque hoc ipso et patres et pueros provocans. At quid evenit in epistolam tuam pulchram, non pulchrum fuerit silentio præterire. Assidebant mihi ex honoratis, cum alii non pauci, tum longe optimus Alypius Hieroclis illius consobrinus. Ut ergo epistolam reddiderunt, qui attulerant; silentio tota perlecta, ridens simul et gaudens dixi : Victi sumus. Interrogabant autem illi : Qua victus es victoria? et quomodo victus non doles? Victus sumi, aiebam,

(67) Ὅλιος πλέον δυνατὸν ἔχειν. Sic tres vetustissimi codices. Tres alii πλέον δυνατὸν ἔχειν. Editi εἴπερ τι πλέον ἔχειν δυνατόν. Mox editi πλέον τι. Tres vetustissimi codices ut in textu.

* Alias CXLIV.

** Alias CXLV.

pulehritudine epistolarum : vicit vero Basilius. Vir A autem ille amicus est, et eam ob causam lætor. Hæc ego cum dixissem, ex ipsis litteris judicare voluerunt de victoria. Ac legebat quidem Alypius, audiebant 455 vero qui aderant. Lata autem sententia est, me nihil esse mentium. Et epistolam habens is qui legerat, exiit, aliis etiam, opinor, ostensurus, vixque reddidit. Scribe itaque similia, et vince; sic enim ipse vincam. Cæterum et illud recte conjicis, non pecuniis res nostras æstimari : sed satis esse ei qui dare non potest, ut velit accipere. Si quem enim rescivero egenum, sed tamen litterarum studiosum; is, divitibus antepositur. Quanquam nos tales magistros experti non sumus; at nihil prohibebit nos hac parte esse meliores. Itaque nullus pauper huc pigretur accedere, si hoc unum duntaxat possederit, ut sciat elaborare.

EPISTOLA CCCXXXIX.

Basilius Libanio significat se laudem eloquentiæ illi concedere, ac jamdudum oblivioni tradidit, quæ apud sophistas didicerat, cum Mose et aliis prophetis versari.

Basilius Libanio.

Quid non dixerit sophista, et talis sophista, ejus artis proprium esse constat, et ex magnis parva facere cum voluerit, et parva amplificare? Quale est quod et in nos declarasti. Nam epistolam illam sordidam, ut vos dixeritis qui orationis delicias habetis, nihilo ea, quam in manibus habes, tolerabiliorem, verbis ita extulisti, ut ab illa superatus, nobis primas in scribendo concederes : simile quiddam faciens lusibus patrum, cum de victoriis, quas ipsi sponte cesserunt, liberos sinunt gloriari, nec damni quidquam sibi ipsis inferentes, et liberorum nutriendos æmulationem. Dicit profecto non potest, quantum voluptatis habuerit oratio, dum mecum jocularis : velut si quis Polydamas, aut Milo, pancratiæ vel luctæ certamen mecum ipso detrectet; nam multa considerans, nullum reperit infirmitatis exemplum. Itaque qui verborum hyperbolas consecretantur, tuam hic magis admirantur potentiam, qui ita te ipse ad nos jocando demittere potueris, quam si barbarum super Atho navigantem duxisses. Nos quidem, o præclare vir, cum Mose et Elia, similibusque beatis viris versamur, qui sua nobis voce barbara tradunt, nosque ab illis tradita loquimur, sensu quidem vera, sed verbis rudia, quemadmodum hæc ipsa indicant. Nam si nonnihil a vobis didiceramus, id die oblitteratum est. Tu vero nobis scribe, alia epistolarum adhi-

Εν κάλλει μὲν, ἔφην, ἐπιστολῶν ἤττημαι (68). Βασίλειος δὲ κεκράτηκε. Φίλος δὲ ὁ ἀνὴρ, καὶ διὰ τοῦτο εὐφραίνομαι. Ταῦτα εἰπόντος ἐμοῦ, παρ' αὐτῶν μαθεῖν ἠβουλήθησαν τῶν γραμμάτων τὴν νίκην. Καὶ ἀνεγίνωσκε μὲν ὁ Ἀλύπιος, ἤκουον δὲ οἱ παρόντες. Ἡ ψήφος δὲ ἠνέχθη, μηδὲν μὲ ἐφεῦσθαι. Καὶ τὰ γράμματα ἔχων ὁ ἀναγνοῦς ἔζηει, δέξωμαι οἶμαι καὶ ἄλλοις, καὶ μόλις ἀπέδωκε. Γράψω τοίνυν παρπλάσια, καὶ νίκα· τοῦτ' ἔστιν ἐμὲ νικῆν. Καλῶς δὲ κάκεινο εἰκάσεις, ὡς οὐ χρήμασι μετρεῖται (69) τὰ παρ' ἡμῶν· ἀλλ' ἀρκεῖ τῷ μὴ δυναμένῳ δοῦναι, τὸ βουληθῆναι λαβεῖν. Κἂν γὰρ αἰσθῶμαι τινα ἐν πενίᾳ, λόγων ἐρῶντα, πρὸ τῶν πλουτουμένων οἶτος. Καίτοι οὐ τοιοῦτων πεπειράμεθα διδασκάλων· ἀλλ' οὐδὲν κωλύσει (70) ταύτη γὰρ εἶναι βελτίονος. Μηδέ τις οὖν πένης ὀκνεῖται δεῦρο βαδίζειν, εἰ ἐν ἐκείνῳ κέκτηται μόνον, τὸ ἐπίστασθαι ποιεῖν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΛΘ'.

Βασίλειος Λιβανίου.

Τί οὐκ ἂν εἶποι σοφιστὴς ἀνὴρ, καὶ σοφιστῆς τοιοῦτος, ὅ γε ἴδιον εἶναι τῆς τέχνης ὠμολόγηται, καὶ τὰ μεγάλα μικρὰ ποιεῖν ὅτε βούλεται (71), καὶ τοῖς μικροῖς περιτιθέναι μέγεθος; ὅποιον δὲ τι καὶ περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξω. Τὴν γὰρ ἐπιστολὴν ἐκείνην τὴν ῥυτῶσαν, ὡς ἂν ὑμεῖς οἱ περὶ τοὺς λόγους (72) τρυφῶντες εἴποιτε, οὐδὲν οὐσαν τῆς ἐν χερσὶ σου ταύτης ἀνεκτοτέραν, τοσοῦτον ἦρας τῷ λόγῳ, ὡς ἤττηθῆναι δῆθεν αὐτῆς, καὶ ἡμῖν τῶν πρωτεῶν τῷ γράφειν παραχωρεῖν· ὅμοιον ποιῶν ταῖς τῶν πειρῶν παιδιαῖς, ὅταν ταῖς παρ' ἑαυτῶν νίκαις παραχωρῶσι (73) τοῖς παισὶν ἐναθρόνεσθαι, ὅτε ἐκποῖς τι ζημιούντες, καὶ τῶν παιδῶν τρέφοντες τὸ φιλότιμον. Τῷ ὄντι δὲ καὶ ἀμύθητον ὄσην ἤδονην εἶχεν ὁ λόγος ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς παιδιᾷ· ὅσον Παλυδάμανός τινος ἢ Μίλωνος, παγκρατίου ἢ πάλης ἀγῶνιον παρατιμῶν τὴν πρὸς ἐμὲ αὐτόν (74)· πολλὰ γὰρ περισκεψάμενος, οὐδὲν εἶρον ἀσθενείας ὑπέδειγμα· ὥστε τοὺς τὰς ὑπερβολὰς τῶν λόγων ἐπιζητούντας ἐνταῦθ' αὖ σε μᾶλλον ἀγανταί τῆς δυνάμεως, ὡς οὐκ ἀδύνατα ταῖς παιδιαῖς πρὸς ἡμᾶς καταθῆναι, ἢ εἰ τὸν βάρβαρον ἤγεις (75) ὑπὲρ τὸν Ἄθω πλέοντα. Ἄλλ' ἡμεῖς μὲν, ὡ θαυμάσιε, Μωσῆϊ καὶ Ἡλίῳ καὶ τοῖς οὕτω μακαρίοις ἀνδράσι σύνεσμεν, ἐκ τῆς βαρβαρίου φωνῆς διαλεγόμενοις ἡμῖν τὰ ἑαυτῶν, καὶ τὰ παρ' ἐκείνων φεγγόμοθα, νοῦν μὲν ἀληθῆ, λέξιν δὲ ἀμαθῆ, ὡς αὐτὰ ταῦτα δηλοῖ. Εἰ γὰρ τι καὶ ἡμῶν

* Alias CXLVI.

(68) Ἠττημαι. Sic tres vetustissimi codices. Editi veniχημαι.

(69) Μετρεῖται. Nonnulli codices πράττεται.

(70) Κωλύσει. Sic tres vetustissimi codices. Editi κωλύει.

(71) Ὅτε βούλεται. Sic Harl., Coisl. uterque et Reg. secundus. Editi, ὅποτε βούλεται. Paulo post iidem editi ὅποιον δὲ σύ. Mss. quinque ut in textu.

(72) Οἱ περὶ τῶν λόγων. Tres mss. non vetu-

stissimi οἱ τὰ περὶ τοὺς λόγους. Ibidem editio Paris. εἴπητε. Mss. omnes et editio Basil. utraque εἴποιτε.

(73) Παραχωρῶσι. Tres mss., nempe Vat., Reg. secundus et Coisl. secundus παρέχωσι. Paulo post duo antiquissimi codices Coisl. et Med. τῶν νηπιῶν τρέφοντες.

(74) Πρὸς ἐμὲ αὐτόν. Coisl. primus πρὸς ἑαυτὸν. Mox editi εὐσθενείας, roboris. Melius multo Coisl. secundus et Reg. secundus, quos seculi sumus.

(75) Ἠγεις. Medicæus codex εἶγεις.

παρ' ὁμῶν διδαχθέντες, ὑπὸ τοῦ χρόνου ἐπελαθόμεθα. Αὐτὸς δὲ ἐπιστολλε ἡμῖν, ἄλλας ὑποθέσεις ἐπιστολῶν ποιούμενος· αἱ καὶ σὲ δείξουσι, καὶ ἡμεῖς οὐκ ἐλέγξουσι. Τὸν υἱὸν Ἀνυσίου (76) ἤδη σοι προσήγαγον, ὡς ἑαυτοῦ υἱόν. Εἰ δὲ ἐμός ἐστι παῖς, τοῦ πατρὸς ἐστὶ τὸ παιδίον, πένης ἐκ πένητος. Γνώριμον δὲ τὸ λεγόμενον ἀνδρὶ σοφῷ τε καὶ σοφιστῇ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜ'.

Rursus ex utraque epistola ansam scribendi capiti Libanius.

Λιβάνιος Βασιλείῳ.

Εἰ πάνυ πολὺν χρόνον ἐσκόπεις, πῶς ἂν ἄριστα σκευήσῃς τοὺς περὶ τῶν σὺν γραμμῶν ἡμετέρων γράμμασιν, οὐκ ἂν ἀμεινον τοῦτό μοι ποιῆσαι (77) ἔδοξες, ἢ τοιαῦτα γράφων, ὅποια νῦν ἐγραψας. Καλεῖς γὰρ με σοφιστὴν· τοῦ τοιούτου δὲ εἶναι φῆς τὸ δύνασθαι τὰ μικρὰ μὲν μεγάλα ποιεῖν, τὰ δ' αὖ (78) μεγάλα μικρὰ. Καὶ δὴ τὴν ἐμὴν ἐπιστολὴν βεβουλήσθαι φῆς δεῖξαι τὴν σὴν καλὴν, οὐκ οὔσαν καλὴν· εἶναι τε οὐδὲν ἤς νῦν ἐπεμψας βελτίω· ὅπως τε οὐδεμίαν εἶναι παρὰ σοὶ λόγων δύναμιν· τῶν μὲν νῦν ὄντων ἐν χερσὶ βιβλίων τοῦτο οὐ ποιοῦντων· ὧν δὲ εἶχες πρότερον λόγων ἐξεργησάτων. Καὶ ταῦτα πείθει ἐπιχειρῶν, οὕτω καλὴν καὶ ταύτην, ἣν λέγεις κακῶς (79), εἰργάσω τὴν ἐπιστολὴν, ὥσθ' οἱ παρόντες ἡμῖν οὐκ εἶχον μὴ πηδᾶν ἀναγινωσκομένης. Ἐθαύμασα οὖν, ὅτι ταύτην τὴν προτέραν καθελὲν ἐπιχειρήσας, τῷ φάναι ταύτην τὴν προτέραν εὐκείναι, ταύτην τὴν προτέραν ἐκόσμησας. Ἐχρῆν δὲ ἄρα τὸν τοῦτο βουλόμενον, χεῖρονα ποιῆσαι ταύτην ἐπὶ διαβολῇ τῆς πρόσθεν. Ἄλλ' οὐκ ἦν, οἶμαι, σὸν, ἀδικῆσαι τὴν ἀλήθειαν. Ἐδικήθη (80) δ' ἂν, γράφοντος ἐξ ἐπιτήδεος φαιλότερα, καὶ οὐ χρωμέου τοῖς οὔσι. Τοῦ αὐτοῦ τοίνυν ἂν εἴη τὸ μήτε φέγειν ἢ δίκαιον ἐπαινεῖν, ἵνα μὴ σε τὸ πρᾶγμα φέρον εἰς σοφιστὰς ἐβδῶλῃ, πειρώμενον ταπεινὰ τὰ μεγάλα ποιεῖν. Βιβλίων μὲν οὖν, ὧν φῆς εἶναι χεῖρω μὲν τὴν λέξιν, ἀμείνω δὲ τὴν διάνοιαν, ἔχου, καὶ οὐδεὶς κωλύει (81). Τῶν δὲ ἡμετέρων μὲν ἀεὶ, σὺν δὲ πρότερον, αἱ ῥίξαι μένουσι τε καὶ μενοῦσιν ἕως ἂν ἦς· καὶ οὐδεὶς μήποτε αὐτὰς ἐκτέμει (82) χρόνος, οὐδ' ἂν ἤμιστα ἄρδεις.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜΑ'.

Basilium Libanius existimat idcirco non scribere, quod iram non deposuerit, vel punire velit.

Λιβάνιος Βασιλείῳ.

Ὅστω μοι τῆς λύπης ὑφήκας, ὥστε με (83) μεταξὺ

(76) Ἀνυσίου. Quamvis sex codices habeant Ἀνυσίου, quia tamen hæc scriptura non videtur sensui quadrare, textum nutandum esse non existimavi.

(77) Τοῦτό μοι ποιῆσαι. Harl., Med. et Coisl. primus τούτου ποιῆσαι, sed sensu prorsus repugnante. (78) Τὰ δ' αὖ. Sic mss. Editi καὶ τὰ. Paulo post editio Paris. εἶναι τε γάρ. Mss. et editio Basileensis ut in textu.

(79) Κακῶς. Sic Basileensis editio et quinque codices mss.. quibus etiam alius favet, qui habet κα-

bens argumenta, quæ et te ostendant, nec nos arguant. Filium Anysii jam tibi adduxi, ut meum ipsius filium. Quod si meus est hic puer, patris est filius, pauper ex paupere. Quid autem dicam, viro sapienti et sophistæ notum est.

456 EPISTOLA CCCXLI.

Libanius Basilio.

Si diu meditatus esses, quomodo his, quæ de tuis litteris scripseram, elegantissime assentireris; non videreris mihi hoc melius præstitisse, quam talia scribendo, qualia nunc scripsisti. Enimvero me vocas sophistam: sophistæ autem esse dicis, ex parvis magna facere posse, ac rursus parva ex magnis. Ac meæ quidem epistolæ propositum fuisse dicis, ut tuam pulchram esse demonstraret, quamvis pulchra non sit; neque enim meliorem prorsus esse, quam quæ nunc a te missa est; ac omnino nullam tibi esse dicendi facultatem; cum libri qui nunc in manibus sunt, hoc minime præstent; eloquentia vero, qua prius pollebas, effluerit. Et dum hæc persuadere conaris, ita pulchram et illam, de qua detrahis, epistolam fecisti, ut qui aderant non potuerint non saltare cum legeretur. Sum itaque miratus, quod ista priorem subvertere aggressus, dum tamen isti priorem similem esse dicis, posteriore priorem exornaveris. Conveniebat autem hoc in animo habenti posteriorem epistolam pejorem facere, ut sic detraheretur de priori. Sed tuum, opinor, non erat veritatem lædere. Læsa autem fuisset, si consulto scripsisses deteriora, et iis quibus polles usus non fuisses. Itaque ejusdem fuerit, nec ea vituperare quæ laudem merentur; ne te res ejusmodi inter sophistas rejiciat, exilia ex magnis facere conantem. Libris igitur, quorum dictionem dicis pejorem esse, sententiam vero præstantiorem, adhære, nec quisquam prohibuerit. Eorum autem, quæ nostra semper sunt, et tua quondam erant, radices et manent in te, et manebunt, quandiu fueris, nec ullum eas tempus exciderit, etiamsi minime rigaveris.

EPISTOLA CCCXLI'.

Libanius Basilio.

Nondum mihi offensam remisisti, adeoque inter

λῶς. Paris. editio κακῆν.

(80) Ἐδικήθη. Coisl. primus et Med. ἡδικήθητο.

(81) Κωλύει. Quatuor mss. non antiquissimi κωλύοι.

(82) Ἐκτέμει. Medicæus et Coisl. secundus ἐκτέμην.

(83) Ὅστω με. Pronomen additum ex quatuor mss. Ibidem tres codices vetustissimi μεταξὺ τρέμοντα γράφειν.

* Alias CXLVII.

** Alias CXLVIII.

scribendam tremo. Quod si remisisti, quamobrem non scribis, optime? sin autem adhuc retines, id quod cum ab omni erudita anima, tum a tua alienum est; quomodo cum aliis prædices iram ad solis usque occasum servari non oportere, tu illam per multos soles servasti? Num forte damnum mihi inferre voluisti, mellita tua voce defraudans? Absit, o generose: sed animo sis placido ac miti; et largiære, ut lingua tua, quæ tota aurea est, perfruar.

457 EPISTOLA CCCXLII.

Comparat Basilius præcedentem Libanii epistolam cum rosa et spinis.

Basilii Libanio.

Qui rosa delectantur, ut par est elegantie studiosos delectari, ne ipsas quidem spinas, ex quibus flos enascitur, oderunt. Audivi autem ex quodam, cum is fortasse jocans vel etiam serio tale aliquid de rosis diceret, veluti amatorios quosdam stimulos amatoribus, ita tenues illas spinas naturam flori adjunxisse, ut ad majus desiderium innoxis apte aculeis legentes exstimularet. Sed quid sibi vult rosa in litteras introducta? Nihil prorsus necesse est te edoceri, cum epistolæ tuæ memineris: quæ florem quidem habebat rosæ, totam nobis disertissima lingua ver expandens: sed querelis quibusdam et expostulationibus adversum nos, spinosa erat. Sed mihi orationis tuæ vel spina voluptati est, ad majus amicitie desiderium inflammans.

EPISTOLA CCCXLIII.

Laudat Libanius Basilii eloquentiam.

Libanius Basilio.

Si ista sunt linguæ incultæ, qualis esses, illam si acueres? Tuo enim in ore eloquentie resident fontes rivulorum fluentis præstantiores: nos vero nisi quotidie irrigemur, superest silentium.

EPISTOLA CCCXLIV.

Basilius inexcusabilem esse Libanium contendit, si ad se non scribat.

Basilii Libania.

Ad eruditionem tuam ut non crebro scribam, cadent et timor et imperitia: quod vero tu constantissime siles, quomodo reprehensionem effugies? Quod si quis te, in litteris viventem, ad scribendum tardum esse ac pigrum consideraverit; tibi oblivionem nostri ascribet. Nam cui dicere in promptu est, is nec ad scribendum imparatus. Hæc

*Alias CXLIX.

** Alias CL.

*** Alias CLI.

(84) *Προσίλιον*. Editi post hanc vocem addunt τιμωρεῖσθαι με βούλει, quæ desunt in omnibus mss.

(85) *Ἀπολαύσαι*. Ita sex mss. codices. Editi ἀπολαύειν.

(86) *Εὐπλήκτοις*. Legendum videtur εὐπλήκτοις. Reg. primus habet ἀπλήκτοις. Reg. secundus et Coisl. secundus ἀπράκτοις, quæ scriptura arridet

γράφοντα τρέμειν. 'Ἄλλ' εἰ μὲν ἀφήκας, τί οὐκ ἐπιστέλλεις, ὦ ἀριστε; εἰ δὲ ἐτι κατέχεις, ὃ πάσης λογίας ψυχῆς καὶ τῆς σῆς ἐστὶν ἀλλότριον, πῶς ἄλλοις κηρύττειν, μὴ χρῆναι μέχρι δυσμῶν ἡλίου λύπη φυλάττειν, αὐτὸς ἐν πολλοῖς ἡλίοις ἐφύλαξας; Ἡ τάχα ζημιῶσαι με προελου (84), τῆς μελιχρῆ σου φωνῆς ἀποστερῶν; Μὴ σύ γε, ὦ γενναῖε, ἀλλὰ γενοῦ πρῶτος, καὶ ὁδὸς ἀπολαύσαι (85) τῆς παγχρύσου σου γλώττης.

EPISTOLA TMF.

Βασίλειος Λιβανίου.

Οἱ πρὸς τὸ ῥόδον ἔχοντες, ὡς τοὺς φιλοκίλους εἰκὸς, οὐδὲ πρὸς αὐτὰς τὰς ἀκάνθας, ὧν τὸ ἄθος ἐκφύεται, δυσχεραίνουσι. Καὶ τινος ἤκουσα τοιοῦτόν τι περὶ αὐτῶν παίζοντος τάχα, ἢ καὶ σπουδάζοντος, καθάπερ ἐρωτικά τινα κνίσματα τοῖς ἐρασταῖς, τὰς λεπτὰς ἐκείνας ἀκάνθας ἢ φύσις τῶ ἄνθει προσέφυσε, πρὸς μεζονα πόθον τοῖς εὐπλήκτοις (86) κέντροις τοὺς δρεπομένους ὑπερθερίζουσα. Τί βούλεται μοι (87) τὸ ῥόδον, τοῖς γράμμασιν ἐπισταγόμενον; Πάντως οὐδὲν δεῖ σε διδαχθῆναι, τῆς ἐπιστολῆς μεμνημένον τῆς σῆς, ἢ τὸ μὲν ἄθος εἶχε τοῦ ῥόδου, ὅλον ἤμιν τὸ ἔαρ τῆ εὐγλωττία (88) διαπετάσασα, μέμψεται δὲ τισὶ καὶ ἐγκλήμασι καθ' ἡμῶν ἐξηκάνθωτο. 'Ἄλλ' ἐμοὶ τῶν σῶν λόγων καθ' ἡδονὴν ἐστὶ καὶ ἡ ἀκανθα, πρὸς μεζονα πόθον τῆς φιλίας ἐκκαλουσα.

EPISTOLA TMG.

Λιβανίου Βασίλειω.

Εἰ ταῦτα γλώττης ἀργότερας, τίς ἂν εἴης αὐτῆ ἀκωνῶν; Σοῦ μὲν γάρ (89) ἐν τῷ στόματι λόγων οἰκοῦσι πηγαί, χρεῖσους ναμάτων ἐπιβροῆς· ἡμεῖς δὲ εἰ μὴ καθ' ἡμέραν ἀρδοίμεθα, λείπεται τὸ σιγᾶν.

EPISTOLA TMA.

Βασίλειος Λιβανίου.

Τὸ μὴ συνεχῶς με γράφειν πρὸς τὴν σὴν παιδευσιν, πειθούσι τὸ τε δέος καὶ ἡ ἀμαθία· τὸ δὲ σε καρτερικώτατα σιωπᾶν, τί τῆς μέμψως ἐξαιρήσεται; Εἰ δὲ τις λογιῖται τὸ καὶ ἐν λόγοις σε βιοῦντα ὀκνεῖν ἐπιστέλλειν, καταψηφιέται σου λήθην τὴν πρὸς ἡμᾶς. Ἡ γὰρ τὸ λέγειν πρόχειρον, καὶ τὸ ἐπιστέλλειν οὐκ ἀνέτοιμον. Ὁ δὲ ταῦτα

Combellisio, ac reddendum putat, *Aculeis casse valere deterrentibus*. Coisl. primus ἀπλήστοις.

(87) *Τί βούλεται μοι*, etc. Editi τί μοι δε βούλεται τοῖς γράμμασι τὸ ῥόδον ἐπισταγόμενον; Πάντως οὐδὲν σε γοή. Quatuor mss. ut in textu.

(88) *Τῆ εὐγλωττία*. Sic mss. sex. Editi τῆς εὐγλωττίας.

(89) *Σοῦ μὲν γάρ*. Harleianus et Anglicanus oī μὲν γάρ. Infra docet ἐπιβροῆς in Mediceo et Coisl. secundo. Ibidem editi ἡμῶν δέ. Sex mss. ut in textu.

κεκτημένος, εἶτα σιγῶν, εὐδηλον ὡς ὑπεροψία ἢ ἄ
 λήθη τοῦτο ποιεῖ. Ἐγὼ δὲ σου τὴν σιωπὴν ἀμεί-
 φομαι προσήσει. Χαίρε τοίνυν, τιμιώτατε, καὶ
 γράφε εἰ βούλοιο· καὶ μὴ γράφε, εἰ τοῦτό σοι
 προσφιλές.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜΕ΄.

Nunc primam Libanius scribit Basilio. Meminit se olim illius eloquio valde delectatum, sed tamen aliquando injuriam ab eo accepisse, quod se in profundum Homericum furoris rogatus introducere noluisse.

Λιβάνιος Βασιλείῳ.

Μᾶλλον ὅτι μὴ πάλα σοι γράφειν ἠρέξαμην,
 οἶμαι μοι δεῖν ἀπολογίας, ἢ νῦν παραιτήσεως, ὅτι
 τοῦτο (90) ποιεῖν ἠρέξαμην. Ἐγὼ γὰρ ἐκεῖνος, ὁ
 προσέων, ὁπότε φανείης, καὶ ὡς ἡδιστα ὑπέχων
 ἐξ ὧτα τῷ βέσματι τῆς γλώττης, καὶ λέγοντος εὐ-
 φραϊνόμενος, καὶ μόλις ἀπαλλαττόμενος, καὶ πρὸς
 τοὺς ἐταίρους λέγων, ὡς Οὐτός ἀνὴρ τοσοῦτον καλ-
 ῶν τῶν Ἀχαιῶν θυγατέρων, ὅση θέλγῃ μὲν
 ἵπερ (91) ἐκείναι, βλάπτει δὲ οὐχ ὥσπερ ἐκείναι.
 Καὶ μικρόν γε τὸ μὴ βλάπτειν· ἀλλ' ὅτι τὰ τοῦδε
 μέλη κέρδος τῷ δεξαμένῳ. Τὸν οὖν οὕτως ἔχοντά
 με γνώμης, νομίζοντα δὲ καὶ φιλεῖσθαι, λέγειν δὲ
 ἔκοντα μὴ τολμᾶν ἐπιστέλλειν, ἐσχάτης ἀργίας,
 καὶ τοῦτ' ἂν εἴη ἅμα ζημιούντος αὐτόν (92). Δῆλον
 γὰρ, ὡς ἀμείψῃ μου τὴν ἐπιστολὴν τὴν μικρὰν καὶ
 φαίλῃ καλῆ τε καὶ μεγάλη, καὶ φυλάξῃ δῆπου, μὴ
 με καὶ δεύτερον ἀδικῆς. Οἶμαι γὰρ (93) πολλοὺς
 βόησθαι πρὸς τὸ βῆμα καὶ περιστήσεσθαι πρὸς
 τὰ πράγματα κεκραγόντας· Βασιλείως ἡδίκηκέ τι κἄν
 μικρόν; οὐκοῦν καὶ Δίακος, καὶ Μίνως, καὶ ὁ
 τοῦτο δὲ ἀδελφός. Ἐγὼ δὲ σε τῇ μὲν ἄλλῃ νενικη-
 κέναι συγχωρῶ· τίς δὲ ἰδῶν τέ σε, καὶ οὐ φθονῶν;
 Ἐν δὲ τί σοι ἠμαρτηθῆσαι πρὸς ἡμᾶς, κἄν σε τοῦτ'
 ἀναμνήσω, πεῖθε τοὺς ἀγανακτοῦντας μὴ βόην.
 Οὐδεὶς σοι προσελθὼν καὶ χάριν ἐπαγγελίας (94),
 ἢν δοῦναι βῆστον, ἀτυχῆς ἀπῆλθεν. Εἰμί τοίνυν (95)
 τῶν χάριν αἰτησάντων μὲν, οὐ λαβόντων δέ. Τί οὖν
 ἴπουν; Πολλάκις ἐν στρατηγίῳ (96) σοι συγγενόμε-
 νος, ἠβουλήθη (97) διὰ τῆς σῆς σοφίας εἰς τὸ βᾶ-
 θος; τῆς Ὀμήρου μανίας εἰσελθεῖν. Εἰ δὲ τὸ πᾶν οὐ
 δυνατόν, σὺ δὲ ἀλλ' εἰς μέρος ἡμᾶς εἰσάγαγε τοῦ
 κλέρου. Μέρους δὲ ἐπεθύμουν, ἐν ᾧ τῶν Ἑλλήνων
 κακῶς πεπραγόντων (98), ὃν ἕβρισεν Ἀγαμέμνων
 θεράπευε δώροισι. Ταῦτ' ἐμοῦ λέγοντος, ἐτέλας, δ
 ἀρνεῖσθαι μὲν οὐκ ἔχων, ὡς οὐκ ἂν δύναιο βουλη-
 θεῖς, δωρῆσθαι δὲ οὐκ ἐθέλων. Ἄρα σοι καὶ τοῖς

autem qui possidet, et tamen silet, perspicuum est
 eum aut ex contemptu aut ex oblivione hoc fac-
 cere. Ego autem silentio tuo salutationem repen-
 dam. Salve itaque, vir inprimis colende, et scribe
 si volueris : et ne scribas, id si tibi ita placuerit.

EPISTOLA CCCXLV.

Libanius Basilio.

Magis arbitror mihi opus esse excusatione, quod
 non olim ad te scribere incœperim, quam nunc
 recusatione, quod scribere incipiam. Ego enim ille
 sum, qui accurrebam, 458 quoties in conspectum
 prodires, et quam suavissime aures præbebam lin-
 guæ fluentis, teque dicente delectabar, vixque se-
 cedebam, atque ad sodales dicebam : Hic vir tanto
 præstantior Acheloi filibus, quanto mulcet qui-
 dem ut illæ, nec tamen ut illæ lædit. Et sane pa-
 rum est non lædere, imo illius cantilenæ lucro
 sunt audienti. Cum igitur ita sim animo affectus,
 meque diligi existimem et dicendi facultate prædi-
 tus videar, scribere non audere extremæ inertiam
 fuerit, simulque hominis sibiipsi damnum inferen-
 tis. Liquet enim fore, ut meam epistolam parvam
 et vilem pulchra et grandi remunereris, caveasque,
 ne mihi iterum injuriam facias. Equidem arbitror
 multos exclamatorios esse ad hoc verbum, et ad res
 ipsas concursuros, vociferantes : Basiliusne inju-
 riam vel levem intulit? Ergo et Æacus, et Minos,
 et hujus frater. Ego autem te in reliquis quidem
 victorem fuisse concedo; quis enim te vidit, et
 non invidit? Sed tamen unum in nos peccasti. De
 quo quidem si te admoneam, persuadeo indignanti-
 bus ut ne vociferentur. Nemo est qui te conve-
 niens ac beneficium petens, quod dari facile pos-
 sit, voti compos non abierit. Atqui ego ex eorum
 numero sum, qui beneficium petierunt quidem,
 sed non acceperunt. Quid igitur postulavi? Tecum
 in prætorio cum sæpe versarer, optavi ut sapient-
 iæ tuæ ope in profundum Homericum furoris intro-
 irem. Quod si, aiebam, totum id perfici non potest,
 at tu tamen in partem sortis nos introducas. Con-
 cupiscebam autem partem illam, in qua cum
 Græci fortuna adversa uterentur, Agamemnon hunc
 ipsum, quem contumelia affecerat, muneribus pla-

ces omnes, nec favet ulla ratio.

(96) Ἐν στρατηγίῳ. Sic mss. duo. Editio Basileensis et Coisl. primus, Harl., Med. et Reg. primus ἐν στρατηγίῳ. Editio Paris. ἐν στρατηγίῳ.

(97) Ἐβουλήθη. Ita codices mss. septem et editio Basileensis. At Parisiensis ἔδεήθη. Paulo post editio eadem οὐ δυνατόν, ἔφη, sed postremum illud verbum deest in septem mss. et edit. Basil.

(98) Πεπραγόντων. Ita omnes mss. Editi πεπραγόντων. Ibidem editi ὃν ἕβρισεν, deest vocula in novem mss., sed tamen videtur ad sententiam necessaria. Habent sex codices θεραπέων, Medicus θεραπεύει

* Alias CLII.

(90) Ὅτι τοῦτο. Sic mss. sex. Editi ὅτι τοῦτο.

(91) Ἴπερ. Codices tres ἵπερ, magis quam illæ. Paulo post editi ἀλλ' ἦδη τὰ. Mss. octo ut in textu.

(92) Ἐσχάτης ἀργίας, καὶ τοῦτ' ἂν εἴη ἅμα ζημιούντος αὐτόν. Forte legendum, ἐσχάτης ἀργίας τοῦτ' ἂν εἴη, καὶ ἅμα ζημιούντος αὐτόν. Edit.

(93) Οἶμαι γάρ. Ita codices mss. septem. Editi οἶμαι δέ.

(94) Χάριν ἐπαγγελίας. Reg. secundus et Coisl. secundus ἀπαγγελίας [melius].

(95) Εἰμί τοίνυν. Editi addunt ἐγώ, sea hoc pronomen deest in septem nostris codicibus. Paulo post pro μανίας, legendum μαντείας, id est, divinationis, existimat Combelsius, sed repugnant codi-

cavit. Hæc dicente me, ridebas, negare quidem A ἀγανακτούσιν, ὅτι σε ἔφην ἀδικεῖν, ἀδικεῖσθαι (99) haud valens posse te si velles, sed tamen gratificari nolens. Num igitur tibi et iis, qui indignantur quod inferre te injuriam dixerim, injuria adici videor?

EPISTOLA CCCXLVI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜΓ'.

Libanius testatur de bonis moribus adolescentium quos Basilii miserat.

Libanius Basilio.

Λιβάνιος Βασίλειω.

An iis quos misisti adolescentibus aliquid ad dicendi facultatem addiderim, ipse judicabis. Spero autem hoc, etiamsi parvum sit, magnum visum iri ob tuum in nos amorem. Quod autem temperantiam et animum pravis voluptatibus liberum laudas magis, quam facundiam, id omnino curarunt, atque vitam egerunt, ut illius, a quo missi erant, non immemores agere par erat. Complectere jam tua pignora, et lauda eos qui et me et te moribus suis exornarunt. Adhortari autem te ad opem illis ferendam, idem esset, ac patrem hortari ut liberis subveniat.

Ei μὲν τι περὶ τοὺς λόγους τοῖς νέοις ο.ς ἐμπέφασα προσεθήκαμεν, αὐτοὺς κρινεῖς. Ἐλπίζω δὲ πᾶν τὸ, καὶ μικρὸν ἦ, μεγάλου λήψεσθαι ὄψαν, διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς φιλίαν. Ὁ δὲ πρὸ τῶν λόγων ἐπαίνεις, τὴν σωφροσύνην, καὶ τὸ μὴ παραδοῦναι τὰς ψυχὰς ταῖς οὐ καλαῖς ἡδοναῖς, πάντων τούτων πεποιθῆναι πρόνοιαν (1), καὶ διήγαγον, ὡς εἰκὴς ἦν, τοῦ πέμψαντος (2) μεμνημένους (3). Δέχου δὲ τὰ σεαυτοῦ, καὶ ἐπαίνει τοὺς σὲ τε κάμει τῷ τρόπῳ κεκοσμηκότας. Παρακαλεῖν δὲ σε πρὸς τὴ βοήθειαν, ὅμοιον ἦν τῷ πατέρα παιστὶ παρακαλεῖν βοηθεῖν.

459 EPISTOLA CCCXLVII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜΖ'.

Libanius episcopus avaritiae accusat, et ideo timide petit a Basilio, ut tigna ad se mittat.

Libanius Basilio.

Λιβάνιος Βασίλειω.

Omnis quidem episcopus res est, unde emolumenti aliquid vix exspectandum sit : tu vero, quanto reliquos eruditione superas, tanto etiam majorem mihi timorem incutis, ne petita mihi deneges. Nam tignis mihi opus est : perticas autem aut palos aliquis alius sophista dixisset, non his opus habens, sed vuculas magis ostentans, quam necessitati inserviens. Ego vero, nisi tu largiare, sub dio hiemabo.

Πᾶς μὲν ἐπίσκοπος πρᾶγμα δυσγρίπιστον (4)· εἰ δὲ ὅσων τοὺς ἄλλους παρελήλυθας λογίωται, τοσούτων καὶ φόβον μοι παρέχεις, μὴ πως ἔξαρνος στῆς πρὸς τὴν αἰτησίαν. Κάποτε δὲ στρωτῆρων δέομαι, κάμακα δ' ἂν ἢ χάρακας ἄλλος εἶπε σοφιστῆς, οὐ χρῆζων, ἀλλὰ τοῖς ῥηματίοις ἐγκαλλωπιζόμενος, ἢ τῆς χρεῖας (5) γινόμενος. Ἐγὼ δὲ, εἰ μὴ σὺ παράσχῃς (6), ὑπαιθρος διαχειμάσω.

EPISTOLA CCCXLVIII.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜΗ'.

Demonstrat Basilius non episcopos sed sophistas avaros esse et tenaces. Tigna mittit trecenta.

Basilii Libanio.

Βασίλειος Λιβανίω.

Si lucrari idem valet ac γριπίζειν, et hanc sententiam habet vox illa, quam ex Platonis adytis, sophistica tua nobis ars deprompsit; considera, o admirande, utri sint tenaciores; nos qui sic per epistolæ tuæ licentiam desigimur, an sophistarum genus, quorum ars est ex sermonibus quæstum facere. Quis ex episcopis tributum imposuit ob sermones? quis discipulos fecit vectigales? Vos estis, qui eloquentiam venalem proponitis, velut mellis coctores mellitas placentas. Vides quemadmodum senem etiam ad recalcitrandum provoca-

Ei τὸ κερδαίνειν τοῦτο γριπίζειν (7) λέγεται, καὶ ταύτην ἔχει τὴν σημασίαν ἡ λέξις, ἣν ἐκ τῶν Πλάτωνος ἀδούτων ἡ σοφιστικὴ σου ἡμῖν προεχειρίζεται, σκόπησον, ὦ θαυμάσιε, τίς μᾶλλον ἐστὶ δυσγρίπιστος· ἡμεῖς, οἱ οὕτω δι' ἐπιστολιματίας δυνάμει ἀπογαρακούμενοι· ἢ τὸ τῶν σοφιστῶν γένος, οἷς τέχνη τὸ τελωνεῖν τοὺς λόγους ἐστὶ. Τίς τῶν ἐπισκόπων τοὺς λόγους ἐφοροθέτησε; τίς τοὺς μαθητευομένους μισθοφόρους κατέστησεν; Ὑμεῖς (8) ὁ προτιθέντες τοὺς λόγους ὄνια, ὡσπερ οἱ τοῦ μέλιτος ἐψηταὶ τὰ μελίπηκτα. Ὁρᾶς, ὡς καὶ τὸν γέ-

* Alias CLIII.

** Alias CLIV.

*** Alias CLV.

(99) Ἀδικεῖσθαι. Ita Harl., Med. et Coisl. primus. Editi ἡδικῆσθαι.

(1) Πεποιθῆναι πρόνοιαν. Med. πεποίηται πρόνοια.

(2) Τοῦ πέμψαντος. Cod. Anglic. τῶν τοῦ πέμψαντος.

(3) Μεμνημένους. Sic duo codices Coisl. et Reg. secundus, quibus favet Medicæus, in quo legitur μεμνημένον. Editi μεμνημένοι.

(4) Δυσγρίπιστον. Coisl. primus δυσγρίπιστον. Sic etiam utraque Basileensis editio.

(5) Ἡ τῆς χρεῖας. Ante has voces addit Harlæanus codex μᾶλλον.

(6) Παράσχῃς. Ita sex codices mss. Editi παράσχης. Editio Basileensis παράσχοιο.

(7) Γριπίζειν. Coisl. primus, ut antea, γρηπίζειν, et paulo post δυσγρήπιστος. Sic etiam Basileensis editio.

(8) Ὑμεῖς. Harl. ὡς ὕμεῖς

ρονα ὑποσκιρτῆν παρεκλήσας; Ἐγὼ δὲ σοι τῷ ταῖς A ris? Ego vero tibi in declamationibus pompam melicis ἐμπομπεύοντι ἰσαριθμούς τοῖς ἐν Θερμοπύλαις ἀγωνιζομένοις στρατιώταις στρωτήρας χρησθῆναι προσέταξα, ἄπαντας εὐμήχεις, καὶ κατὰ τὸν σὸν Ὅμηρον, δολιχοσκίους (9), οὓς ὁ ἱερεὺς Ἀλφαῖος (10) ἀποκαταστήσειν κατατηγγεῖλατο.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΜΘ΄.

Jocatur Libanius in Cappadociam, sequē discipulos Cappadoces transmūtaturum promittit.

Λιβάνιος Βασιλείῳ.

Οὐ παύσῃ, Βασιλεῖ, τὸν ἱερὸν τοῦτον των μουσῶν σηκὸν μεστὸν ποιῶν Καππαδοκῶν, καὶ ταῦτα ἀποζόντων γριτῆς καὶ χιόνος (11) καὶ τῶν ἐκείθεν καλῶν; Μικροῦ δὲ με καὶ Καππαδόκην ἔθηκαν, ἀέ μοι τὸ, προσκυνῶ σε (12), προσάδοντες. Δεῖ δὲ B ὅμως ἀνέχεσθαι, Βασιλείου κελεύοντος. Ἰσθι τοίνυν, ὡς τῆς μὲν χώρας τοὺς τρόπους ἐξακριβάζω (13), τὴν δὲ εὐγένειαν καὶ τὸ ἐμμελὲς τῆς ἐμῆς Καλλιόπης μεταμφιάσω τοὺς ἀνδρας, ἐν ὄψεσιν ὑμῖν ἀντιφασῶν πειστοραί

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝ΄.

Respondet Basilius epistolæ præcedenti.

Βασίλειος Λιβανίῳ (14).

Ἀέλυται σοι τὸ δύσθυμον. Τοῦτο γὰρ ἔστω τῆς ἐπιστολῆς τὸ προοίμιον. Σὺ δὲ σκώπτε καὶ διάσυρε τὰ ἡμέτερα, εἶτε γελῶν, εἶτε σπουδάζων. Τί δὲ χιόνος ἢ γριτῆς ἐμνημόνευσας, παρὸν ἐντροπῶν ἡμῶν τοῖς σκώμμασιν (15); Ἐγὼ δὲ, ὦ Λιβάνιε, C ἴνα σοι καὶ πλατὺν κινήσω τὸν γέλωτα, ὑπὸ παραπελάσματι καλυπτόμενος χιόνος, τὴν ἐπιστολὴν ἔγραψα, ἣν δεξάμενος ψαύων (16) χερσὶ, γνώσῃ ὡς κρυερά τις αὐτῆ καὶ τὸν πέμψαντα χαρακτηρισίζει ἐμφωλεύοντα, καὶ μὴ δυνάμενον ἐξω τῶν δωματίων (17) προκύπτειν. Τάφους γὰρ τοὺς οἴκους κεκτῆμεθα, μέχρις ἐπιλάβοι τὸ ἔαρ, καὶ νεκροὺς ἡμᾶς ὄντας πρὸς ζωὴν ἐπανάξῃ, πάλιν τὸ εἶναι, ὥσπερ φυτοῖς, χαριζόμενον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΑ΄

Libanium rogat Basilius ut ad se mittat orationem, quam de homine moroso summa celebritate pronuntiaverat.

Βασίλειος Λιβανίῳ.

Πολλοὶ περιτυχόντες ἡμῖν τῶν αὐτόθι (18), ἐθαύμασαν σου τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἀρετὴν. Ἐλεγον γὰρ D

(9) *Δολιχοσκίους.* Homer. *Iliad.* Γ, ν. 346 et 355.
(10) *Ἀλφαῖος.* Sic Reg. secundus. Non illepide auctor epistolæ fluvium obstringit restituendi promisso, ut gratuito a se dari ostendat. Habent Coisl. primus et Med. ὁ ἱερεὺς δ' ἀποκαταστήσειν. Quatuor alii ὁ ἱερεὺς ἀποκαταστήσειν. Harl. ὁ ἱερεὺς Εὐστάθιος. Editi ὁ ἱερεὺς Δανάτος, excerpta Basilensi editione prima, quæ habet Εὐστάθιος. Vaticanus, οὐχ Ὅμηρος δ' ὑποκαταστήσειν.

(11) *Γριτῆς καὶ χιόνος.* Sic mss. septem. Editi, γριτῆς καὶ χιόνων.

(12) *Προσκυνῶ σε.* Ita septem mss. codices. Editi προσκυνῶ σοι.

(13) *Ἐξακριβάζω.* Quinque codices εξακριβάζων. Harl. εξακριβώσω. Habet etiam editio Basilensis εξακριβάζων.

(14) *Λιβανίῳ.* Addit Harl. πρὸς τὰς ἑκατέρας

EPISTOLA CCCXLIX.

Libanius Basilio.

Non desines, Basili, sacrum hoc musarum domicilium replere Cappadocibus, iisque griten niveque et cætera illius regionis bona redolentibus? Prope autem factum est, ut me etiam Cappadocem effecerint, semper mihi illud, προσκυνῶ σε, occinentes. Attamen ferendum est, Basilio ita jubente. Scito igitur, me regionis quidem mores diligenter investigare, viros vero ad mæx Calliopes nobilitatem atque concinnitatem transmūtaturum, ut vobis pro palumbis columbæ facti esse videantur.

460 EPISTOLA CCCL.

Basilius Libanio.

Sedata est animi tui ægritudo. Hoc enim sit epistolæ exordium. Tu vero irride et vellica res nostras, sive jocans, sive serio. Quid autem nivis vel gritæ mentionem fecisti, cum liceret tibi dictoriis in nos indulgere? Ego autem, o Libani, tibi ut risum magnum moveam, hanc velo niveo tectus epistolam conscripsi: quam cum acceperis, ac manu contigeris, senties quam sit gelida, quamque referat eum a quo missa est, latitantem, nec extra ædes prospicere valentem. Sepulcra enim sunt ædes nostræ, donec ver successerit, et mortuos nos ad vitam reduxerit, rursus nobis, quemadmodum plantis, largiens ut simus.

EPISTOLA CCCLI.

Basilius Libanio.

Multi eorum qui istinc ad nos veniunt, tuam vim dicendi mirati sunt. Narrarunt enim speci-

ἐπιστολάς, *ad utramque epistolam; nempe* quia in hoc codice ante ultimam epistolam alia legitur, quam paulo post apponimus, quæque sic incipit, τὶ παθῶν, etc.

(15) *Ἡμῶν τοῖς σκώμμασιν.* Harl. τοῖς ἡμετέροις σκώμμασιν.

(16) *Ψαύων.* Ita tres vetustissimi codices cum Anglicano. Editi καὶ ψαύων.

(17) *Δωματίων.* Reg. secundus et Coisl. secundus δωματίου. Paulo post editi ἐπανάξαι. Mss. ut in textu.

(18) *Τῶν αὐτόθι.* Reg. secundus et Coisl. secundus τῶν αὐτόθεν

* Alias CLVI.

** Alias CLVII.

*** Alias CLVIII.

men quoddam valde splendidum editum fuisse; A atque uti dicebant, certamen maximum erat, adeo ut concurrentibus omnibus nemo alius in urbe compareret, nisi solus decertans Libanius, et quælibet ætas auscultans. Nemo enim volebat a certaminibus abesse, non qui in dignitatis splendore constitutus, non qui in militum ordinibus illustris, non operarii et artifices. Quin et mulieres certamini interesse festinabant. Quodnam autem certamen erat? quæ oratio omnem populi conventum colligeas? Narraverunt hominem morosum oratione descriptum et expressum fuisse. Quam orationem adeo visam admirabilem mittere ne pigeris, ut et ego sermonum tuorum laudator sim. Qui enim laudo Libanium, etiam si ex operibus, qualis ero, laudum adeptus argumentum?

ἐπίδειξιν τινα γεγενῆσθαι λαμπρὰν ἄγαν, καὶ ἀγῶν ἦν, ὡς ἔφασκον, μέγιστος, ὡς πάντας μὲν συνέρμαίνεν καὶ μηδένα ἕτερον ἐν τῇ πόλει φανῆναι, ἢ μόνον Λιβάνιον ἀγωνιζόμενον, καὶ πᾶσαν ἑλικίαν ἀκρουμένην. Οὐ γὰρ ἤξιόν τις ἕξω τῶν ἀγῶνων γενέσθαι, οὐκ ἀξιώματος ἕνεκα συνῶν, οὐ στρατιωτικοῖς καταλόγοις ἐμπρέπων, οὐ βαναύσις τέχναις σχολάζων. Ἦδη δὲ καὶ γυναῖκες παρῆναι κατηπείγοντο τοῖς ἀγῶσι. Τίς δὲ ὁ ἀγῶν; τίς ἂν ὁ λόγος, ὁ τὴν πάνδημον συναγείρας πανήγυριν; Καὶ δὴ μοι ἤγγειλαν δυσκόλου τρόπου ἀνδρὸς τὸν λόγον ἐνοστήσασθαι. Ὅν οὕτω θαυμασθέντα, μὴ καὶ ὄνει μοι πέμψαι, ἵνα καὶ γὰρ τῶν λόγων ἐπαινεῖς; εἶπὼν τῶν σῶν. Ὅ γὰρ Λιβάνιον ἐπαινῶν, καὶ τῶν ἔργων ἐκτός, τίς ἂν γένωμαι νῦν ὑπόθεσιν ἐπαινῶν εὐράμενος (19);

EPISTOLA CCCLII *.

Mittit Libanius suam De homine moroso orationem, sequæ tremere significat ac pene mente dejici, dum tam argui judicium acumen formidat.

Libanius Basilio.

Ecce misi tibi meam orationem, sudore diffluens. Quomodo enim sudore non perfunderer, ei viro orationem mittens, cujus ea est dicendi facultas, ut Platonis sapientiam, et Demosthenis vehementiam frustra jactatas esse convincere queat? Sermo autem meus perinde est, ac si culicem conferas elephanti. Hinc horreo ac tremo, cum eam diem mecum reputo, qua meam inspicias orationem; imo etiam fere mente lapsus sum. C

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΒ΄.

Λιβάνιος Βασίλειω.

Ἴδού πέπομα τὸν λόγον, ἰδῶτι περιβρέμενος. Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον, ἀνδρὶ τοιοῦτῳ (20) πέμπω τὸν λόγον, ὃς ἱκανός ἐστι τὴν Πλάτωνος σοφίαν καὶ Δημοσθένους δεινότητα τῇ περὶ τοὺς λόγους εὐμαεῖα δαίξαι θυλλουμένας μάτην; Τὸ δὲ ἐμὸν τοιαῦτον, ὅσον κύνωψ ἐλέφαντι παραβαλλόμενος. Ὅθεν πεφρικα καὶ τρέμω, τὴν ἡμέραν λογιζόμενος, καθ' ἣν ἐπισκέψῃ τοὺς λόγους· μικροῦ δὲ (21) καὶ τῶν φρονῶν ἐκπέπτωκα.

461 EPISTOLA CCCLIII**.

Laudat Basilius orationem Libanii ad se missam.

Basilius Libanio.

Legi orationem tuam, o sapientissime, et valde admiratus sum. O musæ, et litteræ, et Athenæ, qualia largimini vestris amatoribus! Quales fructus ferunt, qui per breve quoddam tempus vobiscum versantur! O fontem large se effundentem, quales præstitit haurientes! Ipsum enim morosum videbar mihi videre in oratione cum garrula muliercula versantem. Vivum enim et animatum sermonem scripsit in terra Libanius, qui solus verbis animam largitus est. D

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΓ΄.

Βασίλειος Λιβανίω.

Ἀνέγνω τὸν λόγον, σοφώτατε, καὶ ὑπερβαίμαχα. Ὡ μούσαι, καὶ λόγοι, καὶ Ἀθῆναι, οἷα παῖ ἐρασταῖς δωρεῖσθε! Οἷους κομίζονται τοὺς καρπούς. οἱ βραχύν τινα χρόνον ὑμῖν συγγινόμενοι? Ὡ γῆς πολυχεύμονος, οἷους ἔδειξε τοὺς ἀρρομένους! Αὐτὸν γὰρ ἐδόκουν (22) ὄραῖν ἐν τῷ λόγῳ λάλη συνόντα γυναῖκα. Ἐμπνουν γὰρ λόγον ἐπὶ χθονὸς Λιβάνιος ἔγραψεν, ὃς μόνος τοῖς λόγοις ψυχτὴν ἐπαρῆσαστο

EPISTOLA CCCLIV ***.

Gratias agit Libanius, ac vicissim a Basilio petit ut ad se mittat orationem contra eorietatem

Libanius Basilio.

Nunc cognovi me esse, quod dicor: laudante enim me Basilio, ex omnibus victoriam reporto. Et cum tuum suffragium acceperim, licet mihi su-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΔ΄.

Λιβάνιος Βασίλειω.

Νῦν ἔγνω εἶναι ὃ λέγομαι· Βασίλειω γὰρ με ἐπαινέσαντος, κατὰ πάντων ἔχω τὰ νικητήρια. Καὶ τὴν ψῆφον δεξαμένω (23) τὴν σὴν ἐπαστί μοι βοῶν

* Alias CLIX.

** Alias CLX.

*** Alias CLXI.

(19) Ἐὐράμενος. Ita codices sex. Editi εὐράμενος.

(20) Τοιοῦτῳ. Harl. τοσοῦτῳ.

(21) Μικροῦ δέ. Coisl. secunus et Reg. secunus μικροῦ δέ.

(22) Ἐδόκουν. Addit codex Harl. τὸν δύσκολον,

sed hæc desunt in aliis mss. et editis, et ad marginem satis apte posita, videntur in ipsum contextum migrasse; sed necessaria non sunt et facile suppletur. Ibidem editi, τὸν λάλη συνόντα, sed articulus deest in quinque mss.

(23) Δεξαμένω. Coisl. primus et Med. δεξάμενος. Paulo post codex Anglicanus et alii nonnulli μετὰ σοδαροῦ τοῦ φρονήματος.

ζειν μετὰ σοδαροῦ τοῦ βαδίσματος, οἷά τις ἀλαζῶν Α τοῖς πάντας περιφρονῶν. Ἐπει οὖν καὶ σοὶ κατὰ μέθης λόγος πεπύνηται, βουλόμεθα τούτῳ περιτυχεῖν. Ἄλλὰ κομψὸν μὲν τι λέγειν οὐκ ἐθέλω· ὁ δὲ λόγος ὀφθαίς διδάξει με τὴν τοῦ λέγειν (24) τέχνην.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΕ΄.

Libanius Basilio primas eloquentiæ defert.

Λιβάνιος Βασίλειω.

Ἄρα, Βασίλειε, μὴ τὰς Ἀθήνας οἰκίεις, καὶ λήληθας σεαυτὸν; Οὐ γὰρ τῶν Καισαρέων οἱ παῖδες ταῦτα ἀκούειν ἠδύναντο. Ἡ γλῶττα γάρ μοι τούτων ἐθὰς οὐκ ἦν· ἀλλ' ὥσπερ αἰ τινα κρημνὸν δι- οδεύοντος, πληγεῖσα τῇ τῶν ὀνομάτων καινοτομίᾳ, B ἐμοὶ τε τῷ πατρὶ ἔλεγε· Πάτερ, οὐκ ἐδίδαξας. Ὁμηρος, οὗτος ἀνὴρ, ἀλλὰ Πλάτων, ἀλλ' Ἀριστοτέλης, ἀλλὰ Σουσαρίων (25) ὁ τὰ πάντα ἐπιστάμενος. Καὶ ταῦτα μὲν ἡ γλῶττα. Σὲ δὲ εἴη, Βασίλειε, τοιαῦτα ἡμᾶς ἐπαινέειν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΓ΄.

Respondet Basilius epistolæ præcedenti, sequæ discipulum piscatorum esse profiterur.

Βασίλειος Λιβανίω.

Δεχομένοις μὲν ἡμῖν ἅ γραφεῖς, χαρὰ· ἀπαιτου- μένοις δὲ πρὸς ἅ γραφεῖς ἀντεπιστέλλειν, ἀγών. Τί γὰρ ἂν εἴποιμεν πρὸς οὕτως ἀττικίζουσαν γλῶτταν, πλὴν ὅτι ἀλίμων εἰμὶ μαθητῆς, ὁμολογῶ καὶ φιλῶ;

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΖ΄

Rogat Basilius Libanius ut sibi mœrorem solvat ex aliqua illius epistola conceptum.

Λιβάνιος Βασίλειω.

Τί παθὼν Βασίλειος ἐδυσχέρανεν τὸ γράμμα, τῆς φιλοσοφίας τὸ γνώρισμα; Παίζειν παρ' ὑμῶν ἐδιδέχθημεν· ἀλλ' ἤμωσ τὰ παῖγνια σεμνά, καὶ οἷον εἰ πολὺ πρέποντα. Ἄλλὰ πρὸς τῆς φιλίας αὐτῆς καὶ τῶν κοινῶν διατριβῶν, λύσον μοι τὴν ἀθυμίαν, ἣν μοι ἔτεκεν ἡ ἐπιστολή. οὐδὲν διατρέουσα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΗ΄.

Dolet Libanius quod non sit cum Basilio; gratulatur quod juvenem curam suadente Alcimo susceperit.

Λιβάνιος Βασίλειω.

Ἐ χρόνων ἐκεῖνων, ἐν οἷς τὰ πάντα ἦμεν ἀλλήλοισι! Νῦν διωκόμεθα πικρῶς· ὑμεῖς μὲν ἔχοντες ἀλλήλους· ἐγὼ δὲ ἀνθ' ὑμῶν οἷοι περ ὑμεῖς οὐδένα. Τὸν δὲ Ἀλκιμον ἀκούω τὰ νέων ἐν γῆρᾳ τολμᾶν, καὶ πρὸς τὴν Ῥώμην κέτεσθαι, περιθέντα σοὶ τὸν τοῦ συνεῖναι τοῖς παιδαρίοις πόνον. Σὺ δὲ, τὰ τε ἄλλα πρῶς τις, καὶ τοῦτο ὀσεῖς οὐ χαλεπῶς· ἐπαι καὶ ἡμῖν τοῦ γράψαι ποστέρον οὐκ ἔσχες χαλεπῶς.

(24) Τοῦ λέγειν. Sic mss. septem. Editi τοῦ λόγου.

(25) Σουσαρίων. Medicæus codex Σουδαρίων.

Alias CLXII.

perbo gressu incedere, instar nominis jactantioris omnes contemnentis. Quoniam igitur et ipse orationem contra ebrietatem elaborasti, eam volumus legere. Interea tamen lepidi quidquam dicere nolo : sed ipsa me oratio, ubi eam videro, artem dicendi docebit.

EPISTOLA CCCLV΄.

Libanius Basilio.

Athenisne habitas, Basili, et tui ipsius oblitus es? Non enim Cæsariensium filii hæc audire potuerunt. Mea enim lingua his assueta non erat : sed velut in præcipiti quodam loco incederem, vocum novitate percussa, et mihi patri dicebat : Pater, ista non docuisti : Homerus est hic vir, imo Plato, imo Aristoteles, imo Susario, qui nihil ignoravit. Atque hæc quidem lingua. Tu vero, Basili, velim laudare me possis ob talia.

EPISTOLA CCCLVI΄.

Basilius Libanio.

Quæ scribis, accipio quidem lætus : sed dum exigis, ut ad ea quæ scripsisti, rescribam, sum anxius. Quid enim ad linguam adeo atticissantem dixerim, nisi me piscatorum esse discipulum profiteri ac gaudere

462 EPISTOLA CCCLVII΄.

Libanius Basilio.

Quid passus Basilius moleste tulit litteras, philosophiæ specimen? Ludere a vobis edocti sumus : verumtamen ludicra gravia sunt, ac veluti canitiem decentia. Sed per amicitiam ipsam communesque scholas, mihi solve mœrorem, quem peperit mihi epistola, a nequaquam differens.

EPISTOLA CCCLVIII΄.

Libanius Basilio.

O tempora illa, quibus cuncta invicem eramus. Nunc acerbè sejuncti sumus : vos quidem vobis mutuo potiti ; ego vero pro vobis neminem habens vestri similem. Porro Alcimum audio res juvenum in senectute audere, et ad Romam volare, postquam eum laborem tibi imposuit, ut cum pueris maneat. Tu vero, cum circa alia quoque mansuetus sis, hoc etiam non ægre ferēs ; quandoquidem nec molestum tibi fuit, ut ad nos prior scriberes.

** Alias CLXIII.

*** Ex Côtelerii Monument. Ec. Gr. t. II, p. 96.

**** Ibid.

EPISTOLA CCCLIX.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΝΘ.

Silentium Libanio exprobrat Basilius, seque aut libenter ad eum volaturum, si liceret; sed cum id non liceat, sermones mittere.

Basilius Libanio.

A

Βασίλειος Λιβανίω

Tu quidem qui universam veterum artem tua in mente conclusisti, tandiu siles, adeo ut ne in litteris quidem aliquid lucri concedas nobis. Ego vero, si tuta foret Dædali ars, ad te venissem, fabricatis Icari alis. Attamen quoniam non licet ceram soli committere; pro Icariis alis, mitto ad te sermones, qui ostendant amicitiam nostram. Hæc est autem natura sermonum, ut animæ insidentes amores manifestos faciant. Atque hæc quidem sermones. Tu vero adduxeris eos quocunque voles; atque tantis viribus præditus, taces. Verum ad nos quoque sermonum fontes transfer, qui ex ore tuo profuunt.

Σὺ μὲν ὄλην τὴν τῶν παλαιῶν τέχνην ἐν τῇ σπουδῇ κατακλείσας διανοία, τοσοῦτον σιγᾶς, ὡς μὴ ἐν ἐπιστολαῖς ἡμῖν διδόναι τι κερδαίνειν. Ἐγὼ δὲ, εἴπερ ἦν ἀσφαλὲς ἡ τοῦ διδασκάλου (26) τέχνη, ἦλθον ἀνὰ παρὰ σοί, ποιησόμενος Ἰκάρου πτερῶν. Ἄλλ' ὁμως ἐπειδὴ οὐκ ἔστι πιστεῦσαι ἡλίω κτῶν, ἀντὶ τῶν Ἰκάρου πτερῶν, ἐπιστέλλω σοὶ λόγους, δεικνύοντας τὴν ἡμετέραν φιλίαν. Φύσις δὲ λόγων, μνηύουσα τοὺς κατὰ ψυχὴν ἔρωτας. Καὶ ταῦτα μὲν οἱ λόγοι. Σὺ αὐτοὺς ἀγοῖς ὅπου βούλει· καὶ τιμωκῶτον κράτος κακτημένος, σιωπᾶς. Ἄλλὰ μετέστησον καὶ ἐφ' ἡμᾶς τὰς ἀπὸ τοῦ στόματός σου τῶν ἰδίων πηγᾶς.

EPISTOLA CCCLX.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΞ.

De sancta Trinitate et Incarnatione, sanctorum invocatione, eorumque imaginibus

Ex epistola ad Julianum Apostatam.

B Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς Ἰουλιανὸν τὸν παραβάτην.

Secundum immaculatam fidem Christianorum, quam divinitus sumus sortiti confiteor, et testor me credere in unum Deum Patrem omnipotentem, Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum: unum Deum, tria adoro et glorifico. Confiteor autem et Filii in carne dispensationem, et Dei Genitricem sanctam Mariam, quæ illum secundum carnem peperit. Suscipio autem et sanctos apostolos, prophetas et martyres; et ad supplicationem, quæ sit Deo, hos invoco, ut per eos, id est, interventionem eorum, propitius 463 mihi sit misericors Deus, et delictorum mihi redemptio fiat, et condonetur. Unde et characteres imaginum eorum honoro et osculor eximie, cum hæc traditæ sint a sanctis apostolis, nec sint prohibitæ, ipso in omnibus ecclesiis nostris depictæ sint.

Κατὰ τὴν θεόθεν ἐπικεκληρωμένην ἡμῖν ἀμώρτητον πίστιν τῶν Χριστιανῶν ὁμολογῶ καὶ συντίθημι πιστεῦειν εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, Θεὸν τὸν Πατέρα, Θεὸν τὸν Υἱὸν, Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἓνα Θεὸν, τὰ τρία προσκυνῶ καὶ δοξάζω. Ὁμολογῶ δὲ καὶ τὴν τοῦ Υἱοῦ ἑνσαρκον οἰκονομίαν, καὶ Θεοτόκον τὴν κατὰ σάρκα τεκούσαν αὐτὸν ἄγιαν Μαρίαν. Δέχομαι δὲ καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, προφήτας, καὶ μάρτυρας, καὶ εἰς τὴν πρὸς Θεὸν ἰκεσίαν τούτους ἐπικαλοῦμαι, τοῦ δι' αὐτῶν, ἕξαι διὰ τῆς μεσιτείας αὐτῶν, ἰλεῶν μοι γενέσθαι τὸν φιλόνητον Θεὸν, καὶ λύτρον μοι τῶν πταισμάτων γενέσθαι καὶ δοθῆναι· Θεὸν καὶ τοὺς χαρακτῆρας τῶν εἰκόνων αὐτῶν τιμῶ καὶ προσκυνῶ, κατ' ἐξῆρτον τούτων παραδεδομένων ἐκ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ οὐκ ἀπηγορευμένων, ἀλλ' ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις ἡμῶν τούτων ἀνιστορουμένων.

EPISTOLA CCCLXI.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΞΑ.

Apolinarium consulit auctor epistolæ de usiæ et substantiæ vocabulis ac de consubstantiali; ac sibi simile sine discrimine futurum magis placere quam consubstantiale. Gregorium sodalem cum parentibus esse nuntiat.

Apolinario.

Ἀπολιναρίω.

Domino meo reverendissimo Apolinario, Basilius. Antea quidem ad te de locis Scripturarum obscuris scripsimus, et gavisus sum tum de responsionibus tuis, tum de promissis. Nunc vero major nobis circa majora cura incumbit, in qua alium neminem inter hujus temporis homines habemus, ejusmodi consortem et auxiliatorem, ad quem recurramus, qualem te nobis Deus dedit, et scientia sermoneque accuratum, simulque accessu facilem. Eum ergo ii qui cuncta permiscunt, ac sermonibus quæstionibusque orbem re-

Τῷ δεσπότη μου αἰδεδαιμωτάτῳ Ἀπολιναρίῳ, Βασίλειος. Πρῶτερον μὲν σοὶ περὶ τῶν ἐν ταῖς Γραφαῖς ἀσαφῶν ἐπεστελλομένων, καὶ ἠυφραϊνόμεθα, οἷς τι ἐπιμπες, οἷς τι ὑπισχνού. Νῦν δὲ μείζων ἡμῖν ὑπερμεϊζόνων ἡ φροντίς προσετέλλυθεν, εἰς ἣν οὐδένα ἕτερον ἔχομεν ἐν τοῖς νῦν ἀνθρώποις, τοιοῦτον κοινωνὸν καὶ προστάτην ἐπικαλέσασθαι, ὁποῖόν σε καὶ ἐν γνώσει καὶ ἐν λόγῳ ἀκριβῆ τε ὁμοῦ καὶ εὐπρόσιτον ὁ Θεὸς ἡμῖν ἔδωρήσατο. Ἐπεὶ οὖν οἱ πάντα φύροντες, καὶ λόγων καὶ ζητημάτων τὴν οἰκουμένην ἐμελιόσαντες, τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα, ὡς ἀλλότριον τῶν Θεῶν

* Ex Cotelerii Monument. Eccl. Gr. t. II, p. 97.

** Alias CCV.

*** Ex Monument. Eccl. Gr. t. II, p. 84. (26) Fort. Δαιδάλου. COTELER.

λογίων, ἐξέβαλον, καταξίωσον ἡμῖν σημαίνει, ὅπως A
 τοὶ πατέρες αὐτῶ ἐχρήσαντο, καὶ εἰ μηδαμοῦ εὗρες
 ἐν τῇ Γραφῇ κείμενον. Τὸν γὰρ ἐπιούσιον ἄρτον, καὶ
 τὸν λαὸν τὸν περιούσιον, καὶ εἰ τι τοιοῦτον, ὡς οὐδὲν
 ἔχοντα κοινὸν διαπτύουσιν. Ἐπειτα μέντοι καὶ περὶ
 αὐτοῦ τοῦ ὁμοουσίου (οὗ ἕνεκεν ἡγοῦμαι ταῦτα κατα-
 σευάζειν αὐτοὺς, βαθέως τὴν οὐσίαν διαβάλλοντας,
 ὑπὲρ τοῦ μηδεμίαν χώραν τῶ ὁμοουσίῳ καταλιπεῖν)
 διαλαβεῖν ἡμῖν πλατύτερον βουλήθητε, τίνα τὴν διά-
 ωσαν ἔχει, καὶ πῶς ἂν ὑγιῶς λέγοιτο, ἐφ' ὧν οὐτε
 γένος κοινὸν ὑπερκαίμενον θεωρεῖται, οὐτε ὕλικὸν
 ὑπαίμενον προὔπαρχον, οὐκ ἀπομερισμὸς τοῦ προ-
 τέρου εἰς τὸ δεύτερον. Πῶς οὖν χρὴ λέγειν ὁμοουσίου
 τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, εἰς μηδεμίαν ἔννοιαν τῶν εἰρη-
 μένων καταπίπτοντας, θέλησον ἡμῖν πλατύτερον
 διαρθρῶσαι. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ὑπεκλήφραμεν, ὅπερ ἂν B
 εἶναι καθ' ὑπόθεσιν τοῦ Πατρὸς οὐσία ληφθῆ, τοῦτο
 εἶναι πάντως ἀναγκαῖον καὶ τὴν τοῦ Υἱοῦ λαμβάνε-
 σθαι. Ὅστε εἰ φως νοητὸν, ἄδιον, ἀγέννητον, τὴν
 τοῦ Πατρὸς οὐσίαν τις λέγοι, φῶς νοητὸν, ἄδιον,
 γεννητὸν, καὶ τὴν τοῦ Μονογενοῦς οὐσίαν ἐρεῖ. Πρὸς
 δὲ τὴν τοιαύτην ἔννοιαν δοκεῖ μοι ἡ τοῦ ἀπαρα-
 λάτως ὁμοίου φωνῆ μᾶλλον ἢ περὶ τῆ τοῦ ὁμοουσίου
 ἀμύττειν. Φῶς γὰρ φωτὶ μηδεμίαν ἐν τῷ μᾶλλον
 καὶ ἕττον τὴν διαφορὰν ἔχον, ταυτὸν μὲν οὐκ εἶναι
 (οὐδέ ἐν ἰδίᾳ περιγραφῇ τῆς οὐσίας ἐστὶν ἐκάτερον),
 ἕμοιον δὲ καθ' οὐσίαν ἀκριβῶς ἀπαραλλάκτως, ὁρ-
 θῶς ἂν οἶμαι λέγεσθαι. Ἐἴτε οὖν ταύτας χρὴ διαλέ-
 γεσθαι τὰς ἐννοίας, εἴτε ἐτέρας μείζους ἀντιλαβεῖν,
 ὡς σοφὸς πατὴρ (καὶ γὰρ ἐξεφθίναμέν σοι τὰ ἐν τῇ
 καρδίᾳ), τὸ μὲν ἀβρώστον ἴασθαι, τὸ δὲ σαθρὸν ὑπο-
 στρίψον· παντὶ δὲ τρόπῳ βεβαίωσον ἡμᾶς. Τοὺς
 μετὰ τῆς εὐλαβείας σου ἀδελφοὺς ἀσπάζομαι, καὶ
 ἐξῆς μετὰ σοῦ εὐχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα σωθῶμεν.
 Ὁ ἑταῖρος Γρηγόριος, τὸν μετὰ τῶν γονέων ἐλθόμε-
 νος βίον, αὐτοῖς σύνεστιν. Ὑγιαίνων ἐπιπλεῖστον
 ψαλαχθείης ἡμῖν, ὠφελῶν ἡμᾶς καὶ ταῖς εὐχαῖς καὶ
 τῇ γνώσει.

Ites qui tua cum pietate degunt saluto, et rogo, ut una tecum pro nobis orent, quo salutem con-
 sequamur. 464 Sodalis Gregorius, electa cum parentibus vita, apud eos est. Sanus ad plurimum
 tempus conserveris nobis, adjuvans nos et precibus et doctrina.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΕΤ.

EPISTOLA CCCLXII.

Respondetur præcedenti epistolæ, et quomodo Pater et Filius unum sint exponitur, exemplis e natura humana adductis.

Βασίλειος Ἀπολιναρίου.

D

Basilio Apolinarius.

Φιλοθέως πιστεύεις, καὶ φιλολόγως ζητεῖς, καὶ
 περὶ ἡμῶν τὸ πρόθυμον ὀφείλεται διὰ τὴν ἀγάπην,
 καὶ τὸ ἐκάνδρον τῶ λόγῳ μὴ ἐπιτοί, διὰ τε τὸ ἡμέ-
 τερον ἐνδεές, καὶ τὸ τοῦ πράγματος ὑπερφυές. Οὐσία
 μία, οὐκ ἀριθμῶ μόνον λέγεται, ὡσπερ λέγεις, καὶ
 ἂν ἐν μιᾷ περιγραφῇ, ἀλλὰ καὶ ἰδίως ἀνθρώπων δύο
 καὶ ἄλλου ὅπου οὖν τῶν κατὰ γένος ἐνιζομένων· ὡστε
 αὐτὴ γε καὶ δύο καὶ πλείονα (27) ταυτὸν εἶναι κατὰ
 τὴν οὐσίαν, καθὸ καὶ πάντες ἄνθρωποι· Ἀδάμ ἐσμεν
 ἱεῖντες, καὶ Δαβὶδ ὁ τοῦ Δαβὶδ υἱός, ὡς ταυτὸν ὧν

Ut Dei amantem virum decet credis, et ut do-
 ctrinæ studiosus quæris; atque a nobis promptus
 animus debetur propter charitatem, licet scientia
 sufficiens non sequatur, cum ob indigentiam no-
 stram, tum ob rei immensitatem. Una substantia,
 non numero solum dicitur, quemadmodum ais,
 et quod est in una determinatione; sed etiam
 proprie duorum hominum et alterius cujusve,
 qui in genere adunantur: ita ut hac ratione duo
 ac plures idem sint secundum substantiam; in

(27) Fort. πλείονας. COTEL.

* Ex Monument. Eccl. Gr. t. II, p. 86.

quantum omnes homines Adam sumus, qui unus
simus; et David, Davidis filius, qui idem sit cum
illo: sicut et Filium recte asseris id esse secundum
substantiam, quod est Pater. Aliter enim
Filius non esset Deus, cum in confesso sit unum
esse ac solum Deum Patrem: quo pacto unus
Adam, hominum generis princeps; et unus David,
regii generis auctor. Atque ita, unum esse
genus superpositum, aut unam materiam subjectam,
in Patre et Filio, a cogitatis auferetur,
cum principalem assumpserimus proprietatem
supremi principii, et genera ex generum principibus,
ad unigenitam prolem ex uno principio
orientem. Nam aliquatenus tantum ejusmodi res
in similitudinem veniunt. Quoniam neque Adamo,
ut per Deum condito, et nobis, ut per homines
genitis, unum superponitur genus; sed ipse est
hominum principium: neque materia communis
est illi nobiscum; sed ipse est cunctorum
hominum fundamentum. Neque etiam erga
Davidem ac genus ex Davide ortum, id
præintelligitur, in quantum est David: quandoquidem
Davidis proprietas, a Davide incipit, et
fundamentum omnium qui ex eo originem ducunt,
ipse est: sed quia hæc deficient, in quantum
aliæ sunt communitates omnium hominum
ad invicem, quales fratrum: at circa Patrem
et Filium hoc non reperies, sed ex toto Pater
principium, et Filius ex principio. Quare nec
distributio est primi in secundum, velut in corporibus,
verum generationis productio: neque enim
Patris proprietas velut in Filium divisa fuit,
sed Filii proprietas ex paterna prodiit: idem
in diversitate, et diversum in identitate: quomodo
dicitur Patrem esse in Filio, et Filium in Patre.
Neque enim diversitas absolute servabit
veritatem filiationis, nec rursus identitas
indivisionem hypostaseos: sed utrumque
conjunctum est ac unius modi; idem diverse,
et diversum eodem modo; ut vocabula, quæ
ad rei declarationem pertinere nequeunt,
per viam adducantur: confirmante
intelligentiam nostram Domino, cum
per vocem *major* Patrem quidem in æqualitate
majorem exhibet, Filium vero in minori
gradu præditum æqualitate: quod docuit,
in ejusdem speciei quidem, at inferiori
lumine intelligere Filium; non immutando
substantiam, sed considerando idem,
et superius et in ordine inferiori. At enim
qui substantiam in nulla identitate
admittunt, similitudinem extrinsecus
adferentes Filio adjiciunt: quod sane
ad ipsos quoque homines transit qui
Deo assimilati sunt. Qui vero cognoscunt
similitudinem creaturis convenientem,
in identitate quidem Filium cum Patre
conjungunt; sed identitate submissiore;
ne ipse Pater sit, vel pars Patris;
quæ potenter demonstrantur per illud,
Alius Filius; sic Deus, non ut ille, sed ut

ἐκεῖνον· καθὰ καὶ τὸν Υἱὸν λέγεις καλῶς τοῦτο εἶναι
κατὰ τὴν οὐσίαν, ὅπερ ὁ Πατήρ. Οὐδὲ γὰρ ἑτέρως
ἂν ἦν Θεὸς ὁ Υἱὸς, ἐνὸς ὁμολογουμένου καὶ μόνου
Θεοῦ τοῦ Πατρὸς· ὡς πού καὶ εἰς Ἀδὰμ, ὁ ἀνθρώπων
γενάρχης, καὶ εἰς Δαβὶδ, ὁ τοῦ βασιλείου γένους
ἀρχηγέτης. Ταύτην γέ τοι καὶ ἐν εἶναι γένος ὑπερ-
κείμενον, ἢ μίαν ὕλην ὑποκειμένην, ἐπὶ Πατρὸς καὶ
Υἱοῦ, περιαιρεθῆσεται τῶν ὑπονοιών, ὅταν τὴν γε-
ναρχικὴν παραλάβωμεν ἰδιότητα τῆς ἀνωτάτω ἀρχῆς,
καὶ τὰ ἐκ τῶν γεναρχῶν γένη, πρὸς τὸ ἐκ τῆς μετὰ
ἀρχῆς μονογενὲς γέννημα· μετρίως γὰρ τὰ τοιαῦτα
εἰς ὁμοίωσιν ἔρχεται. Καθὼ μὴδὲ τοῦ Ἀδὰμ, ὡς βα-
σιλεύου, καὶ ἡμῶν, ὡς ἀνθρωπογεννητῶν, ἐν ὑπερ-
κείναι γένος· ἀλλ' αὐτὸς ἀνθρώπων ἀρχὴ· μή τι
κοινὴ αὐτοῦ τε καὶ ἡμῶν, ἀλλ' αὐτὸς ἡ πάντων ἰ-
σθρίων ὑπόθεσις. Μῆτε μὴν τοῦ Δαβὶδ, καὶ τοῦ γε-
νοῦ τοῦ ἐκ Δαβὶδ, προεπινοεῖται, καθὼ Δαβὶδ· ἐπι-
περ ἢ τοῦ Δαβὶδ ἰδιότης, ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ ἄρχεται, καὶ
ἢ ὑπόθεσις τῶν ἐξ αὐτοῦ πάντων, αὐτὸς· ἀλλ' ἐπιπέ-
ταῦτα ἀπολαμβάνεται, καθὼ εἰσιν ἕτεροι κοινότητες
ἀνθρώπων ἀπάντων πρὸς ἀλλήλους, οἷα· ἂν ἀδελ-
φῶν· ἐπὶ δὲ Πατὴρ καὶ Υἱὸς τοιοῦτον οὐκ εἶπαι,
ἀλλὰ τὸ ὅλον Πατὴρ ἀρχὴ, καὶ Υἱὸς ἐκ τῆς ἀρχῆς.
Ὑποκοῦν οὐδὲ ἀπομερισμὸς τοῦ προτέρου εἰς τὸ ἕ-
τερον, ὡσπερ ἐπὶ σωμάτων, ἀλλ' ἀπογέννησις. Οὐδὲ
γὰρ ἢ Πατὴρ ἰδιότης καθάπερ εἰς Υἱὸν ἀπομερι-
σται, ἀλλ' ἢ τοῦ Υἱοῦ ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς ἐκπέφυκε
ταυτὸν ἐν ἑτερότητι, καὶ ἕτερον ἐν ταυτότητι· καθὼ
λέγεται Πατέρα εἶναι ἐν Υἱῷ, καὶ Υἱὸν ἐν Πατρί.
Οὐτε γὰρ ἢ ἕτερος ἡ ἀπλῶς φυλάξει τὴν ἀλήθειαν
τῆς υἰότητος, οὐτε ἢ ταυτότης αὐτὸ τὸ ἀμεριστὸν τῆς
ὑποστάσεως· ἀλλ' ἑκάτερον σύμπλοκον καὶ ἐνωμένον
ταυτὸν ἑτέρως, καὶ ἕτερον ὡσαύτως· ἵνα τις τὰ ἴδι-
ματα, μὴ ἐφικνούμενα τῆς δηλώσεως, ἐκδιείπαι
βεβαιούνη· ἡμῖν τοῦ Κυρίου τὴν ἔνοιαν, καὶ ἐν τῷ
μείζων μὲν ἰσότητι (28), παριστάναι τὸν Πατέρα
τὸν δὲ Υἱὸν, ἐν ὑποβάσει τὸ ἴσον ἔχοντα· ὅπερ ἐξ-
δάξεν ἐν ὁμοίει μὲν, ὑφειμένῳ δὲ φωτὶ νοεῖν τὸν
Υἱὸν, μὴ τὴν οὐσίαν ἐξαλλάττοντας, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ
ὑπερβεβληκὸς καὶ ἐν ὑφέσει θεωροῦντας. Οἱ μὲν τῶν
τὴν οὐσίαν ἐν οὐδεμίᾳ ταυτότητι παραδείξμενοι τῆς
ὁμοίωσιν ἔξωθεν φέροντες τῷ Υἱῷ προσομιῶντες· ὁ
δὲ καὶ ἕως ἀνθρώπων διαβαίνει, τῶν ὁμοιωμένων
τῷ Θεῷ. Οἱ δὲ τὴν ὁμοίωσιν τοῖς ποιήμασι πρόσωπον
εἰδότες, ἐν ταυτότητι μὲν τὸν Υἱὸν συνάπτουσι Πατρί,
ὑφειμένη δὲ τῇ ταυτότητι· ἵνα μὴ αὐτὸς ὁ Πατήρ ἢ
μέρος Πατρὸς, ἢ δυνατῶς παρίσταται τῷ ἄλλῳ Υἱῷ.
οὕτω Θεὸς, οὐχ ὡς ἐκεῖνος, ἀλλ' ὡς ἐξ ἐκεῖνου, ὡς
πρωτότυπον, ἀλλ' εἰκῶν. Οὗτος ὁμοούσιος, ἕξτε-
μένως παρὰ πάντα καὶ ἰδιαζόντως· οὐχ ὡς τὰ ἑτέ-
ρα γενῆ, οὐχ ὡς τὰ ἀπομεριζόμενα, ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ ἐνὸς
γένους καὶ εἰδους τῆς θεότητος, ἐν καὶ μόνον ἀπο-
γεννημα, ἀδιαιρέτω καὶ ἀσωμάτω πρόδω· καθ' ἣν μόνον
τὸ γεννῶν ἐν τῇ γεννητικῇ ἰδιότητι, προτὶθεν εἰς
τὴν γεννητικὴν (29) ἰδιότητα.

²⁸ Joan. xiv, 28.

(28) Fort. μείζονα μὲ ἐν ἰσ. COTELER.

(29) Fort. γεννητῆν. COTEL.

ex illo; non primitivum exemplar, sed imago. Hic consubstantialis, præcipue super omnia et peculiariter; non tanquam ea quæ sunt ejusdem generis, non tanquam ea quæ distributa sunt; sed velut ex uno genere unaque specie divinitatis, una et sola progenies, individuo et incorporali progressu; per quem quod general manens in generativa proprietate, processit in genitam proprietatem.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΕΓ΄.

EPISTOLA CCCLXIII.

Laudatur supra alios Scripturæ interpretes Apolinarius, ab eoque petitur, ut se de rebus obacuris consulti patiatur.

Ἀπολιναρίῳ.

A

Apolinario.

Τῷ δεσπότη μου, τῷ αἰδουσιμωτάτῳ ἀδελφῷ, Ἀπολιναρίῳ, Βασίλειος. Δημάρτομεν τῶν προφάσεων, δι' ὧν ἐντῆν προσειπεῖν σου τὴν εὐλάβειαν, καίτοιγε ἤδῃως ἂν ἐπὶ τοῖς γράμμασιν ἐκείνοις ἐπιστελλαντες. Σε γὰρ ἐν σωτηρίᾳ κατέχειν τὴν ἡδονὴν ἐπ' ἐκείνους ἡσθημεν. Ὅντως γὰρ ἡμῖν ἐδοξας ὁλος κεανύσθαι τῶν ἐρμηνευόντων δὲ σχιῶν ἀσσοῦσιν (30) ὅπως ἐπ' ἀσφαλοῦς τῆς διανοίας τὴν ἐξήγησιν ἄγων. Καὶ νῦν δὴ πλέον ὁ ἔρωσ τῆς γνώσεως τῶν θεῶν λογίων ἄπτεται τῆς ψυχῆς μου. Προβαλεῖν μὲν οὖν σοι τῶν ἀπορουμένων τινὰ ἀποκνῶ, μὴ δόξω πέρα τοῦ μέτρου ἐμφορεῖσθαι τῆς παρήρησις. Σιωπᾶν δὲ πάλιν οὐ καρτερῶ, ὠδίνων καὶ ἐτι προσλαβεῖν ἐφιέμενος. Ἀριστον οὖν μοι κατεφάνη πυθέσθαι σου, πότερον ἐφίης ἡμῖν, ὧ θαυμάσιε, ἐρωτᾶν τι τῶν ἀπορουμένων, ἢ χρὴ τὴν ἡσυχίαν ἄγειν. Ὅπότερον δ' ἂν ἀποκρίνη, τοῦτο φυλάξομεν τοῦ λοιποῦ. Ἐρῶμεν τε καὶ εὐθυμον καὶ ὑπερευχόμενον ἔχοιμεν σε διαπαντός.

Domino meo, reverendissimo fratri, Apolinario, Basilius. Elapsæ sunt occasiones, quibus licebat pietatem tuam alloqui, etsi libenter ad litteras illas rescripserimus. Te enim in silentio obtinere voluptatem in illis lætati sumus. Nam revera nobis visus es *solus sapere*: interpretum autem *umbræ volitant*: ita ad solidum sensum expositionem ducis. Et certe nunc cognoscendorum divinatorum eloquiorum cupido majorem in modum tangit animum meum. At tibi proponere quædam ex dubiis non audeo, ne videar ultra modum fiducia repleti. Tacere vero iterum non sustineo, parturiens, adhucque antevertere gestiens. Quare optimum factu censui, ut percontarer ex te, num permissurus nobis sis, o admirande, nonnihil interrogare de controversis, an oporteat tenere silentium. Utrumvis porro respondeas, id observabimus deinceps. Sanum lætumque et pro nobis orantem te possideamus semper.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΕΔ΄.

EPISTOLA CCCLXIV.

Basilium frustra quæsitum in Cappadocia Apolinarius oblata occasione per litteras salutat. Nuntiat venisse episcopos Ægyptios, et scripta allata esse prorsus necessaria ad eos referendos, qui antea aperite contradicebant, nunc occulte contradicunt, introducto simili secundum essentiam, ut consubstantiale abrogetur. Sanæ fidei defensionem nemini magis congruere declarat, quam Basilio et Gregorio.

Βασίλειῳ Ἀπολιναρίου.

Basilio Apolinarius.

Τῷ δεσπότη μου, τῷ ποθεινοτάτῳ ἀδελφῷ, Βασίλειῳ, Ἀπολιναρίου ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Ποῦ μὲν ἡμῶν αὐτῶς, δεσποσα, ποῦ δὲ ἡ ποθεινοτάτη φωνὴ καὶ γράμμα τὸ σύνθηρας; τί δὲ οὐ παρὼν ἀμύνεις, ἢ καὶ ἀπὼν παρακελεύεις, πολέμου τοσοῦτου κατὰ τῆς εὐσεβείας ἐβρώγτος, καὶ ἡμῶν ὅσον ἐν μέσῃ παρατάξει βοώντων πρὸς τοὺς ἑταίρους διὰ τὴν ἐκ τῶν πολεμίων βίαν; Σε δὲ, οὐδ' ὅπως ἂν ζητήσωμεν, ἔχομεν· ἐπεὶ μηδὲ οὐ τυγχάνεις διατρέβων εὐρίσκομεν. Ἄλλ' ἐζήτησα μὲν ἐν τῇ Καππαδοκίᾳ, ἐπεὶ καὶ οὕτως ἠγγελλον οἱ ἐν Πόντῳ σοι περιτυχόντες, ἐπηγγέλθαι σε θάπτον ἐπανήξειν· οὐχ εὐρον δὲ ἐνθα ἠλπίζον. Νῦν δὲ ἐτι σε κατὰ τὴν αὐτὴν διάγοντα χώραν ἀκούσας, εὐθύς τῷ μηνυτῇ καὶ τὸ γράμμα ἐνεχείρησα. Ὅπερ δεξάμενος, μὴ καὶ τοῦ ἀντιγράφειν ἀπόσχη, ὡς καὶ τοῦτου συναποδημοῦντος. Ἴσθι δὲ, ὡς ἐν τῷ μεταξὺ γέγονεν ἐπισκόπων ἐπιδημία τῶν ἀπ' Ἀγύπτου, καὶ γράμματα διεδόθη σύμφωνα παλαιοῖς γράμμασιν, τοῖς τε θεοῖς αὐτοῖς, καὶ τοῖς καθ' ὁμοφωνίαν τῶν θεῶν ἐν Νικαίᾳ γραφεῖσιν.

Domino meo, exoptatissimo fratri, Basilio, Apolinarius in Domino salutem. Ubinam ipse eram, domine, ubi vero desideratissima vox, et consuetæ litteræ? cur autem non præsens defendis, aut etiam absens cohortaris, tanto bello adversus pietatem erumpente, nobisque velut in media acie clamantibus ad socios, propter hostium vim? Te autem, ne quidem quomodo quæsituri simus, intelligimus: quandoquidem nec invenimus locum 466 in quo versaris. Sed conquiesivi quidem in Cappadocia, quia sic nuntiaverant qui te nacti fuerant in Ponto, promississe te cito reversurum: nec reperi ubi speraveram. At nunc cum audierim te adhuc ea in regione commorari, statim et indicii epistolam tradidi. Qua accepta, cave ne non rescribas, quod et is una peregrinetur. Scito autem, quod interjecto tempore advenerunt episcopi Ægyptii, et scripta antiquis scriptis congruentia, necnon divinis ipsis, hisque quæ convenienter divinis conscripta

(30) Ὁδ. Κ., 495.

* Ex Monument. Eccl. Gr. t. II, p. 89.

** Ibid., p. 90.

fuerunt Nicææ. Necessaria autem erat eorumdem cum explanatione repetitio, propter minime sanam pravamque contextus interpretationem, quam ii introduxerant qui aperte quidem olim contradicebant, nunc vero contradictionem sub specie enarrationis celant: ubi erat consubstantialitatis maligna abrogatio, quasi non deberet intelligi juxta ullam Græcam abnegationem; pro consubstantiali autem introducebatur simile secundum substantiam: quod excogitatum est, confuse nominatum et malitiose intellectum: siquidem similitudo, rerum est quæ sunt in substantia, non quæ substantiales sunt: quo scilicet sic substantia assimilata intelligeretur, qualis fuerit verbi gratia statua respectu imperatoris. Contra quæ rescriptum est quod ab hominibus pium dogma cognoscentibus et sectantibus teneatur, nomine consubstantialitatis Filium declarari non similem Deo, sed Deum, utpote genuinam prolem ejusdemque cum genitore substantiæ. Simul etiam allatum fuit quod ad Spiritum pertinet, qui nimirum a Patribus in eadem fidei expositione Patri et Filio apponitur, quia in eadem existit divinitate. Hujus igitur piæ sententiæ legationem, quem decuit adeo persequi, ac te verum laudatissimum, una cum domino meo Gregorio, qui pariter nullo ex loco scribit, nec vel semel de quæpiam re certionem fecit? Vale, domine maxime desiderabilis.

EPISTOLA CCCLXV.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΞΕ΄.

In summa Cappadociæ calamitate, cum fluvii inundatio res necessarias e vicinis provinciis advehere non sineret, rogatus Theodosius, ut fluvium, pontis commoditate adhibita, veluti Rubrum mare pedibus pervium efficiat.

Basiliius magno imperatori Theodosio.

C *Βασίλειος τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ (31) Θεοδοσίῳ.*

Calamitas accidit in regione nostra, non ex corporeo casu, sed ex aquarum effluvio. Unde autem hoc, patefaciam. Plurima nivis emissio facta est in nostram paludem. Qua nondum congelata, supervenit ventus calidus, simulque cadit australis imber. Quare subita confertaque orta liquefactione, immensi moti sunt fluctus, cum perenni fluvio permisti, ac exundatione eaque personante superantes tum linguam tum oculum. Is est qui nobis sorte obtigit vicinus fluvius, emanans quidem ex Armenia, descendens vero ad sacratissimum lacum Sebastenorum, in quem verè nominati, ac generosi quadraginta Christi milites, gravi borea flante infixi sunt. Ac inde (admitte me, optime imperator, vera dicentem) **467** ille fluvius circumdans nos, velut gens quædam inimica et formidabilis, non parum nos terret. Nullo enim unquam vel tempore vel modo pedibus permeabilis, non permittit ut necessariæ nobis ac utiles regiones, transvehant merces opportunas. Galatarum, inquam, et Paphlagonum, et Hellenopontiorum, per quas et ex quibus obveniunt quæ nobis sunt necessaria, præcipue pa-

C Πάθος ἀπήνητσε τῇ καθ' ἡμᾶς χώρῃ, οὐκ ἐκ οὐματικῆς περιπετείας, ἀλλ' ἐξ ὕδατων ἐπιβύσεως. Πόθεν δὲ τοῦτο, δηλώσω. Γέγονε καταβολὴ γένων (32) πολλῇ τῇ καθ' ἡμᾶς λίμνῃ. Μήπω δὲ αὐτῆς χρυσταλλωθεῖσας (33), ἐπιγίνεται πνεῦμα θερμὸν καὶ θυμὸς νότιος συμπέπτει αὐτῇ (34). Ἀθρόας οὖν γενομένης τῆς τήξεως, ἀνείκαστα ἐκινήθη ρεῦμα ἀεννάω ποταμῶν συνεπιμιγνύμενα τῷ ἄλῳ, ἐναίῳ τε ὄντι, ὑπερβαίνοντα (35) γλώσση καὶ ὀφθαλμῷ. Οὗτος ὁ λαχὼν ἡμῖν γείτων ποταμὸς ἐκβλύων μὲν ἐκ τῆς τῶν Ἀρμενίων, ἐκδιδαζόμενος δὲ ἐν τῇ ἱερῶτάτῃ λίμνῃ τῶν Σεβαστηνῶν, εἰς ἣν οἱ φερώνυμοι καὶ γενναῖοι τεσσαράκοντα τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται βορέου δεινοῦ πνεύσαντος (36) ἐνεπάρησαν. Κάκειθεν (δέξαι με τὸ ἀληθὲς λέγοντα, κράτιστε) οὐκ ἔπερικυκλῶν ἡμᾶς ὡς περ ἔθνος πολέμιον τῶν φοβερῶν, οὐ μικρῶς ἡμᾶς ἐκφοβεῖ. Ποσὶ γὰρ μὲν ἔπειτα **D** περαιούμενος (37) κατὰ ἴνα χρόνον ἢ ἐρόπον, τὴν ἀναγκαίαν ἡμῖν καὶ λυσitteλεῖς πατριδας οὐ συγχωρεῖ διακομίζειν τὰ ἐμπορευόμενα ἐπιτήδεια. Λέγω δὲ τῶν Γαλατῶν καὶ Παφλαγόνων καὶ Ἑλλησποντιῶν (38), δι' ὧν καὶ ἐξ ὧν τὰ ἀναγκαῖα ἡμῖν πρόσ-εστι, μάλιστα ἡ τοῦ ἄρτου θαψιλεία· κρυμώδεις δὲ

* Ex Monum. Eccl. Gr. t. II, p. 97.

(31) Al. τῷ βασιλεῖ tantum. Cor.

(32) Al. χιόνος. Id.

(33) Al. χρυστάλλῳ παγετοῦ. Id.

(34) Al. αὐτῷ. Id.

(35) Al. ὑπερβάλλοντα. Id.

(36) Al. ἐπιπνεύσαντος. Id.

(37) Al. περὶ μένος. Id.

(38) Al. Ἑλλησποντιῶν. Id.

της τῆς περικύκλιω γῆς, καὶ ἐκ τοῦ περιέχοντος A
 αἴρος, ἐκ τῆς ἀστραποβροντοχαλαζορειθροδαμά-
 στου (59) ὀργῆς δεσμουμένης. Οὐ μικρὸν δὲ ἀπειλεῖ
 καὶ ἡ τοῦ πατρίου ἀλγους Ἀργέου ὑπεροψία. Σὺ οὖν
 ἐκούσωπιθεις, κράτιστε, φιλοτιμείσθαι θέλησον τὴν
 ὑπόφορόν σου γῆν· Ἰν' οὕτω τούτῳ ἐν ἀφθονίᾳ γεφύ-
 ρας περαιούσθαι ἐφαρμοσάμενος, δείξης αὐτὸν νέαν
 Ἐρυθρὰν ὀδοπόριστον. Καὶ γὰρ τῷ πολυστενάκτῳ
 βίῳ (40) τῶν Ἰουδαίων σπλαγχνισθεὶς ὁ Κύριος,
 τούτους ἀβρόχοις ποσὶ βαδίζειν εὐδόκησεν ὡς διὰ
 ξηρᾶς ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ, δεδωκώς αὐτοῖς προηγῆτορα
 τὸν Μωσῆα. Πολὺς οὖν ἡμῖν ὁ τοῦ ποταμοῦ τρέπος,
 ἀνθρώποις μὲν γέγονεν βλεθρος· ἄνω δὲ πελαγίζοντος
 αὐτοῦ, καὶ πᾶσαν χλοηφόρον γῆν ἐκθλίβοντος, καὶ
 ἐκ τῆς ἰλύος σκεπομένης τῆς ἀρούρας, ἀνάγκη λι-
 μώττειν τὴν ἀροτήρα βουῖν, καὶ πάντα τὰ ὑποζύγια B
 τῆς περικύκλιω γῆς. Καὶ εἰ μὲν ἦν ἀνθρώπος ἀδι-
 κῶν, οὐκ ἂν ἐπαυσάμεθα τοῖς δικαστηρίοις χρώμενοι.
 Τὸν δὲ νόμοις μὴ πειθόμενον μέγιστον ποταμὸν, τί ἂν
 ἄρα δεῖοι τις ἐφαρμόσασθαι; Σοὶ οὖν εὐχεσθαι δεῖ,
 κράτιστε, τῷ ἐν μαῖ καιροῦ ῥοπῇ ἀναστεῖλαι δυνα-
 μένῳ τὸν τῶν ὀδοπόρων κίνδυνον.

quidnam aliquis poterit adornare? Quocirca ad te preces deferendæ sunt, potentissime, qui uno
 lemporis momento, viatorum periculum sistere potes.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΑΔΜΟΝΙΤΙΟ. — *En magni Basilii epistolam, ex prisco codice Veneto LXI, f. 324, a me exscriptam, quæ olim clarissimis quoque viris Marcianæ bibliothecæ descriptoribus Zametio atque Morellio inedita visa est; atque utrum sit alicubi postremis his annis edita, mihi non constat, sed certe in plenissima Garnerii editione desideratur. Ea scribitur ad Urbicum monachum, ad quem aliæ duæ Basilii epistolæ exstant, nempe 125 et 262, in Garneriana editione. Argumentum titulusque est, De continentia. Neque vero scriptum hoc Basilianum diutius ego celandum arbitror, præsertim quia Suidas ac Photius nihil præstantius aut epistolari characteri accommodatius Basilii epistolis esse iudicarunt. M. Biblioth. nov. Patr., III, 450.*

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΡΟΣ ΟΥΡΒΙΚΙΟΝ ΜΟΝΑΧΟΝΤΑ ΠΕΡΙ ΕΓΧΡΑ- C
 ΤΕΙΑΣ.

Καλῶς ποιεῖς, ὄρος ἡμῖν εὐθεῖς ὀρίζων, ἵνα μὴ
 ἰόντες ἐγχεράτειαν ἴδωμεν (41), ἀλλὰ καὶ τὸν καρπὸν
 ἐκτῆς. Ἔστιν οὖν ὁ καρπὸς αὐτῆς, Θεοῦ μετουσία.
 Γὰρ γὰρ μὴ φθειρεσθαι, Θεοῦ μετέχειν ἐστίν· ὡσπερ
 ἰδ φθειρεσθαι, βίου μετουσία. Ἐγχεράτειά γάρ ἐστιν
 κώματος ἀρνησις, καὶ ὁμολογία πρὸς Θεόν. Ἀπο-

(39) Ἀστραποβροντοχαλαζορειθροδαμάστου.
 Sum tota epistola Basilii stylo et ingenio discolor,
 um maxime hoc plusquam sesquipedale verbum.
 Unde non immerito Cotelerius, qui hanc epistolam in
 ucem edidit, tom. II Monum. Eccl. Græcæ, hanc ap-
 ponit notam p. 559: *In primo e codicibus, inquit, munitæ naris criticus adnotaverat: Ἡ ἐπιστολὴ D*
 ὅση, ὅτε ἀπὸ τῶν νοημάτων, ὅτε ἀπὸ τῆς φρά-
 σεως εἰκοθεν εἶναι τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Hoc est:
*ista epistola, neque ex sensis, neque ex dictione vide-
 ur esse Magni Basilii.* Videtur tamen Tillemontio
 hæc epistola juvenem et rhetorem Basilium non de-
 cecuisse, et Theodosium, cui inscripta est, non
 aagnum illum imperatorem intelligit, sed præsidem
 liquem Cappadociæ. Iniquum sane esset in juvene
 ummam styli gravitatem requirere; sed tamen Ba-
 ilio nunquam defuisse crediderim pellucidum quem-
 am orationis nitorem, qui toti epistolæ prorsus
 eest. Auctor epistolæ imperatorem ipsum Theodo-
 ium, quem regnantem non vidit Basilium, manifeste
 loquitur, ut patet ex his verbis: Σὺ οὖν ἐκδύσω-
 πιθεις, κράτιστε, φιλοτιμείσθαι θέλησον τὴν ὑπόφο-
 ρόν σου γῆν· Tu igitur exoratus, præstantissime, bene
 ereri velis de terra tibi tributaria. Sed quod de
 uadrageinta martyribus dicitur, eos in stagnum Se-

EPISTOLA CCCLXVI.

nis abundantia: cum vicina undique terra fri-
 gida sit, atque ex aere ambiente, perque iram
 fulgure, tonitru, grandine, flumine affligentem,
 colligata. Nec parum etiam minatur patrii dolo-
 ris, Argæi montis supercilium. Tu igitur exora-
 tus, præstantissime, bene mereri velis de terra
 tibi tributaria; ut ita efficiens fluvium pontis
 commoditate trajici, ostendas illum tanquam no-
 vum mare Rubrum pedibus pervium. Etenim
 infelicem valdeque gemebundam Judæorum vitam
 miseratus Dominus, ex bonitate sua vo-
 luit ut ii pedibus siccis per mare Rubrum,
 quasi per aridam, incederent, tradito iisdem
 in ducem itineris Mose. Itaque varia fluvii apud
 nos curricula, hominibus quidem fuere exitio:
 ipso autem superne inundante, universamque
 terram pasquam atterente, necnon arvis limo
 obtectis, necesse est ut esuriant arator bos, cum
 reliquis jumentis totius regionis. Et vero si ho-
 mo fuisset qui homini fecisset injuriam, non
 destitissimus ad tribunalia rem differre. At in ma-
 ximum fluvium, legibus nequaquam obtemperan-
 tem, quidnam aliquis poterit adornare? Quocirca ad te preces deferendæ sunt, potentissime, qui uno

C S. Basilii ad Urbicum monachum epistola de con-
 tinentia.

Recte facis, justos nobis fines definiens, ut non
 solum continentiam, verum etiam ejus fructum co-
 gnoscamus. Est igitur fructus ejus, Dei participa-
 tio: etenim non corrumpi, perinde est ac Deum
 participare; sicuti corrumpi, mundi participatio
 est. Continentia negatio corporis est, et Dei

bastenorum, gravi flante borea, infixos fuisse, id
 peregrinitatem hujus epistolæ adeo confirmat, ut
 mirer Tillemontium, qui hanc difficultatem observa-
 vit, dubitare potuisse, utrum Basilii epistolæ au-
 ctor haberi necne deberet. Cum enim illa de qua-
 draginta martyribus opinio recentiorum Græcorum
 est, ut ipse observat Tillemontius, tom. V, p. 789,
 tum vero Gregorii Nysseni et Basilii testimoniis pe-
 nitus repugnat, quorum alter quadraginta martyres
 in balneis publicis frigori expositos fuisse narrat,
 tom. III, p. 511, Basilium vero eos in urbe passos
 esse, non vero in stagno declarat: *Tunc igitur, in-
 quit, tom. II, p. 152, ea in illos lata sententia est,
 ut sub dio pernoctarent, cum stagnum, circum quod
 condita erat civitas in qua sancti decertabant, esset
 velut quædam planities equitabilis, glacie illud trans-
 mutante, cumque id ex frigore ad continentis natu-
 ram redactum, super dorsum iter accolarum pedibus
 tutum præberet, prætereaque fluvii qui jugiter flue-
 bant, glacie constricti, destissent manare, et aqua-
 rum natura mollior in lapidum duritiem conversa
 esset, cum denique acres boreæ flatus animantia om-
 nia urgerent ad mortem.*

(40) Αἱ τὸν πολυστενάκτον βίον. Cot.

(41) Ἰδῶμεν. Lege ἐδώμεν. Edit.

confessio: a quavis re mortali semet abstrahit, et instar corporis habet Spiritum Dei, et Deo nos commiscet, æmulatione qualibet atque invidia carens. Nam qui corpus amat, alii invidet. Qui autem corruptionis morbum in cor non admittit, labori cuilibet deinceps sustinendo par est; et licet corpore occumbat, vivit immortalitati. Imo si rem perfecte cognoscamus, continentia videtur esse Deus, qui nihil concupiscit, sed omnia in se habet, nihilque appetit, nec sive oculis sive auribus passionem experitur; sed nulla re indigens, plenus usquequaque est. Concupiscentia morbus est animæ; sanitas ejusdem, continentia. Verumtamen haud in una specie continentiam oportet spectare, veluti circa res venereas; sed et in alia re qualibet, quam anima prave appetit, necessariis non contenta. Gignitur invidia, ob aurum, et improbitates innumeræ, ob alias cupiditates. Jam et ebrietate carere, continentia est; et cibi crapula non dirumpi, et corpus suum cohibere, continentia est. Item pravus dominari cogitationibus, quoties animam turbat aliqua phantasia neque bona neque veritati consentiens, eoque in vanas distrahit curas. Prorsus nos liberos præstat continentia, quia simul medicina virtusque est: non enim temperantiam docet, sed præbet. Gratia Dei, continentia est. Jesus ipsa continentia visus est, cum terra marique levior fuit: nam neque tellus illum portavit neque mare; sed sicuti mare calcavit, ita telluri oneri non fuit. Nam si ex corruptione mors sequitur, ex corruptionis autem immunitate, immortalitas; utique Jesus deitatem magis præ se tulit quam mortalitatem (42). Manducavit bibitque singulari modo, quin quidquam comesum ex se redderet (43): tanta quippe fuit in eo continentia vis, ut cibus in eo non corrumpere, quia ipse Jesus corruptibilitate carebat (44). Si modo aliqua continentia in nobis sit, superiores omnibus sumus. Nam et angelos audivimus, postquam incontinentes sunt effecti, cælo propter concupiscentiam præcipites actos: victi sunt enim, non ipsi per se descenderunt. Quid enim illic ageret morbus hic, si (45) hujusmodi oculus ibidem exstisset? Propterea dixi: Aliquantulum continentia si in nobis sit, et mundum minime diligamus, sed cælestia sæcula, illic inveniemur quo mentem intenderimus. Hic enim videtur esse oculus, qui invisibilia cernere potest; nam etiam vulgo dici solet: Mens videt, et mens audit. Pauca tibi hæc videntur, sed multa ego scripsi: etenim anumquodque verbuni, sensus quidam est; atque id scio te legentem fore cogniturum.

(42) Ludit quodammodo Basilium in vocabulis θεότητα et θνητότητα, quod Latine fieri nequit.

(43) Hac super re reverentissime theologiceque scribit Athanasius Corinthi episcopus in fragmento quod nos edidimus AA. class. t. X, p. 499-530, quod incipit: Ζητούμεν, εἰ ἡ πληρωσις τῶν βρωμάτων ἐπὶ Χριστοῦ ἐπέκρητο καὶ κένωσις. Erat enim hæc quoque una ex objectionibus hæreticorum. Uelinit autem, corpus Christi hac in re fuisse cæteris superius, sicuti etiam in insolita nativitate. Utitur quoque Athanasius exemplo trinitatis illius apud Abra-

δα βαίνει (46) του θνητοῦ παντός, ὡσπερ σῶμα ἔχουσα τοῦ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα· καὶ Θεῶ μίσγεσθαι ποιεῖ, ὡς ζῆλον ἔχουσα οὕτε φθόνον. Ὁ γὰρ ἐρῶν σῶματος, ἐτέρῳ διαφθονεῖται· ὁ δὲ μὴ κοιμισάμενος εἰς καρδίαν τῆς φθορᾶς τὴν νόσον, ἐββῶται λοιπὸν πῶς παντὶ, καίπερ ἀποθανῶν μὲν τῷ σώματι, ζῶν δὲ τῇ ἀφθαρσίᾳ. Καὶ μοι τελείως καταμανθάνοντι, ἐπιρριπτεία δοκεῖ ὁ Θεὸς εἶναι, ὅτι μηδενὸς ἐπιθυμῶ, ἀλλὰ πάντα ἔχει ἐν αὐτῷ· καὶ οὐδενὸς ὀρέγεται, οὐδὲ ἐπιπάθος περὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, οὐδὲ περὶ τὰ ὕδα· ἀλλὰ ἀνευδούς ὢν, πλήρης δὲ ὄλου ἐστίν. Ἐπιθυμία νόσος ἐστὶ ψυχῆς· ὕγεια δὲ, ἐγκράτεια. Οὐ μόνον ἂν περὶ ἐν εἶδος τὴν ἐγκράτειαν δεῖ ὄραϊν, ὅλον ἐκείν ἀφροδισίων, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ ἄλλα ὅσα ἐπιθυμῶ τὴ ψυχὴ κακῶς, οὐκ ἀρκουμένη τοῖς ἀναγκαίοις· γίνεται φθόνος διὰ χρυσίου, καὶ ἀδικήματα μυρία δι' ἐπιρριπιτίας. Καὶ τὸ μὴ μεθύειν, ἐγκράτειά ἐστίν· καὶ τὸ μὴ διαβρῆγγυσθαι ὑπερεμπιπλάμενον (47). Καὶ τὸ κρατεῖν τοῦ σώματος, ἐγκράτειά ἐστίν, καὶ τὸ κυριεύειν λογισμῶν πονηρῶν. Ποσάκις ἐτάραξεν ψυχὴν ἔνοια, οὐκ ἀγαθὴ οὕσα οὕτε ἀληθῆς, καὶ καρδίαν ἐμέρισην εἰς πολλὰ φροντίζειν κενῶς. Πάντως ἐπιρριπτοὶ εἰ ἐγκράτεια, ἅμα θεραπεύουσα καὶ δύναμις οὕσα· οὐ γὰρ διδάσκει σωφροσύνην, ἀλλὰ παρέχει. Χῆρος ἐστὶν Θεοῦ ἐγκράτεια. Ἰησοῦς ἐγκράτεια ἐγένετο, καὶ γῆ καὶ θάλασση κοῦφος γενόμενος. Οὕτε γὰρ γῆ ἰδέστασεν αὐτὸν, οὕτε πελάγη· ἀλλ' ὡσπερ ἐπίπτερον θάλασσαν, οὕτως οὐκ ἐδάρησεν τὴν γῆν. Εἰ γὰρ ἐκ τοῦ φθειρεσθαι τὸ ἀποθανεῖν, ἐκ δὲ τοῦ φθορᾶν μὴ ἔχειν, τὸ μὴ ἀποθανεῖν, θεότῃτα ὁ Ἰησοῦς εἰργάζετο, ὡς θνητότητα. Ἦσθιεν καὶ ἐπιεν ἰδίως, ὡς ἀποδιδοῦς τὰ βρώματα· τοσαύτη ἐν αὐτῷ ἡ ἐγκράτεια δύναμις ἦν, ὡστε μὴ φθαρῆναι τὴν τροφὴν ἐν αὐτῷ, ἐπεὶ τὸ φθειρεσθαι αὐτὸς οὐκ εἶχεν. Ὀλίγον τι ἐν ἡμῖν ἐάν ἦ ἐγκράτεια, ἀνώτεροι ἀπάντων ἐσμέν. Καὶ γὰρ ἀγγέλους ἠκούσαμεν ἀκρατεῖς γεγονέναι· κατασπασθέντας οὐρανοῦ δι' ἐπιθυμίαν. Ἐβίωσαν γὰρ, οὐχὶ κατέβησαν· τί γὰρ ἐπραττεν ἐκεῖ αὐτῆ ἡ νόσος, εἰ μὴ τις ἐκεῖ τοιοῦτος ὀφθαλμὸς ἦν; ἀλλὰ τοῦτο ἐφην· Ὀλίγον ἐγκράτειαν ἐάν ἔχωμεν, καὶ τὸ βίου μὴ ἐρασθῶμεν, ἀλλ' αἰώνων τῶν ἀνωτέρων, ἐκεῖ εὐρεθῆσόμεθα ὅπου ἀναπέμπομεν τὸν νοῦν. Δοκεῖ γὰρ ὀφθαλμὸν εἶναι τοῦτον, τὸν τὰ ἀφανῆ ἰδεῖν δυνάμενον. Καὶ γὰρ λέγεται· Νοῦς ὄρα, καὶ νοῦς ἀκούει. Ταῦτά σοι ὀλίγα δοκοῦντα, πολλὰ γέγραπτα· ὅτι ἐκάστη λέξις, νοῦς ἐστίν· καὶ οἶδα, ὅτι ἀναγνώστῳ αἰσθήσῃ.

D ἀκούει. Ταῦτά σοι ὀλίγα δοκοῦντα, πολλὰ γέγραπτα· ὅτι ἐκάστη λέξις, νοῦς ἐστίν· καὶ οἶδα, ὅτι ἀναγνώστῳ αἰσθήσῃ.

hamum convivantis, neque tamen naturali necessitati obtemperantis; quod item de Christo post resurrectionem edente intelligendum dicit.

(44) Non natura, sed gratia et inhabitantis divinitatis privilegio. Videsis opus Severi Antiocheni contra incorrupticolas, apud nos in *Spicilegio Rom.*, t. X.

(45) Γραῖε, εἰ μὴ τις. Sed μὴ redundare videtur, propter ea quæ sequuntur.

(46) Ἀποβαίνει. Cod. prima manu ἀποδίνει.

(47) Ὑπερεμπιπλάμενον. Prima manu πρῶτον·

APPENDIX

TOMI TERTII* OPERUM S. BASILII MAGNI

COMPLECTENS

Viginti quatuor *De moribus* sermones ex ejus operibus a Symeone Metaphraste collectos, ac librum *De virginitate*** falso ascriptum nomini Basilii.

468 MONITUM.

Primum in hac Appendice locum merito sortientur viginti quatuor *De moribus* sermones, qui cum toti sint ex Basilii operibus contexti, Basilium ipsum loquentem nobis exhibent, non alienos fetus illius nomini affingunt. Hos consuit centones Symeon magister et logotheta, Metaphrastes vocari solitus: quo in opere nihil fere apponit de suo, nisi cum rerum junctura unum aliquod verbum addi postulat aut mutari. Non enim seriem et ordinem penitus neglexit; sed, si nonnulla excipias testimonia, quæ nec cum iis quæ præcedunt, nec cum iis quæ sequuntur, necessitudinem habent, cætera satis inter se apta et nexa sunt. Quod autem ejusmodi operibus accidere solet, ut quæ nitentur in propria sede, deformatur in aliena, hoc vitium non semper effugit Metaphrastes. Exempli gratia, negat Basilium in epist. 250, adduci se debere, ut communionem suam omnibus concedat, ac nonnullos ab ea excludendos contendit: charitatem communioni substituit Symeon, et Basilium perabsurde loquentem inducit serm. 3, n. 2. Non levius peccat, cum impium Eunomii principium, ut præclare dictum Basilii, refert, serm. 18, n. 1. Quod enim Eunomius præsentis et futuros lectores oblectatur, ut rerum ex multitudine non dijudicent, parti majori palma delata, nec dignitatem habeant rationem, neque aures obturent posterioribus, priorum agmini concessa victoria; id Metaphrastes sancto Basilio affinxit; nec subodoratus est in his verbis artificium hæretici, qui cum se et totius antiquitatis auctoritate et omnium Ecclesiarum consensu premi videret, tanti argumenti momentum, dissimulando et cavillando, elevabat. Cæterum satis utile hoc opus cum ipsa similitudine testimoniorum appositione, quæ ex variis locis in unum coguntur; tum etiam quia interdum prædest ad emendandum sancti Basilii contextum, ac multa continet, quæ cum in Basilii operibus non appareant, ex his quæ amissimus, eruta videri possunt. Ejusmodi testimonia stellulis distinguimus ab aliis, quæ suis reperta locis indicantur. In duobus Regiis codicibus, quibus usi sumus, generalim ad marginem indicantur opera Basilii, sive orationes, ex quibus desumptum videtur unumquodque testimonium: verbi gratia, ex antirrheticis, ex asceticis, ex commentario in Isaiam, ex epistolis, ex homilia in Hexaem. Soli Psalmi accuratius, appositio ipsius psalmi numero, citantur. In his ad marginem admonitionibus duæ orationes recensentur, quæ hodie non exstant, nempe homilia De eleemosyna et judicio (a), serm. 4, et homilia, Quod Deus incomprehensibilis, serm. 15.

Prodierunt hi Sermones, inquit doctissimus Fabricius (b), primum Græce e bibl. Regis Christianissimi, Paris. apud Guil. Morellum, 1556, 8°. Hinc a Simone Mailleo archiepiscopo Turonensi translati in Latinum sermonem, ibid. 1558, 8°. Postea utraque lingua cum nova interpretatione Stanislai Illovii, Francf. 1598 et 1614, 8°. Simonis a Maille interpretatio Latina servata est in Græco-Latinis operum Basilii editionibus. Ex his ethicis suspicor esse homilias novem breviores, quas a Francisco Vergara versas esse Latine narrat Nicolaus Antonius in *Bibl. Hispana. Archiepiscopi Turonensis interpretatio, quæ cardinali Lotharingio nuncupata est, diligentis interpretis ac peritis Græci sermonis egregium monumentum est, sed tamen eam minime retinui, propterea quod doctissimus præsul, dum vitiosi codicis contextum sequitur, plurima incidit in errata quæ facile vitasset, si alium ejusdem Regiæ bibliothecæ codicem, qui magno mihi usui fuit, in manibus habuisset. Quare cum hoc opus ex comportatis testimoniis textum sit, satius visum est eam interpretationem apponere, quam suo quæque loco habuerant. Plurima tamen emendavimus, minus accurate redidit, aut minus clare. Quod autem spectat ad contextum, ex duobus codicibus Regiis, quibuscum collatus fuit, alter, qui 1992 notatur, magno, ut jam dixi, præsidio mihi fuit; alter, qui est 1910, ab editis tam parum discrepat, ut ad primam viginti quatuor sermonum editionem adhibitus fuisse videatur.*

* Nunc quarti. EDIT.

** In Appendice tomi II nostræ recensione. Ib.

(a) Homiliam *De eleemosyna et judicio*, junctis duabus aliis, Græce publici juris fecit Chr. Frid. Matthæi in libro cui titulus: *Glossaria Græca minora*, Mosquæ, 1774, in-4°. Eas Latinitate donatas inseruimus tomo præcedenti. Ib.

(b) *Bibliotheca Græca*, nov. edit. t. IX. Notitiam Fabricii integram dedimus supra inter Prolegomena. Vide pag. cccxxii tomi I. Ib.

ΗΘΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ ΚΔ'

ΕΚΛΕΧΘΕΝΤΕΣ

ΔΙΑ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΜΑΓΙΣΤΡΟΥ ΚΑΙ ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ

Ἐκ πασῶν τῶν πραγμασιῶν τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλεῖου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας.

SERMONES VIGINTI QUATUOR

DE MORIBUS

Per Symeonem Magistrum et Logothetam selecti ex omnibus operibus sancti Patris nostri Basilii archiepiscopi Cæsareæ Cappadociæ.

469 DE VIRTUTE ET VITIO.

Α

ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ.

SERMO I.

ΛΟΓΟΣ Α'.

1. (1) Dominus noster Jesus Christus apostolis suis, *Euntes, inquit, docete omnes gentes, docentes ipsos*¹, non hæc quidem observare, illa vero negligere: sed *servare omnia quæcunque mandavi vobis*², id est, ne minimum quidem eorum præterire quæ præscripta sunt. (2) Etenim si non omnia essent nobis necessaria ad salutis propositum, non utique omnia mandata fuissent conscripta: neque fuisset sancitum, ut necessario servarentur omnia. (3) Nos vero si vel unicum mandatum confecisse nos arbitremur (neque enim confecisse dixerim: omnia siquidem inter se cohærent secundum sanam scopi ad quem tendunt rationem, sic ut uno exsoluto necesse sit alia etiam simul exsolvi), non ob ea quæ prætermisimus iram exspectamus, sed propter illud quod videmur peregisse, præmia præstolamur: haud scientes eum, qui ex decem talentis sibi commissis unum aut alterum retinuerit, reliqua vero reddiderit, non probum ob plura persoluta agnoscere, sed improbum et rapacem ob paucorum direptionem argui. Quid autem dico direptionem? quandoquidem is cui concreditum fuerat talentum unum, ac deinde id quod acceperat, integrum ac intactum reddidit, propterea quod traditum talentum fenore non auxerit, condemnatur³: et qui per decennium patrem honoravit, et postea unam duntaxat plagam incussit, non ut pius et beneficis honore afficitur, sed ut parricida con-

1. Ὁ μὲν Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τοῖς ἀποστόλοις, *Πορευθέντες, φησὶ, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, διδάσκοντες αὐτοὺς, οὐχὶ τὰ μὲν τρεῖς, τῶν δὲ ἀμελείν, ἀλλὰ τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλέμην ὑμῖν*, τουτέστι μὴδὲ μικρὸν τι παρῆναι τῶν διατεταγμένων. Εἰ γὰρ μὴ πάντα ἡμῖν τρὸς τὸν τῆς σωτηρίας σκοπὸν ἀναγκαῖα ἦν, οὐτ' ἂν ἐγγράφην πᾶσαι αἱ ἐντολαί, οὐτ' ἂν πάσας φυλαχθῆναι ἐτηρηεῖτο. Ἡμεῖς δὲ μίαν που τῶν ἐντολῶν πεποιθήμενοι νομίσαντες (οὐ γὰρ ἂν φαίην ὅτι ποιήσαντες· πᾶσα γὰρ ἀλλήλων ἔχονται, κατὰ τὸν ὕγιον τοῦ σκοποῦ) (4) λόγον, ὡς ἐν τῇ λύσει τῆς μιᾶς καὶ τὰς λοιπὰς ἐξ ἀνάγκης συγκαταλύσθαι), οὐκ ἐπὶ τοῖς παρεσῆν τὴν ὀργὴν ἐκδεχόμεθα, ἀλλ' ἐπὶ τῷ κατορθωθέντι δῆθεν τὰς τιμὰς ἀναμένομεν· οὐκ εἰδότες, ὡς ὁ ἐκ τῶν δέκα τάλαντων τῆς παρακαταθήκης ἐν πούτῃ δύο κατασχὼν, τὰ δὲ λοιπὰ ἀποτίσας, οὐχὶ εὐχόμενος διὰ τὴν ἀπότισιν τῶν πλειόνων γνωρίζεται, ἀλλ' ἄδικος καὶ πλεονέκτης ἐπὶ τῇ τῶν ἐλαττόνων ἀποστερήσει ἐλέγχεται. Τί δὲ λέγω ἀποστερήσει; ὅποτε ὁ τὸ ἐν τάλαντον πιστευθεὶς, εἶτα ἀποτίσας ἐκεῖνο αὐτὸ ὁλόκληρον καὶ ἀκέραιον ὁ ὑπεδέξαστο, ὅτι μὴ προσεργάσατο τῷ δοθέντι, κατακρίνεται· καὶ ὁ δέκα ἔτη τῶν πατέρων τιμήσας, μίαν δὲ πλάγην ὑστερον ἐμβαλὼν μόνην, οὐχ ὡς εὐεργέτης τιμᾶται, ἀλλ' ὡς πατραλοῖα καταδικάζεται. Ὁ οὖν ἐν προκοπῇ γενόμενος ἀγαθῶν ἔργων, εἶτα τὸν λιθδρομήσας πρὸς τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, οὐ μόνον

¹ Matth. xxviii, 19. ² ibid. 20. ³ Matth. xxv, 24-30.

(1) Ex asceticis, 328.

(2) Ibid., 329.

(3) Ibid., 328.

(4) Τοῦ σκοποῦ. Longe præferenda videtur hæc scriptura ei quam exhibet contextus, τοῦ λόγου σκοπὸν.

ὄν ἐπὶ τοῖς προπεπονημένοις μισθὸν ἐζημιώθη, ἀλλὰ καὶ βαρύτερας ἀξιοῦται τῆς κατακρίσεως, διὰ γενεαίματος καλὸν Θεοῦ ῥῆμα, καὶ γνώσεως μυστηρίου ἐξωθεις, πάντα προέδωκεν, ἥδονῃ βραχεία δελεασθείς. II; quod cum Dei verbum bonum degustaverit, mysteriique cognitione dignatus sit, perdidit omnia, brevi voluptate inebriatus.

2. Δεὸν οὖν ἡμᾶς, εἴπερ ἐθέλομεν ἀσφαλῶς τὴν ὑποκειμένην ὁδὸν τοῦ βίου διαδραμεῖν, καὶ παραστήσαι Χριστῷ τὴν ψυχὴν τε ὁμοῦ καὶ τὸ σῶμα τῆς ἐκ τῶν τραυμάτων αἰσχύνης ἐλευθερα, καὶ τοὺς ἐπὶ τῇ νίκῃ στεφάνους λαβεῖν. ἐργηγορίας περιάγειν εἰς τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμούς, καὶ πάντα ὑπεπέσειν ὅσα τερπνά, καὶ μηδὲν προσερεῖδειν τὴν ἔνοιαν, μηδὲ εἰ χρυσὸς φαίνοιτο χύδην· προκειμένου, ἔτοιμος εἰς τὰς τῶν βουλομένων χεῖρας ἐλθεῖν (Πλοῦτος γὰρ, φησὶν, ἐὰν βέη, μὴ προστίθῃσθε καρδίᾳ)· μηδὲ εἰ γῆ βλαστάνουσα πᾶσαν (1) τρυφήν, καὶ πολυτελεῖς δεικνύουσα σκηνάς (Ἐμῶν γὰρ τὸ πλοῦτευμα ἐν οὐρανῷ, ἐξ οὗ καὶ Σωτῆρα ἀπεκδέχόμεθα Χριστόν)· μηδὲ εἰ χορεῖαι, καὶ κῶμοι, καὶ μέθαι, καὶ καταλούμεναι τράπεζαι (Ματαιότης γὰρ, φησὶ, ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης)· μηδὲ εἰ σωμάτων κάλλη προτείνονται (2), παρὰ πονηρῶν ψυχῶν ἐνοικούμενα (Ἀπὸ προσώπου γὰρ γυναικὸς ὡς ἀπὸ προσώπου ὄψεως φεῖγε, φησὶν ὁ σοφός)· μηδὲ εἰ δυναστεῖαι (3) καὶ τυραννίδες, καὶ δορυφόρων ἢ κολάκων ἔσμοι, μηδὲ εἰ θρόνος ὕψηλός καὶ λαμπρός, ὑποσεύξας ἔθνη καὶ πόλεις εἰς δουλείαν ἀκούσιον· Πᾶσα γὰρ σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἀνθος χόρτου· ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἀνθος ἐξέπεσε. Τούτους γὰρ δὴ πᾶσι τοῖς οὕτω τερπνοῖς ὁ κοινὸς ὑποκάθηται δυσμενῆς, ἀναμένων τότε (4) τοῖς ὀρωμένοις δελεασθέντες, τῆς μὲν εὐθείας ἐκτραπῶμεν ὁδοῦ, πρὸς δὲ τὸν ἐκείνου λόγον ἐαυτοὺς ἀποκλίνωμεν. Καὶ θέος πολὺ, μὴ ποτε προσδραμόντες ἀφυλάκτως αὐτοῖς, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀπολαύσεως τέρψιν οὐδὲν ἠγησάμενοι βλαβερὸν, ἐγκεκρυμμένον τῇ πρώτῃ γέσει τοῦ διαβόλου (5) καταπίωμεν ἀγκιστρον· εἶτα ὑπὸ τούτου, τὰ μὲν ἐκόντες, τὰ δὲ ἀκόντες, προσδεθῶμεν αὐτοῖς, καὶ πρὸς τὸ φοβερὸν τοῦ ληστοῦ καταγῶγιον, τὸν θάνατον, λάθωμεν ἐλκυσθέντες ὑπὸ τῶν ἥδονῶν. Αἱ μὲν γὰρ ἀρεταί, ἔσαν ἐξ ἐπιμελείας συναφθῶσι τῇ φύσει, ἡμέτερα κτήματα γίνεται, καὶ οὐτε ἐπὶ γῆς μοχθοῦντας ἡμᾶς ἀπολιμπάνειν ἐθέλουσιν (ἢν μὴ πρὸς βίαν αὐτὰς ἐκόντες ἀποδιώξωμεν ταῖς τῶν χειρῶν ἐπαγωγαῖς), ἐκεῖσ' τε ἐπιγεομένων προτρέχουσι, καὶ τοῖς ἀγγέλοις τοὺς κτησαμένους συνάπτουσι, καὶ λάμπουσι δι' αἰῶνος ὑπὸ τοῖς τοῦ κτίσαντος ὀφθαλμοῖς. Πλοῦτος δὲ, καὶ δυναστεία, καὶ περιφάνεια, καὶ τρυφή, καὶ πᾶς ὁ τοιοῦτος ἔχλος, ὁ καθ'

A demnatur. (6) Qui ergo in bonis operibus progressum fecit, deinde vero ad consuetudinem antiquam revertitur, non priorum modo laborum mercedem amittit, sed etiam graviolem condemnationem sub-

2. 470 (7) Itaque si modo velimus substratam vitæ viam tuto percurrere, atque animam simul et corpus vulnere turpitudine immunia offerre Christo, coronasque ob victoriam accipere : oportet nos animi oculos semper undecunque vigilantes circumagere, et suspecta habere quæcumque jucunda sunt, nec mentem in ulla re ejusmodi deligere ; ne si aurum quidem videatur fuisse sparsum, quod in cupientium manus venire paratum sit (Dicitur enim, inquit, si affluant, nolite cor apponere⁴) ; neque si proferat terra delicias omnes ac sumptuosa tabernacula (Nam contra conversatio in celo est, unde etiam Salvatorem expectamus Christum⁵) ; neque si choreæ, et comessiones, et ebrietates, et mensæ tibiarum modulibus resonantes proponantur (Vanitas enim, inquit, vanitatum, omnia vanitas⁶) ; neque si offerantur corpora formosa, in quibus animæ pravæ inhabitant (A facie enim mulieris velut a facie serpentis fuge, inquit Sapiens⁷) ; neque si potentatus dominatusque, ac satellitum aut adulterorum turmæ, neque si promittatur altus thronus atque splendidus, gentes ac civitates servituti non voluntariæ subjiciens : Omnis enim caro fenum, et omnis gloria hominis quasi flos feni : aruit fenum, et flos cecidit⁸. Etenim sub his omnibus adeo jucundis communis ille hostis latitat, exspectans ecquando, rebus conspectis illecti, a recta deflectamus via, ac nosipsos in illius insidias conjiciamus. Quinetiam metuendum valde est, nequando ad hæc incaute accurrentes, ac perfruenti voluptatem minime noxiam arbitrati, diaboli hanc deglutiamus in primo gustu occultatum : deinde, ne ab hoc tracti, partim libentes, partim inviti his rebus alligemur, inscientesque a voluptatibus ad horrendum latronis hospitium trahamur, ad mortem scilicet. (8) Nam virtutes, cum ex studio et diligentia conjunguntur cum natura, nostra sunt possessio, nosque nec in terra laborantes deserere volunt, nisi eas per vim altro fugaverimus vitiiis introductis, et ad futuram vitam festinantes præcurrunt, et collocant inter angelos suum possessorem, et sub conditoris oculis æternum fulgent. Dicitur vero, et potentatus, et claritudo, et delicia, et omnis ejusmodi turba quotidie per nostram insipientiam au-gescens, neque introivit nobiscum in vitam, neque

Psal. Lxi, 11. ² Philipp. iii, 20. ³ Eccle. i, 2.

⁴ Eccli. xxi, 2. ⁵ Isa. xl, 6.

(1) Πᾶσαν. Hanc vocem addidi ex contextu et codice Regio 1992, quo sæpissime utemur. Alter enim, qui est 1910, non magno usui fuit.

(2) Προτείνονται. Ita cod. Reg. et contextus. Editi προτείνουσι.

(3) Εἰ δυναστεῖαι. Vocula addita ex contextu et utroque codice. Mox contextus εἰς δουλείαν ἐκού-

σιον, servituti voluntariæ subjiciens.

(4) Πότε. Minus recte recentiores editiones εἰ ποτε.

(5) Διαβόλου. Minus recte contextus δόλου.

(6) Ex homil. xiv, in ebriosos, 122.

(7) Ex homil. xxi, Quod rebus mundanis adhærendum non sit, 163.

(8) Ibid., Quod rebus, etc., 167.

cum ullis unquam abiit : sed in unoquoque homine fixum et ratum manet, quod olim a justo dictum est : *Nudus egressus sum ex utero matris meæ, nudus etiam revertar* ⁹. (1) Utrum igitur tibi utilius temporariam eligere voluptatem, et per eam accipere æternam mortem : an virtute excolenda labores et ærumnas amplecti, et illius ope vitam æternam consequi? (2) Nam corporis pondera ex trutinæ momentis æstimamus : sed quæ in vita eligenda sunt, libero animæ arbitrio discernimus : quod et stateram Scriptura nominavit : quippe quia æqualem ad utrumque **471** inclinationem recipere potest. (3) Exempli causa, scortatio et pudicitia apud te judicantur, et excelsa tua mens ejusmodi iudicio sibi commissio præsidet ; atque voluptate scortationi favente, timor Dei suppetias venit castimonie. Quod si damnato peccato, victoriam pudicitia dederis, de re sententiam rectam tulisti ; sin autem ad voluptatem inclinans, præferendum esse peccatum pronunties, obliquum fecisti iudicium, obnoxius factus execrationi ejus, qui dixit : *Væ, qui dicitis amarum dulce, et dulce amarum : qui dicitis lucem tenebras, et tenebras lucem* ¹⁰. (4) Quando igitur singulæ virtutes cum singulis vitiis iudicium subeunt, tunc iudiciorum rectitudinem ostendito in occulto animæ tuæ tribunali, præceptumque quasi assessorem adhibens tibi, odium in nequitiam tuam commonstrato, aversans peccata, virtutes præferens. Si enim facis ut in singulis actionibus vincant apud te meliora, beatus eris *In die illa, cum iudicabit Dominus occulta hominum secundum evangelium nostrum* ¹¹ ; et, *Cogitationibus inter se et accusantibus, aut et defendentibus* ¹², non abibis condemnatus quod ad mala inclinaveris : sed justitiæ coronis honorabere, quibus virtutem per omnem tuam vitam coronaveris. (5) Quemadmodum enim sagittarius jaculum ad scopum dirigit, si neque excedens, neque deficiens, neque in alteram partem declinans aberrat : sic iudex debet ad id quod justum est collineare, nec personarum habens rationem (*Personam enim in iudicio cognoscere bonum non est* ¹³), neque propensione agens, sed rectam minimeque distortam ferens sententiam. Et cum duo ab ipso iudicentur, quorum alter plus æquo, alter minus habeat, debet iudex ambos inter se exæquare, et tantum auferat ei qui plus satis habet, quantum ei qui injuriam accepit, doesse d'prehendit.

αὐτὸς ἵστασθαι ἐπινοῶν αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους, καὶ τοσοῦτον ἀφαιρῶν τοῦ ὑπερέχοντος, ὅσον ἕλαττον εὐρίσκει τὸν ἀδικούμενον.

3. (6) Nam possessiones reliquæ non sunt possessorum magis quam quorumlibet eas adipiscen-

ἡμέραν ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀνοίας ἀξιοῦμενος, οὐκ συμπροσῆλθε πρὸς τὸν βίον ἡμῶν, οὐτε συναρπάξαι τισιν· ἀλλὰ τὸ τῷ δικαίῳ πῆλαι βῆθην, ἐπὶ παντὶ ἀνθρώπῳ πέτηρε καὶ κρατεῖ· *Γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρὸς μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι*. Τί οὖν σοι λυσιτελέστερον ; τὴν πρόσκαιρον εἰσεῖναι ζωὴν, καὶ δι' αὐτῆς (7) τὸν αἰώνιον λαβεῖν θάνατον, ἢ τὴν ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς ἀρετῆς ἐλόμενον καταθέσθαι, ταύτη προξένῳ χρήσασθαι τῆς αἰωνίου ζωῆς ; Τὰ μὲν γὰρ τοῦ σώματος βάρη, ταῖς ἐπὶ τῆς τρεπίτης βροταῖς δοκιμάζομεν· τὰ δὲ τοῦ βίου ἐκτελεῖται, τῷ αὐτεξουσίῳ τῆς ψυχῆς διακρίνομεν· ὃ καὶ ζῆλον ὀνόμασεν ἡ Γραφή, διὰ τὸ ἴσῃν δύνασθαι λαμβάνειν τὴν βοήθειαν ἐφ' ἑκάτερα. Οἷόν τι λέγω, πορεία καὶ σωφροσύνη παρὰ σοὺ κρινέται, καὶ ὕψηλός προεβέβαται σοὶ ὁ νοῦς, πεπιστευμένος τὸ δικαστήριον καὶ ἡ μὲν ἡδονὴ συνηγορεῖ τῇ πορείᾳ, ὃ δὲ φόβος τοῦ Θεοῦ τῇ σωφροσύνῃ συνίσταται. Ἐάν μὲν οὖν καταδικάσῃς τὴν ἀμαρτίαν, ὧς δὲ νικῆσαι τὴν σωφροσύνην, εὐθείαν ἐποίησας τὴν κρίσιν τοῦ πράγματος ; ἔάν δὲ τῇ ἡδονῇ δοῦς τὴν βοήθειαν, προτιμώσῃς ἀσκήσας τὴν ἀμαρτίαν, σκολιὸν ἐποίησας τὸ κρίμα, ὑπόδικος γενόμενος τῇ ἀρετῇ τοῦ εἰπόντος· *Οὐαὶ αὖ λέγοντες τὸ πικρὸν γλυκύ, καὶ τὸ γλυκὺ πικρὸν λέγοντες τὸ γῶς σκότος, καὶ τὸ σκότος γῶς*.

Ἐπεὶ οὖν πᾶσα ἀρετὴ πρὸς πᾶσαν κακίαν διακρίνεται, τότε δὴ ἐπιβέβηται τὴν εὐθύτητα τῶν κριμάτων ἐν τῷ κροτητῷ σου τῆς ψυχῆς κροτητῷ, καὶ οἷον πάρεδρον σεαυτῷ τὴν ἐντολήν ποιησάμενος, δεῖξαι τὸ μισοπύθονον, ἀποστρεφόμενος μὲν τὰς ἀμαρτίας, ὑπερτιμῶν δὲ τὰς ἀρετάς. Ἐάν γὰρ ἐφ' ἐκείνῃ, πράξεως νικῆν ποιήσῃς παρὰ σοὶ τὰ βελτίονα, μικρὸς ἔσῃ *Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, διασπρήνῃ ὁ Θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὸ εὐαγγελίον ἡμῶν· καὶ, Μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγοροῦντων, ἢ καὶ ἀπολογομένων, οἷα ἐπιβήσῃ καταδικασμένος διὰ τὴν πρὸς τὰ φαῦλα βροτῆ, ἀλλὰ τοῖς τῆς δικαιοσύνης τιμηθῆσιν στεφάνος, ὡς παρὰ πάντα σου τὸν βίον τὴν ἀρετὴν ἵστασάμενος·*

Ἄσπερ γὰρ ὁ τοξότης πρὸς τὸν σκοπὸν ἀπευθίνει τὸ βέλος, οὐτε ὑπερβολαῖς, οὐτε ἐλλείψεσιν, οὐτε τιεῖ ἐφ' ἑκάτερα παρατροπαῖς ἀποπλανῶν τὴν τάξιν· οὕτως ὁ κριτὴς ὀφείλει τοῦ δικαίου καταστοχάζεσθαι, οὐτε πρόσωπα λαμβάνων (*Γνωρίζειν γὰρ πρόσωπον ἐν κρίσει οὐ καλόν*), οὐτε ποιῶν κατὰ πρόσωπον (8), ἀλλ' εὐθείας καὶ ἀδιαστρόφους ἐπέβησιν τὰ κρίσεις. Καὶ δύο κρινόμενον παρ' αὐτῷ, οὐ πλεονεκτοῦντος, καὶ τοῦ τὸ ἕλαττον ἔχοντος, ὀφείλει

3. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῶν κτημάτων, οὐ μᾶλλον τῶν ἔχοντων ἢ καὶ οὐτινοσοῦν τῶν ἐπιτυχόντων

⁹ Job 1, 21. ¹⁰ Isa. v, 20. ¹¹ Rom. 11, 10. ¹² ibid. 15. ¹³ Prov. xxiv, 23.

(1) Ex homil. in ps. lxi, 197.

(2) Ibid.

(3) Ex homil. in princip. Proverb., 106.

(4) Ibid.

(5) Ibid. 105.

(6) Ex serm. De legendis libris gentilium, 177.

(7) Δι' αὐτῆς. Sic uterque codex. Editi δὲ αὐτῆς. Mox in contextu τῆς αἰωνίου τρυφῆς.

(8) Πρόσωπον. Sic in contextu recte emendatum est. Editi πρόκλησιν. Uterque codex πρόσωπον.

ἴσθιν ὡς περ ἐν παιδιᾷ κύβων, τῆδε κάκειτε μετα-
 ἑλλόμενα· μόνη δὲ κτημάτων ἡ ἀρετὴ ἀναφαίρε-
 τόν, καὶ ζῶντι καὶ τελευτήσαντι παραμένουσα.
 Ὅθεν δὴ καὶ Σόλων μοι δοκεῖ πρὸς τοὺς εὐπόρους εἰ-
 παῖν τὸ,

*Ἡμεῖς αὐτοῖς οὐ διαμενεόμεθα
 τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον· ἐπεὶ τὸ μὲν ἐμπεδόν*

χρήματα δ' ἀνθρώπων ἄλλοτε ἄλλος ἔχει.

ἃ δὲ ἀρετῆς ὑμῖν ἐπιμελητέον, ὧ ἀνθρώποι, ἡ καὶ
 παρηγήσαντι συνεκνήχεται, καὶ ἐπὶ τῆς χέρσου γε-
 νόμενον γυμνὸν τιμώτερον ἀποδείξει τῶν εὐδαιμό-
 νων. Καὶ οὕτω βιώσωμεν, ὡς μηδέποτε τὰ παρελ-
 θόντα κρείττονα εἶναι τῶν μελλόντων· Μηδὲ εἰπω-
 μεν, οἷ αἱ ἡμέραι αἱ πρότερον ἀγαθαὶ ἦσαν ὑπὲρ
 ταύτας. Ἐὰν γὰρ αἱ προάγουσαι ἡμέραι βελτίους
 ᾖσι τῶν μετὰ ταῦτα, λεχθήσεται ἡμῖν· *Τοσαῦτα*
ἐπάθετε εἰκῆ, ἀμαρουμένων τῶν καλῶν ὑπὸ τῆς
ἐν τοῖς ὑστερον ἀμελείας. Ὅσπερ γὰρ ὁ τελειούμενος
 πῶς ἐμπροσθεν ἐπεκτείνεται, οὕτως ὁ ἀμαρτάνων εἰς
 τὸ κατόπιον ἀναποδίζει. Τίς δὲ μείζων κακίας ἀπό-
 δεῖξις, ἢ ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἔγκατάλειψις; Καὶ πονηρίας
 ὑπερβολή, τὸ παρορῆσαι τὸν ἀγαθὸν καὶ πρᾶον. Τὸ
 γὰρ ἔσχατον ἐν πονηρίᾳ, καὶ πρὸς ἑαυτὸ ἔστιν
 ἀσύμψωνον· καὶ εἰκοιε τὸ κακὸν, οὐ τῷ ἀγαθῷ ἐναν-
 τοῖσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἑαυτῷ. Ὅσπερ οὖν
 ἡτᾶται σκοτός τῆ τοῦ φωτὸς παρουσίᾳ, καὶ νικᾶται
 νόσος τῆ τῆς ὑγείας ἐπιδημίᾳ, καὶ ἡ κατ' ἀρετὴν
 προκοπὴ ἐπὶ τὸ μείζον ἀπὸ τῶν ἐλαττόνων τὴν αὐ-
 ξησιν ἔχει· οὕτω καὶ ἡ τῆς κακίας χύσις ἀπὸ τῶν
 ὑποδεεστέρων τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τὸ ἀνήκεστον φέρε-
 ται. Ἀρχὴ δὲ πρὸς τὴν ἀνάληψιν τῶν καλῶν, ἡ ἀνά-
 χωρησις τῶν κακῶν. *Ἐκκλινον* γὰρ, φησὶν, ἀπὸ
 κακοῦ, καὶ *ποίησον ἀγαθόν*. Εἰ γὰρ εὐθύς προσ-
 ἑβάλῃ σοι τὰ τέλεια, ἀπώκησας ἀν πρὸς τὴν ἐγγεί-
 ρησιν· νυνὶ δὲ τοῖς εὐληπτοτέροις σε προσεθίζει, ἵνα
 κατατολήσῃς τῶν ἐφεξῆς. Ὡς γὰρ ἐπὶ τῆς κλίμα-
 κος πρώτῃ ἀνάθασις, ἢ τῆς γῆς ἀναχώρησις· οὕτως
 ἐπὶ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας, ἀρχὴ προκοπῆς, ὁ τῶν
 κακῶν χωρισμός. Ἔως μὲν οὖν νήπιός ἐστιν ἕκα-
 στος ἡμῶν, τὸ ἐν τῷ παρόντι ἡδὺ διώκων, οὐδεμίαν
 τοῦ μέλλοντος κηδεμονίαν ποιεῖται· ἀνὴρ δὲ γενόμε-
 νος, μετὰ τὸν ἀπαρτισμὸν τῶν ἐννοιῶν, ὅσον ὄρῃν
 δοκεῖ τὸν βίον αὐτῷ σχιζόμενον πρὸς ἀρετὴν καὶ κα-
 κίαν· καὶ πυκνὸν πρὸς ἑκάτερον τὸ δῆμα τῆς ψυχῆς
 μεταστρέφων, παράλληλα κρίνει τὰ ἑκατέρω προσ-
 όντα. Καὶ ὁ μὲν τῶν ἀμαρτωλῶν βίος πάντα δεικνυσι
 τὰ τοῦ παρόντος αἰῶνος τερπινά· ὁ δὲ τῶν δικαίων
 μόνα ὑποφαίνει τὰ τοῦ μέλλοντος ἀγαθὰ. Καὶ ἡ μὲν
 τῶν σωζομένων ὁδός, ὅσον καλὰ ὑπισχεταὶ τὰ μέλ-
 λοντα, τοσοῦτον ἐπίπονα παρέχεται τὰ παρόντα· ὁ δὲ
 ἡδὺς καὶ ἀκόλαστος βίος οὐχὶ προσδοκωμένην εἰς

tium, quippe cum velut in tesserarum ludo huc et
 illuc transferantur. Virtus autem ex possessioni-
 bus sola est quæ nequeat auferri, et viventi ac
 mortuo non desit. Unde et Solon mihi videtur illud
 ad divites dicere

Virtutem non mihi divitiis

Permutare libet; namque hæc consistit in ævum,

Divitiæ cedunt nunc tibi, nunc alii.

(1) Quare habenda est vobis, o homines, virtutis
 cura, quæ et una cum naufragio enatat, et nudum
 in terram ejectum felicibus reddet venerabiliorem.
 (2) Atque ita vitam instituat, ut quæ præterier-
 runt, nunquam meliora sint sequentibus : *Ne dixe-
 ris, quia dies priores erant boni super hos*¹⁴. Si
 enim dies priores posterioribus sunt meliores, di-
 cetur nobis : *Tanta passi estis sine causa*¹⁵? bonis
 ad nihilum reductis præ subsequente negligentia.
 (3) Quemadmodum enim is qui ad perfectionem
 contendit, in anteriora progreditur : ita qui peccat,
 472 retro pedem refert. (4) Quodnam autem ma-
 jus malitiæ argumentum, quam a bono deficere?
 Summum est pravitalis, bonum ac mitem exaspere-
 rare. Quod enim in improbitate extremum est,
 idem etiam secum ipsum pugnat. (5) Solet enim
 malum non solum bono, sed etiam sibimetipsi adver-
 sari. Quemadmodum igitur vincuntur tenebræ lucis
 præsentia, superaturque morbus sanitatis adventu,
 (6) ac progressus in virtute, a minoribus ad majora
 capit incrementum : ita malitiæ effusio a parvis
 C initiiis, ad aliquid immedicabile devolvitur. (7) Porro
 principium bonorum acquirendorum est recessus
 a malo. *Declina a malo*, inquit, *et fac bonum*¹⁶.
 (8) Etenim si statim ea quæ sunt perfecta, tibi pro-
 posuisset, ad ea tentanda fuisses cunctantior ; nunc
 autem facilioribus te assuefacit, ut ad ea quæ sequun-
 tur, aggredi audeas. (9) Quemadmodum enim in scala
 primus gradus, recessus ab humo est : ita in vitæ
 secundum Deum instituto, profectus initium, dis-
 ccessus a malo est. (10) Dum igitur unusquisque no-
 strum puer est, id quod adest jucundum persequi-
 tur, neque habet ullam futurorum curam ; jam au-
 tem vir factus, post iudicii perfectionem, videre
 sibi videtur bifidum vitæ iter ad virtutem et vi-
 D tium, ac sæpe oculum animi in utrumque conver-
 tens, comparando dijudicat quæ utrique insunt. Et
 peccatorum quidem vita omnia ostendit in præsentī
 sæculo jucunda : justorum vero, sola futuri ævi
 bona comonstrat. Et certe salvandorum via,
 quanto pulchriora pollicetur futura, tanto laborio-
 siora exhibet præsentia : (11) jucunda autem et in-
 temperans vita non exspectatam in posterum, sed

¹⁴ Ecce. vii, 14. ¹⁵ Galat. iii, 4. ¹⁶ Psal. xxxvi, 27.

(1) Ex serm. *De legendis libris gentilium*, 177.

(2) Ex comment. in *Isa.*, 389.

(3) *Ibid.*

(4) *Ibid.*

(5) Uterque codex indicat *Antirrheth*.

(6) Ex comment. in *Isa.*, 388.

(7) Ex homil. in *psal.* i, 95.

(8) *Ibid.*

(9) *Ibid.*

(10) *Ibid.*, 95.

(11) *Ibid.*

Jam præsentem proponit voluptatem. (1) Beatus A ὕστερον, ἀλλ' ἤδη παρούσαν προτείνεται τὴν ἀπὸ λαουσιν. Μακάριος οὖν ὁ μὴ περιτραπείς ἐκ τῶν τῆς ἡδονῆς δολεασμάτων πρὸς τὴν ἀπώλειαν, καὶ ἐν τῇ ἐκλογῇ (11) τῶν ὁδῶν ἑκατέρων μὴ ἐπιβὰς τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐπὶ τὰ χεῖρονα. Μακάριος ὁ πάσι· ἐπιβὰς τῶν κατὰ τὸν κόσμον τοῦτον ἑαυτὸν ἀποστήσας, καὶ μόνην ἔχων ἑαυτοῦ ἐλπίδα τὸν Θεόν. Ὡς γὰρ ἐπικατάρτατος ἄνθρωπος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον· οὗτος εὐλογημένος ὁ ἐπισηρισόμενος τῷ Κυρίῳ. Οὐ γὰρ ἐπιδέχεται ἐπαμφοτέριστον ἢ εἰς Θεὸν ἐλπίς, οὐδὲ καταδέχεται ὁ Κύριος ἐλόλῃσθαι τὴν παρ' ἑαυτοῦ παρέχειν βοήθειαν τῷ ποτὲ μὴ ἐπὶ χρήμασιν ἠλιπότι, καὶ δόξῃ ἄνθρωπίνῃ, καὶ ὀνόματι τῇ κατὰ κόσμον, ποτὲ δὲ αὐτὸν ὡς ἐλπίδα ἑαυτοῦ προβαλλόμενον· ἀλλὰ δεῖ ἀληθινῶς ἐπαναπαύεσθαι τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ.

4. (4) Imperiti autem homines, mundique amatores, cum boni ipsius ignorent naturam, sæpe beata existimant, quæ nullius pretii sunt, divitias, sanitatem, vitæ splendorem : quarum rerum nihil est sua ipsius natura bonum, non solum quod facile in contraria mutantur, sed quod ne bonos quidem valeant possessores suos reddere. (5) Qui ergo in hac vita versatur, nondum propter incertum exitum beatus est prædicandus ; qui vero suum expleverit officium, vitamque certo fine clauserit, is jam beatus tuto dicitur. (6) Et qui faciunt bonum, in ipsa actione consequuntur approbationem : sed qui vitant malum, laudandi non sunt, si forte semel 473 aut iterum peccatum evitaverint, sed si omnino mali experientiam declinare possint. (7) Si igitur oportet ut quisque vitam optimam eligat, speretque consuetudine jucundam redditum iri, optima aggredi par est. Turpe est enim tempus præsens amittentes, elapsam postea revocare, cum nihil angi proderit. (8) Fieri non potest, ut divinæ gratiæ capaces reddamur, nisi malitiæ affectiones, quæ animas nostras occupaverant, expulerimus. Vidi ego medicos, non prius dantes salutaria medicamenta, quam per vomitum evacuassent materiam morbidam, quam sibi intemperantes ex malo victu pepererant. Sed et vas graveolenti humore prius imbutum, nisi fuerit elotum, non recipit unguenti fusionem. Effundenda ergo quæ prius inerat, ut recipi possint quæ ingeruntur. (9) Nam omnibus quidem adest Spiritus sanctus : sed iis qui puri sunt affectibus, peculiarem exhibet virtutem ; at vero iis, quorum mens peccati sordibus perturbatur, minime.

5. (10) Fieri enim non potest, ut id consequamur ad quod contendimus, si mens in varias curas ducta sit, quemadmodum Dominus affirmavit, cum

(1) Ex homil. in psal. 1, 95.

(2) Ex comment. in Isa., 566.

(3) Ibid.

(4) Ex hom. in psal. 1, 92.

(5) Ibid.

(6) Ibid., 93.

(7) Ex serm. De legendis lib. gentilitum, 184.

B εσθαι τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ.

4. Ἀμαθείς δὲ ἄνθρωποι, καὶ φιλόκοσμα, ἀγνοοῦντες αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ τὴν φύσιν, μακαρίζουσι πολλὰκις τὰ μηδενὸς ἀξία, πλοῦτον, ὑγείαν, περιβανειαν βίου, ὧν οὐδέν ἐστιν ἀγαθὸν τῇ ἑαυτοῦ φύσει, οὐ μόνον καθότι ῥαδίαν ἔχει τὴν πρὸς τὰ ἐνοστία περιτροπήν, ἀλλ' ὅτι μὴ δὲ ἀγαθοὺς δύναται τοὺς κκτημένους ἀποτελεῖν. Ὁ μὲν οὖν ἐν τῷ βίῳ τυγχάνων, οὐπω μακαριστὸς, διὰ τὸ δόηλον τῆς ἐκβάσεως ὁ δὲ συμπληρώσας τὰ ἐπιβάλλοντα, καὶ ἀναντιρρήτως τέλει τὴν ζωὴν κατακλείσας, οὗτος ἤδη ἀπαλῶς μακαρίζεται. Καὶ οἱ μὲν τὸ ἀγαθὸν ἐργαζόμενοι, ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ τὸ εὐαπόδεκτον ἔχουσιν· οἱ δὲ τὸ κακὸν φεύγοντες, οὐκ ἂν ἅπαξ ἢ δεῦτερον ἐκκλίνοσιν, ὧσιν ἂν ἐπαινετοί, ἀλλ' ἂν δυνήθωσι τοῦ κακοῦ τὴν πείραν εἰς τὸ παντελὲς διαδραῖναι. Εἰ οὖν ἐκ βίου μὲν ἀριστον ἕκαστον προαιρεῖσθαι, ἤδὲν ἂν προσδοκᾶν τῇ συνηθείᾳ γενήσεσθαι, ἔγχειρῖν τοὺς βελτίστοις. Αἰσχρὸν γὰρ τὸν παρόντα καιρὸν προεμμένου, ὕστερον ποτ' ἀνακαλεῖσθαι τὸ παρελθόν, ὅτι οὐδὲν ἔσται πλέον ἀνωμένοις. Τῷ ὄντι γὰρ ἀμήχανόν ἐστι χωρητικὸς γενέσθαι ἡμᾶς τῆς θείας χάριτος, μὴ τὰ ἀπὸ κακίας πάθη προκατασχόντα τῆς ψυχᾶς ἡμῶν ἐξελάσαντας. Εἶδον ἰατροὺς ἐγὼ μὴ πρότερον διδόντας τὰ σωτήρια φάρμακα, πρὶν ἐμῶν ἀποκενωῦσθαι τὴν νοσοποιὸν ὕλην, ἣν ἐκ πονηρῆς διαίτης ἑαυτοῖς οἱ ἀκόλαστοι ἐναπέθεντο. Ἀλλὰ καὶ ἀγγεῖον προκατειλημμένον ὑπὸ τινος ὕγρου ἐπιώδους, μὴ ἐκπλυθὲν, οὐ μὴ δέξεται τοῦ μύρου τῆς ἐπερρόθῃ. Δεῖ τοίνυν ἐκχυθῆναι τὰ προὑπάρχοντα ἵνα δυνήθῃ χωρηθῆναι τὰ ἐπαγόμενα (12). Πᾶσι μὲν γὰρ πάρεστι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀλλὰ τοῖς μὲν καθ' ἀρεῖουσι τῶν παθῶν, τὴν ἰδίαν ἐμφέρει δύναμιν· τοῖς δὲ τὸ ἡγεμονικὸν συγκεχυμένον ἔχουσιν ἀπὸ τῶν τῆς ἀμαρτίας σπλιν, οὐκ ἔτι.

5. Ἀδύνατον γὰρ, εἰς διαφόρους φροντίδας τοῦ καὶ μεριζομένου, κατορθοῦσθαι τὸ σπουδαζόμενον· καθὼς ὁ Κύριος ἀπεφῆνατο, εἰπὼν· Οὐδεὶς δύναται

(8) Ex hom. in psal. Lxi, 196.

(9) Ex comment. in Isa., 379.

(10) Ex Regulis fusius tractatis, 350.

(11) Ἐκλογῇ. Sic Regius codex, melius quam editi ἐπιλογῇ.

(12) Ἐπαγόμενα. Sic contextus et Regius codex. Editi ὑπαγόμενα.

δουσι κυρίοις δουλεύειν· και πάλιν· *Ὁ δὲ θνάσθε* θεῷ δουλεύειν και μαμωνᾷ. Οὐτε γὰρ ἄλλης τινὸς ἐντολῆς τήρησιν, οὔτε αὐτὴν τὴν πρὸς θεὸν ἀγάπην, οὔτε τὴν πρὸς τοὺς πλησίον ἐνάμειβα κατορθῶσαι, ἄλλοτε περὶ ἄλλα ταῖς διανοαίαις ἀποπλανῶμενοι. Οὐτε γὰρ τέχνην ἢ ἐπιστήμην ἀκριβῶς καταλαβεῖν δυνατὸν, ἄλλοτε ἐπ' ἄλλην μεταβαίνοντα· οὔτε μὴν μίς περιγενέσθαι, μὴ τὰ οἰκεία τοῦ τέλους γνωρίζοντα. Δεῖ γὰρ ἀκαλοῦθους εἶναι τῷ σκοπῷ και τὰς πράξεις, ὡς οὔθενος τῶν κατὰ λόγον διὰ τῶν ἀνοιξιῶν κατορθουμένου. Ἐπει οὔτε χαλκευτικῆς τέλους διὰ τῶν ἔργων τῆς κεραμείας περιγενέσθαι πέφυκεν, οὔτε ἀθλητικοὶ στέφανοι ἐκ τῆς περὶ τὸ αὐλεῖν σπουδῆς κατορθοῦνται· ἀλλ' ἐκάστῳ τέλει οἰκείος ὁ πόνος και συναρμόζων ἐπιζητεῖται. Ὅσπερ οὖν και ἡ ἀσκησις τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ πρὸς θεὸν εὐαρεστήσεως, ἐν τῇ ἀναχωρήσει τῶν μεριμῶν τοῦ κόσμου, και τῇ παντελεῖ ἀλλοτριῶσει τῶν περισπασμῶν κατορθοῦται. Λυθῆναι οὖν δεῖ τῶν δεσμῶν τῆς προσπαθείας τοῦ βίου, τότε ἀληθινῶς ἀκολουθεῖν μέλλοντα τῷ θεῷ· τοῦτο δὲ οὐκ ἄλλως, ἢ διὰ παντελοῦς ἀναχωρήσεως, και λήθης τῶν παλαιῶν ἡθῶν κατορθοῦται. Ὡς εἰ μὴ ἀποξενώσαιμεν ἑαυτοὺς και συγγενείας σαρκικῆς και κοινωνίας βίου, οἴνευ πρὸς ἕτερον κόσμον διὰ τῆς σχέσεως μεταβαίνοντες, ἀμήχανον ἡμᾶς περιγενέσθαι τοῦ σκοποῦ τῆς πρὸς θεὸν εὐαρεστήσεως. Ὁ τοίνυν πρὸς τὴν ἀγγελικὴν ἀξίαν μεταταξάμενος, εἰ τοῖς ἀνθρωπίνου ἐμμολύνοντο πάθεσιν, ὁμοίος ἐστι δορᾷ περὶ δάλεως, ἢ οὔτε λευκῆ παντελῶς ἢ θριξί, οὔτε μέλαινα διδου, ἀλλὰ τῇ μίξει τῶν ἑτεροχρῶστων διεστιγμένη, οὔτε ἐν τοῖς μέλασιν (1), οὔτε ἐν τοῖς λευκοῖς ἀριθμεῖται. Ὅσπερ οὖν οἱ ζωγράφοι, δευτὰ ἀπεικόνων εἰκόνας γράφουσι, πυκνὰ πρὸς τὸ παράδειγμα ἀποβλέποντες, τὸν ἐκεῖθεν χαρακτήρα πρὸς τὸ ἑαυτῶν σπουδάζουσι μεταθεῖναι φιλοτέχνημα· οὕτω δεῖ και τὸν ἐσπουδακίτα ἑαυτὸν (2) πᾶσι τοῖς μέρεσι τῆς ἀρετῆς ἀπεργάσθαι τέλειον, οἴνευ πρὸς ἀγάματά τινα κινώμενα και ἔμπρακτα τοὺς βίους τῶν ἁγίων ἀποδέειπειν, και τὸ ἐκείνων ἀγαθὸν οἰκείον ποιῆσθαι διὰ μιμήσεως.

6. Εἰ γὰρ βοῦς μὲν συνεργὸς ἡμῖν εἰς γεωργίαν παραδοθεὶς, και φωνῆς τοῦ τρέφοντος ἐπισθάνεται, και τὸν συνήθως αὐτῷ προσφέροντα τὴν τροφὴν ἐπιγνώσκει· ὁνος δὲ αὐτομάτως ἐπὶ τοὺς συνήθεις τῆς καταλύσεως τόπους ὁρμᾷ, και τοσαύτη τοῖς ἀλόγοις πρὸς τὸν ἐπιμελούμενον ἢ συνήθεια· πόσον ἢ λογικῆ φύσις τῆς πρὸς θεὸν ἀγάπης τὸ μέτρον ἀπαιτηθῆσεται; Οὐδὲ γὰρ μία πράξις τελειοῖ τὸν σπουδαῖον ἀλλὰ παντὶ προσήκει τῷ βίῳ τὰς κατ' ἀρετὴν ἐνεργείας συμπαρατείνεσθαι. Καὶ καθάπερ οἱ ἐπὶ τὸ λουτρὸν εἰσιόντες, γυμνοῦνται παντὸς περιβλήματος·

A dixit : *Nemo potest duobus dominis servire* 17; et rursus : *Non potestis Deo servire et mammonæ* 18. (3) Nam nec aliud quodvis mandatum servare, neque Deum aut proximum diligere possumus, si huc et illuc mente divagemur. Neque enim artem aut scientiam probe callere potest, qui ab alia ad aliam transit : neque unam etiam comparare, qui ea quæ propria finis sunt, ignorat. Par namque est actiones ad scopum et finem quadrare : siquidem nihil quod rectum sit, via inepta et incongruenti peragitur. Nam neque artis ærariæ finis per figlinæ opera acquiri solet : neque per sedulum tibie cantum parantur athleticæ coronæ, sed unicuique fini peculiaris ac idoneus labor requiritur. Sic etiam exercitatio quæ sit ad placendum Deo juxta Christi Evangelium, recedendo a sollicitudinibus mundi, et omni prorsus removenda mentis evagatione perficitur. (4) Quisquis igitur vere Deum sequi vult, vinculis affectionum vitæ hujus solvatur necesse est : id autem nisi per integrum secessum morumque veterum oblivionem perfici non potest. Quare nisi nos ipsi et a cognatione carnali et a societate vitæ removerimus, veluti ad alterum mundum per animi habitudinem transmigrantes, scopum nostrum attingere non possumus, Deo videlicet ut placeamus. (5) Quamobrem qui institutum angelis æquale amplexus est, si humanis vitiis inquinetur, similis est pantheræ pelli, cujus setæ neque prorsus nigræ sunt, neque albæ omnino, sed cum sint diversorum colorum mixtura distinctæ et inter punctæ, neque in nigris numerantur, neque in albis. (6) Quemadmodum ergo pictores, cum imagines ex imaginibus pingunt, crebro ad exemplar respicientes, inde formam in suum **474** opus transferre conantur : sic etiam qui sese omnibus virtutis partibus absolutum perficere studet, ad sanctorum vitas, velut ad simulacra quædam viva et actiosa, respicere debet, et quod illis inest boni suum imitando facere.

6. (7) Nam si bos, qui nobis adjutor ad agriculturam datus, vocem nutritoris novit, eumque qui sibi pabulum asserre solet, agnoscit : asinus autem sponte naturæ ad consueta stabuli sui loca festinat : si brutis animalibus tanta inest habitudo cum suo provisoro : quanta dilectionis in Deum mensura repossctetur a rationali natura ! (8) Non enim actio una virum probum absolvit et perficit, sed ad omnem vitam extendi oportet virtutis opera. (9) Et quemadmodum qui in balneum ingrediuntur, omni amictu nudantur, ita etiam qui ad

17 Matth. vi, 24. 18 ibid.

(1) Ὅθεν ἐν τοῖς μέλασιν, etc. Sic contextus et Regius codex melioris notæ. Editi οὔτε ἐν τοῖς λευκοῖς ἀριθμεῖται, οὔτε πάλιν ἐν τοῖς μεμελανωμένοις.
(2) Ἐαυτόν. Desumpsimus hanc vocem ex contextu.
(3) Ex Regulis fustis tractatis, 341.

(4) Ibid., 342.

(5) Ex Serm. ascetico, 320.

(6) Ex epist. 11, 73.

(7) Ex comment. in Isa., 387.

(8) Ex hom. in psal. xiv. 354.

(9) Ex Serm. ascetico, 323.

asceticum vitæ genus accedunt, omni materia A sæculi hujus exuti, in vitæ philosophicæ institutis versari debent. (1) *Estote enim, inquit, prudentes sicut serpentes* ¹⁹. Serpens, ubi jam exuenda est pellis, in locum angustum et stricte corpus coercentem sese immittens, sic senectam prudenter ac sapienter exuit. Quod et idem nos imitari vult Scriptura, per angustam et arctam viam ingredientem ²⁰, exuere veterem hominem, ac novum induere ²¹, ut nostra quoque, velut aquilæ, juventa renovetur ²². Nam lumine illucescente evanescent tenebræ, et sanitate redeunte molestiæ morbi sedantur, et veritate demonstrata, mendacii natura redarguitur. Sed plerique (2) homines nubibus similes sunt, quæ pro ventorum mutatione alias in aliam aeris partem feruntur : (3) et quibus facile mutabilis sententia, his minime mirum est vitæ ordinem non constare ; quibus vero firma mens est, semperque constans et eadem, his consentaneum est vitam instituto congruentem ducere. (4) Multi autem, dum pravas etiam comprobant actiones, dicacem quidem lepidum dicunt ; eum vero qui obscena verba profert, urbanum ; acerbum et iracundum, hominem nominant non contemnendum ; parcum et illiberalem, ut sedulum administratorem laudant ; luxurie diffluentem, ut liberalem ; scortatorem et lascivum, ut virum rebus suis perfruentem, et animi solutioris : uno verbo, vitio omni ex virtute adjacenti blandum nomen imponunt. Tales ore quidem benedicunt, ut ait David ²³, corde vero maledicunt. Nam verborum lenocinio maledictionem omnem in eorum vitam conferunt, obnoxios illos æternæ damnationi approbationibus suis constituentes. (5) Ut igitur non justi iudicis pares paribus statuere mercedes, sed necesse est ut mali inceptor cumulatus persolvat debita, si modo et ipse melior ex suppliciis futurus sit, et alios meliores facturus exemplo : (6) ita et qui boni prætextu malum facit, duplici multa dignus est : tum quia quod non bonum est agit, tum quia ad scelus perpetrandum, bono, ut ita dicam, socio abutitur.

475 7. (7) Cavendum igitur viro prudenti, ne D ad vulgi rumusculos vivat, et ea spectet quæ multitudini probantur ; ac non potius rectam rationem ita vitæ ducem instituat, ut etiamsi hominibus omnibus contradicendum sit, etiamsi male audientium, ac periculum honesti causa subeundum ; ex

¹⁹ Matth. x, 16. ²⁰ Matth. vii, 14. ²¹ Coloss. iii, 9. ²² Psal. cii, 5. ²³ Psal. lxi, 5.

(1) Ex comment. in Isa, 378.

(2) Ex epist. cccxlii, 381.

(3) Ex epist. cccxiii, 431.

(4) Ex hom. in psal. lxi, 195.

(5) Ex epist. cclx, 396.

(6) Ex epist. lxxx, 147.

(7) Ex serm. De legendis libris gent., 183.

(8) Προσερχομένους. Sic ope contextus emenda-

οὗτω χρῆ καὶ τοὺς τῆ ἀσκητικῆ προσερχομένους (8) ζῶν, πάσης ὕλης βιωτικῆς γυμνωθέντας, ἐντός (9) τοῦ κατὰ φιλοσοφίαν γενέσθαι βίου. Γίνεσθε γὰρ φησὶ, φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις· ὅς ἐπειδὴν ἀποδύεσθαι δέη τὴν λεθῆριδα, στενῶ τόπῳ καὶ ἀκριβῶς περισφίγγοντι τὸ σῶμα ἐπιδοὺς ἑαυτὸν, φρονίμως καὶ συνेतῶς ἀποδύεται τὸ γῆρας. Ὅπερ οὖν καὶ ἡμεῖς βούλεται ὁ Λόγος, διὰ τῆς στενῆς καὶ θεβλιμῆς ὁδοῦ πορευομένους, ἀποδύεσθαι μὲν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, ἐνδύεσθαι δὲ τὸν νέον, ὥστε καὶ ἡμῶν ἀνακαινισθῆναι, ὡς αὐτοῦ τὴν νεότητα. Φωτὸς γὰρ ἀναφανέντος, ἀφανίζεται σκότος· καὶ ὕψις παρούσης, τὰ ὀχληρὰ τῆς γόσου πέπνυται· καὶ ἀληθεία ἀποδειχθείσης, τοῦ ψεύδους ἡ φύσις ἐλέγχεται. Ἄλλ' οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ταῖς νεφέλαις ἰακασί, πρὸς τὰς τῶν πνευμάτων μεταβολὰς εἰσιε κατ' ἄλλο μέρος τοῦ ἀέρος (10) ἐκφερομένης· καὶ οἷς μὲν εὐκολοὺς πρὸς μεταβολὴν ἢ διάνοια, τοῖσι οὐδὲν ἀπεικὸς καὶ τὸν βίον εἶναι μὴ τεταγμένον· εἰ δὲ πεπηγυῖα ἢ γνώμη, καὶ ἀεὶ ἐστῶσα, καὶ ἢ ἀεὶ, τούτοις ἀκόλουθον συμφώνως τῆ προαιρέσει τῆ ζῶν διεξάγειν. Πολλοὶ δὲ καὶ τὰς πονηρὰς πράξεις ἀποδεχόμενοι, χαριεῖται μὲν τὸν εὐτράπελον λόγον· τὸν δὲ αἰσχρολόγον, πολιτικόν· καὶ τὸν πικρὸν καὶ ὀργίλον, ἀκαταφρόνητον ὀνομάζουσι· τὸν φειδωλὸν καὶ ἀκοινωνήτον, ὡς οἰκονομικόν, ἐπαινοῦσι· τὸν ἄσικτον, ὡς ἐλευθέριον· τὸν πόρνον καὶ ἀπειρή, ἀπολαυστικόν τινα καὶ ἀνεμιμένον· καὶ ἀπαρτιλῶς πᾶσαν κακίαν ἐκ τῆς παρακαιμένης (11) ἀρετῆς ὑποχορίζονται. Οἱ τοιοῦτοι τῷ στόματι μὲν εὐλογοῦσι, C κατὰ τὸν Δαβὶδ, τῆ δὲ καρδίᾳ καταρώνται. Ἐν γὰρ τῆ τῶν ῥημάτων εὐφημίᾳ πᾶσαν κατάραν ἐπάγουσιν αὐτῶν τῆ ζῶν, ὑποδίκους αὐτοὺς τῆ αἰωνίᾳ κτηκρίσει δι' ὧν ἀποδέχονται καθιστῶντες. Ὅπερ οὖν οὐκ ἐστὶ δικαίον κριτοῦ Ἰσας πρὸς Ἰσας ὀρίξιν τὰ ἀντιδόσεις, ἀλλ' ἀνάγκη τὸν κατάρξαντα κακοῦ μετὰ προσθήκης ἀποτίσαι τὰ ὀφειλόμενα, εἰ μέλλοι αὐτός τε βελτίων ταῖς τιμωρίαις γενήσεσθαι, καὶ τὸς λοιποὺς σωφρονεστέρους ποιεῖν τῷ ὑποδείγματι· οὕτω καὶ ὁ τὸ κακὸν ἐν προσήματι τοῦ ἀγαθοῦ ποιῶν, διπλασίονος τιμωρίας ἐστὶν ἄξιος, ὅτι αὐτὸ τε τὸ οὐκ ἀγαθὸν ἐργάζεται, καὶ κέχρηται εἰς τὸ τελέσαι τὴν ἀμαρτίαν, ὡς ἂν εἶποι τις, τῷ κατὰ συνεργῶ.

7. Φευκτέον οὖν τῷ σωφρονούντι τὸ πρὸς ἄξιον ζῆν, καὶ τὰ τοῖς πολλοῖς δοκοῦντα περισκοπεῖν, καὶ μὴ τὸν ὀρθὸν λόγον ἡγεμόνα ποιεῖσθαι τοῦ βίου, ὥστε καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀντιλέγειν, καὶ ἀδελφοῖν καὶ κινδυνεύειν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ δέη, μηδὲν αἰρεῖσθαι τῶν ὀρθῶς ἐγνωσμένων παρακινεῖν. Τὸν γὰρ μὴ

vimus pravam lectionem προσερχομένους.

(9) Ἐντός. Sic Regius contextus et contextus, melius quam editi ἐν τοῖς.

(10) Τοῦ ἀέρος. Hæc addita ex Regio codice et contextu.

(11) Παρακαιμένης. Sic contextus multo melius quam Metaphrastes ὑποκαιμένης.

ἔστω· ἔχοντα, τί τοῦ Αἰγυπτίου σοφιστοῦ φήσομεν ἁπολείπειν, ὃς φυτὸν ἐγένετο καὶ θηρίον, ὅποτε βούλοιοτο, καὶ πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ πάντα χρήματα· εἴπερ ἦ καὶ αὐτὸς νῦν μὲν τὸ δίκαιον ἐπαινέσεται παρὰ τοῦτο τιμῶσι· νῦν δὲ τοὺς ἐναντίους ἀφήσει λόγους, ὅταν τὴν ἀδικίαν εὐδοκιμοῦσαν ἀσθῆται. ὅπερ ἰσχυρὴν (1) ἐστὶ κολάκων, καὶ τῆς Ἀρχιλόχου ἀλώπεκος· ὃ κερδαλέον τε καὶ ποικίλον ζηλοῦν; Ὁ μὲν γὰρ ἐληθῆς λόγος, καὶ ἀπὸ ὑγιούς διανοίας προεῖν, ἐπιλοῦς ἐστὶ καὶ μονότροπος, τὰ αὐτὰ λέγων περὶ τῶν αὐτῶν πάντοτε· ὃ δὲ ποικίλος καὶ ἔντεχνος, πολλὰ τὸ ἐπιπλοκὸν καὶ ἐγκατάσκευον ἔχων, μυρία κατασηματίζεται, καὶ στρέφεται στροφᾶς ἀμυθητοῦς, πρὸς τὸ τῶν ἐντυγχανόντων ἀρέσκον μεταμορφούμενος. Ὅταν γὰρ ἄλλως μὲν φύσεως ἔχη (2) τὰ πράγματα, ἄλλως δ' οἱ λόγοι περὶ αὐτῶν ἀναπέθωπι, στροφή τις ἐστὶ, μᾶλλον δὲ διαστροφή, ὑπὸ τοῦ ἴδου περὶ τὴν ἀλήθειαν γινομένη. Καὶ ὁ ἄλλως μὲν φαινόμενος, ἄλλως δὲ ὢν κατὰ ἀλήθειαν, στροφᾶς κέρχεται λόγων, ἀπατῶν τοὺς συνόντας, ὥσπερ τοὺς κύνιας λαγωὶ καὶ ἀλώπεκες, ἑτέραν δεικνύοντες, καὶ ἑτέραν τρεπόμενοι. Ἡ δὲ πρὸς τοὺς φαῦλους τῶν λόγων συνήθεια, ὁδὸς τις ἐστὶν ἐπὶ τὰ πράγματα. Διὰ δὲ πάσῃ φυλακῇ τὴν ψυχὴν τηροῦμεν, μὴ διὰ τῆς τῶν λόγων ἡδονῆς παραβεξάμενοι νῦν λάθωμεν τῶν χειρόνων, ὥσπερ οἱ τὰ δηλητηρία μετὰ τοῦ μέλιτος προσιέμενοι. Ὁ μὲν γὰρ τὴν ἔχει ῥημάτων παρὰ τοῖς ἄλλοις φιλοσοφίαν ἔργω μεδαιῶν,

Ὁσος πέπνυται, τοὶ δὲ σκιαὶ ἀίσσουσιν.

Ἐπεὶ τό γε λαμπρῶς μὲν ἐπαινέσαι τὴν ἀρετὴν ἐς τὸ μέσον, καὶ μακροῦς ὑπὲρ αὐτῆς ἀποτελεῖν λόγους, ἰδίᾳ δὲ τὸ ἡδὺ πρὸ τῆς σωφροσύνης, καὶ τὸ πλέον ἔχειν πρὸ τοῦ δικαίου τιμᾶν, εἰκέναι φαίην ἐν ἔγωγε τοῖς ἐπὶ σκηνῆς ὑποκρινόμενοις τὰ δράματα· οἱ ὡς βασιλεῖς πολλάκις καὶ δυνάσται εἰσέρχονται, οὔτε βασιλεῖς οὐτε, οὔτε δυνάσται, οὐδὲ μὲν οὖν τυχόν ἐλεύθεροι τὸ παράπαν. Εἶτα μουσικὸς μὲν οὐκ ἂν ἐκὼν δέξαιτο ἀνάρμοστον αὐτῷ τὴν λύραν εἶναι· καὶ χοροῦ κορυφαῖος, μὴ ὅτι μάλιστα συνήδοντα τὸν χορὸν ἔχειν· αὐτὸς δὲ τις ἕκαστος διαστασιάζει πρὸς ἑαυτὸν, καὶ οὐχὶ τοῖς λόγοις ὁμολογούντα τὸν βίον παρέξεται; Οὔτε γὰρ ἵππον ταχὺν ποιεῖ ἢ τοῦ πατρὸς περὶ τὸν δρόμον εὐμοίρα, οὔτε κύνος ἐγκώμιον τὸ ἐκ ταχυτάτων φύναι· ἀλλ' ὥσπερ τῶν ἄλλων ζώων ἢ ἀρετὴ ἐν ἑαυτῷ θεωρεῖται ἐκάστω, οὕτω καὶ ἀνδρὸς ἰδίου ἔπαινος ὁ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ κατορθωμάτων μαρτυρούμενος. Ἀρετῆς ἀσκησις, τίμιον μὲν κτῆμα τῷ ἔχοντι, ἡδιστον δὲ θέαμα τοῖς ἐντυγχάνουσιν. Οἱ γὰρ τὴν ἀρετὴν μετιόντες, ἀστροὶς εἰκόασιν, ἐν νυκτερινῇ συννεφίᾳ (3), ἄλλοις κατ' ἄλλα μέρη τοῦ οὐρανοῦ δια-

A bis, quæ recte statuta habet, nihil prorsus movere velit. Nam qui non ita affectus est, eum ab Ægyptio illo sophista quid differre dicemus, qui, cum volet, planta fiebat et bestia, et ignis, et aqua, et res omnes? Nam et ipse modo quidem justitiam laudabit apud eos qui eam colunt: modo vero contrarios habebit sermones, ubi injustitiam probari animadverterit: quod quidem est adulatorem imitari, (4) et Archilochi vulpeculæ astutiam versutiamque æmulari. (5) Sermo quidem verus et a sana mente proficiscens, simplex est et unius ejusdemque rationis, eadem de iisdem semper affirmans: varius vero et artificiosus, cum multum implexus sit et præparatus, sexcentas formas assumit, seque ad gratiam colloquentium conciliandam transformans, in versutias innumeras vertitur. Cum enim aliter natura se res habent, aliter vero de eis suadent verba, versutia quædam est, vel potius inversio veritatis per sermonem facta. Et qui alius quidem videtur, alius reipsa est, strophis sermonum utitur, fucum faciens iis quibuscum versatur, perinde ut lepores vulpesque canibus, aliam viam commonstrantes, aliam carpentes. (6) Nam sermonibus pravis assuescere, via quædam est ad ipsa facta. Quapropter custodia omni servanda anima est, ne quid vitiorum per sermonum voluptatem imprudentes suscipiamus, perinde ut qui cum melle sumunt venena. (7) Si quidem qui philosophiam verbotenus apud alios manentem, facto confirmat,

C *Hic solus sapit, at volitant alii velut umbra.*

Quandoquidem magnifice virtutem collaudare in propatulo, et longos de ea protrahere sermones, privatim vero voluptatem temperantiæ præferre, et quæstum justitiæ antepone, hoc ego dixerim simile esse actoribus scenicis personas quasdam sustinentibus, qui plerumque velut reges et dynastæ prodeunt, cum nec reges nec dynastæ, ac fortasse ne liberi quidem prorsus sint. Ad hæc musicus non lubens patitur dissonam sibi esse lyram: neque præfectus chori chororum sibi astare, qui quam maxime concinnus non sit: a se autem quisque dissidebit ipse, nec vitam cum verbis consentientem exhibebit? (8) Neque enim equum celerem reddit ejus qui genuit in cursu præstantia, neque canis laudatio est, ex velocissimis prægatum esse. Sed quemadmodum reliquorum animalium virtus in unoquoque consideratur: ita et viri propria laus est, quæ ex propriis ipsius recte factis testimonium habet. (9) Virtutis exercitatio, pretiosa quidem habenti possessio, jucundissimum autem occurrentibus spectaculum. Nam qui virtutem colunt (10), sideribus similes sunt in nebu-

(1) Ὁπερ δὶκατη. Reg. codex uterque, ὅπερ δὶκατη.

(2) Ἐχη. Reg. codex 1992, ἔχει. Mox uterque ἀναπέθωπι.

(3) Συννεφία. Male in editis συναφία, quod quidem ope contextus et Regii codicis emendavimus.

(4) Ex serm. De legendis libris gent. 183.

(5) Ex hom. in principium Prov. 103.

(6) Ex serm. De legendis libris gent. 175.

(7) Ibid., 178.

(8) Ex hom. De Mamante, 185.

(9) Uterque codex indicat Hexaem.

(10) Ex epist. cliv, 245.

losa nocte alias aliis cœli partes illustrantibus : quorum **476** gratius quidem splendor, sed eo gratior, quod non expectatur. Tales et illi sunt, pauci admodum et facile numerabiles, in hac tristi rerum conditione, quasi in nocte illumi coruscantes : præter virtutis gratiam, inde etiam, quod rari sint inventu, desiderium moventes. (1) Turpe est autem alieno ornatu decorari eum qui sua ipsius virtute illustris est.

8. (2) Itaque ne mihi dicas a Deo malum originem habere : id enim impium est, propterea quod nullum contrarium a contrario gignatur. Neque enim vita mortem generat, neque tenebræ lucis principium sunt, neque morbus opifex est sanitatis ; sed in affectionum commutationibus, e contrariis ad contraria fiunt transitiones ; in generationibus vero, res singulæ quæ fiunt, non ex contrariis, sed ex congeneribus producantur. Malum igitur non est substantia vivens aut animata : sed animæ affectio virtuti contraria, desidiosus ac inertibus, propterea quod a bono deciderunt, indita. Malum itaque forinsecus ne circumspicias, neve primigeniam quamdam malignitatis naturam comminiscare : sed suæ quisque malitiæ seipsum agnoscat auctorem. (3) Nam si malum non esset voluntarium, nec in nostra potestate situm, non tantus timor a legibus impenderet injuriam inferentibus, nec tam inexorabiles essent iudicum animadversiones, quibus pro meritis rei plectuntur. (4) Nam si vitiorum aut virtutum principia non sunt in nobis sita, sed sunt necessitates ab ortu pendentes : inutiles sunt legislatores, qui nobis agenda ac fugienda præscribunt : inutiles quoque iudices, qui virtutem honore, vitium pœnis afficiunt. Non enim furis est iniquitas, neque homicidæ, qui ne volens quidem poterat manum continere, ob ineluctabilem necessitatem ipsum ad agendum impellentem. Vanissimi autem profecto qui artes excolunt : quippe frugibus abundabit agricola, tametsi neque semina in terram dejiciat, neque falcem exacuât : mercator itidem, velit, nolit, supra modum ditescet, facta ei opes coacervante. Magnæ autem illæ Christianorum spes evanescentes excident nobis, cum neque justitia honoribus ullis afficiatur, neque puniatur peccatum, propterea quod nihil ab hominibus libero animi proposito agatur. Nam ubi necessitas, et fatum dominatur, ibi meriti ratio nullum locum habet : id quod tamen præcipuum justii iudicii fundamentum est. (5) Nam de fœcis narrat ab aliis quidem fœcos silvestres juxta hortenses conseri : alios vero, dum grossos caprifolii fructuosos ac domesticis fœcis alligant, ipsarum mederi infirmitati, jam diffluentem, ac evanescentem fructum

λάμπουσιν· ὧν χαρίεσσα πρὸν ἢ λαμπρότης, χαρίστερον δὲ δῆλον τὸ ἀπροσδόκητον. Τοιοῦτοι δὲ καὶ οὗτοι, ὀλίγοι παντελῶς καὶ ἐβαρβημένοι, ἐν τῇ σπουδαίᾳ ταύτῃ καταστάσει τοῦ βίου ὡς ἐν σκοτεινῇ διαφανόμενοι, πρὸς τῶν ἐκ τῆς ἀρετῆς χαρίων, ἔτι καὶ τῶν σπανίων τῆς εὐρέσεως, τὸ περιπόθητον ἔχοντες. Αἰσχρὸν δὲ, ἀλλοτρίοις κόσμοις κοσμεῖσθαι τὸν τῆ οὐκ ἐξ ἀρετῆς διαφανόντα.

8. Καὶ μὴ μοι λέγε παρὰ Θεοῦ τὸ κακὸν τὴν γίνεσθαι ἔχειν· οὐ γὰρ εὐσεβὲς τοῦτο, διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐναντίων παρὰ τοῦ ἐναντίου γίνεσθαι. Οὕτως γὰρ ἡ ζωὴ θάνατον γεννᾷ, οὕτως τὸ σκότος φῶς ἐκτὸν ἀρχῇ, οὕτως ἡ νόσος ὑγίαιαν δημιουργεῖ· ἀλλ' ἐν μὲν ταῖς μεταβολαῖς τῶν διαβάσεων, ἐκ τῶν ἐναντίων πρὸς τὰ ἐναντία αἱ μεταστάσεις· ἐν δὲ ταῖς γενέσεσιν, οὐκ ἐκ τῶν ἐναντίων, ἀλλ' ἐκ τῶν ὁμοίων ἕκαστον τῶν γινομένων προέρχεται. Τὸ τοίνυν κακὸν ἐστὶν οὐχὶ οὐσία ζῶσα καὶ ἐμψυχος, ἀλλὰ διάθεσις ἐν ψυχῇ ἐναντίως ἔχουσα πρὸς ἀρετὴν, ἐκ τῆν ἀπὸ τοῦ καλοῦ (6) ἀπόπτωσιν τοῖς μέλεσιν ἔγγινομένη. Μὴ τοίνυν ἐξωθεν τὸ κακὸν περισπασαί, μὴδὲ ἀρχέγονόν τινα φύσιν πονηρίας φαντασάσθαι· ἀλλὰ τῆς ἐν αὐτῷ κακίας ἕκαστος ἑαυτὸν ἀρχηγὸν γνωρίζετω. Οὐ γὰρ ἂν, εἴπερ ἀκούσιον ἦν, καὶ μὴ ἐφ' ἡμῖν, τοσοῦτος μὲν ἐκ τῶν νόμων ὁ φόβος τοῖς ἀδικούσιν ἐπιήρητο, οὕτως δὲ ἀπαράττοι τῶν ἐκακστηρίων αἱ κολάσεις, τὸ πρὸς ἀξίαν τοῖς κακουργοῖς ἀντιμετροῦσαι. Εἰ γὰρ τῶν κατὰ κακίαν καὶ ἀρετὴν ἐνεργημάτων οὐκ ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν εἶναι ἀρχαί, ἀλλ' ἐκ τῆς φύσεως αἱ ἀνάγκαι, περιττοὶ μὲν οἱ νομοθέται τὰ πρακτέα ἡμῖν καὶ τὰ φευκτὰ διερίζοντες, περιττοὶ δὲ καὶ οἱ δικασταὶ ἀρετὴν τιμῶντες, καὶ πονηρίαν κολάζοντες. Οὐ γὰρ τοῦ κακίου τὸ ἀδικημα, οὐδὲ τοῦ φονέως, ὅ γε οὐδὲ βουλομένω δυνατὸν ἦν κρατεῖν τῆς χειρὸς, διὰ τὸ ἀναπίπτειν τῆς ἐπὶ τὰς πράξεις κατεπειγούσης ἀνάγκης. Μεταίωτατοι δὲ πάντως (7) καὶ οἱ περὶ τὰς τέχνας πονοῦμενοι· ἀλλ' εὐθηνῆσαι μὲν ὁ γεωργός, μήτε σπέρμα καταβάλων, μήτε δρεπάνην θηξάμενος· ὑπερπλουτήσῃ δὲ ὁ ἔμπορος, κἂν βούληται, κἂν μὴ, τῆς εἰμαρμένης αὐτῷ συναθροισθῆσθαι τὰ χρήματα· αἱ δὲ μεγάλαι τῶν Χριστιανῶν ἐλπίδες φροῦδα τῆς οὐχὴ σῶνται, οὕτως δικαιοσύνης τιμωμένους, οὕτως κατακρινόμενους τῆς ἀμαρτίας, διὰ τὸ μὴ εἶναι κατὰ παραίτησιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐπιτελεῖσθαι. Ὅπως γὰρ ἀνάγκη καὶ εἰμαρμένη (8) κρατεῖ, οὐδεμίαν ἔχει χώραν τὸ πρὸς ἀξίαν, ὃ τῆς δικαιοκρατίας ὑπερῆξαιρετον. Καὶ γὰρ περὶ τῶν συκῶν φασι, ὡς ἐν μὲν τὰς ἀγρίας συκᾶς παραφυτεύουσι ταῖς ἡμέρας· οἱ δὲ τοὺς δλύνθους ἐκδήσαντες, τῶν εὐκάρπων καὶ ἡμέρων συκῶν τὴν ἀτονίαν ἴωνται, μένοντα ἦδη καὶ σκεδαννύμενον τὸν καρπὸν τοῖς δλύνθοις ἐπιπέσσειν. Τί δὲ σοὶ τὸ παρὰ τῆς φύσεως αἰνίγμα ; ἦτις γάρ

(1) Ex hom. *De Mamante*, 185.

(2) Ex hom. II in *Hexaem.*, 16.

(3) Ibid.

(4) Ex hom. VI in *Hexaem.*, 56.

(5) Ex hom. V in *Hexaem.*, 47.

(6) Τοῦ καλοῦ. Sic Reg. codex 1910. Male in editis et contextu τοῦ κακοῦ.

(7) Πάντως. Legitur in contextu πάντως.

(8) Καὶ εἰμαρμένη. Sic contextus et Regius codex. Editi καὶ φύσις.

πολλάκις ἡμᾶς καὶ παρὰ τῶν ἄλλοτρίων τῆς πίστεως αὐτονίαν τινα προλαμβάνειν εἰς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐπίδειξιν. Ἐὰν γὰρ ἴδῃς τὸν ἐν βίῳ ἐθνικῶ, ἢ ἀπὸ τίνος αἰρέσεως ἐνδιαστροφῆς τῆς Ἐκκλησίας ἀπεσχισμένον, βίου σὺφρονος καὶ τῆς λοιπῆς κατὰ τὸ ἥθος εὐταξίας ἐπιμελούμενον, πλέον σαυτοῦ τὸ σπουδαῖον ἐπίτεινον, ἵνα γένῃ παραπλήσιος τῇ καρποφόρῳ συκῇ, ἐκ τῆς τῶν ἀγρίων παρουσίας ἀθροίζουσα τὴν δύναμιν, καὶ τὴν μὲν ῥύσιν ἐπερῶση, ἐπιμελέστερον δὲ τὸν καρπὸν ἐκτρεφούσῃ. Τινὰ δὲ τῶν φυτῶν καὶ τὴν ἐκ φύσεως κακίαν ἐπιμελείαις γεωργῶν θεραπεύόμενα ἔγνωμεν· ὅλον τὰς ὀξείας ῥόζας καὶ τῶν ἀμυγδαλῶν τὰς πικροτέρας, ἵνα διατηρεῖται τὸ πρὸς τῇ ῥίζῃ στέλεχος, σφῆνα πύκνης λιπαρῶν τῆς ἐντεριώνης μέσον διελαθόντα ἔξωται, εἰς εὐχρησίαν μεταβάλλουσι τότε τοῦ ῥιμοῦ τὴν δυσχέρειαν. Μῆδεις οὖν ἐν κακίᾳ διάγων ἐαυτοῦ ἀπογνώτω. Εἰ γὰρ γεωργὸς τῶν φυτῶν τὰς ποιότητας μεταβάλλει, πολλῶ μᾶλλον ἢ κατ' ἀρετὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλεια δύναται παντοδαπῶν ἀβρυστημάτων ἐπικρατῆσαι, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΔΙΔΑΧΗΣ ΚΑΙ ΝΟΥΘΗΣΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ Β΄.

1. Εἰ ἐπὶ τοσαύταις παραινέσεσιν, ὅς ἐν τε τῷ προλάβοντι χρόνῳ παρακαλοῦντες ὑμᾶς οὐ διελιπομεν, καὶ ἐφεξῆς τῶν ἑπτὰ τῆς νηστείας ἑβδομάδων νυκτὸς καὶ ἡμέρας διαμαρτυρούμενοι ὑμῖν τὸ Εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐπαυσάμεθα, οὐδὲν γέγονεν ἤφελος, ἐπὶ ποίαις ἔλιπον διαλεχθῶμεν σφίμερον; Ἐπεὶ καὶ γεωργὸς, τῶν πρώτων αὐτῶν σπερμάτων μὴ ἐκφυέντων, ὀκνηρότερός ἐστι πρὸς τὸ ἰσχυρότερον ταῖς αὐταῖς ἀρούραις πάλιν ἐγκαταβαλεῖν. Ἐπεὶ κἄν ἐσωώπησα, εὐ ἴσπε, εἰ μὴ ἐφοδοῦμην τὸ ὑπόδειγμα Ἰερεμίου· ὅς πρὸς ἀπειθῆ λαὸν φθέγγεσθαι μὴ βουλόμενος, ἔπαθεν ἐκεῖνα ἅπερ αὐτὸς διηγήσατο, ὅτι ἐγένετο αὐτῷ πῦρ ἐν τοῖς ἔγκάτοις, καὶ παρεῖτο πάντοθεν, καὶ οὐκ ἠδύνατο φέρειν. Ἐπεὶ γὰρ φύσει ἀρετὴ λόγου, μῆτε ἀσαφείᾳ κρύπτειν εἰς σφαινωμένα, μῆτε περιττὸν εἶναι καὶ μάταιον, εἰκὴ τοῖς πράγμασι περιβρέοντα· οὐ καλὸν περὶ πολλῶν εἰσάπαξ διαλεχθῆναι, μὴ ποτε τῇ ἀμετρίᾳ τοῦ λόγου ἄχρηστα φανῇ τὰ φιλοπόνως συνειλεγμένα. Ἀνοῦσα γὰρ ἡ διάνοια πάντων ὁμοῦ περιβρέσθαι, ὁμοίον πάσχει γαστρί, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ κόρου, εἰς πέψιν ἀγαγεῖν τὰ παραπεμπόμενα μὴ δυναμένη. Βίαιον μὲν γὰρ μάθημα οὐ πέψικε παραμένειν, πὸ δὲ μετὰ τέρψεως καὶ χάριτος εἰσδύμενον μονιμώτερόν πως ταῖς ψυχαῖς ἐνίστα-

A grossis caprifici coercentes. Quid vult sibi illud naturæ exemplum? Quod nos vel ab iis, qui a fide alieni sunt, impetum quemdam ac vigorem ad dandum bonorum operum specimen sæpe accipere debemus. Etenim si videris eum, qui aut vitam ethnicam agit, aut ob perversam quamdam hæresim ab Ecclesia abscissus est, probæ ac continentis vitæ et reliquæ moralis disciplinæ studiosum esse, tuam magis intende sedulitatem, ut fructiferæ sico ex caprificorum 477 præsentia colligenti vires, et defluvium cohibenti, fructumque diligentius enutrienti, similis evadas. (1) Porro naturalia quarumdam arborum vitia agricolarum diligentia curari novimus; cujusmodi sunt mali punicæ acidæ, et amygdalæ amariores, quæ, ubi perforato ad radicem trunco pinguem picæ cuneum per mediam medullam adactum susceperint, tunc succi acerbiter in donum usum transmutant. Nemo igitur in vitio degens, de se ipse desperet. Nam si plantarum qualitates agricola commutat, multo magis nullum est infirmitatis genus, quod non animæ in iis, quæ ad virtutem attinent, cultura superare possit, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potestas nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

DE DOCTRINA ET ADMONITIONE.

SERMO II.

1. (2) Si ex tot exhortationibus, in quibus tum præterito tempore vos indesinenter adhortati sumus, tum postea per has septem jejuniorum hebdomadas nocte ac die Evangelium gratiæ Dei sine ulla intermissione vobis denuntiavimus, fructus nullus nullaque utilitas emerit: qua spe sermonem hodie habebimus? (3) Nam et agricola si priora semina enata non sint, ad aliud semen in iisdem arvis rursus spargendum segnior est et tardior. (4) Quare etiam tacuissem, mihi credite, nisi Jeremiæ simissem exemplum: qui cum ad populum contumacem verba facere nollet, passus est quæ ipse recenset, quod factus est ignis in ejus visceribus, ac undique dissolvebatur, nec ferre poterat²⁴. (5) Nam si naturale sermonis munus est, neque obscuritate ea quæ significantur occultare, neque supervacaneum esse et vanum, ac temere rebus circumfluum: (6) non decorum est, de multis simul disserere, ne forte immoderato sermone inutilia evadant, quæ diligenter ac studiose collecta sunt. Mens enim quæ apprehendendis simul omnibus impar est, haud aliter se habet ac venter, qui ob nimiam saturitatem sumptos cibos concoquere non potest. (7) Vix enim durare solet quod invitatus didiceris: quod autem jucunde sua-

²⁴ Jerem. xv, 9.

(1) Ex hom. v in *Peasem.*, 46.

(2) Ex hom. xiv in *edriosos*, 122.

(3) Ibid.

(4) Ibid., 123.

(5) Ex hom. in illud, *Attende tibi ipsi*, 16.

(6) Ex hom. in illud, *In principio erat Verbum*, 138.

(7) Ex hom. in *psal.* 1, 91.

viterque acceptum est, tenacius in animis nostris A insidet. (1) Quapropter et dogmatibus immiscuit harmoniæ dulcedinem, ut audiendi jucunditate ac dulcedine eloquiorum utilitatem e sermonibus latenter perciperemus : haud aliter atque sapientes medici, qui nauseantibus potionem amariorem daturi, sæpius calicem melle circumliniunt. Ideo concinni illi psalmorum concentus excogitati nobis sunt, ut qui pueri sunt ætate, aut etiam omnino moribus juvenes, in speciem quidem cadent, re autem vera animis erudiantur. (2) Nam et equorum domitores non statim feroces pullos frenis angunt et exagitant; sic enim recalcitrare et equites excutere edocentur : 478 sed cedentes primum, et ad eorum impetum sese accommodantes, ubi eorum ardorem suo ipsorum impetu atque vehe- B mentia fractum et exhaustum animadverterint, tunc subactos apprehendentes, illos jam per artem reddunt tractabiliores. (3) Qui enim diligenter ex quacunque re utilitatem colligunt, iis quasi magnis fluminibus solent undecunquo fieri accessiones multæ. Nam parvum parvo adjungere, non magis ad pecuniæ amplificationem, quam ad quamlibet disciplinam quadrare, prudenti viro videri debet.

2. (4) Quod enim labore partum est, cum gaudio suscipitur, et diligenter conservatur : contra, quæ facile comparantur, ea cum contemptu possidentur. (5) Quemadmodum igitur non invidens nobis adjumenta ad vivendum, omnia nobiscum similiter ac cum belluis nasci Opifex noster non permisit, sed inopiam rerum necessarium ad industriæ nostræ exercitationem machinatus est : ita et in Scripturis obscuritatem ad utilitatem mentis, excitans illius intelligentiæ vim, inesse voluit; primum quidem, ut his occupata, a deterioribus avocetur; deinde quia labore parta magis amantur, quæque longo tempore acquiruntur, constantius permanent : quæ autem facile parantur, his non perinde avide fruimur. Negligitur enim rerum obviarum copia, neque ulla custodia dignas ducit, qui possidet. (6) Turpe namque est rejicere cibos exitiosos, disciplinarum vero quæ animam nostram nutriunt, rationem nullam habere, sed torrentis in morem quidquid obvium est trabentes, id in animum recondere. Quemadmodum enim mellis natura non tantum ratione perspicui potest ab inexpertis, quantum ex ipso gustus sensu; ita nec bonitas cælestis doctrinæ tradi docendo potest, nisi veritatis dogmatibus accuratius exploratis, possimus propria experientia perspicere Domini bonitatem.

(1) Fx hom. in psal. 1, 90.

(2) Fx hom. in mart. Julittam, 42.

(3) Fx serm. De legendis lib. gent., 184.

(4) Fx homil. III in Hexaem., 25.

(5) Ex comment. in Isa., 382.

(6) Ex serm. De legendis lib. gent., 179.

(7) Ὡς οἱ παῖδες. Prima vocula melius deest in

νει. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐκ τῆς μελεθρίας τερπνὸν τοῖς δόγμασιν ἐγκατέμειξεν. ἵνα τῷ προσγεῖ καὶ λείψ τῆς ἀκοῆς τὸ ἐκ τῶν λόγων ὠφέλιμον λαθελόντως ὑποδεχόμεθα, κατὰ τοὺς σοφοὺς τῶν λατρῶν, οἱ τῶν φαρμάκων τὰ αὐστηρότερα πίνειν δίδονται τοῖς κακοστίτοις, μέλιτι πολλάκις τὴν κύλικα περιχρῖουσι. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἐναρμόνια μέλη τῶν ψαλμῶν ἡμῖν ἐπιενόηται, ἵνα ὡς οἱ παῖδες (7) τὴν ψαλμῶν, ἢ καὶ ὅλους οἱ νεαροὶ τὸ ἦθος, τῶν μὲν δεξιῶν μελεθῶσι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ τὰς ψυχὰς ἐκπαιδεύονται. Καὶ γὰρ οἱ πωλοδάμναι τοὺς δυστηνίους τῶν πῶλων οὐκ εὐθὺς καταγγουσι τοὺς χαλινούς. οὐδὲ ἀνακρίουσι· ἀναχαιτίζειν γὰρ οὕτω καὶ ἀποσειεσθαι τοῖς ἐπιθάτας διδάσκουσι· ἀλλὰ συνενδιδόντες τὴν πρώτην καὶ συνεφορμῶντες αὐτοῖς, ἐπειδὴν ἴδωσι ἐκ τῆς οικείας ὀργῆς καὶ βίας τὸν θυμὸν ἀναλώσαντα, τότε παραλαβόντες δεδαμασμένους, εὐπειθετέρας ποιοῦσι διὰ τῆς τέχνης. Τοῖς γοῦν ἐπιμελῶς ἐξ ἐκείνου τὴν ὠφέλειαν ἀθροίζουσι, ὡς περ τοῖς μεγάλων τῶν ποταμῶν, πολλὰ γίνεσθαι πολλαχθὲν προσήκαι πύραυλασι. Τὸ γὰρ καὶ μικρὸν ἐπὶ σμικρῶ κατατίθεσθαι, οὐ μάλλον εἰς ἀργυρίου προσθήκη ἢ καὶ εἰς ἡντιναοῦν ἐπιστήμην, ὀρθῶς ἡγεῖσθαι ἔχειν (8) τῷ πεπυκνωμένῳ προσήκει.

2. Τὸ γὰρ πόνῳ κτηθέν, περιχαρῶς ὑπαδέχθαι, καὶ φιλοπόνως διεφυλάχθαι ὧν μέντοι πρόχειρα ὁ πορισμὸς, τούτων ἡ κτήσις εὐκαταφρόνητος. Ὡς περ οὖν, οὐχὶ βασιλείων ἡμῖν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμῶν, παραπλησίως τοῖς ἀλόγοις συναπογεννηθῆναι πάντα ὁ Δημιουργὸς ἡμῶν οὐ συνεχώρησεν, ἀλλὰ τὴν ἔδειαν τῶν ἀναγκαίων γυμνάσιον ἡμῖν τῆς διακίης ἐμηχανήσατο· οὕτω καὶ τὴν ἐν ταῖς Γραφαῖς ἀσφαλειαν ἐπ' ὠφέλειαν τοῦ νοῦ, διεγείρων αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν, ἐπετήδευσεν· πρῶτον μὲν ἵνα τούτοις ἐνασχολούμενος τῶν χειρῶν ἀφέλκῃται· ἔπειτα δὲ τὰ πόνῳ κτηθέντα μάλλον προσαγαπᾶται, καὶ τὸ διὰ μακροῦ χρόνου προσγεγόμενα μονιμώτερον παραμένει· ὧν δὲ βράδια ἢ κτήσις, οὐ περισπούδατος ἢ ἀπόλαυσις. Εὐκαταφρόνητος γὰρ ἡ τῶν πραγμάτων παρουσία, καὶ οὐδεμιᾶς φυλακῆς ἀξιουμένη τῶν ἔχουσιν. Αἰσχρὸν δὲ, τῶν μὲν αἰτίων τὰ βλαβερὰ διωθεῖσθαι· τῶν δὲ μαθημάτων, ἃ τὴν ψυχὴν ἐξὲν τρέφει, μηδὲνα λόγον ἔχειν· ἀλλ' ὡς περ χειρῶν ῥουρῶν κατασύροντας (9) ἅπαν τὸ προστυγῆαν, ἐμβάλλεσθαι. Ὡς γὰρ τοῦ μέλιτος ἡ φύσις οὐ τούτων τῷ λόγῳ δύναται παραστήναι τοῖς ἀπίροις, ἔτσι ἀπ' αὐτῆς τῆς κατὰ τὴν γέυσιν αἰσθησεως· οὕτως οὐδὲ ἡ χρηστότης τοῦ οὐρανοῦ λόγου ἐναργῶς παραδοθῆναι διδασκαλίαις δύναται, ἐὰν μὴ τὰ τῆς ἀληθείας δόγματα ἐπιπλέον βασανίσαντες, συνήθως τῇ οικείᾳ πείρᾳ καταλαβεῖν τὴν τοῦ Κυρίου χρηστότητα.

contextu.

(8) Ἐχσιν. Melius in contextu ἡγεῖσθαι ἔχει Primum verbum deest.

(9) Χειρῶν ῥουρῶν κατασύροντας. Sic ope comitibus emendavimus quod erat in editis χειρῶν ῥουρῶν.

3. Τοῦ γὰρ φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Δεῦτε πρὸς μὲν, πάντες οἱ κενώοντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· οὐκ ἀκίνδυνον ἀπωθεῖσθαι τοὺς τῷ Κυρίῳ δι' ἡμῶν προσιόντας, καὶ ὑπελθεῖν αὐτοῦ τὸν χριστὸν ζυγὸν βουλομένους. Προσῆκει δὲ τὸν παρελθόντα βίον τῶν προσιόντων καταμανθάνειν, καὶ οἷς μὲν ἤδη τι κατώρθωται, τὰ τελειότερα τῶν διδαγμάτων παραδιδόναι· τοὺς δὲ ἐκ βίου πονηροῦ πρὸς τὸν ἀκριθεῖ βίον τῆς θεογνωσίας ὁρμησαντας ἀνακρίνειν χρῆ, ὅποιοι τὸ ἤθὺς εἰσι, μὴ ἄστατοι, καὶ πρὸς τὰς κρίσεις εὐκίνητοι. Ὑποπτον γὰρ τῶν τοιούτων τὸ εὐμετάθετον· οἱ πρὸς τῷ μηδὲν ἑαυτοὺς ὠφελεῖσαι, εἶ καὶ ἑτέροις αἴτιοι βλάβης γίνονται. Ἐπεὶ δὲ πάντα ἐπιμελεῖα κατορθοῦται, καὶ φόβος Θεοῦ παντοίων ἐλαττωμάτων ψυχῆς περιγίνεται, οὐδὲ τούτων ἀπογνωστέον εὐθὺς, ἀλλὰ ἀγειν αὐτοὺς εἰς τὰ προσήκοντα γυμνάσια δεῖ, χρόνῳ καὶ ἐπιπόνοις ἀγωνίσμασι πείραν τῆς κρίσεως αὐτῶν λαμβάνοντας (1)· ὡς ἂν τι βέβαιον παρ' αὐτοῖς εὐρωμεν, ἀκινδύνως αὐτοὺς προσεῖσθαι· εἰ δὲ μὴ, ἔξω ὄντας ἀποπέμπεσθαι· ὥστε ἀζημίωτον τὴν πείραν τῆ ἀδελφότητι γίνεσθαι. Τὸν δὲ ἀπὸ τινος περιφανεστέρου βίου πρὸς τὴν καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Κυρίου ταπεινοφροσύνην ἐπειρόμενον (2), ὁρίζειν χρῆ τινα τῶν ἐπονεϊδίστων εἶναι δοκούντων παρὰ τοῖς ἔξωθεν, καὶ ἐπιτιρεῖν εἰ μετὰ πάσης πληροφορίας ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον τῷ Θεῷ ἑαυτὸν παρίστησιν. Ὅσοι δὲ ὑπὸ ζυγῶν ὄντες δούλοι, ταῖς ἀδελφότητι προσφεύγουσι, κωθετηθέντας αὐτοὺς, καὶ βελτιωθέντας (3) ἀποπέμπεσθαι χρῆ τοῖς δεσπόταις, καθ' ὁμοίωσιν τοῦ μακαρίου Παύλου· ὃς τὸν Ὀνήσιμον γεννήσας διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, ἀπέπεμψε τῷ Φιλήμονι, τὸν μὲν πληροφορήσας, ὅτι ὁ ζυγὸς τῆς δουλείας εὐάρεστος τῷ Κυρίῳ κατορθούμενος, βασιλείας οὐρανῶν ἄξιον συνίστησι· τὸν δὲ παρακαλέσας, καὶ μόνον ἀνιέναι τὴν καθ' αὐτοῦ ἀπειλήν, ἀλλὰ καὶ χρηστοτέραν ἔχειν πρὸς αὐτὸν τὴν διάθεσιν. Εἰ μέντοι κακὸς ὁ δεσπότης τύχοι, παράνομά τινα ἐπιτάσεων, καὶ πρὸς παράβασιν ἐντολῆς (4) τοῦ ἀληθινοῦ δεσπότη καὶ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸν δούλον βιαζόμενος, ἀγωνίζεσθαι χρῆ, ὅπως μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημηθῆ διὰ τὸν δούλον ἐκείνον, ποιήσαντά τι, ὃ μὴ ἀρέσκει Θεῷ. Κατορθοῦται δὲ ἀγών, ἢ ἐν τῷ τὸν δούλον ἐκείνον καταρτισθῆναι πρὸς ὁποιομὴν τῶν ἐπιφερομένων αὐτῷ μαθημάτων, ὑπὲρ τοῦ πειθαρχῆσαι Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώπῳ· ἢ ἐν τῷ τοὺς ὑποδεχομένους ἀναδέξασθαι τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπαγομένους αὐτοῖς πειρασμούς. Τοὺς ἐν συζυγίᾳ δὲ γάμου τοιοῦτον βίον προσερχομένους ἀνακρίνεσθαι χρῆ, εἰ ἐκ συμφωνίας τοῦτο ποιοῦσι, κατὰ τὴν διαταγὴν

3. (5) Cum enim benignus Deus et Salvator re-
ster Jesus Christus dicat: *Venite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos*¹⁵; periculosum est repellere eos qui per nos accedunt ad Dominum, ejusque jugum suave subire volunt. (6) Præterita vero accedentium vita est expendenda, et iis qui aliquid recte jam gesserint, documenta perfectiora tradenda sunt: qui autem ex prava vita ad perfectam vitam in Dei cognitione sitam trans-eunt, hos perscrutari par est, nimirum qualibus præditi sint moribus, num instabiles, et in consiliis suis facile mobiles. Suspecta enim talium inconstantia: qui quidem præterquam quod ipsi nihil utilitatis capiunt, præterea sunt etiam cæteris detrimenti auctores. Sed quia nihil est quod non labore et diligentia perficiatur, ac timor Dei quævis animæ vitia superat: ne isti quidem statim desperandi, sed ducendi ad idoneas exercitationes, et tempore ac laboriosis certaminibus facienda eorum propositi probatio, ita ut si quid firmi in ipsis invenerimus, tuto admittamus; secus vero dum adhuc extra sunt, dimittamus, nec eorum probatio **479** damni quidquam fratribus afferat. (7) Ei autem qui ab illustriore quodam vitæ genere secundum Domini exemplum ad humilitatem festinat, aliqua, quæ probrosa admodum apud externos esse videantur, præscribenda sunt; observandumque, num cum omni æquanimitate seipsum ceu operarium pudoris expertem Deo exhibeat. (8) Porro quicumque servi sub jugo detenti, ad fratrum conventum confugiunt, admoniti et meliores effecti, ad dominos suos remittendi sunt, ad exemplum beati Pauli, qui cum genuisset Onesimum per Evangelium, eum ad Philemonem remisit¹⁶, alteri quidem persuadens, servitutis jugum, si ita, ut Domino placet, feratur, cœlorum regno dignos reddere; alterum vero exhortans, ut non solum minas servo intentatas remitteret, (9) sed animo etiam æquiore erga ipsum afficeretur. Sed tamen si dominus improbus sit, qui aliqua contra legem præscribat, vimque servo inferat ad mandata veri heri et domini nostri Jesu Christi violanda, conatus nobis adhibendus est, ut ne nomen Dei blasphemetur propter servum illum, si quid fecerit, quod Deo displiceat. Erit autem conatus laudabilis, si vel servum illum confirmemus ad implenda constantè præcepta, quæ ipsi imposita sunt, ut Deo magis obediat quam homini¹⁷; vel si, qui eum recipiunt, illatas sibi ipsius causa tentationes non recusent. (10) Ii vero qui matrimonio conjuncti, ad hujusmodi vitæ genus accedunt, interrogandi sunt,

¹⁵ Matth. xi, 28. ¹⁶ Philem. 12. ¹⁷ Act. v, 29.

(1) *Λαμβάνοντας*. Uterque codex *λαμβάνοντες* [perperam].

(2) *Τὸν... ἐπειρόμενον*. Syntaxeos ratio postulat, τῷ ἐπειρόμενῳ. EDIT.

(3) *Αὐτοῦς, καὶ βελτιωθέντας*. Hæc addita ex contextu et Regio codice.

(4) *Ἐντολῆς*. Editi addunt Θεοῦ et paulo post μὴ

ποιήσαντά τι. Melius in contextu.

(5) *Ex Regulis fusius tractatis*, 152.

(6) *Ibid.*, 30.

(7) *Ibid.*, 353.

(8) *Ibid.*

(9) *Ibid.*

(10) *Ibid.*, 354.

au mutuo consensu id efficiant ex Apostoli præcepto, sicque qui accedit, coram pluribus testibus recipiendus est. Quod si dissentiat altera pars, repugnetque, quod minus sollicita sit, quomodo placeat Deo, in mentem veniat Apostoli, qui dicit: *In pace autem vocavit nos Deus* ²⁰. (1) Eum igitur qui relicta suis Dominum sequi instituit, de iis, quæ spectant ad opes suas, non oportet esse negligentem; sed illud curare, ut omnia accurate colligens, jam tanquam Domino consecrata cum omni pietate distribuat, aut per seipsum, si potest, eique licet per experientiam, aut per alios, qui multo cum examine delecti sint, quippe editis specimenibus ostenderit se eas fideliter prudenterque distribuere posse, cum scire debeat ipsas non sine periculo aut propinquis relinqui, aut a quovis obvio distribui. Etenim si is, cui cura regiarum possessionum commissa, etiamsi sæpe nihil interverterit ex iis quæ in manibus habebat, sed negligentia aliqua prodiderit quæ acquiri poterant, a crimine non absolvitur: qualem exspectandum est ob ea quæ jam Domino dicata sunt condemnationem subiturum, qui in eis administrandis ignave ac negligenter se gesserit?

4. (2) *Secessus autem a mundo, non est corpore extra ipsum esse, sed animam ab affectionum cum corpore consensione avellere, ac sine civitate esse, sine domo, sine propriis rebus, sine amicorum societate, sine possessionibus, sine rebus ad victum necessariis, sine negotiis, nullas res contrahentem, humanarum 480 disciplinarum expertem, paratum ad suscipiendas corde informationes, quæ ex doctrina divina ducuntur. Est autem cordis præparatio, documentorum ex prava consuetudine illud præoccupantium oblivio.* (3) Atque illud quidem in primis homini Deum amanti studio esse debet, sermone non inscite uti, sed interrogare sine litigandi studio, respondere sine ambitione, non interpellare dissertentem, si quid dicat utile, neque cupidum esse proprii sermonis ostentationis causa interserendi, modum tenere loquendi et audiendi: discere etiam sine verecundia, docere liberaliter, nec occultare si quid ab alio didiceris, velut improbæ mulieres facere solent, quæ spurios partus subjiciunt; sed grato animo parentem doctrinæ prædicare. Vocis vero sonus mediocri præferendus est, ut nec exilior auditum præterfugiat, nec nimia contentione importunus sit. Expendendum tecum prius quid dicturus sis, atque ita demum edendum et vulgandum. Adeuntibus affabilem esse oportet, atque in colloquiis suavem; nec voluptatem facietis sermonibus aucupari, sed benigna adhortatione lenitatem obtinere. Ubique asperitas, etiamsi objurgandum sit, rejicienda. Nam qui prior se ipse

Α τοῦ Ἀποστόλου, καὶ οὕτως ἐπὶ πλείονων μετρίως δέχσθαι τὸν προσερχόμενον. Εἰ δὲ στασία ἐν ἑτέρῳ μέρει καὶ διαμάχοιτο, ἔλαττον φρονίζον τῆς πρὸς θεὸν εὐαρεστήσεως, μνημονεύσθω ὁ Ἀπόστολος λέγων· Ἐν δὲ εἰρήρῃ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ θεός. Τὸν τοίνυν ἐξερχόμενον ἀπὸ τῶν ἰδίων, σκοπῶ τῷ ἀκολουθῆσαι τῷ Κυρίῳ, οὐ χρῆ καταφρονητικῶς περὶ τῶν διαφερόντων αὐτῷ διακίεσθαι· ἀλλὰ περιρᾶσθαι πάντα μετὰ ἀκριβείας λαβόντα, ὡς τῷ Κυρίῳ λοιπὸν ἀφιερωμένα, μετὰ πάσης εὐλαβείας οἰκονομεῖν, ἢ δι' ἑαυτοῦ, ἐὰν δυνατῶς καὶ ἐμπίρας ἔχη, ἢ διὰ τῶν μετὰ δοκιμασίας πολλῆς ἐπιλεγόντων, καὶ ἀπόδειξιν δεδωκότων τοῦ δύνασθαι πιστῶς καὶ φρονίμως οἰκονομεῖν· εἰδόντα, ὅτι οὐκ ἀκίνδυνόν ἐστιν οὐτε τὸ προσαφείναι τοῖς οἰκείοις, οὐτε τὸ διὰ τοῦ τυχόντος οἰκονομηῆσαι. Εἰ γὰρ ὁ φρονίμως βασιλικῶν κτημάτων ἐγχειρισθεὶς, κἂν μὴ κοσμίως πολλάκις ἐκ τῶν ἐτοιμῶν, ἀμελείᾳ δὲ τινι καταπροδῶ τὰ προσκτεθῆναι δυνάμενα, οὐκ ἀπολείπει τοῦ ἐγκλήματος· τίνα χρῆ προσδοκᾶν ἐπὶ τῶν ἢ κατονομασθέντων τῷ Κυρίῳ τὴν κατάκρισιν ὑποστήσεσθαι, τὸν χαύνως καὶ ἡμελημένως διατείνετα (4) πρὸς τὴν τούτων διοίκησιν;

4. Κόσμου δὲ ἀναχώρησις, οὐχὶ ἐμὸ αὐτοῦ γενέσθαι σωματικῶς, ἀλλὰ τῆς πρὸς τὸ σῶμα συμπειθείας τὴν ψυχῆν ἀπορῆξαι, καὶ γενέσθαι ἄποιον, δοικον, ἀνίδιον, ἀφιλείταιρον, ἀκτῆμονα, ἄσπον, ἀπράγμονα, ἀσυνάλλακτον, ἀμαθῆ τῶν ἀνθρωπίνων διδασκάλων· ἔτοιμον ὑποδέξασθαι τῇ καρδίᾳ τὴν ἐκ τῆς θείας διδασκαλίας ἐγγινομένην διατυπώσιν· Ἐτοιμασία δὲ καρδίας, ἢ ἀπομάθησις τῶν ἐκ πηγῶν συνηθείας προκατασχόντων αὐτῆν διδασκάλων. Πρῶτων γε πάντων, σπουδάζειν προσχεῖν τὸν εὐθέου ἀνδρα περὶ τὴν τοῦ λόγου χρῆσιν μὴ ἀμαθῶς ἔχειν, ἀλλ' ἐρωτᾶν μὲν ἀφιλονεικῶς, ἀποκρίνεσθαι δὲ ἀφιλοτιμῶς, μὴ διακόπτοντα τὸν προσδιαλεγόμενον, ὅταν τὴν χρῆσιμον λέγη, μὴδὲ ἐπιθυμοῦντα τὴν ἑαυτοῦ λόγον ἐπιδεικτικῶς ἐμβάλλειν, μέτρα ἰσχυρίζοντα λόγῳ καὶ ἀκοῇ· μανθάνειν δὲ ἀνεπιφθόνως καὶ διδάσκειν ἀνεπιφθόνως, καὶ εἰ τι παρ' ἐτέρου δεδιδασκᾶται, μὴ ἀποκρυπτόμενον, ὡς αἱ φαῦλαι τῶν γυναικῶν αἱ τὰ νόθα ὑποβαλλόμεναι· ἀλλὰ κρῖνεσθαι εὐγνωμῶς τὸν πατέρα τοῦ λόγου. Τόνος δὲ φωνῆς ὁ μέσος προτιμητέος, ὡς μήτε διαρείπειν τὴν ἀκοὴν ὑπὸ σμικρότητος, μήτε φορτικῶν εἶπα τῷ μεγέθει τῆς διατάσεως· προεξετάσαντα ἐν ἑαυτῷ τὸ ῥηθησόμενον, οὕτω δημοσιεύειν τὸν λόγον. Εὐπροσθήγορον ἐν ταῖς ἐντεύξεσι, γλυκύν ἐν ταῖς ὁμιλίαις· οὐ διὰ τῆς εὐμενοῦς παρακλήσεως τὸ ἥδον θρωπόμενον, ἀλλὰ διὰ τῆς εὐμενοῦς παρακλήσεως τὸ προσχεῖν ἔχοντα· πανταχοῦ τὸ τραχὺ, κἂν ἐπιτιμῆται ἐπιπαυθόμενον. Προκαταβαλὼν γὰρ ἑαυτὸν διὰ τὴν εὐνοφροσύνης, οὕτως εὐπαράδεκτος ἔσται τῷ κομῶντι.

²⁰ 1 Cor. vii, 15.

(1) Ex *Regulis fusiis tractatis*, 351.

(2) Ex *epist.* ii, 71.

(3) *Ibid.*, 73.

(4) *Διατεθέντα*. Uterque codex ὁ διατεθείς.

τῆς θεραπείας. Πολλάκις δὲ χρῆσιμος ἡμῖν καὶ ὁ Α per humilitatem abjecerit, hoc pacto ei, cui cura-
τοῦ προφήτου τρόπος τῆς ἐπιπλήξεως· ὃς τῷ Δαβὶδ
ἀμαρτόντι, οὐ παρ' ἑαυτοῦ ἐπήγαγε τὸν ὄρον τῆς
καταδίκης, ἀλλ' ὑποβολῇ προσώπου χρῆσάμενος,
αὐτὸν ἐκαίειν τοῦ ἰδίου δικαστῆν ἐκάθισεν ἀμαρτή-
ματος· ὥστε αὐτὸν καθ' ἑαυτοῦ προεξενηκόντα
τὴν κρίσιν, μηδὲν ἐπιμέμφασθαι τὸν ἐλέγξαντα.
Ὅλακος μὲν γὰρ ὕδατος δεικνύει τὴν οἰκείαν πηγὴν,
λόγου δὲ φύσις τὴν προενηκούσαν αὐτὸν καρδίαν
χαρακτηρίζει.

5. Καὶ ὡς περ ἐπὶ τῶν λατρικῶν παραγγελμάτων,
ὅταν εὐστόχως καὶ κατὰ λόγον γίνηται, μετὰ τὴν
πεῖραν μάλιστα τὸ ἀπ' αὐτῶν ὠφέλιμον δεικνύται·
οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πνευματικῶν παραινέσεων, ἐπει-
δὴν μάλιστα τὴν ἐκβασιν λάβῃ μαρτυροῦσαν τὰ
παραγγέλματα, τότε τὸ σοφὸν αὐτῶν καὶ ὠφέλιμον
πρὸς τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ βίου καὶ τὴν τῶν πειθο-
μένων τελείωσιν ἀναφαίνεται. Ὁ γὰρ τὸν κείμενον
ἀνιστῶν, ὕψιλότερος εἶναι τοῦ πεπτωκότος πάντως
ὀφείλει· ὃ δὲ ἐξ Ἰσοῦ καταπεσὼν, ἐτέρου καὶ αὐτὸς
τοῦ ἀναστήσαντος ἐπιδέεται. Οἱ δὲ τυφλοὶ διδασκά-
λοις τὴν ὁδηγίαν ἑαυτῶν ἐπιτρέψαντες, ἐστέρησαν
ἑαυτοὺς τῆς τοῦ φωτὸς ἀπολαύσεως. Τὸ γὰρ μετὰ
θυμοῦ καὶ ὀργῆς ἐλέγχειν τὸν ἀμαρτήσαντα ἀδελ-
φόν, οὐχὶ ἐκείνόν ἐστιν ἀμαρτίας ἐλευθερῶσαι, ἀλλ'
ἑαυτὸν περιβαλεῖν πλημμελήμασιν. Ἐν γὰρ πράτ-
τει, δεῖ παιδεύειν τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, καὶ
μὴ ἐν οἷς μὲν αὐτὸς παροφθῇ, σφοδρὸν εἶναι· ἐν
οἷς δὲ ἄν ἄλλον καταφρονούμενον ἴδῃ, τὴν πρὸς
τὸν ἡμαρτηκότα μακροθυμίαν ἐπιδείκνυσθαι· ἀλλὰ
καὶ μᾶλλον δυσχεραίνειν ἐπὶ τῷ κακῷ τότε. Οὕτω
γὰρ καὶ τῆς φιλαυτίας τὴν ὑπόψιν ἐκφυέξεται, καὶ
ἀποδείξειν δώσει τοῦ μὴ τὸν ἡμαρτηκότα μισεῖν, ἀλλὰ
τὴν ἀμαρτίαν ἀποστρέφασθαι· τὸ μὲν γὰρ μὴ δι'
ἑαυτὸν (1) μεριμνᾶν καὶ ἐργάζεσθαι, φιλοχρίστου
καὶ φιλαδέλφου διαθέσεως ἐγκώμιον. Παντὶ τοίνυν
τρόπῳ χρῆ τὸν ἀσθενοῦντα θεραπεύειν, καὶ σπου-
δάξειν τὸ ἐξηρθρωμένον, ἢ οὕτως εἴπω, μέλος
ἐναρθρῶν· ἐὰν δὲ τῇ οἰζοδηποτοῦν κακία ἐπιμένῃ,
ἀφιέναι ὡς ἀλλότριον· γέγραπται γάρ· Πᾶσα φυ-
τεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσε ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος,
ἐκριζωθήσεται. Ἐὰν γὰρ δυσασποπᾶστως ἐχῶσι
τῶν ἰδίων ἐθῶν, καὶ ταῖς ἡδοναῖς τῆς σαρκὸς δου-
λεῦσιν ἐθέλωσι μᾶλλον ἢ τῷ Κυρίῳ, καὶ τὴν κατὰ
τὸ Εὐαγγέλιον ζωὴν μὴ καταδέχωνται, οὐδεὶς ἡμῖν
κοινὸς πρὸς αὐτοὺς λόγος. Ἡμεῖς γὰρ ἐν λαῷ ἀπει-
θεῖ καὶ ἀντιλέγοντι δεδιδάγμεθα ἀκούειν, ὅτι Σῶ-
ζωρ σώξῃ τὴν σῆσαυτοῦ ψυχὴν, καὶ ἀλλοτρίαις
ἀμαρτίαις μὴ κοινῶναι. Καὶ εἰ μὴ τις ἐπιθυμητικῶς
ἐρχεται ἐπὶ τὸ ψάλλειν, καὶ εἰ μὴ ἐπιφαίνεται (2)

per humilitatem abjecerit, hoc pacto ei, cui cura-
lione opus est, acceptus erit. Plerumque vero utilis
nobis et illa increpationis ratio a propheta adhi-
bita, qui, cum David peccasset, non a semetipso
sententiam induxit condemnationis, sed accersita
persona utens, ipsum proprii iudicem peccati con-
stituit; ita ut cum in se ipse sententiam dixisset,
nihil jam succenseret arguenti. (5) Nam aquarum
quidem rivulus fontem suum indicat: sermonis au-
tem natura pectus, unde emanavit, depingit ac
designat.

5. (4) Atque ut in medicorum præceptis, cum
apposite et ex ratione sunt, post experientiam
maxime eorum utilitas solet ostendi: sic in spiri-
tualibus exhortationibus, ubi maxime monita ac
præcepta fuerint exitu testata comprobataque,
tunc ea sapienter utiliterque ad vitæ emendatio-
nem atque ad obtemperantium perfectionem adhi-
bita fuisse apparet. (5) Nam jacentem qui erigit,
altior omnino lapsus esse debet: qui vero pariter
cecidit, altero qui erigat, etiam ipse opus habet.
(6) Qui vero cæcos doctores sui duces fecere, jucun-
dissimo se luminis fructu privaverunt. (7) Nam
redarguere fratrem cum indignatione et ira, non
est illum a peccato liberare; sed seipsam delictis
obstringere. Oportet enim in mansuetudine corri-
pere eos qui resistunt: neque, cum ipse contem-
neris, ob id vehemens esse: ubi vero alium con-
temni videris, erga eum qui deliquit, indulgentiam
ostendere: quin potius tunc in peccatum invehi
debet. Ita enim et suspicionem a te hominis se-
ipsum immodice amantis submovebis, et planis-
sime te non peccantem odisse, sed peccatum aver-
sari declarabis. (8) Nam sollicitum esse et agere
non propter semetipsum, laus est animi Christum
et fratres amantis. (9) Omni igitur modo curandum
infirmus, ac danda sedula opera, ut luxatum mem-
brum, ut ita dicam, 481 in suum locum restitua-
tur. Quod si in suo vitio qualecunque tandem sit,
perseveraverit, tum perinde atque alienus dimit-
tendus est. Scriptum est enim: *Omnis plantatio,
quam non plantavit Pater meus cælestis, eradica-
bitur*. (10) Quod si qui difficile avellantur a pro-
priis moribus, carnisque voluptatibus servire ma-
lint quam Domino, et vitam secundum Evangelium
instituere noliāt, nulla est nobis cum illis commu-
nis ratio. Nos enim in populo inobsequenti et con-
tradicienti edocti sumus audire: *Servans serva ani-
mam tuam*, alienis peccatis ne communicave-
ris. (11) Si quis alacriter non accedat ad psallendum,
nec ferat præ se affectum illius, qui dixit, *Quam*

¹¹ II Tim. II, 25. ¹² Matth. xv, 13. ¹³ Gen. xix, 17.

(1) *Μὴ δι' ἑαυτὸν*. Negationem, quæ prorsus ne-
cessaria est ad sententiæ seriem, desumpsimus ex
codice Regio.

(2) *Ἐπιφαίνεται*. Uterque codex ἐπιφαίνεται, et
antea ἐρχεται, et paulo post codex 1910 ἵστηται.

(3) Ex epist. cxxxi, 225.

(4) Ex hom. *Adversus eos qui irascuntur*. 83.

(5) Ex hom. in *mart. Julittam*, 42.

(6) Uterque codex indicat serm. *De ira*.

(7) Ex *Regulis fusiis tractatis*, 395.

(8) Uterque codex indicat *ascetica*.

(9) Ex *Regulis brevius tractatis*, 451.

(10) Ex epist. cxxvii, 330.

(11) Ex *Regulis brevius tractatis*, 514.

dulcia faucibus meis eloquia tua! super mel ori meo ²²: nec putet magnum detrimentum desidiā esse: aut corrigatur, aut expellatur, ne modicum fermentum totam massam corrumpat ²³. (1) Quos communes pœnæ ad sanam mentem non revocant, nec a precum communione separatio ad pœnitentiam adducit, eos necesse est traditis a Domino canonibus subjicere. Scriptum est enim: *Si frater tuus peccaverit, corripue eum inter te et ipsum: si te non audierit, assume tecum alium: quod si ne sic quidem, dic Ecclesiæ: si vero neque Ecclesiam audierit, sit tibi ut ethnicus et publicanus* ²⁴. Quod ipsum et in isto factum fuit. Semel accusatus est: coram uno et altero convictus fuit: tertio coram Ecclesia. Cum igitur eum obtestati fuerimus, nec acquieverit, sit deinceps excommunicatus. Et hoc pago toti denuntiatur, eum admittendum non esse ad ullam rerum ad vitam pertinentium societatem: ut ex eo quod cum eo non commisceamur, sit prorsus diaboli pabulum. (2) Ut enim pueruli disciplinarum negligentēs, post inflicta illis a doctoribus verbera, attentiores effecti, præcepta amplectuntur; quemque sermonem ne audiebant quidem, antequam vapularent, eundem accepto e flagris dolore, jam inde apertis auribus et auditu percipiunt, ac memoriæ mandant: sic et his accidit qui Dei doctrinam perfunctorie negligenterque audiunt, ejusque mandata pro nihilo ducunt. Postquam ipsi a Deo castigatione affecti fuerint, tum vix tandem Dei præcepta centies illis repetita, centiesque ab eis neglecta, quasi primum ad eorum aures pervenirent, suscipiuntur, ut ille ait: *Disciplina Domini aperit mihi aures* ²⁵.

6. (3) Quemadmodum autem qui mente infirmi sunt, sedato animo curandi: ita vicissim ab iis qui curantur, objurgationes odii loco non sunt accipiendæ, neque cura ea, quæ ex misericordia ad animæ eorum salutem adhibetur, ducenda est pro tyrannide. Turpe est enim eos qui ægro corpore sunt, tantum medicis confidere, ut sive secent, sive urant, sive amarulentis medicamentis molestiam creent, ipsos de se bene meritos fuisse putent; nos vero erga animarum nostrarum medicos, quando disciplina duriore salutem nobis afferunt, non eodem modo affici. (4) Quando quidem terribile judicium imminet præfecto **482** non redarguenti peccantes: is cui demandata est communis cura, ut rationem de singulis redditurus, ita parare se debet: probe sciens si inciderit in peccatum frater unus, cui antea justificationem

αὐτῷ ἢ διάθεσις τοῦ εἰπόντος· Ὡς γλυκέα τῷ λίμνῳ μου· καὶ εἰ μὴ ζημίαν μεγάλην ἤγειται τὴν ἀργίαν· ἢ διορθωσάσθω, ἢ ἐξαρθήτω (5), ἵνα μὴ μικρὰ ζύμη ὄλον τὸ φύραμα δολώσῃ. Οὐδὲ γὰρ τὰ κοινὰ ἐπιτίμια οὐ σωφρονίζει, οὐτε τὸ εἰρχθῆναι τῶν εὐχῶν ἔχει εἰς μετάνοιαν, ἀνάγκη τοῖς παρὰ τοῦ Κυρίου δοθεῖσι κανόσιν ὑποβάλλειν· γέγραπται γάρ· Ἐὰν ὁ ἀδελφός σου ἀμάρτη, ἐλθέτω αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ (6)· ἐὰν σου μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σεαυτοῦ καὶ ἄλλον· ἐὰν δὲ μηδὲ οὕτως, εἰπέ τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἐὰν δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡς ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώης. Ὁ γοῦν ἐγένετο καὶ ἐπὶ τοῦδε. Ἀπαξ ἐνεκλήθη, ἐπὶ ἐνὸς καὶ δευτέρου διηλέχθη, τρίτον ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπεὶ οὖν διεμαρτυράμεθα αὐτῷ, καὶ ὡς κατεδέξατο, λοιπὸν ἔσται ἐκκήρυκτος, καὶ διαγελθήτω πάσῃ τῇ πόλει, ἀπόρροδοστον αὐτὸν εἶναι πρὸς πᾶσαν κοινωνίαν χρήσεως βιωτικῆς· ὡς ἐκ τοῦ μὴ συναναμίγνυσθαι ἡμᾶς αὐτῷ, γένηται παντελῶς κτάθρωμα τοῦ διαβόλου. Ὡσπερ γὰρ τῶν παιδῶν ἀνήπιοι, κατολιγωροῦντες τῶν μαθημάτων, μετὰ τὰς μάστιγας, ὡς διδάσκαλοι αὐτοῖς ἢ παιδαγωγοὶ προσάγουσι, προσεχέστεροι δέχονται τὰ διδάγματα· καὶ ὁ αὐτὸς λόγος πρὸ μὲν τῶν πληγῶν οὐκ ἔκλειτο, μετὰ δὲ τὰς ἐκ τῶν μαστίγων ὀδύνας ἄρτι τῶν ὄντων διανοιγόντων, καὶ παρεδέχθη τῇ ἀκοῇ καὶ παραδόχῃ τῇ μνήμῃ· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν παρακούοντων τῆς θείας διδασκαλίας καὶ καταφρονητικῶς πρὸς τὰς ἐντολάς διακειμένων συμβαίνει. Ἐπειδὴν ἐπαρῆ αὐτοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡ παιδεία, τότε δὴ μῆλις τὰ ἀεὶ λαλούμενα καὶ ἀεὶ παρακουόμενα τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων, ὡς πρῶτον ἐμπροσθέντα αὐτῶν ταῖς ἀκοαῖς, παρεδέχθη, κατὰ τὸν λέγοντα, ὅτι Ἡ παιδεία Κυρίου ἀνολεῖ μου τὰ ὄψα.

6. Ὡσπερ δὲ ἀπαθῶς χρῆ προσάγεσθαι τὰς θεραπείας (7) τοῖς ἀσθενοῦσι κατὰ ψυχὴν, οὕτως καὶ τῶν χρητῶν θεραπευομένων μὴ πρὸς ἐχθρὰν δέχεσθαι τὰ ἐπιτίμια, μηδὲ τυραννίδα νομίζειν τὴν ἀπὸ εὐσπλαγγίας ἐπὶ σωτηρίᾳ ψυχῆς προσαγομένην αὐτῶν ἐπιμέλειαν. Αἰσχρὸν γὰρ, τοὺς μὲν τὰ σώματα νοσοῦντας, τοσοῦτον τοῖς ἰατροῖς καταπιστεύειν, ὥστε κὰν τέμνωσι, κὰν κείνωσι, κὰν πικροῖς τῶν φαρμάκοις ἀνιώσιν, εὐεργέτας λογίζεσθαι· ἡμᾶς δὲ πρὸς τοὺς τῶν ψυχῶν θεραπευτάς, ὅταν δι' ἐπίπνοον ἀγωγῆς τὴν σωτηρίαν ἡμῖν καταργάζωνται (8), μὴ τὴν αὐτὴν ἔχειν διάθεσιν. Ἐπεὶ οὖν φοβερὸν τὸ κρῖμα τῷ προσεστώτῃ μὴ ἐλέγχοντι τοὺς ἀμαρτάνοντες τὴν κοινὴν φροντίδα πεπιστευμένῳ· ὡς ὀφείλων ἰδὸν δοῦναι περὶ ἐκάστου, οὕτω διακείσθω, εἰδὼς, ὅτι ἐὰν ἐμπέσῃ εἰς ἀμαρτίαν εἰς τῶν ἀδελφῶν, μὴ προειπόντος αὐτῷ τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ, ἢ ἐμπ-

²² Psal. cxviii, 103. ²³ Gal. v, 9. ²⁴ Matth. xviii, 15-17. ²⁵ Isa. l, 5.

(1) Ex epist. cclxxxviii, 426.

(2) Uterque codex indicat epist.

(3) Ex *Regulis fusius tractatis*, 396.

(4) *Ibid.*, 370.

(5) Ἐξαρθήτω. Codex 1992 ἔξω ἀρθήτω.

(6) Αὐτοῦ. Idem codex addit μόνου.

(7) Τὰς θεραπείας. Idem τὰς ἰατρίας, et paulo post αὐτῶν ἐπιμέλειαν. Editi et contextus habent αὐτῶν.

(8) Κατεργάζωνται. Sic uterque codex. Editi καταργάζωνται. Infra legendum ut in contextu ὁ τῆς κοινῆς φροντίδα πεπιστευμένος.

ὡν ἐπιμένῃ, μὴ διδαχθεὶς τὸν τρόπον τῆς ἐπανορθώσεως, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐκχρηθήσεται, καθὼς γέγραπται· καὶ μάλιστα, ἐὰν μὴ εἰς ἀγνοίαν τι παρίθῃ τῶν ἀρεσκόντων Θεῷ, ἀλλὰ διὰ κολακείαν συμπεριφερόμενος τοῖς ἐκάστου κακοῖς, τὴν ἀκρίθειαν τῆς πολιτείας ἐκλύσῃ. Ὡσπερ δὲ ὁ προεστὼς ὑπεύθυνός ἐστιν ὁδηγεῖν εἰς πάντα τὴν ἀδελφότητα, οὕτω πάλιν καὶ τοῖς λοιποῖς ἐπιβάλλει, ἐὰν ποτε ὑποπτευθῇ τι περὶ τὸν προεστῶτα πλημμέλημα, ὑπομιμνήσκει αὐτὸν τοὺς προέχοντας τὴν τε ἡλικίαν καὶ τὴν σύνεσιν. Ἐὰν μὲν οὖν ἦ τι ἄξιον διορθώσεως, τὸν τε ἀδελφὸν ὠφελήσαμεν, καὶ ἑαυτοὺς δι' ἐκείνου, τὸν οἰοεὶ κανόνα τοῦ ἡμετέρου βίου ὄντα, καὶ τῇ αὐτοῦ ὀρθότητι τὸ ἐνδιάστροφον ἡμῖν διελέγχειν ὀφειλοντα, πρὸς τὸ εὐθὺς καταρτίσαντες· ἐὰν δὲ μάτην τινὲς παραχθῶσι, πληροζορηθέντες διὰ τῆς φανερώσεως τῶν οὐ μετὰ ἀληθείας ὑποπτευθέντων, τῆς ἐπ' αὐτῷ διακρίσεως ἀπαλλάσσονται.

7. Οὐ γὰρ ἀγνοεῖτε, ὡς οἱ προεστῶτες δημοσίᾳ πᾶσι προκείμενοι, ὡσπερ οἱ ἐν τῇ θαλάσῃ προβλημένοι σκόπελοι, αὐτοὶ τὸν θυμὸν τῶν ἐναντίων κυμάτων ὑποδέχονται, καὶ περὶ αὐτοὺς ῥηγνύμενα, τὰ κατόπιν αὐτῶν οὐκ ἐπικλύζουσιν. Ἐγὼ μὲν οὖν ἃ κράτιστα εἶναι κρίνω, τὰ μὲν νῦν εἰρημένα, τὰ δὲ παρὰ πάντα τὸν βίον ὑμῖν συμβουλευέσω. Κἀν γὰρ ἡ τοῦ σώματος ἀσθένεια ἐμποδίζῃ με (ἦν οὐκ ἀγνοεῖτε πάντως (1), ὅση μοι πάρεστιν, ἐκ τῆς πρώτης ἡλικίας μέχρι τοῦ γήραος τούτου συντραφεῖσά μοι, καὶ παιδεύουσά με, κατὰ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ πάντα ἐν σοφίᾳ οἰκονομοῦντος Θεοῦ), ἀλλ' ἕως ἀναπνέομεν, ὑπεύθυνοί ἐσμεν μηδὲν ἐλλιμπάνειν τῶν εἰς οἰκοδομὴν τῶν καλῶν. Ἔμεις δὲ, τριῶν ἀρρώστημάτων μὴ τῷ ἀνιάτῳ προσεικέναι δόξετε, μηδὲ τὴν τῆς γνώμης νόσον παραπλησίαν τῆς τῶν εἰς τὰ σώματα δυστυχησάντων δείξετε. Οἱ μὲν γὰρ τὰ μικρὰ τῶν παθῶν κάμνοντες, αὐτοὶ παρὰ τοὺς ἰατροὺς ἔρχονται· οἱ δὲ ὑπὸ μειζόνων καταληφθέντες ἀρρώστημάτων, ἐφ' ἑαυτοὺς καλοῦσι τοὺς θεραπεύοντας· οἱ δ' εἰς ἀνήκεστον παντελῶς μελαγχολίαν παρενεχθέντες, οὐδὲ προσιόντας (2) προσίενται. Ὁ μὴ πάθητε νῦν ὑμεῖς, ὀρθῶς ἔχοντας τῶν λογισμῶν ἀποφεύγοντες· ἀλλὰ καὶ παιδεύθητε, καὶ στοιχειώθητε τῷ φόβῳ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχητε, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, σὺν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

²² Ezech. iii, 20.

(1) Ἐμποδίζῃ... πάντως. Sic uterque codex. Editi συμποδίζῃ... πάντως.
(2) Προσιόντας. Codex 1892 προσιόντα.
(3) Ex *Regulis fusiis tractatis*, 371.
(4) Ex *epist.* cciii, 302.

Dei non declararit, aut si lapsus, in eo perstiterit non edoctus ab eo de emendationis modo, sanguinem ipsius ex suis manibus requisitum iri, ut scriptum est²²: et maxime, si quid eorum quæ placet Deo, non ex inscitia neglexerit, sed potius ex eo quod ob assentationem ad uniuscujusque vitia sese accomodet, disciplinæ integritatem labefactarit. (3) Atque etiam quemadmodum præfectus in omnibus fratrum dux esse debet, ita quoque vicissim reliquis convenit, si quando præfectus ipse delicti alicujus suspectus fuerit, ut ipsum admo- neant qui cum ætate tum prudentia præstant. Si quid igitur fuerit, quod emendari operæ pretium sit, juvabimus et fratrem, et per illum nosmet ipsos, eo qui veluti vitæ nostræ regula est, suaque rectitudine perversitatem nostram redarguere debet, ad rectam viam a nobis reducto: sin autem temere turbati fuerint nonnulli illius causa, ipsi, iis quæ falso suspecta fuerant cognitæ, certiores facti, ab ea quam de ipso conceperant suspicione liberantur.

7. (4) Non enim ignoratis, eos qui præsent, palam omnibus propositos, veluti scopulos in mari prominentes, furorem fluctuum hæreticorum excipere, qui dum circa eos franguntur, ea quæ retro sunt, non alluunt. (5) Ego quidem quæ optima esse censeo, partim nunc dixi, partim vobis per omnem vitam suadebo. (6) Etiam si enim me corporis infirmitas constringat (quam prorsus non ignoratis, quanta mihi adsit, a prima ætate ad hanc usque senectutem enutrita mecum, meque castigans secundum justum Dei judicium, qui omnia in sapientia moderatur), (7) tamen quandiu respirabimus, nihil debemus eorum omittere, quæ ad ædificationem bonorum pertinent. (8) Vos vero cum tria sint ægritudinum genera, ei quod insanabile est simile ne videamini, neque ostendatis animi morbum morbo eorum qui corpore ægrotant, consimilem. Etenim invaletudine parva qui laborant, ipsi accedunt ad medicos: qui vero morbis majoribus correpti fuere, medicos accersunt ad se: qui autem in aliquem atræ bilis morbum prorsus in- medicabilem lapsi sunt, ne accedentes quidem admittunt. Quod cavete ne vobis nunc accidat, si eos qui mente ac ratione præditi sunt, fugiatis; sed erudimini atque initiâmini timore Domini Dei nostri, ut futurorum bonorum participes esse possitis, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potestas cum æterno ejus Patre, et sanctissimo vivificanteque Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

(5) Ex *serm. De legendis libris gent.*, 184.

(6) Ex *epist.* cciii, 299.

(7) *Ibid.*, 302.

(8) Ex *serm. De legendis libris gent.*, 184.

483 DE CHARITATE IN DEUM ET PROXIMUM. — ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΘΕΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΛΗΘΙΟΝ.

SERMO III.

ΛΟΓΟΣ Γ.

1. (1) Qui semetipsos a sæculi curis removerunt, cor suum omni custodia servare debent, ne unquam Dei cogitationem abjiciant, aut memoriam illius mirabilium imaginibus vanarum rerum contaminent; sed ex perpetua ac pura recordatione impressa animis nostris, velut sigillum indelebile, sancta Dei cogitatio circumferenda. Ita enim a nobis comparatur Dei dilectio, quæ simul excitat ad conficienda Dei mandata, et ipsa ab ipsis vicissim servatur, ut perpetua sit ac non intermissa. (2) Quem autem vehemens Christum sequendi cupiditas tenet, is non amplius se ad ullam rem, quæ ad hanc vitam attineat, convertere potest, non ad parentum, aut propinquorum amorem, si Domini præceptis adversetur. Tunc enim locum etiam habet illud: *Si quis venit ad me, et non odit patrem suum et matrem* ²⁷, et cætera: (3) quod etiam docuerunt nos sancti Domini discipuli, Jacobus et Joannes, qui patrem suum Zebedæum, ipsumque, a quo tota illorum victus ratio pendebat, navigium reliquere; Matthæus etiam, qui ab ipso telonio surrexit, Dominumque secutus est, non telonii solum relinquens emolumenta, sed pericula etiam contemnens, quæ a potestatibus tum sibi tum consanguineis suis impendebant, quod vectigalium rationes reliquisset infectas. Paulo denique totus etiam mundus crucifixus erat, et ipse mundo. (4) Cum enim pietatis amor animam occupat, tum ipsa omne pugnarum genus irridet; atque etiamsi omnes illam rei adamatæ causa jaculis figant, delectant magis quam excruciant. (5) Nam si erga eos qui de nobis bene meriti sunt, benevolentiam amoremque naturalem habemus, nullumque non subimus laborem, ut beneficia prius in nos collata remuneremur; quisnam sermo Dei dona pro merito explicare possit? Tanta quidem est horum multitudo, ut etiam numerum effugiant: item magnitudine tanta sunt et talia, ut vel unicum satis ad id sit, ut omnimodam largitori gratiam rependere debeamus. (6) Est autem adeo bonus, ut neque remunerationem exigat, sed sat habet, si solum pro iis quæ tribuit, diligatur. Quæ omnia ubi mente recolo (ut meum affectum prodam), in horrorem quemdam et terrificum stuporem incido, nequando ob animi inconsiderantiam, aut propter meam circa res vanas occupationem a Dei dilectione excidens, Christo sim dedecori ac opprobrio. (7) Probri enim vertet Domino contemptum nostrum diabolus, ac de con-

1. Τὸς τῶν βιωτικῶν ἐαυτοὺς ἀποξενῶντας με-
 ριμῶν, πάση φυλακῇ τηρεῖν προσήκει τὴν ἐκτῶν
 καρδίαν, ὡς μὴ ποτε τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν ἐκδι-
 λειν, ἢ τὴν μνήμην τῶν θαυμασίων αὐτοῦ φαντα-
 σίας τῶν ματαίων καταβρῦσαι· ἀλλὰ διὰ τῆς
 διηνεκοῦς (8) καὶ καθαρᾶς μνήμης ἐντετυπωμένην
 ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, ὡσπερ σφραγίδα ἀνεξέλιπτον,
 τὴν ὅσταν τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν περιφέρειν. Οὕτως γὰρ
 προσγίνεται ἡμῖν ἢ πρὸς Θεὸν ἀγάπη, ἅμα τε ἡ-
 εγεῖρουσα τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου,
 καὶ ὑπ' αὐτῶν πάλιν αὕτη συντηρουμένη πρὸς τὴν
 διαρκῆ καὶ ἀδιάπτωτον. Ὁ δὲ σφόδρα τῇ ἐπιθυμίᾳ
 τοῦ ἀκολουθεῖν τῷ Χριστῷ κατεχόμενος, πρὸς οὐδὲν
 ἐτι τῆς ζωῆς ταύτης ἐπιστραφῆναι δύναται, ὡς πρὸς
 γονέων ἢ οἰκείων φίλτρον, ὅταν ἐναντιούμενον ἢ πᾶς
 τοῦ Κυρίου προστάγμασι. Τότε γὰρ καιρὸν ἔχει
 καὶ τὸ, *Εἰ τις ἔρχεται πρὸς μέ, καὶ οὐ μωρεῖ τὸν
 πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα*, καὶ τὰ λοιπὰ
 καθὰ καὶ οἱ ἄγιοι μαθηταὶ τοῦ Κυρίου ὑπέδειξαν
 ἡμῖν, Ἰάκωβος μὲν καὶ Ἰωάννης, καταλιπόντες τὸν
 πατέρα αὐτῶν Ζεβεδαῖον, καὶ αὐτὸ τὸ πλοῖον, τὴν
 πᾶσαν ἀφορμὴν τοῦ βίου· Ματθαῖος δὲ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ
 τελωνίου ἀναστὰς, καὶ ἀκολουθήσας τῷ Κυρίῳ, οὐ
 τὰ κέρδη μόνον τὰ ἐν τῷ τελωνίῳ καταλιπὼν, ἀλλὰ
 καὶ τῶν κινδύων ὑπεριδὼν, οἱ ἐπακολουθεῖν ἐπι-
 λὼν αὐτῷ τε καὶ τοῖς οἰκείοις παρὰ τῆς ἐξουσίας·
 ἀτέλεις τοὺς λόγους τοῦ τελωνίου καταλιπόντι·
 Παῦλος δὲ καὶ ὁ σύμπας κόσμος· ἐσταύρωτο, καὶ
 αὐτὸς τῷ κόσμῳ. Ὅταν γὰρ τῆς εὐσεβείας ἔρωσιν τὴν
 ψυχὴν προκατάσχη, ἅπαν αὐτῇ πολέμων καταγέ-
 στον εἶδος· κἂν πάντες αὐτὴν ὑπὲρ τοῦ ποθομένου
 τοξεύωσι, τέρπουσι μᾶλλον ἢ πληττουσιν. Εἰ γὰρ
 διὰ τὴν πρὸς τοὺς εὐεργέτας εὐνοίαν καὶ τὸ φίλον
 φυσικῶς αἰρούμεθα, καὶ πάντα πόνον εἰς ἀνταπόδο-
 σιν τῶν προσγενομένων ἡμῖν καλῶν ὑπομένομεν,
 τίς λόγος ἀξίως ἐπιπέσει τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ ἔ-
 νονται; Ἄν τοσαῦται μὲν εἴη τὸ πλῆθος, ὡς καὶ
 ἀριθμὸν διαφεύγειν· τηλικαῦται δὲ τὸ μέγεθος καὶ
 τοιαῦται, ὥστε ἐξαρκεῖν καὶ μίαν ὑπευθύνουσαν ἡμῶν·
 πᾶσαν χάριν τῷ δωδεκάτῳ ποιήσαι. Ὁ δ' οὕτως ἐστὶν
 ἀγαθὸς, ὥστε οὐτε ἀντίδοσιν ἀπαιτεῖ, ἀλλ' ἀρκεῖται
 μόνον ἀγαπώμενος ἐφ' οἷς ἔδωκεν. Ἄν ἀπάντων
 ὅταν εἰς ἔννοιαν ἔλθω (ἵνα τὸ ἐμὸν πάθος ἐξέλθω),
 εἰς φρίκην τινὰ καὶ ἔκστασιν φοβεράν καταπίπτω,
 μὴ ποτε ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ νοῦ, ἢ τῆς πρὸς τὰ μά-
 ταια ἀσχολίας, τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἐκπεσῶν, ἵνα
 γένωμαι τῷ Χριστῷ. Εἰς ὄνειδισμὸν γὰρ προ-
 οῖσαι τῷ Κυρίῳ τὴν ἡμετέραν καταφρόνησιν ὁ ἐπι-
 βολος, καὶ ἐγκαυχῆσεται τῇ ἀπειθείᾳ ἡμῶν· ὡς τὸ

²⁷ Luc. xiv, 26

(1) Ex *Regulis fusius tractatis*, 342.

(2) Ibid., 349.

(3) Ibid., 349.

(4) Ex hom. *De S. Barlaam*, 139.

(5) Ex *Regulis fusius tractatis*, 358.

(6) Ibid., 339.

(7) Ibid.

(8) Διὰ τῆς διηνεκοῦς. Praepositio addita ex ἰ-
 dice Regio.

ὅτε κτίσας ἡμᾶς, ὅτε ἀποθανὼν ὑπὲρ ἡμῶν, ἀλλ' ἡμῶς ἔσχεν ἡμᾶς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ ἐν τῇ ἀπειθείᾳ, καὶ ἐν τῇ ἀμελείᾳ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο τὸ θυνειδός, τὸ κατὰ τοῦ Κυρίου, βαρύτερόν μοι τῶν ἐν τῇ γένεθι κολάσεων φαίνεται, καὶ ἐχθρόν τοῦ Χριστοῦ ὕλην γενέσθαι καυχήματος τῆ ἀφορμῆν ἐπάσσεως κατὰ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντος καὶ ἀναστάντος.

2. Καὶ γὰρ Κύριον τὸν Θεὸν ἀγαπᾶν δεῖ πάση τῇ ἐνυπαρχούσῃ ἡμῖν πρὸς τὸ ἀγαπᾶν δυνάμει, καὶ ἀγαπᾶν καὶ τὸν πλησίον, καὶ ἀγαπᾶν καὶ τοὺς ἐχθρούς, ἵνα ὦμεν τέλειοι, μιμούμενοι τὴν χρηστότητα τοῦ ἐν οὐρανοῖς Πατρὸς, τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλοντος ἐπὶ πονηροῦς καὶ ἀγαθοῦς· εἰς ἄλλα δὲ τὴν τοῦ ἀγαπᾶν δύναμιν παραναλίσκεν οὐ συγκεχυρηται. Τὸ γὰρ τῆς ἀγάπης καλὸν, εἰ μὲν ἐν τῷ ὄνματι τῆς ἀγάπης περιγράφεται μόνω, καταγέλαστόν ἐστι, τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα ἐκλεγμένους (1), τοῦτοις μόνωις μεταδιδόναι τοῦ ἀγαπᾶν, ἐτέρους δὲ μυρίους ἀποκλείειν τῆς πρὸς τὸ καλὸν κοινωνίας. Εἰ δὲ ἡ πρὸς τοὺς βλαβεροὺς συμφωνία ἐν ἀγάπῃ προσήμιαται τὰ τῶν πολεμίων τοὺς προσεχομένους ἐργάζεται, σκοπεῖν ὀφείλομεν οἷς ἑαυτοὺς ἀναμίγνυμεν. Εἰ γὰρ ὁ ἀγαπητὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μισεῖται, τί μέγα εἰ ἡμεῖς τοῦ μίσους ἀξιούμεθα παρὰ ἀνθρώποις, οἷς περισεύει τὸ κτήμα τοῦ μίσους; Πλὴν οὔτε οἰκοδομὴν συστήναι, συνδέσμων ὑφαιρεθέντων, δυνατὸν, οὔτε Ἐκκλησίαν εἰς ὕψος αὐξήθησαν, μὴ συνδεόμενῃν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης. Καὶ γὰρ οὐδὲν οὕτως ἴδιον τῆς φύσεως ἡμῶν, ὡς τὸ κοινωνεῖν ἀλλήλοις, καὶ χρῆζειν ἀλλήλων, καὶ ἀγαπᾶν τὸ ὁμόφυλον. Πλέον γὰρ ἡμεῖς τῆς ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἀδελφῶν ἐπικουρίας δεόμεθα, ἢ ὅσον ἡ ἐτέρα τῶν χειρῶν τῆς ἐτέρας. Ὅταν γὰρ πρὸς αὐτὰ ἀπίδω τὰ μέλη ἡμῶν, ὅτι ἐν οὐδὲ ἑαυτῷ πρὸς ἐνεργεῖαν αὐταρχεῖς, πῶς ἑμαυτὸν λογισομαι ἐξαρκεῖν ἑαυτῷ πρὸς τὰ τοῦ βίου πράγματα; Οὔτε γὰρ ἀν ποῦς ἀσφαλῶς βαδίσαι, μὴ συνυποστηρίζοντος τοῦ ἐτέρου· οὔτε ὀφθαλμὸς ὑγιῶς ἴδιοι, μὴ κοινωνῶν ἔχων τὸν ἕτερον, καὶ μετ' αὐτοῦ συμφώνως προσβάλλων τοῖς ὀρατοῖς. Καὶ ἀκοῆ ἀκριβεστέρα, ἢ δι' ἀμφοῖν τοῖν πόροις τὴν φωνὴν δεχομένη· καὶ ἀντιληψίς κραταιότερα τῇ κοινωνίᾳ τῶν δακτύλων. Καὶ ἀπαξ ἀπλῶς, οὐδὲν οὔτε τῶν ἐκ φύσεως, οὔτε τῶν ἐκ προαιρέσεως κατορθουμένων ὀρῶ, ἀνευ τῆς τῶν ὁμοφύλων συμπνοίας ἐπιτελούμενον· ὅπου γε καὶ αὐτὴ ἡ προσευχὴ, μὴ ἔχουσα τοὺς συμφωνοῦντας, ἀδρανεστέρα ἐστὶ πολλῷ ἑαυτῆς. Νουθετεῖτω σε τῶν νεκροῦ τὸ φιλάλληλον, αἷ ὡσπερ ὄμμαθός ἀλλήλων ἔχονται· καὶ μὴ τὸ ἀπεσχισμένον καὶ ἰδιάζον

tumacia et de defectione nostra gloriabitur : qui cum nec creaverit nos, nec pro nobis subierit mortem, tamen suæ contumaciæ, suæque in observandis Dei mandatis negligentia nos ac comites habuerit. Illud quod Domino inferetur probrum, et illa adversarii jactantia mihi supplicii gehennæ gravior videtur, quod Christi inimico præbeamus materiam, ~~484~~ adversus eum, qui pro nobis mortuus est et resurrexit, jactandi se et efferendi.

2. (2) Nam Dominum Deum oportet diligere ea tota virtute, quæ nobis inest ad diligendum : diligendus insuper proximus : sunt quoque et inimici diligendi, ut simus perfecti, inimitantes benignitatem Patris nostri, qui in cælis est : qui solem suum oriri facit super bonos et malos ⁴⁸. Porro nefas est in alia perperam consumere vim diligendi. (3) Si charitatis bonum solo charitatis nomine circumscribitur, ridiculum est hunc et illum eligentes, iis solis charitatem impartire, alios vero innumera-biles ab illius boni communicatione excludere. Sed si cum perniciosis hominibus consensus iis, a quibus suscipitur, sub pacis specie damnum infert hostile ; considerare debemus quinam sint ii quibus nos admiscemus. (4) Si enim dilectus Dei Filius odio habetur, quid mirum si nos hominibus odiosi sumus ⁴⁹, in quibus profecto odium exsuperat? Cæterum neque ædificium consistere ablatis colligationibus potest, neque Ecclesia adaugeri, nisi pacis amorisque vinculo fuerit colligata. Etenim nihil est naturæ nostræ adeo proprium, ut mutuo inter nos communicare, mutuoque indigere, atque ejusdem generis homines ad-amare. (5) Magis enim nos uniuscujusque fratrum auxilio indigemus, quam manus altera alterius ope. (6) Cum enim hæc ipsa nostra membra considero, quorum nullum sibi ipsi ad agendum satis est, quomodo mihi ipse videbor ad vitæ negotia sufficere? Neque enim pes tuto gradiatur, non suffulciente altero : neque oculus recte videat, non habens alterum consortem, et cum eo socialiter his quæ videntur, intentus. Auditus accuratior, qui per utrosque meatus vocem suscipit, et fortior apprehensio digitorum conjunctione. Et in summa, nihil neque eorum quæ natura, neque eorum quæ libera voluntate perficiuntur, citra conspirationem eorum quæ ejusdem generis sunt, perfici video ; cum et preces ipsæ, si desint qui conspirent, longe sint seipsis debiliores. (7) Admoneat te mutuus vespertilionum amor qui contextim inter se coheret : neque quod est separatim ac singulare, præstantius esse existima, eo

⁴⁸ Matth. v, 43-45. ⁴⁹ Joan. xv, 18.

(1) Ἐκλεγμένους. Sic uterque codex. Editi ἐκλελεγμένους.

(2) Ex comment. in Isa., 410.

(3) Ex epist. ccl., 385.

(4) Uterque codex indicat epist.

(5) Ex epist. xcviij, 190.

(6) Ibid.

(7) Ex hom. viii in Hexaem., 77

quod societatem cum unitate admittit. (1) Nihil enim nos ab invicem separat, nisi animi proposito dissociemur. Unus nobis est Dominus, una fides⁴⁰, spes eadem. Sive caput vos ipsos existimatis, non potest caput dicere pedibus : Non est mihi opus vobis⁴¹. Sive vos in alio ordine reponitis, nobis in eodem corpore constitutis non potestis dicere : Vestri non indigemus. Nam et manus altera alterius eget, et pes alter alterum firmat, et oculi per concordiam clare ac perspicue vident. (2) Non enim vos illa cogitatio detineat : Extra multorum malum sumus, quamobrem quid nobis opus est cum aliis communio? Dominus enim insulas quidem a continente per mare divisit, insularum vero incolas per charitatem cum incolis continentis iunxit. (3) Hoc enim potissimum **485** amicus ab adulatore differt, quod hic quidem ad delectationem loquitur, ille vero ne molesta quidem prætermittit. (4) Scis quid a te præstandum sit proximo? quod tibi ipsi ab altero vis fieri. Nosti quid sit malum? quod ipse nolis ab alio pati. (5) Cum enim ex Deo audiverim : *In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si diligatis invicem*⁴², cumque extremum munus discipulis suis, suam in carne dispensationem absoluturus, pacem suam Dominus reliquerit, dicens : *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis*⁴³, dicere non possum, me sine mutua charitate, et nisi, quantum in me est, pacem cum omnibus habeam, dignum posse Jesu Christi servum vocari

5. (6) Eodem igitur modo communem et æqualem omnibus inter se charitatem esse convenit, quo homo naturaliter erga singula sua membra affectus est, qui totum suum corpus pariter sanum vult, quando et uniuscujusque membri dolor æqualem corpori molestiam exhibet. (7) Qui enim in conventu unum præ aliis diligit, seipsum imperfectæ charitatis insimulat. Quare ex conventu contentio indecora et singularis amor sunt æqualiter amandandi. Oritur enim ex contentione inimicitia : ab amicitia vero particulari et sodalitate suspiciones et invidiæ nascuntur. Cum enim æqualitas auferatur, id ubique eis qui ea spoliuntur, invidiæ et odii origo et causa est. Quemadmodum igitur Deus optimus ex æquo impertit omnibus lucem, solem suum super justos ac injustos exoriri curans⁴⁴ : ita et Dei imitatores communem et parem charitatis radium in omnes effundant. Ubi enim deficit charitas, illic utique ejus loco succedit odium. Quod si, ut Joannes ait, *Deus charitas est*⁴⁵, prorsus necesse est diabolium odium esse. Sicut ergo qui habet charitatem, Deum

τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἡνωμένου ἡγού προσιμότερον. Οὐδὲν γὰρ ἡμᾶς χωρίζει ἀπ' ἀλλήλων, ἐὰν μὴ τῆ προαιρέσει τὸν χωρισμὸν ὑποστῶμεν. Εἰς ἡμῶν Κύριος, μία πίστις, ἑλπίς ἡ αὐτῆ. Εἶτε οὖν κεφαλή ἑαυτοὺς λογίζεσθε, οὐ δύναται ἡ κεφαλὴ εἰπεῖν τοῖς ποσὶ· Χρεῖαν ὑμῶν οὐκ ἔχω· εἶτε καὶ ἐν ἄλλῃ τῆσιν ἑαυτοὺς τάσσετε, οὐ δύνασθε τοῖς ἐν τῷ αὐτῷ σώματι κατατεταγμένοις λέγειν (8) τὸ, Χρεῖαν ὑμῶν οὐκ ἔχομεν. Αἶ τε γὰρ χεῖρες ἀλλήλων δέονται, καὶ οἱ πόδες ἀλλήλους στηρίζουσι, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν τῇ συμφωνίᾳ τὸ ἐναργὲς τῆς καταλήψεως ἔργου. Μὴ γὰρ ἐκεῖνος ὑμᾶς ὁ λογισμὸς κατεχέτω, ὅτι· Ἡμεῖς ἔξω τοῦ παθῶς ἐσμεν τῶν πολλῶν, καὶ τίς ἡμῖν χρεῖα τῆς πρὸς αὐτοὺς κοινωνίας; Ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν τὰς μὲν νήσους τῆς ἡπείρου διὰ θαλάσσης διέσκησε, τοὺς δὲ νησιώτας τοῖς ἡπειρώταις διὰ τῆς ἀγάπης συνέδησε. Καὶ τούτω μάλιστα φίλος ἐλάκος διενήνοχε, τῷ τὸν μὲν πρὸς ἡθροὺν ἑμίειν, τὸν δὲ μὴδὲ τῶν λυπούτων ἀπέχεσθαι. Οἶδας δὲ τί ποιήσεις τῷ πλησίον; ὁ σαυτῷ βούλει παρ' ἐτέρῳ γενέσθαι. Οἶδας ὁ τί ποτὲ ἐστὶ τὸ κακόν; ὁ οὐκ ἐν αὐτῷ παθεῖν ἔλοιο παρ' ἐτέρῳ. Ἐγὼ γὰρ ἀκούεις παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι· Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους· καὶ ὅτι ἐξετήριον ὄρωρον τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, μέλων συμπληροῦν τὴν ἐν σαρκὶ οἰκονομίαν, τὴν ἑαυτοῦ εἰρήνην κατέλιπεν εἰπών· Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν διδομι ὑμῖν· οὐ δύναμαι εἰπεῖν, ὅτι ἄνευ τῆς ἐν ἀλλήλοις ἀγάπης καὶ ἐκείνου τοῦ, τὸ εἰς ἐμὲ ἔχον, εἰρηνεύειν πρὸς πάντας, δύναμαι ἀξιὸς κληθῆναι δούλος Ἰησοῦ Χριστοῦ.

3. Οὕτω τοίνυν προσήκει κοινὴν καὶ ἴσην πᾶσι πρὸς ἀλλήλους τὴν ἀγάπην εἶναι, ὡς φυσικῶς πρὸς τὰ καθ' ἑκάστον ἑαυτοῦ μέλη ὁ ἄνθρωπος ἔχει, ἐκ τῆς θέλων παντὶ τῷ σώματι τὴν ὑγίειαν, δόξαι καὶ ὁ πόνος ἐκάστου μέλους ἴσην παρέχει τῷ σώματι· τὴν ἀφίαν. Ὁ γὰρ ἐν συνοδίᾳ τὸν ἕνα ὑπὲρ τοῦ ἄλλου ἀγαπῶν, κατηγορεῖ ἑαυτοῦ μὴ ἔχων τὴν τελείαν ἀγάπην. Ὁμοίως οὖν ἀπόβλητός ἐστιν ἀπὸ συνοδίας· ἡ τε ἀπρεπὴς μάχη, καὶ ἡ μερικὴ διάθεσις. Ἄπει μὲν γὰρ τῆς μάχης ἐχθρα γίνεται, ἀπὸ δὲ τῆς μερικῆς φιλίας καὶ ἐταιρείας ὑποψία καὶ φθόνος γίνονται· πανταχοῦ γὰρ ἡ τοῦ Ἰσοῦ στέφρισις ἀγχι καὶ ὑπόθεσις φθόνου καὶ δυσμενείας τοῖς ἐλαττωμένοις γίνεται. Ὡσπερ οὖν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς κοινῶς δίδωσι πᾶσι τὴν τοῦ φωτὸς μετουσίαν, ἀνατέλλων τὸν ἥλιον ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, οὕτως καὶ ἐμιμηταὶ τοῦ Θεοῦ κοινῶν τε καὶ ὁμότιμον τὴν τῆς ἀγάπης ἀκτίνα ἐπὶ πάντας φερέτωσαν. Ὅπου γὰρ ἔλλειπει ἡ ἀγάπη, ἐκεῖ πάντως ἀναισθηγεταί· τὸ μῖσος. Εἰ δὲ, καθὼς φησὶν Ἰωάννης, Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν, ἀνάγκη πᾶσα τὸ μῖσος εἶναι τὸν διαβόλιον. Ὡσπερ οὖν ὁ τὴν ἀγάπην ἔχων, τὸν Θεὸν ἔχει· οὐ-

⁴⁰ Ephes. iv, 5. ⁴¹ I Cor. xii, 15. ⁴² Joan. xiii, 35. ⁴³ Joan. xiv, 27. ⁴⁴ Matth. v, 45. ⁴⁵ I Joan. iv, 16.

(1) Ex epist. ccm, 301.

(2) Ibid.

(3) Ex epist. xx, 98.

(4) Ex hom. ix in Hexaem., 83.

(5) Ex epist. ccm, 299.

(6) Ex serm. ascético, 325.

(7) Ibid.

(8) Λέγειν. Regius codex εἰπεῖν χρεῖαν.

ταὺς ὁ τὸ μῖσος ἔχων, τὸν διάβολον ἐν ἑαυτῷ τρέφει. Α Διὰ τοῦτο προσήκει τὴν μὲν ἀγάπην ἴσῃ καὶ ὁμοίαν παρὰ πάντων τοῖς πᾶσιν εἶναι, τὴν δὲ τιμὴν κατὰ τὸ πρέπον ἐκάστῃ γίνεσθαι. Καὶ ὡσπερ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, ὁ μὲν πόνος ἐκάστου τῶν ἀβρωστοῦντων μελῶν ἴσως ἀπτεταί τοῦ παντὸς σώματος, ἔστι δὲ ὅμως ἕτερα ἑτέρων τιμιώτερα μέλη (οὐ γὰρ ὁμοίως περὶ τὸν ὀφθαλμὸν καὶ (1) περὶ τὸν τοῦ ποδὸς δάκτυλον ἔχομεν, κἂν ὁ πόνος τὸ ἴσον ἔχη)· οὕτως τὴν μὲν συμπαθεὴ διάθεσιν, καὶ τὴν ἀγαπῆτικὴν σχέσιν ἴσῃ ἐπὶ πάντων τῶν ἐν τῇ συνοδίᾳ ζώντων εἶναι παρ' ἐκάστου προσήκει· ἢ δὲ τιμὴ, κατὰ τὸ εὐλογον ἐπὶ τῶν χρησιμωτέρων τὸ πλέον ἔξει. Ἐπὶ γὰρ τῶν πνευματικῶν ἀλλήλοις συναρμολογούμενων, οὐδὲ ἢ (2) σωματικῆ συγγένεια πλέον τι κατὰ τὴν ἀγάπην ἔξει· οὐδὲ εἰ τις ἀδελφὸς τινος κατὰ σάρκα εἴη, ἢ υἱὸς, ἢ θυγάτηρ, ἐν πλείονι διαθέσει πρὸς τὸν τῷ γένει προσήκοντα παρὰ τοὺς ἄλλους γενήσεται ἢ κοινωνία τοῦ αἵματος. Ὁ γὰρ ἐν τούτοις τῇ φύσει ἀκολουθῶν, κατηγορεῖ ἑαυτοῦ, ὅτι οὕτω τελείως ἀπέστη τῆς φύσεως, ἀλλ' ἔτι ὑπὸ σαρκὸς διοικεῖται. Τῷ δὲ Θεῷ ἡμῶν δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ.

ΔΟΓΟΣ Δ'.

1. Εἰ θαυμάζεις (5) τὰ χρήματα, ἄνθρωπε, διὰ τὴν ἀπ' αὐτῶν τιμὴν, σκόπε· πόσον ἐστὶ πρὸς δόξαν λυσιτελέστερον, μυρίων παιδῶν πατέρα προσαγορεύεσθαι, ἢ μυρίους στατήρας ἔχειν ἐν βλατανίῳ. Β Τὰ μὲν γὰρ χρήματα καταλείψεις ἐνταῦθα, καὶ μὴ βουλόμενος τὴν δὲ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις φιλοτιμίαν ἀποκομίσεις πρὸς τὸν Δεσπότην, ὅταν δῆμος εἶλος ἐπὶ τοῦ κοινοῦ Κριτοῦ περιστάντες (4), τροφέα καὶ εὐεργέτην καὶ πάντα τὰ τῆς φιλανθρωπίας ἀποκαλώσιν ὄνοματα. Καὶ ἐν μὲν πανηγύρει οὐδεὶς λυπεῖται προέμενος τὰ παρόντα, καὶ ἀντικτώμενος τὰ ἐνδέοντα· ἀλλ' ὡσπερ ἂν ἐλάττονος τιμῆς τὰ πολυτίμητα πρὶνται, τοσοῦτω χαίρει, ὡς λαμπροῦ αὐτῷ τοῦ συναλλάγματος γενομένου. Σὺ δὲ λυπῆ χρωσίον, καὶ ἀργύριον, καὶ κτήματα διδοῦς, τουτέστι λίθους καὶ χοῦν παρεχόμενος, ἵνα κτήσῃ τὴν μακαρίαν ζωὴν; Τί δὲ καὶ χρῆσῃ τῷ πλούτῳ; ἐσθῆτι πολυτιμῆτι περιβαλεῖς σεαυτὸν; Οὐκ οὐν δύο μὲν σοὶ πηχῶν χιτωνίσκος ἀρκέσει, ἐνὸς δὲ ἱματίου περιβολῆ πᾶσαν τῶν ἐνδυμάτων ἐκπληρώσει τὴν χρείαν; Δ Ἀλλ' εἰς τροφὴν καταχρῆσῃ τῷ πλούτῳ; εἰς ἄρτος ἱκανὸς ἀποπληρῶσαι γαστέρα. Τί οὖν λυπῆ; ὡς εἶνος ὑστερούμενος; Δόξης τῆς ἀπὸ τοῦ πλοῦτος; ἀλλ' εἰ μὴ χαμαὶ ζητήσης τὴν δόξαν, εὐρήσεις τὴν ἀληθινὴν καὶ λαμπρὰν, προάγουσάν σε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Σκορπιζόμενος γὰρ ὁ πλοῦτος, καθ' ὃν ὁ Κύριος ὑποτίθεται τρόπον, πέφυκε παρα-

habet; sic qui odium habet, is diabolum in seipso nutrit. Quamobrem ut æqualis similisque charitas quibusvis ab omnibus est exhibenda: ita honor, uti addecet, unicuique est tribuendus. (5) Et ut in nobismetipsis, dolor uniuscujusque ægrotantis membri similiter totum corpus attingit, et tamen sunt membra alia aliis præstantiora (non enim pariter de oculo ac de pedis digito afficimur, etiamsi dolor æqualis sit): ita unumquemque in omnes qui in conventu vixerint, commiserationem quidem atque amorem parem ostendere operæ pretium est; sed tamen, ut decet, iis qui utiliores sunt, major deferetur honor. Nam in his qui spirituali animorum conjunctione inter se sunt copulati, non futura est major dilectio ob corporalem consanguinitatem; neque si quis quidem germanus alicujus frater sit, filiusve, aut filia, majorem erga consanguineum, quam erga alios, amorem afferet sanguinis conjunctio. Qui enim in his naturam sequitur, is nondum a natura perfecte recessisse convincitur, sed etiamnum a carne gubernari. Deo autem nostro sit gloria in sæcula sæculorum. Amen.

488 DE ELEMOSYNA.

SERMO IV.

1. (6) Si opes miraris, o homo, ob provententem ex eis honorem, considera quanto sit ad gloriam conducibilis, innumerorum filiorum patrem appellari, quam innumeros in marsupio stateres habere. Nam pecunias quidem relicturus hic es vel invitus; contra, partam ob bona opera gloriam exportabis ad Dominum, cum scilicet circumstantes coram communi Iudice populus omnis, nutritorem et beneficum largitorem ac omnibus humanitatis appellabit nominibus. (7) Etenim in nudinis quidem nemo dolet quod profundat quæ adsunt, et vicissim quæ desunt comparet; contra, quo viliori pretio res pretiosissimas emerit, hoc magis gaudet, ut qui egregie negotiatus sit. Tu vero doles, quod aurum et argentum et opes tradas, hoc est, lapidem ac pulverem præbeas, ut beatam vitam acquiras. Sed cui tibi usui aurum? pretiosa te veste amicies? Annon duorum cubitorum tunica satis tibi fuerit, et unius pallii amictus omnem indumentorum necessitatem explebit? Uterisne divitiis ad lautius vivendum? Verum panis unus exsatiando ventri sufficit. Quid igitur tristitia afficeris? Cujusnam rei fecisti jacturam? An gloriæ quæ ex divitiis oritur? At si huius gloriæ non quæsieris, veram illam ac splendidam, quæ te in regnum cælorum deducet, invenies. (8) Dispersæ enim secundum Domini monitum divitiæ solent permanere,

(1) Περὶ τὸν ὀφθαλμὸν καὶ. Hæc addita ex contextu et codice Regio.

(2) Οὐδὲ ἢ. Idem codex οὐδὲ ἢ.

(3) Εἰ θαυμάζεις. Legitur τί θαυμάζεις, quid admiraris? in duobus codicibus Regiis, quibuscumque has conciones contulimus. Sunt hi codices 1910 et 1992.

(4) Περιστάντες. Legitur in contextu πιστοῦντες ἢ.

(5) Ex serm. ascetico, 325.

(6) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam*, 43.

(7) Ex hom. in *Divites*, 52.

(8) *Ibid.*, 53.

clausæ autem alienari. Si custodies, non habebis; si dispergas, non amittes. *Dispersit enim, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi* 46.

(1) Quare debent qui prudenter judicant, usum divitiarum ad dispensationem concessum existimare, non ad perfruendum: et his depositis lætari, ut ab alienis remoti, non ægre ferre, ut suis privati. Quid igitur afflicta? quid animo discruciare cum audis: *Vende quæ habes, et da pauperibus* 47? Etenim si te sequerentur in futurum sæculum, ne sic quidem essent studiosius exquirenda, utpote quæ a præmiis illic repositis obscurerentur: sin autem necesse est ea hic manere, cur non ex his divenditis lucrum exportamus? (2) Quisquis enim male suis rebus utitur, miserabilis est, non aliter quam qui accepto ad hostes ulciscendos gladio semetipsum libens sauciat. Qui autem bene et secundum rectam rationem res suas tractat, ac dispensator est bonorum a Deo datorum, nec ea, ut ipse perfruat, congerit, laude et amore dignus est ob dilectionem in fratres ac liberalem et beneficam indolem.

2. (3) Videte quemadmodum multitudo peccatorum nostrorum et anni tempestates a sua ipsarum natura abduxerit, et temporum formas transmutterit in alienas temperaturas. (4) Omnia enim insolito modo terminos creationis 487 transgredientia, ac male ad nostram conspirantia perniciem, a victu et a vita mortales abigunt. Quæ ergo causa est inordinationis hujus atque confusionis? (5) Nimirum quia cum acceperimus, aliis non impertimus, laudamus beneficentiam, et eadem privamus egenos. Liberi ex servis facti, conservorum non miseremur; esurientes nutrimur, et egentem negligimus. Divitem datorem ac promum habentes parci effecti sumus, nihilque cum pauperibus communicamus. Oves nostræ abundant fetibus, et major nudorum numerus quam ovium. Horrea ob repositarum frugum copiam in angustum coguntur, nec tamen hominis, qui angustiis urgetur, commiserescimus. (6) Pauper es? Alter est te pauperior. Sunt tibi cibaria dierum decem; illi, unius. Quod tibi superest, ac redundat, id tu ceu bonus ac gratus ex æquo cum egente partiaris. Ne dubites ex modico dare: ne commodum tuum periculo publico anteponas. Quod si ad unum panem redactus cibatus sit, stetque pro foribus mendicus, promito ex penu illum unum, quem imponens manibus, et intuens in cælum, miserabilem hanc simul et gratam vocem

46 Psal. cxi, 9. 47 Matth. xix, 21.

(1) Ex hom. in divites, 54.

(2) Ex hom. de Invidia, 96.

(3) Ex hom. in Famem, 63.

(4) Ibid., 63.

(5) Ibid., 64.

(6) Ibid., 68.

(7) *Ὁὐχ ἔξεις*. Uterque codex οὐχ ἔχεις.

(8) *Καιρῶς*. Sic legitur in homilia unde hæc de-

μείνει· συνεχόμενος δὲ, ἀλλοτριουῦσθαι. Ἐάν φυλάττης, οὐχ ἔξεις (7)· ἐάν σκορπίζης, οὐκ ἀπολείπεις. Ἐσκορπίσεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν, ἢ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Ὡστε οικονομικὴν τοῦ πλοῦτου τὴν χρῆσιν, ἀλλ' οὐκ ἀπυλαυστικὴν, τοὺς σωφρόνως λογιζομένους νομίζειν προσήκει, καὶ ἀποτιθεμένους χείρειν, ὡς ἀλλοτρίων χωριζομένους, ἀλλ' οὐχὶ δυσχεραίνειν, ὡς τῶν οικίων ἐκπίπτοντας. Τί οὖν λυπῆ; τί καταπενθεῖς τῇ ψυχῇ, ἀκούων· Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ εἰς πτωχοῖς; Εἰ μὲν γὰρ ἠκολούθει σοι πρὸς τὸ μέλιον, οὐδ' οὕτως ἂν ἦν περισπούδαστα, ὑπὸ τῶν ἐκεῖ τιμῶν ἐπισκοτούμενα· εἰ δὲ ἀνάγκη μένειν ἐνταῦθα, τί μὴ πωλήσαντες, τὸ ἀπ' αὐτῶν κέρδος ἀπενεργώμεθα; Ὁ μὲν γὰρ κακῶς τοῖς οὔσι κεχρημένος ἐλείπειν, ὡς ὁ τῷ ξίφει δ' ἔλαβε πρὸς τὴν τῶν ταμιῶν ἀμυναν, τούτῳ ἐκουσίως ἑαυτὸν κατατιπρώσκων· ὁ δὲ καλῶς καὶ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον τὰ προέοντα μεταχειρίζων, καὶ οἰκονόμος τῶν παρὰ τῷ Θεοῦ δεδομένων γινόμενος, μὴ οὐχὶ πρὸς ἰδίαν ἀπυλαυσιν θησαυρίζων, ἐπαινέσθαι καὶ ἀγαπᾶσθαι εἰκαίς ἐστι, διὰ τὸ φιλάδελφον καὶ κοινωνικὸν αὐτοῦ τρόπον.

2. Ὁρᾶτε, ὡς τὸ πλῆθος τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων καὶ τὰς ὥρας τῶν οικίων ἐξηγάγε φύσεων, καὶ τῶν καιρῶν τὰς ἰδέας εἰς ἀλλοκότους κράτεϊς ἐήμειψε. Πάντα γὰρ καινῶς (8) ὑπερβάντα τοὺς ὄρους τῆς κτίσεως, καὶ κακῶς εἰς τὴν καθ' ἡμῶν συμπενήσαντα βλάβην, τοῦ βίου καὶ τῆς ζωῆς τοὺς ἀθρώπους ἐλαύνουσι. Τίς οὖν τῆς ἀταξίας καὶ τῆς συγχύσεως ἡ αἰτία; Ὅτι λαμβάνοντες ἡμεῖς, ἕλωσ οὐ παρέχομεν· τὴν εὐεργεσίαν ἐπαινοῦμεν, καὶ ταύτης ἀποστεροῦμεν τοὺς δεομένους. Δούλοι ὄντες ἐλευθερούμεθα, καὶ ὁμοδόλους οὐκ οἰκτελοῦμεν· πεινῶντες τρεφόμεθα, καὶ τὸν ἐνδεῆ παρατρέχομεν. Ἄνευδεῆ χορηγῶν καὶ ταμίαν ἔχοντες, φειδωλοὶ ἐγνόμεθα καὶ ἀκοινωνητοὶ πρὸς τοὺς πένητας· παιδοκα ἡμῶν τὰ πρόβατα, καὶ οἱ γυμνοὶ τῶν προβάτων πλείους. Αἱ ἀποθῆκαι τῷ πλῆθει τῶν ἀπακειμένων στενοῦνται, καὶ τὸν ἐστενωμένον οὐκ ἐλευοῦμεν. Πένης εἶ; ἀλλ' ἄλλον ἔχεις πάντως πενέστερον. Σὺ δέκα ἡμερῶν τὰ σιτία, ἐκείνῳ μίαν. Ὡς καλὸς καὶ εὐγνώμων (9), τὸ σὸν περιττὸν ἐπανίσωσον πρὸς τὸν ἐνδεῆ. Μὴ ὀκνήσης ἐκ τοῦ ὀλίγου δοῦναι· μὴ προτιμῆσης τὸ σὸν συμφέρον ἐκ τοῦ κοινοῦ κινδύνου. Κἂν εἰς ἕνα ἄρτον πιστῆ ἡ τροφή, ἐπιστῆ δὲ (10) ταῖς θύραις ὁ ζητῶν, προσκόμισον ἐκ τοῦ ταμείου τὸν ἕνα, καὶ ἐπιθείς ταῖς χερσὶ, πρὸς οὐρανὸν ἀνατείνας, εἰπὲ λόγον ἐλείπειν ὁμοῦ καὶ εὐγνώμονα· Εἰς ἄρτος ὦν ὄρῃς, Κύριε, καὶ ὁ κίνδυνος προφανῆς, ἀλλ' ἐγὼ

sumpta sunt. At duo nostri codices habent κοινῶς, communiter, unde arbitror factum esse κοινῶς in editis.

(9) *Καλὸς καὶ εὐγνώμων*. Sic in homil. Basilii. Regiorum codicum alter καλὸς εὐγνώμων. Editi καλῶς εὐγνώμων. Mox editi ἐπανίσωσον. Mss. ut in textu.

(10) *Ἐπιστῆ δέ*. Sic codices mss. Editi ἐπιστῆ καὶ

την σην ἐντολὴν ἐμοῦ προτιθῆμι, καὶ ἐκ τοῦ ὀλίγου δίδωμι τῷ λιμώττοντι ἀδελφῷ· ὁδὸς δὲ καὶ σὺ τῷ κινδυνεύοντι δούλω. Οὐδὰ σου τὴν ἀγαθότητα, θαρρῶ καὶ τῇ δυνάμει· οὐχ ὑπεριθῆσαι εἰς χρόνον τὰς χάριτας, ἀλλὰ σκεδανύεις, ὅταν ἐθέλης, τὰς δωρεάς. Κὰν οὕτως εἴπης καὶ πράξης, ὃν δίδως ἐκ τῆς στενότητος ἄρτον, σπέρμα γίνεται γεωργίας, καὶ πολὺχρον ἀπογεννᾷ τὸν καρπὸν.

3. Σὺ δὲ λέγεις μὲν ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν, τὸ δὲ παρὰ τοῦ Κυρίου λεχθὲν ἐλέγχει σε τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης ἀπολειπόμενον. Εἰ γὰρ τοσοῦτον ἀπέδωκας ἐκάστῳ ὅσον καὶ σεαυτῷ, πόθεν σοι ἡ τῶν χρημάτων τοσαύτη περιουσία; Ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν, οὐδὲν περισσότερον κέκτηται τοῦ πλησίον. Ἐπεὶ δὲ κέκτησαι σὺ, φαίνη δηλῶν τὴν αἰκείαν ἀπόλυσιν προτιμοτέραν τῆς τῶν πολλῶν παραμυθίας ποιούμενος· ὅσον γὰρ πλεονάζεις τῷ πλούτῳ, τοσοῦτον ἐλλείπεις τῇ ἀγάπῃ. Εἰ γὰρ ἔγαπήκεις σου τὸν πλησίον, πάλαι ἂν ἐμελέτησας τῶν χρημάτων τὴν ἀλλοτριώσιν· νυνὶ δὲ προσπέφυκέ σοι τὰ χρήματα πλεονῆ ἢ τὰ μέλη τοῦ σώματος, καὶ λυπεῖ σε αὐτῶν ὁ χωρισμὸς, ὡς ἀκρωτηριασμὸς (1) τῶν καιρίων. Εἰ γὰρ ἠμφίεσας γυμνὸν, εἰ ἔδωκας πεινῶντι τὸν ἄρτον σου, εἰ ἡ θύρα σου ἀνέμκτο παντὶ ξένῳ, εἰ ἐγένου πατὴρ ὄρφανῶν, εἰ παντὶ συνέπασχες ἀδυνάτῳ· ὑπὲρ ποίων ἂν ἐλυπήθης χρημάτων, πάλαι μελετήσας αὐτὰ διανέμειν τοῖς ἐνδεέσι; Ἡ πόσην ἔδει σε χάριν ἔχειν τῷ εὐεργέτῃ, καὶ φαιδρὸν εἶναι, καὶ λαμπρύνεσθαι τῇ τιμῇ, ὅτι οὐχ αὐτὸς διοχλεῖς θύρας ἐτέρων, ἀλλὰ τὰς σὰς ἄλλοι καταλαμβάνουσι! Συμμεριστὰς ποιῆσαι τῶν σιτίων τοὺς ἀδελφούς. Τὸ αὐριον σηπόμενον σήμερον παράσχου τῷ δεομένῳ. Πλεονεξίας εἶδος τὸ χαλεπώτατον (2), μηδὲ τῶν φθειρομένων μεταδιδόναι τοῖς ἐνδεέσι. Εἰ ὁ τὸν ἐνδεδυμένον ἀπογυμνῶν, λωποδύτης ὀνομασθήσεται· ὁ τὸν γυμνὸν μὴ ἐνδύων, δυνάμενος τοῦτο ποιεῖν, ἄλλης τινὸς ἐστὶ (3) προστηγορίας ἄξιος; Τοῦ πεινῶντός ἐστιν ὁ ἄρτος, ὃν σὺ κατέχεις· τοῦ γυμνητεύοντος τὸ ἱμάτιον, ὃ σὺ φυλάσσεις ἐν ἀποθήκῃ· τοῦ ἀνυποδέτου τὸ ὑπόδημα, ὃ παρὰ σοὶ κατασῆπεται· τοῦ χρήζοντος τὸ ἀργύριον, ὃ κατορύξας ἔχεις. Ὅστε τοσοῦτους ἀδικεῖς, ὅσοις παρέχειν ἐδύνασο. Πῶς σοι ὑπ' ὄψιν ἀγάγω τὰ πάθη τοῦ πένητος, ἵνα γνῶς ἀπὸ ποταπῶν στεναγμῶν σεαυτῷ θησαυρίζεις; Ἡ πόσου ἄξιόν σοι φανείται ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως τὸ ῥῆμα ἐκεῖνο, *Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμισμένην ὑμῖν βασιλείαν!* Ποσάπῃ δὲ σοι φρίκη, καὶ ἰδρῶς, καὶ σκότος περιχυθήσεται ἀκούοντι τῆς καταδίκης, *Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ καταραμένοι, εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, τὸ ἡτοι-*

A *emittito: Unus hic est panis, quem vides, Domine, et periculum aperte imminet, sed ego mihi tuum mandatum praepono, et ex modico tribuo esurienti fratri, jam tu quoque da periclitanti servo. Novi tuam bonitatem, confido etiam potentiae: non differs diu beneficia, sed dona tua, cum libet, spargis. Quod si ita locutus fueris ac feceris, quem ex angustia panem porrigis, is semen fiet segetis ac edet fructus uberes.*

3. (4) Tu vero dicis proximum tuum a te diligere ut teipsum; sed quod dictum est a Domino, demonstrat te a vera charitate longe abesse. Si enim tantum tribuisti unicuique, quantum et tibi ipsi, unde, quaeso, haec tibi divitiarum copia? Qui enim diligit proximum uti seipsum, nihil amplius quam proximum possidet. Quia autem plus possedisti, manifeste declaras te propria commoda multorum solatio praeferre. Itaque quo magis abundas divitiis, eo magis charitate destitueris. Nam si proximum tuum dilexisses, jamdudum in alienandis facultatibus exercitatus esses. Nunc autem adhærescunt tibi opes arctius quam membra corporis, dolesque dum a te separantur, perinde ac si praecipuae corporis partes amputarentur. Nam si induisses nudum, si dedisses esurienti panem tuum, si fores tuas aperte fuissent hospiti omni, si orphanorum exstitisses pater, si miseratus fuisses infirmum omnem: de quibus, quaeso, opibus nunc doleres, jampridem in eis egeno distribuendis exercitatus?

(5) Quantam oportebat habere te benefico largitori gratiam, quam hilarem esse, quam lætium ob eum qui tibi defertur honorem, videlicet quod non perturbes fores alienas, sed alii tuas occupent? Participes fac cibariorum fratres. Quod cras putrescet, id hodie trade egenti. Avaritiæ pessimum genus est, ne ea quidem quæ corrumpuntur, egenis erogare. (6) Si qui indutum nudat, sur appellabitur, qui nudum non induit, cum facere possit, quanam alia appellatione dignus est? Esurientis est panem, quem tu detines; nudi est pallium, quod tu in arca servas; discalceati calceus, qui apud te putrescit; indigentis argentum, quod defossum habes. Quare quot hominibus dare potes, tot sunt quibus infers injuriam. Quomodo tibi ob oculos ponam ærumnas pauperis, ut perspicias ex qualibus gemitibus tibi ipse thesaurum colligas? O quanti pretii tibi in die iudicii videbitur verbum illud: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum!* Rursus quantus tibi horror sudorque et quantæ tenebræ circumfundentur, iudicium illud damnatorum audienti: *Discedite a me, maledicti, in tenebras exteriores, quæ paratæ sunt diabolo et angelis ejus!*

¹ Matth. xv, 34. ² *ibid.* 41.

(1) Ἀκρωτηριασμὸς. Deerat in editis, legitur in homil. et utroque codice.

(2) Τὸ χαλεπώτατον. Sic uterque codex et homil. Editi τὸ χαλεπότερον.

(3) Ἄλλης τινός ἐστι. Sic scripsimus accentuum

immutatione, pro ἄλλης τίνος ἐστὶ, quod legebatur in editis. Edit.

(4) Ex hom. in *Divites*, 52.

(5) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam*, 49.

(6) *Ibid.*, 50.

(4) Neque enim misericordia sine iudicio apud Deum, A neque iudicium sine misericordia. Ante iudicium igitur diligit misericordiam, et post misericordiam venit ad iudicium. Hæc autem inter se conjuncta sunt: misericordia cum iudicio; ne aut misericordia sola mollitiem pariat, aut iudicium solum afferat desperationem.

4. (2) Si non occidisti, non adulterium commisi-
sisti, neque furatus es, neque contra quempiam
falsum testimonium dixisti: nihilominus tamen
adhibitam in his agendis diligentiam tibi infructuo-
sam efficis, qui quod reliquum est non adjicias,
quo solo possis in Dei regnum ingredi. Ac quidem
si medicus ea membra quæ a natura vel a quapiam
infirmirate mutila habes, restitutum se promitte-
ret, profecto id cum mœre non audires: quia
vero magnus animorum medicus te præcipuis rebus
destitutum vult perfectum reddere per eleemosynam,
beneficium ejusmodi non accipis, sed luges ac mœ-
res animo, tibi que inutilia efficis, quæcumque antea
laborasti. (3) Non tibi ipse magnopere laborabis?
non in præsentis sæculo recondes quæ ad ævi futuri
requiem spectant, ubi ad formicæ exemplum re-
spexeris? quæ in ætate sibi ipsi recondit hiemale
alimentum, nec, quia nondum adsunt incommoda
hiemis, segniter tempus traducit, sed inexorabili
quadam diligentia ad operam se ipsa urget, donec
sufficientem in cellulis reposuerit alimoniam. Ne-
que id negligenter, sed efficit sapienter quadam so-
lertia, ut ipsum alimentum quam diutissime conser-
vetur. Dissecat enim suis unguibus medios fructus,
ne germinantes sibi ad nutrimentum inutiles red-
dantur. Eosdem etiam exsiccatur, tum, cum eos sen-
tit madefactos: nec omni tempore eos expromit,
sed cum aerem in sereno statu mansurum esse
præsenferit. Non utique videas imbrem ex nubibus
defluentem, quanto tempore a formicis expositum
frumentum est. (4) Imitare terram, o homo: fru-
ctum profer velut illa, ne re inanimata videre de-
terior. Hæc enim fructus, non ut ipsa perfruatur,
sed ad usum tuum enutrivit. Tu vero quemcumque
beneficentiæ fructum ostenderit, eum tibi ipsi colli-
gis, quia honorum operum gratia in largitores re-
vertitur. Dedisti esurienti, et tuum sit quod datum
est, cum additamento rediens. Quemadmodum enim
frumentum, quod in terram cadit, in lucrum **489**
cedit projicienti: ita panis in esurientem conje-
ctus, in posterum multum afferet emolumenti.

5. (5) Si foribus tuis astiterit qui penuriæ suæ
querat levamen, ne videas inæqualia. Ne dixeris:
Hic amicus est, hic consanguineus, hic bene de
me meritus: ille peregrinus, alienus, ignotus. In-
æqualia si videas, non consequere misericordiam.
Natura est una: tum hic tum ille homo est; penu-

(1) Ex hom. in psal. xxxii, 134.

(2) Ex hom. in Divites, 51.

(3) Ex hom. ix in Hexæm., 83.

Α μαρμερον τῷ διαβόλω καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ!
Οὐτε γὰρ ἡ ἐλεημοσύνη ἄκριτος παρὰ Θεοῦ, οὔτε ἡ
κρίσις ἀνελεημων. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς κρίσεως ἀγαπᾷ
ἐλεημοσύνην, καὶ μετὰ τὴν ἐλεημοσύνην ἔρχεται ἐπὶ
τὴν κρίσιν. Ταῦτα δὲ ἀλλήλοις συνέζευκται, ὁ ἔλεος
μετὰ τῆς κρίσεως, ἵνα μήτε ὁ ἔλεος μόνος χανώτητα
ἐμποίησῃ, μήτε μόνη ἡ κρίσις ἀπόγνωνσιν ἐνεργά-
σται.

4. Εἰ οὐκ ἐφόνευσας, οὔτε ἐμοίχευσας, οὔτε ἐκί-
ψας, οὔτε κατεμαρτύρησάς τινος μαρτυρίαν ἐσθῆ·
ἀνόνητον σεαυτῷ ποιεῖς τὴν περὶ ταῦτα σπουδὴν,
μὴ προστιθεὶς τὸ λείπον, δι' οὐ μόνου δυνήσῃ εἰ-
ελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰ μὲν ἱατρὸς
ἐπηγγέλλετο κολοδῶματα μελῶν, ἐκ φύσεως ἢ ἐξ
ἀρρώστιας προσόντα σοι, διορθώσασθαι, οὐκ ἂν ἰδι-
μοῖς ἀκούων· ἐπεὶ δὲ ὁ μέγας τῶν ψυχῶν ἱατρός
τέλειόν σε διὰ τῆς ἐλεημοσύνης ποιῆσαι βούλεται τοῖς
καιριωτάτοις ἐλλείποντα, οὐ δέχῃ τὴν χάριν, ἀλλὰ
πενθεὶς καὶ σκυθρωπάζεις ὀδυνώμενος τὴν ψυχὴν,
καὶ ποιεὶς σεαυτῷ ἀχρηστα πάντα ὅσα σοι προσι-
πώνηται. Οὐ φιλοπονήσεις περὶ σεαυτοῦ; οὐκ ἐν τῷ
παρόντι αἰῶνι προσησπασθῆσαι τὰς τοῦ μέλλοντος ἀνα-
παύσεις, πρὸς τὸ ὑπόδειγμα τοῦ μύρμηκος ἀποβί-
ψας; ὅς ἐν θέρει τὴν χειμέριον τροφὴν ἐαυτῷ θησαυ-
ρίζει, καὶ οὐχ ὅτι μήπω πάρεστι τὰ τοῦ χειμῶνος
λυπηρὰ, διὰ ῥαθυμίας παραπέμπει τὸν χρόνον, ἀλλὰ
σπουδῇ τινι ἀπαραιτήτῳ πρὸς τὴν ἐργασίαν ἐαυτὸν
κατατείνει, ἕως ἂν τὴν ἀρκούσαν τροφὴν ἐναπέδῃται·
τοῖς ταμείοις· καὶ οὐδὲ τοῦτο ῥαθυμῶς, ἀλλὰ σπῆ
τινὶ ἐπινοίᾳ τὴν τροφὴν ἐπιπλεῖστον διαρκεῖν μηχανώ-
μενος. Διακόπτει γὰρ ταῖς ἐαυτοῦ χηλαῖς τῶν
καρπῶν τὸ μεσαίτατον, ὡς ἂν μὴ ἐκφυέντες ἀχρη-
στοὶ πρὸς τροφὴν αὐτῷ γένοιτο· καὶ διαψύχει τού-
τους, ὅταν ἀσθηταὶ αὐτῶν διαβρόχων· καὶ οὐκ ἐν
παντὶ προβάλλει καιρῷ, ἀλλ' ὅταν προαίσθηται τοῦ
ἀέρος ἐν εὐδυνῇ καταστάσει φυλαττομένου. Ἄμει·
οὐκ ἂν ἴδοις ἄβρον ἐκ νεφῶν ἐπιβρέντα, παρ' ὅσον
χρόνον ἐκ τῶν μυρμηκῶν ὁ σίτος προβέβληται. Μι-
μησαι τὴν γῆν, ἀνθρώπε, καρποφόρησον ὡς ἐκεῖνη,
μὴ χείρων φανῆς τῆς ἀψύχου. Ἐκεῖνη μὲν γὰρ τοῖς
καρποῦς οὐκ εἰς ἐαυτῆς ἀπόλαυσιν, ἀλλ' εἰς τὴν σὴν
ὑπηρεσίαν ἐξέθρεψε. Σὺ δὲ ὅν ἂν ἐπιδείξῃ τῆς εὐ-
ποιίας καρπῶν, σεαυτῷ τούτων συνάγεις, διότι τῶν
ἀγαθῶν ἔργων αἱ χάριτες ἐπὶ τοὺς διδόντας ἐπανα-
στρέφουσιν. Ἐδωκας τῷ πεινῶντι, καὶ σὸν γίνεται
τὸ δοθὲν, μετὰ προσθήκης ἐπανελθόν. Ὅσπερ γὰρ ὁ
σίτος εἰς τὴν γῆν πεσὼν, κέρδος τῷ προεμένῳ γίνε-
ται· οὕτως ὁ ἄριστος εἰς τὸν πεινῶντα καταβι-
θεὶς πολύχουν τὴν ὠφέλειαν εἰς ὑστερον ἀναβί-
δωσιν

5. Ἐὰν παραστῇ τῇ θύρᾳ σου ὁ τὴν χρεῖαν αὐτοῦ
ἐπανορθοθῆναι ζητῶν, μὴ ἀνώμαλα ἴσῃς. Μὴ εἰπῆς·
Οὗτος φίλος, οὗτος συγγενής, οὗτος εὐεργέτης· ἐκεί-
νος ξένος, ἀλλότριος, ἄγνωστος. Ἀνώμαλα βλέπων.
οὐκ ἐλεηθήσῃ. Φύσις μία· ἀνθρώπος, καὶ οὗτος
κἀκεῖνος· χρεῖα μία, ἐνδεῖα ἐν ἀμφοτέροις ἡ αὐτή.

(4) Ex hom. in illud Lucæ. Distribuam, 45.

(5) Ex hom. dicta in Lacis, 388

ως τῶ ἀδελφῷ, καὶ τῷ ξένῳ· μήτε τὸν ἀδελφὸν ἢ
 πωροφίῃ, καὶ τὸν ξένον ἀδελφὸν οἰκείον ποιηται.
 βούλεται σε παραμυθητικὸν εἶναι τῶν δεομένων, οὐ
 προσωπολήπτην· οὐ τῷ συγγενεὶ δίδόντα, τὸν δὲ
 ξένον ἀπωθούμενον. Πάντες γὰρ συγγενεῖς, πάντες
 ἰδεφοί, πάντες ἐνδὲς πατρὸς ἔκγονοι. Εἰσὶ τινες ἐξ
 ἱπικρατείας κινδύοντινδὲς ἀναρπασθέντες ὑπὸ τοῦ
 κίσαντος, καὶ μηδεμίαν ἔχοντες περιλειμμένην
 αὐτοῖς βίου λοιπὸν ἀφορμὴν, ἀλλὰ μόνη τῇ ψυχῇ
 καὶ τῷ σώματι διαφυγόντες αὐτόν. Ἡμεῖς τοίνυν,
 ἴσοι τῆς τῶν δυσχερῶν ἀγευστοὶ πείρας ἐμείναμεν,
 κινήν ἐκείνοις προθῶμεν. τὴν εὐπορίαν ἑαυτῶν.
 Ἐγκαλισώμεθα τοὺς περισωθέντας μόλις τῶν
 ἀδελφῶν· ἐπιωμεν πρὸς ἕκαστον ἕκαστος· *Νεκρὸς
 ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπολωλὼς ἦν, καὶ εὐρέθη*
 καὶ τὸ συγγενὲς σῶμα σκεπάσωμεν. Ἀντιστήσωμεν
 αἰς τοῦ Δυσμενοῦς ἐπιρραίας τὴν ἡμετέραν παρά-
 κλησιν, ἵνα καὶ βλάπτων ἐκαίους μηδὲν μέγα βλάψαι
 ἴσκη· καὶ πολεμήσας, μηδένα δεῖξῃ (1) νενικημένον·
 καὶ περιελὼν τὴν εὐπορίαν τῶν ἀδελφῶν, ὑπὸ τῆς
 ἡμετέρας φιλοτιμίας φανεῖται νικῶμενος.

6. Διὰ μὲν γὰρ τὴν ἀγάπην, ἐν ἀπλότῃ καὶ ἀνει-
 μένον εἶναι πρὸς τοὺς αἰτοῦντας τὸν μεταδοτικὸν
 εἶ, κατὰ τὸ φάσκον παράγγελμα· *Τῷ αἰτοῦντι σε,
 εἰς· λογισμῷ δὲ πάλιν διακρίνειν ἐκάστου τὴν χρεῖαν*
 τῶν προσαιτούντων, καθὼς ἐν ταῖς Πράξεσι μεμα-
 θήκαμεν. *Διεδίδωτο γὰρ ἐκάστῳ, φησὶ, καθ' ὃ τι
 ἂν τις χρεῖαν εἶχεν*. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ ὑπερβαί-
 νοντες τὴν χρῆσιν τῶν ἀναγκαίων, ἀφορμὴν ἐμπο-
 ρείας καὶ ὑπόθεσιν τρωφῆς ἀσελγούσιν ποιοῦνται τὴν
 αἴτησιν, ἐπιστημόνως καὶ οἰκονομικῶς ταῖς χρεῖαις
 ἐκάστου τὴν διανομὴν τῶν ἀναγκαίων γίνεσθαι δεῖ.
 Τοῖς γὰρ εἰ τὰ ὀρθρῶδη μέλη πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν
 ἀπάτην συντιθεῖσι, καὶ τὰ πηρώματα τοῦ σώματος
 καὶ τὰ ἔλλα πρὸς ἐμπορείας ἀφορμὴν συντιθεῖ-
 σιν (2), οὐ πάντως τὸ θαφίλλες τῆς διακονίας ὠφέλι-
 μον· ἀφορμὴ γὰρ αὐτοῖς εἰς κακίαν ἢ χορηγία γε-
 νήσεται· ἀλλὰ μικρὰ ὅσοις χρεῖ τὴν τῶν τοιοῦτων
 ὕλακην ἀπωθεῖσθαι, τὸ δὲ συμπαθὲς καὶ φιλάδελφον
 ἐπιδεικνύσθαι (3) ἐν τοῖς μεθ' ὑπομονῆς τὴν θλίψιν
 φέρειν δεδιδαγμένοις, ὑπὲρ ὧν καὶ λεγθήσεται, ὅτι
Ἐκείνασα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν. Διὰ τοῦτο τῷ
 ὄντι ἐμπειρίας χρῆζει ἢ διὰ τὴν τοῦ αὐθιγῶς δεο-
 μένου, καὶ τοῦ κατὰ πλεονεξίαν αἰτοῦντος. Καὶ ὁ
 μὲν τῷ θλιβομένῳ δοῦς, τῷ Κυρίῳ ἔδωκε, καὶ παρ'
 αὐτοῦ λήψεται τὸν μισθόν· ὁ δὲ τῷ περιερχομένῳ
 παρασχόμενος παντὶ, προσέβριψε κυνὶ φορτικῶ διὰ
 τὴν ἀναίδειαν, οὐκ ἔλεεινῶ διὰ τὴν ἔνδειαν.

7. Ἀκούσατε, οἱ πλοῦστοι, ὅποια συμβουλεύομεν
 τοῖς πτωχοῖς διὰ τὴν ἡμετέραν ἀπανθρωπίαν, ἐγκαρ-
 τερεῖν μᾶλλον τοῖς δεινοῖς, ἢ τὰς ἐκ τῶν τόκων συμ-

ria una, egestas in utroque eadem: fratri da, et
 peregrino; nec fratrem averseris, et peregrinum
 pro fratre habe. Vult Deus te indigentibus solatium
 afferre, nullam personarum rationem habere, non
 propinquo dare, peregrinum vero repellere. Omnes
 enim propinqui, omnes fratres, unius patris filii
 omnes. (4) Sunt qui e faucibus periculi erepti
 fuere a Creatore, nec jam ullum habent sibi relictum
 vitæ subsidium, sed animam solam et corpus
 periculo subduxere. Nos ergo, quibuscumque in-
 gustata rerum adversarum experientia, copiam
 nostram communem cum illis faciamus. Amplec-
 tatur fratres vix servatos, dicamus quisque cui-
 que: *Mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus
 est* 40; etque corpus nostro affine contegamus.
 B Opponamus Inimici injuriis nostram consolatio-
 nem, ut etiam lædens non multum læsisse videatur,
 et bellum inferens, neminem victum ostendat, et
 postquam disperdidit fratrum facultates, liberali-
 tate nostra victus comperiat.

6. (5) Oportet quidem ut qui liberalis est, ob
 charitatem in simplicitate præbeat se erga peten-
 tes facilem, secundum illud præceptum, *Potentia
 a te, da* 40; et rursus ratione necessitatem unius-
 cujusque petentis discernas, ut ex Actis didici-
 mus. *Dividebatur enim singulis, inquit, prout
 cuique opus erat* 41. Quia enim multi necessarium
 usum transilientes, mendicitatem ad negotiatio-
 nis occasionem, et lascivarum deliciarum mate-
 riam convertunt: scienter et provide pro unius-
 cujusque necessitate distributio rerum necessa-
 riarum facienda. (6) Qui enim lugubria carmina ad
 mulierculas decipiendas componunt, et mutila
 corporis membra, ac ulcera ad quæstus occa-
 sionem inveniendam confingunt, non sæne his
 copiosa erogatio proderit; ipsis enim instrumen-
 tum est ad nequitiam liberalitas: sed oportet mo-
 dica erogatione ejusmodi hominum latratum ar-
 cere, misericordiam autem et fraternam charita-
 tem in eos ostendere qui res adversas patienter
 perferre didicerunt, pro quibus et dicitur: *Esuri-
 rivi, et dedistis mihi manducare* 42. (7) Quapropter ex-
 perientia opus habet, ut is qui vere pauper est, ab
 eo, qui ex avaritia mendicat, secernatur. Et
 quidem quisquis calamitoso dat, dedit Domino,
 et ab eo mercedem accipiet: qui vero errabundo
 omni tribuit, projicit cani, molesto quidem ob
 impudentiam, sed non miserando ob indigentiam.

490 7. (8) Audite, divites, quale pauperibus de-
 mus consilium ob vestram inhumanitatem, nempe
 ut gravissima quæque constanter ferant potius,

40 Luc. xv, 24. 41 Luc. vi, 30. 42 Act. iv, 35.

43 Matth. xv, 35.

(1) Δεῖξῃ. Codex 1992 δεῖξαι. Sic etiam homil. Basili.

(2) Συντιθεῖσιν. Satis commode hoc verbum deest in eodem codice. Legitur in contextu προτιθεῖσιν.

(3) Ἐπιδεικνύσθαι. Legitur in ipso Basili con-
 κλιτῷ ἐπιδεικνύμενους.

(4) Ex hom. *Quod mundanis adhærendum non
 sit*, 170.

(5) Ex hom. in psal. xiv, 357.

(6) Ibid.

(7) Ex epist. cl. 241.

(8) Ex hom. in psal. xiv, 112.

quam calamitates ex fenore provenientes perpetuantur. Morem si Domino gereretur, quid his verbis esset opus? Nam ait, *Mutuum date iis, a quibus non speratis recepturos vos esse*⁸⁵. Cum enim pauperi Domini gratia dederis; idem et donum est et fenus. Donum quidem, quod recepturum te nihil esse speras: fenus vero, ob Domini pro inope persolventis munificentiam, qui, paucis per pauperem acceptis, magna eorum loco redditurus est. (1) Consideret igitur divitum quisque suos reditus, e quibus Deo dona oblaturus sit: num pauperem imperio suo oppresserit, num infirmiori vim intulerit, num a subdito quidpiam inique extorsit. Servare enim quod justum est et æquum, etiam in servos præcipimur: noli vero quia superior es vim afferre, neque quia potes, extorquere; sed quia tibi per vires licet, exere justitiæ opera; nam in quo nulla tibi datur facultas, in eo sane nullum tui erga Deum timoris atque obedientiæ specimen exhibebis: sed in eo quod cum transgredi possis, non transgredieris: si vero quæ pauperibus eripuisti, ea in pauperes erogas, præclarius tecum ageretur, si neque raperes, neque dares. Neque enim beneficia ab iniquo quæstus in pauperes colata, Deo grata acceptaque sunt: neque qui rapinis hujuscemodi abstinet, laudandus est, si se suo neminem juverit. De his enim qui injuste possident, atque dona offerre Deo aggrediuntur, scriptum est: *Sacrificium impiorum, abominatio coram Domino*⁸⁶. De his autem qui nulla misericordia permoventur, *Qui obturat suas aures, ne pauperem exaudiat, ipse etiam invocabit, neque spiritus qui exaudiat*⁸⁷. Propterea monet et hortatur Parcemia: *Honora Dominum de laboribus tuis iustis: et primitias illi offer de tuis fructibus justitiæ*⁸⁸. Si enim ex iniquitate et rapina quædam oblaturus es Deo, præstantius esset neque talia possedisse te unquam, neque ex his offerre. Purum enim donum evehet precem, ut scriptum est: *Preces eorum qui recto sunt corde, acceptæ sunt apud ipsum*⁸⁹. Et rursus si possidens e justis laboribus non obtuleris Deo oblationes, quibus alantur pauperes, imputabitur tibi in rapina: ut per prophetam Malachiam ait Deus: *Primitiæ et decimæ vestræ vobiscum sunt, et erit in domibus vestris direptio*⁹⁰. Quid igitur tuas divitias coinquinas, o homo, iniqua lucra his superaddens? Quid abominabilem facis oblationem tuam ex injustitia, dum id offerre tentas cujus nomine alterius pauperis miseretur es? ejus misereare quem injuria afficis, in hunc summa ute-

Α φοράς ὑποδέχσθαι. Εἰ δὲ ἐπιθεσθε τῷ Κυρίῳ, εἰς χρεῖα τῶν λόγων τούτων; *Δαρείστε γὰρ, τῆς παρ' ὧν οὐκ ἐλπίζετε λαβεῖν*. Ὅταν γὰρ πτωχῷ παρέχῃν μέλλῃς (2) διὰ τὸν Κύριον, τὸ αἶσθαι καὶ δῶρόν ἐστι καὶ δάνεισμα· δῶρον μὲν, διὰ τὴν ἀπιστίαν τῆς ἀπολήψεως· δάνεισμα δὲ, διὰ τὴν μεγαλοδωρεάν τοῦ Δεσπότου, τοῦ ἀποτινύοντος ὑπὲρ αὐτοῦ· ὅς μικρὰ λαθὼν διὰ τοῦ πένητος, μεγάλα ὑπὲρ αὐτῶν ἀποδίδωσι. Σκοπεῖτω τοίνυν τοὺς ἴδιους πῶρος τῶν πλουτούντων ἕκαστος, ἐξ ὧν ἀναφέρειν ὄρα μέλλει Θεῷ, μὴ τὸν πένητα καταδυνάστευσε, μὴ τὸν ἀσθενέστερον ἐδίδαστο, μὴ τὸν ὑποκείμενον αὐτῷ πλεονέκτηκεν, ἐξουσία χρώμενος ἀντὶ δικαιοσύνης. Τὸ δίκαιον γὰρ καὶ τὴν ἰσότητα καλενοῦμεθα φιλέμεναι καὶ πρὸς τοὺς δούλους (3). Μὴ γὰρ ὅτι κρατεῖ, Β βιάζου· μὴ δὲ ὅτι δύνασαι, πλεονέκτηι· ἀλλ' ἵνα πάρσῃ σοι τὰ τῆς ἐξουσίας, δεῖξον τὰ τῆς δικαιοσύνης. Οὐ γὰρ ἐν ᾧ μὴ δύνασαι, παρέχῃς τὴν ἀπόδειξιν τῆς πρὸς Θεὸν ὑπακοῆς καὶ τοῦ φόβου· ἀλλ' ἐν ᾧ παραδῆναι δυνάμενος, οὐ παραδίνεις. Εἰ δὲ ἀφελόμενος τὰ τῶν πενήτων, πένητι δίδως, κάλλιον ἦσθα μῆτε ἀρπάζων μῆτε ἰσχυρῶν. Οὕτε γὰρ ἐξ ἀδίκων κερδῶν εὐεργεσία πρὸς τὸν ἐπιμένον δεκτὴ παρὰ Θεῷ, οὕτε ὁ τῶν ἀδικῶν ἀπχιόμενος ἐπαινετός, εἰ μὴδὲν μεταβολὴ τῶν ἐπιπέων. Περὶ μὲν γὰρ τῶν ἀδικούντων, καὶ δῶρα Θεῷ προσφέρειν ἐπιχειρούντων, γέγραπται· *Θυσία ἀσεβῶν, βδελύγμα Κυρίῳ*· περὶ δὲ τῶν μὴ ἀσεβούντων· *Ὁ φράσσων ἵσθαι ὅσα αὐτοῦ τοῦ μὴ ὑπακούουσι ἀπχίτος, καὶ αὐτὸς ἐπικαλέσεται, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ὑπακούων*. Διὰ τοῦτο ἡ Παροιμία συμβουλεύει· *Τίμη τὸν Κύριον ἀπὸ σῶν δικαίων πόνων, καὶ ἀπάρχου αὐτῷ ἀπὸ σῶν καρπῶν δικαιοσύνης*. Εἰ γὰρ ἐξ ἀδικίας καὶ ἀρπαγῆς μέλλεις προσφέρειν τῷ Θεῷ, κάλλιον μῆτε κησασθαι τοιαύτην κτήσιν, μῆτε προσφέρειν ἐξ αὐτῆς. Καθαρὸν γὰρ δῶρον ἀνοίει τὴν εὐχὴν (4), ὡς γέγραπται· *Εὐχαὶ κατασθύνονται, δεκταὶ παρ' αὐτῷ*. Καὶ πάλιν, εἰ κτώμενος ἐδικαίων πόνων μὴ προσφέρεις Θεῷ προσφοράς ἀπ' ἑν τρέφωνται πένητας, ἀρπαγῆ λογισθήσεται σοι, καὶ ψησι διὰ τοῦ προφήτου Μαλαχίου ὁ Θεός· *Αἱ ἀπαρχαὶ καὶ τὰ ἐπιθέματα ὑμῶν μεθ' ὑμῶν εἰσι, καὶ ἔσται ἡ διαρπαγὴ ἐν τοῖς οἴκοις ὑμῶν*. Τί τοίνυν μελύνεις τὸν σαυτοῦ πλοῦτον, ἀνθρώπε, ἐπιστήσων αὐτῷ τὰ μὴ δίκαια κέρδη; τί βδελυκτὴν ποιεῖς τὴν σαυτοῦ προσφορὰν, ἐξ ἀδικίας προσφέρειν ἐπιπερῶν, ἐν ᾧ μέλλεις ἕτερον πτωχὸν εἰλεῖν; Ἐπειὸν ἐλέησον τὸν ἀδικεῖν· εἰς τοῦτον κατάχρησαι τὴν ἐπιπερῶν· τούτω χάρισαι, καὶ πληρώσεις εἰεν μετὰ χρίσεως. Οὐ γὰρ κοινωθήσει πλεονεξία Θεῷ, οὐδὲ ληστῶν καὶ ἀρπακτῶν κοινωνός ὁ Κύριος· οὐδὲ ὁ ἀδύνατος τρέφειν τοὺς πένητας, ἡμῖν κατέλιπε τρέ-

⁸⁵ Luc. vi, 35. ⁸⁶ Prov. xv, 8. ⁸⁷ Prov. xxi, 13.

⁸⁸ Prov. iii, 9. ⁸⁹ Prov. xv, 8. ⁹⁰ Malach. iii, 8.

(1) Uterque codex indicat sermonem *De elemosyna et iudicio*. Homiliam illam post Matthæium de novo edimus ad calcem tomi tertii hujus editionis, col. 1735.

(2) *Μέλλεις*. Codex Regius melioris notæ μέλλεις,

[minus recte.]

(3) *Δούλους*. Idem codex ὁμοδούλους.

(4) *Τὴν εὐχὴν*. Sic ope ejusdem codicis emendavimus vulgatam lectionem τὴν ψυχὴν. Mox legitur videtur τρέφονται.

φειν αὐτούς, ἀλλὰ τὴν δικαίαν καὶ φιλόφρονον καρποφορίαν παρ' ἡμῶν ζητῶν, εἰς ἡμετέραν εὐεργεσίαν. Ἐλεημοσύνη ἐξ ἀδικίας οὐ γίνεται, οὐδὲ ἐκ κατάρας εὐλογία, οὐδὲ ἐκ θαυμάτων εὐεργεσία. Κενοδοξία τὰ τοιαῦτα, καὶ πρὸς τοὺς ἐξ ἀνθρώπων ἔπαινους, οὐ πρὸς τὸν ἔπαινον τὸν ἐκ Θεοῦ. Ἐάν γάρ, ὡς Θεοῦ τὴν ἐλεημοσύνην ὀρώμενος, ποιῆς αὐτήν, φυλάξῃ μὴ ποιεῖν ἐκ πλεονεξίας, εἰδὼς ὅτι τὸν ἐπόπτην Θεὸν οὐκ εὐφραίνει. Οὕτως οὖν ἐλεημοσύνην ποιῶμεν, ἵνα ἀπολάβωμεν παρὰ Θεοῦ· ἀποδίδωσι δὲ ὁ Θεὸς ἐκείνοις, οὓς ἔπαινει, ἔπαινει δὲ πλεονέκτην οὐδένα. Μὴ πλανᾶσθε· οὐκ ἄλλως ἀποδέχεται Χριστὸς τὰς εἰς τοὺς πτωχοὺς φιλοτιμίσεις, εἰ μὴ λυθεῖν αἱ κατὰ τῶν ἀδικηθέντων πλεονεξίαι. Οὕτως ὁ Κύριος ἀπεδέξατο τοῦ Ζαχαρίου τὴν ὀρθότητα, καὶ ἔφη· *Σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο*· ὅτι προδέξασθαι ἀποδοῦναι τετραπλάσιον, εἰ τι ἐσυχοφάντησεν, οὕτω τῶν ὑπολειπομένων χρημάτων τὰ ἡμισὴ πτωχοῖς ἀπέμερισεν. Ἥθει γάρ ὅτι Χριστὸν ὑποδέξασθαι βούλεται. Δῶμεν τοιγαροῦν ἐξουσίαν, ἀδελφοί, ὑπερχεθῆναι βουλομένη πρὸς τοὺς δεομένους τῷ πλούτῳ· μὴ παραδράμωμεν τοὺς ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν ἐτι καὶ νῦν κειμένους Λαζάρους· μηδὲ τῶν ψυχῶν τῆς ἡμετέρας τραπέζης ἀρκοῦντων αὐτοῖς εἰς κόρον βασκηνώμεν, μηδὲ τὸν ἀνήμερον ἐκείνον ζηλώσαντες πλούσιον, πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ τῆς γενένης φλόγα μετέλωμεν. Ἐπεὶ πολλὰ μὲν τοῦ Ἀβραάμ δεηθῆσόμεθα τότε, πολλὰ δὲ ἐκάστου τῶν βεβιωκότων καλῶς· οὐδὲν δὲ ἔσται κέρδος ἡμῖν τῆς βοῆς. *Ἀδελφός γὰρ οὐ λυτροῦται, λυτρώσεται ἄνθρωπος*; Ἐρεῖ δὲ ἐκάστος ἐκείνων ἡμῖν κεκραγῶς· Μὴ ζῆτει φιλοφροσύνην, ἣν αὐτὸς ἐφ' ἑτέρων ἠγνόησας, μηδὲ βούλου λαβεῖν οὕτω μεγάλα, σὺ τῶν ἐλαττόνων φεισάμενος· ἀπόλαυε τούτων ὧν ἐν τῷ βίῳ συνέλεξας. Ἄκραυε νῦν, ἐπειδὴ τότε θαυμάζοντα τὸν ἀδελφὸν ὀρώμενος ἠλέησας. Ταῦτα ἐροῦσι, καὶ δικαίως, ἡμῖν. Δέδοικα δὲ ἐγὼ, μὴ καὶ πικροτέροις ἡμᾶς τούτων βάλωσι (1) ῥήμασιν, ἐπειδὴ καὶ νικῶμεν ἐκείνων, ὡς ἴσται, τῇ πονηρίᾳ τὸν πλούσιον. Ὅτι κόλακας μὲν καὶ παράσιτοι, μετὰ τὸ λαμπρῶς ἐστιαθῆναι παρ' ἡμῖν, καὶ τὰς χεῖρας πεπληρωμένας πολυτελῶν δώρων κατὰγουσι, καὶ μαυθάνουσι παρ' ἡμῶν, ὅτι λυσίτελετ μᾶλλον τῶν ἀρετῶν τὰ τοιαῦτα μετιέναι καὶ πράττειν αὐτοῖς. Εἰ δὲ παρασταίῃ πένης ἡμῖν, μόλις ὑπὸ τοῦ λιμοῦ φθειγγόμενος, ἀποστρεφόμεθα, μετὰ σπουδῆς ἀποτρέχομεν, ὡς περ δεικνύμενος, μὴ καὶ τῆς δυσπραγίας αὐτῆς ἐκ τοῦ σχολαίτερον βαδίσαι μετὰ σχωμεν. Καὶ εἰ μὲν εἰς γῆν νεύσει τὴν συμφορὰν ἀσχετῶμενος, εἰ δὲ μετὰ παρρησίας προσβλέψῃ διὰ τὸ βαρὺ τοῦ λιμοῦ κέντρον ἡμᾶς (2), ἀναιδῆ πάλιν καλοῦμεν καὶ βίαιον. Καὶ εἰ μὲν τύχοι καλυπτόμενος ὑγιεῖσιν ἐσθῆμασι δεδωκός τις, ὡς ἀπληστον ἀπελαύνομεν, καὶ ὁμνύμεθα προσποιεῖσθαι πένταν αὐτόν· εἰ

A re humanitate, huic gratificare, et adimplebis misericordiam cum iudicio. Neque enim Deo ulla est cum avaritia communicatio; neque ullum est Domino cum prædonibus et rapacibus commercium. Neque pauperes nobis enutriendos reliquit, quod eos alere non possit: **491** sed iustitiæ atque humanitatis uberem a nobis fructum efflagitans, eos summo suo in nos beneficio nobis commendavit. Eleemosyna ab iniustitia non existit, neque a maledictione benedictio, neque ex lacrymis beneficia. Inanis gloriæ sunt ista, atque laudem humanam, non divinam venantur. Si enim, ut Deo inspectore, eleemosynam facis, caveto ne eam ex alienorum usurpatione facias, non ignarus te hac ratione; speculatori Deo non placere. B Sic igitur eleemosynam faciamus, ut a Deo postea eam recepturi. Reddit enim Deus illis quos laudat; rapacem vero neminem laudat. Ne decipiarni: non aliter Christo accepta erunt nostra in pauperes beneficia, nisi prius alienis iniuria ablatis penitus exsolvamur. Sic enim Dominus gratam habuit Zacchæi probitatem: ac dixit, *Hodie salus domui huic facta est*³; quia cum instituisset quadruplum reddere, si quid defraudasset, postea pecuniarum quas reliquas habebat, dimidium pauperibus dabit. Sciebat enim quid sit Christum recipere. (3) Enimvero, fratres, divitiis effundi in egenos cupientibus per nos liceat; ob oculos nostros hodieque jacentes Lazaros ne prætereamus, neque eis mensæ nostræ micæ, quæ ad ipsos saturandos sufficiunt, invideamus, nec immitterem illum divitem imitati, ad eandem atque ipse gehennæ flammam veniamus⁴. Nam multum quidem tunc Abrahamum rogabimus, multum etiam quoscunq; qui vitam suam probe transegerint: sed lucrum nullum ex nostro clamore consequemur. *Frater enim non redimit, redimet homo*⁵? Unusquisque autem illorum clamans dicturus nobis est: Commiserationem quam ipse erga alios ignorasti, ne quæras: neque velis accipere adeo magna, qui minorum parcus fuisti: fruiere his quæ in vita collegisti. Lacrymare nunc, siquidem lacrymantem tunc fratrem videns, non es misertus. Hæc dicent nobis, nec injuria. Imo vereor ne nos impetant acerbioribus etiam verbis, cum vincamus illum, ut scitis, improbitate divitem. Nam assentatores et parasi (4), postquam splendide apud nos epulati sunt, manus etiam pretiosis muneribus plenas referunt; et discunt ex nobis, esse sibi utilius prosequi talia et efficere quam virtutem colere. Quod si in nostrum conspectum pauper venerit, qui vix etiam præ fame loquatur, aversamur, festinanter transimus, quasi verit, ne si

¹ Luc. xix, 9. ² Luc. xvi, 20 sqq. ³ Psal. xlviii, 8.

(1) Βάλωσι. Uterque codex βαλοῦσι [perperam].
(2) Κέντρον ἡμᾶς. Sic uterque codex atque ipse etiam Basilii contextus. Editi κέντρον, ἡμεῖς.

(3) Ex hom. *Quid mundanis adherendum non sit*, 168.

(4) Ibid., 169.

etiam lentius gradiamur, ejusdem miseris efficiamur participes. Et, si in terram oculos, calamitate pudorem ei incutiente, dimiserit, eum hypocrisis dicimus artificem; si vero libere ac confidenter, fame graviter exstimulatus, aspexerit nos, e contrario impudentem appellamus ac violentum. Et, si opertus sit integris vestibus ab aliquo acceptis, quasi inexplebilem repellimus, ac juramus paupertatem ab illo simulari; si vero panniculis putridis amiciatur, rursus abigimus uti male olentem. Et quamvis Conditoris nomen precibus admisceat, ac similes ærumnas indesinenter a nobis deprecetur, tamen immisericordem voluntatem flectere non potest. Quapropter vitem illum Lazari despectorem combussit, reformido. Quod quidem ne eveniat, misericordia misericordiam comparemus, ut et æterna bona consequamur in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potestas, cum æterno ejus Patre, et vivificante Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

DE DIVITIIS ET PAUPERTATE.

SERMO V.

1. (1) Putei hausti melius scaturiunt, sic et divitiæ, si stabiles sint, nihil prosunt; si moveantur et transferantur, communem utilitatem promovent ac fructum ferunt. Ac mirari quidem mihi subit, quomodo post superfluam et inutilem sumptuum excogitationem, (2) cum in sexcentos usus distractæ divitiæ redundant adhuc, in terra detruduntur a possidente, et in additis locis asservantur. Papæ! postquam innumeris excogitatis modis aurum absumere non potuit, tunc illud sub terra occultavit. (3) Videatur autem mihi vitium animæ divitis, belluonum vitio simile, qui malunt præ ingluvie disrumpi, quam reliqui quidquam impertiri egentibus. (4) Talis erat ille in Evangelio dives. Astabant qui animam ejus repeterent, et ille secum disserebat de alimentis. Hac ipsa nocte abripiabatur, et ad multos annos rerum possessionem animo sibi fingeat. (5) Insania ingens! dum quidem aurum in metallis erat, terram scrutabatur: cum autem jam in propatulo est, rursus illud in terra abscondit: deinde aurum defodiendi evenire arbitror, ut et cor suum simul defodiat. Nam, inquit, ubi thesaurus tuus, ibi et cor⁶¹. (6) Age, igitur, o dives, divitias varie dispensa, noli magno vendere, cave exspectes annonæ charitatem ad horrea aperienda; ne famem auri causa, ne inedia communem ob privatam opum tuarum copiam opperiare. Noli fieri caupo humanarum calamitatum; ne iram Dei occasionem feceris aggerendæ pecuniæ. Tu enim aurum quidem respicis, sed fratrem tuum non respicis;

⁶¹ Matth. vi, 21.

(1) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam*, 48.
 (2) Ex hom. in *divites*, 54.
 (3) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam*, 45.
 (4) Ibid.
 (5) Ex hom. in *divites*, 54.

Α δὲ σκεπάζοιτο ἀσοτηπόσι βακίους, ὡς ὀδωδὸτα πάλιν διώκοιμιν. Καὶ οὔτε τὸ τοῦ κτίσαντος ὄνομα ταῖς ἐκετηρίαις ἐκαίνοσ ἀναμιγνύσ, οὔτε τὸ (7) μὴ τοιαύτοις πάθεσι περιπεσεῖν ἡμᾶσ ἐξορκῶν συνεχῶσ, δάναται τὴν ἀνελετὴ κάμψαι! προαίρεσιν. Διὰ ταῦτα ὀροῶμαι βαρύτερον τῆσ γέεννησ τὸ πῦρ, ἤπερ ἐκείνοσ ὁ τὸν Λάζαρον ὕπεριδῶν πλούσιοσ. Ἴνα δὲ μὴ τοῦτο γίνηται, τῷ ἐλέψ τὸν ἔλεον προσηκτοῦμεθα, ὅπωσ καὶ τῶν αἰωνῶν ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτοσ σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰσ τοὺσ αἰῶνασ τῶν αἰῶνῶν. Ἀμήν.

gehennæ ignem graviorem quam qui 492 divitem illum Lazari despectorem combussit, reformido. Quod quidem ne eveniat, misericordia

B ΠΕΡΙ ΠΛΟΥΤΟΥ ΚΑΙ ΠΕΝΙΑΣ.

ΛΟΓΟσ Ε'.

1. Τὰ φρέατα ἐξαντλούμενα, εὐρωότερα γίνετα: καὶ πλοῦτοσ τὸ μὲν στάσιμον, ἀχρηστοσ· τὸ δὲ κινούμενον (8) καὶ μεταβαίνον, κοινωφελὲσ τε καὶ ἔχρηστοσ. Καὶ θαυμάζειν μοι ἔπειτα, πῶσ μετὰ τὴν περιτὴν καὶ ἀχρηστον τῶν ἀναλωμάτων ἐπίνοιαν, ἐπιδᾶν εἰσ μυρία διασπασθεῖσ ὁ πλοῦτοσ ἐτι περισσείη, κατὰ γῆσ ὠθεῖται παρὰ τοῦ ἔχοντοσ, καὶ ἐν ἀπορήτοισ φυλάσσεται. Βαβα! ὅτε οὐκ ἠδυνήθη ταῖσ μυριαῖσ ἐπινοιαῖσ ἐκδαπανῆσαι τὸν πλοῦτον, τότε αὐτὸν εἰσ τὴν γῆν ἀπεκρύψατο. Καὶ δοκεῖ μοι τὸ πάθοσ τῆσ τοῦ πλοῦτοσ ψυχῆσ τῷ τῶν γαστριμάργων προεικέναι, οἱ διαβράθηναι μᾶλλον ὑπὸ λαιμαργίασ αἰρούνται, ἢ τι τῶν λειψάνων μεταδοῦναι τοῖσ ἐνδεέσι. Τοιοῦτοσ ὁ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πλοῦτοσ. Παρέστησαν οἱ τὴν ψυχὴν ἀπαιτοῦντεσ, κάκεινοσ περὶ βρωμάτων τῆσ ψυχῆσ διελέγετο. Ταῦτη τῆσ κοιλίασ παρελαμβάνετο, καὶ εἰσ ἔτη πολλὰ τὴν ἀπόλαυσιν ἐφάρταζετο. Μανία δεινὴ· ἕωσ μὲν ἐν μετᾶλλοισ ἦν ὁ χρυσοσ, ἀνηρέυνα τὴν γῆν· ὅτε φανεροσ ἐγένετο, πάλιν αὐτὸν ἐν τῆσ γῆσ ἀφανίζει. Εἶτ' οἶμαι συμβαίνειν τῷ κατοροῦσοντι τὸν πλοῦτον, συγκατοροῦσασιν καὶ τὴν καρδίαν· Ὅπου γὰρ ὁ θεσασυροσ σου, φησὶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία. Δεῦρο οὖν, κοικωιασ διάθου τὸν πλοῦτον, ὦ πλοῦτοσ. Μὴ βαρύτιμοσ ἐσ· μὴ ἀνάμενε σιτοδείαν, ἵνα ἀνοίξησ σιτοδοχεῖα· μὴ λιμὸν ἐκδέχου διὰ χρυσοῦν, μὴ κοινήν ἐνδειαν δι' εὐπορίαν ἰδίαν. Μὴ γίνου κάπτιλοσ συμφορῶν ἀνθρώπων· μὴ τὴν ὀργὴν τοῦ θεοῦ καιροῦν κοίτησ περιουσίασ χρημάτων. Σὺ γὰρ πρὸσ μὲν τὸν χρῶσιν ἀποδλέπεισ, τὸν δὲ ἀδελφόν σου οὐ προσδλέπεισ· καὶ τοῦ μὲν νομίματοσ ἐπιγίνωσκεισ τὸ χάραγμα,

(6) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam*, 46.

(7) Τό. Forte τῷ. Edit.

(8) *Κινούμενον*. Sic uteraue codex et Basilii contextus. Editi κινουόμενον.

καὶ τοῦ δοκίμου διακρίνεις τὸ κίβδηλον, τὸν δὲ ἀδελ-
φὸν παρὰ τὴν χρεῖαν παντελῶς ἀγνοεῖς. Καὶ ἡ μὲν
εὐχρησά σε τοῦ χρυσοῦ ὑπερήδαι, ὅσος δὲ σοι ἀκο-
λουθεῖ τοῦ ἐνδοῦς ὁ στεναγμὸς, οὐ λογίζῃ.

2. Καὶ τίνα, φησὶν, ἀδικῶ, συνέχων τὰ ἑαυτοῦ;
Ποῖα, εἰπέ μοι, σαυτοῦ; πῶθεν αὐτὰ λαβῶν εἰς τὸν
βίον εἰσήμενας; Ὅσπερ ἂν εἴ τις ἐν θεάτρῳ θεῖαν
καταλαβῶν, εἶτα ἐξείργει τοὺς ἐπιόντας, ἴδιον ἑαυ-
τοῦ κρίνων τὸ κοινῶς πᾶσι κατὰ τὴν χρῆσιν προ-
κειμενον· τοιοῦτοί εἰσι καὶ οἱ πλοῦσοι. Τὰ γὰρ
κοινὰ προκατασχόντες, ἴδια ποιοῦνται διὰ τὴν πρό-
ληψιν. Ἐπεὶ εἰ τὸ πρὸς παραμυθίαν τῆς ἑαυτοῦ
χρείας ἕκαστος κομιζόμενος, τὸ περιττὸν ἠφείει τῷ
δουμένῳ, οὐδεὶς μὲν ἂν ἦν πλούσιος, οὐδεὶς δὲ ἐν-
δαῖς. Οὐχὶ γυμνὸς ἐξέπεσας τῆς γαστρὸς; οὐ γυμνὸς
κάλιν εἰς τὴν γῆν ὑποστρέφεις; Τὰ δὲ παρόντα σοι
πῶθεν; Εἰ μὲν ἀπὸ ταυτομάτου λέγεις· ἄθεος εἶ, μὴ
γκωρίζων τὸν κτίσαντα, μηδὲ χάριν ἔχων τῷ δω-
κτῇ· εἰ δὲ ὁμολογεῖς εἶναι παρὰ Θεοῦ, εἰπέ τὸν λό-
γον ἡμῖν δι' ὃν ἔλαδες. Μὴ ἀδικὸς ὁ Θεός, ὁ ἀνίσως
ἡμῖν διαιρῶν τὰ τοῦ βίου; Διὰ τί σὺ μὲν πλουτεῖς,
ἐκεῖνος δὲ πένηται; Ἡ πάντως ἵνα καὶ σὺ χρηστότη-
τος καὶ πιστῆς οἰκονομίας μισθὸν δέξῃ, κἀκεῖνος
τοῖς μεγάλαις ἀθλοῖς τῆς ὑπομονῆς τιμηθῇ. Ἄλλ'
ἀναγκαῖος ὁ πλοῦτος διὰ τοὺς παῖδας. Εὐπρόσωπος
ἀρομῆ πλεονεξίας αὐτῆ. Τοὺς γὰρ παῖδας προβάλλ-
λεσθε, τὴν δὲ καρδίαν πληροφορεῖτε. Μὴ αὐτῶ τὸν
ἀνάτιον· ἴδιον ἔχει Δεσπότην, ἴδιον οἰκονόμον· παρ'
οὗ (1) τὴν ζωὴν ἐδέξατο, παρ' αὐτοῦ τὰς ἀφορμὰς
ἀναμένετω τοῦ βίου. Μὴ τοῖς γεγαμηκόσιν οὐκ
ἐγράφη τὰ Εὐαγγέλια; Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι,
ἀλώησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς.
Ὅτε ἦτε παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν εὐπαιδίαν, ὅτε ἠξίου
γενέσθαι παίδων πατήρ, ἄρα προσετίθεις τοῦτο, Δός
μοι τέκνα, ἵνα παρακούσω τῶν ἐντολῶν σου; δός μοι
τέκνα, ἵνα μὴ φθάσω εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρα-
νῶν; Τίς δὲ καὶ ἐγγυητὴς ἔσται τῆς τοῦ παιδὸς
προαιρέσεως, ὅτι εἰς θεὸν χρήσεται τοῖς δοθείσι;
πολλοὶ γὰρ ὁ πλοῦτος, ὑπηρέτης ἀκολασίας ἐγένετο.
Ὅρα οὖν, μὴ μετὰ μυρίων πόνων τὸν πλοῦτον ἀβρο-
τας, ὕλην ἀμαρτημάτων ἐτέροις παρασκευάσης, εἶτα
ἠρεθῆς διπλᾶ τιμωρούμενος, ὧν τε αὐτὸς ἠδίκησας,
καὶ ὧν ἕτερον ἐφωδίασας. Οἱ μὲν γὰρ παῖδες παρὰ
γονέων μηδὲν δεξάμενοι, ἑαυτοῖς πολλὰκις οἴκους
ποίησαν· ἡ ψυχὴ δὲ παρὰ σοῦ ἐγκαταλειφθεῖσα,
παρὰ τίνος ἐλεηθήσεται; Τί τοίνυν τοσοῦτον ἐπότη-
ται περὶ τὸν χρυσόν;

ius accepta hereditate, plerumque sibiipsis domos

3. Τίς καλλωπιστὴς ἠδουήθη μίαν ἡμέραν τῷ βίῳ
προσθεῖναι; τίνος ἐφείσατο θάνατος διὰ τὸν πλοῦ-
τον; τίνος ἀπέσχετο νόσος διὰ τὰ χρήματα; Ἔως

⁶³ Job 1, 21. ⁶⁴ Matth. xix, 21.

(1) Παρ' οὗ. Legitur apud Basilium παρ' ἄλλου,
bi tamen codex Colbertinus habet παρ' οὗ.

(2) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam.*, 49.

A et numismatis quidem notam agnoscis, et a sin-
cero adulterinum discernis, fratrem vero tem-
pore necessitatis prorsus ignoras. Ac nitidus qui-
dem auri color valde admodum te oblectat, sed
quot et quanti egenorum gemitus te prosequantur,
non reputas.

2. (2) Cui, inquit, injuriam facio, dum mea
custodio et claudio? Quæ, dic mihi, tua sunt?
unde accepta in vitam intulisti? Velut si quis,
loco in theatro ad spectandum occupato, deinde
ingredientes arceat, id sui ipsius proprium ratus,
quod ad omnium communem usum proponitur:
tales quoque divites sunt. Nam communia præoc-
cupantes, propria sibi faciunt eo quod præoccu-
paverint. Quod si suæ quisque necessitati suble-
vandæ id modo quod satis est caperet, egenti vero
relinqueret quod superfluum est, nemo esset di-
vis, pauper nemo. Nonne nudus egressus es ex
utero? nonne nudus iterum in terram reverteris ⁶³?
Unde autem tibi præsentia bona? Si a casu dix-
eris: impius es, qui **493** non agnoscas Condito-
rem, neque gratiam habeas largitori; sin confi-
teris esse a Deo, dic nobis rationem cur acceperis.
Num injustus Deus, qui nobis inæqualiter vitæ
necessaria distribuit? Cur tu quidem dives, ille
autem pauper? Annon utique, ut et tu benignita-
tis ac fidelis dispensationis mercedem accipias, et
ille magnis patientiæ præmiis donetur? (3) Sed
inquis, necessaria opes sunt propter liberos. Spe-
ciosus hic avaritiæ prætextus; liberos namque
prætentidit, interea vero satisfacitis vestro animo.
Noli culpam rejicere in insontem; proprium Do-
minum habet, proprium rectorem: a quo vitam
accepit, ab ipso vitæ subsidia expectet. Num iis
qui matrimonio juncti sunt, scripta non sunt Evan-
gelia? Si vis perfectus esse, vende quæ habes, et
da pauperibus ⁶⁴. Cum prolem numerosam peteres
a Domino, cum rogares ut fieres liberorum pater,
illudne addidisti: Da mihi liberos, tua ut violem
præcepta? Da mihi sobolem, ut ad regnum cœ-
lorum non perveniam? Ad hæc voluntatis filii quis
erit sponsor, quod videlicet datis rebus recte
usus sit? Nam divitiæ multis existere libidinis
ministræ, atque impuritatis. Vide igitur ne di-
vitiis laboribus permultis coacervatas, aliis ma-
teriam peccatorum facias, posteaque plectaris
duplici pœna, tum nomine eorum, quæ ipse ini-
que egisti, tum eorum, quæ alter abs te adjutus
perpetrarit. (4) Et quidem liberi, nulla a parenti-
bus pararunt: at tuæ animæ, si eam semel ne-
ligas, quis miserebitur? Quid igitur tanto auri desiderio afficeris?

3. (5) Quis ex iis qui plus æquo vestium elegan-
tiam affectant, potuit unam diem suæ ipsius vitæ
adjicere? cui pepercit mors ob divitias? a quo

(3) Ex hom. in *divites*, 59.

(4) Ibid., 60.

(5) Ibid., 59.

abstinuit morbus causa pecuniarum? Usquequo aurum, animarum laqueus, mortis hamus, peccati illecebra? Quousque divitiæ belli causa, quibus conflantur ærma, quibus acuntur gladii, propter quas cognati ignorant naturam: fratres oculis cædem spirantibus sese invicem conspiciunt? Quis est mendacii pater? quis falsæ scripturæ opifex? quis parens perjurii? Nonne divitiæ? nonne earum studium? Quid facitis, o homines? quis vobis, quæ vestra sunt, in insidias vertit? Absit enim ut pecuniæ datæ sint ad malorum incitamentum. Redemptio sunt animæ. Absit enim ut occasio sint exitii. (1) Etenim si divitiæ adminicula sunt ad injustitiam, miserabilis est dives: sin autem inserviunt virtuti excolendæ, nullus est locus invidiæ, cum earum communis utilitas omnibus proponatur. (2) Propterea par est absentes non desiderare divitias; si vero adsint, non magis ipsarum possessione gloriari, quam scientia easdem dispensandi. Nam præclarum est illud Socratis, qui divitem quemdam virum magnopere de pecuniis superbientem non prius admiraturum se dixit, quam ipsa rei experientia didicisset eum iis uti nosse. (3) Nam divitiæ ac bona valetudo sæpenumero peccati administræ sunt, his qui horum utroque abutuntur. omni apud sapientes pretiosior.

494 (5) Sed horum nihil unusquisque nostrum cogitat; verum hominem videns necessitate pressum, genibus provolutum ac supplicem, ecquid non humile facientem, ut vel fenore medeatur inopiæ, non tamen ejus miseretur adversa præter meritum fortuna utentis; sed inflexibilis stat, et implacabilis, jurat, ac sibi male precatur nisi prorsus indigeat, ac ipse etiam circumspiciat num quem mutuo dantem inveniat, ac fidem faciens mendacio per juramenta, perjurium ceu malum quemdam et adventitium inhumanitatis quæstum acquirit. Sed ubi qui mutuum quærit, meminit fenoris, et nomen pignoris protulit, tunc demisso supercilio subridet, atque paternæ amicitiae refrenat memoriam, ac familiarem et amicum appellat. Et videbimus, inquit, sicubi quidquam recondatur argenti apud nos. Deposited utique vir amicus nobis quæstus ergo concedidit. Verum ille graves usuras mutuum pecuniæ exigit: sed nos profecto aliquid remittimus, et minori daturi sumus fenore. Talia confingens, verbisque ejusmodi blanditus misero ac lenocinatus, ubi illum syngraphis obstrinxit, atque, præter urgentem inopiam, libertatem etiam viro abstulit, abit. Quid agis, miser? pecuniasne et quæstum ab indigente postulas? Si te ditiozem posset

(1) Ex hom. *De invidia*, 96.

(2) Ex serm. *De legendis libris gentiliū*, 183.

(3) Ex hom. *in psal.* 1, 92.

(4) Ex hom. vii *in Hexæm.*, 65.

(5) Ex hom. *in ps.* xiv, 107.

πότῃ χρυσοῦ, τῶν ψυχῶν ἢ ἀγχόνῃ, τοῦ θανάτου τὸ ἀγκιστρον, τὸ τῆς ἀμαρτίας δέλεαρ; Ἔως πᾶσι πλοῦτος, ἢ τοῦ πολέμου ὑπόθεσις, δι' ἃν ἀποκταῖ; ξίφη, δι' ἃν συγγενεῖς ἀγνοοῦσι τὴν φύσιν, καὶ ἀδελφοὶ κατ' ἀλλήλων φονικὸν βλέπουσι; Τίς ἐστὶν ὁ ψεύδους πατήρ; τίς ὁ πλαστογραφίας δημιουργός; τίς ὁ τὴν ἐπιτορκίαν γεννήσας; Οὐχ ὁ πλοῦτος; ὡχ ἢ περὶ τοῦτον σπουδῆ; Τί πάσχετε, ὦ ἄνθρωποι, τίς ὑμῖν τὰ ὑμέτερα εἰς τὴν καθ' ὑμῶν ἐπιβουλήν περιστρέψε; Μὴ γὰρ ἐφόδια κακῶν ἐδόθη τὰ χρήματα, λύτρον ψυχῆς; μὴ γὰρ ἀφορμὴ ἀπολείας; εἰ μὲν γὰρ ἐφόδιον πρὸς ἀδικίαν ὁ πλοῦτος, εὐεικὴς ὁ πλοῦτων· εἰ δὲ ὑπηρεσία πρὸς ἀρετὴν, οὐκ ἔχει χώραν ἢ βασκανία, κοινῆς τῆς ἀπ' αὐτοῦ ὠφελείας ἅπασιν προκειμένης. Διὰ τοῦτο προσήκει ἀπόστασθαι μὴ ποθεῖν τὸν πλοῦτον, καὶ παρόντος, μὴ τῷ κεκτησθαι μάλλον φρονεῖν, ἢ τῷ εἶδέναι αὐτὸν διατίθεσθαι. Τὸ γὰρ τοῦ Σωκράτους εὖ ἔχει· ὅς, μέγα φρονῶντα πλουσίου ἀνδρὸς ἐπὶ τοῖς χρήμασιν, οὐ πρότερον αὐτὸν θαυμάσειεν ἔφη, πρὶν ἂν καὶ ὅτι κεχρησθῆται τοῖς ἐπίσταται περραθῆναι. Ὁ γὰρ πλοῦτος καὶ ἡ ὑγιεία, ὑπηρεσία πολλάκις πρὸς ἀμαρτίαν τοῖς πικρῶς χρωμένοις τούτων ἐκάστῳ γίνεται. Πενία δὲ μετὰ ἀληθείας (6), πάσης ἀπολαύσεως τοῖς σωφρονοῦσι τιμιωτέρα.

(4) Paupertas autem cum veritate, possessione

4. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ἑκάστὸς ὑμῶν ἐνωεῖ· αἱ φέρων ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἄνδρα κατακαμπτόμενον, πρὸ τῶν γονάτων ἱκετεύοντα, τί οὐ ποιοῦντα ταπεινῶς, ἢ καὶ δανείῳ τὴν ἀπορίαν παραμυθῆσθαι, οὐκ ἐλεεῖ παρ' ἀξίαν πράττοντα· ἀλλ' ἀκαμπτος ἐπιπέσει καὶ ἀμελιχτος, ἐξομνῶντος καὶ ἐπαρώμενος ἐνυπὶν ἢ μὴ ἀπορεῖν παντελῶς καὶ περισκοπεῖν καὶ εὐχῆ εἰ τίνα εὔροι τῶν δανειζόντων, καὶ πιστούμενος τὸ ψεῦδος διὰ τῶν ὀρκίων, κακὸν παρεμπόρεμα τῆς ἀπανθρωπίας τὴν ἐπιτορκίαν προσκτησάμενος. Ἐπειδὴν δὲ ὁ ζητῶν τὸ δάνειον, τόκων μνησθῆναι, καὶ ὑπαθήκας ὀνομάσῃ· τότε καταβαλὼν τὴν ὀφρὴν, προσμειδίας, καὶ που καὶ πατρῴας φίλας ἐμνήσθῃ, καὶ συνήθη εἶπε, καὶ φίλον· καὶ ὀφόμεθα, φησὶν, εἰ που τί ἐστὶν ἡμῖν ἀποκαίμενον ἀργύριον. Ἐπὶ δὲ παρακαταθήκῃ φίλου ἀνδρὸς ἐπ' ἐργασίᾳ παραθεμένου ἡμῖν. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν βαρεῖς ἐν αὐτῷ τοῖς τόκοις ὤρισεν· ἡμεῖς δὲ πάντως ἐπανήσομεν καὶ ἐλάττωσι τόκοις δώσομεν. Τοιαῦτα καταστηματοζόμενος, καὶ τοιοῦτοις λόγοις ὑποσαίνων καὶ δεικνύων τὸν ἀθλιον, γραμματεῖος αὐτὸν προσκαταθήκας, καὶ πρὸς τῇ καταπονοῦσῃ πενία ἐτι καὶ τὴν εὐθερίαν τοῦ ἀνδρὸς ἀφελόμενος ὤχετο. Τί ποιεῖς, ἀθλιε; χρεῖματα καὶ πόρους ἐπιζητεῖς παρὰ τοῦ ἀπόρου; Εἰ πλουσιωτέρων σε (7) ἀποφαίνεις ἐδύνατο, τί ἔστι παρὰ τὰς θύρας τὰς σὰς; ἢ τῆς συμφορᾶς! Ἐπὶ

(6) Μετὰ ἀληθείας. Legitur in contextu Basilii μετὰ αὐταρκείας ἀληθοῦς, cum rerum necessarium copia.

(7) Πλουσιωτέρων σε. Sic Basilii contextus, melius multo quam editi nostri πλουσιωτέρων σου εἶπῃ.

συμμαχίαν ἑλλθῶν πολέμιον εὗραν· ἀλεξιφάρμακα ἂν
περιζήτων, δηλητηρίους (1) ἐνέτυχε. Δέον παραμυθεῖ-
σθαι τοῦ ἀνδρὸς τὴν πτωχείαν, οὐ δὲ πολυπλασιάζει-
ς τὴν ἔνδειαν· ὡσπερ ἂν εἰ τις λατρῶν πρὸς
κίμωντας εἰσιῶν, ἀντὶ τοῦ εἰς ὑγίειαν αὐτοῦς ἐπαν-
αγαγεῖν, ὁ δὲ καὶ τὸ μικρὸν λείψανον τῆς δυνά-
μειος προσαφέλοιτο. Καὶ σὺ τοίνυν τὰς συμφορὰς
τῶν ἀθλίων, ἀφορμὴν πόρων ποιῆ· καὶ ὡσπερ οἱ
γεωργοὶ ἄμβρους εὐχονται εἰς πολυπλασιασμόν τῶν
σπερμάτων, οὕτω καὶ σὺ ἐνδείας καὶ ἀπορίας ἀν-
θρώπων ἐπιζητεῖς, ἵνα καὶ σοὶ ἐνεργὰ τὰ χρήματα
γένηται.

5. Καὶ ὁ μὲν ζητῶν τὸ δάνεισμα, μέσος ἀμυχα-
νίας ἀπειλημμένος, ὅταν μὲν πρὸς τὴν πενίαν ἀπίδῃ,
ἀπογινώσκει τὴν ἔκτισιν· ὅταν δὲ πρὸς τὴν παροῦ-
σαν ἀνάγκην, κατατολμᾷ τοῦ δανείσματος. Ὡς δὲ
τὰ μὲν χρήματα ὑποβρεῖ, ὁ δὲ χρόνος προῖόν τούς
τόκους ἑαυτῷ συμπρόσγει· οὐ νύκτας ἐκείνῳ ἀνά-
παισιν φέρουσιν, οὐχ ἡ ἡμέρα φαειδρὰ, οὐχ ὁ ἥλιος
τερπνός· ἀλλὰ δυσχεραίνει τὸν βίον, μισεῖ τὰς ἡμέ-
ρας πρὸς τὴν προθεσμίαν ἐπειγομένης. Κἂν καθέδῃ,
ἐνύπνιον βλέπει τὸν δανειστήν, κακὸν ἄναρ τῇ κε-
φαλῇ παριστάμενον· κἂν γρηγορή, ἔνοια αὐτῷ καὶ
γρονθίς ὁ τόκος ἐστίν. Ἄλλ' ἐστὶν εἰπεῖν καὶ πρὸς
τὸν δανειζόμενον· Πίνε ὕδατα ἀπὸ σῶν ἀγγείων, καὶ
ἀπὸ σῶν φρεάτων πηγῆς· τουτέστι, μὴ ἐπ' ἄλλο-
τρίας πηγὰς βιάδιζε, ἀλλ' ἐξ οἰκείων λιθάδων σύν-
αγε (2) σεαυτῷ τὰς παραμυθίας τοῦ βίου. Ἐχεις
χαλκώματα, ἐσθήτα, ὑποζύγιον, σκευὴ παντοδαπά·
ταῦτα ἀπόδου· πάντα προσέσθαι κατὰδεξαι, πλὴν
τῆς ἐλευθερίας. Ἄλλ' αἰσχύνομαι αὐτὰ δημοσιεῖν,
φησὶ. Τί οὖν, ὅτι μικρὸν ὑστερον ἄλλος αὐτὰ προκο-
μίσει, καὶ ἀποκηρύξει τὰ σά, καὶ ἐπ' ὀφθαλμοῖς
σοῖς ἐπευωνίζων αὐτὰ διαθήσεται; Βέλτιον ταῖς
κατὰ μικρὸν ἐπινοίαις τὴν χρεῖαν παραμυθεῖσθαι,
ἢ ἀθρόως ἐπαρθένα τοῖς ἄλλοτρις, ὑστερον πάν-
των ὁμοῦ τῶν προσόντων ἀπογυμνοῦσθαι. Εἰ μὲν
σὺν ἔχεις ὄθεν ἀποδοῖς, τί οὐχὶ τὴν παροῦσαν ἔνδειαν
ἐκ τούτων τῶν ἀφορμῶν διαλύεις; εἰ δὲ ἀπορεῖς
πρὸς τὴν ἔκτισιν, κακὸν κακῶν θεραπεύεις. Πένης
εἰ νῦν, ἀλλ' ἐλεύθερος· δανεισάμενος δὲ, οὔτε πλου-
τήσεις, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεθήσῃ. Δούλος τοῦ
δεδανεικότος ὁ δανεισάμενος, καὶ δούλος (3) μισθοφό-
ρος, ἀπραΐτητον φέρων τὴν λειτουργίαν. Οἱ κύνες
λαβόντες ἡμεροῦνται· ὁ δανειστής λαμβάνων προσε-
ρεθίζεται. Οὐ παύεται ὑλακτῶν, ἀλλὰ τὸ πλεῖον
ἐπιζητεῖ. Ἐὰν ὀμνύης, ἀπιστεῖ· ἐρευνᾷ τὰ ἔνδον,
τὰ συναλλάγματα σου πολυπραγμονεῖ. Ἐπὶ γαμετῆς
κατασχύνει, ἐπὶ φίλων καθυβρίζει, ἐν ταῖς ἀγοραῖς
ἄγχει, κακὸν συνάντημα ἑορτῆς, ἀβιωτὸν σοὶ κατα-
σκευάζει τὸν βίον. Ἀλλὰ μεγάλη, φησὶν, ἡ ἀνάγκη,

reddere, quid ad tuas januas quævisisset? O
rem miseram et calamitosam! Venit subsi-
dium quærens: sed hostem reperit; remedium
dum requireret, in venena incidit. Officium
tuum fuerat viri sublevare inopiam: at tu ad-
auges egestatem; velut si quis medicus ægro-
tos invisens, cum eis debeat restituere sanita-
tem, econtrario vel exiguas virium reliquias
adimat. Tu igitur miserorum calamitates quæstus
occasionem facis. Et sicut coloni ad seminum mul-
tiplicationem imbres exoptant: ita et tu egesta-
tes et inopias hominum optas, tibi ut quæstuosæ
sint pecuniæ.

5. Ac pecuniam quidem qui quærit fenore, in
mediis difficultatibus constitutus, cum respicit ad
paupertatem, de solutione desperat; cum vero
præsentem considerat egestatem, audax fit ad
fenus. (4) Sed cum sensium diffluunt pecuniæ, tem-
pusque progrediens secum fenus advehit, non
noctes ei requiem afferunt, non dies hilaris est,
non sol jucundus, sed vitam moleste fert. Odit
dies ad constitutum tempus festinantes. Quod si
dormiat, videt feneratorum in somnis, malum
somnia, capiti astantem: si vero vigilet, cogi-
tatio ei et cura fenus est. (5) Verum et ad eum
qui fenore accipit, dicere licet, *Bibe aquas de
tuis vasis* **, et de fontibus tuis, hoc est, ad alie-
nos fontes ne accede, sed ex propriis laticibus tibi
ipse vitæ solatia compara. Habes vasa ærea, ves-
tem, jumentum, diversi generis supellectilem?
Hæc vende: induc in animum omnia projicere
præter libertatem. Sed me pudet, inquit, isthæc
voci præconis subjicere. Cur igitur paulo post
alius ea exponet, tuorumque bonorum faciet au-
ctionem, 495 et vili pretio ob oculos tuos ven-
det? Satius est, arte et industria paulatim neces-
sitatem levare, quam alienis facultatibus subito
elatum, deinceps omnibus simul bonis nudari. Si
igitur habes unde solvas, cur præsentem egesta-
tem hisce auxiliis non depellis? Sin solvendo non
es, malum malo curas. (6) Pauper es nunc, sed
liber. Argentum si fenore sumpseris, non ditescas,
sed libertate spoliabere. Qui pecuniam sumpsit
fenore, feneratoris servus est, imo servus stipen-
diarius, inexorable exhibens ministerium. Canes
accipiendo mansuescunt, fenerator vero recipiendo
irritatur. Non enim allatrare desinit, sed plura
exproscit. Si juraveris, non credit. Quæ in ædibus
habes, perscrutatur; tua diligenter indagat com-
mercia. Præsentem uxore, afficit te pudore, coram
amicis imponit contumeliam; in mercatibus fau-
ces constringit; malus est festo die occursus;

** Prov. v, 15.

(1) *Δηλητηρίους*. Sic Basilii contextus. Codex Regius 1992 habet *δηλητηρίω*. Editi *δηλητηρίων*.

(2) *Σύναγε*. Sic idem Regius codex et Basilii contextus. Editi *συνάγαγε*.

(3) Καὶ δούλος. Editi iterum addunt καὶ, sed hæc

conjunctio deest in codice Regio 1992 et in contextu Basilii.

(4) Ex hom. in ps. xiv, 108.)

(5) Ibid., 109.

(6) Ibid.

vitam tibi reddit injucundam et intolerabilem. At magna, inquit, est necessitas, nec alia est parandæ pecuniæ ratio. Quæ, quæso, utilitas ex hodiernæ diei dilatione? Fenus enim non omnino liberat, sed consilii et mentis inopiam tantisper tardat. Etenim si argentum fenore non sumis; hodie et postea simili modo eris pauper: nunc quidem nullus tibi vertit probro paupertatem, siquidem malum est haud voluntarium; si vero fenori fueris obnoxius, nemo erit qui te stultitiæ non condemnet. (1) Jam perpende unde sis solutus. Num ex iis pecuniis quas accipis? Sed hæc et ad necessitatem cohibendam et ad solutionem non sufficiunt. Quod si usuras etiam reputaveris; unde usque adeo multiplicabuntur pecuniæ? Vulnere vulnere curat nemo, neque malum malo sanat. (2) At, inquis, quomodo nutriris? Manus habes, habes artem, loca operam tuam lucri gratia, ministra: multa sunt parandi victus consilia, multi modi. At id facere non potes? Pete a possidentibus. At turpe est postulare? Turpius utique fuerit creditorem datis pecuniis defraudare. Deinde vero potest formica, nec mendicans, nec fenore accipiens, nutriri: apes itidem regibus largiuntur proprii alimenti reliquias: quibus tamen nec manus, nec artes concessit natura. Tu vero industrium animal homo inter artes omnes unam ad transigendam vitam non reperies?

6. (3) Dives es? argentum ne des fenore. Pauper es? ne sume fenore argentum. Etenim si locuples es, nihil tibi fenore opus est: si nihil vero habes, non pendes usuras. Noli tuam ipsius vitam seræ poenitentiae objicere. Hoc uno præstamus divitibus nos pauperes, curarum vacuitate: ac eos vigilantes ridemus ipsi dormientes, ac curis semper distentos et sollicitos, quieti et liberi. Debitor utique et pauper est, et curis multis anxius, et omni tempore cogitatione defixus, nunc quidem res suas æstimans, nunc vero domos sumptuosas, divitum agros, occurrentium vestes. Hæc si mea essent, inquit, tanti et tanti divenderem, atque liberarer fenore. Hæc ejus animo nocteque dieque insident. Januam si pulsaveris, irrepit sub lectum debitor. Velociter accurrit quis, et illius cor palpitat. Canis latrat: ille sudore diffluit, et anxietate corripitur, quaque via fugiat, conspicit. Dies præscriptus iustat: anxie secum reputat quodnam dicturus sit mendacium, et quo conficto prætextu depulsurus a se sit creditorem. Quid te ipse bestię fecundissimæ adjungis? Lepores aiunt simul et parere, et nutrire, et superfetare: sic pecuniæ feneratoribus simul et dantur ad pendendas usuras, et gignuntur, et pul-

(1) Ex hom. in psal. xiv, 110

(2) Ibid., 111.

(3) Ibid., 110.

(4) *Αισχροὺν μὲν οὖν*. Legitur in contextu *αἰσχροτέρων*.

(5) *Δανείζου*. Nullus dubito quin legendum sit *μὴ δάνειζε, ne des fenore, non vero, ne pecuniam sumas fenore*. Rationem enim addit Basiliius, quia divites fenore non indigent: qua voce non pecuniam mutuo

καὶ οὐδεὶς μοι πόρος χρημάτων ἕτερος. Τί οὖν τὸ ὄφελος ἐκ τοῦ τὴν σήμερον ὑπερθέσθαι; Τὸ γὰρ δάνος οὐκ ἀπαλλαγὴν παντελῆ, ἀλλὰ μικρὰν ἀναβολὴν τῆς ἀμηχανίας παρέχεται. Μὴ δανεισάμενος μὲν ὁμοίως ἔση πένης καὶ σήμερον, καὶ πρὸς τὸ ἐφεξῆς· καὶ νῦν μὲν οὐδεὶς ἐγκαλέσει σοι πτωχεύοντι· ἀποσιον γὰρ τὸ κακόν· ἐὰν δὲ τόκοις ὑπεύθυνος ἦς, οὐκ ἔστιν ὅς οὐ μέμψεται σοὺ τὴν ἀβουλίαν. Ἦβη βούλευσαι πόθεν ἀποτίσεις. Ἄφ' ὧν λαμβάνεις; ἀλλ' οὐκ ἐξαρκεῖ καὶ πρὸς τὴν χρεῖαν, καὶ πρὸς τὴν ἔκτισιν. Ἐὰν δὲ δὴ καὶ τοὺς τόκους λογίσῃ, πόθεν τὰ χρήματα εἰς τοσοῦτον πολυπλασιασθήσεται; Οὐδεὶς τραύματα τραύμασι θεραπεύει, οὐδὲ κακῶν τὸ κακὸν ἰᾶται. Πῶς οὖν διατραφῶ, ἡγήσῃ; Ἔχεις χεῖρας, ἔχεις τέχνην· μισθάρνει, διακίσει· πολλὰ ἐπίνοιαι τοῦ βίου, πολλὰ ἀφορμαί. Αἰὶ ἀδυνάτως ἔχεις; προσαίτει παρὰ τῶν κεκτημένων. Ἄλλὰ αἰσχροὺν τὸ αἰτεῖν; αἰσχροὺν μὲν οὖν (1) τὸ δανεισάμενον ἀποστειρεῖν. Ἐἴτα ὁ μύρμηξ μὲν ἐκκαταί, μὴ προσαιτῶν, μήτε δανειζόμενος, διατρέφεται· καὶ μέλισσαι τὰ λείψανα τῆς οἰκίας τρῶσι; βασιλεῦσι χαρίζονται, οἷς οὔτε χεῖρας, οὔτε τέχνην ἢ φύσιν δέδωκε. Σὺ δὲ τὸ εὐμήχανον ζῶν ὁ ἄνθρωπος, μίαν τῶν πασῶν μηχανῶν οὐχ εὐρήσεις πρὸς τὴν τοῦ βίου διαγωγὴν;

sumendam, sed mercedem ex collocata pecunia provenientem manifestum est designari. Deterret ergo divites a pecunia in fenus collocanda. Legit archiepiscopus Turonensis, ita ut legendum contendimus. — Vide notam nostram ad tom. I, col. 972. Edit.

6. Πλούσιος εἶ; μὴ δανείζου (5). Πένης εἶ; μὴ δανείζου. Εἰ μὲν γὰρ εὐπορεῖς, οὐ χρήσεις δανείσματος· εἰ δὲ οὐδὲν ἔχεις, οὐκ ἀποτίσεις τὸ δάνειον. Μὴ δὲ σσαντοῦ τὸν βίον εἰς ὑστεροβουλίαν. Ἐνὶ τούτῳ διαφέρομεν τῶν πλουτούντων οἱ πένητες, τῶν ἀμεριμνῶν καὶ καταγελῶμεν αὐτῶν ἀγρυπνουμένων, αὐτὰ καθευδόντες· καὶ συνεστώτων αἰεὶ καὶ φροντισόντων, αὐτοὶ ἀφροντιστούντες καὶ ἀνειμένοι. Ὁ μόνος ὄφελων καὶ πένης ἐστὶ, καὶ πολυμέριμος, καὶ σύννοσος πάντα τὸν χρόνον, νῦν μὲν τὴν ἐκαστοῦ οἰκίαν ἀποτιμώμενος, νῦν δὲ τὰς οἰκίας τὰς πᾶσι τελεῖς, τοὺς ἀγροὺς τῶν πλουσίων (6), τὰς ἐσθῆτας τῶν ἐντυγχανόντων. Εἰ ταῦτα ἐμὰ ἦν, φησὶν, ἀπιδιδόμεν τόσου καὶ τόσου, καὶ ἀπηλλασσόμεν τοῦ τόκου. Ταῦτα αὐτοῦ καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέρας ἐγκαθέζεται τῇ καρδίᾳ. Ἐὰν τὴν θύραν πατήσῃ, ὁ χρεώστης ὑπὸ τὴν κλίνην σφοδρῶς εἰσέδραμῃ τῷ τοῦ δὲ ἐπάταξεν ἡ καρδίᾳ· ὀλακτεῖ ὁ κύων, ὁ δὲ ἰδρωτὶ ῥεῖται, καὶ ἀγωνία συνέχεται, καὶ περισσῆσι πόθεν φύγει. Ἡ προθεσμία προάγει· μεριμνῆσι ψεύσεται, πολὺν πλάσάμενος πρόφασιν τὸν δανειστὴν διακρούσεται. Τὶ πολυτόκῳ (7) θηρίῳ σεαυτὸν παραζευγύσεις; Τοὺς λαγυροὺς φασὶ καὶ τίκεται ὁμοῦ, καὶ τρέφειν, καὶ ἐπικυλισσέσθαι· καὶ τοῖς τοκῶσι

sumendam, sed mercedem ex collocata pecunia provenientem manifestum est designari. Deterret ergo divites a pecunia in fenus collocanda. Legit archiepiscopus Turonensis, ita ut legendum contendimus. — Vide notam nostram ad tom. I, col. 972. Edit.

(6) *Τῶν πλουσίων*. Codicum alter τῶν πλουσίων, proximi agros.

(7) *Πολυτόκῳ*. Sic contextus. Edlii nostri πολυτόκῳ.

τὰ χρήματα ὁμοῦ καὶ δανεῖζεται, καὶ γεννᾶται, καὶ ὑποφύεται. Οὕτω γὰρ ἐδέξω εἰς χεῖρας, καὶ τοῦ παρόντος μηνὸς ἀπητήθη τὴν ἐργασίαν. Καὶ τοῦτο πάλιν δανεισθῆν. Ἐτερον κακὸν ἐξέθρψε, κάκεινο ἔτερον, καὶ τὸ κακὸν εἰς ἀπειρον. Τόκος γάρ, ὡς οἶμαι, ἰὰ τὴν πολυγονίαν (1) τοῦ κακοῦ προσηγόρευται· πόθεν γὰρ ἄλλοθεν; Ἡ τάχα τόκος λέγεται διὰ τὰς ἰδίνας καὶ λύπας, ὅς ἐμποιοῦν ταῖς ψυχαῖς τῶν δανειζομένων πέφυκεν. Ὡς γὰρ ἡ ἠδὺς τῇ τικτούσῃ, ὕτως ἡ προθεσμία τῷ ὑποχρέω παρίσταται. Τόκος ἐπὶ τόκῳ, πονηρῶν γονέων πονηρὸν ἔχονον. Τὰς ἰχθῖδας λέγουσι τὴν γαστέρα τῆς μητρὸς διεσθίουσας εἰκτεσθαι· καὶ οἱ τόκοι τοὺς οἴκους τῶν ὑπερδόντων κφαγόντες ἀπογεννῶνται. Τὰ σπέρματα χρόνῳ ρύεται· ὁ δὲ τόκος σήμερον γεννᾶται, καὶ σήμερον οὐ τίθειν ἀρχεται. Τῶν αὐξουμένων ἕκαστον, ἐπειδὴ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀφίκηται μέγεθος, τῆς αὐξήσεως σταταί· τὸ δὲ τῶν πλεονεκτῶν ἀργύριον τῷ χρόνῳ παντὶ συμπαραύξεται. Τὰ ζῶα παραδόντα τοὺς ἐκγόνοισ (2) τὸ τίθειν, αὐτὰ τῆς κνήσεως παύεται· τὰ δὲ τῶν δανειστῶν ἀργύρια καὶ τὰ ἐπιγιγνώμενα τίθει, καὶ τὰ ἀρχαῖα νεάζει. Καὶ ὡσπερ ἐπὶ τῆς χολέρας οἱ τὸ ἀεὶ προϊστάμενον ἐξαιροῦντες (3), καὶ πρὶν παντελῶς καθαρθῆναι δευτέραν τροφήν ἐπεμβαλλόμενοι, πάλιν ἐμοῦσι μετὰ ὀδύνης καὶ σπαραγμῶν· οὕτω καὶ μὴ δανειζόμενοι, τόκους ἐκ τόκων μεταλαμβάνοντες, καὶ πρὶν ἐκκαθαῖραι τὰ πρῶτα, δεύτερον ἐπεισάγοντες δάνεισμα, μικρὸν χρόνον τοῖς ἄλλοτριόσι ἐναερωμένοι, ὕστερον καὶ τὰ οἰκεῖα ὠδύραντο. Ἀλλὰ πολλοί, φησὶ, καὶ ἐκ δανείσματος ἐπλούτησαν. Πλείους δὲ, οἶμαι, καὶ βρόχων ἤψαντο. Σὺ δὲ τοὺς ἀπαγερμένους οὐκ ἀριθμεῖς, οἱ τὴν ἐπὶ ταῖς ἀπαντήσεσιν (4) αἰσχύνῃ μὴ φέροντες, τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον τοῦ ἐπονειδίστως ζῆν προετίμησαν. Ἐἶδον ἐγὼ ἐλεεινὸν θέαμα, παῖδας ἐλευθέρους ὑπὲρ χρεῶν πατρικῶν ἐλκομένους εἰς τὸ πρατήριον. Οὐκ ἔχεις καταλιπεῖν χρήματα τοῖς παισὶ; μὴ προσαφέλη καὶ τὴν εὐγένειαν. Ἐν τοῦτο διατήρησον αὐτοῖς τὸ κτήμα τῆς ἐλευθερίας, τὴν παρακαταθήκην, ἣν παρὰ τῶν γονέων παρέλαβες. Οὐδεὶς πενίαν πατρὸς ἐνεκλήθη ποτέ· ὀφλημα δὲ πατρῶν εἰς δεσμοτήριον ἀγει. Μὴ καταλίπης γραμματεῖον ὡσπερ ἀρὰν πατρικὴν εἰς παῖδας καταβαίνουσαν καὶ ἐκχόνην.

7. Πλοῦτος γὰρ, φησὶν, δὴρ βέη, μὴ προστίθεισθε καρδίαν. Θαύμασον τὴν φωνήν. Πλοῦτος, φησὶν, δὴρ βέη. Ἐυστὴ ἡ φύσις τοῦ πλοῦτου, χειμάρρου ὀξύτερον τοὺς ἔχοντας παρατρέχει· ἄλλοτε ἄλλον πέφυκε παραμείβεσθαι. Καὶ ὡσπερ ποταμὸς ἀφ' ὑψηλοῦ φερόμενος, ἐγγίξει μὲν τοῖς παρεστῶσι τῇ ὄχθῃ, ὁμοῦ δὲ ἤψατο καὶ εὐθὺς ὑπεχώρησεν· οὕτω καὶ ἡ τοῦ πλοῦτου εὐκολία ὀξυτάτην ἔχει καὶ ὀλισθηρὰν τὴν παρουσίαν, καὶ ἄλλους ἐξ ἄλλων πα-

66 Psal. Lxi, 11.

(1) Διὰ τὴν πολυγονίαν. Sic mas. et contextus Basilii. Editi διὰ τινὰ πολυγονίαν.

(2) Τοῖς ἐκγόνοις. Sic codicum alter et Basilii contextus. Editi ἐγγόνοις.

(3) Ἐξαιροῦντες. Legitur in contextu ἐξερῶντες.

lulant. Nondum enim in manus accepisti, et tamen presentis mensis quæstus a te exposcitur. Et hæc pecunia rursus fenore accepta, malum alterum alit, et illud alterum, atque sic malum in infinitum. Et enim, opinor, τοκός, id est, partus, ob ingentem mali fecunditatem nominatur. Unde enim aliunde? Aut forte τοκός, hoc est, partus, dicitur ob dolores ac molestias, quas animis eorum qui fenore acciperunt, solet creare. Ut enim puerperium paritura, ita dies indicta debitori instat. Fenus fenori additum, parentum malorum mala est soboles. Aiunt viperas, dum gignuntur, ventrem matris corrodere: fenus quoque, erosis ac consumptis debitorum ædibus, nascitur. Semina temporis progressu germinant: usura vero hodie generatur, et hodie parere incipit. Quidquid crescit, ubi ad propriam magnitudinem pervenerit, desinit augeri; avarorum vero argentum omni tempore augefcit. Animalia ubi sur soboli vim impertiverunt pariendi, supersedent prægnatione: at feneratorum pecuniæ et adnascenles pariunt, et veteres renovantur. (5) Et sicut ii qui cholera laborant, id semper quod ante sumptum est, ejiciunt, et si anteintegram purgationem cibum alterum capiunt, hunc rursus cum dolore, et cum nervorum convulsione evomunt: sic qui fenore accipiunt, usuris usurarum sese onerantes, et antequam priores usuræ purgentur, alteram adjicientes, parumper in alienis gloriati, tum demum rei etiam familiaris jacturam lugent. Atqui, inquis, multi etiam fenore facti sunt divites. At vero plures, arbitror, ad laqueos pervenerunt. Tu vero strangulatos non numeras, qui vadimoniorum dedecus minime ferentes, sibi mortem maluerunt laqueo consciscere, quam probrose vivere. Vidi ego miserabile spectaculum, ingenuos pueros, ob patris debita, venales in forum pertrahi. Non habes pecuniam quam relinquis filiis? Cave ingenuitatem eis auferas. Unam hanc ipsis conserva libertatis possessionem, depositum illud, quod a parentibus accepisti. Nemini unquam patris paupertas data est crimini: at paternum debitum in carcerem ducit. Ne relinquis syngrapham ceu paternam executionem in filios ac nepotes descendentem.

7. (6) Divitiæ enim, inquit, si affluant, nolite cor apponere 66. Hanc vocem admirare. Divitiæ, inquit, si affluant. Fluxus est divitiarum natura, torrente citius præterlabitur possessores, 497 alios aliter solet mutare. Quemadmodum fluvius ab alto labens, iis quidem qui ad ripam astant appropinquat, sed simul ut contigit, statim secedit: ita etiam divitiarum instabilitas velocissimam lubricamque præsentiam habet, alios ex aliis permutare solitam

(4) Ἀπαντήσεσιν. Longe præferenda hæc scriptura ei quæ legitur in contextu ἀπαντήσεσιν, exactionum dedecus.

(5) Ex hom. in psal. xiv, 112.

(6) Ex hom. in vsal. Lxi, 198.

Hodie hujus est ager, cras alterius, et paulo post alius. Respice ad civitatis domos; quot jam nomina ex quo exstructæ sunt, accipere, aliter ab alio possessore appellatæ. Quinetiam aurum semper e manibus ejus quem penes est, elabens, ad alterum transit, et ab illo ad alium. Comprehensam manu aquam facilius possis continere, quam divitias tibi constanter servare. Ne igitur invidias e valde locupletibus cuipiam, neque ejus vitam beatam esse duxeris: et si undique ac ex uberi fontium scaturigine circumfluant pecuniæ, ne hanc rerum copiam amplexeris. (1) Non semper laudabilis est paupertas, sed quæ secundum evangelicum consilium ex libera voluntate perficitur. Multi enim, cum pauperes sint, si facultates spectes, proposito avarissimi sunt: quos non salvat indigentia, sed propositum condemnat. (2) Divitiæ autem et gloria, quatenus bonos non reddunt possessores, non sunt ex eorum numero, quæ natura sunt bona: quatenus vero prosperitatem quamdam in vita nostra efficiunt, magis contrariis eligenda sunt paupertate et ignominia. Atque hæc quidem nonnullis ad distribuendum dantur a Deo velut Abraham, Jacob, et similibus. Improbis vero provocatio sunt, ut se ad meliorem frugem recipiant, ita ut qui post tantam a Deo benignitatis significationem perseverat in iniquitate, se ipse sine ulla excusationis venia obnoxium condemnationi constituat. Qui quidem justus est, neque ad divitias, cum adsunt, adjungit animum; neque eas, cum absunt, exquirat; siquidem non fruitur concredit, sed earum administrator est. Nemo autem prudens negotium ambit in alienis rebus distribuendis, nisi respexerit ad laudem vulgi, cui homines in aliqua auctoritate constituti admirationi sunt ac æmulationi. (3) Quod si in despiciendo corpore exercitati essemus, vix aliud quidquam humanarum rerum admiraremur. Quid enim jam nobis, si corporis voluptates fastidiamus, opus sit divitiis, equidem non video; nisi jucundum sit et gratum thesauris defossis more fabulosorum draconum invigilare.

8. (4) Id itaque præcipuum est, et cujus maxime curam gerere Christianus debet, ut vitiosis affectibus qui varii sunt ac diversi, animamque coinquinant, denudetur. Deinde vero oportet, ut qui ad sublimem secundum Deum vitam respicit, opes suas ac facultates derelinquat: quia rerum terrenarum cura ac sollicitudo magnam in animo aberrationem generant. Cum igitur plures ad eundem salutis scopum intenti, communem inter se vitam amplexi fuerint, id inter ipsos ante omnia obtineat necesse est, ut unum in omnibus sit cor, et voluntas una, unumque desiderium atque ut præcipit

ραμείθεσθαι πεφυκίαν. Σήμερον τοῦδε ὁ ἀγρός, καὶ αὐριον ἄλλου, καὶ μετ' ἄλιγον ἄλλου. Ἀπόδειξον πρὸς τὰς ἐν τῇ πόλει οἰκίας, πόσα ἦσαν ἀπ' οὐ γεγόνασιν ὀνόματα μετετελέφασιν, ἄλλοτε ἀπ' ἑλλοσῶν κακετημένω ὀνομαζόμενα. Καὶ χρυσὸς αἰετὸς τοῦ ἔχοντος χείρας διαβρέων, ἐφ' ἑτερον διαβαίνει, καὶ ἀπ' ἐκείνου πρὸς ἄλλον. Μᾶλλον δύνασαι ὕδωρ τῇ χειρὶ περιλαβὼν κατασχέειν, ἢ πλοῦτον διαρκῶς σεαυτῷ συντηρῆσαι. Μὴ τοίνυν ζηλώσης τῶν ὑπερπλουτούντων τινα, μηδὲ μακαρίστης αὐτοῦ τὴν ζωὴν καὶ πολλὰ ἔχθρον σοὶ καὶ ἐξ ἀφθόνων πηγῶν περιβρέη τὰ χρήματα, μὴ προσδέξῃ αὐτῶν τὴν περιουσίαν. Οὐκ αἰεὶ δὲ ἐπαινετὴ ἡ πτωχεία, ἀλλ' ἡ ἐκ προαιρέσεως κατὰ τὸν εὐαγγελικὸν σκοπὸν κατορθουμένη. Πολλοὶ γὰρ πτωχοὶ μὲν τῇ περιουσίᾳ, πλεονεκτηματοὶ δὲ τῇ προαιρέσει τυγχάνουσιν οὐκ οὐχὶ ἡ ἐνείσωξαι, ἀλλ' ἡ προαιρέσει κατακρίνει. Πλοῦτος δὲ καὶ δόξα, καθὼ μὲν οὐ ποιεῖ τὸς ἔχοντας ἀγαθοὺς, αἰετὸς ἐστὶ τῶν κατὰ φύσιν ἀγαθῶν· καθὼ δὲ εὐροὶάν τινα παρέχεται ἡμῶν τῷ βίῳ, αἰρετώτερά ἐστι τῶν ἐναντιῶν, πενίας καὶ ἀτιμίας. Ταῦτα μέντοι τοῖς μὲν εὐνομίας ἐνεκεν δίδονται παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς τῷ Ἀβραάμ, καὶ τῷ Ἰακώβ, καὶ τοῖς τοιοῦτοις. Τοῖς δὲ φαυλοτέροις πρόκλησις ἐστὶ τοῦ βελτιωθῆναι κατὰ τὸν τρόπον, ὡς ὁ γε μετὰ τὸσαύτην ἐκ Θεοῦ δεξίωσιν ἐπιμένον τῇ ἀδικίᾳ, ἀναντιρρήτως ἑαυτὸν ὑπόδικον τῇ κατακρίσει καθίστησιν. Ὁ μὲντοι δίκαιος, οὔτε παρόντος ἐπιστρέφεται τοῦ πλοῦτου, οὔτε τῆ παρόντος ἐπιζητεῖ οὐ γὰρ ἀπολαυστικός ἐστὶ τῶν δεδομένων, ἀλλ' ὁκνομακός· οὐδεὶς δὲ τῶν εὐφρονούντων ἐπιτρέχει τῇ σχολίᾳ τῆς τῶν ἀλλοτρῶν διανομῆς, ἐὰν μὴ πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ἀποβλέπη δόξαν, οἱ θαυμάζουσι καὶ ζηλοῦσι τοὺς ἐν ἐξουσίᾳ τινα καθεστῶτας. Εἰ δὲ τῷ σώματος ὑπερορῶν μελετήσαιμεν, σχολῆ γ' ἂν ἕλλοι τῶν ἀνθρωπίνων θαυμάσαιμεν. Τί γὰρ εἴτι χρησόμεθα (5) τῷ πλούτῳ, τὰς διὰ τοῦ σώματος ἦσαν ἀτιμάζοντας, ἐγὼ μὲν οὐκ ὁρῶ· πλην εἰ μὴ, κατὰ τοὺς ἐν τοῖς μύθοις δράκοντας, ἡδονὴν τινα εἶραθησαυροῖς κατορωρυγμένοις ἐπαγρυπνεῖν.

8. Τὸ μὲν οὖν προηγούμενον ἐστίν, οὐ μάλιστα προσήκει τὸν Χριστιανὸν ἐπιμελεῖσθαι (6), γυμνωθῆναι τὰ κατὰ τὴν κακίαν πάθη τὰ ποικίλα τε καὶ διάφορα, δι' ὧν μαλύνεται ἡ ψυχὴ. Χρὴ δὲ κατὰ δεύτερον λόγον, καὶ τὴν τῶν ὑπαρχόντων ἀποταγῆν κατορθωθῆναι, τῷ πρὸς τὸν κατὰ Θεὸν ὑψηλὸν (7) ἀποβλέποντι βίον· διότι πολὺν παρέχει περισσευμὴν τῇ ψυχῇ ἡ τῶν ὑλικῶν πραγμάτων φρονεῖς τε καὶ ἐπιμέλεια. Ὅταν οὖν πλείους περὶ τὸν αὐτὸν βλέποντες τῆς σωτηρίας σκοπῶν, τὴν μετ' ἀλλήλων ζωὴν καταδέξωνται, χρὴ τοῦτο πρὸ πάντων ἐν αὐτοῖς κρατηθῆναι, τὸ μίαν ἐν πᾶσι καρδίαν εἶναι, καὶ

(1) Ex hom. in psal. xxxiii, 147.

(2) Ex ep. ccxxxvi, 364.

(3) Ex serm. De legendis libris gent., 182.

(4) Ex serm. ascetico, 323.

(5) Ὅτι χρησόμεθα. Basilii contextus ἐστὶ χρησόμεθα. Legitur χρησόμεθα, in cod. 1992. Supra

contextus καὶ τῷ Ἰωδ.

(6) Ἐπιμελεῖσθαι. Hoc verbum deest in editis; sed cum prorsus necessarium sit, illud desumpsimus ex contextu.

(7) Τὸν κατὰ Θεὸν ὑψηλόν. Codicum alter πρὸς Θεὸν καὶ ὑψηλόν. Contextus πρὸς τὸν ὑψηλόν.

θέλημα ἐν, καὶ μίαν ἐπιθυμίαν, καὶ καθὼς νομοθετεῖ ὁ Ἀπόστολος, ἐν γενέσθαι σῶμα ἐκ διαφόρων μελῶν συνηθροισμένον. Τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ἄλλως κατορθωθῆναι, εἰ μὴ ἐκεῖνο κρατήσῃ, τὸ μὴ ἐπονομάζεσθαι τι ἀποτεταγμένως μήτε ἱμάτιον, μήτε σκεῦος, μήτε ἄλλο τι τῶν εἰς τὴν κοινὴν ζωὴν χρησιμευόντων· ἵνα ἕκαστον τούτων τῆς χρείας ᾖ, καὶ μὴ τοῦ κεκτημένου. Καὶ ὡσερ ἀνάρμοστον ἔστι τῷ μελζονι σώματι τὸ μικρὸν ἱμάτιον, ἢ τῷ μικροτέρῳ τὸ τελειότερον, ἀλλ' ἕκαστῳ τὸ σύμμετρόν ἐστι καὶ ἐπωφελὲς καὶ εὐάρμοστον· οὕτως καὶ ἐνταῦθα ἡ κλίνη, τὰ στρώματα, τὸ θερμὸν περιβόλαιον, τὸ ὑπόδημα τοῦ πάνου χρηζοντος, οὐχὶ τοῦ κεκτημένου εἶναι ὀφείλει. Καὶ καθάπερ τῷ φαρμάκῳ ὁ τραυματισθεὶς, οὐχ ὁ ὑγιαίνων κέχρηται, οὕτω καὶ τῶν πρὸς τὴν ἄνεσιν τοῦ σώματος ἐπινοουμένων, οὐχ ὁ τρυφῶν, ἀλλ' ὁ χριζῶν τῆς ἀνέσεως ἀπολαύει δικαίως (1), ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΠΑΕΟΝΕΣΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ Γ'.

1. Ὅταν εἰς οἰκίαν ἀνδρὸς ἀπειροχάλου (2) εἰσέλθω, καὶ ἴδω αὐτὴν παντοίως γεγυμμένην ἀνθεσιν, οἶδα ὅτι οὗτος οὐδὲν τῶν ὀρωμένων τιμιώτερον κέκτηται, ἀλλὰ τὰ μὲν ἀψυχα καλλωπίζει, τὴν δὲ ψυχὴν ἀκόσμητον ἔχει. Καίτοι μυριοὶ ἐφροσῶσι τῇ θύρᾳ πτωχοί, πᾶσαν ἐλευθέρην ἀφιέντες φωνήν· ὁ δὲ ἀρνείεται τὴν δόσιν, ἀδύνατον εἶναι λέγων ἐπαρκεῖν τοῖς αἰτούσιν. Καὶ τῇ μὲν γλώσση ἐξομνυται, ὑπὸ δὲ τῆς χειρὸς ἐλέγχεται· σιωπῶσα γὰρ ἡ χεὶρ τὴν ψευδολογίαν κηρύσσει, περιαστραπτομένη ὑπὸ τῆς ἐπι τοῦ δακτυλίου σφενδόνης. Ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, πόσους δύναται εἰς σου δακτύλιος χρωῶν ἀπολύσαι· πόσους οἴκους καταπίπτοντας ἀνορθῶσαι! Μία σου κιθῶν τῶν ἱματιῶν δύναται δῆμον ὀλόκληρον ῥιγοῦντα περιβαλεῖν· ἀλλ' ὑπομένεις ἀπρακτον ἀποπέμψαι τὸν πένητα, μὴ φοβούμενος τὸ δίκαιον τῆς ἀντιδόσεως τοῦ κριτοῦ. Οὐκ ἠλέησας, οὐκ ἐλεθῆσῃ· οὐκ ἤνοιξας τὴν οἰκίαν, ἀποπεμθῆσθαι τῆς βασιλείας· οὐκ ἔδωκας τὸν ἄρτον, οὐ λήψῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ἀλλὰ πένητα λέγεις σεαυτὸν. Κἀγὼ συντίθεμαι· πένης γὰρ ἔστιν, ὁ πολλῶν ἐνδεής. Πολλῶν δὲ ὑμᾶς ἐνδεεῖς ποιεῖ τὸ τῆς ἐπιθυμίας ἀκόρεστον. Τοῖς δέκα ταλάντοις ἄλλα δέκα τάλαντα προστεθεικέναι σπουδάχετε· ἐπειδὴν εἰκοσι γίνηται, ἄλλα τσαῦτα ἐπιζητεῖτε, καὶ αἰεὶ (3) τὸ προστιθέμενον, οὐχὶ τὴν ὀρμὴν ἴσῃσιν, ἀλλ' ἀναφλέγει τὴν ὄρεξιν. Ὅσπερ γὰρ τοῖς μεθύουσιν ἀφορμὴ τοῦ πίνειν ἢ προσθήκη τοῦ οἴνου γίνεται, οὕτω καὶ οἱ νεόπλουτοι πολλὰ κτησάμενοι, πλειόνων ἐπιθυμοῦσι, τῷ αἰεὶ προστιθεμένῳ τὴν νόσον τρέφαντες, καὶ περιτρέπεται αὐτοῖς ἡ σπουδὴ πρὸς τὸ ἐναντίον. Οὐ γὰρ εὐφραίνει αὐτοὺς τὰ προσόντα τσαῦτα ὄντα, ὅσον λυκεῖ τὰ ἐνδόντα, ἅπερ ἂν αὐτοῖς ἐλλείπειν

¹ 1 Cor. xii, 12.

(1) Δικαίως. Minus commodē deest ea vox in contextu Basilii.

(2) Ἀπειροχάλου. Addit Basilii contextus καὶ ἀπειροχάλου, et sero divitis.

Apostolus, unum efficiatur corpus ex diversis membris coagmentatum ¹⁷. Hoc autem aliter perfici non potest, nisi obtinuerit hæc consuetudo, ut nihil nominatim ac peculiariter cuiquam tribuatur, neque vestimentum, neque vas, neque quidpiam aliud ex iis quæ conducunt vitæ communi; ut singula usibus necessariis, non autem possessoribus destinantur. Et sicuti vestimentum parvum corpori majori, aut majus parvo non convenit, sed quidquid cuique accommodatum est, id utile est et commodum: ita etiam alia omnia, lectus, stragula, calidum vestimentum, valde indigentis esse debent, non possidentis. Quemadmodum enim medicamento qui vulneratus est, non qui sanus, utitur: sic etiam vir quæ ad sublevandum corpus excogitata sunt, non qui delicate vivit, sed is cui levamen opus est, merito perfruitur, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

DE AVARITIA.

SERMO VI.

1. (4) Quando in domum inepti viri ingredior, videoque ipsam omnigenis renidentem ornamentis, intelligo eum nihil iis quæ videntur pretiosius possidere, sed ornare diligenter inanimata, animam vero incultam relinquere. Quanquam innumerant pro foribus pauperes nullam emittentes vocem miserabilem; negat ille se daturum, seque ait sufficere non posse rogantibus. Et lingua quidem ejurat non posse, sed a manu arguitur. Illa enim silet quidem, sed mendacium prædicat, annuli palam coruscans. O infelix atque miser, quot potest unus tuus annulus ære alieno liberare! quot domos corruentes erigere! Arca tua vestiaria vel unica potest totum populum frigore rigentem amicare; et tamen sustines pauperem non donatum dimittere, justam judicis vindictam non reformidas. Non misertus es, non consequere misericordiam: non aperuisti domum, a regno excludis: panem non dedisti, non accipies vitam æternam. Sed pauperem dicis teipsum; et ego assentior. Pauper enim est, qui multis indiget. Vos autem insatiabilis cupiditas multorum indigos efficit. Talentis decem, decem alia adjicere conamini: viginti coactis, totidem quæritis, neque appetentiam sistet quod semper additur, imo accendit appetitum. Quemadmodum enim ebris vini accessio bibendi sit occasio: sic etiam recens ditati ubi multa acquisierint, plura concupiscunt, semper addendo morbum nutrientes, eisque suum studium cedit in contrarium. Neque enim præsentia bona cum tanta sint, tantum illos exhilarant, quantum contristant quæ desunt, ea, inquam, quæ sibi deesse putant. Nam cum lætari

(3) Καὶ αἰεὶ. Voculam addidimus ex contextu et codicum altero. Idem codex paulo ante καὶ ἐπειδὴν.

(4) Ex hom. in Divites, 56.

ipsos par esset, ac gratiam habere, quod tam mul- A
tis sunt opulentiore: contra ægre ferunt ac do-
lent se forte ab uno aut altero locupletiore supe-
rari. (1) Neque eos qui se ipsis inferiores sunt
enumerantes, pro iis quæ habent, gratias persol-
vunt largitori benefico: 499 imo facta cum eo
quod præstantius est comparatione, quantum su-
perentur reputantes, ita mœrent et conqueruntur
bonis alienis privati, ac si suis spoliarentur.
(2) Nam qui necessarios terminos excessere, cum
jam sibi, more eorum qui in declive feruntur, ni-
hil firmum suppetat, ad quod se recipiant, nus-
quam ulterius abripi intermittunt: sed quo plura
compararint, eo magis opus habebunt paribus, aut
etiam amplioribus ad cupiditatem explendam, se-
cundum Excecididæ filium Solonem, qui ait:

Divitiarum homini finis non constitit ullus.

In his etiam Theognide magistro utendum est, qui
dicit:

*Non amo divitias, non opto: sed mihi parvo
Vivere contingat, nilque timere mali.*

Ego autem Diogenis admiror omnium simul hu-
manarum rerum contemptum, qui se rege magno
pronuntiavit ditiozem, quod in vita paucioribus
quam ille egeret. Avaris autem, nisi Pythii Mysi
adsint talenta, nisi sint terræ tot et tot jugera, nisi
pecorum greges innumeri, sufficet nihil. (3) Sed
quemadmodum ii qui scalas conscendunt, pede
semper ad superiorem gradum erecto non prius
conquiescunt, quam ad summum perveniant: sic et
hi quando hunc divitem assecuti, festinim ditiore
adhuc pares fieri conantur: et ubi eum quoque at-
tigerint, studium suum ad alium transferunt, et non
cessant ab appetenda potentia, donec in sublime
evecti, alto casu seipsos contendant.

2. (4) Atque ut qui præ insania mente moti sunt,
res ipsas non intuentur; sed ea ex quibus afficiuntur:
sic avarorum animus, pecuniæ aviditate obrutus,
cuncta aurum, cuncta argentum videt: ac lu-
bentius aurum quam solem intueatur. Verti omnia
in auri naturam exoptat, atque in id incumbit pro
virili. Quid enim non molitur propter aurum? Fru-
mentum fit illi aurum, vinum in aurum concrecit,
lanæ illi in aurum vertuntur; mercatura omnis,
omnis solertia parit illi aurum. Ipsum aurum gene-
rat semetipsum, dum per fenora multiplicatur;
neque ullus finis reperitur cupiditatis. Ac pueris
quidem gulosis plerumque concedimus, ut iis quæ
cupiunt, sese abunde expleant, ut per majorem sa-
turitatem fastidium ipsis afferatur. Avarus non

(1) Ex hom. in mart. Julittam, 39.

(2) Ex serm. De legendis libris gent., 183

(3) Ex hom. in divites, 57.

(4) Ex hom. in illud Lucæ, Destruam, 47.

(5) Υπερκειμένην. Sic contextus Basilii. Editi
nostri υποκειμένην.

(6) Αφικνῶνται. Forte ἐφικνῶνται. Edit.

υποκείνεται. Δείον γὰρ αὐτοὺς εὐφραίνεσθαι καὶ χάριν
ἔχειν, τοσοῦτων ὄντας εὐπορωτέρους· οἱ δὲ δυσφο-
ροῦσι, καὶ ὀδυνοῦνται, ὅτι ἐνός που ἢ δευτέρου τῶν
ὑπερπλουτουμένων ἀπολιμπάνονται. Καὶ οὐ τοὺς ὑπο-
δεεστέρους ἀπαριθμοῦμενοι, τὴν ὑπὲρ ὧν ἔχουσι χάριν
ἀποπληροῦσι τῷ εὐεργέτῃ· ἀλλὰ τῇ πρὸς τὸ ὑπερέχον
συγκρίσει· ὅσον ἀπολείπονται λογιζόμενοι, ὡς οἰκείων
στερούμενοι τῶν ἑτέροις προσόντων, οὕτως ἀνῶνται
καὶ καταμέμφονται. Οἱ γὰρ τῶν ἀναγκαίων ὄρων ἐξ
γενόμενοι, παραπλησίως τοῖς κατὰ τοῦ πρᾶνός φερ-
μένοις, πρὸς οὐδὲν στάσιμον ἔχοντες ἀποθῆναι, οὐδα-
μοῦ τῆς εἰς τὸ πρόσω φορᾶς ἴστανται· ἀλλ' ὅσπερ
ἂν πλείω προσπεριβάλλονται, τοῦ ἴσου δέονται, ἢ καὶ
πλείονος πρὸς τὴν τῆς ἐπιθυμίας ἐκπλήρωσιν, κατὰ
τὸν Ἐξηχεστίδου Σόλωνα, ὃς φησι·

B Πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνδράσι
[κεῖται.

Τῷ δὲ Θεογνίδι πρὸς ταῦτα διδασκάλῳ χρηστῶν,
λέγοντι·

*Οὐκ ἔραμαι πλουτεῖν, οὐτ' εὐχομαι· ἀλλὰ μοι εἴη
Ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων μηδὲν ἔχοντι κακόν.*

Ἐγὼ δὲ καὶ Διογένης ἀγαμαι τὴν πάντων ἑμῶν
τῶν ἀνθρωπίνων ὑπεροφίαν ὃς γε καὶ βασιλέως τοῦ
μεγάλου ἑαυτὸν ἀπέφηνε πλουσιώτερον, τῷ ἐλαττώ-
νῳ ἢ ἐκεῖνος κατὰ τὸν βίον προσδεῖσθαι. Τοῖς δὲ
πλεονέκταις, εἰ μὴ τὰ Πυθίου τοῦ Μυσοῦ προσεῖη
τάλαντα, καὶ πλέθρα γῆς τόσα καὶ τόσα, καὶ βοσκ-
μάτων ἔσμοι πλείους ἢ ἀριθμῆσαι, οὐδὲν ἐξαρχέσει.
Ἄλλ' ὥσπερ οἱ τὰς κλίμακας ἀναβαίνοντες, ἀεὶ πρὸς
τὴν ὑπερκειμένην (5) βαθμίδα τὸ ἔχνος ἀφροντες, οὐ
πρότερον ἀφίστανται, πρὶν ἂν τῆς ἄκρας ἀφικνω-
ται (6)· οὕτω καὶ οὗτοι, ὅταν τοῦτον τὸν πλούσιον
καταλάβωσιν, εὐθὺς τῷ πλουσιωτέρῳ παρισωθῆναι
φιλονεικοῦσι· κἂν ἐπ' ἐκεῖνον φθάσωσιν, ἐπὶ τὸν ἄλλον
τὴν σπουδὴν μεταφέρουσι, καὶ οὐ παύονται τῆς κατὰ
τὴν δυναστείαν ὁρμῆς, ἕως ἂν ὑψωθέντες, ἀπὸ με-
τεώρου τοῦ πτώματος ἑαυτοὺς καταβρῆξωσι.

2. Καὶ ὥσπερ οἱ ὑπὸ μανίας παράφοροι οὐ τὰ
πράγματα βλέπουσιν, ἀλλὰ τὰ ἐκ τοῦ πάθους φαν-
τάζονται· οὕτως ἢ τοῦ πλεονέκτου ψυχῇ τῇ φιλο-
χρηματίᾳ καταχωσθεῖσα (7), πάντα χρυσὸν, πάντα
ἔργου βλέπει. Ἦδιον ἂν ἴδῃ (8) τὸν χρυσὸν, ἢ τὸν
ἥλιον. Εὐχεταί πάντα πρὸς τὴν τοῦ χρυσοῦ φύσιν μετα-
βληθῆναι, καὶ ἐπινοεῖ μέντοι καθ' ὅσον οἶόν τε. Ποῖον
γὰρ μηχανὴν διὰ χρυσὸν οὐ κινεῖ; Ὁ σίτος χρυσὸς
αὐτῷ γίνεταί· ὁ οἶνος εἰς χρυσὸν μεταπήγνυται· τὰ
ἔρια αὐτῷ ἀποχρυσουταί· πᾶσα ἐμπορία, πᾶσα ἐπι-
νοια χρυσὸν αὐτῷ προσάγει (9). Αὐτὸς ἑαυτὸν δὲ
χρυσὸς ἀπογεννᾷ, πολυπλασιαζόμενος ἐν δακείσμασι·
καὶ τέλος τῆς ἐπιθυμίας οὐκ ἐξευρίσκειται. Τῶν μὲν
γὰρ παιδῶν τοῖς λίχνοις ἀφειδῶς πολλάκις ἐνδίδομι
τῶν περισπούδαστων (10) ὑπερεμπίπλασθαι, ὥστε

(7) Καταχωσθεῖσα. Contextus κατασχεθεῖσα.

(8) Ἰδῆ. Forte ἴδοι. Edit.

(9) Προσάγει. Sic codicum alter et Basilii con-
textus. Editi προάγει.

(10) Τῶν περισπούδαστων. Sic idem codex et Ba-
silii contextus. Editi τῷ περισπούδαστῳ.

τῷ ὑπερβάλλοντι κόρῳ τὴν ἀποστροφήν ἐμποιῆσαι. Ὁ δὲ πλεονέκτης, οὐχ οὕτως· ἀλλ' ὄσῳ πλείωνων ἐμπορεῖται, πλείωνων ἐφίεται. Τὸ μὲν πῦρ ἐπειδὴν καταπρήσεως ἀφίεται, σπεύδει πᾶσαν ἐπιμεμηθῆναι τὴν ὕλην· καὶ οὐδεὶς αὐτῷ (1) στήσαι δύναται, πρὶν ἂν ἐπιλείπη ἡ ὕλη. Τὸν δὲ πλεονέκτην τί δύναται ἐπιχεῖν; Πυρὸς ἐστὶ χαλεπώτερος, πάντα διὰ συν-εχειας νεμόμενος. Ἐλαβε τὰ τοῦ πλησίον· ἄλλος ἀνεφάνη γείτων, καὶ τὰ ἐκείνου ἐξιδιοποιήσατο. Οὐ τοὺς κατόπιν προσέχει, ὅτι πολλά· ἀλλὰ τοὺς λειπου-σιν, ὅτι γείτονας κέχτηται. Οὐκ εὐφραίνει τὰ κτη-θέντα· ἀλλὰ λυπεῖ τὰ λειπόμενα· οὐ τῇ ἀπολαύσει τῶν συναχθέντων προσέχει, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκδαπανᾷ τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς τοῦ πλείονος κτήσεως. Ἐτα ἀγρυπνίαι ἐνεῦθεν, αἱ μέριμναι, αἱ φροντίδες. Τί ποιήσω; *Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μειζώνας οἰκοδομήσω.* Ἄφρον, ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἀπαιτοῦσι παρὰ σοῦ τὴν ψυχὴν· ἃ δὲ ἠτοίμασας, τί τι ἐστὶ; Μειζῶν τῆς αἰωνίου κολάσεως ὁ γέλως τῆς ἀβουλίας. Ὁ γὰρ μετ' ὄλιγον ἀνάρπαστος ἄγεσθαι (2) μέλλων, οἷα βουλεύεται; *Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας.* Καλῶς ποιεῖς, φαίην ἂν ἔγωγε πρὸς αὐτόν· ἔξαι γὰρ καθαιρέσεως τὰ ταμιεῖα τῆς ἀδικίας. Κατάσκαπτε ταῖς ἑαυτοῦ χερσίν, ἃ κακῶς ψυχοδόμησας· λύε τὰ σιτοδοχεῖα, ὅθεν οὐδεὶς ἀπῆλθέ ποτε παραμυθίας τυχῶν· ἀφάνισον πάντα οἶκον, πλεονεξίας φύλακα, ἀποσκεύασον ὀρόφους, περιέλε τοίχους, δεῖξον ἡλίῳ τὸν εὐρωτιῶντα σίτον, ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὸν δέ-σμιον πλοῦτον, θριάμβευσον τὰ σκοτεινὰ τοῦ μαμωνᾶ καταγῶγια. *Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μειζώνας οἰκοδομήσω.* Ἐὰν δὲ καὶ ταύτας ἐμπλή-σῃς (3), τί ποτε ἔρα διανοηθήσῃ; ἦπου πάλιν καθαιρήσεις, καὶ πάλιν οἰκοδομήσεις; Καὶ τί τοῦτων σπουδῆς, καὶ μετὰ σπουδῆς καθαιρεῖν;

3. Κἂν μὲν ἀκούσης, *Πώλησόν σου τὰ ὑπό-χορτα, καὶ δὸς πτωχοῖς*, ἵνα ἔχῃς ἐφόδιον πρὸς τὴν αἰώνιον ἀπόλαυσιν, ἀπέρχῃ λυπούμενος· ἂν δὲ ἀκούσης, δὸς χρήματα γυναιξὶ χλιδύσας, δὸς λιθο-ξόοις, τέκτοσι, ψηφοθήταις, ζωγράφοις, χαίρεις ὡς δὴ τι χρημάτων τιμιώτερον κατακτώμενος. Οὐχ ὀρθῶς τοὺς τοίχους τοῦτους ὑπὸ τοῦ χρόνου καταφ-ρύνοντας, ὧν τὰ λείψανα ὡσπερ σκόπελοι τινες διὰ τῆς πόλεως πάσης ἀνέχουσι; Πόσοι ἦσαν κατὰ τὴν πόλιν πένητες τοῦτων ἐγειρομένων, οἳ διὰ τὴν περὶ ταῦτα σπουδὴν ὑπὸ τῶν τότε πλουσίων παρερωῶντο; Πῶς τοίνυν ἡ λαμπρὰ τῶν ἔργων κατασκευή; πῶς δὲ ὁ ἐπὶ τῇ τούτων μεγαλοουργίᾳ ζηλούμενος; Οὐ τὰ μὲν συγγέχυται καὶ ἠφάνισται, ὡσπερ τὰ κατὰ παιδιᾶν ἐν ταῖς φάμμοις ὑπὸ τῶν παίδων φιλοτεχνούμενα, ὁ δὲ ἐν τῷ δῶν κείται, ἐπὶ τῇ σπουδῇ τῶν ματαίων μεταμελούμενος; Μεγάλην ἔχε τὴν ψυχὴν, ἀνθρώπε. Τοῖχοι δὲ καὶ μικροὶ καὶ μειζῶνες τὴν αὐτὴν χρεῖαν πληροῦσι τοὺς ἔχουσιν. Ἐχεις ἀποθήκας, ἐὰν θέλῃς

A item : sed quo pluribus impletur, hoc plura desi-derat. (4) Ignis postquam accensus est, festinat materiam omnem depascere : nec quisquam priusquam materia deficiat, eum sistere potest. Avarum autem quid potest cohibere? Igne ipso est aspe-rior, omnia continenter depascens. Usurpavit quæ proximi sunt; alias prodiit vicinus, ejus quoque bona sibi assumpsit : 500 non attendit iis quæ prius parta fuerunt, quod multa sunt : sed iis quæ desunt, quod vicinos habet. Non lætatur possessis : sed de iis quæ desunt, dolet : neque ad ea quæ con-gessit perfruenta animum appellit, sed opum ampliorum desiderio absumit semetipsum. Deinde hinc vigiliæ, curæ, sollicitudines. Quid faciam? *Diruam horrea mea, et ampliora ædificabo.* Stulte, B *hac nocte animam tuam repetunt a te : quæ autem parasti, cujus erunt* 40? (5) Hæc irrisio stultitiæ superat supplicium æternum. Qui enim paulo post rapiendus est et abducendus, qualia in animo ver-sat consilia? *Destruam horrea mea.* Recte facis, ego ipse ei dixerim. Digna enim sunt quæ destruantur, iniquitatis horrea. Tuis ipse manibus dirue quæ male ædificasti. Solve frumentarias penus, unde nemo unquam allevatus exiit. Destruere omnem do-mum avaritiæ custodem, everte tecta, demolire muros, ostende soli frumentum cariosum, educ e carcere vincias opes, produc in publicum tenebrosa mammonæ conclavia : *Destruam horrea mea, et ma-jora ædificabo.* Quod si hæc quoque impleveris, quid tum excogitabis? rursusne destrues, et rursus ædificabis? Quid stultius, quam laborare perpetuo, ædificare diligenter, et diligenter destruere?

ανοητότερον, ἀπέραντα μοχθεῖν οἰκοδομεῖν μετὰ
3. (6) Quod si audieris : *Vende quæ habes, et da pauperibus* 40, ut habeas viaticum ad æternam felicitatem, abis tristis : si vero audieris : Da pecunias mulieribus luxuriosis, da lapicidis, fabris lignariis, hominibus calculos locantibus, pictoribus, tunc perinde gaudes ac si quidquam pecuniis pretiosius acquiras. Non vides mœnia hæc temporis diuturnitate collapsa, quorum reliquæ velut scopuli quidam per totam urbem eminent? Quot, cum exstruerentur, erant in urbe pauperes, qui ob col-latum in ea studium a divitibus ejus temporis negligebantur? Ubi igitur splendida operum structura? ubi ille, qui magnopere laudabatur ob eorum magnificentiam? Nonne hæc quidem prolapsa et abolita, ut ea, quæ in arena a pueris ludentibus exstruuntur, illum autem in inferno jacentem im-pensi rebus vanis studii pœnitet? Sis animo magno, o homo. Muri tum parvi tum magni eundem possidentibus usum præstant. (7) Habes horrea, si

40 Luc. xii, 18-20. 40 Matth. xix, 21.

(1) Αὐτῷ. Legendum videtur αὐτό. Edit.

(2) Ἀγεσθαι. Codicum alter γενέσθαι.

(3) Ἐμπλήσης. Sic uterque codex et contextus. Editi ἐμπλήσεις.

(4) Ex hom. dicta in *Lacis*, 590.

(5) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam*, 48.

(6) Ex hom. in *divites*, 55.

(7) Ex hom. in illud Lucæ, *Destruam*, 49.

vis, domos pauperum. *Thesauriza tibi thesaurum in celo* ⁷⁰. Quæ illic reconduntur, ea non depascuntur lineæ, non corrodit caries, non prædantur fures. At egenis impertiar, cum secunda horrea implevero. Longum tibi vitæ tempus præfixisti. Cave te præfinita dies festinans prævertat. Nam pollicitatio isthæc nequitiae argumentum est, non benignitatis. Polliceris enim, non ut de postea, sed ut præsens submoveas. Nunc cum liceat, quid impedit quominus largiare? Nonne adest indigus? nonne plena sunt horrea? an non parata merces? an non clarum præceptum est et perspicuum? Esuriens contabescit, nudus riget: strangulatur **501** is a quo debitum exigitur; et tu eleemosynam differs in crastinum? Audi Salomonem: *Ne dixeris: Abi ac revertere, et cras dabo, cum hodie benefacere possis* ⁷¹: *ignoras enim quid pariet dies sequens* ⁷².
 (1) Præterea, aurum cum das, et emis equum, non mæres: cum vero peritura impertis, ac regnum cælorum accipis, lacrymas effundis, et rejicis rogantem, ac dare recusas, sexcentas tibi sumptuum causas comminiscens. Quid respondebis iudici? qui parietes vestis, hominem non vestis? qui equos ornas, fratrem in sordibus jacentem aspernaris? qui putrescere sinis frumentum, esurientes non alis? qui defodis aurum, oppressum contemnis?

4. (2) Quomodo tibi pauperis calamitates ponam ob oculos? Ille re familiari circumspecta, videt aurum sibi nec adesse, nec unquam adfuisse, sed vasa ac vestes, qualis esse solet pauperum possessio, omnia paucis oculis æstimanda. Ecquid igitur? Tum demum miser convertit oculos in liberos, ut in forum ducens, mortis inveniat remedium. Hic urgentis famis pugnam consideres, velim, et paterni amoris. Fames quidem miserrimam mortem minatur, natura vero retrahit, suadetque ut una cum liberis moriatur: et sæpe impulsus, et sæpe retentus, tandem succumbit, necessitate egestatis coactus. Sed quæ in animo consilia versat pater? Quem primum divendam? quemnam frumenti venditor lubentius concipiet? Accedam ad maximum natu? At ætatis jura revereor. An ad minimum natu? at me miseret illius ætatis, calamitates necdum intelligentis. Hic claram exhibet parentum effigiem: ille idoneus est ad disciplinas descendas. Heu, consilii inopiam! Quo me vertam? in quem horum impingam? qualem bestix animam induam? quomodo naturæ obliviscar? Omnes si servo, fame videbo consumi omnes. Unum si vendidero, quibus oculis reliquos aspi-

τάς οικίας (3) τῶν πνήτων. *Θησαύρισον σεαυτῷ θησαυρόν ἐν οὐρανῷ*. Τὰ ἐκεῖ ἀποτιθέμενα οὐ σῆται μεταβάσκονται, οὐ σηπαδῶν ἐπινέμεται, οὐ λησται διακλέπτουσιν. Ἄλλα τότε μεταδώσω τοῖς δευτέροις, ὅταν τὰς δευτέρας ἀποθήκας πληρώσω. Μακροῖς σεαυτῷ τοὺς χρόνους τῆς ζωῆς ἐπιθήξαι· καὶ σώσει, μὴ σε προκαταλάβῃ ὁ κατὰ προθεσίαν ἐπείγων. Καὶ γὰρ ἡ ἐπαγγελία οὐ χρηστότητός ἐστιν ἀλλὰ πωρηρίας ἀπόδειξις. Ἐπαγγέλλῃ γὰρ, οὐχ ἵνα ὄψι μετὰ ταῦτα, ἀλλ' ἵνα τὸ παρὸν διακρούσῃ. Ἐπεὶ νῦν τί εἰ κωλύον τὴν μετάδοσιν; Οὐ πάρεστιν ὁ ἐνδοξὸς; οὐκ ἐπὶ πληθεῖς αἱ ἀποθήκαι; οὐχ ὁ μισθὸς ἔτοιμος; οὐκ ἡ ἐντολὴ τηλαυγής; Ὁ πεινῶν τήκεται, ὁ γυμνητεῶν πῆγνυται, ὁ ἀπαιτούμενος ἀπάγχεται· καὶ σὺ τὴν ἐλεημοσύνην εἰς τὴν αὐρίον ἀνάβληθι. **B** Ἄκουε Σολομῶντος· *Μὴ εἰπῆς· Ἐκπαλεθῶν ἐκείνηκε, καὶ αὐρίον δώσω, δυνατοῦ σου ὄντος ἐδ ποιεῖν· οὐ γὰρ οἶδας τί τέξεται ἡ ἐπιούσα*. Ἐκα, χρυσὸν μὲν διδοῦς, καὶ ἵππον κτώμενος, οὐκ ἄθιμεις· φθαρτὰ δὲ προίμενος, καὶ βασιλείαν οὐρανῶν λαμβάνων, δακρυεῖς, καὶ ἀρνῆ τὸν αἰτοῦτα, καὶ ἀνανεύεις τὴν ὄσιν, μυρίας προφάσεις ἀναλωμάτων ἐπινοῶν. Τί ἀποκριθῆσιν τῷ κριτῇ; ὁ τοῖς τοίχους ἀμφιεννύς, ἀνθρωπον οὐκ ἐνδύεις; ὁ τοῖς ἵππους κοσμῶν, τὸν ἀδελφὸν ἀσχημονοῦντα περιωρῆ; ὁ κατασῆπων τὸν εἶτον, τοὺς πεινῶντας οὐ τρέφει; ὁ ἐν χρυσὸν κατορούσων, τοῦ ἀγχομένου καταφρονεῖ;

4. Πῶς σοι ὑπ' ἑσῆν ἀγάγω τὰ πάθη τοῦ πόντου; Ἐκεῖνος περισκευάμενος τὰ ἔνδοξ, ὄρῃ, ὅτι χρυσὸς μὲν αὐτῷ οὐτε ἐστίν, οὐτε γηγένηται (4) πῶποτε· σκευὴ δὲ καὶ ἐσθῆς, τοιαῦτα ὅποια ἀν γένηται πτωχῶν κτήματα (5), ὀλίγων τὰ πάντα ὀβολῶν ἄξια. Τί οὖν; Ἐπὶ τοὺς παῖδας λοιπὸν ὁ εὐθλιος ἔχει τὸν ὀφθαλμὸν, ὥστε ἀγαγὼν εἰς τὸ πρατήριον, ἐντείλει εὐρασθαι τοῦ θανάτου παραμυθίαν. Νόησον ἐνταῦθα μάχην ἀνάγκης λιμοῦ καὶ διαθέσεως πατρικῆς. Ἐμὲν τὸν οἰκτιστον θάνατον ἀπειλεῖ, ἡ δὲ φύσις ἀνθίλει, συναποθανεῖν τοῖς τέκνοις παίδουσα· καὶ πολλάκις ὀρμήσας, καὶ πολλάκις ἀνακοπεῖς, τελευταῖον ἐπρατήθη, ὑπὸ τῆς ἀναγκαίας χρείας ἐκεδιασθείς. Καὶ οἱ βουλεύεται ὁ κατήρ; Τίνα τούτων ἀπεμπαυλῆσω; τίνα δὲ ἡδέως ὁ σιτοπώλης δέχεται; Ἐπὶ τὸν πρεσβύτερον ἔλθω; ἀλλὰ δυσωποῦμαι αὐτοῦ τὰ πρεσβεῖα. Ἀλλὰ τὸν νέον; ἀλλ' ἔλεῷ τὴν ἡλικίαν ἀναισθητοῦσαν τῶν συμφορῶν. Οὗτος ἐναργεῖς σώζει τῶν γονίων τοῖς χαρακτῆρας· ἐκεῖνος ἐπιτηδεύει ἔχει πρὸς τὰ μεθήματα. Φεῦ τῆς ἀμνηχανίας! Τίς γένωμαι; τίνα τούτων προσκρούσω; ποῖαν θηρίου ψυχὴν ἀναλάβω; πῶς τῆς φύσεως ἐπιλάβωμαι; Ἐάν πάντων ἀντίσχωμαι (6), πάντας ὄψομαι δαπανωμένους τῷ πόντῳ. Ἐάν ἓνα πρόωμαι, ποίοις ὀφθαλμοῖς τοὺς λοι-

⁷⁰ Matth. vi, 20. ⁷¹ Prov. iii, 28. ⁷² Prov. xxvii, 1.

(1) Ex hom. in Divites, 55.
 (2) Ex hom. in illud Lucæ, Destruam, 46.
 (3) Τὰς οικίας. Editi τὰς κοίλας, ventres pauperum. Melius Basilii contextus ac nostri codices.
 (4) Γηγένηται. Levitur in contextu Basilii γενή-

σεται, nec unquam adfuturum.
 (5) Κτήματα. Deest ea vox in utroque codice. quorum alter habet πτωχῶν.
 (6) Ἐάν πάντων ἀντίσχωμαι. Hæc addita ex codicum altero et contextu.

μένους προσίδω, ὑποπίος αὐτοῖς ἤδη γεγεννημένος· αἱ δὲ ἀπιστίαι; Πῶς οἰκήσω τὴν οἰκίαν, ἐμαυτῷ κατασκευάσας τὴν ἀπαυδίαν; πῶς ἐπὶ τράπεζαν ἔλθω, ἐκ τοιαύτης προφάσεως τὴν εὐπορίαν ἔχουσαν; Καὶ ὃ μὲν μετὰ μυρίων δακρύων τὸν φιλιτατον τῶν παιδῶν ἀπεμπαλήσων ἔρχεται· σὲ δὲ οὐ κάμπτει τὸ πάθος, οὐ λογισμὸν λαμβάνεις τῆς φύσεως. Ἄλλ' ὃ μὲν λιμὸς συνέχει τὸν ἄθλιον, σὺ δὲ ἀναβάλλῃ καὶ εἰρωνεύῃ, μακροτέραν αὐτῷ κατασκευάζων τὴν συμφορὰν. Καὶ ὃ μὲν τὰ σπλάγχνα προτείνεται τιμὴν τῶν τροφῶν· σοῦ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἀποναρξῆ ἡ χεὶρ, ἐκ τῶν τοιούτων συμφορῶν ὑποδεχομένη τιμήματα· ἀλλὰ καὶ ζυγομαχεῖς περὶ τοῦ πλείονος· καὶ ὅπως ἂν πολὺ λαθῶν ἔλαττον δώῃς φιλονεικεῖς. πανταχόθεν βαρύνων τὴν συμφορὰν τῷ ἄθλίῳ.

5. Τὴν Σελευκίδα τὸ θρῆνον, ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἀκόρεστον εἶναι ὁ κτίστης τῶν ὄλων ἐμηχανήσατο· σὺ δὲ ἐπὶ βλάβῃ τῶν πολλῶν ἀκόρεστον σεαυτοῦ τὴν ψυχὴν κατασκευάσας. Ἄλληλοφάγοι τῶν ἰχθύων οἱ πλείστοι, καὶ ὁ μικρότερος παρ' ἐκείνοις βρώμᾳ ἐστὶ τοῦ μεζονος. Κἄν ποτε συμβῆ τὸν τοῦ ἐλάττονος κρατήσαντα ἐτέρου γενέσθαι θήραμα, ὁπὸ τὴν μίαν ἀγονταὶ γαστέρα τοῦ τελευταίου. Τί ἴσῃς ἡμεῖς ἀνθρώποι (1) ἄλλο τι ποιούμεν ἐν τῇ καταδυναστείᾳ τῶν ὑποδεεστέρων; τί διαφέρει τοῦ τελευταίου ἰχθύος ὁ τῇ λαϊμάργῳ φιλοπλουτίᾳ τοῖς ἀπληρώτοις τῆς πλεονεξίας αὐτοῦ κόλπου ἀποκρύπτων τοὺς ἀσθενεῖς; Ἐκεῖνος εἶχε τὰ τοῦ πένητος· σὺ τοῦτον λαθῶν μέρος ἐποίησας τῆς περιουσίας ἑαυτοῦ. Ἄδίκων ἀδικώτερος ἐφάνης, καὶ πλεονεκτικώτερος πλεονέκτου. Ὅρα, μὴ τὸ αὐτὸ σε πέρας τῶν ἰχθύων ἐκδέξῃται, ἀγκιστρὸν που, ἢ κύρτος, ἢ δίχτυον. Πάντως γὰρ καὶ ἡμεῖς πολλὰ τῶν ἀδίκων διεξεληθόντες, τὴν τελευταίαν τιμωρίαν οὐκ ἀποδρατόμεθα. Ἐκ πλεονεξίας σοι κατέλιπεν ὁ πατήρ κτήματα· ἀπόδος τῷ ἡδίκημένῳ, μὴ ὡς ἰδίων ἀντιποιοῦ· ἀμαρτίας ἐστὶ κληρονομία. Ἄδίκως καταδουλωσάμενος ὁ πατήρ ἀφήκε σοι δοῦλον· ὅς αὐτῷ σὺ τὴν ἐλευθερίαν, ἵνα κάκεινῳ κουφοτέραν ποιήσῃς τὴν βάσανον, καὶ σεαυτῷ τὴν ἐλευθερίαν παρασκευάσῃς. Μὴ προφασίζου τοὺς παῖδας. Παῖδες εἰσι; θησαύριζε αὐτοῖς θησαυρὸν αἰώνιον. Κατάλειπε αὐτοῖς μνήμην ἀγαθὴν, ἢ πλοῦτον (2) πολὺν· πάντας ποιήσαι· τοῦ παιδὸς τοῦ σοῦ πατέρας διὰ τῆς εὐνοίας (3). Ἄνάγκη δέ ποτε ἀπελθεῖν τοῦ βίου· εἶτα τὸν σὸν παῖδα ἐν τῇ ἀφηλικίᾳ καταλείψεις, τῶν προεστῶτων δεόμενον. Ἐὰν μὲν καλῶς καὶ ἀγαθῶς ἦς, ἕκαστος τὸν σὸν ἔχονον ὡσπερ ἴδιον ἐκθρέψει· μεμνήσεται γὰρ, ὅτι καὶ σὺ ὄρφανῶν πατήρ ἐγένου. Ἐὰν δὲ ἐν πονηρίᾳ ζήσῃς, καὶ πολλοὺς λυπήσῃς, καὶ παντὸς θηρίου χαλεπώτερος γενόμενος τοῖς συντυγχάνουσιν, ὑπεξέλθοις τοῦ βίου, κατέλιπας τὸν σὸν ἔχονον κοινὸν ἔχθρον τῶν ζώντων. Ὡσπερ γὰρ τέκνον σκορπίου ὁ

ciam, illis jam perfidiae ac prodicionis nomine suspectus? Quomodo habitabo domum, qui mihi ipse sim aucrior orbitatis? Quomodo accedam ad mensam, ejus abundantia causam ejusmodi habet? Atque ille quidem innumeris cum lacrymis abijt charissimum filiorum venditurus: te vero non flecilit calamitas, neque animum tuum subijt naturae cogitatio. Atqui fames miserum illum premit, tu vero cunctaris ac illudis, calamitatem ei reddens longiorem. Et ille quidem viscera sua pretium alimentorum porrigit; tua vero manus ex ejusmodi calamitatibus pretia referens, non modo non stupet, sed de pretio etiam contendis, quasi plus satis offeras, atque studium in eo ponis, ut plus accipiens, minus des, misero undelibet accumulans calamitatem.

5. (4) Avem Seleucidem universorum opifex hominum gratia condidit insatiabilem; tu vero in multorum perniciem animum tuum inexplebilem effecisti. (5) Piscium plurimi vorant se invicem, minorque apud illos alimentum est majoris. Et si unquam contigerit, ut is qui 502 minorem superaverat, alterius fiat praeda: ambo in unum et eundem posterioris ventrem ingrediuntur. Quid igitur aliud nos homines agimus, dum tyrannide et potentia opprimimus inferiores? Quid a postremo pisce differt is, qui praevoraci divitiarum cupiditate in inexplebilibus avaritiis suae sinibus imbecilles abscondit? Ille possidebat pauperis bona: tu ipsum apprehensum fecisti tuae ipsius opulentiae partem. Injustis injustiore, et rapaci rapacior te ostendisti. Cave excipiat te idem finis, qui pisces: bamus videlicet, aut nassa, aut rete. Omnino enim et nos, si multum admiserimus iniquitatis, ultimam non effugiemus poenam. Possessiones per rapinam partas tibi reliquit pater: redde tu injuria affecto, ne tu tibi eas ut proprias vindica; peccati est haereditas. Injuste in servitute redactum tibi servum reliquit pater: eum tu libertate dona, ut et illi efficias leviora tormenta, tibi que libertatem pares. (6) Ne causeris liberos. Sunt tibi liberi? collige ipsis thesaurum aeternum. Relinque illis recordationem bonam, magis quam divitias multas. Fac benevolentia, ut omnes filii tui sint patres. Aliquando de vita decedas necesse est; deinde filium tuum in immatura aetate relinques adhuc tutoribus egentem. Quod si honestus fueris et bonus, unusquisque filium tuum ut suum enutriet; nam eis in mentem veniet fuisse te quoque orphanorum patrem; sin autem posteaquam in malitia vixeris, multosque affeceris maeore, et in eos qui tecum congregiuntur fera omni fueris acerbior, ita demum migras de vita; filium tuum reliquisti communem viventium hostem.

(1) Ἄνθρωποι. Sic uterque codex et contextus. Editi ὡ ἀνθρωποι.

(2) Ἡ πλοῦτον. Editi οὐ πλοῦτον. Cum Basilii contextu consentit uterque codex.

(3) Διὰ τῆς εὐνοίας. In contextu Basilii satis commode emendatum est διὰ τῆς εὐποιίας. benefu-

ciendo, quamvis duo tantum codices hanc scripturam agnoscant, caeteri cum editis consentiant.

(4) Ex hom. in divites, 57.

(5) Ex hom. vii in Hezaem., 65

(6) Ex hom. dicta in Lacitis, 591.

Quemadmodum enim qui scorpii natum conspexerit, timet ne quando ætate provecior imitetur patrem : ita etiam tuis liberis paternæ nequitix hæredibus, priusquam ad ætatem pervenerint, struentur ab omnibus insidiæ. (1) Nam ut flumina ex parvo initio profecta, deinde per eas quæ paulatim fiunt accessiones intolerabiliter aucta, quidquid obsistit et objicitur, id violento impetu secum trahunt ; ita etiam divites ex parva potentia prodeuntes, ubi ex iis quos jam potentia sua oppressere inferendæ injuriæ facultatem ampliorem adepti sunt, tunc reliquos una cum iis quos prius injuria affecere, redigunt in servitutem, sitque ipsis potestatis incrementum magnitudo nequitix, cum unusquisque eorum qui jam injuria affecti sunt, magis sollicitus sit, ne quid mali ulterius patiat, quam ut de iis quæ perpessus est, vindictam sumat.

6. (2) Ne igitur concupiscas agros proximi. Ne sulcum sulco adjiciens, agrum tuum paulatim adaugeas. Quantum enim ex aliena accessione terram dilataveris, tanto majus peccatum tibi accessit. Et terra quidem quæ tibi paulatim accesserat, et per avaritiam parta fuerat, hic remanet, nec amplius tua est, sed hæredum, ac iniquas opes relinquis successori. *Terra in æternum stat* ⁷² : peccatum vero sequetur **503** ut umbra, animæ omni adhærens. Quemadmodum enim umbra sequitur corpus : ita et peccatum animæ adhæret. (3) Præterea quicumque usurpatis proximorum agris, limites possessionum suarum plus æquo extendunt, eo quod possessiones illæ non sine gemitibus eorum qui injuria affliciebantur, fuerant acquisitæ, facti sunt a divina benedictione alieni. Unde ubi decem boum juga, ut est apud Isaiam ⁷³, araverant, vix laguncula una vindemiabitur, et ubi sex artabæ fuerant seminatæ, vix tres fructuum mensuræ colligentur. (4) Malus in urbe, malus ruri vicinus est rapax. Novit mare terminos suos : nox antiquos limites sibi præscriptos non transgreditur. At vero homo rapax non veretur tempus, non agnoscit terminum, successionis ordini non cedit : sed ignis vim imitatur, invadit omnia, omnia depascitur. Quæcunque videt oculus, ea concupiscit rapax. *Non explebitur oculus videndo* ⁷⁴, neque rapax satiabitur accipiendo. Infernus non dixit, Sufficit ⁷⁵, neque rapax unquam dixit, Sufficit. (5) At vero quid inde lucri? Vigilix, curæ, sollicitudines. Judex expectatur, et ipse circumspicit ne

θεασάμενος φοβείται, μή ποτε εἰς ἡλικίαν ἐλθὼν μιμησῆται τὸν πατέρα· οὕτω καὶ τὰ εἰς ἐχθρὸν πονηρίας πατρικῆς εἶναι κληρονόμα ὑποπτευόμενα, πρὶν εἰς ἡλικίαν ἐλθεῖν, παρὰ πάντων ἐπιβουλεύθησεται. Ὡς γὰρ οἱ ποταμοὶ ἐκ μικρᾶς τῆς πρώτης ἀρχῆς ὀρμηθέντες, εἶτα ταῖς κατ' ὀλίγον προσθήκαι ἀνυπόστατον λαμβάνοντες τὴν αὐξήσιν, τῷ βίαιῳ τῆς φορᾶς τὸ ἐνιστάμενον παρασύρουσιν· οὕτω ἐὶ καὶ οἱ πλοῦστοι ἐκ μικρᾶς δυνάμεως προελθόντες (6), καὶ ἐκ τῶν ἤδη καταδυναστευθέντων τῆν τοῦ πλείου ἀδικεῖν δύναμιν προσλαμβάνοντες, τοῖς προσητάταιμένοις τοὺς λειπομένους καταδουλοῦνται, καὶ γίνεται αὐτοῖς δυνάμει ἀξήσεις ἢ περιουσία τῆς πονηρίας, πλείονα λόγον ἐκάστου τῶν ἡδικομένων ἔχοντος μὴ προσπαθεῖν τι κακὸν, ἢ δίκην λαβεῖν ὑπὲρ τῶν φθισάντων.

6. Μὴ τοίνυν ἐπιθυμήτης τῆς τοῦ πλησίον χώρας· μή αὐλακα αὐλακι προστιθεῖς, κατὰ μικρὸν αἰζῆσαι τὴν γῆν (7). Ὅσον γὰρ πλατύνεις ἐκ τῆς ἀλλοτρίας προσθήκης τὴν γῆν, τοσοῦτον μακροτέραν σοι τῆ ἀμαρτίαν κατασκευάζεις. Καὶ ἡ μὲν γῆ ἐνταῦθα παραμένει, κατὰ μικρὸν σοι προχωρηθεῖσα, καὶ ἐὶ τῆς πλεονεξίας γενομένη, οὐκ εἶσι σὴ, ἀλλὰ τῶν μετὰ σὲ, καὶ ἀφίεις ἀδικον τῷ διαδεχομένῳ τὸν βίον. Ἡ γῆ ἐστηκεν εἰς τὸν αἰῶνα· ἡ δὲ ἀμαρτία ἀκολουθεῖσι ὡς σκιά, πάση ἐπομένῃ (8) ψυχῇ. Ὅσπερ γὰρ ἡ σκιά τῷ σώματι ἔπεται, οὕτω καὶ ἡ ἀμαρτία τῇ ψυχῇ συμπέφυκεν. Ἄλλως τε ὅσοι μετὰ παρορτισμῶ τῶν πλησίον, τοὺς ὄρους τῶν οἰκειῶν κτήσεων ὑπερἑτίειναν, διὰ τὸ ἀπὸ στεναγμοῦ τῶν ἡδικομένων συμπεπορτίσθαι τὰς κτήσεις, ἀλλότριον τῆς θεῆας ἀπεδίδεθησαν εὐλογίας· ὥστε ἐνθα ζεύγη δέκα βόων εἰργάσατο, κατὰ τὴν Ἡσαῖαν, μόγις κεράμιον ἐν τρυγηθῆναι· καὶ ἐνθα ἐξ ἀτράβαι κατεσπάρησαν, τρία μέτρα συναγεσθαι τὸν καρπὸν. Πονηρὸς ἐν πόλει σύννοικος, πονηρὸς ἐν ἀγροῖς ὁ πλεονέκτης. Ἡ ἑλάσσα οἶδε τὰ ὄρια αὐτῆς· ἡ νύξ οὐχ ὑπερβαίνει ὀροθεσίας ἀρχαίας. Ὁ πλεονέκτης δὲ οὐκ αἰδέεται χρόνον, οὐ γνωρίζει ὄρον, οὐ συγχωρεῖ ἀκολουθῆναι διαδοχῆς· ἀλλὰ μιμνέται τοῦ πυρὸς τὴν βίαν, πάντα ἐπιλαμβάνων, καὶ πάντα ἐπυρρῶμενος. Ὅσα ἐπιβλέπει ὁ ὀφθαλμὸς, τοσοῦτων ἐπιθυμεῖ ὁ πλεονέκτης. Οὐ πλησθήσεται ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ὄραν, καὶ οὐ κορεσθήσεται φιλάργυρος τοῦ λαμβάνειν. Ὁ ἔρῃ· οὐκ εἶπεν, Ἄρχε, οὐδ' ὁ πλεονέκτης εἶπε ποτε· Ἄρχε. Τὸ δὲ ἐντεῦθεν κέρδος τί· Ἄγρυπνία. μάρμυροι, φροντίδες. Δικαστῆς προσδοκᾶται, καὶ οὗτος

⁷² Eccle. 1, 4. ⁷³ Isa. v, 10. ⁷⁴ Eccle. 1, 8. ⁷⁵ Prov. xxvii, 27; xxx, 16.

(1) Ex hom. in divites, 57.

(2) Ex hom. in Lacizis, 590.

(3) Ex comment. in Isa., 486.

(4) Ex hom. in divites, 57.

(5) Ex hom. dicta in Lacizis, 591.

(6) Οἱ πλοῦστοι ἐκ μικρᾶς δυνάμεως προελθόντες. Pro his vocibus legitur in contextu οἱ ἐπὶ μάγα τῆς δυνάμεως προελθόντες, qui ad magnam potentiam proveci sunt. Sed nostra scriptura longe videtur præferenda, ac cum altero comparationis mem-

bro melius quadrat. Cum ea consentit Colbertinus codex, nisi quod habet ἐκ μακρᾶς, quod erratum est librariorum.

(7) Τὴν γῆν. Minus comode in contextu τὴν σῆν. (8) Πάση ἐπομένῃ. Sic videtur emendandum quod legebatur in contextu πᾶσι παρεπομένη. Quæ scriptura cum vitio non careret, inde factum ut illud πᾶσι in nonnullis codicibus mss. expungeretur. Est etiam expunctum in hac novissima editione.

πειρασκοπεῖ, μὴ εἰς δικαστήρια παρασυρῆ. Βουλεύε-
ται ἐν νυκτί, τίνας τῶν πικρῶν συνηγόρων παρα-
κευάσει, ἵνα ψευδεῖς μαρτυρίας (1) ἐκμισθώσεται·
ὡς ἐκπολιορκήσει τὸν ἐν τῇ ἐρημίᾳ, πῶς καταδυ-
αστεύσει τούτου, καὶ ἐν δικαστηρίῳ τὴν ἀλήθειαν
λέψας, ἀμφοτέρους ἀναλώσει, καὶ τὸν δικαστὴν
ταρακρυσάμενος, καὶ τὸν ἀδικηθέντα (2) πλεονεκτή-
σει. Τὸν πλοῦτον, τὸν μὲν δημοσιεύει, τὸν δὲ κατ-
ουρυγμένον ἔχει πρὸς ἐλπίδας τὰς ἀθλήου; ἀποτιθέ-
μενος, ἐλπίδας τὰς οὐκ ἐλπίδας. Εἰ γὰρ πρὸς ἐλπίδας
ἢ ἡ ἀπόθεσις, πρὸς τὴν αἰωνίαν ἐλπίδα ἐγένετο ἂν ἡ
παρασκευῆ. Νῦν δὲ ὑποκρύπτει τῇ κλίνῃ τὸν πλοῦτον
τὸν ἀθλον, τὴν ἐπερχομένην ζημίαν ἀποστρέφειν
ἐθέμενος. Ἄλλ' εἰ μὲν ἤξει ποτὲ ἡ χρεῖα, ἀθλον·
ἤξει μέντοι καιρὸς, ἐν ᾧ μεταμεληθήσεται, μὴ οἰκο-
νομήσας τὸν πλοῦτον. Τοῦτο πρόδηλον, κἀγὼ εἰμι δ
ἐγγυώμενος. Τί ποιεῖς, ἄθλιε; Τῇ γῆ παραδίδως τὸν
θησαυρόν. Πότε χρῆσι τοῖς παροῦσι; πότε ἀπολαύ-
σεις αὐτῶν, ἀεὶ τοῖς πόνοις τῆς κτήσεως συνεχόμε-
νος; Οὐ προφασίζῃ μυρία, ἵνα λάθῃς τὰ τοῦ πλησίον;
Ἐπισκοτεῖ μοι, φασί, τοῦ γείτονος ἡ οἰκία· θορύβους
ἐνίησιν, ἢ τὸ ἀποκτανώμενον ὑποδέχεται. Εἰ ἐπιθυ-
μεῖς τῆς τοῦ γείτονος οἰκίας, γείτων δὲ σοι πάντως
οὐ λειψέι, ἀνάγκη σε διγλονότι ἐπὶ τὰ ἔσχατα φθάσαι
τῆς κατ' ἡμᾶς οἰκουμένης. Εἰ δὲ τοῦτο ἀμύχανον,
ἀπὸ τῆς πρώτης ἐννοίας παύσον σεαυτοῦ τὴν πρὸς
τὸ κακὸν ὁρμήν, ᾧ ἀνθρώπου, ἀρκοῦμενος οἷς παρ-
ελαθεῖς, ἐπιμένων οἷς ἔχεις· εἶδώς, ὅτι καὶ μεγέθη
οἰκῶν, διὰ τὸ ἐξ ἀδικίας συστήναι, ἐρημὰ ἐστί τῶν
οἰκητόρων, καὶ πλῆθος χώρας ἐκ πλεονεξίας περι-
ληφθέν (3) ἄγονον πολλάκις τῶν καρπῶν ἀπεδείχθη. C
Προλαμβάνει γὰρ πολλάκις τὴν μέλλουσαν κρίσιν
ἡ θεία δίκη, καὶ ἦδη τὰς ἀδικίας περιορισμένας οἰ-
κίας εἰς ἄχρηστον περίστησιν, ἀπὸ τῆς πολυανθρώ-
που οἰκήσεως καὶ τῆς λαμπρᾶς εὐθηνίας ἐρήμους
τῶν οἰκητόρων ποιοῦσα. Ὁ γὰρ τῶν ἀλλοτρίων ἐρῶν
μετ' οὐ πολὺ θρηνήσει, τῶν ἰδίων ἀποστερούμενος.
Τί τὸν Ναουθαὶ τὸν Ἰεζραηλιτὴν ἀπέκτεινεν; οὐχ
ἡ τοῦ Ἀχαάβ (4) ἐπιθυμία τοῦ ἀμπελώνος;

7. Μνήσθητι τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἐν ᾗ Ἄποκα-
λύπτεται ὁργὴ ἀπ' οὐρανοῦ. Μνήσθητι τῆς ἐνδόξου
τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ὅτε ἀναστήσονται, οἱ μὲν
τὰ ἀγαθὰ πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ
τὰ φαῦλα, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. Ἐκεῖνα λυπεῖτω
D σε, καὶ μὴ λυπεῖτω σε ἡ τοῦ Θεοῦ ἐντολή. Πῶς
σε δυσωπήσω; τί φθίζομαι; Βασιλείας οὐκ ἐπι-
θυμεῖς, γέενναν οὐ φοβῆ· πόθεν εὐρεθῆ ἴσας τῇ
ψυχῇ σου; Εἰ γὰρ τὰ φρικτὰ οὐ φοβεῖ (5), τὰ φαι-
δρὰ οὐ προτρέπεται, λιθίνη καρδίᾳ διαλεγόμεθα.

⁷⁷ Rom. 1, 18. ⁷⁸ Joan. v, 29.

(1) *Μαρτυρίας*. Codicum alter *μάρτυρας, falsos testes*.

(2) *Τὸν ἀδικηθέντα*. Contextus τὸν νήπιον, *infantem*.

(3) *Περιληφθέν*. Sic codicum alter. Editi *περιληφθέν*. Paulo post ejusdem codicis ope emendavimus vitium vulgatæ εἰς *χρηστόν*. Contextus paulo post *πεπορισμένας, injuste comparatas domos*.

PATROL. GR. XXXII.

ad judicium pertrahatur. Deliberat nocte, quos
amarulentos patronos subornet, ut falsa testimo-
nia mercede redimat, quomodo eum qui desolatus
est expugnet, quomodo eum opprimat potentia, ac
in ipso judicio occultata veritate, et judicem fal-
lens, et injuria affectum bonis spolians, utrum-
que voret. Pecunias alias profert in medium, alias
defossas habet, ad spes incertas seponens, ad
spes, inquam, quæ spes nequaquam sunt. Et
enim si ad spes reconderentur, in æternam
spem fieret illa præparatio. Nunc autem sub
lecto divitias incertas abscondit, venturum da-
maum avertere se ratus. Sed an ventura sit
unquam utendi necessitas, incertum; contra, ve-
niet tempus, in quo pecunias non distribuisse pœ-
nitebit. Hoc certum est, et indubitatum, et es-
t sponsor sum. (6) Quid agis, miser? Humi thesau-
rum mandas. Quandonam uteris præsentibus?
quando his frueris semper acquirendi labore de-
tentus? annon innumera causaris, ut rem proximi
usurpes? Mibi, inquit, tenebras offundit domus
vicini, turbas excitat, aut erroneas suscipit. Si do-
mum vicini desideras, nec tibi unquam vicinus
defuturus est, necesse est videlicet, ut ad extremos
orbis nostri terminos te conferas. (7) Quod si id
fieri nequit, a prima cogitatione cohæde tuum ad
malum impetum, o homo, his quæ antea posse-
disti contentus, stansque his quæ habes: non igna-
rus, ædium magnitudines, eo quod ex iniquitate
constructæ essent, habitatoribus vacuas esse, et
jugerum multitudinem ex rapinis comparatam
sæpe infecundam effici. Anteverit enim sæpenu-
mero futurum judicium divina ultio, ac terminis
injustis circumscriptas domos nulli jam aptas usui
relinquit, ex magna hominum 504 frequentia ac
splendido apparatu vacuas habitatoribus redigens.
Nam qui aliena cupit, non multo post lugebit, propriis
suis privatus. (8) Quid Naboth Jezraelitam inter-
emit? Nonne cupiditas Achaab vitem illius concu-
piscens?

7. (9) Recordare illius diei, in quo *Revelatur ira de caelo* 77; veniat tibi in mentem gloriosus adven-
tus Christi; cum qui bona egerint, resurgent in
resurrectionem vitæ; qui vero mala, in resurre-
ctionem judicii 78. Hæc te tristitia afficiant, non
molestum tibi sit præceptum Dei. Quomodo flectam
te? quid dicam? Regni non teneris desiderio, non
times gehennam, unde sanitas animæ tuæ concili-
abitur? Etenim si non terrent horrenda, si læta
ac hilaria non exstimulant, lapideum cor alloqui-

(4) Ἀχαάβ. Sic contextus et codicum alter. Editi, Χαάμ.

(5) Οὐ φοβεῖ. Sic uterque codex. Editi οὐ φοβῆ.

(6) Ex hom. in *divites*, 57.

(7) Ex comment. in *Isa*. 486.

(8) Ex hom. in *divites*, 57.

(9) Ibid., 58.

mur. (1) Vellim te ab injustitiæ operibus paululum A respirare, o avaro, et cogitationibus tuis otium dara, tecum ut reputes ad quem finem studium ejusmodi rerum tendat. Habes tot jugera terræ arabilis, totidem terræ arboribus consitæ, montes, campos, saltus, fluvios, prata. Quid igitur post hæc? Nonne tres terræ cubiti te expectant? nonne paucorum lapidum onus misero corpori custodiendo erit satis? Ob quam rem inique agis? quid manibus infructuosam sterilitatem atque inextinguibili perpetuoque igni materiam coacervas? Num tandem resipiscas ab hac ebrietate? num recipies te ad saniorum mentem? num ad te redibis? num Christi judicium tibi pones ob oculos? Quam allaturus es excusationem, cum ii qui injuria affecti fuerint, jam te circumstantes, adversum te clamabunt coram æquo judice? Quid ergo facies? quos conduces patronos? quos testes duces? quomodo illudes judici, qui nullis artibus decipi potest? Nullus ibi adest rhetor, non sunt verba suasoria, quæ judici veritatem suffurari possint: non sequuntur adulatorum, non pecuniæ, non fastus dignitatis. Desertus ab amicis, destitutus fautoribus, sine patrocínio, citra defensionem, pudore suffusus relinqueris, tristis, mœstus, solitarius, fiducia ac libertate loquendi carens. Quocunque enim convertes oculos, clara et aperta conspicias scelerum argumenta; hinc pupilli lacrymas, illinc viduæ gemitum, aliunde egenos abs te pugnis obtusos, servos quos cecidisti, vicinos quos ad iracundiam provocasti. Insurgent adversum te omnia: te tuarum actionum malarum chorus pravus stipabit. Nullus est ibi negandi locus, sed obturatur omne os impudens. Nam ipsa testimonium in unumquemque ferunt opera, non quidem vocem emittentia, sed talia apparentia, qualia a nobis peracta sunt. Fugiamus igitur totis viribus gravissimum avaritiæ vitium: fugiamus, inquam, ut et indicta nobis supplicia vitemus, et æternorum bonorum participes efficiamur, in Christo Jesu Domino nostro, tui gloria, et potestas, cum principio carente Patre, ac sanctissimo et vivificante Spiritu, nunc, et semper, et in infinita sæcula sæculorum. Amen.

505 DE PECCATO.

SERMO VII.

1. (3) Magnum ac varium bellum nobis, dilectissimi, quotidie infert hostis veritatis. Infert autem, uti scitis, dum cupiditates nostras jacula adversum nos efficit, semperque vires a nobis ad nos lædendos mutuatur. Et quemadmodum improbi homines ac rapaces, quorum opera ac propositum est ex alienis ditescere, sed quibus non suppetit potentia ut violentiam apertam exercent, vias insidiosè

(1) Ex hom. in divites, 57.

(2) Ex hom. xxi, *Quod mundanis adhærendum non sit*, 463.

(3) *Συντέτακται*. Contextus συντέταται, et paulo πρότερον, αναμένουσιν οἱ πάντες.

Ἐβουλόμην σε μικρὸν ἀναπνεῦσαι τῶν ἔργων τῆς ἀδικίας, ὡς πλεονέκτη, καὶ δοῦναι σχολὴν τοῖς ἐκαστοῖς λογισμοῖς, ὥστε ἐνθυμηθῆναι, πρὸς ποῖον πέρας ἡ σπουδὴ τῶν γινομένων συντέτακται (3). Ἐχεις γῆς ἀροσίμης πλέθρα τόσα καὶ τόσα, γῆς περτευμένης, τόσαυτα ἕτερα, ὄρη, πεδία, νάπαι, ποταμοὺς, λίθάς. Τί οὖν μετὰ ταῦτα; Οὐχὶ τρεῖς σε πήχεις ἀναμένουσιν; οὐχὶ λίθων ἄλιγων βάρος ἀρκέσει πρὸς φύλαξίν, τῇ δυστήνῳ σαρκί; Ὑπὲρ τίνος παρανομεῖς; τί πάρα γεις χερσὶν ἀκαρπίαν, καὶ ὕλην τῷ αἰώνῳ πρὸς; Οὐ νήφεις ποτὲ ἀπὸ τῆς μέθης ταύτης; οὐχ ὑπερβόλους λογισμοὺς; οὐχ ἑαυτοῦ γενέση; οὐ πρὸ ἑβουλόμην λήψῃ τοῦτοῦ Χριστοῦ δικαστήριον; Τί ἀπόκρισιν ἔπειδὴν σε κύκλῳ περιστάντες οἱ ἡδικοῦμενοι καταβοῶσι σου ἐπὶ τοῦ δικαίου κριτοῦ; Τί παύσεις; Β ποίους συνηγόρους μισθώσῃ; ποίους μάρτυρας παραστήσεις; πῶς παραπεισεις τὸν ἀπαρλόγητον δικαστήν; Οὐκ ἐνὶ βήτωρ ἐκεῖ, οὐκ ἐνὶ πηλώτῃ; ἡμάτων, κλέψαι; δυναμένη τοῦ δικαστοῦ τὴν ἀλίθειαν, οὐκ ἀκολουθοῦσιν οἱ κόλακες, οὐ τὰ χρήματα, ἀλλὰ ὁ δγκος τοῦ ἀξιώματος. Ἐρημος φίλων, ἔρημος βοηθῶν, ἀσυνηγόρητος, ἀναπολόγητος (4), κατηχημένος ἀπολειφθήσῃ, σκυθρωπὸς, κατηφής, μεμονωμένος, ἀπαρρησίαστος. Ὅπου γὰρ ἀνὴρ περιεργῆς τὸν ὀφθαλμὸν, ἐναργεῖς ὄψει τῶν κακῶν τὰς εἰκόνας ἐπιθεν τοῦ ὄρανοῦ τὰ δάκρυα, ἐκεῖθεν τῆς χεῖρας ἐπιστεναγμῶν, ἐτέρωθεν τοὺς κατακονδύλιθόντας ἐπισοῦ πένητας, τοὺς οἰκέτας (5) οὓς κατέβαινε, τὸν γείτονας οὓς παρώργιζες. Πάντα σοὶ ἐπαναστήσονται, καὶ πονηρὸς χορὸς τῶν κακῶν σου πράξεων περιστοιχίσεται σε. Οὐκ ἔστιν ἄρησις ἐκεῖ, ἀλλὰ ἐμφράσεται (6) πᾶν στόμα ἀνασχυντον. Αὐτὸ γὰρ ἐκάστου καταμαρτυρεῖ τὰ πράγματα, οὐ φωνὴν ἀφιέντα, ἀλλὰ τοιαῦτα φαινόμενα οἷα ὑφ' ἡμῶν κτεροεσκεύασται. Φύγωμεν τοιγαροῦν τὸ τῆς πλεονεξίας χαλεπώτατον πάθος, ὅση δύναμις φύγωμεν, ἕως τὴν ἀπειλουμένην ἡμῖν τιμωρίαν φύγωμεν, καὶ τὸν αἰώνων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἀνάγ' αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

D

ΠΕΡΙ ΑΜΑΡΤΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ Ζ'.

1. Πολὺν, ἀγαπητοὶ, καὶ ποικίλον ἐφ' ἡμέραν τὸν ὁ τῆς ἀληθείας ἐχθρὸς προσάγει τὸν πόλεμον. Προσάγει δὲ, ὡς ἴστε, τὰς ἡμετέρας ἐπιθυμίας καθ' ἡμῶν βέλη ποιούμενος, καὶ παρ' ἡμῶν εἰς τὸ βλάπτειν ἡμᾶς ἀεὶ λαμβάνων ἰσχύον. Καὶ καθάπερ οἱ ποταμοὶ καὶ πλεονεκτικοὶ τῶν ἀνθρώπων, οἷς ἔργον μὲν εἶναι καὶ προαίρεσις ἐκ τῶν ἀλλοτρίων πλουτεῖν, ὁμοίως δὲ οὐ πάρεστιν ὥστε μετὰ παρρησίας βιάζεσθαι τὰ

(4) Ἀναπολόγητος. Sic Basilii contextus. Et habebant ἀπαρλόγητος.

(5) Τῶν οἰκέτας. Hoc additum ex contextu.

(6) Ἐμφράσεται. Sic Basilii contextus. Et nostri φράσεται.

δις ἐξεορεύειν εἰώθασι· καὶ εἰ ἰωσῶσι τι χωρίον περὶ ἡμῶν, ἢ φάραγγι βαθείαις διεβρωγός, ἢ φωτῶν πυλῆτι σύσκιον, εἰς τοῦτο καταδύμενοι, καὶ τὴν ἐκ τοῦ πρόσωπον τῶν ὀδοιπορούντων τοιοῦτοις ὑπομνήμοι προκαλύμμασιν, ἀθρόως ἐπιπηδῶσιν αὐτοῖς, ὥστε μὴ δυνήθηναί τινας τοῦς τοῦ κινδύνου ῥήχους ἰδεῖν, πρὶν εἰς τούτους ἐμπσεῖν· οὕτως ὁ ὑσμηνὸς ἀνωθεν ἡμῖν καὶ πολέμιος διάβολος, τὰς ὧν κοσμητικῶν τέρψεων ὑποτρέχων σκιᾶς, αἱ περὶ τὴν ὄψιν τοῦ βίου παφύκασι δειναὶ κρύψαι ληστήν, καὶ ἐν ἐπιβουλεύοντα ποιῆσαι λαθεῖν, ἐντεῦθεν ἀπροσπῶς τὰς τῆς ἀπωλείας (1) ὑποσπείρει παγίδας ἡμῖν.

2. Ἄλλ' ὡσπερ οἱ τῶν πόλεων περίβολοι, κύκλωσι περιειμένοι, πάντοθεν τὰς τῶν πολεμίων προσβολὰς ἀπειργουσιν· οὕτω καὶ ὁ φυλάσσων ἡμᾶς ἄγγελος καὶ προτειγίξει ἐκ τῶν ἐμπροσθεν, καὶ ὀπισθοφυλακεῖ, καὶ οὐδὲ τὰ ἐκατέρωθεν ἀφύλακτα καταλείπει· ἀλλ' αἰεὶ παρεδρεύει τοῖς πεπιστευμένοις ἐπὶ τὸν Κύριον, ἐὰν μὴ ποτε αὐτὸν ἡμεῖς ἐκ τῶν πονηρῶν ἔργων (2) ἀποδιώξωμεν. Ὡς γὰρ τὰς μελισσὰς κατηνὸς φυγαδεύει, καὶ τὰς περιστερὰς ἱελαύνει δυσωδία· οὕτω καὶ τὸν φύλακα τῆς ζωῆς ἡμῶν ἄγγελον ἢ πολύδακρυς καὶ δυσώδης ἀφίστησιν ἱμαρτία.

3. Εὐχῆς μὲν οὖν ἄξιον, μὴ προσάψασθαι τοῦ κακοῦ· δεύτερος δὲ πλοῦς, εὐθύς μετὰ τὴν πείραν ὡσπερ ἰσθόλου πληγὴν ἀποφεύγειν. Οἶδα γὰρ τινὰς ἐν νεότητι πρὸς τὰ τῆς σαρκὸς πάθη καταλιθίσαντας, καὶ μέχρι πολιᾶς αὐτῆς διὰ συνήθειαν τοῦ κακοῦ, ταῖς ἁμαρτίαις παραμειναντας. Ὡσπερ γὰρ οἱ ἐν βορβόρῳ κυλινδούμενοι χοῖροι αἰεὶ προσπλάττουσιν ἑαυτοῖς τὸν πηλόν, οὕτως οὗτοι τὸ ἐκ τῆς ἡβῆς αἰσχὸς καθ' ἑκάστην ἡμέραν προσαναμύσσονται. Ἡ γὰρ ἁμαρτία, ἕως μὲν ὠδίνεται, ἔχει τινὰ ἀισχύνην· ἐπειδὴν δὲ τελεσθῆ, τότε ἀναίσχυντοτέρους ποιεῖ τοὺς ἐργαζομένους αὐτήν. Ἔως μὲν οὖν μικρὰ ἁμαρτάνομεν καὶ ὀλίγα, ὡσπερ τὰ φυτὰ ὑπὸ πρᾶξιᾶς αὔρας περιδουνοῦμενοι, ἡρέμα πῶς σαλευόμεθα· ἐπειδὴν δὲ πλείω καὶ μείζονα ἢ τὰ κακὰ, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς τῶν ἁμαρτημάτων αὐξήσεως καὶ ὁ σάλος ἐπιτείνεσθαι πέφυκε. Καὶ οἱ μὲν ἐπὶ πλεόν σαλεύονται· οἱ δὲ μέχρι τοῦ καὶ αὐτόβριζοι ἀνατραπέντες καταβλήθηται, ὅταν λαίλαπος πάσης βιαιότερον τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας τὰς οἰονεὶ ῥίζας τῆς ψυχῆς, αἷς ἐπεσθῆρικο τῆ πίστει τῇ κατὰ Θεόν, ἀποβρῆξῃ. Τῷ μὲν γὰρ ἀκουσίως τοῦ προσήκοντος ἁμαρτάνει καὶ συγγνώμη τις ἴσως παρὰ τοῦ Θεοῦ γένοιτο· τῷ δὲ ἐξεπίτηδες τὰ χεῖρω προελόμενα οὐδεμίᾳ παρατήσις, τὸ μὴ οὐχὶ πολλαπλασίω τὴν κόλασιν ὑποσχεῖν. Καὶ γὰρ τῶν ἁμαρτανόμενων τὰ μὲν ἀκούσιά ἐστι, τὰ δὲ ἀπὸ γνώμης πονηρὰς ἁμαρτάνεται. Ἄλλως οὖν τὰ ἀκούσια συγγνώμης, καὶ ἄλλως τὰ ἐκ μοχθηρὰς

occupare solent, et si viderint circa eas locum quempiam, aut vallibus profundis præruptum, aut arborum densitate umbrosam, eo recipientes se, et eminens prospiciendi viatoribus facultatem his præcidentes integumentis, ex improviso in illos insiliunt, ita ut nemo possit periculi laqueos videre antequam in eos incidat : sic infensus nobis ab initio et adversarius diabolus, voluptatum mundanarum umbras subiens, quæ circa hujus vitæ viam ad occultandum prædonem et ad dandas insidiatori latebras idoneæ esse solent, inde inopinato interitus laqueos nobis subjicit

2. (3) Sed quemadmodum urbium muri in circuitu omni ex parte circumducti, undecunque hostium assultus arcent : sic et custodiæ nostræ angelus et præmunit a fronte, et a tergo custodit, nec quidquam utrinque incustoditum relinquit : sed semper excubias agens, Domino creditibus assidet, nisi nos illum operibus pravus abigamus. Quemadmodum enim fumus apes fugat, et fetor columbas expellit : sic angelum vitæ nostræ custodem lacrymabile ac graveolens peccatum abiigit.

3. (4) Optandum igitur fuerit, ut ne attingamus malum. Attamen secunda superest navigatio, ut statim post experientiam illud tanquam bestię venenatę plagam declinemus. Novi enim quosdam, qui in juventute ad carnis vitia delapsi, usque ad ipsam canitiem in peccatis propter mali consuetudinem perseveraverunt. Quemadmodum enim sues, qui sese in cœno obvolvunt, semper magis ac magis luto asperguntur : sic ii quotidie magis ac magis voluptatis dedecus contrahunt (5). Peccatum enim, quandiu parturit, pudorem quemdam incutit : ubi autem perfectum est, tum impudentiores eos facit qui commiserunt. (6) Dum igitur parva peccamus et pauca, leniter quodammôdo commovemur, velut plantę quę a leni aura agitantur : ubi vero plura majoraque fuerint mala, pro ratione incrementi peccatorum etiam commotio augeri solet. Et alii quidem multum commoventur ; alii vero usque adeo, ut etiam radicitus eversi dejiciantur, cum spiritualia nequitia quasi radices animarum, quibus per fidem in Deum subnixæ erant, omni turbine violentius abruperint. Qui enim invitus a officio discedit, 506 (7) forte veniam aliquam obtinebit a Deo : qui vero fuerit consulto malę amplexus, implacabiliter supplicia longe majora perferet. (8) Peccata enim alia sunt involuntaria, alia a pravo animo oriuntur. Aliter utique datu venia involuntariis : aliter ea quę ex prava voluntate fiunt, condemnantur. Siquidem unus aliquis

(1) Τῆς ἀπωλείας. Sic Basillii contextus, melius quam editi nostri τῆς σωτηρίας. Codex Regius 1992 τῆς ἁμαρτίας.

(2) Ἐκ τῶν πονηρῶν. Idem codex διὰ τῶν πονηρῶν.

(3) Ex hom. in psal. xxxiii, 148.

(4) Ex hom. in psal. i, 96.

(5) Uterque codex indicat serm. ethic.

(6) Ex hom. in psal. lxi, 194.

(7) Ex serm. De legendis libris gent. 181.

(8) Ex hom. in princip. Prov. 104.

peccavit, prave ab initio educatus; quippe et a parentibus injustis procreatus introivit in vitam, et inter verba factaque iniqua nutritus fuit: alter vero multa habens virtutis incitamenta, educationem honestissimam, admonitionem parentum, magistrorum disciplinam, auditionem divinatorum sermonum, castigatam moderatamque dietam, et alia quibus anima ad virtutem instituitur, postea tamen delapsus est et ipse in idem peccatum; nonne ergo jure ac merito qui ejusmodi est, supplicio graviori punietur? Nam ille quidem ob sola inspersa animis nostris salutaria subsidia accusabitur, ut eis non probe usus; sed hic insuper, ut proditor omnis sibi concessi adjumenti, ac negligentia in pravam vitam abreptus.

4. (1) Quænam igitur peccata veniam apud Deum obtinere possunt, et ob quæ et ob qualia delicta sit quis contumaciæ judicio obnoxius? Neque in multitudine neque in magnitudine peccatorum, sed in una tantummodo cujuscunque tandem præcepti violatione, contumaciam adversus Deum clare judicari, communemque sententiam a Deo ferri in omnem inobedientiam invenimus, Scripturas sacras dum evolvimus. Atque in Veteri quidem lego horrendum illum ipsius Achar exitum⁷⁹, aut ejus qui Sabbato ligna collegerat⁸⁰, historiam: quorum neuter unquam aliud in Deum peccasse aut in hominem, sive magnum sive parvum deprehenditur. Sed alter quidem ob solam ac primam lignorum collectionem inevitabiles pœnas luit, ne poenitentiae quidem invento loco, quandoquidem Dei jussu confestim a cuncto populo lapidatus obruitur. Alter vero, quod solum sustulisset aliquid ex donariis et muneribus, iisque nondum in synagogam exportatis, necdum ab iis qui ad talia recipienda destinabantur, assumptis, non sibi modo, sed uxori etiam et liberis exitii atque perniciæ auctor fuit, prætereaque et ipsi tabernaculo una cum suis omnibus. Jamque peccati vindicta, ignis in modum, populum omnem populatura erat, idque, cum neque rem nosset, neque peccanti conscius esset, nisi statim ob virorum interfectorum cladem contritus populus fuisset, iram Dei sentiens, ac Jesus Nave filius pulvere conspersus procidisset una cum senioribus, sicque reus per sortem deprehensus, eas quas dixi pœnas dedisset. (2) Quid vero Maria Moysis soror? Illa cum solum aliquod contra Moysem improbando dixisset, idque ipsum vere (uxorem enim, inquit, Æthiopiassam sibi adjunxit), tantam experta est Dei indignationem, ut ne ipso quidem Moyse precante peccati pœna ipsi remitteretur⁸¹. Sed istorum quid meminisse necesse est, 507

προαιρέσεως κατακρίνεται. Ὁ μὲν γὰρ τις ἡμαρτία, πονηρῶς τὸ ἐξ ἀρχῆς θετραμμένος· καὶ γὰρ καὶ ὑπὸ γονέων ἀδίκων εἰς τὸν βίον παρελήθη, καὶ συνετρέφη καὶ ῥήμασι καὶ πράξεσι παρανόμοις. Ἄλλος δὲ πολλὰ ἔχων τὰ προκαλούμενα αὐτὸν εἰς ἀρετὴν, ἀνατροφὴν σεμνοτάτην, νοουθήτησιν γονέων, διδασκάλων (3) ἀκρόθειαν, ἀκρότασιν λόγων θεωτέρων, δίαιταν κατεσταλμένην, τάλλα οἷς ψυχὴ παιδαγωγείται πρὸς ἀρετὴν· εἶτα καὶ αὐτὸς εἰς τὴν αὐτὴν ἁμαρτίαν ὑπόλισθε. Πῶς οὖν οὐχὶ βαρυτέρας ἐκαίως ὁ τοιοῦτος τῆς τιμωρίας ἀξιωθήσεται; Ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ μόναις ταῖς κατεσπαρμέναις ἐν ταῖς ἐκείναις ἡμῶν σωτηρίαις ἀφορμαῖς ἐγκληθήσεται, ὡς οὐ γρησάμενος αὐταῖς ὑγιῶς· ὁ δὲ πρὸς τούτῳ (4), καὶ εἰς προδεδωκῶς πᾶσαν τὴν δεδομένην αὐτῷ σωτηρίαν. B καὶ δι' ἀπροσεξίαν εἰς τὸν πονηρὸν βίον καταστρέφεται.

4. Ποῖα οὖν τῶν ἁμαρτημάτων συγγνώμην ἔχουσι δύναται παρὰ τοῦ Θεοῦ; πόσα δὲ καὶ πλῆθια ἁμαρτήσας τις, ὑπεύθυνος γίνεται τῷ κρίματι τῆς ἀπειθείας; Οὔτε ἐν τῷ πληθεῖ τῶν ἁμαρτανόμενων, οὔτε ἐν τῷ μεγεθῆι τῶν ἁμαρτημάτων, ἐν μόνῃ ἢ τῇ παραδόσει οὐτινοσοῦν προστάγματος σαφῶς κριόμεν (5) τὴν πρὸς Θεὸν ἀπειθειαν, καὶ κοινὸν καὶ πάσης παρακοῆς τοῦ Θεοῦ τὸ κρίμα εὐρίσκομεν. ταῖς θείαις ἀναλαβόντες Γραφάς. Ἐν μὲν τῇ Παλαιῇ ἐπιφοβερὸν ἔχειν τοῦ Ἄχαρ ἀναγινώσκοντες τοῖς ἐξ αὐτῆς τὴν κατὰ τὸν ἐν Σαββάτῳ ξύλα ἀναλέξαντα ἱστρίαν· ὧν ἕκαστος οὐδὲν οὐδέποτε ἄλλο οὐκ εἰς Θεὸν ἡμαρτηκῶς, οὐκ ἄνθρωπον ἰδικηκῶς, οὐ μέγα, οὐ μικρὸν ὄλωσ, εὐρίσκειται. Ἄλλ' ὁ μὲν ἐπὶ μόνῃ καὶ πρῶτῃ τῶν ξύλων συλλογῇ ἀπαραιτήτων δίδωσι τὴν τιμὴν, οὐδὲ μετανοίας τόπον εὐρίων· προστάγματι γὰρ Θεοῦ παρὰ παντὸς τοῦ λαοῦ παραχρῆμα λιθοβολεῖται. Ὁ δὲ, ὅτι μόνον ὑπέλειτό τι τῶν ἀναθημάτων, οὐκ ἔειπε εὐτενεχθέντων εἰς τὴν συναγωγὴν, οὐδὲ προσεχθέντων ὑπὸ τῶν ἐπιτεταγμένων τὰ ταῦτα. αὐτίως ἀπωλείας, οὐχ ἑαυτῷ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ γαμψῆ καὶ τέκνοισι, πρὸς δὲ καὶ αὐτῆς σκηνῆς, σὺν πᾶσι ταῖς ἰδίοις ἐγένετο. Ἐμελλε δὲ εἶδῃ θάττον καὶ τὴν λαὸν ἅπαντα, πυρὸς τρόπον, ἐπινέμεσθαι τῆς ἁμαρτίας τοῦ κακῶν, καὶ ταῦτα, οὕτε εἰδότα τὸ γεγονός, οὕτε συνεγνωκότα τῷ ἁμαρτήσαντι, εἰ μὴ ταχέως ἐκ τῆς πτώσεως τῶν ἀναιρεθέντων ἀνδρῶν συνετρέφετ' ἐν ἡμετέροις ἀισθόμενος τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, ἔπεσε ἐπὶ ἡμῶν τοῖς πρεσβυτέροις καταπασάμενος χροῦν Ἰησοῦς ἐπὶ τῆς Ναυῆ· καὶ οὕτω διὰ κλήρου φαιραθεὶς ὁ ἔσχατος τῆς εἰρημένην δέδωκε δίκην. Τί δὲ Μαρία ἡ ἀδελφὴ Μωϋσέως; Αὐτὴ κατὰ Μωϋσέως ἐπειδὴ εἶπε τι μόνον ἢ καταγνώσεως μέρει, καὶ τοῦτο ἀληθὲς (γυναῖκα γὰρ φησὶν, Αἰθιοπίσσαν ἔλαβεν ἑαυτῷ), τοσαύτης ἐπιβλήθη τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγανακτῆσεως, ὡς μηδὲ αὐτῆς τοῦ Μωϋσέως ἰκετεύοντος συγχωρηθῆναι αὐτῆς τὴν ἁμαρτίαν τὸ ἐπιτίμιον. Καὶ τί δεῖ περὶ τούτων ἰ-

⁷⁹ Jos. vii, 25. ⁸⁰ Num. xv, 36. ⁸¹ Num. xi, 17 sqq.

(1) Ex Proœmio De judicio Dei, 217.

(2) Ibid.

(3) Διδασκαλῶν. hanc vocem addidimus ex contextu et codicum altero.

(4) Πρὸς τούτῳ. Sic idem codex et contextus Editi πρὸς τούτῳ.

(5) Κρίνομεν. Legendum videtur ut in contextu κρινόμενῃ.

εν, αὐτὸν τοῦτον ἀφέντας Μωϋσέα, τὸν τοῦ Θεοῦ ἁγίου ἀφέντας, τὸν μέγαν ἐκεῖνον, τὸν τοσαύτης μὲν καὶ ῥαικνύτης ἀξιοθένητα παρ' αὐτοῦ τιμῆς, οὕτω δὲ ὑπὸ τοῦ μαρτυρηθέντα, ὡς ἀκούσαι, *Οἶδ' σε παρὰ ἄντας, καὶ εὐρηκας χάριν ἐνώπιόν μου*; Οὗτος ἄρ' ἐπὶ τοῦ ὕδατος τῆς ἀντιλογίας, οὐδενὸς ἔνεκεν ἔρου, ἢ ἵνα μόνον εἴπη τῷ λαῷ γογγύζοντι δι' ἡμέραν ὕδατος, *Μὴ ἐκ ταύτης τῆς πέτρας ἐξάξω μίρ ὕδωρ*; τοῦτου μόνου ἔνεκεν εὐθὺς ἀπειλήν παρὰ τοῦ Θεοῦ δέχεται, εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἐκ εἰσαλεύσεσθαι, ἥτις ἦν τότε τῶν πρὸς Ἰουδαίους παγγελίων τὸ κερφάλαιον. Ὅταν οὖν ἴδω τοῦτον παρακαλοῦντα, καὶ μὴ συγχωρούμενον· ὅταν ἴδω ἡδμεῖν; συγγνώμης διὰ τὰ τοσαῦτα κατορθώματα πλὴν τῷ βραχεῖ ἐκεῖνω καταξιούμενον βήματι· οὐχ ἵνα ὁρῶ Θεοῦ ἀποτομίαν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον; ἢ ἵνα κἀκεῖνο ἀληθὲς εἶναι πεισθῆσομαι, τὸ, *Εἰ ὁ δίκαιος μὴ λίσσεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ ἁμαρτωλὸς ποῦ σωθήσεται*; Καὶ τί ταῦτα λέγω; Ἡλεὶ ὁ ἱερεὺς ὑπὲρ τοῦ Ἰησοῦ βίου μηδὲν ἐγκαλούμενος, ὅτι μὴ τοῖς υἱοῖς περὶ τοῦ σφοδρότερον, τοιαύτην ἐκίνησεν ὀργὴν τῇ ἀκροβουλῇ τοῦ Θεοῦ, ὥστε ἐπαναστάντων ἄλλοφύων, τοὺς μὲν υἱοὺς αὐτοῦ ἐκείνους ἀναρεθῆναι κατὰ τὸν πόλεμον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, ἠττηθῆναι δὲ σύμπαντα ἅπαντα λαὸν, καὶ τούτων πεσεῖν ἱκανοὺς, γενέσθαι δὲ αἰ περὶ τὴν κιδωτὸν τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ διαθήκης, ἢ μήτε ἠκούσθη ποτὲ πρότερον· ὥστε, ἥς οὕτε Ἰσραηλίταις, οὕτε μὴν αὐτοῖς τοῖς ἱερεῦσιν ἅπασιν, ἢ δὲ πάντοτε, ἀπτεσθαι θεμιτὸν ἦν, οὐδὲ τόπος αὐτῶν (1) ὁ τοχὼν ὑπεδέχτο, ταύτην ὑπὸ χειρῶν ἀσεβῶν ἄλλοτε ἀλλαχόθεν μετακομίσασθαι (2), καὶ ἀντὶ τῶν ἁγίων, εἰδῶλων ναοῖς ἀποτίθεσθαι. Ἐφ' οἷς πόσον τινὰ συνέβαιεν εἶναι καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ γέλωτα καὶ χλεύην παρὰ τοῖς ἄλλοφύων, στοχάζεσθαι πάρεστιν. Ἐπὶ τούτοις καὶ αὐτὸς Ἡλεὶ τέλει χρυσάμενος οἰκτροτάτω, ἀπειλήν ἐδέξατο τοῦ καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἀποκινηθῆσεσθαι τοῦ ἱερικοῦ ἀξιώματος· ὅπερ καὶ γέγονε. Καίτοι, τοῦ ἐν Ἰησοῦ βίου ἔνεκεν, οὐδὲν ἠτιάθη ὁ προσβύτης τοῦ. Καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς υἱοῖς οὐχ ὑπέμεινεν ἐφ' ἑαυτῶν· ἀλλὰ πολλὰ μὲν παρήγει, περὶ τοῦ μηκέτι εἰς ἡμῶν εἰμένειν, *Μὴ τέκνα, λέγων, μὴ· οὐκ ἔσθαι αἱ ἀκοαί, ἀς ἐγὼ ἀκούω περὶ ὑμῶν*. Ὅμως περὶ οὐχ ἵνα τὸν πρέποντα ζῆλον κατ' αὐτῶν ἐπιδείξαιτο, ἑαυτῶν τὰ κάκαίνοις, καὶ τῷ λαῷ, τοσαύτην ἦν τοῦ Θεοῦ ἀνῆψεν ὀργήν. Καίτοι, ἔοικεν ὁ μὲν λέγων τέλος ἔχειν τὴν διύρθωσιν τοῦ ἁμαρτάνοντος· δὲ ὀνειδισμὸς ἐπὶ ἀσχημοσύνη τοῦ ἐπαικίωτος γίνεσθαι. Εἰ γὰρ καὶ τὰ πλείστα κατωρθωκέναι δοκεῖ εἶναι, ὀλίγων δὲ που, ἢ καὶ μιᾶς ἡστυνοσοῦν ἐντολῆς μελήσει, ἢ τῷ πλημμελήσαντι ἀδιαφόρως ἐφησυχάσει, αἰ μὴ ζῆλον ἀγαθὸν κατὰ τὸ κρίμα τοῦ Θεοῦ ἐπιδείξεται, ἐπὶ ταύτῃ μόνῃ δικαίως ὑφέξει. Κἀν ἐξ ἀγνοίας αἴτι τὸ τοιοῦτον, οὐδὲ οὕτως ἀτιμώρητος διαφεύγει.

¹ Exou. xxxiii. 12. ² Num. xi. 10. ³ Rom. xi. 22. ⁴ I Pet. iv. 18. ⁵ I Reg. ii. 24.

(1) Τόπος αὐτήν. Sic ope contextus et alterius edicium emendavimus pravam lectionem τὸ πρὸς ὑτῆν. Ibidem ope contextus emendavimus quod rat apud Symeonem, οὐδέποτε.

A ipso Moyse præterito, Dei famulo, magno illo viro, tot ac tantis honoribus a Deo insignito, et ipsius testimonio ita comprobato, ut audierit: *Novi te præ omnibus, et invenisti gratiam coram me* ¹? Hic enim ad aquas contradictionis, nulla alia de causa, nisi quod tantummodo populo ob aquæ penuriam murmuranti dixerat, *Num ex hac petra educam vobis aquam* ²? hac sola de causa statim a Deo comminationem accepit, fore ut non ingrederetur in terram promissionis, quæ omnium, quæ Judæis promissa fuerant, tunc summa erat. Cum igitur video hunc rogantem, et veniam non obtinentem; cum video nullam illi tot ac tanta recte facta brevis hujus verbi veniam impetrasse; nonne revera secundum Apostolum severitatem Dei cerno ³? nonne ita persuadebo mihi plane verum esse illud: *Si justus viæ salvus efficitur, impius et peccator ubi parebit* ⁴? Et quid hæc commemoro? Heli sacerdos, vitæ alioqui integerrimæ, propterea quod in filios suos vehementius non inveheretur, tanta ira Dei lenitatem incendit, ut, alienigenis irruptionem facientibus, illi ipsi ejus filii una die in bello interficerentur, superareturque universus populus, non paucis ex eo cadentibus, imo etiam circa arcam sancti fœderis Dei fierent, quæ ne audita quidem unquam antea fuerant: sic ut arca quam neque Israelitis, neque ipsis sacerdotibus omnibus, neque quovis tempore contingere licebat, quæque non in quovis loco asservabatur, alio aliunde exportata sit ab impiis manibus, et pro sanctuario in simulacrorum delubris collocata fuerit. Ex quibus conjectare fas est, quanto risui ludibrioque ipsum etiam Dei nomen alienigenæ illi habuerint. Ad hæc et ipse Heli miserrimo exitu vitam finit, eique natus est Dominus fore ut semen ejus a sacerdotali dignitate submoveretur: quod et contigit: tametsi senex ob suos ipsius mores nullo unquam crimine accusatus est. Imo etiam neque filiorum suorum flagitia tacitus sustinuit: sed multum admonuerat, ut ne amplius in ejusmodi peccatis perseverarent. Aiebat enim: *Absit, filii! non sunt boni rumores, quos audio de vobis* ⁵. Quoniam tamen quod par erat animi studium in ipsos non ostendit, sibi ac illis ipsique populo tantam iram Dei accendit. (3) Et videtur quidem objurgatio finem habere peccatoris correctionem, opprobrium vero ad lapsi confusionem inferri. (4) Etenim etiam videretur quispiam præclare permulta fecisse, paucorum vero vel etiam unius cujuslibet præcepti negligens fuerit, aut delinquenti indifferenter acquieverit, neque diligens studium secundum Dei judicium adhibuerit, justas hoc solum nomine pœnas luet. Quod si etiam imprudens tale quid peccet, neque eo prætextu supplicium effugiet.

(2) Μετακομίσασθαι. Forte μετακομίζεσθαι. Edit.

(3) Ex hom. in ps. xiv. 355.

(4) Unus codex indicat serm. ascet

5. (1) Ejus quidem generis judicia plurima in Veteri Testamento adversus omnem inobedientiam reperimus; nec vero his pauciora, Novum legendum pergitur, sed et multo hic severiorem deprehendimus judicii acerbiteriam, ut illud, *Servus qui cognovit voluntatem 508 domini sui et non fecit, vapulabit multis; qui autem non cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis*⁹⁷. Christus profecto nec eum qui peccavit imprudens a pœnis liberat, et in eos qui prudentes delinquant, vehementiores minas intendit. Et rursum, *Cœlum, inquit, et terra transibunt, verba autem mea non præteribunt*⁹⁸. Beatus quoque apostolus Paulus ait, *Consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi*⁹⁹. (2) Omnem altitudinem, omnemque intellectum, non huic, vel illum. *Et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam*¹⁰⁰. Et alibi rursum: *Qui talia agunt, digni sunt morte*¹⁰¹; et rursum: *Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras*¹⁰². Itaque nihil apud Deum impunitum relinquitur. Sed si hæc verba sunt solum sine re; ecce qui Corinthi uxorem patris habebat, qui cum hoc uno excepto, nullius alterius flagitii insimularetur, tamen non solum ipse traditur Satanæ ad carnis interitum, donec dignis pœnitentiæ fructibus emendasset peccatum, sed universam simul Ecclesiam, quod id scelus ulta non esset, in hæc conjicit vituperia. (3) Quid vero Ananias ille, cuius mentio est in Actis? Quodnam aliud malum perpetrasset invenitur, præter illud ipsum? Ubi igitur apparet, ipsum ira tanta dignum fuisse? Divenditis suis facultatibus, pecunias detulit ad pedes apostolorum: sed tamen, quod aliquam pretii partem seposuisset, propterea eadem hora una cum uxore morte plectitur, neque id consecutus ut de agenda ob admissum peccatum pœnitentia quidquam audiret, nec saltem invento tempore, quo ob scelus compungi posset, nec accepto ad agenda pœnitentiam præfinito spatio. Porro talis ac tanti judicii exactor, tantæque Dei in peccantem iræ minister, beatus ille Petrus, omnibus discipulis prælatus, cui soli majora data quam aliis sunt testimonia, qui prædicatus est beatus, cui claves regni cœlorum concredita sunt, cum audit a Domino, *Si non laveris te, non habebis partem mecum*¹⁰³, quale cor, quæso, et quantumvis lapideum ad metum judiciorum Dei non incitet? præsertim cum nullius peccati, nulliusve contemptus significationem ullam dedisset, imo potius egregio honore Dominum affecisset suum;

5. Τοιαῦτα μὲν οὖν ὅτι πλεῖστα κατὰ τὴν καὶ αἰὲν Διαθήκην εὐρίσκομεν κατὰ πάσης παρακοῆς τὰ κρίματα· οὐχ ἤττον δὲ τούτων ἐν τῇ Καινῇ ἐργόμενος, ἀλλὰ καὶ πολλῶν πλείω καταμανθάνω τοῦ κρίματος τὴν σφοδρότητα, οἷον· Ὁ δοῦλος ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ μὴ ποιήσας, δαριῆσεται πολλὰς· ὁ δὲ μὴ γνοὺς, ποιήσας δὲ ἄνω πληγῶν, δαριῆσεται ὀλίγας· καὶ ὅπως οὐκ ἀποῦσαντος μὲν τοῦ Χριστοῦ οὐτε τὸν κατ' ἀγνοίαν ἡμαρτηκότα τῆς τιμωρίας, σφοδρότερον δὲ κατὰ τῶν ἐν γνώσει τὴν ἀπειλὴν ἐπιτελούντων. Καὶ πάλιν, Ὁ σιρανὸς, φησὶ, καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, εἰ δὲ λόγος μὴ οὐ μὴ παρέλλωσι. Καὶ ὁ μακάριος ἀποστολὸς Παῦλος φησὶ· Λογισμοὺς καθαιρούμετες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαυρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ. Πᾶν ὕψωμα καὶ πᾶν νόημα, οὐχὶ τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο. Καὶ ἐν ἐτοίμῳ ἔχετε ἐκδικήσαι πᾶσαν παρακοὴν. Καὶ ἄλλαχθ' ἐπὶ τῶν· Ὁι τὰ τοιαῦτα πρόσσονται, ἀξιοὶ θανάτου εἰσὶν· καὶ πάλιν· Ὁς ἐν νόμῳ καυχῶσαι, εἰς τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζει. Ὅπως οὐδὲν ἀνεχθήκητον ἀρίεται παρὰ τῷ Θεῷ. Εἰ δὲ ταῦτα λόγοι μόνον, καὶ οὐ πράγματα· Ἰδοὺ ὁ τῆν γυναῖκα τοῦ πατρὸς ἐν Κορίνθῳ ἔχων, οὐδὲν ἔτερον ἐγκληθεὶς, ἐπὶ τούτῳ μόνον οὐ μόνον αὐτὰς παραδίδοται τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἔχει ἂν τοὺς ἀξίους καρποὺς τῆς μετανοίας διορθώσεται τὸ πλημμέλημα, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ὁμοῦ ἢ Ἐκκλησία, ἐπεὶ μὴ ἐπεξήλαθε τῷ ἁμαρτήματι, ἐκείνους περιβάλλεται τοῖς ἐγκλήμασι (4). Τί δὲ Ἀνανίας ἐ ἐν ταῖς Πράξεσι; τί ἄλλο κακὸν πεποιτηκὸς εὐρίσκειται, ἢ ἐκεῖνο αὐτό; Ποῦ νῦν τοσαύτης ὀργῆς ἔχει φαίνεται; Ἰδίον κτήμα πωλήσας, ἤνεγκε τὰ χρήματα θείναι παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων, νοσηφάμενος ἀπὸ τῆς τιμῆς, καὶ ἐπὶ τούτῳ πρὸς αὐτὴν τὴν ὥραν ἅμα τῇ γυναικὶ θανάτῳ καταδικάζεται, οὐδὲ τοὺς περὶ μετανοίας λόγους ἐπὶ τῷ ἁμαρτήματι μαθεῖν καταξιωθεὶς, οὐ τοῦ κατεργῆσαι γοῦν ἐπὶ τούτῳ καιρὸν εὐρῶν, οὐ τοῦ μετανοῆσαι προθεσμίαν λαβῶν. Ὁ δὲ τοῦ τοιοῦτου καὶ τηλικούτου κρίματος ὑπηρέτης, ὁ μακάριος Πέτρος, ὁ πάντων μὲν τῶν μαθητῶν προκρίθει, μόνος δὲ πλείω τῶν ἄλλων μαρτυρηθεὶς καὶ μακαρισθεὶς, ὁ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐστευθεὶς, ὅταν ἀκούῃ παρὰ τοῦ Κυρίου, Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ, ποῖον ἔχει καὶ τὴν ὁπισθοῦν λιθίνην καρδίαν οὐ δουραπύζει πρὸς φόβον τῶν τοῦ Θεοῦ κρίματων; καὶ ταῦτα, οὐ μὴ μίαν μὲν ἁμαρτίαν, οὐδὲ μίαν καταφρονήσεως ἔφασιν δοῦς, τιμῆ δὲ μᾶλλον τῇ περὶ τὸν Δεσπότην ὑπερβαλλούσῃ (5) χρησάμενος, καὶ τὴν προσέχειται

⁹⁷ Luc. xii, 47. ⁹⁸ Matth. xxv, 35. ⁹⁹ II Cor, x, 5. ¹⁰⁰ ibid. 6. ¹⁰¹ Rom. i, 32. ¹⁰² Rom. ii, 25. ¹⁰³ Joan. xiii, 8.

(1) Ex Proœmio De judicio Dei, 219.

(2) Ibid. 220.

(3) Ibid. 221.

(4) Τοῖς ἐγκλήμασι. Referuntur in contextu illæ

criminationes, nempe, *Quid vultis, in virga revivam ad vos?* etc.

(5) Ὑπερβαλλούσῃ. Hanc vocem ex contextu desumpsimus.

κόλῳ καὶ μαθητῇ εὐλάβειαν ἐπιδειξάμενος. Ἴδὼν ἄρ τὸν ἑαυτοῦ καὶ πάντων Κύριον, καὶ Θεὸν, καὶ βασιλέα, καὶ Σωτῆρα, καὶ ἰμοῦ τὰ πάντα, ἐν ὑπερήφου σχήματι διαζωσάμενον τὸ λέντιον, καὶ νίπτειν πὺς πόδας αὐτοῦ βουλόμενον, εὐθὺς ὡσπερ εἰς συνεισθήσαν ἐλθὼν τῆς οικίας ἀναξιοτήτος, καὶ τὸ ἱζῖωμα τοῦ προσερχομένου καταπλαγεῖς, ἐξεβόησε· Κύριε, σὺ μου νίπτεις τοὺς πόδας; καὶ πάλιν· Ὁ μὴ μου νίψῃς τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐπιτοῦσθ' τὴν τοσαύτην ἐκδέχεται ἀπειλήν, ὡς εἰ μὴ ἔφρασε τῇ ταχύτητι καὶ σφοδρότητι τῆς ὑπακοῆς ἰορθωσάμενος τὴν ἀντιλογίαν, οὐδὲν ἂν αὐτῷ τῶν παρὰ τοῦ Κυρίου μακαρισμῶν τε καὶ δωρεῶν καὶ ἰπαγγελῶν, οὐδὲ αὐτῇ τῇ (1) Θεοῦ καὶ Πατρὸς τῆς τοιαύτης καὶ τοσαύτης εἰς τὸν μονογενῆ Ἰῶν ἰδοκίας ἀποκάλυψις ἤρκεσε παραμυθίσασθαι τὴν παροῦσαν ἀπειθείαν.

6. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἐὰν θέλω καταλέγειν, ὅσα εὐρέπῳ ἔκ τε τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, ἐπιλείπει με τάχα διηγούμενον ὁ χρόνος. Πλὴν ἐκεῖνο μόνον πρὸς τὸ παρὸν μνημονεῖσαι ἀναγκαῖον, τὸ ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ φοβερᾷ τῆς κρίσεως ἡμέρᾳ πρὸς τοὺς ἐξ ἀριστερῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἰσταμένους λεχθὲν παρ' αὐτοῦ· Πορεύεσθε ἀπ' ἑμοῦ, οἱ καταραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· οὐχ ὅτι ἐφονεύσατε, ἢ ἐπορνεύσατε, ἢ ἐψεύσατε, ἢ τινα ἡδικήσατε, ἢ ἄλλο τι τῶν ἀπηγορευμένων, κἂν τὸ βραχύτατον γοῦν, ἐπράξατε, ἀλλ' ὅτι τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἡμελήσατε. Ἐπειράσα γὰρ, εἰσὶν, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με· ἀσθενῆς καὶ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐκ ἐπισκέψασθέ με. Ὁ τοίνυν μὴ ἐκθληνόμενος, μὴδὲ κατακαμιπτόμενος ὑπὸ τῆς ἐγκρατείας, πᾶσαν φυγὴν (2) ἀμαρτημάτων κατώρθωσεν· εἰ δὲ τὰ μὲν κλειστά ἐφυγεν, ὑφ' ἐνὸς δὲ κρατεῖται, οὐκ ἐγκρατὴς ὁ τοιοῦτος, ὡς οὔτε ὑγῆς ὁ ἐνὶ σωματικῷ πάθει παρενοχλούμενος· οὔτε ἐλεύθερος ὁ ὑφ' ἐνὸς καὶ τοῦ τυχόντος κυριεύμενος. Τοῖς μὲν οὖν ἴσσιμα ἀμαρτάνουσιν ἀπειλεῖ ὁ λόγος, ἐπισκέπτεσθαι ἐν βάδῳ τὰς ἀνομιὰς αὐτῶν, καὶ ἐν μάστιγι τὰς ἀδικίας αὐτῶν· τοῖς δὲ ἀνιάτως ἔχουσι λέγει· *Τί ἐτι πληγῆτε, πάσας διεξελθούσας τὰς πληγὰς; Πᾶσῶν καταπρόσθησα τῶν ἐπιστρεπτικῶν μαστίγων, συντριμμὸς ὑμᾶς μένει.* Τῶν δὲ περιστάτικῶς συμβαινόντων τινὰ μὲν ἀμαρτημάτων ἕνεκα γίνεσθαι· τινὰ δὲ εἰς διόρθωσιν τοῦ ἤθους τῶν πειραζομένων· ἀλλὰ δὲ ὑπὲρ τοῦ ἐκτριβῆναι τοὺς ἀπεγνωσμένους, ὡς ἐπὶ τοῦ Φαραώ. Τοῦτο γὰρ οὐκέτι πληγαί, οὐδὲ μάστιγες, ἀλλ' ἀφανισμὸς ἀπειλεῖται. *Τί ἐτι πληγῆτε, ὧν καὶ τὰ σώματα καὶ αἱ ψυχὰι μεμαστιγώνται, καὶ οὐδαμοῦ ἡ διόρθωσις; ἔστι δὲ πολὺ καὶ ἡ νόσος ὠφέλιμος, ὅταν παιδαγωγεῖν μέ-*

ac convenientem servo et discipulo reverentiam declarasset. Cum enim vidisset suum et universorum Dominum ac Deum, et regem, et servatorem simulque omnia, in ministri habitu linteo cinctum, et pedes ipsius lavare volentem, mox ut conscius indignitatis suæ, et ob accedentia dignitatem attonitus, exclamavit: *Domine, tu mihi lavas pedes* **? et iterum: *Non lavabis mihi pedes in æternum* **^o. Hac de causa tantæ ei intenduntur minæ, ut nisi celeri ac fervida obedientia emendasset contradictionem, non Domini testimonia beatum eum prædicantia, non dona, non promissa, neque etiam accepta a Deo et Patre talis ac tantæ in Filium unigenitum benevolentia revelatio, **509** hanc inobedientiam sanare potuisset.

6. Sed si omnia recensere velim, quæ in Veteri ac Novo Testamento nanciscor, fortasse narran-tem me tempus deficiet. (3) Nunc illud tantum commemorandum est, quod in magna ac horrenda judicii die Dominus noster Jesus Christus his, qui ad lævam ipsius stabunt dicturus est: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo, et angelis ejus* **^o: non quia occidistis, aut fornicati estis, aut mendacium dixistis, aut cuiquam intulistis injuriam, aut aliud quidquam saltem minutissimum ex iis quæ prohibita sunt, fecistis: sed quia bona opera neglexistis. *Esurivi enim, inquit, et non dedistis mihi manducare: sitivi, et non dedistis mihi potum: infirmus et in carcere, et non visitastis me* **^o. Qui igitur mollitie non diffuit, et a continentia ac temperantia minime deflectit, is non omnem peccati fugam consecutus est: sed si plurima quidem effugit, ab uno vero superatus est, non temperans ille est, ut neque sanus qui vel unico corporis morbo agitur: neque liber, qui uni quicumque ille sit domino paret. (4) His quidem quorum sanabilia sunt peccata, interminatur Scriptura fore, ut visitet Dominus eorum iniquitates in virga, et eorum injustitias in verberibus **^o; sed his qui insanabiliter peccaverunt dicit: *Quid adhuc percutiamini* **^o, plagas omnes experti? Omnia contempsistis indicta ad emendandum flagella, contritio vos manet. Ex iis autem calamitatibus quæ eveniunt, aliæ quidem accidunt ad punienda peccata, aliæ ad mores eorum qui tentantur emendandos, aliæ ad eos qui desperantur atterendos, ut in Pharaone. His enim non jam plagas aut flagella, sed interitum minatur. *Quid adhuc percutiamini vos, quorum corpora et animæ flagris concisa sunt, nec usquam emen-*

** Joan. XIII, 6. ** ibid. 8. ** Matth. XXV, 41.

** ibid. 42. ** Psal. LXXXVIII, 33. ** Isa. I, 5.

(1) Αὐτῇ τῇ τοῦ. Sic nostri codices et contextus. Editi αὐτῇ αὐτοῦ.

(2) Πᾶσαν φυγὴν. Legendum μὴ πᾶσαν φυγὴν, si sententiam sibi non repugnantem habere volumus.

Ibidem legendum ἀπὸ τῆς ἐγκρατείας.

(3) Ex Proœmio *De judicio Dei*, 222.

(4) Ex comment. in *Isa.* 389.

datio! (1) Erit enim utilis sæpenumero vel morbus, cum videlicet peccantem refrenabit. Et nocua est sanitas cum peccati instrumentum sit recte valenti. Sic et pecuniæ nonnullis jam ad libidinem inservierunt; paupertas vero plurimos ad vitia magnopere propendentes repressit. Neque igitur fugias quæ non oportet; nec confugas ad quem non oportet: sed unum tibi fugiendum sit peccatum, et unum ex malis refugium Deus.

7. (2) Multi quidem priorum peccatorum obliviscuntur, nullam eorum habentes rationem, ac ea contemnentes, quasi nulla futura sit ultio. Qui vero iudicium Dei jugiter habet ob oculos, creditque certo fore, ut omnes coram Christi tribunali sistamur, ut reportet unusquisque ea quæ sunt per corpus, juxta id quod fecit, sive bonum, sive malum⁹⁹, is in anxietate semper versatur, et hunc animæ suæ dolorem sanare studens, per suas ad Deum confessiones se ipse accusat, exemplo illius qui ait: *Dolor meus in conspectu meo semper*¹. (5) Multi vero etsi a pravis operibus recesserunt, dum **510** priora facta recordatione percurrunt, per eam sæpe quiescens renovant peccatum. (4) Silentio enim sopita improbitas, latens est morbus in anima. (5) Cæterum eorum qui peccant dimissio sit per derelictionem. Quorum autem curam gerit, de iis ait Scriptura: *Non te deseram, neque te derelinquo*²: e contrario de quibus prorsus desperat, hos ad carnis et cogitationum suarum desideria explenda liberos dimittit, quod eis profutura non sit animadversio. (6) Quoniam enim hoc peccatum vulnere, livore ac plaga tumente pejus est; non est malagma imponere tanquam ad plagam, neque oleum, ut ad vulnera: nec jam opus est hisce remediis: quippe majora sunt, inquit, symptomata quam ut hisce medicamentis cedant. Et quia tota gens peccatrix est, populusque omnis peccatis plenus, ob id ad omnes sæpenumero pervenit supplicium. *Et omne cor meret*³, dum in captivitatem abducitur populus ob peccata. Quemadmodum igitur sectionis, aut cauterii causam non sustinet medicus, sed morbus: sic et civitatum eversiones ab innumera peccatorum multitudine exortæ, omnem querelam a Deo propulsant.

8. (7) Invadunt enim propter paucos in omnem populum mala, ac flagitium unius plebi toti nocet. Achar sacrilegium commisit⁴, et totus casti-

λη τὸν ἀμαρτάνοντα· καὶ ἡ ὕγεια βλαβερὰ, ὅταν ἐφόδιον γίνηται πρὸς ἀμαρτίαν τῷ ἔχοντι. Οὕτω καὶ τὰ χρήματα ἤδη τισὶν ὑπηρεσία πρὸς ἀκολασίαν ἐγένετο, καὶ πενία πολλοὺς ἐσωφρόνισε τῶν ὠρμημένων κακῶς. Μήτε οὖν φύγης ἀ μὴ δεῖ, μήτε προσφύγης ᾧ μὴ δεῖ (8)⁹· ἀλλ' ἐν σοὶ φευκτῶν ἦτω, ἡ ἀμαρτία καὶ μία καταφυγή ἐκ τῶν κακῶν, ὁ Θεός.

7. Οἱ μέντοι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ λήθην ποιοῦνται τῶν προτέρων ἀμαρτημάτων. ἀδιαφοροῦντες ἐπ' αὐτοῖς καὶ καταφρονοῦντες, ὡς μὴ μιᾶς ἐκδικήσεως γενησομένης. Ὅ ἐξ τὸ δικαστήριον τοῦ Θεοῦ πρὸ ὀφθαλμῶν διὰ παντὸς ἔχων, καὶ πεπεισμένος, ὅτι πάντες παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομισθῆται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἀ ἐπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε φαῖλον, ἐν ἀγωνίᾳ καθέστηκε πάντοτε, καὶ τὴν ἀληθέα τῆ ἑαυτοῦ ψυχῆ ταύτην ἵστασθαι (9)¹⁰ φροντίζων, αὐτὸς ἑαυτοῦ κατηγορεῖ διὰ τῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἐξιμολογήσεων, κατὰ τὴν λέγοντα· *Ἡ ἀληθῶς μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διὰ παντός*. Πολλοὶ δὲ καὶ ἐπιστρέψαντες ἀπὸ πονηρῶν ἔργων, οἴοντι τὰς μνημας τῶν παλαιῶν ἔργων παρακατέχοντες, δι' αὐτῶν πολλάκις ἀνανεοῦνται τὴν ἡσυχάζουσαν ἀμαρτίαν. Κακία γὰρ σιωπηθεῖσα, νόσος ὑποῦλος ἐστὶ ἐν τῇ ψυχῇ. Ἡ δὲ ἀνεσις τῶν ἀμαρτωλῶν κατὰ ἐγκατάλειψιν γίνεται. Ὅν μὲν γὰρ προνοεῖται ὁ λόγος, φησὶν· *Οὐ μὴ σε ἀνῶ, οὐδ' οὐ μὴ σε ἐγκαταλείπω*. Ὅν δ' ἀν παντελῶς ἀπογῶν, τοῦτους ἀνέτους ἀφίησι ποιεῖν τὰ θελήματα τῆς σαρκός, καὶ τῶν διανοῶν αὐτῶν, ὡς τῆς παιδευτικῆς ἀνωφελέως αὐτοῖς ἐσομένης. Καὶ γὰρ ἐπεὶ ὑπὲρ τραῦμα καὶ μύλωπα καὶ πληγὴν φλεγμαίνουσαν ἡ ἀμαρτία ἐστίν, οὐκ ἐστὶ μάλαγμα ἐπιθεῖναι ὡς πρὸς τὴν πληγὴν, οὐδὲ ἔλαιον ὡς πρὸς τὰ τραύματα· οὐκ ἔστι χρεία τῆς ἀπὸ τούτων βοήθειας· μελίζονα γὰρ, φησὶ, τὰ συμπτώματα ἢ ὥστε τοῦτοις ἐνδοῦναι. Καὶ ἐπειδὴ (10)¹¹ ὅλον τὸ ἔθνος ἀμαρτωλῶν, καὶ πᾶς ὁ λαὸς πλήρης ἀνομιῶν, διὰ τοῦτο καὶ ἡ κόλασις ἐπὶ πάντας πολλάκις ἐφθασε. Καὶ πᾶσα καρδία λυπηρὰ γέγονεν, εἰς αἰχμαλωσίαν ἀγομένου τοῦ λαοῦ διὰ τὰ ἀμαρτήματα. Ὅσπερ οὖν τῆς τομῆς, ἢ τοῦ κτυπήρος, οὐχ ὁ ἰατρὸς αἴτιος, ἀλλ' ἡ νόσος· οὕτω καὶ οἱ τῶν πόλεων ἀφανισμοὶ, ἐκ τῆς ἀμετρίας τῶν ἀμαρτανομένων τὴν ἀρχὴν ἔχοντες, τὸν Θεὸν ἐπίσης μέμψιος ἀπολύουσιν.

8. Ἐρχεται γὰρ καὶ δι' ὀλίγους κακὰ, καὶ μοῆθρίας τινδ; παραπλήσους δήμος. Ἄχαρ ἱεροσύλας καὶ ὅλη ἡ παράταξις ἐμαστίζετο. Ὁ Ζαμβρὶ πᾶν

⁹⁹ II Cor. v, 10. ¹ Psal. xxxvii, 43. ² Jos. i, 5.

³ Isa. i, 5. ⁴ Jos. vii, 1.

(1) Ex hom. in ps. xlv, 171.

(2) Ex hom. in psal. xxxvii, 370.

(3) Unus codex indicat comment. in Isa.

(4) Uterque codex indicat serm. ethic.

(5) Ex comment. in Isa. 482.

(6) Ex comment. in Isa. 590.

(7) Ex hom. in famem et siccit. 66.

(8) Ἡ μὴ δεῖ. Codicum alter, οἷς μὴ δεῖ.

(9) Ἴστασθαι. Melius in contextu, ἱάσασθαι. Ibidem ἐκ τῆ ἑαυτοῦ ψυχῆ.

(10) Ἐπειδὴ. Sic emendavimus ope Regii codicis 1092. Editi, ἐπεὶ μὴ.

εις τὰς Μαδιανίτιδας ἐξεπόρνευσ, καὶ ὁ Ἰσραὴλ ἔτιπτεν εἰς δίχην. Καὶ καθάπερ ὁ λοιμὸς, ἐπειδὴν ἐνὸς ἀνθρώπου ἢ κτήνου ἀΐηται, κατὰ διάδοσιν ἐπὶ πάντας τοὺς ἐγγιζόντας διανέμεσθαι πέφυκεν· οὕτω καὶ οἱ ἐργάται τῆς ἀνομίας, τὸ ἴδιον κακὸν ἐπὶ πάντας ἀγειν φιλονεικοῦσι, πολλοὺς ἑαυτοῖς παραπληροῦς γενέσθαι φιλοτιμούμενοι, ἵνα ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν κακῶν διαφεύγωσι τὰ ὄνειδη· καὶ ἄλλος ἄλλω τῆς νόσου μεταδιδόντες, συννοσοῦσιν ἀλλήλοις καὶ συναπόλλυνται. Οὕτε γὰρ πῦρ, εὐκαταπρήστου ὕλης ἀψάμενον, δυνατόν μὴ οὐχὶ ἐπὶ πᾶσαν αὐτὴν διαθῆναι, ἄλλως τε καὶ ἐπιτύχη πνεύματος ἐπιφόρου τὴν φλόγα διακομιζόντος· οὕτε τὴν ἀμαρτίαν, ἐνὸς ἀψαμένην, μὴ οὐχὶ πάντας τοὺς ἐγγιζόντας διελεθεῖν, ἐξαπτόντων αὐτὴν τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας.

9. Αἱ μὲν γὰρ διὰ τοῦ σώματος πράξεις καὶ χρόνου δέονται, καὶ εὐκαιρίας, καὶ κινήσεων, καὶ συνεργῶν, καὶ τῆς λοιπῆς χορηγίας. Αἱ δὲ τῆς διανοίας κινήσεις ἀχρόνως ἐνεργοῦνται, ἀκόπως ἐπιτελοῦνται, ἀπραγματεύτως συνίστανται, πάντα καιρὸν ἐπιτέθειον ἔχουσι. Καὶ ποῦ τις τῶν σοβαρῶν καὶ κατοφρωμένων ἐπὶ σεμνότητι, πλάσμα σωφροσύνης ἔξωθεν περιχέμενος, ἐν μέσσις καθεζόμενος πολλάκις τοῖς ἐπ' ἀρετῇ αὐτὸν μακρρίζουσιν, ἀπέδρομε τῇ διανοίᾳ πρὸς τὸν τῆς ἀμαρτίας τόπον (1) ἐν τῷ ἀφανεί τῆς καρδίας κινήματι. Εἶδε τῇ φαντασίᾳ τὰ σπουδαζόμενα, ἀνευτυπώσατό τινὰ ὁμίλιν οὐκ εὐπρεπῆ, καὶ ὄλωσεν ἐν τῷ χρυσίῳ τῆς καρδίας ἐργαστηρίῳ ἐναργῆ τὴν ἡδονὴν ἑαυτῷ ζωγραφήσας, ἀμάρτυρον ἔσω τὴν ἀμαρτίαν εἰργάσατο. Τὸ γὰρ πλεῖστον τῆς ἀμαρτίας ἐν τῇ ὀρμῇ πληροῦται τῇ κατὰ πρόθεσιν· διότι αἱ μὲν τοῦ σώματος πράξεις ὑπὸ πολλῶν διακόπτονται, ὁ δὲ κατὰ πρόθεσιν ἀμαρτάνων τῷ τάχει τῶν νοημάτων συναπαρτιζομένην ἔχει τὴν ἀμαρτίαν. Ὡς γὰρ ἡ σικὰ τῷ σώματι, οὕτω ταῖς ψυχαῖς αἱ ἀμαρτίαι παρέπονται, ἐναργεῖς τὰς πράξεις ἐξεικονίζουσαι. Τελεία μὲν οὖν κακία, τὸ καὶ γνώμη καὶ πράξεσιν ἀμαρτάνειν· ἤμισυ δὲ τοῦ κακοῦ, ἐπὶ τῆς ὀρμῆς τῆς κατὰ διάνοιαν στήναι τὴν ἀμαρτίαν. Οὐ πάντη οὖν ἀτιμώρητος ὁ κατὰ διάνοιαν ἀμαρτάνων· ἀλλ' ὅσον ἐλλείπει τοῦ κακοῦ, τοσοῦτον αὐτῷ τῶν πόνων ὑφαιρεθῆσεται. Τὸν μέντοι παραδεχθέντα εἰς τὴν ἀδελφότητα, εἶτα τὴν ὁμολογίαν ἀθετήσαντα, οὕτω χρῆ ἐρᾶσθαι, ὡς εἰς Θεὸν ἐξαμαρτόντα, ἐφ' οὗ, καὶ εἰς ἐν τὴν ὁμολογίαν τῶν συνθηκῶν κατέθετο. Ἐάν δὲ εἰς Θεὸν ἀμαρτήσῃ τις, φησὶ, καὶ τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ; Ὁ γὰρ ἀναθεὶς ἑαυτὸν τῷ Θεῷ, εἶτα πρὸς ἄλλον βίον ἀποπηδήσας, ἱερόσυλος γέγονεν, αὐτὸς ἑαυτὸν διακλέψας, καὶ ἀφελόμενος τὸ τοῦ Θεοῦ ἀνάθημα. Οἷς εὐλογόν ἐστι, μηκέτι θύραν τῶν ἀδελφῶν ἀνοίγεσθαι, μηδὲ εἰ κατὰ ψιλὴν πάρ-

gatus est exercitus. Zambri Madianitidas scortatus est, et Israel pœnas dedit. (2) Ac ut pestis, ubi unum hominem, aut jumentum attigit, contagio in proximos quosque serpere solet: sic et iniquitatis operarii proprium malum in omnes transfundere conantur, multosque sibi similes fieri magnopere cupiunt, ut in vitiorum societate infamiam vitent; atque alter alteri morbum impertientes, ægrotant simul, simulque pereunt. Nam neque ignis, materiam suscipiendæ flammæ idoneam nactus, cobiberi potest, quominus universam pervadat, maxime, si vehemens ventus flammam pervehat: neque fieri potest, ut peccatum, quod unum aliquem attigerit, ad omnes vicinos non transeat, si nequitiae spiritus illud accendant.

9. (3) Etenim corporeæ actiones et tempore indigent, et opportunitate, et labore, et adiutoribus, denique reliquo commeatu. E diverso, cogitationis motus citra temporis moram sunt, perficiuntur citra lassitudinem, citra negotium ullum consistunt, idoneum ipsis est tempus omne. Et sane nonnunquam invenitur qui arrogans sit, superbiatque de gravitate et castitate, quique extrinsecus præ se ferens temperantiæ larvam, ac plerumque inter eos, qui ipsum ob virtutem beatum prædicant, desidens medius, mox tamen cogitatione per occultum cordis motum ad peccati locum accurrat. Videt animo concupita, commiscitur congressum quempiam indecorum, ac denique in abdita cordis officina, claram in seipso voluptatis speciem depingens, intus peccatum sine testibus perpetrat. Peccati enim maxima pars in voluntatis appetitione absolvitur; propterea quod corporis actiones a multis interpellantur: qui vero peccat voluntate, statim celeri cogitationum motu peccatum explevit. (4) Ut enim umbra corpus, sic peccata animas comitantur, gestorum imaginem claram exprimentia. (5) Est enim perfecta malitia, cum quis et voluntate peccat et factis: dimidia vero mali pars est, cum peccatum in animi proposito manet. Itaque qui cogitatione peccat, non omnino remansurus est inultus: sed quantum deficit a malo, tantum ei pœnarum remittetur. (6) Utique horum unusquisque, qui inter fratres admissus fuerit, posteaque professionem suam resciderit, perinde aspici debet, ut qui in Deum peccaverit, coram quo, et in quo pactorum confessionem deposuit. Si vero, inquit, in Deum quis peccaverit, et quis orabit pro eo? Qui enim seipsum dicavit Deo, et deinde ad aliud vitæ genus transiit, factus est sacrilegus, cum ipse sui ipsius

Num. xxv. 6. *1 Reg. ii, 25.

(1) Τόπον. Sic contextus et uterque codex. Editi, τῷ πόνῳ.

(2) Ex hom. in psal. i, 96.

(3) Ex hom. in illud, Attende tibi ipsi, 17.

(4) Ex hom. in divites, 58.

(5) Ex comment. in Isa. 459.

(6) Ex Requiliis fusius tractatis, 355.

fur fuerit, donariumque Deo consecratum abs-
tulerit. Quibus æquum est non amplius fores
fratrum aperiri, ne si in brevi quidem transitu
ad poscendum tectum accederent. Perspicua est
enim Apostoli regula, qua jubemur subducere nos ab
ut confundatur.

10. (1) Sic enim a principio absque spinis rosa
nascebatur; postea vero floris pulchritudini fuit
spina adjuncta, ut fruendæ voluptati foret dolor
contiguus, dum recordaremur peccati, cujus
causa ad hoc damnata terra est, ut nobis spinas
proferret atque tribulos. Sed affectionum deprava-
tio, per ignorationem Dei, improbam cognitio-
nem iniecit. (2) Siquidem magnus ille athleta Job
tentationes omnis generis perpressus, non igno-
rabat undenam hoc sibi eveniret. Quapropter di-
cebat: *Sagittæ enim Domini in corpore meo sunt,
quarum ira meum ebibit sanguinem*¹. David
vero cum anima ipsa ægrotaret, se ipse ulci-
scebatur atque affligebat, seque omni pœnarum
generi subiciebat in variis confitendi modis.
*Quoniam enim sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, in-
quit, et confirmasti super me manum tuam. Non
est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ. Non
est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum*².
Porro sagittæ hic memoratæ mihi videntur esse
spirituales, imo vero ipsa Dei verba, quæ pun-
gebant ac vulnerabant ipsius animam, et de con-
scientia ipsa sumebant supplicium, eamque cas-
tigabant. Vir enim hic tantus cum esset, totque
a Deo bona consecutus, tamen factum turpe pa-
travit. Quoniam enim inermis inventus David,
ignitis maligni telis non resistebat, jure in anima
sauciatus, concupiscentia correptus est. Quemadmo-
dum autem Job diaboli sagittas, immissa videlicet
corpori suo ulcera, quia permissu Dei acciderant,
sagittas Domini vocavit, dicens: *Nam sagittæ Do-
mini in corpore meo, quarum furor ebibit meum
sanguinem*; ita verisimile est ideo Davidem hic sag-
ittas Domini nominasse, quia ex Domini concessu
inimicus eum oppugnabat, ut edisceret non dicere:
*Non movebor in æternum*³. Quia enim Dei gratia robo-
ratus, magna aliquando de se senserat, ita ut arro-
ganter diceret: *Ego autem dixi in abundantia* **512**
*Non movebor in æternum*⁴: ideo jure tenta-
tori traditus est, qui animam ejus adortus, ma-
jus ei quam Jobo damnum intulit.

τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καθαψάμενος, μειζόνως αὐτὸν ἢ τὸν Ἰώβ ἐζημίωσεν.

11. (3) Ego autem tria hæc video animi affectio-
nis discrimina in inviolabili Christo obediendi ne-
cessitate, servorum, mercenariorum, filiorum. Aut
enim supplicii metu a malo declinamus, versamur-
que in affectu servili; aut mercedis lucra requiren-

Α οδὸν σκέπης ἔνεκεν ἐπιδημήσειεν. Ὁ γὰρ ἀποπο-
λικὸς κανὼν φανερός, κελεύει (4) ἡμᾶς στέλλεσθαι
ἀπὸ παντὸς ἀτάκτου, καὶ μὴ συναναμίγνυσθαι αὐτῷ,
ἵνα ἐντραπῆ.

10. Οὕτω γὰρ καὶ τὸ ῥόδον ἀνευ ἀκάνθης ἦν τὴν
ἀρχὴν βλαστηθὲν, ὑπὲρ δὲ τῷ κάλλει τοῦ ἀνθοῦς ἡ
ἀκανθα παρεξέχθη, ἵνα τῷ τεργνῷ τῆς ἀπολαύ-
σεως ἐγγύθεν ἔχωμεν παρακαλειμένην τὴν λύπην,
μεμνημένοι τῆς ἀμαρτίας, δι' ἣν ἀκάνθας καὶ τρα-
βόλους ἡμῖν ἡ γῆ ἀνατέλλειν κατεδικάσθη. Ἄλλ' ἡ
τῶν παθῶν κακία, διὰ τῆς περὶ Θεοῦ ἀγνωσίας,
ἀδόκιμον γνῶσιν ἐνείθησιν. Ὁ μὲν γὰρ μέγας ἀθλη-
τῆς Ἰώβ, παντοίους ὑπομείνας πειρασμούς, οὐκ
ἠγνόει ὀπίθεν αὐτῷ τοῦτ' ἐγένετο. Διὸ ἔλεγε· Βέλη
γὰρ Κυρίου ἐν τῷ σώματι μου ἔστιν, ὧν ὁ θυμὸς
ἐκπίνει μου τὸ αἷμα. Ὁ δὲ Δαβὶδ ἐπειδὴ περὶ τὴν
ψυχὴν αὐτὴν ἐνενοστήκει, αὐτὸς ἑαυτὸν ἐτιμωρεῖται,
παντοίαις ὑποβάλλων κολάσεσιν ἐν τοῖς τῆς ἐξημο-
λογήσεως τρόποις. Ὅτι γὰρ τὰ βέλη σου ἐνεκάθη-
σάν μοι, φησὶ, καὶ ἐπεστήριξας ἐπ' ἐμέ τὴν
χεῖρά σου. Οὐκ ἔστιν ἰσὺς ἐν τῇ σαρκὶ μου ἀπὸ
προσώπου τῆς ὀργῆς σου. Οὐκ ἔστιν εἰρήνη ἐν
τοῖς ὀστέοις μου ἀπὸ προσώπου τῶν ἀμαρτιῶν
μου. Καὶ μοι δοκεῖ τὰ ἐνταῦθα λεγόμενα βέλη λογικὰ
εἶναι· μάλλον δὲ αὐτοὺς τοὺς τοῦ Θεοῦ λόγους, νύ-
κτοντας καὶ τιτρώσκοντας αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, καὶ τὴν
συνείδησιν αὐτοῦ τιμωρουμένους καὶ κολάζοντας.
Ἐπεὶ τοσοῦτος ἦν (5) ὁ ἀνὴρ, καὶ τοσοῦτων σενι-
χηκῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀσχερᾶ πράξει ἑαυτὸν ἐξέβα-
κεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀφρακτος εὐρεθεὶς, οὐκ ἀνείχε-
το πρὸς τὰ τοῦ πονηροῦ πεπυρωμένα βέλη, εἰκότως
τὴν ψυχὴν τραθεὶς, ἐάλω τῇ ἐπιθυμίᾳ. Ὅσπερ δὲ τὰ
τοῦ διαβόλου βέλη, τὰ ἔλκη τὰ ἐπιτεθέντα τῷ Ἰώβ
κατὰ τοῦ σώματος, ἐπειδὴ κατὰ συγχώρησιν ἐγένετο
τοῦ Θεοῦ, βέλη Κυρίου ὠνόμασεν, εἰπὼν, Βέλη γὰρ
Κυρίου ἐν τῷ σώματι μου ἔστιν, ὧν ὁ θυμὸς αὐ-
τῶν ἐκπίνει μου τὸ αἷμα· οὕτως εἰκὸς καὶ τὸν Δα-
βὶδ ἐνταῦθα βέλη Κυρίου εἰρηκέναι, ἐπεὶ κατὰ
συγχώρησιν τοῦ Κυρίου κατεστρατεύσατο αὐτῷ ὁ
ἀντίπαλος, ἵνα μάθῃ μὴ λέγειν· Οὐ μὴ σαλευθῶ
εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐπειδὴ γὰρ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ δι-
ναμούμενος, μέγα ἐφ' ἑαυτῷ ἐφρόνησέ ποτε, ὡς
ἀπαυθαδιάσασθαι καὶ εἰπεῖν, Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ
εὐθνηρίᾳ μου· Οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα·
τούτου χάριν εἰκότως παρεδόθη τῷ πειράζοντι, ἕ-

11. Ἐγὼ δὲ τρεῖς ταύτας διαφορὰς τῆς διαθέσεως
πρὸς τὴν ἀπαράτητον ἀνάγκην τῆς ὑπακοῆς τοῦ
Χριστοῦ καθορῶ, δουλείαν, μισοθαρλίαν, υἰατίαν.
Ἡ γὰρ φοβούμενος τὰς κολάσεις ἐκκλίνομεν ἀπὸ
τοῦ κακοῦ, καὶ ἐσμέν ἐν τῇ διαθέσει τῇ δουλικῇ·

¹ Job vi, 4. ² Psal. xxxvii, 3-4. ³ Psal. xxix, 7.

⁴ ibid.

(1) Ex hom. v in Hexaemer. 45.

(2) Ex hom. in psal. xxxvii, 364.

(3) Ex Regulis fusius tractatis, 329.

(4) Φανερός, κελεύει. ὡς φανερώς κελεύει, τὸ
φανερός, κελεύων. EDIT.

(5) Ἦρ. Forte ὦν. ED.

ἢ τὰ ἐκ τοῦ μισθοῦ κέρδη διωκοντες, ἕνεκεν τῆς ἑαυτῶν ὠφελείας πληροῦμεν τὰ προστεταγμένα, καὶ κατὰ τοῦτο προσοίκαμεν τοῖς μισθίοις· ἢ δι' αὐτὸ τὴν καλὸν, καὶ τὴν πρὸς τὸν δεδωκότα ἡμῖν τὸν νόμον ἀγάπην, χαίροντες ὅτι οὕτως ἐνδόξῳ καὶ ἀγαθῷ Θεῷ δουλεύειν κατηξιώθημεν· καὶ ἐσμέν οὕτως ἐν τῇ τῶν υἱῶν διαθέσει. Οὐτε οὖν ὁ ἐν φόβῳ τὰς ἐντολάς κατορθῶν, καὶ ἀεὶ τὸ τῆς βραθυμίας ἐπιτίμιον ὑφορώμενος, τὰ μὲν ποιήσει τῶν προστεταγμένων αὐτῷ, τὰ δὲ παρόψεται· ἀλλὰ τὴν ἐπὶ πάσῃ παρακοῇ ἐκδίκησιν ὁμοίως φοβερὰν ἑαυτῷ ὑπολήψεται· καὶ διὰ τοῦτο μακαρίζεται, ὡς οὐδὲν αἰρούμενος περιδεῖν τῶν δεόντων (Μακάριος γὰρ, φησὶν, ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον· διὰ τί; ὅτι ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα). Ἄλλ' οὐδὲ ὁ μισθωτὸς πρᾶξιμαί τι τῶν διατεταγμένων αἰρήσεται. Πῶς γὰρ κομίσεται τὸν μισθὸν τῆς ἐργασίας, μὴ πάντα πληρώσας τὰ συμπεφωνημένα; Καὶ γὰρ ἔαν ἐν τι λείπη τῶν ἀναγκαίων, ἀχρηστον τὸ ἔργον τῷ κεκτημένῳ κατέστησε. Τίς οὖν, μενούσης (1) ἐτι τῆς βλάβης, μισθὸν ὑποτελεῖ τῷ ἀδικήσαντι; Τρίτον ἦν ἡ κατὰ ἀγάπην ὑπηρεσία. Τίς οὖν υἱὸς σκοπὸν ἔχων τὴν τοῦ πατρὸς εὐαρέστησιν, ἐπὶ τοῖς μελίσσοις αὐτῶν εὐφραίνων, τῶν μικροτάτων ἕνεκεν λυπεῖν αἰρήσεται; Οἱ τοίνυν τὰς πλείστας τῶν ἐντολῶν παραβαίνοντες, ἐν ποίῳ μέρει τετάχθαι βούλονται; μήτε ὡς Πατρὶ ὑπηρετοῦντες τῷ Θεῷ, μήτε ὡς μεγάλα ἐπαγγελλομένῳ πειθόμενοι, μήτε ὡς Δεσπότην δουλεύοντες.

12. Πῶς δὲ τὸν καθ' ἡδονὴν βίον τοῦ κατ' ἐντολήν προτιμήσαντες, ζωῆς μακαριότητα, καὶ ἰσοπολιτεῖαν τῶν ἁγίων, καὶ τὰς μετ' ἀγγέλων εὐφροσύνας ἐν προσώπῳ Χριστοῦ ἑαυτοῖς ὑποθώμεθα; Νηπίας ὄντως φρενὸς τὰ τοιαῦτα φαντάσματα. Πῶς ἔσομαι μετὰ Ἰωβ, ὁ μὴδὲ τὴν τυχοῦσαν θλίψιν μετ' εὐχαριστίας δεξάμενος; Πῶς μετὰ Δαβὶδ, ὁ μὴ πρὸς τὸν πολέμιον μακροθύμως διατεθείς; Πῶς μετὰ Δανιὴλ, ὁ μὴ μετ' ἐγκρατείας διηνεχοῦς καὶ δεήσεως φιλοπύου τὸν Θεὸν ἐκζητήσας; Πῶς μεθ' ἐκάστου τῶν ἁγίων, ὁ μὴ τοῖς ἔχουσιν αὐτῶν περιπατήσας; Τίς οὕτως ἀκριτὸς ἀθλοθέτης, ὡς τῶν ἰσῶν ἀζῶσαι στεφάνων τὸν νικητὴν, καὶ τὸν μηδὲν ἠγωνισμένον; Τίς στρατηγὸς εἰς τὴν μερίδα τῶν σκύλων ἐξ ἰσοποστέ τοῖς νενικηκόσι τοὺς μηδὲ φανέντας ἐπὶ τῆς μάχης ἐκάλεσεν; Ἀγαθὸς ὁ Θεὸς, ἀλλὰ καὶ δίκαιος. Δικαίους δὲ, ἢ πρὸς ἀξίαν ἀντίδοσις, καθὼς γέγραπται· Ἀγάθυνον, Κύριε, τοῖς ἀγαθοῖς. Τοὺς δὲ ἐκκλίνοντας εἰς τὰς στραγγαλιὰς, ἀπάξει Κύριος μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν. Ἐλεήμων, ἀλλὰ καὶ κριτὴς. Ἀγαπᾷ γὰρ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ὁ Κύριος. Ἐμαθεὶς ἐπὶ τίνας τὸ ἔλεος; Μακάριοι, φησὶν, οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται. Ὁρᾷς, πῶς κεκριμένως κέχρηται τῷ ἐλέῳ, οὔτε ἀκριτῶς ἐλεῶν, οὔτε ἀνηλεῶς κρίνων; Ἐλεήμων

A tes, ob nostram ipsorum utilitatem mandata explemus, et hoc pacto mercenariis efficimur similes; aut ob ipsum honestum, et amorem illius qui legem nobis dedit, gaudentes quod digni simus habitii, qui tam glorioso ac bono Deo serviamus; et ita demum ut filii afflicimur. Neque igitur is qui in timore perficit mandata, semperque desiderii pœnam veretur, alia quidem quæ sibi præcepta fuerint, exsequetur, alia vero negliget: sed omnis inobedientiæ vindictam sibi ex æquo metuendam suspiciabitur. Et idcirco beatus prædicatur qui scilicet nihil eorum quæ ad officium pertineant, præmittere velit. *Beatus enim vir, ait, qui timet Dominum* 11. *Quam ob causam? quia in mandatis ejus volet nimis* 12. Sed neque mercenarius quidem quidquam eorum quæ præscripta sint, violare volet. Quomodo enim operæ mercedem referet, si pacta omnia non servaverit? Etenim si vel unum ex iis quæ necessaria exstiterint, defuerit, inutile opus possessori reddidit. Ecquis igitur, manente detrimento, mercedem persolvat injuriæ actori? Tertium ministerium erat ob charitatem præstitum. Quis igitur filius, cum ei scopus sit, ut complaceat patri, ipsum in rebus majoribus lætitia afficiens, tristitiam ob res minimi momenti afferre volet? Qui igitur maximam violant mandatorum partem, quo in numero collocari cupiunt? cum neque ut Patri obsequantur Deo, neque ut magna pollicenti pareant. neque ut Domino serviant.

12. Quomodo si vitam voluptariam vitæ quæ juxta mandata degitur, anteponomus, vitæ beatitudinem, et civitatis cum sanctis jus æquale, et cum angelis gaudia in Christi conspectu nobis pollicemur? Sunt animi vere stolidi talia commenta. Quomodo cum Job ero, qui ne levissimam quidem calamitatem cum gratiarum actione pertulerim? Quomodo cum Davide, qui lenitor me non gesserim cum adversario? Quomodo cum Daniele, qui assidua abstinentia et sædula precatione Deum non exquisierim? Quomodo cum singulis quibusvis sanctis, qui illorum vestigia secutus non sim? Quis certaminum arbiter ita judicii expertus est, ut victorem et eum qui non decertavit, paribus coronis dignos esse censeat? Quis imperator iis qui vicerint, et iis qui ne comparuerint quidem in pugna, distribuit unquam æqualem spoliorem partem? Deus quidem bonus est, sed est quoque justus. Justi autem est remunerare pro merito, sicut scriptum est: *Benefac, Domine, bonis. Declinantes autem in obligationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem* 13. Misericors quidem est, sed et judex. *Diligent enim, inquit, misericordiam et judicium Dominus* 14. Didicistine quinam sint, 513 quorum misereatur? *Beati, inquit, misericordes, quoniam ipsi misericor-*

11 Psal. cxl, 1. 12 ibid. 13 Psal. cxlvi, 4-5. 14 Psal. xxxii, 5.

(1) Μενούσης. Minus commode deest ea vox in contextu Basilii. Ibidem legimus ut in contextu τῷ κεκτημένῳ. Editi, τῶν κεκτημένων.

diam consequentur ¹². Vides quam considerate utatur misericordia? Neque citra iudicium misericors est, neque iudicat citra misericordiam. *Misericors enim Dominus et iustus* ¹³. Ne igitur dimidia ex parte Dominum cognoscamus, neque ipsius benignitas ignavia nobis occasio sit. Ideo tonitrua, ideo fulmina, ut ne contemnatur bonitas. Qui efficit ut sol oriatur ¹⁴, ipse etiam cæcitate multat ¹⁵. Qui imbrem dat ¹⁶, etiam ignem pluit ¹⁷. Illa clementiam, hæc severitatem indicant. Aut propter illa diligamus, aut propter hæc timeamus, ne nobis quoque dicatur: *An divitias bonitatis ejus et longanimitatis contemnis, ignorans quod benignitas Dei ad poenitentiam te ducit? Secundum autem duritiam tuam, et impenitentem cor, thesaurizas tibi iram in die iræ* ¹⁸. (1) Equid mihi proderunt cætera recte facta, si propterea quod fratrem fatuum appellavero, sim gebennæ addicendus? Quam enim utilitatem percipit qui a multis liber est, si vel uno redigitur in servitutem? *Qui enim, inquit, facit peccatum, servus est peccati* ¹⁹. Quid etiam cuiquam prodest multorum malorum esse expertem, si ipsius corpus vel ab uno morbo corrumpitur? (2) Qui enim voluntatem Dei facit, sed non ut vult Deus, neque in affectu amoris erga Deum id facit, inutile habet operis studium: nam ait, *Amen dico vobis, quia receiverunt mercedem suam* ²⁰. (3) Itaque primæ tuæ originis si memor non es, o homo, ex persoluto pro te pretio aliquam dignitatis tuæ notionem accipe, ad pretium illud quo commutatus es respice, tuamque agnosce dignitatem. Emptus es pretiosissimo Dei sanguine, peccati ne sis servus. Intellige tuam præstantiam, ut ne jumentis insipientibus assimileris. Quomodo enim vos, qui stultis perniciosisque concupiscentiis servitis velut mancipia, servis imperabitis? Quomodo liberos vestros recte instituetis, qui expertem disciplinæ et ordinis vitam degitis? *Ut enim mihi incumbit necessitas, et vae mihi est, ut ait Apostolus, nisi evangelizavero* ²¹, et iustitiam Dei nocte dieque vobis annuntiavero. Ita etiam vobis par periculum, si vel desidiæ vos dederitis, vel remisse et dissolute in iis quæ vobis traduntur tum retinendis, tum opere complendis versemmini. *Sermo enim quem locutus sum, ait Dominus, ille iudicabit mundum in extrema die* ²². (4) Semper enim quod bonum est cupiens, ab eoque semper aberrans, nullam aliam possum eorum quæ fiunt causam invenire, nisi quod persuasum habeo, me veterum peccatorum pœnas persolvere. Ut igitur scientes adversa fronte nobis divinæ Scripturæ sermones, pro tribunali Christi oppositum iri; ita et iis quæ dicuntur, summa cum vigilantia attendamus, et ad opus perducere divina præcepta cum

A γὰρ ὁ Κύριος καὶ δίκαιος. Μὴ οὖν ἐξ ἑμπίας τὸν Κύριον γνωρίζωμεν, μηδὲ ἀφορμὴν βεβουρίας τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν λαμβάνωμεν. Διὰ τοῦτο βρονταί, διὰ τοῦτο κεραυνοί, ἵνα μὴ καταφρονῆται ἡ ἀγαθότης. Ὁ τὸν ἡλίον ἀνατέλλων, καὶ ἀβιέειν καταδικάζει. Ὁ τὸν ἕμβρον διδοὺς, καὶ τὸ πῦρ βρέχει. Ἐκεῖνα τῆς χρηστότητος, ταῦτα τῆς ἀποστασίας. Ἡ δὲ ἐκεῖνα ἀγαπήσωμεν, ἢ διὰ ταῦτα φοβηθῶμεν (5), ἵνα μὴ βηθη καὶ ἡμῖν. Ἡ τοῦ πλοῦτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς, ἀγροῶν, ὅτι τὸ χρηστότερον τοῦ θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἀγει; Κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου, καὶ ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυρίζεις σε αὐτῷ ἐρήνην ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς. Τί δέ μοι τὸ βραχίον τῶν ἄλλων κατορθωμάτων, εἰ μέλλοιμι, μωρὸν εἰπὼν τὸν ἀδελφόν, ἕνοχος γενέσθαι τῇ γενένη; Τί γὰρ ὄφελος τῆς ἀπὸ τῶν πολλῶν ἐλευθερίας τῷ ὄφ' ἐνὶ κρατουμένῳ εἰς δουλείαν; Ὁ γὰρ ποιῶν, φησί, τὴν ἀμαρτίαν, δοῦλος ἐστὶ τῆς ἀμαρτίας. Τί ἐκ κέρδος τῆς ἐν πολλοῖς ἀπαθείας τῷ ὄφ' ἐνὸς πῆδου φθειρομένου τὸ σῶμα; Ὁ γὰρ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ἐργαζόμενος, μὴ καθὼς δὲ θέλει ὁ θεός, μηδὲ ἐν ἀκαθάρσει τῆς πρὸς θεὸν ἀγάπης τοῦτο ποιῶν, ἀνόητος ἔχει τὴν τοῦτου σπουδὴν. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, φησὶν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. Τοιαῦτα οὖν, εἰ μὴ τῆς πρώτης σεαυτοῦ γενέσεως, ἀνθρώπου, μέμνησαι, ἐκ τῆς καταβληθείσης ὑπὲρ σου τιμῆς λάβε τινα τοῦ ἀξιώματος ἔνοιαν· ἀπόβλεψόν σου πρὸς τὸ ἀντάλλαγμα, καὶ γνώθι σεαυτοῦ τὴν ἀξίαν. Τῷ πολυτιμῆτι αἵματι τοῦ θεοῦ ἠγοράσθης· μὴ γίνου δοῦλος τῆς ἀμαρτίας. Σύνες σεαυτοῦ τῆς πύμης, ἵνα μὴ παρεικασθῆς τοῖς ἀνοήτοις κτήρεσιν. Πῶς γὰρ τῶν οἰκετῶν ἄρξετε, αὐτοὶ δουλεύοντες ἐπιθυμίαις ἀνοήτοις καὶ βλαβεραῖς, ὡς ἀνθρώποις; Πῶς τοὺς παῖδας νοθετήσετε, ἀνοθετήτων ζῶν καὶ ἀδιάτακτων ζῶντες; Ὅσπερ γὰρ ἐμοὶ ἀνάγκη ἐλέγκεται, καὶ οὐαὶ μοι ἐστίν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι, καὶ ἀναγγέλλω τὰ δικαιοῦματα τοῦ θεοῦ κενὰ τε καὶ ἡμέτερα, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· οὕτω καὶ ὑμῖν Ἰσος ὁ ἀγών, ἀπορρήθμισασι, ἢ ἀτόνωσ καὶ ἐκλελυμένως πρὸς τε τὴν φυλακὴν τῶν παραδοδομένων καὶ τὴν διὰ τῶν ἔργων πλήρωσιν διαθεῖσιν. Ὁ λόγος γὰρ ὃν ἐλάλησα, φησὶν ὁ Κύριος, ἐκεῖνος κρινεῖ τὸν κόσμον ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. Ἀεὶ μὲν γὰρ ἐπιθυμῶν τοῦ καλοῦ, αἰεὶ δὲ ἀποτυγχάνων αὐτοῦ, οὐκ ἄλλην τινα αἰτίαν ἔχω τοῖς γινομένοις ἐπινοεῖν, πλην γε δὴ τοῦ πεπεῖσθαι παλαιῶν ἀμαρτημάτων ἐκτινύειν δίκας. Ὡς οὖν εἰδότες, ὅτι ἀντιπρόσωποι ἡμῖν οἱ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς λόγοι στήσονται ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ· οὕτω καὶ προχωρῶμεν νηρόντως τοῖς λεγομένοις, καὶ εἰς ἔργον προαγαγεῖν τὰ θεῖα διδάγματα σπουδαίως ἐπιχθῶμεν, ὅτι οὐκ οἴδαμεν ποία ἡμέρα ἢ ὥρα ὁ Κύριος

¹² Matth. v, 7. ¹³ Psal. cxiv, 5. ¹⁴ Matth. v, 45. ¹⁵ Rom. ii, 4, 5. ¹⁶ Joan. viii, 34. ¹⁷ Matth. vi, 2.

¹⁸ IV Reg. vi, 18. ¹⁹ Zach. x, 1. ²⁰ Gen. xix, 24. ²¹ I Cor. ix, 16. ²² Joan. xii, 48.

(1) Ex *Regulis fusius tractatis*, 329.

(2) *Ibid.*

(3) Ex hom. in *psal.* xlviij, 185.

(4) Ex *epist.* lxx, 153.

(5) Ἡ διὰ ταῦτα φοβηθῶμεν. Hæc addita ex *codicum altero et contextu.*

ἡμῶν ἐρχεται. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ Η'.

1. Διττός μοι φόβος ἐνέσκηψε τοῖς τῆς διανοίας κόλποις ἐκ τῆς περὶ σὲ ὑποθέσεως. Ἡ γὰρ τις ἀσυμπαθῆς τρόπος προκαταρξάμενος εἰς μισανθρωπίας ἐγκλήματά με περιβρίπτει, ἢ αὖθις συμπαθεῖν ἐθέλοντα, καὶ πρὸς τὰ πάθη μαλακίζεσθαι, κακῶς διατίθῃσι. Διότι καὶ διαχαράττειν μέλλων τουτί μου τὸ γράμμα, τὴν μὲν χεῖρα ναρκῶσαν τοῖς λογισμοῖς ἐνεύρωσα, τὸ δὲ πρόσωπον, ἠπορημένον ἐκ τῆς ἐπὶ σοὶ κατηφείας, ἀλλοιωῖται οὐκ ἰσχυσα, τοσαύτης μοι ἐπιχειμένης αἰσχύνης, ὡς καὶ τὴν τοῦ στόματος σύμπυξιν παραχρῆμα πίπτειν, τῶν χειλέων μου εἰς κλαυθμὸν ἐκτροπομένων. Οὐμοί! τί εἶπω, ἢ τί λογισώμαι, ἐν τριόδῳ (1) ἀπειλημένους; Ἐάν ἔλθω εἰς μνήμην τῆς προτέρας σου ματαίας ἀναστροφῆς, ὅτε σοι περιέρρει πλοῦτος, καὶ τὸ χαμαιρεπὲς δοξάριον, φρίττω ἠνίκα εἶπετό τοι κολάκων πλήθος, καὶ φρυφῆς ἀπδουσις πρόσκαιρος μετὰ προφανοῦς κινδύνου καὶ ἀδίκων πόρων· καὶ πῆ μὲν ἀρχοντικοὶ φόβοι διεβρίπιζόν σου τὴν τῆς σωτηρίας ὑπόνοιαν, πῆ δὲ δημοσίων θόρυβοι διεσάλευόν σου τὴν ἐστίαν, ἢ τὲ συνοχὴ τῶν κακῶν ἀπεσφαιρίζε σου τὸν νοῦν πρὸς τὸν δυνάμενον σοι βοθεῖν· ἠνίκα κατὰ μικρὸν ἐμελέτας περιθλέπεσθαι τὸν Σωτῆρα, φέροντα μὲν πρὸς ὠφέλειαν τοὺς φόβους, βυόμενον δὲ σε, καὶ σκέποντα, παίζοντα κατ' αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐδελαις· ἠνίκα ἐγυμνάζου πρὸς μεταβολὴν σεμνοῦ τρόπου, σκυθαλίζων μὲν σου τὴν πολυκίνδυνον περιουσίαν, οἴκου τε θεραπείαν, καὶ συνοίκου ὀμιλίαν ἀπαρνησάμενος. Ὅλος μετάρσιος, ὡσπερ ξένος καὶ ἀλλότῃς, ἀγροῦς καὶ πόλεως ἐξαμείθων, κατέδραμες ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἔνθα σοι καὶ αὐτὸς συνδιατρέθων ἐμακάριζον τῶν ἀθλητικῶν πόνων, ὅτε ἐβδοματικοῖς κύκλοις νῆστις διατελῶν θεῶν προσεφίλοσφοίς, ὁμοῦ καὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων συντυχίας λόγῳ τροπῆς ὑποφεύγων, καὶ ἡσυχίαν ἐαυτῷ ἐφαρμόσας, τοὺς πολιτικούς θορύβους μεξέκλινας. Σάκκῳ δὲ τραχεῖ τὸ σῶμά σου διανύττων, καὶ ζώνῃ σκληρᾷ τὴν σφύν περισφιγγων, καρτερικῶς τὰ ὀστέα σου διέθλιδες. Λαγόνας δὲ ταῖς ἐνδελαις κοιλαίων μέχρι τῶν νωτιαίων μερῶν ὑπεχάυνωσας· καὶ φασκίας μὲν ἀπαλῆς τὴν χρῆσιν ἀπρηνήσας· ἐνώθεν δὲ τὰς λαπάρας σικύας δίχην ὑφελκύσας, τοῖς νεφρικοῖς χωρίοις προσκολλᾶσθαι ἐθιάζου. Ὅλην δὲ τὴν τῆς σαρκὸς πημελὴν ἐκκενώσας, τοὺς τῶν ὑπογαστρίων ὀχετοὺς γενναίως ἐξήρανας, γαστέρα τε αὐτὴν ταῖς ἀστυαῖς συμπτύξας, τὰ πλευριτικὰ μέρη, ὡσπερ τινὰ στέγης ἐξοχὴν, τοῖς τοῦ ὀμφαλοῦ μέρεσιν ἐπεσκίαζας. Καὶ συνεσταλμένῳ ὄλω τῷ ὀργάνῳ, κατὰ

studio properemus; quia qua die et hora Dominus noster venturus sit, nobis plane est incertum¹. Cui quidem gloria, et potestas, in sæcula sæculorum. Amen.

514 DE POENITENTIA.

SERMO VIII.

1. (2) Duplex timor subit mentis meæ sinus tua causa. Aut enim præoccupans me immisericos quidam animi motus in crimen inhumanitatis conjicit, aut rursus misereri volentem, etiam ut [ad vitia remollescam, male convertit. Quare et hanc meam epistolam exaraturus, manum quidem torpescentem ratiocinationibus corroboraui, sed vultum, ex concepta propter te tristitia anxium, mutare non potui; tanto mihi incusso pudore, ut oris etiam flexus, labiis meis in luctum conversis, statim concideret. Hei mihi, quid dicam, aut quid cogitem in trivio constitutus? Si mihi prioris tuæ vanæ vivendi rationis veniat in mentem, cum circumfluerent te divitiæ, ac humi repens gloriola, horreo; cum adulatorum te sequeretur multitudo, fruererisque brevi ac temporaria voluptate, non sine manifesto periculo et iniquo quæstu: et partim quidem magistratum timor te de salute cogitantem exagitaret; partim vero publicorum negotiorum tumultus tuam inturbarent domum, atque malorum frequentia mentem tuam ad eum, qui opitulari tibi poterat, retorqueret; cum paulatim Servatorem circumspicere meditareris, timores quidem tibi ad tuam utilitatem inferentem, liberantem vero ac protegentem te, qui ei, dum in tuto esses, illuseras; cum te ad innovandos acquirendosque honestos mores exerceres, periculosissimam tuam opulentiam nihili faciens, rei que familiaris curam et uxoris consuetudinem refugiens. Quin etiam totus sublimis, velut peregrinus et erro, agris et civitatibus peragratis, petisti Jerosolyma, ubi et ipse tecum comoratus ob athleticos te labores beatum prædicabam, cum per septenarios circulos jejunos perseverans Deo philosophareris, simulque congressus humanos veluti in fugam conversus devitares, atque tranquillo vivendi genere tibi parato, civiles tumultus declinares. Præterea corpus tuum cilicio aspero lancinans, et zona dura astringens lumbos tuos, patienter ossa tua atterebas. Quin et ilia inedia concavans, ea usque ad dorsi partes laxa effecisti, atque fasciæ mollis rejecto usu, abdomen intrinsecus cucurbitæ in morem contractum, renibus adhærescere cogebas. Ad hæc, evacuato carnis toto adipē, exsiccasti strenue meatus sub ventre sitos, et ipso ventre inedia coarctato, faciebas ut costatæ partes, tecti quasi quædam eminentia umbram inducerent partibus umbilici. Atque contracto toto organo, nocturnis horis confitens

¹ Luc. xii, 40

(1) Ἐν τριόδῳ. Sic ope contextus emendavimus quod erat in editis, ἐν προόδῳ.

(2) Ex epist. xi.v, 135.

Deo, lacrymarum rivis barbæ pilos madefactos complanabas. Quid autem opus est recensere me singula? Memineris quot sanctorum ora exceperis osculo, quot sacra corpora amplexus sis, quot viri manus tuas velut intaminatas foverint, quot servi Dei velut venerantes confugerint ad genua tua compectentes.

515 2. At horum quis tandem finis? Adulterii fama nuntiati crimen, sagitta velocius pervolans, aures nostras sauciat, acutiore stimulo viscera nostra compungens. Quæ tam artificiosa præstigiatoris versutia in tam perniciosum casum te coniecit? quænam diaboli sinuosa retia te constringentia, virtutis nervos immobiles reddiderunt? quo abiere laborum tuorum narrationes? Sed fortasse æquum non est his fidem adhibere? Et quomodo non ex manifestis ea etiam credemus quæ hactenus abscondita fuerunt? siquidem animas quæ ad Deum confugiebant, juramentis horrendis obstrinxisti, cum tamen nominatim quidquid his oculis est, et non amplius est, diabolo attribuitur²⁷. Itaque simul quoque exitiosi perjurii fuisti sponsor, atque instituti ascetici caractere in contemptum adducto, ad apostolos usque ipsumque Dominum dedecus ac infamiam transmisisti. Dedecorasti castitatis gloriationem, labe aspersisti continentiæ votum, captivorum facti sumus tragœdia, a Judæis et gentilibus res nostræ in scenam et actus deducuntur. Discidisti monachorum studia: diligentiores cautioresque in metum formidinemque coniecisti, adhuc diaboli potestatem admirantes; negligentiores vero ad sequendum incontinentiæ exemplum traduxisti. Dissolvisti, quantum in te fuit, gloriationem Christi, qui dixit: *Confidite, ego vici mundum*²⁸, ejusque principem. Craterem dedecoris miscuisti patriæ. Vere implevisti Proverbum, *Velut cervus sagitta ictus in jecore*. Sed quid jam? Non cecidit fortitudinis turris, o frater: non obsorduerunt correctionis ac conversionis remedia: non occlusa est civitas perfugii. Ne in profundo malorum permanes, nec te tradas homicidæ. Novit Dominus elisos erigere. Ne procul fugias, sed ad nos recurre. Resume iterum labores juveniles, secundis recte factis humi repentem sordidamque voluptatem delens. Respice ad finis diem, ita vitæ nostræ vicinum ac propinquum; et nosce quomodo jam Judæorum et gentilium filii ad Dei cultum compelluntur, nec omnino abneges mundi Servatorem: ne te maxime horribilis illa comprehendat sententia: *Non novi vos, quinam sitis*²⁹.

3. (1) Unius viri erat prædicatio Joannis, et omnes ad poenitentiam traxit; tu vero qui per prophetas doceris: *Lavamini, mundi estote*³⁰; qui per Psalmos admoneris, *Accedite ad eum, et illuminamini*³¹: qui per apostolos faustum illum nuntium

τὰς νυκτερινὰς ὥρας ἀνομολογούμενος τῷ Θεῷ, πῶς τῶν δακρῶν ὀχετοῖς γενειάδα ἐμβροχὸν καθωμάλιζες. Καὶ τί με δεῖ καταλέγειν ἕκαστα; Μνήσθη: ὅσα ἁγίων στόματα φιλήματι κατησπάσω· ὅσα ἱερὰ σώματα περιεπτύξω, ὅσοι σου τὰς χεῖρας ὡς ἀγκύτους περιέβαλλον· ὅσοι δούλοι Θεοῦ, ὡς περ λάτρεις, ὑπέδραμον τοῖς γόνασι σου περιπλεκόμενοι.

2. Καὶ τούτων τέλος τί; Μοιχικῆς φήμις ἐπιβολῆ, βέλους ὀξύτερον διπταμένη, τιτρώσκει ἡμῶν τὰς ἀκοὰς, ἀκμαιότερῳ κέντρῳ τὰ σπλάγχνα ἡμῶν διανύττουσα. Τίς ἢ τοῦ γόττος τοσαύτῃ ἐνεργῆς πικίλλα εἰς τοσοῦτον σε περιήγαγεν ἐλεύθριον σέλισμα; ποῖα πολυπλοκα τοῦ διαβόλου δίχτυα περισφιγγαντά σε, τὰς τῆς ἀρετῆς ἐνεργείας ἀνιήτους ἀπῆλεγε; ποῦ μοι τὰ διηγῆματα τῶν σὺν πόνῳ ὀχεταί; Ἄρα γὰρ ἀπιστήσαι ἀξίον; Καὶ πῶς ὦλθ' ἐκ τῶν ἐναργῶν καὶ τὰ τέως ἀφανῆ εἰς πίστιν ἐξήμεθα; εἰ τὰς τῷ Θεῷ προσφυγούσας ψυχὰς φρικτὰς ὄρκοις κατέκλεισας, ὅποτε παρατετηρημένους τοῦ πάλαι καὶ τοῦ οὐ τοῦ περισοῦν τῷ διαβόλῳ προσενέμεται. Ὅμοῦ τοίνυν καὶ παρορκίας ὀλεθρίου γέγονας ἔργος, καὶ φαυλίσας τῆς ἀσκήσεως τὸν χαρακτήρα, μέχρι τῶν ἀποστόλων καὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἀνέπαψας τὸ αἴσχος. Κατήσχυνας τὸ τῆς ἀγνείας κίχημα, ἐμωμήσας τῆς σωπροσύνης τὸ ἐπάγγελμα, ἐγενόμεθα αἰχμαλώτων τραγωδία, Ἰουδαίῳ καὶ Ἕλλησι δραματοῦργεῖται τὰ ἡμέτερα. Διέτεμες ἐρήνημα μοναχῶν, τοὺς ἀκριβεστέρους εἰς εὐδὸν καὶ δειλίαν ἤγαγες, θαυμάζοντας ἐπι τοῦ διαβόλου τὴν δύναμιν· τοὺς ἀδιαφόρους εἰς ἀκολασίας ζῆλον μετέθηκας. Ἐλυσας, ὅσον ἐπὶ σοί, τὸ τοῦ Χριστοῦ κίχημα, *Θαροσεῖτε*, λέγοντος, *ἐγὼ νερίκησα τὸν κίσημον*, καὶ τὸν τούτου ἄρχοντα. Ἐκέρασας τῇ πατρίδι κρατήρα δυσφημίας. Ὅντως εἰς ἔργον ἤγαγες τὰς Παροιμίας· *Ὡς ἔλαφος τοξευθεὶς εἰς τὸ ἦπαρ*. Ἀλλὰ τί νῦν; Οὐ πέπτωκεν ὁ τῆς ἰσχυρῆς πύργος, ἀδελφε, οὐκ ἐμωμήθη τὰ τῆς ἐπιστροφῆς φάρμακα, οὐκ ἀπεκλείσθη τοῦ φευκτηρίου ἡ πύλη. Μὴ τῷ βάθει τῶν κακῶν ἐναπομείνης· μὴ χρεῖσται σεαυτὸν τῷ ἀνθρωποκτόνῳ. Οἶδεν ἀνορθοῦν κατ' ἐραγμένους ὁ Κύριος. Φεῦγε μὴ μακρὰν, ἀλλὰ πρὸς ἡμᾶς ἀνάδραμε. Ἀνάλαβε πάλιν νεανικούς πόνους, δευτέροις κατορθώμασι διαλύων τὴν χαμαίζυγον καὶ γλοιώδη ἡδονήν. Ἀνάνευσον πρὸς τὴν τοῦ τέλους ἡμέραν οὕτω προσεγγίσασαν τῇ ζωῇ ἡμῶν, καὶ γνῶθι, πῶς λοιπὸν Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων παῖδες συναλεύονται πρὸς θεοσεβίαν, καὶ μὴ ἀπαξιατικῶς ἀπαρνήσῃ τὸν τοῦ κόσμου Σωτῆρα· μὴ σε ἡ φρικτὴ δεσάτη ἐκείνη καταλάβῃ ἀπόφασιν, ὅτι *οὐκ εἶπα ὑμᾶς, τίνας ἐστέ*.

3. Ἐνὸς ἀνδρὸς ἦν Ἰωάννου τὸ κήρυγμα, καὶ πάντας εἴλκε πρὸς τὴν μετάνοιαν· σὺ δὲ, διὰ προφητῶν διδασκόμενος· *Λούσασθε, καθαροὶ γένεσθε*· διὰ Ψαλμῶν νοουθετούμενος· *Προσέλθετε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτισθητε*· δι' ἀποστόλων εὐαγγελιζόμε-

²⁷ Matth. v, 37. ²⁸ Joan. xvi, 33. ²⁹ Matth. xxv, 12. ³⁰ Isa. i, 16. ³¹ Psal. xxxiii, 6

(1) Ex hom. in sanctum baptisma, 114.

νος· Μετανοήσατε, και βαπτισθήτω ἕκαστος ἡμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, και λήψεσθε τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πνεύματος· ὅπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου προσλαμβάνομενος, λέγοντος· Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες και πεφορτισμένοι, κατῷ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ὁκνεῖς, και βουλεύη, και διαμέλλεις· Ἐκ νηπίου τὸν λόγον κατηχούμενος, οὕτω συνέθου τῇ ἀληθείᾳ; πάντοτε μανθάνων, οὐδέπω ἤλθες πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν; Πειραστὴς διὰ βίου, κατάσκοπος μέχρι γήρωσ, πότε γενήσῃ Χριστιανός; πότε σε γνωρίσωμεν ὡς ἡμέτερον; Πέρσει τὸν παρόντα καιρὸν ἐξεδέχου, νῦν πάλιν ἀναμένεις τὸν ἐπιόντα. Ὅρα, μὴ εὐρεθῆς μακροτέρας τῆς ζωῆς τὰς ὑποσχέσεις ποιούμενος. Οὐκ οἶδας τί τέξεται ἡ ἐπιούσα· μὴ ἐπαγγέλλου τὰ μὴ εἶ. Ἐπὶ ζωὴν σε καλοῦμεν, ἀνθρώπε· τί ἀποφεύγεις τὴν κλήσιν; ἐπ' ἀγαθῶν μετουσίαν· τί ὑπερβαίνεις τὴν δωρεάν; Βασιλεία οὐρανῶν ἠνοικίται· ἡ καλῶν ἀφευδῆς· ἡ ὁδὸς βραδεία, οὐ χρόνου, οὐ δαπάνης, οὐ πραγματείας χρεία· τί μέλλεις; τί ἀναδύη, τί φοβῆ τὸν ζυγόν, ὡσπερ δάμαλις τις ἀπειρόζυγος; Οὐ τρίβει τὸν αὐχένα, ἀλλὰ δοξάζει. Οὐ γὰρ δεσμεῖται ἡ ζεύγη περὶ τὸν τράχηλον, αὐτεξούσιον ἐπιζητεῖ τὸν ὑφέλκοντα. Ὅρα, ὅτι κατηγορεῖται Ἐφραῖμ, ὡς παροιστρῶσα δάμαλις, ὅτι ἀτακτα περιπλανᾶται, τὸν τοῦ νόμου ζυγὸν ἀτιμάζων; Ὑπόθεσ σου τὸν ἀδάμαστον αὐχένα· γενοῦ ὑποζύγιον τοῦ Χριστοῦ, ἵνα μὴ ἀφειμένος τῆς ζεύγλης, μηδὲ ἐλευθεριάζων τῷ βίῳ, εὐεπιχείρητος ᾖ τοῖς θηροῖς.

4. Εἰ χρυσὸν τῇ Ἐκκλησίᾳ διένεμον, οὐκ ἂν μοι εἶπες· Ἀύριον ἤξω, και αύριον δώσεις· ἀλλ' ἀπήτεις ἂν ἤδη τὴν διανομὴν κατεπέργων, και ἐδυσφύρεις πρὸς τὴν ὑπέρθεσιν. Ἐπεὶ δὲ οὐχ ὕλης εὐχροίαν, ἀλλὰ ψυχῆς καθαρότητα προτείνεται σοι ὁ μεγαλόδωρος, προφάσεις πλάττη, και αἰτίας ἀπαριθμῆ. Εἰ δοῦλος ἀνθρώπων ἦσθα, προεγράφη δὲ δούλοισ ἐλευθερία, οὐκ ἂν ἐπὶ τὴν κυρίαν ἀπήτησας, συνηγόρους μισθούμενος, και δικαστὰς παραικάλων, ὡστε πάσῃ μηχανῇ πρὸς ἐλευθερίαν ἐξερεθῆναι; Ἡ που και βράσιμα, τὴν τελευταίαν τῶν δούλων πληγὴν, ὑπὲρ τῆς μετὰ ταῦτα τῶν αἰκισμῶν ἀπαλλαγῆς καταδέχου. Ἐπειδὴ δὲ δούλον ὄντα σε οὐκ ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῆς ἁμαρτίας, καλεῖ πρὸς ἐλευθερίαν ὁ κῆρυξ, ἵνα λύση μὲν σε τῆς αἰχμαλωσίας, ἰσοπολίτην δὲ τοῖς ἀγγέλοις ποιήσῃ, και υἱὸν μὲν ἀποδείξῃ τοῦ Θεοῦ, εἰσποιηθέντα διὰ τῆς χάριτος, κληρονόμον δὲ τῶν ἀγαθῶν τοῦ Χριστοῦ· οὕτω λέγεις εἶναι σοι καιρὸν δέξασθαι τὰ διδόμενα. Ὡ τῶν πονηρῶν ἐμποδίων! Ὡ τῆς αἰσχρᾶς και ἀτελέστου ἀσχολίας! Ἔως πότε ἤδοναι; ἔως πότε ἡδυνάσθαι; Πολὺν ἐζήσαμεν χρόνον τῷ κόσμῳ, ζήσωμεν λοιπὸν και ἑαυτοῖς. Τί ψυχῆς ἀντάξιον; τί ἰσοστάσιον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν; Τίς ἀξιοπιστότερός σοι σύμβουλος τοῦ Θεοῦ; τίς φρονιμώτερος τοῦ σοφοῦ,

A audis: Agite poenitentiam, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini Jesu in remissionem peccatorum, et accipietis promissionem Spiritus²²; qui ab ipso Domino invitatus, dicente: Venite ad me omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos²³; hæres tamen, deliberasque et cunctaris. A puero fidei rudimentis imbutus, nondum assensisti veritati? semper ediscens, nondum pervenisti ad cognitionem? Per omnem vitam explorator, ad senectutem usque speculator, quando tandem fies Christianus? quando agnoscemus te ut nostrum? Anno superiore hoc tempus præstolabare, nunc rursus exspectas venturum. Cave deprehendaris promissa facere vita longiora. Ignoras quid sequens dies **516** parturus sit; ne promitte quæ tua non sunt. Ad vitam te, homo, vocamus; quid fugis vocationem? ad bonorum participationem; quid donum prætermittis? Apertum est cælorum regnum; verax est qui vocal; via facilis, non tempore, non sumptu, non labore opus est: quid differs? quid tergiversaris? quid jugum perhorrescis velut juvenca quædam jugum nondum experta? Collum non olsterit, sed condecorat. Neque enim jugale vinculum circa collum ligatur, sed ultro ac libere trahentem poscit. Vides incusari Ephraim, tanquam vitulam æstro percitam²⁴, quod inordinate oberret legis jugum dedecorans? Subde indomitam cervicem tuam: Christi fias jumentum, ut ne jugo solutus liberioeremque vitam degens, capi a bestiis facile possis.

C 4. (1) Quod si aurum Ecclesiæ distribuerem, non utique esses mihi dicturus: Cras veniam, et cras dabis; sed jam exposceres urgens distributionem, et dilationem animo iniquo ferres. Sed quia non materiam pulchre coloratam, sed animæ puritatem tibi offert magnus donorum largitor, comminisceris excusationes, atque causas recensens. Servus hominum si esses, servisque fuisset proposita libertas, nonne ad statam diem occurrisses, conducens patronos, judicesque rogans, ut machinatione omni in manu mittendorum numerum ascribereris? Quin et alapam, postoremam servorum plagam, ut in posterum a verberibus liber fieres, acciperes. Quoniam autem servum te non hominum, sed peccati, D vocat ad libertatem præco, ut te solvat ex captivitate et ex æquo cum angelis civitate donet, et filium Dei efficiat adoptatum gratia, ac bonorum Christi hæredem: nondum tempus esse hæc dona excipiendi dicis. O impedimenta prava! o turpem et interminatam occupationem! Quosque tandem voluptates? usquequo delicias? Viximus multum; tempus mundo, reliquum vivamus et nobisipsis. Ecquid animæ æquiparabile? quid regno cælorum comparandum? Quis tibi consiliarius fide dignior quam Deus? quis prudentior sapiente, aut quis uti

²² Act. 31, 38. ²³ Matth. xi, 28. ²⁴ Ose. iv, 16.

(1) Ex homilia in sanctum baptisma, 116.

lior bono? quis Conditore conjunctor? Nec Evæ profuit serpentis consilio credidisse magis quam Domini. O inepta verba! Non vacat sanari; nondum ostendas mihi lucem; nondum jungas me regi. Nonne hæc aperte loqueris? Imo etiam his absurdiora. Tu enim si esses tributis publicis obnoxius, nuntiareturque undelibet debitoribus rescissio æris alieni: deinde esset qui te per injuriam expertem facere hujus condonationis conaretur; indignareris utique et clamares, ut legitima communis beneficii portione spoliatus. Postquam vero non præteritorum modo condonatio, sed futurorum etiam largitiones prænuntiatae sunt; te ipse injuria afficiens, quantum ne ullus quidem inimicus imprecatus esset, putasne te convenienter consuluisse, utiliterque tibi metipsum providisse, qui scilicet non admittas condonationem, sed in ære alieno immoriaris? Si multa sunt peccata tua, ne desperes ob multitudinem. *Ubi enim abundavit delictum, superabundavit gratia*²⁹; si modo gratiam suscipias. **517** (1) Sin autem parva ac levia, nec ad mortem fuerint peccata tua, cur anxius es de futuro, qui haud ignave præterita pertuleris?

5. Nunc velut in trutina animam tuam, o homo, appendi existima, hinc ab angelis, hinc a dæmonibus attractam. Utris, quæso, dabis cordis momentum? quid apud te vincet? voluptas carnis, an animæ sanctinonia? præsentium oblectatio, an futurorum desiderium? angeline te suscipient, an tribuent qui jam tenent? In acie duces tesseram detineant sub se militantibus, ut et amici facile se invicem inclament, et si in conflictu fuerint cum hostibus commisti, queant citra confusionem sejungi. Agnoscet te nemo, nosterne sis, an hostium, nisi mysticis signis necessitudinem affinitatemque ostenderis, nisi signatum sit super te lumen vultus Domini³⁰. Quomodo vindicabit te angelus? quomodo eripiet ex hostibus, nisi agnoverit signaculum? Quomodo dicturus es tu, Dei sum, si notas ac insignia non exhibeas? Thesaurus non obsignatus deripi a furibus facile potest; ovi signo carenti tuto struuntur insidiæ. (2) Si quis medicus promitteret tibi, se artibus quibusdam ac industria juvenem te ex sene facturum esse, nonne desiderares illam adesce diem, in qua te ipsum visurus esses ad ætatis vigorem reversum? Sed cum pœnitentia facturam se spondet ac pollicetur, ut anima tua quam vetustate confecisti, ac iniquitatibus rugosam maculosamque reddidisti, ad pristinum florem redeat; aspernaris beneficientem, nec accurris ad promissionem. Itane vero magnum pollicitationis miraculum videre non cupis? quomodo sine matre regeneretur homo? quomodo inveteratus et erroris desiderii corruptus, vigeat rursus, repubescatque et ad verum juventutis

²⁹ Rom. v 20. ³⁰ Psal. vi, 7.

(1) Ex homilia in sanctum baptismum, 117.

(2) Ibid.

ἢ τίς ὠφελιμώτερος τοῦ ἀγαθοῦ; τίς τοῦ κτίσαντος οἰκειότερος; Οὐδὲ τῆ Εὐα συνήνεγκε τῆ τοῦ θφωος συμβουλῆ πεισθῆναι μᾶλλον ἢ τῆ τοῦ Δεσπότου. Ἐ τῆς ἀπειρίας τῶν λόγων! οὐκ ἄγω σχολὴν ὑγιάναι· μήπω μοι δεξιῆς τὸ φῶς· μήπω συνάξῃς τῷ βασιλεῖ. Οὐ ταῦτα λέγεις ἀντικρυς; Μᾶλλον δὲ τὰ τούτων ἀλογιστότερα. Σὺ δὲ, εἰ μὲν ἦς ἐγγεγραμμένους τοῖς δημοσίοις ὀφλήμασι, χρεῶν δὲ ἀποκοπαί τοῖς ὑπευθινοῖς περιτγγέλιθσαν, εἰτά τις ἦν ὁ πρὸς ἐπιήρειαν ἀμοιβρὸν σε ποιῆσαι τῆς συγχωρήσεως ταύτης ἐπιχειρῶν· ἤγανάκτεις ἂν καὶ ἐθίας, ὡς τὸ ἐπιθάλλον σοι μέρος τῆς κοινῆς χάριτος ἀφαιρούμενος. Ἐπειδὴ δὲ οὐ μόνον ἄφεις τῶν παρελθόντων, ἀλλὰ καὶ θωρεαὶ τῶν μελλόντων προεπιρύχθησαν, αὐτὸς ἑαυτὸν ἀδικῶν, & μηδ' ἂν τῶν ἐχθρῶν σοὶ τις ἐπιπράσατο, οἶε προσκόντως βεβηλεῦσθαι, καὶ λυσιτελῶς ἐντεθυμῆσθαι περὶ σεαυτοῦ, ὃς γε οὐ δέχῃ τὴν ἄφεισιν, ἀλλ' ἐναποθηήσκεις τῶν ὀφλήμασιν; Εἰ μὲν πολλὰ οὐ ἔστι τὰ ἀμαρτήματα, μὴ ἀθυρήσης τῷ πληθῆι. *Ἄποστο γὰρ ἐπλεόνασεν ἢ ἀμαρτία, ὑπερεπερῖσσευσεν ἢ χάρις*· ἐὰν δέχῃ τὴν χάριν. Εἰ δὲ μικρὰ καὶ εὐτελεῖ, καὶ οὐ πρὸς βίνατόν σου τὰ ἀμαρτήματα, τί αγωνιῆς τὸ μέλλον, ὃς γε οὐκ ἀγεννῶς τὰ παρελθόντα διήνεγκας;

5. Νῦν ὡσπερ ἐπὶ τρυτάνης ἐστάναι νόμιζέ σου τὴν ψυχὴν, ἀνθρωπε, ἔθεν ὑπ' ἀγγέλων, κάκτερον ὑπὸ δαιμόνων διελοκμένην. Τίσιν ἄρα δώσεις τῆ βροτῆν τῆς καρδίας σου τότε; τί παρὰ σοὶ νικῆσει; ἡδονὴ σαρκός, ἢ ἀγίασμός ψυχῆς; ἀπόλαυσις τῶν παρόντων, ἢ τῶν μελλόντων ἐπιθυμία; ἄγγελοι σε παραλύφονται, ἢ κατέξουσιν οἱ κατέχοντες; Ἐπὶ παρατάξεως οἱ στρατηγοὶ τὸ σύνθημα τοῖς ὑπ' αὐτοῦ διανέμουσιν, ἵνα καὶ οἱ φίλοι βρόδους ἀλλήλους ἀνακαλῶνται, καὶ πρὸς τοὺς ἐναντίους ἐὰν ταῖς συμπλοκαῖς ἀναμιχθῶσιν, εὐκρινῆς δύννηται ὑπέρχειν ὁ χωρισμός. Οὐδεὶς ἐπιγνώσεται σε, εἰ ἡμέτερος εἶ, ἢ τῶν ὑπεναντίων, ἐὰν μὴ ταῖς μυστικαῖς συμβόλοις παράσχη τὴν οἰκειότητα, ἐὰν μὴ σημειωῖ ἐπὶ σὲ τὸ φῶς τοῦ προσώπου Κυρίου. Πῶς ἀνικοιηθῆ σου ὁ ἄγγελος; πῶς δὲ ἀτίληται τὸν ἐχθρὸν, ἐὰν μὴ ἐπιγνῶ τὴν σφραγιδα; Πῶς δὲ σὺ εἶρῃς, τοῦ Θεοῦ εἰμὶ, μὴ ἐπιφερόμενος τὰ γνωρίσματα; Ἀσφράγιστος θησαυρὸς εὐεπιχειρήτος κλέπτει; πρόβατον ἀσημειωτον ἀκινδύνως ἐπιθουλεύεται. Εἰ τις λατρῶν ἐπηγγέλλετό σοι, μηχαναῖς τισι καὶ ἐπινοιαῖς νέον ποιῆσειν ἐκ γέροντος, οὐκ ἂν ἐπεθύμησας ἐλθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἐν ἣ σεαυτὸν ὄρξῃ ἐμελλες πρὸς ἀκμὴν ὑποστρέφοντα; Ἐπειδὴ δὲ τὴν ψυχὴν σου ἀναθηλήσειν ἐπαγγέλλεται σοὶ ἡ μετάνοια, ἣν σὺ ἐπαλαίωσας, καὶ βύσθη αὐτὴν ἐκ τῶν ἀνομιῶν καὶ ἐσπιλωμένην ἀπέδειξας, καταπροεῖς τοῦ εὐεργέτου, καὶ οὐ προστρέχεις (3) τῷ ἐπαγγέλματι. Οὐκ ἐπιθυμεῖς ἰδεῖν, τί τὸ μέγα θαῦμα τῆς ὑποχέσεως; πῶς ἀνευ μητρὸς ἀναγεννᾶται ἄνθρωπος; πῶς ὁ παλαιούμενος καὶ φθειρόμενος κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, σφριγᾷ πάλιν καὶ ἀνιβᾷ.

(3) Προστρέχει. Codicum alter prima manu, προστέχει [melius].

καὶ εἰς τὸ ἀληθινὸν ἀνθος τῆς νεότητος ἐπανοχεταί; Ἄ τοσοῦτων ἀγαθῶν καὶ τηλικούτων, ἄλλιε, προτιμότεραν ἄγεις τὴν ἡδονήν; Νοῦ γὰρ σου τὴν ὑπέρθεσιν, κἂν περιστέλλῃ τοῖς ῥήμασιν· αὐτὰ βοᾷ τὰ πράγματα, κἂν τῇ φωνῇ σιωπῆς· Ἔασον ἀποχρήσωμαι τῇ σαρκὶ πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν αἰσχρῶν, ἐγκυλισθῶ τῷ βορβόρῳ τῶν ἡδονῶν, αἰμάξω τὰς χεῖρας, ἀφέλωμαι τὰ ἀλλότρια, δολίως πορευθῶ, ἐπιπορήσω, ψεύσωμαι· καὶ τότε ἡ μετάνοια, ὅταν λήξῃ ποτε τῶν κακῶν ὑποδέξωμαι. Εἰ μὲν οὖν καλὸν ἡ ἁμαρτία, φύλασσε ταύτην εἰς τέλος· εἰ δὲ βλαβερὰ τῷ ποιῶντι, τί ἐπιμένεις τοῖς ὀλεθροῖς; Οὐ βλέπει Θεὸς τὰ γινόμενα; ἢ οὐ νοεῖ σου τὰ ἐνθυμήματα; ἢ συνεργάζεται σοι ταῖς ἀνομίαις; Ἰπλάδες γὰρ ἀνομίαν, φησὶν, ὅτι ἔσομαι σοι ὁμοιος. Σὺ δὲ ἀνδρὸς μὲν θνητοῦ φίλιαν πραγματευόμενος, δι' εὐεργεσίας αὐτὸν προσάγῃ, ἐκεῖνα λέγων καὶ πράττων, οἷσπερ ἂν αὐτὸν ἀλοθῇ χαίροντα· Θεῷ δὲ προσοικειούμενος, καὶ εἰς τὴν τοῦ υἱοῦ τάξιν ἐλπίζων παραδεχθῆσεσθαι, τὰ ἐχθρὰ τῷ Θεῷ πράττων, καὶ διὰ τῆς τοῦ νόμου παραβάσεως ἀτιμάζων αὐτόν· ἐξ ὧν μάλιστα προτκρούεις, ἐκ τούτων ἐλπίζεις τὴν οἰκειότητά; Ὅρα, μὴ ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἀπολυτρώσεως, πλῆθος κακῶν σεαυτῷ συλλεξάμενος, τὴν μὲν ἁμαρτίαν ἀθροίσῃς, τῆς δὲ συγχωρήσεως ἀποτύχῃς. Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται. Μὴ ἐμπορεύου τὴν χάριν. Μὴ ἐπῆξ· Καλὸς μὲν ὁ νόμος, ἀλλ' ἡδίων ἡ ἁμαρτία. Ἡδονὴ ἀγχιστρόν ἐστὶ τοῦ διαβόλου, πρὸς ἀπόλειαν ἔλκον. Ἡδονὴ, μήτηρ τῆς ἁμαρτίας· ἡ δὲ ἁμαρτία τὸ κέντρον ἐστὶ τοῦ θανάτου. Ἡδονὴ, τροφὸς τοῦ αἰωνίου σκόληκος· ἢ πρὸς καιρὸν μὲν καταλειπείν τὴν ἀπολαύοντα, ὕστερον δὲ πικροτέρας χολῆς ποιῆται· τὰς ἀναδόσεις. Τί ποιεῖς, ἀνθρώπε; Ὅτε δυνατὸς εἶ ἐν ἔργοις, τὴν νεότητά σου ταῖς ἁμαρτίαις προσαναλίσχεις. Ὅταν ἀποκάμῃ τὰ ὄργανα, τότε προσάγεις αὐτὰ τῷ Θεῷ, ὅτε εἰς οὐδὲν αὐτοῖς ἐστὶ χρῆσασθαι, ἀλλ' ἀνάγκη κείσθαι, διὰ τὸν ἐκ τοῦ χρόνου μαρσμον, παραλυθέντος τοῦ τόνου. Ἡ ἐν γήρᾳ σωφροσύνη, οὐ σωφροσύνη, ἀλλ' ἀκολασίας ἀδυναμία. Νεκρὸς οὐ στεφανοῦται· οὐδεὶς δίκαιος, δι' ἀδυναμίαν κακοῦ. Ἔως ἐστὶ σοι δύναμις, λόγῳ κρᾶται τῆς ἁμαρτίας· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἀρετὴ, ἐκκλις ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσις ἀγαθοῦ. Ἡ δὲ ἀργία τῆς πονηρίας ὅτε ἐπαίνων αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν, ὅτε κολάσεως ἀξιοῦται. Ἐὰν δι' ἡλικίαν παύσῃ τῆς ἁμαρτίας, τῆς ἀσθενείας ἡ χάρις. Ἐπαινοῦμεν δὲ τοὺς κατὰ προαίρεσιν ἀγαθοὺς, οὐ τοὺς ὑπὸ τινος ἀνάγκης ἐξειργόμενους. Τίς δέ σοι τὸν ὄρον τῆς ζωῆς ἐπῆξε; τίς σοι τὴν προθεσίαν τοῦ γήρως ὥρισε; τίς οὕτως ἀξιοπίστος παρὰ σοὶ τῶν μελλόντων ἐγγυητής; Οὐχ ὄρξ νήπια ἀναρπαζόμενα, τοὺς ἐν ἡλικίᾳ ἀπαγομένους; Οὐχ ἔχει μίαν προθεσίαν ὁ βίος. Τί ἀναμένεις πυρετοῦ σοι δῶρον γενέσθαι τὴν μετάνοιαν, ὅτε οὐδὲ φθέγγασθαι δυνήσῃ τὰ τῆς ἐξηκολογήσεως (1) σωτήρια ῥήματα· τὰχα δὲ οὐδὲ ἀκοῦσαι καθαρῶς ἐπιτραπήσῃ,

A florem revertatur ²⁷? Tot ac tantis bonis, o miser, voluptatem ducis potiorum? Novi enim procrastinationem tuam, quanquam eam verbis contemnis; clamant res ipsæ, tametsi voce taces: Sine utar corpore ad frueudas turpes libidines, voluter in cœno voluptatum, cruentem manus, diripiam aliena, dolose ambulem, pejerem, mentiar; et tum pœnitentiâ, cum vitiorum tandem finem fecero. Quod si peccatum bonum est et honestum, illud ad finem usque serva; sin noxium est patranti, quid in exitiosis immoraris? (2) Non videt Deus quæ fiunt? non agnoscit tuas cogitationes? an iniquitates tuas juvat? *Suspiciatus es*, inquit, *iniquitatem, quod ero tibi similitis* ²⁸. Tu autem mortalis viri amicitiam cum ambis, beneficiis eum allicis, dicisque ea ac facis, quibus gaudere ipsum intelligis; sed Deo conjungi volens, et in illius locum te receptum iri sperans, si interea tamen quæ Deo inimica sunt perpetres, et per legis violationem eum dedecores; unde maxime illum offendis, indene ipsius familiaritatem necessitudinemque tibi polliceris? Vide ne liberationis spo tibi ipse malorum copiam congerens, peccatum quidem coacerves, venia vero priveris. *Deus non irridetur* ²⁹. **518** Cave abutaris gratia ad questum. Ne dixeris: Bona est quidem lex, sed jucundius peccatum. Diaboli hanc voluptas est, trahens ad perniciem. Voluptas est mater peccati: peccatum vero stimulus mortis est ³⁰. Voluptas nutritur est æterni vermis: quæ ad tempus quidem demulcet perfruentem, deinde vero germina felle amariora producit. Quid facis, o homo? Cum idoneus es qui opereris, absumis in peccatis juventutem tuam. Postquam elanguerunt organa, tunc ea Deo offers, cum non amplius potes his ad ullam rem uti: sed ea necesse est torpere, ob diutinam tabem, vigore et robore resoluta. Continentia in senectute continentia non est, sed lasciviendi impotentia. Mortuus non coronatur: nemo ideo justus, quod ei mali faciendi facultas non sit. Vires ac potentia dum tibi suppetunt, fac vincas ratione peccatum. Hoc enim virtus est, declinare a malo, et efficere bonum. Nam cessare a malo, neque laude, neque castigatione ex se dignum est. Peccare si desieris ob ætatem, beneficium est infirmitatis. Laudamus adtem eos qui animi proposito boni sunt, non eos, qui necessitate aliqua coercentur. Cæterum quis tibi vitæ limitem præfixit? quis certum senectutis terminum tibi definiavit? quis sponsor futurorum apud te adeo fide dignus? Annon vides infantes abreptos? annon vides eos qui ætate vigent, abduci atque de medio tolli? Nullum præfinitum tempus vita habet. Quid exspectas, dum febris beneficium tibi sit pœnitentiâ, quando nec pronuntiare poteris sa-

²⁷ Ephes. iv, 22. ²⁸ Psal. xlii, 21. ²⁹ Galat. vi, 7. ³⁰ I Cor. xv, 56.

(1) Τῆς ἐξομολογήσεως. Desunt hæc in contextu.

(2) Ibid. 118.

lutaria confessionis verba, neque forte tibi clare audire licebit, morbo caput ipsum occupante : non manus ad caelum attollere, non in pedes erigi, non genu flectere ad adorandum, non commode doceri, non accurate constiteri, non credere in Deum, non inimico renuntiare, forte vero, neque intelligenter audire dum initiaberis, cum dubitent qui adsunt, utrum scenseris gratiam, an sine sensu quæ aguntur accipias? Imo etiamsi scienter gratiam suscipias, tunc quidem talentum habes, sed lucrum non refers.

6. (1) Ad malefaciendum, fratres, vafer callidusque est diabolus. Intelligit nos homines in præsentis solum tempore vivere; actionemque omnem in præsentis tempore fieri. Quamobrem hodierna die nobis fraudulenter subrepta, nobis spem crastinæ relinquit. Nonne suggerit ut hodie peccetremus peccatum, suadet autem, ut justitiam in crastinum reservemus? Deinde cum dies crastina venit, rursus accedit malus noster divisor, sibique hodiernum, Domino vero crastinum poscit, atque sic semper præsens quidem per voluptatem subtrahens, futurum vero spei nostræ proponens, imprudens nos et incautos e vita subducit. (2) Vidi ego aliquando talem callidæ avis astutiam. Nimirum cum pulli ejus essent capti faciles ob teneritudinem, se ipsa objiciebat ut paratam prædam, atque ante venantium manus volitans, neque facile poterat a venatoribus capi, neque spem capiendæ prædæ eis adimebat; sed interea, dum ipsos spe varie detineret, ac circa se occuparet, fugiendi **519** copiam ac securitatem pullis suis subministravit, ac postremo ipsa quoque simul avolvit. Time ne et tibi similia accidant, qui certa incertorum spe derelinquis. (3) Vide etiam, ne, dum penitentiam ex anno in annum, e mense in mensem, e die in diem rejicis, in diem inexpectatam aliquando incidas, cum jam deficiet te vivendi facultas, eritque undique angustia, et afflictio cujuscunque levamenti expers, desperantibus medicis, desperantibus et propinquis, cum crebro et sicco anhelitu pressus vehementi febre internas partes inflammante atque succedente, ingemisces quidem pectore imo, sed qui condoleat reperies neminem; ac loquere quidem tenue aliquid et remissum: sed non erit qui audiat; quidquid autem proferes, velut deliramentum contemnetur. Quis te de penitentia sulmonebit alto et gravi sopore ex morbo correptum? Mœrent propinqui, morbum alieni contemnunt: monita quasi perturbationem afferentia negligit amicus, aut forte etiam medicus decipit, nec de teipso desperas ob naturalem vitæ amorem. Astat mors, urgent qui abducant. Equis te eripiet? Deus, qui contemptus est, te scilicet tum exaudiet? Tu enim eum nunc

(1) Ibid., 119.

(2) Ibid., 120.

(3) Ibid., 121.

(4) *Μιστεύσαι Θεῷ*. Contextus συνθέσθαι Θεῷ,

Α αὐτῇ τῇ κεφαλῇ ἐνοικοῦσης τῆς νόσου, οὐ χεῖρας ἄραι εἰς οὐρανὸν, οὐκ ἐπὶ πόδας διαναστῆναι, οὐ κλίνειν γόνυ εἰς τὴν προσκύνησιν, οὐ διδασκόμενος χρησίμως, οὐχ ὁμολογήσαι ἀσφαλῶς, οὐχὶ πιστεύσαι Θεῷ (4), οὐκ ἀποτάξασθαι τῷ ἐχθρῷ, τάχα δέ, οὐκ συνετῶς ἐπακοῦσαι (5) μυσταγωγούμενος, ἀμφίβωλος εἶν τοῖς παροῦσιν, ἄρα ἦσθετο (6) τῆς χάριτος, ἢ ἀναισθητῶς ἔχει τῶν γινόμενων; Ὅταν δὲ καὶ ἐπιστημόνας τὴν χάριν δέξῃ, τότε τὸ μὲν τάλαντον ἔχει, τὴν δὲ ἐργασίαν οὐκ ἐπιφέρει (7).

6. Σοφός ἐστὶ τοῦ κακοποιῆσαι ὁ πονηρὸς, ἀειφοί· συνερᾷ, ὅτι κατὰ τὸ παρὸν ζῶμεν οἱ ἄνθρωποι, καὶ πᾶσα πράξις κατὰ τὸ ἐνεστώδες ἐνεργεῖται. Τὴν οὖν σήμερον κλέπτω ἡμῶν διὰ τῆς μεθοδείας, τῆς αὐρίου ἡμῖν τὰς ἐλπίδας περιεφίησιν. Ἡ γὰρ οὐχὶ τὴν μὲν ἀμαρτίαν σήμερον ποιεῖν ὑποβάλλει, τὴν δὲ δικαιοσύνην εἰς τὴν αὐρίου πειθεῖ ἡμᾶς ταπεινεσθαι; Εἶτα ἐπειδὴν ἡ αὐρίου ἔλθῃ, πάλιν ἐργεῖται ὁ κακὸς συμμεριστὴς ἡμῶν, ἀξιών τὴν σήμερον ἑαυτῆ, τὴν δὲ αὐρίου τῷ Κυρίῳ· καὶ οὕτως αἰετ, τὸ μὲν παρὸν δι' ἡδονῆς ὑφαιρούμενος, τὸ δὲ μέλλον ταῖς ἐλπίσιν ἡμῖν προσαρτεῖ, λανθάνει ἡμᾶς ἀποδοκλήων τῆς ζωῆς. Τοιαύτην εἶδον ἐγὼ ποτε πανουργίαν δρῆσθαι εὐμηχάνου. Εὐαλωτίων γὰρ αὐτῆς τῶν νεοτῶν ὑπαρχόντων δι' ἀπαλότητα, ἑαυτὴν προβάλλαμένη ὡς ἔτοιμον θήραμα, καὶ ταῖς χερσὶ τῶν ἀγρευόντων ἐνστροφόμενη, οὕτε ἀλώσιμος ἦν ἐκ τοῦ προχειροῦ τοῖς θηρευταῖς, οὕτε ἀπόγινωσκον αὐτοῖς ἐπιποιεῖ τῆς ἀγρᾶς· ἀλλὰ ταῖς ἐλπίσιν αὐτοῖς τοικῶς παρακατέχουσα, τῇ περὶ αὐτὴν ἀσχολίᾳ, τοῖς νεοτῶν τὴν ἀδειαν τῆς φυγῆς προεξένησεν, εἶτα τὸ τέλος αὐτῆ καὶ αὐτῆ συναπέπιπτε. Φοβήθητι, μὴ καὶ σὺ τὰ παραπλήσια πάθῃς, ἐν ταῖς τῶν ἀθλήων ἐλπίσιν τὴ φανερὰ προέμενος. Ὅρα, μήποτε ἐνιαυτὸν ἐξ ἐνιαυτοῦ, καὶ μῆνα ἐκ μηνός, καὶ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ὑπερτιθέμενος τὴν μετάνοιαν, ἐμπέσῃς ποτὲ εἰς τὴν οὐ προσδοκᾶς ἡμέραν, ἥνικα ἂν ἐπιλείπωσι αὐλοῦν αἱ τοῦ ζῆν ἀφορμαί· ἀπορία δὲ ἡ πάντων θέν, καὶ θλίψις ἀπαρμύθητος· ἀπειρηκότων μὲν ἰατρῶν, ἀπειρηκότων δὲ τῶν οἰκείων· ὅτε πυκνῶ ἀσθματι καὶ ζῆρῷ συνεχόμενος, πυρετοῦ λάθρου ἐκαχαιόντος τὰ ἔνδον καὶ ὑποσμήχοντος, στενάζῃς μὲν ἀπὸ μέσης καρδίας, τὸν δὲ συλλυπούμενον οὐχ εὐρυσίς· καὶ φθέγγῃ μὲν τι λεπτόν καὶ ἀδρανές, ὁ δὲ ἀκούων οὐκ ἔσται· πᾶν δὲ τὸ λαλούμενον παρὰ σὺ ὡς παραφροσύνη καταφρονεῖται. Τίς ὑπομνήσει σε περὶ μετανοίας τότε κεκαρωμένον τῷ πῆθει; Οἱ προσήκοντες ἀθυμοῦσιν, οἱ ἔξω τοῦ πάθους καταφρονοῦσιν, ὁ φίλος ὀκνεῖ τὴν ὑπόμνησιν, ὡς παραχρῆ ἐμποιοῦσαν, ἢ που καὶ ἰατρὸς ἐξαπατᾷ, καὶ σεαυτὸν οὐκ ἀπογινώσκεις διὰ τὸ φύσει φιλόζωον. Ὁ θάνατος παρέστηκεν, οἱ ἀπάγοντες κατεπαίγουσι. Τίς ὁ ἐξαρούμενος; Θεός, ὁ καταφρονηθεὶς; Ἄλλ' εἰσακούσεται τότε· σὺ γὰρ αὐτοῦ νῦν εἰσακούεις. Προθεσμίαν

cum Deo pacisci.

(5) *Ἐπακοῦσαι*. Contextus ἐπακολουθήσαι.(6) *Ἦσθετο*. Melius in contextu ἦσθου, et ἔχει.(7) *Ἐπιφέρει*. Forte ἀποφέρει. Edit.

δώσει· καλῶς ἐγρήσω τῇ δεδομένῃ. Μηδεὶς σε ἐξαπατάτω κενοῖς λόγοις. Ἐπιστήσεται γάρ σοι αἰφνίδιος ἐλεθρος, καὶ ἡ καταστροφή ὁμοίως καταγιγίδει παρέσται. Ἦξει ἄγγελος κατηφής, ἀπάγων βίαιως καὶ σύρων σου τὴν ψυχὴν δεδεμένην ταῖς ἁμαρτίαις, πυκνὰ μεταστρεφόμενην πρὸς τὰ ὄψε, καὶ ὄδυρομένην ἀνευ φωνῆς, τοῦ ὄργανου λοιπὸν τῶν θρήνων ἀποκλεισθέντος. Ὡ πόσα σπαράξεις σεαυτὸν! πόσα στενάξεις! ἀπρακτα μετανοῶν ἐπὶ τοῖς βουλευθεῖσιν, ὅταν ἴδῃς τὴν φαιδρότητα τῶν δικαίων ἐν τῇ λαμπρᾷ διανομῇ τῶν δώρων, καὶ τὴν κατήφειαν τῶν ἁμαρτωλῶν ἐν τῷ σκότει τῷ βαθυτάτῳ. Οἶα ἐρεῖς ἐν τῇ δόξῃ τῆς καρδίας σου τότε; Αἶ με! μὴ ἀπορροῖψαι τὸ βαρὺ τοῦτο φορτίον τῆς ἁμαρτίας, οὕτω βλάβος οὐσης τῆς ἀποθέσεως, ἀλλὰ τὸν σωρὸν τῶν κακῶν τούτων ἐφελκεσθαι. Αἶ με! τὰς κηλίδας μὴ ἀποκλίνασθαι, ἀλλ' ἐστιγμένον εἶναι ταῖς ἁμαρτίαις. Νῦν ἂν ἤμην μετὰ τῶν ἀγγέλων· νῦν ἂν τοῖς οὐρανίοις ἀγαθοῖς ἐνετρώφω. Ὡ τῶν πονηρῶν βουλευμάτων! διὰ πρόσκαιρον ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν, ἀθάνατα βασανίζομαι· δι' ἡδονὴν σαρκὸς, τῷ πυρὶ παραδίδομαι. Δικαία ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ. Ἐκαλούμην, καὶ οὐχ ὑπήκουον· ἐδιδασκόμην, καὶ οὐ προσείχον· διεμαρτύραντό μοι, ἐγὼ δὲ κατεγέλω, Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἐρεῖς ἀποκλαιόμενος σεαυτὸν, ἐὰν προαναρπασθῆς τῆς μετανοίας. Ἄνθρωπε, ἢ τὴν γέενναν φοβήθητι, ἢ τῆς βασιλείας ἀντιποιήθητι. Ἐμοὶ δακρύειν ἐπέρχεται, ὅταν ἐνθυμηθῶ, ὅτι τὰ ἔργα τῆς αἰσχύνῃς προτιμᾶς τῆς μεγάλης δόξης τοῦ Θεοῦ· καὶ διὰ τὸ τῆς ἀκολασίας ἡδῶ, δυσασπλάστως ἔχων τῆς ἁμαρτίας, τῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀγαθῶν σεαυτὸν ἀποκλείεις, ὡς μὴ ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλήμ τῆς ἐπουρανοῦ.

7. Βούλεται σε ἐλεῆσαι, καὶ τῶν αὐτοῦ οἰκτιρισμῶν μεταδοῦναι ὁ κριτής, κατὰ τὸν εἰπόντα· Ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσις ὁ Κύριος. Ἄλλ' ἐὰν μὲν εὖρῃ σε μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ταπεινὸν, συντετριμμένον, πολλὰ μετακλαύσαντα ἐπὶ τοῖς πονηροῖς ἔργοις, τὰ γενόμενα κρυφῇ ἀνεπαισχύντως δημοσιεύσαντα, δεηθέντα ἀδελφῶν συγκαμῖν σοι πρὸς τὴν ἴασιν, ἔλωσ ἐλεεινὸν σε γενόμενον ἐὰν ἴδῃ, ἀφρονὸν σοι τὴν αὐτοῦ ἐλεημοσύνην ἐπιχορηγῆ· ἐὰν δὲ καρδίαν ἀμετανόητον, φρόνημα ὑπερήφανον, ἀπιστίαν τοῦ αἰῶνος τοῦ μέλλοντος, ἀφοβίαν τῆς κρίσεως, τότε ἀγαπᾷ ἐπὶ σοὶ τὴν κρίσιν. Ὡς γὰρ ἱατρὸς ἐμμελής καὶ φιλάνθρωπος, καταντλήμασι πρότερον καὶ περιπλάσμασιν ἀπαλοῖς πειράται καταστεῖλαι τὸ οἰδημα· ἰσπεῖδὼν δὲ ἴδῃ ἀνευδότης καὶ σκληρῶς ἀντιτυποῦντα ἐὼν ὄγκον, ρίψας τὸ ἔλαιον (1) καὶ τὴν μαλακὴν ἀγορήν, αἰρεῖται λοιπὸν τὴν τοῦ σιδήρου χρῆσιν. Τοῦς γὰρ ἀπὸ πολλῶν πτωμάτων πολλάκις διαναστάντας ἰκ τῆς κατὰ φιλάνθρωπιαν χειραγωγίας, εἶτα ὕστερον ὑπὸ τῶν ἀσθενειῶν κρατηθέντας, ἀπειλεῖ παντελῶς

¹ Ephes. v, 6. ² 1 Thess. v, 3. ³ Psal. xxxii, 5.

audis. Tempus præfinitum prorogabit : scilicet dato tempore probe usus es. (2) Nemo te seducat inanibus verbis ⁴¹. Nam repentinus tibi imminet interitus ⁴², et exitium procellæ simile aderit. Veniet angelus tristis, abducens violenter trahensque animam tuam peccatis vinciam, crebro se ad ea quæ hic sunt convertentem, ac sine voce gementem, ocluso jam gemituum ac lamentorum organo. O quam dilaniabis te ipse! quantum ingemisces! sed te tuorum consiliorum frustra pœnitebit, cum videbis hinc hilaritatem justorum de egregia donorum distributione lætantium, illinc mœrorem peccatorum qui in altissimis tenebris jacebunt. Quæ tunc dicturus es in dolore cordis tui? Hei mihi! hoc grave peccati onus, cum id exuere ita facile esset, non abjeci : sed horum malorum acervum traxi. Hei mihi! maculas ac sordes non abluvi : sed sum peccatorum notis compunctus. Nunc essem cum angelis : nunc cœlestium bonorum deliciis fruerer. O prava consilia! ob temporariam peccati delectationem æternum excrucior : ob carnis voluptatem igni trador. Justum est iudicium Dei : vocabar, et non obediebam : docebar, et animum non attendebam : obtestabantur me, et ego deridebam. Hæc et alia ejusdem generis proferes, deflens temetipsum, si hinc ante pœnitentiam abripiaris. O homo, aut gehennam metue, aut enitere ut regnum adipiscare. Mihi quidem subito lacrymari, cum hoc mecum reputo, quod turpitudinis opera ingenti Dei gloriæ præfers, quodque peccato firmissime inhærens ob libidinis delectationem, a promissis bonis te ipse excludis, sic ut tibi cœlestis illius Jerusalem bona videre non liceat.

7. (3) Vult tui misereri iudex, teque miseratiorum suarum facere participem, ut ille ait, *Diligit misericordiam et iudicium Dominus* ⁴³. Si modo post peccatum repererit te humilem, contritum, prava opera multum deplorantem, **520** ac ea quæ clam facta sunt evulgantem citra pudorem, rogantem fratres tibi ut sint adiumento ad accipiendam medelam, uno verbo si commiseratione dignum viderit, abunde tibi suam impertietur misericordiam. Si vero cor pœnitere nescium, mentem superbam, animum futuro sæculo non credentem, ac nullum iudicii timorem conspexerit, tunc in te iudicium diligit. Ita enim bonus ac humanus medicus fomentis prius ac remediis mollibus tumorem sedare conatur : postquam vero viderit molem nihil remittere, atque induratam reniti ; tum demum rejectis oleo ac molliore curandi ratione, ferri usum adhibet. (4) Iis enim, qui ex multis casibus sæpe misericordiæ divinæ præsidio erecti sunt, ac deinde infirmitatibus succubuere, mina-

(1) Τὸ ἔλαιον. Sic contextus. Editi τὸν ἔλαιον, misericordiam. Infra editi ἀρωγὴν δὲ τινα.

(2) Ibid. 121.

(3) Ex hom. in psal. xxxii, 134.

(4) Uterque codex indicat commen. in Isa.

tur omnino Deus se non remissurum. Ait enim, *Non amplius remittam vobis peccata vestra* ⁴⁴, (1) indicans se jam sæpenumero similia prius condonasse : siquidem fieri nequit, ut quis sine venia quæ a Deo conceditur, vitæ secundum virtutem instituendæ sese dedat. (2) Vult enim, ut is qui in peccatis quibusdam versatus est, et deinde ad sanio-riorem vitæ rationem pollicetur se recepturum, finem imponat præteritis, factoque post peccata initio quodam, quasi per pœnitentiam reviviscat. Contra, qui isthæc promittit sine ulla intermissione, et jugiter ab his excidit, illum velut penitus desperatum a sua clementia excludit. Non enim qui dicit, *Peccavi*, et postea in peccato perseverat, is confitetur : sed qui ubi juxta Psalmistam peccatum suum apprehendit, illud odit ⁴⁵. Quid enim emolumenti affert ægroti medici cura, quando is qui adversa valetudine utitur, suæ vitæ exitialia conquirat ? Sic qui adhuc peccat, nihil ei utilitatis accedit ex peccatis condonatis : neque qui impurus est, quidquam percipit lucri ex remissis impudicitia vitiiis.

8. (3) Desine itaque proximi tui vitia explorare ; cave cogitationibus otium dederis alienum morbum inquirendi ; sed ad teipsum perscrutandum converte oculos. Sunt enim nec pauci, qui festucam quidem animadvertunt in oculo fratris, trabem vero in suo ipsorum oculo non vident ⁴⁶. Ea quæ extrinsecus sunt ne circumspice, numcubi cujuspiam reprehendendi locum possis invenire, Phariseum illum imitatus, qui stans se ipse justificabat, ac publicanum habebat despiciatui. Imo vero ne intermittas teipsum percontari, nunquid deliqueris cogitatione, nunquid lingua labarit mentem præcurrrens, nunquid in manuum operibus factum sit involuntarium. (4) Quemadmodum enim fieri non potest ut quis sanitatem recuperet, nisi depulsus morbus sit : velut ut quis calefiat, nisi plauve sedatum sit frigus ; neque enim hæc simul consistere possunt : similiter et qui bonam vitam ægere cupit, eum par est ab omni mali consortio recedere. (5) Non enim temporis diuturnitate, sed animæ affectione pœnitentia dijudicatur. (6) Qui vero ab inani vita recesserunt, et ad divinorem seipsos exercent, ne apud se, neque seorsim soli se ipsi exercent ; testibus enim non carere decet vitam ejusmodi, ut extra pravam suspicionem sit posita **521**. (7) Quod si quispiam jam olim inescatus, aut divitiarum pulverem inique apud se coacervavit, earumque curis illigavit animum ; aut lascivix scelus quod vix elui potest, naturæ adjunxit ; aut criminibus aliis semet exsatiavit ; is,

⁴⁴ Isa. i, 14. ⁴⁵ Psal. xxxi, 5. ⁴⁶ Matth. vii, 3.

(1) Ex comment in Isa., 407

2. Ibid. 408.

(3) Ex hom. in illud : *Attende tibi ipsi*, 21.

(4) Ex hom. in psal. xxxiii, 155.

(5) Ex epist. cxxxviii, can. 2, et ep. cxxviii, cau. 84.

Α ὁ Θεὸς μὴ ἀφήσῃν. Οὐδέτι γὰρ, φησὶν, ἀθήσω τὰς ἀμαρτίας ὑμῶν· Ἐμφασιν ἡμῖν παρέχων τοῦ πλάκῃς ἤδη πρότερον ἐπὶ τοῖς ὁμοίοις συγκεχωρηκέαι. Χωρὶς γὰρ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀφέσεως, ἐπιδίδοναι τινὰ ἑαυτὸν τῷ κατ' ἀρετὴν βίῳ, ἀμήχανον. Τὸν γὰρ ἐν τισὶν ἀμαρτίαις ἐξετασθέντα, εἶτα ἐπατρέχειν ἐπὶ τὸν ὀγτὴ βίον ἐπαγγελιόμενον, βούλεται πέρατι μὲν δρίζειν τὰ παρελθόντα, ἀρχὴν δὲ τὴν ποιῆσθαι μετὰ τὰ ἡμαρτημένα, οἶον ἐπὶ τῆς μετανοίας ἀναβιώσκοντα. Συνεχῶς δὲ ταῦτα ἐπαγγελλόμενον, καὶ συνεχῶς αὐτῶν ἀποπίπτοντα, ὡς πᾶσι τελῶς αὐτὸν ἀπεγνωσμένον, τῆς φιλανθρωπίας ἐκλείπει. Οὐ γὰρ ὁ εἰπὼν, *Ἡμαρτον*, εἶτα ἐπιμένον τῇ ἀμαρτίᾳ, οὕτως ἐξομολογείται· ἀλλ' ὁ κατὰ τὸν Παύλῳ ἐδρών τὴν ἀμαρτίαν αὐτοῦ, καὶ μισθῶναι. Τί γὰρ βρελος τῷ ἀβρώστοῦντι (8) ἢ παρὰ τὸν ἱατροῦ ἐπιμέλεια, ἔταν τὰ φαρμακὰ τῆς ζωῆς ; ὁ καίμην ἐπιτηδεύη ; Οὕτως οὐδὲν βρελος ἀδικημάτων συγχωρουμένων τῷ ἐπι ἀβρώστοῦντι, καὶ ἀκόλαστῶν ἀφιερμένων τῷ ἐπι ἀκόλασταίνοντι.

8. Παῦσαι τοιγαροῦν τὰ τοῦ πληστοῦ κακὰ περιεργαζόμενος· μὴ δίδου σχολὴν τοῖς λογισμαῖς ἐπιβλεπτικῶν ἐξετάζειν ἀβρώστῃμα· ἀλλ' ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἔρευναν στρέφου σου τὸ ὄμμα (9). Πολλοὶ γὰρ τὸ μὴ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ κατανοοῦν, τὴν δὲ ἐν τῷ οἰκίῳ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐκ ἐμβλέπουσι. Μὴ τὰ ἐξω περισκόπει, εἰποῦ τινὸς μῶμον ἐξερεῖν δυνθελίς, κατὰ τὸν Φαρισαῖον ἐκεῖνον, ὃς εἰσῆκει ἑαυτὸν δικαίων, καὶ τὸν τελῶνην ἐξετελέζων. Ἀλλ' ἑαυτὸν ἀνακρίνων μὴ διαλείπῃς, μὴ τι κατὰ τὰς ἐνθυμήσεις ἡμαρτες, μὴ τι ἢ γλώσσα παρωπῶσθαι τῆς διανοίας προεξομαροῦσα, μὴ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν πέπρακται τι τῶν ἀβουλήτων. Ὡς περ γὰρ ἀμήχανον ὄγειαν ἀναλαθεῖν μὴ τῆς νόσου ἀπαυγένητα, ἢ ἐν θερμότητι γενέσθαι τὸν μὴ καθαρῶς πεπαυμένον τῆς καταψύξεως (ἀνεπίδεκτα γὰρ ταῦτα ἀλλήλοισι)· οὕτως καὶ τὸν μέλλοντα ἐν ἀγαθῷ βίῳ γενέσθαι, πάσης προσηκεῖ τῆς ἐπὶ τὸ κακὸν συναρπείας ἀπαλλαγῆναι· οὐ γὰρ χρόνον ποσότητι, ἐπιθέσει δὲ ψυχῆς ἢ μετανοία κρίνεται. Οἱ δὲ χωρισθέντες τοῦ κενοῦ βίου, καὶ πρὸς τὴν θειοτέραν ζωὴν ἑαυτοὺς ἀσχεοῦντες, μὴ ἐφ' ἑαυτοὺς, μηδὲ καταρόντας ἀσχεοῦσθωσαν· ἐμάρτυρον γὰρ εἶναι προσήκει τὸ τοιοῦτον βίον, ὡς ἂν ἐκτὸς εἶναι πονηρῆς ὑποψίας. Καὶ εἰ τις πάλαι δελεασθεὶς, ἢ πλοῦτου κόνιν ἐξ ἐκτικίας ἐφ' ἑαυτὸν συναφόρησε, καὶ τὸν νοῦν ταῖς τοῖσιν μερῶναις κατέδησεν· ἢ μῦθος ἀσελγείας προσήκει τῇ φύσει δυσέκνιπτον· ἢ τῶν ἄλλων ἐγχαίρειν ἐπλήρωσεν ἑαυτὸν· οὕτως, ὡς ἐτι καιρὸς, πρὶν ἔλθει εἰς τελείαν ἀπόλειαν, ἀποθέσθω τῶν φορτίων τῶν

(6) Uterque codex indicat comment. in Isa.

(7) Ex hom. *Quod mundanis adhaerendum* no st. 168.

(8) *Ἀβρώστοῦντι*. Contextus ἀδικῶντι.

(9) *Τὸ ὄμμα*. In contextu additur τῆς ψυχῆς.

πλείονα, καὶ πρὶν ὑποδρῦχίον γενέσθαι τὸ σκάφος, ἂν ἐκβολὴν ποιησάσθω τῶν ἀγωγίμων, ἃ μὴ δεόντως συνέλεξε. Τὰ χρήματα ἐκβλήθοντα καλῶς, οὕτε ἀπολλύται τοῖς ἐκβαλοῦσι καὶ ῥίψασιν· ἀλλ' ὥσπερ εἰς ὀλκάδας ἄλλας ἀσφαλστέρας τινὰς τὰς τῶν πενήτων μεταθέντα γαστέρας, διασώζεται, καὶ φθάνει πρὸς λιμένας ἐλθόντα, καὶ φυλάττεται τοῖς ἐκβαλοῦσι κόσμος.

9. Τὰ γὰρ χρόνῳ κρατυθέντα πάθῃ πρῶτον μὲν χρόνου δέεται πρὸς τὴν διόρθωσιν· ἔπειτα ἰσχυρὰς καὶ εὐτονωτέρας διαγωγῆς, εἰ μέλλοι τις τοῦ βίου αἰτοῦ καθικνεῖσθαι, ὥστε πρὸ ῥίψαι ἐξελεῖν τὰ χροῦν μακρῶ ταῖς ψυχαῖς ἐρρίζωθέντα. Τοιαύτη ἡ ἐμμελής τῶν Νηνευτῶν μετάνοια, καὶ ἡ σοφὴ καὶ πετυκνωμένη θλίψις ἐκεῖνη, ἣτις οὐδὲ τὰ ἄλογα ἀσυντελεῖ τῆς τιμωρίας ἀφήκεν· ἀλλὰ καὶ αὐτὰ βρῶν ἐξ ἀνάγκης ἐμηχανήσατο. Ἐχωρίσθη γὰρ τῆς βροτῆς ὁ μόσχος, ἀπηλάθη τῆς μητρῶας θηλῆς ὁ ἀρνεῖός· παιδίον ἐπιμάξιον οὐκ ἦν ἐν ταῖς τῆς τεκούσης ἀγκάλαις ἐπιδεικνύον· φωναὶ δὲ παρὰ πάντων οἰκτραῖ ἀλλήλαις ἀντιδρῶσαι καὶ ἀντηχοῦσαι. Τὰ τέκνα λιμῶντοντα τὰς πηγὰς ἐζητεῖ τοῦ γάλακτος· αἱ μητέρες τῷ φυσικῷ πάθει διακοπτόμεναι, συμπάθει φωναῖς ἀνεκαλοῦντο τὰ ἐγγονα· τὰ βρέφη κριτὰ τὸν ὅμοιον τρόπον λιμῶντοντα, σφοδρῶτα κλαυθμῶ ἀνερρήγνοντο καὶ ἀπέσπαιρον· αἱ τεκούσαι ταῖς φυσικαῖς ἀληθῶς κατεκεντούοντο τὰ σπλαγγνα. Ὁ πρεσβύτερος ἐπ' ἐκεῖνον ἐθρήνη, καὶ τὴν πολιὰν ἐτίλλε καὶ ἐσπάραττεν. Ὁ νεανίσκος καὶ ἀκμάζων, σφοδρότερον ἀπυδύρετο· ὁ πένης ἐστῆναξεν· ὁ πλούσιος ἐπιλαθόμενος τῆς τρυφῆς, ἤσκει τὴν κακοπάθειαν ὡς σῶφρονα. Ὁ βασιλεὺς αὐτῶν, τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν δόξαν εἰς αἰσχύνην μετέβαλεν. Ἀπέθετο τὸν στέφανον, καὶ κόβιν τῆς κεφαλῆς (1) κατεχέετο· τὴν ἀλουργίδα ῥίψας, σάκκον μεττημφιάσατο· τὸν θρόνον τὸν ὑψηλὸν ἀφείλε καὶ μετέωρον, ἐλεεινῶς τῇ γῇ προσεσύρετο· τὴν ἰδιότητα καὶ βασιλικὴν καταλιπὼν εὐστάθειαν (2), συνεθρήνη τῷ δήμῳ· εἰς ἐγένετο τῶν πολλῶν, ὅτε τὸν κοινὸν πάντων Δεσπότην ἐβλεπεν ὀργιζόμενον. Τοῦτο δούλων εὐαισθητῶν φρόνημα. Τοιαύτη τῶν ἀμαρτίαις ἐνεχομένων ἡ μετάνοια· ἵνα διὰ πάσης φιλικίας ἢ σκυθρωπότης κρατήσῃ, αἰσθημένης τε καὶ ἀναισθητοῦ, τῆς μὲν κατὰ προαίρεσιν, τῆς δὲ κατ' ἀνάγκην. Διὰ τοῦτο ἰδὼν αὐτοὺς ὁ Θεὸς οὕτω ταπεινώθοντας, ὡς ἐπὶ ὑπερβαίνουσαν ἑαυτῶν ταπεινωρίαν παγγενῆ καταχρίναντας, καὶ τὸ πάθος ἤλεθε, καὶ τῆς τιμωρίας ἀνῆκε, καὶ τὸ χαιρεῖν ἐδωρήσατο τοῖς εὐαισθητῶς πενήθασιν. Ἴδιον γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, τὸ μὴ σιωπῆ τὰς κολάσεις ἐπάγειν, ἀλλὰ προκηρύσσειν, διὰ τῶν ἀπειλῶν προκαλούμενος (3) εἰς μετάνοιαν τοὺς ἡμαρτηκότας· οὕτω γὰρ

dum adhuc tempus est, antequam ad integrum exitum perveniat, deponat majorem sarcinarum partem, et priusquam navis submergatur, mercium indecore congestarum ejectionem faciat. (4) Neque vero pecuniae probe ejectae pereunt effluentibus ac proicientibus; sed quasi in alias quasdam onerarias naves tutiores, pauperum videlicet ventres, exportatae conservantur, et ad portus perveniunt, custodiunturque jacentibus, quibus ornamento sunt.

9. (5) Tempore corroborata mala primum quidem tempore indigent ut sanentur; deinde forti ac firma agendi ratione, si quis velit ad immunum ipsum pertingere, adeo ut radicibus evellantur quae longo tempore in animis radices egerunt. (6) Haud absimilis fuit summa illa absolutaque Ninivitarum poenitentia, atque prudens vehemensque eorum afflictatio, quae ne bruta quidem animalia a poenis immunia exemit: sed ea etiam necessario clamare artificio quodam adegit. Separatus namque est vitulus a vacca, semotus est a materno ubere agnus, puer lactens in maternis uluis minime conspiciebatur; voces vero emittentur ab omnibus miserabiles, vicissim clamantes, ac resonantes. Partus esurientes lactis fontes quaerebant; matres naturali affectione discerpentes, vocibus commiserationem suam significantis revocabant fetus. Eundem ad modum infantes fame laborantes, ejulatu vehementissimo frangebantur, palpitabantque, et viscerum naturalibus doloribus compungebantur. Inter illos flebat senex, et canos vellebat, discerpebatque. Adolescens, et qui florenti aetate erat, vehementius lamentabatur; ingemiscebatur pauper; dives, deliciarum oblitus, afflictationi ut bonae se dedebat. Rex ipsorum splendorem gloriamque transmulsavit in verecundiam. Deposita corona, caput cinere inspersit; purpura abjecta, induit saccum: throno alto et sublimi derelicto, miserabili habitu humi reprobatur: repudiata propria ac regia gravitate, lugebat cum populo, unus e multis factus et plebeius, quod communem Dominum omnium videret iratum. Haec est servorum sensu praedictorum prudentia: talis hominum peccatis implicitorum poenitentia, ut tristitia occuparet aetatem omnem, tum sentientem, tum non sentientem, illam sponte, hanc praeter voluntatem. Propterea cum vidisset Deus ipsos sic humiliatos, ut condemnarent sese ad gravissimas multas omnis generis, et doloris eorum misertus est, et poenam remisit, et gaudium iis qui sano consilio luxerant, largitus est. (7) Proprium est enim Dei in homines amoris nequaquam silentio poenas irrogare: sed eas praenuntiare, per minas peccatores provocando ad poenitentiam: qua

(1) Τῆς κεφαλῆς. Editi, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Melius in contextu quem secuti sumus.

(2) Εὐστάθειαν. Haud paulo melior haec scriptura, quam quod in ipso contextu εὐπάθειαν.

(3) Προκαλούμενος. Contextus προκαλουμένου. Uterque codex προσκαλούμενος.

(4) Ex hom. Quod mundanis adhaerendum non sit, 168.

(5) Ex epist. clvi, 245.

(6) Ex hom. in Janem, etc., 65.

(7) Ex comment. in Isa., 480.

igendi ratione usus est erga illos Jonæ opera. Nec acite exitium perniciemque induxi 522 Israeli peccanti : sed famulum suum ad fundendas pro populo preces excitans, his verbis prædixit : *Dimitte me ; et delebo populum hunc* 47. Rursus simile quiddam in Evangelio etiam per parabolam a ficu sumptam sumus edocti ; quippe dominus ejus dicit agricolæ : *Ecce anni tres sunt ex quo venio ad hunc ficum, quærens fructum in ea, et non invenio : succide illam. Utquid etiam terram occupat* 48 ? (1) Itaque in quod tempus rejiciemus pœnitentiam ? annon recipiemus nos ad bonam frugem ? annon a consueta vivendi ratione revocabimus nos ad Evangelii integritatem ? annon ob oculos nobis ponemus illam Domini metuendam ac conspicuam diem, in qua hos quidem qui ad Domini dexteram per sua opera accesserint, regnum cœlorum suscipiet ; illos vero qui ob bonorum operum privationem ad sinistram dejecti fuerint, gehenna ignis et tenebræ æternæ involvent ? *Illuc, inquit, erit fletus, et stridor dentium* 49. (2) Nos autem acriter ac cito peccamus, sed negligenter, segniterque pœnitentiam amplectimur. (3) Cœlorum quidem regnum concupiscere nos dicimus, et tamen de iis quibus comparari potest, nihil sumus solliciti ; imo tametsi nullum pro conficiendo Dei mandato laborem subimus, nihilominus æquales honores ac præmia cum iis qui ad mortem usque peccato restiterint, recepturos nos esse præ mentis nostræ vanitate existimamus. (4) Simus tandem aliquando de animabus nostris solliciti, fratres, doleamus anteactæ vitæ vanitatem, decertemus pro futuris. Ne maneamus in socordia hac et dissolutione, neve præsens quidem tempus per jugem pigritiam amittentes, in crastinum vero et in posterum differentes operum initium, deinde ab eo qui animas nostras reposcit, inventi imparati a bonis operibus, a nuptialis thalami gaudio excludamur, et frustra inutiliterque ploremus, tunc vitæ tempus male præteritum lugentes, cum nihil amplius profuerit pœnitentibus. Hæc est pœnitentiæ ætas, illa remunerationis ; hæc operæ et laboris, illa rependendæ mercedis : hæc tolerantia, illa solatii. Nunc Deus adjutor est eorum qui se a via mala convertunt ; tunc horrendus et quem nullus fallat, humanarum actionum, verborumque et cogitationum inquisitor. Nunc experimur lenitatem, tunc justum judicium cognoscemus, cum videlicet resurgemus, alii ad supplicium æternum, alii ad vitam æternam. et unusquisque

καὶ τοῦτοις παποίηκε διὰ τοῦ Ἰωνᾶ. Καὶ τῷ Ἰσραὴλ ἡμαρτηκότηι οὐ σωπῆ ἐπήγαγε τὸν ἀφανισμόν ἀλλὰ κινῶν εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τὸν ἑαυτοῦ θεράποντα, προσκήρυσσε λέγων· Ἄφες με, καὶ ἐξαιλέσω τὸν λαόν τούτων. Παραπλησίως δὲ τι καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ περὶ τῆς κατὰ τὴν συκῆν παραβολῆς μεμαθήκαμεν, τοῦ δεσπότου αὐτῆς λέγοντος τῷ γεωργῷ· Ἰδοὺ τρία ἔτη ἔρχομαι ἐπὶ τὴν συκῆν, ζητῶν καρπὸν ἐν αὐτῇ, καὶ μὴ εὐρίσκων· ἔκκοψον αὐτήν. Ἴνα τί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ ; Τοιγαροῦν πρὸς τίνα καιρὸν ὑπερτιθέμεθα τὴν μετάνοιαν ; οὐκ ἐκνήφομεν ; οὐκ ἀνακαλεσόμεθα ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ κατὰ συνθήθειαν βίου πρὸς τὴν ἀκριβείαν τοῦ Εὐαγγελίου ; οὐκ ἐν ὀφθαλμοῖς ληψόμεθα τὴν ἡμέραν Κυρίου τῆς φοβερᾶν ἐκείνην καὶ ἐπιφανῆ, ἐν ἣ τούς μὲν τῇ δεξιᾷ τοῦ Κυρίου διὰ τῶν πράξεων προσεγγίζοντας βασιλεία οὐρανῶν ὑποδέξεται· τοὺς δὲ πρὸς τὴν ἀριστερᾶν διὰ τὴν ἐρημίαν τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀπεωσμένους (5), γέεννα πυρὸς καὶ σκότος αἰώνιον κατακρίψει ; Ἐκεῖ ἔσται, φησὶν, ὁ κλαυθμὸς καὶ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Ἄλλ' ἡμεῖς τὴν μὲν ἀμαρτίαν ἐπιτελοῦμεν συντόμως (6), ὀλιγώρως δὲ καὶ ῥαθυμίως ἀναλαμβάνομεν τὴν μετάνοιαν. Καὶ βασιλείας μὲν οὐρανῶν ἐπιθυμοῦμεν λέγομεν, ἐξ ὧν δὲ ἔστιν αὐτῆς ἐπιτυχεῖν οὐ φροντίζομεν· ἀλλὰ μηδένα πόνον ὑπὲρ ἐν τολῆς τοῦ Θεοῦ καταδεχόμενοι, τῶν ἰσῶν τιμῶν τεύξεσθαι τοῖς μέχρι θανάτου πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἀντικαταστάειν ἐν τῇ ματαιότητι τοῦ νοῦς ἡμῶν ὑποτιθέμεθα (7). Ἀψόμεθα τοίνυν, ἀψόμεθά ποτε τῆς φροντίδος τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ἀδελφοί ! λυπηθῶμεν ἐπὶ τῇ ματαιώσει τοῦ προλαβόντος βίου· ἀγωνισόμεθα ὑπὲρ τῶν μελλόντων· μὴ τῇ ῥαθυμίᾳ καὶ τῇ ἐκλήσει ταύτῃ ἐναπομεινωμεν, καὶ τὸ μὲν παρὸν ἀεὶ διὰ ῥαθυμίας προτιθέμενοι, πρὸς δὲ τὸ αἰῶνον καὶ τὸ ἐφεξῆς τὴν ἀρχὴν τῶν ἔργων ὑπερτιθέμενοι, εἴτα καταληφθέντες ὑπὸ τοῦ ἀπαιτούντος τὰς ψυχὰς ἡμῶν, ἀπαρασκευάστοι τῶν ἀγαθῶν ἔργων, τῆς μὲν χαρᾶς τοῦ νυμφώνος ἀποδηθῶμεν, ἀργὰ δὲ καὶ ἀνόνητα κλαίωμεν (8), τὸν κακῶς παρεθέντα τοῦ βίου χρόνον ὀδυρόμενοι τότε, ὅτε πλέον οὐδὲν ἐξέσται τοῖς μεταμελουμένοις. Οὗτος ὁ αἰὼν τῆς μετανοίας, ἐκεῖνος τῆς ἀναποδόσεως· οὗτος τῆς ἐργασίας, ἐκεῖνος τῆς μισθοποδοσίας· οὗτος τῆς ὑπομονῆς, ἐκεῖνος τῆς παρακλήσεως. Νῦν βοηθὸς τῶν ἐπιστρέφόντων ἀπὸ ὀδοῦ κακῆς ὁ Θεὸς, τότε φοβερὸς καὶ ἀπαραλόγιστος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ ῥημάτων (9) καὶ ἐνθυμημάτων ἐξεταστής. Νῦν τῆς μακροθυμίας ἀπολαύομεν, τότε τὴν δικαιοκρισίαν γνωρίσομεν, ὅταν ἀναστῶμεν, οἱ μὲν εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ εἰς ζωὴν

47 Exod. xxxii, 10. 48 Luc. xiii, 7. 49 Matth. xxv, 30.

(1) Ex *Regulis fusius tractatis*, 328.

(2) Ex *hom. in famem*, etc., 65.

(3) Ex *Regulis fusius tractatis*, 328.

(4) *Ibid.* 327.

(5) *Διὰ τὴν ἐρημίαν... ἀπεωσμένους*. Sic ope contextus emendavimus vulgatam lectionem διὰ τῆς ἐρημίας... ἐπεγνωσμένους.

(6) *Συντόμως*. Haud scio an præferenda sit hæc scriptura ipsi contextui, in quo legitur *συντόμως*.

(7) *Τιμῶν... ὑποτιθέμεθα*. Sic restituimus ope codicis Regii et contextus. Editi ἡμῶν ὑπερτιθέμεθα.

(8) *Ἀργὰ δὲ καὶ ἀνόνητα κλαίωμεν*. Hæc addit ex contextu et codicum altero. Idem codex τὸν κακῶς παρεθέντα. Editi παρεθέντα. Melius in contextu παρεθέντα.

(9) *Καὶ ῥημάτων*. Hæc addita ex contextu et codicum altero.

αἰώνιον, καὶ ἀπολάβῃ ἕκαστος κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐ-
τοῦ. Ὑμῖν δὲ, ὅσοι ἐπεστυγνάσατε τῇ ἀσχημοσύνῃ
τῶν καταγνωσθέντων, ἐκείνο ἐντελλόμεθα (1)· Ἐάν
μὲν ἔδῃτε μετανοοῦντας ἐπὶ τῇ ἀτοκίᾳ τῶν πεπραγ-
μένων, συμπαθήσατε ὡς οικεῖοις μέλεσι νεοσχη-
σιν· ἔάν δὲ ἀπαυθαδιαζομένουσιν καὶ καταφρονοῦντας
τῆς ὑμετέρας ἐπ' αὐτοῖς λύπης ἀσθησθε, Ἐξέλθετε
ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορίσθητε, καὶ ἀκαθάρτου
μὴ ἀπησθε· ἔν' οὕτως οἱ μὲν ἐντραπέντες, εἰς ἐπί-
γνωσιν ἔλθωσι τῆς οικείας κακίας· ὑμεῖς δὲ τοῦ ζή-
λου τοῦ Φινεὲς τὸν μισθὸν ὑποδέξησθε παρὰ τοῦ Σω-
τῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος,
νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

ΛΟΓΟΣ Θ'.

1. Χρὴ τὴν προσευχὴν μὴ ἐν συλλαβαῖς ἡμᾶς
ἐκπληροῦν, ἀδελφοί, ἀλλὰ προαιρέσει μᾶλλον ψυχῆς,
καὶ πράξεισιν ταῖς κατ' ἀρετὴν παντὶ τῷ βίῳ παρ-
εκτεινομέναις. Οὐδὲ γὰρ ἡγοῦμεθα τὸν Θεὸν τῆς διὰ
τῶν λόγων ὑπομνήσεως δεῖσθαι, ἀλλ' εἰδέναι καὶ μὴ
αἰτούντων ἡμῶν τὰ χρῆσιμα. Ἡ γὰρ θεία ἀκοή οὐ
φωνῆς δεῖται πρὸς αἰσθησιν· οἶδε γὰρ καὶ ἐν τῷ κινή-
ματι τῆς καρδίας γνωρίζει τὰ ἐπιζητούμενα. Ἡ
οὐκ ἀκούεις, ὅτι Μωϋσῆς μὴδὲν φβεγγόμενος, ἀλλὰ
τοῖς ἀλαλήτοις ἑαυτοῦ στεναγμοῖς ἐντυγχάνων τῷ
Κυρίῳ, ἠκούετο παρὰ τοῦ Κυρίου λέγοντος· *Τί βοᾷς
πρὸς μέ;* Οἱ δὲ ἐν τῷ βίῳ μὲν μὴδὲν κατορθοῦντες, ἐν δὲ
τῇ παρατάσει τῆς προσευχῆς νομιζόντες δικαιούσθαι,
τούτων ἀκούετωσαν τῶν ῥημάτων· *Ὅταν τὰς χεῖ-
ρας ὑμῶν ἐκτείνῃτε πρὸς μέ, ἀποστρέψω τοὺς
ὄφθαλμούς μου ἀπ' ὑμῶν καὶ ἐάν πληθύνῃτε τὴν
δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν.* Οὐ γὰρ ἀπλῶς
τὰ ῥήματα τῆς προσευχῆς ὠφελεῖ, ἀλλὰ τὸ μετὰ
σπουδαίας διαθέσεως ἀναπέμπεσθαι. Ἐπεὶ καὶ Ὁ
Φαρισαῖος ταῦτα πρὸς ἑαυτὸν προσήχητο, οὐχ
πρὸς τὸν Θεόν· ἐπανήρητο γὰρ πρὸς ἑαυτὸν, ἐπί-
περ ἐν ἀμαρτίᾳ τῆς ὑπερηφανίας ἐγένετο. Διὰ τοῦτο
καὶ ὁ Σωτὴρ· *Προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογεῖτε,
ὡς καὶ οἱ ἔθνη· δοκοῦσι γὰρ, ὅτι ἐν τῇ πολυλο-
γίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται· καὶ τὸ, Ἐκ πολυ-
λογίας οὐκ ἐκφεύξῃ ἀμαρτίαν.* Τοῦτο ἐστὶ τὸ αἴ-
τιον τοῦ ἀποστρέφασθαι (2) τοὺς ὄφθαλμούς τοῦ Θεοῦ,
ὅταν ἐκταθῶσιν αἱ χεῖρες, διότι τὰ τῆς ἰκετηρίας
σύμβολα παροξυσμοῦ εἰσὶν ἀφορμαί. Ὅσπερ ἂν εἴ-
εις υἱὸν τινος φονεύσας ἀγαπητὸν, ἔτι ἡμαγμένας
τὰς χεῖρας ἔχων, προτείνει αὐτὰς τῷ πατρὶ χαλε-
παίνουντι, δεξιὰν φίλιας αἰτούμενος· ἄρ' οὐχὶ φανὲν
τοῦ τέκνου τὸ αἷμα ἐν τῇ χειρὶ τοῦ παιδοφόνου μάλ-
λον εἰς ὀργὴν τὸν ἡδικοῦμενον ἐγείρει; Τοιαῦτα εἰσι
καὶ αἱ τῶν Ἰουδαίων εὐχαί, ὅταν ἐκτείνωσι τὰς χεῖ-
ρας τῆς εἰς τὸν μονογενῆ Υἱὸν ἀμαρτίας ἀναμνη-
σκόντων τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, καὶ καθ' ἑκάστην

A secundum sua ipsius opera recipiet. (3) Vobis vero,
quotquot de actionum improbatum turpitudine
doluistis, illud præcipimus. Si videritis quos stul-
titiæ gestorum suorum pœniteat, eorum misereamini
iniquam vestrorum membrorum ægrotantium;
sin perversas ac vestram pro ipsis necestitiam sper-
nantes senseritis, *Exite de medio, et separemini, et
immundum ne tangatis*³⁰: ut sic illi quidem pu-
dore affecti, suam ipsorum pravitatem cognoscant:
523 vos vero mercedem æmulationis Phinees³¹
recipiat a Servatore nostro Jesu Christo, cui glo-
ria, et potestas, nunc et semper, et in sæcula sæ-
culorum. Amen

DE ORATIONE.

SERMO IX

B

1. (4) Orationem non syllabarum numeris ab-
solvere nos oportet, o fratres; sed animi volun-
tate, rectisque per totam vitam actionibus. Neque
enim Deum arbitramur ut verbis moneatur, indi-
gere; sed nosse, ne petentibus quidem nobis, quæ
conducibilia sint. (5) Utique auditus divinus voce
non indiget ad percipiendum, siquidem petita etiam
in cordis motu cognoscere valet. Nonne scis Moy-
sen, cum nihil loqueretur, sed tacitis suis suspi-
riis Dominum interpellaret, a Domino auditum,
dicente: *Quid clamas ad me*³²? (6) Qui nulla vir-
tute vitam suam exornant, nihilominus tamen sese
existimant in precum suarum longitudine justificari,
verba hæc audiant: *Cum extenderitis manus, aver-
tam oculos meos a vobis: etsi multiplicaveritis
supplicationem, non exaudiam vos*³³. Neque enim
precum verba simpliciter prolata juvant, sed si cum
vehementi affectu depromantur. Nam et *Pharisæus
hæc apud se orabat*³⁴, non apud Deum: respicie-
bat namque ad seipsum; siquidem in superbix
peccato versabatur. Quapropter et Salvator ait:
*Orantes autem nolite multum loqui sicut ethnici: pu-
tant enim quod in multiloquio suo exaudiantur*³⁵;
et illud: *Ex multiloquio non effugies peccatum*³⁶.
Hoc est causæ, cur Deus oculos avertat, cum
extenderint manus, quod ipsa supplicationis sym-
bola ad irritandum illum sint occasiones. Quem-
admodum si quis dilectum alterius filium occiderit,
ac manus suas adhuc cruentatas ad infensum sibi
patrem exporrigat, dexteramque efflagitet amici-
tiæ; nonne sanguis filii in ipsius interfectoris manu
apparens patrem injuria affectum acrius exasper-
rat? Ejusmodi sunt Judæorum preces; siquidem
cum extendunt manus, admissum in unigenitum
Filium scelus Deo et Patri revocant in memoriam,
atque per singulas extensiones suas ipsorum man-
us sanguine Christi plenas ostendunt. Enimvero

³⁰ II Cor. vi, 17. ³¹ Num. xiv, 11. ³² Exod. xiv, 15. ³³ Isa. i, 15. ³⁴ Luc. xviii, 11. ³⁵ Matth. vi, 7. ³⁶ Prov. x, 19.

(1) Ἐντελλόμεθα. Contextus διαστέλλομεθα.

(2) Τοῦ ἀποστρέφασθαι. Male in contextu τὸ ἀπο-
στρέφασθαι.

(3) Ex hom. in ebriosos, 130.

(4) Ex hom. in mart. Julittam, 35.

(5) Ex hom. in psal. cxiv, 200.

(6) Ex comment. in Isa., 408.

qui in sua cæcitate perseverant, cædis paternæ sunt hæredes. *Sanguis enim ejus, inquit, super nos, et super filios nostros* ⁸⁷.

2. (1) Semper igitur, o homo, Dei memineris et illius timorem in corde habeto, atque ad communionem precum omnes adjuuge. Magnum enim est eorum qui Deum placere possunt auxilium. Nam et viventibus nobis in hac carne bona erit adiutrix precatio, et inde proficiscentibus idoneum viaticum ad futurum ævum. Quemadmodum autem sollicitudo res bona est: ita rursus animum despondere et desperare ac de salute diffidere, res sunt animæ noxiæ. Spem itaque in Dei bonitate colloca, et illius auxilium expecta: certo sciens, si recte ac sincere ad **524** ipsum convertamur, futurum ut non modo nos omnino non rejiciat, sed etiam nobis adhuc precum verba proferentibus dicat: *Ecce adsum* ⁸⁸. (2) Quis enim vel malam admittat cogitationem, vel malum perficiat; si Deum credat ubique esse locorum, adesse his quæ sunt, unicuique interesse actioni, ac cordium consilia introspicere? Sed rati vel Deum non inspicere, vel non curare ea quæ aguntur; sic homines ad impia patranda facinora animum conferunt. (3) Quies igitur principium expurgationis animæ, nec lingua loquente res humanas, nec oculis nitidos corporum colores aut concinnitates circumspicientibus; nec auditu animæ vigorem dissolvente per acroamata modorum ad voluptatem compositorum, aut per hominum factorum ac ridiculorum verba: id quod maxime animi vim frangere solet. Mens enim, quæ ad externa non dissipatur, neque per sensus in mundum diffunditur, redit quidem ad se ipsa; per se autem ad Dei cogitationem ascendit, atque decore illo illustrata, ipsius etiam naturæ obliviscitur, nec jam cibi cura distrahitur aut amictus sollicitudine; sed terrenis curis vacua, omne suum studium ad æterna bona adipiscenda transfert.

πρὸς περιβολαίων μέριμναν τὴν ψυχὴν καθελκόμενος τὴν πᾶσαν ἑαυτοῦ σπουδὴν ἐπὶ τὴν κτῆσιν τῶν αἰωνίων

3. (4) Neque igitur patrie mediam vitæ partem inutilem tibi esse per somni soporem: sed dividatur tibi noctis tempus in somnum et precationem: imo somnus ipse exercitatio sit pictatis. Sæpe enim expressæ in somno species nescio quomodo vestigia quædam ac reliquiæ esse solent diurnarum curarum. (5) Ecquid igitur beatius, quam statim quidem ac dies incipit ad preces surgentem, hymnis et canticis creatorem venerari; exinde sole jam clare dilucente ad opera conversum, comitante ubique oratione, hymnis etiam opera tan-

ἑκτασιν τὰς χεῖρας ἑαυτῶν τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ πλῆρεις ἐπιδεικνυόντων. Οἱ γὰρ ἐπιμένοντες τῇ παρώσει, τῆς πατρικῆς μαιφονίας κληρονόμοι ὑπάρχουσι. *Τὸ γὰρ αἷμα αὐτοῦ, φησὶν (β), ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν.*

2. Διὰ παντὸς τοῖνον μὲνησο τοῦ Θεοῦ, ἄνθρωπε, καὶ ἔχε τὸν φόβον αὐτοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, καὶ πάντα εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν εὐχῶν παραλαμβάνε. Μεγάλη γὰρ καὶ τῆ τῶν δυναμένων δυσωπεῖν τὸν Θεὸν βοήθεια. Καὶ γὰρ καὶ ζῶσιν ἡμῖν τὴν ἐν τῇ σαρκὶ ταύτῃ ζωὴν, ἀγαθὴ ἔσται βοήθης ἢ προσευχῆ: καὶ ἀπερχομένοις ἐντεῦθεν, ἐφόδιον διαρκὲς πρὸς τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα. Ὅσπερ δὲ ἡ φροντίς πρῶτόν ἐστιν ἀγαθόν· οὕτω πάλιν ἡ ἀθυμία καὶ ἡ ἀπόγνωσις, καὶ τὸ δυσελπίστως ἔχειν πρὸς σωτηρίαν, τῶν βλαπτόντων ἐστὶ τὴν ψυχὴν. Ἐπέλιπε τοῖνον τῇ ἀγαθότητι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκδέχου αὐτοῦ τὴν ἀντιληψίν, γινώσκων, ὅτι ἐκ καλῶς καὶ γνησίως πρὸς αὐτὸν ἐπιστραφῶμεν, οὐ μόνον οὐκ ἀποθρήψῃ ἡμᾶς εἰς τὸ παντελές, ἀλλ' ἔτι λαλοῦντων ἡμῖν τὰ ῥήματα τῆς προσευχῆς ἐρεῖ: *Ἰδοὺ παρίμι.* Τίς γὰρ πιστεύων εἶναι πανταχοῦ τὸν Θεόν, καὶ παρῆναι τοῖς γινομένοις, καὶ ἐκάστη πράξει παρεσθάναι, καὶ ταῖς βουλαῖς τῶν καρδιῶν ἐνορᾶν ἢ τὴν ἐνοσίαν τὴν πονηρὰν παραδέχεται, ἢ τελεοῦργεῖ τὸ κακόν; Ἄλλ' ἢ μὴ ἐφορᾶ τὸν Θεόν, ἢ μὴ μέλει αὐτῷ τῶν γινομένων ὑπάλμαθάνοντες· οὕτως ὀρμῶσι πρὸς τὰς ἀνοσίας (7) πράξεις οἱ ἄνθρωποι. Ἀρχὴ δὲ καθάρσεως τῆ ψυχῆ ἡ ταχία, μῆτε γλώσσης λαλοῦσης τὰ τῶν ἀνθρώπων, μῆτε ὀφθαλμῶν εὐχρόιας σωματίων καὶ συμμετρίας περισκοπούτων, μῆτε ἀκοῆς τὸν τόνον τῆς ψυχῆς ἐκλυούσης ἐν ἀκροάμασι μελῶν πρὸς ἔδοντὴν πεποιτημένων, μῆτε ῥήμασιν εὐτραπέλων καὶ γελοιαστῶν ἀνδρῶν, ὃ μάλιστα λύειν τῆς ψυχῆς τὸν τόνον πέφυκε. Νοῦς γὰρ μὴ σκεδανύμενος ἐπὶ τὰ ἔξω, μὴ ὑπὸ τῶν αἰσθητηρίων ἐπὶ τὸν κόσμον διαφορούμενος, ἐπάνεισι μὲν πρὸς ἑαυτὸν, δι' ἑαυτοῦ δὲ πρὸς τὴν περὶ Θεοῦ ἐνοσίαν ἀναβαίνει· κάκεινο τῷ κάλλει περιλαμπόμενος, καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως λήθην λαμβάνει· μῆτε πρὸς τροφῆς φροντίδα, μῆτε ἀλλὰ σχολὴν ἀπὸ τῶν γήινων φροντίδων ἄγων, ἀγαθῶν μετατίθησι.

3. Μὴ οὖν καταδέξῃ διὰ τῆς κατὰ τὸν ὕπνον ἀνασθησίας τὸ ἡμισυ τῆς ζωῆς ἀχρειοῦν· ἀλλὰ μερίζεσθε σοι τῆς νυκτὸς ὃ χρόνος εἰς τε ὕπνον καὶ προσευχὴν· ἀλλὰ καὶ οἱ ὕπνοι αὐτοὶ μελέτημα ἔστωσαν τῆς εὐσεβείας. Πεφύκασι γὰρ πῶς αἱ καθ' ὕπνον φαντασίαι, ὡς τὰ πολλὰ, ἀπηχῆματα εἶναι τῶν μεθήμερινῶν φροντίδων. Τί δὲ μακαριστότερον ἀνθρώπου, τοῦ εὐθὺς μὲν ἀρχομένης ἡμέρας εἰς εὐχὰς ὀρμῶντος, καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς γεραίοντος τὸν κτίσαντα; εἴτα ἡλίου καθαρῶς ἐπιλάμπσαντος ἐπ' ἔργα τρεπομένου, πανταχοῦ αὐτῷ τῆς εὐχῆς συμπαρούσης, καὶ (8)

⁸⁷ Matth. xxvii, 23. ⁸⁸ Isa. lviii, 9.

(1) Ex epist. clxxiv, 262.

(2) Ex comment. in Isa., 416.

(3) Ex epist. 1, 72.

(4) Ex hom. in mart. Julittam, 36.

(5) Ex epist. 11, 72.

(6) *Φησὶν*. Legisse videtur interpres φασὶν. Edit.

(7) *Ἀνοσίας*. Uterque codex ἀνοσίους.

(8) *Kal.* Forte ὡς vel ὡστα. Edit.

τοῖς ὕμνοις, ὡς περ ἄλατι, παραρτύνει τὰς ἐργασίας; ἂν γὰρ ἕλαρον καὶ ἄλυπον τῆς ψυχῆς κατάστημα, αἱ τῶν ὕμνων παρηγορίαι χαρίζονται. Εὐχαὶ καὶ πρὸς τῆς τροφῆς ἀξίως γενέσθωσαν τῶν τοῦ Θεοῦ παροχῶν, ὧν τε νῦν δίδωσι, καὶ ὧν πρὸς τὸ μέλλον ἐταμιεύσατο· εὐχαὶ καὶ μετὰ τὰς τροφάς, εὐχαριστίαν τῶν διδομένων ἔχουσαι, καὶ αἰτησιν τῶν ἐπιγγελλμένων. Εὐχὴ δὲ καλὴ, ἡ ἐναργῆ ἐμποιοῦσα τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν τῇ ψυχῇ· τοῦτο γὰρ ἐστὶ Θεοῦ ἐνοίκησις, τὴ δὲ τῆς μνήμης ἔχειν ἐνιδρυμένον ἐν ἑαυτῷ τὸν Θεόν. Οὕτω γινόμεθα ναὸς Θεοῦ, ὅταν μὴ φροντίσι γίνωμαι τὸ συνεχὲς τῆς μνήμης διακόπτηται, μηδὲ τῶν ἀπροσδοκίτοις πάθειν ὁ νοῦς ἐκταράσσεται· ἀλλὰ πάντα ἀποφεύγων, ἐπὶ Θεῶν ἀναχωρῆ, ἐξελάυνων τὰ προσκαλούμενα αὐτὸν εἰς ἀκρασίαν πάθη, καὶ τοῖς πρὸς ἀρετὴν ἀγούσιν ἐπιτηδεύμασιν ἐνδιατρίβων. Καὶ ὅσαρ τοῖς ἄλλοις ὁ ἥρωος ἐστὶ, τοῦτο τῷ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστῇ τὸ μεσονύκτιον, μάλιστα σχολὴν τῇ ψυχῇ τῆς νυκτερινῆς ἡσυχίας χαρίζομένης, οὔτε ὀφθαλμῶν, οὔτε ὠτων βλαβεράς ἀκοῆς ἢ βίας παραπεμπόντων ἐπὶ καρδίαν· ἀλλὰ καὶ μόνου καθ' ἑαυτὸν (1) τοῦ νοῦ τῷ Θεῷ συνόντος, καὶ διορθουμένου μὲν ἑαυτὸν ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ἡμαρτημένων, ὁρῶν δὲ ἑαυτῷ τιθέντος πρὸς τὴν ἐκκλίσειν τοῦ κακοῦ, καὶ τὴν παρὰ Θεοῦ συνεργίαν εἰς τὴν τελείωσιν τῶν σπουδαζομένων ἐπιζητούντος.

4. Τοῦτο καὶ ἡ κατὰ Μωϋσέα παραίνουσα ἐστορία, ὅτι διὰ τὸ τοὺς προκόποντας μὴ ἐξομαλίζειν τὰς πράξεις, ἀλλὰ ποτὲ μὲν κρεῖττον βιοῦν, ποτὲ δὲ ἔ· ἀτονίαν ἐκλύεσθαι ἀσθενέστερον ἐνεργεῖν, τῆς ἀνθρωπίνης καταστάσεως σύμβολα ἦν τὰ τότε γινόμενα. Εἰ μὲν γὰρ ἐπῆρε τὰς χεῖρας, ἐνίσχυνεν Ἰσραήλ· ὅτε δὲ καθῆκε τὰς χεῖρας, ἐνίσχυνεν Ἀμαλῆκ. Τοῦτο ἐστὶ, καταπιπτούσης ἡμῶν τῆς δραστηρικῆς δυνάμεως, ἰσχύει τὰ ἀντιπαλαίοντα ἡμῖν ὑψομένης δὲ καὶ διαιρομένης, δυνατώτερον γίνεται τὸ διορατικὸν ἐν ἡμῖν· ἐπαίρει μὲν γὰρ ὁ τὰ ἀνω ζητῶν, ἐκτείνει δὲ ὁ τῆς εἰς τὰ σωματικά βοηθείας ἐπιδέομενος. Ὁ τοίνυν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ γενόμενος, οὐ κακολογίαν, οὐ ματαιότητα, οὐκ αἰσχροῦν πραγμάτων ῥήματα, ἀπαγγέλλει, ἀπαγε! ἀλλ' Ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ, κατὰ τὸν Δαβὶδ, αἴς τις λέγει δόξαν. Ἐστήκασιν οἱ ἀπογραφόμενοι τὰ ῥήματα ἀγγελοὶ πάρεστιν ὁ Κύριος τὰς διαθέσεις τῶν εισιόντων ἐπισκοπῶν. Ἡ προσευχὴ ἐκάστου πεφανέρωται τῷ Θεῷ· τίς ἐκ διαθέσεως, τίς ἐπιστημόνως ἐπιζητεῖ τὰ οὐράνια· τίς ἀφρωσιμένως ἄσχοις τοῖς χεῖλεσι τὰ ῥήματα φθέγγεται, ἡ δὲ καρδία αὐτοῦ πόρρω ἀπέχει ἀπὸ Θεοῦ. Κἂν εὐχῆται, ὑγίειαν σαρκὸς, καὶ σωματικὸν πλοῦτον, καὶ δόξαν ἀνθρωπίνην ἐπιζητεῖ. Δεῖ δὲ οὐδὲν τούτων, ὡς ὁ λόγος διδάσκει, ἀλλ' Ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ αἴς τις λέγει δόξαν. Ἀλλ', ὦ τοῦ θαύματος! Οἱ οὐρανοὶ διηγούνται δόξαν Θεοῦ. Ἀγγέλους ἔργον,

10 Exod. xvii, 11. 11 Psal. xxviii, 9.

(1) Καὶ μόνου καθ' ἑαυτὸν. Forte μόνου καὶ καθ' ἑαυτὸν. Ἐπιτ.

(2) Ex epist. II, 74.

(3) Ibid., 75.

A quam sale condire? siquidem hilarem jucundamque animæ æquabilitatem hymnorum solatia conferunt. (2) Preces ante cibum fiunt, quæ donis Dei dignæ sint, tum quæ nunc largitur, tum quæ in futurum recondidit; preces etiam post cibum, quæ et gratiarum actionem pro acceptis bonis et promissorum petitionem habeant. (3) Est autem oratio illa præclara, quæ perspicuam Dei notionem animæ imprimit: idque Dei inhabitatio est, insidentens in-tus Deum memoria complècti. Sic Dei effici-mur templum, cum nec terrenis curis perpetuus memoria tenor interpellatur, nec improvisis commotionibus perturbatur mens, sed omnia fugiens ad Deum secedit, repellens provocantes ad libidinem affectiones, ac in studiis ad virtutem ducentibus immoratur. (4) Sed quod aliis diluculum, id pietatis cultoribus media nox: cum maxime nocturna quies otium animæ largiatur, neque oculis, neque auribus quidquam visu aut auditu exitiosum in cor immittentibus, sed mente sola per se cum Deo rationem habente, seque corrigente 525 per peccatorum recordationem et regulas sibi ipsi præscribente ad vitia declinanda, ac Dei auxilium ad ea, quæ studio habet, perficienda implorante.

4. (5) Hoc etiam nobis innuit Moysis historia; quippe quæ tunc sebant, conditionis humanæ erant symbola, quod ii qui proficiunt, non pari ratione ac tenere operantur: sed modo melius vivunt, modo vero ob imbecillitatem frangunt, suasque languidius exerunt actiones. Etenim si Moyses attolleret manus, vincebat Israel: quando vero eas demittebat, prævalebat Amalec. Hoc est, nostra facultas actuosa siquando fatiscit ac prosternitur, in nos prævalent adversariæ potestates: e contrario, si ea sublata in altum sit et erecta; vis nostra videndi vires majores resumit. Siquidem qui querit sublimia, sustollit: extendit vero, qui ad comparandas res corporales auxilium rogat. (6) Qui igitur in templo Dei est, non convitia, non res vanas, non verba obscenis rebus referta profert, absit! sed *In templo ejus*, ut ait David, *quisque dicit gloriam*. Astant angeli, qui verba describunt: adest Dominus, qui animum ingredientium intuetur. Preces uniuscujusque manifestæ Deo sunt; quis ex affectu, quis scite exquirat cœlestia; quis perfunctorie et extremis labris verba pronuntiet, cor vero ipsius procul a Deo. Quod si orat, carnis sanitatem, opesque corporeas et humanam gloriam efflagitat. Horum autem nihil petendum est, ut Scriptura docet: sed *In templo ejus unusquisque dicit gloriam* 10. Verum, o rem admiratione

(4) Ibid., 75.

(5) Ex comment. in Isa., 408.

(6) Ex hom. in psal. xxviii, 122.

dignam! *Cæli enarrant gloriam Dei*⁶¹. Deum gloria afficere, angelorum munus est. Hoc unum est totius cœlestis exercitus officium, referre creatori gloriam. Creatura omnis, tum silens, tum loquens, tum cœlestis, tum terrena, dat gloriam conditori. Miserabiles vero homines, postquam ædibus suis relictis ad templum cucurrerunt, quasi quidpiam consecuturi emolumentum, tamen Dei verbis aures non præbent, suam ipsorum naturam non sentiunt; non mœrent dum reminiscuntur peccatorum; non timent iudicium; sed arridentes, et inter se jungentes dextras, precationis domum in locum immodicæ loquacitatis vertunt, aspernati Davidem declarantem et dicentem: *In templo ejus unusquisque dicit gloriam*. Tu vero non modo non loqueris: sed alteri etiam es impedimento, qui eum tibi reddas attentum. Deus enim minime indiget gloria; sed te vult esse dignum, qui consequare gloriam. Quapropter, *Quod seminat homo, hoc et metet*⁶².

5. (1) Censeo autem oportere Deo bona largienti gratias agere, procrastinanti vero non succensere. Et sane si nobis dederit tecum esse, optima hæc simulque jucundissima parabimus; si rem differat, damnnum leniter feremus. Nam mellus profecto, quam nos ipsi eligere possimus, nostra moderatur. (2) Halcyon avis marina est. Hæc depositis in ipsa arena ovis, secundum ipsa littora fetificare solet; et circa mediam fere hiemem pullos excludit, tum cum mare multis et violentis ventis ad terram **526** alliditur. Attamen consopiantur venti omnes, quiescunt æquorei fluctus per septem dies, quibus halcyon ovis incubat. Nam totidem diebus solum pullos excludit. Cum autem et victu ipsis opus sit, alios septem dies ad pullorum incrementum Deus munificentissimus minimo huic animali præstitit. Quamobrem et omnes nautæ hoc sciunt, diesque illos appellat halcyoneos. Res illæ per Dei in bruta providentiam sanctitæ sunt et ordinatæ, ut tu his incitatus, ea quæ ad tuam salutem pertinent, a Deo exposcas. Quid tua causa, qui factus es ad Dei imaginem, etiam præter expectationem fieri non possit, cum aviculæ adeo exiguæ gratia vastum et horrendum mare in media hieme quiescere jussum, detineatur ac frenetur? Si enim halcyoni tanta largitur, quanto majora iis qui ipsum toto corde invocant, concessurus est? Quapropter, o fratres, illud statutum habeamus, cum cæteris in precibus nostris, tum etiam tentationis tempore, non ad humanam spes accurrere, neque hinc venari nobis auxilium: sed in lacrymis et suspiriis et laboriosa prece vigiliisque assiduis preces fundere. Sic enim sua levatur anxietate, qui et humanum auxilium ut vanum contemnit, et spes in eum, cui servandi nostri est po-

δοξολογεῖν τὸν Θεόν. Πάση τῇ στρατιᾷ τῶν ἑκουσίων ἐν τούτῳ ἔργῳ, δόξαν ἀναπέμπειν τῷ κτίσῃ. Ἡ κτίσις πᾶσα, ἡ τε σωτηρία καὶ φεγγαμένη, ἡ τε ὑπερκόσμιος, ἡ τε περίγειος, δοξάζει τὸν κτίσῃ. Ἄνθρωποι δὲ ἔλαεινοι, καταλιπόντες τοὺς οἴκους καὶ ἐπὶ τὸν ναὸν δραμόντες (3), ὡς δὴ τι ἑαυτοὺς ὑπετίσσαντες, οὐχ ὑπέχουσι τὰς ἀποκὰς λόγους Θεοῦ, οὐ λαμβάνουσιν ἀσθησὶν τῆς ἑαυτῶν φύσεως, οὐ λαλοῦνται εἰς μνήμην τῶν ἁμαρτιῶν ἀφικνούμενοι, οὐ τρέμουσι τὴν χριστὸν ἀλλὰ μειδιῶντες καὶ τὰς δεξιὰς ἀλλήλοισι ἐμβάλλοντες, τόπον μακρολογίας τὸν ὡσεὶ ποιοῦνται τῆς προσευχῆς, παρακούντες τοῦ Παύλου διαμαρτυρομένου καὶ λέγοντος, ὅτι Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν. Σὺ δὲ οὐ μόνον αὐτίγαις, ἀλλὰ καὶ ἐτέρῳ ἐμπόδιον γίνῃ, ἐπιστρέφῃ πρὸς ἑαυτόν. Μὴ γὰρ δόξης ἐπιδέεται ὁ Θεός, ἀλλὰ οὐ βίβλεται ἀξίον εἶναι τοῦ δοξασθῆναι. Διότι, Ὁ σπείρει ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει.

5. Χρὴ δὲ διδόντι μὲν τὰ ἀγαθὰ τῷ Θεῷ χάριν εἰδέναι, ταμεινομένῳ δὲ μὴ δυσχεραίνειν. Καὶ εἰ μὴ παράσχοιτο συνεῖναι, ταῦτα ἡμῖν ἄριστὰ τε ἑμῶν καὶ ἡδίστα ἡγησόμεθα: εἰ δὲ ἀναβάλοιτο, πρᾶως οἴομεν τὴν ζημίαν. Ἄμεινον γὰρ που πάντως, ἢ ὡς ἂν ἡμῶν προελοιόμεθα, διοικεῖται τὰ ἡμέτερα. Ἄλκυον ἐστὶ θαλάττιον ὄρνειον. Αὕτη παρ' αὐτοὺς νοσεύειν τῶν αἰγιαλοῦς πεφυκεν, ἐπ' αὐτῆς τὰ ὡὰ τῆς χειμῶνος καταθεμένη καὶ νοσεύει κατὰ μέσον που τὸν χειμῶνα, ὅτε πολλοὶ καὶ βίαιοι ἀνέμοι ἢ θάλασσαν ἢ γῆν προσαρᾶσσει. Ἄλλ' ὅμως κοιμίζονται μὲν πάντες ἀνεμοὶ, ἡσυγάζει δὲ κύμα θαλάσσιον, ὅταν ἄλκυων ἐπιώσῃ τὰς ἐπτά ἡμέρας ἐν τοσαύταις γῆρῳ μόναις ἐκλεπίσει τοὺς νεοτούς. Ἐπεὶ δὲ καὶ τρεπτοὶ αὐτοῖς χρεῖα, ἀλλὰς ἐπὶ πρὸς τὴν τῶν νεοτῶν ἀξίωσιν ὁ μεγαλόδωρος Θεὸς τῷ μικροτάτῳ ζῷῳ παρέσχετο. Ὅστε καὶ ναυτικοὶ πάντες ἴσασι τοῦτο, καὶ ἄλκυονίδας τὰς ἡμέρας ἐκείνας προσαγορεύουσι. Ταῦτά σοι εἰς προτροπὴν τοῦ αἰτεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ τὰ πρὸς σωτηρίαν διὰ τῆς περὶ τὰ ἄλογα τοῦ Θεοῦ προνοίας νομοθετῆται. Τί γὰρ οὐκ ἂν γένοιτο τῶν ἐπαρδῶν ἐνεκεν σοῦ, ὅς κατ' εἰκόνα γέγονας Θεοῦ, ὅπουγε ὑπερ ὄρνιθος οὕτω μικρᾶς ἢ μεγάλης καὶ φοβερᾶ κατέχεται θάλασσα, ἐν μέσῳ χειμῶν γαλήνην ἄγειν ἐπιταχθεῖσα; Εἰ γὰρ ἄλκυονίς τὰ τηλαυγῆ χαρίζεται, πόσῳ μείζονα δώσει τοῖς ἐξ ἄλλης καρπῆς ἐπιδοσμένοις αὐτόν; Πείσωμεν τοιγαροῦν ἑαυτοὺς, ἀδελφοί, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμῶν αἰτήσεσι, καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ, μὴ πρὸς ἀνθρωπίνης ἐλπίδας ἀπατρέχῃν, μηδὲ ἐκείθεν ἑαυτοὺς τὰς βοηθείας θηρῆσαι: ἀλλ' ἐν δάκρυσι καὶ στεναγμοῖς, καὶ εὐσέπῳ προσευχῇ, καὶ ἀγρυπνίᾳ εὐτόνῳ, τὰς δεήσεις ποιῆσαι. Οὕτω γὰρ λαμβάνει βοήθειαν ἐκ θλίψεως, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης βοηθείας ὡς μάταιας καταφρονοῦν καὶ τῇ ἐπὶ τὸν σῶζειν δυνάμενον ἡμᾶς ἐλπίδι στίφ-

⁶¹ Psal. xviii, 2. ⁶² Galat. vi, 8.

(1) Ex epist. 1, 70.

(2) Ex hom. viii in *Hexaem.*, 75.

(3) *Δραμόντες*. Contextus *συνδραμόντες*. Codex

Regius ἐν ναῷ Θεοῦ Contexta ἐπὶ τὸν ναὸν. Hæc in editis nostris deerant.

ζόμενος. Ὅτι αὐτῷ πρέπει ἡ δόξα καὶ ἡ προσκύνησις ἅμα
σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύ-
ματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.
Ἄμήν.

ΠΕΡΙ ΝΗΣΕΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ Γ'.

1. Στρατηγοὶ μὲν εἰς παράταξιν τὸν στρατὸν καθ-
ιστώντες, τοῖς παρακλητικοῖς λόγοις πρὸ τῶν ἀγώνων
κέρχρηται, καὶ τοσαύτην ἔχει δύναμιν ἢ παραίνεσις,
ὥστε καὶ τοῦ θανάτου πολλάκις καταφρόνησιν ἐμ-
ποιεῖν. Γυμνασται δὲ καὶ παιδοτριβαί, πρὸς τοὺς ἐν
τοῖς σταδίοις ἀγῶνας τοὺς ἀθλητὰς προσάγοντες,
πολλὰ περὶ τοῦ χρῆναι πονεῖν ὑπὲρ τῶν στεφάνων
διακελεύονται· ὥστε καὶ συνεπεισθησαν πολλοὶ τῇ
περὶ τὴν νίκην φιλοτιμίᾳ τῶν σωματίων ὑπεριδεῖν. B
Τοῖνον καὶ ἐμοὶ τοὺς Χριστοῦ στρατιώτας πρὸς τὸν
κατὰ τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν πόλεμον διατάσσοντι, καὶ
τοὺς ἀθλητὰς τῆς εὐσεβείας ἐπὶ τοὺς τῆς δικαιοσύνης
στεφάνους διὰ τῆς ἐγκρατείας παρασκευάζοντι,
ἀναγκαῖος ὁ λόγος τῆς παρακλήσεως. Ἄγγελοι εἰσιν οἱ
καθ' ἐκάστην ἐκκλησίαν ἀπογραφόμενοι τοὺς νηστεύ-
οντας. Ὅρα, μὴ διὰ μακρὰν ἡδονὴν βρωμάτων
ζημιωθῆς μὲν τὴν ἀπογραφὴν τοῦ ἀγγέλου, ὑπόδικον
δὲ σεαυτὸν λειποταξίῳ γραφῆς τῷ στρατολογήσαντι
καταστήσης. Ἐλάττων ὁ κίνδυνος, ῥίψασπιν ἐπὶ πα-
ρατάξεως ἐλεγχθῆναι τινα, ἢ τὸ μέγα ἔπλον τὴν
νηστείαν ἀποβαλόντα φανῆναι. Πλούσιος εἶ; Μὴ
καθυδρισησ τὴν νηστείαν, ἀπαξιώσας λαβεῖν αὐτὴν
ὁμοτράπεζον, μὴδὲ τῆς οἰκίας αὐτοῦ ἄτιμον ἀπο-
πέμφῃ παρευμερηθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς· μὴ ποτέ C
σου καταγγεληῖ ἐπὶ τοῦ νομοθέτου τῶν νηστειῶν,
καὶ πολλαπλασιονά σοι ἀπὸ καταδικῆς ἐπαγάγῃ τὴν
ἐνδειαν, ἢ ἐξ ἀβρωστίας σώματος, ἢ ἐξ ἄλλης τινὸς
σχυθρωπῆς περιστάσεως. Ὁ πένης μὴ εἰρυνεύσῃ
πρὸς τὴν νηστείαν, πάλαι σύνοικον αὐτὴν καὶ ὁμο-
δλαιτον ἔχων. Γυναιξὶ δὲ ὥσπερ τὸ ἀναπνεῖν, οὕτως τὸ
νηστεύειν οἰκεῖόν ἐστι καὶ κατὰ φύσιν. Οἱ παῖδες,
ὥσπερ τῶν φυτῶν τὰ εὐθαλῆ, τῷ τῆς νηστείας ὕδατι
καταρδεύεσθωσαν. Τοῖς πρεσβύταις κούφον ποιεῖ τὸν
πόνον ἢ ἐκ παλαιοῦ πρὸς αὐτὴν οἰκειώσις· πόνοι
γὰρ ἐκ μακρᾶς συνθηθείας μελετηθέντες, ἀλυπτότερον
προσπίπτουσι τοῖς γυμνασασμένοις. Τοῖς ὀδοιπόροις
εὐσταλής ἐστι συνέμπορος ἡ νηστεία. Ὅσπερ γὰρ
ἡ τρυφή ἀχθοφορεῖν αὐτοὺς ἀναγκάζει, τὰς ἀπολαύ-
σεις περιχομίζοντας· οὕτω κούφους αὐτοὺς καὶ εὐ-
ζώνους ἡ νηστεία παρασκευάζει. Καὶ τοῖς μὲν τοῦ
κόσμου στρατιώταις, κατὰ τὴν τῶν καμάτων ἀνα-
λογίαν, τὸ σιτηρέσιον αὐξεται· τοῖς δὲ πνευματικοῖς
ὀπλίταις, ὁ ἐλαττον ἔχων τῆς τροφῆς, τὸ μείζον ἔχει
τοῦ ἀξιώματος. Ἄτοπον οὖν ἐστὶ μὴ χαίρειν ἐπὶ
ὕγειψ ψυχῆς, ἀλλὰ λυπεῖσθαι ἐπὶ βρωμάτων ἀπα-
λαγῇ (1), καὶ πλείονα χάριν φαίνεσθαι διδόντας ἡδονῇ
γαστρῆς, ἢ ἐπιμελεῖσθαι ψυχῆς. Κόρος μὲν γὰρ εἰς
γαστέρα τὴν χάριν ἵστησι, νηστεία δὲ πρὸς ψυχὴν
ἀναδιδάσκει τὸ κέρδος. Μὴ μιμήσῃ τῆς εὐδίας τὴν

testas, nititur. Quoniam ipsi debetur gloria, et
adoratio, cum æterno ejus Patre, et vivificante
Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum.
Amen.

DE JEJUNIO.

SERMO X.

1. (2) Duces cum aciem instrunt, exhortatoriis
orationibus ante conflictum uti solent, tantumque
vim habet ea exhortatio, ut etiam mortis contemp-
tum frequenter afferat. Similiter palæstræ magis-
tri et pædrotibæ, cum ad stadii certamen athletas
producunt, multa disserunt de labore pro coronis
perferendo, adeo ut multis persuaserint, ut vin-
cendi studio corpora contemnerent. Proinde mihi
quoque, qui Christi milites ad bellum cum invi-
sibilibus hostibus gerendum instruo, et athletas
pietatis per abstinentiam præparo ad justitiæ co-
ronas, opus est oratione exhortatoria. (3) Angeli
sunt qui in singulis ecclesiis describunt ac recen-
sent jejunantium capita. Vide ne ob parvam edu-
liorum voluptatem simul et priveris angeli recen-
sione, et te ipsum apud eum qui exercitum collegit
obnoxium facias desertoris crimini. Minus peri-
culum, si quis fugiendo scutum in acie abjicere
deprehendatur, quam si magnum illud scutum,
jejunium, videatur projecisse. Dives es? Ne jeju-
nium affeceris contumelia, excludens illud fasti-
diose a mensæ tuæ consortio, neve absque ullo
honore e domo tua ipsum expuleris, a voluptate
victum ac superatum; ne quando te reum peragat
apud jejuniorum legislatorem, teque longe majori
condemnatum inedia mulcet, sive ex adversa
valetudine corporis, sive ex alio quopiam tristi
casu. Qui pauper 527 est, ne ludum jejunium
faciat; quandoquidem illud jam olim habet et do-
mesticum, et mensæ socium. Porro mulieribus
quam est naturale respirare, tam est conveniens
jejunium. Pueri, velut plantæ virides, jejunii aqua
irrigentur. Senibus levem reddit laborem contracta
jam olim cum jejunio familiaritas; labores siqui-
dem quorum factum est experimentum longo usu,
minore molestia efficiunt exercitatos. Viatoribus
expeditus itineris comes est jejunium; quemadmo-
dum enim luxus cogit illos onus perferre, nimirum
ea quæ ad delicias spectant circumferentes: sic
jejunium eos et leves reddit et expeditos. Atque
hujus mundi militibus pro laborum ratione auge-
tur obsonium: contra, inter spirituales milites qui
minus habet alimentum, plus habet honoris. (4) Quo-
propter valde absurdum est non lætari de sanitate
animæ, imo de commutatis cibis dolere, ac videri
tales qui plus tribuamus voluptati ventris, quam
curæ mentis. Nam in ventre sistitur satietatis de-
lectatio, sed jejunium in animam subvehit lucrum.
(5) Noli imitari Evæ inobedientiam, noli rursus

(1) Ἀπαλλαγῇ. Melius in contextu ὑπαλλαγῇ.

(2) Ex hom. II De jejuniis, 10.

(3) Ibid., 11.

(4) Ex hom. I De jejuniis, 2.

(5) Ibid., 3.

serpentem in consilium adhibere, edulium ad car-
 new mollius curandam proponentem. Ne causeris
 corporis infirmam valetudinem ac debilitatem.
 Neque enim mihi istas excusationes profers: sed
 scienti dicis. Age, dic mihi, jejunare non potes,
 et satiari per totam vitam ac conficere corpus pondere
 ciborum potes? Atqui infirmis, non ciborum va-
 rietatem, sed inedia et abstinentiam a medicis
 præscribi scio. Qui sit igitur, ut cum ista possis,
 illa te non posse causeris? Utrum ventri facilius
 est tenui victu transmittere noctem, an copia ci-
 borum gravatum jacere? nisi forte a naucheris
 dices onustam sarcinis navem facilius servari quam
 expeditam et levem. Nam oneris magnitudine gra-
 vatam, quamvis exiguus fluctus adoriens demer-
 git: contra, cujus sarcina moderata est ac modica,
 hæc facile fluctus superat.

2. (1) Quanquam non arbitror tanto mihi la-
 bore opus esse, ut vos ad jejunium exhorter,
 quanto ut deborter ne quis in vitium ebrietatis
 incidat. Nam jejunium quidem plerique partim
 ob consuetudinem, partim ob pudorem inter ipsos
 mutuum suscipiunt. Verum ab ebrietate metuo,
 quam vinolenti non aliter quam paternam hæredi-
 tatem mordicus tenent. Quemadmodum enim qui
 longinquam protectionem adornant, ita nonnulli
 vecordes hodie adversus quinque dierum, jejunium
 vino indulgent. Quid agis, o homo? (2) Nemo pu-
 dicam uxorem legitimo conjugio ducturus, prius
 scorta et concubinas domum inducit. Neque enim
 conjux legitima patitur convictum contubernium-
 que corruptarum. Proinde tu quoque cum exspe-
 ctatur jejunium, cave prius introduces ebrietatem,
 scortum illud publicum, impudicitiae matrem, in-
 sanientem, ad omnia turpitudinis genera proclivem.
 Jejunantem intra sacra septa suscipit Dominus:
 at luxu crapulaque plenum, veluti profanum et a
 sacris alienum, nequaquam 528 admittit. Etenim
 si cras venias vinum redolens, idque cruditate cor-
 ruptum ac putrefactum, quomodo tibi crapulam
 pro jejunio imputabo? neque enim illud cogita,
 quod merum tibi recens infusum non est: sed
 quod a vino purus non es, hoc reputa. In utro
 le ordine collocabo? inter ebrios, an inter jeju-
 nantes? Præterita vinolentia te sibi asserit: præ-
 sens inedia jejunium testificatur. Anceps es, et
 controversum temulentiae veluti mancipium, nec
 unquam dimittet te, idque optimo jure: quippe
 quem vini velut in lagena residentem.

5. (5) Cujus magistri presentia puerorum stre-
 pitus tam subito compescit, quam jejunium ob-
 oriens civitatis tumultus coerct? quis comessator
 prodiit in jejunio? quis chorus lascivians a jejunio
 coactus est? Meretriciae cantilenæ, insanæ saltatio-
 nes subito diffugiunt e civitate, a jejunio tanquam

A παρακόη· μή κάλιν σύμβουλον παραδέξῃ τὸν ἔριν,
 φειδοί· τῆς σαρκὸς τὴν βρῶσιν ὑποτιθέμενον. Μὴ
 προφασίζου ἀβήρωστίαν σώματος καὶ ἀδυναμίαν ὡ
 γὰρ ἔμοι τὰς προφάσεις, ἀλλὰ τῷ εἶδότη λέγεις.
 Νηστεύειν οὐ δύνασαι, εἰπέ μοι; κορένυσθαι δὲ ἐκ
 βίου, καὶ συντρίβειν τὸ σῶμα τῷ βάρει τῶν ἐσθιμέ-
 νων δύνασαι; Καὶ μὴν τοῖς ἀσθενούσιν οὐχὶ βρωμά-
 των ποικιλίαν, ἀλλ' αἰσίτιαν καὶ ἐνδειαν οἶδα τοῖς
 ἰατροῦς ἐπιτάσσοντας. Πῶς οὖν ὁ ταῦτα δυνάμενος,
 ἐκεῖνα προφασίζῃ μὴ δύνασθαι; Τί εὐκολώτερον τῆ
 γαστρὶ, λιτότητι διαίτης παρενεγκεῖν τὴν νύκτα, ἢ
 διαψιλεία βρωμάτων βεβαρημένην κεῖσθαι; εἰ μὴ
 καὶ τοὺς κυβερνήτας φήσεις, βαρυνομένην τοῖς ἀγω-
 γίμοις δακάδα εὐκολώτερον σώζειν τῆς εὐσταταίτης;
 καὶ κούρης. Τὴν μὲν γὰρ παραπατισμένην τῷ
 πληθει, βραχεῖα κύματος ἐπανάστασις κατεβάπτειν
 ἢ δὲ συμμέτρως τῶν ἀγωγίμων ἔχουσα, ῥαδίως ὑπε-
 αἶρει τοῦ κλύδωνος.

2. Πλὴν οὐ τοσούτου μοι δεῖν ἀγῶνος ἠγούμαι τῆ
 περὶ νηστείας παράκλησιν, ὅσον τοῦ μὴ τινα τῶς
 κακῶς τῆς μέθης περιπεσεῖν. Τῆν μὲν γὰρ νηστείαν,
 καὶ διὰ τὴν συνθήειαν, καὶ διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους
 αἰδῶ, οἱ πολλοὶ καταδέχονται. Φοβοῦμαι δὲ τὴν μέθην,
 ἣν, ὡς περ τινα κληρὸν πατρίων, οἱ φίλωνοι διασι-
 ζουσι. Ὡς γὰρ οἱ πρὸς τὰς μακρὰς ἀποδημίας ἐπι-
 ροντες, οὕτω τινεὶς τῶν ἀνοήτων σήμερον πρὸς τὰς
 πάντας τῶν νηστεῶν ἡμέρας οἰνίζονται. Τί ποιῆς,
 ἀνθρώπε; Οὐδεὶς γυναῖκα σερμὴν νόμοις γαμικῶς
 ἐπάγεσθαι μέλλων, παλλακίδας καὶ ἑταίρας προ-
 δῶν εἰσοικίζει· οὐ γὰρ ἀνέχεται ἡ νομίμη τὴν μετὰ
 τῶν διεσθαρμένων συνοίκησιν. Μὴ τοῖνον καὶ σὺ,
 προσδοκωμένης νηστείας, προεισαγάγῃς τὴν μέθην,
 τὴν πάνδημον πόρνην, τὴν τῆς ἀναισχυντίας μετρία,
 τὴν μαινάδα, τὴν πρὸς πᾶσαν ἰδέαν ἀσχημοσύνης
 εὐκόλον. Τὸν νηστεύοντα, εἰσω τῶν ἱερῶν περιβῶν
 παραδέχεται ὁ Κύριος· τὸν κραταλῶντα, ὡς βέβηκεν
 καὶ ἀνίερων, οὐ προσίεται. Ἐὰν γὰρ Ἑλλῆς ἀρσεν
 οἶνου ἀπόξιν, καὶ τοῦτου σεσηπότος, πῶς τὴν κραι-
 πάλην εἰς νηστείαν σοι λογίσουμαι; Μὴ γὰρ ὅτι
 πρόσφατον οὐκ ἐνεχέω τὸν ἄκρατον. Ἄλλ' ὅτι οὐ
 καθαρεύεις οἶνου, τοῦτο λογίζου. Ποῦ σε τάξω; ἐν
 τοῖς μεθύσοις, ἢ ἐν τοῖς νηστευταῖς; Ἡ παρελθούσα
 οἶνοφλυγία πρὸς ἑαυτὴν ἐπισπᾶται ἢ παρούσα ἐν-
 δεῖα νηστείαν προσμαρτυρεῖ. Ἀμφισβητήσιμος εἰ
 τῆ μέθῃ ὡς περ ἀνδράποδον, καὶ οὐκ ἀφέρεται σου
 δικαίως· ἐναργεῖς τὰς ἀποδείξεις τῆς δουλείας πα-
 ρεχομένη, τὴν ὀσμὴν τοῦ οἶνου ὡς περ ἀγγεῖω ἐναπα-
 μεύασαν.

quæ manifesta servitutis argumenta proferat, odo-

3. Τίνος διδασκάλου παρουσία παιδῶν θόρυβον οὐ-
 τως ἀθρόως καθίστησιν, ὡς ἡ νηστεία παρασκευάζει
 ταραχὴν πόλεως καταστέλλει; ποῖος κωμαστὴς ἐν
 νηστείᾳ προήλθε; ποῖος χορὸς ἀσελγῆς ἀπὸ νηστείας
 συνέστη; Ἄσματα πορνικὰ καὶ ὀργήσεις ἐκμανεῖς
 ἐξαπίνης τῆς πόλεως ὑπεξέργονται, ὡς περ ὑπὸ ἐ-

(1) Ex hom 11 *De jejunio*, 15.

(2) *Ibid.*, 12.

(3) *Ibid.*, 13.

καστοῦ τινος αὐστηροῦ τῆς νηστείας φυγαδευθεῖσαι (1). Εἰ δὲ πάντες αὐτὴν εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν πρακτικῶν σύμβουλον παρελάμβανον, οὐδὲν ἐκόλυε βαθεῖαν εἰρήνην εἶναι κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην· μήτε ἔθνῶν ἐπανισταμένων ἀλλήλοις, μήτε στρατοπέδων συρδῆγγυμένων. Οὐδ' ἂν ὅλως εἶχον αἱ ἐρημίαι τοὺς κακούργους, ἢ αἱ πόλεις τοὺς συκοφάντας, ἢ τοὺς καταπονητοὺς ἢ θάλασσα. Οὐδ' ἂν οὕτως ἦν ὁ βίος ἡμῶν πολυστένακτος καὶ κατηφείας πλήρης, εἰ νηστεία τὸν βίον ἡμῶν ἐπρυτάνευε. Δηλονότι εἰδίδαξεν ἂν πάντας οὐχὶ βρωμάτων μόνων ἐγκράτειαν, ἀλλὰ καὶ φιλαργυρίας, καὶ πλεονεξίας, καὶ πάσης κακίας παντελεῖ φυγὴν τε καὶ ἀλλοτρίωσιν. Αὕτη τὸν μέγαν Σαμψῶν ἐτίθηγάτο, καὶ ἕως ὅτε συμπαρῆν τῷ ἀνδρὶ, κατὰ χιλίους ἐπιπτον οἱ πολέμιοι, καὶ πύλαι πόλεων ἀνεσπῶντο, καὶ λέοντες τὴν ἰσχὴν τῶν χειρῶν οὐχ ὑφίσταντο. Ὅτε δὲ μέθη αὐτὸν καὶ πορνεία περιέλαβον, ἀλώσιμος ἦν τοῖς ἔχθροῖς, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν στερηθεὶς, παίγνιον προέκειτο τοῖς παιδαρίοις τῶν ἀλλοφύλων. Νηστεύσας Ἡλίας, ἀπέκλεισε τὸν οὐρανὸν τρία ἔτη καὶ μῆνας ἕξ. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε πολλὴν ἐκ τοῦ κόρου τικτομένην τὴν ὕδριν, ἀναγκαίως αὐτοῖς τὴν ἀκούσιον ἐκ τοῦ λιμοῦ νηστείαν ἐπήγαγε, δι' ἧς πρὸς τὸ ἀμετρον ἦδη χρομένην αὐτῶν τὴν ἀμαρτίαν ἔσθησεν, οἷον καυτηρί τινι ἢ τομῇ τῇ νηστείᾳ τὴν εἰς τὸ πλεόν προόδον τοῦ κακοῦ διακόβασεν. Ἴνα γὰρ μαλάξῃ τὴν ἀμάλακτον καρδίαν τῶν σκληροτραχήλων, εἴλετο καὶ ἑαυτὸν τῇ κακοπαθείᾳ συγκαταδικάσαι ὁ δίκαιος. Διὰ τοῦτο, Ζῆ Κύριος, εἰ ἔσται ὕδωρ ἐπὶ τῆς γῆς, εἰ μὴ διὰ στόματός μου, φησὶν. Οὕτως ἀπέδωκε καὶ τῇ χήρᾳ τὸν παῖδα, ἰσχυρὸς φανείς κατὰ θανάτου διὰ νηστείας. Οὕτε δὲ εὐποιίας σαλπίζομένης ὄφελος, καὶ νηστείας δημοσιευομένης κέρδος οὐδέν. Τὰ γὰρ ἐπιδεικτικῶς γενόμενα οὐ πρὸς τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα τὸν καρπὸν ἐπεκτείνει, ἀλλ' εἰς τὸν τῶν ἀνθρώπων ἔπαινον καταστρέφει. Ἐλισσαίμω δὲ ποταπὸς ὁ βίος; πῶς μὲν παρὰ τῆς Σουναμίτιδος τῆς ξενίας ἀπέλαυε; πῶς δὲ αὐτὸς τοὺς προφήτας ἐδεξιοῦτο; Οὐχὶ λάχανα ἀγρία καὶ ἄλευρον βραχὺ τὴν φιλοξενίαν ἐπλήρου; ὅτε καὶ τῆς τολύπης παραληφθείσης, κινδυνεύειν ἔμελλον οἱ ἀψάμνοι, εἰ μὴ τῇ εὐχῇ (2) τοῦ νηστουτοῦ ἡμαυρώθη τὸ δηλητηρίον. Καὶ ἀπαξιαπλῶς, εὖροις ἂν τὴν νηστείαν πάντας τοὺς ἁγίους εἰς τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν χειραγωγῆσασαν.

4. Ἐστὶ τινος φύσεως σώματος ἢν καλοῦσιν ἀμιάντων, ἀνώλυτος πυρὶ· ἥτις ἐν μὲν τῇ φλογὶ κειμένη, ἀπνηθρακῶσθαι δοκεῖ· ἐξαίρεθαι δὲ τοῦ πυρὸς, ὡς ὕδατι λαμπρυνθεῖσα (3), καθαρωτέρα γίνεται. Τοιαῦτα ἦν τὰ τῶν τριῶν παιδῶν ἐκείνων σώματα, ἐκ τῆς νηστείας ἔχοντα τὸ ἀμιάντων. Ἐν γὰρ τῇ μεγάλῃ

“ Judic. xiii, 14 sqq. “ lii Reg. xvii, 1.

(1) Φυγαδευθεῖσαι. Codicum alter φυγαδευθέντα.

(2) Εὐχῇ. Sic contextus et codicum alter. Editi

δουχῇ

(3) Τοῦ πυρὸς ὡς ὕδατι λαμπρυνθεῖσα. Haec ad-

data ex eodem codice et ex contextu.

A ab austero quopiam iudice in exsilium actae. Quod si omnes jejunium ad res gerendas in consilium adhiberent, nihil obstaret quominus per universum terrarum orbem alta pax esset, videlicet nec aliis gentibus in alias insurgentibus, nec exercitibus manus inter se conserentibus. In summa, nec deserta haberent maleficos, nec civitates sycophantas, nec mare piratas. Nec vita nostra tot suspiriis, tot mœroribus esset diffusa, si jejunium vitam nostram gubernaret. Videlicet unumquemque doceret non tantum ab eduliis abstinentiam, verum etiam ab avaritia et rapinis, denique ab omni vitio prorsus abhorreere, et alienum esse. (4) Jejunium magnum illum Sampsonem educavit “, idque

B quandiu viro adfuit, cadebant hostes mille, urbium portæ evellebantur, leones robur manuum illius non sustinebant. At simul atque ebrietas ac scortatio apprehendit hominem, facile in manus bestium incidit, atque exoculatus, pro ludo expositus est pueris alienigenarum. Elias, cum jejunasset, clausit cœlum tres annos, ac menses sex. Etenim cum videret multam nasci e satietate petulantiam, necessario illis involuntarium ex fame jejunalium intulit, per quod citra modum jam effusam illorum iniquitatem cohibuit jejunio, velut ustione aut sectione quadam, majorem mali progressum intercidens. (5) Ut enim hominum duram cervicem habentium cor indomitum emolliret, vir justus voluit et seipsum ea calamitate cum cæteris condemnare. Propterea, Vivit Dominus, inquit, si erit

C aqua super terram, nisi per os meum “: sic et reddidit viduæ filium, fortis factus adversus ipsam mortem per jejunium. Nam nec boni operis tuis nuntiati utilitas ulla; nec fructus ullus jejunii in publicum jactati. (6) Quæ enim ostentationis causa fiunt, ea nequaquam porrigunt fructum in sæculum venturum, verum in hominum laudem commendationemque desinunt. (7) Rursus quoniam victus Elisei? quomodo apud Sunamitidem hospitio usus est? quomodo ipse propheta excepit? Nonne agrestia olera ac farinæ pauillum hospitalitatis munus exprobant? quo tempore etiam colocythide sumpta, erant periculatissimi qui gustarant, ni fuisset jejunatoris 529 prece dissipatum

D venenum. Atque, ut semel omnia dicam, reperies quotquot fuere sancti, omnes per jejunium ad vitam Deo dignam institutos fuisse.

4. Ea est natura corporis cujusdam, quod amianton vocant, ut igni consumi non possit. Id si in flamma ponetur videtur quidem ignescere, et in prunam verti: sed si eximatur igni, perinde quasi fuisset aqua illustratum, evadit purius. Hujusmodi erant trium illorum puerorum corpora,

(4) Ex hom. ii De jejunio, 14.

(5) Ex hom. i De jejunio, 5.

(6) Ibid., 2.

(7) Ibid., 5.

naturam amianti per jejunium habentia. Siquidem in vehementi fornacis flamma quasi natura fuissent aurei, ita apparuerunt noxa ignis ac injuria superiores. Quin et auro ostensi sunt fortiores. Neque enim ipsos conflabat ignis, sed integros ilibatosque tuebatur. Atqui nihil est quod illam tuam flammam sustinere potuisset, quam naphthe, pix et sarmenta sic alebant, ut ad quadraginta novem cubitos diffusa esset, atque circumjacentia depascens, plurimos Chaldæos absumpserit. Hoc igitur tantum incendium pueri cum jejunio ingressi conculcarunt, liquidum ac roscidum aerem in igne tam vehementi respirantes. Neque enim ignis vel pilos illorum ausus est attingere, eo quod a jejunio essent aliti. Porro Daniel vir desideriorum ⁶⁶, cum tres hebdomadas panem non edisset, nec bibisset aquam, demissus in lacum etiam leones jejunare docuit. Neque enim leones dentes in illum impingere valuerant, perinde quasi e lapide, aut zere, aut alia quapiam rigidior materia concretus fuisset. Adeo jejunium velut quædam ferri tinctura firmarat viri illius corpus, ac leonibus insuperabile reddiderat. (1) Nequaquam Moses ausus fuisset verticem montis fumantem attingere, neque ingredi in nubem, nisi fuisset jejunio obarmatus. Per jejunium legem accepit digito Dei scriptam in tabulis, atque in montis quidem cacumine jejunium legem impetravit, in radice vero montis ingluvies ad idololatriam dementavit. Quod enim famulus quadraginta dies jejunos assidue versans cum Deo deprecansque confecerat, id unica temulentia reddidit irritum, infrugiferumque. Nam tabulas quas jejunium impetrarat conscriptas digito Dei, ebrietas comminuit; judicavit quippe propheta ebrium populum dignum non esse, qui legem acciperet a Deo. Equid inquinavit Esau, et servum fecit fratris? nonne edulium unum, cujus gratia vendidit jus primogeniti ⁶⁷? (2) Cum quadraginta dierum jejunio repurgasset animam Elias; ita demum in spelunca quæ est in Choreb, promeruit videre Dominum, quantum quidem licet homini videre. (3) *Quorum cadavera prostrata sunt in deserto* ⁶⁸? nonne eorum, qui esum carniū flagitabant? Illi donec erant contenti manna, et aqua de petra fluente, superabant Ægyptios, per mare faciebant iter, *Non erat infirmus in tribus*

ollas, et desiderio reversi sunt in Ægyptum, non viderunt terram repromissam.

5. Ac ne Daniel quidem ille sapiens visiones

Α φλογὶ τῆς καμίνου οἶονεὶ χρυσοὶ τὴν φύσιν ὄντας, οὕτω κρείττους τῆς ἀπὸ τοῦ πυρὸς διεδείκνυντο βλάβης. Ἦπου καὶ χρυσοῦ δυνατώτεροι διεδείκνυντο. Οἱ γὰρ ἐχώνευεν αὐτοὺς τὸ πῦρ, ἀλλ' ἐφύλαττεν αὐτοὺς ἀκεραλοῦς. Καίτοι οὐδὲν ἂν ἐκαίην τότε τὴν οὐρανὸν ὑπέστη, ἦν νάφθα καὶ πίσσα καὶ κληματίδες ἔτρεπον, ὡς ἐπὶ τεσσαράκοντα ἐννέα πῆχεις αὐτὴν διατείλαι, καὶ τὰ κύκλω αὐτῆς ἐπινεμομένην, πολλοὺς τῶν Χαλδαίων ἐξαναλῶσαι. Ἐκαίην τούτων τὴν πυρκαϊὴν μετὰ νηστείας εἰσελθόντες, κατεπάτουν οἱ παῖδες, λεπτὸν ἄερα καὶ ἔνδροσον ἐν οὐτῶν λάθρῃ τῷ πυρὶ ἀναπνέοντες. Οὐδὲ γὰρ τῶν τριχῶν τὸ πῦρ κατετόμῃσε, διὰ τὸ ὑπὸ νηστείας αὐτὰς ἐκτραπῆναι. Δανιὴλ δὲ ὁ ἀνήρ τῶν ἐπιθυμιῶν, ὁ τρεῖς ἑβδομάδας ἔσπευ μὴ φαγῶν, καὶ ὕδωρ μὴ πίνων, καὶ τοὺς λέοντας Β νηστεύειν ἐδίδαξεν, εἰσελθῶν εἰς τὸν λάκκον. Ὄσπερ γὰρ ἐκ λίθου, ἢ χαλοῦ, ἢ ἀλλοῦ τινὸς στερεοῦτος ἐλθὲς ἐμπειρηγῶτι, ἐμβάλειν οὐκ εἶχον τοὺς ὀνόνας οἱ λέοντες. Οὕτως οἶονεὶ βαρῆ σιδήρου τὸ σῶμα τοῦ ἀνδρὸς ἡ νηστεία στομώσασα, ἀδάμαστον ἐποίησε τοὺς λέουσιν. Οὐκ ἂν κατετόμῃσε Μωϋσῆς κακνίζομένης τῆς κορυφῆς προσβαλεῖν τῷ βρει, οὐδ' ἂν ἐδάμνηεν εἰσελθεῖν εἰς τὸν γνόφον, εἰ μὴ νηστεία καθώπιστο. Διὰ τῆς νηστείας τὴν ἐντολὴν ὑπεδέξατο, δακτύλῳ Θεοῦ γραφεῖσαν ἐν ταῖς πλαξί· καὶ ἄνω μὲν ἡ νηστεία νομοθεσίας πρόξενος γίνεται, κάτω δὲ ἡ γαστριμαργία εἰς εἰδωλολατρίαν ἐξέμνη. Τεσσαράκοντα γὰρ ἡμερῶν προσεδρεῖαν νηστεύοντες καὶ δεομένου τοῦ θεοῦ ἀράποντος ἀχρηστον ἀπέδειξεν οἰνοφυγία μία. Ἄς γὰρ ἡ νηστεία ἔλαβε πλάκας δακτύλῳ Θεοῦ γραφεῖσαι, ταύτας ἡ μέθη συνέτριψεν· οὐκ ἄξιον κρίναντος τοῦ προφήτου μεθύοντα λαὸν νομοθετεῖσθαι παρὰ τῷ Θεοῦ. Τί τὸν Ἠσαΐ ἐδεθήλωσε, καὶ ἐποίησε δοῦλον τοῦ ἀδελφοῦ; οὐ βρῶσις μία, δι' ἣν ἀπέδοτο τὰ κρηνοτόκια; Τεσσαράκοντα Ἡλίας ἡμέραις νηστεία τὴν ψυχὴν ἀποκαθάρας, οὕτως ἐν τῷ σπηλαίῳ τῷ ἐν Χωρῆβ ἰδεῖν κατηξιώθη, ὡς δυνατόν ἐστιν ἰδεῖν ἀνθρώπῳ, τὸν Κύριον. *Τίνων ἐκεσε τὰ κῶλα ἐν τῇ ἐρήμῳ;* οὐ τῶν κρεωφαγίας ἐπιζητούντων; Ἐκεῖνα ἕως μὲν ἠρκούντο τῷ μάνα, καὶ τῷ ἐκ τῆς πέτρας ὕδατι, Αἰγυπτίους ἐνίκων, διὰ θαλάσσης ὕδατον. *Οὗκ ἦν ἐν ταῖς φυλαῖς αὐτῶν ὁ ἀσθενῶν.* Ἐπειὴ ἔανεθυμήθησαν τῶν κρεῶν τῶν λεθῆτων, καὶ ἐστράφησαν ταῖς ἐπιθυμίαις εἰς Αἴγυπτον, οὐκ εἶδον τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.

eorum ⁶⁸. Posteaquam vero recordati sunt carniū

D 5. Ἄλλ' οὐδ' ἂν ὁ σοφὸς Δανιὴλ τὰς ὀπτασίας εἶδεν, εἰ μὴ νηστεία διαυγεστέραν ἐποίησε τὴν ψυχὴν. Ἐκ γὰρ τῆς παχειας τροφῆς οἶον αἰθαλώδεις ἀκαθυμιάσεις ἀναπεμπόμεναι, νεφέλης δίκην πυκνῆς, τὰς ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιγινωμένας ἑλλέμψεις ἐπὶ τὸν νοῦν διακόπτουσιν. Καὶ ὕκνοι κούροι, καὶ εὐαπάλλακτοι, φυσικῶς ἀκολουθοῦσι τῷ λεπτῷ

⁶⁶ Dan. x, 2. ⁶⁷ Hebr. iii, 17. ⁶⁸ Psal. civ, 37.

⁶⁸ Exod. xvi, 3.

(1) Ex hom. i De jejunio, 4.

(2) Ibid., 5.

(3) Ibid., 8.

(4) Ex epist. ii, 75.

τῆς διαίτης· κατ' ἐπιτήδευσιν δὲ ταῖς περὶ τῶν με-
γάλων μερίμναις διακοπτόμενοι. Τὸ γὰρ βαρεῖ
κάρῳ κατακρατεῖσθαι, λυομένων αὐτοῦ (1) τῶν με-
λῶν, ὥστε σχολὴν ἀλόγοις φαντασίαις παρέχειν, ἐν
καθημερινῷ θανάτῳ ποιεῖ τοὺς οὕτω καθεύδοντας.
Μωϋσῆς, δευτέραν λαμβάνων νομοθεσίαν, δευτέρας
νηστείας προσεδέχθη. Καὶ Νινευταῖς εἰ μὴ καὶ τὰ
ἄλογα συνενήστευσεν, οὐκ ἂν διέφυγον τὴν ἀπειλὴν
τῆς καταστροφῆς. Μέγα ἀγαθὸν ἀνθρώποις ἡ νη-
στεία, ἥτις ἀπόφασιν Θεοῦ ἀνεκαλέσατο. Ἐκρηύχθη
ἐν Νινευτ τριήμερος καταστροφή· καὶ ἐνίκησεν ἡ
πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιστροφή τὴν καταστροφῆν· ἡ γὰρ
ἀπειλὴ τῆς καταστροφῆς, διὰ τὴν ἐπιστροφήν ἀνεβή.
Εὐγνώμονες (2) ἁμαρτωλοὶ οἱ Νινευταῖ, ἀκούσαν-
τες τοῦ Ἰωνᾶ κηρύσσοντος τὴν καταστροφήν, τῷ
τρῶπῳ τῆς νηστείας ἔστησαν τὴν ἀπειλὴν, καὶ τῷ
φαρμάκῳ τῆς ἐξομολογήσεως καὶ προσευχῆς ἐπ-
εσπάσαντο τὴν σωτηρίαν. Τίς τὸν ἑαυτοῦ οἶκον ἠλάτ-
τωσεν ἐν νηστείᾳ; Ἀριθμησὸν σήμερον τὰ ἔνδον,
καὶ ἀριθμησὸν τὰ μετὰ ταῦτα, οὐδὲν διὰ τὴν νη-
στείαν λείψει τῶν ἐν τῷ οἴκῳ. Οὐδὲ ἐν ζῶον ὀδύρε-
ται θάνατον, οὐδαμοῦ αἷμα (3), οὐδαμοῦ ἀπόφασις,
παρὰ τῆς ἀπαραιτήτου γαστροῦς ἐκφερομένη κατὰ
τῶν ζῶων. Πέπαυται μαγεῖρων μάχαιρα· ἡ τρά-
πεζα ἀρκεῖται τοῖς αὐτομάτοις. Τοῖς δὲ κομφοῖς
Ἐγκρατιταῖς πρὸς τὸ σεμνὸν αὐτῶν πρόβλημα·
Διὰ τί καὶ ἡμεῖς οὐχὶ πάντες ἐσθιομεν; ἐκεῖνο λε-
γέσθω, ὅτι καὶ τὰ περιττώματα ἡμῶν βδελυσσό-
μεθα. Κατὰ μὲν γὰρ τὴν ἀξίαν, λάχανα χόρτου
ἡμῖν ἐστὶ τὰ κρέα· κατὰ δὲ τὴν τῶν συμφερόντων
διάκρισιν, ὡς καὶ ἐν λαχάνοις τὸ βλαβερὸν τοῦ
καταλλήλου χωρίζομεν, οὕτω καὶ ἐν τοῖς κρέασι
τοῦ χρησίμου τὸ βλαβερὸν διακρίνομεν. Ἐπειτοὶ λά-
χανόν ἐστι καὶ τὸ κώνειον, ὥσπερ κρέας ἐστὶ καὶ τὸ
γύπκειον· ἀλλ' ὅμως οὕτε ὑοσχύσασιν φάγοι ἢ τις
νοῦν ἔχων, οὕτε κυνὸς ἀφαίτο, εἰ μὴ μεγάλης
ἀνάγκης κατεπειγούσης· ὡς οὐ φαγῶν οὐκ ἠνό-
μησεν. Ἀνάπαυσόν σου τὸν μάγειρον, ὅς ἀργίαν
τῷ τραπέζοιῳ· στήσῃ τὴν χεῖρα τῷ οἰνοχῶ·
πευσάσθω ποτὲ καὶ ὁ τὰς ποικιλίας τῶν βρωμάτων
ἐπιτηδεύων· ἡσυχασάτω ποτὲ καὶ ὁ εἶκος ἀπὸ τῶν
μυρίων θορύβων, καὶ τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς κνίσσης,
καὶ τῶν ἄνω καὶ κάτω διατρεχόντων, καὶ οἰονεὶ
ἀπαραιτήτῳ δεσποίνῃ τῇ γαστρὶ λειτουργούντων.
Δότω τινὰ ἐκεχειρίαν καὶ ἡ γαστήρ τῷ στόματι·
σπεισάσθω ἡμῖν πενθημέρους σπονδάς, ἡ αἰεὶ ἀπαι-
τούσα καὶ οὐδέποτε λήγουσα, ἡ λαμβάνουσα σήμε-
ρον, καὶ αὐριον ἐπιλανθανομένη. Ὅταν ἐμπλησθῇ,
περὶ ἐγκρατείας φιλοσοφεῖ· ὅταν διαπνευσθῇ, ἐπι-
λανθάνεται τῶν δογμάτων.

6. Ἀλλὰ καιρὸς ἤδη λοιπὸν, καὶ πρὸς τὸν ἐπι-

(1) Αὐτοῦ. Codicum alter αὐτῶν.

(2) Εὐγνώμονες, etc. Locum hunc sanavimus et
supplevimus quæ deerant ore codicum alterius et
ipsius contextus. Editi εὐγνώμωνως τοῦ Ἰωνᾶ.

(3) Οὐδαμοῦ αἷμα. Hæc addita ex eodem codice
et ex contextu.

A naturalem cum tenui victus ratione necessitudi-
nem habent : imo vero de industria magnarum
rerum curis interrumpantur. Nam altiore corre-
ptum esse sopore, membris solutis, ita ut facilis
pateat aditus imaginibus a ratione alienis, id quo-
tidianæ morti addicit ita dormientes. (4) Moses ut
alteram acciperet legem, altero jejunio opus ha-
buit. Nisi et una cum Ninivitis jejunassent et
ipsa bruta animalia, haudquaquam effugissent sub-
versionis comminationem. (5) Magnum procul du-
bio mortalibus bonum est jejunium, quod quidem
Dei decretum revocavit. Proclamata est Ninivæ
post triduum subversio, et conversio ad Deum
vicit subversionem. Subversionis siquidem com-
minatio propter conversionem relaxata est. Can-
didi et ingenui peccatores Ninivitæ, audito Jona
subversionem prædicante, per jejunii modum com-
minationem cohibuerunt, et confessionis oratio-
nisque remedio attraxerunt salutem. (6) Quis rem
familiarem diminuit in jejunio? Recense hodie
domus supellectilem, ac postea denuo numera,
nihil deerit ob jejunium in rebus domesticis.
Nullum animal deplorat mortem, nusquam san-
guis, nusquam sententia ab inexorabili ventre
adversus animantia prolata. Cessat machæra co-
quorum, mensa contenta est sponte nascentibus.
(7) Lepidis autem Encratitis ad præclaram eorum
quæstionem, Cur nos etiam non omnibus vescimur?
hoc detur responsi, nos etiam excrementa
nostra aversari, Ac quantum quidem ad dignita-
tem, olera herbæ nobis sunt carnes : quantum
vero ad utilium discretionem, quemadmodum et
in oleribus noxium a salubri separamus, ita et
in carnibus ab utili noxium secernimus. Nam certe
et cicuta olus est, sicut etiam caro est vulturina :
sed tamen nec hyoscyamum sanus quisquam co-
medet, nec cane vescetur, nisi urgente summa
necessitate; qui tamen comedit non peccat. (8) Da-
to respirationem et moram coquo tuo, sine va-
care structorem mensarum; siste pocillatoris ma-
num; sit aliquando respiratio variorum bellario-
rum ac cupediarum architecto; conquiescat tau-
dem ipsa domus ab infinitis tumultibus, a fumo,
a nidore, ab his qui sursum deorsum cursitant.
D ac ventri velut imperiosæ dominæ ministrant.
Det, det, inquam, aliquantum vacationis et
venter ori; paciscatur nobiscum quinque dierum
inducias, qui semper alioqui flagitat, nec un-
quam desinit, dum quod accepit hodie, cras
obliviscitur. Cum fuerit expletus, tum de absti-
nentia philosophatur : ubi detumuit, dogmatum il-
lorum obliviscitur.

6. (9) Sed jam tempus est, ut causa apud im-

(4) Ex hom. i De jejunio, 6.

(5) Ex hom. iii De jejunio, 622.

(6) Ex hom. i De jejunio, 6.

(7) Ex epist. ccxxvi, 365.

(8) Ex hom. i De jejunio, 6.

(9) Uterque codex indicat epist.

peratorem insanabilia nobis præcipientem breviter A dicta, desinamus. (1) Velis nobis, serenissime, parcere; qui tantum possidemus . quantum, si hodie comedere voluerimus, nobis non sufficiet. Cessat apud nos, ut par est, coquorum ars; nec eorum culter sanguinem attingit. 531 Ciborum nostrorum optimi, quibus affluimus, herbarum folia sunt cum pane asperrimo, et vino acescente: ne scilicet stupentes sensus nostri ob ventris ingluviem in vesania versentur. (2) Et quemadmodum in vestimento necessarium præcipue sectandum: ita in cibo panis explebit necessitatem; aqua sedabit sitim recte valenti: quibus accedent quæcunque ex leguminibus pulmenta corpori vires ad necessarios usus conservare possunt. Edere autem decet, non belluantium speciem præbentes, sed ubique modestiam et lenitatem atque in voluptatibus continentiam retinentes. (3) Sed quid faciam? Cum eorum quæ dicta sunt copiam considero, ultra modum ferri me video: cum autem iterum ad sapientiæ in opificiis splendentis varietatem respicio, ne incepisse quidem narrationem mihi videor. Atque etiam diutius detinere vos non fuerit inutile. Quid enim quis ab hoc tempore ad usque vesperam lacere possit? Vos non urgent convivatores, non vos computationes expectant. Unde, si videtur, corporali jejunio ad exhilarandas animas utemur. Sæpe inersisti carni ad voluptatem capiendam: hodie animæ servite persevera. *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui* ⁶⁰. Quid enim prodest, quæso, corpore jejunare, animam vero innumeris malis refertam esse? Qui vero male non agit, alias autem otium agit, quid non loquitur vani? quid absurdi non auscultat? Nam otium Dei timore destitutum, iis qui tempore uti non norunt, magister est pravitatis. Fortassis igitur aliqua etiam utilitas ex iis quæ dicuntur, percipietur a vobis; sin minus, saltem licet vobis per præsentem occupationem non peccare. Quare diutius vos detinere, est diutius vos a delictis amovere, atque ad cæleste illud regnum veluti manu ducere. Quod quidem assequi nos omnes contingat, in Christo Jesu Domino nostro, quia illi debetur gloria, et honor, atque adoratio, æternoque simul Patri, ac sanctissimo vivificantique Spiritui, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

DE MORTE.

SERMO XI.

1. (4) O rem mirandam, charissimi! ut unusquisque nostrum ubi e materno sinu exivit, statim

⁶⁰ Psal. xxxvi, 4.

(1) Ex epist. xli, 124

(2) Ex epist. ii, 73.

(3) Ex hom. viii in Hexæm., 79.

τάττοντα ἡμῖν τὰ ἀνάγνα βασιλέα μικρὸν ἀπολογισαμένους, καταλύσαι τὸν λόγον. Φείσασθαι ἡμῶν βίλησον, γαληνότερα, τοσαῦτα ἡμῶν κεκτημένων, διαὶ ἂν σήμερον θελήσωμεν φαγεῖν, οὐκ ἐφαρκέσει ἡμῖν. Ἄργει γὰρ, ὡς εἶκός, παρ' ἡμῖν μαγειρῶν τέχνη. μάταιρα δὲ αὐτῶν αἰμασιν οὐ προσομιλεῖ. Τὰ βέλτεστα τῶν παρ' ἡμῖν βρωμάτων, ἐν οἷς ἡ διαβόλαια, χόρτων φύλλα σὺν ἄρτῳ τραχυτάτῳ καὶ τῷ ἐξερπύκῳ οἴνῳ, ὥστε μὴ ἐκθαμβεῖσθαι ἡμῶν τὰ αἰσθητήρια ὑπὸ τῆς γαστριμαργίας, καὶ ἐπ' ἀφροσύνην μὴ πολιτεύεσθαι. Ὡς γὰρ ἐν τῷ ἐνδύματι ἡγείρειν προσήκει τὸ χρεῖωδες, οὕτω καὶ ἐν τῇ τροφῇ ἄρτος ἐκπληρώσει τὴν χρεῖαν, καὶ ὕδωρ θεραπεύσει τὴν δίψαν τῷ ὑγιαίνοντι, καὶ ὅσα ἐκ σπερμάτων πρὸς τὰς ἀναγκαίας χρεῖας τὴν ἰσχὺν τῷ σώματι δύναται διαδώσασθαι. Ἐσθίειν δὲ, μὴ λυσσώδη γαστριμαργίαν ἐπιφαίνοντα, ἀλλὰ πανταγῶ τὸ εὐσταθὲς καὶ πρῶτον καὶ περὶ τὰς ἡδονὰς ἐγκρατὲς διασώζοντα. Ἄλλὰ τί πάθω; Ὅταν μὲν ἀπὸ πρὸς τὸ πλήθος τῶν εἰρημένων, ἐξω ἐμαυτὸν ἐκ τοῦ μέτρου φερόμενον ὅταν δὲ πάλιν πρὸς τὸ μικρὸν τῆς ἐν πᾶσι τοῦ Θεοῦ σοφίας ἀποβλέψω, οὐκ ἤρχθαι νομίζω τῆς διηγήσεως ἅμα δὲ καὶ τὸ παρακατέχειν ὑμᾶς ἐπὶ πλεον, οὐκ ἀχρηστον. Τί γὰρ ἂν τις ποιοῖ τὸν μέχρι τῆς ἑσπέρας χρόνον; οὐκ ἐπιγούσιν ὑμᾶς οἱ ἐστιάτορες, οὐκ ἀναμένει ὑμᾶς τὰ συμπόσια. Ὅθεν, εἰ δοκεῖ, τῇ σωματικῇ νηστείᾳ εἰς τὴν τῶν ψυχῶν εὐφροσύνην ἀποχρησόμεθα (b). Πολλὰκις ὑπέρητας τῇ σαρκὶ πρὸς ἀπέλευσιν, C σήμερον τῇ διακονίᾳ παράμεινον τῆς ψυχῆς. Κατετρύφησον τοῦ Κυρίου, καὶ δόξῃ σοι τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας σου. Τί γὰρ βρελός νηστεύειν τῷ σώματι, τὴν δὲ ψυχὴν μυρία κακῶν ἐμπεπλησθαι; ἢ μὴ κακὸν μὲν ἐργαζόμενος, σχολὴν δὲ ἄγων, τί ἐφθέγγεται τῶν ματαίων; τί οὐκ ἀκούει τῶν ἀτόπων; Σχολὴ γὰρ ἀνευ φόβου Θεοῦ, πονηρίας διδάσκει τοῖς ἀκαιρομένοις ἐστὶ. Τάχα μὲν οὖν τι καὶ βρελός ἐν τοῖς λεγομένοις εὐρήσετε; εἰ δὲ μὴ ἀλλὰ τὸ γε μὴ ἁμαρτάνειν ἐκ τῆς ἐνταῦθα ὑμῖν ἀσχολίας περιεπιπύ. Ὡστε τὸ ἐπὶ πλεον κατέχειν, ἐπὶ πλεον ἐστὶν ὑμῖν τῶν κακῶν ὑπεξάγειν, καὶ πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν χειραγωγεῖν, ἧς γένοίτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, οὗ αἰετῶς πρέπει ἡ δόξα, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΘΑΝΑΤΟΥ.

ΛΟΓΟΣ ΙΑ'.

1. Ὁ τοῦ θαύματος, ἀγαπητοί! πῶς ἕκαστος ἡμῶν μετὰ τὸ τοῦς μητρώους κόλπους ἀποφυγεῖν, εὐδὲ

(4) Ex h. Quod mundanis adhærendum non sit, 165.

(b) Ἀποχρησόμεθα. Sic contextus et codicibus alic. Editi ἀποχρησόμεθα.

τοῦ χρόνου βρύμασιν ἐνδεθεῖς ὑποσύρεται· κατόπιν αἰετὴν βεδιωμένην ἡμέραν ἐὼν, καὶ πρὸς τὴν χθὲς ἐπανελθεῖν οὐδέποτε, κἂν θελήσῃ, δυνάμενος. Ἡμεῖς δὲ ἠδόμεθα ἐπὶ τὰ πρόσω φερόμενοι, καὶ τὰς ἡλικίας ἀμείβοντες, ὡς τι προσλαμβάνοντες, χιζίρομεν, καὶ μακάριον κρίνομεν, ὅταν ἐκ παιδὸς μὲν ἀνὴρ, ἐκ δὲ ἀνδρὸς γένηται τις πρεσβύτης. Ἄγνοοῦμεν δὲ ἄρα τοσοῦτον ἀπολλύντες ἐκάστοτε τῆς ζωῆς, ὅσον ἐζήσαμεν· καὶ οὐκ αἰσθανόμεθα δαπανωμένου τοῦ βίου, καίτοιγε αἰεὶ μετροῦντες αὐτὸν ἀπὸ τοῦ παραδραμόντος καὶ παραβρέυσαντος· οὐδὲ ἐννοοῦμεν, ὡς ἄρα ἄθλον, ὅπως οὐ πρὸς τὴν ὁδοπορίαν ταύτην ἐκπέμψας ἡμᾶς ἐνδοῦναι τῷ χρόνῳ βουλῆσεται. Οὐδὲ ἐθέλομεν σκοπεῖν ἀκριβῶς, ποῖα μὲν κοῦφα φορτία πρὸς τὸν τοιοῦτον δρόμον ἡμῖν, καὶ συμμεθίστασθαι δύναται τοῖς συλλέξασιν· ποῖα δὲ βαρῆα καὶ δυσχερῆ καὶ προσηλωμένα τῇ γῆ, καὶ οὐ πεφυκότα τοῖς ἀνθρώποις οἰκείουσθαι καθάπαξ, οὐδὲ συγχωρούμενα διὰ τῆς στενῆς ἐκείνης πύλης ἀκολουθῆσαι τοῖς ἔχουσιν. Ἄλλ' ὅσα μὲν χρῆ συλλέγειν, καταλιμπάνομεν· ὧν δὲ ὑπεροπῶν προσήκει, ταῦτα συλλέγομεν. Καὶ ἃ μὲν ἡμῖν ἐνωθῆναι, καὶ κόσμος ὄντως γενέσθαι δύναται συμφυῆς ψυχῇ τε καὶ σώματι, τούτοις οὐδὲ προσέχομεν· ἃ δὲ ἀλλότρια μένει διηνεκῶς, μόνην ἡμῖν ἐναποματτόμενα (1) τὴν αἰσχύνην, ταῦτα ἀθροίζειν ἐπιχειροῦμεν, μαχθούντες διακενήσας, καὶ πονοῦντες πόνον, οἷόν τις ἑαυτὸν ἀπατῶν, εἰς τετρημένον πῖθον ἀντλεῖν ἐθελήσειεν. Ὡς περ γὰρ οἱ τινὰ συντεταμένην πορείαν ἀνύοντες, ἐπὶ τὰ πρόσω τὰς τῶν ποδῶν βάσεις ἀμιλλωμένας ἀλλήλαις εἰς δρόμον ἀμείβοντες, καὶ τὴν αἰετὴν προτέραν ἐπὶ τῆς γῆς ἐρεισθεῖσαν δευτέραν ἀποδεικνύντες τῇ ταχείᾳ μεταθέσει τῆς ἀλλῆς, ῥαδίως ἐπὶ τὸ τῆς ὁδοῦ τέρμα χωροῦσιν· οὕτως οἱ πρὸς τὸ ζῆν παραχθέντες ὑπὸ τοῦ κτίσαντος, εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῖς τοῦ χρόνου τμήμασιν ἐπεμβαίνοντες, καὶ τὸ πρότερον αἰετὴν καταλιμπάνοντες ὑστερον, ἐπὶ τὸ πέρασ φθάνουσι τῆς ζωῆς. Καὶ γὰρ συνεχῆς τις ὁδὸς ὑψηλῶσθαι μοι δοκεῖ ἢ παρούσα ζωῆ, καὶ πορεία διεληγμένη ταῖς ἡλικίαις καθάπερ σταθμοῖς· ἀρχὴν μὲν ἐκάστῳ τῆς ὁδοπορίας παρέχουσα τὰς τῶν μητέρων ὠδίνας, τέρμα δὲ ὑποδεικνύουσα τοῦ δρόμου τὰς τῶν τάφων σκηνάς· καὶ πρὸς ἐκείνας ἔπαντας ἄγουσα, τοὺς μὲν θάπτει, τοὺς δὲ βραδύτερον, καὶ τοὺς μὲν διὰ πάντων τῶν τοῦ χρόνου διαστημάτων ἰδεύσαντας, τοὺς δὲ οὐδὲ τοῖς πρώτοις ἐπαυλισθέντας τοῦ βίου σταθμοῖς.

dem per omnia temporis intervalla profectos, alios vero ne in primis quidem vitæ stationibus commemoratos.

2. Ὁ γὰρ πλάσας ἡμᾶς καὶ ψυχῶσας θεὸς, ἰδίαν ἔδωκεν ἐκάστῳ ψυχῇ τὴν τοῦ βίου διαγωγὴν, καὶ ἄλλοις ἄλλους ὁρους ἐπέθηκε τῆς ἐξόδου. Τὸν μὲν γὰρ ἐπὶ πλεῖον παραμεῖναι τῇ παρουσίᾳ τῆς σαρκὸς ἐκονόμενος· τὸν δὲ θάπτει ἀπολυθῆναι τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος ἐτάξαστο, κατὰ τοὺς ἀρρήτους αὐτοῦ τῆς σοφίας καὶ τῆς δικαιοσύνης λόγους. Ὡς περ γὰρ οἱ

(1) Ἐναποματτόμενα. Sic Regius codex toties citatus, ac ipse etiam contextus. Editi ἐναποτιθέμενα.

PATROL. GR. XXXII.

A temporis fluente illigatus rapitur, semper a tergo diem quam vixit relinquens, nec unquam ad besternam, etiamsi velit, reverti valens. Nos autem lætamur cum progredimur ulterius, et permutata ætate quasi nonnihil acquirentes, gaudemus, ac beatum quiddam ducimus, cum quis ex puero vir, et ex viro senex factus est. Sed fugit nos, tantum vitæ spatium a nobis amitti, quantum viximus; sicque inscientibus nobis vita absumitur, quanquam semper ipsam ex eo quod ante actum est, quodque jam præterfluxit, metiamur; neque cogitamus quam incertum sit, quantum nobis temporis ad hunc cursum impertire velit qui nos ad hoc iter perficiendum misit. Neque diligenter considerare volumus, quæ sarcinæ leves sint nobis ad hunc cursum, et tales, ut cum colligentibus transferri possint: quæ vero graves sint et molestæ, atque humi defixæ, et ejusmodi, ut suapte naturâ hominum propriæ nunquam esse possint, nec possessores suos per angustam illam portam subsequi permittantur. Sed tamen relinquimus quæ colligenda erant: quæ vero contemnere par fuerat, colligimus. Et quæ nobiscum copulari, vereque esse possunt ornamentum animæ simul et corpori conveniens, his ne attendimus quidem: quæ vero perpetuo aliena manent, solam nobis infamiam inurentia, ea coacervare nitimur; inanem operam sumentes, atque ejusmodi suscipientes laborem, perinde ut si quispiam, seipsam seducens, in pertusum dolium infundere voluerit. (2) Quemadmodum enim qui aliquod iter haud reuuisse susceptum consciant, gressus pedum ad cursum peragendum certatim ulterius promoventes, jugiterque gressum humi prius fixum veloci alterius translatione posteriorem reddentes, pertingunt facile ad viam finem: ita qui in vitam a Conditor introduci sunt, statim in ipso initio particulas temporis ingredientibus, ac priorem semper posteriorem relinquentes, ad vitæ terminum perveniunt. Nam hæc vita præsens mihi videtur continua quædam et porrecta via esse, et iter ætatibus quasi quibusdam mansionibus interstinctum: quod ut profectionis initium partum maternam unicuique exhibet, ita cursus finem tentoria sepulcrorum ostendit. Atque huc omnes conducit, alios citius, serius alios, et hos qui-

532 quantum nobis temporis ad hunc cursum impertire velit qui nos ad hoc iter perficiendum misit. Neque diligenter considerare volumus, quæ sarcinæ leves sint nobis ad hunc cursum, et tales, ut cum colligentibus transferri possint: quæ vero graves sint et molestæ, atque humi defixæ, et ejusmodi, ut suapte naturâ hominum propriæ nunquam esse possint, nec possessores suos per angustam illam portam subsequi permittantur. Sed tamen relinquimus quæ colligenda erant: quæ vero contemnere par fuerat, colligimus. Et quæ nobiscum copulari, vereque esse possunt ornamentum animæ simul et corpori conveniens, his ne attendimus quidem: quæ vero perpetuo aliena manent, solam nobis infamiam inurentia, ea coacervare nitimur; inanem operam sumentes, atque ejusmodi suscipientes laborem, perinde ut si quispiam, seipsam seducens, in pertusum dolium infundere voluerit. (2) Quemadmodum enim qui aliquod iter haud reuuisse susceptum consciant, gressus pedum ad cursum peragendum certatim ulterius promoventes, jugiterque gressum humi prius fixum veloci alterius translatione posteriorem reddentes, pertingunt facile ad viam finem: ita qui in vitam a Conditor introduci sunt, statim in ipso initio particulas temporis ingredientibus, ac priorem semper posteriorem relinquentes, ad vitæ terminum perveniunt. Nam hæc vita præsens mihi videtur continua quædam et porrecta via esse, et iter ætatibus quasi quibusdam mansionibus interstinctum: quod ut profectionis initium partum maternam unicuique exhibet, ita cursus finem tentoria sepulcrorum ostendit. Atque huc omnes conducit, alios citius, serius alios, et hos qui-

2. (3) Deus enim qui formavit nos et animavit, animæ cuilibet tribuit propriam quamdam vitæ moram, et aliis alios exitus terminos præfixit. Etenim certo quodam consilio voluit alium diutius in carne permanere: statuit vero alium ocuis vinculis corporis exsolvi, juxta ineffabiles sapientie atque justitie sue rationes. Quemadmodum

(2) Ex hom. *Quod mundanis adhærendum non sit*, 164.

(3) Ex hom. *in marl. Julittam*, 53.

Igitur ex his qui in carcerem conjiciuntur, alii A diutius detinentur in carcerum cruciatibus, alii ab ea calamitate liberantur citius: sic et animæ, alie quidem diutius, alie vero minus in hac vita detinentur, pro cujusque merito ac dignitate, Deo, qui nos condidit, rebus cujusque nostrum prospiciente sapienter, et alte, sicque, ut mens hominum attingere non possit. (1) Quemadmodum enim qui in navigiis dormiunt, sponte a vento in portus deducuntur, et quamvis ipsi nequaquam sentiant, cursus tamen eos ad terminum ducit: sic et nos, diffuente vitæ nostræ tempore, insensibili vitæ nostræ cursu velut continuo quodam et irrequieto motu unusquisque ad proprium finem festinamus. In hac vita viator es: omnia transeunt, post tergum tuum relinquuntur omnia. Plantam, 533 herbam, aquam, aut quidvis aliud aspectu dignum in via vidisti: paulum oblectatus, mox præteris. Rursus in lapides, convalles, præcipitia, scopulos et palos, aut etiam in seras, in animalia repentia, in spinas, et in aliud quodvis infortunium incidisti: postquam es paululum afflictus, mox ista reliquisti. Vita est ejusmodi: neque ejus delicie, neque molestie constanter perseverant. Hodie tu coluisti terram, cras alter, post hunc colet et alius. Vides agrós hos et domos sumptuosas? quoties singula, ex quo existunt, nomen jam mutavere? Dicebantur hujus esse, postea ipsis impositum est nomen alterius, sed alium transierunt, tum demum alterius esse dicuntur. Nonne ergo vita nostra via est, alio tempore alium excipiens, et in qua sibi invicem succedunt omnes? (2) Alias quidem vias quæ ex urbe ad urbem ducunt, licet declinare, et per eas non proficisci, si quis ita volet: hæc vero vitæ istius via, etiamsi nos differre cursum voverimus, eos qui in se incedunt viatores violentè apprehensos ad destinatam a Domino metam trahit. Nec fieri potest, ut is qui semel extra portam ad hanc vitam deducentem egressus est, idque iter inivit, non etiam ad illius terminum perveniat.

3. (3) Ne igitur pretiosissimis vilissima præferte, neque male commutetis, dum mortalem hanc vitam immortalī beatæque illi quieti antepontis. D Siquidem præter ignominie affectiones, quibus voluptarii plerique subjecti sunt, adhuc etiam vitæ necessitates, magnanimitatem animæ frangentes, ipsam veluti redigunt in servitutem, dum ad carnis famulatum illam detrahunt. Ubi autem servitus, illic esse et ignominiam liquet. Fugienda igitur est vita, cui ignominia conjuncta est.

Non magna facio, inquit, si me hero tradam tibi;

(1) Ex hom. in psal. i, 94.

(2) Ex hom. Quod mundanis adhærenam non sit, 464.

(3) Ex hom. in psal. cxv, 573.

ἐν ταῖς εἰρηταῖς ἐμπύπτοντες, οἱ μὲν ἐπὶ πλείων χρόνον τῇ κακώσει τῶν δεσμοτηρίων (4) ἐναπαύονται. οἱ δὲ ταχύτεραν εὐρίσκουσι τὴν τῆς κακοπαθείας ἀπαλλαγὴν· οὕτω καὶ αἱ ψυχαί, αἱ μὲν ἐπὶ πολλὸν προσκατέχονται τῇ ζωῇ ταύτῃ, αἱ δὲ ἐπ' ἕσπετον, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἀξίας ἐκάστου· σωφροῦν καὶ βαθέως, καὶ ὡς οὐκ ἂν ἐφίκοιτο νοῦς ἀνθρώπων, τὰ περὶ ἕκαστον ἡμῶν τοῦ πλείοντος ἡμῶν προβλεπομένου Θεοῦ. Ὅσοι γὰρ οἱ ἐν ταῖς πλοίοις καθεύδοντες αὐτομάτως ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐπὶ λιμένας ἔρχονται, καὶ αὐτοὶ μὴ αισθάνονται, ἀλλ' ὁ δρόμος αὐτοῦς πρὸς τὸ τέλος ἐτάγει· οὕτω καὶ ἡμεῖς, τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς ἡμῶν παραρρέοντες, οἷόν τι κινήσει συνεχεῖ καὶ ἀπαύτως πρὸς τὸ οἰκεῖον ἕκαστος πέρας τῶν λανθάνοντι δρόμοι τῆς ζωῆς ἡμῶν κατεπειγόμεθα. Ὅδοιπόροι ἐφέστιοι τῶν βίων τούτων· πάντα παρέρχη, πάντα κατόπισιν σου γίνονται. Εἶδες ἐπὶ τῆς ὁδοῦ φωτὸν ἢ πόαν ἢ ὕδωρ, ἢ ἕνα ἂν τύχοι τῶν ἀξίων θεάματος· μικρὸν ἐτέρηθης, εἴτα παρέδραμες. Πάλιν ἐνέτυχες λίθοις καὶ σφραγῶσι, καὶ κρημνοῖς καὶ σκοπέλοις καὶ σκόλοψιν, ἢ που καὶ θηρίοις, καὶ ἔρπετοῖς, καὶ ἀκάνθαις, καὶ τισιν αἰμαῖς τῶν ὄγληρῶν· μικρὸν ἠνιάθης, εἴτα κατέλειπες. Τούτος ὁ βίος· οὕτε τὰ τερπνὰ μόνιμα, οὕτε τὰ λυπηρὰ διαρκῆ κεκτημένος. Σήμερον τὴν γῆν σὺ ἐγέωργησας, καὶ αὐριοὺς ἄλλοις, καὶ μετ' ἐκείνων ἔπερος. Ὅρα· τοὺς ἀγροὺς τούτους καὶ τὰς πολυτελεῖς οἰκίας; πόσα ἤδη ὀνόματα ἄφ' οὗ γέγονε τούτων ἕκαστον ἡμεῖς; Τοῦ δεινὸς ἐλέγετο, εἴτα μετωνομάσθη πρὸς ἔπειρον, πρὸς τὸν δεινὰ μετήλθεν, εἴτα νῦν ἄλλου λέγεται. Ἄρ' οὖν οὐχ ὁδὸς ἡμῶν ὁ βίος, ἄλλοτε ἄλλοι μεταλαμβάνων, καὶ πάντας ἔχων ἀλλήλοισι ἐρεπομένους; Τὰς μὲν οὖν ἀλλὰς ὁδοῦς, ὄσαι πρὸς πόλιν ἐκ πόλεως ἄγουσιν, ἔστιν ἐκκλίνας, καὶ μὴ ὀδεύσαι τὴν μὴ βουλόμενον· ἢ δὲ τῆς ζωῆς ταύτης ὁδὸς, καὶ ἡμεῖς ἀναβάλλεσθαι βουληθῶμεν τὸν δρόμον, περιλαβοῦσα πρὸς βίαν, ἐπὶ τὸ τεταγμένον ὑπὸ τοῦ Μεσπότητος πέρας ἔλκει τοὺς ἐπ' αὐτῆς. Καὶ οὐκ ἐπὶ τὸν ἀπαξ ὑπεκδραμόντα τὴν ἐπὶ τόνδε τὸν βίον φέρουσαν πύλην, καὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἐπιβάνα, ἢ καὶ πρὸς τὸ τέλος ταύτης ἐλθεῖν.

3. Μὴ τοίνυν προτιμάτε τῶν πολυτιμῶν τὰ ἐπιμότατα, μηδὲ κακοὶ συναλλάττει γίνεσθε, τὴν φερόμενὴν ζωὴν τῆς ἀφθάρτου καὶ μακαρίας καταστάσεως (5) προτιμώντες. Ἄνευ γὰρ τῶν παθημάτων τῆς ἀτιμίας, οἷς οἱ πλείστοι τῶν φιλητόνων ὑπάκουται, ἔτι καὶ αἱ κατὰ τὸν βίον χρεῖαι, τῆς ψυχῆς τὴν μεγαλοφυῆς κατακάμπτουσαι, οἴοντι δουλοῦνται ἐπὶ τὴν, πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς σαρκὸς κατασύρουσαι. Ὅπου δὲ δουλεία, ἐκεῖ δηλονότι καὶ ἀτιμία. Θεοκτεόν οὖν τὴν ζωὴν, ἢ τὸ ἀτιμον παραπέφυκεν.

Οὐδὲν γὰρ, φησί, μέγα ποιῶ, ἐμπαύσθαι σοὶ ἀπὸ δεινῶν τῶν δεσποῦντι

(4) Τῶν δεσμοτηρίων. Idem codex τῶν δεσποῦντι in vinculorum cruciatibus.

(5) Καταστάσεως. Sic Regius codex et ceteri us. Editi καταπαυσεως.

Δουλος γάρ ὢν σός, σοί προσάγω (1) τὸ σὸν ἄκτιμα. *Tibi namque servus, quod tuum est tibi offero.*

ἀντως γὰρ τοῦ κτίσαντος δοῦλον ὑπάρχει τὸ ἐκτιμῆνον. Τοιγαροῦν ζῶντα μὲν ἐν τῇ σαρκὶ πάροικον ναί προσήκει τὸν ἀνθρώπον· μεταβαίνοντα δὲ ἀπὸ τῆς ζωῆς ταύτης, τοῖς οἰκειοῖς τόποις ἐναναπαύεσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ Ἀβραάμ ἐν μὲν τῇ ζωῇ παροικεῖ τοῖς ἀλλοφύλοις, οὐδὲ βῆμα ποδῶν ἰδίας γῆς κεντρύμενος· ἐν δὲ τῇ ταφῇ οἰκείαν ἑαυτῷ τὴν δεξασμένην αὐτοῦ τὸ σῶμα γῆν ἀργυρίου ἐπραγματεύσατο. Ἰακάριον οὖν τῷ θνῆτι, μὴ ὡς οἰκειοῖς προστετηκέναι ἴσῃς ἐν τῇ γῇ, μηδὲ ὡσπερ πατρίδος τινοῦς φυσικῆς ντέχεσθαι τῶν ἐνταῦθα (2)· ἀλλὰ τὴν ἐκ καταδικῆς νθάδε διαγωγῆν βαρυνομένους, οὕτω παροικεῖν, ὡς τὸ δικαστῶν τινων ἐπὶ τισὶ πλημμελήμασιν εἰς τὴν ὑπερορίαν ἐκ τῆς ἐνεγκούσης ἀπελαθέντας. Ἀλλὰ ἰδοὺ τῷ κομῆς; καὶ ἐπὶ προγόνοις μέγα φρονεῖς (3); αἱ ἐπαγάλλη πατρίδι καὶ κάλλει σώματος, καὶ ταῖς ἀρετῶν πάντων τιμαῖς; Εἶτα οὐκ οἶδας, ὅτι θνητὸς εἶ, τι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση; Περιβλεψαί τοὺς πόδες σου ἐν ταῖς ὁμοίαις περιφανείαις ἐξετασθέντας. Ἰού οἱ τὰς πολιτικὰς δυναστείας περιβεβλημένοι; ποῦ εἰς δυσμαχίστατοι βῆτορες; ποῦ οἱ στρατηγολοῖ, οἱ ἀρχαῖοι, οἱ τύραννοι; Οὐ πάντα κόνις; οὐ πάντα μῦθος; οὐκ ἐν ὀλίγοις ὁστέοις τὰ μνημόσυνα αὐτῶν; Ἐγκυβητοὶ τοῖς τάφοις, εἰ δυνήσῃ διακρίναι, τίς ὁ οἰκέτης καὶ τίς ὁ δεσπότης, τίς ὁ πτωχὸς καὶ τίς ὁ πλούσιος. Ἰακάριον, εἰ τίς σοι δύναμις, τὸν δέσμιον ἀπὸ τοῦ βασιλείως, τὸν ἰσχυρὸν ἀπὸ τοῦ ἀσθενοῦς, τὸν εὐπρεπῆ ἀπὸ τοῦ δυσειδοῦς. Καὶ μεμνημένους τῆς φύσεως, οὐκ ἐπαρθήσῃ ποτέ.

4. Τί γὰρ ὄφελος πλουσίῳ ἀποθνήσκοντι, μὴ δύναμιν λαβεῖν τὸν πλοῦτον οὐκ ἑαυτῷ; ὄψε τοσοῦτον ἐπὶ τῆς ἀπολαύσεως ἐκέρβανε μόνον, ὅσον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ παρὰ τῶν κολάκων μακαρισθῆναι. Ἐν δὲ τῷ ἀποθνήσκοντι οὐ λήψεται πᾶσαν ταύτην τὴν περιβολὴν· μόλις ἐνδύμα λήψεται καλύπτων αὐτοῦ τὰ ἀσχήμονα, καὶ τοῦτο, ἐν δόξῃ τῶν οἰκετῶν τοῖς περιστέλλουσιν. Ἀγαπητὸν αὐτῷ, γῆς ὀλίγη λαχεῖν· καὶ ταύτης δι' οἶκτον διδομένης αὐτῷ παρὰ τῶν κηδεόντων, οἵτινες αὐτῷ παρέχονται ταῦτα, αἰδοῖ τῆς κοινῆς καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως, οὐκ αὐτῷ χαριζόμενοι, ἀλλὰ τιμῶντες τὴν ἀνθρωπότητα. Ὡστε οὐδὲν τῶν ἐν τῷ βίῳ τερπνῶν, ἐφ' ὧν οἱ πλείους μεμῆνασιν, ἡμέτερον ὄντως ἐστίν, ἢ γενέσθαι πέφυκεν· ἀλλ' ὁμοίως ἀπάντων ἀλλότρια φαίνεται, τῶν τε ἀπολαύειν δοκούντων, τῶν τε οὐ προσπελαζόντων αὐτοῖς. Οὐ γὰρ εἰ χρυσὸν τινες ἐν τῷ βίῳ συναγάγοιεν ἀπλετον, ἴδιος αὐτῶν μένει διηνεκῶς· ἀλλ' ἢ ζῶντας εἶ πανταχόθεν αὐτὸν περισφίγγοντας ἀποδιδράσκει, πρὸς τοὺς δυνατωτέρους

(1) Προσάγω. Sic etiam idem codex cum contextu. Etili proάγω.

(2) Τῶν ἐνταῦθα. Hic quoque Regius codex consentit cum contextu. Editi habebant τῆς ἐνταῦθα.

(3) Μέγα φρονεῖς. Sic Basilii contextus. Codex leg.us μεγαφρονεῖς. Editi μεγαλοφρονεῖς.

Omnino enim res creatæ Creatoris servæ sunt. (4) Oportet igitur viventem in carne incolam esse hominem; migrantem autem ex hac vita, in propriis locis requiescere. Propterea etiam Abraham in hac vita incola erat cum alienigenis, ac ne passum quidem pedis terræ propriæ possedit: in sepultura autem propriam sibimetipsi terram, quæ corpus ipsius exciperet, argento mercatus est. Porro beatum plane fuerit, rebus terrenis non ut propriis nos addictos esse, neque rebus præsentibus tanquam naturali cuidam patriæ adhærere: sed nostram hic commorationem, quæ ex condemnatione nobis imposita est, moleste ferentes, ita peregrinari, quasi ob aliqua delicta a iudicibus in exteram regionem ex patria pulsî essemus. (5) Efferris vero ob divitias? jactas te ob majorum nobilitatem? de patria ac pulchritudine corporis, deque delatis ab omnibus honoribus gloriaris? Itane ignoras, mortalem te esse, terram esse et in terram reversurum? Circumspice eos, qui ante te degerunt in similibus splendoribus. Ubi sunt qui magistratus civiles gesserunt? ubi 534 rhetores illi inexpugnabiles? exercituum duces, satrapæ, tyranni? Annon omnia pulvis? annon omnia fabula? annon ipsorum memoria conservatur in paucis ossibus? Conspicito sepulcra, num possis servum ab hero, et pauperem a divite discernere. Discerne, si quo modo potes, vincitum a rege, fortem a debili, formosum a deformi. Itaque naturæ si memineris, nunquam te extolles.

4. (6) Quæ enim utilitas est diviti morienti, cum non qucat secum auferre divitias? qui scilicet id ex earum possessione lucratus sit solum, quod ipsius anima in hac vita ab adulatoribus beata prædicata sit. Verum cum moritur, non assumet omnem hanc opulentiam: vix indumentum accipiet, quo pudenda ejus tegantur, idque, si visum fuerit famulis ipsum amicientibus. Bene cum eo actum fuerit, si exiguam terram sortiatur; eamque ipsi a funeris curatoribus datam ob commiserationem, qui ei isthæc præstant, ob communis humanæ naturæ reverentiam, non ei hæc largientes, sed humanam naturam honore afficientes. (7) Itaque nihil eorum quæ in vita jucunda sunt, et quorum gratia plerique insaniunt, vere nostrum est, aut ex se esse posset: sed ipsa omnibus pariter extranea, tum iis qui eis frui videntur, tum iis qui ne illa quidem attingunt. Nec enim si qui in vita plurimum auri congesserint, id ipsorum proprium perpetuo manet; sed aut adhuc viventibus

(4) Ex hom. in psal. xiv, 352.

(5) Ex hom. in illud, Attende tibi ipsi, 21.

(6) Ex hom. in psal. xlviij, 487.

(7) Ex hom. Quod mundanis adhærendum non sit, 165.

ac illud undique constringentibus elabitur ad potentiores affluens, aut jam mortem oppetentes deserit, nec vult una cum iis qui ipsum compararunt, peregre proficisci. Sed hi quidem ab eo, qui vi animas a misera hac carne separat, ad ineluctabilem migrationem tracti, frequenter convertentes se ad pecunias, sudores quos a juventute ob eas emisere, deplorant; divitiarum vero in alienas manus commigrant, posteaquam solum illis colligendi laborem atque avaritiarum crimen asclverint. Neque si quis innumera terrarum jugera possideat, et magnificas aedes, et animantium greges omnis generis, fueritque humano omnipotentatu septus, his perpetuo fruatur: sed eorum dominus brevi dictus tempore, aliis rursus opes cedit, ipsum vero exigua tellus recondit. Imo etiam sæpe ante sepulturam, et antequam hinc discedat, videbit sua bona ad alios, eosque fortasse inimicos, transire. An ignoramus quam multi agri, quam multæ aedes, quam multæ gentes ac civitates, etiam adhuc viventibus qui ea possederant, aliorum dominorum nomina prioribus exitis induerint? et quemadmodum ii qui olim servituti addicebantur, conscenderint principatus thronum: qui vero domini herique vocabantur, si cum subditis sederent, bene secum actum arbitrati sint, ac succubuerint suis ipsorum servis, rebus, velut in tesserarum circumactu, derepente transmittatis?

5. (1) Quodcumque herbam feni et florem conspexeris, veniat tibi in mentem humana natura, hanc sapientis Isaiaë imaginem recordanti: *Omnis caro ut fenum, et omnis gloria hominis ut flos feni*¹⁰. Nam vitæ brevitatis, et prosperitatis humanæ lætitiarum, hilaritasque haud diu duratura accommodatissimam apud prophetam sortita est similitudinem. Hodie qui floret corpore, qui præ deliciis carnosus est, qui colorem præ ætatis flore efflorescentem præ se fert, qui viget et acer est, et cuius nequit sustineri impetus, hic idem cras miserabilis est, aut tempore marcidus, aut morbo dissolutus. Quispiam divitiarum copia inclaruit, ipsumque adulatorum circumstat multitudo: adest fictorum amicorum, gratiam illius venantium, comitatus: frequentes sunt consanguinei, iique simulationis artificio eruditi: adest agmen sequacium innumerorum, qui partim parandi sibi gratia, partim ob alias necessitates ipsi astant: quos dum et abiens, et iterum rediens, secum trahit, in se occurrentium concitat invidiam. Adde divitiis etiam civilem aliquam potestatem, aut etiam dilatata a regibus honores, aut gentium gubernationem, aut exercituum imperium, præconem magna voce ante ipsum clamantem, lictores hinc et inde subditis timorem gravissimum inferentes, plagas, publicationes honorum,

¹⁰ Isa. xl, 6.

(1) Ex hom. v in *Hexaem.*, 41.

(2) *Kýrios tούτων*. Sic codex Regius, multo melius, quam quod in editis ac ipso contextu legitur,

Α μεταρρῦεις, ἢ πρὸς τῷ θανάτῳ γεγενημένους ἢ καταλιμπάνει, καὶ οὐκ ἐθέλει τοὺς κτησαμένους ἐκδημεῖν. Ἄλλ' οἱ μὲν ὑπὸ τοῦ πρὸς βίαν χωρῆντος τὰς ψυχὰς τῆς τάλαιπώρου ταύτης σαρκὸς ἐκίμενοι πρὸς τὴν ἀναγκαίαν ὁδὸν, πυκνὰ μεταστρεβόμενοι πρὸς τὰ χρήματα, τοὺς ἐκ νεότητος ἐπ' αὐτοῖς ἰδρωτὰς ἀποδακρῦουσιν· ὁ πλοῦτος δὲ εἰς ἐπιρῶν χεῖρας ὀρᾷ, μόνον ἐκείνοις τὸν ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ μόχθον καὶ τὸ τῆς πλεονεξίας ἐγκλημα προστιθέμενος. Οὐτε εἰ ἐπὶ γῆς πλέθρα κτήσαστο τις μὲν, καὶ μεγαλοπρεπεῖς οἰκίας, καὶ ζῶων ἀγέλας στρατοπαῦν, καὶ τὴν ἐν ἀνθρώποις ἅπασαν περιβάλλον δυναστείαν, ἀπολαύσει δι' αἰῶνος αὐτῶν· ἐπ' αὐτῶν δὲ κύριος τούτων (2) ὀνομασθεῖς, ἄλλοις πάλιν τῆς εὐπορίας ἐκστήσεται, βραχείαν γῆν αὐτὸς ὑπάξει. Β Πολλάκις δὲ καὶ πρὸ τοῦ τάφου, καὶ πρὸ τῆς ἐπιπέθου ἀπαναστάσεως, εἰς ἑτέρους, καὶ ταίριος τυχόν, τὴν εὐπραγίαν βλάπεται μεταβαίνουσαν. Ἢ οὐκ ἴσμεν, ὅπόσοι μὲν ἀγροὶ, πόσαι δὲ οἰκίαι, πόσαι δὲ ἔθνη καὶ πόλεις, καὶ ζώντων (3) ἔτι τῶν κτησθέντων, ἑτέρων ὀνόματα μετημφιάσαντο δεσποῖν, καὶ ὡς οἱ μὲν πάλαι δουλεύοντες, ἐπὶ τὸν τῆς ἀρχῆς θρόνον ἀνέβησαν· οἱ δὲ κύριοι καὶ δεσπόται κτισθέντες, στήναι μετὰ τῶν ἀρχομένων ἠγάπησαν, καὶ τοὺς ἑαυτῶν δούλους ὑπέκυψαν, ὡς περ ἐν ἐκείναις περιτροπαῖς, μεταχθέντων ἀφ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων αὐτοῖς;

5. Ὅταν ἴδῃς βοτάνην χόρτου καὶ ἄνθος, εἰς ἐνοσίχθονα ἔρχου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, μεμνημένος τῆς εἰκόνης τοῦ σοφοῦ Ἡσαίου, ὅτι *Πᾶσα σὰρξ ὡς χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου*. Τὸ γὰρ ὀλιγοχρόνιον τῆς ζωῆς, καὶ τὸ ἐν ἐπιπέθῳ περιχαρὲς καὶ ἡλαρὸν τῆς ἀνθρωπίνης εὐμερείας, κυριωτάτης παρὰ τῷ προφήτῃ τετύχηκε τῆς εἰκόνης. Ὅ σήμερον εὐθαλῆς τῷ σώματι, καταστρατηγώμενος ὑπὸ τρυφῆς, ἐπανορθῶσαι ἔχων τὴν εὐχροίαν ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν ηλικίαν ἀκαμῆς, σφριγῶν καὶ σύντομος, καὶ ἀνυπόστατος τὴν ὁρμὴν, αὐριοῦ αὐτὸς εἶπε ἐλεεινός, ἢ τῷ χρόνῳ μαραινθείς, ἢ νόσῳ διαλυθείς. Ὅ δεινὰ περιδλεπτος ἐπὶ χρημάτων περιουσίας καὶ πλῆθος περὶ αὐτὸν κολάκων· δορυφορία φίλων προπονητῶν, τὴν ἀπ' αὐτοῦ χάριν θεραπευόντων· πᾶσι συγγενείας, καὶ ταύτης κατεσχρηματισμένης· ἐπὶ τῶν ἐφεπομένων μυρίος, τῶν τε ἐπὶ στείων καὶ τῶν κατ' ἄλλας χρεῖας αὐτῷ προσεδρευόντων· οὗς καὶ προῖων καὶ πάλιν ἐπανίων καὶ ἐπισυρόμενος, ἐπιφθονός ἐστι τοῖς ἐντυγχάνουσι. Πρόσθεος τῷ πλείονι τιμὰς, ἢ ἐθνῶν ἐπιμέλειαν, ἢ στρατοπέδων ἡγεμονίαν, τὸν κήρυκα μέγα πρὸ αὐτοῦ βοῶντα, καὶ βαβδούχους ἔθεν καὶ ἔθεν βαρυτάτην κατάληξιν τοῖς ἀρχομένοις ἐμβάλλοντας, τὰς πληγὰς. καὶ ἐν μεύσει, τὰς ἀπαγωγὰς, τὰ δεσμοκτήρια, ἐξ ὧν ἀπὸ

ἀπὸ τούτων, *ab his accepto nomine*

(3) *Ζώντων*. Hanc vocem addidimus ex codicibus Regio et contextu.

τοσ ὁ τῶν ὑποχρεῖων συναθροίζεται φόδος. Καὶ Ἀ
μετὰ τοῦτο; Μία νύξ, καὶ πυρετὸς εἷς, ἢ πλευρι-
; ἢ περιπνευμονία, ἀνάρπαστον ἐξ ἀνθρώπων
ἀρούσα τὸν ἀνθρώπον οἴχεται, πᾶσαν τὴν κατ'
τὸν σκηνὴν ἐξαπίνης ἀπογυμνώσασα, καὶ ἡ δόξα
εἴνη ὡσπερ ἐνύπνιον ἀπηλέγχθη. Ὡστε ἐπιτέ-
υκται τῷ προφήτῃ ἡ πρὸς τὸ ἀδρανέστατον ἄνθος
ἡ ἀνθρωπίνης δόξης ὁμοίωσις.

6. Ἄλλὰ τίνα ἡμῖν εὐπρόσωπον αἰτίαν τῆς φειδω-
ις οἱ περὶ τὴν ζωὴν ταύτην ἐπτοημένοι προβά-
νται; Οὐ πωλῶ τὰ ὑπάρχοντα, οὐδὲ δίδωμι τοῖς
πωροῖς, διὰ τὰς ἀναγκαίας χρείας τοῦ βίου· ἀλλ'
πλάουσας αὐτῶν παρὰ πᾶσάν μου τὴν ζωὴν, μετὰ
ν τελευταίην τοῦ βίου, διαδόχους ποιήσομαι τῶν ἐμοὶ
ροσόντων τοὺς πένητας. Ὅτε οὐκέτι ἔση ἐν ἀν-
ώποις, τότε γενήσῃ φιλόανθρωπος· ὅταν νεκρὸς σε
ω, τότε εἰπω φιλάδελφον. Πολλὴ σοι χάρις τῆς
λοτιμίας, ὅτι ἐν τῷ μνήματι κείμενος, καὶ εἰς γῆν
αλυθείς, ἀδρὸς γένῃ ταῖς δαπάναις καὶ μεγάλωψυ-
ις. Ποίων, εἰπέ μοι, καιρῶν τοὺς μισθοὺς ἀπαιτή-
ις, τῶν ἐν τῇ ζωῇ, ἢ τῶν μετὰ τὴν ἀποβίωσιν;
ἢ δὴ μὲν ἐξῆς χρόνον, καθηδουπαθῶν, καὶ τῇ τρυ-
ῇ διαρρέων, οὐδὲ προσβλέπειν ἠνείχου τοὺς πένη-
ις· ἀποθανόντος δὲ (1) ποῖα μὲν πράξεις; ποῖος δὲ
ισθὸς ἐργασίας ὀφείλεται; Δεῖξον τὰ ἔργα, καὶ
παίτει τὰς ἀντιδόσεις. Οὐδαίς μετὰ τὸ λυθῆναι τὴν
νήγυριν πραγματεύεται, οὐδὲ μετὰ τοὺς ἀγῶνας
πνευθῶν στεφανοῦται, οὐδὲ μετὰ τοὺς πολέμους
ἀραγαθίζεται. Οὐ τοίνυν οὐδὲ μετὰ τὴν ζωὴν εὐ-
εβεῖ δηλονότι. Ἐὰν γὰρ μέλανι καὶ γράμμασι κατ-
παγγέλλῃ τὰς εὐπορίας, τίς ἀναγγελεῖ σοι τὸν και-
ν τῆς ἐξόδου; τίς ἐγγυητὴς ἔσται τοῦ τρόπου τῆς
ἐλευτη; Πόσοι ὑπὸ βιαίων ἀνηπάσθησαν συμ-
πωμάτων, οὐδὲ φωνὴν ῥήξαι συγχωρηθέντες ὑπὸ
τῷ πάθους! Τί ἀναμένεις καιρὸν, ἐν ᾧ πόλλακις
ὐδὲ τῶν λογισμῶν τῶν σεαυτοῦ ἔση κύριος; νύξ
θεία, καὶ ἡ νόσος βαρεῖα, καὶ ὁ βοθητὸν οὐδαμοῦ.
ἵνα περιθελιψάμενος ὥδε κάκεισε, καὶ ἰδὼν τὴν
εἰρησιῶσάν σε ἐρημίαν, τότε αἰσθήσῃ τῆς ἀβουλίας·
ἵστε στενάξεις τὴν ανοίαν, εἰς οἷον καιρὸν ἐταμιεύου-
ν ἐντολήν, ἐν τῇ ζωῇ μὲν ἀπολαύων τῶν ἡδονῶν,
ποθανὸν δὲ διαπραττόμενος τὰ διατεταγμένα. Ὅτε
ῆς, σεαυτὸν τῆς ἐντολῆς προστίθῃς· μετὰ δὲ τὸν
ἀνατον, τότε τὴν ἐντολήν τῶν ἐχθρῶν προτιμᾷς.
ἵνα γὰρ μὴ λάθῃ ὁ δεῖνα, λαβέτω, φησὶν, ὁ Χρι-
πός. Καὶ τί τοῦτο; ἐχθρῶν ἄμυνα, ἢ ταῦ πλησίον
ἀγάπη;

7. Μὴ τοίνυν ὀδυρώμεθα τὰς ἐνευθεν ἐξόδους, καὶ
ἰάλιστα τῶν ὀσίων ἀνδρῶν, ἀλλὰ τὰς γενέσεις μάλ-
ον καὶ τὰς εἰς τὴν ζωὴν ταύτην παρόδους. Ἡ μὲν
ἀρ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον εἰσόδος δι' ἀτιμίας ἐστὶ
ὑποῦ καὶ δυσωδίας, καὶ ὧν οὐδ' ἂν τὴν θέαν εὐκό-
ως ἀνάσχοιτό τις τῆς ζωῆς ἡμῶν καθηγουμένων (2).
ἵα γὰρ τῶν τοιούτων ἡ πάροδος τῆς σαρκίνης γε-

(1) Ἀποθανόντος δὲ. Hæc etiam, quæ deerant in
ditis, ex eodem codice et contextu supplevimus.

(2) Τις... καθηγουμένων. Legendum videtur τις
των... καθηγουμένων. ΕΔΙΤ.

exsilia, vincula, e quibus intolerabilis ille sub-
jectorum metus concresecit. Quid vero post hæc
una nox, aut una febris, aut pleuritis, aut pulmonis
inflammatio, hunc hominem ex hominibus abre-
ptum abducit, illico omnem illius scenam nudat,
atque gloria illa ceu somnium esse convincitur.
Quare apte propheta humanam gloriam cum debi-
lissimo flore comparavit.

6. (3) Sed quamnam speciosam parcimoniam cau-
sam nobis afferunt ii qui attoniti hujus vitæ rebus
adeo inhiant? Non vendo quæ habeo, neque do pau-
peribus, ob necessarios vitæ usus. Sed posteaquam
divitiis fructus fuero per omnem vitam meam, post
finem vitæ meæ pauperes constituam hæredes fa-
cultatum mearum. Cum jam non versabere inter
B homines, tum humanus fles et liberalis; cum mor-
tuum te videro, tunc dicam te fratris amantem.
Multa tibi debebitur gratia ob munificentiam, quod
in sepulcro jacens et in terram resolutus, jam in
sumptibus faciendis largus exstiteris atque magaa-
nimus. Dic mihi, quæso, quorumnam temporum
mercedem exposces, eorumne quibus vixisti, an
eorum, quæ post mortem secuta sunt? Sed quo
tempore vivebas, voluptatibus deditus et deliciis
diffluens, ne aspicere quidem egenos sustinueris.
Jam autem quænam actio est mortui? quæ quoque
operis merces debetur? Ostende opera, et reposce
remunerationem. Nemo solutis nundinis negotiatur;
nec post certamen superveniens coronatur, nec post
bellum egregia edit facinora. Neque igitur post vitam
locus ullus est pietatis excolendæ. Nam si atra-
mento ac tabulis fore te beneficium polliceris, quis
annuntiabit tibi exitus tempus? quis generis mortis
sponsor erit? Quot violentis casibus abrepti sunt,
quibus ne vocem quidem edere per morbum licuit!
Quid igitur expectas tempus, in quo plerumque
rationis non eris compos? cum videlicet erit 536.
profunda nox, morbus gravis, nemo usquam qui
adjuvet. Deinde conjectis huc et illuc oculis, cir-
cumstantem te solitudinem conspiciens, tunc de-
mentiam tuam intelliges; tunc legebis stultitiam,
quod præceptum distuleris in hoc tempus, interia-
dum vivebas voluptatibus indulgens: (4) mortuus
vero, mandata persiciens. Quoad vixisti, te ipse
D prætulisti mandato; mortuus vero, tunc inimicis
præceptum anteponis. Etenim ne accipiat homo ille,
accipiat, inquit, Christus. At quid illud? hostiumne
ultio, an proximi charitas?

7. (5) Ne igitur eorum qui hinc excedunt, maxi-
meque piorum sortem lugeamus, sed potius ortum,
et eorum in hanc vitam ingressum. Nam introitus
in hunc mundum adjunctam habet ignominiam sor-
dium fetorisque et carum rerum, quarum ne aspe-
ctum quidem facile ferre posset nostrum aliquis,
qui in vita prævivimus. Per talia enim necessitate

(3) Ex hom. in Divites, 60.

(4) Ibid., 61.

(5) Ex hom. in psal. cxv, 374.

naturæ constitutus est carneæ nativitatís ingressus : A contra, exitus, et is qui hinc sit abscessus, pretiosus est et illustris, non omnium hominum, sed eorum, qui sancte et juste hanc vitam transegerunt. Pretiosa igitur est mors, non pretiosus hominum ortus. *Seminatur enim, inquit, in ignobilitate, surgit in gloria: seminatur in corruptione, surgit in incorruptione* 71. Cum etiam Judaice interirent homines, abominanda erant cadavera : ubi vero contigit mors pro Christo, reliquæ sanctorum ejus sunt pretiosæ. Antea dicebatur sacerdotibus et Nazaræis : Non contaminabitur super ullo mortuo : et, *Si quis tetigerit cadaver, immundus erit* 72; item, *Lavabis tua ipsius vestimenta* 73. Nunc autem qui martyris ossa tetigerit, ex insidente in corpore gratia quamdam sanctitatis participationem accipit. *Pretiosa enim est in conspectu Domini mors sanctorum ejus* 74. Comparata itaque mortem nativitati; ac eum qui liberatus est ignominia, lugere desinas. (1) Cum justis enim exultare, simulque lætari, præcipit nobis sermo divinus : lugeamus vero et lamentemur cum iis qui ex pœnitentia effundunt lacrymas : aut etiam eos qui nullo doloris sensu tanguntur, deploremus, quod perire se ne intelligant quidem. Cæterum implevisse mandatum haudquaquam putandus est, qui hominum mortem deplorat et cum lugentibus edit clamorem. Neque enim laudaverim medicum, qui cum opem ægrotantibus ferre deberet, morbis ipse repleretur. (2) Sic etiam David cum amicissimum sibi Jonatham lugeret, hostem quoque suum una luit, *Doleo super te, inquit, frater mi Jonathan; et, Filia Israel, super Saul flete* 75. Hunc quidem lugeat, ut peccato immortuum; Jonathan vero ut hominem sibi per totam vitam conjunctissimum.

8. (3) Homines enim mors invadit, expletis vitæ terminis, quos unicuique ab initio constituit iudicium justum Dei, quid cuique nostrum conducatur, longe prospicientis. At filii charissimi mors animum tuum dolore opprimit. (4) Quis enim adeo corde lapideo, aut omnino humanæ naturæ expers, ut in 537 ejusmodi eventu nihil patiat, aut modicum dolorem animo accipiat? Domus splendidæ successio, fulcimentum generis, patriæ spes, parentum piorum germen cum innumeris votis conjucatum, in ipso ætatis flore, ex mediis patris manibus ereptum abijt. Hæc quam adamantis naturam non valeant dissolvere, et ad commiserationem adducere? (5) Igitur si ob ea quæ acciderunt lugere, et lacrymas effundere volumus, tempus vitæ nobis non sufficiet; nec si homines

νέσεως τῷ τῆς φύσεως αναγκαίῳ νεννοµοδέηται· ἡ δὲ ἐξοδος, καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἀπαλλαγὴ, τίµια καὶ περιφανῆς, οὐ πάντων ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῶν ὁσίων καὶ δικαίως τὸν ἐνταῦθα βίον διενεγκόντων. Τίµιος γὰρ ὁ θάνατος, οὐχὶ τίµια τῶν ἀνθρώπων ἡ γένεσις· Σπείρεται γὰρ, φησὶν, ἐν ἀτιµίᾳ, ἐγείρεται ἐν ἐξίῳ σπείρεται ἐν φοβῶν, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρείῳ. Καὶ ὅτε μὲν Ἰουδαϊκῶς ἀπέθνησκον οἱ ἄνθρωποι, βέλυστά ἦν τὰ θνησιμαῖα· ὅτε δὲ ὑπὲρ Χριστοῦ ὁ θάνατος, τίµια τὰ λείψανα τῶν ὁσίων αὐτοῦ. Πρὸ τοῦ ἐλέγετο τοῖς ἱερεῦσι καὶ τοῖς Ναζιραίοις· τὸ, ὅτι μιανθῆσεται ἐπ' οὐδενὶ τσθνηκῶτι· καὶ τὸ, Ἐάν τις ἀψηται νεκροῦ, ἀκάθαρτος ἔσται· καὶ τὸ, Πληνεῖς σεαντοῦ (6) τὰ ἱμάτια. Νῦν δὲ ὁ ἀψάμενος ὁπίσω μάρτυρος, λαμβάνει τινα μετουσίαν ἁγιασμοῦ ἐκ τῆς τοῦ σώματος παρεδρευούσης χάριτος. Τιµος γὰρ ἐναντιὸν Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ. Σὺγκρινον τοίνυν τῇ γενέσει τὸν θάνατον, καὶ παῖσαι ὀδυρόμενος τὸν τῆς ἀτιµίας ἀπαλασσοµενον. Δικαίους μὲν γὰρ συσκιρτᾶν καὶ συναγαλλεῖσθαι ὁ θεὸς λόγος ἡμῖν ἐπιτρέπει· τοῖς δ' ἐκ μετακίας ἀφιείσι δάκρυον, συμπενεθεῖν καὶ συνοδύρεσθαι· καὶ τοὺς ἀναλήγτως διακειμένους ἀποκλαίεσθαι, ὅτι οὐδὲ ἴσασι πῶς ἀπόλλυνται. Οὐχὶ δὲ ἐπὶ θανάτῳ ἀνθρώπων κατακλαύσαντα, καὶ συνεκδοήσαντα (7) τοῖς πενθοῦσι, πληρωτὴν προσήκει νομίζειν εἶναι τῆς ἐντολῆς. Οὐδὲ γὰρ ἰατρὸν ἐπαινώ, τὸν ἀντὶ τοῦ βοηθεῖν τοῖς κάμουσιν, ἑαυτὸν τῶν νοσημάτων ἐπιπλάμενον. Οὕτω καὶ ὁ Δαβὶδ τὸν φίλον ἀπορφάμενος Ἰωνάθαν, συναπεθρήνησε καὶ τὸν ἐχθρὸν ἐκ τοῦ, Ἀλγῶ ἐπὶ σέ, λέγων, ἀδελφεῖ· Ἰωνάθαν· καὶ θυγατέρες Ἰερουσαλήμ, θρηνηήσατε ἐπὶ Σαουλ. Τὸν μὲν γὰρ θρηνεῖ, ὡς ἐναποθανόντα τῇ ἀμαρτίᾳ· τὸν δὲ Ἰωνάθαν, ὡς μέχρι παντὸς αὐτῷ κωνησαντα τοῦ βίου.

8. Θάνατος γὰρ τοῖς ἀνθρώποις ἐπάγονται, τῶν ὁρων τῆς ζωῆς πληρωθέντων, οὐς ἐξ ἀρχῆς περικαστον ἔπηξεν ἡ δικαία τοῦ Θεοῦ κρίσις, πῆρρωθεν τὸ περὶ ἑκαστον ἡμῖν συμφέρον προβλεπωμένον. Ἀλλὰ παιδὸς ἀγαπητοῦ θάνατος ἐκπέζει σου τὴν ψυχὴν. Καὶ τίς οὕτω λίθινος τὴν καρδίαν, ἢ ἔφη παντελῶς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὥστε ἀπαθείς ἐνεγκεῖν τὸ σμῦδάν, ἢ μετρίῳ πάθει τὴν ψυχὴν καταληφθῆναι (8); Οἴκου λαμπροῦ διαδοχῆ, ἐρημιᾶ γένους, πατριδος ἑλλίς, γονέων εὐσεβῶν βλάστημα ὑπὸ μυριάς εὐχαῖς ἐντραφέν, ἐν αὐτῷ τῷ ἀθῆι τῆς ηλικίας ὄν, ἐκ μέσου τῶν πατρικῶν χειρῶν ἀναρᾶσθαις οἴχεται. Ταῦτα ποῖαν ἀδάμαντος φύσιν εἶναι ἰκανὰ ἐκλύσαι, καὶ εἰς συμπάθειαν ἀγαγεῖν; Ἀλλ' ἐάν μὲν ποτινῶσθαι ἐπὶ τοῖς σμῦδασι καὶ δακρύων βαυλωμένα, οὐκ ἐξαρκέσει μὲν ὁ χρόνος τοῦ βίου

71 I Cor. xv, 42, 43. 72 Levit. xi, 39. 73 ibid. 25. 74 Psal. cix, 14. 75 II Reg. i, 26.

(1) Ex hom. in mart. Julistam, 41.
 (2) Ex hom. De gratiarum actione, 28.
 (3) Ex hom. Quod Deus non est auctor malorum, 74.
 (4) Ex epist. v, 77.
 (5) Ibid.
 (6) Πληνεῖς σεαντοῦ. Sic Regius codex. Editi

πληνεῖς αὐτοῦ. Legitur in ipso contextu πληνεῖς αὐτοῦ.
 (7) Καὶ συνεκδοήσαντα. Hæc addita ex Regio codice et contextu.
 (8) Καταληφθῆναι. Regius codex 1992, καταλεφθῆναι.

πάντες δὲ ἄνθρωποι μεθ' ἡμῶν στένοντες, παριστά-
ναι ἀπαθῆ τὸν ὄδυρμόν οὐ δυνήσονται· ἀλλὰ καὶ τὰ
τῶν ποταμῶν ρεύματα δάκρυον γένηται, ἐκπληρῶ-
σαι τῶν συμβάντων τὸν θρήνον οὐκ ἐξαρκέσει. Διὸ
παρακαλῶ, ὡς γενναῖον ἀγωνιστήν, στήναι πρὸς τὸ
μέγθος τῆς πληγῆς, καὶ μὴ ὑποπείσειν τῷ βάρει τῆς
λύπης, μὴδὲ καταποθῆναι τὴν ψυχὴν· ἐκεῖνο πε-
πεισμένον, ὅτι καὶ οἱ λόγοι τῶν παρὰ Θεοῦ οἰκονο-
μουμένων διαφεύγωσιν ἡμᾶς, ἀλλὰ πάντως γε τὸ
παρὰ τοῦ σοφοῦ καὶ ἀγαπῶντος ἡμᾶς οἰκονομηθὲν
ἀπόδεκτόν ἐστι, καὶ ἐπίπονον ἤ. Αὐτὸς γὰρ οἶδε,
πῶς ἐκάστῳ διατίθῃσι τὸ συμφέρον, καὶ διὰ τί ἄνισα
τίθησιν ἡμῖν τοῦ βίου τὰ πέρατα. Ἔστι γάρ τις ἀν-
θρώποις αἰτία ἀκατάληπτος, δι' ἣν οἱ μὲν θάττον
ἐντεῦθεν ἀπάγονται, οἱ δὲ ἐπὶ πλεῖον προσταλαιπω-
ρεῖν τῷ ὄδυνῳ τούτῳ βίῳ καταλιμπάνονται. Ὅστε
ἐπὶ πᾶσι προσκυνεῖν αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν ὀφεί-
λομεν, καὶ μὴ δυσχεραίνου· μεμνημένους τῆς μεγά-
λης ἐκείνης καὶ ἀοιδίμου φωνῆς, ἣν ὁ μέγας ἀθλητῆς
Ἰῶδ ἐφθέγγετο, ἐπὶ μῖα τραπεζῆς ἰδὼν δέκα παῖ-
δας ἐν βραχεία καιροῦ ῥοπή συντριβέντας· Ὁ Κύριος
ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο (1)· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδω-
ξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο. Ἡμέτερον τοῦτο τὸ θαῦμα
ποιησώμεθα· Ἰσὸς ὁ μισθὸς παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ
τοῖς τὰ ἴσα ἐπιδεικνυμένοις ἀνδραγαθήματα. Οὐκ
ἀπεσπέρηθημεν τοῦ παιδός, ἀλλ' ἀπεδώκαμεν τῷ
χρησάντι (2)· οὐκ ἠφανίσθη αὐτοῦ ἡ ζωὴ, ἀλλ' ἐπὶ
τὸ βέλτιον διημερίθη· οὐ γῆ κατέκρυψε τὸν ἀγαπή-
τον, ἀλλ' οὐρανὸς ὑπέδέξατο. Μικρὸν ἀναμείνωμεν,
καὶ συνεσώμεθα τῷ ποθουμένῳ. Οὐδὲ πολὺς ὁ χρόνος
τῆς διαστάσεως, πάντων ὥσπερ ἐν ὄδῳ τῷ βίῳ τούτῳ
πρὸς τὸ αὐτὸ καταγώγιον ἐπειγομένων· ἐν ᾧ ὁ μὲν
προκατέλαβεν (3), ὁ δὲ ἐπῆλθεν, ὁ δὲ ἐπίγεται,
πάντας δὲ ἐν ὑποδέχεται τέλος. Εἰ γὰρ καὶ θάττον
τὴν ὁδὸν κατέλυσεν, ἀλλὰ πάντες τὴν αὐτὴν πορευό-
μεθα, καὶ πάντας τὸ αὐτὸ ἀναμένει κατάλυμα.
Ἀναμνήσθητι τοῦ σοῦ πατρὸς, ὅτι τέθνηκε. Τί οὖν
θαυμαστόν, ἐκ θνητοῦ γεννηθέντα, θνητοῦ γενέσθαι
πατέρα; Τὸ δὲ πρὸ ὥρας, καὶ πρὶν κορεσθῆναι τοῦ
βίου, καὶ πρὶν εἰς μέτρον ἡλικίας ἔλθειν, καὶ φα-
νῆναι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ διαδοχὴν τοῦ γένους κατα-
λιπεῖν· ταῦτα οὐκ αὐξήσις τοῦ πάθους, ἀλλὰ παρα-
μυθία τοῦ γεγονότος ἐστίν, ὅτι μὴ κατέλιπεν ὑπὲρ
γῆς ὄφρα τὰ τέκνα· ὅτι μὴ γυναῖκα χήραν θλίψει
μακρὰ ἐκδοτον ἀφήκεν, ἢ ἀνδρὶ ἐτέρῳ συνοικοῦσαν,
καὶ τῶν προτέρων τέκνων καταμελοῦσαν. Τὸ δὲ, ὅτι
οὐ παρετάθη τῷ βίῳ τούτῳ ἡ ζωὴ τοῦ παιδός, τίς
οὕτως ἀγνώμων, ὡς μὴ τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν
τοῦτο νομίζειν εἶναι; Ἡ γὰρ ἐπὶ πλεῖον ἐνταῦθα δια-
τριβή, πλείωνων κακῶν ἐστὶν ἀφορμή.

9. Τίνας ἐνεκεν οὐχὶ θνητὰ φρονεῖν περὶ τοῦ θνη-
τοῦ προεθίσθη, ἀλλ' ἀπροσδόκητον τοῦ παιδός τὸν
θάνατον προσεδέξω; Ὅτι οἱ πρῶτον ἠγγέθη τοῦ

¹⁶ Job 1, 21.

(1) Ἀφείλετο. Uterque codex et editio prima Pa-
ris. ἀφείλετο.

(2) Χρησάντι. Codex Regius 1992, χαρίσαντι.

(3) Προκατέλαβεν. Contextus προκατέλαβεν, et

A omnes nobiscum gemant, infortanio plactum
adæquare poterunt: imo etiamsi fluviatorum aquæ
lacrymæ flant, nequibunt casus illius lamenta ex-
plere. (4) Quare adhortor te, ut strenuum athletam,
ut contra plagæ magnitudinem obnitaris, nec suc-
cumbas ponderi doloris, neque absorbearis ani-
mo; persuasum habens, etsi rationes eorum quæ
a Deo dispensantur, nos latent, at profecto quod a
sapiente nosque amante dispensatur, accipiendum,
etiamsi molestum sit. Novit enim ipse, quomodo
unicuique dividat quod utile est, et quam ob cau-
sam inæquales vitæ terminos nobis præstituat.
Est enim causa aliqua hominibus indeprehensa,
ob quam alii quidem citius hinc abripiuntur, alii
vero diutius in hac calamitosa vita ad ærumnas
B perferendas relinquuntur. Itaque in omnibus ad-
orare illius in nos amorem debemus, nec ægre
ferre; memores magnæ illius et celeberrimæ vocis,
quam magnus ille athleta Job emisit, cum in uno
convivio liberos decem exiguo temporis momento
oppressos vidit: *Dominus dedit, Dominus abstulit:*
*sicut Domino visum, ita et factum est*¹⁶. Admirabi-
lem illam vocem nostram faciamus: par merces a
justo iudice paria præclare facta designantibus.
Non sumus filio orbat: sed restitimus ei qui my-
tuo dederat. Neque extincta est illius vita, sed in
melius transmutata: neque humus dilectum no-
strum obtexit, sed cælum suscepit. Paulisper ex-
spectemus; et una cum eo quem desideramus,
erimus. Neque longum est tempus sejunctionis,
cum omnes in hac vita tanquam in via ad idem
diversorium contendant: in quod hic jam advenit,
ille supervenit, alter festinat: finis autem unus
omnes excipiet. Etsi enim citius viam confecit,
eamdem omnes ingredimur, omnesque idem ma-
net diversorium. (5) Fac recorderis patris tui,
qui mortuus est. Quid igitur mirum, ex mortali ge-
nitum, mortalis patrem factum esse? Quod autem
immature, et priusquam vita satiaretur, priusquam
ad ætatis mensuram perveniret, et innotesceret
hominibus, ac generis relinqueret successionem:
nequaquam hæc doloris accessio, sed eventus sunt
solatium, quod non reliquerit in terra liberos or-
bos, nec viduam aut ærumnis diuturnis obnoxiam,
aut cum altero viro habitaturam et liberos priores
neglecturam. Quod autem vita pueri longius in
hoc sæculo producta non fuit; quis adeo inconsi-
deratus, ut id maximum bonorum esse non iudicet?
Longior enim hic commoratio, malorum plurimum
occasio est.

538 9. (6) Quorsum non prius assuevisti de mor-
tali mortale quiddam sentire, sed mortem filii susce-
pisti præter expectationem? Ortus filii cum

infra, συνοικήσουσαν, et καταμελήσουσαν.

(4) Ex epist. v, 78.

(5) Ex epist. ccc, 436.

(6) Ex hom. in mart. Iulianum, 78

nam nuntiatum est, si quis te interrogasset quale esset quod natum est, quidnam tunc respondisses? aliudne dixisses, nisi quod homo sit quod natum est? Quod si homo, utique et mortalis. Quid igitur miri, si mortuus est mortalis? Annon vides solem orientem et occidentem? non vides crescentem lunam et decrecentem? non terram virentem, deinde arescentem? Quid igitur mirum, si nos quoque cum pars simus mundi, eorum quæ mundi sunt, participes simus? Filii charissimi, aut uxoris gratissimæ, aut alterius cuiuspiam eorum qui sunt amicissimi, et omni benevolentia atque necessitudine conjuncti, privatio, haudquaquam futura est molesta et gravis homini provido, et rectam rationem vitæ ducenti habenti, non autem ex consuetudine quadam incedenti. Nam acerbissimum est vel ipsis brutis animalibus a consuetudine avelli. Equidem ego ipse vidi aliquando bovem in præsepi illacrymantem, pastus ac jugi socio morte sibi prærepto. Quinetiam videre est reliquas bestias consuetudini valde admodum adhærescere.

10. (1) Non existimavi æquum esse ut officio meo deessem, nec ad te, quæ illius mater es, sermonem converterem. Novi qualia sint matrum viscera; atque conjicio quantum probabile sit in præsentibus malis dolorem esse. Filium amisisti, quem viventem matres omnes prædicabant beatum, talesque suos esse optabant; mortuum vero perinde luxerunt, ac si suum quæque humo contextisset. Illius mors plaga exstitit patriæ; cum illo magnum et illustre genus concidit, veluti fulcro sublato concussum. O incursum mali demonis, quantum potuit mali patraret! O terra talem coacta suscipere casum! Horrui forte ipse sol, si quis in eo sensus, triste illud spectaculum. Et quis tantum dicere poterit, quantum inops consilii animus suggerit? Verum nostra non sunt citra providentiam, quemadmodum in Evangelio didicimus, ne passerem quidem cadere sine voluntate Patris nostri. Quare si quid contigit, voluntate contigit Conditoris nostri. Quis autem Dei voluntati resistit? Suscipiamus quod accidit; moleste enim ferentes, neque id quod factum est reparamus, ac præterea nosmetipsos perdimus. Ne culpemus justum Dei judicium. Nimum imperiti sumus, quam ut arcana illius judicium exploremus. Nunc Dominus amoris in se tui periculum facit. Tibi nunc tempus est, ut per patientiam partem martyrum consequare. Machabeorum mater¹⁰ septem filiorum mortem conspexit, nec ingemuit, nec ignobiles lacrymas effudit: sed gratias agens Deo, quod videret eos igne et ferro et acerbissimis verberibus e vinculis carnis exsolvi, Deo quidem probata fuit, celebris vero habita est apud homines. Afflictio magna, fateor et ego: sed et magna a Domino præmia patientibus

Α υιέως ὁ τοκετὸς, εἰ τίς σε ἐφροτο, Ποταπὸν ἐστὶ τὸ τεχθὲν, τί ποτε ἂν ἀπεκρίνω; ἄρα ἄλλο τι ἂν εἶπα, ἢ ὅτι ἄνθρωπός ἐστι τὸ γεννηθέν; Εἰ δὲ ἄνθρωπος, καὶ θνητὸς δηλονότι. Τί οὖν παράδοξον, εἰ ἀπέθανεν ὁ θνητός; Οὐχ ὄρξῃς ἥλιον ἀνατέλλοντα καὶ ἐκείμενον; οὐχ ὄρξῃς τὴν σελήνην αὐξουσαν, εἶτα φθίνουσαν; οὐ τὴν γῆν θάλλουσαν, εἶτα ξηραίνουμένην; Τί οὖν θαυμαστὸν, εἰ καὶ ἡμεῖς, μέρος ὄντες τοῦ κόσμου, ἀπολαύομεν τῶν ἐκ τοῦ κόσμου; Παῖδες ἀγαπητοῦ, ἢ γυναικὸς καταθυμίας, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν φιλιτάτων καὶ κατὰ πᾶσαν εὐνοίαν συντημένων στέρησις, οὐδὲν δεινὸν τῷ προσεκαμμένῳ, καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον ἠγεμόνα τῆς ζωῆς ἔχοντι, ἀλλὰ μὴ κατὰ συνθήειν τινα πορευομένῳ. Ἐθεοῦ γὰρ χωρισμὸς καὶ τοῖς ἀλόγοις ἐστὶ δυσφορώτατος. Καὶ ποτε εἶδον ἐγὼ βούν ἐπὶ φάτνης δακρυσούτα, τοῦ συννόμου αὐτῷ καὶ ὁμοζύγου τελευτήσαντος. Καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀλόγων σφοδρῶς τῆς συνθηθείας ἐστὶν ἰδεῖν ἀντεχόμενα.

10. Αλλὰ γὰρ οὐκ ἐνόμισα δίκαιον εἶναι παραλείπειν τὸ ἐπιβάλλον ἐμοί, καὶ μὴ καὶ πρὸς σέ, τὴν ἐκείνου μητέρα, τὸν λόγον τρέψαι. Οἶδα γὰρ ποταπὰ τῶν μητέρων τὰ σπλάγγνα· καὶ λογίζομαι, πόσῃν εὐχῇ ἐπὶ τοῖς παρούσιν εἶναι τὴν ἀληθῆνα. Παῖδα ἐξημιώθης, ὃν περιόντα μὲν ἐμακάρισαν πᾶσαι μητέρες, καὶ ἠξήσαντο τοὺς ἑαυτῶν τοιοῦτους εἶναι· ἀποθνήσκοντα δὲ ἐστέναξαν, ὡς ἐκάστη τὸν ἑαυτῆς τῆ γῆ κατακρύψασα. Ἐκείνου ὁ θάνατος πληγὴ τῆς πατρίδος· ἐγένετο· ἐκείνῳ τὸ μέγα καὶ περιφανὲς γένος συγκατέπεσεν, ὥσπερ ἐρείσματος ὑφαιρεθέντος κατασεισθέν. Ὁ συνάντημα πονηροῦ δαίμονος, πόσον ἰσχυρὸς κακὸν ἐξεργάσασθαι! Ὁ γῆ τοιοῦτον ἀναγκασθεῖσα ὑποδέξασθαι πάθος! Ἐφριξε τάχα καὶ ὁ ἥλιος, εἰ τίς ἀσθησις αὐτῷ, τὸ σκυθρωπὸν ἐκείνου ὄσασμα. Καὶ τί ἂν τις τοσοῦτον εἶποι, ὅσον ἡ ἀμνηχανία τῆς ψυχῆς ὑποβάλλει; Ἄλλ' οὐ γὰρ ἀπρονόητα τὰ ἡμέτερα, ὡς μεμαθήκαμεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ὅτι οὐδὲ στρουθίον πίπτει ἄνευ θελήματος τοῦ Πατρὸς ἡμῶν. Ὅσπερ εἰ τι γέγονε, θελήματι γέγονε τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς. Τῷ δὲ βουλήματι τοῦ Θεοῦ τίς ἀνθέστηκε; Καταδεξόμεθα τὸ συμβάν· δυσαναγεστοῦντες γὰρ οὐτε τὸ γενόμενον διορθούμεθα, καὶ ἑαυτοὺς προσαπόλλυμεν. Μὴ κατηγορήσωμεν τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ. Ἀμαθεῖς ἐσμεν, ὥστε τὰ ἀόρατα αὐτοῦ κρίματα δοκιμάζειν. Νῦν σου λαμβάνει τὴν δοκιμὴν ὁ Κύριος τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης· νῦν σοι πάρεσσι καιρὸς διὰ τῆς ὑπομονῆς τὴν μερίδα τῶν μαρτύρων λαβεῖν. Ἡ τῶν Μακκαβαίων μήτηρ ἐπὶ παιδῶν εἶδε θάνατον, καὶ οὐκ ἀνεστέναξεν, οὐδὲ ἀφήκεν ἀγεννὲς δάκρυον· ἀλλ' εὐχαριστοῦσα τῷ Θεῷ, ὅτι ἐβλεπεν αὐτοὺς πυρὶ καὶ σιδήρῳ καὶ ταῖς χάλκωπιτάταις αἰχλαῖς τῶν δεσμῶν τῆς σαρκὸς λυομένων, εὐδόκιμος μὲν παρὰ Θεοῦ, ἀσιδύμος δὲ παρὰ ἀνθρώπων.

¹⁰ Matth. x, 29. ¹¹ Rom. ix, 19. ¹² II Machab. vii, 20.

(4) Ex epist. vi, 78.

ποιος ἐκρίθη. Μέγα τὸ πάθος, φημι καὶ γὰρ ἄλλα με-
γάλοι καὶ οἱ παρὰ τοῦ Κυρίου μίθου τοῖς ὑπομέ-
νουσιν ἀποκείμενοι. Ὅτι ἐγένου μήτηρ, καὶ εἶδες
τὸν παῖδα, καὶ ἠγαπήσθησας τῷ Θεῷ, ἤδεις πάντως,
ὅτι θνητὴ οὖσα θνητὸν ἐγέννησας. Τί οὖν παράδοξον,
εἰ ἀπέθανεν ὁ θνητός; Ἀλλὰ λυπεῖ ἡμᾶς τὸ παρὰ
καιρὸν. Ἀδελφον, εἰ μὴ εὐκαιρον τοῦτο· ἐπειδὴ
ἡμεῖς, καὶ ἐκλέγεσθαι τὰ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς,
καὶ ὀρίζειν προθεσμίαν ἀνθρωπίνης ζωῆς, οὐκ ἐπιστά-
μεθα. Περιβλεψαί τὸν κόσμον ἅπαντα, ἐν ᾧ κα-
τοικεῖς· καὶ ἐνόησον, ὅτι πάντα θνητὰ τὰ ὀρώμενα·
καὶ πάντα φθορὰ ὑποκείμενα. Ἀνάβλεψον πρὸς τὸν
οὐρανὸν, καὶ οὗτός ποτε λυθῆσεται· πρὸς τὸν ἥλιον,
οὗδὲ οὗτος διαμενεῖ· οἱ ἀστέραις σύμπαντες, ζῶα χερ-
σαῖα καὶ ἐνυδρα, τὰ περὶ γῆν κάλλη, αὐτὴ ἡ γῆ,
πάντα φθορὰ, καὶ πάντα μικρὸν ὕστερον οὐκ ἐσώ-
μενα. Ἡ τούτων ἐνόησι, παραμυθία ἔστω τοῦ συμ-
θεσηκότος. Μὴ καθ' ἑαυτὸ μέτρει τὸ πάθος· ἀφόρητον
γάρ οὕτω φανεῖται σοι· ἀλλὰ τοῖς ἀνθρωπίνους πᾶσι
συγκρίνουσα, ἐντεῦθεν ἐρρήσεις αὐτοῦ τὴν παραμυ-
θίαν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ ἐκεῖνο εἰπεῖν ἰσχυρὸν ἔχω· Φείσαι
τοῦ ὁμοζύγου· ἀλλήλοις γένεσθε παραμυθία· μὴ
ποιήσης αὐτῷ χαλεπωτέραν τὴν συμφορὰν, τῷ πάθει
ἑαυτὴν καταναλίσκουσα.

11. Ὑποπτον γὰρ ἡμῖν ἐστὶ τὸ ἄγαν σου φιλό-
τεκνον, μήποτε ἐκδοτον δῶς σαυτὴν τῷ πάθει, δι'
ἀπαλότητα ἡθῶν βαθεῖαν τὴν πληγὴν δεξαμένη τῆς
λύπης. Οὐδὲν γὰρ τῶν συμβαινόντων ἡμῖν ὡς λυπη-
ρὸν ὑποδέχεσθαι χρὴ, κἂν πρὸς τὸ παρὸν ἀπτηται
τῆς ἀσθενείας ἡμῶν. Εἰ γὰρ καὶ τοὺς λόγους ἀγνοοῦ-
μεν, καθ' οὓς ἕκαστον τῶν γινομένων ὡς καλὸν παρὰ
τοῦ Δεσπότου ἡμῖν ἐπάγεται· ἀλλ' ἐκεῖνο πεπεισθαι
ὀφειλομεν, ὅτι πάντως συμφέρει τὸ γινόμενον, ἢ
ἡμῖν διὰ τὸν τῆς ὑπομονῆς μισθὸν, ἢ τῇ παραλη-
φθεῖσιν ψυχῇ, ἵνα μὴ ἐπὶ πλέον τῇ ζωῇ ταύτῃ ἐπιθρα-
δύνασα, τῆς ἐμπολιτευομένης τῷ βίῳ κακίας ἀναπλη-
σθῇ. Εἰ μὲν γὰρ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἢ τῶν Χριστιανῶν
ἐλπίς περιώριστο, εἰκότως χαλεπὸν ἂν ἐνομίσθη τὸ
ἕπττον διαζευχθῆναι τοῦ σώματος· εἰ δὲ ἀρχὴ τοῦ
ἀληθινοῦ βίου τοῖς κατὰ Θεὸν ζῶσιν ἐστὶ τὸ τῶν
δεσμῶν τούτων τῶν σωματικῶν τὴν ψυχὴν ἐκλυθῆναι,
τί λυπούμεθα, ὡς καὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα; Ἀλλ'
ἄνδρος φιλάτου στέρησις ἀνυπομνητόν σοι τὴν συμ-
φορὰν ἐμποιεῖ. Κἀγὼ συντίθημι. Ὅτι μὲν γὰρ λυ-
πηρὰ συμφορὰ τοῦ πάθους τοῦ κατὰ τὸν ἄριστον τῶν
ἀνδρῶν ἐκεῖνον, ἅπαντες ἴσμεν. Πάντως γὰρ οὐδεὶς
οὕτως ἐστὶ λίθινον ἔχων τὴν καρδίαν, ὅς εἰς πείραν
ἀφικόμενος τοῦ ἀνδρός ἐκεῖνου, εἴτ' ἀκούσας αὐτὸν
ἄθρονον ἐξ ἀνθρώπων ἀναρπασθέντα, οὐχ ὡς κοινὴν
ζημίαν τοῦ βίου τὴν τούτου στέρησιν ἐλογίσατο. Εἰ
δὲ τοῖς πόρρω τῆς οικειότητος οὕτω βαρὺ καὶ δύσ-
φορον τὸ συμβᾶν, πῶς εἰκὸς ὑπὸ τοῦ πάθους τὴν σὴν
διατεθῆναι ψυχὴν, οὕτως ὑποκειμένην τῷ πάθει,
ὥστε οἶονε διχοτομίας τινὸς αἰσθάνεσθαι ἐν τῷ τοῦ
φιλάτου χωρισμῷ τελευτήσαντος; Καὶ γὰρ οὐχ ἤττον
ἐστὶν ἀλγεινὴ ἢ τοιαύτη διδάξουσι, ἢ εἰ τὸ ἡμισυ

A reposita. Mater cum effecta es 539, puerumque
vidisti, ac gratias egisti Deo, plane sciebas mor-
talem a te, cum mortalis sis, genitum esse. Quid
igitur mirum, si mortuus est mortalis? Sed dolet
nobis, quod præter tempus. Incertum, utrum hoc
non fuerit tempestivum: nos siquidem eligere quæ
animabus utilia sunt, et præfinire terminos humanæ
vitæ non novimus. Circumspice totum terrarum
orbem, in quo habitas, et cogita omnia mortalia
esse quæ videntur, omnia corruptioni obnoxia.
Respice ad cœlum, et illud ipsum aliquando dissol-
vetur: ad solem, ne ille quidem permanebit; stellæ
omnes, animalia terrestria et aquatilia, terræ or-
natus, terra ipsa, omnia corruptioni obnoxia, om-
nia paulo post non amplius futura. Horum cogita-
tio sit casus solatiium. Cave calamitatem seiposa me-
tiaris: ita enim tibi videbitur intolerabilis: sed eam
cum omnibus rebus humanis comparans, inde repe-
ries illius solatium. His autem omnibus illud vali-
dissimum addendum habeo: Parce marito: alter
alteri solamen estote: ne facias ei graviorem cal-
amitatem, dolore te ipsa conficiens.

11. (1) Sed tamen suspectus mihi est ingens tuus
filii amor, ne forte mœrori te dedas, ob simplicita-
tem mœrorum profundam plagam recipiens doloris.
(2) Nihil eorum quæ nobis accidunt, ut molestum
accipere oportet, etiamsi in præsentia infirmitatem
nostram tangat. Etsi enim rationes ignoramus, ob
quas unumquodque eorum quæ contingunt, veluti
bonum a Domino nobis exhibetur: tamen hoc nobis
persuasum esse debet, omnino utile esse quod
evenit: sive nobis, ob patientiæ mercedem: sive
animæ assumptæ, ne diutius in hac vita immorans,
vigente in hoc mundo malitia repletur. Si enim
hac vita circumscriberetur Christianorum spes,
non immerito sane molestum videretur citius a
corpore disjungi: sin autem veræ vitæ initium est,
iis qui secundum Deum vivunt, animæ e corporis
vinculis solutio, quid tristitia afficimur, sicut et
ii qui spem non habent? (3) At viri charissimi pri-
vatio intolerabilem tibi calamitatem facit. Et ego
assentior. Tristem enim esse calamitatem, optimi
D illius viri casum, omnes scimus. Nam profecto
nemo ita corde lapideo, ut virum illum expertus
ac deinde audiens ex hominibus subito ereptum
esse, nou commune humanæ vitæ damnum illius
jacturam existimaverit. Quod si his qui non sunt
affinitate conjuncti, id quod accidit adeo grave et
ad perferendum difficile: quomodo verisimile sit
animam tuam in hoc casu affici, quæ ipsi ita est
subjecta, ut veluti bipartitam quamdam sectionem
in conjugis separatione senserit? (4) Ejusmodi
enim separatio non minus habet doloris, quam si
media nostri corporis pars discinderetur. Ac tri-

(1) Ex epist. cclxix, 415.

(2) Ex epist. ci, 107.

(3) Ex epist. ccciii, 438.

(4) Ibid., 439.

estia quidem ejusmodi, et his majora; sed quæ in his quæ evenerunt consolatio? Primum quidem vicens illa ab initio lex Dei nostri, necesse omnino esse, ut quisquis natus fuerit, stato tempore de vita creat. Si igitur sic res humanæ ab Adam ad nostra usque tempora constitutæ sunt, communes naturæ **540** casus animo iniquo ne feramus, sed Domini erga nos dispensationem amplectamur. (1) Ac semper quidem utilis Scripturarum doctrina, sed maxime ejusmodi temporibus. Memento igitur latæ a Creatore nostro sententiæ, per quam quotquot ex terra orti sumus, in terram revertimur¹⁰⁰: nec quisquam ita magnus, ut dissolutioni non sit obnoxius. Admirandus ille vir erat quidem eximius et magnus, et corporis robori parem habens animi virtutem, fateor et ego; nemini sane in utroque secundus, sed tamen homo erat, et mortuus est, ut Adam, ut Noe, ut Abraham, ut Moses, ut alius quisvis, quem ejusdem naturæ participem nominaveris. (2) Unum enim revera exemplar naturæ humanæ virum illum Conditor noster creaverat; unde omnes in eum conjiciebantur oculi, et lingua omnis res illius prædicabat; pictores autem et statuarii formæ dignitatem assequi non poterant; historici vero, dum res præclare in bello gestas referunt, in fabularum incredibilium incommodum incidunt. Quare ne adduci quidem plerique poterant, ut famæ tristem illum nuntium circumferenti crederent, aut omnino mortuum esse talem virum faterentur. Sed tamen perpessus est, quæ et cælo et soli et terræ accident. (3) Ita igitur dolori moderare, ut neque illum animo projicias, neque a tristitia absorbearis.

12. (4) Eos autem, qui dum vivunt, mutuo conjunguntur, ac deinde morte a se invicem divelluntur, viatoribus cogita non esse absimiles, unam et eandem euntibus viam, et propter continuam inter se confabulationem necessitudine atque consuetudine devinctis. Hi post emensum iter commune, ubi sectam viam repperint, necessitate jam cogente ut alter ab altero separaretur, nequaquam consuetudine detenti negligunt quod sibi proposuerant: sed causam quæ se initio compulit, in memoriam revocantes, ad suam quisque metam contendunt. Quemadmodum igitur his alius erat viæ scopus, intercessit autem ex consuetudine inter ipsos, cum iter facerent, necessitudo quædam ac familiaritas: sic etiam iis qui nuptiis aut alia quapiam vitæ societate conjuncti sunt, fuit procul dubio præstitutus proprius quidam vitæ terminus; sed tamen ipsos inter se conjunctos prædefinitus vitæ finis necessario separavit ac scunxit. (5) Itaque grati animi fuerit non ægre ferre

¹⁰⁰ Gen. III, 19.

(1) Ex epist. cclxix, 415.

(2) Ibid., 416.

(3) Ibid.

Δ ἡμῶν τοῦ σώματος ἀπερρήγνυτο. Ἄλλὰ τὰ μὲν λεπηρὰ τοιαῦτα, καὶ μεῖζω τούτων· ἡ δὲ ἐπὶ τούτοις παραμυθία τίς; Ἡ ἐξ ἀρχῆς κεκρατηκυῖα τοῦ θεοῦ ἡμῶν νομοθεσία· τὸ χρῆναι πάντως τὸν εἰς γένεσιν παρελθόντα, τοῖς καθήκουσι χρόνοις ἀπέειναι τοῦ βίου. Εἰ οὖν οὕτως ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρις ἡμῶν τὰ ἀθρώπινα διατέτακται, μὴ ἀγανακτῶμεν ἐπὶ ταῖς κοινοῖς τῆς φύσεως ἡμῶν παθήμασιν, ἀλλὰ καταχωμέθα τὴν ἐφ' ἡμῖν τοῦ δεσπότου οἰκονομίαν. Πῶποτε μὲν γὰρ χρῆσιμον τὸ τῶν Γραφῶν διδασκαλεῖον, μάλιστα δὲ ἐπὶ τῶν τοιούτων καιρῶν. Μνήσθητι τοίνυν τῆς τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς ἀποφάσεως, δι' ἧς πάντες οἱ ἐκ τῆς γῆς φύντες, πάλιν εἰς τὴν γῆν ὑποστρέφομεν· καὶ οὐδεὶς οὕτω μέγας, ὥστε βελτίω φανῆναι τῆς διαλύσεως. Καλὸς μὲν οὖν καὶ μέγας ὁ θαυμαστός ἐκείνους, καὶ ἐφάμιλλος τῇ βίωμῃ τοῦ σώματος τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν, φημι κάγώ· οὐ μνοῦν ἔχον ὑπερβολὴν εἰς ἐκάτερον, ἀλλ' ὅμως ἀνθρωπος, καὶ τέθνηκεν, ὡς Ἀδὰμ, ὡς Νῶε, ὡς Ἀβραάμ, ὡς Μωϋσῆς, ὡς ὄντινα ἂν εἴπησιν τῶν τῆς αὐτῆς φύσεως μετασχόντων. Ἐν τῷ ὄντι ὑπόδειγμα τῆς ἀνθρωπείας φύσεως τὸν ἄνδρα ἐκείνον ὁ κτίσας ἡμᾶς ἐδημιούργησεν· ὥστε πάντες μὲν ὀφθαλμοὶ πρὸς αὐτὸν ἐτίροντο· πᾶσα δὲ γλῶσσα τὰ κατ' αὐτὸν διεξῆκε· γραφεῖς δὲ καὶ πλάσται τῆς ἀξίας ἀπελιμπάνοντο· ἱστορικοὶ δὲ ἄνδρες, τὰ κατ' ἀρετὴν ἀνδραγαθήματα διηγούμενοι, πρὸς τὴν τῶν μύθων ἐκπίπτουσιν ἀπιστίαν. Ὅθεν οὐδὲ πιστεύειν ἠνεύχοντο οἱ πολλοὶ τῆς φήμης τὴν σκυθρωπὴν ἀγγελίαν περιαιγούση, οὐδέ καταδέχεσθαι ὄλωσιν, ὅτι τέθνηκεν ὁ τοιοῦτος. Ἀλλ' ὅμως πέπονθεν ἃ καὶ οὐρανῶν καὶ ἡλίου καὶ γῆς συμβήσεται. Οὕτω τοίνυν τὸ πάθος μέτρησον, ὡς μήτε ἐκβαλεῖν τῆς καρδίας, μήτε καταποθῆναι ὑπὸ τῆς λύπης.

12. Τοὺς γὰρ κατὰ τὸν βίον συναρθέντας ἀλλήλοις, εἴτα θανάτῳ δισταμένους, ὀδοιπόροις λογιζοῦν παραπλησίους, μίαν πορευομένους ὁδὸν, καὶ διὰ τὴν συνεχῆ μετ' ἀλλήλων διατριβὴν ἐνωθεῖσιν ὑπὸ τῆς συνηθείας. Οἱ ἐπειδὴν τὴν κοινὴν ὁδὸν διεξεληθόντες, καταλάβωσι λοιπὸν σχιζομένην αὐτὴν, τῆς χρείας ἥδη ἀναγκαίως μεριζούσης ἐκάτερον, οὐ τῆς συνηθείας προσκαθεζόμενοι ἀμελοῦσι τῶν προκαϊμένων, ἀλλὰ τῆς ἐξ ἀρχῆς κινήσεως αὐτοὺς αἰτίας ὑπομνησθέντες, πρὸς τὸ οἰκεῖον ἕκαστος ἀποτρέχουσιν. Ὡς οὖν ἐκεῖνοις ἄλλος μὲν ἦν ὁ σκοπὸς τῆς ὁδοῦ, συνέθη δὲ αὐτοῖς ἡ κατὰ τὴν ὀδοιπορίαν ἐκ τῆς συνηθείας οἰκείωσις· οὕτω καὶ τοῖς ἐν γάμῳ, ἢ ἄλλῃ τινὶ κοινωνίᾳ βίου συνημμένοις, ἔϊον πρόεκειτο θελονότι τῆς ζωῆς τὸ πέρας· συναρθέντας δὲ ἀλλήλοις, ἀναγκαιῶς τὸ προδιατεταγμένον τῆς ζωῆς τέλος ἐχώρισε καὶ διέλυσε. Εὐγνώμονος δὲ διαβολας, οὐκ ἐπὶ τῷ χωρισμῷ δυσφάρως ἔχειν τοῦ συναρθεντός, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἐξ ἀρχῆς συναφείᾳ χάριτος ἔχειν τῷ συγκληρώσαντι. Σὺ δὲ, καὶ ὅτε περιτὴν σο

(4) Ex hom. in mart. Julitiam, 38.

(5) Ibid.

ὁ ἀνὴρ ἢ τὸ παιδίον, ἢ ὅτιοῦν ὦν δδύρη νῦν, οὐχὶ ἄχαριν εἶχες τῶν παρόντων τῷ δεδωκότι, ἀλλ' ἐνεκάλεις ὑπὲρ τῶν ἐλλειφθέντων. Εἰ μὲν ἀνδρὶ μόνῳ συνέχεις, ὅτι μὴ παῖδες ἦσαν οἴους ἐβούλου· εἰ δὲ καὶ παῖδες παρήσαν, ὅτι μὴ ὑπερπελοῦτερες. Ὅρα τοῖνον, μὴποτε αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἀναγκαίας τῶν φιλάτων τὰς στερήσεις κατασκευάζωμεν· παρόντων μὲν, οὐκ αἰσθανόμενοι, παρελθόντων δὲ, περιεχόμενοι. Ἐπειδὴ γὰρ παρακειμένων τῶν ἐκ Θεοῦ αγαθῶν οὐκ εὐχαριστοῦμεν, ἀναγκαία ἡμῖν ἡ ἀφαίρεσις διὰ τὴν αἰσθησιν γίνεται. Ὡσπερ γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ τὸ ἄγαν προκειμένον οὐκ ὁρῶσιν, ἀλλὰ δέονται συμμέτρου τινὸς ἀποστάσεως· οὕτω καὶ αἱ ἀχάριστοι ψυχὰι ἐοικασιν ἐν τῇ ἀλλοτριώσει τῶν αγαθῶν τῆς παρελθούσης χάριτος ἐπαισθάνεσθαι. Ὅτε γὰρ ἀπέλαυον τῶν χρηστοτέρων, οὐδεμίαν χάριν τῷ δεδωκότι γινώσκοντες· μετὰ τὴν στέρησιν, τὸ παρελθὸν μακαρίζουσιν. Ἄλλ' ἡμεῖς ἀφέντες τὰς ἐπὶ τοῖς ἀποῦσι λύπας, διδαχθῶμεν τὴν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν εὐχαρίστησιν ἀποδίδόναι. Εἴπωμεν, ἐν μὲν ταῖς σκυθρωπότηραις περιστάσεσι τῶν πραγμάτων, τῷ σοφῷ ἱερῷ· Ἐν θλίψει μικρῇ ἡ παιδεία σου ἡμῖν. Εἴπωμεν· Ἀγαθὸν μοι, ὅτι ἐταπεινώσας με. Εἴπωμεν, ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλιφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Εἴπωμεν, ὅτι Ὅλίγα ὦν ἡμάρτομεν μεμαστιγώμεθα. Παρακαλέσωμεν τὸν Κύριον, ὅτι Παιδεύσον ἡμᾶς, Κύριε, πληρὴ ἐν κρίσει, καὶ μὴ ἐν θυμῷ. Ἐλεγχόμενοι γὰρ ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. Ἐν δὲ τῇ φαιδροτέρᾳ τοῦ βίου διαγωγῇ ἐκείνην λέγωμεν τοῦ Δαβὶδ τὴν φωνήν· Τί ἀνταποδώσομεν τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν; καλῶς ἀποροῦντος τοῦ Προφήτου, καὶ περισκοποῦντος αὐτοῦ τὴν πνίαν, ὅτι οὐδὲν ἔχει πρὸς ἀντίδοσιν ἄξιον· δὲ ἐφ' οὕτω μεγάλας καὶ λαμπραῖς εὐεργεσίαις, οὐμενῶν ἐχούσαις ὑπερβολὴν, πολλαπλασάνα ἡμῖν τὰ εἰς ὑστερον ἐπαγγέλλεται αγαθὰ, Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίᾳ ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Ὡν καὶ ἡμεῖς ἐπιτύχοιμεν, ἐκ τῶν πλῴων τῆς σαρκὸς ἑαυτοῦς ἐκκαθάραντες, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν. *Deus diligentibus se*⁶¹. Quæ utinam nos corporeis

A separationem illius qui conjunctus fuerat: sed ei qui hujusce consortii auctor esset, gratiam ob primam conjunctionem habere. Tu quoque cum superstes esset vir tuus, aut infantulus, aut quodlibet eorum quæ nunc lamentaris, nullas grates rependebas bonorum præsentium largitori: imo de absentibus conquerebaris. Et quidem si absque prole cum viro degebas, querebare quod filii quales desiderasses, tibi non essent: sin autem habebas filios, dolebas quod non afflueres divitiis. Cave igitur, ne forte charissimorum privationem nobis ipsis reddamus necessarium, cum non afficiamur illorum præsentia, sed amissos desideremus. Quoniam enim pro præsentibus bonis a Deo collatis grates non persolvimus: ideo privari nos iis necesse est, ut affectus noster **541** commoveatur. Quemadmodum enim non vident oculi quod nimium prope admotum est, sed congruenti aliquo spatio indigent: ita et ingrati animæ per bonorum abalienationem videntur de præterito beneficio affici. Nam cum fruerentur bonis, nullam gratiam habebant largitori; sed ubi sunt iis spoljati, id ipsum quod evanuit, laudant æstimantque. (1) Nos autem mœrorem ex iis quæ desunt emergentem amandantes, discamus, quam præsentia emergentem exsolvere. Dicamus sapienti medico in tristioribus rerum infortuniis, *In tribulatione parca, disciplina tua nobis*⁶². Dicamus: *Bonum mihi quia humiliasti me*⁶³. Dicamus: *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis*⁶⁴. Dicamus: *Pauca præ iis quæ peccavimus accepimus verbera*⁶⁵. Obsecremus Domianum: *Castiga me, Domine, verumtamen in judicio, et non in furore*⁶⁶. Cum enim redarguimur, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur⁶⁷. At vero in lætiore vitæ statu emitimus illam Davidis vocem: *Quid retribuimus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis*⁶⁸? recte mirum dubitante Propheta, ac inopiam suam circumspiciente, talem videlicet, ei ut nihil suppeteret dignum quod retribuere. Dominus enim post beneficia adeo magna splendidaque, et quibus nihil præstantius, nobis in posterum multo majora pollicetur, *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, et* *D in cor hominis non ascenderunt quæ præparavit*

his affectibus repurgati consequi etiam valeamus, et potestas, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ΠΕΡΙ ΔΥΠΗΣ ΚΑΙ ΑΘΥΜΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ ΙΒ΄.

1. Ὅταν ἴδω καὶ τὸ κακὸν εὐδοκούμενον, καὶ τὴν ὁμετέραν εὐλάβειαν κεκμηκυῖαν καὶ ἀπαγορεύουσαν πρὸς τὸ συνεχὲς τῶν ἐπηρειῶν, ἀθυμίας πληροῦ-

DE TRISTITIA ET ANIMI DEJECTIONE.

SERMO XII.

1. (2) Cum video et malum ad optatos exitus perduci, et vestram pietatem defatigari, animumque despondere ob continuas calamitates, mœstitia

⁶¹ Isa. xxvi, 16. ⁶² Psal. cxviii, 71. ⁶³ Rom. viii, 18. ⁶⁴ Job xv, 11. ⁶⁵ Jerem. x, 24. ⁶⁶ I Cor. xi, 22. ⁶⁷ Psal. cxv, 12. ⁶⁸ I Cor. ii, 9.

(1) Ex hom. in mart. Julittam, 40.

(2) Ex epist. cccxvi, 583.

repleor. Sed rursus cum magnam Dei manum con- sidero, eumque nosse et contractos erigere, et ju- rios diligere, superbos vero conterere, et potentes de suis sedibus dejicere: rursus immutatus spe σοκερῶν allevor. (1) Novi et persuasum habeo, quod et vobis notum esse volo, celerem adfuturam opem, nec perpetuam derelictionem futuram. Quod enim passi sumus, ob peccata nostra passi sumus; sed opem suam, ob suum in servos suos amorem ac misericordiam, benignus ostendet. (2) Sive enim peccatorum solvimus pœnas, sufficiunt flagella ad evertendam deinceps Dei in nos iram⁹⁹; sive ad sustinenda pro pietate certamina his tentationibus vocamur, justus est certaminum arbiter, ut non sinat tentari nos ultra quam ferre possumus: sed nobis reddat pro toleratis jam laboribus, patientiæ et spei in ipsum nostræ coronam. (3) Quis enim animo ita adamantino, quis ita commiserationis omnis ac mansuetudinis expertus, ut audiens gemitum 542 undique auras nostras ferientem, velut ex tristi quodam choro communem quamdam ac consonam lamentationem edente, non animo doceat, non humi procumbat, et non penitus inextricabilibus his curis tabescat? Hæc autem dico, (4) non consolandi gratia: quis enim sermo inveniatur tantæ medicus calamitatis? sed cordis mei dolorem, quantum possumus, vobis hac voce significo. συμφορᾶς ἰατρός;) ἀλλὰ τὴν ὀδύνην τῆς καρδίας μου διασημαίνων.

2. (5) Perspeximus enim astutiam belli diabolici, qui, ubi vidit in hostium persecutionibus multiplicari in vobis virtutem, ac magis florere, mutavit suum ipsius consilium, nec jam aperte bellum gerit, sed occultas nobis insidias struit, obtegens callidam nocendi voluntatem nomine quod circumferunt hostes, ut et patiamur eadem quæ patres nostri, nec videamur pati pro Christo, eo quod Christianorum nomen habeant et ipsi persecutores. (6) Hæc nos perculserunt, et propemodum mente emoverunt. Ad has autem cogitationes illa etiam accessit: Num Dominus servos suos reliquit? num novissima hora est, et defectio per hæc ingreditur, ut reveletur tandem iniquus ille, filius perditionis, qui adversatur, et effertur adversus omnem qui dicitur Deus aut numen¹⁰⁰? Sed tamen sive temporaria est ista tentatio, forte filam, ut boni Christi athlete: sive etiam res summo interitui traditæ sunt, animo ne recidamus ob præsentia, sed expectemus e caelis revelationem, et adventum magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. Etenim si creatura omnis dissolvetur, et transmutabitur mundi hujus figura, quid mirum

⁹⁹ I Cor. x, 13. ¹⁰⁰ II Thess. II, 3.

(1) Ex epist. cccxlvii, 363.

(2) Ex epist. cii, 252.

(3) Ibid.

(4) Ex epist. xxix, 109.

(5) Ex epist. cxxix, 230.

(6) Ibid., 231.

(7) Ἡμᾶς. Sic Regius codex cum contextu. Editi

μαί. Ὅταν δὲ πάλιν τὴν μεγάλην χεῖρα τοῦ Θεοῦ ἐννοήσω, καὶ ὅτι οἶδεν ἀνορθοῦν τοὺς κατεβράχυντους καὶ ἀγαπᾶν δικαίους, συντριβεῖν τε ὑπερηγάνους, καὶ καθαιρεῖν ἀπὸ θρόνων δυνάστας· καὶ μεταβαλὼν, κουφότερος γίνομαι ταῖς ἐλπίσι. Καὶ οἶδα καὶ πέπεισμαι, ὃ καὶ ὑμᾶς γινώσκουν βούλομαι, ὅτι ταχεῖα ἔσται ἡ ἀντιληψίς, καὶ οὐκ εἰς τέλος ἔσται ἡ ἐγκατάλειψις. Ἄ μὲν γὰρ πεπόνθαμεν, διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν πεπόνθαμεν· τὴν δὲ αὐτοῦ βοήθειαν διὰ τὴν περὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ ἀγάπην καὶ εὐσπλαγχνίαν ὁ φιλόανθρωπος ἐπιδεικνύεται. Ἐπεὶ γὰρ ἀμαρτημάτων ἀποστίνυμεν δίκας, ἰκαναὶ αἱ μάλιστα πρὸς παραίτησιν λοιπῶν τῆς ἐφ' ἡμῖν ὀργῆς τοῦ Θεοῦ· εἴτε εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐσσεβείας ἀγῶνας διὰ τῶν πειρασμῶν τούτων κεκλήμεθα, δίκαιος ὁ ἀθλοθέτης μὴ ἔδωκε ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα ὑπενεγκεῖν· ἀλλ' ἐπὶ τοῖς πεπονημένοις ἀποδοῦναι ἡμῖν τὸν τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος στέφανον. Τίς γὰρ οὕτως δαμάντειος τὴν ψυχὴν, τίς οὕτως παντελῶς ἀσυμπᾶθῆς καὶ ἀνήμερος, ὡς ἀκούων τοῦ πανταχόθεν ἡμᾶς (7) προσβάλλοντος στεναγμοῦ, οἷον ἀπὸ τινος χοροῦ λατηφοῦς, κοινὸν τινα θρήνον καὶ σύμφωνον προσηχοῦντος, κοινὸν ὅχι παθεῖν τὴν ψυχὴν, καὶ κατακαρβῆναι εἰς γῆν, καὶ ταῖς ἀμηχανοῖς ταύταις ἀνίας παντελῶς ἐκτακῆναι; Ταῦτα δὲ λέγω, οὐ παρακλήσεως ἕνεκεν, (τίς γὰρ καὶ λόγος εὐρεθείη τοσαύτης μου, καθ' ὅσον δυνατὸν, ἐκ τῆς φωτῆς ταύτης ὑμῶν

2. Ἐλογισάμην γὰρ τὸ ἔντεχνον τοῦ διαβολικοῦ πολέμου· ὃς ἐπειδὴ εἶδεν ἐν ταῖς παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπιηρείαις πληθυνομένην τὴν ἀρετὴν ἐν ὑμῖν, καὶ μάλλον θάλλουσαν, μετέστρεψεν ἑαυτοῦ τὴν βουλὴν, καὶ οὐκ ἔτι ἐκ τοῦ προφανοῦς πολεμεῖ, ἀλλὰ κεκρυμμένας (8) ἡμῖν τὰς ἐνέδρας τίθησι, καλύπτων αὐτοῦ τὴν ἐπιβουλὴν διὰ τοῦ ὀνόματος οὐ περιφερόσιν οἱ πολέμοι· ἵνα καὶ πάθωμεν τὰ αὐτὰ τοῖς πατράσιν ἡμῶν, καὶ μὴ δόξωμεν πάσχειν ὑπὲρ Χριστοῦ, διὰ τὸ Χριστιανῶν ὄνομα ἔχειν καὶ τοὺς διώκοντας. Ταῦτα ἡμᾶς ἐξέπληξε, καὶ μικροῦ δεῖν (9), ἔξω ἐποίησε τῶν λογισμῶν. Συνεισῆλθε δὲ τούτοις τοῖς διαλογισμοῖς κάκεινη ἡ ἔννοια· Ἄρα μὴ ἐγκατέλιπεν ἑαυτοῦ τοὺς δούλους ὁ Κύριος; Ἄρα μὴ ἐσχάτη ὥρα ἐστὶ, καὶ ἡ ἀποστασία διὰ τούτων λαμβάνει τὴν ἐξουσίαν, ἵνα λοιπὸν ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνομος, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος, καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβασμα; Πλὴν, εἴτε πρόσκαιρός ἐστιν ὁ πειρασμός, βασιτάσατε αὐτὸν ὡς καλοὶ (10) τοῦ Χριστοῦ ἀγωνισταί· εἴτε καὶ τῇ παντελεῖ φθορᾷ τὰ πράγματα παραδέδοται, μὴ ἀκηδιάσωμεν πρὸς τὰ παρόντα· ἀλλ' ἀναμεινῶμεν τὴν ἐξ οὐρανῶν ἀποκάλυψιν καὶ ἐπι-

ὑμᾶς.

(8) *Κεκρυμμένας*. Sic idem codex et contextus. Editi *κεκρυμμένους*.

(9) *Μικροῦ δεῖν*. Deest postrema vox in utroque codice Regio.

(10) *Ὡς καλοὶ*. Contextus οἱ καλοί.

φάνειαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἰ γὰρ πᾶσα ἡ κτίσις λυθήσεται, καὶ μεταποιηθήσεται τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, τί θαυμαστὸν καὶ ἡμᾶς, μέρος ὄντας τῆς κτίσεως, παθεῖν τὰ κοινὰ πάθη, καὶ παραδοθῆναι θλίψεσιν, ἃς κατὰ τὸ μέτρον τῆς δυνάμεως ἡμῶν ὤρισεν ὁ δίκαιος κριτὴς, οὐκ ἐὼν ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα, ἀλλὰ διδοὺς σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἐκβασιν, τοῦ δύνασθαι ἡμᾶς ὑπενεγκεῖν; Μὴ τοίνυν ἀποκείμεν, ἀδελφοί· ἀναμένουσι γὰρ ἡμᾶς οἱ τῶν μαρτύρων στέφανοι· ἔτοιμοί εἰσιν οἱ χοροὶ ὁμολογητῶν προτείνειν ὑμῖν (1) τὰς χεῖρας, καὶ δέξασθαι ὑμᾶς εἰς τὸν ἴδιον ἀριθμὸν. Μνήσθητε τῶν πάλαι ἀγίων, ὅτι οὐδεὶς τρυφῶν, οὐδὲ κολακευόμενος, τῶν στεφάνων τῆς ὑπομονῆς ἤξιώθη· ἀλλὰ πάντες διὰ μεγάλων θλίψεων πυρῶνθες, τὸ δοκίμιον ἐπεδείξαντο. Μακάριος ὁ καταξιωθείς τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων. Μακαριώτερος δὲ ὁ πλεονάσας ἐν τοῖς παθήμασι· διότι οὐκ ἔξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Ὁ γὰρ μὴ ὑποπεσῶν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ διὰ τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος, τῆς λύπης τὸ βῆρος ὑπενεγκῶν, μεγάλην ἔχει παρὰ Θεῷ τῆς ὑπομονῆς τὴν ἀντίδοσιν.

3. Ὅσπερ οὖν οἱ σκώληκες τοῖς ἀπαλωτέροις τῶν ξύλων ἐντίκτονται μάλιστα, οὕτως αἱ λύπαι τοῖς μαλακωτέροις ἤθεσι τῶν ἀνθρώπων ἐμφύονται. Οὕτε δὲ γυναίξιν, οὕτε ἀνδράσιν ἐπιτέτραπται τὸ πολυπενθῆς καὶ πολύδακρυ· ἀλλ' ὅσον ἐπιστυγνάσαι τοῖς λυπηροῖς, καὶ μικρὸν τὴν δάκρυον ἐπιτάξαι, καὶ τοῦτο ἡσυχῇ, μὴ ἀναβρυχόμενον, μὴδὲ ὀλοῦζοντα, μὴδὲ καταβρόχυνντα χιτῶνα, ἢ κόνιν χεόμενον, μὴδ' ἄλλο τι τοιοῦτον ἀσχημονοῦντα τῶν ἐπιτηδευομένων παρὰ τῶν ἀπαιδαύτως ἐχόντων πρὸς τὰ ἀνθρώπινα (2). Ἀνδρῶν γὰρ ψυχῆς, καὶ οὐδένα τόνον (3) ἐκ τῆς ἐπὶ Θεὸν ἐλπίδος ἐχούσης, τὸ σφοδρῶς καταβρόχυνσθαι καὶ ὑποπίπτειν τοῖς λυπηροῖς. Τὸ μὲν γὰρ δάκρυον, ὥσπερ ἐκ πληγῆς (4) τινος, τῆς προσβολῆς τοῦ ἀβουλήτου τὴν ψυχὴν τύπτοντος καὶ συστέλλοντος, καταθλιβομένου τοῦ περικαρδίου πνεύματος, ἀποτίκτεσθαι πέφυκεν· ἢ δὲ χαρὰ ὡς οὐκ ἐκρίθημα τί ἐστι τῆς ψυχῆς ἐπαγαλλομένης τοῖς κατὰ γνῶμην. Ὅθεν καὶ τὰ περὶ τὸ σῶμα συμπτώματα διενήνοχε. Τοῖς μὲν γὰρ λυπομένοις, ὑπώχρος καὶ πελιθὸς καὶ κατεψυγμένος ὁ ὄγκος· τοῖς δὲ φαιδρνομένοις, ἐξανθοῦσα καὶ ὑπέρυθρος ἡ τοῦ σώματος ἔξις, μονονουχὶ πηδύσης τῆς ψυχῆς, καὶ προωθουμένης ὑφ' ἠδονῆς εἰς τὸ ἔξω. Καὶ πολλοὺς ἐργωμεν ἐν συμφοραῖς ἀνηκέστοις ἀποστάξαι δάκρυον βιαίως ἐγκατερήσαντας· εἶτα τοὺς μὲν εἰς ἀνήκεστα ἐκπεσόντας πάθη, ἀποπληξίας ἢ παραλύσεις· τοὺς δὲ καὶ παντελῶς ἀποψύ-

A est nos quoque, qui rerum creaturarum pars sumus, communibus malis affici, ac tradit afflictionibus, quas pro virium nostrarum modulo infligit nobis justus iudex, non tentari nos sinens supra id quod possumus, sed dans una cum tentatione exitum, ut perferre possimus? Ne igitur desiciamus, fratres: exspectant enim nos inartyrum coronæ: parati sunt confessorum chori manus vobis porrigere, inque suum numerum recipere. Memineritis veterum sanctorum, quorum nemo deliciis inserviens, aut adulationibus delinitus, coronas patientiæ consecutus est; sed omnes per magnas afflictiones quasi per ignem tentati, experimentum sui dederunt. (5) Beatus qui dignus habetur, qui patiat pro Christo. Beatior qui majora patitur, quandoquidem afflictiones temporis presentis dignæ non sunt, quæ comparentur cum gloria, quæ deinceps revelabitur in nobis. (6) Qui enim non succumbit afflictionibus, sed per spem in Deum doloris pondus tolerat, is magnam habet apud Deum patientiæ mercedem.

3. (7) Quemadmodum igitur in lignis tenerioribus gignuntur vermes: sic tristitia in molliore hominum indole innascitur. 543 Nec vero mulieribus, neque viris effusior ille luctus stetusque permissus est: sed tantum, quantum fas est, afflicti de adversis, et parum lacrymari, idque tacite, sine fremitibus, sine ejulatibus, adeo ut nec vestis scindatur, nec cinis inspergatur, nec aliud quidquam eorum indecore fiat, quæ studiose facere solent qui ad humanos casus nulla imbuti fuere disciplina. Etenim animi est ignavi, nullumque ex reposita in Deo spe robur habentis, frangi admodum, et adversis succumbere. (8) Nam lacrymæ velut ex quodam ictu, ex improvise casu percutiente animam, eamque contrahente, compresso circa cor spiritu, oriri consueverunt: gaudium vero est animæ ob res ex sententia succedentes gestientes, quidam quasi saltus. Hinc differunt corporis symptomata. Tristes quidem subpallidam lividamque ac rigentem habent corporis molem: inest vero efflorescens quædam et subrubra corporis habitudo lætis et hilaribus, anima tantum non prosiliente et prorumpente ad exteriora præ voluptate. (9) Ac novimus multos in gravissimis adversitatibus sibi per vim a lacrymis temperasse; quorum alii posthac in immedicabiles morbos inciderunt, in apoplexiam, paralytimque; alii vero omnino supremum diem obierunt, quod eorum vires,

¹ I Cor. x, 13.

(1) Ὑμῖν. Sic Regius codex 1992, cum contextu, et paulo post ὑμᾶς. Editi ἡμῖν et ἡμᾶς.

(2) Πρὸς τὰ ἀνθρώπινα. Haud scio an melior sit hæc scriptura, quam quod in contextu legitur, πρὸς τὰ οὐράνια.

(3) Τόνον. Sic contextus. Editi nostri τόπον.

(4) Πληγῆς. Sic etiam contextus, multo aptius

quam editi nostri, πηγῆς.

(5) Ex epist. cxxxix, 231.

(6) Ex epist. cccii, 439.

(7) Ex hom. De gratiarum actione, 30.

(8) Ibid., 28.

(9) Ibid., 29.

quasi debile quoddam fulcrum, pondere tristitiæ A frangerentur. Nam quod videre in flamma licet, quam fumus proprius, si non exeat, sed circumvolvatur, suffocat; id etiam in facultate, qua animal constituitur, fieri dicunt, nimirum extabescere illam et extinguere præ doloribus, si nullus ad exteriora aperiat exitus. (1) Cur enim Lazari causa Christus flevit? certe ut querulorum ac luctus amantium ad flendum propensionem, animique eorum demissionem sanaret. Quod enim citra ullam animi commotionem, sed ad erudiendos nos lacrymatum est Dominus, perspectum est ac manifestum ex illo: *Lazarus amicus noster dormit, sed vado ut a somno excitem eum*¹¹. Quis nostrum deflet amicum dormientem, quem aliquanto post sperat expergefatum iri? *Lazare, veni foras*¹². Mortuus revocabatur ad vitam; alligatus ambulabat. Inest miraculum in miraculo. Pedes ligabantur insititis, nec tamen a motu prohibebatur. Etenim aderat vis quædam obice major. Quomodo igitur Dominus, qui erat talia facturus, casum illum lacrymis dignum judicasset? Annon palam est, ipsum infirmitatem nostram undique suffulcientem, eas affectiones quæ inevitabiles sunt et necessariæ, intra modum quosdam ac terminos continuisse? Apathiam quidem vitavit tanquam quiddam ferinum: noluit tamen mærori ac tristitiæ deditus esse, ac multum lacrymari, quod hoc illiberale esset et ignavum. (2) At vero Job, quid? num illi adamantinum erat cor? num compacta ei erant ex saxo viscera? Ceciderunt ei decem liberi in brevi temporis momento, una plaga obtriti, in domo jucunditatis, in tempore deliciarum, decutiente in eos domum diabolo. Vidit pensam sanguine immistam, vidit liberos diverso quidem tempore natos, sed unum communemque sortitos vitæ exitum. Non ejulavit, **544** non comam evellit, non emisit vocem ullam degenerationem, sed celebrem illam et ab omnibus decantatam gratiarum actionem protulit: *Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita et factum est; sit nomen Domini benedictum*¹³. Num homo ille erat expers affectionum? At quomodo? cum ipse de se dicat: *Ego flevi super omni afflicto*¹⁴. Estne his dicendis mentitus? Imo vero præter cæteras virtutes veritas veracem eum quoque fuisse declarat, his verbis: *Homo inculpatus, justus, pius, verax*¹⁵. Verum hominum plerique cantilenis quibusdam ad mæstitiam compositis ad flendum abutuntur, studentque animum suum modulibus lugubribus absumere; et quemadmodum peculiariora sunt tragœdis fictio et apparatus, quocum theatra conscendunt: ita et lugenti hanc existimant speciem convenire, vestem atram, comam

ξαντας, ὡς περ ἐρείσματος ἀσθενοῦς τῆς δυνάμεως αὐτῶν τῷ βάρει τῆς λύπης ἀποκλασθεύσας. Ὁ γὰρ ἐπὶ τῆς φλογὸς ὄραν ὑπάρχει, ὑπὸ τοῦ οἰκείου αὐτῆν καπνοῦ καταπνίγεσθαι, μὴ ἐξείοντος, ἀλλὰ περὶ αὐτῆν εἰλουμένου· τοῦτο φασὶ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκονομοῦσης τὸ ζῶον δυνάμειος γίνεσθαι· ἀπομαραινέσθαι γὰρ ὑπὸ τῶν ὀδυνηρῶν καὶ κατασθένυσθαι, μηδεμιᾶς γενομένης ἐπὶ τὸ ἐξω διαπνοῆς. Τίνος γὰρ ἔνεκεν ἐπὶ τῷ Λαζάρῳ ὁ Χριστὸς ἐδάκρυε; τῶν ὀδυρτικῶν πάντως καὶ ζυλοθρήνων τὸ ἄγαν περιπαθεῖς καὶ ταπεινὸν ἐπανορθούμενος. Ὅτι γὰρ οὐκ ἐμπαθὲς ἦν τὸ δάκρυον τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ διδασκαλικόν, ἐκείθεν δῆλον· *Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοιμηται, ἀλλὰ πορεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν*. Τίς δὲ ἡμῶν κοιμώμενον ἐδύρεται φίλον, ὃν μικρὸν ὕστερον προσδοκᾷ διυπνίσειν; *Λάζαρε, δεῦρο δεῦρο*· καὶ ὁ νεκρὸς ἐζωοποιεῖτο, καὶ ὁ δεδεμένος περιπατεῖ. Θαῦμα ἐν θαύματι· κειρίαις δεδέσθαι τοὺς πόδας, καὶ μὴ κωλύεσθαι πρὸς τὴν κίνησιν· μείζον γὰρ ἦν τὸ ἐνισχύον τοῦ ἐμπαθόντος. Πῶς οὖν ὁ τὰ τοιαῦτα ἐνεργεῖν μέλλων, δακρῶν ἄξιον τὸ συμβᾶν ἔκριεν; Ἡ δῆλον, ὅτι πανταχόθεν ἡμῶν τὸ ἀσθενὲς ὑπερείδων, μέτροις τισὶ καὶ ὄροις τὰ ἀναγκαῖα περιέλαβε πάθη· τὸ μὲν ἀσυμπαθὲς ὡς θηριῶδες ἐκκλίνων, τὸ δὲ φιλόλυπον καὶ πολυθρήνον ὡς ἀγεννὲς παραιτούμενος. Ὁ δὲ Ἰώβ, τί; μὴ ἀδαμάντινος ἦν τὴν καρδίαν; μὴ ἐκ λίθου ἦν αὐτῷ πεποιημένα τὰ σπλάγχνα; Ἐπεσον αὐτῷ δέκα παῖδες ἐν βραχεῖᾳ καιροῦ ῥοπή, μιᾶ πληγῇ συντριβέντες, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τῆς θυμῆδος, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀπολαύσεως, ἐπικατασείσαντος αὐτοῖς τοῦ διαβόλου τὸ οἶκημα. Εἶδε τράπεζαν αἵματι μεμιγμένην· εἶδε παῖδας διαφόρως μὲν κατὰ τὸν χρόνον ἀποτεχθέντας, κοινῇ δὲ ὑπεξελθόντας τοῦ βίου (3) τὸ τέλος. Καὶ οὐκ ὤμωσεν, οὐ καπετίλατο κόμην, οὐκ ἀφήκε τινα φωνὴν ἀγεννῆ, ἀλλὰ τὴν αἰδιδμον ἐκείνην καὶ παρὰ πᾶσιν ἀνομουμενὴν εὐχαριστίαν ἀπεφθέγγετο· Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξε, οὕτως καὶ ἐγένετο· εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλόγημένον. Μὴ ἀσυμπαθὲς ὁ ἄνθρωπος; Καὶ πῶς; ὅς γε περὶ ἑαυτοῦ λέγει· Ἐγὼ ἐκλαυσα ἐπὶ παντὶ θλιβομένῳ. Ἀλλὰ ἄρα μὴ ἐψεύδετο ταῦτα λέγων; Καὶ μὴν μαρτυρεῖ αὐτῷ ἡ ἀλήθεια, ὅτι πρὸς τὰς λοιπαῖς ἀρεταῖς καὶ ἀληθινὸς ἦν· *Ἀνθρώπος γὰρ, φησὶν, ἀμεμπτος, δίκαιος, θεοσεβής, ἀληθινός*. Ἄλλ' οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ὠδαὶς τισὶ πρὸς τὴν κατηφῆς πεπονημέναις καταθρηνοῦσι, καὶ μέλει γοεροῖς ἐκτῆκειν ἑαυτῶν τὰς ψυχὰς ἐπιτηδεύουσι· καὶ ὡς περ τῶν τραγῳδῶν ἰδιὸν ἔστι τὸ ἀνάπλασμα καὶ ἡ σκευὴ, μεθ' ἧς τὰ θέατρα καταλαμβάνουσιν· οὕτως οἴονται προσήκειν καὶ τῷ πενθοῦντι πρέπον εἶναι σχῆμα, μέλαν ἱμάτιον, καὶ αὐχμηρὴν κόμην, καὶ σκότος ἐν οἴκῳ, καὶ ῥύπον, καὶ κόνιν, καὶ μέλος στυγρὸν, ἀεὶ νεαρὸν τῆς λύπης τὸ τραῦμα τῆ ψυχῆ

¹¹ Joan. xi, 11. ¹² ibid. 43. ¹³ Job i, 21. ¹⁴ Job xxx, 25. ¹⁵ Job i, 1.

(1) Ex hom. *De gratiarum actione*, 29.

(2) Ibid., 30.

(3) *Blou*. Adidimus hanc vocem ex eccl' cc Regie et contextu.

διασώζοντι (1)· οὐκ εἰδότες (2), ὅτι ψυχὴ ἡ ἀπαξ ἄσqualidam, tenebras in domo, sordes, pulverem, et lugubrem cantum, mœroris vulnus semper recens in animo servanti : nescientes animam quæ semel Conditoris sui capta est desiderio, earumque rerum quæ illic sunt pulchritudine exhilarari assuevit, summum illud gaudium et alacritatem, corporearum perturbationum vicissitudine non mutare, imo quæ cæteris sunt molesta, ad lætitiæ accessionem convertere. (5) Ut enim ii, quibus oculi infirmi sunt, obtutus suos a rebus nimis fulgidis deflectunt, eosque florum et herbarum recreant conspectu : ita quoque non debet anima semper sibi res tristes ponere ob oculos, nec jugiter in presentibus ærumnis desigi, sed bona vera speculari.

4. Αἱ γὰρ λύπαι τὴν ψυχὴν, ὡς τὸ πῦρ τὸν χρυσοῦν, ἀπελέγχουσι· καὶ τῷ ὄντι τοῖς καλῶς παρεσκευασμένοις αἱ θλίψεις οἰονεὶ τροφαὶ τινεὶ εἰσιν, ἀθλητικὰ (3) γυμνάσια, ἐπὶ τὴν πατριῶν δόξαν τὴν ἀγωνιστὴν προοιδοῦσάουσαι. Ἡ δὲ εἰς ἄγαν κατῆφεια γίνεται τῆς ἀμαρτίας αἰτία, τῆς μὲν λύπης βαπτίζουσης τὸν νοῦν καὶ ἀμχανίας ἐμποιοῦσης Πιργγον, τῆς δὲ ἀπορίας τῶν λογισμῶν τὴν ἀχαριστίαν ἀπογεννῶσης. Αἰσχρὸν οὖν, εὐλογοῦν μὲν ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς χρηστοτέροις, σιωπᾶν δὲ ἐπὶ τοῖς σκυθρωποτέροις καὶ ἐπιπόνους πράγμασιν. Ἄλλὰ τότε καὶ πλέον εὐχαριστεῖν δεῖ, εἰδὼτας, ὅτι Ὁρ ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται. Καὶ βύεται ἐκ θλίψεως τοὺς ἀγίους αὐτοῦ ὁ Θεὸς, οὐκ ἀδοκιμάστους αὐτοὺς καταλιμπάνων, ἀλλὰ τὴν ὑπομονὴν αὐτοῖς χαρίζομενος. Εἰ γὰρ ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν· ὁ τὴν θλίψιν ἀραιρούμενος, τῆς δοκιμῆς ἑαυτὸν ἀπεστέρησεν. Ὡς οὖν οὐδὲις σταφανοῦν ἄνευ ἀνταγωνιστοῦ, οὕτως οὐδὲ δόκιμος ἀποφανθῆναι δύναται εἰ μὴ (4) διὰ θλίψεων. Ἐκ πασῶν οὖν τῶν θλίψεων βύεται αὐτοὺς, οὐχὶ μὴ ἐὼν αὐτοὺς θλίβεσθαι, ἀλλὰ σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἐκθασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεργεῖν χριζόμενος. Ὁ δὲ λέγων μὴ πρόπειν τῷ δικαίῳ τὴν θλίψιν, οὐδὲν ἕτερον λέγει, ἢ μὴ ἀρμόζειν τῷ ἀθλητῇ ἀνταγωνιστῆν.

5. Ἐπεὶ δὲ φέρεται παραμυθίαν ἔδωρομένοις ἡ κοινωνία τῶν στεναγμῶν, ἐπιστυγνάζειν μὲν ταῖς συμφοραῖς τῶν πεπονθῶτων ἀκόλουθον. Οὕτω γὰρ ἑαυτὸν οἰκειώσῃ τοῖς πάσχουσι, μὴ καθιλαρευόμενος τῶν συμφορῶν, μηδὲ ἐναδιαφορῶν τοῖς ἀλλοτρίοις ἀλήγμασιν. Οὐ μὴν περαιτέρω γε συνεκφέρεσθαι τοῖς λυπουμένοις προσῆκεν, ὥστε ἢ συνεκδοῦν, ἢ συνθρηνεῖν τῷ πεπονθῶτι, ἢ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις μιμεῖσθαι καὶ ζηλοῦν τὸν ἐσκοτωμένον ὑπὸ τοῦ πάθους, οἷον

⁹⁹ Hebr. xii, 6. ¹⁰⁰ Rom. v, 3. ¹⁰¹ I Cor. x, 13.

(1) Διασώζοντι. Sic uterque codex. Editi διασώζον τι. Minus commode contextus, διασώζον referendo ad μέλος.

(2) Οὐκ εἰδότες. Hæc verba usque ad ποιήσεται non repetita in contextu.

(3) Ἀθλητικὰ. Legitur in contextu, ἀθλητικὰ καὶ γυμνάσια.

(4) Εἰ μὴ. Prima vocula addita ex contextu et

⁹⁹ Hebr. xii, 6. ¹⁰⁰ Rom. v, 3. ¹⁰¹ I Cor. x, 13.

4. Molestiæ siquidem animum, ut ignis aurum probant : (6) atque reipsa afflictiones, quasi quædam alimenta ac athleticæ exercitationes, sunt bene præparatis atque instructis : quæ athletam ad paternam gloriam deducunt. (7) Nimia vero tristitia causa sit peccati, quod demergat mentem mœrori, inducatque vertiginem desperatio, et vitium ingrati animi pariat consilii inopia. (8) Turpe est igitur nos benedicere in rebus secundis, silere vero in tristibus et adversis. Imo tunc etiam gratias uberioris agere oportet, cum noverimus, quod *Quem diligit Dominus, castigat, flagellat autem omnem filium quem recipit*. (9) Itaque liberat ex tribulatione sanctos suos Deus, non quod illos citra probationem relinquat, sed quod patientiam ipsis largiatur. Nam si tribulatio patientiam operatur, patientia vero probationem : qui tribulationem detrectat, probatione se ipse privat. Quem admodum ergo nemo coronatur sine adversario : sic neque probatus quisquam pronuntiari potest, nisi per tribulationes. Ex omnibus igitur tribulationibus ipsos eruet, non quod divexari eos non sinat, sed quod cum tentatione exitum etiam præbeat, adeo ut ferre valeant. Qui vero afflictionem justo minime convenire asserit, nihil aliud dicit quam athletæ non congruere adversarium cum quo decertet.

545 5. (10) Quoniam vero societas gemituum affert solatium lugentibus, par fuerit de alienis calamitatibus ac ærumnis afflictari. (11) Nam hoc pacto afflictorum conciliaturus tibi es benevolentiam, neque hilarem te ostendens ob eorum adversitates, neque alienam afflictionem indifferenter perferens. Minime tamen convenit dolentium miseriis plus æquo commoveri, sic ut aut conclames, aut lugeas cum afflictato, aut alienis in rebus hominem

Regio codice. Paulo post idem codex, βύεται.

(5) Ex hom. *De gratiarum actione*, 32.

(6) Ex hom. in *psal.* xxxiii, 143.

(7) Ex hom. *In famem et siccitatem*, 68.

(8) Ex hom. in *psal.* xxxiii, 144.

(9) *Ibid.*, 146.

(10) Ex hom. *Adversus calumn. S. Trinitatis*, 609.

(11) Ex hom. in *mart. Julitiani*, 41.

a tristitia obœcæatum imiteris æmulerisque : exempli causa, si una cum ipso te ipse includas, et induaris veste atra, si pariter jaceas humi, comamque negligas. Ex iis enim magis crescit quam elevatur calamitas. (1) Attamen abs re non fuerit, iis quæ accidunt angi, et tacite de adversis afflicti, ita ut ex vultu, qui cogitatione defixus sit, exque modestia, quæ gravitatem adjunctam habeat, animi affectum significes. Ubi autem ad colloquium ventum est, non statim ad objurgationes devenire decet, velut jacentibus insultantem ac illudentem. Nam objurgationes iis quorum animus præ tristitia cruciatur, molestæ sunt et graves : simulque sermones eorum qui nullo proorsus doloris sensu afficiuntur, ægre audiuntur a mœrentibus, et ad eos consolandos vim non habent persuadendi. (2) Quemadmodum enim oculo inflammato lenimentum vel tenerrimum dolorem affert ; ita animæ gravi mœrore afflicte, etiamsi multum solatii ferat oratio, molesta tamen quodammodo videtur, in ipso doloris articulo adhibita. (3) Quando autem videris fratrem lugentem ob peccatorum pœnitentiam, lacrymare cum viro ejusmodi, ac illius commiserescere ; tunc etenim tibi licebit ex malis alienis tuum corrigere. Nam qui fervidas lacrymas pro peccato proximi effundit, dum fratrem deslet, medetur sibimetipsi. Luge peccati causa. Animæ ægritudo est peccatum, mors est animæ immortalis, peccatum luctu atque irrequietis lamentis dignum est. Ob hoc fluant lacrymæ omnes, nec cessent duci ex pectore imo suspiria. Sic Jeremias dullebat qui ex populo peribant ; idemque cum sibi naturales lacrymæ non satis essent, lacrymarum fontem inquirebat et extremam mansionem¹. Pro omnibus autem his gratias agemus Christo Deo nostro, cui debetur omnis gloria, honor et adoratio, simul et principio carenti ejus Patri, et sanctissimo vivificantique Spiritui, nunc et semper, et in sæculis sæculorum. Amen.

DE PATIENTIA ET LONGANIMITATE.

SERMO XIII.

1. (4) Nemo ex malis quæ passus est, adducatur ut cogitet ac dicat res nostras providentia nulla gubernari, neque Domini administrationem ac judicium incuset : sed in athletam Job intueatur, ipsumque sibi cogitationum meliorum consilium adhibeat. Reputet omnia ex ordine certamina, in quibus ille victor exstitit, et quot jaculis a diabolo petitus lethalem nullam plagam acceperit. **546** Evertit quidem illius domesticam prosperitatem, eundemque alternis adversitatum nuntiis obruere statuerat. Cum enim prior cladem aliquam adhuc annuntiaret, nuntius alter rerum deteriorum tristitiam afferens veniebat : malaque connectebantur

¹ Jerem. xi, 1.

(4) Ex hom. in mart. Julittam, 42.

(2) Ex epist. vi, 78.

(3) Ex hom. in mart. Julittam, 42.

(4) Ex hom. Quod mundanis adhaerendum non

A συγκαθειργνῶναι ἑαυτὸν καὶ συμμελανεῖσθαι, καὶ χαμαὶ συγκαθῆσθαι, καὶ κούρας ἀμελεῖν. Ἐκ τούτων γὰρ ἐπιτείνειν μᾶλλον ἔστι τὴν συμφορὰν, ἢ καταπραῦνειν. Ἀλλὰ δάκνεσθαι μὲν ὑπὸ τῶν γινόμενων, καὶ ἡσυχῇ τοῖς λυπηροῖς ἐπιστυγάζειν προσῆκον ἐν συννοίᾳ προσώπου, καὶ σεμνότητι βάρους ἔχειν. τὸ τῆς ψυχῆς πάθος διασημαίνοντα. Φθειρόμενον δὲ οὐκ εὐθύς ἐπιπρῶν τὰς ἐπιτιμήσεις προσῆκον, ὡς περὶ ἐναλλόμενον καὶ ἐπεμβαίνοντα τοῖς καιρίαις. Φορτικὸν γὰρ τοῖς ὑπὸ λύπης τὴν ψυχὴν κεκακωμένοις ἢ ἐπιτιμήσεις, καὶ ἅμα δυσπαράδεκτοὶ εἶναι καίμουνος, καὶ πρὸς παρηγορίαν ἀπίθανοι τῶν ἀπὸ τοῦ παντάπασι διακειμένων οἱ λόγοι. Ὅσπερ γὰρ ὀφθαλμῶν φλεγμαίνονται καὶ τὸ ἀπαλώτατον τῶν παρηγορημάτων ἀνίαν ἐμποιεῖ· οὕτω καὶ ψυχῇ ὑπὸ λύπης βαρείας κεκακωμένη, καὶ πολλὴν παράκλητον φέρη ὁ λόγος, ὀχληρὸς πῶς εἶναι δοκεῖ ἐν τῇ πικρῶνιδι προσφερόμενος. Ὅταν δὲ ἴδῃς ἐπὶ μετάνοιᾳ τῶν ἡμαρτημένων τὸν ἀδελφὸν ὀδύρομενον, σύχαισον τῷ τοιοῦτῳ, καὶ σύμπαθε (5)· καὶ γὰρ οὐκ ἔστι ἐν ἀλλοτρίοις πάθεσι τὸ οἰκεῖον ἐπανορθοῦσθαι. Ὅ γὰρ ὑπὲρ τῆς τοῦ πλησίον ἀμαρτίας θερμὸν ἐκστάσεως δάκρυον, ἑαυτὸν ἐξιάσαστο, δι' ὧν τὸν ἀδελφὸν ἀπωδύρατο. Ὑπὲρ ἀμαρτίας κλαῖε. Αὕτη ἀβύσσος ψυχῆς, αὕτη θανάτος ἔστι τῆς ἀθανάτου, αὕτη πένθος ἀξία καὶ ὀδυρμῶν ἀσιγήτων. Ἐπὶ ταύτῃ τὸ δάκρυον ῥέει, καὶ μὴ διαλείποι στεναγμὸς ἐκ μέσης καρδίας ἀναπεμπόμενος. Οὕτως ἔκλαιεν Ἰερραμὶ ἐπὶ τοῖς ἀπολλυμένοις τοῦ λαοῦ· ὃ γὰρ ἐπεὶ οὐκ ἔστι τὸ ἐκ φύσεως δάκρυον, πηγὴν ἐπεζήτει δάκρυον καὶ σταθμὸν ἔσχατον. Ὑπὲρ δὲ τούτων πάντων ἐν χαριστήσωμεν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι αὐτῷ πέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

et in sæculis sæculorum. Amen.

ΠΕΡΙ ΥΠΟΜΟΝΗΣ ΚΑΙ ΜΑΚΡΟΘΥΜΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ ΙΓ'.

1. Μηδεὶς ἐξ ὧν ἐπάθε λυπηρῶν ἀναπεισθῆναι σασθαί τι καὶ λέγειν, ὡς ἄρα οὐδεμία πρόνοια τῶν τῶ καθ' ἡμᾶς, μὴδὲ κατηγορεῖται τῆς οικονομίας τοῦ Δεσπότου καὶ κρίσεως· ἀλλ' εἰς τὸν ἀθλητὴν τὸ δρᾶν, κάκεινον σύμβουλον ποιησθῶ τοῦ κρείττους. Ἀναλογιζέσθω τοὺς ἀγῶνας ἅπαντας ἐφεξῆς, ἐν ᾗ ἐκεῖνος ἠρίστευσε· καὶ πόσις βέλεσιν ὑπὸ τοῦ ἐκτόλου βληθεὶς, οὐκ ἐδέξατο καιρίαν πληγὴν. Περαιτέρω μὲν γὰρ αὐτοῦ τὴν εὐπραγίαν τῶν οὐκείων, καταρτῶσαι δὲ αὐτὸν τὰς ἐπαλήθεις τῶν κακῶν ἐβουλεύσατο φῆμαις. Ἐτι γὰρ τοῦ προτέρου τὴν ταῦνδε συμφορὰν ἐξαγγέλλοντος, ἕτερος ἀγγελὸς ἤρχετα χερσίνων πραγμάτων φέρων κατήφειαν· ἄλλῃσιν τι ἐπὶ

sit, 171.

(5) Καὶ σύμπαθε. Hæc addidimus ex codice Reg. Legitur in contextu hujus editionis συμπάθει.

συνήπτετο τὰ θεινὰ, καὶ τὴν τῶν κυμάτων ἐπιδρομὴν ἐξήλουν αἱ συμφοραὶ, καὶ πρὶν ἢ παυθῆναι τὸ πρότερον δάκρυον, ἑτέρου προσήγετο πρόφασις. Ὁ δὲ ὡσπερ τις πρόβολος εἰστήκει, τὰς τοῦ χειμῶνος ὑποδεχόμενος προσβολὰς, καὶ ἀλλοιῶν εἰς ἀφρὸν τῶν κυμάτων τὴν βίαν, καὶ τὴν εὐγνώμονα πρὸς τὸν Δεσπότην ἠφείε φωνὴν, καὶ οὐδὲν τῶν συμβαινόντων δακρύων ἤξιωσεν. Ἐπειδὴ δὲ ἤκε τις ἀγγέλλων, ὡς τοῖς παισὶ καὶ ταῖς θυγατρᾶσιν εὐωχομένοις ἐπιτίναξε πνευμάτι βλαίον τὸ τῆς εὐφροσύνης δωμάτιον, τότε μόνον τὴν ἐσθῆτα διέρρηξε, τὸ τῆς φύσεως ἐπιδεικνύμενος συμπαθῆς, καὶ ὅτι πατὴρ εἶη φιλόστοργος οἷς ἔκραττε μαρτυρούμενος· καὶ ταῖς εὐσεβέσιν ἐκείναις φωναῖς κοσμῶν τὸ γινόμενον, ἔλεγεν· Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξε, οὕτω καὶ ἐγένετο· μονουχὶ τοιαῦτα βοῶν· Ἐκλήθην πατὴρ, ἐφ' ὅσον ὁ τοῦτο με ποιήσας ἐβούλετο χρόνον. Περιελὲν μου τὸν ἐκ τῆς γονῆς στέφανον ἐβουλεύσατο πάλιν, οὐ διαμάχομαι, περὶ τῶν ἰδίων αὐτῷ. Κρατεῖτω τὸ τῷ Δεσπότη ἁκοῦν· αὐτός ἐστιν ὁ πλάστης τοῦ γένους, ἐγὼ δὲ ὄργανον· τί με χρὴ δοῦλον ὄντα ὑσεραλνεῖν ἀνόγητα (1), καὶ μέμφεσθαι ψῆφον ἦν οὐ δύναμαι λύειν. Τοιοῦτος τὸν διάβολον ὁ δίκαιος κατηκόντιζε ῥήμασιν. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸν νικῶντα εἶδε πάλιν ὁ δυσμενῆς, καὶ οὐδενὶ τούτων τιναθῆναι δυνάμενον, αὐτῇ τῇ σαρκὶ τὸ τῆς πείρας προσῆγε μηχανήμα, καὶ τὸ σῶμα μαστίξας ἀρρήτοις πληγαῖς, σκολήκων ἀναδίδασθαι πηγὰς ἐξ αὐτοῦ παρεσκεύασε· καὶ τῶν τῆς βασιλείας θρόνων τὸν ἄνδρα καταγαγῶν, ἐπὶ κοπρίας ἐκάθισεν (2). Ὁ δὲ καὶ τοιοῦτος βαλλόμενος πάθεισιν, ἀκίνητος ἔμενε· καὶ σπαρραττομένου τοῦ σώματος, ἄσπιλον (3) ἐφύλαττε τὸν τῆς εὐσεβείας θησαυρὸν ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς ψυχῆς.

2. Οὐκ ἔχων τοίνυν ὁ τι ποιήσει λοιπὸν ὁ πολέμιος, ἐπὶ τὴν τῆς ἀρχαίας ἐπιβουλῆς ἔρχεται μνήμην, καὶ τὴν τοῦ γυναικίου διάνοιαν ὑποσύρας εἰς ἀσεβῆ γνώμην καὶ βλάσφημον, δι' ἐκείνης σαλεύειν ἐπειράτο τὸν ἀθλητὴν. Καὶ ἡ μὲν πρὸς τὸν μακρὸν πόνον (4) ἀπαγορεύσασα, τῷ δικαίῳ παρίστατο, κάτω νενεκυῖα, καὶ τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῖς ὀρωμένοις συγκρούουσα, καὶ τοὺς τῆς εὐσεβείας αὐτῷ καρπούς ἀνειδίζουσα, καὶ καταλέγουσα μὲν τὴν παλαιὰν εὐθηνίαν τῶν οἰκείων, ὑποδεικνύσα δὲ τὰ παρόντα κακὰ, καὶ ὅσον ἐξ οἶων ἔλαχε βίον, καὶ τίνα τῶν πολλῶν θυσῶν ἐδέξατο παρὰ τοῦ Δεσπότη μισθόν. Ἐλεγέ τε αἰετῆς μὲν τῶν γυναικῶν ὀλιγοψυχίας ἄξια ῥήματα, ταραξάει δὲ πάντα ἄνδρα δυνάμενα, καὶ περιτρέψαι καὶ γενναίαν διάνοιαν. Πλανῆτις γὰρ καὶ λάτρις περιέρχομαι (5), ἡ βασιλεὺς δουλεύω, καὶ πρὸς τὰς τῶν ἐμῶν οἰκετῶν χεῖρας ἠνάγκασμαι βλέπειν, καὶ τρέφουσα πάλαι πολλοὺς, ἀγαπητῶς ἐκ τῶν ἀλλοτρίων παρτρέφομαι νῦν. Καὶ ὅτι καλὸν

A inter se, et calamitates fluctuum incursum imitantur, atque priusquam priores lacrymæ sedarentur, aliarum afferebatur occasio. Sed ille tempestatis excepto impetu, et indarum vi in spumam commutata, velut scopulus stabat, emittebatque ad Dominum gratam illam vocem, nec quidquam eorum quæ accidebant, lacrymis dignum duxit. Ubi vero advenit qui narraret quemadmodum filiis et filiabus convivantibus violentus quidam ventus oblectationis domum conquassasset, tunc solum scidit vestem, ostendens condolentem naturam, atque iis agendis declarans patrem esse se liberorum amantem, piisque illis vocibus quod evenerat ornans dicebat: *Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita et factum est*²: tantum non clamans in hunc modum: Pater vocatus sum dum voluit qui me patrem effecit. Statuit rursus sobolis mihi coronam auferre, haud repugno quominus sua auferat. Obtineat quod Domino visum est; ipse est generis conditor, ego organum; quid necesse est, servus eum sim, dolere me frustra, ac de sententia quam nequeo irritam facere, conqueri? Verbis ejusmodi quasi jaculis justus ille diabolum confodit. Postquam autem iterum inimicus eum vidit esse victorem, nec ulla harum ærumnarum concuti posse, tentationis admovit machinamentum carni ipsi, et corpore infandis vulneribus percusso effecit, ut ex eo vermium fontes scaturirent; virumque ex regio throno deturbatum, in sterquilinio collocavit. Ille vero vel talibus angustiis lacessitus, permansit immotus; et lacerato corpore, pietatis thesaurum in recondito animæ recessu intaminatum servabat.

2. Cum igitur non haberet quod jam faceret hostis, insidiarum veterum recordatur; atque ad impiam ac blasphemam sententiam uxoris animum pertrahens, opera illius aggrediebatur athletam concutere. Ac illa quidem laboris diuturnitati cedens, justo astitit, humi prona, manus super iis quæ videbat complodens, pietatis ei fructus exprobrans, hinc veterem rei familiaris opulentiam recensens, illinc mala præsentia commonstrans, et qualem ex qualibus sortitus esset vitam, et quam pro multis sacrificiis mercedem a Domino recepisset. Et semper verba pusillo quidem mulierum animo proferebat, sed talia tamen, quæ virum omnem perturbare, et animum vel sortem subvertere possent. Vaga, inquiebat, et ancilla oberro, regina servio, et ad meorum famulorum manus respicere coacta sum, et quæ multos olim nutrivit, bene nunc mecum agi existimo si enutriar ex alienis. Addebat melius esse ac utilius si

¹ Job 1, 21.

(1) Ἀνόγητα. Sic uterque Regius codex et contextus. Male in editis nostris ἀνόγητα.

(2) Ἐκάθισεν. Sic uterque codex et contextus. Editi ἐκάθισεν.

(3) Ἄσπιλον. Contextus ἄσπυλον, *inviolatum*.

(4) Πόνον. Contextus χρόνον.

(5) Περιέρχομαι. Regius codex 1992 περιέρχομαι, *grati*.

de terra se ipse excinderet, impiis verbis utendo, **547** et gladium iræ conditoris exacuendo, quam si malorum tolerantia sibi ipsi et uxori certaminum laborem proroget. Ille vero his verbis magis quam ullo malorum priorum offensus, et vultum ira replente, ad uxorem velut hostem conversus, quid dicit? *Quare tanquam una de stultis mulieribus locuta es*? Depone, o mulier, inquit, illud consilium. Quousque dictis tuis dedecorabis vitam communem? Mentita es, et quod utinam Deus avertisset, institutum meum tuis istis verbis, et vitam meam calumnia aspersisti. Videor nunc mihi dimidia ex parte impie egisse: siquidem unum quidem corpus utrosque nos nuptiæ præstiterunt, sed tu prolapsa es in blasphemiam. *Si bona suscepimus de manu Domini, mala non sustinebimus*? Redigas tibi in memoriam præterita bona. Compensa bona malis. Nullius hominis vita perpetuo beata est: semper felicem esse, solius Dei est. Tu igitur si ob præsentia dolore afficeris, ex præteritis te ipsa consolare. Nunc lacrymaris, at prius risisti: nunc pauper es, at prius fuisti dives; bibisti limpidum vitæ laticem, jam turbidum bibens animo æquo patiare. Ne fluviorum quidem fluentia perpetuo apparent pura. Est autem fluvius vita nostra, ut nosti, continue fluens ac fluctibus alternatim sibi succedentibus referta. Etenim jam pars præterfluxit, pars adhuc transit: pars jam emersit e fontibus, pars vero emersura est, et ad commune mortis mare festinamus omnes. *Si bona suscepimus de manu Domini, mala non sustinebimus*? Cogimusne judicem nobis perpetuo paria suppeditare? docemusne Dominum, quomodo debeat vitam nostram moderari? Decreta sua penes ipsum sunt. Res nostras pro suo arbitrato regit. Est enim sapiens; et quod utile est, id suis servis admetitur. Cave curiosius perscruteris Domini iudicium. *Æqui bonique fac solum quæ ab illius sapientia dispensantur. Quidquid dederit tibi, cum gaudio accipe. Ostende in adversis, exstitisse te lætitia pristina dignam. His dicendis repulit Job et hunc diaboli assultum, et plenam ei cladis ignominiam incussit. Quid igitur hinc evenit? Fugit iterum ab illo morbo, tanquam qui accessisset frustra, nec quidquam amplius effecisset. Reversa caro in alteram pubertatem reviruit, floruit rursus vita omnibus rebus, et duplicatæ divitiæ undecunque in domum confluerunt, ut quasi nihil amisisset, unam partem haberet, pars vero altera justo esset patientiæ merces.* (1) Ex illo igitur animi fortitudinem unusquisque discamus, qui rebus suis retro sublapsus, ac egens ex divite, orbus ex pulchræ prolis parentis temporis momento factus, non solum idem permansit, infractos animi sensus ubique retinens,

^a Job 11, 10. ^b ibid.

(1) Ex epist. 11, 73.

(2) *Ἐπιμετρῶν*. Sic Regius codex. Editi *ἐπιμετρῶν*. Contextus *ἐπιμετρῶν*.

Α εἴη καὶ χρήσιμον, ἀπεδέσει χρησάμενον ῥήμασι, καὶ ἑαυτὸν τῆς γῆς ἐκτεμεῖν, τὸ τῆς τοῦ κτίσαντος ὀργῆς ἀκονήσαντα ξίφος, ἢ διακαρτεροῦντα πρὸς τὰ θεινὰ, τὸν ἐν τοῖς ἀγῶσι μόχθον ἑαυτῷ τε καὶ τῆ συνοικουσίᾳ μηχανεῖν. Ὁ δὲ ἐπὶ τοῦτοις τοῖς ῥήμασιν ἀχθεσθεὶς, ὡς ἐπ' οὐδενὶ τῶν προτέρων κακῶν, καὶ θυμοῦ τὸ βλέμμα πληρώσας, καὶ πρὸς τὴν γυναικα καθάπερ πρὸς πολεμίαν ἀποστραφεὶς, τί φησιν; *Ἴρα τί ὡσπερ μία τῶν ἀφρόνων γυναικῶν ἐφθέγγω*; Κατάθου, φησὶν, ὦ γύναι, τὴν συμβολήν. Μέχρι τίνος τὴν κοινήν ἐν οἷς λέγεις ὑβρίεις ζωὴν; Ἐψεύσω, καὶ τὴν ἐμὴν, ὡς οὐκ ἠγῶμαι, ἀναστροφὴν διεβάλες ἐν οἷς ἐλάλησας, καὶ τὸν ἐμὸν βίον. Ἐξ ἡμισείας ἡσθεθήκεναι νενομίκα νῦν· ἐπαδῆπερ ἐν μὲν σῶμα ἀμφοτέρους ἡμᾶς ὁ γὰρ ἐπολιήσε, οὐ δὲ εἰς βλασφημίαν κατέπεσε. Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑπολοισομεν; Ἀνάμνησον τῶν φθασάντων σεαυτῷ αγαθῶν· ἀντιστήκωσον τὰ κρείττω τοῖς χείροισιν. Οὐδενὸς ἀνθρώπων ὁ βίος διόλου μακάριος· τὸ ἐκ παντὸς εὖ πράττειν μόνου Θεοῦ ἐστι. Σὺ δὲ εἰ τοῖς παροῦσιν ἀλγεῖς, ἀπὸ τῶν προλαβόντων σεαυτῷ παραμύθησαι. Νῦν θαυρῶντες, ἀλλ' ἐγέλασας πρότερον· νῦν πτωχεύεις, ἀλλ' ἐπλούτησας πρότερον· ἐπιεὶς τὸ διεϊδὲς νῆμα τοῦ βίου, καὶ τὸ θαλερὸν πίνουσα καρτέρησον. Οὐδὲ τὰ τῶν ποταμῶν ρεῖματα διόλου φαίνεται καθαρά· ποταμὸς δὲ, ὡς οἶδα, ὁ βίος ἡμῶν, ῥέων ἐνδολοχῶν, καὶ κύμασιν ἀλλεπαλλήλοισι πληρούμενος. Τὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ προέβηκεν ἡδῆ, τὸ δὲ ἐτι πορεύεται, τὸ δὲ ἄρτι προέκειτο τῶν πηγῶν, τὸ δὲ μέλλει· καὶ πρὸς τὴν κοινὴν ἅπαντες τοῦ θανάτου σπεύδομεν θάλατταν. Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ἐπολοισομεν; Ἀναγκάζομεν τὸν κριτὴν ὁμοία χορηγεῖν τὰ πράγματα δι' αἰῶνας ἡμῖν; διδάσκομεν τὸν δεσπότην, ὅπως χρὴ διεξάγειν τὸν ἡμέτερον βίον; Αὐτὸς τῶν οικειῶν ψήφων ἔχει τὴν ἐξουσίαν· ὅπως βούλεται, τάττει τὰ καθ' ἡμᾶς· σοφὸς δὲ ἐστι, καὶ τὸ λυσιτελοῦν ἐπιμετρεῖ (2) τοῖς οἰκέταις. Μὴ περιεργίζου τοῦ δεσποτοῦ τὴν κρίσιν· ἀγάπα μόνον τὰ παρὰ τῆς αὐτοῦ σοφίας οἰκονομούμενα. Ὅπερ ἂν δῶ σοι, πῶς δέχου μεθ' ἡδονῆς· δεῖξον ἐν τοῖς ἀλγεῖνοις ὡς καὶ τῆς εὐφροσύνης ἀξία τῆς πρόσθεν ἐτύγχανες. Ταῦτα ὁ Ἰωβ λέγων, ἀπεκρούσατο καὶ ταύτην τοῦ διαβόλου (3) τὴν προσβολήν, καὶ τελείαν αὐτῷ τὴν τῆς ἡττης αἰσχύνην ἐπήγαγε. Τί οὖν ἐντεῦθεν συνέβαιεν; Ἐφυγεν αὐθις ἡ νόσος αὐτῶν, ὡς εἰπὶ προσελθοῦσα, καὶ μηδὲν ἀνύσασα πλέον. Ἀνέθαλεν εἰς δευτέραν ἡδῆν ἡ σὰρξ, ἡνῆσεν ὁ βίος πάλιν τοῖς ἅπασιν, καὶ διπλασίονα πανταχόθεν ἐπὶ τὸν οἶκον ὁ πλοῦτος συνέβησεν· ἴνα τὸ μὲν ὡς μηδὲν ἀπολαλεχῶς ἔχη, τὸ δὲ ὑπάρξη τῆς καρτερίας τῷ δικαίω μισθός. Ἐκ τούτου τοίνυν ἀνδρῶν ψυχῆς ἐκαστοὶ παιδευόμεθα· ὅς οὐ μόνον, πρὸς τὰ ἐναντία τοῦ βίου

(3) *Τοῦ διαβόλου*. Editi καὶ τοῦ διαβόλου, *Reperit et uxorem et diaboli assultum. Regium codicum et contextum sequi maluimus.*

περιπεσόντας αὐτῶν, πένης ἐκ πλουσίου, καὶ ἄπαις A sed ne amicis quidem, qui ad consolandum vene-
ἀπὸ καλλιπαιδος ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπή γενόμενος, rant, insultantibus et dolores conjunctim intenden-
διέμεινεν ὁ αὐτῆς, ἀταπεινῶτον πανταχοῦ τὸ τῆς tibus, ira commotus est.

ψυχῆς φρόνημα διασώζων· ἀλλ' οὐτε τῶν φίλων, τῶν εἰς παραμυθίαν ἡκόντων, ἐπεμβαίνόντων αὐτῷ καὶ
συνεπιτεινόντων τὰ ἀλγεινὰ, παρωξύνθη.

3. Ἔστιν ὅτε καὶ κατὰ πείραν ταῖς ψυχαῖς αἱ τοῦ βίου δυσκληραὶ τοῖς ἀνθρώποις προσάγονται, ἵν' ἐπὶ τῆς δυσκολίας ἀπελεγχθῶσιν οἱ δοκιμοί, εἴτε πλούσιοι, εἴτε πένητες. Ἐκότεροι γὰρ διὰ τῆς ὑπομονῆς δοκιμάζονται· κἀν τούτῳ μάλιστα τῷ καιρῷ διαδεικνύται ὁ μὲν, εἰ κοινωνικὸς καὶ φιλάδελφος· ὁ δὲ, εἰ εὐχάριστος καὶ μὴ τούναντιον βλάσφημος, ταῖς τοῦ βίου περιφοραῖς ὀξέως συμμεταβάλλων τὸ φρόνημα. Καὶ κυδερνήτην μὲν ὁ χειμῶν, καὶ τὸν ἀθλητὴν τὸ στάδιον, τὸν στρατηγὸν ἢ παρατάξις, B τὸν μεγαλόψυχον ἢ συμφορὰ· τὸν Χριστιανὸν δὲ ὁ πειρασμὸς δοκιμάζει. Καὶ ὡς περ τοὺς ἀθλητάς οἱ τῶν ἀγώνων κἀματοὶ τοῖς στεφάνους προσάγουσιν, οὕτω καὶ τοὺς Χριστιανούς ἢ ἐν τοῖς πειρασμοῖς δοκιμασία πρὸς τὴν τελείωσιν ἀγει, ἐὰν μετὰ τῆς περποιθήσεως ὑπομονῆς εὐχαριστῆ πάση τὰ οικονομούμενα παρὰ τοῦ Κυρίου καταδεξώμεθα. Πένης εἶ; μὴ ἀθυμῆσης, ἀλλ' ἔχε τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεόν. Μὴ γὰρ οὐκ ἐπιδέλπει τὴν στένωσιν; Ἔχει τὴν τροφήν ἐν χειρὶ, καὶ παρέλκει τὴν δόσιν, ἵνα σου δοκιμάσῃ τὸ βέβαιον, ἵνα καταμάθῃ τὴν γνώμην, εἰ μὴ τῆ τῶν ἀκολάστων καὶ ἀγνώμων ἔστιν ὁμοία. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι, μέχρι μὲν ἐν τῷ στόματι τὰ σιτία τυγχάνει, εὐφημοῦσι, κολακεύουσιν, ὑπερ- C θαυμάζουσιν· ὀλίγον δὲ τῆς τραπέζης ὑπερθελεῖς, ὥς περ τισὶ λίθοις ταῖς βλασφημίαις βάλλουσιν οὐς πρὸ βραχέως (1) διὰ τὴν ἡδονὴν προσεκύνουν. Ἕλληνας εἶχεν ὁ Κάρμηλος, ὄρος ὑψηλὸν καὶ ἀοίκητον, ἐρημος ἐρημον· ψυχὴ δὲ ἦν τῷ δικαίῳ τὰ πάντα, καὶ τῆς ζωῆς ἐφοδίων, ἢ πρὸς Θεὸν ἐλπίς. Ζῶν δὲ οὕτως, λιμῶ τὴν ζωὴν οὐκ ἀπήλλαξεν· ἀλλ' οἱ ἀρπακτικώτεροι καὶ μάλιστα γαστρίμαργοι τῶν ὀρνίθων, οὗτοι διεκόμιζον τὰ σιτία, καὶ τροφῆς ἐγένοντο τῷ δικαίῳ διάκονοι, οἱ τὰς ἀλλοτρίας τροφὰς ἐκ συνθηλας ἀρπάζοντες· καὶ τῷ Δεσποτικῷ προστάγματι τὴν φύσιν διήμειψαν, πιστοὶ φύλακες γενόμενοι τῶν ἔρτων καὶ τῶν κρεῶν. Εἶχε καὶ ὁ Βαβυλώνιος λάκκος τὸν Ἰσραηλιτὴν νεανίσκον, αἰχμάλωτον μὲν τὴν συμφορὰν, ἐλεύθερον δὲ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ φρόνημα. Καὶ τί τὰ παρ' D ἐκεῖνον; Οἱ μὲν λέοντες παρὰ φύσιν ἐνήστευον, ὁ δὲ τούτου τροφεὺς Ἀββακοῦν ἐφέρετο δι' ἀέρος, κομίζοντος τοῦ ἀγγέλου μετὰ τῶν ὄψων τὸν ἀνθρώπον· καὶ ἵνα μὴ λιμῶ πιεσθῆ δικαίος, τοσαύτης ὑπερηνέχθη γῆς καὶ θαλάττης ὁ προφήτης ἐν μικρῷ μορίῳ καιροῦ, ὅσην ἐκ τῆς Ἰουδαίας μέχρι Βαβυλώνος ἠπλώσθαι. Τί δὲ πάλιν ὁ τῆς ἐρήμου λαός, οὗ Μωσῆς ἐπετρόπευσε; πῶς ὕκονομήθη τὸν βίον ἐν ἔτεσι τεσσαράκοντα; Οὐκ ἦν ἐκεῖ σπείρων ἀνήρ, οὐ βοῦς ἔλκων ἄροτρον, οὐκ ἄλως, οὐ ληνός, οὐ ταμειῖον·

* Dan. xiv, 30-38.

(1) Πρὸ βραχέως. Contextus addit Ἰσα Θεῶν.

(2) Ex hom. in famem et siccitatem, 66.

(3) Ibid., 67.

(4) Ex. epist. ci, 197.

(5) Ex hom. in famem et siccitatem, 67.

men sibi suppetebat victus citra sementem, citra arationem: fontes denique qui prius non existerant, sed in necessitate eruperant, petra subministrabat. Tu igitur velut strenuus Job, patiens esto in calamitate, et ne evertaris a tempestate, nec quidquam ex his, quas tecum vehis, virtutis meritis abicias. Serva in animo gratiarum actionem tanquam vecturam pretiosissimam, et tu quoque pro gratiarum actione voluptatem duplo majorem consequere.

4. (1) Atqui non is cui necessaria desunt, tolerans est: sed is, qui inter bonorum fruendorum copiam in malis ferendis perseverat. 549 (2) *Æger es? æquanimitèr tolera, quoniam Quem diligit Dominus castigat*. Pauper es? lætare, quia manet te successio et hæreditas Lazari. Contumelias pateris propter nomen Christi? beatus es, quoniam tibi ista confusio angelici consortii gloriam parat. (3) Servus es? habe etiam eo nomine gratiam, est aliquis te dejectior; gratias repende, quod uni præstes, quod non sis addictus pistrino, quod plagas non accipias. Nemini procul dubio desunt gratias agendi occasiones. Fuste plecteris immerito? gaude spe futurorum. Jure damnatus es? sic etiam grates age. (4) Et quoniam bonæ quoque priscorum hominum actiones aut memoriam successionem ad nos usque conservantur, aut in poetarum aut historicorum monumentis custodiuntur, ne utilitas quidem quæ hinc nasci potest, desit nobis. Verbi gratia, homo quidam circumforaneus conviciis Periclem consecrabatur; hic autem non attendebat; et die tota perstitit uterque, ille quidem permultis probris incessens, hic vero nequaquam curans. Deinde vespere jam facto, tenebrisque obortis vix discedentem Pericles facem præferens deduxit, ne sibi desineret exercitatio philosophiæ. (5) Rursus, cum percuteret quidam Sophronisci filium Socratem, in ipsam faciem facto sæpius impetu: hic autem nihil repugnavit, sed sivit ebriosum illum iram suam exsatiare sic ut intumesceret jam ejus vultus præ plagis, essetque saniosus. Ubi autem ille a verberibus destitisset, Socrates quidem nihil aliud fecisse dicitur, quam fronti suæ quasi statutz inscripsisse auctorem, Talis faciebat; seque hoc modo vindicasse. (6) Quidam vero Euclidi Megarensi iratus, mortem ei minitatus est, ac juravit: hic vicissim juravit facturum utique, ut is placaretur, ac sibi infensus esse desineret. (7) Quin et illud Cliniz, qui unus e Pythagoræ discipulis est, vix crediderim cum nostris institutis fortuito consentire, non consulto ea imitari. Eequid autem erat, quod fecit ille?

* Hebr. xii, 6.

(1) Ex hom. in quadraginta martyres, 156.

(2) Ex hom. in psal. lxx, 192.

(3) Ex hom. in mart. Julittam, 39.

(4) Ex serm. De legendis libris gentilium, 178.

(5) Ibid., 179.

(6) Ibid., 178

A καὶ τὴν τροφήν εἶχον ἀσπορον καὶ ἀνήροτον· καὶ τὰς πηγὰς ἐχορήγει πέτρα, οὐ πρότερον οὕσας, ἀλλ' ἐκραγείσας ἐπὶ τῆς χρείας. Καὶ οὐ τοίνυν καρτέρησον ἐπὶ τῆς συμφορᾶς, ὡς ὁ γενναῖος Ἰώβ, καὶ μὴ παρατραπήσῃς ἐκ τοῦ κλύδωνος, μηδὲν ἀποβάλλῃς ὧν φέρεις ἀγωγίμων τῆς ἀρετῆς. Ὡς βαρύτεμον ἐνθόκηνην τὴν εὐχαριστίαν διάσωσον ἐπὶ τῆς ψυχῆς, καὶ λήψῃ καὶ σὺ τῆς εὐαισθησίας τὰ διπλαστονα τὴν τροφήν (8).

4. Καίτοι οὐχ ὁ ἀπορῶν τῶν ἀναγκαίων, καρτερικῶς· ἀλλ' ὁ ἐν ἀφρονίᾳ τῆς ἀπολαύσεως ἐγκαταρῶν τοὺς δεσνοῖς. Νοσεῖς; εὐθύμει, ὅτι Ὁρ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει. Πτωχεύεις; εὐφραίνου, ὅτι Ἀλαζάρου σε τὰ ἀγαθὰ διαδέχεται. Ἀτιμάζῃ δὲ τὸ βδομα τοῦ Χριστοῦ; μακάριος εἶ, ὅτι σου ἡ αἰσχύνῃς εἰς δόξαν ἀγγέλου μεταβλήθησεται. Οἰκέτης εἶ; εὐχαρίστει καὶ οὕτως, ἔχεις τὸν σεαυτοῦ ταπεινότερον· εὐχαρίστει ὅτι ἐνδὸς ὑπερέχεις, ὅτι μὴ ἐν τῷ μύλωνι καταδεδίχασαι, ὅτι μὴ πληγὰς λαμβάνεις. Οὐδένα ἐπιλείψουσιν αἱ τοῦ εὐχαριστεῖν ἀφορμαί. Ξύλῳ ἀδίκως κολάζῃ; τῇ τῶν μελλόντων ἐπιπέχῃ χαίρει. Δικαίως κατεδικάσθη; καὶ οὕτως εὐχαρίστει. Ἐπαί δὲ καὶ πράξεις σπουδαῖαι τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν, ἡ μνήμη ἀκολουθία πρὸς ἡμᾶς διασώζονται, ἢ ποιητῶν ἢ συγγραφέων φυλαττόμενα λόγοις, μηδὲ τῆς ἐντεῦθεν ὠφελείας ἀπολειπόμεθα. Οἶον, ἐλοιδόρει τὸν Περικλέα τῶν ἐξ ἀγορᾶς τὸς ἀνθρώπων· ὁ δὲ οὐ προσέτιχε· καὶ εἰς πᾶσαν διήρκεσε τὴν ἡμέραν, ὁ μὲν ἀφειδῶς πλύνων αὐτὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὁ δὲ οὐ μέλων αὐτῷ (9). Εἶτα, ἐσπέρας ἤδη καὶ σκότους ἀπαλλαστόμενον μόλις, ὑπὸ φωτὶ παρέπεμψε Περικλήν, ὅπως αὐτῷ μὴ διασπαρῇ τὸ πρὸς φιλοσοφίαν γυμνάσιον. Πάλιν ἐτυπτε τις τὸν Σωφρονίσκου Σωκράτην εἰς αὐτὸ τὸ πρόσωπον ἐμπροσθεν ἀφειδῶς· ὁ δὲ οὐκ ἀντήρην, ἀλλὰ παρείχε τῷ παρονοῦντι τῆς ὀργῆς ἐμφορεῖσθαι, ὥστε ἐξοιδεῖν ἤδη καὶ ὑπολογὸν αὐτῷ τὸ πρόσωπον ὑπὸ τῶν πληγῶν εἶναι. Ὡς δ' οὖν ἐπαύσατο τύπτων, ἄλλο μὲν αὐτὸν ὁ Σωκράτης ποιῆσαι, ἐπιγράψαι δὲ τῷ μετώπῳ λέγεται, ὥσπερ ἀνδριάντι τὸν δημιουργόν· Ὁ δὲ να ἐποίησε· καὶ τοσοῦτον ἀμύνασθαι. Εὐκλείδῃ δὲ τις τῷ Μεγαρόθεν παροξυνθεὶς, θάνατον ἠπειλήσεν καὶ ἐπώμοσεν· ὁ δὲ ἀντόμοσεν, ἢ μὴν ἠλώσασθαι (10) αὐτὸν, καὶ παύσειν χαλεπῶς πρὸς αὐτὸν ἔχοντα. Τὸ δὲ τοῦ Κλεινίου, τῶν Πυθαγόρου γνωρίμων ἐνδὸς, χαλεπὸν πιστεῦσαι ἀπὸ ταυτομάτου συμβῆναι τοῖς ἡμετέροις, ἀλλ' οὐχὶ μιμησαμένου σπουδῆ. Τί δὲ ἦν ὁ ἐποίησεν ἐκείνος; Ἐξὸν δι' ὄρκου τριῶν τάλαντων ζημίαν ἀποφυγεῖν, ὁ δὲ ἀπέτισσε μᾶλλον ἢ ὥμοσε, καὶ ταῦτα εὐορκεῖν μέλλων· ἀκούσας, ἐμολ δοκεῖν, τοῦ προτάγματος τοῦ τὸν ὄρκον ἡμῖν ἀπαγορεύοντος. Καὶ

(7) Ibid., 179.

(8) Τὴν τροφήν. Sic Regius codex. Contextus et editi τῆς τροφῆς.

(9) Αὐτῷ. Forte αὐτοῦ. EDIT.

(10) ἠλώσασθαι. Lege, ἠλώσεσθαι. Id.

τοῦτ' ἐν τῷ Κλεινίου, ἀδελφὸν ἐκεῖνον τῷ παρ-
 αγγέλματι· τὸ δὲ τοῦ Εὐκλείδου, τῷ τοῖς διώκουσιν
 εὐχεσθαι τὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ μὴ ἐπαρᾶσθαι· ὡς ὄγε ἐν
 τοῦτοις προπαιδευθεῖς, οὐκ ἔτι ἂν ἐκεῖνοις ὡς ἀδυ-
 νάτοις διαπιστήσειεν. Ἔστω σοι τοῖνον ἡ ἐντολὴ τοῦ
 Θεοῦ σύνοικος, οἷόν τι φῶς καὶ διαύγειαν πρὸς τὴν
 τῶν πραγμάτων διάκρισιν ἀδιαλείπτως παρεχομένη·
 ἤτις πόρρωθεν τὴν τῆς ψυχῆς σου ἐπιστάσιαν προ-
 κατασχούσα, καὶ τὰς ἀληθεῖς περὶ ἐκάστου δόξας
 προεுτρεπίζουσα, ὕπ' οὐδενὸς ἐάσει σε τῶν προσ-
 πειπόντων ἀλλοιωθῆναι· ἀλλὰ προσεுτρεπισμένον τῇ
 διανοίᾳ, ὥσπερ τινὰ σκόπελον θαλάσσης γέιτονα,
 ἀσφαλῶς καὶ ἀσειστος τῶν τε βλαίων πνευμάτων καὶ
 κυμάτων (1) τὰς προσβολὰς ὑπομένειν, ἐν Χριστῷ
 Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας
 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

structum, veluti quemdam vicinum mari scopulum,
 tuto atque immobiliter sustinere te faciet, in Christo
 Jcsu Domino nostro, cui gloria in sæcula sæ-
 culorum. Amen.

ΠΕΡΙ ΜΕΛΛΟΥΣΗΣ ΚΡΙΣΕΩΣ.

ΛΟΓΟΣ ΙΔ'.

1. Ὅταν μέλλῃς ἐπὶ τινα ὁρμᾶν ἁμαρτίαν, ἐννόη-
 σόν μοι ἐκεῖνο τὸ φορικτὸν καὶ ἀνύποιστον τοῦ Χρι-
 στοῦ δικαστήριον, ἐν ᾧ προκαθίσταται μὲν ἐπὶ θρόνου
 τινὸς ὕψηλου καὶ ἐπηρμένου ὁ κριτής, παρέστηκε δὲ
 πᾶσα ἡ κτίσις ὑποτρέμουσα τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ
 τὴν ἔνδοξον. Παράγεσθαι δὲ μέλλομεν καθ' ἕνα εἰς
 ἐξέτασιν τῶν βεβιωμένων ἡμῖν. Εἶτα τῷ πολλὰ πο-
 νηρὰ κεποικηκῶτι κατὰ τὸν βίον, φοβεροὶ τινες καὶ
 κατηφείς παρίστανται ἄγγελοι, πῦρ βλέποντες, πῦρ
 ἀναπνέοντες, διὰ τὴν πονηρίαν τῆς προαιρέσεως·
 νυκτὶ ἰοικότες τὰ πρόσωπα, διὰ τὸ κατηφές καὶ μισ-
 ἀνθρωπων. Εἶτα βάρβαρον βαθὺ, καὶ σκότος ἀδιεξ-
 ὄδευτον, καὶ πῦρ ἀλαμπές ἐν τῷ σκότει, τὴν μὲν καυ-
 στικὴν δύναμιν ἔχον, τὸ δὲ φῶς ἀφηρημένον. Εἶτα
 σκωλήκων τι γένος ἰοδόλων καὶ σαρκοφάγων, ἀπλή-
 στως ἑσθίον καὶ μηδέποτε κορεννύμενον, ἀφορήτους
 ὀδύνας ἐμποιοῦν τῇ καταθρώσει· εἶτα τὴν πασῶν
 χαλεπωτάτην κόλασιν, τὴν ὄνειδισμὸν ἐκεῖνον, καὶ
 τὴν αἰσχύνην τὴν αἰώνιον. Τούτων τῷ φόβῳ (2) παι-
 δαγωγούμενος, οἷον εἰ χαλινῷ τινι ἀνάκοπτε τὴν ψυ-
 χὴν ἀπὸ τῆς πρὸς τὰ φαῦλα ἐπιθυμίας. Ὁ γὰρ τὴν
 ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὴν ὥραν πρὸ ὀφθαλμῶν τιθέ-
 μενος, καθ' ἣν πᾶσα ἡ κτίσις περιστήσεται τὸν κρι-
 τὴν, τὰς εὐθύνας τῶν πεπραγμένων ἀποδιδοῦσα, καὶ
 ἀεὶ μελετῶν τὴν ἐπὶ τοῦ ἀπαραλογίστου κριτηρίου
 ἀπολογίαν· ὁ τοιοῦτος ἢ οὐδὲν παντελῶς, ἢ ἐλάχιστα
 ἁμαρτήσεται· διότι τὸ ἁμαρτάνειν ἡμῖν κατὰ ἀπου-
 σίαν τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ γίνεται. Οἷς δὲ ἂν ἐναργῆς
 παρῆ τῶν ἀπειλουμένων ἡ προσδοκία, οὐδένα καιρὸν
 δώσει τοῖς τοιοῦτοις ὁ σύνοικος φόβος εἰς ἀβουλήτους
 πράξεις ἢ ἐνθυμήσεις ἐκπεσεῖν.

(1) Καὶ κυμάτων. Hæc desumpsimus ex codice Re-
 gio. Totus hic locus est uti τοῖνον usque ad finem
 non reperitur in operibus S. Basilii.

(2) Τούτων τῷ φόβῳ. Sic Regius codex. Editi

A Jurejurando cum ei liceret talentorum trium effu-
 gere multam, solvere maluit quam jurare, idque
 cum non esset falso juraturus, præceptum quo no-
 bis jusjurandum interdicitur, ut mihi videtur, edo-
 ctus. Atque hoc Clinix factum, illi præcepto germa-
 num est; Euclidis vero ei quod persequentibus
 bene precari jubet, mala vero nequaquam: adeo
 ut qui his jam antea fuerit imbutus, non amplius
 nostris, ut impossibilibus, fidem derogat. Contu-
 bernale igitur semper tibi Dei mandatum esto,
 perpetuam tibi dans lucem, et veluti facem præse-
 rens, discernendis dijudicandisque rebus: quod
 quidem eminus animi tui principatum præoccupans,
 verasque de singulis opiniones prius informans
 atque præparans, nullis te casibus alienari atque
 B immutari permittet: sed tota mentis acie præin-
 stratum, veluti quemdam vicinum mari scopulum,
 rapidos violentorum ventorum et fluctuum impetus
 Jcsu Domino nostro, cui gloria in sæcula sæ-
 culorum. Amen.

550 DE FUTURO JUDICIO.

SERMO XIV.

1. (3) Cum ad aliquod peccatum impelli te vi-
 deris, horrendum illud et intolerabile Christi
 tribunal, quæso, cogita: in quo præsidet quidem
 judex in alto quodam et sublimi throno, omnis
 vero creatura ob gloriosum ejus conspectum con-
 tremiscens astat; imo vero futurum est ut sin-
 guli adducamur, eorum quæ in vita egerimus
 examen subituri. Deinde ei qui multa mala per-
 vitam perpetraverit, horribiles quidam ac morosi
 C angeli assident, ignem ex oculis emittentes, ignem
 spirantes, adeo perversi animo judicioque depravati
 sunt: nocti vultu similes, ob faciei tetricitatem
 et hominum odio. Postea animo tibi fingas
 barathrum profundum, tenebras impenetrabiles,
 ignem splendoris expertem, vim quidem urendi in
 tenebris habentem, sed luce destitutum: subinde
 vermium quoddam genus venenatum ac carnivo-
 rum, edens insatiabiliter, nec unquam exsatiatum,
 intolerabiles dolores morsibus inducens: postremo
 supplicium omnium gravissimum, probrum
 illud et dedecus sempiternum. Horum metu du-
 ctus, quasi freno quodam a pravis concupiscentiis
 tuam cohibe animam. (4) Qui enim diem illam
 D atque horam ante oculos positam habet, in qua
 creatura omnis actionum suarum rationem reddi-
 tura judicem circumstabit, semperque suam pro
 illo tribunali, quod decipi nequit, defensionem
 meditatatur, is aut nihil aut omnino levissima pecca-
 bit, quia peccare nobis ob absentiam timoris
 Dei contingit. Quibus autem clare observabitur
 intentarum minarum expectatio, his nullum tem-
 pus dabit insitus timor involuntarias actiones aut
 cogitationes incidendi.

ταῦτα καί, etc. Contextus ταῦτα φοβοῦ καὶ τούτω.

(3) Ex hom. in psal. xxxiii, 151.

(4) Ex epist. clxxiv, 262.

2. (1) Strenui etenim Dei athletæ, qui cum invincibilibus inimicis per omnem suam vitam valde colluctati sunt, postquam eorum omnes insectationes effugerint, prope vitæ finem constituti, a sæculi principe examinantur, ut si reperiantur aut vulnera ex certaminibus, aut aliquas maculas, aut peccati vestigia retinuisse, detineantur: sin autem inveniantur invulnerati et intemerati, a Christo tanquam invicti et liberi in requiem transferantur. Et hæc ipso Domino discere potes, circa suæ passionis tempus dicente: *Nunc princeps hujus mundi venit, et in me non habebit quidquam* ⁷. Enimvero qui peccatum non admiserat, nihil illum in se habere dicebat: satis autem fuerit homini, si audeat dicere: Venit princeps mundi hujus, et in me habebit pauca et parva. (2) Cogita, quæso, horrenda illa mala, quæ a Deo puniendis infligentur: nimirum cum offundentur stellis tenebræ, deficietque lux solis, nec luna amplius illustrabitur, cum, fulminibus percurrentibus, horrendo cum fragore ruent tonitrua ⁸; cum aer capiti imminens obscurabitur, ita ut cruciatus eorum qui iræ fuerint traditi, nulla ex parte solatium aut levamen admittat. Creatura enim, conditoris **551** administra ⁹, vehementer ad iniquos plectendos exasperatur: mitigatur vero et demulcetur ad eos qui suam in ipso fiduciam reposuerint, afficiendos beneficio. Et quemadmodum *Super uno peccatore pœnitentiam agente gaudium est in cælis* ¹⁰: ita quoque indignatio et tristitia est super iis, qui per peccatum a Conditore deficiunt. (3) Tum ignis qui diabolo et angelis ejus in supplicium paratus est, voce Domini interciditur; ut cum duæ sint in igne facultates, quarum una comburit, altera illustrat, ignis quidem asperitas, ac torquendi proprietas iis qui adustione digni sunt servetur; illius vero splendor et claritas ad hilaritatem eorum qui lætam ac beatam vitam acturi sunt, destinetur: adeo ut supplicii quidem ignis obscurus sit; qui vero in oblectamentum, vi careat comburendi. Neque ea in re tibi addubitandum esse cogita. (4) Nam cum rerum in vita gestarum merces retribuatur, natura ignis dividetur; cujus quidem lumen, justorum oblectamento: urendi vero molestia, peccatorum tribuetur ultioni. (5) Horribilior autem tenebris et igne æterno iguominia, in qua æternum vivent peccatores, semper ob oculos habentes vestigia admissi in carne peccati, quæ in modum indelebilis cujusdam tincturæ perpetuo in animæ eorum memoria perinansura sunt. Paucorum autem est ac-

2. Καὶ γὰρ καὶ οἱ γενναῖοι τοῦ Θεοῦ ἀθληταί, ἐκ-
νῶς παρὰ πάντα τὸν βίον ἑαυτῶν τοῖς ἀοράτοις
ἐχθροῖς προσπαλαίσαντες, ἐπειδὴν πάσαις αἰσῶν
ὕπεκφυγῶσι τὰς διώξεις, πρὸς τῷ τέλει τοῦ βίου
γενόμενοι, ἐρευνῶνται ὑπὸ τοῦ ἀρχοντος τοῦ αἵωνος,
ἵνα ἂν μὲν εὐρεθῶσιν ἔχοντες τραύματα ἀπὸ τῶν
παλαισμάτων, ἢ σπίλους τινὰς καὶ τύπους τῆς ἀμαρ-
τίας, κατασχεθῶσιν· ἂν δὲ ἀτρωτοὶ εὐρεθῶσι καὶ
ἄσπιλοι, ὡς ἀκράτητοι ὄντες, ὡς ἐλεύθεροι ὑπὸ Χρι-
στοῦ ἀναπαύονται. Καὶ ταῦτα μάθοις ἂν ἐξ αἰκῆ
τοῦ Κυρίου λέγοντος περὶ τὸν καιρὸν τοῦ πάθου·
Νῦν ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου τούτου ἔρχεται, καὶ ἐν
ἐμοὶ ἔξει οὐδέν. Ἄλλ' ὁ μὲν μὴ ποιήσας ἀμαρ-
τίαν, ἔλεγεν ἔχειν οὐδέν· ἀνθρώπων δὲ αὐταρξίαι,
ἂν τολμήσῃ εἰπεῖν, ὅτι ἔρχεται ὁ ἀρχὼν τοῦ
κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ ἔξει ὀλίγα καὶ μικρὰ.
Ἐννόησόν μοι τοιγαροῦν τὰ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ φοβερὰ
ἐπιπίπτοντα τοῖς κολαζομένοις, ὅταν σκότωσι μὲν
γένηται ἀστέρων, ἀφεγγῆς δὲ ὁ ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη
οὐκ ἔστι (6) πεφωτισμένη, ὅταν σηκῆτοὶ διατρέχοντες,
καὶ βρονταὶ φοβερῶς καταβῆθῃν μὲναι· ὅταν ὑπὲρ
κεφαλῆς ἀήρ ἐσκοτισμένος ὑπάρχῃ, ὡς πανταχόθεν
ἀπαρμυθήτον εἶναι τοῖς τῆ ὀργῆ παραδεδομένοις
τὴν βάσανον. Ἡ γὰρ κτίσις, τῷ ποιήσαντι ὑπερ-
τούσα, ἐπιτείνεται μὲν εἰς κόλασιν κατὰ τῶν ἁδίων,
ἀνίσταται δὲ εἰς εὐεργεσίαν ὑπὲρ τῶν ἐπ' αὐτῷ πε-
σόντων. Καὶ καθάπερ Ἐπι ἐνὶ (7) ἀμαρτωλῶ μετα-
νοοῦντι χαρὰ γίνεσθαι ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὕτω καὶ
παροξυσμὸς καὶ λύπη ἐπὶ τοῖς ἀποστατοῦσι διὰ τῆς
ἀμαρτίας τοῦ κτίσαντος. Τότε τὸ πῦρ ἡτοιμασμένον
εἰς κόλασιν (8) τῷ διαδόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αἰσῶν
διακόπτεται τῆ φωνῆ τοῦ Κυρίου· ἵνα ἐπειδὴ δύο εἶ-
σιν ἐν τῷ πυρὶ δυνάμεις, ἢ τε καυστικὴ καὶ ἡ φωτι-
στικὴ, τὸ μὲν δριμύ καὶ κολαστικὸν τοῦ πυρὸς τῶς
ἀξίους τῆς καύσεως προσπομείνη, τὸ δὲ φωτιστικὸν
αὐτοῦ καὶ λαμπρὸν τῆ φαιδρότητι τῶν εὐφραينوμένων
ἀποκληρωθῆ· ὡς ἀλαμπές εἶναι τὸ πῦρ τῆς κολάσεως,
ἀκαυστον δὲ τὸ τῆς ἀναπαύσεως ἀπομείναι (9). Καὶ
μὴ ἀμφίβαλλε. Ἐν γὰρ ταῖς τῶν βεδωμένων ἱμῶν
ἀνταποδόξεσι, τοῦ πυρὸς ἡ φύσις διαιρεθῆσθαι· καὶ
τὸ μὲν φῶς, εἰς ἀπόλαυσιν τοῖς δικαίοις· τὸ δὲ τῆς
καύσεως ὀδυνηρὸν, τοῖς κολαζομένοις ἀποταχῆσθαι.
Φοβερωτέρα δὲ τοῦ σκότους καὶ τοῦ πυρὸς τῶ
αἰωνίου ἡ αἰσχύνη ἐστίν, ἣ μέλλουσι συνδιαπνεῖν
οἱ ἀμαρτωλοὶ, αἵ ἐν ὀφθαλμοῖς ἔχοντες τὰ ἴχνη τῆς
ἐν σαρκὶ ἀμαρτίας, οἵοντι τινος βαφῆς ἀνεκπλύναται,
τῆ μνήμῃ τῆς ψυχῆς αὐτῶν εἰς τὸ διηγεκὲς ἀναμεί-
νοντα (10). Ὀλίγων δὲ ἐστὶ τὸ προσελθεῖν τῷ φωτὶ τῷ
ἀληθινῷ, καὶ ἀποκαλύψαι, καὶ μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν
τῶν κρυπτῶν, μὴ ἀπελθεῖν αἰσχυρῶν τὰ πρόσωπα.
Θεοῦ γὰρ ἀλλοτριώσις, καὶ ἀποστροφή, καὶ τῶν

⁷ Joan. xiv, 30. ⁸ Matth. xxiv, 29. ⁹ Sap. v, 18-21. ¹⁰ Luc. xv, 10.

(1) Ex hom. in psal. vii, 99.

(2) Ex comment. in Isaiam, 581.

(3) Ex hom. in psal. xxviii, 121.

(4) Ex hom. vi in Hexaem. 52.

(5) Ex hom. in psal. xxxiii, 147.

(6) Οὐκ ἔστι. Sic contextus. cui favent nostri codices. In his enim legitur οὐκ ἔστι. Editi οὐκ ἔσται.

(7) Ἐνὶ. Deest in cod. 1992

(8) Εἰς κόλασιν. Hæc desunt in eodem codice.

(9) Ἀπομείναι. Uterque codex ἀπομείνη. Ibidem cod. 1992 μὴ ἀμφίβαλλε ὡς ἐν ταῖς, etc.

(10) Ἀναμείνοντα. Idem codex ἐπιμείνοντα. Contextus παραμείνοντα.

ἐν τῇ γεννῇ προδοκωμένων κολάσεων ἀφορητέτερον ἔστι καὶ βαρύτερον τῷ παθόντι, ὡς ὀφθαλμῷ φωτὸς στέρησις, καὶ μὴ ὀδύνη προσῆ. Πᾶσαν γὰρ ὁμοῦ τὴν ἀφ' οὗ γεγονάσιν ἀνθρώποι τῷ λόγῳ τις συλλεθῶν καὶ εἰς ἐν ἀθροίσας εὐδαιμονίαν, οὐδὲ πολλοστῶ μέρει τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων εὐρήσει παρισυμμένην· ἀλλὰ πλεον τοῦ ἐν ἐκείνοις ἐλαχίστου τὰ σύμπαντα τῶν τῆδε καλῶν κατὰ τὴν ἀξίαν ἀφεστηκότα, ἢ καθ' ὅσον σκιά καὶ ὄναρ τῶν ἀληθινῶν (1) ἀπολείπεται. Μᾶλλον δὲ, ἐν οικειοτέρῳ χρήσωμαι παραδειγματι, ὅσῳ ψυχῇ τοῖς πᾶσι τιμωτέρα σώματος, τοσοῦτῳ καὶ τῶν βίων ἐκατέρων ἔστι τὸ διάφορον. et somnium. Iino vero, ut exemplo magis idoneo utar, quanto anima omnibus præstat corpori, tanta est et utriusque vitæ differentia.

3. Ἄλλ' οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τὸ, ὅ μὲν **B** *δαρῆσεται πολλὰς, ὁ δὲ ὀλίγας*, τέλος εἶναι τῆς κολάσεως τοῖς κολαζομένοις φαίνει. Ὅπερ οὐκ ἐν τῇ τοῦ χρόνου παρατάσει ἢ συμπληρώσει, ἀλλ' ἐν τῇ διαφορᾷ τῆς κολάσεως γίνεται. Τοῦ γὰρ Κυρίου ποτὲ μὲν ἀποφαινομένου, ὅτι ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κολάσιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον ποτὲ δὲ ἐκπέμποντός τινος εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, καὶ ἄλλοτε ὀνομάζοντος γένναν πυρὸς, καὶ ἐπιφέροντος· Ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται· καὶ ἔτι πάλιν διὰ τοῦ προφήτου περὶ τινων εἰρηκότος, ὅτι ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται· τούτων καὶ τῶν τοιούτων πολλαχοῦ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς καιμένων, ἐν πάντως καὶ τοῦτο τῆς μεθοδεῖας τοῦ διαβόλου, τὸ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὥσπερ ἐπιλανθανομένους τῶν τοσοῦτων καὶ τοιούτων τοῦ Κυρίου ἀποφάσεων, τέλος κολάσεως, εἰς τὸ μᾶλλον κατατολμᾶν τῆς ἁμαρτίας, ἑαυτοῖς ὑπογράφειν. Εἰ γὰρ τῆς αἰωνίου κολάσεως ἔσται ποτὲ τέλος, ἔξει πάντως καὶ ἡ αἰώνιος ζωὴ. Εἰ δὲ ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦτο νοῆσαι οὐ καταδεχόμεθα, πῶς ἂν ἔχοι λόγον τῇ κολάσει τῆ αἰωνίῳ τέλος δίδοι; Ἡ γὰρ τοῦ αἰωνίου προσθήκη ἐφ' ἐκατέρων ἐπίσης κείται. Ἀπελεύσονται γὰρ οὗτοι, φησὶν, εἰς κολάσιν αἰώνιον· οἱ δὲ δίκαιοι, εἰς ζωὴν αἰώνιον. Ὅστε καὶ τὸ, *δαρῆσεται πολλὰς, καὶ ὀλίγας*, οὐχὶ τέλος, ἀλλὰ διαφορὰν κολάσεως δηλοῖ. Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς δίκαιος κριτὴς ἔστιν, οὐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς πονηροῖς, ἀποδίδους ἐκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν αὐτοῦ, δύναται εἶναι ὁ μὲν τις πυρὸς ἀσβέστου ἄξιος, καὶ τούτου ἦτοι μαλακωτέρου, ἢ μᾶλλον φλέγοντος· ὁ δὲ τις σκώληκος ἀτελευτήτου, καὶ τούτου πάλιν ἢ πραότερον ὀδυνῶντος, ἢ σφοδρότερον, κατὰ τὴν ἀξίαν ἐκάστου· καὶ ἄλλος (2) γεννήσας, διάφορα πάντως ἐχούσης τὰ κολαστήρια· καὶ ἕτερος τοῦ ἐξωτερικοῦ σκότους, ἔθθα ὁ μὲν τις ἐν κλαυθμῷ μόνον, ὁ δὲ τις καὶ ἐν βρυγμῷ τῶν ὀδόντων, διὰ τὸ ἐπιτεταμένον τῶν πόνων γίνεται. Καὶ τὸ ἐξώτερον δὲ σκότος

A *cedere ad veram lucem, ac revelare, et post occul-torum revelationem, facie non confusa abire. Dei enim a nobis alienatio atque aversio, illi qui eam patitur, intolerabilior graviorque est quam cætera gehennæ expectata supplicia : ut oculo privato luminis, licet alius non adsit dolor. (3) Si quis enim omnem simul ex quo homines nati sunt felicitatem sermone complexus, in unum coacervaverit, eam tamen comperiet ne minima quidem bonorum illorum parti æquiparandam esse; sed omnia præsentis vitæ bona plus a minima futurorum dignitate distare, quam a rebus veris umbram utar, quanto anima omnibus præstat corpori, tanta*

B 3. Sed homines multi propter eum Scripturæ locum qui habet, (4) *Hic quidem vapulabit multis, ille vero paucis* ¹¹, finem tandem suppliciorum habituros esse eos qui puniuntur asserant. Sed tamen ut hic multis vapulet, ille vero paucis, non temporis diuturnitate aut complemento, sed pænæ diversitate perficitur. Cum enim Dominus pronuntiet aliquando hos in supplicium æternum ituros, justos autem in vitam æternam ¹²; aliquando vero mittat quosdam in ignem æternum paratum diabolo et angelis ejus ¹³, et alibi gehennæ ignis mentione facta, subjiciat illud : *Ubi vermis eorum non moritur, et ignis non exstinguitur* ¹⁴; cumque rursus de quibusdam dixerit per prophetam, vermem eorum non moriturum, neque ignem eorum extinctum iri ¹⁵ : hæc igitur et horum similia cum in multis divinæ Scripturæ locis habeantur, hoc quoque unum profecto est ex artificijs diaboli, ut multi homines velut oblitii tot et talium Domini sententiarum, quo majore cum audacia peccent, sibi finem supplicij fingant. **552** Etenim si æterni supplicij futurus est aliquando finis, finem utique habitura est etiam vita æterna. Quod si non possumus illud de vita æterna intelligere, qua ratione supplicio æterno ascribitur finis? Nam æqualiter pro utroque habetur æterni adjectio. *Ibunt enim*, inquit, *hi in supplicium æternum : justis autem in vitam æternam* ¹⁶. Itaque etiam illud, *Vapulabit multis, et paucis* ¹⁷, non finem, sed diversitatem supplicij significat. Si enim Deus justus iudex est, non bonis solum, sed malis etiam, reddens unicui que juxta opera sua, potest alius esse dignus igne inexstinguibili, qui aut mollius aut acrius adurat : alius verme nunquam morituro, qui etiam aut mitius aut acerbius excruciet pro cujusque merito : alius gehenna, quæ varia ac penitus diversa supplicia habeat ; alius exterioribus tenebris, ubi hic quidem in fletu solum, ille vero in dentium etiam stridore ob dolorum vehemen-

¹¹ I.uc. xii, 47. ¹² Matth. xxv, 46. ¹³ Ibid. 41, 46. ¹⁴ Luc. xii, 47.

¹⁵ Marc. ix, 45. ¹⁶ Isa. lxvi, 24. ¹⁷ Matth. xv,

(1) *Ἐν ἀληθινῶν*. Codex uterque pro his vocibus habet. τῶν ἀγαθῶν.

(2) *Καὶ ἄλλος*. Cod. 1902 καὶ ἄλλος τόπος, Ac

alius gehennæ .ocus.

(3) *Ex serm. De legendis libris gentilium, 174.*

(4) *Ex Regulis fustius tractatis, 306, 307.*

tiam existat. Quin et exteriores illæ tenebræ alias etiam prorsus esse interiores indicant. Et illud quod dictum est in Proverbiis ¹⁸, *In profundum inferni*, declarat quosdam esse in inferno quidem, sed non in profundo inferni, qui leviozem pœnam perferant. Minime autem existimaveris me veluti putritiam quamdam matrem, larvas tibi ac terricula obtrudere, quemadmodum illæ infantibus puerulis in compositis pertinaciterque sentibus factitare consueverunt, eosque fictis et commentitiis narrationibus compescunt. Hæc enim non fabulæ, sed minime mendax sermo longe ante voce promulgatus. Tibique certo persuadeas velim, futuram aliquando diligentem actæ vitæ pervestigationem. (1) Afflixisti fratrem? par exspecta. Rapuisti inferiorum facultates, pugnis pauperes cecidisti, per convicia incussisti pudorem, calumniatus es, mentitus es, alienis nuptiis parasti insidias, pejerasti, terminos patrum transposuisti, orphanorum invasisti possessiones, viduas oppressisti, bonis promissis prætulisti præsentem voluptatem? Vicem his dignam exspecta. Qualia enim unusquisque seminat, talia et metet. Cæterum si quid etiam boni abs te perpetratum est, remunerationem similiter exspecta.

4. (2) Cogita autem, o homo, diem extremam (siquidem non tu solus sæculum æternum vives), anxietatem, suffocationem, mortis horam, urgentem Dei sententiam, festinantes angelos, animum interea graviter perturbatum, et conscientia peccatrice amare excruciatum, seque miserabiliter ad ea quæ hic sunt convertentem, ac ineluctabilem longe illius peregrinationis necessitatem. Describe mihi in mente tua extremum communis vitæ finem, cum veniet Filius hominis in gloria sua. *Veniet enim et non silebit* ¹⁹: nimirum quando veniet iudicaturus vivos et mortuos, atque unicuique secundum opus suum redditurus; quando tuba illa magnum quiddam ac horrendum sonans excitabit eos qui ab orbe condito dormierint, **553** et procedent qui bona fecerint, in resurrectionem vitæ, qui vero mala, in resurrectionem iudicii ²⁰. Revoca tibi in memoriam Daniæ oblatam Dei visionem, quomodo nobis ob oculos iudicium ponat. *Aspiciebam, inquit, donec throni positi sunt, et Antiquus dierum sedit. Flumen ignis trahebat in conspectu ejus. Mille millia deserviebant ei, et dena millia denum millium assistebant ei. Iudicii locum constituit, et libri aperti sunt* ²¹, bona, mala, manifesta, occulta, actiones, verba, cogitationes, omnia acervatim, ut ab omnibus et angelis et hominibus exaudiri pos-

υποφαίνει πάντως εἶναι καὶ ἐσώτερον. Καὶ τὸ, *Εἰς πυθμένι ἄβου*, ἐν Παροίμαις εἰρημένον δηλοῖ, ὅτι εἰσὶ τινες ἐν τῷ ἄβυ μὲν, οὐκ ἐν πυθμένι δὲ ἄβου, κουφοτέρων ὑπομένοντες τὴν κόλασιν. Καὶ μὴ με νομίση ὡσπερ μητέρα τινὰ τροφὸν, ψευδῆ σοὶ μορμολύχεια ἐπισείειν, ὡσπερ ἐκείναι ποιεῖν περὶ τοῦς νεπίους τῶν παιδῶν εἰθώσασιν, ὅταν θρηνώσιν ἀτακτὰ καὶ ἀπέραντα, καὶ δι' ἐπιπλάσεως τῶν διηγημάτων κατασιάζουσι. Ταῦτα γὰρ οὐ μῦθος, ἀλλὰ λόγος ἀφενδῆς προκακηρυγμένος φωνῆ (3). Καὶ ἴσθι ἀκριβῶς, ὅτι γενήσεται τῶν βεθιωμένων ἐλεγχος ἀκριβῆς. Ἐθλίψας τὸν ἀδελφόν; ἐκδέχου τὸ ἴσον. Ἐρπατας ἐτῶν ὑποδεεστέρων, κατεκονδύλισας πένητας, κτήσχυνας ἐν λιοδροίαις, ἐσυκοφάντησας, κατεφέου, ἀλλοτρίους ἐπεδούλευσας γάμοις, ἐπιώρκατας, ὅμα πατέρων μετέθηκας, κτήμασιν ὀρφανῶν ἀπῆλθες (4), χήρας ἐξέθλιψας, τὴν παρούσαν ἡδονὴν τῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀγαθῶν προετίμησας; Ἐκδέχου τούτων τὴν ἀντιμέτρῃσιν. Οὐα γὰρ σπεῖρει ἕκαστος, τοιαῦτα καὶ θερίσει. Καὶ μέντοι καὶ εἴ τι τῶν ἀγαθῶν πεπραχά σοι, κάκεινων ἐκδέχου παραπλησίως (5) τὰς ἀντιδόσεις.

4. Λάβε τοίνυν εἰς ἔνοιαν τὴν ἐσχάτην ἡμέραν, ὦ ἄνθρωπε (οὐ γὰρ δὴ σὺ μόνος τὸν αἰῶνα βιώσεις), καὶ τὴν συνοχὴν (6) καὶ πνιγμὸν, καὶ θανάτου ὥραν, καὶ ἀπόφασιν θεοῦ κατεπέφουσαν, καὶ ἀγγέλιος ἐπισπεύδοντας, καὶ ψυχὴν ἐν τούτοις δεινῶς θροβουμένην, καὶ ἀμαρτωλῶ συνειδίτε πικρῶς μιστιγουμενήν (7), καὶ πρὸς τὰ τῆδε ἐλεεινῶς ἐπιστρέφουσαν, καὶ ἀπαραίτητον τῆς μακρᾶς ἐκείνης ἀποδημίας ἀνάγκην. Διαγράψόν μοι τῆ διανοίᾳ τὴν ελευταίαν τοῦ κοινου βίου καταστροφὴν, ὅταν εἴη ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῆ δόξῃ αὐτοῦ. Ἦξει γὰρ, καὶ οὐ παρασιωπήσεται: ὅταν εἴη κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ ἀποδοῦναι ἕκαστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ: ὅταν ἡ σάλπιγξ ἐκείνη, μέγα τι καὶ φοβερὸν ἠχήσασα, τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἐξυπνίση καθύδοντας, καὶ ἐκπορεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πρᾶξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. Μνήσθητι τῆς τοῦ Δανιὴλ θεωπτίας, ὅπως ἡμῖν ὁ πῦρ ἐψεν ἡγεῖ τὴν κρίσιν. Ἐθεώρειτ. φησὶν, ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ Παλαίς ἡμῶν ἐκαθέζετο. Ποταμὸς πρὸς εἴλιον (8) ἐμπροσθεν αὐτοῦ. Χίλια χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μύρια μυριάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ. Κριτήριον ἐκάθισε, καὶ βιβλοὶ ἀνεψήθησαν, τὰ καλὰ, τὰ φαῦλα, τὰ φανερά, τὰ κεκρυμμένα, τὰ πράγματα, τὰ βήματα, τὰ ἐνθυμήματα, τὰ πάντα

¹⁸ Prov. ix, 8. ¹⁹ Psal. xlix, 3. ²⁰ Joan. v, 39. ²¹ Dan. vii, 9-10.

(1) Ex hom. in psal. lxi, 198.

(2) Ex epist. xlvi, 138.

(3) Φωνῆ. Sic Regius codex 1992, melius quam editi φωνῆ. Paulo post idem codex καὶ ἴσπε. Hic autem locus ab his verbis, καὶ μὴ μενομίση, usque ad illa, Ἐλεγχος ἀκριβῆς, non reperitur in contextu.

(4) Ἀπῆλθες. Forte ἐπῆλθες. Edit.

(5) Παραπλησίως. Magis arripet hæc scriptura,

quam quod legitur in contextu πολλαπλασίους, multiplicem remunerationem.

(6) Τὴν συνοχὴν. Regius codex 1992 λάβει τὴν συνοχὴν

(7) Μιστιγουμενήν. Sic idem codex et contextus. Editi προσμαστιγουμενήν. Mox idem codex διὰ τὴν ἀπαραίτητον.

(8) Εἴλιον. Contextus εἴλιον

ἀθρόως εἰς ἐξάκουστον τοῖς πᾶσι καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις σαφῶς ἀνακαλύπτουσαι. Πρὸς ταῦτα ποταποὺς εἶναι ἀνάγκη τοὺς κακῶς βεβιωκότας; Ποῦ ἄρα ἡ ψυχὴ ἐκείνη καταδύσεται, ἢ ἐν ὄψει τοσούτων θεατῶν ἐξάφνης ὄφθεισα ἀισχύνης ἀνάπλευς; ποίῳ δὲ σώματι τὰς ἀπεράντους ἐκείνας καὶ ἀνυπόιστους ὑποστήσεται μάλιστα, ὅπου πῦρ ἄσβεστον, καὶ σκόληξ ἀθάνατα κολάζων, καὶ πυθμὴν ἕδου σκοτεινὸς καὶ φρικώδης, καὶ οἰμωγαὶ πικραὶ, καὶ ὀλολυγμὸς ἐξάσιος, καὶ κλαυθμὸς, καὶ βρυγμὸς ὀδόντων, καὶ πέρασ οὐκ ἔχει τὰ δεινά; Τούτων οὐκ ἔστιν ἀπαλλαγὴ μετὰ θάνατον, οὐδέ τις ἐπίνοια, οὐδὲ μηχανὴ τοῦ διεκδύναι τὰ πικρὰ κολαστήρια. Ταῦτα φεῦγειν ἔξεστι νῦν. Ἔως ἔξεστιν, ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ πτώματος ἀναλάβωμεν, μὴδ' ἀπελίπσωμεν ἑαυτῶν, ἐὰν ἀναλύσωμεν ἀπὸ τῶν κακῶν. Ἔστιν ὁδὸς σωτηρίας, ἐὰν θέλωμεν. Σὲ ζητεῖ ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ καταλιπὼν τὰ μὴ πεπλανημένα. Ἐὰν ἐπιδῶς σεαυτὸν, οὐκ ὀκνήσει, οὐδ' ἀπαξιώσει σε ὁ φιλόθρωπος ἐπὶ τῶν ὤμων βαστάσαι τῶν ἰδίων, χαίρων ὅτι εὔρεν αὐτοῦ τὸ πρόβατον τὸ ἀπολωλός. Ἔστηκεν ὁ πατήρ καὶ ἀναμένει τὴν σὴν ἀπὸ τῆς πλάνης ἐπάνοδον. Μόνον ἀνάλωσον, καὶ ἔτι σοῦ μακρὰν ὄντος, προσδραμόν ἐπιπέσειται (1) ἐπὶ τὸν τράχηλόν σου, καὶ φιλοκοῖς ἀσπασμοῖς περιπτύσσεται τὸν ὑπὸ τῆς μετανοίας ἤδη κεκαθαρμένον. Κἂν ἐγκαλέσῃ τις τῶν ἐστάναι δοκούντων, ὅτι ταχὺ προσελήφθης, αὐτὸς ὁ ἀγαθός (2) ὑπὲρ σοῦ ἀπολογήσεται, λέγων· Εὐφρανθῆναι δεῖ καὶ χαρῆναι, ὅτι οὗτος ὁ Υἱὸς μου νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε, καὶ ἀπολωλὸς, καὶ εὐρέθη. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΑΡΧΗΣ ΚΑΙ ΕΞΟΥΣΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ ΙΕ'.

1. Καλὸν αἰεὶ τὸ χεῖρον ὑπὸ τοῦ κρείττονος ἀγεσθαι· πολλάκις γὰρ ἀκρισία δῆμου τὸν χεῖριστον εἰς ἀρχὴν προσέστησαστο. Προσθήκει τοίνυν τὸν ἐπὶ πάντων ἐπὶ συνέσει καὶ εὐσταθείᾳ καὶ τῇ κατὰ τὴν ζωὴν ἀκριθείᾳ μεμαρτυρημένον διαφέρειν, τοῦτον προσθήσασθαι (3) εἰς τὸ καθηγεῖσθαι τῶν ἄλλων, ἵνα τὸ ἐν τούτῳ ἀγαθὸν κοινὸν πάντων τῶν μιμουμένων γίνηται. Πρὸς γὰρ τὸ τῶν κρατούντων ἕθος πλάττεσθαι πέφυκεν, ὡς τὰ πολλὰ, τὸ ἀρχόμενον· ὥστε ὁποῖοι ποτ' ἂν οἱ ἄγοντες ὦσι, τοιοῦτον ἀνάγκη καὶ τὸν ἀγόμενον εἶναι. Καὶ ὅποιοι δ' ἂν ὦσιν οἱ προεστῶτες, τοιαῦτα ὡς ἐπὶ πολὺ καὶ τὰ ἕθη τῶν ἀρχομένων πέφυκε γίνεσθαι. Καὶ ὥσπερ, εἰ πλείονες ζωγράφοι ἐνὸς προσώπου χαρακτῆρα γράφοιεν, πᾶσαι αἱ εἰκόνες ὁμοίως πρὸς ἀλλήλας ἔξουσι, διὰ τὸ τῷ ἐνὶ ὁμοιοῦσθαι· οὕτω τὰ πολλὰ ἕθη, εἰ πρὸς τὴν τοῦ ἐνὸς μίμησιν βλέπει, πᾶσιν ὁμοίως ἀγαθὸς τοῦ βίου χαρακτῆρ ἐπιλάμψει. Καὶ γὰρ ἡ ἀληθὴς καὶ

A sint, clare et aperte revelantes. Ad hæc quomodo affectos necesse est esse eos, qui male vixerint? Ubi itaque anima illa abscondetur, quæ in oculis tot spectatorum subito visa fuerit dedecoris plena? quali vero corpore infinita illa et intolerabilia perferet supplicia, ubi ignis inextinctus, et vernis indesinenter puniens, et imum inferi tenebricosum et horrendum et ululatus amari, et ejulatus ingens, et ploratus, et stridor dentium, et ubi mala finem non habent? Ab his post mortem liberari non datur, neque est industria ulla, neque ars effugiendi amara supplicia. (4) Hæc nunc vitare licet. Dum autem licet, erigamus nosmetipsos ex casu, neque de nobis ipsi desperemus, si a malis discesserimus. Est via salutis, si modo velimus. (5) Querit te pastor bonus, ovibus, quæ non erravere, derelictis. Te ipse dederis, non cunctabitur, neque dedignabitur tuis ipsis humeris portare, lætus quod ovem suam perditam invenerit. Stat pater ac exspectat tuum ab errore reditum. Revertere tantummodo, teque longe adhuc stante, accurrens cadet in colulum tuum, et amicis amplexibus jam pœnitentia expurgatum complectetur. (6) Quod si quispiam ex iis, qui stare sibi videntur, vitio verterit, quod cito assumptus es, ipse ille bonus pater pro te respondebit, dicens: Lætandum est et gaudendum, quia hic filius meus mortuus erat, et revixit, et disperditus erat, et inventus est²². Illi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

DE IMPERIO AC POTESTATE.

SERMO XV.

1. (7) Imbecilliores semper a præstantioribus regi ac gubernari decet: pessimo enim principatum popularis sæpenumero detulit imprudentia. (8) Consentaneum est igitur, ut qui omnium testimonio cæteros sapientia, et fortitudine, atque exacta integrioris vitæ ratione antecellit, aliis dux præficiatur, ut quidquid in eo boni est, commune omnium imitantium fiat. (9) Enimvero subjecti ad mores eorum qui rerum potiuntur, ut plurimum sese conformare solent: ita ut quales tandem fuerint duces, eum etiam qui ducitur, talem esse necesse sit. Et quales sunt qui præsent, tales ut plurimum et mores eorum, 554 quibus præsent, esse solent. (10) Et quemadmodum si plures pictores unius faciei lineamenta pingunt, omnes imagines futuræ sunt inter se similes, utpote uni assimilatæ: eundem ad modum si multa ingenia unum imitandum sibi proponant, in omnibus æqualiter

²² Luc. xv, 32.

(1) Ἐπιπέσειται. Hanc vocem addidi ex Regio codice et contextu.

(2) Ὁ ἀγαθός. Sic idem codex et contextus. Editi, ὡς ἀγαθός. In ipso contextu additur, πατήρ.

(3) Προσθήσασθαι. Forte προσθήσασθαι. Edit.

(4) Ex epist. xlii, 139.

(5) Ibid., 140.

(6) Ibid.

(7) Uterque codex indicat *Ascetica*.(8) Ex *Ascet.*, 324.(9) Ex comment. in *Isai.*, 417.(10) Ex *Ascet.*, 324.

bona vitæ forma elucescet. Vera etenim et perfecta A subditorum erga præfectum obedientia in eo declaratur, si non a flagitiosis modo abstineant ex præfecti consilio, sed si ne ea quidem quæ laudabilia sunt, citra illius arbitrium peragant. Nam abstinentia et omnis corporalis afflictio ad aliquid utilis est : sed si quis animi sui motum secutus, quod sibi placet, egerit, et præposito consilium sibi danti non obtemperaverit, peccatum futurum est majus, quam recte factum. Qui enim resistit potestati, Dei orationi resistit¹¹; atque obedientiæ major merces quam abstinentiæ virtuti tribuitur.

2. (1) Is igitur qui potest malo mederi, sed sponte differt, non injuria velut homicida condemnari poterit. Non autem qui præest ob eum in B quo positus est dignitatis gradum sese attollat aut insolescat, ne humilitatis beatitudine privetur.

(2) Nunquid enim qui regi famulatur, se ideo jactabit quod in hoc aut in illo ministerii ordine collocatus est : qui vero dignus habitus est qui Deo serviat, aliunde laudes sibi excogitabit, quasi ad omnem gloriæ splendorisque cumulum invocatio Domini sibi non sufficiat? Satis enim est nobis ad omnem dignitatem, tanti Domini servos nominari.

(3) Et quemadmodum nec quidquam aliud oportet præter Deum colere : sic nec in alio, quam in Deo omnium Domino spem reponere. Qui namque in homine sperat, aut qui ob aliquid aliud mundanum effertur, puta, ob potestatem, vel ob divitias, vel ob quidpiam aliud eorum, quæ splendida a multis reputantur, non potest dicere : *Domine Deus meus, in te operavi*. Præceptum enim est, non oportere in principibus sperare; et, *Maledictus homo qui confidit in homine*¹².

(4) Beatus igitur vere est, qui ob nullam vitæ rem quantumvis sublimem exultat, sed suam Deum gloriam esse ducit, Deumque quo gloriatur unicum habet, ac secundum Apostolum dicere potest : *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Christi*¹³. Etenim si quis sese magnopere jactat, quod servus sit regis, atque in magno honore apud eum habeatur : quantum convenit gloriari te apud te ipsum, quod Regis magni servus es, ab ipso accitus ad summam familiaritatem?

(5) Qui vere princeps est, non ab externis insignibus dignoscitur, uti purpura, paludamento et diademate; sed ab imperatoria qua præditus est virtute. Qui enim subditur voluptatibus, ac variis cupiditatibus ducitur, servus cum sit peccati, ad imperandum idoneus non est. (6) Nam rebelles sub potestatem redigere, et fortis est viri, et vere imperantis : at benignum esse ac mansuetum in pro-

ταλεια ὑπακοή τῶν ὑποχειρίων πρὸς τὸν προεστώτα, ἐν τούτῳ δείκνυται, ἐν τῷ μὴ μόνον τῶν ἀποπῶν κατὰ τὴν συμβουλήν αὐτοῦ ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ μὴ ἀυτὰ τὰ ἐπαίνεται ἁπλῶς τῆς ἐκείνου γνώμης ποιεῖν. Ἡ γὰρ ἐγκράτεια, καὶ πᾶσα ἡ σωματικὴ κακοπάθεια, πρὸς τι χρησίμως ἔχει· ἀλλ' ἐάν τις ταῖς ἰδίαις ὀρμαῖς ἀκολουθῶν, τὸ ἀρέσκον ἐαυτῷ ποιῆ, καὶ συμβουλεύοντι τῷ προεστώτι μὴ πείθεται, μείζον τοῦ κατορθώματος ἔσται τὸ πλημμελούμενον. Ὁ γὰρ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ, τῇ τοῦ Κυρίου διαταγῇ ἀρθέστηκε· καὶ ὁ τῆς ὑπακοῆς μισθὸς μείζων τοῦ κατὰ τὴν ἐγκράτειάν ἐστι κατορθώματος.

2. Ὁ τὸν ἔχων ἐν ἐξουσίᾳ τὴν τοῦ κακοῦ ἐραπαίαν, ἐκὼν δὲ ὑπεριθιέμενος, εἰκότως ἂν ἐν τῷ ἴσῳ τῶν ἀτοχείων καταδικάζοιτο. Καὶ τὸν προεστώτα δὲ μὴ ἐπαιρέτω τὸ ἀξίωμα, ἵνα μὴ ἐκπέσῃ τοῦ μακαρισμοῦ τῆς ταπεινοφροσύνης. Οὐ γὰρ ἐξ ἑαυτοῦ βασιλεῖα (7) μὲν τις ὑπηρετῶν μέγα φρονήσει, ἐὰν τὸ ἐν τῇδε τῇ τάξει τῆς ὑπηρεσίας τετάχῃ· θεῷ δὲ καταξιώθεις λατρεύειν, ἀλλαχόθεν τοὺς ἐπαίνους ἐαυτῷ περινοήσῃ, ὡς οὐκ ἀρκούσης αὐτῷ τῆς ἐπακλήσεως τοῦ Κυρίου πρὸς πᾶσαν δόξης καὶ περιφανείας ὑπερβολῆν; Ἀρχεῖ γὰρ ἡμῖν πρὸς ἑαυτὸ ἀξίωμα τὸ τηλικούτου Δεσπότου δούλους ἡμᾶς ὀμμάζεσθαι. Καὶ ὥσπερ οὐδὲ σέβειν ἄλλο τι παρὰ τὸν Θεὸν προσήκειν, οὕτως οὐδὲ ἐπὶ ἄλλον ἐλπίζειν ἢ ἐπὶ τὸν Θεὸν τὸν πάντων Κύριον. Ὁ γὰρ ἐπ' ἀθρώπων ἐλπίζων, ἢ ἐπ' ἄλλο τι τῶν κατὰ τὸν βίον μεταωριζόμενος, οἷον ἐπὶ δυναστείαν, ἢ χρήματα, ἢ τι τῶν παρὰ τοῖς πολλοῖς νομιζομένων εἶναι λαμπρῶν, οὐ δύναται εἰπεῖν· Κύριε ὁ Θεός μου, ἐλ σοὶ ἡλπισα. Παράγγελμα γὰρ ἐστὶ μὴ ἐλπίζειν· ἄρχοντας, καὶ, Ἐπικατάρατος ἄνθρωπος ὁ τῆς ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἀθρώπων. Μακάριος οὖν τῷ θεῷ, ὁ μὴ ἐν τῶν κατὰ τὸν βίον ὑψηλῶν ἐπαγαλλόμενος, ἀλλὰ Θεὸν ἔχων (8) τὴν ἐαυτοῦ δόξαν, ὁ καὶ ἄξιμα ἐαυτοῦ ἔχων τὸν Θεόν· ὁ δυνάμενος λέγειν κατὰ τὸν Ἀπόστολον· Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ. Εἰ γὰρ ὁ εἶπε μέγα φρονεῖ, ὅτι δούλος ἐστὶ βασιλέως, τιμώμενος παρ' αὐτοῦ τὰ μεγάλα, πόσον σοι προσήκει ἐπὶ σαυτῷ μεγαλύνεσθαι, ὅτι δούλος εἶ τοῦ μεγάλου βασιλέως, προσκλήθεις παρ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἄκραν οὐκείων; Ὁ γὰρ ἀληθῶς ἀρχων, οὐκ ἐκ τῶν ἐξουσιῶν συμβόλων γνωρίζεται, οἷον πορφύρας, χλανίδος, καὶ διαδήματος· ἀλλ' ἐκ τοῦ ἔχειν τὴν ἀρχικὴν ἀρετὴν. Ὁ δὲ ἀρχόμενος ὑπὸ τῶν ἡδονῶν, καὶ ἀτόμενος ἐπιθυμίας πολλάκις, δούλος ὢν τῆς ἁμαρτίας, ἀνεπιτήδειος πρὸς τὸ ἀρχεῖν καθέστηκε. Καὶ τὸ μὲν πρὸς ἀντιτείνοντας ὑπὸ χεῖρα λαμβάνειν, ἀνδρείου τε καὶ ἀρχοντος ὡς ἀληθῶς· τὸ δὲ τοῖς ὑποκατακλίσει χρε-

¹¹ Rom. xiii, 2. ¹² Jerem. xvii, 5. ¹³ Galat. vi, 14.

- (1) Ex hom. in famem et siccitatem, 69.
 (2) Ex hom. in psal. xxxiii, 145.
 (3) Ex hom. in psal. vii, 98.
 (4) Ex hom. in psal. lxi, 196.
 (5) Ex comment. in Isai., 456.
 (6) Ex epist. cxii, 204.

(7) Βασιλεῖα. Ita Regius codex. Editi βασιλεία. Contextus βασιλεῖ.

(8) Θεὸν ἔχων. Sic ope ejusdem codicis et contextus emendavimus vulgatam scripturam ἔχων τὴν ἐαυτοῦ δόξαν ἐπὶ τὸν Κύριον. Quæ sequuntur, prorsus superflua sunt, nec in contextu repetuntur.

στὸν εἶναι καὶ πρῶτον, μεγαλοφροσύνη πάντων καὶ ἡμερότητι διαφέροντος. Κύριοι μὲν γὰρ τῶν ἡδικηκότων πολλοὶ τῶν πρότερον ἤδη γεγονόσιν, ὧν οὐδεὶς πρὸς τοὺς ὑστερον διεπέμφθη λόγος· ἀφῆκαν δὲ τὴν ὄργην οἱ φιλοσοφία τοὺς πολλοὺς ὑπεράραντες, ὧν ἀθάνατος ἡ μνήμη τῷ χρόνῳ παντὶ παραδέδοται. Τοὺς γὰρ τῷ ὀτιοῦν ἀδικούντας οὐχ ὑπὲρ τῶν ἡδη γεγενημένων κολάζομεν, (τίς γὰρ ἂν γένοιτο μηχανὴ μὴ γεγενῆσθαι τὰ πεπραγμένα;) ἀλλ' ὅπως ἂν ἡ αὐτοὶ πρὸς τὸ λοιπὸν ἀμεινους γένοιτο, ἢ ἐτέροις ὑπάρξαιεν τοῦ σωφρονεῖν παράδειγμα.

3. Πολλάκις γὰρ (1) καὶ ἐν τοῖς σμικροτάτοις ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ διαφαίνεται. Ὁ γὰρ οὐρανὸν ἀπλώσας, καὶ τὰ ἄπλετα μεγέθη τῶν πελάγων ἀναχέας, οὗτός ἐστιν ὁ καὶ τὸ λεπτότατον κέντρον τῆς μελλισ-
B
σης κοιλίαν, ὡσπερ αὐλὸν, ὡστε τὸν ἰδν·δι' αὐτοῦ ἐκχεῖσθαι. Τοῦτον σαρκὸς (2) μὲν ὀφθαλμοῖς θεωρῆσαι (3) ἀδύνατον, τὸ γὰρ ἀσώματον σαρκὸς ὁμοίω-
μα ὑποπίπτειν οὐ δύναται· καὶ μαμαρτύρηκεν αὐτὸς ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, λέγων· Θεὸν οὐδεὶς
πώποτε εἶδεν. Εἰ γὰρ καὶ κατὰ τὸ γεγραμμένον εἶδεν ὁ Ἰεζεκιήλ, ἀλλὰ τί λέγει ἡ Γραφή; *Ei-
dein ὁμοίωμα δόξης Κυρίου*, οὐ μὴν δὲ αὐτὸν τὸν Κύριον· ἀλλ' οὐδὲ αὐτὴν τὴν δόξαν, ὡς ἐστὶν ἀληθῶς. Καὶ ἰδὼν τὸ ὁμοίωμα τῆς δόξης, καὶ οὐκ αὐτὴν τὴν δόξαν, ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν ἀπὸ τοῦ φόβου. Εἰ δὲ τὸ τῆς δόξης ὁμοίωμα θεαθὲν φόβον καὶ ἀγωνίαν περιποιεῖ τοῖς ἀνθρώποις, αὐτὸν εἰ τις ἂν ἐθεώρησε τὸν Θεόν, πάντως ἂν ἀπηλλάττετο, κατὰ τὸ εἰρημέ-
C
νον· *Οὐδεὶς ὄψεται τὸν Θεόν, καὶ ζήσεται*. Διὰ τοῦτο καὶ κατὰ τὴν μεγίστην αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ὁ Θεὸς παραπέτασμα τῆς οἰκίας θεότητος ἐξέτινε τὸν οὐρανόν, ἵνα μὴ ἀπολώμεθα. Οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος, ἀλλὰ προφήτης εἶπεν· *Ἐὰν ἀνοίξῃς τὸν οὐρανόν, τρόμος λήψεται ἀπὸ σοῦ ὄρη, καὶ τακήσονται παρ' αὐτά*. Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ὁ Ἰεζεκιήλ, τὸ ὁμοίωμα τῆς δόξης ἰδὼν, ἔπεσεν; Ὁ Δανιὴλ οἰκέτην ἰδὼν τοῦ Κυρίου, καὶ ἐπτηξε (4), καὶ ἔπεσεν· καὶ ἄχρις οὗτο ἐξεβιάζετο τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν εἰς ὁμοίωμα υἱοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐτόλμησεν ἀποκριθῆναι. Εἰ δὲ Γαβριὴλ ὀπτανόμενος, τρόμον ποιεῖ προφήταις ἀνθρώποις τοῦ Θεοῦ· εἰ ἦλοι καθὼς ἦν, οὐκ ἂν ἀπώλλυντο πάντες; παντὶ που δῆλον. Εἰ τοίνυν θέ-
D
λεις γῶναί σαφῶς, ὅτι φύσιν Θεοῦ καταλαβεῖν ἀδύνατον, μάθανε, τί λέγουσιν οἱ τρεῖς παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ πυρὸς, ὁμολογοῦντες τὸν Θεόν· *Εὐλογητὸς εἶ, ὁ βλέπων ἀδύσσοις, καθήμενος ἐπὶ χειροῦσιν*. Εἰπέ μοι, τοῦ χειροῦσιν τίς ἐστὶν ἡ φύσις, καὶ τότε τὸν ἐπικαθήμενον θεωρεῖς. Καίτοιγε

stratos, hominis est magnanimitate et clementia omnes superantis. (5) Illud enim considera, dominos eorum qui læserant exstitisse multos ex iis qui ante nos vixere, de quibus nullus ad posteros transmissus sermo; at vero iram remisisse, qui philosophia vulgus antecelluerunt, quorum immortalis memoria in omni ævo perhibetur. (6) Nam eos qui quidvis deliquerint, non ob ea quæ jam admissa sunt, punimus, (qua enim arte quæ facta sunt, infecta reddantur?) sed ut aut ipsi deinceps meliores fiant, aut aliis sapiendi sint exemplum.

3. (7) Sæpe enim in tenuissimis etiam Dei sese exserit sapientia. Nam qui convexum cælum expandit, atque ingentes marium gurgites effudit, ille ipse est qui tenuissimum apiculæ stimulum in fistulæ modum excavavit, adeo ut per ipsum venenum effundatur. (8) Hunc corporeis quidem oculis contemplari minime conceditur: incorporeum enim visui subjici corporeo non potest: quod quidem unigenitus ipse Dei Filius testificatus est dicens: *Deum nemo vidit unquam*²⁰. Etsi enim, ut scriptum est, vidit Ezechiel: audi quid Scriptura dicat, *Vidit similitudinem gloriæ Domini*²¹; non tamen ipsum Dominum, sed ne ipsam quidem gloriam, qualis illa revera est. Et cum similitudinem gloriæ vidisset, non ipsam gloriam; præ timore in terram cecidit. Quod si conspecta gloriæ similitudo terrorem hominibus tremoremque incutit, Deum ipsum si quispiam viderit, e vita prorsus migraverit, ut dictum est: *Nemo videbit Dominum, ac vivet*²². Propterea Deus pro sua erga nos humanitate, cælum ipsum, suæ divinitatis velum, ne pereamus, obtendit. Neque de meo id affero, imo ipse propheta dixit: *Si aperueris cælum, tremor a tuo conspectu apprehendet montes, et continuo tabescent*. Et quid miraris si gloriæ similitudinem cum vidisset Ezechiel, cecidit in faciem? Daniel, conspecto Dei servo, et tremuit, et in faciem cecidit: et quandiu oculis videre contendit Dei filii similitudinem, tandiu respondere non ausus est²³. Si vero visus Gabriel prophetis hominibus Dei tremorem incutit; si qualis est, is sese ostenderit, nonne perierint omnes? Nemini profecto dubium est. Si vis igitur aperte cognoscere incomprehensibilem esse Dei naturam, discite quid tres pueri in ardentis ignis fornacæ iudantes Deum dicant: *Benedictus es qui intueris abyssos, et sedes super cherubim*²⁴. Quæso te, dic mihi, quænam est cherubim natura, atque tum insidentem contempleris. Quamvis propheta Ezechiel illorum descri-

²⁰ Joan. i, 18.

²¹ Ezech. ii, 19.

²² Exod. xxxiii

20. ²³ Dan. x, 7 sqq. ²⁴ Dan. iii, 55.

(1) Πολλάκις γὰρ, etc. Hæc verba usque ad illa, ἐκχεῖσθαι, desumpta esse ex *Hexaemero* indicat codex Regius 1992, sed ea reperire non potuimus in hoc opere.

(2) Τοῦτον σαρκὸς. Hæc verba usque ad illa, ἐκ μέρους καταργηθήσεται, reperire non potuimus. Codex 1992 indicat orationem, *Quod incomprehensibilis est Deus*.

(3) Θεωρῆσαι. Codex Regius 1992 ὑποπίπτειν.

(4) Ἐπτηξε. Hunc locum ore utriusque codicis sanavimus. Habebant editi ἐπτηξε καὶ ἔπεσαν ἐπὶ πρόσωπον, καὶ... ἐξεβιάζετο εἰς ὁμοίωμα.

(5) Ex epist. cxi, 204.

(6) Ibid. 205.

(7) Unus codex indicat hom. in *Hexaem.*

(8) Uterque codex indicat, serm. *Quod Deus est incomprehensibilis*.

ptionem quod fieri potuit, scriptis sit persecutus, inquit: *Quatuor facies habebat unum, facies una hominis, facies secunda leonis; et in tertio facies aquilæ, et in quarto facies vitæ*:²¹ : quodque uni sex essent alæ, atque ipsis undique essent oculi, quodque singuli subjectam haberent quadrangularem rotam; facta tamen a propheta descriptione, etiamsi legimus, percipere non valemus. Si vero solum, quod explanavit, animo comprehendere non possumus, insidentem ipsi invisibilem Deum, qua ratione poterimus? facie siquidem ad faciem visuros, perfectamque **556** incomprehensibilis Dei majestatis in futuro sæculo cognitionem habituros eos qui digni fuerint, certa pollicitatione confirmatum est. Nunc vero etiam si Paulus alter quispiam fuerit, etiam si Petrus, cernit quidem vere, neque hallucinatur, aut imaginibus deluditur, verumtamen veluti per speculum, et in ænigmate intuetur : et quod nunc ex parte est cum gratiarum actione accipiens, quod plane perfectum est summa cum lætitia in futurum opperitur²². Quod enim in ea ipsa cognitione nunc perfectum esse videtur, adeo exiguum quiddam est et obscurum, ut a futuri sæculi claritate distet magis, quam a cognitione quæ est facie ad faciem. Ac tanta quidem est cognitionis Dei infinitas, tantaque humanæ naturæ in percipiendis hoc in sæculo divinis mysteriis imbecillitas, cum semper quidem pro cuiusque progressu aliqua fiat accessio, sed nemo perfectam cognitionem assequatur, donec venerit quod perfectum est, quando quod ex parte est evacuabitur²³.

4. (1) Qui eorum quæ sunt investigationem comparari posse dicit, is procul dubio via quadam et ordine mentem suam ad eorum quæ sunt cognitionem appulit; et in rebus captu facilibus et minutis exercitatus, ita demum per hanc cognitionem, ad eam quoque quæ cogitationem omnem superat, suam comprehendendi facultatem promovit. Qui igitur eorum quæ sunt cognitionem apprehendisse se gloriatur, is animalis minutissimi ex iis quæ in conspectum cadunt, naturam explicet, et quæ sit formicæ natura dicat, an spiritu et anheliu contineatur ipsius vita : an corpus ossibus distinctum: an compages nervis atque ligamentis firmata : an musculorum et glandularum ambitu contineatur nervorum situs : an medulla a sincipite ad caudam usque una cum dorsi vertebra protendatur : an membris quæ moventur, ex nervosæ membranæ complexu motum imprimat : an sit in ipsa jecur, et in jecore vas quoddam, quod fel suscipiat, sintne renes et cor, et arteriæ, et venæ, et pelliculæ, et diaphragmata : sitne animal nudum an pilosum: utrum ungulas indivisas, an pedes multifidos habeat : item quanto tempore vivat, et quomodo aliæ alias gignant : quandiu gestetur fetus, et suomodo

²¹ Ezech. x, 14. ²² I Cor. xiii, 12. ²³ ibid. 10.

(1) Ex epist. xvi, 95.

(2) Προφήτου. Sic Regius codex 1992, melius quam editi προσώπου.

Ἰεζεκιὴλ ὁ προφήτης καὶ τὴν ἔκφρασιν αὐτῶν ἐποίησατο δυνατῶς, λέγων, ὅτι Τέσσαρα πρόσωπα τῶ ἐνὶ τῷ μὲν ἀνθρώπου, τὸ δὲ λέοντος, τὸ δὲ ἀετοῦ, τὸ δὲ μύσου· καὶ ὅτι ἐξ πτέρυγες τῶ ἐνὶ, καὶ ὅτι ὀφθαλμοὶ αὐτοῖς πανταχόθεν, καὶ ὅτι ὑπὸ καθ' ἕκαστον τροχὸς τετράγωνος ὑποκειμένος· καὶ ὅμως τοῦ προφήτου (2) τὴν ἔκφρασιν πεποιημένου, οὕτω μὲν ὡς ἀναγινώσκοντες καταλαβεῖν δυνάμεθα. Εἰ δὲ τὴν θρόνον ὃν διηγήσατο, καταλαβεῖν οὐ δυνάμεθα, τὴν ἐπικαθήμενον ἀόρατον θεὸν πῶς καταλαβεῖν δυναίμεθα; τὸ μὲν γὰρ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἡ τελεία ἐπίγνωσις τῆς τοῦ θεοῦ ἀκαταλήπτου μεγαλειότητος, ἐν τῶ μέλλοντι αἰῶνι τοῖς ἀξίοις ἀποδοθήναι ἐπήγγελται. Νῦν δὲ καὶ Παῦλος τις ἦ, καὶ Πέτρος, βλέπει μὲν ἀληθῶς, καὶ οὐ πλανᾶται, οὐδὲ φαντάζεται, δι' ἐσόπτρου δὲ ὅμως βλέπει καὶ ἐν αἰνίγματι· καὶ τὸ ἐκ μέρους νῦν εὐχαρίστως ἐστὶν ἔργον, τὸ τέλειον ἐξ τῶ μέλλον περιχαρῶς ἐκδέχεται. Τὸ γὰρ δοκοῦν νῦν ἐν τῇ γνώσει τέλειον, βραχίτι καὶ ἀμυδρότερον τοσοῦτον ἐστίν, ὡς πλέον ἀπολιμπάνεσθαι τῆς ἐν τῶ μέλλοντι αἰῶνι τρανότητος, ἢ ὅσον ἀπολιμπάνεται τοῦ προσώπου πρὸς πρόσωπον. Τοσοῦτον μὲν οὖν τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ θεοῦ τὸ ἀπέραντον, τοσοῦτον δὲ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὸ τῶν θείων μυστηρίων ἐν τῶ παρόντι ἀνέριτον· αἰὲ μὲν κατὰ προκοπὴν ἐκάστου προστιθεμένου ἰδί τοῦ πλείονος, αἰὲ δὲ τοῦ πρὸς ἀξίαν ἀπολιμπανόμενον ἀπάντων, ἄχρις ἂν ἔλθῃ τὸ τέλειον ὅτε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται.

4. Ὁ δὲ ἐφικτὴν εἶναι λέγων τῶν ὄντων τὴν εὐρεσίν, ὀδῶν τινι πάντως καὶ ἀκολουθίᾳ διὰ τῆς τῶν ὄντων γνώσεως προέβαλεν ἑαυτοῦ τὴν διάνοιαν· καὶ τοῖς εὐλόγητοις τε καὶ μικροτέροις ἐγγυμνασθεῖς διὰ τῆς καταλήψεως, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἐπέκεινα πάσης ἐννοίας προήγαγεν ἑαυτὸν καταληπτίτην φαντασίαν. Ὑποκοῦν ὁ τὴν περὶ τῶν ὄντων εἰδῆσιν κατελιγμένον, ὅπως ἔχει φύσεως, ἐρμηνεύσάτω, καὶ τίς ἢ τὴν μύρμηκος αὐτοῦ, εἰπάτω· εἰ πνεύματι καὶ ἀσθματι συνδέχεται αὐτοῦ ἡ ζωὴ· εἰ ὁστέος τὸ σῶμα διεσπᾶται· εἰ νεύροι καὶ ἐνδόμοιοι τὰς ἀρμονίας τεσσονται· εἰ μυῶν περιβολὴ καὶ ἀδένων ἢ τῶν νεύρων περικρατεῖται θέσις· εἰ τοῖς νωτιαίοις σπονδυλοῖς ἐκ τοῦ βρέγματος ἐπὶ τὸ οὐραῖον ὁ μυελὸς συμπρατίνεται· εἰ ἐπὶ τῇ περιοχῇ τοῦ νευρώδους ὕμνης τοῖς κινουμένοις μέλεσι τὴν ὀρμητικὴν ἐνδίδωσι ἐναμίαν· εἰ ἐστὶν ἐν αὐτῷ τὸ ἥπαρ, καὶ χοληδόχον ἔργειον ἐπὶ τοῦ ἥπατος, νεφροὶ τε καὶ καρδία, καὶ ἀρτηρίαι, καὶ φλέβες, ὕμνες, καὶ διαφράγματα· εἰ ψιλὸν ἔστιν, ἢ τετριχῶδες· μόνωνυχόν ἐστιν, ἢ πολυσχιδές· ἔχει τὰς βάσεις· πόσον δὲ βίωσι τὸν χρόνον· καὶ τίς αὐτοῖς ὁ τρόπος τῆς ἐξ ἀλλήλων γενήσεως· ἐπὶ πόσον δὲ κυλάσεται τὸ τικτόμενον, καὶ πῶς ὅτι

(3) Προστιθεμένου. Sic uterque codex pro eo quod erat in editis προστιθεμένου.

πεζοὶ πάντες οἱ μύρμηκες, οὐτε ὑπόπτροι πάντες, ἀλλ' οἱ μὲν τῶν χαμαὶ ἐρπομένων εἰσὶν, οἱ δὲ διαέριτοι φέρονται. Ὁ τοίνυν τῶν ὄντων τὴν γνῶσιν ἐπιχομπάζων, τέως τὴν τοῦ μύρμηκος φύσιν εἰπάτω· εἶθ' οὕτως φυσιολογεῖτω τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν δύναμιν. Εἰ δὲ τοῦ βραχυτάτου μύρμηκος οὕτω περιέλαβες τῆ γνῶσει τὴν φύσιν, πῶς τὴν ἀκατάληπτον τοῦ Θεοῦ δύναμιν μεγαλαυχεῖς φαντάζεσθαι;

5. Τὸ γὰρ οἰεσθαι τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ αὐτὴν τὴν οὐσίαν ἐξευρηκέναι, πολλῆς ὑπερφηφίας ἐστὶ καὶ φυσικώσεως· σχεδὸν γὰρ καὶ αὐτὸν ἀποκρύπτουσι τῆ μεγαληγορία τὸν εἰπόντα· *Ἐπάνω τῶν ἀστέρων θήσονται τὸν θρόνον μου*. Οὐχ ὁ μὲν μέγας Δαβὶδ, ὃ τὰ ἀθληὰ καὶ τὰ κρύφια τῆς ἑαυτοῦ σοφίας ἐδήλωσεν ὁ Θεός, φανερώς ὁμολογεῖ τῆς γνώσεως τὸ ἀπρόσιτον, λέγων· *Ἐθαυμαστὴ ἡ γνῶσις σου ἐξ ἐμοῦ*; Ἡσαίας δὲ, ὁ ἐν θεωρίᾳ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ γενόμενος, τί περὶ τῆς θείας οὐσίας ἐδήλωσεν ἡμῖν; ὃς γε ἐν τῆ περι τοῦ Χριστοῦ προφητεία διαμαρτύρεται, λέγων· *Τὴν γενεάν αὐτοῦ τίς διηγήσεται*; Τί δὲ τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς Παῦλος, ὁ λαλοῦντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστὸν, ὁ ἕως τρίτου ἀρπαγελς οὐρανοῦ, ὁ τὰ ἄρρητα ἀκούσας ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, τίνα ἡμῖν περὶ οὐσίας Θεοῦ διδασκαλίαν ἀφῆκεν; Ὁς γε, ὅτε εἰς τοὺς μερικὸς τῆς οἰκονομίας διέκυψε (1) λόγους, οἰνεὶ ἰλιγγιάσας πρὸς τὴν τῆς θεωρίας ἀδιεξέδευτον, ἐκείνην ἐξεβόησε τὴν φωνήν· *Ὁ βάθος πλοῦτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! ὡς ἀνεξερεσθητὰ τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ!* Εἰ δὲ ταῦτα τοῖς εἰς τὸ τῆς Παύλου γνώσεως πεφθακόσιν ἀνέφικτα, πῶς ὁ τυφὸς τῶν ἐπαγγελομένων εἰδέναι τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν; Οὐδὲ ἤδεις ἂν ἐρωτήσαιμι περὶ τῆς γῆς ἐφ' ἧς ἐστᾶσι, καὶ ἀφ' ἧς γεγόνασιν, τί ποτε λέγουσι, τίνα αὐτῆς τὴν οὐσίαν ἐπαγγέλλουσιν ἡμῖν· ἵνα ἂν ἀρα περὶ τῶν χαμαὶ καὶ ὑπὸ τοῖς ποσὶ κειμένων ἀναντιρρήτως ἡμῖν διαλεχθῶσι, τότε αὐτοῖς καὶ περὶ τῶν ἐπέκεινα πάσης ἐνοίας διατεινομένοις πιστεύσωμεν. Καὶ ὡσπερ φασιν, ὅτι Ἄδὰμ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἡμεῖς αὐτοὺς ἐρωτήσωμεν, ὁ Θεὸς ἐκ τίνος; ἀρ' οὐ πρόχειρόν ἐστι τῆ ἐκάστου διανοία ὅτι ἐξ οὐδενός; τὸ δὲ ἐξ οὐδενός, τὸ ἀναρχόν ἐστι· δηλονότι· τὸ δὲ ἀναρχόν, τὸ ἀγέννητον. Ὡς οὖν ἐπ' ἀνθρώπων οὐκ ἔστι οὐσία τὸ ἐκ τίνος, οὕτως οὐδὲ ἐπὶ Θεοῦ τῶν ὄλων οὐσίαν ἔστιν εἰπεῖν, τὸ ἐξ οὐδενός· ὅπερ ἴσον ἐστὶ τῷ (2), ἀγέννητος. Ὁ δὲ τὸ ἀναρχόν οὐσίαν εἶναι λέγων, παραπλήσιον ποιεῖ, ὡσπερ ἂν εἴ τις ἐρωτῶμενος, τίς ἡ τοῦ Ἄδὰμ οὐσία, καὶ τίς ἡ φύσις αὐτῷ, ὁ δὲ ἀποκρίνοιο, μὴ ἐκ συνδυασμοῦ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, ἀλλ' ἐκ τῆς θείας χειρὸς διαπλασθῆναι. Ποῶς οὖν ἐτι τρόπος τῆς γνώσεως ὑπολείπεται; ἀποκρινάσθωσαν ἡμῖν οἱ περιφρονοῦντες μὲν πάντα τὰ ἐν

neque omnes formicæ pedestres sint, neque omnes alatæ; sed repentibus humi allis, aliæ per aerem ferantur. Qui ergo de eorum quæ sunt cognitione gloriatur, interim formicæ nobis explicet naturam, atque ita demum ejus potestatis, quæ intellectum omnem superat, naturam scrutetur. Quod si minutissimæ formicæ naturam nondum cognitione apprehendisti, quomodo incomprehensibilem Dei naturam imaginatione tua comprehensam esse gloriaris?

5. (3) Putare enim se Dei, qui super omnia est, substantiam ipsam adinvenisse, magnæ superbie est atque elationis; fere enim jactantia superant vel illum ipsum, qui dixit: *Super astra ponam sedem meam*²⁴. Nonne magnus ille David, cui occulta absconditaque suæ sapientiæ Deus manifestavit, palam confitetur inaccessam esse cognitionem, cum dicit: *Mirabilis facta est scientia tua ex me*²⁵. Isaias autem, qui majestatem Dei speculatur est, quid nobis de divina substantia declaravit? nempe cum de Christo prophetiam edit, testatur his verbis: *Generationem ejus quis enarrabit*²⁶? Quid vero vas electionis Paulus²⁷, qui loquentem in se habebat Christum²⁸, qui ad tertium usque cælum raptus est, qui arcana audivit verba, quæ non licet homini loqui²⁹, quam nobis de substantia Dei doctrinam reliquit? Hic ad particulares Providentiæ rationes cum respexisset, velut vertigine laborans propter insuperabilem contemplandi difficultatem, sic exclamat: *O altitudo divitiarum et sapientiæ et cognitionis Dei! quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus*³⁰! Quod si hæc illi ipsi qui ad cognitionem Pauli pervenerunt, assequi non possunt; quanta est superbia eorum, qui se substantiam Dei profitentur cognoscere? Quos profecto libens interrogaverim quidnam de terra in qua commorantur, et ex qua nati sunt, dicant, quam ejus nobis exponant substantiam: ut si de iis quæ humi sunt ac pedibus subjacent, certo indubitanterque disserant, tunc eis quoque, cum de rebus intellectum omnem superantibus sententiam proferunt, fidem habeamus. Et sicut inquit, (4) Quod Adam a Deo est: ita interrogabimus, Deus a quo est? nonne uniuscujusque mente promptum fuerit respondere, ex nullo? quod autem ex nullo est, utique sine principio est: et quod sine principio est, id ingenitum est. Sicut ergo in hominibus origo ex aliquo, non est eorum essentia: sic neque in Deo universorum ex nullo esse, quod idem est atque ingenitum, ejus essentiam dicere possumus. Porro esse sine principio essentiam esse qui dicit, non aliter facit, ac si quis interrogatus quæ fuerit essentia Adæ, et quæ ipsius natura, respondeat, non ex coitu viri et mulieris, sed divina manu confor-

²² Isa. xiv, 13. ²³ Psal. cxxviii, 6. ²⁴ Isa. liii, 8. ²⁵ Act. ix, 15. ²⁶ II Cor. xiii, 3. ²⁷ II Cor. xii, 2. ²⁸ Rom. xi, 33.

(1) Διέκυψε. Sic contextus et Regius codex meioris notæ. Editi ἐδέκνυτο.

(2) Ὅπερ ἴσον ἐστὶ τῷ. Idem codex ὡπερ ἴσον

ἐστὶ τῷ.

(3) Ex lib. *adversus Eunomium*, 224.

(4) *Ibid.*, 227.

matum eum fuisse. Qualis igitur nobis reliquus est A cognitionis modus? respondeant nobis hi qui omnia quidem pedibus nostris subjecta despiciunt, in ipsum vero cælum penetrant, atque omnes cælestes potestates. (1) Si cæli magnitudo exsuperat humanæ intelligentiæ mensuram, quisnam valeat sempiternorum naturam perscrutari? Si sol ille corruptioni obnoxius, adeo pulcher est et adeo magnus, cum velox ad motum, tum ordinatos circuitus explens, magnitudinem quidem ad universum ita accommodalam nactus, ut eam quam cum universo habet proportionem non excedat, sua vero pulchritudine tanquam naturæ oculus quidam pellucidus res creatas condecorans: hujus si insatiabilis est aspectus, quali pulchritudine sol justitiæ præditus est? Si hunc solem non conspiceret, cæco detrimentum est: B quale est peccatori dispendium luce vera carere? Nam si hæc temporaria talia sunt, qualia sempiterna? Et si adeo speciosa quæ videntur, qualia invisibilia, quæ præparavit Deus diligentibus se? Quæ utinam assequi omnes valeamus, gratia aliquaminate Domini nostri Jesu Christi, quia illi debetur gloria, in sæcula sæculorum. Amen.

558 DE INGLUVIE ET EBRIETATE.

SERMO XVI.

1. (2) Æqualis et constans Christiani vita, charissimi, et unicum scopum habet Dei gloriam. Sive enim manducatis, sive bibitis, sive quid facitis, omnia in gloriam Dei facite, ait Paulus ⁴¹ qui in Christo loquebatur ⁴². At vero multiformis et varia est hominum mundanorum vivendi ratio, quæ scilicet C aliis atque aliis modis ad conciliandam accedentium gratiam transformetur. (3) Quod si etiam futurum est, ut ipsi quoque simus eorundem rei, et quoad licet nobis, inquiramus etiam ea quæ pertinent ad voluptatem, et ipsa ad ostentationem apparemus, vereor ne quæ destruisimus, ea ædificare videamur, et dum cæteros judicamus, nosmetipsos condemnemus, qui simulate vita utamur, modo in hanc, modo in illam formam mutati, nisi forte immutemus etiam vestimenta nostra tum, cum in viros claros et superbos inciderimus. Quod si id turpe est, longe turpius mensam nostram ob homines deliciis diffluentes commutare. (4) Si enim copia ciborum atque lautitia fratri voluptatem afferre volens, mensam tuam immutas, illius accusas amorem voluptatis, et iis quæ præparas, gulæ probro illum aspergis, his eum rebus arguens oblectari. (5) Quid igitur nobis cum apparatibus sumptuosis? Accessit hospes aliquis? si frater sit, et idem vitæ institutum sequatur, suam ipsius mensam agnoscat; quæ enim reliquit domi, ea inventurus est apud nos. At fatigatus est ex itinere? tantum afferimus lavamenti, quantum requiritur ad lassitudinem sublevandam. Advenit alius sæculo huic addictus? ex factis discat

⁴¹ I Cor. x, 31. ⁴² II Cor. ii, 17.

(1) Ex homil. vi in Hexaem., 50.
(2) Ex Regulis fusius tractatis, 363.
(3) Ibid., 364.
(4) Ibid., 365.

ποσι, διαβαίνοντες δὲ τὸν οὐρανὸν, καὶ πάσαι τι; ὑπερκοσμίου δύναμει. Εἰ οὐρανοῦ μέγεθος, μίτρον ἀνθρωπίνης διανοίας ἐκβαίνει· τῶν αἰθῶν τῆ φῶσιν τις ἄρα (6) ἐξιχνιάσαι δυνήσεται; Εἰ δὲ τῆ φῶσὶ ὑποκαείμενος ἥλιος οὕτω καλῶς καὶ μέγας, ὅστις μὴ κινήθηται, εὐτάκτους δὲ τὰς περιόδους ἀποδώσει, σύμμετρον μὲν ἔχων τὸ μέγεθος τῷ παντὶ, ὥστε μὴ ἐκβαίνειν τὴν πρὸς τὸ δλον ἀναλογίαν· τῷ δὲ κτίσει τῆς φύσεως ὁδὸν τις ὀφθαλμοῦ διαυγῆς ἐμπρέσει τῇ κτίσει· εἰ ἀκόρεστος τοῦτου ἡ θεά, ποταπὸς τῷ κάλλει ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος; Εἰ τυφλῷ ζῆμια τῶν μὴ βλέπειν (7), ποταπὴ ζῆμια τῷ ἁμαρτωλῷ πῶ ἀληθινοῦ φωτὸς στερηθῆναι; Εἰ γὰρ τὰ πρόσχημα τοιαῦτα, ποταπὰ τὰ αἰώνια; Καὶ εἰ τὰ ὀρώμενα οὐ τοιαῦτα, ποταπὰ τὰ ἀόρατα, ἃ ἠτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν; Ὡν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι αὐτῷ πρέπει ἡ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΓΑΣΤΡΙΜΑΡΤΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΘΗΣ.

ΛΟΓΟΣ ΙΓ΄.

1. Μονότροπος ὁ τοῦ χριστιανισμοῦ βίος, ἡγαπητοί, ἕνα σκοπὸν ἔχων, τὴν δόξαν Θεοῦ. Εἰτε γὰρ ἐσθίετε, εἰτε πίνετε, εἰτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε, φησὶν ὁ ἐν Χριστῷ κλητὸν Παῦλος. Πολύτροπος δὲ καὶ ποικίλος ὁ τῶν ἑσθῶν βίος, ἄλλοτε ἄλλως πρὸς τὴν ἀρέσκειαν τῶν ἐπιτηρώσεων μεταπλασσομένους. Εἰ οὖν μέλλομεν καὶ εἰς τοὺς αὐτοὺς ἐνέξασθαι, καὶ κατὰ τὴν ἀπάρευσαν ἐπιναμῖν τὰ πρὸς ἡδονὴν ἐπιζητεῖν, καὶ πρὸς ἐπιβαρῶν παρασκευάζεσθαι, φοδοῦμαι, μὴ ἃ καταλόγοι, ταῦτα φανώμεν οἰκοδομοῦντες, καὶ δι' ὧν ἐλάττω κρῖνομεν, ἐαυτοὺς κατακρίνωμεν, ἐσχηματισθῶμεν τῷ βίῳ κερηρμένοι, καὶ ἄλλοτε ἄλλως μεταμορφωμένοι, εἰ μὴ ἄρα καὶ τὰς ἐσθῆτας ἡμῶν διαμετρήσωμεν, ὅταν τοῖς ὑπερηφάνοις περιτυγχάνωμεν. Εἰ δὲ ἀισχρὸν τοῦτο, πολλῶν ἀισχρῶν διὰ τοὺς τρυφῶντας τὴν τράπεζαν ἡμῶν μετασκευάζεσθαι. Πλήθει γὰρ βρωμάτων καὶ περιεργείᾳ πρὸς ἡδονὴν μεταπαύων τοῦ ἀδελφοῦ σου τὴν τράπεζαν, κατηγορεῖς αὐτοῦ φιληδονίαν, καὶ καταχτεῖς αὐτοῦ γαστριμαρτίαν. D ὁνεῖθι δι' ὧν παρασκευάζῃ, ἐλέγχων αὐτοῦ τὴν περὶ ταῦτα ἡδυπάθειαν. Τί οὖν ἡμῖν καὶ ταῖς πικυλείαις; Ἐπεδήμησέ τις τῶν ξένων; εἰ μὲν ἀδελφὸς καὶ τὸν αὐτὸν ἔχων σκοπὸν τοῦ βίου, τὴν οὐκ ἐπιτράπεζαν ἐπιγνώσεται· ἃ γὰρ κατέλιπεν οἶκα, τὰ τα παρ' ἡμῖν εὐρήσει. Ἀλλὰ κέκμηκεν ἐκ τῆς ἀποπορίας; τοσοῦτον αὐτῷ προστίθεμεν, ὅσον τὸν πῶτον παραμυθίσασθαι. Ἄλλος ἐλήλυθεν ἐκ τοῦ ἑσθῶ βίου; μαθέτω διὰ τῶν ἔργων, ὅσον ὁ λόγος αὐτῶν εἰς ἐπεισε, καὶ λαβέτω τύπον καὶ ὑπογραμμὸν τῆς ἐπι

(5) Ibid., 364.

(6) Τις ἄρα. Codex Regius τις ἄρα νοῦς.

(7) Τοῦτον μὴ βλέπειν. Idem codex τὸ μὴ βλέπειν.

ταῖς τροφαῖς αὐταρχίας. Ἐναπομεινάτω αὐτῷ ὑπομνήματα Χριστιανῶν τραπέζης, καὶ ἀνεπαισγύτου διὰ Χριστὸν πτωχείας. Εἰ δὲ οὐ προσέξει, ἀλλὰ καταγελάσει, δεῦτερον ἡμῖν οὐκ ὀχλήσει. Τὸ γὰρ περιτρέχειν ἡμᾶς διερευνωμένους τὰ μὴ πρὸς τὸ ἀναγκαῖον ταῖς χρεαῖς ἐπιζητούμενα, ἀλλὰ πρὸς τὴν δλεθρίαν ἡδονὴν καὶ βλαβεράν κενοδοξίαν περινενοημένα, οὐ μόνον αἰσχρὸν ἡμῖν καὶ ἀσύμφωνον, ἀλλὰ καὶ βλάβην ἔχον οὐ τὴν τυχοῦσαν, ὅταν οἱ τρυφῶντες καὶ ταῖς ἡδοναῖς τῆς γαστρῶς, τὴν μακαριότητα ὀριζόμενοι, περὶ τὰς αὐτάς φροντίδας καὶ ἡμᾶς ὀρώσι στρεφομένους, περὶ ἃς ἐκείνοι ἐπτόηται. Ἐσθιοντες δὲ, μὴ ἀργὸν τὸν νοῦν ἐν τῇ περὶ Θεοῦ ἐνοσίᾳ ἔχωμεν, ἀλλὰ αὐτὴν τῶν βρωμάτων τὴν φύσιν, καὶ τὴν τοῦ ὑποδεχομένου σώματος κατασκευὴν, ἀφορμὴν ποιεῖσθαι δοξολογίας· πῶς ποικίλα εἶδη τροφῶν τῇ ἰδιότητι τῶν σωμάτων ἀρμόζοντα, παρὰ τοῦ πάντα οἰκονομοῦντος ἐπινενοῖται. Τροφῆς δὲ ὥρα μία ἀποτεταγμένη ἦτω· ἢ αὐτὴ κατὰ περίοδον ἀπαντώσα, ὡς ἐκ τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὥρῶν τοῦ ἡμερονοκτείου μίαν εἶναι μόλις ταύτην τὴν προσαναλισκομένην τῷ σώματι, τὰς δὲ λοιπὰς ἐν τῇ κατὰ νοῦν ἐνεργείᾳ ἀπασχολεῖν.

ex viginti quatuor horis diei ac noctis vix illa una ad curandum corpus insumatur, reliquæ in animi exercitatione.

2. Ὁ μὲν γὰρ ἀριστα βουλευόμενος, τῆς ψυχῆς ὅτι μάλιστα φροντίσει, καὶ τοῦτο διὰ πάντων πειράσεται σώζειν εὐκρινές τε καὶ γνήσιον· τῆς σαρκὸς δὲ ἢ λιμῷ τηχομένης, ἢ κρυμῷ καὶ θάλλει προσπαλαιούσης, ἢ νόσοις ἀλγυνομένης, ἢ πασχούσης τε παρὰ τινων βλαίον, ὀλίγον ποιήσεται τὸν λόγον, καὶ οὐδὲ τοὺς ὑπὲρ τοῦ ζῆν κινδύνους προϊόντας (1) ὀρών, φανήσεται δεδιώς. Εἰ δὲ τις ἐθέλοι φειδῆσθαι καὶ τοῦ σώματος, ὡς μόνου κτήματος αὐτῷ ἀναγκαίου ψυχῆ, καὶ συνεργοῦντος αὐτῇ πρὸς τὸ ζῆν ἐπὶ γῆς, μικρὰ πρὸς τὰς τούτου χρεαῖς ἐπιστραφήσεται, καὶ ὥστε συνέχειν μόνον αὐτὸ, καὶ τῇ τῆς ψυχῆς ὑπηρεσίᾳ διὰ μετρίας ἐπιμελείας ἐβρώμενον τηρεῖν, μὴ μένοιγε ἐπιτρέπειν ὑπὸ κόρου σκιρτᾶν. Τούτοις μὲν γὰρ εὐθύνοι τε αὐτὸ καὶ κοῦφον αἰ πρὸς τὴν οὐράνιον ἰδοπορίαν ἐργάσεται, καὶ μᾶλλον εἰς τὰ προκειμένα κτήσεται συνεργόν. Εἰ δὲ ὑβρίζει αὐτὸ συγχωρήσει, καὶ πάντων ἐφ' ἡμέραν ἐμπέπλασθαι, καθάπερ εἰ θηρίον ἀνήμερον· ὕστερον ταῖς βιαίσι αὐτοῦ πρὸς γῆν ἀνθολαῖς συνεπισπασθεὶς, κείσεται στένων ἀνόνητα. Καὶ πρὸς τὸν Δεσπότην ἀχθεὶς, καὶ τῆς ἐπὶ γῆς πορείας τῆς ἐνδοθείσης αὐτῷ τὸν καρπὸν ἀπαιτούμενος, εἶτα οὐκ ἔχων δοῦναι, θρηνησεί μακρὰ, καὶ σκότος οἰκήσει διηνεκὲς, πολλὰ τῇ τρυφῇ καὶ τῇ ταύτης πλάνῃ μεμψόμενος, ὑφ' ἧς τὸν τῆς σωτηρίας ἐσουλθήσει κερδόν· οὐδὲν δὲ ἐκ τῶν δακρῶν ἔσται κερδαίνων· Ἐν γὰρ τῷ βῆθι τίς ἐξομολογήσεται σοι; φησὶν ὁ Δαβὶδ. Γαστήρ συναλλάκτης ἐστὶν ἀπιστότατος,

A quæ ei sermo non persuasit, et frugalitatis in escis servandæ formam et exemplar accipiat. Maneant in ipso monumenta mensæ Christianorum, et ejus paupertatis, quæ Christi causa citra verecundiam perferenda est. Quod si his ille minime commovebitur, ac potius deridebit, Nam circuscursum nos, ac investigare ea quæ non ad necessarium usum requiruntur, sed quæ ad perniciosam voluptatem et ad inanem exitiosamque gloriam adinventa fuerant, non solum nobis turpe atque indecorum est, sed detrimentum etiam affert non leve, cum scilicet qui in deliciis vivunt, et ventris voluptatibus metiuntur beatitudinem, nos quoque eisdem curis, quibus ipsi cum admiratione et stupore incumbunt, B distentos vident. (3) Inter epulandum ne tumi quidem animam a Dei cogitatione habeamus otiosam, sed ex ipsa alimentorum natura, et corporis ea suscipientis structura divinarum laudum materiam ducamus, quod varia ciborum genera, qualitati corporum accommodatæ, ab eo qui omnia moderatur, inventa sint. Hora una capiendi cibo destinata, eademque per circuitum revertens, adeo ut ad curandum corpus insumatur, reliquæ in animi

2. (4) Qui enim sibi optime consulit, curabit 559 animam quam maxime, hocque modis omnibus et sincerum et genuinum servare conabitur: carnis vero, sive fame conficiatur, sive cum frigore aut calore luctetur, sive a morbis excrucietur, sive C violentum quid ab aliquibus perpetiatur, rationem parvam habebit, et ubi venire se in vitæ periculum viderit, haudquaquam apparebit timidus. Si quis tamen voluerit corpus etiam commiserari, tanquam quod una possessio sit, quæ animæ necessario est, eique ad vitam in terra degendam suppetias fert, exiguam necessitatum ejus curam suscipiet, ut illud et sustentet tantum, et per mediocrem curam sanum conservet ad animæ ministerium, non ita autem ut ipsum satietate lascivire sinat. His enim illud sibi comparabit et minime rebelle, et ad cœleste iter conficiendum nullo non tempore expeditum, eritque auxilio majori ad ea quæ proposita sunt obeunda munis. Sin autem insolens ac protervum esse permiserit, et quibusvis quotidie tanquam inmanem quamdam bestiam oppleri, tum demum ipsius pondere ad terram violenter vergente attractus, jacebit inaniter ingemiscens. Quin et ad Dominum adductus, et terreni illius itineris sibi commissi fructum rogatus, nec reddere valens, plurimum lamentabitur, et in perpetuis tenebris habitabit, delicias, eorumque fallaciam non parum incusans, quibus salutis tempus sibi ademptum est; sed nihil tunc utilitatis ex lacrymis capiet. In in-

(1) Προϊόντας. Forte προσιώντας. Edit.

(2) Ex Regulis fusius tractatis, 364.

(3) Ex epist. II, 74.

(4) Ex hom. Quod mundanis adhærendum non sit, 167.

ferno enim quis confitebitur tibi ⁴¹? inquit David. (1) Venter est pessima fide in conventis, penum incustoditum, in quod cum multa reposueris, noxam quidem retinet, at non servat deposita. (2) Quæ igitur nobis ad cibum ac potum excogitata sunt, et quidquid petulantes divitiæ ultra necessitatem ad ingrati nihilque continentis ventris obsequium adinvenero, quando nostra sunt, etiamsi perpetuo infunduntur? quæ ubi gustum in transitu duntaxat modica quadam voluptate affecerint, mox tanquam molesta ac superflua ægre ferimus, ut in summum vitæ discrimen venturi, si in visceribus diu permanant. Mortem enim non paucis intulit satiety, fuitque in causa, cur nihil amplius degustarent. Nam vis illa qua animali providetur, temperatum ac parcum victum nullo negotio concoquit, et in corporis quod aliter substantiam vertit; at eadem ubi opiparos variosque cibos complexa est, nec deinde par est his omnino coquendis, tum diversa gignit morborum genera. Satiety lascivie initium est. (3) Statim enim una cum deliciis, ebrietate, et omnis generis condimentis, prodit libidinis belluinæ genus omne. Hinc equi insanientes in feminas flunt homines, ob æstrum ac furorem quem in animo gignunt deliciæ. A temulentis orta est naturæ inversio, dum in masculino sexu femininum, in feminino masculinum quærun. Siquidem pinguiore pastu ceu fumosi quidam vapores exhalant, qui lucem sancti Spiritus in hominis mente irradiantem, quasi densa nubes interveniens, intercipiunt. (4) Ne igitur carni tuæ obsequare, somno, balneo, ac mollibus culcitis, semper hanc repetens sententiam: *Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem* ⁴²? Quid foves quod paulo post interiturum est? quid saginas teipsum et pinguefacis? An ignoras quod quanto pinguis tibi corpus conficis, tanto graviozem carcerem animæ struis? Corporearum enim virium abundantia, spiritus salutis impedito est. (5) Oportet itaque quæ necessaria sunt ventri subministrare, non quæ sunt perquam jucunda, ut solent qui quosdam mensarum structores coquosque exquirunt, totamque terram ac mare vestigant, velut moroso hero tributa pendentes, digni miseratione ob ejusmodi occupationem, haud remissius quam qui in inferno versantur, excruciat, plane dissecantes ignem, cribro ferentes aquam, et in pertusum dolium infundentes, laborum finem nullum habentes. (6) Quemadmodum igitur sitis efficit, ut jucundus sit potus, et sicut quæ prævit fames, epulas suaves reddit: ita quoque quæ su-

⁴¹ Psal. vi, 6. ⁴² Psal. xxix, 40.

(1) Ex hom. *De jejuniis*, 15.

(2) Ex hom. *Quod mundanis adhærendum non sit*, 166.

(3) Ex hom. *De jejuniis*, 9.

(4) Ex hom. in *psal.* xxix, 430.

(5) Ex serm. *De legendis lib. gentilium*, 181.

(6) Ex hom. *De jejuniis*, 6.

ταμειον ἀφύλακτον, πολλῶν ἐναποτιθεμένων, τὴν μὲν βλάβην παρακατέχουσα, τὰ μέντοι παρατεθέντα οὐ διασώζουσα. Τὰ τοίνυν εἰς βρωσῶν ἡμῖν ἐπινενημένα καὶ πόσιν, καὶ πάντα, ὅσα πέρα τῆς χρείας ὁ πλοῦτος ὑβρίζων ἐμνηγνήσατο πρὸς θεραπείαν τῆς ἀχαρίστου καὶ μηδὲν στεγούσης γαστρὸς, πότε ἐν ἡμέτερά γενοίτο, κἀν ἐπαντλήται; (7) διγεγεως; ἢ γε μικρὸν τινα γεύσει μόνον ἐναποθέμενα κατὰ τὴν πάροδον ἡδονὴν, εὐθύς ὡς ὀχληρὰ καὶ περιττὰ ἀσχεραίνομεν, ὡς εἰ τοῖς σπλάγγνοις ἐγγρονοῖσι, τὰ μέγιστα περὶ τὸ ζῆν κινδυνεύοντες. Πολλοὶς γὰρ ὁ κόρος ἤγαγε θάνατον, καὶ τοῦ μηδεὸς ἀπολαίειν ἐτι γεγένηται πρόξενος. Ἡ γὰρ οἰκονομοῦσα τὸ ζῶν δύναμις αὐτάρκειαν μὲν καὶ λιτότητα (8) βελτίως καταεργάσατο, καὶ ὥσειώσε τῶν τρεφομένων· πολυτέλειαν δὲ καὶ ποικιλίαν βρωμάτων παραλείπουσα, εἶτα ἀντισχεῖν πρὸς τὸ πέρασ μὴ ἐξαρκεῖσασα, τὰ ποικίλα γένη τῶν νοσημάτων ἐποίησεν. Ὁ κόρος ὑβρῶς ἐστιν ἀρχὴ. Εὐθύς γὰρ συνεισπίπτει τῇ τρυφῇ καὶ τῇ μέθῃ καὶ ταῖς παντοδαπαῖς καρυκαῖαι; πᾶν εἶδος ἀκολασίας βροσηματώδους· ἐνθεν ἰσχυροὶ θηλυμανεῖς οἱ ἄνθρωποι, διὰ τὸν ἐκ τῆς τρυφῆς (9) οἶστρον ἐπιγινόμενον τῇ ψυχῇ. Παρὰ τῶν μεθύοντων αἱ τῆς φύσεως ἐναλλαγαι, ἐν ἀββῆνι μὲν τὸ θῆλυ, ἐν δὲ τῷ θήλει τὸ ἀββῆνι ἐπιζητούντων. Ἐκ γὰρ τῆς παχείας τροφῆς, οἶον αἰθαλώδεις ἀναθυμιάσεις ἀνεπιπέμπουσαι, νεφέλης δίκην πυκνῆς, τὰς ἀπὸ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐγγινομένας ἐλλάμψεις ἐπὶ τὴν νοσὴν διακόπτουσι. Μὴ τοίνυν κολάκευε σου τὴν σάρκα ὑπνοῖς καὶ λουτροῖς, καὶ μαλακοῖς στρώμασιν, ἀλλ' ἐπιλέγων τὸ ῥῆμα τοῦτο· *Τὶς ὠφέλεια ἐν τῷ σωματί μου, ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαθοράν*; Τί περιέπεις τὸ μικρὸν ὑστερον φθαρτέον; τί καταπαταίνεις σεαυτὸν καὶ περισαρκοῖς; Ἡ ἀργαῖα, ὅτι ὅσα παχύτεραν τὴν σάρκα ἐαυτῷ ποιεῖς, τοσούτω βαρύτερον τῇ ψυχῇ κατασκευάζεις τὸ δεσμοτύριον; τὸ γὰρ πλῆθος τῆς σωματικῆς δυνάμεως, ἐμπόδιον ἐστι πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ πνεύματος. Δεῖ τῇ γαστρὶ τὰ ἀναγκαῖα ὑπηρετεῖν, οὐχὶ τὰ ἡδίστα, ὡς οἷγε τραπέζοποιούς τινὰς καὶ μαγειροὺς περινοσούντες, καὶ πᾶσαν διερευνόμενοι γῆν τε καὶ θάλατταν, οἶόν τινα χαλεπῶν δεσπότην φόρους ἀπάγοντες· ἐλευσινὴ τῆς ἀσχολίας, τῶν ἐν ἡδονῶν κολαζομένων οὐδὲν πασχόντες ἀνεκτότερον, ἀτεχνῶς εἰς πῦρ ξαίνοντες, καὶ κοσκήνῳ φέροντες ὕδωρ, καὶ εἰς τετραμένον ἀντλοῦντες πίθον, οὐδὲν δὲ πέρασ τῶν πόνων ἔχοντες. Ὡσπερ οὖν ἡ δίψα ἡδὺ τὸ ποτὸν εὐτρεπίζει, καὶ ἡ μὲν ἡγγασάμενος ἡδέϊαν παρασκευάζει τὴν τράπεζαν οὕτω καὶ τὴν τῶν βρωμάτων ἀπόλαυσιν ἡ ἐγκράτεια φαιδρύνει. Μέσην γὰρ ἐαυτὴν παρενθεῖσα, καὶ τὸ συνεχὲς τῆς τρυφῆς διακόψασα, ποθεῖσθην σοι τὴν

(7) Ἡμέτερα... ἐπαντλήται. Sic contextus et Regius codex 1992. Editi ἡμέτερα... ἐπαντλήσαι.

(8) Λιτότητα. Haud dubium quin legendum sit λιτότητα. Ed. it.

(9) Τρυφή. Sic contextus et uterque codex. Ed. it τρυφῆς.

μετάληψιν φανηναί ποιήσει, ὡς περ ἀπόδημον. Ὅστε εἰ βούλει σαυτῷ ἐπιθυμητὴν κατασκευάσαι τὴν τράπεζαν, δέξαι τὴν ἐκ τῆς ἐγκρατείας μεταβολήν. Σὺ δὲ ὑπὸ τοῦ σφόδρα τῆς τρυφῆς περιέχεσθαι, λέληθας σαυτῷ ἀμαυρῶν τὴν τρυφήν, καὶ ὑπὸ φιληδονίας τὴν ἡδονὴν ἀφανίζων. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐπιθυμητὸν, ὃ μὴ τῇ συνεχείᾳ τῆς ἀπολαύσεως εὐκαταφρόνητον γίνεσθαι πέφυκε· ὧν δὲ σπανία ἡ κτήσις, τούτων περισπούδαστος ἡ ἀπόλαυσις.

3. Οἱ γοῦν ἀρχομένης ἡμέρας περισκοποῦντες, ποῦ πότοι γίνονται, καὶ οἰνοπώλια καὶ καπηλεῖα περιπαροῦντες, καὶ ἀλλήλους ἐπὶ τὸ πίνειν παραλαμβάνοντες, καὶ πᾶσαν τῆς ψυχῆς τὴν μέριμναν ἐπὶ τῶν τούτων φροντίδα καταναλίσκοντες, οὗτοι ὑπὸ τοῦ προφήτου καταθρηνοῦνται. Οὐ γὰρ ἄγουσι σχολὴν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἀνανεῦσαι πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ κάλλη καταμαθεῖν· ἀλλ' εὐθύς ἀρχομένης ἡμέρας, κοσμοῦσιν ἑαυτῶν τὰ συμπόσια, σπουδῆν τε καὶ ἐπιμέλειαν εἰς τὴν τῶν ἐκπωματῶν παρασκευὴν ἐπιδεικνύονται, ψυκτῆρας καὶ κρατῆρας καὶ ψιάλας ὡς περ ἐν πομπῇ τινα καὶ πανηγύρει διατιθέντες, ὡς ἂν τὸ τῶν ἀγγείων διάφορον τὸν κόρον αὐτοῖς ὑποκλέπτῃ, καὶ ἡ τῶν ἐκπωματῶν ὑπαλλαγὴ καὶ μετὰ θάσας ἰκανὴν αὐτοῖς εἰς τὸ πίνειν διατριβὴν ἐμποιῇ· τάξις ἐν ἀταξίᾳ, καὶ διάθεσις ἐν ἀκόσμῳ ἐπινενοημένη. Πρὸς τοῦτοις ἄμιλλαι περὶ τοῦ πλείους, φιλονεικίαι καὶ ἀγωνίσματα, ἀλλήλους ὑπερβάλλεσθαι φιλοτιμουμένων κατὰ τὴν μέθην. Καὶ ὁ ἀγωνοθετῶν αὐτοῖς, διάβολος, καὶ ἄθλον τῆς νίκης, ἡ ἀμαρτία. Ὁ γὰρ πλείονα τὸν ἀκρατον ἐγχεάμενος (1), οὕτως φέρεται κατὰ τῶν ἄλλων τὰ νικητήρια· φιλονεικοῦσι μὲν γὰρ ἀλλήλους, ἀμύονται δὲ ἑαυτούς. Πάντα ἀλογίας γέμει, πάντα συγγύσεως· οἱ ἡττηθέντες μεθούσιν, οἱ νικησαντες μεθούσιν (2), οἱ ὑπηρεταὶ καταγελῶσιν. Ἡ χεὶρ ἀπέριηκε, τὸ στόμα οὐχ ὑποδέχεται, ἡ γαστήρ διαβρῆγγυται, καὶ τὸ κακὸν οὐχ ὑφίσταται. Τὸ ἄθλιον σῶμα τοῦ φυσικοῦ τόνου παραλυθὲν (3), ἀπόρρυτόν ἐστι πανταχόθεν, τὴν ἐκ τῆς ἀμετρίας βίαν μὴ ὑπομένον (4). Ἐλεεινὸν θέαμα! Ἀνὴρ ἀκμάζων καθ' ἡλικίαν, στρατιωτικοῖς καταλόγοις ἐμπρέπων, φορὰδην οἰκαδε κομιζόμενος, μὴ δυνάμενος ὀρθοῦσθαι, μηδὲ τοῖς ἰδίοις ποσὶν ἐπιθῆναι. Ἀνὴρ φοβερός εἶναι ὀφείλων τοῖς πολεμίοις, γέλωτός ἐστιν ἀφορμὴ τοῖς κατ' ἀγορᾶν παιδίοις· ἄνευ σιδήρου καταβέβληται, ἄνευ πολεμίων πεφόνευται. Ἀνὴρ ὀπλίτης, αὐτὸ τῆς ἡλικίας ἔχων τὸ θῆθος, οἴνου γέγονε παρανάλημα, ἔτοιμος παθεῖν τοῖς ἐχθροῖς ὅσα καὶ βούλοιντο. Τίς ὁ τῶν κακῶν τούτων αἴτιος; τίς ὁ ταῦτα ἐπιβουλεύσας; Παράταξιν ἐποίησας τὸ συμπόσιον, ἐνέκρωσας τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητος ἀπὸ οἴνου· καὶ καλεῖς μὲν ὡς φίλον ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ἐκβάλλεις δὲ νεκρὸν, οἶνον τὴν

muntur edulia condit abstinentia atque edulcat. Dum enim mediam se interponit, ac deliciarum continuum usum interrumpit, sumpcionem, utpote intermissam, tibi jucundam exhibebit. Proinde si vis tibi mensam apparare suavem, admitte ex abstinentia vicissitudinem. Tu vero, quod deliciis nimium addictus es, insipidas reddis tibi delicias imprudens, ac præ voluptatis amore voluptatem fugas. Nihil enim tam cupitum est, quod non abeat in fastidium, si perpetuo fruare. At quæ raro habentur, his avidè fruimur.

3. (5) Qui igitur ineunte die explorant ubi compotationes flant, et cœnopolia ac caupones collustrant, seque mutuo ad compotandum conjungunt, et omnem animi curam in hæc insumunt, hos propheta deplorat. Non enim oculis eorum vacat suspicere in cœlum, ejusque pulchritudinem condiscere: sed ineunte statim die, sua exornant convivium, atque studium ac diligentiam in poculis apparandis ostendunt, vasa ad refrigerandum vinum, craterasque et phialas velut in pompa aliqua ac conventu publico disponentes, ut vasorum diversitas ipsis satietatem suffuretur, et alternatio poculorum ac permutatio eos diu in bibendo detineat. Ordo in confusione, ac dispositio in re incomposita excogitatur. Ad hæc oriuntur de ampliore potu certamina contentionesque et lites, dum se mutuo ebrietate superare conantur. Atque certaminum horum præfectus diabolus est, et victoriæ præmium peccatum. Nam qui plus infuderit meri, is ex aliis reportat victoriam. Contendunt enim inter se ac se ipsi ulciscuntur. Omnia sunt insipientia referta, omnia confusione; victi victoresque ebrii sunt, derident ministri. Labat manus, os non suscipit, venter dirumpitur, nec malum sustinet. Miserum corpus naturali vigore exsolutum undelibet diffluit, haud sustinens immodici 361 potus violentiam. Miserabile spectaculum! Vir ætate florens, inter militares ordines clarus, aliorum manibus domum deportatur, quod se erigere non queat, neque propriis incedere pedibus. Vir qui terrori hostibus esse debuerat, pueris in foro ridendi occasionem præbet: sine ferro prostratus est, sine hostibus enectus. Vir armiger in ipso ætatis flore a vino consumptus nullo negotio et confectus, quidquid hostes voluerint perpeti paratus. Quis auctor est horum malorum? quis hæc machinatus est? (6) Convivium aciem effecisti: juvenutis florem vino enecasti; ac vocas quidem veluti amicam ad cœnam, ejicis autem mortuum, extincta a vino illius vita. (7) Qua re differs, o homo, a brutis animantibus? nonne rationis dono, qua a tuo conditore accepta, creaturæ cujuslibet princeps effectus es et dominus? Quisquis igitur se ipse intelligentia ac cognitione

(1) Ἐγχεάμενος. Contextus ἐγχεόμενος.

(2) Οἱ νικησαντες μεθούσιν. Hæc addidimus ex Regio codice 1992. Leguntur etiam in contextu. Paulo post minus belle in contextu τὸ κακὸν οὐχ ὑφίσταται.

(3) Παραλυθέρ. Sic idem codex et contextus.

Editi παραλυθέν.

(4) Μὴ ὑπομέτρον. Negatio addita ex eodem codice et contextu.

(5) Ex homil. in ebriosos, 127.

(6) Ibid., 128.

(7) Ibid., 124.

privat per ebrietatem, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis⁴³. Imo etiam dixerim ego, temulentos rationis magis esse expertes quam ipsa pecora: quandoquidem quadrupedia omnia et bestiarum certos ac constantes ad coitum motus impetusque habent: quorum autem anima ebrietate detinetur, et corpus calore præter naturam accedente impletur, hi omni tempore et omni hora ad impuros turpesque complexus concitantur.

(1) Quemadmodum enim aqua igni est adversa, sic immodicum vinum rationem exstinguit. (2) Enimvero quodnam brutum animal vivendi audiendique sensu languescit ita ut temulentus? Nonne ignorat familiarissimos, et ad alienos velut ad familiares ac necessarios accurrit? nonne sæpenumero umbras tanquam rivulos, aut convalles transiliunt? Rursus eorum aures sonitu ac strepitu quodam quasi æstuantis maris implentur; terra vero sursum erigi videtur, et montes in orbem circumverti. His somni quidem graves sunt, et excussu difficiles, prope suffocantes, planeque morti vicini, vigiliæ vero somnis stupidiore. Nam insomnium quoddam est vita ipsorum, qui cum nec vestem habeant, neque quod in crastinum edant, regnant et exercitibus in ebrietate imperant, construunt urbes, ac pecunias elargiuntur. (3) Quid facis, o homo? Famulus profugit ab hero verberante: tu vero non recedis a vino, quod tuum quotidie caput percutit? τῇ μέθῃ, καὶ πόλεις οικοδομοῦσι, καὶ χρήματα δεσπότην τύπτοντα· σὺ δὲ καὶ παραμένεις τῷ πονεῖ;

4. Modus utendi vino optimus est corporis necessitas. Quod si fines prætergredieris, postridie venies capitis gravedine affectus, oscitans, vertigine laborans, putrefactum obolens vinum; omnia tibi circumferri, omnia circumvolvi videbuntur. (4) Postquam enim fuligine, quam vinum exhalans sursum emittit, repletæ sunt cerebri membranæ, caput ut intolerabilibus doloribus corripitur, ita super humeros rectum manere non valens, huc illuc super vertebrae nutans, jactatur. (5) Quinetiam ipsa in fruendis voluptatibus incontinentia ex vino quasi ex fonte manifeste prorumpit, atque una cum mero irrepat impudicitiae labes, quæ omnem pecorum in feminas insaniam 562 demonstrat procacitate ac lascivia ebriorum minorem esse. Et quidem bruta animalia naturæ terminos non ignorant: ebrii vero in masculo feminam, in femina maculum requirunt. Postquam enim animam ita perdidere, ut sint omnigenis maculis compuncti, præterea ipsam quoque corporis habitudinem corrumpunt. Etenim non ob immodicas

ζωὴν αὐτοῦ κατασέσας. Τινὲ διετήνοχος τῶν ἀλόγων, ὡς ἄνθρωπε; οὐ τῇ δωρεᾷ τοῦ λόγου, ἣν λαβὼν παρὰ τοῦ κτίσαντός σε, ἄρχων καὶ κύριος ἐγένου πάσης τῆς κτίσεως; Ὁ τοίνυν ἀφελόμενος ἐαυτοῦ τὴν φρόνησιν διὰ τῆς μέθης, παρουσνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὠμοιώθη αὐτοῖς. Μᾶλλον δὲ καὶ τῶν βοσκημάτων φαίην ἂν ἐγὼγε ἀλογωτέρους εἶναι τοὺς ἐν τῇ μέθῃ· διότι τὰ μὲν τετράποδα πάντα καὶ τὰ θηρία τεταγμένας ἔχει τὰς πρὸς τὴν μέθην ὁρμὰς· οἱ δὲ ὑπὸ τῆς μέθης τὴν ψυχὴν κατεχόμενοι, καὶ τὸ σῶμα τῆς παρὰ φύσιν θερμότητος ἀναπληρώσαντες, πάντα καιρὸν καὶ πάντων ὤραν πρὸς τὰς ἀκαθάρτους καὶ ἀσχημονας συμπλοκάς συνελαύνονται. Ὡς περ γὰρ ὕδωρ πολέμιόν ἐστι πυρὶ, οὕτως ἀμετρία οἴνου λογισμὸν κατασθένυσι

Β ὠσφρονα. Ποῖον γὰρ βόσκημα οὕτω παραβλέπει καὶ παρακούει ὡς ὁ μεθύων; Οὐχὶ ἀρνοεῖ μὲν τοὺς οικιστάτους, προστρέχει δὲ τοῖς ἄλλοις ὡς τοῖς συνήθεσιν; οὐ τὰς σκιάς διαπηδῶσιν οἱ τοιοῦτοι πλάκεις, ὡς ὄχητους ἢ φάραγγας; Ἦχων δὲ αὐτοῖς καὶ φόβων τὰ ὦτα πεπληρωται οἶνον θαλάσσης κυμανοῦσης· ἢ δὲ γῆ πρὸς τὸ ὄρθιον διανίστασθαι δοκεῖ, καὶ τὰ ὄρη περιτρέχειν κύκλῳ. Τούτοις ὕπνοι μὲν βαρεῖς, καὶ δυσανάφοροι, καὶ πνιγώδεις, καὶ τῷ ὄντι θανάτου γειτόνες· αἱ δὲ γρηγορήσεις, τῶν ὕπνων ἀναισθητότεραι. Ἐνύπνιον γὰρ αὐτοῖς ἔστιν ὁ βίος, οἱ γὰρ ἰμάτιον οὐκ ἔχοντες, οὐδ' ὅ τι φάγωσιν εἰς τὴν αὔριον, βασιλεύουσι καὶ στρατοπέδων ἀρχοῦσιν ἐν διανέμοισι. Τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; Οἰκέτης δραπετεῖαι οἴνω, καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν κεφαλὴν σου τύποντι;

C 4. Μέτρον ἄριστον τῆς τοῦ οἴνου χρήσεως, ἢ χρεια τοῦ σώματος. Ἐὰν δὲ ἐξω τῶν ὄρων γένη, αἰσθηθεῖς καρθηθάρων, χασμώμενος, ἰλιγγῶν (6), σεσπότος οἴνου ἀπόζων· πάντα σοι περιφέρεσθαι, πάντα δονεῖσθαι ὀφεί. Ὅταν γὰρ πλήρεις αἱ μηνιγγες γένωνται τῆς αἰθῆλης, ἣν ὁ οἴνος ἐξατμιζόμενος ἀναφέρει, βάλλεται μὲν ὀδύνας ἀφορητοῖς ἢ κεφαλῇ· μένειν δὲ ὄρθη ἐπὶ τῶν ὤμων μὴ δυναμένη, ἄλλοτε ἐπ' ἄλλα (7) καταπίπτει, τοῖς σπονδύλοις ἐνολισθαίνουσα. Ἡ δὲ πρὸς τὰς ἡδονὰς ἀκρασία, ἀντικρυς, ὡς περ ἐκ πηγῆς τοῦ οἴνου φέρεται, καὶ συνεισπίπτει τῷ ἀκράτῳ τῆς ἀσελγείας ἢ νόσος, πᾶσαν βοσκημάτων μανίαν ἐπὶ τὸ θῆλυ (8) δευτέραν τῆς τῶν μεθύοντων ὕβρεως ἀποφαίνουσα. Διότι τὰ μὲν ἄλογα γνωρίζει τοὺς ὄρους τῆς φύσεως· οἱ δὲ μεθύοντες ἐν ἄρβηνι μὲν τὸ θῆλυ, ἐν δὲ τῷ θῆλει τὸ ἄρβην ἐπιζητοῦσιν. Οὕτω γὰρ τὴν ψυχὴν ἀπολωλότες, ὡς ὑπὸ πάσης κηλίδος κατεστιγμένοι, εἶτι καὶ αὐτὴν τοῦ σώματος τὴν ἔξιν προσδιαφθείρονται· οὐ μόνον τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἡδονῶν ἐξαστροῦσιν ἐπὶ λαγνείας ἐκτετηκότες καὶ διαρρέοντες, ἀλλὰ καὶ αὐ-

⁴³ Psal. XLVIII, 13.

(1) Ex hom. in ebriosos, 123.

(2) Ibid., 124.

(3) Ex hom. I de jejuniis, 9.

(4) Ex hom. in ebriosos, 126.

(5) Ibid., 123.

(6) Ἰλιγγῶν. Hanc vocem ex contextu desumpsimus.

(7) Ἐπ' ἄλλα. Regius codex ἐπ' ἄλλοις.

(8) Ἐπὶ τὸ θῆλυ. Sic Regius codex et contextus. Editi ἐπὶ τῷ θῆλει.

τῶ τῶ δγκῶ πῆπλαδῆκός καὶ βρυῶδες καὶ τοῦ ζω-
 τικοῦ τόνου λελυμένον τὸ σῶμα φέροντες. Τοῦτων
 πελιδνοὶ μὲν οἱ ὀφθαλμοί, ὑπωγρός δὲ ἡ ἐπιφάνεια,
 πνεῦμα προστετηκός, γλῶσσα παρεμμένη, καὶ κρα-
 γῆ ἄτῆμος, ἀκροσφαλεῖς οἱ πόδες καθάπερ οἱ τῶν
 παιδῶν, ἐκκρίσεις δὲ τῶν περιτωμάτων αὐτόματοι
 ὡσπερ ἀπὸ ἀψύχων ῥέουσαι. Ἐλεινοὶ τῆς τρυφῆς,
 ἐλεινότεροι τῶν ἐν πελάγει χειμαζομένων, οὐς ἄλλα
 ἐξ ἄλλων διαδεχόμενα καὶ ἐπιβαπτίζοντα κύματα
 ἀναφέρειν οὐκ ἐπιτρέπει τοῦ κλύδωνος. Ὡσπερ γὰρ
 τὰ χειμαζόμενα πλοῖα ἐπειδὴν ὑπέραντλα γίνονται,
 ἀναγκαιῶς τῇ ἐκβολῇ τοῦ φόρτου κουφίζεται· οὕτω
 καὶ τοῦτοσι ἀναγκαιῶς τῶν βαρυνόντων αἱ ἀποθέσεις.
 Ἐμοῦντες γάρ (1) καὶ ἀποβλύζοντες, μόλις ἐλευθε-
 ροῦνται τοῦ βάρους, τοσούτῳ τῶν δυσπλοούντων
 ἐλεινότεροι, ὅσον οἱ μὲν ἀνέμους καὶ θάλασσαν καὶ
 τὰς ἐξωθεν ἀνάγκας ἐπαιτιῶνται· οἱ δὲ αὐθαίρετον
 ἐπισπῶνται τὸν ἐκ τῆς μέθης χειμῶνα. Καὶ οἱ μὲν
 δαιμονῶντες, ἐλεινοὶ· οἱ δὲ μεθύοντες τὰ αὐτὰ πά-
 σχοντες, οὐδὲ τοῦ ἐλεισθαι ἄξιοι, αὐθαιρέτῳ δαίμονι
 προσπαλαίνοντες. Οἱ καὶ μέθης συντιθέασι φάρμακα,
 οὐχὶ τοῦ μὴ παθεῖν τι δεινὸν ἀπὸ τοῦ οἴνου, ἀλλὰ τοῦ
 μὴ διαλιπεῖν μεθύοντες μηχανώμενοι. Καὶ τέλος οὐκ
 ἔστι τοῦ κακοῦ· αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν ὁ οἶνος ἐπὶ τὸ
 πλεῖον προάγει (2). Οὐ γὰρ τὴν χρεῖαν παραμυθεῖ-
 ται, ἀλλ' ἐτέρου ποτοῦ χρεῖαν ἀπαραίτητον ἐμποιεῖ,
 ἐκκαίῳ τὸς μεθύοντας, καὶ ἀεὶ πρὸς τὴν τοῦ πλείονος
 ἐφῆσιν προσκαλούμενος. Καὶ ὡσπερ αἱ χαράδραι,
 ἕως μὲν ἂν αὐταῖς ἐπιρρέωσιν οἱ χειμᾶρροι, πλήρεις
 εἶναι δοκοῦσι, παρελθούσης δὲ τῆς πλημμύρας, ξη-
 ραὶ καταλείπονται· οὕτω καὶ τοῖς οἴνοφλυξί τοῦ στό-
 ματος, ἐλλιμνάζοντος μὲν τοῦ οἴνου, πληρὲς ἔστί πως
 καὶ δίγυρον, μικρὸν δὲ παραδραμόντος, ξηρὸν καὶ
 ἀνικμον ἀπελέγχεται.

plena esse videntur; sed ubi exundatio præterit, sicca aridaque relinquuntur: ita et ebriorum os restagnante vino, plenum quodam modo est. et humidum, sed simul ut paululum effluxit, siccum et humoris expersprehenditur.

5. Πάντη οὖν ἀπέχεσθαι δεῖ τῶν ἐμποιούντων θό-
 λωσιν τῷ ἡγεμονικῷ. Ἐπειδὴν γὰρ πολλὸς εἰσπέση
 ὁ ἄκρατος, οἷόν τις τύραννος ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν ἀνα-
 δραμῶν, ἀπὸ τῆς ἀκρας κορυφῆς ἀσιγήτους θορύ-
 βους ἐμποιεῖ τῇ ψυχῇ, οὐδενὸς παρανόμου φειδόμε-
 νος ἐπιτάγματος. Ἄλλ' αὐτὸν δουλωσάμενος πρῶτον
 τὸν λογισμὸν, πᾶσαν τὴν τε ἐκ παιδεύσεως ἐνυπάρ-
 χουσαν διακόσμησιν συγχεῖ καὶ ταράσσει (3), γέλω-
 τας κινῶν ἀπρεπεῖς, φωνὴν θορυβώδη, ὀργὰς προ-
 πετεῖς, ἐπιθυμίας ἀχαλινώτους, οἴστρον καὶ μανίαν
 ἐπὶ πᾶσαν παράνομον ἡδονήν. Διὰ τοῦτο μὴ πινέ-
 τωσαν, φησὶν, οἱ δυνάσται οἴνον, εἴτε οἱ ἀρχὴν τινα
 πεπιστευμένοι, καὶ δημοσίων πραγμάτων οἰκονο-
 μιαν· εἴτε οἱ διὰ τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας ἐν δυνά-
 μει ὄντες σωματικῇ. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι φύσει τυγχά-
 νοντες πρὸς τὰς ὀρμὰς εὐερέθιστοι, ἐπειδὴν καὶ τὸ
 τοῦ οἴνου προσλάβωσιν ἔξαγμα, οἷόν τινα φλόγα
 ἀφθόκῳ χρηρῆται τῆς καιομένης ὕλης, ἐπὶ τὸ μέγα

(1) Ἐμοῦντες γάρ. Voculam addidimus ex Regio codice.

(2) Προάγει. Emendavimus ope codicis Regii vulgatam lectionem προσάγει.

A solum voluptates, quibus velut furore quodam ad salacitatem concitantur, contabescunt ac diffluunt: sed ob ipsam etiam molem ac tumorem, corpus nimio humore repletum, laxumque et vitali vigore solutum circumferunt. Horum lividi sunt oculi, subpallida superficies cutis, spiritus impeditus ac coagmentatus, lingua resoluta, clamor indistinctus, titubantes pedes velut puerorum, spontaneæ superfluitatum egestionis quasi ab inanimatis profluentes: ob luxum miserabiles, miserabiliores quam qui in mari tempestate jactantur, quos fluctus alii aliis succedentes, ac demergentes, ex undis emergere non sinunt. Quemadmodum enim jactata tempestate navigia cum plus æquo onerantur, onere ejecto necesse est allevari. ita et hi ea quæ ipsos gravant, necessario egerunt. Vix enim vomitu et dejectione ab onere liberantur, tanto miserabiliores infeliciter navigantibus, quantum hi quidem ventos et mare et externa impedimenta causantur: illi vero ebrietatis tempestatem sibi ipsis sponte asciscunt. Itaque qui a dæmonibus obsidentur, miseratione quidem digni sunt: ebrii vero eadem perpetentes, ne digni quidem sunt, quorum misereamur, quandoquidem cum voluntario dæmone collectantur. Hi præterea quædam ebrietatis pharmaca componunt, operam industriamque in eo ponentes, non ut ne quid mali a vino patiantur, sed ut ipsorum ebrietas jugis sit et assidua. Ac hujus mali finis nullus est. Nam ipsum se merum promovet ad amplius. Non enim levat necessitatem: sed alterius potus necessitatem inevitabilem inducit, exurens inebriatos, semperque desiderium plus bibendi provocans. (4) Et quemadmodum cava, dum in se torrentes confluunt,

sicca aridaque relinquuntur: ita et ebriorum os madidum, sed simul ut paululum effluxit, siccum

5. (5) Omnino igitur ab iis quæ mentem pertur-
 bant, abstinere oportet. Posteaquam enim multum introierit meri, quasi tyrannus quidam ad arcem ascendit, atque nihil non iniquum imperans, a summo vertice irrequietos in anima tumultus excitat. Imo ratione ipsa in servitute primum redacta, omnem ex disciplina concinnitatem con-
 fundit et perturbat, risus indecoros, vocem turbulentam, procaces iras, cupiditates effrenatas, stimulum ac furorem ad omnem iniquam voluptatem provocantem exsuscitans. Quamobrem non bibant vinum potentes, inquit, sive ii quibus aliqua præfectura, aut publicarum rerum administratio commissa; sive ii qui ob ætatis vigorem corporeis
 563 viribus pollent. Enimvero qui sunt ejusmodi, utpote suapte natura ad animi motus proni, postquam fomes etiam vini et incitamentum accessit, suppeditata abunde materia, quæ apta est ustioni

(3) Ταράσσει. Sic idem codex. Editi et contextus καταβάσσει.

(4) Ex hom. in ebriosos, 126.

(5) Ex comment. in Isa., 508.

et idonea, velut flammam quamdam in sublime at-
tollunt. Nam quemadmodum onere nimio depressa
navis, ægre quo velis impellitur, atque naufragio
faciendo mirum in modum prona est: sic etiam
corpora, quæcunque voluptatis libidine pluribus
atque profusioribus deliciis, cutis curandæ gratia,
sese onerant, profundo perditionis pelago innatan-
tia feruntur. (1) Quid vis Caini maledictionem tibi
ipse asciscere, ebriosus factus, tremens ac vaga-
bundus per totam vitam? Corpus enim quod natu-
rali fulcro destituitur, circumagi necesse est et
contremiscere. Usquequo ebrietas? Periculum est
ne tandem cœnum lutunque pro homine flas; ita
totus admistus vino es, unaque pariter putruisti,
vinum ex quotidiana crapula obolens, et hoc cor-
ruptum, perinde ut vasa nulli omnino usui idonea.
(2) Si ebriosi regnum Dei non possidebunt⁴⁶, tu
autem temulentum accedis ad jejunium: quid utili-
tatis aufers? Nam si te ebrietas excludit a regno
cœlorum, quisnam tandem e jejunio fructus? An
non vides quomodo qui in domandis equis, qui ad
certamina aluntur, peritissimi sunt, cum instat
certaminis dies, eos inedia præparant? Tu contra,
data opera temetipsum deprimis saturitate. Venter
enim onustus, non solum ad cursum, sed ne ad
somnia quidem accommodus est; quandoquidem
pondere oppressus non potest quiescere, sed cogi-
tur subinde semet nunc in dextrum, nunc in læ-
vum latus vertere. (3) Ne igitur ad jejunii mysteria
te introducat ebrietas. Non est per temulentiam
aditus ad jejunium, quemadmodum nec ad justiti-
am accessus est per fraudationem, nec ad casti-
moniam per lasciviam, nec, ut summam dicam,
per nequitiam ad virtutem. Ebrietas ad lasciviam
inducit, ad jejunium frugalitas. Athleta ante cer-
tamen exercetur: qui jejunaturus est, præparat
se per abstinentiam. Ne velut ulciscens hos dies,
neu veluti fucum facturur legislatori, ante hos
quinque dies colloca crapulam. Nam laboras fru-
stra, si corpus quidem conficis, nec tamen solati-
um esuritioni admoves. (4) Dominum non recipit
ebrietas, Spiritum sanctum propellit. Fumus qui-
dem abigit apes, donæ vero spiritualia fugat cra-
pula. Ut autem id minime patiamur, caveamus,
ne illi ingrato ventri obsequamur, ut æterna illa
bona adipiscamur, in Christo Jesu Domino nostro, cui, unaque ejus Patri, simul et sancto Spiritui
gloria, honor et potestas, summumque decus, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

564 DE IRA ET ODIO.

SERMO XVII.

1. (5) Maxima in Christianum accusatio est,

⁴⁶ I Cor. vi, 10.

(1) Ex hom. in ebriosos, 127.

(2) Ex hom. II De jejunio, 13.

(3) Ex hom. I De jejunio, 9.

(4) Ex hom. I De jejunio, 10.

(5) Ex comment. in Isa., 19.

(6) Ὅσα πολλῆ. Sic idem codex, melius quam editi ὅσα πολλῆ. Non reperitur in contextu totus hic locus ab his verbis ὡς περ γὰρ usque ad φέρεται.

ἄ εξαίρουσιν. Ὅσπερ γὰρ τὰ πλοῖα καταβαρυνόμενα
τῷ φόρτῳ δυσάγωγά ἐστι καὶ εὐκόλα πρὸς να-
ύων· οὕτω καὶ τὰ σώματα, ὅσα πολλῆ (6) καὶ ἐπι-
λεῖ τῇ τρυφῇ εἰς πολυσαρκίαν καταπεφόρισται
διὰ φιληδονίαν (7), τῷ θυτῷ τῆς ἀπωλείας ἐπινηθ-
μένα φέρεται. Τί τὴν κατάραν τοῦ Κάιν ἐφ' ἐπιπῆ
ἐπισπᾶσαι, μεθύων, τρέμων καὶ περιφερόμενος διὰ
παντός τοῦ βίου; οὐ γὰρ ἔχον τὸ σῶμα τὸν ἐκ τῆς
φύσεως στηριγμὸν, ἀναγκαίως περιδονεῖται καὶ κα-
ταστειλεται. Μέχρι τίνος ἡ μέθη; Κινδυνεύεις (8) λα-
τῶν βόρβορος εἶναι ἀντὶ ἀνθρώπου· οὕτως ὅλως ἀν-
εμίχθης τῷ ὀινῳ, καὶ συγκατεσάπης αὐτῷ, ἐκ τῆς
καθημερινῆς κραιπᾶλης οἴνου ἀπόζων, καὶ τοῦτω
διεφθαρμένου, ὡς περ τῶν ἀγγέλων τὰ ἀχρηστότατα.
Εἰ μέθυσοι βασιλεῖων Θεοῦ οὐ κληρονομήσοις,
σὺ δὲ μεθύων ἔρχῃ ἐπὶ τὴν νηστείαν, τί σοι τὸ ὄφελος;
εἰ γὰρ ἀποκλείει σε τῆς βασιλείας ἡ μέθη, πῶς τι
λοιπὸν χρῆσιμον τὸ νηστεύειν; Οὐχ ὄρξες καὶ τὸν
ἴππων τοὺς ἀγωνιστάς, πῶς οἱ ἐμπεριόρατοι πωλο-
δάμναι, τῆς ἀγωνίας προσδοκωμένης, διὰ τῆς ἐνδείας
προευντρέπίζουσι; σὺ δὲ ἐξεπίτηδες σεαυτὸν κατα-
πιέεις (9) τῷ κόρῳ. Βαρουμένη γὰρ ἡ γαστήρ, οὐχ
ὄπως πρὸς δρόμον, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ὕπνον ἐπιτρέθει·
διότι καταθλιδομένη τῷ ἀχθει, οὐδὲ ἡρεμεῖν συγχε-
ρεῖται, ἀλλὰ ἀναγκάζεται πολλὰς ποιεῖσθαι τὰς
περιστροφὰς ἐφ' ἑκάτερα. Μὴ τοίνυν μυσταγωγῆσαι
σε ἐπὶ νηστείαν ἡ μέθη. Οὐχ ἔστι διὰ μέθης εἰσὼς
εἰς νηστείαν, οὐδὲ διὰ πλεονεξίας εἰς δικαιοσύνην,
οὐδὲ δι' ἀκολασίας εἰς σωφροσύνην (10), οὐδὲ, συλλί-
θδην εἰπεῖν, διὰ τῆς κακίας εἰς ἀρετήν. Μέθη εἰς
ἀκολασίαν ἄγει, ἐπὶ νηστείαν ἡ εὐτάρχεια. Ὁ ἀθλιὸν
προγυμνάζεται, ὁ νηστεύων προεγκρατεύεται. Μὴ
ὡς ἀμυνόμενος τὰς ἡμέρας, μὴ ὡς κατασοζιζόμενος
τὸν νομοθέτην, τῶν πέντε ἡμερῶν τὴν κραιπᾶλην
πρσποτίθεσο. Καὶ γὰρ ἀνόνητα πονεῖς, τὸ μὲν σῶμα
συντρίθων, μὴ παραμυθούμενος δὲ τὴν ἐνδειαν.
Μέθη Κύριον οὐχ ὑποδέχεται, Πνεῦμα ἅγιον ἀπο-
διώκει. Καπνὸς μὲν γὰρ φυγαδεύει μελίσσας, χαρι-
σματα δὲ πνευματικὰ ἀποδιώκει κραιπᾶλη. Ἴνα δὲ
μὴ τοῦτο πάθοιμεν, φύγωμεν τὸν ἀχάριστον θερα-
πεύειν γαστέρα, ὅπως τῶν αἰωνίων ἐπιτύχωμεν
ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ
τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, τιμὴ, κρά-
τος, καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΟΡΓΗΣ ΚΑΙ ΕΧΘΡΑΣ.

ΛΟΓΟΣ ΙΖ'.

1. Μέγιστον κατηγορήμα Χριστιανοῦ, πρόχειρον

(7) Διὰ φιληδονίαν. Regius codex διὰ φιληδονίας.

(8) Κινδυνεύεις. Sic idem codex et contextus. Editi κινδυνεύει.

(9) Καταπιέεις. Regius codex καταπαίνεις.

(10) Εἰς σωφροσύνην. Nescio unde editi habuerint, εἰς προσευχὴν, quod emendavimus ope Regii codicis et contextus.

εἶναι πρὸς ἄμυναν, καὶ πανεὶ τρόπον ἐπινοεῖν κατὰ τῶν λελυπηκότων τὴν τῶν ὁμοίων ἀντίδοσιν. Πῶς γὰρ διδάξει ἕτερον, μηδενὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδόναι, ὃ πάντα ποιῶν εἰς τὸ ἀμύνασθαι καὶ ἀντιλυπεῖσθαι τὸν βλάψαντα; μὴ μιμούμενος τὸν πράττητα τοῦ Δαβὶδ λέγοντος· *Εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδούσι μοι κακὰ, ἀποπέσοιμα ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κερός*. Διὸ δεῖ τὸ μανικὸν καὶ ἐμπληκτον κίνημα τῆς ψυχῆς καταστέλλειν τῇ μνήμῃ τῶν μακαρίων τοῦτου ὑποδειγμάτων· πῶς πρῶως ἠνείχετο (1) τῆς παρηνίας τοῦ Σεμεὶ. Οὐ γὰρ ἐδίδου καιρὸν τῇ ὀργῇ κινήθῃναι, πρὸς τὸν Θεὸν μεταφέρων τὴν ἔνοian. Ὅτι· *Κύριος*, φησὶν, *εἶπε τῷ Σεμεὶ καταράσασθαι τὸν Δαβὶδ*. Διόπερ ἀκούων, ἀνὴρ αἰμάτων καὶ ἀνὴρ παράνομος, οὐκ ἐκείνῳ ἐχάλεπτην, ἀλλ' ἐαυτὸν ἀπατελῶσεν, ὡς κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτῷ τῆς ὕβρεως ἀπαντώσης (2). Πᾶς γὰρ ἑλεγχρὸς ἐναργῶς καταπτόμενος τοῦ ἐλεγχόμενου, ἰσχυρῶς αὐτὸν βασανίζει, παριστάς τὸ αἰσχος τοῦ ἀμαρτήματος· ὥστε μεγάλα εὐεργετεῖν τὸν ἀναισθητοῦντα τῶν ἰδίων πταισμάτων, εἰς συναίσθησιν ἔγων καὶ μεταμέλειαν ἀληθινήν. Ποῖον γὰρ τραῦμα σωματικὸν οὕτω δριμεῖαν ἐμποεῖ τὴν δόξην, ὅποιαν βάσανον ἐμποεῖ τῆ ψυχῆς λόγος καταπληκτικὸς, καθικνούμενος τοῦ συνειδότης τῶν ἐνεχομένων τῇ αἰσχύνῃ τῶν κακῶς πεπραγμένων·

ciatum animæ parit sermo obfurgatorius, cum eorum qui turpitudine et opprobrio rerum male

gestarum premuntur, conscientiam perstringit?
2. Οὐχ οὕτω σώματος χαρακτήρ ἴσθις τινος ἐνομήθη, ὡς τῆς φιλοθέου ψυχῆς τὸ εἰρηκὸν τε καὶ ἡμερον. Πρέπει δ' ἂν τῷ τοιοῦτω, τοὺς ἄλλους ἔλκειν πρὸς ἐαυτὸν, καὶ παρέχειν πᾶσι τοῖς ἐγγίζουσιν, ὡσπερ μύρου τινὸς εὐωδίας, τῆς τοῦ τρόπου χρηστότητος ἀναπλήρασθαι, αὐτὸν τοῖς ἄλλοις καθηγείσθαι ἐπὶ τὰ βέλτιστα, ἀλλ' οὐχὶ ἀκολουθεῖν ἐτέροις, ἐφ' ἃ μὴ δεῖ (3)· καὶ τὸ μὲν φιλόνεικον ἐτέροις παραχωρεῖν· μᾶλλον δὲ κάκεινων ἐξελεῖν τῆς ψυχῆς, εἴπερ οἶόν τε· αὐτὸν δὲ δι' ἀνεξικακίας λύειν τὰ λυπηρά. Τὸ μὲν γὰρ ἀμύνασθαι, παντός ἐστι τοῦ ὀργιζομένου· τὸ δὲ καὶ αὐτῆς τῆς ὀργῆς ἐψηλότερον εἶναι (4), τοῦτο ἐνός που λόγου, καὶ εἴ τις αὐτῷ τὴν ἀρετὴν παραπλήσιος. Οἶον γὰρ θέαμα! πῶς σεμνὸν καὶ θαυμαστὸν καὶ μικροῦ τὴν φύσιν ἐκβαῖνον τὴν ἀνθρωπίνην, ἀνθρωπον πολλὰ λοιδορηθέντα, καὶ που καὶ πληγὴν δεξάμενον ἐπὶ κόρῃς, καὶ ἄλλα μύρια παθόντα τῶν λόγῳ καὶ ἔργῳ (5) πρὸς τὴν ἐσχάτην ἀτιμίαν φερόντων, μὴ ὑπερζέσαι θυμῷ, μηδὲ διαναστῆναι πρὸς ἄμυναν, ἀλλὰ πρῶως καὶ ἀοργῆτως προσεύξασθαι ὑπὲρ τοῦ ὕβριστοῦ, ὥστε καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς φθάσασιν αὐτῷ ἀμαρτίαν συγχαρηθῆναι, καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς τῆς πρσπούσης παρὰ

A expeditum esse et paratum ad vindictam, atque omnibus modis esse intentum, ut iis qui ipsi molestiam exhibuere, par pari referat. Quomodo enim alium edocebit ut nemini malum pro malo rependat, dum ipse nihil non molitur, ut vindictam sumat, ac sua vice lædentem afficiat molestia? haud imitans Davidis mansuetudinem, qui ait: *Si reddidi retribuētibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis*⁴⁷. (6) Quapropter oportet compescere insanum ac vecordem animi motum, beatorum illius exemplorum memoria: quomodo ille petulantiam Semei mansuete pertulerit. Non enim tempus dabat commotioni iræ: siquidem cogitationem suam transferebat in Deum. Ait nimirum: *Dominus dixit Semei, ut malediceret Davidi*⁴⁸. Quapropter cum vocaretur vir sanguinum, et vir iniquus, haudquæquam ei succensuit; sed se ipse humiliabat, quasi jure ac merito maledictis contumeliosisque lacessitus. (7) Omnis enim reprehensio palam eum qui reprehenditur perstringens, ipsum vehementer torquet, cum peccati detegat turpitudinem; ita ut eum qui nullo delictorum suorum sensu tangebatur, non mediocri afficiat beneficio; quippe ad eorum conscientiam et ad veram pœnitentiam ipsum deducat. Quale enim corporis vulnus creat acrem dolorem ejusmodi, cujusmodi cruciatum animæ parit sermo obfurgatorius, cum eorum qui turpitudine et opprobrio rerum male

2. (8) Neque enim corporeus character ita proprius cujusquam deputatus est, ut animi Deum amanti pax et mansuetudo. Tali igitur conveniat, alios ad se trahere, ac omnibus ad se accedentibus præstare, ut veluti cujusdam unguenti ffragrantia, morum suorum lenitate impleantur, ducem se aliis præbens ad optima, minime autem alium ad illicita sequens: (9) ac contentionis quidem studium aliis relinquat, imo ex illorum etiam animis extrahat, si fieri potest: ipse autem patientia molestias superet. Nam ulcisci se, cujusvis irati est; sed ipsa etiam ira superiorem esse, hoc hujus est solius, et si quis illi virtute consimilis. (10) Quale enim spectaculum! quam præclara res est et admiratione digna, quæque propemodum naturam superat, si homo qui multis impetitus est conviciis, aut forte etiam in maxilla plagam accepit, et innumera alia perpessus est, et dictis et factis ad extremam ignominiam tendentia, minime tamen præter modum ira effervescat, neque excitetur ad vindictam, sed mansuete et absque iracundia precetur pro conviciatore, ut et præteritum ei peccatum condonetur, ac in posterum convenienti Dei cura dignus habeatur!

⁴⁷ Psal. vii, 5. ⁴⁸ II Reg. xvi, 10.

(1) *ἠνείχετο*. Sic Regius codex et contextus. Editi, *συνείχετο*.

(2) *Ἀπαντώσης*. Codex Regius, ὑπαντώσης.

(3) *Ἐφ' ἃ μὴ δεῖ*. Idem codex, ἐφ' ᾧ μὴ δεῖ.

(4) *Εἶναι*. Hanc vocem addidimus ex Regio codice ac ipso contextu.

(5) *Τῶν λόγῳ καὶ ἔργῳ*. Pro his vocibus legeba-

tur in editis ac in ipso contextu, καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ. Vilium sanavimus ope Regii codicis.

(6) Ex hom. *adversus iraios*, 87.

(7) Ex comment. in *Isa.*, 431.

(8) Ex epist. lxx, 153.

(9) *Ibid.*, 154.

(10) Ex comment. in *Isa.*, 419.

Nunc vero nos inter cætera peccata et illud maxime peccamus, 565 persequimur nempe retributionem: neque pari mensura vices rependimus: sed ultra modum nos ipsos ulciscimur, nec indignamur solum, si quapiam contumelia fuerimus vexati; sed si honore non afflicimur, eos quoque qui nobis minus honoris tribuerint, quam quo nos ipsos dignos esse existimamus, pro inimicis habemus.

3. (1) Contumelia te affecit iratus quispiam? siste silentio malum, neque iram illius velut quoddam fluentum in animum tuum suscipiens, ventos imiteris, qui, quod illatum est, id reflatu repellunt. Maledixit ille? tu benedicas. Percussit? tu sustine. Despicit, teque facit nihili? tu tecum cogita ortum te esse ex terra, ac rursus in terram reversurum. Obscurum te dixit, ingloriumque et nihili hominem, qui infimo loco natus sit? tu te ipsum terram ac cinerem dicit. Illustrior non es patre nostro Abraham, qui se ipse ita appellavit. Indoctum et pauperem te dixit? tu te dicas vernem, teque ex stercore habere originem, Davidis verba usurpans. His etiam præclarum Moysis facinus adijce. Ille ab Aaron et Maria maledictis laceratus, non Deum adversus eos interpellavit, sed pro eis oravit. (2) Tu igitur, si te pauperem appellaverit, si verum loquatur, perfer veritatem: sin mentitur, quid ad te quod dixit? Neque esferaris ob eas quæ verum excedunt laudes; neque ob contumelias, quæ te non attingunt, exaspereris. An non vides quomodo sagittæ duriora, et quæ renituntur, soleant penetrare, in mollibus vero et quæ cedant, impetum suum frangere? Quid autem te perturbat pauperis cognomen? In mentem veniat tuæ naturæ, quod nudus ingressus es in mundum, nudusque es egressurus. Quid autem nudo pauperius est? Nihil grave audivisti. Quis unquam ob paupertatem abductus est in carcerem? Pauperem esse non probrosum est, sed paupertatem generose non ferre. Ecquid stultius est ira? Sin tranquillus et sine ira permanseris, incutis pudorem conviciatori, cum prudentiam re ipsa ostenderis atque modestiam. (3) Ut enim qui verberat sensu carentem, sibi ipse irrogat pœnam (nam nec hostem ulciscitur, nec iram sedat): ita, quisquis hominem, qui injuriis non movetur, probris ac maledictis lacessit, is cupiditatem suam solari ac mollire non potest. (4) Quod si par pari referas, et ex æquo insurgas adversus conviciatorem, quam tandem prætendes excusationem? Quod te prior ad iram provocavit? Sed hoc qua venia dignum? Neque enim scortator qui culpam in meretricem transfert, tanquam quæ ad peccatum impulerit, remissius condemnatur. Nonne malum contumelia? Cave imiteris. Nam incepisse alium non sufficit ad excusationem. Imo

(1) Ex hom. *adversus iratos*, 85.

(2) *Ibid.*, 87.

(3) *Ibid.*, 86.

(4) *Ibid.*

(5) *Μιμῆ*. Regius codex, μιμήση.

θεοῦ ἐπιμελείας ἀζηιωθῆναι! Νῦν δὲ ἡμεῖς μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν κἀν τούτῳ μάλιστα ἀμαρτάνομεν, δίκοντες ἀναπαύομα, οὐδὲ ἴσῳ τῷ μέτρῳ ἀντιδόντες, ἀλλὰ μεθ' ὑπερβολῆς ἀμυρόμενοι, οὐκ ἐν ὕβρισθῶμεν μόνον, ἀλλ' ἐὰν μὴ καὶ τιμηθῶμεν παροξυνόμενοι· καὶ τοὺς ἑλαττον ἡμᾶς τιμῶντας, ὡς ἀξίους αὐτοὺς ὑπειλίφθαμεν, ὡς ἐχθροὺς λογίζομενοι.

3. Ὑβρισέ σε ὀργισθεὶς ὁ δεινός; στήσον τῆ ψυχῇ τὸ κακόν, καὶ μὴ ὡσπερ ρεῦμα τὴν ἐκείνου ὄρητι εἰς τὴν ἰδίαν καρδίαν ὑποδεξάμενος, τοὺς ἀνέμους μιμῆ (2), διὰ τῆς ἀντιπνοίας ἀντιδιδόντας τὸ ἐνεχθῆ. Ἐκεῖνος ἐλοιδορήσῃ; σὺ εὐλόγησον. Ἐτόπησεν ἐκείνος; σὺ ὑπόμεινον. Διαπτύει, καὶ τὸ μηδὲν ἡγείσῃ σε; σὺ ἐνοϊαν λάβε σεαυτοῦ, ὅτι· ἐκ γῆς ὑπέστη, καὶ εἰς γῆν πάλιν ἀναλυθήσῃ. Ἀφανῆ σε εἶπε, καὶ ἄδοξον, καὶ μηδένα μηδαμόθεν; σὺ καὶ γῆν εἶπέ καὶ σποδὸν σεαυτὸν. Οὐκ εἶ σεμνότερος τοῦ πατρὸς ἤ μὲν Ἀβραάμ, ὃς ταῦτα ἑαυτὸν ἀπεκάλεε. Ἀμαθῆ καὶ πτωχόν; σὺ δὲ σκώληκα σεαυτὸν εἶπέ, καὶ ἀπὸ κοπρίας ἔχειν τὴν γέννησιν, τὰ τοῦ Δαβὶδ λέγοντα ῥήματα. Τούτοις πρόσθε καὶ τὸ τοῦ Μωϋσέως κηλόν. Ἐκεῖνος ὑπὸ Ἀαρὼν καὶ Μαρίας λοιδορήθη, οὐ κατ' αὐτῶν ἐνέτυχε τῷ Θεῷ, ἀλλὰ προσήγαγε ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ σὺ τοίνυν, ἐὰν πένητά σε προσήγαγε, εἰ μὲν ἀληθῆ λέγει, καταδέξαι τὴν ἀλήθειαν· εἰ δὲ ψεύδεται, τί πρὸς σὲ τὸ λεγόμενον; Μήτε πρὸς ἐπαίνοους χανουθῆς, τοὺς ὑπὲρ τὴν ἀλήθειαν ῥῆσι πρὸς ὕβρεις ἀγγιάνης, τὰς οὐκ ἀπτομένας σου. Οὐχ ὄραξ τὰ τοξεύματα, πῶς τῶν μὲν στεβρῶν καὶ ἀντύπων πέφυκε διαπίπτειν, ἐν δὲ τοῖς ἀπαλοῖς καὶ ὑπέκρουσι τὴν ὀρμὴν ὑπεκλύειν; Τί δέ σε ταράσσει ἢ προσγορήα τοῦ πένητος; Μνήστητι τῆς εὐσεβείας σεαυτοῦ· ὅτι γυμνός εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθες, γυμνός (6) καὶ ἀπελεύσῃ. Τί δὲ γυμνοῦ πενηρότερον; Οὐδὲν ἤκουσας δεινόν. Τίς ποτε ἀπήχθη διὰ πενίαν εἰς δεσμοκτήριον; Οὐ τὸ πένεσθαι ἐπονεϊδίστον, ἀλλὰ τὸ μὴ φέρειν εὐγενῶς τὴν πενίαν. Τί ὀργῆς ἀρροτέτερον; Ἐὰν μείνης ἀόρητος, ἥσυχνας τὸν ὕβρισαντα, ἔργῳ τὴν σωφροσύνην ἐπιδειξάμενος. Ἐγὰρ ὁ τύπτων τὸν μὴ ἀλοῦντα, ἑαυτὸν τιμωρεῖται (οὔτε γὰρ τὸν ἐχθρὸν ἡμίνατο, καὶ τὸν θυμὸν οὐκ ἀνέπαυσεν [7]). οὕτως ὁ τὸν ἀλοιδορήτον ἐνεϊδίσει, παραμυθίαν εὐρεῖν τοῦ πάθους οὐ δύναται. Ἀμυρόμενος δὲ, καὶ εἰς ἴσον ἀντικαθιστάμενος τῷ λοιδορῇ, τί καὶ ἀπολογία; Ὅτι παρῶσθε κατάρξας; Καί ποιας τοῦτο συγγνώμης δεῖσιν; Οὐδὲ γὰρ ὁ πόρος ἐπὶ τὴν ἐταίραν τὴν αἰτίαν μετατιθεῖς, ὡς πρὸς τὴν ἀμαρτίαν διερεθίσασαν, ἦτον τῆς κατακρίσεως ἀξιοῦται. Πονηρὸν ἢ ὕβρις; φεύγε τὴν μίμησιν. Οὐ γὰρ δὴ τὸ ἕτερον κατάρξαι, ἱκανὸν εἰς παραίτησιν. Δικαιότερον μὲν οὖν, ὡς ἑμαυτὸν πείθω, καὶ ἐπιτεῖναι τὴν ἀγανάκτησιν· διότι ὁ μὲν οὐκ εἶχε τὸ ἐπιφρονίζον ὑπόδειγμα· σὺ δὲ βλέπων ἀσχημονεῖν

(6) *Γυμνός*. dem codex, πάντως ὅτι καὶ γυμνός.

(7) *Ἀνέπαυσεν*. Cod. x Regius, κατέπαυσεν. Paul. post idem, ἴσον ἀντικαθιστάμενος, non εἰς ἴσον.

τὸν ὀργιζόμενον, οὐκ ἐφυλάξω αὐτοῦ τὴν ὁμοίωσιν, ἄλλ' ἀγανακτεῖς καὶ χαλεπαίνεις, καὶ ἀνταγωνίζῃ (1)· καὶ γίνεται σου τὸ πάθος ἀπολογία τοῦ προλαβόντος. Εἰ μὲν πονηρὸν (2) ὁ θυμὸς, τί οὐκ ἐξέκλινας τὸ κακὸν; Εἰ δὲ συγγνώμης ἄξιον, τί χαλεπαίνεις τῷ θυμουμένῳ; ἔοικε γάρ πως συνεξομοιοῦσθαι τῷ ματαιολογῶντι ὁ ἀντιλέγων. Διόπερ, οἶμαι, ὁ σοφὸς παρεγγυᾷ Σολομῶν, μὴ ἀποκρίνασθαι τῷ ἄφρονι κατὰ τὴν ἐκείνου ἀφροσύνην. Ὡςπερ γὰρ ὁ βασιλικὴν εἰκόνα καθυβρίσας, ὡς εἰς αὐτὸν ἐξαμαρτήσας τὸν βασιλέα κρίνεται· οὕτω δηλονότι ὑπόδικός ἐστι τῇ ἁμαρτίᾳ ὁ τὸν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγενημένον καθυβρίζων.

spondeat ³. Quemadmodum enim qui imperatoris effigiem dedecore affecit, non aliter punitur, quam si in ipsum imperatorem peccasset: sic etiam peccato obnoxius is est, qui ei quem ad sui imaginem Deus creavit, injuriam intulerit.

4. Ἄνθρωποι θυμῶδες μὴ συναυλίζου, φησί. Κακὸν γὰρ πρᾶγμα κυνὶ συνδεῖσθαι, καὶ διηνεκοῦς ὑλακῆς ἀπολαύειν. Φεῦγε τοίνυν τὰς μετ' αὐτοῦ διατριβάς· ἀνάγκη γάρ σε μαθεῖν τι τῶν ἐκείνου ὁδῶν. Εἰπέ τι ὕβριστικὸν, ἐκίνησε καὶ τὸν ἐν σοὶ θυμὸν. Ὡςπερ κυνὸς ὑλακῆ προκαλεῖται ἐτέρου κυνὸς θόρυβον, καὶ τὸν ἐν σοὶ θυμὸν τέως κοιμῶμενον καὶ ἡσυχάζοντα ἡ ἐκείνου φωνὴ διήγειρε, καὶ γηγόνατε ἀλλήλοις ἀνθυλακτοῦντες· εἶτα ἀντικαταστάντες ἀλλήλοις, ὡςπερ σφενδόνας ἀφίετε τῶν ῥημάτων τὰς ἀσχημοσύνας. Εἰπέ τι ὕβριστικὸν ἐκεῖνος, ἀντέδωκας σὺ μελίζονι ὑπερβολῇ, τὸν προλαβόντα μιμούμενος. Λαβῶν ἐκεῖνος τὴν ἐκ τοῦ λόγου τοῦ ὕβριστικοῦ (3) ἀντίδοσιν, οὐκ ἔσθη τῆς ὀργῆς, ἀλλ' ἔστράφη, καὶ ἐκορυφώσε τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτίαν· μελίζων ἡβουλήθη γενέσθαι ἐκ τοῦ εἰπεῖν τι χαλεπώτερον. Σὺ δεξάμενος πάλιν, ὑπερψώθης, καὶ γέγονε κακῶν φιλονεικία. Ὁ δὲ ἐν κακῶν ἀμύλλαις νικῶν, οὗτος ἀθλιώτερός ἐστιν. Ἐπειδὴν γὰρ ἅπαξ παρωσάμενον τοὺς λογισμοὺς τὸ τοῦ θυμοῦ πάθος, καὶ τὴν δυναστείαν τῆς ψυχῆς παραλάβη, ἀποθηριοῖ παντελῶς τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὐδὲ ἄνθρωπον εἶναι συγχωρεῖ· ὅπερ γὰρ τοῖς λοβόλοις ἐστὶν ἴδς, τοῦτο τοῖς παροξυνθεῖσιν ὁ θυμὸς. Λυσώσιν ὡςπερ οἱ κύνες, φττούσιν ὡςπερ οἱ σκορπίοι, δάκνουσιν ὡςπερ οἱ ὄφεις. Ἄγνοοῦσι μὲν γὰρ αὐτοὺς πρῶτον οἱ ὀργιζόμενοι, ἔπειτα καὶ πάντας ὁμοίως τοὺς ἐπιτηδείους. Διὰ θυμὸν καὶ ξίφος ἀκονᾶται, καὶ θάνατος ἀνθρώπου ἐκ χειρὸς ἀνθρωπείας τολμᾶται. Διὰ τοῦτον ἀδελφοὶ μὲν ἀλλήλους ἠγγήσαν· γονεῖς δὲ καὶ τέκνα τῆς φύσεως ἐπελάθοντο· καὶ ὡςπερ αἱ χαράδραι πρὸς τὰ κοίλα συμβέουσαι τὸ προστυχὸν παρασύρουσιν· οὕτω καὶ αἱ τῶν ὀργιζομένων ὀρμῆαι βίαιοι καὶ ἀκάθεκτοι διὰ πάντων ὁμοίως χωροῦσιν. Οἰοεὶ γὰρ ὀστραὶ τῇ μνήμῃ τῶν λελυπηκότων περικεντούμενοι, σφάδάζοντες αὐτοῦ τοῦ θυμοῦ καὶ πηδῶντος, οὐ πρότερον ἀπο-

A vero æquius est, ut mihi persuadeo, intendi etiam adversum te querelam, quod ille exemplum quo emendaretur, nequaquam habuerit. Tu tamen videns iratum indecore se gerentem, non illius vitæ similitudinem, sed indignaris, acerbius oburgas, obulctaris; ideoque tua ipsius perturbatio aggreddentis exordientisque defensio fit et excusatio. Etenim si malum ira est, cur malum non declinasti? Sin autem quidpiam est venia dignum, cur infensus es irascenti? (4) Nam qui vaniloquo contradicit, is quodammodo illi assimilis effici videtur. Propterea sapientem arbitror Salomonem edixisse, *ne quis stulto secundum ipsius insipientiam respondeat* ³.

4. (5) *Ne habiles una*, inquit, *cum viro iracundo* ³. Mala enim res cum cane colligari, ac perpetuum latratum ferre. Fuge igitur congressum ejus atque consuetudinem, alioqui necesse tibi est aliquid viarum ipsius addiscere. Dixit rem contumeliosam, commovit et animum tuum. Quemadmodum canis latratus provocat canis alterius tumultum: ita quoque animum tuum prius sopitum ac quiescentem vox ejus ad iram concitavit, et alter alterum adlatrastis; et ita demum alter alteri adversantes, ignominiosa verba velut fundas intorquetis. Dixit ille aliquid injuriosum: tu longe injuriosius respondisti, auspicantem atque aggredientem imitatus. Ille contumeliosi verbi receptis vicibus, commoveri non destitit: sed conversus peccatum suum adauxit. Superior evadere voluit verborum acerbitate. Tu rursus, his auditis, supra modum attolleris, sicque malorum fit contentio. Qui autem in malorum certamine vincit, is magis miser est. (6) Ubi enim rationem semel exturbaverit iracundiæ vitium, atque dominium animæ usurpaverit, hominem prorsus convertit in belluam, et ne hominem quidem esse sinit. Quod enim venenatis venenum est, hoc idem ira est exasperatis. Fiunt rabidi canum in morem, insiliunt ut scorpium, mordent ut serpentes. Nam irati primum ignorant sese, deinde omnes similiter familiares atque necessarios. Per iram ensis acuitur atque patratum homicidium humana manu. Per hanc fratres alii alios ignoravere: parentes quoque et liberi naturæ obliti sunt; et quemadmodum torrentes ad loca cava confluentes, quidquid obvium est transversum trahunt; ita violenti ac impotentes irascentium impetus cunctos similiter invadunt. Nam eorum quæ molesta ipsis fuerunt, recordatione quasi cæstro exstimulati, effervescente in eis ira atque subsi-

³ Prov. xvi, 4. ³ Prov. xxii, 24.

(1) Ἀνταγωνίζῃ. Contextus, ἀντοργίζῃ.

(2) Πονηρὸν. Sic contextus et idem codex. Editi πονηρὸς.

(3) Ὑβριστικῶν. Sic contextus et idem codex.

Editi, ὕβριστοῦ.

(4) Uterque codex indicat comment. in Isa.

(5) Ex hom. in Lacizis, 590.

(6) Ex hom. adversus iratos, 83.

liente, non prius cessant quam damnum aliquod inferant irritanti. Nam cum ira rebus irritantibus accensa est, ut ingenti lignorum congerie flamma, tum demum neque verbis explicabilia, neque factu tolerabilia spectacula videre licet: manus attolli adversus tribules, pedes temere insultantes, denique quidquid in conspectum venit, id furori ac insanix pro armis esse. Quod si ex adverso æquale malum renitens repererint, aliam videlicet iram et parem insaniam; ita demum inter se conserti, mutuo faciunt ac perpetiuntur quæ æquum est perpeti eos, qui sub ejusmodi dæmone militant. (1) Mutuæ siquidem illæ offensiones, animique irritationes abjecti, primum quidem exiguæ sunt et curatu perfaciles; temporis vero progressu 567 per contentionem auctæ, immedicabiles prorsus evadere consueverunt. (2) Quandiu enim quæ ex dissidio oboriuntur calumniæ, locum habuerint, tandiu suspiciones in pejus augeri necesse est.

5. (3) Si igitur videris iratum dentes acuentem, cogita hominem ejusmodi similem esse apro, ut qui iracundiam internam dentium asfrictu indicet. (4) Nam in malis pugnis miserio est qui vicit, quippe quia cum majori peccato abit. Contra serpentem illum duntaxat iracundiæ tuæ vim exsere. (5) Quid enim Phineen justificavit? nonne justa ira adversus scortatores? qui alioqui perquam mitis ac mansuetus, posteaquam Zambri cum scorto Madianitide palam et siue verecundia coeuntem vidisset, adeo ut ne contegerent quidem turpitudinis suæ infame spectaculum, hoc non perferens, ira C opportune usus est, utroque hasta transfixo ¹. Rursus zelotes ille Elias quadringentos quinquaginta viros confusionis sacerdotes, et quadringentos viros sacerdotes lucorum, mensam Jezabel comedentes, consultissima ac sapienti ira in totius Israelis commodum interfecit ². Sic ira plerumque actionum bonarum est ministra. (6) Libentius sane viderit quis amicum irascentem, quam alium colentem. Itaque hos imitari studeamus, neque contra nos, sed adversus diabolum tantum, iracundiam armemus, si cœlestē regnum assequi velimus, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potestas, cum æterno ejus Patre, ac sanctissimo vivificanteque Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen

DE INVIDIA ET MALEVOLENTIA.

SERMŌ XVIII.

1. (7) Multum nobis sollicitudinis injicit præsenti-

¹ Num. xxv, 8. ² III Reg. xviii, 22, 40.

(1) Ex epist. ccxix, 332.

(2) Ex epist. lix, 154.

(3) Ex hom. in Lacizis, 589.

(4) Ex hom. adversus iratos, 85.

(5) Ibid., 89.

(6) Ex epist. xxi, 98.

(7) Ex epist. ccxxvi, 346.

Α λήγουσι, πρὶν ἢ κακὸν τι δοῦναι τῷ παροξύνοντι. Ὅταν γὰρ ὡσπερ φλῆξ ὕλης ἀφθονία τοῖς παροξύνουσιν ὁ θυμὸς ἐξαφθῇ, τότε δὴ, τότε, τὰ οὐτε λόγῳ ῥητὰ, οὔτε ἔργῳ φορητὰ, ἐπιθεῖν (8) ἔστι θεάματα· χεῖρας μὲν διηρμένας κατὰ τῶν δημοφύλων, πόδας δὲ ἀφειδῶς ἐναλλομένους, πᾶν δὲ τὸ φανὲν ὄπλον τῇ μανίᾳ γενόμενον. Ἐάν δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου τὸ ἴσον κακὸν ἀντιστρατευόμενον (9) εὐρωσιν, ὀργὴν ἄλλην καὶ μανίαν ὁμοίτημον· οὕτω δὲ συμπεσόντες ἔδρασαν ἀλλήλοις καὶ ἔπαθον, ὅσα εἰκὸς τοῖς ὑπὸ τοιοῦτῳ δαίμονι στρατηγουμένους παθεῖν. Αἱ γὰρ πρὸς ἀλλήλους λύπαι, καὶ μικροψυχίαι, παρὶ μὲν τῆν πρόωτην μικραὶ εἰσι καὶ εὐθεράπτεται· προτόντος δὲ τοῦ χρόνου, ὑπὸ φιλονεικίας αὐξήματα, εἰς ἀνίατον παντελῶς ἐκπίπτειν περὶ ἴσασιν. B Ἔως γὰρ ἐκ τῆς διαστάσεως αἱ διαβολαὶ χώρων ἔχουσιν (10), ἀνάγκη αἰετὶ τὰς ὑποψίας ἐπὶ τὸ χεῖρον αὐξῆσθαι.

5. Ἄν τοίνυν ἴδῃς τὸν θυμούμενον τοὺς ὀδόντας παραθῆγοντα, ἐνθυμήθητι ὅτι αὐτὸ εἰκοιεν ὁ τοιοῦτος, τὸν ἐνδοθεν θυμὸν διὰ τῆς τῶν ὀδόντων παρατρίψεως ὑπερφαίνων. Ἐν γὰρ ἀμύλλαις πονηραῖς ἀθλοῦστρος ὁ νικήσας, διότι ἀπέργεται τὸ πλεόν ἔχων τῆς ἀμαρτίας. Ὁ θυμὸς ἔστω σοι κατὰ μόνου τοῦ ὄφρατος. Τί γὰρ τὸν Φινεὲς ἐδικαίωσεν; οὐχ ἡ δικαία ὀργὴ κατὰ τῶν πορνευσάντων; ὅς τὰ πολλὰ ἐπεικτικὸς ἦν καὶ πραῦς, ἐπειδὴ εἶδε τὴν πορνείαν τοῦ Ζαμβρὴ καὶ τῆς Μαδιανίτιδος ἀναφανδὸν καὶ ἀπηρυθμισμένην γινομένην, οὐ συγκαλυπτόντων αὐτῶν τῆν ἀσχημίονα θεῶν τῆς αἰσχύνης, οὐκ ἀνασχόμενος, εἰς δέον ἐχρήσατο τῷ θυμῷ, δι' ἀμφοῖν ἐλάσας τὴν σειρομάστην. Ἥλιος δὲ ὁ ζηλωτὴς, πεντήκοντα καὶ τετρακοσίους ἀνδρας ἱερεῖς τῆς αἰσχύνης, καὶ τετρακοσίους ἀνδρας ἱερεῖς τῶν ἔθλων, ἐσθλιόνας τράπεξαν Ἰεζάβελ, λελογισμένῳ θυμῷ καὶ σώφρονι εἰς ὄφρατος παντὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἐθανάτωσεν. Οὕτω γίνεται πολλάκις ὁ θυμὸς ἀγαθῶν πράξεων ὑπρέτης. Ἦδιον γοῦν ἂν τις ἴδοι ὀργιζόμενον τὸν ἀγαπώμενον, ἢ θεραπεύοντα ἕτερον. Τούτους καὶ ἡμεῖς ζηλωταὶ σπουδάσωμεν, καὶ μὴ καθ' ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ τοῦ διαβόλου (11) τὸν θυμὸν ὀπλιζόμενον μόνον, εἰ γε τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐπιτυχεῖν βουλοίμεθα, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ D καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰετὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΦΘΟΝΟΥ ΚΑΙ ΒΑΣΚΑΝΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ ΙΗ'

1. Πολλὴν ἡμῖν ἐμποεῖ τὴν ἀνίαν τοῦ κατασχόντος

(8) Ἐπιθεῖν. Codex Regius, κατιθεῖν.

(9) Ἀντιστρατευόμενον. Idem codex, ἀντιπραματευόμενον.

(10) Ἐχουσιν. Idem codex ἔχουσιν.

(11) Διαβόλου. Codex Regius addit, μόνου, ac postea omittit μόνον. Non reperta hæc verba, ταύτους καὶ ἡμεῖς, et quæ sequuntur.

καεροῦ τούτου ἡ χαλεπότης, ἐν ᾗ πᾶσαι μὲν Ἑκκλη- A
 ραίαι ἐσαλεύθησαν, πᾶσαι δὲ ψυχαὶ σιναίονται. H
 Ἦνοιξαν γὰρ πάντες ἀφειδῶς τὰ στόματα κατὰ τῶν
 ἡμεθοῦλων. Δαλείται τὸ ψεῦδος ἀφ᾽ ὧς, ἡ ἀλήθεια
 τυγχεκάλυπται· καὶ οἱ μὲν κατηγορούμενοι κατα-
 κείχονται ἀκρίτως, οἱ δὲ κατηγοροῦντες πιστεύου-
 ναι ἀνεξετάστως. Καὶ πολὺς ἦδη ὁ χρόνος παρώχη-
 ρεν, ἐν ᾗ τυπτόμενοι ὑπὸ τῶν διαβολῶν, φέρομεν
 ἄς τῆς κατηγορίας μάστιγας, ἀρκοῦμενοι ὅτι ἔχο-
 μεν Κύριον τὸν τῶν κρυπτῶν γνώστην μάρτυρα τῆς
 τυγοφανείας. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ ἦδη τὴν σωτῆρ
 ἡμῶν εἰς βεβαίωσιν τῶν διαβολῶν παρεδέξαντο, καὶ
 οὐ διὰ μακροθυμίαν ἐνόμισαν ἡμᾶς σιωπᾶν, ἀλλὰ
 ἵνα τὸ μὴ ἔχειν διαραῖ στόμα πρὸς τὴν ἀλήθειαν·
 τούτου ἕνεκεν παρακαλῶ τὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπην
 ὑμῶν, ὥστε τὰς ἐξ ἑνὸς μέρους γινομένης διαβολᾶς
 μὴ πάντως παραδέχεσθαι ὡς ἀληθεῖς· διότι, καθὼς
 γέγραπται, Οὐδένα κρίνει ὁ νόμος, ἐὰν μὴ πρῶ-
 τως ἀκούσῃ, καὶ γινῶ τί ποιεῖ. Πρὸς δὲ τὰ προβα-
 λόμενα ἐγγλήματα ἀπαιτεῖτε ἡμᾶς τὰς εὐθύνας. Καὶ
 εἰ μὲν εὐρητε παρ' ἡμῶν τὴν ἀλήθειαν, μὴ δῶτε
 ῥῶραν τῷ ψεύδει· ἐὰν δὲ ἀνοούτων ἡμῶν πρὸς τὴν
 ἐκπολογίαν αἰσθηθεὶς, τότε πιστεύσατε τοῖς κατηγο-
 ροῖς ἡμῶν ὡς ἀληθεύουσι. Τὰ γὰρ στόματα αὐτῶν
 ἐπισχεθῆναι διὰ τῶν ἡμετέρων λόγων ἀμήχανον.
 Μᾶλλον μὲν οὖν εἰκὸς καὶ ἐρεθίζεσθαι αὐτοὺς ἐπι-
 καῖς ἀπολογίαις ἡμῶν, καὶ μείζονα καὶ χαλεπότερα
 καθ' ἡμῶν κατασκευάζειν, καὶ στηλιτεύειν, καὶ κατα-
 γροεῖν. Καίτοι εὐγνώμονι κριτῇ ἀρκεῖ αὐτὰ τὰ
 πράγματα πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας φανέρωσιν, καὶ,
 ἐὰν ἡμεῖς σιωπήσωμεν, ἔξεστιν ὑμῖν διαβλέψαι
 πρὸς τὰ γινόμενα. Αἰτούμαι (1) δὲ πρὸ πάντων
 ὑμᾶς, τοὺς τε νῦν ἀκουσομένους, καὶ τοὺς εἰς
 ὕστερον ἐντευχομένους, μὴ τῷ πλήθει διακρίνειν
 ἐθέλειν τῆς ἀληθείας τὸ ψεῦδος, τῇ πλεονί μοίρα
 τὸ κρεῖττον συνάψαντας· μήτε μὴν ἀξιῶμασι προσ-
 ἔχοντας, ἀμαυροῦσθαι τὴν διάνοιαν, ἢ τῇ τάξει
 τῶν προλαβόντων τὸ πλέον νέμοντας, ἀποφράττειν
 τὰς ἀκοὰς τοῖς ὕστεροις. Δεῖ γὰρ τὸν ἀκρατῆν τὴν
 ἐτέραν τῶν ἀκοῶν ἀκρατῆν φυλάσσειν τῷ μὴ παρ-
 ὄντι, τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ποιοῦντα. Καὶ γὰρ ἐκεί-
 νόν φασι, διαβαλλομένου τινὸς τῶν συνήθων, τὴν
 μὲν ἐτέραν τῶν ἀκοῶν ἀνεῖναι τῷ διαβάλλοντι, τὴν
 δὲ ἐτέραν ἐπιμελῶς ἐπιφράξασθαι (2) τῇ χειρὶ, ἐν-
 δεικνύμενον, ὅτι δεοὶ τὸν ὀρθῶς κρίνειν μέλλοντα, μὴ ὅλον εὐθὺς τοῖς προλαβοῦσιν ἀπάγεσθαι, ἀλλὰ τὸ
 ἡμισυ τῆς ἀκροάζεως ἀκράτειον διασώζειν πρὸς ἀπολογίαν τῷ μὴ παρόντι

2. Καὶ γὰρ πεφύκασί πως ταῖς μεγάλαις δυνα- D
 στεταῖς αἱ ἀνελευθεροὶ αὐταὶ παραφύεσθαι θεραπεῖαι·
 οὐ, διὰ τὸ ἀπορεῖν οἰκείου ἀγαθοῦ δι' οὐ γωρισθῶ-
 σιν, ἐκ τῶν ἀλλοτρίων κακῶν ἑαυτοὺς συνιστῶσι.
 Καὶ ὡς περ οἱ γῦπες πρὸς τὰ δυσώδη φέρονται, πολ-

lis temporis difficultas, in quo Ecclesiae omnes
 commotæ sunt, et omnes animæ cribrantur. Ape-
 ruerunt enim omnes immodice ora sua adversus
 conservos. Prædicatur libere mendacium, veritas
 absconditur. Et accusati quidem condemnantur
 sine iudicio, accusatoribus vero creditur sine
 examine. (3) Jam enim longum tempus est, ex quo
 verberatus calumniis, flagella accusationis perfero;
 contentus quod Dominum, qui arcana novit, ca-
 lumniae testem habeam. Sed quia multi jam silen-
 tium nostrum ad calumniarum confirmationem ac-
 ceperunt, nec nos patientia existimant adductos si-
 lere, sed quod contra veritatem hiscere non possi-
 mus: idcirco obsecro vestram in Christo dilectionem,
 ut concinnatas ab una parte calumnias non
 omnino admittatis ut veras: quandoquidem, ut
 scriptum est, *Neminem lex iudicat, nisi prius au-
 diat, et cognoscat quid fecerit*. (4) Objectorum no-
 bis criminum rationem a nobis postulate. Ac veri-
 tatem quidem si apud nos inveneritis, ne detis
 locum mendacio: sin autem nos **568** ad defensionem
 infirmos senseritis, tunc credite accusatoribus
 nostris, ut vera dicentibus. (5) Nam ora illorum
 comprimi sermonibus nostris non possunt, imo
 verisimile est, illos etiam defensionibus nostris ir-
 ritari, et majora ac graviora in eos machinari,
 conviciari et incusare. (6) Quanquam æquo quidem
 iudici res ipsæ sufficiunt ad declarandam veritatem:
 atque etiamsi nos taceamus, licet vobis respicere
 ad ea quæ sunt. (7) Ante omnia autem rogamus
 vos, qui et nunc audituri estis, et postmodum le-
 cturi, ut ne velitis ex multitudine verum a falso
 discernere, parti majori tributa palma; neque
 mente cæcutire, dignitatum habita ratione; neque
 aures obturare posterioribus, priorum agmini
 concessa victoria. (8) Oportet enim ut auditor al-
 teram aurem sernet absentem, idemque faciat quod
 Alexander. Nam et illum serunt, cum quidam ex
 familiaribus calumnia appeteretur, aurium quidem
 alteram accusatori præbuisse, alteram vero diligen-
 ter manu oclclusisse; demonstrantem oportere ut
 qui recte iudicaturus est, non totus statim a præ-
 occupantibus abducatur, sed dimidium auditus in-
 tegrum ad defensionem sernet absentem.

2. (9) Solent enim quodammodo magnis pote-
 statibus illiberales ejusmodi cultus adhærere: qui-
 bus cum desit honum proprium unde cognoscantur,
 sese ex alienis malis commendant. (10) Et quem-
 admodum vultures prata multa multa que loca

¹ Joan. vii, 51.

(1) Αἰτούμαι. Totus hic locus usque ad τοὺς ὕστε-
 ροὺς non S. Basilii, sed Eunomii.

(2) Ἐπιφράξασθαι Regius codex, ἐμφράξασθαι.

(3) Ex epist. ccxxvi, 346.

(4) Ibid., 349.

(5) Ibid.

(6) Ibid., 346.

(7) Ex lib. i adversus Eunom., 210.

(8) Ex epist. xciv, 188.

(9) Ex epist. cclxxii, 418.

(10) Ex hom. De invidia, 95.

amœna et odorata prætervolantes, feruntur ad graveolentia, et quemadmodum muscæ quod sanum est prætereuntes, ad ulcera properant : ita invidi vitæ splendorem et recte factorum magnitudinem ne aspiciunt quidem, sed in marcida et putrida irruunt. Est igitur operæ pretium ut qui recte sapiunt, idem quod Alexander factitent : (1) qui cum epistolam contra medicum ut insidiatorem accepisset, atque hoc ipso tempore medicamentum ad bibendum sumeret, tantum absuit ut fidem adhiberet calumnianti, ut simul legeret epistolam, et potionem biberet. (2) Et qui in proximum calumnias effundunt, eorum quæ dicunt argumenta non proferentes, comperientur sibi ipsi nomen pravum asciscere ex illegitimo verborum usu. Calumniantem enim quomodo vocare convenit, nisi ei cognomen, quod ex ipsa re proficitur, imponendo? Neque igitur is qui nobis conviciatur, diabolus sit, sed frater sit, admonens in charitate, et ad emendationem arguens; neque vos conviciorum auditores sitis, sed argumentorum iudices : neque ii, quibus maledicitur, incurati relinquuntur, suo illis non indicato delicto. (3) Nam et convicti peccatum suum agnoscent : et vobis, postquam convicti fuerint, venia erit apud Dominum, quod vos ex peccatorum communione subtraxeritis : et qui convicerint, mercedem habebunt, ut qui occultam **569** malitiam patefecerint. Sed si antequam convincantur, eos condemnetis; ipsi quidem nihil lædentur, nisi quod rei omnium nobis pretiosissimæ, charitatis vobiscum intercedentis, jacturam facient; vos vero et hoc idem pati, si eos non habeatis, et cum Evangelio videbimini pugnare dicenti : *Nunquid lex nostra judicat hominem, nisi prius audierit et cognoverit quid faciat*⁵⁶? (4) Nolite, fratres reverendissimi, nolite hoc ferre, (5) hanc nostram obstestationem ne eludatis, (6) ne ad nos perveniat formidanda prophetia Domini nostri, qui dixit : *Quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum*⁵⁷.

3. (7) Nam sicut rubigo lues est frumenti propria, sic invidia amicitia est morbus. Et quemadmodum ex bono consequens est, ut invidia careat, sic invidia diabolium sequitur. (8) Et sicut rubigo ferrum, sic invidia infectam ipsa animam absumit. Imo vero quemadmodum viperas tradunt

⁵⁶ Joan. vii, 51. ⁵⁷ Matth. xxiv, 12.

(1) Ex epist. cclxxii, 419.

(2) Ex epist. cciii, 301.

(3) Ibid., 300.

(4) Ibid., 301.

(5) Ibid., 302.

(6) Ibid., 301.

(7) Ex hom. *De invidia*, 94.

(8) Ibid., 94.

(9) Ἀδελφός. Sic contextus et uterque codex. Editi ἀδελφόν. Paulo ante legendum videtur, τῶ πλησίον καταχέοντες.

λοὺς μὲν λειμῶνας, πολλοὺς δὲ ἡδεῖς καὶ εὐώδεις τῶν ὑπεριπτάμενοι· καὶ αἱ μυῖαι τὸ μὲν ὑγιάνον παρατρέχουσι, πρὸς δὲ τὸ ἔλκος ἐπειγόνται· οὕτω καὶ οἱ βῆσκανοι, τὰς μὲν τοῦ βίου λαμπρότητας καὶ τὰ μεγέθη τῶν κατορθουμένων οὐδὲ προσδέχονται, τοῖς δὲ σαθοῖς ἐπιτίθενται. Τοὺς οὖν ὀρθῶς φρονούντας τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ποιεῖν προσήκει· ἢ ἐπιστολὴν κατὰ τοῦ ἱατροῦ δεξάμενος ὡς ἐπιβαλεόντος, ἐπειδὴ ἔτυχεν ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ φάρμακον λαθὼν ὥστε πιεῖν, τοσοῦτον ἀπέσχε πιστεῖται τῷ διαβάλλοντι, ὡς ὁμοῦ τε τὴν ἐπιστολὴν ἀνέγνωσκε, καὶ τὸ φάρμακον ἔπιεν. Οἱ τοίνυν τῷ πύσιον καταχέοντες λοιδορίας, τὸν δὲ τῶν λεημάτων ἔλεγχον μὴ ἐπάγοντες, φανήσονται πάντως πονηρὸν ἑαυτοῖς προσηγορίαν ἐπινεγκόντες ἐκ τῆς ἀπίστεως λόγων χρηστέας. Τὸν γὰρ διαβάλλοντα πῶς ἑλκῶς προσήκειν ὀνομάζειν, ἢ οὐχὶ ἦν ἐξ αὐτοῦ τῷ πράγματι ἐπιτηθεῖν προσηγορίαν ἑαυτῷ τετιμένους; Μῆτε οὖν ὁ λοιδορῶν διάβολος ἔστω, ἀλλ' ἀδελφός (9), ἐν ἀγάπῃ νοουθετῶν, καὶ ἐπὶ διορθώσει ἐπάγων τὸν ἔλεγχον· μῆτε ὁμοῦ λοιδορῶν γένεσθαι ἀκροαταί, ἀλλ' ἐλέγχων δοκιμασταί· μῆτε οἱ λοιδορούμενοι ἀνιάτρευτοι καταλειφθῶσι, μὴ φανερωμένης τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν. Ἐλεγχθέντες μὲν γὰρ, καὶ αὐτοὶ τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν ἐπιγνώσκοντες· καὶ ὁμοῦ μετὰ τοὺς ἐλέγχους συγγνώμην ἔχετε παρὰ τοῦ Κυρίου (10), ἐκ τῆς τῶν ἁμαρτωλῶν κωνορίας ἑαυτοῦς ὑποστέλλοντες· καὶ οἱ ἐλέγχοντες μετὰ ἔξουσιαν, ὡς τὴν κεκρυμμένην κακίαν δημοσιεύοντες. Ἐάν δὲ πρὸ τῶν ἐλέγχων καταδικάζητε, αὐτοὶ μὴ οὐδὲν ἔσονται ἡδικημένοι, ἐκτὸς τοῦ ζημιωθέντος· ὁ πάντων ἡμῶν τιμιώτατος κτήμα, τὴν πρὸς ὑμῶν ἀγάπην· ὑμεῖς δὲ καὶ τοῦτο αὐτὸ (11) πείσασθε (12), αὐτοὺς οὐκ ἔχοντες, καὶ τῷ Εὐαγγελίῳ δόξατε μαρτυρεῖσθαι τῷ εἰπόντι· *Μὴ ὁ νόμος ὁμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκοῦση παρ' αὐτοῦ πρῶτον καὶ γινῶ τί ποιεῖ*; Μὴ ταῦτα, ἀδελφοί τιμιώτατοι, μὴ ἀσχισθε τούτων, μὴδὲ παραλογίσαθε ἡμῶν τὴν παράκλησιν ταύτην, ἵνα μὴ φθάσῃ εἰς ἡμᾶς ἡ φθεῖρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν προφητεία, εἰπόντος· *Ὅτι διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυχῆσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν*.

3. Ὡς περὶ γὰρ ἡ ἐρυσίθη ἰδίον ἐστὶ τοῦ σπυγγώσεως· οὕτως ὁ φθόνος φιλίας ἐστὶν ἀβρόστου. Καὶ ὡς περὶ ἔπεται τῷ ἀγαθῷ τὸ μὴ φθονεῖν, οὕτως ἀκολουθεῖ τῷ διαβόλῳ ἡ βασκανία. Καὶ ὡς περὶ ἕως τὸ σιδηρον, οὕτως ὁ φθόνος τὴν ἔχουσαν αὐτὸν ψυχὴν ἐξαναλλοσκεῖ. Μᾶλλον δὲ, ὡς περὶ τὰς ἐχίδνας φασὶ τὴν

(10) Παρὰ τῷ Κυρίῳ. Sic Regius codex et contextus. Editi, παρὰ τοῦ Κυρίου.

(11) Τοῦτο αὐτὸ. Ope ejusdem codicis et contextus emendatae lectiones vulgatae, τοῦτω αὐτῷ εἰ paulo post κρίνη τὸν ἄνθρωπον, et ἡμῶν τὴν παράκλησιν.

(12) Πείσασθε. Legendum videtur esse πείσασθε. Editi.

(13) Ψυχῆν. Hanc vocem ex contextu addidimus. Legitur in Regio codice τὸν ἔχοντα αὐτῶν.

κυσήσασαν αὐτὰς γαστέρα διεσθιούσας (1) ἀπογεν-
 νᾶσθαι· οὕτω καὶ ὁ φθόνος τὴν ὠδίνουσαν ψυχὴν
 πέφυκε διασπᾶν. Ὁ βασκαίνων μίαν ἀναμένει τοῦ
 κακοῦ βροτώνην, εἴ ποῦ τιγα ἴδοι καταπεσόντα τῶν
 φθονουμένων. Οὗτος ὁρος τοῦ μίσους, ἄθλιον ἰδεῖν
 ἐκ μακαρίου τὸν βασκαίνόμενον, ἐλεινὸν γενέσθαι
 τὸν ζηλωτὸν. Τότε σπένδεται καὶ φίλος ἐστίν, ὅταν
 θακρύνοντα ἴδῃ, ὅταν πενθοῦντα θεάσῃται· καὶ εὐ-
 θυμούντι μὲν οὐ συνευφραίνεται, ὀδυρομένῳ δὲ συν-
 θακρύνει. Καὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ βίου, ἐξ ὧν εἰς οἶα
 μεταπέπτωκε, κατοικιζέται, οὐχ ὑπὸ φιλανθρωπίας
 καὶ τοῦ συμπαθῆς εἶναι, ἐξαίρων τῷ λόγῳ τὰ πρό-
 τερα (2), ἀλλ' ἵνα βαρυντέραν αὐτῷ κατασκευάσῃ τὴν
 συμφορὰν. Τοιοῦτος ἦν ὁ Σαοὺλ, ὃς τῶν εὐεργεσιῶν
 τὰς ὑπερβολὰς ἀφορμὴν τοῦ πολέμου πρὸς τὸν Δα-
 βὶδ ἐποίησατο, καὶ ἐπειράτο δόρατι διαπεῖραι τὸν
 εὐεργέτην. Σὺν αὐτῷ γὰρ τῷ στρατῷ ἐκ τῶν πολε-
 μίων περισθεῖς, καὶ τῆς ἐπὶ τῷ Γολιάθ αἰσχύνῃς
 ἀπαλλαγείς, αὐτόχειρ γενέσθαι, καὶ ἐξ ἐνέδρας ἀν-
 ελεῖν ἐπεχείρησεν· εἴτα φυγάδα καταστήσας, οὐδὲ οὖ-
 τω τὴν ἔχθραν ἔστησεν, ἀλλὰ τὸ τελευταῖον ἐκστρα-
 τεύσας ἐπ' αὐτὸν τρισχιλίους λογάσι, τὰς ἐρημίας
 διηρευνᾶτο. Ὡς γε παρ' αὐτὸν τὸν καιρὸν τῆς δι-
 ωξέως καταληφθεὶς, ἔτοιμος εἰς σφαγὴν προκειμένος
 τῷ ἐχθρῷ, πάλιν περισθεῖς ὑπὸ τοῦ δικαίου, ἐπ-
 αγαγεῖν αὐτῷ τὰς χεῖρας διαφυλαξαμένου, οὐδ' ὑπὸ
 ταύτης τῆς εὐεργεσίας ἐκάμφθη· ἀλλὰ καὶ πάλιν
 ἐστρατολόγει, καὶ πάλιν ἐδίωκεν, ἕως καὶ δευτέρον
 ἀλοὺς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ σπηλαίῳ, τοῦ μὲν τὴν ἀρε-
 τὴν λαμπροτέραν ἀπέδειξεν, ἑαυτοῦ δὲ τὴν πονηρίαν
 καταφανεστέραν ἐποίησεν (3). Οὕτω καὶ περὶ τὸν Ἰω-
 σὴφ οἱ ἀδελφοὶ διατίθενται, οὐκ εἰδότες ὃ τι πράτ-
 τουσιν. Εἰ μὲν γὰρ ἀληθῆ τὰ ἐνύπνια τοῦ Ἰωσήφ,
 τίς μηχανὴ μὴ οὐχὶ πάντως ἐκθῆναι τὰ προῶρθηθέντα;
 εἰ δὲ ψευδεῖς αἱ τῶν ὄνειράτων εἴσεις, ἀντὶ τίνος
 βασκαίνουσι τῷ σφαλλομένῳ; Ἄλλ' ὄντως ἰδίον τι πά-
 θος ἐστὶ τοῦ διαβόλου ὁ φθόνος, ὁ ἐκλαληθῆναι μὴ
 δυνάμενος, ὁ (4) ἱατρῆαν οὐκ ἐπιδεχόμενος. Ὁ κεφα-
 λαλῶν λέγει τῷ ἱατρῷ τὴν κεφαλαλίαν· ὁ φθόνον
 νοσῶν τί εἶπη; Λυπεῖ με τὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἀγαθὰ; Ἡ
 μὲν ἀλήθεια αὕτη, τὰ δὲ ῥήματα ἕκαστος ἐπαισχύν-
 νεται. Τί στενάξεις; ἴδιον κακόν, ἢ ἀλλότριον ἀγαθόν;
 Ὅντως ἰδίον ἐστὶ κακόν τοῦ διαβόλου ὁ φθόνος. Καθά-
 περ γὰρ τῶν βελῶν τὰ βιαίως φερόμενα, ἐπειδὴν
 καρτερώ τινι καὶ ἀντιτύπῳ προσπέσῃ, ἐπὶ τὸν προ-
 ἕμενον ἐπανερχεται· οὕτω τὰ τοῦ φθόνου κινήματα,
 οὐδὲν λυπούντα τὸν βασκαίνόμενον, αὐτοῦ πληγαὶ
 γίνονται τοῦ βασκάνου. Πολλὰ μὲν γὰρ ἐνεσσι τῇ
 βασκανίᾳ κακὰ, ἐν δὲ χρήσιμον, ὅτι κακόν ἐστὶν αὐ-
 τῷ τῷ κεκτημένῳ, καὶ μᾶλλον δαπανῶν τὴν καρδίαν,
 ἢ ὁ ἰὸς τὸν σίτηρον. Ὁ γὰρ βασκαίνων, αὐτὸν μὲν τὸν
 βασκαίνόμενον ὀλίγα βλέπτει, ἑαυτὸν δὲ δαπανᾷ τῇ

A exeso materno utero nasci : ita quoque solet invi-
 dia parientem se animam vorare. (5) Invidus ac
 malevolus unicum miserix suæ levamen exspe-
 ctat, sicubi videat quempiam ex iis quibus invidet,
 ruentem. Hæc est odii meta, eum cui invidetur,
 miserum ex felici videre, et eum qui beatus habe-
 batur, infelicem fieri. Tunc initur fœdus, et fit
 amicus cum viderit lacrymantem, cum lugentem
 conspexerit. Et vero non lætatur cum hilari, sed
 cum lugente lacrymatur. Atque vitæ mutationem,
 ex quibus in quæ exciderit, miseratur, non huma-
 nitate quapiam, nec ullo commiserationis sensu
 priorem statum verbis efferens, sed ut ei calami-
 tatem graviolem efficiat. (6) Ejusmodi Saul erat,
 cui beneficiorum magnitudo bellum Davidi infe-
 rendi ansa erat et origo, atque conabatur accepti
 beneficii auctorem hasta transfigere. Is enim cum
 ipso exercitu ex hostium manibus incolumis ere-
 ptus, et eo qui a Goliath inurebatur dedecore libe-
 ratus, sua eum manu interimere, atque insidiis de
 medio tollere aggressus est : exinde Davide in fu-
 gam acto, ne sic quidem odio finem imposuit, sed
 postremum expeditione cum tribus electorum milli-
 bus adversus illum suscepta, deserta loca perscru-
 tabatur. Ille scilicet ipso persecutionis tempore
 cum deprehensus fuisset, possetque ab hoste facile
 occidi, cum iterum a justo, qui injicere in eum
 manus nolebat, servatus esset incolumis, nequa-
 quam flexus est hoc beneficio : sed et rursus col-
 ligebat exercitum, et rursus illum persequebatur,
 quoad iterum ab eodem in spelunca interceptus, et
 ejus virtutem præstiterit illustriorem, et suam
 ipsius nequitiam manifestiorem reddiderit. De Jo-
 sepho itidem ignari quid agerent ejus fratres, haud
 absimile quid fecerunt. Nam si vera quidem sunt
 insomnia Joseph, qua arte fieri possit, ut non om-
 nino eveniant prænuntiata? sin autem falsa som-
 niorum visa, cur invident aberranti? (7) Sed re-
 vera est diaboli proprium hoc malum, invidia :
 quæ 570 nec verbis exprimi potest, nec medelam
 admittit. Cui caput dolet, is medico declarat capi-
 tis dolorem : qui invidiæ morbo laborat, ecquid
 dixerit? Exhibent mihi molestiam fratris bona?
 Verum id est, at dicere unumquemque pudet. Quid
 doles? tuumne ipsius malum an alienum bonum?
 Peculiare est haud dubie diaboli malum, invidia.
 (8) Quemadmodum enim jacula ingenti vi emissa,
 ubi in quidpiam durum ac renitens inciderint, re-
 vertuntur in jaculatore : ita quoque invidiæ mo-
 tus nihil lædentes eum cui invidetur, plagæ sunt
 invidentis. (9) In invidia namque plurima insunt
 mala : sed unum utile est, quod malum fit possi-

dita ex contextu et Regio codice.

(5) Ex hom. *De invidia*, 92.

(6) Ibid.

(7) Ex hom. dicta in Lacizis, 594.

(8) Ex hom. *De invidia*, 94.

(9) Ex hom. dicta in Lacizis, 590.

(1) *Διεσθιούσας*. Reg. codex *ἐσθιούσας*.

(2) *Τὰ πρότερα*. Sic Reg. codex et contextus. Editi, τὰ πρότερον, et paulo post κατασκευάσθηται, quod pariter eadem auctoritate freti mutavimus.

(3) *Ἐποίησεν*. Reg. codex *εἰργάσατο*.

(4) *Ὁ ἐκλαληθῆναι μὴ δυνάμενος*, ὁ. Hæc ad-

denti, et exedit cor magis quam rubigo ferrum. Enimvero invidus invidioso nocet parum : sed se ipse mœrore gemituque ob proximi felicitatem absumit, nec imminuit divitiis vicini, sed se ipse consumpsit per invidiam. (1) Quemadmodum enim curæ nobis est materiam, quæ facile ignem concipit, quam longissime ab igne submovere : sic operæ pretium est, quoad ejus fieri potest, amicitias ex invidiorum consuetudine subducere, ut extra invidiæ tela constituamur. (2) Canes quidem nutriendo reddimus mansuetos : sed invidum confrendis beneficiis efficitur morosiorum. Nec enim illis quibus donatur bonis gaudet : sed opulentia aliorum mœret, quod ipsius inopiam habeant illi unde expleant. (3) Pantheris ipsis insita est naturalis quædam in hominem ira, et maxime solent hominibus in oculos involare. Itaque belluæ furorem ridere qui volunt, imaginem velut hominem ei in charta ponunt ob oculos. Illa autem præ nimia ira nihil cogitans, chartam velut hominem dilaniat, illi que suum in homines odium ostendit. Sic etiam gine, cum attingere Deum non posset.

4. (4) Velim itaque, o homo, maleficorum imitationem fugias, in infirmo animali astutias multas et insidias perspicies ; cujusmodi istud est : Appetit ostreae carnem cancer : sed difficilis captus est ei hæc præda, propter testæ munimentum. Nam in fragili septo caruis teneritudinem natura communit. Quapropter et hoc animal *ostracodermon* vocatur. Et quoniam duo cava, accurate sibi invicem conjuncta, ostream ambiunt et circumplectuntur, forcipes cancri necessario inefficaces sunt. Quid igitur molitur? Cum viderit ostream in tranquillis locis non sine voluptate apricantem, et ad solis radios valvas suas explicantem : tunc, clanculum in jecto calculo, plicaturam impedit, atque quod viribus deerat, id astu et dolo obtinere deprehenditur. Hæc est eorum quæ neque ratione, neque voce prædita sunt, malitia. Talis est qui ad fratrem fraudulenter accedit, adversamque proximi fortunam insidiosè impetit, et alienis insultat calamitatibus. Verum neque polyphi præterierim dolum ac versutias, qui qualicunque tandem saxo adhæserit, illius induit colorem. Quamobrem 571 plerique pisces improvide natantes in polypum uti in petram incidunt, paratamque versuto illi prædam sese offerunt. Talibus moribus sunt præditi, qui semper potestatibus dominantibus assentantur, seseque ad quoslibet modos ususque accommodant, nec in eadem animi sententia persistunt, sed alii atque alii facile flunt, et sententiam mutant ad uniuscujusque gratiam conciliandam. Quos difficile est evitare, sibi que ab ipsorum nocementis cavere, propterea quod eorum concinnata pravitas sub amicitia spe-

(1) Ex hom. *De invidia*, 94.

(2) Ex hom. dicta in *Lacizis*, 594.

(3) *Ibid.*, 695.

(4) Ex hom. vii in *Hexaem.*, 65.

(5) *Διακλώσαν*. Sic Regius codex, melius quam

λύπη και τῷ στεναγμῷ ἐπὶ τῇ εὐημερίᾳ τοῦ πλησίον, και τὸν μὲν πλοῦτον τοῦ γείτονος οὐκ ἠλάττωσεν, ἑαυτὸν δὲ τῇ βασκανίᾳ κατεδαπάνησεν. Ὡς περ οὖν τὴν εὐκατάπρηστον ὕλην ἐπιμελὲς ἡμῖν ὅτι πορρωτάτω τοῦ πυρὸς ἀποτίθεσθαι, οὕτω χρῆ. καθ' ὅσον οἶόν τε, τῆς τῶν βασκανῶν ὀμίλιας τὰς φιλίας ἀτάγειν, ἔξω τῶν τοῦ φθόνου βελῶν ἑαυτοὺς ποιῶντας. Τοὺς μὲν γὰρ κύνας τρέφοντες ἡμεροῦμεν· τὸν δὲ βασκανὸν εὐεργετοῦντες γαλεπώτερον ἀπεργαζόμεθα. Οὐ γὰρ χαίρει ἐφ' οἷς ἂν πάθῃ χρηστοῖς, ἀλλὰ λυπεῖται τῇ ἐτέρων εὐτυρίᾳ, ὅτι ἔχουσιν ὕλην ὅθεν αὐτῷ τὴν χρεῖαν πληρώσουσιν. Αἱ παρδάλεις ψυτικῆ τινὰ ἔχουσι πρὸς τὸν ἀνθρώπον ὀργὴν, και τρυφῶσι μάλιστα τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν ἀνθρώπων ἐφέλλεσθαι. Οἱ οὖν καταπαίζοντες τῆς μανίας τοῦ θηρίου, ἐν χάρτῃ εἰκόνα προδεικνύουσιν ὡς ἀνθρώπων. Ἡ δὲ ὑπὸ τῆς ἁγαν ὀργῆς μὴ λογιζομένη, ὡς ἀνθρώπων σπαράσσει τὸν χάρτην, κάκει δείκνυσι τὸ μισάνθρωπον. Οὕτω και ὁ διάβολος ἐν τῇ εἰκόνι τὸ μισόθεον ἔδειξεν, ἐπειδὴ θεοῦ προσάψασθαι οὐκ ἐδύνατο. diabolus suum in Deum odium patefecit in ima-

4. Τοιγαροῦν βούλομαι σε φυγεῖν τῶν κακούργων τὴν μίμησιν, ἀνθρώπε, και ἐν ἀσθενεῖ ζωῷ κατὰ τὸ πανοῦργον και ἐπίβουλον καταμαθόντα· οἶόν τι λέγω. Ὁ καρκίνος τῆς σαρκὸς ἐπιθυμεῖ τοῦ ὄστρεου· ἀλλὰ δυσάλωτος ἢ ἄγρα αὐτῷ διὰ τὴν περιβολὴν τοῦ ὄστρακου· ἀβραγὴ γὰρ ἐρχὴν τὸ ἀπαλὸν τῆς σαρκὸς ἢ φύσιν κατησφαλίστατο. Διδ και ὄστρακόμερον C προσηγόρευται. Και ἐπειδὴ δύο κοιλότητες ἀκριβῶς ἀλλήλαις προσηρμοσμένα τὸ ὄστρεον περιπτύσσονται, ἀναγκαίως ἀπρακτοὶ εἰσὶν αἱ γηλαὶ τοῦ καρκίνου. Τί οὖν ποιεῖ; Ὅταν ἴδῃ ἐν ἀπηγέμοις χωρίοις μετ' ἡδονῆς διαθαλάπμενον, και πρὸς τὴν ἀκτίνα τοῦ ἡλίου τὰς πύχας ἑαυτοῦ διαπλώσαν (5), τότε ἐκ λάθρα ψηφίδα παρεμβαλὼν, διακωλύει τὴν σύμπτυξιν, και εὐρίσκειται τὸ ἐλλείπον τῆς δυνάμεως διὰ τῆς ἐπινοίας περιστόμενος (6). Αὕτη ἡ κακία τῶν μῆτε λόγου μῆτε φωνῆς μετεχόντων. Τοιοῦτός ἐστιν ὁ πρὸς τὸν ἀδελφὸν πορευόμενος δόλιφ, και ταῖς τοῦ πλησίον ἀκαιρίαις ἐπιτιθέμενος, και ταῖς ἀλλοτριαῖς συμφοραῖς ἐντροφῶν. Ἀλλ' οὐκ ἂν παρέλθοιμι τὸ τοῦ πολυπόδος δολερὸν και ἐπίκλοπον (7), ὃς ὅποια ποτ' ἐν ἐκάστοτε πέτρα περιπλακῆ, τὴν ἐκεῖνης ὑπέρχεται χροῶν. Ὡστε τοὺς πολλοὺς τῶν ἰχθύων ἀπροσώπως νηχομένους τῷ πολυπόδι περιπίπτειν, τῇ πέτρῃ δῆθεν, και ἔτοιμον γίνεσθαι θήραμα τῷ πανοῦργῳ. Τοιοῦτοί εἰσι τὸ ἦθος οἱ τὰς ἀεὶ κρατούσας δυναστείας ὑπερχόμενοι, και πρὸς τὰς ἐκάστοτε χρεῖας μεταρμολόμενοι, μὴ ἐπὶ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως βεθηκότες, ἀλλ' ἄλλοι και ἄλλοι βράδως γινόμενοι, και πρὸς τὴν ἐκάστου ἀρέσκειαν τὰς γνώμας μετατιθέμενοι. Οὐς οὐδὲ βρόδον ἐκκλίνειν, οὐδὲ τὴν ἀπ' αὐτῶν φυλάξασθαι βλάβην, διὰ τὸ ἐν τῷ προσήματι τῆς φιλίας βαθέως κατεσκευ-

editi et contextus διαπλώσαντα.

(6) *Περὶ γόμενος*. Satis commode Regius codex περιερχόμενος, captans. Contextus περιεχόμενος.

(7) *Ἐπίκλοπον*. Sic Regius codex et contextus Editi, ἐπίπλοπον.

αυμένην τὴν πονηρίαν κατακεκρῦφθαι. Τὸ γὰρ μῖτος αὐτῶν ἐν τῷ βάθει κατέχοντες, ἀγάπη δεικνύουσι κατακεκρῠσμένην τὴν ἐπιφάνειαν, κατὰ τὰς ὑφάλους πέτραις, αἱ βραχεῖ ὕδατι καλυπτόμεναι, κακὸν ἀπροόρατον τοῖς ἀφυλάκτοις γίνονται. Χρὴ τοίνυν πρὸς τὰς διαβολὰς μὴ ἀποσιωπᾶν, οὐχ ἵνα διὰ τῆς ἀντιλογίας ἑαυτοὺς ἐκδικῶμεν, ἀλλ' ἵνα μὴ συγχωρῶμεν εὐ-οδωθῆναι τῷ ψεύδει (1), καὶ τοὺς ἠπατημένους μὴ ἐναρῶμεν τῇ βλάβῃ. Τρισὶ γὰρ ὁμοῦ προσώποις τὴν βλάβην προστίθεται ὁ διαβάλλων· τὸν τε γὰρ συκοφαντούμενον ἀδικεῖ, καὶ πρὸς οὗς ὁ λόγος ἐστὶν αὐτῷ, καὶ αὐτὸς ἑαυτόν. Τὸ μὲν οὖν συκοφαντεῖν καὶ διαβάλλειν τινὰς ἐξ ἀκολάστου γλώσσης καὶ γνώμης ἀγνώμωνος, πονηρῶν καὶ φιλαπεχθημόνων ἀνθρώπων ἔργον εἰδότες· τὸ δὲ, τοὺς ἐκ διαβολῆς δόξαντας εἶναι πονηροὺς, πάση προθυμίᾳ περιᾶσθαι (2) τὸ ψεύδος τοῖς ἐλέγχοις ἀποτρέπειν, ἀνδρῶν σωφρόνων, καὶ μετὰ τῆς ἰδίας εὐθουλίας τὴν τῶν πολλῶν ἀσφάλειαν κακίαν ἐκφυγεῖν, τῶν δὲ μὴ τοιούτων τὴν πολιτείαν ἐκζηλώσωμεν, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

cie alte contegitur. (4) * Intimum enim in cordia profundo continentes odium, coloratam amicitia superficiem ostendunt, latentium in mari scopulorum more, qui quidem aqua occultati modica, improvisum incautis malum afferunt. (5) Ad calumnias igitur minime obmutescendum est: non ut refellendo nos ipsi vindicemus, sed ne prosperos successus habere mendacium permittamus, neque deceptis offensionem accipere sinamus. (6) Tribus enim damnum simul afferre calumniator solet; primum ei quem falso insimulat; illi deinde apud quem accusat; postremum, ipse sibi. (7) Cum igitur calumniari, et petulanti lingua ac improba mente aliquibus detrahere, opus sciamus esse hominum flagitiosorum, seque simultatibus oblectantium: qui autem per calumniam pravi esse visi sunt, si omni studio mendacium redarguendo propulsare conentur, id opus esse virorum, qui probi sunt, quique sibi privatim bene consulentes, multorum securitatem plurimi faciunt. Priorum fugiamus malitiam; horum vero, qui illis maxime sunt dissimiles, vitæ rationem et institutum imitemur, ut futurorum etiam bonorum participes efficiamur, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria, et potestas, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ΠΕΡΙ ΣΟΦΡΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΑΚΟΛΑΣΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ ΙΘ'.

1. Ὁ τῶν Μακεδόνων Ἀλέξανδρος, τὰς θυγατέρας Δαρείου ἀιχμαλώτους λαβὼν, θαυμαστὸν τι οἶον τὸ κάλλος παρέχειν μαρτυρουμένας, οὐδὲ προσιδεῖν ἔβλεψεν, αἰσχρὸν εἶναι λέγων, τὸν ἄνδρα ἐλόντα, γυναικῶν ἠτηθηῖναι. Τοῦτ' οὖν εἰς ταυτὸν ἐκείνῳ φέρεται τὸ παράγγελμα, ὅτι Ὁ ἐμβλέψας πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμολχευσεν· ἡγουν ὁ ἐμβλέψας πρὸς ἡδονὴν γυναικί, κἂν μὴ τῷ ἔργῳ τὴν μοιχείαν ἐπιτελέσῃ. ἀλλὰ τῷ γε τὴν ἐπιθυμίαν τῇ ψυχῇ παραδέξασθαι, οὐκ ἀφίεται τοῦ ἐγκλήματος. Εἰ οὖν αἱ ἀπὸ ταυτομάτου συντυχίαι τοῖς περιέργως κατασκοποῦσι τοσοῦτον ἔχουσι κίνδυνον, πόσον αἱ κατ' ἐπιτηδεύσειν γινόμεναι ἀπαντήσεις, ὥστε ἰδεῖν γυναῖκας ἀσημονούσας καὶ κατασηματιζομένας πρὸς ἔκλυσιν, καὶ μέλη τεθρυμμένα ἄδούσας, δυνάμενα καὶ μόνον ἀκουσθέντα πάντα οἴστρον ἡδονῆς ἐμποιεῖσαι τοῖς ἀκολάστοις; Τί τοίνυν ἐροῦσιν, ἢ τί ἀπολογησονται, οἱ ἐκ τοιούτων θεαμάτων μυρίον ἑσμὸν τῶν κακῶν συλλεξάμενοι; Οὐκοῦν ὑπόδειχοί εἰσι κατὰ τὴν ἀπαραίτητον ἀπόφασιν τοῦ Κυρίου, τῷ κρίματι τῆς μοιχείας. Ἔστι γὰρ καὶ λόγῳ πορευῆσαι, καὶ ὀφθαλμῷ μοιχεύσαι, καὶ δι' ἀκοῆς μολυνθῆναι, καὶ τῇ καρδίᾳ μιάσματα δεξασθαι, καὶ τῇ

DE TEMPERANTIA ET INCONTINENTIA.

SERMO XIX.

1. (8) Alexander Macedonum rex, cum filias Darii captivas haberet, quarum incredibilis prædicabatur pulchritudo, ne aspicere quidem dignatus est, turpe esse inquiens, virorum victorem vinci a mulieribus. Hoc tendit ad illud ipsum præceptum, *Qui viderit feminam ad concupiscendum, jam mæchatus est eam*⁸⁶: videlicet qui aspexerit mulierem libidinoze, quanquam adulterium opere non commisit, quoniam tamen concupiscentiam in animum admisit, crimine non vacat. (9) Si igitur ob fortuitos casus tantum periculum impendit obiter conspicientibus, quantum futurum est ob occursus qui de industria fiunt, ut videantur mulieres indecore se gerentes, suosque gestus componentes ad lasciviam, et cantilenas molles canentes, quæ vel auditæ solum, omne voluptatis œstrum lascivientibus ingerere possunt? Quid igitur dicent, aut quid causabuntur, qui ex ejusmodi spectaculis ingens malorum examen sibi collegere? Obnoxii igitur **572** sunt iudicio adulterii secundum inévitablem Domini sententiam. (10) Nam possumus et sermone adulterari, et oculis mæchari, ipso quoque inquirari auditu, dignaque piaculo flagitia corde ad-

⁸⁶ Matth. v, 28.

(1) Τῷ ψεύδει. Regius codex τὰ ψεύδη.

(2) Περιᾶσθαι. Ita codex Regius et contextus. Editi περιᾶσθαι.

(3) Τὴν μὲν τῶν. Idem codex, δεῖ οὖν ἡμᾶς τὴν μὲν τῶν... ἐκφυγεῖν, τῶν δὲ μὴ... ζηλοῦν.

(4) Uterque codex indicat Eilicic.

(5) Ex epist. ccvii, 309.

(6) Ex epist. cciv, 304.

(7) Ex lib. i adversus Eunomium, 209.

(8) Ex serm. De legendis libris gent., 179.

(9) Ex hom. in ebriosos, 129.

(10) Uterque codex indicat comment. in Isa.

mittere, necnon immoderato cibi potusque usu temperantiæ finibus excidere. Qui vero per continentiam sub virginitatis regula in his omnibus permanserit, is palam ostendit se prorsus perfectæ virginitatis gratia donatum. (1) Si quis autem verbo virginitatem professus, reipsa quæ conjugatorum sunt facit, palam est eum virginitatis quidem honestatem persequi, sed nequaquam ab indecora voluptate abstinere.

2. (2) Neque igitur qui inæqualis est animi circa castitatem, purus est; sed qui carnis petulantiam subjecit spiritui. Qui vero temperantiæ desiderio capitur, historiam Josephi sæpius evolvat, atque hinc egregia temperantiæ facinora discat, quem non solum temperantem voluptatibus reperiet, sed summum virtutis habitum habuisse. (3) Est enim hortamentum ad castitatem vita Josephi: incitamentum vero ad fortitudinem historia Sampsonis est. (4) Verum temperantem continentemque non eum dicimus, in quo præ senio vel morbo, aut alio quopiam casu extincti sint libidinis appetitus. Huic enim insidet quidem vitium ipsum: actio vero præpeditur per organorum infirmitatem. Sed continentia vera est facultas cognitionis conciliatrix, quæ in intimo animæ recessu impressa, intestina turpium motuum vestigia delet. (5) Laudari ergo ob castitatem non debent quibus abscissa genitalia. Neque enim equos, quod cornu non feriant, laudamus: sed eos quidem, si non calcitent, laudamus; in bobus autem, si cornu non feriant, mansuetudinem merito probamus. Non enim in quo quis non potest, sed in quo cum possit, ad injuriam potestate non utitur, admirationem habet. (6) Itaque continentia in senectute, continentia non est: sed animus ad lascivendum invalidus. Mortuus non coronatur: nemo ideo justus, quod ei mali faciendi facultas non sit. (7) Quapropter corpus castigandum est et cohibendum, haud secus ac impetus cujusdam belluæ; atque ii tumultus qui ab ipso in anima excitantur, ratione veluti flagro compescendi sunt, non autem habenis voluptati omnino laxatis negligenda mens est, adeo ut quasi auriga qui ab equis effrenis violenterque agitalis abreptus sit, ducatur. Nec abs re erit Pythagoræ meminisse, qui cum didicisset aliquem ex familiaribus sese et exercitationibus et escis valde admodum saginare, et carnosum reddere: Sic, inquit, non desines graviolem tibimetipsi carcerem extruere? Unde dicunt et Platonem, provenientis a corpore noxæ præscium, insalubrem Atticæ locum Academiam de industria elegisse, ut

περι τὴν βρώσιν καὶ πόσιν ἀμετρίᾳ ἐκπαῖν τῶν ὄρων τῆς σωφροσύνης. Ὁ δὲ ἐν τούτοις πᾶσιν ὁπὸ τὸν κανόνα τῆς παρθενίας ἑαυτὸν ἐγκρατεῖα φιλάσων, ἀληθῶς δεικνύσει τελείαν ἑαυτῷ διὰ πάντων ἐξηρητισμένην τῆς παρθενίας τὴν χάριν. Ἐὰν δὲ ἐπαγγελλόμενός τις τῷ τῆς παρθενίας ὄνοματι, ἔργῳ (8) τὰ τῶν γυναιξὶ συνοικούντων ποιῆ, ὅτι ἐστὶ τὸ ἐκ τῆς παρθενίας σεμνὸν διώκων, τοῦ δὲ καθ' ἥθρονη ἀπρεποῦς μὴ ἀφιστάμενος.

2. Οὐχ ὁ ἀνωμαλῶς οὖν ἔχων περὶ τὴν σωφροσύνην (9), καθαρὸς ἄλλ' ὁ τὸ πρόνημα τῆς σαρκὸς ὑποτάξας τῷ πνεύματι. Ὁ δὲ σωφροσύνης ἔρων, τὴν περὶ τοῦ Ἰωσήφ ἱστορίαν συνεχῶς ἀνελάσων, παρ' αὐτοῦ τὰς σωφρονικὰς ἐκδιδασκέσθω πράξεις, εὐρίσκων αὐτὸν οὐ μόνον ἐγκρατῶς πρὸς τὰς ἡσυχίας ἔχοντα, ἀλλὰ καὶ ἐκτικῶς (10) πρὸς ἀρετὴν διακείμενον. Προτροπὴ γὰρ πρὸς σωφροσύνην ὁ βίος τοῦ Ἰωσήφ, καὶ πρὸς ἀνδρίαν παράκλησις τὰ τοῦ Σαμφών διηγήματα. Σώφρονα δὲ λέγομεν, οὐχ ὅτι ἀπεμωράνθησαν (11) ὑπὸ γήρως, ἡνόςου, ἢ ὑπὸ ἄλλου τινὸς συμπτώματος αἰ τῆς ἀκολασίας ὀρέξεις. Τοῦτο (12) γὰρ ἢ μὲν κακία ἐνυπάρχει· ἢ δὲ ἐνέργεια ἐκ τῆς τῶν ὀργάνων ἀσθενείας παραποδίζεται. Ἀλλὰ σωφροσύνη ἐστὶν ἀληθὴς ἐπιστημονικὴ δύναμις, ἐκτυπωθεῖσα τῇ ψυχῇ διὰ βάθους, καὶ τὰ ἐνυπάρχοντα ἔχνη τῶν αἰσθρῶν κινήματων ἐξαφανίζουσα. Οὐδὲ γὰρ ἐπὶ σωφροσύνη ἐπαινεῖσθαι προσήκει τοῖς ἀποκοπτομένοις τὰ μόρια. Οὐδὲ γὰρ τοὺς ἵππους ὡς μὴ κερατίζοντας ἐπαινοῦμεν, ἀλλὰ τούτους μὲν, εἰ μὴ κερατίζουσι, τῆς ἡμερότητος ἀποδεξόμεθα. Οὐ γὰρ ἐν ᾧ μὴ δύναται τις, ἀλλ' ἐν ᾧ δυνάμενος οὐκ εἰς ἀκλίαν κέχρηται τῇ δυνάμει, θαυμάζεται. Καὶ ἢ ἐν γήρῳ σωφροσύνη, οὐ σωφροσύνη, ἀλλὰ ἀκολασία ἀδυναμία. Νεκρὸς οὐ στεφανοῦται· οὐδεὶς δίκαιος δι' ἀδυναμίαν κακοῦ. Ἄπαν μὲν οὖν κολάζειν τὸ σῶμα καὶ κατέχειν, ὡσπερ θηρίου τὰς ὀρμὰς, προσηκε, καὶ τοὺς ἀπ' αὐτοῦ θορύβους ἐγγινομένους τῇ ψυχῇ οἶονεὶ μάλιστα τῷ λογισμῷ καθικνουμένους κοιμίζειν· ἀλλὰ μὴ πάντα χαλινὸν ἡδονῆς ἀνέναντι περιορᾶν τὸν νοῦν, ὡσπερ ἡνίοχον, ὑπὸ δυστηλοῦ ἵππων ὕβρει φερόμενον, παρασυρόμενον ἔγεσθαι· καὶ τοῦ Πυθαγόρου μεμνησθαι (13), ὃς τῶν συνόντων τινὰ καταμαθῶν γυμναστίους τε καὶ σιτίους ἑαυτὸν εὐμάλᾳ κατασαρκούντα, οὕτως ἔφη· Οὐ πάσῃ γαλεπώτερον σεαυτῷ κατασκευάζων τὸ δεσμοτήριον; ἀλλ' ὅτι καὶ Πλάτωνά φασὶ τὴν ἐκ σώματος βλάβην προειδόμενον, τὸ νοσῶδες χωρίον τῆς Ἀττικῆς τῆς Ἀκαδημίας καταλαβεῖν ἐξεπίτηδες, ἵνα τὴν εὐπείθειαν τοῦ σώματος, οἷον ἀμπέλου τὴν εἰς τὰ περιτὰ φอรὰν, περικόπτῃ. Ἐγὼ δὲ καὶ σφαλερὰν εἶναι τὴν

τὴν σωφροσύνην.

(10) Ἐκτικῶς. Sic ope Regii codicis emendatum vulgatum scripturam εὐκτικῶς.

(11) Ἀπεμωράνθησαν. Sic etiam idem codex pro eo quod erat in editis ἀπεμωράνθησαν.

(12) Τοῦτο. Sic emendavimus quod legebatur in editis τοῦτο. Ed. T.

(13) Τοῦ Πυθαγόρου μεμνησθαι. Ita contextus et codex Regius. Editi, τὸ τοῦ Πυθαγόρου μεμνησθαι.

(1) Ex epist. LV, 149.

(2) Ex comment. in Isa., 379.

(3) Ex hom. in Gordium mart., 142.

(4) Ex comment. in Isa., 407.

(5) Ex lib. De virg., n. 64.

(6) Ex hom. in sanctum baptisma, 118.

(7) Ex serm. De legendis libris gent., 182.

(8) Ἔργῳ. Regius codex ἔργως.

(9) Περὶ τὴν σωφροσύνην. Regius codex πρὸς

π' ἄκρον ευεξίαν ἰατρῶν ἤκουσα. Καὶ γὰρ ἡ ἄγαν Α
οὐ σώματος ἐπιμέλεια αὐτῷ τε ἀλυσιτελῆς τῷ σώ-
ματι, καὶ πρὸς τὴν ψυχὴν ἐμπόδιόν ἐστι· τὸ γε ὑπο-
επιτωκέναι τούτῳ καὶ θεραπεύειν, μανία σαφῆς.
Ἰαντὸς τοίνυν ὑπεροπτεῖν τοῦ σώματος τῷ μὴ ὡς
ν βορβόρῳ ταῖς ἡδοναῖς αὐτοῦ κατορωρύχθαι μέ-
λονται, ἢ τοσοῦτον ἀνθεκτέον αὐτοῦ, ὅσον, φησὶ Πλά-
των, ὑπηρεσίαν φιλοσοφίας κτωμένους, εὐκότα που
λέγων τῷ Παύλῳ, ὅς παραινεῖ μηδεμίαν χρῆναι τοῦ
σώματος ἔχειν πρόνοιαν εἰς ἐπιθυμιῶν ἀφορμὴν.
monet nullam corporis habendam curam ad cupidita-
tium materiam 87.

3. Ἄλλὰ τὰ μὲν ἡμέτερα (1) τοιαῦτα. Γυναῖκες δὲ
ἐκλάστοι, ἐπιλαθόμεναι τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, τοῦ
πυρὸς τοῦ αἰωνίου καταφρονήσασαι, ἐν ἡμέρᾳ τοι-
αύτῃ, ὅτε αὐτὰς ἐχρῆν διὰ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἀνα-
στάσεως καθῆσθαι ἐν τοῖς οἴκοις, καὶ ἔνοιαν λαμ-
βάνειν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καθ' ἣν ἀνοιγῆσονται μὲν
οἱ οὐρανοὶ, ἐπιφανήσεται δὲ ὁ Κριτὴς ἐξ οὐρανῶν,
καὶ σάλπιγγες Θεοῦ, καὶ ἀνάστασις νεκρῶν, καὶ
χρῆσις δικαία, καὶ ἀντίδοσις ἐκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον
αὐτοῦ· ἀντὶ τοῦ ταῦτα ἔχειν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς,
καὶ ἐκκαθαίρειν μὲν αὐτῶν τὰς καρδίας ἀπὸ πονη-
ρῶν ἐνθυμήσεων, ἐξαλείφειν δὲ τοῖς δάκρυσι τὰ
προημαρτημένα, ἐτοιμάζεσθαι δὲ πρὸς ἀπάντησιν
τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν μεγάλην ἡμέραν τῆς ἐπιφα-
νείας αὐτοῦ, ἀποσιωπάμεναι τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας
τοῦ Χριστοῦ, καὶ ῥίψασαι ἀπὸ τῶν κεφαλῶν τὰ τῆς
εὐσημοσύνης (2) καλύμματα, καὶ καταφρονήσασαι
τῷ Θεοῦ, καταφρονήσασαι τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, κα-
ταναισχυρτήσασαι πάσης ἀβρῆνης βίβως, σοβοῦσαι τὰς
κόμας, σύρουσαι τοὺς χιτῶνας, καὶ τοὺς ποσὶν ἅμα
παίζουσαι, πᾶσαν νέων ἀκολασίαν ἐφ' ἑαυτὰς προ-
καλοῦμεναι (3), ἐν τοῖς πρὸ τῆς πόλεως Μαρτυρίοις
χοροὺς συστησάμεναι, ἐργαστήριον τῆς οἰκείας
αὐτῶν ἀσχημοσύνης τοὺς ἡγιασμένους τόπους πε-
ποιήναι. Ἐμίαναν μὲν τὸν ἀέρα τοὺς ἕσμασι τοῖς
πορνεῶσι, ἐμίαναν δὲ τὴν γῆν τοὺς ἀκαθάρτοις πο-
σίν, ἦν ἐν ταῖς ὀρχήσεσι κατεκρότησαν· θέατρον
ἑαυταῖς νεανίσκων ἔχλον παραστησάμεναι, σοβάδες
ὄντως καὶ παράφοροι παντελῶς, μανίας οὐδεμίαν
ὑπερβολὴν ἀπολείπουσαι. Γελάξ, εἰπέ μοι, καὶ τέρπη
τέρψιν ἀκόλαστον, δακρύειν δέον καὶ στένειν ἐπὶ
τοῖς φθάσειν; ἕσματα πόρνης φθέγγη, ἐκβαλοῦσα
τοὺς ψαλμοὺς καὶ τοὺς ὕμνους οὗς ἐδιδάχθης; κινεῖς
πέδας καὶ ἐξέλλη ἐκμανῶς, καὶ χορεύεις ἀχόρευτα,
δέον τὰ γόνατα κάμπτειν πρὸς τὰς προσκυνήσεις;
Τίνας ὀδύρωμαι; τὰς κόρας τὰς ἀπειρογάμους, ἢ
τὰς ἐν τῷ ζυγῷ τοῦ γάμου κατεχομένας; Αἱ μὲν γὰρ
ἐπανήλθον, τὴν παρθενίαν οὐκ ἔχουσαι, αἱ δὲ τὴν
σωφροσύνην τοῖς ἀνδράσιν οὐκ ἐπανάγαγον· εἰ γὰρ
πού τινες καὶ τῷ σώματι τὴν ἁμαρτίαν διέφυγον,
ἀλλὰ πάντως γε ταῖς ψυχαῖς τὴν φθορὰν ὑπεδέξαντο.
Διὰ τοῦτο πᾶσα γυνὴ κακῶς κεχρημένη τῇ περι-

87 Rom. xiii, 14.

(1) Ἡμέτερα. Uterque codex, ὁμέτερα.

(2) Εὐσημοσύνης. Sic Regius codex. Editi ἀσχημοσύνης.

(3) Προκαλοῦμεναι. Sic uterque codex. Editi προκαλοῦμεναι.

nimis bonum corporis statum quasi superfluum
quamdam vitis feracitatem amputaret. Ego au-
tem corporis habitudinem summe bonam etiam
periculosam esse a medicis audivi. Nimia enim
corporis cura 573 et corpori ipsi inutilis est, et
animæ officit; ei autem submittere se et obsequi,
manifesta insania. (4) Totum igitur corpus con-
temnendum est ei, qui in ipsius voluptatibus quasi
in cæno nolit volutari, aut tantum ei indulgendum
est, in quantum, inquit Plato, philosophiæ inser-
vit.

3. Verum nostræ sese ita res habent. (5) Mulie-
res lascivæ, timoris Dei oblitæ, æternum iguem
aspernatæ, in illa ipsa die, cum ob resurrectionis
memoriam oportuerat eas in domibus sedere, ac
recordari diei illius, in qua aperientur cœli, et ap-
parebit Judex e cœlis, et tuba Dei, et resurrectio
mortuorum, et iudicium justum, et redditio unicui-
que juxta opus suum; cum de his cogitare debuis-
sent, suaque corda a pravis cogitationibus purgare,
et priora peccata lacrymis delere, atque ad Christi
occursum pro magno illo die apparitionis ejus sese
præparare, servitutis Christi excusso jugo, vela-
mentis honestatis a capite rejectis, contempto
Deo, spretis ipsius angelis, virilem omnem aspec-
tum citra pudorem ferentes, comas agitantes, tra-
hentes tunicas, ac pedibus simul ludentes, omnem
juvenum libidinem in seipsis provocantes, in mar-
tyrum basilicis pro mœnibus civitatis choros con-
stituentes, loca sancta officinam obscenitatis suæ
effecere. Cantilenis meretriciis ut aerem conspur-
carunt, ita terram tripudiis pulsatam pedibus im-
mundis fœdarunt; spectaculum sibi ipsis juvenum
turbam undique statuentes, plane inverecundæ,
prorsusque insipientes, nullum insanix modum
omittentes. (6) Rides, dic mihi, ac gaudes gaudium
impudicum, cum lacrymari ob præterita et inge-
miscere oporteret? canis meretricias cantilenas,
psalms et hymnis, quod didicisti, ablegatis? moves
pedes, et more insanientium exsillis, ducisque quas
non deberes choreas, cum genua flexa oportuisset
ad adorandum? Utras lugebo? puellane nuptiarum
inexpertas, an conubii jugo subditas? Illæ quidem
amissa virginitate reversæ sunt, hæ vero pudici-
tiam maritis haud retulerunt: nam si quæ forte
peccatum vitarunt corpore, omnino tamen in ani-
mis corruptionem susceperunt. (7) Quapropter
omnis mulier vestimenti cultu abutens, eo spolia-
tum iri se exspectet. Quoniam enim incedunt etiam
simul tunicas trahentes, quasi non utantur vesti-
mento, sed abutantur, ideo jussæ sunt vestimenti
gloria privari. Nam et Dominus indumenti hono-
rem a nobis aufert, si eo deprehendimur indigne

(4) Ex serm. De legendis libris gent., 182.

(5) Ex hom. in ebriosos, 123.

(6) Ibid., 129.

(7) Ex comment. in Isa., 466.

uti, illud conculcantes et corporeis inquinamentis conspurcantes. Hęc autem vestimentum quodnam est? inquit. *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis* ⁵⁷⁴, quem ab eis auferit Dominus, qui corpus proculcant per peccatum, et testamenti sanguinem pro polluto ac communi habent.

νῶμεν, καταπατοῦντες αὐτὸν, καὶ τῶν σαρκικῶν μολυσμάτων ἀναπιμπλάντες. Τίς δὲ ὁ τοιοῦτος ἱματισμός; φησὶν. Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐρεδύσασθε, ὃν ἀφαιρεῖ Κύριος ἀπὸ τῶν δι' ἁμαρτιῶν τὸ σῶμα καταπατούντων, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγουμένον.

4. (1) Mulieres igitur ob corporis pulchritudinem ac elegantiam nimium sibi arrogantes, sese supra cæteras efferunt, fastu inani utuntur, atque de re cito marcescente et evanescente gloriantur : deinde collum in sublime erectum ferunt, ut earum vultus valeant omnium oculis spectari. Pudica sane modestisque ornata moribus, defixis præ pudore in terram oculis, faciem habet deorsum demissam. Impudica vero et quæ pulchritudinis suæ laqueo captare ac venari multos in animum induxit, incedit surrecto collo : et in nutibus oculorum, impuritatem animæ declarat, atque aspectu ipso exitiosum quoddam virus jaculatur. Sane simile quiddam narrat rumor de basilisco, quem ferunt solo intuitu interficere spectatores. (2) Quia autem quidam colores a mulieribus ad decorandam faciem valde exquiruntur, albus, rubens, et alius niger : ac albus quidem candorem ementitur corporis ; rubens in genis efflorescit ; niger in modum lunæ in cornua curvatæ circum oculos supercilia depingit : hæc quoque se erepturum Dominus comminatur. Hæc quidem dicit, ne virorum circumveniat continentia, neve ejusmodi picturis miserabilium oculi juvenum corripiantur. Inprobi enim mulierem affectus infirmos eorum, qui cum illis versantur, animos demergunt. Audiant (3) viri, audiant mulieres, quomodo vel apud bruta animalia, frequentium nuptiarum dedecori anteponatur viduitatis pudicitia honestasque. (4) Alii inimici mortuis reconciliantur : novercæ odisse post mortem incipiunt. (5) Sed ferunt turturem a conjuge separatam, nunquam cum alio inire societatem, sed viduam permanere : utpote quæ ob prioris conjugis memoriam, alterius conjugium abnuat. (6) Quid igitur nobis esse possit miserius, qui non solum similem bestiis erga conjuges amorem non ostendimus, sed contrariam Domini præceptis ingredimur viam, surrecto collo, et in nutibus oculorum, colorumque fucis aliorum suffuramur temperantiam ? (7) Quæ tum a nobis prorsus auferentur, cum omnia coram Judice sistentur nuda ; quandoquidem concidet supercilium, gena præ se feret tristitiam, color lividus erit præ timore, ac recipiet unusquisque secundum opera sua. (8) Quæ ani-

βολῆ τῆς ἐσθῆτος, προσδοκᾷ αὐτῆς τὴν ἀφαίρεσιν. Ἐπειδὴ γὰρ πορεύονται ἅμα σύρουσαι τοὺς χιτῶνας, ὡς μὴ χρώμεναι τῷ ἱματισμῷ, ἀλλὰ παραχρῆμα κελουόμεναι γυμνωθῆναι τῆς δόξης τοῦ ἱματισμοῦ. Ἀφαιρεῖται μέντοι καὶ ἀφ' ἡμῶν τὴν δόξαν τοῦ ἱματισμοῦ ὁ Κύριος, ἐὰν ἀναξίως αὐτῷ κεχρημένοι γινώμεν, καταπατοῦντες αὐτὸν, καὶ τῶν σαρκικῶν μολυσμάτων ἀναπιμπλάντες. Τίς δὲ ὁ τοιοῦτος ἱματισμός; φησὶν. Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐρεδύσασθε, ὃν ἀφαιρεῖ Κύριος ἀπὸ τῶν δι' ἁμαρτιῶν τὸ σῶμα καταπατούντων, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγουμένον.

4. Αἱ τοίνυν ἐπὶ τῷ τοῦ σώματος κάλλει μᾶλλον φρονεῖσαι γυναῖκες, ὑπερβαρῶσιν ἑαυτὰς τῶν ἰσχυρῶν, μεταλίω φρυάγματι κεχρημέναι, καὶ ἐπαρῶμεναι πράγματα ταχὺ ἀπανθοῦντι καὶ ἀποφθίνοντι ὑψηλὸν τε τὸν τράχηλον φέρουσι, ὑπὲρ τοῦ εἶναι αὐτῶν τὰ πρόσωπα εἶναι καταφανῆ. Ἡ μέντοι ἐπιήκεια καὶ κοσμία, εἰς γῆν κατανεύουσα ὑπὸ αἰδοῦς, ἐκ τὰ κάτω καθελκόμενον ἔχει τὸ πρόσωπον ἢ ἕσπεμος καὶ πολλοὺς ἀγρεύουσαι τῇ ταχίῳ τοῦ κίλους προαιρουμένη, πορεύεται ὑψηλῶ τῷ τράχηλῳ, καὶ ἐν νεύμασιν ὀφθαλμῶν, καὶ τὴν ἀσέλγειαν τῆς ψυχῆς καταμηνύει τῷ βλέμματι, ἰὼν τέ τινα φαιρικὸν ἐξαποστέλλει τοῖς ὄμμασιν ὅποιον δὴ καὶ ὁ περὶ τοῦ βασιλίσκου κατέχει λόγος, ὃν φανερὸν ἐκ μόνης τῆς ὄψεως διαφθεῖρειν τοὺς θεαδέντας. Ἐπειδὴ δὲ ἐστὶ τινα χρώματα πρὸς κόσμον τῆς γυναικὸς ἐπιτηθεύμενα τοῦ προσώπου, λευκὸν καὶ ἐρυθρὸν, καὶ ἕτερον μέλαν ὃν (τὸ μὲν λευκότητα τοῦ σώματος καταψεύδεται, τὸ δὲ ἐρυθρὸν τῆς παρειαῖς ἐπανθεῖ, τὸ δὲ μέλαν μνησθεῖς τῆς ἐπιπλοῦς τοῖς ὀφθαλμοῖς περιγράφει) καὶ αὐτὰ περιβαρῶσιν ὁ Κύριος ἀπειλεῖ, ἵνα μὴ κλέπτηται, φησὶν ἢ σωφροσύνη τῶν ἀνδρῶν, μὴδὲ ταῖς ζωγραφίαις ταῖς ἐλεεινῶν νεωτέρων ὀφθαλμοῖς συναρπάζονται γὰρ πονηρὰ τῶν γυναικῶν διαθέσεις; τὰς ἐπιπλοῦς ψυχὰς τῶν συνοικοῦντων καταβαρῶσιν. Ἀκουέτωσαν ἄνδρες, ἀκουέτωσαν γυναῖκες, ὅπως τὸ σεμνὸν τῆς χηρείας, καὶ παρὰ τοῖς ἀλόγοις, τῶν ταῖς πολυγαμίαις ἀπρεποῦς προτιμώτερον. Οἱ μὲν ἄλλως πολέμοι τοῖς τεθνηκόσι σπένδονται· αἱ δὲ μητριαὶ τοῦ μίσους μετὰ τὸν θάνατον ἀρχοῦσι. Ἀλλὰ τὴν τρυγῶνα φασὶ διαζευχθεῖσάν ποτε τῷ ὁμόζυγος, μηκέτι τὴν πρὸς ἕτερον κατατέρας κοινωνίαν, ἀλλὰ μένειν ἀσυνδύαστον, μνηστῆρα ποτε συζευθέντος τὴν πρὸς ἕτερον κοινωνίαν ἀπρονουμένην. Τί οὖν ἡμῶν γένοιτ' ἂν ἐλεεινότερον, ἢ μόνον τὴν αὐτὴν τῶν ἀλόγοις περὶ τοὺς ὁμόζυγους μὴ ἐπιδεικνυμένων στοργὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐναντίον τῶν τοῦ Κυρίου ἐντολῶν ὀδεύοντων, ὑψηλῶ τράχηλῳ καὶ νεύμασιν ὀφθαλμῶν, καὶ σοφίσμασι χρωσθέντων τὴν σωφροσύνην ὑποκλεπτομένων ; Ἄ πάντως ἐπαρεθήσεται τότε, ὅτε γυμνὰ πάντα παρίσταται ὁ Κριτῆς ὅτε ὄφρως συμπεπτακυῖα, καὶ παρὰ κρηφῆς, καὶ χρῶμα πειλιδὸν ὑπὸ τοῦ φόβου καθίστα-

⁵⁵ Galat. III, 27.

(1) Ex comment. in Isa., 464.

(2) Ibid., 467.

(3) Ex homil. viii in Hexaem., 76.

(4) Ex epist. clx, 251.

(5) Ex homil. viii in Hexaem., 76.

(6) Uterque codex indicat comment. in Isa.

(7) Ex comment. in Isa., 467.

(8) Uterque codex indicat comment. in Isa.

τα· καὶ ἀπολήφεται ἕκαστος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἄπερ ἐν διανοίᾳ λαβόντες, ἀγαπητοί, σπεύσωμεν ὡς ἔστι καιρὸς, κατὰ τὰ δοκοῦντα τῷ Θεῷ πολιτεῦσθαι, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΤΑΠΕΙΝΟΦΡΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΚΕΝΟΔΟΣΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ Κ'.

1. Ἀμήχανον τὸν μὴ καταδεξάμενον τὸ πρὸς πάντας ὑποδεῆς καὶ ἔσχατον, δυνηθῆναι ποτε ἢ λοιδορούμενον θυμοῦ κρατῆσαι, ἢ θλιδόμενον διὰ μακροθυμίας περιγενέσθαι τῶν πειρασμῶν. Ὁ δὲ τὴν ἄκραν ταπεινώσιν κατορθύσας, ἐν ταῖς λοιδοραῖς πλείονα ἑαυτοῦ καταγούς τὴν εὐτέλειαν, οὐ κινήθησεται τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῶν ῥημάτων τῆς ἀτιμίας. Ἄλλ' ἐὰν μὲν ἀκούσῃ πένης, οἶδεν ἑαυτὸν πτωχὸν ὄντα καὶ πάντων ἐνδεῆ, καὶ τῆς καθ' ἡμέραν παρὰ τοῦ Κυρίου χορηγίας δεόμενον. Ἐὰν δὲ ἀκούσῃ δυσγενῆς καὶ ἐξ ἀφανῶν, προσηλυμμένον ἔχει ἐν τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ τὸ ἐκ πηλοῦ γεγενῆσθαι· καὶ ἀπαξιαλῶς, μέγας ἐκείνος παρὰ Θεοῦ ὁ ταπεινοφρόνως κατακλιθεὶς τῷ πλησίον, καὶ ἀνεπαίσχυντως ἐπ' ἑαυτὸν καταδεξάμενος τὰ ἐγκλήματα, κἂν μὴ ἀληθῆ ἦ, ὑπὲρ τοῦ τὸ μέγα ὄφελος χαρίσασθαι τὴν εἰρήνην τῷ ἀδελφῷ. Ὁμοίως γάρ ἐστι χαλεπὸν, ἐν τε δυσκολίαις πραγμάτων ἀταπεινώτων τὴν ψυχὴν διασώσασθαι, καὶ ἐν ταῖς περιφανείαις μὴ ἐπαρθῆναι. Τῷ ὄντι γὰρ θεραπευόμενα τὰ ὑπερήφανα ἦθι, ἑαυτῶν ὑπεροπτικώτερα πέφυκε γίνεσθαι. Τῷ δὲ ταπεινῷ καὶ καταβεβλημένῳ φρονήματι ἔπεται στυγρὸν ὄμμα καὶ εἰς γῆν συννενευκός, γῆμα ἡμελημένον, κόμη αὐχμηρὰ, ἐσθῆς βυπῶσα· ὥστε ἂ ποιούσιν οἱ πενθοῦντες κατ' ἐπιτήδευσιν, αὐτὰ ἐκ τοῦ αὐτομάτου ἡμῖν ἐπιφάνεται. Χιτῶν κὰ ζώνης προσεσταλμένος (1) τῷ σώματι· τὸ μῆντοι ἰῶσμα, μῆτε ἀνω τῶν λαγόνων, γυναικῶδες γὰρ· ἴητε χαῦνον ὥστε διαρρεῖν τὸν χιτῶνα, βλακικὸν ἄρ. Καὶ τὸ βάδισμα μῆτε νωθρὸν, ὡς ἐκλυσιν τῆς συχῆς κατηγορεῖν· μῆδ' αὖ σφοδρὸν καὶ σεσοθημένον, ὡς ἐμπλήκτους αὐτῆς τὰς ὀρμάς ὑποφαίνειν. ἰκονδς δὲ ἐσθῆτος εἰς, ὥστε κάλυμμα εἶναι σαρκὸς ἰρὸς χειμῶνα καὶ θέρος ἀβταρχες. Μῆτε δὲ ἐν χρώματι, τὸ ἀνθηρὸν διωκῆσθαι· μῆτε ἐν τῇ κατασκευῇ, ὁ λεπτὸν καὶ μαλακόν. Τὸ γὰρ τὰς ἐν ἐσθῆτι εὐροίας περισκοπεῖν, ἴσον γυναικεῖω καλλωπισμῷ, ὃν κείναι ἐπιτηδεύουσιν ἀλλοτριῶ ἄνθει παρειάς καὶ ῥίχας ἑαυτῶν καταδάπτουσαι. Ἄλλὰ μὴν καὶ παύτητος οὕτως ὁ χιτῶν ὀφείλει ἔχειν, ὡς μὴ δεῖσθαι νεωνοῦ πρὸς τὸ θάλπειν τὸν ἐνδύμενον. Καὶ ὑπόημα, τὸ εὐτέλες μὲν κατὰ τὴν ἀξίαν, ἀνευδῶς δὲ ἦν χρεῖαν ἀποπληροῦν. Γυμνάσιον γὰρ ταπεινοφροσύνης ἐστὶν ἢ ἐν τοῖς εὐτελεστέροις πράγμασι διαοιδη, τὸ πάθος τῆς φιλοδοξίας θεραπεύουσα. Κενόμοιος δὲ ἐστὶν, ὁ ψιλῆς ἐνεκεν τῆς τοῦ κόσμου δόξης οἰῶν τι ἢ λέγων. Οἶον, ὁ ποιῶν ἐλεημοσύνην εἰς τὸ

A mo et cogitatione complexi, charissimi, festinemus, dum tempus est, vitæ nostræ actiones ad Dei omnipotentis normam dirigere, ut futurorum etiam bonorum participes efficiamur, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

575 DE HUMILITATE ET INANI GLORIA.

SERMO XX.

1. (2) Fieri non potest, ut is qui infimo ultimoque loco erga omnes haberi non vult, queat unquam, aut dum conviciis impetitur, iræ dominari, aut dum afficitur, per patientiam tentationes superare. Qui enim ad summam humilitatem pervenit, is cum in conviciis suam vilitatem majorem prior agnoscat, ob verba ignominiosa animo non commovebitur. Sed si appelletur pauper, novit seipsum pauperem esse, et omnium indigum, ac quotidiano Domini stipendio opus habere: si vero vocatur ignobilis et obscurus, prius sibi in suo corde conscius est, procreatum esse se ex luto: atque, ut breviter dicam, (3) ille demum apud Deum magnus est, qui humilem se proximo exhibet, criminaque, licet falso intentata, inverecunde in se recipit, ut summam utilitatem, pacem nimirum, fratri gratificari valeat. Nam perinde difficile est, in rerum angustia æquam mentem servare, ac in earum amplitudine, ab insolentia temperatam. (4) Superba nempe ingenia quo plus officiose colueris, eo se ipsis fastidiosiora effici consueverunt. (5) Humili autem ac demisso sensui tristis oculus convenit et deorsum vergens, habitus neglectus, squalida coma, vestis sordida; adeo ut quæ lugentes data opera faciunt, ea sua sponte nobis inesse videantur. Tunica ciugulo ad corpus astricta sit: cinctus neque illa exsuperet, id enim muliebre; neque laxus ita ut tunica diffluat, id enim molle. Incessus esto nec segnis, ne animum dissolutum arguat; nec rursus vehemens ac superbus, ne stolidos animi impetus indicet. Unus vestimenti scopus, ut idoneum sit carnis ad hiemem et æstatem operimentum. Neque vero in colore floridum exquiratur, neque in opere tenue ac molle. Etenim in veste pigmentorum lautitias consecrari, non absimile est venustatis studio, quo mulieres ducuntur, dum genas et crines alieno flore inficiunt. Sed et eo usque crassa tunica sit, ut socia opus non habeat, ad eum qui induitur calefaciendum. Calcearium autem pretio quidem vili, sed cui nihil desit ad usum explendum. Humilis enim abjectique animi exercitatio in viliorum tenuiorumque rerum conversatione consistit, gloriæ cupidis medicinam afferens. (6) Inanis autem gloriæ affectator ille est, qui abjectissimæ hujus sæculi gloriæ causa quidpiam aut facit aut dicit. Exempli gratia, (7) qui facit

(1) Προσεσταλμένος. Uterque codex, προσσταλμένος.

(2) Ex hom. in psal. LXI, 193.

(3) Ex epist. cccix, 39.

(4) Ex epist. cccxxix, n. 2.

(5) Ex epist. II, 74.

(6) Unus codex indicat comment. in Isa.

(7) Ex comment. in Isa., 617.

eļemosynam ad accipiendam ab hominibus gloriam, recipit suam mercedem⁹⁹, nec misericors est nec munificus. Item quicumque temperans est ad ineundam ab hominibus gratiam, temperans non est, cum virtutem non quærat, sed gloriam ex ea præventuram venetur. (1)⁹⁹ Nam Ananiæ initio licebat possessionem suam Deo non polliceri ac vovere: sed postquam ad humanam gloriam respiciens, possessionem suam Deo per pollicitationem consecravit, ut hominibus **576** ob munificentiam esset admirationi, parte pretii seposita, ejusmodi adversum se indignationem Domini commovit, cujus Petrus minister fuit, ut ne pœnitentiæ quidem spatium inveniret. (2) Dominus enim qui superbis resistit, et humiliat peccatores usque ad terram⁹⁹, hic ipse superbiorum contumeliam depressurum se pollicetur. Qui igitur humiliat superbos, idem illos ab ea similitudine quam cum diabolo superbix parente habent, liberat; et eos inducit, ut fiant discipuli ejus, qui ait: *Discite a me, quia mitis sum. et humilis corde*⁹⁹. (3) Quid de te magnificentius cogitas, quod populorum agmina cecideris, atque civitatum potentatus subverteris? Nonne ea etiam ratione securis inolescere possit, quod excelsas superbasque arbores humi dejiciat? ipsa quoque serra, quod solida firmaque ligna dividat? At vero neque sine manibus scindit securis, nec absque trahente se dividere serra potest.

2. (4) Quod si proximum peccantem videris, cave consideres ipsius peccatum solum: sed etiam quæ fecit aut facit recte, cogita; et sæpe eum deprehendes teipso meliorem, expensis rebus omnibus, non una duntaxat parte examinata. Neque enim Deus hominem ex parte expendit: *Ego enim, inquit, operas et cogitationes eorum venio congregaturus*⁹⁹. Quin etiam cum Josaphat aliquando ob præsens peccatum increparet, meminit quoque recte factorum ipsius, his verbis: *Verumtamen verba bona inventa sunt in te*⁹⁹. (5) Qui igitur multis magnisque peccatis obnoxius est, eum sæpe liberat humilitas. Itaque ne te ipse præ altero justificaveris, nequando Dei sententia, etsi tua justificatus, condemnere. Perpetrasse te boni aliquid arbitraris? Age gratias Deo, nec te extolle contra proximum. Quid edim proximum jvistis, quod fidem es confessus, aut exsilium perpressus ob Christi nomen, aut jejunii labores constanter pertulisti? Lucrum tuum est, non alterius. Time ne similiter cadas atque diabolus, qui, elatus contra hominem, ab homine prostratus est, et vice scabelli traditus est conculcato. In summa, memineris veri illius proverbii: *Superbis Deus resistit, humilibus vero dat gratiam*⁹⁹. Habe in promptu sententiam Domini: *Omnis qui se*

δοξασθῆναι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἀπέχει τὴν μισθὸν, καὶ οὐκ ἔστιν ἐλεῆμων οὐδὲ κοινωνικός. Καὶ ὁ ἀφρονῶν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀρέσκειαν, οὐκ ἐστὶ σώφρων, οὐ τὴν ἀρετὴν διώκων, ἀλλὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ δόξαν θηρώμενος. Ἐξῆν γὰρ τῷ Ἀνανίᾳ τὴν ἀρετὴν μὴ ἐπαγγελισθαι τῷ Θεῷ τὴν κτῆσιν· ἀλλ' ἐπέβη πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀπιδὺν δόξαν, τὸ μὲν κτῆμα (6) διὰ τῆς ἐπαγγελίας τῷ Θεῷ ἀφιέρωσεν, ὡς ἀνθρωπομαθεὶ παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῇ φιλοτιμίᾳ, τὴν τιμῆματος δὲ ἐνοσφίσατο· τοιαύτην ἐκίνησε κατ' ἑαυτοῦ τοῦ Κυρίου τὴν ἀγανάκτησιν, ἧς ὑπέρβη ὁ Πέτρος ἦν, ὡς μηδὲ μετανοίας προθεσμίας εἶπεν. Ὁ γὰρ ἀντικατασόμενος ὑπερηφάνους Κύριος, καὶ ταπεινῶν ἀμαρτωλοὺς ἕως γῆς, οὗτος ἐπαγγέλλεται τὴν ὕβριν τῶν ὑπερηφάνων ταπεινώσειν. Ὁ οὖν ταπεινῶν τοὺς ὑπερηφάνους, ῥύεται μὲν αὐτοὺς ἐκ τῆς πρὸς τὴν διάβολον ὁμοιότητος, ὅς ἐστι πατὴρ τῆς ὑπερηφανίας, ἐνάγει δὲ αὐτοὺς πρὸς τὸ μαθητεύσθαι τῷ εἰπόντι· *Μάθετε ὡς ἐμοῦ, ὅτι πραΰς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ*. Τί μέγα φρονεῖς ἐκ σεαυτοῦ, ὡς κόπτοντι ἔθνη, καὶ καθαιροῦναι ὀπισθείας τῶν πόλεων; Ἡ οὕτως γ' ἀν καὶ ἡ εἴη μέγα φρονεῖ, ὡς τὰ ὑπέρογκα τῶν δένδρων εἰς γῆν καταβάλλουσα· καὶ ὁ πριων, ὡς τὰ συνεχῶτα καὶ ἡνωμένα τῶν ξύλων διαριπῶν. Ἄλλ' οὕτε ἡ εἴη ἀνευ τῶν χειρῶν κόπτει, οὕτε ὁ πριων ἀνευ τοῦ ἔλκοντος αὐτόν.

2. Κἂν τὸν πέλας ἀμαρτάνοντα θεωρήσῃς, μὴ τοῦτο μόνον αὐτοῦ σκοπήσῃς· ἐνθυμηθῆτι δὲ καὶ ἅτι πέπραχεν ἢ πράττει καλῶς, καὶ πολλὰς εὐρίαις αὐτὸν ἀμείνονα σεαυτοῦ, διὰ πάντων ἐξετάσῃ καὶ μὴ μερικῶς ψηριζόμενος. Οὐδὲ γὰρ Θεὸς μερῶς ἐξετάζει τὸν ἀνθρώπον· Ἐγὼ γὰρ, φησὶ, τὰ ἔργα καὶ τοὺς λογισμοὺς αὐτῶν ἐρχομαι συναρτῆσαι. Καὶ τῷ Ἰωσαφάτ ἐπιτιμῆσας ποτὲ διὰ τὴν κατὰ πόδας ἀμαρτίαν, ἐμνήσθη καὶ τῶν κατωρθωμένων αὐτοῦ, λέγων· *Πλὴν ἀλλὰ λόγοι ἀγαθοὶ εὐρέθησαν ἐν σοί*. Οὕτω ῥύεται πολλὰς ἢ ταπεινοφροσύνη τὸν ἡμαρτηκότα πολλὰ καὶ μεγάλα. Μὴ οὖν σεαυτὸν δικαιοσύνης ὑπὲρ ἕτερον, μήποτε δικαιοθεῖς τῆ σεαυτοῦ ψήφῳ, τῇ τοῦ Θεοῦ κατακριθῆς. Οἷα ἢ κατορθοῦν ἀγαθόν; εὐχαρίσται τῷ Θεῷ, μὴ κατὰ τοῦ πλησίον ἐπαίρου. Τί γὰρ ὄνησας τὸν πλησίον, ἐὰν πλίστιν ὠμολόγησας, ἢ φυγῆν ὑπέμεινας διὰ τὸ θυμα, ἢ τοὺς τῆς νηστείας ἐνεκαρτέρησας πόνας; Οἷα ἕτερον τὸ κέρδος, ἀλλὰ ὅτι. Φοβήθητι τῆς τοῦ ἐαυτοῦ πτώσεως τὴν ὁμοίωσιν· ὅς ἐπαρθεὶς κατὰ τὸν ἀνθρώπου, πέπτωκεν ὑπὸ ἀνθρώπου, καὶ παραβλήθη τὰ πάθημα τῷ πεπατημένῳ. Καθόλου μὲννησο τῆς ἀληθοῦς παροιμίας· *Ἐπερηφάνοις Θεὸς ἀντιπάσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν*. Ἐγὼ τοῦ Κυρίου τὸ ῥῆμα πρόχειρον· *Πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν, ταπει-*

⁹⁹ Matth. vi, 2. ⁹⁹ Act. v, 5 sqq. ⁹⁹ Jac. iv, 6. ⁹⁹ Matth. xi, 20. ⁹⁹ Isa. lxvi, 18. ⁹⁹ Il Paral. xix, 5. ⁹⁹ Jac. iv, 6.

(1) Ex serm. ascetic., 319.

(2) Ex comment. in Isa., 583.

(3) Unus codex indicat comment. in Isa.

(4) Ex hom. De humilitate, 161.

(5) Ibid. 160.

(6) Τὸ μὲν κτῆμα. Regius codex 1992 addit ἐκ τῆς ἐπαγγελίας, quod quidem asciscere non dubitavi, cum in ipso etiam contexta reperiat.

νωθῆσται· ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψώθησται. *A exaltat, humiliabitur; omnis vero qui se humiliat, exaltabitur* ⁶⁶. Ne tui ipsius fias iudex iniquus, neque ad gratiam expende, si videre tibi quidquam boni habere, illud numerans, delicta oblivioni ultro tradens: neque ob recte facta hodierna insolescas, neque recentium aut veterum malefactorum tibi veniam concedas: sed cum præsens reddiderit te elatum, revoca in memoriam antiquam agendi rationem, sicque stolidus tuus tumor cessabit. (4) Et vero seipsum cognoscere, videtur esse res omnium difficillima. Non enim solum oculus extrinseca prospiciens, ad semet conspicendum visu non utitur: sed et ipsa mens nostra acute peccatum alienum intuens, ad propria agnoscenda delicta tarda est. (5) Ne sis in objurgando gravis, neque cito, neque animo conamato redarguas; hoc enim respicit arrogantiam quamdam; neque ob res parvi momenti condemnes, tanquam si ipse perfecte justus exsistas. Quos in peccato **577** deprehendis, spiritualiter ipsos instrue, uti monet Apostolus, *Considerans teipsum, ne et tu tentaris* ⁶⁷. (6) Nam si qua re offendimus, commonefacti meliores evademus; si vero nihil delinquimus, cur odio habemur? (7) Hortor igitur, hanc opinionem ex animo tuo ejicias, te nemine alio ad communionem indigere. Non enim est viri secundum charitatem ambulantis, aut Christi legem adimplentis, sese a fratrum conjunctione abscindere. Ne forte belli malum quod in orbem circumagitur, tandem aliquando ad nos etiam perveniat; ac si nos quoque una cum aliis injuriæ participes simus, non inveniamus, qui commiserescant, eo quod lætitiæ tempore iis qui injuria afficiebantur, commiserationis symbolam non erogaverimus. (8) Mihi enim omnino ignorari magis studio fuit, quam gloriæ cupidus in luce versari. (9) Tu igitur tantum studii in eo ponito, ut ne apud homines gloria afficiare, quantum cæteri ut gloriæ adipiscantur. At adeptus es præclaram dignitatem, hominesque colunt te atque observant, et gloriæ dant? Esto subditis similis. Nam qui vult primus esse, eum omnium servum esse Dominus jussit ⁶⁸. (10) Magnus ille Moses, quo nemo unquam tractabilior atque obedientior fuit, quando ad populum mittebatur, aiebat: *Obsecro, Domine, elige alium quem mittes* ⁶⁹. Ex quo factum est ut Deus ipsum urgeret quasi pertinacius, utpote qui hac ipsa recusatione et suæ infirmitatis confessione se primatu dignum ostenderet. Quapropter egregia est admonitio illa: *Ne quæras fieri iudex, ne forte non possis auferre iniquitates* ⁷⁰. Attamen recusationem eorum, qui a seditiosis ad accipiendum principatum compellebantur, generalem non fuisse de-

⁶⁶ Luc. xiv, 11. ⁶⁷ Galat. vi, 1. ⁶⁸ Marc. x, 44. ⁶⁹ Exod. vi, 13. ⁷⁰ Eccli. vii, 6.

(1) *Βλέπων*. Regius codex, *προβλέπων*.

(2) *Προσλαμβάνων*. Idem, *προσλαμβάνου*.

(3) *Ὁὐκ ἰσχύσης*. Ita Regius codex. Editi, *ισχύσεις*.

(4) Ex hom. ix in *Hexaem.*, 87.

(5) Ex hom. *De humilitate*, 162.

(6) Ex epist. lxx, 154.

(7) Ex epist. lxxv, 158.

(8) Ex epist. cxx, 313.

(9) Ex hom. *De humilitate*, 162.

(10) Ex comment. in *Isa.*, 457.

clarat sermo propheticus. Non enim simpliciter ait : *Non ero princeps* : sed cum adjunctione, *Non ero princeps populi hujus*. Atque causam subjunxit. Quia *Lingux eorum cum iniquitate, his quæ Domini sunt, non obtemperant*. (1) Ac Moses ad splendidissimum vitæ genus et ad tanti populi præfecturam accitus, abnuat et deprecatur : *Quis sum ut pergam ad Pharaonem regem Ægypti, et educam populum ex terra Ægypti* ⁷⁰? Et rursus : *Precor, Domine, non sum idoneus ante hesternum, neque ante tertium diem, neque ex quo cepisti loqui ad famulum tuum* ⁷¹. Et iterum : *Supplicor, Domine, elige alium qui possit, quem mittes* ⁷². Dominus autem ad illum : *Abi, et dux esto populi hujus, et mittam angelum meum ante te* ⁷³. (2) Quid igitur Moses : *Obsecro, Domine, nisi tu ipse profisciscaris ante nos, ne nos hinc educas* ⁷⁴? (3) Isaias autem licet nihil hujusmodi audisset, sed esset solam mittendæ legationis necessitatem edoctus, se ipse libens obtulit, ac injecit sese in media pericula. (4) Quæ igitur horum virorum sententia? Mosis hæc erat cogitatio, populum illum peccatis obnoxium esse atque indigere eo, qui remittat peccata, id quod angeli præstare non possunt. Angeli enim mulctant quidem delinquentes, ac ulciscuntur, delicta vero non queunt condonare. Veniat igitur verus legislator, potens ille Servator, qui solus potestatem habet remittendorum **578** peccatorum. (5) Isaiæ vero, quod præ charitatis exsuperantia atque ardore, nihil eorum quæ sibi a populo timere poterat, reputaret. Horum utriusque facta imitemur, ut futura quoque bona consequi possimus, in Christo Jesu Domino nostro, quæcum

Α αὐτῶν μετὰ ἀνομιᾶς τὰ πρὸς Κύριον ἀπευθύνοντο. Ἐἶτα Μωϋσῆς μὲν ἐπὶ περιφάνειαν βίου καὶ κατὰ προστασίαν τοσούτου καλούμενος, παρατείτα· Τίς εἰμι, ὅτι κορεύσομαι πρὸς Φαραὼ βασιλέα Αἰγύπτου, καὶ ἐξάξω τὸν λαόν ἐκ τῆς Αἰγύπτου; καὶ πάλιν· Δέομαι, Κύριε, οὐχ ἰκανός εἰμι πρὸ τῆς χθῆς, οὐδὲ πρὸ τῆς τρίτης ἡμέρας, οὐδὲ ἀφ' οὗ ἤρξω λέγειν ἐφ' ἑσπέρῳ σου· καὶ κίων· Δέομαι, Κύριε, προχειρίσασαι ἄλλον δυνάμενον, ἐν ἀποσταλείς. Ὁ δὲ Κύριος (7) πρὸς αὐτόν· Πορεύου καὶ ὀδηγεῖ τὸν λαόν τούτον, καὶ τὸν ἀγγελόν μου ἐξαποστελέω ἔμπροσθέν σου. Τί οὖν ὁ Μωϋσῆς· Δέομαι, Κύριε, εἰ μὴ αὐτός σὺ προκατεῖς ἡμῶν, μὴ ἀναγάρῃς ἡμᾶς ἐντεῦθεν; Ἡσαΐας δὲ εὐθὺς τοσούτου ἀκούσας, ἀλλὰ μόνῃ τῇν χρείαν διαλαλήσας τῆς ἀποστολῆς, ἐκὼν ἑαυτὸν ἐπέδειξε, καὶ μέγας ἐνέβη τοῖς δεινοῖς. Τίς οὖν ἡ διάνοια τῶν ἀνδρῶν; Τοῦ μὲν Μωϋσῆως, ὅτι ἀμαρτωλὸς ὁ λαός, καὶ χρίζει τοῦ ἀφίεντος ἀμαρτίας, ὅπερ ἀγγελοῖς ἀδύνατον. Τιμωροὶ μὲν γὰρ τῶν ἀμαρτανομένων ἀγγελία, συγχωρητικοὶ δὲ τῶν πλημμελουμένων, οὐκ ἐκ· ἐλθέτω οὖν ὁ ἀληθινὸς νομοθέτης, ὁ δυνατὸς Σωτὴρ, ὁ μόνος ἔχων ἐξουσίαν ἀφιέναι ἀμαρτίας· καὶ δὲ Ἡσαΐου, ὅτι τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἀγάπης, οὐδὲ τῶν μελλόντων ἐπάγεσθαι αὐτῷ παρὰ τοῦ λαοῦ ἐπιτίμια. Τοῦτον ἑκατέρου τὸν τρόπον ἐηλώσωμεν, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἕσται, τιμὴ, κράτος, σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ διὰ παντὸς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

possimus, in Christo Jesu Domino nostro, quæcum Patri simul et sancto Spiritui, gloria, honor, potestas, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

DE PROSPERA ET ADVERSA FORTUNA, ET C
DE PRUDENTIA.

SERMO XXI.

1. (6) Res secundæ, et quarum studio plerique tenentur, stabilitatem ac diurnitatem non habent, neque res adversæ ac tristes constanter perseverant : sed agitationi cuidam motuique et inopinatis mutationibus obnoxia sunt omnia. Neque enim corporis valetudo, neque juventutis flos, neque domus felicitas, neque reliqua vitæ prosperitas, diu durat : sed si in hac vitæ serenitate versaris, tamen rerum procellam ac tempestatem aliquando expecta. Veniet enim morbus, veniet et paupertas, vento non semper a puppi surgente. Sed et virum in omnibus spectabilem ac æmulandum invadit inexpectata plerumque dedecora, atque improvisi casus quasi quidam turbines omnem felicitatem inturbant. Imo etiam assidua mala sunt tibi fluctuum loco, quorum alii aliis succedunt. Videbis vero aliquando et hæc præterlapsa, vitamque in

ΠΕΡΙ ΕΥΤΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΔΥΣΤΥΧΙΑΣ ΚΑΙ
ΦΡΟΝΗΣΕΩΣ.

ΛΟΓΟΣ ΚΑ'.

1. Οὔτε τὰ δεξιὰ καὶ περισπούδαστα τοῖς πολλοῖς τὸ ἐστώδες καὶ μόνιμον ἔχει, οὔτε τὰ περιστοατικὰ τῶν πραγμάτων καὶ κατηφῆ παγίως ἔδρασαι, ἀλλὰ πάντα σάλπ τι καὶ κλόνῃ καὶ μεταβολαῖς ἀσπίστοις ὑπέκειται. Οὔτε γὰρ ὑγεία σώματος, οὔτε κτήτος ἄνθος, οὔτε εὐθηνία οἴκου, οὐχ ἡ λακίη συμμετρία (8) τοῦ βίου ἐπὶ πολὺ διαμένει· ἀλλ' ἐν τῇ ἐπιπόσει τῶν τοῦ βίου, ἐκδέχου ποτὲ καὶ χειμῶνα πραγμάτων. Ἦξει γὰρ νόσος, ἤξει πείνια, οὐκ αἰετὶ πρύμναν· ἰσταμένου τοῦ πνεύματος. Ἀλλὰ καὶ τῶν περιόλεπτον ἐν πᾶσι καὶ ζηλωτῶν ἀδόκητοι πολλοὶ ἀδοξίαι καταλαμβάνουσι· καὶ πᾶσαν εὐημερίαν τῶν βίου, οἷον σπιλάδες τινεῖς, περιστάσεις ἀβούλων συνετάραξαν. Καὶ ἡ συνέχθεια τῶν κακῶν ὥστερ τιματὰ σοὶ ἐστίν, ἀλλὰ ἐπ' ἄλλοις ἐπεχειρόμενα. Ὅτε δὲ ποτὲ καὶ ταῦτα παραδραμόντα, καὶ πρὸς ἑσπέρῳ σου καὶ λευκῇν ὄντως γαλήνην τὸν βίον μεταβαλλί-

⁷⁰ Exod. III, 11. ⁷¹ Exod. IV, 10. ⁷² ibid. ⁷³ Exod. XXXII, 34. ⁷⁴ Exod. XXXIII, 15.

(1) Ex comment. in Isa., 514.

(2) Ibid., 517.

(3) Ibid., 514.

(4) Ibid., 517.

(5) Uterque codex indicat comment. in Isa.

(6) Ex hom. in princip. Prov., 111.

(7) Ὁ δὲ Κύριος. Regius codex, ὁ δὲ Θεός.

(8) Συμμετρία. Contextus habet, εὐμετρία.

μενον. Ὅσπερ γὰρ θάλασσαν ἀμήχανον τὴν αὐτὴν A
ἐπὶ πολὺ διαρκέσαι (τὴν γὰρ νῦν λείαν καὶ σταθερὰν,
μικρὸν ὕστερον ὕβρι βλαίς ἀνέμων τραχυνομένην
καὶ μέντοι καὶ τὴν ἀγριαίνουσαν καὶ βρασομένην
τῷ κλύδωνι, βαθεῖα γαλήνη ταχὺ κατεστόρεσεν),
οὕτω καὶ τὰ τοῦ βίου πράγματα ῥαδίως λαμβάνει τὰς
περιστροφὰς ἐφ' ἑκάτερα. Διὰ τοῦτο κυβερνήτου
χρεῖα, ἵνα καὶ ἐν γαλήνῃ τοῦ βίου, πάντων αὐτῷ
κατὰ νοῦν (1) προϊόντων, τὰς μεταβολὰς ἐκδέχεται,
καὶ μὴ ὡς ἀθανάτοις τοῖς παροῦσιν ἐπαναπαύηται·
καὶ ἐν τῇ σκυθρωποτέρῃ καταστάσει μὴ ἀπελπίζῃ
τῶν ἀγαθῶν (2), ὡς ἂν μὴ τῇ περισσοτέρῃ λύπη κα-
ταποθεῖς ὑποδρύχιος φέρηται. Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ νο-
ήμων κυβερνήτης, ὁ ἐστοχασμένος (3) τῆς ὑποκει-
μένης φύσεως μεταχειριζόμενος τὰ συμπιπτόντα B
καὶ ὁμοῖος ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτῷ διαμένων, μῆτε καταπίπτων ἐν ταῖς
συμφοραῖς. Καίτοι κυβερνήτη μὲν οὐκ ἐφέται γαλή-
νην ποιεῖν ὅτε βούλεται, ἡμῖν δὲ ἀκύμονα ἑαυτοῖς
καθίστην τὸν βίον καὶ πᾶν ῥάδιον, ἐὰν τοὺς ἐνδοθεν
ἐκ τῶν παθῶν ἐπανισταμένους θορύβους κατασιγά-
σωμεν, καὶ τῶν ἔξωθεν προσπιπτόντων ὑψηλοτέραν
τὴν γνώμην καταστησώμεθα. Ἐπεὶ οἷγε σφοδρῶς
ταῖς τοῦ βίου μερίμναις κατελιγμένοι, ὅσον ὄρνιθες
πολύσαρκοι, εἰκῆ τὸ πτερόν ἔχοντες, κάτω που σύ-
ρονται μετὰ τῶν βοσκημάτων.

2. Πολλοὶ δὲ πολλάκις πολλὰ συναθροισαντες ἐκ
νεότητος, περὶ τὰ μέσα τοῦ βίου γενόμενοι, ἐπανα-
στάντων αὐτοῖς πειρασμῶν ἐκ τῶν πνευμάτων τῆς
πονηρίας, οὐκ ἤνεγκαν τοῦ χειμῶνος τὸ βάρος, διὰ C
τὴν κυβέρνησιν αὐτοῖς μὴ παρεῖναι, ἀλλὰ πάν-
των ἐκείνων τὴν ζημίαν ὑπέμειναν. Καὶ οἱ μὲν, *Περὶ*
τὴν πίστιν ἐναυάγησαν. Ἄλλοι δὲ, ἀσφροσύνην ἦν
συνήγαγον ἐκ νεότητος, ὡσπερ καταιγίδος τινὸς τῆς
πονηρᾶς ἡδονῆς ἐπιδραμούσης, ἀπώλεσαν. Ἐλεεινό-
τατον θέαμα, μετὰ νηστείαν, μετὰ σκληραγωγίαν,
μετὰ προσευχὴν ἐκτενή, μετὰ δάκρυον δαψιλῆς,
μετὰ ἐγκράτειαν εἰκοσί που ἐτῶν ἢ τριάκοντα, δι'
ἀπροσεξίαν ψυχῆς καὶ ἀμέλειαν, γυμνὸν ἀπάντων
ἀποδειχθῆναι· καὶ παραπλήσιον γενέσθαι τὸν τῇ
ἐργασίᾳ τῶν ἐντολῶν εὐθηνούμενον, ἐμπόρῳ τινὶ με-
γαλοπλοῦτῳ, ὃς τῷ πλήθει τῶν ἀγωγίμων ἐπαγαλλό-
μενος, ἐξουρίας αὐτῷ τῆς νηδὸς φερομένης, τὰ φοβερὰ
πελάγη διαδραμῶν, πρὸς αὐτοῖς τοῖς λιμέσι διαβρά-
γέντος τοῦ πλοίου, πάντων ἀθρόον ἔρημος ἀπεδείχθη. D
Τοὺς τοιοῦτους ὁ θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ. Ἐλεος γὰρ ἐστὶ
πάθος ἐπὶ τοὺς παρ' ἀξίαν τεταπεινωμένους, παρὰ τῶν
συμπαθῶς διατιθεμένων γινόμενον. Ἐλεοῦμεν τὸν
ἐκ μεγάλου πλοῦτου πρὸς τὴν ἐσχάτην πενίαν κατα-
πεσόντα, τὸν ἐκ τῆς ἄκρας εὐεξίας τοῦ σώματος εἰς
τὴν ἐσχάτην ἀσθένειαν καταβλήθέντα, τὸν ἐπὶ κάλλει
καὶ ὥρᾳ σώματος ἀναλλόμενον καὶ ὑπὸ τῶν αἰσι-

hilaritatem et in vere jucundam tranquillitatem
transmutatam. Quemadmodum enim fieri non po-
test, ut mare diu idem permaneat (quod enim nunc
tranquillum ac stabile vides, paulo post conspicies
ventorum vi exasperatum; quod vero efferatum est
et æstu effervescens, mox tranquillitas alta sedat),
sic etiam res mundanæ in utramque partem facile
convertuntur. Eam ob causam gubernatore opus
est, ut et in vitæ tranquillitate, omnibus ex animi
sententia procedentibus, mutationes præstoleatur,
nec in præsentibus tanquam semper permansuris
conquiescat; neque in molestissimo etiam rerum
statu meliora desperet, ne abundantiori mœstitia
absorptus submergatur. (4) Nam ille demum intelli-
gens est gubernator, qui subjectæ naturæ habita
ratione, ea quæ accidunt, tractat, quique sibi ipse
similis semper permanens, neque rebus lætis effer-
tur, neque in ærumnis animo concidit. Nam nau-
clero quidem non licet tranquillitatem facere cum
voluerit, sed nobis tranquillam nobis ipsis vitam
constituere, etiam omnino facile, si tumultus intus
ex vitiiis insurgentes compescamus, et his quæ ex-
trinsecus accidunt, altio rem animum stabiliamus.
Nam qui vitæ curis admodum detenti 579 sunt,
veluti carnosæ aves frustra alis instructæ una cum
pecoribus humi serpunt.

2. (5) Plerique vero multis a juventute collectis,
ubi ad mediam fere ætatem progressi sunt, nequi-
tiæ spiritibus adversus eos tentationes excitantibus,
tempestatis onus, utpote gubernatione destituti,
non sustinuerunt: sed omnium illarum rerum ja-
cturam fecere. Ac alii quidem *Circa fidem naufragaverunt* 79, alii, prava voluptate in modum procel-
læ cujusdam ingruente, comparatam ab juvena
castitatem amiserunt. Miserabile spectaculum, post
jejunium, post durum vitæ genus, post prolixas
preces, post lacrymas large profusas, post conti-
nentiam annorum viginti, aut forte triginta etiam,
per animi inconsiderantiam ac incuriam, uduum
et spoliatum omnibus inveniri; ac similem fieri
eum, qui præceptorum quæstu opulentus est, præ-
diviti cuiquam mercatori, qui, ob copiam mercium
lælus, secundo vento delata nave, horrenda maria
emensus, diffracto ad ipsos portus navigio, dere-
pente omnibus nudatur. Hujuscemodi enim homi-
num *Deus noster miseretur*. (6) Misericordia siqui-
dem affectio est erga eos qui præter meritum de-
pressi sunt, ab iis qui miseratione moventur pro-
ficiscens. Miseramur eum, qui ex magnis divitiis
in extremam incidit paupertatem; eum, qui ex
optima corporis habitudine ad summam reductus
est debilitatem: eum, qui ob pulchritudinem ac

⁷⁹ I Tim. 1, 19.

(1) Κατὰ νοῦν. Legitur in contextu, κατὰ ροῦν. Sic etiam habet codex Reg. 1910.

(2) Τῶν ἀγαθῶν. Contextus, ἐαυτόν, nec de se acesperet.

(3) Ἐστοχασμένος. Sic habet contextus. Editi,

ἐστοχασμένος.

(4) Ex epist. cccxiii, 431.

(5) Ex hom. in princip. Prov., 112.

(6) Ex hom. in psal. cxiv, 201.

elegantiam corporis prægessiebat, sed a fœdissimis ac turpissimis morbis corruptus est. Quoniam igitur et nos in paradiso degentes, eramus aliquando clari ac spectabiles, et tamen ob ejectionem inglorii et abjecti evasimus, Deus nostri miseretur, dum quales nos ex quaiibus facti simus, videt. Quapropter et Adamum hac misericordiæ voce revocabat, dicens : *Adam, ubi es* ⁷⁶? Non enim edoceri quærebat omnium gnarus, sed intelligere ipsum volebat, qualis ex quali factus esset. *Ubi es?* quasi

Α στον παθῶν διαφωρέντα. Ἐπει οὖν καὶ ἡμεῖς ἤμποτε ἐνδοξοὶ ἐπὶ τῆς τοῦ παραδείσου διαγωγῆς, ἐγνώμεθα δὲ ἄδοξοι καὶ ταπεινοὶ διὰ τὴν ἐκπτώσιν, ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ, ὁρῶν ἡμᾶς οἷοι ἀνθ' ὧν γεγόμεν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἀδὰμ ἀνεκαλεῖτο τῆ τοῦ ἐλεοῦ φωνῇ, λέγων· Ἀδὰμ, ποῦ εἶ; Οὐ γὰρ διαστῆναι ἐζήτησε ὁ πάντα εἰδῶς, ἀλλὰ νοῆσαι αὐτὸν ἐβόλετο οἷος ἀνθ' οἷου γέγονε. Ποῦ εἶ; ἀντὶ τοῦ, εἰ ποῖον πτώμα κατελήλυθας ἀπὸ τηλικούτου ὕψους; dicat : In uam ruinam ex tanta sublimitate iac-

3. (1) Oportet itaque rationem, quæ tanquam iudex supremum in nobis locum sortita est, singula dijudicare et expendere, utrum recipienda sint necne, atque etiam assensionibus, et animæ motibus non sine diligenti iudicio aditum concedere. Hoc enim est quod ait Paulus : *Si enim nos ipsos iudicemus, non utique iudicemur* ⁷⁷. Ne igitur curiosius futura indages, sed præsentibus utiliter utere. Quid enim prodest cognitionem præcipere? Si certe bonum erit quod futurum est, eveniet, licet non præveris : sin molestum, quid iuvat mœrore in antecessum consumi? (2) Duplex est prudentiæ nomen : una enim suum ipsius commodum tuetur, sic tamen, ut simul struat proximo insidias, qualis est serpentis prudentia, caput suum custodientis. Hæc videtur astuta quædam esse morum malignitas, quæ cito quod sibi utile est comminiscitur, ac simpliciores deprædatur : quali prudentia fuit villicus iniquitatis. Vera autem prudentia, agendorum et non agendorum eognitio est et secretio : quam qui sequitur, nunquam secedet a virtutis operibus, nunquam exitioso vitii jaculo transfigetur.

580 4. (3) Quandoquidem unusquisque nostrum non potest per se invenire quid factum oporteat, propterea beneficus erga nos Deus consiliarios dat, non dominos. (4) Regis enim est imperare subditis, consilarii autem utilia suadere volentibus. (5) Itaque nostrum unusquisque se arbitretur, non ut principem semetipsum, sed ut consilium a Domino datum populo, existimet. Talis erat consiliarius Novi Testamenti Paulus, cum ait : *Consilium vero do, ut misericordiam consecutus a Domino* ⁷⁸. Magnam vero beneficium est, prudentis ac benevoli consilarii præsentia, qui quod deest prudentiæ consulentibus supplet. Quanta autem sit consilii utilitas demonstrat in primis Moyses, vir omni Ægyptiorum sapientia instructus, qui ut amicus amico, ita cum Deo colloquebatur. Is a socero

Α. Χρῆ οὖν ὡς περ δικαστὴν τὸν λόγον τῆ ἀνωτάτω χώραν παρ' ἡμῖν λαχόντα, ἕκαστα κρίνειν καὶ ἐξετάζειν, τὰ τε δεκτέα καὶ μὴ (6), καὶ ταῖς συγκαταθέσει τῶν πραγμάτων, καὶ ταῖς ὁρμαῖς τῆς ψυχῆς, μετὰ ἀκριβοῦς ἐπικρίσεως ἐπιτρέπειν. Τοῦτο γάρ ἐστιν ὁ φησὶν ὁ Παῦλος· *Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρινόμεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα*. Μὴ τοίνυν πολυπραγμόνι τὸ μέλλον, ἀλλὰ τὰ παρόντα πρὸς τὸ χρησιμὸν διατίθεσο. Τί γὰρ ὄφελος ἐκ τοῦ προλαβεῖν τῆ γνώσιν; Εἰ μὲν ἀγαθὸν ἐστὶ τὸ ἐσόμενον, ἔξει, καὶ μὴ προγνώσῃ; εἰ δὲ λυπηρὸν, τί σοι τὸ κέρδος προδαπανᾶσθαι τῇ λύπῃ; Διπλοῦν ἐστὶ τὸ τῆς φρονήσεως ὄνομα. Ἡ μὲν γὰρ ἐστὶ φυλακὴ τοῦ οἴκετου συμφέροντος μετὰ τῆς πλησίον ἐπιβουλῆς, οἷα ἡ τοῦ ὄφρα τὴν κεφαλὴν συντηροῦντος· ἡ δὲ τις εἰσὶν εἶναι κεκεντρήχεται τρώπων, ὁξέως τὸ ἴδιον λυσστέλης ἐξήσκουσα, καὶ συναρπάζουσα τοὺς ἀκεραυτέρους, ὅποια ἡ τοῦ οἰκονόμου τῆς ἀδικίας. Ἡ δὲ ἀσθητικὴ φρόνησις, διαγνώσις ἐστὶ τῶν ποιητέων καὶ οὐ ποιητέων· ἢ ὁ κατακολουθῶν οὐδέποτε μὲν τῶν τῆς ἀρετῆς ἐκστήσεται ἔργων, οὐδέποτε δὲ τῶ ἀλλοτρῶ τῆς κακίας περιπαρήσεται.

4. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ αὐτάρκης ἕκαστος ἀπ' ἐπιπέδου εὐρίσκειν τὸ δέον· διὰ τοῦτο, εὐεργετῶν ἡμᾶς ὁ Θεὸς, συμβούλους, ἀλλ' οὐχὶ ἐξουσιαστέας δίδωσι. Βασιλεὺς μὲν γὰρ ἴδιον, ἐπιτάσσει τοῖς ἀρχομένοις· συμβούλου δὲ, πείθειν ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοὺς βουλομένους (7). Ὅστε καὶ ἡμῶν ἕκαστος, μὴ ὡς ἄρχων ἑαυτὸν, ἀλλ' ὡς ὁ συμβούλου παρὰ Κυρίου δεδομένον τῷ λαῷ, λογιζέσθω· οὕτως ἦν καὶ ὁ Παῦλος σύμβουλος τῆς Καινῆς Διαθήκης, λέγων· *Γνώμην δὲ δίδωμι, ὡς ἡλεσημένος παρὰ Κυρίου*. Μεγάλῃ δὲ εὐεργεσία, συμβούλου φρονίμου καὶ εὐνοτικῶς ἔχοντος παρουσία, ἀναπληροῦντος τὸ τῆς συνέσεως ἄλλοιων τῶν βουλευομένων (8). Ὅσον δὲ τὸ ἀπὸ συμβουλῆς ὄφελος, δείκνυσσι μάλιστα Μωϋσῆς, ὁ πάσης Αἰγυπτίου σοφία παιδευθεὶς, ὁ τῷ Θεῷ διαλεγόμενος, ὡς ἀνεί τις λαλήσει (9) φίλος φίλῳ. Οὗτος ἔλαβε γνώμην παρὰ

⁷⁶ Gen. iii, 9. ⁷⁷ I Cor. xi, 31. ⁷⁸ I Cor. vii, 15.

(1) Ex comment. in Isa., 411.

(2) Ex hom. in princip. Prov., 102.

(3) Ex comment. in Isa., 422.

(4) Ibid., 421.

(5) Ibid., 442.

(6) *Τὰ τε δεκτέα καὶ μὴ*. Legitur in contextu, τὰ τε λεκτέα καὶ τὰ πρακτέα, quæ dicenda sunt et agenda.

(7) *Τοὺς βουλομένους*. Contextus, βουλευομένους, utilia suadere consulentibus.

(8) *Βουλευομένων*. Hanc scripturam e contextu sunipsimus : non enim vitio carebat vulgata, βουλομένων.

(9) *Λαλήσει*. Forte, λαλήσει, vel, melius, λέλειπαι. Editt.

τοῦ πενθηροῦ αὐτοῦ Ἰωθάρ, ὥστε καταστῆσαι χιλιάρχους, καὶ ἑκατοντάρχους, καὶ δεκάρχους, ἐπὶ τὸ κρίνειν τὸν λαόν. Καὶ Δαβὶδ δὲ συμβούλῳ ἐχρήσατο τῷ Χουσι, δι' οὗ διεσκέδασε στρατηγικὴν γνῶμην τοῦ Ἀχιτόφελ. Καὶ ὅλως, ἱερὸν τι πρᾶγμα ἢ συμβουλή, γνῶμης ἔνωσις, ἀγάτης καρπός, ταπεινοφροσύνης ἀπόδειξις. Ἀλαζονεία γὰρ βεληή, τὸ μηδενὸς ὀφείσθαι χρῆζειν, ἀλλ' αὐτῷ προσέχειν ὡς μόνῳ τὰ κράτιστα συμβουλευσασθαι δυναμένῳ. Ἡμεῖς δὲ ὀκνοῦμεν αὐτοὺς ἐπιδοῦναι τοῖς τὰ δέοντα εἰσηγουμένοις, καὶ αἰσχυρόμεθα τοὺς συνετυπώτους ἡμῶν κατὰ τὸν βίον ὁμολογεῖν. Ὁ δὲ τὸν σύμβουλον ἀναμένων, καὶ τοῖς ἰδίοις λογισμοῖς καιρὸν δίδωσιν, ἐν χρόνῳ πλείονι μετὰ βασάνου καὶ προσοχῆς ἀνιχνεύσαι τὸ δέον. Πολὺ τοιγαροῦν τὸ ἀνεγκαῖον καὶ χρήσιμον ἐκ τῆς συμβουλῆς τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τὸ ἕνα μηδένα ἑαυτῷ ἐξαρκεῖν πρὸς ταῦτα (1), ἀλλὰ δεῖσθαι κοινωμένων πλείονα κατὰ τῶν συμφερόντων ἐκλογὴν, ἢ κατὰ τῆς ἐνεργείας τὰς σωματικὰς. Ὡστε ἀσυμβούλευτος ἀνθρώπος, πλείον ἐστιν ἀκυβέρνητον, ὡς ἔτυχε ταῖς φροναῖς τῶν πνευματικῶν ἐνδοδεδομένον. Εἰ τοίνυν ἐν ταῖς περὶ τῶν τυχόντων σκέψεσι συμβούλους παραλαμβάνομεν, ὅταν ὑπὲρ ψυχῆς καὶ τῶν διαφερόντων αὐτῆς βουλευόμεθα, πῶς οὐχὶ καὶ τοὺς θαυμαστοὺς ἐπιζητητέον ἡμῖν; Ὁ δὲ, παρουσίας συμβουλῆς ἀγαθῆς, τῷ θελήματι τῆς καρδίας αὐτοῦ πορευόμενος τῆς ματαίας, ὁμοίως ἐστὶ τῷ Ῥοβοάμ, ὃς ἀτιμάσας τὴν σώζουσαν γνῶμην τῶν πρεσβυτέρων, ἠκολούθει τοῖς νεωτέροις τοῖς συνεκτραφεῖσιν αὐτῷ, δι' οὗς καὶ τῶν δέκα φυλῶν τῆς βασιλείας ἐξέπεσεν.

5. Οὕτως αἱ κατὰ τῶν δικαίων βουλαὶ ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν βουλευομένων, ὥσπερ ἀπὸ στεφάνων καὶ ἀντιτύπων σωμάτων τὰ προσπεσόντα βέλη πρὸς τοὺς ἀφέντας ἐπάνεισι. Φυλάσσει γὰρ Κύριος πάντα τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν, καὶ πάντα τοὺς ἀμαρτωλοὺς ἐξολοθρεύσει· ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ δεῖ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ ΚΒ΄.

1. Τὸ τῆς ἐν τῷ προστάγματι διανοίας τοῦ Δημιουργοῦ πολύχου τσοῦτόν ἐστιν, ἴσαι καὶ αἱ τῶν δημιουργηθέντων διαφοραὶ καὶ κοινότητες. Οἷς πᾶσι δι' ἀκριβείας ἐπεξελεθῆν, ἴσον ἐστὶ καὶ κύματα πελάγους ἀπαριθμεῖσθαι, ἢ ταῖς κοτύλαις περιᾶσθαι τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης ἀπομετρεῖν. Πῶς γὰρ ἂν τις δι' ἀκριβείας ἐπέλθοι τὰ ἐν τοῖς βίοις τῶν ὀρνίθων ἰδιώματα; Πῶς μὲν οἱ πελαργοὶ οὕτω κατὰ τὸν ἕνα καιρὸν οἰκοδομοῦσι τοῖς τῆδε χωρίοις· οὕτω δὲ ὕψ' ἐνὶ συνήματι πάντες ἀπαίρουσιν, ὅπερ οὐδὲ πόρρω ἐστὶ συνέσεως λογικῆς. Πῶς δὲ δορυφοροῦσιν αὐτοὺς αἱ κορώναι, καὶ παραπέμπουσιν, ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ συμμαχίαν τινὰ παρεχόμεναι πρὸς ὄρνιθας πολε-

¹⁰ III Reg. xii, 8 sqq. ¹¹ Psal. cxlvi, 20

(1) Πρὸς ταῦτα. Contextus, πρὸς πάντα.

(2) Ex comment. in Isa., 452.

(3) Ex hom. vii in Hexaem., 63.

A suo Jethro consilium accepit, ut tribunos præficeret, centuriones, et decuriones, qui judicaret populum. David quoque consultore usus Chusi est, per quem militare Achitophel consilium dissipavit. Atque, ut breviter dicam, divina prorsus res est consilium, voluntatum consensus est, charitatis fructus, humilitatis argumentum. Intoleranda enim arrogantia est, arbitrari nullius se indigere, sed sui solius sententiæ stare, ac si solus optima consulere valeat. Nos vero his qui recta consulunt, nos ipsi dedere pigramur: pudetque nobis in vivendi ratione prudentiores agnoscere. Qui autem consiliarium exspectat, suis etiam ille cogitationibus opportunitatem præbet, ut cum examine ac attentione diutius investigent quid deceat. (2) Valde igitur necessarium ac utile hominum vitæ consilium, quod nemo sibi ad ista solus sufficiat, sed adjutoribus magis indigeat ad rerum utilium delectum, quam ad ea quæ corpore perficiuntur. Quare qui consiliario caret, navis est gubernatore destituta, temere ventorum motibus permessa. Quod si in rerum leviorum deliberationibus consiliarios adhibemus; cum deliberamus de anima et de rebus ei utilibus, nonne admirabiles nobis quærendi sunt consiliarii? Qui autem, cum adest bonum consilium, vanæ cordis sui voluntati obsequitur, is similis est Roboam, qui, spreto seniorum salutari consilio, juniores secum educatus secutus est, per quos imperium in decem tribus amisit ¹⁰.

C 5. Sic instructa adversus justos consilia in auctorum capita redundant, ut immissæ in solida et obnitentia corpora sagittæ ad eos redeunt, a quibus sunt immissæ. Custodit enim Dominus omnes diligentes se, et omnes peccatores disperdet ¹¹: quoniam illi debetur omnis gloria, honor et magnificentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

581 DE PROVIDENTIA.

SERMO XXII.

1. (3) Tanta est Creatoris in jubendo intelligentiæ secunditas, quantæ rerum creaturarum dissimilitudines et convenientiæ. Quæ omnia accurate recensere, perinde est ac si quis fluctus pelagi enumerare, aut manus vola aquam maris admetiri conetur. (4) Quis enim possit cunctas proprietates ad volucrum vitam pertinentes accurate recensere? (5) Quomodo ciconiæ quidem omnes uno et eodem tempore his in locis ædificent, et sub uno signo omnes discedant: quod quidem a rationis intelligentiæ non longe abest. Quomodo autem stupent ipsas cornices, easque, ut mihi quidem videtur, deducant, et sociale quoddam illis auxilium

(4) Ex nom. viii in Hexaem., 74.

(5) Ibid., 75.

præsent adversus hostiles aves. Cujus rei argumentum est, primum quidem quod eo tempore nulla prorsus cornix appareat : deinde quod cum vulneribus redeunt, manifesta belli socialiter pugnatii indicia referant. Quis apud ipsas præscripsit hospitalitatis jura? quis ipsis desertæ militiæ accusationem minatus est, adeo ut nulla a comitatu sese subtrahat? (1) Grues autem vicissim exercent excubias. Et quidem aliæ dormiunt : aliæ vero circumeunt, omnem ipsas securitatem per somnum exhibent. Deinde tempore vigiliarum peracto, hæc quidem clangore edito ad somnum convertitur : illa vero succedens, quam accepit securitatem, sua vice reddit. Hunc etiam in volatu ordinem servat. Alia enim alias itineris dux est ; sed ubi per aliud quod tempus statutum volatui præfuit, retro se recipiens, viæ ducatum insequenti tradit. (2) Vos autem qui non creditis futuram in resurrectione mutationem, revocata in mentem bombycis mutatione, manifestam resurrectionis notionem accipite. (3) Vos etiam qui mysterium nostrum ridetis, quasi impossibile et extra naturam sit, ut virgo pariat, virginitate illi integra permanente ; cogitate Deum, cui hoc placuit, innumera ex natura argumenta ad rerum mirabilium fidem in antecessum proposuisse. Nam vulturibus absque ulla conjunctione parere dedit, licet maxime longævis, quippe quibus vita ad centum usque annos plerumque protendatur : atque ita in rebus omnibus, nobis perspicua miraculorum suorum monumenta reliquit.

2. (4) Est vero ipsis quoque piscibus suis sapiens quidam ac bene dispositus ordo, quorum unumquodque genus novit distinctam sibi a natura vitæ rationem : et in definitis sibi maris partibus perinde atque in civitatibus, aut vicis quibusdam, aut antiquis patriis immoratur. Jam vero et pisces quidam peregrinare soliti, velut ex communi curia in externas regiones proficiscentes, sub uno signo omnes discedunt. Cum enim præscriptum fetandi tempus institerit, alii ab aliis emigrantes sinibus, communi naturæ lege concitati, ad mare aquilonium festinant. 582 Et quidem ipso ascensus tempore pisces coactos per Propontidem in Euxinum Pontum influentes, uti torrentem quemdam videre possis. Ecquis movet? quodnam est regis imperium? qualia edicta in foro exposita præfinitum tempus indicant? quinam hospitem advenarumque ductores? Vides divinam ordinationem cuncta complentem, atque per minutissima pervadentem. Piscis divinæ legi non adversatur, nos vero salutaribus præceptis non obsequimur. Cave pisces asperneris, quod omnino insipientes sint, et rationis expertes : sed time, ne etiam his inferior sis

(1) Ex hom. viii in *Hexaem.*, 74.

(2) *Ibid.*, 78.

(3) *Ibid.*, 76.

(4) Ex hom. vii *Hexaem.*, 66.

(5) *Kαρατάβοι*. Forte, *καταλέβη*. *Επι*.

Α μίους. Σημειον δὲ, πρῶτον μὲν τὸ μὴ φαίνεσθαι ὑπὸ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον κορώνην παντάσῃν· ἔπειθ' ὅτι μετὰ τραυμάτων ἐπιανερχόμενοι, ἐναργῆ τῷ συνασπισμοῦ καὶ τῆς ἐπιμαχίας τὰ σημεῖα κωμίζουσι. Τίς παρ' αὐταῖς τοὺς τῆς φιλοφρονίας ὕμνους νόμους; τίς αὐταῖς ἠπειλήσει λειποστρατίου γραφῆ, ὡς μηδεμίαν ἀπολείπεσθαι τῆς προπομπῆς; Αἱ γὰρ βρανοὶ δὲ τὰς ἐν τῇ νυκτὶ προφυλακὰς ἐκ περιτροπῆς ὑποδέχονται. Καὶ αἱ μὲν καθεύδουσιν, αἱ δὲ κίωλα περιουσαί, πᾶσαν αὐταῖς ἐν τῷ ὕπνῳ παρέχουσαι τὴν ἀσφάλειαν. Ἐἴτα τοῦ καιροῦ τῆς φυλακῆς περιουμένου, ἡ μὲν βοήσασα, πρὸς ὕπνον ἐτρέπετο, ἡ δὲ τὴν διαδοχὴν ὑποδεξαμένη, ἥς ἐτυχεν ἀσφαλείας μετέδωκεν ἐν τῷ μέρει. Ταύτην καὶ ἐν τῇ κτήρει τὴν εὐταξίαν φυλάττουσιν. Ἄλλοτε γὰρ ἄλλη τῆ βόδηγιαν ἐκδέχεται, καὶ τακτὸν τινα χρόνον παρασηγηγησάμεν τῆς πτήσεως, εἰς τὸ κατόπι περιελθούσα, τῇ μετ' ἑαυτὴν τὴν ἡγεμονίαν τῆς ὁδοῦ παραδίδουσι. Οἱ δὲ γε ἀπιστοῦντες περὶ τῆς κατὰ τὴν ἀνάστασιν ἀλλοιώσεως, μεμνημένοι τῆς κατὰ τοὺς σῆρας μεταβολῆς, ἐναργῆ λαμβάνετε τῆς ἀναστάσεως ἔννοιαν. Καὶ οἱ γελῶντες τὸ μυστήριον ἡμῶν, ὡς ἀδύνατον ὄντος καὶ ἔξω τῆς φύσεως παρθένου τεκεῖν, τῆς παρθενίας αὐτῇ φυλαττομένης ἀχράντου· ἐνθυμήθητε, ὅτι ὁ ἐν τούτῳ εὐδοκῆσας Θεὸς, μυρίας ἐκ τῆς φύσεως ἀφορμὰς πρὸς τὴν πίστιν τῶν παραδόξων προαιδίων κατεβάλετο. Τοὺς τε γὰρ γῦπας ἀσυνδύστακας τίθει ἐποίησε, καὶ ταῦτα μακροβιωτάτους ὄντας, οἷς τε μέχρις ἑκατὸν ἐτῶν ὡς τὰ πολλὰ ἡ ζωὴ παρατείνεται· καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν τῶν οἰκειῶν θαυμάτων ἐναργῆ

τὰ ὑπομνήματα καταλέλοιπεν.

2. Ἔστι δὲ τις καὶ παρὰ τοῖς ἰχθύσι σοφὴ καὶ τακτὸς διακόσμησις, καὶ ἕκαστον γένος αὐτῶν εἰς τὴν ἀφωρισμένην αὐτοῖς παρὰ τῆς φύσεως διαίτην· καὶ ὡς περ πόλεως, ἡ κώμαις τίσιν, ἡ πατρίσιν ἀρχαίαις, τοῖς ἀποτεταγμένοις αὐτοῖς τῆς θαλάσσης μέρεσιν ἐναυλιζέται. Ἦδη δὲ τινες καὶ ἀποδηγητῶν τῶν ἰχθύων, ὡς περ ἀπὸ κοινοῦ βουλευτηρίου πρὸς τὴν ὑπερορίαν στελλόμενοι, ὅφ' ἐνὶ συνθήματι κινεῖται ἀπαίρουσιν. Ἐπειδὴν γὰρ ὁ τεταγμένος κερὶ τῆς κνήσεως καταλάβοι (5), ἄλλοι ἀπ' ἄλλων κώμων μεταναστάντες, τῷ κοινῷ τῆς φύσεως νόμῳ διεγερθέντες, ἐπὶ τὴν βορείαν (6) ἐπέιγονται θάλασσαν. Καὶ ἴδοις ἂν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀνάδου ὡς περ τὸ μέγεθος τοὺς ἰχθύας ἠνωμένους, καὶ διὰ τῆς Προποντικῆς εἰς τὸν Εὐξείνου βέοντας. Τίς ὁ κινῶν; ποῖον πρόταγμα βασιλέως; ποῖα διαγράμματα κατ' ἀγορῆν ἠπλωμένα τὴν προθεσίαν δηλοῖ; Οἱ ξαναγοῦντες (7) τινες; Ὅραξ τὴν θείαν διάταξιν πάντα κινεῖν ῥοῦσαν, καὶ διὰ τῶν μικροτάτων διήκουσαν. Ἰχθὺς οὐκ ἀντιλέγει νόμῳ Θεοῦ, καὶ ἄνθρωποι σωτηρίαν διαταγμάτων οὐκ ἀνεχόμεθα. Μὴ καταφρόνῃ τῶν ἰχθύων, ἐπειδὴ ἀφρονα (8) παντελῶς καὶ ἀλογα· ἀλλὰ φοβοῦ μὴ καὶ τούτων ἀλογώτερος ἦς, τῇ διατα-

(6) *Βορεια*. Sic scripsimus pro βορείην, quod legebatur in editis. *Id.*

(7) *Ξαναγοῦντες*. Contextus, ξαναγοῦντες.

(8) *Ἀφρονα*. Contextus, ἀφρονα, πῆλα

τοῦ κτίσαντος ἀνθιστάμενος. Οὐδὲν παρ' αὐτοῖς ἐξ ἄ
 ἡμισίας ὤπλισται τοῖς ὁδοῦσιν, ὡς βοῦς παρ' ἡμῖν
 καὶ πρόβατον· οὐδὲ γὰρ μηρυκίζει τι παρ' αὐτοῖς, εἰ
 μὴ τὸν σκαρὸν μόνον ἱστοροῦσι τινες. Πάντα δὲ ὄξυτά-
 ταις ἀκμαί· ὀδόντων καταπεπύκνωται, ἵνα μὴ τῇ
 χρονίᾳ μασήσει ἡ τροφή διαρρέῃ· ἔμελλε γὰρ, εἰ μὴ
 ὀξέως κατατεμνομένη τῇ γαστρὶ παρεπέμπετο,
 ἐν τῇ λεπτοποιήσει διαφορεῖσθαι παρὰ τοῦ ὕδατος.
 Ἄκουε τοίνυν αὐτῶν μονονοχὶ φωνὴν ἀφιέντων δι'
 ὧν ποιοῦσιν, ὅτι εἰς διαμονὴν τοῦ γένους τὴν μακρὰν
 ταύτην ἀποδημίαν στελλόμεθα. Οὐκ ἔχουσιν ἴδιον λό-
 γον, ἔχουσι δὲ τὸν τῆς φύσεως νόμον ἰσχυρῶς ἐν-
 ἰδρυσμένον, καὶ τὸ πρακτέον ἐπιδεικνύοντα. Βαδίσωμεν,
 φασίν, ἐπὶ τὸ βόρειον πέλαγος. Γλυκύτερον γὰρ τῆς
 λοιπῆς θαλάσσης τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο, διότι ἐπ' ὀλίγον
 αὐτῇ προσδιατρίβων ὁ ἥλιος, οὐκ ἐξάγει αὐτῆς
 ἕλον διὰ τῆς ἀκτίνας τὸ πότιμον. Χαίρει δὲ τοῖς
 γλυκέσι καὶ τὰ θαλάσσια. Ὅθεν καὶ ἐπὶ ποτα-
 μοὺς ἀνανήχεται πολλάκις, καὶ πόρρω θαλάσσης
 φέρεται. Ἐκ τούτου προτιμότερος αὐτοῖς ὁ Πόντος
 τῶν λοιπῶν ἐστὶ κόλπων, ὡς ἐπιτήδειος ἐναποκυῆσαι
 καὶ θρέψαι τὰ ἔγγονα. Ἐπειδὴν δὲ τὸ σπουδαζόμενον
 ἀρχοῦντως ἐκπληρωθῆ, πάλιν πανδημεὶ πάντες ὑπο-
 στρέφουσιν οἴκαδε. Καὶ τίς ὁ λόγος, ἀκούσωμεν παρὰ
 τῶν σιωπῶντων. Ἐπιπέλαιος, φασίν, ἡ βορεία θά-
 λασσα, καὶ ὑπὲρ πρὸς αὐτὴν τῶν ἀνέμων ταῖς βίαις,
 ὀλίγας ἀκτὰς καὶ ὑποδρομάς ἔχουσα. Διὸ καὶ ἐκ
 πυθμένος οἱ ἄνεμοι ῥῥιδίως αὐτὴν ἀναστρέφουσιν, ὡς
 καὶ τὴν βυθίαν ψάμμον τοῖς κύμασιν ἀναμίγνυσθαι.
 Ἄλλὰ καὶ ψυχρὰ χειμῶνος ὥρα, ὑπὸ πολλῶν καὶ
 μεγάλων ποταμῶν πληρουμένη. Διὰ τοῦτο, ἐφ' ὅσον
 μέτριον ἀπολαύσαντες αὐτῆς ἐν τῷ θέρει, πάλιν
 χειμῶνος ἐπὶ τὴν ἐν τῷ βυθῷ ἀλέαν καὶ τὰ προσ-
 ἥλια τῶν χωρίων ἐπέιγονται, καὶ φυγόντες τὸ δυσή-
 νεμον τῶν ἀρκτῶν, τοῖς ἐπ' Ἐλαττον τινασσομένοις
 κόλποις ἐγκαθορμίζονται. Εἶδον ταῦτα ἐγὼ, καὶ τὴν
 ἐπὶ πᾶσι τοῦ Θεοῦ σοφίαν ἐθαύμασα. Εἰ τὰ ἄλογα
 ἐπινοητικὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν σωτηρίας, καὶ οἶδε τὸ αἰρε-
 τὸν αὐτῶ καὶ τὸ φευκτὸν ὁ ἰχθύς· τί ἐροῦμεν ἡμεῖς οἱ
 λόγῳ τετιμημένοι, καὶ νόμῳ πεπαιδευμένοι, ἐπαγ-
 γέλαις προτραπέντες, ἐν πνεύματι σοφισθέντες,
 εἶτα τῶν ἰχθύων ἀλογώτερον τὰ καθ' ἑαυτοῦς διατι-
 θέμενοι; εἴπερ οἱ μὲν ἴσασιν τοῦ μέλλοντός τινα ποιεῖ-
 σθαι πρόνοιαν, ἡμεῖς δὲ ἐκ τῆς πρὸς τὸ μέλλον ἀνεπι-
 στίας δι' ἡδονῆς βοσκημάτων τὴν ζωὴν ἀναλίσκομεν. D

ratione, ordinationi conditoris obsistens. (2) Nul-
 lum piscium genus dimidia ex parte instructum est
 dentibus, ut bos et ovis apud nos : neque enim
 ipsorum quisquam ruminat, nisi scarus solus se-
 cundum quorundam narrationem. At vero omnes
 pisces acutissima condensatorum dentium acie
 communiuntur, ne esca dum diutius manditur,
 diffluat : nisi enim celeriter dissecta in ventrem
 detruderetur, extenuata per aquam dissiparetur.
 (3) Audi igitur eos, per ea quæ faciunt tantum non
 emittentes hanc vocem : Nos ad perpetuam generis
 conservationem longinquam hanc peregrinationem
 suscipimus. Non ipsis inest propria ratio : sed nat-
 uræ legem habent sibi fortiter insidentem, et quod
 agendum est suggerentem. Eamus, inquit, ad
 aquilonare pelagus. Dulcior est enim illa aqua
 quam reliquum mare, propterea quod sol brevi
 tempore in eo commorans non ex eo per suos rad-
 ios educit quidquid potui aptum est. Gaudet et
 marina aquis dulcibus. Unde et ad flumina sæpe
 enatant, proculque a mari discedunt. Hac de causa
 cæteris sinibus ab ipsis præfertur Pontus, velut ad
 fetus edendos atque enutriendos idoneus. Postquam
 vero id quod in votis erat, expletum abunde fuit,
 rursus omnes catervatim ad propria revertuntur.
 Et quæ sit redeundi ratio, a mutis audiamus. Aqu-
 lonare æquor, inquit, profundum non est, cum-
 que supinum sit, violentis ventis exponitur, ac
 littora pauca et paucos recessus habet. Quapropter
 etiam ab imo solo ipsum facile concutitur venti,
 adeo ut arena quæ in fundo subsidebat, fluctibus
 permisceatur. Quin et frigidum est hiemis tempo-
 re, quippe quod a multis magnisque fluviis repleat-
 ur. Propterea ipso in æstate moderate polito, rur-
 sus hieme ad teporem in profundo conservatum,
 et ad aprica loca properant, atque septentrionales
 ventos graves et infestos fugientes, in sinus minus
 exagitados velut in portus sese recipiunt. Vidi hæc
 ego, et Dei in omnibus sapientiam admiratus sum.
 Bruta si prospiciunt sibi, ac propriam suam salu-
 tem servant, si novit piscis quid sibi eligendum sit
 ut fugiendum : quid nos sumus dicturi, qui ratione
 cohonestati, lege eruditi, pollicitationibus invitati,
 et spiritu edocti, adhuc tamen res nostras ineptius
 quam pisces ipsi disponimus? illi enim futura quo-
 abjecta in belluinis voluptatibus vitam nostram

3. Ἄν δὲ ἐπέλωμεν τῷ λόγῳ, πόση τοῖς ἀλόγοις
 ζωίσι ἐνυπάρχει ἀδίδακτος καὶ φυσικὴ τῆς ἑαυτῶν
 ζωῆς ἐπιμέλεια, οὐχὶ πρὸς τὴν ἡμῶν αὐτῶν φυ-
 λαχὴν, καὶ τῆς τῶν ψυχῶν σωτηρίας πρόνοιαν
 κινηθισόμεθα, ἣ ἐπιπέλεον κατακριθισόμεθα (1),
 ὅταν εὐρεθῶμεν καὶ τῆς μιμήσεως τῶν ἀλόγων
 ἀπολειπόμενοι; Ἄρκτος πολλάκις βαθυτάταις κα-
 τατρωθεῖσα πληγαῖς, ἑαυτὴν ἱατρύει· πάσαις
 μηχαναῖς, τῷ φλόμῳ τοῦτ' ἔργον τὴν φύσιν ἔχοντι

3. (4) Quod si sermone percurramus, quanta
 hisce brutis animalibus ad conservandam suam
 vitam insit diligentia, quam edocta non sunt, 583
 sed quam natura habent; nonne ad nos ipsos cu-
 stodiendos, et ad salutem animarum curandam im-
 pellemur, aut gravius condemnabimur, cum depre-
 hensi fuerimus etiam ab imitatione pecorum abesse?
 Ursa sæpenuinero profundissimis plagis sauciata,
 sibi ipsa medetero omni arte, dum verbasco natu-

(1) Ἡ ἐπιπέλεον κατακριθισόμεθα. Hæc addita
 ex contextu.

(2) Ex hom. vii in Hexæm., 67.

(3) Ibid., 68.

(4) Ex hom. ix in Πενταem., 82.

ram siccam habente vulnera obturat. Vulpem quoque sibi ipsi pini lacrymis medicantem videre possis. Testudo vero viperæ carnibus exsatiata, noxam sibi a venenata bestia impendentem per adversam origani naturam evitat. Quin et serpens fœniculo pastus oculorum læsioni remedium adhibet. Boves etiam diu hiemis tempore inclusi, jam tandem redeunte vere, naturali sensu mutationem percipientes e stabulis ad exitus spectant, et omnes ceu uno signo dato faciem convertunt. Oves vero, accedente hieme, pastum avidè vorant, quasi pro futura penuria victum sibi pararent. (1) Quid vero per hæc nobis hominibus indicatur? Inesse nimirum quemdam futuri sensum pecoribus; ut nos præsentis vitæ non sinus addicti, sed ad futurum sæculum omne studium conferamus. (2) Unde inter innumeras oves agnus e stabulis exsiliens, matris suæ vocem novit, et ad ipsam festinat, et proprios lactis fontes inquiri? imo si in egenas matris mammas inciderit, tamen est illis contentus, plena et gravia ubera prætergressus. Unde itidem mater inter agnos quam plurimos proprium agnoscit? Vox una, idem color, similis omnium odor, quantum odoratui nostro objicitur. Sed tamen quidam inest in ipsis sensus, nostra comprehensione acutior, quo cuique quod suum est dignoscere licet. Nondum sunt dentes catulo, et tamen adversus eos qui molestiam sibi afferunt, sese per os tuetur. Nondum cornua sunt vitulo, tamen novit ubi sibi arma enascentur. Propterea quod Deus ipsorum opifex rationis defectum majore sentiendi facultate compensavit.

4. (3) Nec quisquam incuset Conditorem, quod animalia venenata produxit exitiosa ac vitæ nostræ adversantia. Aut pari ratione possit quis vituperare pædagogum, qui puerorum levitatem inconstantiamque in ordinem redigit, quique plagis ac flagellis eorum lasciviam ac protervitatem castigat. Domino confidis? Per fidem potestatem habes ambulandi super serpentes ac scorpiones. (4) Annon vides viperam Paulo sarmenta colligenti adhærentem, nullumque ei detrimentum inferentem; quod ille sanctus inventus est fide plenus? Quod si fide cares, non magis timeas bestiam, quam tuam ipsius incredulitatem, qua te ipsum omni corruptioni obnoxium effecisti. Nam quæcunque patimur mala, divina hæc ordinatione patimur. Neque enim nos perversis potestatibus cruciandos omnino permittit, sed ipse punitionum modum desinit, habita eorum, quibus vult mederi, virium ratione. Quidquid etiam boni divina vi nobis **584** obvenit, gratiæ universa perficientis operationem esse dicimus. Omnibus enim rebus providet Deus,

(1) Ex hom. ix in Hexaem., 83.

(2) Ibid., 84.

(3) Ibid., 86.

(4) Ibid.

(5) *Οἷδε μὲν*. Contextus, τὴν χροίαν αὐτὴν, τὴν

τὰς; ὡτεὶλὰς παραβούσα. Ἰδοὺς ἄν καὶ ἀλώπεκα τῷ δακρύῳ τῆς πίπτου ἐαυτὴν ἰωμένην. Χελώνη δὲ σαρκῶν ἐχιδνῆς ἐμφορηθεῖσα, διὰ τῆς τοῦ ὀργάνου ἀντιπαθείας φεύγει τὴν βλάβην τοῦ ὀσίδου. Καὶ ὄφις, τὴν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς βλάβην ἐξίεται, βουβίαις μαράθρω. Καὶ βόες μὲν κατακεκλεισμένοι χρονίως ἐν ὥρᾳ χειμερινῇ, ἤδη ποτὲ τοῦ ἔαρος προσιόντος, τῇ φυσικῇ αἰσθήσει τὴν μεταβολὴν ἐκδεχόμενοι, ἐκ τῶν βουστασιῶν πρὸς τὰς ἐξόδους ὄρωσι, πάντες ὕφ' ἐνὶ συνθήματι μεταβαλόντες τὸ σχῆμα. Πρόβατα δὲ, χειμῶνος προσιόντος, λάθρως τὴν τροφήν ἐπεμβάλλεται, ὥστε ἐπισιτιζόμενα πρὸς τὴν μέλλουσαν ἐνδειαν. Τί δὲ διὰ τούτων ἡμῖν ἐνδείκνυται τοῖς ἀνθρώποις; τὸ καὶ παρὰ τοῖς ἀλόγοις τιὰ εἶναι τοῦ μέλλοντος αἰσθησι, ὥστε καὶ ἡμᾶς μὴ τῇ παρούσῃ ζωῇ προσετηχέναι, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος τὴν πᾶσαν ἔχειν σπουδὴν. Πόθεν ἐν μυρίαις προβάτοις, ἀρνείδς τῶν σηκῶν ἐξαλλόμενος, οἶδε μὲν (5) τὴν φωνὴν τῆς μητρὸς, καὶ πρὸς αὐτὴν ἐπιέγεται, ἐπιζητεῖ δὲ τὰς οἰκείας πηγὰς τοῦ γάλακτος; καὶ πενιχραῖς ταῖς μητρίαις περιτύχηθῆλαῖς, ἐκείναις ἀρκεῖται, παραδραμῶν οὐθὰτα βαρύνμενα. Καὶ ἡ μήτηρ ἐν μυρίοις ἀρνάσι ἐπιγιώσκει τὸ ἴδιον; Φωνὴ μία, χροὰ ἡ αὐτὴ, ὁσμὴ παρὰ πάντων ὁμοία, ὅσον τῇ ἡμετέρᾳ ὁσφρήσει παρίσταται. Ἀλλ' ὅμως ἐστὶ τις αὐτοῖς αἰσθησι, τῆς ἡμετέρας κινήσεως ὁσφύρα, καθ' ἣν ἐκάστῳ πάρεστιν ἡ τοῦ οἰκείου διαγνώσις. Οὕτως οἱ ὀδόντες; τῷ σκύλακι, καὶ ὅμως διὰ τοῦ στόματος ἀμύνεται τὸν λυψήσαντα. Οὕτως τὰ κέρατα τῷ μόσχῳ, καὶ οἶδε πῶς τὰ ὄτια αὐτῷ ἐκφυτρεται. Διότι ὁ δημιουργήσας αὐτὰ θεὸς, τὴν τοῦ λόγου ἑλλειψιν διὰ τῆς τῶν αἰσθητηρίων παρουσίας παρεμυθήσατο.

4. Καὶ μηδεὶς ἐγκαλεῖτω τῷ Ποιητῇ, ὅτι καὶ ἑθὼλα ζῶα φθαρτικὰ (6) καὶ πολέμια τῇ ζωῇ ἡμῶν ἐπεισθήγαγεν. Ἡ οὕτω δ' ἄν (7) τις καὶ παιδείων ἐγκαλοῖη, εἰς τὰξιν ἄγοντι τὴν εὐκολίαν τῆς νόστος, καὶ πληγαῖς καὶ μαστίγι τὸ ἀκόλαστον σωφροζοντι. Πέποιθας ἐπὶ Κύριον; ἔχεις τὴν διὰ πίστακ ἐρουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄρων καὶ σκορπίων. Οὐχ ὄρξ, ὅτι φρυγανίζομένην τῷ Παύλῳ ἐναψάμενη ἔχεις (8) οὐδέμλαν προσετρίψατο βλάβην, διὰ τὸ πᾶσι πίσταως εὐρεθῆναι τὸν ἅγιον; Εἰ δὲ ἀπιστος εἰ φοβοῦ μὴ μᾶλλον τὸ θηρίον, ἢ τὴν σεαυτοῦ ἀπιστίαν, δι' ἧς πάση φθορᾷ σεαυτὸν εὐάλωτον κατεσκεύασται. Καὶ γὰρ πάντα ὅσα πάσχομεν σκυθρωπά, ἐκ τῆς θείας διαταγῆς ὑπομένομεν. Οὐκ ἔσθ γὰρ ἡμᾶς ἐκόντους ταῖς πονηραῖς κολαστικαῖς δυνάμεσιν, ἀλλ' αὐτὰ τὰ μέτρα ὀρίζει τῶν κολάσεων, στοχαζόμενος τῆς δυνάμεως τῶν θεραπευομένων. Καὶ πᾶν ὅσοις ἡμᾶς ἐκ θείας δυνάμεως ἀγαθὸν φθάσει, τῆς πάντα ἐνεργούσης χάριτος ἐνέργειαν εἶναι φαμεν. Οἶδὲ γὰρ ἀπρονόητον, οὐδὲ ἡμελημένον παρὰ τῷ θεῷ πάντα σκοπεύει ὁ ἀκόλητος ὀφθαλμός. πᾶσι τῶν φωνῶν. *Novit et colorem ipsum et vocem.*

(6) Φθαρτικὰ. Contextus, καὶ φθαρτικὰ.

(7) Οὕτω δ' ἄν. Forte, οὕτω γ' ἄν. Edit.

(8) Ἐναψάμενη ἡ ἐχίς. Contextus, ἐναψάμενη ἡ ἐχίς.

εστι, σκορπίζων ἐκάστῃ τὴν σωτηρίαν. Πολλάκις γοῦν καὶ ἐν τοῖς μικροτάτοις ἡ σοφία αὐτοῦ καὶ ἡ πρόνοια διαφαίνεται. Ὁ γὰρ οὐρανὸν διαπλώσας, καὶ τὰ ἀπλετα μεγέθη τῶν πελάγων ἀναχέας, οὗτός ἐστιν ὁ καὶ τὸ λεπτότατον κέντρον τῆς μελέσεως κοιλάνας ὡσπερ αὐλὸν, ὥστε τὸν ἰὸν δι' αὐτοῦ ἐκχεῖσθαι. Ἐυκαιρον οὖν εἰπεῖν μετὰ τοῦ προφήτου· Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε! Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. Αὐτῷ πρέπει ἡ δόξα, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια, τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ.

ΛΟΓΟΣ ΚΓ'.

1. Τὸ τὴν πᾶσαν σπουδὴν εἰσφέρεισθαι τινα, ὅπως ὡς κάλλιστα αὐτῷ σῶμα (1) ἔξει, οὐ διαγιγνώσκοντός ἐστιν ἑαυτὸν, οὐδὲ συνιέντος τοῦ σοφοῦ παραγγέλματος· οὐ γὰρ οὐ τὸ ὁρώμενόν ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ τινος δεῖ περιτοτέρας σοφίας, δι' ἧς ἕκαστος ἡμῶν ὃ τί ποτέ ἐστιν ἑαυτὸν ἐπιγνώσεται. Τοῦτο δὲ μὴ καθηραμένοις τὸν νῦν ἀδυνατώτερον, ἢ λημῶντι πρὸς τὸν ἥλιον ἀναβλέψαι. Οὕτε γὰρ ἐν κηρῷ γράφαι δυνατόν, μὴ προκαταλεάναντα τοὺς ἐναποκειμένους χαρακτῆρας· οὕτε ψυχῇ θεῖα διδάγματα παραθέσθαι, μὴ τὰς ἐκ τοῦ ἔθους προλήψεις αὐτῆς ἐξελόντα. Εἰ γὰρ ἐπιλείπει τῇ ψυχῇ λογισμὸς ἀγαθός, δηλονότι ἐπιλείπει αὐτῇ φωτισμὸς· οὐ παρὰ τὸ ἐπιλείπειν τὸ φωτίζον, ἀλλὰ παρὰ τὸ νυστάζειν τὸ φωτισθῆναι ὀφείλον. Οὕτε γὰρ σῶματι ζῆν μὴ ἀναπνέοντι δυνατόν, οὕτε ψυχῇ συνεσθάναι μὴ γνωρίζουση τὸν κτίσαντα· Θεοῦ γὰρ ἀγνοια, θανάτός ἐστι ψυχῆς. Οὐ δὲ οὖν τῷ σῶματι δουλευτέον, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη· ἀλλὰ τῇ ψυχῇ τὰ βέλτιστα ποριστέον, ὡσπερ ἐκ δεσμοτηρίου, τῆς πρὸς τὸ σῶμα κοινωνίας αὐτὴν διὰ φιλοσοφίας λύοντα, ἕμα δὲ καὶ τὸ σῶμα τῶν παθῶν κρείττον ἀπεργαζομένους. Οἱ γὰρ τοῦ μὲν σῶματος, ὡς ἂν κάλλιστα ἔχοι, φροντίζοντες, τὴν δὲ χρησομένην αὐτῷ ψυχὴν ὡς οὐδενὸς ἀξίαν περιορῶντες, οὐδὲν διαφέρουσι τῶν περι μὲν τὰ ὄργανα σπουδαζόντων, τῆς δὲ δι' αὐτῶν ἐνεργούσης τέχνης καταμελούντων. Μῆτε οὖν τοῖς σοῖς, μῆτε τοῖς περὶ σέ, ἀλλὰ σεαυτῷ μόνῳ πρόσχε. Ἄλλο γὰρ ἔσμεν ἡμεῖς αὐτοί, καὶ ἄλλο τὰ ἡμέτερα, καὶ ἄλλο τὰ περὶ ἡμᾶς. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἔσμεν ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς, καθ' ὃν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος γεγενήμεθα· ἡμέτερα δὲ, τὸ σῶμα, καὶ αἱ δι' αὐτοῦ αἰσθησεις· περὶ ἡμᾶς δὲ, χρήματα, τέχναι, καὶ ἡ λοιπὴ τοῦ βίου κατασκευή. Μὴ οὖν τῇ σαρκὶ πρόσχε, μηδὲ τὸ ταύτης ἀγαθὸν ἐκ παντός τρόπου δίωκε· ἀλλὰ τὴν ψυχὴν κατακόσμη, καὶ ταύτης ἐπιμελοῦ, ὥστε πάντα τὸν ἐκ τῆς πονη-

A omniumque curam gerit : omnia vigil semper oculos speculatur : omnibus adest, salutem unicuique spargens. Sæpenumero igitur in tenuissimis etiam ejus relucet sapientia atque providentia. Qui enim cælum expandit, atque ingentes marium abyssos effudit, is ipse est qui tenuissimum apiculæ stimulum fistulæ instar excavavit, ita ut per eum venenum emittat. Nos igitur dicere cum propheta opportunum atque consentaneum est : *Quam magnificata sunt opera tua, Domine ! Omnia in sapientia fecisti*¹. Illi convenit gloria, et honor, et magnificentia, Patri, et Filio, et Spiritui sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

DE ANIMA.

SERMO XXIII.

B 1. (2) Omne studium huc conferre ut corpus quam optime se habeat, non hominis est semel cognoscentis, neque intelligentis sapientem illam admonitionem, qua docemur, quod sub aspectum cadit, id hominem non esse, sed requiri sapientiam quamdam præstantiorem, qua quisque nostrum seipsum qualis tandem sit agnoscat. Hoc autem difficilium est mentem non puram habentibus, quam lippienti solem aspicere. (3) Nam nec in cera scribere potest, qui jam insitas litteras non deleverit : nec animo divina dogmata mandare, qui anticipatas e consuetudine opiniones ex eo non sustulerit. Nam si desit animæ bona cogitatio, deest ei videlicet illuminatio ; non quod deficiat id quod illuminat, sed quia dormitat id quod debet illuminari. (4) Neque enim corpus quod non respirat, vivere, neque anima quæ Conditorem non cognoscit, consistere potest. Dei enim ignoratio, animæ mors est. (5) Non igitur corpori inservendum, nisi quantum maxime necessarium ; sed ea quæ potiora sunt, animæ comparanda sunt, ita ut ipsam ex ea quam cum corporis affectionibus habet communionem, tanquam ex carcere per philosophiam eximamus, simulque etiam corpus vitiis atque libidinibus reddamus inexpugnabile. (6) Et enim qui corporis, ut se optime habeat, curam gerunt, animam autem illo usuram parvipendunt, nihil differunt ab iis qui circa instrumenta operam consumunt, artem vero per hæc operantem negligunt. (7) Neque igitur tuis, neque his quæ circum te sunt, sed tibi ipsi soli attende. Aliud enim sumus nos ipsi, aliud nostra, aliud quæ circa nos sunt. Nos quidem anima sumus et mens, secundum quam ad imaginem Conditoris sumus facti ; nostra vero, corpus, et qui per ipsum sunt, sensus : circum nos autem pecuniæ, artes, et reli-

¹ Psal. ciii, 24.

(1) Σῶμα. Legendum videtur, τὸ σῶμα. ΕΒΙΤ.

(2) Ex serm. *De legendis libris gent.* 181.

(3) Ex epist. ii, 72.

(4) Ex hom. *ad sanctum baptismum*, 115.

(5) Ex serm. *De legendis libris gent.*, 181.

(6) Ibid., 182.

(7) Ex hom. in illu. 1, *Attende tibi ipsi*, 18.

qua vitæ supellex. Quare ne carni attende, nec ullo modo prosequare illius bona : sed animam exorna et excole, ejusque adeo sis sollicitus, ut supervenientes illi ab improbitate sordes omnes precibus ac oratione repurges.

2. (1) Nam nec speculum sordidum imagines specierum excipere potest, nec anima sæculi curis occupata, et tenebris, quæ ex carnis affectibus offunduntur, obscurata, Spiritus sancti illustrationes suscipere potest. Animæ enim bonum, natura pulchrum et honestum existimari debet. Animæ autem thesaurus est corporis indigentia : hoc enim divite, illa pauper est. (2) Et quemadmodum in staterarum momentis unam lancem si degravabis, necesse est omnino ut oppositam reddas leviolem : ita etiam in corpore et animo, dum unum redundat, alterum necessario imminuitur. Fruente enim corpore habitudine bona, atque obesitate aggravato, consequens est ut mens ad peculiaria sibi actiones infirma sit ac debilis. Contra, animo se bene habente, et honorum meditatione ad propriam magnitudinem evecto, sequitur bonam corporis habitudinem contabescere, et elanguere.

3. (3) Atque ut nulla disciplina nos edocet morbum odisse, sed ex nobismetipsis ea quæ molestiam creant, aversamur : ita et animæ inest quædam mali fuga citra doctrinam. Malum autem est omnis animæ morbus : virtus vero rationem obtinet sanitatis. Quidam enim sanitatem recte definiunt, esse actionum naturalium bonam habitudinem. Quod idem si quis quoque de bono animæ habitu dixerit, a decoro non aberrabit. (4) Nemo siquidem filium suum in foveam lapsurum aspernatur, aut si ceciderit, in ipsa eum ruina deserit : quanto vero gravius est, animam in profundum vitiorum delapsam, interitui permittere ? Oportet itaque animum, affectibus quidem imperare, Deo vero servire. Neque enim illi et peccatum et Deus dominari potest, sed improbitatem superare, omniumque rerum Domino subijci necesse est. (5) Quemadmodum vero arboris propria virtus est, tempestivo fructu scatere, sed tamen ipsa etiam folia circum ramos exagitata aliquid ornamenti conciliant : ita et animæ quoque primarius fructus est veritas ipsa, sed tamen haud ingratus est externæ sapientiæ amictus, tanquam si folia quædam fructui et umbraculum et aspectum non inamœnum præbeant. Etenim nullus pictor adeo perfecte corporis effigiem, ut arcanos animi sensus oratio exprimit. Ejus igitur curam, quoad fieri poterit, geramus, ut bona futura assequamur, in Christo Jesu Domino nostro, cui una cum Patre, simul et sancto Spiritu, sit gloria, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

(1) Unus codex indicat epist.

(2) Ex hom. in illud, Attende tibi ipsi, 19.

(3) Ex hom. ix in Hexaem., 83.

2. Οὐτε γὰρ κατόπτρῳ ρυπῶντι δυνατὸν τῶν εἰδῶν δέξασθαι τὰς ἐμφάσεις, οὔτε ψυχὴν ταῖς βωτικαῖς περιειλημμένην μερίμναις, καὶ τοῖς ἐκ τῆς φρονήματος τῆς σαρκὸς ἐπισκοτουμένην πάθει, δυνατὸν ὑποδέξασθαι τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὰς ἐλάμψεις. Φύσει μὲν οὖν εἶναι καλὸν ἠγεῖσθαι καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἀγαθόν. Ψυχῆς δὲ θησαύρισμα, σώματος ἔνδεια· τοῦτου γὰρ πλουτοῦτος, ἐκείνη πέται. Καὶ ὡς περ ἐν ταῖς βροταῖς τῶν ζυγῶν ἐν μίαν καταβαρύνῃς κλάστιγγα, κουφοτέρην πάντως τῆ ἀντικειμένην ποιήσεις· οὕτω καὶ ἐπὶ σώματος καὶ ψυχῆς, ὁ τοῦ ἐτέρου πλεονασμὸς ἀναγκαζέων ποιεῖται τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ἐτέρου. Σώματος μὲν γὰρ εὐπαθοῦτος, καὶ πολυσαρκία βαρυνομένου, ἀνάγκη ἀδρανῆ καὶ ἄτονον εἶναι πρὸς τὰς οὐκ εὐεργετίας τὸν νοῦν· ψυχῆς δὲ εὐεχτούσης, καὶ διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν μελέτης πρὸς τὸ οὐκ εὐεργετίας, ἐπόμενόν ἐστι τὴν τοῦ σώματος ἔξιν καταμαραίνεσθαι.

3. Καὶ ὡς περ οὐδεὶς ἡμᾶς λόγος διδάσκει τὴν νόσον μισεῖν, ἀλλ' αὐτόματον ἔχομεν τὴν πρὸς τὰ ἐκποῦντα διαβολῆν· οὕτω καὶ ψυχῆ ἐστὶ τις ἀδίδακτος ἔκκλησις τοῦ κακοῦ. Κακὸν δὲ, πᾶν ἀρρώστια ψυχῆς· ἡ δὲ ἀρετὴ λόγον ὑγιείας ἐπέχει. Καλῶς γὰρ ὠρίσαντό τινες, ὑγιείαν εἶναι τὴν εὐστάθειαν τῶν κατὰ φύσιν ἐνεργειῶν. Ὁ καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ ψυχὴν εὐεργετίας εἰπὼν τις οὐχ ἁμαρτήσῃ τοῦ πρέπεντος. Οὐδεὶς γὰρ περιορᾷ τὸ ἑαυτοῦ τέκνον μέλλον καταπίπτειν εἰς βόλυνον, ἢ ἐμπροσθὸν ἐναφίησι τῷ πώματι· πόσον δὲ δεινότερον, ψυχὴν εἰς βάθος κακῶν ἐμπροσθὸν ἐναφίησι τῇ ἀπωλείᾳ; Δεῖ τοιγαρὶν τὴν ψυχὴν ἀρχειν μὲν τῶν παθῶν, δουλεύειν δὲ τῷ Θεῷ. Ἀμήχανον γὰρ αὐτὴν καὶ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας βασιλεύεσθαι, καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ δεῖ κακίας μὲν ἐπικρατεῖν, τῷ δεσπότῃ δὲ τῶν ὅλων ὑπατάχθαι. Καθάπερ δὲ φυτοῦ οὐκ εὐεργετίας μὲν ἀρετὴ τῆ καρπῷ βρῦειν ὠραίῳ, φέρει δὲ τινὰ κόσμον καὶ φύλλοις κλάδοις περισειόμενα· οὕτω δὲ καὶ ψυχῆς προηγούμενος μὲν καρπὸς ἡ ἀλήθεια, οὐκ ἀχαρὶ γὰρ μὴ οὐδὲ τὴν θύραθεν σοφίαν περιβεβλησθαι, οἷόν τινα φύλλα σκέπην τέ τινα τῷ καρπῷ καὶ ὄψιν οὐκ ἄριστον παρεχόμενα. Καὶ γὰρ οὐδεὶς γραφεὺς χαρακτῆρα σώματος οὕτως ἀκριβῶς ἐκλαβεῖν δύναται, ὡς λόγος ἐξεικονίσει τῆς ψυχῆς τὰ ἀπόρρητα. Αὐτῆς τοίνυν ἐπιμελώμεθα, ὅση δύναμις, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

(4) Unus codex indicat hom. in psal

(5) Ex serm. De legendis libris gent., 173.

ΠΕΡΙ ΤΙΜΗΣ ΓΟΝΕΩΝ, ΚΑΙ ΓΗΡΟΣ, ΚΑΙ Α ΔΕ HONORE PARENTIBUS EXHIBENDO, AC DE SENECTUTE ATQUE JUVENTUTE.

ΛΟΓΟΣ ΚΑ'.

1. Το, Ἐξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν προστάγματι ᾧ ἐνετείλω, δύναται μὲν καὶ ἐπὶ τὸ μυστήριον τῆς ἀναστάσεως ἀναφύεσθαι, παρακαλοῦντος τοῦ Προφήτου ἐξεγερθῆναι τὸν κριτὴν εἰς ἐκδίκησιν πάντος ἀμαρτήματος, καὶ τὰς προδιατεταγμένας ἡμῖν ἐντολὰς τελεσθῆναι· δύναται δὲ καὶ ἐπὶ τὴν τότε κατάσταση τῶν Πραγμάτων λαμβάνεσθαι, παρακαλοῦντος τοῦ προφήτου ἐξεγερθῆναι τὸν κριτὴν εἰς ἐκδίκησιν τοῦ προστάγματος οὗ ἐνετείλατο. Πρόσταγμα δὲ ἦν, *Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα*, παρὰ Θεοῦ δεδομένον, ὅπερ παρέβη ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Διὸ παρακαλεῖ, εἰς αὐτοῦ τε ἐκείνου ἐπανόρθωσιν καὶ σωφρονισμόν τῶν πολλῶν μὴ μακροθυμῆν τὸν Θεόν· ἀλλ' ἀναστῆναι ἐν ὀργῇ, καὶ διαναστάνα ἐκδικῆσαι τὴν ἰδίαν ἐντολήν. Οὐ γὰρ ἐμὲ, φησὶν, ἐκδικήσεις, ἀλλὰ τὸ πρόσταγμα τὸ σὸν καταφρονηθὲν, ἢ αὐτὸς ἐνετείλω. Δῆλον γὰρ, ὅτι ἐνὸς ἀδίκου σωφρονισθέντος, πολλοὶ ἐπιτρέψουσι. Καίτοιγε ἡ περὶ τοὺς γηράσαντας τῶν πελαργῶν πρόνοια ἐφαρκεῖ καὶ μόνη τοὺς παῖδας ἡμῶν, εἰ προσέχειν βούλονται, φιλοπάτορας καταστήσαι. Πάντως γὰρ οὐδεὶς οὕτως ἐλλείπων κατὰ τὴν φρόνησιν, ὡς μὴ αἰσχύνῃς ἀξιὸν κρίνειν τῶν ἀλογωτάτων ὀρνίθων ὑστερίζειν κατ' ἀρετήν. Ἐκείνοι γὰρ, τὸν πατέρα ὑπὸ τοῦ γήρωσ περορρήσαντα περιστάντες ἐν κύκλῳ, τοῖς οἰκείοις πτεροῖς περιθάλλουσι, καὶ τὰς τροφὰς ἀφθόνως παρασκευάζοντες, τὴν δυνατὴν καὶ ἐν τῇ πτήσει παρέχοντες βοήθειαν, ἡρέμα τῷ πτερῷ κουφίζοντες ἐκατέρωθεν. Καὶ οὕτω τοῦτο παρὰ πᾶσι διαβεβήθηται, ὥστε ἡδὴ τινὲς τὴν τῶν εὐεργετημάτων ἀντίδοσιν ἀντιπελάργωσιν ὀνομάζουσι.

2. Σὺ τοίνυν εἰ βούλει περὶ τῶν μελλόντων πεπεισθαι, ποιεῖ τὰ δοκούντα κατὰ τὸν νόμον, καὶ ἀνάμενε τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν. *Τίμα τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μητέρα, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς, ἧς Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι.* Εὐγνώμονες γὰρ παῖδες, μεγάλα ποιούσι τῶν πατέρων τὰ ἐγκώμια. *Τὰ τέκνα, ἀγαπᾶτε τοὺς πατέρας· οἱ γονεῖς, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα, ὁ Θεὸς Ἀπόστολος παραινεί.* Εἰ γὰρ λείπει ἀστέργει τὰ ἕξ αὐτῆς, καὶ λύκος ὑπὲρ σκυλάκων μάχεται· τί εἴπη ἄνθρωπος καὶ τῆς ἐντολῆς παρακούων καὶ τὴν φύσιν παραχάρασων, ὅταν ἡ παῖς ἀτιμάζων γῆρας πατρὸς, ἢ πατὴρ διὰ δευτέρων γάμων τῶν προτέρων παιδῶν ἐπιλανθάνηται; Ἀδικιώτατος περὶ τὴν τῶν ἐκγόνων ἐκτροφὴν ὁ ἀετός. Δύο γὰρ ἐξάγων νεοσσούς, τὸν ἕτερον ἄγων εἰς γῆν καταβρῆγγουσι, ταῖς πληγαῖς τῶν πτερῶν ἀπωθούμενος· τὸν δὲ ἕτερον μόνον ἀναλαβὼν, οἰκιστοῦται, διὰ τὸ τῆς τροφῆς ἐπιπόνον ἀποποιοῦμενος ὃν ἐγέννησεν. Ἄλλ' οὐκ ἐξ

SERMO XXIV.

1. (1) *Illud, Exsurge, Domine Deus meus, in præcepto quod mandasti*⁸¹, potest quidem et ad resurrectionis mysterium referri : adeo ut Propheta judicem exhortetur, ut exsurgat, ad cuiuscunque peccati ultionem, et ut mandata, quæ nobis ante præscripsit, ad exitum perducantur. Potest etiam et de statu rerum, ut tunc erat, accipi, orante Propheta, ut iudex **586** ad vindictam præcepti quod mandavit, exsurgat. Præceptum autem erat a Deo datum : *Honora patrem tuum et matrem*⁸², quod ipsum ejus filius fuerat transgressus. Ideo Deum adhortatur, ut non cunctanter et illum ipsum corrigat, et multos refrenet : sed exsurgat in ira, et exsurgens, proprium vindicet mandatum. Non enim, inquit, me ulcisceris, sed præceptum tuum neglectum, quod ipse mandasti. Constat enim fore ut, castigato improbo uno, multi convertantur. (2) Porro cura, quam ciconiæ senecta confectis exhibent, potest vel sola liberos nostros, si attendere velint, ad parentum amorem excitare. Nemo enim homo est, qui ita prorsus mente destituatur, ut non turpe judicet, ab avibus perquam brutis virtute superari. Illæ siquidem genitorem præ senio pennarum defluviis laborantem circumstantes, suis met pennis calefaciunt, suppeditantque abunde alimentum : quin subsidium ei, quoad fieri potest, in ipso volatu præstant, utrinque alis suis leniter sublevantes. Atque hoc ita apud omnes decantatum est, ut jam quidam beneficiorum remunerationem *antipelargosim* appollent.

2. (3) Si vis igitur de rebus futuris certus esse, ea quæ lege jubentur exsequere, donorumque possessionem exspectato. *Honora patrem tuum et matrem tuam, ut bene tibi sit, et eris longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dat tibi*⁸³. (4) Grati enim et pii liberi magnas parentibus laudes conciliant. (5) *Vos, filii, diligite parentes : vos, parentes, nolite ad iracundiam provocare filios*, divinus monet Apostolus⁸⁴. Nam si læna amat fetus suos, et lupus pro suis catulis pugnat : quidnam dixerit homo qui et præcepto non obtemperat, et ipsam adulterat naturam, cum aut filius inonestat patris senectutem, aut pater propter secundas nuptias priorum filiorum obliviscitur? (6) Aquila in educanda prole iniquissima est. Etenim ubi pullos duos exclnsit, horum alterum dejecit in terram, ac pennarum verberibus protrudit : alterum autem duntaxat assumptum pro suo habet, atque quem genuit, propter victus comparandi difficultatem

⁸¹ Psal. vii, 8. ⁸² Exod. xx, 12. ⁸³ *ibid.* ⁸⁴ Ephes. vi, 4.

(1) Ex hom. in psal. vii, 100.

(2) Ex hom. vii in Hexaem., 75.

(3) Ex comment. in Isa., 544.

(4) Unus codex indicat epist.

(5) Ex hom. xi in Hexaem., 83.

(6) Ex hom. viii in Hexaem., 76.

abdicat. Sed, ut aiunt, perire hunc non sinit ossifraga : ipsum enim susceptum una cum propriis suis pullis educat. Tales sunt parentes illi, qui paupertatis prætextu infantes exponunt, aut etiam in patrimonio distribuendo iniquissimi sunt erga liberos. Quemadmodum enim illis, ut essent, ex æquo tribuere : ita æquum est, ut eis vitæ agendæ facultatem pari æqualique ratione suppeditent. Cave imiteris earum avium, quibus unguis adunci sunt, crudelitatem : quæ ubi viderint suos fetus jamjam volatui maturos, alis eos verberantes ac expellentes, ex nido ejiciunt, ac deinceps nullam eorum curam suscipiunt. Amoris vero cornicis erga suos pullos æmulum te præsta, quæ ipsos jam volantes comitatur, alimoniamque subministrans, illos diutissime enutrit.

3. Is enim qui mente infans et imprudens est, ab eo nihil differt, qui ætate est infans : *Canities autem est prudentia in hominibus*⁸⁶. (1) Nam revera plus confert ad senioris commendationem senectus mentis, quam crinium albor. 587 Etenim si quis ad exemplum sapientis Danielis corpore quidem juvenis sit, mente vero canis, is potiori jure pluris æstimandus est, quam qui corporis canitiem cum animo impuro circumferunt. Nam ad Danielelem, cum adhuc puer esset, et ætate sensibili junior, sed spiritali prudentiæ canitie cohonestatus, gratia transit presbyterii. Sic nonnunquam accidit, senioribus vitam negligenter desidioseque ducentibus, juniores, eo quod propter canescentem in ipsorum animis virtutem seniores sint, præstantiores inveniri. Gravissima autem pœna est ab insipiente juventute gubernari civitatem. (2) Est enim adolescentia levitati obnoxia et ad flagitia prona : cupiditates effrenate, belluinæ iræ, petulantia, contumelia, superbia et arrogantia, vitia sunt una cum juventute enutrita. Excitatur invidia adversus virtute præstantissimum, suspiciones habentur adversus domesticos. Innumerabilem malorum turba juventutem comitatur, quorum omnium consortes esse subditos necesse est. Quippe principum vitia calamitates sunt subditorum. (3) Hinc illa ante postremam Jerosolymorum expugnationem fluxere mala, cum inter se pugnantes, seditione et cæde civitatem implerere, neque a suis hostibus ipsos undique obsidentibus ad concordiam quæ necessaria erat, cives sunt adducti : sed extrema sibi metuentes, civitate tantum non capta, dejectis muris, hostibus ingredientibus, in se invicem dominii ac primatus obtinendorum studio invaserunt. Atque hæc ideo patiebantur, quod ablati esset ab eis propheta, convector, senior, et admirabilis consiliarius : contra, supra ipsos constituti essent adolescentes principes, eis-

⁸⁶ Sap. iv, 8.

(1) Ex comment. in Isa., 451.

(2) Ibid., 453.

(3) Ibid., 455.

A τούτων διαφθαρήναι ἡ φήγη· ὑπολαβοῦσα γὰρ αὐτὴν, τοὺς οἰκείους αὐτῆς νεοσσοὺς συνεκτρέψει. Τοιοῦτα τῶν γονέων οἱ ἐπὶ προφάσει πενίας ἐκτειθέμενοι τὰ νήπια, ἢ καὶ ἐν τῇ διανομῇ τοῦ κλήρου ἀνίσταται πρὸς τὰ ἔχοντα. Δίκαιον γὰρ, ὡσπερ ἐξ Ἰσοῦ μεταδεῶναι τοῦ εἶναι, οὕτω καὶ τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμὰς ἰσως αὐτοῖς καὶ ὁμοτίμως παρέχειν. Μὴ μίμησιν τῶν γαμψωνύχων τὸ ἀτηνῆς· οἱ, ἐπειδὴν ἴδωσι τοὺς ἑαυτῶν νεοττοὺς κατατολμώντας λοιπὸν τῆς πτῆσεως, ἐκβάλλουσι τῆς καλιᾶς, τύπτοντες τοὺς περὶ αὐτῶν, καὶ οὐδεμίαν ἐπιμέλειαν ποιοῦνται πρὸς τὸ λοιπὸν. Ζήλωσαι τῆς κορώνης τὸ φιλότεκνον· ἢ καὶ πετομένων ἦδη παρέπετα, σιτίζουσα αὐτοὺς καὶ ἐτρέφουσα μέχρι πλείστου.

B

3. Διαφέρει γὰρ τοῦ νηπίου καθ' ἡλικίαν οὐδὲν ἐν ταῖς φρεσὶ νηπιᾶζων· Πολὺ δὲ ἐστὶ φρόνησις ἐν ἀνθρώποις. Πλεον γὰρ τῶν ὄντων εἰς πρεσβυτέρου σύστασιν, τῆς ἐν θρησὶ λευκότητος, τὸ ἐν φρονήσει πρεσβυτερικόν. Ἐὰν γὰρ τις ἦ, κατὰ τὸν σοφὸν Δανιὴλ, νέος μὲν τὸ σῶμα, πολὺς δὲ τὴν φρόνησιν, δικαιοτέρος προτιμᾶσθαι τῶν τὰς σωματικὰς πολὺς ἐν ἀκολάστῳ προαιρέσει προφερόντων. Καὶ γὰρ παιδάριον ὄντα τὸν Δανιὴλ, καὶ νεώτερον κατὰ τὴν αἰσθητὴν ἡλικίαν, τὴν δὲ νοητὴν πολὺν ἐπὶ τῆς φρονήσεως ἄγοντα, μετέτρεψε τοῦ πρεσβυτέρου τὸ χάρισμα. Οὕτως ἐνδέχεται ποτε, πρεσβυτέρων βεβήλωσις καὶ ἡμελημένως βιούτων προτιμωτέρους εὐρίσκεσθαι νέους, ὡς πρεσβυτέρους ὄντας διὰ τὴν πολὺν αἰσθητῶν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν. Ἔστι δὲ καὶ χαλεπωτάτη τιμωρία, τὸ ὑπὸ νεανίσκων ἀφρόνων ἄγεσθαι πόλιν. Κοῦφον γὰρ ἡ νεότης, καὶ εὐκίνητον πρὸς τὰ φαῦλα· ἐπιθυμίαι δυσκράθετοι, ὄργαι θηριώδεις, προπέταια καὶ ὕβρεις, ὑπερηφάνεια καὶ φουσιώσεις, σύντροφα τῇ νεότητι πάθη· φθόνος πρὸς τὸ ὑπερέχον, ὑπόζοιαι πρὸς τὸ οἰκείον, μυρίων κακῶν ἐσμός συνέσκευται τῇ νεότητι. Ἐν πάντων ἀνάγκῃ ἀπολαύειν τοὺς ἀρχομένους· διότι τὰ τῶν ἀρχόντων κακὰ συμφοραὶ τοῖς ἀρχομένοις γίνονται. Ἐντεῦθεν τὰ πρὸ τῆς ἀλώσεως Ἱεροσολύμων τῆς τελευταίας ταύτης συνῆδη κακὰ, ὅτε συμπεσόντες ἀλλήλοις, στάσεως καὶ φόνου τὴν πόλιν ἐνέπλησαν, οὐδὲ ὑπὸ τῶν περιεστοιχημένων αὐτοῖς πολεμίων εἰς τὴν ἀναγκαίαν ὁμόνοιαν οἱ πολλοὶ συνελαυνόμενοι, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐσχάτων ἀγωνιῶντες, τῆς πόλεως ἦδη λαμβανομένης, τῶν τειχῶν καταβρίπτουμένων, τῶν πολεμίων εἰσχωμένων, ὑπὸ φιλαρχίας καὶ φιλοπρωτείας ἀλλήλους (4) ἀντεπήσαν. Καὶ ταῦτα ἐπασχον, διὰ τὸ ἀρθῆναι ἐπ' αὐτῶν προφήτην, καὶ στοχαστὴν, καὶ πρεσβύτερον, καὶ θαυμαστὸν σύμβουλον· ἐπιστήναι δὲ αὐτοῖς ἐρχοντας νεανίσκους, καὶ ἐμπαίχτας αὐτῶν κυριεύσαι. Ἴν' οὖν μὴ καὶ ἡμῖν τὰ αὐτὰ ἐκείνοις συμβαίη, τὸ μὲν ἀλλήλοις ἀντεπιναίει φεύγωμεν· τὴν δὲ ὁμόνοιαν

(4) Ἀλλήλους. Forte, ἀλλήλων, ut paulo infra Edit.

καὶ τὴν εἰς ἀλλήλους τιμὴν καὶ εἰρήνην διώξωμεν, ἅ πως μετὰ τοῦ ἀσφαλῶς βιώσαι, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

que dominarentur derisores. Ut igitur nobis eadem quæ ipsis non accidant, demus operam, ne nos invicem opprimamus; mutuumque inter nos honorem pacemque prosequamur, ut et vita integerrime ac sine periculo traducta, futura bona consequamur, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria, et potestas, in sæcula sæculorum. Amen.

INDEX

Locorum Basilii ex quibus hi XXIV sermones compositi fuere.

(Paginæ sunt edit. Garner. typis grandioribus expressæ.)

- Ex Homil. II in *Hexameron*, pag. 476; III, 478; V, 476, 477, 511, 534; VI, 476, 551, 557; VII, 493, 501, 570, 581, 581, 582; VIII, 525, 531, 574, 584, 586, 586; IX, 485, 488, 576, 582, 583, 585, 586.
 Ex homil. in *psal.* I. p. 472, 472, 477, 493, 510, 532; VII, 550, 554, 585; XIV, 490, 494, 495, 496; XXVIII, 525, 551; XXIX, 559; XXXII, 488, 519; XXXIII, 497, 505, 520, 544, 544, 544, 550, 551, 554; XLV, 509; XLVIII, 513, 554; LIX, 549; LXI, 470, 473, 474, 496, 505, 552, 554, 575; CXIV, 525, 579.
 Ex libro I *adversus Eunomium*, p. 556, 557, 568, 571.
 Ex homil. in *psal.* XIV, p. 474, 489, 507, 533; XXXVII, 509, 511; CXV, 533, 536.
 Ex comment. in *Isa.*, p. 471, 472, 472, 473, 474, 478, 484, 503, 503, 509, 510, 510, 511, 520, 521, 523, 524, 525, 550, 553, 554, 561, 564, 564, 564, 572, 573, 574, 574, 575, 576, 577, 579, 580, 586, 586.
 Ex homil. I *De jejuniis*, p. 527, 528, 530, 530, 530, 559, 561, 563, 563; II, 526, 527, 559, 563.
 Ex homil. in illud, *Attende tibi ipsi*, p. 477, 510, 520, 533, 535.
 Ex homil. *De gratiarum actione*, p. 556, 562, 543, 544, 584.
 Ex homil. in *mart. Julitiam*, p. 477, 498, 523, 524, 532, 536, 538, 540, 545, 549.
 Ex homil. in illud *Lucæ, Destruam*, p. 486, 487, 488, 492, 492, 499, 500, 500, 501.
 Ex homil. in *divites*, p. 486, 488, 492, 493, 498, 499, 500, 501, 504, 502, 503, 503, 504, 511, 535.
 Ex homil. in *famem et siccitatem*, p. 486, 487, 510, 521, 522, 544, 548, 554.
 Ex homil. *Quod Deus non est auctor malorum*, p. 536.
 Ex homil. *adversus iratos*, p. 480, 564, 565, 566, 567.
 Ex homil. *De invidia*, p. 486, 493, 568, 569, 570, 570.
 Ex homil. in *principium Proverb.*, p. 471, 475, 506, 578, 579, 579.
 Ex homil. in *sanctum baptismum*, p. 545, 516, 517, 518, 519, 572, 584.
 Ex homil. in *ebriosos*, p. 469, 477, 560, 561, 561, 562, 563, 571, 573.
 Ex homil. in illud, *In principio erat Verbum*, p. 477.
 Ex homil. in *Barlaam mart.*, p. 483.
 Ex homil. in *Gordium mart.*, p. 572.
 Ex homil. in *quadraginta martyres*, p. 548.
 Ex homil. *De humilitate*, p. 576, 576.
 Ex homil. *Quod rebus mundanis adhærendum non sit*, p. 470, 489, 491, 505, 521, 531, 533, 534, 535, 559.
 Ex serm. *De legendis libris gentilium*, p. 471, 473, 475, 478, 478, 482, 493, 497, 499, 506, 549, 551, 560, 571, 572, 573, 584, 585.
 Ex homil. in *Mamantem mart.*, p. 475, 475.
 Ex *Proœmio de judicio Dei*, p. 506, 507, 508, 509.
 Ex serm. I *ascet.*, p. 473, 575.
 Ex serm. II *ascet.*, p. 474, 485, 497, 553.
 Ex *Proœmio in Regulas fusiis tractatas*, p. 469.
 Ex *Regulis fusiis tractatis*, p. 473, 473, 478, 479, 480, 481, 481, 483, 483, 511, 512, 522, 522, 551, 558.
 Ex *Regulis brevius tractatis*, p. 480.
 Ex homil. dicta in *Lacizis*, p. 489, 499, 502, 502, 503, 566, 567, 569, 570, 570.
 Ex serm. *De elemosyna et judicio*, t. III, col. 1707 et seqq.
 Ex homil. *adversus calumniatores S. Trinitatis* n. 545.
 Ex homil. III *De jejuniis*, p. 530.
 Ex epistolis, I, p. 525; II, 473, 479, 480, 524, 524, 530, 531, 547, 558, 575; V, 536, 537; VI, 558, 545; XVI, 556; XX, 484; XXI, 567; XXIX, 542; XLIV, 552, 553; XLV, 514; LIII, 474; LV, 572; LIX, 513, 564, 567, 577; XCIV, 568; XCVII, 484; CI, 539, 548; CXII, 554, 555; CXXXIV, 480; CXXXIX, 542; CXL, 544; CL, 489; CLIV, 475; CLVI, 521; CLXXIV, 523, 550; CLXXXVIII, can. 2, et CCXVIII, can. 84, 520; CCIII, 482, 484, 485, 568, 569; CCIV, 571; CCX, 577; CCXVII, 481; CCXIX, 566; CCXXVI, 567; CCXXXVI, 497, 530; CCXLIV, 474; CCXLVI, 544; CCXLVII, 544, CCL, 484; CCLX, 474; CCLXIX, 539, 540; CCLXXII, 568, 568; CCLXXXVIII, 481; CCXCIII, 474, 578; CCC, 537; CCCII, 539, 542.
 Ex lib. *De Virg.*, p. 572.

D. MARANI

ADDENDA ET EMENDANDA.

(Paginae sunt editionis Bened.)

In libro *De Spiritu sancto*, cap. 27, p. 54, ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς Εὐχαριστίας, etc., cum conficitur panis Eucharistiæ, etc. Quidquid hunc in locum dixi, eo dixi consilio, ut catholicam doctrinam defenderem, ac demonstrarem interpretationem illam Erasmi, cum ostenditur panis Eucharistiæ, nihil prodesse Protestantibus. Sed tamen fatendum est claridrem esse interpretationem Ducei, et ad cavillationes vitandas tutiorem. Quare illius annotatio, quam supra apposuimus, dignissima est quæ legatur.

Cap. 29, p. 62, ὡς περ τι ἀλεξητήριον, tanquam aliquod amuletum. Placuerat mihi hæc scriptura primi codicis Regii propter eas rationes quas in annotatione exposui. Sed tamen legendum videtur, ut in quatuor codicibus mss., ὡς περ ἄλλο τι ἐξιτήριον, tanquam aliud aliquod valedictionis donum. Sic enim apud Gregorium Nazianzenum or. 14, p. 223, *Christus hinc discedens pacem reliquit nobis, ὡς περ ἄλλο τι ἐξιτήριον.*

Epist. 2, p. 70, τὴν τοῦ τόπου κατασκευῆν, loci structuram, id est formam ac situm.

Epist. 3, p. 76, εἰ τῷ σῶ δραστηρίῳ συντεταγμένοι εἴημεν, ad verbum, si cum strenuo tuo præsidio conjuncti simus. Vide epist. 223, pag. 336, not.

Epist. 8, p. 89, καὶ εἰ καὶ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς ὀνομάζεται, quod si etiam nominatur Patris dextera, id est, Si dexteræ Patris vocabulum usurpatur in Scripturis, hujusque dexteræ digitus est Spiritus sanctus. Quare parenthesis claudenda post has voces, ἔθραυσεν ἐχθρούς, ac totus hic locus sic reddi ac scribi debet: *Quod si etiam de Patris dextera fit mentio (dextera enim Domini fecit virtutem, et dextera tua percussit inimicos), Dei autem digitus Spiritus sanctus est, secundum illud, « Si ego in digito Dei ejicio demonia: » id quod in alio Evangelio scriptum est, « Si ego in Spiritu Dei ejicio demonia; » Spiritus sanctus ejusdem naturæ ac Patris et Filii.*

Ibidem, οὐ γὰρ νῦν δυνατόν πλατύτερον ἐξτάσαι τὸν περὶ αὐτῆς λόγον. Verte: *Non enim nunc latius exquirere possumus quæ ad eam (Trinitatem) pertinent.*

Epist. 22, p. 100, μετὰ λόγου καὶ πληροφορίας, cum ratione et animi persuasione. Verte malim, cum ratione et æquanimitate, id est, animo libenter submitto. Sic etiam infra n. 3: *Quod si quando*

*accusatio videatur alicui a ratione aliena, priusquam coarguentem interrogare debet ac persuadere aut persuaderi, καὶ ἢ πληροφορεῖν ἢ πληροφορεῖσθαι. Satius videtur sic reddere has ultimas voces, ac vel satisfacere vel acquiescere. Et pag. 101: Det autem Dominus ut quæ diximus cum omni animi persuasione, μετὰ πάσης πληροφορίας, suscipientes, etc. Hic etiam malim, cum omni æquanimitate. Sæpissime apud Basilium occurrit illa vox πληροφορία, ac interdum quidem significat firmam animi persuasionem, ut in *Regula morali* 8, p. 240, et in *Reg. brev.* 172, ubi agitur de animi persuasionem ac fide ad Eucharistiam percipiendam necessaria. At interdum idem valet ac æquanimitas, sive animus libenter acquiescens iis quæ jubentur aut docentur, ut in locis supra allatis, et in *Regulis longioribus*, interrog. 10, pag. 355, ubi declarat Basilium, ei, qui ab illustriore quodam vitæ genere juxta Domini nostri Jesu Christi exemplum ad humilitatem festinat, aliqua quæ apud externos probrosa esse videantur, præscribenda esse, ac observandum utrum cum omni æquanimitate, μετὰ πάσης πληροφορίας, operarium sese Deo non prave prudentem exhibeat. Hinc etiam πληροφορεῖν καρδίαν idem valet ac animo obsequi, in homilia in divites p. 59, ubi Basilium sic eos alloquitur qui liberos suos prætexebant, ut eleemosynæ præceptum eluderent: Τοῖς γὰρ παῖδας προβάλλετε, τὴν δὲ καρδίαν πληροφορεῖτε. Liberos enim prætenditis: at vestro animo satisfacitis.*

Ep. 30, p. 140: *Interim Neocæsarea et Ancyra visæ sunt habere successores eorum qui obierunt, et huc usque conquiescunt.* Videtur mihi Basilium sic loquendo nihil boni ab his duobus episcopis expectasse. Non enim honorifica est hæc loquendi ratio. Similiter de Nestorio S. Cyrillus: Οὗτος ὅστις δοκεῖ κατέχειν τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως, Iste qui videtur Constantinopolitanam obtinere Ecclesiam, Ep. ad Joan. Antioch. Concil. Eph. p. 375. Non falsas fuisse S. Basilii de utroque illo episcopo suspiciones comprobavit eventus. Ac Neocæsariensis quidem, qualis vir exsisterit, perspicere potest ex his quæ diximus in *Vita S. Basilii*. Ancyranus videtur insignis hæreticus fuisse. Galatiam non recenset Basilium inter provincias suæ communionis in ep. 204, n. 7. A Galatis orta sunt quæcunque nefarie anno 375 et 376 sub Vicario Demosthene gesta sunt. r' patet ex epistolis 257 et

239; vixque dubium quin magnam partem earum rerum sustinuerit Ancyranus episcopus, ac numerari debeat inter illos Arianos, qui suam communionem Ancyrae in domibus privatis Eustathio concesserunt, ac perhonorifice ab eo e Galatia accersiti, multa mala toti regioni dederunt.

Epist. 55, p. 149: Ἀγαμία δὲ ἐν τούτῳ ἔχει τὸ σεμνὸν, ἐν τῷ χειρωθῆναι τῆς μετὰ γυναῖκος διαγωγῆς. Vita autem caelebs in eo honestatem habet, ut a convictu mulieris separetur. Videntur postrema verba sic etiam reddi posse: ut quis a convictu mulieris separetur.

Epist. 69, pag. 163: Igitur et illius (Marcelli), ut par est, fieri mentionem res praesentes postulant, ut qui occasionem quaerunt, occasionem non habeant, dum sani ad tuam se sanctitatem adiungunt, et qui circa veram fidem claudicant, manifesti omnibus sunt. Hujus loci videtur ea esse sententia: Si Marcellus damnetur, nullam occasionem relictum iri his qui occasionem quaerunt: quippe cum futurum sit, ut sani omnes, hoc scrupulo evulso, libenter se cum Athanasio jungant: qui autem claudicant in fide, nudent se et malam mentem aperiant, si post damnatum Marcellum recusent conjunctionem, cujus hactenus recusandae ansam ex Marcello arripuerant.

Ibidem: Τὰ τῆς καταστάσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, verte, quae ad constituendam pacem Ecclesiarum pertinent.

Epist. 76, p. 171: Ἐπιλέλοιπε δὲ λοιπὸν καὶ ἡ τῶν ἀναγκαιῶν διάθεσις. Jam defecit rerum necessariorum administratio.

Epist. 87, p. 179: Sin minus, saltem contra presbyteros, eosque quotquot idem ac nos sentiunt, id est, saltem contra presbyteros, praesertim si presbyteri illi idem ac nos sentiant.

Epist. 90, p. 182: Οἴκοι εὐκτήριοι, ἔρημοι τῶν ἐκκλησιαζόντων. Verte, Desertae domus orationis, nec quisquam in eis congregatur. Confirmatur haec interpretatio ex his verbis epist. 92, p. 185: Fugitivi precationis domos populi saniores, ut impetratus scholas, ac in solitudinibus ad Dominum in caelis inhabitantem cum gemitibus et lacrymis manus attollunt.

In hac epistola 92, p. 184: Neque aliud quidquam humanum cogitetis, id est, formidetis. Id enim sonat illud verbum ὑπολογισασθαι, ut perspicui potest in epist. 97 ad senatum Tyanensem.

Epist. 94, p. 188: Τοὺς παραπέμποντας, deductores. Intelligi possunt iumentorum deductores, siveque intellexit Combesius.

Epist. 98, p. 191: Hellenius ille Nazianzi peraequator idem esse videtur, ac is de quo Basilius initio epistolae 71.

Epist. 98, p. 192: Hic iocus scribendus et interpretandus videtur: Προσεδοχᾶτο δὲ καὶ ἑτέρα συντυχία, τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἐπισκόπου Εὐσταθίου, ἡ καὶ γενομένη ἡμῖν. Expectabatur autem et alius congressus, nempe cum reverendissimo episcopo Eu-

A stathio, quem quidem congressum consecuti sumus. Illud, expectabatur, et quae praecedunt, Erasmus etiam cum episcopis secundae Cappadociae congressuri, referuntur ad initium epistolae, Cum Nicopolim mente animoque ferrer. Alium dicit hunc congressum, quia jam de congressu cum episcopis locutus est.

Epist. 99, p. 193: Quod ait hoc loco Basilius se cum Eustathio iterum disscruisse, et Poemenium presbyterum doctrinae suae vehementer adversatum esse; id ita accipi non debet, quasi Poemenius Arianam sententiam aperte defendisset. Nam si impietatem praese tulisset Eustathius, statim illum Basilius missum fecisset. Sed cum ab eo Basilius claram et perspicuam fidei confessionem peteret, Eustathius qui medius esse volebat, ac nec Arianis Catholicis, nec Arianis Catholicis videri, declinare et eludere tentabat quae a Basilio proponebantur: in quo Poemenius operam Eustathio navabat et adversabatur Basilio.

Epist. 104, p. 199: Τοῖς ἀεὶ κάταπονουμένοις, iis qui quovis tempore affliguntur. Verte posset, iis qui quovis tempore pauperes sunt. Hoc enim verbum sic accipitur in epist. 142, et pluribus aliis in locis.

Epist. 117, pag. 209: Ejusmodi ministeriis, id est, gratiarum agendarum officii.

Epist. 130, p. 222: Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς Κιλικίαν ἔλθων, καὶ συντυχῶν Γελασίῳ τινί, πίστιν αὐτῷ ἐξέθετο, ἣν μόνου ἦν Ἀρείου συγγράψαι, καὶ εἰ τις αὐτοῦ γνήσιος μαθητῆς, etc. Postquam vero et in Ciliciam venit, atque Gelasium quemdam conveniens, eidem fidem exposuit, quam conscribere erat Arii solius, et si quis germanus illius discipulus, etc. Loquitur Basilius sub finem epistolae 124 de eadem fide, quam Gelasio Eustathium ait tradidisse. Patet hanc fidei confessionem ab ipso Eustathio compositam fuisse. Hanc enim componere Basilius solo Ario dignum judicat, et si quis Arii germanus discipulus, qualis erat Eustathius. Idem probat verbum ἐξέθετο, exposuit. Sic enim Basilius de variis formulis, quas Eustathius ad episcopatum evectus ediderat: ὅσας ἐξέθετο πίσταις; quot fidei formulas ediderunt? Sed quo consilio hanc fidei confessionem petierit Gelasio; utrum ab Eustathio edoceri voluerit, an ab eo recantari scriptam petiit Basilii formulam, id videtur incertum.

Epist. 138, p. 230: Πρασβείαν τινὰ δι' ἀνδρῶν ἀξιολόγων, legationem aliquam per viros fide dignos. Melius, per viros auctoritate praeditos.

Epistolae 155, p. 244, titulus sic habet: Ἀνεπίγραφος, ἐπὶ ἀλεπτῆ. Sine inscriptione, causa aliptae. Credo librariorum hunc titulum idcirco apposuisse huic epistolae, quia is ad quem scripta est, hortator erat et alipta eorum qui pro Christi nomine persecutionem patiebantur. Simili sensu Basilius S. Ascholium ἀλεπτῆν S. Sabae martyris vocat in epist. 164, p. 255.

Epist. 189, p. 276: Neque contradicere hominibus mendacio armatis, malo illo jaculo, quod et per

ipsam veritatem non raro cuspidem adigit. Videtur hæc illustrari posse ex his verbis epist. 92, num. 2, pag. 183: Jam quoque et illud mutui belli telum a quibusdam, defensio videlicet sanæ doctrinæ, excogitatum est: et dum privata odia occultant, pro veritate se odisse simulant.

In eadem epistola, p. 277: Totus hic locus sic etiam videtur scribi et reddi posse: Ἄλλὰ καινοτομίαν ἡμῶν προφέρουσιν, οὕτως τὸ ἔγκλημα καθ' ἡμῶν συντιθέντες· τρεῖς ὑποστάσεις ὁμολογούντων (forte ut in uno codice ὁμολογούντας), μίαν ἀγαθότητα, καὶ μίαν δύναμιν, καὶ μίαν θεότητα λέγειν ἡμᾶς αἰτιῶνται. *Sed novitatem nobis objiciunt, sic accusationem contra nos instituentes: queruntur quod, cum tres hypostases consteamur, unam bonitatem, et unam potentiam, et unam divinitatem dicamus.*

Et pag. 278: Τίς οὖν ὁ ἡμέτερος λόγος; Malim reddere: *Quæ est igitur nostra doctrina?*

In eadem epistola, p. 280: Οὐτε φύχει τὸ πῦρ, verte, *Nec ignis frigeſcit.*

Epist. 190, p. 282: Ταῖς μικροπολιτείαις, ἤτοι μικροκωμίαις, *Parvis civitatibus, sive parvis pagis. Satius videtur interpretari, sive parvis oppidis.*

In eadem epist., p. 283: *Inde exspectantes rumorem; clarius et accuratius, Venturum illinc exspectantes rumorem.*

Ep. 205, p. 308: Presbyter ille Meletius, qui hanc pertulit epistolam, idem ministerium exhibuit in perferenda epistola 226.

Ep. 212, p. 318: Ἐμαθον δὲ ὀλίγαις ὑστερον ἡμέραις, etc. Ambiguum est et in Græca oratione et in interpretatione Latina, utrum Basilius paucis post adventum suum diebus didicerit Hilarium Dazimone abiisse, an paucis post adventum Basilii diebus Hilarius abierit. Magis arridet hic posterior sensus, magisque videtur consentire cum dolore quem significat Basilius, quod Hilarium non viderit, cum videre potuisset. Itaque clarius reddi posset: *Quid passum me esse putas, aut quo animo fuisse, cum Dazimona veni, ac didici facundiam tuam paucis post adventum meum diebus exiisse?*

Epist. 214, p. 321: Πρὸς πάντας δὲ ἔχειν εὐχόμεθα τὴν ἀγάπην, καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς οἰκελοὺς τῆς πίστεως. Verte: *Charitatem cum omnibus habere cupimus, et maxime cum domesticis fidei.* Vide epist. 203, p. 300, not.

Epist. 217, quæ est canonica tertia, can. 80, p. 329, not. Quæ ad explicandam sancti Basilii de trigamis sententiam disseruimus, hoc argumento confirmari possunt, quod Basilius polygamie totidem annos penitentiae imponat, quot impositi

A trigamis fuerant in canone quarto. Probabile autem non videtur eum dissimili facto parem irrogasse pœnam, et severiorem non fuisse in quartas nuptias, quam in tertias; cum præsertim statuat in his rebus servandam esse proportionem, et prout agitur cum digamis, ita cum trigamis agendum esse, canone quarto.

Ep. 237, p. 365: Ἀσχοληθεὶς περὶ τὸ στρατόπεδον, *Paulisper occupatus circa res militares.* Cum vox illa, στρατόπεδον, in pluribus aliis sancti Basilii locis aulam imperatoris designet, hoc etiam loco eundem in sensum accipitur a doctissimo Cangio. Sed tamen probabilius est Basilium de exercitu loqui. Nam cum in epistola 215, quæ sub hiemem anni 375 scripta est, Dorotheo nuntiet omnia a Constantinopoli usque ad Cappadociam referta esse hostibus; dubium non est quin aliquis exercitus adversus illos hostes missus fuerit, isque Demostheni eas occupationes attulerit, quales par erat a præfecti vicario sustineri.

Epist. 244, p. 382: Μετὰ ταῦτα τὴν ἐν Νίκῃ τῆς Θράκης, vertendum, *Deinde eam, quæ Nice in Thracia edita est.* Paulo post illud, τὸ ὁμοούσιον καταγγέλλαντες, sic reddi debet, *silentio indicto Consubstantiali.* Significat enim illa vox Eustathium in Cyzicena formula, quæ omnium postrema fuit, decrevisse ut Consubstantiale silentio premeretur. Unde Basilius in hac ipsa epistola n. 5, p. 380, declarat *condemnatam ab illis esse fidem Nicænam.*

Epist. 252, p. 388, not. Hanc epistolam Pontii episcopis scriptam fuisse persuasit titulus, *Episcopis Ponticæ diœcesis.* Hoc tamen titulo non magis Pontii, quam aliarum provinciarum, quæ Cæsareæ parebant, episcopi designantur. Plures enim provincias complectebatur Pontica diœcesis, ut probavimus in *Vita sancti Basilii*, cap. 14. Eundem sensum confirmat titulus codicis Harizani, ἐπισκόποις τῆς διοικήσεως, *episcopis diœcesis.* Quare verisimile est librariorum, cum episcopos, qui aliquandiu consuetudinem veniendi Cæsaream ad diem festum S. Euppsychii intermiserant, hac epistola ad festum illum diem invitari viderent, id de episcopis Cæsareæ subjectis intellexisse, et idcirco hunc titulum apposuisse. Sed tamen cum certo sciamus sanctum Basilium communionem et amicitiam episcoporum Pontii caruisse, hanc ad eos scriptam esse epistolam, si minus ex titulo, saltem ex dissensione, quam cum S. Basilio habere, colligere possumus.

NOTÆ FRONTONIS DUCÆI

IN LIBRUM DE SPIRITU SANCTO.

(Paginæ sunt editionis Garnerianæ, typis grandioribus expressæ.)

Præfixerat hujus libri interpretationi Des. Erasmus epistolam, suspiciones suas sinistras et temerarias exponens conjecturas, quibus partem hujus operis tanquam ab ejus stylo alienam illi abjudicabat : sed quam iniqua sit et insulsa hominis illius censura, pluribus verbis luculentissime ostendit vir clarissimus Jacobus Billius, S. Michaelis in eremo cœnobiarcha, lib. 1, cap. 9, *Sacrarum observationum*, ac leves planeque stuppeas ratiunculas refutat. Primum enim vitio vertit auctori Erasmus, quod interdum ad tragicum cothurnum ejus oratio intumescat, nunc rursus ad vulgarem sermonem subsidat. Quasi vero non omnibus auctoribus hoc familiare sit, ut cum materia hoc poscit, altius stylum attollant, grandiorique genere dicendi utantur. Nam ut idem Basilius inquit in tractatu *De vera fide*, pag. 251 : "Άλλο είδος λόγου ελεγκτικού, και άλλο είδος λόγου παρακλητικού. "Άλλη ἀειλόγη των εν ειρήνη την εὐσέβειαν ὁμολογούντων, και ἄλλοι ἰδρωτες των πρὸς τὰς ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ἱσταμένων. Deinde quod subinane quiddam habere videatur auctor, velutque ostendet se didicisse, quæ Aristoteles in *Prædicamentis*, et Porphyrius in libello *De quinque vocibus* tradiderunt, Idcirco indignum Basilio censet librum, quasi vero cum totius disputationis cardo in exiguarum præpositionum explicatione verteretur, fideique adversarii externæ disciplinæ præsidii abuterentur, eruditissimum virum non decuerit, quo gladio illi per ipsius latus Ecclesiam petebant, eodem ipsos trucidare. Nam de phrasis dissimilitudine, quam causatur in eo, quemadmodum et in secunda Homilia *De jejuniis*, perspicue fallitur : neque enim ullum ejus discrimen agnosci potest. Opponit deinde idem Billius Euthymii Græci auctoritatem, qui Alexii imperatoris ætate floruit, qui in sua Panoplia sæpe librum illum triginta capitum citat. Addit multo plures multoque antiquiores testes illustrissimus cardinalis Perronius in aureo suo et eximia doctrina referto Examine libri Philippi Mornæi adversus Eucharistiæ sacramentum, nimirum sanctum Hieronymum, in *Catalogo scriptor.*, Theodoretum, dialogo 1, et in *Anathematismorum Cyrilli refutatione*, cap. 5, Damascenum orat. 3 *De imaginibus*, concilium Nicænum II, actione 4, Photium, in *Nomocanone*, Burchardum, in *Decreto*, Zonaram, in *Nomocanone*, Anastasium Nicænum, quæst. 84, Theodorum Balsamonem, in *Nomocan.*, et Nicephorum, lib. XII, c. 20. Postremo inter Ec-

clesiæ catholicæ adversarios is, qui solitus est Erasmus adversus aliorum censuras tueri, in hoc esse non assentiri testatur in suis adversus illustrissimum cardinalem Baronium, *Exercitationibus* XVI, num. 33; et in eadem, numero 43, eos planissime falli asserit, qui eam partem libri suspectam habent, et Basilius esse negant, in qua de dogmatibus silentio premendis agitur et de arcanis minime divulgandis.

Pag. 2, num. 2 : *Quod si stulto*. Hinc subodorari potest lector, quam in Scriptura sacra hospes esset interpres Batavus, cum hæc duo loca minus fideliter verterit. Prior est Proverbior. XVII, 29 : "Ανοήτω ἐρωτήσαντι σοφίαν, *Dementi, vel stulto, interroganti sapientiam, sapientia imputabitur* : posterior Isaïæ III, 1, 2 : Κύριος Σαβαώθ ἀφελεῖ ὑπὸ Τερουσαλήμ θαυμαστὸν σύμβουλον, και σοφὸν ἀρχιτέκτονα, και συνετὸν ἀκροατήν, *Dominus exercituum auferet de Hierusalem admirabilem consiliarium, et sapientem architectum, et prudentem auditorem*. At Erasmus verterat : *Sapientem auscultatorem, quem propheta admirando consultori comparat*. Non igitur auditorem æquat consiliario, vel cum eo confert, sed in oratione sua simul enumerat inter eos viros eximios, quos ab Hierusalem Deus auferet.

Pag. 9, num. 12 : *Carnem Dei*. Insignem hunc locum dum verteret Erasmus, insignem oscitantiam suam ostendit, seque tenuiter admodum in Patrum lectione versatum esse, ut qui non didicisset olim Theodoretum in *Reprehensione anathematismorum Cyrilli*, qui tam celebres in concilio Ephesino fuerunt, hoc loco abusum esse. Vertit igitur : *Ut ostenderet carnem in Christo divinæ naturæ unitam ex humano liquore concretam fuisse?* Atqui φύραμα hic non liquorem, sed massam vel conspersionem significat, ut Roman. IX, 21 : "Εξ τοῦ αὐτοῦ φύραματος, *Ex eadem massa*; et Rom. XI, 16 : "Εἰ δὲ ἀπαρχὴ ἄγλα, και τὸ φύραμα : ubi Erasmus ipse vertit, *Quod si primitiæ sanctæ, sancta est conspersio*. At θεοφόρος σὰρξ dicitur Christi corpus, ut antea in psalmum XXXIX, p. 296 : ὑπόδημα δὲ τῆς θεότητος ἡ θεοφόρος σὰρξ, *Divinitatis autem calceamentum est caro Deum ferens*; et in II cap. Isaïæ, pag. 873 : "Ἀπὸ τοῦ σκοπευτηρίου γενομένην, ἀπὸ τῆς σαρκὸς θεοφόρου, *A specula exortam, a carne quæ gestavit Deum*. Carnem Christi θεοφόρον appellat, non hominem Christum, ut falso citavit Theodoretus in *Reprehensione anathematismi quinti* pag. 558 edit. Romanæ, parte III concilii Ephesini : Τῶν δὲ φύσεων την διαφορὰν γνωρίζομεν, και

τὸν θεοφόρον δὲ ἄνθρωπον ὡς πολλοῖς τῶν ἁγίων Πα-
 τέρων εἰρημένον οὐ παραιτούμεθα· ὧν εἰς ὁ μέγας
 Βασίλειος ἐν τῷ πρὸς Ἀμφιλόχιον περὶ τοῦ ἁγίου
 Πνεύματος λόγῳ τούτῳ χρησάμενος τῷ ὀνόματι, καὶ
 ἐν τῇ πεντηχοστῷ ἐνάτῳ ψαλμοῦ ἐρμηνεύει. *Natu-*
ratum autem differentiam agnoscimus, et deiferum
hominem, sicut a multis sanctis Patribus dictus est,
non devitamus: quorum unus magnus ille Basilius
in sermone de sancto Spiritu ad Amphiloichium hoc
usus est nomine, et in Explanatione quinquagesimi
noni psalmi. Atqui non parvum est discrimen inter
hominem et carnem. Nam, ut inquit illustrissimus
cardinalis Bellarminus, lib. III De Christo, cap. 8,
homo personam significat, ut etiam Deus; caro au-
tem non personam, sed naturam, vel potius partem
naturæ humanæ significat. Quare homo deifer non
recte dicitur de Christo, quasi duæ sint in eo per-
sonæ, homo et Deus, sed caro deifera dicitur a
Basilio, quia sunt duæ naturæ, caro et deitas. At
sanctus Ignatius dicitur θεοφόρος, quemadmodum
et sanctus Cyrillus ait prophetas dici posse θεοφό-
ρους, quod templum sint Spiritus sancti, et Cle-
mens Alexandrinus, 1 Strom., p. 318: Θεὸς ἄρα ὁ
γνωστικός, καὶ ἕδη ἁγίος, θεοφορῶν καὶ θεοφορού-
μενος. Divinus ergo ait, qui cognitione præditus, et
jam sanctus, qui Deum fert, et fertur a Deo. Ita ma-
lim vertere, quam Qui Deo afflat, et afflatur. Et Gre-
gorius Nazianz., or. LXXVII, pag. 609: Ὡς τις τῶν
μικρῶ πρόσθεν θεοφόρων ἐφιλοσόφησεν. Ut quispiam
divino numine afflatus non ita pridem philosopha-
tus est.

Pag. 21, num. 25: *Adversariis et inimicis.* Hæc
 adjecimus Erasmianæ versioni, quod et Regius H
 et Angl. adderent Basiliensi, Τοῖς ἐναντίοις καὶ
 ἐχθροῖς τῆς ὑγιαίνουσης διδασκαλίας. Paulo post
 immutavimus illud, *Sicut solent æris alieni debito-*
res, qui sane cordati sunt. Nam εὐγνώμονες sunt
 bonæ fidei debitores, non qui cordati sunt, id est,
 qui bona fide agnoscunt se debere persolvere.
 Joan. Chrysostomus, homil. 5 *De penitentia*,
 p. 686: Πρόσχε πῶς ὁ χρεώστης εὐγνώμων περὶ τὸν
 δανείζαντα. *Attende quam sit bonæ fidei debitor fene-*
ratori; et tractatu De Susanna pridem a nobis vul-
gato: Ἦκομεν ὑμῖν εὐγνώμονες ὀφειλέται τοῦ λόγου,
οὐχ ὅσον ὀφειλομεν πληροῦντες, ἀλλ' ὅσον ἔχομεν
ἀποδιδόντες. Bonæ fidei vobis debitores sermonis ad-
venimus, non ut quantum debemus exsolvamus: sed
ut quantum in nostra situm est potestate, reddamus.
 Cæterum, ut ait doctissimus Billius, hæc ironice legi
 debent: neque enim debitores illi bonæ fidei sunt,
 qui nisi sygraphis suis urgeantur, debita non
 agnoscunt. In fine capituli additum est verbum χρ-
 τῆσαι post vocem βαπτισματος, quamobrem ita in
 versione scribendum, *In baptisate receperunt,*
retineant. Ibidem pro τῆς δόξης ἀποπληρώσει in
 Anglic. legebatur τῆς δοξολογίας ἀποπληρ. At Re-
 gius H receptam lectionem retinebat.

Pag. 27, n. 53: *Nam Dei et hominum mediatorem.*
 Cornarii versionem hic malim amplecti, sic ad ver-

bum Græca referentem: *Mediatorem enim Dei et*
hominum per seipsum tum præfigurabat in minist-
rio legis. Paulo post scripsimus, in manu mediata-
ris, ut est in Vulgata, ad Galatas III, 19, non ut
Erasmus ediderat: In manu sequestri videlicet Novi
juxta provocationem populi; sed in ipsa Novi Testa-
menti versione magis ei placuerat vox intercessoris,
 quam tamen reprehendit Beza, quod Latinis dicatur
 intercessor, qui se medium velut injiciens obstat
 illis, quæ geruntur. Tum addit Castellionem ma-
 luisse sequestrem interpretari, quo vocabulo usus
 est interdum Tertullianus, sed cum de Christo agi-
 tur, quod et ipsum nollet sine commoda expositione
 imitari: at ipsi vocem internuntii cæteris præ-
 tulit, non ut innovaret vocabulum theologorum au-
 ribus familiare, sed ut Mosem a Christo distingue-
 ret. Inepta plane ratio, quasi sapientior vel
 Apostolo videri, qui cum de Mose et de Christo loquitur,
 ἀδιαφόρως utitur voce μεσίτου, *Mediat-*
ris; cur igitur, cum de Mose agitur, μεσίτου, inter-
nuntii, et cum de Christo, μεσίτου, Mediatoris,
 vocem usurpabit? Sane quidem Hilarius, Ambro-
 sius, Hieronymus et Augustinus passim non re-
 rentur apostolorum loca, in quibus voce μεσίτου
 utuntur, Mediatoris voce exprimere, sive de Christo
 fiat mentio, sive de aliis. Et Tertullianus cum se-
 questrum dixisset de Christo loquens in libro *De*
resurrectione carnis, Sequester Dei et hominum
appellatus ex utriusque partis deposito commisso
 sibi, visus non est dictionem illam soli Christo re-
 servare, cum sequestri notio tam honorifica non
 sit, et apud gentiles jureconsultos pro eo sumatur,
 apud quem plures rem eam, de qua controversia
 est, deponunt: idem etiam Tertullianus, lib. *De*
patientia, cap. 15: Adeo satis idoneus patientie se-
quester Deus: ubi de Redemptore non agitur. De-
 nique πρόκλησιν habuit Basiliensis editio et ms.
 H, non πρόκλησιν, ideo delevi *provocationem.* Sub
 finem capituli hujus immutavimus illam clausulam,
 Τί οὖν πρὸς τοῦτοις ἐτι; *Quid igitur atinet his ali-*
quid addere, in quibus abunde multæ sunt objecti-
onum dissolutiones? Nec aliter Cornarius, quasi hoc
 vellet Basilius, superioribus nihil addi posse, quæ
 rationem indicent multas hæreticorum objectiones
 dissolvendi: at in Regio H hæc inchoabant cap. 15,
 quasi dicat auctor: *Quas alias responsiones affe-*
 runt hæretici, quibus Catholicorum firmamenta
 destruant? Admodum enim abundant solutionibus:
 tum novas subjicit.

Pag. 54, n. 66: *Cum conficitur.* Erasmus edide-
 rat, *cum ostenditur panis;* unde occasionem arri-
 puerunt novatores, ut istum locum objicerent,
 dum contendunt Eucharistiam, dum populo osten-
 ditur, esse panem, et consecrationem verbis Chri-
 sti non fieri, cum invocatio fiat post Christi ver-
 borum pronuntiationem. Sed omnino certum est
 hic ἀνάδειξιν non significare ostensionem, quæ po-
 pulo fiat, cum dicantur, dum ea sit, pronuntia-
 verba μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον λαχόν, *que*

multum momenti habent ad mysterium : at in Ecclesia Græca non ostenditur, neque attollitur adorandum Christi corpus nisi post consecrationem, cum dicitur paulo ante communionem, Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, *Sancta sanctis*. Significat ergo consecrationem et oblationem Eucharistiæ, quasi ἐπὶ ἀναδείξει: idem valeat, quod cum conficitur vel consecratur panis Eucharistiæ. Nam ἀναδεικνύειν sonat idem quod *efficere*, ut pluribus exemplis confirmat Budæus ex Grægorio Nazianzeno citans orat. in nonam Dominicam, pag. 699 : Τελευταῖος ὁ ἄνθρωπος ἀνεδέχθη, *Postremus homo creatus est*. Et in Annotationibus in Pandectas idem verbo Latino, *Designo*, tribuit, ut ostendere valeat et patrare, quemadmodum et II ad Tim. iv, 14 : Ἀλέξανδρος ὁ χαλκεὺς πολλά μοι κακὰ ἐνεδείξατο, *Alexander ærarius multa mala mihi ostendit*. Sic et ipsa Basilii Liturgia, dum orat sacerdos, petit a Deo, Ἀγιάσαι καὶ ἀναδείξει τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον αὐτὸ τὸ τίμιον σῶμα τοῦ Κυρίου, *Ut sanctificet et efficiat hunc quidem panem ipsum pretiosum corpus Domini*. Nam et ita e Syriaco vertit Andreas Mazius in eadem Liturgia Basilii, *Et efficiat panem istum corpus gloriosum Domini*. Et in Liturgia S. Jacobi, Ἰνα ἀγιάσῃ, καὶ ποιήσῃ τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Et in ea Chrysostomi ποιήσον τὸν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Postremo apud Clementem, lib. viii, c. 17, *Constitutionum apost.*, in eadem formula consecrationis, ὅπως ἀποφήνῃ τὸν ἄρτον τοῦτον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, *Ut efficiat panem hunc corpus Christi*. In veteri etiam interpretatione apud Burchardum, in *Decreto*, libro *De universa Ecclesia*, cap. 223, hic Basilii locus ita vertitur : *Quæ enim Scriptura salutiferæ crucis signaculo fideles docuit insigniri? Quæ multifariam digesta super panem et calicem proluxa orationis et consecrationis verba commendavit?* Apud Gratia-

A num autem sic legitur : *Verba invocationis, cum panis Eucharistiæ et calix benedictionis offertur, quis ex sanctis Patribus scripta nobis reliquit?* Hæc et alia ejusmodi colligebamus ad tuendam versionis hujus emendationem in Elencho errorum Philippi Mornæi, cap. 1, lib. v, a nobis vernacula lingua edito ante annos xviii; quod idcirco moneo, ne quis forte existimet hæc a nobis fuisse decerpta e novis *Exercitationibus* Isaaci Casauboni, exercitat. 16, num. 33, cui cum talia multa illustrissimus cardinalis Perronius loca Patrum indicasset, cum illi, tum nobis sæpe professus erat, se de sanctissimi Eucharistiæ sacramenti veritate cum Ecclesia Romana sentire, ac fidem dederat se Calvinianis erroribus nuntium proximis feriis Pentecostes remissurum; sed nimirum aliquando et cœlum et animum mutant, qui trans mare currunt : utinam non cœlos et animas sæpenumero perdant. Hic ego tamen facere non possum, quin mirari me tester ac miserari hominis cæcitatem et inconstantiam, qui cum ad hujus illustrationem loci tam multa Patrum testimonia congesisset, ex quibus constat illos existimasse Christi verba ex evangelistarum libris deprompta pronuntiari debere cum Eucharistia consecratur, Spiritum sanctum invocari, et alias sacræ formulæ voces proferri, quas Liturgiæ Græcæ Latinæque præscribunt : tamen in templum a museo discedens in verba Calvinii juraret, ordinem administrationis sacramentorum ab eo traditum observaret, qui omnia illa pro magicis incantationibus habet, nec ulla evangelistarum voces proferri sinit, sed una cum pane et calice promissiones fidelibus offerri, non ulla demurmurari verba præter vivam prædicationem, quæ auditores ædificet, nec aliud præscribit lib. iv *Institut.*, c. 17, num. 39.

Plures Ducæi notas omisimus, quia minus necessaria videbantur.

S. BASILII MAGNI EPISTOLARUM

ORDO NOVUS CUM ANTEA VULGATO COMPARATUS.

<i>Ordo novus.</i>	<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus</i>	<i>Ordo vetus.</i>
I	165. Eustathio philosopho.	XLIX	408. Arcadio episcopo.
II	1. Basilius Gregorio.	L	409. Innocentio episcopo.
III	173. Candidiano.	LI	86. Bosporio episcopo.
IV	169. Olympio.	LII	300. Ad canonicas.
V	188. Ad Nectarium consolatoria.	LIII	76. Chorepiscopis.
VI	139. Nectarium conjugii consolatoria.	LIV	181. Chorepiscopis.
VII	2. Gregorio sodali.	LV	198. Paregorio presbytero.
VIII	144. Apologia de secessu ad Cæsarienses, et de fide pertractatio.	LVI	354. Pergamio.
IX	41. Maximo philosopho.	LVII	56. Meletio episcopo Antiochiæ.
X	175. Ad viduam.	LVIII	44. Gregorio fratri.
XI	239. Sine inscriptione, amicitia ergo.	LIX	46. Gregorio patruo.
XII	171. Olympio.	LX	45. Gregorio patruo.
XIII	172. Olympio.	LXI	47. Athanasio Alexandriæ episcopo.
XIV	19. Gregorio sodali.	LXII	185. Ecclesiæ Parnassi consolatoria.
XV	415. Arcadio comiti Privatarum.	LXIII	371. Principali Neocæsareæ,
XVI	168. Adversus Eunomium hæreticum.	LXIV	350. Hesychio.
XVII	384. Origeni.	LXV	363. Atarbio.
XVIII	211. Macario et Joanni.	LXVI	48. Athanasio episcopo Alexandriæ.
XIX	3. Gregorio sodali.	LXVII	50. Athanasio episcopo Alexandriæ.
XX	85. Leontio sophistæ.	LXVIII	57. Meletio episcopo Antiochiæ.
XXI	373. Leontio sophistæ.	LXIX	52. Athanasio episcopo Alexandriæ.
XXII	411. De perfectione vitæ monasticæ.	LXX	220. Sine inscriptione, de synodo.
XXIII	385. Commendatitia ad monachum.	LXXI	33. Gregorio Basilio.
XXIV	54. Athanasio Athanasii episcopi Ancyrae patri.	LXXII	351. Hesychio.
XXV	53. Athanasio episcopo Ancyrae.	LXXIII	388. Callistheni.
XXVI	562. Casario Gregorii fratri.	LXXIV	379. Martiniano.
XXVII	6. Eusebio episc. Samosatorum.	LXXV	371. Aburgio.
XXVIII	62. Ecclesiæ Neocæsariensi consolatoria.	LXXVI	331. Sophronio Magistro.
XXIX	67. Ecclesiæ Ancyrae consolatoria.	LXXVII	226. Sine inscriptione, de Thersio.
XXX	7. Eusebio episcopo Samosatorum.	LXXVIII	215. Sine inscriptione, pro Elpidio.
XXXI	267. Eusebio episcopo Samosatorum.	LXXIX	308. Eustathio episcopo Sebastia.
XXXII	84. Sophronio Magistro.	LXXX	49. Athanasio Alexandriæ episcopo.
XXXIII	358. Aburgio.	LXXXI	319. Innocentio episcopo.
XXXIV	5. Eusebio episcopo Samosatorum.	LXXXII	51. Athanasio episcopo Alexandriæ.
XXXV	236. Sine inscriptione, pro Leontio.	LXXXIII	427. Censitori.
XXXVI	228. Sine inscriptione, auxilii causa.	LXXXIV	389. Præsidi.
XXXVII	248. Sine inscriptione, causa illius qui secum fuerat enutritus.	LXXXV	305. De cavendo iurejurando.
XXXVIII	43. Gregorio fratri de discrimine essentia et hypostasis.	LXXXVI	179. Præposito.
XXXIX	206. <i>Julianus Basilic.</i>	LXXXVII	390. Sine inscriptione, de iisdem rebus.
XL	207. <i>Julianus Basilic.</i>	LXXXVIII	243. Sine inscriptione, causa erroris pecuniarum.
XLI	208 et 209. Basilius Juliano.	LXXXIX	273. Meletio episcopo Antiochiæ.
XLII	1. Ad Chilonem discipulum suum.	XC	61. Sanctissimis fratribus ac episcopis occidentalibus.
XLIII	2. Admonitio ad juniores.	XCI	324. Valeriano Illyricorum episcopo.
XLIV	3. Ad monachum lapsam.	XCII	69. Ad Italos et Gallos.
XLV	4. Ad monachum lapsam.	XCIII	289. Ad Cæsariam patriciam de communione.
XLVI	5. In virginem lapsam.	XCIV	372. Helia rectori provinciae.
XLVII	4. Gregorio sodali.	XCV	261. Eusebio episcopo Samosatorum.
XLVIII	254. Eusebio episcopo Samosatorum.	XCVI	332. Sophronio Magistro.

<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus.</i>	<i>Ordo vetus.</i>
KCVII	68. Senatui Tyanorum.	CLIV.	337. Ascholia episcopo Thessalonicensi.
KCVIII	259. Eusebio episcopo Samosatorum.	CLV	241. Sine inscriptione, causa ali- ptæ.
KCIX	187. Terentio comiti.	CLVI	342. Evagrio presbytero.
L	256. Eusebio episcopo Samosatorum.	CLVII	270. Antiocho.
CI	202. Consolatoria.	CLVIII	271. Antiocho.
CII	183. Civibus Satalenis.	CLIX	387. Eupaterio et filia.
CIII	296. Satalensibus.	CLX	197. Diodoro.
CIV	279. Modesto præfecto.	CLXI	395. Amphilochio 'ordinato epi- scopo.
CV	301. Diaconissis Terentii comitis filiabus.	CLXII	258. Eusebio episcopo Samosato- rum.
CVI	407. Militi.	CLXIII	378. Jovino comiti.
CVII	287. Julittæ viduæ.	CLXIV	338. Ascholia episcopo Thessalo- nicæ.
CVIII	288. Tutori hæredum Julittæ.	CLXV	339. Ascholia episcopo Thessalo- nicæ.
CIX	422. Helladio comiti.	CLXVI	251. Eusebio episcopo Samosato- rum.
CX	277. Modesto præfecto.	CLXVII	252. Eusebio episcopo Samosato- rum.
CXI	276. Modesto præfecto.	CLXVIII	269. Antiocho presbytero fratris Eusebii filio, qui cum pa- truo exsulante versabatur.
CXII	164. Andronico duci.	CLXIX	412. Gregorio Basilius.
CXIII	203. Presbyteris Tarsensibus.	CLXX	414. Glycerio.
CXIV	204. Cyriaco Tarsi commoranti.	CLXXI	415. Gregorio sodali.
CXV	87. Ad Simpliciam hæreticam.	CLXXII	335. Sophronio episcopo.
CXVI	174. Firmino.	CLXXIII	302. Theodoræ canonicæ.
CXVII	234. Sine inscriptione, piæ ac re- ligiosæ exercitationis causa.	CLXXIV	283. Ad viduam.
CXVIII	318. Jovino episcopo Perrhes.	CLXXV	410. Magneniano comiti.
CXIX	307. Eustathio episcopo Sebastia.	CLXXVI	394. Amphilochio episcopo Iconii.
CXX	58. Meletio episcopo Antiochiæ.	CLXXVII	334. Sophronio Magistro.
CXXI	195. Theodoto episcopo Nicopolita- no.	CLXXVIII	360. Aburgio.
CXXII	315. Pœmenio episcopo Satalo- rum.	CLXXIX	380. Arinthæo.
CXXIII	343. Urbicio monacho.	CLXXX	335. Sophronio Magistro, in Eu- mathii gratiam.
CXXIV	328. Theodoro.	CLXXXI	316. Otreio Meletines.
CXXV	78. Exemplar fidei a sanctissimo Basilio dictatæ, cui sub- scripsit Eustathius Sebastia episcopus.	CLXXXII	266. Presbyteris Samosatensibus.
CXXVI	364. Atarbio.	CLXXXIII	294. Samosatorum Senatui.
CXXVII	253. Eusebio episcopo Samosato- rum.	CLXXXIV	306. Eustathio Himmeriæ epi- scopo.
CXXVIII	265. Eusebio episcopo Samosato- rum.	CLXXXV	310. Theodoto episcopo Berœæ.
CXXIX	59. Meletio episcopo Antiochiæ.	CLXXXVI	213. Antipatro Præsidi.
CXXX	196. Theodoto episcopo Nicopolita- no.	CLXXXVII	214. <i>Antipater Basilio.</i>
CXXXI	382. Olympio.	CLXXXVIII	1. Amphilochio de canonibus.
CXXXII	315. Abramio episcopo Batnorum.	CLXXXIX	80. Eustathio medico.
CXXXIII	320. Petro episcopo Alexandriæ.	CXC	406. Amphilochio episcopo Iconii.
CXXXIV	341. Pœonio presbytero.	CXCI	398. Amphilochio episcopo Iconii.
CXXXV	167. Diodoro Antiochiæ presby- tero.	CXCII	329. Sophronio Magistro.
CXXXVI	257. Eusebio episcopo Samosato- rum.	CXCIII	369. Meletio Archiatro.
CXXXVII	366. Antipatro.	CXCIV	368. Zoilo.
CXXXVIII	8. Eusebio episcopo Samosato- rum.	CXCV	312. Euphronio episcopo Colonia Armenia.
CXXXIX	71. Alexandrinis.	CXCVI	359. Aburgio.
CXL	60. Ecclesiæ Antiochenæ.	CXCVII	55. Ambrosio episcopo Mediotra- nensi.
CXLI	262. Eusebio episcopo Samosato- rum.	CXCVIII	263. Eusebio episcopo Samosato- rum.
CXLII	418. Numerario Præsidium.	CXCIX	2. Amphilochio de canonibus.
CXLIII	419. Alteri Numerario.	CC	397. Amphilochio Iconii episcopo.
CXLIV	420. Tractatori Præsidium.	CCI	402. Amphilochio Iconii episcopo.
CXLV	255. Eusebio episcopo Samosato- rum.	CCII	396. Amphilochio Iconii episcopo.
CXLVI	268. Antiocho.	CCIII	77. Maritimis episcopis.
CXLVII	356. Aburgio.	CCIV	75. Ad Neocæsarienses.
CXLVIII	376. Trajano.	CCV	322. Elpidio episcopo.
CXLIX	377. Trajano.	CCVI	348. Elpidio episcopo consolato- ria.
CL	392. Amphilochio Heraclidæ no- mine.	CCVII	63. Ad clericos Neocæsarienses.
CLI	81. Eustathio Archiatro.	CCVIII	281. Eulancio.
CLII	374. Victori exercitus duci.	CCIX	227. Sine inscriptione, defensionis causa.
CLIII	428. Victori ex-consuli.	CCX	64. Ad Primores Neocæsareæ.
		CCXI	170. Olympio.

<i>Ordo novus.</i>	<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus.</i>	<i>Ordo vetus.</i>
CCXII	370. Hilario.	CCLXIII	74. Occidentalibus.
CCXIII	242. Sine inscriptione, viri pii causa.	CCLXIV	326. Barsæ Edessæ episcopo exsultanti.
CCXIV	319. Terentio comiti.	CCLXV	293. Eulogio, Alexandro et Harpocratiōni Ægypti episcopis exsulibus.
CCXV	250. Dorotheo presbytero.	CCLXVI	321. Petro episcopo Alexandria.
CCXVI	272. Meletio Antiochiæ episcopo.	CCLXVII	327. Barsæ Edessæ episcopo exsultanti.
CCXVII	5. Amphilochio de canonibus.	CCLXVIII	9. Eusebio exsuli.
CCXVIII	403. Amphilochio Iconii episcopo.	CCLXIX	186. Ad conjugem Arinthæi decæ consolatoria.
CCXIX	280. Ctero Samosatensi.	CCLXX	244. Sine inscriptione, de rapta.
CCXX	299. Berœæis.	CCLXXI	11. Eusebio sodali commendatitiâ pro Cyriaco presbytero.
CCXXI	298. Berœæis.	CCLXXII	350. Sophronio Magistro.
CCXXII	297. Ad Chalcidenses.	CCLXXIII	216. Sine inscriptione, pro Hera.
CCXXIII	79. Adversus Eustathium Sebastenum.	CCLXXIV	416. Himerio Magistro.
CCXXIV	345. Genethlio presbytero.	CCLXXV	217. Sine inscriptione, pro Hera.
CCXXV	385. Demostheni, aliorum episcoporum nomine.	CCLXXVI	365. Harmatio magno.
CCXXVI	73. Monachis suis.	CCLXXVII	42. Maximo Scholastico.
CCXXVII	292. Clericis Coloniensibus consolatoria.	CCLXXVIII	425. Valeriano.
CCXXVIII	290. Coloniæ Magistratibus.	CCLXXIX	274. Modesto præfecto.
CCXXIX	193. Clericis Nicopolitanis.	CCLXXX	275. Modesto præfecto.
CCXXX	194. Magistratibus Nicopolitanis.	CCLXXXI	278. Modesto præfecto.
CCXXXI	595. Amphilochio Iconii episcopo.	CCLXXXII	336. Ad episcopum.
CCXXXII	404. Amphilochio Iconii episcopo.	CCLXXXIII	284. Ad viduam.
CCXXXIII	399. Amphilochio qui eum consulerat.	CCLXXXIV	304. Ad Censitorem, causa monachorum.
CCXXXIV	400. Eidem ad aliam quæstionem responsio.	CCLXXXV	229. Sine inscriptione, ut patrociniū ecclesiæ conciliet.
CCXXXV	401. Eidem ad aliam quæstionem responsio.	CCLXXXVI	417. Commentariensi.
CCXXXVI	391. Eidem Amphilochio.	CCLXXXVII	245. Sine inscriptione, contra ultores.
CCXXXVII	264. Eusebio episcopo Samosatorum.	CCLXXXVIII	246. Sine inscriptione, contra ultores.
CCXXXVIII	191. Nicopolitanis presbyteris.	CCLXXXIX	219. Sine inscriptione, de muliere afflictâ.
CCXXXIX	10. Eusebio episcopo Samosatorum.	CCXC	323. Nectario.
CCXL	192. Nicopolitanis presbyteris.	CCXCI	340. Timotheo chorepiscopo.
CCXLI	260. Eusebio episcopo Samosatorum.	CCXCII	386. Palladio.
CCXLII	182. Occidentalibus.	CCXCIII	166. Juliano.
CCXLIII	70. Ad episcopos Italos et Gallos, de perturbatione ac confusione Ecclesiarum.	CCXCIV	210. Festo et Magno.
CCXLIV	82. Patrophilo Ægeensis Ecclesiæ episcopo.	CCXCV	295. Monachis.
CCXLV	309. Theophilo episcopo.	CCXCVI	285. Viduæ.
CCXLVI	66. Nicopolitanis.	CCXCVII	286. Viduæ.
CCXLVII	190. Nicopolitanis.	CCXCVIII	233. Sine inscriptione, causa p̄ viri.
CCXLVIII	405. Amphilochio Iconii episcopo.	CCXCIX	352. Censitori.
CCXLIX	238. Sine inscriptione, viri pii causa.	CCC	201. Patri scholastici cujusdam fato functi consolatoria.
CCL	85. Patrophilo Ægeensis Ecclesiæ episcopo.	CCCI	346. Maximo consolatoria.
CCLI	72. Evæsenis.	CCCII	347. Uxori Brisonis consolatoria.
CCLII	291. Ponticæ diœcesis episcopis.	CCCIII	423. Comiti Privatarum.
CCLIII	199. Presbyteris Antiochiæ.	CCCIV	357. Aburgio.
CCLIV	311. Pelagio episcopo Laodicæ Syriæ.	CCCV	232. Sine inscriptione, causa virorum quorundam virtute clarorum.
CCLV	314. Vito Carrhorum episcopo.	CCCVI	424. Principali Sebastiz.
CCLVI	200. Desideratissimis et religiosissimis fratribus comprehysteris Acacio, Aetio, Paulo, et Silvano, et Silvino et Lucio diaconis et cæteris fratribus monachis, Basilius episcopus.	CCCVII	247. Sine inscriptione.
CCLVII	303. Ad monachos ab Arianis vexatos.	CCCVIII	233. Sine inscriptione, patrocini causa.
CCLVIII	325. Epiphano episcopo.	CCCIX	230. Sine inscriptione, pro egeno.
CCLIX	184. Palladio et Innocentio monachis.	CCCX	237. Sine inscriptione, pro cognatis.
CCLX	317. Optimo episcopo.	CCCXI	421. Principali.
CCLXI	65. Sozopolitanis.	CCCXII	426. Censitori.
CCLXII	344. Urbicio monacho.	CCCXIII	353. Censitori.
		CCCXIV	231. Sine inscriptione, pro famulo.
		CCCXV	218. Sine inscriptione, pro propinqua.
		CCCXVI	219. Sine inscriptione, pro diversata.
		CCCXVII	222. Sine inscriptione, pro egeno. Basili, carens titulo, pro cæteraneo.
		CCCXVIII	

<i>Ordo novus.</i>	<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus.</i>	<i>Ordo vetus.</i>
CCCIX	Similiter pro hospite.	CCCXLII	149. Basilius Libanio.
CCGX	221. Sine inscriptione, salutandi gratia.	CCCXLIII	150. <i>Libanius Basilio.</i>
CCCXI	212. Theclæ.	CCCXLIV	151. Basilius Libanio.
CCGXII	223. Sine inscriptione, ut cum amico Pascha celebret.	CCCXLV	152. <i>Libanius Basilio.</i>
CCCXXIII	355. Philagrio Arceno.	CCCXLVI	153. <i>Libanius Basilio.</i>
CCCXXIV	375. Pasinico medico.	CCCXLVII	154. <i>Libanius Basilio.</i>
CCCXXV	381. Magniniano.	CCCXLVIII	155. Basilius Libanio.
CCCXXVI	224. Sine inscriptione, admonitionis causa.	CCCXLIX	156. <i>Libanius Basilio.</i>
CCCXXVII	225. Sine inscriptione, exhortatoria.	CCCL	157. Basilius Libanio.
CCCXXVIII	367. Hyperechio.	CCCLI	158. Basilius Libanio.
CCCXXIX	282. Phalerio.	CCCLII	159. <i>Libanius Basilio.</i>
CCCXXX	176. Sine inscriptione.	CCCLIII	160. Basilius Libanio.
CCCXXXI	240. Sine inscriptione.	CCCLIV	161. <i>Libanius Basilio.</i>
CCCXXXII	177. Alia sine inscriptione.	CCCLV	162. <i>Libanius Basilio.</i>
CCCXXXIII	178. Notario.	CCCLVI	165. Basilius Libanio.
CCCXXXIV	180. Librario	CCCLVII	<i>Libanius Basilio.</i>
CCCXXXV	142. Basilius Libanio.	CCCLVIII	<i>Libanius Basilio.</i>
CCCXXXVI	143. <i>Libanius Basilio.</i>	CCCLIX	Basilius Libanio.
CCCXXXVII	144. Basilius Libanio.	CCCLX	205. Ex epistola ad Julianum Apostatam.
CCCXXXVIII	145. <i>Libanius Basilio.</i>	CCCLXI	Apolinario.
CCCXXXIX	146. Basilius Libanio.	CCCLXII	<i>Basilio Apolinarius.</i>
CCCL	147. <i>Libanius Basilio.</i>	CCCLXIII	Apolinario.
CCCLXI	148. <i>Libanius Basilio.</i>	CCCLXIV	<i>Basilio Apolinarius.</i>
		CCCLXV	Basilius magno imperatori Theodosio.
		CCCLXVI	Urbicio monacho.

S. BASILII MAGNI EPISTOLARUM

ORDO ANTEA VULGATUS AD NOVUM REDUCTUS.

<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus.</i>	<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus.</i>
1.	XLII	41.	IX
2.	XLIII	42.	CCLXXVII
3.	XLIV	43.	XXXVIII
4.	XLV	44.	LVIII
5.	XLVI	45.	LX
1.	CLXXXVIII	46.	LIX
2.	CXCIX	47.	LXI
3.	CCXVII	48.	LXVI
Ejusdem ex alia epistola ad Amphilo- chium de differentia ciborum CCXXXVI.		49.	LXXX
1.	II	50.	LXVII
2.	VII	51.	LXXXII
3.	XIX	52.	LXIX
4.	XLVII	53.	XXV
5.	XXXIV	54.	XXIV
6.	XXVII	55.	CXCVII
7.	XXX	56.	LVII
8.	CXXXVIII	57.	LXVIII
9.	CCLXVIII	58.	CXX
10.	CCXXXIX	59.	CXXIX
11.	CCLXXI	60.	CXL
19.	XIV		
33.	LXXI		

<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus.</i>		<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus.</i>	
61.	XC	Sanctissimis fratribus ac episcopis occidentalibus.	176.	CCCXXX	Sine inscriptione.
62.	XXVIII	Ecclesiae Neocæsariensi consolatoria.	177.	CCCXXXII	Alia sine inscriptione.
63.	CCVII	Ad clericos Neocæsarienses.	178.	CCCXXXIII	Notario.
64.	CCX	Ad primores Neocæsareæ.	179.	LXXXVI	Præposito.
65.	CCLXI	Sozopolitanis.	180.	CCCXXXIV	Librario.
66.	CCXLVI	Nicopolitanis.	181.	LIV	Chorepiscopis.
67.	XXIX	Ecclesiae Ancyrae consolatoria.	182.	CCXLII	Occidentalibus.
68.	XCVII	Senatui Tyanorum.	183.	CII	Civibus Satalenis.
69.	XCII.	Ad Italos et Gallos.	184.	CCLIX	Palladio et Innocentio monachis.
70.	CCXLIII	Ad episcopos Italos et Gallos, de perturbatione ac confusione Ecclesiarum.	185.	LXII	Ecclesiae Parnassi consolatoria.
71.	CXXXIX	Alexandrinis.	186.	CCLXIX	Ad conjugem Arinthæi ducis consolatoria.
72.	CCLI	Evesenis.	187.	XCIX	Terentio comiti.
73.	CCXXVI	Monachis suis.	188.	V	Ad Nectarium consolatoria.
74.	CCLXIII	Occidentalibus.	189.	VI	Nectarii conjugi consolatoria.
75.	CCIV	Ad Neocæsarienses.	190.	CCXLVII	Nicopolitanis.
76.	LIII	Chorepiscopis.	191.	CCXXXVIII	Nicopolitanis presbyteris.
77.	CCIII	Maritimis episcopis.	192.	CCXL	Nicopolitanis presbyteris.
78.	CXXV	Exemplar fidei a sanctissimo Basilio dictatæ, cui subscripsit Eustathius Sebastie episcopus.	193.	CCXXIX	Clericis Nicopolitanis.
79.	CCXXIII	Adversus Eustathium Sebastenum.	194.	CCXXX	Magistratibus Nicopolitanis.
80.	CLXXXIX	Eustathio medico.	195.	CXXI	Theodoto episcopo Nicopolitano.
81.	CLI	Eustathio Archiatro.	196.	CXXX	Theodoto episcopo Nicopolitano.
82.	CCXLIV	Patrophilo Ægeensis Ecclesiae episcopo.	197.	CLX	Diodoro.
83.	XX	Leontio sophistæ.	198.	LV	Paregorio presbytero.
84.	XXXII	Sophronio Magistro.	199.	CCLIII	Presbyteris Antiochiæ.
85.	CCL	Patrophilo Ægeensis Ecclesiae episcopo.	200.	CCLVI	Desideratissimis et religiosissimis fratribus compresbyteris Acacio, Aetio, Paulo, et Silvino, et Silvino et Lucio diaconis et cæteris fratribus monachis, Basilius episcopus.
86.	LI	Bosporio episcopo.	201.	CCC	Patri scholastici cujusdam fato functi consolatoria.
87.	CXV	Ad Simpliciam hæreticam.	202.	CI	Consolatoria.
141.	VIII	Apologia de secessu ad Cæsarienses, et de fide pertractatio.	203.	CXIII	Presbyteris Tarsensibus.
142.	CCCXXXV	Basilii Libanio.	204.	CXIV	Cyriaco Tarsi commoranti.
143.	CCCXXXVI	Libanium Basilio.	205.	CCCLX	Ex epistola ad Julianum Apetstam.
144.	CCCXXXVII	Basilii Libanio.	206.	XXXIX	Julianus Basilio.
145.	CCCXXXVIII	Libanium Basilio.	207.	XL	Julianus Basilio.
146.	CCCXXXIX	Basilii Libanio.	208-209.	XLI	Basilii Juliano.
147.	CCCL	Libanium Basilio.	210.	CCXCIV	Festo et Magno.
148.	CCCLII	Libanium Basilio.	211.	XVIII	Macario et Joanni.
149.	CCCLIII	Libanium Basilio.	212.	CCXXI	Thecla.
150.	CCCLIV	Libanium Basilio.	213.	CLXXXVI	Antipatro Præsidi.
151.	CCCLV	Libanium Basilio.	214.	CLXXXVII	Antipater Basilio.
152.	CCCLVI	Libanium Basilio.	215.	LXXXVIII	Sine inscriptione, pro Elpidio.
153.	CCCLVII	Libanium Basilio.	216.	CCLXXIII	Sine inscriptione, pro Hera.
154.	CCCLVIII	Libanium Basilio.	217.	CCLXXV	Sine inscriptione, pro Hera.
155.	CCCLIX	Libanium Basilio.	218.	CCXXV	Sine inscriptione, pro propinqua.
156.	CCCL	Basilii Libanio.	219.	CCCXVI	Sine inscriptione, pro diverato.
157.	CCCLI	Libanium Basilio.	220.	LXX	Sine inscriptione, de synodo.
158.	CCCLII	Basilii Libanio.	221.	CCCX	Sine inscriptione, salutandi gratia.
159.	CCCLIII	Libanium Basilio.	222.	CCCXVII	Sine inscriptione, pro egeno.
160.	CCCLIV	Libanium Basilio.	223.	CCCXXII	Sine inscriptione, ut cum amico Pascha celebret.
161.	CCCLV	Libanium Basilio.	224.	CCCXXVI	Sine inscriptione, admonitionis causa.
162.	CCCLVI	Basilii Libanio.	225.	CCCXXVII	Sine inscriptione, exhortatoria.
163.	CCCLVII	Andronico duci.	226.	LXXXVII	Sine inscriptione, de Thersio.
164.	CXII	Eustathio Philosopho.	227.	CCIX	Sine inscriptione, defensionis causa.
165.	I	Juliano.	228.	XXXVI	Sine inscriptione, auxilii causa.
166.	CCXCHI	Diodoro Antiochiæ presbytero.			
167.	CXXXV	Adversus Eunomium hæreticum.			
168.	XVI	Olympio.			
169.	IV	Olympio.			
170.	CCXI	Olympio.			
171.	XII	Olympio.			
172.	XIII	Olympio.			
173.	III	Candidiano			
174.	CXVI	Firmino.			
175.	£	Ad viduam.			

<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus.</i>		<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus.</i>	
229.	CCLXXXV	Sine inscriptione, ut patrocini- um ecclesiae conciliet.	270.	CLVII	Antiocho.
230.	CCCIX	Sine inscriptione, pro egeno.	271.	CLXVIII	Antiocho.
231.	CCCXIV	Sine inscriptione, pro famulo.	272.	CXXVI	Meletio Antiochiae episcopo.
232.	CCCV	Sine inscriptione, causa viro- rum quorundam virtute cla- rorum.	273.	LXXIX	Meletio episcopo Antiochiae.
233.	CCCVIII	Sine inscriptione, patrocini- causa.	274.	CCLXXIX	Modesto praefecto.
234.	CXVII	Sine inscriptione, pia ac re- ligiosae exercitationis causa.	275.	CCLXXX	Modesto praefecto.
235.	CCXCVIII	Sine inscriptione, causa pii viri.	276.	CXI	Modesto praefecto.
236.	XXXV	Sine inscriptione, pro Leon- tio.	277.	CX	Modesto praefecto.
237.	CCCX	Sine inscriptione, pro cognat- is.	278.	CCLXXXI	Modesto praefecto.
238.	CCXLIX	Sine inscriptione, viri pii causa.	279.	CIV	Modesto praefecto.
239.	XI	Sine inscriptione, amicitiae ergo.	280.	CCXIX	Clero Samosatensi.
240.	CCCXXXI	Sine inscriptione.	281.	CCVIII	Eulancio.
241.	CLV	Sine inscriptione, causa ali- ptae.	282.	CCCXXIX	Phalerio.
242.	CCXIII	Sine inscriptione, viri pii causa.	283.	CLXXIV	Ad viduum.
243.	LXXXVIII	Sine inscriptione, causa ex- actoris pecuniarum.	284.	CCLXXXIII	Ad viduam.
244.	CCLXX	Sine inscriptione, de raptu.	285.	CCXCVI	Viduae.
245.	CCLXXXVII	Sine inscriptione, contra ulto- res.	286.	CCXCVII	Viduae.
246.	CCLXXXVIII	Sine inscriptione, contra ulto- res.	287.	CVII	Julittae viduae.
247.	CCCVII	Sine inscriptione.	288.	CVIII	Tutori haeredum Julittae.
248.	XXXVII	Sine inscriptione, causa illius qui secum fuerat enutritus.	289.	XGIII	Ad Caesariam patriciam de communione.
249.	CCLXXXIX	Sine inscriptione, de muliere afflicta.	290.	CCXXVIII	Coloniae Magistratibus.
250.	CCXV	Dorotheo presbytero.	291.	CCLII	Ponticæ diocesis episcopis.
251.	CLXVI	Eusebio episcopo Samosato- rum.	292.	CCXXVII	Clericis Coloniensibus conso- latoria.
252.	CLXVII	Eusebio episcopo Samosato- rum.	293.	CCLXV	Eulogio, Alexandro et Harpo- crationi Aegypti episcopis exsulibus.
253.	CXXVII	Eusebio episcopo Samosato- rum.	294.	CLXXXIII	Samosatorum Senatui.
254.	XLVIII	Eusebio episcopo Samosato- rum.	295.	CCXCV	Monachis.
255.	CXLV	Eusebio episcopo Samosato- rum.	296.	CIH	Satalensibus.
256.	C	Eusebio episcopo Samosato- rum.	297.	CCXXII	Ad Chalcidenses.
257.	CXXXV	Eusebio episcopo Samosato- rum.	298.	CCXXI	Berœæis.
258.	CLXII	Eusebio episcopo Samosato- rum.	299.	CCXX	Berœæis.
259.	XCVIII	Eusebio episcopo Samosato- rum.	300.	LII	Ad Canonicas
260.	CCXLI	Eusebio episcopo Samosato- rum.	301.	CV	Diaconissis Terentii comitis filibus.
261.	XCIV	Eusebio episcopo Samosato- rum.	302.	CLXXIII	Theodoræ canonicæ.
262.	CXLI	Eusebio episcopo Samosato- rum.	303.	CCCVII	Ad monachos ab Arianis ve- xatos.
263.	CXCVIII	Eusebio episcopo Samosato- rum.	304.	CCLXXXIV	Ad Censitorem, causa mona- chorum.
264.	CCXXXVII	Eusebio episcopo Samosato- rum.	305.	LXXXV	De cavendo iurejurando.
265.	CXXVIII	Eusebio episcopo Samosato- rum.	306.	CLXXXIV	Eustathio Himmeriae episcopo.
266.	CLXXXII	Presbyteris Samosatensibus.	307.	CXIX	Eustathio episcopo Sebastiae.
267.	XXXI	Eusebio episcopo Samosato- rum.	308.	LXXIX	Eustathio episcopo Sebastiae.
268.	CXLVI	Antiocho.	309.	CCXLV	Theophilo episcopo.
269.	CLXVIII	Antiocho presbytero fratris Eusebii filio, qui cum pa- truo exsulante versabatur.	310.	CLXXXV	Theodoto episcopo Berœæ.
			311.	CCLIV	Pelagio episcopo Laodiceae Sy- riae.
			312.	CXCV	Euphronio episcopo Coloniae Armeniae.
			313.	CXXII	Pœmenio episcopo Satalorum.
			314.	CCLV	Vito Carrhorum episcopo.
			315.	CXXXII	Abramio episcopo Batnorum.
			316.	CLXXXI	Otreio Meletines.
			317.	CCLX	Optimo episcopo.
			318.	CXVIII	Jovino episcopo Ferrhes.
			319.	LXXXI	Innocentio episcopo.
			320.	CXXXIII	Petro episcopo Alexandriae.
			321.	CCLXVI	Petro episcopo Alexandriae.
			322.	CCV	Elpidio episcopo.
			323.	CCXC	Nectario.
			324.	XCI	Valeriano Illyricorum epi- scopo.
			325.	CCLVIII	Epiphanio episcopo.
			326.	CCLXIV	Barsæ Edessæ episcopo ex- sulanti.
			327.	CCLXVII	Barsæ Edessæ episcopo ex- sulanti.
			328.	CXXIV	Theodoro.
			329.	CXII	Sophronio Magistro.
			330.	CCLXXII	Sophronio Magistro.
			331.	LXXVI	Sophronio Magistro.

<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus.</i>		<i>Ordo vetus.</i>	<i>Ordo novus.</i>	
332.	XCVI	Sophronio Magistro.	387.	CLIX	Eupaterio et filiz.
333.	CLXXX	Sophronio Magistro, in Eu- mathii gratiam.	388.	LXXXIII	Callistheni.
334.	CLXXVII	Sophronio Magistro.	389.	LXXXIV	Præsidi.
335.	CLXXII	Sophronio episcopo.	390.	LXXXVII	Sine inscriptione de iisdem rebus.
336.	CCLXXXII	Ad episcopum.	391.	CCXXXVI	Eidem Amphilochio.
337.	CLIV	Ascholio episcopo Thessalo- nicensi.	392.	CL	Amphilochio Heraclidæ no- mine.
338.	CLXIV	Ascholio episcopo Thessalo- nicæ.	393.	CLXI	Amphilochio ordinato epi- scopo.
339.	CLXV	Ascholio episcopo Thessalo- nicæ.	394.	CLXXVI	Amphilochio episcopo Iconii.
340.	CCXCI	Timotheo chorepiscopo.	395.	CCXXXI	Amphilochio Iconii episcopo.
341.	CXXXIV	Pæonio presbytero.	396.	CCII	Amphilochio Iconii episcopo.
342.	CLVI	Evagrio presbytero.	397.	CC	Amphilochio Iconii episcopo.
343.	CXXIII	Urbicio monacho.	398.	CXCI	Amphilochio episcopo Iconii.
344.	CCLXII	Urbicio monacho.	399.	CCXXXIII	Amphilochio qui eum consu- luerat.
345.	CCXXIV	Genethlio presbytero.	400.	CCXXIV	Eidem ad aliam quæstionem responsio.
346.	CCCI	Maximo consolatoria.	401.	CCXXXV	Eidem ad aliam quæstionem responsio.
347.	CCCII	Uxori Brisonis consolatoria.	402.	CCI	Amphilochio Iconii episcopo.
348.	CCVI	Elpidio episcopo consolato- ria.	403.	CCXVIII	Amphilochio Iconii episcopo.
349.	CCXIV	Terentio comiti.	404.	CXXXII	Amphilochio Iconii episcopo.
350.	LXIV	Hesychio.	405.	CCXLVIII	Amphilochio Iconii episcopo.
351.	LXXII	Hesychio.	406.	CXC	Amphilochie episcopo Iconii.
352.	CCXCIX	Censitori.	407.	CVI	Militi.
353.	CCCXIII	Censitori.	408.	XLIX	Arcadio episcopo.
354.	LVI.	Pergamio.	409.	L	Innocentio episcopo.
355.	CCCXXIII	Philagrio Arceno.	410.	CLXXV	Magneniano comiti.
356.	CXLVII	Aburgio.	411.	XXII	De perfectione vitæ mona- sticæ.
357.	CCCIV	Aburgio.	412.	CLXIX	Gregorio Basilius.
358.	XXXIII	Aburgio.	413.	CLXXI	Gregorio sodali.
359.	CXCVI	Aburgio.	414.	CLXX	Glycerio.
360.	CLXXVIII	Aburgio.	415.	XV	Arcadio comiti Privatarum.
361.	LXXV	Aburgio.	416.	CCLXXIV	Himerio Magistro.
362.	XXVI	Cæsario Gregorii fratri.	417.	CCLXXXVI	Commentariensi.
363.	LXV	Atarbio.	418.	CXLII	Numerario Præsidentum.
364.	CXXVII	Atarbio.	419.	CXLIII	Alteri Numerario.
365.	CCLXXVI	Harinato magno.	420.	CXLIV	Tractori Præsidentum.
366.	CXXXVII	Antipatro.	421.	CCCXI	Principali.
367.	CCCXXVIII	Hyperechio.	422.	CIX	Helladio comiti.
368.	CXCIV	Zoilo.	423.	CCCIII	Comiti Privatarum.
369.	CXCIII	Meletio Archiatro.	424.	CCCVI	Principali Sebastiz.
370.	CCXII	Hilario.	425.	CCLXXVIII	Valeriano.
371.	LXIII	Principali Neocesareæ.	426.	CCCXII	Censitori.
372.	XCIV	Helizæ rectori provinciz.	427.	LXXXIII	Censitori.
373.	XXI	Leontio sophistæ.	428.	CLIII	Victori ex-consuli.
374.	CLII	Victori exercitus duci.		CCCXVIII	Basilii, carens titulo, pro conterraneo.
375.	CCCXXIV	Pasinico medico.		CCCXIX	Similiter pro hospite.
376.	CXLVIII	Trajano.		CCCLVII	<i>Libanius Basilio.</i>
377.	CXLIX	Trajano.		CCCLVIII	<i>Libanius Basilio.</i>
378.	CLXIII	Jovino comiti.		CCCLIX	Basilius Libanio.
379.	LXXIV	Martiniano.		CCCLXI	Apolinario.
380.	CLXXIX	Arinthæo.		CCCLXII	<i>Basilio Apolinarius.</i>
381.	CCCXXV	Magniniano.		CCCLXIII	Apolinario.
382.	CXXXI	Olympio.		CCCLXIV	<i>Basilio Apolinarius.</i>
383.	XXIII	Commendatitia ad mona- chum.		CCCLXV	Basilio magno imperatori
384.	XVII	Origeni.		CCCLXVI	Theodosio.
385.	CCXXV	Demostheni, aliorum episco- porum nomine.			Urbicio monacho.
386.	CCXCII	Palladio.			

INDEX ALPHABETICUS

EPISTOLARUM SANCTI BASILII.

A

Abramio episcopo Batnorum, 132.
 Aburgio, 35, 75, 147, 178, 196, 304.
 Acacio et reliquis presbyteris, 256.
 Alexandrinis, 159.
 Ambrosio episcopo Mediolanensi, 197.
 Amphilochio Heraclidæ nomine, 150.
 Amphilochio ordinato episcopo, 161.
 Amphilochio, episcopo Iconii, 176, 188, 190, 191, 199, 200, 201, 202, 217, 218, 231, 232, 233, 234, 335, 236, 248.
 Ancyrae Ecclesiae consolatoria, 29.
 Andronico duci, 112.
 Antiochenae Ecclesiae, 140.
 Antiochiae presbyteris, 255.
 Antiocho, 146, 157, 158, 168.
Antipater Basilio, 187.
 Antipatro, 137, 186.
 Apolinario, 361, 363. *Basilio Apolinarius*, 362, 364.
 Arcadio comiti Privatarum, 15.
 Arcadio episcopo, 49.
 Arinthæi conjugii ducis consolatoria, 269.
 Arinthæo, 179.
 Ascholio episcopo Thessalonicensi, 154, 164, 165.
 Atarbio, 65, 126.
 Athanasio Alexandriae episcopo, 61, 66, 67, 69, 80, 82.
 Athanasio Athanasii episcopi Ancyrae patri, 24.
 Athanasio episcopo Ancyrae, 25.

B

Barsæ Edessæ episcopo exsulanti, 264, 267.
 Beroæis, 220, 221.
 Bosphorio episcopo, 51.
 Brisonis uxori consolatoria, 302.

C

Ad Cæsariam patriciam de communione, 93.
 Ad Cæsarienses, 8.
 Cæsario Gregorii fratri, 26.
 Callistheni, 75.
 Candidiano, 3.
 Ad Canonicas, 52.
 Censori, 83, 284, 299, 312, 313.
 Ad Chalcidenses, 222.
 Chiloni, 42.
 Chorepiscopis, 53, 54.
 Coloniae magistratibus, 228.
 Coloniensibus clericis, 227.
 Comiti Privatarum, 303.
 Commentariensi, 286.
 Cyriaco, 114.

D

Demostheni, 225.
 Diodoro Antiochiae presbytero, 155, 160.
 Dorotheo presbytero, 215.

E

Elpidio episcopo, 203, 206.
 Epiphanio episcopo, 258.
 Eulancio, 208.
 Eulogio, Alexandro et Harpocratiioni Ægypti episcopis exsulibus, 265.
 Adversus Eunomium hæreticum, 16.
 Eupaterio et filia, 159

Euphronio episcopo Coloniae Armeniae, 195.
 Eusebio episcopo Samosatorum, 27, 30, 31, 34, 48, 95, 98, 100, 127, 128, 136, 138, 144, 145, 162, 166, 167, 198, 237, 239, 241, 268.
 Eusebio sodali, 271.
 Eustathio philosopho, 1.
 Eustathio episcopo Sebastiae, 79, 119.
 Eustathio Archiatro, 151, 189.
 Eustathio Himmeriae episcopo, 184.
 Adversus Eustathium Sebastenum, 233.
 Evæsenis, 251.
 Evagrio presbytero, 156.
 Exemplar fidei a sanctissimo Basilio dictatae, cui subscripsit Eustathius Sebastiae episcopus, 125.

F

Festo et Magno, 294.
 Firmino, 116.

G

Genethlio presbytero, 224.
 Glycerio, 170.
 Gregorio Nazianzeno, 2, 7, 14, 19, 47, 71, 169, 171.
 Gregorio fratri, 38, 58.
 Gregorio patruo, 50, 60.

H

Harmatio magno, 276.
 Heliae rectori provinciae, 94.
 Helladio comiti, 109.
 Hesychio, 64, 72.
 Hilario, 212.
 Humerio magistro, 274.
 Hyperechio 328.

I

Innocentio episcopo, 50, 81.
 Ad Italos et Gallos, 92, 243.

J

Jovino episcopo Perrhes, 118.
 Jovino comiti, 163.
 Juliano Basilius, 41, 293.
 Ex epistola ad Julianum Apostatam, 360.
Julianus Basilio, 39, 40.
 Julittæ viduae, 107.
 Julittæ hæredum Tutori, 108.
 Ad Juniores admonitio, 43.

L

Leontio sophistæ, 20, 21.
 Libanio, 335, 337, 339, 342, 344, 548, 550, 551, 553, 556, 559.
Libanius Basilio, 356, 358, 340, 341, 343, 345, 346, 347, 349, 352, 354, 355, 357, 358.
 Librario, 334.

M

Macario et Joanni, 18.
 Magneniano comiti, 175.
 Magniniano, 325.
 Maritimis episcopis, 203.
 Martiniano, 74.
 Maximo Philosopho, 9.
 Maximo Scholastico, 277.
 Maximo consolatoria, 301.
 Meletio episcopo Antiochia, 57, 68, 80, 120, 129, 216.

Meletio Archiatro, 193.
 Militi, 106.
 Modesto præfecto, 104, 110, 111, 279, 280, 281.
 Monachis suis, 226.
 Monachis, 295.
 Ad Monachos ab Arianis veratos, 257.
 Ad Monachum commendatitia, 23.
 Ad Monachum lapsum, 44, 45.

N

Nectarii conjugii, 6.
 Nectario, 5, 290.
 Ad primores Neocæsareæ, 210.
 Neocæsareæ Principali, 63.
 Ad clericos Neocæsarienses, 207.
 Neocæsariensi Ecclesiæ consolatoria, 28.
 Nicopolitanis, 247.
 Ad Neocæsarienses, 204.
 Nicopolitanis clericis, 229, 246.
 Nicopolitanis magistratibus, 230.
 Nicopolitanis presbyteris, 258, 240.
 Notario, 333.
 Numerario præsidum, 142
 Numerario alteri, 143.

O

Occidentalibus, 90, 242, 263.
 Olympio, 4, 12, 13, 131, 211.
 Optimo episcopo, 260.
 Origeni, 17.
 Otreio Meletines, 181.

P

Palladio et Innocentio monachis, 259.
 Palladio, 292.
 Pægorio presbytero, 55.
 Parnassi Ecclesiæ consolatoria, 62.
 Pasinico medico, 324.
 Patrophilo Ægeensis Ecclesiæ episcopo, 244, 250.
 Pelagio episcopo Laodiceæ Syriae, 254.
 Pergamio, 56.
 Petro episcopo Alexandriae, 133, 266.
 Phalerio, 329.
 Philagrio Arceno, 323.
 Pœmenio episcopo Satalorum, 122.
 Posonio presbytero, 184.
 Ponticæ diœcesis episcopis, 252.
 Præposito, 86.
 Præsidi, 84.

Principali, 311.

S

Samosatensibus presbyteris, 182.
 Samosatensi clero, 219.
 Samosatorum senatui, 183.
 Satalenis, 102, 103.
 Sebastie principali, 306.
 Ad Simpliciam hæreticam, 115.
 Sophronio episcopo, 172.
 Sophronio Magistro, 52, 76, 96, 177, 180, 192,
 272.
 Sozopolitanis, 261.

T

Tarsensibus presbyteris, 113.
 Theclæ, 321.
 Terentii comitis diaconissis filiabus, 105.
 Terentio comiti, 99, 214.
 Theodoræ canonicæ, 173.
 Theodoro, 124.
 Theodosio imperatori, 365.
 Theodoto episcopo Nicopolitano, 121, 130.
 Theodoto episcopo Berœæ, 185.
 Theophilo episcopo, 245.
 Timotheo chorepiscopo, 291.
 Tractatori præsidum, 144.
 Trajano, 148, 149.
 Tyanorum senatui, 97.

U

Urbicio monacho, 123, 262, 366.

V

Valeriano Illyricorum episcopo, 91.
 Valeriano, 278.
 Victori, 152, 153.
 Ad Viduam, 10, 174, 283, 296, 297.
 Ad Virginem lapsam, 46.
 Vito Carthorum episcopo, 255.

Z

Zoilo, 194.

Epistolæ sine inscriptione, 11, 22, 35, 36, 37, 70,
 77, 78, 85, 87, 88, 104, 117, 155, 209, 213, 249,
 270, 273, 275, 282, 285, 287, 288, 289, 298,
 300, 305, 307, 308, 309, 310, 314, 315, 316,
 317, 318, 319, 320, 322, 326, 327, 330, 331, 332.

INDEX

RERUM ET VERBORUM QUÆ IN TOMO III ANTE APPENDICEM INVENIUNTUR.

Revocatur Lector ad numeros grandiores textui intermistos.

A

Abimeleci artes vanæ ad stabilendam regni possessionem, 138.

Abnegatio sui, quæ sincera sit, 344, 348 et seq.

Abrahami fides, qualis fuerit, 339 et seq. Proponitur imitanda, 339 et seq. Qualis obedientia, 371 et seq.

Abstinencia, in quo posita sit, 459, 361. Aliquando ab iis etiam rebus quæ permittuntur abstinendum, 360. Corporis viribus metienda abstinencia est, 544, 545. Abstinencia fructus, 208. *Vide* Jejunium.

Adami status in paradiso, 79. Lapsus, 79 et seq., 81, 207.

Adamus a diabolo deceptus 80, 81, 207. Spe falsæ gloriæ dejectus, 157. Quasi mulctatus poena, 79, 81. Cur non statim una cum ipso indumenta constructa sunt, 81 et seq. Adamus improbo esu peccatum ad posterum transmisit, 70, 208.

Admonitiones, quo animo suscipiendæ, 62.

Adolescentes humanam vitam nihil omnino esse arbitrantur, 174. Quæ sectari, a quibus abstinere debeant, 181, 182 et seq. Mentis levitas innatus adolescentibus morbus, 20 et seq., 435. Adolescentibus documentum a Basilio datum, quomodo possint ex gentilibus libris fructum capere, 174. *Et nota homil. passim. Vide* Gentiles. Adolescens, de quo Matth. xix, 20, partim laude dignus, partim miserimus, 51. Non idem est qui legis peritus de quo Luc. x, 25, 51.

Adventus Domini, quis expectandus, 287.

Ægritudinum genera tria sunt, 184, 185. Ægritudinis tempus ad obeunda religionis officia minime idoneum, 119. Non omnes ægritudines tribuen læ sunt naturæ, 399. Sæpe sunt peccatorum multæ, 599. Accidunt etiam aliquando postulante diabolo, 400. Quomodo tolerandæ, 400 et seq. *Vide* Morbus.

Ægyptii geometriam invenerunt, 102. Ægyptiarum nutrimum laudabilis astutia, 108.

Æmulatio, quid sit, 438.

Aer, in Scripturis vocatur cælum, 82.

Ærumnis probatur cor, 45, 67. *Vide* Calamitas.

Affectiones animi utiles, iis si recte utimur, 89. Carnis affectiones in animam insurgunt, 111. Mentis subjiendæ, 111. *Vide* Caro.

Affectus bonus, quis sit, 467. Quomodo comparandus, 467, 468. Affectus particulares plurimum communi concordia nocent, 322. Monachis interdiciuntur, 322, 325, 377, 578. *Vide* Monachi.

Afflicti, quomodo consolatione demulcendi, 41, 42. Animi est ignavi frangi admodum, et adversis succumbere, 50. *Vide* Lacrymæ. *Vide* Calamitas.

Agricultura, laudatur maxime inter artes monachis assignatas, 585. *Vide* Opus manuum.

Alexandri Magni continentia laudatur, 179.

Amianti, natura ea est, ut igni consumi non possit, 5.

Amici, quomodo diligendi, 258. Constantiter pro Christo relinquendi, 204. *Vide* Ascetica vita.

Amor Dei homini insitus, 357. Ineffabilis, 357. *Vide* Dei dilectio. Amor sui ingentis est hominibus, 573. Amor sui ipsius quomodo discernitur, 433. Amor proximi. *Vide* Proximus. Amoris fraterni exempla, 71.

Amos poenitentis præco, 62.

Ananias (de quo Act. v, 5) peccatum, in quo positum, 319.

Angelos in cælis retonit liberum arbitrium, 80. Angelicæ naturæ proprium quid sit, 520.

Anima, invisibilis est, 25. Absque ulla sibi admista pravitate condita, 78. Liberam et in sua potestate sitam vitam a Conditore sortita, 79. Cur mali capax, 78. Quomodo peccat, 79. *Vide* Homo. Admirabili modo ad corpus colligatur, 23. Corpori regendo præficitur, 542. Quomodo corpus regere debeat, 542. Quomodo corpori facultatem vitalem impertitur, 542. Incusanda si suum in corpus domicilium deseruerit, 545.

Animæ duplex vis inest, 541, 542. Animæ dotes, 23, 24. Purgatio quæ sit, 181. Ægritudo et mors, peccatum, 42. Et ignorantia Dei, 113. Animæ vera bona quæ sint, 48, 78, 167. Primarius fructus est veritas ipsa, 175. Animæ

profectus, humilitatis profectus est : defectus vero ex animi elatione gignitur, 211. Animæ affectiones utiles sunt, his si recte utimur, 89. Anima et pro amicis et pro inimicis ponenda, 478. Animæ præcipua cura habenda, 18, 167, 175, 181. Animæ status quidam puerilis est, quidam adolescentiæ, quidam senectutis, 108, 109. Sensuum nomina ad animæ potentias transferri possunt, 108, 109.

Animus, dum tener est, ad omnia bona statim ab initio exercendus, 357. Animi ordinatio et sedatio argumentum est virtutis, 555.

Anomæi reipsa Filium Dei demittunt ad creaturam, 190. Multitudinem deorum inducunt, 192. Pugnant cum Sabellianis, 190. *Vide* Ariani. *Vide* Dei Filius.

Apibus lex quæ sit, 141, 214.

Apostoli matrimonio copulati, 205. Pseudo-apostoli qui sint, 314.

Arianorum contra Filii divinitatem sophismata proponuntur refellunturque, 154, 155, 156, 158, 188, 190, 191. Filii nomen voce tenus concedunt, sed reipsa Verbum ipsum demittunt ad creaturam, 190. *Vide* Dei Filius.

Ars pascendi et ars regnandi sorores sunt, 187.

Artes singulæ subsidii loco ob naturæ debilitatem nobis a Deo concessæ sunt, 397. Ars medica cur homini concessa, 397. Quomodo Christiani hac arte uti debeant, 398, 400. Quod ad procurandam corporis sanitatem facit ars medica, id in curandis animi vitis imitari debemus, 398, 400. Ejus utilitas non prorsus fugienda monachis, 399, 400. Artis medicæ utilitas, 400. Abusus, 399, 400. Quando usus medicinæ prætermitti debeat, 400. Artes monachis assignatæ quæ sint, 384, 385. *Vide* Opus manuum.

Arundo quassata, quæ sit, aut fumigans linum, et quomodo quis illam non confringet, hoc vero non exstinguet, 517.

Asceticæ vitæ encomium, 200. Scopus quis sit, 525. Oratio ~~speculativa~~ ad asceticam vitam, 199, 200, 202. Asceticæ vitæ præmia, 201, 204. Ab eadem non excluduntur feminæ, 201. In eo vitæ genere non facilis ad peccatum accessus patet, 102. Inconsideranter amplectendum non est, 102. Exercitatio præcedat et probatio, 102. Haud est remissum vitæ genus, 102. A quo quisquis declinaverit, scandali dati sit reus, 102, 568. Christi derelicti crimen non effugiet, 202. *Vide* Professio monastica. *Vide* Monachi.

Ascetis instabilibus facultas loquendi danda non est, 534. *Vide* Monachi.

Aspectus libidinosi omnino cavendi, 129.

Assentatio et adulatio fugienda, 185.

Astrologia apud Chaldaeos in pretio fuit, 102

Astutia, quid sit, 107, 108. Duo significat astuti nomen, 107, 108. Astutia quædam laudabilis est, quædam vero mala, 108.

Attentio duplex, 18. Attentio animi qualis sit, 18. Et infirmis et valentibus utilis, 19, 20, 21. Mentis inconstantiam comprimit, 21. Obstruit facilem ad peccatum accessum, 202. Cur omnibus a legislatore præscripta, 21. *Attende tibi ipsi* : cave proximi vitia perscruteris, 21. An fieri possit ut in omnibus et semper attentio acquiratur, et quo pacto eam possit quis assequi, 483.

Auditorum officium, 506, 507.

Auxillium divinum, quomodo flagitandum, 538.

Avaritia, quo termino desinitur, 451. Avaritiæ vitium vitio belluonum videtur assimilæ, 45. Fugienda avaritia, 45.

Avarus, quis sit, 50. Avari divites elegantissima descriptio, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 55, 56, 57. Avarus discredatur bonorum copia, 45. Iram Dei occasionem facit aggerendæ pecuniæ, 46. Proximi necessitatibus vel maximis non movetur, 46, 47, 56, 169. Quo pluribus impletur, hoc plura desiderat, 37, 57. Fur est et spoliator, 50. A fraterna charitate longissime abest, 52. Calamitates in omnem populum inducit, 66. Miser potius quam invidia dignus, 96. Supplicio aeterno puniendus, 50, 54, 56, 70, 72. Graviori forte quam dives ille de quo *Lucæ* xvi, 24, 169.

Aversio a Deo malum est futuris etiam gehennæ supplicis intolerabilis, 337, 340.

B

Baptismi dignitas effectusque, et necessitas, 113. Baptismatis tempus tota hominum vita est, 113. Haud procrastinandum, 114, 116, 117, 118, 119, 121. In V. T. praefiguratum, 113. Circumcisione Judaica longe excellentius, 115. Et Joannis baptisate, 114. Signaculum salutare, 117. Signillum quod conatu nullo frangi potest, 117. Baptismum fides propria, vel martyrium supplet, 157. In nomine Spiritus sancti si non confertur, imperfectum est, 194. Quae sit ratio aut vis baptismatis, 252.

Barlaam martyr, 138. Armiger insuperabilis, 139. Imperitus sermone, sed non scientia, 139. Constanti hilarique animo martyrium subit, 139, 140. Martyrii genus, 139, 140. Barlaami encomium, 141.

Basilium concionantem circumstabant interdum quidam, carpenti vel calumniandi causa, 192, 193. Basilium fidei professionem edit, 227. Quidam suos ipsorum errores Basilio affingebant, 229. Cur moralia conscripsit, 229.

Benignitas et bonitas a se invicem discrepant, 487.

Bonum est rarum, 210.

C

Cain primus diaboli discipulus, 92.

Calamitates peccatis ascribendae, 66. Ad probandas animas et ad nostram utilitatem irrogantur saepius, 66, 67, 68, 74, 76, 77, 78. Patienti animo perferendae, 68, 72, 171, 284. Patienti animo toleratae diabolum pudore afficiunt, 171. Animi est ignavi frangi admodum et adversis succumbere, 30.

Caro concupiscit adversus spiritum, 19. Carni attendendum non est, nec ullo modo illius bona prosequenda, 18. Carnis affectiones in animam insurgunt, 111. Mentis subjiciendae, 111. Carnis inquinamentum, quid sit, 433.

Cellarii munus quale sit, 465. Eundem, et ceteros quibus quodvis munus conceditur, si constituto psalmodiae tempore non accurrerint, sola excusat necessitas, 464, 465. Haud facile permutandus, 467. Cellario socius adiungendus, 467. Cellarii dotes. Vide Oeconomus.

Charitas mater mandatorum, 70. Virtutum maxima, quae Christianum proprio characterem constituit, 238. Charitas encomium, 223. Proprietates, 482. Praeclara exempla, 340, 341. Quae sint indicia charitatis erga Deum, 486. Vide Dei dilectio. Qualem alter erga alterum debeat habere charitatem, 469. Non quilibet molestia proximo illata charitati adversatur, 239. Vide Proximus. Vide Dilectio. Charitas etiam in debili corpore perfici potest, 482. Qua ratione quis charitatem possit consequi, 469. Mansuetudo et benignitas charitatem pariunt, 558. Quidquid non charitatis erga Deum, sed humanae laudis gratia fit, id laudem pietatis non consequitur, 514.

Christi vita super terram qualis fuerit, 347, 348. Omnis actio, omnisque sermo Servatoris nostri pietatis ac virtutis regula est, 335. Quare esurientem sitimque sustinuit Christus, 29. Cur lacrymatus est, 29. Christi divinitas non succumbebat laboribus, sed corpus quae ipsius naturam comitari solent suscipiebat, 30. Vide Dei Filius.

Christiani officium, 120, 223, 239, 273, 281, 313, 314, 315. Nota quae sit, 258, 240. Aequabilis et constans est Christiani vita, 365. Christianum tentatio probat et examinat, 67. Primorum Christianorum vita, 71, 216. Ornamenta Christiani quae sint, 186. Christianis non licuit lite agere, 33. Olim inusta infamia, 34. Juris communis participes non erant, 33. Impetus in Christianos facti descriptio, 145, 144, 150.

Cibus, post gratiarum actionem sumendus, 276. Non quilibet cibi appetitus vitio vertendus, 420. Qua ratione quis non vincatur a voluptate eduliorum, 438. Quomodo edat quis bibatque ad gloriam Dei, 481. In cibis nec suavitatem sectere, nec copiam, 440. Voracitatem fuge, nisi qua urgeat necessitas, 440. Cibi sumendi tempus qualitasque et mensura penes aeternorum praefectos erant, 362. Sit is scopus communis, ut fiat satis necessitati, 363, 346. Simplex sit ciborum apparatus, 363. Quod facilius paratur prorsus est antependendum, ut ne continentiae praetextu cariora ac sumptuosiora anxie inquirant, 363, 376. Veri aeternae alimentum sicissimo utuntur, 352. Comedunt semel per totam diem, 352. Varia monachis circa ciborum delectum data praecipula, 460, 461.

Cilicii usus monachis Basilianis haud ignotus, 447. Vide de Monachi.

Clinias talentorum trium multam solvere maluit quam jurare, 179.

Cenobiticæ vitae encomium et utilitas, 361, 362. Hoc vivendi genus qui accurate ac diligenter excolant, hi videntur supremam virtutem æmulari, 365. Hujus instituti praecipula quae sint, 363. Vide Monachi.

Cogitationes, quomodo cohibendae ac moderandae, 341, 339, 360. Quot modis cogitationes pravae in recto intellectu exoriantur, 339.

Cognitio Dei. Vide Deus. Quod nunc in cogitatione perfectum videtur, si cum futuri saeculi scientia caleratur, exiguum quiddam est et obscurum, 226.

Cognoscere ac curare semetipsum, res omnium difficilima, 373.

Colloquia mulierum, consuetudinesque quam maxime fugiendae, 343, 344. Refelluntur qui dicunt se ex mulierum consuetudine nihil laedi, 343, 344.

Communio corporis et sanguinis Christi ad vitam aeternam necessaria est, 233. Utrum ad sanctorum communionem accedere debeat is cui consueta et quae secundum naturam sunt contingunt, 325. Num in communi domo Dominiacem cenam conveniat celebrari, 325. Affectus ad communionem percipiendam requisiti, 233, 234, 472, 475.

Compunctio donum Dei est, 420. Compunctio privatio indicio est animum vitis aliis subjici, 420.

Conclave, quale sit, in quod orantem intrare Dominus jubet, 313.

Concupiscentiae vitium, quomodo amputandam, 423.

Confessio peccatorum fieri debet coram iis qui curae haec possunt, 492. Iis confiteri necesse est quibus mysteriorum Dei concedita dispensatio est, 316. Non debet quisquam fratri aut sibi ipsi peccata occultare, 395. Debet virgines coram praefecta seniori peccata confiteri, 433. Confessio delicti coram caelo facienda, ut per commanem precationem sanetur, 323.

Conjugium ac virginitas duplex vitae genus constituunt, 203. Conjugio copulatorum officium, 308, 309. Vide Uxor.

Conscientiae discussio praescribitur, 323.

Consolatio, quo sensu in Scripturis accipitur, 491.

Consuetudo per longum tempus corroborata, natura vim ac robur obtinet, 344.

Contemplationis utilitas, 342. Contemplatio documentorum Jesu, ministerium corporis transcendit, 336. Quis animi status ad contemplationem requiratur, 311. Facultas contemplatrix in quo posita, 342.

Contentio, quid sit, 438.

Continens, quis vere sit, 360. Qui vel ab uno vitio saperatur, is continens non est, 360.

Continentiae fructus, 361. Modus quis sit, 362. Continentia eum a quo possidetur vel ipso congressu notum efficit, 361. In animi vitis unus est continentiae modus, in cibis diversus, 362. Vide Abstinencia.

Continentiae lex, cur in palæstris sancita, 166.

Contradictio a Domino abalienat, 245.

Conversionis modus debet peccato congruere, 316. Quomodo a peccatis se convertere oportet, 320, 321.

Convictum, quid sit, 423.

Convivii flagitiosi, computationisque descriptio, 137, 128, 129.

Corporearum actionum alia ratio est, alia animi motuum, 17.

Corporis humani structura mirabilis, 21. Praecipuarum corporis partium descriptio et usus, 24. Corporis parva ratio habenda, 167. Quomodo cura suscipienda, 181. Corpus contemendum, 182. Cura nimia corpori ipsi inutilis est et animae officit, 19, 181, 182. Habitudo summe bonae periculosa est, 19, 181, 182. Corporis contemptus vitiosus, 185, et castigatio, 341.

Corpus per se malum non est, 342. Cur rationis expertus, 342. Immodicis afflictionibus non enervandum, 344, 345, 346, 349. Corporis vita animae ascribenda, 342, 343.

Corruptio fraterna quomodo faciendae, 413. Hanc praecedat purgatio ab omni delicto, 271. Quid in corruptioe fugiendum, 441. Omne omnino peccatum immisericus est qui silet, non qui redarguit, 416. Quomodo cognoscet quis utrum Del zelo commoveatur in peccantem fratrem, an iracundia, 470, 476, 477.

Cultus definitio, 492. Quis sit rationalis, 492.

Curiose aliena indagare facilius est, quam sua ipsius et propria expendere, 21.

Curiositas interdictur, 242.

D

David plures docendi modos demonstrat in Psalmis, 72.

Deltatis inficiatio, quid sit, 196.

Desideria mala, ac libido, quomodo refraganda, 23.

Deus incorporeus est, 23. Invisibilis, 23. Omnium creator, 74. Incomprehensibilis, 130, 131, 223. Spiritualis modo apprehendendus, 23. In reddendo ambitiosus, 69. Malorum auctor non est, 73, 74, 381. Operator omnium in omnibus, 139. Decreta sua penes ipsum sunt, 172. Res

nostras pro suo arbitrata regit, 172. Bonitas in Deo inest, 67, et ad injustos extenditur, 44. Plagas calamitatesque immittit, 65, 66, 67, 73, 74, 76. Dei providentia exemplis comprobatur, 68. Conservat gubernatque universa, 74. Dei voluntas in omni re querenda, et propriae voluntati præponenda, 240, 242, 245, 578. Quinam animus ad Dei dirigatur voluntatem, 495. Deus alia vult ut misericors, alia vult ut justus, 512, 513. Hæc refugienda Dei voluntas est: priorem velimus imitemurque necesse est, 512, 513. Omnis voluntas Dei bona, quomodo etiam placita sit, 512, 513. Quomodo implenda, 512, 513. Deo gratum non est quod coactum, sed quod virtute geritur, 79. Dei mandata, quomodo perficienda, 249, 250. Qui conficit Dei mandatum animo non sincero, et tamen in speciem sinceritatem doctrinæ Domini servat, non prohibendus: admonendus tamen, 251. Mandatorum Christi observatio, dilectionis testificatio est, 257. *Vide* Præcepta. Dei dilectio non in doctrinæ præceptis posita, 336. Una quidem virtus est: sed tamen ejus vi et efficacia mandatum quodvis perficitur, 336. Homini iusita, 337. Ineffabilis, 337. Ceu necessarium debitum a nobis repositum, 337. Deus, quomodo diligendus, 257. Quis modus diligendi Deum, 486. Quomodo Dei obtineatur dilectio, 486. Varia momenta ad excitandum in nobis amorem Dei, 338, 339. Dei imago, quomodo recuperanda, 318, 319. Dei jugiter meminisse res pia est, 150. Quæ causa sit quamobrem excidat quis a jugi recordatione Dei, 519. Quæ sunt Dei sermone prosequi audentem fuerit, 150, 188. Idque Abraham et Moyses refugerunt, 151. Quomodo de Deo sentiendum, loquendumque, 151. Dei cognitio, quibus finibus contineatur, 188. Cognoscere Deum, est servare Dei præcepta, 188. *Vide* Natura divina. Veræ Dei cognitionis incuria contemptum Dei parit, 215. Reproba cognitio ex vitiorum pravitate oritur, 215. Dei contemptus schismatum causa, 214. Gravissime puniendus, 219. Dei voluntaria oblitio negatioque, flagitiorum omnium caput est et causa, 73. Deus Pater omnium principium est, eorum quæ existunt causa, radix viventium, 151. Propriam habet subsistentiam a subsistentia Filii distinctam, 190. Fons est ac radix Filii et Spiritus sancti, 193. *Vide* Trinitas. *Vide* Sabelliani. Dei Filii divinitas demonstratur, 152, 153, 156, 157, 158, 188, 190, 191, 192. Proprietates explicantur, 152. Dei Filius a Patre per modum generationis existit, 192, 196. Patri dignitate par est, 191. Aequalis secundum naturam, 191. Coniunctus inseparabiliter, 193. Identitatem habet cum Patre, 191, 192. Una in utroque essentia, 191. Dei Filius propriam habet subsistentiam, 190. Cur Verbum a Joanne dictus sit, 156, 157, 188. Cur principium, 156, 157, 188. Quomodo consubstantialis Patri, 192. Quomodo imago Dei invisibilis, 191, 192. Dei Filii generatio inexplicabilis, 188. Quid sit Filii hypostasis, 188, 191, 192. Nolim intelligas essentiarum confusionem, sed characterum identitatem, 189. Verba humiliora de Incarnatione accipienda sunt, 157. Qui Unigenitum dicunt opus Dei esse itaque facturam, et aperte gentilium errores introducunt, 189. Qui Deum ex Deo negant, hi Judæismum renovant, 180. *Vide* Ariani.

Diabolus incorporeus, 82. Mundi princeps dicitur, 82. Cur Satanas et diabolus appellatur, 82. Ex sua ipsius voluntate malus est, 80. Hunc e cælo deiecit voluntatis libertas, 80. Per invidiam lapsus, 91. Et per elationem, 160. Unde ei adversus nos bellum, 80, 92. Singulari odio habendus, 80, 81. Dei et hominum inimicus, 80, 81. Communis omnium hostis, 187. Maximus sapientiæ mundanæ magister, 158. Superbiæ auctor et impulsor, 157. A Christo superatus est, 82. Diaboli artes ad decipiendas animas, 119, 165, 161, 204, 205, 206, 207, 441, 442. Diabolo male cessit adhibitum in hominem artificium, 157, 158. Diaboli insidiæ contra Jobum, 471. Diabolo utitur Deus ad probandas animas, 82. Num sancti alicujus consilium propositumque Satanas possit impedire, 511. Diabolus, quomodo superandus, 165. Quibus armis oppugnandus, 11. Diaconorum partes, quæ sint, 506.

Die Dominico, quid agendum, a quibus abstinendum sit, 125.

Dilectio, in quo posita sit, 474. Duæ sunt dilectionis species, 477. Duæ dotes præcipuæ, 474. Dilectio et pro justis et pro injustis ad mortem usque ostendenda, 478. Quid agendum cum his qui nos injuria afficiunt, 495.

Diligentiam in minoribus qui ostendit, is non debet contemnere majora, 267.

Dignitatum terrenarum inanitas describitur, 21, 56.

Diogenes rege magno ditior, 185. Diogenis dictam, 181.

Disciplina Domini quæ sit, 101. Utilis ac salutaris est, 101, 102. Disciplinæ quædam inutiles ac periculosæ sunt,

102. Disciplinam nosse, non est mentis consilium, 101. Discordiarum ac seditionum causa, quæ sit, 214, 216.

Dissensio, vetus vitium, 187.

Divitiarum natura, 58. Divitiæ cur homini concessæ, 44, 45, 50, 54, 66. Si absint, non expetendæ, 183. Vanæ sunt et instabiles, 45, 58, 59, 66, 163, 166, 185. Nihil conferunt ad gloriam, 157. Morientem non sequuntur, 165, 167. Judicii die non proderunt, 110. Ante mortem pauperibus erogandæ, 60, 61. Cum desident et in eodem loco permanent, sunt inutiles, 48. In egenos impendendæ, 44, 46, 48, 49, 70, 71, 168, 202, 204. Quomodo distribuendæ, 331.

Divitiarum abusus, 55, 55, 57. Usus qualis esse debeat, 448. Divitiæ multa pariant mala, 59. Dispersæ solent permanere; retentæ vero ad alios transferuntur, 55. Veræ divitiæ quæ sint, 167, 168.

Dotus, quid sit, 442.

Dominandi libido, pestis diabolica, 555. Animæ morbus gravissimus est, 555. Quibus vitis obnoxii sunt illi qui tali morbo laborant, 555.

Donum Dei vel ab indigno recipi nihil mirum, 476. Pœnitia non comparatur, 278. Cum diligente communicandum, 501. Gratis acceptum, gratis dandum, 278. Quisque debet in dono sibi concessio cum gratularum actione permanere, 280. Primum Dei donum qui diligenter excoluit, is alla etiam meretur accipere, 279. Donorum spiritualium concessio reprobationem non excludit, 440, 475. Unicuique dantur a Deo pro ratione fidei, 278. Qui Dei donis abutuntur, illi sunt iniquitatis operarii, 514.

E

Ebrietatis varia genera, 9. Jejunio non præmittenda ebrietas, 9, 12, 13, 15. Jejunio curanda, 150. *Vide* Inglutivies. *Vide* Vinum.

Ecclesia Dei fugit schisma, 187. Quid causæ sit cur inter artium et scientiarum peritos concordia sit: contra vero in Ecclesia Dei multi et inter se, et in divinis litteris intelligendis valde admodum dissentiant, 213, 214. Unitas Ecclesiæ commendatur, 216, et concordia, 217.

Elatio, omnino fugienda, 158, 159, 160, 277, 279. Multiplicibus ex causis nascitur elatio, 157. Quin et virtutes quandoque parant humilitatem non veram, 157. Elatio et audacia atque impudentia æmuatio est diaboli, 211. Elationem sequitur gratiarum jactura, 159. Defectus animæ ex elatione gignitur, 211. Homini relictum est nihil unde gloriari queat, 159. Quo pacto agnoscat superbus, et quomodo curatur, 426. Quis sit superbus, quis arrogans, quis elatus aut inflatus, 434. Quomodo animus sibi persuadebit esse se alienum a studio gloriæ, 521. Varia ad deprimendam elationem remedia proponuntur, 160, 161. *Vide* Superbia.

Eleemosynæ præceptum grave non est aut molestum, 51. Examine præmissio impediendum, 450, 451. Haud procrastinanda eleemosyna est, 49, 60, 70. Diabolum excruciat, 170. Peccatum solvit, 70, 509. Eleemosynæ præmia, 45, 46, 46, 49, 68, 69, 70. Cohortatio ad eleemosynam erogandam, 168, 169, 170.

Essentiæ identitas in divinis, quid sit, 192. *Vide* Natura divina.

Euclidis Megarensis præclarum factum, 178, 179.

Euripidis dictum, 178.

Evangelium lege Mosæ longe perfectius est, 265. Evangeliorum vox reliquis Scripturis sacris magnificentior est aique præstantior, 134. Quæ Evangelio reddenda obedientia est, ea ab omnibus hominibus exigetur, 203. Quomodo Evangelio obediendum, 256. Inter evangelicos præcones auditu omni majora Joannes locutus est, 134. Singulari studio evolendus Evangeliorum liber, 134. Evangelici præconis officium, 291, 293. *Vide* Prædicator.

Excæcationis voluntarie poena, 215.

Exercitatio, utilis ad finem consequendum, 180.

Exercitatio militaris cur instituta, 174.

F

Faciliæ sectandæ non sunt, 557. Fames, malorum maximum, 69. Coegit non paucos etiam naturæ terminos excutere, 70. Quid faciendum tempore famis, 69. Hominis fame pereuntis descriptio, 69. Famis et amoris paterni pugna, 46, 47.

Fervens Spiritu, quis sit, 502.

Fidei desultio, 224. In professione fidei vitanda vocum profana novitas, 225. Simplicæ ac familiares voces usurpandæ, 225. Quæstiones inutiles et alienas non sunt faciendæ, 255. Non sunt ferendi qui contentam doctrinam tradunt, 263. Mitius agendum cum his qui fide sunt infirmiores, 264. Fides, etiam in minimis, Deo habenda, 241. Verbum Domini cum omni certitudine suscipiendum, 245, 263. Missa curiosa inquisitione, his quæ a sanctis et ab

Ipso Domino dicta sunt contenti simus, 228. Cave ratiocinationibus tuis imitari, ad ea quae a Domino dicta sunt reprobanda, 241. Fides non solum in corde tenenda, sed et ore significanda est, 148, 239. Fidel certamen, in quo positum, 240. Utrum possit quis absque charitate fidem habere tantam ut montes transferat, 475. Professio fidei a Basilio edita, 227. Fidel effectus, 154.

Frigoris effectus, 152. Hominis frigore rigentis descriptio, 152.

Furor. Vide Ir. Quid sit furoris proprium, et quid proprium æquæ indignationis, 459.

G

Gabaonitæ adversus Israelitas prave astuti, 108.

Gaudium verum, in quo positum, 26. Quale sit in Domino gaudium, 480. Qua ratione impleri possit præceptum illud Apostoli: *Semper gaudete*, 480, 27, 32. Gaudium quod ab externis petitur, fallax et inane est, 27. Quomodo lacrymæ sanctorum cum jugi gaudio quo fidem perficiuntur conciliari possint, 28. Gaudii tristitiæque varia symptomata, 28. Gaudio modus ponendus, 32.

Gentiles suis scriptis quædam Scripturæ sacræ loca inseruere, 134. Quomodo possit ex gentiliis libris fructus capi, 175. Cave quocunque duxerint huc sequaris, 174. Quidquid in eis utile fuerit carpe, scio quid etiam contemni oporteat, 174, 175, 176, 179. In gentiliis libris quasi in umbris quibusdam et speculis exercentur adolescentes, 175, 174, et ad sacras atque arcanas doctrinas adducuntur, 175. Gentiliis præclari actus imitandi, 178, 179. Quidam asinitatem habent cum præceptis evangelicis, 178, 179.

Geometriam invenerunt Ægyptii, 102.

Gloria ab hominibus laud quaerenda, 426, 427. Quomodo fugienda, 426, 356. In rebus etiam vilibus vanæ gloriæ indulgeri potest, 452. Quis sit inanis gloriæ cupidus, et quis sit qui hominibus placere studet, 452. Inanis gloriæ effectus, 536. Vide Elatio.

Gloriatio vera, quæ sit, 158, 159, 498. Quæ veritas, 158, 159, 498. Prudenti viro nihil fugiendum est magis quam ad gloriam vivere, 185.

Gordius martyr, 141. Patria martyris Gordii, 145. Militiæ ascriptus, militibus centum præfuit, 145. Ad solitudines confugit, 144. Jejunius cæterisque pietatis officiis exercitatus ultra se obtulit certamini, 144, 145. Omnium in se oculos convertit, 144, 145. Præsidii oblatu spernit minas, blanditiis non emollitur, 145, 146. Mala amicorum consilia despiciit, 147. Martyrium strenue datis cervicibus ronsummat, 148.

Gratiarum actio, 55. Gratiæ Deo semper habendæ, 56, 58, 159, 275, 385. Quomodo impleri possit præceptum illud Apostoli: *In omnibus gratias agite*, 56, 57, 38, 39, 40. Gratiarum actio lacrymas non excludit, 32, 42. Qua ratione cum ea quæ beneficiis debetur concilianda, 488. Beneficia collata delet ingrati animi vitium, 39.

Gubernatio, ad vitam trajiciendam necessaria est, 111, 112.

Gubernator intelligens, quis sit, 111. Non quilibet ad gubernationem vocatur, 110. Optimus gubernandi modus, 112, 113.

Gulæ vitium, in quo positum sit, 207. Multa sequuntur mala, 208. Interitum avertit, 208. Gulosi difficile admodum emendantur, 208.

H

Hæretici fugiendi, iis maxime qui in peccatis versati fuerint, 421, 422. Utrum salutandi sint vel cum eis cibus sumendus, 558.

Hebræorum p̄ncipa fuit astutia, 108.

Herbæ, ad singulos morbos accommodatæ sunt, 398. Vide Ars medica.

Herculis historia ex Prodicis laudata, 177.

Hesiodi locus a Basilio laudatus, 174, 176.

Historiæ utilitas, 149.

Homeri poesis virtutis laus est, 174.

Homini definitio, 167. Homo ad imaginem Conditoris factus, 18, 318. Ex duobus constat, mente scilicet et corpore: utriusque partes designantur, 25. Homini dignitas, 22, 26, 27. Solus ex omnibus animantibus erecta facie conditus, 24. Quod sub aspectum cadit id homo non est, 181. In homine velut in concinno quodam rerum summario, magnam Conditoris sapientiam licet contueri, 25. Collata homini beneficia recensentur, 26, 27, 40, 41, 67, 358, 359. Homini sublimitas et gloria quæ sit, 158. Aliud est homo ipse sibi, aliud sua, aliud quæ circa illum sunt, 18. Unusquisque ad quidpiam utile conditus fuit, 77. Libero arbitrio donatus, 77. Alter ab altero per liberum arbitrium receritur, 77. Homo ex sua ipsius voluntate malus est, 80. Per peccatum deformatus, 318. Homini relictum est

nihil unde gloriari queat, 159. Infinito plura sunt que ignorat, quam quæ novit, 195. Ad peccata cogitationem proclivis, 17. Per cogitationem peccat sæpius, 17. Infirmitati huic medela concessa est, 17, 18, 19. Cur non ita conditus, ut peccare natura non possit, 79. Alios bonos, alios malos a Deo factos esse qui dicit, impius est, 455. Quomodo Deum homo glorificat, 238. Quotidianum hominis officium describitur, 17, 18, 19.

Honesti et justi definitio, 499.

Horæ canonicæ, quomodo monachis distributæ, 521, 522, 585, 584. Dividebatur meridiana precatio ut septenarius numerus impleteretur, 322. Earum quælibet, accepta a Deo beneficii singulari quodam modo in memoriam revocat, 585. Diversitas in precibus et psalmodia quæ stalis horis sunt, utilis, 384. Quomodo psallendum, 515, 514.

Hospites, quomodo excipiendi, 265, 564, 565. Maneant in hospite monumenta mensæ Christianorum, 564. Mensam nostram ob delicatos commutare turpe est, 564, 565. Hospitalitatis is finis sit, ut spectetur quod necessitas cujusque accedendum postulat, 564, 565. Attamen cura et quædam mensæ decetia necessaria est in omnibus, 564, 565. Hospites qui dimittendi, 467.

Humilitas, omnis virtutis parens, 210. Emulatio est Christi, 211. Virtutum ærarium, 159. Maxima salus homini, morbi medela, et reditus ad pristinum statum, 156. Summo studio complectenda, 160. Humilitas locum in regno colorum obtinendum desinit, 266. Humilitatis assuetudo iracundiam animi quasi excrudit, 556. Qui mollis magnisque peccatis obnoxius est, omni sæpe liberat humilitas, 160. Humilitatis profectus animæ profectus est, 211. Humilitatem nos omnia Domini gesta docent, 161. Idonea ad consequendam humilitatem præcepta, 161, 162, 481. Vide Elatio.

Hypocrisis invidiæ fructus, 97.

Hypocrita, quis sit, 2.

I

Ignis qui Ecclesiæ septa obtinebat mirabiliter extinguitur, 170.

Ignorantia, non tollit peccatum, 245. Auget si sit voluntaria, 429.

Impuritas et immunditia, quid sit, 459.

Inconstantiæ suspecti, qui sint, 532.

Incontinentia ex vino oritur, 125.

Indignatio et ira differunt, 90.

Indumenta, cur non statim in paradiso constructa fuerint, 81. Vide Adamus.

Inferni supplicia æterna sunt, 507. Peccatum quodlibet convenienti sibi pœna multabitur, 507.

Infirmorum infirmitates quomodo portandæ, 475.

Ingraviæ satietatisque tum ebrietatis effectus describuntur, 4, 5, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 45, 125, 208. Vide Vinum. Vide Gulæ vitium.

Ingrati animi pœna, 59, 64, 541.

Inimici, quomodo diligendi, 474. Utrum præceptum de diligendo proximo implei possit, 474.

Inimicitia peccatum gravius est in iis qui cæteris gradu præstant, 495.

Innocentia, dupliciter intelligitur, 107.

Innocentis character atque insigne, 107.

Inobediencia est superbiæ fetus, 572. Inobediencia multum gravissime puniunt, 217, 218, 219. Quomodo oportet afflicti omnes erga immergerum et inobsequentem, 571, 572. Quisquis parere non vult, secum ipse pugnat, 572. Sæpius admonitus si reipsa seipsum non sanat, is veluti membrum corruptum a communi corpore resecandus, 572, 595. Inobediencia quod iudicandi sint, 455, 456, 457.

Intelligentia quid sit, 488. Cujusmodi intelligentiam petere debemus a Deo: quomodo reipsa fieri digni possimus, 488. Intelligentiæ tarditas ex eorum in quos beneficia conferuntur, incredulitate proficiscitur, 451.

Intemperantia metuenda est, 558, 663. Manifestam præter nequitiam, 462. Utrum cura suscipienda sit ejus qui sibi mortem per intemperantiam conciliat, 465.

Interroganti recte et præclare respondendum, 245.

Invidia est dolor de proximi successu felici ac prospero, 91. Capitale vitium, 92. Caini et Saulis crimen, 92, 93. Immansuetissimum odii genus, 93. Arrabao supplicii, 95. Invidiæ effectus, 91, 92, 95. Invidiæ motus plagæ sunt invidenti, 94. Idonea ad coercendam invidiam remedia, 95, 96.

Invidus venenatis bestiis exitiosior, 94. Dæmonis administer, 95. Invidum collata beneficia irritant, 95. Homini invidi descriptio, 95. Vide Invidia.

Ira, mentis est ebrietas, 9. Qua ratione coercenda, 23, 85, 86, 87, 224, 459. Brevis quædam insania est, 84, 89. Iræ effectus, 85, 84, 85. Fetus varii, 457, 454. Homini ira percipi elegans accuratæque descriptio, 9, 83, 84, 85.

Ira quædam utilis, 88, 89. Quomodo dandus iræ locus,

497. Iræ filii qui sint, 508. Ira et indignatio differunt, 90. Iræ radicem si excindere poteris, vitia non pauca una cum hoc principio extirpabis, 90.

J

Jejunium verum, quale sit, 2, 9, 15. Hilari animo excipiendum, 2, 15. Efficax abolendo peccato est, 2. Jejunii antiquitas, 2, 3, 5. Effectus dignitasque et utilitas, 5, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 15, 14. In jejunio quid cavendum sit, 2, 9, 12, 489. Quomodo jejunandum, 460. Ab interno mentis jejunio cavendum, 15, 16. Quotquot fuerit sancti, omnes per jejunium ad vitam Deo dignam instituti fuerunt, 7. Vanæ delicatarum excusationes refelluntur, 5, 4.

Jejunium quadragesimale ubique et ab omnibus observatum, 11. Quinque dies singulis hebdomadis quadragesimalibus jejunio consecrati, 9, 12.

Joannes, inter evangelicos præcones vocalissimus, 134. Lora quædam ex Evangelio Joannis et gentiles admirati, scriptis suis inseruere, 134.

Job patientiæ Christianæ exemplar, 30, 45, 171. Varias diaboli insidias superavit, 30, 45, 171. Collata Jobo præmia, 175. Quid causæ sit cur amissas divitias duplo recepit; liberorum vero numerus mortuis par rediit, 175.

Judæi Filium Dei negant, 189. Consilium sibi exitiosum contra Dominum architectati sunt, 158. Per elationem lapsi, 160.

Judaismus, pugnat cum Hellenismo, et uterque cum Christianismo, 189.

Judicis munus, 105, 106, 274. Quisque judicis personam debet induere, 106. Cave ne tui ipsius flas iniquus judex, 160. A judicando proximo abstinendum, 161, 206, 275. De rebus incertis vel habita personarum ratione non judicandum, 274. Qui ad judicia fereunda proni sunt, ii inconstantia sunt suspecti, 352.

Judicium quoddam naturale nobis est, 106. Judicii discrimina qualia sint, 470. Non omne interdicitur judicium, 470. Judicii dies peccatori pertimescenda, 58. Dies retributionis pro cuiusque merito, 72. Judicium sequitur gratiam, 159. Judicia Dei curiose perscrutanda non sunt, 172. Haud contemnenda, 244. Gravius est judicium eorum qui noverunt, nec tamen faciunt, 243. Quorundam in judicium iræ Dei casus, ad metum, doctrinam et correptionem nostram est, 244. Contemptus judiciorum Dei maximum malum, 545. Quomodo timere poterimus Dei judicia, 445.

Jugum Christi quomodo leve, 211.

Julitta martyr, 53. Martyrii causa, 53. Constanti hilarique animo martyrium subit, 54. Prosilii in rogum, 54. Julittæ corpus integrum et incolume servatum, in pulcherrimo templi vestibulo tumulatur, 54. Circa Julittæ tumulum fons aquæ salubris scaturit, 53. Julittæ cohortatio ad mulieres, 54.

Jura gentium haud parum inter se diversa sunt, 104. Justitiæ definitio, 104. Veræ ac sinceræ ac adulterina et falsa secretio diffidilis, 104, 105. Justitiam veram intelligere, animi est vere magis, 104, 105. Unicuique reddi debent quæ sua sunt, 259.

L

Labor. Vide Opus manuum. Lacrymarum origo et causa, 29. Merentibus sunt levamen, 21. Modus in effunderendis lacrymis tenendus, 29, 50, 51, 37. Lacrymis peccata diluuntur, 168. Aliæ laudantur, 27, 41, 42. Culpantur aliæ, 51, 41, 42. Quare Christus lacrymas super Lazarum et super civitatem effudit, 29, 50. Lacrymæ sanctorum. Vide Gaudium.

Legem inter et Evangelium multum inest discriminis, 265.

Legis contemptor Deum afficit contumelia, 238. Liberum arbitrium, quid sit, 78, 79. Homini insitum, 74, 77. Vasorum aureorum argenteorumve aut testaceorum vel ligneorum similitudinem habet, 74, 77. Naturæ rationis compoti maxime congruit, 78. Peccati radix est ac principium, 74. Liberi arbitrii effectus in diabolo et angelis, 80.

Libidines obscenæ, naturæ detrimentum sunt, 166. Suppitas proxime sequitur moror, 166.

Libri gentilium non sine fructu leguntur, 175. Vide Gentiles.

Lites fugiendæ, 270. Luxuria est naturæ detrimentum, 166.

M

Malignitas quid sit, 442.

Malum boni privato est, 78. Mali nulla est propria substantia, 78. Non ingentium, 78. Non una cum bonis creatum, 78. Peccatum solum vere malum est, 77. Quoquo tempore admissum, ex æquo malum est, 525. Quid sit verum malum, quid malum apparens, 78.

Malum, aliud est habita ratione sentiendi, aliud sua ipsius natura. Istud ex nobis pendet, illud nobis a prudente Domino et bono ad nostram utilitatem irrogatur, 74, 77. Vide Calamitas. Cessare a malo, neque laude, neque castigatione ex se dignum est, 118. Inventores malorum qui sint, 442.

Mamahtis martyris encomium, 185. A seipso nobilitatur Mamas, 185. Pastor fuit, 186.

Mandata Dei. Vide Præcepta.

Mansuetudinis fructus, 558. Mansuetudo justam indignationem non excludit, 558. Monachis omnino convenit, 557.

Marcion, principia duo inducebat, 192.

Marthæ et Marthæ functiones diversæ, 535. Status duc per has mulieres designantur, 535.

Martyres pauci, 148. Dum maculantur exsultant, 159.

Martyrum corpora in vestibulis templorum tumulabantur, 51.

Celebritates apparatu omni celebrantur, 159, 141.

Quo fine, 186. Circa martyrum sepulcra conventus publici et convivia, 159. Martyrum civitas quæ sit, 150. Quæ sint vera præconia, 185. Cohortatio ad martyrium, 159.

Martyrum Encomium, 156. Invocantur martyres, 155.

Matrimonium. Vide Conjugium, Uxor.

Matris Christianæ præclarum facinus, 155, 156.

Medicina, cur homini concessa, 597. Vide Ars medica.

Meñdaciū omne prohibetur, cujusdam etiam utilitatis causa prolatum, 442. Ideo fugiendum, 253.

Mensa Christianorum qualis esse debeat, 564. Quomodo oporteat se gerere inter sedendum et accumbendum in tempore prandii aut cœnæ, 566. Lectio non deerat mensis monachorum, 476. Qui ad monachorum mensam admittendi sint, 552.

Mentis aberratio et variæ cogitationes quomodo emendandæ, 522, 541, 542, 543, 544, 527, 524, 538. Quomodo cavendum ne cogitationes bonæ mentem veluti deficiant, 445. Mentis levitas innatus adolescentibus morbus, 20, 455.

Militaris ordinis salus desperata non est, 147.

Milites hujus mundi ab Christi militibus differunt, 12.

Militis vita, qualis sit, 199. Laboriosa in bellis, splendida in pace, 199. Strenui militis præmia quæ sint, 199.

Milites Christi. Vide Ascetica vita.

Ministri fidelis officium, 225.

Mitis, quis sit, 480.

Monachi vita, qualis esse debeat, 205, 206, 207, 208.

209, 520, 525. Monachi multis variisque modis tentantur a diabolo, 204, 205, 207. Eisdem necessarius est vitæ suæ dux, cui sua omni voluntate rejecta, seipsum tradant, 204, 205. Quidquid sine ipso efficitur, furtum est et sacrilegium, 204, 205. Monachus quidquam eorum quæ ex consuetudine vera habentur adulterare ne tentet, 204, 205.

Nobilitati carnis ne insulatur, 204, 205. Aurea habeat apertas ad obediendum, 206. Variis sermonibus ne vacet, 522. Ad majores virtutes enitatur, et minores ne negligat, 226. Nullum parvipendat vitium: ne sit alienorum peccatorum judex, 226. In publicum prodire penitus relugiat, 206, 207. Juvenis, æqualium suorum consuetudinem omnino declinet, 207. Gulæ vitium summopere caveat, 208.

Monachus gulæ addictus raro admodum respicit, 208.

Ne putet eos omnes fieri salvos qui in cella degunt, 210.

Senex, de laboribus ne remittat, 211. Ne ambiat fratribus imperare, 355, 374, 375. Monachus ne efferat cleri gradus aut sacerdotii, sed potius humiliter, 211.

Ornamenta monachi quæ sint, 211, 212, 213. Varia monachis data præcepta, 209, 210, 211. Omnia sint monachis communia, 522, 524. Oportet monachum nihil in vita possidere, 211, 522, 524, 456. Non cullebet suum vetus indumentum dare licet cui velit, 456, 457. Vel aliam quamlibet elemosynam, 450. Quo animo uti debeat, 448. Omnino æquali amoris mensura sese invicem diligere debent, 522, 525. Controversiæ quæ inter fratres oriuntur, quomodo dirimendæ, 594. Qui detrahit vel audit detrahentem, ambo separandi sunt a reliquorum societate, 424. Qui detrahit præfecto, quomodo puniendus, 424. Si frater fratri molestiam aspergit, quomodo emendandus, 428. Vel qui assidue seipsum accusat quod asper tractet fratrem, 443. Qua humilitate debeat quis a fratre obsequium accipere, 469. Quo animo fratribus suis inserviendum, 468. Præfecti absentis, aut aliqua occupatione distentis, vices supplere debet aliquis, qui ab ipso præposito et cæteris qui probandi periti sint, designetur, 591, 492. Quid agere debeat is qui præpositi statuta non admittit, 495. Vide Obedientia. Omnia etiam cordis arcana sunt præposito detegenda, 371. Vide Obedientia. Vide Præfectus. Non debent monachi a conventu fratrum secedere, suis secundum carnem propinquis patrociniari, 575. E cella egressio monachis admodum pe-

Digitized by Google

Распознавание текста

ARX/FR

riuciosa, 206. Quo affectu et cella egredi debeant, 207, 268. Quomodo in cella persistere, 335. Parentum cura attinet ad fratrum præfectum, 553. Colloquium cum parentibus periculo non vacat, 573. Quomodo tacere vel loqui debeant monachi, 323, 326. Quæ per nutus sunt significationes prohibentur, 525, 326. Externos, vel etiam parentes aliqui non liceat monacho absque licentia, a præfecto non cuilibet danda, 385. Non convenit ascetam incaute aut cum omnibus hominibus colloqui, 530, 531, 332. Quis sit modus colloquendi cum sororibus, 376. *Vide* Silentium. Quomodo operari et ministrare debeat monachus, 210, 322, 369, 577, 580, 581. Non licet unicuique assignatum sibi opus recusare, 456. Neque graviora opera, 457. Qui laborare non vult, nec tamen est fracto corpore, condemnatur ut piger, 339. Qui laborare non potest, quomodo habendus, 456. Artes monachis assignatæ quæ sint, 584, 385. *Vide* Opus manuum. Quæ vestitus ratio monachis convenit, 567. Par est monachum vel in vestitu peculiare aliquid habere, 568. Quod minime exquisitum est, ac necessitatis scopo sufficit, omni tempore præferatur, 568. Zonæ usus quis sit, 568, 569. Duas tunicas habere vetitum est, 447. At tamen si quis carnis afflictionis causa, alteram habere voluerit, non prohibetur, 447. Quo animo caleamentum aut vestimentum qualecunque tandem illud fuerit, accipere oporteat, 474, 578. Diæta monachis præscripta quæ sit, 521. Optimum est si ob nullam victus necessitatem in publicum prodire cogantur, 521. Veri ascetæ alimento siccissimo utuntur, et in quo tenues admodum vires ad reficiendum sint, 552. Comedunt semel per totam diem, 552. Jejunia et vigiliæ extraordinariæ non probantur, nisi accedat præfecti auctoritas, 461, 462. *Vide* Victus ratio. *Vide* Cibus. Crebra ac frequens peregrinatio monachis interdicitur, 553. Utrum rogati ab aliquibus, eos invisere debeant, 526. Nundinationes non decent monachos, 586. Instabiles monachi omnino fugiendi, 534, 535. Quibus similes, 534, 535. Quomodo si qui suo conventu relicto alium petunt, per cæteros præfectos habendi, 579, 580. *Vide* Peregrinatio. Pœnæ monachis delinquentibus impositæ, 522, 393. Tempus et modus præpositorum iudicio decernitur, 452. Qui e fratrum corpore abijciendi sint, 572, 452. *Vide* Epitimia, in quibus disciplina monasticæ specimen reperies. *Vide* Ascetica vita, Sæculi renuntiatio, Professio monastica, Monasterium, etc.

Monasterium, quomodo ordinandum, 520. Decet monachos non pauciores esse quam decem, 320. Plures in eodem pago conventus fratrum non construendi, 378, 379. Vicini si in egestate sint, quomodo sublevandi, 515. Utrum societates fratrum inter se negotiari debeant, et si ejusmodi necessitas contingat, quomodo negotiandum, 515, 156. Aulicus ad monasterium obstruat mulieribus; imo non quivis viri ingrediantur, 322. E monasterio egredi quando liceat, 526, 580. Haud decet monachum aliquo abire moderatore non prius commonefacto, 456. *Vide* Monachi.

Monasticæ vitæ dignitas, 520. *Vide* Ascetica vita.

Morbi sunt pœna peccati, 397. Herbarum ad singulos morbos accommodatæ sunt, 398. Sæpe castigationis causa, in morbos prolabimur, 599. Quo animo perferendi, 400. *Vide* Ægritudo.

Morosi hominis character, 39.

Mors, peccati pœna, 247. Malum non est, 71. Justis somnus est, 139. Imo ad vitam meliorem præfectio, 159. Pro Christo appetenda, 148, 284. Post mortem non est tempus recte factorum, 235.

Mors filii parentisve aut charorum, quo animo perferenda, 51, 56, 37, 38, 286. *Vide* Lacrymæ.

Mortem Domini quomodo quis annuntiat, 492.

Mortificatio Jesu in corpore nostro circumferenda, 26.

Mulierum colloquia consuetudinesque quam maxime fugiendæ, 543, 544.

Mulierum ornatus, quis sit, 309.

Mundana omnia despiciendæ sunt, 163, 164, 165, 166. *Vide* Homiliam de iudicio Dei. Sub his latitat diabolus ad decipiendas animas, 164. *Vide* Diabolus. Vere nostra non sunt, sed omnibus pariter extranea, 163, 166. Evanescent una cum vita, 186. Plus a minimo futurorum dignitate distant, quam a rebus veris umbra et somnium, 174. Clausis oculis prætereunda, 166. Derelinquenda ut sequamur Christum, 148, 149, 150. Qui rebus terrenis remittit munium, in honorem apud Christum sibi conciliat, 214. Qui re aliqua presentibus afficitur, eum esse discipulum Domini impossibile est, 237. *Vide* Monachi.

Mundus corde, quis sit, 514.

Munus ad altare quomodo quisque nostrum offert, 506.

Murmuratio monachis interdicitur, 373. Opus ejus qui murmuravit cum operibus fratrum non commiscendum, 373, 395, 396, 427. Similem inobedientibus pœnam susti-

neat, 395. Variis murmurationum causæ, 436.

Musica, quæ fugienda, quæ consecranda sit, 182 *Vide* musices, 182.

N

Natura divina, quid sit, 131. Præ dignitate verbis explicari non potest, 131. Quantum sit Deus, et quis modus ejus, et qualis secundum essentiam; talia ut sunt interroganti periculosa, ita ei qui interrogatur inexplicabilia, 188. Ad omnes simul Dei glorias declarandas non sufficit nomen unum, nec singula omnino citra periculum assumuntur, 226. Humana natura in hac vita assequendis divinis mysteriis impar est, 226. *Vide* Trinitas.

Naturæ detrimentum sunt obscenæ libidines, 166.

Navigatores imitandi, 168.

Necessitudo cum Deo in studiis divinæ implendæ voluntatis perficitur, 255. *Vide* Dei voluntas.

Negotiis a pietate alienis qui sese immiscet, in Deo servire nequit, 256.

Novitii, quomodo probandi, 532, 535. Probatio debet accedentium moribus accommodari, 552, 553. Communis cujusque probandi modus quis sit, 533. Novitii Scripturarum sententias edocendi, 449. Non admittendi nisi habitu prius fratrum consilio, 455. Utrum pro his qui fratribus traditi sunt, sit aliquid accipiendum ab eorum propitiis, 523. Utrum recipiendi sint si quibus divitiæ non suppetunt, 446, 447. His qui ad Dominum accedebant, bona ad ipsos pertinentia reddebant cognati, a præfeto prout judicabat administranda, 478. *Vide* Professio monastica.

Nox occasionem præbet orandi, 56. Noctis tempus quomodo traducendum, 56.

O

Obedientia perfecta, quæ sit, 524, etiam in minimis præstita, Deo est accepta, 262. Mandata etiam quæ ultra vires sunt complectitur, 372. Quomodo alter alteri obedire debeat, 455. *Vide* Monachi.

Obedientiæ merces eximia, 95, 525. Monachis omnino necessaria, 204, 205, 320, 374. Cenobitici instituti summa est, 563. Monacho imitanda obedientia ea est, quam sancti Deo exhibuerunt, 570, 571, 572. Ne minimo quidem temporis momento asceta sui juris sit, 577. Quo affectu ei qui mandatum conficiendum urget, auscultandum, 471, 473. Ad quosnam terminos sese debeat extendere, 455. Limites suos ad mortem usque extendit, 456. Propria voluntate uti, alienum est a recta ratione, 457. Omne iudicium voluntatis propriæ periculo non vacat, 461. Ipsa etiam bona eæ propria auctoritate facere non licet, 455. Quidquid eligitur propria voluntate, id alienum est a pietatis cultoribus, 441, 449, 462. Quidquid perfectus comprobatur, tametsi repugnat voluntati, id amplectendum est, 441, 449, 462. Num cuivis et quodvis imperanti obediendum sit, 454, 455, 522, 523.

Objurgatio, quo animo accipienda, 507. Objurgationis modus quis esse debeat, 162. Variis peccantium affectibus accommodandus, 444, et statim, 405.

Obtrectatio, quid sit, 423. Duo tempora sunt in quibus liceat mali aliquid de aliquo dicere, 423.

Oeconomus dotes, 577. Illum necesse est summe ab amore singulari et a contentione purum esse atque expurgatum, 465. Dotibus ad ministerium necessariis instructus haud facile reperitur, 380. *Vide* Cellarius.

Opus manuum laudatur, 210, 312. Præcipitur, 370, 383, 545. Monachis præsertim, 521. Non ob corporis castigationem modo, sed etiam propter charitatem erga proximum utile, 582. Assiduum orationem non excludit, 382, 383. Precum et psalmodiæ obtentu non refugiendum, 582, 585. Tempora ad operandum manibus, assignata monachis, 585. Qui propter operum aut locorum naturam longius abfuerint, constitutas ad psallendum horas ne prætereant, 383. Artes monachis assignatæ quæ sint, 584, 585. Hæ artes anteponendæ quæ neque vitam ipsorum distrahant, neque impedimento sint quominus assidua Domini presentia perfruatur, 584, 585, 550. Laudatur maxime agricultura, 585. Non licet monacho eam quam calliet artem, aut discere vult, exercere, sed eam ad quam judicabitur idoneus, 586, 587, 588. Debet asceta vilia etiam opera cum multa alacritate suscipere, 574. Non licet unicuique assignatum sibi opus recusare, 456. Neque graviora opera, 457. Qui laborare non vult, nec tamen est fracto corpore, condemnatur ut piger, 439. Qui laborare non potest, quomodo habendus, 456. Opera, quomodo vendenda sint, 585. Fieri debent moderate senes, qui eadem ad requisitos usus impendunt, 521. Viribus cujusque aquanda, 466. Quo consilio et quo

animo li qui laborant, laborare debeant, 388, 389, 484, 485, 510. Quomodo operari commissa sibi instrumenta debeant accurare, 464. Quomodo quis abundat in opere Domini, 517. Operum bonorum prætermisso, perinde atque malorum perpetrato puniunt, 222. Opera bona quomodo occultanda, 481. Quomodo quis omnia faciat ad gloriam Dei, 481. Professio nostra per opera confirmanda, 257.

Optimus quis sit, quis bonus, quis ad omnia inutilis, 174.

Oratio. Quomodo orandum, 276, 303, 336, 337, 338, et pro quibus, 277, 286. Tempus orandi omnis vita sit, 321, 382. Quomodo spiritus alicujus orat, mens autem illius sine fructu est, 313. Postulata si illico non acquiescimus, animo non concidendum, 540. Affectus ad orandum requisiti, 538, 539. Orandi modus duplex, 536. *Vide* Precatio.

Orationis exhortatoriæ vis quæ sit, 10.

Originale peccatum. *Vide* Peccatum. *Vide* Adamus.

Ornamenta monachi quæ sint, 211, 212, 213. *Vide* Monachi.

P

Paenagryrici difficiles, 183.

Panis quotidianus, quis sit, cujus quotidianam largitionem rogare edocti sumus, 500.

Parentes veri, qui sint, 348. His qui ad Dominum accedebant, bona ad ipsos pertinentia reddebant cognati, a præfecto prout judicabat administranda, 478. Quomodo oporteat monachos officii erga cognatos secundum carnem, 375, 479, 561, 563, 566.

Parvuli, in quibus imitandi, 487.

Pastor quis eligendus, 204, 320, 321, 324. Quis fugiendus sit, 205. Quidquid sine bonorum operum doctore sit, furtum est et sacrilegium, 205. *Vide* Monachi. *Vide* Præfectus.

Pastoris descriptio, 166, et encomium, 166, 187. Bonus pastor, quis sit, quis mercenarius, 186, 187, 188. Sunt etiam nunc mercenarii pastores, 187. Boni pastoris officium, 188. Dotes, 204, 320, 321.

Patens, quis vere sit, 154.

Patientia donum Dei est, 225. Patientiæ Christianæ effectus et præmium, 171, 173.

Pauperes spiritu, qui sint, 483, 484. *Vide* Monachi.

Paupertas, æquo animo toleranda, 67, 68. Mirabilis si cum pietate conjungitur, 186. Pauperem esse probrosum non est, sed paupertatem generose non ferre, 87. Quid sit discriminis egestatem inter et paupertatem, 504, 505.

Pax cum omnibus hominibus, si fieri potest, habenda, 370. Cæteri quoque ad pacem Christi sunt adducendi, 271. Pacificus quis sit qui a Domino dicitur beatus, 487.

Peccatores, quomodo habendi, 272. Qui in sua ipsorum nequitia perseverant, aversandi, 273. His maxime qui in peccatis versati fuerint, 421, 422. Quomodo objurgandi, 444.

Peccatum, ægritudo et mors animæ est, 42. Ad posteros per Adamum transmissum, 70, 208. Omnem bonorum operum fructum dissipat, 112. Abalienat a Domino, conjungit vero diabolo, 254. Animas comitatur iudicii die 58. Plagas calamitatesque inducit, 63, 65, 64. Quo odio habendum, 148. Finis peccati mors, 243.

Peccatum quomodo vincendum, 118. Lacrymis diluitur, 42, 168. Et elemosyna, 70, 130. Quomodo a peccatis recedendum sit, 417, 517. Peccato penitentia exæquanda est, 19. Et plena, 104, 105. Peccatorum causæ quæ sint, 444. Peccata alia sunt involuntaria, alia ex pravo animo oriuntur, 104. Hæc gravius punienda, 219. Peccata aliqua ex aliis originem ducunt, 517. Quo sensu magnum vel parvum peccatum dici liceat, 518. Nequitias operum perpetratio, plerumque poena est præcedentium peccatorum, 243, 233. Peccatum nunquam est, neque in sua ipsius substantia apprehenditur, 517. Qui patitur alterum peccare, peccati reus fit, 450, 451. Qui post deleta peccata rursum peccat, ipse iudicium sibi parat, 244. Quomodo agendum sit cum his qui devitant graviora peccata, patrant vero leviora indiscriminatim, 518. Quia ratione persuadet sibi animus esse se purum a peccatis, 519, 520. Etiam si quis peccati haud conscius se ipse non arguat; si tamen debet illi adhibere qui res illius melius videre possunt, 521. Peccatorum multitudo nunquam nos a spe consequendæ veniæ debet dejicere, 418, 419. *Vide* Confessio.

Perdicitus astutia, 120.

Pererogatio, quomodo suscipienda, 585, 586. Crebra et frequens interdicitur monachis, 533. *Vide* Monachi.

Periculis egregium facinus, 178, 179.

Perperam agere, quid sit, 432

Persecutionis adversus Christianos descriptio, 143, 144, 150.

Petitio non omnino in verbis circumscribitur, 33.

Petrus timiditati humanæ traditus est, lapsu erudicendus ad metum atque ad cautionem, 159, 160. Omnibus discipulis prælatus, 219.

Pharao, ob nimiam malitiam insanabilis, 77. Quomodo induratus, 77. Pharaoitis irrita fuit astutia ad dispendium Israellem, 158.

Philosophus, vere quis sit, quis fictitius, 178. Philosophi præ cæteris majori studio legendi, 176. Plerique virtutis laudem in suis scriptis reliquere, 178. Attente legendi, 175.

Pictura exhibet oculis quæ docet historia, 419.

Pietatis fructus, 186. Quidquid ad pietatem conducit, id nisi libenter ac studiose fiat, periculosum est, 460. Et jejunium et cibi usum pietas temperare debet, 462. Quis sibi ipsi placiturus aliquid agit, a pietate excidit, 520. Quid pietatis cultori considerandum sit, 516. Institutio ea quæ fit per timorem, utilior est his qui ad pietatem recens introduuntur, 341. Qui pro pietate decertant, non sunt deserendi, 285.

Piger, quomodo emendandus, 427.

Pigritia, naturalis fere est senectæ, 435.

Pil, si peccaverint, aliter ac peccatores objurgandi, 444. Cur aliquando in peccata delabantur pil, 414.

Pittaci dictum, 180.

Platonis dictum, 182. Cur insalubrem Atticæ locum Academiam elegerit, 182.

Pneumatomachi Spiritum sanctum dicebant creaturam, 193. Horum sophismata proponuntur, diluunturque, 193, 194, 195, 196. *Vide* Spiritus S.

Poenæ peccato exæquanda, 522. Quo animo irrogatæ poenæ perferendæ sint, 336, 468. Qui ægre fert increpantem se, qualis sit, 596, 468.

Pœnitens sincerus, quis sit, 416, 417. Quomodo suscipiendus, 416, 417. Quis fictus, 416. Quomodo habendus, 417. Pœnitenti peccata remittenda, 419. Quid agere debeat is, quem poenituit peccati, et rursus in idem peccatum labitur, 516, 517.

Pœnitentia vera quæ sit, 63, 233. Peccato exæquanda, 19. Post mortem inutilis, 122. Rite et egregie peracta dat spem consequendæ veniæ, 418, 419, 431. Qui unquam pœnitentiam non agunt, ipsi gravius condemnantur quam il qui ante Evangelium fuerunt condemnati, 254. Cujusmodi fructus pœnitentiæ digni sint, 416, 417, 419, 316. Pœnitentia Ninivitarum, 64, 65.

Pœtæ, historici, oratores quomodo legendi, 175. *Vide* Gentiles.

Polypus, colorem suum in subjectæ terræ colorem mutat, 184.

Præceptorum divinorum utilitas comprobatur, 83, 112. Contemptus gravissime puniendus, 220. Series mandatorum Dei quæ sit, 333. Omnium mandatorum quæ a Deo nobis tradita sunt, conficiendorum vim et facultatem accepimus, 336. Præcepta Spiritus sancti perici non posse qui dicit, impius est, 18. Refelluntur qui legem traditam impleri non posse calumiantur, 23. Cavendum est ne unius mandati obtentu alterum dissolvere videamur, 351. Nullum, ne difficillimum quidem, pigre ac segniter conficiendum, 373. Exsoluto uno, necesse est alia etiam simul exsolvi, 51, 54, 328, 329, 330, 339. Nihil contemnuendum est quasi parvum, 415. Mandatorum Christi observatio, dilectionis testificatio est, 237. Finis vita æterna, 243, 323. Tria sunt animi discrimina, quibus ad obediendum impellimur, 529. Quomodo possit quis ex animo et cum alacritate Domini exsequi mandata, 473. Quomodo quis paratissimus erit ad se etiam periculis objiciendum pro Domini mandato, 483.

Prædicatoris evangelicæ officium quale sit, 291, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 477, 478.

Præfectura periculosa, 211, 369.

Præfectus fratrum qualis esse debeat, 370, 431, 589, 590. Mansuetudo morum et humilitas cordis characterem præpositi atque insigne constituunt, 370, 434, 589, 590. Quomodo præpositus increpare et objurgare debeat, 396. Indignatio in peccatum, misericordia in fratrem commostrandam, 430. Increpationis modus variis peccantium affectibus debet accommodari, 444. Nihil non adhibendum est ad curandum infirmum, 451. Quomodo delictum illius qui peccavit, corrigendum sit, 396. Præfectus ita afficiatur quasi qui de singulis fratribus rationem redditurus sit, 370, 373, 374. Omnes observet necesse est, 421. Qui curam habet plurimum, is pluribus servit, 474. Quomodo affici debeat erga immorigeros et inobsequentes, 372, 373. Qui e fratrum cætu abjiciendi sint, 372, 373. Fratribus munera et officia, adhibito eorum qui ad hoc apti sunt iudicio, designet, 453. Corporis viribus debet sua mandata

attemperare, 578. Præfectus deligatur ab iis qui primas obtinent in aliis fratrum conventibus, 390. Absentis vices supplere debet aliquis, qui ab ipso præposito et cæteris qui probandi periti sint, designetur, 391, 394. Præfectus qui dotibus ad munus obeundum necessariis instructus sit, haud facie reperitur, 378. Si quando aberret, a quibus admonendus, 371. Non decet præfectum cum præfecta frequenter colloqui, 433. Præfecti agendi ratio non est curiose examianda, 394. Vide Monachi. Vide Obedientia.

Precatio est boni petitio, 35. In quibus colloquenda, 35. Omnibus antependa est, 535. Prolixa non sit, 276. Actiones singulas præcedat, comiteturque et subsequatur oratio, 35, 36. In oratione quid cavendum sit, 62, 503. Orationis effectus, 66. Socii precatationis per elemosinam quærendi, 130. Ab oratione non sine magno detrimento receditur, 209. Orationi sedulo incumbendum, 210, 276. Quomodo quis attentionem in precando assequatur, 482. Non licet nobis quæcunque volumus petere, 503. Quibus de causis orantes non exaudimur, 503, 504, 538, 539. Vide Oratio.

Principum unitas disciplinam atque consensionem popularum conservat, 214, 215.

Principes ac magistratus debent esse vindices regum Dei, 512. In iis quibus mandatum Dei non prædeditur, obsequendum, 312.

Principii acceptiones variæ, 135. Principia duo qui inducit, is duos deos prædicat, 192.

Prodicus vir non contemnendus, 177.

Professio monachi reditum: ad sæculum interdicat, 519. Qui inter fratres admissus fuerit, posteaque professionem suam resciderit, perinde aspicit debet, ut qui in Deum peccavit, 356. Sacrilegus est et sui ipsius fur, 356. Non amplius fratribus sociandus, 356. Professio emittebatur jam perfecta et absoluta ratione, 357. Testes hujus propositi adhibebantur Ecclesiarum præfecti, 357. Post multam liberamque deliberationem, qui professus fuerat suscipiebatur, inter fratres annumerandus, 357. Post emissionem professionem secedere quando liceat vel vetitum sit, 381. Fuites instabilitatis causæ refelluntur, 367, 368, 369. Qui semel fraternitati spirituali alligatus est, ab iis quibus adjunctus est nullo modo rescari potest, 366. Qualem professionem a se mutuo exigere debeant qui simul secundum Deum vivere volunt, 413. Utrum recipiendi sint ii quibus divitiæ non suppetunt, 446, 447. Utrum pro iis qui fratribus traditi sunt, sit aliquid accipiendum ab eorum propinquis, 323. Utrum admittendus sit qui ad modicum tempus in monasterio degere vult, 449. Quomodo agendum cum iis qui tributorum exactores fuerunt, 448, 452. Vide Novitii. Vide Ascetica vita. Vide Monachi.

Pronissio Deo lactæ violator, prolato adversus Ananiam iudicio efficitur obnoxius, 319. Christi derelicti crimen non effugiet, 202.

Prosperitas vitæ tentationis loco est compluribus, 43.

Proverbia nomen varie accipitur, 98. Proverbia Salomonis capti difficilia, 97. Utilia ad omnes vitæ genus ac institutum, 98, 99, 101, 102. Quæ de re Proverbiorum liber Salomonis nomine inscribitur, 98.

Providendum presentis ac futuro, 72.

Proximus, quomodo diligendus, 238, 474, 496. Proximi dilectio character est et nota Christiani, 340. Non quælibet molestia proximo illata charitati adversatur, 239. Proximum peccantem si videris, cave iudices, 161. Vide Charitas.

Prudentia, una est ex generalibus virtutibus, 102. Duplex, vera et falsa, 103, 495, 502. Quis sit prudens ut serpens, quis simplex ut columba, 497. Quis prudens apud semetipsum, 502.

Psalmodia et precatio num alternis vicibus incipienda, 324.

Pseudo-apostoli, qui sint, 514.

Pueri parentibus orbi suscipiebantur in monasteriis instituendi: qui vero a parentibus adducebantur, hi coram multis testibus assumebantur: haud tamen statim in fratrum corpore annumerandi, 353. Modus puerorum erudiendorum, 333, 356, 357. Distincta erat puerorum et natu majorum habitatio et diæta, 353, 356. Precationes vero per diem institutæ, pueris et antiquioribus communes, 356. Pœnæ pueris impositæ, 356. Memoriam præmia proposita, 356. Artes edocebantur ad quas videbantur idonei, 357. Pueri cum magistris suis interdum manere possunt, sed noctu ad æquales suos, et ad cibum capiendum necessario transmittendi, 357. Quomodo pietas et attentio animi ipsis instillanda, 356, 357. Quomodo ab artium magistris pueri delinquentes corrigendi, 356. Num conveniat ut in fratrum societate magister sit puerorum secularium, 518.

Pythagoræ dictum, 182.

Q

Quadragesimarius numerus venerabilis, 134.

Quadragesimale jejunium ubique et ab omnibus observatum, 11. Vide Jejunium.

Quadragesima martyres, 149. Non una erat ipsis patria, 150. Primos honores obtinere, 150. Christianos se confunderet fortiterque profiterentur, 150, 151. Blandimenta minasque despiciunt præfecti, 151. Is jussit eos omnes denudatos sub dio in media civitate congelatos mori, 152. Ipsi se læti exuunt, 155. Lictor occupat locum miliis, qui animo concidens, in balneum prosilierat, 154. Miliis mors deslenda, 154. Quomodo lictor ad Christum conversus, 154. Cum cæteris consummatus, 154. Quadragesima martyres igni traditi sunt adhuc spirantes, 155. Reliquæ ignis in flumen projectæ, regiones multas adornant, 153. Unus e SS. martyribus a sua matre imponitur curru, cum sociis cremandus, 155, 156.

R

Raca vox contumeliam mitiorem significans, 432.

Rahab pulchre astuta: pulchre item Rachel, 108.

Rebecca pulchra astutia, 108.

Rebellio et contradictio plura mala arguunt, 372.

Recordatio antea vitæ maxima peccandi occasio est, 275.

Regis officium, 99.

Regnum cælorum, quomodo suscipiendum, 266, 487.

Quomodo angusta est via, et arcta porta quæ ducit ad vitam, 493.

Renuntiatio, est dissolutio simul vinculorum terræ hujus ac temporariæ vitæ, et humanorum officiorum liberatio, 350. Renuntiatio perfecta in quo sita sit, 348, 349, 350. Monachis omnino necessaria, 350.

Rerum humanarum instabilitas describitur, 111.

Res sacræ non sunt profanandæ, 258.

Resurrectio mortuorum, 173. Post resurrectionem non sunt expectanda ea quæ sunt hujus ætatis propria, 266.

Risus ambiguum est nomen, 360. Nimis fugiendus, 359, 360. Moderatus indecorus non est, 359. Christus nos quam risu usus, 360. Non decet monachos, 425.

S

Sabelianorum errores exponuntur ac refelluntur, 190, 191, 192. Unam Patris et Filii personam profiterentur, 190. Pugnant cum Anomæis, 190. Utrumque blasphemæ per evangelicas voces obturantur, 190. Vide Trinitas.

Sacculi renuntiatio, 202. Ad sæculum nemo sine animæ condemnatione revertitur, 202. Sæculo nuntium missus monachorum cætum adi, res quæ ad te pertinet constanter derelinque, amicos dimitte ac familiares. Magno opere cura et provide ut virum tuæ vitæ ducem reperias. Hinc, tuam omnem voluntatem expuens, teipsum trade, 201. Magistrum una tecum ad tua vitia descendentem si requiris, frustra renuntiationis certamen subiisti, 203. Vide Ascetica vita. Vide Monachi.

Sal, quid sit quod habere Dominus jussit, 506.

Salomon rex israel libri Proverbiorum auctor, 97. Tres omnino supersunt ab eodem conscripti libri, 97. Ad diversos hominum status referuntur, 98. Vide Proverbium.

Salus sine pugna non obtinetur, 202.

Sancti, quantum in nobis est, imitandi, 257. Sanctorum gesta præclaraque facinora non sine fructu narrantur, 142, 149. Incitamenta sunt ad virtutem, 149. Sancti quomodo laudandi, 142, 143, 150, 183.

Sanctimonia, quid sit, et quomodo acquirenda, 453.

Sanitatis beneficium cum gratiarum actione recipiendum, 399.

Sapientia et prudentia parantur quandoque elationem, 157. Dei sapientia si desit, nullius sunt momenti, 157. Haud ingratus est externæ sapientiæ amictus, 173. Vide Gentiles.

Sapientiæ definitio, 99. Fructus, 99, 100. Iis maxime videtur incomprehensibilis, quibus per Dei gratiam cognitio major accessit, 226. Præparatio ad comparandam sapientiam requiritur, 100, 101.

Sapientis nomen ambiguum, 110.

Satietas mortem intulit non paucis, 166. Vide Inguvies.

Scandalum, quid sit, 239. Non dandum, 424. Quandoque et a bonis rebus abstinendum ut vitetur, 239, 457, 458. Quin etiam res non necessaria faciende, 260. Attamen Dei voluntas absque metu scandalii pertinetenda, 457.

Scandalum dare, quid sit, et quomodo illud cavendum, 456, 457, 458. Oriitur scandalum pluribus ex causis, 457. Quidquid scandalum affert exciudendum, 261. Dignitas scandalum dantis, scandali crimen auget, 458.

Schisma est alienum ab Ecclesia Dei, f. Schismatum causa, 214.

Schismatici non sunt membra Christi, 216.

Scripturæ sacræ singulari studio evolvendæ, 134. Ad futuram vitam deducunt, 174. Quæ in Scripturæ sacræ verbis intelligentia sit, 515. Quæ in Judaico cultu habetur notitia Scripturarum, ea puerilis animi motibus comparatur: et contra notitia per Evangelium acquisita, viro jam in omnibus perfecto convenit, 225. Scriptura sacra plerumque vice vaticinii usa est imperativo loquendi genere, 500.

Scripturæ sacræ usus, 256, 257. Ad cuiusque conditionem accommodandus, 492. In his quæ a Scriptura permixta sunt non hæsitandum, 274. Quidquam in divinis Scripturis addere aut demere, manifestus est a fide lapsus et superbæ crimen, 224. Quæ ambigue et obscure videntur dicta fuisse in quibusdam Scripturæ locis, ea ex confessis ac manifestis aliorum locorum sententiis explanantur, 506, 507. Scripturas sacras interdum furatus est diabolus, 154. Sacrorum librorum lectio monachis præcipitur, 212.

Seleucus avis insatiabilis, 57.

Sensuum nomina ad animæ potentias transferri possunt, 109.

Sepulturæ vanus apparatus, 61. Pulchra sepultura, pietas, 61.

Sermonis usus quamobrem hominibus impertitur, 16. Naturale sermonis munus quale sit, 16. Spiritus sancti sermo contractus est ac brevis, 16. Sermo verus quis sit, quis varius et artificiosus, 105. Sermonis versutia, 195. Sermonibus pravis assuescere, quædam via est ad ipsa facta, 175. Sermo otiosus. Vide Verba otiosa. Sermo ascetarum qualis esse debeat, 557.

Servi, suis secundum carnem dominis quo affectu servire debent, 310. Ad monasterium accedentes, quando ad dominos suos remittendi, 335.

Siccitatis descriptio et effectus, 62, 63.

Sicera Hebræis quid sit, 127.

Silentium monachis injunctum, 325, et virginibus, 526. Novitius utile, 354. Silentii fructus, 354. Non liceat monacho qui facultatem loquendi non habet, interroganti hospiti respondere, 192. Si quis responderit utiliter, sed præter officium, pœnis perturbatæ disciplinæ obnoxius est, 192. Si qui præcipientur fratrum conventibus, de negotiis suis inter se colloqui debent, 397. Silentium psalmicæ tempore præscribitur, 475. Silentii utilitas unde probatur, 485. Ascetis instabilibus facultas loquendi danda non est, 534.

Sincerum quid sit, 505.

Societas vitæ perfectissima quæ sit, 561.

Solis essentia ignoratur, 195.

Solitudinis fructus, 144, 514. Pericula, 545, 547. Quid æquum cum iis qui volunt solitariam vitam degere, 44.

Solon a Basilio laudatus, 177. Solonis dictum, 183.

Somnus sit exercitatio pietatis, 36. Inmodici soporis causæ, 425. Quomodo propulsandus, 425. Quomodo quis resuscitare debeat expergefacti ad precandum, 429. In somniis cum vitæ nostræ studii convenientia est, 36. Furpium visorum noctu contingentium causa quæ sit, 522.

Spectaculum miserabile, 112, 128.

Spei Christianæ effectus, 27. Spes in bonis operibus non ponenda, 247.

Spiritus sancti divinitas declaratur, 132, 193, 194, 195, 96. Effectus describuntur, 133. Propriam, ut Filius, personam habet, 193. Non idem qui Filius, 195. Eidem et Patri inseparabiliter conjunctus, 193, 194. Ejusdem naturæ, 193, 194. Conjungitur cum Patre, ex eo quod ex Patre procedit: cum Filio vero, propterea quod Christo coniungit credentes in ipsum, 193, 194. Ex Deo est arcano quodam modo atque ineffabili, 196. Operatur omnia in omnibus, 216. Sublato Spiritu, tollitur et Trinitas, 194. Qui inter creaturas numerat Spiritum sanctum, ut baptismum imperfectum, ita faciunt confessionem fidei imperfectam, 194. Qui non honorat Spiritum, is uoc Filium honorat, 196. Quomodo quis efficiatur dignus qui fiat Spiritus sancti particeps, 483. In Spiritum sanctum blasphemi qui sint, 261, 310. Proponuntur sophismata contra divinitatem Spiritus sancti, 194. Dissuunturque, 195, 196. Vide Trinitas.

Stultus in hoc sæculo quomodo quis efficiatur, 510, 511.

Suffitus et unguenta prohibentur, 182.

Superbiæ auctor et impulsor diabolus, 157. Multipliciter ex causis nascitur, 157. Vide Elatio.

Superflua pauperibus eroganda, 268. Vide Eleemosyna.

T

Talentum quid sit, aut quomodo illud multiplicabimus, 500.

Temperans quis vere sit, 359.

Temperantiæ definitio, 359. Fructus, 358, 360, 362. Necessaria ei qui pie vivere vult, 361. Frenum est ad libitum, 358. Sancti omnes temperantiæ laude fuerunt spectati, 358. Perfecta temperantiæ ratio quæ sit, 359. Quomodo servanda, 361. Pro suis quisque viribus temperantiam debet colere, 544. Non sola ciborum abstinentia circumscribitur, 564.

Temperantiæ atque frugalitatis suprema regula, 30.

Templa, quam ob causam adeunda, 586.

Tempus præsens ad quid concessum, 235. Pœnitentiæ et veniæ peccatorum tempus est, in futuro vero sæculo erit justum iudicium remunerationis, 234. Tempus cuiusque rei proprium agnosce, 247, 248. Omne tempus ad ea quæ Deo placent agenda opportunum est, 247.

Temulentia varia genera, 9.

Tentationum duplex genus, 43. Tentationes quomodo preferendæ, 281. Nemo debet seipsum obicere tentationibus antequam Deus permiserit, imo quisque debet orare, ut ne incidat in tentationem, 260, 49.

Terra, ad incolas puniendos damnatur infecunditatis, 63, 64, 66.

Theognidis dictum, 183.

Theologiæ fructus, 99.

Thesaurus bonus quis sit, et quis malus, 495. Thesauri quomodo in cælo colligendi, 267. Vide Eleemosyna.

Timor, animæ expurgatio est, 100, 101. Utilis iis qui ad pietatem recens instituuntur, 541.

Timotheus musicæ artis peritissimus, 180.

Traditionibus humanis haud insistendum, 246, 349. Quæcumque a Domino per Evangelium et apostolos tradita fuerit, servanda sunt, 246.

Trinitas est trium incorporeorum perfectorum, 195.

Trinitatem complent Pater et Filius et Spiritus sanctus, 131. Singularum personarum divinitas comprobatur, 131, 152, 155. Unaquæque persona propriam habet hypostasim, 137. Personæ haud confundendæ, 191, 195. Nec propter secretionem personarum, dissimilitudo inducenda, 191. Quid causæ sit cur personæ plures unum solum Deum constituent, 193. Personarum Trinitatem negant Sabelliani, 190. Vide Sabelliani. Vide Natura divina.

Tristitia nimia causa fit peccati, 68. Tristitia secundum Deum quæ sit, et quæ mundi, 480. Vide Lacrymæ.

Tyrannus a rege differt, 99.

U

Ultio prohibetur, 270, 271.

Uxor cur homini concessa, 203. Uxorem qui duxit, in continentia rationem redditurus est, ac liberorum educationis, 205. Præcepta evangelica observare tenentur perinde ac monachi, 203. Imo custodia majore opus est ad obtinendam salutem, 203, 205. Patriarcharum atque prophetarum exempla proponuntur conjugio copulatis, 205. Vir ab uxore, et uxor a viro quo casu separari possunt, 308. Non licet viro uxore dimissa aliam ducere, 508. Con ugio copulatum officium, 309. Connubio juncti quomodo ad vitam monasticam admittendi, 354.

V

Verba otiosa proferenda non sunt, 256. Ex cuiusmodi verbis otiosus sermo iudicetur, 423.

Verbi vox multiplicem habet intelligentiam, 156. Cur secunda in Trinitate persona Verbum a Joanne dicta sit, 136, 137. Vide Dei Filius. Quid discernimus sit. Verbum Dominum inter et verbum humanum, 190.

Veritas est primarius animæ fructus, 175. Nuda absque patrocínio ipsa semet ostendit, 186. Haud contegenda ornatu verborum, 186. Quomodo quis veritatem in injustitia detinet, 458.

Versutia sermonis, 103. Vide Sermo.

Vestium usus quis sit, 367. Quis amictus ille honestus ab Apostolo traditus, 486. Comparandus est monachus vestitus qui ad omnia sufficere possit, 367. Vestium superfluitas damnatur, 181, 367. Vide Monachi.

Victus ratio monachis præscripta hæc est, ut neque ad voluptatem, neque ad afflictionem carnis respiciat, 521. Optimum est, si ob nullam victus necessitatem in publicum prodire cogantur, 521. Omnia que nobis apponuntur degustanda, 361. In alimentis capiendis damnium satiæ vitandum, et ab his quæ ad voluptatem parata sunt prorsus abstinendum, 561. Quæ sit sollicitudo laudabilis de rebus ad vitam necessariis, 510.

Viduorum vita qualis esse debeat, 509, 510.

Vigilantiæ Christianæ premium, 163.

Vinum ad quid homini concessum, 125. Monachis ad medelam concessum, 321. Vini usus qualis esse debeat, 9, 45. Effectus, 124, 125. Abusus, 124, 125. Vino obruti descriptio, 124, 125. *Vide* Ebrietas.

Viriliter quinam sint qui regnum cœlorum rapiunt, 211.

Virginitatis donum in quo positum, 519. Fructus, 519. Vitium quodlibet virginitati adversatur, 319.

Virgineum vita qualis esse debeat, 512. Quo tempore fieri debeat virginitatis professio, 357. Qui in virginitate vitam agere non vult, is coram testibus dimitatur, 357. *Vide* Ascetica vita. Virgineum conventus eandem atque monachi regulam profitebantur, 326. Una cœteris præerat, cui tenebantur in omnibus parere, 326. Sola antistita de rebus necessariis cum viro aliquo sermonem habere poterat, una aut altera ex sororibus secum præserte, 326, 327. Quis sit modus colloquendi cum fratribus, 376. Virgines lanificio operam dabant, 466. Quæ psallere non vult, aut corrigenda, aut expellenda, 514. Pœnæ virginibus delinquentibus impositæ, 530, 531.

Viri propria laus quæ sit, 185. *Vide* Homo. Virtutis definitio, 357. Virtus ex voluntate non ex necessitate proficitur, 79. Penes nos est, et a studioso potest acquiri, 97. Aspera primum est et accessu difficilis, sed vitio jucundior ei qui eam consecutus fuerit, 176. Ex possessionibus sola est, quæ nequeat auferri, 177. Virtus honoratur, non divitiæ, 186. Viaticum est ad senectutem. Ad vitam æternam festinantes nos præcurrunt virtutes, 167. Veræ divitiæ sunt, 167, 168. Summo studio comparandæ, 167, 168. Quæ in animo solo adulescunt virtutes, omnes omnibus æqualiter excolendæ, 545. Vitio virtus

asperior non est, 120. Cohortatio ad virtutem comparandam, 184. Virtutis laus poesis Homeri, 177.

Visio, 196. Obscurum est utrum suscipiamus formas rerum visibiles, an virtutem quandam ex nobis ipsis emittamus, 196.

Visorum noctu contingentium causa quæ sit, 332. *Vide* Somnus.

Vita hominum via est, 161. Florius continue fœrens, 172. Quomodo traducenda, 163. Nihil juvat vita cum viris justis transecta, nisi vitam illorum moribus nostris exprimamus, 248.

Vita quæ simul cum pluribus agitur ad multa utilis, 345. Anteponenda solitariæ vitæ, 346, 347. Vitæ communitis encomium, 361, 362. Societas vitæ perfectissima quæ sit, 361. Quid sit sollicitudo hujus vitæ, 456. Quomodo curanda, 461. Vita pro Christo profundenda, 148, 284. Vitæ præmia verbis explicari non possunt, 180. Non dantur nisi multis labores perperissis, 180, 181, 328. Vita duplex est, altera carnis propria, altera animæ cognata, 18, 71. Digniori providendum, 18, 71. Optima ab unoquoque seligenda, 184. Vitæ negotiis sæculi implicatæ pericula describantur, 344, 345. Vitæ terminus unicusque ab initio constitutus, 74.

Vitii definitio, 336, 345. Vitio timiditas atque audacia inest, 189. Non omnia animi vitia manifesta sunt omnibus, 424. Nullum parvipendas vitium, 206. Obnoxius vitio inemendabili expellendus, 454.

Vocis modum præfinit audientium necessitas, 466.

Voluptas est hamus diaboli, 118. Voluptatibus inservire quid sit, 362. Omnis diligentia in eo ponenda est, ut se animi altitudo ob insurgentes voluptates opprimatur, 364.

INDEX

Rerum et verborum quæ in appendice inveniuntur.

A

Abraham tentationibus probatus, 698. Amen vox cur in Evangelis repetita, 650. Apis exemplum quare propositum, 620. Apis dum ulciscitur se, plagæ immortitur, 620. Apis proprietates, 620. Ex eodem flore et mel, et ceram colligit, 620. Quo artificio favos construit, 620, 621. Animal regale est, 620, 621.

Aspectus nefandi cur omnino fugiendi, 708, 709. Asperitatis, sepulchrum mortuis denegabant, 700. Avari descriptio, 591. Avaritia radix malorum omnium, 709. Ejus effectus, 809. Avaritiæ morbus nusquam conquiescit, 590. Igne ipse asperior est, 590. Cohortatio ad fugiendam avaritiam, 591, 592, 709.

B

Baptisma Christi humanum omnem captivum superat, 632. Ejus excellentia, 632, 635. Moysis et Joannis baptismate longe excellentius, 632. Quæ sit differentia inter Moysis et Joannis baptismum, 632. Similitudo est crucis et mortis, et sepulchri, et resurrectionis mortuorum, 640. Baptisma, quare unum, 610. Ejus effectus, 585. Baptismi gratia quomodo operatur, 636. Qua ratione ex aqua generari oportet, 631. Quid baptismi susceptionem debeat præcedere, 621, 629, 618. Gratia Dei præeat necesse est, 635. Qui baptizatur, in Trinitatem baptizatur, 585. Quid sit baptizari in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, 644, 645, 646, 649.

Baptizati officia quæ sint, 586. Pacta ipsius cum Deo, 635. Oportet regeneratum exinde divinorum mysteriorum participatione nutrire, 649, 650. Quisquis Evangelii baptismate baptizatus est, debet secundum Evangelium vivere, 632. Quis sit baptizatus in mortem Domini, 636, 637, 638.

Beneficia benignitatis Dei per Incarnationem collata, 626.

C

Calamitates quo animo ferendæ, 697. Utiles sepius, 700, 701, 703. Gratulanter accipiendæ, 700, 701, 705.

Certamen ad placendum Deo susceptum quale sit, 651.

Charitas mandatorum radix, 609. Quæ in Christo est, necessario conjunctam habet mandatorum observationem, 675. Quæ citra charitatem sunt, etiamsi præcepta et justificationes fiant, pro iniquitatis operibus habentur, 647. Sine charitate justificationum opera nihil prosunt, 651. Nulla res grata est et accepta, 668.

Christi generationis officina, 597. Principia, quæ sint, 197. Dignitas, 602. Causæ, 597, 611. Christi æterna generatio colenda silentio est, 595, 611, 612. Generationis divinæ modus ratiocinationibus excogitari, neque ullis humanis verbis exponi potest, 596. Christi caro quomodo concepta, 598. Quomodo sit in Christi carne divinitas, 596, 597. Propterea Deus in carne est, ut latitantem in ea mortem enecet, 596, 597. Christus, cur a virgine et desponsata conceptus, 596. Cur vocatus Jesus, 599. Cur mortem susceptus, 612. Quomodo quis Christo crucifixus est, 639, 640. Christi obedientia innumerorum bonorum præmium, 612.

Christianus mors est redditio mali, 620, 621.

Cœtus publici ad quid constituti, 591.

Cometarum origo quæ sit, 601.

Conscientiæ discussio præscribitur, 710. Ejusdem utilitas, 710.

Consortia, quæ consecranda, quæ refugienda sint, 712.

Contentio quæ mala sit, 607.

Continens quis vere sit, 711.

Conventus publici cur instituti, 609.

Corpori Christi quomodo communicandum, 586, 651. In communione corporis Christi quid cavendum sit, 586, 651. Integritas ad corpus Christi tuto ac secure edendum requisita, qualis sit, 586, 631, 654. Corporis Christi veritas in Eucharistiæ sacramento declaratur, 651, 654.

Corpus per resurrectionem immutandum, 702, 703.

D

Damulæ proprietates quæ sint, 618. In quibus imitanda, 618.

Deus quomodo diligendus, 707. Dei Filii divinitas præbatur, 611. Cave tollas ob Verbi nomen Unigeniti hypo-

stasium, 612. Cur Unigenitus ad dexteram Dei sedet, 612. Deorum multitudo prorsus detestanda, 610.

Diabolus non statim conditus est; sed angeli potestate accepta, conversus est in demonis naturam, 592. Diaboli vitium proprium invidia est, 592. In hominem qualis fuerit, 593, 594. Hominem e paradiso deiecit, 593, 594. Diaboli innumeræ artes ad decipiendum hominem, 593, 594. Per desponsationem Virginis deceptus ipse est, 598. Diabolus osor hominum est et Dei hostis, 598. Deum impetere cum non posset, in imaginem Dei magnitatem suam effudit, 598, 595. Homini adiutor est ad peccata, 598, 595. Hominem peccato mancipatum ad mala quæ non vult inducit, 626. Impossibile est propriis viribus offendicula versuti hostis vincere, nisi insuperabilis potentia Dei succurrat, 615.

Dilectio necessaria testificatio observatio est mandatorum, 646.

Discipulus quis sit, 625. Discipuli Domini partes quæ sint, 625, 627. Fieri non potest ut qui peccatum patrat, aut hujus vitæ negotiis implicatur, aut de rebus ad vitam necessariis sol icitus est, servus sit Domini, nedum discipulus illius, 625, 626. Unumquemque discipulum Domini fieri necesse est, 625, 626. Quomodo quis efficiatur dignus Domini discipulus, 628.

Dives multis vitis obnoxius est, 588.

Dormitatio quid sit, 616.

E

Ebrietas quid sit, 711. Ebrietatis effectus, 711.

Eremi encomium. Vide *Solitaria vita*.

Esaiæ locus, vii, 14. *Ecce Virgo*, etc., de virgine, non vero de puella intelligendus, 599.

F

Fides quare una, 610.

Formica, in quibus imitanda, 619, 621. Formicæ proprietates, 619, 620. Frumentum diffidit medium, ut ad simoniam aptum sit et ad germinationem inutile, 619. Madidum si fuerit, productum e suis specubus exsiccat, 620. Formicidæ caverna quomodo constructa, 619.

G

Gratia Dei novam generationem præeat necesse est, 635. Gratia Dei quomodo conservanda, 635. Gratiæ Dei effectus describuntur, 626.

H

Homo Dei manibus conformatus, 595. Cur rationabile animal conditus, 708. Cur in paradiso non tentatus, sed mulier seducta, 594. Cur lapsus, 613. Per diabolum e paradiso deiectus, 594. Quomodo sauciatur denudaturque, 595. Qualis in hac vita sit, 614. Per penitentiam reparandus, 615. Collata homini beneficia recensentur, 595, 707. Quomodo accipit libertatem a peccato, 626. Homo pacificus quis sit, 708. Homo hominiperse æqualis: discrimen si quod sit, ex virtute, non ex divitiis repetendam, 588, 589.

Humilitati præ omnibus studendum, 709. Humilitatis effectus, 709.

I

Ignis cœlestis quis sit quem Deus misit in terram, 615, 616. Eiusdem effectus, 615, 616.

Iniquus quis sit, 666. Societas cum iniquis fugienda, 668. Quot modis societas cum iniquis haberi possit, 668.

Inobedientia in quibus posita, 639, 660.

Invidiæ effectus, 590, 708. Invidia malum est possidentis, 590, 708. Vitium quoddam diaboli proprium, 592, 594. Nec potest verbis explicari, nec medelam admittit, 592, 594. Exsecranda invidia est, 708.

Invidus conferendis beneficiis efficitur morosior, 594. Invidi descriptio, 708.

Iracundus quis sit, 589. Fugendus, 590. Hominis ira percipi descriptio, 589.

J

Jejunium ecclesiastica lege sancitum, 621. Omnibus omnino præscriptum, 621. In quibus positum, 621. Jejunium cum oratione, maximum subsidium contra demones, 622. Jejunium verum quale sit, 622. Jejunii utilitas, 622.

Jejunium vigiliis copulandum, 710. Jejunii utilitas, 710. Jejunium comitetur humilitas, 711.

Joannis baptisma quale fuerit, 622.

Job gravissimis casibus jactatus, patientiæ exemplar, 639.

Joseph, cur voluerit occulte dimittere Mariam, 598. Joseph, multa tentamenta perpassus, 698.

Justus, cur afflictus, 697. Nullus absque tentationibus de hoc mundo migravit, 698. Non aliter nisi in laboribus et adversis justi claruere, 700.

L

Lacrymæ utiles, 711. Lacrymarum effectus ad delenda peccata, 615.

Levia qui videt quare laudandus, 588. Quomodo levia videnda, 588.

Liberi, quomodo educandi, 591, 592.

Liberum arbitrium in quo positum, 613. Peccati occasionem per liberum arbitrium aboleri non possunt, 613.

M

Magi, unde oriundi, 600. Cur digni habitus qui Christum adorarent, 600. Munerum Christi oblatorum interpretatio mystica, 601.

Mariæ integritas, etiam post partum, declaratur, 600.

Militis Christi officium, 706.

Mors ante oculos semper habenda, 712. Mortis stimulum etiamnum homini infusus, 614.

Moysis baptisma quale fuerit, 613.

O

Obedientia in omnibus Deo absque ullo personarum respectu reddenda, 670, 671. Sustinenda est tentatio quævis pro servanda erga Deum obedientia, 672, 673.

Odiu quale sit quo jubemur odisse patrem et matrem, etc., 628.

Opera infructuosa quæ sint, 667. Quid sit infructuosorum operum participem non esse, 666. Operum infructuosorum participatio in omnibus vitata, 669.

Opus quodvis quomodo inchoandum, 710.

Oratio munimentum grande est animæ, 710. Ad orationem quomodo accedendum, 709. In oratione quid cavendum sit, 710. Orationis effectus, 710.

Otiositas circa mandata Dei fugienda, 616.

P

Pacis fructus qui sint, 704.

Pantheris insita est quædam naturalis in hominem ira, 595.

Pastori tutior est operatio in paucitate, quam in multitudine gregum, 617. Eorum solum qui sibi concessi sunt curam suscipere quisque debet, nisi dilectio Dei et proximi aliud suadeat, 671, 672.

Patientia, virtus animæ maxima, 708. Patientiæ fructus, 708.

Peccatum plaga animæ est, 595. Peccatum sequitur animam, quemadmodum umbra corpus, 594. Gratiæ nobis per regenerationis lavacrum collatam abolet, 590. Etiam post peccatum spes est, 608. Per solum crucis mysterium aboletur, 613. Et qui peccato servit, justitiæ opus facere non licet, 660. Peccatorum data venia confert libertatem a peccato, 626.

Perfectus quis sit, 711.

Personarum ratio nulla habenda est, 588.

Petrus quomodo petra, 606.

Pigritia gravissimum peccatum, 618. Impedimento est ad cursum salutis, 618. Formicæ exemplum pigro propositum, 619, 620.

Penitentia, non procrastinanda, 712. Ejus utilitas, 605. Cur instituta, 605. Refelluntur qui lapsis negant penitentiam locum, 605, 604, 603, 606, 607. Datur penitentiam locus etiam post baptismum, 605, 604, 603, 606, 607, 608. Quibus penitentia non sit, 605, 604, 603, 606, 607, 608.

Præcepta quomodo implenda, 661. In his concludendis tempus, persona, res, modus, ordo, animus denique observandus, 661, 662, 663, 664, 665.

Prosperitas rerum periculosa, 700.

Providentia Dei per omnia pervenit ad nos, 619. Res nostræ irrationabili et spontaneo casu non reguntur, 620.

Proximus quomodo diligendus, 710.

Psalmi quo affectu cavendi, 710.

R

Regno cœlorum quomodo quis dignus sit, 650. Unius præcepti transgressio excludit a regno cœlorum, 630, 631.

Resurrectio mortuorum, 702. Caro induet immortalitatem, 702. Error de resurrectione mortuorum refellitur, 702.

Risus perniciosus, 711.

S

Sacerdoti novæ legis excellentia, 635. Morum integri-

tas sacerdotibus præscripta quæ sit, 653, 654. Sacerdotii mysteria in profanis locis non celebranda, 662.

Salomon Proverbiorum auctor, 616.

Salus propriis viribus obtineri non potest, 613.

Scandali definitio, 669. Species variæ, 669. Scandalum aliud vacat periculo, 669. Aliud habet periculum, 669, 670. Judicium in scandali auctores prolatum, 669, 670.

Scripturæ sacræ utilitas, 697, 702. Assidue legendæ sunt Scripturæ, 697, 702. Interioris hominis cibus sunt, 710. Medelam cuilibet vitio convenientem habent, 587, 589. Faciei nostræ speculum sint, 587, 589. Omnes Scripturæ partes ejusdem pretii sunt, 616. Scripturæ verba quomodo accipienda, 633. Omne verbum ex Dei ore procedens indubitanter suscipiendum, 636. Quid agendum sit cum aliqua Scripturæ loca vel præcepta tum obscura sunt, tum aliis ejusdem Scripturæ locis vel præceptis videntur repugnare, 636, 637. Præcepto cuilibet obsequendum, etiamsi singulis conjunctæ poenæ in Scripturis sint, 637, 638.

Solitaria vitæ laus, 704, 705.

Somnus quid sit, 616.

Spiritus essentia divinae, non naturæ creatæ est, 583, 584. Non factus, non creatus secundum naturam, 583. Variæ Spiritus sancti operationes, 583, 584. Quomodo intelligendus Spiritus oris Dei, 585. Ex ore ineffabili prodit ineffabili modo, 585. Spiritum inter et litteram quid sit discrimini, 613.

Stella quæ Magis apparuit, qualis fuerit, 601.

Superbus diabolo similis, 709. Superbiae effectus, 709.

T

Tentatio utilis, 697, 700. Ad castigationem atque probationem nostram inducitur, 697, 700.

Tobias, tentationibus afflictus, 700.

Traditiones humanæ quomodo habendæ, 645.

Trinitas supra creaturam est, 583. Una operatio est Patris, et Filii, et Spiritus sancti, 583. Unum Patrem, unum Filium, unum Spiritum sanctum confiteamur oportet, 585.

Trinitatis mysterium multitudinem deorum prope excludit, 610. Singularum personarum proprietates declarantur, 611.

V

Verbum quomodo intelligi oportet, 583.

Vigiliae utiles quæ sint, quæ inutilis, 710. Vigiliis jejunium copulandum, 710.

Vinum, cur homini concessum, 710.

Virginitas libera. Post votum emissum omnino servanda, 708.

Virtutes animæ quæ sint, 706, 707.

Vitæ novitas quid sit, et quomodo in ea ambulanda, 637.

INDEX

RERUM ET VERBORUM QUÆ IN TOMO IV INVENIUNTUR

A

Abel, 155.

Abraamius, 183. Abraamius alter, 183. Abraamius Batorum episcopus, 221.

Abraham in vita incola, in sepulcro propriam terram possidens, 535. Ab Abrahamo magorum genealogiæ, 595.

Aburgius Basilio et Gregorio amicus a teneris, 112. In Cappadocia natus, 170, 286. Per totum orbem clarus, 170. Nunc in barbarorum regione apparet, nunc annouam militibus ministrat, 287. Nunc imperatori astat in splendido apparatu, 287. Multos sæpe illi commendavit Basilius, 257, 261, 410.

Acacius presbyter apud Basilium est, 323. Basilium invisit Ecclesiæ Beroënsis nomine, 353. Acacii monasterium incensum ab hæreticis statim post Pascha, 390. Sperabat Basilius eos ad se venturos, ut ad paratum perfugium, 390.

Acacius Arianus, 386.

Academiam insalubris locus, 572.

Accusator nemo esse debet, sed frater in charitate arguens, 301. Et qui audiunt, non convictorum auditores esse debent, sed argumentorum iudices, 301. Accusato dimidium auditus integrum servari debet, 188. Si quis accusatur, alius coram illo, aut coram aliis non redarguat accusantem, sed privatim interroget, 100.

Achai cum Basilio communicant, 307. Achais episcopi decernunt recipiendos qui fidem Nicenam profitentur, 306.

Achar ob unum peccatum punitus, 306.

Acopa, Ponti munusculum, 430.

Acroamata modorum ad voluptatem compositorum animæ vim frangunt, 72.

Actiacus diaconus, 418.

Actio omnis nostra et cogitatio ex Christi mandatis pendere debet, 217. In actione omni habendum ante oculos Christi iudicium, 237.

Actiones omnes ad Deum referendæ, 358. Frustra mandata observantur, si non, ut Deus vult, observantur, 513.

Adam figura futuri, 26. Ab Adam usque ad Christum generationes 77, secundum Lucam, 899.

Adamantius, 152.

Adhœratiō simulata, fortissima est ad decipiendum esca, 96.

Adolescentibus senes constituti parentes a communi hominum lege, 420.

Adorationem veram nemo habere potest sine Spiritu sancto, 25. Adorationem Samaritana consuetudine regionis decepta in loco esse existimabat, 53. In adoratione inseparabilis a Patre et Filio Spiritus, 53. Si sis extraneum, nunquam es adoraturus, 53.

Adulator in hoc differt ab amico, quod ad voluptatem loquitur, amicus ne molesta quidem tacet, 98.

Adulter. Cum adultero degens mulier, adultera omni tempore, 295. Legitimam uxorem dimittens et aliam decessens, adulter est, 329. Sed tamen annis septem non amplius punitur, 329. Adulterio anni quindecim, 326. Virgini lapsæ anni quindecim ut adulteræ, 326. Adulterium variis modis committi potest, 57.

Adversæ res. In adversis rebus res humanæ in memoriam revocandæ, 77, 79. Job imitandus, 78. In adversis Deus nostri in ipsum amoris periculum facit, 79, 309.

Adversarii vaide insanientes confutari fortiter non possunt, ut nec mollia vehementer percuti, 361.

Æacus, 438.

Ægypti pars sara cum Basilio communicat, 307. Ægyptii confessores in Palæstina exules, 408. Apollinica condemnant, 409. Rogat eos Basilius, ut illum conerit reducere, 410. Marcelli discipulos recipiunt, 410. Unde magnus Basilio et pluribus aliis dolor, 410. In Ægypto monasteria, 510. Ægyptius sophista, 475.

Ælianus contra quem scripsit Gregorius Neocæsariensis, 316.

Ælianus Basilio commendatus, 331.

Ærarii patronus, 112.

Ærumnæ. Ex ærumnis ipsis utilitatem capere debemus, tum maxime Deo credentes, cum eo indigemus maxime, 214.

Æschylus, 169.

Æsopi fabulæ, 277.

Æterna malorum supplicia, 139. Æterna caducis similare mentis est carnalis, 146.

Aetius princeps hæresis Pneumatomachorum, 4. In epistolis statuit, quæ dissimilia sunt, dissimiliter profert et vicissim, 4. Hoc principium arripuerunt Pneumatomachi, 4.

Aetius presbyter et monachus, 390.

Affectus alii sunt carnis, alii carnis animalæ, alii animæ carne utentis, 402.

Afflicti homines proclives ad sperandum et ad conquerendum, 168. Afflictorum consolationi merces a Deo reposita, 131. Afflictiones pro virium nostrarum modulo

lignit justus iudex, 232. Afflictionibus semper consolatione admiscet Deus, 181.
 Afri cum Basilio communicant, 507.
 Africanus historicus, 61. Ejus testimonium de sancta Trinitate ex quinto libro *Epitomes temporum*, 61.
 Agnus inter innumeras oves matrem agnoscit, 585.
 Aicnous, 168.
 Alcmaeon invictis Echinadibus quievit, 94.
 Alexander alteram aurem reservabat ei qui calumniam patiebatur, 103, 188. Simul et potionem sumit et epistolam contra medicum scriptam legit, 419. Captivas videre soluit, 571.
 Alexander ex monacho episcopus Corydalorum, 331.
 Alexander episcopus Aegypti exsul, 408.
 Alexandriæ persecutio, 230, 231. Alexandrinos consoatur Basilius, 230, 231. Fatetur sibi convenire ut de rebus suis referat ad Petrum Alexandrinum, et Petre ut eas curæ habeat, 411. Hortatur Petrum ut fraternitatis dique diffusæ curam gerat, 225. Alexandrinos nonnullos commendat, 441.
 Alphæus sacer, 459.
 Alypius, 454.
 Amantium morbi vehementiam comescit imago formæ matæ conspecta, 214. Amatoria quædam affectio in auias amicorum, 214.
 Amasea, 235, 347. Amasienses, id est, episcopus Amasiensis, 387.
 Ambrosia, 267.
 Ambrosius (S.) sæculi ornamenta projiciens, suscipit Ecclesiæ gubernacula, 288. Ex terrâ judicibus ad cathedram apostolorum translatus a Deo, 248. Non ab hominibus accepit Evangelium, 288. Corpus sancti Dionysii petit a S. Basilio, 288.
 Amicitia mundi oculis indiget ac congressu; spiritualis amoris nequaquam caro conciliatrix, 245. Amicitia corporalium oculi conciliatores, ad vera charitas longe distantia conjungit, 225. Ad amicitiam multum valet consuetudo, 118. In amicitia vinci idem valet ac vincere, 158. Amicitia pestis assentatio, ut ribigo tritici, 418. Amicitia non absurdum debitor Basilius, 313. Non putat Basilius bono nimio quemquam esse posse, si a veris amicis disjungatur, 214. Vita Basilio misera videtur et fugienda ab amicorum consuetudine separata, 214. Amicum judicat Basilius virum sapientem, etiam si nunquam viderit, 156. Amicus in hoc differt ab adulatore, quod hic ad delectationem oquitur, ille ne molestia quidem tacet, 98. Amicum iraculentem libentius quis viderit, quam alium colentem, 98. Amicus accusatus vel per litteras interrogandus, vel accersendus, vel per communem amicum conveniendus, 94. Amicorum oblitio et contemptus ex potestate ortus, magna crimina, 150. Multæ noctes ducendæ insomnes, critas lacrymis a Deo querenda ei qui se a fratris amicitia mediatur abscondere, 310. Major adhibenda diligentia, quam a judicibus morte aliquem damnantibus, 340, 341.
 Amos ex caprilli corroboratus a Spiritu in prophetam vectus, 267.
 Amphiloehus (S.) rhetor et foro assuetus, 239, 240. Statuit cum Heraclida in desertum locum secedere, 239, 240. Fovet senectutem patris, 241. Basilio omnium charissimus, 2. Fugiebat Basilius, vel potius ordinationem, 51. Sed eum Dominus inevitabilibus gratiæ rebus illiavit, 251. Recens ordinatum Basilius consolatur et hortatur, 251, 252. Basilius illum invitavit ad diem festum sancti Eupsechii, 263. Nullius præsentiam magis desiderat cæsariensis populus, quam Amphiloehii, 265. Hortatur Basilius, ut scribat de Spiritu sancto, 3. Nullam ex vocibus quæ de Deo usurpari solent, citra examen relinquere ebere existimabat, 1. Multum fuit cum Basilio graviter egrotante, 254. Illius igneus charitatis fervor, 67. Morum gravitas et taciturnitas, 67. Humilitas, ut qui discere non raverit, cum docendi locum teneat, 290. Basilius conulit, 268, 290, 324, 335. Prudenter curat Ecclesiam Isaurorum, 262. Cum Amphiloehio multo de causis congressi ipse Basilius, 298. Inprimis ut eo consiliario utatur, 298. Iore apostolice res Lyconæ componit, 298. Huic Basilius commendat ecclesiam suam, brevi moriturum se putans, 298. Concilium cogit, 299. Basilius ad futurum se protulit, si in paucos dies differatur, 299. Cura illius maxima Basilius, 354. Mititit Basilio munera ad Natale Domini, 55. In Pindia tranquillus est dum Cappadocia vastatur, 384. Illius videndi quam cupidus Basilius, 354.
 Amphipolis, 94.
 Amygdalæ amariores, 477.
 Anarchia populos invasit, eo quod quisque principatum ambiat, 66.
 Ancyra lites et discordias experta in electione Athanasii episcopi, 109. Vide Athanasius Ancyranus. Visa est

habere successorem Athanasii et quiescit, 110. Ancyra synodus cogit Gregorius Nyssenus, 196. Vide Galatia. Ancyra communicat Eustathius cum Ariano, 347. Ancyrana fides, 381.

Andronicus dux, 204. Nullo deterius philosopho res humanas consideraverat, 205.

Angelus numero unus, non natura, neque simplex, 82. Siquidem angeli hypostasis est essentia cum sanctitate, 82. Angelorum substantia spiritus aerius, aut ignis immaterialis, 32. Hinc in loco sunt, et his qui digni sunt apparent in specte propriorum corporum, 32. Locum circumscripti, 46. Angelus qui allocutus est Zachariam, non eodem momento implebat in cælo suam stationem, 46. Sancti sunt et nominantur ex gratia Spiritus, 31. Angelorum perfectio est sanctificatio et in hac perseverantia, 31. Ab ipsa protinus creatione perfecti, 33. Non sunt natura sancti, 32. Sanctificatio est extra substantiam angelorum, 32. Substantia eorum completur per Spiritum sanctum, 33. Angelos esse liberos, æque ad vitium et virtutem vertibiles, patet ex lapsu malorum, 32. Inde etiam eos egere auxilio S. Spiritus patet, 32. Non possent dicere: *Gloria in excelsis Deo*, nisi a Spiritu sancto roborati essent, 32. In angelis et archangelis confusa essent omnia, si Spiritus sanctus ab eis discederet, 33. Non possent futura prædicere, ac docere arcana, nisi per Spiritum sanctum, 32. Non sunt beati, nisi quia Deum vident, 33. Non vident autem absque Spiritu, 33. Angelorum dux Spiritus sanctus et chori præfectus, 33. Officia sua exercent in virtute Spiritus, 33. Seraphim non possent dicere: *Sanctus, sanctus, sanctus*, nisi eos doceret Spiritus, quoties pium sit hæc verba caere, 33. Quod cum Deo conjuncti sunt et ad maliitiam verti non possunt, et in beatitudine perpetuo perseverant, id illis a Spiritu accedit, 41. Inter angelos nulla liberorum et servorum distinctio, 43. Nullus inter eos imperat. Omnes servi sunt Dei, 43. Exceptis desertoribus, 43. Eorum creatio cur prætermissa a Mose, 31. Contemplatio quæ in ipsis est angelis, non est extremum bonum desiderabile, 85. Crassa enim eorum scientia, si comparetur cum ea, quæ est facie ad faciem, 85. Angelus ecclesiæ inspector, 367. Angelus custos, 505. Pacificus adjutor et viæ comes, 92. Angeli præfecti sunt hominibus, ceu quidam pædagogi, 125. Precantium in ecclesiâ verba describunt, 525. Conservorum adjutores, et fideles veritatis testes, 24. Jejunantium capita recensent, 526. Adfuturi sunt Christo judicanti, 24.

Anima ex diviniore accepta, 421. Hinc Deo subjici debet, cui gravissimis obstricta debitis, 421. Ad Christi imaginem effingi debet, 247. Animæ cura longe præferenda corporis curæ, 584. Nos anima sumus et mens, nostra vero corpus et sensus, 584. Ut in statera momentis, dum unum deprimitur, alterum attollitur, ita in corpore et anima, 585. Animæ cupiditates posterius accesserunt ob amorem carnis, 20. Animæ expurgationis principium quirs, 72. Animæ oculus expurgandus, 239. Anima carnalis spiritus illustrationem recipere non potest, 317. Animæ vim frangunt acroamata molliæ et facietorum hominum verba, 72. Quoad anima in Deo ambulat, nec dama nec morbi virum probum attingunt, 432.

Animalis ne minutissimi quidem naturam explicare possumus, 93. Animalium cædem aversantur Magusæi, 394.

Animorum imagines sunt sermones, 90. Animus vitio turpitudinis lippus, 251. In animo nostro, tanquam in templo, consecrandæ Dei cogitatio, 237. Animi elati dum coluntur, arrogantiores fiunt, 368.

Annesi, pagus solo Iride a Basilii monasterio separatus, 76.

Annonam militibus suppeditant curiales, 177.

Anomæorum impietas nunc circumstrepit, 90. Anomæis primum semina impietatis præbuisse Dionysium existimat Basilius, 90. Anomæi perpetuo obijciunt ignorantiam diei et horæ, 360.

Anthimus, 152, 183. Post pactam cum Basilio pacem, episcopum Armeniæ contra canones ordinat, 212, 213. Basilius ei cito placatus, 218. Anthimus Basilii unanimis, 316. Anthimo insinuare conatur hæresim Sabellii episcopus Neocæsariensis, 316.

Antichristus, 231. Antichristi ingressus initia esse videbantur Basilio, quæ tunc fiebant, 408.

Antiochea Ecclesia non modo ab hæreticis scissa, sed etiam ab iis, qui idem inter se sentire se dicunt, disceptat, 160, 394. Hanc Ecclesiam Athanasius per se sine ullius hominis admitticulo curare poterat, 159. Rogatum Basilius, ut hoc opus aggrediatur, 159, 160. Vide Meletius. Basilius nullius ex iis, qui post Meletium venerunt, communionem amplexus est, 159, 160. Non quod indignos iudicet, sed quia nihil habet unde hunc condemnet, 159, 160. Antiochenæ Ecclesiæ pacem videre cupit Basilius, 393.

Inimicus ei succenset, quia illic Christiani cœpit appellatio, 391. Nihil in orbe terrarum præferendum Antiochiæ, 159, 163. Quæ si ad concordiam redeat, velut caput corroboratum universo corpori sanitatem suppeditabit, 160. Antiochiæ nonnulla gesta, 141. Gravis persecutio sub Valente, 252. Antiocheni in persecutione, velut tristis chorus communem lamentationem edunt, 232. Antiocheni, id est, Euzoius, 587.

Antiochus (S.), 247. In litteris Eusebii, salutem manu sua mittit Basilio, 257. Cum patruo Eusebio exulante versatur, 257. Missus Samosata redit ad patrum, 367. Litteras defert Basilio, 267.

Antipater Cappadociæ præses, 228. Abesse cogitur Basilius eo capessente gubernacula, 228. Commendat ei Palladium propinquam suam, 228. Crambe aceto condita revocat appetentiam ciborum, 267. Gratulatur ei festivo Basilio, cui in eandem sententiam respondet, 267.

Antipater Ascalonia, 363.

Anysius, 367. Anysius alter, 453.

Apis docet naturalem contemplationem, 89.

Apolinarius omnium scriptorum copiosissimus, 378. Ad eum laicum laicus scripsit Basilius, 224, 343. Cum eo non communicat Basilius, 224, 343. Nunquam ei misit canonicas litteras, 224, 343. Nunquam clericos misit, aut ab ipso missos ad precum communionem admisit, 224, 343. Librum *De Spiritu S.* nunquam ab eo petiit aut missum accepit, 224, 343. Illum nunquam inimicum duxit, 378. In nonnullis eum reveretur, nonnulla in eo reprehendit, 378. Pauca legit ex ejus scriptis, 378. Communionem renuntiat Basilio Eustathius, eo quod scripsisset Apolinario, 378. Apolinarius pro-civis ad omnia dicenda, 220. Renovare dicitur Sabellii hæresim, 409. Impia illius de Trinitate dicta referuntur, 220. Illum antea accusari non audebat Basilius, sed tamen ficta esse non putat, 220. Hinc eum vituperare cogitur, ut a seipso notam hæresis repellat, 221. Dubitat an vera sint quæ ei tribuuntur, 340, 409. Videbatur defensorum veritatis socius futurus, 409. Videbatur ab initio esse ex Catholicis, 409. Scriptis orbem implevit, 406. Illius de theologia disputationes non Scripturæ testimoniis, sed humanis argumentis nituntur, 406. De resurrectione sentiebat Judaice, nosque aiebat ad legis observationem reversuros, 406, 410. Ea tradit de incarnatione, quæ fratres valde perturbant, 407, 409. Et in agendo et in differendo calidus et audax, 409. Immisit in ecclesias Catholicorum qui eas scinderent, et proprios conventus sibi vindicarent, 409. Episcopos habebat sine populo et clero obambulantes et nomen nudum circumferentes, 409.

Apostasie initia videbantur Basilio, quæ fiebant sub Ariano, 251, 255.

Apostoli sermone Christi expurgati, 85. Ad summum contemplationis, quantum hominibus fas est, pervenerant, cum quæsierunt diem et horam, 85.

Apoiacitæ, 296.

Aqua manans et petra figura vivificæ potentie verbi, 26. Aquila in educanda prole iniquissima, 586.

Arcadius comes rei private, 94.

Arcadius episcopus Basilio spem ex illius episcopatu conceptam significat, 142. Dominum ædificat ad gloriam nominis Christi, 142. Reliquias martyrum petit a Basilio, 142. Archilochi vulpecula, 475.

Arena. Per arenam Deus mare constrinxit, 300.

Argumentatione potior est uniuscujusque prænotio in rebus valde conspicuis, 249.

Ariadnes filium secutus Thesens, 432.

Arianum schisma olim separatum adversus Ecclesiam pugnavit, 65. Postea bellum in varias partes dissectum partim ob communem similitudinem, partim ob privatas suspiciones, 65. Ariana hæresis dudum abscissa a corpore Ecclesiæ, manet in suo errore, nec multum nocet, 405. Ariani dum ingenium et genitum inducunt, manifeste sunt Philistæi, 81. Apud Arianos multitudo deorum, 375. Deus magnus et parvus, 375. Filius non naturæ nomen sed dignitatis, 375. Spiritus non particeps divinæ nature, sed temere et fortuito adjunctus Patri et Filio, 375. Ariani filium Nicænam rejiciunt, ob consubstantialitatem, 322. Dicunt Filium secundum hypostasim dici consubstantialitatem, 322. Tres deos nobis exprobrant, 81. Ex Christi incarnatione et morte ansam arripiunt illius divinitatis negandæ, 81. Velut si quis medicum accuset, quod particeps fetoris fiat, ut sanet ægrotos, 81. Ariani ingrati creaturæ, mali progenies, 84. Mutabilem essentiam Spiritus sancti dicere non audent, 87. Graves lupi gregem Domini ubique terrarum divellent, 108. Ab Ario jacta hæresis semina, quæ deinceps firmata a pluribus, sub Valente vitiosos fructus protulerunt, 184. In tempestate ab Ariano excitata soli vel cum paucis Neocæsarienses tranquillii, 107. Non eos attingit ventorum hæreticorum aestus, 107. Insti-

diati sunt Ecclesiæ Cæsariensi, 140. Iterum meliorum illorum insidia mortuo Eusebio episcopo, 140. Veniat in Cappadociam ante Valentem, 161. Minantur roborum hæreticorum ex Armenia Tetrapoli et Cilicia, 161. In multis Ecclesiis pietatem eradicaunt, et unitatem scelerunt, 141. Ariana hæresis fere a finibus Illyrici usque ad Thebaidem depascitur, 184. Ariani sub Valente dominantibus, præmium erat impietatis episcopatus, 181. Qui prius blasphemabat, dignior habebatur qui præsesset, 181. Ariani non desunt Catholicæ argumenta scribentibus suppeditare, 227. Veritatem imitari studebant, 185. Omnia ecclesiastica munia sibi arroganti, 375. Ariani sibi arroganti baptismata, deductiones proficiscentium, 375. Visitationes ægrotorum, consolationes morientium, mysteriorum explanationes, 375. Ariariorum formulis subscribere idem est ac imaginem adorare, 375. Ariani nonnulli cum orthodoxis conjuncti, ita ut nullum sit amicorum et inimicorum discrimen, 163. Cum nocturna pugna comparatur status Ecclesiarum, 163.

Ariarathia, 445. Hujus loci incolæ admodum gratati et pauperes, 445.

Ariminense concilium. Ibi per vim gesta Romæ dissoluta sunt, 162. Hujus rei Acta postulat Basilius ex Occidente mitti, 162.

Aristoteles corporis robori parem habens animi virtutem, 415. Illius humanitas et generosus iudoles, 261. Usus naturæ humanæ exemplar, 416. Nec statuarii et pictores formæ dignitatem, nec historici res gestas assequi possunt, 416. Oblii non senio fractus, 416. Omnem maculam baptismi expurgavit in ipso exitu, 416. Conciatrix illi et adjutrix hujus rei uxor, 416. Hanc consolatur Basilius, 415, 416. Et rogat ut matri senio confectæ parcat et cetera similia, 415, 416.

Aristoteles sensit sibi deesse Platonicos lepores, 226.

Armenia episcopo Cæsariensi subjecta, 195. Salutaris a Basilio episcopo petunt, 193. Armeni episcopi ordnantur a Cæsariensi episcopo, 212, 213. Sebastienus presbyteri curam ecclesiasticam a Basilio exposcunt, 350. Armenia episcopis destituta pluribus in locis, 195. Multa in hac regione indifferenter peccabantur, 195. Opus erat viris linguæ peritis, quique reliquos usus gentis proprio scirent, 195. Armenia seditionibus referta, 212. Armenia montes hieme impervii, 246. Armenia pars vicina Neocæsariensium cum Basilio communicat, 307. Armenia Tetrapolis, 161.

Arti unicuique proprius labor adjunctus, 96. Artes alia ad vitam necessaria, alia ad honestius ritæ institutum excogitata, 188. Artes nec vitia per se sunt nec virtutes, sed pro utentium proposito, 356. Artium studia hujus ævi finibus continentur, 422.

Asceticæ vitæ præcepta, 126, 127. Ad asceticæ vitæ apicem non statim assurgendum, sed satius est paulatim proficere, 126. Asceticæ commendatur lectio Scripturæ, maxime Novi Testamenti, 127. Consanguineis suis moriens est, quare non debet cum illis versari, 127. Nec præter eorum usus a loco suo recedere, 127. Asceticæ animæ maxime fugiendum, 128. Si quis afferat pecuniam distribuendam pauperibus, suadere asceta debet ut ipse distribuat, 128. Ne illum coincipit accepta pecunia, 128. Nihil a quoquam accipere debet ultra quotidianam vitam asceticæ usum, 128. Asceticis incipientibus opus est magistro, 239. Indigent freno et stimulis, 239. Satius est hominis prudentis consilio regi, quam in desertis locis vagari, 241. Speluncæ et saxi præferendum hoc subdium, 241. Asceticæ non per se ipsi bona sua distribuunt, sed per eum qui res pauperum dispensat, 241. Ascetica vita et mundi negotia conciliari non possunt, 430. Plena est natura ejusmodi exemplis, 430. Nec mens nec sensus duo simul percipere possunt, 430. Asceticæ vitæ et dignitatis cum civilibus dignitatibus conjunctio, 208, 209. Ascetica vita omnibus suspecta ob lapsum nonnullorum, 211. Risum movet ascetarum peccatum his qui piam vitam exsecrantur, 211.

Ascholi (S.) Thessalonicensis prior scribit Basilio, 245. Magnum studium significat beatissimi Athanasii, 245. Scribit Basilio epistolam amore refertam, 254. Mittit corpus martyris, cujus ipse hortator fuerat, 254, 255. Cappadociam laudat ad beatum Eutychem, a quo fides in has regiones perierat, 235. Martyrum certamen egregie describit, 235.

Asclepius ex plagis mortuus, eo quod cum Doec communicare nollet, 584.

Asianus tractus. In eo mirum si qui ab errore alieni, 331. Asiatici nonnulli probaverunt baptismum Novatianorum, 270.

Assentatio pestis amicitia, ut rubigo tritici, 418. Assentationes silent magnis potestatibus adherere, 419.

Asterius, 152.

Astydamas, 122.
Atarbius Bassilo iram per silentium declarat, 158. Idem amen uterque sentit, 158. Medita in ecclesia Basilium dicerat, 217. Sabellii heresit affinita loquitur, 217, 218. Ecclesiarum gravis dolor ob illius dicta, 218. Nicopoli ufugit ubi audit Basilium adventare, 217. Scribit ei Basilius, ut modico itinere confecto, ad se veniat, 218.

Athanasius (S.). Nemo magis dolebat ex confusione Ecclesiarum, 158. Viderat enim priscam tranquillitatem, et irriterita comparabat cum presentibus, 158. Nemo ad viendum quid deceat, acutior, et ad periculum accurior, nemo toti Occidente venerabilior, 159. Tanta illi lium Ecclesiarum cura, quanta Alexandrinæ, 161. Nul- tum tempus intermittere disserendi, admonendi, ac ubi mittendi ad alias Ecclesias, 161. Athanasii tuta et ecura consilia, tum ob experientiam, tum quia præ cæ- teris a Spiritu consilium habet, 162. Medicus morborum Ecclesie a Domino reservatus, 175, 175. Videt ex inentis contumeliam quæ ubique gerantur, 175, 175. Fraternalis ubique diffusæ curam gerat, 225. A puero pro pie- tate certavit, 175. Ab eo innumeri labores pro Ecclesia exantlati, 159. Beatissimi Athanasii studiosum esse, argu- mentum est sanæ in maximis rebus sententiæ, 245. Atha- nasius Basilium diligebat, 225. Athanasii litteræ ad Basili- um de recipiendis ab Ariana heresi redeuntibus, modo idem Nicænam recipient, 306. Illius litteras conservat Basili- us et omnibus exposcentibus ostendit, 306. Dolet ab eo prætermissam scribendi occasionem, 175. Parem ærum- nis consolationem accepisse sibi videretur, si ad historiam itæ suæ congressum cum Athanasio adjiceret, 175. S. Athanasius excommunicat Libyæ ducem, ac litteras ea de e mittit Basilio, 155. Ad Athanasium confugit Basilius, et Orientis ac in primis Antiochiæ mala sanatur, 158 et seqq., 175. Athanasius acceptas ab Occidente litteras mit- tit ad Basilium, 181. Athanasium inter et Meletium, res- tate sub Joviano, 521. Athanasius Meletii communio- nem appetit, 594. Dimissus a S. Meletio sine communio- ne, 181. Quare a S. Basilio rogatus, ut prior scriberet Meletio, id facere noluit, 181. S. Athanasii ad Paulinum litteræ, 321.

Athanasius pater Athanasii episcopi Ancyran, 102. Vir loctus, quique gubernacula urbium et gentium tenuerat, 03. Questus est quod Timotheus chorepiscopus de se- pud Basilium detraxisset, 103. Hortatur eum Basilium ut- alumnia vitet, dilectionem erga liberos intendens, 103. sed negat sibi quidquam a Timotheo dictum, 103.

Athanasius Ancyranus episcopus, 103, 104. Magna cer- amina pro fide sustinuerat, 104. Illum Basilium fidei inter- caucos firmamentum esse ducebat, 104, et columnam Ec- clesie, 109. Ancyranam Ecclesiam in unam consensionem et communionem compegerat, 109. Multa opera Ecclie- tis Dei exantlaverat, 109. Huic Basilium Ecclesiarum cum- am deferrebat, 109. Illius os justa libertate et gratiæ ver- is scatebat, 109. Illum sæpe reprehendit Basilium quod otus dissolvi et cum Christo esse cuperet, nec in carne propter suos manere præferret, 109. Longa experientia Basilium noverat, 104. Is tamen iratus erat Basilio, suc- eñebat, minatur, 105. Noxas ab eo scribi et componi di- cebat, 104. Illius morte afflictam Ancyram consolatur Basili- us, 109.

Athene, 461. Athenis olim notis inusti infamie, aut- anibus non puri ad forum accedere non audebant, 169.

Athenogenes festinans ad consummationem per ignem, piscipulis hymnum reliquit, in quo Deum glorificabat cum- ancto Spiritu, 62.

Athletis longe gravius est, non admitti in stadium, quam- lagas accipere, 64.

Athos vificatus, 455.

Attagena, 422.

Atticus rogator, 447.

Auditio, 272, 295, 326 et seqq.

Aulica simulatio, 122

Auris utriusque unius, ubi aliquid grave et molestum- ditur, 151, 225, 231.

Aurum campano numero ponderatum, 125. Aurum an- næ insidiator, et peccati pater, et diaboli minister, 125. Aurum comparativum, 179. Tempus et solvendo præsti- utum prorogari petit Basilium, vel reliqui solutionem al- iquandiu differri, 180.

Avaritia idololatriæ nomine damnatur, 101. Copia u'tra necessitatem perducta imaginem exhibet avaritiæ, 101. Avaritia radix omnium malorum, et idololatria vocatur, 148. Avarus omnia in aurum verti cupit, 499. Satiari nun- quam potest, 498, 499. Pauperem merito se esse dicit, 198. Avari stultitia horrea majora cogitantis exstruere, 400. Avarus cum seleucide ave et piscibus comparatur, 501. Frustra liberos causat, 502. Avari in aliena ran- dendis quam noxia cupiditas, 502, 503. Sollicitudine di-

stringitur ac metu, 503. Vari illius prætextus ut rapiat- aliens, 503. Illius in Christi judicio calamitas, 504. Avari- divitis duritia in pauperes, 498. Avarus causa est malorum in quæ pauperem desperatio conjicit, 501.

Aves quibus aduncus unguis, pullos e nido eijciunt, 586. Aves et pisces eandem habent originem, 275.

B

Balsam augur per manum vaticinabatur, 279. Adduci non potuit, ut vocem emitteret præter Dei voluntatem, 317.

Baptismus initium vitæ, et dierum omnium primus est- dies regenerationis, 22. Prima est institutio, qua liberati a simulacris accedimus ad Deum, 22. Baptismus, vivifica- gratia, 23. Potestas renovationis, causam habens ineffabi- lem et in mysterio reconditam, 23. Per traditionem, quam accipimus in baptismo, sumus Dei filii, qui prius hostes eramus, 22. Ex mortali vita ad immortalam natura nostra per vivificam potentiam transferuntur, 278. Christi incarnatio, vita, mors et sepultura eo spectant, ut per imitationem Christi adoptionem filiorum recipiamus, 28. In baptismo accipimus immortale indumentum, 431. Removemur ab omni peccato et proximi Deo sumus, 431. Magna esse de- bet thesauri et regi depositi custodia, 451. Sigillum inte- grum custodiendum, 431. Baptizatus sanctimoniam in om- nibus membris retineat, in pote Christum indutus, 431. Membra digna sint tam sanctæ veste, 451. Salvi sumus per gratiam quæ confertur in baptismo, 21. Ascendimus ab aquis ex mortuis vivi, 26. Baptisma et fides duo modi parandæ salutis inseparabiles, 25. Vide Fides. In baptismo aqua conjuncta Spiritui, quia duo scopi propositi sunt, ut aboleatur corpus peccati et vivatur Spiritu, 29. Aqua mortis exhibet imaginem, corpus velut in sepulcro reci- piens: Spiritus vim vivificam immittit, 29. Necesse est Christum imitari non solum in exempli virtutis, sed etiam ipsius mortis, 28. Id autem consequimur, consequuti cum illo per baptisma, 28. Modus sepulturæ in quo positus, 29. Baptisma unum est, quia una est mors pro mundo et resurrectio, quarum figura est baptisma, 29. Discrimen inter gratiam Spiritus et baptismum, in aqua, 50. In bap- tismate in Moysen et mare nulla peccatorum remissio et renovatio, 27. Nullum spirituale donum per Moysen, 27. Non induebant hominem novum, non exuebant vete- rem, 27. Baptismi figura Israelitarum exitus ex Ægypto, 26. Servata istorum primogenita, ut baptizatorum cor- pora, 26. Sanguis pecudis figura sanguinis Christi, 26. Primogenita typus veteris hominis in nobis remanentis, ut ostendatur nos in Adam non jam mori, 26. Mare per figuram baptisma separans a Pharaone ut lavacrum a dia- bolo, 26. Si qua gratia in aqua, non ex ipsius natura, sed ex presentia Spiritus, 29. Baptisma et fides in Moysen et in nubem, velut in umbram et figuram, 23. At baptisma et fides in Spiritum sanctum æque ac in Patrem et Filium, 25. Baptismi Moysis et nostri tanta differentia, quanta somnii a veritate, 27. Joannes baptizavit in aqua, 50.

Baptismus inutilis, in quo aliqua ex tribus personis omi- teretur, 23. Baptismi traditioni aliquid addere aut de- trahere, plane est ab æterna vita excidere, 23. Inviolabi- lis semper manere debet traditio, quæ in baptismo data est, 23. In baptismo Spiritum a Patre et Filio separare, periculosum est baptizanti, et baptizato inutile, 23. Æquale damnus est sine baptismo decedere e vita, et baptismum accipere, cui unum aliquid desit eorum quæ tradita sunt, 21. In baptismi commemoratione Apostolus sæpe omittit nomen Patris et Spiritus sancti, 23. Non idcirco indifferens nomen invocatio, 23. Christi enim appellatio, totius est professio, 23. Baptismus traditio Domini consentaneus, et baptismus fides, et fidei glorifica- tio, 57, 188, 216, 263, 388. Luctuosa res acceptam salu- tem in baptismo per Patrem et Filium et Spiritum sanc- tum rejicere, et quæ tunc credidimus negare, 21. Profes- sio, quam in baptismo deposuimus, semper servanda, ut tutissimum præsidium, 22. Quisquis hanc non servat omni tempore, alienus est a Dei promissis, 22. Repugnat proprio chirographo, 22. Vox illa omnium pretiosissima, quæ in adoptionis gratia prolata est, 22. Baptismi pacta violare quantum sceus, 22. Baptismatis mysterium tribus demerionibus ac totidem invocationibus perficitur, 29. Trina immersio et emersio figuram trium dierum adim- plet, 565. Benedicitur aqua baptismatis et unctio olei, et is qui baptizatur, 55. Renuntiat diabolo et angelis ejus, 22, 55. Nonnulli in proprio baptizati sanguine, non opus habuere ad salutem symbolis quæ sunt in aqua, 50. Non tamen hæc detrahunt de necesitate baptismi, 50. Bapti- smus ignis, probatio quæ fiet in judicio, 50. Semel bap- tizatis adest quodammodo Spiritus sanctus expectans eor- um conversionem, 51. Vituperantur qui baptismum diffe- rant, 515-519.

Baptisma illud antiqui suscipiendum putare quod nihil a fide recedit, 268. Hinc distinguunt, haereses, schismata, parasynagogas, 268. Hæreticorum quidem baptisma rejiciunt, schismaticorum vero admittunt, 269. Pepuzeni cum sint hæretici, eorum baptisma rejiciendum, 269. Cathari sunt schismatici, 269. Variæ de eorum baptismo existierunt sententiæ, 268, 296. Firmilianus et Cyprianus rejecere, 270. Sed tamen quia nonnullis Asiaticis probatum fuit, probat illud Basilius, 270. Amphilochio assentitur, quod consuetudinem locorum sequendam putat, 268. Encratitas rebaptizandos censet Basilius, 270. Nisi hoc generali œconomia sit impedimento, 270. Izoionem et Saturninum ex hac secta suscepit in cathedram episcopalem, 270. Eos tamen rebaptizandos putat, quamvis baptizent in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, 296, 297. Sunt enim germen Marcionistarum, 297. Si rebaptizatio velita in Pisidia, ut apud Romanos, suam tamen consuetudinem retinere vult Basilius, 296, 297. Idem de Saccophoris et Apocactitis, 296.

Barachus episcopus, 183.

Barachus a S. Eusebio missus, 253.

Barathrum orbis terrarum, 91. Barathrum naturale, 169.

Barses (S.) episcopus Edessæ, 407. Illius videndi cupidus Basilius, 407, 415. Mittit ei quaedam munuscula, ac rogat ut sibi exemplo Isaac benedicat, 414.

Barsumas, 185.

Basilides Paphlago hæreticorum communicator, 347, 387. Basilius (S.) ab infantia usque ad senectutem infirma valetudine, 113, 299, 482. Basilius morbos renovat dolor ex malis Ecclesiæ, 254. Natura proclivis ad oblivionem, 150. Negotiorum multitudine inuolam infirmitatem adauget, 150. Non tanti se facit, ut non per se ipse, sed per alium adeat insignes viros, 201. Peccatis attribuit suis quæ eveniunt, 315. Accepta opprobria vitæ suæ fatetur convenire, 193. Peccatis suis attribuit infelicem consiliorum exitum, 193, 214, 412. Et Eustathii calumnias, 221. Fatetur se innumereis delictis obnoxium esse, 300. Postulat ut incuratus non relinquatur, sed suum sibi delictum indicetur, 301. Paratum judicandum se exhibere, 300, 302. Ob peccata lacrymas fundere non cessat, 304. Mores suos longa cum improbis consuetudine perversos fuisse ait, 357. Videtur sibi gratia Dei non duci, sed in peccatis vivere, 393. Vilis sibi videtur ac nullius pretii, 190, 392. Oblivione dignus ob vilem et abjectam vitam, 415. Publico non gaudet, 313. Latere omnium maxime studuit, 317. Latitare in vita inter primaria bona existimat, 91. Videtur sibi multo inferior, quam quis suspicari possit, 80. Negat se et sermone et opere et donis Spiritus idoneum esse, ut sibi invicem adversantes flectat, 215. Vindictam eorum quæ passus est Deo committit, 217. Parum movetur his quæ contra se fiunt, plurimum vero iis quæ contra Deum et Ecclesiam, 217. Persuasum habet se aliis indigere, nihilque in solitudine conficere posse, 190. Miratur, cur a suis tantopere diligatur, cum adeo tenuis sit, 80. Basilius parvus et humilis, sed idem semper, nec unquam mutatus, 388. Admoneri paratus ab episcopis Cappadociæ, 154. Scriptorum suorum robore non multum confidit, 98. Videtur sibi doctrinam imbecillitate sua magis lædere quam patrocinio promovere, 80. Amicos rogat, ut si quid in scriptis suis, infirmus sit, redarguere ne pigrentur, 98. Consentit ut scripta sua emendentur, si quæ dicat meliora, 86. Molestè fert Urbicum monachum trivide ad se scribere, 403. Novit semetipsum, 403. Ac probe scit nihil impedire quominus se major sit Urbicus, si magis timeat Deum, 403. Basilius amica et contubernalis paupertas, 76, 267. Aurum non possidet, 124. Paupertatem laudare non desinit, 76. Pauperum numero se adjungit, 495. Prædia non possidet, sed pauper est Dei dono, 114. Hospites excipit, ut paupertas staret, 76. Asperum illum vivendi genus, 124. Basilius presbyter a tributis immunis, 113. Basilio optima adiutrix ad contemplationem requies, 91. Præ infirmitate plantarum in morem eodem in loco delinquit, 91. In recessus primordialis dolet quod seipsum nondum reliquerit, 74. Officii sui esse dicit, monachorum curam gerere, 423. In profectu monachorum unice acquiescit, 345. Sperat se habiturum fiduciam ob eorum salutem, 346. Basilius dolor, ubi audit Firminum, qui vitam asceticam profitebatur, arma ac militiam sequi, 208, 209. Vitam cœnobicam præfert anachoreticæ, 433, 520. Perficit et crescere cupit virtutem, quam in teneris discipulorum annis inievit, 432. Multa novit et aduentibus potest impertire, 211. Sanctus Basilius veram charitatem in Cappadocia desiderat, 182, 229. Pro pace vitam libenter profundat, 182, 229. Pacem veram requirit, quam Dominus reliquit, 219. Charitatem et communionem libenter fovet cum remotis episcopis, 181, 182, 243, 254, 260, 284, 392. In tristitia degit quod Ponti episcoporum sibi charitas desit, 299. Servum se Christi esse non posse putat, nisi pacem cum omnibus,

quantum in se est habeat, 300. Paulinum ejusque amicos, ut fratres et domesticos fidei agnoscat, 321. De Paulino nonnulla audivit, 394. Sed fidem non adhibuit, quia non stabat accusatus coram accusatore, 394. Neminem accusat, charitatem cum omnibus habere cupit, 321. Sed Meletium nunquam deserere possit, 321. Pacis conciliator esse semper optavit, 393. Re infecta morret, sed nemini succenset, 395. Scit enim pacis bonum jam dudum esse sublatum, 395. Nemini concedit qui pacem magis diligit, 215. Totus in eo est, ut pacem conciliet, nec sua culpa noxii quidquam populo Dei eveniat, 217. Nulla a Basilio major minorve dissidii causa, 377. In Basilio nulla habita invidia, 86. Privatas habet cum nemine contentiones, 216. Nec in quemquam accusationibus præoccupatus est, 346. Molestia illi fratrum disjunctio, 382. Sed in his frenas exercitatus est ab Eustathio, 382. Sollicitus de pace Ecclesiarum, 413. Basilio multi in patria amici et cognati, 114. Multo importune litteras commendatitias efflagitat, 114. In parentis loco constitutus sibi videtur ob præstiteri dignitatem, 114. Optat ut sibi liceat apud suos gloriari ob impetratam reis veniam, 203. Paratum est periculum eorum qui persecutionem patiuntur, 390. Interponit se ut negotia inter cives componantur, 422. Negotiarum inexpertus est, 112. Basilius pudet eos, qui ad se confluunt, juvare non posse, 166. Civitatem universam hortatus est ad reliquum auri comparatitium ex symbola solendum, 180. Basilius detinet occupationes, quominus sepe amicis scribat, 97. Libenter cedit, ac in amicitia vincendum valere existimat ac vincere, 158. Amicum existimat sapientem virum, etiam si nunquam viderit, 156. Basilio amatoriam venerat quaedam affectio in animas amicorum, 214. Cum multis insignibus viris eum conjungit amicitia ex auditu cognitio, 176. Nullo eorum, qui amicitiam sepe spectati sunt ignobilior, 419. Nunquam in amicitia percasce deprehensus, 419. Præterea mandatum habet charitatis a Deo, 419. Sua vocat, quæ amicorum sunt, 176, 441. Amicitiam cum aliis virtutibus didicit, 176. Velut in trinitate, jucundis molestia opponens, melioribus inclinat, 382. Multos dilexit a prima aetate usque ad senium, 418. Facilis ad credendum, iterum deceptus diffidit, 152. Obreccationes sine examine non admittit, 102. Imia ut Alexandrum qui calumniam patienti alteram aurem reservabat, 103. Propria experientia cognovit quanta sit calumniarum proclivitas, 340. Maxima crimina esse docet oblivionem amicorum et contemptum ex potestate ortam, 150. Ingenue judicat de scriptis amicorum, 227. Inimicis exsilio dolet quod ab amicis non invisatur, 213. Vitam miseram et fugiendam putat ab amicorum consuetudine separalam, 214. Precibus remunerat eos a quibus beneficium accipit, 114. Basilius pudet non puræ amicitia, sed utilitatis causa scribere videri, 176. Culpa semel dimissa non vult commemorare, 496, 218. Acceptas ab amicis injurias in tempore rejicit, 104. Nihil eum rerum humanarum percellit, 103. Nihil ei novum, 412. Nullius ei hominis immutatio inexpectata, 103. Contumelias silentio premit, 207. Precatur calumnias Eustathii discipulis a Domino non imputari, 210. Non quæ ab hæreticis, sed quæ ab amicis accidunt, mœrorem afferunt, 412. Ne hæc ipsa quæ inexpectata eo quod sæpe accidant, 412. Cura illum sua enarrabilis Ecclesiarum detinet, 413. In afflictionibus seipsum ei celerem præstat Dominus, 319. Ejus dolor ob vitam imperatorum, 287. Ex malis Ecclesiæ, 113. S. Basilius a teneris Gregorii doctrina imbutus ab avia Macrina, 76. Dum peregrinatur, ubique fidei defensores sequitur, 346. Nunquam ullus sermo fidei contrarius in ejus cor intravit, 306. Si quos ait discipulos in communionem suscepit, proloquens suscepit, 306. Basilius fides nunquam mutata, 338. Accepta a teneris principia creverunt, ut sententia nunquam mutata, 338. Acceptam a decessoribus suis traditionem, ut paternam hereditatem servabat, 60. Simul secundum essentiam probat, si addatur *citra vitam differentiam*, 91. Secus vero non probat, 91. Consuetudinale proficitur ut minus fraudi obnoxium, 91. Ananiam pariter et Anomæum anathematizat, 319. Ingemisit quod contra duos pugnare cogatur, 315. Hinc Anomæus, hinc Sabellius, 315. Basilius fidei nullum probum iniuri potest, 310. Plures in unaquaque Ecclesia veritatis testes, 310. Frustra in eum somnia finguntur, 310. Scire cupit quænam in quaque Ecclesia sani sint, ut sciat quibus scribere possit, 219. Fermentum heterodoxorum particeps esse non vult dare, nisi si aperte communionem cum hæreticis periret, 385. Nunquam cum Eusebio et Meletio communicasset, si illos in fide claudicantes vidisset, 415. Preccat, ut inter septem mille viros numeretur, qui genus verum Baal non incurvaverit, 248. Vitam et incolumitatem optat antepenonam veritati, 44. Basilio nihil antiquius veritas

c propria securitate, 585. Terram optat sibi dehiscere, tendacii et fraudis probriis aspersus, 152. Non facile uemquam mentiri suspicatur, 150. Milites mori mallet, uam iudicem corrumpere, 228. Non potest cum simulatione ad aram Dei accedere, 219. Tacere non potest in uernicie animarum, 312, 315. Accusatur quod noxas concribat, 104. Quod Spiritum Patri præferat, 588. De Spiritu illius doctrina accusatur ab Iustathio, 548. Basilii cripta pro Filii et Spiritus sancti diuinitate, 104. Metuit ut quis hæreticus scripta sua sub Basilii nomine edderit, 04. Optat ut hæretici mansuescant - sed si efferati prouis sunt, non est molestum esse pro fide affligi, 64. Statuit extra ecclesiastica esse tela, ut Imperatus aduersus ea iuxta struuntur ab aduersariis, 228. Basilium ueluti scopulum in mari prominens hæreticos fluctus excipit, 300. Anomali uellum inferunt, 319. Insidiantur Pneumatomachi, 319. Illius anima quaeritur, 246. Sed non idcirco de studio Ecclesiæ debito remittit, 246. Basilium adoriuatur Pneumatomachi quod gloriam deat Patri et Filio cum spiritu sancto, 3. In eum conglomerati insurgunt, 64. Cum eo inimici ut lupus cum agno contendunt, 277. Tres leos affingunt, 277. Mox Sabellianismi nomine accusant, 177. Basilium silere uoluerat, 66. Sed eum retraxit charitas, ac excitauit Amphilochei igneus charitatis fervor, 67. Speat opus suum non proditurum in uulgus, 67. In Basilium uiris incensi Pneumatomachi, 21. Sed latere non patitur Basilium fidem ab illis impugnari, dum sibi bellum inferunt, 11. Statuit de ueritatis defensione nihil remittere, 21. Non leterret hostium nubes, 67. Fixa spe in præsidio Spiritus, ueritatem cum omni fiducia annuntiauit, 67. Pneumatomachorum contumelias indigne non fert, 10. Nisi doleret ab eorum exitium, gratias illis haberet ob conciliatum ibi beatitudinem, 10. Pneumatomachis novator appellatur, ac omnibus conuictis appetitur, 10, 63. Basilio hæc molestia sunt; sed etiam si ignis ardeat et enses acculantur; non idcirco deseret traditionem, 65. Quandiu respirabit, latuit nihil omittit ad ædificationem Ecclesiarum, 302. Basilium Ariani ad synodum uocare statuerunt, eumque ut communicatorum habere, aut eiecere, 366. Viribus nis altius esse existimabat fidei Nicænæ aliquid adlere ad comprimendos Apollinaristas, 393. Basilium non pudet in minimis rebus theologicis operam insueneri, 3. Præclarum existimat, uel minimam earum dignitatis partem assequi, 3. In minimis uerbis certamen idel maximum et ape præmiis non detractat laborem, 1. Basilii summus dolor, ubi audit præter mala ab Arianis orta, aliam profire de Incarnatione uoluitatem, 01. Docuit rerum infelix status nihil ægre ferre, 163. sanctus Basilium non contentionis aut gloriæ studio eribit, sed ad fratrum utilitatem, 86. Videretur sibi uericulum proditionis incurrere, si non de Deo consuenter responderet, 80. De rebus diuinis interrogatus audet et gratulatur interroganti, 247. Oratione suauilucitur, ut apes tinnitibus, 448. Basilio non est otium legendi scripta recentiora, 378. Ne in Scriptura quilibet salis laboris impendere potest ob corporis infirmitatem, 78. Basilium contractæ sordes ex uulgari sermonis usu leterret, quominus sobrietas alloquatur, 97. Negat se uendi facilitate præditum esse, 593. Nam uana quidem eliquit, sed nondum idoneum habet usum ueritatis dogmatum, 393. Non tutum existimat res magni momenti teris committere, 172. Multa in litteris scribere non uidet, quæ bajulo relinquit narranda, 151. Videtur sibi de omnia segniter se habere, 226. Tantum abest ut scribere possit, quantum fere ut ualeat, uel ferietur, 227. Basilii dolor quod quidam episcopi sibi subditi ordinare uetio dicantur, 147. Minatur illis depositionem nisi desiant, 147. Basilii summa religio in electione chorepiscoporum, 428, 429. Antiquam in recipiendis pagorum ministris disciplinam renouat, 148, 149. De interrogatis Amphilochei nunquam sollicitè cogitauerat, 268. Rem diligenter attendit, et si quid a senioribus didicisset, recortatus est, 268. Per septem jejuniuorum hebdomadas nocte at die sine intermissione Euangelium nuntiat, 477. Virgitem famosus libellis læsam horfatur, ut se non ulciscatur, 27. Lites auctori iniuriæ inferentem non uituperat, 428. teum iudicibus eripere non fuit, 428. Statutum habet iocentes magistratibus non tradere, nec traditos eripere, 28. Servos qui ad se confugerant, e supplicio eripere onatur, 167, 168. Jura sacerdotum defendit aduersus magistratus, 425, 426. Petit ut decenti modo aduocetur b episcopis, 152, 153, 191. Non agnoscit episcopum ab hæreticis ad eversionem fidei ordinatum, 370. Declarat e non receptorum pace reddita eos quos ille ordinauerat, 70. Glycerium diaconum, qui cum uirginibus fugerat, pe uenire uocare conatur, 258, 259, 260. Vide indicem aptum *Vite sancti Basilii*, quem hic repetere superuaneum.

Basilium Eustathii discipulus, 210.

Bassus, 183.

Batna, 224.

Beatitudo in Dei uisione posita. Visio non est absque Spiritu, 33. Cælum suscipit eos qui in Christo infantes moriuntur, 78. Qui moribus suis doli expertibus, eamdem ac qui in Christo infantes sunt, requiem consequuntur, 78. Reatitudo extrema est etiam Christus secundum Verbi considerationem, 85. Tunc enim mens nostra erigitur ad beatam sublimitatem, cum Verbi unitatem et monadem contemplantur, 86. Sed secundum Incarnationem Christus non est extremum bonum desiderabile, 82. Quorum nunc umbram uidemus tanquam in speculo eorum archetypa uidebimus, 89. Beati non dicendi qui uiuunt, 472. Beatos Basilium appellat mortuos, 160, 174, 245, 321, 339, 343, 391, 406.

Bellum. In bello fortiter gesta a sanctis uiris, per Spiritum sanctum gesta sunt, 33. Cædes in bello facte olim pro cædibus non habebantur, 275. Suadendum putat Basilium ut per tres annos a sola communione abstineant, 275.

Benedictio est sanctificationis communicatio, 291.

Beneficio majori afficitur is qui dedit, quam qui acceperunt, 205.

Berist pagus quidam, 179.

Berœa, 267. Berœensis Ecclesia scribit Basilio per Aracium presbyterum, 355. Ibi cleri accurata agendi ratio, populi concordia, magistratum magnanimi mores, 333. Huius Ecclesiæ labor in persecutione toto orbe celebratus, 334. Multas Ecclesias erexit suo exemplo, 354. Berœense monasterium statim post Pascha incendunt hæretici, 390. Igni tradunt labores monachorum, 390.

Bianor presbyter Antiochenus, 290. Iurauerat coram infideli uirio territus se sacerdotio non amplius perfurcunum, 290, 291. Iconium uenit, 291. Censet Basilium eum in clerum suscipi posse, sic tamen ut poenitentiam agat ob temerarium iusjurandum, 291.

Blasphemia in Spiritum sanctum irremissibilis, 59, 269, Vide Spiritus sanctus.

Boethus, 183.

Bona primaria et maxima, dilectio Dei et proximi, 90. Bona nou sunt natura diuinitas, gloria et salutis, 364, 497. Quatenus bonos non reddunt possessores 364. At contrariis magis eligenda sunt præposita, 364. Bonum æternum, una res expetenda, 421. Boni intium recessus a malo, 472. Boni quidquid facimus, nobis ipsi colligimus, 244. Duplici pœna dignus qui malum facit boni prætextu, 474. Boni communito, 326, 350.

Bosporius episcopus, 143, 144. Monet Basilium de calumniis ipsi inflictis, 143. De Basilio dedocet canonicas et Basilium de canonicis, 144. Eadem in illo ac in Basilio fides et sententia, 145. Basilii communicatoribus adiungitur, 254.

Boves redeunte uere ad exitus spectant, 583. Bos illacrymatu amisso oculo, 583.

Bretanius, 208.

Briso uir bello clarus, 439. Subito ereptus uita in ipso ætatis flore, 438, 439. Illius iacturam totum fere imperium sensit, 438, 439. Hunc imperator desiderauit, milites planxere, uiri in maximis dignitatibus ut proprium filium luxere, 438, 439. Illius uxorem consolatur Basilium, 438, 439.

Bruta animantia inter se consociantur: homines bellum cum necessariis et domesticis gerunt, 67. Futuris prouident, homines non item, 582. Bruta animantia naturalem amorem fetibus suis exhibent, 105. Borem amisso sorio illacrymantem uidit Basilium, 538. In animantibus elucet Dei prouidentia, 581, 582, 583. Cur nonnulla uenenata, 563.

C

Cædis uoluntariæ et inuoluntariæ discrimina, 272, 273. Cædes inuoluntaria undecim annorum spatio abunde punita, 275. Moysis præcepta obseruanda in dignoscenda cæde inuoluntaria, 275.

Cæsarea de eruditissimis uiris et omnibus bonis, quibus opulentæ urbes abundant, gloriabatur, 171. Non deerant cætes eruditiorum uirorum et in foro colloquia, 169. At his omnibus eam spoliavit diuio Cappadociae, 169. Introducta Scytharum et Massagetarum insectia, 169. Una uox eorum qui exigunt et a quibus eligitur, 169. Oculi uia gymnasia, noctes non illustratæ, 169. Senatorum alii fugiunt, alii Podandum abducti, tertia pars relicta ingemiscit, 170, 171. Ipse ciuiliis cætes animo concidens per agros diuagatur, 171. Cæsarienses magistratus plerique in agris, 180. Cæsarea metropolis, 94. Cæsariensis Ecclesia sana est, ejusque precelebris pietas, 141. In Cæsariensi Ecclesia semper uiguit fides Nicæna, 233. Cæsares

metropoli insidiati sunt Ariani, eamque zizanis hæreticis complere voluerunt, 140. Iterum metuuntur illorum insidias mortuo Eusebio episcopo, 140. Multo insidiantur Iupi, 252. Cæsariensis Ecclesia, scopulus in mari prominens, 500. Circa illam franguntur hæretici fluctus, nec ea quæ retro sunt, alluunt, 500. Cæsariensi episcopo Armenia subjecta, 195. Cæsariensis episcopus Armenia episcopos ordinare solet, 212, 215. Cæsariensi Ecclesiæ traditæ sunt a sanctis regulæ, 249. Cæsariensis Ecclesiæ more prohibentur nuptiæ cum sorore uxoris mortuæ, 249. In Cæsariensi Ecclesiâ asservabantur litteræ Dionysii Romani, 165. Cæsariensis clerus ingens numero, 289. Clerici sedentariæ artes exercent, non vero mercaturam, 290. Hinc non libenter peregre eunt, 290. Cæsareæ omnes clerici una vicarii voce curiæ traditi, 365. Cæsariensis episcopi audit morte statim episcopi in urbem conveniunt, 251. In Cæsariensi Ecclesiâ non humanis verbis; sed oraculis Spiritus sancti placatur Deus, 511. Eiusdem Ecclesiæ mos psalendi et vigiliandi, 511. Cæsareæ dies festus in honorem sancti Eupychii, 265. Cæsareæ quotannis celebratur a tota vicinia festum sanctorum Eupychii et Damiæ et eorum chori, 265, 388. Cæsariensis Ecclesia Eusebii Samosatensis videndi et audiendi cupida, 142. Cæsariensi Ecclesiæ omnium bonorum antiquissimum videre Eusebium et audire, 256. Eam Basilius magna spe suspendit, promissa narrans Eusebio, 256. Cæsariensis populus, cum multis expertus sit, nullius vorem magis desiderat, quam Amphiochii, 265. Cæsariensis Ecclesia et Neocæsariensis olim inter se unum erant, 507. Frequentissime populus miscebatur, et e clero alii ad alios veniebant, 507. Pastores alter altero duce et magistro utebantur, 507. Prope Cæsaream insigne Ptochotrophium, 249. Cæsareæ mœnia vetustate collapsa, 500.

Cæsaria patritia, 186.

Cæsarius Gregorii Nazianzeni frater, 105. Basilius montis æquo animo sobrietate accipere, 105. Mirabiliter a Deo repleo et periculo, 105. Moriens dixit: *Mea omnia vobis esse pauperum*, 111. Mortui bona a servis compilata, 114.

Caini peccatum et poena, 536, 597, 598. Caini immerito iecicis putatur a Lamech, 599.

Calamitates curæ eveniunt, 509.

Calcearium pretio vili sit, sed tamen aptum ad usum splendendum, 74.

Calidis mortui non juvantur, 229.

Callisthenes, 166. De eius lenitate et animi moderatione consentiebant omnium testimonia, 168. Is læsus a servis Eustochii, militem immisit, 168. Cum ad Basilius servi confugissent, scripsit eorum causa Basilius, 167. Callisthenes Basilius totius rei arbitrum ac dominum fecit, 167. Sed tamen cum jussisset servos eo abduci, ubi tumultum excitaverant; Basilius rogat, ut sibi vindicta permittatur, et miles revocet, 167, 168.

Calumniator sibi ex ipso opere diaboli nomen accersit, 501. Nemo diabolus sit, sed accusator; imo nec accusator, sed frater in charitate arguens, 501. Ex calumnia maxime diabolus dignoscitur, 505. Nomen illi factum est peccatum, 505. Calumniator tres simul personas lædit, 501. Non videtur metere iudicium Dei, 145, 148. Res terribilis calumniae abducti sine argumentis, 101. Calumniae vulnerant eos, qui aures integram absentem non servant, 577. A calumnia aures custodire perfectæ est, 549. Eorum qui calumnias in mentium capita rejiciunt, magna merces in celis, 388. Noxiam opinionem ex hominum calumnia susceptam deponit Basilius, statimque rem cognovit, 144. Calumniae perferendæ ut ultio Domino permittenda, 145. Quæ a calumniatoribus proficiuntur, nugæ interdum existimantur, 165. Calumnie silentio non prætermittendæ, 509, 571. Non ut nos ipsi ulciscamur, 509, 571. Sed ne deceptos lædi patiamur, 509. Calumnias effugere difficillimum, 102. Nullam ansam dare hominum est prudentum et piorum, 102. Qui calumnia appetuntur, non ideoque indigni sacerdotio, 417. Domini hostes magis confirmant eorum gradus quos impugnant, 418. Calumniae quando ob disseminationem locum habent, necesse est suspensiones semper augeri, 154. Calumniam abominabatur Gregorius Magnus, 512.

Calypso insula, 95.

Camellis præpositus, 217.

Campano numero aurum ponderatum, 124.

Campus in quem recessit Esdras, 129.

Canceri astutia in capiendis ostrea, 570.

Candidianus annonam militarem administrabat in Cappadocia, 75. Is Basilio non pro sua dignitate scribebat, inter negotia litterarum studis deditus erat, 75.

Canis. A cane rabido qui morsus est, videt canem in phiala, 357.

Canon. Cum canones Patrum negliguntur, res ecclesiasticæ in summam confusionem delabuntur, 148. Canones

Patrum pene obliteratos renovat Basilius, 148. Canones subicere, idem ac penitus excommunicare, 426. Canones vulgati a Basilio, 417.

Canonica, 260, 646. Canonica, 144. Canonice non potest matrimonium inire, 272. Superum est earum conjugatio, 272.

Canonica litteræ, 513.

Castellanæ spirituales, 156. Molles fugiendæ, 571.

Cappadocia Scythiæ semina tribuit religionis, 255, 272. In Cappadocia frigus vitium gemmas succidit, 474. Cappadoces hiemem ita exhorrescunt, ut ex sedibus prospicere nolint, 141. Cappadocum animi timiditas et corporum torpor, 141. Pauci varum periti, 290. Griten nivemque redolent, 459. Semper occurrunt *επιστολὴ ἐπὶ*, 459. Cappadocum lingua vernacula, 65. Glorificant Deum cum sancto Spiritu, 65. Sic ex patrio more loquuntur, 65. Episcopi schisma conflant adversus Basilius, 142. Omnia dolens plena ob episcoporum in Basilius injuriam, 151. Inde iudicantur Ecclesiæ, ac civitates et populi, 154. Cappadocia divisio non minus noxia, quam si quis equum aut bovem in duas partes dividat, 169. Cappadociam, veluti Pætheum, Menades quidam discerpunt, 168. Cappadocia se o equata ob divisionem, 176, 198. Modestus præfatus humanum se prebet, 172. Perpauci qui civiles dignitates assequi possint, 209. Cappadocum paupertas, 179, 227. Cappadocia præsidet: a no 571 Therastis, 172. Anno 573 Elias, 187. Eodem Maximus, 192. Antipater anno 573, 228 Cappadocia per somnium ditata, cito spoliata præstantissimæ præside E. I. 190. Cappadocia secunda episcopi Basilius prorsus negligunt, 192. Cum his Basilius congressurus, 192. Cappadocia casus proxima, ad quam sustentandam Basilius invitat Eusebium, 192. Cappadocia episcopi Basilius non adiuvant, 254. Monere eos et per litteras et coram non desinit, 251. Presentem reveretur, ubi discessere ad ingenium redeunt, 251. In Cappadocia veram charitatem desiderat Basilius, 259. Cappadocia quidam libyæ dux a sancto Athanasio excommunicatur, 155. Cappadocia episcoporum nomine scribit Basilius ad Pontii episcopos, 502. Prædicat Basilius persecutionem aliquando in Cappadociam perventuram, 158. In Cappadociam serpit persecutio istius quæ circa illam suam iam eversis, 355. Antea fumus tantum et vicinis ecclesiis lacrymas movebat, 558. Cappadociam et vicinas regiones persecutionis vastat incensum, 381.

Capparis mcolas, ut omnino afflictos et pauperes commendat Basilius, 442.

Carmelus, 129.

Carnis cura gerenda, sed ita ut non insolescat, 559.

Carrii, 590.

Castitatis amator a Josepho actiones temperantias ediscit, 73. Castitatis gloriatio, 154.

Catalogus ministrorum in pagis, 148, 149.

Cathari vocantur Novatiani, 268, 270.

Causæ multiplex divisio apud philosophos, 5. Causæ omnium rerum causæ Deus Pater, 117.

Cædes Laconicus, 169.

Censitor, 421. Nec potentiam formidare debet, nec paupertatem contemnere, 455. Ad censitoris munus gerendum hortatur Basilius amicum, 455. Censitorem rogat ut tributis monachos eximat, 425. Censitor Galatiæ, invitatus ad hoc munus adductus, 443, 444. Censuum recobitio diu servatur, 444. Censitoris munus aptum ad novam prohibentem demonstrandam, 444. Idoneum exhibenda humanitati, 176. Ex causibus magna hominibus lucra et detrimenta, 445.

Cephalenii, 257.

Cera, Ponti munuscula, 450. In cera scribere, 72.

Cerebellorum involucria temulenta, 317.

Chalcedone, 540.

Chalcidensis Ecclesia persecutionem constanter sustinet, 555. Omnes uno sunt in Domino, 555. Hinc adversarii facti superiores, 555.

Chamanene, 176.

Chanaan servit fratribus, quia indocilis erat ad virtutem, imprudentem habens patrem, 45.

Charitas primus fructus Spiritus, 158, 260. Nota et character Christianorum, 150, 153, 243, 299, 505. Pretiosissima omnium rerum, 500. Qui charitatem habet, Deum habet, 483. Donum est Spiritus sancti, 223. Dei dilectio quomodo comparanda et servanda, 485. Primaria ac maxima bona, dilectio Dei et proximi, 90. Deus ob beneficentiam diligendus, 485. Sine charitate manca est curatio præcepti observatio, 508. Charitas legis complementum, 503, 519, 485. Sine charitate perit non possunt singula quæ enumerantur a Paulo, 505. Sed hyperbolice figuræ utitur, 505. Charitatem Paulus omnibus bonis præfert, 505. Antiqua dilectionis forma in Ecclesiis, 384. Charitatis antiquæ leges, 163. Nihil jucundius quam homines in

quo intervallo se junctos videre charitatis vinculo in unam membrorum harmoniam in corpore Christi colligari, 163. Non locorum vicinitas, sed animorum conjunctio necessitudinem facit, 371. Caritas remotissima quæque conjungit, 301. Licet iis qui longe distant vicinis esse spiritu, 288. Non locorum intervalla disjungere debent, sed Spiritus communio in unius corporis concentum conjungere, 181. Unusquisque fratrum auxilio magis indigemus, quam manus altera alterius ope, 191. Ex ipsa corporis constitutione docet Dominus societatem esse necessariam, 191, 484, 485. Dispensationem Dominus suscepit, ut per sanguinem sive terrestria, sive cœlestia pacificaret, 191, 484, 485. Bonus thesaurus repositus iis, qui omnibus egentibus operam suam præbent, 205. Charitatem amici mutuo dat Basilii, eamque cum fenore recipere vult, 210. Charitatis debitores sumus, 419. Qui charitate carent, supra humanam mensuram afferuntur, et inaudita facinora committunt, 225. Cavendum ne sol occidat in fratris iracundia, 101. Proditionis periculum est, si non libenter de Deo dentur responsa his qui Dominum diligunt, 80. In charitate gaudendum ob fratris recte facta, dolendum ob vitia, 100. Caritas nunquam excidit, nam dei rei non potest, qui se per charitatem proximo submittit, 158. Oportet unumquemque ei, qui adversum se aliquid habet, mederi, 100. Charitatis indicium scribere et per fratres invisere, 393. Nemo ex minimis contemnendus, 154. Nec species adhibenda nec membri motus qui tristitiam afferat fratri, aut contemptum indicat, 100. Patientie uno membro patiuntur omnia, 371. Charitatis summa fames in Oriente, 182. Orientales proprium bonum existimant concordiam Occidentalium, 181, 372. Omnes ex æquo diligendi, 484, 485. Nefas in monasterio alium præ alio diligere, 485. Etiam frater aut filius aut filia, 483. Basilii non indignatur solum ob acceptam injuriam, sed etiam futuræ securitati consultit, 76.

Charonia, 169.

Chilo, 125.

Chorea circa Deum angelica, 156.

Chorepiscopi nomen episcopis Basilio subditis datur, 147. Chorepiscopus omnes convocat Basilii ad festum S. Eupychii, 255. Chorepiscopus plures pagos regit, 255. Ptochotrophium in horum pagorum aliquo gubernatur, a chorepiscopo, 255. Chorepiscopo Basilii revocat ad antiquam ministrorum eligendorum formam, 148. Chorepiscopi quomodo eligendi, 428, 429. Basilii caupo sibi esse videretur, non dispensator, si in illis eligendis gratiæ aut timori aut precibus cederet, 428. Unusquisque dicto testimonio debet a contentione abstinere, 429.

Chosroes episcopus, 183.

Christianus non ex vestimenti forma, sed ex animi habitu dignoscitur, 200. Christianis propositum est ut Deo similes efficiantur, 2. Christiani nomen non prodest iis qui Christum ignominia afficiunt, 296. Non Christiani nomen nos salvos facit, sed propositum et vera dilectio, 592. Christiani sumus per fidem, 21. Christianorum nota et character caritas, 150. Christianæ victoriæ lex, ut qui minus habere non recusat, coronetur, 284. Christiani ad Orientem versi precantur, 51. Christiani proposito convenit simplex ac minime elaboratum scribendi genus, 226. Christiana libertas non emancipata est exilibus profanorum observationibus, 5. Christiani illud ex quo, non, ut philosophi, materiæ proprium attribuant, sed sæpe ad principem causam referunt, 5. Christianus idem sonat ac monachus, 99.

Christus variis nominibus vocatur pro varia considerandi ratione, 14, 86. Christi appellatio, totius est professio, 25. Christus ipsa justitia et a materiæ secretus, 87. Christi divinam naturam exprimit nomen Filii quod est super omne nomen, 14. Item cum dicitur verus Filius, unigenitus Deus, virtus Dei et sapientia et Verbum, 14. Christum, qui est vera sapientia, nihil latet, 84. Omnia enim fecit, nec ipsi homines ignorant quæ fecerunt, 84. Quod hic est per imitationem imago, hoc illic natura filius, 38. Omnia quæcumque voluit in cœlo et in terra, 87. Si Christus creatura non est, Patri consubstantialis est, 87. Christi nomen, quod est sæpe omne nomen, hoc ipsum est quod Filius Dei dicitur, 515. Blasphemia episcopi Neocæsariensis dicentis nomen Unigeniti traditum non esse, sed adversarii, 315. Christus in generatione septuagesima septima ab Adam, 599. Fabri filius, 84. Dispensationem suscepit, ut per sanguinem suum, sive terrestria sive cœlestia pacificaret, 191. Caro Deifera ex Adami massa, 402. Quæ circa Christi in carne adventum dispensata sunt, per Spiritum sanctum facta sunt, 33. Christi carni adfuit Spiritus sanctus, factus unctio et inseparabiliter conjunctus, 33. Individuse adfuit in omni actione, miracula edentit, tentato, resurgenti, 33. Christus ab Apostolo nunc quidem consideratur ut a Patre gratiam in nos transfundens,

nunc autem ut nos per seipsum concilians Patri, 14. Qui sensu lumen et iudex et resurrectio, 16. Quo sensu pastor, rex, ostium, via, etc., 14. Quo sensu sponsus et medicus, 15. Christus rex et sacerdos, 362. Non sedit in throno corporeo, 565. Sed thronus Davidis, in quo sedit, regnum est eversioni nulli obnoxium, 365. Omnia ad humani generis medelam spectantia percurrerat, 401. Deinde suum nobis adventum largitus est, 401. Si Christi caro cœlestis, nihil opus fuit sancta Virgine, 402. Si Christi adventus in carne non fuit, redempti non sumus, 402. Naturales affectus suscepit, villosos non item, 405. Christo exprobrant hæretici, quod ipsorum causa factus est mortuus, ut eos a morte liberaret, 84. Per absurdum est de Christo exiliter sentire ob ejus in nos beneficia, 15. Magis admiranda ejus potentia et humanitas, quod se ad nos dimittere potuerit, 15. Illius potentiam magis commendat incarnatio et mors quam totius mundi creatio, 15. Illius incarnatio non est servile ministerium, sed voluntaria sollicitudo erga sumentum suum, 15. Per Christi præsepe, cum essemus ratione destituti, a Verbo nutriti sumus, 84. Christus Patre minor quia incarnatus, 84. Christi regnum esse ferunt omnem materiale cognitionem: Dei vero et Patris immateriale, 85. Christus est extrema beatitudo secundum Verbi considerationem, 85. Sed secundum crassiorem doctrinam et incarnationem non est extremum bonum desiderabile, 85. Hinc ignorare dicitur diem et horam, 85. Eodem sensu dicit: *Pater major me est, et non est meum dare*, etc., 86. Hinc etiam dicitur regnum tradere Deo et Patri, 86. Est enim primitiæ non finis secundum rudioram doctrinam, 86. Non ignoravit diem et horam, 560, 561. Futurorum cognitionem ad Patrem refert, 561. In omnibus primam causam hominibus demonstrat, 561. Si quis tamen ignorantiam illam referat ad eum qui omnia per dispensationem suscepit, non impius erit, 561. Admirationem eorum quæ gerit, refert ad Patrem, ut nos perducatur ad Patrem, 17. Horæ et diei ignorantem præ se fert ob nostram infirmitatem, 84, 85. In Actis apostolorum excipit semetipsum ex numero eorum qui diem et horam ignorant, 85. Multa disserit ex humana parte, 561. Velut cum ait: *Va mihi bibere*, 561. Is enim qui petebat, non erat caro inanimata, sed divinitas carne animata utens, 561. Quod ait Christus nihil se posse facere a semetipso, id probat eum esse consubstantialem Patri, 87. Nulla enim creatura rationalis quæ non possit facere aliquid a semetipso, 87. Res adversas quæ nobis accidunt, suas proprias facit ob suam nobiscum societatem, 87. Christus non secundum essentiam creatura, sed secundum dispensationem factus via, 86. Christus petra figurate, 26. Christi sanguinis figura sanguis pecudis, 26. Christi figura Adam, 26. Christi patientis figura serpens super vexillo positus, 26. Christi precationem oportet ad finem perducit ac impleri, 86. Christus verus ac magnus episcopus, qui totum orbem miraculis suis implevit, 145. Reddidit gratiam, quam ex Dei afflata acceptam miseramus, 34. Multiplicem beneficentiam ob divitias bonitatis egentibus præstat, 14. Varia auxilia unicuique creature dimittit, pro varietate eorum qui juvantur, 16. Per Christum omne animarum auxilium est, 15. Christi potentia vivificæ figura aqua manans et petra, 26. Christus omnia facit, contactu virtutis ac voluntate bonitatis operans, 16. Ad Deum nos adduxit, nosque Deo asseruit, 15. Bona est via, exorbitationis errorisque nescia ad Patrem perducens, 16. Per Christum et in Christo gratia efficitur, 15. Christi tota dispensatio, revocatio est a lapsu, et reditus ad familiaritatem Dei, 28. Christus quæ non sunt, facit ut sint, condita conservat, 16. Magnus animarum medicus, et omnium peccatis servientium promptus liberator, 159. Quavis arce firmius propugnaculum fidelibus, 15. In ruinam et resurrectionem, non quod causas cadendi aliis præbeat, aliis resurgendi, 400. Pro Christo patrum dicitur et mori lucrum, 96.

Cibus. In cibo et potu voluptas non quaerenda, 99. Ventris satietate decipi non oportet, 101.

Ciconia docet parentes fovere, 586. Ciconiæ eodem tempore omnes ædificant, et sub uno signo omnes discedunt, 581. Cornices ipsas stipant, 581.

Cilicia. In Cilicia multi Ariani, 161.

Cilicio corpus lacinatum, 155.

Cingulum tunicam ita astringat, ut nec illa exsuperet, nec nimis laxum sit, 74.

Circumscriptum est non solum quiddam loco continetur, sed etiam quiddam scientia comprehendit potest, 292.

Civis. Ut civis status integer retineatur, liberi homines nihil intentatum relinquunt, 258.

Civitas. In civitatibus magnis nortes illustrari solitas, 169. Civitas in solitudinem mutata, 170.

Cleanthes aquam mercede hauriebat e puteo, unde et ipse victitabat, et magistris æra solvebat, 76.

Clemens Romanus, 61. Ejus testimonium de Trinitate, 61. Clementia et magnanimitas quomodo conjungenda, 73. Satis est supplicii viris potentibus, cum iis qui læsere metum incutiunt, 204. Sic et in ulciscendo et in servando magnanimitatem ostendunt, 294. Quidquid ultra adjiciunt, iram explent, 205.

Clerus urbis et parociae, 570. Clerus tanquam caput in summitate positum subjectis membris providet, 535. In clerum multi militiæ metu semetipsos conjiciunt, 148. Clerum Neocæsariensem hortatur Basilius, ne populum Dei ab episcopo in errorem induci patiatur, 310. Clerus mortuo episcopo scribit ad episcopos provinciae, 141. Clericorum alii in gradu, 525. Alii permanent in ministerio, quod manum impositione non datur, 525. Clerici episcopo ministrantes, 110. In pagis ministri omni diligentia probari solebant, 148. Presbyteri et diaconi eos examinabant, et ad chorepiscopum referebant, qui testibus auditis et admonito episcopo eos recipiebat, 148. Cæperunt chorepiscopi totam rem sibi attribuere, postea presbyteris reliquerunt, 148. Basilius huic abusum abrogat, laicum fore declarat, si quis sine suo judicio recipiatur, 149. Inter laicos rejicit eos qui a presbyteris post primam indictionem recepti eorumque denuo examen fieri jubet, 149. Ministrorum catalogum in singulis pagis ad se mitti jubet Basilius, 149. Ac ipsos etiam chorepiscopos eundem catalogum habere, ne quis seipsum, cum voluerit, inscribat, 149. Antequam ministri sive subdiaconi reciperentur in pagis, sedulo inquirebatur, an juventutem suam ita frenarent, ut sanctimoniam exercere possent, 148. Basilius canonem Nicanum exsequitur: vetat ne cum viris habitent mulieres, 149. Presbytero septuagenario edicit, ut mulierem ejiciat ex ædibus, secus depositionem minatur, atque ipsam excommunicationem, si citra emendationem sacerdotium sibi vindicat, 149, 150. Etiam si nihil libidinosè fiat, offensiculum fratri ponendum non est, 149. Tanto magis huic legi parendum, quanto quis liberior est a libidine, 149. Clerici Cæsarienses exercent sedentarias artes, 290. Non facile reperit Basilius, qui suas litteras perferat, 290. Presbyteri in Ecclesia Cæsariensi labore manum viveus, 174. Glycerius ad manuum opera habilis, ordinatur a Basilio diaconus, ut presbytero ministraret et opus ecclesie curet, 238. Clericis concessa immunitas peccatores multos imperatoris familie conciliat, ac ipsi rebus publicis prodest, 199. Clericos vetus census immunus reliquerat, 198. Censitores, ut nullo accepto mandato a præfecto, eos recensere, 199. Petit Basilius a præfecto ut antiqua consuetudo servetur, 199. Sic tamen ut remissio in personas clericorum non conferatur, sed judicio episcopi dispensanda committatur, 199. Clerici Cæsarienses, et qui Sebastie communicabant cum Basilio adducuntur curiæ, 363.

Clinias, 549. Cælum divinitatis velum extendit Deus ne pereamus, 553. Cælorum regnum nihil aliud quam eorum quæ sunt contemplatio, 89.

Cogitatione prima cobibendus ad malum impetus, 503. Cogitatio Dei semper animo observari debet, 525. Nemo malum cogitabit aut perficit, si Deum ubique præsentem adesse credat, 524.

Cognitio multis modis intelligitur, 557. Cognitio multiplex generis, 559, 560. Cognoscere seipsum difficile, 576. Cognitio omnis materialis Christi regnum esse dicitur: Dei autem et Patris, cognitio immaterialis et contemplatio divinitatis, 85. Cogitationis intervalla a sole intelligibili facta, 86.

Colloquium cum unanimis solatium est omnis mœroris, 266.

Colonia in Armenia a viis publicis dissita, 286, 351. Colonensis Ecclesia mœret discessu Euphronii episcopi sui, 350, 351. Quidam minantur se abuturos ad publica subsellia, 351. Et res commissuros inimicis Ecclesie, 351. Magistratus Colonenses de rebus ecclesiasticis ut de proprio negotio solliciti, 351.

Colonia locus ubi constitutus cum Eustathio congressus, 218. Hujus loci dominus Basilius, 577. Ibi conventus episcoporum designatus, ut pax cum Eustathio fieret, 577. Colores cærulei ac virides recreant oculos, 113.

Columbæ quantum arte capiuntur, 92. Comantel fines, 509.

Comes Pontice, 426. Consentit Basilius ut Commentariensis ad eum referat de quadam negotio, 426. Comes rei privatae, 440. Comes thesaurorum, 111, 112.

Commendans amicum Basilius postulat, ut, si nihil peccavit, veritatis beneficio salvus sit: si quid peccavit, id sua supplicantis causa remittatur, 205.

Commentariensis, 425. Contendit firum in ecclesia comprehensorum receptionem ad se pertinere, 425. Negat Basilius, 425.

Communibus rebus cadentibus, privatae simul pereant, 227.

Communio. Vide Eucharistia. Communio perutilis in precibus, 240. Quidam sibi videntur aliorum communionem non indigere, 301. Abscindunt se ab orbe terrarum, nec eos pudet solitudinis, 301. Prava opinio, aliorum communionem sibi videri non indigere, 158. Queritur Basilius quod persecutio ad claritatem non commoveat, 545. Lapsibus insultatur, 395. Qui idem inter se sentiant acceptas ab hæreticis injurias intendunt, 393. Omnes omnibus suspecti, 392. Plerique inceptores esse nolunt amici colloqui ad restituendam communionem, 284. Communio duplex, coram et per litteras, 221. Theodotus Basilius nec ad matutinas nec ad vespertinas preces assumit, 191. Litteræ, in quibus aliquis episcopus appellatur, signum communionis, 578. Nec scribere nec mittere qui afflictos consolentur, signum subtractæ communionis, 300. Communionis signa brevibus notis ad orbis terminos circumferantur, 301. Communionis signum, si quis scribat canonicas litteras, 343. Si mittat clericos, aut ab alio missos admittat ad preces, 343. Communionis litteræ breves tesserae et veluti quoddam viaticum, 284. Olim ab orbis termino ad terminum mittebantur, et ubique fratres ac patres inveniebant, 284. Queritur Basilius quod id cum aliis prædatus sit hostis Ecclesiarum, 284. Ac episcopi singulis civitatibus circumscribantur, 284. Communicantes cum Basilio Ecclesie, et litteras mittentes et accipientes recensentur, 307. Ex his litteris discere licet omnes esse unanimes idemque sentire, 307.

Communio fugienda et colloquium eorum, qui Spiritum creaturam dicunt, 200, 206, 207, 216, 219, 248. Populi relictis ecclesiis manent in desertis locis vagari, quam cum Arianis communicare, 371, 372. Sub dio precari valent, quam cum Arianis communicare, 235. Communicare cum Arianis est Arii fermenti participem fieri, 572. Fermenti heterodoxorum participes sunt qui communicant cum eorum communicatoribus, 585. Basilius, etiam si quis ostendat epistolam e coelis missam, non ideo cum illo communicabit, nisi sanam fidem profiteatur, 521. Communicat cum nonnullis presbyteris, minime vero cum eorum episcopis, 205, 206, 207, 551. Non improbat eos qui ab episcopo hæretici communionem recedere coguntur, 242. Comparat eos cum medico urente, vel navigante mercis ejiciente, 242. Qui redeunt ab hæretica communionem admittit, eos per se cum aliis Catholicis conjungit, 410. Quare sic eos debet admittere, ut ab omni recipiantur fraternitate, 410. Ad communionem Damii Basilius accessit, postquam is declaravit se subscribendo formulæ Constantinopoli allatæ, nihil contra Nicænam fidem facere voluisse, 144. Communicandum negat Basilius cum iis qui medios se esse volunt, ac fidem nec conlitteri aperte, nec aperte negare, 219, 220. Non vult cum hæreticis per Eustathium conjungi, 219. Non tamen deserendos putat qui fidem Patrum non recipiunt, sed communiter iis scribendum esse, 220. Ac recipiendos quidem, si assentiantur, secus vero, si resistant, 220. Si pax hominum in solo nomine positum est, pax omnibus concedenda, 383. Sed si quidam fugiendi; non communicandum cum heterodoxorum communicatoribus, 585. Eustathius a sua communionem removebat eos qui cum hæreticis communicabant, 587. Eustathius altaria Basilidis everit et suam mensam ponit, 347. Communionem suam Basilius Favio cuidam non canonicè ordinato episcopo denegat, 215. Sequæ apud unanimes suos, perfecturum declarat, ut item de illo sentiant, 215. Magni interest, ut sciant Romani episcopi quibuscum in Oriente communicare debeant, 161. Communionem suam Occidentales facile concedant iis qui ex Oriente veniunt, 221. Non cuilibet rectam hœt formulam offerenti concedenda communio, 221. Sic enim sæpe cum hominibus inter se pugnantibus et eadem verba proferentibus communicabitur, 221. Declarat Basilius Neocæsariensibus, eos a tota Ecclesia discessuros, si a sua discedant communionem, 307. Rogat ne se cogant apud omnes communicatores conqueri, 307. Rogat Basilius maritimos episcopos, ne se cogant apud remotissimos communicatores conqueri, 302.

Comparationes proprie inter ea, quæ ejusdem sunt naturæ, instituuntur, 84.

Conciliū. In concilio Nicæno Patres non sine afflatu sancti Spiritus locuti sunt, 207. In concilio Musesius primo loco non secundum sætatem sedebat, 106, 107. In concilio Amphilochoii postulat Basilius ut tanquam præsens numeretur, et socius eorum quæ gerentur, 209. Conciliū Melitense, 406. Ancyranum, 406. Tyranense, 406. Constantinopolitanum, 406, 386. In hoc concilio non adhererunt, *citra ullam differentiam*, 91. Duces factionis Eudoxius, Euphlius, Georgius, et Acacius, 386. Conciliū

implorum in Galatia, 365. Concilium Nyssenum, quo conveniunt ad nutum Demosthenis Galatæ et Pontici, 365, 366.
 Confessio peccatorum, 272, 293, 327, 646.
 Confessores exsules columnæ veritatis et Ecclesiæ, 325. Eo magis venerabiles quo longius allegati, 325. Nihil de rebus ecclesiasticis statuendum ante eorum reditum, 323.
 Episcopi exsules pœnas pro pietate pendentes, 287. Mercedem sibi nec opinantes comparant, dum alios exemplo suo ardent, 354. Per confessores Deus manifestatur omnibus ad salutem exempla largitur, 408. Qui confessorum sudorem excipiunt, participes sunt eorum præmii, 390.
 Dionysio Mediolanensi, qui in exsilio mortuus est, honor martyr delatus, 289. Confessores fiduciam habent loquendi apud Deum, 391. Lætitia populi ab exsilio redeuntem episcopum circumstantis, 266.
 Conjugium mortis solatium est, 438. Successione generis perpetuitatem vitæ creator conciliavit, 438.
 Consilia utilia repellunt contentiosæ iuvenes, 441. Consilium a sapienti petendum, 580. Non qui cito aliquid statuit laudandi, sed qui firma et stabili norma omnia constituit, 411. Consilia adversus justos instructa redundant in auctores, 580.
 Consolatio molesta in ipso doloris articulo adhibita, 78. Consolationes Deus novit per ipsas implere molestias, 148. Consolationi afflictorum merces a Deo reposita, 151.
 Constantinopolitana fides, 144.
 Consubstantiale usurparunt Nicæni Patres, ut indicarent uminis in Patre rationem, eandem ac in Filio, 143. Et iaturæ æqualem dignitatem demonstrant, 143. Consubstantiale ex eo consequitur, quod Filius sit *lumen de lumine et Deus verus de Deo vero*, 91. Consubstantialis hæc notio est, quod is, qui secundum essentiam Deus et Pater est, Deum secundum essentiam ac Filium genuit, 82. Consubstantiale non differt a simili secundum essentiam, si addatur *citra ullam differentiam*, 91. Minus fraudi obnoxium, quam simile secundum essentiam, 91. Consubstantiales sunt inter se homines, 116. Consubstantiale Sællii pravitate corrigi, 146. Tollit enim hypostasis dentiatem, et perfectam personarum notionem inducit, 146. Consubstantiale esse Patri Filium ex eo sequitur, quod Pater major dicatur, 84. Ex consubstantialis malæ opinionis Marcellus hypostasim Christi evertit, 215. Consubstantiale prave exponunt Ariani, 522. Fingunt a Carolicis Filium Dei consubstantiale secundum hypostasim, 522. Falso existimant nonnulli eâ dici consubstantiale quæ fratrum inter se rationem habent, 145. Cum causa sit id quod ex causa est, ejusdem sunt nature, consubstantialis merito dicuntur, 145. Consubstantiale a Patribus antiochenis culpatum putabat Basilius ut vocem male mutant, 145. Dixisse eos existimabat consubstantialis hæc exhiberi notionem substantiæ et eorum quæ ex substantia, 145. Consubstantiale nonnulli nondum acceperunt, 145. Jure reprehendi possunt, sed tamen venia digni sunt, 145. Consubstantiali silentium iudicium Cyzici, 52.
 Consuetudo ad amicitiam multum valet, 418. Satis est boni custodiam, 249. Consuetudines ecclesiasticæ ex additione ortæ in mysteriis celebrandis et precibus, 54, 55, 56. Consuetudinem suam obliquantibus adversariis Basilius suam vicissim opponit, 277. Ex consuetudine plerique vivunt, 509. At vivendi regula, Domini præceptum, 9. Consuetudine mala res vetiæ indifferentes fiunt, 8.
 Contentio. Ex contentionis studio nihil faciendum, 100. Continentiæ votum, 154.
 Controversiarum iudices Scripturæ et traditio, 66.
 Conventus spirituales, 128. Utilitas quæ ex illis percipitur, 128.
 Convivium intra dentes prolatum ferri non debet, 305. Conviviarum facile est vel ancillæ et pistrino, 305. Fraus admonitio adhibenda, non convivium, 305.
 Convictus cum hominibus Deum timentibus, bonum est stitum ad futuram vitam, 384.
 Convivia publica, 314. Conviviorum ordo, apparatus et ritamina, 560. Convivio spiritali cum amici et fratres capiuntur, pulsandæ fores scientiæ et excitandus paternalis qui panes largitur, 85.
 Cordis præparatio in quo posita, 72 Cordis profundum remine comprehensum, 107.
 Cornices stipant ciconias, 581. Cornici amor in pullos, 5.
 Coronis illustrior imponenda amplo fundamento, 266.
 Corporis venustus aut morbo aut tempore flaccidus, 422. Corruptelæ suspicio forte esse possit in aliqua vocula, si autem in prolixis testimoniis, 62.
 Corsagæna, 422.

Corydala, 351.
 Crambe eximia juventutis nutritrix. Bis Crambe mors est, 267.
 Crastina. De crastina non constat, 101.
 Creativus tria genera in Scripturis, productio ex nihilo in melius ex pejore commutatio, resurrectio mortuorum, 88.
 Creatura omnis serva est Creatoris, 87. Creatura nulla quodcumque vult facere potest, 87. Creaturarum rationalium unaquæque aliquid a seipsa facere potest, 87. Creaturæ omnes aut constant ex contrariis, aut contrariorum sunt capaces, 87. Creatura sanctitatis particeps non natura sed per electionem, 48. Si creatura non est Christus, Patri consubstantialis est, 87. Si creatura non est Spiritus sanctus, consubstantialis est Deo, 87. Creaturæ discrimen a Spiritu sancto, 248.
 Cresus filii interfectori iram remisit, seipsum ad supplicium offerenti, 205. Cresus post victoriam amicus factus Cyrus, 205.
 Crux in Scripturis vocatur signum, 400. Crucis signum signatur qui sperant in Christum, 54.
 Cum præpositio invisæ Pneumatomachis, 49. Idem sonat ac *et*, ideoque appetitur ad obturandum os hæreticorum, 449.
 Curia exemerat senem quemdam diploma regium, et ætas, 177. Regis beneficium confirmat præses, sed senis nepotem, orbem parentibus, nondum annos quatuor natum curiæ addicit, 177. Demonstrat Basilius senem in nepote ad munera pertrahi, ac præsidem rogat, ut utriusque miseretur, 177. Curiaë addicuntur clerici Cæsarienses, et qui Sebastiaë communicabant cum Basilio, 365. Curiaes tributa colligunt, militibus annonam suppeditant, 177.
 Currus duos sessores habere solebant, 283. Tres habebant sessores Pharaonis currus, 283.
 Cursus equestris, 518. In cursu publico regendo nonnullæ partes principalis, 441.
 Cypriani sententia de baptismo, 370.
 Cyriacus presbyter Tarsensis, 207.
 Cyriacus presbyter, 274.
 Cyriacus presbyter calumniæ expers, 418. Nulla est structa calumnia ab his qui manus in omnes injiciunt, 417. Hunc Eusebio commendat Basilius, 417.
 Cyriacus, 448.
 Cyrillus in Armenia episcopus, 195. Calumnias ab eo propulsat Basilius, eique placet Satalenses, 195. Ejus loco Faustus. quidam in Armenia episcopus ordinatur, 212, 215.
 Cyrus Cresus amicus factus post victoriam, 205.
 Cyzici formula edita, in qua silentium iudicium consubstantiali, 582.

D

Dædali ars, 462.
 Dæmon potentia adversa quæ e cælo cecidit, 87. Illius insidiæ in divitiis et voluptatibus latent, 470. Dæmonis mali incursum deplorat Basilius in morte filii Nectarii, 79. Dæmon vanæ gloriæ, 129.
 Danias celeberrimus martyr, 588.
 Damasus reverendissimus episcopus, 165, 523, 568, 412.
 Daniell oblata visio iudicium nobis ob oculos ponit, 139.
 Daphnus episcopus, 185.
 Dardania, 347.
 David generosus in bellicis facinoribus, clemens in ulciscendo, 73. Ejus lenitas, 585. Davidem sic oburgavit propheta, ut succensere non posset arguenti, 74, 480. Davidis lapsus, 126. Magna de se senserat, 511. Ex ovium grege princeps populo suscitatus a Deo, 287. Davidis thronus, in quo Christus sedit, regnum nulli eversioni obnoxium, 365. Davidi vectigalis fuit Judæa omnis, Idumæa, Moabitarum regio, Syria partes usque ad Mesopotamiam, et ex altera parte usque ad flumen Ægypti, 365.
 Dazimone, 518. Dazimone perturbavit Eustathius, et multos a Basilio communione abstraxit, 324.
 Dazina ad quem Eustathius contra Basilius scripsit, 225. Daziza vocatur, 379.
 Deductiones proficiscentium, 575. Deductores, 188.
 Defectio fidei, quam minatus est Dominus, 59. Hujus præmia videtur sibi perspicere Basilius in blasphemis Pneumatomachorum, 59, 408. Eo quod facta sint ambigua, quibus contradicere nefas erat, 59, 408. Hostis pericere conatur ut defectionis semina ab Oriente initio capto in totum orbem diffundantur, 374. Quorum definitio diversa, eorum etiam natura diversa, 281.
 Demophilus Constantinopolis episcopus, 141. Simulacro rectæ fidei et pietatis partes civitatis dissidentes in unum conjungit, 142. Nonnulli ex vicinis episcopis conjunctionem amplectuntur, 142.

Demosthenes (Choragus vocari voluit, 75.
Demosthenes vicarius Ponticæ, 345, 365. Primum et maximum Cappadociæ malorum, 345, 365. Synodum cogit in Galatia, et eiecit Hypsinum, ac Ecdicium ejus loco constituit, 345, 365. Gregorium Nyssenum abduci jussit, 345, 365. Cæsariæ omnes clericos curiæ tradit, 345, 365. Idem facit Sebastiaë communicatoribus Basilii, 345, 365. Postea Nyssæ concilium Galatarum et Ponticorum, 345, 365. Ibi immisus ad Ecclesiam homo indignissimus, 366. Eustathium cum Arianorum agmine Nicopolim mittit Demosthenes, ut ab Eustathio accipiant episcopum Nicopolitani, 366. Ubi videt eos resistere, per vim conatur datum illis episcopum constituere, 366. Doara perturbat, 354. Demosthenes, cete obesum, 354. Angelus Satanae, 384. Ne sanguini quidem parci, 384.
Desiderium res violenta, 236.
Desponsata. Si quis desponsam alteri rapuerit, restituenda ei capi ablati, 293. Si quis vacantem rapuerit, debet illa parentibus restitui, 293. Ita tamen ut matrimonium fieri possit, si illi consentiant, 293.
Detrahentem de fratre aversari oportet, 99.
Deus expers qualitatibus, 82. Dei nomen ineffabile, 57. Dei appellatio potentiam operatricem sive inspectricem significat, 281. Dei nomen Hebræorum gens propria ac peculiaribus notis exarabat, 57. Sic dicitur quod omnia posuerit vel spectet omnia, 88. Dei nomen nihil amplius significat, quam justus et rectus, 279. Nam istud rebus indignis tribuitur, ista vero nequaquam, 279. Contendunt hæretici hoc nomine naturam designari, 281. At si ita esset quomodo Moyses institutus esset Deus Ægyptiorum? 281. Dei essentiam nullum hactenus nomen exprimere potuit, 281. Nomina ex operatione aliqua aut dignitate ducuntur, 281. Ex omnibus vocibus quæ de Deo usurpantur, nulla citra examen relinquenda, 1. Dicunt Eunomiiani, *Quod nosti colis an quod ignoras*, 357. Item: *Si essentiam ignoras, ipsum ignoras*, 357. Dei naturam sibi comprehensionem esse gloriatur Eunomius, sed ne minutissimi quidem animalis naturam explicare potest, 95. Vid. 555, 556.
Deum cognoscimus, si conditorem illum scimus, si mirabilia ejus novimus, si mandata servamus, 360. Eunomiiani cognitionem esse volunt contemplationem essentia, 360. Si dicamus Deum a nobis cognosci, essentiam requirunt, 359. Si tamen simul in affirmando, impietatis accusant, 359. Deum cognoscere primarium mentis bonum, 356. Non tamen cognoscit nisi ex parte, 356, 357. Etsi oculus ad videndum constitutus, non tamen visibilia omnia, 356. Deus etsi non comprehenditur, non tamen ignotus, 356. Quemadmodum cælum non invisibile, etsi non omnia in eo cernuntur, 356. Deus paria molestiis solatia innectit, 181, 218. Deus bonus et justus, 512. Nec judicat sine misericordia, nec sine judicio misericors, 515. Nostra moderatur melius, quam nos ipsi eligere possimus, 70. Bona largienti gratiæ agendæ, procrastinanti non succedendum, 70. Par merces a justo iudice paribus præclare factis, 78. *Vide Providentia*. Deus locuples remunerator, 334. A Deo separari gravissimum supplicium, 398. Dei donorum nec magnitudinem metiri, nec multitudinem fas est numerare, 287. Dei inhabitatio quomodo in nobis sit, 75. Dei gravioribus debitis obstricti sumus, quam parentibus, 421. A Dei recordatione Christianus nulla re abduci debet, 99. Dei cogitatio in animo nostro, tanquam in templo, consecranda, 257. Ad Dei gloriam referenda omnia, usque ad ipsum etiam esum et potum, 100. Deus proprius noster naturalisque finis, 19.
Diabolus ex calumnia maxime dignoscitur, 303. Nomen ei factum est peccatum, 303. Diaboli nomen a calumnia ortum, 301. Sic dictus ex moribus, postquam angelicam accepit dignitatem, ac priore habitu extincto, excitata est adversa potentia, 88. Diaboli belli astutia, 230. Diaboli astutia comparatur cum avis cujusdam calliditate, 518. Insidiatur nobis ut prædones viatoribus, 305. Cupiditates nostras jacula contra nos efficit, 305. Sibi semper hodiernum tempus, Domino crastinum poscit, 518. Dei imaginem lædit, cum Deum ipsum lædere non possit, 518. Diaboli sinuosa retia, 134. Diaboli vasa dicuntur illi; quibus ad mala opera abutitur, 15.
Diaconissæ corpus, utpote consecratum, non amplius permittitur in usu esse carnali, 296. Diaconissa cum Græco fornicata, ad oblationem anno septimo admittitur, 296.
Diaconus post diaconatum fornicatus, diaconatu efficitur, 271. Sed tamen a communionem laica non arcetur, 271. Modo specimen det suæ curationis, 271. Diacono qui labilis tenus peccavit, communicatio cum diacono relinquitur, 337.
Dialecticis questionibus omissis pie expendenda veritas, 356.
Dialogi. In dialogis intertextæ vituperationes adversariorum detinent et morantur, ac orationis vim relaxant,

226. Solus Plato scit impugnare cogmata et personas comico more describere, 226. At Theophrastos et Aristoteles statim res ipsas attingunt, 226. Idem facit Plato in legibus, ubi indefinitas sunt personæ, 226. Si qua persona decantata inducitur, licet ex ejus indole aliquid atterere, 226. Secus si persona sit indefinita, 227.
Dianius episcopus Cæsariensis, vir aspectu venerabilis, 145. Multis ornatu virtutibus, 145, 144. Basilium educatus in illius amore, ejusque usus consuetudine vir factus, 145, 144. Is summa lenitate non gravabatur omnibus satisfacere, 144. Subscripsit fidei Constantinopoli allate, 144. Doluit id Basilio: sed tamen illius ægrotantis communiorem amplexus est, ubi declaravit se contra Nicænam fidem nihil facere voluisse, 144. Negat Basilium eum a se unquam anathematizatum, 145, 144. Bestissimum illum vocat, 145. Ab eo baptizatus est et lector factus, 60.
Diatimus Lymyræ episcopus, 351.
Dies primus, non vocatur a Mose primus, sed unus, 35. Idem primus est et octavus, 36. Dies octavus, de quo in inscriptionibus quibusdam psalmodum, futurum post hæc vitam statum significat, 56. Dies novissimus dicitur ex cognitio postquam non est alia, 86. Diem appellat Christus accuratam eorum, quæ de Deo cogitantur, comprehensionem, 86.
Digami uno anno penitentiam agunt, 271. Digames a ministerio excludit canon, 275.
Dignitas codicillaria, 283.
Dii plures per symbola corporea coluntur ab ethnicis, 421. Interdum homines ex dono dii vocantur, demones et mendacio, 82.
Diodorus Antiochiæ presbyter, 226. Silvanii alumnus, 378. Favet Basilio in causa Eustathii, 194. Illius commendationem Eustathius crimini veritit Basilii, 378. In scribendo facultate et diligentia valet, 227. Illius sermone meliora fiunt, qui audiunt, 378. Judicio Basilii duos libros contra hæresim scriptos committit, 226. Secundum valde probat Basilium, 226. Primum eandem vim fatetur habere, sed figurarum varietatem et exquisita ornamenta reprehendit, 226. Sub Diodori nomine litteræ quibus defenditur matrimonium cum sorore uxoris mortuæ, 249.
Diogenes poculum projecit, postquam a puero discipuli cavus manibus bibere, 76. Diogenis dictum ad Alexandrum, 91.
Dionysius Romanus (S.) recta fide et reliquis virtutibus enituit, 164. Is misit in Cappadociam qui captivos redemerunt, 164. Huius beneficii memoria asservata in Ecclesia Cæsariensi, 164.
Dionysius Alexandrinus (S.), 60. Citatur illius de Trinitate testimonium ex secunda ad cognominem epistolam, 60. Miratur Basilium quod accurate locutus sit, 60. Ammonis primum semina impietatis præbuisse existimat Basilium, 90. Causa autem, non pravitas sententiæ, sed rebus studium adversandi Sabellio, 90. Dionysii scripta valde multa, 90. Dionysius canonum peritus, 268. Monachismarum baptismum probavit, 268. Dionysius magnus, 269.
Dionysius Mediolanensis (S.) in Cappadocia mortuus, 288, 289. Christiani qui illum hospitio exceperant, manibus suis deposuere, 289. Insigne erat sepulchrum, nemo prope illum jacuit, 289. Fideles illius loci hoc corpus vite suæ præsidium esse ducebant, 288. Nunquam principatus aut potestates hominum vim illis afferre potuissent, 288. Flectunt illos missi ab Ambrosio clerici, 288. His adiungit Basilium Therasium presbyterum, qui impetum fidei non comprimunt, 288. Tolluntur cum debita reverentia reliquie, quas custodes cum mærore prosequuntur, 288. Asserret Basilium S. Ambrosio verum esse beati Dionysii corpus, 289.
Dionysius viduæ filius, alias Diomedes Basilii discipulus, 92.
Discere oportet sine verecundia, docere liberaliter, 73. Disciplinam omnem Ecclesiæ subactam queritur Basilium, 148. Prisca Ecclesiæ species, 106. Vetus Ecclesiæ status, veluti sacra imago, ad quam Musonius Neocæriensis Ecclesiam suam effungebat, 106. Nihil de suo addebat, 106. In disciplinam fides præit cognitioni, 538. Deiectus habendus est, 478. Parvum parvo attendendum, 478.
Dispensatio Filii, id est, incarnatio, 15, 401.
Disensiones domesticæ eos, qui inter se digladiantur, magis quam belluas, ratione destituit arguit, 67. Marti belli telum a nonnullis excogitatur sanæ doctrine defensio, 185. Dum privata odia occultant, pro veritate obesse se simulat, 185. Discordias fovunt nonnulli, ut propria dedecora occultent, et populis furorem inspirant, 185. In dissenstionibus ecclesiasticis alii supplantant, alii insultant lapsu, alii applaudunt, 66. Nemo infirmum in fide susceptum: nullæ admonitiones: sedent errorum amari errantiores, iniqui recte factorum iudices, 67. Velut in presentiali morbo contagium mali omnes pervadit, 67. Læm-

E

iones ecclesiasticæ comparantur cum equestri cursu, 18. Dissidia in illo sanabilia, 352. Temporis progressu uicta in malum vergunt insanabile, 352. In dissensionibus ecclesiæ rident increduli, fluctuant iudicium, 185. Fides est ambigua, eo quod veritatem imitentur hæretici, 185. Dissensiones episcoporum lædunt populos, 154. Vulnerant animas hominum piorum, 187. In dissensionibus quam utilis sit congressus ad pacificationem, 154, 155, 501, 502.

Dissimile et simile rejicit Basilius in Trinitate, 82. Quæritatem enim designant, quæ in Deo admitti non debet, 82.

Divinatio per manum, 279. Divitiæ inter bona non sunt numerandæ, 472, 497. Divitiæ infidæ, 422. Non sunt ostra possessio, 492, 497. Divitiis justus non fruitur, sed earum administrator est, 564. Huc absentes illas non desiderat, 364. Non enim vir prudens negotium ambient in alienis rebus distribuendis, 564. Pures qui alios non juvant, 488. Divitiæ dantur justis ad distribuendum, 364, 486, 493. Malis provocatio sunt, ut se emendent, 564. In divites avaros, 492, 495.

Doara, oppidum in quod Ariani mittunt hominem pestilentem, 567. Doara perturbantur a ceto obeso, 554. Multoitem antiquum receperunt, 554.

Docere liberaliter oportet, discere sine verecundia, 77. Qui alios docent, exemplo et opere debent confirmare jussu docent, 583. Aliquo opus est qui deducat ad superiorem philosophiam, 81. Cum sanctis versari longe utilissimum, 81.

Doctrina Christiana non servit profanis disciplinis, 5. Non tam indiget sermone quam exemplo, 241. Ut melius, iustis magis quam ratione percipitur, 478. Doctrina exacta et naturalis et theologica notione constans, 84. Doctrina absentibus et sero nascituris transmittitur, 432, 33. Id ut fieri possit Deus sapientia sua perfecit, 452. Doctrina prævia pharmaca lethalia, 317.

Dogma aliud est ac prædicator, 55. Dogmata silentur, prædicationibus publicantur, 55. Philosophia quæ circa dogmata versatur, 81. De dogmatibus divinis dum dicitur uditurque frequentius, plurimum proficit animus, 81. Docet nos ratio ipsa per creaturas, ut non turbemur, si quando in questionibus difficultibus quasi vertigine laboremus, 20. Quæmadmodum in his quæ apparent, ratione potior experientia; ita in dogmatibus ratiocinatione potior fides, 20.

Dolores magnos parvis remediis sanare non decet, 125. In doloribus magnis medici stuporem conciliant, 115. Doloribus solatio est ipsa narratio, 318. Dolorem intimum dissolvunt gemitus erumpentes, 370. In doloris articulo aolestia oratio consolandi causa adhibita, 78. Dolorem abiens blanda animorum contractatio, 115. Dolori non succumbendum, sed adversus plagæ magnitudinem obnitendum, 78.

Dolosi homines, voce tenus simplices et inepti, 449. amudum obtinuit illa species, 449.

Domitianus Basiliis necessarius, 204. Ob læsum Andronicum ducem multa passus est, 204. In ignominia et metu legebat, ejusque salus in Andronici voluntate sita, 204. Cappadoces omnes rei eventum expectabant, 205.

Dominica dies imago venturi sæculi, 56. Vocatur a Mose unus dies, non vero primus, idem unus et octavus, 56. Dominica dies vocatur una Sabbati, 35. Erecti precamur ac die, 55.

Dominus magna per eos qui se digni sunt, efficit, 160. Dominus res viduarum et orphanorum suas facit, 202.

Domnus, 407.

Domus cura in Dominum projicienda, 285.

Dona sanationis, 111.

Dorotheus presbyter Romam cogitat, 325. Demonstrat si Basilius hoc iter nisi mari confici non posse, 523. Santissimo in Occidentem cogitanti socius fore putatur, 368. Mittitur unus vice multorum in Occidentem, 576. Narravit Basilio, quos Petrus coram Damaso sermones habuisset, 13. Dicebat numeratos fuisse in hæreticis Melchium et Iusebium, 413. Ob hoc ipse non lenifer et mansuete alloquitur Petrum, coram Damaso, 412.

Dorotheus presbyter Basilli colliactanens, 114. Hunc Basilius ut alterum seipsum commendat, 114. Is domus, in qua Basilius nutritus fuerat, pacta mercede colonus erat, 14. Servitiorum maximam partem utendam per vitam ceperat, ut Basilio alimenta ministraret, 115. Frumento poliatum, quod unicum habebat vitæ præsidium, 179. Idem in Basilio sentiebat, eandemque inibat pietatis viam, 79.

Dorotheus diaconus Antiochenus, 162. Bis mittitur a S. Basilio ad S. Athanasium, 160, 162. Inde Romam mittitur, 160, 162. Rediens transit Alexandria 180. Dorothei Iaconi conventus, 216.

Ebrius Caini maledictionem sibi ipse adiscit, 565. Ebrii hominis quam tristis status, 561, 562. Ab ebrietate oritur naturæ inversio, 559.

Ecclesia omnium mater et nutrix, 124. Tanquam vitis, bonis operibus affluens, 252. Ecclesia fraternitas ubique diffusa, 223. Progrediens sit fortior, 291. Ecclesiæ ordo et gubernatio per Spiritum sanctum, 54. Omnes Christiani unus sunt populus, 252. Ecclesia una omnes qui Christi sunt, quamvis ex multis locis nominetur, 252. Unaquæque Ecclesia gaudere debet, cum propria sua ornamenta aliis Ecclesiis cedit, 252. Ecclesia-unum corpus ex variis membris constans, 52. Spiritus sanctus in his membris, ut totum in partibus, 52. Ut partes in toto, singuli sumus in Spiritu, 52. Ecclesiam universam Christus dignatus est suum ipsius corpus vocare, 372. Hinc invicem aliorum membra sumus, 372. Hinc Christiani omnes inter se vicini, etiam loci disjuncti, 372. Nihil jucundius quam homines magno intervallo sejunctos in unam membrorum harmoniam colligari, 163. Ecclesiæ ex charitatis lege debent Ecclesiis afflictas visitare et juvare, 371, 575. Non potest caput pedibus dicere: Opus vobis non habeo, 572. Sive quis caput se esse existimet, non potest dicere pedibus: Non est mihi opus vobis, 501. Manus altera indiget alterius, et pes alter alterum firmat, 501. Gentes ipsæ fœdus inter se ineunt et commercium persequuntur, 501. Non locorum intervalla disjungere debent, sed spiritus communitio in unius corporis concentum conjungere, 181. Basilius declarat se alias Ecclesias admonitorem, si Neocæsariensis episcopus in errore perseveret, 516. Rogant Orientales ut omnibus Ecclesiis denuntietur Eustathius, 406. Ecclesiæ Dei olim florebat, membris variis quasi in uno corpore conspirantibus, 254. Hujus pacis ne vestigium quidem superesse queritur Basilius, 254. Ecclesiarum prisca beatitudo, cum pauci disputandi morbo laborarent, omnes per nudam confessionem Domino servirent, 260. Ecclesiæ ad antiquam dilectionis formam gubernandæ, 284. Fratres ex utraque parte venientes, tanquam propria membra, suscipiendo, 284. Ut Ecclesia Dei pura sit, nullum zizanum admistum habens, non communicandum cum hæreticis, 207. Sedatis dissensionibus perfectum sit Christi corpus in omnibus membris integritati restitutum, 186. Queritur Basilius quod res ecclesiasticæ dilapsæ sint, dum quisque res proximi negligit, suis intentus, 227. Quæ ad omnes Ecclesias spectant, de his pauci episcopi statuere non debent, 411. Non debebant confessores Ægyptii Marcellianos etiam tutis conditionibus recipere, sine aliorum consensu, 411. Ecclesiam vincere non possunt persecutiones, 569. Totæ nationes et civitates, consuetudo omni memoria vetustior, viri Ecclesiæ columnæ hæreticis obiciuntur, 63. Orientis, et Ponti, et Cappadocum et Occidentis consensus, 65. In Ecclesiæ malis, curandi initium a præcipuis partibus faciendum, 159. Ad Ecclesiarum defensionem orthodoxi tantum studii impendere debent, quantum ad earum eversionem impendunt hæretici, 158. Ecclesiarum status in persecutione Valentis, comparatur cum prælio navali, 64 et seqq. Ecclesiæ columnæ sancti Patres, 63.

Ecclesiæ ritus apostoli et Patres præscriperunt, 55. Ecclesiasticarum rerum examina non pertinent ad iudices sæculares, 544, 545. Quæ in Ecclesia peccantur, ab episcopis emendari debent, 425. Non interpellandi iudices, 425. Ecclesiarum possessiones premuntur tributis, 425. Vix reperiuntur qui eas suscipiant, 425. Suum potius assumit Ecclesia, 425. Pauperum pecunias ambiciosi episcopi in proprios usus et munerum largitiones insument, 184. In Ecclesia asservata pauperum vestimenta, 425. Ecclesiam construere ad gloriam nominis Christi, cura digno Christiano, 142. Ad Ecclesiam recens constructam reliquæ martyrum quaeruntur, 142. Ecclesias in persecutione Valentis fugiunt populi, ut impietatis scholas, 185. Cum uxori et liberis et ipsis senibus pro mœnibus effusi preces fundunt, 183. Ecclesiæ vocantur synodi, 425. Ecclesiæ inspector angelus, 567. Ecclesiæ conceptum, 447.

Ecclesiasticus, 131.

Eclitius, 347. Pulso Hypsino substituitur in episcopa tu Parnasseno, 565, 567.

Echinades, 94.

Edessa, 407.

Eldad, 51.

Electio ministrorum Ecclesiæ quidvis potius quam electio, si gratiæ aut precum aut timoris ratio habeatur, 428. Satius est dicto testimonio abstinere a contentione, 429. Et qui contendit, ut sua vincat sententia, magnum periculum, 429. In electionibus proprium sibi quisque ducere debet id quod agitur, 108. In electionibus episcoporum nascentes discordiæ omnem defuncti episcopi laborem subvertunt, 109. Electionis vasa sererat Deus, 251.

Eleemosynæ præceptum immerito nonnullis molestum, 486, 488, 500, 501. Ob neglectam eleemosynam fames a Deo immittitur, 486, 487, 488, 500, 501. Etiam si unus tantum supersit panis, cum egeno partiendus, 487. Divitiarum copia argumento est eleemosynam exhibitam non fuisse, 487. Fur est qui de divitiis suis non emittit proximo, 488. Eleemosyna quantum utilis ei qui alios juvat, 488. Personarum ratio non est habenda, 489. Calamitosis præcipue succurrendum, 489. Cavendum a fraudibus nec omni dandum errabundo, 489. Eleemosyna donum sinuū et fenus, 490. Dona ex rapinis orta displicent Deo, 490, 491. Quanta imminet supplicia his qui pauperes fastidiunt, aut durius repellunt, 491. Ridicule nonnulli pauperes non jurant dum vivunt, sed promittunt fere ut sua eis testamentum legent, 535. Eleemosynas etiam si quis arena copiosius profundat, si justitiam conculcat, animam suam lædit, 207.

Eleusius Eustathii Sebasteni discipulus, 173.

Elias Cappadociæ præses, 176, 177, 187. Invitus hoc onus susceperat, 188. Optat Basilium, ut omni hominum generi custodiatur, præfecturas ex præfectoris gerens, 177. Magna illius virtus in provincia administranda, 177. Magni læciebat calamitosos et leges et amicos, etiam si periculum ei ab hominibus immineret, 177. Cappadocum misertus est non reformidans periculum, 180. Res Christianorum ad antiquum decus revocabat, 190. Eliæ pura in Deum pietas, 187. Basilii amicus ejusque existimationem curâ habens, 188. Accusatus apud eum Basilium ab episcopis, respondet illorum querelis, 187, 188. Eliam par erat favere presbyteris, qui idem ac Basilium sentiebant, 179. Postulat Basilium ut nonnulla mutet quæ minus æque decreverat, 177, 179. Cito dejectus administratione, in crimen vocatus ob liberum et assentationis nescium animum, 190. Nunquam talem rectorem vidisse se meminerant Cappadoces, 190. Illum Basilium commendat Sophronio quem rogat universæ patriæ nomine, 190.

Eloquentia auribus tenus gratiam obtinet, 422.

Elpidius episcopus, 508, 587. Segregatur ab Eustathio, 587. Videtur egisse cum episcopis Ponti de reconcolenda gratia cum Basilio, 508. Mittit ad eum Basilium Meletium presbyterum, 508. Rogat ut tempus et locum congressus indicet sibi, et episcopos Ponti moneat, 508. Congressus constituitur in finibus Comanicis, 509. Elpidii nepos moritur, 509.

Elpidius diaconus a Basilio mittitur ad confessores Ægyptios, 409.

Elpidius Thierasii præsidis assessor, 172. Basilio amicisimus, 157.

Elpidius ad herum festinans, 554.

Emmella (S) mater Basilii, 110. Recta fide imbutus ab ea Basilium, 558. Cum Eustathio plures dies apud eam traxit, 559. Eius morie morbi Basilii redeunt, 559. Separationem hujus animæ ferre non potest, cui nihil in aliis rebus videt comparandum, 559.

Encratitæ Marcionistarum germen, 297. Vinum et nuptias avertantur, 297. Dei creaturam dicunt esse inquinatam, 297. Aggressi sunt proprio baptisate præoccupare, 270. Unde et suam consuetudinem violarunt, 270. Baptizant tamen in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, 297. Duos ex hac secta episcopos Basilium suscepit in cathedram episcopalem, 270. Quærentur cur non omnibus vescamur, 563.

Ephemeris, 563.

Epiphanius (S.) Basilium hortatur, ut dissensionem inter fratres montis Elæonis componat, 595. Ac de quæstionibus recens exortis curam suscipiat, 595. Rogabat etiam ut scriberet ad Ecclesiam Antiochenam, 594. Fatebatur necesse esse tres hypostasas confiteri, 594. Communicabat tamen cum Paulino, 594. In aliis litteris quærebat quid sint Magusæ, 594.

Episcopatus. Ad episcopatum eligendus qui servus Dei sit, operarius non prave pudens, 282. Non suis sed multorum attentus commodis, 282. Episcopatus unus intolerabile, si quis illud portet, 252. Sicus, si Dominus cum illo portet, 252. Difficile est invenire qui digni sint episcopatu, 282. Forum, qui eliguntur, indignitas doctrinam in contemptum adducit, 282. Episcopatus nomen ad vernas vernarum devenit, 367. Ignominia nomen, proditiōnis merces, 568. Utilius est sollicitudinem in plures episcopos dividit, 282.

Episcopi Ecclesiarum Dei constituti a Deo, 128, 161, 231, 272, 288. Sedent in cathedra apostolorum, 288. Episcopi thronus, 266. Episcopus dux chori, 107. Confessus Corypheus, 107. Debet noctu et die, publice et privatim, obtestari eos qui nolunt emendari, 550. Sed minime cum illis abripi, 550. Episcopi condemnationis participes erunt, si non omni studio et acritate ad veritatis defensionem succumbant, 158. Cavendum ne administrationem aut n-

gligant, aut per mala opera gerant, 530. Ab his non ideo Dominus petit, quod a quibuslibet hominibus, 509. Episcopus debet navigium immensabile custodire, 252. Non debet alios sequi sed præire, 252. Demensum consensu tempestive distribuere, 252. Episcopis cavendum ne probrum sint nomini Christi, 530. Episcopus eligitur ut homines Domino capiat, 251. In episcopo tanquam in proprio fulcris Ecclesia quiescit, 175. Episcopo vigilanti velut fundamento subtracto, multi corrunt, 109. In episcopo eligendo debet quisque id quod agit proprium sibi existimare, nec rerum communium curam in proximum rejicere, 108. Episcopum vigilantem petere sine contentione cleri est ac populi, Domini autem ostendere, 108. Mortuo episcopo litteræ cleri ad episcopos provincie, 141. Episcopi in parvis civitatibus et in parvis oppidis, 282. Episcoporum vigilantium series veluti pretiosorum lapidum commissura, ornamentum est Ecclesie, 108. Episcopus abesse non licet cum lupi insidiantur, 232, 236, 576. Episcopis Dominus hoc opus præscripsit, ut preces pro his faciant, 244. Legibus submissi in humanis rebus, 314. His licet quæstum accipari, cum adent potestates, 177. Quæstum iste est levamen afflictorum, 177. Episcopis pena competens, arceri a communione ecclesiastica, 427. Episcopus laudatur qui pro sua lenitate non gravatur omnibus satisfacere, 144. Episcopi ambitiosi pauperum personis in propriis usus et munerum largitiones absumunt, 184.

Episcopi sollicitudinem suam in alias Ecclesias extendunt, 161, 173, 225, 298. Semper parati esse debent ad Ecclesiarum administrationem, 509. Athanasius fraternitatis ubique diffusæ curam gerebat, 225. Patetur Basilium sibi convenire ut de rebus suis referat ad Petrum Alexandrinum, et Petro ut eas curâ habeat, 411. Ne episcopi sine collegis res magni momenti aggrediantur, cautos prohibent, 254. Episcopi pauci non debent statuere de rebus ad omnes Ecclesias spectantibus, 411. Episcoporum dissensiones vulnerant animas hominum piorum, 187, 544. Lædunt Ecclesias et civitates et populos, 154, 155. Episcopi non debent litibus suis præsidēs avertere a publicis negotiis, 187. Episcopus accusari non potest si quid in re indifferenti minus considerate laicus scripserit, 545. Episcopus in crimen vocatus apud aliam Ecclesiam morari debet, si sanabilia delicta, 505. Sin autem insanabilia, palam arguendus, episcopi advocandi, et spectatissimi clero cuiusque Ecclesie congregandi, 505. Episcopis sibi subditis Basilium depositionem minatur, ni pretio ordinare desinant, 147. Basilium postulat ut decenti more adveniat, 152, 153, 191. Episcopi si quem ex collegis invitaverit, mittebant qui eum deduceret, 191. Basilium litteras non ita quoquoaversum episcopis, seque adesse significat, 577. Episcopi hospites in Ecclesia solebant concionari, 154. Episcopi sine populo et clero obambulantes ac nomen solum circumferentes, 409. Episcopus Basilio subditis datur nomen chorepiscopi, 147. Episcopo ministrantes clerici, 110. Magnus et verus episcopus Christus, 145.

Epistolæ non tantum promovent, quantum oratio, quæ viva fit, voce, 159, 204. Ne umbræ quidem obtinent rationem, si cum veritate comparentur, 255. Epistola breviter quomodo persuadeat eis quibus longum tempus non persuasit, 165. Epistolæ vivæ instar sunt, qui supplere possunt, quæ desunt litteris, 508. Libenter scribit Basilus per ejusmodi homines, 508. Epistolæ virtus non est brevitas, 448. Non sane magis quam hominis, 448. Epistolæ laconicæ nullus labor, 97. Postulat Basilium, ut epistola sua, velut aliquod supplicantis insigne, suscipiatur, 261. Epistolæ a pluribus perlatæ. Unus tamen nominatur, 141, 205, 207, 576. Epistolæ virorum prudentium libenter legat Basilium, 241. Epistolæ assidue scriberet, nisi negotia detineretur, 241. Vide Litteras.

Equarum præstatio, 440. Equis certantibus juvenalissima aqua ori infusa, 534.

Erroris operatio immittitur in. Olfos diffidentie, 517. Erroris similitudo confirmat seditiosis societatem, 66. Erroris summorum virorum imitatio non servanda, 269.

Eruditio. Ad eruditionis testimonium plurimum virorum multorum hominum vidisse urbes, et mores videri, 104. Esau. Ut ab Esau liberemur opus est aliquo Laban, 5. Estras cum in campum secessisset, omnes libros divinitus inspiratos, Deo jubente, eructavit, 129.

Essentia nomen commune, 35. Peculiaris animalis, magis specialia homine specialis est vir, et tunc latet aut ille, 35. Essentia ratio non alia in Paulo et Silvano, 118. Hinc inter se consubstantialis, 116.

Eucharistia nutrit animam, 84. Dom edimus carnem Christi et bibimus ejus sanguinem, participes sumus Verbi et Sapientia, 81. Carnem enim et sanguinem vocavit tantum suum in carne adventum, 84. Vivi panis manna færa, 26. Boni communio, 293. Invocatiois verba, cum conficitur panis Eucharistia, ex traditione accepta, 53. Bis

contenti non sumus, quæ tradit Evangelium et Apostolos, 55. Alia addimus, ut multum momenti habentia ad mysterium, 53. Singulis diebus participem esse sancti corporis et sanguinis Christi, bonum est et utile, 186. Quater singulis hebdomadibus communicat Ecclesia Cæsariensis, 186. Euchariam propria manu sumere in persecutionibus grave videri non debet, 187. In solitudinibus monachi Euchariam domi servant, imo unusquisque de plebe, Alexandriae et in Ægypto, 187. Qui domi propria manu communicat, de manu sacerdotis censetur communicare, 187.

Euclides, 549.

Eudemus Patavensis episcopus, 331.

Eudoxius, 386.

Eugenius monachus, 252.

Euiippus, inter duces Arianorum, 161, 386, 387. Vir eruditus, ætate provecitus, multa cum Basilio amicitia jura habens, 219. Discedit Basilius ab ejus communione ob amorem veritatis, 219. Adversus Euiippium horrendæ Eustathii prædicationes, 387. Euiippii alumnus Anysius, 367.

Eulancius sophista, 312. Basilius causa invisus Neocæsariensibus, 312. Videtur metu illorum scribere Basilio de hisse, 312.

Eulogiæ virginæ, 156. Eulogiæ ab Amphilochio missæ ad Domini Natale, 355.

Eulogius episcopus Ægypti exsul, 408.

Eumathius Christianus et nobilis et doctus, 263.

Eunomius Dei naturam sibi comprehensam esse gloriatur, sed ne formicæ quidem naturam explicare potest, 95. Eunomiani refelluntur qui se Dei substantiam adinventis dicebant, 335 et seqq. Comparantur cum iis, qui calculus in theatris subducunt, 359. Adversus Eunomium Basilius scripta, 97.

Eunuchi vitlorum descriptio elegantissima, 208.

Eupaterius ejusque filia Basilius consulunt de Spiritu sancto, 217.

Euphemias, 321.

Euphemius, 245.

Euphronius episcopus Coloniensis, 286, 349, 350, 351, 352, 353.

Eupraxius, 256.

Eupsychius celeberrimus martyr, 388. Sancti Eupsychii memoria, 298. S. Eupsychii dies festus, 235. Omnes chorepiscopi ad eum convocantur, 235.

Euripides, 156.

Eusebius S. Basilius decessor, 140.

Eusebius (S.) episcopus Samosatensis, 183. Illius invidendi cupidus Basilius, ut magnis illius sapientiæ thesauris exsatiari possit, 105, 106. An Eusebium in Ecclesiarum malis respicere una Basilius consolatio est, 113. Nihil illius culpa perit, sed magnam sibi apud Deum mercedem comparavit, 113. Eusebii precibus servatam fuisse putat Basilius Ecclesiam Cæsariensem, 110. Ab eo non longa distabant fratres nonnulli, qui sanationis habebant donum, 111. Eusebius semper juvendæ Ecclesiæ studiosus, 141. Cæsaream vocatur ad episcopii electionem, 140, 141. Illius videndi et audiendi cupida Cæsariensis Ecclesia, 142. Cum Eusebio ad magnas tentationes accingi non pigritur Basilius, 192. Absque eo vel leves intueri non audeat, 192. Cum Eusebio nemo comparandus in dando de magnis rebus consilio, 229. Auctor est, ut rursus scribatur in Occidentem, 211. Exortam inter Basilius et Eustathium disensionem comprimere conatur, 219. Queritur quod res Ecclesiæ negligantur et adversariis tradantur, 254. Cuncta longe ante prævidet, 228. Prior surgit et alios excitat, scribens, coram accedens, 228. Laboribus defessus, negotiis impeditus; nec ob Valentem e propinquo imminentem e tecto audeat excurrere, 256. Sed tamen eum invitat Basilius, ut amicitissimam omnium Ecclesiarum videat, 256. Eum accusat pigritiæ quod non scribat, 247. Pigritiæ attribuit, quod ad se non venerit, 247. Eusebius persequens superior, 256. Forti animo migrat e patria, 256. Ejus thronum fortasse alius occupat, 257. Cumeo vel unum diem versari satis est ad salutem vilitati, 258. Felices existimat Basilius eos qui in multo otio perfruantur Eusebio, 257. Antiochus Eusebium exsulem comitatur, 257. Eusebius scribit ad Ecclesiam suam ut pacem componat, 352. Cum S. Meletio inter hæreticos Romæ numeratus, 413. Pro Eusebio multi diu ac noctu precantur, 414. Illius reditum expectant ut suam salutem, 414. Eusebii vitam Deus magna manu protexit, 414. Multa contra Eusebium facta, 414. Sed Deus eum bello circumstante incolumem servavit, 414. Eusebii alumni virtutis illius effugiem representant, 218.

Eusebius (S.) Vercellensis episcopus, 230. Rediens in Occidentem secum ducit Evagrius, 230.

Eusebius Basilius condiscipulus, 117. Olim utriusque do-

mus una, pedagogus idem et omnia communia, 417

Eusebius Palæstinus, 61. Ejus multiplex experientia laudatur, 61.

Eusebius Arianorum dux, 381, 406.

Eusebius, quem Basilius filium appellat, 264. In iudicio majestatis vocatur, 264.

Eusebius lector ad Eusebium Samosatensem vadens diu retinetur a Basilio, 290.

Ensinoe, 339.

Enstathius Sebasthenus, 183. Discipulus Arii et magister Aetii, 224, 340, 378, 405. Hermogeni offert confessionem fidei, 381, 406. Ad Eusebium se confert, 381, 406. Inde pulsus in patria iterum se purgat, 406. Episcopatum forte adeptus statim Ancyrae anathematizatus consubstantiale, 406. Inde Seleuciam, 406. Constantinopoli assentitur hæreticis, 406. Deponitur, quia prius Melitina deponitus fuerat, 408. Depositus a quingentis episcopis, 380, 386. Non acquiescit, quia eos Spiritus sancti participes esse negabat, 380. Eos contendit episcopos non esse, sed hæreticos, 346, 387. Litteras adversus Eudoxium ad omnes fraternalitates mittit, 346. Horrendæ illius in Ecclesiis prædicationes, 387. Presbyteros et diaconos in Ecclesiis Amasæ et zelorum ordinavit, 347. Ex Dardania rediens, altaria Basilidis everit in Gangrenorum regione, 347, 387. Suas ipse meas posuit, 347, 387. Elpidium segre gavit ob ejus communionem cum Amasiensi episcopo, 387. Cum tomo ab Eudoxii factione composito subscripsisset, concionem habuit fraudem deplorans, 379. Hoc remedium inventum, ut Romam se conferret, 380, 406. Quænam ei proposita a Liberto, nescitur, 406. Nisi quod epistolam attulit quæ eum restituebat, 348, 379, 406. Qua oblatam susceptis a synodo Tyanensi, 348, 379, 406. Videbatur mendacium aversari, et debillum infirmitates portare, 224. Mendacium, ut horribile quiddam, in minimis rebus aversari videbatur, 191. Veritatis amicus esse, 359. Pro quibet anima laborans, maxime vero pro Basilio, 172. Mittit Eleusinium, qui Basilius pro fide certantem adjuvet, 173. Videbatur majus qui ipsam esse quam ferat humana natura, 319. Maxima quæque ei crederet Basilius, 319. Videbatur invigilasse sibi usque ad senectutem, 79. Cum de fide cum Basilio consensisset, ferebatur statim affirmasse discipulis, se cum Basilio nulla in re consentire, 194. Negat Basilius hanc suspensionem in eum cadere, 194. Eustathii dissimulationis profundum, qui se omni tempore Basilio insinuaverat, 222. Eustathii duo discipuli Basilius et Sophronius e domo Basilius illiberaliter fugiunt, 211. Contumelias Basilius vexant, crimina in eum contextunt, 210, 211. Magnum inde scandalum in civitate, 210, 211. Non tamen disrupta omnino amicitia Basilius inter et Eustathium, 338. Eustathio formulam Nicænæ Basilius subscribendam proponit, his additis quæ ad Spiritum sanctum pertinent: subscribit Eustathius, 217. Inducitur aliud tempus et locus congregandi cum episcopis, 377. Non adest Eustathius quamvis promississet, 377. Epistola ejus nomine afertur scripta perfunctorie, 378. Mittit Theophilus Cilix aliquem ex suis qui vincietur sancto Basilio, 378, 382. Pacem Basilius inter et Eustathium Eusebius componere conatur, 218, 219. Paulo post Eustathius in Ciliciam vadit, 378. Ibi Gelasio cuidam fidem Arianam exponit, 222, 344. Redux communionem Basilio renuntiat, 278. Postea litteras ad Dazimam quemdam vel potius ad omnes homines mittit adversus Basilius, 223, 379. Accusabat Basilius blasphemiam in Deum, 223, 350. Epistolam Basilius adulteratam proferebat, 343. Huic epistolæ verba Apollinariæ hæretica subjecerat, ut Basilius auctor esse videretur, 220, 223, 319, 343. Querebatur quod a se Basilius per dolum eliciisset fidei formulam, 379, 386. Superbiæ accusabat quod non recepisset suos chorepiscopos, 547. Vera dissidii causa, studium placendi Euzoio, 541, 547, 587. Per Arianos restitui in episcopatum volebat Eustathius, 387. Hinc medius videri volebat, 219. Populi metu aperte fidem negare non audebat, 219. Reordinare ferebatur, 222. Eustathii erroris vitæ detegunt presbyteri Sebasteni et ab ejus communione discedunt, 250, 365.

Eustathius facile in contraria vertitur, 344. Illius norma, fidei verbis pro tempore alias aliis uti, 348. Ut melius ad varios morbos se accommodant, 348. Compendii causa omnia facit, 387. Semper ad potentiores transfugit, 546. Compendii causa accusat aut laudat, 347, 387. Omnium inconstantissimus circa fidem, 381. Non in verbis inconstantior quam in factis, 380. Variæ illius fidei formulæ, 381, 382, 388. Calumnias non retractat, 356. Nova opera et facta agmine conatur Basilius vitam affligere, 356. Eum probabile est Basilius defensionibus irritari, 349. Et graviora in eum machinari, 349. Dazimonem perturbat, ac multos a Basilius communione abstracti, 321. Ludi Eustathii contra Ecclesias, 387. Cyzici fidem Nicænæ eodem-

nat, 348, 380, 406. Homoousiastas vocat eos qui illam sequuntur, 348, 380, 406. Cum iis est qui consubstantiale anathematizant, 406. Coniungitur cum hereticis, 346. An-cyræ cum illis communicavit in domibus, 347. Nondum enim publice ab illis receptus, 347. Pneumatomachorum hæresis dux est, 406. Novitatis accusat doctrinam de Spiritu sancto, 348. Quos episcopus esse negaverat, ab his ordinatos suscipit, 380, 383, 387. Eos accersit Sebastianum, 380, 385, 387. Non tamen in eorum communionem restitui potuit, 381. Cum agmine Arianorum venit Nicopolim, ut det illis episcopum, 366, 387.

Eustathius chorepiscopus, 347.

Eustathius Himeriæ episcopus, 266. Is de exilio Eusebii valde dolet, 266. Idcirco pluribus negotiis occupatur et circumcursat Christi ovilia, 266.

Eustathius diaconus, 141. Eustathius diaconus in Basilii domo degens, 228.

Eustathius archiater, 241, 276. Is artem corporibus non definit, sed animorum morbos curat, 241, 276. Basilii cordis inflammationem infusus consolationis verbis excussit, 241, 276. Tacere volenti persuadet, ut aycophasas redarguat et veritatem defendat, 276, 277.

Eustathius philosophus ethnicus, quem Basilii in Cappadocia, in Syria et Ægypto frustra quærit, 69.

Eustochius, 166. Ejus servi injuriam fecere Callistheni, 166.

Eutyches (S.), 235.

Euzois, 347.

Evagari animo non oportet, 99.

Evagrius presbyter, Pompeiani Antiochensis filius, in Occidentem iverat cum beato Eusebio, 230. Rediens nuntiat Basilio illius scripta Romæ non placuisse, 230. Postulat ut scribatur epistola a Romanis ipsi dictata, et legati auctoritate præditi mittantur, 230. Promiserat Basilio se participem fore conventus, qui Meletio addictus erat, 246. Promissum non exsecutus est, 246. Basilium per litteras hortatur, ut pacificationem Ecclesiarum suscipiat, 245. In primis Antiochens, 245. Et mittat in Occidentem, 246.

Evangelium regni, 374. Evangelium in omnem pervenit terrarum orbem, 236, 374. Ab Oriente initium cepit, 374. Hinc hostis perdere conatur, ut ab eodem loco defectio inceperit in totum orbem diffunderetur, 374. Evangelii præcepta cum temporibus non mutantur, 381. Evangelia non indigent somnis ad fidem faciendam, 317. Evangelio Christi dignam ducere vitam debemus, 99. Evangelium vitæ post resurrectionem ducenda imago, 29.

Evesus, 422. Evæsa Ecclesia Basilii charissima, 386. Nihil eam læserunt mala tempora, 386. Calumnias Basilii structas in mentientium capita rejecerunt, 386.

Excommunicatio, 481. Membra Ecclesie abscondi moleste fert Basilii, etiamsi merito abscondantur, 260. Excommunicatio anathema est omni populo, 150. Excommunicatio per omnem Ecclesiam presbytero citra emendationem sibi sacerdotium arroganti, tum etiam iis qui illum secuti fuerint, 130. Excommunicandi quos separatim a precum communione non emendat, 426. Hominem nefandum a precibus et reliqua cum sacratis communione removet Basilii cum tota familia, 426. Ne alios peccatorum communicatio contaminet, 426. Basilii toti pago nuntiare jubet, ut cum homine excommunicato nullam habeat societatem, 427. Etiam in iis quæ ad vitam spectant, 427. Is semel accusatus fuerat, coram uno aut altero convictus, tertio coram Ecclesia, 426. Quare non acquiescens excommunicatur, 427. Ut sit diaboli pabulum, ex eo quod alii eum eo non commisceant, 427. Excommunicatum omnes, ut abominandum existimant, ita ut non ignem, non aquam, non lectum cum eo commune habeant, 156. Litteras, quibus excommunicatur, ubique leguntur, 166. In Ecclesia Cæsariensi omnino arceatur ab Ecclesie cætu qui duas sorores duxerat, nisi a se invicem dirimerentur, 249. Indicandus propositio qui semel et iterum admouitis non emendatur, 100. Si ne sic quidem emendetur, excindendus et defendus ut membrum abscissum, 100.

Exempla sanctorum sunt velut quædam animata et actiosa simulacra, 75. Homines doctrina et dignitate clari operam dare debent, ut ipsorum vita in exemplum proponatur, 103. Exemplis corporalibus Scriptura ad invisibilem ducit intelligentiam, 121. Exempla ex rebus sensibilibus adhibita prorsus ad divinas intelligendas, si quis sine contentione studio audiat, 119. Docet nos ratio ipsa per creaturas, ut non turbemur in quæstionibus difficilibus, 120. Exemplo magis dicitur quam sermone quomodo Christianum vivere oporteat, 241.

Expetendum unum est æternum bonum, 421.

Exilium legibus inflictum ob famosum libellum, 427.

F

Facetis sermonibus non aucupanda voluptas, 75. Facetorum hominum verba vim animæ frangunt, 72.

Facta. Recte factorum iniqui judices, 67.

Factum esse idem est ac creatum esse, 86.

Fames in Cappadocia multum negotii exhibet Basilio, 106. Eum cogit manere Cæsareæ, 110. A fame Deus Eliam et Danielelem et Israelitas mirabiliter servavit, 338.

Fastu inani qui inflatur inciderunt in iudicium diaboli, 450.

Fato aut fortuna res humanas regi plures dicunt, 60.

Faustinus episcopus Iconiensis, 230.

Faustus contra canones ordinatus episcopus, 212, 213.

Fax in medio mari splendens grata navigantibus, 135.

Feneratorum pecunia comparatur cum leporibus, 496.

Pauperibus quidvis potius perferendum quam lenus, 490.

Fenore qui accipit, in quot se mala conjicit, 494, 495, 496.

Feneratorum artificia et crudelitas, 494.

Fermentum Arij, 372. Fermenti heterodoxorum participes esse non vult Basilii, 385. Ariani altaribus Sebastia potiti, facti sunt fermentum vitæ Ecclesie, 380.

Festi symbola, Eulogia, 355.

Festus Basilii discipulus, 432.

Ficus silvestres et hortenses, 476.

Fides et baptisma duo modi parandæ salutis inseparabiles, 23. Fides perficitur per baptismum, baptismus fundatur per fidem, 24. Fides in disciplinis præit cognitio, 358. At in religione Christiana præit hæc cognitio, Deum esse, 358. Hanc autem ex creaturis colligimus, 358. Hanc cognitionem sequitur fides et fidem adoratio, 358, 359.

Fides ratiocinationi præferenda, ut rationi experientia in rebus visibilibus, 129. Non communicandum cum iis qui medios se esse volunt, 219, 220. Alternans ille animus ab Ecclesia removendus, 220. Sine recta fide et recta vita nemo Deum videbit, 69. Fides est id quod nos salvos facit, 37. Fides et recta vita pedes mentis preparant, 88. His qui fidem negarunt inter tormenta, anni octo penitentia, 329. Anni decem, si sine magna vi cesserint, 329. Qui Christum negavit per totam vitam flere debet, 328.

Fidei defectio, quam minus est Dominus, 59. Hujus proemia in blasphemis Pneumatomachorum, 59. Fides in Oriente primum illuxit, 185. Fidem alias aliam scribere quam contrarium huic sententiæ, *Unus Dominus, una fides*, 548. Fidei formulæ Basilii de Incarnatione aliquid addere non audebit, 393. Id viribus suis fatetur esse alius, 393. Fidem recentiore nec ab aliis scriptam recepit, nec ipse audeat scribere, 233. Fidei simplicitate sublata nullis finis sermonum, 393. Nihil curiose præter antiquam fidem inquirendum, 263. Credere oportet ut baptizetur, 21, 29, 57, 216. Basilii hortatur filias Terentii, ut caveant se fidei depositum prodant, 200. Fides catholica communis hæreditas, 375. Bona patrum hæreditas, 256.

Figura est rerum quæ expectantur per imitationem declaratio, 26. Figuræ variæ, quæ in Veteri Testamento Novum adumbrarunt, 26. Divina humanis et humilibus rebus præfigurantur, 26. Non ideo tamen divinarum humilibus natura, 26. Non debent mysteria exigua videri, quia exilibus figuris præsignata, 27. Voluit Deus rebus facilibus, ceu quibusdam elementis nos informare, 27. Oculos paulatim ad veritatis lumen assuefecit, 27. Figura vita post resurrectionem ducenda, evangelica in hoc mundo vita, 29. Figuræ et prophetiæ per Spiritum sanctum, 33.

Filli nomen est super omne nomen, 14. Filius in Patre et Pater in Filio, quia hic talis est, qualis ille, et in hoc unum sunt, 380.

Firmillani fidem de sancto Spiritu testantur illius libri, 63. Illius sententia de baptismo, 270.

Firminus, adolescens Basilio charus, 208. Asceticam vitam profitebatur, et regenda civitati sum, itidem ad majores ipsius, destinatus erat, 208, 209. Ubi audit Basilii eum arma sequi, suum ei dolorem significavit, 208. Firminus peccatum fatetur, seque operam dare asseverat, ut cito dimittatur, 209. Cæterum voluntatem virginitatis etiam inter arma custodiendæ firmam et immobilem significat, 209.

Firminus, 453 454.

Firmus, 453.

Fientes. Vide Penitentia gradus.

Formica nos docet actuosam vitam, 89. Formicæ industria monet ut nobis in futurum sæculum prospiciamus, 488. Formicæ naturam explicare non possumus, 95.

Formicatio non est matrimonium, nec matrimonii initium, 294. Fornicatores si separantur, id melius, 294. Si eis placet conjugium, non separantur, sed fornicationis penam agnoscent, 294. Fornicationi quatuor anni, 294.

Alia fornicatio, cui imponitur septem anni, 326.

Fortuna aut fato res humanas regi plures dicunt, 60.

Forum. In forum olim prodire Athenis non audebat

afamiae notis inuasi aut manibus non puri, 169. In foro omnium eruditorum colloquia, 169. Foro assuefacti homines nec parci verborum esse solent, nec cauti adversus aetas cogitationes, 259. Facile honore vincuntur, 259.

Fraternitates vocantur Ecclesiae, 346.
Fraudulentus homines comparatur cum Cancro et Popyo, 570.

Fronto, 217. Simulaverat defensionem fidei, 368. Accepto ab Arianis episcopatu factus est exseratio Armeniae, 368. Cum speraret episcopatum, adiunxit se inimicis Christi, 370. Ubi populus effertus videt, rectam fidem simulat, 570. Fronto rabidus homo, 383.

Fundamento amplo illustrior coronis imponenda, 266. Furi contenti sua sponte annus unus penitentiae, 527. Convicto anni duo, 527. De furto in ecclesia commisso, 425.

Futura curiose non investiganda, sed praesentibus utendum, 579.

G

Galatia, 444. In Galatia et Ponto multi haeretici, 365, 566.

Galli cum Basilio communicant, 507.

Gangrenorum regio, 347.

Gelasius quidam, cui Eustathius in Cilicia fidem Arianam exponit, 222.

Gemitus dum erumpunt, intimum dolorem dissolvunt, 570, 374.

Genethilus presbyter, 342.

Gentilium ac Judaeorum filii ad Dei cultum compelluntur, 154.

Genus quoties flectimus et erigitur, ostendimus nos peccato in terram lapsos esse, et per misericordiam creatoris in caelum revocari, 56.

Georgius Amphilochoi amicus, 285.

Georgius unus ex duobus Anomoeorum, 386. Fidem Constantinopolitanam attulit in Cappadociam 144. Georgio mulier impia ad arbitrium utebatur, 568.

Getasa ager S. Meletii, 194, 195.

Giezi nihil profuit convictus cum Eliseo, 126.

Gloria facile mutabilis, 422. Gloriae vanas daemon, 129.

Gloria pluribus Scripturas locis attribuitur ipsis creatoris, 47.

Gloria duplex, alia naturalis, alia externa, 39. Externa rursus duplex, alia servilis, alia qua praestatur, ut ab aequali, 39. Gloria nihil aliud quam enumerationem mirabilium et beneficiorum Dei, 46.

Glorificatio interdum Deo absolvitur cum Filio et cum Spiritu sancto, interdum per Filium in Spiritu sancto, 5. Glorificandi Dei argumentum praclarum enarratio beneficiorum, 14. Glorificatio fidei consentanea esse debet, 216, 248. Glorificatio consentanea baptismati, 185.

Glycerius ex acetarum numero, 259. Habilis ad opera manuum, et ideo ordinatur diaconus, ut ministret presbytero et opus curet, 258. Virgines cogit et gregis imperium sibi arrogat, 258. Patriarchae nomen et habitum sumit, 258. Objurgatus fugit cum virginibus, 258. Tripudiant in magna celebritate, 259. Colligit hanc captivitatem Gregorius, 258. Si cum illius litteris redeat Glycerius, veniam poterit consequi, 259. Rogat Gregorium Basilium, ut saltem virgines redeant, 259. Scribit Glycerio, veniam pollicetur cito redeunti, 259. Secus depositionem minatur, 259.

Gratia per Christum et in Christo efficitur, 15. Deus singulis generationibus manifestos facit eos qui ipsius vocatione digni sunt, 386. Ex nobis ipsis ad glorificandum Deum insufficientes sumus, sed sufficientia nostra est in Spiritu sancto, 55. A Spiritu alius alio plus aut minus adjuvati gratias persolvimus, 55. Dominus dat patienter decurrere certamen, 266. Infirmam nostram deplorare debemus, quod pro beneficiis acceptis gratias verbis referre non possimus, 59. Christus alligavit fortem, ac nos, vasa illius diripuit, fecitque vasa utilia, 15. Hominem renovavit, reddendo gratiam, quam ex afflatu Dei acceptam amiseramus, 54. His obicitur recte ratio, defensorem advocat et adiutorem Christum, 96. Dei est pugna et per Deum corona, 534. Nullum est vitium quod non animae cultura superare possit in Christo Jesu, 477. Per Filium bona ex Deo ad nos perveniunt, majore celeritate operantem, quam ullus sermo exprimere valeat, 16. Divinae operationis celeritas, 16. Temporis spatio non eget, sed naturam eorum qua sunt, voluntate non coacta obsequentem habet, 16. Cum dicit Apostolus, *superamus per eum*, non humile ministerium indicat, sed auxilium; quod Christus per imperium potentiae suae operatur in nobis, 15. Omnia in omnibus efficientis gratiae opus esse dicimus, quidquid ad nos boni pervenit, 117. Deus non enarrabili sua potentia cor tangens, cogitationibus bonis animum illustrat, 80. Multiplicem beneficentiam Christus ob divitias

bonitatis egentibus praestat, 14. Per Christum accessum habuimus ad Patrem, 15. Per Filium ascendimus ad Patrem, 16. Deus in hominum imbecillitate potentiam suam declarat, 500. Per arenam mare constringit, 500. Renovatio et a vitiis terrenis ad caelestem vitam transmutatio vocatur in Scripturis resurrectio et creatio, 41. Creatio vocatur in Scripturis commutatio in melius ex pejore, 88. Creatur homo per baptismum, 88. Dissidentes conciliare et ad unius corporis harmoniam redigere, illius est solius, qui et siccis ossibus, ut ad nervos et carnem denuo redeat, largitur, 160. Liberii arbitrii praeparatio a Christo, 15. Deus adest nobis vocatus et invocatus, cum mentes ad id quod decet, dirigimus, 452. In hoc Christi admiranda potentia, quod potuit compati infirmitatibus nostris, 15. Totius mundi creatio illius potentiam non perinde commendat, atque quod Deus in-comprehensibilis potuit per carnem cum morte conflictari, 15. Basilium cum dicit se veluti scopulum esse prominentem, id ad se non refert, sed ad Dei gratiam, 500. Orandum Deus ut det perseverantiam, 261. Ut det patienter ferre persecutionem, 64. Gratiam acceptam facile expellunt animae mobiles, 51. Domino datum est adulterium a probo ac puro discernere, 186. Christus datur ad contemplationem Spiritus idonei sint discipuli, 46. Carnalis homo non potest attollere oculos ad lumen veritatis, nec mundum recipit gratiam Spiritus, 46. Gratiae relia inevitabilia, 251. Quavis arce Christus firmius propugnaculum fidelibus, 15. A Spiritu sancto liberi e servis efficitur et filii Dei, a morte revocatur ad vitam, 24. Nemo potest Filium adorare nisi in Spiritu sancto, 23. Nemo potest Patrem invocare nisi in spiritu adoptionis, 23. Si quis sit extra Spiritum, nullo modo est adoraturus, 55. Si in illo fueris, nullo modo enim separabis a Patre et Filio, 54. Nihilum ad homines donum pervenit absque sancto Spiritu, 47. Bonorum largitio a Spiritu ad dignos pervenit, 157. Ne simplex quidem verbum possit quis pro Christo dicere nisi adjuvetur a Spiritu, 47. Confirmatio, quam dat Spiritus, in quo posita, 50. Sanctificatio non est absque Spiritu, 52. Quomodo a Spiritu vitam operante regeneramur, 28, 29. Impossibile est cernere imaginem Dei, nisi in lumine Spiritus, 54. Non potest quisquam de Filio cogitare, qui non sit prius a Spiritu illustratus, 117. Miseratio Dei nobis suppeditat opem Spiritus ac per ipsum imbecillitatem nostram corroborat, 173. Spiritus libidinum flammam mortificando membra refrigerat, 26. Hujus gratiae nubes figura fuit, 26. Angelos auxilio S. Spiritus opus habuisse patet ex lapsu malorum, 32.

Gratiae Deo in omnibus agenda, 214. Mali servi beneficiis gratias agunt, castigantur morem non gerunt, 214. Gratia etiam in adversis agenda, 544, 549. Hominis est ingrati in prosperis tantum Deum benedicere, 548. Gratiae Deo agenda non verbis tantum, sed et opere, 105. Gratias non solvimus pro praesentibus bonis, idcirco eis privamur, 540.

Gregorii duo, 183.

Gregorius (S.) Neocaesariensis vir summus, 503. Gregorius magnus, 62, 514. Universum populum urbanum et rusticum convertit, 62. Ab eo basis Ecclesiae Neocaesariensis fundata, 107. Ejus miracula et donum prophetiae, 107. Ab ipsis veritatis hostibus alter Moses vocari solebat, 107. Ejus traditioni nullum dictum aut ritum mysticum successores adjecerit, 65. Ab ejus institutis degenerant Neocaesarienses, 311. Extincta ab eo haeresis Sabellii, 314. Dixisse ferebatur Patrem et Filium duo esse cogitatione, hypostasi unum, 316. Gregorii dialogus cum Aethano, 316. Ibi multa librorum errata, 316. Nonnulla non docendi causa dicuntur, sed decertandi, 316. Nonnullae voces haereticis faventes, ut creatura et factura, 316.

Gregorius (S.) Theologi pater, mortuo Caesariensi episcopo, meluit ne Arianii irruant, 140. Acceptis cleri litteris ac populi quoquoaversum circumspicit et Eusebium Samosatensem advocat, 141. Sperat se magnam apud Deum fiduciam habiturum, si Basilium imperet, 141.

Gregorius episcopus Basilii patruus, 155. Patris loco ei fuit ab initio, 153. Majorem, quam consanguinitas exigebat, curam ostendit, 153. Proprius animi illius character pax et mansuetudo, 153. Post Basilii electionem, discessit ab ejus communiione cum pluribus aliis, 153, 154, 155. Hujus dissidii participes fuere Ecclesiae, ac totae civitates et populi, 154. Gregorius Nyssenus in hoc dissidio componendo parum caute versatur, 151, 152. Tandem Basilium prior scribit ad patruum, eumque rogat ut congressum indicet, 153, 154. Non posse enim suspiciones sedari citra congressum, 254. Acceptis patri litteris rescribit Basilium, ac patruum rogat, ut congressum ac tempus et locum constituat, 154, 155.

Gregorius S. Nazianzenus Christi os et electionis vas et puteus profundus, 81. A Basilio invitatus vivendi ratio-

nem scire avert 70. Suam illi solitudinem describit Basilinus, 93, 94. Cum Basilio est, ac idem institutum sequitur, 339. Gregorius pauper, 111, 112. Vitam quietam ducere soluit, 111, 112. A negotiis natura et voluntate alienus, 111, 112. Fratris mortui bona, ex ipsius mandato, distribuit pauperibus, 111. Sycophantæ multi exoriuntur, qui pecuniam a se Cæsarium dicunt accepisse, 111. Gregorii epistolæ agnoscit Basilius, velut amicorum liberos ex similitudine cum parentibus. 70. Laconicæ solent esse, 97. Scribit Basilio de calumnias ipsi a quodam monacho afflictis, 164, 165. Invitabat Basilium ad congressum aliquem his de rebus, 166. Basilius sperat se has calumnias operum testimonio refutaturum, 166. Ad eas refellendas nec scribere, nec accurrere libet, 166. Gregorium instante persecutione invitat, ut secum laboret, et occurrat bellum inferenti, 165. Gregorius Arianos dissipabit, ubi ipsis notum fecerit, se Basiliū cæcus duces esse, 165. Gregorium Sasmis ordinatum esse miratur S. Eusebius, 192. Respondet Basilius oportere ut episcopus sit, ex loco ornamentum non accipiens, sed adiciens, 192. Gregorius Nazianzenus Eusebio gratulatur exsiliū, 256. Dolet quod negotiis et molestiis detentus eum invisere non possit, 251. Glycerium diaconum, et virgines quibuscum fugerat, colligit, 258. Nazianzo repente discedit, 325. Qua de causa nescit Basilius, 325.

Gregorius (S) Nyssenus, 93. Illius simplicitas, 151, 196. In componenda fratrem inter et patrum gratia minus prudenter versatur, 151, 152. Illius verba operum testimonio confirmari negat Basilius, 155. Hinc illum ejusmodi rerum non satis fide dignum esse ministrum declarat, 152. Illius simplicitatem reprehendit Basilius, ut Christianis non congruentem, 152. Queritur quod non secum sit novam vitam ingressus, 152. Gregorii adventus levat corporis Basiliū infirmitates, et alios animi dolores, 153. Invitus ordinatus est, 345. Cum omnium Cappadociæ episcoporum consensu, 345. Renum infirmitati obnoxius, 344. Illius simplicitas nocet Basilio, 196. Synodos cogit Ancyrae, nec ulum Basilio insidiansi modum omittit, 196. Gregorium nonnulli Romam proficisci volunt, 325. Id Basilius non probat, 325. Inexpertus enim Gregorius negotiorum ecclesiasticorum, 525. Præterea alienus ad adulationem, nihil promovet apud virum altius sedentem, 525. Gregorio lites intentuntur ab Arianis ad pecuniam sacram, 345. Ob illius etiam ordinationem, 345, 283. Jussu Demosthenis abripitur ob Philocharis calumnias, 344, 367. Obtemperat, sed morbo cogente fugit e manibus militum, 344, 357. Tranquillo est amico, 334. Ejus loco introducitur mancipium paucis obolis venale, 367, 369.

Grues per vices excubias servant, 581.

Gula pluribus mortem intulit, 559. Ab hoc vitio belluinæ libidines oriuntur, 559.

H

Hæreses distinguuntur a schismate et a parasynagogis, 268. Hæresis dicitur ubi de fide in Deum dissensio est, 269. Hæretici vitandi vigilantis alicujus pastoris præsidio, 108. Hæretici Philistinorum pastores, 81. Cavendum ne puteos nostros clanculum obstruant, 81. Hæretici, canes et lupi, 108. Hæreticorum ventorum æstus submersiones et naufragia importans, 107. Animas captivas ducunt, 163. Saxeo corde præditi et incircumcisi, 86. Vasa testaceæ thesaurum Dei habentia circumvespire conantur, 86. Hæresis abscessa non tantum nocet, quantum qui pelle ovium induitur, 403. Hi ut exorti ex catholicis facile illudunt simpliciorem, 405. Cavendum ne hæreticis detur ansa vituperandi Ecclesiæ, 272. Non ex Scripturis docent animas simplices, sed sapientia extranea veritatem circumveniunt, 81. Ex stulta sapientia armati, 86. Scripturæ testimonia, ceu quædam jacula, in cœlum vibrant, 84. Novitatis accusant voces familiares sanctis, et semper in Ecclesia usitatas, 64. Traditionem rejiciunt, 15. Horrendum est fidem deserere non tormentis ac cruciatibus victum, sed sophismatibus deceptum, 22. Hæreticorum communio vitanda, 404. Indifferentia in his rebus nostram in Christo libertatem tollit, 404. Hæreticorum nullus reordinare ausus est, 222. Hæreticos Eustathius negabat esse episcopos, 546, 547. Evertebat altaria eorum qui cum ipsis communicabat, et suas ipse mensas ponebat, 346, 347. Diaconos et presbyteros in eorum ecclesiis ordinabat, 346, 347. Hæreticorum diffusa potentia, ob peccata, 255. Hæresis Arianae malum depascitur, 274. Metuendum ne vorato Oriente serpat in Occidentem, 374. Redeunt ab Ariana hæresi suscipiendos censuit Athanasius, si fidem Nicænam reciperent, 306. Sic etiam censuere Macedoniæ et Achatae episcopi omnes, 506. Horum judicium sequi maluit Basilius, quam per se de talibus judicare, 306. Eustathius, Apollinaris et Marcellus recipiendi, si

corriganur: secus vero, abscondendi, 407. Hæretici in exitu recipiendi, 272. Non tamen sine examine, 272. Quæ cum uno aut altero redeunte acta sunt, ea lex sunt et regula erga alios, 270. Hæreticis non debet Ecclesia pari referre, sed accuratæ canonum observationi servare, 270. Sic hæretici recipiendi, ut non ad eos Ecclesia, sed illi ad Ecclesiam accessisse videantur, 412. Ab hæreticorum baptismo redeuntis unguendi sunt coram fidelibus, 270. Vide Baptisma.

Halcyon avis marina, 525.

Harmatius comes, 420. Ethnicus, sed tamen civitati Cæsariensis charus, 421. Hujus filius obsequio paterno præfert religionem Christianam, 421. Unde Basilius deprecatorum se pro illo præbet apud patrem, 420, 421.

Harpocraton episcopus Ægypti exsul, 408.

Hebræorum gens Dei nomen propriis ac peculiaribus notis exarabat, 37.

Heli punitus ob filios non satis acriter castigatos, 507.

Helladius principalis, 425.

Helladius comes, 202. Præfecti domesticus, 201.

Hellenus, 164. Hellenicus Nazianzi peræquator, 191.

Hellesponti civitas, 69.

Hera amicus Basiliæ a puero usque ad senium, 420.

Hunc non ex consuetudine, sed ex summa amicitia affectione fratrem appellat, 419. Gravibus calumniis vocatum in judicium commendat Himerio et aliis, 419, 420.

Heraclea, 340.

Heracidas Amphilochoi sodalis forum relinquit, 259.

Prope Cæsaream venit, in Ptochotrophio moratur, ibique cum Basilio ex more veniente colloquitur, 240. Sed tamen cum Amphilocho constituerat secedere in deserta loca, 259, 241. Quare accusat eum Amphilocho, 240. At ipse Amphilochoium ad Basilium allicere conatur, 241.

Hermogenes ex diametro inimicus Arianæ erroris, 581. Nicænam fidem ab initio promulgavit, 581. Fidem scripsit in magna synodo, 174. Beatissimus episcopus, 406.

Herodes filius Antipatri Ascaloniæ, 365.

Hesychius ab initio conjunctus cum Basilio, tum ob communem litterarum amorem, tum ob communem amicum Terentium, 157. Amorem auxit Elpidius summus Hesychii virtutes laudans, 157. Oportet eum Basilius aliquando adesse antiquis laribus, 157. Rogat eum ut sibi operam navet in placando Callisthene, 166.

Hiems acerba et longissima, 212, 289. Hiemis fructus sunt sermones, 93.

Hierosolyma sub Vespasiano premebatur externo bello et domestica seditione, 186, 587.

Hilarus, 518. Statim ab ipsis scholis amicus Basiliæ, 518. Veritatem amat et rebus Ecclesiæ tangitur, 518. Infirmus est corpore, 519.

Hilarius Tlemesi episcopus, 351.

Himerius magister, 420. Basiliæ amicus a puero, 420. In multa in Basilium beneficia contulit, 420.

Himmeria, 266.

Hippias levitas, 226.

Hispani cum Basilio communicant, 307.

Historia utilitas, 549.

Hodiernus dies totum vitæ tempus significat, 150.

Homerus, 95. Homericus furor, 458. Homeri carmina, 257. Homeri lotus, 267.

Homicida est qui ob iracundiam securi usus est, 72. Qui mortis ictum dedit, homicida est sive incœpit, sive ultus est, 296. Quæ fetum corruptit, duplex homicidium commisit, 271. De ea quæ fetum neglexit, inquirendum utrum sponte an coacta neglexerit, 525. Homicidium incurrit crimen quæ in via peperit, et fetus curam non suscepit, 295. Laici qui in latrones ex adverso feruntur, arceantur a communione, 326. Clerici deponuntur, 526. Homicidio voluntario viginti anni poenitentia, 526. Decem anni ei quæ fetum de industria corruptit, 271. Homicidio involuntario decem anni, 326.

Homines nubibus similes, 581. Hominis dignitas patet ex pretio quo emptus est, 513. Humanæ res umbræ tenuiores et somnii fallaces, 422. Humanarum rerum brevissimus status, 534. Humanarum rerum instabilitas, 578.

Homoostastæ vocantur ab Eustathio defensores fidei Nicænae, 548.

Horam appellat Christus unitatis ac monadis contemplationem, 65.

Hospitalitatis propositum non excidendum est per eduliorum lætiam, 128. In hospitibus excripiendis, etiam claris et potentibus viris, non debent monachi voluptati et ostentationi indulgere, 558. Hospitibus non permitteantur, ut cum fratribus quibuslibet colloquantur, 93. Hospitibus debita a Christianis subsidia, 446.

Mumillitas Christiani de scipso, ut par est, sentire, 421.

Unde scilicet prodierit, et quo abiturus sit, 421. Nam naturæ consideratio reprimat animi tumorem, 421. Humilitas patiens est, 575. Humilitatis merces magna, 284. Non occultandum est si quid ab alio didiceris, 74. Qui id faciunt, similes sunt mulieribus spurios partus subicientibus, 74. Qui secundas tenet, prius invenitur, 284. Qui minus habere non recusat, coronatur, 284. Ille magnus apud Deum qui se proximo humiliter submittit, 332. Debet unusquisque ceteros sibi anteferre, 100. Per humilitatem si quis se ipse prius abiciat, is in aliis increpandis asper non erit, 74. Perfectorum est sese non efferre, 304. Securis pari jure ac homines possit insolescere, 576. Humili ac demissæ menti quædam species externa conveniat, 74. Quæ lugentes data opera faciunt, ea in humilibus sua sponte elucet, 74. Cur Moyses legationem deprecatur, Isaias sponte se offert, 577.

Hydroparastatæ, 270.

Hymetus, 418.

Hymni. *Vide Preces.*

Hypatius Basilii consanguineus, 110. Nihil in eo concessum operari iis qui sanationis dona habebant, 111.

Hyperbolæ figura utitur Paulus, 303.

Hyperechius, 450.

Hypostasis nomine significatur id quod proprie dicitur, 116. Proprietatum uniuscujusque concursus est, 120. Existentiæ uniuscujusque signum est, 120. Hypostasis in proprietate perspicitur, essentia communis, 322. Consubstantialis ratio in unitate divinitatis, pietatis cognitio in perfecta cujusque personæ hypostasi, 525. Essentia una in divinitate, hypostasis vero propria et singularis, 364. Hypostasis Patris figura dicitur Filius quia a Patre disjungi non potest, et qui videt Filium videt et Patrem, 120, 121, 122. Hypostasis Filii est quasi forma ac facies, quæ Pater cognoscitur, et Patris hypostasis in forma Filii agnoscitur, 122. Essentiæ notio eadem in Patre et Filio et Spiritu sancto, 117. Sed si proprietates cujusque personæ considerentur, requirendum est per quæ cujusque notio ab alia sejungatur, 117. Hypostasis Spiritus in eo declaratur, quod post Filium et cum Filio cognoscitur, et ex Patre subsistit, 117. Filii, in eo quod Spiritum per se ac secum notum facit, ac unigenite ex unigenita luce effulsit, 117. Patris proprietates in eo posita quod Pater est, et solus habet ut nulla subsistat ex causa, 118. Hypostasis ab essentia discernere magis est momenti, 115. Nonnulli dum hypostasim et essentiam non distinguunt, aut unam essentiam et unam hypostasim aut tres hypostases et tres essentias dicunt, 115. Hypostases tres, 215. De hypostasibus questio non parvi est momenti, 321, 322. Necessæ est tres hypostases confiteri, 594. Ariani tingunt a Catholicis Filium dici consubstantialem secundum hypostasim, 323. His dabitur ansa, si una hypostasis dicatur, 322. Frustra personarum differentia aperte doceatur, 322. Hoc enim ipse fecit Sabellius, 522. Hypostasi carens personarum commentum, ne Sabellius quidem rejectit, 317. Qui idem esse volunt hypostasim et essentiam, Sabellii labem non effugiunt, 364. Is enim personas interdum distinguere conatur, 364. Hypostasim idem non esse ac essentiam ipsi Occidentales subinducarunt, 322. Hypostases tres vituperare non possunt, qui tres essentias dicunt, 278. Hypostasim Basilii negat idem esse ac essentiam in fide Nicæna, 215. Gregorius Neocæsariensis dixisse ferebatur Patrem et Filium duo esse cogitatione, hypostasi unum, 316.

Hypsinus episcopus Parnassenus pellicitur a vicario Demosthene, 363.

I

Iboritarum regio, 455.

Icaris aë, 462.

Icelium filia Magniniani, 449.

Icontium civitas Pisisidie, olim post primam maxima, 230. Nunc præsidet compositæ ex diversis segmentis provincie, 250. Faustino mortuo Basilium invitat, ut se invitat, sibi que episcopum det, 250.

Idolotya, 529.

Ignis colitur a Magusæis 395. Ignis æternus non fabula est aut tericulum, 552. Refelluntur qui sinem habiturum putat, 551. Variæ damnatorum purnæ pro variis peccatorum meritis, 552. Igni æterni materiam præparant obiectamenta presentis vite, 101. Iguis parati diabolo dum sunt facultates, 551. Altera illustrat et claros efficit sanctos, altera malos comburit, 551. Igne æterno horribilior ignominia, 552. Ignis baptismus, 50.

Ignorantiæ peccata non liberantur a pœna, 508. Ignorantia tenebræ, veluti lippitudo aliqua prohibent, quominus Deus videatur, 239.

Ilias malorum, 338.

Ilyrii cum Basilio communicant, 507.

Imago si honoretur, honor ad exemplar transit, 58. Quod est ad imaginem Creatoris, in mente est, 355. Imagini regis forma vetus per puritatem redditur, 20. In imaginibus etiam obscuris et ab exemplari dissidentibus simile concipitur, 91. Imago, cum dicitur de Filio Dei, non differt ab exemplari, si bonitatis ratio habeatur, 121.

Immunitatem necessario tribuit paupertas, 442.

Imperatorem alloqui grave est privatis, 125. Gravius imperatori causam apud Deum dicere, 125.

Impudice cum sorore ex patre aut matre pollutus, annis duodecim agit penitentiam, 328. Sic et qui nurus accipiunt, 328. Cum sorore coltus per annos viginti puniuntur, 327. Qui in novercas insanant, puniuntur ut ii qui cum sororibus peccant, 529. Masculorum concubitoribus quindecim anni penitentia, 527. Cum belluis suam impietatem confitentis anni quindecim, 327.

In. In quid differat a præpositione cum, 57. Non tamen inter se contrariæ, 57. Utraque eodem sensu utitur Apostolus, 58. In præposito grata Pneumatomachis, qui præpositionem cum rejiciebant, utraque tamen idem sonat, 49. In quot modis accipitur, 51, 52.

Incarnatio vocatur dispensatio, 53. Filii dispensatio non est servitæ ministerium, sed voluntaria sollicitudo secundum voluntatem Patris erga figmentum suum, 15. Illius potentiam magis commendat, quam totius mundi creatio, 15. Deus incomprehensibilis per carnem extra noxam cum morte conflictatus est, 15. Caro Deifera ex humana massa fuit concreta, 9. Dixit Paulus ex muliere, non per mulierem, ut transitoria generationis suspicio vitaretur, 9. Præmunit nos Spiritus sanctus ne alterutram naturam in Christo omittamus, 85. Ne theologiæ intenti negligamus dispensationem, 85. Incarnationis nullus fructus, si nos corpus nostrum divinitati conjunctum mortis dominatum superavit, 404. Vita quam vivit Christus, Verbum Dei habens in semetipso, 83. Quo sensu Christus dicitur vivere propter Patrem, 83. Deus non subjectus et peccatum factus, 87. Christus idcirco non subjectus dicitur, quia reluctatur adversus virtutem, 87. Sic nudus et inclusus et persecutioni obnoxius, 87. Una ex infirmitatibus nostris, quod subjecti non simus. Idcirco hanc portat Christus et non subjectus dicitur, 87. Novæ de incarnatione opinionones prodeunt, 401, 402, 404. Refelluntur qui carnem colestem Christo assignant, et affectus humanos divinitati, 401, 402, 404. Nonnullorum error corpus Domini spirituale existimantium, 9. Refutatus ab Apostolo, 9. Quidam Deum in carnem conversum fuisse fingunt, 404. De incarnatione non cessant digladiari, 400. Variæ hæreticorum opinionones, 400.

Incessus nec segniss esse debet, nec vehemens, 74.

Indi Persis vicini, 125.

Indurati. Cum induratis quomodo agendum, 481.

Infantibus satis est ætas, ut inculpatis sint, 509.

Inferi. In inferis quanta malorum supplicia, 159. In inferno nulla confessio, quia nullum jam Spiritus sancti auxilium, 34.

Infirmi quomodo curandi, 480.

Ingenitum et genitum Ariani introducunt, 81.

Inimicus ulcisci nefas, 99. A manifesto inimico aliquid pati, non tam molestum est, quam ab amico, 409. Injuriam patienti non leve solatium est, eorum, qui ei insidiant sunt, improbitatis declaratio, 277. Inimici mortuis reconciliantur: novercæ post mortem ordisse experiant, 251.

Innocentius episcopus apud et celebris loci, 142, 173, 174. Illius opus apud multos clarum, 174. Is a Basilio petit ut Ecclesiæ suæ curam aliquando post mortem suam gerat, 173. Atque etiam ut sibi e clerico Cæsariensi aique mittat, quem sibi successorem ordinet, 174. Nisi id faciat, minuat se et litem coram Domino ob Ecclesiarum injuriam i laturum, 174.

Innocentius Italus degens in monte Elæone, 595, 599.

Insulas Deus a continente per mare divisit, 301. Insularum incolas cum incolis continentis per charitatem conjunxit, 301.

Interroganti bona fide libenter respondendum, 2.

Invidia, ut vipera, parientem se dilacerat, 569. Morbus est alienis bonis superveniens, primum malum agrotantis, 314. Tunc manifesta est, cum acerbitas extrema est, causa inanis profertur, 314. Invidus cum vulture comparatur, 568. Ejus miseria, 569, 570. Invidi vultus cruciantur, 314. Malum prodere pudet, 314. Invidi beneficiis non mansuescunt, 570. Invidiorum amicitia fugienda, 570. Invidium non est alterius laudi, nec vitii cujusquam lætandum, 100.

Ira quot malorum causa, 566. Iratus homo fugiendus, 566. Similis est apro, 567. Justa interdum ira adversus

peccatores, 567. Ulclaci se cujusvis irati est, iram vincere paucorum, 154.

Iraneus vicinus apostolorum temporibus, 61. Eius testimonium de Spiritu sancto, 61.

Iridis descriptio, 119, 120. Hoc exemplo illustratur Trinitatis mysterium, 119, 120.

Iris fluvius, 539.

Isaaces episcopus, 183.

Isaaces nomine Eusebii Basilium invisit, quem graviter aegrotantem reperit, 227.

Isaurorum Ecclesiam prudenter curat Amphilocheus, 283. Isaurorum episcopus vicinus aliquos ordinat, 283. Isauri petierant, ut suorum aliquis eligeretur episcopus, 525. Postea rem arbitrio Basilii et Amphilocheii permittunt, 525. Sed necessitatis erant verba, animus idem, 525. Satisfaciendum illis censet Basilium, 525. Isauri cum Basilio communicant, 507.

Israelitarum exitus ex Aegypto figura baptismi, 26. Per Israelitarum adventum Deus exstinxit in Syria cultum simulacrorum, 408.

Italia tota cum Basilio communicat, 507.

Izolinus Encrattitarum sectae episcopus, quem Basilium redeuntem suscepit in cathedram, 270.

J

Jacob dominus Esau, ut stultus a sapiente regeretur, 45.

Jatrius, 183.

Jechonias. Rex Jechoniae posteris nullus sedit in throno Davidis, 362, 363.

Jejunium per septenos circulos, 153. Jejuniorum septem hebdomadae, 477. Jejunium utilitas, 528, 529, 530. Jejunio venter coarctatus, 153. Quadragesimali jejunium observabant Ariani, 590. Sed ad judicia et pugnas jejunabant, 590. Jejunium diviti et pauperi, mulieribus, pueris, senibus, viatoribus convenit, 526, 527. Non dolendum de commutatis cibis, 527. Vani praetextus non jejunantium, 527. Perpauci non jejunant, multi ante jejunium quinque dierum vino indulgent, 563.

Jesus Christus magister pietatis, 96. Per Jesu Christi adjunctionem Paulus Incarnationem et Passionem et Resurrectionem ob oculos ponit, 83. Nam illud, Jesus Christus, tales indicat notiones, 83. Jesus Christus vetuit discipulis ante Passionem, ne se Jesum Christum esse cuiquam dicerent, 83. Volebat enim id ab eis tum demum praedicari, cum in caelos ascendisset, 83.

Joannes Basilii discipulus, 96.

Joannes Baptista, 129, 130. Solitudine relicta ad arguendam iniquitatem accurrit, 155. Licet mortuus adhuc loquitur, 155. Joannes baptizavit in aqua, Dominus in Spiritu, 50.

Joannes episcopus, 183.

Jobi patientia, 543, 543, 546, 547. Job animi fortitudinem et patientiam edocet, 75. Jobi tentationes, 511. Jobi vox admirabilis usurpanda in rebus adversis, 78.

Joseph castitatis exemplum, 575. A Josepho castitatem edocemur, 75. Josephi virtutem non vicit furor impudicæ, 139.

Joseph episcopus, 183.

Jovinus episcopus, 183, 210, 218.

Jovinus comes, 233.

Judas suspensio interire maluit, quam cum dedecore vivere, 570. In hoc melior iis qui in turpibus impudentes sunt, 370. Judæ lapsus magnum documentum, 126.

Judæi in captivitate dissolutum est regnum, 362. Salathiel et Zorobabel post captivitatem præerant modo magis populari, 362. Translati ad sacerdotium imperio, quia tribus regia et sacerdotalis permiscebantur, 562. Quare nemo post Zechoniam sedit in throno Davidis ex regia tribu, 563. Ne ipse quidem Christus sedit in throno corporeo Davidis, 563. Sed thronus in quo sedit, regnum est eversioni nulli obnoxium, 563. Judæorum filii ad Dei cultum compelluntur, 134.

Judex non debet parem paribus peccatis poenam imponere, 396, 474. Inceptor mali gravius puniri debet, 396, 474.

Judex justus non est qui ea quæ vult judicat utilia, 441.

Judices, cum morte damnant, removeant vela, peritissimos quoque advocant, 540, 541. Multum deliberant, necessitatem deplorant, 340, 341. Judices non interpellandi de iis quæ in Ecclesiis peccantur, 423. Ad judices sæculares non pertinent rerum ecclesiasticarum examina, 344, 345. Judicibus reos ab episcopis tradendos non esse putat Basilium, 428. Neque etiam eripiendos, 428. Qui judicium fert de aliqua re, peritus esse debet illius rei, 505. Judicandus absens nemo, 505, 504. Nemini crimina deerunt si solus contendant, 504. Ipsa sæculi consuetudo docet expectandam defensionem absentis, 304, 188. Basilium petit, ut

monetur, si sanabilia sunt delecta, 505. Sin autem insanabilia, palam arguatur, episcopi advocatur, spectatissimi e clero cujusque Ecclesie congregentur, 505. Episcopi omnes adesse debent, si quis ex eadem provincia ob canones judicetur, 545. Rogat Basilium ut judicetur in patria, nec in exteram regionem pertrahatur, 345. Iniquum judicari ab episcopis, quibuscum non dandum de questionibus ecclesiasticis convenit, 345. In judicis victoria non sine detrimento, 441. Judicium unde vi, 76. Judicium a Juliano datum mulieri, cujus filius veneno sublatas, 124. Judicia naturalia non egent documento, 89. Non judicandum ante tempus, 504. Judicia humana fugiens Prælatas, vitam suam Dei iudicio reservabat, 304.

Judicii diei et horæ ignorantem præ se fert Christus ob nostram infirmitatem, 84, 85. Diem appellat accuratum eorum, quæ de Deo cogitantur, comprehensionem; horam vero unitatis et monachis contemplationem, 85. Diem et horam nescire se dicit, quia non est secundum incarnationem extrema beatitudo et contemplatio per diem et horam designata, 85. Judicium Christi quam inexorabile, 504. Libri aperiuntur omnia acervatim, ut ab omnibus angelis et hominibus exaudiri possint, clare et aperte revelantur, 504. Non summatis res cernuntur, sed singula velut in tabella, 617. Animæ ad Christi tribunal raptæ status, 550. Judicii extremi descriptio, 159, 550. In iudicio extremo mali dissecabuntur, id est, penitus separabuntur a Spiritu sancto, 54. In iudicio extremo malorum ignominia, 159. Nullus erit mediator Dei et hominis, 125. Testes erunt oculi iustorum, 208.

Judicii terribilis nunquam intermittenda cogitatio, 261, 265. Judicium Christi ante oculos in omni actione et sermone habendum, 257. Dei athletee prope finem vite a sæculi principe examinantur, 550. Quibus insident macule peccati, hi detinentur, 550. Integri et invulnerati in requiem transferuntur, 550.

Jugum divinæ conjunctionis, 155.

Julianus Basilium invitavit, ut ad se properet ac publice cursu utatur, 122. Instanti sibi a puero lenitatem attribuit, 123. Omnesque sub sole degunt, sub suam potestatem redactos ait, 123. Sperat se Persarum et Indorum ac Sarcenorum regiones vastaturum, 123. Basilium accusat, quod se Romanorum imperio indignum dicitur, 125. Auri mille libras imperat, quæ nisi Cesarea transeunt afferantur, vastaturum se urbem minatur, 125. Sancit veneticos nusquam esse, 125. Supra Deum veritatem tollit, 124. Sacras litteras cum Basilio didicit, 124. A Juliano veritas prodita, 95. Basilium prædicit brevi futurum, ut is penitus exarescat, 96.

Julianus Basilii amicus, 98. Julianus vir pius ac sibi constans, qui manus usum miserat, 431.

Julitta vidua, 206. Basilium consanguinea, 202. Tutor illius hæredum promiserat se amplius ad solvendum tempus concessurum, 201. Postea promissi immemor viduam urget, 201. Promiserat etiam se sorte persoluta usuras remissurum, 202. Ne hoc quidem promissum servat, 202.

Jurare nefas, 99. Quidquid his vocibus est et non amplius est, diabolo attribuitur, 154. Precatur Basilium ut sibi vita non pacificetur, nisi pacis studio Coloniae venerit, 218. Coram Domino se promittit nihil prætermisurum, quod in se situm sit, ut satisfaciatur Satalensibus, 197. Juramenta fugiebat Gregorius magnus, 312. Juramentis horrendis quidam monachus astringebat ad Deum confitegentes, 154. Vituperatur ut perjuri sponsor, 154. Sperat Basilium Deum non passurum Ecclesiam ab homine jusjurandum contra Evangelia exigente labefactari, 275. His qui jurarunt sacramenta gentilia, anni octo poenitentia, si inter tormenta cesserint, 329. Anni undecim, si sine magna vi cesserint, 529. Jusjurandum rusticis imperatur ob vectigalia, 178. Qui ita faciunt, mortem animabus inferunt et Deum ad iracundiam provocant sine causa, 178.

Qui jurant se male alicui facturos, vituperandi ob jusjurandum, nec illud exsequi debent, 294. Jurisjurandi species consideranda, et verba, et aninus quo juraverunt, et sigillatim quæ verbis addita fuerunt, 274. Qui jurant ordinationem se non accepturos, non coguntur pejerare, 274. Antiocheni presbyteri juraverant coram fidei viro territi, se amplius sacerdotio non perfuturos, 290, 291.

Censet Basilium ut a publicis conventibus abstineant, privatim munia obeant, 291. Bianorem autem, qui Iconium translatus erat, in clerum suscipi posse existimat, 291. Jurisjurandi interpretatio œconomia causa, 274, 275. Etiamsi jurasset Callisthenes se serios ad supplicium secundum leges traditurum, illius jusjurandum violari negat Basilium, si eos summatis legibus ecclesiasticis, 167.

Justorum corporis vel umbra apud pios quovis homine digna, 107.

Juventus vernis floribus citius defluit, 422. Juventutem malorum turba comitatur, 537. Gravissima poena ab im-

piante juventute gubernari civitatem, 367. Seni tamen vicio praeferendus juvenis mente canus, 587.

L

Laban aliquo opus est, qui non liberet ab Esau, 81.
 Labor manuum hymnis condiendus, 72. Ex officina in aliam officinam transire non oportet, 100. Non oportet ab uno labore ad alium transire, nisi necessario alicui subveniendum sit, 100. Laborandum silentio, quantum fieri potest, 99. Non oportet distrahi opere immoderato, 101. Non enim frugalitatis termini transeundi, 101. Qui in aliqua re occupatur ad Christi gloriam, vim sibi ipsi facere debet ad opus recte faciendum, 100. Labor unicuique arti adjunctus, 96. Non ille quidem propter se expellendus, sed propter bona quae expectantur, 96. Labore parva diligentius conservantur, 478. Facile parabilia spernantur, 478.
 Laconica scydale, 75. Laconica litterae, 95. Laconicae epistolae nullus labor, 97. Laconicus Ceades, 169.
 Lacryma erumpens dolorem lenit, 185. Lacrymae quomodo oriuntur, 545. Lacrymae in precibus, 154. Lacrymae immodicae et ejulatus vituperantur, 545. Ob lacrymas compressas multi in morbos gravissimos incidere, nonnulli mortui, 545. Lacrymatus est Christus Lazari causa, ut luctus nostros immodicos sanaret, 545.
 Lastrigones, 237.
 Lamech immerito occidisse putatur Cainum, 599. Duas caedes perpetravit Lamech, 599.
 Lampus, 555.
 Lampsacum proficiences episcopi Basilium Eusinoe accersunt, 359. Lampsaci formula fidei edita, 582.
 Laodicea Syriae, 589.
 Lapsus alios erigere non potest, 480.
 Laqueum in eundem ne belua quidem tertio incidat, 451.
 Latinae linguae angustiae, 522.
 Lausus spectabilis tribuus, 124.
 Lectioni preces succedant, 73.
 Leontius Nicaeae peraequator, 289.
 Leontius sophista disertissimus, 97. Huc Basilium sua mittit adversus Eunuomium scripta, 97. Leontii litterae, etiam si criminationes sint, gratia Basilio, 98. Nemo conjunctior Basilio quam Leontius, 114.
 Lex nullum dabit spirituale donum, 27. Baptismi in Mosen et mare tanta a nostro differentia, quanta somnii a veritate, 27. Non exuebant veterem hominem, non inducunt novum, 27. Nulla in mari peccatorum remissio et renovatio, 27. Auxilium per legem datum, a Spiritu sancto datum, 55. Legis observatio in adventu Christi abolita, ut lucerna inutilis adventu solis, 44. Legis justificationes transcendere debemus, ac neque jurare, neque mentiri, 99. In legibus Ecclesiae spem salutis positam habemus, 167. Legis vim habet mos, 249.
 Libanius episcopus, 185.
 Libanius diaconus, 414.
 Libanius olim adolescentem Basilium mirabatur, ob virtutem et eruditionem, 453. Ubi audiit eum in patriam reversum et praestantissimum vitae ingressum esse, et ipsum et Cappadoces beatos praedicavit, 453. Libanius et Basilium olim sibi invicem cuncta erant, 462. Libanius a Basilio impetrare non potuit, ut se introduceret in profundum homericis furoris, 458. Ad Libanium mittit Basilium quoscunque potest Cappadoces, 452, 454. Libanius accipit Basilii epistolam, cum multi adessent honorati, in his Alypius, 454. Legit tacitus seque victum ait pulchritudine epistolarum, 454. Legit coram omnibus Alypius, 454. Pronuntiant mentium non esse Libanum, 455. Respondet Basilium se cum Mose et Elia nunc versari, 455. Si quid olim didicisset, id die obliteratum, 455. Anysii filium et commendat, 455. Libanius plurimi facit litteras Basilii, et quos ad se mittit juvenes, 455. Queritur quod a solis Cappadocibus injuria afficiatur, 455. Libaniti laudibus respondet Basilium se esse piscatorum discipulum, 461. Libanius rogat Basilium ut sibi orationem suam mittat contra ebrietatem, 461. Libanius hominem morosum oratione describit, 460. Totam civitatem ad audiendum convulsit, 460. Rogat Basilium ut hanc sibi orationem mittat, 460. Libanius episcopus vellicat, 459. A Basilio ligna petit, ne sub dio hiemet, 459. Basilium Libanium remordet, ac episcopus quæstum ex verbis non facere demonstrat, 459. Mittit tot ligna quot milites in Thermopylis pugnare, 459.
 Libellus repudiit, 342. Libellus famosus ecclesiae valvis affixus, 427. Ob libellum famosum infligitur a legibus exilium, 427.
 Liberi homines nihil intentatum relinquunt, ut civis statum integrum retineant, 258. Liberi sunt qui effugerunt paupertatem aut bellum, aut aliorum cura non indigent, 45.

Liberius beatissimus episcopus, 406.

Libero animi proposito si non ageret homo, evanescent spes Christianorum, 476. Nec fur nec homicida peccaret, si ne volens quidem manum continere posset, 476. Ubi necessitas et fatum, ibi nullus merito locus, 476. Licet nobis ipsis tranquillam vitam facere cum volumus, 431. Vide, 432.

Liberorum bonae educationis merces a Domino, 449. Liberorum inanis praetextus ut praecipuum eleemosynae eludatur, 495.

Librario praecipua recte scribendi tradit Basilium, 452. Libyæ dux, e Cappadocia ortus, ab Athanasio excommunicator ob crudelitatem et flagitiosam vitam, 152.

Limyra, 531.

Lingua virginis pudica et virgo esse debet, 607. Lingua fluviorum in morem aures alluens, 107. In Inguarum divisione utilitatem dictionum providit Spiritus sanctus, 65.

Litaniae, preces ad penitentiam institutae, 311.

Litigantes malunt multis amissis paucam lucrari, 441. Litigantes duos commendat Basilium cuidam amico, 442. Ut vel prohibeat quominus ad judicem intreat, vel injuriam patienti faveat, 442. Basilium virginem famosam libellis laesam hortatur, ut se non ulciscatur, 427. Lite inferentem non vituperat, 426.

Litterae veluti quoddam supplicantis insignia, 425. Frustra de hisdem rebus sibi scribitur, 451. Litterarum paucitatem gaudet Basilium sibi instar maximam injuriam offendi, 515. Per litteras colloquium his qui congregari non possunt, magnum solatium, 355. Dei donum est ut homines longe dissiti per litteras colloquantur, 287. Litterae, modus colloquendi inter absentes, 267. Deus dedit duplicem cognoscendi modum per congressum et per litteras, 287. Ex litteris animi effigies perspicitur, 355. Litterarum bajulus qui epistolae loco esse possit, 444. Aequum est calamo et atramento ac vili charta amantes redamare, 451. Litteris inanitis res magnas committere periculosum, 91. Litterarum sermo iners et inanitus, 246. Litterae ut ad virginem scriptae, 136. Litterae canonicae, 345. Sanxere patres ut brevibus notis communionis signa a terminis usque ad terminos mundi circumferrentur, 501. Eusebium rogat Gregorius, ut sibi per litteras benediceret, 257. Litterae episcoporum ad episcopos a clericis deferuntur, 141. In litteris communibus adjungebantur absentes, 161. Mos antiquus ut episcopi ad Ecclesias scriberent, quarum pastor obierat, 156. Sine litteris explorandi quorum de fide non constat, 351. Tum re perspecta scribendum, 351. Litterae, quibus aliquis excommunicatur, ubique leguntur, 156. Etiam si episcopus ad Judaeos aut gentiles scribat, accusari non potest, 545.

Liturgia in domibus privatis, 547.

Locus sanctorum Spiritus sanctus, 53. Est etiam sanctus Spiritus sancto locus proprius, ejusque templum, 53.

Lollianus Phelli episcopus, 551.

Longinus presbyter depositus, 374.

Lotus Homeri, 267.

Lucernales preces, 62.

Lucius diaconus et monachus, 590.

Ludendum cum iuvenibus, sed moderate, 545. Luctus insignia, 544. In luctu lumina in civitatibus non accenduntur, 169.

Lupi cum agno contentio, 277.

Luscinae verno tempore tacere non possunt, 97.

Lycaines cum Basilio communicant, 507.

Lycia. Ibi nonnulli recte sentiunt et communionem Basilii appetunt, 331.

M

Macarius S. Basilii discipulus, 96.

Macarius presbyter Myrensis, 551.

Macedoniae episcopi decernunt recipiendos qui fidem Nicaenam recipiunt, 506. Cum Basilio communicant, 507.

Macedonius episcopus, 525.

Machabaeorum mater laudatur, 79.

Macrina celeberrima mulier, 506. Custodiebat et infanti Basilio tradebat Gregorii verba, quae quoque ad ipsam pervenerant, 506. Basilium a teneris instituit, 558.

Manades, 168.

Magistratus ut medici, ex alienis malis proprios percipiunt dolores, 555. Saltem qui vere magistratus sunt, 555.

Magistri alacriores, cum doctis discipuli, 452. De suis discipulis debent esse solliciti, 452.

Magnanimitas et clementia quomodo coniungenda, 75.

Magnanimitas in ulciscendo et servando, 201.

Magenianus comes, 262. Magnianus, 449.

Magnus Basilii discipulus, 452.

Magorum ab Abrahamo genealogiae, 595.

Magorum per agrum Cappadociae sparsa, 594. Coloniae

Babylone adducta, 594. Cum his nemo potest colloquium habere, 594. Alienis manibus mactant animalia, 595. Ignem Deum existimant, 595. Hujus generis auctor quidam Zarnuas, 595.

Malum non est a Deo, 577. Non est substantia vivens, non primigenia natura, 476. Qui malo mederi potest ac sponte differt, homicida est, 534. Mali inceptor plus puniendus, 534. Malum qui perficit sub boni specie, duplici poena dignus est, 117. Non magis læditi qui ex se malus, quam qui a iorum ministrat in probitati, 179. In mala divinitus immissa qui incidere, maxima miseratione digni sunt, 258. Malitia in nobis habitans, 81. Mala tempore corroborata indigent primum tempore ut sanentur, 245. Deinde forti ac firma agendi ratione, ut radicitus evellantur, 245.

Malus punica, 477.

Mandata omnia exsequenda, 466. Uno violato cætera solvantur, 469. Frustra observantur, si non ut Deus vult observantur, 513. In illis observandis tres animi affectiones, servorum, mercenariorum, servorum, 512.

Manichæi, 269.

Manifesta faciunt ut credantur abscondita, 154.

Maana typus vivi panis, 26. Maana qualitas ex Philone, 285.

Marcellus Galata, 510. Ex mala consubstantialis notione, evertit hypostasim Christi, 215. Illius doctrina Judæismus corruptus, 407. Nec Filium id propria hypostasi esse nec Spiritum concedit, 407. Filium aut prolatum esse ac reversum ad eum, ex quo processerat, 407, 162. Id probant illius scripta, 162. Vituperati episcopi Romani, quod eum in communionem receperint, 165. Idcirco requiritur a Basilio et aliis ut eum dantent, 162, 165. In Marcelli causa queritur Basilius, quod Occidentales cum hominibus veritatem nuntiantibus litigaverint, 568. Ac hæresim confirmaverint, 568. In Marcelli dogmata propendebat Paulinus, ejusque discipulos recipiebat, 407. Marcellus ob impia dogmata exiit ex Ecclesia, 410. Marcelli discipuli a confessoribus Ægyptiis admissi ad communionem, 410. Vituperantur a pluribus, 410. Ab ipso etiam Petro Alexandrino, 411. A Marcellianis Basilius importune rogatur, 412. Nondum respondit, quia expectat aliorum episcoporum sententiam, 412. Sperat hunc populum a se ad Ecclesiam adductum iri, 412. Sic tamen ut non Ecclesia ad eos, sed illi ad Ecclesiam accessisse videantur, 412.

Marciarius episcopus, 183.

Marionistæ, 269.

Mare ingens et grave per arenam constrinxit Deus, 500.

Mare Rubrum typus baptismi, 26.

Mariam ipsam tempore Passionis fluctuasse minus belle opinatur Basilius, 400.

Maris episcopus, 183.

Maritima loca tutiora a persecutione, 501.

Martinianus, 168.

Martyr veritatis, 256. Martyres honore afficiendi, 265. Martyrum cultu amor in communem Dominum ostenditur, 588. Amor in conservos refertur ad Dominum, 288. Martyrum honores omnibus studio esse debent, 588. Præcipue virtutis cultoribus, 588. Cum martyribus affinitatem habent qui accurate vivunt, 588. Martyrum reliquiæ, 142. Corpus beati Dionysii presidium civitatis, 288. Martyris honor delatus Dionysio Mediolanensi, 289. Martyr missus Basilio apud barbaros ultra Istrum passus, 254. Martyrum dies festi magna frequentia celebrantur, 189, 265. Eorum cultui præmia reposita, 389. Ad martyrum dies festos vocat Basilius episcopos, 388, 424. Ut martyrum memoris communiunt, 885, 424. Martyres esse immerito non videntur, qui persecutionem patiuntur a Christianis, 253, 573, 591. Sed tamen gravior hæc persecutio quam ab ethnicis, 591. Majorem etiam mercedem conciliat, 592. In martyribus si quis vel capite annuat, totam implevit pietatem, 2. Martyrum sanguis Ecclesias irrigans, veritatis athletas multo plures alevat, 234.

Massagetæ, 169.

Matrimonia sine consensu heri aut patris sunt fornicationes, 295, 296. Christi verba æque viris ac mulieribus conveniunt, sed aliter consuetudo se habet, 275. Virum dimittere adulterum uxori non licet, 275. Dimissus non est adulter, nec quis cum eo vivit est adultera, 275, 265. Uxor quam dimisit est adultera, si ad alium accedat, 274, 297. Vir dimittens est adulter, si ad aliam accedat, 274, 297. Dimissa ob reditum legitima uxoris, insciens fornicata est, 296. Non arcebitur a matrimonio, sed melius si sic permaneat, 296. Stupratam licet uxorem ducere: sed stupri poena subeunda, 295. Qui in matrimonio fornicationem committit, non est adulter, si cum soluta peccet, 292. Recipi debet ab uxore, ipsam vero pollutam ejicere, 295. Horum ratio non facilis, sed consuetudo invaluit, 295. Matrimonii per mortem dissolutio, pluribus est one-

ris depositio, 438. Matrimonium cum duobus sororibus non erat usitatum apud gentes, 250. Hinc illud tacet Moses, 250. Matrimonium cum uxoris mortuæ sorore prohibuit ab initio Basilius, 249. Idem prohibetur mori Ecclesiæ Cæsariensis, 249. Viro nihil magis affine, quam sua ipsius uxor, imo quam sua ipsius caro, 251. Itaque uxoris soror affinis est viri, 251. Matrimonii cum duobus sororibus defensores obijciunt silentium Scripturæ, 249. Basilius respondet etiam si id tacitum fuerit non idcirco hec non esse, 250. Negat id Scripturam tacuisse, 250. Cognationem naturalem his nuptiis confundi docet, 251. Matrimonio cum duobus sororibus diverso tempore: non septem poenitentia, 529. Qui fratris uxorem acceperit, non prius admittitur quam ab ea recesserit, 295. Murchatur quoniam nubit, antequam de mariti morte certa sit, 295. De multum uxoris, 295. Vide Nuptiæ secundæ, Polygamia et Trigamia.

Maximus seipsum orbis terrarum civem fecerat, 91. Erat ex numero actuosorum ascetorum, 91.

Maximus Cappadociæ præses, 192. Vir longe optimus, 257. Talia passus, qualia noudum quisquam hominum, 257. Omnibus suis rebus spoliatus est, 257, 258, 259.

Maximus, quem Basilius mortis uxore afflictum consolatur, 437, 438.

Maximus scholasticus, 421. Is ex ampla familia et illustri ad evangelicam translatus vitam, 421. Ex radice aliena pretiosissimis pietatis fructibus abundabat, 422.

Media et indifferencia dicuntur, quæ non esse ac reverentium proposito bona sunt aut mala, 556, 561.

Medicus non eodem modo audeus ac plebeus, 177. Medici imperiti vulnera reddunt graviora, 168. Medici morbidam evacuant materiam, antequam salutaria dent medicamenta, 473. Medicis omnibus humanitas disciplina est, 276. In magnis doloribus stuporem conciliant, 113. Curandi initium a præcipuis partibus faciunt, 159. Medicina omnibus rebus studio dignis præferenda, 276.

Mel amarum nonnullis, 505.

Meletius admirandus in Ponto episcopus, 65.

Meletius (S.) Antiochenus, 185. Illius accurata agendi ratio, 246. Homo Dei, 516. Vir inculpatus fide ac nemini sanctitate comparandus, 160. Possidet in Armenia agrum qui dicitur Gelasa, 194. Præclarum pro fide certamen sustinuit, 594. Idcirco charus Ecclesiæ Cæsariensis et Basili communicator, 594. Sanctus Athanasius optabat ut sibi cum illo communio conciliaretur, 594. Consiliariorum malorum culpa res dilata, 594, 181, 321. Illius litteras eo magis amat Basilius, quo longiores, 151. Cum videre si quando contingat, id in maximis bonis ducet, 151, 180. Cum Meletio Basilius omnimodo conjunctus, 160. Universo Ecclesiæ Antiochenæ corpori præerat: reliqua erant velut partium segmenta, 160. Athanasium rogat Basilius, ut Meletio adjungantur alii, velut fluminibus magnis minor, 160. Id enim toti Orienti in votis esse, 160. Imo Occidentalibus idem placuisse, 160. Prior sancto Meletio scribere voluit S. Athanasius, 160. Cum ipso cum ungi se optabat, 180. Sed dolebat quod olim dimissa a S. Meletio esset sine communione et nunc promissa manerent irrita, 181. Sanctus Meletius cum Basilio conjunctus in pacificandis Ecclesiis et legatis Romam mittendis, 151, 161, 180, 211, 221. Probat conditiones, quas Basilius obtulit Theodoro, 194. Ad Basilius venire non potest, 245. Episcopo Neocæsariensi Sabellianismum insinuant, ut par est, respondet, 516. Auctor est Basilio, ut in Mesopotamiam eat, et cum episcopis unanimibus adeat imperatorem, 520. Cum S. Eusebio inter hæreticos Romæ numeratus, 415.

Meletius presbyter, 316. Basili evangelici laboris consors, 546. Infirmum sibi ipse adscivit, redigens carnem in servitutem, 308, 546.

Meletius quem Basilius filium appellat, 298. Veri amator et omnium rerum Basili conscius, 298. Militis recess collectos deducit, 298.

Meletius et Meletius, quos Basilius Amphilocho commendat, 298.

Meletius archiater, 285.

Melitena, 265. Melitense concilium, 406.

Memoius, 418.

Memoria, id est, ecclesia, 265. Memoria S. Eupsychii, 298.

Mendacium ex diabolo ortum, 512. Diaboli fetus, 539. Magnum peccatum, 419. Malum jaculum, quod sæpe per ipsam veritatem adigit conspidem, 276. Mentiri nefas, 99. Mendacium extremus pravitatis terminus, 2. Mendacium abominabatur Gregorius magnus, 512. Mendacii probus aspersus, Basilius optat terram sibi dehiscere, 152. Mendacium in minimis rebus, ut horrible quiddam avversabat Eustathius Sebastianus, 194. Mendacium officiosum Christianis non congruens, 152.

Mens intelligibilia attingit, ut sensus sensibilia, 89. Sensus nemo docet ut operetur, ita nec mentem ut intelligibilia assequatur, 89. Quemadmodum sensus, si egrotent, egent tantum curatione; ita et mens eget tantum fide et recta vita, 89. Mens nostra crassior effecta terræ illigata est et luto admiscetur, 86. Interim Deum ex rebus creatis cognoscit, donec paulatim aucta ad nudam divinitatem aliquando accedat. Mentis nostræ quam angustæ cognitiones, 93. Mens præclarum quiddam est, 353. In ea id quod est ad imaginem Creatoris, 355. Mentis operatio præclarum quiddam est, 355. Mentis tres operationes, 556. Aliæ per se pravæ, aliæ per se bonæ, aliæ non per se, sed pro utentium proposito bonæ aut malæ, 356. Mentis peiles præparant fides et recta vita, 89. Mentis primum bonum est Deum cognoscere, 356. Mentis evagatio prorsus amovenda ut virtus acquiri possit, 473. Mens quieta et pacata esse debet, 71. Curis distracta veritatem conspiciere non potest, quemadmodum nec oculus circum-actus clare intueri, 71. Mentis consilia quæ vere in Deo commovetur, 109. Mens intrinsece manens parva intuetur, 556. Deceptoribus tradens in visis versatur absurdus, 556, 557. Si Spiritus se tradat, diviniora intelligit, 556, 557. Menti dæduntur virtutes, 556. Prava una quæ demonum est, 556. Divinior altera quæ ad Deismilitudinem deducit, 556.

Mensa. Ad mensam præces ante et post cibum faciendæ, 75. Etendum summa cum modestia, 74. Ex ciborum natura et corporis structura, divinarum laudum materia ducenda, 74. Hora una capiendi cibo destinata, eademque per circuitum revertens, 75. In cibo necessarium præcipue sectandum, 74. Panis et aqua et legumina explebunt necessitatem, 74.

Mesopotamia monasteria habet, 510. Mesopotamiorum lingua vernacula, 65. Mesopotamius quidam et linguæ hujus peritus, et sententia incorruptus, cum Basilio collocutus, 65.

Mestia, 274.

Metropoli dum providetur, simul aliis ecclesiis providetur, 350.

Miles magnæ pietatis, 200. In militari etiam vita perfectus Dei amor et charitas servari potest, 200. In militia inexpugnabilis virginitatis custodia, si voluntas immota sit, 209.

Milo, 455.

Minæ non suspicionem, sed hominis jam persuasi iracundiam declarant, 104.

Mindana, 275.

Minister, id est, subdiaconus, 148, 149, 327. A ministerio digamos exclusit canon, 275.

Minos, 458.

Miracula per Spiritum sanctum, 55, 41. In sanando Hypatio his qui dona habebant, nihil eorum quæ solebant operari concessum, 111. Quare mittit eum Basilius ad Eusebium Samosatensem, 111. Non longe Samosatis fratres nonnulli hæc dona habebant, 111. Sancti Gregorii Neocesariensis miracula, 62. Si quis ascetam invitet in domum suam ut sanet ægrotos, is potius imitari debet fidem centurionis, 127. Precante asceta quocunque in loco, et ægroti credente se ejus precibus sanatum iri, evenit omnia ex sententia, 127.

Misericordia in quo posita, 579. Misericordias Domini in nos convertere debemus, clementia aliis exhibenda, 202. Meminisse debemus homines nos esse, et tempora expectare quibus ope divina indigebimus, 202.

Modad, 51.

Modestia in omnibus tenenda, 99.

Modestus præfectus humanitatem exhibet afflictæ Cappadociæ, 172. Scribit ei Basilius de immunitate clericorum, 198. Scribere non audeat de ulla re privata, 201. Præfectus iudicium dat scribendi, 205, 425. Hinc multos et commentat, 205, 422, 425.

Modus omnis optimus, 90.

Molestiæ præteritæ grata recordatio, 218, 355. Per molestias ipsas novit Deus implere consolationes, 448.

Monachi officia, 99, 100. Monachi nec pecunias, nec corporeo labore prodesse possunt publicæ rei, 425. Neque pecunias neque corpora habent, 425. Rogat ergo Basilius ut tributus eximantur, 425. Pauperem amplius vitam, 395. Manibus sibi necessaria comparantes dei abesse a suis rebus non possunt, 595. Labore manuum vivant, 174, 511. Et impertiant egentibus, 174. Sole illucescente labor manuum non sine hymnis et canticis, 72. Monasterium propriis manibus exstruebant monachi, 590. Nefas quiddam sibi proprium retinere, 71, 479, 497. Omni materia sæculi exui debent, qui asceticam vitam amplectuntur, 174. Serpentem imitari debent, senium exuentem, 474. Non oportet distrahi multo opere; non enim transeundi rugalitatibus termini, 101. Copia ultra necessitatem perducta, avaritia est, 101. Nihil ultra id quod necessarium est,

aut ad magnificentiam exquirendum, 100. In monasterio omnia, tanquam ad Dominum pertinentia, diligenter tractari debent, 99. Nihil ex iis quas utenda traduntur, ut proprium quisquam habere aut reservare debet, 99. Viliora quæque adhibenda ad usum corporis, 100. Non oportet ex una officina ad aliam transire, 100. Monachorum humilis vestis, crassum vestimentum, zona, et ex rudi corio calcamenta, 538. Præscribit Basilius oculum tristem et deorsum vergentem, comam squalidam, 74. Vestem sordidam, tunicam unam et chigulo mediocriter asstrictam, incessum nec vehementem nec segnem, 74. Panem et aquam et legumina apponi jubet, 74. Horam unam ad edendum, eamque per circuitum revertentem, 75.

Monarchiæ dogma, 58, 59.

Monas et unitas simplicis essentia et incomprehensibilis propria, 82. Monadis et unitatis contemplatio, 85.

Monastica vita instituta vere beatum, 101. Via ad Domini mansiones deducens, 101. Institutum angelicæ æquale, 475. Evangelicum vivendi genus, 261, 310. Monachorum semota ab urbibus vita, 150. Domi maneant, opus Dei in quiete perficientes, 549. Caveant sibi ab hæreticis, 549, 81. Monasterium ingredienti hoc primum est enitendum, ut mens pacata et quieta sit, 71. Prævas consuetudines primum dediscendæ, 72. Asperitates et incommoda arcuæ vitæ ante oculos illi ponendæ, 101. Præficiendus is magister quem ipse petierit, 102. Imbuendus elementis, ac deinde admittendus, 102. Quomodo probandi qui vitam asceticam amplecti volunt, 478. De servis et conjugatis ad hoc institutum accedentibus, 479. Statim ac dies incipit, hymnis et canticis Deus laudatur, 72. Præces lectionibus succedant, 75. Quod aliis est diluculum, id monachis media nox, 75. In monasterio nec clamor fieri debet, nec quisvis motus aut species aberrationem a Dei præsentia significans, 99. Fratri cuilibet non concedendum ut cum hospitibus colloquatur, 99. Observanda quæ a sanctis Patribus statuta et scriptis mandata sunt, 102. Nihil negligendum, sed minima quæque quæ in Evangelio scripta sunt observanda, 261. Non oportet quemquam sui ipsius esse dominum, sed ut in servitium traditum fratribus, ita omnia facere et sentire, 99. Perutile est ut unum omnes sibi ad imitandum proponant, 554.

Præpositis approbantibus faciendæ omnia, 100. Ne laudabilia quidem sine præpositi licentia fieri debent, 554. Monasterii præpositus interdum a fratribus moneri debet, 482. Non arguenti peccata grave imminet iudicium, 482. Communis vita ad exemplum apostolicum instituiti, 453. Basilio non placet vita testibus carens, 453. Satius est ut quisque et pro se et pro fratris progressu mercedem accipiat, 453. Hanc sibi invicem conciliare debent continuus colloquiis et adhortationibus, 453. Virorum professiones antea tacitæ, 292. Sed censet Basilius ut interrogentur, et clara sit professio, 292. Monasticam vitam multi audent incipere, pauci ut par est, absolvunt, 125. Sacrilegus qui se dicavit Deo et ad aliud transit vitæ genus, 511. Monachi lapsi status deploratur, 131, 132, 134. Asceta vitium inquinatus pantheræ pelli similis, 475. Monachus carne lapsus anni quindecim ut adulteris, 326. Monachus in Scripturis peritus, et aliis docendo et prædicando utilis, 131. Monachus quidam sanctorum ora excipit osculo, manus ejus multi fovent, ejus genua servi Dei venerando amplectuntur, 154. Monachorum curam gerere officii sui esse ducit Basilius, 425. Ob monasteria virorum et mulierum incusatur Basilius, 510. Laudi ducit, quod ejusmodi homines habeat, quorum conversatio in cœlis, 310. Monasteria in Ægypto, in Palæstina et Mesopotamia, 510. Ibi perfecta monachorum vivendi ratio, 557. Monasteria vocantur fraternitates, 559.

Morborum animi, ut et corporum, tria genera, 482. Morbos tanquam certamen justè suscipiunt, 364. In morbis digne Deo nos gerere debemus, 319. Si morbos cum gratiarum actione suscipimus, Deus vel sedabit dolores vel in futura vita remunerabit, 519.

Mors veræ vitæ initium his qui secundum Deum vivunt, 197. Mors justorum pretiosa, ortus hominum minime pretiosus, 556. Mors semper ante oculos habenda, 434. Mortis responsum qui in se habent, his non molestum est pro fide affligi, 64. Athanasium Ancyranum sæpe reprehendit Basilius quod in carne propter suos manere non præferret, 109. E periculo mortis erepti debent eamtem semper mentem habere, quam periculi tempore habuerant, 105. Exhibeant se Deo tanquam ex mortuis viventes, 105. Mortalis naturæ cogitatio arect omnem de rebus terrenis gloriandi materiam, 535, 534. Nec divitiæ nec gæter a nos sequuntur, 534. Imo sæpe hæc ante sepulturam mutantur, 534. Flores feni res humanæ, 531. Una nox, una febris scenam nudat, 535. Mortis veræ aculeus peccatum, 135. Est causa aliqua hominibus indeprehensa, cur alii citius abriplantur, alii diutius permaneat, 78. Lex Dei,

ut quaque suo tempore e vita discedat, 106, 457, 459. Omnes creaturæ peribunt, quarum pars sumus, 79, 458. Non lugendi quos breviter sequemur, 79, 458. Resurrectionis dogma in primis consolari debet, 79, 458. Omnes in hac vita, tanquam in via, ad idem diversorium tendimus, 78. Præceptum Defest, ut Christiani non lugeant mortuorum causa ob spem resurrectionis, 77, 459. Amisissis propinquis non dolendum, quia tempus sejunctionis longum non erit, 78. Ob mortem propinquorum non lugendum, 369, 459, 556. Mortalem mori quid mirum? 79. Nil mirum si ex mortali genitus, mortalis pater factus est, 456. Mors immatura, non doloris accessio esse debet, sed eventus solatum, 79, 456. In morte filii Nectarii incursum mali dæmonis deplorat Basilius, 79. Qui filium amisit et qui mutuo dederat restituit, 78. Mors boni mariti non moleste ferenda, sed gratiæ agendæ ob talem convictum, 458, 459. Mors pastoris non ferenda sine dolore, 107, 456. Sed damnium quidem sentiendum, ac dolori non succumbendum, 107, 456. Mortuus pastor concine velut a lugubri choro descendendus, 107. Mori lucrum pro Christo, 96. Mortui calidis non juvantur, 228. Mortuorum cadavera erant abominanda cum Judaice homines interirent, 558. Sævus apud Christianos, 558. Mortuis officia naturæ jure debita, 441.

Mos vim legis habet, 249.

Moyses legationem deprecatur, 577. Consiliū accipit a socero, 580. Moysis lenitas, 565. Ingenti animo in eos insurgens, qui in Deum peccaverant, lenis in calumniis sibi inflictis, 75. Non remisit manus ab aurora ad vesperam, 370. Ob unum verbum non Ingressus in terram promissionis, 126, 507. In Spiritu Deum potuit evidenter videre, 52. Profanos extra cancellos sacros statuit, purioribus prima atria, Levitis ministerium, sacrificia sacerdotibus assignat, 55. Uni certo die quotannis, ac certa hora concedit ingressum in Sancta sanctorum, 55. Sciebat enim trita et obvia contemni, seposita ac rara admirationem habere, 55. Moysis nomine lex significari solet, 27. Typus fuit Christi, non sancti Spiritus, 27.

Mulieres extraneæ sive subinductæ prohibentur, 149, 150. Mulieris pudicæ et impudicæ discrimen, 574. Magnum periculum in spectandis mulieribus indecore se gerentibus, 571. Quædam pingunt nigro colore supercilia. album in corpore colorem, rubrum in genis adescunt, 574. Vituperantur, quæ genas et crines alieno flore inficiunt, 74. Quædam in basilicis martyrum, velamentis a capite reiectis inhoneste saltaverant et cantaverant, 575. Muliercula impia episcopum facit artibus suis hominem pestilentem, quo utebatur ad arbitrium, 568.

Multitudo. Non multitudo est quæ salvatur, sed electi Dei, 592. Etiam unus salvatur, ut Lot, manere debet in recto iudicio, 592. Insidias Christo struxere principes sacerdotum et scribæ et seniores, 592. Pauci ex populo ejus doctrinam susceperunt, 592.

Mundus interdum in Scriptura non globus e cælo et terra constans dicitur, sed caduca hæc vita, 45. Interdum homines carnales mundus dicuntur, 45. Secessus a mundo in quo positus, 71, 479. Mundi curis distractum, si non nubat, rabide cupiditates, si nubat, alii tumultus perturbant, 71. Mundi hominis admista mala, quæ longe exsuperant, 128. Mundi malorum et vitiorum descriptio, 128, 129. Nos non propter mundum, sed mundus propter nos, 130. In mundi creatione aves et pisces eandem sortiti sunt generationem, 275. Mundi figura transmutabitur et creatura omnis dissolvetur, 231. Cælum dissolvetur, sol, stellæ, terra ipsa amplius non erunt, 79. Mundi constitutioni nunquid temporis supersit, dubitat Basilius, 255. Naturali contemplationi etiam de sancta Trinitate doctrina admiscetur, 89. Ex rebus creatis convenit Creator consideratur, 91.

Murmurandum non est, nec in rerum necessariorum inopia, nec in operum labore, 99.

Musonius episcopus Neocæsariensis laudatur, 106, 107, 108. In veterum Ecclesiæ institutorum defensor erat, 106. Ecclesiam suam ad veteris Ecclesiæ normam regebat, 106. In conciliis primo loco omnium concessu non secundum aetatem sedebat, 107. Ecclesiam suam ab hæresis tempestate intactam servavit, 107. Cum Basilio ob anticipatas quasdam opiniones concurrere noluit ad pacificandas Ecclesias, 108. Semper tamen cum eo idem sensit, 108.

Myræ, 531.

Mysterium non est quod ad vulgares aures effertur, 55. Hinc quædam dogmata arcano tradita, 55. Aliud est dogma, aliud predicatio, 55. Quæ intueri nefas non initiatis, ea scripto vulgari non debebat, 55. Mysteriorum patefactio Ionum Spiritus sancti, 33.

N

Narses episcopus, 185.

Nathan sic objurgavit Davidem, ut succedere non posset arguenti, 74.

Naturæ consideratio reprimit animi tumorem, 421. Natura eorum diversa, quorum desinitio diversa, 281. Naturæ identitas colligitur ex identitate operationis, 281. Naturæ eorum diversa eorum diversæ operationes, 280, 281.

Naufragia circa fidem crebra, 255.

Navalis prælii descriptio, 64.

Navigantes non libenter merces ejectione, sed ut naufragium effugiant, 212. Navigantibus grata fax in mari splendens, præsertim si mare intumuerit, 193.

Nectarius Basilio cognitus a puero ex optimis dotibus, 428. Vir pius ac dives unicum filium in ipso ætatis flore amittit, 77. Illius mors plaga exstitit Cappadociæ et Ciliciæ, 79. Nectarii uxor Christiana et in omnes benigna ac mansueta, 78.

Neeman non apud Dominum magnus, sed apud Dominum suum, 276.

Negatoribus Christi anni octo penitentiam, si inter tormenta cesserint, 529. Anni decem, si sine magna vi cesserint, 529. Si extra persecutionem; communi in eum tantum, 528.

Neocæsarea vicina Cæsareæ, 108. Dum Ecclesiæ omni fraternis animis conjunctæ, 507. A Gregorio basus hujus Ecclesiæ fundata, 107. Post Gregorium summi viri semper præfuerunt, 108, 505. Neocæsarienses Gregorii magni memoriam semper recentem retinent, 65. Nullum institutum, aut dictum aut ritum mysticum ejus traditioni addiderunt successores, 65. Hinc multa apud eos imperfecta, 65. Apud eos non erant monachorum et virginum cœtus, 510. Nec vigiliæ et communes psalmodiæ, 511. Accusantur tamen quod nihil ex Gregorii institutis conservent, 511. Is enim non operiebatur in precibus, 512. Juramento fugebat, 512. Mendacium et calumniam abominatur, 512. Neocæsareæ principalem plurimi faciunt Basilius, 156, 157.

Neocæsarea visa est habere successorem Musonii et conquisivit, 110. Cum Neocæsariensibus Basilio multe necessitudines, 305. Charitatis præceptum, iidem magni Gregorii ejusque successores, corporeæ conjunctiones, 505. Neocæsarienses tamen videntur et esse irati, 505. Aures utrasque calumnantibus aperiant, 504. Vita Basili et fides calumntis petuntur, 504. De Basilio non honorate loquuntur, 512. Pro Basilio amici nonnulli prælia sustinent, 512, 515. Episcopus Basili consanguineus, 515. Unus præcipue Basilio calumnia struit, 504, 505. Ad scripta Basili hujus mundi sapientia nititur, 206. Neocæsariensis Ecclesiæ navigium gubernatore destitutum, 514. Tempestatem excitant qui ad clavum sedant, 514. Valde inductus is qui Basilio calumnias struebat, 505, 510. Neocæsariense presbyterium non respondet litteris Basili, 509. Consentit omnes in ejus odio, 509. Urbis episcopus fanda et nefanda in Basilium concionatur, 509. Illius congressum fugit, et doctrinam ut perniciosam calumnatur, 509. Somnia etiam comminiscitur, 509. Odii causa pretextitur, Psalmorum consuetudo apud Cæsaream, 509. Monachorum et virginum cœtus, 509. Dicunt hæc tempore Gregorii non fuisse, 511. Neque etiam litantibus illius erant tempore, 511. Postulat Basilius ut scripta sua tractentur, 505. Consentit ut ea examinent per se ipsi Neocæsarienses, 506. Neocæsarea perturbata, cum prope accessisset Basilius, 515, 514. Rumor illuc venire Basilium, 515, 514. Plurimi fugiunt, 515, 514. Artoli terrorem spargunt mercede conducti, 515, 514. Basilium fabulam faciunt a conviviis publicis, 514. Basili doctrinam cum phariseis exitiosis comparant, 517. Venenum contra illum circumferunt, 518. Ferina et rationis experti populi socordia, 519. Episcopi inveterata mali consuetudo, 520. Is auctor omnium injuriarum, quæ Basilio factæ sunt, 515, 514. Obi causa invidiæ, 514. Fugebat congressum Basili, ne ab eo argueretur hæresis, 514. Renovabat enim hæresim Sabellianam, 514, 510. Dixerat nomen Unigeniti traditum non esse, sed nomen adversarii, 515. Scriptum quoddam miserat Meletio et Anthimo, 516. Aiebat Gregorium dixisse Patrem et Filium cogitatione duo esse, hypostasi unum, 512, 516.

Neocæsariensis civitas multis malis præoccupata, 107. Gregorio longissimam tranquillitatem Deus concessit, 107. Soli vel cum paucis tranquillam in tempestate ab Ariano excitata, 107. Basilio per legatos et coram supplicat ad juventutem erudit, 514.

Nenphytos ordinari ob ponuriam probat Basilius, 525. Nicæa, 289. Ibi magnum pietatis promulgatum præceptum, 145. Nicæna fides refertur, 215, 216, 253. Nicæna fides insuperabilis, 174. Ab initio viget in Ecclesiâ Cæsariensi, 253. In ore est Antiochenis, 255. Trecenti decem et octo Patres, 144. Nicænam fidem quidam male interpretantur, 215. Marcellini consubstantialitatem male exponunt,

215. Sabellii sectatores inde ansam arripiunt, ut hypostasim et essentialiam confundant, 215. Nicænos Patres negat Basilius hypostasim pro essentialia sumpsisse, 215. Non sine afflatu sancti Spiritus locuti sunt, 207. Consubstantialitatem nonnulli rejiciunt, 145. Partim excusandi, partim culpandi, 145. Postulat Basilius ut Nicæna fides recipiatur, nec ulla vox in ea rejiciatur, 207. In Nicæna fide Spiritus pari honore numeratur et adoratur cum Patre et Filio, 182. Strictim de Spiritu locuti, nondum hac nota questione, 216, 235, 248, 393. Nicæna fides proponenda redeuntibus ad orthodoxos aut suspectos, 214, 215. Sed aliquid addendum de Spiritu sancto, quia nondum hæc movebatur quæstio, 216, 235, 248, 293. Nicænam fidem Basilius omnibus aliis præfert, 248. Illam non solum confessores tenebant, sed multi alii in Oriente et totus Occidens, 411. De Nicæna fide detrahit Eustathius, 348. Homoousiasticam vocat eos qui illam sequuntur, 348. Nicænorum Patrum hæredem se esse Basilius gloriatur, 145. Nicæna synodus sancivit mulieres extraneas non esse, 149.

Nice in Thracia. Ibi formula fidei edita, 382.

Nicias, 198.

Nicopolis, 217. Metropolis sanæ doctrinæ, 353. Pietatis a'trix, 353. Nicopolitani filii confessorum et martyrum, 369. Nicopolitanus episcopus, mortuo Theodoto, eligitur Euphrasius Coloniensis, 349 et seqq. Hunc Nicopo is dederat Colonia, 351. Hujus consilii auctor Pœmenius, qui rem statim ad exitum perducit, 352. Non dedit tempus adversariis sibi providendi, 352. Nicopolim Eustathius venit cum agmine Ariænorum, ut det illis episcopum, 366, 367. Fronto episcopatum accipit ab Ariænis, 366, 368. Demonstrat se hæc hactenus hypocritam fuisse, 368, 368. Unus aut alter cum eo abeunt, at corpus integrum manet, 367. Catholici extra muros præcantur, 367. Cæteri in vacuæ ædibus recubant, 367. Vicarius vim adhibet, 366. Nondum tamen exsilia et plægæ et carceres et honorum publicatio, 370. Fronto conatur eos decipere rectam fidem præ ferendo, 370. Nonnulli fluctuant, 370. Sed denuntiat Basilius nunquam se facturum, ut ad Frontonem aut quos ille ordinaverit recipiat, 370. Presbyteri animum despondent ob continuas calamitates, 383. Basilius magnam Dei manum considerat, ac spe pacis allevatur, 385. Persecutio ingravescit, 385. Ne sanguini quidem paritur, 384. Ascetius quidam ex plagis mortuus, eo quod cum Doce communicare nollet, 384.

Ninivitarum penitentia, 521.

Nobilitas ex sola virtute, 475. Nec equi nec canis laus est ex velocibus esse prognatum, 475. Alieno ornatu decorandus non est, qui propria virtute illustris est, 476.

Nomina alta generalia, ut homo, 115. Alia magis peculiariora, ut Paulus et Timotheus, 116. Nomina alia communia, alia magis propria, 35. Nomina corporalia sæpe ad intelligentias spirituales transfert Scriptura, 53. Nomina, quotquot de Deo dicuntur, essentialiam non significant, sed operationem aut dignitatem, 241. Nomina, quæ circa divinam naturam intelliguntur, nulla secundum melius ac deterius differentia, 278. Ipsum Dei nomen nihil amplius significat quam recti et boni appellatio, 279.

Notario Basilius præcepti tradit, 431.

Noverca infantum non faciendâ est amita, 231. Novercæ æmulatio implacabilis, 231. Inimici mortuis reconciliantur, novercæ post mortem odisse incipiunt, 231.

Novitates verborum nonnulli effutunt, 372. Unde Ecclesiæ quassatæ, velut vasa luxata, influentem hæreticam corruptelam recipiunt, 372.

Nox. Noctes illuminatæ, 156. Nocturni cantus hymnorum in ecclesiis Orientalibus, 374. Nocturna quies maxime apta ad orandum, 75.

Noxas conscribere, 104.

Nubibus similes plerique homines, 474.

Numerarius, 255. Numerarii duo, 253. Numerarius quidam Ptochotrophium Amasææ ex suis opibus sustentat, 255.

Numerus est signum, quo declaratur multitudo suppositorum, 37. Quidquid unum numero dicitur, simplex non est, 81. Numerus pertinet ad quantitatem, 82. Perit accedente unitate, 86. Nihil addit aut detrahit rebus numeratis, 37. Numerus septenarius, 396.

Nuntius malorum utile est affligi eos qui Dominum placare possunt, 389.

Nuptiæ secundæ remedium fornicationis, non occasio lascivias, 251. Apud nonnulla animalia in probo sunt, 374. In secundis nuptiis oblitio priorum filiorum, 386.

Nyssa Indica, 70.

O

Objurgatio cum omni commiseratione faciendâ, 100, 460. Asperitas fugiendâ, 74. Si quis se prior per humilitatem

tem abiciat, in increpando molestus non erit, 74. Utilis increpandi ratio in Davidem adhibita, 74. Objurgatio quomodo recipienda ab iis qui curantur, 100, 481.

Oblectamenta presentis vitæ materiam æterno igni præparant, 101.

Obtrectatio est de absente detrahere, illius traducendi studio, etiamsi verum dicatur, 99.

Occidens telus, prope modum ab Illyrico usque ad fines orbis nostri, 65. In Occidente summa concordia, 181. Occidentales fidei illæsi permanent, ac depositum servant inviolabile, 372. In occidente, uno aut altero perverse deprehensis sentire, magnum existit studium episcoporum, 159. Occidentis diu auxilium expectarunt Orientales, 184, 371. Arcano Dei judicio ascribunt, quod non impetraverint, 184, 371. Necesse est, ut Orientis fidem renovet Occidens, et honorum, quæ ab Oriente accipit, remunerationem persolvat, 185. Vide 159. Vide Romanus episcopus. Occidentalium fidei tomum servat Basilius, eorumque fidem sequitur, 411. Occidentales in suis litteris, essentialiæ romanæ Græca lingua tradiderunt, 322. In Occidente toto glorificatur Deus cum sancto Spiritu, 63.

Oculus indesinenter circumactus clare intueri non potest, 71. Oculis non inveniendum cum dolo, 99. Oculis tristis audeorsum vergens menti humiliter convenit, 74. Oculis recreant caruleæ et virides colores, 113. Oculo inflammato dolorem afferit vel tenerrimum lenimentum, 78.

Oeconomiarum causa si quid faciant episcopi afflatu Spiritus sancti, id suscipere debet clerus et populus, 330, 331. Ignoscere debent episcopis, 331. Operam dare debent, ut perficiatur, quod ab episcopis constitutum est, 330. Oeconomiarum ab episcopis sunt, a plebe confirmantur, 333. Quod ab uno aut altero homine pio factum est, id nobis persuadet rem consilio Spiritus fieri, 332. Ubi nihil humani propositum, liquet a Domino corda dirigi, 332. Ubi autem spirituales viri auctores consiliorum, eosque plebs sequitur, non dubitandum, quin communicatione Domini consilium captum sit, 332. Dei ordinationi resistunt, qui res constitutas in Ecclesiis a Dei electis non admittunt, 330. Oeconomiam erga Euphronium factam valde probat Basilius, 330 et seq. Is Nicopolim translatus tempore difficillimo, 330 et seq. Vide Pax.

Oeconomus Ecclesiæ, 425. Oeconomus Ecclesiæ Cæsariensis, 365. In domo Basilius manebant, 365.

Offendiculum fratri non ponendum ad scandalum, 149. Officiales, 289.

Olei unctionem quis sanctorum scripto tradidit, 55.

Olympius, 92, 93. A Basilio exceptus hospitio non magnis sumptibus, 76. Basilio mittit munera, 76. Remedia aggreditur, 76. Basilius Eustathii et Neocæsariensium calumnias afflictum solatur, 225, 518.

Opera bona fiduciam præstant in die iudicii, 431. Operum merces a Domino, 435, 446. Operum experti confessio commendare Deo non potest, 433. Frustra viduarum et orphanorum curam suscipit, qui Deum afficit injuria, 123.

Operatio. Ex operationis identitate colligitur naturæ identitas, 280, 281.

Optimus episcopus, 395. De Ecclesiis sollicitus, et Scripturæ studiosus, 395.

Ordinationes Simoniacæ, horrible peccatum, 147, 149. Quidam hoc scelus pietatis nomine inumbrabant, 147. Putabant se non peccare, quia non ante sed post ordinationem accipiebant, 147. Accipere est, quodcumque accipere, 147. Depositionem illis minatur Basilius, 147. Antequam ministri sive subdiaconi reciperentur, in omnem eorum vitam sæculo inquirebatur, 148. Chorepiscoporum electio, 428. Item presbyterorum et diaconorum in pagis, 148. Præferendus senex magnis ornatus virtutibus juniori ad exteriora negotia idoneo, 174. Reprehendi non debet qui ordinatus est invitus, sed qui ordinavi, 345. Episcopus e gremio cleri sumendus, 325. Ordinandum esse Neophylum censet Basilius ob penuriam, 325. Ad sacerdotium admitti potest, qui usuras accipit, 275. Modo lucrum injustum in pauperes lasum, et ab avaritiæ morbo emendetur, 275. Laudat Innocentium Basilius, quod, ut Moses, videre velit successorem suum, 174. Basilius querit an vitæ hominis contra canones ordinati laudabilis sit, ita ut res sanari possit, 213. Ordinationes peregrinæ aut detrectandæ non sint, querit ex Eusebio, 250. Eustathius diaconos et presbyteros ordinat in alienis Ecclesiis, 347. Negabat hæreticos episcopos esse, 340, 386. Ordinatum ab hæreticis ad fidei eversionem episcopum non agnoscit Basilius, 370. Declarat se non recepturum pace reddita eos quos ille ordinaverit, 370. Qui hominum studiis ordinati, omnia ad voluptatem indulgent, 184. Servi sunt eorum, a quibus episcopatum acceperunt, 185. Episcopatus præmium impietatis sub Valente, 184. Qui jurant ordinationem se non accepturos non cogantur peferare, 274. Quidam canon permittit ut ordinentur, 274.

Ordo civitatis, id est, curia, 371.
 Oriens quidquid ab Illyrico ad Ægyptum usque protenditur, 163. Orientis parœcia, 159. In Oriente fides primum illuxit, 183. In Oriente hac voce, *cum sancto Spiritu*, velot tessera suos ab alienis discernunt, 63. Nonnulli vocum novitates effutunt, 372. Orientales fortasse primi ab hæresi vexantur, quia apud eos abundavit peccatum, 374. Verisimiliter esse hostem machinari, ut ibi incipiat defectio, ubi incipit Evangelium, 374. Præter hæreticorum bellum domesticæ seditiones, 186. Velut Judæi sub Vespasiano, 186. Orientales in ærumnis consolatur pax et concordia Occidentis, 181, 183. Ad Orientem Christiani versi precantur, 54. Unde istud, 56.
 Origenes gloriam defert Deo cum sancto Spiritu, 61. Illius non omnino sanæ in omnibus de Spiritu opinioniones, 61. Pias voces sæpe de Spiritu emisit, consuetudinis robur reverterit, 61.
 Origenes Basilii amicus, 95. Is veritatem scriptis defendit sub Juliano, 95. Hujus filios libenter vidit Basilius, 96.
 Ornatum in vestibus aut calcis quærere vana ostentatio est, 100.
 Orphanene, 422.
 Orphanorum res Dominus suas facit, 202.
 Os iusta libertate et gratiæ verbis scatens, 109.
 Ossifraga, 586.
 Otium Dei timore destitutum magister pravitatis, 530.
 Otiosus comedere non debet, qui laborare potest, 100.
 Otiosus presbyter, id est, depositus, 150.
 Otreius Melitensis episcopus, 265. Tam dolet quam Basilius de exsilio S. Eusebii, 265.
 Oves Christi quinam appellantur in Scripturis, 14.

P

Pagl præpositus, 76.
 Palæstina (In) monasteria, 310.
 Palladia, 228. Hanc Rusilius matrem appellat non solum ob propinquitatem, sed etiam ob morum probitatem, 228.
 Palladius monachus, 393. Cum Innocentio in monte Elæone degat, 393. Rogaverunt Basilius, ut de Domini incarnatione aliquid adderet fidei Nicænæ, 393. Vid. 395.
 Palladius, 431. Is recens baptizatus cum fuisset, hortatur eum Basilius, ut fidelis sit hujus thesauri custos, 431.
 Palmatus ministrans Maximo ad persecutiones, 192.
 Pancratii certamen, 455.
 Panthera hominis imaginem dilacerat, 570. Pantheræ p. illi similis asceta vitilis inquinatus, 475.
 Papa, 212.
 Paphlagonia, 387.
 Parasyragoga conventus ab immorigeris habitus, 268, 269.
 Paregorius presbyter, 149. Annos natus septuaginta habitabat cum muliere extranea, 149. Minatur ei depositionem Basilius, ac ipsam etiam excommunicationem, si depositus sacerdotium sibi arroget, 150.
 Parentes debent liberos diligere non solum naturali amore, sed etiam dilectionem voluntate intendere, 103. Parentes qui filios exponunt, aut patrimonium inique distribuunt, comparantur cum aquila, 586. Parentes fovere docet Iconia, 586. Parentibus obnoxii filii quantum ad corpus ex lege naturæ et civili, 421. Anima, ut ex diviniore accepta, Deo magis obstricta est, 421.
 Parnassi Ecclesiam episcopo mortuo consolatur Basilius, 156. Hypsino pulso Ecdiclus hæreticus Parnassi ordinatur, 365, 367.
 Parœcia Occidentis, 374. Parœcia Orientis, 159. Parœcia Theodori Nicopolitani, 195. In unaquaque parœcia signiferi ecclesie ejecti, 163. Parœciæ Neocæsariensis et Cæsariensis 307. Parœcia Cappadociæ, 377. Parœcia Cappadociæ et vicinarum regionum, 384. Parœciæ suæ pagos visitat Basilius, 308. Parœciæ et urbis clerus, 370.
 Pars. Ut pars sua cum veris adoratoribus inveniat orat Basilius, 145. Dianius moriens orabat, ut ne separaretur a sorte sanctorum trecentorum decem et octo Patrum, 144.
 Parvum parvo adungere est perutile, 478.
 Pasivleus medicus, 449.
 Pastor. Erga pastorem amor, si ratione contineatur, laudandus: secus, si limites transiliat, 549, 550.
 Patære, 331.
 Patientia sine humilitate haberi non potest, 575. Patientiæ magna merces, 77, 79, 459. Per patientiam in adversis partem martyrum consequimur, 79. Nemo non percussus, nec pulvere aspersus coronatur, 569. Patientiæ coronas nemo sanctorum in deliciis aut adulationibus consecutus est, 231. Moleste ferentes quæ accidunt, neque id quod factum est, reparamus, ac nosmetipsos perdimus, 79. Patientiæ exempla in ipsis ethnicis, 549.
 Patres Ecclesiæ sunt columnæ, 63. Patrum doctrina valetur, 253.
 Patriarchæ nomen et habitus, 258, 259. Patriarcharum benedictiones per Spiritum sanctum, 33.
 Patrius vir sordolus, 419.
 Patronus Ærarii, 112.
 Patrophilus Ægeensis episcopus, 576. Eustathio amicus, 579. Item Basilio, 577. Stuporem significat, quod cum Eustathio dissideret, 577. Patrophilum Eustathius iaviserat, 582. Unde metuit Basilius ne ex hoc congressu immutatus sit, 582. Rogat ut ad se scribat per Strategium an in sua maneat communione, 582. Sero respondit, 583. Rursus hortatur ad pacem cum Eustathio, 585. Non communicabat cum his quos Eustathius in suam Ecclesiam accesserant, 585. Sed tamen cum Eustathio videtur communicasse, 585.
 Paulinus accipit litteras Roma, quas eum episcopum agnoscent, 521, 524. Has circumferunt illius amici, 524. Jactant etiam Athanasii litteras, 521. Terentium in partes suas trahere conatur, 521, 524. Paulini ordinatio persringitur, 407. In Marcelli dogmata propendit, ejusque discipulos recipit sine discrimine, 407. Paulinum ejusque amicos Basilius ut fratres agnoscit, 521, 593. Nonnulla audiverat de Paulino, sed credere noluit quia non aderat accusatus, 191.
 Paulus vas electionis, 85.
 Paulus episcopus, 183.
 Paulus velus ille et novus hic, 137.
 Paulus presbyter, 414.
 Paulus presbyter et monachus 590.
 Pauper verus ab eo, qui ex avaritia mendicat, secretendus, 241. Non omni erranduo dandum, 241. Non omnis paupertas laudabilis, 497. Pauperem esse non probrosum est, sed paupertatem generose non ferre, 365. Patris paupertas nemini datur crimini, 496. Paupertas cum veritate pretiosior anni possessione, 493. Pauperes vocantur intelligentiæ inopes, 336. Pauperes opprimuntur, ut eorum ostendatur patientia, 129. Pauperis calamitas unum ex filiis vendere meditantis, 501. Paupertas immunitatem necessario tribuit, 442. Paupertatis amor in nonnullis philosophis, 76. Paupertas philosophiæ nutritrix, 76. Amica et contubernalis Basilii, 76. In omnibus amplectenda ei qui ad Deum accedit, 101. Ascetæ aurum maxime fugiendum, 128. Si quis afferat pecuniam distribuendam pauperibus, suadere asceta debet ut ipse distribuatur, 128. Ne illum conquinet accepta pecunia, 128. Nihil a quoquam accipere debet ultra quotidianum vitæ asceticæ usum, 128. Nihil ex iis quæ vitæ traduntur ut proprium quisquam habere aut reservare debet, 99. Omnia ut ad Dominum pertinentia, diligenter tractanda, 99. Paupertatis hunc modum præscribit Basilius ut quisque tunica contentus sit, 240.
 Pax celeste donum, 163. Pax idem ac communio, 353. Pax extremum munus a Christo relictum, 500. Conjunctione membrorum corporis Christi maximum bonorum, 245. Maxime expetendum, 61, 206. Ob pacem compositam Filii Dei dignitas comparatur, 332. Crimina etiam falsa in nobis recipere debemus, ut pacem Dei Ecclesiæ conciliemus, 332. Pacis nomine nihil jucundius auditu, 245. Pax vera requirenda, quam Dominus reliquit, 209. Sub pacis specie damnum inferit hosti, cum perniciosus hominibus consensio, 385. Paci omnia posthabenda, 163. Qui idem sentiunt, omni ratione ad conjunctionem com pellendi, 163. Cavendum enim ne populus orthodoxus multas in partes scindatur, una cum præpositis abscedens, 163. Decreta de recipiendis iis qui redeunt ab hæresi, 306. Perutile est Ecclesiæ membra prius divisa coniungi, 206. Fiet autem conjunctio, si velimus, quibus in rebus animas non lædimus, ad infirmiores nos accommodare, 206. A fratribus conjungi volentibus nihil amplius requirendum, nisi ut fidem Nicænam recipiant, ac fateantur Spiritum creaturam dici non debere, et eorum qui dicunt fugiendam communionem, 206, 297. In pacificandis dissensionibus alii compescendi, in alios temperamento utendum, 159, 160. A præcipuis partibus curandi initium fieri debet, 159. Basilius satis habet si qui accusantur hæresis, ne sententia se hæc dicere aut docere, 316. Non spectat præterita, optat tantum ut sanentur præsentia, 516. Si pacem somnia perturbent, etiam si consentiant cum Evangelicis: contentissimus Evangelis, 317.
 Peccatum veræ mortis aculeus, 155. Peccata sanabilia et insanabilia, 509, 510. Involuntaria et voluntaria, 506. Peccata ignorantia non liberantur a pœna, 506. De peccatis quæ iudicium præcedunt aut sequuntur, 518 et seq. Discrimen inter corporales actiones et peccata quæ cognitione peraguntur, 510, 511. Peccatum abigit angelum custodem, 505. Impudentiores faciunt eos qui commiserunt, 505. Nemo potest cum Deo conjungi, vitia patiens, 504. Peccare nobis ob absentiam Dei timoris contingit, 262. Aut nihil aut levissima peccabit, qui semper de Ja-

dicio Dei cogitat, 262. Peccata præterita multi tradunt oblivioni, 509. Interdum cogitatione renovantur, 510. Peccata animas sequuntur, ut corpus umbræ, 511. In peccatis quidam usque ad senium perseverant, 505. Peccatores nequaquam silentio tolerandi, 100. Peccantem qui relarguit, cum omni commiseratione redarguere debet, 100. Peccatorum implacabiles et amari examinatores, 67. Peccata aliena multi explorant et sua non vident, 520. Ob peccata proximi lugendum, 545. Peccatoris mores inculpati sunt superveniente immutatione, 126. Peccatoribus penitentiam agentibus lenitas impendenda, recedendum a pervicacibus, 522. Ob peccata persecutiones, 181, 272, 385, 584. Peccatis paribus poenæ imponi non debent, 596. Iis non remissurum se Deus minatur, qui relabuntur, 520. Ut desperatus habetur, qui jugiter promittit emendationem et jugiter peccat, 520. Peccatum non condonabile blasphemiam in Spiritum sanctum, 59, 248, 269. Peccata remittuntur in gratia Spiritus, 40. Ob peccatum unius sæpe multi alii puniuntur, 506, 508, 510. Peccatum vel unicum satis est ad condemnationem, 506, 507. Unius mandati transgressio satis est ad poenam luendam, 507, 509, 515. Achar ob unum peccatum punitus, 506. Gravius condemnantur qui post factum in virtute progressum relabuntur, 469. Spectaculum miserabile, lapsus post continentiam viginti aut triginta annorum, 579. Peccatum ad mortem, 295. Vetus homo in nobis est necessario, ideo in Adam omnes morimur, et regnavit mors usque ad Christi adventum, 26. Omnes in Adamo mortui sumus, 402. Omnes serpentis fraude alienati, 402. Translati sumus de potestate tenebrarum per Christum, 15. Quanto quisque purior fuerit, tanto minus dicit se purum habere oculos, 504. Peccatis se innumeris obnoxium fatetur Basilius, cum homo sit et in carne vivat, 500, 504.

Pœnæ sacræ, 545. Earum custodes, 545.

Pelagius episcopus, 183. Illius videndi valde cupidus Basilius, 389.

Pentecostes tempus admonitio est resurrectionis, 56. Preces stando fiunt per hoc tempus, 56.

Pentheus, 168.

Pepuzeni, 268, 269. Manifeste hæretici, 269. Montano et Priscillis appellationem Paracleti attribunt, 269.

Peræquator, 191, 289. Hoc munere fungebatur Heliadus principalis, 425.

Pergrina vox plus solet afferre solatii, quam consueta oratio, 572.

Perfectio. Ad perfectionem plurimum valet omnia vendere et pauperibus dare, 557. Perfectorum est se non esse, 504. Perfecta malitia cum quis peccat voluntate et facto, 511.

Pergamius, 150

Pericles, 549.

Pericula. Ex periculis erepti quid agere debemus, 105.

Perjurii sponsor, qui animas ad jurandum impellit, 154. Perjurio anni decem penitentiam, 327. Perjurio, si vis illata, anni sex penitentiam, 350. Secus, anni undecim, 350.

Perrhe, 210.

Persecutiones arcano Dei iudicio diu sæviant, 184. Deus ob peccata afflictionem plene admittit, 184, 272. Sed opem ostendit ob suum in Ecclesiam amorem, 385, 384. Persecutio producit, quia nondum impleta vindicta, 375. Persecutiones non possunt Ecclesiam vincere, 569. Transeunt ut grandines et torrentes, 369. Ecclesiam inimici contemnendi, quia Deus illorum nequitiam debilitatem adjungit, 369. Parum abest qui Basilius gratias habeat persecutioni, 266. Quæquam modum Israelitis Deus septuaginta annos præstituit, ita Christianos per statum aliquod tempus tradit, 408. Animum despondere non decet, 355. Prope coronæ, prope Domini auxilium, 355. Orandum indesinenter, 370. Tranquillitas fiet, cum vox inventa fuerit, digna, quæ Dominum excitet, 183, 244, 252. Si tentatio temporaria est, ferenda ut a bonis athletic: si finis mundi appropinquat, expectandus e caelo Christus, 231. Si persecutio gravis, ferenda est, 369. Si levis, magni ejulatus vitandi, 569. Persecutio ferenda spe consolationis, 252. Sive peccatorum lumen poenas, persecutio avertet Dei iram, 252. Sive certandum pro pietate, Deus non sinit nos tentari ultra vires, 252. Qui persecutionem patiuntur, non miserandi, sed persecutores, 390. Beatus qui pro Christo patitur, beatorum majora patitur, 251. Qui persecutionem patiuntur eos expectant martyrum coronam, confessorum chori manus porrigunt, 251. Cavendum ne in certaminibus defatigemur, 252. Non brevis labor constantiam declarat, 253. Si infractus servetur animus, cito aderit adjutor, 255. Optandum ut Deus det pacem: sed molestum esse non debet oro

fide affligi, 64. Imo intorerebatur pro ea non certasse, 64. Persecutiones molestæ sunt; sed etiam acuatior ensis et splendescat ignis, non ideo deservenda traditio, 65. Persecutiones multæ et virginitatem et oppidatam, 569. Aliæ historiis, aliæ non scripta recordatione perhibentur, 569. In persecutionibus bono episcopo, veluti fundamento sublato, multi corrumpuntur, 169. Molestum esse non debet ab ecclesiis ejici et sub dio adorare, 367, 370. Discipuli in carnaculo; qui Dominum crucifixerant, in celeberrimo templo, 367, 370. Populi ecclesiam relinquunt, et in solitudinibus precantur, 182. Terrere non debent exilia episcoporum, 392. Nec quod nonnulli ex ipsis clericis proditores, 392. Terrere non debet lapsus multorum, 392. Etiam si unus salvetur, ut Lot, manere debet in recto iudicio, 392. Non multitudo est quæ salvatur, sed electi Dei, 392. Insidias Christo struere principes sacerdotum et scribæ et seniores, 392. Pauci ex populo ejus doctrinam susceperunt, 392. In persecutionibus Eucharistiam laici, absente sacerdote aut diacono, propria manu sumunt, 186. Episcopi abesse non possunt, quin populos tradant insidiantibus, 376. Res majoris momenti usque ad reditum confessorum differendæ, 525. In persecutionibus nemo adeo parvus est, ut non possit esse occasio magnorum malorum, 552. Persecutiones ab iis, qui Christiani dicuntur, graviores sunt quam ab ethnicis, 591. Major merces in his persecutionibus comparatur, 592. Vide, 250, 251, 251. Persecutionis sub Valente descriptio, 184, 185. Hæc mala in perisque civitatibus grassantur, 185. Ecclesiam Orientalis status comparatur cum prælio navali, quod vetusta ac longa odia concitant, 64. Naufragia Ecclesiarum sub scopulis, 66. Turbæ a principibus mundi excitatæ, 66. Caligo ob ejecta mundi luminaria, 66. Clamor contententium, 66. Anarchia populos occupavit, 66. Periculum ne Ecclesiam brevi in aiam quamdam formam penitus transmutentur, 158. Statuit Basilius extra ecclesiasticam esse tela, 228. Unicum malorum remedium habet, tempore cedere, seque persecutoribus subtrahere, 215. Persecutio in Scythia martyres facit, 245.

Perseverantia donum Dei, 261. Donum Spiritus sancti, 20. Non in proposito consistit exitus, sed in exitu laborum fructus, 125. Vanus justus labor superveniente immutatione, 126. Non qui bene incipit perfectus, sed qui bene desinit, Deo probatus, 126.

Pestilentia. In pestilentiam morbo eos, qui caute vivunt, malum attingit ob consuetudinem eorum qui corrupti sunt, 67. Sic in dissensionibus ecclesiasticis, 67.

Petra Christus figurate, 26.

Petrus omnibus discipulis prælatus, 508. Post scandalum firmiter credidit, 401.

Petrus Alexandrinus, 225. Nunquam eum viderat Basilius, 225. Alumnus erat S. Athanasii, 225. Petrus canum defensor, 412. Molestè fert receptos a confessoribus Marcellianos, contempto Basilio, 412. Basilium reprehendit, quod ad se non scripsisset de iis quæ fecerant confessores, 411. Questus est quod secum Dorotheus leniter locutus non esset, 412. Dorotheus narravit Basilio, quos Petrus coram Damaso sermones habuisset, 415. Dicebat numeratos fuisse in hæreticis S. Meletium et S. Eusebium, 415.

Petrus presbyter Basilius frater, 502. Litteras defert ad maritimos episcopos, 502. Illius edes prope Neocæsaream, 524.

Phalerius, 451. Is Basilio pisces misit, 451.

Pharaonis currus, 283.

Phargamus, locus in Armenia, ubi quotannis festus martyrum medio mense Junio, 89.

Phelus, 351.

Philagrius Arcenus, 448. Vir eloquens, 448. Curæ illi erant res ecclesiasticæ, 448. Hortatus eum Basilius ut ad pacem et dissidentium conjunctionem allaboret, 448.

Philippopolis thesaurorum præpositus, 565.

Philistinorum pastores hæretici, 81.

Philochares homo ignobilis, 565. Calumniator Gregorii Nysseni, 544.

Philonis sententia de manna qualitate, 285.

Philosophi illud ex quo attribuitur materia, Per quem autem instrumento, 5. Hæc ab eis mutati sunt hæretici, 5. Causæ naturam variis modis definiunt, 5. Philosophorum observationibus non servit Christiana libertas, 5. In philosophis nonnullis amor paupertatis, 76.

Philosophia alumnis suis ne curari quidem magnis sumptibus sint, 267. Eadem res apud illam et obscurum est, et ad sanitatem sufficit, 267. Philosophia quæ circa dogmata versatur, 81. Superiora philosophia, 81. Philosophiæ nutrix paupertas, 76.

Phinees, 135. Justa arsit iracundia, 567.

Phryges utriusque cum Basilio communicant, 507. Pictores crebro ad exemplar respiciunt, 75. Pietas idem sonat ac veritas, 2, 67, 96, 175. Pietatis mysterium, 57. His qui vitam vitam elegerunt, mundi afflictio improvisa esse non debet, 96. Eos turbare nihil debet, 96. Pietas multo labore in animis sata, pravis doctrinis eradicatur, 141. Pietatis nomine malum ioumbare, gravius est peccatum, 147. Pietatis acquisitio minutis accessionibus augetur, 2. Pietas omni arte, et omnibus animantibus ac fructibus mellior, 432.

Pisces et aves eandem sortiti generationem, 575. Pisces velut in civitatibus et vicis habitant, 581. In externas regiones sub uno veluti signo omnes discedunt, 581. Æstivè migrant in aquilonare pelagus, hieme redeunt ad aprica loca, 582. Vidit id Basilius, 582. Solus scarus ruminat, 582. Cur pisces acutissima condensatorum dentium arte communiti, 582.

Pisidæ cum Basilio communicant, 507.

Plania detorta violenter in contrariam partem abductur, 90. Plantarum in morem, eodem in loco detinetur Basilius, 91.

Plato, 75. Ea est dicendi facultate, ut simul et sententias impugnet et personas comice describat, 226. Platonis sententia de corporis cura, 575. Platonici lepores, 226. Cur insalubrem Academicæ locum elegit, 572.

Plebs, a plebe confirmantur œconomis, ab episcopis sunt, 355. Ubi episcopi consiliorum auctores sunt, eosque plebs sequitur, non dubium quin communicatione Domini consilium captum sit, 352. Basilius rogat magistratus, ut populi et rure degentium bona proposita roborant, 353. Infimæ in desperationem cadunt, si viderint artificia neque a clero neque a plebe admitti, 353. Pudorem illis incutit consors in episcopum amor, 353. Magistratus Colontensis res ecclesiasticas parvi non pendunt, 351. De his unusquisque, ut de proprio negotio, sollicitus, 351.

Pneumatomachi nondum apparebant tempore Niceni concilii, 235. Ethnico morbo laborant, 57. Cum Stoicis et Epicureis nominandi sunt, 56. Ab Aetio acceperunt hoc principium, quæ dissimilia sunt, dissimiliter profert, et vicissim, 4. Videntur sibi mediam viam incedere, 519. Eadem habent principia ac Anomæi, 519. Sed consecutioni non subscribunt, quia abhorret a multorum auribus, 519. Filium habent instar instrumenti, Spiritum instar loci aut temporis, 4, 5, 6. Temporalibus intervaltis Filium a Patre et Spiritum a Filio disjungunt, 50. Locum hostibus destinatum attribunt Filio, 12. Negant Filium esse cum Patre, sed post Patrem, 10. Unde etiam Patrem volunt glorificari per eum, non autem cum eo, 10. Attribunt Patri illud *ex quo*, Filio *per quem*, Spiritui *in quo*, 4. Hanc sententiam a profanis scriptoribus acceperunt, 4. Discedunt a philosophorum principis, cum illud, *ex quo*, Patri proprium attribuant, 6. Ab Ario jactæ impietas in semina, in blasphemiam de Spiritu S. eruperunt, 216. Pneumatomachi nolunt Spiritum S. Patri et Filio adiungi, 20. Eos secum pugnare et a semetipsis subverti ostenditur, 7, 8. Apud illos plus valet ipsorum blasphemiam, quam Domini præceptum, 21. Contendunt Scripturam vitare usum hujus vocis, *cum sancto Spiritu*, 49. Illis ipsa respiratio usitatior est hæc loquendi ratio, *per Filium in sancto Spiritu*, 49. Contendunt has voces, *cum ipso peregrinas esse*: illud, *per ipsum*, et Scripturæ et fratrum usum tritum esse, 15. Non desinunt iactare præpositionem, *cum*, carere testimonio, carere Scriptura, 57. Citius linguas projiciant, quam conjunctionem et in Spiritu glorificando recipiant, 51. Inde ortum bellum implacibile, quod Basilio indixerunt, 51. Nolunt Spiritum S. cum Patre et Filio esse, sed sub Patre et Filio ita ut non connumeretur, sed subnumeretur, 10. Subnumerationem inveniunt in personas divinas, 35. Contendunt his, quæ æqualia sunt, convenire connumerationem, inferioribus autem subnumerationem, 36. Obijciunt Spiritum sanctum nec servum esse nec dominum, sed liberum, 42. Israelitas baptizatos in Moysen, et credidisse Moysi, 25. Nonnulla alia cum Patre et Filio conjungit, velut cum Paulus angelos commemorat, nec tamen simul glorificari, 24. Spiritum donum esse, 48. Nos in aquam baptizari, nec tamen aquæ honorem Patris et Filii deferre, 23. Catholicos accusant quod Spiritum dicant ingenitum, 216. Dei præcepto palam adversantur, dum Spiritum sanctum, quem Filius sibi et Patri adiungit, ab utroque dissociant, 20, 21. Prævaricatores et desertores dicendi, ut qui professionem baptismi irritam fecerint, 22. Ea negant Spiritui sancto, quæ hominibus deferuntur, 58. Ex beneficiis sancti Spiritus ansam arripiunt jejune de eo sentiendi, 42. Committunt blasphemiam irremissibilem in Spiritum sanctum, 59, 216, 248.

Pneumatomachi nullam habent excusationem, 64. Ad

ignorantiæ excusationem confugere non possunt, 10. Per eorum curiositatem ne aliis quidem imperitis esse licet, 10. Velut malæ fidei debitores, probationes e Scriptura exigunt, Patrum testimonium rejicientes, 21. Expellunt eos qui Spiritum sanctum cum Patre et Filio numerant, 59. Videtur id eis esse impietas intolerabilis, 59. Cum Spiritus Dominus et Deus vocatur, vociferantur, lapides tollunt, 44. Nihil omittunt ad ulciscendum, 28. Bellum inferunt Basilio; sed revera fidem oppugnant, 21. In Basillium atrociter conglomerati insurgunt, 64. Bellum adversus Basilium parant, 21. Linguis eum vehementius feriunt, quam Stephanum Judæi lapidibus, 21. Machinas et insidias struunt, sese invicem exhortantur ad supplicias ferendas, 21. Basilius adoriuntur, quod gloriam dicat Patri et Filio cum Spiritu sancto, 5. Cum Basilio, ut lupus cum agno contendunt, 277. Ab una criminatione depulsi, aliam excogitant, 277. Nec, si omnia dissoluta fuerint, odisse desinunt, 277. Tres deos et altingunt, 277. Mox in promptu Sabellius, 277. Basilius appellant notatorem, verborum inventorem et aliis nominibus probrosis, 10, 65. Exigua pars morbo laborat, reliqua Ecclesia a terminis usque ad terminos sana est, 588. Pneumatomachi objicit Basilius Orientis, et Ponti et Cappadocum, et Occidentis consensum, 65. Totas nationes et consuetudinem omni memoria vetustiore, 65. Pneumatomachorum hæresis dux Eustathius, 406.

Podandus, locus in Cappadocia, quo senatus Cæsariensis magna pars translata, 169, 170.

Pœmenius presbyter adversariam Basilio doctrinam defendit pro Eustathio, 195.

Pœmenius Satalensis episcopus, 197, 198, 213. Consanguineus erat Basilii, 197. Mater illius auxilio sublevabatur, ac populo Cæsariensi gratissimus erat, 197, 198. Hunc tamen Basilius, quasi pupillam oculi tangens, concessit Satalensibus episcopum, 197. Pastor erat dignus nomine, non captaus verbum, sed spiritalibus donis repletus, 198. Euphronium transfert Nicopolim, 352.

Pœnæ imponuntur, non ob ea quæ jam facta sunt, sed ut si qui deliquerit, aut corrigantur, aut aliis sint exemplum, 205. Deus pœnas non infert antequam minatus fuerit, 521. Pœna competens episcopis, arcere a communione, 427.

Pœnitentia Ninivitarum, 521. Pœnitentiam differre quam stultum, 519, 520, 522. Mors miserabilis eorum qui pœnitentiam distulerunt, 519, 520, 522. Pœnitentia, dum adhuc tempus est, agenda, 101, 521. Nulla excusatio procrastinanti, 140. Non desperandum de nobis, 139. Est via salutis, si modo velimus, 159. Multa in Scripturis peccatorum remedia et conversionis exempla, 138. Per pœnitentiam facile a peccatis sanari, 152. Non obscurantur conversionis remedia, non occlusa est civitas refovis, 154. Pœnitentia non est sine morum emendatione, 520. Par peccatum impunitos dimittere delinquentes, et peccando modum transgredi, 427. Pœnitenti de peccato non succedendum, 100. Ecclesiastica animadversio non minor est ad vindictam quam secularis, nec divina lex ignobilior seculari, 167. Sperat Basilius se fures in Ecclesia comprehensos meliores redditurum, 426. Quæ eum tribunalium plaga non efficiunt, ea plerumque Dei iudicia perficiunt, 426. Pœnitentis gradus, 526 et seqq. Fleutes stant extra domum orationis, et ingredientium preches se commendant iniquitatem suam confitentes, 526, 528. Audientes Scripturas et doctrina auditus ejiciuntur, nec digni habentur oratione, 528. Ad eam admittuntur subtrati, 528. Consistentes stant cum fidelibus, sed oblationis non sunt participes, 526, 528. Gravius puniuntur convicti quam sponte confessi, 527, 528. Deterior lapsus post jam impetratam veniam, 100. Indicandus præpositio qui semel et iterum admonitus non emendatur, 100. Si ne sic quidem emendetur, excidendus et defendens et membrum abscissum, 100. Pœnitentia non solum in dolore ex peccato, sed etiam in dignis fructibus posita, 100. Scire oportet quæ sunt summi juris et quæ consuetudinis, 271. In his quæ summum jus non admittunt, sequi oportet formam traditam, 271. Pœnitentia non tempore, sed affectu judicanda, 271, 530, 520. Pœnitentiæ tempus minuere licet, ei cui ligandi et solvendi potestas, 528. Episcopus debet noctu et die publice et privatim obtestari eos qui nolunt emendari, 350. Sed minime cum illis abripi, 350. Ex his quæ audiuntur, judicandum, 275. Quia cordium episcopi iudices non sunt, 275. Hinc Basilius episcopo obliationem simulanti ignoscit, 275. Quæ non tangunt statim inflicte pœnæ, his aliquando graven in posterum remunerationem ferent, 156.

Pœnitentia proprie vocatur tertius pœnitentium locus, 295. Adulterarum mulierum pœnitentia inter consistentes, 295. Mascularum et animalium corruptores, et homicidæ, et venefici, et adulteri, et idololatræ eodem modo puniuntur

tor, 272. De iis qui triginta annos poenitentiam egerunt ob immunditiam in ignoracione commissam, 272. Clerici ob peccatum ad mortem gradu excludunt, non laicorum communione, 295. Antiquus est cano, ut qui excludunt gradu, non arceantur a communione laica, 271. In omnibus autem verior medicina est recessus a peccato, 271. Quare qui per voluptatem carnis gratiam abiecit, carnem domando dabit curationis specimen, 271. Diaconus qui se labiis pollutum confiteatur, amovetur a ministerio, 327. Sed communicat cum diaconis, 327. Sic etiam presbyter, 327. Si quid amplius peccaverint, deponuntur, 327. Presbyterum, qui territus periculo temere juraverat, suscipi posse in clerum existimat Basilius, 291. Sed praescribit ut poenitentiam agat ob temerarium iurandum, 291. Presbyter insciens nuptis illicitis implicatus, cathedrae particeps erit, sed ab omnibus munis removetur, 291. Clericis indefinito canones poenam decernunt, depositionem, 323. Deposito episcopi pretio ordinantibus, 147, 148. Presbytero habenti mulierem extraneam, 149, 150. Lector cum sponsa peccans, post annum suscipitur ad legendum, 327. Nec ulterius promovebitur, 327. Si sine desponsatione peccaverit, removetur a ministerio, 327. Sic etiam minister, 327. Clerici, qui cum rebellibus abierant, saepe in eundem gradum post poenitentiam restituntur, 269. Diacono qui cum plurimis puellis auferat, veniam pollicetur Basilius, si recedat, 259.

Polemon presbyter Myrensis, 331.

Polydamas, 455.

Polygamia, moderata fornicatio, 271. Punitur ut digami, servata proportione, 271. Polygamia belluina, 329. Majus peccatum fornicatione, 329. Postquam anno fleverint, et tribus subtrati fuerint, suscipiuntur, 329.

Polypius astusia, 570.

Pompeianus Antiochenus, 229.

Pondera aequalia non sunt, si lances non aequilibras, 305.

Ponti episcopi, 299. Eorum charitas deest Basilio, 299. Nec scribunt, nec mittunt qui Caesariensem Ecclesiam consoletur, 500. Calamniis praecipuati a Basilio communione se subtrahunt, 500. Videntur existimasse aliorum auxilio et communione sibi opus non esse, 501. Eo quod maritima loca incolerent, 301. Basilius prior scribit, 500. Paratus iudicandum se exhibere, sive ad se venire velint, sive accersere, 500, 502. Litterarum lator Petrus presbyter Basilio frater, 502. Scripta epistola omnium episcoporum nomine, 503. Congressus constituitur in finibus Comanensis, 309. Inter miserant consuetudinem veniendi ad restam sancti Euphrosinii, 588. Rogat eos Basilius ut illum resumant, 389. In Ponto et Galatia haeretici multi, 366. Ponti manuscula, cerea et acopa, 450.

Potentia adversa, quae a caelo cecidit, 87.

Potestates sublimiores, 180.

Praedicationes ecclesiasticae iis notae qui fideles sunt, 214. Praedicationes in Ecclesia, aliae scriptae, aliae ex arcana traditione, 54. Aliud dogma, aliud praedictio, 55. Dogmata silentur, praedicationes publicantur, 55. Praedicationes horrendae Eustathii, 387.

Praelii navalis descriptio, 64.

Praenotio uniuscujusque potior est argumentatione in rebus conspicuis, 249.

Præparatio cordis in quo posita, 72.

Præposita vocantur divitiarum et gloria et sanitas, 564.

Præpositio per saepe idem valet atque *ex*, 7, 8, 9. Præpositio *ex* saepe idem sonat ac *per*, 8, 9, 10.

Præpositus pagi, 76. Præpositus pagorum, 178. Præpositus thesaurorum Philippopolis, 365. Præpositi quales sunt, tales solent esse qui parent, 282, 353. Imbecilliores a praestantioribus regi convenit, 553.

Præsepe. Per præsepe, cum essemus ratione destituti, a Verbo nutriti sumus, 84.

Præsidium tractator, 256.

Præstigii anni decem poenitentiae ut homicidio, 327.

Prævaricatores dicendi qui professionem baptismi irritam fecerunt, 22. Vae prævaricatoribus, 22.

Preces ante et post cibum faciendae, 75. Lectioni subjungendae, 75. Hymnis labor manuum tanquam sale condendus, 72. Precibus somnus interrupti debet, 524. Preces nocturnae, 154. Quod aliis hominibus est diluculum, id media nox pietatis cultoribus, 75. Nocturna quies maxime ad orandum apta, 75. Preces statim ac dies incipit, 72. Nihil beatius quam in terra centum angelorum imitari, 72. Precibus opus est in rebus adversis, 79. Tentationis tempore maxime precandum, 526. Precatio et viventibus bona adiutrix, et morientibus idoneum viaticum, 262. Non res terrenae postulanda, sed caelestes, 525. Precatio non in verbis posita sed in affectu, 525. Oratio praecleara, quae perspicua Dei notionem animae imprimit, 5 Idque Dei inhabitatio est, 75. Hymni aequalitatem

animae conferunt, 72. Preces praevaticantis pro impuris ducuntur apud Deum, 207. Preces Judaeorum Deum exasperant, 525. Nemo aptior, qui Dominum exciet, ut mare et ventos increpet, quam qui a puero pro pietate certavit, 175. In precibus communio perutilis, 240. Ad precum communionem omnes adiungendi, 262, 525. Preces si desint, qui conspirent, longe seipsi debiliores sunt, 191. Magnum est eorum, qui Deum placare possunt, auxilium, 262. Moysae atollente manus vincebat Israel, demittente praevalebat Amalec, 525. Precationem Christi oportet ad finem perducere et impleri, 86. In templo Dei quanta modestia servanda, 525. Quidam arridentes et jungentes dextras domum Dei in locum loquacitatis vertunt, 525. In precibus operiebantur Neocaesarienses, 312. Preces sunt opus ad quod Dominus episcopos destinavit, 244. Glorificandi Dei cum Spiritu consuetudo in toto Occidente et Oriente, 65. Glorificatio fidei consimilis esse debet, et fides baptismo, 57. Glorificandi Patris et Filii cum S. Spiritu consuetudo a majoribus tradita in Ecclesiis non corruptis permanet, 57, 60. Haec Basilius veluti paternam hereditatem conservabat, 57, 60. A viro acceptat, diu in servitio Dei versato, 57, 60.

Preces stando sunt per totum Pentecostes tempus, 56. Precantur versi ad Orientem Christiani, qui antiquam patriam requirunt, nempe paradysum, 56, 154. Erecti precantur Christiani die Dominico non solum ob resurrectionem, sed etiam, quia is dies imago est futuri saeculi, 56. Visum est Patribus vespertini luminis gratiam silentio non accipere, 62. Quis auctor verborum in gratiarum actione ad lucernas dici non potest, 62. Populus antiquam hanc vocem proferbat: *Laudamus Patrem et Filium et Spiritum sanctum Dei*, 62. Preces in Ecclesia pro peregrinantibus et militibus, pro iis qui ob Domini nomen libere loquuntur, et pro iis qui spiritaliter fructus edunt, 244. Rogat Eusebium Basilius, ut in conventu jubeat sui mentionem fieri, ac ipse pro se precetur et p. nilum sibi adjungat, 250. Caesarienses Deum placant Spiritus sancti oraculis, non humanis verbis, 311. Caesarea populus de nocte surgit, et in lacrymis confitetur Deo, 311. A precatione surgentes psallunt, nunc alternis, nunc una incipiente, et caeteris succinentibus, 311. Die illucescente psalmus confessionis cantatur, 311. Haec instituta vituperantur a Neocaesariensibus, 510. Sed tamen vigent in Aegypto, utraque Libya, apud Thebaeos, Palaestinos, Arabes, Phoenices, Syros et qui ad Euphratem habitant, 310. Uno verbo apud omnes, apud quos vigiliae et communes psalmodiae in pretio, 310.

Presbyteri laboris evangelici episcoporum consortes, 346. Propter presbyteri dignitatem Basilius in parentis loco constitutus, 114. In presbyteri dignitate collocatus a Domino, 114. Presbyterii consensus, 174. Presbyteri ministros in clerum arbitrio suo recipiebant, 148, 149. Hunc abusum Basilius abrogat, 148, 149. Presbyteri Tarsenses plebem regunt, ac Ariano episcopo separati, 206, 207. Presbyter Basilius a tributis immunis, 115. Presbyter domus, in qua nutritus Basilius, mercede pacta colonus, 114, 115. Presbyter, qui insciens lapsus est, caret sanctificatione, 294. Nec publice nec privatim benedicat, 294. Princeps verus non ab insignibus dignoscitur, sed ab imperatoria virtute, 554. Servus peccati non idoneus ad imperandum, 554.

Principalis, 443. Principalis Neocaesareae, 156. Sebastiae, 441.

Promissa violare hominum est versipellium et impudentium, 201.

Prophetæ. In prophetis falsis spiritus mendax, 517. Propheticum donum non illucescit nisi mentibus intaminatis, 517.

Propositum. Non in proposito solo consistit exitus, 125. Nulla utilitas non currentibus ad finem propositi, 125.

Prosperae res. In prosperis rebus ratio modum animabus nostris praestitua, 77.

Protogoræ fastus et arrogantia, 226.

Proteus Aegyptius sophista, 175.

Providentia Dei in ipsis animalibus brutis elucet, 581, 582, 583. Non ideo vituperamus quod nonnulla venenata produxerit, 583. Quaecumque palimur, divina ordinatione patimur, 583. Ad Providentiae particulares rationes respiciens Paulus contremiscit, 557. Deus omnia in pondere et mensura nobis definit, 332. Omnia in sapientia moderatur, 445. Quae molesta esse videntur, ea ad multorum utilitatem dispensat, 408. Citra Providentiam nostra non fiunt, 79. Quidquid accidit Dei voluntate accidit, cuius judicia explorare non possumus, 79. Vitae nostrae moderator Dominus ad utilitatem nostram omnes eventus disponit, 196. Calamitates non nostram accidunt servis Dei, sed ad probationem verae dilectionis, 497. Etsi rationes eorum quae eveniunt ignoramus, persuasum nobis esse

debet, omnino utile esse quod evenit, 197. Providentiam divinam non possumus eminere intueri, 78, 443. Molestie ferimus, dum ad bonum finem deducimur, 78, 443. Inscriptas nostras tolerat Dominus, 78, 443. Arcano Dei iudicio ascribitur Orientales, quod auxilium ab Occidentalibus non acceperint, 184. Deus nostra melius moderatur, quam nos ipsi eligere possumus, 70. Nescimus eligere quæ nobis utilia sunt, 79. In omnibus Dei in nos amorem adorare debemus, nec ægre ferre quæ accidunt, 78. Novit Deus quomodo unicuique dividat quod utile est, 78. Mediis rebus et indifferentibus alium quam Deum præficere absurdum est et impium, 364. Est causa aliqua hominibus inderprehensa, cur alii citius hinc abripiantur, alii diutius maneat, 78. Dominus operatur miracula, 252. Asiæ pereunt, ut rex Israel fiat, 252.

Prudentia duplex, 579.

Psalmi. In Psalmis cur dogmatibus admista harmoniæ ducendo, 477. Psallendi mos, 511. Psalmiæ communes, 511. In psallendo desidia quomodo curanda, 481.

Ptochotrophii a Basilio dedicati descriptio, 188. Eiusdem memoria, 265. Ptochotrophia plura Amasæ extructa, 235. Ptochotrophium unum in aliquo ex pagis chorepiscopo commissis, 253. Regitur a chorepiscopo, 255. Ptochotrophia ut vegetalibus immunita sint, postulat Basilius, 235, 236.

Publica negotia molesta iis qui perfunctorie id agunt, 123. Secus iis qui diligentiam habent, 122.

Pugiles generosi non egent puerorum acclamatione, 159.

Pulchri viri. A pulchris omnia alunt cum pulchritudinis accessione fieri, 98. Nec dolere nec trisci eos dedecet, 98.

Putei hauri meliores fiunt, 212.

Pythagoræ dictum quoddam, 572. Pythagoræorum Tetractys, 98.

Pythionissa animas evocat Sauli, easque deos appellat, 779.

Q

Quadruplum, 98.

Quæstiones nonnullæ videntur minutæ, sed tamen negligendæ non sunt, 2. Verbis exiguis sunt, sed rebus magnæ, 3. Basilium non pudet in ejusmodi rebus operam ponere, 3. Bona fide interrogantibus libenter respondendum, 2. Quæstiones multi proponunt dolose et fraudulentè, ut ausam arripiant belli inferendi, 2.

Qualitatis expertus Deus, 82.

Quantitas. Ex corporibus alia numeramus, alia libramus, alia metimur, 57. Signis ad quantitatis notitiam exiguitatis non immutatur natura eorum quæ signata sunt, 57. Quercus Mambre, 129.

Quies et tranquillitas jucundissimus omnium fructuum, 91.

Quis. Vox illa, quis, rem difficilem et raram indicat, 7.

R

Raptor tyrannus est in genus humanum, 416. Raptor tres annos arcetur a precibus et excommunicatus denuntiatur, 416. Qui adjuverunt tres annos cum familiis arcetur a precibus, 417. Pagus qui raptam recepit, aut custodivit, aut ad retinendam pugnavit, arcetur a precibus, 417. Raptorem omnes ut serpentem et communem hostem insectari debent, 417. Raptoribus et eorum adiutoribus tres anni decernuntur extra preces, 295. Quod violentè non fit, non reprehenditur, si nec stuprum nec furtum præcesserit, 295. Simulationem et prætextuum ratio non habetur, 295. Raptus simulatio in vidua ancilla non punitur, 525. Impunitur digamias poena, 525. Triennium puellis, quæ præter patris sententiam secutæ sunt, 295.

Ratio supremum locum sortita tanquam iudex, 579. Donum Dei cordibus nostris inditum, 77. Ratio et in prosperis rebus modum lætitiæ præstitueret debet, et in adversis dolori, 77. Rationalis creaturæ proprius et naturalis fluvis, Deus, 19.

Regeneratio comparari non potest nisi inter priorem et posteriorem vitam mors intercedat, 28, 29.

Regna a Deo dantur, 287.

Regula vivendi, non consuetudo, sed præceptum Domini, 509.

Reliquiæ martyrum, 142. Debita illis reverentia, 268. Reliquiæ sanctorum pretiosæ, 536. Insuper gratia ossibus martyrum quæ qui tangit, particeps fit sanctitatis, 536. De reliquis ut certo constaret, quanta adhibita diligentia, 289. Justorum corporis vel umbra quovis honore apud pios digna, 107.

Reordinare nullus ausus est hæreticus, 222.

Repudiū libellus, 542.

Resurrectio mortuorum duplici modo intelligitur, 41. Quod resurrectio dicitur apud Paulum, renovatio vocatur

a Davide, 88. Resurrectio vocatur transitus a materiali cognitione ad immaterialem contemplationem, 85. Resurrectio ex mortuis vocatur creatio, 88. Resurrectio mortuorum per Spiritum sanctum, 41. Resurrectionis dogma consolari debet in charorum morte, 438. Resurrectionis argumentum in bombycis mutatione, 581. De resurrectione Judaice sentiebant Apollinaris, 406.

Reverentia erga omnes ostendenda, 99.

Ritus Ecclesiæ apostoli et Patres ab initio præscripserunt, 55. Cur certi quidam ritus instituti, novarent pauci, 56.

Romanus episcopus Occidentallium coryphæus, 565. Apud Romanos vetita rebaptizatio, 296. Romanis præsertim episcopis usitatum fuit alias Ecclesias per litteras et legatos consolari et juvare, 164. Dionysius Romanus misit in Cappadociam qui captivos redimerent, 164. Basilii: s hanc unam novit auxilii viam, ut Romam mittatur, 159. Unicam malorum solutionem expectant Orientales, visitationem Romanorum pontificum, 164. Romæ episcopo scribere statuit Basilius, eique consilium dare, ut, ipse negotium suo marito aggrediatur, 162. Occidentales mittunt in Orientem Sabinum diaconum cum synodico scripto continente quæ in Romana synodo decreta fuerant, 181, 182, 184, 186. Censet Basilius tanquam a communi synodi mittendum, qui secundas litteras in Occidentem ferat, 180. Magni interest ut sciant Romani episcopi, quibuscum in Oriente communicare debeant, 164. Communionem suam facile concedunt Occidentales, 221. Eorum litteras sibi mutuo obijciunt, qui inter se dissentiunt, 221. Romani episcopi Arum in omnibus litteris anathematizare non cessant, 162. Ad Marcellum nusquam reprobare visi sunt, 165. Litteris rursum mittendis Romam cum subscriptionibus episcoporum deliberatur, 211, 212. Non reperit Basilius quid scribendum sit, 211. Non valde probat legatos mitti in Occidentem, 246. Romanis Basilii scripta non placent, 250. Rejecta reportantur per Evagrium, 250. Evagrius postulat ut epistola scribatur ab ipsis Romanis dictata, et legati auctoritate præditi mittantur, 250. Legationem mitti non probat Basilius, 568. Queritur quod nec veritatem norint nec discere velint, 568. Scribere volebat privatim ad eorum Coryphæum, 568. Insinuasset illis de rebus Orientis nihil nosse, nec vias noscendi amplecti, 568. Queritur quod Romani episcopi alius sedeant, cum legati eos adeunt, 525. Litteræ Occidentalium quibus Paulino episcopatus attribuitur, Meletius vero non agnoscitur, 521. Res Orientis ignorat, 521. Quas qui sciunt, studio partium enarrant, 521. Orientales abesse non possunt, ob persecutionem, 576. Sed unum mittunt Dorotheum vice multorum, 576. Probe sciebant decere ut episcopi mittantur, 407. Sed tempus non sinebat, 407. Itaque mittunt duos presbyteros, qui supplere poterant quæ deerant litteris, 407. Rediens ex Occidente Sanctissimus res lætissimas nuntiavit, 389. Occidentales scripserunt Orientalibus per Dorotheum et Sanctissimum, 404. Orientis malis magna miserationem impenderunt, 404. Rarus scribunt Orientales per eosdem presbyteros, 405. Rogant Occidentales ut in Orientem mittant, vel saltem scribant, 405. Nominatim queruntur de Eustathio, Apollinario et Paulino, 405, 406, 407. Rogant Occidentales, ut omnibus Orientis Ecclesiis ejusmodi homines denuntient, 405. Nam Orientalium sermo suspectus, 405. At Occidentalium major erit auctoritas, et quod concordia animo cernent, ab omnibus suscipietur, 405.

Rosa initio sine spinis, 511. Rosæ adjuvit spinas natura, ut amatorii stimuli amatoribus, 457.

S

Sabas (S.) cujus corpus a Scythia missum Basilio, 254, 256. Is per lignum et aquam consummat, 255.

Sabbata sabbatorum, 555.

Sabellius Afer, 510. Eius hæresis Judæismus est sub Christianismi specie, 277, 515. Unum hypostasi Deum in tribus personis representari docuit, 522. Non rejicit personarum commentum hypostasi carens, 517. Interdum personas distinguere conabatur, 564. Sabellii prævix corrigitur per consubstantiale, 146. Sabellianos referenti satis est non idem esse subiecto Patrem et Filium demonstrare, 90. Ex fide Nicæna ansam arripiunt, ut hypostasim et essentiam confundant, 215. Sabellii hæresim renovare dicitur Atarbius, 218, 310, 514.

Sabinus diaconus in Orientem missus ab Occidentalibus, 180, 184.

Sacerdotes, 236.

Sacerdotes non debent se principes arbitrari, sed consiliarios, 570. Aliis hominibus, parentes constituti lege Christiana, 114, 420, 454.

Sacra in privatis edibus, 295.

Sacramenta per hæreticos administrata populos asse-

faciunt impietati, 375. Vinculum sunt concordiae cum hæreticis, 375. Sacramenta gentilia, 329.

Sacrati, 148.
Sacrificium laudis non alio offertur in loco nisi in Spiritu sancto, 52. Sacrificium Deo pretiosum, meus pia et justa, 207.

Sæculum. In sæculo quæ præclare fieri videntur, malorum multitudine obruuntur, 129.

Sagadares qui ad Danubium habitant, 125.
Salamina navis, 453.

Salathiel et Zorobabel modo magis populari præerant, 562.

Salomonem nihil iuvis sapientia et præteritus Dei amor, 126

Samosatæ populus Basilium expectat, ac valde dolet quod non venerit, 254. Samosatensis cleri constantia in certamine, 265. Nullibi clarior senatus ob bona opera, 266. Illius in prelio constantia, exultante Eusebio, 266. Huius Ecclesie gloria per totum orbem prædicatur, 353. Tanquam anima una gubernati in uno corpore versantur, 353. At hostis ubi videt eos persecutionem fortiter sustinere, seminat inter eos iurgia, 332. Scripsit ea de re ad illos Eusebius, 352. Hortatur etiam Basilium ut offensiones invicem dimittant, 352, 353.

Samuel. Ut Samuel ecclesiis fiat, Athanasium rogat Basilium, 159.

Sanationis dona, 111.
Sancti omnes participes effecti bonorum æternorum, 128. Sanctorum vitæ sunt simulacra quædam viva, 474. Sanctorum unumquemque Dominus postquam ætati suæ sivit inservire, congruis temporibus ad se revocat, 108. Cum sanctis versari longe utilissimum, 81.

Sanctissimus presbyter ex Oriente venit in Cappadociam et Armeniam, 211, 212. Diu apud Meletium moratur, 221. Chartam circumfert ad scriptiones, 221. Redit in Orientem, 225. Desert epistolam Basilii, 225. Peragrat Orientem et subscriptiones colligit, 368. In Occidente rerum statum diligentissime perspexit, 599. Cæteri res ex dimidio narraverant, ipse vero accuratius, 389. Nuntiavit magnum esse totius Occidentis in Orientales amorem, 589, 590. Iterum mittitur, 405, 407.

Sanctitas essentia Spiritus sancti insita, 248. Sanctitas creaturæ extrinsecus inducitur, 40. In solo Deo completa est nature, 40, 48. Quicquid habet sanctitatem adventitiam, capax est malitiæ, 82, 87. Hinc potentia adversa e cælo lapsa, 87. Sanctitatis fons Filius et Spiritus sanctus, 82. Sanctitas omnis a Spiritu sancto, 248. Sine sanctimonia nemo Deum videbit, 148.

Sanguinis baptismus, 30.
Sapientia extranea, 81. Ornamentum quoddam animæ præstat, 545. Sapientia, quæ a Deo infusa est, disciplina, 557

Sapor rex Persarum, Darii nepos, 123.
Saraceni Persis vicini, 125.

Satalensis Ecclesia in gena provoluta erat ob diuturnam præpositi privationem, 197. Huic Basilium episcopum dedit Pomeonium, 197, 198.

Saturninus sectæ Encratitarum episcopus, 270. Hunc Basilium in cathedram episcopalem suscepit, 270.

Saturninus comes, 225.
Saul. In Saule non permansit Spiritus sanctus, 51. Saulis invidia, 569.

Sauromata, 449.
Scandalum. Monachi lapsus ad apostolos usque ipsumque Dominum dedecus transmittit, 134. Christiana religio a Judæis et gentibus in scenis luditur, 154. Metus fortioribus monachis injectus: negligentia ad incontinentiæ exemplum traducti, 154. Ascetica vita omnibus suspecta ob lapsum nonnullorum, 211. Risum movet ascetarum peccatum his qui piam vitam exsecrantur, 211. Dolet Basilium, quod episcoporum secum dissidia civitates et populos lædant, 154, 155. Quæ a nonnullis recte geruntur, aliis sunt occasio peccandi, 149.

Scarus solus inter pisces ruminat, 582.

Schisma est de penitentia ab Ecclesia dissentire 269: Schismata comprimere res difficillima, 245. Suspiciones et iurgia tolli non possunt, nisi sit aliquis pacis sequester auctoritate pollens, 245. Schismatibus si quis delectetur, omnium est mortalium absurdissimus, 245.

Scientia fores pulsanda, 85. Scire dicitur de seipso Deus id quod est, et nescire quod non est, 85.

Scribere boxas, 104. Scribere in cera non potest, qui iam insitas litteras non deleverit, 72. Scripti alicujus iudex, scriptoris facultate inferior esse non debet, 505. Scribendi simplex ac non elaboratum genus convenit Christiano, 226. Christiani non gloriæ studio ad scribendum duci debent, sed ut utilia documenta relinquunt fraternitati, 226. Non omnino decorum est homines vituperare omissis rebus, 226. Scribendi recte regulæ, 451, 452.

Scriptura. Ex Scripturis solatium habens nemine indiget, ad ea quæ decent perspicenda, 424. In Scripturis meditando puellæ debent vitam degere, 454. Ut mens crescat et adolescat magis quam corpus, 454. Scripturarum doctrina semper utilis, sed maxime molestis temporibus, 415. Scripturarum lectio utilis ascetis, maxime Novi Testamenti, 127. Nam sæpe ex Veteri oritur deitmentum mentibus infirmis, 127. In Scripturis multa peccatorum remedia et conversionis exempla, 138. Sanctorum exempla, tanquam animata quædam simulacra, proponuntur, 73. Tanquam in communi medicinæ officina, suæ quisque infirmitati remedia invenit, 73. Scripturarum meditatio, maxima ad officii investigationem via, 72. In his et præcepta et exempla, 72. Scripturæ omnes libros Esdras, Deo iubente, eructavit, 129. Scripturæ testimonia, ceu jacula quædam hæreticis in cælum vibrant, 85. Ex Scripturis sanctis hæretici non docent animas simplices, sed sapientia extranea circumveniunt veritatem, 81. Scripturæ, divinitus inspiratæ, 72, 277. Scriptura et apostolicæ traditiones controversiarum iudices, 66. Postulat Basilium ut Scriptura inter se et adversarios arbitras sit, 277. Scripturæ obscuritas difficili reddens dogmatum sententiam, idque ad legentium utilitatem, 55, 56. Hæc obscuritas est quædam silentii species, 55, 56. Velamini imposito super faciem Moysis respondet legitimum documentorum obscuritas, 44, 45. Qui autem auferit litteram et convertit se ad Spiritum, glorificatam habet faciem, 44, 45. Scripturæ silentium non dat licentiam, 250: Quod Scriptura tacet, id per censuretionem colligere, legislatoris est, non legem recitantis, 250. Moyses non vetat eadem pellice uti patrem et filium, 250. Ea potissimum vetat peccata, quæ apud gentes solebant perpetrari, 250. Hinc non vetat nuptias cum sorore uxoris mortuæ, 250. Vetat cum duabus sororibus viventibus, quia exemplum patriarchæ noxium esse poterat, 250. Scriptura generaliter impuritates vituperat, 250. Nec honestatem suam rerum turpium appellationibus foedit, 250. Sæpe transfert nomina corporalia ad intelligentias spirituales, 52. Moysis nomine lex significari solet, 27. Scriptura illud *ex quo* sæpe ad causam supremam refert, 5. Sæpe etiam attribuit materiam, 6. In Scripturis testes angeli interdum citantur, 24, 25. Sæpe enim conversus testis adducitur apud mansuetum iudicem, 24. Mos est sanctis Dei præcepta adhibitis testibus tradere, 24. Imo cælum et terram inclamant, 24. Jesu Nave etiam lapidem testem statuit, 25.

Scurrilla non proferenda, 99.
Scylla in mulebria forma caninam habens feritatem, 257.

Scytale Laconica, 75.
Scythæ, 419. Scythæ, 169. In Scythia persecutio martyres facit, 245.

Sebastia principalis, 441. Sebasteni presbyteri ab Eustathii communione discedunt, et a Basilio ecclesiasticam curam exposcunt, 250. Sebastia communicatores suos habet Basilium, 565. Omnes curiæ adducuntur, 565. Seleucia, ibi edita fidei formula, 581. Seleucidis avis insatiabilis cupiditas, 501.

Semen veræ dilectionis in solatium Ecclesie servatum, 104.
Senem plus commendat senectus mentis quam canities, 587. Seni vitioso præferendus juvenis mente canus, 587. Senes adolescentibus parentes constituti a communi hominum lege, 420.

Sensus nemo docet ut operentur, 89. In sensibus omnibus tactus dominatur, 594. In aspectu quidam est tactus, 601. Sensibus omnibus invigilandum, tactui et gustui præsertim, 593, 594. Item aliis sensibus, 600. Sepulcrorum effossoribus anni decem poenitentia, 527.

Sermo animi imago, 90, 253, 480, 585. Pectus designat, ut fontem rivulus, 225. Sermo vitæ indicium, 451. Sermone naturale munus, 477. Sermo medicus calamitatis, 109. Sermones naturam habent alatum, 451. Fructus sunt hiemis, 93. Sermones longi inutilis, ubi factis purgare se aliquis debet, 149. Sermone quomodo utendum, 480. Sermone non inseite utendum est, 73. Quomodo interrogandum et respondendum, 75. Modus loquendi et audiendi tenendus, 73. Sonus vocis medicis præferendus, 74. Expendendum prius quid dicitur, ac ita edendum, 74. In sermone multus esse non debet asceta, non præceptis verbis, 127. Paratus semper non ad docendum, sed ad discendum, 127. Non de operibus peccatorum loquatur, sed potius de iustorum vita curiose loquatur, 127. In sermone semper asperitas fugienda, 74. Sermo noster de Christo esse debet, 247. In sermone omni habendum ante oculos Christi iudicium, 257. Sermo verus et simplex quantum differt a vario et artificioso, 475. Sermo otiosus est, qui nec ad utilitatem audientium, nec ad necessarium et concessum a Deo usum pertinet, 99. Sermonibus factis non

occupanda voluptas, sed benigna adhortatione lenitas oblinenda, 74. Sermionibus pravis assuescere via est ad facta, 475. Sermónis gratia ad obediendum fidei inter gentes, 62.

Serpens quomodo senectam exiit, 474. Serpens super vexillo positus figura Christi patientis, 26.

Servitus inde orta quod nonnulli vel potentia oppressi, vel ob paupertatem in servitum redacti, vel deteriores melioribus addicti, 45. Beneficium dicenda hæc postrema servitus, 45. Hanc ob causam Jacob dominus Esau: Charaan servit fratribus suis, 45. Ubi servitus ibi ignominia, 553. Dei servum esse maxima hominis gloria, 554. Servus inter homines natura nullus est, 42. Omnes natura conservi sumus Dei, 45.

Severus episcopus, 274. Cyriacum presbyterum ordinavit, 274. Jurejurando obstruxit se Mindanis permansurum, 274. Postea illum transtulit in agrum Mestiae chorepiscopo subjectum, 274. Censet Basilium ad jurisjurandi observationem, ut ager ille eidem ac Mindana chorepiscopo subjiciatur, 275.

Severus chorepiscopus, 217.

Siculi cum Basilio communicant, 507.

Sigillum Patri æquale Filio, 54.

Signum in Scripturis crucem designat, 400. Signa non apparentium sunt ea quæ apparent, 102.

Silentium Scripturæ non dat licentiam, 250.

Silvanus Tarsensis, 160. Litteras attulit Roma, quibus episcopus sancti Meletii confirmabatur, 160. Silvanum Eustathius et Basilium simul visitarunt, 539. Illius alumnum Diodorus presbyter, 378. Silvano mortuo ecclesiam occupant Ariani, 115.

Silvanus presbyter et monachus, 590.

Silvanus diaconus et monachus, 590.

Simile et dissimile rejicit Basilium in Trinitate, 82. Simile secundum essentialia, si addatur *citra ullam differentiam*, non discrepat a consubstantiali, 91. Secus vero suspecta vox Basilio, 91. Simile concipitur etiam in obscuris imaginibus et ab exemplari dissidentibus, 91.

Simoniam quam grave peccatum, 147, 148. Levius delinquit qui præ inscitia emere vult, quam qui vendit Dei donum, 147. *Vide* Ordinationes.

Simonides, 169.

Simplex non est quiddam numero unum est, 81, 82. Quidquid constat ex essentialia et sanctitate, 188. Quidquid comprehendit potest, 82. Simplex non est angeli natura, 82. Simplicitas essentialis insigne monas et unitas, 82.

Simplicitas, dives mulier ac elemosynas profundens, 208. Sed paucis bonis decuplam malitiam admiscens, 208. Basilium docere ausa fuerat, et de extrema die admonere, 208. Eunuchorum iracundiam in eum excitavit, 208.

Simplicitas quædam Christianis non congruens, 152.

Simulacra quædam animata et actuosa sunt sanctorum exempla, 75.

Simulatio aulica, 123.

Simultas privata præfertur publico bello, 66. Ex similitate nihil faciendum, 100.

Socrates, 519.

Sol intelligibilis Christus, 86. Cum sole comparatur Spiritus sanctus, 20.

Solemnia perfecta Domino celebrare, 92.

Solitaria vitæ præcepta, 130, 151. Solitudo necessaria ut mens pacata et quieta sit, 71. In solitudine tentatio obtentu majoris in mundo utilitatis, 128. Quomodo hæc tentatio vincenda, 128, 129, 130. In solitudine penuria doctrinæ, sejunctio a fratribus, 128. In solitudine Dominus versatus est, 129. Christussolitudinis amator, 130. Solitudo plurimum adjuvat ad pravam consuetudinum oblivionem, 72. Plurimorum incommodorum una vitatio est, secessus a toto mundo, 71. Qui relinquunt urbes nec semetipsos relinquunt, similes sunt hominibus a magna navi in lembum transcurrentibus et ubique nausentibus, 71. In solitudinibus errantes prophetæ, 150. Latitare in vita unum ex primariis bonis, 91. Urbium commoratione multos malignos decipit, 81. Asceta non sit nisi ostendendi cupidus, non domos aut pagos circumcursat, 127. Si quis ad se vocet ut ægrotos sanet, sciat is, precante asceta, quocunque in loco fuerit, sanatum iri ægrotum credentem, 127. Locus aliquis esse debet ab omni hominum commercio remotus, 72. Asceta non sit amator turbæ, nec ruris, nec civitatum, sed solitudinis, 127. Recedens a loco suo fortasse a moribus suis recedet, 127. Quies animæ expurgationis principium, 72. Mens, quæ per sensum in mundum non diffunditur, ad se redit et ad Dei cognitionem ascendit, 72. Secessus a mundo non est extra ipsum esse, sed animam a corporeis affectionibus avellere, 71.

Solum vocatur regia dignitas, 562.

Solus interdum de quo aliquo homine, interdum de

universa natura dicitur, 82. Cum dicitur de Deo, essentialia intelligenda, 82.

Somnium omne non est propheta, 317. Per somnium visæ res desideratæ aliquod afferunt solati, 247. Somnium interpretatur Basilium, 424. Somnia mensium, quibus folia cadunt, 310. Per somnia diabolus animas invadit, 318. Somnia vestigia diurnarum cogitationum, 524. Somnia homines mercede conducti fingunt Neocæsareas adversus Basilium, 315, 314, 317. Capita vino gravata vapor exæstuans in somnia et visum impellit, 315. Noctes diurnas curas excipientes, fisdem speciebus animam decipiunt, 71. Nocturnæ imagines ex ventris satietate nascuntur, 101.

Somnus altior aditum præbet imaginibus a ratione alienis, 75. Quotidianæ morti addiecit ita dormientes, 75. Somni leves esse debent et de industria magnarum rerum cogitationem interrumpi, 75.

Sophistæ lingua, si nemo adsit, secum ipsa loquitur, 97. Non magis tacebit, quam lusciniæ verò tempore, 97. Sophistarum ars est ex sermonibus quæstum facere, 459. Sophistæ propriam parva ex magnis et magna ex parvis facere, 455.

Sophronius episcopus, 260. Idem sentit ac Basilium, et Patrum fidem defendit, 260.

Sophronius magister officiorum, 171, 189, 263, 269. Innumeros Basili causa beneficis affectit, 171, 189, 263, 269, 265. De Basilio et patria bene meritus, 418. Basilio a teneris amicus, 111. Et neminem Basilius in amicitia pretulit, 418. Vir gravitate morum conspicuus, 418. Quidam ei persuadet Basilium ipsi amicum non esse, 418. Celerime conficit quod Basilius petierat, 285. Duplex beneficium videtur sibi accipere, cum Basilius scribit et aliquid petit, 285.

Sophronius Eustathii discipulus, 211. Hunc filium appellat Basilium, 199.

Soranus Scythiæ dux Basili consanguineus, 241. Ob Domini nomen libere locutus est, 244. Juvabat eos qui persecutionem ob Domini nomen patiebantur, 245. Pro fide certamina sustinuit, 256. Spiritus dona in Sorano, 255. Respondet ejus querelis Basilium, 244. Petit ab eo reliquias martyrum, 245. Mittit Soranus corpus S. Sabæ, 256.

Sozopolitani, 401. Nonnulli in hac urbe carnem Christi negant, 401, 402. Et affectus humanos in divinitatem conferunt, 402.

Spartianis reis magnus terror, Seytala Laconica, 75.

Spectabilia tribunus, 124.

Speculum sordidum non potest excipere imaginum species, 317.

Spes omnem hominum vitam continent et consociat, 96. Spes vigilantium somnia, 95. Spes in Domino omnium rerum fortissima, 256. Spes in rebus terrenis aut mentiuntur, aut cito spe altera opus est, 96. Secus ubi pro pietate laboratur, 96. Spes in Deo collocanda, 262. Certo sciendum fore ut Deus statim nos audiat si sincere ad eum convertamur, 262. Sollicitudo bona est, sed desperare et de salute diffidere, res noxiæ, 159, 262, 523. Partus animarum medicus morbum sanare, 159. Ut alium quam Deum colere, ita in alio nefas sperare, 554. Jonas salutem consecutus, quia non desperavit, sed clamavit ad Dominum, 571. Spes post afflictiones, nec longe absunt quæ sperantur, 235. Deus potest nos ex his, quæ inextricabilia sunt solvere, 232. Deus exitum dat ex omni afflictione his qui in ipso sperant, 571.

Spiritus sanctus vocatur Spiritus, et Spiritus Deus, 40. Sanctus, non aliunde accepta sanctimonia, sed sanctitas ejus naturæ completiva est, 40. Bonus sicut Pater bonus est, rectus, Paracletus, etc., 40. Spiritus sanctus propria illius appellatio, 40. Hac appellatione necesse est substantiam intelligentem, infinitam, incircumscriptam cogitare, 40. Spiritus variæ appellationes, 19. Spiritus non est halitus partibus respiratoris efflatus, sed Spiritus veritatis, qui a Patre procedit, 32, 58. Spiritus sanctus Deus est, 81, 83, 88. Vox illa displicere non debet hereticis, 81, 83, 88. Templum Spiritus sumus, ergo Deus est, sive ut inhabitans, sive ut templi conditor, 45, 88. Deus in prophetis per prophetiam quæ est donum Spiritus, 39. Scriptura divinitus inspirata quia a Spiritu, 45. Si cætera nomina Spiritui sancto communia cum Patre et Filio, absurdum est eum, a solo divinitatis nomine arceve, 278, 279. Spiritum in Scriptura Dominum vocari multis probatur exemplis, 44, 45. Spiritus divinitas probatur ex ejus nominibus, ex operationum magnitudine, et ex beneficiis quæ in nos confert, 40. Loquitur, mittit, dedit ut ipse Deus, 41, 42. Grande nefas eum irritare, eiqæ resistere, 42. Unus est, ac singulariter profertur, 58. Non unus e multis, sed unus ut Pater et Filius, 58. Tantum distans a creaturis, quantum singularæ a collectivis. Cai-

tus cum Patre et Filio, ut unitas cum unitate, 38. Eadem in Spiritum scabrum et in Deum peccata ex verbis Patri ad Saphiram, 31. Per se complet Trinitatem, 38. Patri conjunctus in omnibus, 200. Quemadmodum se habet Filius ad Patrem, ita Spiritus ad Filium, 36. Spiritus sanctus ex Deo, non tanquam ex Deo omnia, sed tanquam ex Deo procedens, 38. Cum Patre et Filio numeratur, quia supra rem creatam est, 146. Filio coheret et cum eo sine intervallo concipitur, 117. Christi Spiritus est, 118. Tanquam illi natura conjunctus, 39. Regalis dignitas a Patre per Filium ad Spiritum permanet, 39. Si non est ex Deo, est autem per Christum; non est, 146. Spiritus gladius vocatur verbum Dei; ergo ejusdem naturae Spiritus ac Verbum, 88. Spiritus novit profunda Dei, ergo non est res creata, 48. In omnibus inseparabilis a Patre et Filio, 30. Velut sol, purum nactus oculum, ostendit in seipso imaginem invisibilis, 19, 20. In hac imagine archetypum cernimus, 19, 20, 39. Ut Paracletus Paracleti imaginem in se exprimit, 19, 20, 39. Spiritus potentia incomprehensibilis, 40. Quis adeo demens ut compositum ac non simplicem dicat? 88. Illius mutabilem essentiam haereticis dicere non audent, 87. Secundum essentiam sanctus est, et fons sanctitatis, 38, 87, 218. Dominum solum digne glorificat, 39. Ipse per testimonium Filii glorificatur, 39. Illius existentiae modus ineffabilis est, 38. Si Spiritus creatura, finita illius erit natura, 88. Imo neque simplex erit, sed compositus ac unus numero, 88. Nec consubstantialis Deo, 87. Spiritus sancti discrimen a rebus creatis, 218. Non circumscribitur loco, 46. Natura bonus, 48. Natura inaccessus, sed capi potest ob benignitatem, 19. Instar radii solaris, sic unicuique adest quasi soli, 20. Non dicitur ingentis, 216. Ex Deo est citra creationem, quia ex Deo procedit, 216. De Spiritu sancto communes notiones supremam naturam exhibent, 19. Eodem modo se habet erga Deum, quo spiritus, qui est in homine erga hominem, 34, 42. Dei digitus dicitur, 89. In omni operatione inseparabilis a Patre et Filio, 31. Cum Patre et Filio conjunctus in creatione, 31. Conjunctus divinitati in professione fidei, in baptismo, in operatione virtutum, in inhabitatione sanctorum, in beneficiis, 47. A Spiritu sancto omnia ex aequo peraguntur ac a Patre et Filio, 280, 281. Spiritus sanctus recte dicitur inesse creaturis; at melius esse cum Patre et Filio, 33. Cum Patre et Filio conjungitur, propter naturae communionem, 23, 24. Spiritus cum Patre conjunctionem Dominum tradidit, ut necessarium ac salutarem dogma, 21. Si Spiritus non est inter creaturas, collocandus cum Patre et Filio, 48. Christi carni adfuit, factus unctio et inseparabiliter conjunctus, 33. Indivulse adfuit in omni actione, miracula edenti, tentato, resurgenti, 33. Christi adventum praecurrit: in carne et adfuit inseparabiliter, 41. Beneficia a Spiritu sancto data tum in praesenti vita tum in futura, 30.

Spiritus sanctus operatur in tribus creationis generibus, productione ex nihilo, mutatione in melius ex pejore, resurrectione, 88. Absque Spiritu non est sanctificatio, 19, 218, 280, 326. Spiritus sancti operationes ineffabiles sunt et innumerabiles, 41. Comprehendi non possunt illius operationes ante creaturam intelligibilem, 41. Per Spiritus gratiam factae sunt circa hominem dispensationes Dei et Salvatoris nostri, 33. Ad Spiritum sanctum convertuntur omnia quae egent sanctificatione, ut perveniant ad proprium naturalemque finem, 19. Vivificat cum Patre et Filio, 48. Nemo Filium adorare aut Patrem invocare potest, nisi in Spiritu sancto, 23. Si qua est gratia in aqua, non est ex ipsius natura; sed ex operatione Spiritus, 29. A Spiritu sancto corda in altum tolluntur, infirmi manu ducuntur, proficientes perficiuntur, 20. Christus renovans hominem et reddens gratiam, quam ex afflatu Dei acceptam amiseramus, insufflat et ait: *Accipite Spiritum sanctum*, 34. Per Spiritum sanctum fit nova creatio, 41. Confirmat, id est, donat immutabilitatem et soliditatem in bono, 32. Spiritu praesente spolatus imperio diabolus, 41. Si quis regiae imaginis formam veterem reddat, tunc solum potest ad Paracletum accedere, 20. Spiritus cum anima conjunctio non fit loci propinquitate, sed recessu a cupiditatibus, 20. Spiritus vitae liberavit nos a lege peccati, 58. Facit eos spirituales, quibus communicatur, 20. In Spiritus gratia remittuntur peccata, 41. Spiritus sanctus gratiam suam confert, ut perficiatur et compleatur angelorum substantia, 33. In creatione confirmatae a Spiritu caelorum virtutes, 41. Si Spiritus sanctus ab angelis discederet, omnia in eis confusa essent et perturbata, 32. Spiritus sanctus angelorum dux et chori praefectus, 33. A Spiritu sancto recondita, quae supra nos est, spiritualis et sensibilis creatura, 280. *Vide* Angeli. Spiritum sanctum mittit Deus qui creabit nos et renovabit faciem terrae, 88. Spiritus sanctus gratia perfectos efficiens, 200. Gratia sancti Spiritus, cum unicuique

adsit quasi soli, omnibus sufficiens et integra infunditur, 20. Spiritus sancti dona, 20. Nempe perseverantia et similitudo cum Deo, et ut dil sciamus, 20. Perficat cetera, ipse vero in nullo deficit, 19. In Spiritu Moses Deum potuit evidenter conspiceret, 32. Spiritus sancti donum patefactio mysteriorum, 35. Partitionem donorum pro cuiusque dignitate proprio arbitrio dispensat, 31. Per Spiritum cum Deo conjungimur, 41. Id fieri non potest nisi ab eo qui naturalem habet cum Deo societatem, 24, 87. Per Spiritum sanctum Ecclesiae ordo et gubernatio, 34. Spiritus doni figura erat nubes, 26. Adest omnibus, at itis tantum qui puri sunt propriam exhibet virtutem, 473. Gratias verbis referre ei non possumus, 59. Superat enim omnem intellectum et sermonem, 59. Per Spiritum fructificat Evangelium, 58. Per Spiritum benedictiones patriarcharum, lex, figurae, prophetiae, miracula, res fortiter in bello gestae, 33, 41. Ad Spiritum qui se convertit, similis est Mosi ex apparitione Dei glorificatam faciem habenti, 45. Spiritus sanctus locus est quodammodo eorum qui sanctificantur, 32. Ipse etiam sanctus, locus est Spiritui proprius, ejusque templum, 32. Eldad et Modad soli fuisse ex Septuaginta Senioribus, in quibus permaneret Spiritus sanctus, 31. Spiritus gratiam non recipit mundus, 46. Spiritum sanctum si quis neget, ne fidem quidem in Patrem et Filium habere potest, 23. Pneumatomachis terribilis imple dictorum reddenda ratio, ob irremissibilem blasphemiam in Spiritum sanctum, 39. Spiritum servum dicere gravissima blasphemiam, 42. Qui Spiritum rebus creatus connumerat, vitae aeternae exorsus est, 48. Per Spiritum resurrectio mortuorum, 87. Aderit Christo judicanti, 34. Est enim justorum corona, Spiritus gratia, quae tunc perfectius dabitur, 34. Spiritus justorum praemium, et prima malorum condemnatio, 38. In Spiritum sanctum aequae ac in Patrem et Filium baptizamus, 25. At in Moysen et nubem, ut in umbram et figuram, 25.

Spiritus sanctus non solum in appellationibus et operationibus consors Patri et Filio, sed etiam pariter intellectui incomprehensibilis, 45. Mundus eum capere non potest, et a solis sanctis per cordis puritatem videri potest, 43, 46. Spiritus gloriam commendat honor et habitus a Domino, uniuscujusque institutio per hanc initiationem, minae in blasphemiantes, 64. Spiritus sancti non eadem fit ac angelorum mentio, 21. Spiritus commemoratur, tanquam auctor ac Dominus vitae, angeli ut conservorum adjuvatores, 24. Spiritus sanctus formae vim obtinet, quatenus vim habet perficiendi creaturam rationalem, 31. Sicut cernendi vis est in oculo, ita Spiritus gratia in anima purgata, 31. Quemadmodum ars, ita Spiritus semper adest dignis, non tamen semper operatur, 31. Quemadmodum calor et affectiones facile mobiles, ita spiritus in animabus non constantibus, 31. Quemadmodum verbum in anima, et cogitatum et pronuntiatum; ita Spiritus testimonium reddens spiritui nostro, et clamans in cordibus, 31. Quemadmodum totum in partibus, ita Spiritus dona distribuens membris, 32. Quemadmodum partes in toto, ita singuli sumus in Spiritu, 52. Syllabam cum in glorificando Spiritu origo ex traditione apostolorum et Patrum, 54. Illud, in Spiritu, sic intelligi potest. Quemadmodum in Filio cernitur Pater, sic in Spiritu Filius, 33. Quemadmodum adorationem dicimus in Filio, tanquam in imagine, ita in Spiritu tanquam in seipso Filium representante, 33, 34. Cum dicitur in Spiritu, gratia quae est in nobis exprimitur, 37. At praeposito *cum*, dignitatem Spiritus et conjunctionem cum Patre et Filio melius exprimit, 37. Spiritum sanctum Catholici conjungentes cum Patre et Filio nihil aliud dicunt et sentiunt, quam quod Christus ipse fecit, 21. Spiritus sanctus non est antiquior Deo, siquidem ex Deo est, 146. Neque etiam prior Filio, cum inter Patrem et Filium nihil medium sit, 146. Vide 217, 388. Spiritum glorificari solent Pneumatomachi male non cum Patre et Filio, 47. Objiciant Spiritum interpellare pro nobis, 42. At ipse Unigenitus interpellat pro nobis, 42. Cum proferuntur loca Scripturae, in quibus Spiritus Dominus et Deus dicitur; vociferantur et lapides tollunt, 44. Nolunt gloriam dari Deo et Spiritui, sed in Spiritu, 31. Praepositi in nihil eis prodest, 31. Quot enim modis pronuntari solet, tollendum convenit Spiritui, 31. In Spiritu glorificando praeposito *cum* idcirco adscita a Patribus, quia non solum hypostasies distinguit, ut conjunctio *et*, sed etiam conjunctionem personarum declarat, 30. Id etiam videre est in rebus humanis, 30. In eo autem differt a praepositione *in*, quod ista relationem habet ad id in quo sunt operantes, 30. Haec conditione patisci paratus Basilium cum Pneumatomachis, ut dicant *et Spiritui, pro cum Spiritu*, 31. Citius linguis projiciant, quam vocem *et* recipiant, 31. Inde bellum luxurabile, 31. De Spiritu sancto praeremissa quaestio a Nicenis Patribus, eo quod nemo contradiceret, 216, 248, 393. Qui conjungi volunt cum fratribus, fateantur Spiritum

sanctum dici creaturam non *oportere*, nec cum his qui dicunt, communicandum, 200, 206, 207, 216. Glorificatio addita, 216, 248, 393 Spiritus, etsi non admiscetur indignis, adest tamen aliquo modo semel baptizatis, 34. In extremo iudicio, penitus separabitur a malis, 34. Hinc in inferno nulla confessio, cum jam non adsit Spiritus sancti auxilium, 34.

Spiritus mendax in falsis prophetis, 317. Spiritus aerii aura exigua suscepta in peccatum virgo impulsiva est, 136. Spiritus nequitiae procellas in Ecclesiam excitant, 371.

Sponsus quo sensu dicitur Christus, 15.
Stoici sententia, 242.
Strategus presbyter, 582, 585.
Strymon jucundissimus aspicientibus, 94.
Stuprum. Quae stuprum per vim passa est, non reprehenditur, 297.

Suadæ pharmaca, 449.
Subdiaconi vocantur ministri, 148, 149. Sacrorum numero ascribuntur, 148. Multi in singulis pagis, 148.

Subnumeratio commentum a Pneumatomachis e mundi sapientia desumptum, 35.

Sulpicius in Galatia magistratum gerens, 444. Ab eo Basilium multa accepit beneficia, 444.

Superbia dignitas videri non debet, 368. Superbiæ peccatum vel unicum id valet, ut inimicos Deo efficiat, 368.

Supplices præterdere aliquid manibus solent, 203. Susarto nihil ignoravit, 461.

Suspensionis exemplum in lectore, 327.

Suspiciones. Qui suspiciones falsas in seipsis habent, non ducuntur a Spiritu sancto, 340.

Suspirmum ex corde ductum consolatur afflictos, 183.

Symbola mitaria, 65.

Sympius, 283.

Synaxes intermissæ in Valentis persecutione, 374.

Synodus, idem ac Ecclesia, 425.

Syria. In Syria quidquid est reliqui cum Basilio communicat, 307. Syriae urbes maximæ sub Valente persecutionem passæ, 266.

T

Tarsus civitas tam opportune sita, ut Isauros, Clives, Cappadoces ac Syros per seipsam conjungat, 113. Hanc Ariani invadunt, 113. Tarsenses presbyteri orthodoxos regebant, ab episcopo Ariano separati, 203, 206, 207. Inter eos aliqua oritur dissensio, 207. Hanc Basilius componere conatur, 207.

Tatianus presbyter Myrensis, 331.

Taurus ferri ferax, 205.

Teimesus, 331.

Templum omne Dei templum est, 88. Templum esse non possemus sancti Spiritus, si esset servus, 45. Templum Dei quomodo efficitur, 75.

Tempus progredi lætamur, nec advertimus vitam nostram absumi, 331. Velut qui dormiunt in navigio, ita ad finem deducimur, 332. Non ea colligimus quæ nobiscum transferri possint, sed ea potius quæ gravia et hic manentia, 332. Tempus hodiernum sibi diabolus posuit, Domino crastinum, 318. Cognitionis intervalla a sole intelligibili facta, 86.

Tentationes quo plures fuerint, eo major merces, 367. Deus probat pietatis athletas, sed tentari non sinit ultra quam ferre queant, 332. Tentationibus anima assuefacienda, 128. Tentationes quibus fidelis probatur, 127. Tentationes quomodo vincendæ, 126. Per medios laqueos transimus, 126. Non statim ad vitæ asceticæ apicem assurgendum, satius est paulatim proficere, 126. Postquam una voluptas victa est, tunc alia debellanda, 126. Tentatio obtentu majoris in saeculo utilitatis, 128. Quomodo hæc tentatio vincenda, 128, 129, 130. Tentationi diabolicæ opponenda pia cogitatio, 128.

Terentius vir admirabilis, antiquus Basilii amicus, 157. Terentii omnis sermo et omnis actio voluntate recta ac bono consilio plena, 195. Mandatum obtinet ab imperatore, ut Basilium episcopos in Armenia constituat, 195. Iterum cogitur rerum communium curam suscipere, 320. Recesserat a publicis curis, et otium ad animæ curam impendebat, 521. Antiochiæ negotia cum summis potestatibus administrat, 321. Paulini amici conatur eum in partes suas trahere, 321. Terentii comitis filia diaconissa, 199. Bonæ radicis bona germina, 199. Errori non cedunt, quamvis eas circumstet impietas, 200.

Testes angeli interdum citantur in Scriptoris, 24, 25. Sæpe enim conservus testis adducitur apud mansuetum iudicem, 24. Mos est sanctis Dei præcepta adhibitis testibus tradere, 24. Imo cælum et terram inclamant, 24. Jesus Nave etiam lapidem testem statuit, 25.

Testudo viperæ carnisu satiata per origanum sibi medetur, 383.

Tetractys Pythagoræorum, 98.

Thalassius, 183.

Thecla, 417.

Theodora canonica, 260.

Theodoretus episcopus, 183.

Theodorus, 214.

Theodorus subdiaconus Samositanensis, 332.

Theodosius presbyter Nicopolitanus, 569.

Theodotus Nicopolitanus, 183, 189, 212, 366. Molestus ei conjuncto Basilio cum Eustathio, 194. Illius singulare ingenium, 194. Clamat fidem ab Eustathio adulterari, 192. Basilium invitat ad diem festum in Armenia, ut cum eo agat de Eustathio, 189. Non amplius invitat, ubi cognovit eum cum Eustathio fuisse Sebastia, 194. Socius adiungitur Basilio in constituendis episcopis in Armenia, 195. Promittit Basilio se illum usque ad Satala deducurum, 195. Et mutua in omnibus operam daturum, 193. At ubi Basilium videt Nicopolim, nec ad matutinas nec ad vespertinas preces eum assumit, 193. Queritur quod Basilius si se non scripserit de injuriis ab Eustathio acceptis, 222. Quasi res ejusmodi in indifferentibus ponat, 223.

Theodotus episcopus Beroæ, 267. Theodotus uterque 183.

Theologia, id est, Divinitatis agnitio, 38. Theologia confessio Divinitatis, 83. Cum de rebus divinis disserit, nihil aliud expectandum, nisi verborum inopiam obiectum in, 80. Theologica vox omnis impar est cogitationi dicentis et interrogantis desiderio, 80. Theologicæ disputationes vituperantur, quæ humanis argumentis nituntur, 496. Theologicæ voces non perfunctorie audiendæ, 2. Quid in quaque voce et syllaba lateat perscrutari, hominum est non segnium ad pietatem, 2. Theologicarum vocum nulla adeo pusilla, ut non multum habeat in utramque partem momentum, 3. Basilium præclarum secum agi existimat, si vel minimam earum dignitatis partem assequatur, 5. Pari pendet rideri se quod circa syllabas occupetur, 3. In minimis verbis certamen videt maximum, spe præmii non desinat laborem, 3.

Theophilus Castabalanus scribere non vult Basilio, ne eum episcopum salutare cogatur, 378. Mittit qui Basilio convivetur, 378. Basilium in frequentissimis conventibus dilacerat, 222. Multas molestias exhibuit Basilio, 362. Ne horam quidem ab eo amando discessit Basilius, 362. Perit ut sibi ignoscat, si cum Eustathio communicare non possit, 362.

Theophrastus diaconus, 151, 189.

Theophrastus sensit sibi deesse Piatonicos lepores, 26.

Theotecnus, 421, 422.

Therastius presbyter Cæsariensis, 288.

Therastius Cappadociæ præsens, vir magnus et in primis admirandus, 172. Magnæ illi curæ fuerant, 172.

Thermopylae, 459.

Thesaurorum comes, 111, 112. Thesaurorum Philippo polis præpositus, 363.

Theseus Ariadnes filium secutus, 452.

Thraciæ vicarius, 368.

Tiberina luporum et ursorum ferax, 94. Barathrum orbis terrarum, 94.

Timor. Ob timoris Dei absentiam peccare nobis contingit, 262. Insitus timor non dat locum involuntariis actionibus sub cogitationibus, 262.

Timotheus chorepiscopus, 103, 429. Is a puero vitam asceticam amplexus est, 429. Immoderationis accusatur, 429. Primum vitam genus negligentem amice oburgat Basilium, 430. Munuscula illius grato animo suscipit, 430. Pontii munuscula, ceras et acopa mittit Basilius, sed tunc his carebat, 430.

Tinnitum efficit auribus utrisque rerum inopinatum auditus, 223.

Tractor præsidium, 256.

Traditiones apostolorum cum Scriptura iudices controversiarum, 66. Traditiones Patrum, 373, 443. Doctrina ex Majorum traditione perpetua memoriae serie ad nos usque servata, 67. Traditio tacita et secreta, 55. Traditio Patrum non scripta, 19. Multa in Ecclesiis sine scriptura sunt recepta, 60. Veneranda sunt vetusta dogmata ob quamdam veluti canitatem, 60. Catholici temporis diuturnitatem pro se facientem habent, 60. Tempus æstimatur in eo quod tacetur, 60. Si quis velut in tribunalis, probationibus et scripto destitutus testes producat, absolvi debet, 60. In his rebus novitas, totius destructio est, 57. Apocicum est non scriptis inhære traditionibus, 60. Id enim commendat Apostolus, 60. Ex dogmatibus alia et scripto tradita doctrina: alia in mysterio ex traditione apostolorum, 54. Utraque vim eandem habent ad pietatem, 54. Non deserendæ voces familiares sanctis, et ex quo nuntiatio est Evangelium, semper in Ecclesiis usitata, 64. Traditio non deserenda, etiam si acuantur enses et splendescat

ignis, 65. Si consuetudines scripto non proditæ rejiciantur; Evangelium in præcipuis rebus lædatur, 54. Imo prædicatio ad nudum verbum redigetur, 54. Consuetudines ex traditione ortæ, in Sacramentis et precibus Ecclesiæ, 55, 56. Fidei professio in Patrem et Filium et Spiritum sanctum ex traditione non scripta, 57. Glorificandi Dei cum Spiritu consuetudo a patribus tradita, 60. Hanc Basilium veluti paternam hæreditatem conservabat, 60. Traditionem apostolicam evertere cõnantur Pneumatomachi, 21. Hinc probationes e Scriptura clamore exigunt, patrum testimonium rejicientes, 21. Comparantur cum malæ fidei debitoribus, 21. Hæretici in vetera, tanquam in obsoleta, insurgunt, et velut in vestimento novum præferunt communi, 15. Novæ hæreticis videntur voces, quibus nationes et civitates et viri Ecclesiæ columnæ testimonium perhibent, 65. Basilium objicit Pneumatomachus veteres ac beatos viros, vocibus, quibus isti reclamabant, utentes, 60 et seqq. Consuetudo Patris et Filii cum Spiritu glorificandi a majoribus orta, in Ecclesiis non corruptis permanet, 57. Laudantur qui majorum traditionem citra mutationem conservarunt, tum ruri tum in civitatibus, 15. Quod a Majoribus nostris dictum est et nos dicimus, 15. Patres Scripturæ sententiam secuti sunt, 15. Instituta ab antiquis lucernales preces: quis earum auctor dici non potest, 62. Traditionis antiquitas etiam in rusticana plebis usu perspicitur, 15. Traditionis vis sæpe compulit homines suis ipsorum dogmatibus contradicere, 61

Tragediæ, 129.

Trajanus, 237.

Tribulationes necessariæ, ut justii probentur, 544, 548. Ex tribulatione liberat Deus sanctos, non citra probationem relinquendo, sed patientiam largiendo, 544.

Tribunus spectabilis, 124.

Tributa colligunt curiales, 177. Tributum ferri his qui Taurum incolebant, impositum, 205. Ut tributis eximantur monachi, precatur Basilium, 425.

Trigamia ex lege non contrahitur, 297. Hæc habentur ut Ecclesiæ inquinamenta, 297. Non tamen publicis condemnationibus subjiciuntur, 297. Trigamis idem canon ac digamis, servata proportione, 271. Sæpe tribus aut quatuor annis segregatur, 271. Id enim non amplius matrimonium, sed polygamia vocatur, 271. Quinque annis in Ecclesia Cæsariensi, 271. Non arcentur ab ecclesia, 272. Sed audiunt et postea consistunt, 272. Vide 539.

Trinitas. In Trinitate nulla sectio aut divisio, sed ineffabilis quadam tum societas, tum distinctio, 118. Sancta nomina, Pater et Filius et Spiritus sanctus, 37. Nullum spatium inter Patrem et Filium et Spiritum sanctum, 118. Ut in catena qui unum extremum apprehendit, alterum simul attraxit, sic qui unam personam attraxit, duas alias simul attraxit, 118. Quæ de majestate unius personæ cogitantur, eadem cogitantur de aliis duabus personis, 118. In essentiæ communitate nec coherere nec communicari possunt, quæ considerantur in Trinitate indicia, unde proprietates personarum et differentia, 118. Unaquæque hypostasis singulariter effertur: sed non fit ab uno Deo ad multitudinem incrementum, dicendo unum, duo, tria; neque primum, secundum, scilicet tertium dicimus, 58. Secundum Deum nunquam auctorem, 38. In Trinitate, velut in siniguate, admirabilis quadam discretio conjuncta, et conjunctio discreta, 119. Id illustratur exemplo iridis, 119. Spiritus sanctus per unum Filium uni Patri copulatus, 38. Unus Deus, quamvis tres personæ, quia Deum ex Deo adoramus, 38. Tria intelligimus, mandantem Dominum, creans Verbum, Spiritum confirmantem, 52. Non tamen tres originales hypostases sunt, sed unum principium, per Filium condens, et perficiens in Spiritu, 51. Personarum confusio, Judaismus, 66. Naturarum contrarietas, paganismus, 66. Non alia gloriæ species in Patre, alia in Filio cogitanda, 120. Splendor cum gloria intelligitur, imago cum archetypo, Filius cum Patre, 15. Filius imago Patris, idem est quod exemplar, etiam si aliud sit, 121. Filii formam qui mente concepit, hypostasis paternæ expressit effigiem, non ingentii rationem, quæ Patris est, in effigie cernens, sed pulchritudinem ingentiam in genita intuens, 121. Si ingentii ratio in effigie cerneretur, non jam effigies aliud esset ac exemplar, sed idem prorsus, 121. Filius tempore non posterior Patre, 10. Neque etiam hominum cogitatione posterior Patre, 10. Filii enim generationem nulla cogitatio transcendit, 11. Illud, in principio, nulla notio superare potest, neque ex hac voce, erat, cogitatio exitum reperit, 11. Filius non est dignitate inferior Patre, 11. Hunc enim Pater signavit, sequæ totum in eo expressit, 12. Sinus paternus, sedes est digna Filio, scabelli vero locus iis, quibus opus est subjectione, 12. Sessio a dextris naturæ firmitatem ac stabilitatem, dexter locus indicat dignitatis æqualitatem, 12, 13. Neque etiam

ordine posterior Filius, tanquam inferiore loco sedens, 11. Hæc sententia Dei immensitatem everteret, et contrariis esset Scripturæ Filium a dextris collocanti, 11. Unigeniti essentiæ a Patris essentiæ nullum prorsus discrimen, 91. Filius essentiæ non differt a Patre, ac proinde nec potentia, 17. Si æqualis potentia, æqualis et operatio, 17. A Patre procedentem Spiritum per se ac secum notum facit, ac solus unigenite ex ingentia luce effulsit, 117. Pater solus habet, ut nulla subsistat ex causa, 118. Qui videt Filium, videt et Patrem: non tamen figuram aut formam, sed bonitatem voluntatis, quæ cum essentiæ concurrens, similis est et æqualis vel potius eadem in utroque, 18. Quemadmodum in speculo qui Filium cognoverit, effigiem paternæ hypostasis per Filii notionem suscepit, 122. Ex lucis exemplo perficitur, ut Filium cum Patre indivise intelligatur, 121. Quemadmodum ex flamma splendor, nec tamen flamma posterior, 121. In angelorum creatione primaria causa est Pater, conditrix Filius, perfectrix Spiritus sanctus, 31. Spiritus sanctus in omnibus inseparabilis a Patre et Filio, 50. Spiritus sanctus in omni operatione inseparabilis a Patre et Filio, 31.

Trinitatem per se complet Spiritus sanctus, 38. Si Spiritus Filio junctus, Filius autem Patri; liquet ipsum Spiritum Patri adjungi, 56. Cum Deus efficit distributiones operationum, et Dominus divisiones ministracionum, simul adest Spiritus sanctus dona dispensans, 31. Per Spiritus illuminationem conspiciunt splendorem gloriæ Dei: per characterem ad Patrem subvehimur, 54. Via ad Dei cognitionem est ab uno Spiritu per unum Filium ad unum Patrem, 59. Rursus regis dignitas ex Patre per Filium ad Spiritum permanat, 59. Sic servatur monarchia, 39. Apostolus meminit primo Spiritus, deinde Filii ac Patris, non ut ordinem invertat, sed quia primus nobis occurrit is qui dona distribuit, tum is qui misit; demum fons bonorum, 31. A Spiritu mens illustrata ad Filium respicit et in illo Patrem videt, 348. Bonorum quæ in nobis operatur Spiritus, causa et auctor Unigenitus, 117. Non tamen sine principio; sed est quædam virtus ingentis et sine principio subsistens, quæ causa est omnium causarum, 117. Ex eo quod Pater per Filium creet, neque Patris creandi vis imperfecta, neque Filii operatio infirma, sed voluntatis unitas ostenditur, 18. In omnibus a Filio peractis, perfecta illi tribuenda potentia, nec usquam a voluntate Patris separandus, 16. Non ex operum differentia Pater conspicitur, 17. Sed præter operum magnitudinem, de ipso operum auctore Filio gloriatur, 17. Quamvis Spiritus inseparabilis sit a Patre et Filio in omni operatione; non tamen Patris imperfecta operatio, aut Filii inconsummata creatio, nisi periclitatur a Spiritu, 31. Pater sola voluntate creare potest, sed vult creare per Filium, Filius non eget auxilio, sed vult perficere per Spiritum, 31, 52. Secundum proprietatem personarum, unus sunt et unus: secundum naturam, unum sunt, 58. Quomodo ergo non duo dii? Quia rex dicitur et regis imago, non duo reges, 58. Unus principatus retinetur, nec theologia in multitudinem dissipatur, 38. Una enim in Patre et Filio forma agnoscitur, in una et omnino simili Deitate expressa, 38. Quemadmodum aliud corpus, aliud figura, nec tamen separari possunt, ita Paulus, cum Patris hypostasis figuram appellat Filium, eum a Patre separari non posse declarat, 121. Paulus qua de causa, postquam dixit *unus Deus*, adjunxit vocem Patris, et Domini Jesu Christi mentionem facit? 85. Angeli edocentur a Spiritu quoties plium ait dicere: *Sanctus, sanctus, sanctus*, 35. Nihil creatum in beata ac divina Trinitate, 235. Christus traditus pro nobis a Patre, id est, hoc habuit a Patre, ut pro sua bonitate operaretur pro nobis, 18. Christus postquam de Patre nos erudit, utitur vocibus authenticis et herilibus, ut ex his Dominum et conditorem, per ilia Patrem Dominum et conditoris cognoscamus, 18. Non mirum si Patre minorem seipsum confiteatur, qui Verbum est et caro factus est, 84. Propterea Patre minor Filius, quod nostra causa factus est mortuus, 84. Quod Pater Filio major dicitur, id argumento est Filium esse Patri consubstantialem, 84. Comparationes enim inter ea quæ ejusdem sunt naturæ, proprie insituntur, 84. Christus cum dicit: *Omnia mea tua sunt*, originem rerum creaturarum refert ad Patrem, 17. *Et tua mea*, iude principia creandi accipiens, 17. Qui rem unam personis multiplicem dicit et unam hypostasim, tollit Unigeniti existentiam, 315. Tollit totam Incarnationem, 315. Contendant Sabelliani unum esse nomen eo quod dicitur in nomine non in nominibus, 315. Refelluntur, 315. Confliteri oportet Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, 81. Confliteri oportet, ut Scripturæ doceat, et qui eas sublimius intellexere, 81. Equæ baptizamus in Spiritum sanctum ac in Patrem et Filium, 25. Si baptismus inutilis omissio Spiritu sancto, quomodo tutum a Patre et Filio Spiritum distrahere? 25. Trinitati

adiimplenda glorificatio consentiens cum baptismo, 183. Magnum nefas a professione in baptismo facta discedere, 22. Luctuosa res quæ tunc credidimus negare, 21. Prævaricator et desertor dicendus qui Deum negat aut Christum, 22. Idem nomen convenit ei qui negat Spiritum sanctum, ut qui pactum cum Deo initum in baptismo violat, 22. Ordo in personis a Domino præscriptus, inviolabilis custodiendus, 217, 263, 400. Ne fidem quidem in Patrem et Filium habere potest, nisi adsit Spiritus sanctus, 23. Christum proferenti et Deum neganti Christus nihil proderit, 22. Deum invocantis et Christum spernentis inanis fides, 22. Sic etiam Spiritum rejicientis fides in Patrem et Filium inanis, 22. Veram adorationem nemo habere potest, nisi adsit Spiritus sanctus, 23. Nec Filium adorare potest, nec Patrem invocare, nisi in Spiritu sancto, 23. In ecclesiis gloria dicitur Patri et Filio cum Spiritu sancto, 3. Interdum per Filium in Spiritu sancto, 5. Voces illæ: *Ex quo*, non sunt propriæ Patri, neque illæ: *Per quem*, propriæ Filio, 3. Non sunt inter se contrariæ, 3. Collegit eas in una et eadem persona Apostolus, 3. Voces illæ: *Ex quo* et *per quem* sæpe ad mutuos invicem significatus transferuntur, 9. Illud *per quem* de Patre dicitur, 8. Ecclesia utrasque illas voces: *Per ipsum* et *cum ipso* admittit ac neutram rejicit, 13. Cum Unigeniti majestas consideratur, gloria ei cum Patre tribuitur; cum autem bona ab eo accepta, confitemur hanc gratiam *cum ipso* et *in ipso* effici, 13. Illud *cum quo* glorificantibus convenit; *per quem*, gratias agentibus, 13. Mentuntur Pneumatomachi, cum dicunt illud *cum quo* ab usu plorum alienum esse, 13. Hujus vocis antiquitas non solum in ecclesiis civitatium, sed etiam in rusticana plebis usu perspicitur, 13. Utimur his vocibus: *Per ipsum*, cum Christus consideratur ut ostium et via; *cum ipso* autem, quando ut *Deus et Dei Filius*, 13. Vox illa: *Per quem*, confessionem habet causæ principalis, non reprehensionem causæ efficientis, 18. Simile et dissimile rejicit Basilius in Trinitate, 82. Identitatem naturæ et consubstantialitatem confitetur, 82. Unam divinitatem et bonitatem et potentiam dici non patiuntur Pneumatomachi, 278. Patri et Filio concedunt, ut Dei nomine honorentur, 278. At id Spiritui nequaquam concedunt, 278. Tres Deos affingunt Catholicis hæretici, 277. Arianis tres Deos improbrantibus respondendum est Deum non numero, sed natura unum esse, 81. Numerus immerito Catholicis affingitur, qui numerum a divina natura removeat, 82. Quidquid unum numero dicitur, ut mundus, homo, angelus, non vere unum est et simplex, 81. Quisquis numerum aut creaturam dicit Filium Dei aut Spiritum sanctum, materialem aut circumscriptam naturam inducit, 82. Aut silentio honorentur ineffabilia, aut pie numerentur sancta, 37. Non per compositionem numerantur tres personæ, 37. Dominus Patrem et Filium et Spiritum sanctum non cum numero tradidit, 37. Non dixit in primum, secundum et tertium, neque in unum, duo et tria, 37. Numerus materialia et circumscripta designat, monas et unitas simplicis essentiæ propria, 82. Subnumerationem inducunt Pneumatomachi in personas divinas, 35. Non putat Basilius eos Deum in subjecta dividere, veluti communitatem quamdam sine hypostasi, 35. Si Filium etiam subnumerant Pneumatomachi, rursus instaurant dissimilitudinem essentiæ ac omnes blasphemias, 35. Si solum Spiritum subnumerant, refelluntur ex eo quod Spiritus pronuntietur cum Filio, et Filium cum Patre, 35. Quod si cæteris rebus subnumeratio non convenit, multo minus Spiritui sancto, 37. Pneumatomachorum subnumeratio eo spectat, ut primum, secundum et tertium dicant, 40. Inducunt multitudinem deorum, 40. In divina natura numerum metuunt, ne Spiritum sanctum plus æquo honorent, 37. Sint maxime supra numerum quæ assequi non possumus; sed si numerus adhibetur, non per eum veritas depravetur, 37. Etiam si concedatur subnumeratio, nihil inde lucratur, 48. Nam si vilius est quod subnumeratur, vilius erit quod est spirituale eo quod est animale, et secundus homo primo homine, 40. Ridiculum est numero tantum tribuere, ut rerum pretium ex numerandi ratione augetur aut minuitur, 36, 37. Quemadmodum non submetitur quæ metitur, nec sublibramus quæ libramus, ita nec subnumeramus quæ numeramus, 37.

Tristitia vniuersa causa sibi peccati, 341. Tristitia in corde ut vermis in ligno, 342.

Trivium. In trivio constitutus, 133.

Tumor maxime evertit animas Christianorum, 372.

Turtur vidua permanet, 374.

Tyariense concilium, 348.

U

Ultio Domino permittenda, 143. Ultio Christianis vetita, 361. Nihil præclarior quam lenitas in convitiis et

plagis, 2564. Quomodo convitia ferenda, 365. Mala exco-satio quod alius incooperit.

Ulysses, 168. Cephalientorum dux, 257. Cum plurimum pecunias exportasset, nudus reversus est, 257.

Ungendi coram fidelibus qui ab hæreticorum baptismo veniunt, 270.

Unguis. Ab unguibus ordiri ridiculum, 583.

Unitas et monas Verbi, 86. Unitate accidentate numerus perit, 86. Unus et solus sæpe idem sonant, 82. Unus et solus de Deo dicuntur, non ut a Filio distinguatur, sed a falsis diis secernatur, 85. Unum numero simplex non est, 88. Oportet hanc Christi preceationem impleri: *Ut et ipsi in nobis unum sint*, 86. Unitate excidit demon, 88. Deus cum unus sit, si in singulis fuerit, unum efficit, 86.

Urbiclus monachus Basilius amicus, 143, 403. Quidam in ejus monasterio feruntur de incarnatione prave sentire, 404.

Urbium commoratione multos malignus decipit, 81. Ursa herbasco sibi ipsa medetur, 583.

V

Valens imperator. Sub eo summa inopia et temporum difficultas, 111. Ob tributorum multitudinem domus quædam fugiendæ, 176. Omnia ista a quibus exigebatur, quique accusabantur, reddebant, 98. Multi in atrocissimis sceleribus deprehensi, 264. Hostibus referta inter Cappadociam et Constantinopolim omnia, 523. Tempus perurbationis plenum, his qui rempublicam gerunt, nihil otii relinquunt ad Ecclesiam juvandas, 383. Sub Valentis fœco bello ardet Thracia, 414. Viæ prædonibus et desertoribus plena, 414. Spes tamen tranquillitatis aliqua audito exercitus adventu, 415. Valentem Casaream venientem præcedunt hæretici, 161. Basilius sollicitudinem in ædificando ptochotrophio probavit, 188. Basilio dat mandatum ut in Armeniam proficiscatur, ibique episcopos constituat, 193. Basilio insidias inimici struunt, sed manus Domini cum illo, 354. Consilia in Basilium ineuntur Antiochiæ, 212. Exsilia minæ ei intentantur, 212, 215. Valens decernit ut Basilius dedatur inimicis, 221. Postea sententiam mutat et rem differt, 221. Animum Basilius querunt hæretici, 246. Expectat Basilius dum in aulam accerser per improbitatem hæreticorum obtentu pacis, 320. Valentis persecutio omnium savissima, 573. Horrenda tempestas Valentis persecutio, 173. Plures erant afflictiones quam ex quo Evangelium nuntiat, 371. Nulla pars orbis quæ ignoret Orientis mala, 184, 371, 374. Difficilia tempora Ecclesiæ, magni gubernatoribus indigentia, 174. Ecclesiarum status comparatur cum naufragio, 175. Rerum status admittit dicendi libertatem, 173. Deest libertas Filium consubstantialem Patri prædicandi, 182. Unum crimen est, traditionum custodia, 373. Valentem potentiores aulici nec volebant nec poterant de exilibus admonere, 161. Difficile erat legatos communi et synodico decreto in Occidentem mittere, 162. Periculum erat, ne legati ex Occidente missi in itinere interpererentur, 161. Quare Basilius censet eis mari utendum esse, 161. Abactis pastoribus introducuntur lupi, 182. Ecclesiæ destitutæ, solitudines referte, 182. Populi sub deo hieme et æstate adorant, 255, 371. Magna rerum perturbatio in orbe terrarum, 261. Nihil tam rarum quam fratris congressus et verbum pacificum et spirituum communio, 260. Difficile inventu ac rarum, Ecclesia integrum servans apostolicam doctrinam, 386. Nonnulli ex ipsis clericis proditores, 392. In persecutione dubi at Basilius an non defectionis initia adsint, 231. In hac trasi rerum conditione pauci episcopi charitatem servantes ac rari inventu, 243. Pacis antiquæ ne vestigium quidem superest, 254. Nulla fere pars orbis incendium hæresis effugit, 255. Vehementi tumultu agitantur Ecclesiæ, 411. Ecclesia Orientalis ad continuos assultus hæreticorum delicta, 181. Velut navigium perpetuis fluctibus agitatum, 183. Persecutio cum fluctibus comparatur, quorum alius desinit, alius insurgit, alius horrore nigrescit, 213. Summa semper submersio expectatur, 183. Quotidie rumores eversarum ecclesiarum, 351. In Oriente nonnulla initio anni 375 novata, 290. Tentatio per totum orbem diffusa, 266. Maximæ urbes Syriæ vexatæ, 266. Nullibi clarior senatus quam Samosatis, 290. Persecutio pertusque Orientis partes vastavit, 333. Totus Oriens perurbatus, 163. Hæresis Ariana dominatur, quia veritatis defensoribus in unaquaque paræcia ejectionis, ecclesiæ hæreticis tractatæ, 163. Episcopi sine argumentis condemnantur, 373. Nonnulli nec accusatores nec iudices viderunt, sed intempesta nocte rapiti, 373. Columnæ veritatis in dispersione, 373. Fugæ presbyterorum et diaconorum, 373. Populorum gemitus, 373. Desiere conventus, solemnitates et synaxes, 374. Ecclesiæ omnes commoventur, omnes animæ cribrantur; 346. Accusati condemnantur sine

judicio, accusatoribus creditor sine examine, 346. Si quis episcopus abiat ab Ecclesia vel brevissimo tempore, populus tradet insidiantibus, 376. Gravis persecutio Antiochiæ, 232. A Valentis persecutione tutor fuit Pontus quam Cappadocia, 300, 301. Horrenda persecutio Alexandriæ ac in reliqua Ægypto, 330. Exsilia, cruciatus, bonorum direptio, 231. Valens e propinquo imminet Samosatis, 236. Sub eo piscopi, velut aves sub aquila, non audent longe e tecto excurrere, 236. Jam decimus tertius erat persecutionis annus, cum ad Occidentales scriberent Orientales, 371. Orientales in medio malorum pelago deprehensi, nec studium nec spem abiciunt, 371. Auxilium Dei undique circumspicunt, 371. Hinc ad Occidentales confugiunt, 371. Septem mille viri non incurvare genua ante Baal, 246. Confessores habebant in Oriente suos communicatores et totum Occidentem, 411. Persecutionem brevi desaturam sperat Basilium, si vox reperatur idonea quæ Deum fleat, 391. Persecutio sanæ doctrinæ contemptui non erit Deo; sed Ecclesiam suam lætificabit, 257. Papis Ecclesiarum spes affulget, 413. Orientis Ecclesiæ ad Basilium, Petrum et alios respiciunt, 413. In barbarorum incursione multi sacramenta gentilia jurant et nefanda gustarunt, 329.

Valentinus auctor apparentiæ opinionis, 402. Formam servi, non ipsum servum dicebat assumptum fuisse, 402. Valentini, 269.

Valerianus episcopus Aquilæ prior scribit Basilio, 182.

Valerianus, 422.

Valerius, 283.

Valitudo summe bona medicia videtur periculosa, 372. Vasoja, 274.

Vates consulentibus, aut in domum suam introducens anni se prænitentiæ, 330. Qui vatis se tradunt, anni viginti puniuntur, 328.

Vectigal. Quadruplum sub Valente, 98.

Vela in judiciis, 340.

Veneficos nusquam esse sancti Julianus, 125. Venefico anni viginti penitentia, ut homicidio, 327.

Venenatum. Ob venenata animalia non incensandus Deus, 383.

Venenis Ecclesia, 258.

Venter pessima fide in conventis, penum incustoditum, 339.

Ventorum hæreticorum æstus naufragia importans, 107.

Verbum non est aeris percussio, sed quod in principio erat, 32. Filius totum Patrem ostendit in semetipso, 200. Verbi unitas et monas, 86. Inenarrabilis divinæ generationis modus, 146. A Filii generatione removendæ corporales passionum cogitationes, 146. Non enim a Patre divisa est substantia in Filium, neque fluendo generavit, neque proferens, 146. Concludendum potius quia mortalitas sic, immortalitas non sic, 146. Filius æquale Patris sigillum, 54. Verbi potentia vivifica, 26. Ad Verbum sese convertant, invincibili desiderio ad auctorem vitæ respicientia, 7. Omnia condidit et in ordinem digessit, 7. Omnia creavit secundum voluntatem Patris, 7. Deus Verbum omnium conditor, 7. Pugno complexitur terram, 7. Per Verbum perseverant et consistunt omnia, 7. Non utitur auxiliis ad creandum, nec eget particularibus mandatis, 17. Sed paternis bonis plenum, a Patre resplendens, omnia facit ad similitudinem Patris, 17. Dicit Christus: *Sicut dixit mihi Pater, ita loquor*, non quod careat libero arbitrio, sed declarat propriam voluntatem inseparabiliter Patri adhærere, 17. Per Verbum facta omnia, non servili ministerio, sed quia tanquam conditor paternam implet voluntatem, 17. Mandatum, quod accipit Verbum, non est sermo imperiosus, sed voluntatis communicatio, veluti formæ in speculo imago, a Patre in Filium sine tempore dimanans, 17. Filii sunt quæcumque habet Pater, non tamen paulatim illi accrescentia, 17. Verbum hominibus ipsis inferius faciunt, qui illud dicunt egere speciali mandato, 18. Sequitur ex eorum ratiocinatione Filium semper discere, nec unquam ad perfectionem pervenire, 18. Filius nihil ignorat, 361. Non esset imago Patris, si totam nihil scientiam non repræsentaret, 361. Filius pari mensura cognoscit Patrem, quia a Patre cognoscitur, 362. Filius habet a Patre ut cognoscat, 363.

Veritas res omnium pretiosissima, 304. Optimum bonorum, 2. Primarius animæ fructus, 383. Sapientia externa, veluti quoddam ornamentum, 385. Veritas ipsa Deus est, 336. Veritas consueta arma Basilii, 277. Veritas pie expendenda omissis questionibus dialecticis, 356. Veritas et mendaciam sepe minutis syllabis *ne et non* comprehenduntur, 2. Si quis vel capite annuat in martyrio, totam pietatem implevit, 2. Nihil est parvum in iis causæ ad ve-

ritatis cognitionem pertinent, 2. Veritas cum omni fiducia annuntianda, 67. Non timenda hostium nubes, 67. Mierrimum foret, non audere traditionem defendere, cum eam hæretici tam licenter oppugnant, 67. Docuerunt tres pueri, etiamsi nemo suffragetur pietati, privatim officium peragendum, 67. Parvi pendebant multitudinem asperrantium veritatem, sed sibi ipsis sufficebant, cum tres essent, 67. Pro veritate certandum usque ad mortem, 150. Veritati non debet anteponi vita et incolumitas, 44. Veritas non proferenda, sed scyophantæ redarguendi, 277. Ne plures lædantur mendacii veritatem successibus, 277. Veritas difficilis inventu, et lædico undique vestiganda, 2. Veritas prodita ab his qui summam potestatem habent, 95. Sed Deus, suscitatis defensoribus, periclit ut nihil detrimenti acciperet, 95. Qui veritatem oppugnant cito exarescent, ut cicuta aut aconium, 96. Veritatis defensoribus merces a Domino efflorescens ac semper nova, 96. Veritatis doctrina quando nobis patrocinabitur, nihil ab hominibus metuendum, 95. Per ipsam veritatem sæpe mendacium cupidem adigit, 376. Nemini majus malum accidere potest, quam si veritatem amittat, 304. Veritatis cupidum animum difficile est reperire, 2. Plerique non veritatis inquisitores sunt, sed differentias personarum aestimatores, 377. Nihil rarius quam animus veritatem amans, 318. Ut in equestri cursu alii his, alii illis factionis ducibus acclamant, 318. Christi mercatores, non Christiani, qui veritati anteponunt quod ipsis in vita utile est, 370. Proditionis periculum est, si non libenter de Deo consulentibus responsa dentur, 80. Precatur Basilium sibi os et sapientiam dari, ut veritatis defensoribus succinere possit, 143.

Vespasianus, 186.

Vespertini luminis gratia precibus excipi solebat, 62.

Vestis. Non ex vestis forma, sed ex animi habitu Christianus dignoscitur, 200. In veste necessarium præcipue sectandum, 74. Nec color floridus exquiri debet, nec operis molities, 74. Tunica ita crassa sit, ut socia opus non habeat, 74. Vestimenti unus est scopus, ut ad hiemem et ad æstatem idoneum sit ornamentum, 74. In veste lautitias sectari nihil differt a muliebri venustatis studio, 74. Via ad Dominum ducens una est, 210. Quicumque ad ipsum pergunt, idem iter sequuntur, licet corpore distincti, 240. Via comes angelus, 92.

Vitalem bonum ad futuram vitam, convictus cum hominibus Deum timentibus, 384. Viatica ad præseus et futurum sæculum, 151.

Vicarius Ponti, 239. Vicarius Thraciæ, 365. Vicarius Ponticæ Demosthenes, 363.

Victor dux, cujus nomen apud omnes prædicatur, 242. Basilii epistolæ requirit, 242. Illius preces pro Ecclesia antevertit, 242. Cum veritate in viis Dei ambulat, ac cor suum in fidei integritate semper servavit, 242. Victoris in Basilium amore nullæ immittuntur calumniae, 245.

Victoria in iudiciis non sine detrimento, 441. Victoriæ Christianæ lex, ut qui minus habere non recusat, coronetur, 234. Vincit in amicitia idem valet ac vincere, 158.

Vidua in numerum viduarum relata, hoc est quæ ab Ecclesia alitur, 295. Vidua quæ sui juris est, nubere potest, 296. Vidua, si cum viro habet, boni communionem non dignabitur, 295. Si tamen ante sexaginta annos adscripta, episcopi culpa est, non mulieris, 295. Viduarum res Dominus suas facit, 202.

Vigiliæ, 311. Vigiliæ in Ecclesiis Orientalibus, 374.

Vinum veluti tyrannus arcem ascendit, 362. A vino cavendum his qui republicam gerunt, 362. Vino inservire non oportet, 99.

Virginis partum non esse impossibilem probant vultu res, 381.

Virgo vocatur quæ sua sponte se obtulit Domino, 292. Ab annis sexdecim aut septemdecim admittenda professio, 292. Professionis violatio inexorabiliter punienda, 292. Non facile admittendæ, quæ a propinquis offeruntur, non sua sponte incitantur, 292. Virgo sponsa promissis obstricta Christo, 158. Virginum ordo multiplicatur, 291. Virginum chorus sacer, cætos Domini, ecclesiæ sanctorum, 156. Virgo negans se vovisse virginitatem arguitur ex professione coram Deo et angelis et hominibus, 156. Frustra virginis illæ dicunt se non promississe virginitatem, 625. Virgo nubens post vota duo mala commisit: dereliquit verum sponsum et ad corruptiorem configit, 158. Virgo nubens post vota adultera est, 157. Virginis adulterio contumelia sancto Domini thalamo illata, 157. Virginis famæ jactura, totius cleri danum, 428. Virginis corpus Dei donarium, 158. Virgines quæ pacta sua violant, antea post annum admittæ ad communionem, instar digamorum, 291. Adulteræ iudicio subijcit eas Basilium, 292. Et qui virginem duxit, non ante admittendus quam ab ea divelliatur, 292. Virginis corruptor etiam volentis, se-

Phryges utriusque cum Basilio communicant, 307.
 Pictores crebro ad exemplar respiciunt, 75.
 Pietas idem sonat ac veritas, 2, 67, 96, 175. Pietatis mysterium, 57. His qui plam vitam elegerunt, mundi afflictio improvisa esse non debet, 96. Eos turbare nihil debet, 96. Pietas multo labore in animis sata, prays doctrinis eradicatur, 141. Pietatis nomine malum inumbrare, gravius est peccatum, 147. Pietatis acquisitio minutis accessionibus augebitur, 2. Pietas omni arte, et omnibus animantibus ac fructibus mellor, 432.

Pisces et aves eandem sortiti generationem, 575. Pisces velut in civitatibus et vicis habitant, 581. In externas regiones sub uno veluti signo omnes discedunt, 581. Aestive migrant in aquilonare pelagus, hieme redeunt ad aprica loca, 582. Vidit id Basilius, 582. Solus scarus ruminat, 582. Cur pisces acutissima condensatorum dentium acie communiti, 582.

Plidae cum Basilio communicant, 307.
 Planta detorta violenter in contrariam partem abducitur, 90. Plantarum in morem, eodem in loco detinetur Basilius, 91.

Plato, 75. Ea est dicendi facultate, ut simul et sententias impugnet et personas comice describat, 226. Platonis sententia de corporis cura, 575. Platonici lepores, 226. Cur insalubrem Academiae locum elegit, 572.

Plebs. A plebe confirmantur oeconomiae, ab episcopis fiunt, 353. Ubi episcopi consiliorum auctores sunt, eosque plebs sequitur, non dubium quin communicatione Domini consilium captum sit, 352. Basilius rogat magistratus, ut populi et rure degentium bona proposita roborent, 353. Infelici in desperationem cadunt, si viderint artificia neque a clero neque a plebe admitti, 353. Pudorem illis incutit consors in episcopum amor, 355. Magistratus Colonitensis res ecclesiasticas parvi non pendunt, 351. De his unusquisque, ut de proprio negotio, sollicitus, 351.

Pneumatomachi nondum apparebant tempore Niceni concilii, 235. Ethnico morbo laborant, 57. Cum Stoicis et Epicureis nominandi sunt, 56. Ab Aetio acceperunt hoc principium, quae dissimilia sunt, dissimiliter profertur, et vicissim, 4. Videntur sibi mediam viam incedere, 319. Eadem habent principia ac Anomosi, 319. Sed consecutioni non subscribunt, quia abhorret a multorum auribus, 319. Filium habent instar instrumenti, Spiritum instar loci aut temporis, 4, 5, 6. Temporalibus intervalis Filium a Patre et Spiritum a Filio disjungunt, 50. Locum hostibus destinatum attribunt Filio, 12. Negant Filium esse cum Patre, sed post Patrem, 10. Unde etiam Patrem volunt glorificari per eum, non autem cum eo, 10. Attribunt Patri illud *ex quo*, Filio *per quem*, Spiritui *in quo*, 4. Hanc sententiam a profanis scriptoribus acceperunt, 4. Discedunt a philosophorum principiis, cum illud, *ex quo*, Patri proprium attribuant, 6. Ab Arlo iactae impietatis semina, in blasphemiam de Spiritu S. eruperunt, 216. Pneumatomachi nolunt Spiritum S. Patri et Filio adiungi, 20. Eos secum pugnare et a semetipsis subverti ostenditur, 7, 8. Apud illos plus valet ipsorum blasphemiam, quam Domini praecipuum, 21. Contendunt Scripturam vitare usum huius vocis, *cum sancto Spiritu*, 49. Illis ipsa respiratio usitatio est haec loquendi ratio, *per Filium in sancto Spiritu*, 49. Contendunt has voces, *cum ipso peregrinas esse*: illud, *per ipsum*, et Scripturam et fratrum usu tritum esse, 15. Non desunt iactare praepositionem, *cum*, carere testimonio, carere Scriptura, 57. Citius linguas projiciant, quam conjunctionem et in Spiritu glorificando recipient, 51. Inde ortum bellum implacabile, quod Basilio indixerunt, 51. Nolunt Spiritum S. cum Patre et Filio esse, sed sub Patre et Filio ita ut non connumeretur, sed subnumeretur, 10. Subnumerationem invehunt in personas divinas, 35. Contendunt illi, quae aequalia sunt, convenire connumerationem, inferioribus autem subnumerationem, 36. Obijciunt Spiritum sanctum nec servum esse nec dominum, sed liberum, 42. Israelitas baptizatos in Moysen, et credidisse Moysi, 25. Nonnulla alia cum Patre et Filio conjungi, velut cum Paulus angelos commemorat, nec tamen simul glorificari, 24. Spiritum donum esse, 48. Nos in aquam baptizari, nec tamen aquam honorem Patris et Filii deferre, 28. Catholicos accusant quod Spiritum dicant ingentium, 216. Dei praecipuum palam adversantur, dum Spiritum sanctum, quem Filius sibi et Pater adiungit, ab utroque dissociant, 20, 21. Praevicatores et desertores dicendi, ut qui professionem baptismi irritam fecerint, 22. Ea negant Spiritui sancto, quae hominibus deferuntur, 56. Eius beneficiis sancti Spiritus ansam arripiunt jejune de eo sentiendi, 42. Committunt blasphemiam irremissibilem in Spiritum sanctum, 59, 216, 218.

Pneumatomachi nullam habent excusationem, 64. Ad

ignorantiae excusationem confugere non possunt, 10. Per eorum curiositatem ne aliis quidem imperitis esse licet, 10. Velut male fidei debitores, probationes et Scriptura exigunt, Patrum testimonium rejicientes, 21. Expellunt eos qui Spiritum sanctum cum Patre et Filio numerant, 59. Videtur id eis esse impietas intolerabilis, 59. Cum Spiritus Dominus et Deus vocatur, vociferantur, lapides tollunt, 44. Nihil omittunt ad ulciscendum, 28. Bellum inferunt Basilio; sed revera fidem oppugnant, 21. In Basilius atrociter conglomerati insurgunt, 64. Bellum adversus Basilius parant, 21. Linguis eum vehementius ferunt, quam Stephanus Judaei lapidibus, 21. Machinas et insidias struunt, sese invicem exhortantur ad supplicia ferendas, 21. Basilius adoriuntur, quod gloriam dicat Patri et Filio cum Spiritu sancto, 3. Cum Basilio, ut lupus cum agno contendunt, 277. Ab una criminatione depulsi, aliam excogitant, 277. Nec, si omnia dissoluta fuerint, odisse desinunt, 277. Tres deos ei affingunt, 277. Mox in promptu Sabellius, 277. Basilius appelliant avertorem, verborum inventorem et aliis nominibus probrosis, 10, 65. Exigua pars morbo laborat, reliqua Ecclesia terminis usque ad terminos sana est, 388. Pneumatomachis obijci Basilius Orientis, et Ponti et Cappadocum, et Occidentis consensum, 63. Totas nationes et consuetudinem omni memoria vetustiore, 63. Pneumatomachorum haeresis dux Eustathius, 406.

Podandus, locus in Cappadocia, quo senatus Caesariensis magna pars translata, 169, 170.

Poenitentis presbyter adversariam Basilio doctrinam defendit pro Enstathio, 195.

Poenitentis Satalensis episcopus, 197, 198, 215. Consanguineus erat Basili, 197. Mater illius auxilio sublevabatur, ac populo Caesariensi gratissimus erat, 197, 198. Hunc tamen Basilius, quasi pupillam oculi tangens, concessit Satalensibus episcopum, 197. Pastor erat dignus nomine, non cauponans verbum, sed spirituales donis repletus, 198. Euphronium transfert Nicopolim, 352.

Poenae imponuntur, non ob ea quae jam facta sunt, sed ut si qui deliquere, aut corrigantur, aut aliis sint exemplum, 205. Deus poenas non infert antequam minatus fuerit, 321. Poena competens episcopis, arcere a communionem, 427.

Poenitentia Ninivitarum, 521. Poenitentiam differre quam stultum, 519, 520, 523. Mors miserabilis eorum qui poenitentiam distulerunt, 519, 520, 523. Poenitentia, dum adhuc tempus est, agenda, 101, 521. Nulla excusatio procrastinanti, 140. Non desperandum de nobis, 139. Est via salutis, si modo velimus, 159. Multa in Scripturis peccatorum remedia et conversionis exempla, 138. Per poenitentiam facile a peccatis sanari, 152. Non obscurerunt conversionis remedia, non occlusa est civitas refugii, 134. Poenitentia non est sine morum emendatione, 520. Par peccatum impunitis dimittere delinquentes, et peccando modum transgredi, 427. Poenitentia de peccato non succedendum, 100. Ecclesiastica animadversio non minor est ad vindictam quam saecularis, nec divina lex ignobilior saeculari, 167. Sperat Basilius se fures in Ecclesia comprehensos meliores redditurum, 426. Quae enim tribunalium plagae non efficiunt, ea plerumque Dei iudicia perficiunt, 426. Poenitentiae gradus, 526 et seqq. Fleat stant extra domum orationis, et ingredientium precibus se commendant iniquitatem suam confitentes, 526, 528. Audientes Scripturas et doctrina auditus ejiciuntur, nec digni habentur oratione, 528. Ad eam admittuntur subtrati, 528. Consistentes stant cum fidelibus, sed oblationis non sunt participes, 526, 528. Gravius puniuntur convicti quam sponte confessi, 527, 528. Deterior lapsus post jam impetratam veniam, 100. Indicandum praeposito qui semel et iterum admonitus non emendatur, 100. Si ne sic quidem emendetur, excidendus et defendus ut membrum abscedat, 100. Poenitentia non solum in dolore ex peccato, sed etiam in dignis fructibus posita, 109. Scire oportet quae sunt summi juris et quae consuetudinibus, 271. In iis quae summum jus non admittunt, scire oportet formam traditam, 271. Poenitentia non tempore, sed affectu iudicanda, 271, 330, 520. Poenitentiae tempus minuere licet, ei cui ligandi et solvendi potestas, 528. Episcopus debet noctu et diu publice et privatim obstetari eos qui nolunt emendari, 350. Sed minime cum illis abripi, 350. Ex his quae audiuntur, iudicandum, 275. Quia cordium episcopi iudices non sunt, 275. Hinc Basilius episcopo oblivionem simulanti ignoscit, 275. Quos non tangunt statim inflictae poenae, his aliquando gravem in posterum remunerationem ferent, 136.

Poenitentia proprie vocatur tertius poenitentium locus, 295. Adulterarum mulierum poenitentia inter consistentes, 295. Masculorum et animalium corruptores, et homicidae, et venefici, et adulteri, et idololatrae eodem modo poenitunt

tur, 272. De iis qui triginta annos poenitentiam egerunt ob immunditiam in ignorantia commissam, 272. Clerici ob peccatum ad mortem gradu excedunt, non laicorum communione, 293. Antiquus est canon, ut qui excedunt gradu, non arceantur a communione laica, 271. In omnibus autem verior medicina est recessus a peccato, 271. Quare qui per voluptatem carnis gratiam abiecit, carnem domando dabit curationis specimen, 271. Diaconus qui se labiis pollutum confitetur, amovetur a ministerio, 327. Sed communicat cum diaconis, 327. Sic etiam presbyter, 327. Si quid amplius peccaverint, deponuntur, 327. Presbyterum, qui territus periculo temere juraverat, suscipi posse in clerum existimat Basilius, 291. Sed praescribit ut poenitentiam agat ob temerarium iurandum, 291. Presbyter insciens nuptis illicitis implicatus, cathedrae particeps erit, sed ab omnibus munus removetur, 294. Clericis indefinitae canonae poenam decernunt, depositionem, 323. Depositio episcopis pretio ordinantibus, 147, 148. Presbytero habenti mulierem extraneam, 149, 150. Lector cum sponsa peccans, post annum suscipitur ad legendum, 327. Nec ulterius promovetur, 327. Si sine desponsatione peccaverit, removetur a ministerio, 327. Sic etiam minister, 327. Clerici, qui cum rebellibus abierant, saepe in eundem gradum post poenitentiam restituantur, 289. Diacono qui cum plurimis puellis aufergerat, veniam pollicetur Basilius, si recedat, 259.

Polemon presbyter Myrensis, 331.

Polvdamas, 453.

Polygamia, moderata fornicatio, 271. Punitur ut digami, servata proportione, 271. Polygamia belluina, 329. Majus peccatum fornicatione, 329. Postquam anno fleverint, et tribus subtrati fuerint, suscipiuntur, 329.

Polypus astutus, 570.

Pompeianus Antiochensis, 229.

Pondera aequalia non sunt, si lances non aequilibras, 305.

Ponti episcopi, 299. Eorum charitas deest Basilio, 299. Nec scribunt, nec mittunt qui Caesariensem Ecclesiam consoletur, 300. Calumnias praecipue a Basilio communione se subtrahunt, 500. Videntur existimasse aliorum auxilio et communione sibi opus non esse, 301. Eo quod maritima loca incolerent, 301. Basilius prior scribit, 300. Partus judicandum se exhibere, sive ad se venire velint, sive accersere, 500, 502. Litterarum lator Petrus presbyter Basilius frater, 302. Scripta epistola omnium episcoporum nomine, 302. Congressus constituitur in finibus Coenacis, 309. Intermisserat consuetudinem veniendi ad testum sancti Eupychii, 388. Rogat eos Basilius ut illam resumant, 389. In Ponto et Galatia haereticus multi, 366. Pontus manuscula, cerea et acopa, 450.

Potentia adversa, quae e caelo cecidit, 87.

Potestates sublimiores, 180.

Prædicationes ecclesiasticae iis notae qui fideles sunt, 214. Prædicationes in Ecclesia, aliae scriptae, aliae ex arcana traditione, 54. Aliud dogma, aliud prædicatione, 55. Dogmata silentur, prædicationes publicantur, 55. Prædicationes horrendae Eustathii, 587.

Prælii navalis descriptio, 64.

Prænotio uniuscujusque potior est argumentatione in rebus conspicuis, 219.

Præparatio cordis in quo posita, 72.

Præposita vocantur divitiarum et gloria et sanitas, 564.

Præpositio per saepe idem valet atque ex, 7, 8, 9. Præpositio ex saepe idem sonat ac per, 8, 9, 10.

Præpositus pagi, 76. Præpositus pagorum, 178. Præpositus thesaurorum Philippopolis, 565. Præpositi quales sunt, tales solent esse qui parent, 282, 553. Imbecilliores a praestantioribus regi convenit, 553.

Præsepe. Per præsepe, cum essemus ratione destituti, a Verbo nutriti sumus, 84.

Præsidium tractor, 256.

Præstigiis anni decem poenitentiae ut homicidio, 327.

Prævaricatores dicendi qui professionem baptismi irritam fecerunt, 22. Vae prævaricatoribus, 22.

Præces ante et post cibum faciendae, 75. Lectioni subjungendae, 75. Hymnis labor manuum inquam sale condiendus, 72. Precibus somnus interrumpi debet, 524. Praeces nocturnae, 134. Quod aliis hominibus est diluculum, id media nox pietatis cultoribus, 75. Nocturna quies maxime ad orandum apta, 75. Praeces statim ac dies incipit, 72. Nihil beatius quam in terra contentum angelorum imitari, 72. Precibus opus est in rebus adversis, 79. Tentationis tempore maxime precandum, 526. Precatio et viventibus bona adiutrix, et morientibus idoneum viaticum, 262. Non res terrenae postulandae, sed caelestis, 525. Precatio non in verbis posita sed in affectu, 525. Oratio praecleara, quae perspicua Dei notionem animae imprimit, 3 Idque Dei inhabitatio est, 73. Hymni aequalitatem

animae conferunt, 72. Praeces praevicantis pro impuri ducuntur apud Deum, 207. Praeces Judaeorum Deum exasperant, 525. Nemo aprior, qui Dominum excitet, ut mare et ventos increpet, quam qui a puero pro pietate certavit, 175. In precibus communio perutilis, 240. Ad precum communionem omnes adjungendi, 262, 525. Praeces si desint, qui conspient, longe seipsos debiliores sunt, 191. Magnum est eorum, qui Deum placare possunt, auxilium, 262. Moyses atollente manus vincebat Israel, demittente praevalerat Amalec, 525. Precationem Christi oportet ad finem perducere et impietate, 86. In templo Dei quanta modestia servanda, 523. Quidam aridentes et jungentes dextras domum Dei in locum loquacitatis vertunt, 525. In precibus operiebantur Neocæsarienses, 512. Praeces sunt opus ad quod Dominus episcopos destinavit, 244. Glorificandi Dei cum Spiritu consuetudo in toto Occidente et Oriente, 63. Glorificatio fidei consimilis esse debet, et fides baptismo, 57. Glorificandi Patris et Filii cum S. Spiritu consuetudo a majoribus tradita in Ecclesiis non corruptis permanet, 57, 60. Haec Basilius veluti paternam hereditatem conservabat, 57, 60. A viro acceperat, diu in servitio Dei versato, 57, 60.

Praeces stando fiunt per totum Pentecostes tempus, 56. Praecantur versi ad Orientem Christiani, qui antiquam patriam requirunt, nempe paradisum, 56, 154. Erecti praecantur Christiani die Dominico non solum ob resurrectionem, sed etiam, quia is dies imago est futuri saeculi, 56. Visum est Patribus vespertini luminis gratiam silentio non accipere, 62. Quis auctor verborum in gratularum actione ad lucernas dici non potest, 62. Populus antiquam hanc vocem proferbat: *Laudamus Patrem et Filium et Spiritum sanctum Dei*, 62. Praeces in Ecclesia per peregrinantibus et militibus, pro iis qui ob Domini nomen liberè loquuntur, et pro iis qui spirituales fructus edunt, 244. Rogat Eusebium Basilius, ut in conventu jubeat sui mentionem fieri, ac ipse pro se precetur et pro iis sibi adjungat, 250. Caesarienses Deum placant Spiritu sancti oraculis, non humanis verbis, 311. Caesarea populus de nocte surgit, et in lacrymis conlatur Deo, 311. A praecatione surgentes psallunt, nunc aeternis, nunc una incipiente, et caeteris succinentibus, 311. Die illucescent psalmus confessionis cantatur, 311. Haec instituta vituperantur a Neocæsariensibus, 510. Sed tamen vigent in Aegypto, utraque Libya, apud Thebaeos, Palaestinos, Arabes, Phoenices, Syros et qui ad Euphratem habitant, 310. Uno verbo apud omnes, apud quos vigillae et communes psalmodiae in pretio, 310.

Presbyteri laboris evangelici episcoporum consortes, 346. Propter presbyteri dignitatem Basilius in parentis loco constitutus, 114. In presbyteri dignitate collocatus a Domino, 114. Presbyterii consensus, 174. Presbyteri ministros in clerum arbitrio suo recipiebant, 148, 149. Hunc abusum Basilius abrogat, 148, 149. Presbyteri Tarsenses plebem regunt, ab Ariano episcopo separati, 206, 207. Presbyter Basilius a tribuitus immunis, 115. Presbyter domus, in qua nutritus Basilius, mercede pacta colonus, 114, 115. Presbyter, qui insciens lapsus est, caret sanctificatione, 294. Nec publice nec privatim benedicat, 294. Princeps verus non ab insignibus dignoscitur, sed ab imperatoria virtute, 554. Servus peccati non idoneus ad imperandum, 554.

Principalis, 443. Principalis Neocæsarea, 156. Sebastiae, 441.

Promissa violare hominum est versipellium et impudentium, 201.

Prophetæ. In prophetis falsis spiritus mendax, 517. Propheticum donum non illucescit nisi mentibus intaminatis, 317.

Propositum. Non in proposito solo consistit exitus, 125. Nulla utilitas non currentibus ad finem propositi, 123.

Prospera res. In prosperis rebus ratio modum animabus nostris praestitua, 77.

Protagoras fastus et arrogans, 226.

Proteus Aegyptius sophista, 173.

Providentia Dei in ipsis animalibus brutis elucet, 381, 582, 583. Non idcirco vituperandum quod nonnulla venenata produxerit, 585. Quaecumque patimur, divina ordinatione patimur, 583. Ad Providentiae particulae rationes respiciens Paulus contremiscit, 857. Deus omnia in pondere et mensura nobis definit, 332. Omnia in sapientia moderatur, 445. Quae molesta esse videntur, ea ad multorum utilitatem dispensat, 408. Citra Providentiam nostra non sunt, 79. Quidquid accidit Dei voluntate accidit, cuius iudicia explorare non possumus, 79. Vitae nostrae moderator Dominus ad utilitatem nostram omnes eventus disponit, 196. Calamitates non frustra accidunt servis Dei, sed ad probationem verae dilectionis, 197. Eist rationes eorum quae eveniunt ignoramus, persuasum nobis esse

debet, omnino utile esse quod evenit, 197. Providentiam divinam non possumus eminere intueri, 78, 445. Molestie ferimus, dum ad bonum finem deducimur, 78, 445. Inscriptas nostras tolerat Dominus, 78, 445. Arcano Dei iudicio ascribitur Orientales, quod auxilium ab Occidentalibus non acceperint, 184. Deus nostra melius moderatur, quam nos ipsi eligere possumus, 70. Nescimus eligere quae nobis utilia sunt, 79. In omnibus Dei in nos amorem adorare debemus, nec egre ferre quae accidunt, 78. Novit Deus quomodo unicuique dividat quod utile est, 78. Medius rebus et indifferentibus alium quam Deum praeficere absurdum est et impium, 364. Est causa aliqua hominibus indrehensa, cur alii citius hinc abripiantur, alii diutius maneat, 78. Dominus operatur miracula, 252. Asiae pereunt, ut rex Israel fiat, 252.

Prudentia duplex, 579.

Psalmi. In Psalmis cur dogmatibus admista harmoniae dulcedo, 477. Psalmendi mos, 511. Psalmotiae communes, 511. In psallendo desidia quomodo curanda, 481.

Ptochotrophii a Basilio dedicati descriptio, 188. Eiusdem memoria, 265. Ptochotrophia plura Amasaeae extracta, 235. Ptochotrophium unum in aliquo ex pigris chorepiscopo commissis, 253. Regitur a chorepiscopo, 255. Ptochotrophia ut vegetalibus immunia sint, postulat Basilius, 235, 256.

Publica negotia molesta iis qui perfunctorie id agunt, 123. Secus iis qui diligentiam habent, 122.

Pugiles generosi non egent puerorum acclamatione, 159.

Pulchri viri. A pulchris omnia aiunt cum pulchritudinis accessione fieri, 98. Nec dolere nec irasci eos dedecet, 98.

Putei hausti meliores fiunt, 242.

Pythagoras dictum quoddam, 572. Pythagoraeorum Tetractys, 98.

Pythionissa animas evocat Sauli, easque deos appellat, 779.

Q

Quadruplum, 98.

Questiones nonnullae videntur minutae, sed tamen negligendae non sunt, 2. Verbis exiguae sunt, sed rebus magnae, 3. Basilium non pudet in ejusmodi rebus operam ponere, 3. Bona fide interrogantibus libenter respondendum, 2. Questiones multi proponunt dolose et fraudulentem, ut ausam arripiant belli inferendi, 2.

Qualitatis expertus Deus, 82.

Quantitas. Ex corporibus alia numeramus, alia libramus, alia metimur, 57. Signis ad quantitatis notitiam excogitatis non immutatur natura eorum quae signata sunt, 57. Quercus Mambre, 129.

Quies et tranquillitas jucundissimas omnium fructuum, 91.

Quis. Vox illa, quis, rem difficilem et raram indicat, 7.

R

Raptus tyrannicus est in genus humanum, 416. Raptor tres annos arcetur a precibus et excommunicatus denunciatur, 416. Qui adjuverunt tres annos cum familiis arcetur a precibus, 417. Pagus qui raptum recepit, aut custodivit, aut ad retinendam pugnavit, arcetur a precibus, 417. Raptorem omnes ut serpentem et communem hostem insectari debent, 417. Raptoribus et eorum adiutoribus tres anni decernuntur extra preces, 295. Quod violentem non fit, non reprehenditur, si nec stuprum nec furtum praecesserit, 295. Simulationem et praetextum ratio non habetur, 295. Raptus simulatio in vidua ancilla non puniatur, 523. Imponitur digamiae poena, 523. Triennium puellis, quae praeter patris sententiam secutae sunt, 295.

Ratio supremum locum sortita tanquam iudex, 579. Donum Dei cordibus nostris inditum, 77. Ratio et in prosperis rebus modum laetitiae praestituere debet, et in adversis dolori, 77. Rationalis creaturae proprius et naturalis finis, Deus, 19.

Regeneratio comparari non potest nisi inter priorem et posteriorem vitam mors intercedat, 28, 29.

Regna a Deo dantur, 267.

Regula vivendi, non consuetudo, sed praecipuum Domini, 509.

Reliquiae martyrum, 142. Debita illis reverentia, 268. Reliquiae sanctorum pretiosae, 536. Insidet gratia ossibus martyrum quae qui tangit, particeps fit sanctitatis, 536. De reliquiis ut certo constaret, quanta adhibita diligentia, 269. Jastorum corporis vel umbra quovis honore apud pios digna, 107.

Reordinare nullus ausus est haereticus, 222.

Repedii libellus, 542.

Resurrectio mortuorum duplici modo intelligitur, 41. Quod resurrectio dicitur apud Paulum, renovatio vocatur

a Davide, 88. Resurrectio vocatur transitus a materiali cognitione ad immaterialem contemplationem, 85. Resurrectio ex mortuis vocatur creatio, 88. Resurrectio mortuorum per Spiritum sanctum, 41. Resurrectionis dogma consolari debet in charorum morte, 438. Resurrectionis argumentum in bombycis mutatione, 581. De resurrectione Judaice sentiebat Apollinaris, 406.

Reverentia erga omnes ostendenda, 99.

Ritus Ecclesiae apostoli et Patres ab initio praescripserunt, 55. Cur certi quidam ritus instituti, noverant pauci, 56.

Romanus episcopus Occidentalium coryphaeus, 369. Apud Romanos vetita rebaptizatio, 296. Romanis praesertim episcopis usitatum fuit alias Ecclesias per litteras et legatos consolari et juvare, 164. Dionysius Romanus misit in Cappadociam qui captivos redimerent, 164. Basilii hanc unam novit auxilii viam, ut Romam mittatur, 159. Unicam malorum solutionem expectant Orientales, visitationem Romanorum pontificum, 164. Romae episcopo scribere statuit Basilius, eique consilium dare, ut, ipse negotium suo Marte aggrediat, 162. Occidentales mittunt in Orientem Sabinum diaconum cum synodico scripto continente quae in Romana synodo decreta fuerant, 181, 182, 184, 186. Censet Basilius tanquam a communi synodo mittendum, qui secundas litteras in Occidentem fera it, 180. Magni interest ut sciant Romani episcopi, quibuscum in Oriente communicare debeant, 164. Communionem suam facile concedunt Occidentales, 221. Eorum litteras sibi mutuo obijciunt, qui inter se dissentiunt, 221. Romani episcopi Arum in omnibus litteris anathematizare non cessant, 162. Ad Marcellum nusquam reprobare visum sunt, 165. Litteris rursum mittendis Romam cum subscriptionibus episcoporum deliberatur, 211, 212. Non reperit Basilius quid scribendum sit, 211. Non valde probat legatos mitti in Occidentem, 246. Romanis Basilii scripta non placent, 250. Rejecta reportantur per Evagrium, 250. Evagrius postulat ut epistola scribatur ab ipsis Romanis dictata, et legati auctoritate praediti mittantur, 250. Legationem mitti non probat Basilius, 368. Queritur quod nec veritatem norint nec discere velint, 368. Scribere volebat privatim ad eorum Coryphaeum, 368. Insinuasset litterae rebus Orientis nihil nosse, nec vias noscendi amplecti, 368. Queritur quod Romani episcopi altius sedeant, cum legati eos adeunt, 523. Litterae Occidentalium quibus Paulino episcopatus attribuitur, Meletius vero non agnoscitur, 521. Res Orientis ignorant, 521. Quas qui sciunt, studio partium enarrant, 521. Orientales abesse non possunt, ob persecutionem, 576. Sed unum mittunt Dorotheum vice multorum, 576. Probe sciebant decere ut episcopi mittantur, 407. Sed tempus non sinebat, 407. Itaque mittunt duos presbyteros, qui supplere poterant quae essent litteris, 407. Rediens ex Occidente Sanctissimus res laetissimas nuntiavit, 589. Occidentales scripserunt Orientalibus per Dorotheum et Sanctissimum, 404. Orientalibus magnam miserationem impenderunt, 404. Rursus scribunt Orientales per eosdem presbyteros, 405. Rogant Occidentales ut in Orientem mittant, vel saltem scribant, 405. Nominatim queruntur de Eustathio, Apollinario et Paulino, 405, 406, 407. Rogant Occidentales, ut omnibus Orientis Ecclesiis ejusmodi homines denuntient, 405. Nam Orientalium sermo suspectus, 405. At Occidentalium major erit auctoritas, et quod concordiam animo decernerent, ab omnibus suscipietur, 405.

Rosa initio sine spinis, 511. Rosae adjunxit spinas natura, ut amatorum stimuli amatoribus, 457.

S

Sabas (S.) cujus corpus a Scythia missum Basilio, 251, 256. Is per lignum et aquam consummatus, 255.

Sabbata sabbatorum, 555.

Sabellius Afer, 510. Eius haeresis Judaeismus est sub Christianismi specie, 277, 515. Unum hypostasi Deum in tribus personis representari docuit, 522. Non rejecit personarum commentum hypostasi carens, 517. Interium personas distinguere constabat, 564. Sabellii pravitas corrigitur per consubstantiale, 146. Sabellianos refelentis satis est non idem esse subiecto Patrem et Filium demonstrare, 90. Ex fide Nicæna ausam arripiunt, ut hypostasim et essentialiam confundant, 215. Sabellii haerem renovare dicitur Atarbius, 218, 310, 514.

Sabinus diaconus in Orientem missus ab Occidentalibus, 180, 184.

Saccophori, 206.

Sacerdotes non debent se principes arbitrari, sed consiliarios, 570. A illis hominibus, parentes constituti lege Christiana, 114, 420, 454.

Sacra in privatis sedibus, 295.

Sacramenta per haereticos administrata populos assec-

faciunt impietati, 373. Vinculum sunt concordiae cum hæreticis, 375. Sacramenta gentilia, 329.

Sacra, 148.

Sacrificium laudis non alio offertur in loco nisi in Spiritu sancto, 52. Sacrificium Deo pretiosum, mens pia et iusta, 307.

Saeculum. In saeculo quæ præclare fieri videntur, malorum multitudine obruuntur, 129.

Sagadare qui ad Danubium habitant, 123.

Salamina navis, 453.

Salathiel et Zorobabel modo magis populari præerant, 362.

Salomonem nihil iuvat sapientia et præteritus Dei amor, 126

Samosatæ populus Basilium exspectat, ac valde dolet quod non venerit, 234. Samosatensis cleri constantia in certamine, 265. Nullibi clarior senatus ob bona opera, 266. Illius in prælio constantia, exsulante Eusebio, 266. Huius Ecclesiae gloria per totum orbem prædicatur, 333. Tanquam anima una gubernati in uno corpore versantur, 333. At hostis ubi videt eos persecutionem fortiter sustinere, seminat inter eos iurgia, 332. Scripsit ea de re ad illos Eusebius, 332. Hortatur etiam Basilium ut offensiones invicem dimittant, 332, 333.

Samuel. Ut Samuel ecclesiis fiat, Athanasium rogat Basilium, 139.

Sanationis dona, 111.

Sancti omnes participes effecti bonorum æternorum, 128. Sanctorum vitæ sunt simulacra quedam viva, 474. Sanctorum unumquemque Dominus postquam ætati suæ sivit inservire, congruis temporibus ad se revocat, 408. Cum sanctis versari longe utilissimum, 81.

Sanctissimus presbyter ex Oriente venit in Cappadociam et Armeniam, 211, 212. Diu apud Meletium moratur, 221. Chartam circumfert ad descriptiones, 221. Redit in Orientem, 225. Defert epistolam Basilii, 225. Peragrat Orientem et subscriptiones colligit, 368. In Occidente rerum statum diligentissime perspexit, 339. Cæteri res ex dimido narraverant, ipse vero accuratius, 389. Nuntiavit magnum esse totius Occidentis in Orientales amorem, 389, 390. Iterum mittitur, 403, 407.

Sanctitas essentia Spiritus sancti insita, 248. Sanctitas creaturæ extrinsecus inducitur, 40. In solo Deo completa est natura, 40, 48. Quidquid habet sanctitatem adventitiam, capax est malitiæ, 82, 87. Hinc potentia adversa et celo lapsa, 87. Sanctitatis fons Filius et Spiritus sanctus, 82. Sanctitas omnis a Spiritu sancto, 248. Sine sanctimonia nemo Deum videbit, 148.

Sanguinis baptismus, 30.

Sapientia extranea, 81. Ornamentum quoddam animæ præstat, 585. Sapientiæ, quæ a Deo infusa est, disciplina, 357

Sapor rex Persarum, Darii nepos, 123.

Saraceni Persis vicini, 123.

Satalensis Ecclesia in genua provoluta erat ob diuturnam præpositi privationem, 197. Huic Basilium episcopum dedit Pomeonium, 197, 198.

Saturninus sectæ Encratarum episcopus, 270. Hunc Basilium in cathedram episcopalem suscepit, 270.

Saturninus comes, 223.

Saul. In Saule non permansit Spiritus sanctus, 31. Saulis invidia, 369.

Sauromata, 449.

Scanialum. Monachi lapsus ad apostolos usque ipsunque Dominum dedecus transiit, 134. Christiana religio a Judæis et gentibus in scenis luditur, 134. Metus fortioribus monachis injectus: negligentes ad incontinentiæ exemplum traducti, 134. Ascetica vita omnibus suspecta ob lapsum nonnullorum, 211. Risum movet ascetarum peccatum his qui piam vitam exsecrantur, 211. Dolet Basilium, quod episcoporum secum dissidia civitates et populos lædant, 154, 155. Quæ a nonnullis recte geruntur, aliis sunt occasio peccandi, 149.

Scarus solus inter pisces ruminat, 582.

Schisma est de penitentia ab Ecclesia dissentire 269. Schismata comprimere res difficillima, 245. Suspiciones et iurgia tolli non possunt, nisi sit aliquis pacis sequester auctoritate pollens, 245. Schismatibus si quis delectetur, omnium est mortalium absurdissimus, 245.

Scientiæ fores pulsandæ, 85. Scire dicitur de seipso Deus id quod est, et nescire quod non est, 85.

Scribere noxas, 104. Scribere in cera non potest, qui jam insitas litteras non deleverit, 72. Scripti alicujus iudex, scriptoris facultate inferior esse non debet, 305. Scribendi simplex ac non elaboratum genus convenit Christiano, 226. Christiani non gloriæ studio ad scribendum duci debent, sed ut utilia documenta relinquant fraternitati, 226. Non omnino decorum est homines vituperare omissis rebus, 226. Scribendi recte regulæ, 451, 452.

Scriptura. Ex Scripturis solatium habens nemine indiget, ad ea quæ decent perspicenda, 424. In Scripturis meditandis puellæ debent vitam degere, 434. Ut mens crescat et adoleascat magis quam corpus, 434. Scripturarum doctrina semper utilis, sed maxime molestis temporibus, 415. Scripturarum lectio utilis aceticis, maxime Novi Testamenti, 127. Nam sæpe ex Veteri oritur detrimentum mentibus infirmis, 127. In Scripturis multa peccatorum remedia et conversionis exempla, 138. Sanctorum exempla, tanquam animata quedam simulacra, proponuntur, 75. Tanquam in communi medicinæ officina, suæ quisque infirmitati remedia invent, 73. Scripturarum meditatio, maxima ad officii investigationem via, 72. In his et præcepta et exempla, 72. Scripturæ omnes libros Esdras, Deo iubente, eructavit, 129. Scripturæ testimonia, ceu jacula quædam hæretici in cælum vibrant, 85. Ex Scripturis sanctis hæretici non docent animas simpliciores, sed sapientia extranea circumveniunt veritatem, 81. Scripturæ, divinitus inspiratæ, 72, 277. Scriptura et apostolicæ traditiones controversiarum iudices, 66. Postulat Basilium ut Scriptura inter se et adversarios arbitra sit, 277. Scripturæ obscuritas difficilem reddens dogmatum sententiam, idque ad legentium utilitatem, 53, 56. Hæc obscuritas est quedam silentii species, 55, 56. Velamini imposito super faciem Mosis respondet legalium documentorum obscuritas, 44, 45. Qui autem auferit litteram et convertit se ad Spiritum, glorificatam habet faciem, 44, 45. Scripturæ silentium non dat licentiam, 250. Quod Scriptura tacet, id per consecutionem colligere, legislatoris est, non legem recitantis, 250. Moyses non vetat eadem pellice uti patrem et filium, 250. Ea potissimum vetat peccata, quæ apud gentes solebant perpetrari, 250. Hinc non vetat nuptias cum sorore uxoris mortuæ, 250. Vetat cum duobus sororibus viventibus, quia exemplum patriarchæ noxium esse poterat, 250. Scriptura generatim impuritates vituperat, 250. Nec honestatem suam rerum turpium appellatombus foedit, 250. Sæpe transfert nomina corporalia ad intelligentias spirituales, 52. Mosis nomine lex significari solet, 27. Scriptura illud ex quo sæpe ad causam supremam refert, 5. Sæpe etiam attribuit materiæ, 6. In Scripturis testes angeli interdum citantur, 21, 25. Sæpe enim conservus testis adducitur apud mansuetum iudicem, 24. Mos est sanctis Dei præcepta adhibitis testibus tradere, 24. Imo cælum et terram inclaimant, 24. Jesu Nave etiam lapidem testem statuit, 25.

Scurrilia non proferenda, 99.

Scylla in muliebri forma caninam habens feritatem, 257.

Scytle Laconica, 75.

Scytha, 419. Scythæ, 169. In Scythia persecutio martyres facit, 245.

Sebastiæ principalis, 441. Sebasteni presbyteri ab Eustathii communione discedunt, et a Basilio ecclesiasticam curam exposcunt, 230. Sebastii communicatores suos habet Basilium, 365. Omnes curiæ addicuntur, 365.

Seleucia, ibi edita fidelis formula, 381.

Seleucidis avis insatiabilis cupiditas, 501

Semen veræ dilectionis in solatium Ecclesie servatum, 104.

Senem plus commendat senectus mentis quam canities, 587. Seni vitiosus præferendus juvenis mente canus, 587. Senes adolescentibus parentes constituti a communi hominum lege, 420.

Sensus nemo docet ut operentur, 89. In sensibus omnibus tactus dominatur, 594. In aspectu quidam est tactus, 601. Sensibus omnibus invigilandum, tactui et gustui præsertim, 593, 594. Item aliis sensibus, 600.

Sepulcrorum effossoribus anni decem penitentia, 527.

Sermo animi imago, 90, 253, 480, 585. Pectus designat, ut fontem rivulus, 225. Sermo vitæ iudicium, 451. Sermonis naturale munus, 477. Sermo medicus calamitatis, 109. Sermones naturam habent aliam, 451. Fructus sunt hiemis, 93. Sermones longi inutilis, ubi factis purgare se aliquis debet, 149. Sermone quomodo utendum, 480. Sermone non insecite utendum est, 75. Quomodo interrogandum et respondendum, 73. Modus loquendi et audiendi tenendus, 75. Sonus vocis mediocri præferendus, 74. Expendendum prius quid dicturus sis, ac ita edendum, 74. In sermone multus esse non debet aceta, non præceps verbis, 127. Paratus semper non ad docendum, sed ad discendum, 127. Non de operibus peccatorum loquatur, sed potius de iustorum vita curiose inquirat, 127. In sermone semper asperitas fugienda, 74. Sermo noster de Christo esse debet, 247. In sermone omni habendum ante oculos Christi iudicium, 257. Sermo verus et simplex quantum differt a vario et artificioso, 475. Sermo otiosus est, qui nec ad utilitatem audientium, nec ad necessarium et concessum a Deo usum pertinet, 99. Sermonibus facietis non

accipienda voluptas, sed benigna adhortatione lenitas obtinenda, 74. Sermonibus pravus assuescere via est ad facta, 475. Sermonis gratia ad obediendum fidei inter gentes, 62.

Serpens quomodo senectam exiit, 474. Serpens super vexillo positus figura Christi patientis, 26.

Servitus inde orta quod nonnulli vel potentia oppressi, vel ob paupertatem in servitutem redacti, vel deteriores melioribus addicti, 45. Beneficium dicenda hæc postrema servitus, 45. Hanc ob causam Jacob dominus Esau : Charaan servit fratribus suis, 45. Ubi servitus ibi ignominia, 533. Dei servum esse maxima hominis gloria, 534. Servus inter homines natura nullus est, 42. Omnes natura conservi sumus Dei, 45.

Severus episcopus, 274. Cyriacum presbyterum ordinavit, 274. Jurejurando obstruxit se Mindanis permansurum, 274. Postea illum transtrulit in agrum Mastias choropiscopo subjectum, 274. Censet Basilium ad jurisjurandi observationem, ut ager ille eidem ac Mindana chorepiscopo subiciatur, 275.

Severus chorepiscopus, 217.

Sæculi cum Basilio communicant, 507.

Sigillum Patri æquale Filius, 54.

Signum in Scripturis crucem designat, 400. Signa non apparentium sunt ea quæ apparent, 102.

Silentium Scripturæ non dat licentiam, 280.

Silvanus Tarsensis, 160. Litteras attulit Roma, quibus episcopus sancti Meletii confirmabatur, 160. Silvanum Eustathius et Basilium simul visitarunt, 339. Illius alumnus Diodorus presbyter, 378. Silvano mortuo ecclesiam occupant Ariani, 115.

Silvanus presbyter et monachus, 390.

Silvinus diaconus et monachus, 590.

Simile et dissimile rejicit Basilium in Trinitate, 82. Simile secundum essentiam, si addatur *clitra ullam differentiam*, non discrepat a consubstantiali, 91. Secus vero suspecta vox Basilio, 91. Simile concipitur etiam in obscuris imaginibus et ab exemplari dissidentibus, 91.

Simonia quam grave peccatum, 147, 148. Levius delinquit qui præ inscitia emere vult, quam qui vendit Dei donum, 147. *Vide* Ordinationes.

Simonides, 169.

Simplex non est quiddam numero unum est, 81, 82. Quidquid constat ex essentia et sanctitate, 188. Quidquid comprehendit potest, 82. Simplex non est angeli natura, 82. Simplicis essentia signet monas et unitas, 82.

Simplicia, dives mulier ac eleemosynas profundens, 208. Sed paucis bonis decuplam malium admiscens, 208. Passillum docere ausa fuerat, et de extrema die admonere, 208. Eunuchorum iracundiam in eum excitavit, 208.

Simplicitas quedam Christianis non congruens, 152.

Simulacra quedam animata et actiosa sunt sanctorum exempla, 75.

Simulatio aulica, 122.

Simultas privata præfertur publico bello, 66. Ex similitate nihil faciendum, 100.

Socrates, 549.

Sol intelligibilis Christus, 86. Cum sole comparatur Spiritus sanctus, 20.

Solemnia perfecta Domino celebrare, 92.

Solitaria vitæ præcepta, 130, 151. Solitudo necessaria ut mens pacata et quieta sit, 71. In solitudine tentatio obtentu majoris in mundo utilitatis, 128. Quomodo hæc tentatio vincenda, 128, 129, 150. In solitudine penuria doctrinæ, sejunctio a fratribus, 128. In solitudine Dominus versatus est, 129. Christus solitudinis amator, 150. Solitudo plurimum adjuvat ad pravam consuetudinum oblivionem, 72. Plurimorum incommodorum una vitatio est, secessus a toto mundo, 71. Qui relinquunt urbes nec semel ipsos relinquunt, similes sunt hominibus et magna navi in lembum transcurrentibus et ubique nauseantibus, 71. In solitudinibus errantes propheta, 150. Latitare in vita unum ex primariis bonis, 91. Urbium commoratione multos malignus decipit, 81. Asceta non sit sui ostendendi cupidus, non domos aut pagos circumcurret, 127. Si quis ad se vocet ut ægrotos sanet, sciat is, precante asceta, quocunque in loco fuerit, sanatum iri ægrotum credentem, 127. Locus aliquis esse debet ab omni hominum commercio remotus, 72. Asceta non sit amator turbæ, nec ruris, nec civitatum, sed solitudinis, 127. Recedens a loco suo fortasse a moribus suis recedet, 127. Quies animæ expurgationis principium, 72. Mens, quæ per sensus in mundum non diffunditur, ad se redit et ad Dei cognitionem ascendit, 72. Secessus a mundo non est extra ipsum esse, sed animam a corporeis affectionibus vellere, 71.

Solium vocatur regia dignitas, 362.

Solum interdum de uno aliquo homine, interdum de

universa natura dicitur, 82. Cum dicitur de Deo, essentia intelligenda, 82.

Somnium omne non est prophetia, 317. Per somnium visæ res desideratæ aliquid afferunt solatii, 247. Somnium interpretatur Basilium, 424. Somnia mensium, quibus folia cadunt, 310. Per somnia diabolus animas invadit, 518. Somnia vestigia diurnarum cogitationum, 524. Somnia homines mercede conducti fingunt Neocæsareæ adversus Basilium, 515, 514, 517. Capita vino gravata vapor exstans in somnia et visam impellit, 515. Noctes diurnas curas excipientes, iisdem speciebus animam decipiunt, 71. Nocturnæ imagines ex ventris salietate nascuntur, 101.

Somnus altior aditum præbet imaginibus a ratione alienis, 75. Quotidianæ morti addit ita dormientes, 75. Somni leves esse debent et de industria magarum rerum cogitatione interrumpi, 75.

Sophistæ lingua, si nemo adsit, secum ipsa loquetur, 97. Non magis tacebit, quam lusciniæ verso tempore, 97. Sophistarum ars est ex sermonibus quantum facere, 459. Sophistæ proprium parva ex magnis et magna ex parvis facere, 455.

Sophronius episcopus, 260. Idem sentit ac Basilium, et Patrum fidem defendit, 260.

Sophronius magister officiorum, 171, 189, 263, 269. Innumeros Basilii causa beneficis affectit, 171, 189, 265, 269, 265. De Basilio et patria bene meritus, 418. Basilio a teneris amicus, 111. Ei neminem Basilium in amicitia prætulit, 418. Vir gravitate morum conspicuus, 418. Quidam ei persuadet Basilium ipsi amicum non esse, 418. Celerime conficit quod Basilium peterat, 265. Duplex beneficium videtur sibi accipere, cum Basilium scribit et aliquid petit, 265.

Sophronius Eustathii discipulus, 211. Hunc filium appellat Basilium, 199.

Soranus Scythiæ dux Basilii consanguineus, 244. Ob Domini nomen libere locutus est, 244. Juvabat eum qui persecutionem ob Domini nomen patiebantur, 245. Pro fide certamina sustinuit, 256. Spiritus dona in Sorano, 255. Respondet ejus querelis Basilium, 244. Petit ab eo reliquias martyrum, 245. Mittit Soranus corpus S. Sabæ, 256.

Sozopolitani, 401. Nonnulli in hac urbe carnem Christi negant, 401, 402. Et affectus humanos in divinitatem conferunt, 402.

Spartiatius reis magnus terror, Scythale Laconica, 75.

Spectabilia tribunus, 124.

Speculum sordidum non potest excipere imaginum species, 317.

Spes omnem hominum vitam continent et consociant, 96. Spes vigilantium somnia, 95. Spes in Domino omnium rerum fortissima, 256. Spes in rebus terrenis aut mentium, aut cito spe altera opus est, 96. Secus ubi pro pietate laboratur, 96. Spes in Deo collocanda, 262. Certo sciendum fore ut Deus statim nos audiat si sincere ad eum convertamur, 262. Sollicitudo bona est, sed desperare et de salute diffidere, res noxiæ, 139, 262, 525. Parvus animarum medicus morbum sanare, 139. Ut alium quam Deum colere, ita in alio nefas sperare, 554. Jonas salutem consecutus, quia non desperavit, sed clamavit ad Dominum, 571. Spes post afflictiones, nec longe absunt quæ sperantur, 255. Deus potest nos ex his, quæ inextricabilia sunt solvere, 232. Deus exitum dat ex omni afflictione his qui in ipso sperant, 371.

Spiritus sanctus vocatur Spiritus, ut Spiritus Deus, 40. Sanctus, non aliunde accepta sanctimoniam, sed sanctitas ejus naturæ completiva est, 40. Bonus sicut Pater bonus est, rectus, Paracletus, etc., 40. Spiritus sanctus propria illius appellatio, 40. Hac appellatione necesse est substantiam intelligentem, infinitam, incircumscriptam cogitare, 40. Spiritus variæ appellationes, 19. Spiritus non est halitus paribus respiratoris efflatus, sed Spiritus veritatis, qui a Patre procedit, 39, 58. Spiritus sanctus Deus est, 81, 85, 88. Vox illa displicere non debet hæreticis, 81, 85, 88. Templum Spiritus sumus, ergo Deus est, sive ut inhabitans, sive ut templi conditor, 45, 88. Deus in prophetis per prophetiam quæ est donum Spiritus, 50, 51. Scriptura divinitus inspirata quia a Spiritu, 45. Si cætera nomina Spiritui sancto communia cum Patre et Filio, absurdum est eum, a solo divinitatis nomine accipere, 278, 279. Spiritum in Scriptura Dominum vocari multis probatur exemplis, 44, 45. Spiritus divinitus probatur ex ejus nominibus, ex operationum magnitudine, et ex beneficiis quæ in nos confert, 40. Loquitur, mittit, dedit, ut ipse Deus, 41, 42. Grande nefas eum irritare, eique resistere, 42. Unus est, ac singulariter profertur, 58. Non unus et multus, sed unus ut Pater et Filius, 88. Tantum distans a creaturis, quantum singulare a collectivis. Cai-

tus cum Patre et Filio, ut unitas cum unitate, 58. Eadem in Spiritum sanctum et in Deum peccata ex verbis Petri ad Sapphiram, 51. Per se complet Trinitatem, 58. Patri conjunctus in omnibus, 200. Quemadmodum se habet Filius ad Patrem, ita Spiritus ad Filium, 56. Spiritus sanctus ex Deo, non tanquam ex Deo omnia, sed tanquam ex Deo procedens, 58. Cum Patre et Filio numeratur, quia supra rem creatam est, 146. Filio coheret et cum eo sine intervallo concipitur, 117. Christi Spiritus est, 118. Tanquam illi natura conjunctus, 59. Regalis dignitas a Patre per Filium ad Spiritum permanet, 59. Si non est ex Deo, est autem per Christum; non est, 146. Spiritus gladius vocatur verbum Dei; ergo ejusdem naturae Spiritus ac Verbum, 88. Spiritus novit profunda Dei, ergo non est res creata, 48. In omnibus inseparabilis a Patre et Filio, 50. Velut sol, purum nactus oculum, ostendit in seipso imaginem invisibilis, 19, 20. In hac imagine archetypum ceruimus, 19, 20, 59. Ut Paracletus Paracliti imaginem in se exprimit, 19, 20, 59. Spiritus potentia incomprehensibilis, 40. Quis adeo demens ut compositum ac non simplicem dicat? 88. Illius mutabilem essentiam hæretici dicere non audent, 87. Secundum essentiam sanctus est, et fons sanctitatis, 58, 87, 218. Dominum solus digne glorificat, 59. Ipse per testimonium Filii glorificatur, 59. Illius existentiae modus ineffabilis est, 58. Si Spiritus creatura, finita illius erit natura, 88. Imo neque simplex erit, sed compositus ac unus numero, 88. Nec consubstantialis Deo, 87. Spiritus sancti discrimen a rebus creatis, 218. Non circumscribitur loco, 46. Natura bonus, 48. Natura inaccessus, sed capti potest ob benignitatem, 19. Instar radii solaris, sic unicuique adest quasi soli, 20. Non dicitur ingentius, 216. Ex Deo est citra creationem, quia ex Deo procedit, 216. De Spiritu sancto communes notiones supremam naturam exhibent, 19. Eodem modo se habet erga Deum, quo spiritus, qui est in homine erga hominem, 34, 42. Dei digitus dicitur, 89. In omni operatione inseparabilis a Patre et Filio, 51. Cum Patre et Filio conjunctus in creatione, 51. Conjunctus divinitati in professione fidei, in baptismo, in operatione virtutum, in habitatione sanctorum, in beneficiis, 47. A Spiritu sancto omnia ex æquo peraguntur ac a Patre et Filio, 280, 281. Spiritus sanctus recte dicitur inesse creaturis; at melius esse cum Patre et Filio, 53. Cum Patre et Filio conjungitur, propter naturæ communionem, 23, 24. Spiritus cum Patre conjunctione Dominus tradidit, ut necessarium ac salutare dogma, 21. Si Spiritus non est inter creaturas, collocandus cum Patre et Filio, 48. Christi carni adfuit, factus unctio et inseparabiliter conjunctus, 53. Indivulse adfuit in omni actione, miracula edenti, tentato, resurgenti, 53. Christi adventum præcurrit: in carne adfuit inseparabiliter, 41. Beneficia a Spiritu sancto data tum in præsentis vita tum in futura, 30.

Spiritus sanctus operatur in tribus creationis generibus, productione ex nihilo, mutatione in melius ex pejore, resurrectione, 88. Absque Spiritu non est sanctificatio, 19, 218, 280, 326. Spiritus sancti operationes ineffabiles sunt et innumerabiles, 41. Comprehendi non possunt illius operationes ante creaturam intelligibilem, 41. Per Spiritum gratiam factæ sunt circa hominem dispensationes Dei et Salvatoris nostri, 33. Ad Spiritum sanctum convertuntur omnia quæ egent sanctificatione, ut perveniant ad proprium naturalemque finem, 19. Vivificat cum Patre et Filio, 48. Nemo Filium adorare aut Patrem invocare potest, nisi in Spiritu sancto, 23. Si qua est gratia in aqua, non est ex ipsius natura; sed ex operatione Spiritus, 29. A Spiritu sancto corda in altum tolluntur, infirmi manu ducuntur, proficientes perficiuntur, 20. Christus renovans hominem et reddens gratiam, quam ex afflatu Dei acceptam amiseramus, insufflat et ait: *Accipite Spiritum sanctum*, 34. Per Spiritum sanctum fit nova creatio, 41. Confirmat, id est, donat immutabilitatem et soliditatem in bono, 52. Spiritu præsentem spehatus imperio diaboli, 41. Si quis regniæ imaginis formam veterem reddat, tunc solum potest ad Paraclitum accedere, 20. Spiritus cum anima conjunctio non fit loci propinquitate, sed recessu a cupiditatibus, 20. Spiritus vitæ liberavit nos a lege peccati, 58. Facit eos spirituales, quibus communicatur, 20. In Spiritus gratia remittuntur peccata, 41. Spiritus sanctus gratiam suam confert, ut perficiatur et compleatur angelorum substantia, 53. In creatione confirmat a Spiritu eorum virtutes, 41. Si Spiritus sanctus ab angelis discederet, omnia in eis confusa essent et perturbata, 52. Spiritus sanctus angelorum dux et chori præfectus, 53. A Spiritu sancto recondita, quæ supra nos est, spiritualis et sensibilis creaturæ, 280. *Vide* Angelum. Spiritum sanctum mittit Deus qui creabit nos et renovabit faciem terræ, 88. Spiritus sanctus gratia perfectus efficiens, 200. Gratia sancti Spiritus, cum unicuique

adsit quasi soli, omnibus sufficiens et integra infunditur, 20. Spiritus sancti dona, 20. Nempe perseverantia et similitudo cum Deo, et ut dii fiamus, 20. Perficit cætera, ipse vero in nullo deficit, 19. In Spiritu Moses Deum potuit evidenter conspiciere, 52. Spiritus sancti donum patefactio mysteriorum, 53. Partitionem donorum pro cuiusque dignitate proprio arbitrio dispensat, 51. Per Spiritum cum Deo conjungimur, 41. Id fieri non potest nisi ab eo qui naturalem habet cum Deo societatem, 24, 87. Per Spiritum sanctum Ecclesiæ ordo et gubernatio, 54. Spiritus doni figura erat nubes, 26. Adest omnibus, at his tantum qui puri sunt propriam exhibet virtutem, 475. Gratias verbis referre ei non possumus, 59. Superat enim omnem intellectum et sermonem, 59. Per Spiritum fructificat Evangelium, 58. Per Spiritum benedictiones patriarcharum, lex, figuræ, prophetiæ, miracula, res fortiter in bello gestæ, 53, 41. Ad Spiritum qui se convertit, similis est Mosi ex apparitione Dei glorificatam faciem habenti, 45. Spiritus sanctus locus est quodammodo eorum qui sanctificantur, 52. Ipse etiam sanctus, locus est Spiritus proprius, ejusque templum, 52. Eldad et Modad soli fuerunt ex Septuaginta Senioribus, in quibus permaneret Spiritus sanctus, 51. Spiritus gratiam non recipit mundus, 46. Spiritum sanctum si quis neget, ne fidem quidem in Patrem et Filium habere potest, 23. Pneumatomachis terribilis imple dictorum reddenda ratio, ob irremissibilem blasphemiam in Spiritum sanctum, 59. Spiritum servum dicere gravissima blasphemiam, 42. Qui Spiritum rebus creatus connumerat, vitæ æternæ exorsus est, 48. Per Spiritum resurrexerat mortuorum, 87. Aderit Christo judicanti, 34. Est enim justorum corona, Spiritus gratia, quæ tunc perfectus dabitur, 34. Spiritus justorum præmium, et prima malorum condemnatio, 55. In Spiritum sanctum æque ac in Patrem et Filium baptizamus, 25. At in Moysen et nubem, ut in umbra et figuram, 25.

Spiritus sanctus non solum in appellationibus et operationibus consors Patri et Filio, sed etiam pariter intellectui incomprehensibilis, 43. Mundus eum capere non potest, et a solis sanctis per cordis puritatem videri potest, 45, 46. Spiritus gloriam commendat honor et habitus a Domino, uniuscujusque institutio per hanc initiationem, minæ in blasphemantes, 64. Spiritus sancti non eadem sit ac angelorum mentio, 21. Spiritus commemoratur, tanquam auctor ac Dominus vitæ, angeli ut conservorum adjuvatores, 24. Spiritus sanctus formæ vim obtinet, quatenus vim habet perficiendi creaturam rationalem, 51. Sicut cernendi vis est in oculo, ita Spiritus gratia in anima purgata, 51. Quemadmodum ars, ita Spiritus semper adest dignis, non tamen semper operatur, 51. Quemadmodum calor et affectiones faciliè mobiles, ita spiritus in animabus non constantibus, 51. Quemadmodum verbum in anima, et cogitatum et pronuntiatum; ita Spiritus testimonium reddens spiritui nostre, et clamans in cordibus, 51. Quemadmodum totum in partibus, ita Spiritus dona distribuens membris, 52. Quemadmodum partes in toto, ita singuli sumus in Spiritu, 52. Syllabæ cum in glorificando Spiritu origo ex traditione apostolorum et Patrum, 54. Illud, in *Spiritu*, sic intelligi potest. Quemadmodum in Filio cernitur Pater, sic in Spiritu Filius, 53. Quemadmodum adorationem dicimus in Filio, tanquam in imagine, ita in Spiritu tanquam in seipso Filium representantem, 53, 54. Cum dicitur in Spiritu, gratia quæ est in nobis exprimitur, 57. At præpositio *cum*, dignitatem Spiritus et conjunctionem cum Patre et Filio melius exprimit, 57. Spiritum sanctum Catholici conjungentes cum Patre et Filio nihil aliud dicunt et sentiunt, quam quod Christus ipse fecit, 21. Spiritus sanctus non est antiquior Deo, siquidem ex Deo est, 146. Neque etiam prior Filio, cum inter Patrem et Filium nihil medium sit, 146. Vide 217, 368. Spiritum glorificari sinunt Pneumatomachi modo non cum Patre et Filio, 47. Objiciunt Spiritum interpellare pro nobis, 42. At ipse Unigenitus interpellat pro nobis, 42. Cum proferuntur loca Scripturæ, in quibus Spiritus Dominus et Deus dicitur; vociferantur et lapides tollunt, 44. Nolunt gloriam dari Deo et Spiritui, sed in Spiritu, 51. Præpositio in nihil eis prodest, 51. Quot enim modis pronuntiatii solet, tollendum convenit Spiritui, 51. In Spiritu glorificando præpositio *cum* Idecirco adscita a Patribus, quia non solum hypostases distinguit, ut conjunctio *et*, sed etiam conjunctionem personarum declarat, 50. Id etiam videre est in rebus humanis, 50. In eo autem differt a præpositione *in*, quod ista relationem habet ad id in quo sunt operantes, 50. Hac conditione pacisci paratus Basilium cum Pneumatomachis, ut dicant *et Spiritui*, pro cum Spiritu, 51. Citius linguis projiciant, quam vocem *et* recipiant, 51. Inde bellum inextinguibile, 51. De Spiritu sancto prætermissa quæstio a Nicænis Patribus, eo quod nemo contradiceret, 216, 248, 393. Qui conjungi volunt cum fratribus, fateantur Spiritum

sanctum dici creaturam non cogitare, nec cum iis qui dicunt, communicandum. 200, 206, 207, 216. Glorificatio addita, 216, 248, 393 Spiritus, etsi non admiscetur indignis, adest tamen aliquo modo semel baptizatis, 34. In extremo iudicio, penitus separabitur a malis, 34. Hinc in inferno nulla confessio, cum jam non adsit Spiritus sancti auxilium, 54.

Spiritus mendax in falsis prophetis, 517. Spiritus aeri aura exigua suscepta in peccatum virgo impulsiva est, 156. Spiritus nequitiae procellas in Ecclesiam excitant, 371.

Sponsus quo sensu dicitur Christus, 15.
Stoici sententia, 242.
Strategius presbyter, 582, 585.
Strymon iucundissimus aspicientibus, 94.
Stuprum. Quæ stuprum per vim passa est, non reprehenditur, 297.

Suavis pharmaca, 449.
Subdiaconi vocantur ministri, 148, 149. Sacrorum numero ascribuntur, 148. Multi in singulis pagis, 148.

Subnumeratio commentum a Pneumatomachis e mundi sapientia desumptum, 35.

Sulpicius in Galatia magistratum gerens, 444. Ab eo Basilius multa accepit beneficia, 444.

Superbia dignitas videri non debet, 368. Superbiæ peccatum vel unicum id valet, ut inimicos Deo efficiat, 368.

Supplicantes prætereundere aliquid manibus seiebant, 203. Susario nihil ignoravit, 461.

Suspensionis exemplum in lectore, 327.
Suspiciones. Qui suspiciones falsas in seipsis habent, non ducuntur a Spiritu sancto, 340.

Susprium ex corde ductum consolatur afflictos, 185.

Symbola mi istaria, 65.
Sympius, 245.

Synaxes Intermissæ in Valentis persecutione, 374.
Synodus, idem ac Ecclesia, 425.

Syria. In Syria quicquid est reliquit cum Basilio communicat, 307. Syria urbes maximæ sub Valente persecutionem passæ, 266.

T

Tarsus civitas tam opportuna sita, ut Isauros, Clices, Cappadoces ac Syros per seipsam conjungat, 115. Hanc Ariani invadunt, 115. Tarsenses presbyteri orthodoxos regabant, ab episcopo Ariano separati, 205, 206, 207. Inter eos aliqua oritur dissensio, 207. Hanc Basilius componere conatur, 207.

Tatianus presbyter Myrensis, 331.
Taurus ferri ferax, 205.

Telmesus, 331.
Templum omne Dei templum est, 88. Templum esse non possemus sancti Spiritus, si esset servus, 45. Templum Dei quomodo edificatur, 75.

Tempus progredi ætatem, nec advertimus vitam nostram absumi, 331. Velut qui dormiunt in navigio, ita ad finem deducimur, 332. Non ea colligimus quæ nobiscum transferri possint, sed ea potius quæ gravia et hic manentia, 332. Tempus hodiernum sibi diabolus poscit, Domino crastinum, 318. Cognitionis intervalla a sole intelligibili facta, 86.

Tentationes quo plures fuerint, eo major merces, 367. Deus probat pietatis athletas, sed tentari non sinit ultra quam ferre queant, 332. Tentationibus anima assuefacienda, 128. Tentationes quibus fidelis probatur, 127. Tentationes quomodo vincendæ, 126. Per medios laqueos transimus, 126. Non statim ad vitæ asceticæ apicem assurgendum, satius est paulatim proficere, 126. Postquam una voluptas victa est, tunc alia debellanda, 126. Tentatio obtentu majoris in sæculo utilitatis, 128. Quomodo hæc tentatio vincenda, 128, 129, 130. Tentationi diabolicæ opponenda pia cogitatio, 128.

Terentius vir admirabilis, antiquus Basilius amicus, 157.

Terentii omnis sermo et omnis actio voluntate recta ac bono consilio plena, 195. Mandatum obtinet ab Imperatore, ut Basilius episcopos in Armenia constituat, 195. Iterum cogitur rerum communium curam suscipere, 320. Recesserat a publicis curis, et otium ad animæ curam impendebat, 321. Antiochiæ negotia cum summis potestatibus administrat, 321. Paulini amici conatur eum in partes suas trahere, 321. Terentii comitis filiæ diaconissæ, 199. Bonæ radicis bona germina, 199. Errori non cedunt, quamvis eas circumstet impietas, 200.

Testes angeli interdum citantur in Scripturis, 24, 25. Sæpe enim conservus testis adducitur apud mansuetum iudicem, 24. Mos est sanctis Dei præcepta adhibitis testibus tradere, 24. Imo cælum et terram in clamant, 24. Jesus Nave etiam lapidem testem statuit, 25.

Testudo viperæ carnis satiatæ per origanum sibi medetur, 585.

Tetractys Pythagæorum, 98.

Thalassius, 183.

Thecla, 447.

Theodora canonica, 260.

Theodoretus episcopus, 183.

Theodorius, 214.

Theodorus subdiaconus Samosatenensis, 532.

Theodosius presbyter Nicopolitanus, 569.

Theodotus Nicopolitanus, 185, 189, 212, 366. Molestæ ei conjuncto Basilio cum Eustathio, 194. Illius singulare ingenium, 194. Clamat idem ab Eustathio adulterari, 192. Basilium invitat ad diem festum in Armenia, ut cum eo agat de Eustathio, 189. Non amplius invitat, ubi cognovit eum cum Eustathio fuisse Sebastie, 194. Socius adiungitur Basilio in constituendis episcopis in Armenia, 195. Promittit Basilio se illum usque ad Satala deducturum, 195. Et mutuum in omnibus operam daturum, 195. At ubi Basilium videt Nicopoli, nec ad matutinas nec ad vespertinas preces eum assumit, 195. Queritur quod Basilius ad se non scripserit de injuriis ab Eustathio acceptis, 222. Quasi res ejusmodi in indifferentibus ponat, 225.

Theodotus episcopus Beroæ, 267. Theodotus uterque 185.

Theologia, id est, Divinitatis agnitio, 38. Theologia confessio Divinitatis, 83. Cum de rebus divinis disserit, nihil aliud expectandum, nisi verborum inopiam obiectum in.

80. Theologica vox omnis impar est cogitationi dicentis et interrogantis desiderio, 80. Theologicæ disputationes vituperantur, quæ humanis argumentis nituntur, 496. Theologicæ voces non perfunctorie audiendæ, 2. Quid in quaque voce et syllaba lateat perscrutari, hominum est non segnium ad pietatem, 2. Theologicarum vocum nulla adeo pusilla, ut non multum habeat in utramque partem momentum, 3. Basilius præclarum secum agi existimat, si vel minimam earum dignitatis partem assequatur, 3. Parvi pendet rideri se quod circa syllabas occupetur, 3. In minimis verbis certamen videt maximum, spe præmii non despectat laborem, 3.

Theophilus Castabalanus scribere non vult Basilio, ne eum episcopum salutare cogatur, 378. Mittit qui Basilio convicietur, 378. Basilium in frequentissimis conventibus dilacerat, 222. Multas molestias exhibuit Basilio, 382. Ne horam quidem ab eo amando discessit Basilius, 382. Penit ubi sibi ignoscat, si cum Eustathio communicare non possit, 382.

Theophrastus diaconus, 151, 189.

Theophrastus sensit sibi deesse Platonicos lepores, 226. Theotecnus, 421, 422.

Therasius presbyter Cæsariensis, 298.

Therasius Cappadociæ præses, vir magnus et in primis admirandus, 172. Magnæ illi curæ inciderant, 172.

Thermopylæ, 459.

Thesaurorum comes, 111, 112. Thesaurorum Philippo polis præpositus, 363.

Theseus Ariadnes filium secutus, 452.

Thracia vicarius, 363.

Tiberina luporum et ursorum ferax, 94. Barathrum orbis terrarum, 94.

Timor. Ob timoris Dei absentiam peccare nobis contingit, 262. Insultus timor non dat locum involuntariis actionibus aut cogitationibus, 262.

Timotheus chorepiscopus, 105, 429. Is a puero vitam asceticam amplexus est, 429. Immoderationis accusatur, 429. Primarium vitæ genus negligentem amice objurgat Basilius, 450. Munuscula illius grato animo suscipit, 450. Ponti munuscula, ceras et acopa mittit Basilius, sed tunc bis carebit, 450.

Tinnitum efficit auribus utrisque rerum inopinaram auditus, 223.

Tractor præsidium, 236.

Traditiones apostolorum cum Scriptura iudices controversiarum, 66. Traditiones Patrum, 373, 405. Doctrina ex Majorum traditione perpetua memoriæ serie ad nos usque servata, 67. Traditio tacita et secreta, 55. Traditio Patrum non scripta, 19. Multa in Ecclesiis sine scriptura sunt recepta, 60. Veneranda sunt vetusta dogmata ob quorundam veluti canitatem, 60. Catholici temporis diuturnitatem pro se facientem habent, 60. Tempus æstimatur in eo quod tacetur, 60. Si quis velut in tribunalis, probationibus et scripto destitutus testes producat, absolvi debet, 60. In his rebus novitas, totius destructio est, 57. Apostolicum est non scriptis inherere traditionibus, 60. Id enim commendat Apostolus, 60. Ex dogmatibus alia et scripto tradita doctrina: alia in mysterio ex traditione apostolorum, 54. Utraque vim eandem habent ad pietatem, 54. Non deserendæ voces familiares sanctis, et ex quo nuntiatum est Evangelium, semper in Ecclesiis usitata, 64. Traditio non deserenda, citiam acuantur enses et splendescat

ignis, 65. Si consuetudines scripto non proditæ rejiciantur; Evangelium in præcipuis rebus lædatur, 54. Imo prædicatio ad nudum verbum redigetur, 54. Consuetudines ex traditione ortæ, in Sacramentis et precibus Ecclesiæ, 55, 56. Fidei professio in Patrem et Filium et Spiritum sanctum ex traditione non scripta, 57. Glorificandi Dei cum Spiritu consuetudo a patribus tradita, 60. Hanc Basilium veluti paternam hæreditatem conservabat, 60. Traditionem apostolicam evertere cõnantur Pneumatomachi, 21. Hinc probationes e Scriptura clamore exigunt, patrum testimonium rejicientes, 21. Comparantur cum malæ fidei debitoribus, 21. Hæretici in vetera, tanquam in obsoleta, insurgunt, et velut in vestimento novum præferunt communi, 15. Novæ hæreticis videntur voces, quibus nationes et civitates et viri Ecclesiæ columnæ testimonium perhibent, 65. Basilium objicit Pneumatomachis veteres ac beatos viros, vocibus, quibus isti reclamabant, videntes, 60 et seqq. Consuetudo Patris et Filii cum Spiritu glorificandi a majoribus orta, in Ecclesiis non corruptis permanet, 57. Laudantur qui majorum traditionem citra mutationem conservarunt, tum ruri tum in civitatibus, 13. Quod a Majoribus nostris dictum est et nos dicimus, 13. Patres Scripturæ sententiam secuti sunt, 15. Institutæ ab antiquis lucernales preces: quis earum auctor dici non potest, 62. Traditionis antiquitas etiam in rusticana plebis usu perspicitur, 13. Traditionis vis sæpe compulit homines suis ipsorum dogmatibus contradicere, 61

Tragediæ, 129.

Trajanus, 257.

Tribulationes necessariæ, ut justi probentur, 544, 548. Ex tribulatione liberat Deus sanctos, non citra probationem relinquendo, sed patientiam largiendo, 544.

Tribunus spectabilis, 124.

Tributa colligunt curiales, 177. Tributum ferri his qui Taurum incolebant, impostum, 205. Ut tributis eximantur monachi, precatur Basilium, 425.

Trigamia ex lege non contrahitur, 297. Hæc habentur ut Ecclesiæ inquinamenta, 297. Non tamen publicis condemnationibus subjiciuntur, 297. Trigamis idem canon ac digamis, servata proportione, 271. Sæpe tribus aut quatuor annis segregantur, 271. Id enim non amplius matrimonium, sed polygamia vocatur, 271. Quinque annis in Ecclesia Cæsariensi, 271. Non arcentur ab ecclesia, 272. Sed audiunt et postea consistunt, 272. Vide 329.

Trinitas. In Trinitate nulla sectio aut divisio, sed ineffabilis quædam tum societas, tum distinctio, 118. Sancta nomina, Pater et Filius et Spiritus sanctus, 57. Nullum spatium inter Patrem et Filium et Spiritum sanctum, 118. Ut in catena qui unum extremum apprehendit, alterum simul attraxit, sic qui unam personam attraxit, duas alias simul attraxit, 118. Quæ de majestate unius personæ cogitantur, eadem cogitantur de aliis duabus personis, 118. In essentiâ communitate nec coherere nec communicari possunt, quæ considerantur in Trinitate indicia, unde proprietates personarum et differentia, 118. Unaqueque hypostasis singulariter effertur: sed non fit ab uno Deo ad multitudinem incrementum, dicendo unum, duo, tria; neque primum, secundum, et tertium dicimus, 58. Secundum Deum nunquam aud videmus, 58. In Trinitate, velut in enigmate, admirabilis quædam discretio conjuncta, et conjunctio discreta, 119. Id illustratur exemplo iridis, 119. Spiritus sanctus per unum Filium uni Patri copulatus, 58. Unus Deus, quamvis tres personæ, quia Deum ex Deo adoramus, 58. Tris intelligimus, mandantem Dominum, creans Verbum, Spiritum confirmantem, 52. Non tamen tres originales hypostases sunt, sed unum principium, per Filium condens, et perficiens in Spiritu, 51. Personarum confusio, Judaismus, 66. Naturarum contrarietas, paganismus, 66. Non alia gloriæ species in Patre, alia in Filio cogitanda, 120. Splendor cum gloria intelligitur, imago cum archetypo, Filius cum Patre, 13. Filius imago Patris, idem est quod exemplar, etiamsi aliud sit, 121. Filii formam qui mente concepit, hypostasis paternæ expressit effligem, non ingentii rationem, quæ Patris est, in effigie cernens, sed pulchritudinem ingentiam in genita intuens, 121. Si ingentii ratio in effigie cerneretur, non jam effigies aliud esset ac exemplar, sed idem prorsus, 121. Filius tempore non posterior Patre, 10. Neque etiam hominum cogitatione posterior Patre, 10. Filii enim generationem nulla cogitatio transcendit, 11. Illud, in principio, nulla notio superare potest, neque ex hac voce, erat, cogitatio exitum reperit, 11. Filius non est dignitate inferior Patre, 11. Hauc enim Pater signavit, sequæ totum in eo expressit, 12. Sinus paternus, sedes est digna Filio, scabelli vero locus his, quibus opus est subjectione, 12. Sessio a dextris naturæ firmitatem ac stabilitatem, dexter locus indicat dignitatis æqualitatem, 12, 13. Neque etiam

ordine posterior Filius, tanquam inferiore loco sedens, 11. Hæc sententia Dei immensitatem everteret, et contrariis esset Scripturæ Filium a dextris collocanti, 11. Unigeniti essentiæ a Patris essentiâ nullum prorsus discrimen, 91. Filius essentiâ non differt a Patre, ac proinde nec potentia, 17. Si æqualis potentia, æqualis est operatio, 17. A Patre procedentem Spiritum per se ac secum notum facit, ac solus nigenite ex ingentia luce effulsit, 117. Pater solus habet, ut nulla subsistat ex causa, 118. Qui videt Filium, videt et Patrem: non tamen figuram aut formam, sed bonitatem voluntatis, quæ cum essentiâ concurrens, similis est et æqualis vel potius eadem in utroque, 18. Quemadmodum in speculo qui Filium cognoverit, effligem paternæ hypostasis per Filii notionem suscepit, 122. Ex lucis exemplo perficitur, ut Filium cum Patre indivise intelligatur, 121. Quemadmodum ex flamma splendor, nec tamen flamma posterior, 121. In angelorum creatione primaria causa est Pater, conditrix Filius, perfectrix Spiritus sanctus, 51. Spiritus sanctus in omnibus inseparabilis a Patre et Filio, 50. Spiritus sanctus in omni operatione inseparabilis a Patre et Filio, 51.

Trinitatem per se complet Spiritus sanctus, 58. Si Spiritus Filio junctus, Filius autem Patri; liquet ipsum Spiritum Patri adjungi, 56. Cum Deus efficit distributiones operationum, et Dominus divisiones ministratumum, simul adest Spiritus sanctus dona dispensans, 51. Per Spiritus illuminationem conspicimus splendorem gloriæ Dei: per characterem ad Patrem subvehimur, 54. Via ad Dei cognitionem est ab uno Spiritu per unum Filium ad unum Patrem, 59. Rursus regalis dignitas ex Patre per Filium ad Spiritum permanat, 59. Sic servatur monarchia, 39. Apostolus meminit primo Spiritus, deinde Filii ac Patris, non ut ordinem invertat, sed quia primus nobis occurrit is qui dona distribuit, tum is qui misit; demum fons bonorum, 51. A Spiritu mens illustrata ad Filium respicit et in illo Patrem videt, 348. Honorum quæ in nobis operatur Spiritus, causa et auctor Unigenitus, 117. Non tamen sine principio; sed est quædam virtus ingente et sine principio subsistens, quæ causa est omnium causarum, 117. Ex eo quod Pater per Filium creet, neque Patris creandi vis imperfecta, neque Filii operatio infirma, sed voluntatis unitas ostenditur, 18. In omnibus a Filio peractis, perfecta illi tribuenda potentia, nec usquam a voluntate Patris separandus, 16. Non ex operum differentia Pater conspicitur, 17. Sed præter operum magnitudinem, de ipso operum auctore Filio gloriatur, 17. Quamvis Spiritus inseparabilis sit a Patre et Filio in omni operatione; non tamen Patris imperfecta operatio, aut Filii inconsummata creatio, nisi periciatur a Spiritu, 51. Pater sola voluntate creare potest, sed vult creare per Filium, Filius non eget auxilio, sed vult perficere per Spiritum, 51, 52. Secundum proprietatem personarum, unus sunt et unus: secundum naturam, unum sunt, 58. Quomodo ergo non duo dii? Quia rex dicitur et regis imago, non duo reges, 58. Unus principatus retinetur, nec theologia in multitudinem dissipatur, 58. Una enim in Patre et Filio forma agnoscitur, in una et omnino simili Deltate expressa, 38. Quemadmodum aliud corpus, aliud figura, nec tamen separari possunt, ita Paulus, cum Patris hypostasis figuram appellat Filium, eum a Patre separari non posse declarat, 121. Paulus qua de causa, postquam dixit *unus Deus*, adjunxit vocem Patris, et Domini Jesu Christi mentionem facit? 83. Angeli edocentur a Spiritu quoties plura sit dicere: *Sanctus, sanctus, sanctus*, 35. Nihil creatum in beata ac divina Trinitate, 255. Christus traditus pro nobis a Patre, id est, hoc habuit a Patre, ut pro sua bonitate operaretur pro nobis, 18. Christus postquam de Patre nos erndivit, utitur vocibus authenticis et herilibus, ut ex his Dominum et conditorem, per illa Patrem Domini et conditoris cognoscamus, 18. Non mirum si Patre minore seipsum confitetur, qui Verbum est et caro factus est, 84. Propterea Patre minor Filius, quod nostra causa factus est mortuus, 84. Quod Pater Filio major dicitur, id argumento est Filium esse Patri consubstantialem, 84. Comparationes enim inter ea quæ ejusdem sunt naturæ, proprie insituntur, 84. Christus cum dicit: *Omnia mea tua sunt*, originem rerum creaturarum refert ad Patrem, 17. *Et tua mea*, inde principia creandi accipiens, 17. Qui rem unam personis multiplicem dicit et unam hypostasim, tollit Unigeniti existentiam, 315. Tollit totam Incarnationem, 315. Contendunt Sabelliani unum esse nomen eo quod dicitur in *nominibus* non in *nominibus*, 315. Refelluntur, 315. Consteri oportet Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, 81. Consteri oportet, ut Scripturæ doceant, et qui eas sublimius intellexerit, 81. Equè baptizamus in Spiritum sanctum ac in Patrem et Filium, 25. Si baptismus inutilis omisso Spiritu sancto, quomodo tutum a Patre et Filio Spiritum distrahere? 25. Trinitati

adimplenda glorificatio consentiens cum baptismo, 185. Magnum nefas a professione in baptismo facta discedere, 22. Luctuosa res quæ tunc creditum negare, 21. Prævaricator et desertor dicendus qui Deum negat aut Christum, 22. Idem nomen convenit ei qui negat Spiritum sanctum, ut qui pactum cum Deo initum in baptismo violat, 22. Ordo in personis a Domino præscriptus, inviolabilis custodiendus, 217, 265, 400. Ne fidem quidem in Patrem et Filium habere potest, nisi adsit Spiritus sanctus, 23. Christum protentii et Deum neganti Christus nihil proderit, 22. Deum invocantis et Christum spernentis inanis fides, 22. Sic etiam Spiritus rejicientis fides in Patrem et Filium inanis, 22. Veram adorationem nemo habere potest, nisi adsit Spiritus sanctus, 23. Nec Filium adorare potest, nec Patrem invocare, nisi in Spiritu sancto, 23. In ecclesiis gloria dicitur Patri et Filio cum Spiritu sancto, 3. Interdum per Filium in Spiritu sancto, 3. Voces illæ: *Ex quo*, non sunt propriæ Patri, neque illæ: *Per quem*, propriæ Filio, 3. Non sunt inter se contrariæ, 3. Collegit eas in una et eadem persona Apostolus, 3. Voces illæ: *Ex quo* et *per quem* sæpe ad mutuos favicem significatus transferuntur, 9. Illud *per quem* de Patre dicitur, 8. Ecclesia utraque illas voces: *Per ipsum* et *cum ipso* admittit ac neutram rejicit, 13. Cum Unigeniti majestas consideratur, gloria ei cum Patre tribuitur; cum autem bona ab eo accepta, conlitemur hanc gratiam *cum ipso* et *in ipso* effici, 13. Illud *cum quo* glorificantibus convenit; *per quem*, gratias agentibus, 13. Mentuntur Pneumatomachi, cum dicunt illud *cum quo* ab usu piorum alienum esse, 13. Hujus vocis antiquitas non solum in ecclesiis civilitatum, sed etiam in rusticana plebis usu perspicitur, 15. Utimur his vocibus: *Per ipsum*, cum Christus consideratur ut ostium et via; *cum ipso* autem, quando ut *Deus et Dei Filius*, 15. Vox illa: *Per quem*, confessionem habet causæ principalis, non reprehensionem causæ efficientis, 18. Simile et dissimile rejicit Basiliius in Trinitate, 82. Identitatem naturæ et consubstantialitatem confitetur, 82. Unam divinitatem et bonitatem et potentiam dici non patiuntur Pneumatomachi, 278. Patri et Filio concedunt, ut Dei nomine honorentur, 278. At id Spiritui nequaquam concedunt, 278. Tres Deos affingunt Catholicis hæretici, 277. Arianis tres Deos exprobrantibus respondendum est Deum non numero, sed natura unum esse, 81. Numerus immerito Catholicis affingitur, qui numerum a divina natura removeat, 82. Quidquid unum numero dicitur, ut mundus, homo, angelus, non vere unum est et simplex, 81. Quisquis numerum aut creaturam dicit Filium Dei aut Spiritum sanctum, materialem aut circumscriptam naturam inducit, 82. Aut silentio honorentur ineffabilia, aut pie numerentur sancta, 37. Non per compositionem numerantur tres personæ, 37. Dominus Patrem et Filium et Spiritum sanctum non cum numero tradidit, 37. Non dixit in primum, secundum et tertium, neque in unum, duo et tria, 37. Numerus materialia et circumscripta designat, monas et unitas simplicis essentiæ propria, 82. Subnumerationem inducunt Pneumatomachi in personas divinas, 35. Non putat Basiliius eos Deum in subjecta dividere, veluti communitatem quamdam sine hypostasi, 35. Si Filium etiam subnumerant Pneumatomachi, rursus instaurant dissimilitudinem essentiæ ac omnes blasphemias, 35. Si solum Spiritum subnumerant, refelluntur ex eo quod Spiritus pronuntietur cum Filio, et Filius cum Patre, 35. Quod si cæteris rebus subnumeratio non convenit, multo minus Spiritui sancto, 37. Pneumatomachorum subnumeratio eo spectat, ut primum, secundum et tertium dicant, 40. Inducunt multitudinem deorum, 40. In divina natura numerum metuunt, ne Spiritum sanctum plus æquo honorent, 37. Sint maxime supra numerum quæ assequi non possumus; sed si numerus adhibetur, non per eum veritas deprævelit, 37. Etiam si concedatur subnumeratio, nihil inde lucratur, 48. Nam si vilis est quod subnumeratur, vilis erit quod est spirituale eo quod est animale, et secundus homo primo homine, 40. Ridiculum est numero tantum tribuere, ut rerum præfium ex numerandi ratione augetur aut minuitur, 36, 37. Quemadmodum non submetitur quæ metitur, nec sublibranus quæ libramus, ita nec subnumeramus quæ numeramus, 37.

Tristitia nimia causa sibi peccati, 544. Tristitia in corde ut vermis in ligno, 542.

Trivium. In trivio constitutos, 135.

Tumor maxime evertit animas Christianorum, 572.

Turtur vidua permanet, 574.

Tyaneense concilium, 548.

U

Ultio Domino permittenda, 143. Ultio Christianis vetita, 561. Nihil præclarior quam incitas in convitiis et

plagis, 564. Quomodo convitia ferenda, 565. Mala excoctio quod alius incooperit.

Ulysses, 168. Cephaliontorum dux, 257. Cum plurimum pecunias exportasset, nudus reversus est, 257.

Ungendi coram fidelibus qui ab hæreticorum baptismo veniunt, 270.

Unguis. Ab unguibus ordiri ridiculum, 385.

Unitas et monas Verbi, 86. Unitate accedente numerus perit, 86. Unus et solus sæpe idem sonant, 82. Unus et solus de Deo dicuntur, non ut a Filio distinguatur, sed a falsis diis secernatur, 85. Unum numero simplex non est, 88. Oportet hanc Christi precationem impleri: *Ut et ipsi in nobis unum sint*, 86. Unitate excidit demon, 86. Deus cum unus sit, si in singulis fuerit, unum efficit, 86.

Urbiculus monachus Basilii amicus, 143, 405. Quidam in ejus monasterio feruntur de incarnatione prave sentire, 404.

Urbium commoratione multos malignus decipit, 81. Ursa hibernica sibi ipsa medetur, 585.

V

Valens Imperator. Sub eo summa inopia et temporum difficultas, 111. Ob tributorum multitudinem domus quedam fugienda, 176. Omnia his a quibus exigebatur, quæ accusabantur, redundabant, 98. Multi in atrocissimis sceleribus deprehensi, 264. Hostibus referta inter Cappadociam et Constantinopolim omnia, 523. Tempus perurbationis plenum, his qui republicam gerunt, nihil otii relinquat ad Ecclesias juvandas, 383. Sub Valentis faem bello ardet Thracia, 414. Viæ prædonibus et desertioribus plene, 414. Spes tamen tranquillitatis aliqua auditu exercitus adventu, 415. Valentem Cæsaream venientem præcedunt hæretici, 161. Basilii sollicitudinem in edificando ptochotrophio probavit, 188. Basilio dat mandatum ut in Armeniam proficiscatur, ibique episcopos constituat, 193. Basilio insidias inimici struunt, sed manus Domini cum illo, 354. Consilia in Basilium ineuntur Antiochiæ, 212. Exsilia minas et intentantur, 212, 213. Valens decernit ut Basilii dedatur inimicis, 221. Postea sententiam mutat et rem differt, 221. Animum Basilii querunt hæretici, 246. Exspectat Basilium dum in aulam accesserit per improbitatem hæreticorum obtentu pacis, 320. Valentis persecutio omnium sævissima, 575. Horrenda tempestas Valentis persecutio, 175. Plures erant afflictiones quam ex quo Evangelium nuntiat, 571. Nulla pars orbis quæ ignoret Orientis mala, 184, 371, 374. Difficilia tempora Ecclesiæ, magni gubernatoribus indigentia, 174. Ecclesiarum status comparatur cum naufragio, 175. Rerum status admittit dicendi libertatem, 175. Deest libertas Filium consubstantialiam Patri prædicandi, 182. Unum crimen est, traditionum custodia, 575. Valentem potentiores aulici nec volebant nec poterant de exilibus admovere, 161. Difficile erat legatos communi et synodico decreto in Occidentem mittere, 162. Periculum erat, ne legati ex Occidente missi in itinere interpererentur, 161. Quare Basiliius censet eis mari utendum esse, 161. Abactis pastoribus intruduntur lupi, 162. Ecclesiæ destitutæ, solitudines referte, 182. Populi sub deo hieme et æstate adorant, 255, 371. Magna rerum perturbatio in orbe terrarum, 261. Nihil tam rarum quam fratris congressus et verbum pacificum et spiritualis communio, 260. Difficile inventu ac rarum, Ecclesia integram servans apostolicam doctrinam, 386. Nonnulli ex ipsis clericis proditores, 392. In persecutione dubi ut Basiliius an non defectionis initia adsint, 251. In hac tristi rerum conditione pauci episcopi charitatem servantes ac rari inventu, 245. Pacis antiquæ ne vestigium quidem superest, 254. Nulla fere pars orbis incendium hæresis effugit, 255. Vehementi tumultu agitantur Ecclesiæ, 411. Ecclesia Orientalis ad continuos assultus hæreticorum deficit, 181. Velut navigium perpetuis fluctibus agitur, 183. Persecutio cum fluctibus comparatur, quorum alios desinit, alius insurgit, alius horrore nigrescit, 215. Summa semper submersio exspectatur, 183. Quotidie rumores eversarum ecclesiarum, 351. In Oriente nonnulla initio anni 575 novata, 290. Tentatio per totum orbem diffusa, 266. Maxime urbes Syriæ vexatæ, 266. Nullibi clarior senatus quam Samosatis, 290. Persecutio plerasque Orientis partes vastavit, 333. Totus Oriens perturbatus, 165. Hæresis Ariana dominatur, quia veritatis defensoribus in unaquaque parochia ejectionis, ecclesiæ hæreticis tractatæ, 163. Episcopi sine argumentis condemnantur, 575. Nonnulli nec accusatores nec iudices viderunt, sed intempesta nocte rapiti, 575. Columnæ veritatis in dispersione, 575. Fugæ presbyterorum et diaconorum, 573. Populorum gemius, 575. Desiere conventum, solemnitates et synaxes, 574. Ecclesiæ omnes commoventur, omnes animæ cribrantur, 546. Accusati condemnantur sine

judicio, accusatoribus creditur sine examine, 346. Si quis episcopus absit ab Ecclesia vel brevissimo tempore, populus tradet insidiantibus, 376. Gravis persecutio Antiochiæ, 232. A Valentis persecutione tutior fuit Pontus quam Cappadocia, 309, 301. Horrenda persecutio Alexandriæ ac in reliqua Ægypto, 230. Exsilia, cruciatus, bonorum direptio, 231. Valens e propinquo imminet Samosatis, 236. Sub eo episcopi, velut aves sub aquila, non audent longe et tecto excurrere, 236. Jam decimus tertius erat persecutionis annus, cum ad Occidentales scriberent Orientales, 371. Orientales in medio malorum pelago deprehensi, nec studium nec spem abiciunt, 371. Auxilium Dei undique circumspectant, 371. Hinc ad Occidentales confugiunt, 371. Septem mille viri non incurvare genua ante Baal, 246. Confessores habebant in Oriente suos communicatores et totum Occidentem, 411. Persecutionem brevi desituras sperat Basilium, si vox reperitur idonea quæ Deum flectat, 391. Persecutio sanæ doctrinæ contemptui non erit Deo; sed Ecclesiam suam lætificatebit, 257. Pacis Ecclesiarum spes affulget, 413. Orientis Ecclesiæ ad Basilium, Petrum et alios respiciunt, 413. In barbarorum incursione multi sacramenta gentilia jurant et nefanda gustarunt, 329.

Valentinus auctor apparentiæ opinionis, 402. Formam servi, non ipsum servum dicebat assumptum fuisse, 402. Valentini, 269.

Valerianus episcopus Aquilæ prior scribit Basilio, 182.

Valerianus, 422.

Valerius, 283.

Valetudo summe bona medicis videtur periculosa, 372.

Vasoda, 274.

Vates consulentibus, aut in domum suam introducuntibus anni sex penitentia, 330. Qui vultus se tradunt, annis viginti puniuntur, 328.

Vectigal. Quadruplum sub Valente, 98.

Vela in judiciis, 340.

Veneficos nusquam esse sancti Julianus, 125. Veneficio anni viginti penitentia, ut homicidio, 327.

Venenatum. Ob venenata animalia non incusandus Deus, 583.

Venensis Ecclesia, 258.

Venter pessima fide in conventis, penum incustoditum, 559.

Ventorum hæreticorum æstus naufragia importans, 107.

Verbum non est aeris percussio, sed quod in principio erat, 52. Filius totum Patrem ostendit in semetipso, 200. Verbi unitas et monas, 86. Inenarrabilis divinæ generationis modus, 146. A Filii generatione removendæ corporales persequutionis cogitationes, 146. Non enim a Patre divisa est substantia in Filium, neque fluendo generavit, neque profers, 146. Concludendum potius quia mortalia sic, immortalem non sic, 146. Filius æquale Patris sigillum, 54. Verbi potentia vivifica, 26. Ad Verbum sese convertunt, invincibili desiderio ad auctorem vitæ respicientia, 7. Omnia condidit et in ordinem digessit, 7. Omnia creavit secundum voluntatem Patris, 7. Deus Verbum omnium conditor, 7. Pugno complectitur terram, 7. Per Verbum perseverant et consistunt omnia, 7. Non utitur auxiliis ad creandum, nec eget particularibus mandatis, 17. Sed paternis bonis plenum, a Patre resplendens, omnia facit ad similitudinem Patris, 17. Dicit Christus: *Sicut dixit mihi Pater, ita loquor*, non quod careat libero arbitrio, sed declarat propriam voluntatem inseparabiliter Patri adhaerere, 17. Per Verbum facta omnia, non servili ministerio, sed quia tanquam conditor paternam implet voluntatem, 17. Mandatum, quod accipit Verbum, non est sermo imperiosus, sed voluntatis communicatio, veluti formæ in speculo imago, a Patre in Filium sine tempore dimanans, 17. Filii sunt quæcunque habet Pater, non tamen paulatim illi accrescentia, 17. Verbum hominibus ipsis inferius faciunt, qui illud dicunt egere speciali mandato, 18. Sequitur ex eorum ratiocinatione Filium semper discere, nec unquam ad perfectionem pervenire, 18. Filius nihil ignorat, 361. Non esset imago Patris, si totam illius scientiam non repræsentaret, 361. Filius pari mensura cognoscit Patrem, quæ a Patre cognoscitur, 362. Filius habet a Patre ut cognoscat, 362.

Veritas res omnium pretiosissima, 304. Optimum bonorum, 2. Primarius animæ fructus, 583. Sapientia externa, veluti quoddam ornamentum, 585. Veritas ipsa Deus est, 536. Veritas consueta arma Basilii, 277. Veritas pie expendenda omissis questionibus dialecticis, 356. Veritas et mendacium saepe minutis syllabis *ne* et *non* comprehenduntur, 2. Si quis vel capite annuat in martyrio, totam pietatem implevit, 2. Nihil est parvum in iis quæ ad ve-

ritatis cognitionem pertinent, 2. Veritas cum omni fiducia annuntianda, 67. Non timenda hostium nubes, 67. Mierrimum foret, non audere traditionem defendere, cum eam hæretici tam licenter oppugnent, 67. Docuerunt tres pueri, etiamsi nemo suffragetur pietati, privatim officium peragendum, 67. Parvi pendebant multitudinem aspernantium veritatem; sed sibi ipsis sufficiebant, cum tres essent, 67. Pro veritate certandum usque ad mortem, 150. Veritati non debet anteponi vita et incolumitas, 44. Veritas non profunda, sed scyphantæ redarguendi, 277. Ne plures lædantur mendacii veritatem successibus, 277. Veritas difficilis inventu, et idcirco undique vestiganda, 2. Veritas prodita ab his qui summam potestatem habent, 95. Sed Deus, suscitatis defensoribus, pericit ut nihil detrimenti acciperet, 93. Qui veritatem oppugnant cito exarescent, ut cicuta aut aconitum, 96. Veritatis defensoribus merces a Domino efflorescens ac semper nova, 96. Veritatis doctrina quando nobis patrocinabitur, nihil ab hominibus metuendum, 96. Per ipsam veritatem saepe mendacium cuspidem adigit, 276. Nemini majus malum accidere potest, quam si veritatem amittat, 304. Veritatis cupidum animum difficile est reperire, 2. Plerique non veritatis inquisitores sunt, sed differentia personarum aestimatores, 377. Nihil rarius quam animus veritatem amans, 318. Ut in equestri cursu alii his, alii illis factionis ducibus acclamant, 318. Christi mercatores, non Christiani, qui veritati anteponunt quod ipsis in vita utile est, 370. Proditionis periculum est, si non libenter de Deo consentibus responsa dentur, 80. Precatur Basilium sibi os et sapientiam dari, ut veritatis defensoribus succinere possit, 143.

Vespasianus, 186.

Vespertini luminis gratia precibus excipi solebat, 62.

Vestis. Non ex vestis forma, sed ex animi habitu Christianus dignoscitur, 200. In veste necessarium præcipue sectandum, 74. Nec color floridus exquiri debet, nec operis mollities, 74. Tunica ita crassa sit, ut socia opus non habeat, 74. Vestimenti unus est scopus, ut ad biemem et ad ætatem idoneum sit operimentum, 74. In veste lautitia sectari nihil differt a muliebri venustatis studio, 74.

Via ad Dominum ducens una est, 210. Quicumque ad ipsum pergunt, idem iter sequuntur, licet corpore distincti, 210. Via comes angelus, 92.

Viaticum bonum ad futuram vitam, convictus cum hominibus Deum timentibus, 384. Viatica ad præsens et futurum sæculum, 151.

Vicarius Ponti, 239. Vicarius Thraciæ, 363. Vicarius Ponticæ Demosthenes, 563.

Victor dux, cujus nomen apud omnes prædicatur, 242. Basilii epistolam requirit, 242. Illius preces pro Ecclesia anteverit, 242. Cum veritate in visis Dei ambulat, ac cor suum in fidei integritate semper servavit, 242. Victoris in Basilium amorem nullæ imminuit calumnia, 243.

Victoria in iudiciis non sine detrimento, 441. Victoriæ Christianæ lex, ut qui minus habere non recusat, coroneatur, 234. Vincit in amicitia idem valet ac vincere, 158.

Vidua in numerum viduarum relata, hoc est quæ ab Ecclesia alitur, 293. Vidua quæ sui juris est, nubere potest, 296. Vidua, si cum viro habitat, boni communionem non dignabitur, 293. Si tamen ante sexaginta annos adscripta, episcopi culpa est, non mulieris, 293. Viduarum res Dominus suas facit, 202.

Vigiliæ, 511. Vigiliæ in Ecclesiis Orientalibus, 374.

Vinum veluti tyrannus arcem ascendit, 562. A vino cavendum his qui rempublicam gerunt, 562. Vino inservire non oportet, 99.

Virginis partum non esse impossibilem probant vultus, 581.

Virgo vocatur quæ sua sponte se obtulit Domino, 292. Ab annis sexdecim aut septemdecim admittenda professio, 292. Professionis violatio inexorabiliter puniunda, 292. Non facile admittendæ, quæ a propinquis offeruntur, non sua sponte incitantur, 292. Virgo sponsa promissis obstricta Christo, 158. Virginum ordo multiplicatur, 291. Virginum chorus sacer, cætus Domini, ecclesia sanctorum, 156. Virgo negans se vovisse virginatam arguitur ex professione coram Deo et angelis et hominibus, 156. Frustra virgines illæ dicunt se non promississe virginatam, 623. Virgo nubens post vota duo mala commisit: dereliquit verum sponsum et ad corruptorem confugit, 158. Virgo nubens post vota adultera est, 157. Virginis adulterio contumella sancto Domini thalamo illata, 157. Virginis famæ jactura, totius cleri damnum, 428. Virginis corpus Dei donarium, 158. Virgines quæ pacta sua violant, antea post annum admissæ ad communionem, instar digamorum, 291. Adulteræ iudicio subijcti eas Basilium, 292. Et qui virginem duxit, non ante admittendus quam ab ea divellatur, 292. Virginis corruptor etsi volentis, se-

vus est contumax in herilem torum irruens, 158. Dei donaria violavit, velut si quis imagini regis formas porcorum inscribat, 138. Filium Dei conculcavit, ejusque sponsam adulterio contaminavit, 138. Virgineam eulogiam, 156. Virginitatis pignora, 156. Virginitatem honores soliti deferri, 156. Virgo Deo consecrata qualiter vivere debeat, 261. Virginitatem decet vilis vestis, et pulcher ex pudore rubor, et decorus ex abstinentia ac vigiliis pallor, 261. Virgines quæ vocantur mulieres subintroductæ prohibentur, 149. Jubet Basilus ut ejusmodi virgo cum presbytero degens in monasterio collocetur, 150. Quæ virginitatem in hæresi professæ, nupserunt, redeuntes baptizantur, nec ob matrimonium condemnantur, 292. Virginitas divinæ conjunctionis jugum, 155. Virginitatem nuptiis præferentes mulieres, beatæ ob propositum suum sunt, 551.

Virtus sola possessio quæ non possit auferri, 471. Sola est nostra possessio, 470. Virtutis exercitatio pretiosa est habenti possessio, jucundissimum occurrentibus spectaculum, 422. In virtute progrediendum quotidie docet Paulus, 125. Ut hesternæ satiety non solatur hodiernam famem, ita nec prodest hesiternum præclare factum, si hodie cesses, 126. Qui virtutem colunt, similes sunt sideribus in nebulosa nocte, 475. Non actio una probum virum facit, sed virtus per totam vitam colenda, 474. Virtute præditus non est qui eam colit inanis gloriæ causa, 575. Virtutem palam laudare, privatim voluptatem sequi, nihil differt ab actoribus scenicis, 475. Ad virtutem et vitium bifidum iter, 472. Multitudinis judicio recta ratio præferenda, 475. Etiam si omnibus contradicendum sit, a recto non discedendum, 475. Virtutes quatuor sub quas aliæ tanquam sub genera distributæ, 72.

Visiones interdum efficit ex crapula erectus vapor, 514, 515. Visionibus non plus tribuendum quam salutaribus documentis, 518. Visis multis interdum referta ob morbum temulenta cerebellorum involucria, 517.

Vita cælestis in eo honestatem habet, ut a convicto mulieris separetur, 149. Si quis verbo professus, ea facit quæ conjugatorum sunt, virginitatem nomine tenus colit, 149. Virginitatis custodia in ipsa militia inexpugnabilis, si voluntas immota maneat, 209.

Vita tota brevissimum spatium, si conferatur cum infinito sæculo, 235. Vitæ hujus brevis fluctus, 357. Vita præsens veluti quoddam iter mansionibus distinctum, 532, 540. Certis de causis voluit Deus alios altius diutius in vita

permanere, 533. In vita velut incolæ esse debemus, hinc migrantes in propriis locis requiescere, 535. Sic se gessit Abraham, 535. In hac vita omnes tanquam in via ad idem diversorium tendimus, 78. Vitæ conditiones tres, 556. Vitæ curis admodum detenti sunt veluti carnosæ aves, frustra aliis instructæ, 452. Vitæ ordo minime constat is quorum sententia facile mutatur, 451. Vita esse non potest quidquid per aliud vivit, 85. Vitæ nostræ prudentes dispensatores esse debemus, 105. Vita humana infortunitis referta, 77. Nec vita accurata prodest sine fide, nec fides sine operibus, 433.

Vitium. Qui vitio virtutis nomèn tribuunt, hi ore benedicunt et corde maledicunt, 474. Via ad vitium duceus comparatur cum ea quæ ducit ad virtutem, 472.

Vitus, Carthorum episcopus, 183, 590.

Vocationis Christianorum scopus est, ut similes Deo efficiantur, 2

Voluptas una est, sed in quinque sensus divisa, 529. Voluptatis nomen unum, sed res diversæ, 126. Voluptas guntur ad tempus titillat, sed postea felle amarior comperitur, 156. Voluptatis temporariæ dæmon, 129.

Votum continentis, 134. Pacta cum sponso imita, 156. Initia cum Deo pacta coram multis testibus, 152. Professio coram Deo, angelis et hominibus, 156. Non leve certamen est promittenti, ea quæ ex promissis consequuntur adjicere, 261. Votis ineptis abstinendum, 294. Votum abstinentiæ a carnibus suillius ridiculum, abstinentia non necessaria, 294.

Vox usu metienda, 99. Vocis sonus mediocri præferendus, 74.

Vulnera magna parvis remediis sanare non decet, 125.

Vulpes pini lacrymis sibi medetur, 585.

Vultures absque coitu pariant, 581.

Z

Zarnas, 595.

Zeli, 347.

Zenon episcopus, 183.

Zenonis præclare dictum amissis naufragio omnibus rebus, 76.

Zoilus, 286. Vir disertus et Basilium amans, 286.

Zona dura lumbi adstricti, 153.

Zorobabel et Salathiel modo magis populari præerat, 362.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

S. BASILIUS MAGNUS, CÆSARÆÆ CAPPADOCIÆ ARCHIEPISCOPUS.

PRÆFATIO in qua de pluribus rebus ad doctrinam S. Basilii pertinentibus disseritur. 9

§ I. — I. S. Basilus minus commode interpretatur illud synodi Nicenæ, *ex alia essentia aut hypostasi*. II. Sed merito negat unam in tribus personis hypostasim a synodo admissam. Ipsi etiam trium hypostasium defensores sæpe hypostasim pro essentia sumunt. III. Novitas unius hypostasis. IV. Tres hypostases apud scriptores Nicenæ synodo antiquiores. V. Quid synodus Nicæna senserit ex S. Alexandro et S. Athanasio, spectatur. VI. Occidentalium sententiæ de hypostasi. Quo sensu eadem vox usurpata in sæcularibus scholis. 10

§ II. — I. Videtur S. Basilus prima specie pugnare cum S. Athanasio et S. Gregorio in tribus hypostasibus defendendis. II. Non tamen discedit a debita animi moderatione. Quo sensu hanc quæstionem magni momenti esse duxit. Quo sensu cum defensoribus unius hypostasis communionem lueundam negavit. 19

§ III. — I. Vituperatus a nonnullis S. Basilus, quod Dei titulum Spiritui sancto non semper tribuerit. II. Hoc temperamento usus est, ut infirmis consuleret et Ecclesiam suam hæreticorum furori subtraheret. III. Neutrum prorsus vituperandum. IV. Objecta solvuntur. V. Basilus semper idem sentiens non semper eodem modo in hæreticis refellendis versatur. 23

§ IV. — I. Cæterissimum S. Basilii de processione

Spiritus ex Filio testimonium refertur. II. Græcorum scriptura magnis incommodis laborat. III. Latinorum lectio apte cum Basilii doctrina, necessario cum ejus rationatione cohæret. IV. Latinorum causa codicum mss. auctoritate defenditur. 35

§ V. — I. Utrum S. Basilus ea tantum consubstantialia crediderit, quorum alterum ex altero originem habet. II. Utrum mundum temporis momento creatum crediderit. 40

§ VI. — I. Traditionis auctoritas defensa a sancto Basilio adversus Enonium et Pneumatomachos. II. Valde etiam studiosus existit catholici sermonis defendendi. Quid de conciliis sentiat. III. Cur adversarios ad Scripturam provocat. IV. Quo sensu omnia Scripturis confirmanda, nihil Scripturis addendum dixit. V. Quo sensu auditores probare debere quæ a magistris dicuntur. 42

§ VII. — I. S. Basilus conceptis verbis docet Christum adesse presentem in Eucharistia. II. Requirit ut illud: Hoc est corpus meum, non minus certo credamus quam illud: Verbum caro factum est. III. Insignis locus a Sculteto depravatus explicatur. IV. Basilii sententiæ confirmatur ex precibus liturgiæ. 50

§ VIII. — I. S. Basilii testimonia de peccatorum confessione. II. Invidia et alia ejusmodi peccata confessionis legi subjecta. III. De peccato originali. IV. De Christi gratia. 56

Elenchus veterum librorum ad quos exæta et emendata fuerunt S. Basilii opera. 65

LIBER DE SPIRITU SANCTO. 67

CAPUT PRIMUM. — Proœmium in quo ostenditur necessarias esse de minutissimis Theologiæ partibus perscrutationes. 67

CAP. II. — Unde sit orta hæreticorum de syllabis observatio. 74

CAP. III. — E mundana philosophia natam esse de syllabis sophisticam disputationem. 75

CAP. IV. — Harum syllabarum usum sine discrimine in Scriptura adhiberi. 78

CAP. V. — Et de Patre dici *per quem*, et de Filio, *ex quo*, et de Spiritu sancto. 78

CAP. VI. — Occurrit iis qui affirmant Filium non esse cum Patre, sed post Patrem; ubi et de gloriæ æqualitate. 87

CAP. VII. — Adversus eos qui dicunt non congruenter de Filio dici *cum quo*, sed *per quem*. 94

CAP. VIII. — Quot modis intelligatur hæc particula, *per quem*, et in quo sensu congruentius dicitur, *cum quo*: ubi etiam exponitur, quomodo mandatum accipit Filius, et quomodo mittitur. 95

CAP. IX. — Propriæ ac distinctæ de Spiritu notiones, doctrinæ Scripturarum congruentes. 107

CAP. X. — Adversus eos qui dicunt non oportere Patri et Filio adungere Spiritum sanctum. 110

CAP. XI. — Prævaricatores esse illos, qui negant Spiritum. 114

CAP. XII. — Adversus eos qui dicunt sufficere baptismum tantum in nomine Domini. 115

CAP. XIII. — Quare apud Paulum angeli simul cum Patre et Filio adiunguntur. 118

CAP. XIV. — Objecto, quod et in Mosen nonnulli baptizati sunt, et in illum crediderunt; et hujus solutio, ubi et de figuris. 123

CAP. XV. — Responso ad id quod subinferunt, nos et in aquam baptizari: ubi et de baptismo. 127

CAP. XVI. — Quod in omni notione Spiritus sanctus inseparabilis est a Patre et Filio, sive in creatione intelligibiliu creaturarum, sive in humanarum rerum dispensatione, sive in iudicio quod expectatur. 134

CAP. XVII. — Adversus eos qui dicunt non connumerari Patri ac Filio Spiritum sanctum, sed subnumerari: ubi et de pla connumeratione summarium fidei decursus. 143

CAP. XVIII. — Quomodo in professione trium hypostasionum piæ monarchiæ dogma servamus, ubi et eorum, qui dicunt Spiritum subnumerari, refutatio. 147

CAP. XIX. — Adversus eos qui dicunt non esse glorificandum Spiritum. 153

CAP. XX. — Adversus eos, qui dicunt Spiritum nec in servili, nec in herili conditione esse, sed in conditione liberorum. 159

CAP. XXI. — Testimonia ex Scripturis Spiritum appellari Dominum. 165

CAP. XXII. — Confirmatio naturalis communionis Spiritus, eo quod æque ac Pater et Filius incomprehensibilis. 166

CAP. XXIII. — Spiritus glorificationem esse enumerationem eorum quæ illi adsunt. 167

CAP. XXIV. — Redargutio absurditatis eorum qui non glorificant Spiritum, ex collatione eorum quæ in creaturis gloria affluntur. 170

CAP. XXV. — Quod Scriptura hæc syllaba *in pro cum* utatur: ubi etiam probatur et idem polere quod *cum*. 174

CAP. XXVI. — Quot modis dicitur *in*, totidem modis de Spiritu accipi. 179

CAP. XXVII. — Unde initium habeat syllaba *cum*, et quam vim habeat, ubi et de Ecclesiæ legibus nullo scripto proditiis. 186

CAP. XXVIII. — Quod quæ de hominibus dicit Scriptura tanquam una cum Christo regnantibus, ea de Spiritu dici non concedunt adversarii. 193

CAP. XXIX. — Enumeratio virorum in Ecclesia illustrium, qui in scriptis suis usi sunt hæc voce *cum*. 199

CAP. XXX. — Expositio præsentis Ecclesiarum status. 210

EPISTOLÆ S. BASILII. 219

CLASSIS PRIMA continens epistolas ante episcopatum scriptas ab anno 357 ad annum 370, quibus adduntur nonnullæ dubiæ.

Epistola prima. — Ad Eustathium philosophum. — Fingit Basilium sese, dum Eustathium frustra querit in variis regionibus, pene dubitasse annon fato aut fortuna omnia fiant, sed illius litteris recreatum mutasse sententiam; hæc, inquam, fingit ut resolat acutius, et Providentiam statuat. 219

Epist. II. — Ad Gregorium. — Gregorio nihil curanti de solitudinis situ Basilii, sed scire aventi, quomodo ibi

vivatur, exponit Basilium non quid ipse faciat, sed quid faciendum sit: quanta sint solitudinis ad pietatem adiumenta, quomodo Scripturarum lectioni subjungenda oratio, quid in sermone et in incessu, quid in cibo et potu et vestimento, quid in somno observandum. 223

Epist. III. — Ad Candidianum. — Laudat Basilium Candidiani in honorum perfectione moderationem animi et et litterarum studium: ejus præsidium implorat adversus violentiam agrestis cuiusdam, qui ipsius ædes invaserat et expilaverat. 235

Epist. IV. — Ad Olympium. — Olympio qui dona miserat, perurbane gratias agit Basilium, incusans quod contubernalem suam pauperem expulerit. 235

Epist. V. — Ad Nectarium. — Consolatur eum unici filii morte afflictum. 237

Epist. VI. — Ad Nectarium conjugem. — Similiter eam consolatur. 241

Epist. VII. — Ad Gregorium sodalem. — Basilium significat futurum se providisse, ut penuriam verborum accusaretur, nec tamen idcirco consulentibus respondendum non esse. Hortatur Gregorium ut totum se tradat veritatis defensionem, nec se consulat. 244

Epist. VIII. — Apologia de secessu ad Cæsarienses, et de fide pertractatio. 246

Epist. IX. — Ad Maximum philosophum. — Laudat Basilium in Maximo amorem primariorum honorum, suum de Dionysii Alexandrini scriptis iudicium profert, et de simili secundum essentiam. Invitat ut ad se veniat, aut saltem scribat. 267

Epist. X. — Ad viduam. — Basilium Dionysium mittit ad ipsius matrem, ut eam in solitudinem alliciat; velut columba cetero unguento oblita emittitur, ut alias odore trahat. 271

Epist. XI. — Ad amicum. — Basilium diem festum celebraverat cum filiis unius ex amicis suis, quem per eos salutem, ac hortatur ut si curis Dei dono exsolvatur, se cum vitam traducat. 274

Epist. XII. — Ad Olympium. — Hortatur ut sæpius ad se scribat. 274

Epist. XIII. — Ad eundem. — Amica salutatio. 275

Epist. XIV. — Ad Gregorium sodalem. — Basilium significat Gregorio sibi statutum esse non expectare illius adventum, sed statim proficisci ad suam Ponti solitudinem: situm hujus loci pluribus describit, ac Tiberinam pro illo lepide contemnit. 275

Epist. XV. — Ad Arcadium privatarum comitem. — Civis metropolis commendat Basilium. 278

Epist. XVI. — Adversus Eunomium hæreticum. 279

Epist. XVII. — Ad Origenem. — Laudat illius scripta et susceptam veritatis defensionem: persecutorum prædicat exitium: Origeni ejusque filiis prospera omnia præcatur. 282

Epist. XVIII. — Ad Macarium et Joannem. — Hortatur eos ut spe regni cælestis quæ sola non fallit, nec potentiam minis, nec falsorum amicorum vituperiis a pietate deterreantur. 282

Epist. XIX. — Ad Gregorium sodalem. — Per Petrum Basilium rescribit Gregorio, cujus Laconicas in epistolas jocatur. 283

Epist. XX. — Ad Leontium sophistam. — Amice oburgat eum quod raro scribat, sibi vero excusationem petit. Mittit sua adversus Eunomium opera. 283

Epist. XXI. — Ad eundem. — Accusatus in superiore epistola Leontius, quod non scriberet, videtur in ipsum Basilium crimen convertisse, et Julianum accusasse quod litteras suas non reddidisset. Unde perurbane Basilium et se et Julianum defendit. 286

Epist. XXII. — De perfectione vitæ monasticæ. 287

Epist. XXIII. — Commendatio ad monachum. 294

Epist. XXIV. — Ad Athanasium, Athanasii episcopi Ancyrae patrem. — Negat se calumniis facile credidisse; hortatur Athanasium, ut nullum illis det locum, ac liberos, ut par est, diligat. 295

Epist. XXV. — Ad Athanasium Ancyrae episcopum. — Amica et charitatis plena expostulatio cum Athanasio Ancyrano, qui Basilium nec per litteras admonitum, nec per communem aliquem amicum, palam et aperte insectabatur et minabatur, ac omnibus Cæsarea venientibus dicebat noxas quasdam ab eo scribi et componi. 298

Epist. XXVI. — Ad Cæsarium Gregorii fratrem. — Eum mirabiliter servatum hortatur, ut gratias re et opere Deo persolvat, ac eandem semper mentem retineat quam in ipso periculi articulo habuerat. 302

Epist. XXVII. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Basilium ex morbo sanatum hieme impellitur quominus inviset Eusebium. Properaturum se pollicetur, si per anni tempus et per famem liceat. 303

Epist. XXVIII. — Ecclesiæ Neocæsariensi consolatio-

- ria. 305
 Epist. XXIX. — Ecclesie Ancyrae consolatoria. 310
 Epist. XXX. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Præter morbos, hiemem et negotia, aliæ causæ Basilium prohibuere ad Eusebium proficisci. Matrem amisit, uel morbus recruduit. Precibus Eusebii acceptum refert, quod inimicorum insidias efulgerit. 314
 Epist. XXXI. — Ad eundem. — Fames nondum sedata Basilium detinet, quomodo comitetur Hypatium consanguineum suum. Hunc commendat Eusebio, ut vel fratres religiosissimos accersat qui ei medeantur, vel ipsum ad illos cum litteris mittat. 314
 Epist. XXXII. — Sophronio magistro. — Illi Gregorium molestissimis negotiis implicatum commendat. 318
 Epist. XXXIII. — Ad Aburgium. — Idem Gregorii negotium Aburgio commendat. 318
 Epist. XXXIV. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Luget ecclesiam Tarsensem ab hæreticis occupatam; sed dolore lenit Eusebii recordatione, a quo nihil prætermisum ad Ecclesie utilitatem. Deum precatur, ut eum Ecclesis conservet, sibi que rursus cum illo congrredi concedat. 319
 Epist. XXXV. — (Sine inscriptione.) — Commendat Leontium tanquam alterum seipsum. 322
 Epist. XXXVI. — (Sine inscriptione.) — Rogat ut presbytero, qui cum ipso educatus fuerat eique ad victum labore suo ministrabat, nova peraquatio non noceat. 322
 Epist. XXXVII. — Commendatur idem presbyter, eademque de causa. 323
 Epist. XXXVIII. — Ad Gregorium fratrem. — De discrimine essentia et hypostasis. 326
 Epist. XXXIX. — Julianus Basilio. — Illum invitat ut ad se veniat. 339
 Epist. XL. — Idem ad eundem. — Jactat Julianus lenitatem suam, potentiam ac dominatum, spem Saporis sub leges mittendi cum India et Saracenis, originem denique ex Constantio. Basilium impudentiæ accusat, quod talem se spernat. Illi minatur nisi sibi Cæsarea transeunti mille auri libræ præsto sint. 342
 Epist. XLI. — Basilio Juliano. — Impletatem Juliani liberrime arguit, et ridet auri summam homini herbis viventi imperatam. 345
 Epist. XLII. — Ad Chilonem discipulum suum. — De vita solitaria. 347
 Epist. XLIII. — Admonitio ad juniores. — De præceptis evangelicis. 359
 Epist. XLIV. — Ad monachum lapsam. — De peccati magnitudine et de misericordia Dei. 359
 Epist. XLV. — Ad monachum lapsam. — Cum quidam relicta magnis opibus monasticam vitam amplexus esset, ac postea in adulterium incidisset, peccati et scandalii magnitudinem exponit et spe misericordiae divinae ad certamen revocat. 363
 Epist. XLVI. — Ad virginem lapsam. — Illam vehementer arguit, et ad penitentiam adducere conatur. 369
 CLASSIS SECUNDA continens epistolâs quas S. Basilii episcopus scripsit ab anno 370 ad annum 378.
 Epist. XLVII. — Gregorio sodali. — De electione episcopi Cæsariensis. 382
 Epist. XLVIII. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Hiemem excusat Basilium cur non scripserit Narrat de Demophilo simulacrum pietatis et rectæ fidei præ se ferente, et de episcoporum adventu et schismatico animo. 383
 Epist. XLIX. — Arcadio episcopo. — Basilium gratias agit Arcadio, qui conceptam a se de eo spem significaverat. Promittit ei martyrum reliquias, ad ecclesiam ab ipso constructam, si quas reperire possit. 386
 Epist. — L. — Innocentio episcopo. — Gratias agit illi qui prior ad eum scripserat adhortanti causa. 387
 Epist. LI. — Bosphorio episcopo. — Refellit afflictam sibi calumniam, quod Dianium Cæsariensem anathematizasset. Fatetur se doluisse, quod in formulæ Constantino-poli a Gregorio allatae subscripsisset; sed tamen ad ejus communionem accessisse, postquam ab illo ægotante accessisset, nihil eum contra Nicænam fidem sibi proposuisse cognovit. 387
 Epist. LII. — Ad canonicos. — Cum rumores iniqui de canonicis ad Basilium, de Basilio ad canonicos perlatis fuissent, utrosque dedecit Bosphorus. Multa de consubstantiali disserit. Refellit eos qui Spiritum sanctum Filio aut Patri præponebant. 391
 Epist. LIII. — Chorepiscopis. — Demonstrat chorepiscopis, quorum nonnulli pretio manus imponere sereban-

- tur, quanta sit hujus facti turpitudine; ac declarat ab aheribus recessurum, si quis post hanc acceptam epistolam tale quiddam designaverit. 388
 Epist. LIV. — Chorepiscopis. — Renovat antiquas Ecclesiae leges de clericorum in pagis electione, et pravas a-vitates, quæ obrepserant, abrogat. 389
 Epist. LV. — Paregorio presbytero. — Decretum Basilii adversus mulieres extraneas cum Paregorius minus observaret, hortatur eum ut parendo potius quam exasando sese defendat; secus depositionem minatur. 403
 Epist. LVI. — Pergamio. — Querentem quod litteris suis non respondisset, placare conatur, sequæ non arrogantia, sed sollicitudine qua nunc distinguitur, adducum esse declarat, ut Pergamii oblivisceretur. 405
 Epist. LVII. — Meletio, episcopo Antiochiæ. — Meletium hortatur ut sepius scribat, et in magnis molestiis versantem consoletur. 406
 Epist. LVIII. — Gregorio fratri. — Carpit simplicitatem fratris, qui falsam nomine avunculi epistolam attulerat, et aliam pariter falsam postea misit. Hortatur fratrem ut sibi dilectiorem vitam ingresso adsit, sequæ venturam promittit, si ab episcopis congruenti modo vocetur. 407
 Epist. LIX. — Gregorio patro. — Avunculum obtestatur, ut tandem aliquando similitatem deponat, ex qua in-tæ civitates et populi læduntur. Facturum se promittit quicquid ei pacis conciliandæ causâ visum fuerit esse facendum. 409
 Epist. LX. — Gregorio patro. — Significat se fratris adventu et litteris avunculi spem pacis afferentibus recreatum fuisse. Probaturum se promittit quicquid avunculo de congressus tempore et loco placuerit. Fratri se diffidere testatur, ob ea quæ prius gesta fuerant. 411
 Epist. LXI. — Athanasio, Alexandriæ episcopo. — Declarat duces Libyæ ex litteris Athanasii sic Ecclesie in-noluisse, ut nemo cum eo ignem aut aquam aut lectum commune velit habere. 415
 Epist. LXII. — Ecclesie Parnassi consolatoria de morte episcopi. 418
 Epist. LXIII. — Principali Neocæsaresæ. — Illum salutæ perhonorifice, et ab eo petit ut se numero amicorum ascribat. 419
 Epist. LXIV. — Hesychio. — Perhonorifice salutem quem ei olim cognoverat, et ex sermone Elpidii plurimi sciebat. 419
 Epist. LXV. — Atarbio. — Prior scribit eique credit quamvis natu major, ac rogat ut et ipse christianitatem præferat, et cogitet quanti intersit mutua concordia ad bellum repellendum, quod in orbem circuibat. 422
 Epist. LXVI. — Athanasio, episcopo Alexandriae. — Rogat ut Occidentales ad succurrendum Orienti exierit, et dissidium Antiochenum sedare conetur. 425
 Epist. LXVII. — Eidem. — Rogatu Dorothei apertius explicat quod prioribus indicaverat litteris, sic Antiochiæ res componendas, ut Meletius Ecclesie corpori præsit, in stios autem œconomia adhibeatur: ita enim et ipsis Occidentalibus placuisse, ut litteræ per beatum Syranum al-late testantur. 425
 Epist. LXVIII. — Meletio, episcopo Antiochiæ. — Agit de Dorotheo Romam mittendo. Nuntiat de Evippii adventu, et aliorum Ariarorum expectatione. 427
 Epist. LXIX. — Athanasio, episcopo Alexandriae. — Laudat studium et curam Athanasii, et rogat ut Dorotheum ad primam navigationem dimittat, et legatos et Occidente advenientes moneat, quomodo pax concilianda sit. 430
 Epist. LXX. — (Sine inscriptione.) — De synodo. Orientis mala eximilis coloribus depingit. 434
 Epist. LXXI. — Gregorio Basilio. — Dolorem suum Gregorio significat, quod amissimi sibi homines cuiusdam calumniatori aures præbent. Rogat ut secum adversus imminentes hostem certantur veniat. 435
 Epist. LXXII. — Hesychio. — Rogat illum ut sibi in placando Callisthene operam navet. 439
 Epist. LXXIII. — Callistheni. — Laudat illum quod Eustochii servis iratus rei arbitrium sibi permisit. Petenti ut in locum, ubi injuriarum fecerant, abducatur, demonstrat multa inde consequi incommoda. Concedit ut Sasima usque sistantur; vel potius rogat ut sibi vindicta permittatur; ac si juravit Callisthenes traditurum se esse ad poenam secundum leges, contentus sit poena quam Ecclesiae leges imponunt, et militem, quem miserat, cito revocet. 439
 Epist. LXXIV. — Martiniano. — Valorum patriæ descriptione Martinianum adducere conatur, ut imperatorem adeat, vel saltem scribendo operam ferat in tanta calamitate. 445
 Epist. LXXV. — Aburgio. — Illum monet quid optine-

debeat, eumque illius maiorum pictura permovere conatur, ut auctoritate sua utatur ad opem civibus ferendam.

450

Epist. LXXVI. — Sophronio magistro. — Corporis infirma detentus valetudine, quominus in vulam proficiscatur, ad illum confugit per litteras in summa patriæ communis calamitate.

450

Epist. LXXVII. — (Sine inscriptione.) — De Therasio.

451

Epist. LXXVIII. — (Sine inscriptione.) — Pro Elpidio.

454

Epist. LXXIX. — Eustathio, episcopo Sebastie. — Gratias agit quod ad se certamini expositum scripserit, et Eleusinium optimum commilitonem miserit. Narrat se cum præfecto et cubiculi præposito iam pugnasse.

454

Epist. LXXX. — Athanasio, Alexandria episcopo. — Sperat Ecclesiam Athanasii precibus et consiliis ex tempestate horrenda servari posse, et hortatur ut nec precari, nec scribere cesset.

455

Epist. LXXXI. — Innocentio episcopo. — Rogatus ab Innocentio ut, eo mortuo, ipsius Ecclesiam curam suscipiat, tantum onus a se deprecatur, sed illi offert presbyterum ut eum successorem suum designet.

455

Epist. LXXXII. — Athanasio, episcopo Alexandria. — Rogat ut communem epistolam scribat pluribus episcopis ejus communionem appetentibus, sed initium ab eo fieri volentibus: aut si suspecti sint episcopi, eam ad se mittat: non prius se illam traditurum, quam responsa ab episcopis accepit.

458

Epist. LXXXIII. — Censorio. — Illum hortatur ut Cappadocia calamitates sublevet, eique commendat amici possessionem quæ tributis premebatur.

462

Epist. LXXXIV. — Præsidi. — Illum perhonorifice salutatur ejusque factum quoddam reprehendit, et pluribus probat mutandum esse quod inique decretum fuerat.

462

Epist. LXXXV. — (Sine inscriptione.) — De cavendo jurejurando

466

Epist. LXXXVI. — Præposito. — Petit ut per quos direptum Dorothei presbyteri frumentum, per eosdem restituatur.

466

Epist. LXXXVII. — (Sine inscriptione.) De hisdem rebus.

467

Epist. LXXXVIII. — (Sine inscriptione.) — Causa actoris pecuniarum.

470

Epist. LXXXIX. — Meletio episcopo Antiochia. — Litteris solatur desiderium videndi Meletii, eumque per Dorotheum obtestatur ut pro se oret, et si ad Occidentales scribendum sit, litteras dicet.

470

Epist. XC. — Sanctissimis fratribus ac episcopis Occidentibus. — Declarat quantum lætitiæ perceperit ex litteris Occidentalium, et ex adventu Sabini. Orientalis Ecclesiam calamitates describit; et quæ canonicè in Occidentia gesta sunt assentiri se proficitur.

471

Epist. XCI. — Valeriano, Illyricorum episcopo. — Valeriani litteris respondet, eumque per Sabinum salutatur et obtestatur ut oret pro miseris Ecclesiam Orientalis rebus; quibus sanandis necessarium esse docet Occidentis auxilium.

475

Epist. XCII. — Ad Italos et Gallos. — Describuntur Orientalis calamitates, ut his permoti Occidentales episcopi mittant, qui et hæresis progressus coerceant et pacem inter ipsos Catholicos-reconcilient.

478

Epist. XCIII. — Ad Casariam patriciam. — De frequenti communionem et an persecutionis tempore liceat communionem manu sua accipere, si nec presbyter adsit nec diaconus.

483

Epist. XCIV. — Helie rectori provincie. — Cum amplissimum ædificium construeret Basilium, inde illius accusandi arrepta causa. Hanc accusationem repellit, et præsidem rogat ut Alexandri factum imitetur.

486

Epist. XCV. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Declarat se ad locum et diem dictum venturum, si ipse etiam veniat Eusebius; secus vero, nequaquam iturum, sed potius profecturum ad ipsum Eusebium.

490

Epist. XCVI. — Sophronio magistro. — Demonstrat Basilium quantum afflicta Cappadocia damnum fecerit, ablato ei præstantissimo præside. Rogat ut illum Sophronius commendet imperatori, et illatas ei criminationes dicat.

491

Epist. XCVII. — Senatui Tyaurorum. — Extremum pacis studium declarat in vehementi illa dissensione, quæ ei cum Anthimo ob Cappadocia divisionem supervenit.

494

Epist. XCVIII. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Rationes exponit cur Nicopolim non iherit. Iturum se dicit in hanc urbem, ut cum Meletio colloquatur; vel etiam cum eodem Samosata venturum. Perstat in suo consilio

ut Gregorius sit episcopus. Rogat Eusebium ut ad se veniat.

495

Epist. XCIX. — Terentio Comiti. — Exponit, quomodo desertus a Theodoto, perficere non potuerit quod ex mandato imperatoris et litteris Terentii susceperat, ut episcopos Armeniæ daret.

498

Epist. C. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Gratias agit ob litteras in vicina Armeniæ regione acceptas. Invitat Eusebium ad diem festum S. Eupychii, qui erat septimus Septembris; sibi enim illius consilio ad multa opus esse.

505

Epist. CI. — (Sine inscriptione.) — Consolatoria de morte insignis personæ.

506

Epist. CII. — Civibus Satalenis. — Certiores illos facit, se eorum precibus adductum esse, ut eis consanguineum suum episcopum concederet.

507

Epist. CIII. — Ad eosdem. — De eodem.

510

Epist. CIV. — Modesto præfecto. — Rogat illum ut immunitatem aliquam non denegat Ecclesiam ministris census subjectis, eamque episcopi arbitrio committat.

510

Epist. CV. — Diaconissis Terentii filiabus. — Laudat earum in Trinitatis confessione constantiam, easque hortatur ut perseverent.

511

Epist. CVI. — Milliti. — Respondet epistolæ ab eo acceptæ, et hortatur ad perseverantiam.

514

Epist. CVII. — Julittæ viduæ. — Consolatur illam, quam durus exactor promissi immemor premebat.

515

Epist. CVIII. — Tutori hæredum Julittæ. — Promissa ab illo in memoriam revocat.

515

Epist. CIX. — Helladio comiti. — Rogat illum ut sua apud præfectum gratia viduam tueatur, quæ præter sortem etiam usuras reddere cogebatur, contra pactonum et promissorum fidem.

518

Epist. CX. — Modesto præfecto. — Data a præfecto scribendi licentia utitur, ut ei commendat Tauri incolas, quibus graviora ferri tributa imponebantur.

518

Epist. CXI. — Ad eundem. — Commendat amicum, qui a præfecto accessus fuerat ob illatas ei criminationes.

519

Epist. CXII. — Andronico duce. — Hortatur Andronicum ut Domitiano, qui in eum peccaverat, novum non infligat supplicium, et sic humanitatis laudandæ materiam præbeat.

521

Epist. CXIII. — Presbyteris Tarsensibus. — Demonstrat in magna rerum ecclesiasticarum perturbatione liberaliter agendum esse cum inferioribus, nec amplius quidquam a fratribus exposcendum nisi ut fidem Nicænam recipiant, et Spiritum sanctum fateantur creaturam dici non debere.

526

Epist. CXIV. — Cyriaco, Tarsi commoranti. — Hortatur illum, ut Nicænam fidem nulla prorsus excepta voce recipiat, et fateatur Spiritum sanctum creaturam dici non debere, nec, cum his qui dicunt, communicandum.

527

Epist. CXV. — Ad Simplicianum hæreticam. — Monet illum parum prodesse sine justitia liberalitatem in pauperes: rogat ut se docere desinat, sed potius cogitet de iudicio Dei, ubi nec servi testes aderunt, nec eunuchi.

530

Epist. CXVI. — Firmino. — Hortatur eum ut ad primam vitam revertatur.

531

Epist. CXVII. — (Sine inscriptione.) — Adhortatio ad piam et religiosam exercitationem.

534

Epist. CXVIII. — Jovino, episcopo Perrhes. — Perhonorifice invitatur ut sese invitat.

535

Epist. CXIX. — Eustathio, episcopo Sebastie. — Obsecrat ut improbis discipulis aurem non præbeat, ac disjuncta magis astringere conetur, quam dissidium augere.

535

Epist. CXX. — Meletio, episcopo Antiochia. — Nesciens quomodo scribat ad Occidentales, per Sanctissimum mittit commentarium Meletio. Sperat consilia de se Antiochia inita brevi ad exitum ventura. Nuntiat Faustum, qui est cum papa, præter canones ordinatum fuisse loco Cyrilli: rogat Meletium ut id omnibus indicet.

538

Epist. CXXI. — Theodoto, episcopo Nicopolitano. — Hortatur illum ut sanctissimo aures præbeat; eumque facit de Fausti ordinatione certiores.

539

Epist. CXXII. — Pæmonio, episcopo Satalorum. — De ordinatione Fausti. Rogat illum ut certiores se faciat, utrum ea res sanari neque possit.

542

Epist. CXXIII. — Urbicio monacho. — Dolorem significat quod ad se tentationem æstu flagrantem non venerit. Hortatur ut veniat aut consolatorum aut deducturus.

543

Epist. CXXIV. — Theodoro. — Significat suum amicorum desiderium, quibus cum careret inter ærumnas, vitam sibi prorsus injucundam trahere videbatur.

545

Epist. CXXV. — Exemplar fidei a sanctissimo Basilio dictatæ, cui subscripsit Eustathius Sebastie epi-

545

- scopus. 546
- Epist. CXXVI. — Alarbio. — Commonet eum ut ad se veniat, rationem eorum redditorum, quæ contra Basilium in Ecclesia, et contra fidem dixisse eum viri graves asseverabant. 551
- Epist. CXXVII. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Narrat se Nicopoli gravibus molestiis laborantem, adventu Jovini recreatum fuisse; ac Eusebium rogat ut eum pro rebus sua et canonum causa forlitter gestis collaudet. 554
- Epist. CXXVIII. — Ad eundem. — Respondet se pro pace mori paratum esse, sed veram pacem querere, atque ut Eustathius clare et sine ambagibus respondeat, optare. Quid agendum cum aliis fidem Patrum non recipientibus exponit. 554
- Epist. CXXIX. — Meletio, episcopo Antiochiæ. — Refert absurdum quoddam Apollinari testimonium, cujus ut auctor ipse Basilium existimaretur, Sebasteni fuerant machinati. Nuntiat quæ de se apud aulam statuta fuerant, etc. 558
- Epist. CXXX. — Theodoto, episcopo Nicopolitano. — De Eustathio. 562
- Epist. CXXXI. — Olympio. — Significat acceptum dolorem ex Eustathii calumniis. Declarat se nec tres deos admittit, nec Apollinari communionem amplecti, quamvis ad eum ante plures annos scripserit. 566
- Epist. CXXXII. — Abramio, episcopo Batnorum. — Cum varii de Abramio sermones essent, scribit ad eum statim ac didicit in ædibus Saturni comitis Antiochiæ versari. 567
- Epist. CXXXIII. — Petro, episcopo Alexandriæ. — Hortatur eum ut, quemadmodum ceterarum rerum, ita etiam Athanasii in se amoris successor sit, et fraternitatis ubique diffusæ curam eodem studio, ac beatissimus ille vir, suscipiat. 570
- Epist. CXXXIV. — Pæonio presbytero. — Gratias agit quod nuper scripserit. Hortatur ut sæpius scribat. Negat se copiam habere librarii ad notariæ. 570
- Epist. CXXXV. — Diodoro, Antiochiæ presbytero. — Exponit quid de duobus libris a Diodoro compositis sentiat, et de dialogis, scribendis multa peracute observat. 571
- Epist. CXXXVI. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Morbum suum describit, queritur res ecclesiasticas dilapsas esse et proditas. 574
- Epist. CXXXVII. — Antipatro. — Dolet quod, Antipatro, gubernacula capebente, adesse non possit. Rogat ut iudicium de quodam Paliadiæ propinquo suæ negotio in adventum suum differat. 578
- Epist. CXXXVIII. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Morbum suum, cujus tum quinquagesimus erat dies, excusat, cur in Syriam proficisci non possit. Ejus consilium plurimis de rebus exquiri. 578
- Epist. CXXXIX. — Alexandrinis. — Illos consolatur et ad constantiam gravissima persecutione vexatos hortatur. Libenter eos inviseret, nisi morbo et luperum metu, abesse prohiberetur. 582
- Epist. CXL. — Ecclesiæ Antiochenæ. Antiochenos in ærumnis consolatur, et ad patientiam hortatur. Apponit fidem Nicænam, mentis suæ fetus tradere non audent; additque Pneumatomachos excommunicandos. 586
- Epist. CXLI. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Absentiam tuetur morbi excusatione; res ecclesiasticas non sua culpa adversariis tradidit, sed episcoporum sibi communionem conjunctorum, ad quos et Bosphorus nuper accessit. Narrat quomodo eos hortatus sit, cum ad urbem ipsius morte audita venissent; sed queritur, quod statim ac recesserunt, ad ingenium redeant. 590
- Epist. CXLII. — Numerario præsidium. — Rogat ut pauperum hospitia vectigalibus eximantur. 591
- Epist. CXLIII. — Alteri numerario. — Idem petit. 591
- Epist. CXLIV. — Tractori præsidium. — Eandem petit immunitatem. 594
- Epist. CXLV. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Rogat eum, ne spem Ecclesiæ Cæsariensis irritam faciat, quam de ejus adventu Basilium anno præterito Syria rediens attulerat. 594
- Epist. CXLVI. — Antiocho. — Vicissim illum salutet et hortatur ut animæ salutem intendat. 595
- Epist. CXLVII. — Aburgio. — Maximum illi commendat, ac rogat ut hominem longe optimum, qui Cappadociæ præses fuerat, omnibus rebus spoliatum, et in ærumnis jacentem adversus calumniam tueatur. 595
- Epist. CXLVIII. — Trajano. — Maximum illi commendat, ac rogat ut ei in iudicio patrocinium impendat. 598
- Epist. CXLIX. — Trajano. — Maximo miserrimo illius opem implorat. 599
- Epist. CL. — Amphilochio, Heraclidæ nomine. — Heraclidas ab Amphilochio accusatus, quod non secum accederet in deserta loca, ut promiserat, pluribus refellit hæc criminationem. Hortatur ut ad Basilium veniat, a quo erudiri melius esse statuit, quam in desertis locis vagari. 601
- Epist. CLI. — Eustathio archiatro. — Invitat ad scribendum, ac declarat nonnullorum factum, qui discesserant a communionem non sibi esse voluptati; sed tamen a se non improbari, quia veritatis amatoribus nihil Deo antiquius. 606
- Epist. CLII. — Victori exercitus duci. — Silentii sui causam exponit, confidenter deinceps scripturum se promittit. Gratias agit quod suas pro Ecclesia preces Victor anteverit. 607
- Epist. CLIII. — Victori ex-consuli. — Gratias agit et quod sui memor sit, nec amorem ob ullam calumniam imminuat. 610
- Epist. CLIV. — Ascholio, episcopo Thessalonicensi. — Illius laudat charitatem ut rem maxime raram, ac studium in beatissimum Athanasium, ut certissimum sanæ doctrinæ argumentum. Rogat ut qualibet occasione oblata scribat. 610
- Epist. CLV. — (Sine inscriptione.) — Causa Aliptræ. 611
- Epist. CLVI. — Evagrio presbytero. — Laudat in Evagrio et ipse præ se fert studium pacis. Declarat se nec partium studiosum esse, nec accusationibus in quemquam præoccupatum. Addit sibi integrum non esse Romam mittere; animam suam ab adversariis queri, nec tamen se quidquam de suo Ecclesiæ defendendæ studio remissurum. 614
- Epist. CLVII. — Antiochio. — Dolorem suum significat quod præterita ætate non inviserit Eusebium. Queritur quod ad se ne scribat quidem Eusebium, eumque accusat pigritiæ; rogat ut pro se precetur. 618
- Epist. CLVIII. — Antiocho. — Dolet quod Antiochum non viderit; rogat ut pro se precetur; commendat fratrem camelis præpositum. 619
- Epist. CLIX. — Eupaterio, et filiæ. — Gaudet interrogari se ab hominibus timentibus Deum. Declarat se adhærere fidei Nicænae, sed ob exortam de Spiritu sancto questionem, addere glorificationem Spiritus sancti cum Patre et Filio, nec ad communionem admittit eos qui Spiritum sanctum creaturam dicunt. 619
- Epist. CLX. — Diodoro. — Cum Basilium ab initio episcopatus prohibuisset matrimonium cum uxoris mortuæ sorore; quidam hæc lege offensus litteras sub Diodori nomine adversus eum circumtulit. Inde nata occasio hujus epistolæ, in qua suum decretum defendit ex consuetudine Ecclesiæ suæ, etc. 621
- Epist. CLXI. — Amphilochio, ordinato episcopo. — Consolatur eum, tum cum sugeret ordinationem, gratiæ retibus irretitum. Hortatur ut pravæ doctrinæ pravisque moribus constanter obsistat. Rogat ut si se longo morbo debilitatum invisere velit, nec tempus nec signum expectet. 629
- Epist. CLXII. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Non desperat Basilium se precibus Eusebii impetraturum, ut ad eum veniat et morbo sanetur. Sperat tamen Barachon fratrem satis multa dicturum, ut causa dilationis probetur. 631
- Epist. CLXIII. — Jovino comiti. — Laudat Jovini litteras, in quibus ejus animus depictus erat. Libenter eum inviseret, nisi morbo delinere, qui et quantus sit, narandum testi oculato Amphilochio relinquit. 634
- Epist. CLXIV. — Ascholio, episcopo Thessalonicensi. — laudat eximias illius litteras, et gratias agit ob missum ad se martyris corpus, cujus hortator fuerat Ascholus. 634
- Epist. CLXV. — Ad eundem. — Narrat Basilium acceptam ex Sorani litteris lætiam, eumque laudat, quod et antea pro fide certamina sustinuerit, et nunc martyris nuper coronati corpore patriam honoraverit. Rogat ut pro se precetur. 638
- Epist. CLVI. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Basilium, seu potius Gregorius beatum prædicat Eupraxiam, quod ad Eusebium se conferat; sed multo beatiorum ipsam Eusebium, cui exsilium gratulatur, eumque rogat ut pro se precetur. 639
- Epist. CLXVII. — Ad eundem. — Basilium, seu potius Gregorius acceptam ex litteris Eusebii lætiam significat; molestias excusat et negotia, quod eum non invisat; ipsius litteras sibi et lucro et honori apud multos esse testatur. 639
- Epist. CLXVIII. — Antiocho, presbytero, fratris Eusebii filio, qui cum patre exsulante versabatur. — Quantum dolet Basilium ecclesiam pastore destitutam, tantum Antiochi felicitatem prædicat, quod cum Eusebio versæ-

- Epist. CLXIX. — Gregorio Basilius. — Glycerius quidam diaconus, cum multas virgines congregasset, et noctu aufugiens choros cum illis duceret, Gregorius hanc captivitatem collegit. Unde eum rogat Basilius, ut Glycerium redire iubeat, virginesque a tyrannide liberet, saltem eas quæ redire volunt. Glycerio modeste redeuntium veniam promittit; secus vero, depositionem minatur. 642
- Epist. CLXX. — Glycerio. — Veniam illi pollicetur Basilius, si cito redeat; secus vero, depositionem minatur. 646
- Epist. CLXXI. — Gregorio. — Queritur iterum Basilius, quod Glycerius et virgines nondum redierint. 646
- Epist. CLXXII. — Sophronio episcopo. — Significat Basilius se ex Sophronii litteris et lætitiis eo majorem, quo tunc rarior erat charitas, collegisse; et summum cum hoc Patrum fidei defensore colloquendi desiderium concepissee. 646
- Epist. CLXXIII. — Theodora canonica. — Declarat Basilius se raro scribere, dum metu in litteras interceptantur: exponit in quo consistat vitæ evangelicæ institutum, quod Theodora amplexa fuerat. 647
- Epist. CLXXIV. — Ad viduam. — Rare scribit huic viduæ Basilius, ne quid ei periculi creet. Hortatur ut a divini iudicii cogitatione animum non dimoveat, nec tamen nimia distringat sollicitudine. 650
- Epist. CLXXV. — Magneniano comiti. — De fide nihil vult scribere Basilius, ac de calumniatoribus suis queritur. 651
- Epist. CLXXVI. — Amphilochio, episcopo Iconii. — Illum invitavit ad diem festum S. Eupyschii, rogante ut tribus diebus ante diem festum adveniat. 654
- Epist. CLXXVII. — Sophronio magistro. — Commendat Eusebium, qui calumniis appetitus gravissimum iudicium sustinemat tempore molestissimo. 654
- Epist. CLXXVIII. — Aburgio. — Commendat eundem Basilius, ac rogat, ne quia multi in atrocissimis sceleribus deprehensi, in eum hæc suspicio redundet. 655
- Epist. CLXXIX. — Arinthæo. — Commendat hominem gravi calumnia in iudicium vocatum. 655
- Epist. CLXXX. — Sophronio magistro. — Commendat illi Eumathium nobilem et disertum virum gravissima calamitate afflictum. 658
- Epist. CLXXXI. — Otreto Meletines. — Rogat Otreium ut sese invicem consententur; iste quidem quæ Samosatis perferentur, ad Basilius scribendo; Basilius vero, quæ ex Thracia didicerit, ei nuntiando. 658
- Epist. CLXXXII. — Presbyteris Samosatensibus. — Gratulatur de præliis pro fide; precatur ut perseverantia donentur a Domino. 659
- Epist. CLXXXIII. — Samosatorum senatui. — Laudat Samosatensium labores et pro fide prælia; hortatur ad perseverantiam ac rogat ut ad se scribant. 659
- Epist. CLXXXIV. — Eustathio, Himmeriæ episcopo. — Rogat eum ut quamvis in defendenda Ecclesia occupatus sit, ad se tamen scribat, quoties poterit, seque idem facturum promittit. 662
- Epist. CLXXXV. — Theodoto, episcopo Borææ. — Rogat Theodotum ne oblatas scribendi occasiones omittat: precatur ut sibi eum videre contingat. 662
- Epist. CLXXXVI. — Antipatro præsidi. — Festive gratulatur præsiis, quod eum crambe aceto condita pristino vigori restituerit. 663
- Epist. CLXXXVII. — Antipater Basilio. — Respondet præses peracute epistola. 663
- Epist. CLXXXVIII. — Canonica prima. — Amphilochio. — Respondet pluribus quæstionibus ad canones pertinentibus, ac nonnulla Scripturæ loca ejusdem episcopi rogatu explicat. 663
- Epist. CLXXXIX. — Eustathio archiatro. — Laudat illum quod sibi dolore abstergisset in gravissimis inimicorum injuriis. — Demonstrat Spiritum sanctum in baptismo, ita in aliis etiam Patri et Filio adjungi debere; et nomen Dei non esse denegandum. Cum autem obijceret hæc voce naturam designari, probat in tribus personis, ut unam operationem, ita unam esse naturam. 683
- Epist. CXC. — Amphilochio, episcopo Iconii. — Admonet illum de ratione et modo episcopatus in ecclesia Isaurorum restituendi. Narrat se cum Georgio collocutum esse et ad Valerium scripsisse. Philonis de manna sententiam, et Scripturæ de curribus Pharaonis testimonium exponit. 693
- Epist. CXCI. — Episcopo cuidam. — Gratias agit illi, qui prior scripserat; eumque hortatur, ut pro agente cum vicinis episcopis locus et tempus synodi indicentur, ad pristinam communionem inter remotas Ecclesias instaurandam. 702
- Epist. CCXII. — Sophronio magistro. — Gratias agit illi Basilius, sibi quæ rem eo gratiorem fuisse significat, quod a Sophronio proficisceretur. 705
- Epist. CCXIII. — Meletio archiatro. — Peracute Basilius sese grivibus comparat. Venturum se ad Meletium promittit vero tempore, si Dei ope ex morbo evaserit. 706
- Epist. CCXIV. — Zoilo. — Hortatur illum ut sæpe scribat. Morbi sui magnitudinem exprimi non posse dicit; sed vires a Deo expectat ad patienter ferendum. 706
- Epist. CCXV. — Euphratio, episcopo Colonias Armeniæ. — Rationem reddit cur raro scribat: ad postulandum a Deo reditum episcoporum hortatur. 708
- Epist. CCXVI. — Aburgio. — Illi gratulatur summos honores, ac prosperum incepti exitum precatur, seque gravissimis morbis debilitatum significat. 708
- Epist. CCXVII. — Ambrosio, episcopo Mediolanensi. — Illi mirabilem gratulatur electionem; hortatur ad Patrum sequenda vestigia, narratque accurate quomodo corpus beati Dionysii a fidelibus, qui illud custodiebant, impetratum fuerit, ac veras esse illius reliquias asseverat, et certissimis argumentis confirmat. 710
- Epist. CCXVIII. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Cur non sæpe scripserit, excusat hiemem, et clericorum suorum alienum a peregrinando animum. Nihil dicit de iis quæ novata sunt in Oriente, quia hæc fratres nuntiabant. Ita se ægrotare significat, ut vivendi spem abjecerit. 715
- Epist. CCXIX. — Canonica secunda. — Amphilochio. — Respondet pluribus quæstionibus ad canones spectantibus, et multa explicat de matrimonio, de virginibus lapsis, de baptismo hæreticorum. 715
- Epist. CC. — Amphilochio. — Iconii episcopo. — Hortatur ut sibi solutionem e corpore precetur, et Ecclesiæ suæ, sive se vivo, sive ad Dominum translato, curam suscipiat. Meletium et Melitium ei commendat, eumque invitavit ad memoriam S. Eupyschii. 754
- Epist. CCI. — Ad eundem. — Pluribus de causis congregi cum Amphilochio copiebat Basilius, sed cum utrunque morbus detinisset, veniam petit ac vicissim concedit. 755
- Epist. CCII. — Ad eundem. — Morbi reliquias detentus, Amphilochio rogat, ut synodus differatur in paucos dies: aut, si urgent negotia, ipse tanquam præsens nomenetur. 755
- Epist. CCIII. — Maritimis episcopis. — Prior scribit, seque ait esse paratum accusatoribus coram eis respondere, ac sese eorum iudicio committere. Sed rogat ne se indicta causa condemnent. Postulat ut vel ad se veniant, vel locum congressus indicent, nec sibi necessitatem afferant doloris, quem hactenus corde pressit, aliis ecclesiis significandi. 758
- Epist. CCIV. — Ad Neocæsarienses. — Declarat se non tam sua, quam illorum causa ad defensionem aggredi. Postulat ut si sanabilia sunt sua peccata, admonetur; sin autem insanabilia, publice ac adversario prodeunte arguatur. Quod spectat ad fidem, rogat ut idoneis instrumentis sint præsidii, qui de suis scriptis iudicium ferent; ea tamen libenter illorum iudicio committit. 745
- Epist. CCV. — Elpidio episcopo. — Illum rogat, misso iterum Meletio presbytero, ut, eo agente cum episcopis maritimis, locus et tempus ad concordiam stabilendam constituantur. 755
- Epist. CCVI. — Ad eundem. — Consolatur illum nepotis morte afflictum, ac, speratum congressum ne dolor interpellat, hortatur. 758
- Epist. CCVII. — Ad clericos Neocæsarienses. — Admonet eos ut ne assententur homini errore Sabellii inducenti, neve patientur populum ab eo decipi. Hortatur eos ut trabem ex oculis ejiciant, ac hæresim vitent; alioquin tacere se non posse in tanta animarum pernicie. 759
- Epist. CCVIII. — Eulancio. — Illum rogat ne se Neocæsariensium causa oderit, qui olim propter se ab aliis odio habebatur. 766
- Epist. CCIX. — (Sine inscriptione.) — Gratias agit amico pro se prælia sustinenti; hortatur ut litterarum paucitatem incusare et talia debita pergat exigere. 767
- Epist. CCX. — Ad primos Neocæsariæ. — Cum Basilio prope Neocæsariam adveniente ortus fuisset tumultus in civitate, Basilius causam exponit cur ad hæc loca, venerit. Causam tumultus rejicit in ducum invidiam et consilium inducendæ Sabellianæ hæresis, quam refellit. Neocæsarienses monet ne falsis somniis decipiantur, quæ etiamsi essent Evangelio consentanea, quia tamen charitatem lædunt, iis prorsus supersedendum esset. 767
- Epist. CCXI. — Olympio. — Significat se lectis Olympii litteris, illiusque illius visis, oblitam esse veneni Neocæsariensium: addit se jam litteras dedisse et daturum, si volet Olympius. 779
- Epist. CCXII. — Hilario. — Dolorem suum significat

quod Dazimoue Hilarium non viderit. Injurias inimicorum commemorat ac sua cum Anomæis bella. Hilarium morbis laborantem ad patientiam hortatur. 779

Epist. CCXIII. — (Sine inscriptione.) — Viri pii causa, cuius preces implorat. 783

Epist. CCXIV. — Terentio comiti. — Monet Basilus ne litteris et aliis ab Athanasio ad Paulinum scriptis moveatur. Paulinum ejusque amicos pro catholicis fratribus habet; sed Meletii jura defendit. 786

Epist. CCXV. — Dorotheo presbytero. — Dehortatur illum ab itinere Romam suscipiendo, nisi mari utatur: dubitat an frater Gregorius ejusmodi legationem obire velit, aut ad utiliter obcundam idoneus sit. 790

Epist. CCXVI. — Meletio, Antiochiæ episcopo. — Narrat Basilus peregrinationes a se susceptas, sequæ ad Terentium statim post reditum scripsisse, ut eorum fraudes edoceret, qui hunc comitem a Meletio abstrahere, et partes suas illicere volebant. 791

Epist. CCXVII. — Tertia canonica. — Amphilochio. — In eo maxime constituendo immoratur, quot quisque annos in variis prænitentium ordinibus traduceret. 794

Epist. CCXVIII. — Ad eumdem. — Rogat illum, ut episcoporum Lyciæ, quos audierat ab Arianorum hæresi alienos esse, ac suam communionem amplecti velle, sententiam exploret, probo aliquo viro in hanc regionem misso. 809

Epist. CCXIX. — Clero Samosatensi. — Suum illis dolorem significat de dissensionibus inter eos exortis, hortaturque ne laudem ex persecutione comparatam sic amittant. 811

Epist. CCXX. — Berææis. — Testatur clericis Beræensibus se ad eorum amorem exarsisse, lectis eorum litteris. Pacem illis orat post tot certamina, et ad perseverantiam hortatur. 814

Epist. CCXXI. — Berææis. — Significat plebi Beræensi ad amorem, quod illos fama cognitis prosequeretur, plurimum accessisse ex eorum litteris. Laudat eorum constantiam, et perseverantiam illis precatur. 815

Epist. CCXXII. — Ad Chalcidenses. — Significat se lectis eorum litteris respirasse ex ærumnis; hortaturque ut in constantia et consensu perseverent. 818

Epist. CCXXIII. — Adversus Eustathium Sebastenum et eius discipulos. 819

Epist. CCXXIV. — Genethlio presbytero. — Exponit Eustathii astuciam. 824

Epist. CCXXV. — Demostheni aliorum episcoporum nomine. — De Gregorio Nysseno. 839

Epist. CCXXVI. — Monachis suis. — Illos hortatur ne se calumniis præoccupari sinant, sed potius veritatem ante oculos positam intueantur, et ut par est, examinent. 842

Epist. CCXXVII. — Clericis Coloniensibus. — Illos consolatur, laudatque eorum amorem in episcopum, sed modum requirit. — Demonstrat eis provideri, dum Nicopoli providetur, nec eos deserturum episcopum. Spem offert amplioris solatii, sequæ ad eos venturam. 851

Epist. CCXXVIII. — Coloniæ magistratibus. — Laudat illos, quod res ecclesiasticas non negligant: mœrentes discessu episcopi sui consolatur, et promittit majus solatium eorum quæ facta fuerunt, si Dominus dederit, ut ad eos veniat. 853

Epist. CCXXIX. — Clericis Nicopolitanis. — Spiritus sancti consilio factum esse non dubitat, quod apud eos factum fuerat. Laudat Pœmenii prudentiam et in re statim faciendâ fortitudinem. Hortatur ne Colonienses irritent: spem offert se ad eos venturam. 858

Epist. CCXXX. — Magistratibus Nicopolitanis. — Illos hortatur ut, cum impletum sit quod penes episcopos erat, jam ipsi confirmet id quod ab episcopis constitutum est. Summum desiderium significat invisionem Ecclesiæ Nicopolitanæ, quam rectæ doctrinæ metropolim vocat. 859

Epist. CCXXXI. — Amphilochio, Iconii episcopo. — Commendat illi Elpidium, nuntiat de fratris fuga, de insidiis inimicorum suorum, et de Doarorum Ecclesiæ perturbatione. Hortatur ut se invitat, promittit se brevi misurum opus de Spiritu sancto, quod erat absolutum. 862

Epist. CCXXXII. — Ad eumdem. — Illi perurbane gratias agit ob missa ad Natale Domini munuscula. Nuntiat de fratris fuga; hortatur ut se invitat; mittit in commentario responsa Amphilochii questionibus. 865

Epist. CCXXXIII. — Ad eumdem. — Contra Eunomianos, qui sibi divinæ essentia comprehensionem arrogant, demonstrat bonum quoddam mentem esse ac mentis operationem, eamque si Spiritum sancto se tradat, ad Dei cognitionem evehit; sed tantum cognoscere, quantum fas est infinitam majestatem a tenuissimo cognosci. 863

Epist. CCXXXIV. — Ad eumdem. — Refellit Anomæorum cavillatione quærentium, Colisne quod nosti, an

quod ignoras?

Epist. CCXXXV. — Ad eumdem. — Huic questioni, Priorne cognitio an fides? respondet. 871

Epist. CCXXXVI. — Eidem Amphilochio. — Pergit variis questionibus respondere: quomodo Christus nascere dicatur diem et horam; de Jeremiæ vaticinio in Jechoniam; de Encratarum quadam cavillatione; de fato; etc. 875

Epist. CCXXXVII. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Nuntiat et de adventu Demosthenis, de synodo ab eo coacta in Galatia, de expulso Hypsino, eique suffero Ecdicio, Gregorio abduci jussu, etc. 886

Epist. CCXXXVIII. — Nicopolitanis presbyteris. — Cum Fronto presbyter Ecclesiæ Nicopolitanæ episcopatum ab Arianis accepisset, ac unum aut alterum ex eodem clero secum abstraxisset, consolatur presbyteros Nicopolitanos, eosque non horum hominum lapsu angere debere demonstrat. 890

Epist. CCXXXIX. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Deplorat ærumnas Ecclesiæ, hominibus uequissimis ad episcopatum electis, qualis erat is quem Anysius et Ecdicius in Ecclesiâ immiserant... Occidentales accusat quod veritatem audire nolint. 890

Epist. CCXL. — Nicopolitanis presbyteris. — Hortatur eos ad constantiam in persecutione, ac spe auxilii a Deo venturi consolatur: monet ne fucum illis faciat Frontonis rectæ fidelis simulatio. Negat se unquam commissurum ut agnoscat episcopum Frontonem, vel recipiat quos ille ordinauerit. 891

Epist. CCXLI. — Eusebio, episcopo Samosatorum. — Rationem reddit, cur sæpe in litteris res molestas Eusebio nuntiet, nempe ut se ipse subleuet gemendo, et Eusebium ad intentiorem pro Ecclesiâ precem excitet. 898

Epist. CCXLII. — Occidentalibus. — Orientales inter molestissimas procellas spem suam in Deo collocant: mirantur nihil adhuc auxilii ab Occidentalibus venisse; brevi malorum suorum descriptione conantur eos ad operam ferendam excitare. 899

Epist. CCXLIII. — Ad episcopos Italos et Gallos. — De perturbatione et confusione Ecclesiarum. 902

Epist. CCXLIV. — Patrophilo, Ægeensis Ecclesiæ episcopo. — De dissensione Basilium inter et Eustathium. 911

Epist. CCXLV. — Theophilo episcopo. — Per Strategium respondet Theophilo Basilium ac declarat se nunquam ab eo amando discessisse, quamvis multæ doloris causæ acciderint; cæterum se cum hominibus fidem iam sæpe mutantibus communicare non posse. 926

Epist. CCXLVI. — Nicopolitanis. — Nicopolitani clericis animos erigere conatur spe divini auxilii, hortaturque ut quod hæcenus docuere, opere perficiant. 926

Epist. CCXLVII. — Eidem. — Illos inter ærumnas spe divini auxilii consolatur, sequæ sit de illorum rebus cum potentioribus viris et coram et per litteras egisse. 927

Epist. CCXLVIII. — Amphilochio, Iconii episcopo. — Minus molestum Basilio abesse Amphilochium, eo quod absit a persecutione usque ad sanguinis effusionem serviente. Quidam enim Asclepius ex plagis mortuis. Spem habet in Amphilochii precibus: monet ut mittat qui librum *De Spiritu sancto* ferat. 927

Epist. CCXLIX. — (Sine inscriptione.) — Viri pii causa. 930

Epist. CCL. — Patrophilo, Ægeensis Ecclesiæ episcopo. — Illi gratias agit quod ad se per Strategium scripsit, et a se diligendo non discedat. Rationem reddit cur cum Eustathio communicare non possit. 930

Epist. CCLI. — Evæsenis. — Illos laudat quod stant in fide, ac gratias agit quod aures non præberint calumniis Eustathii; hortatur eos ad perseverantiam. 934

Epist. CCLII. — Ponticæ diocesis episcopis. — Invitat Ecclesiæ suæ nomine, ut consuetudinem veniendi ad diem festum S. Eupsychii redintegrent. 939

Epist. CCLIII. — Presbyteris Antiochiæ. — Eorum sollicitudinem partim sedandam esse, partim accendendam nuntiat. 939

Epist. CCLIV. — (Pelagio, episcopo Laodicæ. — Salutem per Sanctissimum, sequæ ejus precibus commendat. 943

Epist. CCLV. — Vito, Carrhorum episcopo. — Honorifica salutatio per Sanctissimum ab Occidente redemptum. 943

Epist. CCLVI. — Desideratissimis et religiosissimis fratribus compresbyteris Acacio, Aetio, Paulo, et Silvino, Silvino et Lucio diaconis, et cæteris fratribus monachis. 943

Epist. CCLVII. — Ad monachos ab Arianis vexatos. — Ostendit, etsi Christiani vocantur persecutores, non idcirco eorum qui vexantur minui mercedem, sed etiam augeri; hortatur ut nec exsiliis episcoporum, nec nonnullorum et clero perfidia, nec errantium multitudine moveantur. 946

- Epist. CCCXIX. — (Sine inscriptione.) — Pro hospite. 1066
- Epist. CCCXX. — (Sine inscriptione.) — Salutandi gratia. 1066
- Epist. CCCXXI. — Theclæ. — Rogat ut vinum suppeditet his qui ecclesiæ conceptum extruebant. 1067
- Epist. CCCXXII. — (Sine inscriptione.) — Ut cum amico Pascha celebret. 1067
- Epist. CCCXXIII. — Philagrío Arceno. — Hortatur ut sæpe ad se scribat de domesticis et ecclesiasticis rebus. 1070
- Epist. CCCXXIV. — Pasinico medico. — Hortatur ut sibi caveat a Patricio homine valerrimo. 1070
- Epist. CCCXXV. — Magniniano. — Gratias agit quod ad se scripserit per communem filiam Icelium, quam laudat perbonorifice. 1071
- Epist. CCCXXVI. — (Sine inscriptione.) — Admonitionis causa. 1071
- Epist. CCCXXVII. — (Sine inscriptione.) — Exhortatoria. 1074
- Epist. CCCXXVIII. — Hyperechio. — Salutatur illum, seque ait non melius solito valere. 1074
- Epist. CCCXXIX. — Phaterio. — Gratias agit ob pisces ad se missos, sed multo magis ob litteras. 1074
- Epist. CCCXXX. — (Sine inscriptione.) — Queritur quod ad se non scribat. 1075
- Epist. CCCXXXI. — (Sine inscriptione.) — Queritur quod iterum scribere conetur. 1075
- Epist. CCCXXXII. — (Sine inscriptione.) — Peracutem nimum silentium exprobat. 1075
- Epist. CCCXXXIII. — Notario. — Monet ut notas et characteres perfectos faciat, et interpunctionibus sit attentus. 1075
- Epist. CCCXXXIV. — Librario. — Multa tradit præcepta recte scribendi. 1078
- Epist. CCCXXXV. — Libanio Basilio. — Significat se libenter omnes Cappadoces illi erudiendos missurum: nunc autem mittit nobilem adolescentem amici filium, quem Libanio commendat. 1078
- Epist. CCCXXXVI. — Libanius Basilio. — Declarat se adolescentem virtutem admiratum esse; Basilio laudes de Firmo confirmat; querit quid Firminus rerum agat; eumque partim laudat, partim de illo queritur. 1078
- Epist. CCCXXXVII. — Basilius Libanio. — Altum Cappadocem mittit, quem filium suum appellat. Hunc comitabatur alius adolescens, sed non dives. 1082
- Epist. CCCXXXVIII. — Libanius Basilio. — Gratias agit quod ad se Cappadoces mittat, et declarat se non curare quam divites sint discipuli, sed et egenos, modo studiosi sint, divitiis antepone. 1082
- Epist. CCCXXXIX. — Basilius Libanio. — Significat se laudem eloquentiæ illi concedere, et jamdudum oblivioni traditis, quæ apud sophistas didicerat, Mose et aliis prophetis versari. 1083
- Epist. CCCXL. — Libanius Basilio. — Rursus ex præcedenti epistola ansam scribendi capit Libanius. 1086
- Epist. CCCXLI. — Libanius Basilio. — Existimat idcirco non scribere, quod iram non deposuerit, vel punire velit. 1086
- Epist. CCCXLII. — Basilius Libanio. — Comparat præcedentem Libanii epistolam cum rosa et spinis. 1087
- Epist. CCCXLIII. — Libanius Basilio. — Laudat Basilio eloquentiam. 1087
- Epist. CCCXLIV. — Basilius Libanio. — Inexcusabilem esse Libanium contendit, si ad se non scribat. 1087
- Epist. CCCXLV. — Libanius Basilio. — Meminit se olim illius eloquio valde delectatum, sed tamen aliquando injuriam ab eo accepisse, quod se in profundum Homericis furoris rogatus introducere noluisse. 1090
- Epist. CCCXLVI. — Libanius Basilio. — Testatur de bonis moribus adolescentium quos Basilius miserat. 1091
- Epist. CCCXLVII. — Libanius Basilio. — Episcopos avaritiæ accusat, et ideo timide petit a Basilio, ut tigna ad se mittat. 1091
- Epist. CCCXLVIII. — Basilius Libanio. — Demonstrat non episcopos, sed sophistas avaros esse et tenaces. Tigna mittit trecenta. 1091
- Epist. CCCXLIX. — Libanius Basilio. — Jocatur in Cappadocem, seque discipulos Cappadoces transmaturum promittit. 1094
- Epist. CCCL. — Basilius Libanio. — Respondet epistolæ præcedenti. 1094
- Epist. CCCLI. — Basilius Libanio. — Rogat ut ad se mittat orationem, quam de homine moroso summa cele-
- britate pronuntiaverat. 1094
- Epist. CCCLII. — Libanius Basilio. — Mittit suam de homine moroso orationem, seque timere significat ac penne dejecti, dum tam arguti iudicis acumen formidat. 1094
- Epist. CCCLIII. — Basilius Libanio. — Laudat orationem Libanii ad se missam. 1095
- Epist. CCCLIV. — Libanius Basilio. — Gratias agit, ac vicissim a Basilio petit ut ad se mittat orationem contra ebrietatem. 1095
- Epist. CCCLV. — Libanius Basilio. — Illi primas eloquentiæ defert. 1098
- Epist. CCCLVI. — Basilius Libanio. — Respondet epistolæ præcedenti, seque discipulum piscatorum esse profiteitur. 1098
- Epist. CCCLVII. — Libanius Basilio. — Rogat ut sibi morem solvat ex aliqua illius epistola conceptum. 1098
- Epist. CCCLVIII. — Libanius Basilio. — Dolet quod non sit cum Basilio; gratulatur quod juvenem curam suadente Alcimo susceperit. 1098
- Epist. CCCLIX. — Basilius Libanio. — Silentium Libanio exprobat, seque ait libenter ad eum volaturum, si liceat, sed cum id non liceat, sermones mittere. 1099
- Epist. CCCLX. — Ex epistola ad Julianum apostatam. — De Sancta Trinitate, Incarnatione, sanctorum invocatione, eorumque imaginibus. 1099
- Epist. CCCLXI. — Apollinario. — Consultit eum de usis et substantiæ vocabulis, ac de consubstantiali. 1099
- Epist. CCCLXII. — Basilio Apollinario. — Respondetur epistolæ præcedenti, et quomodo Pater et Filius unum sint exponitur, exemplis e natura humana adductis. 1102
- Epist. CCCLXIII. — Apollinario. — Laudatur supra alios Scripturæ interpretes Apollinarius, ab eoque petit, ut se de rebus obscuris consulti patiat. 1106
- Epist. CCCLXIV. — Basilio Apollinario. — Illi per litteras salutatur, et nuntiat venisse episcopos Ægyptios, et scripta allata esse prorsus necessaria ad eos refellendos. 1106
- Epist. CCCLXV. — Basilio magno imperatori Theodosio. — In summa Cappadociæ calamitate, cum fluvij inundatio res necessarias e vicinis provinciis advehere non sineret, rogatur Theodosius, ut fluvium, pontis commoditate adhibita, veluti Rubrum mare pedibus pervium efficiat. 1107
- Epist. CCCLXVI. — Ad Urbicum monachum. — De continentia. 1110
- APPENDIX HUIUS TOMI. 1113
- MONITUM. 1115
- SYMEONIS LOGOTHETÆ SERMONES VIGINTIQUATUOR DE MORIBUS, excerpta ex Operibus Basilio. 1115
- Sermo primus. — De virtute et vitio. 1115
- Sermo II. — De doctrina et admonitione. 1154
- Sermo III. — De charitate in Deum et proximum. 1147
- Sermo IV. — De eleemosyna. 1154
- Sermo V. — De divitiis et paupertate. 1167
- Sermo VI. — De avaritia. 1182
- Sermo VII. — De peccato. 1195
- Sermo VIII. — De penitentia. 1218
- Sermo IX. — De oratione. 1238
- Sermo X. — De jejunio. 1246
- Sermo XI. — De morte. 1253
- Sermo XII. — De tristitia et animi dejectione. 1278
- Sermo XIII. — De patientia et longanimitate. 1287
- Sermo XIV. — De futuro iudicio. 1298
- Sermo XV. — De imperio ac potestate. 1506
- Sermo XVI. — De ingluvie et ebrietate. 1515
- Sermo XVII. — De ira et odio. 1527
- Sermo XVIII. — De invidia et malevolentia. 1535
- Sermo XIX. — De temperantia et incontinentia. 1546
- Sermo XX. — De humilitate et inani gloria. 1554
- Sermo XXI. — De prospera et adversa fortuna et de prudentia. 1559
- Sermo XXII. — De providentia. 1566
- Sermo XXIII. — De anima. 1574
- Sermo XXIV. — De honore parentibus exhibendo, ac de senectute et juventute. 1578
- Index locorum Basilio ex quibus hi XXIV sermones compositi fuerunt. 1582
- Addenda et emendanda D. Marani. 1585
- Notæ Frontonis Ducaei in librum *De Spiritu sancto*. 1589
- Ordo novus Epist. cum antea vulgato comparatus. 1595
- Ordo Epist. antea vulgatus ad novum reductus. 1601
- Index Epistolarum alphabeticus. 1609
- Index analyticus in tomum III. 1615
- Index analyticus in tomum IV. 1635

FINIS TOMI TRICESIMI SECUNDI.

Ex typis MIGNÉ, au Petit-Montrouge.

3 2044 020 606 729

3

Это цифровая копия книги, хранящейся для потомков на библиотечных полках, прежде чем ее отсканировали сотрудники компании Google в рамках проекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских прав на эту книгу истек, и она перешла в свободный доступ. Книга переходит в свободный доступ, если на нее не были отданы авторские права или срок действия авторских прав истек. Переход книги в свободный доступ в разных странах осуществляется по-разному. Книги, перешедшие в свободный доступ, это наш ключ к прошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все пометки, примечания и другие записи, существующие в оригинальном издании, как минимум о том долгом пути, который книга прошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Компания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы перевести книги, перешедшие в свободный доступ, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, перешедшие в свободный доступ, принадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые действия, предотвращающие коммерческое использование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас о следующем.

- Не используйте файлы в коммерческих целях.
Мы разработали программу Поиск книг Google для всех пользователей, поэтому используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отправляйте автоматические запросы.
Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного перевода, оптического распознавания символов или других областей, где доступ к большому количеству текста может оказаться полезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем использовать материалы, перешедшие в свободный доступ.
- Не удаляйте атрибуты Google.
В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он позволяет пользователям узнать об этом проекте и помогает им найти дополнительные материалы при помощи программы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
Независимо от того, что Вы используете, не забудьте проверить законность своих действий, за которые Вы несете полную ответственность. Не думайте, что если книга перешла в свободный доступ в США, то ее на этом основании могут использовать читатели из других стран. Условия для перехода книги в свободный доступ в разных странах различны, поэтому нет единых правил, позволяющих определить, можно ли в определенном случае использовать определенную книгу. Не думайте, что если книга появилась в Поиске книг Google, то ее можно использовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских прав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и полезной. Программа Поиск книг Google помогает пользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый поиск по этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>